ČESKO-NĚMECKÝ SLOVNÍK ZVLÁŠTĚ GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ

František Štěpán Kott

ČESKO-NĚMECKÝ

SLOVNÍK

ZVLÁŠTĚ

GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ.

SESTAVIL

FRANTIŠEK ŠT. KOTT,
PROFESSOR C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL TŘETÍ.

Q—Š.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.
1882.

Q.

Q jest v romanských a germanských jazycích obvyklá *hrdelnice*, která v písmu jen před *u* se užívá. Ostatně není hláska ta ani etymologicky ani fysiologicky zvláštní, nýbrž v každém ohledě = **k.** Staré *k* totiž v pozdějším latinském pravopise, vyjma několik archaismů, v *c* a *q* proměněno jest; *q* pak zejména tenkráte nastupovalo, když *u* a ještě jedna samohláska následovati měla, na př.: qua, quem, qui, quo, quum atd., řidčeji před pouhým *u*, jako v zastaralém *pequnia*. Tak stala se skupenina *qu* nerozlučnou a z ní později opět pouhé a čisté *k* se vyvinulo, což na franc. *que* (ke), *question* (kestiōn) atd. patrno. V některých slovech přešlo v *g*, na př. franc. *égale* (aequalis). V ital. jazyku však zní ještě *u*, na př. quale, equale; řidčeji celá skupenina *qu v ch (k)* přešla: chi. V gotštině jest *q = kv*, v ostatních pak německých jazycích opět jen *qu* přichází. Slované latinkou píšící skupeniny této jen ve slovech cizích užívají. Gb. v S. N. Avšak tato slova také literou *k* se píší: kvadrat, kvitance.

Q *skrácené* v lat. = Quintus, *Quintius*, quaestor. — **Q** jakožto římská číslovka = 500, q̄ = 500000. S. N.

Qu-. Slova zde scházející hledejž čtenář pod Kv-.

Quadové, ův, m., *národ za starého věku v dnešní Moravě*.

Quadr, u, m., **quadrovec**, *quadrový kámen, čtverhraný pískovec*, der Quader.

Quadrace, e, f., *rozčtvrcení*, die Quadration.

Quadragena, lat., čas 40 dní kajících, 40tägige Bussübung. Vz S. N.

Quadragesima (pars), y, f., *čtyřicátý díl*; *šestá neděle před velikonocí, 40 dní před velikým pátkem*, die 40tägige Fastenzeit.

Quadrans, antu, m., ¼ libry lékarnické, 10½ dekagr.

Quadrant, u, m., *čtverník*, *kruhočtvrť*, *čtvrť kruhu*, der 4. Theil eines Ganzen, besonders eines Kreises; der Winkelmesser. Rk.

Quadrat, *quadrát*, u, m., *čtverec*; *mocnosť stupně druhého*, ein gleichseitiges, regelmässiges Viereck; das Quadrat; *pokryvka hlavy duchovního při obřadech* (Dch.).

Quadratický. Q. n. pyramidalní n. dvoj- a jednoosová soustava v krystalografii. Vz S. N.

Quadratní, *quadrátní*, *čtvercový*, *čtvereční*; q. míle, čtvereční míle, Quadrat-.

Quadratura, y, f., *čtvercování*, *rozdělení ve čtverce*, die Eintheilung in Quadrate; *čtvrť měsíce*, ein Mondesviertel.

Quadrienni-um, a, m., dle Gymnasium, *čtyřletí*, *čtveroletí*, ein Zeitraum von vier Jahren.

Quadrifoli-um, a, n., *čtverolist*, *čtyrlístek*, das Vierblatt.

Quadrille, *kadrilla*, y, f., (fr., kadrilja), *čtvertanec*. *čtverylka*, die Quadrille.

Quadrillion, u, m, tisíckrát tisíc trillionů.

Quadrinom, u, m., **quadrinomi-um**, a, n., *čtyrčlen*, Quadrinom, n.

Quadrivi-um, a, n., *čtverocestí*, *křižovatka*.

Quadruplika, y, f., *odpověď na tripliku*, Quadruplik, f.

Quaestion, něm. z lat. quaestio, doptávka, poptávka, Quaestionsschreiben, n., poptavní list. Hnš. Vz Dotazovací.

Quaestor, a, m., byl v Římě za času králů vyšetřovatel a soudce vraždy, později správce obecní pokladnice a státních důchodů pod dohlídkou senatu. Vz S. N.

Quaestura, y, f., úřad quaestora. — **Q.** při universitách = akademický úřad, jemuž přísluší vybírání a účtování školního platu a honoraru za přednášky. S. N.

Quai (fr., ké), *nábřeží*, das Quai.

Qualifikace, e, f., z lat., *způsobilosť*, die Qualifikation, Befähigung.

Qualita, y, f., z lat., *jakosť*, *povaha*, *dobrota*, die Qualität, Beschaffenheit, Güte, der Werth. Vz S. N.

Qualitativní, qualitativ. Q. rozdíl, věcný. Vz S. N.

Quantita, y, f., z lat., *kolikosť*, *velikosť*, die Menge, Grösse, das Gewicht, Mass, vz S. N.; *míra slabik*, *časoměr*, *časoměrnosť*, das Silben-, Zeitmass.

Quantitativně, dle *množství*, quantitativ.

Quant-um, a, n., *množství*, *míra*, der Betrag, Antheil, die Menge, Grösse, das Mass.

Quarantaine (fr., karantén), **karantena**, y, f., *stávka 40denní k vyšetření zdraví*, die Quarantaine. Rk.

Quarré (fr., karé), n., *čtverhran*, *čtverec pěchoty* proti prudkému útoku jízdy, das Q., Viereck.

Quarreau (fr., karó), a, n., *kostky* (bubny) ve fr. kartách.

Quart, u, m., z lat., *čtverec*, *čtverka* (format), das Viertelmass, Quart.

Quarta, y, f., z lat., *čtvrtá* (třída), die 4. Gymnasial- o. Realschulklasse; *čtvrtice*

(mezera v tonech), čtvrtý zvuk, počítaje od některého určitého tonu, interval čtyř stupňů, die Quarta; třetí struna na houslích (A), vz Quinta. S. N.

Quartal, *quartál*, u, m., *čtvrtletí*, das Vierteljahr, Quartal.

Quartaliter, *čtvrtletně*, vierteljährig.

Quartan, *quartán*, a, m., *žák quarty*, der Quartaner.

Quartant, u, m., *kniha ve čtvercovém formatě*, ein Buch in der Form eines Viertelbogens.

Quartetto, a, n., *čtverohlasný sbor, čtverozpěv*. Q. — hudební skladba pro 4 hlasy buď vokalní aneb instrumentalní; obyč. skladba pro nástroje smyčcové složená a dvéma houslemi, violou a basičkou zastoupená. Das Quartett, vierstimmiges Tonstück.

Quartier, u, m., *obydlí, byt*, die Wohnung, Herberge, das Quartier.

Quartiermeister, něm., *ubytovatel*.

Quartový, *ku quartě se vztahující*. K. kruh v hudbě. Vz S. N.

Quasimodogeniti, první neděle po velikonoci. Vz S. N.

Quassia, e, f., strom americký, jehož hořkého dřeva v lékařství se užívá, *kvassie, hořkoň*, quassia amara, das Bitterholz. Vz S. N.

Quassiovina, y, f. (*quassiin*, u, m., Šfk.), hořká látka obsažená ve dřevě quassie. Vz S. N.

Quatember, bru, m., z lat., *čtvrtletí*, Jahresviertel; *čtvero suchých dní v roce*, vierteljähriger Fasttag, die Quatemberfasten.

Quaterno, a, n., *čtveřina, výhra 4 čísel*, der Viertreffer.

Quatridu-um, a, n., lhůta 4 dní, eine Frist von 4 Tagen.

Quatuorvirat, *quatuorvirát*, u, m., z lat., *čtyřvláda*, das Quatuorvirat.

Quebek (Kvíbek), a, m., hl. mě. ve vých. Kanadě, vz S. N. — *Quebečan*, a, m. — *Quebečský*.

Quercetin, u, m., žluté barvivo. Šfk. 566.

Quercin, u, m., *hořká, krystalová látka v dubu*. S. N.

Quercit, u, m., *cukr žaludový*: $C_{12} H_{12} O_{10}$.

Quercitrin, u, m., *mletá kůra amerického dubu* quercus tinctoria, žlutý prášek k barvení. Vz Šfk. 566.

Querjoch, něm., *rozsocha*.

Queue (fr., ké), *ocas, ohon*, der Schweif; *zadní část vojska na pochodu*, der Nachtrab; *šťuchátko k biliáru*, der Stossstock beim Billardspiel, das Tago. Rk.

Quiescent, a, m., z lat., *odpočívající*, ein in Ruhestand Versetzter.

Quieskovati, z lat., *upokojiti někoho*, beruhigen; *na odpočinek dáti*, in Ruhestand versetzen.

Quietism-us, u, m., *spočinutí* (v Bohu), blouznění náboženské, jež v 17. stol. zvl. v Italii a ve Francii se rozšířilo. Vz S. N.

Quincti-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.

Quinctili-us, a, m., jm. řím. Vz S. N.

Quindecemviri, lat., sbor 15 mužův.

Quinquagesima, y, f., z lat., *sedmá neděle před velikonoci*.

Quinquennali-e, í, dle *Gymnasium* v pl., vz Pětiročniny.

Quinquenni-um, a, n. (kvinkvennium), lat., *pětiletí*, Zeitraum von 5 Jahren.

Quinquennalka, *quinquennálka, kvinkvennalka*, y, f., *přídavek pětiletý* (každých 5 let, vždy po 5 letech), die Quinquennalzulage.

Quint-a, y, f., lat., *pátá třída školní*, die 5. Gymnasial-, Realschulklasse; *pětice, pátý ton od základního*, die Quinte, vz S. N.; *čtvrtá nejtenčí struna na houslích* (E), vz S. N.

Quintan, *quintán*, a, m., *žák 5. třídy*, ein Schüler der fünften Gymnasial-, Realschulklasse.

Quintana, y, f., *pětidenní zimnice*, das fünftägige Fieber.

Quinterno, a, n., *pětice, výhra 5 čísel*, das Quinterno, der Fünftreffer.

Quintessence, e, f. (pátá essence či tresť), *jádro, výbor něčeho*, der Kraftauszug o. Kern, das Feinste u. Kräftigste aus einer Sache, die Quintessenz.

Quintetto, a, n., *pětizpěv, pětihra*, skladba pro 5 hlasů n. nástrojů, das Quintett, ein fünfstimmiges Musikstück.

Quintilian-us, a, m. Q. Marcus Fabius, proslulý rhetor v Římě v 2. polov. 1. stol. po Kristu. Vz S. N.

Quintový kruh v hudbě. Vz S. N.

Quint-us, a, m., přijmí starořímské.

Quirinal, *quirinál*, u, m., dříve papežský, od r. 1870. však královský palác na vršku téhož jména. Vz S. N.

Quirin-us, a, m., přijmí Romula. Vz S. N.

Quiritové, čestné jméno římských měšťanův.

Quit, fr., *prost, zproštěn něčeho*. Jsme si q., jsme vyrovnáni.

Quito, a, n., hl. mě. jihoamer. republiky Ecuadoru, vz S. N.

Quittance, vz Kvitance.

Quodlibet, lat. (co libo, co se líbí), *směsice, míchanice, všehochuť, v hudbě*, vz Potpourri.

Quos ego! lat.: já vás (i. e. potrestám)! Tak hrozí u Vergilia (Aen. I. 135.) Neptun větrům, kteří proti jeho vůli foukali. S. N.

Quotient, u, m., *podíl* (v počtech), sluje v arithmetice číslo, jež se výsledkem dělení býti objevuje; číslo to ukazuje, kolikrát dělitel (divisor) v dělenci (v dividendu) obsažen jest. S. N.

R. Ř.

Při vyslovení *r* jest postavení jazyka podobné jako při *d* a *t* nebo *n*, ale konec jazyka nezůstává tu v postavení svém nepohnutě, nýbrž chvěje se a ve chvění tom o přední patro takořka bubnuje (při *hrdelném r* činí tak čípek o kořen jazykový). Gb. Listy filolog. II. 158. *R hrdelné* (!) z českých úst jenom při chybném mluvení náhradou za obyčejné jazyčné *r* se slyší; při něm chvějící se čípek o kořen jazyka bubnuje a každým nárazem proud přerývá. Gb. v List. filol. II. 155., Gb. Hl. 7., 19. — Dříve bylo *r* pouhou *souhláskou* a (nevlastními) samohláskami byly jery za *r* stojící rъ, rь. Schl. Vz **Jer, L.** Dle Mkl. jest *r* ve fysiologickém smyslu jen souhláskou, ale přes to můžeme je nazývati vokalním *r*. Kde nyní *l* a *r* samohláskami se jeví, musíme původně polohlásky ъ a ь při nich předpokládati. Bž. 32. Již dlouho jest *r* právě tak jako *l* polohláskou, které se užívá jednak jako samohlásky, jednak jako plynné souhlásky. Dle Mkl. vyskytuje se *r* jako samohláska již ve starobulharštině, dle jiných teprve později. Ze všech pak souhlásek nejsou si žádné tak blízké jako *r* a *l*, jež se již v nejstarší době zhusta mezi sebou zaměňují; původnějším, jak se zdá, bylo ve všech jazycích *r*, na jehož místě v době pozdější *l* nastoupilo. V řečtině sluší dotknouti, že náslovné *r* vždy se vyslovuje s přídechem *ῥ*. V jazycích indoeuropských jeví se střídání tím směrem, že *r* v *l* přechází a že tudíž *r* za původní drsnou, *l* za mladší jemnou plynnou hlásku pokládáme; tak původní koncovky -tar a -tram (lat. -tor a -trum), proměnily se ve slov. -tel a -dlo: doc-tor, uči-tel, ara-trum, ora-dlo. Podobně české upláchnu a uprchnu. Gb. v S. N. V obec. mluvě: chramstnouti — chlamstnouti, falář m. farář, palagraf m. paragraf, Kb., Jir.; pliskýř, legruta m.: pryskýř, rekruta. Na mor. Zlínsku. Brt. Cf. ještě rubrika a v obec. ml. lubrika; čes. velbloud a rus. verbljud, čes. vlkodlak a slov. vrkolak, čes. křik a slv. klik, slov. prepelica a chrv. plepelica, čes. kobliha a rus. kovriga, čes. lilium, lilie a ill. lěr, ill. blabositi a brbositi, pol. tłum a krajin. truma, čes. břesk, zábřesk a blesk, slv. grьtaň a čes. chřtán a hltati, čes. blekot a brek a brečeti, čes. mozol (callus) a mosor (cicatrix), rus. kljuka a krjuk (uncus), srb. Arbanasin a lat. Albanus, čes. koliandr a koriandr, čes. hrýzti a mrus. hlisti a slv. glodati a čes. hlodati, čes. a pol. rytíř a mrus. licar', slv. grib a čes. hřib a ill. srb. gliva a čes. hlíva, čes. toral m. tolar, Frolian m. Florian, Tylory m. Tyroly, dilektor m. direktor atd. Příbuznosť souhlásek *r* a *l* jest tak veliká, že je novější slovozpyt za pouhé rozliky a obměny jednoho prazvuku, v prvotním indoeuropském jazyku ještě neodděleného, pokládá, jakž to skutečně ještě až podnes u dětí a ve výslově nejednoho českého prostolidína shledáváme. Ve mnohých jazycích to ani k úplnému rozdvojení nepřišlo, tak ku př. v zendském pouze *r*, v čínském pouze *l* se nalézá. Vz více v Št. III. 542. Vz L. — *Mimo to* **střídá** *se* **r** 2. s **s**. rmutný vedlé smutný. Gb. v S. N. — 3. S **d** v obec. ml. hlavně ve vých. Čechách: herbábí, karlec, bernář, Kadlík, Kadle m. hedvábí, kadlec, bednář, Karlík, Karle. Kb., Jir. Vz D. — 4. S **t** v obec. mluvě: svarba m. svatba. Šb. — 5. S **n** v krkonoš. desentýr m. deserteur. Kb. — 6. S **ř** v obec. mluvě parez, rezat, trakar (v střed. a jihozáp. Čech.) m. pařez, řezat, trakař; porád, dvírka (ve vých. Čech.) m. pořád, dvířka. Šb. Cf. Gb. Hl. 97. Modřat sa, provětřat m.: modrati se, provětrati; uderit, varit. Na mor. Zlínsku a jinde na Mor. Brt. — 7. S **š**: ořklivý m.: ošklivý, na mor. Zlínsku. Brt. Vz Š. — 8. S **ž**: drůbeř, krádeř, mládeř, rohořka, Us. Brt., řebřík — žebřík. Gb. Hl. 97. — *Stojí-li* **r** *ve slabice mezi dvěma souhláskami aneb činí-li s jinou souhláskou slabiku, pokládá se jako l v témže případě za* **samohlásku:** tr-hati, srd-ce, ví-tr; *jinak za* **souhlásku.** Us. Vz **L.**, Gb. Hl. 31. — *Pozn.* 1. Co do složitosti jsou samohlásky *l*, *r* jednoduchy a dvojhlásek nečiní; kdykoli k nim samohláska jiná přistupuje, úkol jejich samohláskový se ztrácí a jsou souhláskami na př.: vlhnu — vlahý, vrtnu — vrata. Gb. — *Pozn.* 2. Měkčícího vlivu nemají a bývají po souhláskách tvrdých, zřídka také po měkkých a to zvl. v nářečích, na př.: klnouti, trhnouti, slov. žltý (žlutý), náčrt. Gb. Hl. 18. — *Pozn.* 3. Co do závažnosti samohláska *l*, *r* vydá méně než souhláska *l*, *r* s jinou samohláskou spojená, na př. slabika *vla* ve slově *vlahý* jest závažnější nežli slabika *vl* ve slově *vlhnu* a podobně je závažnější *vra-* a *vře-* ve slovích *vrata* a *vřeteno*, než *vr* ve vrtnu atd. Dialektické dlouhé *l*, *r* je přirozeně též závažnější než krátké *l*, *r*. Gb. Hl. 18. — *Pozn.* 4. **R** častěji má na mor. Zlínsku platnosť samohlásky nežli v češtině: brla, ščrbina, ščrbatý, ščrk, žrd. Co do kvantity jest *r* tam *krátké i dlouhé*. Dlouhé *r* slyší se v těchto asi slovech: kŕč (křeč), tŕn, tŕní, vŕš (verš), vŕba, kŕdel, vŕchtitý (vrchovatý), pŕlit, sŕkat, cabŕňat, šobŕňat, hogŕňat. Brt. v Mtc. 1878. 2. Taktéž na Slov. jsou *l* a *r* zhusta samohláskou, kde lъ a rъ mezi dvěma souhláskami (vlъkъ srъna) stojí: čln, dlbati, dlh, dlhý, hlboký, chlp, klzký, slnce, žlč, žltý, blcha, krv atd. (člun, dlubati, dluh, dlouhý, hluboký, chlup, kluzký, slunce, žluč, žlutý, blecha, krev). Vz Ht. Sr. ml. 116., Zv. 85. Cf. Gb. Hl. 31. *R* a *l* jakožto samohlásky i na Slov. se dlouží: vĺča (vlče), sŕn (gt.). Ht. Sr. ml. 116. — *Jsouc* **souhláskou** *zní* **r** *často nepříjemně slovan. uchu před jinými, zvl. před němými souhláskami a proto jazyk všemožně takovému r se vyhýbá*; *nejrázněјší prostředek jest tu* 1. *přesmýkání*, totiž *r* před samohlásku se postaví: Karl — král, Art — rod, bart — brada, Garten — hrad, dormire — dřímati, curtus — krátký, marmor — mramor, tertius — třetí, vertere — vrátiti, arca — rakev, Arm — rámě, Furt — brod, Gb. Hl. 124., Ht., lit. parszas, lat. porcus,

staroněm. varh, čes. prase, Schl.; 2. *řidčeji přesmyknutím plynné za němou souhlásku*: carpis — kapr, corporalis — kaprál; *ale ne všude*: berla, čárka, čert; 3. *i v původních slovech se přesmykuje*: provaz m. strč. povraz, Ht., kopřiva (kopriva), strč. kropiva, dveři — strčes. dřvi, trut — rtuť atd. Vz Gb. Hl. 124. — **R se předsulo** v: rmoutiti (kormoutiti, zarmoutiti) m. strč. mútiti, zármutek a zámutek; rdousiti n. hrdousiti m. dusiti, rputný (zarputilý). Šf., Ht. Cf. Gb. Hl. 120. Tento přídech v násloví trvá as od 16. stol. Jir. — **Vsouvá se**: čechrati = česati (*s* v *ch* se proměnilo a *r* se vsulo), bučeti — bručeti, bouliti — brouliti, bečeti — brečeti — brouk, kapati — krapati, koš — krošna, Šf., ve vých. Čech.: šmátrat (šmatati, chmatati), probříslo m. povříslo, Jir., v již. Čech. jertel m. jetel. Kts. — *Naopak* **r se vysouvá** v máti, dci, sesti, neť (vedlé mateř-e, dceř-e, sestr-a, neteř-e), Gb. Hl. 115.; ve vých. Čech. (i v Krkon.): Bernad m. Bernard, Jir., bambory m. brambory, Kb., v již. Čech. v násloví se sesouvá: tuť m. rtuť. Kts. Žídlo m. zřídlo. Na mor. Zlínsku. Brt. Cf. obecní puškvorec z. něm Brustwurz. Vz Odsouvání. — *Jako samohláska* **stupňuje se r** zvláštním způsobem, který nejlépe se jeví v češtině a i *l* společný jest: klade se totiž dle jedněch před nebo za *r* nějaká samohláska tak, že máme: *er, re, or, ro, íř, ří, ar, ra*: zr — zora — záře — zrak, vr — vříti — svírati — svornosť — svár, str (strměti) — strom — strana, Gb. v S. N., mrz — mráz — mrk — smrákati — mrak, vr — várka, vrt — vrátiti, dr — dříti — vydírati, br — beru výběr — výbor, vrt (vrtěti) — vřeteno, mr — mor — umírám — mařiti, hř (hřmíti) — hrom — hřímám, pr — párati. Mkl. B. 339., Kt., Mk. Vz více příkladů v Gb. Hl. 146., 147. *Vz o* **stupňování** *samohlásky* **r** *jiné* **mínění** *v článku* **L** (I. 868. b., 869. a.), Km. 1876. 774. — Již v nejstarších českých památkách stojí za *r* později i před ním samohlásky místo strslov. ъ a ь zaujímající a sice 1. *e*: mretvý, sredce; v Krkonš. a Domažlicku: kerk, serce, sernec, smerť, peršeť; v Krkonš. a Doudlebsku: pelný, melha, smysel (Gb. Hl. 82.); 2. v latin. listinách 11. a 12. stol. pravidelně *i*: Brino (Brno); i před *r*: birvy, tirlice (brvy, trlice), Ht., ricadlo m. zricadlo (Světoz. 1875. 595.), tepřiva (v Domažl. a Ostrav.), napilníme (Sš. P. 701.); *y*: hrynec, sryp (valaš.), nepryší (nepřší, Sš. P. 519.), vylček, pylný (opav.), chyrt, syrna (Sš. P. 623.), syrdečko, myrkva (opav.); *u*: sluzička (doudl., mor.), sluza (mor.), tepruv (mor.), petružel (doudl.), vručeti (Sš. P. 208), žultý (opav.); *o*: skroz (třeboň.); *a*: charpa vedlé chrpa Vz více v Gb. Hl. 82., 83. — Kromě češtiny jest **r samohláskou** ve slovinštině, srbštině a chorvátštině a schází jakožto samohláska v jazyku novobulharském, polském, v ruštině a v obou lužických srbštinách. Gb. v S. N. — *Na konci slov* **slovenských** *však neobjevuje se* **r** *nikdy samohláskou, než buď odlučuje se od předcházejících souhlásek pohyblivým* **o** *nebo* **e**, *buď i zcela zaniká*. Zanikání jest řídké: brat m. bratr. *Pohyblivé* **o** *nebo* **e** *vyskýtá se často*: vichor, vietor — vicher, víter m. českého: vichr, vítr. Ht. — *V cizích slovech objevuje se* **r** *místo*: *or, iř*: Postoloprty z lat. Apostolorum porta, krchov z něm. Kirchhof. Ht. — **R příponou subst.**: da-r, vít-r (víti), D., brat-r, Č., kopr. Vz Tvoření slov., Mkl. B. 86. — *Jména podstatná v* **r** *ukončená jsou* **rodu muž.**, a skloňují se dle 1. sklonění. Vz Sklonění. *Ve vokativu sg.* mají koncovku *e*, před kterou se *r* v *ř* mění, stojí-li před *r souhláska*: bratr — bratře, kmotr — kmotře; *pakli před ním stojí samohláska, podržuje* **r**: professor — professore, doktor — doktore, Vojmír — Vojmíre, kačere, husare, jako je to v: darech, větrech, bereš, bere; *ale někteří připouští* (Mk., Bs.), *že se i v tomto případě* **r** *může měkčiti*: professoře, husaře, komáře, ale lid toho nečiní. — Strany *lokalu* vz Lokal. — Po **r** piš vždy **y**, kromě: vari, ferina, frinda a slov cizích: Marie, rigorosa, Marius. — **R.** *skrácené* = rok. R. P. = Roku Páně. — R. t. = roku tohoto. — R. b. = roku běžícího. — R. m. = roku minulého. — *Na teploměrech* značí *R* stupně dle teploměru Reaumurova; na *receptech* = recipe (= vezmi i. e. k užívání); v *hodinkách* kapesních = retarde (značí stranu, na kterou se má ručička posunouti, aby hodinky šly volněji). S. N.

Ř jest rozlišené *r* a obsahuje v sobě bytně měkké ь nebo *j*, tak stojí na př. záře m. zar + ja jako duše m. duch + ja a vladař m. vladarь jako kůň m. конь. Takovéto splynutí obou živlů, totiž *r* + ь aneb *r* + *j* v *ř* jen čeština a polština zná, ostatní slovanské jazyky mají *rj* nebo jen *r* na př.: zarja, carj (царь), na Slov. rjeka a reka, reč. Gb. v S. N., Šf. *Ř* povstalo tedy z *rj* a rь a článkovalo se dle nastrojení mluvidel ústních původně jako *r* s přihlasem jotovým, který následoval; nynější pak *ř* jest sykavé, při němž počíná se článkovati *r* a do jeho nastrojení vpadne se hláskou sykavou *ź* a je tedy asi touž měrou podnebné, jako řidší sykavky *ź* a *ś*. Ř objevuje se nejprve ve spisech 13. století, ale zajisté již dříve se vyslovovalo; psalo pak se *rz*, jak je Poláci posud píší, aneb *rž*, jak je i Češi i Poláci vyslovují, nebo *rs*. Ht., Kt 3. vyd. 25. První *ř* vyskytují se v r. 1237. a násl.: Rzymov, Hoteborz, Przislaus; Rkk. má *r* i *ř*. **Ř** píše se v Zlomcích táborských dvojím způsobem, po souhláskách je *rs* (prsied, prsielaz, prsijeli), v násloví a po samohláskách je *rz* (rziecz, rzkúc, rzech, wierzys, swarzye, kterziz. Zvláštnosť tato jmenovitě proto jest zajímava, že důsledně jest provedena i v Žalt. klem. (trsiesla, prsied, oltarz, morze). Jir. v Mus. 1875. 322. O též věci mluví D. v Gesch. der böhm. Sp. u Lit. 1818. 119.: Die Orthographie betreffend wird *rz* von *rs* unterschieden. Ersteres findet statt nach einem Vokal (korzecz), letzteres nach härteren Konsonanten, weil es in diesem Falle auch härter ausgesprochen wird (krsidlo). Pokládá tedy D. rozdíl mezi *rz* a *rs* nejen za pravopisný, ale i za fonetický a tento výklad potvrzuje Gb. delšími články v List. filol. 1877., 239. a 1879. 52. Tam 1877. 239. píše: Každá souhláska temná má proti sobě

svou jasnou (na př. *t-d*, *s-z*, . . .) a liší se vespolek proudem, za něhož se článkují: při temných je proud prudký, při jasných mírný. Naproti obojima pak jsou hlásky jiné, při kterých síla proudu nečiní rozdílu žádného; a to jsou souhlásky plynné a samohlásky, jež u příčině této nazývati můžeme indifferentními. Novočeské *ř* je souhláska plynná a indifferentní, neboť neznamenáme, že by byl rozdíl, když ji vyslovíme za proudu mírného a za proudu prudkého. Ale jinak bylo ve výslovnosti staročeské; v té někdy rozeznávalo se jasné *ř* (= *rž*) a temné *ř* (= *rš*). Tomu nasvědčuje theorie a to potvrzuje praxis některých starých rukopisův. Theoreticky žádáme, aby bylo *ř* jasné i temné, poněvadž je smíšeninou plynného *r* se sykavkou a poněvadž sykavky všecky se různí na jasné a temné; a žádáme dále, aby *ř* v sousedství souhlásky jasné znělo jasné (na př. pohřben, *ř* jasné = *rž*, poněvadž sousední souhlásky *h* a *b* jsou jasné), a v sousedství souhlásky temné temné (na př. pokřtěn, *ř* temné = *rš*, poněvadž *k* a *t* jsou souhlásky temné). Prakticky pak potvrzuje se ona theorie těmi rukopisy starými, které souhlasně s ní píší žádané temné *ř* spřežkou *rs (rſ)* a žádané jasné *ř* spřežkou *rz*. Jsou to zejména, pokud mi povědomo, Zlomky táborské (vytištěné od A. Vrťátka v Mus. 1874. 116.—120.) a Žaltář klementinský (rkp. knihovny univers. pražské sign. 17. A. 12.). Úkolem následujících řádků jest, ukázati zevrubným přehledem dokladů z kodexu posledně jmenovaného, že rozdíl mezi psaným *rz* a *rſ* zakládá se na rozdílném znění staročeského *ř* a že ve staročeské výslovnosti rozdíl mezi jasným *rž* a temným *rš* druhdy byl rázný a zřetelný, ještoi písaři někteří v písmě jej znamenali. Následují příklady na str. 240.—243. V List. filolog. 1879. 52. přičiňuje příklady z Listu s nebe (St. skl. III. 259.—262.) a z codexu praž. knihovny veřejné sign. 17. C. 15. psaného r. 1392. a obsahujícího Tomáše Štítného řeči nedělní a sváteční. Vz o též věci Gb. ve Sborníku věd. mus. IV. 275. a Gb. Hl. 97. — **V ř mění se r:** 1. *před ě, i, í:* bratr — bratři — bratří, dobrý člověk — dobří lidé, dobrý — dobře, široko — šíře, tur — tuří, míra — míře, chytrý — chytřejší. *Ale v jihozápadních Čech.:* bystrejší, dobrejší, Šb., a v obec. ml.: dobrý lidi, starý mužové, Us., ve vých. Čech.: tři kapry, Šb.; v Krkonš. se mění: dobřej. Šb. — 2. *Před a, á, stojí-li m. stč. ia:* přál (prial), řad. — 3. *Větším dílem i před původním* **e**, *mimo vokat. sg., předchází-li jen jedna souhláska:* Petře, bratře, vz *R* (ku konci). — 4. V 2. a 3. os. sg. a v 1. a 2. pl. praes.: mru, mřeš, mře, mřeme, mřete, mrou (v obec. mluvě i v ostatních osobách: mřu, mřou, třu, třou. Šb.). — 5. *Na konci slov. u masc. v -ář, -íř, -ýř, kde ь vypadlo a u všech fem. v r:* tvář, sběř. Ht. — 6. Ořu (orju), pářu (párju). Ht., Kt. 3. vyd. 25. Vz Gb. Hl. 97. — *Pozn. Před e* (= ъ) *se nemění:* krev, retný, rez. Ht. — **Ř** *střídá se v češtině* 1. s **ž:** bařina — bažina, žebro — řebro, žebřík — řebřík, řeřavý — žeřavý, řeřáb — žeráv (v již. Čech. řežáb m. jeřáb. Kts)., řeřicha — žeřicha. Gb. Hl. 102., Ht., v obec. mluvě: mládeř, drůbeř, krádeř m. mládež (gt. mládeže), drůbež, krádež. Jir. — 2. S **r**, vz R se střídá s *ř*. — **Ř přípona** *jmen podst.*: tesa-ř, Č., úhoř, vepř. Bž. 227. Debř, strl dьb-rь. Mikl. B. 87. Na mor. Zlínsku se *ř* přisouvá: krejčíř = krejčí. Brt. v Mtc. 1878. 7. — *Jména podst.* **masc.** *v* **ř** *ukončená skloňují se dle II. sklonění; fem. dle Daň* (kromě: jař, sběř, tvář, zděř, zvěř, tato dle *Kosť*). — **Ř** *neplatí nikdy za samohlásku:* hřmot, hřměti. Kz. — *Po* **ř** *nepiš nikdy* **y (ý)**, *vždy jen* **i (í)**.

-ra, *přípona subst.:* dcera, jiskra, sestra, D., míra, síra, máz-d-ra, sádra. Mkl. B. 86. Vz Tvoření slov.

Raab, a, m., mě. v Horn. Rakousích. Vz S. N. — **R.,** ves u Pardubic.

Rab, a, m., strsl. rabъ vedlé robъ, servus. Mkl. B. 74. R., *zajatý*, der Gefangene, D.; *nevolník, otrok*, der Sklave, Knecht, Leibeigene. Na Slov. Plk.

Ráb, a, m., mě. v Uhřích, Raab, lat. Jaurinum, Arabonia, maď. Györ (D'ör). Vz více v S. N. — *Rában*, a, m. — *Rábský*.

Raba, y, **Rabice,** e, f., *řeka ve Štýrsku a Uhřích*, der Raabfluss; *řeka v Krakovsku.* — **R.,** v pol. = *roba, nevolnice*, die Gefangene; Sklavin. Vz Rab.

Rabáč, e, m., *rabiák, chlap urvalá, urvalec*, ein ruchloser Mensch, der Galgenvogel. U Rychn. Msk.

Rabák, u, m., *drsnicí rám*, v souken., der Rauchback. Šm.

Rabakov, a, m., ves u Bousova.

Rabarbara, rebarbara, rebarbora, y, f., *reveň*, rheum palmatum, Rhabarber, f. a m., rostl. R. bílá, čínská, francouzská, mnišková, rakouská, ruská n. bucharská n. moskevská, turecká, vodní. Kh. Vz Kk. 153., 154.

Rabarbarový, *rebarbarový, rebarborový, reveňový*, Rhabarber-. R. šťáva, prášek, kapky. Bern.

Rábati se, *těžce někam se bráti*, unbehilflich wohin gehen, kriechen. — **se kam: na** seno (lézti tam). Marek. — **se s čím** = *táhati se*, sich mit etwas schleppen. Mar. — Jg. Cf. Hrabati se.

Rabátko, a, n., *příčný záhon v zahradě*, die Rabatte, das Gartenbeet.

Rabatt, u, m., z it., *předplatné úroky*; *výhodná srážka*, der Abzug, Nachlass vom bestimmten Preise einer Waare, vz Srážka. Rk.

Rabbi, obyč. *rabín*, a, m., *židovský učitel náboženství*, hebr. vl. = můj mistr, můj pán (Hý.), der Rabbi, Rabbiner, jüdischer Gesetzlehrer. Rk. Vz více v S. N.

Rabec, bce, m. = *rab, rob.* Víra svobodnými činí r-ce. Sš. Bs. 17.

Rabek, bku, m., v Krknš. = *polička na stěně.* Kb.

Řábek, bku, m., *řápek, kohoutek u sudu*, der Fasshahn. Jg.

Rábený, *vyrobený*, erzeugt. Hedvábí z bourců r-né. Bdl.

Ráběř, e, f., *rabování*, das Rauben. L.

Rabí, n., mě. u Sušice, vz S. N., Tk. IV. 738. — **R.,** f., coll., strsl. rabьja, rabija, příp. -ija, servi. Mkl. B. 69., aL. 113.

Rabice, vz Raba.
Rabín, a, m., vz Rabbi. — **R.**, ves u Neveklova. PL.
Rabina, y, f., *jatá děvice*, ein gefangenes Mädchen. Vký. Cf. Rab, Rabině.
Rabině, ě, f., *porobkyně, nevolnice, otrokyně*, die Sklavin. Sr. Rab. Nejsme synové r-ě. Šš. II. 54.
Rabinství, n., das Rabbinat. Šm.
Rabišany, dle Dolany, Rabersdorf, ves u Frenštátu. PL. Vz Rabořov.
Rábka, y, f., *brukev*. U Zábřehu, Olom. Kčk., Sd.
Rabkyně, ě, f., zastr. = *rabině*.
Rabořov, a, m. = Rabišany.
Rabota, y, f., zastr., die Sklaverei, Leibeigenschaft. Mkl. B. 163.
Raboun, u, m., v souken., der Rauchbaum. Šm.
Rabovati, cf. pol. rabuś, der Räuber, rabować, Mkl. B. 319., lat. rapio, řec. ὀρφανός, got. ráubôn. Hý. — **R.**, *drancovati, loupiti, obrati*, plündern, Zlob.; *zajímati*, gefangen nehmen. Plk. — **abs.** Vojáci r-li. Us. Hý. — **kde: v** městě dobytém **po** domech. Us. Hý.
Rabovna, y, f. = *vězení*. Na Slov.
Rabovník, a, m., *loupežník*, der Räuber. L. — **R.**, *zajímač*, der Gefangennehmer. Na Slov. D.
Rabský, sklavisch. Vz Rab.
Rabství, n., **rabstvo,** a, n., *otroctví*, die Knechtschaft. Vz Rab. Muž s ženou v rabstvo a žena s mužem v chlapstvo. Č. M. 347.
Rabudí, n., *barvínek*, plamének, clematis, die Waldrebe. Slb. 668.
Rabulista, y, m., z lat. rabula, die Rechtschikane, (Hý.), dle Despota, *pravokrut, tlučhuba zvl. advokatní, který překrucuje práva*, der Rabulist, ränkevolle Rechtsgelehrte, Zungendrescher, Rechtsverdreher. Rk., S. N.
Rabštein, původně *Rabenstein*, a, m., mě. v Plzeňsku. Tk. III. 412., IV. 738.
Rabus, u, m., der Maulkorb für Hunde. Us. u Táb. Ndk. — **R.**, vz Raveň.
Rabuše, *rabuš* (Mkl.), e, f., slov. *rovaš*, mezera (po nařiznutí), *ná- n. zářez, vrub, zásek, karb*, die Kerbe, der Kerb. Koř. rabiti, secare. Mkl. aL. 98. Sr. rovati, wühlen, in der Bedeutung kerben: rumun. rъvaš, rъboš, něm. Rabisch = Kerbholz im Bergbaue (Schmelzer, bair. Wörterbuch 3. 4.), maď. rovás, nřec. ῥαβάσι. Mkl. B. 340. (Hý.). **R.**, *vrub, vrubovka, porub*, das Kerbholz, der Kerbstock. Písař se sladovníkem též zvláštní rabuše měj. V. Na r-ši hřešiti. Plk. — **R.**, rostl. Šf.
Rabušní, Kerb-. R. dřevo. Vus. Vz Rabuše.
Rabušník, a, m., v horn., der Rabischaufseher. Šm.
Rabůvka, y, f., *rabování*, das Rauben, Plündern. Býti na r-vce, jíti na r-ku. Us. na Mor. Hý.
Rác, e, **Racan,** a, m. Racané, Srbové v Uhřích od řeky Rašky. Der Raitze, Serbe. — **R.**, *druh černého hroznu*, eine Art schwarzer Weintrauben. — **R.**, *v kartech, trumf*, atout. Už věděl, kolik je rác (kolik uhodilo). Povím ti, čeho je rác (zač je toho loket). Na mor. Zlínsku. Brt.

1. **Raca, reca,** f., dle Káča, strsl. rěca, anas, kachna, sr. něm. Retschente. Mkl. aL. 58.
2. **Raca,** e, **racka,** y, f., *mřežka na vyšívání*, das Gatter in der Stickerei. Na Slov. Bern.
Race (fr., rase), e, f., *plemeno*, das Geschlecht, die Race.
Racek, cka, m., **racka,** y, f., *pták vodní*, die Möve. R. mořský, larus marinus, chechtavý (vodní káně), l. ridibundus, stříbrošedý, l. argentatus, bělokřídlý, l. leucopterus, rybák obecný (mořská vlaštovka), sterna hirundo; rybák černý či černá mořská vlaštovka, sterna nigra, chaluha cizopasná, lestris parasitica. S. N., Frč. 344., Schd. II. 475. — **R.**, Rastislav. Gl. 290., Ratimir.
Racija, e, f., die Ration, Portion. Us. ve vojen. řeči. Na Ostrav. Tč.
Racionalismus, vz Rationalismus.
Racka, vz Raca, Racek.
Rácka, y, f., *Ráckyně, rácká žena*, eine Raitzin, Serbin. Slov. Bern. Vz Rác.
Racková, é, f., ves u Holešova na Mor.
Rackovati = *mřežovati*, gattern (in der Stickerei). Na Slov. Bern. Vz Raca, 2.
Rácký, Raitzen-, raitzisch. V. Vz Rác. R. despota, V., krajina. Bern.
Ráckyně, ě, f., vz Rácka.
Raclavice, dle Budějovice, ves 1. u Neveklova, 2. u Přerova; R. hrubé, ves u Víškova; R. malé n. Raclavičky, ves u Víškova; R. horní ves u Vel. Mezeříčí; R. dolní, tamtéž; něm. Ratzlawitz. PL.
Racocha, y, f., malý trám v přední n. zadní polovici lodi. — Macocha r-cha. Č. M. 399. — *R-chy. Druh mechu*, byssus globosa, die Wetterzotte. D.
Racocháč, e, m., *kostrbáč, kosmáč*, der Strobelkopf. D.
Racochatý, *kosmatý, rousný*, straubig. D. Zachovej nás, pane, od moudy r-té. Č. M. 335.
Rácov, a, m., *sbořený hrad v Boleslavsku*. Vz S. N.
Racovati = trumfovati, atoutiren. Vz Rác. Mor. Brt.
Ráctvo, a, n., *Rácové*, die Raitzen. Vz Rác.
Rač, e, **Rače,** dle Budějovice, **Radeč,** dče, m., ves u Sedlčan.
Ráče, ete, **račátko,** a, n., *mladý rak*, ein junger Krebs.
Račej = *raději*, lieber. Vz Rád.
Ráček, čka, m., vz Rak. — **R.**, *muška obilní*, der Getreidewurm. Zlob. **R.** *knihovný*, chelifer cancroides, pavouk rakovitý. Vz S. N., Schd. II. 523. — **R.**, čku, m., *hadové koření, černý zanikl*, cruciata (bistorta), die Schlangenwurz. Ms. bib.
Ráčení, vz Ráčiti.
Račerovice, dle Budějovice, ves u Třebíče.
Rači, vz Rád.
Račí, Krebs-. R. noha, oko (na Mor. rakůvka. Us. Hý.), klepeto, skořepina, máslo, lezení, jízda (zdlouhavá, die Ochsenpost). Jg. R. omáčka, Krebsensauce. Dch. R. nohy (kravské přední nohy od tahání křivé). Us. Hk. Račím chodem se zvedlo = zpátečně. Vz Neštěstí. V., Č.

Račiboř = *Ratiboř*. Sš. P. 576.

Račice, e, f., *rak samice*, příp. -ica. Mkl. B. 294. Die Krebsin. Ne vždy rak na mlýně, někdy račice. Smil. — **R.**, dle Budějovice, a) ves ve Viškovsku na Mor., vz S. N., b) u Smiřic, c) u Železn. Brodu, d) u Skutče, e) u Plzně, f) u Vodňan, g) u Roudnice, h) u Křivoklátu.

Račík, a, m., vz Rak.

Račina, y, f., *račí vůně*, der Krebsgeruch. R-nou páchnouti, krebsern. D.

Račiněti, ěl, ění, *račinou páchnouti*, krebseln. Šm.

Račíněves, vsi, f., ves u Uhlíř. Janovic. PL., Tk. III. 657.

Račiti, il, en, ení, *raky loviti*, krebsen, Krebse fangen. Vind.

Ráčiti, rač (račte), ráče (íc), il, ení; *ráčívati* = *rád, radši míti, chtíti, milovati, žádati*, wollen, begehren, gern haben; *milosť míti, hodna někoho uznati*, wollen, belieben, geruhen, würdigen. Jg. **R.** m. radčiti od rád, č jest vsuvka. Šf. R., velle. Mkl. aL. 106. Cf. Gb. Hl. 141. — **abs.** Nechť nás dobývá, kdo ráčí. Troj. Račte! Belieben (Sie)! Dch. Aby to sám súdil, jakž ráčí. Půh. II. 323. — **co.** Má, co hrdlo (srdce, duše) ráčí. Us. — **s inft.** By to Bůh dáti ráčil. Sych. Rač Bůh žehnati. Kom. Račte se posaditi. Us. Ráčí-li mi toho Bůh popříti. Hus. I. 64. Také móž Bóh jimi hrózu činiti a jiné divy, kteréž ráčí. Hus. I. 72. Rač jim dáti jich otměny. Kat. 3369. By jeho přietel ráčil býti. Dal. 49. Pán Bůh rač pozdraviti! Aby léna knížecí na hradě pražském podávati ráčil. Zř. F. I. A. 22. Pán Bůh rač dáti dále. Žer. 1591. Přísahu učiniti ráčil. Zř. F. I. B. VII. — Solf., V., Ros., St. skl., Har., Vrat. Imperativem slovesa *ráčiti* a infinitivem opisuje se imperativ: Neračte tomu věřiti = nevěřte tomu. Vz Brt. S. §. 401., Mkl. S. 867. — *Pozn.* Často slýcháme: Co račte povídati?, což jest **šp.** m.: Co ráčíte p.? (poněvadž jest zde indikativ a nikoliv imperativ). — **někomu (se)** = *pochlebovati*, schmeicheln. Pýcha chce, aby se jí modlili a ráčili. Ros. Počíná si, jak se mu ráčí (jak chce). Us. Bůh ti ráčí, ať ti stačí. Komu pán Bůh ráčí, tomu všeho stačí. Přísl. na Ostrav. Tč. — **se s kým** = *milovati*, lieben. Na Slov. — **koho čím** = *častovati*, bewirthen, traktiren. L.

Račkati = *lézti*, kriechen. Na Slov. Bern.

Račký, *lezoucí*, kriechend. Na Slov. Bern.

Račněti, ěl, ění, *račnívati* = *račním se státi*, krebsartig werden. — **kde.** Račnit u dobytka lehce zatvrdlosť vemene. Ja.

Račni, *rakovitý, rozjídavý*, krebsartig. R. narostlina (v nose). Sal.

Račnice, e, f., aeglea, *korýš*. Krok. II. 248.

Račovice, Radošovice, dle Budějovice, ves u Strakonic. PL.

Rád, *a, o*, pl. *rádi, y, a*, adj., *užívá se ho jen v nom. sg. a pl.* D. V již. Čech. pl. *rádi* pro všecky rody. Kts. *-á* v *rád stupňováno z o:* roditi — rád. Gb. Hl. 141. *Komp. radší, radější*; v již. Čech. *rejší* (razší — rajší — rejší, Bž. 135.); *komp. adv. raději, radše, radš, radějši, radč, radči, radějše* (Hus. I. 414) *radějie, radějé, raděj* (Hus.), na Ostrav. *rači* (Tč.), ve vých. Čech. *rejši*. *Radši* stává u býti, určuje-li se jím podmět sám: byl bych radši, radši bych u vás byl; v jiných případech klade se: *raději, radč*: raději chci pracovati; *radč* mně to dejte než jemu. D. Vz konec článku — **R.** = *chtě, s chutí, s veselou myslí, volný, dobrovolný, z dobré vůle; ochotně, bez přinucení*, gern, willig. V. Co musím, rád učiním. Co člověk musí, jakoby rád. Us. Hý. Nedělá to rád; Od srdce, celým srdcem rád; Rádo se stalo (tak odpovídají, když někdo za něco děkuje). Us. Dch. Aby potom rádi nerádi táhnouti nemusili. Sl. Uh. I. 153. Rád a s chutí pracuje. V. Musil rád nerád to slyšeti. Kom. Rád béře a nerád dává. V. Kdo rád z svého udělí, toho pán Bůh nadělí. Prov. Beř rád, když dávají. Prov. — **R.**, *s potěšením, s libostí, zalíbením*, mit Lust, mit Vergnügen, gern, froh. On to velmi rád jí; Co bys rád? Jest na světě rád; Kárámе, koho rádi máme; Rád by mi to namluvil; Jsem u nich rád viděn; Ty se rády pěkně strojí. Us. Dch. Hoch měl tu holku k zbláznění rád. Us. Já byl rád v tvé přítomnosti. U Lužan. Pm. Ráda piješ, ráda jíš, ráda si pěkně chodíš; ráda pěkné krávy máš, nerada jim trávy dáš. Sš. P. 540. Nerada robíš, ráda šumně (pěkně) chodíš, ráda dlúho spíš. Sš. P. 541. Ztratila jsem, našla jsem, rozbila jsem, ráda jsem, za ten žbán pána mám; Koho ráda vidím, toho mi dát nechceš. Sš. P. 163., 212. Ráda-li mja matko, ráda-li mja vidíš? tebe synu ráda, nevěstu nerada. Sš. P. Svůj k svému rád se hrne. V. Rád bych věděl, jak se má. Sych. Rád vidím, že se učí. Bern. Ráda ho vidí (miluje ho). Us. Rád pije, leží. Bern. Jest rád mezi lidmi. Us. Máš mne ráda? (Odpověď: Když tě nevidím). Všecko by rád sám pohltal. Rádby všecko všem z hrsti vydřel. Rádby houserem berana vyloudil. Kdo mluví, co chce, uslyší, co by nerád (slyšel). Rád o něm slyší, coby sůl v oči sypal. Rád ho poslouchám, když mlčí. Oči by rády, huba nemůže. Snadno tomu pískati, kdo rád tancuje. Kdo haní, rád má; kdo chválí, rádby odbyl; Tenby rád svou králku provedl. Rád by ho na lžíci (vody) utopil. Mám ho rád, co trn v noze. Mám ťa rád, jako koza nóž. Mt. S. Má ho rád jako koza nůž (pes kočku). Jg. Má ji rád jako vůl otep slámy. U Náchoda. Dř. Rád tam šel co sedlák do kabátu. Vz Bezděčný. Lb. Kde rádo, zřídka bývej, kde nerádo, nikdy. Pk. — *Pozn.* Při rčení *rád bych* příčestí činné se vypouštívá. Zabečela kráva, že by ráda na pole. Brt. S. §. 431. Dyž rybu vyloví, ráda by do vody, jak sa dívča vydá, ráda by svobody; Rády by travičky, rády by ke dvoru. Sš. P. 469., 529. — *Rád býti čemu, komu.* Znaje, čemu jsou rádi a co sobě libují. V. Dal mi syna (Bůh), jemuž jsem velmi ráda byla. Br. Rádi tomu byli. Br. Byl rád těm jabkám. Us. u Rychn. Msk. Ja na to nic nedbam, ja temu rad. P. sl. 83. A já su ráda tej. Na mor. Zlínsku. Brt. Císař pro tě nepojede, chudobný tě mine, potom budeš tomu ráda, který pase svině. Sš. P. 297. Jsúci tomu velmi ráda. Kat. 239. Právu byl rád. Dal. 103. Ta bieše božiej cti velmi

ráda. Dal. 55. Je neráda takové řeči. Ehr. 30. Jsem tomu od srdce rád. Dch. Kdo nic nového nevídal, ten i starému rád. Brt. S. §. 109. — **z čeho.** Zdá se, žes nerád z příchodu mého. Ib. §. 200. — **R.**, *snadno*, leicht. Co se rádo trhá a láme. Velmi rádo vlastní při cizím hyne. Kámen, kterým se často s místa hýbe, nerád mechem obrostá. Kdo příkře přistavuje, rád spátkem padá (rádo se s ním odvracuje). — Jg. — **R.**, *obyčejně*, gewöhnlich, gern. Kdož se s mečem rád obchodí, ten od meče často schodí. Kde se kouří, tu rád oheň bývá. Jablko nerádo daleko od jabloně padá. Pro pravdu se lidé rádi hněvají. Jg. Kdo čeho dosti má, rád tím plýtvá. Sych. — *Komp. a superlativ.* Vz *nahoře*. Slíbil raději toho základu polepšiti než umenšiti. NB. Tč. Než bych já ti věnec dala, raděj bych se rúbat dala, pro věneček zelený z rozmarýnu pletený. Sš. P. 349. Radějše byste mohli mój súd trpěti. Bž. 137. Radější já svů čistů česť chci nésti. Kat. 298. Nežbych Němcu věnec dala, radši bych ho roztrhala; Já tebe radši mám než husar koníčka; Radše mně ukažte mej milej dveře; Holianský pole habe radš nebelo, habe mý srdečko po něm netóžilo. Sš. P. 305., 507., 568., 368. I zdaliť chce pán Buoh oběti a ne radějie, aby se poslúchalo hlasu božieho; Klaněli se stvoření radějše než stvořiteli; Některý raději slúží ženě než Bohu; Radějše běžíme do pivnice než do kaplice. Hus. I. 52., 67., 128. Vem ty sobě radše kovářovo děvče; Radš falešně panny nechám; Nežbych sobě vdovce plesnivého vzala, radši bych já radši do vody skočila; Měla si tys raděj věneček nechati. Sš. P. 95., 181., 197., 798. Svině radějšie volí lajna. Hus. I. 230. Já jsem rači doma než na polu (poli). Na Ostrav. Tč. Když musíš, jakobys nejradši. Prov. Pravíc, že by radější k smrti, nežli k tomu rozlučení svolila. Troj. Radši ho vidím, aby byl dál odo mne. Prov. Než bych byla v ráji, s tebou jsem radějši. St. skl. A že by ještě radše tomu byl, aby . . . Háj. Co pak mrtvých raději hledíš nežli živých? Kom. Radějše toto učiňte. BO. Radše bych s ním mluvil. BN. Raději na statku škodu nésti nežli na cti. V. Kohout na svém smetišti nejráději kokrhá. Prov. Jg. — Vz Radosť.

Řad, u, m., Ř., strsl. редъ (ordo), příp. -ъ. Mkl. B. 37. Sr. lit. rinditi, anordnen, lett. rinda, die Reihe, ridu, ordne. Mkl. aL. 41. **Ř.**, *více věcí vedlé sebe v jedné čáře postavených*, die Reihe, Ordnung. Postaveni byli jedním řadem, dvěma, třemi atd. řady. V řadu jíti. Us. Do ř-du stavěti. D. Děvčata stojí řadem. Všecky duše řadem jdou, vesele zpívají. Sš. P. 729., 43. Ty vrbovské dívky třema řady stály; Třema řady stály a kleveta vázaly; Vij věneček třema řady, třema řady pro krajany. Sš. P. 721., 413., 563. Řežábi když letí, všichni řadem letí. Na mne řad přijde, jest. Us. Ř. vojáků. Stáli v řadu svém. Br. Jděte řadem. Ros. Teď přichází na tebe řad. Us. Ř. vojenský; vzdálenosť řadův; 1., 2., 3. atd. řad. Vz Povel. Rf. — **Ř.**, *dlouhá linie, v které požaté obilí neb posečená tráva leží*, der Schwaden, Kloben, Jahn, die Mahd. Jg. Trávu, obilí na řady sekati. Obilí leží v řadech. D. — **Ř.**, *řádek (čárka na znamení počtu měr vypitého piva, vína atd. a samo pití na takové zapsání)*, die Zeche, das Gelag, Saufgelag. D. Na jeden ř. píti; zaplatiti ř. Us., Bart. 1. 21. *Zaplatiti řad také = zakusiti něčeho, zažiti.* Zaprav řad, hasil jsi s námi. Sych. V krčmách na řadích seděti. V. Směnka (svědčící) na něčí řad; na můj vlastní řad (ordre). Nz., J. tr. — **Ř.**, *hřada, na které slepice v noci sedávají*, die Hühnerstange. Liška slepice na řadu dáví. Rad. zv. 23.

Řád, u, m., cf. ordo. **Ř.** = *řad, řada, pořádek*, die Reihe, Folge, Ordnung. Řádem pověděti. Troj. Když na koho řád přijde. Us. Běž, synečku, podlé řádu, kde ti lidé k vůli stanou. Sš. P. 218. Svolal třikrát obec do hromady a čtvrtým řádem sebral jest lidí snad do desieti. NB. Tč. Druhým řádem žida k vozu obrátili. NB. Tč. Z řádu se vyráželi, šafářům odbreptávali. Kom. — **Ř.**, *řad, hřada*, vz Řad (na konci). Slepice s řádu padají. V., Us. u Rychn. Hsp. Slepice jdou na řád, jdou se řádu. Na Kolínsku. Kal. — **Ř.**, *kurník*. Slepice spějí v řádu; chyť slepici v řádu; dej ji do řádu; Kuřata také sedají v řádu; Tchoř vlezl do řádu na slepice. Na Kolínsku a u G. Jeníkova. Kal. — **Ř.**, *hlavní oddělení, třída*, die Ordnung, Klasse. Více čeledí činí řád. Rostl., Kk. 65. — **Ř.**, *stav, spolek, povolání*, der Stand, Orden, abgetheilte Gesellschaft. V. Člověk nízkého řádu, Br.. rovného řádu = stavu. V. Ř. panský, rytieřský (zemanský, vládycký), městský, selský. Vz Vš. 569. Ř. lehký, die unadelige Abkunft. Co se lidí sedlských dotýče a řádu lehkého. 1564. Gl. 221. Ř. kmetský, Jel., vládycký, Boč., konšelský, V., duchovní (= stav; 2. řehole), Ros., D., sv. Františka, Har., jesuitský, Kram., templářský, tuhý; rytíř, mistr, bratr, společník, znamení, pentle, řehole řádu. Jg. Strany druhů řádu kněžského vz Kněz. Kapitula, shromáždění, kancléř, kříž, úd, udělení řádu. J. tr. Řád svatojanský, der Johanniterorden (rytíř řádu svatojanského). J. tr. Vz více v S. N. Lež jest knězem sě vyznávati a protivné věci kněžskému řádu činiti; Vedúc svój ř. hodně; A co nám vybojují dobrého biskupové nechavše duchovnieho řádu, to na soli prodáme. Hus. I. 182., 181., 180. Úloha farisejského učitelského řádu. Sš. Sk. 64. Skutkové svědčí, kaký kto a kterého řádu jest. Hus. I. 201. Když člověk urozený ženu chudého řádu pojme, móž její věno dskami klásti beze všeho povolení královského. Vc. Strč. d. p. 34. Pýcha nesluší tomu, kdo z nízkého řádu na královskou stolici dosedl. V. Tak toho náš ř. (povolání) žádá; Tak to chce náš ř.; Každý má býti tak živ, jak tomu jeho ř. chce. Us. Hý. — **Ř.** = *rozměření věcí, co za čím jíti má*, die Ordnung, Verfassung, ordentliche Einrichtung, ordentliche Beschaffenheit. Něco v řád uvésti, postaviti; ř. udělati; řádem složený, rozdělený; podlé ř-du; ř. zachovávající; což nemá řádu, není v řádu, bez řádu, v žádném řádu, žádným řádem, ne řádem; ř. vojenský. V. Z řádu a z užitku stvořenie móžem poznati stvořitele, dobrosť

a dobrovolnosť. Hus. I. 83. Řád jím zavedený nic z brusu nového není; Řády ruší a přelamuje; Naopak starý ř. se měl řádu novému podrobiti; Ř. mezi nimi zavedl; Nový Kristem započatý ř. světa. Sš. Sk. 39., 49., II. 383., Ž. 21. (Hý.). Špačci bez řádu litají. Kom. Všecky věci při boží službě v řád uvedl. Br. Ř. pochodu, die Marschordnung. Právní řád, die Rechtsordnung. Dch. Řád potrav. Kom. Řád domovní. Kom. Ř. církevní, posvátný, V., obětní. D. Tvé múdrosti polož řád (prudentiae pone modum). BO. Král uznamenav, že nikterakž správcové toho města v řád jemu jíti nechtí. Bart. To jest proti řádu. J. tr. Lepší ř., nežli hať mať. C. — Ř. = *právo* = *právo, spravedlnosť*, die Satzung, das Recht. V. Ř. udělati, ustanoviti, nařiditi, zříditi. V. Podlé řádu práva. NB. Tč. K právům a řádům státi. Dl. Řádem dobuda jistiny sahniž pak o škody na rukojmě; Řádem pohnal, řádem se zvedl i také odhádka se stala; Poňvadž jest úřadem zveden a jemu řádem odhádáno; To učinil proti řádu; V póhoně svědkuov řádem nedotekl; Jakož toho zemský běh a ř. jest ukázaly; podlé řádu na ty peníze se zvedl. Půh. I. 382., 390., II. 326., 443., 451., 462., 627. Kde starších správa, tam i řád ostává. Pk. Aby jim synové, hledíce na řád ot Boha ustavený, česť dali. Hus. I. 147. Purkmistr mimo řád a právo žádné moci užívati nemá. Kol. 7. Mimo ř. a právo; proti řádu a právu s někým zacházeti. V. Řádů našich ani sám neruší, ani jiným rušiti nedopouští. V. Vz Rb. 271. — Ř. = *správa*, die Einrichtung, Ordnung. Ř. zemský (= zřízení zemské, jako: zřízení obecné, školní). Kom. Ř. práva hrdelního, J. tr.; ř. trestní, posloupnosti, bursovní, Pr., ř. volební, ř. volení do sněmu, voleb obecních, ř. volení v obcích (*ve: volební ř. sněmovní n. obecní* by se zbytečně mnoho adjektiv v *-ní* nahromadilo). Šb., Šm. Řád hutní, hospodní, J. tr., pohřební, Dch., cviku, das Abrichtungsreglement. Čsk. Ř. vozní, oděvní. Dch. Potřebnému řádu poddáni buďte netoliko pro hněv ale i pro svědomie. Hus. I. 176. Prozatímní civilní ř. soudní, *lépe*: ř. soudu civilního zatím vydaný. Šb. Ř. čelední, J. tr., živnostenský, živnostnický, hasický. Rk. Vz Civilní. Držeti lidi v řádu. Kom. Pokudžby řádům, právům, svobodám zemským na škodu nebylo. Zř. F. I. A. IV. Aby řád desk zachován byl. Ib. C. XVII. Aby při jejich řádích zachováni byli. Nar. o h. a k. Ř. vojenský Žižkův, vz Tk. IV. 287. — Ř., *cech*, die Zunft. Šli jsme do řádu. U Rychn. Msk. Cf. Prapor. — Ř., *v math.*, die Reihe. Posloupnosť prvního, druhého, n-tého řádu; řád vyšší, nižší, nejblíže vyšší, nejblíže nižší; jednotky řádu nižšího, vyššího; ř. sudý, lichý; vzestupný, sestupný. Nz. — Ř., *mrav*, die Sitte, der Gebrauch. Takový skutek jest proti starobylým řádům a zvyklostem. Sych. Ale pohřiechu řiedko v manželích tento ř. stává. Hus. I. 200. Jakož toho řád a obyčej je. Sedl. Rychn. 37. — Ř., *způsob, běh*, die Art u. Weise. Takový ř. ke všem synům zachovává (že je zkouší). V. Mát soudce všecky věci zvěděti a řád věcí n. při pilným rozeznati uptáním. CJB. 287. Aby list paní obnoven byl týmž řádem, jakož tento list svědčí. Půh. II. 144. Tím řádem že ideal ženskosti vydáváte v potupu. Kos. Ol. I. 299. Každým řádem. Kos. A jsúce tak zpósobní teprva o vieru, ač by jí kto chtěl kaziti, řádem dříve řečeným mohly by se postaviti; Kněžstvo nemá se chápati meče tělestného týmž řádem jako panstvo; Týmž řádem věrný jeho následovník má bojovati. Hus. I. 168., 170., 185. Papež volen tím řádem, jakož za předků bylo. Výb. II. 382. Ř. (tenor) toho listu je. Arch. rkv. — Ř. v stavitel., die Ordnung. Ř. dorický atd. Us. — Ř., der Orden. Ř. světský, duchovní; světský: řádové velicí pro panovníky, ř. rodu, čestní, pro dámy, rytířský, zasloužní, zlatého rouna. Ř. železné koruny, Františka Josefa, J. tr., vojenský Marie Teresie, sv. Štěpána, Leopoldův, hvězdného kříže (pro dámy), ř. vojenský, záslužný atd. Vz více v S. N. Bažení po řádu. Dch. Udělení, propůjčení řádu. J. tr., Čsk. — Ř., *náčiní k orání*. U Klobouk. Bka. *Řád movitý* = *náčiní, nářadí, nábytek*. Gl. 291. Na Slov. — Ř., *řad*, die Zeche. Nožíř musil ten řád platiti. Bart.

Rada, y, f, gt. pl. rad. Dříve psávali *rada n. radda* nečiníce žádného rozdílu ve významu, ku př. Háj., nyní píšeme jen: *rada*. Vz ku konci Rada = *rádce*. Ř., *společné o něco radění-se, mluvení, rozjímání, uvažování*, der Rath, die Rathschlagung, Berathschlagung. V radách o něco s někým býti; v radu s někým vejíti. Háj. Radu držeti, bráti, míti; do rady, v radu jíti, v radě býti; do rady vzíti, povolati; radu s někým o něco bráti, držeti; někoho k radě bráti; rady snášeti; s radou něčí vše činiti; v radách kvapný a scestný; o čemž jest r.; bez rady (uvážení). V. Lživě naň svědčí aneb zlú radu proti němu dává. Hus. I, 229. Pán stran dědictví sluhova v radu vzal syna dědice. Sš. Oa. 218. To nenávidění jich v osnovu rady boží přijato bylo. Sš. J. 247. (Hý.). Od nepřítele radu bráti. Us. Radu s někým bráti (s rychlíkem = s nohama se poraditi). Br., J. tr., Koc., Er. P. 171., 479., Výb. II. 41., NB. Tč., Sš., Žer. f. 16, b. Šli do rady, jsou v radě. Ros. Konšelé na radnici toliko rady své držeti mají. Kol. 15. Tu nemúdrú radu vzěchu. Dal. 13. (1. 11.) Pozvav Styra, člověka k radě múdrého. Dal. 32. Žeby byl na radu pojal neudatného. Dal. 18. 27. Neuměje sobě dáti rady. Alx. To by z rady na sebe pověděla (= schválně, takové jest dobrotisko). Us. u Rychn. Msk. Jak k Dunaji přijeli, velkú radu měli. Sš. P. 188. Jíti k někomu na radu. Sych. Rady o to mezi sebou skládali. Kom. V radu zlou se scházeti. Po radě bývají páni moudřejší. Č. Po účinku zlá rada. Prov., Č. S radou = rozmyslně. V. Kde dva, tu r., kde tři (více), tu zrada, nebo: Ve dvou r., ve třech zrada. Prov., Č. I sešli se kmetové a mezi sebou radu brali. Gusle od Kappra. Radu s dějinami bráti. Kos. Ol. I. 143. Přece to na něm vymohla, kdo ví jakou radou. Us. Vk. Nejde daleko pro radu (pro odpověď); Dobrá r. je drahá; Z večera kvas, z rána rada. Us. Kšá. Kdož o svá předsevzetí s Bohem radu béře, šťastný jest. Anth. II.

220. Protivnú radu sobě vzíti. Alx. Pro léta (mladá) ještě rady nemíti. Alx. Hněvem moudré rady překážky berou; Pochlebná a úlisná slova v radě nebezpečná; Když jest krátká r., přichází z ní nenabytná váda. Pr. Synu můj, drž se starých rady, jich poslúchaje nedojdeš brzo vady. Pulk. Drž se dobré rady, nedojdeš brzo vady. Lb. Ale však najlepšie rada, jiež mój smysl móž zachytiti. Kat. 2498. Bylo zle o dobrou radu. Dch. Svou radou v něčem působiti; něčí radou n. z něčí rady něco předsevzíti (**ne:** *na radu*). Er., J. tr. Kdož rád sedí v radě, ten ostojí v každé svádě. Dal. 17. To je z míry dobrá rada. T. Bez rady nic nečiň, a po účinku nepykneš. Č., Lb. Za radou něčí jíti (poslouchati). Us. Ani do rady, ani do vády. Vz Hloupý. Č. Chytrá r. ne vždycky svůj průchod má; Zlá r. vlastního pána bije; V které obci není dobré rady, tam ve všem panují velké vady. Rb. Vz Kvapnosť. Zlá rada rádci nejhorší. V., Lb. Po radě páni moudřejší. Lb. Vz *Rozvážnosť*. — **R.**, *poradnosť, schopnosť raditi*, die Weisheit, Klugheit. Při starých lidech nachází se rada jako při mladých síla. V. Muž plný rady. Sych. — **R.**, *co v radě nalezeno, uzavřeno*, der Rath, Entschluss, Anschlag, Plan. Radu proti někomu skládati. Br. Radu změniti, na jinou radu přijíti, nastoupiti. V. Stálý úmysl n. rada. V. Radu vykonati, trestati, zamítati, kaziti. Br. Radu někomu těmito slovy vynésti. Jel. Rady pronešení (zrada). V. Radu zjinačiti. V. — **R.** *v theologii*, též *r. evangelická* = raděné dobro t. j. takový skutek dobrý, jehož Bůh nepřikazuje, nébrž toliko odporoučí, jehož nepředpisuje, nýbrž jediné radí, der evangelische Rath, consilium perfectionis aneb též prostě consilium. MP. 19. Tři jsou rady evangelické totiž: 1. dobrovolná chudoba, 2. ustavičná čistota (či bezženství pro Krista volené) a 3. dokonalá poslušnosť pod správcem duchovním. Jsoucnosť rad; námitky proti jsoucnosti rad; vykonání rad; nauka, pravda o radách; rozeznávání mezi povinností a radou; rozdíl mezi příkazem a radou. Rada nevyslovuje nutnou podmínku k dosažení blaženosti na prosto; Kdo nevykoná rady, nehřeší; K čemu rada vybízí, je lepší; Věčně je tuto rozdíl mezi příkazem a radou světle vysloven; Kristus tuto uděluje rady; Kde však o radu jde, tu; Za vykonání rad neslibuje života věčného, nýbrž připovídá poklad v nebi; O pannách radu dávám; Katolické tedy rozeznávání mezi povinností a radou zakládá se na dostatečných důvodech biblických; Vždy činila církev rozdíl mezi povinností a radou; Bíledně to bije do očí při těch evangelických radách; Skutečně (fakticky) vyznává církev jsoucnosť rad učením o slibech; Námitky proti jsoucnosti rad učiněné pochodí z nepravých podmínek (suppositio) a z nedorozumění; A proto nauka o radách tomuto zákonu lásky neodporuje; Pak by ovšem žádných rad nestávalo. MP. 19—23. Ale samého majetku odčísti se nepadá v obor povinnosti obecné, nébrž činí radu evangelickou; R. nevztahuje se k účelu, nébrž ku prostředkům; Rady prohlídají k cestám, jakými člověk snáze, kratčeji a jistěji cíle svého dosáhá; Tři jsou podlé toho rady evangelické, jak i život světský zvláště třemi povozován bývá vášněmi; Jsou povahy lidské, které stíží jinak leč prostředkem evangelických rad spasení své opatřiti mohou; Ve slovích Páně také jiná r. evangelická se nalézá. Sš. Mt. 265. — **R.**, *přátelské, důvěrné poučení jako prostředek k něčemu*, der Rath, Einschlag, die Meinung. V. Já vím radu. Nevěděli si rady ani pomoci. Proch. Kdež jest dobrá rada, tuť bývá i prospěch. Flav. Rada od smrada (špatná). To je rada od starého smrada. Us. Hý. Vyšla rada od smrada (od nezkušeného). Us. Sml. Dobré rady nezraď; z něčeho radu vzíti; na něčí radu dáti; rady neposlušný. Us. Dch. Nevěsty, ej jakou radu dáte? P. sl. 16. Ach mamičko, dajte vy mi radu, probil sem já zemanovi hlavu. Sš. P. 794. Pan král jde k babě na radu; Jen ty mi dobrou radu dej. Er. P. 481. Tou bych vám byl radou, abyste . . . Kos. Ol. I. 226. Za radu někoho žádati. Arch. I. 83. Radu někomu v něčem dáti. Kat. 468. Něčí rady stříci. Alx. Tvé rady nechci zavrci. To není jeho kázáním ani radú. Půh. II. 222. Od myslí nepravých nečekej rad zdravých. Pk. Nevybírej, nepřebírej, tu ti dávám radu. Sš. P. 297. Z tvé rady. V. Radu komu dáti, vnuknouti; rady uděliti, radou pomoci; rady ptáti, hledati, žádati, za radu prositi; rady něčí následovati, poslouchati; radou něčí se říditi, spravovati; po radě cizí choditi, postupovati; radou cizí vedenu býti; něčí radě povoliti; jinou radu míti, rady snášeti; nevěděti, jaké sobě rady dáti. V. Radou přispěti. D. Radou a skutkem. Zlob. Radu bráti; o radu se ptáti. D. Něčí rady uposlechnouti. Flav., Vrat. Na něčí radu dáti; Nevoní mu ta rada. Sych. V radě pobloudití. V. Rady od někoho žádati. Háj. Někoho za radu žádati; tázati se o radu. D. Tázal se znalců o radu; Zde není jiné rady než ustoupiti. Ml. Jsi-li mladý, užívej rady. Prov. Komu není rady, tomu není pomoci. Us. R. zlá, vz Rb. 271. — **R.** = *osoby radu skládající, též shromáždění jich*, die Rathsversammlung, der Rath, Stadtrath atd. Domácí, říšská r. Dch. Raditi se o něco v rozdílných odborech rady (v rozdílných senatech, in abgesonderten Senaten etwas berathen). J. tr. Cizozemcóv v radu nevnaď; Múdrý král má múdré mieti v svej radě; Po radě pána poznati; Nevěrného z rady pudil. Smil v. 487., 477., 479., 468. V tajné radě s někým seděti. Kat. 2920. Na radě s někým seděti; V radu poče Němce jímati; Zeměné na Křivoklát sě tajně snidú a tu v tajnú radu vnidú; Pak múdřejším hrad poruči a v radě je vsdy seděti uči řkúc: Ktožť rád sedí v radě, ten ostojí v každej svádě. Dal. 49., 168., 109., 124., 17. Kteří jsú v ty časy v radě byli. NB. Tč. Tu králova rada vyřkla, aby mi vše stúpil; Toho mám svědomie královu radu. Půh. II. 614., 578. Než jestliže syn který na otci dílu požádá, otec s radú přátelskú má mu díl dáti. Tov. 83. Věc v plné radě uvážená. V. Uznání rady. Kom. Stará, nová r. Radu osaditi, shromážditi, do rady

jíti, do rady někoho volati. Us. K němu do rady se scházeli. Mus. Někoho do rady povolati. Háj. Němec v české radě. Prov. R. jest již shromážděna. Ml. Počet větší v radě přemáhá. Pr. Z rady někoho vyvrci. Er. R. pěti osob, v pěti osobách, z pěti osob. Us. Dům rady obecné (radnice). V. Sedění rady n. na radě (soud). V. Dvorská r. vojenská. R. zemská, der Landesrath, r. hejtmana (z pánů a rytířů zemsk. hejtmanu na Mor. od případu k případu od sněmu přidělovaná), úzká (kněžská, der engere Rath der Brüderunität, později: *Starší jednota*). Vz Gl. 290. Cf. Tov. 16. R. tajná. Vz Žer. Záp. II. 188. R. královská, vz Rb. 271., Gl. 290. Proto 12 pánů v radě sedí, aby, čehož neví aneb čemuž nerozumí jeden, to druhý aneb jiný připomenul a vnukl. Pr. Na radách dobře mluviti a v boji se zmužiti. Pk. Vz více v S. N. — **R.**, *kdo radí, rádce, zvl. osoba k tomu určená, aby radila*, der Rath, Rathsherr, Beisitzer. Někteří různili slovo *radda* = rádce, úředník a *rada* = radění, ku př. Kom., Plk. a jiní. Různění to však nemá žádného základu, ježto souvislosť ve větě smysl ukazuje. Jg., Brs. 153., Toms. R. soudu komorního, V., císařský, královský, knížecí, Ros., *při* řízení zemském, D., **u** práva, Plk., tajný, **při** stavu zemském, při appellací, městský, dvorní. Z Jg. R. místodržitelský, krajského, zemského (vrchního) soudu, finanční, školní, hospodářský. R. konsistorní (strany titulu vz Důstojnosť n. Důstojný).

Řada, řádka, řádečka, y, f. = *řád*, die Reihe, Zeile, Richte. Ř. = více věcí n. osob v jedné čáře vedlé sebe jsoucích; v *mathem.* = více čísel dle jistého pravidla po sobě jdoucích. S. N. Řada zubův. D. Přední, zadní ř. (šik); řadou, řadami. D. Po řadách; přišel brzo na řadu; mimo řadu někoho povýšiti; seznam dle řady zjednaný; jeti podél řady; do první řady ustoupiti; v první řadě býti, státi; zůstati v řadě; řada bitvy, pokojů. Dch. V řady vstoupit! eintreten! Čsk. V řadě a v šiku. Čsk. Nyní je ř. na tobě. Us. Kšá. Má pět vousů devíti řadami. Us. Kšá. Sv. Matouš byl dle povolání řadou sedmý. Sš. Mat. 14. První v řadě jest houser n. husa zlá; Po řadě děva za děvou píseň nějakou pěti musí. Sš. P. 729., 765. Ř. představ, Hš., nepřetržitá, nepřetržená. Šp. Sázeti stromy do řady; setí řadami. Šp. Na kom jest nyní ř.? J. tr. Do řady n. řadou stavěti. Vojáky do řady postaviti. D. Do řad se postaviti. Rkk. Sklenice jde po řadě kolem. Řadou státi. D. Něco řadami klásti. Trávu na řady sekati. Vz Řad. D. V řadách táhnouti, státi. Šm. Ř. nepochybných svědků; Činí to postupem či řadou postupnou; Kteřížto listové řadu apoštolských písem otvírají; Řadu listů zavírá list k Hebreům. Sš. L., předml., Sk. 209., I. 5., 9. (Hý.). Ř. posloupnosti (vz Posloupnosť), myšlének, rhythmická, Us.; ř. honců, die Wehr- o. Treibwehr, myslivců, Šp.; řadou jíti. Us. Ř. krystalová. Nz. Řadu počíti; po řadě. Šm. Ječmen v řádkách. D., Šp. V první řadě třeba vyznati, *german.* a **šp.** m.: nejprve, přede vším: Jestiť on v první řadě povolán **šp.** m.: přede všemi, před mnohými, jestiť on sám nejprve od toho atd.; Přišla naň řada, *lépe*: došlo naň. Km., Brs. 157. — **Ř.** *v mathem.*, die Reihe. Ř. vedlejší mocnosti (Potenzr.), sbíhavá (convergirend), konečná, nekonečná, rozběžná (divergent), dvojitá, nepřetržitá (nepřetržená), úkonová, prvotní, proložená (interpolirt), Nz., arithmetická, geometrická, rozdílová. Stč. Alg. 141., 150., 143. Ř. přestává (přetrhuje se) druhým, ... n-tým členem; něco v řady dáti, uvésti, přivésti; začáteční člen řady; řadu sestrojiti, sestaviti, vyvíjeti; skřížení řad; návratná (opětovaná), nezávisle odvozená (nezávislá, independent). Nz. Vz S. N. (*řada* v mathem.). — **Ř.**, *řádka*, v zahradě *záhon*, das Gartenbeet. Ros. — *Řádka* v knize, die Linie, Zeile. D.

Radahost, vz Radihost.

Radamaš, e, m. = Rhadamanthus. Háj.

Řádati, *řádávati* = *do řádu stavěti*, ordnen, reihen. V. — **co, koho**: myšlénky. D. — **koho kam: v** kolo tancující ř. Ler.

Radava, y, f., ves u Milevska. PL.

Radboř = Ratiboř.

Radbuza, y, f., *řeka padající ve Mži u Plzně*. Jg. Vadíta se lutý Chrudoš na Otavě křivě, Stiaglav chraber na Radbuzě chladně. Rkk. 71.

Rádce, e, na Slov. *radec*, dce, m., der Rathgeber. V., BO. Radcím býti; Zlá rada rádci nejhorší. V. Takového r. maje. Kom. Křivého rádce se zprostiti. Sych. Dobrý r. za boha. Pk. Více rádců více rady. Pk. — **R.** *z povolání*, der Rathsherr, Rath. V. I poče král rádcí tázati. St. skl. V. 4. R. tajný. Aqu.

Radě, raděe. Kom., Dh. 107. Vz Rád.

Radda, y, m., vz Rada.

Radeč, dče, f., ves v Turnovsku. Vz S. N. — **R.**, vz Rač.

Řádečník, u, m., *v knihtiskárně náčiní, do něhož literky při sázení se kladou*, der Winkelhaken. Us. Jg.

Radechová, é, f., Radechau, ves u Náchoda. PL.

Raději, raděj, radějie, vz Rád (komparativ).

Radějov, a, m., ves u Manetína, Röding. — **R.**, něm. Radiow, ves u Strážnice na Mor. — **R.**, ves u Hořepníka.

Radějovice, die Budějovice, ves u Jesenic.

Radejska, y, f., jm. lesa u Petrovic. Us. Dch.

Radější, radějše = raději. Vz Rád.

Řádek, dku, m., **řádeček**, čku, m., v již. Čech. *řátka*, Kts., *malý řad*, kleine Reihe. Ř. perel. Ros. Záhon na řádky rozděliti, kobzole do řádku sázeti. Us. Tč. — **Ř.**, *čára potištěná n. popsaná*, die Zeile, Linie. V. — **Ř.**, *poznamenání křídou, co se propije* atd., die Zeche. Píti na řádek. Ros. Vz Řad.

Rádelní, Pflughacken-. R. kolečka. Vz Rádlo. Us. Jg.

Raden, vz Radný.

Radění, das Rathen, der Rath. Staré jestiť přísloví: Buď hlemýžď v radění a pták v jednání. Rb. Vz Raditi.

Řadění, n., die Reihung, v tělocv. Km. Vz Řaditi.

Řáděni, vz Řáditi.

Radenice, dle Budějovice, ves u Velik. Meziříčí. PL.

Radenin, a, m., ves v Táborsku. Vz S. N.

Raděný; *-ěn, a, o,* gerathen. Vz Raditi. R. dobro = evangelická rada. Vz Rada. Novotáři pozdějších věků r-mu dobru mravní význam upírali. MP. 21.

Radešov, a, m., ves u Police, u Volyně. PL. Tk. I. 485., II. 398., III. 90.

Radhosť, Radhošť, ě, m., *bajeplný vrch v Bezkydách* nedaleko Rožnova na rozhraní Moravy a Slezska. Vz S. N. — **R.,** vz Radihost.

Řádí, n. = *řada,* die Reihe. Pl., Ld.

Radiace, e, f., z lat., *záření,* die Strahlung. S. N.

Radiciren, něm. z lat., v mathm., *odmocniti,* die Wurzel aus einer Grösse ziehen. Stč.

1. **Radič,** e, f., ves u Sedlčan, b) u Votic. Vz S. N.

2. **Radič, raditel,** e, m. = *rádce,* der Rathgeber. Veleš.

Radíček, *čka, o,* adj. = *velmi rád,* gar sehr gern. V. Radíček půjdu. Ros.

Radičov, a, m., Rehsdorf, ves u Mor. Třebové. Vz Radišov.

Radihost, a, m. *(Radahost, Radegast, Radgost, Radhost, Radigast, Radogast, Radošť, Radošt* atd.), *bůh hostinství a kupectví u starých Slovanův.* Jg. *Ζεὺς ξένιος, ochránce hostinství.* Lpř.. Jir. Mus. 1863. 151., 153.

Radihošt, a, m., ves u Milevska. PL.

Radicha, y, f., orthocerus, hmyz. Krok. II. 254.

Radikal, *radikál,* u, m., *prvek v nerostných kyselinách.* Takové skupeniny dvou prvků, jež samy opět co prvky se chovají, na způsob pravých prvků s jinými prvky opět se spojující zoveme základy či radikaly aneb organické radikaly (organische Radikale). Šfk. 387., 770., 779., 392. Cf. KP. IV. 676. Die Grundlage der Säuren. R-ly organické n. ústrojné, odvozené, původní; theorie radikalův. Nz. Vz S. N. — **R.,** a, m. = radikalista.

Radikalism-us, u, m., z lat., snaha o důkladné vykořenění všeho, co nesrovnává se s naším idealem a provedení rázných a rozhodných oprav bez ohledu na jich přiměřenosť a včasnosť. Hlavně o snahách politických a socialních. Vz S. N.

Radikalista, y, m. (pl. -sté), *přívrženec radikalismu.*

Radikalní, *radikální = důkladný, rázný,* energisch. R. prostředek. — **R.,** *z radikalismu vycházející.* R. smýšlení. S. N.

Radikand, u, m., v mathm. číslo n. veličina, z níž hledá se kořen některého stupně, mathamatische Grösse, aus der die Wurzel irgend eines Grades gezogen werden soll. S. N.

Radíkov, a, m., Radelsdorf, ves na Mor. u Nov. Jičína; R., Radikau, ves u Olomouce; R., něm. Radikow, ves u Nadějkova; R. dolní a horní, něm. Radischen, ves u Dačic. PL.

Radíkovy, dle Dolany, ves v Opavsku. Vz S. N.

1. **Radim,** a, m., Gaudentius. Dal. k. 43.

2. **Radim,** i, f., ves a) u Jičína, b) u Kouřimi. Vz S. N. Vz strany skloňování: Chrudim. — *Radimský.*

Radiměř, e, f., Rothmühl, ves vé Svitavsku na Mor. Vz S. N.

Řadina, y, f., *soubor řádů zvířat.* Am.

Radiometr, u, m., *stupňový oblouk k měření polové výšky,* der Radiometer. S. N.

Radirovati, z něm. a to z lat., *škrabati, vyškrabovati, nožíkem shlazovati,* schaben, kratzen; leptati (u mědirytcův), radiren. Rk.

Radislav, a, m., **Racek,** cka, m., jm. mužské. — **R.,** i, f., něm. Retz, mě. v Rakousích.

Radišov, a, m., Rehsdorf, u Mor. Třebové. PL. Vz Radičov.

Raditel, e, m., der Berather, Rathgeber. Vz Radič.

Raditelka, y, f., die Rathgeberin. Us. Jg.

Raditi, radím (zastr. razi, razu), raď, dě (ic), il, děn a zen, ění a ení; *radívati = radu dávati,* rathen, anrathen; *se = rady hledati, radu bráti,* sich berathschlagen, um Rath fragen, zu Rathe ziehen. Jg. — **abs.** Mívej, radímť, jazyk za zuby. Prov. Dělati, jakž jiní lidé radí. V. — **komu (co jak).** *Vší pilností* a opravdově někomu r. V. Komu nelze r., tomu nelze pomoci. Ros. Chci raditi všem **bez** studu. Kat. 2610. Tehda mlad byl a sobě r. tu chvíli nemohl. Pûh. II. 220. Nedal si r. Us. Dch. Jiným radí, sám neví co dělati. Vz Všetečný. Č. — **k čemu (jak).** Prosí vás, raďte mi **k** tomu. Kat. 3116. Takéž já málo r. tuto uměji k tvej ctnosti. Smil v. 93. Co-li ty mné k tomu radíš? Výb. II. 34. Raďte mi k tomu, ku komu já mám hleděti. NB. Tč. Dobrák k pokoji jen radí, špatný člověk rád se vadí. Přísl. Tč. Kněžie, kteří radí k válkám a nekáží ku pokoji, jakož písmo velí. Hus. I. 158. K odcizování zemí r. Zř. F. I. B. XIII. K monarchii **s** velikou pilností radil. V. Oni k tomu radí. Br. Radiž každý k řádu, k pokoji. Smil v. 49. Každý rádce chválí to, k čemu radí. Br. — Jel., Ros., Solf., D. — **od čeho.** Raď (zrazuj) od nich súsedám svým. Výb. I. 685. — V., St. skl. — **komu, se o kom, o čem.** Musil také **u** jiných osob o tom r. se. Šš. L. 3. Ten kniezi o bratřích vše zle radieše. Dal. A měščené s hostmi o nich se radiechu. Dal 167. (102. 28.). Na dvě hodiny o věcech se radil. Vrat. 154. R. někomu o hospodářství. B. Němc. — **s infl.** Vinici hradbou opatřiti radí. Sych. Radím vám k Bohu míti poslušenství. Troj. Razi vám v nich čísti. Št. N. 1. Kdyby kdo louky k projížďce dlážditi radil, kdežby pak seno brali? Prov. — **aby.** V. Radil, abychom poslušnosť zachovali. Sych. — **se čeho, koho** = *s kým.* Us. u Přerova. Kd. Bolo sa ti raditi dobrých ludí. Zpěv. 106. Šla jsem k přísežnému a radila jsem se jeho. NB. Tč. 198. Neb se jí zas takto radí. Dh. 103. Raditi se budou modl a kouzedlníkův. Br. Mysl **u** vyhledávání věcí rozumu se radí. Kom. — **se s čím, s kým:** s rozumem, Kom., s samým sebou, V., s Vaňkem (utéci). Us. — Dal., Štelc. — **se s kým oč.** Let., J. tr. Potom o zhoubu životů se radili. Kom.

L. 72. O to smyslně sě radíchu. Kat. 2428. Radil se o to se mnou, Ros., o válku. Br. — **k čemu proč:** z dobré vóle. Št. N. 302. — **koho nač.** A zda tě črt na to radil? Smil v. 663. Na to se radili. Vc. Strč. d. pr. 16. — **se s kým v kom, v čem, kde.** Radil se v té věci se mnou. Ros. Radil se v rozdílných odborech rady. J. tr. R. se v přátelích, v dskách, v nálezích. (Vš.). **Na** faře mu tak radili, by byl ten hrob otevřený. Sš. P. 90. Vz R. se o čem. — **se přes co, Sp.** m.: *oč, o čem.*

Řaditi, il, ěn, ění, *v řadu stavěti, pořádek vésti,* ordnen, in Ordnung stellen. — **koho:** vojáky. — **co kde: stromy na** poli **dle** cest. Us. Zdá se, že Lukáš **ve** skutcích apoštolských řadí apoštoly dle vážnosti. Sš. Sk. 11. Ženské na processích nedají se řaditi, ale jdou, jak stádo běží. Us. Č. — **se ke komu.** Šm. — **se kam:** ř. se **pod** sebe vespolek. J. tr.

Řáditi, il, ěn, ění; *řádívati = dováděti, bouřiti,* lärmen, schlecht hausen, es zu toll treiben. Jg. — **abs.** Ten tam řádí. Sych. **Tuze** příliš řádí, er macht es zu toll. Us. — **kde.** Vojáci v hospodě škaredě řádili. Sych. — **jak:** zle, **podlé** vůle. Dch.

Radi-us, a, m., lat., *paprslek,* der Strahl; *poloměr, poloměr.* Vz tato slova a S. N. R. vector, vz Provodič.

Radix, lat., *kořen,* die Wurzel.

Řádka, vz Řada. — **Ř.,** *záhon,* das Beet. Na Mor. Mtl. Sednu na zahrádce na poslední řádce na bílé leluje. Sš. P. 485.

Radkov, a, m., něm. Radkow, ves u Sudoměřic. PL. — **R.,** Radkau, ves a) u Telče, b) u Bobrové horní na Mor.; **R.,** něm. Ratkau, ves u Opavy; **R**, Rattendorf, ves u Mor. Třebové; **R.,** Rogau, ves u Sušice. PL.

Radková, é, f., ves u Žeranovic na Mor. Hý.

Řádkování, n., v hosp., die Drillkultur. Rk.

Řádkovati, *záhon na řádky rozděliti,* in Querbeete theilen. Ř. krejcary, aby se snáze počitaly. Na Ostrav. Tč.

Řádkový, in Reihen gesetzt. Ř. vinice, Us., ječmen, die Zeilgerste.

Řádkyně, ě, f. = *raditelka.* Nej.

Radláč, e, m., *víceradliční pluh, plenitel,* der Exstirpator. Pta., Šp. R. na pýř, der Queckenexstirpator. Šp.

Radlí, n. = *radlice.*

Radlice, e, f., *radlička,* y, f., *rádlo,* na Slov. *lemeš,* die Pflugschar. R. se na plaz (náhlaví, čertadlo) nastrkuje a země krojidlem naříznutou odřezává, podjímá a obrací. Jg. R-ci nakládati. Us. Oráč r-cí vykrojuje brázdy. Kom. R. běře: r-ci na celo, na půl, na konec, na špic naložiti. Šp. Radlička loupací (ku př. u Hovardova pluhu) jest před velkou radlicí a to mnohem výše, die Schälschaar, das Schäleisen, Voreisen. Pta. Sedlák popad radličku a ženička přesličku, začali se honiti, on jí uťal kus řiti. Sš. P. 676. Vz Pluh, KP. III. 224.

Radlička, vz Radlice. — **R-u** *kosou nositi* = šátek na krku přeložený v rozích. Us. Dch. — **R.,** *částka lbi* v krajině čidlové. Sgav.

Radličník, a, m., *kdo radlice dělá,* der Pflugscharschmied. Ms. Veleš.

Radličný. R. kosť, das Nasescheidebein, Pflugscharbein. Rk. Vz Rádlo.

Radlík, lebes, kotel, zastr. Bhmr.

Radlina, y, f., *pole měkké, kde jen rádlem se orá,* ein seichter Acker. Us. u Petrovic. Dch.

Rádlo, a, n., m.: *oradlo, o* se sesulo. Strsl. *ralo, oralo,* aratrum, příp. -lo. Mkl. B. 97., 99., 100. Vz O (se odsulo. II. 198. a), Arch. für slav. Phil. II. 703., Rataj. — **R.,** *druh pluhu,* od něhož se nejvíce tím liší, že místo desky (Streichbrett) má dvě křídla n. ucha, kterými zemi s obou stran rozhrnuje; potřebuje se k misení, k zaorávání obilí n. zemčat, der Haken, Hakenpflug. Rádla užívají zvl. v horách, odkudž i horský pluh slove. Vaň. Vz KP. III. 228., 229. Zemi rádlem orati. V. Zapřah ju do rádla. Sš. P. 677. Vzeli kuoň z r-a. Pč. 3. A mužie se drželi r-a. Dal. 15. Zvoral jsem, tatíčku, ale málo, že se mně radýlko polámalo. Sš. P. 535. — **R.,** *radlice.* Reš. — **R.,** *radlička, kosť radličná,* malá kůstka tvořící základ přepážky nosní, das Pfugscharbein. S. N. — **R.,** *polní míra.* Dvór s popložím a se dvěma rádloma pole. Arch. I. 154. (Gl. 291.). Bylo jeho jměnie pět set radl volových (juga boum). BO.

Radlovati, *rádlem orati, mísiti,* hakenpflügen, zwiebrachen. Reš.

Rádlový, Hakenpflug-. Vz Rádlo.

Řadmo, reihenweise. Vz -mo. Vojsko ř. postaviti. Ros.

Radně = *s dobrou radou,* klug. R. odpověděl. Ros.

Řádně, vz Řádný. Věc mne řádně došla. Us. Dch. Když manželé řádně (spolu) bydlí. Hus. I. 201.

Radní, vz Rádný.

Řadní, ve složených slovech: dvou-, trojřadní -zeilig, -reihig. Padesátiřadní loď. Hlas.

Řádní, Linien-. Ř. loď, vojsko. D. Vz Řadový.

Radnice, rádnice, e, f., *radní dům n. síň,* das Rathhaus, die Rathstube. V. Shromáždění rady bývalo v radnici v určité dny. Mach. Do kostela kdy chceš a na radnici (před soud) kdy musíš. Č. M. 363. — **R.,** mě. v okrese rokycanském. Vz S. N. — **R.,** ves u Mohelnice na Mor., obyč. Hrdnice. PL. — **R.,** ves v Opavsku, Radnitz.

Radnický, Radnické uhlí. Vz S. N. — R. dům = radnice.

Radnictví, n., *radní úřad,* die Rathsstelle. D.

Radničan, a, m., der Radnitzer.

Radničný = *radnický,* Rathhaus-. Rk.

Radník, a, m., *radní,* der Rathsmann. L.

Řadník, a, m., *kdo na řad pije,* der Zechbruder. Reš.

Radno, vz Radný.

Řádnokolec, lce, m., *druh horniny,* der Nickelglanz. Presl

Radnosť, rádnosť, i, f., das Vermögen Rath zu ertheilen, die Weisheit, Klugheit, Rathsamkeit, Rathgabe. Ros., Dch,

Řádnosť, i, f., *pořádnosť*, die Ordnung; *pravidelnosť*, die Regelmässigkeit; *pravosť*, die Rechtmässigkeit. D.

Radňov, a, m., ves u Pelhřimova. PL.

Radňovice, dle Budějovice, ves u Nov. města na Mor.

Řadnozubka, y, f., orthotrichum, rostl. mechovitá. Rostl. I. 272. 6.

Radný, rádný; *raden a ráden, dna, dno = radu vědoucí, moudrý, zkušený*, rathgebig, klug. V. Pán moudrý, r. a udatný. V. Muž pořádný, múdrý, dóstojný i radný. Kat. 410., 37., 43. — St. skl., Troj. — *Rádný, kdo rady uděluje*, Rath ertheilend. Strany vazeb vz Pomocný. Moudrý, rádný. V. — **komu**. Svému synu byl tak radný. St. skl. Chtěl bych jemu raden a pomocen býti. NB. Tč. Pomocna i radna tobě bude. Pís. srb. I. 75. Pavlovi raden byl, aby . . . Sš. Ob. 135. — V., Háj. — **(komu) čeho**. I buď druhu toho radný. St. skl. 5 169. Byl toho účinku raden a nápomocen. Plác. Abyste nám toho radni a pomocni byli. Žižkův řád., Zř. F. I. V. — **komu k čemu**. Napomínal ji, aby byla tomu mládenečku radna k zachování hrdla. Bř. — **komu v čem, při čem**. Jim ve všem raden a pomocen byl. Pref. Již mu při spisování radni byli. Sš. J. 22. Aby mu v tom raden a pomocen byl. Zř. F. I. U. VI. R. býti komu v čem. 1532. Pr.

1. **Rádný, radný, radní** (*rádní*, Zlob) = *k radě náležející*, Rath-, Raths-. Rádná (radní, D.) osoba. Bl. Radní pán (na Slov. radný), V., Kom., radný dům (rádný, Bl.), radní dům, V., Kom., rádní světnice, Sych., radní světnice, kniha, sluha, písař, D., pokoj, Har., radná světnice, Star. let., radní místo, Ros., šatlava. Er. P. 487. Radní posel, protokol, J. tr., zapisovatel, protokolista, sekretář. Sp. R. muž (vir consilii), čas (rady), BO., světnice, Bart., múdrosť. ZN. Sediechu v radném sboru (in concilio). ZN. Radní pán jest obecného dobra služebníkem. Pr. Radní páni jsou moudřejší, když jdou z radnice, než když jdou nahoru. Č. — **Radní**, ího, m., subst., der Rathsherr. Jeden z radních. V. Dvorský r., der Hofrath, obecní r., der Gemeinderath. J. tr. Přední radní. D. Náměstek radního, Šp.; r. zemského soudu, městský. J. tr.

2. **Rádný**, *k čemu se raditi může*, rathsam. Není rádno. D. Bylo by rádno. Dch.

Řádný (adv. *řádně*), *pořádný = řád, pořádek milující, podlé pořádku dělaný*, ordentlich, der Ordnung gemäss, wie sichs gebührt. V. Ř. člověk, Us., plátce, D., chlapík (tüchtig), dělník. Us., Dch. Řádně platiti. Us. Řádně něco vypravovati. Us. Někoho za řádného člověka míti. Ml. — **Ř.**, *srovnalý se stavem naším vnitřním i zevnitřním*, ordentlich. Ř. živobytí vésti. Ř. kázeň. Sych. Řádně živ býti. — **Ř.**, *srovnalý se zákonem, řádem, právem, pravidelný*, ordentlich, gesetzmässig, regelmässig, rechtmässig. Jg. Ř. manželka. Ř. vrchnosť, zuständige Obrigkeit. Str. Dítě z řádného lože manželského (z řádného manželstva), V.; ř. vrchnosť, soudce, farář, učitel, professor, člen učené společnosti, ohledání, soud, čtení a psaní, Us., držení, dědic, právní důvod. J. tr. Dílo řádně zhotovené. Us. Ř. poměr, Us., schůze, úřad, obsluha, cvičení, Dch., držitel věci, bydliště něčí, J. tr., právo, vz Právo.

Radober, a, m., wer gerne nimmt. Rk.

Radobytce, dle Budějovice, u Cimelic. Tk. III. 37.

Radodaj, e, m., *rádce*, der Rathgeber. — **R., radodal**, a, m., *kdo rád dává*, der Freigebige. Jg.

Radodajka, y, f., die Rathgeberin; die Freigebige. Koll.

Radodajný, rathgebend; freigebig. Plk. Vz Radodaj.

Radodárný, rathgebend. Rk.

Radohostinství, n., die Gastfreundschaft.

Radoch, a, m., jm. mužské. Jg.

Radochna, y, f., jm. ženské. Mus.

Radochov, a, m., ves u Nepomuk. PL.

Radom, i, f., Radensdorf, ves v Lužici.

Radomantada, vz Rodomontada.

Radoměl, a, m., der Habsüchtige. Rk.

Radomluvný, redselig. Vz Radořečný.

Radoň, ě, f., ves u Prachatic. PL.

Radonice, dle Budějovice, mě. v Kadaňsku. Vz S. N. — **R.**, ves a) u Vlašimi, b) u Bukovska, c) u Brandýsa n. L., d) u Libochovic, e) u Kdyně.

Radopil, a, m., der Trinker. Šm.

Radopisný, schreiblustig, *lépe*: psavý.

Radořečný, *mluvný*, redselig. Slov. Plk.

Radoslav, a, m., jm. muž. Mus.

Radospaj, e, **radospal**, a, m., kdo rád spí, der Langschläfer. Slov. Baiz.

Radosť, i, **radostka**, y, f., zstr. *radoště*, pl. Z *rád, a, o*, a příp. -стъ. Mkl. B. 169., 170. — **R.** = trvalý poklid duše uzpůsobený tím, že se buď uskutečnění účelu nějakého podařilo aneb že naděje k tomu jest jista, že se uskuteční zdařile. Hš. v S. N. R., příjemný cit v požívání přítomného aneb v živém představení budoucího dobra. Blř. Die Freude. Roznosi se r. po vsiej Praze, rozletnu se radosť po vsiej zemi. Rkk. 33. R. míti; v r-sti oplývati; r-stí plesati, poskakovati; r. věčná; r. z cizího neštěstí; radosti účastný; r. přinésti, uroditi; r-stí naplniti. V. Má se zle, až radosť! Dch. R-stí v něm každá žilka hrála. Us. Všk. Radosť v něčí srdce líti. Us. Dej mu pán Bůh věčnou radosť, Gott hab ihn selig. Dch. Povídal, že by mi to za radosť udělal, ale že to není nic platno; Za r. bych šel ještě dál, ale nemohu; To (prádlo) já všechno za r. vypigluju (vyžehlím). Us. v Dobrušce. Vk. R. na ni pohleděť. Er. P. 132. Otci mě dodejte, otci na radosť; Hned jsem všecka klesla od radosti; Už sme my užili světa radosti; Dejte vy mne chlapcům v radosť; Jeníček se radostí poviklává. Sš. P. 143., 383., 678., 706., 764. O r-sti nad r.! Št. N. 109. R. pravá, veřejná, bohorodná. Sš. R. pravá plyne z Boha; Není r. ta pravá, která se k Bohu neodnáší; R. svou na jevo dáti; Pozdvihuje pán radosť jejich k Bohu a obracuje ji od věcí časných k věčným; Učeníci pravdy jenom pravou r. míti mají, která jde z věcí věčných; R. bytná. Sš. L., 10., 13., 105. Všemi těmi přítoky bohorodné r-sti oplývali; Ješto s nimi o veškery radosti svoje se sděluje; R. čistá, sobecká; R. spasenců

v nebesích; Avšak na tomto místě neběží o původ nébrž o jakosť a povahu radosti; Pavel k radosti duchovné napomíná; r. vynořovati; Takové radosti se mi dostalo; R. má se naplnila, dovršila, vrcholu svého došla; R. jeho rostla, nyní se dokonala. Sš. J. 243., 60., 75., I. 403. (Hý.). Proto žes neslúžil pánu Bohu svému v r-sti srdce svého; V něm (Bohu) ustavičně r. mieti; Až budu s Bohem v radosti, ráčí-li mi toho popřieti; Proti všem svatým, jenž v ten den v r. pojdú; Abychom byli věčně v radosti; Láska r. má z pravdy. Hus. I. 57., 62., 64., 113., 146., 163. Špatná radosť mého těla, vzala sem si, co sem chtěla, vzala sem si tě k radosti, tys mne přived do žalosti; Již je naše r. u věčného Boha; Po tobě (po cestě) chodit radosť byla. Sš. P. 325., 587., 601. A taks měla v tom pozdravení velikou r. St. R. vzevně z úst vojnóv Zábojevých. Rkk. 13. S radostí běžeti; plný r-sti. Kom. R-stí pojatý; Již je po mé radosti. D. R. z něčeho míti. Žal. 16. Hříšná r. plodí žalosť. Sych. Míti nad něčím, v něčem svou r. Us. Jakou r. má ženich z nevěsty, Br., nad nevěstou. Ben. V. R. na sobě ukazovati, Us., r. vyjeviti; r-stí si výskati. Sych. R-stí se radovati, Stav. sv. 1523., se opojiti, Us., plakati. Pass. Srdce r-stí se hýbalo. Leg. R-stí zemříti, se pominouti. St. skl. R-sti naše pominuly. D. S r-stí nás přijali, vítali. Vrat., Berg. Velikou r. toho mám. Pass Budeš míti r. sebe, žes přišel v nebeskú chválu. Výb. I. 860. Pro velikou radosť toho pokladu jde. Výb. I. 545. R. míti přes něco, šp. m.: radosť míti čeho, z něčeho, v něčem, nad něčím, radovati se z něčeho atd. Od Boha žalosť, od Boha radosť. Slez. Tč. Takú má r., jak dyby mu kdo za krk nasral. Slez. Tč. Od r-sti ani to nevie, kde mu hlava. Mt. S. Z rána veliké r-sti, k večeru samé starosti (z mládí hýřivý k starosti nouzi mívá). Vz Marnotratný. Lb. Hříšná r. plodí žalosť. Lb. Častá r. blízká starosť. Vz Zdraví. Lb. Držíš-li psotu, směj se, máš-li radosť, chvěj se. Vz Štěstí. Lb. Vz Viděti od čeho. Dnes žalosť, zejtra r. Vz Žaloba. Č. Vystřel r., zabiješ žalosť. Č. — **R.**, *osoba n. věc radosť působící*. Tys má r. Mladosť radosť.

Radosta, y, f., příp. *-ta*, *s* vsuto, jako v pako-s-ta, staro-s-ta. Mkl. B. 165., 164. Gaudentius.

Radostice, ves a) u Budějovic, b) u Krumlova, c) u Sušice. PL.

Radostín, a, m., městys na Mor., b) ves u Čes. Lípy, c) v Chotěbořsku, d) u Humpolce.

Radostivosť, i, f., *radostnosť*, die Freudigkeit. Obléci se v r.; Ale i cestu ukazuje, kterak se mají při r-sti udržovati. Sš. Oa. 204., II. 265. (Hý.).

Radostivý = *radostný*, freudig. Leg. Hotovosť ke snášení útrap r-vá. Sš. Sk. 197.

Radostka, y, f., *malá radosť*, das Freudchen.

Radostně, freudig; erfreulich; froh. Rk.

Radostník, a, m., *radostný člověk*, ein froher Mensch. Ros. — **R.**, *radostná novina*, fröhliche Nachricht. Ros. — **R**, u, m., *veliký koláč při svatbě*, ein Hochzeitskuchen. Na Mor., na Slov., Koll. Len (jen) si já odkrojím svého radostníčka. Sš. P. 148. — **R.**, *křtiny*, der Taufschmaus. Plk.

Radostnosť, vz Radostivosť. Ros., Bern. Předmět r-sti. Sš. J. 157.

Radostný; *radosten, stna, o* = *radosť působící*, Freuden-, freudig, erfreulich, freudenvoll, freudenreich. R. slavnosť, vytržení, D., list, Troj., den, novina, památka, věc, příchod. Ros. O r-ná novina, přišla k němu Maria. Sš. P. 2. R. *někomu*. — **R.**, *radosť mající, cítící*, freudig, froh. V. R. mysl. Dch. Radosten byl a všecka čeleď jeho. BO. Rozletnu sě radosť po vsiej zemi, po vsie zemi od radostnej Prahy. Rkk. 33. — **z čeho.** Král r-sten byl z toho. Let. 112. I byl z toho radosten veškeren lid. V. A z té smlouvy radostni byli s obou stran. Tur. kron. — **čím.** Skrze to jeden druhého dobré vida, tak jeho dobrým, jako svým radosten bude. St. I by tiem král radosten. St. skl. IV. 251. — Výb. I. 1131. — **čeho.** Toho běchu velmi r-stni. St. skl. IV. 188.

Radostov, a, m., ves v Královéhradecku. Vz S. N.

Radostovice, dle Budějovice, jm. místní. R., ves a) u Budějovic, b) u Krumlova, c) u Sušice. Bože, to je Káča z R-vic = hloupá (Honzíček z R-vic = hloupý). Us. u Rychn. Msk.

Radoš, e, m., jm. muž. Ms.

Radoščemi = *radostmi, radostí velikou.* Vz Radosť. Kat.

Radošek, ška, m., jm. mužské. Mus.

Radošice, dle Budějovice, mě. v Polsku. Vz S. N.

Radošín, a, m., dvůr u Klobouk na Mor.

Radošovice, dle Budějovice, ves v Budějovsku.

Radošť, vz Radhošť.

Radot, a **Radota**, y, m., jm. muž. Dal. k. 95.

Radota, y, m., *rádce*, der Rathgeber. — **R.**, *konšel*, der Rathsmeister. — Dle Jg. jest toto slovo chybné jako měšťanosta.

Radotín, a, m., ves a) u Lubence, b) u Votic, c) u Zbraslavi. Tk. I. 622, III. 112.

Radouň, ě, f., ves u Čes. Lípy.

Radoušov, a, m., *Kravaře*, něm. Grabern, mě. v Úštěcku. Vz S. N.

Radová, é, f., die Rathsfrau, die Räthin. Us. Dch.

Radovací, *k radování náležející*, Freuden-. R. list, Gratulationsbrief. Jg. Sloves. 93.

Řadovací. Zubové koňští dělí se dle času na mlíčné a řadovací zuby (bleibende Pferdezähne).

Radovan, a, m., jm. muž. Káže kněžna vypraviti posly po Radovan ot Kamenna Mosta. Rkk. 72.

Radovanec, nce, m., *věnec pečený*, ein Festkuchen. Cf. Radostník.

Radování, vz Radovati.

Řadování, n., die Anreihung. — **Ř.**, *pití*, das Zechen, Saufgelage. V.

Radovánky, pl., f., Freudenfest, Jubel. V Praze drží r-ky. Ros. Na něčí r-ky se dívati. Gníd. Učinil jim r-ky (hody). Háj. R-nek účastný. Sych. Z mé duše, bludné ovčičky, učiň své radovánky. Sš. P. 74.

Radovati, *radovávati se,* sich freuen, erfreuen, frohlocken, froh sein, jubeln. V. — **abs.** Sliby se slibují, blázni se radují. Prov. Neraduj se, ještě mnoho vody nteče. Vz Výstraha. Lb. — **čemu:** válkám, Flav., dobrému. St. **Pro** svój zisk r. sě bude smrti člověčí. St. N. 95. R-li se příkoří sobě učiněnému. Sš. Sk. 196. R. se bude ženich mladé nevěstě své. BO. Raduje se pravdě ZN. Krása tělesná rovnému se raduje. Mudr. Každý druhého štěstí se raduje jako svému. St. — Chč. 302. — **k čemu.** K zvuku houslí se radovati. Chč. 301. A k těm radostem se raduješ. V. — **na čem.** Pešín. — **nad čím.** Raduje se nad ní. Br. Nad tím se radují. Žer. L. I. 146. Láska neraduje se nad zlostí. Hus. I. 163. — Zk., Ml., Sš. Sk. 183. Tato vazba jest tedy *dobra,* ač ji někteří za špatnou mají. — **v čem, kde:** v odpočinutí, Jel., v Bohu. St. R. se v srdci. Alx. Jestliže srdce raduje se v tom. Chč. 614. Nyní se raduje v nebi s Kristem pánem. Sš. P. 739. — Troj., Br., Reš. — **z čeho.** Radují se z tvého zdraví. Ros. Aby se mohl r. z jeho krásy. Er. P. 298. R. se ze štěstí. Jg. I. 58. Bude se r. z jeho radosti. Hus. I. 43. Z toho se radujem, že padla robota. Sš. P. 513. — Háj., Br., Flav., Sych. — **čím.** Radujeme se tím, že s vámi rozmlouváme. Sych. R. se radostí, Stav. sv. 1523., Sš. Sk. 60., velikú radostí, Pass. 121., Br., odpuštěním hřiechóv. St. Kn. š. 234. — **se kdy.** Radujeme se v tomto novém roce. Er. P. 45. — **se nač** (co přijde, se objeví; r. se čemu, z čeho, nad čím atd., co jsem dostal, co již je). Tč. R. se na svátky (těšiti se na ně). Us. — **proč.** Pro něčí odchod. Sš. J. 224. Pro spravedlnosť pomsty radujme se a nikoli nerepceme proti Bohu. Hus. I. 228. Vz R. se čemu. — **s kým, s čím.** Radujte se se mnou. Ros. On se s tím raduje (těší). Ros. Jakož slúžie sobě všichni údové, též ty raduj se s tím, jemuž jest Bóh dal zvláštní dar. Hus. I. 177. — V., Háj. — **adv.:** náramně se r. V. — **že.** Radoval se, že vyhrál. — **přes co,** šp. m. dobrých vazeb výše uvedených. — Strany vazeb vz Těšiti se.

Řadovati. Bažant řaduje (sedá na strom), veverka řaduje (po stromě rychle leze). Us. Dch. — **s kým,** zechen. Řadoval (pil) s ním až **do** bílého rána. Sych. Konšelé s lidmi neváženými obecenství míti a ř. nemají. Kol. 3.

Radověrný, gerngläubig. Šm.

Radovesice, dle Budějovice, něm. Radowesnitz, ves v Kolínsku. Vz S. N.

Radovít, a, m., jm. muž.

Radovky, pl., f., *hody před úvodem,* das Mahl bei dem Kirchengange der Wöchnerin. Us. k Bavorsku. Cf. Radovánky.

Řadovní peníze, die Abgabe der in Reihen aufgestellten Buden. Ř. peníze od lidí přespolních. 1712. Gl. 291.

Řadovnice, e, f., *pijačka,* die Zecherin, Zechschwester. D. — **Ř.,** *u pekařů lopata na sázení chleba do peci řadou,* die Schiesse, der Brotschieber. Us. Dch.

Radovník, a, m, *hodovník,* der Frohlocker, Schmauser. Hus. — **R,** u, m. = *radostník* (koláč). Na Slov.

1. **Řadovník,** a, m., *pitel,* der Zecher, Zechbruder. V.

2. **Řadovník,** u, m., *nástroj k setí jetele.* Puch.

Řadový, in Reihen stehend. Ř. listy, květy (v řadách za sebou stojící). Ř. vojsko. Linien-, loď (vz Loď), číslovka (vz Číslovka).

Řádový, Ordens-. Ř. stužka, kříž, pravidlo. J. tr.

Radoživý, lebensfroh, lebensfrendig. Šm.

Radslav, a, m., jm. muž.

Radslavice, vz Raclavice.

Radše, *radč, radši,* vz Rád.

Raduha, y, f., die Regenbogen-, Farbenhaut, Iris. Vký., Šm.

Raduň, ě, f., ves ve Slez. a) v Opavsku, b) v Krňovsku. Vz S. N.

Radůstka, y, f. = *radosť.*

Raduš, e, m., jm. muž. Mus.

Radvaň, ě, f., *Radvany,* dle Dolany, mě. v Uhřích u B. Bystřice. Vz S. N.

Radvančice, ves v Kutnohorsku. PL.

1. **Radvanec,** nce, m., *kolečko,* der Schub-, Laufkarren. Us. Šp., Kš.

2. **Radvanec,** nce, m., *veliký koláč,* který pekou tam, kde s provodní neděli dcera se má vyvdati a na nějž příbuzní obou stran se zvou. Přijďte k nám na r. Us. v Prachéňsku.

Radvanice, dle Budějovice, ves a) u Čes. Lipy, b) u Uhlíř. Janovic, c) u Klatov, d) u Lipníka, e) u Mor. Ostravy.

Radvanov, a, m., ves u Milevska, b) u Ml. Vožice. PL.

Radvanovice, dle Budějovice, ves u Turnova. PL.

-řadý, ve slož. jménech, reihig, schichtig. Jedno-, dvou-, troj-, tři-, čtyř-, pětiřadý. Jg.

Radyje, e, f., v stavit. vodním mříže okolo pilíře vodního, eisernes Gitter um die Wasserpfeiler. Us. Jg.

Radyk, u, m., chondrilla, rostl. Wegekraut, n. Čl. Kv. 181., FB. 40., Slb. 453.

Radýlko, a, n., *malé rádlo.* Vz Rádlo.

Radyně, sbořený hrad v Plzeňsku. Vz S. N.

Raetia, Rhaetia, e, f., **Raetsko,** a, n., byla země mezi Dunajem, Rýnem, Padem a Norikem. Vz S. N. — *Raetové,* obyvatelé Raetie. — *Raetský.* R. krajina.

Ráf, u, **ráfek,** fku, **ráfík, ráfeček, ráfiček,** čku, m., z něm. Reif, *železný kruh na kola, pás, obruč, šín, spona,* die Radeschiene. Us.

Ráfa, y, f. = *ráf.* U Opav. Klš.

Rafael, e, m, jm. muž., Raphael.

Rafák, u, m., *veliký nos,* der Schmecker. Us. u Chrud. Jg. — **R.,** *kyvadlo u hodin,* das Pendel. U Plzně. Dš.

Rafala, y, f., *nástroj, kterým se len hlaviček sprošťuje,* die Riffel. Na Slov. Am.

Rafati, *kousati,* beissen. — **co:** maso. Us. Kal. — **R.,** Flachs riffeln. Slov. Vz Rafala.

Raffinace, e, f., raffinage (raffináž), z fr., *čištění* některých výrobků na př. cukru, oleje, die Reinigung, Läuterung.

Raffinada, y, f., *přečištěný cukr* v podobu homole upravený, geläuterter Zucker. Rk.

Raffinement, (rafinmáñ), *chytráctví*, die Schlauheit, Spitzfindigkeit.
Raffinerie, e, f., *čistírna cukru, cukrovar*, die Zuckersiederei.
Raffinovaný; *-án, a, o*, raffinirt, geläutert. R. cukr. Us. — *Přen*. R. člověk = *šibal*, durchgetrieben. R. pokrytectvo. Kos. Ol. I. 115.
Raffinovati, *čistiti*, läutern, reinigen.
Rafida, y, f., jehlovitá hráň ve svazcích rostlinných. Kk. 10., Schd. II. 164.
Rafije, e, f. = *rafika*. Bž. 45., Šm.
Rafijec, jce, m., der Zeichenschiefer. Šm.
Rafijný, rafijový, *od rafije*, Griffel-. R. žehadlo. Sal.
Rafika, rafička, y, f. Starší tvar je **rafije** z řec. lat. γραφεῖον, lat. graphium, der Griffel. Bj. Vz Mz. 287. Rafičkou píšeme v tabulkách, aby se smazati mohlo. Kom. R. bylo náčiní dřevěné n. kovové ku psaní. Us. Ktož mi toho pojičí, aby byly popsány řeči mé v knihách železnú rafiji (stilo ferreo) v olověnú stpici (lamina). Br. Job. 20. 24. Vz S. N. — **R.**, *hůlka ukazovací při čtení*, Griffel, m. Kom. Stojí to jako rafika. Us. — **R.**, *stínicí železo na hodinách slunečních*; *ručička u hodin kolečkových*, der Uhrzeiger. R. stojí na dvanácti. Us. — **R.**, *žezlo, správa* (od učitelů, kteří rafikou písmena na tabuli ukazovali), der Stab, die Zuchtruthe. Ti rafiku drží a na úřadech sedí. V.
Rafnovka, y, f., rafia, rostl. vikvovitá. Rostl.
Rafoník, a, m. = *předměšťák*, der Vorstädtler. U Poličky. Kšá.
Ráfovati, das Rad beschienen, mit der Schiene beschlagen. Us. Šm., Tč. — **co čím**: kola železem. Na Ostrav. Tč. Vz Ráf.
Ragaly, pl., *nástroj hudební*. D. exc.
Ragout (fr., ragú), zadělávané silně kořeněné maso, ein Gericht bereitet aus Fleisch und einer würzhaften Brühe. S. N.
Ragusa, *Dubrovník*.
Ráh, u, m., *v lodnictví*, die Reh. Šm.
Rahle, e, f. R. ocasní, u tkaninářc, der Schwanzknüppel. Šm.
Ráhní, Raa-. R. plachta. Kpk.
Ráhnice, e, f., die Zwese (beim Leindamaststuhle); v lodnictví, die Pieken, das Pieckholz. Šm.
Ráhniční, Pieck-. R. zástava (v lodn.), die Pieckpforte. Šm.
Ráhnina, y, f., v lodnictví, das Piekholz.
Ráhno, rahénko, rahýnko, a, n., *bidlo*, die Stange. Rahénka na peřiny. Čeřen na rahénku do vody se vpouští. Kom. Pověs prádlo na ráhno. U Třebíče. Fl. R., na kterém slepice sedají. R. lodní, horv. križ (Kpk.) = tyč, která u prostřed své délky popříč na stěžni visí a plachtu nese, něm. die Raa, Rahe. Prostřední místo, v kterém r. za závěs (Rack) na stěžni visí, slove *závěsina* (Racktheil). Konec ráhna slove *rahýle* (Raanocke), v kterých kotouče pro *přítuže* (Schoote) zasazeny jsou. R. přední, přední marsové, přední brámové, přední nadbrámové, hlavní, hlavní marsové, hlavní nadbrámové, podzadní, zadní, zadní nadbramové. Vz více v S. N. Plachty n. ráhna proti n. po větru otočiti. Kpk. — **R.**, *veliký, vysoký člověk, bidlo, slonbidlo*. Ten chlap jest ráhno. U Třebíče.
Raholec, lce, m., die Leimstange.
Ráholiti s kým = *rozmlouvati*, sich unterreden. U Solnice. Fch.
Rahýnko, a, n. = *rahénko, bidélko*. Vz Ráhno. Smrť tu ze slámy na r-ku asi loket dlouhém obláčejí. Sš. P. 768.
Racháček, čku, m., *rolnička*, die Schelle. Us.
Rachadlo = *ruchadlo*. Us. v Táborsku.
Řachanice, e, f., voda a bláto povstalé následkem tání sněhu. U Vysok. Lng. Vz Řáchati.
Rachati, *rachotati, rachtati*. Zuby rachají, röcheln. D. Prase, svině rachá, grunzt.
Řachati, v Krkonš. = *broditi se ve sněhu*, im Schnee waten. Kb.
Rachavý, grunzend. Jg. Vz Rachati.
Rachejtka, y, f. = *rachlák*. Us.
Rachejtle, žertovně rachomejtle, vz Raketa. Na Ostrav. *rachetla*, y, f. Tč. Rachetle puščať. Na Ostrav. Tč. K uctění něčímu rachejtle ponštěti a zapáliti mu střechu (o nemilém dělání úcty). Dch.
Rachet, u, m. = *rachot*, zastr.
Rachitom, u, m. Vz Nástroje k pitvě. Cn.
Rachlák, rachlík, u, m. = *rolnička*, die Schelle. U Vysok. Světz. Vz Racholec, Racháček, Rachejtka.
Rachlati, *cinkati, zvoniti, hrkati*. Rachlá to. U Jilemn.
Rachlátko, a, n., *hrkačka, klapátko*. U Jilemn. Vz Rachlák.
Rachna, y, f. = *hubařka*, die Keiferin. — **R.**, *svině*, die Sau. To je stará rachna! — **R.**, *sviňská tlama*, die Schnauze.
Rachocení, n., vz Rachot. Myš pořád svoje r. vedla. Us. v Dobr. Vk.
Řachochati, *počítati*, zählen. Na Ostrav. Tč. Vz Rachovati, Rachunek.
Racholec, lce, m. = *rolnička na koně*. U Jilemn. Vz Rachlák.
Rachot, u, m., *rachocení*, od zvuku své jméno má, das Geräusch. R. hromu, děl, Zlob., kočárů. Us. Tč. Oščepóv lom jako rachot hroma. Rkk. 48. Rachot kopí bystrých. Rkk. 54. Takový r. (v kuchyni) vedla až hrozno. Us. v Dobrušce. Vk. Rázný hrom shora hrůzyplným rachotem se ozývá (onomat.). Dch.
Řachot, u. m. = *řechot, řehot*, das Gelache. Vedli řachot veliký, lautes Lachen. V Kunv. Msk.
Rachota, y, f., *drchota*, zerzaustes Rumpelzeug. Dch. Vz Rachotina.
Rachotačka, y, f., *druh pily*, die Rumpelsäge. Tech.
Rachotati, vz Rachati.
Rachotina, y, f., *haraburdí*, das Gerümpel, Dch. Vz Rachota.
Rachotiti, il, cení; *rachotívati*, rumpeln, poltern, rasseln. — **abs.** Rachotí tu myši. Us. Vůz, hrom rachotí. D. — **čím:** stolem, stolicemi, nářadím. Us. — **kde.** Rachotí po nebi třesk. Puch. Když zlá se vášeň zmohla po národu, po vlastí bouřným on r-til hromem. Sš. Bs. 48. — **se.** Hrom se rachotí. D.
Rachotný, *rachotivý*, polternd, lärmend. R. buben. C. (pís.). To byla r. doba. U Rychn.

Rachovati = *rachochati*. Na Ostrav. Tč. — **co**. Dyby sem jo měla chodničky rachovać, musela by sem jo lokajička chovać. Sš. P. 226.

Rachtáč, e, **rachtáček**, čku, m., *čím se rachtá, rachotí*, das Klapper-, Rollwerk. Dítě běhá s r-kem.

Řachtati se = *řehtati se*, laut lachen. U Rychn. Ntk.

Rachunek, nku, m., z něm. die Rechnung, *počet*. Na Ostrav. Tč. Vz Rachochati.

Ráchy, *křik krkavčí*. Rokyc. výkl.

Raifeř, e, m. (r. pannorum). Tk. II. 373., 381.

Raison, u, m. (fr., rezōn), z lat. ratio, *rozum, uznání*, die Vernunft, Erkenntniss.

Raisonable (rezonábl), *rozumný*, vernünftig.

Raisonnement (rezonmān), u, m., *rozumování*, die Beurtheilung; der Vernunftschluss; die Vernünftelei.

Raisonneur (rezonér), a, m., *mudrák, žvástal, tlachal, odmlouvač*, der Vernünftler; Schwätzer, Widersprecher, Rechthaber. Rk. Vz S. N.

Ráj, e, **rájek**, jku, m., *zahrada rozkošná, v které Adam a Eva bydleli*. Sr. stind. *rāi*, der Besitz, die Habe; Sache; koř. *rā*, spenden. Mkl. aL. 107. Das Paradies, der Garten Eden. R. svatý. V. R. pozemský, duchovní, bezprostorný (idealný). Sš. L. 213. Hodil by se do ráje (o zdrženlivém). Č. Nehodí se do ráje, rád mnoho radí. Vz Tlachal. Č. Angel z nebe, Adam z ráje vypadl. Proč? Pro hřiech. Hus. I. 184. Vandruj že Evo z raju, už cě tu dobře znaju; vychodzil Adam z raju, stanul na zemském kraju. Sš. P. 788. — **R.**, *nebesa, příbytek andělův*, Himmel, m. R. nebeský. V. Svá smysl peklo i ráj. Smil. I řekl jemu Ježiš: Amen pravím tobě, dnes se mnou budeš v ráji. Sš. L. 213. — **R.**, *vůbec rozkošná zahrada*, der Lustgarten, das Paradies. V. — **R.**, *každá rozkošná věc*, jeder angenehme Gegenstand. Studený máj, v stodole (v zahradách) ráj. Wohlstand, m. Us. — **R.**, *radosť, rozkoš*, die Lust. S militkou r. míti. St. skl. R. blahých duší. Dch. Zdál se r. na zemi ustrojovati. Sš. Sk. 34. — **R.**, ves ve Frištátsku. Vz S. N.

Raja, dle Káča, obyvatelé Turecka, kteří nejsou mahomedány. Rk. Tur. tolik co *stádo*, die Heerde. Hý.

Rajanka, y, f., rajania, rostl. česnekovitá. Rostl.

Rajblík, u, m., u zedn., **šp.** z něm. Reiber, *hladítko, dýnko*.

Rajcovati, herumlaufen. Celý boží den rajcuje. U Olom. Sd. — **se** = rajdati se. Nerajcuj se tak hrozně. Mor. Hý. Vz Rajdati se.

Rajcúr, rajcúl, u, m., z něm. Reitschule, *dřevený koník*, das Holzpferd. Dostal krejcar na r. V Policku. Kšá.

Rajda. Trajda, rajda, rajda, oženil se Klajda. Sš. P. 636.

Rajdati se = *nohama plésti*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rajdavý, kdo rajdá. Vz Rajdati. Brt.

Rajdna = rejdna.

Rájec, jce, m., Raitz, ves v Zábřežsku. Vz S. N.

Rajhrady, dle Dolany, **Rajhrad**, u, m., mě. na Moravě, Raigern. Vz S. N. Proslavený R-de, drahý vlasti poklade. Sš. Bs. 21. — *Rajhraďan*, a, m. — *Rajhradský*.

Rajiti, il, en, ení. *Selce službu narajiti* = *smluviti*, patrně m.: raditi. U Opavy. Pk.

Rájiti, il, en, ení, zum Paradies machen. — **co čím**. Povolání tvé jest r. dny chotě milostí. Nár. bibl. V. 127.

Rajka, y, f., paradisea apoda, *pták, beznožka, letavec*, der Paradiesvogel. Sm., Frč. 356.

Rájka, y, f. *Rájky, druh hrušek*, eine Art Birnen. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rajl, vz Rýl.

Rajnica, e, f. = *rendlík*. Slov. Kd.

Rajnok, vz Rejnok. Bern.

Rajolování, *rejolování, riolování*, n., způsob vzdělávání půdy, kterým povrh její na 2—3 stopy tak se obrací, že vrstva, která nahoře ležela, nejspodněji se klade a nejspodnější vrstva nahoru. S. N.

Rájovka, y, f. = *rajka*. Kněz má se podobati r-kám, jenž prý neustále ve vzduchu se váží. Sš. Mt. Předml.

Rájovec, vce, m., *bydlitel ráje*, der Paradiesbewohner. Ráj.

Rajsek = *rejsek*. Šm.

Rajský, *co k ráji náleží*, paradiesisch, Paradies-. R. stromoví, pád. Ros. Poletíme v rajská sídla. Sš. P. 25. Zdálo se, že duch Páně stav docela r. v církvi obnoví; Krajina téměř r-ou lahodou oplynulá. Sš. Sk. 33., 107. R. chvíle, hodina, die Schäferstunde. Us. Č. Naivnosť Vaše jest někdy až rajská. Kos. Ol. — **R.** *pták* = *rajka*. Kom. — *V bot.*: r. dřevo, lignum aloë, Aloeholz, n.; jablko, solanum lycopersicum, der Liebes- o. Paradiesapfel, Čl. 73.; zrno, cardamomum, die Kardamome. D.

Rajstra, pl., n., z lat. registra. Toho se táhne na r. fojtova, kdež psáno stojí, že . . NB. Tč.

Rajší m.: razší, dial. rejší. Vz toto. Bž. 39.

Rajt, u, m. Dělá rajty = kusy, svody, hříchy. V Policku. Kšá.

Rajtar, a, m. = rejthar. Aby ho poznala mezi r-rama. Sš. P. 395. Vz Rejthar.

Rajtašovati = *velikými kroky jíti, utíkati*, in grossen Schritten ausschreiten, laufen. Na Mor. Tč., Kmk.

Rajtšulovati, šp. z něm. — **koho**, *prohnati, vytrestati, vycvičiti*. V Příborsku. Sml.

Rajzí, zastr., vz Ryzí.

Rajž, zastr., vz Rýž.

Rak, a, ráček, čka (na Slov. *račík*, a), m., **račice** (samice), e, f., **ráče** (mladý rak), ete, n., cancer, der Krebs. Vok.: raku; lok. v ráčkách m. ráčcích. Strsl. rakъ, prus. rokis. Mkl. aL. 107. R. veliký: *klepetáč*. R. v nové skořápce: *kabátník*. R. obecný, astacus fluviatilis, mořský či homar, homarus vulgaris, norvežský, nephrops norvegicus, poustevnický, pagurus Bernhardus, bělohorský, clythia Leachii. Vz Frč. 83., 106., 107., Schd. II. 526. R. mollucký. Vz Schd. II. 528. R. klepety svými před i za se kráčí. Kom. R. má klepeta a leze (chodí) v před i v zad. Pt. R. se svléká, svláčí, líná *(linák)*; rybník na raky. Šp. Raky lo-

viti, chytati, D.; na raky jíti, choditi. Us. Hej, rak od vody! Vz Kotě. Č. A kde rak, ježto vody nenie? Vz Nuzný. Smil. Jak chodí starý r., i mladý se učí tak. Č. Mladého raka starý rak trestal, že leze naopak, neukázal mu lépe jak, i lezou po dnes oba tak. Č. Mladého raka trestal starý rak, proč leze znak, neukázal mu lépe jak, i lezou oba po dnes tak. Vz Podobný. Lb. Ne vždycky r. na mlýně, někdy také žába se nahodí (někdy také račice). Č. Kdo raky chytá, najde i žábu. Vz Zisk. Lb. Chudému vždycky spíše v saku žába než r. Šp. Chytal raky, chytil žábu. Šp. R. zajíce chytá. Vz Marný. Č. Jde na to, jako r. na hrachovinu. Šml. Chodíš jako r. na pouť. Sk. V nerybných krajinách i rak za rybu platí. Pk. Kde ryb není, platí i rak za rybu. Č. M. 175. Učiti raka přímo choditi. Vz Marný. Č. Zpátkem leze co r. Č. Leze opak jako rak (couvá zase zpátkem). Vz Úmysl. R. a pšenice zároveň do zrna rostou (když pšenice kvete, jsou raci nejlepší). Č., Pk. Utopíš raka ve vodě? Vz Výhrůžka. Sedí na raku (nedaří se mu). Vz Neštěstí. Č. Leze jako r. s kvasnicemi (lenoch). Č. Raky někomu za ňadra sypati (dobrodiní). Č. Jíti na raky = nikam. Na Slov. Kdy se mají raci chytati? Vz Podařiti se. — **R.** *zkamenělý*, vz Krč. 362., 659. R. s krejcarovou hlavou (silurská zkamenělina, remopleurides. Zkr.) — **R.**, *souhvězdí na nebi severním*, der Krebs. V. Vz S. N. — **R.**, *nemoc maso sžírající a rozjídající*, der Krebs, das Krebsgeschwür. R. vláknatý, morkový (kosmatý, černetní), pokožkový n. poblaničný, rosolový, svazečnatý. Vz více v S. N. R. v kůži, v žaludku. Lk. Přivrhl se rak na prs. Lk. R. v chřípích, v dásních. Ras. R. pravý, *vlk*. R. jazyka, na hubě, r. prsu, prsní. R. skrytý n. tajný (ještě nehnijící), otevřený (již hnisající). S. N. Když r. do nohy, do prsu atd. se dá. Us. Dch. A řeč jejich (bludařů) jako r. rozjídá se. Sš. II. 361. — **R.** *na květinách, vyšší stupeň rezu*, der Krebs. Rostl. — **R.** *Raky* = ony kousky sýra ovčího, který v drobtech zbývá, vaří-li se žinčice. U Rožnova. Kold. ván. 67., Vck. — **R.**, *knihy od knihkupců nakladatelům vrácené*, remissa. Us. — **R.**, *vězení*, Arrest, m., Gefängniss, n. Musel jíti do raka. Us. ve mluvě trestnické. Pokrok 1872. č. 86. — **R.**, *koření*, které roste podlé řek a má podobný kořen k raku, proto mu říkají říčný rak. O rozl. vod. D. — **R.**, u, m., *arak, kořalka rýžová*, der Arack. Víd. list.

Raka, y, f., tumba, sepulcrum. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz Rakev.

Rakač, e, m., concha, łastura, zastr. Rozk. Vz Rakovice.

Rakanina, y, f., *tělo rozvařené v huspeninu*, ein zerkochter u. gallertig gewordener Körper. Us.

Rakař, e, m., der Krebshändler, -fänger.

Rakařka, die Krebshändlerin, Krebsfängerin.

Raketa, y, v obec. mluvě *raketle, rachejtle, rachomejtle*, e, f., z vlas. rachetto, vz Mz. 268. **R.**, *zápalnice, prskavka, prskoun* (v dělostřelectvu). Rakete, f. Vz více v S. N., KP. IV. 501. Vz Rachejtle.

Raketárna, y, f., die Raketenfabrik. Bur.

Raketní, Raketen-. R. batterie, sbor. Vz S. N.

Raketnice, e, f., das Raketengeschütz. Čsk.

Raketník, u, m., *křovatý jetel*, cytisus hirsutus, Strauchklee, m.

Rakev, kve, **rakvice**, e, **rakvička**, y, f., *umrlčí truhla*, strsl. raka, zastr. raky. Mkl. B. 60. Vz Raka. Cf. lat. arca a R. Gb. Hl. 124. Der Sarg. U bratrovy rakve stála, vlasy rvala, smutně lkála. Sš. P. 169. Tělo do rakve dáti (položiti), Kom., vložiti. V rakvi ležeti. R. zabedniti, Kom., do hrobu spustiti. Us. Lepší dřevená postel než stříbrná rakev. Hnš. Vz S. N.

Rakevní, Sarg-. R. stroj, castrum, Kram., úprava.

Rakodavy, dle Dolany, Rakodau, ves u Tovačova. PL.

Rakolusky, dle Dolany, ves u Kralovic.

Rakonov, a, m., rak (souhvězdí).

Rákos, rokos, u, m.; **r.**, i, f., **rákosí, rokosí**, n. Příp. -osъ. Mkl. B. 327. **R.**, *treś, třtina, palach, palaší*. Rákos obecný, phragmites communis, das Schilfrohr. Vz Čl. 154., FB. 11., Schd. II. 267., Slb. 132., 168. R-sím pošiti (rákositi), zarůsti (zarákositi se). R-sím zarostlý rybník. Us. R. sekati. O křehký rákos se opírati. Dch. Píšťala z r-sí. D. Snadno v r-sí píšťaly řezati. Us., Šp. Kdo v rákose sedí, snadno mu píšťaly řezať. Vz Bohatství. Lb. Sedí v rákosí. Vz Blahobyt. Č. — **R.** *na nástroje*. R. pepřová, španělská, rotan. Kh., Schd. II. 269. — **R.**, *skřípina, sítí*, scirpus, na Mor. *šáší*, die Binse. V. — **R.** *cukrový* (třtina), saccharum, das Zuckerrohr. Har. — *Rakosí*, spartum, genista, der Pfriem. V.

Rákosatý, schilfreich, schilficht. Us. D., Dch.

Rákosčák, u, m., rákosník palmosítinový, calamus palmiuncus draco, Drachenrotang, m. Šm.

Rákosina, y, f., der Schilfbestand. Dch.

Rákosiště, ě, n., *třtinoviště, sítoviště*, der Ort, wo Schilfrohr wächst. Ros.

Rákositi, il, en, ení, *rákosím pokryti, pošiti*, berohren, schilfen.

Rákositý, schilfig. P. močál. Dch. R. lesknice, phalaris arundinacea, das schilfartige Glanzgras. Šm.

Rákoska, y, f., der Rohrstock. D. R-kou někoho bíti, přetáhnouti; r-kou někomu vyplupati, vyprášiti; šat r-kou prášiti, klepati. Us. — **R.**, *rákosník, pták*. Dobrotu jeho srdce unesla by r. na ocásku. U Litom. Dř.

Rákosnatý, *rákosem porostlý*, rohrig, schilfig. D.

Rákosnice, e, f. = *rákoska*. Ros. — **R.**, *druh hrušek*, eine Art Birnen. Us.

Rakosníček, čka, m. R. hedvábný, donacia sericea, brouk, der Rohrkäfer. Frč. 183. — **R.**, čku, m., *šmel okoličnatý*, butomus, der Wasserliesch. Cl. Kv. 129.

Rákosník, a, m., *kdo rákos řezá* atd., der Riethbinder. — **R.**, *pták*, emberiza schoeniclus, der Rohrsperling; lanius arundinum, die Rohrammer. — **R.**, u, m., 1. *rostlina*, arundinaria, tráva; palmosítinový, vz Rákos-

čák; 2. *zub u koně žlábkovitý*; 3. *hřebík ku přibíjení drátu na rákosový strop*, der Rohrnagel. Us. — **R.**, der Rohrhobel. Skv.

Rákosný, schilfig. R. zátoka. Us. Dch.

Rákosokam, u, m., der Rohrstein. Šm.

Rákosovatý, rohrreich, schilfig. R. břeh. Hlas.

Rákosovec, vce, m., thrinax, palma sabalovitá. Rostl.

Rákosovitý, schilfartig. R. rostliny, arundinaceae.

Rákosový, Schilfrohr-, schilfen. R. střecha.

Rákoš, e, m., *pole u Pešti*, kde Maďaři za starodávna sněmy mívali. — **R.**, *zmatený hlahol, křik*, der Lärm. Na Slov. Bern., Plk. Nedělejte rakoša. Na Moravce. Tč. — **R.**, *sjezd, sněm*, der Land-, Reichstag. Uhři drželi r. u Peštu. V. Slov. Bern., Plk.

Rakošánek, nku, m., *malý žebřiňový vůz*. Na Mor. TJ.

1. **Rakous**, zastr. **Rakus**, u, m., *hrad* v Rakousích, das Schloss Rötz. Jg.

2. **Rakous**, Rakous, čtyry kočky zakous, pátá ho udávila. Č.

Rakousko, a, n., Oesterreich, n. R. skládá se ze skupin, jež jsou: 1. *země české*: Čechy, Morava, Slezsko, 2. *země alpské*: Rakousy dolní a horní, Solnohradsko, Štýrsko, Korutany, Krajina, Přímoří, Tyroly, Vorarlbersko; 3. *země chorvátské*: Chorvátsko a Slavonie, Dalmacie, Vojenská Hranice; 4. *země uherské*: Uhry a Sedmihradsko; 5. *země polské*: Halič a Bukovina; 6. Bosna a Herzegovina. Tl. Vz více v S. N.

Rakouský, österreichisch. R. císař, dům, víno, Us., země, V., strana, D., císařství, arcivojvodství, stát, občan. J. tr.

Rakousy, dle Dolany, Oesterreich. R. od Rakatův, národu tam dříve usedlého. Šf. R. hoření a dolení (nad Enží, pod Enží). Jíti do Rakous, přijíti z Rakous; byl v Rakousích. Ros. Čechy hraničí s Rakousy. Us. — **R.**, ves u Turnova.

Rakov, a, m., něm. Rackau, ves v Opolsku. Vz S. N.

Raková, é, f., ves u Konic na Mor.; b) u Rokycan, c) u Uher. Brodu. — **R.**, studně v Hustopeči (Auspitz), der Raigerbrunnen. Us. Hý.

Rakovati, *nebyti stejně dlouhým*. Tyto 2 trámy rakují. Us. u tesařů. Puch.

Rakovatý, krebsartig. L.

Rakovice, e, **rakovina**, **rakovička**, y, f., *skořípka*, die Krebsschale, Muschel. D. R. mořská. — **R.**, *vrba vazelná*, *jíva*, salix viminalis, die Bandweide. Č., Rk. — **R.**, *proutí z vrby křovinaté*, das Weidicht. Us. Dch. Vz Rakovičný. — *Rakovičky, rakoviny* (na Mor. *rakůvky*), na Slov. a na Mor. — *račí oka*, die Krebsaugen. — **R.**, *rak, rakovnice*, das Krebsgeschwür. Us. — **R.**, ves u Těšína, b) u Cimelic.

Rakovičný, *z rakovice, z proutí*, Weiden-. R. košíček. Dch.

Rakovitý, krebsartig, krebsicht. R. živočich, Krok, vřed. Rostl.

Rakovka, y, f., *síť na raky*, Netz zum Krebsefangen. Us.

Rakovnice, e, f., *nežit černý smrdutý*. Sal. 70. 17. R. jater, matky, v nose. Ja. Vz Rakovice.

Rakovnicko, a, n., das Rakonitzer Gebiet. Us. Jg.

Rakovník, a, m., mě. v Čechách, Rakonitz, lat. Racona. Vz S. N., Tk. IV. 738., Čáslav. — **R.**, *místo, kde jest mnoho raků*. Na Ostrav. Tč. — *Rakovničan*, a, m. (pl. -né), ein Rakonitzer. — *Rakovnický*, Rakonitzer. R. kraj, pole, měšťan. Rakovničtí pivovárníci. Cf. Slánský. Prov. Vz více o Rakovníku v S. N.

Rakový, Krebs-. R. mast, Ros., koření. Jg.

Rakožravý, krebsfrässig. Šm.

Rakun, a, m., *šup*, procyon lotor, druh medvědů v sev. Americe. Vz S. N., Schd. II. 398.

Rakusec, sce, m., *Rakousky*, bývalá ves u Králic v Olomoucku. Cf. Půh. I. 74.

Rákuš. Dnem i nocí r-še drželi (sněmy na Rákoši u Pešti). Pam. arch. 1864. 101. Vz Rákoš.

Rakušan, a, m., zastr. Rakusic, e, m., Oesterreicher, pl. Rakušané, vz 6, -an.

Rakušanka, y, f., příp. -ъka, Mkl. B. 272., die Oesterreicherin. — **R.**, *druh hrušek žlutých*.

Rakůvka, vz Rakovice. — *R-ky*, *drobné kosti, chrupavka*, die Knorpel. Ros.

Rakvice, e, f., ves v Břeclavsku. Vz S. N. — **R.**, muschelförmiges Gefäss. Učinil lodičky voštěné v r-ci, jež byla plna vody dešťové. Alex. fab. c. 1. — **R.** mořské, Muscheln. Ib. c. 125. Vz Rakovice.

Rakviří, n., kleč, das Knieholz, v Krkonš.

Rakyta, y, f., *rokyta*, na Slov. *sesel*, salix caprea, die Palmweide, *rostlina*. Slov. Bern.

Rakytí, n., *rokytí*, coll. = *rakyty*, die Palmweiden. Jg.

Rakytiště, *rokytiště*, ě, n., *seslíště*, die Palmweidenstaude. Vz Rakytí. Slov. Bern.

Rakytní, *seslní*, voll Palmweide. Slov. Bern.

Rakytník, u, m., rostl., *žlutý vob* (Šm.), hippophaë, der Sanddorn. Slb. 561. R. úzkolistý (bodlák), h. rhamnoides; širokolistý, h. canadensis.

Rakytový, von Palmweide. Slov. Bern.

Rallentando, it., vždy zdlouhavěji. Hd.

Ralsko, a, n., pustý hrad u Vartemberka. Vz S. N., Tk. IV. 738.

Rám, u, **rámec**, mce, **rámek**, mku, **rámeček**, čku, **rámček**, mečku, m. O původu vz Mz. 288. **R.**, *něco dlouhého a úzkého* (rám na stěně, der Kleiderrahmen, Slov.); *stroj z takových rámů* (Rahmengestell, n.), *obruba obrazu, okna* atd., der Rahmen. Do rámu něco dáti. Us. R. na sukna, roztahovací, vydlabaný, k vyšívání, vyšívací, šicí, na ohlávky u provazníkův, tkadlcovský, u pily (pila s rámem, s rámcem), u stavidla (sloupy stavěcí s pouchem), na obrazy, do oken. Jg., Vys. Rámec sirkové. Vz KP. IV. 663. Rámec universalní na stereotypy. KP. I. 355. R. soukenický, Nvk., cedicí (v lučbě). Podstavec pod r., vyšívati na rámci. Us. Rámec dříví (míra čtverhranná), ein Rahmen Holz. Dch. Rámem opatřiti, v r. zasaditi, na r. napiati, natáhnouti; střevíc, podšev s rámcem; vrchní dřevěná část rámu: *sou-*

ponek. Šm. — *Rámek*, čtyrúhelník z lištiček sbitý, v kterém dělají včely vošti. Všk. — *Zastr.*: **r.** = *větev stromu*, der Ast, lat. ramus. Ros. — **R.**, *pálená voda, líh*, Geist, m. Jád.

Ramajzl, ramejzl, u, m., **šp.** z něm. Raumeisen, der Kugelzieher, *kančík*. Jg.

Ramajznice, e, f., *veliká ženská, slonbidlo*. U Rychn. Msk.

Ramár, u, m., **šp.** z něm. Rammel, *nabiják*, der Ladestock. D.

Ramasseur, u, m. R. Civialův, vz Nástroje k operacím kamene. Cn.

Rambousy, dle Dolany, od rub-ati, strb. rabiti. Gb. Hl. 37. Samota u Votic.

Rambucha, y, f., eine Art Pflaume. Vz Bluma.

Ramcoulky dělati, ramcoulkovati, větší drahokam menšími obsaditi, karmusiren. Šm.

Rámcovati, vz Rámovati.

Rámcovník, u, m., *rámcový hoblík*, der Rahmhobel. Vz Ramovák.

Rámcový = *rámový*, Rahm-. R. příčky, hoblík (rámovník), váleček. Šm.

Rámě, vz Rameno.

Ramenáč, e, m., *ramenatý*, breitschultriger Mensch. — **R.**, *živočich opicovitý*, bylobates. Krok. — **R.**, *oblouk v čelesnu*, der Bogen im Ofenloche. Us. u Bělohr. — **R.**, *dřevo u vrat přes kříž zadělané, aby vrata se neskřížila*. Us. — **R.**, *veliký pilník*, die Armfeile. Šp. — **R.**, *krakorec*, der Tragstein. Šp. Vz Ramenák.

Ramenák, u, m., *kámen zednický přes dvě zdi položený* n. p. nad okna. Vz Ramenáč. Us.

Ramenář, e, m., *obojetník, klevetník, donášeč*, der Achselträger. R. a lhář do jedné branže. Us. u Litomš. Dš. Vz Nadymač.

Ramenařiti, il, ení, *ramenařovati* = ramenářem býti, achseln. Šm.

Ramenářka, y, f., die Achselträgerin.

Ramenát, u, m., *podpora dřevěná, obloukovitá, jíž užívají při zdění klenby, skruží, skruže* (Šm.)., der Lehrbogen. Us. Sml., Zkr.

Ramenatěti, ěl, ění, breitschultrig werden. Us. Jg.

Ramenatka, y, f., thiere, živočich sumýš. Krok.

Ramenatý, na Slov. *ramenitý*, armig, r. kolo; breitschultrig. R. člověk.

Ramence, e, f., zastr., humerale, náramenník.

Ramení, n., *ramena*, die Arme, Schultern. Lom., Kom.

Ramenice, e, f., die Achselbürde. Rk.

Ramenkář, e, m. = *ramenář*. Na Ostrav. Tč.

Raménko, vz Rameno.

Ramenný, *ramenový*, Schulter-, Achsel-. R. kosť, kloub; dláto (široké). Us. R. šířka, záhyb, výška, Achsel- (u košile). Šp. — **R.**, armlang, *zdélí ramene*. Rostl.

Rameno, a, nyní obyčejněji než starší **rámě**, ene, **raménko, ramínko**, a, n., sr. něm. Arm, lat. armus, řec. ἁρμός. Vz Přesuvka. Cf. Gb. Hl. 125. Strsl. ramę (ramênъ) z radmênъ, koř. *ra* (rad), příp. -men; sr. stind. rádh, gelingen, fertig werden, odtud strsl. radъ, lubens. Mkl. B. 236., 237., 496., aL. 54. Někteří mají tvar *rameno* za špatný m.: *rámě*, ale tvaru *rameno* užívali již: V., Kom. Rámě, ramene, rameni, rámě, rámě, rameni, ramenem; pl. ramena, gt. ramen n. dual ramenou (v obec. mluvě **šp.** ramenouch), dat. ramenům (v obec. ml. **šp.** ramenoum), akk. a vok. ramena, lok. ramenech n. dual ramenou (ramenách, v obecné mluvě **šp.** ramenouch), instr. rameny (ramenoma, u básníků, ramenama v obec. mluvě). V již. Čech. v pl. dle *Slovo*, jen že jest instr. ramenama. Kts. Vz Koleno. — **R.**, *celá ruka od lopatky až do prstův*, der Arm. Vz S. N., Schd. II. 325. Mezi ruce a ramena vzíti (objímati). V. R. vztáhnouti, vystrčiti. Bern. Vezmi nás do ramen lásky své. Kom. Obvaz k zpětnému tažení ramen. Cn. Tvó krásnó hlavěnko vlož na mý ramýnko. Sš. P. 215. Ramenů pozdvihovati. Hus. I. 72. — **R.**, *od plece až do lokte*, der Oberarm. V. R., paže, paždí, nadpaždí. Ruka v sobě svalovitě rameno obsahuje, loket, hrsť. Kom. R. hoření. — **R.** *spodní n. dolení od lokte až ku pěsti*, der Unterarm. V. — **R.**, *míra od lokte až ku konci prostředního prstu n. 17 palcův, 45 centim.*, die Elle. Rostl. — **R.**, *ruka*, die Hand, der Arm. Hrnčíř ramenem hlínu působí. Ben. V. Někomu rámě zadržeti. Dch. — **R.**, *moc, síla*, der Arm, die Macht. Světského ramene pomoc. Kom. Světské moci n. rameni k ztrestání podáni. V. Církev odevzdala kacíře k potrestání světskému ramenu. Ml. Ze všeho ramene = ze vší síly svého ramene. Kat. 2297. — **R.**, *co k ramenu člověčímu podobno jest*, der Arm. R. koňské (přední stehno od plece až do kolena), Arm. Us. R. račí (klepeto), Schere, f. Bern. R. mořské (do země vnikající), Arm. V. R. potočné n. říčné. Řeka dělí se ve dvě ramena. Ml. R. hory, Gebirgsarm. R. v kole mlýnském (*špice* v kole vozním), r. vodního kola (ta čásť kola, která spojuje okolek s nábojem n. se hřídelem, S. N., Prm. III. č. 18., der Radarm; ramena zasaditi, zavěsiti, zatáhnouti, stříhnouti; díra na ramena); r. v kříži (na kterém se kola skládají); r. páky, délka kolmice z bodu podpory na směr síly tažené n. vůbec čásť páky mezi podporou a působištěm sil ležící, S. N., u váhy, síly, tíže. Vys. R. u vozu (přední oj mezi sebou držící, zadní), u pluhu, svícnu, stromu (větev. Bern.). Us. (Jg.). Vůz se nám zařezal v blátě až po ramena. Us. Hý. V stavitelství r. jalové, der Afterarm. Nz. R. pily, der Sägearm. R. k pilce kuchyňské, dřevařské, Maschinsägearm, m. Skv. R. u košile, die Achsel. Rameno úhlu = přímka, jež s jinou přímkou úhel zavírá. Blř. — **R.**, *plece*, Schulter, f. Drva vložichu na rámě. Rkk. 19. Na mých ramenou. V. R. krátké, úzké, široké, vpadlé. Šp. Nosiči na ramenách nosí. Na obou ramenách nositi (s oběma stranami držeti). Žer. Nosí na dvou (obou) ramenech. Vz Pomluvač. Č. Můj milé má zlatý pírko, viselo mu přes ramínko; Janíček má pávi pírka, visejó mu na ramýnka. Sš. P. 281., 218. Šuhajkovo pérko visí přes raménko. Sš. P. 630. Kouká mu přes rameno = nad něho

se vypíná. Vz Pyšný. Lb. Skládám to na ramena boží silná k snášení toho břemene. Žer. 318. Přes rameno hleděti (pyšný). C., V. Nosí péro přes ramena (sekyru, není velký pán). Prov., Jg. Rameny krčiti. D. Pokrčil ramenama, když jsme ho o jeho přímluvu požádali. Sych. Tleskal mu na ramena. Sych. Nohy na ramena vzíti (utíkati). Us. Na rámě zbraň! Schultert! Us. Čsk.

Ramenovitý, armartig, armähnlich. Šm.

Ramenonožci, brachiopoda, řád *bezhlavců* (acephala), lastury. Vz S. N. R. jsou měkkýši dvouskořepní, majíce jednu břišní, druhou pak hřbetní skořápku, čímž se podstatně liší od vlastních mušlí, k nim zevnějškem podobných, anyť tyto mají jednu skořápku od pravé strany a druhou od levé strany k tělu přirostlou. Nad to vyznamenávají se r-ci zvláštními, obyč. spirálně svinutými rameny, jež vnitř v skořápce podepřeny jsou zvláštním vápenným přístrojem. Vz více v Krč. 366., Frč. 202., 204., 207., Schd. II. 537.

Ramenýš, e, m. R-ši cephalopoda, živočichové; měkkýši.

Rámice, e, f., der Rahmbalken (bei der Säge). Šp.

Ramie, e, f., rostl. dávající velmi jemné vlákno. J. Dědeček.

Rámík, u, m., vz Rám.

Ramíř, e, m., *podavač v hutech*, der Handlanger in Schmelzhütten. Jg.

Rámiště, ě, m., u zámečníků, das Rahmstück. Šm.

Rámkář, e, m., der Rahmenmacher. Us. Jg.

Rámkostroj, e, m., *strojek k pravidelnému zhotovování rámkův*. Lš.

Rámkový, Rahmen-. R. klec, větší ohrada královně včel. Lš.

Ramlí, n., *snětové dříví*, das Astholz. Vz Mz. 288.

Ramlice, *remlice*, e, f., **šp.** m.: *zaječice*, die Häsin, der Mutterhase.

Ramlík, *remlík*, a, m., **šp.** m.: *zajíc samec*, der Rammler.

Ramlovati, *remlovati*, z něm., **šp.** m.: *honcovati se*, rammeln. Jg. Zajíci se ramlují. D.

Ramlový, od ramlí. R. dříví (z větví), das Astholz. Us. Dch. Vz Ramlí.

Ramondka, y, f., ramondia, rostl. lilkovitá. Rostl.

Rámotí, n. = *harampatí*. Us. u Chrud. Prov.

Ramovačka, y, f., *srdcovitá zelní motyčka, kňabatka, krace*, die Hake. Us.

Ramovadlo, a, n., der Rahmhobel. Šm. Vz Rámcovník.

Ramovák, u, m., der Rahmnagel. Šp.

Ramování, n. R. ve vinnici = *čištění kořenů rév a stavení keřů*. Čk. Vz Ramovati, Rám.

1. **Ramovati**, *ramovávati* = *neužitečné větve odlamovati, odtínati, klestiti*, unnütze Aeste abschneiden, schneideln, kappen. Ros. R. vinici. Čk. Vz Ramování. — **R.**, *hrabati, kopati, co neužitečného pryč bráti, kliditi*, scharren, ausraufen, ausrotten, räumen, beraumen. Ros. — **co**: chmel (okopati babky), kamení. Us. Pořád tam něco ramuje. Us. Tč. — **R.**, *koni zuby zbrousiti*. Ros.

2. **Rámovati**, einrahmen. — **co**: obrazy. Na Ostrav. Tč.

Rámoví, n., *větvoví*, die Aeste. Us. Vz Rám.

Ramovka, y, f., *pohrabka*, das Hacken. Ros.

Rámovka, y, f., rámové železo, das Rahmeisen. Šp.

Rámový, **rámkový**, Rahmen-. R. boty n. okolkové. Us.

Rampa, y, f., die Rampe, u hřebenáře. Šp. — **R.**, *závora při železnici*. Us. u Nové Paky. Vik.

Rampák, **rampál**, a, m., *hromský chlap*, ein robuster Kerl. Us.

Rampíta, y, f., *veliká, nemotorná ženská, randa*, ein grosses Weib. Us. (Bud.).

Ramplík, u, m., rolnička, eine Schelle. Us. Kouble.

Ramplovati, *rumplovati* = *tlouci, bouchati*, rammen, schlagen, lärmen. — **nač**: na buben. Us. u Kostelce n. Orl. Ktk.

Rampouch, u, m., *zmrzlý odkap se střech atd. tisíci*, v již. Čech. *capouch*, Kts., jinde *střechýl*, der Eiszapfen. Vz Mz. 289. Se střech dlouhé r-chy visí. Dlouhé r-chy (střechýle) jsou znamením, že bude len dlouhý. Mor. — **R.** = *pucher, zakrnělá švestka*. Ve vých. Čech. Jir. — **R.**, *klenutí*, der Schwiebbogen. Reš. V komíně sú rampúchy, na kterých maso zavěšené se udí; Nad pecem jest rampúch. Na Ostrav. Tč. Nepřestaneš-li mluviti, strčím tě do r-cha. Us. Hý. Vz Ropouch.

Rampuše, e, f., *nádoba pivní*, eine Art Biergefäss. Rozml. Fil. s Prav. k. 2.

Ramša, dle Káča, f., scorpaena, der Schrapp, Drachenkopf, ryba břichoplýtevná. Krok. I. d. 106.

Ramšl, a, m., *hra v karty*. Obt.

Rámus, u, m., *ryk, křik, povyk*, der Lärm, das Geschrei. To je rámusu! Us. Veliký rámus udělati. Us. Dch. Nezkřišený, pekelný r., Heidenspektakel. Dch. — **R.**, *shrabnutí, pobrání*, die Aufräumung. Udělal tam hrozný rámus (mnoho tam pobral). Ros. R. mezi někým udělati = peroucí se rozehnati. Us. — **R.**, *nepořádek, škoda*, die Unordnung, Wirthschaft, der Schaden. To jest tam r.! Nedělej žádný rámus. Us. — **R.**, a, m., *křikloun*, der Schreier. Sml.

Raň, ě, f. = *Rýn*, der Rhein. Okolo Štrasburka teče Raň krvavá. Sš. P. 584.

Rana, **Rujana**, y, f., *ostrov v baltickém moři*, Rügen. Šf. Vz S. N.

Rána (na Mor.: rana, Brt.), y, **ranka**, **ranečka**, y, f. Koř. *ra*, laedere, příp. -na. Vz Mkl. B. 117., aL. 107. Dle Pch. koř. skr. vran (vulnerare), rána z vrána, lat. vulnus, řec. *ἕλκος* z *Fέλκος*. Rána, ranou, ran, ranám, v ranách, ranami, v ostatních pádech jest *á*. Vz Brána. — **R.**, *uškození na těle říznutím, seknutím, uhozením* atd., die Wunde. R., všeliké porušení spojitosti měkkých částí těla zvířecího způsobené náhle vnějším násilím. S. N. R. bodená, sečená, V., krvavá, suchá (nekrvácející, promach), Kom., smrtelná, čerstvá, **nožem**, D., řezaná, střelená, Ja., **meče**, Plk., mečová, ZN., pěstí, bičem,

holí (suchá), Us., **od** spálení, od stlučení, sečná, sečmo, sečně, bodmo, Lk., bodná, bodem, Dch., klaná (bodená), kousnutím. Šp. R. suchá dělá se udeřením aneb zhmožděním, jejíž znamením zsinalosť jest. Kom., Lk. R. úzká, široká, mělká, hluboká, malá, veliká, Šp., podlouhlá, okrouhlá, velmi odloučená (klaffend), zevnitřní, zle léčená, uléčená (uzdravená), otevřená, prostá, prošlá, bitá, mrskaná; r. mečem, šípem na tváři, ve tváři; od meče, Lk., tržеnina, roztrženina, zhmožděnina; r. tekutá, od spadnutí, zapuštěná (nečistá), stará, podebraná, Šp., bolavá; Ránu zadati; pod ranami klesnouti; kašička na rány; Jaks přišel k těm ranám? Us. Dch. Bolestné rány trpěti. Smil v. 246. Její ruka byla jedna (sama) rána. Us. Sá. To jest r. zničovací, dobitná a dorazná, der Gnadenstoss; Dobitnou r. kopím mu vbodl jeden z vojáků; Obyčejně se s tím poslední a dobíjející rána spojovala. Sš. J. 96., 292. Jestližeby kdo s pomocníky svými na koho brani dobyl aneb jeho bil, by pak i neokrvavil aneb suchými ranami koho ubil. Zř. F. I. O. XV. R. modrá, otvořitá, siná. Kn. rož. 73. Žádné rány bodené ani sečené se nebáli. Bls. 60. R. nechromá (neochromující), ohavná (vz Ohava). Gl. 291. Hojič ran, strup rány, želízko na rány, V., vodička na rány, Us., rty n. pysky rány; nůž, masť na rány; kraj, ústa rány, Šp., r. v prsech, dno rány. Lk. Kůra na ráně: strup, škára. Šp. Ránu sečenou atd. udělati. V. Ranou zabiti; ránu sobě uhoniti, dostati, odnésti, ranami ubitu býti; po ráně umříti; rány zdělati, hojiti, zhojiti; na ránu koho zhojiti. V. Dal mu ránu bodmo. Sych. Krvavá rána sečmo se dělá n. bodmo. Kom. Ránu učiniti. Dal. Udělám si ve svém srdci ránu. Sš. P. 223. Pro pět ran Krista Pána! Us. R. se podbírá, se obnovuje; r. zacelela, se zacelila, se zahojila. Us. Čerstvá r. brzo se hojí. D. Rány něčí uléčiti; z rány krev chlípí. R. kousaná n. uštknutá, střelná; vz více o ranách v S. N. R. se jitří (eitert), BN., Pk., celí, strabí, Pk., se mladí (bricht auf); ránu uprostraniti, zašiti; r. zavírá se, schne. Lk. R. dostává, dělá strup, strupatí. Lk. Ránu zavázati, uvázati, okrvaviti, stuliti, vysušiti, zarostiti, vypáliti, otevříti; r. se obnovuje, se hojí, se hnojí; krev z rány kräpí. Šp. Tak (ukrutně) rány jejie tlačíš. Hus. II. 99. Zahojenou ránu zase jitřiti. (Oheň dávno uhašený křísiti). Č. Rána se zahojí, ale slova ne. Šp. Ať se rána zacelí, šrám přece zůstane. Vz Msta. Lb., Sp. Snáze jest rány děluti než hojiti. Vš. II. 17. — **R.**, *udeření*, der Schlag, Hieb. R. elektrická. Nz. R. pěstí, holí, sekerou, pobočná; litý v ranách; k ráně hotový; ránu zachytiti, zadati; rány nepřátelské vésti. Dch. A hned na Martinovského kolmo ránu udělal. Svěd. 1569. To ubohý ďouče jde z rány na ránu. Us. v Kunv. Msk. Rány veliké si dávala. GR. Rány: buchanec (do zad), glvanec (do boku), chlopanec (po tváři), kopanec, látanec, lepanec (po hlavě), liskanec (po hubě), oflanec (pohlavek), pleskanec, rýpanec, žduchanec, ščugélka (r. do nosu n. na čelo prostředním prstem silně vzpruženým o palec, der Nasenstüber, šňupka, frčka). Na mor, Zlínsku. Brt. Vz Mtc. 1878. 58. R-ně vyhověti, pariren. Čsk. Jednou ranou svini usmrtil. Har. Ránu zastaviti R. po ráně, r. za ránu. D. Tři rány kladivem dáti. D. Modrý od ran. Dvacet ran dostati. Us. Hana za hanu, rána za ránu. Č. Pro pět ran do hlavy! Vz Výkřik. Č. Lepší rány milujícího, nežli lstivé líbání nenávidícího. Od přítele milého i rány milé. Ros. Strom jednou ranou nepadne. Pk. Lehčeji tepe dívčí ruka, od mužské rány bývá veliká muka. Dal. — **R.**, *neštěstí*, *nemoc*, *zlé*, das Uibel, Unglück, die Plage, der Schlag. Někomu těžké rány zasaditi, způsobiti; Je to trpká rána; r. osudu. Dch. Bóh sešli ránu na mne. Alx. 1105. Bůh ráčí poslati na lid pro hřích mnohé rány. Dh. 16. Rány, kteráž předvěděna bude, člověk spieše zbude. Smil v. 1190. R. morová na panství krumlovském proskakovala. Břez. 179. R. ránu stíhá. Us. Rána morová, morní se roznemohla. V. — **R.** *sv. Antonína* = *pekelní oheň*, *zapálenina*, erysipelas, der Höllenbrand, Rothlauf. V. — **R.**, *poražení*, *pobití*, die Niederlage. Buřiče velikou ranou zbili. Flav. — **R.**, *střelení*, *vystřelení*, *výstřel*, der Schuss. Ranou koráb prostřeliti. R. z děla, z dvojky. Sych. Dostati ránu = postřelenu býti. D. Ránu na někoho učiniti. J. tr. R. ostrá (s kulkou), slepá (bez kulky), S. N., na slepo, na zkoušku, chybná (Fehlschuss); s ránu, na ránu vzdálí (na dostřelenou, der Büchsenschuss); jednou ranou, na jedno vystřelení; na ránu přijíti; bezpečný před ranou; r. stržená (verrückter Schuss), křížová (der Breitschuss), na kýtu (Keulensch.), na ostro (která po délce do zvěři vjede, der Spitz- o. Scharfsch.), rána slabá, měkká (na měkko, skrze střeva n. žaludek, der Weidwundsch.), dobře zasazená, jistá, nejistá, na komoru (Blattschuss), dvojitá (duplé), dostřelná, chycená n. na výskok, do krku, na krk, do jater, na duch n. plicní (do plic), kosá, na koso, pokosní n. šikmá (Schrägschuss). R. oblouková s nasazením, Bogen-, skloněná, gesenkter Sch., vodorovná, obzorná, horizontal, jadrná, Kern-, smítná, rasirend, skočná, dopadná, Gäll-, bořící, Demontir-, křižná, Kreuz-, trusná, Streu-, kulová, Kugel-, ručniční, Flinten-, dělová, Kanonen-, broková, Schrott-. Bur. Zajíc mi přišel na ránu; r. vyšla (nevyšla); r. brala, dobře padla, neprorazila, neproběhla; rána padla, se zanesla; ránu strhnouti, žádné rány nezmařiti; tři rány po něm vystřelil, vypálil; r. bezplatná n. zdarma, nízká, vysoká, do běhu, v běhu, na běhák (Laufsch.), odražená (Prellsch.), zkusná (Probesch.); r. se zanáší (der Schuss verschlägt sich). Šp. Střelná r. bouchá. Pt. Padne střelná k srdci rána; Dal (myslivec) do ní malou ranku. Er. P. 395., 397. Skoro-li do mne přijde rána? Kld. Já mu z rány uskočil. Arch. rkv. — **R.**, *náboj*, die Ladung. Ránu vytáhnouti z ručnice, ránu vystřeliti, vyraziti, vyndati, vykroutiti. Šp. Je toho prachu s ránu. Us. — *Na ráně* = *tak blízko*, *že uhoditi*, *dostřeliti možno*, im Wurf, in der Schussweite. Někomu na ránu přijíti (v hod, na harc). Na ránu zdálí (na dostřelení). Jsi mi zde na ráně. Ten dům stojí na ráně (je příležitý k obchodu atd.). Us., Ml. Útokům na ráně

býti; Příliš na ránu daný. Dch. — **R.** *Mlýn po ráně* (když účinkuje síla, voda dolů); *proti ráně* (když síla účinkuje nahoru). — *Na ránu* = *hned, v tu chvíli*, auf einmal, sogleich. Na ránu tam šel. Us. Všechna žita na ránu (najednou) začala zráti. Us. na Mor. Brt., u Rychn. Ntk. *V ráně* = *okamžitě, hned, brzičko.* V ráně tu byl; Pojď sem a v ráně mi to udělej; Ať si mi tady v ráně. Us. na Mor. Hý. — **R.**, *množství, síla*, eine Menge. Tam je ho rana. U Vsetína na Mor. Včk. To se stane každou ránu = často. V Kunv. Msk. Je na velkou ránu (s málem není spokojen). V Kunv. Msk. Je ho rana (je tělný). Mor. Brt. No ba, to je toho (sena, obilí atd.) rána (iron. = málo)! Us. Hý. — **R.** = *ranty.* No ba, to jsou rány! Na mor. Drahansku. Hý. — **R.** *hromová*, der Wetterschlag. Zlob. — **R.**, *hlahol udeření, hrochnutí*, der Knall. To byla rána. Us.

Ranař, e, (na Slov. *ranár, ranárník*, a), m., *ranhojič*, der Wundarzt. Háj.

Ranařka, y, f., *ranhojička*, die Wundärztin. Jg.

Ranařský, Wundarzt-.

Ranařství, n., *ranařské umění*, die Wundarznei.

Ráňati, iterat. tvar slovesa rónit (roniti), na mor. Zlínsku. Brt.

Ranc, vz Ranec. — **R.**, *fald, záhyb*, eine Falte. Na Slov. Bern.

Rance, e, m., demin. slova ráno. Ž. k. 118. 147.

Rancířov, a, m., Ranzern, ves v Jihlavsku. PL.

Rancovati, *faldovati, sbírati*, falten. Na Slov. Vz Ranc.

Rančice, dle Budějovice, něm. Rantschitz, ves u Krumlova. PL.

Rančikovati = *utíkati.* U Litovle. Kčr.

Randa, y, f., *stará kráva, která se pobíhá.* Us. Ptr. — **R.**, *běhna.* D. — **R.**, *nočník.* Na vých. Mor. Vz Mz. 289. — **R.**, *veliká ženská.* Us. na Poličku. Kšá. Vz Rampita. — **R.**, *rejdilka*, die Reittasche. Us. Dch. — *Randy* = *ranty.* To jsou randy (jako by řekl: Co mně po tom?)! Us. Sd., Zkl.

Ŕanda, y, m., *Řehoř.* Cf. Janda — Jan, Nikolanda — Mikuláš.

Randál, u, m., das Spektakel. Dělal takový r., že . . . Dch.

Randati, *hlas drůbeže chtějící žráti n. usednouti*, raunzen. Slepice randá. *Též o člověku.* Celý den randá (bručí). Us. — **R.**, *běhati* (o nepořádné ženské), herumlaufen. Us. Dch.

Randíčko, a, n. = randezvous.

Randličí, n., *blatouch*, caltha palustris. Poč. Kš.

Randlík = *rendlík.* Mor. Sš. P. 675. Cf. Ranice.

Raně, frühzeitig, kompar. *raněji.* Krásná róže, čemu si raně rozkvetla? Rkk. 58. Musíš zejtra raněji přijíti. Ros.

Ráně, ěte, **raňátko**, a, n., etwas frühzeitiges, opak: *pozdniče.* Cf. Ranoch, Ranouš.

Ranec, nce, **raneček**, čku, **rančík**, u, m. = *filec, uzlík, tlumok, svazek.* Vz Mz. 289. Das Bündel, Ränzchen, Felleisen, der Ranzen. Svůj raneček svázati. Us. Dch. Venku je tma jako v židově ranci. Šml. — **R.**, *térbuch, pandero*, der Ranzen. D.

Ranečka, y, f., die Frühbirn. Us. Hý.

Ranečkář, e, m., der Ranzenträger. Kos. Ol. I. 93.

Ranečnice, e, f., *schránka na rány*, die Patrontasche. Bur.

Raněji, vz Ráno.

Raněnec, nce, m., der Verwundete. Šm.

Ranění, n., die Verwundung. Us., NB. Tč. I není to veliké na těle i na duši r.? Hus. I. 432.

Raněnosť, i, f., das Verwundetsein. Šm.

Raněný; *-ěn, a, o*, verwundet. Našla tam hlavěnku převelice raněnú. Sš. P. 128. Nosiči r-ných, die Blessirtenträger. Dch. — **čím**: hněvem. Chč. 619. — **jak**: **na** smrť. Dch. — **kde.** Má litovati člověka **na** duši r-ného. Hus. II. 203.

Raněti, ěl, ění, ovoce se stromů klátiti. U Vyzovic. Mtl.

Ranetka, y, f., *druh hrušek*, Renetten. Vz Renetta.

Rang, něm., stav, řád, řada, stupeň, důstojenství. Er., Rk.

Ranhoj, vz Ranhojič.

Ranhojický, vz Ranhojitelský.

Ranhojictví, n., die Wundarznei. D.

Ranhojič, ranhojitel, ranhoj, e, **ranlék**, a, **ranlékař**, e, m., der Wundarzt. V.

Ranhojička, ranhojitelka, ranléčka, y, f., die Wundärztin. Us. Jg.

Ranhojitel, e, m., vz Ranhojič.

Ranhojitelka, y, f., vz Ranhojička.

Ranhojitelský, *ranhojický*, Wundarzt-. R. ústav.

Raní, n., die Morgenzeit. Na Ostrav. Tč. Přivstali jsme si za raní. Har. II. 149.

Ranice, e, f., na Slov. = *rendlík*, der Reindel. Cf. Randlík.

Ranič, ranitel, e, m., der Verwunder. Us. Jg.

Ranička, ranitelka, y, f., die Verwunderin. Us. Jg.

Raníčko, raňoučko, adv., velmi ráno, sehr früh. 1644.

Ranilosť, i, f., rána, poranění, die Wunde. Černý.

Ranitel, vz Ranič.

Ranitelka, y, **ranitelkyně**, f., vz Ranička.

Ranitelnosť, i, f., die Verwundbarkeit. Us. Jg.

Ranitelný, verletzlich, verwundbar. Mudr., Ráj. — **čím.** Měst. bož. II. 118.

1. **Raniti**, il, ění, *ráno, záhy činiti*, zeitlich thun. — **čím.** Sázením okurek netřeba r. Us. Č. — **se**, tagen. Už se raní. Us.

2. **Raniti**, il, ěn, ění; *rániti* (na Slov. *ráňati*), *raňovati, ranívati*, verletzen, verwunden. — **abs.** Pán raní, Pán hojí. Dch. Kde chudoba chodí, všady kámen raní. Sš. P. 783. — **co, koho.** R. něčí srdce. V. Ktož té (naděje) nemá, velměť brzy ho ďábel raní. Hus. I. 178. Vz Hlava. — **koho kam**: **v** hlavu, Háj., Pč. 25., v nohu. Lk. Hostivít v ruku levů byl raněn. Háj. — **jak (kde)**: **do** krve (až krev teče), D., do smrti. Alx. 1120. Hus. I. 241. R. až **k** smrti, V., **na** smrť. J. tr. Utrhač mnoho jich **u** stola raní **až do**

smrtí. Hus. I. — **čím (kde)**: nožem, Alx., střelou. Er. P. 285., Jg. Ranil mne ranou na ránu. Br. Raň tě Pán biedú, zimnicí, i zimú i horkem i vedrem i povětřím porušeným i rzí. BO., Hus. I. 55. R. koho břišnú nemocí. BO. Raní tě Pán vředem aegyptským na straně tvého těla, kterúž lejna vycházejí, také i krástami a svrabem. Hus. I. 56. Raň tě pán neřitem psotným na kolenú i na lýtkách. Hus. I. 56. A já jej ranil svú holí. Žk. 254. Bůh zděšením je raní. Kom. Ranila jeho srdce svú krású. BO. V Sodomě a Gomoře anjelé slepotou lidi ranili. Šš. Sk. 144. — **adv.**: těžce, Háj., smrtelně, D., hrubě. V. Předvídaná zbroj méně raní. Šš. J. 249. Na Ostrav. Tč.

Ranivý, verwundend. Šm.

Rank, u, m. Povím ti, v jakým ranku stojí (jak to s ním jest). U Rychn. Msk.

Ranka, vz Rána.

Rankoš, rankoše, e, f., *kalová kaše* (z převařeného másla). Us. u Chrud. Kd., Nl. Vz Rantoš.

Rankov, a, m., Rankau, ves u Chotěboře.

Ranlék, a, ranlékař, e, m., vz Ranhojič.

Ranlékařství, n., die Chirurgie. Vz Nástroje ranlékařské, Ranhojič.

Ranně, vz Ranný 1. Dva lékaře vnitřně i ranně velmi mistrná. GR.

Ranné, ého, n., *pokuta pro poranění placená*, das Wundgeld. Gl. 292.

1\. **Ranník,** a, m., *raněný*, si quis in seditione seu a latronibus vulneratur. Erb. Reg. gloss. p. 890. (Gl. 291.).

2\. **Ranník,** u, m., *ranné koření, svalník prostřední*, ajuga, die Günsel, rostl.

Rannosť, i, f., vz Ranosť.

1\. **Ranný,** *k ranám náležející, k nim se vztahující*, Wund-. R. masť, Jád., lékař (ranhojič), Žid., lékařství (Rhasesovo, Saličetovo), D., ranná voda (leptavá), zimnice n. nemoc, Ja., krev (z rány). R. koření. Šrám r. otjímá zlosť. BO.

2\. **Ranný,** *ranní*, vz Raný.

Ráno, raníčko, raňoučko, adv., *časně*, zeitig, frühzeitig. Žel mi, že jste tak r. přišli (dřív než jste měli přijíti). Dal. Za rána se staral (= v mládí byl pilen, nyní se dobře má). Vz Pilný. Lb. Co se ráno ohýbe, to se lehce pohýbe. Na Slez. — **R.**, *brzo po noci*, Morgens, in der Früh, früh. Velmi r. V. Kdo ráno vstává, tomu Bůh dává. D. Na nedělu raníčko vychodilo slunečko; Vyskočilo slunečko skoro ráno raníčko; A když ráno raňušénko drobný dešč padá; Skoro rano raňušénko rosenka padá. Šš. P. 21., 24., 207., 332. Vstávej časně ráno, bude ti dáno. Dch. Hned raníčko. Bl. Staň děvečko, staň raníčko; Budívej nás ráno, ej ráno raníčko, než vynde slunečko. Šš. P. 564., 734. A velmě ráno jeden den z téhodne po sobotě přišly jsú k hrobu, když slunce vzešlo. Hus. II. 134. Kdo ráno vstává, Bůh mu požehnává. Vz Pracovitosť. Ráno učí se sladko. Pk. Kde ho ráno postaví, tu ho večer najde (lenoch). C. — **R., a,** n., subst., *jitro*, der Morgen, die Frühe. Dá-li Bůh rána dočkati. Sych. Z rána i z večera. BO. Hýřiti do bílého rána. Sych. Po zahradě za rána chodila a na jasný nebe pohlédala; Z rána trávěnka zelená; Jak bylo na ráně, hosti se scházajú. Šš. P. 311., 521., 779. Kdo z raňa pracuje, Pambu ho miluje. Na Ostrav. Tč. Vstávej jenom z raníčka, budeš dycky zdravička. Na Ostrav. Tč. Od rána až do večera pracovati. D., V. Hned po ránu se vadí. Budú jí líbávat ruce každý ráno; A když bylo za rána, na Kačenku volala. Šš. P. 221., 178. Kam pak tak po ránu? Us. Z rána vstáti. Us. Kdo z rána polihá, na večer pobíhá. Vz Mládí. Lb. Z večera kvas, z rána rada. Ros.

Ranobalšám, u, m., balšám perský. Us. Jg.

Ranocel, u, m., *jitrocel*, plantago major, der Wegerich. Na Ostrav. Tč.

Ranocelný, wundenheilend. Rostl.

Ranoch, a, **ranoš,** e, **ranoušek,** ška, m. = *ranouš*. Ros. Těch potom tak splozené děti také křtíti, totiž brzáky a ranuše. Dekr. jedn. br. 1617.

Ranolíctví (*ranoléctví*), n., *ranhojictví*, die Chirurgie, Wundarznei. Jg.

Ranolík, u, m., *ranlék*, *ranhojič*, der Wundarzt.

Ranosť, i, f., *lépe* než *rannosť*, die Frühzeitigkeit. Jg.

Ranoša, dle Káča. Skočila R. s břehu vysokého. Šš. P. 186.

Ranošov, a, m., Prussinowitz, ves u Lipníka.

Ranotvorný, wundenbringend.

Ranouš, e, **ranoušek,** ška, m., *ranouště*, ěte, n., *dítě před časem narozené, nedošlé; dítě před svatbou n. brzo po ní narozené*, vz Ranoch, das Frühkind; *kdo časně vstává*, wer bald aufsteht. Jg. Z: raný, á, é + uchъ. Mkl. B. 290.

Ranovati, *přivstati si*, früh aufstehen und arbeiten. — **abs.** Lépe ranovať nežli dlúho spať. Na Ostrav. Tč.

Ranovice, e, f., bylina. Ms. de Secret.

Ranovit, Rugevit, a, m., u Polabanů — Svatovit. Mus. 1863. 150. Jir.

Ransko, a, n., ves u Chotěboře. PL.

Rant, u, m., **ranty,** pl. Vz Nz. 290. — **R.**, *dovádění*, *laškování*, Spass, Muthwille, m. To byly ranty (švanda)! D. S někým ranty prováděti. Us. Dch.

Rantířov, a, m., Fussdorf, ves u Jihlavy. PL.

Rantiti, il, ění = *šramovati*, lärmen, treiben. — **čím.** Us. u Chrud. Brv.

Rantoš, e, **rantoška,** y, f., *kalová kaše, pěna, kal z převařeného másla*, der Satz von geschmolzener Butter. V Policku. Kš. Vz Rankoš.

Ranuša, e, f., jm. kraví. Na Mor. Brt.

Ranušenko, a, n. = *raníčko*. Na Mor. Tč.

Ranuška, y, f. *R-ky*, rané hrušky, kobzole, das Frühobst, -erdäpfel. Na Ostrav. Tč.

Raný a raní, *lépe* než *ranný* a *ranní*, *kompar*. ranější. Jg. — **R.**, *časný*, opak: *pozdní*, früh, frühzeitig, frühreif. R. jehně, dítě (rychlík, ranouš), D., ovoce, V., fík, Br., hrách, ječmen, D., zima. Toms. To je ranní ptáček (který ráno vstává; ironicky: který pozdě vstává). Ros. R. hodinka dobrá hospodinka. Hrš. Raním jitrem do předměstí vskočil a je poplenil. Skl. 27. **R.** broskev,

seti, jař. Šp. Ranní ptáče dále skáče. Vz Mládí. Ranní setí často zmýlí a pozdní vždycky. Prov., Jg. V smutce raný býti = časný smutek míti. Kat. 1410. Raní záře má zlaté tváře, die Morgenstunde hat Gold im Munde. Dch. — **R.**, *jitřní*, Früh-, Morgen-, morgentlich. R. zábava, jídlo (Gabelfrühstück), hudba. Dch. R. čas (jitro); ranním jitrem; r. hvězda (dennice). V. Vltava sě kůřie v raněj páře. Rkk. 31. R. modlitba, pobožnosť, mše, kázání, klekání, práce, Us., hodina, vítr. D. Byl jsem na raným (= raném, in der Frühmesse). U Opavy. Vz Velké. Klš. Rané vstánie zameškati. Hus. I. 124 Za raní rosy dobře se kosí. Na Ostrav. Tč. R. čepec, šat. Us. R. schůze rady městské, maniloquium, die Morgensprache. Vz Tk. II. 283. Duha ranní jasné časy zvěstuje. Kom. Dešť ranní nebývá stálý. Ranný smích, večerní pláč. Prov., Jg. R. děšť a babský pláč jednak dlouho trvá. Us. Vz Honosný.

Rap, u, m., *důlek od neštovice*, die Blatternarbe. Plk. Cf. Krab.

Řap, u, m., *držadlo u lžíce*, der Löffelstiel. Jg. Když jí hrách, píše řapem po stole (hrách mu není dosť mastný). — Jg. — **Ř.**, *řáp, původně nádobka, skořápka, žlábek, do čeho se mok nějaký nabírati může.* Č.

Rapa, y, f., *pramen solný*, die Salzsoole. Rostl. Vz S. N., Bř. N. 110., 116.

1. **Rapák**, a, m. U Rychn. a v Policku: *řapák*, Msk., Kšá. = *hranáč, hlupák*, vierschrötiger (starker, plumper) Mensch. — **R.**, *pták krkavec*, gracula. Krok.

2. **Rapák**, u, m., *rypák, veliký nos.*

Rapaňa, ě, f., *šalvěj luční*, salvia pratensis, der Wiesensalbei. Slb.

Rapant, u, m., *noha.* Zdvíhej r-ty, aby ses nedotkl teranty. Sš. P. 735.

Rapart, u, m. *R-ty = čáry.* Reš.

Rapatý, *rypatý*, blatternarbig. Na Ostrav. Tč. Sr. Vrapatý, Rap.

Rapavec, vce, m., der Blatternarbige. Vz Rapavý Na Slov. Plk.

Rapavěti, ěl, ční, blatternarbig werden. Slov. Plk.

Rapavina, y, f., = *rap*, die Blatternarbe. Slov. Plk.

Rapavosť, i, f., die Blatternarbigkeit. Slov. Plk.

Rapavý, *od něštovic důlkovitý, zdrápaný*, blatternarbig. Na Slov. Bern. — **R.**, haarig, scharf. R. list (šalvěje lékařské). Na Mor. Tč.

Rapé, n., z franc. râper strouhati, druh tabáku šňupacího. Vz S. N.

Řápek, pku, *řápeček*, čku, m., *korbel bez víčka v pivovaře.* — **Ř.**, *cívka u konvice*, Röhrchen, n. V. — **Ř.**, *řapík.* V. — **Ř.**, lžíce bez držadla aneb číška lžíce, die Löffelschale. Řápkem vystrouhati řepu. — **Ř.**, *list bez stopky.* — **Ř.**, *list květu*, petalum, das Blumenblatt. Tak horkem hynou kvítečky, s růže padají řápečky. Pís. 1590.

Rapěti, ěl, ční = *praskati*, krachen. — **komu.** Bili ho, až mu kosti r-ly. Na Mor. u Příbora. Mtl., Pk.

Řapičnatý. Ř. listy. Vz Řapík.

Rapidní, z lat., *rychlý, záchvatný*, schnell, reissend, rapid. S. N.

Rapích, u, m. = rapír, končíř, das Rappier. Ros.

Řapík, u, m., *stopka list nesoucí.* Ř., petiolus, der Blattstiel, stopkovitě sůžená dolní část listu (lupenu) n. část mezi čepelí a pošvou, je-li jaká; *řapíček*, řapík jednotlivých lístků listu složeného. Čl. Kv. XXVI. Vz List.

Řapíkatý, gestielt. Ř. listy. Slb.

Rapina, y, f. = *rap*, die Blatternarbe. Slov. Koll.

Rapír, u, m., z fr. rapière, *bodoun, rapích, končíř, šermovací kord, zápasní meč*, das Rappier, der Raufdegen, die Stossklinge. Jg., Lom., Rk. R. připásaný míti. V.

Rapka, y, f., **rapkáč**, e, m., **rapkáček**, čku, m., *nástroj k rapkání, hrkačka, chřestačka*, die Rätsche, Klapper. Koll., Baiz.

Rápka, y, f., v Jungm. Slovníku nedobře m.: *řápek.* Č.

Rapkáč, vz Rapka.

Rapkati, *rapkávati = klekotati, řehtati*, klappern. Slov. — **čím kde.** Že hlavú rapkala po schodech. Baiz.

Rapkavosť, i, f., *klekotavosť*, die klappernde Beschaffenheit. Slov. Bern.

Rapkavý, *klekotavý*, klappernd. Slov. Bern.

Rapl, a, m., **šp.** z něm. Rappel, *třeštěnec.* — **R.**, starý vychrtlý kůň. U Olom. Sd.

Raplovati, **šp.** z něm. rappeln, *třeštiti.* Us. Sd.

Rapnatý, *rapavý*, blatternartig; *chrastavý*, rauh, räudig, grindig. R. žába. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rapník, a, m., der Bornknecht, der die Sohle aus dem Brunnen zieht. Šm.

Rapnouti = *uhoditi.* U Rychn. Msk.

Rapolez, a, m., der Steigkehrer, v solních dolech. Šm.

Rapontika, y, f., oenothrea biennis, die Nachtkerze, rostl. Jg.

Rapontikovina, y, f., Rhaponticin, prvek v rapontice. Presl.

Rapoš, e, m. = *rapavý, rapavec.* Slov.

Rapošov, a, m., ves u Zbraslavic. PL.

Rapot, u, m., *rapotání*, das Geklapper. Slov.

Rapota, y, m., jm. mužské. Mus.

Rapotač, e, m, **rapotačka**, y, f., *nástroj k rapotání*, die Klapper, Ratsche. — **R.**, *žváč*, das Klappermaul, der Schwätzer.

Rapotačka, y, f., vz Rapotač. — **R.**, die Schwätzerin.

Rapotati, rapotám a rapoci; *rapotávati*, na Slov., *chřástati, křehotati, štěrkotati*, klappern. — **abs.** Straka rapoce. Plk.

Rapotice, dle Budějovice, ves a) u Náměště, b) u Humpolce, c) u Dol. Kralovic, d) u Sušice, e) u Kaplice. PL. Vz Tk. I. 406., III. 73.

Rapotiti, il, ční = *rapotati.* — **abs.** Mlýn r-tí a klapotí. Na Ostrav. Tč.

Rapouch, vz Ropouch.

Rapovina, y, f., vz Rap. Šm.

Rapovní provaz, das Bornseil. Šm.

Rapový, Sool-. R. lázeň. Šm. Vz Rapa.

Rapport, u, m., z fr., *oznámení, zpráva, zvl. vojenská*, der Rapport, Bericht, die Meldung, Anzeige. Rk. Vz S. N. R. vystřídací, der Ablösungsrapport, osazovací, Besetzungsr., raní, Frühr. Čsk.

Rapporteur (fr., raportér), m., *zpravodaj, referent*, der Berichterstatter; *donašeč, udavač*, der Zuträger, Angeber. S. N.

Raptem, *honem*, schnell, plötzlich. Us. Tč.

Raptulář, e, m., *makulář*, das Sudel-, Konceptbuch. Jg.

Rapúch, a, m. = řapavec. Slov. Bern.

Rapúška, y, f., die Blatternarbige. Slov.

Rarášek, ška, **rarášík**, a, **rarach**, a, m., u starých Slovanů *bůh, který vítr dělal*, der Gott des Wirbelwindes.; dle Koll. *bůžek štěstí a neštěstí*. — **R.**, *ďábel, zlý duch*, der böse Geist, Teufel. Aby tě r. miloval! Sych. S kterým raráškem jsi se o to potázal? Sych. Hněvivý, rozvzteklený jako r. Č. Jest raráškem posedlý. Vz Neposeda. Lb., Č. Raráškovi tam klobás (masa) nadělali (ku př. v bitvě). Č. Směje se jako r. Us. Kal. R. mu nedal spáti. Us. Dch. Ký r. tě sem donesl? Us. Hý.

Rarita, y, f., z lat., *vzácnosť, řídkosť*, Seltenheit, f.

Raroh, a, m., *pták z pokolení jestřábů, káně obecná*, buteo vulgaris, der Würgfalke. Od křiku *rara*. Bž. 233., Mkl. B. 283., příp. -огъ. Někteří mají r-hy za bohy. Hus. I. 67. R. ten zajíce uhoní. Klat. — Jakby ho r. (ďábel) v povětří nesl. Puch. — BO.

Rarohový, z raroha. R. péro. BO.

Rarocha, y, f., *břevno menší stěžně stojící více ku předu lodi*. Us. u Buděj. Jg.

Rarozí = *rarohový*. L.

Rárožný, *rozpustilý*, ausgelassen. Slov. Koll.

Ras, a, **rasík**, a, m., *pohodný, šulka*, vz Dříč, der Schinder, Abdecker, Wasenmeister. R-a sobě namluviti. Sš. P. 483. Hodí se r-u (zadu) na vůz. Vz Ničema. Lb. Bodejž vás ras! Er. P. 236. Jdi k rasu, ať tě odře (mrzutě-li někoho odbýváme). Us. v Kunv. Msk. Ras po rasu nedodělá nebo: Ras po rasu nerád dře (řemeslník nedodělává rád po řemeslníkovi). Č. M. 220. Vz Pohodný. — **R.**, *újedník, myslivec*, který zvěř v čas hájení loví, der Aasjäger. Šp. — **R.**, *bál, cidič záchodů*, der Abtrittfeger, Nachtkönig. Jg. — **R.**, *nemilostivý, nelítostivý*, ein Unbarmherziger, Schinder, Plager. Je ras na lidi. To je učiněný ras na to zvíře. Us. u Rychn. — **R.**, *hudlař*, der Pfuscher, Hudler. Je r. na dílo. Us.

Řása, řasa, řáska, řaska, y, f. Ř., strsl. rєsa. Mkl. B. 39. Pol. rzasa, rzęsa, die Wasserlinse. Mkl. aL. 41. — **Ř.**, *chlupy víčka na oku*, die Augenwimpern. Troj., Zlob., Ras. Ř. uvinuté, obrácené. Sal. 20. V. MV. nepravá glossa. Pa. — **Ř.**, *květ samčí některých rostlin* (: vrby, lísky, topolu) = *jehnědy, kočičky*, Kätzchen, n. Byl., Rostl. — **Ř.**, latka, die Rispe. Na Slov. Bern. — **Ř.**, na Slov. *modrá barva na švestkách*, Reif, m. — **Ř.**, *záhyb* (*fald*) *na rouchu*, die Falte. Vz Záhyb. D. Ř., die natürliche Falte, *záhyb, varhánky*, gelegte Falte, *náběra*, aufgeklaubte Falte. Us. Šp. Ř-sy duté, hluboké, kladené, nabírané, shrnuté, schované, tlusté, založené; řasy skládati, nabírati, spracovati, učiniti, stáhnouti; řada, sklad řas. Š. a Ž. — **Ř.**, *řád rostlin*, algae, die Algen. Vz Chaluha, Žabí vlas. Frč. 175., V. Ř. vodní, alga, das Ried-, Meergras; jezerní, ulva, das Seegras; skalní, androsace, der Mannsschild; *vřes*, erica vulgaris, die Heide, das Heidekraut; *okřehky*, lemna minor, die Wasserlinse. Jg. Ř. sladkovodní. Krč. 860. Od cedru na Libanu až k nepatrným řasám na ledovcích. Sš. J. 225. (Hý.). — **R.**, *medník*, plica, Honiggefäss, n. Slb. — *Řasy, oblaky bílé, ovečky, perátka*, die Federwolken. Lpř.

Řásati = *řásniti*, falten. Lex. vet.

Řasatý = řásný.

Rasca, rosca (*rasce*, Plk.), e, f. = *kmín*, der Kümmel. Na Slov. Bern.

Rascový, roscový, *kmínový*, Kümmel-. Na Slov. D.

Rasejl, a, m., sternoptyx, ryba holobřišná. Krok.

Rasičník, u, m., vz Chaluzičník. Rostl.

Řasík, u, m., iodium. Vz Chaluzík. Rostl.

Rasiti, il, sen, ení; *rasovati* = *katovati, mučiti*, martern, schinden. — **co na kom.** Tělo na ní r. rozkázal. Obor. Pan. — **R.**, *děsiti*, schrecken. Sny mně rasily. Us. Jg. — **se**, *buditi se ze spaní*. Us. u Jilem. — **se čím** = *katovati se*.

Řasiti, il, ení, *harošiti, harašiti*, rauschen. Na Ostrav. Tč. — **Ř.** = *nabírati, sbírati, skládati*, falten. Šm. — **co.**

Řasitý, *řásný*, viele Falten habend. D. exc. Ř. ještěrka, lacerta plica, die Falteneidechse. Šm.

Raska, rasovka, y, f., *pohodná*, die Schinderin; *dříčka*, die Plagerin. Us.

Raskobylka, y, m., *dříč dobytka*, Viehracker, m. Us. u Rohoznic. Jg.

Řáskovací, Plissir-. Ř. stroj (na skládání záhybů). Dch.

Řáskovati, *řásky dělati, karbovati, krabatiti*, plissiren. Dch. Zde se řáskuje.

Řásna, y, f., ein Frauenschmuck von Gold und Edelsteinen. D. exc.

Řasnatěnka, y, f., die Fächerkoralline. Rk.

Řasnatice, e, f., fasciolaria, *plž*. Krok. II. 126.

Řasnatka, y, f., stentor, nálevník. Schd. II. 547;

Řásnatý, *řasnatý, řásný*, faltig, f. Ř. sukně, Us., plocha (nabíraná), list v pupeních. Rostl.

Řásněti, ěl, ění, faltig werden. Us. Jg.

Řásnice, e, f., *vousačka, kosmatka*, der Rauhweizen. D. — **Ř.**, pl., die Augenwimpern. Vz Řása. Klna.

Řasník, a, m. Ř. vosí, xenos vesparum, dvoukřídlý členovec. — **Ř.** *včelí*, stylops melittae. Vz Frč. 153.

Řásniti, il, ěn, ení, *řásnovati*, faltig machen, falten. — **co čím.** Vz Řasovati.

Řásnitý = *řasovitý*.

Řasno, a, n., *třepení, třepce*, die Franzen. Žalt. 44. 14. V MV. nepravá glossa. Pa.

Řasnokřídlí, strepsiptera, malí hmyzové, žijící cizopasně na vosách. Vz Frč. 153.

Řásnosť, i, f., die Faltigkeit, der Faltenwurf. Ros., Dch.

Řásný, *řísný, řasatý, řásnatý, faldovitý*, faltig. Ř. sukně, Ros., roucho, Bl., plášť. Jg.

Ř. šaty, faltig, rauschend. Na Ostrav. Tč. Byl Janíček krásný, měl kožíšek řásný. Sš. P. 764.

Řasohojný = řásný. Šm.

Rasochy, dle Dolany, ves u Chlumce.

Řasokupy, pl., f., *beránky, oblaky z řas a kup složené*. Vz Oblak. Lpř.

Řasonos, a, m., *pokolení ssavců*, phylostoma. Ř. prohledavý, krátkochý, nálevkovitý, šípatý, krátkoocasý. Ssav. Ř. upír, phyllostoma spectrum. Vz Frč. 396.

Rasopytel, tle, m., der Schindersack. Smrdí jako r. Us. u Olom. Sd. Vz Rasův.

Rasoška, y, f., *krátké bidlo*. Us. u Žamberka. Kt.

Rasošky, dle Dolany, ves u Josefova.

Řasovací stroj, Fältelmaschine. Techn.

Řasovadlo, a, n., *naběradlo*, der Faltenstock. Šm.

Rasovati, *rasovávati = rasovství provozovati*, das Schindergewerbe treiben; *týrati*, plagen; *špatně něco činiti*, pfuschen; **r. se** = *nelítostivě zacházeti*, schinden; *těžko pracovati*, sich plagen. — **koho:** dobytek, koně, Us., chudý lid. Puch. — **se čím.** Celý týden r. se musím nejtěžším dílem. Us. — **se s kým, s čím.** Co se s ním rasuješ? Ros., Sych. — Jg.

Řasovati, *do řas skládati*, falten, kräuseln. Vz Řásniti. — **co čím:** sukni řasovacím strojem.

Rasovina, y, f., *mrcha maso, mrchovina*, Schindfleisch, n. D. — **R.**, *špatná kořalka*. Bs., Dch. — **R.**, špatné víno, Krätzer, m. Dch.

Rasoviště, ě, n., der Schindanger. Ros.

Řasovitý = *řásnatý*, voll von büscheligen Saamenähren. — **Ř.**, *plný řásy*, voll von Meergras. Na Slov. Bern. — **Ř.** = *řásný*.

Rasovka, y, f., vz Raska.

Rasovna, y, f., *pohodnice, konědra*, die Schinderei, Abdeckerei, Meisterei. Ros.

Rasovský, schinderisch, Schinder-. R. pacholek, kára. Po rasovsku (špatně) něco udělati. Vz Ras.

Rasovství, n., *pohodnictví*, obchod rasovský, die Abdeckerei, das Wasenamt. — **R.**, *sužování, trápení, mučení*, das Plagen, Martern. Us. Jg. — **R.**, vz Újednictví.

Řasový, Fald-. R. čára. Ž. a Š.

Rastadt, u, m., něm. pevnosť. Vz S. N.

Rastely, dle Dolany, ves u Mirovic. Tk. III. 658.

Rastic, e, m., strsl. Rasticь, zdrobnělé vl. jméno Rastislavъ, příp. -icь. Mkl. B. 293.

Rastral, u, m., z lat., *čarovka, čarotah*, das Rastral.

Rastrovati, z lat., *notové čáry dělati*, Rk., *linkovati*, rastriren.

Rasura, y, f., lat., zhlazení n. strouhání písma nožíčkem, Rk., vymazání v listech. Vz Rb. 271. Die Rasur, Auskratzung in Schriften.

Rasův, *-ova, -ovo*, dem Schinder gehörig. Smrdí jako rasův pytel. Us. Vz Rasopytel, Pytel.

Raš, e, m., tenká, lehká látka na šat. Us. Hvl.

Rašapatky, pl., f., *koroptve*. U Písku. Šg.

Raščí, Rothkehlchen-. R. hnízdo, zpěv. Na Ostrav. Tč. Vz Raška.

Rašelení, n., das Rasseln. Šumění a r. Obzor.

Rašelina, y, f., *hořavá země, hořice*, Um. les, *slatina, žib, borky, hořák, poud*, slov. *sota, šušek, raša, rušina* (Hř.). **R.** = hmota houbovitá, zemitá n. vláknitá, barvy hnědé neb černé, snadno se zapaluje a hoří. Bř. N. 234. R., palivo, které se dobývá z půdy močálovité, der Torf. Lom, koš, lopata na r-nu, pec na pálení r-ny; dobývání r-ny. Šp. R. hnědá, der Rasen-, Stechtorf, listnatá, der Papiertorf, černá, der Moortorf, bahenní, der Sumpftorf, smolná, der Pechtorf. S. N. R. diluvialní. Krč. 1006. Vz Napleveniny, Uhlí a více o ní v S. N., KP. III. 123. — **R.**, das Moor-, Heidekraut insgesammt. Na Ostrav. Tč.

Rašelinatý = *rašelinný*.

Rašelinec, nce, m., der Raseneisenstein. Presl.

Rašeliník, u, m., sphagnum, das Torfmoos. Kk. 89., Čl. 174. Dle Presla: *rašelinka*.

Rašeliniště, ě, *rašelinisko*, a, n., das Torfmoor, der Torfgrund. Š. a Ž.

Rašelinka, y, f., das Torfmoos. Šm.

Rašelinný, Torf-. R. popel, rostlina, místo. — Jg.

Rašelinokop, y, m., der Torfgräber.

Rašelinovatý, Torf-. R. zem, die Torferde. Um. les. III. 53.

Rašelinovka, y, f., *rašelinová cihla*, der Torfziegel. Šp.

Rašelinový = *rašelinný*. Um. les. R. země. Us. Hý.

Rašelnivka, y, f., sphagum. Rostl.

Rašení, n., *rozvíjení se pupenů rostlinných*. Kk. 33.

Rašín, a, m., ves u Hořic. PL., Vz Tk. I. 89.

Rašiti, il, ení = *pučeti*, auschlagen. — **abs.** Stromy raší = pučí. D. — **kde.** Nechť v ní (v duši) hojně raší pokora vždy s láskou; Ó hleď na vlasť naši, buřeně v ní raší. Sš. Bs. 14., 29. (Hý.). — **R. se** = *rašiti.* Strom se raší. D. Křoví (víno) se pěkně raší. Ck. Bylo jaro, tudy rašili se prutové a vyrostlo kvítí. Sš. Hc. 7. — **se kde.** Láska k němu nech se u nás raší. Zhojte rány duše naší, ať se v ní ctnosť hojně raší. Sš. Bs. 53., Hc. 172. (Hý.).

Raška, y, f., *červáček*, das Rothkehlchen. Běhá jako r. = čerstvě. Prov. Mor. Mtl., Brt., Tč. Vz Raščí. — **R.**, *hrochna, rochna*, svině, die Bache, Sau. Šm. — **R.**, *starý kůň, herka, heble.* V Kunv. Msk. — Vzal si (za ženu) takovou starou r-u (starou brecu). V Kunv. Msk. — **R.**, *touš žaludový*. Puch.

Raškov, a, m., něm. Nikles, ves u Rudy na Mor. PL.

Rašma, y, f., na Slov. a Mor., ein zerlumptes Weibsbild, *otrhaná ženská*. Tč.

Rašmák, a, m., *otrhaný člověk*, ein zerlumpter Mensch. Plk.

Rašní, Rack-, v lodnictví. R. tahla. Šm.

Rašník, a, m., v lodn., der Rackaufseher. Šm.

Rašovice, dle Budějovice, ves v Mladovožicku. Vz S. N.

Rašple, e, f., *hrubý pilník.* Hk. Vz Mz. 290. Z něm. Raspel, f., *lépe*: struhák, na Slov. *těradlo, třelce.* V., Jg. — **R.** stará = *stará baba.* Us. Tč.

Rašplírna, y, f., das Raspelhaus.

Rašplovati, z něm. raspeln. Vz Rašple.

Rašplovina, y, f., co při rašplování odpadá, *odpilky, opilky,* der Raspelspan. D. Vz Rašple.

Raštek, *raščk,* a, m., trebins, ryba, zastr. Rozk.

Rať, i, f., strsl. ratь, bellum, exercitus, příp. -tь. Sr. ind. *rā* (latrare), lit. rėti. Mkl. B. 166. **R.,** *boj, kopí,* hrále, darda, oštíp, ratiště, der Schaft. Vký. — **R.,** *kopyto rozpoltěné* ku př. u krav, der gespaltene Huf, na Mor. paprč. (Hý.). Na každé noze jsou dvě ratě. Na Ostrav. Tč.

Rata, y, f. Vz Mz. 291. **R.,** *poměrný díl, kterým třeba v jistých lhůtách přispívati; summa splatná; lhůta k placení,* die Rate. Rk. — **R**., *pomoc,* der Beistand. Na Slov.

Raťafák, u, m., *veliký, dlouhý nos,* eine grosse Nase. Us. Kšá., Msk., Sd.

Rataj, e, m., *orataj,* arator, příp. -tajъ; koř. orati. Mkl. B. 171. Také dle Gb. Hl. 84. v rataj *o* se sesulo (m.: orataj). Prk. v Arch. für slav. Phil. II. 703. odvozuje rataj ze zastar. slovesa ra-ti n. ro-ti, které povstalo z ar-ti. Vz tam více. — **R.,** *oráč, rolník,* der Ackersmann. D., Jel., Tkad., Smil v. 1201., Výb. I. 726., Pč. 4. Nad dielem sedlským a nad r-ji (agricolae) byl ustanoven. BO. — **R.,** *nádvorník, šafář,* der Meier, Schaffer. V. Aby r-jóm dal z toho obilé díl; Také mi r-je mého drží; Toho na mně nikdy neobdržel, bych jeho ratajem byl. Půh. II. 354., 380., I. 256. Jako otrok a r. (quasi mercenarius et colonus). BO. Rataj jest v poslušenství pána svého, avšak často užitečně pán poslúchá rataje svého. Št. N. 220. Odtud: ratajna, ratejna, kde bydlí rataj s čeledí. — **R.,** koř. *ra* v rať, příp. -taj, *voják.* Mkl., Vký.

Rataje, dle Budějovice, hrazené město v okresu uhlíř.-janovickém. — **R**., něm. Rattay, ves a) u Bechyně, b) u Vlašimi, c) u Kroměříže, d) u Olomouce. — Vz S. N., Tk. I. 362., III. 658. — **R.,** e, f., Meierei, f. Zlob.

Ratajík, a, m., dem. slova *rataj.* 4 stež. etn.

Ratajka, y, f., *nádvornice, šafářka,* die Schafferin. D.

Ratajna, ratejna, y, f., *veliká světnice ve dvoře a v statcích hlavně pro čeládku.* Vz Rataj. Kšá., Ktk. Die Gesindstube. — **R.,** světnice pro strážce zámku, die Wachstube, Schatlei. D. — **R.,** *obydlí pasákovo.* V Klat. Pm.

Ratajník, ratejník, a, m. = *rataj.* Zlob.

Ratajský, Schaffner-. R. dvůr. Ms. pr. kut. 173.

Ratajství, n., die Schafferei. Scip.

Ratanhan, u, m., rathanhiasaures Salz. Presl. Chm. II. 63.

Rátanice, e, f. = *počítání,* die Rechnerei. Slov. Plk.

Ratastek, stku, m., Aknit. m., nerost. Min.

Rátati, *počítati,* rechnen. Na Slov. Koll.

Ratavka, y, f., Ratafus (Brantwein). Šm.

Ratece n. **Radeče,** něm Ratzbach, mě. v Krajině. Vz S. N.

Ratejna, vz Ratajna.

Ratějovka, y, f. *R-ky, druh hrušek,* eine Art Birnen. Us.

Ratenice, dle Budějovice, ves u Plaňan.

Ratenov, a, m., Rathenau, mě. v prus. Postupimsku. Vz S. N.

Rathous, z něm., *rádní dům, radnice.* Potom sú Němci, radu vzemše, chtěli Betlém obořiti, svolavše se na radnici, neb po německu na r-se. Hus. II. 115.

Rathousní, *rathouský,* **šp.** z něm. Rathhaus-. R. okno, Kom., řečník. V.

Rathousovati se s kým = *souditi,* processiren. V Kunv. Msk.

Rathús, u, m., zastr. z něm. Rathhaus. Vz Žer. Záp. II. 189.

Ratibor, a, m., jm. slovanské. R. ot gor Krkonoši. L. S. v. 35. Tk. I. 45.

Ratiboř, e, m., mě. a knížectví v prus. Slezsku, něm. Ratibor. — **R.,** *Ratboř, Radboř,* ves v Kolínsku. — **R.,** Ratzeburg, knížectví náležející k velkovévodství meklenburskému. — **R.,** hl. mě. Lauenburska. — **R.,** ves a) u Sedlčan, b) u Vsetína. Vz S. N., Tk. I. 622. — *Ratibořan,* a, m., pl. -né. — *Ratibořský, ratiborský.* R. knížectví. Žer. Záp. II. 116.

Ratiborec, rce, m., *voják.* Vký.

Ratibořec, řce, m., ves u Sedlčan.

Ratibořice, dle Budějovice. R. staré, ves v Táborsku. — **R.,** Hory ratiborské, městečko tamtéž. Vz S. N. — **R.,** ves v Náchodsku. Vz S. N.

Ratiborstvo, a, n., *bitva.* Vký. Cf. Rať.

Ratice, e, f., na Slov. = *roh na nohách,* ku př. vola, svině, jinak (tamtéž): papřček, die gespaltene Klaue. Koll. Vz Rať. R. — *spáry,* paznehty jelení, dančí, srnčí a černé zvěři, die Schalen. Šp.

Ratifikace, e, f., z lat., *stvrzení, potvrzení, schválení* smlouvy n. obchodu, který někdo z rozkazu třetí osoby učinil. Die Ratifikation, Genehmigung, Bestätigung.

Ratifikovati, *stvrditi, schváliti,* ratificiren, genehmigen. Rk.

Ratiměřice, *Radměřice,* ves u Jankova. PL.

Ratimov, a, m., ves u Frýdka. PL.

Ratinovaný, *šišečkovaný.* R. sukno. Techn.

Rationalism-us, u, m., z lat., *užírání rozumu ve všech věcech pochybných,* der Vernunftglaube. Rk. Vz S. N.

Rationalní, *rozumový, na rozumu se zakládající,* rationell. Rk. — **R.,** *filosofický.* R. theologie, přírodověda, mravověda. S. N. — **R.** v mathem., *směrný, směřitelný.* Vz S. N.

Ratisko = *ratiště.* NB. Tč.

Ratisť, i, f., *kopí, oštíp, ratiště.* Příp. -stь. Mkl. B. 170. Cf. Rať. Der Speer.

Ratiškovice, ves u Kyjova.

Ratišovice, ves u Tavrkovic na Mor. Tk. I. 137.

Ratiště, ě, n., *násada n. držadlo u kopí.* D. *Ratišče.* Dal. 146. R., *ratoviště,* příp.

-iště, (-isko). Mkl. B. 274., 277. Cf. Ratь. Der Schaft, die Spiessstange. Hektor tak silně v Achile uhodi, že ratištie v kusy ztroskota. Troj. — **R.**, *kopí*, die Lanze. Troj., Dal.

Ratištník, a, m., *kopinník*, der Spiessträger. Vz Ratiště. Výb. II. 91., Tk. II. 547.

Ratkov, a, m., ves u Mor. Třebové.

Ratmiřice, dle Budějovice, ves ve Voticku u Jankova. Vz S. N.; Ratiměřice.

Ratmirov, a, m., Rammerschlag, ves u Jindř. Hradce. PL.

Ratný, ého, m., byl hrad někde v Litoměřicku. Vz S. N.

Ratolesť, i, **ratoléstka**, **ratolístka**, y, f., zastr. **ratorasl**, i, f., z letorosť (letoroslь), Mkl. B. 103., 104., Gb. III. 124. — **R.**, *halouzka mladá, přírostek stromu roční*, der einjährige Zweig, Schössling, Sprosse, Trieb, das Reis. Obrázky na ratolistkách upevněné. Sš. P. 768. (Frajer můj), má zlatá ratolesť. Sš. P. 784. Listky opadaly, ratolesci stojó. Sš. P. 340. Mají to jak r. (o rodičích vzhledem lásky k dítku). U Olom. Sd. Zelené r-sti. V. R-sti rozvésti. Ben. V. Kmen se v r-sti rozkládá. Kom. R. vinná, V., palmová. R-stmi něco přikryti. D. R-sti suché odsekati. V. K zelené r-sti přijíti (k něčemu). Vz Štěstí. Č. Dostal se na zelenú r. Mt. S. Vinnice rozplodila se v r-sti a vymetala větvičky. BO. Prvá r. jich zlosti jest netrpělivosť pravého trestánie. Hus. II. 396. — **R.**, *pramen řek, hor, rodu*, der Zweig, Ast, Arm. Ros. — **R.**, *obilí na poli stojící*, noch auf dem Felde stehendes Getreide. Us. u Kolína, u Bydž. Prodal, koupil r. (obilí na stojatě). Šml., Mý., Hk.

Ratolestěti, *ratolestněti*, 3. os. pl. -ějí, ěl, ění, Zweige bekommen, sich belauben. — **abs.** Stromy již ratolestnějí. Ros.

Ratolestí, n., das Astwerk. Us. Dch., Ros.

Ratolestilý = *ratolestný*, ge-, verzweigt. R. žíly. Sal.

Ratolestiti, *ratolestniti*, il, ěn, ění, belauben. — **se** = *ratolestěti*. Zrostlina ratolesti se a kvetne. Kom.

Ratolestnosť, i, f., das Belaubtsein. Ros.

Ratolestný, zweigig. R. strom. Kom. Vinné dřevo r-né. BO.

Ratovati, *bojovati*, kämpfen. Cf. Raf. Vký.

Ratoviště, vz Ratiště.

Ratovitý, *hrálovitý*, lanceolatus, lanzenförmig. Rostl.

Ratovnice, **ratovník**, **ratovný**, vz Retovnice atd. Na Slov.

Ratubaga, y, f., druh bílé řepy švedské. Vaň.

Ratunek, vz Retunek. Slov.

Rátuněk, ňku, m. = *počty*, die Rechnung. Slov. Koll.

Ratúz = *rathúz*. Na Ostrav. Tč. Na r-e zvonijú. Sš. P. 156. Vz Ratús.

Raura-cum, ka, n., hl. město Rauraků. — *Rauracký*.

Raurakové, ův, m., kmen druhdy gallský.

Řava, y, f., pranice, Schlägerei. To byla ř. Us.

Ravelin, u, m., *hradba mezi dvěma baštami před každou courtinou*. Vz S. N.

Raveň, vně, f., zastar., *rovina*, die Ebene. — **R.**, něm. Rabus, ves u Kaplice.

Ravenna, y, f., mě. v severových. Italii. Vz S. N. — *Ravenský*.

Řaviti, il, en, ení = *řavu činiti*, Getöse, Geräusch machen. Sal.

Rayhrad, vz Rajhrad.

Rayon, (fr., rejon), *paprsek*, der Strahl; *poloměr kružítka*, der Halbmesser; okolí, *obvod pevnosti*, místa, der Bezirk. Rk.

Raz, u, m., *ražení, zapáchání, smrdění*, der Gestank. Slov. Bern.

Raz-, ve slovenštině m. *roz-*, vz Roz.

Ráz, u, m., *udeření, uhození, tětí, rána*, der Schlag, Hieb, Stoss. Utíkají, rázů jeho strpěti nemohúce. Troj. R. na ráz, Schlag auf Schlag. Dch. Oba dobysta tu mečí, ráz po ráze v črná ščíty. Rkk. 42. R. vedlé rázu. Zrovna mi přišel na ráz. Us. Jedním rázem (jednou ranou). Ros. Ráz za rázem, r. na r. Us. Druhým rázem (to rozrazil). V. — **R.**, *strk, střik vody*, Wasserstoss, m. Při spodálech působí voda jediné rázem, strkem na dolejší lopatky. Sedl. R., strk hoblíkem. Šp. R. ku předu. Dch. R. (strk, Stoss): přímý, šikmý, ústředný, výstředný. Nz. — *Ráz = jednou*, einmal. Ráz, dva, tři, jeden r., dva rázy, tři rázy = jednou, dvakrát, třikrát. Ještě ráz (jednou) ti povím. Plk. Ráz tolik (jednou tolik). Kld. První ráz zaplakal, zum ersten Male; Tebe mám, má milá, edem ráz za týden; Pověz první ráz, komu mia chováš; A dy ja sem už u tvojej maciečky kelko razy (= kolikráte) byl; Na svého tatíčka ešče raz pohlednu; Podej mu ručičku na ostatní raz (na posledy). Sš. P. 328., 351., 405., 404., 490., 597. — **R.**, *jednoho času*, einst. Ráz jsem byl na louce a viděl jsem vlka. Koll. Byl ráz jeden král atd. Us. u Opavy. Klš. — *Za r., rázem, na ráz = na jednou*, auf einmal, sogleich, plötzlich. A ti ji hned od rázu plešti po hubě. Kld. Vezmi to na ráz. Kld. My chceme míti vše ráz na ráz. Us. Máš za ráz umříti; Moje milá má takovú masť, ona vyhojí za jeden raz. Sš. P. 12., 152. A ufal berana na jeden rázek: Slzičky slzené, nepadejte na zem, radši mně padněte do srdečka rázem. Sš. P. 719., 783. Bařina do rázu se ztratila. Kld. 273. Země za r. porodila nesčíslné množství živočichův. Ráj. Mnějí pochlebníci, aby rázem lží slušelo koupiti pravdu. Hus. I. 261. Mala som frajeró, mala som jich dvanác, prišla velká voda, zela (= vzala) mi jich na ráz. Sl. p. 156. — **R.**, *rázem, jedním rázem = po jednou, jedním časem, spolu*, auf einmal, zugleich, mit einem Male. Ne jedním rázem všichni vstanou s ním. Ráj. Krůpěje rázem se vylily. Koll. — **R.** *V raz = touž dobou*, zu gleicher Zeit; *za raz, od razu = hned*, sogleich, auf der Stelle; *raz po ráze*, nach einander, zu wiederholten Malen; *co raz to větší*, immer grösser und grösser. U Opav. Klš. — **R.** Často se čte *rázem* ve smyslu něm. Schlag. Sedění počne se rázem (udeřením) čtyř hodin, die Sitzung beginnt Schlag vier Uhr. To se má prostě vyjádřiti předložkou *v s akkus.* a příslovcem *právě:* Sedění počne se právě ve čtyři hodiny. Nebo věta se položí: Sedění počalo

se právě, když čtvrtá (se) odbila. Nechceme-li čas určitě označiti, postačí nám: o čtyřech hodinách. Brs. 153. Cf. Přišel zrovna ve čtyři hodiny. — **R.**, *co se vyrazilo, znamení mince, co na minci vyraženo*, das Gepräge, der Münzschlag, někdy *stříž* mince. J. tr. Tři sta hř. gr. stříbrných pražského rázu. Půh. II. 42., I. 165. Naší dobrou a velikou mincí, rázu zrna našeho českého. Nar. o h. a k. Na minci byl r. na jedné straně tvář Titova, na druhé kotva. V. R. na minci, na penízi, na groši. V. Jakého rázu jest ten peníz? Ros. Peníz špatného rázu. Sych. Každý kníže svou vlastní minci má a na ní svůj r. aneb obraz. V. 45zlatový ráz t. j. z libry čistého stříbra razí se 45 zlatých, der Münzfuss. Skř. Vz KP. IV. 288. Groš rázu a čísla českého. V. R. bývá na peniezi; Ti peniezi jsú syna božieho, od něhož sú stvořeni a ráz n. obraz boží přijeli. Hus. I. 265., II. 266. — **R.**, *druh*, der Schlag, v mravním ohledu *způsob, povaha*, der Charakter. Dch. Člověk nejhoršího rázu. Dch. Obličej ušlechtilého rázu; pravého rázu. Dobrého rázu člověk. Sych., Bs. Tato pravidla nemají rázu všeobecnosti. Marek. Umělec neobyčejného rázu; ráz koní. Dch. Ráz krajiny. Vz Krč. 632., 283. Jistě byl dobrého rázu, že tam nezakrněl. Us. u Rychn. Člověk chatrného rázu; Všichni vykladatelé ukazují na symbolický ráz toho zázraku; I Lukáš toho všeobecného rázu všady šetří; R. apoštolského věku zřejmě na čele nesou. Šš. J. 284., 41., L. 3., 2. (Hý.). — **R.**, *dílo na vinici, které se řádem koná*. Ros. Vinař s čeládkou do rázu zastoupil. Art. Vin. Dělníci ve vinici nastoupí ráz = postaví se řadou chtějíce sbírati tyčky po vinici ležící a je do kozla skládati. Dle Čk. Vz Práce na vinici. — **R.**, *lis na vosk* n. olej, die Oel-, Wachspresse. Dch.

Raz- ve slov. m.: *roz-*. Vz Roz-.

Razení, vz Raditi.

Razgrad, u, m., mě. v Bulharsku u Silistrie. Vz S. N.

Razha = rozha. Slov.

Razi = *radim* (zastr.). Výb. I. 905., Št. N. 98.

Razice, dle Budějovice, ves v Litoměřicku. Vz S. N. — **R.**, ves u Písku. PL.

Razicí lis, Rk., stroj (tiskací), Stoss-, Presswerk, n. J. tr.

Razící cestu, bahnbrechend. Dch.

Razič, e, m., der Präger, Münzer. Šm., Dch.

Razidlo, a, n., der Prägestempel, die Stampilie. Vz Razítko. R. zámečnické atd. Šp.

Raziště, ě, n., der Prägeort. Dch.

Razitel, e, m., der Brecher. R. cesty, dráhy. Us. Šm., Dch.

Raziti, raz, žen, ení; *ráznouti*, ul, ut, utí; *rážeti*, rážej, el, en, ení; *rážívati* = *raniti, bíti, hoditi*, schlagen, verletzen; *proniknouti*, durchdringen, rühren, reizen; *smrděti*, stinken: **se** = *řítiti se, hoditi se, vyhnouti se*, anfallen. Jg. — **abs.** Obilí již razí ven (vyráží). Us. u Olom. Sd. Máslo již razí, wird ranzig. Na Ostrav. Tč. — **co, koho.** Já tě ráznu (uhodím). Us. Rážeti ořechy, hrušky, Us., cestu (chozením tříti), minci, peníze, D., oko, ucho, smysl (pronikati). L. R. slova, lež (prägen), rány. Dch. Za všecky já budu rážat a z hospody ven jich kázat. Sš. P. 570. — **co komu:** cestu, dráhu. Us. Dvěma prvějšími verši sobě cestu razí k hlavité větě. Šš. I. 106. — **(co) čím.** Ořechy kamením, klackem rážeti. Us. To dýmem razí (smrdí). Na Mor. a Slov. Koll. — **co oč.** Řeka vlny o skály ráží. Us. — **(se) kam.** Věci ty ráží **na** mysli. Měst. bož. R. se na nepřátely **se** svým vojskem. Pulk. Razil lesk všeliké okrasy **v** oči Elleniny, že téměř oslnuly. Č. Razili se **k** odění (hrnuli se). Dobn. — **(co) kde:** dno **na** macku (macek = hoblík). Šp. **V** té komoře razí (smrdí) puchem. Na Ostrav. Tč.

Razítko, a, m. = *razidlo*. Ryjec razítek. Us. Dch. R. poštovní.

Rázně, vz Rázný. R. si počínati, něco dokázati. Us. Dch.

Rázník, a, m., *mincíř*, monetarius. Lex. vet.

Raznomyslný, gesinnungstüchtig. Dch.

Ráznosť, i, f. R., význačnost a důslednosť jednání lidského. Hš. v S. N. Die Gewalt, Trefflichkeit, Munterkeit, Raschheit, Tüchtigkeit, Schlagfertigkeit, Charakterfestigkeit. Jednal, počínal si s velikou rázností. Náramnosť r-sti jeho zmírněna. Šš. I. 8.

Rázný, bequem, gelegen; rasch, munter; *statečný, odhodlaný*, trefflich, entschieden, tüchtig, schlagfertig, energisch. R. postavení se proti někomu. J. tr. R. člověk. Us. Rázným způsobem jednati; r. mrav. Dch. Udělal mu škodu ráznou, uřezal mu kapsu prázdnou. Er. P. 375. Rázný hrom s hora hrůzy plným rachotem se ozývá. Dch. Strany pořekadel vz Odhodlaný. — **v čem:** ve svém jednání.

Razodajný, *razodatný, lépe:* rázný. Šm.

Rázom = *rázem*. Vz Ráz. R. přijíti. Slov.

Razostroj, e, m., ve fys., das Stossinstrument. Šm.

Rázovitý. Rázovitější povaha. Kos. Ol. I. 254. Vz Rázný.

Rázový, Charakter-. R. obrazy. Mus. X. 81.

Rázporek atd., vz Rozporek.

Razsocha, y, f. = *rozsocha*. Ler.

Razsrditi se na koho = *rozhněvati se*. Č. II. 126.

Raztok, u, m., *horský potok*, der Giessbach. Na Bečvě. Tč.

Raztoka, y, f., *roztok*, údolí hl. roklinaté, divoké, jímž protéká nějaký potok, bystřina. Svahy pak či úbočí podélných návrší n. kopců, ježto roztoku činí a které jsou buď lesem porostlé n. na pole zdělané slovou *gruň, gruně*. U Vsetína. Vck.

Razu, zastr. = *radim*.

Razumovka, y, f., razumovia, rostl. krtičníkovitá. Rostl.

Razvor, u, m., **razvora**, y, f., *rozvora*, die hintere Deichsel. Na Slov. Bern.

Razzia, e, f., arab., *loupežný vpád do nějakého území*. Vz S. N.

Ráž, e, m., **rážek**, žku, m., *kulička*, Kügelchen, n. Ráže mramorové, hliněné. D. V ráže hráti jest věc dětinská. Kom. Kdo nemá chuti, kuráže, nestojí za dva ráže. Prov. — *Ráže*, pl., *varlata*, die Hoden. D. —

R., das Kaliber, otvor hlavně u děl, u ručnic. Ř. železná, kamenná, vývrtu (Bohrungs-). Csk. — **R.**, die Raschheit, Energie. To má chodit od ráže a z ostra a ne tak z nejapna. Us. u Rychn. Vz Dělo.

Ráža, e, f., *zář* (ohně, slunce), der Strahl, Glanz. Na Mor. a ve Slez. Tč., Klš.

Ražák, a, m., chytus, hmyz. Krok.

Ražebné, ého, n., Prägegeld, n.

Rážecí stroj. Vz KP. IV. 293.

Rážek, vz Ráž.

Ražení, n. R. mince = ona práce při mincování, jíž se líc n. rub minci zhotovuje. Vz S. N. Die Münzprägung. J. tr. Dílna na r., die Prägeanstalt. Dch.

Raženost, i, f., das Gepräge (vlastnost).

Ražený; *-en, a, o*. R. cesta, gebahnt, peníz, gemünzt. Dch.

Rážka, *lépe*: rážek, vz Ráž. Jg.

Rážkonošec, šce, m., sphaerophoron. Rostl.

Rážkovka, y, f., sphaeria. Rostl.

Rážlivý = *rázný*, durchdringend. L.

Ražně = *prudce*, schnell. R. letěti. Mor. Bkř.

Rážnice, e, f., die Schlagmaschine. Šm.

Rážno = *rázně, rychle*. Na Slov.

Rážný, *srážný = který ráží, sráží, trefný*. R. kulka, Ros., ruka. Us. na Mor. R. palice (pádná), Plk., nůž (kterým se maso atd. snadno usekne). Klš. — **R.**, *prudký*, schnell. R. voda, kůň, jízda. Na Mor. Brt. — **R.**, *silný*. Ib.

Ražump, u, m., v horn., *místo v dole, kam se ruda odevšad sváží a odtamtud na den vytahuje*. D.

Řbet = *hřbet*. Us. Tč.

Řbuchan, u, m., *máčka*, eryngium (Šm.), die Mannstreue, rostl. Us. Olom.

Rc. Tato skupenina souhlásek vyskytuje se jen ve *rci*. Ht.

Rč. Tato skupenina souhlásek vyskytuje se jen v násl. třech slovech.

Rčechu, *řečechu* = *řekli*. Kat.

Rčení, *řčení = propověď, frase*, der Spruch, die Phrase. Vz Propověď. Jeho mocným rčením a poručením. Br. R., *osvědčovati evangelium, hlásati řeč boží a zvěstovati radu boží* stejnou věc z rozličných stran opakují; Pavel zvyknuv na r. *církev boží* také tuto ho užil; R. to příbuzno jest následujícím slovům; Obrazná r. vzata od chytání zvěři, od gladiatorů, od rozsévače; Užiti r. již jinde kladeného; R. negativné klade jinde; Značí r-ím tím toli co; R-ím zvláštním ukazuje na výsost a důstojnost úřadu; R. to zří k následující větě; R. obižné a mízné (= praegnantní); r. příslovné; hleď, aby r. tvé nad jiného r-ím vrh vzalo; Praví to r. míti smysl co r.; Slova ta místněji vykládají předešlé r.; Syrský překlad to r. sesiluje; R. toho . . . Pavel často užívá; Vypuštěno je při těch slovech r. *snem zmoření*. Sš. Sk. 238., 239., I. 50., 114., 328., 376., II. 36., 207., 301., 314., 343., 355., 376., 382., Ž. 23., 80., 96., Ob. 329. (Hý.). R-ím tím se rozdíl křestu novozákonného od křestu Janova určuje; R. proročí, příslovné; K smyslu a k jádru r. prohlédati; Je to r. obrazné, neobyčejné a podivné; Namítají, že r. to jest neurčito a kolísavo. Sš. Sk 29., Mt. 92., L. 167., I. 52., 73., J. 286. (Hý.). Čtyři r. znamenitá. Št. Krátkost r. BO. A pak odkudžkoli ten svědek přišel by, v smlúvách, při kterých by nebyl ani viděl, ani by slyšel smlúvati svářící, ani také vydada které příčiny rčení svého . . . CJB. 403. — **R.**, *slíbení, slib*, das Versprechen. Půh. I. 437. R. svému dosti činiti. V., Arch. II. 29. r. 1449., NB. Tč. Na r. své zapomenouti. V.

Rčený; *-en, a, o*, gesprochen, gesagt. V.

Rďa, zastr. = *rez*. Jg.

Rdělost, i, f., *červenost*, die Röthe. Její líce nemírnou zahořely r-stí. Ráj.

Rdělý = *zardělý*, roth. Jg.

Rdesen, snu, m., **rdesno**, a, n., rostlina, polygonum, der Knöterich. Vz FB. 30., Čl. Kv. 160. R. obouživelný, lepkavý, uzlovitý, blešník (vrbice, vrbka, blechavec, vodní pepř, paví koření), šedivý, palečník, menší, hadí kořen, vrabčí, pohanka, svlačec, plotní, živorodný. Jg. Královnám zle sluší u čelesna, aniž berou za vděk stravou r-a. Sš. Bs. 172.

Rdesnovitý. R. rostliny, polygoneae, ampferartig. Čl. 127.

Rdesnový, Knöterich-. Vz Rdesen. R. kořen, voda, květ. — Jg.

Rdest, u, m., rostlina, potamogeton, das Saamkraut. R. splývavý (vodní brčál), prorostlý, hřebenatý, světlý, střetolistý, čeřitý, kadeřavý, smačknutý, štětinovitý, růžkovatý, červenavý, jinolistý, špičatolistý, maličký. Flora. Vz FB. 6., Čl. Kv. 82.

Rdestovitý, ku rdestu podobný. R. rostliny, potamogetineae. Rostl.

Řdín, u, m., der Rubín. Šm.

Rdina sírová, der Schwefelrubin (eine durchsichtige rothe Masse). Šm.

Rdíti se (zastr. *rděti se*, rъdêti se, Gb. Hl. 126.), 3. os. pl. rdí a rdějí se (Troj., Br.), rděl, ční; *rdívati se = červenati se*, sich röthen, roth werden. Jg. R. se, koř. rъd, strsl. rъdêti se (rubere). Mkl. B. 430., 432. — **abs.** Otok (nežit) se rdí. Sal. Nebe se rdí. Smrž. Víno se rdí. Br. Rděla se jako kalina. Němc. Raději se jedou rdím, nežli stokrát blednu. Us. Hý. — **se čím:** hanbou, Troj., ruměncem, Jg. I. 159., zlostí. Č. Pole rdí se obilím. Jel. Lada studem se rdí., Gníd. R. se krví (jako krev). Br., Prot. 190., Gníd. — **se kde.** Růže se rdí na křoví. Troj.

Rdousiti (*rtousiti, rtusiti, hrdousiti, hrtousiti*, u Hanáků: *chrtósiti*), il, šen, ení = *dusiti, škrtiti*, würgen. R. z dusiti, vz R, Gb. Hl. 120. — **koho (čím).** Kat věší a rdousí lidi. V. Po katovsku ho rdousili. Sych. R. koho pěstmi, provazem. — **koho komu kdy.** Jiným **při** porodu dítky rdousili. Štelc.

Re, hanácky = *ry*: reba, rebník, rebář, rebné, réč (rýč), rechlé (rychlý), répal, retíř. Us. Hý.

Rea, e. f., manželka Kronova. — **R.**, vz za: Reální.

Reagenční, Reagens-. R. sklenky. Čl.

Reagens, z lat., *skumadlo lučebnické*, prostředek, který patrným úkazem (změnou barvy, sražením, vřením, praskáním atd.) přítomnost jistých látek ukazuje. Vz S. N.

Reakce, e, f., z lat., *protičinění, protičinnosť*, snažení jisté síly, aby činnost jiné síly protivné překazila; *v lučbě* = působení látky na látku dle zákonů chemických (cf. Reagens); *v životě veřejném* = snaha, již veřejné poměry násilně potlačené opět k své platnosti přivedeny býti mají. Vz S. N. Die Reaktion, Gegenwirkung, Rückwirkung, der Widerstand.

Reakcionář, e, m., z lat., zpátečník (kdo hledí, aby se starý pořádek n. nepořádek zachoval), der Reaktionär.

Realgar, u, m., vz Zarnek.

Realisace, e, f., *uskutečnění*, die Realisation, Verwirklichung.

Realism-us, u, m., protivou *idealismu* jest nauka, že základem všehomíra a poznání lidského jest nějaká věcnatosť či realita jiné a neodvislé podstatnosti jsouc, nežli jest úsobnosť (subjektivnosť) a osobnosť (individualnosť); protivou *nominalismu* jest r. nauka, že všeobecné pojmy (idee) nejsou odtaženosti toliko či abstraktnosti, než věcnatosti. S. N. Die Lehre von der Wirklichkeit (entgegengesetzt dem Idealismus oder Nominalismus).

Realisovati, *uskutečniti*, realisiren, verwirklichen.

Realista, y, m., dle *Despota*, *přívrženec věcí na zkušenosti se zakládajících*, der Realist. — **R.,** *žák realných škol*, der Realist.

Realita, y, f., z lat., *skutečnosť, nemovitosť*, die Realität, Wirklichkeit, Wesenheit; Zuverlässigkeit, Wahrheit.

Realka, *reálka*, y, f., *realní škola*, die Realschule. J. tr. R. = škola, v níž se vyučuje vědomostem realním, věcným čili na skutečné potřebě se zakládajícím. Rk.

Realní, *reální, realný*, z lat., *jsoucný, věcný*. Real-, wirklich, wesentlich, sächlich. R., příp. -ьnъ. Mkl. B. 151. R. škola, gymnasium. Vz Realka, S. N. R. čísla. Stč. Alg. 16.

Rea (Rhea) Silvia, gt. Ree Silvie, f., dcera albanského krále Numitora, matka Romula a Rema. Vz S. N.

Reat-e, a, n., mě. sabinské v Latiu. — *Reatan*, a, m., pl. -né. — *Reatský*.

Réaumur (fr., Reomýr), a, m., vynálezce teploměru o 80 stupních. Rk. Réaumurův teploměr. Vz S. N., KP. II. 334.

Réaumurka, y, f., réaumiria. Rostl.

Rebь, strsl., lit. raibas, prus. roaban, perdix. Sr. let. raibs, gesprenkelt, rubenis, das Birkhuhn. U nás nyní jen ve složenině: jest-řáb, strsl. jast-rębъ, původně jastrębь. Mkl. aL. 41.

Reba, y, f., **šp.** z něm. Rebe. Ms. o štěp. 28. — **R.,** gt. rebe, f., hanácky = *ryba*. Debe bele rebe, bela be e máčką = kdyby byly ryby, byla by i (o)máčka? Us. Hý.

Řebarbara, vz Rabarbora.

Řebčík, u, m. Ř. královský, fritillaria imperialis, die Kaiserkrone. Vz Cl. 146., FB. 18., Cl. Kv. 121.

Rebekka, y, f., manželka Isakova. Vz S. N.

Rebelka, *bírka, breberka* = muška, veš. Na Slov.

Rebell, *rebel*, **rebellant,** a, m., z lat., *buřič, odbojník, zpource*, kdo se protiví vrchnosti právně zřízené, der Rebell. S. N.

Rebellie, e, f., *odboj, vzbouření*, die Rebellion. Rk. Na Mor. místy reberie. Hý. Vz Rebulace.

Rebellovati, z lat. rebellare, bouřiti.

Řeben, v obec. mluvě m.: hřeben.

Rebentati, *lépe*: brebentati. — **abs.** R. jako žid. Us. na Mor.

Rebentiti, plaudern; raisoniren. Us. Sd. Vz Rebentati.

Reberenda, y, f., vz Reverenda. U Olom. Sd.

Reberie, e, f., vz Rebellie. — **R.,** *pálenka*.

Řebérko, vz Řebro.

Řeberkovati, *žeberkovati* = *řebérka dělati*, rippen. — **co.** Us. D.

Řebérkovatý, *žebérkovatý*, rippig. Um. les.

Řebernatka, *žebernatka*, y, f., beroe, slimýš žebernatý. Krok. II. 516.

Řebernatý, *žebernatý* = *žebra mající*, rippig. Krok.

Řeberní, *řebrní, žeberní, žebrní*, od žeber. Rippen-. Žebrní kožka, D., řeberní hlíza (podžebernice) = píchání boční, zápal. Ja. Žeberní kosť = řebro.

Řebérsko = řebřisko. Slov.

Rebešovice, dle Budějovice, ves u Rajhradu.

Řebík, u, m., v obec. mluvě m.: hřebík. Běží o celý ř. V Solnicku.

Řebiti se = *smáti se* m.: hřebiti se. Us.

Rebníček m.: *rybníček*. Mor. Šš. P. 580.

Řebný = *řevný*, brünstig. Ř. jelen. — **Ř.** čas, die Brunstzeit. Us. na Ostrav. Tč.

Řebř, na Mor. *žebř*, e, m., **řebří,** n. = *řebřík*, zastr., die Leiter. Pč. 21., Pass. 783. Máš-li býti spasen, musíš znamenati řebří, jímž bys mohl myslí a poznáním v Boha vstúpiti. Hus. I. 83. Aj dva žebříe slyšíme ve čtení: jeden pýchu, jímž lezú shory dolóv, druhý pokoru, jímž lezú zdolu vzhóru; Rebř Lazaróv z pokory a trpělivosti jest udělán; lásků sevřien. Hus. II. 319., 238. Viděl řebří nebe dosahující. BO. Kdo po řebři na zeď lezechu. Dal. Po řebři ho do dolóv kázala svésti. Pass.

Řebratka, y, f., hottonia. Vodní řebříček, h. palustris. FB. 66., Cl. Kv. 269.

Řebří, vz Řebř. — **Ř.,** ves u Svojšina, něm. Laiter.

Řebříčkový, *od řebříčku*, Garbe-. Ř. kvítí. Jád.

Řebřík, u, **řebříček,** čku, v obec. mluvě *žebřík, žebříček*, m., Leiter, f. Vz Řebř. Ř. se skládá ze dvou rovnoběžných latí a ze stupadel. Jg. Vz dole. Ř. přistaviti. „Po ř-ku na střechu lézti. Když se s ním ř. vrátil. V. Ř. s podporou. D. (Ty věci stvořené) jsú řebříkové neb zrcadla, jimiž rozum člověka móž v Boha sě vzdihnúti a nazřieti. Hus. I. 83. Ř. útočný, die Sturmleiter. Čsk. — **Ř.** *v tělocviku*: váhorovný, šikmý, kolmý. Ř. skládá se ze dvou štěřinů a z příčlí (příčel, f.). Štěřin levý a pravý n. přední a zadní. *Cvičení na řebříku váhorovném*: 1. *Vis* a změny visu. Vis na obou štěřinech a na jednom štěřinu; na jedné příčli a na dvou příčlích. Svis v předu pokos obouruč; svis v předu pobok obouruč; svis v předu jednoď-

ruč; svis v zadu pobok obouruč; svis pokos v zadu obouruč. *Výsuk.* Přechody z visu do výsuku a naopak. — *Vis* vznesmo; v podkolení (pokos obounož, pokos jednonož, pobok obounož, pobok jednonož); v nártech; o patách. *Závěs:* pokos, pobok. — *Hnízdo.* Vis Plavmo. — 2. *Podpor* a změny podporu. Vz Hrazda (jako na hrazdě). — 3. *Ručkování:* pobok i pokos; na před, na zad, stranou; souručně a střídoručně; ve svisu, shybu a visu vznesmo (v předu, v zadu); beze změny visu a se změnou visu. Ručkování v podporu pobok; ručkování v podporu ležmo pokos. — 4. *Komihání.* Jako na hrazdě, vz Hrazda. — 5. *Obraty ve visu a podporu.* Vz Hrazda. — 6. *Výmyky* předem, zadem; sešiny. Vz Hrazda. — 7. *Vzepření* tahem, cukem, vzklopmo, kmihem, souručně, střídoručně. Vz Hrazda. — 8. *Přemyk* předem, zadem. Vz Hrazda. — 9. *Mety.* Vz Kůň na šiř. — 10. *Výdrže:* vznos, přednos, váha, stoj v týle, stoj o rukou. Vz Hrazda, Bradla. — *Cvičení na řebříku šikmém.* a) *Cvičení na straně spodní ve visu n. z visu:* vis a změny visu, ručkování, komihání a obraty jako na řebříku váhorovném. Vzepření závěsem. Prapor. — b) *Cvičení na straně svrchní:* 1. *Podpor a změny podporu:* podpor ležmo pokos (jednoruč, jednonož; podpor ležmo před rukama a za rukama; podpor ležmo o předloktí); podpor pobok v předu i v zadu. — 2. *Sed popříč* na jednom štěřenu n. sed pokos a roznožmo na obou štěřenech. — 3. *Ručkování* v podporu na horu a dolů střídoručně n. souručně. *Stoupání* (pracují-li nohy místo rukou). — 4. *Mety* únožmo, zanožmo, přednožmo, obbočmo (jako na řebříku váhorovném). — *Cvičení na řebříku kolmém:* 1. Vis a změna visu (svis, výsuk). — 2. *Podpor.* — 3. *Ručkování.* — 4. *Výdrže.* Tš. 95., KP. I. 502.—507. — **Ř.** *u vozu,* die Wagenleiter. — **Ř.**, *nástroj ku trápení, máry, skřipec, housličky,* die Folter, Leiter zur Tortur. V., Kom. Na ř. někoho dáti; na žebříce ztáhnouti. V. — **Ř.**, *jesle,* die Krippe. Dáti dobytku za ř. Sp. — **Ř.**, *bylina.* Řebříček, achillea millefolium, die Schafgarbe. Vz Čl. 99., FB. 43., Čl. Kv. 192., 269. Ř. veliký, obecný (ovčí žebro), štětinatý, kořenný n. římský, hořký, vodní. Jg. — **Ř.**, vz Tkadlcovství.

Řebříkář, e, m., der Leitermacher. Tk. II. 374., 381.

Řebřina (v obec. ml. *žebřina*), *řebřinka* (*žebřinka*), y, f., *náčiní na vůz* na způsob širokého řebříku, *drábina, fasuněk,* die Wagenleiter. Řebřiny berou se ve žních pro mandele. Us. Vz Houž. — **Ř.** *v konírně,* die Heuraufe. Čšk. — **Ř.** v stájích, *jesle,* die Krippe. — **Ř.** v tělocviku. KP. I. 499.

Řebřinový, *žebřinový,* Leiter-, Wagenleiter-. Ř. lišně, Us., vůz. D.

Řebřiti se, il, ení = *šnejdrem se dáti,* abschüssig fahren, schleudern (von Schlitten). Na Slov. Plk.

Řebro, a, n., *žebro, řebérko, žebérko, žebýrko,* a. n., *řebříčko, žebříčko,* a, n., *řebra, žebra,* y, f. Ř., strsl. rebro, costa, sr. strněm. ribbi, die Rippe, příp. -ro. Mkl. B. 86. Jest 24 žeber, sedm po každém boku s kostí prsní spojeno a ta slovou pravá n. dokonalá; pět spodních kratších jest a ta slují nepravá, nedokonalá (slabinná. Lk.). Kom. Vz Kost. — *Řebra, žebra listů,* die Blattrippen; *ř. rybí,* die Fischgräte. — *Rostliny:* ř. volové, bupleurum, die Ochsenrippe; ovčí, achillea millefolium, řebříček. Jg.

Řebrovina, y, f., *maso od řeber,* das Rippenfleisch. Bern.

Řebry, žebry, pl., f., *proužky na hrnci* které se stanou od ruky, když se hrnec na kruhu rozehnává. Us. Dch. Odtud: hrnec řebrovatý.

Rebulace, e, f., die Rebellion, Revolution, Streitigkeit. V té obci je mezi sousedy veliká r. Us. u Olom. Sd. Vz Rebellie.

Rebulant, a, m., der Rebell, Widersacher. Us. u Olom. Sd.

Rebus, u, m., z lat. rebus = věcmi, hádanka vyobrazením představená, Rk., hádanka obrázková.

Recense, e, f., z lat., *vyšetřování, zkoumání, posouzení, zvl. úvaha o spise a uměleckém díle.* Rk., Nz. Die Recension, Beurtheilung. — **R.**, *kritické proskoumání* spisu některého autora zvl. starověkého za účelem spravného jeho vydání tiskem. S. N.

Recensent, a, m., z lat., *posuzovatel spisu,* der Beurtheiler, Recensent.

Recepan, a, m. Nadejel je r. na vraném koni sám. Sš. P. 554.

Recepiss, u, m., z lat., *list přijímací, obdržecí, list na přijatou.* Rk. R., písemné dosvědčení, že věc nějaká od doručitele byla přijímači skutečně dodána. S. N. Das Recepisse. Vz Recept.

Recept, u, m., z lat., *předpis lékařský,* podlé něhož lékárník nemocnému léky připravuje, das Recept. Vz S. N. Často *chybně* m.: recepiss. Us. Špd. Recept píše lékař pro lékárníka, recepiss dává poštovní úředník na důkaz, že psaní n. jinou zásylku od někoho přijal.

Řéci, zastr. = *říci.* Kat., Hus.

Recidiv, z lat., *návrat nemoci,* der Rückfall in eine Krankheit. Vz S. N.

Recipient, u, m., z lat., *přijimač.* Empfänger, m.; *nádržka vývěvy,* skleněný zvon, jenž svým broušeným krajem dokonale k talíři vývěvy přiléhá a žádného vzduchu nepropouští. Der Recipient. S. N.

Reciprocita, y, f., z lat., *střídavost, vzájemnost, vespolnost,* die Reciprocität, Wechselseitigkeit. Rk. Jak se vyjadřuje r.? Vz Se. — *Reciproca,* vz Časoslova vespolná. — V mathm. převratný. Stč.

Recitativ, u, m., *rečitativ, zpěv vypravovací, rozmluvný,* der Sprech-, Redegesang, Erzählungsgesang. Rk. R., pěvecké přednášení ležící mezi prostomluvou a zpěvem. Vz S. N. S jednoduchým průvodem akordovým slove *r. secco* n. *parlante,* s plným průvodem slove: r. accompagnato. Hd.

Recitativní (*rečitativní*), recitativ. Chodem dythirambickým a r-ním. Sš. P. 551.

Recitovati, recitiren. Děva ku plotu n. stromu se uberouc jím třese recitujíc. Sš. P. 735.

Řecko, a, n. Ř. staré, nové, Griechenland, n. Ř. nové skládá se z Livadie, z poloostrovu morejského a z ostrovův. Tl. Do Řecka jíti, jeti. Vz více v S. N. VII. 184.—249., Řek.

Řeckomluv, u, m., graecismus (mluvení řeckým způsobem se nesoucí). Ve vulgatě jest ř. a klade se akkusativ *patrem* místo: *de patre*. Sš. J. 145.

Řeckomluvný, gräcisirend. Že nemůže dotčený překlad r. obstáti. Sš. Sk. 192. (Hý.).

Řeckožidovský, griechisch-jüdisch. Ř. vdovy. Sš. Sk. 68. (Hý.).

Řecký, m. řečsky z řek-ský, vz *K* před *-ьský*. Někteří píší: hřecký. Adv.: *řecky*. Griechisch. Řeckým jazykem, řecky, po řecku mluviti; ř. moře, země, V., řecky uměti. Ř. císařství, církev, oheň (umělý), souostroví. Vz S. N. — **Ř.** máta, mentha saracenia, die Frauenmünze, D.; seno, trigonella foenum graecum, das Bockshorn, V.; víno (hrozinky), uva passa, Rosinen, Korinthen. V.

Reclama, vz Reklama.

1. **Řeč**, i, f., koř. *řek* (řek-nu), přípona -ь; strsl. rěčь, sermo. Mkl. B. 54., aL. 113. Skloňuje se dle *Kosť*, tedy dat. pl. řečem a lok. pl. řečech, *ne*: řečím, řečích. — 1. **Ř.**, *moc člověka mluviti, mluva, mluvení, hlas lidský*, das Vermögen zu reden, das Sprechen, die Sprache, Rede. Ř. jest sdílení či vzbuzování myšlének hláskami skládanými do slov a vět. Gb. Úv. 5. Ř. jest projevování myšlének a citů skrze výrazy, které člověk smysly svými pojati může. Blř. Řeč ho pominula (nemůže mluviti). V. Došla mu ř., nastala ho trepka. Prov. Ř. prostředkem znamení. J. tr. Dal se s ní do řeči. Er. P. 490. Jest o tom mnoho řeči; Něco k řeči přivésti; Nemůže o tom býti žádné řeči; Co je do jeho řeči; On má v řeči ten zvyk; Míval řeč, že . . .; Ani řeči o tom! Dch. Dala se s ním sama od sebe do řeči. Dobře by vaše řeč byla. Bl. — 2. **Ř.**, *způsob mluvení*, die Rede, Sprache: a) *co do mohutnosti mluvení*. Těžkou řeč míti (nesnadno mluviti). Jg. Řeči hbité člověk. Kom. Není nic od řeči. Člověk od řeči. Dch. Kdyby byl více od řeči, přijal bych ho. U Rychn. Pospíchati v řeči. V. — b) *Co do zvuku*, Sprache. Ř. silná, hrubá, hřmotná, tenká, tichá. Ř. přetvařovati. Us. — c) *Co do míry slabik a spojování slov*. Ř. vázaná, nevázaná, prostá. Kom. — d) *Co do vybírání slov k vyznačení věcí, podlé jejich obsahu, okolnosti, rozdílu* atd., die Sprache. Ř. přísná, slavná, tklivá, hledaná, přirozená, umělá, ozdobná, prostá, nelíčená, nucená, hladká, vzdělaná; řeč milosti, zoufalosti; ř. obecná n. prostonárodní, spisovná, myslivecká, rybářská, řemeslnická, umělecká, kancelářská, právní, zlodějská; květná, plynná, Jg., vybroušená, zjemněná, jemná, volná, svobodná, soudní, kluzká, kroucená, Us., krajinská (podnářečí), členitá, přímá, nepřímá (vz Konec), Nz., lahodná a úlisná. Štl. Dříve laskavou řečí než zbraní dojdeš cíle. Pk. Hrubou řeč vésti; paličská řeč. Us. Dch. Dává jí vinu, že by ona na jeho ženě pěknú řečí základ vymluvila. NB. Tč. Ř. jeho nebyla ani slaná ani mastná. Bkř. Odbýval mě pěknú řečí. Půh. II. 131. — 3. **Ř.**, *to co se mluví, slova*, die Rede, Worte. Ř. horovná, jalová, ješitná, kusá, laskavá, marná, matorná, milostná, nezáživná, ničemná, obranná, obrazná, odporná, osolená, planá, pobudlivá, potěšivá, potvrdivá, pravdivá, příjemná, příkrá, přísná, přivazčivá, protivná, působivá, pyšná, rozmluvná, tvrdá, účinlivá, unešená, uskrovnělá (litotes), vděkuplná, věrná, věrohodná, věrojatná, vlastenská, vlídná, vysoká, začátečná, zlopročná, živá. Sš. (Mt., J., Sk., Ob.). — Dovršení, důraz, důraznosť, forma, hloub, konec, lahoda, látka, mocnosť, objem, obmezování, obrat, pásmo, pokračování, pokrok, postup, potah, předmět, síla, sladkosť, spojitosť, stupňování, tragičnosť, tresť, tvrdosť, účel, úhrnek, ukončení, úspěch, váha, veleba, velebnosť, věrnosť, vrchol, výklad, výsledek, začátek, zlomkovitosť, žíla řeči. Sš. Ř. jejich nespoléhala na důvodech lidské moudrosti, nýbrž na důkazech ducha a moci; Pán potvrzoval řeči jejich tím během, že; Sv. Lukáš hustěji o něm než Matouš řeč osnuje; Tímto druhým členem prorok zvyšuje ř. svou; Tu máme začátek nejdelší řeči Páně; V jakém poměru se povahuje tato ř. ku řeči sv. Lukáše; Lid i apoštolé byli částečnými vyučováními k té velké, obšírné řeči upraveni; Ukončení řeči; Povaha řeči; Ř. k lidu učiniti; Ř. tato zvláště k apoštolům sluší; Což však duchu řeči zhola odporuje; Slůvko to žílu řeči celé takměř přesekává; Tím ř. větší srovnalosti nabývá; Kde poslechu není, ř. vylévati se nemá; Vyložiti obšírnou ř.; u druhých lidí neučinila ř. setníkova dojmu; Výklad druhý ř. seslabuje; Lukáš bezmála doslovně ř. Páně uvodí; Ř. šla jenom o podání starších; Z řeči její zřejmo jest, že; Taktoli souvislosť činíme, pomíjí tvrdosť řeči; Ř. vedou toliko o pomazání hlavy. Sš. Mt. 12., 44., 60., 64., 66., 73., 77., 78., 85., 105., 110., 112., 114., 159., 308., 216, 219., 266., 308., 335. Ř. ode desátého verše do dvacátého pátého prý závorně vsutá a vstavená k apoštolům se odnáší; Zabíhala pak ř. o budoucím v říši Páně postavení; Takto tedy řeč Páně bez přítrže plyne; Správněji by zněla ř. takto; Řeč ta řeči živosti přidává; Avšak ř. jeho jde spolu k lidu; Pán k lidu s řečí svou se obracel; Dalejší ř. Páně přetržena byla člověkem, jenž; Ř. by jinak kusa a nezáživna byla; I ta slova Páně mocnosť řeči zvyšují; Ř. jeho jde také k těm, kteří reptali. Sš. Mr. 21., 41, L. 80., 88., 120., 121., 155., 135., 181. Aniž by postupu jakého v řeči bylo; Důrazem tím ř. svou velebně a takořka vítězoslavně dovršuje; Potah řeči na koho; Ř. rozmluvná v přemítání a v přebor se zaměňuje; Ř. Páně náramný dojem na Nikodema učinila; Velebnosť, důraznosť, sladkosť řeči Páně nedala mu oddechu; Ř. umění, vědy; Ženě Samaritance řeč Páně líbila se a tušila velebnosť její, avšak jí dokona nevyrozumívala; Tu jich ujímá Pán za ř.; Spojitosť řeči dává na jevo, že; Židé přetrhli řeč Páně reptotem; Pásmo řeči své rozvinouti; Zde postoupá ř. Páně k vyššímu

a bližšímu předmětu; Ano i celý postup řeči vymáhá toho smyslu; Ku konci řeči své shrnuje všecko v jedno spolu; Tvrdá je ř. ta, i kdož může ji slyšeti (= smýšlení našemu se příčí, odporna a protivna jest mysli naší); Oni tím více nad řečí Páně pohoršili se; Zvyšuje Jan důraz řeči vyrčením plného a celého jména a příjmení; Osnova, útek řeči Páně; Ukazují, že takto ř. Páně v sobotu lépe a sličněji dohodna jest; Ovšem tedy ř. směřuje a čelí proti synedristům; Vypisuje ještě sv. Jan následky řeči té Páně, ač byl ji celé nepředložil, nébrž jenom tresť její podal; Následují tři řady řeči Páně; Pán více k obsahu, pravdě a duchu řeči svojí táhne se; Ale proud řeči Páně tu tiše jenom šplouná; Ř. něčí přerušiti, překaziti; Zde ř. se vede o divech a zázracích; A tu počíná řada ta přelaskavých, přehlubokých řečí Páně; Ř. Páně obrazná jim nebyla dosti jasná; Když Pán řeči ty potěšivé a potvrdivé k apoštolům měl, vedl; Dle textu řeckého ř. velmi živa jest a malebna; Tudy Pán v pokroku řeči o lásce mluví; Ř. Páně apoštolům nepřístupna byla a jenom některým z nich něco z ní prosvítalo; Aby ř. tam vrátila se, odkud vyšla; Vrací jim pyšnou ř. jejich; Ač i při tom slov stavení síla řeči dohola nevymíjí. Sš. J. 19., 21., 54., 62., 72., 75., 94., 108., 111., 112., 116., 119., 117., 124., 130., 133., 136., 151., 153., 155., 165., 220., 227., 238., 241., 242., 255., 279. Ř. Petrova vysvětluje proroctví Joelovo; A ř. jeho planula jako pochodeň; Ve vlastenské řeči své apoštoly mluviti slyšeli; Ř. učinil ve dvě části; Petr jim výsledek veškeré své řeči předkládá; Kdož tedy přijali ř. jeho; Proťknula a probodla srdce jejich ř. ta; Petr přejal ř. a objem vlídné a laskavé řeči té uléčil ránu dřívější řeči; Sv. Lukáš neuvodí celé řeči Petrovy, nébrž obsahu jenom jejího zkrátka dotýká; Aby řeči své většího udělil důrazu; Aby dalejší řeči Petrově přítrž učinil; Avšak zdá se stupňování řeči vymáhati, aby; Avšak proti všemu spojení a účelu řeči; Moc boží, která řeči jeho mu vnukala a je provázela; Ř. ta obšírná jeho nejednomu soudu podléhá; Anať ř. obranná jeho k tomu směřovati musila, aby; Ale v dalejším řeči své pokračování staven a přetržen jest; Ř. není celá a ukončená, ale i ve své zlomkovitosti je podivným výjevem ducha sv.; An v původním textu řeč upřímo se od Boha k Abrahamu nese; Že sv. Štěpán při horovné řeči své k hlavité věci prohlédaje podřekl se. Sš. Sk. 17., 18., 23., 28., 29., 30., 38., 44., 47., 58., 72., 74., 75., 76., 79. Především věrnosti a možné doslovnosti v té řeči pilen jsa; Zřejmé je stupňování řeči; Nejde řeč proroka Jesajáše tam, jakoby; Některým zdá se příkrá a přísná ta ř., jež následuje, přirozeným vývojem Štěpánovy povahy býti; Nesnesli židé řeči Štěpánovy dále; Kdo slova ta z přímа o Kristu berou, předbíhají postup řeči; Ř. sv. Petra dovršení nedosáhla; Níže opět o tom ostrově se nám ř. vrátí; Tomu nasvědčuje všecka spojitosť řeči; Aby řeč pobudlivá stala se k lidu; S tím se Pavel ocitá na vrcholu řeči své; Ř. postoupá ode všeobecna ku zvláštnostem a bezpečnosť zvyšuje důraz její; Výsledek krátké řeči Petrovy byl ten; Přechází z nepřímé v řeč přímou; Jedněm nelíbila se prostá řeč Pavlova, v níž ani látky ani formy filosofické nenalézali; Ř. ta Pavlova jim (Atheňanům) ovšem jinostraná, jinorodá, cizí, cizotná, cizinská býti musila; Podivu hoden jest obrat a postup řeči Pavlovy; Ř. Pavlova tři částky má, bohovědnou, člověkovědnou a kristoslovnou; Těm, k nimž ř. jeho čelí; Neminula se řeč jeho s úspěchem; Lukáš toliko úhrnek řeči Gallionovy uvodí; Řeč Pavlova všechna směřuje k tomu; A přičiňuje tím veliký důraz řeči svojí; To jest osnova řeči Pavlovy, ovšem přetržené a tudy kusé a nedocelené; Vyznačuje se řeč tato zvláštním horováním a udatnou, radostivou myslí; Ř. celá nese královskou povahu, jsouc obhajná ale spolu i výbojná. Sš. Sk. 79. 84., 88., 90., 106., 127., 135., 145., 156., 159., 170., 179., 201., 205., 206., 210., 214., 216., 235., 238., 252., 276, 278. Nelze jinak říci, leč že bezdovětně se ř. apoštolova nese; Ř. apoštolova je matorná; Avšak mocnosť řeči jeho je nevýslovná; Kde na ř. svou pozornosť čtenářů obrátiti hodlá; Apoštol obrací ř. svou zvláště k částce té křesťanů; My také v obyčejné unešené řeči otázku klademe v předvětě toliko; Abys ospravedlněn byl v řečech svých; Činí to s nevyvážnou mocí a silou řeči; Ř. bráti s kým (= rozmlouvati). Sš. I. 62., 15., 7., 24., 116., 105., 41., 97., 8. Tím ř. většího důrazu přibírá; Ř. podlé povahy citu pronešeného již útleji vane, již mohutněji se hroutí a stupňování a protikladové jí zvláštního půvabu dodávají; Ř. tím dosahuje živosti; Statečně si vésti v řečech; Ř. jeho nad břeh obyčejného pojednání vystoupá; Ř. originalu nemá se ve překladě ani seslabovati ani sesilovati a stužovati. Sš. II. 261., Ž. 137., O. 143., 158., 190., Mt. 6. (Hý.). Radějše marnú řeč v kostele mluvíme, nežli svatú slyšíme; Chod, stroj, řeč, oko, tanec na ni svědčí, kaká vnitř jest, poznáš z její řeči; Jak miesto otevřené bez ohrady zdi, tak muž, kterýž nemóž v řeči zbrániti ducha svého; (Utrhanie jest), když kto dobré skutky řeči ve zlé obracuje. Hus. I. 128., 203., 225., 229. Co se s důmyslem jejich nesrovnává, to chytře aneb zatajují, aneb zbarvenou řečí líčí. V. Učinil ř. dosti dlouhou a obšírnou. V. Řeč jeho libá, příjemná, prostranná a zvučná byla. V. Učinil ř. na ten rozum; Ač bratří nic se nedotýkal, však proto tak mluvil a řeč svou stavěl, aby to vše nejvíce na ně se vztahovalo. Cr. Stala se ř. k němu. BO. P. Lev učinil řeč slovem všech osob již jmenovaných. Bart. Pěkná a lahodná řeč, ale skutkové přísní; ř. množiti; Širokou a ozdobnou řečí vypravovati. Št. Abych daremné řeči neplodil. Ler. No to je vám řeči jako vody. U Rychn. Řeč byla již na krátce; Neposlouchej na jeho řeč. Dch. Cožby neřádného v radě viděl, má řečí svou staviti. V. Řeč o něčem učiniti. Chč. 623. Mluví se řeč. Vš. VI. 33. O to bývalo mnoho řečí. Tov. 115. To jest Vokova řeč, co svědčí listem nyní na sněm. Půh. II. 620. Všickni jednu řeč mluviechu. Dal. 5. (1. 18.). Ř. uchvátiti. Smil v. 1520.

Mezi řečí něco prohoditi. Nz. Za řeči prohodil. Us. Vyznal jest mezi jinú řečí, že . . NB. Tč. Die mezi jinú řečí, že . . .; Z této řeči máš, že dobrý obyčaj mají, kteří učí . .; Buď vaše řeč: Jest, jest, nenie, nenie. Hus. I. 97., 54., 98. Teď máš ř. zjevnú, že, kteříž odstúpili sú od písma a od života apoštolského, že ti nebyli sú údové s apoštoly; Kdož lahodnými a vymyšlenými řečmi mluví, sieti jest rozbil bližnímu svému; Ktož chce, rozuměj, co die duch boží v té řeči; Ta ř. jest ř. otce Boha k synu; Proti té řeči die takto; Nedoufaje jich řečem; Ř. Kristova zdála se jim něco v sobě protivná; Kto nemiluje mne, řeči mé nechová; Aj kto miluje mě, řeč mú zachová; Tato řeč je k tomu pomocna, aby se poznal rozdíl . . . V radu sú vešli, aby popadli Ježíše v řeči; Tu ř. pilně važme. Hus. I. 235., 261., 262., II. 19., 46., 153., 179., 207., 208., 232., 397. Řeč rozvláčiti. Alx. 1109. Řečí nenaplníš povětří. Pk. Neskákej mi do řeči (cf.: Neser mi na krám, až vyložím. Prov.). Řečí se potkati, in Streit gerathen. NB. Tč. O čem jest řeč (o čem se mluví)? Us. Řeč vynésti; v řeč někomu padnouti, vskočiti, vskakovati; ř. někomu přetrhnouti. V. To nestojí za řeč. Us., Sych. Řečí na něco naražeti. Ta řeč se na jiný rozum vztahuje. Sych. Ř. se mluví, pivo se pije nebo: Řeč se mluví a voda teče nebo: Řeči sa hovoria, chlieb sa jie (= nesluší na váhu dávati každé slovo). Vz Pomluva. Jg., Lb., Mt. S. Prov. Jaký rozum, taková řeč. Č. Nehleď na řeč, ale na věc. Vz Věřiti komu. Č. Ř. někomu přejati. J. tr. Pomocí slov a řečí něco představiti; řečí horovati; aby ne prostě vždy ř. šla; ř. posunky provázeti. Nz. To je má řeč. Us. A co pak jest moje řeč (= totéž já povídám)? Tyl. Mnohé řeči v týž rozum mluvil. Chč. 608. Řeči měl k Isákovi. NB. Tč. Ř. někomu zaraziti. Dch. Ř. se mu hatí (mate, vázne, nedaří). Š. a Ž. Nechám té řeči. Št. N. 275. — *Co do kolikosti.* Mnoho (málo) řeči nadělati; zbytečnou řečí někoho meškati; marnou, daremnou ř. mluviti; hojný v řeči; hojnosť řeči; co potřebí dlouhé řeči?; ať daleko řečí neobcházím; ať řeči ukrátím, nedloužím, neprodlužuji; okliky řeči, okolky, zápolí, okolkování, okorování. V. Řeči nešířiti. Koc. Ř. skrátiti. Dal. V řeči krátkým býti. Dch. Řeči uskrovniti. D. Dlouhých řečí plodí až mrzko. Sych. Jest na řeč skoupý. Sych. Kde není slyšení, nevylévej řeči. Boč. Dlouhých řečí nadělati; Ve své řeči hodně prášiti; Ten o tom nadělá řečí!; Nepodstatné řeči. Us. Dch. Nedobrý dělník, jenž mnoho řečí nadělá. V. Vlček. Aby těch řečí a podskoků nechali. NB. Tč. Držel mne na řečech, hielt mich durch Worte hin. Gl. 292., Půh. brn. Držel mě na řeči a konce mi o to neučinil. Půh. II. 526. Moc řečí, padesát čtyři. Moc řečí na Poříči. Vz Mlčeti. Lb. Mnoho řeči, málo skutku. Č. Mnoho řečí, málo věcí (málo skutků). Vz Křikloun. Lb., Č. Kde velké řeči, tam málo z veci. Mt. S. Přišel k řeči jako Turek k šavli (dostal se k slovu, tlach nemá konce). Vz Tlachal. Lb. Mnoho řečí, účinku nic. Č. Zbytečné řeči škodí a mrzutosť plodí. Vz Slovo. Č. Má řeči, co kozí říť bobků. Lb. Má řeci jako vody (mnoho slibuje, málo plní). Vz Sliboval. Lb. Nazobal vole a již má řeči co vody. Prov., Jg. Má ř. na dlouhém topůrku. Vz Tlachal. Č. Má více řeči než mlynář vody. Č. Jest té řeči, až přes pysky přetéká. Vz Tlachal. Č. — *Co do pravdivosti.* Skutek s řečí a řeč s skutkem srovnati. V. Sám ve své řeči se stíhá; Slibnými řečmi uši nám lektáte. Sych. V řeči někoho postihnouti. Knst. Řečem místa nedati. Štelc. Dáť on dosti řeči, ale skutek v háji. Nehleď na ř., ale na věc. Prov., Jg., Č. Toť řeč jako sto (pevná přípověď)! Č. Řeč čím bývá úlisnější, tím bývá podvodnější. Rb. Vz předcházející přísloví (*řeč* co do *kolikosti*). K řeči své státi. Vz Slovo. Bs. Tuto věz vedlé řeči sv. Augustina, že máme se varovati od obyčeje přísahy. Hus. I. 97. Ř. se váží, slíbené se čeká. Km. — *Co do obsahu slov jakožto znamení mysli.* Řeč jest ukazatel, znamení mysli; ř. známé činí srdce člověka; z řeči poznáno bývá, co člověk myslí; ř. pronáší myšlení člověka; ř. chytrá; drzí v řeči. V. Bláznivá řeč nemá moudré odpovědi. Ms. Hloupá řeč. Us. Člověk po řeči, bylina po vůni se zná. Člověka po řeči poznáš. Obrátil v řeči. Vz strany *pořekadel*: Couvati, Kára, Odvolati, Opak, Plášť, Vůz. Jaký člověk taková řeč. Vz Hlava, Moudrý. Jg. Řeči dvojení jest hotové závidění, roztržení, popuzení a svár. Hus. I. 133. — *Co do citu a hnutí mysli.* Řečí ohromiti; ř. ozdobná, neozdobná, libá, pochlebná, krásná, příjemná; Hladovité břicho nedá se slovy ani pěknou řečí spokojiti. V. Ř. jako meč. Nerád má ř. o něm. Dch. Uštipačnou řečí koho škádliti; dravou řečí někoho drážditi. Sych. Řečí někoho drbnouti, dojímati, okouzliti, Sych., někomu lahoditi. Ben. V. Dobrá ř. dobré místo nalezne. Ms. Jsi-li v řečech stálá. Sš. P. 383. Dobrá ř. jídá jáhly v mléce. Č. Meč raní tělo, řeč pak mysl. Rb. Ř. jímavá, horlivá. Ros. Umí ř. svou opepřiti. Chutná řeč co medovina. Sych. Řečí někoho dotýkati; dotýkání se někoho řečí (slovy). J. tr. — 4. **Ř.**, *pověsť*, das Gerücht, Gerede, die Sage. Nejisté řeči a rozprávky; daremné, nedůvodné, nepravé řeči (klevety). V. To jest obecná ř. V. Ř. obecná, obecná pravda. Č. V ř. a pokřik uvésti. V. Dávná o tom řeč; To jsou jen řeči; Nepravé řeči do oběhu dáti; Nadělal o sobě řečí; Přišel do řečí; Dáti se do řeči. Us. Dch. Bůh ví, jak se hned ta řeč strhla. Us. u Dobrušky. Vk. Divné řeči o tobě jdou. Arch. I. 26. Mnoho o to bylo řeči. Chč. 608. Řeč o něčem pustiti. Bart. I. 28. Byla ř., že to nikdo jiný neučinil. NB. Tč. Řečem místa dáti. Sych. Chceš-li moudrým mužem slouti, dej řečem mimo se plouti. Č. Moudré ucho nedbá na hloupé řeči (nedbá hloupých řečí. Pk.). Č. Lidských řečí nevaž sobě, pakli ctnosť a rozum v tobě. Pk. Na řeči nic nedbaj, ene mě ty kochaj; To by nás tu vzali ludé v řeč; A kde vdova kročí, všady o ní řeči; Ludě leda jací řečí nadělali, před svobodnú chasú tebja pomlúvali. Sš. P. 387., 488., 494., 547. Řeči sú přišly, že král jede. GR. — 5. **Ř.**, *rozprávka*, die Rede, der Diskurs. Není

s ním o to řeči. Nedávej se s ní do řečí, neb zlou hubu má. Ř. přijde k řeči. Us. Mám s ním širokou řeč. Jel. Ř. od jiného není (nemá jiného účelu). Kos. Ol. I. 22. Co nám nesete? I přicházím k vám jen na kousek řeči. Us. na Mor. Hý. Poslúchali, jaká řeč mezi námi bude. NB. Tč. Ajta sedm vidí andělů tam státi, s jeho synem svatým milé řeči bráti. Sš. Bs. 74. Byl jsem s ním v řeči. Us. Brt. A tyto řeči postúpili sú někteří doktorové s kanovníky, s faráři a s mnichy u Praze v radnici. Hus. II. 59. — 6. **Ř.**, *slova spojitá ku přesvědčení a pohnutí někoho,* die Rede, Anrede. Ř. pěkná, výmluvná, bedlivě uvážená, mistrovsky složená, noční lampou pomazaná, V., jadrná, obranní, D., hrobní, Sych., příležitá, uvozovací n. úvodná, pochvalná (chvalořeč), z patra n. z náhla, z paměti, bez přípravy, bez úvodu, v popadky, oslavovací n. k slavnosti, pamětná (na památku něčí), ústní, písemní, očisťovací, na rozloučenou, na odchodnou, na rozchodnou, loučicí, vítací, školní, školská, na odiv, oddávací (při oddavkách), obranná. Nz. Ř. obžalovací, obžalobná, soudní, politická, konečná, vstupní (nastupovací). Vz **Prosa**, S. N. Ř. horská, die Bergpredigt. Šm. Figura, obrat, ozdoba, okrasa řeči. Nz. Řeč k lidu učiniti, udělati; řečí svou obsáhnouti a vyvésti; řeč krásně postaviti. V. Řečník činí řeč podlé řečnického umění; přístup k řeči (exordium); zavírka a konec řeči; začátek řeči učiniti. Kom. Ř. míti o něčem. Dch. Ř. na řeč; ř. odvratná; ř. proti řeči (odpověď). J. tr. Ovšem těžší hřiech učiní, ktož po této mé řeči přísahy dopustí; A tak z této řeči máš, že . . .; Stala se řeč ke mně; Aj v té řeči sv. Pavla máš, proč ruka panská meč nese cierkvi svaté. Hus. I. 97., 138., 174., 176. Již se k svej řeči navráci. Smil. v. 80. Ř. k někomu obrátiti; Řeč hojná na slova. Skl. V. 135., 345. Ř. svou zavírati. Bart. IV. 32. Ř. skonati. Kat. 2870. Páni odložili póhon i řeči do Brna do více pánuov. Půh. I. 257. Anděl k ní ř. mluvil. Br. Ř. (kázání) míti. D. Jadrnou řečí porazil jalovou výmluvu. Sych. Krátká ř. a pěkné slovo vymůže u pánů mnoho. Prov., Jg. O lásce chci najprve řeč podejíti; O tomť šíře promluvím, když řeč zdvihnu o almužně. Št. N. 208., 304. Těla hnutím řeč provázeti (tělesnými pohyby); V řečj k někomu se obrátiti (apostrophe). Nz. Ř. držeti, J. tr., V., *lépe* a *obyč.*: činiti, míti; srovnej předcházející. Ř. dokonati, zavříti, řeči konec udělati. V. Krátká to řeč, ale uzlovatá (moudrá, vtipná). Č. Má podmaštěnou řeč. Č. Uhladil si řeč liščím ocáskem. Č. Řeč se mu sama líhne (mluví plynně a přiměřeně). Vz Mluvení. Č. Ani k řeči ani k seči (ani do úřadu ani do vojny). Vz Nepotřebný. Č. — 7. **Ř.**, *úhrn všech zvuků zvl. lidských sloužících za znamení citu, myšlének, jazyk,* die Sprache, Zunge. I zvířata mají svou ř. Us. Ř. česká, německá, řecká, latinská, francouzská, vlaská atd., Us., svatováclavská (česká), živá (která se posud mluví ku př. ruská, polská atd.), mrtvá (ku př. starořecká, latinská), cizí, Us., mateřská, přirozená, vlastní. V. Řeč nevzdělaných národů bývá chudá, vzdělaných bohatá. Us. Také mají se postaviti, aby česká řeč nehynula; pojme-li Čech Němkyni, aby děti ihned se česky učily a nedvojily řeči. Hus. I. 133. Ve více řečech psáti. Učitel řeči. D. Z oné řeči do této překládati, tlumočiti. V. Z jedné řeči do druhé vykládati. Br. Nějakou řečí mluviti. Har. Ř. uměti. Háj. Užívati české řeči. V. Kdo se za vlastní řeč stydí, hodenť potupy všech lidí. Koll., Č. Znatel řeči. Šm. Doučiti se řeči, vycvičiti se v řeči. Nz. Knihu anglickou řečí sepsati. Ml. Řeč českú již sú zkazili němčinú; Řeči česky měli by sě učiti děti v Čechách; Ř. česká v tom jest krátka. Hus. I. 379., II. 123. — **Ř.** *jednací v starém českém soudě* (česká), vz Pr. 1869. str. 630. a násl. — 8. **Ř.** *přímá a nepřímá.* Položí-li kdo slova jiného n. svá, jak je sám vynesl, tedy jmenujeme řeč takovou *přímou* (oratio directa, recta), ku př. Pravil: Jest mi zima. Zavěsíme-li je na časoslově, kterým je ohlašujeme, takovou řeč jmenujeme *nepřímou* n. větou dokládací, ku př.: Pravil, že jest mu zima. *Klade pak se v řeči nepřímé* 1. *indikativ se spojkou že, když se řeč něčí za věc událou, za věc skutečnou vystavuje* (věty úsudkové vyjadřujeme větami vyjadřovacími s *že.* Brt.). Odpověď od sebe dali, že se spolu v lásce snášejí. — 2. *Nebo spojka* **a** *s konditionalem že by, když obsah řeči povahu věci pouze myšlené aneb žádané do sebe má* (imperativ vyjadřujeme větou žádací s *aby, ať.* Brt. Vz Ať). Požádal knížete, aby mu to místo dal, že by chtěl tu sobě hrad pevný postaviti. Háj. Otec řekl synovi, aby se chránil zlých tovaryšů (m.: Chraň se. Tedy se spojkou *aby* rozkaz do řeči uvádí. Ht.). — *Poznam.* Ostatní věty zůstávají buď nezměněny neb označuje se závislosť konditionalem aneb slovcem *prý.* Brt. Vz Prý. — 3. *První a druhá osoba řeči přímé mění se v řeči nepřímé v osobu třetí, jsou-li od osoby řeč nepřímou uvozující rozdílny.* Říkávala: Kdo co má mého, ten toho užívej = že kdo co má jejího, ten aby toho užíval. — 4. *Jsou-li mluvící a ohlašující osoby jednostejné, zájmena první osoby i v řeči nepřímé se podržují.* I šel jsem k němu, žádal jsem ho za to řka: Jestliže bych ten dům koupil, chci tobě na domě svém, který prodám, jistou summu vykázati. I šel jsem k němu, žádal jsem ho za to, jestliže bych ten dům koupil, že jemu chci na domě svém, který prodám, jistou summu vykázati. — 5. *Někdy se obě řeči míchají.* Ona pravila, že toho není, aby jí dal pokoj; máš-li co ke mně, máš právo. Svěd. — 6. *Někdy i řeč přímá od spojky* **že** *se počíná, která je zde jen uvozovací.* On odpíral, že jsem nevzal nic. Svěd. — 7. *Zhusta se časoslova uvozovací vypouštějí.* Na to já (pravil), že jest to tak dobře. Zk. S. 518., Ml. II. 70. Vz Brt. S. §. 517.

2. **Řeč**, e, f., *Řeteč*, něm. Retsch, ves u Mírovic.

Řečák, a, m., thelphusa, korýš. Krok.

Řečanka, y, f., caulinia, rostl. Ř. křehká, c. fragilis. FB. 6.

Řečankovitý. Ř. rostliny, najadeae.

Řečany, dle Dolany, ves u Přelouče. PL.

Řečejš, e, m., chersydrus, *had*. Krok. I. c. 129.

Řečení, n., das Sagen, Gerede, der Spruch. Leg., Žalt. A pro to ř. ďábel by vždy v hřieše a v mukách věčných ostal. Hus. I. 341.

Řečenství, n. = *přímluva, ochrana*, die Fürsprache. Slov. Bern.

Řečený, *řčený, rčený; řečen, a, o*, gesagt, genannt, sogenannt, vorgeblich. Řeka latinsky Albis řečená. Har. Král Pergama Eumenes řečený. V. Svrchu, napřed, výše řečený. Koření, řečené mužíček. Db. Já dřiveřečený Petr. Arch. I. 140. (r. 1397.). Ve vsi ř-né Sedlo; Nosil jim potřebu v les ř-ný Tisý. Pč. 21., 22. Napřed ř-né věci; Nižádné klaněnie z těchto ř-ných neslušie na obrazy. Hus. I. 13., 73. Žalujeme na dříve ř-ho; Peníze plniti Črnínovi z Pučova ř-mu; Pohoní Hynka ř-ho Suchý; Jana ř-ho Smoheř; Elšku někdy ř-nu Vilémovu; Pušku z Čech, ř-ho z Kunstata; Herarta z Kunstata někdy z Lučan ř-ho. Půh. I. 183., II. 53., 95., 120., 156., 375., 410. Hady králíky tak řečené; Toť Vehemot, ďábel tak řečený. BO. Tehdá král k Azaelovi tak ř-mu. Bj. Pohanskému králi Balam řečenému. Hus. II. 205. Vz Prvepsaný, Zvaný.

1. **Řečice**, e, f. = *říčice*. Slov.

2. **Řečice**, e, f., mě. v Čech. 1. **Ř.** *červená n. větší n. biskupova*, vz Tk. I. 622., III. 658., IV. 371. — 2. **Ř.** *kardašova* v tábor. kraji. Vz více v S. N. — 3. **Ř.** ves a) u Kralup, b) u Miletína, c) u Něm. Brodu, d) u Blatné, e) u Nov. Města na Mor., f) u Dačic na Mor.

Řečichtivý, redselig. Šm.

Řečík, u, m., pistacia, rostl. řečíkovitá. Rostl.

Řečíkovitý. R. rostliny, terebinthaceae. S. N., Schd. II. 306.

Řečina, y, f., graecismus. Opt. Vz Řeckomluv. — **Ř.**, logika, zastr. Rozk.

Řečírna, y, f., *lépe: sněmovna*, das Parlament. Jg. — **Ř.**, *hovorna*, das Sprechzimmer. D. exc.

Řečiště, ě, **řečisko**, a, n., *koryto řeky*, das Flussbett. Ř., dno řeky. Blř. Z řečiště se vylíti. V. Řeka řečištěm teče. Us. Ř. čistiti (ausbaggern). Nz. Ř. vymleté. Vz Řeka.

Řečištní, Flussbett-. Sedl.

Řečitelna, y, f., *řečniště*, Rednerbühne, f. Šm.

Řečiti, il, en, ení, *řečívati* = *mluviti*, reden. — **kde:** v radě. Dal.

Řečitý = *řečný, mluvný*, gesprächig. Slov.

Řečivod, a, m., der Stimmführer, *lépe:* řečník.

Řečivosť, i, f., *řečnosť, výmluvnosť*, die Beredsamkeit. Holá a prázdná řečivosť a honba po sličných frasech duchu jeho (Pavlově) zhola protivna byla. Šš. I. 154. (Hý.).

Řečkovice, dle Budějovice, ves u Brna.

Řečně = *výmluvně*, beredt. Ros.

Řečnění, das Sprechen.

Řečnice, e, f., die Rednerin, Sachwalterin, Fürsprecherin. Buď naší ř-cí. Dch. Žena netoliko jest posel a ř., ale i mistryně ďáblova, čehož máš příklad na Evě. Hus. I. 278. — **Ř.** = *řečniště*. Dch.

Řečnický (*řečnícký*, Kom., Ros.), Redner-, rednerisch. Ř. umění, V., povinnosť, Ros., zápal, Koll., sloh, přízvuk, důraz, Nz., výklad, výlev, Dch., důstojnosť a dokazovnosť. Šš. Sk. 206.

Řečnictví, n., die Redekunst. — **Ř.**, *umění řečnické, způsobnosť k řečnění*. S. N. — **Ř.**, *nauka o umění řečnickém čili o výmluvnosti, rhetorica; v užším pak smyslu nauka o pravidlech, dle nichž se mají řeči činiti*. Vz S. N. Ř. provozovati. Hlas. Ř. duchovní, světské. Nz.

Řečničí = *řečnický*, Redner-. Ř. výmluvnosť. Troj.

Řečník, a, m., *kdo za jiné řeč vede ku př. při deputaci*, der Redner, Wortführer. Posýlal ř-ky do Čech, aby mu ku pomoci lidu zbrojného poslali. Bart. 222. 29., 225. 2. — **Ř.**, *kdo má řeč v moci a umí dobře mluviti hl. veřejně*, der Redner. Vz S. N. Ř. vykládal. Dch. Ř. boží (kazatel). V. Ř. činí řeč podlé řečnického umění. Kom. — **Ř.**, *přítel právní*, der Sachwalter. Ř. jest osoba, která před soudem z jistého úplatku pře vede. Kol. 19. Řečníkem býti někoho. V. Ř. svěřence svého hájí. Kom. Řečník, hudec, kurva, ti tři, kdo nejvíce dá, toho šetří. Rým. A tak vedlé své núze a potřeby připrav sobě řečníka v nebesích, aby tak slavné dědictvie nebylo ztraceno. Hus. I. 129. Jakub nožíř žaloval jest skrze ř-ka na Elšku. NB. Tč. Aby v šesti nedělích sám nebo skrze ř-ka svého před právem stál. Ib. Kdež jest třeba utéci ku ř-ku, tenť svú mzdu vezma žalobu stvoří. O. z D. U všech súdóv, v nichž najviece matú ř-ci, honiece se řečí a nehledic pravdy, a zvláště chlapští ř-ci; Pochlebník, nejvtipnější ďáblův ř., rúhá se Bohu; Ř. po vzdáli přie, aby viece vzdal aneb z netbánie zmešká, aneb od nepřietele vezma viece die: Nemohu tomu nic učiniti; Tak mluví sv. Bernard jsa proti zlodějóm a proti lotróm duchovním jich (chudých) ř-kem; Opatrně čiňte, za své hřiechy přímluvcóv hledajte a řečníkov sobě chudých k súdnému dni dobývajte. Hus. I. 256., 260., 297., II. 222., 249. Což se ř-kův aneb těch, kteří od lidí z peněz mluví, dotýče. Zř. F. I. H. VII. Ř., obhájce, prokurator, orator, advokat při starých českých soudech, vz Pr. 1869. str. 633. a násl., S. N., Rb. 271., Advokat, Soudce, Vš. 569., Gl. 292. a Tk. II. 547. — **Ř.** *zemský*, der Ausrufer beim Landrechte in Böhmen. Vz Gl. 293. — **Ř.**, *zástupce otce nevěstina při námluvách a jiných příležitostech*. Us. Brt.

Řečnisko, a, n., die Rednerbühne. Dch.

Řečniště, ě, n., die Rednerbühne. S řečniště k lidu mluviti.

Řečnitel, e, m., *řečník*, der Redner. Mus., Měst. bož.

Řečniti, il, ění; *řečnívati*, eine Rede halten, sprechen, advociren. Ros. — **jak:** s rozmyslem. Sych. — **ke komu:** k lidu. Nov. víd. — **kde:** v kostele. — **proti komu:** Cicero řečnil proti Antoniovi. — **čím jak:** těmito slovy. Vz Řečňovati.

Řečnivosť, i, f., die Redseligkeit.

Řečnivý, redselig. Šm.

Řečnomluvnosť, i, f. (*lépe:* řečnosť, výmluvnosť) die Beredsamkeit. Berl. kr. II. 17.

Řečnosť, i, f., *výmluvnosť,* die Beredsamkeit. Ros.

Řečňování, n., das Sprechen. Jestli že co v ř. (mluvení) kratochvilného přiměšuješ, žerty ať jsou, ne úštěpky. Kom. — **Ř.,** *řečnické mluvení,* das Reden, der Vortrag. Cvičení v ř. Jel. Ř. při soudech. V soudném ř. se cvičiti. Reš. Statků sobě dobyl ř-ním při soudech. Bart.

Řečňovanka, y, f., *deklamovanka,* Deklamationsstück, n. Šm.

Řečňovati, *řečňovávati* = *mluviti zvl. ku přesvědčení jiných,* reden, eine Rede o. Predigt halten; *při soudě mluviti,* vor Gericht reden. — **dle čeho:** dle Ciceronovy rhetoriky. Kom. — **čím:** těmito slovy. Ráj. — **od koho:** od někoho ř. = *za něho mluviti.* V. — **kde: před** soudem. CJB. 383., Pr. — **před kým na někoho ř.** Plk. — **proti komu.** Proti řečnému neřečňuj. Ros. — **jak.** Nepracovitý kazatel z roboty řečňuje. Kom. — **zač:** za večeři. Záv. — **s kým.** A já tady budu se svů milů ř. Sš. P. 414. — **o čem:** o něčích výpravách. Šf. — **kdy.** Žena ř. nemá leč **ve** své vlastní při. Kol. 19. — **komu.** Hraje-li kdo pěkně na housle říká se také, že mu housle řečňují. Na Mor. Brt. — **za koho.** Ř-val nebo orodoval za ně. ZN.

Řečný, *výmluvný,* beredsam, beredt. To je ř. člověk, on má dycky cosi do řeči. Na Ostrav. Tč. Nebožka byla až hrůza řečná. Us. u Rychn. Ř. skladatel veršů. Kom. — **Ř.,** *ústní,* mündlich. Ř. hanění n. psané. Hus. II. 286. — **Ř.,** *říčný,* Flus-. Hlubokosti řečné (fluviorum) snabděl jest (scrutatus est); Nad vodami řečnými; Na kraji řečném žnú seno. BO.

Řečovod, *lépe:* řečivod, u, m., *vedení řeči, řečnění,* die Redeführung, der Redefluss, slovo nové.

Řečový, zur Sprache gehörig, Sprach-. Ř. látka. Mus.

Řečtan, a, m., logicus, zastr. Rozk.

Řečtina, y, f., *řecký jazyk,* die griechische Sprache. Ř-ně se učiti.

Redakce, e, f., z lat., sbírání a pořádání zvl. rukopisů do některého časopisu; též osoby práci tuto konající, die Redaktion. Rk. Ř. listu toho jest v ulici N. R-ci prohledati. Do r-ce peníze, dopisy zasýlati, v r-ci pracovati, r-ci obstarávati, žalovati atd. R. časopisu Pozor **šp.** m.: časopisu Pozoru. Pk.

Redakční, Redaktions-. R. kancelář. J. tr.

Redaktor, a, m., *pořadatel časopisu,* der Redakteur. Rk. Vz S. N.

Ředba, y, f., *řízení,* Leitung, f. Ř-ě boží někoho poručiti. Sš. Sk. 188. (Hý.).

Ředčí, vz Řídký.

Ředčina, y, f., vz Ředina, die Schütterheit. Zlob.

Ředčiti, il, en, ení = *řidčí dělati,* schütter, dünner machen. — **co.** Horká voda úd ředčí. Sal.

Ředekva, y, f. = ředkev. Na Mor. a ve Slez. Klš., Sš. P. 704.

Redemtorista, y, m., dle *Despota.* R-sté či Liguoriané = členové kongregace založené sv. Alfonsem de Liguori. Vz S. N.

Redemtoristka, y, f., jeptiška řádu založeného sv. Alfonsem de Liguori. Vz S. N.

Ředěti, čl, ční, *řednouti,* dünn werden. L.

Ředhošť, ě, m., ves u Budína. Tk. III. 49., IV. 170.

Ředice, ves u Sedlce. — **Ř.** horní a dolní, vsi u Holic v Pardubsku. PL.

Ředič, e, m., *kdo řídí,* der Ordner, Leiter. Veleš.

Ředičky, dle Dolany, ves u Sedlce. PL.

Ředidlo, ředidelko, ředítko, ředílko, a, n. **Ř.** *u špendlikáře, kterým drát řídí,* das Richtholz. — **Ř.,** *pravidlo,* die Regel, Richtschnur. Slouží naukám za ředidlo. Marek. My se jich tu lišiti můžeme ve vulgatě opolnu a r. majíce. Sš. J. 102. (Hý.).

Redigovati = v příslušnou formu uvésti, pořádati časopis atd. — **co:** časopis, knihu.

Redikati = *rejdovati.* — **co odkud:** vůz ze dvora. Na Valašsku. — **se** = *stěhovati se.* Slov. (Hk.).

Ředil, u, m. = *ředidlo,* das Richtholz. Ve Slez. a na Mor. Tč.

Ředina, y, f., *ředčina, ředšina, ředinka,* die Schütterheit. Ř. v lese, v obilí. Zlob. — **Ř.,** *v pivováře poslední stažená voda z mláta,* das Frisch-, Halb-, Nachbier, Nachgussbier, Nachwürze. Suk. Ř-nu píti. Er. P. 383. — **Ř.,** *ve skalách pískových kámen spodní ku stavbám nezpůsobilý.* Us. u Hořic. Hk. — **Ř.,** *řídké plátno,* schüttere Leinwand. Ad.

Ředinář, e, m., *kdo ředinu prodává,* der Frischbiermann.

Ředinářka, y, f., das Frischbierweib. Jg.

Ředinářský, Frischbierhandel betreffend, Frischbiermanns-.

Ředinářství, n., der Frischbierhandel. Jg.

Ředitel, e, m., *od říditi;* *i* v *říditi* povstalo stupňováním z *ě,* má se tedy zase krátiti v *ě* (e) a tedy: ředitel. Ostatně vz Říditi (řeď). Der Regierer, Befehlshaber, Herrscher, Kommandant, Direktor, Verwalter, Leiter. Ř. městský, D., pevnosti, Vrat., ústavu nějakého (gymnasia, realky), továrny, hospodářský, kůru, stroje (Lokomotivführer), vozu (Kondukteur), díla (Werkmeister); ř. při stavení, stavby, der Architekt.

Ředitelka, y, **ředitelkyně,** ě, f., die Regentin, Leiterin, Verwalterin, Direktion. — **Ř.,** měřenka (Šm.), die Richtungslinie. Sedl.

Ředitelna, y, f., das Direktoriat. Us.

Ředitelný, lenkbar; *řídicí,* leitend. Krok.

Ředitelský, Regenten-, Leitungs-, Direktions-. Ř. pokladnice, práce, úřad, místo. Šp.

Ředitelství, n., die Regierung, Leitung, Direktion. Člen ř., *lépe:* ředitelstva. Ř. gymnasia jest v prvním poschodí. Nejvyšší ř. účetní. J. tr. Ř. pospoje, die Verkehrsd. Dch.

Ředitelstvo, a, n. (vz *-stvo*), das Direktorium. Člen, úd, usnesení, sezení, jednání ředitelstva. Šp.

1. **Řediti,** il, děn, ění = *řídké činiti,* dünn, schütter machen. — **co.** Byl. — **co čím:** vodou.

2. **Řediti,** vz Říditi.

Ředkev, řetkev, kve (na Mor. gt. ředekve. Hý.), **ředkevka, ředkvice,** e, **ředkvička,** y, f., raphanus, der Rettig. Strsl. rъdъky, strněm. ratich, Mkl. B. 60., 61., což, máme-li zření k anglosas. rädic, pochodí z lat. radix, středolat. též ratix (Wejgands Wört. 1878., díl II. str. 467.). Hý. Ř. obecná, r. sativus, der gemeine R., černá, r. niger, schwarzer o. Rübenrettig, štiplavá n. peprná, der scharfe R. Jg. Ř. černá n. zimní, Šp., podzimní, letní, kulatá. Mají kulke z ředekve. Sš. P. 683. Ř. vyšeptalá. Us. Řetkvička, der Monatrettig. Dch. Ř, všecko strávi a sama žaludek zalehne. Č. Nejez ředkve, až se spotí; nepij, až ji strávíš. Č. Pomůžu, jak můžu, jen mne nesol (když se ř. osolí, pláče). Us. — **Ř.** *mořská, křen.* V. — **Ř.** *ohnivá, ohnice.*

Ředkevkář, e, m., vz Ředkvář.

Ředkevný, *ředkvový*, Rettig-. Ř. voda. Čern.

Ředkvář, na Mor. *ředekvář*, na Slov. *řetkevkář, ředkvičkář*, e, m., der Rettigmann.

Ředkvářka, *ředkvičkářka*, na Mor. *ředekvářka*, na Slov. *řetkevkářka*, y, f., das Rettigweib. D.

Ředkvářský, na Mor. *ředekvářský*, na Slov. *retkevkářský*, Rettigmanns-. Ř. obchod. Jg.

Ředkvářství, na Mor. *ředekvářství*, na Slov. *retkevkářství*, n., der Rettighandel, -bau. Jg.

Ředkvice, redkvička, y, f., vz Ředkev. Ř. měsíční, dlouhá, kulatá. Kh.

Ředvičkář, e, n. = *ředkvář.*

Ředkviště, na Mor. *ředekviště*, č, n., das Rettigfeld. D.

Ředkvový, na Mor. *ředekvový*, Rettig-. Ř. semeno, listí. Čern., Hý.

Ředký, vz Řídký.

Ředlnice, e, f., zastr., *zřítelnice.* Blmr.

Ředlo, řiedlo, a, n., *otvor, kraj nádoby*, der Rand, die Oeffnung des Gefässes. Rozk.

Řednouti, dnul a dl, utí = *řídkým se stávati*, dünn, schütter, selten werden. V. — **abs.** To víno, pobožnosť ředne. Ros. — **komu.** Krev mu ředne. Sych., Lk.

Řednutí, n., das Dünnwerden. Jg.

Redresseur, u, m., *napravitel*, das Wiedereinrichtungsinstrument. R. materníkový (Braunův) Simpsonův s držadlem pohyblivým. Cn.

Redruthit, u, m., *leštěnec měděný.* Bř. N. 212.

Ředší, vz Řídký.

Ředšina, y, f., vz Ředina. Zlob.

Redukce, e, f., z lat. *převod, uvedení v stav původní*, ku př. r. vojska, die Reduktion, Zurückführung, Wiederherstellung. — **Ř.** *v mathem.* = zmenšení nějaké figury dle jisté míry s podržením její podoby. S. N. — **Ř.** *ve fysice* = počet, jímž pozorování nějakým nástrojem činěná se uvádějí na pozorování taková, jaká by dal nástroj úplně bezvadný a jaká by nepodléhala žádným vlivům měnícím. Vz S. N. — **Ř.** *v lučbě* = rozklad látek spojených s kyslíkem vyloučením tohoto. Vz S. N.

Redukční, Reduktions-. R. počet, jímž se nějaké číslo pojmenované mění n. převádí na jiné jmenované číslo, ku př. převod krejcarů na zlaté. Vz S. N., Redukovati.

Redukovati, z lat., *uvésti, přivésti něco na* . . . ., *srážeti, umenšiti, zmenšiti*, reduciren, zurückführen, zurückbringen; vermindern, einschränken; — *v astronomii:* svésti, uvésti na obzor, na poledník; — *v mathem.:* bod, čáru, úhel na obzor uvésti; jednotky jména (řádu, pojmenování) nižšího proměniti v jednotky jména vyššího; uvésti, vésti na jednotky jména vyššího; uvésti na jméno vyšší; vyměniti za jednotky jména vyššího; nižší jednotky proměniti ve vyšší, uvésti na vyšší n. p. krejcary uvésti (svésti) na zlaté. R., uvésti na jinou měnu, na jiný počet, zjednodušiti. Rk. — *V chemii:* zkoviti, odkysličiti. Nz.

Reduplikace, e, f., z lat., *zdvojení, zdvojka*, die Reduplikation, Wiederverdoppelung. V gram. zdvojení kmene, aby nějaké zmocnění pojmu se naznačilo aneb aby čas minulý se utvořil: kolkol (= všude kolem), murmuro, δίδωμι; v perfektu: λύω - λέλυκα λείπω - λέλοιπα, cano - cecini, fallo - fefelli, posco - poposci, fugio - fufugi - fūgi, video - vividi - vīdi. Vz S. N.

Reduta, y, f., na Slov. *redut*, u, m., z fr. redoute, polní hradba čtverhraná s příkopem a násypem, die Redoute. L. — **R.**, z it. ridotto, *maškarní ples, místo, kde ten ples bývá*, die Redoute, der Maskenball. Us.

Redutka, y, f., redutea, rostl. slézovitá. Rostl.

Redutní, redutový, Redouten-. R. sál. L.

Redutovna, y, f., das Redoutenhaus. Vz Reduta. Šm.

Redutový, Redouten-. Šm.

Redykovati = redikovati.

Refakce, e, f., *náhrada za vadné n. nepotřebné částky, srážka.* OZ.

Refekce, e, f., z lat., *upravení; občerstvení, okřání těla*, die Refektion, Erholung, Labung, Erquickung.

Refektář, e, f., z lat., *jídelna v klášteřích* atd., das Refektorium, der Speisesaal.

Referat, u, m., z lat., zpráva hl. taková, kterou o nějaké věci n. události podává osoba podřízená svým představeným aneb ve sborech člen k tomu zvolený o věcech, o kterých potom sbor dle zprávy podané uzavírá, das Referat, der Bericht, Vortrag. S. N.

Referendář, e, m., úředník, který referuje atd. Referendarius, Referent, Berichterstatter, m. Vz S. N.

Referent, a, m., *zprávu dávající, zpravodaj, zpravodatel, zpravovatel*, der Referent, Berichterstatter. Vz Referat. R. přednáší v radě, ve výboru obecném atd.

Referovati, *zprávu o něčem dáti*, referiren, berichten, Bericht erstatten. Rada referoval, *lépe:* přednášel. Šb.

Reflektor, u, m., z lat., odražeč, Rk., zrcadelný dalekohled, teleskop. S. N., KP. II. 172.

Reflektovací nástroj *odrazný*, Reflektions-, Spiegelinstrument.

Reflektovati, *odrážeti, odrážeti se*, reflektiren, Lichtstrahlen zurückwerfen; *přemítati*, überlegen; *chtíti něčeho použiti, zamýšleti něco učiniti*, auf etwas Rücksicht nehmen o. Acht haben.

Reflex, u, m., z lat., odlesk či odražení světla od hladkých předmětů a osvětlení tudíž na jiných předmětech způsobené, der Widerschein, Abglanz, Reflex. S. N.

Reflexe, e, f., z lat., *přemítání na mysli, přemítka, rozjímání*, das Nachdenken, die Betrachtung, Uiberlegung. R. šíří se řadou pomyslův o nějakém předmětě (událostech, poměrech lidského života, zásadách) ani nedokazujíc ani nevyvracujíc. Rozjímání způsoby nejstručnější slovou *aforismy* a *propovědmi*. Tyto, ženť i rouchem básnickým přioďívati se mohou, počítávají se i ku poesii didaktické. KB. 243. — **R.**, *přihledání, příhled*, die Rücksicht. — **R.** *ve fysice*: odraz, odrážení (vln, zvuku, světla, tepla) od plochy buď rovné buď křivé k tomu způsobilé, die Zurückwerfung der Lichtstrahlen, Reflexion. R. pravidelná či zrcadelná (spiegelnde Reflexion), nepravidelná či roztroušená (zerstreute R.) Vz S. N., Nz

Reflexiv-um, a, reflexiv, zurückwirkend. R. (pronomen, verbum), zvratné (zájmeno, sloveso). Rk. Vz Zájmeno, Časoslovo.

Reflink, u, m., **šp.** z něm. Reifling, Nebenschössling an einem Baume, der Fächser, Räuber, *rozvod, fazar, sazenice*. V. R. réví. V. — **R.**, *druh vinného hroznu*, eine Art Weintraube. Slov. Plk.

Reforma, y, f., lat., *přetvoření něčeho aby bylo lepší, tedy = oprava, obnova*, die Reform, Umbildung, Verbesserung.

Reformace, e, f., z lat., *přetvořování něčeho = oprava*, zvl. tak slove oprava církevní Lutherem způsobená a Calvinem dále vedená, die Reformation. Rk. Vz S. N.

Reformační, *k reformaci se odnášející*, Reformations-. R. listina. Šm.

Reformat, *reformát*, a, m., *člověk obnoveného* t. j. *helvetského náboženství, helvet, helvita, helveta, kalvin* (Šm.), ein Reformirter.

Reformatka, y, f., die Reformirte. Jg.

Reformator, *reformátor*, a, m., z lat., *opravovatel, opravce*, der Umformer, Verbesserer, Reformator. Rk.

Reformatorství, n., die Reformation.

Reformovaný; *-án, a, o*, erneuert, reformirt. R. církev (helvetská, kalvinská). Vz S. N.

Reformovati, *opravovati, opravy činiti*, umbilden, umgestalten, verbessern, reformiren. — **co čím jak**: s velikou pílí.

Refrain, (fr., refrén), u, m., *zvratka, připěv, část písně, která se jednou n. vícekrát opakuje*. Rk. R., připěv, to, co se po ukončení strofy k ní ještě připěvuje a při všech strofách písně stejným aneb aspoň podobným způsobem se opakuje. Vz S. N. Der Schluss- o. Wendereim, die Kehrzeile, der Refrain.

Refrakce, e, f., z lat., *lámání, lom paprskův*, die Strahlenbrechung des Lichtes, Refraktion.

Refraktor, u, m., *lomič n. lamač paprskův*, der Refraktor, Strahlenbrecher; Fernrohr, n. Rk. Vz Lámání, KP. II. 171.

Refrigerator, *refrigerátor*, u, m., z lat., *chladič*, přistroj ku schlazování. Vz S. N. Das Kühlrohr.

Refutace, e, f., z lat., *poražení nějakého tvrzení n. námitek, odvod*, die Widerlegung. S. N.

Regal, *regál*, u, m., z palatin. rega, police na knihy atd.; *rejstřík ve varhanách*, das Regal; — z regalis (lat.): *korunní právo, korunní výsada*, das Hoheits-, Dominikalrecht, das Recht des Grundherrn, königliche o. fürstliche Vorrechte, das Regal, die Regalien; *královský papír* (druh velikého papíru), Regalpapier, n. V.; *královské písmo* (druh velikého písma tiskařského). Rk.

Regatta, y, f., z it., *jízda n. plavba o závod* (rychlými čluny ve velikém průlivu v Benátkách), Wettfahrt, f. Rk.

Regenerace, e, f., z lat., *znovu zrození, obnovení, obnova*, die Wiederherstellung, Umwandlung, Regeneration. R. malby.

Regenerator, *regenerátor*, a, m., *obnovitel, obnovovatel*, der Umschaffer, Umwandler, Erneuerer, Regenerator.

Regenerovati, z lat., *obroditi*, umwandeln, umschaffen, erneuern, regeneriren. Brt.

Regens-chori, m., *ředitel kůru*.

Regent, a m., z lat., *vladař, správce země* (v čas nezletilosti n. nepřítomnosti panovníkovy), der Reichsverweser. — **R.**, *panovník*, der Herrscher, Regierer. V.

Regesta, pl., n., dle *Slovo*, z lat. regestum, *výtahy podstatných částí z listin v jednu knihu snesené*. Rk. Vz více v S. N.

Regie (z fr., reží), *správa* statků, příjmů n. důchodu na účet osoby třetí, zvl. divadelní, die Verwaltung, Leitung, Regie. Vz S. N.

Regill-us, a, m., mě. sabinské. — *Regillan*, a, m. — *Regillský*.

Regime (z fr., režim), *řízení, správa* (zemská, státní, říšská). Rk.

Regiment, u, m., z lat., *správa, řízení, vladařství*, die Herrschaft, die Regierung, das Regiment. R. nejvyšší přijíti. R. a dobrý řád. — **R.**, *pluk vojska*. V. Spořádati vojsko po regimentích. Kom. Vz Pluk.

Regisseur (fr., režisér), a, m., pořadatel (divadelních věcí atd.), kdo v divadle regii v uměleckém ohledu vede. Vz S. N. Der Verwalter, Anordner.

Registerní umění, die Registrirkunst. Hd.

Registr, u, m., **registr-um**, a, n., **registra**, gt. register, pl., n. (dle *Slovo*), **registřík, rejstřík**, u, m., z lat. registrum, *poznamenání pro paměť věcí běžných*, das Register, geordnete Nachweisung, f., Verzeichniss, n. R-stra příjmů a vydání. V. Do register zapsati, vepsati. V. R. kupecká. — *Registra, všecky soudní knihy mimo desky*. R. *manská*, Zlob., *měšťanův*. Kom. R. *půhonná*. Vz Žer. Záp. II. 189., Tov. 42. R. *pamětní*. Vz Žer. Záp. II. 179. R. *nálezová*. Tov. 12. R. *čelední*, do nichž mzdy čeledi panské zapisovány byly; *důchodní*, das Rentenbuch; *hejtmanová*, jene officiellen Verzeichnisse, in welche der Landeshauptmann

die vor ihm angemeldeten Güterunionen eintrug und welche, wenn beim Landrechte die Eintragung dieser Unionen in die Landtafel erfolgte, durch den Landeshauptmann vernichtet wurden, Tov. 91.; Žer. Záp. II. 66.; *horní* n. *horenská*, do kterých se kupy a prodeje vinohradů zapisovaly; *lesní* für den Holzverkauf; *luční*, für den Ertrag der Wiesenmaht; *oukolní*, fürs Eintragen der Arbeitstage und Löhne der Tagarbeiter; *městská*, Losungsbücher in Städten; *obecní*, das Dorfgrundbuch; *pamětné*, die Gedenkbücher des Landrechtes, b) bei Gutsverwaltungen das Memorialbuch, Žer. Záp. I. 179., Mus. 1835. I. 57.; *pivní*, o výrobě a prodeji piva: *purkrechtní*, für die emphiteutischen Zinsungen; *rybní*, über das Fischerträgniss; *rychtářovy*, über Schuldverschreibungen der Dorfgemeinden; *sirotčí*, in welchen die Waisen der Gutsunterthanen und ihre Gelder ausgewiesen wurden; *správní*, für die fixen Abgaben der unterthänigen Leute; *týhodní*, für die Wochenrechnungen. Gl. 293. — **R.** *v knize, ukazatel*, das Inhaltsverzeichniss. Nač medle veliký počet knih, jichž rejstříky sotva přečetl držitel? Kom. — *Registr u varhan*, jistý řád píšťalek, mutací, der Stimmenzug, das Register. Vz KP. II. 327. R. šoupací, šupka. KP. II. 327. — *Registra* n. registr *u koně, řady zubův*, das Gebiss. Jg. — *Registra*, v obec. ml. *rejstra, lejstra* = *spisy*, Schriften. Rk. Vz Vš. 569. R. dolnov. 1551. — **R.**, *žebřík s děrami k cévkám*, das Register beim Bortenwirker. Nomencl.

Registrace, e, f., *zapsání, zaznamenání*, die Eintragung, Registration.

Registrator, *registrátor*, a, m., *správce spisův úředních*, der R.

Registratorský, Registrator-.

Registratorství, n., das Registratoramt.

Registratura, y, f., *spisovna, sbírka jednacích spisů některého veřejného ústavu n. úřadu a pak i místnosť, v níž jsou spisy úřední uloženy*, die Registratur, Sammlung von Akten u. Urkunden.

Registraturní, *spisovní*, Registraturs-. J. tr.

Registrovati, *zaznamenati, zapsati do seznamu*, registriren, eintragen, verzeichnen. V., Rk.

Registrový, Register-.

Registrum, vz Registr.

Reglement (fr., reglmān), souhrn pravidel pro jednotlivé odvětví služby. Vz S. N. Anordnung, Richtschnur, f.

Regress, u, m., z lat., *postih, postihání něčeho na někom, hojení-se na něčem*, der Regress, Rückanspruch; der Schadenersatz.

Regressiren, sich an etwas, na něčem se hojiti. Vz Hojiti. Brs. 154.

Regruta, y, m., vz Rekruta.

Regula, y, f., lat., *pravidlo*, die Regel. R. de tri n. trium, pravidlo tří, *zlaté pravidlo, trojčlenka*, způsob počtů třemi členy. Rk.

Regulace, e, f., die Regelung, Ordnung, Regulation.

Regularní, *regulární* = *pravidelný*, regelmässig, ordentlich, regulär.

Regularnosť, *regulárnosť*, i, f., die Regelmässigkeit. Jg.

Reguláš, e, m., der Liniensoldat. Slov. Šm.

Regulativ, u, m., *pravidlo, předpis, navedení*, die Vorschrift, Verordnung, Richtschnur, das Regulativ.

Regulator, *regulátor*, a (u), m., *rovnatel, upravitel, upravovatel*. R., přístroj ku zjednání pravidelnosti pohybu strojů, ku př. kyvadlo u hodin. R. elektrického světla. Vz S. N. Der Regulator, Einrichter.

Regulovati, *upraviti, zpravidelniti, spořádati*, reguliren, regeln, einrichten, in Ordnung bringen, festsetzen, bestimmen.

Regul-us, a, m. R. Marcus Atilius, řím. vůdce v 3. stol. př. Kr. Vz S. N.

Rehabilitace, e, f., z lat., *navrácení v předešlý stav, navrácení dobrého jména, občanských práv*, die Wiedereinsetzung in den vorigen Stand, die Rehabilitation.

Rehabilitovati, *navrátiti v předešlý stav*, wiederherstellen, rehabilitiren.

Řehák, a, **Řeháček**, čka, m., Gregorius, Řehoř. — *Řeháček, pták*, druh pěnice, černohlávek, motacilla atricapila, der Klosterwenzel.

Rehan, a, m. = *člověk hrubý, surový*, ein grober Mensch. Us. Tr.

Řeheč, hče, m., ves u Jičína.

Rehek, hka, m., druh pěnice. R. zahradní, na Mor. kominář (Brt.), ruticilla phoenicurus, domácí, r. tihlys, *třasichvosť* (Brt.). Vz S. N.

Řehlovice, dle Budějovice, něm. Tschochau, ves v Litoměřicku u Teplice. Vz S. N.

Řehňa, jm. vyvýšeniny hor drahanských u Pustiměře. TJ.

Řehnice, dle Budějovice, ves u Dnespek.

Řehniti = řehoniti. Rk.

Řehola, y, m. a f., *smíšek, řehtač, chechtač*. Ty řeholo! Ú Příkaz. Msk. Vz Řehule. — **Ř.** = *řehole*.

Řehole, e, f., z lat., regula, vz G, O. — **Ř.**, *pravidlo*, die Regel. Obecní ř. práv městských zní. Pr. měst. 105. Ř. lékařská o krve puštění. Ms. Pakliby dva za jednoho řečníka prosili, tehdy jej první obdrží podlé oné řehole práva: Kdo prvnější jest časem, mocnější jest. CJB. 383. — **Ř.**, *pravidlo, zákon* (řádu duchovního, řád duchovní). Vz Mz. 292. Ordensregel, f. Ř. sv. Benedikta, sv. Dominika. Us. (Někteří) mniši ř-lu mají těžší. Jel. Mor. 70.

Řeholiti, il, ení = *štebetati* (jako řeholnice v kostele), plappern; též quaken. Tč. Us.

Řeholka, y, f. = *řeholnice*.

Řeholní, Ordens-. Ř. člověk, život, šat, Us. Jg., kněz, kanovník, kostel, ústav, Us. Dch., bratr, slib. J. tr., Sš. Mt. 266. Vz Klášterní.

Řeholnice, e, **řeholnička**, y, f., die Ordensfrau. Ros.

Řeholnický, Ordens-. Ř. oděv. Ros.

Řeholnictví, n., der Ordensstand. Ros.

Řeholnictvo, a, n., der Ordensstand. Rk.

Řeholnička, vz Řeholnice.

Řeholník, a, m., der Ordensbruder, -geistliche. Us.

Řehoniti, il, ční = *repetiti, remoniti*, čerstvě a brebtavě mluviti, plappern. Us. Vz Řeholiti.

Řehoř, e, m., z lat. Gregorius. Jest soudný Řehoř. Prov. Na sv. Řehoře plove led do moře. Č. Na sv. Řehoře každý sedlák lenoch, který neoře. Č. Na sv. Řehoře, šelma (n. lenivý) sedlák, který neoře. Vz Hospodářský. Lb., Hrš.

Řehořka, y, f., *rohožka*, die Strohmatte. U Třebíče. Gn.

Řehořov, a, m., něm. Regens, ves v Jihlavsku. PL.

Řehot, u, m., *řehtání*, das Wiehern, Gewieher. Háj. Ř. slonový. Aqu.

Řehota, y, m. n. f., *kdo se řehotá*, unmässiger Lacher o. Lacherin. Mor.

Řehotati, řehotám a řehoci; *řehtati*, řehtám a řehci; *řehotávati, řehtávati = křičeti jako kůň*, wiehern, *jako straka*, schwätzen, *jako žába*, quaken, *rachotiti*, klappern. Jg. Ř., strsl. rъzati (hinnire), koř. rъz z rъg. Mkl. B. 454., 467. — **abs.** Kůň řehtá; řehoce žába, straka, hrom (rachotí). Us. Ta baba řehoce jako žába. Na Ostrav. Tč. Pták řehoce. Us. Brt. Vraný koně řechcó. Sš. P. 453. — **proč.** Bujností řehcí a skáčí. Kom. L. 60. Koně v maštali hladem řehotají. Sš. P. 97. Koně hladem řehtají. Er. P. 113. — **na koho.** Když na koho počnou straky řehotati, jižť i vrány kváčí. Prov. — **kde.** Plní tůlí na plecech jim řehcú. Rkk. 54. A v jeho životě žáby řehotají. Sš. P. 328. Ale **u** Vás koně řechcú; Straka řehoce v černém potoce. Sš. P. 700., 696. — **po kom.** Tvý vraný koníčke po tobě řehtajó. Sš. P. 350. — **čím.** Koni řehce veškeu les = ozývá se řehtem koňským. Brt. — **ke komu.** Jsou jako koně vytylí, jeden každý k ženě bližního řehce. Ger. Ti smilnic a řehcí k ženám cizím. Hus. II. 130. — **se** = *smáti se nemírně, chechtati se*, kichern, wiehern. Jg. — **se kde.** Lesoň řehotal **v** jeskyni. Víd. list. — **se za kým.** Koll. — **se čemu jak.** A se nectně tajemstvím tvým řehce. Sš. Bs. 195.

Řehotka, y, f. = *řehtačka*, die Ratsche. U Příbora. Mtl.

Řehotný, wiehernd. Ř. koně. Us.

Řehoty, dle Dolany, ves u Nov. Jičína. PL.

Řehovice, dle Budějovice, ves u Neveklova.

Řeht, u, m., *řehtání*, das Gewieher. — **Ř.**, *smích*, das Lachen, Gelache. D. Míti z někoho řehty.

Řehtač, e, m., *řehtající*, der Wieherer; *chechtač*, der Lacher; *pták*, anatus, Aqu.; *druh jablek* (v nichž jádra zralá řehtají), der Klapperapfel. Us. — Jg.

Řehtačka, y, f., *která se řehtá*, unmässige Lacherin. — **Ř.**, *chřestačka, hrkavka*, die Klapper, Ratsche, Schnarre, Schlotter. D. Má dobrou řehtačku (odříkačku, vyřídilku). Vz Váda. Prov. — **Ř.**, v horn., die Bohrratsche. Bc.

Řehtati, vz Řehotati.

Řehtavost, i, f., kichernde, wiehernde, schnatternde Beschaffenheit. Ros.

Řehtavý, V., kůň, žába, straka, sluka, wiehernd, quakend, schnatternd; kichernd. — **k čemu.** Koni ř-ví k smilství jsú smilnici bujní, vykrmení. Hus. II. 130. Vz Řehotati.

Řehtna, y, f. = *řehule*. Us.

Řehule, e, f., *ženská smíšek*. Us. v Policku. Kšá. Vz Řehola.

Řehuliti se, il, ení = *smáti se*. Na Policku. Kšá. Vz Řeholiti se.

Řehýňati se = *smáti se*. U Vsetína. Vck.

Řehynky, pl., f., die Quandelkohle. Šm.

Recherche (fr., rešerš), *vyšetřování něčeho*, Nachforschung, f. Rk.

Rechna, y, f.; *vadivá ženská*, ein zanksüchtiges Weib. Us. — **R.**, *klevetnice*. Na mor. Zlínsku. Brt. R. rechní. Brt. — **R.**, *přístroj*, jímž se sukno délkou na rám natahuje. Us. u Rychn. Msk.

Řechotati, vz Řehotati. Mor.

Rechník, a, m., trochiles, pták. Židk.

Rechniti, il, ění, *zpurně státi proti komu, hubovati*, schelten, zanken. — **na koho:** na muže. Výb. I. 681., Št. — **proti komu kdy:** proti druhým v zoufání. Št. (Výb. I. 748.). — **před kým.** Št. Vz Rechna.

Rechnungsart, něm., v mathm.: úkon. Stč.

Recht, něm., **šp.** m.: *právo* (k věci a na osobu), *právně, dobře, v hod, vděk*. Máte r. = pravdu, dobře. On musí míti vždy r. = vždy na vrchu, po svém. Přišel akorát r. — právě v čas, právě v hod. To je mně r. = vděk. Ten kabát je ti recht = sluší ti velmi dobře, přiléhá. Dal mu za r. = za pravé. Šr.

Rechta, y, f. = *rychta*. Sš. P. 687.

Řechtati, v obec. mluvě, vz Řehotati.

Rechteck, něm., *pravoúhelník*.

Rechtor = *rektor*. Na Mor.

Rechu = *řečechu, řéchu* = *řekli*. Kat., Rkk.

Řechy. A tak řechy vachy krkavci zpievali. Pís. 1526. Mus.

Reihe, něm., dvojstup (mužové každého spolku po obratu vedlé sebe stojící. Vz Spolek); čtyřstup (Doppelreihe). Rf.

Reichelka, y, f., reichelia. Rostl.

Reimarka, y, f., reimaria, tráva. Rostl.

Reinerz, mě. v Kladsku, Dušník.

Rej, e, m., *náčelnictví v tanci*, der Vortanz. Rej vésti. L. — **R.** *v tělocviku*, jest soubor proměn, jimiž cvičence souměrným způsobem ze základního postavení vyvádíme a opět v ně přivádíme: a) rozvod, b) svod. Rej 1. jednoduchý, 2. kruhový, 3. čtyřstupový, 4. průstupnický. Tš. Vz KP. I. 440. Der Reigen. R. čarodějnic, der Hexentanz. Dch.

Rejc, e, m., něm. Retz, Rötz, mě. v Korneubursku. Vz S. N.

Rejč, e, m., vz Rýč.

Řejček, čka (u), m., zítřejší den, zítřek, der morgige Tag. To si chovám na ř. V Kunv. Msk. Nevím, jestli ten nemocný dočká ř-čka. Us. Hý.

Rejček, vz Rýček.

Rejčiti, vz Rýčiti.

Rejčka, vz Rýčka.

Rejčový, vz Rýčový.

Rejd, u, m. Vz Mz. 292. — **R.**, *jízda* (zastr.), die Fahrt. Ctib. — **R.**, *s vedlejším pojetím veselosti, lehkomyslnosti = jízda, křiky a skoky* t. j. *se křikem běhání a skákání hřmotné*, der Tummel, Unfug, Muthwille, das Lärmen. Jg. Jaké jsou to rejdy? Jaké tam vede rejdy? Ros. Amazonky muže mordujíce podlé vůle r. svůj provodily. V. R. tropiti; činiti své rejdy; dáti se zase do svých rejdů. Us. Dch. Až bude po tom rejdu, nach dem Tumulte. Dch. R-dy robiti, sich herumtummeln. Na Ostrav. Tč. — *S vedlejším smyslem lsti, úskoku*, der Strich, die Finte. Rozumím já jeho rejdům. Ros. — *S ponětím obtížnosti*, die Beschwerlichkeit. I páni v týž r. jíti musejí jako jejich chlapi. V. — **R.**, *příkrá oklika na silnicích n. cestách*, der Umlauf. Plk. — **R**, *ujetá kolej*, das Geleis. Tu (na cestě) je kamenito, proč vyjíždíš z rejdu? Us. u Petrovic. Dch. — **R.**, *náprava u vozu*, die Wagenachse. Ros.

Rejda, y, f., něm., Rhede, místo, kde se lodi zakotvují, *čerpadlo, stavadlo.* (Šm.). R. zavřená, otevřená. Vz S. N.

Rejdař, e, m., der Rheder. Šm.

Rejdice, něm. Reiditz, ves u Tannwaldu. PL.

Rejdil, a, *rejdílek*, lka, m. = neposeda, Tummler, m. Us.

Rejdilka, y, f., die Tummlerin. Us.

Rejdiště, ě, f., der Spiel-, Tummelplatz. D. R. pro děti. Us.

Rejditi, il, ění. — **s kým:** s koněm, herumtreiben. D. — **R.**, *doráděti*, tummeln, treiben, herumrennen, sich herumtummeln. Co zas rejdíš? — **čím.** Rejdí bujnou myslí ďas (hýbá sebou, jezdí). Puch. — **kde: po** vozech (herumradeln). Dch. **V** tiché túni čerti rejdí. Č. M. 270.

Rejdivosť, vz Rejdnosť.

Rejdivý, unruhig, tummelnd. Us. Jg.

Rejdna, y, f., *kroužek na klíče*, der Schlüsselring. D.

Rejdnosť, rejdivosť, i, f., unruhige Beschaffenheit. Šm.

Rejdovačka, y, f., die Schweifsäge. Skv., Sp. — **R.**, vz Rejdovák.

Rejdovák, u, m., **rejdovačka,** y, f., jistý tanec, ein böhmischer Nationaltanz. Vz S. N.

Rejdovati, *rejdy tropiti.* Vz Rejd. — **R.** = *obraceti, řiditi*, lenken, umwenden. — **abs.** Rozumím já, kam rejduje. C. — **co:** vůz, lodí. D. Rozumím, kam on svou rejduje (kudy ji vede). Ros. — **čím:** vozem. Ros. — **nač** = *měřiti.* D. — **za čím.** Za vojem rejduje se vůz nesnadně. Kram. — **oč.** Dlouho spolu o to rejdovali (jednali). Ros. — **se v co.** Poddaní nechtěli se v náboženství to r. Mus. — **se s čím.** Nevím, kam se s tím dále rejdovati. Vz Nesnáze. C.

Řejech = řekl jsem. Výb. I. 11.

Reif, z něm., vz Ráf.

Rejekce, e, f., z lat., vyhození, za-, odmítnutí, die Verwerfung, Abweisung, Rejection.

Rejha, vz Rýha.

Rejhan, a, m., *sedlák* (nadávka). U Kostl. nad. Or. Ktk.

Rejhartice, dle Budějovice, Reigersdorf, ves u Hofu na Mor.

Rejholec, lce, m., dřevený kolík způsobující drkavý pohyb koše (korčáku), der Rührnagel. Prm. IV. 249., Jg. — **R.**, der Strassengraben. Vz Příkop.

Rejhovačka, y, f., *kružidlo*, der Radzirkel. Šp.

Rejhovadlo, vz Rýhovadlo.

Rejhovati, vz Rýhovati.

Rejhovník, vz Rýhovník.

Rejhrad, vz Rajhrad. Tk. III. 658.

Rejhradec, dce, m., ves u Rejhradu. Tk. III. 95.

Rejchan, vz Rejka.

Rejka, y, f., silný sochor k dobývání pařezů, ein Pfahl. — *R-y*, hráze u řebřin na dlouho po obou stranách položené n. zadělané, die Leiterlatte. — **R.**, *rejkan, rejchan, rýkan, rejkant*, u, m., *vodník* u tkalců, die Scherlatte. Us. Vz Rejka.

Rejkan, rejkant, u, m., v tkadl., die Scherlatte. Šm. Vz Rejka.

Rejkanta, vz Tkadlcovství.

Rejkati, ratschen. Šm.

Rejkotnosť, i, f., die Gewendigkeit.

Rejkotný, *rejdivý, obratný*, gewendig. Plk., Reš.

Rejkovice, dle Budějovice, Reikowitz, ves u Vlašimi; b) u Hořovic. PL.

Rejl, vz Rýl.

Rejlec, lce, **rejleček, rylek, rylík** — *rýč.* — **R.**, *násypka* u řepního krojidla. Šm.

Rejmař, e, m., z něm., der Reimer.

Rejmný, *červený*, roth. Ms. kn. lék.

Rejn, vz Rýn.

1. **Rejna,** y, f., *bidlo u plachty lodní*, die Segelstange, die Rahe. Vz Ráhno.

2. **Rejna,** y, f., *ženská ráda doráděјící, dorádilka*, eine Muthwillige. — **R.**, *běhna*, eine Läuferin.

3. **Rejna,** y, f., *úpor.* Čaj jen v polních rejnách se sází. Světz.

Rejnčidlo, a, n., das Ziehwerk (b. Glas.)

Rejní, vz Rýní.

Rejnice, e, f., *průtok*, v hutn., das Fliessloch. Šm. R. tavířská. Šm.

Rejnok, a, m., der Roche, raja, ryba. Dle Rk. chyba tisku m.: nejnok = Neunauge. R. elektrický, torpedo Galvanii či marmorata; r. ostnitý, raja clavata. Vz Frč. 304.-306., KP. II. 244. R. bodlavý, okatý, peřestý, ostrý, hladký. V., Jg. — **R.**, *orel*, raja aquila, der Rochenadler. Šm.

Rejnokovitý. R. ryby. Vz Rejnok.

Rejnovátko, a, n., u sklen., die Ziehbank. Šm.

Rejnský, vz Rýnský.

Rejpač, vz Rýpač.

Rejpadlo, vz Rypadlo.

Rejpák, vz Rypák.

Rejpal, vz Rýpal.

Rejpati, vz Rýpati.

Rejra, y, f., tanec v kolo, der Reihen-, Kreistanz. — **R.**, *rejd, dorádění, skákání*, Sprünge, Streiche, der Muthwille. Jiní provodí rejry a skoky. Kom. Myslivosť a rejru provozovati. Ptr. exc. Divně s ním svou rejru ďábel provozoval. Fil. zám.

Rejrati, rejrám a rejří = *rejry prováděti*, im Kreise tanzen; *dováděti*, treiben, Sprünge machen; *s významem prostopášnosti, smilnění*, liederlich, ausgelassen leben, scherwenzen. Jg. — **s čím**: se statkem (nehospodařiti). Lom.

Rějs, u, m., *rohatina na ptáky*, eine Leim-, Vogelstange. Us.

Rejsada, y, m. a f., *otevřhuba, zevel*, der Maulaffe.

1. **Rejsek**, ska, m., sorex, die Spitzmaus. R. obecní, vodní, s. fodiens, hranatořepý, čárkovaný, veslonosný, kařelný, bělozubý, etrurský, plaskoocasý, nábožný, pižmový, zrutný, pěkný, ryšavý, krátkoocasý, Ssav., domácí, s. araneus, ploutvoocasý, s. remifer, trubonosý, macroscelides typicus, nejmenší, crocidura suaveolens. Vz S. N., Frč. 393. — **R.**, sku, m., das Streichmass, das Streichmodell. Skv., Šp. R. dvířkový, der Thürreisser. Šp. — *R-ky, kraslice, červená vejce*, na nichž všelijaké ozdoby jsou vyryty. U Nové vsi v Krumlovsku, gefärbte Ostereier. Bar.

2. **Rejsek**, ska, m., *kreslič*, der Zeichner. Star. let. 211.

Rejskový, *rejskovitý, rejskovi podobný*, spitzmausähnlich. R. přímrakovec, plossophaga soricina. Ssav.

Rejský, vz Rajský.

Rejsna, y, f., *huba*, der Mund. Ta má rejsnu (o povídalkách). Us. u Rychn. Msk.

Rejsovací, Reiss-. R. kružidlo, kniha. D.

Rejsovadlo, **rýsovadlo**, a, n. R., veškeré náčiní, jehož k rýsování na papíře potřebí. R. obsahuje z pravidla pravítko a kružítko; jindy se k němu přidávají *úhelnice, transportér* (k měření a přenášení úhlů), *pravítko rovnoběžné, kružítko eliptické, péro rejsovací* atd. Vz S. N. Das Reisszeug.

Rejsovák, u, m., das Rissmesser, der Risshacken. Rk.

Rejsování, n., das Zeichnen, die Zeichnung. R. konstruktivní, průmětné, situační, perspektiva, kamenořez atd. S. N. — **R.**, rejsovnictví, die Zeichenkunst. — **R.**, *náčiní, rejsovadlo*, das Reisszeug. D.

Rejsovati, *navrhovati obraz něčeho*, zeichnen, reissen. — **co**: obraz, Kom., strom. D. — **čím**: tušem. Us. — **jak**: **na** ztraceno r. D.

Rejsovátko, a, n., der Reissstift. Šm.

Rejsovka, y, f., *rejsovací péro*, die Reissfeder. Šm.

Rejsovna, y, f., der Zeichensaal. Šm.

Rejsovní, Reiss-. R. péro, D., umění, Mus., prkno, kniha, uhel, křída, škola, stůl. Šp.

Rejsovnice, e, f., die Zeichnerin. D.

Rejsovnický, Zeichen-. R. mistr, rejsovník. D.

Rejsovnictví, n., die Zeichenkunst, Zeichnung. D., Jg.

Rejsovník, a, m., der Zeichner. D.

Rejstra. Bílých rejster potomstvo (ženské pohlaví). Č. V rejstřích takto stojí; Odvolala se na rejster panský a na pány. NB. Tč. Vz *Registr*.

Rejstřík, u, m., *seznam, ukazatel*. R. vůbec jest každý seznam věcí stejnorodých ku př. zboží, požitků atd., zvl. pak jest r. v knihách obsah knihy dle abecedy spořádaný (věcný, slovový, osobní). Kázal sobě odeslati ten rejistřík. Bl. Žv. Aug. 59. — **R.**, hustá řičice na vytáčení lněného semena. V Poličce. Kšá. — Vz Registr, Seznam.

Rejsunek, nku, m., *ná-, výkres*, eine Zeichnung. Jg.

Rejšice, dle Budějovice, Reischitz, ves u Loučína.

Rejt, u, m., z něm., *jitrní pole, klučenina*, das Gereut, Rodeland, der Neubruch. D. — **R.**, *paseka; palouk, suchopár*. Us. — **R.**, špatná barva hnědočervená. Vz Rejtový.

Řejtati = *řehtati*, wiehern. Kobyla řejtá. Us. Dch.

Rejthar, a, m., na Slov. *rajtar*, z něm. Reiter, *jezdec*. V. Bitva mezi rejthary. V. Vz Žer. Záp. I. 56., 57., 85., 265. — **R.**, u, m., obilní mandel se snopem šikmo položeným. V Policku. Kšá.

Rejthařiti, il, ení, Reiter sein, als Reiter dienen. Ros.

Rejtharka, y, f., die Reiterin. Vz Rejthar. — **R.**, die Reiterpistole. Ms. 1631. Gl. 294.

Rejtharsko, adv. Přijel na r. (na koni). Us. Kšá.

Rejtharský, *jezdecký*, Reiter-. R. kůň, D., praporec, sedlo, sukně, V., kruh, der Reitring. Gl. 294.

Rejtharství, n., der Reiterstand. Ros., MP. Někteří dali se ve všecko zlé: v rejtharství, v zlodějství, v loupeže. Bart. 346. 29.

Rejtharstvo, a, n., die Reiterei. Ros.

Rejti, vz Rýti.

Rejtový. R. punčochy (červené, špatné). Us. u Domažl. Vz Rejt.

Rejví, n., *bramborová nať, bramborovina*, das Erdäpfelkraut. Us. Dch., L. Šbk.

Rejvoda, y, f., der Rebebogen? Gl. 295. Vinice nejspíš řezbami a r-dami zvelebeny a zavedeny býti mohou. Mus. 1835. I. 65.

Rejz, i, f., z něm. Reis, das Reisig. Na stav prouti panské neb rejz. Gl. 294. — **R.**, *rýže, rýžoviště, rýžovna*, die Goldwäsche, das Waschwerk. Hý. Horníci dělají na horách, na rejzích, na potocích, na řekách . . 1437.

Rejzí kůň = *ryzka*. Db.

Rejže, vz Rýže.

Rejžistý, vz Rýžistý.

Rejžiště, vz Rýžiště.

Rejžitec, vz Rýžitec.

Rejžní, vz Rýžní.

Rejžovec, vz Rýžovec.

Rejžovice, vz Rýžovice.

Rejžoviště, vz Rýžoviště.

Rejžovitý, vz Rýžovitý.

Rejžovka, y. f., vz Rýžovka.

Rejžový, vz Rýžový.

Rek, a, m., *hrdina*, der Held. Statečný r. V. R. v boji. D. Udatný a bojovný r. V. Báseň o reku, o recích. Tento r. vykonal mnoho slavných činův.

1. **Řek**, řku, m., *rčení* (cf. ná-řek). Rčení to či ř. ten vzat od volů, kteří . . Sš. Sk. 278.

2. **Řek**, u, m., *slabika*, die Silbe. Hus., D. exc.

3. **Řek** (zastr. *Hřek*), a, m., z lat. Graecus, der Grieche; pl. Řekové; lok. v Řecích lépe než v Řekách. Jg. Cikána ošidí Žid, Žida Řek a Řeka čert. Č. — **Řeky**, pl., řecká země, Řecko, Griechenland, n. Do Řeků jeti. Troj. Do Řek. Dal. k. 51.

Řeka, řéčka, říčka, y, f., od slov. rěju = teku, řinu se, Šf., cf. řec. koř. *ῥυ, ῥέω*, skr. sru, fluere. Schl. Dle Gb. Hl. 144. koř. ři (řinouti), i stupňováno v ê před souhl. Strsl. rêka, lit. rokě. Mkl. aL. 58. Na mor. Zlínsku: *říka*. Brt. — **Ř.** původně tolik co *voda, tok*, die Fluth. Veslo volné, jímžby od lodí a k lodí řeku hrnouti mohl. Exc. (Č.). Ř. jest každá živá ve zvláštní dlouhé, neckovité prohlubině (řečišti) o vyvýšených okrajích (březích) tekoucí voda značnější mohutnosti. S. N. Der Fluss. Řeka občasná či periodická. S. N., plavná, rychlá (bystřice), Sp., stepná, peřej (tekoucí přes kameny po různu stojící). Nz. Dno řeky slove: *řečiště, tečiště, řečisko, koryto* (Šm.), kraje řeky jsou: *břehy*; větší řeky, které *veletok* pojímá, slují: *poboční řeky*, menší: *přítoky*; kde ř. do jiné řeky n. do moře vtéká, tam jest její *ústí*. Pt. Ř. pobřežní, pomořská, Küsten-, která do moře teče, ale pobočních řek nemá. Blř. Ř. hlavní, která poboční řeky přijímá a do moře vtéká. Blř. Ř. pramenná či pramenitá, Quell-, bližní, Zwillings-, ztracená (prorva, ponikle, ponikev, verschwindender Fluss). S. a Ž. Země mezi řekami: *meziříčí*, das Flussbinnenland; bydlič při řece: *pořičan*, der Flussanwohner; *pořičí*, das Flussgebiet, das Flussufer; *souřičí*, das Flusssystem. Šm. Samoděk vyplynuly dvě ty jednotoké řeky ze zdroje Krista. Sš. J. 25. Vz KP. III. 356. O řekách českých vz více v S. N. II. str. 315. Začátek, pramen, kraj n. okrajek, Us., přítok, rameno řeky, S. N., zámraz (zamrznutí) řeky (1662.), kotlina, spád, síť řek, Us., hladina (Flussspiegel), koryto řeky. Dch. Břeh (levý, pravý), pořičí (území okolo řeky), vrchoviště (část pořičí u vřídla), tok, ústí řeky. Tl. Ř. roste. Dch. Ř. vzniká, prýští se, vyvěrá, temení se, pramení se, hlaví se, vytéká, přitéká, pochází, vychází z hor, stéká s hor, béře počátek; ř. má počátek, zřídlo, prameny; ř. sbírá vody, prameny; ř. teče, teče vedlé města, obtéká město, jde (směrem), béře se, plouží se, plíží se, valí se, valí vody, proudí, proudí se, spěchá, hrne se, běží, žene se, pádí, probíhá údolí; ř. protéká, prochází zemi, zemí, údolím, jezerem; ř. stisněna jest skalami; ř. prosoukává, prorývá se do roviny, rozlévá se na šíř, zvlažuje nebo zavlažuje zemi, dotýká se říše, ohraničuje ji; ř. činí, tvoří, působí hranice; vstupuje, vchází do země; vytéká, vybíhá z ní; přetéká do jiné země; opouští zemi; ř. tvoří, činí oblouk, okliku; teče obloukem, obloukovitým směrem; otáčí se, zatáčí se, běží obloukem, kroutí se, vine se, vybočuje, obrací se, vyměňuje směr, nabývá směru, dostává směr, zahýbá se, teče kolenkovitě, má kolenkovitý běh, ohýbá se dvojím kolenem; ř. se stává splavnou, splřnou; jest splavná, nese plti, lodi, slouží plavbě; ř. rozchází se do roztoku, roztéká se do ramen, obtéká ostrov, dělí se, rozštěpuje se na ramena, rozděluje se na hrdla; ř. ústí, ústí se, teče, vtéká, vytéká, přitéká, padá, vlévá se, vylévá se, vchází do moře; ř. tratí se v něčem; ř. splývá s řekou; hlavní ř. pobočné vjímá, přijímá; ř. obohacuje se, sesiluje se jinými řekami; spojuje, pojí, schází se s nimi, přibírá je, jest bohata přítoky. Š. a Ž. Ř. z koryta vystupuje. Sš. Sk. 112. Řece vysychá v krku (je vyschlá). Na Žamberště. Dv. Ř. hučí. Pt. Vpád řeky do moře. V. Řeky do moře vpadají. Har. Prostřed řekou. Ř. se rozvodnila. Za řekou bydleti. D. Řeky přibylo. Řekou jde led. D. Čí jest řeka, toho i břeh i ostrov v ní. (Čí břeh, toho i ryba). Rb. Napil se naposledy v řece (utonul). Vz Smrť. Č. Tím ř. není horší, že z ní psi pijí. Č. Vodu do řeky nositi (cf. Dříví do lesa voziti). V. Ať přeskočil vlk strúhu, nepřeskočí řeku. Prov. Ř. bez potoků nic není. Km. Nyní máme oba dva vody dosť, pravila řeka, když přišla k moři. Hnš.

Rěka, *Rjeka*, y, f. (*ne*: Řeka), mě. přímořské v Chorvátsku, it. Fiume, lat. Flumen. Vz o něm více v S. N. — *Rěcký*.

Rekapitulace, e, f., z lat., *opakování hlavních částek*, die Wiederholung, Rekapitulation. — **R.** *v účetnictví* = přehledné sestavení jednotlivých součtů, aby hlavní součet snáze z nich se nalezl. S. N.

Rekapitulovati, *v krátkosti opakovati*, wiederholen, rekapituliren. Rk.

Reklama, y, f., z fr. réclame, *rozhlašování, roztrubování*, článek v novinách otištěný, kterým se knihy, umělecká díla, ba i osoby vychvalují. Vz S. N.

Reklamace, e, f., z lat., *ozvání se proti něčemu, stížnosť, žádání něčeho nazpět*, die Gegenerklärung, Zurückforderung, Reklamation.

Reklamační, Reklamations-. R. lhůta. J. tr.

Reklamant, a, m., z lat., kdo něco reklamuje. S. N.

Reklamovati, *ozvati se proti čemu, žádati něčeho nazpět*, Einrede thun, zurückfordern, reklamiren. J. tr.

Reknosť, i, f. = *rekovnosť*. Pcht.

Řeknouti, vz Říci.

Řeknutí, vz Říci, das Sagen, der Spruch.

Řeknutý, *lépe*: *řečený*, gesagt. Ros.

Řekočist, u, m., vz Bagger. Tpl.

Rekognosce, e, f., z lat., shlédnutí, shlídání, výzvědy ku poznání krajiny neb postavení nepřátelského vojska, die Erkundigung, Kundschaft, Rekognoscirung. S. N.

Rekognoscent, a, m., z lat., kdo rekognoskuje, der Späher, Kundschafter, shlédatel. S. N.

Rekognoskovati, *ohledávati krajinu, postavení nepřátelského vojska*, ausspähen, auskundschaften, rekognosciren.

Rekollekce, e, f., *nábožné rozjímání*, Sammlung der Gedanken, Rekollektion. S. N.

Řekomilka, y, f., potamophila, tráva rýžovitá. Rostl.

Rekommandace, e, f., z fr., *poručení, schválení*, přímluva, die Empfehlung, Anpreisung, Fürsprache, Rekommandation.

Rekommandovati, *doporučiti, schváliti něco; přimluviti se za někoho,* empfehlen, anpreisen, Fürsprache einlegen, rekommandiren. Rk., S. N. — R. list (psaní), poště doporučiti, za co se 10 kr. platí; ztratí-li se list, přísluší zasylateli náhrada 20 zl., rekommandiren. Vz S. N.

Rekompensace, e, f., *náhrada, vyrovnání,* der Ersatz, die Entschädigung, Rekompensation.

Řekomyš, i, f., potamomys, mysopotamus, ssavec bobrovitý.

Rekonstituce, e, f., z lat., *opětné zřízení,* die Wiederherstellung, Rekonstitution.

Rekonstrukce, e, f., *opětné zřízení,* der Neubau, die Neubildung, Rekonstruktion.

Rekontra nebo zkráceně *re,* v karetní hře = a vyhrám přece; *rerekontra* n. zkrác. *rere* = a prohráš přece. Vyhrál rerekontra. Us. Zkr.

Rekonvalescent, a, m., z lat., *pozdravující se, kdo se pozdravuje po nemoci,* der Genesende, sich Erholende, Rekonvalescent. Rk.

Rekopěvčí, rekopěvecký, Heldensänger-.

Rekopěvec, vce, m., der Heldendichter, -sänger. C.

Rekopěvectví, n., die Heldensängerei. Jg.

Řekopis, u, m., die Flussbeschreibung. Šm.

Rekoplodný, heldenzeugend. R. země.

Rekosláva, y, f., der Heldenruhm. Km.

Řekostěnice, e, f., galgulus oculatus, die Flusswanze. Šm.

Řekosvině, ě, f., das Flussschwein. Šm.

Rekot, u, m., *mluvení, horování,* das Reden, Gerede. Us.

Řekotati = *řehotati,* quaken (o žabách). Ostrav. Tč.

Rekovati, *rekovávati,* Heldenthaten verüben; *mudrovati.* Ros.

Řekovati, *rozpustile si vésti,* ausgelassen leben, schwärmen. Ms. Veleš.

Rekovec, vce, m., der Heldling. Zlob.

Rekovnosť, i, f., der Heldenmuth. Jg.

Rekovný, *hrdinský, udatný,* heldenmüthig, Helden-. R. muž, Troj., skutek. Zlob.

Rekovod, a, m., der Heldenführer. Šm.

Rekovský, *rekovný, hrdinský,* heldenmüthig, heldenmässig, Helden-. R. čin, Br., počínání, Sych., skutky, Bib., pohled. Šm. Rekovsky bojovati, si vésti. Ros.

Rekovství, n., *hrdinství,* der Heldenmuth, die Heldenthat. Udatnosť a r. Br. Při tom více lsti a r. užíval. Br. R. na nepřátelích dokazovati. Troj. Provedl veliké r., že ženu upral (ironicky). Ros.

Rekovstvo, a, m., die Helden, Heldenschar. Šm.

Rekreace, e, f., v obec. mluvě *regrace, legrace,* z lat. recreatio, *odtucha (odleva od práce),* die Erholung, Erfrischung, Rekreation. Školáci mají týdně rekreaci = prázdno (prázdniny, když to několik dní trvá). Chasa má rekreaci = veselou hodinku. To vám byla r. = *štvanice, švanda,* der Jux, Schwank, das Spektakel. Šr. Každá r. něco stojí (přepiatý žert končí se s mrzutostí). Lb.

Rekrut, a, m., z fr., *branec, koho vzali na vojnu, nováček,* pokud není dostatečně vycvičen, neu angeworbener Soldat. Us. Radujte se páni, vedem vám regruta; Regruta-li vezú, či hrdelních věžňů; Vemte drábi, vemte pouta, odvedem ho za rekruta. Sš. P. 568., 573., 570.

Rekrutník, a, m., der Werber. L.

Rekrutování, n., *odvod k vojsku,* die Rekrutirung.

Rekrutovati, *na vojnu bráti n. odváděti,* Truppen werben, ausheben, rekrutiren.

Rekrutýrka, y, f., *odvod,* die Rekrutirung. Pk.

Rektifikace, e, f., z lat., *upravení něčeho* ku př. *daně, oprava něčeho,* katastru, die Rektifikation, Berichtigung, Verbesserung. — *Ve fysice* je r. = určení možných chyb nějakého nástroje geodetického n. astronomického tak, aby bylo lze chyby z nedokonalosti nástroje pošlé opraviti. — *V technologii* jest r. opětné destillování tekutiny jednou již destillované, čímž čistější se stává. — *V mathem.* znamená r. proměnění oblouku nějaké křivé čáry v stejně dlouhou čáru rovnou, tedy zpřímení čáry křivé. S. N.

Rektifikační, Rektifikations-. R. výkaz. J. tr.

Rektifikovati, *zpřímiti, napraviti, upraviti,* berichtigen, verbessern, rektificiren; *přečistiti* (v lučbě), überdestilliren, läutern. Rk., Čern.

Rektor, a, m., lat., *správce, ředitel,* der Rektor. V. R. magnifikus, r. nebo přednosta universitní, předseda akademického senátu a ředitel disciplinární správy. Vz S. N. Na Mor., Slov. a ve Slez. r. = *učitel školní,* který také kostelní službu koná, der Schuldirektor. V obec. mluvě: *rechtor.* A když bylo na svítání, šel rechtor zvonit klekání. Sš. P. 791.

Rektořisko, a, n., ein schlechter Rektor.

Rektorka, y, f., die Rektorin.

Rektorský, Rektors-. R. úřad.

Rektorství, n., das Rektoramt. Jg.

Rekurrent, a, m., z lat., *stížnosť vedoucí,* der R.

Rekurrovati, *odsaditi, odsazovati k vyššímu právu n. úřadu o něco n. pro něco;* stížnosť vésti k vyššímu úřadu, sich an eine höhere Instanz, berufen, rekurriren. — **kam: k** vyšší soudní stolici.

Rekurs, u, m., lat., *stížnosť na některé úřední rozhodnutí,* Rk., *odvolání se z rozsudku nižší soudní stolice vyneseného k stolici vyšší,* S. N., *odsázka,* J. tr., die Berufung, der Rekurs. R. stížný (Recursbeschwerde), Er.; r. vzíti (einen R. ergreifen). J. tr. Im Rekurswege, způsobem r-ku (odsázky). J. tr.

Rekusace, e, f., z lat., *zamítnutí, odepření něčeho,* die Weigerung, Ablehnung. S. N.

Rekviem, rekvie, f, pl., f., lat., *mše za mrtvé, mše zádušní, mše černá,* od počátečních slov lat.: requiem aeternam dona eis

Domine — pokoj věčný dej jim Pane. Das Requiem, die Seelenmesse. Byly za ně rekvie v Ořechově na pivě; Zpívali zaň rekvie v tej bzeneckej hospodě na víně. Sš. P. 714. Vz S. N. — **R.**, *hudební skladba*, mše za mrtvé v hudbu uvedená. Vz S. N.

Requiový, Requiem-. R. mše. Sš.

Rekvirovati, *požádati zač n. něčeho na někom, dožádati se čeho na kom*, fordern, requiriren.

Rekvisice, e, f., z lat., *vymáhání něčeho, dožádání*, Rk., *případně i násilné vymáhání potřeb válečných všeho druhu*, die Forderung, Requisition. Vz S. N.

Řeky, vz Řek, 3.

Řekýlek, lka, m., člověk Řeků zpozdile následující. Měst. bož. II. 180.

Rekyně, ě, f., die Heldin. Kom. J. 647.

Řekyně, ě, f., die Griechin. Troj.

Relace, e, f., z lat., *oznámení, zpráva*, der Bericht, die Anzeige, die Relation. V.; zejména slove relací ústní n. písemní správa, kterou ve sboru podává jeden člen jeho (referent) o aktech jemu ku přečtení a k posouzení předložených v tom způsobu, aby každý člen sboru o aktech těch tak jasného pojmu nabyl, jakoby sám je byl četl. Vz Posel. R-ci činiti. Kom. Vz Vš. 569. — *V mathem.* slove r. způsob, jakým veličiny souvisí. S. N.

Relais (fr., relé), *přepřahání*, der Pferdewechsel; místo odpočinku, der Rastort. Rk. — **R.** *v pevnostech*, cesta mezi příkopy a náspy. — **R.**, vz Přenášeč.

Relativní, z lat., *poměrný, potažný, potažitý*.

Relator, a, m., v strčes. právě posel, který od krále n. od pánů z plného soudu neb od země z obecného sněmu do desk za jakoukoli příčinou poslán byl. S. N. Vz Posel. — **R.**, jene zwei Mitglieder des Landrechtes, welche den im potaz formulirten nález (das Urtheil) öffentlich vorlasen. Gl. 294.

Relaxace, e, f., z lat., *ochabení, seslabení, uvolnění*, Nachlassung, Erschlaffung, Befreiung, Milderung, Erleichterung, f.

Relaxantia (remedia), prostředky zánět umirňující, abspannende Mittel. S. N.

Relegace, e, f., z lat., *vypovězení, vyloučení*, Verweisung, Verbannung, Relegation. R. byla u Římanů mírnější druh vyhnanství, internace; nyní je r. vyloučení studujícího z university. Vz S. N.

Relevace, e, f., z lat., osvobození (od obžaloby), Enthebung, Relevation. S. N.

Relicitace, e, f., z lat., *nová, opětovaná dražba*, die Relicitation. Šp. Vz S. N.

Relief (fr., reljéf), u, m., *vypuklá práce v řezbářství*, die Erhabenheit, erhabene Arbeit in Metall, Marmor u. dergl. *Basrelief* (báreljéf), plosko vypuklá, povypuklá práce řezbářská; *demirelief* (dmireljéf), polouvypuklá práce n. řezba; *hautrelief (hóreljéf)*, řezba vysoko vypuklá. Rk. Vz S. N.

Religio, lat., **religie**, e, **religí**, f., zastr. = *náboženství*, die Religion. Nic tu nepomáhá víra a religion. Dač. — *Religijní, lépe:* **náboženský**. Šb.

Relikviář, e, m., z lat. reliquiarium, *schránka na ostatky svatých*, das Reliquienbehältniss.

Relikvie, relikvií, pl., f., *ostatky svatých*, die Reliquien. Rk. Vz S. N.

Relmo, vz Lermo.

Reluice, e, f., z lat., přeměnění jistých prací, služebností, dávek a jiných povinností na přiměřenou část peněžitou, die Reluition. Vz S. N.

Řemdih, u, m., *zbroj starých Čechů na způsob palice, čekan*, der Streitkolben, Morgenstern. Hus. I. 176. Koňové do příkopů padali a Čechové je ř-hy bili a mlátili. Háj. Hbitě hned ř-em na Tatara švihne. Klc.

Řemdiška, y, f., cimbex, hmyz pilatkovitý. Krok.

Řemditi, il, ění, *hlučiti, remtati*, lärmen, poltern. Lex. vet.

Remedi-um, a, n., lat., *prostředek*, das Mittel.

Řemen, u n. e, m., **řemének, řemínek (řemýnek)**, nka n. nku, **řemeněek**, ečku, m., **řemení**, n., **řemeníčko**, n., strsl. ремєнь. Vz. Mkl. B. 236., 237., Mz. 70. Der Riemen. Ř. = dlouhá, více méně široká proužka kůže, jíž ku stahování a svazování věcí užíváme. Obyč. zapínají se konce ř-nu přezkou. Ř. bez konce (na obou koncích spojený a přes dvě kladky ztuha napnuté běžící, jimiž otáčení se jednoho hřídele na jiný třením se převádí, což místo zubních kol zvl. při rychlém otáčení jest prospěšno). S. N. Ř. kožený, z kůže hovězí, V., popružní, utahovací, u obuvi (švihel), Us.; řemeny křížem n. skřížené, nekonečný = bez konce. Nz., Vys. Ř. na rýsovací desku, útočný (Anziehriemen), úvěsný (Hängeriemen), Rk., ř. u koně: nánosek (Nasenr.), nábradek (kulatě sešitý, Kinnr.), přední, popružní (Sprungr.), Rf., podocasní, podocasník n. farkaš, Sp., obtahovací (na obtahování břitev, nožův atd.), der Abziehriemen. Cn., Rk. Ten řemen dobře obtahuje. Us. Řemen převodný, der Transmissionsriemen, hnací ke strojům, Treibr. Us. Dch. Ř. obuvi rozvázati. Hus. Napouštění hnacích řemenů, vz Prm. III. č. 19. Ř. strojnický, pryžový, pryžovaný (pryží napuštěný). Prm. Řemení jízdecké, das Reitzeug. Čsk. Uvázala žena muže na řemínek. Sš. P. 670. Ř. ku bruslím, náševní, k chomoutu, nadržovací. Šp. Řemení rozvázati. Kom. Do řemenů vzíti (do vazby). V. Řemením někoho svázati. Řemenem někoho přetáhnouti, přepásati. Řemen z něčeho řezati; řemeny dříti s někoho, tahati. Šp. Kde hospodář s hospodyní za jeden ř. netáhne, statek nehrubě dobře si stojí. Us. Člověk může, dokud ř. stačí. Us. Kšá. Všeho jen, pokud ř. stačí. Sk. Dělej, jak ti ř. stačí. Č. Tak dělati, jak ř. stačí. Vz Hospodářství. Č. Větší ř. krájel, než kůže stačovala. Vz Marnotratný. Č. Větší ř. kráií, než mu kůže postačuje. Lb. Jak ř. stačí, hospodařiti. Vz Šetrnosť. Lb. Tak krejčí kráií, jak mu (řemen) stačí. Lb. Ř. v ohni se nepolepší (bitím nikdo se nezlepší). Zpraví se, jako ř. v uhlí. Mus. Polepší se co ř. v ohni (bude vždy horší). Tak se napravil jako řemeň v ohni. Mt. S. Vz Ničema. Dobře jest z cizí

kůže ř. krájeti. Až počnou do svých hrnečků nahlídati a svých řeménků potahovati (ze svého živi býti). Rým. Běži mi tu o ř. Nepoběhne tu o řemen, než o celou kůži (o všecek statek, o hrdlo). Ros. Jde mu netoliko o řemen, ale i o celou kůži. Chce z té kůže ř. míti (nějaký užitek). Mus. Hejtmané (Mansfeldovi) měli naději, že také nějaký ř. z té kůže dostanou. Škl. V. 61. Ví liška, komu ř. ohryzla. Až koza dí: Řemeu (= nikdy). Mus. Tvrdé má řemení (je skoupý, nedá se táhnouti). Vz Lakomý. Ros. Ne táhni řemenu s čertem, chceš-li, ať je tvá kůže celá. Šp. Staří říkali: A my letos jako lůni šlechtíme se jako ř. v úhni. — Ř., *polt*, die Speckseite. Ř. sádla n. slaniny. Myslím, že z toho vepře budou čtyři hodné řemeny. Us. Deh. — Ř., *veslo*, das Ruder, der Riemen. Tab. lid. 53.

Řemenáč, e, m. = *řemen*. Její chrbet husle byl a šmytec dubový kyj, řemenáče ja to byly struny. Sš. P. 671. — Ř., *řemenový kotouč*, die Riemenscheibe. Prm.

Řemenář, e, *řemenik*, a, m., *uzdář*, der Riemer. V. Vz Tk. II. 547. — Ř. (nástroj řemenářský), vz Náklon.

Řemenařiti, il, ení, das Riemerhandwerk treiben.

Řemenářka, y, f., Riemerin, f.

Řemenářský, Riemer-. Ř. práce. Ros.

Řemenářství, n., řemeslo obírající se zhotovováním řemenů a drobnějších věcí kožených (pochev, opasků, obojků atd.), *uzdářství*, das Riemerhandwerk. Učiti se ř. Ros. Vz více v S. N.

Řemenatý, *řemenitý*, voll Riemen. Cf. Řemenitý.

Řemenec, nce, m. = *řemének*. Slov.

Řemének, nku, m., *lépe* než řemýnek. Vz Řemen.

Řemení, das Riemenzeug. Vz Řemen.

Řemenice, e, f., ochmet jmelovitý (Šm.), loranthus, die Riemenblume. D.

Řemeníčko, a, n., vz Řemen.

Řemenňák, u, m., *karabáč*, Geissel, f. Slov. Bern.

Řemenník, řemeník, a. m. = *řemenář*. Troj.

Řemeniti, il, čn, ční, přiřemeniti, riemen. Šm.

Řemenitý, Riemen-. Cf. Řemenatý. Ř. měchýř, hypnum loreum, das Riemenmoos.

Řemenný, Riemen-. Ř. bič. V., opraf, úzda, Sš. P. 753., provaz. Bj.

Řemenov, a, m., něm. Řemenow, ves u Pelhřimova. PL., Tk. III. 36.

Řemenovitý, riemenartig. Ř. žábry. Krok. II. 123.

Řemenový, Riemen-. Ř. kotouč, v horn., die Riemscheibe, Bc., opraf.

Řemesélko, a, n., das Handwerkchen. Neškodného řemesélka se chytil (krádeže). Ros.

Řemeslně, künstlich; handwerksgemäss. Ř. malovati, něco konati. V.

Řemeslnice, e, **řemeslnička**, y, f., die Handwerkerin. — Ř., *umělkyně, mistryně*, die Meisterin, Künstlerin. Zima jest ř-ci všech věcí. Toms.

Řemeslnický; **-ky**, *po-cku*, Handwerker-. Ř. nádobí, V., plat, pokladnice, Us., tovaryš, D., soud, řád, J. tr., škola (vz S. N.), komora, běh, stav, hospoda, společník, proletariat, pořádek, mzda, jednota, obyčej, živnosť, zvyk, právo. Šp. — Ř. = *umělý*, kunstreich. Ms. Veleš.

Řemeslnictví, n., *řemeslo*, das Handwerk. Theologia začala býti ř-ctvím. Kom. To ř. toho mocně hlásá, jenž vše tak v řádu drží. Kom. — Ř., die Technologie. Mus.

Řemeslnictvo, a, n., die Handwerker, der Handwerkerstand.

Řemeslnický, Künstler-. Dól ř., vallis artificum. BO. Ř. dilo. Troj.

Řemeslnička, vz Řemeslnice.

Řemeslník, a, m. (v obec. mluvě *řemesník*), **řemeslníček**, čka, m., *kdo provozuje řemeslo*, der Handwerker, Professionist. Hus. III. 282. Ř. ot zlata, ot mosazi. BO. Ř. rozličného diela. BO. Ř. nájemný, obecný, ř. tvrdých kovů (kovář); řemeslníci dělají v dílnici. V. Řemeslníci mají cechy n. pořádky. Kom. Ř. ve všech. Tov. 117. Hudci a gajdoši dobří řemesníci, nikde jich nenajde leda při sklenici. Sš. P. 615. Vz Řemeslo. — Ř., *umělec*, der Künstler, artifex. BO. Ř. umělý, V., důvodný. Aqu. — Ř., *mistr*, der Meister. Ř. bezbožnosti. Cant. 7. 5.

Řemeslniti, il, ěn, ění, künstlich machen. Ros.

Řemeslnosť, i, f., *umělosť*, die Kunst, die Künstlichkeit. Ros.

Řemeslný, *umělý*, künstlich, kunstreich, Kunst-. Ř. kus, V., dílo, Ros., umění, Hlas., oheň (strojený), S. N., mluvení. Br. Okna divného ř-ného díla. V. — Ř., *k řemeslu se táhnoucí*, Handwerks-. Ř. umění, Kom., význam. Krok. Služebné dílo, jest dielo ř-né, rolné a jiné dielo. Hus. I. 120., 119., 118.

Řemeslo, a, **řemesélko**, a, n. Vz Řemesélko. Slovo *řemeslo* (zastr. remьslo) vzniklo z remь-slo; kmen jeho remь povstal z armi (co do *e* sr. vart — vreteno), jež patří ke kořeni *arbh* (skr. ârabh agere, ârambha počínání); arbh se rozštěpilo a vzniklo z něho α) známým přechodem *bh* do *m*: arm, erm, rem nebo β) arb, rab (též rob: robota, robiti, robić a j. srv. ladija—loď a pod.). Základný význam kořene arbh, jenž dostatečně jest určen odvozeninami z druhého rozštěpeného tvaru: rabota, lat. labor, goth. arbaiths, strněm. arapeit a j., jest tedy *dělati, konati, činiti, hotoviti, vyráběti, strojiti*; s ním se shoduje v řečt. jak známo kořen ἀλφ: ἀλφ-άνω (hom. aor. ἦλφον) tedy = vydělati (komu), zjednati, vyziskati, utržiti (si: φθόνον, Eur. Med.), hom. ἀλφεσίβοιαι παρθένοι, jež zjednají, vydělají, vyziskají, *přinesou* otci mnoho hovad; tedy hom. ἀλφηστάι ἄνδρες jsou lidé dělní, činní, přičinliví, snaživí, podnikaví, řemeslní (v. níže); ἀλφηστοσάλπιγγες (Hes.) řemitrubkové, robitrubkové, řemeslníci neb robiči trub. Posoudíme-li dle všeho toho tvar rem, značí remi-ti právě to, co robi-ti, a jazyk každému z nich přidělil svůj úkon, užívaje prvého o robení více umělém, k němuž jest nějaké

už umělosti, zručnosti potřebí. Značí tedy řemeslo α) zručnosť n. umělosť, kterou se něco dělá, koná, hotoví, vyrábí (robí), strojí, přenes. provozuje (na př. provozovati hudbu = dělati hudbu, muziku us.): srv. kúzlo. β) Nástroj, jímž se něco dělá, koná, provozuje. γ) Nomen agentis. Dle toho řadí se významy, jež má do sebe řemeslo s odvozeninami, takto: α) slovan. remeslo, ars, professio (Handwerk), čemuž přiměřeně čes. řemeslný značí „umělý“ (ἀλφηστός); mimo to má čes. řemeslo ještě významy: lesť, úskok (co do přechodu významu v špatný smysl srv. pletichy, skutek, kúzlo); stslov. remestvo, remьstvo, jež se pouze příponou liší od remeslo, značí: ars τέχνη, μηχανή, ἐπιστήμη, scientia, professio, ἐπιτήδευμα (řemeslo, zaměstnání, Handwerk); rus. remestvo, remstvo v špatném smyslu: malitia, invidia (srv. čes. řemeslo); malorus. remstvovaty: irasci. β) Čes. řemeslo: nástroj, na př. zednické, ševcovské atd. řemeslo, Us. na Příbramště, Mirov., Rožm.; Jg. uvádí řemeslo jako nástroj mučicí, hudební; v tomto zajisté významě užito slova toho v Kat. 1173., kdež „řemesly“ neznačí, jak Erben soudí, umění, nýbrž *nástroj hudební*, čemuž sousední výrazy zcela nasvědčují. γ) Čes. řemeslo: umělec, artifex, řemeslník (Handwerker), zvláště se tím rozumí sladovnický chasník pocestný (wandernder Brauergesell), při čemž se slova toho užívá i v rodě středním i mužském (aspoň v Plz.): dnes tu bylo nějaké (byl nějaký) řemeslo. — Za úplností podotýkám ještě, že objevující se jednou (v pozdní památce) remezьstvo je chybně psáno místo remestvo, při čemž bez pochyby měla vliv subst. na -ьstvo: božьstvo, rodьstvo (i rozьstvo) a pod. V rušt. pak nalezá se ještě dialekticky rukomeslo, rukomeslennikъ, což zase vzalo si původ v národní etymologii, která prvou částí chtěla srozumitelně vyjádřiti pojem, jaký se klade do výrazu řemeslo, totiž umělý výkon ruční, což ostatně i něm. Handwerk zřetelně vyznačuje. Prk. Př. 22. — **Ř.** = *umění ruční*, das Handwerk, Gewerbe, die Kunst. V., Kat. 1173. — **Ř.**, každý výkon, od jednotlivce zvláště pěstovaný, při němž ze surovin zvířecích, rostlinných nebo nerostných aneb z látek již připravených hlavně mechanickým zděláváním věci často potřebované se zhotovují. S. N. Ř. hrnčířské, kovářské, soukenické, Ros., pracovité, V., šatné (Kleiderhandwerk), kující a těžící, Kom., vsazené (s nemovitostí nějakou spojené), J. tr., rybářské. NB. Tč. Člověk stává se učedníkem, dostává za vyučenou, stává se chasníkem (mládencem kupeckým atd.), chodí do světa na zkušenou, zařizuje si ř. nebo obchod a jest mistrem (průmyslníkem, kupcem atd.). Pt. Ř. neb živnosť osobní, das Personalgewerbe. J. tr. Ř. těžiti n. prováděti. Ms. 1684. Ř. dělati, ř-slem se živiti, mistr svého ř-sla; byli řemesla toho, kteřiž stany dělali. V. A bylo ř. jejich stany dělati. Kom. Dáti se na ř. Us. Dali jsme chlapce na řemeslo. Sych. Ř-slu se vyučiti. D. Ř-slu svému rozuměti. Sych. Obyčej činí dobré ř. Dal. Ř. vésti = provozovati. Nz., J. tr. Soud nad ř-ly; zákon o řemeslech; uvázati se v ř.; poměr, řízení, ztráta, znalec, stav ř-sla; úrok z ř-sla. J. tr. Ř-slu se naučiti. Sp. Se ř-sla sběhnouti. Němc. Pověsiti ř. na hřebíček (pustiti je), Dř., na hambalky. Us. Hý. Dělati něco jako z řemesla (jen aby odbyl, s nechutí). Us. Hý. Môj brat je remeslom krejčí. Slov. Ht. Ř. se přetrhlo (nejde). Mt. S. Tesaři ř-sla čistého. Sš. P. 548. Vzal si učení ř-slem a přivedl to na doktora (vzal si to do hlavy). V Kunv. Msk. Zapověděné ř. někomu složiti (einstellen); ř. je mistry přeplněno, ř. hyne. Sp. Ř. zlaté dno (vz Pracovitosť). Č. Ř. zlatý srp. Mt. S. Ř. pán, tutě vždy živý peníz; Všeliké ř. svou psotu nese; Když neumíš řemesla, musíš dělat povřísla; Z mnoha řemesel nejjistší žebrota; Kdo nejvíc řemesel umí, nejspíše ve psí bývá. Č. Namlouvá si ho, jen aby ř. nestálo (nemajíc na ten čas lepšího). Vz Zhýralý. Č. Ř. tebe nikdy neostane. Devatero řemeslo, desátá žebrota. Us. Devět řemesel desátá bída. Kld. Deváté ř. desátá nouze. Us. v Bělohr. Bf. Devateré řemeslo, desaterá nouze. V Kunv. Msk. Mnoho řemesel holá žebrota. Dch. Pes dvojích vrat mívá hlad (o dvojím ř-sle). Č., Pk. Sedmnácte řemesel osmnácté neštěstí. Reš. Mnoho řemesel uměti jest nuzníkem býti. Reš. Všeliké ř. nese svou bídu a psotu ve všelikém životu. Lom. Kdo ř. umí, uteče se k němu jako k otci a mateři; Všecko ř. svou poctu nese; Mnoho řemesel, málo chleba. Vz Prác. Lb. Ř. je matka. Zb. Lehko dělat ř., když je čím (libovaí si ten, co tu kozu nebozezem dřel = stahoval. Posmívají se, když někdo chce něco dělati, nemaje k tomu nástroje). V Želivsku. Sř. Moucha mu spadla do ř-sla = zprotivilo se mu pracovati. Us. u Hradiště. Tč. Dějepis řemesla v Čechách vz: S. N. II. 315., Tk. II. 370. — **Ř.**, *umění*, die Kunst. Pro která ř-sla jsi králi mil, pro myslivosť-li čili pro lov. Jel. — Ctib. Krev ižádným řemeslem setřieti nemožena. Výb. I. 320. Takýms řemeslem skropí se měď, aby sě rozmnožila. Hus. I. 78. Kde jest vašich čaruov řemeslo? Pass. 816. — **Ř.**, *dílo*, das Werk. Dokonanie ř-sla (operis). BO. Ř. pro pana Příhodu dělati. D. — *Řemesla = řemeslníci, pořádky*, die Innungen, Zünfte. Všecka ř-sla stála v odění. Martim. — **Ř.**, *tovaryš sladovnický* bez práce po pivovárech chodící, der wandernde Brauergesell, Hamprich; u mlynářův: *krajánek*. Šp. — **Ř.**, *chytrosť, lesť, umění, úskok*, die List, Kunst. Sebrav všecky rady a ř-sla své zlobivosti. Trip. Ř. někomu překaziti, přetrhnouti. Us. Dch. — **Ř.**, *nástroj*, das Instrument, Werkzeug. Varhany a rozličná (jiná) ř-sla. Pass. 1004. Když uzřel přehrozná řemesla, ano připravují jej mučiti. Leg. Všecko pozůstalé ř. kus po kusu spočítati. 1598. Tento krásně, onen kráše hlasiec ř-sly čistými, i hudbami rozličnými vznějíce, podlé jeho chtěnie. Kat. 1173. Vz nahoře.

Řemeslovati, ein Handwerk treiben. Us. Šm.

Řemeslovitý, handwerksmässig.

Řemeslozsnalství, n., nauka o řemeslech, Technologie. Krok.

Remeš, e, m., Rheims, lat. Remi, mě. ve Francii, kde se zachovalo slovanské remešské evangelium. Rk. Vz S. N. — *Remešský* evangelistář, vz KP. I. 302.

Řemešín, a, m., Remeschin, ves u Kralovic. PL.

Řemičov, a, m., něm. Řemitschow, ves u Ml. Vožice. PL.

Řemík, u, m., *řemen*. Ř. obuvi. ZN. Vz Řemýk.

Řeminiscence, e, f., z lat., *vzpomínka, upomínka*, die Zurückerinnerung, Reminiscenz.

Reminiscere, lat., *druhá neděle postní*.

Remis, remíz, u, m., z fr. remise, *mlází, polní lesinka, ve které pernatá zvěř a zajíci útočiště nalézají*, die Remise, das Gebüsch. Jg. Půjdem do remízku. Us.

Remiss, u, m., **remisse**, e, f., z lat., *odročení platební lhůty*, Aufschub, m.; *slevení ze summy peněz*, die Nachlassung, der Erlass. Rk. *R-sse v knihkupectví* vrácení neprodaných knih nakladateli (vz Remittenda, Rak). V lékařství uvolnění chorobných úkazů. S. N. R-se v nemoci = úleva. Brt.

Remiš, e, **remiz**, a, m., sykora volyňská, *mudíček, mudnič, mudníček, mudivláček, mudiváček, viselka*, parus pendulinus, die Beutelmeise. L.

Remittenda, lat., knihy neprodané a nakladateli k zaslání připravené, die Rücksendung. Vz Remiss, Rak.

Remittent, a, m., z lat., *navracovatel*, der Rücksender; *odsylatel n. první příjemce směnky*, der Uibersender o. erste Empfänger eines Wechsels. Vz S. N.

Remittovati = *vrátiti; směnku odeslati*, Rk.; neprodané knihy nakladateli vrátiti, zurücksenden, wieder zustellen, remittiren.

Řemkov, Řenkov, a, m., ves u Sušice. PL.

Reml, u, m., vz Remlík.

Remlice, e, f., vz Ramlice, Zaječice.

Remlík, a, m., vz Ramlík. — **R.**, u, m., das Streichholz, die Tragschwelle (v mlynř.). Šp.

Remoniti, vz Romoniti.

Remonstrace, e, f., z lat., *představení, námitka, odmluva, odpor*, die Gegenvorstellung, Einwendung, Remonstration.

Remonta, y, f., z fr. remonte, v obec. mluvě: *remunda, vojenský kůň ještě necvičený*, das Remontepferd. Rk., Čsk. — **R.**, *nadávka ženským* v již. Čech. a na Mor. Hý. Ty stará r-do! Kal. **R.**, *cára, muňa, trdlo*. U Olom. Sd.

Remontoárky, pl., f., Remontoiruhr, f. Šp.

Remorqueur (fr., remorkér), *vlečná loď parní*, Dampfschleppschiff, n. Rk.

Remtati = *hrýzti*, nagen. — **co.** Pes kosť remtá. Us. Poličan.

Remunda, vz Remonta.

Remunerace, e, f., z lat., *odměna, odplata, náhrada za prokázané služby*, die Vergeltung, Belohnung, Remuneration.

Remunerovati, *odměniti někomu za něco*, vergelten, belohnen, remuneriren. Rk.

Rem-us, a, m., bratr Romulův.

Remuty, dle Dolany, ves u Světlé v Ledečsku. PL.

Řemýk, u, m., strsl. remykъ, lorum, kdež -kъ příp. Mkl. B. 239., 240. Sr. Řemen.

Řemyň, ě, **řemýček**, čku, m. = řemen. Na Ostrav. Tč.

Remzati, na Slov., *štěbetati, brebencovati*, plappern. Koll.

Remzivosť, i, f., *štěbetnosť*, die Plauderhaftigkeit. Slov.

Remzivý, *štěbetný*, plauderhaft. Bern.

Remzula, y, f., *štěbetnice*, die Plapperin. Slov. Bern.

Ren, a, **renec**, nce, **renář**, e, *sob*, a, m., das Rennthier, cervus tarandus.

Renaissance (fr., renésans), *znovuoživení* na př. umění, opětné přijetí antiky ve výtvarních uměních, zvl. tak slove doba vkusu stavitelského od 16. stol. Rk. Ve stavitelství svobodné nápodobení starořímských staveb; v sochařství a malířství snaha jednak po řádném provedení tělesných forem, jednak po výrazu vnitřního života. S. N. Vz KP. I. 166.

Renář, e, m. = *ren*. Jg.

Renat, *Renát*, a, m., Renatus, Reiner. V.

Rence, něm. Rentsch, ves u Přeštic.

Rencontre (fr., rankontr), *setkání-se s kým*, zufälliges Begegnen; nenadálé setkání se s nepřátelským vojskem, *potýčka, srážka*, kleines, zufälliges Gefecht, potom vůbec náhlý *spor, svár, rozepře*, Veruneinigung; *v kupecké* mluvě odkaz z knihy na knihu. S. N.

Renčák, u, m. = *rýnský zlatý*. Us. u Domažlic a na Mor. Vz Renšťák.

Řenčov, Řevničov, a, m., něm. Hochrentsch, ves u Nov. Strašecí. Tam a to v č. 140., 148., 98., 51. a 165. slovník tento o prázdninách psáván byl.

Rendezvous, rändevů, fr., *dostavenička*, zvl. umluvená schůzka zamilovaných, verabredete Zusammenkunft, das Stelldichein.

Rendlík (na Ostrav. ryndlík, Tč., na Mor. randlík), u, **rendlíček**, čku, m., **rendlice**, e, **rendlička**, y, f., der Kochtiegel, die Bratpfanne. Měděný r. V. Kuchař na r-ku smaží. Kom. Kuthan r. trestá, jsou oba černy. Č. Roztloukla jsem rendlík (obcovala jsem s mužským a obtěžkala). Us. Šř. O původu vz Mz. 293. — **R.** Při bulce (kuželkové), hráč nedovedný koupí si právo (rendlík) dvakrát házeti, aby podruhé snad nahradil, co by poprvé prohrál. Us. Ktk.

Rendlíkář, e, m., der Tiegelmacher, -händler. Troj.

Rendlovati, práva na skřipec natahovati (od k. prokuratora Rendla z Oušavy). Vz Gl. 294.

Řenďov, Řendějov, a, m., něm. Řendiow, ves u Uhlíř. Janovic.

Rendynár, a, m., zastr., z něm. Rentdiener. Gl. 295.

Renec, nce, m. = ren. Šm.

Renegat, *renegát*, a, m., z lat., *odpadlík* (od víry). Rk., Sl. Uh. I. 146., Sd., Hý.

Renetta, *reneta, renetka*, y, f., z fr. reinette od reine, králová. R., královské jablko: bílá, červená, stříbrná, zlatá, žlutá, oby-

čejná, tulipánová, vosková, zázvorová, Am., šedá n. kořená, hollandská, r. van Mons, r. gris d'hiver, r. gris du Canada, r. de la reine. S. N.

Renitence, e, f., z lat., *zbraňování-se čeho, odpírání, odpor*, der Widerstand, die Widersetzlichkeit, Renitenz.

Renitent, a, m., *odporník, zpurník*, der Widerspänstige, Widerstreber.

Řenkov, vz Řemkov.

Renlíkář, e, m., der Reindelmacher. Tk. II. 375., 381. Vz Rendlíkář. S. N.

Renommée, fr., *pověsť, slovutnosť, dobré jméno*, der Ruf, die Berühmtheit.

Renommista, y, m., dle *Despota, vychloubač, chvastoun*, der Prahler, též: *rváč, práč*, der Raufer.

Renovace, e, f., z lat., *obnovení, opravení*, die Erneuerung, Auffrischung, Renovation.

Renovovati, *obnovovati, opravovati*, renoviren, verbessern, erneuern.

Renový, Rennthier-.

Rénský = *jeden zlatý*, ein Gulden. Mor. Nl. Vz Renšťák.

Renšťák, *renčák*, a, m. = *rénský*. Dal jsem za to dva r-ky. Us. na Mor. Sd., Hý.

Renta, y, f., *důchod* (stálý), die Rente, jährliches Einkommen, Geldeinkünfte, Zinsen.

Rentable (fr., rãtabl), *výnosný*, einträglich.

Rentabilita, y, f., *výnosnosť*.

Rentier (fr., rãntje), e, m., *důchodník, privatník*, který jen z důchodů svého jmění zvl. z úroků státních papírů žije, der Rentirer, Rentner. S. N.

Rentmistr, a, m., *důchodní*, der Rentmeister. V. Vz Renta.

Renunciace, e, f., z lat., *zřeknutí se nějakého práva*. S. N. Die Entsagung, Verzichtleistung, R-tion.

Reorganisace, e, f., *nové zřízení, upravení*, die Reorganisation. R. daní, škol, úřadu.

Rep, u, m., *račí ocas*, der Krebsenschwanz. Frč. 106.

Řepa (v obec. mluvě *řípa*), **řepka**, y, f., brassica rapa, der Rübenkohl. Vz Čl. 15., FB. 77., Čl. Kv. 299., KP. III. 263., 264. Strsl. rêpa, lat. rapa, lit. rapê, ropê. Mkl. aL. 58. Ř. červená (cvika), lesní, V., burgundská, švýcarská, Puch., bílá (tuřín, dumlík), Vaň., bílá englická, D., hlávková (koštálník), kolínková n. turčanská (kolínek, kolník), žlutá (mrkev), švábská (zemčata, na Slov., Bern.), polní (řepnice). na Slov., denní (posed), Linn., královská (královka) n. cukrovka, die Imperialrübe. Pta. Ř. sladká = kvaka, Šm., strmištní = hlavatice. Us. na mor. Drahansku. Hý. Řepa nebo řípa jako plodina listnatá, cvikla obecná; 2. jako plodina kořenná a) cukrová, b) buryna krmná, na píci dobytku, c) červená (na salát), d) bílá, úhorní, vodní, strništní, vodnice; úhorová, švedská (tuřín). Vz více v S. N. Řepu koupiti, sázeti, okopávati. Us. Řepu k jídlu si strojiti. V. Ř-u kroužiti (nať a frňousy odřezávati), krájeti, sekati. Ř. má frňousy. Us. Hý. Nic nemá, než suchou řepu. V. Dali se z hladu do řepy; řepu loupati. Sych. Řepu srazit, skopnút (říká se, když kdo palcem bosé nohy o kámen zavadiv se poranil). Na mor. Zlínsku. Brt. Nehodí se to ani do řepy ani do zelí. Us. u Rychn. Črk. Slovák jako řepa (čirý). Bern. Dobrá psu moucha, chlapovi řepa. Prov., Jg. Počkej, dostanu tě v řepě. Vz Vyhrůžka. Č. Právě na řepě zastižen (při skutku), bei der That ertappt. Mus. III. d. 69. Už tě to na řepě zajato. (Co při jistině se zastihne, nesnadno toho vymlouvati). Vz Výmluva. Č. Je zdravý jako ř. Us. Hý. — Vz Řípa.

Řepacha, y, f., osmerus, ryba měkkoploutvá. Ř. malá, o. eperlanus, mořská, o. marinus. Vz S. N., Schd. II. 495.

Řepák, u, m., *řepka olejná*, der Rübenreps. Čl. 15. — **Ř.**, *vdolek se sekanou řepou*, der Rübenkuchen. Us. u Chocně. Ktk. Vz Řepanec.

Řepanec, nce, m., vdolek řepou strouhanou a pak dušenou nadívaný. Us. ve vých. Čech. Jir. Vz Řepák, Mrkevník.

Řepánek, nku, m. = *řepanec*. Us.

Řepany, dle Dolany, něm. Řepan, ves u Lubence. PL.

Reparace, e, f., z lat., *opravení, obnovení*, die Erneuerung, Verbesserung, Wiederherstellung, Reparation, Reparatur.

Reparatura, y, f., lat., *správa, oprava díla* (n. špatné známky na vysvědčení školním.) Vz Reparace.

Řepárna, y, f., *řepník, skladiště na řepu*, das Rübenmagazin, Rübenlokale. Pta. Z ř-ny dávají řepu do pračka a odtamtud čistou na struhadlo. Us. u Hořic. Hk.

Reparovati, *opraviti*, wieder gut machen, verbessern, repariren. — **co.**

Repartice, e, f., z lat., rozvržení jistého celku mezi několik osob, obcí, okresů atd. podlé jistého poměru ku př. r. daní, rekrutů, příspěvků, die Vertheilung, Repartition. S. N.

Repartovati, rozvrci, rozvrhnouti něco, repartiren. Rk.

Řepčice, něm. Repschitz, ves u Dnespek. PL. — **Ř.**, něm. Rübendörfel, ves u Litoměřic. — **Ř.**, něm. Řepsch, ves u Litoměřic.

Řepčunka, y, f., *jídlo z řepy; pole na řepu*, Rübenfeld. Ostrav. Tč.

Řepeč, pče, něm. Řepetsch, ves v Táborsku. PL.

Repechy, dle Dolany, Reppech, ves u Boskovic.

Řepeň, pně, f., xanthium. Ř. obecná, x. strumarium, vlaská, x. italicum Moretti, trnitá, x. spinosum. FB. 37., Čl. Kv. 168.

Repertoir (fr., repertoar) *seznam n. rozvrh n. rozdělení divadelních her*, v jakém pořádku představovány býti mají, das Repertoir.

Repertori-um, a, n., *nalezadlo*, J. tr., *ukazovadlo, kniha, dle níž možno něčeho hledati*, das Nachschlagebuch. Rk. Vz S. N. R. knihy rodní, úmrtní, oddavkové. Us.

Řepešín, a, m., Repeschin, ves u Prachatic. PL.

Repeta, y, m. a f., *žvástal, žvástalka*, der Schwätzer, die Sch-rin. Mlč ty repeto! Us. u Petrovic.

Repetáč, *rapotáč*, e, m., *starý klapavý mlýn*. Prm. IV. 271.

Repeták, u, m., *chřestačka, hrkačka*, die Ratsche, Schnarre. U Klobouk. Bka.

Repetati se, zittern. — **proč**: zimou. — *R. se, lesknouti se, kmitati se*, schimmern. U Litomš. Hp.

Repetavý, zitternd. — **R.**, *mnohomluvný*, geschwätzig.

Repetent, a, m., z lat., *opakovatel*, Wiederholer, m.; *učitel, jenž se žáky opakuje*, Wiederholungslehrer; *žák*, jenž některou třídu opakuje, Repetent, m.

Repetice, e, f., z lat., *opakování, opětování*. Rk. **R.** *v astronomii*, methoda k měření úhlu mezi dvěma předměty buď zemskými aneb nebeskými t. j. sklonku, jejž od obou zároveň k oku pozorovatelovu čáry tažené mezi sebou činí. Vz S. N. — **R.** *v hudbě* = opakování jisté části hudební skladby. Vz S. N. — **R.** *v řečnictví*, vz: Anafora, Epifora, Symploke, Pallilogie, Ploke, Mk. Ml. 292., Mus. 1844. str. 433.

Repetil, a, m., kdo repetí, der Plapperer. D.

Repetilka, y, f., *která repetí, mnoho mluví, klepna*, eine Schwätzerin. To je r. Us. — **R.**, *huba repetivá, vyřídilka, odříkačka*, das Mundwerk, Plappermaul. D. Má dobrou r-ku. Us. Kšá. R. jako ostrá pilka. Dch.

Repetiti, il, ční, *čerstvě a mnoho mluviti, brebencovati, klábositi, žvatlati, tlachati*, plappern, schnattern. Jg. — **abs**. Zle, když jazyk repetí a hlava neposlouchá. Č. M. 71.

Repetivost, i, f., die Plapperhaftigkeit.

Repetivý, plapperhaft. D.

Repetovati, *opakovati* (ku př. třídu, u žáků), wiederholen, repetiren.

Repetýrky, pl., f., *opakovací hodiny*, die Repetiruhr.

1. **Řepí**, n., *řepík, lopucha*. Jutka v úžesti kněze jako řepí se držieše. Dal. 72.

2. **Řepí**, Rüben-. Vaň. hosp.

Řepice, e, f., *malá nádoba k pití, číše*, die Trinkschale, der Becher. Cf. Řap. Bibl., BO., V., Troj. Vz Gl. 295. — **Ř.**, *určitá míra tekutých i sutých věcí, záměra*. Ř. = 2 češky = 4 hrsti. Háj. Kdožkoli vám dá píti ř-ci vody ve jménu mém, neztratí odplaty své. Sš. Mr. 42., ZN. Ř. s vodú. Bj. Kto kolivěk neb káže neb almužnu dává pro odplatu zemskú neb chválu světskú, řepice jest, ale ne sústruhová. Hus. III. 83. — **R.**, e, f., ves u Strakonic. Vz S. N., Tk. IV. 739. — **Ř.**, brassica napus, der Rübesamen, Rübs. — **Ř.**, *ohnice*, erysimum, Hederich.

Řepicovitý, präsentirtellerförmig. Ř. koruna, mající trubku dlouhou, dosti stejně tlustou, nahoře rozkládajíc se rovnoběžně v kraj široký, plochý jako u brčálu. Čl. Kv. XXVI.

Řepicový, Rübs-. Ř. olej, das Rübsöl. Koll.

Řepíček, vz Řepík.

Řepíčí, od řepíku, Kletten-.

Řepička, y, f., *malá řepice*.

Řepíčkový, od řepíčku, Odermennig-. Jád.

Řepičný. Omývánie ř. i věderné i pánevné i ložné. ZN. Vz Řepice.

Řepík, u, **řepíček**, čku, m., agrimonia. Ř. lékařský (*řepíček, staréek*), a. eupatoria, der Odermennig, Ackermennig, das Leberkraut, die Leberklette. (FB. 99.). — **Ř.** *větší, lopuch plchý*, arctium lappa, die Klette, Gross-, Rossklette. Syn: hořký lupen, široké lupení. Reš. — **Ř.** *menší*, lappa minor, die Ackerklette, D., aparine, Reš., nouze, das Klebekraut. — **Ř.**, *semenice té rostliny bodlavé, knoflíčky*, které se šatů atd. pevně přidržují. Ř-ky se chytají, die Kletten kleben. Ř. a oset, lapa et tribulus. BO. Ř. v staniech. BO. Kníže jako ř. se držieše. Dal. — **Ř.** *zaječí*. Proti kašli vezmi zaječích řepíků, ztluc na prach se šalvějí. Jád. Ř. jest od (= proti) kašlu. Na Mor. Brt. — Vz Řepka.

Řepíkovatý, odermennigartig. L.

Řepíkový, Odermennig-.

Řepín, a, m., ves v Mělnicku. Vz S. N.

Řepinka, y, f., neslia, rostl. Čl. Kv. 294.

Řepínský. Ř. jablka (veliká, kyselá). Řepiner Aepfel.

Řepisko, a, n., schlechte Rübe. Us. Tč.

Řepiště, *řepniště, řepoviště*, ě, n., vz Řepnisko, pole, kde řepa seta jest, das Rübenfeld. — **Ř.**, í, pl., ves ve Slez.

Řepiti, il, en, ení; *řepívati* = *činiti, aby něco vázlo*, kleben machen; *ř. se* = *přichytiti se*, sich anhängen. Ros.

1. **Řepka**, y, f., *malá řepa*, das Rübchen. V. — **Ř.**, rostlina zvonkovitá, phyteuma, Rapunzel, m. FB. 36. Ř. zakulatělá, brunatá, podlouhlá, klasatá, polokoulitá. Presl, Krok. — **Ř.** *lesní*, campana rapunculus. V. — **Ř.** polní, ranunculus acris. — **Ř.** = řepice, brassica napus, der Reps, Winterreps, rostl. olejná. Ř. ozimá a letní, velká hollandská (*kolza*, Kohlsaat). Vz S. N. — **Ř.**, bryonia alba, die Zaunrübe. — **Ř.** *zaječí*, rapuntium, die weisse Eberwurzel. — **Ř.**, druh pupalky, pupalka dvouroční, der Rübenrapunzel, oenothera biennis. Jhl. Cf. Čl. 14., Čl. Kv. 165., 299., 330. — Vz Řepa.

2. **Řepka**, y, f., ves u Lomnice v Brněnsku. PL.

Řepkovitý, Rapunzel-. Ř. zvonec, campanula rapunculus, der Rübenrapunzel (kolník planý, rozponka). Šm.

Řepkový, Rüben-, Reps-. Ř. olej. Techn.

Řeplice, něm. Řeplitz, ves u Zbraslavic.

Replika, y, f., z lat., *odvětění, obrana*, die Replik. Vz Pře v S. N.

Replikovati, repliciren. — **nač**: na něčí odpověď. V.

Řepnice, Řepnitz, ves u Lovosic.

Řepník, u, m. = *řepárna*. — **Ř.**, *tlustý člověk*. Rychn. — **Ř.**, *řepanec*. U Litomš. Hp.

Řepnisko, a, n., *řepovisko, řepniště*, das Rübenfeld. Us. u Opav., Klš., na Mor. Sd., Tč. Vz Řepiště.

Řepný, **řepní**, Rüben-. Ř. nať, D., semeno, voda, míza, krojidlo, kapusta, země, záhon, moucha, musca rapi, die Rübenfliege, motýl. Šm., Jg.

Repocení, n., *velmi hlasité mluvení*. Ve vých. Čech. Všk.
Reporters (angl., ryportrz), *zpravodajové, referenti*, kteří debatty angl. parlamentu pro časopisy stenografují nebo je toliko ve výtahu podávají, Berichterstatter. S. N.
Řeporyje, dle Budějovice, ves u Dušník.
Reposice, e, f., z lat., uložení něčeho na předešlé patřičné místo, navrácení do předešlé polohy, napravení; zvl. v chirurgii značí r. dvojí výkon: napravení vykloubené kosti a zastrčení vyhřeдlé kýly do dutiny břišní. Vz S. N. Die Wiedereinsetzung, Reposition.
Repositori-um, a, n., *podstavec*, na nějž se něco klade.
Repot, u, m., strsl. ръпътъ, murmuratio, rept, příp. -ot (-ътъ). Mkl. B. 188.
Repota, y, m., *křikloun*, der Schreier. Ve vých. Čech. Všk. — **R.**, y, f., malura, pták. Presl.
Repotati, schwätzen wie die Elster. Straka repoce, host přijde. Slov. Prov.
Repotín, a, m., Reitendorf, ves u Šumberka.
Repotiti, il, cen, cení = *velmi hlasitě mluviti*, sehr laut reden. — **co.** Co pořád repotiš? Ve vých. Čech. Všk. Cf. Repotati.
Repouch, a, m., *neupravený, surový člověk, rapák*, ein vierschrötiger, grober Bengel. Us. na mor. Drahansku. Hý. Cf. Řepovec.
Řepov, a, m., Rippau, ves u Mohelnice.
Řepovec, vce, m., veliká nehezká řepa Vz Řepisko. — **Ř.** o nehezké, neupravené dívce. Je jako ř. U Hořic. Hk. Cf. Řepouch.
Řepovisko, vz Řepnisko. Kos. Ol. I. 93.
Řepoviště, ě, n., das Rübenfeld. Rk.
Řepovitý, rübenförmig. Rostl.
Řepový, Rüben-, Reps-. Ř. pole, cukrovarnictví. Vz S. N.
Repraesentace, e, f., z lat., *zastoupení, zastupování někoho; zastupitelstvo*, ku př. obecní, die Stellvertretung. Vz S. N.
Repraesentační, Repräsentations-. R. systém. Vz S. N.
Repraesentant, a, m., *zástupce* ku př. *národní*, der Stellvertreter.
Repraesentovati koho = *zastupovati*, vertreten. — **co**: českou řeč. Němc.
Reprehense, e, f., z lat., *důtka*, der Tadel, Verweis.
Reprep = *žid*. Kmk.
Repressalie, í, f., pl., z lat., obyč. násilné opatření jedné strany, jímž odraženo nebo vymstěno má býti nepřátelské nebo aspoň škodlivé opatření strany druhé, die Gegengewalt, Repressalien.
Repressivní, z lat., *potlačující*, repressiv. R. prostředek. Vz S. N.
Reprise (fr., repryz), opětné vzetí, dobytí, zvl. lodí. — **R.**, opakování divadelního kusu. — **R.**, *v hudbě*, opakování některé hlavní části skladby, i znamení, které opakování to označuje, Wiederholung. S. N.
Reprobace, e, f., z lat., *zavržení*, die Verwerfung, Reprobation.
Reprobovati koho: *zavrhnouti*, verwerfen, reprobiren.
Reproducent, a, m., *v právnictví*, kdo vede protidůkaz, der Gegenbeweisführer. S. N.
Reprodukce, e, f., z lat., *znovuvytvoření*, die Wiedererzeugung, Wiederherstellung, Ergänzung, Reproduktion. — **R.** *v knihtiskařství*, napodobení rytiny, obrazu, patisk n. překlad knihy. — **R.** *ve fysiologii*, nahražování látek spotřebovaných látkami nově z potravy přibylými. — **R.** *ve psychologii*, všeliký návrat představy do vědomí. — **R.** *v právnictví, odvod*, vedení opačného důkazu. S. N.
Reprodukovati, znovu vytvořiti. — **co**: obraz, knihu, krev, představy atd. Vz Reprodukce.
Reprodukt, a, m., z lat., proti komu se protidůkaz vede.
Rept, u, m. = *reptání*, das Murren. Puch. A reptu mnoho bylo v zástupu o něm. Šš. J. 120. Vz Repot.
Reptač, e, **repták, reptoun, reptal**, a, m., der Raisonneur, Vernünftler, Schwätzer, Murrer, Widersprecher, Rechthaber. Bóh dobře činí tomu reptáku. Hus. I. 227. Reptáci položili sú, jakoby jim vladař křivdu učinil. Hus. II. 69. — Ib. II. 102, 262., 414.
Reptačka, reptounka, reptalka, y, **reptalkyně**, ě, f., die Murrerin. D.
Reptání, n., das Raisonniren, Widersprechen, Murren. A tak učinili veliké r. a křik proti sobě. Let. 144. U nás kdyby to tak bylo, vedli by hned r. na to. Us. u Dobrušky. Vk. R., jež jest odmlúvánie nepravé proti Bohu neb proti jinému, toť trojím obyčejem móž býti; Prvé r. z pýchy, druhé r. bývá ze závisti, třetí z lakomstvie; R. jest hřiech zvláštní dětem a zatracencóm; Varujte se od r., nebť nic neplatno jest. Hus. I. 226., 227., 228. Milostivý spasitel pro jich r. nenechal jest hříšných, by s nimi neobcoval. Hus. II. 262.
Reptati, reptám a repci; *reptávati*. Vz Mazati. Strsl. ръпътати. Mkl. B. 455. Raisonniren, schwätzen, widersprechen, maulen, murren. — **abs.** Medvěd repce (mumlá). Kom. Když se ti pro spravedlivou příčinu odepře, nereptej. Kom. Protož pokořme se a nerepceme! Hus. I. 227. Že jsú nevěřili, protož jsú r-li; A když sú viděli, všichni sú reptali řkúce, že k člověku hříešnému šel jest. Hus. II. 262., 413. — **mezi sebou** pořád reptají. Br. — **kde.** V táboře a stanech reptali. Br. — **nač.** Jedni na druhé repcí. Jel. Na skrbného příčinou chleba repce město. Br. Dělníci vinnice r-li sú na hospodáře, že jiným tolikéž dal; Kněžím a zákoníkóm, jenž sú r-li na jeho učedlníky. Hus. I. 226., 210. A na mne také nerepcete, že sem k němu přišel. Hus. II. 414. R-li tedy židé na něho, že . . . Šš. J. 104. — **proti komu.** Abychom proti sobě nereptali. Ojíř. Co móž býti bludnějšie, než když stvořenie repce proti stvořiteli? Běda, kdo repce proti stvořiteli svému. Hus. I. 226., 227. R. proti Hospodinu. BO. — Ben. V., Pešin. — **nad čím**: nad bídou. Nej. — **komu**: stvořiteli reptá. Nej. — **proč.** Proč z těch opon repceš? Št. N. 73. O smělosti, z toho reptati, že se Bůh pyšným protiví! Št. N. 152. A vy pak z toho závidíte a

repeete; Repci lidé moudří **pro** mnohé věci. Hus. II. 265., I. 379. — **kdy. Po** práci nerepceme a peníez béřeme. Hus. II. 68. — **adv.** Aby naučil je, že zle repcí, řekl jest k nim podobenství toto. Hus. II. 263.

Reptavě, murrend. Uši chlupaté a zdrastěné má, kdo nerád a r. poslouchá. 1438.

Reptavost, i, f., die Neigung zum Murren, das Murren. Ros.

Reptavý, der gern murrt, mürrisch. Bůh před každým reptavým jazykem mocně zastává. Kom. Růhavého kázal jest Bůh ukamenovati a reptavé kázal angelu zbíti. Hus. I. 228.

Reptot, u, m. = *reptání*. Pán r. jejich pokáral dvojím výrokem; A ten r. utajil se jenom na chvíli. Šs. L. 69., Sk. 175.

Reptoun, vz Reptač.

Republika, y, f., z lat., svobodná obec; zřízení zemské, kde není zvláštního panovníka a správa zemská spočívá v rukou buď celého národu (r. demokratická), nebo čelnějších rodin (r. aristokratická), die Republik, der Freistaat. Vz S. N.

Republikace, e, f., z lat., *opětné ohlášení*, die Republikation.

Republikan *(-kán)*, a, m., *přívrženec republiky*, der Freibürger, Republikaner. Vz S. N.

Republikanka (*republikánka*), y, f., die Republikanerin. Vz více v S. N.

Republikanský *(republikánský)*, republikanisch. R. zřízení státu, kalendář ve Francii. Vz S. N.

Repudi-um, a, n., lat., *odmítnutí, zavržení; rozloučení manželstva*, die Ehescheidung.

Repucha, y, f., chelidra, želva. Krok.

Reputace, e, f., z lat., *dobrá pověsť, vážnosť*, die Reputation. Rk.

Requiem, vz Rekviem.

Řeřáb, m. strč.: *žeřáb*. Ht. Vz Jeřáb.

Řeřabatý, *řežavý*, glühend. Ř. oheň. Ms. bib. — **Ř.**, *ne hladký*, gekräuselt. Ř. hladiny. Krok. Ř. list, po kraji kadeřavý. Čl. Má hlavu celou ř-tou. Us. Hý. — **Ř.**, gestreift, fleckig. Ř. plátno (ne dobře vybílené). Us. Deh.

Řeřábek, bka, m. = *křepelka*, coturnix, zastr. Bibl., BO.

Řeřabí, vz Jeřabí.

Řeřabice, e, m., Kranich, m., samice. Slov.

Řeřabina, y, f., vz Jeřabina.

Řeřabinka, y, f., der Vogelbeerbranntwein. Plk.

Řeřabiti, vz Jeřabiti.

Řeřabitý, *čeřitý*, undulatus. Rostl.

Řeřábník, vz Jeřábník.

Řeřati, *jeřati, křičeti jako jeřáb*, schreien wie der Kranich. D.

Řeřátko, a, n., *muška svatojanská, světluška*, cantharus noctiluca, der Johannis- o. Leuchtwurm. Leg., Veleš.

Řeřavě, *žižavě*, glühend. Jg.

Řeřavčí šálek, die Glühtasse (v lučbě). Šm.

Řeřavění, n., vyvinutí světla více méně značné následkem silného zahřívání hmot pevných. Vz S. N.

Řeřavěti, ěl, ění, *žiřavěti*, glühend werden. — **abs.** Cihla rozpálena žíří n. řeřaví. Pr. chym.

Řeřaví, n., *řeřavé uhlí*, glühende Kohle, pruna. Veleš. Vz Řeřeví.

Řeřavosť, *režavosť, řeřivosť*, i, f., die Gluth. Ros.

Řeřavý, *řežavý*, zastr. *jeřavý*, *lépe: žeřavý, žeřevý*, jinak *žiravý*, na Mor. *žižlavý*, glühend. Ř. uhel. V. Dokud železo řeřavé, kuj. Koll. To čině uhlí ř. shrneš na hlavu jeho (nepřítelovu) = obměkčíš hněv jeho. Šs. I. 125., 127. (Hý.). Uhel dokud žhne (ohnivý jest), slove řeřavý uhel. Kom.

Řeřeheň, hně, m., das Glühfeuer. Šm.

Řeřenčice, ves u Rychnova v již. Čech. Tk. III. 36.

Řeřeví, n., glühende Kohle, f. Choditi na ř., to jest, na živém uhlí. Hus. I. 276., BO. Nenie ř., ot něhož by se hřieli. BO. Ř. sesypeš na jeho hlavu. BO. Stachu u ř. a shřevachu se. ZN. Vrúcie ř. GR. Dychánie jeho roznicije ř. a plamen z jeho úst sopce. BO. Vz Řeřaví.

Řeřicha, *lépe žeřicha*; *jeřicha*, na Mor., ve Slez. a na Slov. a i v Čech. ku př. v Policku *řežucha*, *žerucha*, *řeřucha*, *režicha* y, f., lepideum, dle jiných: nasturtium, die Kresse. Řeřicha a jeřicha vznikla ze: žeřicha. Gb. Hl. 97. Ř. krátkolodyhá, pospolitá, zahradní, potoční n. vodní (barvínek, nasturtium officinale, die Brunnenkresse), FB. 75., Čl. Kv. 286., Čl. 18., lesní (štěničník), luční (cardamine pratensis, das Wiesenschaumkraut, Čl. 16.)., vlaská, turecká, indianská, Jg., bradavičnatá, kapucínská n. turecká. Kh.

Řeřichovitý. Ř. rostliny, cruciatae, kressenartig. Rostl.

Řeřichový květ, Kressen-.

Řeřišnice, e, f., tropaeolum, rostl. S. N. — **Ř.**, cardamine. Vz FB. 74., Čl. Kv. 289.

Řeřišný, Kressen-. Ř. semeno. Ms. bibl.

Řesanice, Řesanitz, ves u Horažďovic. PL.

Resca, dle Káča, *kmín*, der Kümmel. Slov.

Rescontri, it., v *kupectví*, *poukázka ku placení* a to tím způsobem, že, když kupec A má dostati od B jistou summu, tento ho poukáže k C, ten zase k D, až teprv poslední vyplatí hotově požadavek kupce A. Odtud *riskontrovati* = mezi sebou účtovati.

Reseda, resedka, rezetka, ryzetka, y, f., *rýt*, die Resede, rostlina. R. voňavá, reseda odorata. Vz Čl. 19., FB. 77. Utrhla sobě za kordulenku rezetku zelenú. Šs. P. 629.

Resedovitý, resedaartig. R. rostliny, resedaceae. U nás: Rýt obecný, reseda luteola, rýt žlutý, r. lutea. Vz S. N.

Resekce, e, f., z lat., *uříznutí, useknutí*; *v chirurgii* = částečné n. úplné vynětí kosti n. více kostí tak, že okolní měkké části zůstanou. Die Resektion. Vz S. N.

Resekvítek, tku, m., veronica chamaedrys, rostl.

Reserva, y, f., z lat., *záloha zvl. vojsko v záloze k doplnění n. sesílení předních řad*, die Nothhilfe, Rückhaltsmannschaft, Reserve. Rk. Vz S. N.

Reservace, e, f., *zadržení, výhrada*, der Rechtsvorbehalt, die Reservation. Vz Reservatio, Reservat.

Reservační, Reservations-. R. invalida. J. tr.

Reservat, *reservát*, u, m., z lat., *něco vyhrazeného, výměnek*, der Vorbehalt, das Reservat. — **R.** v theologii = hřích z pravomocnosti obyčejného zpovědníka vyňatý, jehož rozhřešení vyšší jeho představený sobě vyhradil (Smol. 42.): *hřích vyhrazený či zadržený* aneb dle *Borového* Sloh. círk. v Praze 1880. str. 145: *případ zadržený, nikoli* však: *pád zadržený* (Smol. l. c.). *Rozeznávají*: 1. papežské, 2. biskupské a 3. klášterní r-ty. Pojem, výměr, účel, podmínky, ustanovení, výklad r-tů (Smol. 42.—59.). (Hý.).

Reservatio *mentalis*, též *restrictio mentalis*, vniterná či tajná výhrada. MP. 107., 178.

Reservní, *záložní*, Reserve-. R. fond, v rus.: cennosti nachráněné. Skř. R. vojsko, jízda. Šm.

Reservo, a, n. = reserva.

Reservoir, u, m. (fr., rezervoár), *nádržka na vodu*; *sádka* (na ryby), der Behälter, das Reservoir.

Reservovati, *zadržeti, vyhraditi*, vorbehalten, zurückhalten, aufsparen, reserviren.

Resice německá, mě. v Uhrách v Krašovsku. S. N.

Residence, e, f., z lat., *sídlo panovnického dvoru* n. *vysokého duchovního hodnostáře*, zvl. *sídelní město*, die Residenz. Vz Tk. III. 658.

Resident, a, m., *vyslanec třetího řádu*. Vz S. N.

Residovati, *dvorem býti, sídleti někde*, wohnen, sein Hoflager haben, residiren.

Resignace, e, f., z lat., *dobrovolné vzdání-se něčeho ku př. úřadu*, der Verzicht, die Verzichtleistung, Entsagung, Resignation. — **R.**, *odhodlanost*, Entschlossenheit, f. Us.

Resignovati, *vzdáti se čeho dobrovolně ku př. úřadu*, verzichten, Verzicht leisten, abdanken, resigniren.

Resin, a, m., něm. Rössin, ves u Veseřic. Pl.

Resina, y, f., mě. v Neapolsku. Vz S. N.

Resineïn, u, m., olej z pryskyřice smrkové: $C_{40} H_{28} O_2$. Vz S. N.

Resistence, e, f., *odpor*, Widerstand, m., Resistenz, f.

Reskript, u, m., z lat., *odpis panovnický ke sněmu nebo vyššího úřadu zemského k nižšímu*, das Rückschreiben, die Verordnung, der Befehl, das Reskript. Vz S. N.

Resoluce, e, f., z lat., *rozhodnutí, dání rozhodné odpovědi*, der Entschluss, Bescheid, die Resolution.

Resoluční, *odhodlaný, zmužilý, hotový*, entschlossen, männlich.

Resolvovati se — *rozhodnouti se*, sich entschliessen. Us. u Roudnice. Špd.

Resonance, e, f., *ozvuk, ozev*, der Wieder-, Nachklang, die Resonanz. Vz S. N.

Resonanční, Resonanz-. R. půda, ozevnice, dno v klavíru, kde se způsobuje ozev tonů, aby silněji zněly, Rk., truhlík houslí. Vz KP. II. 302., 306. R. desky. Vz KP. III. 329.

Resorpce, e, f., vssání takových látek do krve, které v ní již byly, ale z ní do pletiv n. dutin těla vystouply, die Resorption. S. N.

Respekt, u, m., lat., v obec. mluvě *rešpekt, šetrnost, vážnost, uctivost*, die Achtung, Ehrerbietung, Ehrfurcht, der Respekt.

Respektovati, *šetřiti něčeho*, berücksichtigen, hochachten, verehren, respektiren. Rk. — **co.** Us.

Respicient, a, m., z lat., *dohledač* (u finanční stráže), der Respicient. Vz Rešpicient.

Respirace, e, f., z lat., *dýchání, oddýchání, oddechování*, das Athemholen, die Erholung, Respiration.

Respirační, Respirations-.

Respirator, u, m., *vdechovač, vdechovadlo* (nástroj), der Respirator. Rk. Vz Vdechovadlo.

Response, e, f., z lat., *odpověď*, die Antwort. Vz Mus. 1844. 437; Zk. Ml. II. 182.; Mk. Ml. 306.

Responsori-um, a, n., dle *Slovo*, lat., odpovídavý n. střídavý zpěv v kostele, kirchlicher Wechselgesang zwischen dem Geistlichen und dem Chor.

Ressort, u, m. (fr., resór), *zpruha, pero*, die Triebfeder; 2. *mrštnost*, die Schwungkraft; 3. *úřad*, die Gerichtsbarkeit, der Gerichtsbezirk, Instand, das Amt, *obor působení*, der Wirkungskreis.

Ressource, e, f. (fr., resurs), *pomoc, útočiště*, die Hilfe, Hilfsquelle, Zuflucht; *místo k zotavení n. zábavě, beseda*, der Erholungsort, geselliger Verein.

Rest, někteří: *rešt*, u, m., z něm. Rest, *ostatek, zbytek, nedoplatek, neodbytá práce, dluh*, der Rückstand, das Uiberbleibsel. V restu (v závadě) býti, zůstati, míti dopláceti, D., rest svůj odpracovati. Us. Něm. Jemanden den Rest geben, někomu dodati, někoho doraziti, dotrhnouti, dobiti. Das gab ihm den Rest, to ho dotrhlo, to mu dodalo. Us. Šm.

Restant, a, m., *kdo nedoplatil n. není hotov s prací, závadník, nedoplatce, dlužník* (Šm.), der Schuldner, Rückständige.

Restantník, a, m. = restant. Ros.

Restaurace, e, f., z lat., *obnovení něčeho, zvl. obnovení starého řádu n. staré vlády*, die Wiederherstellung, Restauration, vz S. N.; *hostinec*, das Gasthaus.

Restaurant, a m. = restaurateur. Šm.

Restaurateur (restoratér), fr., *obnovovatel*, der Wiederhersteller, Verbesserer; *hostinský*, der Erfrischer, Speisewirth, Gastwirth.

Restaurovati, *obnoviti, občerstviti*, wiederherstellen, erfrischen, stärken. Rk.

Restituce, e, f., z lat., *navrácení* (ku předešlému právu), die Wiederherstellung, Rückgabe, Restitution. R. v theologii = navrácení bližního ku předešlému stavu majetnosti, MP. 194., t. j. navrácení věci mu odcizené a náhrada škody jemu učiněné, die Restitution. Hý. Pojem, povinnost, dvě

hlavní pravidla, theorie, odklad r.: r-ci prominouti; prostředků k r-ci nabyti; k r-ci zavázati koho; k r-ci solidarně čili nerozdílně zavázán býti; Určení osoby, kteréžto, času, kdy a místa, kde se r. díti má. MP. 194.—202.

Restituční. Restitutions-. R. povinnosť. MP. 195. R. edikt. Vz S. N.

Restovati, dlužen zůstávati, restiren. Vz Rest.

Restrikce, e, f., z lat., *obmezení*, die Einschränkung. Restriktion. Vz Reservatio.

Restringentia, ií, n., dle Gymnasium v pl., léky stahovací, die Restringentien. Šm.

Resultant, u, m., v mathm. Stě.

Resultat, *resultát*, u, m., z lat., *východek, výpadek, výsledek*, das Ergebniss; *výrod*, die Schlussfolge; *konec, následek, úspěch, prospěch*, der Erfolg.

Resumé (fr., rezymé), obsah n. krátký přehled hlavních částí nějakého pojednání n. nějaké události. S. N.

Resurrekce, e, f., z lat., *z mrtvých vstání*, die R-tion.

Řešátko, a, n., vz Řešeto.

Řešení, n., vz Řešiti.

Řešeták, a, **řešetář, řešetlář,** e, m., der Siebmacher, -händler. Záp. měst., Tk. II. 547., Troj.

Řešetář, vz Řešeták.

Řešetářka, y, f., die Siebmacherin,- händlerin.

Řešetárna, y, f., die Siebfabrik. Rk.

Řešetářský, Siebmacher-. Ř. řemeslo, dílo, kolesa, přeslice, lopaty. Rostl.

Řešetářství, n., die Siebmacherei, der Siebhandel. Jg.

Řešetice, e, f., v hutn., das Rad (ein Werkzeug aus Brettern zusammengesetzt, inwendig hohl und am äusseren Umfange mit durchlöcherten Brettern bekleidet, welches dazu dient, das Erz hineinzuthun, um es durchs Umdrehen des Rades von der Erde zu befreien). Šm.

Řešetka, y, f., trebina, rostl. Rozk.

Řešetlačka, y, f., perská bobule, ovoce řešetláku, jahoda, z níž se dělá žlutá barva.

Řešetlák, u, m., rhamnus, der Kreuzdorn, rostlina. Ř. počistivý (ptačí zob), ř. krušina, skalní, léčivý. Jg., Cl. 60., FB. 88., Čl. Kv. 329., Slb. 493. Ř. barvířský, r. infectorius, der kleine Kreuzdorn. Šm.

Řešetlákovitý. Ř. rostliny, rhamneae.

Řešetlákový, *k řešetláku podobný*, kreuzdornartig. Ř. zimokeř, celastrus rhamnoides. Rostl. — **Ř.,** *od řešetláku*. Ř. bobule. Techn.

Řešetláuek, nka, m., papilio rhamni, der Hundsschmetterling. Šm.

Řešetlář, vz Řešeták.

Řešetlina, y, f., der Torf. Na Mor. Kinský. Vz Rašelina.

Řešetný, od řešeta, Sieb-. Jg. — **Ř.** pecen, snad m.: *řžený, režný*. Dal. 12. — BO.

Řešeto, řešato, řešétko, řešítko, řešátko, a, n., v již. Čech. *řešadlo* i *řešetlo*. Příp. -eto. Mkl. B. 190. Vz S. N. — **Ř.,** *síto s velikými děrami, žebrovna, žejbrovna, žejbrovačka, žejbrovadlo* (Šm.), das Sieb, die Fege; *řešítko, řešátko* — *malé řešito, cedidlo*, das Sieb. V. Ř. prachové, drátěné, **na hrách** (hrachovka), koukolní, na mouku, na sůl, Šp., na podsívání krup, Us., na ohrabky: *ohrabečnice*, das Uiberkehrsieb. Us. na mor. Drahansku. Hý. Skrze ř. prosívati, vyraziti, vytřásti. V. Jest na řídkém řešetě opálán (necepován). Vz Ničema. Lb., Jg. Je on co ř. (svěřené mu vybreptá). Vz Tajemství. Č., Ros. Propálil řešátko. Vz Pánvička, Proděláni. Propekl (propálil) mu ř. (pronesl věc sobě svěřenou). Za nova řešátko na hřebíčku pověšují, staré (n. potom jím) pod lavici hodí. Prov., Č. M. 379. Vysívati někoho na řešetě (na hrabečnici). Vz Kleveta. Č. Nyní jsem na ř-tě (na holičkách). B. Němc. Nabírá vodu ř-tem (cedníkem). Šml., Osv. Myslil jsem, že dobře pochodím, ale nabral jsem řešetem. Kos. Ol. I. 233. Vz Starý. — **Ř.,** *včelařská kukla* při vybírání medu. Na Ostrav. Tč.

Řešetování, n., vz Řešetovati.

Řešetovati, *tříbiti, cíditi*, sieben. Koll.

Řešetovatý, řešetovitý, *sítkovatý*, siebförmig. D.

Řešetovka, y, f., cribraria, rostl. pýchavkovitá. Rostl.

Řešice, něm. Röschitz, ves u Mor. Krumlova; něm. Hřeschitz, čes. také Hřešice, ves u Mšece. PL., Tk. III. 61.

Řešihlavy, dle Dolany, ves u Rokycan, něm. Reschohlau.

Řešiti, il, en, ení. *rozřešiti, rozhodnouti*, auflösen. Strsl. rěšiti (solvere, λύειν), koř. řech (rěh). Mkl. B. 436. — **co:** úlohu. Us.

Řešitelnosť, i, f., die Auflösbarkeit. Us.

Řešitelný, auflösbar. Ř. úloha. Us.

Reškonda, y, f., z it. riskonto, *upsání loterní*. Us.

Rešna, y, f., *kolmina*, stejná výška hřebenu. Us. u tesařů.

Rešov, a, m., něm. Reschen, ves u Římařova na Mor. PL.

Řešov (Rzeszów), a, m., mě. v Haliči.

Rešovice, ves. Tf. 288.

Rešpan, u, m., španělský jetel. Us. v Opočensku. Hrš.

Rešpicient, a, m., vz Respicient. Pije jako r. (jako do důchodů, jak holandr). Us.

Rešt, u, **reštík,** u, m., *trám, zvl. takový, který jiným trámům základem jest*, V., *podvlak, podpěrák*, der Balken, bes. der Träger, Querbalken, Ressbalken. V. R. na jehlách n. jehlovaný při stavbě jest vazba pilot prahy a kráčaty. KP. I. 202., S. N.

Reštovati, Querbalken (Balken unter den Ressbaum) legen. Šm. Vz Rešt.

1. **Ret,** rtu, m., *obyčejněji* v pl.: **rty** n. **rtové, rtů,** m., **rtík,** u, **retek,** tku, **rtíček,** čku, pl. *rtíky, retky, rtíčky*. Ret, pysk. V., BO. Strsl. ръть (apex, os), příp. -ъ. Mkl. B. 31., 33. R. zachovalo posud gt. a lok. duálu: rtou, instr. rtoma; vedlé toho skloňuje se nyní pravidelně v plur.: **rty, rtů, rtům;**

chybně užívají: rtoum. Bž. 91. Die Lippe, Lefze. Vrchní, hoření, hořejší r.; spodní, dolení, dolejší r.; růžové rty, koralové rtové. Šm. Pakli se modlí, rty hýbají a mysli sě jinudy túlají. Hus. I. 130. Krásnýma rtoma. Rkk. Hrůzou mu drkotali rtové. Sych. Pán Bůh nedal jest jazyka, úst, rtóv a jiných údóv k láni nehodnému. Hus. I. 249. — **R.** *rány*, die Wundlefze. — **R.**, *ústa*, Mund, m. Člověk rtů výmluvných. Us. Člověk poskvrněných rtů. Kom. Lid tento rty mne ctí, ale srdce jich daleko jest ote mne; Pane, vysvoboď mě od rtóv zlých a od jazyka lstivého. Hus. I. 149., 231. Dotknuta jsouc rtiky nejsladšími. Us. Tč. Oprav zlý obyčej a obřez jazyky marnomluvné a rty lstivé zavři; Modlila sě srdcem a hýbala rty, ale hlasu nebylo slyšeti než pláč; Jako točenice červencová rtové tvoji a výmluva tvá sladká. Ti rtové kapí mirrú. Hus. I. 256., 367., III. 44., 67. — **R.** *květový*, die Lippe, der Einschnitt in der einblättrigen Blumenkrone. Šm.

2. **Ret**, u, m., **reta**, y, f., na Slov. *rata — pomoc, přispění na pomoc*, die Rettung, Hilfe. **Na** ret, na retu volati, Kom., přiběhnouti. Ros. Reta! reta! (pokřik v turnaji). Smil v. 881.

Rét, rýt, u, m., *mařena domácí*, rubia tinctorum, rostl. Reš.

Reta, vz Ret, 2.

Retardace, e, f., z lat., *obmeškání*; *opozdování-se* na př. hodin; *průtah v hudbě*, die Verzögerung, Verspätung.

Retardat, *retardát*, u, m. Vz Poznamenati co v co. Der Rückstand.

Řeťaz, vz Řetěz.

Řeťázka, y, f. = *řetízek*. P. sl. 134.

Řeteč, tče, m., něm. Řetsch, ves u Mírovic. Vz Tk. I. 87., IV. 739.

Řetechov, a, m., ves u Uher. Brodu na Mor. PL.

Řetelný = *zřetelný*. NB. Tč., Us.

Retence, e, f., z lat., *zadržení*, Zurückhaltung, f.

Řetenice, dle Budějovice, něm. Jettenitz, ves u Kašperských hor; 2. něm. Settenz, ves u Teplice.

Řetěz, u, **řetízek**, zku, **řetízeček**, čku, m., **řeťaz**, řeťázek, na Mor., Slov. a ve Slez. Tč., Klš., Brt., Hý. Řetěz, a, m. Pč. 23. Ř., mrus. reťaz, pol. rzeciądz, wreciądz, lit. rėtėžis, der Stachel, das Halsband, prus. ratinsis, rum. rъtêz, maď. retesz, příp. -ezъ. Mkl. B. 318., aL. 41. Die Kette. Ř. na krku nazývali: *hřivna*. Jir. Ř., souvislá řada kovových kroužků neb jiných částí, články zvaných, tak že celek činí ohebný téměř provaz. Vz S. N. Ř-zy železné. BO. Ř-zy mezi Starým a Novým městem. Vz Tk. IV. 21., 26. Ř. železný **k** upevnění, uvázání, upětí něčeho, skobní, Us., zlatý, **na** krk, V., **u** hodinek, Us., k hodinkám, Cn., drátový, k upevnění řebřin u vozu: *podpěnák*; **pod** korbu, visací, bokový, u dveří, na dobytek, podvazní, na dřeva, na klanice, Šp., ke studni, kladní, lodní, přípřežný, zavírací, kravský, **k** váhám, na psy, oblávkový, na koně n. na voly. Kb. Ř-zem někoho svázati. D. Do ř-zů vzíti, dáti; řetězy svázati, **na** ř. ukovati. V. Řetězem vrata přepali. Dal. Zavři dvéře na ř. Ros. Hák u řetězu. V. Ř. erká. Us. Vězeň chrastí řetězem. Pt. Hnal se naň jako se ř-n. Us. Osv. Když všecky ř-y popraskaly, teprva pak dal jste se na poštu (když jste nevěděl kudy kam). Us. Vk. Vsadil mě do ř-ů. Pùh. I. 186. To jako nějakým ř-em strobo svázaným a neuniklým a nevymatelným předkládá. Sš. I. 110. Nenosila bys řeťazy ze zlata; Řetazems svázaný, já tě nerozvážu; Připni sobě pásek na zlatý řeťázek. Sš. P. 207., 573., 725. Zamykám své srdce na tuhém řeťázku, prece se odmyká pro tebe, obrázku. Sš. P. Jako když se od řetězu utrhne nebo: Jako když ho s řetězu pustí (jest divoký). Us. Kf. Opice zůstane opicí, by na ni třeba zlatý ř. dal. V. Každý řetěz tlačí, byť články jeho zlaté byly. Vz Poddanosť. Rb., Sp. — **Ř.** přen. Tudy přetrhl se ř. mluvy jeho. Sš. J. 217. — **Ř.** *galvanický*, Bunsenův, Daniellův, Groveův, jednoduchý, stálý, thermoelektrický, Markusův, velkodeskový. Vz KP. II. 403. — **Ř.** *úsudkův*: sestupný (synthetický), vzestupný (analytický). Jd. — *Řetízek*, způsob šití, die Kettennaht. Krok. — **Ř.**, *kosť klíční*, das Schlüsselbein. Krok. — **Ř.**, *český tanec*. Vz S. N.

Řetězanka, y, f, alysia, hmyz. Krok.

Řetězec, zce, m., der Kettenbruch. Stč. Ř. ryzý, neryzý; články ř-ce. Stč. Alg. 156., 155.

Řetězí, n., die Kettenreihe, Verkettung, das Kettenwerk. Dch., Rk.

Řetězice, e, f., v stavit., der Kettenzug. Šm.

Řetěziti, il, en, ení, *řetězovati*, fesseln. Kam. — **co čím**. Na Ostrav. Tč.

Řetězitý, Ketten-. Ř. tasemnice, taenia cateniformis, der Kettenbandwurm. Šm.

Řetěznice, e, f., die Kettenlinie, v math. Stč. Vz Řetězice.

Řetězník, a, m., der Kettenschmied. D.

Řětězný, Ketten-. Ř. plavba, parník. Dch.

Řetězoví, n. = *řetězí*. Šm.

Řetězovitý, kettenförmig. Šm.

Řetězovka, y, f., die Kettensäge. Čsk. — **Ř.**, die Kettenlinie. Rk.

Řetězový, *řetězný*, *řetězní*, *řetízkový*, Ketten-. Řetízkové dílo (vázkové). Ros. — *Řetězový*. Ř. most, koule (dvě koule dělové řetězem spojené), Us., oblouk, čára, hřeb, články, žerď, zlomek (řetězec, Stč. Alg. 154.), pravidlo, počet, Nz., vz S. N., tvar, Stč., lávka. Dch.

Reticentia, lat., *ἀποσιώπησις*, *zamlčení*, když mluvící nenadále řeč přerušuje a nevěda jí dále hned ku věci jiné přistupuje: Ó mne slepého blouda, že jsem nevěděl, co každé dítě vidí! A touto cestou se dada, jak hezky bych byl — ale pozdě bycha honiti. KB. 241.

Retinafin, u, m., nafta pryskyřičná. Vz S. N.

Retinit, u, m., *zkamenělá pryskyřice*. Vz S. N., Bř. N. 232.

Retinol, u, m., tuk pryskyřičný: $C_8 H_1$. Vz S. N.

Retinyl, u, m., pryskyřičný olej. Vz S. N.

Retirada, y, f., z fr., *útočiště* (v pevnosti), die Zuflucht; *ústup, ustupování, zpáteční tažení vojska*, der Rückzug, die Flucht. — **R.**, *záchod*, der Abtritt.

Retivý, auffahrend, widerspenstig. Šm.

Řetízkovati, ketteln. Šp.

Řetízkovitý, Ketten-. Ř. blahorourka, catenipora escharoides, tabularia catenulata, die Kettenkoralle; ř. užovka, coluber getulus, die Kettennatter. Šm.

Řetízkový, Ketten-. Ř. dílo, steh. Us.

1. **Retka**, y, f., obyč. pl. *retky*, hřeben třtinový v bidle upevněný, přes který celá osnova ke člunku jde, das Kammblatt. Na Ostrav. Tč.

2. **Retka**, y, f. = retnice.

Řetkev, vz Ředkev.

Řetkevník, u, m., crucastrum. Ř. rolní. FB. 66., Čl. Kv. 298., Slb. 699.

Řetkviště, ě, n., vz Ředkviště.

Retní, Lippen-. R. hláska, retnice, Us., kroužek (ozdoba). Dch. R. nástroje = dechové, foukací. Vz Dechový.

Retnice, e, f., labialis, der Lippenlaut. R. jsou hlásky: *b, p, m*; *retozubné: v, f.* Vz Hláska. Že retnice u nás *změkčovány* bývaly, o tom svědčí ne jenom způsob psaní, ale i tvoření adjektiv nominal. skloněni, zvl. ve jménech osadních: Chrudim (jméno muže), Chrudimj (grad), Boleslav (jméno muže), Boleslavj (grad). Měkkosť závěrečné retnice byla příčinou, že mluva obecná přenesla osadní jména taková v novější době z rodu mužského v rod ženský. Vz Chrudim, Boleslav, Plzeň. *V podřečí s retnicemi rozmanitě nakládají. V Budějovsku a Opavsku* po nich slyšeti posud *přídech jotu*, i když *i* následuje: holubjice, fjík, pjiseň. *Ve vých. Čech. a na Slov.* se naopak po retnicích *i* vlastní *ě* vyslovuje jako *e*: verný, mesto, peknej, bežet; čehož i ve spisovném jazyku stopy jsou: kvetu. V různořečí *litomyšlském* mění se *bj = d, dj = b, vj = d, pj = t, mj = n (ň)*: běžet = dežet, hříbě = řídě, holoubě v troubě = holoude v troude, Chrudim = Chrubym, povídati = podydat; píte, je s pěnou = tyte, je s tenou. *Ve vých. Čechách* obecná též jest obměna hlásky *vj* v *b*: bavlna — bablna. Též *m* zastupuje hlásku *vj*: mňuk — vňuk a naopak zase *mj = v*: luskoviny — luskominy a *mj = b*, písemní, darebný (-mný). — *Rozlišení retnic nemožné jest*; kde ho třeba bylo, tu prvotně přistoupil přídech *l*: Jaroslavl. Postupu toho u nás od doby historické není. Jir. Vz B, P, V, M, F. — *Retnice vzdorují změkčení.* Změkčuje-li samohláska retnici předcházející, možno to naznačiti předraženým *j*, kteréžto přitaženo jsouc k předcházející souhlásce retné jedinou jest známkou, že následuje samohláska změkčující: pět (vyslov: pjet). Gb.

Retopodobné *y*. Lámáním vzniklo z *ui* r. *y*. Bž. 6.

Retorta, y, f. (nádoba lučebnická), z lat., *křivule, alembik*, die Retorte. Boč. exc., Čern., Vys. Vz S. N.

Řetouň, ě, f., něm. Řetaun, ves u Litomř. Pl.

Retour (fr., retúr), *návrat; návratná posýlka*, die Rück-, Umkehr, Zurückreise, Rückfahrt. Retourbrief, m., zpáteční psaní, Retoursendung, f., zpáteční zásylka.

Retousy, pl., m., *knír*y, *valousy, podnosky*, frňousy (Šm.), der Schnurrbart. Šm.

Řetová, é, f., něm. Ritte, ves u Ústí nad Orl. Ř. veliká, malá.

Retovati, z něm., *vysvoboditi, zprostiti, vytrhnouti, zachovati, spasiti, pomoci*, retten, helfen; **se** = *brániti se, na místo bezpečné odejíti*, sich retten. Br., V., Jg. — **koho z čeho.** Retujte mě z bídy. Na Ostrav. Tč. — Sš. P. 777. — **se kam.** Us.

Retozubné hlásky: v, f. Vz Retnice.

Retrait (fr., retré), *odtažení, zpáteční pochod vojenský, vzdálení-se*, der Rückzug, *čepobití*, der Zapfenstreich. Vz Čepobití.

Retrogradace, e, f., z lat., *zpáteční pochod*, Rückgang, m. Bl.

Retrogradní, *nazpět, v opáčném směru postupující*, retrograd. S. N.

Retuňk, u, m., z něm. Rettung, *pomoc, vyproštění*, die Rettung, Hilfe. Vz **Retovati.**

Retušovací *pokosť, štětec* (Retouchir-) k opravení olejných maleb. Vz S. N.

Retušovati, z fr. retoucher, *obraz poopraviti, přepracovati*, retouchiren. Vz S. N.

Reuma, lépe: rheuma, gt. reumata, n., dle *Slovo*, z řec. *ῥεῦμα*, *tok; hostec, suché lámání, paskudník, rheumatismus*, der Gliederfluss, das Gliederreissen, Rheuma, der Rheumatismus. V. R. rychlý či akutní, vlečivý či chronický, svalový, nervový. Vz S. N.

Reumatický, lépe: *rheumatický, hostečný, hostcový*, rheumatisch.

Reunion, u, m. (fr., reynjón), *opětné spojení, smíření; jednota, společnost, společenská zábava, ples, taneční beseda*, die Versöhnung; Vereinigung, Verbindung zu geselligen Zwekken, Reunion.

Reussiren, něm. z fr., *prospěch míti*, glücken, seinen Zweck erreichen.

Rév, u, *révek*, vku, m., vz Réva. Na Ostrav. Tč.

1. **Řev**, u, m., das Gebrülle. Us. Šf. Vz Říje.

2. **Řev**, řva, m., der Lärmer, Raisonneur. U Bělohr.

Réva *(rýva)*, y, f., **rév**, u, m., **réví, révoví**, n., **révíčko, révovíčko**, a, n. *Réví = úponka, popínka, ručička, kterou se réva zachycuje*, die Ranke, Rebe. Reš. — **R.** = *ratolesť*, der Schössling, Zweig. Br., Presl. Posud na Ostrav. Tč. — **R.**, *vinný keř*, die Rebe, Weinrebe, der Rebe-, Weinstock, Rebschoss. Vz *Víno*, Řezba. Nať révy sluje *révím*, plody *hrozny* a vykvašená šťáva jejich *vínem*. Pruty révy slují *sloupci* a větve jejich *pazuchy*. Vz S. N. Révy mladé: *synové*, staré: *starý keř*; mladé postříhané: *čípky*. Šp. R. vinná, mladá, mladistvá, neužitečná, odřezaná, svržená, suchá. V. R. = arabské bílé (něm. Gutedel, fr. chasselas), arabské petrželové (něm. geschlitzblättriger Gutedel, Jerusalemstraube, Petersilientraube,

Ganz Wälscher, Gänsefüssler; franc. Raisin d' Autriche). arabské červené (něm. rother Araber), babovo (veltlinské), beranice (Lämmerschweif), beranní ocas (němec. weisse lange tokayer Fischtraube, weisser Löwenschwanz; maďar. hárs levelli), běl drobná (něm. weisser kleinbeeriger, Kleinweiss), běl velká, běloočka (víno topolové, bělovačka, Elbling; bělomoučka, Mehlweiss), bílé jakubské (rouči bílé), bílý tramín, bílý muškát, brunát (buzín), brinšt (prinč, bílý tramín), burgundské modré (rouči modré), burgundské bílé (rouči bílé), burgundské šedé (rouči šedé), buzín moučník, ribula moučník (něm. grosser rother Veltliner, grosser Traminer, Fleischtraminer, rother Riesling, Grossbrauner, rother Muskateller, Rebalina, später Ranfalina; franc. st. Valentin), cibeba bílá, rané lipské, raný malvaz (z arabského zibibach; něm. früher Leipziger, Zibebenwein, Meister), cibeba černá (rouči rané, Seidentraube), cinyfal zelený (z latin. silvanus), moravka, zelený klešec, muška lípavá (něm. Silvaner, Zierfahnler, grüner Muskateller, grüner Veltliner, Frankenriesling, Oesterreicher, Gutblank, grüner Riesling, Grünedel; fr. murton, silvani), cinyfal černý (rouči cinyfalové, černý tarant, něm. schwarzer Elbling, blauer Heinisch; fr. pêrsolette, gouais noir), diamant (ušlechtilé rané), elvín bílý (tarant bílý, něm. weisser Elber, Kleinberger, Süssgrober, Krystaller, Silberweiss, Weissstock; fr. fendant, feyer, allemand), elvín červený, modrý, isabella modrá, jakubské bílé, jonák, chlupatina (rouči modré), chrupka, karmazín, karmasin (něm. Karmesin, rother Trollinger), klenice bílá (něm. Augster, Glinsen, Kleinsee), klenice modrá, kocinka (rouči modré, zvláštní druh mělnického vína, Klaffern), kutaba (druh isabelly), lánské bílé, rané; labin, Elber. Šk. — Vz Č. 64., FB. 88., Čl. Kv. 329., Slb. 646., Schd. II. 295. Révu na 4. n. 5 ok postaviti; révy křížiti; réva, les pláče; révy na loubí (odry) vésti; oblouk z réví; rozvody klásti, Reben einsenken; révy pomrzly, musí vyrážeti od babky (kořene). Šp. R-u přesaditi, ušlechtiti, pěstovati; *nemoci révy:* plíseň, strupovitosť, zápal, zbujnění, žloutenka. Dumek. Kde kapečka ukápla, všady révek vypukl a z révečka pupenec. Sš. P. 48. Réva a koza vodu nemiluje. Pk. Spí-li réví do sv. Jiří, na dobrý rok každý věří. Šk.

Řeva (řváti) = *řva.* Kat. 3109.

Revaccinace, e, f., z lat., *opětné očkování kravími neštovicemi*, die Revaccination. Vz S. N.

Revák, u, m., *křízenice, rozvod*, das Rebengesenk. — **R.**, v lodn., das Reffband. Šm.

Revalenta arabica, byl lék z čočkové mouky, cukru, soli, pepře a jiného koření. Vz S. N.

Revanche (fr., revãš), *náhrada, odplata, msta, pomsta*, die Vergeltung, Genugthuung, Revanche, der Ersatz.

Reveille (fr., revelj), *raní n. jitřní bubnování*, der Morgenmarsch, das Trommeln zum Aufwecken der Soldaten.

Reveň, ě, f., rheum — rebarbora. Vz S. N., Schd. II. 279.

Reveňovina, y, f., *prvek reveně*, der Rhabarbarin. Presl.

Revenu (fr., revný), důchod, výtěžek, der Ertrag. Rk.

Reverberovací pec, kde se ruda pouze silným plamenem taví. Vz S. N.

Reverence, e, f., z lat., *úcta, pocta*, die Ehrfurchtsbezeugung, Verbeugung, Reverenz.

Reverenda, y, f., *dlouhá, kněžská* (duchovní, Bern.) *sukně, talar*, v obec mluvě: reberenda (Hý.), das Priesterkleid.

Reverendus, reverendissimus, titul, *ctihodný, důstojný*, vz toto.

Revers, u, m., z lat., *rub, rubová n. rubní strana u peníze*, die Rückseite der Münze; *vysazený límec u mužského kabátu*, der Aufschlag, Rk.; *úpis, zápis*, der Revers, Gegenschein, die Verschreibung. R. pánům od sebe učinil. V.

Réví, n., vz Réva.

Revident, a, m., z lat., *přehledač*, na př. účtův, der Durchseher, Rechnungsprüfer, Revident.

Revidovati, *přehlednouti, přehlížeti něco*, durchsehen, durchmustern, revidiren. Rk.

Revindikace, e, f., z lat., zpět požadování n. zpět nabytí odňatého majetku, Zurückforderung, Wiederzueignung.

Revír, u, m., z it., vz Mz. 293., *okres lesní, hájemství*, das Revier, der Bezirk. Rk. Vz S. N.

Revirement (fr., revirmãn), v účetnictví odpisování n. připisování v účtech. Vz S. N.

Revírník, a, m., myslivec. Vz Revír.

Revís, u, m., z lat. ribes. Šm. Vz Rybés.

Revise, e, f., z lat., *opětná prohlídka, přehlídka ku př. účtův, spisu za tisku*, wiederholte Untersuchung, Durchsicht, Revision.

Revisor, a, m., *přehlížitel*, der Durchseher, Prüfer, Nachrechner, Revisor. Rk., Nz. Cf. Revident.

Revka, y, f., *vrub, štěp*, das Pfropfreis. U Opav. Klš.

Révlink, *reflink*, u, *revlinek, reflinek*, nku, m., z něm. Refling = *sazenice, fazár*, die Satzrebe. Ros.

Révnatý, rebenreich. D. — **R.** len, holzig. Presl.

Řevnice, *Dřevnice*, něm. Řewnitz, městys u Zbraslavi. PL., Tk. I. 439.

Řevničov, a, m. = *Řenčov*. — **Ř.**, něm. Řemičov, ves u Ml. Vožice. PL. — Tk. I. 410., IV. 650.

Řevniště, ě, n. = *říjiště*. Vz Příkradnice.

Řevniti, il, ění, *horliti*, nacheifern; *žárliti*, eifersüchtig sein. — **ke komu:** k ženě, k muži. Jg. — **po kom.** Aby po nich pohané ř-li. Sš. I. 115.

Řevnivosť, i, f., *štek, horlení*, der Nacheifer. Společnou ř-stí se nabádali. Mus. Chvalitebná ř. Sš. Sk. 187. Nějaký žid ř. tu v útrobách učeníků Janových podnítil. Sš. J. 58. (Hý.). Ř. jevívá se hl. v poměru k nějakému soupeři, jenž za stejným kráčeje účelem jako my z větší výhody těšiti se nám se zdá. Blř. — **Ř.**, *žehravosť, žárlivosť*,

die Eifersucht. Pro ř. to udělal. Us. Jg. Vz S. N.

Řevnivý, *horlivý, štekující,* eifrig, nacheifernd. — **Ř.**, *žehravý, žárlivý,* eifersüchtig. Ř. srdce. Marek.

Řevnov, a, m., Řewnow, ves u Tábora. Pl.

Řevňovati, *řevniti, štekovati,* nacheitern. Krok.

Řevnovice, *Dřevnovice,* něm. Řewnowitz, ves u Budějovic. Pl.

Révný kraj, das Rebgelände. Dch.

Řevný, strsl. rьvьnъ. Ř., řeven, vna, vno = *řevnivý, horlivý, štekující,* eifernd, nacheifernd. Dobří skutkové a úmyslové, jichž řevni býti máme. Šš. I. 76. Ř. pláč = hlasitý. Vký.

Revokace, e, f., *odvolání,* Widerruf, m.

Révokaz, a, m., phylloxera, die Rebenlaus. Rk.

Revokovati, z lat., *zpět povolati, svůj slib odvolati,* wider-, zurückrufen; sein Wort zurücknehmen, revociren.

Révolistý, reblaubig, rebenblätterig. R. ostrožka, delphinium stachysagria. Rostl.

Revolta, y, f., fr., *vzbouření, povstání,* die Revolte, Empörung, der Aufstand.

Revoltant, a, m., z fr., *bouřlivý, buřič.*

Revoltovati, *povstati, vzbouřiti se,* sich empören, revoltiren.

Revoluce, e, f., z lat., *vzbouření, povstání, pozdvižení se lidu proti vládě,* die Umwälzung, Empörung, Staatsumwälzung, Revolution, der Umsturz. R. jest činná zpoura poddaných proti vrchnosti. MP. 214. **R.** *vůbec náhlá proměna, násilný převrat* jak v přírodě tak zvláště ve státech. Vz S. N. R. jest kuklou budoucí civilisace. V. Hugo.

Revolucionář, e, f., přítel revoluce, der Revolutionär.

Revoluční, Revolutions-. Rk.

Revolver, u, m., z ang. a to z lat. revolvere, *mnohostřel, rychlostřel;* pistole, z níž několikrát po sobě možná vystřeliti, der Revolver. Rk. Vz S. N., KP. IV. 496.

Révonosný, rebentragend. Šm.

Révorodý, rebenerzeugend. Mus.

Révošatý, in Rebe gekleidet. Šm.

Řevot, u, m. = *řvání,* das Gebrülle. Jako ř. lví, tak jest hněv králův. Šš. II. 375.

Révovatý, révovitý, rebenartig; rankförmig. D.

Révoví, n., vz Réva.

Révový, Reben-. R. červ, V., dřevo, Ros., míza, slzy (pláč). D.

Řevu, vz Řváti.

Revuca, e, f., mě v Uhřích. Slov.

Revue (fr., revý), *přehlídka* ku př. vojska, die Musterung, Heerschau; *přehled, obzor* (časopis), die Uibersicht. Rk.

Revule, e, f. Co v té zahrádce mívati budem? nasázíme si bílé r-le. Sš. P. 674.

Rez, rzi (dle *Kost*), f., místy *v obecné mluvě:* **rez,** u, m. Jg., Mkl., Sb. Na mor. Zlínsku: zerz. Brt. Koř. rъd (rūd). sr. rudý; příp. -jь, aerugo, rubigo. Mkl. B. 78., 81. R. železa jest hydrat kysličníku železitého (Fe_2O_3 2HO). Vz Šfk. 235. Der Rost. R. na železe, od železa, železná; rez mědi, na mědi, měděná, D., V., vz KP. IV. 696., na mosazi. V. Železo rzi se hloze. Kom. R. se železa chytá. R. železo žere. D. Rzi pojíti (rzivěti), D., rzí pošlý. V. Měď ta rzí jest zašlá. Br. Chytil se toho rez. Jel. Rez ze železa pilník stírá. Pk. Kterak železo rzi zbavujeme? vz Prm. 1878. č. 3., III. č. 19. Vz Železo, Rezavění. — *Přenes.* Těch vloh, které rezem postrádaly dlouhým, síla mizí. Sš. II. 325. (Hý.). Co činí píla rzavému železu a cep zrnu, to činí pokušení dobrému člověku: že rez z něho hřiechu vyrazí a z plevy ku půžitku jako zrno k oznámí tě, jaký jsi byl pode rzí a pod plevů. Hus. I. 350. — **R.** *na rostlinách* choroba jest vyskytující se jako hrbolky, které svým časem pukají a prášek žlutý vydávají: *ruda, manna, náměl,* cf. *snět,* der Rost, Mehlthau, Brand. Rostl. R. obilná, smradlavá, sněžná, Jg., na révách. Všecky štěpy tvé a obilé země tvé r. zahubí. Hus. I. 56. Pakli by hlad vnikl v zemi neb rez neb kobylky neb chrústi. BO. R. spadne. Bj. R. bělostný, dříšťalový, obilný, pryšcový. Čl. 85., 185., Schd. II. 257. Vz *Rezy* v S. N., KP. III. 249. — **R.** *v hornictví* jistá země ve vodě rozpuštěná, jiná tělesa korou potahující. Jg. — **R.**, a, m. *vrvalec.* Ros.

Řez, říz, u, m., **říznutí,** das Schneiden, der Schnitt. Ř. pilou: *těr;* obilí: *žeň.* Sp. Dříví na dva řezy řezati. Jd., Zkr. Jedním řezem to udělal. Ros. Ujížděli jsme řízem (v jednom). Sych. Ř. do řízu, über Hals und Kopf. Zlob. Kládu zavésti na nový řez (na pile). Vys. Ř. (při amputaci): a) kruhový n. Celsův, b) laločný, c) dutý, nálevkový, kuželový. S. N. Ř. císařský, vyříznutí dítěte ze života matčina, der Kaiserschnitt. Řez (řezání) vína. Us. Řez na hlavu, Kopf-, do úhlu, Winkel-, na ramena, Schenkelschnitt. Šk. Ř. vína na vinici za zelena; ř. vína na babku (bez kolínek, s kolínky a na oblouk, s obloukem v zemi vedeným), na způsob vějíře, tří-, čtyřramený. Dumek. — **Ř.**, *zabíjení dobytka,* das Schlachten. Ř. dělati. D. — *Řezy n. sečky kuželové* (v geometrii), Kegelschnitt. Sedl. — **Ř.**, *vrub, líz, říznutí,* Einschnitt, m. Ř. na mědi, mramoru. Bern. — **Ř.**, *místo, kde řezáno,* Schnitt. Ř. na stromě. Bern. — **Ř.**, *ostrost,* die Schneide. Ten nůž má dobrý řez. Na Mor. — **Ř.** nebo *říz vína, piva* = *příjemná zakyslost,* der Schneidel. To víno má dobrý řez, Bern., říz (je řízné, je samec). D. — **Ř.**, *střez.* Us. u Litovle. Kčr. — **Ř.**, *výprask, bití,* Schläge, Prügel. Dostaneš řezu. Na Mor. a ve Slez. Brt., Pk., Klš., Tč. — **Ř.**, *piliny, drtiny,* Sägespäne. Ve Slez. a na Mor. Pk., Klš.

Řezací, Schneide-. Ř. stolice, nůž, zub, Us., železo, D., nádobí, kolečko, Techn., kružidlo, Hk., plocha, Dch., stroj. Vz KP. IV. 291.

Řezacký = řezací. Mor. Ř. lavička. Zlob.

Řezáč, řezač, e, m., der Schneider, Schnitzer. V. Ř. vinice, V., slámy, řezanky (na Slov. *sečkář*), Us.; ř. obrazů, V., forem, D., písmen. Vid. list. — **Ř.**, *pilař,* der Säger. D. — **Ř.**, truhlářský nůž, der Schnitzer. Kom. Ř. s rukovětí. Skv.

Řezáček, čku, m., *na péra nožíček*, Federmesser, n. Kom. — **Ř.**, *řezací zub*, *kusák*, der Schneidezahn. D. — **Ř.**, na Slov. *řezavka*, die Harnstrenge. Plk. — **Ř.**, *řízné píro*, *samec*. Světz. Vz Řezák.

Řezačka, y, f., *řezací stolice*, *smrkalka*, die Strohschneide, Futterbank, der Schneidestock, die Futterschneidmaschine, f. Německá ř., der Schwabenstock. D. Ř. sirkařská, Zündhölzchenschneidmaschine. Skv., na rákos, der Rohrschneider. Sp. Vz Řezaň. — **Ř.** — *řezání*, *rvačka*. Byla to ř. v hospodě. Ft.

Řezadelník, a, m., der Schneidewerkzeugsarbeiter. Šm.

Řezadlo, a, n., das Schneidewerkzeug, der Grabstichel. Ř. zlatníkovo. Plk. Ř. na mandle (v jícnu); ř. jícnové (pharyngotom), vz Nástroj k operacím v ústech; ř. Čermákovo na polypy, vz Nástroj na prohledávání hrtánu. Cn.

1. **Řezák**, a, m., *řezbář*, der Schnitzer, Bildhauer. 1348. — **Ř.**, *řezáč*, kdo řeže slámu atd., der Strohschneider. Bern. — Tk. II. 547.

2. **Řezák**, u, m., *řezáček*, čku, m., *nůž k řezání*, das Schneidemesser. V. Ř. nárožný, der Schlagschnitzer. Sp. Ř. s násadou (dlouhou n. krátkou), der Schnitzer mit Heft. Skv. Ř. bečvářský, zahradnický (žabka), myslivecký, knihařský; řeznický (zabiják, habáň), das Schlachtmesser. Řezník poráží palicí aneb zařezuje ř-kem. Kom.

Řezan, u, m., stratiotes, die Krebsscheere, rostl. Vz Slb. 227., Rostl. I. 271.

Řezaň, ě, f., *řezací stolice na řezanku*, die Futterlade. Vz Řezačka. Us. u Bydž.

Řezaní *kosa*, das Strohmesser. Šm.

Řezanec, nce, m., *roub k rozplozeni křetin uříznutý a sazený*, *hřízenec*, Ableger, m. Us. — **Ř-ce**, pl., *nudle*, Nudeln. Koc., D. — **Ř.**, *kleštěnec*, ku př. kůň (valach), vůl, der Verschnittene, Schnittling, Kastrat. — Jg. Vz Řezanka.

Řezání, n., vz Řezati, das Schneiden. Ř. vína. Nech, synečku, nech řezání. Sš. P. 425. — **Ř.** *v životě*. Ř. moče (dysuria). Ras. — **Ř.** zoubkův (u dětí), vlčků, das Zahnen. V.

Řezanice, e, f., *něco řezaného*, das Zusammengeschnittene. Vezmi muškát, zázvor atd., udělej si ř-ci a jez ráno. V. — **Ř.**, *řezanka*. Ja. — **Ř.**, *řezaná svině*, *nunvice*, *miška*, Borg, die Mumme, Nonne, Gelte, das Sauschwein. D. — **Ř.**, *pranice*, Schlägerei, f. To tam byla ř.! — **Ř.**, *tlustá ženská*. U Strakonic. Sln.

Řezanina, y, f., = *řezanka*. D. — **Ř.**, *řezba*, das Schneiden. Slov. — **Ř.** = *něco řezaného*, vz Řezanice.

Řezanka, y, f., *řezaná sláma*, *sekanina*, na Mor. *sečka*, *sekanka*, der Häckerling, die Siede. D., Pt. Ř. ke krmení dobytka hovězího v zimě slouží. Us. Má v hlavě řezanku (vz Hloupý). Jg., Č., Lb. Míchá řeč jako ř-ku. Vz S. N. — **Ř.**, *řezačka*, die Futterschneidmaschine. U Kroměř. Bkř. — **Ř-ky** *nudle*, na Slov. Jv. Vz Řezanec.

Řezankář, e, m., *kdo řezanku dělá n. prodává*, der Siedemann. Us. Jg.

Řezaný, *řezán*, *a*, *o*, geschnitten. Ř. cedule, vz Cedule; střevíc, obraz. V. Ř. dříví, drahé kameny. Us. Dch. — **Ř.**, *kleštěný*, verschnitten, kastrirt. Ř. kohout (kapoun). Ros., beran (skopec), kozel (košut), Kom., svině, (miška, nunvice), kanec, V., kůň (valach). Vz Řezanec. Z kance na staro řezaného, žida křtěného, vlka doma chovaného, přítele třikrát mířeného, z řídka z toho bývá co dobrého. Prov. Jg. —

Řezárna, y, f., *sousek*, die Siede-, Strohschneide-, Häckselkammer. Ros.

Řezatebný, *řezán býti mohoucí*, was zu schneiden ist, nové. Techn. I. 114.

Řezatelný = *řezatebný*, schneidbar. Hmota snadno ř. Ssav.

Řezati, řezám a řeži (řežu), eš, e, atd., al, án, ání; *říznouti*, znul a zl, ut, utí; *řezávati*, vz Mazati. **Ř.** = *ostrým býti*, scharf sein; *řezáním odděliti*, schneiden, zu-, durch-, abschneiden; *klestiti* (plodicí údy odníti), verschneiden, kastriren; *zabíjeti*, todt stechen, tödten; *rýti*, schneiden, schnitzen; *boleti jako by řezal*, schneiden, wehe thun; *něco hbitě dělati*, fetzen, flink machen; *bíti*, pelzen, wamsen, zwiebeln, wichsen, prügeln. Jg. Na Mor. ř. = *sekati*. Mtl. Vz Ř. se. Strsl. rězati (secare). Mkl. B. 454. Lit. rėžiu, rėžti vedlé iterat. raižiti. Mkl. aL. 58. — **abs.** Ten nůž dobře řeže (jest ostrý). D. Vítr řeže (jest ostrý). Us. Pila řeže. Us. Žíla (pramen rudy) řeže = jde. Vys. Jednou řež, dvakrát měř. Us. Tč. Dycky mně má milá slibovala, žeby mi půl srdca darovala, řezat chtěla, nůž neměla, chtěl jsem jí ho podat, už nechtěla. Sš. P. 662. — **co, koho.** Taškáři měšce řeží. Kom., V. Šaty šijú, vlasy řežú, kabát oblékajú; Drobno sečku řežte, koně dobře češte; Ř. sekaninu (řezanku). Sš. P. 216., 756., 766. Ř. chléb, *lépe:* krájeti. Km. Uši a nosy jim řezáchu. Dal. 116. Řež ho = udeř. Na Mor. Brt. Sečku řežu to koníčkóm na večeřu. Sš. P. Ř. dříví, špalky, Kom., péra, Us., slámu. Ros., vinici. V., Br. Ř. koně, býka, vepře (klestiti); telata a beránky (zabíjeti), krky; obrazy (rýti). Us. To víno hrdlo řeže (je ostré, špatné). Bern. Ř. housle (hbitě hráti), poklony. D. Ř. pána (na pána si hráti). Us. Klš. Ř. někomu kuru, vz Kura. Ř. koho (bíti; podskočiti, ošmouti), peníze (vydělávati). D. — **co čím:** dříví, péra nožem, Us., sklo šmerglem, Kom., klády pilou, V., slámu řezačkou. Nožem se krájí anebo řeže, nůžkami se stříhá. Dch. Řež valachem (smyčcem) berana (struny), budem skákat do rána. Er. P. 18. Jak by mně ho (srdce) řezal nožem lebo pilú; Dám si ř. srdce pilou. Sš. P. 347, 659. Říznouti koho rákoskou. Us. — **co podlé čeho.** D. Protož řezáchu se vedlé obyčeje svého noži a kopíčky, až sú sě zkrvavili. Hus. I. 290. — **co na co:** dříví na prkna. V. — **jak:** maso **na** kříž ř. Lk. Ostřice dívku ubohou břitvami řeže do nohou. Er. **Po** kúsku je řezali. Hus. I. 353. — **(co) kde:** maso **na** stole. Us. Ř. na houslích (hbitě hráti = housle). Us. Ř. v dřevě, v kameně. Us. Řeže mne v břiše, v životě (ujímá). Těsný kabát řeže **pod** paží. Jd. — **kam:** **do** suku. Sych. Ř. někoho do prstu,

v prst. Us. Říznút koho po hlavě = udeřiti, hauen. Na Mor. Brt. — co komu: nohu, ruku, mandle, Us., poklony. Šm. Bába dětem pupky řeže. V. — se, sich schneiden, sich prellen, sich schlagen; zahnen. Ten se řízl (ranil; 2. ošidil). Us. Zuby se řeží (klubají). Us. Ti se řezali (bili, ,prali). Jg., Rk. — se čím kam. Řízl se nožem do prstu. Sych. — Sebou říznouti = padnouti nerázně, hinschmeissen. D.

Řezátko, a, n., das Schneidewerkzeug. Vz Řezadlo. Ř. na ječmen (aby dobrota zrna se vyšetřila). Cn.

Rezavění, n., okysličení kovů na vlhkém vzduchu nebo ve vodě, das Rosten. Vz S. N.

Rezavěti, ěl, ění, *rzeti*, rosten. Strsl. rъždavěti (rubigine infici). Mkl. B. 431. — čím: ležením ve vlhku. Us. Vz Rezivěti.

Řezavka, y, f., *řezání v měchýři, strouhavka, obtížné močení*, na Slov. *řezák*, dysuria, stranguria, ischuria, die Harnstrenge, Harnwinde, Harnverstopfung. D., V. Ř. kamene začátek jest. Kom. V nemoc ř-ky upadl. Koc. Brotanová voda zahání řezavku. Čern. Když mladé pivo pije, dostane ř-ku. Na Ostrav. Tč. Vz S. N. — Ř., *řezání v životě, v břiše*, das Bauchgrimmen. D.

Rezavosť, i, f., *rzivosť*, die Rostigkeit. Ros.

Řezavosť, i, f., die Schneidigkeit. Us. Hý.

Rezavý, rostig. R. železo. Dch. Vz Rzivý.

Řezavý, *ostrý, břitký*, schneidend, schneidig, scharf. V. — *Přens*. Ř. vítr, D., zármutek. Dch.

Řezba, y, f., od řez-ati, příp. -ba. Mkl. B. 215. Ř., *řezání*, das Schneiden. Ř. na vinici. 1558. Jak se révy z jara ořezávají, o tom vz Čk. 158., Podlom. — Ř., *řezání obrazů, krětů ze dřeva* atd., die Schnitzerei, das Schnitzen, Schnitzwerk. Ř. vypuklá, polovypuklá. Ml. Vz Relief. Ř. forem. Mus. Řezbu dělati. D. — Ř., *pranice*, die Schlägerei. To byla ř.! Vedli s ním takovou řezbu (řezali, mydlili, bili ho). U Rychn. Msk.

Řezbář, e, m., v obec mluvě: *řežbář*, der Holz-, Bildschnitzer. Kom. J. 304.

Řezbařiti, il, ení, *řezbářem býti*, ein Schnitzer, Bildhauer sein. Bern.

Řezbářka, y, f., die Bildschnitzerin. Us. Jg.

Řezbárna, y, f., die Werkstatt eines Bildhauers. Jg.

Řezbařovati = řezbařiti. Slov.

Řezbářský, Schnitzer-, Bildhauer-. Ř. mistr, tovaryš, Us., umění, dílo. Nz.

Řezbářství, n., *sochařství*, v užším smyslu onen druh tohoto umění, při němž se užívá nožíku místo dláta a kladiva při pracích ve dřevě, ve slonové kosti a p. Vz S. N., KP. III. 330. Die Bildhauerei, Schnitzkunst.

Řezbina, y, f. = *řezba*.

Řezbovaný, geschnitzt. Ř. strop, Ros., nádoba. Víd. list. Ta stěna ozdobila se ř-nými a pozlacenými věnci a obrazy. Na Mor. Tč.

Řezbovati, *obrazy ze dřeva* atd. *dělati*, schnitzeln, schneiden, schnitzen. Ros.

Řezec, zce, m. Ř. forem, der Formschneider, V., vinice. 1558.

Řezectví, n., *řezecké umění*, die Modelstecherei, Formschneidekunst. Techn. III. 375.

Rezeda, vz Reseda.

Rezek, zka, m., *zrzek*, der Rothkopf. D. — R., *rezavý pes*. Hos. — R., zku, m., *hryzek, hryzec*, houba, der Röthling. Us.

Řezek, zku, m., *siřičník mědnatý*, der Kupferglanz, Min. 179., měděleštěn. Šfk. 324.

Řezekvítek, tku, m., veronica chamaedrys. FB. 58., Čl. Kv. 240.

Řezenec, nce, m., *rozvod, hřízenec*, der Ableger. Vz Řezanec.

Rezenirovati m.: raisonovati. U Olom. Sd.

Řezenský, vz Řezno.

Rezetka, y, f., vz Reseda.

Řeziměšek, vz Řežiměšek.

Rezina, y, f., *rez, rezovatosť*, der Rost, die Rostigkeit.

Řeziny, pl., f., na vých. Mor. = *drtiny, opilky*, Sägespäne. Ř-ny žere a desky sere. Ve Slez. Tč.

Řeziště, ě, n., u bednářů, das Schneideloch. Šm.

Rezivěti, ěl, ění *rzivěti, rzeti, rezavěti*, rosten. — kde. Železo ve vodě a na vzduchu reziví. Pt.

Řezivo, a, n., *řezací nástroj*, Schneidewerkzeug, n. — Ř., *ostří*, die Schneide. Ten nůž má dobré řezivo. Koll.

Rezivosť, rezivý, vz Rzivosť, Rzivý.

Řezka, y, f., der Ritz.

Rezko, *z rezka, hbitě*, rasch. Slov. Z rezka vyskočiti. Koll., Hdk.

Řezkosť, i, f., *čilosť, čerstvosť*, die Lebhaftigkeit. Od rovníku k severu ř. a živosť krajin ubývá. Rostl. I. 18. — Ř., *obratnosť*, die Beweglichkeit, Gelenkigkeit. Bern. — Ř., *studenosť, zimnosť*, die Kühle. Bern. — Ř., *řez*, die Schneide. Bern.

Řezkov, a, m., Reschen, ves v Olomoučtě.

Řezký, *řezek, řezka, o*. Ř., *čerstvý, čilý*, frisch, munter, lebhaft. Rostl. Ř. mládenec, Koll., chlapec. Na Ostrav. Tč. — Ř., *obratný, lehký*, beweglich, hurtig, flink, behend, schnell. Bern. Mluvení přeskočná a ř-ká. Sš. Ž. 3. — Ř., *studený, zimný*, frisch, kühl. Ř. voda. Je řezko venku. Bern. — Ř., *říz mající*, schneidig. Ř. víno. Bern.

Rezlík, rezlín, u, m., eine Art Weintrauben. Šm. Vz Réva.

Řeznec, ence, m. = Řezňan, Vz Řezno.

Řeznice, e, **řeznička**, y, f., die Fleischhauerin. — Ř. = jatky, die Schlachtbank. Vus.

Řeznický, Metzger-, Schlächter-. Ř. pes, cech, D., váha, Us., krámy (masné), sekera, Ros., řezák. Kom.

Řeznictví, řeznictvo (Aqu.), a, n. Kom. J. 36. Ř. jest řemeslo opatřující domácnostem maso hl. hovězí, skopové, telecí a vepřové v menším množství podlé váhy. Vz S. N. Das Fleischhauerhandwerk. Ř. provozovati (řezničiti). D.

Řezničiti, il, ení, das Fleischhauerhandwerk treiben. 1413. Vz Řeznictví.

Řeznička, vz Řeznice.

Řezník, a, **řezníček**, čka, m., *masař*, der Fleischhauer, Metzger, Schlächter. V. Ř. od řez-ati. Ř. poráží. D. Ř. dobytek na šlachtě (porážce) řeznickým řezákem bije (zařezuje), vylupuje (i. e. kůži odděluje); potom rozsekává a do masných krámů (jatek) na prodej vykládá. Kom. Ř. obětní, V., domovní. D. Starého řezníka prst krmného vola převáží (řezníci rádi prstem dovažují). Č. Jestli ř. nevyštěká, nic nevyseká. Č. Pán Bůh je slepicím ř-kem (zdechlým). Kmk. Ty sedlácké volky ř-ci zabijú. Sš. P. 544. — Vz Tk. II. 547., IV. 96.

Řezníková, é, f., = *řeznice*.

Řezníkův, *-ova*, *-ovo*, dem Fleischer gehörig.

Řezno, a, n., mě. Regensburg v Bavorsku, lat. Ratisbona. Vz Tk. I. 622., II. 547., III. 658., IV. 739. — *Řezňan*, a, m., pl. -né, nebo *Řeznec*, zence, m. — *Řezenský*, Regensburger.

Řeznosť, **říznosť**, i, f., *řezánu býti možnosť*, die Schneidbarkeit. Ros. — **Ř.**, *řezavosť*, die Schneide. Ros. — **Ř.**, na Slov. *řezkosť*, die Reschheit, der Schneidel. Ř. mládence.

Řeznovice, dle Budějovice, ves v Ivančicku na Mor. Vz S. N., Tk. I. 437.

Řezný, **řízný**, **řezavý**, schneidend, schneidig. Ř. zima, slovo. Us. Meč na obě strany ř. Ms. sol. s. Aug. — **Ř.**, *řezitelný*, schneidbar. Ř. olovo. Pr. chym. — **Ř.**, *řezký*, frisch, stark. Ř. uděření mečem. Dch. Ř. pivo, hat Schneidel, D., mládenec. Koll. — **Ř.** zboží, Holzschnittwaaren. Dch.

Rezorudý, roströthlich. Us. Dch.

Rezoun, a, m., der Rothaarige. Hleď se r-za a šilhouna. Č. M. 271.

Rezovatěti, rezovitěti, ěl, ění. Vz Rezivěti.

Rezovatiti, **rezovititi**, il, cen, cení, rostig machen. — **co**. Déšť sluneční rezovatí rostliny. Ros.

Rezovatosť, **rezovitosť**, i, f., die Rostigkeit. R. kovu, obilí. Us. Jg. Vz Rez.

Rezovatý, **rezovitý**, rostig. R. železo, měď, Us., strom, obilí, Zlob., rostliny. Rostl.

Rezovina, y, f., vz Rezina.

Rezovka, y, f., agaricus fragilis, der zerbrechliche Blätterschwamm, houba. Berg.

Rezový, Rost-, Brand-. R. barva. Rostl.

Řezstvo, a, m. = *řezbářství*, zastr. Rozk.

Řezvěti, munter werden. L.

Řezviti, munter machen. L.

Řezvosť, i, f., *řezkosť*, die Munterkeit. L.

Řezvý = *čerstvý*, munter, frisch. Vz Řezký. Kalina.

Rež, rži (dle Kosť), f., na Mor. a na Slov.: = *žito*, der Roggen, das Korn. Kom. V nom. a akkus. pl.: rža, n. Brt. Letos máme, jsou pěkná rža. Us. Vz Slb. 174., Schd. II. 265. Nebude z té rži mouka. Prov. Hodí se k poli rež, k řeči lež. Č. Aj reža, reža, zelená reža, ztratil som pérko od milej běža. Sš. P. 628.

Řež, e, f. = *řezanice*, *pračka*, die Schlägerei. Vz Řežba. Us. Kal.

Řežáb, a, m., jeřáb, vz Řeřáb. Ten (řetěz) jest v duol pod řežáb uvrhl. Pč. 23.

Řežábek, bka, m., vz Řeřábek. Byste chtěli ř-ky jísti, chtěl bych je vám koupiti. Svěd. 1569.

Řežavosť, vz Řeřavosť.

Řežavý, vz Řeřavý.

Řežba, y, f., m.: řezba, v již. Čech. = *rva*, *pranice*, die Prügelei, Schlägerei. Kts. Vz Řež.

Řežbář m. řezbář, v obec. mluvě.

Reže, něm. Röscha, ves u Jehnic. PL., Tk. I. 77., 87., III. 130.

Řeženčice, dle Budějovice, Řežentschitz, ves u Pelhřimova. PL.

Řeží, ího, n., něm. Rež, ves u Zdib.

Řežihrdlo, a, m., der Gurgelabschneider. Exc.

Řežiměšek, ška, m., *kdo měšky řeže*, *kapsář*, der Beutelschneider. L.

Režka, y, f., lolium temulentum, *lilek*, der Taumellolch. U Opav. Klš.

Režňák, u, m., *placka z režné mouky*, Kornkuchen, m. Olom. Sd.

Režnati se, *režné vyhlížeti*. Les se režná (konečky dřev od housenek obežrané). Us. u Bolesl. Ptr.

Režnice, e, f., rostl. Slb. 148. Elimus arenarius, das Haargras. Tč.

Režnička, y, f. *R-ky*, druh raných jablek. Mor. Kčr.

Režník, u, m., *režný chléb*, das Kornbrod. — **R.**, *stoklasa*, bromus secalinus, die Roggentrespe.

Režnisko, a, n. = *žitniště*, *pole po rži*, das Kornstoppelfeld. Vz Rež. Mor. Klš., Tr., Brt., Sd.

Režnosť, i, f. = *žitnosť*. Ros.

Režňunka, y, f., *režná kaše*, Kornmehlbrei, m. Na Ostrav. Tč.

Režný (zastr. *ržený*; *lépe* než: *řežný* n. *řezný*. *Řežný v obec. mluvě* ku př. v již. Čech.: řežná niť, řežnej chleba. Kts.). — **R.** od *rež* = *žitný*, Korn-, Roggen-. Chléb r. = z mouky žitné. R. mouka, chléb, V., sláma, stírač (mladší u pekaře), D., pecen. Dal. Chlebíček režný; Nechtěla jísti chleba režného. Sš. P. 386., 682. — **R.**, *hrubý*, grob. R. plátno (nebílené), D., niť, papír (prožírající), vápno (zednické do písku). Us. R. plátno ne bílo, ale jest mé dílo. Pk. Nic s ním, je to r. chlap; R-nou hubu má, hanba s ním mluviti. U Náchd. Hrš. — **R.** *víno*, *pivo* = *řízné*. Vz Řezný. Na Slov. — **R.** *niti* = *kořalka*. U Skrýje. Kal.

Řežucha, y, f. = *řeřicha*, die Kresse. Mor. Tč., Slb. 691.

Řežuchový salát se jí na velkú noc. Na Ostrav. Tč. Vz Řežucha.

Rhabarbara, y, f., z řec., *reveň*, rostlina. Rk. Vz Rabarbora.

Rhadamanthy-s, a, m., syn Diův (Jupiterův) a Europin, pro svou přísnosť ustanoven za soudce v podsvětí. Rk. Vz S. N.

Rhachit-is, y, f., řec., anglická nemoc.

Rhachitom, u, m., pytevní nástroj k otvírání dutiny pateřní mrtvol. Vz S. N.

Rhapsodie, e, f., z řec., *úryvek, zlomek básně*. Rk. Vz Květy 1868. č. 42. (z Deh.), Koledu 1878. č. 28. Rhapsodové.

Rhapsodomantie, e, f., z řec., hádání budoucích věcí z verše nějaké básně, na kterém, otevřel-li kdo knihu, oko nejdříve utkvělo.

Rhapsodové, u Řeků původně básníci, kteří své zpěvy přednášeli provázejíce je obyč. zvuky nástroje strunového; později lidé známé písně epické hlav. Homerovy recitující buď celé neb jenom úryvky z nich. Vz S. N.

Rhea, vz Rea.

Rhedka, y, f., rheedia, rostl. Rostl.

Rhegian, a, m., obyvatel Rhegia.

Rhegijský, von Rhegium.

Rhegi-um, a, n., bylo mě. v Bruttiu, nyní Reggio. Vz S. N.

Rhen-us, a, m., lat., řeka *Rén, Rýn*.

Rheostat, u, m., *odporoměr, nástroj* fysikalní, jímž možno každé chvíle přesně odměřenou délku drátu jakožto odpor do řetězu galvanického vložiti, aniž třeba řetěz otvírati. Vz S. N., KP. II. 232.

Rhes-os, a, m., *král thracký*, který Troům pomáhal.

Rhetor, a, m., *učitel řečnictví, výmluvnosti; řečník*, der Rhetor, Redner. Vz S. N.

Rhetorika, y, f., *řečnictví, umění řečnické, nauka řečnická*, die Rhetorik. Vz S. N.

Rhetorský, *řečnický*, Redner-, rednerisch.

Rhetsko, a, n. Vz Raetové

Rheuma, vz Reuma.

Rheumatism-us, u, m., zánětná nemoc, *hostec*. R. rychlý (acutus), vlečivý (chronicus), svalový (muscularis), nervový (neuritis rheumatica). Vz S. N.

Rhinoplastika, y, f., *dělání nového nosu místo zkaženého*. Vz S. N., Šfk. 418.

Rhodan, u, m., *sirocyan*, C_2NS_2. Vz S. N. — *Rhodan*, a, m., obyvatel rhodský. — *Rhodský*. R. umění, škola. Vz S. N. Vz Rhodos.

Rhodan-us, a, m., vz Rhone.

Rhoditý kysličník, Rhodiumoxyd; chlorid, Rhodiumchlorid. Šfk. 371.

Rhodi-um, a, n., *ruměník*, kov platinovitý. Šfk. 371.

Rhodizit, u, m., *zrudivec* (Šm.), nerost. Bř. N. 169.

Rhodnatý kysličník, Rhodiumoxydul. Šfk. 371.

Rhodonit, u, m., druh křemenu. KP. III. 198., Bř. N. 176.

Rhodop-e, y, f., *pohoří Thracie*. — *Rhodopský*.

Rhod-os, a, m., *ostrov v moři řeckém*. Vz S. N.

Rhoete-um, a, n., lat., mě. a předhoří v Troadě, řec. Ῥοίτειον. — *Rhoetejský*.

Rhomboëdr, u, m., z řec., *klenec, kleneč*, tvar omezený šesti shodnými kosočtverci. R. tupý, ostrý. Vz S. N.

Rhomboëdrický, *klencový*, rhomboedrisch. R. soustava krystalů. Vz S. N.

Rhomboid, u, m., *kosodélník*.

Rhomb-us, u, m., *kosník, kosočtverec*, čtyřúhelník rovnostraný, ne však pravoúhelný. Nz.

Rhone, **Rhona**, y, f., řeka ve Francii. Vz Rhodanus.

Rhythmický, z řec., *úměrný*, rhythmisch.

Rhythmika, y, f., *nauka o úměru n. o rhythmu*, die Lehre vom Wohlklang, Tonmasslehre, Rhythmik.

Rhythm-us, u, m., *úměr, rozměr hudební, básnický*. Rk. R., míra časová, postup a poměr dob časových, jímž se tonové a slova v písni přejímají; tёmto sličnosti uděluje a cit slyšitelným činí. Sš. Hc. 2. (Hý.). R., pravidelný a dobře odměřený postup zdvihův a klesův. Zk. Ml. II. 189. Nechtěje r-mu zrušiti a zkaziti. Sš. Sk. 210. R. hlavní n. základní, padající, stálý n. pevný, vstoupající. Nz. Pro slovo nekazí rhythmu, by měl i něco přidati, přece poví něco směšného. Vz Žert. Č., Mus. III. d. 72. — Vz Mk. Ml. 315.; Zk. Ml. II. 189., Sš. 3., S. N. — **R.**, *rým, verš*. Řeč v rytmy složená. V. Píseň složiti a v rytm uvésti. Kom.

Říbek, bka, m., *čeledín, který postoupil z pasáka na pohůnka*. Us. u Nechanic. Mý.

Ribis, vz Rybés.

Říblice, e, f. = *hřbelce*. V.

Ribs, vz Rips.

Řícenina, y, f., *zřícenina, řícеniny, ssutina, zbořenina, rozvalina*, die Ruine. Har., Sš. J. 39. Obrátí se v ř-ny. Us.

Říceti, vz Řititi.

1. **Říci (řéci**, Hus. I. 265.), v obec. mluvě *řícti, říct*, u Uhersk. Hradiště: řéct, Us. Hý.; 1. os. sg. řku (zastr. řeku), 3. os. pl. řkou; tvary: rci (= řku), řceš, řce, řceme, řcete nebo: rceš, rce, rceme, rcete jsou **špatny** a tvary: rčes, řčeš, rče, řče, rčeme, řčeme, rčete, řčete jsou *příliš tvrdé a nedoložené*, proto nahrazujeme je tvary sloves: *říkati, díti, praviti*. Vz D. Lehrg. 248., Ht. Brs. 258., Brs. 17., Bž. 181. Impert.: rci, rceme, rcete; řka, ouc, ouce; řekl (ve složení též: *řkl*, vyřkl); řek, řekši, řekše; řečen n. rčen n. řčen, ení; *říkati* (zastr. *řékati*), al, án, ání; *říkávati, říkávávati*; *řeknouti* (Ht. Obr. 19.), řeknu, ul, ut, utí. Kořrek. Mkl. B. 421. *V obecné mluvě jest ve rčeních*: já *řku*, neřku-li, nerciIi; pak máme: *řek* (řekla, řeklo) a inft. *říct;* řéct (vz svrchu) a konečně: jakořka, takořka; jinde se užívá tvarů slovesa: řeknouti. V *strč*. máme: *budu říci*. St. Přijde druhý, bude řieci. Nadarmo tehdáž budou říci bídní k horám. V. (Jir.). — **Ř.** = *praviti*, sagen, sprechen; *jmenovati*, nennen, heissen; *čísti*, lesen (v obecné mluvě); *modliti se*, beten (v obec. mluvě); *slibiti, slibovati*, versprechen (zastr.). — **abs.** Říkej, místy = *čti*. Pk., Brt., Klš. **Jdi a** řekni. Br. Já řku, pane strýče. D. Slyšel jsem jej tak říkati. Us. Deh. Mluví odpoly česky a odpoly německy říkajíc: liko za lyko, hantuch za ubrusec; Pasúc neřku od oběda, ale od jitra mlsně oči nestydatým hledáním. Hus. I. 134., 127. Pro tyto, **řku**, a těm podobné příčiny. V. Řekl Bůh: Vydej atd. Br. Čím dále, vždycky hůře, jakž **ona** bába řekla. Prov. Jak jsem řekl. D. **Řeklby** někdo. D. Neřka, neřku = nerci. Žádnému příteli, neřka nepříteli nemáš se dověřiti. Reš. Smála se řkouc. Jak tam říkají? Sych.

A jakž se říká, na lidské mozoly. Br. Říkávají: Kdo málo má, míň míti bude. Us. Za zubů, říkají, chleba se najisti. Kdo dluh dluhem platí, ten klín klínem, jakž říkají, vyráží. Prov. — **co**: právo (za právo nalézti). Chciť říci velké slovo. St. skl. To je co říci (propověď obdivu)! Nelze to naprosto říci. Us. Dch. Jestli mě ráda máš, dej říkat otčenáš. Sš. P. 581. Ač jsem viděl, však jsem nic neřekl. Us. Hodiny jako kněz řiekáše. Dal. 94. 14. Nesmí ani slova říci. V. Kdo modlitbu říká leže, Bůh ho slyší dřímaje. Koll. Mše slúžie a hodiny řiekají; Ač straka neb jiný pták řieká slova modlitebná, však v pravdě nemodlí se. Hus. I. 44., 308. — **(co) komu, čemu.** Neřekne člověku ani čerte (ani ďáble) a odejde (neodpovídaje). Us. Sd. Hoho brachu, tak sme si neřekli (nenjednali). Us. Brt. Řek mi to. Půh. II. 345. Tohle mu já říct (= sotva jsem mu to řekl), už byl voheň na střeše. Us. Msk. Děti každému, kohož uzřie, řiekají: tata, mama; Měli by kněžím říci, aby sě jim v jich úřad nepletli. Hus. I. 139., 180. Jak mu říkat budeme? Už k nám jde můj otec, máti, co pak mě budó říkati?; Tenkrát budu říkat tvému bratru švagře; Co sme my si spolem říkávali, dy sme spolem pod oknem sedali; Dycky mi maměnka říkávala, abych si mládenců nevšímala; Té první říkají Majdalena, té druhé Kateřina. Sš. P. 29., 158., 221., 338., 401., 738. Řekněte jim, aby už šli. Us. Co tomu říkáte? Us. Někomu pravdu říci. Us. Dej si říci; Říkají mně jako jemu. D. Jak ti říkají? Us. Jak říkají té rybě? Ml. Jak chcete tomuto dítku říkati? Us. Dycky sem ti říkávala, že ta láska není stálá, že svoji nebudem. Nár. pís. Hý. Rci vlku páteř a on vždy k ovci. Ty rci svému protivníku. Rkk. Jak čemu říkají. V. Vyhrává, ale říkají mu Sázej. — **ke komu.** Samuel řekl k Saulovi. Co k tomu říkáš? Kom. Ke všemu říká: Amen (přisvědčuje). Prov. Prvej by z kamenja bystrá voda tjékla, lež by moja milá ke mně slovo řékla. Sš. P. 326. Já jsem k témuž Jakubovi řekl. NB. Tč. A každým důležitým dějem chce Bůh něco k našemu naučení říci. Sš. Sk. 21. (Hý.). Sv. Bernarte, rci něco k tomu. Hus. I. 78. Ř. něco k mateři. Kat. 198. (Záboj) krátká slova ke všem skryto řeče. Rkk. 7. Řekl k něj. GR. Já nemám co k tomu jiného říkati než toliko to, že . . . Žer. 332. A někteří z zákonníków řekli jsú k němu. Hus. II. 309. — Br. — **co kam: do** očí. D. Někomu něco do péra říkati (diktovati). J. tr. — **co po kom** *říkati:* po učiteli. Přísahu po písaři říkal. Tov. 41., Zř. F. I. B. XX. — **co na koho, nač.** Na vězně ortel svůj řkli. Plk. Nevím, co na to řekneš. Sš. P. 323. — **jak.** Říci někomu něco **na** vlas, na svou duši. Ř. něco **z** paměti. V. *Jazykem* naším něco říci. Tur. kron. To vším právem mohu říci. To mohu říci **s** dobrým svědomím. V. Říci něco s úšklebkem. Řekl král **po** listech, ježto byl jemu poslal. BO. Aby to člověk **podlé** pravdy řekl. Us. Dch. Až pudeš, říkej na hlas (= modli se.) Sš. P. 394. Řkúc řečí n. znamením nějakým; To řekl hlasem velikým. Hus. I. 400., 30. Veliteli, kterýž jsi duchem Svatým **skrze** ústa otce našeho Davida řekl; Ale rci to se vší silou všemocnosti své. Sš. Sk. 49., 278. To mohu s dobrým svědomím říci. Us. Co by řekl **na** své panství, na tom ona má dosti míti; Ti řekli na svú víru, že . . . Půh. I. 388., II. 76. Mistře! v pravdě řekl jsi, že jeden bóh jest; To věda hřiešný má řékati modlitbu, ale ne v hřieše smrtelném. Hus. II. 368., I. 337. Ale jedné rci slovem a uzdraveno bude dietě mé. Hus. II. 41. — **co o kom, o čem.** Ví mnoho o tom říkati. D. Babička o tom říkávala (čítávala). V Kunv. Msk. Nelze o něm nic špatného říci. Us. Dch. Sedmé smilství jest hřiech sodomský němý, o tom již řečeno jest vedlé písma. Hus. I. 130. Také v tom súzeni jsú ti, kteříž řkú o chudém, že dosti má. Hus. II. 271. Pakli **mezi** stranami o těch věcech rčeno není, tehda . . . CJB. 353. — **kde: na** knížce říkati (učiti se čísti). Us. **Mezi** námi řečeno. Us. Bf. Jak na svém místě se řeklo. Sš. Sk. 289. Ó kak by nesměl **před** lidmi řéci: Králi, pomoz mi lháti. Hus. I. 109. Dnes jsem říkal (četl) celé půldne **v** té knize, tak se mi líbí. Us. na Mor. Hý. Řekl jest ve své modlitbě Mardocheus. Hus. I. 74. Pan pater pude za mnou, bude říkat **nade** mnou (modliti se). Sš. P. 394. Konšelé nemají žádného ortele říkati než ráno na rathúze. Sob. 20. O ženo! kde's tu smělosť vzala, že mezi tak mnohými nepřátely tak řéci ses nebála. Hus. II. 105. — **oč.** Nedal svědkóm o to nic řéci, než přijal to. Půh. I. 212. Ř. někomu o peníze. Us. Ať jen o to řekne. Us. Dch. Berkovi nic o to neříkal. Žer. Záp. II. 128. — **(co komu) zač.** Za pravdu tobě řieci smějí. Anth. Jir. I. 149. Řiekajíc šorc za zástěrku (= místo zástěrky), knedlík za šišku. Hus. I. 134. Za: *Osvěť sě jmě tvé* řiekají: *Osvět tvé.* Což by úředník řekl za ten les, to má p. Předbor dáti. Půh. II. 618. — **co proti komu.** Blaženi jste, když láti vám budú lidé a řkú vše zlé proti vám. Hus. I. 224. Proti jeho divóv činění řekli sú, že ďáblem ďábly vymietá. Hus. II. 197. — **co, koho čím.** Ktožby nechtěl, pokrytcem jej řkú. Št. N. 228. Co se tím chce říci? **šp.** m.: Co tím řečeno? Co tím chcete říci? — **kdy.** Zlí řkú **v** súdný den, že naděje jich zmařena jest. Hus. I. 86. A pro tu svobodu věrní spolukřesťané **na** mši řiekají tu modlitbu. Hus. I. 355. — **co komu skrze koho.** Buoh die křesťanóm zvláště, což jest řekl někdy židóm skrze Isaiáše. Hus. I. 129. Vz **Ř.** jak. — **proč.** Královi **z** toho (= pro to) nic neřečechu. Dal. 137. Pro Buoh mu rci. GR. Vz Ř. kdy. — **s infinit.** Litoval zlého, kteréž řekl (= slíbil) učiniti jim. Br. Řekl mi plniti a toho neučinil; Řekl mi to učiniti; Tu mi jest byl řekl odvaditi od žida bez mé beze vší škody; A to mi řekl vrátiti; A řekl mě na ničemž nezklamávati; Řka se o to se mnú smluviti; Opat ty svobody řekl přede pány provésti. Půh. I. 132., 154., 162., 192., 223., 294., 604. — **adv.** Řiekej právě a patři k smyslu. Hus. I. 308. — **že.** Řekl mu, že by to popisoval (sobě poznamenával). NB. Tč. Řekl, že zaspal. Us. Řekl-tě Ježíš, že zloději jsú a lotrové; Hřešie

proti synu, kteříž řkú, že ne všech věcí múdře stvořil. Hus. I. 220., 185. Řekl mu, že se chce s ním o to dobrotivě smluviti. Půh. II. 97. Kterak smieš řieci, že já jsem horší než každý ďábel? Hus. III. 245. — **aby.** I řekl mi žid, abych před těmi počet učinil. NB. Tč. Řekni mu, aby už šel. Us. — **ať.** Rci, ať tito kameni chleby budú. Hus. I. 179.

2. **Říci** — *téci*, fliessen. Jenž srdce věřících učiš bez praščenie řieci (sine strepitu fluere). Ms. 14. stol.

Ricin-us, u, m., lat., *skočec, roučník*, der Wunderbaum. Vz S. N., Schd. II. 277.

Ricinový n. skočcový olej.

Řičák, a, m., der Schreier, dítě, které mnoho křičí. Olom. Sd. Vz Řičeti.

Řičan, a, m. = *řičák*. Olom. Sd.

Říčany, dle Dolany, mě. v Čechách. Vz S. N., Tk. I. 623., III. 187., IV. 739. — *Říčaňan*, a, m., pl. -né. — *Říčanský*. Tuhé právo říčanské. V.

Říce, zastr. = *říčel*.

1. **Říček**, čku, m. = *zítřek*. Mor. Sd., Brt. Vz Rejček.

2. **Říček**, čka, m., *Říčky*, něm. Řitschek, ves u Rosic na Mor. PL.

Řičeti (na Slov. *ručati*), el, ení; *řičívati* — *křičeti jako slon, lev, býk*, brüllen, schnurren. Jg. — **abs.** Jelen, osel, kráva, Us., pes, hrom řičí. Aesop, Ráj. Lid řičel — veliký hluk činil. Us. Která kráva nejvíce řičí, nejméně mléka dává. Č. M. 81. — **čím.** Řičie les řváním (rykem válečným). Rkk. 23. — **jak.** Jako tur řiče z divokého hlasu. Kat. 3085.

Řičice, e, **řičička**, y, f., místy: *řitice*, na Slov. a na Mor. *řičica*. Ř. místo *řídčice* z *řídký* — prosévadlo, das Sieb, der Reiter, Durchlass, die Rolle. Ř., řídké řešeto. Us. v Písku. Vz Řídčice. L. Šbk. Řičica, síto na prosívání mouky, obilí. U Přer. Kd. Ř. a) ohrabečnica, b) hrachová, c) stoklasná, d) kúkolná, e) prachová. Na mor. Zlínsku. Brt. Taktéž u Opavy. Klš. Na řičici něco někam sypati, Techn., jí něco cíditi, Kom., obilí prosívati. Žák. sv. Ben. Na ř-ci něco přesýpati, podsýpati. Us. Ř. moučná. D. To plátno je jako ř. (řídké). Us. Hý. Obilí na řičici zmítati. Br. V řičici vodu nositi. V. Řičicí vodu vážiti. Ros. Coť se na jeho řičici dostane, umí zopálati. Vz Kleveta. Č. Ř-ca vody nedržívá, syneček pravdy nemluvívá. Sš. P. 331. Žena může ošidit, by oči měl co řičice. Č. M. 394. Sr. Řitice.

Řičičář, e, m., na Mor. — *řešetář, sitař, sítkář*, der Siebmacher. Zlob.

Řičičářka, y, f., die Siebmacherin. Mor., Slov.

Řičiční, **-ný**, Sieb-. **Ř.** kosť n. sítková v nose, das Siebbein. Šm., Krok.

Řičičník, a, m. — *řešetář*, der Siebmacher.

Říčka, *malá řeka*, das Flüsschen. V. Strčil ručičku do říčky, ulovil rybičky. Sš. P. 35.

Říčky, pl., *druh slív*, u Nechanic. Mý.

Řičník, u, m., der Kammbohrer. Šp.

Říčnosť, i, f., m.: *dříčnosť* = *síla těla*, die Stärke. D.

1. **Říčný**, *k řece se vztahující*, Fluss-. Ř. ryba (kapr, šupák, karas, parma, bělice, mřenka, štika, okoun, ježdík, pstruh, sumec, mihule, bráč, cyprinus brama, der Flussbrachsen), rak, Kom., voda (měkká), D., břeh V., kamení, Ros., písek, rostliny, Us., jetel, Flussklee, m., Dch., koryto (řečiště), J. tr., proudy, Stromschnellen, Dch., pryskyřník, ranunculus fluviatilis, das Fluszhähnlein, přeslička, equisetum fluviatile, das Flusskannenkraut, plavka, mytilus fluviatilis, die Flussmiesmuschel, srdcovka, cardium fluviatile, slavka, mitilus fluviatilis, die Flussmuschel, okatice, petramyzon fluviatilis, die Flusspricke, miskovka, tellina fluviatilis, die Flusstelline, spuha, spongia fluviatilis, der Flussschwamm, plavka, nerita fluviatilis, die Flussschwimmschnecke, losos labrdan, salmo eperlanus fluviatilis, der Flussstint, zaděnka, venus coaxans, die Flussvenus, vatka, die Flusswate (síť rybářská). Šm. — **Ř.**, *rozplývající se, tekoucí*, zerfliessend. Přišel domů celý říčný (zapocený). Rk. Udeři u vodu řiečnú, ana se obrátila v krev. BO. Nechyl sě proti prúdu řiečnému. BO. — **od čeho.** Jsem celý říčný od horka. Us. — **čím.** Říčný parnem zajdu v chlad. Víd. list. — **Ř.**, *řeky mající*, flussreich. Celé to okolí jest říčné. Krok.

2. **Říčný** (*řičný*, D.) = *dříčný, zavalitý*, stämmig, stark. Ř. muž. D.

3. **Říčný**, *lépe*: *ryčný* (ryk) — *hlučný*, lärmend. Hřmot ř. Puch.

Rída, y, m., Richard. Prk.

Řídati se ve složených: vy-, z-, zařídati se. Jg.

Řídce, komp. *řídčeji*, *nehustě*, dünn, schütter. Stromy stojí ř. Ros. Ř. setí. Hus. II. 61. — **Ř.**, *z řídka*, selten. V.

Řídčice, e, f. = *řičice*. U Chocně. Ktk.

Řídčina, y, f., strsl. rědъčina, *ředina*, příp. -ina (inъ). Mkl. B. 133.

Řídel, lépe: hřídel.

Řídelnice, lépe: a) hřídelnice, b) zřítelnice.

Řídelov, a, m., Řidelau, ves u Telče. PL.

Říděna, y, f., *něco řídkého*. Vz Ředina. U Olom. Sd.

Řídění, n., více na Slov. — *řízení*. Pod tvým řiděním. Er.

Řídenina, y, f., pl. ř-ny — *místa, kde osení řídké jest*. Zlob. Vz Řídina.

Řídený, více na Slov. — *řízený*.

Řídič, e, m., der Lenker. Ř. knotní, die Lampenwinde. Šp. — **Ř.**, der Gasregulator. Techn. II. 413.

Řídičký, *řídounký*, sehr dünn. Rostl.

Řídidlo, a, n., *ředidlo* (vz Říditi), die Richtschnur. Dch. Ř. páry, die Steuerung. Ck.

Řídina, y, f., řídká věc, řídký les, řídké obilí. Us. Tč., Hsp., Hp. Vz Řídenina. To je ř., že by jí (skrze ni) slepice žráti mohly. Us. u Žamberka. Kf.

Řiditel, e, m., *lépe*: ředitel. Vz Říditi, Ředitel.

Řiditelný, lenkbar. Ř. loď. Us. Dch.

Řiditelský, Leiter-. Jg.

Řiditelství, -stvo, a, m., die Regierung, Leitung. Us.

1. **Říditi** (zastr. řéditi), řeď, řeďme, řeďte, (pozdější jest *řiď* a *lepší řeď; i* v říditi povstalo z *é* a proto lépe je krátiti v *é (e)*; ale střídání *i* za *é* v češtině není neobyčejné: nástin m.: nástěn, naříditi — nařizovati, vyříditi, naříditi, zříditi — vyřiď, nařiď, zřiď; dle Bž. 195. užíváme *řiď* m.: *řeď* také na odlišení od imperativu slovesa: řediti; také Gb. v Hl. 137. připouští imper. *řiď* dokládaje: střídnice *i* nebývá, leda výjimkou z pravidla, když i novočeské výslovnosti šetříme i dle analogie krátíme a píšeme: řiď, nařizovati, komp. řidší a p. Cf. Řídký); řídě (ic), il, zen, ení, na Slov. děn, ění, řídívati. Ř., koř. rędъ. Mkl. B. 449. — **Ř.**, *v pořádek uvésti*, *spravovati*, ordnen, lenken, leiten, besorgen, regieren, verwalten; *konati*, *působiti*, verrichten, thun; *ustanoviti*, an-, verordnen; *mluviti*, handeln, reden. Jg. — **co, koho:** hospodářství, dům, svatbu; Bůh nebe i zemi řídí; ř. soud, úřad (spravovati), svou povinnosť, království, V., obec. Ros. Poručníci věci sirotčí řeďte. Pr. m. Poručníci věci sirotků **řiďte.** Vš. Co tu má ř. (konati)? Ros. Ř. běh lodí, loď. Us. Dch. Aby řídili běhy duchovní. Let. 116. Své statky ř. Kol. 51. — **co, se čím.** Bůh řídí svět moudrostí svou. Ros. Kůň řídí se jezdcem. Kom. Zákonem božím se ř. V., Us. Radou jiných se ř. V. Poslušenstvím všecky věci dobře se řídí. Právem se řeď a po něm jdi. Č. Soudce právem se řeď a po něm kráčej. Bdž. 171. Rodem se řídit nedala. Er. P. 312. Ženské se více citem než rozumem řídí. Sš. Sk. 145. — **co, se po kom** = *podlé něčeho.* V. Všechněm lidem potřebí nějakého pravidla, po němž by život řídili. V. Cf. Aby se po tom uměl richtovati (= říditi). Arch. I. 33. — **jak.** Právo jest moc řediti **vedlé** práv. Sent. phil. Řídil církev vedlé písma svatého. Hus I. 405. Neďí, že Bůh **po** libovůli svět řídí. Sš. I. 104. — **co, se podlé čeho.** Ř. se podlé lékařova rozkazu. D. Něco podlé něčeho ř. Mus. Ř. se dle zvyku. Dch. Podlé sebe řídím tebe. Sk. Dle odkazu smutek se řídí. Č. Často *lépe ‚čím.'* — **o čem.** O svém statku a jmění ř. (ustanoviti, kšaftovati). V. Však nabyl-li syn odkud jinud statku, o tom může říditi. Kol. 60. A pak poče ř. (mluviti) o veliké mdlobě Trojanských. Troj. — **kdy.** Duch sv. je řídil **při** vynesení toho **v** poradách; Pořádek, jakým se apoštolé při osvědčování Páně říditi měli; Nad to naukou tou v životě se řídili. Sš. Sk. 185., 9. 31. Sluha páně nemá se ř. jiným podnětem v počínání svém. Sš. J. 77. (Hý.). — **k čemu:** k tomu ustanovujeme a řídíme, aby ... Mudr. Ř. koho k úřadu. Br. — **co, jak dlouho.** Po 10 let dobře obec řídil. Ml. — **koho nač:** na kněžství (ordinovati). Scip. bezž., Ml. — **kde (při kom, bez koho).** **V** té radě se věci strany pokoje řídí. Har. Páni buď při králi neb bez něho v soudu říditi mají. Er. Věci své všem lidem **na** oku řídí. Sych. Bohu, jenž nás vše ráčil stvořiti a na tom světě říditi. Sš. P. 74. — **proč.** Pro toto odpočívánie máme všichni naše činy řiediti. Hus I. 136.

2. **Říditi**, vz Řediti. Ros.

Řídítko, a, n., *taktovka*, der Taktirstab. Šm.

Řídká, é, f., ves u Mniška. PL.

Řídkavý, *drobet řídký*, ein wenig dünn. U Olom., Sd., u Opavy. Klš.

Řídko, (dříve: *ředko*), *z řídka*, *po řídku.* Komp. řiději, řídčeji (st. řiději, řieze). Rk. **Ř.** = *řídce*, *málo kdy*, selten. Pojí se s: *který*, *kdo*, *několik*, *koliko* = *málo který.* Řídko které vystřelení daremné bylo. Jg. Vz Málo. Ř. se to stává. Ros. Ř. kdo darmo chudý (bez příčiny). Mus. Ř. doma sedí. Kom. Ř. mluví. Br. Po řídku jich bývá. Sš. P. 514. Mnozí kuchaři ř. v hod krmi osolí, ale aneb přesolí aneb nedosolí. V. Bezděčnými chrty ř. zajíce uštveš. V. Dva tvrdá kamení ř. dobré mouky namelí. Bylina bez květu, panna bez studu ř. přichází k užitku. Vz Kanec, Kůň. Ř. který z nich celé údy měl. Us. Vydávána bývá křivá (kletba) velmě často a řiedko pravá. Hus. III. 230.

Řídkobradý, dünnbärtig. Us. Jg.

Řídkočpavina, y, f., čleopteu. Chym. II. 177.

Řídkochlupý, wenig behaart. Ssav.

Řídkokvětý, wenig Blüthen habend. Rostl.

Řídkoměr, u, m., der Manometer, der Luftdichtmesser. Vz S. N.

Řídkosť, i, f., *nehustosť*, die Dünne, Dünnigkeit. Ř. lidí. Br. — **Ř.**, vzácnosť, die Seltenheit. Jel.

Řídkoš, e, m., serolis, kývoš. Krok.

Řídkovlasý, dünnhaarig, kahlköpfig. V.

Řídkozubý, von weit auseinander stehenden Zähnen. L.

Řídky, dle Dolany, něm. Řitky, ves u Litomyšle. PL.

Řídký; *řídek*, *dka*, *o*; kompar. *řidší*, *řídčí*, *řídčejší*, Jg., Gb., ct. Daleký; *řidší*, D., Gb. (vz Říditi); tvar *řidší* stvrzuje slov. *riedší*, zastr. řiezší (o 7 vstup.); poněvadž *í* v řídký povstalo prodloužením z *ě* (a ne z *i*), mělo by místo *řidší* býti: ředší jako bělejší od bílý. Ht. Sr. ml. 222. *Řídoučký*, *řiďoučký*, *řídounký*. Ř., strsl. rědъkъ, koř. rědъ z erdъ, jak viděti z lit. erdvas. Sr. lat. rarus, řeč. ἀραιός a lit. rètis, das Bastsieb, retus locker. Mkl. B. 256, aL. 31., 50. **Ř.** = *nehustý*, dünn, schütter, nicht dicht, nicht dick, tenuis. Řídký jako houba. V. Ř. strom, tráva, vinice, Ros., cezák. Sych. Jest na řídkém řešetě opálán (ještě málo vycepován). Ř. hřeben. Us. Hustá služba, (mnoho práce), řídká (rozedřená) sukně. Koll. Můj milý tatíčku Kačenka je řídká, jakby byla živá. Sš. P. 125. — *O tekutinách*, dünn, dünnflüssig. Ř. pivo (ředina), polívka, bláto. Ros. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe a řídké pivo pí. Prov., Jg. — **Ř.**, *nemnohý*, *nečastý*, nicht oft, selten, wenig. Když se kdo roznemohl, řídký z toho vyšel. Let. 440. Ř. obcování, pospoj. Dch. Řídcí z nich šediví

se nacházejí. Ler. Žeň jest mnoha, ale dělníci řiedci. ZN. Věrný přítel řídký. Ros. Nyní řídcí jsou, kteří by se na slovo boží doptávali. Br. Ku podivu řídcí. D. Řídcí synové otcům podobni bývají. Mnozí se holí, řídcí světí (každý se za kněze nehodí). Prov. Jg., Šm. Kněžie ustaviční v ulicích, řiedci v kostelech jsú; Kněžími pln jest svět naplněn, avšak ve žni boží řiedký velmě nalézá se dělník; Velmě jest řiedké, aby bohatí rádi umřeli. Hus. II. 66., 323., I. 284.

Řídlo, a, n., *lépe:* hřídlo.

Řídník, u, m., Gefäss zum Verdünnen. Techn.

Řídnouti, dnul a dl, utí, dünn werden, vz Řednouti.

Řídný, na Mor. a na Slov. = *řídící*, lenkend. Tč. Ř. pán = ředitel. Bern.

Řiďounký — *drobet řídký*. Vz Řídký.

(v) Řiedě = *v řádě, v pořádku*. Kat. 1612.

Riff, něm., *hřbet, jesep*. Š. a Ž.

Riga, y, f., hlavní město gubernie livonské. Vz S. N.

Řigati = *říhati*, rülpsen. Na Ostrav. Tč.

Rigl, u, m., u soukeníků dřevo na rámě od sloupu ke sloupu šest loket (3·56 metru) dlouhé. U Rychn. Msk.

Rigol, u, m., *stoka*, die Riole. Sr. Riola.

Rigorism-us, u, m., z lat., *přílišná přísnost*, Sittenstrenge, f. Vz S. N.

Rigorista, y, m., dle *Despota, přísnomluvce*, přívrženec rigorismu, Rigorist.

Rigoros-um, a, n., *přísná zkouška*, strenge Prüfung. Rk.

Říh, u, m., *krk, krknutí* (Šm.), der Rülps. MV.

Říha, y, m., Gregorius, Řehoř.

Říhač, e, m., der Rülpser.

Říhačka, y, f., die Rülpserin. Jg.

Říhačnosť, i, f., das Rülpsen (Neigung dazu). Ros.

Říhačný, zum Rülpsen geneigt. Ros.

Říhal, a, m., der Rülpser, Grölzer. Us. Dch.

Říhání, n., das Rülpsen. Ř. jest bezděčné vypuzování vzduchu a jiných plynů jícnem ze žaludku. Vz S. N. To jídlo dělá mi ř., stösst mir auf. Dch. I do ř. jieme a pieme přielišně. Hus. II. 241. Vz Říhavka.

Říhati, *říhati*; *říhnouti*, hnul a hl, utí; *říhávati* = *krkati, škrtati, škytati*, grölzen, rülpsen, koppen; brüllen; *polykati*, schlucken, mor. V. — **abs.** Přeplněný štěká a říhá a vychrkuje. Kom. Přepil se, proto říhá. Sych. — **čím, proč:** přesycením, Kom., kuroptvím masem. Ryt. křest. — **se komu čím, od čeho**, es hebt mich, mir kommt das Rülpsen. Říhá se mi pivem. Na Mor. a na Slov. Říhá se mi od žaludku. — **se komu s čím.** Pořád se jí s tebou říhalo (pořád na tebe vzpomínala). U Rychn.

Říhavka, y, f. = *říhání*. Mám ř-ku. Us. Hý.

Říhavosť, i, f., die Neigung zum Rülpsen.

Říhavý, *komu se často říhá*, rülpsend.

Říhoň, ě, f., *říhavý*, der Rülpser. Ros.

Richenburk, Richmburk, a, m., *Podhradí*, n., hrad v Chrudimsku. Vz S. N., Tk. IV. 739. — **R.** = Radyně. Šm.

Richerka, y, f., richeria, rostl.

Richta, richtář, vz Rychta, Rychtář.

Richterspruch, něm., nález, výpověď, výrok, rozsudek.

Richtschnur, něm., *pravidlo, ředidlo*. Zur R. dienen, pravidlem býti; zur R. haben, pravidlem býti, něčím se spravovati. Brs. Cf. Opolna.

Říje (někdy *ťuja)*, e, f., *řvání jelenů zvl. za času pojímání*, das Brüllen der Hirsche zur Zeit der Brunst. — **Ř.**, *sám čas pojímání se jich*, die Brunstzeit. Dal. 203., D. — **Ř.**, *lov, štvaní jelenův*, die Hirschjagd. Na říji páni se sjeli. Dal. Jel jsem na říji a tu jsme mnoho jelenů slyšeli řváti. Mus. 1830. 436.

Říjen, jna (zastr. říhen, hna), m. Ř. odvozuje D. od *říji*, strč. *ťuji*, že v tom měsíci se jeleni scházejí a řičí chtějíce se běhati. Ř., strsl. rjujnъ, koř. rjъ (rjů). Mkl. B. 5. Vlastně adj. od *rjuj*, das Gebrüll (der Hirsche) zur Brunstzeit, die Brunstzeit derselben. Mkl. aL. 173. Jiní myslí, že od (rus.) *rjumiť* (plakati) = plačící, vlhký. Jiní od řvání větrův (ale ty řvou také jindy a to i více). Ani Dobrovského výklad není prý dobrý, poněvadž jest vzat od věci nepatrné, které si mimo myslivce nikdo nevšímá. Er. Dle Er. (Mus. 1849.) má ř. jméno své od zarudlé barvy listí podzimního (jako srbchorv. rujno víno a malorus. Zovteň či Žolteň = žlutý měsíc). Ale výklad ten neobstojí, neboť jihoslovanské *ruj* je původu cizího (z ř. ῥοῦς, lat. rhus coriaria = Sumachholz, Gelbholz; odtud dále srbchorv. *rujevina*, slv. *rujevina* i *rojevina* = lignum rhois coriariae a adj. *rujan, rujav* = *žlutý, hnědý*. Vz Mtz. 298.) a změkčená jeho forma *rjuj* není dosvědčena. Gb. v Listech filolog. 1877. 296. Vz Září. Teplý ř., studený únor. Č. Po teplém září ř. zle se tváří. Moravan 1875. Vz Hospodářský.

Říjenisko, říjeniště, řevniště, ě, n. = *říjiště*. Šp.

Říjeti, vz Říti.

Říjiště, ě, n., *bekaviště, bekavisko*, místo, kde se jelen ku konci září páří, der Brunststand. Vz S. N.

Říjnička, y, říjnice, řevnice, e, f., der Hirschruf, nástroj, kterým se jeleni v čas říjení přivabují. Šp.

Říjnový, Oktober-. Ř. povětrnosť.

Říjný, v říji jsoucí, brünstig. Ř. jelen.

Říka, y, f. = *řeka*. Na Mor. a u Opavy. Brt., Klš. Splav na říce. Půh. II. 568.

Říkač, e, m., *kdo v kostele modlitby předříkává, zpěvák*, der Vorbeter. U Příbora. Mtl.

Říkadlo, a, n, formule. Ř-dla jsou slavnostní druhdy způsoby mluvení, sklesla nyní v pouhé formy odříkávání při hrách dětských ku př.: Jeden, dva, tři, my jsme bratři. Hš. (S. N. VI. 968.). Užívati říkadel z řecké theosofie převzatých. Sš. Sk. 96.

Říkání, n., *mluvení, povídání*, das Sagen, Aufsagen. V. — **Ř.**, *čtení*. Ř. čtení svatého.

Vš. Také v Krkonš. Vypůjčiti si říkání = *knihu*. Kb. Má toho ř., až Bůh brání. V Kunv. Msk. V tech knížkách jest pěkné ř. Mor. Brt. Slov pravé řiekánie. Hus. II. 316.

Říkati, vz Říci.

Říkonín, a, m., ves u Tišnovic na Mor. PL.

Říkov, a, m., něm. Říkow, ves a) u Smilkova, b) u Skalice. PL.

Říkovice, dle Budějovice, ves a) u Litomyšle, b) u Kroměříže. PL.

Rilasciando, it., *povoluje* (v hudbě). Hd.

Řím, a, m., Roma, něm. Rom. Není Ř. ani Praha jednoho roku (za rok) vystavěna. Č. Do Říma daleko a v Římě všecko draho. Č. Dělati se papežem a Říma nemíti. Č. Jíti do Říma pro pleš. Č. Byl v Římě a papeže neviděl. Č. Šla do Říma (slehla). Vz Pec, Noha. Č. — Vz více o Římě v S. N., Tk. I. 623., II. 547., III. 658., IV. 739.

Říman, Říměnín, Římanín, Římenín, a, m., der Römer; pl. Římané (Říměné, vz Bž. 19.). Říman, Říměnín, strsl. Rimljaninъ vedlé Ruméninъ, Ruminъ. Příp. -inъ, jež po ěnъ, janъ může i odpadnouti. Mkl. B. 129., 132. A praví, že Římené modlili sú se húseru, Egyptští jestřábu. Hus. I. 67. Vz Říměnín.

Římanka, y, f., die Römerin.

Římanský — *římský*. Zlob., Krok.

Římanství, n., das Römerthum. Měst. bož. 2. 18.

Římbaba (*hřimbaba*), y, f., pyrethrum, Quendel, m., rostlina. Ř. okoličná, obecná, nevonná. — **Ř.**, *matečník*, parthenium, das Mutterkraut. — **Ř.**, *druh velikých pruhovaných jablek*. Ř., druh jablek velikých. — Vz FB. 43., Čl. Kv. 192., Slb. 431.

Římbabový, Quendel-. Ř. ocet. V.

Římbuch, u, m., *veliká bluma*, grosse Art Pflaumen. Dítě jako ř. (tlusté). Us. — **Ř.**, *malé údolí v lukách*. V Plzeňsku. Mš. — **Ř.**, a, m., *tlustý člověk*. Us. Vz Římpuch.

Římbulák, u, m., veliký kulatý knoflík u vesty. Mor. Kmk., Bkř. Na mor. Drahansku: *bombelák*. Hý.

Římec, mce, m., *malý Řím*, kleines Rom. Pulk.

Říměnín, a, n., *Říman*, der Römer. Staří Říměné; Pavel k Říměnínóm die. Hus. I. 284., III. 229. Vz *-janin*.

Rimessa, y, f., it., *směnečná n. peněžní zásylka; zaslaná směnka*, die Rimesse. R. peněžitá; obdržeti směnku r-sou. J. tr. Vz S. N.

Římnice, Římnitz, ves a) u Holešova, b) u Litovle na Mor.

Římov, a, m., ves v Budějovsku u Velešína, b) u Třebíče; něm. Římau. PL.

Římovice, Římowitz, ves a) u Vlašimi, b) u G. Jeníkova. PL.

Římpuch, **římbuch**, u, m., *pucher*. U Klatov.

Římsa, y, f., *říms*, u, m., z něm. Gesims, *kraj cen strmící okolo nějakého tělesa neb na něm*. Jg. — **Ř.**, *lomení, lomenice*; okolo kamen: *krancle, skříně*; pod střechou: *hlavní ř.*; pod oknem: *bankál*, ř. podokní; nad oknem: *štít, luneta, přístřeší, nadokní ř., vypuštění nad okny, nadokní*. Šp., Nz., Š. a Ž. Ř. hlavní, patní, poschodní, okenní, pásková. Vz v S. N. Ř. okrouhlá. Dch. Udělal jeden říms, jenžby držal hlavy slůpové. BO.

Římskokatolický, römischkatholisch. Kom. J. 640.

Římskonka, y, f., *římská zlatka*. Slov. Kd.

Římský, römisch. Ř. král, počet, V., vojsko, Us., zlatý (zlatka, vz Římskonka), Slov. Kd., instituce, J. tr., právo (vz Právo); církev, císař, hry, kurie, říše, vz S. N. — **Ř.** *mateřídouška, thym vonný*, thymus. Kom. J. 132. — **Ř.** *rmen*, chrysanthemum, römische Chamille. Ros. — **Ř.** *kmín*, cuminum sativum, Römischkümmel. V. — **Ř.** *slez* a) alcea veneta, V., b) malva alcea. — **Ř.** *lískový ořech*, nux pontica. V. — **Ř.** *trn*, echinops, die Kugeldistel. D. — **Ř.** *hrách, škrkavičný hrách*, lupinus, die Feigbohne. D. — **Ř.** jablka. Mor. Brt. — **Ř.** *svíce*, romanische Kerze, ein Feuerwerkskörper. Bur.

Římsovní, Gesims-. Ř. cihla, zídka. Nz.

Římsovník, u, m., der Gesimshobel. Ř. dlouhý, loďkový (Gesimsschiffhobel), rovný, kosý, kosý s předkrojidlem (mit Vorschneider), dvoubřitý, Doppelgesimshobel. Skv.

Římsový, Gesims-. Ř. cihla (na římsy kolem oken). KP.

Řinák, u, m., die Turbine. Rk.

Řinčení, n., das Rasseln, Geklirr. Ř. šavlí.

Řinčeti, el, ení; *řinknouti*, knul a kl, utí; *řinkati, řinkávati*, klirren, rasseln. — **abs.** Zbraň, sklenice řinkla. — **čím:** šavlí. Er. P. 161. — **kde: na** kose. Us. Tč. Čí je to koníček? **Po** silnici řinčí. Er. P. 145.

Ringle, e, f., ete, n. (Šm.), z fr. reine-Claude (rénklód), královna Klaudia, královská sliva, druh zelenožlutých šťavnatých sliv. Rk.

Rinholec, lce, m., Rinholetz, ves u Nov. Strašecí. PL.

Řink, prask. Běží ven a řink dveřmi za sebou. — **Ř.**, u, m., das Klirren. Ř. střepů, skla roztlučeného, šavle. Vz Řinčení, Řinkot. Dch.

Řinkač, e, m., der Beckenschläger. Rk.

Řinkati; *řinknouti*, knul a kl, utí — *uhoditi, praštiti, až to řinčí*, schlagen, dass es klirrt. — **čím za sebou:** dveřmi. — **koho, čím kam:** kamenem do okna. Řinkl ho do prsou. Us. Kal. — **kým oč.** Řinkni jím (tím) o zem. Us. Hý. — **co kam:** oděv na sebe, sich aufdonnern (mit Bekleidung). Dch. — Vz *Řinčeti*.

Řinkot, u, m. = *řinčení*. Č.

Řinkotati, andauernd klirren. — **kde.** Pila na pile ř-tá (když se brousí). Na Ostrav. Tč.

Řinouti, řinu, ul, ut, utí — *puditi, tlačiti*, stossen, drängen, hauen, zastr. Ř. m.: řitnouti. Bž. 46. Strsl. rinąti, trudere. Sr. stind.

ri, ri, rināti, rijati. Koř. *ri*. Mkl. B. 428., 423., aL. 128. — **se** = *silně téci*, strömen, heraus strömen, heraus fahren. Proud se řine. Us Dch. — **co**. Obojí případ stejnou řine nauku; obojo čtení stejný řine smysl. Sš. L. 179., I. 58. — **se jak (kudy)**. Voda se i tam v patách (strouhou, proudem) řinula. Hlas. Ř. se potokem (jako potok). Vz Bohatý. Pot se mu řinul potůčkem (*ne*: v potůčcích). Slova ta i **podlé** přelohy sedmdesátců týž smysl řinou. Sš. Sk. 104. — **kde**. V jediném Kristu zdroj spásy se řine. Sš. J. 61. (Hý.). — **se kam (odkud)**. Voda **do** domu se řinula **s** vrchu. Pomoc **z** milosrdných srdcí se řinula. Mus. Hustými krůpějemi slzy se mu ř-ly z očí. Brt. Instr. 16. Pot se mu řine s čela. Us. Hý.

Rio, špan., *řeka*. Rk.

Riola, y, f., *rýha*, die Riole (tiefe Furche). Sr. Rigol.

Riolith, u, m., stříbrovec klenčový. S. N.

Říp, u, m., *hora vůbec*, Berg, m. — **Ř.**, u, m., Georgsberg, osamotnělá hora čedičová u Roudnice. Vz více v S. N., Tk. I. 623. Proto tej hoře Říp převzděchu. Dal. 7. Říp má čepici (Wolkenhaube; bude pršeti). Us. Dch. Ř. sám o sobě v čirých a rovných polích vzhůru povstává. V. — Řipský.

Řípa, y, f., die Rübe. Ř. krmná, červená, kravská, salátová. Dch. Řípu klestiti, ořezávati, cetlovati (krájeti), kroužiti. Šp. Ř. kohoutovatí (ve sklepě vyráží), se vyšeptala. Šp. Ostatně vz *Řepa*.

Řípanec, nce, m., vdolek řípou naditý, ein Rübenkuchen.

Řípaný, vz Rapavý.

Řípce, dle Budějovice, Řipetz, ves u Veselí. PL.

Řipec, pce, m., vrch u Lužan (u Přeštic). Pm.

Ripidolith, u, m., *slída klenčová*. Vz S. N.

Ripna = *žebro* (v klenbě). Us. zednický.

Řípov, a, m., něm. Řipow, ves u Třebíče. PL.

Rips, u, m., *látka* vlněná, bavlněná n. hedvábná proužkovaná. Vz S. N.

Řípsko, a, n., ves u Kr. Hradce.

Řiřuzec, zce, **Řiřuřep**, u, m., *hora* Třístoličná v Šumavě. S. N.

Řísa, y, f. = *řása*. Mor.

Risconto, a, n., *placení poukázkou n. cizí směnkou*. Vz S. N.

Risenberk, *Ryžmberk*, a, m., Riesenburg, hrad a ves v Plzeňsku. Tk. IV. 739., S. N.

Risenburk, a, m., ves v Náchodsku, v Ledecku. Vz S. N.

Risiko, z it., fr. risque, *odvaha, odvážlivost; ujma, nebezpečí* (při posýlkách), das Wagniss, Wagstück, die Gefahr.

Říska, y, f., *lépe*: ryzka, kůň rysý, Fuchs, m. Aqu.

Řískati, komu = láti, aushunzen. D.

Riskovati, *odvážiti, vsaditi*, wagen, aufs Spiel setzen. Rk.

Řísnice, Řisnitz, ves u Pacova.

Řísnosť, i, f., *řásnosť, volnosť*, die Weite, Faltigkeit. Mor.

Řísný, *řásný, volný*, faltig, weit. Ř. kabát. Na Mor.

Řísuty, dle Dolany, ves u Teplice, Rissutt. Vz S. N., Tk. II. 468., III. 658., IV. 739.

Říšák, říšan atd., vz Říšník.

Říše, e, f., o původu vz Mz. 294. — **Ř.** v *přírodopise* značí nejvyšší třídy, v něž tělesa přirozená se dělí: živočišstvo, rostlinstvo a nerostectvo. V systematice přírodopisné definuje se *ř.* jakožto souhrn tříd, v něž se dělí živočišstvo, rostlinstvo a nerostectvo. Reich, n. S. N. — **Ř.** *ve vědě státní* v nejširším smyslu jest soubor všech zemí, které mají v čele společného panovníka, rus. država; obyč. slove říší stát nepříliš malý, v jehož čele stojí kníže s mocí neobmezenou a který činí celek ústrojně dosti spojitý, das Reich. Vz S. N. Zastupitel, posloupnosť, dědic, rozmnožitel, převrácení říše. Jg. Ř. francouzská, římská, rakouská, ruská, německá atd. Jest rodič z říše (německé). Us. Šel do říše (do Němec). Us. u J. Hradce. Vlk. — **Ř.** křesťanská, pohanská, V., nebeská, Ros., mrtvých. D. Ř. duchová, nebeská; počátek, základ, osnova ř-e; Ježíš počal říši na světě zarážeti; Nepřihlásilo se jich mnoho k té duchovní říši; Ř. zloduchova se již rušila; Den obnovy říše; Obnovena byla ř. Davidova v Kristu; Svrchovaný účel říše nového Davida jest. Sš. L. 147., J. 235., 64., I. 9. Sk. 59., 180. Čeká jie všechna řieše nebeská čeleď, božie, andělé i všichni svatí. Hus. III. 127. — **Ř.**, *obec, sbor*, die Gemeinde. Br., St. skl. — **Ř.** *nová*, dle Šb. *lépe: Hříše nová*, Neu-Reusch, městys v Jihlavsku. Vz S. N. — **Ř.** *stará*, Alt-Reusch, tamtéž. Vz S. N.

Říšice = *říčice*. Us. Chmela.

Říšní, Reichs-.

Říšník, říšák, říšan, říšanín, říšňan, a, m., der Reichsbürger. Šm.

Říšný, *kdo má mnoho dluhů*. Už je ř., už mu neposýlají pivo. Us. ve Kvasinách.

Říšskohraběcí, reichsgräflich. Šm.

Říšskoknížecí, reichsfürstlich. Ř. titul, důstojnosť. Šm.

Říšskostavovský, reichsständisch.

Říšský, *co se týká říše*, Reichs-. Ř. sněm, V., tolar, Kom., výpověď, klatba, D., úředník, Martim., archiv, hory, báně, erb, hospodářství, korunní statek, manství, země, ministerstvo, moc, listovna, občan, občanství, pečeť, poklad, potřeba, stavba, úřad, ústav, úvěr, věc n. záležitosť, zastupitelstvo, zákonník, právo, vláda, J. tr., daně, delegace, dluh, finance, fond, kancelář, pokladnice, rozpočet, Šp., baroni, hrabata, jablko, klenoty, knížata, města, rada, rytířstvo, soud, spravcové (Reichsverweser), stavové, ústava, vesnice, vojsko, zákony, silnice. Vz S. N.

Říšství, n. = *říše*, zastr.

1. **Řiště, Hřiště**, něm. Rischt, ves u Blatné. PL.

2. **Řiště**, ě, n., *strniště*. Us. v Krkonš. Světz.

Řiť, i, **řitka**, y, **řitička**, y, f., *zadek, zadní část něčeho*, na př. snopu, spodní část, kde

bylo obilí užato (Bkř.), coll. **řití, řítoví,** der Stürzel am Stroh, das Strohstürzel. Strsl. řitь, přip. -tь. Mkl. B. 166., 168. Vz Trn. Je-li obilí syrové, každý snop na řiť postav. Kouble. Mlátiti (státi při mlácení) v řití Us. na mor. Drahansku. Hý. — **Ř.**, *zadní východ u každého živočicha*, dolejší či zadní otvor roury zaživné, zevní otvor konečníku n. pastelinu (S. N.): *zadek, zachule, prdel*; u ptáků: *chustřice, kostrč, biskup, huza, huzo, trtáč*, der Steiss, Hintere, Pürzel, Arsch, Sterz, das Weideloch. Šp. Ř. přirozená, nepřirozená, umělá. Vz S. N. Po řiti dostati (přes zadek). Na Mor. Ona pověděla, že nemá (peněz), leč by je bez poroka v řiti vzala. Svěd. 1569. Patami ř. bíti (utíkati). Us. Kal. Z pýchy neví jak má řiť postaviť; Polub mě v řiť a uvidíš mé věno; Chlapská ř. všecko snese; Kdo chlapovi ř. vytírá, chlapa ze statku odírá; Papulu má jak babská řiť; Gymbu (ústa) má jak liška, když u řiti blechy jiská; Na chudobné pýše ďábel řiť si utírá; Kráva krávě líže řiť; Ř. ho svrbí, sůl zlacní; Trumpeta z řiti nemože býti; Kdo má plnú řiť, nechce ticho býť; Ř. si nejprv sedne; Ani svojí řiti nesmíš věřiti; Kdo řitky nepotresce, řiti nevytresce; Já sem též svini z řiti nevypadl (řekl sedlák urozenému pánkovi); Můžeš mě polubit, kde lůni byla řiť. Cf. Polub mě, kde hřbetová kosť má svůj konec. Ve Slez. Tč. Neví, kde mu ř. sedí. Vz Neposeda. Červinka. Bojíš se, aby ti ř. na hlavu neskočila (těm, co po tmě kam jíti se bojí. Vz Strach.). Č. Má řeči, co kozí ř. bobků. Tučné svini darmo ř. mažeš. Ovce střihou, kozí řit lupá. Když ovci střihou, koze ř. lupá. Pěkný jako ř. na opak (na Slov.). Prov., Jg. Kdo se hněvá nejsa syt, neboť jest blázen, neb vymořená řiť. Rým. Rovný **k** rovnému, řekl ďábel a utřel svú řiť o starou babu. Ve Slez. Tč. Nástroj k rozšiřování řiti (Mathieuův), rozšiřovadlo Demarquayeovo. Vz Nástroj k operacím na konečníku. Cn. — Vz Svině, **Prdel.** — **Ř.** *kuří, kuří oko*, das Hühnerauge, der Leichdorn. V.

Ritardando, *ritardato*, it., *opozdiraje se, váhavě* (v hudbě). Hd.

Řítění, n. = *řícení*. Slov.

Ritenuto, it., *zdržuje se* (u hudbě). Hd.

Řítězně, nates. MV.

Říti, říji, řil, ití; *říjeti*, el, ení; *řívati* = *křičeti jako jelen*, vz Říjen. Strsl. rjuti, koř. rju (rjъ). Mkl. B. 449., 491. Röhren, bockenzen, brüllen. — **abs.** Jelen říje. Kom. Říje lev. Pass., skot. Us. — **od čeho.** Chtěl sě smieti radostí mysli své a musil říti ot stonání srdcě mého. Ms. 14. stol. Č. — **Ř.,** *říjeti* = *scházeti se* (o jelenich) *v čas pojímání-se*, brünsten, in der Brunst sein. Vysoká (zvěř) už říjeti počíná. Us. Čas říjení. — Jg.

Řiti, n., vz Řiť, Řitina.

Řitice, e, f., *říčice, řešeto*, das Sieb. Po tom sukně není mnoho, neb jest jako ř. Sych., Ml. Plátno jako ř. (řídké). V Policku, Kšá. Jest nás dětí co v řitici direk. Prov., Jg.

Řitina, řitna, y, f., *obřitní část, řitné líce, řitovka, řitnice*, die Arschbacken, Hinterbacken, Hinterkeule. Bern.

Řitisko, a, n., ošklivá řiť, garstiger After. Bern.

Řititi (na Slov. *rútiti)*, il, cen, ení (na Slov. *-těn, tění)*; *říceti* (na Slov. *rúcati)*, el, en, ení; *řítívati* (na Slov. *rúcávati*) = *metati, házeti*, werfen; *bořiti*, niederreissen, abbrechen; *se* = *hoditi se, úprkem hnáti*, stürzen, anrennen, sich auf Jemanden werfen; *bořiti se, padati*, einstürzen. Jg. — **co:** zeď (bořiti). Ros. — **se.** Něco se tam řítí. Ros. Zeď se řítí. Us. — Rkk. — **se na koho (kam) jak.** Řítili se na pohany *valem* hrozným. Háj., Let. 68. Valem hrozným na stany Uher se ř-li. Pulk. Jakžto lítí lvové **s** ohromením ř-li sú se na nepřátely. BO. S velikým hněvem a náhlostí na spolky se řítili. Pass. 926. Bolesť a žalosť na ně se jest řítila. Boč. z rkp. 1410. Vojsko řítilo se na ně. BO. Velikým sršením na stany Uher se řítili. Pulk. — **se nač proč.** Rod Aeneášův na meče pro svobodu se řítil. Pont. o stat. — **se za kým** Za ním se všickni řítili. Háj. — **kým kam.** Ale když bude po smrti, čert svými **do** pekla řítí. Pís. 1529. — **se kam: do** mečů se ř. Měst. bož. Ř. se **v** roklinu. Us. Dch. Lítě sě řítil **ke** zdi. BO. Přišli sú potokové, dýmali jsú větrové a řítili sú se na dóm a nepadl jest. Hus III. 98. — **se odkud.** Řítil se **z** něho pot. St. skl., Leg. **S** vrchu se řítil. Šm.

Ritmistr, a, m., z něm. Rittmeister, *náčelník setniny jezdcův, setník*. S. N.

Ritmistrová, é, f., die Frau des Rittmeisters.

Ritmistrský, Rittmeister-.

Ritmistrství, n., die Rittmeisterstelle. D.

Řitnatý, *velikou řiť mající*, arschig. D.

Řiťnica, e, f., der Arschbacken. Na Ostrav. Tč. Vz Řitina.

Řitný, -tní, Steiss-, After-, Arsch-. Ř. střevo (konečník), der Mastdarm, V., kosť (hák), D., vlk, der Wolf (vom Reiten o. Gehen). Us. Jg.

Řitol, e, m., *řit, řití, řitoví, pýření*, spodní část snopu naproti klasům. Vz Řiť.

Řitonice, Řitonitz, ves u Doln. Bousova. PL.

Řitopas, a, **řitopásek,** ska, m., *břichopásek*, der Schmarotzer, Tellerlecker. Dvorští řitopaskové a pochlebníci. V.

Řitopásti = *pochlebovati*, schmarotzen. Na Slov. Bern.

Ritornello, a, n., opakovací n. návratná věta v hudbě n. v básni, Wiederholungs- o. Ringelsatz, m. Vz S. N. a příklady Douchovy v Lumíru 1861. č. 7 a v Rodinné kronice 1862. č. 38.

Řitotřásek, řitotřesek, ska, m., *třasořitka, třasořitek, konipásek, pliska*, cauda tremula, die Bachstelze. Zlob.

Řitoví, n. = *řití*.

Řitovka, y, f. = řitoví u snopu. Us.

Řitový. Ř. sláma = *dlouhá*, langes Stroh. Us.

Ritratta, y, f., *návratní směnka*. Vz S. N.

Řitství, n., *smilství*, die Geilheit. Sr. Prdelní hřích. Lom.

Ritterka, y, f., ritteria, rostl. kaparovitá. Rostl.

Rittmistr, vz Ritmistr.

Rituale, e, n., lat., kniha obřadní, das Ritual, Kirchenbuch, die Anordnung kirchlicher Gebräuche. Vz S. N.

Rit-us, u, m., *obyčej, obřad, zvl. při službách božích*, der Ritus, Gebrauch, Kirchengebrauch, die Ceremonie. Rk.

Řiuje = říje, vz Říti. Dal. 93.

Rival, a, m., fr., z lat., *sok, soupeř*, der Rival, Nebenbuhler, Mitbewerber.

Rivalisovati, *zápasiti s někým oč, býti někomu sokem*, rivalisiren, wetteifern, mitbewerben, um die Wette streiten.

Rivalita, y, f., *sokovství, soupeřství*, die Rivalität, Mitbewerbung, Eifersucht, der Wetteifer.

Řívati, vz Říti.

Řivčice, *Dřivčice*, německ. Říwčitz, ves u Vrbna.

Rivolské víno. Vz Tk. I. 319., 320. Vz Rivola.

Řivnáč, vz Hřivnáč, na mor. Zlínsku hřivnál. Brt.

Rivola, y, f., Rivole, Velteliner (Wein). Šm.

Řivý, brünstig.

Říz, u, m., u Opavy: říž, e, f., die Schneide, das Schneidel (im Bier). — **Ř.**, der Stich (im Wein). — Jen tak nehluč, vždyť běžím do celého řízu. U Rychnova. Vz Řez.

Říza, y, f., *šat, zvl. dlouhý šat*, langes Gewand, Schleppgewand, n. Ř. byla dlouhé roucho, jímžto se krylo tělo od hrdla až k patám. Jir. Stúpi kněžna v běle stvúci říze. LS. v. 47. Oblačil se v řízu n. albu. Hus. — Leg., Mus. V MV. nepravá glossa. Pa. Ř. kněžská, alba a rochetum. Rk. V ctné řízy oblečeš se. BO.

Říza, y, f., *říz*, die Wunde vom Schneiden. Ř. překáží mu v šití. Us. Jg.

Řízek, zku, m., *réva mladá, krátce zřezaná, zřízek*, der Rebenschnitt. Ros. — **Ř.**, *kus masa*, das Schnitzel. Ř-ky po vídeňsku n. vídeňské, obyčejné (Naturschnitzel). Us. Dch. Ř. telecí. Měl k večeři telecí ř. Us. Řízky žemlové (ve vejcích obalené a v másle pečené). D. — **Ř.**, zka, m., *právě vyřezaný* (*vykleštěný*) *skopec*. Ř. pokyše = ztuční. Na Želivsku. Sř. — **Ř.**, snad m. hřízek od pohřížiti se, ryba, na mor. Zlínsku *hrouzek*, gobio vulgaris. Brt. — **Ř.** Ř-ky — jemné a podlouhlé kousky z řepy nakrouhané, odpadky cukrové řepy, Diffussionsrübenschnitte, m., Rübenabfälle. Pta., Sml., Msk. Vozík na řízky. Dch. Nehodí se ani do řízků. U Rychn. Črk. — **Ř.**, *řízný vtip*, ein Witz. Ř. na někoho udělati. U Rychn. Črk. Vz Řízně.

Řízeň, zně, f., die Schneidekammer. Mor. Jg. Vz Řízně.

Řízenec, *lépe: hříženec*, nce, m., *snítka se stromu na okulování*, das Reis, der Schössling. Us. Jg. — **Ř.**, *odnož, pazouch*, der Schössling von der Wurzel. Šm.

Řízení, *pořádání, spravování*, die Leitung, Richtung, Verwaltung, Ordnung. Ř. božské. D. Podlé ř. božího jde všecko. Kom. Boží ř. V. Ř. boží všech věcí. Br. Mým zvláštním řízením k tomu to přišlo. Br. Ř. zemské. Sych. — **Ř.**, *jednání úřední*, die Amtshandlung, Procedur, das Verfahren. V. Ř. narovnací, Rk., úpadeční (Crida-Verhandlung), Er., ř. v příčině narovnání. Šp. Ř. průvodní (Beweisverfahren), stručné, ústní, Řd., civilní (Civilverfahren), konkursní (Konkursverhandlung), písemné (schriftliches Verfahren), hlavní (Hauptverhandlung), soudní na někoho (gerichtliche Procedur gegen Jemanden), obžalovací, das Anklageverfahren. J. tr. Ř. rozeznávací, vykonávací. Pr. Ř. obchodní, Handelsgeschäft, úřední. Skř. Při ř. přítomen býti; ř. konati. Er. Podati spornou věc na právní ř., uvésti věc na právní ř.; trestní ř. počíti, nařiditi. J. tr. Ř. zastaviti. Řd. Nemoc za epidemickou prohlásiti přísluší ř. zemskému *lépe:* správě zemské. Brt. Tímto výrokem poslušnosť k státnímu ř. a ředitelům jeho v pravé světlo postavena byla. Sš. Sk. 62. — **Ř.**, *konání práce*, die Arbeit, das Geschäft. Míti mnoho k ř. D. Jdi po svém ř. Us. Dch. — **Ř.** *církevní* — ordinace. Ř., svěcení církevních služebníkův. Kom. — **Ř.** *poslední*, vz Vůle (poslední), die letzte Anordnung. Řd.

Řízice, e, f., v lodn., das Schanzkleid. Šm.

Řízkač, e, m., der Schnitzler.

Řízkanina, y, f., **řízkanice**, *propletek, závitnice*, der Schnörkel (v stavit.). Us. Jg., Šm.

Řízkati, *vyřezávati*, schnitzeln; *zpívati někomu, trumfovati*, trumpfen. D.

Řízko, a, m., *strniště*, Stoppel. Us. Ptr.

Řizna, y, f., loses Maul. Dch.

Říznačka, y, f., das Fingergras, dactylis glomerata. Tpl., FB. 11., Čl. Kv. 108.

Řiznatý, langfaltig. Ř. oděv. Dch. Vz Říza.

1. **Řízně**, ě, f., *řezárna, místnosť, kde se řezanka* (*sečka*) *řeže*. Na Mor. Bkř., Mtl. Vz Řízeň.

2. **Řízně**, vz Řezně.

Říznice, e, f., *šatnice*, die Garderobe. Vký. Vz Říza.

Řízností, vz Řeznosť.

Řízňouti, vz Řezati.

Říznutí, n., der Schnitt. To ř. se snadno zahojí. Us. Ř. na příč, der Querschnitt. D.

Řízný, vz Řezný.

Rizovka, y, f., rizva, rostl. ožankovitá. Rostl.

Řízový, Gewand-. Vz Říza.

Řízy, adv. — *hned*. To bylo řízy. V Kunv. Msk.

Řížavý = *řeřavý*. U Opav. Klš.

Řížeti, el, ení, *žířeti, řířeti, řeřavěti*, glühen. — **se**. Jen se říží (kamna jsou nad míru řežavá). O člověku = jest velmi rozčilen. Kts. — **komu**. Jen mu oči řížejí a huba se mu leskne jako malina. Us.

Rjad = *nářadí*, na Slov.

Rjedký — *řídký*, dünn, schütter. Lopenické sady r-ké, lopenické dzjevky cjenské (tenké). Sš. P. 363.

Rjeka, y, f. = Řeka.

Řk. Tato skupenina souhlásek vyskytuje se jen ve: řku, řka, Ht, řkúcí.

Řka. *Tak řka* absolutně, třebas nebyl týž podmět v hlavní větě. Všichni tak řka blázuili. Jako v řečtině: ὡς ἔπος εἰπεῖν. Vz Říci, Transgressiv.

Řku, vz Říci.

Řkúcí = *špatný*, schlecht. Dyby byl nějaký řkúcí, nepřijali by ho do obci. Na mor. Zlinsku. Brt.

Rmen, e, **rmenek**, nku (na Mor.), **rumenek**, nku, m., **rumanček**, gt. **rumanečku** (na Slov.), m., anthemis, Afterkamille, f: rolní, a. arvensis; barvířský, a. tinctoria; vlaský, římský, nobilis; smrdutý n. psí (psí kopr), a. cotula; horní, a. montana; rakouský, a. austriaca; ruský, a. ruthenica. FB. 42., Čl. Kv. 190., Slb. 418., Schd. II. 282. — **R.**, heřmánek, matricaria, die Kamille. R. obecný, vonný. — Jg.

Rmenec, nce, m., rostl. = rmen. Slb. 430.

Rmenek, nku, m., rmen n. heřmánek obecný, matricaria chamomilla, die gemeine Kamille. Mor. Vz Rmen.

Rmenový, Kamillen-. Vz Rmen. R. bylina, kořen, voda, květ. Jg.

Řmíně = hřmíně.

Řmot, u, m. = *hřmot*, der Lärm. Us. Tč. Co platen jest řmot rtóv, kdež srdce jest némé? Hus. I. 306.

Řmotiti = *hřmotiti*, lärmen. Us. Tč.

Rmoucení, n., das Betrüben. Us., Hus. I. 126. — **R. se.** V.

Rmoucený; *-en, a, o*, betrübt.

Rmoutitel, rmutitel, e, m., der Betrüber.

Rmoutitelka, rmutitelka, y, **rmoutitelkyně, rmutitelkyně**, ě, f., die Betrüberin.

Rmoutiti, rmuť, til, cen, ení; *rmoutívati*, trüben; *kaliti*, betrüben, traurig machen. R. místo moutiti (strč. mútiti), *r* se předsulo. Vz R. Ht. — **co čím.** Svým ohromným hnutím rmoutí okean (mutný činí, kalí). Ráj. — **koho.** Rmoutí mne to (smutí, zarmucuje). D., V. R. lidi. Hus. I. 122. Falešný synečku, ty mě rmótíš! Sš. P. Nezpívaj tak slavičku, rmutíš našu Aničku; Holianský próti (proutí) mý srdečko rmótí; To mně rmútí moje srdce. Sš. P. 211., 367., 492. — **se** = *mútiti se, kaliti se*, sich trüben, Bdl. Obr. 53., *smutným býti, smutněti, trápiti se*, sich betrüben, trauern. Nermuť se duše milá. Ros. Dybych ho nutil, on by se rmútil. Sš. P. 408. — **se oč.** Ctib. — **se kde: na** své mysli. Smrž. — **se nad čím.** Nejvíce nad tím se rmoutím. Er. P. 328. Ale nad tím se já rmótím, jak se ti povede. Sš. P. 453. Nad tím se má duše rmoutí, že při věcech světa lpím. Kom. — **se proč, nač.** Pro smrť rodičů se r. Kram. Nač se rmoutíš? Zk. — **se z čeho.** Z neštěstí jiného se r. V. — **se přes co, špatně** m.: *z čeho, nad čím.*

Rmut, u, m., **rmuť**, i, f. (m.: mut, vz Rmoutiti) — *kal*, das Trübe. R. olejný, Oelhefen. Kom. Kalný jako r. Prov. — **R.** a pl. *rmuty* — *voda se sladem smíšená, pivní břečka*, der Meisch. Ros. Kotel na rmuty, die Meischpfanne. — **R.**, *pokrmná kaše, kal.* Vycházení rmutu spodním otevřením (žaludka) se ulehčuje. Krok. II. 302. — **R.**, *smutnosť mysli*, die Betrübniss. Ros. Bylo jim snáze do veselky nežli do rmutu. Ehr.

Rmutič, e, m. = *smutník, rmutitel*, der Betrüber. Šm.

Rmutnosť, i, f., *kalnosť*, die Trübheit; die Betrübniss.

Rmutný = *kalný*, trüb; *smutný*, betrübt.

Rmutování, n., *karbování, vystírání* (Šm.). Způsob r., das Meischverfahren. Suk.

Rmutový, Meisch-. R. veslo, das Meischscheit. Šp.

Řnuť = *říznouti*, schneiden. — **čím oč:** o zem, schmeissen. U Opav. Klš.

Ro, z *r*, vz *r* v *or*, Tvoření slov. — **-ro**, *přípona*: jádro, vedro, žebro. D. Vz *-ra.*

Roast beef (ang., róstbéf), u, m., roštěná pečeně (hovězí). Rk.

Rob, a, m. (robъ, rabъ, servus, rabata, robota, servitus), čes. robiti, pol. robić, facere, laborare; snad to patří k lat. labor a rabъ by tedy znamenalo *pracovníka*. Schl. Vz Rab. — **R.**, *nevolník, sluha*, der Sklave, Knecht. Každý, kdo činí hřích, robem jest hříchu. Sš. J. 146. — **R.**, *chlapec*, der Knabe. St. skl. II. 155. — Vz Rab.

Roba, y, f., *nevolnice, služka, děvka*, die Sklavin, Magd, ancilla. BO. Vz Rob. Na Mor. Jáz jsem roba Boha mého. St. skl. 3. 6. Syn tvé roby. BO. Aj toť r. hospodinova, staň se mně podlé slova tvého. ZN. Člověk ač by spal s ženú, ježto by byla roba i také šlechtična. BO. — **R.**, *žena, ženská, děva, hlavně dospělá, silná, k práci způsobilá* (Cf. robiti = dělati), die Dirne, starkes Weibsbild, bes. lediges, na Mor. a na Slov. a ve vých. Čech. Brt., Zkr., Vký., Kd. Chlap a roba = muž a žena; *robka, robečka*, žínka a ženuška. U Opav., Klš., na Ostrav. Tč. To je pořádná, spořádaná roba (ženská); To je milá robka (ženská postavy malé). Us. na Mor. Hý. U starej roby jsú zimné nohy jako led. Sš. P. 592. Roby svobodné jsú chvály hodné, jak jsú vydaté (vdané), jsú jenom plodné; Kdo se podá svojí robě, ten žije v porobě; Který pilně robí, milují ho roby; Když je roba paničkou, již je konec s kravičkou. Slez. Tč. R. chudinká, ubohá. Dal. Ach če řekne moje máti, jáz nesčastná roba! Rkk. 62. Chodil k mnohé švarné robě. Na Slov. — **R.**, *opovržlivě*. R. nech mluví, když kura ští; Staré panny, škaredé roby se nejvíce zdobí. Ve Slez. Tč. — **R.**, *nevolná služba*. Musili smy sě truditi z daleka i v robě na poháidku protiv sobě. Kat. 1686.

Robáctvo, a, n., *robáci*, das Gewürm. L.

Robáček, čka, m. Vz Robák. I r. piskne, někdo-li ho tiskne. Č. M. 181.

Robák, a, m., *červ v mase a v sýru, chrobák*, die Fleisch-, Käsemade. Kom. Vz Robáček.

Robárna, y, f. — trakař. D.

Robčice, Hrobčice, ves v Kralovicku. S. N.

Robe (fr., rob), dlouhý svrchní oděv, Schleppkleid, n. Rk. Vz Říza.

Robě, čte, **robátko**, a, n., na Mor. též *růbě*. Příp. -ęt. Mkl. B. 193. = *dítě, děťátko*. V. Pl. robata. Bj. Kind, n. Matka kájecí mlékem robě slabomocné. Krok. Aniž se slituje nad robátkem. Hus. I. 57. Mužie bez žen a bez robat. BO. — **R.**, *pacholík, chlapec*, Knabe, m. Konšelé ustavichu právo, aby žádné robie nechodilo do rady. O 4 stež. ct. 1505. Nechajte, ať robátka jdú ke mně. ZN. Mám robátka malá. BO.

Robeč, bče, m., něm. Hrobitsch, ves u Ústě; 2. něm. Robitz, ves u Čes. Lípy. PL., Tk. III. 35.

Robenec, nce, **robenek**, nka, m. (zastr.), *kdo počíná dělati a pracovati*, angehender Arbeiter. — **R.**, *výrostek, pacholík*, der Knabe, Junge, Jüngling. Ros. Pokud r-ci milujete dětinstvo. R-nec domyslný biech tehdy. BO. Ale ty otěž, čiť jest syn r. (puer) tento. Bj. Robenček tento. ZN. Odešel se dvěma robencoma. GR. — Martim., Lom., Pulk., NB. Tč., Pč. 47., Půh. II. 250., Sš. P. 11., Pass. 919., 384., Arch. I. 184.

Robení, n., das Arbeiten.

Robenie, druh akacie. Slov. Hdk.

Robenina, y, f., das Fabrikat. Jg.

Robenství, n. = *dětinství*, die Kindheit, zastr. Ryt. kř.

Robětcí = *roběcí*, Kindes-. R. jazyk (infantium). BO.

Robičьna, y, f., strsl., serva, otrokyně, příp. -ьna. Mkl. B. 153.

Robich a, m. = *robenec*. Šm.

Robin, a, o = *ženin*, dem Eheweib gehörig. To je robin statek. Mor., slez., slov. Tč.

Robiné, ě, f. = *otrokyně*, die Sklavin. Hlč.

Robinsonada, y, f., román líčící příběhy Robinsonovy. Vz S. N.

Robisko, a, n., der Bau. Šp. — **R.**, *veliká roba*. Zlob.

Robíšek, ška, m., *chlapeček*, das Knäblein, zastr. Pass. 147. 2.

Robitel, e, m. = *hotovitel*, der Anfertiger.

Robiti, rob, robě (íc), il, en, ení; *robívati; ráběti* = *pracovati, dělati*, arbeiten, machen. Vz Rab. Cf. lat. laborare. — **abs.** Jak kdo robí, tak se mu vodí. Koll. Každý jako robí, tak má. Bern. Neráda prý robíš, pěkně sobě chodíš; Nebudu já robit, jako sem robíval, co bych já za svú milú frajery vodíval; Ona je mladá, aby robila. Sš. P. 95., 287., 475. Robí, dobre sa nepretrhne; Ako robíme, tak se máme; Kto nerobí, nech nejie. Mt. S. Ráno vstaň a rob a jsi dobrý chlop. Slez. Tč. — **co.** Co to robíš? Ros. Křik r. Us. R. šindel (dělati). Na Ostrav. Tč. Když prší a slunce svítí, čarodějnice máslo robí. Ve Slez. Tč. Po světnici chodil, poručenství robil; Co tam bude robić? A co bys to má milá to peklo robila, za jiného bys išla a mia bys lúbila. Sš. P. 154., 511., 797. — **(co) komu.** Někomu dobře, zle r. Bern. R. radosť někomu. Jg. Kto nepodrobí svého srdce sbožie tohoto světa, by jen jemu robil. Št. N. 222. Nerob mojmu srdcu většieho zármutku (nepůsob). P. sl. 85. R. někomu křivdu. Slov. Ht. Sl. m. 219. — **z koho:** z někoho mnoho r. = *dělati*; též = *si vážiti*. Ze mňa chudobného posměchy robila. Sš. P. 287. Však žel! z panen těch si nehodně lidé mnozí nevěstky jen robí. Sš. Bs. 170. (Hý.). — **v čem.** Jest spravedlivé ne vždy r. v tělesné práci, ale někdy odpočinúti. Št. N. 296. — **koho v co** = *potlačovati, porobovati*. R. koho v službu. Št. — **kde.** R. v roli = *orati*, r. **na** polu = *pracovati na poli*. U Opav. Klš. Sedlák dycky v roli robí. Sš. P. 482. Který má co doma robit, toho doma třeba. Sš. P. 574. Rob hnízdečko **při** dolině, při zelenej bukovině. Sš. P. 698. Robí ale gazda v hnoji, s jeho statkem dobře stojí. Tč. — **nač:** na peníze. Vz Kopec. — **Jak.** Když dobytče přílišně robí, viece než nájem platí. Hus. I. 217 **Na** svoju ruku robí (samostatně hospodaří). Mt. S. Robila jsem ti po vůli. Sš. P. 350. R-la som po svej chuci n. vóli (co jsem chtěla). P. sl. 25. R-la tvář jako po kyselém zelí. Ehr. Ten kdo pilně nerobí, svého statku nezdobí a se druhým podrobí. Slez. Tč. Robte roby pilně, zůstanete silné. Slez. Tč.

Robiznice, e, f. = *roba*, zastr. Mm. Exod. 21.

Robka, y, f., *panenka, ženská postavy malé*, vz Roba. Klš., Tč., Kos. Ol. I. 16.

Róblík, vz Roublík, Baně.

Roblín, a, m., něm. Rubrin. R. horní, ves u Zbraslavi. R. dolní, ves u Berouna. PL., Tk. I. 440., II. 547.

Robnice, e, f., na Slov. = *dílna*, die Werkstätte. Bern.

Robnouti, bnul a bl, ut, utí = *uhoditi*, schlagen, stossen. — **koho čím.** Us.

Robný = *nevolný*, sklavisch. Kat. 1630.

Robota, y, f., od slov. *rob* = servus, mancipium; strč. rob v parob. Ht. Cf. Arbeit. Strsl. rabota, příp. -ta, servitus. Mkl. B. 163., 165. Vz Rab, Rob, Gl. 296. — **R.**, *dílo, práce*, Arbeit, f. V. Posud na Mor. a Slov. Vybíral odtud úroky a jiné daně a r-ty bezpravně. Půh. II. 95. Služebná děvečka na robotu chodí. Sš. P. 497. Pilni jsú trhóv, robot na poli, jimiž zbohatěti žádají. Hus. I. 122. To dievča je do r-ty ako osa. Mt. S. Kde jeden čihi a druhý hota, tam nebývá dobrá r-ta. Mt. S. U kohos svů r-tu nalezl, k tomu hleď. NB. Tč. Vodu hrabala, piesok viazala, od tej r-ty tři dni ležela. Koll. I. 339. Jíti, dáti se do roboty. Jaká r., taková odplata. Ruka bez roboty upadne do psoty. Bez ochoty zlé roboty. Koll. Někomu robotu dáti (práci, zaměstnání). Kohout lidí ku práci a robotě denní budí. Rad. zv. — **R.**, *pracné dílo*, mühsame Arbeit, Mühe, f. R-tou dělati. V. Bude s ním r-tu míti (dosti co činiti). Ros. Sobota kněžská robota. Us. Podrobili jsme již své syny i dcery své v robotu a ze dcer mých jsú čeledi (famulae). BO. Už toho, má milá, do roboty (dosť). P. sl. 274. R-ty klopoty. Km. Po různých r-tách choditi. Na Ostrav. Tč. Co jste vy tů robotěnků zedráni; Na robotu kážó, chleba neokážó. Sš. P. 512., 513. Velká r., malé tvarůžky (mzda). Pk. — **R.**, *nevolnictví, služebnosť*, die Sklaverei, Knecht-

schaft. Tehdy císař z své milosti vši r-ty zemi zprosti. Dal. — **R.**, *panské dílo z povinnosti a musení*, der Herrendienst, Frohn-, Tage-, Hof-, Grunddienst, die Frohne, Frohnarbeit, Robot. Jg. R. = práce, kterou byli povinni sedláci (lid robotní) svým pánům v Rakousku až do r. 1848. Rk. Vz S. N. R. zemská, panská; ženní, luční (od *louka*). Šp. Den r-ty s koněm, der Pferdezugtag, honební, die Jagdfrohne, ruční, die Handfrohne. J. tr. R. rukovná, zapřažná. Slov. R. jetá (s koňmi), pěší n. chlebová (za den dostal sedlák za ni libru chleba). Na Mor. Brt. R. orná, vláčebná, ženná, sečná, hrabní, rybničná, mlatební atd. Vz Gl. 296. R. tažná n. potažní n. s potahem. Drží mi roboty, ješto by mi měli žíti a voziti. Půh. I. 293. My na tej robotě co sa naděláme; Nevstane r., nevstane už více. Sš. P. 512., 513. Z roboty něco dělati (hrabati, žíti). Us. Výkup, vykoupení, kniha, seznam r-ty, účet z r-ty; plat za vyměněnou r-tu. Šp. Vz Žer. Záp. I. 15., 130., 262., II. 152. — **R.**, *potah*, das Zugvieh. Když jsú přišli do skály, tu jest jim povědíno, kdo jich r-tu žene a potom když jsú drahú jdúce do Nebšoví přišli, tu jsú jim řekli: Jděte do krčmy a tu naleznete svú r-tu, kterážto jest zbita a oni vidúce, an jest jejich dobytek zbit, tázali jsú se, u koho jsú ten dobytek kupovali? Gl. 297. — **R.**, *běžné dílo*, *leda bylo*, eine schlechte, liederliche Arbeit. R-tou všecko odbývati, dělati. Ros.

Robotář, e, m., der Frohnarbeiter. Z 15. století. Mš.

Robotárna, y, f., das Arbeitshaus. Světz.

Robotěnec, nce, m., *robotěz*, *robotíř*, *panského díla dělník*, *panský dělník*, der Fröhner, Frohnbauer. — **R.**, *otrok*, der Knecht, Sklave. Spr. voj. Žiž., D.

Robotěnka, y, f. = *dělnice panská*. Slov.

Robotěz, e, m., příp. -ezь. Mkl. B. 318. R., *robotník*, *úročník*, Frohnarbeiter, m., tributarius. Bibl. Cháska překladatelských r-zův. Kos. Ol. I. 73. V r-ze prodán jest Josef. Ž. k. 104. 17., BO. R. (servus) neostane v domu na věky. Br. Jan. 8. 35. (Č.). Byli smy r-zi. BO. Tu budeš zaprodán nepřátelóm tvým v r-zy i v robotnice a nebude, kdo by kúpil. Hus. I. 58. Máš-li býti špatným knězem, raději buď hodným r-zem. Č. M. 333.

Robotězenství, n., *poddanosť*, *služebnosť*, *otroctví*, die Sklaverei, Knechtschaft, der Frohndienst. Zastr.

Robotězný, Frohn-, zastr.

Robotěž, e, f., *panská práce*, *robota*, der Frohndienst. Aqu.

Robotín, a, m. = *robotěz*. Us.

Robotíř, na Slov. = *robotěnec*. D. Rač naděliti všecky robotíře. Pís. havíř. 1551. Vz Den.

Robotířka, y, f., *robotnice*, die Fröhnerin. — **R.**, *dělnice*, die Arbeiterin. Slov.

Robotířský, Fröhner-, Frohnbauer-. Stav r. Ctib.

Robotiti, il, ění, *robotívati*, *robotovati*, fröhnen. Ros — **komu kdy jak**. Co ti časným r-tí již ránem? Puch.

Robotně = *pracovitě*, mühsam. R. se živiti. V. R. prositi (mnoho). Kanc. — **R.**, *nedbale*, *leda bylo*, frohnmässig. Jalově a r. svých povinností odbývali. Br.

Robotné, ého, n., vz Robotný.

Robotní, vz Robotný.

Robotnice, e, f., *dělnice*. Mor. Tč., BO. Na Slov. *služebnice*, *nevolnice*, Sklavin, Magd; *která z roboty pracuje*, Fröhnerin, f.

Robotník, a, m., *dělník*, der Arbeiter. Mor. — **R.**, *služebník*, *nevolník*, der Sklave, Knecht. Slov. — **R.**, *kdo z roboty pracuje*, der Frohnarbeiter, Fröhner. Dch.

Robotnosť, i, f., *poddanosť robotní*, die Frohnpflichtigkeit. J. tr. — **R.**, *pracovitosť*, Arbeitsamkeit. Ros.

Robotný, **-tní**. **R.**, *pracovitý*, *silný*, *vytrvalý*, arbeitsam, stark. R. kůň, Ob., čeledín. Mor. Tč. Člověk r. aby požíval hrubých krmí. Gl. 297. R. lidé, včely. V. — **R.**, *nevolný*, *otrocký*, leibeigen, knechtisch. R. lid. Dal. 56. — **R.**, *k robotě podrobený*, *k robotě náležející*, frohnpflichtig, Frohn-. R. člověk, den, práce, Ros., sedlák, mlatec, peníz (= *robotné*, die für die Befreiung von der Robot gezahlte Abgabe, Gl. 297.), D., povoz, pán, povinnosť, J. tr., chlap, u Opav. Klš., plat (robotné), J. tr., seznam. Šp. R. pole (podrobotní), poddanosť (robotnosť), chléb, fura, pojížďka, vrchnosť, panstvo, dvůr, obilí (za robotu), dráb. Šm. Vz Nerobotný. Mají každého roku r-ích peněz 46 zl. dávati. 1576. Dóm robotný (domus servitutis). BO. Jehože kolivěk diela činiš, onoho jsi robotný (servus) vezván. Gh. — **R.**, *běžný*, *leda bylo*, schlecht. R. práce. Ros. — **R.**, *s prací (velikou) spojený*, mühsam. R. práce, Mudr., dílo, Kom., život.

Robotovati, *robotovávati* = *pracovitě dělati*, arbeiten; *na panském díle pracovati*, fröhnen, Frohndienste thun. — **co**: zemi (zemi pracně vzdělávati). Ctib. — **o čem** O dobrém robotující život vedla v modlení. Pís. 1529. — **kde čím**. Na panských loukách vozem r. Ros., D. — **komu**. Kázala jim, aby jemu r-li. Půh. II. 18. Vz Robotiti.

Robsko, a, n., *veliká žena*, grosses Weib. Ve Slez., na Mor. Klš. — **R.**, *sprostá děvečka*, die Dienstmagd. U Přer. Kd. — **R.**, *obhroublý rob*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Robský = *ženský*, Frauen-. R. šat, obyčej. U Ostrav. Tč. — **R.**, knechtisch. To jsou všechno jenom robské duše. Sš. Snt. 63.

Robství, n., die Knechtschaft. R. koho zbaviti. Sš. L. 87. Býti v r. hříchu. Sš. J. 149. Ač ještě všemocna jest robství kletba. Kká. M. ž. 19. Nebude v r. živořiti. Tč. exc.

Robuch, **robych**, a, **robušek**, **robyšek**, ška, m. = *robenec*, der Knabe, zastr. Leg.

Roccella, y, f. R. barvířská, r. tinctoria, lišejník. Šfk. 595., Schd. II. 256.

Roccellin, u, m.: $C_{36} H_{16} O_{14}$. Šfk. 396.

Rocení, vz Rotiti. V. — Měl jsem r. od otce = otec mne káral. V Krkonš., Kb.

Rococo, vz Rokoko.

Ročák, a, m., jednoroční dobrovolník ve vojště, der einjährige Freiwillige. Us. — **R.**, *poklasný*, der Oberdrescher. Us. v Táborsku. Kolář. — **R.**, vz Roček.

Ročár, ročál, a, m., z něm. Rothschär, ryba. D.

Roček, čka, **ročňák,** a, **ročák,** a, m., **ročátko,** a, n. = *rok starý,* Jährling, m., ku př. tele, hříbě. Puch. — Sych. — **R.** = *rok.* Us.

Ročice, dle Budějovice, něm. Rietz, mě. ve Štýrsku. S. N.

Ročina, y, f., annuita, Jahresrente, -zins.

Ročitě — *ročně,* jährlich. Protož to posvěcení v den smíru nějakou měrou r. se opětovalo. Šš. Ž. 85.

Ročiti, il, en, ení — *rokovati,* sich berathschlagen. Co tu ročíte? — **mezi kým.** Mezi sebou ročili a příměří učinili. Star. let. — **se.** Roči se = jest tomu rok, es jährt sich. D. — Jg.

Ročitý = *roční.* Slov. R. pensí. Koll.

Ročka, y, f., *nádobka dřevená, okov,* Gefäss von Holz, n., Eimer, m. Slov. Hdk., D. — **R.,** *roček,* der Jährling.

Ročňák, vz Roček.

1. **Ročně,** ěte, n., **ročňátko,** a, n., roční dítě, Jährling. V.

2. **Ročně,** adv., jährlich. Kolik platí r.? Us. Vz Ročitě.

Ročné, ého, n., *roční plat, úročné,* der Jahresgehalt. Šm.

Roční, *k roku náležející,* Jahr-. Roční časy, Víd. list., částka, Us., den, počet, J. tr., počasí. Sp. — **R.,** *jednoho roku stáří,* einjährig. R. víno, Kom., volek. V. — **R.,** *co rok trvá,* jährig, einjährig. R. čas (rok), V., běh. D., J. tr. — **R.,** *na rok, za rok,* jährlich. R. úkol, Kom., úroda, V., pronájem, Us., trh, D., Hus. I. 416, lhůta, služebné, služné, cena, plat (Půh. I. 376.), výslužné, J. tr., příspěvek, správa, daň, účetní rozvaha, průměr, potřeby, účet, podpora, přehled, Šp., důchodek. Dch. R. summa daně řádem volebním vyměřená. ŘZ. 1850. č. 1. §. 12. Učiníme tu r. trh a budem kupčiti. ZN.

Ročnice, f., pl., *roční slavnost,* Jahresfest. Gnid. — **R.,** sg., *roční mše za mrtvé,* das Anniversarium. Hý., Bern.

Ročník, u, m., *letopis,* das Jahrbuch. Ročník některých novin. — **R.,** helsine, Reš., *zaječí noha,* herba s. Petri, Aqu., herba sc. Joannis, rostl. — **R.,** a, m., ein Jahr alt. Na Ostrav. Tě. — **R.,** dělník, zastr. Ždk.

Ročov, a, m. R. hořejší, Ober-Rotschow. mě. v okresu lounském. — **R.** *dolní, Področoví,* klášter, Unter-Rotschow. Vz více v S. N.

Rod, u, m., strsl. rodъ, partus, strind. ardh, gedeihen. Mkl. aL. 69. — **R.,** *rození,* die Geburt. Koupel nového rodu (křest); přátelství po rodu; rodem z Alexandrie, Kat. 491., V., rodem z Prahy, Us., rodem Čech, šlechtic. D. Odkud jest rodem? Bl. 23. Jest rodem chudý. Dch. Třeba jsú já chudobného rodu, ale mne maměnka nedá ledakomu; Přijechal do ní pán, z pekla rodem jeden sám. Sš. P. 315., 775. Sv. Dominik hispanské země (pouhý *gt.* na označenou místa, odkud pochodí) rodem. Pass. 643., Pref. 677. Kto sú sobě v rodu bratří nebo sestry (= vlastní bratři); A to byli přátelé rodem. Št. N. 90., 44. Jsem rodem z Aegypta. Pass. 324. Jsem rodem v Ožici. Arch. I. 180. Klodoneus pošel jest rodem od kniežat. Pass. 506. Byl rodem žid. Sš. Mt. 14. Rodem z Mediolana býti. Dal. 106. Rodu jednoho jsme všichni, protož nemáme býti pyšni. Hus. I. 379. Vysoký r. Hus III. 28. Jest (rodem) Pražan a nikoli Vídeňan. Šmd. — **R.,** *z jednoho kmene zplození, pokolení, kmen, plémě,* der Stamm, das Geschlecht, Haus, die Abkunft, Herkunft, Abstammung. V. Z rodu slavného, vysokého, vzácného pošlý, urozený; rodu dobrého, poctivého, šlechetného, starožitného; původ, počátek rodu. V. Kteří téhož jsou rodu a kmene, příbuzní a krevní přátelé slovou. Kom. Pochází z knížecího rodu. Kram. Člověk z nízkého rodu pošlý, z chatrného, prostého, neslavného rodu narozený. V. Stydí se za svůj nízký rod. Kniha rodu. Sych. R. po meči, po přeslici. Us. Ještě nebyl v světě ten rod, jenž by trefil každému v hod. Prov. R. zhaslý, vymřelý; posloupnosť rodu, znak rodu; nástupce z rodu. J. tr. Jan Smiřický rodu starožitného. V. Židé od Abrahama rod vedli. Sš. J. 50. Jdi a přiveď některé z našeho rodu, ať hodují s námi. Hus. I. 122. R. plný, die Vollbürtigkeit. Plným rodem od jednoho otce a mateře pošli. 1598. Ujcové krevní plného rodu. 1598. Rodové mladší, die jüngeren, r. starší n. staří, die alten Geschlechter des Herrn- u. Ritterstandes. Gl. 297., Tov. 37. — **R.,** *v užším smyslu rodina,* Familie, f D., St. skl. Dítě rodu nemanželského. J. tr. Já jsem z rodu dobrého, z rodu tobě rovného; Nebudeš-li moja, budeš bratra mého, přece musiš přijít do roda našeho. Sš. P. 178., 567. Smilství tělesné jest neřádné ženy s mužem ležení a každé údóv, jimiž rod móž býti, nepravé dotýkánie. Hus. I. 190. Jakož svině jie svój plod, též utrhač žére svój rod i syna i bratra i otce a zvláště jako zteklý jie a kúsá sám sě. Hus. I. 230. Měl jednu dceru na rodě (= ve svém rodě). Kld. 8. — **R.,** *více podobných věcí v jedno pojetí (jméno) sebraných,* species, die Art. Vyšší pojetí sluje rod, nižší druh. Jg. R. zahrnuje více druhů, jimž podstatné znaky společné jsou. Vz S. N. Tato bylina patří do rodu x. — **R. v mluvnici,** das Geschlecht. Rod jmen jest *mužský, ženský a střední (věcný.* Šš. II. 328.). Na Slov. mají místy jen dva rody: muž. a ženský. R. lze označiti na subst., adj., na mnohých číslovkách, na zájmenech kromě zájmen 1. a 2. osoby, na příčestí. Mkl. S. 20. Rod *grammatický (tvarový, mluvnický),* neshoduje se naskrze s rodem *přirozeným (pohlavím);* neníť vše ve slovníku rodu mužského nebo ženského, co jím jest v přírodě a poměrně ještě méně jest věcí, které by i v mluvnici bezrodé čili, jak se říká, rodu středního byly. V té věci šla fantasie lidská svou cestou. Semité veškeré předměty na mužské a ženské rozdělili, u nich tedy rodu středního není. Indoeuropané přijali také rod střední a poznamenali jej v tvarosloví tím, že mu v nominativu, akkusativu a vokativu žádné zvláštní koncovky pádové nedávají. Rozdílů rodových šetří nejpřísněji a nejdůsledněji bez odporu jazyk český; ostatní jazyky slovanské vyhostily je z přechodníkův a na množe i z výrokův. Gb. v S. N. *Jména podstatná jsou* **významem**

a) *mužská*, b) *ženská*, c) *střední*. Vz Jméno (l. 646. b). Z významu jmen poznáváme *přirozený* jejich rod. Jména podstatná mají z pravidla každé jen jeden rod určitý. Rozdíl vytýká se zvláštními slovy: býk, kráva; ohýbáním: pán — paní. Mřk. *Některá jména jsou rodu společného*, *obojrodá* (generis communis), *znamenají-li buď mužskou n. ženskou osobu n. bytost*: choť (muž nebo žena), soudce, vůdce, nestyda, host, obhájce atd. Cf. Mkl. S. 25. — *Pozn. 1. Když osobu mužskou vůbec za věc soudíme, jest rodu ženského*: O ty kluku chytrá! Cf.: Kluk darebná, klukovská, nerůdná. Us. Pse šibeničná! Us. Jg. Ďásle ďáslovitá Us. Ten kluk nepravá! Us. u Solnice. Milá brachu, to byla podívaná. Ib. O blázne nemoudrá. Er. P. 398. Kluk drzá, hanebná, komediantská, líná, mordiánská, neřádná, pitomá, povedená, prašivá, prohnaná, proklatá, pyšná, rozpustilá, sakramentská, sviňská, ševcovská, šibalská, škrobená, škrobovská, uličnická, usmolená, usmrkaná, uvozdřená, všetečná, všivá, zatracená, žalobnická, židovská; chlap chlapská, borová, dubová, furiantská, hloupá, hrubá, chytrá, lotrovská, mlsná, nečistá, nesvědomitá, nevařená, nepečená, ožralá, stará, surová; chlapec ničemná; bandure hlavatá; darebák darebácká; lump lumpácká; lotr lotrovská; lenoch smradlavá, líná; žid smradlavá, vypálená (pfiffig); život zatracená; dub dubová; knedlík líná; vůl volská; osel oslovská, ušatá; kůň lenivá, sciplá. Prk. v Arch. für slav. Philologie. III. 5. Jak lze tyto adj. tvary vysvětliti? O tom píše Prk. v Km. (Nového běhu roč. I. č. 29.) takto: Mívá se za to, že jsou takové adjektivné tvary feminina, jež prý jsou tu oprávněna tím, ana každá nadávka je *snížením*, což prý velmi dobře se označuje femininem, stojícím níže než masculinum, které mívá ve skladbě před oním přednost, nebo se praví, že femininum je tu analogií, ony nadávky (šelma, holota atd.) jsou prý obyčejně feminina. Leč důvody ty nijak neobstojí, neboť, abychom o prvním zcela pomlčeli, nejsou výrazy jako: šelma, dareba, ničema, ostuda, necuda a p. pouze femininy, nýbrž zhusta i masculiny. Správný výklad jest ten, že zmíněné tvary adjektivné jsou masculina na *-aj*, v něž asi ve 14. stol. rozpouštělo se *ý*: bayti, svatay, u payše atd. (Šf. Poč. 22.), z čehož později přehláskou povstalo obecné *-ej*: dobrej, svatej, bejt atd., které však někdy i starší může býti než *y* samo. Ježto pak nadávky jsou takořka ustrnulé tvary, uchovaly se v této formě, toliko že odsuly koncové *j*, za náhradu čehož dloužily *a*, ovšem vlivem zvuku. Takto z *kluku klukovský* vzniklo: *kluku klukovskaj*, *kluku klukovská* atd. Co do zdlouženého *a* za náhradu odsutého *j* sr. dat., lok. sg. fem. *jí* z *jé* a to z *jej*, *té* z *tej*. Vz J. Dále sr. i naše adj. masc. na *-ý* co do zdloužení. O též věci mluví Prk. v Archivu für slav. Philologie III. 6. obšírněji připojuje ku konci: Für meine Ansicht über den Charakter der attrib. Adjektiva will ich noch einen, wie ich dafür halte, trittigen Beweisgrund anführen, der das am meisten ins Gewicht fallende syntaktische Moment betrifft. Die betreffenden Adjektiva nehmen nämlich in den Casus obliqui eine Form an, die uns über ihr wahres Genus nicht im geringsten im Zweifel lässt; es lautet ja der sg. gt. akk.: kluka klukovského, dat. kluku klukovskému, lok. kluku klukovském, inst. klukem klukovským, pl. nom. vok. kluci klukovští. Nie wird dem attrib. Adj. die Endung des fem. gegeben, was unbedingt stattfinden müsste, wenn es wirklich ein femin. wäre. Uiberdiess zeugt für den männlichen Charakter des attrib. Adj. der Umstand, dass, wenn noch ein anderes attrib. Adj. o. Pronomen mit unbestimmter Endung hinzutritt, dieses immer die Form des masc. bekommt: kluku ničemná jeden, tenhle chlap hrubá, zač stojí ten zatracená žebrákoj psí život (so hörte ich in Příbram); die mit bestimmter Endung können sowohl auf *-á* als auf ihre gewöhnliche Form des masc. (-ý) ausgehen: takováhle (takovýhle) lenoch líná. Schliesslich sei noch bemerkt, dass die erwähnten Adj. fast ausnahmslos hinter dem Subst. zu stehen pflegen, was ebensowohl zur Abstreifung des *j* als zur Verlängerug des *a* sehr viel beitrug. Denn man gebraucht die erwähnten Formen meistens im Vokativ und da hinter diesem bei der Aussprache eine natürliche Pause stattfindet, so verweilt unwillkührlich die Stimme länger bei dem zuletzt hervorgebrachten Vokale *a*, der sich dazu schon durch seine Breite ganz vortrefflich eignet, und das *j* wird kaum hörbar, bis es endlich durch die Länge des *á* gänzlich verdrängt wird. Světozor (1878. 191.), Jir. (v Mus. 1878. 312.) a Gb. (v Listech filolog. 1878. 78.) nepřistupují k tomuto mínění Prusíkově. Jiné mínění o věci pronesl Bž. píše: Neshoda rodová adjektiva se substantivem v nadávkách, jako: kluku klukovsk*á*, chlape neřádn*á* a p. vykládána druhdy degradací rodu, t. j. na označenou opovržení přidáno prý schválně k podstatnému jménu rodu muž. adjektivum v rodě ženském. Jiný výklad v nejnovější době podal Fr. Prusík. Dle něho nejsou vzmíněná adjektiva rodu ženského, nýbrž jsou to prý zastaralé vokativy muž. rodu; když *-ý* rozvedeno v *-aj* (ve XIV. stol.), říkalo se prý „kluku klukovsk*aj*"; zásloвné *-j* se pak prý odsulo a zůstal tvar „klukovsk*á*". Tomuto výkladu odporuje mimo některá podřečí, kdež slyšeti jen *klukovskej*, jako na Valašsku, na Slovácku (na Hané: klukovsk*é*), anebo tvary v *-ej* i v *-á* vedle sebe, jako v jižních Čechách a v západní Moravě (Horáci), též rčení, jež *Pokrok* v čís. 84. na r. 1878. jakožto ve Hradecku obvyklé uvádí: „ty osle jak*ási*". Zde nelze pomysliti na odsutí hlásky *j* (jakýsi — jakajsi — jakási), neboť *j* nestojí v zásloví. Ostatně přičiňujíce přípony *-si* k adjektivům a náměstkám ve rčeních podobných opovržení, jež jimi zároveň se projadřuje, ještě zvyšujeme. Stůjž zde třetí výklad, jímž lze vzmíněnou neshodu vysvětliti. Nejčastěji traktýrují se podobnými epithety ženštiny nevzdělané. Kdo nechceš věřiti, jdi do Prahy na *ovocný*, nebo do Brna na *zelný trh*, i nebude ti dlouho če-

kati, abys z vyřídilek dám, jež na jmenovaných místech živnosť svoji provozují, uslyšel celou litanii nadávek nejhrubšího rázu (zrna). Že pak z pravidla ženština ženštině podobnými názvisky lichotí, není divu, že jak substantivum, tak i příslušné k němu adjektivum (epitheton ornans!) jsou rodu ženského. Taková lichotivá názviska jsou: ty kachno pitomá, klepno pleskavá, klevetnice klevetářská, žábo žabatá, kňouro kňouravá, kobylo hloupá, babizno jedovatá, cuchto hanebná, důro shnilá atd. Přechod od těchto k substantivům rodu muž. tvoří podstatná jména vyzvukující v nominativě sing. v *a*, jichž o rodě mužském i ženském v témž tvaru užíváme; na př.: darebo daremná, mrcho škaredá, brepto breptavá, potvoro nepodařená, kůže shnilá, hubo nevymáchaná, kostrbo nečesaná, kočko mlsná, ostudo ostudná, slinto uslintaná, troubo troubovitá a j. v. Pak následují podst. jména muž. rodu v *-a*, s nimiž shoduje se příslušné adjektivum dle rodu grammatického, nikoli dle rodu přirozeného, jako: ty ochlamo bídná, fufo hloupá, loulo troubovitá, fulpo fulpovská, ničemo ničemná atd., a souborná: holoto nečesaná, roto zlodějská, bando cikánská atd. Když pak forma adjektivná v *-á* ustálila se při podobných jménech, užíváno ji *lichou obdobou* i u těch podst. jmen rodu mužského, jež v nominativě sing. nemají *-a*, jako: kluku klukovská, kate katovská, osle oslovská atd., ano přidává se i k rodu střednímu, jako: hovado hovadská. Poslední příklad jasně dokazuje, že tu není ni degradace rodu (byloť by tu naopak jakési *povýšení* rodu!), ani nevzniklo *-á* z *-aj* (= *ý*) odsutím záslovného *-j*, neboť vokativ zněl by správně: hovado hovadské. Že ostatně týž tvar adj. nepřičiňuje se jen k podstat. jménům, nadávku a opovržení označujícím, a že tedy na degradaci rodu mysliti tu nelze, dokazují rčení: to je povedená ferina (ač i: povedený f.), to je zatrolená šelma (v jižních Čechách: zatrolen*ej*), to je dobrá kopa, prohnaná liška a pod. (Cf. hořejší: Milá brachu, to byla podívaná. Us. u Solnice). Nejvíce tedy nadávek (podst. jmen) jest rodu ženského, a ženský rod adjektiva je nutný. Velmi mnoho je též jmen v nominativě v *-a* vyzvukujících, jichž užíváme o obou pohlavích, anebo jen o mužském, ale adjektivum shoduje se dle rodu grammatického. Tak ustálil se adjektivný tvar v *-á* v nadávkách, i užíváno ho pak z pravidla lichou obdobou i při těch nemnohých jménech rodu mužského, jež v nominativě sing. končí se souhláskou. — *Pozn. 2.* Ve vých. Čech. dává se někdy místo adjektiva substantivum do instrumentalu s předl. *s*: kluku s klukem, darebo s darebou, vochlamo s vochlamou, vobejdo s vobejdou, votrapo s votrapou atd. Ltk. — Cf. Což diš pak, ty panno pyšný, tociž leč jsi muž leč žena v panenství. Št. Potom Jan poče chovati jie, čistý děvka děvky čisté; Josefu otdána bieše, děvka za děvku čistého. St. skl. III. 81., 2. — *Pozn. 3. Při jménech zvířat rozeznáváme rod slovy: samec a samice*: vrabec samec, vrabec samice. Kz. — *Pozn. 4. Jména přídavná*, jak všecka jména rázu přídavných připouštějí trojí rod a to tak, že mají buď pro každý rod tvary zvláštní (jsou zakončení trojího) anebo mají pro všecky tři rody jeden tvar společný (jsou jednoho zakončení). Bž. 64. — *Pozn. 5.* Adjektivum bez příslušného substantiva označuje často v rodě muž. buď muž. individuum, buď osobu vůbec: vrchní, hajný, důchodní, mýtný, radní, strážný. Chudý s bohatým nehoduj. Br. Ona byla chudých máti. V. Věrným v službě nepřekážejí. Kat. 54. (Mkl. S. 26.). — *Pozn. 6.* Adj. přisvojovací označují v singularu rodu mužského *místo* (možno doplniti *hrad*): Bavorov, Třebetov. Ib. — *Pozn. 7.* Adj. označují v rodě střed. sg. *daň, poplatek*: lesné, mostné, cestné, školné. Ib. 27. — *Pozn. 8.* Přisvojovací adj. označuje v rodě žen. sg. *paní*. Králova to ráda slíbí. Kat. 578. — *Pozn. 9.* Femininum adjektiv má v sg. někdy význam, který rodu střednímu sluší. To není možná (možné). Mkl. S. 31. — *Pozn. 10.* Též většina *náměstek* připouští trojí rod, a mají buď pro každý rod tvary zvláštní n. pro dva n. i pro všecky tři jeden tvar společný. Bž. 64. — **Zakončením** jsou jm. podstatná rodu *mužského* n. *ženského* n. *středního*. Ze zakončení jmen poznáváme jejich *grammatický rod*. Vz Jméno (ku konci). Bž. 72. — *Pozn. Ve složených slovech řídí se rod posledním členem*: drvo-štěp (m.), kolomasť (f.). Hš. — **Rod sloves** označuje poměr, ve kterém podmět a činnosť k sobě vespolek se mají. Podmět totiž činnosť tvarem slovesným vyjádřenou aneb a) provádí, koná, je — *činný*; anebo ji 2. trpí, je — *trpný*; anebo ji c) i činí i trpí, je i *činným* i *trpným* zároveň n. ve stavu nějakém tak, že jej ani činným ani trpným nazvati nelze. Dle toho jest r. sloves trojí: *činný, střední, trpný*. Bž. 166. — **R.** *činný* (activum), *když činnosť od podmětu samého vychází*, Zk., *když podmět něco činí, vykonává, působí*: chytám, miluji, držím. Kz. Strany tvarů činného rodu vz Kz. str. 105.—134., Zk. Ml. I. str. 88.—134., Bž. 177. atd. — **R.** *trpný* (g. passivum), *když podmět předmětem jest činnosti odjinud vycházející*. R. trpný vyslovuje tedy o podmětu svém, že jest předmětem činnosti s jiného podmětu naň přecházející. Zvláštní tvary pro passivum vyvinuly se jen pro některé časy a jen v některých jazycích indoeuropských, zejména ve sanskrtě a řečtině; jinde buď medium místo jeho zastupuje, jako na př. v řečt. a lat., *δίδοναι* a amor, vlastně *dám si, miluji se*, buď složením příčestí trpného se slovesem pomocným se tvoří. Tento způsob passiva ve všech jazycích moderních opanoval, ve starých pak, které medium n. jednoduché passivum měly, vedlé těchto co forma perifrastická se uvádí na př. amatus sum. Slovanština *vyjadřuje rod trpný* buď *příčestím trpným*, přítomným n. minulým spojeným s *býti*, anebo *formou činnou* se zvratným zájmenem *se*. Gb. *Čas přítomný* opisuje se obyčejně pomocí *se* formou činnou aneb se nahrazuje první n. třetí osobou množného čísla rodu činného: dává se, vídá se, vídáme, dávají. Kromě toho skládá se z *bývám, jsem* a *trpného příčesti děje nedokonaného*: bývám

(jsem) chválen, tupen, milován, nesen, házen. Vz doleji 5. *Příčestí děje dokonaného se* **jsem** dávají řecké *perfektum* n. latinské *perfectum logicum (absolutum)*: zavřeno jest = zavřeno bylo a posud jest zavřeno. Ve slohu vznešeném zvláště biblickém jsou tyto passivní tvary přečasto pouhými aoristy: ukřižován umřel a pohřben jest. *V čase budoucím činí končicí* příčestí trpné s *budu* čas buďto *budoucné skonalý*, rovný latinskému futuru exactu aneb *obyčejný budoucí končicí* rovnající se končicímu futuru: Ten dům na druhé léto bude vystavěn = vystavěný, bude státi vystavěný (aedificata erit) aneb: vystaví se (aedificabitur). Tn. Vz Příčestí (II. 1010. a.) Vz také dole: 5., Kotsmichův program brněn. slovan. gymnasia z r. 1869., Listy filolog. III. 215. O tvoření tvarů rodu trpného vz Zk. Ml. I. str. 134.—140., Bž. 213. Kz. str. 132.—133. atd. — **Rodu trpného užívá se:** *1. při časoslovech přechodných*, když se akkusativ, jenž předmětem časoslova přechodného jest, převede do nominativu a podmětem věty se stane, nominativ pak do instrumentalu nebo do genitivu s předložkou *od* nebo do akkusativu s předložkou *skrze*, časoslovo pak do rodu trpného v témž čase a způsobě. Jest-li pak v rodě činném na předmětě časoslova ještě zavěšen akkusativ výroku, tehdy oba akkusativy přejdou v nominativ. Rozpustím je lačné do domů jejich — rozpuštěni budou ode mne (mnou, skrze mne) lační do domův svých. — *Pozn. 1.* Akkusativy *místa, času, míry, ceny* zůstávají v akkusativu. Čtyry kopy cenili nám koně toho — čtyry kopy ceněn jest nám kůň ten. — *Pozn. 2. Předmět rodu činného ponechává se někdy v akkusativu.* Rozkázal, aby jich toliko polovici dáváno bylo. V., Br. Vz Akkusativ. — 2. *Při časoslovech podmětných jen bezosobně* t. j. v třetí osobě sg. rodu středního. Té noci málo spáno bylo. Jg. — 3. *Při časoslovech předmětných bezosobně aneb osobně obzvláště při časoslovech, která se v rodě činném pojí s genitivem nebo instrumentalem.* Spravedlivému na zemi odplacováno bylo. Br. Chtěje dosáhnouti požehnání, pohrdnut jest. Br. Velmi nesnadná té věci stráž, kteráž od mnohých žádána bývá. Mudr. — *Pozn. 1.* V strsl. i u takových sloves, která v aktivu s *dativem* se pojí: bratъ od brata pomagajemъ (pomagati komu). Mkl. S. 266. — *Pozn. 2.* V řečtině tvoří pass. také slovesa, která předmět v gt. n. dat. mají. Vz Curtius 483., Kühner 150., Krüger 52. 4. 1., Ndr. 329. — 4. *Věty záporné vynášejí se v rodě trpném osobně n. neosobně.* Pavezy nebylo vidíno mezi nimi. Br. Ty peníze podnes zaplaceny nejsou. Vz Genitiv. — 5. *V jazyku českém není zvláštní formy trpné.* Obyčejně *se opisuje*, jak již praveno, příčestím trpným a slovesem *býti, bývati*. Vz nahoře. — Jinak se *rod trpný opisuje:* a) rodem zvratným. Neřesť se v zemi páše. Háj. Ctnosť se se žádným nerodí, nýbrž teprv v životě nabývá se. Mudr. Dokonal se výklad delší na desatero přikázánie. Hus. I. 285. Rozkoš, která se mnohých pomocmi brání. Jel. Vz Listy filolog. III. 216. — b) Časoslovy **dáti** *se a* **lze** *s infinitivem časoslov přechodných.* Dosti jsme se mámiti dali. Kom. Dal se přinutiti. Us. (Bž. 214.). Lze poznati. Ndr. §. 702. — c) Časoslovy **býti, míti se** *s příslušnými jmény.* Kdo jiným pohrdá, sám v pohrdání bývá. Br. Ode všech národů ve vážnosti se mají. Kom. — d) Časoslovy **míti, bráti, vzíti, přijímati, trpěti** *s příslušnými jmény.* Spravedliví za své skutky vezmů odplatu. Br. Volám-li pro nátisk, avšak nemám vyslyšení. Br. Umenšení bráti, vyslyšení míti. Us. Bž. 214. — e) Časoslovy **přijíti, přicházeti, dostati se**, s jmény časoslovnými, která v sobě význam rodu trpného nesou. Sněm k odložení přišel. Háj. Nepřišla mně k vidění ani k slyšení radosť nebeská. Přijíti v zapomenutí. Us. — f). Zvláštní formou vynáší se rod trpný při *časoslovech od jmen přídavných odvozených*, když se povídá, k jaké vlastnosti věc přichází: zčerveněti, zčerněti, zmodřeti, zhloupěti; rod *činný*: zčerveniti, zčerniti, zmodřiti, zhloupiti. Zk. Cf. Mkl. S. 76., 264, S. N. VI. 147., VIII. 671., Ndr. §. 702. a násl., Program gymn. brněn. z r. 1869. (O poměrech časových passiva čes. V. Kotsmich), Listy filolog. III. 215. a násl. — **R. střední** (medium), *když podmět činným a spolu trpným jest*, když podmět rovnou měrou jest i původcem i cílem činnosti anebo, že podmět ani činným ani trpným nejsa ve *stavu* nějakém jest: chválím se, myji se; bojím se, hořím, kvetu, odpočívám (Bž. 166.). Vrací-li se činnosť podmětu zpět, je-li podmět výroku spolu i jeho předmětem, tudy činný i trpný, vynáší se rod střední formou činnou se zájmeny *se, sobě, si.* — *Poznamenati sluší: 1. Mnohá časoslova jsou z povahy své rodu středního tak, že se jich nikdy bez zájmena zvratného neužívá.* Sem patří zvl. časoslova *duševních pohnutí*, která v mysl zpět působí: bojím se, lekám se, stydím se, štítím se, divím se, raduji se, modlím se, směji se atd. — *2. Přechodná časoslova přijímají k sobě zájmeno zvratné:* a) *když podmět spolu i předmětem činnosti jest:* bráním — bráním se, zastavím — zastavím se, zdržím — zdržím se. — b) *Když moc a význam časoslov nepřechodných na se berou:* beru co — beru se do dalekých zemí; strojím co — strojím se do Prahy; cítím co — cítím se atd. — c) *Když se s předložkami* **do** *a* **na** *složí znamenajíce, že se podmět něčeho účastna činí:* volám — dovolávám se; piji — napiji se. — d) *Když se vyjadřuje, co podmět v prospěch svůj obrací:* rozmnožím — rozmnožím si, vedu — vedu sobě statečně. — e) *Když na se berou moc a význam vespolnosti* (v. reciproca): biji koho — biji se s kým, soudím koho — soudím se s kým. — *3. I časoslova nepřechodná přijímají k sobě zájmeno zvratné:* a) *když význam svůj mění:* utíkám — utíkám se, scházím — scházím se. — b) *Když se k tomu ukazuje, že z činnosti časoslova jednoduchého vyrostá.* Jdu — ujdu se, lezu — rozlezu se, běhám — uběhám se. — c) *Je-li řeč o tom, co se vůbec sbíhá:* chodím — chodí se, spím — spí se. Zk. Skl. 591. a násl. Vz Časoslovo.

Ród, *roda, rodo* — *rád*. Na Ostrav. Tč. Už som jo ztracila, co sem roda měla. Šš. P. 240.

Rodácký, stammbrüderlich. Us. Dch.

Rodáctvo, a, m., Stammgebrüder. Šm.

Rodačka, y, f., *rodička, rodilá*, geboren, gebürtig. Slov. Odkud jest r.? Bern.

Rodák, a, m., *v té zemi, v tom kraji rozený, tuzemec*, der Ingeborene, Landeskind, n.; *téhož rodu*, der Stammbruder. Šťk. Milé rodáky naše mezi Čechy, Moravany a Slováky. Světz.

Rodan, a, m., z lat. Rodanus, ře. Rhône ve Francii. S. N.

Rodce, e, m. = *rodič*, zastr. Rozk.

Rodec, dce, m., pionites, kámen, zastr. Aqu.

Rodek, dku, m. = *strop*. U Šumberka na Mor. TJ.

Řodekev, kve, f. = *ředkev*. Na Ostrav. Tč.

Rodelgar, *lodelgar*, u, m., lék. Vz Sal. 245.

Roděnec, nce, m. = *pokrevník*, der Verwandte. Ziak.

Rodeník, u, m., *houska vánoční*, der Weihnachtstriezel. Us. u Buděj. Jg.

Rodenské alpy. Vz Krč. 254., 349.

Rodic = *rodič*, zastr.

Rodice, vz Rodička.

Rodicí, Geburts-. R. údové, V., jist, D., nástroje rostlin (samičí). Rostl. Vz Úd.

Rodič (dříve *rodic*), e, **rodiček,** čka, m. = *roditel, otec*, der Erzeuger, Vater, V. R., příp. -cjъ. Mkl. B. 331. R. má nad dietě jako nad kus svého těla přirozené panstvie. Otčim a macecha na pastorky ne tak laskavi jsou, přoto že žádný z nich rodičem není. Kom. — *Rodiči* n. *rodičové*, pl. — *více rodičů*, plures parentes; *všichni, kteří jsou rodiči, kteří rodí* (*plodí*), *otcové, tatíci a matky* (Chč. P. 52. b); *rodiče* (nom., akk. a vok.) n. *rodičové*, ů, ům, ich, i — *otec a matka*, die Eltern. Tvar *rodiče* má Mkl. za formu neživotných (dle Pláště), cf. Koně; Kts., Bž. 91. a jiní za zastaralý nominativ dualu; ostatní pády pravidelné dle *Hráč*. Ale někdy *rodiči* = *rodiče*. Br., Us., Hus. Vz doleji. Dvé osob rozdílného pohlaví stanou se r-či, když zplodí a porodí dítky. S. N. Dětem rodičové (V.) mnoho povolují. Kom. Paklit rodiči kde scházejí. Br. Po Bohu největší dobrodinci tvoji jsou rodiče. Us. R-či upozorňují děti své na onen den. Us. Tč. Rodičové synóm hromážditi mají. Vš. II. 11. Brání mně r-če; S pánem Bohem, mí staří rodiči, s pánem Bohem buďte rodiči rozmilí; První je soužení, dyž rodičů není. Sš. P. 421., 452., 456., 504. Rodiče nerodiče, co mi po nich. Us. Kal. R-čóm kto otplatí, jenž sú dali bytnosť těla? Hus. I. 142. Rodiči, otec a mátě, jenž sú nás urodili, mají býti od nás ctěni, neb sú nás učinili, krmili a učili; R-či těla mají ctěni býti. Hus. I. 142. Od jedněch rodičů pošlí (vlastní bratří). Kom. Mezi rodiči a dětmi. V. Má rodiče na živě. Us. Děti poslúchajte r-čóv ve všech věcech. Hus. II. 31. Rodiče vlastní, nevlastní (otčim, macecha). R-če a děti, jejich práva a povinnosti (v stře. právě), vz Rb. str. 145.—148., 271. Strany přísloví vz: Cikáně, Dítě, Jablko, Kočka, Matka, Orel, Otec, Semeno, Sova, Starý, Syn, Šlechta, Zlý. — **R.,** *zakladatel, původce*, Urheber, m. Cicero výmluvnosti římské rodič. Jel. — **R.,** *z jednoho rodu, příbuzný*, der Verwandte, cognatus, consanguineus. R. kralóv, Mojžíšóv. BO. Jeden z panoší biskupových, r. toho, jemuž byl uťal ucho Petr. ZN. Jitka učini biskupem rodiče svého (jednoho ze svého rodu. Proch.). Dal. — **R.,** *rodilý, pošlý od někud*, gebürtig. R., který se tu narodil a vychován. V. Měštěnín a r. římský. V. Jest rodič pražský, Har., z Prahy. Us. Rodič markrabství moravského. Žer. — *Pozn.* Rosa má tento *význam za špatný*, poněvadž má *rodič* význam aktivní a zde se užívá tohoto slova ve významu passivním. Také Brs. 154. má za starší a přesnější slova: *rodilý, rozený, rodem*. Vz tato slova.

Rodička, y, **rodice,** e (zastr.), f. = *roditelka*, die Gebärerin, Gebärende. Bába, která při ženách rodicích aneb rodičkách pracuje. V. Jsou bolesti rodičky. Kom. — **R.,** *matka*, die Gebärerin, Erzeugerin, Mutter. R. boží. V. Svatorušenie, r-čky poskvrněni, panny porušenie, cizoložstvie a obecné smilstvie, každý ten hřiech má své zvláštní obtiežemie. Hus. I. 205. Povedu tě do domu matky své a do pokojíku rodice své. Hus. III. 93. — **R.,** *z toho rodu pošlá, příbuzná*, die Verwandte. Alžběta tvá rodička. ZN. Zda jmáš kterú svú rodičku nebo kterú přietelničku. St. skl. — Dal. — **R.,** *rodilá*, gebürtig. Odkud jsi rodička? Vz Rodič (konec).

Rodičňa, y, f., *rodice*, die Mutter. Výkl. ps. Šal. 3. Tu porušena jest mátě tvá, tu poskvrněna jest rodičňa tvá; Také mátě a rodičňa sboru židovského jsú věčší a mocnější z lidu židovského. Hus III. 96.

Rodičný, Vater-, Mutter-, Eltern-. R. půda. Měst. bož.

Rodičobijec, rodičůbijec, jce, m., der Elternmörder. Us. Jg.

Rodičský (*rodický*), **rodičovský,** Eltern-. Rodičská láska. Sš. II. 314., Aesop. Rodičovská povinnosť, Scip., správa. Koll.

Rodidelný, die Zeugungstheile betreffend. Krok. II. 118.

Rodidle (dual) = *rodičové*. Ani tento zhřešil ani rodidle jeho. Br. Jan 9. 2.

Rodidlo, a, n., pl. *rodidla, nástroje rodicí*. R. v širším smyslu souhrn všech částí pohlavních v přírodní říši ústrojností nadané, v užším smyslu ústroje pohlavní živočišstva. S. N. Die Zeugungswerkzeuge, Geschlechtstheile. *R. mužské*, vlastně *plodidlo*: varlata v šourku, nadvarlata, chámovod, měchýř semenní, pyj; *ženské* r. v nejužším smyslu skládá se z částí vnějších a vnitřních. Části ze vnitřní (lůno ženské, vulva): pysky lůnové, mezi nimi rýha stydká od hrmy (mons Veneris) až k hrázce, dráždiček (clitoris), předsíňka; části vnitřní: pošva (vagina) v panenském stavu branicí panenskou (hymen) uzavřená, děloha (uterus), vejcevody n. vaječníky. Vz více v S. N. Ssav.

Rodilec, lce, m., der Geborene. Šm.

Rodilice, e, f. = *rodička, matka*, zastr. BO.

Rodilosť, i, f., *rozenosť*, die Geburt. Ros.

Rodilý, *rozený*, eingeboren, gebürtig. Příp. -lъ. Mkl. B. 96. Jinde r. V. Domněli se, že Chamovi a Esauovi potomci toliko

r-lými otroky jsou. Sš. J. 147. Morava tu svobodu má, aby pán země byl povinen na statky své dosazovati ouřadníky Moravce rodilé. Žer. — **kde: v** zemi. J. tr. V domě, **na** gruntu mém r-lý. V. — **odkud:** r. **z** Afriky, Lom., z Prahy. Ros. Křesťané z pohanů r-lí. Sš. I. 14.

Rodina, rodinka, y, f. = *rodiče a děti*, die Familie. — **R.**, *rodiče, děti a příbuzní s nimi bydlící.* Štelc. — **R.**, *souhrn všech osob pod jednou hlavou v rodinném spolku žijících, tedy rodiče, děti a čeleď.* Měli sami sebe i rodinu svou totiž dítky, čeleď přinášeti. Štelc., Sš. II. 330. — **R.**, *dítě, plod*, das Kind. Dostal rodinu. Us. Mají-li jakou rodinu? Ros. Nemajíce dětí (rodiny), cizí za syny zvolují. Kom. — **R.**, *potomci, rod, souhrn všech v posloupném plození z týchž rodičů pošlých*, die Nachkommen. S. N., V. R. jeho až posavad tam panuje. Ros. — **R.**, *z jednoho kmene zplozeni*, das Geschlecht, die Familie. R. boží jsme. V. R. královská. Jel. Ta r. tak brzo nevymře. Us. Hebrejská r. kmene benjaminského. Sš. I. 1. — **R.**, *příbuzenstvo, krevní přátelé; příbuzenství, pokrevnosť*, die Verwandten, Verwandtschaft. Přítel měšec a r. pán Bůh. Prov. Není mezi nimi žádné rodiny. Bern. Ta jeho r. třema řady stála. Sš. P. 165. Všecka slova, jichž kmeny pocházejí přímo neb nepřímo z jednoho kořene a tedy vespolek jsou příbuzny, nazýváme rodinou. Bž. 223. Mluvil ke všie r-ě mateře své. BO. — **R.**, *svoji* (zastr.), die Angehörigen. Již běží ote mne moje r (apoštolé a učedlníci). St. skl. — **R.** *svatá*: Josef, Marie a Ježíš. Vz S. N.

Rodinečka, y, f. = *rodička*, matka, die Mutter. R-ko moja, marněs mně zhynula. Sš. P. 505.

Rodinný, *od rození*, Geburts-. R. místo, hnízdo, den. L., město, Us. — **R.**, *od rodiny*, Familien-. R. praporec, Č., otec (rodiny), svazek, majetnosť (rodiny), smlouva, statek, J. tr., právo, vz Právo. Us., poměr, spojení, Sš. J. 39., družstvo. Dch. Lepší je jeden milý než všecek svět r-ný. Sš. P. 784. R. život. Us.

Rodinov, a, m., něm. Riedweis, ves u Jindř. Hradce. PL.

Rodiště, ě, n., der Geburtsort. Us. Mlýn podhájský u Lnář jest mým rodištěm.

Roditel, e, m. = *rodič.* V. — *Roditelé* = rodiče. V. Buďte poslušni r-lóv svých. ZN.

Roditelka, y, roditelkyně, e, **roditelnice,** e, f. = *rodička.* V.

Roditelný, Geburts-. R. místo (Geburtstheil). Lom.

Roditelský, Eltern-, elterlich. Nrd. R. místo, Č., svazky. Novor. 1824. 82.

Roditelstvo, a, n., die Abstammung, Genealogie.

1. **Roditi,** roď, rodě (íc), il, zen, zení; *rodívati, plod z sebe vydávati*, gebären, **zeugen**; *vynášeti, působiti*, erzeugen, hervorbringen. — **abs.** Otec plodí, matka rodí. Kom. — *Pozn. Roditi* jest matkám vlastní, *ploditi* otcům; avšak o obojích říkáme: *rodičové*, jako také, že spolu dítky *plodí.* Ros. **Rodí se** tam jablka, víno. Jel. Až suchá **jabloň** rodiť bude, ze starej baby mladá bude; Jak začala střešenečka rodit, počal sem já za děvčinú chodit; Uschla nám hrušečka, už nebude rodiť. Sš. P. 264., 385., 469. Žena, když rodí, zamúcenie má. Hus. II. 79. — **co, koho.** Matka syny a dcery rodí. Kom. Kočka koťata, čubka štěňata rodí. Us. To plod a užitek rodí. V. Ta země rodí víno, obilí atd. Povolnosť přátely rodí. Lom. Trnie a hložie bude r. země. BO. Ani dětí tělestných obecně tací rodí, ani v duchovenstvie dobrých skutkóv plodie. Hus. I. 194. A vrba střešeň nerodí. Sš. P. 599. Žádosť, když počne, rodí hřiech a hřiech, když bude dokonán, rodí smrť. Hus. II. 89. — **se.** Co by se tu mělo zlato, stříbro rodiť. Sš. P. 522. Bláto, okurky a klevety se tu rodí. Us. Dch. Mne v poli nesejú, já se sama rodím, mezi mládencama a pannama chodím (láska). Sš. P. 229. — **se odkud.** **Z** dobrých rodičův obyčejně rodí se dobré dítky. V. Ten potok jen z přívalu se rodí. V. Nevole z nevole se rodí. Zákon, **podlé** něhož ze zla zlo se rodí. Sš. I. 30., Plk. R. se z čeho. Chč. 447. Dým se rodí z ohně; Skrze střed, jenž sě z rosy nebeské rodí, znamená se naučenie duchovnie. Hus. III. 37., 51. Z tělestného semene rodí se člověk tělestný. Hus. I. 204. — **koho, se čím.** Ale slovem božím rodí se syn boží, člověk duchovní. Hus. I. 204. Boží jenom mocí den se rodí z noci. Sš. Bs. 50. Též jest o člověku, jenž duchovně se rodí krstem; Cožkoli z slova božího slyší, v jed zlosti obracují a proti těm, kteří je slovem pravdy znovu rodí, postavují se a jim utrhují. Hus II. 234., III. 315. — **se, koho k čemu.** Rodím se k tomu. Kom. Člověk **k** dielu rodí se a pták k létání; Věrú a milováním s tobú sě spojil, aby ty mi také rodila syny k královstvie otce mého; Děti rodily ke cti a chvále Bohu. Hus. I. 299., III. 9., 203. — **se komu.** Neorám, neseji, samo se mi rodí. Na Slov. Neořu, nekopu, samo sa mi rodí, mám takú galánku, sama za mnú chodí. Sš. P. 295. (Naučil Bóh) zemi, aby všem rodila, plodila. Hus. I. 216. Holubici slove pro plodnosť synóv, kteréž jemu rodí. Hus III. 32. — **se, co kde.** Červové **v** mase se rodí. Kom. Neštěstí se v mlýně rodí; V zahradách se nerodiš. Er. P. 471., 244. Kdyby sa ta poctivosť **na** vodě (na skále) rodila, nejedna panenka by na ňu chodila. Sš. P. 412., 498. Dokavad víra veliká jest, vždy plodí neb rodí vyznání v ústech. Hus. III. 155. Rodí se ti řepka v zelí. Sš. P. 492. — **se jak.** R. se **s** bolestí. Us. Také rodie-li syny zlým příkladem a zlým přikázáním a pokrytstvím v zlosti, tehdy také jsou otcové, rodiece je v ďáblu, jenž jest jich otec i synóv. Hus. I. 138. Vz Láska. *Jedním způsobem* se rodíme a tisícerým umíráme. Č. Člověk hlavou se rodí. Lk. Děti rodí se **s** tím nedostatkem. Lk. — **se v čem.** Každý sě v hřieše rodí a nenie člověk bez hřiecha. Hus. I. 293. — **se skrze co:** skrze vodu. Hus. II. 233. — **se od čeho.** Rodí se od otce Boha. Hus. II. 195. — **se kdy.** A **na** tu nemoc mládě když se rodí, z břicha se vyvalé ihned kvielí. Hus. I. 293.

2. **Roditi** (zastr.) = *chtíti*, užíváme jen: *neroditi.* Vz Neroditi, 1.

Rodivý, *rodící*, erzeugend, gebärend. Jg.
Rodíz, a, m. = ostrov Rhodus, zastr.
Řodka, y, f. = *řádka*, das Gartenbeet. Na Mor. Tč. Mom jo (já) řodku basaliky a to pro ty švarné synky. Sš. P. 272.
Řodkev, kve, f., *ředkev*, der Rettig. Na Ostrav. Tč.
Rodkov, a, m., něm. Rotkow, ves u Bystřice na Mor. PL.
Rodná, é, f., ves u Ml. Vožice.
Rodník, u, m., *úd rodný*, das Zeugungsglied. A to smilstvie, ač záleží v dotýkánie údóv rodných n. rodníkóv, však kořen má v duši. Hus. I. 190.
Rodniny, pl., f. = *narozeniny*, das Geburtsfest. Šm.
Rodnosť, i, f. = *plodnosť*, Fruchtbarkeit, f.
Rodný, *plodný*, fruchtbar. V. V tom onli nejzdravější a nejrodnější včely bývají, okolo něhož nejvíce bručení a zvuku. V. Ví-li která z vás o jakém léku, jímžby rodnou králová se stala? Ps. srb. II. 32. — **nač**. Sad jsi přelahodný na plod boží rodný. Sš. Bs. 12. — **R.**, *z téhož rodu, krevní, vlastní*, aus demselben Geschlechte, leiblich. R. sestra. R. syn boží, Sš. J. 203., pobratimství. Hdk. Rodná bratry. LS. v. 8. R., str. rodьnъ, γνησιος, znamená původně to, co rodu náleží, Geburts-, Geschlechts-, Familien-. Proto rodné knihy, libri generis; když pak r. přijalo jiný význam (rodící, plodný), nahrazeno ve významu germanus slovem *přirozený* (přirozený bratr); když pak slovo *přirozený* podobný význam jako *rodící, plodící* přijalo, nastoupilo na místo jeho slovo *vlastní* tak, že se nyní frase *přirozený bratr* už neužívá. Bdl. Obr. (druhá) 58. Proles = rodnie, Rozk. 89., rodné. Veleš. 146. Vz Mus. 1878. 148. (Jir.). V MV. nepravá glossa. Pa. List náš rodný výplod sv. Pavla jest. Sš. I. 16. — **R.**, *rodní, k rodu se vztahující*, Geburts-, Geschlechts-, Familien-. R. kniha, Ctib., titul, Plk., den, Bern., list, Us., rejstřík, Dch., právo, vz Právo. — **R.**, *rodící*. R. úd. Sal. — **R.** *kraj* = *otčina*, die Heimath. Mus. R. město Pavlovo. Sš. Sk. 115. (Hý.). R. země, sídlo. Dch.
Rodobijce, e, m., der Feind seines Stammes. Krok. I. 8.
Rodohrdý, ahnenstolz. Hanka.
Rodokmen, u, m., *rodní strom, strom posloupnosti* (Šm.), der Geschlechts-, Stammbaum. R. Páně, Adamův; vedení r-nu; předevzaté ale neprovedené zničení r-nů; nejsličnější r-u toho uspořádání; Předložiti, ošetřovati, chovati r.; postřehujeme tuto r. Páně; tu horuje r. Páně. Sš. Mt. 9., 22., 24., 25., 26., 27. Lukáš vede r. Páně až k Adamu. Sš. L. 3. Obrazec, urovnání obojího r-nu; r. něčí předložiti, klásti, vystaviti, osnovati, upraviti; V Zorobabelu se opět oba r-nové sbíhají, avšak se opět na různo dávají; U židů se jenom r-nu otcova vyhledávalo. Sš. L. 55., 56. (Hý.). Vz Rodovod, Strom rodní.
Rodomil, a, m., der Patriot (Freund seines Stammes). Šm.
Rodomilenství, n., die Liebe zur Familie.
Rodomontada, y, f., z fr., *chvastounství, vychloubání-se*, Prahlerei, Aufschneiderei, Rodomontade, f.
Rodopis, u, m., *popis rodu*, das Geschlechtsregister, die Genealogie. J. tr., Sš. Mt. 14.
Rodopisec, sce, m., der Genealogist, Geschlechtsbeschreiber. Jg.
Rodopisný, genealogisch.
Rodopravec, vce, m. = rodověstník.
Rodoprávní, stammesrechtlich. Dch.
Rodopudný, *ku rození pudící*, zum Gebären antreibend. Chtíčové rodo- a plodopudní slepou pánovitostí vládnou. Sš. J. 21.
Rodopýcha, y, f., der Ahnenstolz, Adelstolz. Šm.
Rodopýšek, ška, m., der Ahnenstolze, Adelstolze. Šm.
Rodopýšnosť, i, f. = *rodopýcha*. Šm.
Rodopyšný, ahnenstolz, adelstolz. Šm.
Rodoslov, u, m., *rodokmen*, die Genealogie. R. Kristův přírodný, nadpřírodný, metafysický; mythický, přiludný. Sš. J. 12., II. 372. (Hý.).
Rodosloví, n., die Geschlechtskunde, Genealogie. J. tr. R. bylo oblíbenou vědou Mongolů. Ani se mohou také slovy těmi bráti r. židovská ani obyčejná člověčká o pochodu a rozvodu dvanáctera pokolení, ani mystická a kabalistická o anjelech; Proč by se takových báječných r. štítiti a varovati měli; R. bohů a bohyní pohanských. Sš. II. 299., 386. (Hý.).
Rodotvorný, *tvořící rod či rození*, fruchterzeugend. Slovo to je r-né a tvororodné. Sš. J. 240.
Rodov, a, m., něm. Rodow, ves u Smiřic.
Rodovati, rozličné druhy na jeden společný rod přiváděti, generalisiren. Mus. XI. 177.
Rodovec, vce, m., der Stammgenosse. Rk.
Rodověstník, a, **rodověštec**, štce, m., kdo šťastný n. nešťastný rod z hvězd hádá, der Nativitätssteller.
Rodovina, y, f., die Heimat. Šf.
Rodovod, u, m., *vedení rodu, rodokmen*, der Stammbaum, die Genealogie. R. vstupný. Sš. L. 57., Mt. 23. Tak spojen Adam druhý s prvým a sice vstupným r-dem. Sš. L. 57.
Rodovodství, n. = *rodovod*.
Rodový, *z rodu pošlý, jednoho rodu, rodný*. Vz Rodný. R. bratří. Reš. — **R.**, *k rodu se vztahující*, Geschlechts-. R. rozličnosť, Marek, dědic, dům, hospodářství, leno, majetnosť, manství, sídlo, statek, strom, znak, země. J. tr. R. čísla, vz Číslo. R. jméno, der Geschlechtname. Sš. Mr. 48. R. plural n. jak jej jiní nazývají plural kategorie. Sš. Ž. 86. Jména vlastní rozestupují se na jména osobná, jako: Lumír, Záboj; rodová (patronymica), jako: Kublajevic, Dvořák atd. Bž. 66. Vz Jméno (I. 645. a.), S. N. VI. 166.
Rodoznak, u, m., das Wappen. Šm.
Rodozvěstí, n. = horoskop. Sml.
Roellie, e, **roellka**, y, f., roëllia, rostl. zvonkovitá. Rostl.
Roemerka, y, f., roemeria, rostl. Rostl.
Roh, u, **růžek**, žku, m., strsl. rogъ, lit. ragas, lat. cornu, prus. ragis; sr. ragotina, lit. ragotinė, die Lanze. Mkl. aL. 69. — **Rohy** = *výrostky tvrdé končité, obyčejně ohnuté na hlavě mnohých ssavců*, das Horn. Roh dutý, nedutý (paroh). S. N. Roh volský,

bůvolí, kravský, kozí, ovčí atd. Us. U jelenů, losů: *parohy*, také však *jelení rohy*. D. Jelen krásnýma rohama hustý les proráže. Rkk. 25. Rohama trkati, bůsti, napíchnouti, vyhoditi. Us. Beran o jednom roze. Výb. I. 166. Vzal Kačenku na rohy a letěl s ňú přes hory. Sš. P. 22. Barvení rohu hlavně při výrobě knoflíků. Vz Prm. III. č. 17. Na mně by rohy vyrostly, kdybych měla celý den zaháleti. Us. Hk. Stuhlý (zmrzlý) jako r. Us. Jelena rohy neobtěžují. Kom., Č. Čí koza, drž ji za rohy. Čí kráva, drž se jí rohů i ocasu. Maje za rohy, nechvátej za ocas (užívej příležitosti, jakou máš). Vz Stav. Jg. Kdyby to rohy mělo (trkalo), neobstálo by to před ním. Vz Mlsný. Č. Pustice za rohy úsilno za ocas chvátati. Č., Dal. 100. Jakžkoli upustíc za rohy, nesnadnoj' lapati za ocas pro rozličné příhody. St. Z dobytka mi rohu nezůstalo = nic. Šm. Sprostý jako beraní roh. Vz Hloupý. Č., Brt. Tomu hučí v rohu (stýská se mu po děvčeti). Slov. Kd. — **Rohy**, *s vyznamenáním vedlejším násilí, pýchy, drzosti, odvahy*, als Symbol des Uibermuthes, Stolzes, der Keckheit, Vermessenheit. Bere na sebe rohy; musejí se mu ty rohy sraziti. Ros. Něco na své rohy vzíti (důvěřiti sobě). Bern. Rohami se někomu postaviti, opříti; nastaviti rohy. Bern. Rohy vystrkovati. Dch. Množstvie Čechuov přibylo žádostivi jsúce nepřátely své zkrotiti a jim rohy srážeti. Let. 198. Učme se od apoštolův našich (slovanských) při věcech, jež podstaty církve se týkají, dle výroku sv. Anselma nezmítati rohů ke vzdorům. Sš. Mt. Předml. Od kteréhožto času kacířstvo hrubě rohy vzalo. Peš. Prod. V. 7. Vysýchá mu r. (Vz Proděláni). Č. Má velké rohy. Dobré bydlo má rohy. Br., Č. Cizí chléb mívá rohy (na cizím opatření snadno člověk zrohatí, zpýchá). Ros. Cizí chléb mívá rohy, dokud nevstoupí černá kráva na nohy. Rým. Rohy v čas štěstí příliš rostou. Vz Bydlo, Chléb. Č. Narostly mu rohy; Rohy zdvíhati, bráti (o pyšných). Č. Jen mu rohy chybí (scházejí. O hloupém). Č. Rohy mu spadly. Rohy někomu sraziti (pokořiti ho). V. Sráží Bůh pyšným rohy (ponižuje je). Br. Srazil mu rohy, aby netrkal. Vz Nepřátelství. Drobet mu upilováno rohů. Mus. Sbíti někomu roh. Rohy mu spadly. Vz Skrocení. Já mněl, že má rohy (když si čí nepřátelství zlehčujeme). Ros. Nechlub se pane Rohu, pomodli se pánu Bohu Č. M. 103. Dobře, že svině rohů nemá. Dej svini rohy, bude trkat. Us. Dch. Zlé krávě dává Bůh krátké rohy, příliš zlé nedává žádných. Nedal pán Bůh svini rohy, aby netrkala. Čím starší kozel, tím tvrdší roh (neohebný; 2. tím chlipnější). Sych. Vz **Pyšný**. — **Rohy** *jelení = symbol mužův, kterým se ženy zpronevěřují*, Hörner, die eine untreue Frau dem Manne aufsetzt. Rohy komu na hlavu postaviti, položiti, dodati. Rohy míti, nositi. Bern. Nasadila mu rohy. Č. Muž chodí v rohách, žena v beranici. Vz Smilstvo. Č. — **R.** *jelení* (pálený, mletý, rašplovaný). Kh. Z rohu jeleního líh, olej, sůl (jelenorožný: líh, olej, sůl). Nz. — **Rohy**, *vyčnívající končité částky na hlavě rozličných živočichův*, das Fühlhorn. R. plžové (čidla). Us. — **R.** *k troubení, pastuší n. pastevský*, křivý *(šalmaje)*, Us., lesní, lovecký, poštovský, das Horn. S. N. Na roh troubiti. Us. R. s klapkami, das Ventilhorn; chromatický, původní, basový, bassettový (Bassetthorn, corno di bassetto). Hud. Vz KP. II. 403. Vždy na jeden r. troubiti. Vz Stejnosť. Č. — **R.**, *nádoba*, das Gefäss. R. na olej, hojnosti, nadbytku, Us., na prach n. prachový. S. N. — **R.**, *látka, z níž rohy zvířecí se skládají*, das Horn als Stoff. Hřeben z rohu n. rohový. Vz Šfk. 663. — **R.**, *kopyto* (koňské atd.), die Klaue, das Horn, der Huf. V. Plný r. koňský (neduh; dole vypouklý r.), plochý (tenký), prchlý (vz Prchlý). Jg. Koni r. v hromadu jde (když u koruny zdá se býti noha širší než kopyto). Ja. Rozsedlina v rohu, rozvalina. Us. Výběrák rohu. Vz nástroje pro dobytčí lékaře. Cn. — **R.** *na oku, skvrna bílá podobná nehtu na černosti oka*, aigis, der Augenfleck. Sal. 18. — **R.**, *úhel*, der Winkel. V. R. stolu, domu, die Ecke, Ros., **od** zdi, D., ulice. R. rovno-, nerovno-, jedno-, dvoj-, trojhranný; rovno-, nerovnoúhelný; tří-, čtyř-, šestiplošný; polouhranolový, hranolový, jehlancový, klencový. Nz. Bydlí na rohu ulice. Us. Vchod (do domu) za rohem (um die Ecke). Dch. Vzal roh (= zahnul se okolo rohu, utekl). Us. Šml., Šg. Ten hodoňský mýtný na roh stola sedí; Sedí máti na roh stola, dcera podlé ní; V každém rožku kvítečko na šátečku na prostředku tvoje jmínečko; Na roh stola sedla. Sš. P. 146., 330., 367., 790. — **Rohy** (křídla) *vojska*, Flügel, m. V. — **R.** *hory*, vz Hora. — **Rohy** = *krokve*, die Sparren. Slov. Plk. — **R.**, *ostruha*, calcar, *žlázka květinná k vylučování medu*. Rostl. I. 70.; 71.

Rohacko, a, n. něm. Rohatsko, ves u Sobotky. PL.

Roháč, e, **roháček**, čka, m., *člověk bujný, trkavý*, ein Uibermüthiger. Koll. — **R.**, *rohatý*, der Gehörnte. Vůl, jelen roháč. Koll. — **R.**, *posluha*, der Dienstmann, Ecksteher. Us. v Plzni. Dš. — **R.**, lucanus, der Hirschkäfer. Vz S. N., Frč. 188. Na Mor. *rohál*. Brt. R. parohatý, černý. — **R**, *divoká kachna, křehař, potápka*, podiceps cristatus, Taucher, m. Frč. 342., V. — **R.**, *jehla*, ryba mořská, der Hornfisch. — **R.**, *kozlík k sušení jetele*. Puch. — **R.**, *široké vidle*, jimiž se hrnce do kamen sázejí. Na vých. Mor. — **R.**, *hora karpatská* v Uhrách. — **R.** = *rohatina*. — **R.**, sagittaria, das Pfeilkraut. Slb. 226., Sch. II. 272., 472. — **R.**, *roh*, das Horn. Vz Cupitáč. — **R.**, *veliký rohlík*, nadívaný povidly, mákem, tvarohem, peče se obyč. o sv. Martině. Hů., Bka., Mtl. — **R.**, *čtyrrohý koláč*, který dostává chasa, když jde ze služby. V Domažl. Nl.

Roháčka, y, f., *samice roháčova*, das Weibchen des Hirschkäfers. D. — **R**, *náčiní k nošení dříví na zádech*, die Holztrage. Náhlavek na r-čky (popruh). Us.

Roháčkovitý, *k roháčům podobný*, lucanida. Krok.

1. **Rohačky**, pl., f., saně z předu vysoko zahnuté, s vysokými nosy, mezi nimiž člověk jde a za ně i táhne. V Krkonš. Hk. Vz Rohatina.

2. **Rohačky** = *kejdy*, der Dudelsack. Slov. Plk.
Rohál, a, m., vz Roháč.
Rohanec, nce, m., *senné vidle, podávky*, Heugabel, f. Us. u Vltavotýna. Jg.
Rohanov, a, m., něm. Tonnetschlag, ves 1. u Prachatic, 2. u Vimberka. PL.
Rohas, a, m., buceros, der Hornadler. Krok.
Rohatě, gehörnt. Ros.
Rohatec, tce, m., ves u Terezína, 2. u Strážnice na Mor. PL.
Rohatěnka, y, f., ceratiola, rostl. vřesovitá. Rostl.
Rohatěti, ěl, ění, = *rohativati, rohy dostávati*, Hörner bekommen, spitzig werden; *pyšněti*, stolz werden. — **čím, proč:** nabýváním statků.
Rohatice, e, f., sagitta. Vz Rohatina. BO.
Rohatilka, y, f., hebeandra, rostl. Rostl.
Rohatina, y, f., v již. Čech. *rohatiné* (pl.). Kts. — **R.**, *tyčka ptáčnická, na níž se vějíce staví, rohatka, roháč*, die Leimstange. Kom. — **R.**, *házecí kopí*, der Wurfspiess. Kom. Vz Darda. — **R.**, *kovadlina dva rovné rohy mající na kruhy a na kulaté věci, stouchovna*, der Horn-, Spitzamboss. Boč. — **R.**, *kabřinec, police na šaty, na hrnce* atd., na Mor. *lištra*, das Tellergestell, der Rechen. — **R.**, *rohatiny*, pl., *vidle senné, obilné, hnojné*, die Heu-, Getreide-, Mistgabel. V. — **R.**, *u tkadlcovského stavu*, der Sperrhacken. Dch.
Rohatiny, *ruční saně* v horách k vožení dříví, cf. Samotihy. Us. Vz Rohačky. — *Rohatinky, housenák*, náčiní železné na bidelci, jímž se housenky sbírají n. suché větve ulamují. Dch. Vz Rohatka.
Rohatiti, il, ěn, ění, *rohativati* = *rohatým činiti*, gehörnt, spitzig machen. — **co čím:** nožem. — **se**, *vzpínati se, kositi se*, stolzen, sich sträuben. — **se proti někomu.** Ros.
Rohativka, y, f., eine eckige Mütze. Šm.
Rohatka, y, f., *rohatina, kobylení u mostu, u bran atd.*, der Schlagbaum. — **R.**, *nástroj u zámečníka*, der Sperrhaken, das Sperrhorn. — **R.**, *rohatina*, der Hornambos. — **R.**, *krychle, rohatý kámen n. kostka na sloupě*, der Würfel am Säulenstuhle. Us. — **R.**, *rohatina*, die Leimstange. — **R.** *košová*, die Sappgabel. Bur. — **R.**, cebrio, hmyz. Krok. — **R.**, *kráva*, die Kuh (žertovně). Us. Kšá. — Vz Rohatina.
Rohatokvět, u, m., cerathosanthes, rostl. Rostl.
Rohatonitka, y, f., creatostema, rostl. zvonkovitá. Rostl.
Rohatosť, i, f., das Gehörntsein, die Eckigkeit.
Rohatý, *rohat, a, o; rohy mající*, gehörnt. R. dobytek, Us., měsíc, střevíc. V. Zhynulť milosť, všeť jim (manželóm) bude rohato, vše nesnadno. Št. N. 47. A my máme kozu rohatů, chlupatů. Sš. P. 621. R. živočichové, vz Dvoukopitníci. Komu Pánbu, tému všeci svatí, komu djabel, tému všeci rohatí. U Opav. Klš. Ať tě ten rohatý sebere (čert). Us. Sd. — **R.**, *pyšný*, stolz. V. Bohatí obyčejně rohatí. Ros. Kdo bohat, ten i rohat. Č. M. 167. — **čím:** pýchou. Tabl. — **komu.** Jsme jedni druhým rohatí, šilhavě na se hledíme. Kom. — **R.**, *komu žena nevěrna*, der Hahnrei. Ctib. — **R.**, *cípatý*, eckig, zipfelig. R. stůl. — **R.** *rozsudek (rohoun)*, dilemma, syllogismus cornutus, der gehörnte Schluss. Marek. — **R.**, *rohovitý*, hornartig. Volk.
Rohatyn, a, m., okres. mě. v Haliči. Vz S. N.
Rohatyně, f., pl., *hnojné vidle*, die Mistgabel. D. Vz Rohatina.
Rohava, y, f., ceratina, *hmyz včelovitý*. Krok.
Rohavka, y, f., u mysl., die Hornfessel (ein Riemen). Šm.
Rohel, hle, m., v již. Čech. = *kdo má rohy, hrubý člověk*, ein grober Mensch. Kts.
Rohenice, **Rohynice**, ves u Nového města nad Metují. PL.
Rohlena, y, f., kráva velikých rohů. Us.
Rohlík, u, **rohlíček**, čku, m., *pečivo*. R-ky počali péci ve Vídni r. 1683., když Turci Vídeň obléhali. Kld. Das Hörnlein, Kipfel. Stuhlý jako r. Us. — *Rohlíky* = *podlouhlá zemčata*. Us. — **R.**, a, m., *druh laštovek*. Mor. Brt.
Rohlikář, **rohlíčkář**, e, m., der Hörnleinbäcker. Us.
Rohlikářka, **rohlíčkářka**, y, f., die Hörnleinbäckerin, das Kipfelweib.
Rohlíkovitý. R. zemčata.
Rohlina, y, f., ves u Turnova. PL.
Rohobezdrak, u, m., der Hornachat. Šm.
Rohobodec, dce, m., *trkavý*, der mit Hörnern stösst. L.
Rohočil, a, m., melatoriphus, pták, zastr. Rozk.
Rohohlavec, vce, m., ceratocephalus, rostl. Čl. Kv. 276., FB. 69.
Rohohnědý, hornbraun. Mus.
Rohokam, u, m. *R-my*, ceratolitha, zkameněliny ssavcokamům podřaděné. Krok. I. c. 82.
Rohokaz, u, m., onygera, rostl. pýchavkovitá. Rostl.
Rohol, u, m., *co má podobu rohu*. Chrúst má r-ly, Fühlhörner; haluz s vidličími roholy. Cf. Roholec. Na Mor. Tč.
Roholec, lce, m., der Wipfel. Smrk má roholce. — **R.**, die Leimruthe. R. lepem pomazaný. Na Ostrav. Tč.
Roholie, e, f., *vrch hole*. Na Slov.
Rohonez, e, m., něm. Rechnitz, mě. v Uhřích. Vz. S. N.
Rohonohý, hornhufig. Us.
Rohonos, a, m., *nosorožec*, das Nashorn. L.
Rohonoš, e, **rohonošec**, šce, m., *rohoun*, der Hörnerträger, bes. der gehörnte Ehemann, Hahnrei.
Rohonožný, *lépe:* rohonohý. Šm.
Rohoretka, y, f. R-ky, scomberesocida, ryby. Vz Jehlice, Polozob, Letoun. Frč. 293.
Rohos, a, m., amonites, měkkýš. Krok.
Rohoš, e, m., rhinoceros, das Nashorn. Krok. Vz Nosorožec.
Rohoší, Nashorn-. Krok.
Rohotravka, y, f., das Trichtergras. Šm.
Rohotrubač, e, m., der Waldhornist. Plk.
Rohoun, a, m. = *rohonoš*. — **R.**, u, m., v log., der gehörnte Schluss. Vz Rohatý. — **R.**, *ramenonožec měkkýš*. R. paprskový, hippurites radiosus, kozlový, caprina Aiguilloni, číšnatý, radiolites mammilaris, kozoroží, caprotina semistriata. Frč. 208.

Rohounství, n., *stav rohouna*, die Hahreischaft. Vz Rohoun, Rohonoš.
Rohov, a, m., ves v kníž. krnovském. Vz S. N. — **R.**, ves u Sedlce.
Rohovací, *vroubovací, štěpovací*, Pfropf-. R. nůž. D.
Rohování, n., das Pfropfen. V.
Rohovatěti, ěl, ění, *rohovatívati, rohy dostávati, rohatěti*, Hörner bekommen. — **R.**, *rohovatým se stávati*, hornicht werden. Jg.
Rohovati = *štěpovati*, pfropfen. — **co kam**: roub **na** pláň r. V., Mkl. B. 485. — **se**, *práti se*. Us. Dšk.
Rohovatosť, i, f., die hornichte Beschaffenheit. Ros.
Rohovatý, rohovitý, *co mnoho rohů má*, gehörnt. Ros. — Jest jakýs r. (lakomý). Č. — **R.**, *mající jakosť, barvu, způsob atd. rohu*, hornartig, hornicht, Horn-. Rohovatá plénka oční, cornea, die Hornhaut im Auge (vz Rohovka), hmota.
Rohové, ého, n., das Horngeld. Prodá-li se kráva, dostává děvečka rohové, za tele dostává *chvostné* n. *chvostové* a pastýř dostává vždy *bičové*. Mor. Tč. Vz *Ocasné*.
Rohovec, vce, m., vz Křemen, der Hornstein. Schd. II. 33., Bř. N. 184. R. stříbrný, kerargyrit. Bř. N. 191.
Rohovina, y, f., *látka zvířecí bez nervů a cév*, která buď povrch buď dutiny mnohých ústrojů vykládá. Z r-ny skládá se pokožka a její výtvory: vlasy, vlna, chlupy, nehty, pazoury, kopyta, šupiny atd., die Hornsubstanz. Vz S. N.
Rohovitěti, ěl, ění, hornicht werden. Šm.
Rohovitka, y, f., gorgonia, *polyp láčkovec*. R. bradavičnatá, gorgonia verrucosa, r. vějířová, g. flabellum. Frč. 32.
Rohovitý, vz Rohovatý.
Rohovka, y, f., der Reifrock. Rk. — **R.**, cornea, die Hornhaut (im Auge). Vz Rohovatý, S. N. — **R.**, ves u N. Cerekve.
Rohovník, a, m., der Hornarbeiter. — **R.**, u, m., der Beschlag an den Fensterecken. Dch. — **R.**, der Hornbaum, das Johannisbrot, chléb svatojanský, ceratonia siliqua. Čl. 34. — **R.**, hřebík do rohu. — **R.**, malá plotna v rohu v kamnech umístěná. Dej to na r. V Krkonš. Hk.
Rohovos, a, m., pamphilius silvaticus, die Langhornblattwespe. Šm.
Rohový, *z rohu*, Horn-, hörnern. Štít jeho rohový. Háj. R. červ, blána (kožka, mázdřice) v oku, Us., trouba. BO. R. žíla = *tvrdý, necitelný*. Bern. R. lístek (das Hornblatt), olovo, částky, Horngebilde, tkanina, kovy, stříbro, křemenec, látka, Hornsubstanz. Nz. — **R.** = *krajní*, Eck-. R. ulice. Bern. R. dům, *lépe*: nárožní. Jir.
Rohozany, dle Dolany, něm. Rosen, ves v Prusku u Opavy. Vz S. N.
Rohozdec, dce, m., ves u Tišňovic na Mor. PL.
Rohozec, zce, m., hrad a ves u Turnova. Vz S. N., Tk. I. 436. — **R.**, ves u Čáslavi. PL.
Rohozí, n., v lodn., das Mattwerk. Šm.
Rohoznice, Rohosnitz, ves u Miletína. PL.
Rohož, e n. i, (zastr. *rohoz*), **rohože**, e, **rohožka**, y, f. Jg. R., strsl. rogozъ (papyrus, tapes), nslov. rogoz, carex, lit. ragažė, die Binsendecke. Mkl. aL. 69. — **R.**, *šachorka, šachořina, paladrán, rokos, rákosí, sítí, šochor*, die Binse. — **R.**, na Mor. *rohožka, pletivo z rohože a také ze slámy, ze šlaků, z lýka* atd. Die Matte, Flechte, Binsendecke, Schilfmatte, Rohrdecke. V. R. visutá, ke dveřím k utírání obuvi. Us. Dch. Vz S. N. Kdež se nedostává lůže, r. nebo poslamka se prostírá. Kom. Z rákosí rohože dělati. Kom. R. slaměná. D. Na rohožích léhati. Háj. R-že komu pod nohama vytrhnouti. Č. M. 543. Vz S. N. — Rohože plésti (řeč nespořádanou činiti). Bart. 26. Vz Tlachal. Č.
Rohožář, e, m. (slov.) = *rohožník*. Ms. Ždk.
Rohožilec, lce, m. R-lci, ceratophyta, býložilci. Krok.
Rohožná, Rohozná, é, f., ves v Policku. Vz S. N. — **R.**, ves u Dolní Cerekve, u Nasavrch, u Strakonic, u Janovic, v Klatovsku. PL.
Rohožník, a, **rohožář**, e, m., der Mattenflechter, Verkäufer von Binsendecken. Tk.
Rohožno, a, n. = Rohožná u Janovic. PL.
Rohožov, a, m., ves u Milevska.
Rohožový, Binsen-, Flechten-. R šáchor.
Rohule, e, f., *veliká kráva*. Nedávají r-le ale mnohule. Č. M. 426.
Rohůvka = rohovka.
Rohy, dle Dolany, Horn, mě. v Kremžsku, Vz S. N., Tk. III. 36. — **R.**, ves u Vel. Meziříčí na Mor. PL.
Rohynice = Rohenice.
1. **Roch**, a, m., *rejnok*, raia, der Roche, mořská ryba. L.
2. **Roch**, u, m. = *hroch*, der Roche im Schachspiele, zastr. Rozk.
3. **Roch**, a, m., jm. svatého, Rochus. Svatý Rochu, dej rozumu trochu. Kld.
4. **Róch**, slovce zvukodobné. Ale já skok s peci, chýt palicu a róch chlapa za tylo. Na Mor. Brt. Vz Rochati.
Rócha = roucha. Vem si tam tu róchu, dej ušit košulku. Sš. P. 161.
Rochadlo, a, n. = ruchadlo. U Klat. Dšk.
Rochati = *praskati*. — **čím**: bičem. Na Mor. Brt., Sš. P. 455. — **kým oč.** Róchl sebů o zem (udeřil). Ib. Vz Hrochati.
Rocheta, rochetka, y, f., z lat. rochetum, kněžské plátěné roucho až po kolena, košili podobné. Vz S. N.
Rochle = *rokle*.
Rochlice, něm. Röchlitz, ves v Liberecku. Vz S. N., Tk. IV. 265.
Rochlitz, vz Rokytnice.
Rochlov, a, m., ves u Ulic, u Stříbra. S. N.
1. **Rochot**, u, m., *země zmrzlá, rochotná*, gefrorener Boden. Na Slov.
2. **Rochot**, u, m., *hrochot, chropot, chrapot, chrčení*, das Röcheln. Vyhnul, aby nijak r-tem či chropotem raněného zaměstnáván nebyl. Sš. L. 108. Milá plemenico, poviš nám něco, přinesl sem dívku k tvojemu chlívku, kolik dáš rochotů, za tolik se vdá roků. Sš. P. 734.
Rochoť, i, f., die Rauheit des Weges. Šm.

Rochota, y, f., ves u Dobříše.

Rochotati, vz Rochtati.

Rochov, a, m., něm *Roche*, ves u Ústí v Litoměřicku; 2. něm. Rochow, ves u Terezína.

Rochprechtice, vz Ruprechtice.

Rochtání, n., das Klirren. R. rolniček. Sá.

Rochtati, grunzen. Vz Hrochati.

Roj, e, **rojek,** jku, **roják,** u, **rojíček,** čku, m. Roj od ri (v řinouti), *i* v *oj*. Mk., Gb. Hl. 144., Mkl. B. 3. **R.,** *mladé včely od starých se houfně stěhující*, der Bienenschwarm. Jg. R. první: *prvňák, prvák*; druhý: *druhák*; třetí: *třeťák, troják*; uměle vyvedený: *oddělenec*; mladý: *růjče*. Šp. R umělý, vz: Puzenec, Přeleták, Oddělek (rozdělenec), Sběranec, roj z plemenáčků. Lš. Včely roj vypouštějí. Kom. R. pro chování, D., jakubský n. panenský (když roj roje ještě dává). Roz. o vč. R. vychází; r. usaditi. Který roj se v květnu rojí, za plný vůz sena stojí; v červnu rojený (červnové vyrojení) nestojí za zvonění. Šp., Er. P. 70. Vz Máj, Hospodářský. R. zpěvný, zpěvavý (s nezúrodněnou královnou). Lš. Má roje. Vz Opilý. — **R.,** *zástup*, ku př. lidí, die Menge, der Schwarm. Rkk. Roj se jich na mně přivalil. Ros. R = 4—7 rot. Vz Rota. Der Schwarm. Čsk. Dělení v roje. Čsk.

Rojáček, čku, m., malý úl pro roje. Všk.

Roják, a, m., *rojný úl*, ein Bienenstock, der einen Schwarm gibt. Roz. o vč. 12.

Rojaření, n., *rojné včelaření*. Us. Lš.

Rojařiti, il, ení, provozovati včelaření rojné. Lš.

Rojení, n. R. včel, das Schwärmen. Vz Schd. II. 513.

Rojenice, dle Er. lépe: Roděnice. Vz Sudice. Lpř.

Roják, u, m., vz Roj.

Rojilka, y, f., dělnice včelní, u níž vznikl pud k rojení. Lš.

Rojiti se, il, ení; *rojívati se = rojem vylétati*, schwärmen; *sbíhati se*, sich häufen, auflaufen. — **abs.** Včely (Ros.), nepřítel (Puch.) se rojí. — **se proti komu.** V. — **se na koho.** Lom., Plk. — **se komu kde.** Rojí se mu **v** hlavě (myšlénky). Us. — **se čeho odkud.** Žalostí se **se** všech stran rojí (i. e. mnoho). Hlas. — **se oč.** Velmi se o to r. a bouřiti počali. Pláč. — **se čím.** Svět zlým se rojí. Cantil. — **co na koho:** zástupy muk na někoho r. (pouštěti, strojiti). V., Nej. (Mus. II. d. 15.)

Rojivosť, i, f., pud včel založiti si novou domácnosť. Lš.

Rojmo, schwarmweise. Rk.

Rojní čára = rojnice. Čsk.

Rojnice, e, f., die Schwarmlinie. R. hustá, verdichtete Sch. Čsk. Vz Harcovník.

Rojníček, čku, m., vz Rojáček. Lš.

Rojník, u, m., sempervivum, das Hauslaub, Immergrün. Vz Netřesk, Slb. 568.

Rojný, *rojící se*, schwärmend, schwärmig. R. úl; včely. Us.

Rojosiť, i, f., *síť k chytání roje*, když se z úlu hrne. Us. Lš. Vz Rojovák.

Rojovák, u, m., *malý pytel k chytání rojů*. Lš. Vz Rojosiť.

Rojovník, u, **rojovníček,** čku, m., rostl. R. bahní (bahnitka), ledum palustre, gemeiner Porst. Čl. 90. — **R.,** *medunice lékařská, včelník, matečník*, melissa officinalis, das Bienenkraut. D., Reš. Červený, modrý r., kopa mládenců za trojník; a oni ešče plakali, že sú tak draho prodáni. Sš. P. 689. Vz Čl. Kv. 255., 270., FB. 61., 67., Slb. 384., 332.

Rojovníkolistý, ledifolius. R. vřesovec, phylica ledifolia. Rostl.

Rojovníkový, Melissen-. R. voda. — **R.,** *bahnitkový*, Kühnpost-. R. květ, kořen. Jg.

Rojový, Schwarm-. R. koš. L.

Rojšín, a, m., něm. Roisching, Rausching, ves u Krumlova. PL.

Rojta, y, f., *kytka z hedvábí*, die Seidenquaste. Slov. Koll.

Rojtice, e, f., carpesium, die Kragenblume. Šm.

Rojžžíci = rozžžíci. Hus. II. 265.

Rok, u n. a, **roček,** čku, m., lok. obyč. po roce. Vz Lokal. Do roka. Vz Skloňování. Strsl. rokъ, definitio, praestitutum tempus, Mkl. B. 24., 26. R. od *řek* (v řku, říci), vz E, Gb. Hl. 141., Mkl. aL. 69., 62. — **R.** = *rčení*, der Spruch, die Sage, Behauptung. Ať do zajtřie nechá svého roka (že zabil draka a žádá odplaty). St. skl. IV. 64 — **R.,** *jistý r.*, ve Slez. a na Slov.: *smlouva svatební*, das Eheverlöbniss. Rybay, Klš. — **R.,** *schůzka, řeč, rokování*, die Unterredung, Berathschlagung, das Gespräch, die Zusammenkunft. Chodíc spolu do Hradiště na rok o věci Blažkový. NB. Tč. Byl o to rok. Žer. Záp. II. 45. Tam s ním rok mívala. St. skl. 5. 42. S ní v roky se dali. Ctib. — **R.,** *zvl. shromáždění lidí v určitý čas k jednání o společné důležitosti*, die Versammlung, Berathschlagung, der Rath, Landtag. Sněm o volení krále, a tu na tom roku jedni Rudolfa, druzí . . . V. Když rok napřed psaný aneb sněm měl držán býti. Břez. 191. S knížetem k roku přijdou. Dal. Stavům rok v Praze uložiti. Dvě kron. Sjezdy a roky držeti. Mus. R. bylo sebrání jistých osob jakéhokoli stavu ke dni uloženému. Palacký. Vz Sjezd, Sněm, Sbor. — *Roky domácí* od 14. stol. *soudy slibné*, na kterých se více *po pravdě než po právu* (t. j. volně, bez právních forem) o sporných věcech menší ceny soudilo. Kdo takto soudili, sluli *domácí rokovníci*. S. N. — **R.,** *určitý čas, termín, lhůta*, der Termin, die Tagfahrt, Frist. Roky vzíti = jistý čas umluviti. Kat. 230., 2696. R. nemocný (nemocnému daný). Žer. Záp. I. 25., 32., 44., 70., 104., 105., 135., 138., 149., 219., Gl. 298.; r. o. česť, die Tagsatzung wegen Ehrenbeleidigung; r. opravený, wenn die Klage des Klägers wegen Zeitmangel nicht vor das Landrecht kommen konnte, hatte derselbe den Termin seiner Klage für das nächste Landrecht zu verbessern, resp. zu erneuern; r. selský, die Beschwerden der Unterthanen gegen die Grundobrigkeit. Gl. 299. Tamtéž vz R. pořádný n. užitečný, volný. Vz také Žer. Záp. I. 230., 260.—262., 275., II. 145. (o selském r.). Prodati něco na roky (na lhůty); aby toho pilen byl (písař), komu se co prodá buď na roky aneb za hotové; Rok složiti, položiti, uložiti, jmenovati; Státi s někým po něčí straně na roku

a při jeho vésti; Rokem prodleti (termín prodloužiti). V. Aby kupec dráže dal na r., než by dal za hotové. Št. R. pronedbati, promlčeti. D. Roky opravovati (odklady bráti). Vš. K rokům státi (k určitému dni na soudě státi). Jg. V čas oplacení protahuje roku. Br. Vzal si r. do dvou neděl. Ros. R. pod rok (auf Jahresfrist) půjčiti. Arch. nách. 1533. (Hrš.). Kterýmž byli r. k vyprodání statků do sv. Havla jmenovali. Bart. 209. 36. Položil jim r. k vytažení. Bart. 227. 34. Přidávali jim roku do hromnic. Bart. 210. 23. K roku prase chovati (které se příštiho roku zabíjí). Mor. Brt. Prvý r. položiti na dvě neděle; Komorník, dada r. stranám na dědinu najméné dvě neděle napřed před tím odhádáním, vjede na dědinu; R. jalový, eine Tagfaht, wobei die Klage nicht zur Verhandlung gelangt. O. z D. Kněz Hanuš miení sám na roce býti v L . . . Ps. o zášti. O to mnoho rokóv bylo mezi nimi. Ib. Pakliby kdo neupomínal a propustil 3 léta a 18 neděli od plnění roku. Vl. zř. 384. Jej pohonil v tom městě trhem k tomu roku. Kn. rož. 21. Dadouce jedni druhým rok napřed věděti a po tom roce vypovědělém pořád zběhlém a vyšlém máme kupitelům našim summu 5000 zl. zase dáti. Tov. 160. Aby v určený r. před ním se ukázali v sůdě. CJB. 377. Žádný konšel nemá na rociech (bei der Tagsatzung) ubrmanem býti; Tehdy má jemu býti dán rok do třetího dne. Sob. 25., 95 Jestliže kdo dluh zapisuje výše nad 100 kop grošů českých, bude-li rozdílné na roky placení, tehdy kolik osob kvituje, od každé osoby kvitování po 4 groších českých. Zř. F. I. Z. XXXIII. Vz více v Gl. 297. až 300. Býti (= státi) někomu dobře na roku. U Olom. Sd. Kdy měl r. o smlúvu býti k žádosti královė opět sem ustúpiti. Hus. II. 179. Když toho r. složený přišel; Já jsem r. položil určený; Položili jsme mu rok, a on před tím rokem přece odjel; Oni jsou roku žádali i dán jim r. až do téhodne; Jemu r. k stání položen jest i nestál; Strana druhá také nestojí, jakož r. položen; Před sv. Margaretú rok minul; Když ten r. středopostní přišel; Tehdy jest obžalovaný na ten rok stál ku právu a žalobník nestál až do třetice; Prosili jsú Jana, aby jim r. dal polovici do veliké noci a druhú polovici do hradištského jarmarku; Oběma stranám byl r. položen zavitý a konečný. NB. Tč. R. mu dali, aby se jim v neděli dostavil na Prachaticích. Prvý r. na dvě neděle položiti. O. z D. R. ku přísaze položiti. Stranám r. k jistému dni položití (k jistému dni je sročiti). J. tr. Na roce státi; R. boji vzíti. Dal. 85., 104. Opět mají r. od sv. Jakuba ve čtyřech nedělích; Od laetare svolili sobě r. do té soboty bez obú práva pohoršení; Jak jsme na rocích bývali; Jíra stál na roce se svými svědky; Nedočkav roku pohnal mne; Uprošeni jsú Maršíkovi roci nemocní; Těch peněz na jmenovaný rok mi neplnil; Druhých sto slíbil dáti na též roky, jakož list svědčí; Stál na roce svú nemoc vyvozuje; Pakli roků prositi nebude, mají naň přísud dáti; Na roce stál uloženém podlé panského nálezu. Půh. I. 211., 296., 310., 361., II. 145., 289., 361., 461., 486., 492. Všichni přijidů na rok smluvený (tempore statuto). BO. Složil jim r. jiný k hodu. Star. let Stranám r. na zejtří položil. R. zmeškati, Pr. kut., promeškati. D. Položiti stranám rok k jistému dni. J. tr. Do dne a do roka. Rok a den počítá se plný rok a šest neděl. Pr., Rb. 271. Do jednoho roku, šesti neděl a tří dnů, *lépe:* do roka, do šesti neděl a tří dnů. Bs. O to mnoho roků bylo mezi nimi. O. z D. R. dáti; tehdy má jemu býti dán rok do třetího dne. Na roce býti (bei einer Tagfahrt sein). Vz Vš. 569. — **R.**, *čas oběhu země okolo slunce*, 365 dní, 5 hodin, 48 minut, 47.5 sekund, S. N., t. j. r. *přirozený, sluneční, tropický*, das Jahr. V pl. užíváme více slova *léta* než *roky*. Vz tento článek ku konci (na Slov.). Jak staří r. dělili? vz Léto. R. přestupný (das Schaltjahr), obecný (který není přestupný), měsíčný (das Monatsjahr, má 12 měsíců n. 354 dní, 8 hodin, $48^{36}/_{60}$ minut, v přestupném roce 383 dní, 21 hodin, $32^{39}/_{60}$ minut). R. vojenský od 1. listopadu do posledního října; školní, křesťanský (od 1. ledna), loňský, prošlý, předešlý, minulý; letošní, běžící, tento rok; budoucí, příští, Us., nepravidelný (anomalijní), gregoriův, juliův, siderický (hvězdní, pravý), tropický (návratný, vratný), stoletní n. saekularní, nový, Nz., normalní (za pravidlo přijatý), církevní. Šp. Vz Léto. Tohoto roku, v tomto roce = letos. V. R. od roka, Ben. V., rok po roku; z rok do roka, Br., r. do roka, Zlob., od roku do roka. Ben. V. Co rok = každoročně. Kom. Z rok do roka se zhoršujete. Sych. Registra rok od roku pilně skládati. V. Slibujeme úroku 30 zl. do roka vydávati a platiti. Tov. 131. On má galaneček jak do roka neděl. Sš. P. 352. Posvátný r., das Halljahr. Dch. Šťastný a veselý nový rok (přání). Dch. Přes r. bohdá. Dnes jest nový r. O novém roce začnu. D. Roku tisícího osmistého dvacátého pátého jsem se narodil. Každého roku nová lékařství se vymýšlejí. V. Na počátku roku. Br. Do roka mnoho platů míti. Har. Na nový rok o slepičí krok, na tři krále o hodinu (o krok, o skok) dále, na hromnice o hodinu více (dne přibývá). Us. Není toho kostelíka, aby v něm jednou do roka posvícení nebylo. Nespraví ten nic do roka, kdo nezavře na čas oka. Reš. Není Řím ani Praha jednoho roku vystavěna. Prov. Jg. Kdo se na nový rok v hlavě škrábe, bude míti po celý rok mnoho starostí. Na Mor. Kvete-li na podzim tru, hrušeň nebo jabloň, obyčejné následuje neúrodný a drahý rok. Mor. Kld. Nový roku vítej! v lednu sněhy skytej, v únoru se mrač, v březnu prš, v dubnu straš, v máji často plač. Bůh ti požehnej! Moravan (kalend.) 1875. Vz Hospodářský. Více v S. N. — **R.**, *počatý ode dne, ve kterém se něco stalo* (ne zrovna od 1. ledna), das Jahr. R. zármutku, nájemní. D. R. tomu již; před rokem; rok pominul n. minul; do 7. roku; není roku starší (letošní). V. Jest mu rok. Jest tomu rok. Us. Na r., za r., v roce. D. Na r. peněz mu půjčil. Sych. Když se r. s rokem sejde, ničeho nepřichráníme. Sych. Celý boží r. to trvá. Us. To už po celý r. trvá. Us. Kolik roků (let) zde přebýváte? Rok od roku; R.

co r. Dch. Tak se děje r. po roce. Us. R. zkoušky, zkušební. J. tr. Všichni, jenž dráže na rok neb na čekánie dávají, jsú lichevníci. Hus. I. 214. Byl právě r. odpustný. Sš. J. 82. Každý lán platí do roka o sv. Jiří 40 gr. Půh. II. 239. R. užitkový, das Nutzjahr, berní, Er., správní, Rechnungs-, Verwaltungsjahr, pozorování, Beobachtungs-. Us. Šp. Sedmý roček přichodí, Juříček jede z vojny; Dnes r. pohřeb měla; Ty čekej do roka; Jak bylo po roce, přišla dcera k matce; Vodá z ní nevyschne, rok po roku bude; Týden je mně rokem s nemilým človékem; Dyž už bylo půl roka, už jablunka prokvetla, dyž už bylo po roce, na jablunce ovoce; Sedmý roček dochodí; Já na tě zpomenu, to nejednó v roce. Sš. P. 92, 161., 232., 316., 344., 354., 435., 577., 625. R. živnostenský, das Geschäftsjahr. Rok má krok, přijde dříve než zvíš. Ros. Rok má krok a život v patách smrt. Pk. Co rok, malý prorok. Co rok, to prorok. Sk. Často se chvilkou promrhá, čeho nelze rokem nahraditi. Us. — **R.** na Slov. = *rok života, věku*, v češtině: *léto*, das Jahr des Lebens, Alters. Do roků přicházeti. Umřel v desátém roce věku svého. Us. Roky míti, v nejlepších rocích býti. S roky bude moudřejší. Rozum před roky nepřichází. Bern. To učinil v 40. roce nebo: v 40. roce věku svého. Ta starší je už za 6 roků a ta druhá za dva roky = má dva roky. Us. u Rychn. — **R.**, *hledíme-li k úrodě, k počasí*: mokrý, suchý, studený, teplý, úrodný, požehnaný, neúrodný, drahý, špatný, zlý, prostřední; rok na víno, na ovoce, Us., na zelí. D.

Rokáv = rukáv. Mor.

Roket, rokyt, u. m., hypnum, *mech*. R. nadbřežní, h. riparium. Vz S. N. R. tamaryškový, hypnum tamariscinum, das Tamariskenastmoos; pérovitý. h. crista castrensis, das Wedelastmoos. Čl. 172. Vz Schd. II. 260.

Roketnice, Roketnitz, ves a) u Turnova, b) u Třebíče, c) u Přerova. PL.

Rokirování, n., přestup vojska z operační čáry na jinou rovnoběžnou; *ve hře šachové* = přendání krále za věž dle jistých pravidel. S. N.

Roklan, a, m., též Rokle (Rachel), hora v čes. Šumavě.

Rokle, e, f., **roklí**, n. (Zlob.), f. (Plk.), **roklina**, y, f. = *výmol, rozpuklina země, důl, jáma*, Jg., *zmol, zmola, zmolina*. Šp. R., úzké skalnaté údolíčko n. hluboká brázda do boků hor n. do vysočin zarytá, die Schlucht, Rachel, Höhlung. S. N. Upadl s koněm do hluboké rokle. Háj. Přívalové nadělali v roklích velikých roklí. Sych. Nehoň ptáka zdravého pěš, a proň v rokli neupadneš. Tkad. — V., Br., Háj.

Roklinový, roklinovatý, roklinovitý, voll Höhlungen, Schluchten, Risse. R. zem. Ros.

Rokoko, věci (šaty, nábytek atd.) starožitné asi z času Ludvíka XIV. Rk., vz S. N., KP. I. 177.

Rokos = rákos, příp. -osъ Mkl. B. 327.

Rokoš = *rákoš*. L.

Rokotati, klingen. — **abs.** Měla v nitru lyru jak ta luna, r-la pořád jako struna. Sš. Bs. 91. — **čím.** Zdálo se, že duch strunami těmi rokotá. Sš. Hc. 13. — **k čemu.** Vezdy zaznívá a rokotá srdce k slovu a k pojmu tomu. Sš. I. 28. (Hý.). — **R.**, *rozvláčně povídati*, ausführlich erzählen. Us. Sá.

Rokotržný, obyč. *rukotržný*, kühn, verschwenderisch. Rokotržné zmaření koruny. Arch. I. 199. Vz Rukotržnosť.

Rokovací síň, Berathungs-. Rk.

Rokování, n., *jednání, mluvení*, die Debatte, Berathschlagung. R. o pokoj; pustiti se v r. o něco; s r. sešlo. D. Dáti se v r.; po mnohém a dlouhém r. V. R. vaše šťastný průchod míti bude. Sych.

Rokovati, *rokovávati* = *mluviti, rozmlouvati, rozprávěti*, reden von etwas, sich davon unterhalten, darüber sprechen; *jednati, smlouvati, raditi se, činiti*, unterhandeln, abhandeln, berathschlagen; *státi oč, žádati*, anhalten, verlangen, darum sprechen. Jg. — **oč, o koho** R. o dluhy; o jiného krále rokují. V. S králem o své dluhy r. V. Neb by se neměli oč děliti a šeptati a o něco r. Hus. I. 130. Já naň péče žádné neměl, ani jsem s ním o nic rokoval. Půh. II. 588. R. o zemské dobré. Let. — Br., Solf. On tuze o to rokuje (o to dbá). Ros. — **s kým.** Had s Evou dlouho rokoval. Solf. — Mus., BO., Us. — **mezi kým.** Nevím, co mezi sebou rokují. Ros. — **o čem.** O tom rokovali, jak by se pomstili. Cyr. — Háj. — **kde oč** Rokováno **na** něm o bouřku. V. R. na sněmě. Us. — **komu.** Tehda všiem lidem rokovav. Leg.

Rokovnice, e, f., die Unterhändlerin, Berathschlagerin. Ctib. H. 39.

Rokovnický = diplomatický. Víd. l. 1816.

Rokovník, a, m., *rádce*, der Rathgeber; Unterhändler, Vermittler. Vz Rok. R., kdo ve při někomu radí n. za touto příčinou jej k soudu provází. Bdl. Ona se s svými přáteli a r-ky zásobila. — Ctib. Hád. 58., Sych., Výb. I. 715., Št. Kn. š. 150.

Rokový den, der Freitag, an welchem beim mähr. Landrechte die roky verhandelt wurden. Gl. 300. Termin-. — **R.**, Jahres-.

Rokule, e, f., laň n. srna rok stará. Šp.

Rokycanská, é, f., národní tanec český. Vz S. N.

Rokycanský. Rokycanští měšťané. R. břidlice. Bř. N. 256.

Rokycany, dle Dolany, něm. Rokycan, mě. v Čechách. Vz více v S. N., Tk. I. 623., II. 547., III. 658. IV. 739., Tf. 326.

Rokyt, vz Roket.

Rokyta, rokytka, y, f., **rokytí**, n., *vrba*, rokytní vrba, salix caprea, die Palmweide, Sahlweide. D. Na Ostrav. mlokyta, mlakyta. Tč. Pod našima okny roste rokytí. Er. P. 108. Rokyta, rokyta, jak pěkně prokvítá. Sš. P. 326. Rokytí papírové, papyrus, Papierstaude. V. — **R.**, *sítí*, die Binse. Tenký jako rokytí. V. Cf. Slb. 281.

Rokytá, é, f. R. dolní a horní, Nieder-, Ober-Rokytay, vsi u Bělé. PL.

1. **Rokyteň**, tně, f., **Rokytno**, a, n., dříve hrad v Čech. někde v Rakovnicku. Vz S. N.

2. **Rokyteň**, něm. Rottigl, ves u Krumlova na Mor. Vz S. N.

Rokytěž, i, f., v stavitel., *břeh zarostlý*, das Rauchwehr (ein Ufer, welches mit Weidenreiser bepflanzt ist). Šm.

Rokytí, vz Rokyta.
Rokytka, y, f., vz Rokyta. — **R.**, *říčka* u Nové Paky. Hlr.
Rokytná, é, f., něm. Rokitna, ves u Nového města v Brněnsku. PL. — **R**, něm. Rottigel, ves u Mor. Krumlova. PL. — **R.**, *Vrchovina*, něm. Wrchowina n. Roketnay, ves u Nové Paky. PL.
Rokytňany, dle Dolany. R. dolejní a hořejní, Unter-, Ober-Rokitan, vsi u Libáně. PL.
Rokytnice, e, f., Roketnitz, ves a) u Bojkovic, b) u Vsetína na Mor.
Rokytnice, e, f., Rochlitz, městys v Žambersku. — **R.**, dolní a horní, Nieder- u. Ober-Rochlitz, vsi v kr. jičínském. Vz S. N., Tk. I. 437.
Rokytník, a, m., Chrasta dolní, Nieder-Kratzau, ves u Jablonného; *R. nový*, Neu-Rognitz, ves v Trutnovsku; *R. starý*, Alt-Rognitz, ib. — **R.**, ves u Náchoda. — **R.**, calamus, der Rotang. Rostl.
Rokytniště, ě, n., *rokytiště*, rokytné místo, carectum, ein Ort voll Riedgras. V., Ros.
Rokytno, a, n., vz Rokyteň. — **R.**, ves u Pardubic.
Rokytný, -tní, z rokytí, Sahlweiden-, Binsen-, Ried-. Ros. — **R.**, *kde rokytí jest.* R. místo = rokytniště. V.
Rokytovec, vce, m., Rokitowetz, ves u Ml. Boleslavi. PL.
Rokytoví, n. = rokytí.
Rokytový, Riedgras-, Binsen-. R. list, kořen, dřevo, strom, keř. Us.
Rola, vz Role.
Rolák, a, **roláček,** čka, m., *červ v pšenici*, ein kleiner Wurm im Weitzen. — *Roláček*, pták, který má hnízdo v roli, der Ackervogel. Berg. exc.
Rolan, a, m. = *rolník.* Ld.
Rolandrova, y, f., rolandra. Rostl.
Rolav, a, m., Neu-Rohlau, ves v Karlovarsku. PL.
Rolček, čku, m., zastr., tegippa, část domu. Rozk.
1. **Role** (na Slov. a na Mor. *rola*), e, f. a n., **rolí**, f. a n., *rolka, rolička*, y, f., *rolíčko*, a, n. R. m. orole, *o se sesulo = orné pole.* V. Vz Gb. Hl. 84., Mkl. B. 69., 72., 105., Rataj. Strsl. ralija, rus. rolь, rolja, arvum. Mkl. Das Feld, Ackerfeld, Ackerland. Z té rolí, jako má v Předmostí. Půh. I. 328. Rolí orná, neositá, v nově zoraná (novina), přiložní, vyžitá, vytažená, pastevní, V., desátní n. desátečná, poplatná (poplatní, úroční), Ros., desátková, vyssatá. Us. Rolí, která se každého roku osívá, kterou se neúhoří. V. R. změlněná před sijí se hnojí. Kom. Rolí hnojem omastiti, vypraviti. V. R. zkypřiti. Sych. Oráč rolí dělá. Kom. Sedláci s rolí se zaměstknávají. Kom. R. zadělati. Sych. Dům, dvůr s rolemi. Us., Půh. II. 98. Šel od role k roli hledět na obilí; Za milého rolí zakopala nohy; Ta uninská rola černě pooraná; Kdo ťa bude role orat, až já budu mašírovat. Sš. P. 10., 150., 165., 601. Též i oráč tu rolí viece miluje, kteráž po trní plodné užitky nese, než tu, kteráž jest nikdy trnie neměla a nikdy hojného obilí nenese. Hus. II. 265. Ten, jenž rozsievá siemě dobré, jest syn člověka, ale pole n. rolí jest svět. Hus. II. 55. Rolí není dosti rozorati, něbrž vláčeti ji také přijde; Tu tedy společně se namáhali na rolí Páně. Sš. I. 3., Sk. 186. Rolo, rolo, rolo má, tys je velkaněvola. Sš. P. 504. Rolí změř korcem a ne lánem. Pk. Jde mu to jako ciganoi rola (bídně, pomalu). Us. U Opav. Klš. *Pole, role (luka), dům* vyzváněji boháčům, chudým jedním zvonkem: *nemá nic (hadry caparty).* Us. Vz Pole, S. N., Plat, Chybník.
2. **Role,** e, f., z fr., *úloha, úkol divadelního herce.* která dříve dodávána byla v závitku (Rolle), odkudž název. Rk. R. milovníka a milovnice, vážných otců a matek, důstojné vážnosti (Anstandsrolle), komická, intrikána atd. Vz S. N. Učiti se roli své; roli provésti, v ducha jejího vniknouti; ji křivě, chybně pojati, v ducha jejího nevniknouti; obor, druh rolí. Nz.
Role stará, něm. Alt-Rohlau, ves v Karlovarsku. Vz S. N. — **R.** *nová*, vz Tk. I. 440.
Rolejk, a, m. = *rorejs.* Us. na Polickú. Ženská jako r. = rozcuchaná. Kšá.
Roleta, vz Roulette.
Rolevěda, y, f. Agronomie, f. Rk.
Rolice, e, f., *malá role, dědina,* das Landgut. 4 stež. ctn.
Rolina, y, f. = role. Pl.
Rolisko, a, n., *špatné role,* schlechtes Feld. Us. Tč.
Rolla, y, f., vz Mz. 298. R., oběh; snešení; per rollam = oběhem. Rk.
Rolní, Acker-. R. plodiny, území, Nz., úprava, Dch., nářadí, rostliny. Jg. Vz Rolný.
Rolnice, e, f., *selka*, die Bäuerin.
Rolnický, Ackermanns-, Landbauer-.
Rolnictví, n., der Ackerbau. Rolnictvím (orbou) se živiti. Pk. Vz více o něm. v S. N., KP. III. 210., 242.
Rolnictvo, a, n. = *rolnictví.* Jen z rolnictva žije. Na Ostrav. Tč. — **R.**, die Landleute. Us.
Rolničí, Ackerbau-. L.
Rolničiti, il, ení, Oekonomie treiben. Us. Tč.
Rolnička, ronklička, y, f., die Schelle. R. = mosazná dutá kulička s kouskem olova n. železa vnitř pohyblivým a chřesticím. Jg. Rolničky (cinkadla) cinkají (břinčí). Pt. R. k saním. Kh.
Rolník, a, **rolníček,** čka, m., der Bauer, Landmann, Ackersmann. Kom. Studený březen, mokrý máj, pro rolníka pravý ráj. Hrš.
Rolnosť, i, f. = *polnosť.* Bdl.
Rolný, vz Rolní. R. mzda. BO. Dělati diela rolná neb nájemná a řemeslná. Hus. I. 128. Osm čtvrtí rolných. Půh. II. 238.
Rolovati, manglovati, rollen, mangeln. — **co:** prádlo. Na Moravě. Tč.
Rolský = *rolní.* Bž. 124. R. osení. Šf. Pč. 116. — Žalm. mus.
Roman, *román,* u, m., smyšlená, všelijak zamotaná povídka, zvl. o zamilovaných, der Roman. Jg. Vypravování o dobrodružných dějích a příbězích (delší než novella). Rk. R. = povídka, jejímž předmětem jsou smyšlená dobrodružstva a příhody neobyčejné, v nichž tajemným a překvapujícím brám náhody pří-

kázána úloha přední. Těmto povídkám dáno ve Francii jméno *romanů* t. j. povídek prosaických, sepsaných obecnou mluvou prostonárodní (*romanskou*), ne kniževnou latinou. Umělého spracování dostalo se r-u teprve v době novější, kdež nastoupil na místo dřevního eposa. Dělí' pak se nyní na roman a) historický, b) časový. *R. historický* jest vypravování příběhu z dějin čerpaného, básníkem podlé požadavků komposice poetické samostatně upraveného, v němž jako v rámci prostranném rozvinuje všestranný obraz kulturní své doby. *R. časový* klade příběhy, jež soustřeďuje okolo hlavního hrdiny aneb okolo společné ideje, v dobu naši. Obsah jeho jest plodem tvořivé obraznosti básníkovy. Dělí' pak se na roman *socialní*, *rodinný*, *filosofický* atd. *R. humoristický* může míti za předmět látku historickou i časovou. Vz více v KB. 149. Cf. Romance. Roman hráti (děj milostný jako v romanu). Jg.

Romance, e, f., *píseň*, *báseň*, *v níž nějaká dobrodružná příhoda se vypravuje*. Rk. — **R.**, romanzo, národům romanským původně slula každá báseň složená v řeči národní (romanské), proti básním latinským; v jazyce španělském nazývány pak romancemi epicko-lyrické básně prostonárodní. V r-ci převládá živel výpravný, jest to báseň více epická, která vrcholí v rozvoji dějovém. Vypravujíc příběh sám sebou zajímavý, neobyčejný, jest hovornější od ballady a prodlévá ráda při podrobnostech děje a líčení. R. nebývá vždy rázu veselého, avšak i při smutném obsahu provívá ji dech smírné klidnosti. KB. 129. Vz tam více. Příklady: Zbyhoň a Jelen v Rkk., Horymírův skok, Heřman z Bubna (Macháčkův), Erbenův Poklad atd. Die Romanze. Vz více v S. N.

Romani, *Románi*, ův, m., národové příbuzní se starými Římany: Vlaši, Francouzi, Španělové, Portugalové, Rumuni atd. Tl., Rk. Vz S. N. Vz Romanský.

Romanie, e, f., skládá se z Valašska a Multanska. Tl. Vz S. N.

Romaník, *romániк*, a, m., der Romanschreiber. D.

Romanista, y, m., dle *Despota*, učenec, který se zvl. báďáním o právu římském zabývá; přívrženec učení církve římsko-katolické. S. N.

Romanopisec (*románopisec*), sce, m., der Romanschreiber. D.

Romanov, a, m., něm. Romanow, ves u Mšena. PL.

Romanský, *románský*. Vz Romani. R. jazyky, které z obecného jazyka latinského přirozeným rozvinutím vnitřním a částečným smíšením s jinými jazyky národními povstaly, zejména španělský a portugalský, franc. a provencalský, italský a rumunský. Vz S. N. R. sloh. Vz S. N., KP. I. 135., 139. — **R.**, *romanovský*, romanový (románový), romanhaft. D. Vz více v S. N.

Romantický, značí v poesii a v umění tolik, jako *středověký* naproti antickému. — **R.** epos, vz Poesie epická. — **R.**, *dobrodružný*, *na způsob romanu*, romantisch; *půvabný* (o krajině, kde se příjemně střídají hory, údolí, háje, pole, sady atd.), reizend, mahlerisch. Rk.

Romantičnost, **romantickost**, i, f., das Romantische. Jg.

Romantika, y, f., *soujem romantického*, die Romantik, der mittelalterliche Geschmack in Kunst und Literatur.

Romava, y, f., něm. Romau, ves u nové Bystřice. PL.

Rombičný. R. plocha. Rostl. Vz Rhombus.

Roměje, e, f. = *klín*, der Keil, zastr. Veleš.

Romon, u, m., slovin., *souhlas*, die Harmonie.

Romoniti, il, ění, *hučeti*, *hovořiti*, *repetiti*, *řehoniti*, plappern. Č., Us.; na Slov.: *po kapkách pršeti*.

Romot, a, m., Einöd, ves v Olomoucku. Mus.

Rompa, vz Pípa.

Romulit, *jazykem reptati*, *drmoliti*, plappern. Na Slov. Cf. Romoniti.

Romul-us, a, m. první král římský. Vz více v S. N.

Ron, u, m., na Slov., *ronění*, das Fallenlassen, Verschütten, Vergiessen. Ronem mu tekly slzy. Koll. R. hojných slz. Koll. — **R.**, zelina podobná jitrocelu.

Ronde, fr., rõnd, *kruh*, *chůze do kruhu*; *noční obchůzka důstojnická po strážích*, die Runde, der Rundgang, die Streifwache.

Rondeau (fr. rondó), *rondo*, it., menší báseň lyrická, jež skládá se z 13 iambických veršů o 10 a 11 slabikách; verše ty mají jen 2 rýmy a rozděleny jsou na 2 strofy pětiveršové, mezi nimiž jest menší strofa tříveršová; po této strofě, jakož i po 2. strofě pětiveršové, tedy na konci 8. a 13. verše opakují se refrainem první slova prvního verše první strofy pětiveršové, der Rundgesang, das Ringelgedicht, Ringellied. S. N. Vz příkl. ve Květech 1867. č. 11. — **R.** v hudbě. Vz S. N.

Rondel, u, m., *polookrouhlý výběžek hradby*, das Rondel, Rundwerk. Vz S. N.

Roniti, il, ěn, ění; ráněti, ěl, ěn, ění — *shazovati*, *činiti*, *aby padalo*, herunter schlagen, fallen machen. Vz Mkl. B. 449. — **abs.** Pták roní (pelichá). Kůň roní (zuby mu padají). Jelen roní (rohy mu padají). Had roní (svléká se). Us. — **co**: slzy. L. Jedna slza druhů ránia. Pís. slov. Cikáni slzy r-li. Tč. R. rosu, Thau ergiessen. Dch. Smutná lípa lupení své roní; Některá část paraboly naši na mnoze jiný význam roní. Sš. Bs. 60., L. 182. Cedr bílý roní prozračitou pryskyřici. Sš. Zj. 476. Růže květ roní. L. Ány slzy neuronil (nepustil, neprolil). Kom. Zronil jabko (udeřením shodil). Mor. Brt. — **kde**. Holubinka sedla na jabloni a tam (na jabloni) smutné žely roní. Sš. Bs. 58. — **co odkud**: ovoce se stromu. Plk. — **co nad kým**. Nad dcerou slzy roní. L. — **komu kudy**: Slzy mu ronily přes líce. Sych., **šp.** m.: Ronil slzy. Jg. — **jak, proč**. Proudem hvězdy roní trudy; Ten sad getsemanský smutkem slzy roní. Sš. Bs. 19., 77. (Hý.).

Ronklička, vz Rolnička. Us. u Poč. Kšá.

Rono = ráno. Sš. P. 197. u Pavlovic na Mor.

Ronouti, nl, utí, fliessen. — **odkud.** Div-li, že tok pláče s tebe rone? Sš. Bs. 192.
Ronov, a, m., sbořený hrad v saské Lužici. — **R**., Romburk, sbořený hrad v Litoměřicku. — **R**., sboř. hrad v Čáslavsku. — **R.,** město tamtéž. — **R**. *nový*, ves v Bolesl. Vz S. N., Tk. I. 202., IV. 739. — **R**., Ronau, ves u Přibislavi. — **R**., něm. Ronow, ves u Vel. Meziříčí na Mor. — **R.,** Oskřínek, ves u Křince.
Ronovec, vce, m., sboř. hrad v Čáslav. S. N.
Ronšperk, a, m., mě. v Plzeňsku. Vz S. N.
Ropěti, ěl, ění, triefen, rinnen (neosob.). Rk.
Ropice, ves v Těšínsku. Vz S. N.
Roponiti, il, ění = *chroupati, křoupati*, knorpeln. Št. N. 154. — **čím**: zuby. Č.
Ropot, u, m., das Getöse. Rk. Krušný r. hromu. Sš. Sm. bs. 104.
Ropouch, rapouch, rampouch, u, **ropoušek, rapoušek, rampoušek,** šku, m., *zmrzlý odkap*, der Eiszapfen. Jiní jest zmrzlá rosa, ropouch kapka stuhlá (zmrzlá). Kom. R. ledový. V. Jako ropouch stuhlý, Us., čistý. Dch. — **R.** = pucher.
Ropouší, n., die Eiszapfung.
Ropucha, y, f., na Slov., žába zemská, bufo, die Kröte. Jg. R. obecná, prašivice, b. vulgaris, bachratá, b. calamita, S. N., česneková, hnědá, křížová. Vz Schd. II. 489., 488., Frč. 315.
Ropuchokam, u, m., der Krötenstein, Bufonit. Šm.
Ropuka, y, f., cicuta virosa, der Wasseraptel.
Ropusník, a, m., *ještěr*. R. trnohlavý, phrynosoma orbiculare. Frč. 225.
Ropuší, Kröten-.
Rorate a *roraty*, f., *pobožnost adventní, mše sloužená před východem slunce*, od lat. *rorate*, kterým slovem se počíná. Byl na r-tech. Us.
Roratní písně, Roraten-. Vz S. N.
Rorejk, a, **roreje,** e, **rulich,** a, **rorejs, rorýs, rorejt, rorýt,** a, m., pták vlaštovkovitý, na Slov. *dešťovník*, u Nové Paky: *radavice*. (Hlr.). R. obecný, cypselus apus, die Mauerschwalbe. Frč. 358. Jestiť ta ženská rozsochatá jako rorejs. Us. u Petrovic. Dch. — Jg., V. Vz S. N., Schd. II. 449, Rolejk.
Rorynky, pl., f., zastr., *slabiny, slabizny*. Br., BO.
1. **Rosa, rosička, rosenka,** y, f., sraženina vodních par z ovzduší, která tvoří se v samém pobliží zemského povrchu jeví se ve způsobě kapalné na rostlinách a jiných věcech pod širým nebem postavených. Vz S. N. R., lit. rasa, der Thau, strind. rasa, der Saft. Hý. Der Thau. R. padá, napadla, Us., prší (dle domnění, že shůry jako déšť prší). Reš. Krůpěj rosy. Rosou zmoklý, zmočený. Reš. Jiní jest zmrzlá rosa. Kom. Jíti někam za rosy. Ros. Vyjdeme za rosy (z rána). T. Na ní (lípě) r. krapnatá. Sš. P. 313. Za rosy se dobře kosí. Tč. Kristus jedné v těch srdcích odpočívá, kteříž rosú ducha sv. od horkosti tělesné žádosti se vystřiehají. Hus. III. 34. Ležím já v rosičce studenej; Byla tě lúka zelená, po ní rosička krvavá; Kdo chodí po mém hrobě, bílú rosičku stírá?; Zašly ony až do prosa, co tam byla velká rosa; Studená rosenka tej noci padala; Nepřišla vlažička, jen malá rosička; Svoje bílé nožičky po rosičce brodí; Nech ti nenapadá studzenej rosičky; Půjdem na ňu, sesečem ju za rosenky z rána. Sš. P. 1., 27., 109., 151., 225., 327., 362. 510., 520. Rosa zelinu oblažuje. GR. Slabá r. proti mrazu. Č. To je jako r. (= málo; jakoby naplil). Němc. Toť je jen jako rosa (když o někom mnoho řečí; slunce zasvítí a rosa se ztratí. Vz Kleveta). Č. Vz Obláček. — **R.** *medová, sladká, nebeská* = sladké krůpěje na listech některých rostlin, der Honigthau. V. — **R.,** *rostlina*. R. nebeská (rosička, vodní rosička, rosná tráva, zblochan), festuca fluitans, der Himmelsthau; r. sluneční (sluneční bylina, rosička, rosnatka), drosera, der Sonnenthau; r., syntherisma, die Bluthirse: brvitá, rozestřelá, obecná. D., Presl. Vz Rosička, FB. 7., Slb. 165.
2. **Rosa,** lat. Sděliti někomu něco *sub rosa* = pod růží = tajně. Růže přišly nejprve r. 1552. darem z Italie do Anglicka a Německa. Z rozkazu papežova ozdobovaly se jimi tehdáž zpovědlnice jakožto znamením nejvěrnější mlčelivosti, odkudž podnes latinské pořekadlo mezi námi: sub rosa. Sr.
1. **Rosák,** u, m., len rosou n. deštěm močený, Flachs. Us.
2. **Rosák,** a, m., *veliká dešťovka*, der grosse Regenwurm. U Pís. Hrš., Kal.
Rosalia, e, f., jm. ženské značící tolik co Růžová, Růžokrásná.
Rosavka, y, f., bethauter Weg. Dch.
Rosci-us, a, m., jm. římské.
Roseč, e, něm. Rosetsch, ves u Jindř. Hrad., u Kunštatu na Mor., u Zeletavy na Mor., u Veliké Biteše v Jihlavsku, u Jihlavy. PL.
Rosejovice, dle Budějovice, Rosowitz, ves u Dobříše.
Roselith, u, m., halovec jednoklonný. Vz Bř. N. 138.
Rosení, n., das Thauen. R. lnu, Us., rud, das Rösten. Krok.
Rosený, rošený; *-en, a, o*, vom Thau benetzt. R. len. Us.
Rosepad, u, m., druh zeliny. Jád.
Rosetta, y, f., z fr., *růžička* (ze stužek n. okrasa z plechu atd.). Rosette, f. Rk. — **R.,** náčiní k broušení diamantů. Vz KP. III. 205. — *Rosetka*, v bot., skládá se z listů nahloučených, na všecky strany rozložených; nejčastěji přízemní ze zpodu lodyhy jako u jitrocelu. Čl. Kv. XXVI.
Rosice, dle Budějovice, ves u Chrasti a u Pardubic; městys v Brněnsku. Vz S. N. — **R.,** *lépe*: *rosnice*, der Laubfrosch. Us. Dch.
Rosička, y, f., digitaria, tráva. R. holá, panicum glabrum, krvavá, rosa, p. sanguinale, die Bluthirse. Čl. Kv. 100., FB. 7. — **R.,** něm. Rositschka, ves u Přibislavi, u Jindř. Hradce, u Kunštatu na Mor., u Dešné, u Kamenice n. L.; R. Hadravova, ves u Jindř. Hradce; R. dolní a horní, vsi u Bystřice v Brněnsku; R. panenská, Jungfrauen-. — **R.,** ves u Telče. PL. — **R**., *lépe:* rosnička, vz Rosnice. Us.

Rosinante, y, f., *herka, mrcha, stará kobyla* (don Quijotova). Rk.

Rositi, il, sen a šen, ení; *rosívati,* thauen, V.; *rosou močiti,* bethauen, rösten. — **abs.** Rosí — rosa padá. Us. Také o drobném dešti. Na Ostrav. Tč. — **co:** len. D. — **kde.** R. len **na** louce. Ml. — **co čím:** tvář, líce slzami r. L. Rád bych já to velké břímě nosil, rád bych pláčem stezku žití rosil. Sš. Bs. 179. — **se.** Rosí se = padá rosa, es thauet.

Rositý, thauig. Dch., Bern.

Rosivý, thauend, thauig. Dch., Krok.

Roskeruše — *oskeruše.* Tr.

Roslav m.: Rostislav. Bž. 48.

Rosmarin (rozmarin), u, **rosmarinek,** nku, **rosmarineček,** čku, m., **rosmarina,** y, f., z lat. ros marinus, rosa mořská, der Rosmarin. R. věnečný, r. officinalis; planý (rojovník). — Jg. Vz S. N., Schd. II. 290., *Rozmarin.*

Rosmarinový, Rosmarin-. R. koření, voda, věnec, keř. Us.

Rosňáček, čka, m. — rosnice. U Přerova. Bkř.

Rosňák, a, m., *trávní skokan,* der braungestreifte, essbare Grasfrosch. Us.

Rosnatka, y, f., drosera, der Sonnenthau, rostlina. R. měsíčitá, okrouhlolistá (rosička, rosnatka, rosa sluneční, bylina sluneční), vstoupavá, dlouholistá, krátkostvolná, kařelná, jednokvětá, nízká, okolíčnatá, krátkolistá, sífkovaná, čárkovitá, nitovitá, stříbaná, listnatá. Vz Rostl. 106., S. N., Slb. 646., Schd. II. 294.

Rosnatkolistý, listy jako rosnatka mající. Rostl.

Rosnatý, thauig, bethauet. R. růže. Víd. list. R. dech noci. Kká. S. 24.

Rosně — zarosené. Koll.

Rosní, Thau-. R. krůpěje, vláha. Zlob.

Rosnice, e, f., **rosnička,** *žabka.* R. obrovská, hyla palmata. Frč. 315. — **R.** *zelená (jiřice, jiříček, žába lísková),* hyla viridis, der Laub-, Baumfrosch; strakatá, h. fusca; modravá n. červená, h. tinctoria, rubra; dvoubarvá (nahoře modrá, dole žlutá), h. bicolor; veliká, h. maxima; bučící, h. boans. Jg. Vz S. N. — **R.** okrouhlolistá, drosera rotundifolia, rundblättriger Sonnenthau. Čl. 60. R. dlouholistá, d. longifolia, obvejčitá, d. obovata. Čl. Kv. 381., FB. 78., Schd. II. 487.

Rosník, u, m., *rosnatka,* drosella rorella, der Sonnenthau.

Rosnobýl, e, m., roridula, das Tropfkraut. Rostl.

Rosnolist, u, m., drosophyllum, der Sonnenthau. Rostl.

Rosný, *rosu mající,* thauig. Sprahlým hrdlem lzali rosnú trávu. Rkk. 52. Mhy rosné. Ráj. R. krůpěj. BO. Zazdvihneš mi nóšu rosnej trávy. Sš. P. 538. — **R.** *tráva, vodní rosička, zblochan,* festuca fluitans, das Mannagras. — **R.** kaše — z rosičky, der Mannabrei. V.

Rosočka, y, f., *lépe: rosoška.* Vz Rozsocha.

Rosodajný, *rosu dající,* thaugebend. L.

Rosocha, y, f., ves u Ústí nad Orl. PL.

Rosochatec, tce, m., ves u Něm. Brodu. PL.

Rosochy, něm. Rossoch, ves u Chlumce n. C.; ves u Bystřice v Brněnsku. PL.

Rosol, u, **rosolek,** lku, m., *slaná voda, ve které se ryby a maso nakládají.* R., příp. -олъ. Mkl. B. 111., das Salzwasser, die Salzbrühe, Salzlake, Lake. Máš tam rybičky z rosolu. Sš. P. 169. Do rosolu nakládati. Maso v rosolu naložené, nasolené. D. R. sleďový. V rosole býti = v nesnázi. V. — **R.,** *slaná voda n. jícha, ve které se ryby* atd. *vaří, hustá,* die Brühe, Sulze. R. z vařeného masa. R. rybí. V. Jí rybičky s r-lem. Sš. P. 172. — **R.,** *huspenina,* na Mor. také: *drkotina, kočičina.* Bkř. Die Gallerte. R. ananasový, kdoulový, malinový, kostní. Kh. — **R.,** *plesnivina* na víně a jiných věcech tekutých, plíseň, Kahm, m. — **R.,** *rostlina,* nostoc commune, rostl. z čeledi řas. Vz S. N. — **R.,** *přenesené.* Arcikníže odbyl legata dosti z r-la (= ledabylo, nevšímavě, krátce) a povrchně. Skl. IV. 315. Byl-li by pán nějak na prázdno povolán a z r-la, jakž se říká, odpraven, jak by s tím pán spokojen býti mohl, sami souditi můžete. Žer. 314.

Rosolení, n., das Sulzen.

Rosolený; *-en, a, o,* gesulzt.

Rosoličkář, e, m., der gerne Rosoglio trinkt, der Rosogliotrinker.

Rosoličkářka, y, f. Rosogliotrinkerin.

Rosolina, y, f., die Galatine; der Crême. Šp., Dch.

Rosoliti, il, en, ení, sulzen. Bern.

Rosolka, rosolička, y, f., na Slov. *rosoliš,* e, f. R., z it. rosoglio, a to z lat. ros solis, vlaská kořalka, Jg., růžová kořalka, Rosoli, Rosoglio, n., Rk. R. alkermesová, kmínová, řebíčková, skořicová atd. Kh. — Vz Mz. 297.

Rosolkář, e, **rosolník,** a, m., der Rosogliobrenner, -händler.

Rosolkářka, rosolnička, y, f., die Rosogliobrennerin, -händlerin. Us. Jg.

Rosolkový Rosoglio-.

Rosolnivka, y, f., tremella, druh houby. Rostl.

Rosolovatěti, ěl, ění, kahmig, sulzig werden. Vz Rosol.

Rosolovatosť, rosolovitosť, i, f., sulzige Beschaffenheit, der Kahm. — **R.,** *plíseň vína,* der Kahm, Schimmel.

Rosolovatý, rosolovitý, sulzig, vz Rosol. — **R.** *víno = plesnivé, křesovaté,* kahmig, schimmelig. V.

Rosolový. vz Rosol, sulzig, Sulz-. R. strava (maso, ryby do rosolu). L.

Rosomak, a, m., **rossomacha,** y, f., z rus., lat. gulo, šelma kunovitá, der Vielfrass. R. severní, g. borealis, žíhaný, g. vittalus, dobropředhorský, g. capensis. Vz S. N., Schd. II. 398., Frč. 390.

Rosomala, y, f. (cizí), altingia, rostl. sosnovitá.

Rosomaší, Vielfrass-. Vz Rosomak.

Rosoměr, u, m., der Thaumesser, Drosometer, Drososkop. Tpl.

Rosonosný, thaubringend. L.

Rosopastka, y, f., roemeria, rostl. makovitá.

Rosorodný, thauerzeugend.

Rosovati, vz Rositi.

Rosovice = Rosejovice.
Rosový, *z rosy, od rosy*, Thau-. R. perly, Us., med, Har. II. 111. (Vz Rosa 1), duha, len (rosený). D. — **R.** kaše z rosičky, der Schwadenbrei. Rohn.
Rospe = rozsype. — **co** Padne i rospe jahody. Št. N. 20.
Rospěráčky mluvjít = *žvástati*, plaudern. V již. Čech. Kts. Vz Rospěrák.
Rospěrák, a, m., *kdo se rozpírá, mnoho mluví*, der Schwätzer. V již. Čech. Kts.
Rosshaar, z něm., žíně. Šp.
Rosso antico, dalmatská červeň.
Rost, u, m. = *růst*, das Wachsen. Při trvání a r-u bouře. Šš. Sk. 284. — **R.**, *vše co roste*, wachsendes Wesen; opak: nerosty. Hmoty některé jmenujeme rosty. Krok. Člověk bytí s nerosty, cit s rosty, život se zvířaty, rozum s anděly společně má. Šš. Mr. 73. — Pr. chym.
Rostanec, nce, m., *s někým spolu vyrostlý*. My jsme byli -ci, chodili jsme spolu do školy. Us. Bern.
Rostanka, y, f., crescentia, der Kalabassenbaum. Šm.
Rostaní, n., *Rozstání*, něm. Rostein, ves u Plumlova na Mor. PL.
Rostárna, vz Rostírna.
Rostba, y, f., die Kultur, der Anbau. Rk.
Rostectvo, a, n., das Reich der organischen Körper. Prsl.
Rostejné, ého, n., něm. Rostein, ves u Golč. Jeníkova.
Rostení, n., das Wachsen. Sal. 104. 30.
Rostění, n. = rostba. Rk.
Rostenice, dle Budějovice, něm. Rostenitz, Rosternitz, ves u Výškova. PL.
Rosti, vz Růsti.
Rostící šťáva, keimfördernder Saft.
Rostidlo, a, n., der Röstapparat. R. k výrobě sladu vzduchové (pneumatické). Dch.
Rostinárna, y, f. = *sklenník*, slovo nové. Hk.
Rostírna, y, f., die Wachskammer zum Krystallisiren des Alauns. Šp.
Rostislav, a, m., jm. muž. Tk. I. 186.
Rostiti, il, štěn, ění, wachsen machen. **co**. Ovce vlnu rostí a skrblík se postí — pro jiného. Č. M. 56.
Rostivost, i, f., *moc rostění*, die Heilkraft (dass etwas wachse). Jg.
Rostivý, *který rostí*. R. mast, die Heilsalbe. Ros.
Rostlina, rostlinka, y, f., *cokoli roste, zrostlina, zvl. věc ze země rostoucí, strom, keř, bylina* atd. Jg. Das Gewächs, die Pflanze. R-ny jsou oživené ústrojné bytosti, kteréž nečijí aniž samovolně se pohybují. Vz S. N. R. má *kořen* s kořínky, *oddenek* (Wurzelstock), *lodyhu* (Stängel, u stromu: *kmen*, Stamm), *listy, květ*; kmen má *kůru, lýko, dřevo* a *dřeň* (Mark); nahoře rozvětvuje se kmen ve *větve* a *haluze* (*ratolesti*, Aeste u. Zweige). Pt. K rostlinám náležejí: stromy, keře, zeliny, řasy, houby, lišejníky, mechy, kapradiny a přesličky. Pt. — *Rostliny*: I. **prostoplátečné**: 1. *pryskyřníkovité* a) *s nažkami jednosemennými*: podléštka (jaterník modrý); jasanka (pohanina bílá); koniklec luční; orsej; pryskyřník prudký, litý n. litík; plamének bílý; b) *s měchýřky mnohosemennými*: čemeřice černá; blatouch n. žluťák n. máslový květ; pivoňka; oměj pravý č. šalamúnek; 2. *křížokvětné*: a) *se šešulkami*: kapusta zelná (jarmus n. kadeřávek, zelí hlávkové, broukev, karfiol n. květné zelí, brokoli); řepka (ř. olejná n. olejka, ř. ozimná, tuřín, kolník); řepa (ř. olejná n. řepák, vodnice n. okrouhlice, ř. letní a ozimná); hořčice rolní; řetkev; fijala žlutá (letní, zimní, řeřicha luční, česnáček); b) *se šešulinkami*: chudobinka jarní; kokoška n. pastuší tobolka; křen; řeřicha potoční; lnice; boryt; choulivka n. růže jerišská; c) *příbuzné*: α) *rýtovité*: reseda vonná; β) *mákovité*: laštovičník; mák zahradní n. opojný; mák vlčí; 3. *hvozdíkovité*: karafiat; kartouzek n. slzičky; knotovka smolná n. smolnička; ptačinec; 4. a) *slezovité*: slez lesní; ibišek n. ajbiš n. proskurník lékařský; bavlník bylinný; b) *příbuzné*: α) *čajovníkovité*: čajovník (s čajovníkem jest blízko příbuzna: kamelie); β) *lípovité*: lípa malolistá n. zimní, velkolistá; 5. *motýlokvětné* n. *luštinaté*: a) *luštiny jedlé*: hrách; čočka; fazol; bob sviňský; b) *pícní byliny*: jetel luční; vojtěška; ligrus n. vičenec; vikev setebná (ptačí, plotní); c) *jiné byliny motýlokvětné*: lecha jarní; čičorečka pestrá; komonice lékařská; ledenec obecný n. štírovník; d) *křoviny a stromy*: žanovec; čilimník obecný n. kozí jetel; trnovník n. akát; e) *příbuzné*: rohovník n. chlebík svatojanský; 6. *růžokvětné*: a) *mandloňovité*: α) *s peckovicí suchou, bezšťavnatou*: mandloň obecná; β) *se šťavnatou, hedvábně plstnatou peckovicí, plody jednotlivé, nestopkaté*: broskvoň, meruňka; γ) *s peckovicí ojíněnou, plody jednotlivými, stopkatými*: švestka, trnka; δ) *s peckovicí hladkou a lysou, plody v okolíčkách*: třešeň ptačí, višeň; ε) *s lysou peckovicí, plody v hroznech*: střemcha obecná; b) *jabloňovité*: hruška; jabloň; jeřáb; hloh; c) *růžovité*: růže šipková n. planá; maliník; ostružinník, jahodník lesní; mochna jarní; 7. *tučnicovité*: a) rozchodník ostrý n. tučný mužík, netřesk obecný; b) *příbuzné*: α) *lomikamenovité*: lomikámen vždy živý, β) *srstkovité*: srstka n. chlupatka n. angrešť; rybíz červený n. meruzalka; 8. *kaktovité*: nopál červcový; kaktus velekvětý; dyňucha obecná; 9. *okoličnaté*: a) *jedlé a kořenné*: mrkev; petržel; kmín; anýz; kopr; b) *jedovaté*: kozí pysk (petržel); bolehlav blámatý; rozpuk; c) *příbuzné*: α) *prodarovité*: břečťan; β) *dřínovité*; γ) *jmélovité*; 10. *jiné prostoplátečné*: a) *leknínovité*: leknín bílý; b) *violkovité*: violka vonná; v. trojbarevná n. maceška; c) *rosnicovité*: mucholapka; d) *třezalkovité*: třezalka; e) *pomorančovité*: citroník; pomoranč; f) *javorovité*: javor mléčnatý; g) *jírovcovité*: jírovec n. kaštan koňský; h) *révovité*: réva vinná; i) *řešetlákovité*: krušina; k) *routičkovité*: třemdava bílá; l) *kakostovité*: kakost n. čapí nosek luční; len; šťavel; netýkavka žlutá; m) *pupalkovité*: vrbobka úzkolistá: n) *kyprejovité*: kyprej obecný; o) *myrtovité*: myrta. — II. **Srostloplátečné**: 11. *prvosenkovité*: prvosenka n. podléštka jarní; brambořík (sviňský chléb); 12. *lilkovité*: a) *s plodem bobulovitým*: brambor (zemče);

potměchuť; rajské jablko; papřika (pepř červený); rulík; kustovnice; b) *s tobolkami*: blín černý, durman; tabák; 13. *drsnolisté*: plicník lékařský; pomněnka; hadinec; 14. *pyskaté*: bluchavka skvrnatá, mateří douška; šalvěj; lavandule; 15. *tlamaté*: hledík větší n. lví tlama; náprstník; divizna; rozrazil polní; podbílek; zarara; 15. *tykvicovité*: tykev; okurka; meloun; posed černý; 17. *vřesovité*: vřes; pěnišník srstnatý; borůvka; 18. *olivovité*; ptačí zob; šeřík n. bez modrý; oliva; jasan; 19. *mařinovité*: mařinka vonná; svízd; mařina barvířská; *příbuzné*: a) *kávovníkovité*: kávovník; b) *zimolezovité*: kalina; bez černý; kozí list; 20. *složnokvětné*: a) *paprskokvětné*: podběl; sedmikrása n. chudobka; heřmánek; řebříček; protěž bílý; slunečnice; b) *trubkokvětné*: chrpa n. modráček; bodlák obecný; lopucha; c) *jazykokvětné*: čekanka; pampeliška n. smetanka; kozí brada luční; locika; 21. *jiné srostloplátečné*: a) *jitrocelovité*: jitrocel kopinatý; b) *kozlíkovité*: kozlík lékařský n. baldrián; c) *zvonkovité*: zvonek broskvolistý; d) *hořcovité*: hořec; e) *brčálovité*: brčál; f) *svlačcovité*: svlačec polní; kokotice. — III. **Bezkorunné:** 22. *jehnědokvětné*: a) *vrbovité*: vrba; topol; b) *břízovité*: olše lepkavá: bříza; c) *habrovité*: habr; líska; d) *číškonosné*: dub; buk; kaštan jedlý; e) *ořešákovité*: ořešák n. vlaský ořech; 23. *kopřivovité*: kopřiva; konopě; chmel; 24. *morušovité*: moruše; chleboň; smokvoň n. fíkový stromek; *příbuzné*: a) *platanovité*: platan n. vodokleň východní; b) *jilmovité*: jilm; 25. *jiné bezkorunné*: a) *merlíkovité*: cvikla n. burák; špinat; b) *rdesnovité*: pohanka; šťovík; c) *pryšcovité*: pryšec chvojka; zimostráz; d) *vavřínovité*: vavřín n. bobkový strom; e) *lýkovcovité*: lýkovec n. vlčí pepř; f) *podražcovité*: kopytník. — IV. **Jednoděložné:** 26. *mečíkolisté*: a) *narcisovité*: podsněžník; b) *kosatcovité*: kosatec, šafrán; c) *agavovité*: agave; d) *ananasovité*: ananas; 27. *vstavačovité*: vstavač; střevičník n. pantoflíčky, vanilka; 28. *banány*: banán n. pisang; 29. *palmy*: a) *peřenolisté*: datlovník; rokosovník; b) *vějířnaté*: palma nízká; vějířovník obecný; 30. *palicokvětné*: aron blamatý; puškvorec; orobinec širolistý; 31. *lilijovité*: a) s *cibulemi* a *plody tobolkovitými*: tulipán; řebčík; lilie; hyacint; cibule; česněk; b) s *plazivými oddenky a plody bobulovitými*: konvalinka; chřest; vraní oko; c) *příbuzné*: α) *ocúnovité*: ocún; β) *sítinovité*: sítina; 32. *trávy*: a) s *květenstvím latovitým*: oves; proso; rýže; rákos; třtina; bambus; b) s *klasem na konci stébel*: žito n. réž; pšenice; ječmen; jílek; c) *s květenstvím dvojím, prášníkovým latnatým a pestíkovým palicovitým na též rostlině*: kukuřice; *příbuzné šáchorovité*: ostřice; skřípina. — V. **Nahosemenné:** 33. *jehličnaté*: a) *s dřevnatými šiškami*: smrk; jedle: modřín: sosna; kleč; pinie; limba; cypřiš; b) *s bobulemi n. jednotlivými zbobulenými semeny*: jalovec, tis. — VI. **Tajnosnubné** *cévnaté*: 34. *kapradiny*: osladič; kapraď; hasivka orličí; *příbuzné*: a) *přesličky*: přeslička; b) *plavuné*: plavuň. — VII. **Tajnosnubné** *bezcévné*: 35. *mechy*: rokyt tamaryškový; ploník; meřík; rašelinník; jatrovka; 36. *řasy*: a) *chaluhy mořské*: chaluha bublinatá a hroznatá; žabí vlas potoční; 37. *lišejníky*: lišejník plicní n. islandský; bradatý či bradač; tercovka zední; lišejník strupatý n. strupavka; 38. *houby*: a) *rouškaté*: muchomorka, ůhelka (pečárka n. žampion); liška jedlá; hřib; hubka zápalná; kyjanka žlutá n. kuřátka; smrž; b) *břichatky*: lanýž černý; pýchavka; paličkovice nachová; c) *plísně*: plíseň sivá; d) *rezy*: sněť obilní. Tedy hlavní rozdělení:

A) jevnosnubné (phanerogamae),
a) krytosemenné (angiospermae).
I. Dvouděložné (dicotyledoneae).
1. Prostoplátečné (eleutheropetalae).
2. Srostloplátečné (gamopetalae).
3. Bezkorunné (apetalae).
II. 4. Jednoděložné (monocotyledoneae).
b) 5. Nahosemenné (gymnospermae).
B) Tajnosnubné (cryptogamae).
6. Cévnaté (vasculares).
7. Bunečné (cellulares).

Čl. Vz tam více. Rostliny poskytují potravy, lihových nápojův, lahůdek, látky oděvné, barviva, staviva, paliva. Tl. — Vz S. N., KP. III. 397., Schd. II. XXIII. (Rejstř.).

Rostlinář, e, m., der Botaniker. Jg. — **R.**, *kniha* o rostlinách jednající, *herbář*, *bylinář*, das Pflanzen-, Kräuterbuch. Prsl.

Rostlinárna, y, f., das Treib-, Gewächshaus. Vz S. N.

Rostlinina, y, f., der Pflanzenstoff. Šm.

Rostliniště, ě, f., der Standort der Pflanze.

Rostlinnický, rostlinský, botanisch. Spisy obsahu r-kého. Rostl.

Rostlinnictví, n., *bylinářství*, die Pflanzenkunde, Botanik.

Rostlinník, a, m. = *rostlinář*.

Rostlinnost, i, f., das Pflanzenwesen, die Vegetabilität. Rostl.

Rostlinný, Pflanzen-. R. choroby, prsť, Rostl., sbírka, Mus., potrava, Kouble, anatomie (pitva), fibrin, chemie n. lučba, huspenina, klih, sliz, sýrovina, vlákno, zásady (alkalie). Nz.

Rostlinohalovce, řád nerostů tvárnosti nekovové, barvy a vrypu bílého n. žlutého, hráněných v soustavě čtvercové a jednoklonné. Vz S. N.

Rostlinonosný, pflanzentragend.

Rostlinopis, u, m., die Pflanzenkunde, -beschreibung. Vz Rostlinozpyt.

Rostlinopisec, sce, m., der Pflanzenbeschreiber.

Rostlinopisectví, n., die Phytographie Šm.

Rostlinopisný, pflanzenbeschreibend. R. článek. Us.

Rostlinopitva, y, f., die Pflanzenanatomie. Šm.

Rostlinotvar, u, m., die Pflanzenform. Vz Bř. N. 53.

Rostlinovina, y, f. = *rostlinina*.

Rostlinoznalec, lce, m., der Botaniker.

Rostlinoznalství, n., die Botanik. Rk.

Rostlinozpyt, u, m., *rostlinosloví*, *zpytování rostlinstva*, die Pflanzenerforschung. Vz S. N.

Rostlinozpytec, tce, m., der Botaniker.

Rostlinozvíře, ete, n., **rostlinoživok,** a, m., das Pflanzenthier. Jg.

Rostlinozvířecí, Pflanzenthier-. R. hmota, prvek. Rostl.

Rostlinoživočný = *rostlinozvířecí.* Rostl.

Rostlinoživok, vz Rostlinozvíře. Mus.

Rostlinství, n., die Pflanzennatur, -beschaffenheit, das Pflanzenwesen.

Rostlinstvo, a, n., die Pflanzen, das Pflanzenreich. Konbl. R., soujem všech rostlin nyní žijících i vymřelých. Vz S. N., Rostlina.

Rostlivý, *který roste,* wachsend, wachsbar. Zlob.

Rostlopesec, sce, m., odrůda psa pesce, canis isatis. Ssav. 232.

Rostlosť, i, f., grosser Wuchs.

Rostlý, *který rostl,* gewachsen. Víno lonského roku rostlé. — **kam.** Vousy má příliš do světa rostlé (v nepořádku). V Žamber. Dv. — **jak:** křivě. Dch. — **kde.** Drva vysokorostlá **v** hustotě (v hustém lese) **pod** skalů. Rkk. 19.

Rostnouti, vz Růsti.

Rostnutí, n., *rostení,* das Wachsen. Ros.

Rosto. Běda na rosto = nastojte! Na mor. Zlinsku. Brt.

Rostoky, vz Roztok.

Rostomilý, vz Roztomilý.

Rostopáčný, rostopášný = *prostopášný.* Na Mor. Hý.

Rostoucí, wachsend.

Rostovací káď, ve které se kamenec hlatí, das Wachsfass. Krok. II. 599.

Rostovlasatý, vz Prostovlasatý.

Rostral = rastral.

Rostropice, dle Budějovice, ves ve Slez. u Skoczówa. Vz S. N.

Rostu, vz Růsti.

Rošice, dle Budějovice, něm. Roschitz, ves u Jihlavy. PL.

Roškopov, a, m., ves u Nové Paky.

Roškvarky, vz Rozškvarek.

Rošovice, dle Budějovice, něm. Roschwitz, ves u Klášterce v Kadaňsku. PL.

Rošt, u, **roštec,** štce, **roštík,** u, **roštíček,** čku, m., z něm. Rost, železná mřížovina do kamen a pecí, aby k hořícímu palivu vzduch zezpod přicházeti a oheň rozněcovati mohl. Vz S. N. — **R.,** *nástroj, na němž se něco suší neb peče.* V. Na roště smažiti, sušiti, upéci. V. Viece Boha uctí, nežliby byl pečen na rošti, jako sv. Vavřinec. Hus. II. 150. R. ležatý. Nz. — **R.** plochý, der Planrost, pultový, Pultrost, stupňový, der Treppenrost. Bc. — **R.** *v stavitelství* = *rešt.* Starám já se starám, strča hlavu za trám, ručičky za rošt, to je moja starost. Sš. P. 682. R. jeblancový. Nz.

Roštec, štce, m., vz Rošt.

Roštěná, é, f. (pečeně), der Rostbraten.

Roštěnec, nce, m. = *roštěná.* Šm.

Roštění, n., něm. Roschtin, ves u Zdounek v Kroměřížsku. PL.

Roštěp, vz Rozstěp.

Roštéř, roštýř, e, m., kdo rudu roštuje, der Röster. V.

1. **Rošti,** n., *roždí, chrastí,* das Reisholz, Gestrippe. V., Jg. Vz Rozha. Gb. Hl. 99., 104.

2. **Rošti,** n., něm. Roschty, ves u Vamberka. PL.

Roštík, u, m., vz Rošt.

Roština, y, f., roští. Pl. — **R.,** *roštěná.* D.

Roštiště, ě, n., v hutn., das Rostbett. Šm.

Roštka, vz Rozha.

Roštování, n., z něm., pálení rudy s uhlím v hutích, das Rösten. Pr.

Roštovina, y, f., der Dampf o. Rauch, der aus den Schmelzhütten steigt.

Roštový, Rost-. R. pečeně = roštěná. D.

Roštyk, a, m., slaneček, der Pickelhäring, z něm. der rostige (eingesalzene) Häring. V.

Roštykovatý, *nasolený, v rosolu naložený,* eingepökelt. Reš. Vz Roštyk.

Rot, rtu, m. = *ret,* die Lippe. Na Slov. D.

1. **Rota,** y, f., *houf jakéhokoli lidu, zástup,* der Haufe, die Sippe, Gefolgschaft, Rotte. R. = sto vojákův; město rotou svou opanoval. V. Po rotách. Reš. Od Paška a jeho roty. Bart. 296. 18. Těch časů Vlaši na dvě roty rozděleni byli; jedni sluli Guelphi a druzí Gibellini. V. Protož nynie pase (ďábel) prelaty, kněžie a tu rotu hojně pravým chlebem, aby je zbavil druhého chleba; V toho Šimona rotě jsú kněžie, kteří jsú odpustky papežovy najali, aby peníze tržili. Hus. I. 329., 342. Ďábel a jeho rota. Hus. I. 280. Roty vojenské, vz v S. N.: Roty. R., dva vojáci za sebou stojící, spol. Dvě vedlé sebe stojící roty: dvojrota (dvojspol, das Rottenpaar); muž zadáka (Hintermann) nemající slove slepou rotou (blinde Rotte). Čsk. — **R.,** die Sekte. V. Kacíři všelijaké roty. Arch. III. 80. R. filosofů. Jel. Nadělali rot mezi křesťany. Chč. — **R.,** *nehoda,* das Unglück. Člověk ani neví, jaká r. se mu přihodí. U Rychn. Msk. — St. skl. III. 214. — **R.,** *slota, sběř,* die Rotte. R. zlodějská. J. tr. — Br., Cyr.

2. **Rota** (zastr.), *hudební nástroj strunný,* die Rotte. Proch.

3. **Rota, rúta,** y, f. (zastr.), *přísaha, formule přísahy,* die Eidesformel, der Schwur. Kn. rož., Pal. IV. 1. 25., Mkl. aL. 69. Odtud *porota.* Trojanští Řekové přísahali podlé roty jim vydané. Troj. 442. Oldřichovi rota vydána v tato slova. Půh. brn. 1417. Já chci, aby to řekl, jakož já tobě rotu vydám. Pass. 900. — Leg., Výb. I. 618. Vz Gl. 300.

Rotace, e, f., *pohyb točivý, kolotání,* die Rotation, Umdrehung, die Rundschwingung, der Umschwung, Umlauf. Vz Posloupnosť plodin.

Rotační pumpa, Rotationspumpe. Šk.

Rotalovice, dle Budějovice, Rottalowitz, ves u Holešova na Mor. PL.

Rotan, rotang, u, m., calamus nebo palmijuncus, druh palem rákosovitých. Vz S. N. R. dračí, calamus draco, der Drachenrotang o. die Rohrpalme. Cl. 141., Schd. II. 269.

Rotař, e, m., *rotník,* der Rottenstifter, Sektirer. Jg.

Rotařský = *rotnický,* Rottenstifter-. Jg.

Rotařstvo, a, n., *spiknutí,* die Rotterei, Sekte. D.

Rotba, y, f., das Fluchen. Šm.

Rotitel, e, m. = *rotař.* D.

Rotitelka, y, **rotitelkyně,** ě, f., die Rottenstifterin. Mach.

Rotiti, il, cen, cení = *klnouti, kleti*, fluchen, schimpfen; *roty činiti*, rotten, rottiren; *shromažďovati*, rotten, sammeln, aufwiegeln; *se* = *přísahati*, schwören; *bouřiti se*, sich rotten; *scházeti se, shromažďovati se*, sich versammeln. Jg. — **abs.** Ten tam zle rotí (kleje). Jg. — **koho.** Mé srdce se modlí zaň, ačkoliv ho rotí (proklíná) jazyk můj. Mark. Omyl. — **koho, se proti komu.** Židy proti Římanům rotiti. Plk. Jedni proti druhým se rotili. V. — **kde.** Kteříž v tom sboru rotili (roty činili). Br. — **se kdy mezi kým.** Po smrti otcově mezi sebou se rotili. Přík. k Cyr. — **k čemu:** k válce bouřiti, rotiti. Prot. 25. — **komu** = kleti. V Krkonš. Kb. — **na koho.** U Vysokého. Lng.

Rotmberk, a, m., byl hrad ve Smiřicku. Vz S. N.

Rotmistr, a, m., nad rotou vojáků postavený, der Rottmeister. V. Nejvyšší r-i a původové všeho nepokoje. Bart. 294. 39. — **R.,** *rotník*, der Sektenstifter. — **R.,** *buřič*, der Rottenmacher. Jg.

Rotně, *po rotách*, rottenweise. R. šli. Troj.

Rotní, Rotten-. R. tovaříš, der Rottengesell. Reš. — **R.,** *sektářský*, Sekten-, aufwieglerisch. Reš.

Rotnický = rotničí, Rottenstifter-, Sekten-. Jg. R. podloudnictví.

Rotnictví, n. = *rocení*, die Rottung. Jg.

Rotničí. Usmrcení sv. Václava byl skutek nejen osobní mezi Václavem a Boleslavem, nýbrž r-čí, pošlý z povstání strany proti straně. Pal. Radh. Vz Rotnický.

Rotník, a, m., *rotitel, bouřlivý*, der Rottenstifter. V. — **R.,** *kdo s rotníkem drží*, der Rottgesell. Ráj, Měst. bož. — **R.,** *sektář*, der Sektirer, Ketzer. V., Hus. I. 128. — **R.,** *kdo na rotu hraje*, der Kytharist. Vz Rota, 2. Veleš.

Rotný, *houfný*, rottenweise. R. schůzky. R. a hlúpé zvíře. Tkadl.

Rotšaud, a, m. Pod tu korúhev slušejí brnieři, jehláři, helméři, r-dové. Ž. Karl. IV.

Rotštein, a, m., byl hrad u Klokoče v Boleslavsku. Vz S. N.

Rotte, něm., vz Spolek, Rota.

Rotterdam, a, m., mě. v Holandsku. Vz S. N.

Rotulace, e, f., z lat., *řádné skládání spisův úředních*, das ordnungsmässige Zusammenheften schriftlicher Verhandlungen, die Rotulation.

Rotulovati, *skládati spisy*, Akten zusammenheften, rotuliren.

Rotul-us, u, m., svazek úředních spisů n. soudních řízení, též seznam listin v jednom fascikulu obsažených. Der Rotulus der Akten, Aktenstoss. S. N., J. tr.

Rotunda, y, f., lat., ve stavitelství každé okrouhlé stavení, das Rundgebäude, die Rotunde.

Roub, u, **roubek,** bku, **roubeček,** čku, m., *něco utatého, kolík*, der Pflock, *zvl. urubená větvička k štěpování*, das Pfropfreis, Satzholz, der Setzling. Mkl. B. 40., Ros. R. na pláň štěpovati n. rohovati. V. Rouby v proštip sázeti. Reš. Dobrý r. pláň kyselou změňuje v dobrý štěp. Boč. — *Roubek* (k háčkování), kulatý, oblý, ostrý. — **R.,** der Knebel, Bindnagel. Vz Roubík.

Roubanice, e, f., *sekanice, roubání*, das Hauen, Gehau. Jg.

Roubanín, a, m., něm. Robein, Raubanin, ves u Jevíčka na Mor.

Roubanina, y, f., *sekanina, seč*, die Metzelei, das Blutbad. L.

Roubati, vz Roubiti.

Roubčí, ího, m. = *roubný*. Jg.

Roubek, vz Roub a Rub.

Roubel, e, m., vz Roubík. Boč.

Roubelec, lce, m., der Griffel zum Schreiben, der Schieferstift. Šm.

Rouběň, bně, f. = *obruba, ohrada, srub*, der Brunnenkasten. Vký., D.

Roubenec, nce, m., lithospermum. Us. Jg.

Roubení, n., vz Roubiti, das Hauen, Hacken, Zimmern, die Zimmerung. R., podporování skály dřívím. KP. III. 69. — **R.,** *něco vroubeného*, das Gezimmer, Zimmerwerk. D. Dřevěná stavení až po střechu vystavěná slují r. Us. R. okolo studnic, rouběň, der Brunnenkasten. R. fošnové, der Bohlenschrott. Bc. Vz Ohlavně. — **R.,** *štěpování roubův*, das Pfropfen. — **R.,** *roubenina, lámanina, krupice*, die Grütze. R. ovesní. Jád., Sal. — **R.,** *bylina*. Jád.

Roubenina. y, f., *roubení, rouběň*, das Zimmerwerk. — **R.,** *roubení*, die Grütze. R. ovesná. V. — **R**, *polévka z krup*, die Schleimsuppe. D.

Roubenka, y, f. = *roubená studnice*, vz Roubený.

Roubený, *-en, a, o*, vz Roubiti, mit einer Brunneneinfassung versehen. Studýnka róbená voda v ní stodená; Studýnka róbená mezi vinohrady, pověz mně má milá či užíváš rady; Pod ním je louka zelená, nad ní studánka roubená. Sš. P. 286., 335., 754.

Roubicí, Hau-. R. sekera. Jg.

Roubíček, čka, m., měkkýš ploutvonožec. R. přepásaný, hyolites cinctus. Frč. 227.

Roubík, u, **roubíček,** čku, m. **R.,** *malý roub*, der Pfropfer. Na kmen r. vsaditi. Ms. o štěp. — **R.,** *kolík, kterým se zatahuje snop, roub*, u Třebíče: kňutel, z něm. Knittel. Gn. Der Knebel, Pflock, Sperrling. R. zastrčiti. D. R-kem snopy vázati. Pt. — **R.,** *dřevo, jímž se komu ústa svírají, aby nemluvil*, der Knebel. R. někomu do úst dáti. D. R-kem ústa rozvírati. Trip. — **R.,** *dřevo, kterým se lovecké plachty spojují*. Šp. — **R.,** *vše, co r-ku podobno, kolík*, der Pflock, Stab, die Stange. R. břidličný atd. Techn. R. pečetního vosku. Prm. r. 4. 165. Síra v roubících. Db. Vz Valach, Tkadlcovství.

Roubíkovati, roubíkem spojiti, zandati, knebeln. Šp.

Roubíkovitý, stangenförmig. Min. 18.

Roubíkový, Stangen-. R. síra. Prsl.

Roubitel, e, m. R. sítí, der Netzstricker. Dch. Vz Roubiti.

Roubiti (zastr. *rubiti*), il, en, ení; *roubnouti, rubnouti*, bnul a bl, ut, utí; *roubati, roubívati, roubávati* = *sekati*, hauen, hacken; *z trámů otesaných stavení pořádati*, zimmern, zusammensetzen; *rouby štěpovati*, pfropfen,

impfen, einschneiden; *obrubu dělati*, säumen; na vrub řezati, kerben. Jg. — **abs.** Kdo roubí a teše, na střechu si křeše. Č. M. 431. — **co:** strom (sekati), V., 2. štěpovati. Us. Jako když někdo roubá a štípá dřeva. Br. R. vazbu dříví, Br., chlív, stodolu, chalupu. Vz Roubení. R. punčochy, Techn., *lépe:* plésti. Jg. R. daně = rozepisovati, ausschreiben. Na Slov. Plk. Roubni ho = uhoď ho. Us. — **co kde:** dřevo v lese r. (sekati). Ms. pr. pr. R. **pod** zemí kořen. — **koho čím.** Mečem svým ji roubal (sekal). Lom. Nepřátele šavlemi r. Cyr. — **co odkud.** Tataři hlavy s nás roubati (sekati) budou. V. — **co kam: v** rozkol, **do** prokolu, do proštěpu, v proštíp, v prokol, do rozkolu, do celého rozkolu, do polovičního rozkolu. R. **za** kůru. Vz Roubování.

Roubl, u, m., vz Roub, roubík, der Knebel, Bindnagel. Olom. Sd.

Roublík, u, m. = *roubík* (k vázání snopů). Us. Kšá.

Roublovati, knebeln (von Garben), binden. Us. u Olom. Sd.

Roubný, *rozvrhující,* Repartirungs-. — **R.,** ého, m., *rozvrhovač,* der Repartirer. Jg.

Roubování, n. R. či šlechtění jest přenášení vzácných proutků (roubů) na pláně (zpodinu), aby dobré ovoce neslo. Vz S. N. Das Pfropfen, Impfen. Vz Roubiti. R. do rozkolu (proštěpu), do polorozkolu, do kůry, sedlování, r. do boku, do prýtů. Vz S. N., KP. III. 275., Schd. II. 187.

Roubovati, co: pláně. Us. Vz *Roubiti.*

Rouč, e, f., roučí víno. Vz Roučí.

Roučák, u, m., *roučí oves,* der Frühhaber. Puchm.

Rouče *(ruče),* komp. *roučeji* = *rychle,* schnell, rasch. V. — **R.** = *pěkně,* schön. Na Slov. Bern.

Rouček, čka, m., *kdo nemá ruky neb malou ruku má,* der Einhändige, die Kleinhand. Kos.

1. **Roučí** (zastr. *ručí*), komp. *roučejší* = *rychlý,* schnell, rasch. Vsedachu na ručie koně. Rkk. I rozluti se Luděk, rúčiem hlasem svola své voje. Rkk. 11. Koně silné a ručie jmiejechu. Troj. — **R.,** *raný,* frühzeitig, früh. R. hruška, V., ovoce, Kom., porod. Us. — R. víno slabé, jakubské (madelain noir), hedbávné (Seidentraube), lánské (Frühe von der Lahn). Šk. Vz Víno.

2. **Roučí,** n., *proutí.* Vinnice burgundským roučím vysázená. Hk.

Roučka, y, f., strsl. ręčьka, vz Ruka. R. na Slov. a na Mor. = *ručka*; b) *držadlo, násada,* der Griff, das Heft, die Handhabe. Jg. Kck. R. rádla, u kleští. Plk. — **R.,** dřevo u saní (jsou 4), jímž oplín k sanici připevněn jest, das Heft. Us. u Bělohr. — **R.,** ves u Vsetína na Mor.

Roučko, a, n. = *držadlo, ucho u koše, u hrnce,* der Henkel. Vz Roučka. V Bysterska. Sn., Kšá.

Rouditi = *burcovati.* V Krkonš. Kb.

Roudná, é, f., něm. Rauden, ves u Horšova Týna. PL.

Roudné, ého, n., byl hrad blízko Plzně. Vz S. N. — **R.,** něm. Roudna, ves u Soběslavi. — **R.,** něm. Randney, ves u Chabařovic.

1. **Roudnice,** e, f., vrch u Petrovic s rudou hlinou. Dch. — **R., roudník,** u, m., později: *hroudnice,* náčiní na rozpuštěnou tesařskou hrudku, das Schnürrfässchen. Us. Dch.

2. **Roudnice** (Rudnica), e, f., mě. v Čech. na úpatí Řípu, něm. Raudnitz. Vz více o něm v S. N. Vz také Mělník.

Roudnický, Raudnitzer.

Roudničan, a, m., der Bewohner von Raudnitz.

Roudníček, čka, m., něm. Raudniček, ves u Budina. PL.

Roudnička, y, f., ves u Král. Hradce. PL.

Roudník, vz Roudnice.

Roudníky, dle Dolany, ves u Chabařovic.

Roudný, ého, m., něm. Raudney, ves. u Hořkovic.

Rouh, u, m., prostor na poli lísami uzavřený, kde ovce přes noc se zavírají, aby jej ovčím trusem a močem pohnojily, der Pferch, die Pferche, das Pferchlager. Jg.

Rouhač, ruhač, e, m. Vz č (přípona). Der Spötter, Hohnsprecher, Schmäher, Lästerer, Gotteslästerer, Religionsspötter. Rouhačům jazyk vytažen bývá. Kom. Ruhač boží i slova jeho. V. Kacieře jsi s těmi židovskými ruhači potupila. Hus. II. 105. Za kacíře a ruhače ho odsoudili. V. R. a zlolající, vz Rb. 271.

Rouhačka, ruhačka, y, f., die Spötterin, Lästererin. D.

Rouhačný = *rouhavý,* lästernd, lästerlich.

Rouhačský, ruhačský, *rouhacký,* dem Lästerer eigen.

Rouhačství, ruhačství, rouhactví, n. = *rouhání,* die Lästerung.

Rouhání, n., *hanění, hanlivá slova, posměch,* die Lästerung, Schmachrede, der Hohn. Jg. R. proti Bohu. V. R. jména božího. Jel. R. v theologii = zneuctění Boha buď slovem neb posunami nebo písmem neb obrazy, die Gotteslästerung, blasphemia. Jest buď formalné n. materialné či věcné; buď prosté, einfach Gott entehrende G., blasphemia mere dehonestativa, aneb kacířské, häretisch, b. haereticalis, aneb zlořečivé, verwünschende o. verfluchende G., bl. imprecativa. MP. 119., Pkt. Ukazuje, že r. naň nepřipadá. Šš. Sk. 75. (Hý.). Židé hněvem, závistí a r-ím k smrti ho připravili; Prvým rúháním hřešili sú kněžie židovští řkúc, že pán Ježíš se rúhá a že jest hřiešný a svódce; Kterakž tedy nenie r. Boha tak od Boha poběhnúti a ďáblu se poddati?; Jest ještě jedno r., jenž jest hřiechu svého bránění řečí; Modlenie nesrdečné ústy jest posmievánie a r. božie; R. jest moci božské hanění; Ktož kolivěk die r. proti Bohu, zahyň; Třetie jest r., když to, což na samého Boha slušie, přidávají púhému stvořenie. Hus. I. 189., 224., 225., 228., 372., 392., 469., II. 377. R. se osobě zeměpána. J. tr. — Vz S. N.

Rouhatel, e, m., der Lästerer.

Rouhatelka, y, f., die Lästererin. Šš. P. 767.

Rouhati se, *rouhávati se* = *haněti,* lästern, tadeln, verspotten. R. se, strsl. ragati se, koř. ragъ, Mkl. B. 455., lit. rangoti. Mkl. aL. 98. — **abs.** Mnozí budú následovati jich smilstva, od nichž cesta pravdy bude rúhána. Hus. I. 469. — **se komu** = 1. *zlobivě proti někomu mluviti;* 2. *něčí slova n. hlas s posměchem opakovati,* Jemandens Worte und Stimme spöttisch nachmachen. V., Br., Dal. 141., J. tr. R. se Bohu. Ros. Nesjednává-li se srdce s ústy, netoliko nechváliš Boha, ale rúháš se neb posmieváš se Bohu; Poněvadž kněžie zlí tak se Bohu rúhají, má král mocí svú, řádem chvály božie mstě, kněží těch od hřiechuov potáhnúti; Jenž sú Krista nevinného potupili a jemu se rúhali; Lotr vise na kříži rúhal se spasiteli svému. Hus I. 307., 469., 472., II. 271. — **se komu kde.** Rúhali sú se (židé) Bohu na púšti mnějice, by jich Bóh nemohl nasytiti. Hus. II. 376. — **se komu čím, jak:** nepříkladným životem. Chč. 624. Třetím obyčejem rúhají se křesťanští kněžie řkúce, že svú mocí hřiechy odpúštějí. Hus. I. 225. — **kdy.** Též diem i o tanci, jímž v neděli Bohu se rúhají. Hus. II. 409. — **se nad kým** = **komu.** Ros., J. tr., T. — **se proti komu:** proti duchu svatému. Br.

Rouhavě, *rúhavě* (zastr.), *hanlivě,* lästerlich. R. se smáti, D., psáti. Štelc. Posměšně a r. berú v svá ústa božie jméno. Hus. I. 102.

Rouhavec, řuhavec, vce, m. = *rouhač.* Hus. I. 222., 226.

Rouhaviště, ě, n., der Lästerungsort. Č.

Rouhavosť, *rúhavost* (zastr.), i, f., *rouhání,* die Lästerung, Neigung zum Lästern. Ros., Sych.

Rouhavý, *rúhavý* (zastr.), *kdo se rád rouhá,* lästernd, lästerlich, schimpfend, Läster-, höhnisch, gotteslästerlich. R. slova, člověk, jazyk. Ros. R. věci mluviti. Br. R. kacíř, Kom., pochlebenství, kněžie. Hus. I. 393., II. 105.

Rouhovati, *pole ovcemi hnojiti,* pferchen. Vz Rouh. Hnojiti. D.

Roucha (zastr. *rúcha*), **rouška, rúška,** y, **rušice,** e, f., *plátěný šat k vytírání hlavy aneb k nějakému zastírání,* das Tuch, Fürtuch, Zeug. Vz Rócha. Ros. Aniž tajemná rouška ta podnes odhalena jest. Sš. Sk. 20. A ještě hůře, že jich (kněží) hace jsú čistějšie než rúšky, na nichž božie tělo leží. Hus. II. 66. Roucha potní. V. Nohy umýval, čistou rouchou utíral. V. Procedě skrze roušku. Jád. — **R.** *k zastření hlavy,* der Schleier. V., Kom. Rouškou zastříti. D. Rouškou zakryla líce. Sych. Vezmi r-ku a zavij se. Sš. P. 3. Chodí on v roušce, ona v kukle. Mus.

Rouchnouti, *řouchnouti,* chnul a chl, utí, *rouchati* = *udeřiti, bouchati,* schlagen. — **čím.** Ve vých. Čech. a na Mor. Kšá., Mtl. Vz Hrochati.

Roucho, a, n., o původu vz Mz. 71., Mkl. aL. 173., B. 22. **R.** = *oděv, šat,* der Anzug, das Gewand, Kleid. V. R. odévací, V., slabé, tuhé (těsné), ženské, k zastření (v lázni), Kom., smutné, kněžské, V., huňaté, Aqu., knížecí, královské, Ros., spodní, svrchní, mešné (vz Mešní), Hus., D., kožichem podšité, V., sváteční, škaredé, Br., šarlatové, Flav., vlhké n. mokré (přiléhající), volné, řasnaté. Vz S. N. R. kající, das Büsserhemd. Dch. Má (vdova) vzíti peníze, své rúcho chodicí a ložní, na kterémž s svým mužem léhala a sedala; Otec dlužen jest synóm dáti všeho statku pravý díl, buď na čem buď, kromě sedění má napřed do života, věno ženy své, rúcho ložní a klenoty, což po ženě vzal. O. z D. Přivieže-li kto oheň v lóno své i zdali r. jeho nebude hořeti?; Běda těm, kteří pyšné r. pro chlúbu nosie, kteří je divně střiehají. Hus. I. 276., II. 18. Ctnosti jsú rúcho duše a r. světlé, jako zase hřiechové jsú rúcho temnosti; Ač před viděním lidským v rúchu biskupském zdá se, by se stkvěl, již před božíma očima kněžstvie zbaven jest; Pod rúchem ovčím jsú vlcie hltaví, jimž nevinný beránek v dole pod nimi vodu kalí; Oblec se rúchem oslavy své, Jerusaleme, město svaté; Pro samu marnú chválu drahého rúcha lidé pilni jsú; Nižádný nechce tu v rúcho drahé býti oblečen, kdežby od lidí nebyl vidien. Hus. I. 122., 183., 208., II. 5., 240. Roucho krojem lepým (instr. jakosti). Št. Choď vždy v krásném rúše. Smil v. 841. R. na sobě míti. Br. R. s někoho svléci, V., obléci v roucho někoho. Us. Odín byl mešním rouchem. Dvě kron. Často pod chatrným rouchem tají se moudrosť. Cizie rúcho jako plsť dráti. Smil. Mol v drahém rouše, živá ryba na suše atd. Vz Mol. — Vz Oděv. — **R.,** *ovčí kožka, košilka zrozeněte,* die Wasserhaut, das Schafhäutchen. Ja. *Rouško, u hub mázdra klobouk potahující.* Rostl.

Rouchovany, dle Dolany, městys v Znojemsku. S. N.

Řoukati se (o svini) = *boukati se, běhati se,* läufig sein. — **abs.** Naše svině se řouká. Us. na Mor. Hý.

Rouleau (fr., ruló), *válec, obvinec,* Rk., svinovací n. spouštěcí záslona v okně, die Rolle, der Rollvorhang.

Roulette (fr., rulet), obyč. *ruleta, roleta, kolečko u nohou židlic, stolův* atd., Rollrädchen; *malý dětský vozík o 3 kolách; druh hazardní hry,* ein Glückspiel mit Kugeln. Vz S. N.

Roumný, *rumný* = červený, vypasený, zastr.

Rouna (rúna), der Weg zwischen den Abtheilungen des Weingartens, dann der Rain zwischen den Weingärten, z něm. Rune, Rinne, der Einschnitt in der Erde, im Holze. Gl. 301. Do vinohradův a rúnami skrze ně choditi nemají. Gl. exc. Na Slov. Hz.

Rounatý, *rouní, rounný, rouno mající, vlnatý,* wollig, Fliess-. Rouní kůže. Zlob. Skopec rounatý. Ráj.

Rounek, nka, m. R. nový a starý, Neu-, Alt-Rounek, vsi u Jihlavy.

Rouno, a, n. = *vlna, zvl. vlna s koží ještě spojená.* Koř. rů, příp. -no. Mkl. B. 116., aL. 173. Sr. Rváti. Die Wolle, das Fliess, Vliess. Ovčí r. a vlčí srdce. Č. M. 41. Berana po rounu poznáš. Prov. R. ovčí. Štelc. — *Zlaté rouno,* das goldene Flies. V. V Kolchidě byl jmín beran se zlatým rounem, jehož Iason

dobyl. Troj. I. 1. — Řád zlatého rouna. J. tr. Rytíř zlatého rouna. Ros. Vz S. N. — **R.**, *pýří na bradě*, die Milchhaare. L.

Rounobílý, weisswollig. Koll.

Rounovatý, mit Wolle bedeckt, wollig.

Rounový, Vliess-. Ros.

Roup (zastr. rup), u, m., *housenka čili zelený červ*, eruca, der Krautwurm. — **R.**, *pupa*, eingesponnenes Insekt, die Pupe. Us. Ros. — *Roupy*, *červi*, *hlísty*, v žaludku a v částce střev zvl. druh oxyuris vermicularis, der Madenwurm, *srnice*. Také některé druhy střevních červův u dobytka, nejvíce u koní. Chřen dáti v ovse koni zobati nebo jinému bravu, všichni rupy i červie zemrú. Jád. — Vz S. N., Frč. 71. — **R.**, *střeček*, *ovad*, *hovadnice*, *hovadí moucha*, tabanus, die Bremse, Rossbremse. Střečkem (roupem) pobodnuté dobytče střečkuje. Kom. — *Přeneseno*. Roupy míti (nepokojným býti). Má roupy (neposeda). D. Ten neposeda má roupy v paní mandě. Sych. Píchají ho roupy. D. Někomu roupy vzíti, vybrati. Vz Výprask. Roupy v hlavě míti (třeštiti). V. — Vz Červ.

Roupa, y, f. = *úborek*. U Sedlčan. L. Šbk. Vz Pucher.

Roupec, pce, m. R. rezavý, sršňový, asilus crabroniformis, dvoukřídlý členovec. Frč. 158.

Roupí, n., das Wurmholz. Puchm.

Roupice, e, f. R. trouchová, enchytraeus vermicularis, červ. Frč. 78.

Roupník, u, m., orsej jarní, ficaria verna, das Feigwarzenkraut, der Schmergel. Rostl.

Roupov, a, m., ves v Přešticku. Vz S. N.

Roupový. R. koření. Vz Roup. Kom. Raupen-, Würmer-.

Roura (na Slov. rúra), **rourka, rourečka**, y, f. = *cev*, *trouba*, die Röhre. R. vodná, lépe: trouba. Jg. Vodu rourami n. po rourách někam vésti. Zlob. R. plynová. Us. R. střeňová (v rostlinách na střeň), die Markröhre. Rostl. R. Bellocqova (rozkládací), vz Nástroj ranlékařský; r. jicnová francouzská, anglická, r. pro děti; vz Nástroje k operacím v ústech; r. děložní (Mutterrohr) cínová, pružná, s násadcem rohovým; r. dvojitá k ukrucování polypů hrtánových, vz Nástroje na polypy; r. Bellocqova (na uši), Itardova, r. konversační (s nálevkou rohovou), vz Nástroj na uši. Cn. R. vystěrací nad vystěrací kádí (již se šrot do kádi pouští), der Malztrichter; scezovací, die Abläuterungsröhre. Suk. R. teploměrná. Stč. Alg. 150. R. odvodicí, ssací, zdvihací u pumpy, stříkací u stříkačky, vz KP. II. 403. R-ry po-, přeložiti. Us. Dch. — **R.**, *kašna*, *cisterna*, der Röhrkasten. Ze čtyr trub teče voda do roury. Zlob. Svatého Jiří obraz z mědi nad rourou na hradě pražském postaviti kázal. Háj. — **R.**, *holeň*, das Schienbein. Na Slov.

Rourař, e, m. = rourník.

Rourejš, e, m., solenostoma, druh ryby. Krok. I. d. 106.

Rouřiny, pl., f., die Sichterhöhle (im Deichbau). Šm.

Rournatec, tce, m. R. chvostnatý, serpula contortuplicata, červ. Frč. 78.

Rournatělec, lce, m. R. záhadný, magilus antiquus, měkkýš břichonožec. Frč. 239.

Rournatka, y, f., nálevník. R. kulová, podophrya fixa, obecná, actineta mistacina, stromkovitá, dendrocometes paradoxus. Frč. 21., 22.

Rournatý, Röhren-. R-tí, die Rohrquallen.

Rourní, Röhr-. R. stříkačka, Ros., voda, D., věže (kterými po trubách voda do města se vede). V.

Rournice, e, f., das Kühlfass beim Destilliren. L.

Rourník, a, m., vodák, pumpař, der Röhren-, Pumpenmacher. V.

Rourovitý, röhrenförmig, röhrig. Us. Tč.

Rourovka, y, f., tubulina, rostl. pýchavkovitá. Rostl.

Rourovod, u, m., die Röhrenleitung. Šp. Vz Potrubí.

Rourový, Röhr-. R. kašna, trouba, voda. Zlob.

Rourožábrý. R. plžové, siphonobranchia. Krok. II. 124.

Rouroživec, lce, m., **rouroživka**, y, f., tubularia, der Haarköcher, das Seevenushaar.

Rous, u, **rousek**, sku, m., pl. *rousy*, *peří u noh ptačích* ku př. holubích, Hosen. Ten holub má veliké rousy. Ros. — **R.**, *pel* v košíčku včelím (na zadní noze) stlačený. Lš. — **R.**, *dlouhé chlupy na koňských nohách*, Haarzotte, f. Us. — Vz Mz. 297.

Rousáč, e, **rousáček**, čka, m., **rousáče**, ete, n., *kdo se brodí*, *rousá*, *courá*. — **R.**, *kdo rousky nosí*, der Fransenhosen trägt.

Rousanka, y, f., ein behostes Mädchen. Šm. Vz Rousáč.

Rousati se v čem: v trávě (v rose se plahočiti, sich im Thau nass machen). Us. Dch.

Rousatý, vz Rousný.

Rousek, vz Rous.

Rousinky = *rousky*. Šm.

Rousinov, a, m. R. nový, Neu-Raussnitz, městys v Slavkovsku na Mor. Vz S. N. — **R.** *starý*, *Rousinovec*, vce, m. (Hý.), ves u R. nového. — **R.**, něm. Raussinow, ves 1. u Benešova v Budějovsku, 2. u Vys. Mýta, 3. u Rokycan. PL.

Rousko, a, n., něm. Rausko, ves u Nov. Jičína na Mor. PL.

Rousky, pl., m = *rousy*, vz Rous. — **R.**, *kalhoty* bílé buď s třepením, buď s krajkovým neb vyšívaným okružím, Hosen mit Fransen o. Tatzeln. Us. Dch.

Rousmírov, a, m., něm., Rausmirau, ves u Vel. Mezeříčí. PL.

Rousnáč, e, m., *druh bažantů*, phasianus crispus, das Straubhuhn. D.

Rousnačka, y, f., die Wollfussbiene. Šm.

Rousňák, a, m., strix noctua, rauhfüssiger Nachtkauz. Pdy. — **R.**, *sněžník*, *skřemenáč*, *sněhule* (Šm.), lagopus, das Holz-, Schneehuhn. Linn.

Rousnatěti, vz Rousněti.

Rousnatost, i, f., die Straubigkeit, Rauhfüssigkeit, Behostheit. Šm., Jg.

Rousnatý, vz Rousný.

Rousněti, ěl, ění, straubig, struppig werden. Holub r-í. Vz Rous.

Rousniti, il, ěn, ění, straubig, struppig machen. — **co**.

Rousnost, i, f. = *rousnatost*.

Rousný, rousnatý, rousatý, rousý, *kdo má rousy, čapatý, kosmatý,* feder-, rauhfüssig, geraupert, gehost, straubig, mit härichten Füssen. R. holub, slepice. Ros. Chodí co rousný holub (nohama od sebe). Ros. R. holoubek na ledě stojí. Sš. P. 400.

Rousovatosť, rousovitosť, i, f. = *rousnatosť.*

Rousovatý, rousovitý, *mnoho rousů mající, rousnatý,* behost, struppig. Ros.

Rousovice, dle Budějovice, Rausowitz, ves u Mělníka. PL.

Rouš, e, m., z něm. Rausch, *opilosť, podnapilosť, mach, opice.* Vyspati se z rouše. D. R. míti. D. — Bude o to divný r. (dranice a nesnáze). Vz Nesnáze. Č. Der Lärm, das Gereisse. — **R.,** *stejná barva.* Ta dvě hřîbata jdou dobře do rouše. Us. Dch.

Roušečnice, e, f., die Schleiermacherin. Půh. 1520. Lidě (= Ludmile), r-ci z Prahy. Gl. 301.

Roušečník, a, m., der Schleiermacher. V Jg. chybně: *roušenik.* Gl. 301.

Roušina, y, f., *proutí vrbové ku pletení košů připravené,* Weidenruthen zum Flechten. Us. Dch., Šm.

Roušiti = *píti,* trinken. — **kde: v** hospodě. Ros. — **se:** *rouš dostávati,* Rausch bekommen, berauscht werden. Již se mi hlava rouší, Ros.; 2. *hoditi se k něčemu,* passen. Karta se mu rouší (má stejnou barvu). Ros. — **se k čemu.** Ta postel se k tomu pokoji nerouší. Us. u Buděj.

Rouška, vz Roucha.

Rouškář, e, m., der Schleiermacher, -händler. Jg.

Rouškářka, y, f., die Schleiermacherin, -händlerin. Jg.

Rouško, vz Roucho.

Rouškolup, u, m., hymenophyllum, Hautfarren, m. Šm.

Rouškonosné houby, hymenomycetes: kloboukaté, pileati, kuřátkovité, clavarici, smržovité, discophori, rosolovkovité, tremellinae. Vz S. N.

Rouškoústý. Příroda r-á rodí poupátka, anaž mžikem rozkvetou. Tč. exc.

Rouškový, Schleier-. R. plátno.

Roušnice, e, f. = *rouškářka.* V. — **R.,** *schrána na roucha,* die Kleiderkammer.

Roušník, a, m. = *rouškář.* Ros.

Roušníkář, e, m. = *roušník.* Rohn.

Roušný, od *rouš* = *opilý, podnapilý,* berauscht. Us. na Mor. Hý. — **R.,** od rouchy. R. komora, die Kleiderkammer.

Rouštice, e, f., das Schleierchen. Boč. ms. 1542.

Routa (zastr. ruta), **routka, routička,** y, f., rostlina, ruta, die Raute. R. obecná n. vonná n. lesní, r. graveolens, die gemeine R. Čl. Kv. 327., FB. 87., Slb. 637. — **R.** *zední, pozední,* r. muraria, die Mauerraute. Čl. Kv. 75., FB. 2. R. roste v rozsedlinách skal neb zdí. Us. Tč. — **R.** *kozí,* galega officinalis, die Geissraute. — **R.** *turecká* n. *planá,* peganum harmala. — **R.** *domácí* n. *zahradní,* ruta hortensis. V., Jg. Vz Routička.

Route (fr., rut), *cesta, směr cesty* n. *plavby; výkaz cesty* n. *plavby,* der Weg, Reiseweg, die Strasse, die Richtung o. der Ausweis der Reise.

Routek, tku, m., der Doppelschuh (beim Tuchwerk). Šm.

Routěný = *routový.*

Routi, ruji, ul, ut, utí = *rváti, trhati,* reissen, raufen. — **co, koho.** Bijte ho, rujte ho, do žaláře ve tmu saďte, ať nás neučí. Hus. II. 80. I počali křičeti, že šilhavého rují. NB. Tč. R. si vlasy. V. Vlk vlka neruje. Prov. — **koho za co:** za vlasy. Us. — **kam: v** hlavu někoho r. St. skl. — **se** = *rváti se,* zastr. Jir.

Routička, y, f., vz Routa. — **R.,** rostlina, fumaria, *zemědým,* der Erdrauch. R. robánkatá, f. rostellata, lékařská, f. officinalis, drobnokvětá, f. Vaillantii, stopkatá, f. Schleicherii. FB. 72., Slb. 656., Schd. II. 312.

Routičkolistý, *mající listy jako routa,* rauteblättrig. R. pryskyřník, ranunculus fumariaefolius. Rostl.

Routina, y, f., die Runse (Schuttlavine). Dch.

Routine (fr., rutin), *rutina, obratnosť, zkušenosť, zběhlosť,* die Fertigkeit, Geschicklichkeit, Geläufigkeit. Rk.

Routiti, *hroutiti,* il, cen, ení; *rouceti* (na Slov. *roucati*), *řítiti, bořiti.* R., strsl. ratiti (jacere) vedlé rjutiti, řítiti, pol. rzucić. Mkl. aL. 99. Werfen, stürzen. — **co:** dům, zeď. Us. na Mor. — **se.** Podlaha se routí, že jest z syrových prken (borti se). Sych. — **se odkud.** Potok se skály se routí. Na Slov.

Routka, y, f., *žlutucha,* thalictrum, die Wiesenraute. Slb. 680.

Routník, u, m., die Raute, rhombus. Krok. I. b. 93.

Routovitý, rautenförmig. R. rostliny. Rostl., Schd. II. 295. R., kosníkovitý, kosočtverečný list, kosočtverci či rhombu podobný. Čl. Kv. XXI.

Routový, Rauten-. R. věnec, D., listy, voda, olej. Bern., Ras. R. koruna a věnec v heraldice. Vz S. N.

Roužátko, a, n., *lépe:* rozžehátko, das Zündhölzel. Us. Šm.

Rouže = *růže.* Mor.

Roužnouti, *rožnouti* = rozžžíci. Us. u Plzně a v Písecku. Rs., Dšk.

Rov, u, **rovek,** vku, **rovec,** vce, **roveček,** čku, m. Rov od ru (rýti), *u* v *ov,* vz U, Ht., Gb. Hl. 145. — **R.,** *hrob,* das Grab. Kat. 1968., 2047., 3038., Výb. I. 196. Tělo v rov vložiti; kámen na rov vložiti. Mus. 1851. 3. 38. V tom rovu ji pochovejte. St. skl. Do rova vložiti. St. skl. Plačíce nad rovy mrtvých. BO. Kdě mój otčík milý? zahřeben v rovečce. Rkk. 65. — **R.,** *mohyla,* das Grab, der Grabeshügel. Učiň mi tak vysoký rov, jenžby uzřel ves Chýnov. Dal. 32. Nový r. (monumentum novum). ZN. — **R.,** v horn., die Räsche, fr. franchée. Vz Roviti. Hř. 70.

Rováš, e, **rovášek,** šku, m., na Mor. a na Slov. = *vrub,* das Kerbholz. Píti na něči r. Baiz. Na r. nařezati, dáti. — Vz Rabuš.

Rovec, vz Rov.

Rovečín, a, m., Rowetschin, ves u Boskovic na Mor.

Roven, vz Rovný.

1. **Roveň**, vně, f., *rovina*, die Ebene. Kat. 2764., Br. Na jedné krásné rovni vojensky se položil. Pass. 824. Cesta jde po rovni. Na Ostrav. Tč. Srny a jelenové v rovni a v blatinách neradi ostávají. Hus. II. 28. Na velikých rovněch pastviště jich. BO. Za Opavů na rovni, vytočil se na koni. Sš. P. 85. R. mezi dvěma rohy (údolí). V. Po rovni choditi. Br. Na rovni se valně položichu; zde potka s chlumа v rovniu. Rkk. Proč na rovně klesáš? Jel. — **Rovně**, ě, **roveň**, vně, m. a f. = *rovný*, *rovná někomu*, seines Gleichen. Strsl. ravьnь, příp. -ь. Mkl. B. 55., 59. Činil se ve všem Bohu rovně. St. skl. Vrána vedlé vrány sedá, jeden druhému roveň hledá. Prov. Roveň **nám** se býti praví. Sych. V bohatství jest mu roveň. V. Jemuž na světě rovně není. St. skl. Nebo jí neroveň bieše. Dal. Kto je pyšného srdce, ani by chtěl rovně mieti; Každý hledaj, aby pojal rovni svů (k manželstvu); Rovniem svým protiví sě i vyšším sebe. St. N. 120., 45., 159. Měščenín neb sedlák můž prodati své rovni a vložiti. Tov. 67. Tak veliký kolec bieše, že mu v zemi rovnie nebieše. Dal. Ty si mi nie roveň. Mt. S. A já tobě na statku nésu roveň, na poctivosť sem ti rovná. Sš. P. 212. Krávy, že jim nebylo roveň. Us. u Chocerad. Vk. Jemu v celé krajině žádný roveň není. Nár. pís. Tč. On nemá sobě rovně. Us. Dch. Protož najlepšie učenie bylo by mně i mým rovněm nestřepěti k časným věcem . . .; Pane, sluha tvój chce býti tobě roveň; Hřiech smrtelný jest záviesť, když jest člověk pyšný a nechce sobě míti rovni. Hus. I. 62., 157., III. 179. Budete-li chtíti naše rovnie býti (similes nostri); Nenie mi rovně v uměnie čarovánie; Nenie mu rovně na zemi; Súdí se syn člověčí s svů rovní. BO. Tobě rovně nenie. Bj. Mimo jiné své rovně. M. Ver jej nemá roveň stolica zvolenská. Ht. Sl. ml. 227. Když to sami mluvite, žeť mi osovně ve všech zemiech nenie rovné. Kat. 392. Pohanu nesluší za roveň býti křesťanu. Dal. 40. — Gb. píše v Listech filolog. a paedag. 1879. 50. o věci takto: Vedlé *roveň*, *rovna*, *rovno* bylo staročeské subst. *rovně* = aequalis, rodu mužského i ženského a skloňováno pravidelně dle *Duše*. Na př. sg. nom.: *rovně*: Hospodine, kto jest rownye tobě. Žalt. klem. 236. Kto jest rownye tvój. Ib. 70 a. Že jemu nenie ižádný rownye. Ráj duše 13. Na všem světě ty časy nikdě jiej (sv. Kateřině) nebyla rownye. Kat. 8. — Sg. gt. *rovně*. Neb jsú i v zlosti rozličná pokolenie, ale této zvěři zlosti (sg. dat.) nenie rovně. St. N. 158. Mluvite, žeť mi nenie rownie. Kat. 25. — Sg. dat. *rovni*. Všeliký tvor vine se k své rovni. Br. (Jg.). — Sg. akk. *rovni*. I světské panny bylyť by v božiem požehnání, bohabojně čekajíc, až by Buoh i nahodil rovni k manželstvu, kohož ráčí. St. N. 7. (Ib. 45., 121.). — Sg. instr. *rovniu*, *rovní*. Syn člověčí s svou rovní. Ctib. (Jg.). — Pl. gt. *rovní*. Když kto nechodí v drahém rúše podlé svých rowny. St. Uč. 91. a. Ktož jest taký rytieř božie, tomu nenie těžko trpěti s sebú svých rowny neb vyšších sebe Ib. 89. b. — Pl. dat. *rovniem*. Zvěř i roby má, jimiž rovniem svým protiví se i vyšším sebe. St. N. 159. — Pl. akk. *rovně*. Když to dítě do školy dáno, tu nade vše své rownye prospěl. Pass. 328. (Druh) nad své rownye vždy tiehne. St. Uč. 90. a. (Ib. 89. b.). — Při mnohých ja- kmenech odsouvá se časem koncová samohláska v nom. a akkus. sg., na př. nom. *hráz'* m. *hráze*, akkus. *hráz'* m. *hrázi*, a podobně *mez'*, *zem'*, *poušť* atd.; tak i *správec* (t. j. *správc'* s mírnícím *e* mezi *v* a *c*) m. správce a tak i *roveň* m. *rovně* v nom. a m. *rovni* v akkus. Na př. Kdyby sobě roveň miloval. Bianc. Mezi svou roveň. Har. Hleď sobě roveň pojíti. Lom. Jeden druhému roveň hledá. Prov. (Jg.). Z toho také vysvítá, že **neprávem** pokládá se za **chybné** rčení obecné: *roveň* býti někomu. Gb. ib. Vz Km. 1877. str. 20., Listy filolog. 1879. 50. — **R.**, *rovnosť*, die Gleichheit. Prospívání. v moudrosti klade Lukáš na rovni s prospíváním ve věku. Sš. L. 48. Postavil Pavel na rovni židy s pohany. Sš. I. 41. Nad obyčejnou roveň, über das Niveau. Papíry státní jsou na rovni, die Staatspapiere stehen al pari. J. tr. — **R.**, *rovná míra*, das gleiche Mass. Všeho koření roveň vzíti. Db. — *Zaroveň*, *za roveň* = *zrovna*, gleich, zugleich. V. Z. s námi tu byl. Us. — *Zaroveň* = *rovným způsobem*, *stejně*, gleichermassen. Mathematická učení zaroveň jsou potřebná i vtipná. Kom. Když den a noc z. jest; Když váha z. stojí; a z. se těšil z věcí smutných jako veselých. V. S jinými falešnými bohy jej zaroveň pokládaje. Br.

2. **Roveň**, vně, f., něm. Rowen, ves a) u Sobotky, b) u Vamberka; c) R. horní a dolní u Holic. PL.

Rovence, e, n., něm. Rubenz, ves v Budějovsku.

Rovenčička, y, f. = *vrstevnice*, die Altersgenossin. Šuhajíčku mladý, nelub staré baby, ale lub děvčičky, tvoje r-ky. Koll. Vz Rovenice.

Rovenice, rovenica, e, **rovenička**, y, f., na Slov., *vrstevnice*, týž věk mající. Vz Rovenčička.

Rovenka, y, f., *cesta v rovině*, ein Weg in der Ebene. Veze on ho (dřevo) po r-ce svojej milej pod okence. Sš. P. 276.

Rovenník, a, m., *vrstevník*, der Zeitgenosse. Šf. II. 134.

Rovensko, a, n., městys v okresu turnovském. Vz S. N. — **R.**, ves u Zábřehu. — *Rovenský*.

Rovenství, n. = *rovnosť*, *stejnosť*, *jednakosť*, *srovnalosť* (Šm.), die Gleichheit. ZN. Rozdělení kořistí mielo se dáti v rovenstvie vedlé stanov a zasloužené. Troj. R. vzkříšenců s anděly. Sš. L. 190. Konšelé pak a přísežní, jakož muži výborní, ku požádání súdce se všech stran súpeřům r. zachovávajíce nálezy vynášejte. CJB. 423., Tkadl., Sych. — **R.**, *pravosť*, *spravedlivosť*, die Billigkeit. Vulg., Ms. pr. hor. — Kat. 565. — **R.**, *smlouva*, der Vergleich. Od panování má komorník vzíti věrdunk neb jak se v r. umluví. O. z D.

Roveredo, a, n., *Rovereto*, mě. v Tyrolsku. — *Roveredan*, a, m.; pl. -né. — *Roveredský*, Rovereder. Vz S. N.

Rovigo, a, n. (Polesine, y, f.), mě. v Benátsku. Vz S. N.

Rovina, y, f., **rovinka, rovinečka**, *planina, štřina, plošťavina, ploština*. Šp. R. = rozsáhlá část povrchu zemského, na níž buď žádné buď jen nepatrné hrbolky vyčnívají. Vz S. N. Die Ebene, das Blachfeld, flache Land, Flachland. R. naplavená, Alluvial-, úrodná, Cultur-, blatná, Sumpfebene, jezerná, Seeplatte, Š. a Ž., nakloněná, die schiefe Ebene. A ty Réhradice na pěkné rovině; Běží jablíčko dolinó, můj milé jede rovinó. Sš. P. 210., 438. Byli na r-ně (bylo jim hej, dobře). Us. u Solnice. Fch. Shůry drž, po r-ně pusť. Lb. R. vysoká, nízká. Tl. Někudy r-ny, jinudy hory a doly se spatřují. Kom. To město leží v rovině. Kram. Vz Plocha, Vrch, Země. — **R.** *hoblíku* = hladký spodek, die Bahne. Rohn.

Rovinatý, eben. R. krajina. Dch.

Rovinka, y, f., malá rovina. — **R.**, ves u Králové Dvora. PL.

Rovinný, *vodorovný*, horizontal, v horn. R. n. ležaté ložiště, söhliges Lager, střída, sohlige Strecke. Hř. 70.

Rovinovatý, eben. Plk.

Roviti, il, en, ení (zastr.) = *zahrabati*, vergraben. Ros. — **R.**, rovy (zákopy) dělati po délce některé krajiny a na příč až na tvrdou skálu, aby se co do výchozu vrstev a ložišť n. žil rudných na den proskoumala, Röscher treiben. Vz KP. III. 66., Hř. 70.

Rovná, é, f., hora ve Slez. Tč. — **R.**, é, f., ves u Strakonic.

Rovnací deska, stroj, Richt-. Techn. R. stání, die Tagfahrt zum Vergleich. J. tr.

Rovnač, e, m. = *rovnatel*.

Rovnačov, a, m., něm. Rovnačow, ves u Jilemnice. PL.

Rovňák, a, m. = rovenník. U Opavy. Klš.

Rovnako = rovno. Slov.

Rovnalý = rovný. Slov.

Rovnání, n., das Schlichten. R. dříví; plat od r. Us. — **R. se komu**, die Gleichstellung. Drážditi někoho rovnáním se mu v pompě. Žer. — **R.**, der Vergleich. Ty máš s ním pořád r. Msk. Měli dnes r.; při tom r. jsem nebyl. Ros. R. počtů. V. Vz Rovnati.

Rovnatel, e, m., der Ordner, Gleichmacher, Regulator. R. stránek (v knihtisk.), metteur en pages. — **R.** odstředivý, vz KP. II. 48. — **R.** tlaku plynu, der Gasdruckregulator, Prm., proudu. Ck. — **R.**, *nástroj jirchářský*, der Mond. Jg.

Rovnatelka, rovnačka, y, **rovnatelkyně**, ě, f., die Ordnerin.

Rovnati; *rovnávati* = *rovným činiti, planiti*, ebnen, eben machen; *rovně skládati, v pořádek uvésti*, schlichten, ordnen; *mířiti, jednotiti*, vergleichen, schlichten, den Streit beilegen, besänftigen; *podobiti, připodobňovati*, vergleichen, in Vergleich setzen; **se** = *rovným býti, podobati se*, gleichen, gleich sein; *mířiti se*, sich vergleichen, einig werden, Vergleich treffen; *přirovnávati se*, sich gleich stellen, vergleichen. Jg. — **co**: zem, Ros., věci, D., nerovné věci; co křivého jest, rovnati; r. sporné strany, V., dříví (skládati), Ros., roztržky (mířiti). Kom. — **co, koho, se k čemu**: žádosti své ke statku r. (aequare fortunae appetitum). Jel. Co ty to k tomu rovnáš (připodobuješ)? Us. Jedný k druhým r. Br. Ku povahám tvým se rovná (hodí se). Kom. **Na** co sa ty k mládenečku rovnáš, dyž ty žádnej poctivosti nemáš? Sš. P. 681. To se mi k smrti rovná. Us. Msk., Er. — **co kde (podlé čeho): v** kostnici kosti. V. Roztržky **na** sněmě r. Kom. V lese dříví podlé sáhové míry (sáhovky). Ml. — **co, koho kam**: vojáky **v** řady. Bur. Dříví do sáhů r. Šm., Šp. Rovná vzduch do sáhu. Vz Opilý. Vz R. co s čím. — **co, koho, se s čím**: starou radu s novou r. (mířiti). V., Háj. Pazdeří s růží r. (věci nepodobné). Prov. Příjem s vydáním r. V. R. se s kým (mířiti). Jg. Domy s prstí r. Us. R. časy jedny s druhými. V. Když každý svů notů rovná se s druhým **v** jednotu (pták zpěvák). Smil v. 1690. — **koho mezi kým**. Rovnal je mezi sebou (mířil). Jel. Rovnají se mezi sebou. — **co proti čemu.** Jedno proti druhému r. V. Vydání proti příjmu. Ros. Přípis proti originalu r. Th. — **co, se čemu**. Své výmyslky božímu slovu r. (za stejné pokládati). Mej můdrosti, ni krásě nikte živý nerovná se. Kat. 302. Čemu se rovnala slova jeho, moři-li či nebesům?; Pověz ty mi, krásná růže, kdo se tobě rovnať může? Sš. I. 11., Bs. 66. Hrdý se pyšnému rovná. Prov. To se zlatu rovná. Ros. Rovná se knížatům. Dal. To se smrti rovná. Br. $2 + 2 = 4$ dvě a dvě rovná se čtyřem; $12 : 4 = 3$, 12 děleno čtyřmi rovná se třem; $12 - 3 = 9$, 12 méně tří rovná se devíti. $x = \frac{7}{2}$ t. j. x rovná se sedm lomeno dvěmi, **šp.** m.: x rovná se sedmi lomeným dvěma. $\frac{5x}{a} = \frac{7b - 5c}{3d}$ čte se: 5 x lomených *a* rovná se sedmi b méně pěti c lomeným třemi d. Vst. Vz Rovný. Nz. — **se komu čím**: Heleně se rovná krásou. Jg. Zručností se tovaryš rovná mistru. Ml. R. se někomu rouchem. Št. Což se těch věcí mezi našimi lidmi dotýče, jsem k tomu přistoupil, aby spravedlnosti rovnáni byli. Arch. I. 125. R. se někomu postavou, Chč. 449., rouchem. Št. Kn. š. 163. Tak že jich sedm bylo a počtem svým se diakonům či jáhnům rovnali. Sš. Sk. 232. — **se komu k čemu.** To se mi k smrti rovná. Ros., Br., Kom. — **se komu v čem.** Rovnal se jí v kráse. Gnid. V práci se apoštolům rovná. Br. Pavel i v tom (že mrtvece vzkřísil) se rovnal Petrovi. Sš. Sk. 233.

Rovné, ého, n., něm. Rowna, ves a) u Křelovic, b) u Pacova, c) u Pelhřimova; něm. Rowney: d) u Rychnova, e) u Čes. Dubu, f) u Roudnice, g) u Chotěboře, h) u Bystřice na Mor.

1. **Rovně**, *hladce*, *nedrsnatě*, *srovnale*, gleich, eben. R. kováno, brzo zbroušeno. Smil. prov. Vinici r. skopati. — **R.**, *přímo*, *zrovna*, gerad, nicht schief, nicht krumm. Rovně cestou jíti. Ros. R. pověděti. Bern. Našli ho, an rovně měl ku králi jeti. Čr. — **R.**, *stejně*, *podobně*, gleich, eben so. R. platný. V. Strojil ji rovně jako psa lehavého. BN. Tam též náleží kotláři, konváři, rovně též

bednáři. V. R. též mysliti. V. Chudobná děvečka rovně je dar boží; nevíš ty synečku, co ti pán Bůh vloží. Sš. P. 309. A jsú r. jako nevěstka pyšná, která panuje nad tím, který jest jí poddán. Hus. III. 313. R. někomu něco činiti. Dch. Rovně je taková děvucha jak jiné. Sš. P. 409. Tak aby je měl r. s Bohem, jako jest všemohúcnosť, všeznámosť atd.; Aj Jan húni měl, již jest i hanbu i zimu rovně odpudil; protož chválí ho spasitel, že nechodí v rúše měkkém; Ty tři osoby jsú r. mocné i múdré. Hus. I. 73, II. 19., 229. Duchem a srdcem r. výtečný. Dch. — **R.** *jako, r. tak = nejináč než jako, touž měrou*, eben so wohl, als. R. mu párati jako šíti. Lom. R. jako po zemi. Kom. R. co by motovidlem střelil. — **R.** *děliti = na rovné, stejné díly*, gleichmässig gleich theilen. Ostatek rudy na 4 šichty těžařům rovně buď rozděleno. CJB. 315. Pakli se (páni) r. počtem rozdělí, tehdá ke kteréž straně přistúpí úřad větší, to má před se jíti. O. z D. — **R.** = *právě*, eben. A tehdáž r. střihl ovce své. Br. — **R.**, *mírně, levně*, billig. To tě dosti r. stane = *nedraho přijde*. V. Ješto jsem já to Ondřejkovi rovněje dal než jemu. Půh. II. 608.

2. **Rovně**, ě, f. = *roveň*, osoba někomu rovná. Vz Roveň. Kat. 121. — **R.** = *rovina*. U Vsetína. Vck.

Rovné, ého, n., ves ve Vyšebrodsku. — **R.**, něm. Roben, ves v Hlubčicku (v Opolsku). — **R.**, ves v Trenčansku. Vz S. N.

Rovněž = *rovně*, eben so, desgleichen. R. tak. D.

Rovnice, e, f., výraz totožnosti hodnot dvou veličin neb veličinných útvarů značící totožnosť tuto znaménkem =. Ku příkl.: ax + b = c. Vz více v S. N. Die Gleichung. R. pomocná, vyšší, totožná n. jednostejná, středová (Mittelpunktsgleichung), transcendentní, r. přímky; r. o jedné, o dvou, o třech neznámých, určitá, neurčitá, čistá, přesná, smíšená; r. stupně prvního, druhého, třetího, čtvrtého, ntého, druhostupňových rozkladův, veliká, dráhy, času, jednoduchá, základní, spořádaná; r-ci sestaviti, uvésti v nullu; r-ci snížiti, vyšetřovati; dvě r. určují dvě neznámé veličiny; přenésti (převésti) člen na druhou stranu rovnice; veličinu x do r-ce vpraviti, uvésti; r. s udavatelem (exponentem) n. mocnitelem nestálým. Nz. Vz S. N. R. číselná (numerická), nestejnoměrná, trinomická, exponencialní. Stč. Alg. 105., 129., 134., 135. — **R.**, *rovná cesta*, ein ebener Weg. Na r-ci sú zbojníci. Sš. P. 684. — **R.**, die Parallele.

Rovníček, čku, m. = *rovnosť*. Poněvadž stav třetí chtěl všude jak v direkcí tak i v jiných věcech se stavy vyššími rovnosť míti, aby tedy i v odvozování berní r-čka táhli. Skl. IV. 20.

Rovničký, rovňoučký, vz Rovný.

Rovník, u, m., der Aequator. R. = kruhová čára od obou točen všude stejně vzdálená. Blř. R. = kruh, jenž dělí zeměkouli na polokouli severní a jižní. Blř. R. světový či nebeský, der Himmelsaequator. Š. a Ž. Kde věc sama tak jasně vyslovena, tam stín se ztrácí, jako když pod r-kem slunko za poledne na hlavu padá. Sš. Mr. 64. R. magnetický, zemský, nebes; výška r-ku. Nz. — **R.**, a, m., *společník*, vz Rovenník. Slov.

Rovníkový. R. hodiny, proud, proudění, průměr, průmět, Aequators-, Nz., rovina, Ebene des Aequators, Š. a Ž., vedro.

Rovnina, y, f. = *rovina*, die Ebene. Us. Jg., Pref.

Rovniti, il, ěn, ění = *rovnati, rovným činiti*, eben machen, ebnen, planiren.

Rovnítko, a, n., das Richteisen (ve sklárnách). Sm.

Rovno, vz Rovný. — **R.**, adv. = *rovně*, gerade, aufrecht. R. tyčku postaviti. Jg. R. někam běžeti = *přímo*. Kartig. Kudy milá chodívala, bylo všudy rovno. Hank. z nár. pís. Tam vše rovno jako v bibli řádky. Hdk. C. 39. — **R.**, *z rovna*, gerade zu, gerade heraus. Mluv mu zrovna pravdu. — *Zarovno, zarovna = zároveň, stejně*, gleichermassen, gleich. Nemožná věc jest, spolu zarovno i Boha i svět milovati. Ottersd. — **R.** — *stejno*, gleich. Ach vy lesi, tmaví lesi, lesi miletinští, čemu vy sě zelenáte v zimě v letě rovno? Rkk. 65. Po rovnu rozdávati. Zlob. Moje leta také idú rovno s hodinami. Sš. P. 65.

Rovnobarvý, gleichfärbig. L.

Rovnoběhý, vz Rovnoběžný. R. místa. Vz Parallelismus.

Rovnoběžka, y, f. = *rovnoběžnice*. Vz Rovnoběžný.

Rovnoběžnice, e, f., parallela. Vz Rovnoběžný.

Rovnoběžník, u, m., *parallelogramm*, das Parallelogramm. R. jest čtyřúhelník, v němž dvě a dvě protilehlé strany rovnoběžné jsou. R. pravoúhlý, kosoúhlý, rovnostranný, nerovnostranný, Jd., r. rychlostí, sil. Nz. Vz KP. II. 11., 352.

Rovnoběžnosť, i, f., vz Parallelismus. Sš. Ž. 93.

Rovnoběžnostěn, u, m., Parallelopiped, n. Hranoly čtyřboké, přímé i šikmé, které jsou po koncích omezeny plochami rovnoběžnými, jmenujeme r-ny. Prm. III. č. 16.

Rovnoběžnostran, u, m, Parallelopiped, n. Vz Rovnoběžnostěn.

Rovnoběžný, *parallelní, v rovné vzdálenosti běžící*, parallel. R. čáry, kruhy, postava (Stellung), pravítko. Nz. R. čáry, rovnoběžky, rovnoběžnice, dvě v též rovině ležící přímky, které jsouce do nekonečna prodlouženy nikdy se nestýkají. Vz S. N., Čára. R. plocha. Sedl. R. místo; Všecko se na r-ných místech u Matouše a Marka nalézá; R-ny jsou věty ty. Sš. L. 144., J. 81., Sk. 40. — **s čím.** Celý tedy život křesťana se životem Krista r-žen býti má. Sš. I. 69. Vz Parallelismus.

Rovnoboční, gleichseitig. L.

Rovnobok, u, m., eine gleichseitige Figur. L.

Rovnoboký, gleichseitig. R. ozubení. Prm. IV. str. 122.

Rovnobytný = *rovné bytnosti, podstaty jsoucí*, gleichen Wesens, gleicher Wesenheit seiend, consubstantialis. Veškerenstvo od Loga výpravce rovnobytného božské úřady stvořeno bylo. Sš. J. 14. (Hý.).

Rovnocennost, i, f., das Aequivalent (vom Preise), *rovnohodnost* (vom Werthe); věc rovné ceny, hodnoty (als Sache). J. tr.

Rovnocenný, denselben Werth habend. Rk.

Rovnočárný, geradlinig. Dch.

Rovnočasí, n., rozdíl délky dne opravdivého slunečního a vymyšleného, die Zeitgleichheit. Smet. Astr. 23.

Rovnočlení, vz Rovnost.

Rovnodenní čas. Vz Rovnodennost. L.

Rovnodennost, i, f., **rovnodenní**, n., die Nachtgleiche, das Aequinoctium. R. jarní a podzimní; předbíhání, předstoupání, praecesse, poruch, pošinutí, ústup r-sti, die Präcession der Aequinoctien. Š. a Ž.

Rovnodílnost, i, f., die Gleichtheiligkeit. Zlob.

Rovnoduchý, gleichmüthig, schlicht; *jednoduchý*, einfach. Na Ostrav. Tč.

Rovnoduší, n., der Gleichmuth. Job.

Rovnodušný, gleichmüthig. Div. z och. 39.

Rovnohlas, u, m., *rovný hlas*, die Gleichstimmigkeit, gleiche Stimme (slovo nové). — **R.**, *stejné jméno*, gleicher Name. Tigris (řeka) pro svú bystrost tomu zvieřeti r. má. Hist. schol. 1404.

Rovnohlasý, gleichstimmig. Jg. — **R.**, *obojetný*, zweideutig. Aqu.

Rovnokout, u, m., das Rechteck, der rechte Winkel. Šm.

Rovnokoutný, gleichwinkelig, zastr. Vz Rovnoúhelný.

Rovnokřídlý, gerade Flügel habend. R. hmyzové, orthoptera, Geradflügler, m. Vz S. N., Frč. 141.

Rovnolehlý = *rovnoběžný*, parallel. Ráj.

Rovnoliný, *přímoliný*, geradlinig. D.

Rovnoměna, y, f. R., die Parität des Kurses, ku př. 100 zl. v státních úpisech stojí 100 zl. hotových; měna, kurs jest na rovni, der Kurs ist al pari. R. zlatá, stříbrná, Gold-, Silberpari. Skř.

Rovnoměr, u, m., das Ebenmass, der Gleichmesser. Ssav.

Rovnoměrnost, i, f., das Eben-, Gleichmass, die Gleichmässigkeit. Rohn.

Rovnoměrný, ebenmässig.

Rovnomocnina, y, f. = vše, co rovnou sílu, moc neb platnost má jako jiná věc, tedy ji zastupovati neb nahraditi může. S. N. R. = číslo, jež označuje poměr váhy, v němž hmota s hmotou se slučuje. Blř. V lučbě slovou tak různá množství látek jednoduchých n. sloučených, jež jedna druhou ve sloučeninách zastupovati neb nahražovati mohou. Aequivalent, n. Vz S. N., KP. IV. 42., Štk. 10., 708., 760., Bř. N. 79., 80.

Rovnomocný, aequivalent = rovnou moc n. účinek s něčím jiným mající. Štk.

Rovnomyslnost, i, f., der Gleichmuth. Jg.

Rovnomyslný, gleichmüthig. Jg.

Rovnonaddutý. R. čočky (na jedné straně rovné, na druhé naddutě), flachkonvex. Sedl.

Rovnonoční = *rovnodenní*. L.

Rovnonohý, flachfüssig. L. — **R.**, *rovný v nohách*, gleichfüssig. Bern.

Rovnoobvodný, von gleichem Umfange. L.

Rovnoodlehlý, gleich weit abstehend.

Rovnopádný, senkrecht. Tvář člověka téměř r-ě jest skloněna. Ztk.

Rovnoplatnost, i, f., die Gleichgiltigkeit. Ros.

Rovnoplatný = *rovný plat, rovnou platnost či cenu mající*, gleichen Werth habend, von gleichem Werthe, äquivalent. Již v obyčejném mluvení nebéřeme náhradu v tom smyslu, že by věc tatáž se nám dáti musila, nýbrž spokojujeme se, když se nám dostane věci r-né. Sš. Mt. 270. (Hý.).

Rovnopoddutý, *na jedné straně rovný, na druhé poddutý*, flachkonkav. Sedl.

Rovnoporobnost, i, f., die Gleichbeknechtigung. Šm.

Rovnoprávnost, i, f., *rovné právo*, die Gleichberechtigung. Mš., Pal. Rdh. II. 277. R. náboženskou osvědčiti. Sš. L. 39. Aby r-sti apoštola Petra proti sokům jeho hájil. Sš. Sk. 2. (Hý.).

Rovnoprávný, gleichberechtigt. R. půda. Bch.

Rovnoprska, y, f., ibalia, hmyz. Krok.

Rovnoramenný, gleicharmig, gleichschenklig. R. úhelník. Prm.

Rovnorazec, zce, m., nerost, der Yttertantal. Min. 557.

Rovnorep, a, m., naesa, kývoš. Krok.

Rovnorodný, gleich-, ebenbürtig. L. *Lépe*: rovnorodý. Šm.

Rovnorodost, i, f. = stejné společenské postavení dvou osob n. rodin vzhledem k jejich původu, důstojnosti, šlechtictví atd. Vz S. N.

Rovnorodý, gleich-, ebenbürtig. Šm.

Rovnorožec, žce, m., unicornu fossile, Einhorn, n. Šm.

Rovnosilný, gleichstark. L.

Rovnosloh, u, m., *rým*, der Reim. Zlob.

Rovnosložný, Reim-.

Rovnost (na Slov. *rovnakost*), i, f., *hladkost, rovina bez vrchu a pahrbků*, Ebene, f. V. R. mořská. Troj. — **R.**, *nekřivost*, die Gerade. R. čáry, cesty, Geradheit, f. Us. R. slaviti (když stavba budovy až ku krovu dospěla), die Gleiche. Us. Dch. Udělej, ustřihni to do r-sti. Dch. — **R.**, *stejnost*, die Gleichheit, úplný souhlas několika předmětů buď vesměs buď v některých hlavních částech. V mathem. je r. úplná stejnost hodnot dvou n. více veličin. V životě společenském jest r. stejné právo každého občana. Vz S. N. R. stavu a řádu. V. R. hlasů většího počtu rad; nerovnost v ukládání sbírek a kontribucí (1650). Er. R. analytická. Stč. Alg. 104. Zlí s dobrými r-sti nenesli (nebyli za rovné pokládáni). Bdž. 74. R. ve členech (rovnočlení), Isokolon, n. Dch. Vz Hlas. — **R.**, *slušnost, spravedlivost*, die Billigkeit. Ke všem r. zachovávati. Zav. Ke všem musíš r. míti, chceš-li pravým soudcem býti. C. Aby mi o to roven byl a Stříž mi od sebe žádné rovnosti neučinil. Půh. II. 373. R. i právo. BO. — **R.** *práva v obci*, vz Rb. 271.

Rovnostejný, durchaus gleich. R. komora děla. Tabl. lid. 62.

Rovnostranný, gleichseitig. R. obrazec. Prm.

Rovnosvor, u, m., **rovnosvornosť,** i, f., Parallellinien, Parallelismus. Polsk.

Rovnosvornosť, i, f., Parallelismus, m. Šm.

Rovnosvorný, parallel. Šm.

Rovnoštěpek, pku, m., der Thomsonit, Mineral. 411.

Rovnota, y, f. = *rovnosť*, die Gleichheit. Dch. R. mezi námi, ve všem. Na Ostrav. Tč. Idea o vzájemné r-tě. Sš. I. 362.

Rovnotáhlý, gleichmässig. R. útek. L.

Rovnotrvalý, gleichdauernd. L.

Rovnotvárnosť, i, f., vz KP. IV. 47.

Rovnotvor, u, m., *lépe* rus.: *snímek*, die Durchzeichnung, fac simile.

Rovňoučký = rovný.

Rovnoúhelný, rovnoúhlý, gleichwinkelig. R. čtyrbok. Krok.

Rovnouchý, gleichöhrig.

Rovnováha, y, f., das Gleichgewicht. R. jest onen stav, při němž dvě n. více sil na nějaké těleso působících žádného pohybu nezpůsobují, ač by o sobě jej činily. Vz S. N. V tom se vymkne z r-hy. Us. Tč. Tělesa v rovnováze. R. stálá n. bezpečná, poloha r-hy, Nz., KP. II. 33., vrátká. S. N.

Rovnovážiti, il, en, ení, die Horizontalrichtung abwägen, libelliren. L.

Rovnovážnosť, i, f., das Gleichgewicht. L.

Rovnovážný, gleichwägend, gleichwichtig. Jg. — **R.**, v linii pozemné stojící, horizontalní, horizontal. Rostl., Ráj. Členy tyto r-é běží s prvním členem. Sš. J. 20. Vz Rovnoběžný.

Rovnověkosť, i, f., *rovný věk*, gleiches Alter. Jg.

Rovnověký, von gleichem Alter. Zlob.

Rovnovětvý, geradeästig. Rostl.

Rovnovládce, e, m., der Gleichherrscher. Syn s otcem r. L.

Rovnovysoký, gleich hoch. L.

Rovnovýstup, u, m., ascensio recta, die Rectascension. R. hvězdy, slunce. Smet. Astr. 13.

Rovnoznačnosť, i, f., die Gleichbedeutenheit. L.

Rovnoznačný, *stejnoznačný*, gleichbedeutend. R. slova. Sš. II. 241. — **s čím.** Slova v první větě kladou se za r-ná se slovy ve větě druhé protivné. Sš. II. 241. (Hý.).

Rovnozrný, gleichkörnig. Jg.

Rovnozvuk, u, m., *rým*, der Reim, Gleichklang. Dch.

Rovňúčký = rovný. Slov.

Rovňule, e, f., clubiona, pavouk. Krok.

Rovný; *roven, vna, o*; na Slov. *rovnaký*; *rovničký, rovňoučký*. **R.**, *hladký, srovnalý, nedrsnatý, nehornatý*, eben, gleich, schlicht. R. pole (rovina), moře, V., míra (sháněná), Us., počet (*sudý*, 2, 4, 6, 8 atd.; 2. *kulatý* počet, 10 neb součin z desíti). Chce míti 103 zl. a já mu dávám rovný počet (i. e. 100 zl.). Za rovné peníze to necháte. Us. R. plochy, lom, křes. Vys. R. jak po dlani, jak po stole (cesta, chodník). Us. Brt. Je rovna jako talíř. Sš. P. 394. — **R.**, *nekřivý, přímý*, gerad. Rovné tělo míti. D. Rovnou cestou. R. čára, Ros., směr, úd. Rostl. Rovný jako svíce; jako motovidlo (toto žertovně). Pk., Č. R. lopata (která z jednoho dílu jest; oppos. lopata lomená); r. hrany, rohy. Vys. Jsi rovný jako klika. Sk. Rovným na křivého, pravým na vinného se beř. Pk. — **R.**, *kolmo stojící*, aufrecht; horizontalní (vodorovný), horizontal. D. *Často lépe: přímý.* Nz. — **R.**, *též jakosti n. kolikosti, též platnosti a moci*, gleich. V. Z rodu rovného pošlý; rovnou měrou; rovným dílem děliti, na rovný díl děliti; rovné díly položiti; rovným za rovné platiti, odměniti, odplatiti, se odměniti. V. Na rovnou váhu přijíti; rovné ceny (hodnosti) býti; rovnou mysli křivdy snášeti. Kom. Jest mu všude rovný; rovné s rovným se srovnává, rovné k rovnému se táhne. Ros. Rovní nejlépe spolu se srovnávají. Rovný sluší rovnému. R-ý k rovnému se tovaryší. V. Vrána podlé vrány sedá, rovný r-ho hledá. V. R. se k r-mu hrne. Č. Nerovné nedobře se druží. Lb. Rovný k rovnému, řekl ďábel a utřel svů řiť o starou babu. Ve Slez. Tč. Rovný jsi pán, posluž si sám. Pk. Rovné za podobné stojí. Vz Zlý. Lb. Lidé rovné povahy, vz strany pořekadel: Podobný. Doba k době, rovní k sobě. Lb. Rovné s rovným rádo táhne zároveň. D. Vždy jest rovná přísaha t. j. jedna tak veliká jako druhá. Hus. I. 105. R. lid (stejné platnosti). Smil Má jí rovný díl dán býti. Půh. II. 141. Ty mi nejsi rovna. Er. P. 30. Poděliti rovným dílem. J. tr. To nenie rovná měna. Hus. I. 79. Sv. Václav nad jiné rovné znamenitě prospieval. Pass. 850. Často také v rovných přech páni jiné a jiné nalézají. O. z D. Při všelikém soudu rovné buď právo původu i obeslanému. Kol. 9. A ti starodávným vládykům nemají rovni býti a nejsú. Zř. F. I. A. 23. Hráti s někým o rovnou. Scip. bezž. R. váha, míra. D. Studnici společnou oba rovným nákladem spravujte; Nápad jde na bratří jeho rovným dílem. Er. *Místo rovný klade se často chybně: stejný.* Rovný jest řecké ἴσος, lat. aequalis, něm. gleich: rovnou měrou (*ne*: stejnou). Stejný m. jednostejný jest řecké ὁμός, lat. idem, unus idemque, unius modi, uniformis, něm. einerlei, ein und derselbe, von einer Art. Nz. str. 136. Rovné s rovným sečteno n. rovné k rovnému dává rovné; rovné od rovného (odečteno) dává rovné; r. rovným násobeno dává r.; r. rovným děleno dává r.; jednakému rovné veličiny jsou i sobě rovny n.: dvě veličiny o sobě rovny jsouce veličině třetí, jsou si rovny. Nz. Nyní je mu všudy rovno (mlad jest, utrácí, na zadní kola se neohlíží. Vz Marnotratný). Č. S rovným ať se každý měří, jinak se mu zpronevěří. Č. — **komu, čemu.** Právo aby bylo rovné chudému i bohatému. Boč. Jsme si rovni. Us. Den a noc jsou si rovny. Víd. list. Jsa roven otci. Št. Řeči 155. a. Právo všem rovné. Hromu rovný třeskot zbraní; Žasli nad bohactvím jeho, jemuž nebylo rovného. Dch. Soud sobě rovných, pares curiae. J. tr. Mladý nemóž starému roven býti; Nebo jiej (jí) roven nebieše. Dal. 119., 66. **Po** něm nebyl jest r-ný jemu ze všech králev Juda; Kristus neosobil sobě lúpeže, aby byl rovný Bohu;

Kdyby jemu roven byl, snad by jemu hrozil. Hus. I. 162., 226., III. 148. Nejsem tobě rovna. Sš. P. 251. Vášnivosť, jižto není rovno. Dch. — **komu v čem.** V bohactví jsem mu roven. Us. Nebylo rovné jí v kráse. Br. V počtářství není mu (nemá sobě) rovného. Jg. V jedné však jste rovni jemu věci. Sš. Bs. 195. Tři osoby rovné v múdrosti; Rovný otec, rovný syn, rovný i duch sv. to věz v dóstojenství; Z toho rozuměj, žeť (Kristus) jest s otcem rovný v moci, v múdrosti a v dobrotě. Hus. I. 12., 457., II. 52. — Hus. II. 72., 212., 293., III. 255., Chč. 413., Št. Kn. š. 36. Obě (městě) sta rownye ve zlosti. Pass. 307. Er. — **komu čím.** Někomu věkem roven býti. Cyr. Silou žádný mu roven nebyl. Háj. Hlasové počtem rovni. J. tr. Roven vždy býti povahou. Dch. R. býti někomu bohactvím. Výb. II. 41. Ač všecky tři osoby božské slávou a mocí rovny jsou; Tak že říše jeho rovna byla objemem svým říši krále Heroda Velikého. Sš. Sk. 98., 140. (Hý.). — **kdy.** Žádný **před** tebú tobě roven nebyl. Bj. — **komu nač**: na pýchu, na statek, na poctivosť. Sš. P. 212. Na poctivosť jsem ti rovna, na bohastvi není možná. Pk., Er. P. 150. — **kde.** Volte muža mezu sobú rovna. LS. v. 104. Už jsu já všady rovna mezi ženami. Sš. P. 431. Není mu rovno v celých Oudolicích. Km. — **pro koho.** Pro moju dcerušku nerovnýs. Sš. P. 409. — **podlé čeho.** Kristus rovný jest otci podlé božstvie. Št. — **R.**, *slušný, mírný, spravedlivý, skrovný, pravý*, billig, mässig, recht. Na rovném rúše a pokrmu dosti majíc. O 7 vstup. Rovný lid vedl jest. Arch. III. 289. R-ého úmysla buď (aequo animo esto). BO. Od vévody k r-é bitvě pobízen jsa v místě ukázaném se postavil. Kn. R. odplata. GR. Na rovném přestati. Solf. Jemu se chce radějšie záhuby země, nežliby rovné přijal. Mus. Za rovné peníze. V. Sr. nahoře. Rovné břímě žádnému hřbetu nepoláme. Ros. Buď jim rovno neb nerovno (per aequa et iniqua). V. Nechť mne z súdu propustí, chci jemu rád rovné od sebe učiniti. Hl. Ke všemu r-mu a spravedlivému se poddávaje. Ib. Nepožádav r-ného ode mne pohnal mne. Půh. brn. 1406. O to mi slíbil roven býti před úředníky. Půh. olom. 1412. A já jsem toho túžil, aby se mi o to rovné stalo. Ib. (Gl. 301.). Učiněno jest bylo poselství ku p. Koldovi podávajíce jemu rovného a on mimo to nám kraj hubí. 1448. Nách. Budeliť mne moci rovné potkati, rád chci přijeti. 1445. Pakli by která strana na rovném nechtěla dosti míeti. 1416. Aby mi o to roven byl a Stříž mi od sebe žádné rovnosti neučinil; Slíbil mi o to rovné učiniti od svých lidí i neučinil; Aby se mi o to rovné stalo (Ausgleich). Půh. II. 373., 502. Jimžby měli sami neřku desátky dávati, ale všecko, co by jim mimo rovnú potřebu tělestnú ostalo; Váha buď spravedlivá a závažie rovná, spravedlivý met neb strych neb čber. Hus. I. 338., II. 273. Cf. Bdl. Obr. 109.

Rovový, Grab-. Ke dveřím rovovým. ZN.

Royal (fr., roajál), z lat. regalis, *královský*, königlich.

Royalism-us, u, m., *oddanost králi n. královu rodu.*

Royalista, y, m., dle *Despota, přívrženec králův n. králova rodu,* der Royalist. Rk.

Roz-, ve Slovenčině: *raz-*: razporek (rozp.). Šb. Předložka nedílná roz-, řec. *διά*, lat. dis-, něm. zer-, ver- znamená 1. *Šíření po místě a v prostoře* (sem i tam, po různu). Zahradník rozsazuje stromky. Us. Tu rozbíjejí stany. V. Oni rozhlásili jej po vší té zemi. Br. — 2. *K sesílení činnosti, k vytčení plné její skonalosti = z plna, z cela.* Nepravosti vaše rozloučily vás s Bohem. Br. Rozptýlím je jako lev. Br. Měchy oheň roznítili. V. Zvon rozklátil. Jg. — 3. *Znamená rozluku, dělení* (které i tím jeviti se může, že děj rozličnými směry, na rozličných místech se koná: rozbiti, rozbratřiti, rozkmotřiti, rozvésti, rozehnati, rozhlásiti, rozhřešiti, rozdati, rozděliti, rozlomiti, rozloučiti, rozšiti, rozprodati. Mkl. S. 244). Rozlomil to na dvé. Jg. Rozlosoval zemi jejich. Br. Rozchvátali mezi sebou jmění naše. Br. — Zk. — 4. *Udává též nedokončenosť, počátek děje*: rozbarviti, rozuditi. Tn. — 5. *Zmahání děje.* Rozjížděl se na něho. Tn. Vz Tn. 146. — 6. *Odčinění něčeho.* Zavaž dvéře, však já je rozvážu. Jabka zmrzlá rozmrznou. Kámen mlýnský se omele a stav manželský se nerozvede. Já se s tebou rozezdám. Pk. (Vz Progr. olom. gymn. 1875. 14.). — *Pozn.* **Slovesa** *přechodná* vůbec a slovesa *nepřechodná pohybování* (vz Pře) *s předložkou roz- složená, řídí* **akkusativ.** Co jsou to bláto rozjeli. Rozprodati, rozděliti, rozohniti něco, **nikoli**: čeho. Zk. — *Roz-*, **předpona substantiv**: roz-um, roz-díl, roz-cestí, D., roz-sudek, rozvaha. Jg. — *Pozn.* Slova s roz- složená označují z pravidla oddělení od toho, co se druhým členem označuje: rozcestí, rozhraní. Mkl. B. 413., Bž. 239. Strany: *Ach bože rozbože*, vz Pře- a k tomu ještě toto. Rovněž tak, myslím, dlužno vysvětlovati výraz: Ach Bože, roz-Bože (Rozbože)! Doklady: Děvečka vyšije, šohajek vymlátí, ach Bože Rozbože, ti budú bohati; Ach Bože, Rozbože, kaj sú můj tatíček? Sš. P. 471., 489. Ach Bože, Rozbože, jakó já křivdu mám! Sš. P. 489. Ach Bože, Rozbože, kde já mám rodiče, na vojnu jít musím, mé srdečko pláče. V Sš. sbírce z r. 1840. 94. Ach Bože, Rozbože, s vysokého neba, abych já nejídal komisného chleba. Sš. P. 585. Ach Bože, Rozbože, kde je má maměnka!; Ach Bože, Rozbože, ješče jednó Bože, že se mně šuhajek vedařit nemůže. Sš. P. 488., 656. Ach Bože, Rozbože, jak mi je! Sš. P. 439. Bože, můj Rozbože, daj mně brzo v zemi lože. Sš. P. 294. Zvláštní jest slovo *rozjablůňka* v písni u Brt. 70. (Sš. 437.): Po zahrádce chodila, r-ku sadila. Já pokládám slova ta co do smyslu za totožná s *Ach Bože, pře-Bože*, jakož snad již Jg. dle slov jeho při roz-: cum adjectivis superlativum designat = pře-, prae- per- n. př. rozmilý; rarius cum substantivis: Oj bože rozbože? Činím to z důvodů těchto: 1. Předpony roz- (rozto-) užívá se tak jako předpony pře- na vyznačenou vyššího stupně přídavných jmen: milý (rozmilý, roztomilý, přemilý), divný (rozdivný, roztodivný, předivný), ve slov.

na př. u Hollého častěji: rozpevný = přepevný, rozdaleký = předaleký. — 2. Výraz *Ach Bože, Rozbože* střídá se v též platnosti s výrazem: *Ach Bože, můj Bože*, ve kterém je druhé zvolání patrně důležitější. Ach Bože, můj Bože, kaj sú můj tatíček! Ach Bože, Rozbože, kaj sú má matička! (V též písni). Sš. P. 489. Ach Bože, můj Bože s vysokého neba. Sš. P. 496. A jinde: Ach Bože, Rozbože s vysokého neba! Jak patrno, neshledávám já s Praskem (vz Progr. olom. gymn. 1875. str. 22.) v *rozbože* smyslu, *Bože, jenž jsi přestal býti Bohem*, jako by předponou pojem slova *Bůh* se zrušoval n. popíral; výklad takový podlé mého zdání protiví se samé povaze slovanského lidu domýšleje se do ní takého rouhačství a nehodí se, aspoň ne na těch místech, která já znám. Není v nich nikde takého affektu, kterým by vysvětlovalo se upírání Bohu jeho božství. Důvody Praskovy, myslím, nestačí. Že by v písni *Ach Bože, Rozbože, já se utopím!* nebylo dosti důtklivým voláním: *Ach Bože, milý Bože!* a že by toho duševní stav zoufalce vyžadoval nezbytně, aby Bohu se rouhal, nemyslím. Druhým dokladem Praskovým (tamtéž) jsou slova: *Již jsi ty Aničko roznaše*. Tak prý zpívají nevěstě z domu za ženichem odjíždějící = *Aničko, již jsi přestala naší býti*. Zda by tu *Aničko roznaše* nemohlo znamenati tolik co *milá naše Aničko* nebo: *Aničko naše rozmilá* (sr. Přemý vlásky kadeřavý = přemilé mé vl. kad.) a zda není možná jiná interpunktce nežli Praskova (Již jsi ty Aničko, roznaše; dle takové Pk. aspoň podává smysl, ačkoli píše bez všeho rozdělení: Již jsi ty Aničko roznaše), nemohu ovšem rozsouditi té písně neznaje. Doklady ruský a srbský *razpop* = rozpop, kdo přestal býti popem, *raščoek* = rozčlověk, kdo se vší lidskosti zbavil, nerozhodují (Pk. ib.). Kd. V Sš. P. 432. čteme: Už jsi ty Aničko už jsi ty roznaša, už jsme ťa dovedli domů od sobáša a Tč. dodává: roznaša = zcela naše, einzig unser. — Vz Pa. — *Roz- u* **adjektiv** *superlativ naznačuje*, šíření se na všecky strany (Mkl. B. 364., Bž. 237.): rozmilý = velmi milý. Rozdaleký, rozlitý. **Mkl. S.** 244., 364. Vz předcházející a Pře-. — Před více souhláskami klademe **roze**: rozebrati, rozehnati m. rozbrati atd. Jg. — V žalt. klem. pozoru hodno jest časté odsouvání *z* od předložky *roz-* ve složeninách, na př.: vstane bóh i roprášeni (m. rozprášeni) budú nepřietelé, a podobně v: rovievániu, roliucenie. Gb. Hl. 115.

Roz, u, m. = *ráz*. Druhým rozem sem tě viděl. Sš. P. 373.

1. **Roza, Rozka**, y, f. = *růže*, die Rose. Slov. Bern.

2. **Roza, Rozka, Rozina**, y, f., Rosa, jm. vlastní.

Rozalie, *Rosalie*, e, f., **Rozálka**, v obec. ml. **Rozára, Rozárka**, z lat. Rosalia.

Rozárnice, e, f., die Betmacherin. Us. Vz Rozárník.

Rozárník, a, m. (stř.lat. rosarium = růženec), der Betmacher, Rosenkranzmacher, -händler. Kram.

Rozárov, a, m., Rosalienfeld, ves u Slavkova na Mor. Pl.

Rozaviti = rozdáviti hubu, aufsperren. Mor. Tč.

Rozavust, a, m., *otevřhuba*, der Maulaffe. Slov.

Rozbabrati, *pošpiniti*, besudeln. Bern.

Rozbadati = *rozjímati*, erforschen, überlegen. L.

Rozbádati, vz Rozbůsti.

Rozbahniti, il, ěn, ění, *v bahno obrátiti*, sumpfig machen. Zlob.

Rozbahnouti, hnul a hl, utí, nach etwas verlangen oder gelüsten machen, koř. bah v bažiti. Hý. — **po čem.** Hřích rozžedil, rozbahnul právě po věcech zákonu danému odporných. Sš. I. 77.

Rozbajdaný. Je celá r-ná (nepořádně ustrojená). V Kunv. Msk.

Rozbaláchati, vz Baláchati. Koll.

Rozbaliti, il, en, ení, *rozbalovati*, aufrollen; *rozvaliti*, zertrümmern. Chalupa se r-la. Na Ostrav. Tč.

Rozbantovati něco, aus den Fugen bringen, in Unordnung bringen. Na Ostrav. Tč.

Rozbarviti, il, en, ení, zu färben anfangen. — **se kde. Po** lukách se kvítí rozbarvilo. Koll.

Rozbažiti, il, en, ení = roztoužiti, begierig machen. Slov. Bern. — **se po něčem.** Bern.

Rozbečený; *-en, a, o,* weinend. R. dítě. Us.

Rozbečeti, el, en, ení, zum Weinen bringen. — **se čím.** Dítě bolestí hlavy se rozbečelo, kam ins Weinen.

Rozbedniti, il, ěn, ění, aufschlagen. — **co:** bednu.

Rozbědovati se, rozbědákati se, in Wehklagen ausbrechen. Bern.

Rozběh, u, m., *rozběhnutí, běžení od sebe*, das Auseinanderlaufen, die Zerstreuung. — **R.**, *početi běhu, rozbížka*. R. učiniti, Anlauf nehmen. Us. Trochu více r-hu dostalo se pracím veřejným. Dch. Skok s r-hem.

Rozběhlý, *který se rozběhl*, verloffen, aus einander gelaufen. R-lé psy svolávati. Č. R. těsto (rozředlé). — **R.**, *v běh přišlý*, ins Laufen gekommen. R. kolo. R-hlý skočil přes rokli. Us.

Rozběhnouti se (zastr. *rozběhu se*), hnul a hl, utí; *rozběžeti se, rozbíhati se, rozběhorati se, rozbíhávati se, rozběhávati se*. R. se — od sebe běžeti, von einander laufen, sich verlaufen; *rozplynouti*, zerfallen, zerfliessen; *počíti běžeti*, den Anlauf nehmen; *do běhu přijíti*, ins Laufen kommen, unaufhaltsam laufen. Jg. — **abs.** Vojsko se rozběhlo. D. Těsto se rozběhlo (rozplynulo). Us. Kolo se rozběhlo (přišlo do běhu). Us. Chléb se r-hl (na ošatce příliš zkynul). Us. Vz Pekař. Hý. Proudy se r-hly. Us. Dch. — **se kam.** Kočky se rozběhly **na** chytání myší. Har. Rozběhl **se do** města. Us. Rozběhl se na ně. Br. R-hli se **po** polích, po ptácích. Rozběžechu se každý do své hospody. BO. Tudy se **v** nejeden výklad exegeti rozbíhali; A pro ujití nesnáze té v rozličné strany se rozbíháno. Sš. Sk. 181., 139. — **se k čemu:** ke skoku. D. — Ros. — **se proti čemu.** Ros. — **za kým.**

Us. — **jak.** Poznamenání naše tudy se dvojitě rozbíhají. Sš. Mr. Předml. Silně se r. Us. Dch. — **proč.** Strachem se r-hli. Hos. 130. R-li se **pro** bázeň židóv. Hus. II. 156. — **aby.** Nyní r-hnou se, aby skrze mostek prochodili. Sš. P. 731. — **odkud.** Z toho místa cesty se rozbíhají. Sš. J. 126.

Rozbělesy, dle Dolany, Rosawitz, ves u Podmokli. PL.

Rozběliti se, il, en, ení, *rozbělívati se* = *dníti*, *rozednívati se*, dämmern. Už se rozbělívá. Us. v Prachen.

Rozběrací úl, klín, Zerleg-, Löse-. Techn.

Rozběractví, n., *umění rozbírání*, die Zergliederungskunst. D.

Rozběrač, e, m., der Zerleger, Zergliederer. Bern.

Rozběračka, y, f., die Zerlegerin, Zergliederin.

Rozběračnosť, **rozbernosť** (slov.), **rozběratelnosť**, i, f., *možnosť rozebránu býti*, die Zertrennlichkeit, Zerlegbarkeit. Bern.

Rozběračný, **rozberný** (slov.), **rozběratelný**, *mohoucí rozebrán býti*, zertrennlich, zerlegbar. Bern.

Rozběratel, e, m., der Zerleger, Zergliederer. Sm.

Rozbeřice, dle Budějovice, něm. Rosbieritz, ves v Smiřicku. Tf. 287.

Rozbernosť, vz Rozběračnosť.

Rozberný, *mohoucí rozebrán býti*. Bern. Vz Rozběračný. — Na Slov. = *dojímavý*. R. řeč, řečník. Bern.

Rozběsený; *-en, a, o, rozběsilý*, wuthentbrannt. -ergrimmt. Dch.

Rozběsiti, il, en, ení, *rozběšovati*, ergrimmen, entflammen. — **koho**. Us. — **se nač.** Židé se r-sili na světce tak, že . . . Sš. Sk. 90.

Rozběžení, n., *roztržitosť*, die Zerstreuung. Srdce své ot zevnitřních r. **k** samému sobě obrať. Hugo.

Rozběžitosť, i, f., die Flüchtigkeit. Jg.

Rozběžitý, flüchtig. R. bohatství. Jel. Petr. 59.

Rozběžný, divergirend. Obzor.

Rozbídný, na Slov. = *přebídný*, sehr elend. Vz Roz-.

Rozbíhajícnosť, Sedl., *lépe:* rozbíhavosť. Jg.

Rozbíhati, vz Rozběhnouti.

Rozbíhavosť, i, f., das Auseinanderlaufen, die Divergenz. Jg.

Rozbíhavý, divergirend. R. řada. Stč. R. válčení. Dch.

Rozbírací, *lépe*: rozběrací. Jg.

Rozbírač, *lépe:* rozběrač.

Rozbírání, n., das Auseinanderlegen. — **R.**, *rozkládání*, *rozjímání*, die Diskussion. J. tr.

Rozbírati, vz Rozebrati.

Rozbíravosť, i, f., die Neigung zum Zerlegen. Jg.

Rozbíravý, der gern zerlegt. Jg.

1. **Rozbit**, a, m. = *rozbitek*.

2. **Rozbit**, u, m., der Schiffbruch. L.

Rozbitečný = *troskotný*, Strand-. R. právo. Sš. Vz Rozbitničný, Právo.

Rozbitek, tka, m., der Schiffbrüchige. Sš. Sk. 282., 292., I. 11., 183. (Hý.).

Rozbitelnosť, **rozbitnosť**, i, f., *možnosť rozbitu býti*, die Zerschlagbarkeit, Zerbrechlichkeit. Bern.

Rozbitelný, **rozbitný**, *mohoucí rozbit býti*, zerschlagbar, zerbrechlich. Bern.

Rozbiti, biji, bij, bije (ic), il, it, ití; *rozbíjeti*, el, en, ení; *rozbíjívati*. na Slov. *rozbíjávati*. **R.**, *roztlouci*, *rozraziti*, zerschlagen, zersprengen; *rozvinouti*, *roztáhnouti*, aufschlagen. Jg. — **se.** Čím hrnec navře, tím, až se rozbije, páchne. Prov. Loď se r-la, scheiterte, strandete, ging in Trümmer. Jg. — **co:** hrnec, sklenici, mísu, talíř, Us., dvéře, D., vojsko (rozraziti), Ros.; stany, ležení, V., most (udělati). D. Kámen rozbil třepinu. BO. Došel pán, rozbil džbán. Sš. P. 163. — **se komu.** Srdce se mu rozbilo (počalo bíti). Us. — **čeho, šp.** m.: *co.* Vz Roz-. — **co čím:** hrnec rukou, dvéře sekerou. — **co oč:** hrnec o zeď. Us. Já ten žbáneček o ten trámeček hned rozbiju. Sš. P. 649. Nevěděli, jaký to ostrov byl, o nějžto se rozbíjeli. Sš. Sk. 289. — **co proti komu kde.** R-li stany proti králi **na** poli **u** Budějovic. Let. 6. R-li si hlavy na stěně. Us. Tč. Ležení **před** Milánem r-li. Ml. R-li stany **v** dolech. BO. R. síť před ptačíma očima. BO. — **co, se, jak: na** kusy. Er. P. 360., Pass.

Rozbití, n., das Zerschmettern, Zerschlagen. Us. Dch. R. lodí, der Schiffbruch. D.

Rozbitina, y, f., die Scherbe, Ruine, Ml., der Wrack. D:

Rozbitničný, *troskotný*, Strand-. R. právo. Sš. I. 32. Vz Rozbitečné, Rozbitný.

Rozbitný, Strand-. R. právo, das Strandrecht. Sš. I. 32. — Vz Rozbitničný.

Rozbitovati = *kořisť rozděliti*, Beute theilen. — V. — **co mezi koho jak:** kořisť mezi vojáky, Cyr., stejným dílem. Sych. — **se oč.** O ty (koně) se rozbitovali. Let. 23. — **co komu:** dobytek. BO. — **R.**, na Mor. a na Slov. = *promarniti*, verthun. Bern.

Rozbitství, n., der Schiffbruch. Sš. I. 6. (Hý).

Rozbitý; *rozbit, a, o.* R. hrnec (roztlučený, zerschlagen), Us., ležení (postavené, aufgeschlagen), V., stan. Vrat.

Rozbížka, y, f. = *rozběh*, der Anlauf. S rozbížkou i doskokem. Aesop.

Rozblaboliti se, il, ení, anfangen irre zu reden. Krok. III. 100.

Rozbláhati = *blahem*, *bláznem činiti*, narren, närrisch machen. Us. u Turn. — **se**, *bláznorsky si počínati*, drollige Geberden annehmen. Us. u Turn.

Rozblázniti, il, ěn, ění; *rozblazňovati*, närrisch machen. — **koho, se.** Ros.

Rozblažený; *-en, a, o*, sehr vergnügt. R. hosté. Hdk. C. 14.

Rozblečeti se, na Slov. *rozblačati se* = *rozbečeti se*, anfangen zu blöcken. Ovce, děti se r-ly. Slov.

Rozblednouti, dnul a dl, utí, erblassen. Slov. Bern.

Rozblednutí, n., die Erblassung. Slov. Bern.

Rozbleptalý, příliš rozvařený, zerkocht. R. kaše. Vz Rozbleptaný.

Rozbleptaný; *-án, a, o* = *rozbleptalý*. Us. Msk., Kšá.

Rozbleptati, *bleptaje roznésti,* ausposaunen, ausplappern. — **co.** Us. Jg. — **R.**, zerkochen; verdünnen. Us. Puch.

Rozblesklý, weit erglänzt. Dch.

Rozblesknouti se, skl, utí; *rozbleskovati se,* aufblitzen, klar werden. — **se komu kde.** Na to se mu v hlavě rozblesklo (počal chápati). Us.

Rozbloudilý, zerstreut herumschweifend. Šm.

Rozblouditi se, il, zení = *tulákem se státi,* ein Herumschweifer werden. Koll. — **R.**, vz Rozblúditi se.

Rozblouzniti se, närrisch, irre werden.

Rozblúditi se. Rozum se r-dil. Hus. I. 126. — **po čem:** po marných věcech (počíti blouditi, sich verirren). Výb. I. 348.

Rozblúzení, n., die Verirrung. R. mysli. Modl. ms.

Rozbobněti, rozbopněti atd., vz Bobněti, aufquellen. Ros.

Rozbobrovati, *rozskákati jako bobr.* Ros.

Rozbočiti, il, en, ení, die Seite aufschlitzen, aufthun. — **co komu:** tělo (mečem rozseknouti). Ros.

Rozbodnouti, ul, ut, utí; *rozbůsti,* rozbodu, bodl, den, dení; *rozbodati, rozbodávati, rozbádati,* zerstechen, zerpicken; anspornen. — **co čím:** jehlou, rohy, koně ostruhami (k běhu zabodnouti, rozehnati). Us., Ros.

Rozbohatěti, ěl, ění, reich werden.

Rozbohatiti, il, cen, ení; *rozbohacovati,* bereichern. — **koho na čem, v čem.** Na dědinách a v jiném zboží r. se počali. Pulk.

Rozbohatý, velmi bohatý, sehr reich. Ziak. Vz Roz-.

Rozboj, e, m., strsl. razboj, koř. bi. Mkl. B. 34. **R.** = *loupežnictví.* — **R.** = *rozbroj,* der Aufruhr. Slov.

Rozbojce, e, m., pol. = *rozbojník.* Jg.

Rozbojiti, il, en, ení = *rozbrojiti.* Slov.

Rozbojna, y, f., die Räuberhöhle, Mördergrube. L.

Rozbojnice, e, f. = *loupežnice,* die Räuberin.

Rozbojnický, Räuber-.

Rozbojnictví, n. = *loupežnictví,* die Räuberei.

Rozbojník, a, m., *zbojník, loupežník,* Räuber. m. R. na moři. D.

Rozbojský = *loupežnický,* Raub-, Räuber-. R. hospoda. L.

Rozbojstvo, a, n. = *rozboj.* L.

Rozbol, u, m., *bolestivá touha.* Sš. Sntt. 60.

Rozbolestiti, il, ěn, ění, Schmerz erregen. — **se.** Scip.

Rozbolestněti, ěl, ění, schmerzhaft werden. Němc.

Rozboleti, el, ení; *rozbolívati,* zu schmerzen anfangen. — **koho.** Rozbolely mne zuby, D., břicho. Ros. — **se komu.** Rozbolela se mu hlava. Us. — **se proč.** R-lel se Pavel pro to provolávání. Sš. Sk. 195.

Rozbopněti, vz Rozbobněti.

Rozbor, u, m., *rozebrání,* das Zerlegen, Auseinandernehmen, die Zergliederung, Zerlegung, die Analyse. R. chemický č. lučebnický (rozloučení, rozklad), Pr. chym., vz KP. IV. 54., r. pojmů (der Begriffe). Kom. R. (Analyse) přímý, nepřímý; organický n. ústrojný; kvalitativný n. jakostný; kvantitativný n. kolikostný. Nz. R. spektralní. KP. II. 142. R. větný, die Satzanalyse. Dch. — **R.**, na Slov. *porod.* Koll.

Rozboření, n., das Niederreissen. R. domu. — Žena jeho jest na r. (na slehnutí). Us.

Rozbořený; *-en, a, o,* niedergerissen. R. kamna. Us. Nt.

Rozbořitel, e, m., der Zerstörer, Einreisser.

Rozbořitelka, y, **rozbořitelkyně,** ě, f., die Zerstörerin.

Rozbořiti, il, en, ení, *rozbourati, rozbourávati* = *strhnouti, roztrhati,* ein-, nieder-, umreissen, abbrechen, zerstören; *se, rozpadnouti se,* einstürzen, einfallen, zerfallen, auseinanderfallen; *slehnouti,* niederkommen. Jg. — **co:** dům, Kom., zeď, hnízdo. D. Rozbourejte chrám tento. Sš. J. 49. R. stavení. J. tr. — **co čím:** bradby dělem r. — **čeho.** Zdí městských rozbořili a rozvalili (*lépe:* zdi městské. Vz Roz-.). V. — **se.** Zeď se rozbořila. Jeho žena se rozbořila (slehla). Us. — **se komu.** Sousedóm se r-la kamna (sousedka slehla). V Kunv. Msk.

Rozbornictvo, a, n., analytica, pouhá všeobecná umnice. Marek.

Rozborný, rozborový, *analytický,* analytisch. R. znakové, rozjímání, Marek. způsob. Rostl. R. dílo včelí, včelaření (v dzierz. úlech). Všk.

Rozbortiti se, il, cen, ení, in die Brüche gehen. Us. Dch.

Rozbouchanec, nce, m. = rozepranec, ein unmässiger Mensch, Schlemmer. U Olom. Sd.

Rozbouchanost, i, f., die Unmässigkeit. U Olom. Sd.

Rozbouchaný; *-án, a, o,* unmässig. U Olom. Sd.

Rozbouchati = rozbourati; unmässig machen; *se,* unmässig werden. U Olom. Sd. — *Rozbouchnouti se,* zerplatzen. D.

Rozbourati, vz Rozbořiti.

Rozbouřenec, nce, m., der Aufgeregte.

Rozbouřenost, i, f., die Aufgeregtheit.

Rozbouřený; *-en, a, o,* aufgeregt. Šm.

Rozbouřiti, il, en, ení; *rozbuřovati,* aufwiegeln. — **co čím:** srdce láskou. — **co kde:** náruživosti v srdcích lidských. Náruživosti v mysli jejich se rozbuřují. Měst. bož.

Rozbože. Ach Bože, Rozbože! Sš. P. 439., 585., 488. Bože, můj Rozbože, daj mně brzo v zemi lože. Sš. P. 294. Vz Roz-, Pře-, Rozbůh.

Rozbrániti, il, ěn, ění, *rozbraňovati,* trennen, scheiden, hintertreiben. — **co.** A v tom jsem jej udeřil a r-nil jsem to. NB. Tč.

Rozbrat, u, m., die Uneinigkeit. R. a odpor úsudku s rozumem a vědomím; Také po obrodu v člověku r. a rozman mezi duchem a pletí ostává; To je ten vniterný boj, ten r. a rozvrat člověka; Tento rozdvoj a r. mezi duchem a pletí nyní místněji vysvětluje. Sš. I. 33., 70., 78., 84. (Hý.).

Rozbratný, uneinig. Nepravosti vynikají z mysli r-né, rozervané a roztrhané. Sš. II. 63. (Hý.).

Rozbratřiti, il, en, ení = *rozkmotřiti*, uneins machen. — **koho čím.** Rozbratřil je klevetami. Us. — **se s kým.** Us. Tč., Jg.

Rozbrázditi, il, ěn, ění. — **co čím:** pole pluhem, furchen, pflügen.

Rozbřečenosť, i., f., die Weinerlichkeit. Šm.

Rozbřečený; *-en, a, o*, weinend, weinerlich.

Rozbředlý, weichlich. R. jídlo, D., krev. Jg.

Rozbreptati, ausplaudern.

Rozbřesk, u, m., die Dämmerung. Us.

Rozbřesknouti, vz Rozbřežditi.

Rozbřežditi se, *rozbřesknouti se. Rozbřežduje se, rozbřeskuje se* = počíná svítati, es tagt, dämmert. Šf. — **se komu.** Tu mysli víc a více se rozbřeskuje. Sš. J. 147. — **se komu nad čím, kdy.** Nyní se jim rozbřesklo nad propovědmi Páně; Avšak jim (učeníkům) po z mrtvých vstání Páně nad slovy těmi se rozbřeskovalo; V budoucnosti se jí jasněji rozbřeskne nad pravdami ode Pána jí přednesenými. Sš. J. 295., 45., 72. (Hý.). — **se kde čím.** Poznání to v myslích jejich již z mrtvých vstáním Páně se rozbřeskovalo. Sš. J. 234.

Rozbřichatiti, il, těn, ění, grossen Bauch machen. — **koho.** Ta kaše ho zajisté r-tí. Us.

Rozbřinkati, ins Klingen bringen; *se*, ins Klingen kommen. Ros.

Rozbřísti, rozbředu, bředl, den, dení = *bředením rozšlapati, šlapáním řídké učiniti*, weichlich machen, weich zertreten; *se*, zerweichen, dünn werden. Jg. — **co:** bláto. Ros. — **se komu.** Řeč se mi rozbředla. Kos. Ol. I. 169. — **se komu kde.** Rozbředla se mu krev v srdci. Ja.

Rozbrkati se, *rozbrknouti se, rozbrkávati se* = *rozletěti se, rozprchnouti se*, verfliegen. Ros.

Rozbrnkaný; *-án, a, o*, launig, gut aufgelegt. U Olom. Sd. — **R.,** schlecht aufgelegt. Ten je dnes r. Us. v Čech.

Rozbrnkati koho, in gute o. schlechte Laune versetzen. — **se komu.** Řiť se mu rozbrnkala (dostal průjem). Us. na Mor. Hý. Vz Rozbrnkaný.

Rozbroditi, il, zen, ení, *blátivou zemi rozjeti*, nasses Erdreich zerfahren. L. — **R.,** *rozbrojiti, pobouřiti*, aufwiegeln, in Aufruhr bringen. — **co.** Toť satan vaši mysl r-dil (alibi: rozbrojil). Živ. Jež. 14. stol. — **se mezi kým.** Opět jsú sě židé r-dili mezi sebú. Ib.

Rozbroj, e, m., *pozdvižení, nepokoj, různice*, der Zwist, Aufruhr, Tumult, die Zwietracht, Gährung, Unruhe. Jg. Příčinu k r-ji dáti. Žer. Učinil mezi nimi r. Ros. R. mezi měšťany spokojiti. V. Rozdýmati r. donášením klevet. Sych. R. v lidu. D. Rozbroje stropiti, Kram., upokojiti. Berg. Odtud pochází hněv, závisť, r., svárové a potupenie. Hus. I. 134. Pošel z toho r. V. R-je strojiti. Kom. Veliký mezi nimi r. a křik býti počal. Cr.

Rozbrojce, e, m., der Aufrührer. Marek.

Rozbrojení, n., confusio. Naplněno jest všecko město r-ním. ZN.

Rozbrojený; *-en, a, o*. Ještě bylo vojsko r-no (dispertus) od tvrzí. BO.

Rozbrojiti, il, en, ení; *rozbrojovati* = *rozbouřiti, zbouřiti, znepokojovati*, aufrühren, aufwiegeln. — **koho:** lid. Ros. — **čím.** Svým učením všecken kraj rozbrojil. Leg. — **se** = *rozejíti se*, aus einander gehen. Kat. 947., *bouřiti se, povstati*, sich aufwiegeln. Lud se rozbrojí. Výb. I. 146. R-lo se jest všecko mužstvo i učiněn sběh lidu. S. N.

Rozbrojivý = *rozbrojný*. R. poddanec. Sš. L. 179.

Rozbrojnictví, n., die Parteiung. Šm.

Rozbrojník, a, m., *buřič*, der Empörer. D.

Rozbrojnosť, i, f., *rozbroj, bouřlivosť*, der Aufruhr. Jg.

Rozbrojný, *bouřlivý*, aufrührerisch. R. buřič, Kom., přirozenosť. Hlas. Rozbrojní mezi sebou. Cantil. Apoštolé všichni na smrť odsúzeni jako r-ní buřičové lidu. Ep. Pog. 27. — **R.,** *roztržitý*, zerstreut. Zde jsme tak rozličně r-ni, že nikdy, aneb ač kto kdy, jedva na malitkú chvílku móž se k sobě sebrati. O 7 vstup. — **R.,** *rozpustilý*, ausgelassen. R. kluk. U Opavy. Pk.

Rozbroukanosť, i, f., die Ausgelassenheit, Zügellosigkeit. U Olom. Sd. — **R.,** das Mürrischsein. Us.

Rozbroukaný; *-án, a, o*, ausgelassen, zügellos. U Olom. Sd. — **R.,** mürrisch, schlecht aufgelegt. Us. Vz Rozbrnkaný. R. pantáta (nevrlý). Němc.

Rozbroukati, ausgelassen, zügellos machen. — **R.,** mürrisch machen. Us. — **koho čím**: odporem. Us.

Rozbrousiti, il, šen, ení, nicht zu Ende schleifen. — **co**: nůž. Ros.

Rozbrtiti, il, cen, ení = *rozvrtati*, zerbohren. Ros.

Rozbručený; *-en, a, o*, mürrisch. Je r. jako medvěd. Us. Kf.

Rozbručeti, el, en, ení, *rozbrukovati*, brummig machen. — **koho.** Ros.

Rozbrunčený = *rozzlobený, nevrlý*, mürrisch. Us.

Rozbruňkaný, übel aufgelegt. Šm.

Rozbrví, n., *holé místo mezi obočíma nad nosem*. Srostlé obočí beze všeho r. Ms. 15 stol.

Rozbrýkati = *učiniti, aby brýkal*, zerquäken. — **se,** sich zerquäken, zerschreien. Ten volavý jikavec brýká, že by se mohl rozbrýkati. Us.

Rozbryndati, *bryndaje rozděliti, ztratiti*, verpantschen. Jg. — **co:** pivo. Us., Kos. Ol. I. 252.

Rozbublati, brummend machen. — **koho.** — **R.,** *bublaje roztrousiti*, durch sein Brummen bekannt machen. — **co.** Ten bubla to rozbublal. Ros. — **se** = *do bublání se dáti*, ins Brummen kommen. Když se rozbublá, bublá celý den. Us. — Jg.

Rozbubnovati. — **co:** buben (bubnováním rozbiti, zertrommeln); novinu, pověsť = *vybubnovati*, austrommeln. — Jg.

Rozbučeti se, ins Brüllen, ins Weinen kommen. Us.

Rozbuditi, il, zen, ení, *rozbuzovati*, wecken. — **koho.** — **se** = *ze sna se vybrati*, aufwachen.

Rozbůh, boha, m. Vz Rozbože, Roz-, Pře-. Rozbože, ti budou bohatí. Sš. P. 471.

Rozbujařený; *-en, a, o,* jugendmuthig-erregt. Dch.

Rozbujeti, el, en, ení = bujným se státi, übermüthig werden, ausschweifen. Rozbujelo jest srdce jeho (elevatum est in superbiam). BO. — **kdy: v** dobrém bydle. St. **Při** dobré stravě r. Na Ostrav. Tč.

Rozbujněti, ěl, ění, *bujným se státi,* übermüthig werden, frech werden. Br., Reš.

Rozbujník, a, m., der Empörer. Skl. II. 267.

Rozbujniti, il, ěn, ění, übermüthig, muthwillig machen. — **koho.** Reš. — **se čím:** tučnými jídly. Us.

Rozbulati = *rozbořiti.* Na Ostrav. Tč.

Rozbuliti, il, en, ení = *rozbaliti, rozbořiti.* Seno složené se r-lo. Na Ostrav. Tč. U Opavy. Klš.

Rozbůr, boru, m., *rozboření,* die Ruine. Us. u Petrovic. Dch.

Rozburcovati, polternd wecken. D. — **koho čím:** tlučením na dvéře.

Rozbuřovati, vz Rozbouřiti.

Rozbušiti, il, šen, ení, breit schlagen. Šm. — **co čím.**

Rozbutiti, il, ěn, ění = *rozházeti,* zerwerfen. Slov. Koll.

Rozbuzovati, vz Rozbuditi.

Rozbydlení, n., die Zerstreuung. Slov. Bern.

Rozbydlený; *-en a, o,* zerstreut. Slov. Bern.

Rozbydleti se, el, ení = *rozptýliti se,* sich zerstreuen, an verschiedenen Orten Wohnung nehmen. Slov. — **kde.** Takových rhetorů (pohanských učenců) nemalé množství **po** římské říši **v** hlavitých městech se r-lo. Šš. Sk. 223. (Hý.).

Rozbytovati něco = *promarniti,* vergeuden. R-vat peníze nemilo Bohu (na věci daremné). Mor. Brt..

Rozcapartěný; *-ěn, a, o,* in kleine Stücke getheilt. — **jak.** R-né **na** tisíc států a státků Německo. Kos. Ol. I. 260.

Rozcapartiti, il, ěn, ění = *rozkouskovati,* in kleine Stücke theilen. — **co:** chléb, maso. Us. Vsk. Vz Rozcapartěný.

Rozcapati; *rozcapnouti,* pnul a pl, ut, utí = *rozšlapati,* auseinander-, durchtreten. — **co:** střevíce (roztáhnouti, roztrhati). Ros. — *Rozcapnouti se,* rozkročiti se. Hanka.

Rozcaplý = *roztažený,* aus einander gezerrt.

Rozcárati = *roztahati.* Us. Lpř. — **co:** celý den. Us.

Rozcásati, *rozcásnouti* = *rozsmýkati, roztrhati,* zerwerfen, zerschleudern. MM.

Rozcediti, il, zen, ení, durchseihen; *děliti,* theilen, trennen. — **co.** Jdi v boj tělesný, kterýž umie v skutku tak hněv r., hněv dobrý od hněvu zlého; ale ten, který neumie tak r., alebrž miesí jeden s druhým, ten ovšem zdrž sě od boje telesného. Hus. I. 167.

Rozceliti, il, en, ení, rozcelovati, zertheilen. Ros. — **co čím:** nožem.

Rozcepovati = *rozmlátiti,* zerdreschen. Ros. — **co kde.**

Rozcesta, y, f. = *rozcestí,* der Scheideweg. Slov. Bern.

Rozcestí, n., *cesta křížová,* der Scheideweg. V. R. na dvě cesty, na tři cesty. V. R. trojí. Ryt. kř. Přijíti na r. Sych. Šli volat k večeři i mezi r. i mezi ploty. Hus. III. 252. A když přišli na r., nenadáli se neštěstí; Ach položte nás, položte až tam na r., kady dobří lidi chodí, formánkové jezdí; Zakukala zezulenka, vyletěla na r., kerá žena muža bije, té nedá pán Bůh ščesti. Sš. P. 82., 148., 667. Vz Mkl. B. 413. R. mylné jest. Kom.

Rozcestnosť, i, f., der Scheideweg. Ros.

Rozcestný, Scheideweg-. Ros.

Rozcicati, rozcucati, ins Saugen bringen. — **co** = *rozkousati, rozpatlati:* peníze, čas, verspielen. D.

Rozcikati = *nedodělati, rozdělati.* Jg.

Rozciňkati, *rozciňkovati, rozciňkávati,* ins Klingen bringen. — **se,** ins Klingen kommen. Jg.

Rozcit, u, m., Gefühlsfülle, f. A srdce mé, ty v r-tu se vynášej zbožně k blankytu. Sš. Bs. 221.

Rozciziti, il, en, ení = *rozundati, roztrhati, roztahati,* vergeuden, verthun. Ros.

Rozcmírati = *rozbryndati,* verpantschen. Ros. — **co.**

Rozcourati = couraje ztratiti, unnützer Weise herumgehend verlieren. — **co:** celý den. — **R.,** für Kleinigkeiten nach u. nach ausgeben. — **se.** Ty peníze se lehko rozcourají, ale téžko seženou. Us. Všk.

Rozcrkati, *rozcrknouti, rozcrkávati* = *crkaje rozděliti,* zer-, vertröpfeln. — **co:** pivo. Ros.

Rozcucati, vz. *Rozcicati.*

Rozcuchaný; *-án, a, o,* vz Rozcuchati. R. vlasy. Us.

Rozcuchati, *rozdrchati, rozmuchlati,* zerzausen. Kat. 1466. — **co čím:** slámu hráběmi. Zlob. — **co komu:** vlasy, Us., peníze. Zlob.

Rozcumlati = *cumlaje zkaziti,* zerzulpen. — **co kde.** Vše v hubě rozcumlal. Ros.

Rozcundati, *zkaziti,* verhunzen. — **co:** šaty. Us. Dch.

Rozcupati, *rozdupati,* zerstampfen. — **co čím jak.** Vše nohami **na** mrť r. Zlob.

Rozcvaňhati, *nechutě rozpiplati,* zerwühlen. — **co:** jídlo. Ros.

Rozcvrkati, *rozcvrkovati,* ins Zirpen bringen. — **se,** ins Zirpen kommen. Cvrček se r-kal. Us., Ros.

Rozcvrlikati, ins Zwitschern bringen. — **se,** ins Zwitschern kommen. Vrabec se r-kal.

Rozčachniti, il, ěn, ění = *rozpižlati.* — **co:** chléb. — **čím:** tupým nožem. Us. u Rychn. Brv.

Rozčapati = rozšlapati. U Opav. Klš.

Rozčapiti = rozčepýřiti. — **co:** nohy (rozkročiti, ausspreitzen). Koll. — **se** = postaviti se nohama od sebe roztaženýma. Rozčapený (kdo tak stojí). Mor. Brt.

Rozčapkati = *rozkapati,* tropfenweise ausgiessen. — **co:** víno. Lšk.

Rozčáraný; *-án, a, o,* entworfen. R. stromy (ve výkresu). Šm.

Rozčástečniti, il, ěn, ění, *rozčástečňovati,* zertheilen, zerstückeln. Ros. — **co čím jak:** nožem **na** kousky. Us.

Rozčástiti, il, én, ění, *rozděliti*, theilen. — **co v co**. Když ještě knihy svaté v oddíly, kapitoly rozčástěny nebyly. Šš. I. 113. (Hý.).

Rozčástovati, vz Rozčástečniti. Měst. bož. — **co jak: na** kousky. Us.

Rozčastovati, zu bewirthen anfangen.

Rozčečeřiti, il, en, ení, *rozježiti*, struppig machen. — **se**, struppig werden. Ros.

Rozčechrati, *rozčechrávati*, zer-, auflockern. — **co**: vlnu. Ros. — **co komu čím**: vlasy hřebenem.

Rozčechranka, y, f., *rozčechraná věc* n. př. vlna, der Barth, die Fliethe. Techn. III. 268.

Rozčelediti se, il, ění = *rozmnožiti se*, sich vermehren. Na Slov. Včely se rozčeledily.

Rozčemřívá se = *rozednívá se*, es tagt, dämmert. Us. u Bolesl.

Rozčepiti, il, en, ení = *čepení s hlavy sundati*, *odčepiti*, enthauben. Ros. — **R.**, zastr. = rozštěpiti. Jg., Jir.

Rozčepýřiti, *rozčepýřovati* = *roztáhnouti*, aussspreitzen; *zježiti*, lockern, struppig machen. — **co**: ruce, nohy, křídla, Reš., vlasy, chlupy, peří, tlustý knot. Dch. — **se**. Kohout, páv se rozčepýřil. Us. R. se jako kohout, krocan (rozdurditi se). Us. Kf. — **se na koho** = *rozhněvati se*, zornig werden. Us.

Rozčeřiti, il, en, ení; *rozčeřovati*, aufkräuseln. — **co**. Vítr moře rozčeřil.

Rozčertiti, il, ěn, ění = *rozzlobiti*, teufelswild machen, grimmig machen. — **koho**. Rk. — **čím**: neústupností, zlým slovem. — **se na koho**. Mus.

Rozčesák, u, m., *rozparák*, *hřeben k rozčesávání*, weiter Kamm. Us. u Petrovic a jinde. Šá., Dch.

Rozčesený; *-en, a, o*, aufgesperrt. Vz Rozčesnouti. Vidím draka proti sobě s r-ným hrdlem k sežrání. Ms. (Jg.).

Rozčeslosť, i, f., das Gespaltensein, die Spalte. Jg.

Rozčeslý, *rozčesnutý*, *roztržený*, *rozdělený*, gespalten. R. strom, Us., vrchu rozčeslá tlama. C.

Rozčesnouti, snul a sl, ut, utí; *rozčesati*, *rozčisati*, *rozčesávati*, *rozčesovati*, *rozčesnouti* = *rozdvojiti*, *rozštěpiti*, *roztrhnouti*, zerspalten, aufreissen, zersprengen, spalten; *hřebenem rozdělovati*, kämmen, schlichten. Jg. — **co**: strom (rozštipnouti ve dvé vstoupením opačným směrem na haluze). Mor. Brt. Hrom rozčesl strom. Šd. — **co, se na koho, na co jak**. Vlk hrdlo na ovci rozčesne (otevře). Us., Cyr. Něco na dvé rozčesnouti. Žalansk. Potok na dvě strany se rozčesl. Svět. — **se (kde)**. Kráva rozčesla se na ledě (roztrhla se). Ros. Us. na Policku. Kšá. Vůl sa rozčesl (vymknul si nohu v horním kloubě). Na mor. Zlínsku. Brt. Kráva **pod** býkem se rozčísla (převalila). U Rychn. — **co čím**: vlasy hřebenem. Kom., r. len, konopí. Us. — **co kde**. R-sala vlase **po** svém zlatém páse. Sš. P. 444. — **R.**, *rozsouditi*, entscheiden. Na Mor. Tr. Počkej jen, až přijde N., ten tě rozčeše. Us. Hý. — **se jak proč**. Mozek bolestí div se mi ve dví nerozčisne. Us. u Rychn. — **co proti komu**. Rozčesli sú proti mně čelisti své. BO.

Rozčesnutý; *-ut, a, o* = *rozpoltěný*, *roztržený*. Vz Rozčesnouti. Šd.

Rozčet, čtu, m., die Aufzählung. R. čili rozpis (vypočítání) všech vesnic. Mus. — **R.**, der Anschlag. R. jednoduchý, prostý, složený, složitý; kniha rozečtův. Nz. R. zboží, die Waarenkalkulation, Skř., nákladů, der Kostenanschlag. J. tr.

Rozčetný, *číselný*, zählig. Krok.

Rozčichati = *čichy rozeznati*, *okoušeti*, von allen Seiten beriechen. Št. N. 253. Když r-cháme, co v tom chuti. St. — **kde co**. Tomuť jest byl chuten páteř, tenť jest v něm r-chal každé slovo, čím které vonie. Št.

Rozčilenosť, i, f., die Aufgeregtheit. Us.

Rozčilený; *rozčilen, a, o*; **ne**: *rozčílený*, aufgeregt.

Rozčiliti (**ne**: *rozčíliti*), il, en, ení, od čilý = *pohnouti*, *cit vzbuditi*, rühren, aufregen. — **koho, se čím**. Rozčilil se neštěstím bližného. Mus.

Rozčin, u, m., **rozčina**, y, f., *těsto*, der Sauerteig, pol. L. — **R.**, *kvas*, das Gährmittel. L. — **R.**, *rozčinění*, die Auflösung. Techn. I. 225. — Vz Rozčinati.

Rozčinati = *zadělávati na chléb*, Teig zu Brod einmachen. U Březové. Dfk.

Rozčinek, nku, **rozčin**, u, m., vz Lišné.

Rozčiniti, il, ěn, ění, durchführen, -arbeiten. — **co**: těsto, vápno. L. — **se čím**. Větou druhou se věta prvá ojasňuje a rozčiňuje. Šš. L. 17.

Rozčisnouti, vz Rozčesnouti.

Rozčísti, rozečtu, rozečetl, rozečten, ení; *rozčítati*, *rozečítati* = *na díly rozvrci*, *počtem ustanoviti*, zählen, ausrechnen, überschlagen; *bedlivě něco uvážiti*, erwägen, überschlagen. Kat. 1358. — **co**. Rozčetl jsem všecko, co mám. V. R. knihu, mit dem Lesen beginnen. Us. Všk. Rozčetl si vše (uvážil). Opt. — **co kde jak**. Velmi bedlivě to až **do** sta tisíc lidu **v** knížce rozčetl. V. — **co jak**. By tvá mysl rozčítala srdcem právě. Kat. 1358.

Rozčistý, *velmi čistý*, sehr rein. Hvl. Vz Roz-.

Rozčiti, čiji, il, it, ití. Duše mé se prohlubina v tisíc slastí rozčije. Šš. Hc. 49. Vz Rozčůti.

Rozčíti, rozečnu, rozčal, čat, četí; *rozčínati* = **počíti**, anfangen. — **si co**. Proč bych si práci rozčal (rozečal, rozzačal).

Rozčleniti, il, ěn, ění, zergliedern. — **co**. Rk.

Rozčtveřiti, il, en, ení; *rozčtveřovati*, viertheilen. — **co čím**: tele sekerou. Us.

Rozčtvrtiti, il, cen, ení; *rozčtvrcovati*, viertheilen. — **co čím jak**. Tělo její na kusy rozčtvrtil. Štelc.

Rozčurchati, rozčuchrati = *rozčechrati*, zerzausen. — **co**: vlasy, koudel, hlavu. Na Ostrav. Tč.

Rozčúti, *rozčíti* = *rozeznati*, *zpozorovati*. Kat. 1700.

Rozdačkati. — **koho** = *rozmačkati*, zerdrücken. D. — **co**.

Rozdajběda, *rozdejbida*, y, m. a f., *chudý a přece štědrý*, ein freigebiger Nothleider. Koll.

Rozdajný, austheilbar. Us.

Rozdaleký = *předaleký*, sehr weit. Slov. Vz Roz-.

Rozdáliti, il, en, ení = *oddáliti*, entfernen. Us.

Rozdaovat sa = *rozdavovati či rozdouvati se, křičeti hubou otevřenou*. Mor. Brt. — **co**: hubu (do kořán otvírati). Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Rozdáviti.

Rozdarovati, verschenken. — **co komu**. V.

Rozdati, *rozdávati*, verschenken, vertheilen, spenden. — **co (komu)**: chudým almužnu. Jg., Hus. III. 44. Svůj statek. D. R. dary. V. R. peníze, hlasy, Ros., úřady, Plác., Zř. F. I. A. VI., komorníky (zuweisen). Kn. rož. 1. Rozdávati plachty (skládaje je rozestírati). Ms. Šp. R. karty. Us. Tč. Aby již svou jedovatinu rozdávati mohli. Sš Sk. 239. **Dar boží r.** Hus. I. 216. Tu kyselú pláňku karamádkám rozdám; Něco sem propil, prohrál, ostatek pannám rozdal. Sš. P. 214., 610. Nejednako Bůh rozdává jednomu hus, druhému páva. Čít. Čti ctného z práva, pro toho, jenž česť rozdává, téhož se zase dostává. Prov. — **co jak**. Titul a právo země **bez** vůle držitele rozdává. Har. R. chléb *darem*. Kram. A hned počali r. lidu obecnému **pod** dvěma spósobama. Zb. exc. 1414. R. **po** hrsti. Pref. 377. — **co kam**. Rozdal peníze **mezi** chudé. Us. Statek **na** chudé r. (rozkázal, aby po jeho smrti chudým rozdán byl). Us., Jv. Rozdadie vás **po** žalářích. ZN. Peníze na dluhy jsem rozdal. Er. P. 354. Talíře na stůl rozdávati. Us. Dch. — **co komu kdy skrze koho**. Pakli skrze jiné chce **po** smrti rozdávati moha sám za živa rozdávati. Hus. III. 147. — **kde**. Rozdává obrázky **u** oltáře. Er. P. 303. **Po** Judei chudým církvím almužnu rozdávajíce. Sš. Sk. 148. — **zač jak**. **Z** moci své odpustky za peníze r. Chč. 304. — **čeho**. Nebudu se vdávat, budu očekávat, až bude sám Pámbůh mladenců rozdávat. Sš. P. 287. Rolí od bohatých bezprávně držených chudým rozdali, sp. m.: role (akkus.). Brt. Vz Roz-.

Rozdatný, *štědrý*, freigebig. pol. — **R.**, *rozdajný*, der zu vertheilende. L.

Rozdava, y, m., kdo na veřejném místě nesmírně křičí. Mor. Brt.

Rozdavací, Betheilungs-. Šm.

Rozdavač, rozdavatel, e, m., der Vertheiler, Geber. Jg. Hus. I. 329.

Rozdavačka, rozdavatelka, y, **rozdavatelkyně**, ě, f., die Vertheilerin. Štelc.

Rozdavačný, freigebig. Us.

Rozdávati, vz Rozdati.

Rozdávený; *-en, a, o* = *rozdava*. Na mor. Zlínsku. Brt. — **R.**, otevřený. Mor. Mkl. R. huba. Brt.

Rozdáviti, il, en, ení; *rozdavovati* = *rozmačkati*, zerdrücken; *roztáhnouti*, aufsperren. — **co**: hubu, ústa = roztáhnouti. Slov. — **co čím** = *rozmačkati*. Lžicí tvrdé vejce r. Jád. — **se** (rozdavovati) = *nesmírně na veřejném místě křičeti*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rozďáviti, il, en, ení = *rozedříti*, aufsperren. — **co**: tlamu. Plk.

Rozdávka, y, f., *rozdávání*, die Vertheilung, Verschenkung, Spende. Já nemám nic na rozdávky. D.

Rozdech, u, m., das Aufathmen. Dch. — **R.**, das Wehen, Blasen. R. větrů. Puch., Krok.

Rozdechnouti, chnul a chl, ut, utí; *rozdýchati, rozdýchávati, rozdychovati, rozdechovati* = *rozfoukati, rozváti*. — **co do čeho kam**, zerwehen. Hlas.

Rozděl, vz Rozdíl.

Rozdělák, u, m. (v mlynářství), der Scheidebaum. Šm.

Rozdělání, n. R. dolu (přípravné práce), Vorrichtung, Vorbereitung des Grubenfeldes, Vorbereitungsbau, der Vorbau. R. pilířové či na pilíře, die Pfeilervorrichtung, r. s úzkým předkem, Vorrichtung mit schmalem Ortshieb; r. se širokým předkem, Vorrichtung mit breitem Blick, r. s dvojným předkem, Vorr. mit Doppelbetrieb, r. dovrchní, steigende Vorr., r. kosé, diagonale Vorr., r. směrné, streichende, söhlige Vorr. Hř. 71.

Rozdělaný; *-án, a, o*. R. práce (začatá ale nedokončená). Dch. Vz Rozdělati.

Rozdělati, *rozdělávati* = *počíti dělati*, anfangen zu machen; *rozmíchati*, anmachen, mischen, versetzen; *rozebrati, rozložiti*, aus einander thun, zerstückeln, auflösen. Jg. — **co**. Krejčí rozdělal šaty (počal je dělati). Ros. R. pole, Us., vinnici, V., vápno, těsto, Us., haldu (s prstí srovnati), důl. Vys. — **co čím**: oheň měchy, anschüren. V. Barvu vodou r. Ler. — **co s čím** (rozmíchati). Kosatec s kýchavkou a dvěma díly medu rozdělati. Byl. — **co jak**: něco **na** kousky, D., vinnici na pole. Jg. Radš křivdu trpěti než darmo řeč rozdělávati. Dch.

Rozdělek, lku, m., *co se rozdělí*, die Vertheilung.

Rozdělenec, nce, m., *rozdvojenec*, der Dissident, Abtrünnige, Sektirer, Schismatiker. R-ce a kacieře znamenávají, jenž kazie vinici t. cierkev boží, kteříž lid věrný kúsati a roztrhovati nepřestávají. Hus. III. 33. — **R.**, úl uměle rozdělený. Lšk.

Rozdělení, n. R. jest vůbec rozložení či rozbírání nějakého celku v části jeho. Vz S. N. Die Zertheilung, Vertheilung, Eintheilung, Trennung, Scheidung, Absonderung, Spaltung, Veruneinigung, Ver-, Austheilung, Unterscheidung. Vz Rozděliti. R. dědictví, Us., jazyka, Dal., privilegií, Kom.; znamení r. V. R. lidu *na* zvláštní pokolení. Reš. R. duše *s* tělem (smrť). Ros. Od r. něčeho ustoupiti. Ojíř. O r. dědictví se hádati. Kom. R. pojmu jest úplný rozklad rozsahu jeho; r. bezprostřední n. prvotní, sprostředkované n. návodné; r. ničemné, zmařené; r. dvoučlenné, příliš úzké, příliš široké; r. souběžná; Jd. Dale znamenaj, kterakť milostivý mistr učí r. mezi rozením tělestným a duchovním. Duše od těla r.; nižádného r. není mezi sprostnú krmí a drahú, když kdo v nich míry nemá. Hus. II. 233., 135., 187. R. proudu galvanického. Vz KP. II. 232. R. hornin, nerostů, ssavců, živočichů, plazů. Vz Schd. II. XXIII. (rejstřík), Krč. 374., 519., 521., 481., 583., Frč., Bř. N. R. na každou jednotlivou osobu. J. tr. R. přednášek mezi učitele. J. tr.

Rozdělený; *rozdělen, a, o*, vz Rozděliti. R. kopyto; řeč dobře rozdělená. Kom. Tu máte na r-nou. Us. Dch. Ukázali se jim r-ni jazykové. Sš. Sk. 17. — **nač, jak**. Na dvé

rozdělený. V. Obec na třídy r. Kom. A ten (sbor) na dvé jest rozdělen. Hus. I. 25. Perioda na dvé rozdělená, dvoudílná. Nz. — **oč**. Jsem s jeho otcem rozdělen o hranice a o meze. Půh. II. 467. — **v čem**. Ta strana jest v sobě rozdělená. Chč. 452. Jestliže by strany žádaly právem v tej věci rozděleny býti. NB. Tč. Každé královstvie v sobě r-né zpustie. Hus. II. 100. — **čím**: řádem, pořádkem. V. — **v co**. Peň ve větve r. Rostl. — **s čím**: s tělem r. = mrtvý. Us. Se světem r. V. — Ostatně vz Rozděliti. — **mezi kým**: mezi sebú r-ní. Hus. II. 366.

Rozdělilka, y, f., diaeresis. Gr.

Rozděliny, pl., f., *rozdělení*, die Abtheilung. L.

Rozdělitel, rozdělovatel, e, m., der Theiler. — **R.**, der Erztheiler, metalli divisor. Jestiť pak úřad r-lů rudy, když jest čas rudy zdvihání, aby všecku rudu na jednu n. na mnohé hromady snesenú na hodné díly rozdělovali. CJB. 313. — **R.**, *náčiní*. Rozdělovatel parní, expansivní, se šupátkem. Vz KP. II. 357.

Rozdělitelka, y, **rozdělitelkyně**, ě, f., die Theilerin. Us.

Rozdělitelnosť, i, f., die Theilbarkeit. Vz Rozdílnosť. Šm.

Rozdělitelný, theilbar, zertheilbar. Šm.

Rozděliti, il, en, ení; *rozdělovati; rozdíleti*, el, en, ení; *rozdělovati*. — **R.**, *na díly rozložiti*, theilen, zertheilen, eintheilen; *rozloučiti, odděliti*, trennen, scheiden, absondern; *rozkmotřiti, nesvorným učiniti*, trennen, spalten, veruneinigen; *mezi rozličné poděliti*, ein-, ver-, austheilen; *znamenati, aby rozeznal*, unterscheiden; *rozhodnouti*, entscheiden; *r. se* = *rozloučiti, odděliti se*, sich scheiden, sich trennen; *díly si vzíti*, sich worin theilen; *rozšířiti se*, sich vertheilen; *rozdílným býti od něčeho*, sich unterscheiden. Jg. — **co**: peníze, čas, pole, vlasy, vodu, Us., příplatek, užitek z hor. Vys. Vítr rozdělil oblaky. Us. Duši, srdce by rozdělil (i. e. jest štědrý. Vz Duše.). Prov. Živočichové ti nerozdělují kopyta. Sš. II. 215. — **co na co, jak**: na kusy, na dvé (rozdvojiti), na tré (roztrojiti). V. R. město na ulice, obec na třídy, Kom., zahradu na záhony, Us., dříví na sáhy, dědictví na díly, živočichy na rody, D., kázání na díly. Každý z tří kmenů těch na čtyři župy se rozdělujíce. Sš. II. 3. Velikou léč na dvě léče r. Šp. R. něco na drobno. Dch. Knihy na čtvero r. Bart. R-li sú se na dvé. Pč. 19. Potom je na tré r-li. Dal. 17. R-li se na čtyři strany. Let. 144. Ta naše lavečka na dvě se rozdělila, že naše srdenka obě dvě rozlúčila. Sš. P. 353. — **co podlé čeho nač**. Směsici Bůh podlé hustosti a řídkosti stupňů na čtyři tvářnosti rozdělil. Kom. Zisk a ztrátu podlé hlav r. OZ. Podlé práva je r-li. NB. Tč. Časy podlé měsíce rozdělují. Ler. — **se, co čím**: vodu lodí, prkno sekerou, vlasy hřebenem. Us. Bůh r-dil žiňům zemi losem. Sš. II. 197. Svádu súdem a nálezem r. Troj. Pole mezníky r. V. Rozdělili se tou zemí, Br., tím statkem, Jel., oděvem. V. Přibytím Krista se r-lo světlo a tma, lidé dobří a zlí. Sš. J. 55. Ona by chtěla, aby se těma 30 zlatýma s ní rozdělil. Us. Vk. Tím se mají rovně r. Půh. I. 388. A tu jsme nalezli, aby penězi se rovně rozdělili. Arch. I. 164. Vlasta muže oščepem rozděli. Dal. 21. Dni jmény rozdělovati. Ler. — **co kde**: slovo v psaní r. (odděliti). Us. Úlohy ve škole r. Us. Dones milá tvrdý kameň, já rozdělím srdce na něm. Sš. P. 169. Kterak strany v tej při právem r. jmáme. NB. Tč. Větry v dolech r. (rozvésti). Vys. — **co v co**: peníze v hromádky. Us. Dědiny v lány r. Dal. 137. — **co, se s čím**. A tu dušiu s tělem rozdělichu (odloučili od* něho). Dal. 52. S tímto světem se r. V. Den se s nocí rozděluje. V. Jediná mne smrť s tebú rozdělí. BO. Žádal rozdělen býti s tělem. Hus. III. 163. R-la se s Adamem. Er. P. 500. Dokudž smrť nerozdělí Vás s těmi bědnostmi. Chč. 444. Ať r-lí se mnú dědictví. Hus. I. 405. Měl je se mnú r. spravedlivě. Půh. II. 379. Že by se mnou srdce rozdělila. Er. P. 240. — Br. — **co mezi koho**: peníze mezi chudé. D. Zemi mezi ně rozdělil. Flav. Tu kořisť rovným dílem mezi bojovníky rozdělil. Háj. Bůch masa mezi se rozdělili. Pč. 4. Mezi bratří dědinu r. BO. — **co komu**. Zemi mou sobě rozdělili. Br. Zemi synům rozdělil. Dal. Svým r-lí vaše dědiny. Dal. 11. (80.). R-lil jim majetnosť. Sš. L. 149. Duch sv. rozdělije všem, jakž chce. ZN. — **co mezi kým**. Statky mezi sebou rozdělili. Bj., Jg. Lásku a důvěru svou nemůžeme mezi Bohem a tvorem, mezi Mojžíšem a Kristem bezhříšně r-lovati. Sš. II. 58. — **co do čeho**: do dvou řad, do pěti dílů a p. **špatně** m.: **na** n. **ve** dvě řady; *ale ovšem*: rozděliti semena do 5 nádob (rozdělená semena do pěti nádob dáti). — **se**. Oblaky se rozdělují. Us. — **(se) jak**. R. se rovnú měrú. LS. v. 62. Rozdělí je rózno. M. Pakli se páni rovně počtem r-lí, bei Stimmengleichheit. O. z D. — **se, koho oč**. Rozdělil je o statky (podělil je). Jg. Rozdělili se o tu pozůstalosť. Sych. Vz Rozdělený. Kterak bychom ty lidi o to r. jměli; Za naučenie žádáme, čím jich o to r. jmáme. NB. Tč. Má mezi nimi vyřéci a je o to r.; Chtí se o to r. Půh. II. 518., 549. — **co po čem, kudy, jak**. Srdce rozděluje krev po těle. Jg. Krev po žilách se rozděluje. Kom. Vojsko po zástupích r. Výb. I. 428. — **se oč jak, s kým**. Rozdělili se o to *rovnou měrou*. Us. Rozdělil se s Kimonem o úřad. V. Črví s žabami o tělo se r-lí. Hus. III. 135. Ač co s bláznem kdy ulovíš, ale nerovně s ním rozdělíš. Mast. v. 99. — **co, se (čím) od čeho** (*mezovati, rozdílným býti*). Jakými mezmi od nich se rozdělují. Kom. To se od toho tím rozděluje, že . . . Us. Bůh zlé od dobrých rozdělí. Smil v. 2082. Zlosti vaše rozdělily sú vás od Boha. Hus. III. 225. R. chatrné od dobrého. M. P. — **co kdy**. Kdo se mi však bráti osmělí jiného coş, tomu v okamžiku moje ocel lebku rozdělí. Sbk. A losem r-lil mezi ně zemi jejich asi po čtyřech stech a padesáti létech. Sš. Sk. 155. Ot nich jsú rozděleny vlasti (gentes) po potopě. BO. — **proč**. Zdá se, že pro lehčejší přehled veškeren Jerusalem na sedm okresů r-lili. Sš. Sk. 69. — **co**

skrze koho. Aby statek mezi křesťany chudé skrze apoštoly r. dával. Šš. Sk. 52. (Hý.). Kristus lidi rozděluje skrze hřiechy. Hus. II. 103. — **se odkud.** Tvůj lid ze života tvého r-lí se. Šš. I. 100. — **komu čeho šp** m.: *co.* Vz Roz-.

Rozdělný, Theilungs-. R. střída, die Theilungsstrecke. R. patro, die Theilungs-, Zwischen-, Mittelsohle. Hř. 71.

Rozdělov, a, m., Rozdielow, ves u Slaného. PL.

Rozdělovací, zum Theilen dienlich, Theilungs-. R. znamení, stroj, Us., dvéře, čára. Us.

Rozdělovač, e, m., das Theilungsmass. Skv. — **R.**, Theiler, m.

Rozdělování, n., die Theilung. R. slabik, vz Dělení.

Rozdělovatel, vz Rozdělitel. R. se záklopkami, die Ventilsteuerung. Nz.

Rozdělovatelka, vz Rozdělitelka.

Rozdeptati, zertreten. Us. Tč. Vz Deptati.

Rozděrač, e, m., der Zerreisser. Jg.

Rozděrek, rku, m., *rozedření, díra,* das Loch. Past. ms.

Rozděrovati, *děrami pokaziti,* zerlöchern. D.

Rozděsiti, il, en, ení, entsetzen, aufschrecken. — **koho čím.** — Jg.

Rozdeštiti se, il, ění, weit und breit regnen. — **abs.** Rozdeštilo se (na Slov. rozdaždilo se). Us.

Rozděv, u, m., das Aufsperren, Aufreissen des Rachens, des Maules. R. m.: rozzev. V tomto slově a v rozdívati m.: rozzívati je *d* buď přisuto anebo máme tu spíše před sebou proměnu *zz* v *zd*. Gb. Hl. 121. Jiného mínění jest Prk. v Arch. für slav. Philolog. II. 709., III. 208. Vz násl.

Rozděviti, *rozjíviti,* il, en, ení, *rozdívati, rozzívati = rozevříti* (hubu), das Maul aufsperren. — **co na koho:** propasť úst svých. Ps. Ms.

Rozdíl, u, m., *rozdělení,* das Theilen, Abtheilen, die Theilung, Abtheilung. R. rovný. Aqu. Rozdílové chrámu n. síně. Plác. Tři rozdiely lidské (stavy). GR. — **R.**, *oddělení, kapitola.* BO. Der Absatz, das Kapitel, der Theil. Buďte čtyři rozdílové žalmu stého osmnáctého. Zák. sv. Ben. Jakož svědčí sv. prorok Naum v třetiem r-le: Každý, kterýž se opatří, uteče od tebe; Jakož die mistr v čtvrtých knihách hlubokých smyslóv v 30. rozdiele. Hus. III., 144., 205. V nižádném údu těla našeho nemáme tak mnoho článkóv a r-lóv jako v rukú. Hus. III. 61. — **R.**, *oddělení, mezera,* der Zwischenraum, Unterschied. Bez r-lu a roztržitosti. V. — **R.**, *nesvornosť, neshoda,* die Uneinigkeit. V. R. byl v lidu veliký. Zlob. Nebyti na rozdílu (jednostejně míniti). V. Jsme mezi sebou na rozdílech. Sych. Byli ve svém mínění na r-lech. J. tr. Jsou-li hlasové na r-lech; Jsou-li mezi sebou o něco na r-lu, na r-lech. J. tr. Býti o něco, v něčem s někým na rozdílech. Dch. R. byl a různice při tom jednání mezi stavy. Bart. V různici a v r-lu býti s někým. Bart. — **R.**, *čím se věc od věci dělí, rozeznává.* R. zove se onen příznak, dle kteréhož věc od věci, pojem od pojmu rozeznati lze, der Unterschied. S. N. Tak aby po věčné časy znamenitý r. byl mezi stavem panským a stavem vládyckým. Zř. F. I. A. X. 2. R. činiti, dělati, míti; tu není žádného rozdílu; jest r. V. R. mezi věcmi činiti; s rozdílem; bez r-lu. Us. Lidskému rozumu r. zlého i dobrého se ukáže. Kom. Mezi udatným a lenivým jaký jest r.? Kom. Mezi nimi v tom jest r. Br. Mezi jménem čistoty a šeredstvie veliký jest r. Št. N. 225. Však jest mezi lidem starým a námi v tom r. Br. Tedy i: *Není podlé některých r-u mezi člověkem a opicí,* ač mnozí větu tuto za **chybnou** mají. Brs. 156. R. věcný, úsobný, podstatný, podružný, poměrný, tvarový, vz S. N. R. stavu; náramný r.; všichni bez rozdílu (šmahem); r-ly výšin, Höhendifferenzen. Us. Dch. To je r. jako pán Bůh a lichpuc. Us. u Domažl. Slm. Aby r. úsudku božího o nich tím světleji vynikl; Celý r. na vazbě spoléhá; R. ten mezi kněžími starého zákona se nalézá jen v domyslu vykladačů jinde základu zhola nemaje; Ač očividně na r-lu tom mnoho nezáleží. Šš. L. 175., I. 60., Sk. 171., 124. Tak šetří sice ve větě prvé r-lu mezi spojkami *od* a *skrze*, ale hned v následujícím výroku . . . r. ten mimo sebe poušti; Na štěstí nemá r. ten veliké dovahy; R. je v tom, že . . .; Že dřívěji r-lu pokrmů nedbaje nyní jej přísně zachovává; R-lu mezi zapovězenými a nezapovězenými pokrmy nečiniti; Veškeren r. s té strany zanikl; Při ospravedlnění skrze Krista r. rodu, stavu a pohlaví moci a průchodu nemá; Leč malicherný je r. ten a netřeba se oň hádati. Šš. II. 6., 12., 16., 23., 24., 42., 179. (Hý.). R. ten velik není a můžeme se ho dobře lišiti; Ještě i ten r. zabíhá, že . . .; Neméně se tu jeví r. života Páně od života Jana Křestitele; Ale jiní právem tomu r-lu odpírají; Tím znamená osobní r. otce a syna; Rozdílu není leč logický. Šš. L. 8., J. 25., 38., 98., 180., Sk. 31. (Hý.). Oni bez r-lu do ouřadů svých berou cizozemce. Žer. 338. R. viery. Hus. I. 198. Děvčata povídala, že to nemá r-lu (že to není rozdílné). U Dobrušky. Vk. Proto položil, *jenž jsi v nebesích,* aby dal r. mezi otcem zemským a nebeským; Když hřiešných slyši r-ly, vie, který svázán býti má a který rozvázán; Naděje má r. od víry v tom, že jest jediné o budúcích věcech. Hus. I. 319., II. 159., III. 159. Neb sice jakýž bude r. mezi vámi a jinými ženami. Žer. Vz Mínění. R. tvarový, der Artunterschied, differentia specifica, ve filos. Nz. — **R.**, *význam,* die Bedeutung. V písmě ve dvojím r-lu slova ta se nacházejí. Štr. — **R.**, *způsob, rod, druh,* die Art, Gattung. Koláčů rozdílové jsou: žemle, preclík atd. Kom. Díla toho rozdílové a jména. Br., V. Rozdělil bojovným rozdílem po rotách lid. Troj. — **R.** *v počtech,* zbytek, die Differenz. Sedl. R. konečný, částečný; měnný n. měnecní n. kursovní, Coursdifferenz. Nz. Vz Lišné. Konečný r., die Totaldifferenz, částečný r., partielle Differenz. Nz. Smlouva v příčině měnných r-lů. Nz. — **R.**, v starém právu

českém = *dělení*, *konečné dělení* (Theilung) *statku zvl. dědictví*, *díl*. Vz S. N. Což po jeho smrti ostane, má v rozdíl jíti. O. z D. Když by kteří nedílní měli činiti o rozdíl statku jich. Nál. 215. Item od spolkův a r-lů, když jest summa nade 100 kop, od toho práva jde sudímu tolik kop, kolik osob a písaři tolik věrdunk. Vl. zř. 329. R. má býti listy a dskami a jináč nic. Zř. F. I. Nehospodáři, dokud svých r-lů nemají, neb sami sobě nechlebili. Tov.

Rozdílce, e, m., *rozdělitel*. — **R.**, *rozsudí*, *úmluvce*, Schiedsrichter, m. Pal. Radh. I. 183. R. jmenovati. Mus. Aby ti toho r-ce byli podlé písma sv. Výb. II. 382.

Rozdílčí, Schieds-. R. soud, vz Rozhodčí. J. tr.

Rozdílec, lce, m. = *rozdíl*, Abtheilung. R. neb kapitola. Hus. III. 164.

Rozdílenec, nce, m. = *rozdělenec*. Výkl. pís. Šal. 2.

Rozdíleti, vz Rozděliti.

Rozdílka, y, f., o počtech, der Rest. Koll. Vz Rozdíl.

Rozdílně, *s rozdílem*, unterschieden. Snadně, r., pěkně a široce o té věci rozmlouvá. Smrž. — **R.**, *jinak*, verschieden. R. se o jejich rozdvojení rozpráví. Sych. Podlé takových rozličných příhod právo r. jinak a jinak rozsuzuje. NB. Tč. — **R.**, hie und da, unterschiedlich, promiscue. Pro snažší nalezení toho každého nálezu r. položeného (ve sbírce). Nál. — **R.**, getheilt, separatim. Summu témuž věřiteli mému beze lsti dáti a vyplniti r. na roky tuto psané připovídám. Faukn. 53. Aby všichni společně neb r. před něj se postavili. Skl. IV. 266. Summu r. platili, ratenweise. J. tr.

Rozdílnitelný = **rozdělitelný**, theilbar. Reš.

Rozdílnojmenný, *rozličnojmenný*, *různojmenný*, ungleichnamig. Nz.

Rozdílnorodný = *jinorodný*, *různorodný*, heterogen, ungleichartig. R. hmota, látka. Nz.

Rozdílnosť, i, f., *možnosť rozdělenu býti*, die Theilbarkeit. — **R.**, *rozdíl*, *nestejnosť*, der Unterschied, die Ungleichheit, Ungleichförmigkeit, Verschiedenheit. Br., Byl. R. stavu, D., pohlaví, kmenů, účetná (v účtu), die Rechnungsdifferenz. R. (ceremonií) nebyla by beze škody. Kom. Vedlé r-sti obcí. V. Rozličnosť milosti a r. viditelného znamení činí r. svátosti. Sš. Sk. 98.

Rozdílnotvárný, *různotvárný*, verschiedenartig. Nz.

Rozdílný, *mohoucí rozdělen býti*, theilbar. Nerozdílný, opak. — **R.**, *jinačí*, *nepodobný*, verschieden, unterschieden. Věc rozdílná jest. V. Nebyti sobě rozdílným a odporným. V. R. smysl. Dch. Věčně r., materiell v., dobně r., formell v. Nz. Říkání pak při tom na r-ných místech r-né jest. Sš. P. 764. Ti dva jsou nerozdílná ruka (dobří přátelé). Us. Msk. Slova v tisku rozdílným písmem psáti. Knst. — **od čeho**. Selma jedna od druhé rozdílná. Br. Listy od stebel r-né. Us. Tč. Na ten čas nehrubě jsou od sebe r-ny. Žer. — **čím**. Osobou ovšem syn od sebe rozdílen jest. Sš. J. 182. — **v čem**. Milosť v moci jedna a jen v kolikosti r-ná. Sš. Sk. 170. Lidé v obyčejích a mravích náramně r-ní jsou. Ler. — **čeho**. Růže má v sobě částky sebe rozdílné. Byl. — **R.**, *rozličný*, *všelikého druhu*, verschieden, manigfaltig, mancherlei. V. Neb sú byla r-ná diela Kristova, že lačněl, žieznil, plakal atd. Hus. III. 68. Vyslechna r-né hříchy. Kom. Obraz různými (rozdílnými) barvami potáhnouti. Kom. — **R.**, *široký*, *rozložený*, aus einander gesetzt. Poručník té odpory r-né a dovedné položenie opětoval, gründliche und aus einander gelegte Darlegung der Einwendung. Ms. Bel. 19. — **R.**, exsors, extra sortem. Aqu.

Rozdílový, differenční, Differencial-. R. řady, teploměr, tlakoměr, Us., znaménko. Nz., S. N.

Rozdíratelný, was aufgesperrt, aufgerissen werden kann. R. huba. Krok.

Rozdírati, vz Rozdříti.

Rozdíti, aus einander thun, trennen. R., rozději, děl, ění; *rozdívati* = *rozděliti*. — **co s čím**. Smrť tělo jeho s duší rozděla. St. skl. Rozdievali sú ústa lvóv. ZN. — **co na koho:** zadek. Schön. exc.

Rozdívati se = *v dívání se zahloubiti*, im Anschauen vertieft sein. — **čemu**. Tak se jest jemu r-la, že žádná věc nemož jie od něho odtrhnúti. Tract. 15. stol. — **R.**, vz Rozdíti.

Rozdivený; *-en*, *a*, *o*, wild erregt, verwildert, wild aufgeregt, verwundert. Dch.

Rozdiviti, il, en, ení, ganz wild machen. — **koho čím**. — **R.**, zum Wundern bringen. Šm.

Rozdivný, wunderbar. Obzor.

Rozdivoký, sehr wild. Vz Roz-.

Rozdlabati, dlabám a dlabu, *rozdlabávati*, *rozdlabovati*, zerschnitzen, zerhöhlen, zerstochern. Ros. — **co čím**: dlátem.

Rozdlabiti, il, en, ení, *rozdlabovati* = *na kusy rozmačkati*, zerdrücken.

Rozdlatoliti, il, en, ení = *rozšlapati*, zertreten. — **co**. Kouble.

Rozdlaviti, vz Rozdlabiti. Koll.

Rozdloubati, *rozdlubovati* = rozdlabati. Jg.

Rozdloužiti, il, en, ení; *rozdlužovati* = *prodloužiti*, verlängern. Jg.

Rozdmouti, *rozedmouti*, rozdmu, rozedmu, ul, ut, utí; *rozdýmati*, *rozdymovati* = *rozfoukati*, *rozdmýchati*, aufblasen; *rozšířiti*, anfachen, aufblähen, ausbreiten; *foukaje rozptýliti*, zerblasen. — **co**: podněty a podpaly. Bart. — **co čím:** oheň měchy. V. Rozbroj donášením klevet. Sych. Těmito (rohy) rozedmeš syrskú zemi (= rozvěješ), **až ji i zahladiš**. Bj. — **co v co**: uhlé v oheň. V. — **co kde:** v ohni uhlé. Ben. — **co komu.** Rozdmula jí radosť ňádra. Jg.

Rozdmych, u, m., die Anfachung. Šm.

Rozdmychač, e, m., der Zerblaser, Aufwiegler. Ohláš.

Rozdmychatelný, anfachbar. Ssav.

Rozdmýchati; *rozdmýchnouti*, chnul a chl, ut, utí; *rozdmychovati*, zer-, aufblasen; *rozvíti*, zerwehen. Jg., Plk. — **co čím: oheň** měchem. V. Ješto záští jejich (židů) se obzvláště znamenitými a neočekávanými sv. Pavla úspěchy rozdmychovalo. Sš. Sk. 232. — **co jak: jiskru v oheň**. Kom.

Rozdníti, vz Rozedníti.
Rozďobati, *rozklvati*, aufpicken. D. — **co čím:** hrušku zobákem.
Rozdobřiti se, il, en, ení, *dobrotou srdce se rozplývati*, vor Güte und Liebe zerfliessen. L. — **R. se**, *rozštědřiti se*, freigebig werden. Ros. — **R. se**, *udobřiti se*, wieder gut werden. L. — **R. se**, *rozveseliti se*, frohen Muthes werden. Ros.
Rozdol, u, m., hluboká díra, eine tiefe Höhlung. L.
Rozdousati = *rozzlobiti*, aufbringen, pol. L.
Rozdouti, duji, dul, ut, utí; *rozdouvati* = *dutím rozšířiti*, anfachen, zerblasen, anschwellen machen, aufblähen. Strsl. razduvati. Mkl. B. 455. — **co.** Mořské vlny vítr rozdul. Us. R. nevod, vz Nevod. R. hlas. Hud. — **co čím:** hlavy klevetami. Jel. Rozdul se pýchou. Pulk. Roztylým hrdlem rozdul sě jest. BO.
Rozdrábaný, vz Odrábaný, Odraný. U Olomouce Sd.
Rozdrancaný; *-án, a, o*, haderlumpig. Šm.
Rozdrápati, drápám a drápu; *rozdrápiti*, il, en, ení; *rozdrapovati, rozdrápávati* = *rozedříti*, zerfetzen, zerreissen. Ros. — **co, koho čím:** pazoury, Aesop, nehty. Us. — **co jak: na** malé kousky. L.
Rozdrapovatel, e, m., der Zerreisser. Šm.
Rozdrásnouti, drásl, ut, utí; *rozdrásniti*, il, ěn, ění, *rozdrásati* = *rozškrábnouti, rozškrábati*, zerritzen, zerfetzen. — **co na kom:** vlasy. Dh. 125.
Rozdrastiti, il, štěn, ění, *draslavé učiniti*, rauhen. — **R.**, *rozhněvati*, aufbringen. — **koho.** Al. V. Svoboda. (Mus. I. b. 23.). — **R.**, *roztrousiti*, verstreuen. — **co.** U Opav. Klš.
Rozdrážděni, n., die Aufreizung. Us.
Rozdrážděnosť, i, f., das Gereiztsein, die Gereiztheit. Šm.
Rozdrážděný; *-ěn, a, o*, aufgereizt. Jel.
Rozdražditel, *rozdražnitel*, e, m., der Aufreitzer, Anhetzer, Aufbringer. Jg.
Rozdražditelnosť, i, f., *rozčilitelnosť*, die Erregbarkeit. Nz.
Rozdrážditi (zastr. *rozdrážniti, roždrážiti*), il, ěn, ění; *rozdražďovati* = *rozškádliti, popuditi*, aufreizen, aufhetzen, entrüsten, zum Zorne reizen. Jg., Ž. k. 94. 9. — **koho, co:** sršně, Prov., mysl, hlad. Jel. — **koho k čemu:** Jel., k hněvivosti. Martim. — **koho čím:** bitím, potupou, výhrůžkami. Aby židé tou řevnivostí rozdráždili se **k** úsilnému snažení-se po spáse v Kristu. Sš. I. 115. — Žer. 323. — **se kde proti komu: v** srdci. Pass.
Rozdraží, n., die Scheidebahn. Rk.
Rozdražnosť, i, f., *popudlivosť*, die Reizbarkeit. L.
Rozdražný, *popudlivý*, reizbar. Jg.
Rozdrbati; *rozdrbnouti*, bnul a bl, ut, utí, zer-, aufkratzen, aufritzen, zerreiben. Ros. — **co čím jak.** Svrab nehty **s** jakousi těla libostí r. Záv. R. šat neopatrností, lezením.
Rozdrcati, zerrütteln, zerzausen. Us. Sd.
Rozdrcení, n., die Zertrümmerung. R. kamene, Lithotripsis. Dch.
Rozdrcený; *-en, a, o*, zertrümmert, aufgerieben. — **čím.** Byl tou zprávou celý r-cen. Us.
Rozdřepnouti se, ul, utí, *dřepnouti*, sich breit setzen. Us.
Rozdrhati; *rozdrhnouti*, hnul a hl, ut, utí; *rozdrhovati, rozdrhávati* = *drhnutím roztrhnouti*, aufscheuern; *rozvázati*, aufknöpfen, auflösen. Jg. — **co čím:** rukou.
Rozdrhlík, a, m. = *rozpustilec*. Us. u Kopidlna. Lpř.
Rozdrhlý = rozpustilý, nevázaný, ausgelassen. U Kopidl., v Turnovsku. Zl.
Rozdrchati = *rozcuchati*, zerzausen. — **co komu:** vlasy, postel. Jg., Všk.
Rozdřímati se, ins Schlummern gerathen. D. — **se v čem.** Rozumně patří, aby sě v utěšenie nerodzdřiemala. Hus. III. 134.
Rozdříti, *rozedříti*, rozderu, rozedru, dřel, dřen, ení; *rozdírati* = *rozdrhnouti*, zer-, aufreissen, aufschlitzen; *roztáhnouti, rozevříti*, das Maul aufsperren, weit aufreissen, zerren, sperren. Jg. — **co:** srdce, Ctib., vřed, Us.; *rozevříti:* r. dvéře, D., hubu, tlamu, ústa, hrdlo. Ros., Kom. Rozdřel moře. Ž. k. 77. 13. Rozedřel rúcho své a oblekl se v pytel. Hus. I. 171. Když jsem viděl v kostele Kristově proti položení písma člověčí viseti obrazy, rozedřel jsem oponu. Hus. I. 76. Rozdierajte srdce vaše a ne rúcha vaše. BO. R. síti. Hus. II. 175. — **co na koho:** ústa. Br., V. — **co proti komu:** ústa. Br. — **co, proč kde.** Hněvy rozedře **na** sobě roucho. St. skl., BO., Bj. — **se.** Nerozdírej se, mache dich nicht breit, wichtig. Us. — **se s čím.** An se s tělem lidským ohavně rozdírá a je kuchá. Smrž. — **se proč.** Opona sě rozedřela **na** znamenie zvolencóv a jich naděje vyvedenie z předpeklí. Ms. 12. hod. umuč.
Rozdrmochati. — **co:** *rozvázati*, auffitzen, auflösen. Ros.
Rozdrmoliti, il, en, ení = *rozdrobiti, roztlouci*, zertrümmen. — *se* = *rozpadnouti*, in Stücke zerfallen. — **co čím:** kámen kladivem. Us.
Rozdrmolivý, *který rozdrmolí*, zertrümmernd. — **R.**, *který rozdrmoliti lze*, was zertrümmert werden kann. R. hmota. Rostl.
Rozdrndaný; *-án, a, o* = *nestydatý*, unverschämt. To je huba r. Us. u Kvasic. — **R.** = *rozbručený*, mürrisch. Ten je dnes r. Us.
Rozdrobenina, y, f., das Gebröckel. Šm.
Rozdrobenosť, i, f., die Zerstückelung. Vz Rozdrobiti. Šm.
Rozdrobitel, rozdrobovatel, e, m., der Zerstückler. Šm.
Rozdrobitelnosť, i, f., die Zertrümmerbarkeit, Auflösbarkeit. Jg.
Rozdrobitelný, zertrümmbar, zerreibbar, auflösbar.
Rozdrobiti, il, en, ení; *rozdrobovati*, zerbröckeln, zertrümmen, zerreiben, zerstückeln. — **co čím kam:** chléb **do** polévky rukama. Us. — **se kde.** Tento kámen na vzduchu se rozdrobil. — **R.** = *proměniti na drobné*, wechseln. — **co:** pěťák. Na mor. Zlínsku. Brt.
Rozdrobniti, il, ěn, ění = *rozčástiti, rozmělniti*, zerkleinern. Šm. — **co čím.**

Rozdrobovací válec, das Quetschwerk. Techn.
Rozdrobtiti, il, čn, ční = *rozdrobiti*, zerstückeln. D.
Rozdrojovice, Rozdrojovitz, ves u Brna. Pl.
Rozdrolenina, y, f., *roztrolenina*, etwas Zerstückeltes. Mus. XI. 357.
Rozdrolitelnosť, i, f., die Zerstückbarkeit. Jg.
Rozdrolitelný, zerstückbar, zerreibbar.
Rozdroliti, il, en, ení, *roztroliti*, zerbröseln. — **co čím**: chléb prsty. Us.
Rozdrolivka, y, f., melitaea, živočich korálovitý. Krok.
Rozdrolivý, *roztrolivý*, bröselnd. R. prach, hmota. Krok.
Rozdrooký, strabo, zastr. Hank. exc.
Rozdroponiti, il, ěn, ění, rozdropoňovati = *rozdroliti*, zermalmen. D. Nedej skále té se r. Šš. Snt. 90. — **co čím**: kladivem.
Rozdrsniti, il, ěn, ění, *rozdrsňovati*, rauh machen. — **co čím**: pilníkem. Us.
Rozdrtiti, il, cen, ení; rozdrcovati, zerreiben, zermalmen, zerschmettern, zerbröckeln. R. od *dr* (dříti). — **co (čím) jak.** Kámen (kladivem) **v** písek r. Kram. Rumpál ho **na** kaši rozdrtil. Sych. Na prach něco r. Us. Tč.
Rozdru, vz Rozdříti.
Rozdrúzgati = *rozmlátiti*, zermalmen, zertrümmern. Na Ostr. Mk.
Rozdružení, n., *roztvarování*, die Specifikation, Besonderung. Nz.
Rozdružený; *-en, a, o*, assortirt. R. sklad. Dch. — **R.**, vz Rozdružiti.
Rozdružiti, il, en, ení, *rozdružovati* = *rozloučiti, rozpřáteliti*, entzweien. Ros. — **se kde jak.** Slova *všechny věci* se v dalejšku r-žují dvojako, nejprv **dle** místa, potom dle povahy. Šš. II. 199.
Rozdružovadlo, a, n., Sortirmaschine, f. R. na brambory. Šp.
Rozdrviti, il, en, ení = *rozdrtiti*. Plk.
Rozďubati, zerpicken. — **co**. Šš. P. 175.
Rozdúchati, na Slov. = *rozdmýchati*, aufblasen. Koll. — **co**: oheň. Na Ostrav. Tč.
Rozduji, vz Rozdouti.
Rozdunaný, *rozbečený*, weinerlich, greinend. Us. Chmela.
Rozdunati se = *rozplakati se* (o dětech), ins Greinen kommen. Us. Chmela.
Rozdupati, zerstampfen, zertreten; *rozdupnouti*, pnul a pl, ut, utí. — **co kde čím**: rozdupl v lese nohou muchomorku.
Rozdurditi, il, ěn, ění, aufbringen. — **koho čím**: úštěpky. — **se na koho** = *rozzlobiti se*. Mš., Dch.
Rozduřený; *-en, a, o*, sehr angeschwellt. Us. Dch.
Rozduřiti, il, en, ení, aufschwellen machen, aufdunsen, aufwühlen. Dch.
Rozdutí, n. R. sloje, nadutí, die Erweiterung, Anschwellung des Flötzes. Hř. 71. Vz Rozdouti.
Rozdutka, y, f., maripa, rostl. svlačcovitá. Rostl.
Rozdutý; *-ut, a, o*, angeschwellt, aufgebläht, aufgeblasen. Kůže r. co (= jako) buben. Vod. — **čím**: klevetami. Jel.
Rozdužněti, ěl, ění, *dužným se státi*, stark, voll werden. Ms. bib., Ja.
Rozdužniti, il, ěn, ění, *dužné učiniti*, stark, voll machen. — **se** = rozdužněti. Krok.
Rozdvoj, e, m. = *rozdvojení, rozdělení*, die Trennung (der Götter). Výb. I. 998. O té každé r-ji výpis z desk tě zpraví. O. z D. — **R.**, die Trennung, die Entzweiung. Opt.
Rozdvojenec, nce, m. = *rozdělenec*. Pulk. 386.
Rozdvojení, n., die Trennung, Entzweiung, Spaltung, Veruneinigung, Sekte, der Zwiespalt. V. R. přátel. D. R. mezi nimi se sběhlo. Bart. 3. 4. R. rovnati. Kom. R. řek, die Bifurkation, Gabelung der Flüsse. Nz.
Rozdvojený; *rozdvojen, a, o*, entzwei, ge-, zertrennt. — R. kopyto, Us., ocas. Ler. R. strany v jednotu uvésti; r. mysl míti. V. Býti rozdvojeného srdce. Zk. Lev s r-ným ocasem. Vz Lev. V. R. noty, synkopirte Noten. Hd. — **čím**: Kdož snažen jest toho, což slušie k světu, jest r-jen srdcem. Št. Kn. š. 68. — **v čem**: v mysli. Kom.
Rozdvojitel, e, m., der Trenner, Scheider. Jg.
Rozdvojitelka, y, f., die Trennerin, Scheiderin.
Rozdvojitelkyně, ě, f. = rozdvojitelka.
Rozdvojitelnosť, i, f., *rozdělitelnosť*, die Zertrennlichkeit. Us.
Rozdvojitelný, zertrennbar. Kram.
Rozdvojiti, il, en, ení; *rozdvojovati*, entzwei theilen, spalten, trennen. Jenž sú srdce rozdvojicieho. BO. — **co, koho (čím).** Jednou ranou rozdvojil roh (rozpůlil). Sych. Chtěl nás r. Us. R. prut rozříznutím. — **se.** Rozdvojiti se **z** příčiny klevet. Strom se r-jil, zergabelte sich. Šp. — **se proč**: pro maličkosť. Ml.
Rozdvojitosť, i, f. = *rozdvojení*. R. mezi stavy činiti. 1620.
Rozdvojitý, getheilt. R. jeskyně, BO., střela. Aqu.
Rozdvojný, trennbar, scheidbar.
Rozdychtiti, il, ěn, ění, entflammen. — **se po kom.** R-tí se po Pánovi. Šš. J. 130.
Rozdýmati, vz Rozdmouti.
Rozebrač, e, m. = *rozbírač*. Slov. Bern.
Rozebračnosť, i, f. = *rozbernosť*. Slov. Bern.
Rozebračný = *rozberný*. Slov. Bern. — **R.**, *rozbíračný*, anatomisch. R. umění, die Zergliederungskunst, Anatomie. Bern.
Rozebrání, n., die Zerlegung, Zergliederung, der Ausverkauf, die Erörterung **atd.** Vz Rozebrati.
Rozebraný; -án, a, o, zerlegt, zergliedert, vertheilt, weggerafft, erweckt, ermuntert, erörtert atd., vz Rozebrati. R. tělo, poklady, předmět. Us.
Rozebratelný, *rozbíratelný*, *rozkladný*, zerlegbar. Šm.
Rozebrati, rozeberu, rozberu; *rozbírati, rozbírávati, rozebrávati* = *na kusy rozložiti*, aus einander nehmen, zerlegen; *krájeti*, schneiden, tranchiren, ausweiden, ausnehmen; *pryč pobrati*, wegtragen, wegraffen, unter sich theilen; *vše pokoupiti*, vergreifen; *vzbuditi*, erwecken, zu sich bringen, rühren, ermuntern, bewegen; *rozjímati*, durchdenken, überlegen,

erörtern; *se*, vzbuditi se, aufwachen, zur Besinnung kommen, erweckt werden. Jg. — **co:** vůz, hodiny (rozložiti); pečeni, zajíce, rybu, jelena (rozsekati, rozkrájeti), Us.; kámen (lámati); ležení (pryč vzíti), V.; zboží, knihy (pokoupiti), D.; pojetí, důvody, návrh zákona (proskoumati). R. lešení (= strhnouti), abrüsten. Nz. Zbývá nám podrobněji slova rozbírati. Sš. II. 24. Pavel rozdíl křestu Páně ode křestu Janova rozbírá. Sš. Sk. 222. R. obšírně věc. Žer. — **koho.** Rozebírał ho, aby si z toho nic nedělał (těšil ho). Us. na Mor. Brt., Sš. — **co jak (v co, nač):** vůz v částky, Us., Hlas., **na** kusy, V., maso na nože. Dal. R. něco rychle. Vz Ofěra, Dračka. — **koho, se z čeho:** ze sna, z mdloby (vzbuditi). Koll. Aby ji z toho r-li (jí toho vymlouvali). Kld. — **co, koho čím:** posluchače slovem (povzbuditi). Koll. Už sa nám dřímało a vy ste nás tak pěkně r-li (zpěvem, vypravováním). Mor. Brt. R. nemocného, smutného rozprávkou (baviti). U Opav., Klš., na Ostrav. Tč. Tu ji noži rozebrachu. Dal. 28. — **koho k čemu:** k podniknutí čeho. Koll. — **co komu.** Tak sobě má mysl to rozbírala. Kom. Srdce se mi rozebralo (nabylo zmužilosti). Na Ostrav. Tč. R. komu srdce = rozveseliti. Sš. P. 277. — **co kde jak.** Vše v dalších kapitolách šíře jako po částkách se rozbírá. Br. V mysli, v duši své něco r. (rozjímati). V., Hus II. 126. — **koho nač.** Na koňská kopyta je rozberů. Let. 34.

Rozecpalý, vz Rozecpati. R. břicho nepůsobí bystrého vtipu. Plenus venter non studet libenter. Č. M. 140.

Rozecpati, cpám a cpu; *rozecpávati*, anstopfen. — **co komu čím.** Jen břicho si tím rozecpá. Ros.

Rozectiti, il, ěn, ění, *rozectívati*, verschenken, verehren (an andere). — **co mezi koho:** knihy. Žalan.

Rozečísti, vz Rozčísti.

Rozečnu, vz Rozčíti.

Rozečtený; *-en, a, o*, noch nicht zu Ende gelesen. R. kniha, noviny. Us. Všk.

Rozedka, y, f., vz Reseda. Us. Tč.

Rozedma, y, f., emphysema pulmonum.

Rozedmouti, vz Rozdmouti.

Rozednění, n., die Dämmerung, das Tagen. V. Na východě soumrak spíše se v r. proměňuje. Sš. Mr. 71.

Rozedníti se, il, ění; *rozednívati se*, tagen, dämmern. — **abs.** Stávej hore, už sa rozednívá. Sš. P. 518. Rozednívá se. V. — **kdy.** Mezi tím se rozednilo. T. — **komu kdy.** Dílem se rozednilo Petrovi po seslání a osvícení ducha svatého. Sš. J. 214. — **od čeho.** Rozednívá se od slunka. Sš. J. 294. — **kde.** U Brna se rozednívá, má milá mně vypovídá. Sš. P. 365. — **se v co.** Zámrak hrobu rozednil se v jasný Slavín, des Grabes Finsterniss dämmerte auf zur klaren Ruhmeshalle. Dch.

Rozedraný; *-án, a, o*, zerrissen. R. jako rychtářova stodola. Us. Dř.

Rozedrati, deru = *roztrhati*, zerreisen. — **co čím, kde.** Rozedral kalhoty lezením na stromy, na skále. Vz Rozdříti.

Rozedření, n., die Aufreissung, Aufsperrung. Reš.

Rozedřenina, y, f., *roztrženina*, der Schlitz am Leibe. D.

Rozedřený; *-en, a, o*, aufgerrissen, aufgesperrt. — **R.**, *plačtivý*, weinerlich. R. dítě. Ros.

Rozedřitelný = *rozdrolitelný*, zerreibbar. Šm.

Rozedříti, vz Rozdříti.

Rozehnalý = rozehnaný.

Rozehnání, n., das Auseinanderjagen, die Vertreibung. Jg.

Rozehnaný; *-án, a, o*, aus einander gejagt, vertrieben. Jg. — **čím:** holí.

Rozehnati, rozeženu, hnal, án, ání; *rozhoniti*, il, ěn, ění; *rozháněti*, él, ěn, ění; *rozhánívati, rozhonívati*, aus einander treiben, vertreiben, vertheilen, verscheuchen. Jg. — **co, koho.** Vlk ovce rozhání. Ros. R. vojsko, Har., otok, oblaka. D. Jetel krávu rozehnal (nadul). U Opav. Klš. Hrách zpučnalý bečku rozežine. Na Ostrav. Tč. Když k nám šel šohajek, snad ho rozehnali. Sš. P. 335. Světlo temnosti rozhání. Us. Hrnčíř rozehnává hrudku (totiž do hrudky točící se na kruhu rukama díru činí a v nádobu ji šíří). Us. Dch. R. lidi. Půh. II. 10. — **(koho) čím.** R. psy holí. Us. Běží rukama rozháněje (jimi klátě). Us. Slovy se rozháněti, herumfuchteln. Dch. — **koho kam:** rozehnal je do vody, za les. — **se.** Mračno se rozehnalo. Us. Ten se rozhání (rukama). — **se kam.** R-hnal se naň holí. Us. Hý. Zábojevi voji rozehnachu se v šíř. Rkk. 14. — **se jak.** Než skočiš, musíš se z daleka rozehnati. Us. Tč. — **co komu.** K tomu mi lidi rozehnal. Půh. II. 201. — **co kudy.** Přiletěl mezi ně černý pták, rozehnal husátka po horách. Sš. P. 546.

Rozehnatý, *rozehnaný, naduřelý*, aufgedunsen. — **čím:** kořalkou. U Opav. Tč.

Rozehnouti, *rozhýbati*, aus einander biegen; in Bewegung bringen. D. — **se,** ins Beugen kommen. Nemohu šíti, záda mne bolí, až se rozehnu. Us. Dch.

Rozehralý, *kdo se rozehrál*, der ins Spiel gekommen ist. Jg. — **R.**, fluctuans, *vlnící se*, fluthend. R. moře. BO.

Rozehrání, n. R. mocí duchovních. Pal. Radh. I. 318.

Rozehrati (rozehrám) a *rozehráti* (rozehraji), ál, án, ání; *rozehrávati*, ins Spiel bringen, zum Spiel bewegen. — Ta má dnes rozehráno (jest vesela). Us. — **co, koho** (hraním rozveseliti). Ros. Hodinu s poledne rozehrál vítr vlny, až hrozno bylo. Lobk. cest. — **se.** Tak sa oni hráli, až sa rozehráli. Sš. P. 541. — **co čím:** vlny veslem. Č. — **se** *(ve hru přijíti)*, ins Spiel, ins Schäkern kommen; hrou rozhodnouti, im Spiele stechen. Jg. Když se rozehrá, hraje celou noc. Us. Rozehrál se (rozveselil se). Rozhrajeme se (novou hrou o výhře rozhodnouti). Us. Když se obec rozehrá a zvášniví. Puchm.

Rozehřáti, *rozhříti*, rozhřeji, rozehřeji, hřál a hřil, hřát a hřit a hřet, hřen a hřán, átí, ití, etí, ení, ání; *rozehřívati, rozhřívati* = *ohříti, prohříti*, durch-, an-, aufwärmen; *rozpustiti*, durch Wärme zerlassen. Jg. = **co čím:** železo ohněm. — **co jak:** železo **do** červena, do běla, do bělosti. Vys. — **co**

kde: v peci. — **se**, *počíti horkým býti*, erwärmen, erglühen; horkem se rozpustiti, aufgelöst werden, zergehen, schmelzen. Jg. Sníh se rozehřál (rozpustil). Ros. Rozehřál se (rozčilil), **čím:** hněvem.

Rozehřecha, y, f., *rozhřešení*, die Entsündigung, Lossprechung von Sünden. Šš. L. 85.

Rozehřejný = *rozehřívající*, erwärmend, Bern.: erwärmbar.

Rozehruditi, il, zen, ení, das Innere aufwühlen. Šm.

Rozechtělý, ein Lüstchen habend. Šm.

Rozechtěný; *-ěn, a, o*. A to už byli tak silně r-ni (tak silně už se chtěli). Us. u Rychn.

Rozechtěti se = *přijde chuť*, die Lust ankommen. Když se **mu** rozechce jísti. Us.

Rozechvělý, ins Schwingen, Beben, Zittern gebracht.

Rozechvěti, *rozechvíti*, chvěji, chvěl a il, ění; *rozechvívati* = *ve chvění přivésti*, ins Schwingen, Beben, Zittern bringen. — **co (čím).** Vítr rozechvívá břízy i malým váním. Č. Rozechvělo mne kázání. St.

Rozechvětý = *rozechvělý*, toto lepší. Pch. — **čím.** Tráva žalem r-tá. Hdk.

Rozejíti, rozejdu, rozešel, rozejití; *rozchoditi*, *rozcházeti* = *od sebe jíti*, aus einander gehen, zergehen, zerfliessen; *chozením rozšlapati*, *rozšířiti*, zertreten, austreten, durch Treten erweitern; *proniknouti*, durchdringen, durchgreifen; *vrtochy činiti*, Bedenken machen; *rozmysliti si něco*, sich überlegen; *se* = *od sebe jíti*, aus einander gehen, sich trennen; *rozděliti se*, sich theilen; *rozšířiti se*, sich verbreiten; *zmařiti se*, *pojíti*, sich zerschlagen, sich zerstreuen, sich zertheilen, verschwinden, zu nichts werden; *do chůze se dáti*, ins Gehen, in den Gang kommen. Jg. — **abs.** Ta bolesť sotva rozejde. Berg. — **co, koho:** bláto rozchoditi (rozšlapati), Ros., střevíce (rozšířiti). D. R. nemoc, bolesť (chodě přemoci). Dch. Rozchází ho to (činí mu to vrtochy). Us., Kom. Rozešlo ho to (jinak se rozmyslil). Us. — **koho čím.** Víno člověka svou horkostí rozchází (proniká). V., Br. — **se.** Lid se rozešel. V. Cesty se rozcházejí. V. Mračna se rozešla. Kom. Až se rozejdu (do chůze se vpravím), nebudu kulhati. Us. Tak se to rozešlo. NB. Tč. Už se lidé rozešli; Jak to nemá líto být? musíme se rozejít; Přátelé se rozejdou, a mě tady zahrabou. Šš. P. 22., 194., 777. (Hý.). — **se nač.** Ta řeka se na tři díly rozchází. Ros. A tu se na rozličné domněnky rozcházejí vykladatelé. Šš. J. 224. — **se kam. V** rozličné strany se rozešli. Us. Rozešli se on **do** jedné vlasti, druhý do jiné. Hus I. 463. Láska ta rozešla se ve sny. Šml. Rozešli se do svých bydel. BO. Rozešlo se to **v** nic. Bart. Páni se rozcházeli v kolo. Kn. poh. 182. Proto **na** rozličné cesty se rozcházejí vykladači. Šš. II. 108. — Měst. bož., Jel. — **se kudy.** Rozchází se víno **po** mozku (rozšiřuje se). Jel. Že zvuk evangelia po celé zemi se rozcházeti bude; Nejedním rozcestím se tu vykladatelé rozcházejí. Šš. Sk. 18., I. 63. Duch boží po všem se rozchází. Kom. — **se komu.** Žluč se mu rozešla. Zlob. — **se s kým.** Spíše se rozejdů drobné ryby s vodů, nežli my se rozejdem galanečko spolu. Šš. P. 265., 357. Tak se rozejde mládenec s panenkou. Er. P. 221. — **se čím kam odkud.** Hřích tělesným plozením **od** Adama **na** potomky se rozcházel. Scip. Rozcházdzame sa od sebe daleko. Ht. Sl. 215. — **koho kde.** To mne **při** tom rozchází (to mi vadí). Us. Msk. — **se mezi kým.** Rozešla se pověsť o tobě mezi národy. Br. — **se na čem.** Nerozchází-li se na něčem jiném než na tom, já sám nejprv pána prositi budu. Žer. f. 16. — **se jak.** Tato spuchlosť **bez** léčení se rozejde. Us. R. se s někým **ve** hněvě. Arch. I. 6. V dobrém sme sa sešli, v dobrém sa rozejdem. Šš. P. 237., 625. Rozešli se navždy. Us. Dch. **S tím** jsme se rozešli. Bart. 1. 21. **Tím** se rozešli a šli spat. Bl. Ráda by věděla, s jakou se rozešli. Us. v Dobrušce. Vk. — **se oč.** Rozchází se tu (jde tu) o ženicha. Us. Rozešli se o dva rýnské (neshodli se při koupi). Us. Brt. Přátelsky se o to rozešli. Let. O disputace se mu **v** Praze rozchází. Kos. Ol. I. 183. Rozcházelo se mi o několik slov. Ib. I. 242. Nerozchází se tu o tebe. Us. Vk. Vz O s akkus. — **se odkud kdy.** Rozešli se **z** hospody až **přede** dnem. **Po** hostině se hosté rozešli. Kn. poh. 205.

Rozejsť se = rozejíti se. U Opav. Klš.

Rozejmouti, vz Rozjímati.

Rozeklání, n., die Zerspaltung. Jg.

Rezeklaný; *-án, a, o* = *rozštípený*, zerspalten.

Rozeklávati, vz Rozkláti.

Rozeklenouti, zu wölben anfangen. — **co:** sklep. — **se**, sich wölben, ausbreiten. — **se kudy.** Duha **po** krajině se r-la. Us. — Kos. Ol. I. 147.

Rozekříti se, il, ení, sich ausbreiten wie ein Busch, buschig werden. Žito se rozekří. Koubl.

Rozekvítek, tku, m., vz Rozrazil, Resekvitek. Slb.

Rozelkati, *rozelkávati*. — **koho čím:** hořekováním, ins Seufzen, Schluchzen bringen.

Rozemknouti, knul a kl, ut, utí, *rozmykati* = *rozevříti*, aufthun. — **co čím:** klíčem.

Rozemleč, e, m., der Zermahler. Šm.

Rozemlení, rozemletí, n., die Zermahlung.

Rozemlený; *-en, a, o*; **rozemletý**; *-et, a, o*, zermahlen. Jg.

Rozemleti, *rozemlíti*, rozmeli, -u, rozemlel, en, ení a et, etí; *rozmílati*, *rozmlívati*, zermahlen. — **co:** obilí, šaty (roztrhati). Us. — **co čím:** hroudy ostrými branami. Sych. — **co kde:** na žernách. Na Ostrav. Tč. — **co jak.** Na cucky tě rozemelu, nebudeš-li poslouchati. Us. Všk.

Rozemletý, zermahlen. R. obilí. — **R.**, *rozedraný*, zerrissen, zerfetzt. R. šat. Us. **Dch.** Vz Rozemlený.

Rozemnouti, ul, ut, utí, rozmínati, *na drobno semnouti*, zerreiben. — **co čím:** rukama. Zlob. — **koho.** Ukoj duši, vřele prosím, než mne žalosť rozemne. Šš. Sm. bs. 40.

Rozemšiti se, il, ení, *rozchlupatiti se*, sich auf-, zerdrieseln. Nit se rozemšila. **Us.**

Rozemytý; *-yt, a, o*, nicht zu Ende gewaschen. Mají tam rozemytou podlahu. **Us.** Msk.

Rozenče, ete, n. = *rozeně*. Rk.

Rozeně, ěte, **rozeňátko**, a, n., *narozené dítě*, ein geborenes Kind. Jg., Č.

Rozenec, nce, m., *rozený, rodem odněkud, rodič*, von Geburt, geboren. R. pražský. Ros. — **R.**, *syn*, der Geborene, Sohn. Krok., Šš. I. 80., Č.

Rození, n., das Gebären. die Gebärung, die Geburt. V. R. jest bolestné. Štelc. Druhé smilství jest neslušná žádost údóv k rození daných, jichžto neprávě chce požívati. Hus. I. 190. V tom věříme, že od Boha jsi vyšel, od otce věčným rozením, tak že od věčnosti Bóh rodí syna boha jinú osobu. Hus. II. 194. — **R.**, *rození-se*, das Geborenwerden, die Geburt. Koupel nového r. (křest). V. Duchovní r. v milosti boží. Hus II. 231. — **R.** *druhé = lůžko*, die Nachgeburt. Jád. — **R.**, *rod*, das Geschlecht. Suchá otka jest znamenie mého chlapieho rozenie. Dal. k. 8. Kda sě sněchu lesi i vladyky, prokní stúpi narozenia dle svégo. LS. v. 46.

Rozeniny, pl., f., *slavnosť narození, narozeniny*, das Geburtsfest. Any to byly r. křesťanského života jeho. Šš. J. 33.

1. **Rozenka**, y, f. = *dcera*, die Tochter. Mus.

2. **Rozenka**, y, f. = Rozka. Slov.

Rozenosť, i, f., *rození*, die Abkunft. Ros.

Rozeňsť se = *rozejíti se*. Na Ostrav. Tč.

Rozenství, n., das Nationale. Rk.

Rozený; *rozen, a, o*, geboren, von Geburt. R. Čech (rodilý, rodem), pán, zeman, šlechtic. V. Hraběnka Podhorská, rozená Potocká. Plk. Anna B., rozená C. = po rodu C., rodem C. Er. Po lúce se prochází panna r-ná, pěkná červená, jako malena. Šš. P. 405. — **odkud**: r. z Krety. Har. — **R.**, *přirozený*, natürlich. Záře rozenými jastnostmi vzešla. Troj. Tako ˈsě dci Kublajeva chána rozenú a strojnú krású sieše. Rkk. 46.

Rozepchati = rozpíchati, durch-, zerstechen. Na Ostrav. Tč.

Rozepiatý, ausgespannt, gestreckt. Chodí r. Us. S rukama rozepiatýma. Ben. V. S rozepiatými plachtami se plaviti. D. — **na čem, kde**: na kříži. D.

Rozepláti se, ent-, aufflammen. — **kde.** Hvězda se již rozeplála nad hlavami našimi. Nár. pís. Tč.

Rozepnouti, ul, ut, utí; *rozpíti*, pial, piat, pětí, dříve a na Slov. piati; *rozpínati, rozpínávati, rozepávati = roztáhnouti*, auf-, ausspannen, ausstrecken; *něco spiatého rozjíti, rozundati*, aufknöpfen, aufschnüren, aufhäckeln, aufschnallen, aufheften. Jg. Vz Pnouti, Jmouti. R., strsl. raspъnąti, raspęti, vz Píti, 2. Koř. рън, jen jednou ръп (evgl. cod. zographensis). Sr. sъ-pon-a, pouto (pąto, strsl.) z ponto: lit. pinti, flechten, painioti, pantis, die Fessel, got. spinnan, spann. Mkl. aL. 26. Fk. 2. 599. táhne sem i рьнь = peň. Hý. — **co**: plachty, V., ruce. Us. Rozepjav náruč u hlavinky drahé poklekâ. Tč. exc. V šiř i šiř liutý ostřiež rozepě svoje křiedle. Výb. I. 17., Rkk. 14. R. stan. BO. — **komu co, koho.** Rozpiali sobě člověka a řezali ho. Kom. **R.** si vestu, kalhoty, Us., pás. V. — **koho nač.** Sv. Dorotu na piadlo rozpěchu (rozpiali). St. skl. — **kde: na** kříži. Smil v. 248. V člověku sú žíly po všem těle se rozpaly jakožto teneto paučie. Hus. III. 199. — **se.** Rozepni se = kabát, vestu si rozepni. Us. Šd.

Rozepranec, nce, m., ein Vielesser. Us. Šd., Vch.

Rozepraný; *án, a, o, veliký jedlík*, unersättlich. Us. Šd., Vch.

Rozeprati, *rozprati*, rozperu, pral, án, ání; *rozpírati, rozeprávati = roztlouci*, zerschlagen, zerhauen; *počíti práti*, zu waschen anfangen; *praním roztrhati*, zerwaschen. Jg. — **co, koho.** R. prádlo (počíti práti). Us. Bystřina cesty rozeprala (roztrhala). Č. Rozpírati žaludek (přesycovati se). U Olom. Šd. — **co komu čím.** Hromem svým mu hlavu rozper. Krok.

Rozepře, e, f., *různice, nesnáz*, der Hader, Streit, Zwist, die Zwietracht, Streitigkeit. R., strsl. *rasprja*, lis. Koř. *pr*, příp. -ja. Mkl. B. 77., 81. Cf. Pře, 2. Z toho jest r. To jest v r-ři. D. R. o to vznikla. Ros. R-ři rozhodnouti, rozsouditi, V., porovnati. D. R-ři s někým oč míti. Pref. O r-ři se hádati. Kom. R-pře s někým držeti; Vyložím, oč mezi námi r. jest. Štr. — **R.**, *právní soud, pře*, der Rechtsstreit, Rechts-, Gerichtshandel, der Process, die Sache. V. R. o meze. Th. O tu věc jest r. (spor). D. Přišlo to k rozepři. Us. Věc na rozepři (na soudě) jsoucí; věc pod r-ří trvající. Vz Pře. J. tr. R. v příčině stěhování. J. tr. R. o zahájení něčeho, die Einfriedigungsstreitigkeit. J. tr. Kdo vzbudil r-ři tu?; R. nějaká mezi Barnabou a Pavlem podešla. Šš. J. 58., Sk. 188. R. komory vyměniti, ausscheiden. Žer. 312. Na rozepřech s soudci seděli starší. Pláč. Kde není r., tu netřeba sporu. Prov. na Slov.

Rozepříti, rozepru, přel, přen, ení, na Slov. přet, převí; *rozpírati = roztáhnouti, rozevříti*, ausspreitzen. — **co čím**: maso rožny p. St. skl. — *Rozpírati se, rozepři vésti, hádati se*, streiten, processiren. — **oč.** Darmo již o to se rozpírati. Ms. 16. stol. C.

Rozepsání, n., die Ausschreibung, Kundmachung. V. Všem vůbec i jednomu každému obzvláště, duchovním i světským, jichž by r. toto naše došlo, milosť a všecko dobré vzkazujeme. Nar. o h. a k. Co se sněmů pokládání a rozpisování dotýče. Zř. F. I. A. V. R. ceny za něco, Preisausschreibung. J. tr. R. konkursu, Concursausschreibung. J. tr.

Rozepsaný; *-án, a, o*, ausgeschrieben. R. sněm.

Rozepsati, rozpíši, psal, án, ání; *rozpisovati = na rozličná místa psáti*, an viele o. hin u. her schreiben, berichten, ausschreiben; *prohlásiti*, ausschreiben, kund machen; *dle jistého pravidla ustanoviti*, Abgabe ausschreiben, etwas auflegen. Jg. — **co**: sněm, Ros., Kom., sbor obecný, V., daň, Us., úlohy divadelního kusu, konkurs, volby. — **co kam.** Rozpisoval listy **do** rozličných měst (Jg.), **k** rozličným osobám. V. Sněm **na** hrad pražský r. Gen. sněm 1615. — **co o kom**: o králi (prohlašovati). Akt. m. Ferd. Věci vymyšlené o něm rozpisoval. Čr. — **co pro koho**: concilium pro Čechy. V. — **co kdy.**

V důležitých jednáních rozepisuje se sněm. Kom. Sjezd náš do Brna k sněmu budoucímu a již nastávajícímu teprv ke 12. dni tohoto měsíce totiž k neděli příští rozepsán jest. Žer. 334 — **co zač**: cenu za nejlepší spis. J. tr. — **kde**. Po celé dioecesi. Šš. Sk. 16. Rozpisovali listy po krajích. Bart. — **se**. Když se rozpíše (wenn er ins Schreiben kommt), čerstvě píše. Us.

Rozepškati se, ins Niesen ausbrechen. Na Ostrav. Tč.

Rozeptati se, *rozeptávati se* = *tu a tam se ptáti*, sehr nachfragen, nachforschen, sich zerfragen. D — **se po kom**. Us.

Rozerditi, il, ěn, ění, zum Erröthen bringen; *se*, erröthen. Šm.

Rozeřnouti = *rozříznouti*. Na Opav. a Ostrav. Klš., Tč.

Rozerputiti se, il, čn, ční n. cen, ení = *rozhněvati se*, sich erzürnen. Ros.

Rozerva, y, f. = reserva. U Opav. Klš.

Rozervanec, nce, m., der Blasirte. Šm.

Rozervání, n., das Zerreisen, Zerraufen.

Rozervanosť, i, f., die Blasirtheit. Dch.

Rozervaný; *rozervān, a, o*, zerrissen, zerrauft. Národ slovanský jest r. Mus. Běhala s r-nými vlasy. R. veleduch. Dch.

Rozervati, *rozrývati* = *roztrhati, rozmuchlati*, zerreissen, zerraufen. — **co komu čím**: vlasy rukou.

Rozeřvati se, *do řvání se dáti*, sich ins Brüllen geben. Ros.

Rozervista, y, f. = reservista. U Opav. Klš.

Rozeseti, *rozesívati*, vz Seti, aus einander säen.

Rozesetí, n., *setí na noc, ráno pak se zavlačuje*, die Thausaat. D.

Rozeschlina, y, f., *rozsedlina*, der Leck, die Lecke.

Rozeschlý, **rozsechlý**, leck, zerlechzt. R. nádoba, Ros., sud. Br.

Rozeschnouti, *rozsechnouti*, chnul a chl, utí; *rozsychati se*, zer-, verlechzen, leck werden. — **abs**. Sud se rozsechl. D. — **kde**: sudy **na** slunci rozsychají. Us.

Rozesklení, n., die Verglasung. Vz KP. IV. 558.

Rozeskliti se, il, ení, *ve sklo se proměniti*, verglasen. L.

Rozeskřevěti se = *rozplývati se*. Duše má rozskřevěla se (liquefacta est). BO.

Rozeskřvěti se = *rozeskřevěti se, rozplývati se*, zerfliessen. Plačte moje oči a rozeskřvi se má duše. M.

Rozeskvěti se, *rozestkvěti se*, ěl, ční, *počíti se stkvíti*, erglänzen. — **se kde: na** slunci. Us.

Rozesla = *rozeslal*, zastr. Kat.

Rozeslabiti, il, en, ení, *rozeslabovati*, schwächen. Novot. — **co čím**.

Rozeslanec, nce, m. = *buřič*. Obt. — **R.**, der Ausspäher, Spion. Šm. — **R.**, der Apostel. Šm.

Rozeslání, n., die Ver-, Aussendung. R. poslů po zemi, Us., sv. apoštolův. Ros.

Rozeslaný; *-án, a, o*, verschickt, ausgeschickt. Vz Rozeslati.

Rozeslati, rozešlu, slal, án, ání; *rozesýlati* (*lépe* než rozesílati), *rozsýlávati*, verschicken, versenden. Vz Poslati. — **co, koho**: posly, Ros., mandaty. V. R-slal sem mnoho listóv. Hus. III. 276. — **co po kom, po čem**. Listy po poslích, Arch. I. 14., po králových běhařích. BO. — **kam: po všem** křesťanstvu. Lom. Posly po všech krajích, Smil v. 3., po všem světě, Šš. P. 78., ve vše kraje, dáli. Kat. 1447., 152. R. něco **na** vše strany, **do** všech zemí. — **kdy**. R. něco **při** sv. Havle. Bl. — **čím zač**: noviny poštou **za** mírnou cenu. — **koho pro koho**. I rozeslal poslóv mnoho po svá kniežata i pány. Smil v. 4. — **aby**. Kazatele lživé rozesýlají, aby lid blažili. Hus. I. 162.

Rozesléci = *rozesvléci*, entkleiden. — **koh**·, **se**. Us. na Mor. Šd.

Rozeslečený; *-en, a, o*, entkleidet. Vz Rozsléci. Mor. Šd.

Rozesmáti, rozesměji, rozsměji, smál, án, ání, na Slov. smát, átí, u Opav. rozesmif, Klš., na Ostrav. *rozsmjot*, Tč., Jemanden lachen machen; *se*, ins Lachen kommen. — **koho**. Sych. Mňa smutnú nikto nerozsmeje. Ht. Sl. 211. — **se**. Najmladší se rozsmjala, tař se mnú musela. Šš. P. 554. Rozesmál se, až mu oči slzely. Ehr. — **se čemu**, ins Lachen kommen, ins Lachen ausbrechen, ein Gelächter erheben. Ku podivu se tomu rozesmál. Us. A temu se matka boží rozsmjala. Šš. P. 748. — **se jak**. Hned hlasem (hlasitě) se rozesmál. Ros. Rozesmáli se **na** celá vrata. Ehr. — **koho čím**: vypravováním. — **se z čeho**. Zav.

Rozesmutniti, il, čn, ční, traurig machen. — **koho**. Us. Nl.

Rozesnastiti, il, štěn, štění, *provazy s lodi sníti*, abtakeln. Hanka.

Rozespalosť, i, f., der Schlaftaumel, die Schlaftrunkenheit. Ros., Dch. **R. z očí si** mnouti. Dch.

Rozespalý, na Mor. *ukysaný* (vz Kysati, konec), schlaftrunken. Dítě jest již r. Ros. R-lý již na polo spí. Us.

Rozespati se, ins Schlafen kommen. Když se člověk rozespí a nevyspí, na nic není. Ros. — BN.

Rozestati se, stanu, sich aufthun. — **se s kým**, sich von Jemanden trennen, Abschied nehmen; *rozkmotřiti se*, sich verfeinden; *se s čím* = vzdáti se čeho, aufgeben, fahren lassen. Rk., Kos.

Rozestáti se, *rozestojím se, rozstáti se*, rozstojím se, ál, ání, *rozeschnouti se*, leck werden; *rozmočiti se*, durchs Stehen zerweichen. Jg. — **se kde**. Konev **na** slunci se rozstála (rozeschla). Us. — **se jak**. To jídlo na kaši se rozstojí (rozžidne). Ros. — Jg.

Rozestavěti, ěl, ěn, ění, anfangen zu bauen. — **co**: dům (ale nedostavěti). Us.

Rozestaviti, *rozstaviti*, il, en, ení, *rozestavovati, rozstavovati*, von einander stellen, hie und da stellen. — **co, koho: lavice**, stráže, Kom., síť. D. — **se, koho, co kde, kam: na** podsíní, na rovině, Sych., **po** ulicích. Pod Slavkovem pod tú horú rozstavil Rus svú armádu. Šš. P. 174. Rozstavil jsem lid v městě **za** zdi všady okolo pořád. BO. Tři sta stolů r-vili sobě na polich. V. — **se s kým proti komu**. Us. — **Jg**.

Rozestkvěti, rozestkvíti se, ěl, ění, erglänzen. Ryt. kř.
Rozestlati, stelu; *rozestílati, rozházeti,* zerstreuen, V.; *postlati,* hie u. da aufbetten. — **co komu kde:** r. si peřiny po zemi, Ros., slámu po dvoře. Us.
Rozestojím se, vz Rozestáti se.
Rozestoupiti se, vz Rozstoupiti se.
Rozestřelý. R. rosička, digitaria humifusa. Flor. 16. Vz Rozestříti.
Rozestříti, rozestru, el, en, ení, na Slov. et, etí; *rozestírati, rozestírávati, rozstírávati* = *roztáhnouti, natáhnouti,* ausbreiten, aus-, aufspannen. Jg. — **co.** Páv svůj ocas rozestra pyšní se. Kom. R. plachty, Pref., sítí, praporec, křídla. D. R. šátek, obilí. Prm. — **co kde:** sukni pod dubem. Aesop. — **co proč.** Páv ocas v pýše rozestře. Rad. zv. — **co přes co:** síti přes řeku. D. — **co kudy.** Slunce své jasnosti paprslky po zemi rozestírá. Troj. Židé úklady ty po celé říši zemské rozestřeli. Sš. Sk. 236. — **co na jak dlouho: na** chvíli. Sš. I. 112. (Hý.). — **co k čemu:** sieti k lovu. Hus. II. 277., ZN. — **co nač:** sieti na ryby. Hus. II. 256. — **se, co čím.** Bohatá výmluvnosť vrtkou žádostí eti se rozstírá. Vš.
Rozesvitnouti, tnul a tl, utí = *rozedníti se,* licht werden, tagen. Den r-tne. Kam.
Rozesylatel, e, m., Versender, m.
Rozesylatelství, n. R. nákladu, die Frachtanstalt. J. tr.
Rozesýlati, vz Rozeslati.
Rozeskřvěti = *okřáti,* zastr. Bibl. Vz Roskřvěti.
Rozesýlka, y, f., die Versendung. J. tr.
Rozeškvařiti, *rozškvařiti,* il, en, ení; *rozeškvařovati,* zerschmelzen. — **co:** máslo, die Butter brennen. Us.
Rozešlý, zergangen, aus einander gegangen. R. lid, bolesť; sněm, zerschlagen. Us. — **po čem,** ausgebreitet. Jed po těle r. V. — **Jg.**
Rozešoustati, vz Rozšoustati.
Rozeštvati, gegen einander aufhetzen. — **koho.** Dch.
Rozeta, vz Rosette.
Rozetajiti = aufthauen machen. Psalt.
Rozetalka, y, f., bdella, pavouk. Krok.
Rozetkati co: plátno, anfangen zu weben. — **R.,** *co tkáno rozundati,* autweben. D.
Rozetknouti, knul a kl, utí, *roztýkati* = *rozpírati,* aus einander spreitzen. — **co čím.** L. — **R.,** *rozstrkati,* verschiedentlich einstecken. D. — **Jg.**
Rozetmíti, *rozetmívati se,* ěl, ění, dunkel werden, dämmern. Us. Tč.
Rozetnouti, vz Roztíti.
Rozetřásti, *rozetřásati,* vz Třásti, aus einander schütteln. — **co jak.** Cokoli mocně rozetřásá bránici lidí. Kos. Ol. I. 56. Vz Roztřásti.
Rozetřitelnosť, i, f., die Zerreiblichkeit.
Rozetřitelný, zerreiblich. D.
Rozetříti, *roztříti,* rozetru, třel, třen a třín, ení; *roztírati,* zerreiben. — **co, koho, čím.** Kázal ho na dvé r. = přepilovati. Martim. R. barvu štětkou. Us. — **co, nač jak:** na prach, Us., **mast** na plátno (rozmazati). Jg. — **co s čím:** máslo s vejci (rozmíchati). Us. Jg.
Rozevdati, *na různo vdáti,* hie und da verheirathen. — **koho za koho:** deery rozevdal za pány české. V.
Rozevřelec, lce, m. = *tlučhuba,* der Schwätzer, Plauscher.
Rozevříti, vru, el, en, ení; *rozvírati,* breit, weit öffnen, aufmachen. — **co:** pytel, ústa, Ros., knihu. Dch. Hrdlo r-vřel vlk hltavý. Hus. I. 301. — **co, se k čemu.** R. ruce u plesání k požehnání. Kká. K vnadě se mu srdce otvírá. Kom. — **co před kým.** Větrové rozvírali propasti mořské před námi. Marek. — **čím.** Rozevřev (rozpáliv se) hněvem otec, kázal. C. — **kde.** Když topénky v octě dobře rozevrou (se rozvaří, wenn sie kochend zerfallen), poceď. Jg. — **se odkud kam.** I zazli sě Cstmír na Kruvoj, z širokú prsú zloba sě mu rozevře po všech po údech. Rkk. 17.
Rozezdati se s kým (čím) = *rozvésti se,* sich trennen, scheiden. A dyž je lepší, jez si sám, a já se s tebú rozezdám. Sš. P. 458. Snad rozezdána byvši (žena samaritánka) s některým z patera oněch mužů listem rozvodným. Sš. J. 69.
Rozezleně, *rozlobeně,* ergrimmt. Ros.
Rozezlenosť, i, f., *rozzlobenosť,* das Ergrimmtsein, der Grimm. Ros.
Rozezlený; *rozezlen, a, o,* erbost, ergrimmt. — **na koho.** Jsou hrozně na sebe rozezleni. Ros. R. muž. Rkk.
Rozezliti, il, en, ení, böse machen, erbosen. — **koho.** Rkk. — **se na koho, proti komu** (rozhněvati se). Ros. — **se čím, nad čím.** Us. Tč.
Rozeznačiti, il, en, ení = *rozeznati.* Pal.
Rozeznalivosť, i, f., die Kennbarkeit. R. slohu, das Stilgefühl. Nz.
Rozeznalosť, vz Rozeznanosť.
Rozeznalý, *rozeznaný,* entschieden. Kdoby z rozeznalé věci po druhé vinil. Er.
Rozeznaně, *rozeznale, světle, jasně,* deutlich. Ros.
Rozeznání, n., das Erkennen, Unterscheiden. R. dobrého a zlého. D. R. činiti mezi něčím. Br. Ty viny, které se proti Bohu dějí, s velikým r-ním aniž bez pokání, můžeme odpustiti; A jest užitečné tuto r. mezi bázněmi. Hus. I. 340., III. 157. Poctivé-li to bylo, to jiným u r. přepouštím. Bart. — **R.** *právní,* die Entscheidung. Rozepře něčí někomu k r. pokládati. Žer. O tu žalobu není vedlé práva r. NB. Tč. Bez všeho právního vyslyšení a r. (ohne gerichtliche Entscheidung). V. K r. pře jakožto soudce na stolici vstoupiti. Jg. K r. pře státi i dostáti. Br. Věc zůstává na r., ist in suspenso. J. tr. Kdož se r. (= rozhodnutí) lidskému brání. Bart. 208. 27. Ortel, nález, rozsudek neb výpověď jest té věci, o kterouž strany odpor měly, správedlivé vedlé práva r-ní. Kol. 31. A tu vedlé r. těch lidí škodu zaplať. Vl. zř. 477. — Vz S. N.
Rozeznánlivosť, i, f., *moc rozeznání,* die Unterscheidungskraft. D.
Rozeznanlivý, *rozeznán býti mohoucí,* erkennbar, unterscheidbar. — **od čeho.** Od němých tváří rozeznanliva učinil jsi mne. Št.
Rozeznánlivý, *kdo rozeznává, pováživý,* wer gut unterscheidet. Ros.

Rozeznanosť, rozeznalosť, i, f., der Unterschied. Ros.

Rozeznaný, rozeznalý, unter-, entschieden. Ta věc jest již rozeznalá (rozsouzena). Ros.

Rozeznatel, rozeznavač, rozeznavatel, e, m. = *kdo rozeznává, poznává*, der Unterscheider. D., Aqu. — **R.**, *soudce, rozsudí*, der Richter, Schiedsmann. V. Neporušený věci r., mužný r. Jel.

Rozeznatelnosť, i, f., die Unterscheidbarkeit. Marek.

Rozeznatelný, unterscheidbar. Jg.

Rozeznatelství, n., *umění něco rozeznati*, die Diagnostik. Balbi. zem.

Rozeznati, *rozeznávati* = *poznati rozdíl mezi věcmi*, unterscheiden, erkennen; *rozhodnouti, rozsouditi*, entscheiden. V., Jg. — **co**: zvuky. Kom. Rozeznal (rozsoudil) tu věc pilně. Kom. R. odpor.• V. Soudce pře rozeznává. Br. Blázen proto se odhání od svědectví, že smyslu nemá, aniž můž rozeznati pravdy (gt., poněvadž věta smyslem jest záporna). ČJB. 411. R. barvy, Dch., hřiechy, skutky. Hus. II. 161., III. 61. To tvrdo jest rozeznati. Hus. I. 131. — **co čím.** Zvuky sluchem r. Kom. Takové změnění přišlo na Čechy, že nerozezná oděvem, domácí-li jest čili cizozemec, leč jest velmi známý. Bls. 124. Kdo zlý n. dobrý jest, ovocem r. 1424. Mus. 1831. 385. R. co zimou, teplem. Har. II. 251. Mečem něco r. V. — **co od čeho.** Jedno od druhého r. V. Bílé od černého, D., zlé od dobrého. Br. — **mezi čím.** Mezi nemocemi, vodami, Aqu., mezi stranami r. (rozsouditi). V., J. tr., Vl. zř. 472. Soudce mezi námi rozezná. Ros. Neumějíce r. mezi kúkolem a mezi pšenicí. Hus. II. 59. — **co, koho v čem.** Byliny v jejich přirozené síle r. Byl. R. při v koncilju. Hil. R. někoho v při. — J. tr. — **koho s kým.** Rozeznej mne s přátely mými. Br. R. někoho s někým o něco. J. tr. — **co kde**: **před** radou. Pref. Ve slovech německých rozeznatí jest *w* od *v*. Bž. 5. — **po čem**: po znameních. Št. — **koho oč.** Strany o to rozeznej, oč před tebou činiti mají. Pr. Soudce je o to rozeznal. Pr. Aby nás soud o to rozeznal. Let. 303. — J. tr. — **koho oč čím.** Soudce je o to spravedlivým rozsudkem rozeznal. Pr. — **co z čeho.** Let. 301., Jel. — **co, koho jak. Na** takovou dálku nikoho nerozeznám. Ml. Tak že je (křesťany) **po** životu, po mravech, po řeči atd. a hned **na** pohled od pohanů lze rozeznávati. Šš. II. 169. — **se kde.** Rozeznává (rozsuzuje) se ta věc **při** větším soudu. Pr. — **adv.** Právně něco r. V.

Rozeznavací. R. znamení, Us., rok, Unterscheidungsjahr. J. tr.

Rozeznávání, n., das Erkennen, Unterscheiden. — **R.**, das Entscheiden. R. lidských spravedlností. Pr. měst.

Rozeznavatel, e, m., der Unterscheider. Jel.

Rozeznavatelka, y, **rozeznavatelkyně**, ě, f., die Unterscheiderin.

Rozeznavatelnice, e, f. = *rozeznavatelka*. R. úmyslóv srdečných. ZN.

Rozeznávka, y, f., das Kriterium, Unterscheidungszeichen.

Rozezpívati se, ins Singen kommen. Ros.

Rozezrnák, u, m., rostl., triumfetta. R. věšivý, jinolistý, červenověťvý, okrouhlolistý, žláznatý, vejčitý, chlupověťvý, obdélný, letní, rohatý, polotrojlaločný, okrouhlený, nejměkčí, aksamitný, chlupatý, proskurníkový. Rostl. III. b. 234. Jg.

Rozeženu, vz Rozehnati.

Rozežhu, vz Rozžžíci.

Rozežíhati, entzünden. Dch. — **co čím.** Vz Rozžžíci.

Rozežíravosť, i, f., das Umsichfressen.

Rozežíravý, ätzend, um sich fressend, krebsartig.

Rozežiti, *rozežnouti*, anfangen zu schneiden, aber die Arbeit nicht vollenden. — **co**: pole. Us., D.

Rozežraný; *-án, a, o*, zerfressen. Us. — **R.**, *rozpustilý*, ausgelassen. Us. u Brušberka. Mtl.

Rozežrati, *rozžrati*, rozežeru, rozžeru, žral, án, ání; *rozžírati, rozežrávati*, auf-, zerfressen, aufbeissen; *se*, um sich fressen. — **co čím**: řemen, zuby. Us. — **se.** Rána, rak, oheň se rozežírá. D., Us.

Rozežvati, vz Rozžiti.

Rozfaldovati, entfalten, entrunzeln. L.

Rozflaka, y, m. a f., *mluvka, vychloubač, tlučhuba*, der Prahlhans. Us. u Jilemn. Ktk.

Rozflákati, *rozflekati, rozflekávati; rozfleknouti*, knul n. kl, ut, utí = *rozseknouti*, zerhauen, zerfetzen. Jg. — **koho, co jak. Na** kusy ho rozflekali. Ros. Celé své jmění lumpáctvím proflekal (rozmrvil, rozházel). Us. na mor. Drahansku. Hý.

Rozfochrovati, z něm. fächern, *rozfoukati, rozdýmati*, anfachen; *foukaje rozházeti*, von einander blasen. — **co čím**: oheň dýmáním r. Jel. — **co kde**: oheň **po** ohništi (rozmetati). Ros. — Jg.

Rozfoukati, *rozfouknouti*, knul a kl, ut, utí; *rozfučeti, rozfukovati* = *foukaje rozházeti*, aus einander blasen, zerblasen, zerstäuben; *foukaje roznítiti*, das Feuer aufblasen. V. — **co.** Vítr seno rozfoukal (rozházel). Ros. R. oheň (foukáním roznítiti). V. — **co čím**: oheň dýmáním, měchem. — **co komu.** Vítr jí ho rozfukuje, ona za ním poskakuje. Sš. P. 608. — **kudy.** Vítr rozfoukal seno po louce. Us.

Rozfrcavý = *mrhavý*, verschwenderisch. U Příbora. Mtl.

Rozfrcati = *promarniti*, verschwenden. U Příbora. Mtl.

Rozfučeti, vz Rozfoukati.

Rozga = rozha.

Rozgajdati = *rozkasati*. Mor.

Rozglábený; *-en, a, o* = *do kořán otevřený*. Mor. Bkř.

Rozglajdaný, schlampet. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rozglajdati, krumm austreten. — **co**: boty (vyšmatlati). U Olom. Sd. Cf. Rozglajdaný.

Rozgňaviti, il, en, ení, *rozgňavovati* = *rozhnésti*, zerdrücken, zermalmen. Bern. — **co čím**: nohou. Koll.

Rozha (strč. *rozga, rozka*), **růzha** (na Slov. také: *razga*), y, **růšť**, i, f., **rožďka, rozďka, roztka, rostka, růzka, růžďka,**

růsťka (na Slov. *roždina*, *roždička*, *roždinka*), y, f.: kollect. **roždí**, **roští**, **růždí** (na Slov. *rožda*), **roždíčko**. *R.*, *letorosť*, *ratolesť*, *prut*, *proutek*. Jg. Strsl. rozga, razga, palmes, příp. -ga. Mkl. B. 280., 281., 67., aL. 74. Cf. Arch. für slav. Philologie II. 620. Das Reis, der Zweig, die Ruthe an einem Baume, die Wurzelsprosse. Leg., Br., Lom. Ratolesti či rozhy opatruje. Šš. J. 240. R. palmová. BO. Ratolesti a r-hy zelené. BO. — *Roždí*, *rožti*, *roští* = *mnoho rozeh*, das Gezweig, Reisig, Reisholz, Abholz. Kom., Leg., D. Náruči roždí. Kom. — *Roždí*, *roští* = *chrasť*, *vatršti*, das Gestrüppe, Gesträuch. Do roždí se zapletla. Troj., Us.

Rozhad, **rozhod**, u, m., *rozhodnutí*, der Ausspruch. Ros. Vz Rozhod.

Rozhádati, *rozhadnouti*, vz Rozhodnouti.

Rozhádati se, in Streit gerathen. — **se oč**: o nic. Us. Tč.

Rozhádka, y, f., die Debatte, Disputation. Šm.

Rozhafati, aus einander bellen. — **se**, ins Bellen kommen. Ros.

Rozhajdákati = *rozmarniti*, verschwenden. Slov. Bern.

Rozhájí, n., die Waldscheide. Dch.

Rozhalení, n., die Entblösung, Aufdeckung.

Rozhalený; *-en*, *a*, *o*, entblösst, unbedeckt. Chodi všecka r-ná. Hrdlo, ňádra rozhalena jmieše. Rkk. 46.

Rozhaliti, il, en, ení, *rozhalovati* = *obnažiti*, entblössen, bloss machen, aufdecken. — **co**: krk, prsy. Us. Jg., Sych. — **čím**: rukou.

Rozhaluziti, il, en, ení, in Zweige verbreiten. — **se**. Mus.

Rozháněcí, Zertheilungs-. R. prostředky. Dch.

Rozháněč, e, m., der Auseinandertreiber, Vertreiber. Jg.

Rozháněti, vz Rozehnati.

Rozhaniti, il, ěn, ění, *rozhaňovati*, tadeln, herabsetzen. Bern.

Rozháňka, y, f., das Umherjagen, -treiben, das Geflunker. Dch.

Rozharaburditi, il, ěn, ění = *rozházeti*, aus einander werfen. Koll.

Rozháralosť, i, f., die Entglühung. Šm.

Rozháralý, *rozhořelý*, entglüht. Bóh ny silil v rozháralé póldne. Rkk. 53. Cf. Deň sé rozhořievá na poledne.

Rozháranina, y, f., der Brand. Šm.

Rozhárnosť, i, f., die Gluth.

Rozháraný; *-án*, *a*, *o*, mächtig entbrannt. Dch. R. krev. Hdk.

Rozhárati = *rozhořeti*, entglühen, entflammen. — **se ke komu čím**. Nekonečnou úctou ku Pánu se r-ral. Šš. J. 166.

Rozhasiti, il, šen, ení, *hašením rozmělniti*. — **co**: vápno, löschen. Mráz rozhasil kámen (rozdrobil). Jg.

Rozhavka, y, f., crocisa, hmyz. Krok.

Rozhaz, u, m. = *rozházka*. Nemá nic na r. Us. u Solnice.

Rozházení, n., die Zerwerfung.

Rozházený; *-en*, *a*, *o*, durch einander geworfen. Sem tam r. Us. Dch.

Rozházeti, vz Rozhoditi.

Rozhazivý člověk = *útrata*, verschwenderisch. V Kunv. Msk.

Rozházka, y, f., *rozhazování*, das Verschleudern. R. pamětních peněz. Us. Dch. Má peníze na r-ku. Us.

Rozhazlivý, zerwerflich. R. hnůj (měkký). Vaň. hosp.

Rozhazování, n., vz Rozhoditi.

Rozhemzati se, *rozlézti se*, aus einander kriechen. Ros.

Rozhladiti, il, zen, ení: *rozhlazovati* = *přehyby vyhladiti*, durchglätten, ausbügeln. — **co čím**: přehyby žehličkou.

Rozhlaholiti, il, en, ení, *rozhlaholati*, ausposaunen, bekannt machen. Ros. — **co**. Us.

Rozhlas, u, m., *rozhlášení*, *pověsť*, das Gerücht. Ráj, Puch.

Rozhlásati; *rozhlásiti*, il, šen, ení, *rozhlašovati* = *hlasem roznésti*, *oznámiti*, verkündigen, Gerücht verbreiten, in Ruf bringen, ruchbar machen; *se*, erschallen, in Ruf kommen, ruchbar werden. Jg. — **abs.** Vešlo-li co v známosť tajně, nerozhlašuj. Kom. Co pověsť nese, nehlásá (nerozhlašuje i. e. moudrý). Kom. — **co, koho.** Rozhlašovati nevěru. J. tr. R. tajemství, pověsť, D., něčí jméno. Br. Rozhlásil mne, že jsem lakomý. Jel. — **co kudy**: **po** všem světě, V., po vší zemi. Br. Já jsem rozhlášená po celé dědině. Šš. P. 343. Víra vaše se rozhlašuje po celém světě. Šš. I. 22. — **koho zač**: za kacíře. D. — **(se) o kom, o čem.** O síle něčí r. Vrat. Prohlašovala se řeč o něm. Proch. — **se.** Rozhlásila se pověsť. D. — **komu.** Všem se rozhlásilo. Žák. sv. Ben. — **kde.** Rozhlásilo se slovo **u** Židů. Proch. Štěkání psů **v** údolí se rozhlašovalo (se rozléhalo). Biancof. — Háj. — **o čem kam.** O čemž se široce **do** jiných zemí rozhlásilo. — **kdy kde o čem.** Po několika létech **po** všem světě se rozhlašovalo o víře jejich. Šš. Sk. 149.

Rozhlasí, n., die Disharmonie. Hank.

Rozhlasitel, e, m., der Bekanntmacher.

Rozhlasitelka, y, **rozhlasitelkyně**, ě, f., die Bekanntmacherin. Jg.

Rozhlásiti, vz Rozhlásati.

Rozhlasitý, weit erschallend. Dch.

Rozhlasný, kundbar, ruchbar.

Rozhlášenec, nce, m., *rozhlášený*, ein Famoser, Berüchtigter. D.

Rozhlášení, n., die Ruchbarmachung.

Rozhlášenosť, i, f., die Ruchbarkeit, Bekanntwerdung. D. R. nabyti. Dch.

Rozhlášený; *rozhlášen*, *a*, *o*, ruchbar, berühmt, weltbekannt. Rozhlášeným býti. Široce r. Jel. Mužové rozumu rozhlášeného. Mudr. Škola daleko široko r-ná. Us. Němc. Pověsť vysoce r-ná. Let. 102. R-né město světoznámé (Atheny). Šš. Sk. 203. (Hý.). — **kde**: světem r. Us. Dch. — **R.** = *zlopověstný*, berüchtigt. R. zloděj. D.

Rozhlašovač, **rozhlašovatel**, e, m., der Kundmacher, Ausbreiter, Aussprenger. Jg.

Rozhlašovačka, **rozhlašovatelka**, y, *rozhlašovatelkyně*, ě, f., die Kundmacherin.

Rozhlašování, n., die Bekannt-, Ruchbarmachung, Verkündigung, Ausbreitung. Jg.

Rozhlašovaný; *-án*, *a*, *o*, öfters bekannt gemacht.

Rozhlašovati, vz Rozhlásiti.

Rozhled, u, m., *rozhledění, bystrý pohled,* das genaue Sehen. — **R.**, *rozhlídka,* die Fernsicht, der Fernblick. R-dy činiti, sich orientiren. Dch. R-dy po světě, die Weltumschau. Dch. Na hoře té se r. milý na všecky strany otvírá. Sš. Mt. 2. Apoštol otvírá tu r. do úrad božích. Sš. I. 115. (Hý.). Čím výše vystoupíš, tím širší rozhled. Pk. Má dobrý r. Us. — **R.** literarní, die literarische Revue. Dch.

Rozhlédání, n., das Umsehen, die Umsicht.

Rozhlédati; *rozhleděti,* ěl, ěn, ění; *rozhlednouti,* dnul a hlédl, utí; *rozhlížeti,* (na Mor. rozhlízéti) = *různo hleděti, pozorně prohlídati, rozvažovati,* genau sehen, sich umsehen, auf alle Seiten sehen. — **se** = *vůkol hleděti, ohlížeti se,* sich umsehen. Jg. — Snad by púščal rozhlédaje (pozor maje). Výb. I. 223. — **se po čem:** po krajině, Us., po životě. Němc.

Rozhledati se = *mnoho hledati,* sich müde suchen, zersuchen. Kdybych se rozhledal, nenašel bych to. Us.

Rozhledný, weit aussehend. Dch.

Rozhlídka, y, f., das Diorama. Šm. Vz Rozhled.

Rozhlobiti, il, en, ení, *rozhlobovati* = *rozebrati,* aus einander nehmen, auflösen. Slov.

Rozhlodati = *rozhrýzti,* zernagen. Ros. — **co čím:** myš zuby šat rozhlodala.

Rozhlučeti, el, ení = *hlukem pohnouti,* beleben, wecken (durch Gesang, Töne atd.). — **co:** něčí srdce. Č.

Rozhlučiti, il, en, ení, ertönen lassen. Dch. — **co.**

Rozhmožditi, il, ěn, ění, *rozhmožďovati, udusati,* zerstampfen. — **co čím:** kladivem. Us.

Rozhmyziti se, il, ení, *rozlézti se,* auseinander kriechen. Ros.

Rozhnati, vz Rozehnati.

Rozhnětiti, il, ěn, ění = *roznítiti,* entflammen. — **koho k čemu.** K závisti aby je rozhnětil. M.

Rozhněvalý, erzürnt. Pán Bůh r-lý. Bart. 350. 18.

Rozhněvání, n., die Erzürnung. Snadný k r. V.

Rozhněvaný; *-án, a, o,* erzürnt. R-ný, že sa mu oči iskria. Mt. S. Dělal r-ného. Dch.

Rozhněvati, *rozhněvávati* = *k hněvu pohnouti, popuditi,* erzürnen, unwillig machen, aufbringen, entrüsten; **se,** zornig werden, sich erzürnen. V., Jg. — **koho.** BO. Neviš-li urození a zachování svého, rozhněvej souseda nejbližšího, poviť povahu života tvého. Prov. Bohu slouží tak, aby čerta nerozhněval. Us. Co sem vás kdy rozhněvala, odpusťte mně to pro Boha. Sš. P. 452. R. pánka. Hus I. 107. — **koho, se na koho.** Rozhněval ho na sebe. D., Br. Rozhněval se na bratra. Us. Král se na to r-val, do vězení Dorku dal; Tak ju dlóho namlóval, až se na ňu rozhněval; Jak se na tě r-vám, utnu tobě hlavu. Sš. P. 8., 172., 696. Kat se na to r-val, od razu jí hlavu sťal (od razu = honem). Na Ostrav. Tč. — **koho čím.** Ml., Rk. Slovíčkem mne rozhněvá. Er. P. 114. Rozhněval se rydem Hospodin. Žer. Pověz ty mně můj synečku, čím sem tě r-la. Sš. P. 598. — **se o něco.** Mudr. — **se z čeho.** Z toho se Vlasta rozhněvala. Háj. Z toho kníže náruživě se rozhněval. Háj. Velice se z toho r-val. Us. u Rychn., Let. 21., Pass. 203., 213. Dvořák se rozhněva z toho. Žk. 290. — **si koho.** R-la sem si šohajíčka svého, nemožu ho udobřit. Sš. P. 277. — **se komu.** Syn sa jí rozplakal, pán sa jí rozhněval. Sš. P. 140. — **si koho proč.** R-la sem si ho (milého) **pro** jedno slovečko, že sem mu neřekla: Jdi s Bohem, srdečko. Sš. P. 782. — **proti komu.** Proti národu nemoudrému r-vám vás. Sš. I. 110. Proti Aronovi lítě se r-vav. BO. — **se jak.** R-val se vší myslí (iratus est animo). BO. — **že.** Milenka se r-la, že všech jablek nedostala. Sš. P. 752. — **se v čem.** Had sě rozhněvav v svej chlipie (bujnosti). Mus. — **se čeho.** Toho jsem se srdečně rozhněvala. St. skl. IV. 168.

Rozhnísti, hnětu, hnětl, ení, *rozhnětati,* zerkneten. Ros. — **co čím:** hrozny šlapáním, lisem.

Rozhniti, hniji, il, ití, *rozhnívati* = *hnitím se rozděliti,* durch Schwüren aus einander gehen. Šrám té rány opět se obnoví a rozhnie. Št. N. 333. Cecek rozhnil. Jád.

Rozhnízditi se, il, ěn, ění, *rozmnožiti se,* sich vermehren, sich überall festsetzen. — **se kde.** Rozhnízdili se po Čechách. Puch. Cizí řeč v té zemi se rozhnízdila. Puch.

Rozhnojiti, il, en, ení; *rozhnojovati* = *v hnůj obrátiti,* zerdüngen, faulen machen; *učiniti, aby se hnojilo,* schwären machen. — **co:** pole. Ros. — **se,** *podbírati se,* schwären. Bern.

Rozhoblovati, zerhobeln. — **co:** prkno. Jg.

Rozhod, u, m., *rozhodnutí, rozhodování,* t. j. a) *roz-, usouzení, rozeznání,* die Entscheidung, Erörterung. R. o věcech víry. Sš. Sk. 185.; b) *umínění, umyšlení, úrada, odhodlání,* die Entschliessung, der Entschluss, der gefasste Vorsatz. Sv. Lukáš totiž nečiní rozdílu mezi větším a menším r-dem Jidáše. Sš. J. 213. (Hý.). Vz Rozhad.

Rozhoda, y, f., *rozhod,* die Entscheidung. Sv. Petr proto jednal o poslední soudní r-dě; Což co nejdříve stalo se ihned po násilné oné r-dě. Sš. Sk. 25., 75. (Hý.). — **R.,** der entscheidende Moment, die Krisis. R. jest posud na váze. Dch.

Rozhodati se, losen. Šm.

Rozhodce, e, **rozhodčí,** ího, m., der Schiedsrichter. Tč., Kos. Ol. I. 168. Jakub (mladší) r-cím byl při otázce. Sš. II. 21.

Rozhoditi, il, zen, ení (na Slov. děn, dění); *rozházeti,* el, en, ení; *rozhozovati, rozhazovati, rozhodívati* = *na různo hoditi,* zerwerfen, aus einander werfen, zerschmeissen; *marně vydati,* verschleudern; *rozhodnouti, přemysliti,* entscheiden. Jg. — **abs.** Ta ručnice rozhazuje (broky daleko od sebe hází). Šp. — **co:** dům, zeď, D.; peníze, zboží (promrhati), Us.; mlýn (rozebrati ku křesání); kolo vodu rozhazuje (rozstřikuje). Vys. Císař pán povídá, že rozhází všecko. Sš. P. 584. —

co kde: hnůj **na** poli, trávu, popel **po** louce. Us. — **co komu:** ječmen drůbeži. D. — Vítr jí ho (seno) rozhazuje, ona za ním poskakuje. Sš. P. 608. — **co jak.** Že celó Landavo **na** prach rozházíme. Sš. P. 584. By myslivě a rozvážlivě rozhodil (rozhodl). St. skl. — **co kam:** dobrodiní **na** nevděčné. Jel. — **se.** Máme stejně (v kartách atd.), rozhoďme se, stechen. Us.

Rozhodlaní, n., der Entschluss. Celá věčnosť závisí od svobodného r. vůle. Sš. II. 139.

Rozhodlanosť, i, f., die Entschlossenheit.

Rozhodlati, *rozhodlávati* = *spořádati, rozděliti*, vertheilen. — **co.** Ros. — **se** = *rozmysliti se, ustanoviti se*, sich entschliessen. Krok. — **s inft.** Rozhodlal se tedy (Pavel) navštíviti v nově církve. Sš. Sk. 187.

Rozhodně, entschieden. Často lépe: naprosto. Brt.

Rozhodnice, e, f., zastr., die Dialektik. M. Beneš.

Rozhodník, a, m., der Spruchmann. Šm. Vz Rozhodce.

Rozhodnouti (na Slov. *rozhádnouti*), dnul a dl, ut, utí; *rozhádati, rozhodovati* = *rozsouditi*, entscheiden, erörtern; *se* = *rozmysliti se*, sich entschliessen; *rozhněvati se*, sich zerkriegen. Jg. — **abs.** Nebyl, kdoby rozhodl. Kom. Dlouho váhalo vítězství, až dělostřelstvo rozhodlo. Sych. — **co:** rozepři, odpor, V., koho. Br. R. rovnici = rozřešiti, lösen. Nz. — **koho podlé čeho:** strany podlé práva. V. — **mezi kým:** mezi stranami. V. — **co z čeho.** Smrž. — **co kde.** Nemohu to na mysli rozhodnouti. V. Společné vážné záležitosti na obecných sněmech rozhodovali. Sš. II. 3. — **co čím:** losem, Us., kostkou. Sych. Pokud se nálezem soudním nerozhodne. Us. — **nad čím.** Beznadějná porážka nad odvisností naší rozhodla. Sych. — **co kdy:** po slyšení strany druhé r. J. tr. — **R. v něčem** (rozeznati). J. tr. V zásadě něco r. Sš. Sk. 175. — **kde.** Vz R. o čem. — **proč.** To r-dlo pro všecky časy života jeho. Sš. I. 2. — **jak.** Konečně o někom r. Dch. A **nade** vše jiné důvody rozhoduje okolčnosť. Sš. II. 17. — **si co.** Když si to člověk r-dne (uváží to). U Rychnova. Msk. — **koho oč.** J. tr. — **se oč** = *rozhněvati se.* Rozhádali se o právo. Ms. pr. pr. — **se k čemu.** Nemohu se k tomu rozhodnouti, abych to učinil. Us. — **o čem.** Us. Posud se o tom nerozhodlo. Dch. Aby se ukázalo, kdo **v** církvi o věcech víry má rozhodovati. Sš. Sk. 176. — **se kdy. Po** tu chvíli se nerozhodl. Us. Dch.

Rozhodnutelný, spruchreif. Šm.

Rozhodnutí, n., die Entscheidung. R. odporu. V. R. císařské ode dne 27. října 1873., *lépe:* dané dne 27. ř. nebo: jehož datum 27. ř. Šb. Mnozí také: ze dne 27. ř. R. ve věcech, ježto se týkají kněh pozemkových, Cognition in Grundbuchssachen. J. tr. R. učiniti, eine E. treffen. Dch. Důvod r. Šm.

Rozhodnutý; *rozhodnut, a, o*, entschieden. R. vítězství, Sych., pře, Kom., válka. Kram. — Jg.

Rozhodný, positiv. R. úsudek (jistící), Marek, závěrek. Presl. — **R.**, ausschlaggebend, entschieden. R. doba, Šť., krise, obrat, rána, skutek, Nz., řeč. Na r-dném místě. Dch. R. přísaha, der Schiedseid. Borový.

Rozhodovati, vz Rozhodnouti.

Rozhodující, massgebend, ausschlaggebend. Us. Dch.

Rozhojnění, n., die Vermehrung. R. statku, Ros., náboženství, V., poctivosti, přátel. Kom.

Rozhojněnosť, i, f., die Vermehrung.

Rozhojněný; *-én, a, o*, vermehrt.

Rozhojnilosť, i, f. = *rozhojněnosť.*

Rozhojnilý, vermehrt. Br.

Rozhojnitel, e, m., der Vermehrer.

Rozhojnitelka, y, f., die Vermehrerin.

Rozhojniti, il, ěn, ění; *rozhojňovati* = *rozmnožiti, rozšířiti*, mehren, vermehren, vervielfältigen. Jg. — **co:** příjmy, peníze, slova, D., nepravosť. — **co kde čím.** Knihu na mnoha místech pěknými povídkami r. V. R. zemi zbožím. Háj. R. rozum **v** sobě. Byl. — **se v čem.** V moudrosti víc a více se kochati a tím i v blaženosti se r-jňovati. Sš. J. 68. Se v moudrosti r. Pr. živ. A. — **se.** Rozhojňuje se potěšení, utrpení naše. Kom. — **se nad co.** Milosť nad hřích se rozhojnila. Žid. — **se na koho.** Mnohem více milosť boží na mnohé se r-la. Sš. I. 62. — **se čím.** Církve rozhojňovaly se počtem každodenně. Sš. Sk. 188. (Hý.). — **co v co.** Význam rozhojňujeme u veliké bohactví. Bž. 223. — **se k čemu.** Plod, jenžby se r-nil k účtu vašemu. Sš. II. 185.

Rozholiti, il, en, ení, *rozholovati*, enthüllen, entblössen. Ros. — **co kde.**

Rozhon, u, m., příp. -нъ. Mkl. B. 115. — **R.**, das Auseinandertreiben. Šm. — **R.**, der Anlauf. Dch. — **R.** V r. orati = orati pole z obou delších krajů (stran) tak, že brázdy leží proti hranicím sousedním a že poslední brázda prostředkem pole se vyorá. Mor. Šd., Bkř. — *R-ny*, meze mezi poli. U mor. Ostravy. Mtl. — **R.**, *odhrnovačka*, deska při pluhu, das Streichbrett. Pta.

Rozhonek, nku, m., *hostina s tancem.* Sš. P. 767.

Rozhoniti, vz Rozehnati.

Rozhor, u, m., *brázda mezi záhony*, Furche zwischen zwei Beeten. V. R. z roz-or (*h* zamezuje hiat). Prk. Př. 25. Rozhorem se voda svozuje. V. R-ry dělati (na příč), Kom., proháněti, Us., vyhnati. Puch. — **R.**, *pole*, das Feld, die Flur. Puch. — Jg.

Rozhoradlo, a, n., der Krautstrich (ein Rechen, v oekon.). Šm.

Rozhořalý, entflammt, entbrannt, erglüht. R. seraf. Dch.

Rozhoraný = *smutný*, traurig, melancholisch.

Rozhorati, melancholisch werden. Děti, které byly veselé, najednú rozhorají. Na Ostrav. Tč.

Rozhořčení, n., *kyselosť*, die Erbitterung.

Rozhořčenosť, i, f., die Er-, Verbitterung. Us. Dch.

Rozhořčený; *-en, a, o*, ver-, erbittert. Us.

Rozhořčilosť, i, f., die Erbitterung. Všelikou mysli r. mimo sebe pustiti. Sš. Sk. 236.

Rozhorčiti (na Slov. *rozhorčiti*), il, en, ení; *rozhorčovati, rozhorčívati* = *rozpáliti*, erhitzen. Pass. — **co, se čím.** Klisna chtivostí se rozhorčila. Ja. Mosaz ohněm se r-čil.

Rozhořčiti, il, čen, ení; *rozhořčovati* = *rozhněvati*, erbittern. — **se na koho.** Sych. — **koho čím**: nespravedlivým jednáním.

Rozhořeknouti se. R-klo se břicho mé. ZN. Vz Rozhořčiti.

Rozhořeknutý, erbittert. — **čím:** žlučí hněvu. Rvač. 162.*

Rozhořekovati, zum Wehklagen bringen. — **se.** Kartig.

Rozhořelý, entbrannt. Us. Dch.

1. **Rozhořeti**, el, en, ení, anzünden, erhitzen. — **co čím.** Ciesař vól měděný velikým ohněm rozhořeti kázal. Pass. 944.

2. **Rozhořeti se**, el, ení; *rozhárati se*; *rozhořovati se*, *rozhořívati se* = *vzníti se*, *rozpáliti se*, ent-, aufbrennen, in Brand kommen. — **abs.** Než se dříví rozhoří. Ros. R-řel se spor o věc. Kos. Ol. I. 12. — **se čím (k čemu).** Láska dvojnásobným podpalem se rozhořuje. Kruz. Krví velmi se rozhoří (k smilství). Ms. Secret. Ananiáš k většímu proti němu (Pavlovi) záští r-řel. Sš. Sk. 265. — **se nač.** Deň sě rozhořieva na poledne. Rkk. 52. — **se nad co.** Plamen r-řel se nade všecky národy. Kom. Pr. 5.

Rozhorleně, eifrig. V.

Rozhorlenec, nce, m., der Enthusiast. Nej. V.

Rozhorlení, n., die Erhitzung, Ereiferung. R. k modlitbě, ku pobožnosti, Br., k hněvu. Nelíčené r. Dch. — **R.**, die Entrüstung.

Rozhorlenosť, i, f., die Entrüstung. Kos. Ol. I. 48. **Vz** Rozhorlení.

Rozhorlený; *-en, a, o*, entrüstet.

Rozhorliti, il, en, ení; *rozhorlovati* = *rozhorčiti*, erhitzen; *pohnouti vnitřně*, in Eifer bringen, aneifern, ereifern. Jg. — **koho.** Br. — **koho k čemu**: ku pobožnosti, Kom., k hněvu. Jg. — **se v čem:** v duchu, v lásce, Br., v bázni boží. Putov. sv. — **se čím.** Dary božími se v dověrnosti k Bohu r. Br. R. se hněvem. V. — **se nač, na koho.** Kom., Sych. — **se kde: na** mysli. BO.

Rozhoršenosť, i, f., die Entrüstung. Us. Tč., Sš. Sk. 171.

Rozhoršený; *-en, a, o*, aufgebracht, entrüstet. Dch.

Rozhoršiti, il, en, ení, aufbringen, entrüsten. — **se**, sich entrüsten. — **čím.** Us.

Rozhospodařiti, il, en, ení, *rozmrhati*, verwirthschaften, durchbringen. Us. Dch.

Rozhospodyně, ě, f. = *nehospodyně*, ein unwirthschaftliches Weib. Jg.

Rozhostiti, il, stěn a štěn, ění; *rozhošťovati*; *rozhostívati* = *rozděliti*, trennen; *rozšířiti*, verbreiten; *se* = *rozloučiti se*, *rozhněvati se na sebe*, sich trennen, aus einander gehen, mit Jemanden brechen; *rozhostiti se jako host*, *pohodlí užívati*, *se svléci*, *posiliti se*, sich als Gast wo niederlassen, sichs wo bequem machen; *prostříti se*, *položiti se*, sich lagern, legen, ausbreiten. Jg. — **se.** Rokovníci se rozhostili (na sebe rozhněvali). Sych. Tu se rozhošťuje bezpečně. Pč. 43. Když k uloženému dni přijel do Veselé a rozhostil se. Let. 199. Přijeď v les tu se rozhostil (pohovil si). St. skl. — **se z čeho.** Rozhostil se (svlékl se) ze svého havu. Háj. — **se, koho kde, kam** = položiti. R. se **v** lese, v trávě, **po** lese, **do** trávy. Us. S koně ho sbodla, až se rozhostil **na** zemi. Troj. Rak se rozhostil v těle. Lk. Spravedlnosť se na poli rozhostí. Roz. ur. reg. 134. (Jg.). Mír a klid rozhostil se širou dálí. Us. Tč. R. se **u** koho. Rk. — **se s kým** (*rozhněvati se*, mit Jem. brechen). Us. Dch.

Rozhoukati, ins Heulen bringen. Ros. — **se.**

Rozhoupati; *rozhoupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *rozhupovati*, in Schwung bringen. — **co**: zvon. — **se, koho na čem:** chlapce na provaze r. Us. — **čeho:** zvonu, šp. m.: zvon.

Rozhourati se = *rozklusati se*, in Trab kommen. Vranka se opět r-la. Němc.

Rozhousti se, hudu, hudl, ins Musiziren kommen. Ros.

Rozhouževný, sehr zäh. D. exc. Vz Roz-.

Rozhovor, u, m., *rozmluva*, das Gespräch, die Konversation. Tichý r. Hdk. Do r-ru se dáti, Nrd., se pustiti. Vz Dialog.

Rozhovořiti, il, en, ení = *rozmluviti*, ausreden, abrathen. — **komu co.** — **R.**, *k hovoření pohnouti*, zum Reden bringen. — **koho.** — **se**, ins Reden kommen. Bern.

Rozhovorný = *konversační*. R. mluva, die Konversationssprache.

Rozhový, Reis-, Ruthen. R. listy. Rostl. — **R.**, *větvitý*, ästig, frondosus. R. dub. BO.

Rozhození, n., das Auseinanderwerfen. Us.

Rozhozený; *-en, a, o*, aus einander geworfen, zerworfen; entschieden. Jg.

Rozhraba, y, **rozhrabanec**, nce, m., v již. Čech. = *nepořádaný člověk*, ein unordentlicher Mensch. Rozhrabaněe rozhrabaněj. Kts.

Rozhrabati, hrabám a hrabu; *rozhrabovati*, *rozhrabávati*, aus einander rechen, scharren, werfen. Jg., Ros. — **co čím:** rýčem mravenčí hnízdo. Sych.

Rozhrada, y, f., v horn. = *přehrada*. Hř. 71.

Rozhraditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *rozhrazovati*, *rozhražovati* = *hradbu rozházeti*, den Zaun abreissen, von einander werfen. — **co:** plot, Lom., jámu na zátyni, střídu na 2 větrné proudy, verfachen. Hř. 71.

Rozhrádka, y, f., das Orgelschleifregister. Vaněk o varh.

Rozhraň, ě, f. = *rozhraní*. Vký.

Rozhranění, n., die Demarkation.

Rozhraněný; *-ěn, a, o*, getrennt. — **čím.** Oči r-né nosem. Kos. Ol. I. 28.

Rozhraní, rozehraní, *rozhrání*, *rozehrání* = *rozhranné místo*, *kde se hranice n. cesty dělí n. stýkají rozcestí*, *křížová cesta*, der Scheideweg, die Mark-, Wegscheide. BO., Kat. 3209., meze hranice vůbec. Výb. 1109. R. zemí, krajin, polí, lesů. Us. Na r. ho vojáci dostali. Us. R. cest. Ctib. — **R.** *v horn.* meze dolového pole horním zákonem propůjčeného, die Markscheide. Vz S. N. — **R.**, *místo*, *kde popravují* (poněvadž se to na rozcestí dělo), der Richtplatz, die Richtstätte, Richtbühne. Zakopali je za branou na rozhraní. St. let. — V., Leg., Trip.

Rozhraniti, il, ěn, ění, abgränzen, scheiden, trennen. — **co čím.**

Rozhranný, Gränz-. — **R.**, *popravní*, Richt-. R. místo. 1474. Vz Rozhraní.

Rozhráti, vz Rozehráti.
Rozhřáti, vz Rozehřáti.
Rozhrděti, ěl, ění, stolz werden. Mus. — **proti komu**. Pal.
Rozhřebati, *rozhrabati*, aus einander scharren. — **co.** Na Ostrav. Tč.
Rozhřecha, y, f. = *rozhřešení*. R-chy u církve boží hledati. Sš. L. 85.
Rozhřešení, n., *rozhříšení*, *odpuštění hříchů*, die Entsündigung, Lossprechung, Absolution. R. přijati, Háj., V., nedati. Ctib. Vz S. N., Hus., vz násl.
Rozhřešený; *-en, a, o,* von Sünden losgesprochen. Aqu.
Rozhřešitelný = *rozhřešný*. Jg.
Rozhřešiti, *rozhříšiti*, il, en, ení; *rozhřešovati* = *hříchův osvoboditi*. R. z rozřešiti. Vz Ht. Brs. 49. Entsündigen, von Sünden lossprechen. — **abs.** O by páni a kniežata chtěla mše slúžiti, křtiti, kázati slavně v kostele, zpoviedati a rozhřešovati, řekli by kněžie, že to jest kacieřstvie. Hus. I. 180. — **jak.** Jedni jsú, jenž velebiece kněžstvo pravie, by **bez** jich rozhřešenie nižádný nemohl rozhřešen býti. Hus. II. 343. — **koho.** Kněz rozhřešuje kajicí. Kom. Kněz nemóž hřiešného r., jedné ač jest právě kajicí a pán Bóh ho rozhřešie. Hus. II. 163. — Hus. II. 44., 161., 162., 273., 268. Papež musí Čechy r. Dal. 107. — **koho od čeho:** od hříchů. Karyon., Hus. I. 340. — **čeho:** hříchů. Št. Papež každého móž r. všech hřiechóv. Št. 239. Daj mi a já tě r-ším toho, cos učinil proti bratru svému. Hus. II. 287. — Výb. I. 434., St. skl. IV. 226. Papež Čechy kletby rozhřešil. T.
Rozhřešný, *mohoucí býti rozhřešen*, verzeihlich, erlässlich, absolvirbar. Jg.
Rozhřešování, n., die Entsündigung. Štelc., Hus. I. 120.
Rozhřešovati, vz Rozhřešiti.
Rozhřetí, n., vz Rozhřití.
Rozhřeva, y, f., *rozhříti*, das Erwärmen. L.
Rozhříšení, n. = *rozhřešení*. R. žádal. V.
Rozhříšiti = *rozhřešiti*. V.
Rozhřiti, vz Rozehřáti.
Rozhřití, n., das Erwärmen. Jg.
Rozhřitý; *-it, a, o,* erwärmt, zerlassen.
Rozhřívání, n., die Erwärmung, Schmelzung, Aufthauung. Us.
Rozhřívati, vz Rozehřáti.
Rozhřměti, rozehřměti se, ins Donnern kommen. L.
Rozhrna, y, m., *marnotratník*, der Verschwender. Na Mor. Bkř. To je člověk r. Us. Hý.
Rozhrňati = rozhrnouti. Mor. Šd.
Rozhrnouti, ul, ut, utí; *rozhrnovati*. — **co čím:** chmel lopatou, von einander thun, entrollen. R. prapor rukou. — **co komu.** Seděl sokol na topole, rozhrňal si peří svoje. Sš. P. 696.
Rozhrnovák, u, m. R. sněhu, der Schneepflug. Us. Dch.
Rozhrochati, *hrochaje rozehnati*, aus einander knallen; ins Knallen bringen. Ros. — **koho.**
Rozhrom, u, m., *rozbití nepřátel*, die Zerstreuung des Feindes. L.
Rozhromenec, nce, m., *rozprášený*, der Flüchtling. L.
Rozhromiti, il, en, ení, *rozehnati, rozptýliti, rozplašiti*, zerstreuen. — **co, koho:** nepřítele, den Feind zerstreuen, schlagen. L.
Rozhroutiti, il, cen, ení = *rozdrtiti*, zermalmen Č. — **co čím.**
Rozhroziti, il, žen, ení, *rozhrožovati*, erschrecken. — **koho.** Leg. — **se**, sich entsetzen; sich zerdrohen. Rozhroziv se, vrátil se. Leg. — **se komu.** Kdyby se mu r-zil, nic nedbá. Us.
Rozhruběti, ěl, ění, dick, grob werden. Jg.
Rozhrušiti (zastr.), *rozkrušiti*, il, en, ení = *roztlouci*, zerschmettern. — **co.** I rozhrušichu vsie bohy. Rkk. 8. Vz vysvětlení v Gb. Hl. 108.
Rozhryznouti, znul, ut, utí; *rozhrýzti*, hryzu, hryzl, zen, ení; *rozhryzati, rozhryzovati*, zerbeissen, zernagen. — **co.** Kdo chce jádro, musí skořápku rozhryznouti. Koll.
Rozhučelý, erbraust; mürrisch. Us. Dch.
Rozhuda, y, f., *tvaroh se smetanou n. s čerstvým máslem rozmíchaný*, v obec. řeči: toleranc (z lat.), die Toleranz. — **R.**, *tlustá ženská*, dickes Weib. Us.
Rozhudaný. Pípot jich jest radosť r-ná. Sš. Sm. bs. 29.
Rozhudlařiti, il, en, ení. — **co.** etwas zu hudeln anfangen. Ros.
Rozhuhňati, zum Schnuffeln bringen. — **se na koho.**
Rozhujati, verjucken, verschwenden. Na Ostrav. Tč.
Rozhuk, u, m., das Getöse, Toben. L.
Rozhukati = *rozzlobiti*, wild machen. — **se**, wild verden, toben.
Rozhupkati, ins Hüpfen bringen. Ros.
Rozhupovati, vz Rozhoupati.
Rozhůrka, rozhorka, y, f. = *brázda*, die Furche. Hšv.
Rozhustiti, il, štěn, ění, *rozhouštěti*, ěl, ěn, ění, dicht, zahlreich machen. — **se.** Příklad v Jg. Slov. uvedený nenáleží sem, poněvadž v něm m. *rozhustí* má státi *rozhostí*.
Rozhútati si, sich in etwas finden, etwas verstehen. Nic si r. neví. Bern.
Rozhuzdať = *rozhoupati*. U Opav. Klš.
Rozhvězdí, n., *hvězdy*, das Gestirn, die Sterne. Puch.
Rozhvízdati, ins Pfeifen bringen. — **koho.** — **se**, ins Pfeifen kommen. Ros.
Rozhýbati; *rozehnouti*, ul, ut, utí = *rozhoupati*, in Bewegung, in Schwung bringen o. setzen, in Gang bringen. Us. — **co:** zvon. — **co čím:** rukou. — **se**, in Bewegung o. Schwung kommen. Dch.
Rozhýrati, rozhýřiti, il, en, ení, verthun. — **co čím s kým:** pitím s kamarády. Us.
Rozcházeti, vz *Rozejíti*.
Rozcházka, y, f., *rozchod*, das Auseinandergehen. Bern.
Rozchechlati = *rozpižlati*. Na Ostrav. Tč.
Rozchechtati, na Slov. *rozchechochati*, ins Kichern bringen. — **koho čím:** šprýmy. — **se**, ins Kichern kommen. Ros.
Rozchladitel, e, m., der Erkälter. Jg.
Rozchladiti, il, en, ení, *rozchlazovati*, kühl machen, erkälten, abkühlen. Tabl. diet. 15. — **co čím.**

Rozchlácholiti, il, en, ení, besänftigen, beschwichtigen. — **koho čím:** dobrými slovy.

Rozchlachuniti se nad čím, hell, laut auflachen. Na Ostrav. Tč.

Rozchlapiti, il, en, ení, *otevříti.* — **co:** dvéře, aufreissen. D.

Rozchlastati, versaufen. — **co na čem:** peníze na kořalce. Na Ostrav. Tč. — **se,** zu saufen anfangen. Us. Hý.

Rozchlaštiti, il, én, ění, zerschlagen. — **co komu:** hlavu. Us. na Ostrav. Tč.

Rozchlazení, n., refrigerium. BO.

Rozchlemtati, zerschlabbern. Ros. — **co kde.**

Rozchleptati = rozchlemtati.

Rozchlípati se, ins Schluchzen kommen.

Rozchlípiti, il, en, ení = *rozevříti,* klaffend machen. — **co.** Krok. — **se,** sich öffnen.

Rozchlipka, y, f. *R-ky,* myina, mlži, mají misky na jednom n. na obou koncích vždy otevřené, nohy malé, dychací rourky srostlé. Vz Střenka, Sašeň, Kropenka. Frč. 223.

Rozchlostati, *rozmrskati,* mit Ruthen zerhauen. L.

Rozchloumati, *rozcuchati,* zerwirren. Us. — **co čím.**

Rozchloupaný; *-án, a, o* — *nečesaný,* ungekämmt. Mor. Bkř. Chodí celý r. Us. Hý.

Rozchlupacenosť, i, f., *chlupatosť,* die Struppigkeit. Jg.

Rozchlupacený; *-en, a, o,* struppig, zottig. R. vlasy. V.

Rozchlupatěti, ěl, ění, zottig werden. Ros.

Rozchlupatiti, il, cen, ení, struppig machen. — **co, koho.** Ros.

Rozchmatati = *rozchytati.* U Olom. Sd.

Rozchmuřiti se. Snadno se jim zachmuří, snadno rozchmuří. Němc. Vz Chmouřiti.

Rozchňápati = *roztlouci,* zerschlagen. — **co:** nádobu. U Opavy. Klš. — **co kdy:** za rok troje boty r. Us.

Rozchod, u, m., *rozjití,* das Auseinandergehen. Po rozchodu té rady. Troj. R. v tělocviku. Km. Roz-chod! Ausein-ander! Čsk. R. stroje, der Anlauf. Šp. — **R.,** *loučení se,* Abschied, m. Při r-du přišli jsme na rozcestí. Sych. — **R.,** *chod, prospěch,* der Fortgang, das Gedeihen. V. — **R.** ostrý, sedum acre, rostl. Schd. II. 306. R. modrý. Na Ostrav. Tč.

Rozchodění, n. R., na Slov. = *rozšlapání,* die Zertretung. R. střevíce. Bern. — **R.,** *rozchod.* Bern.

Rozchoděný, na Slov. = *rozšlapaný,* zertreten. R. střevíc. Bern. — **R.,** *rozjetý,* zerfahren. Bern.

Rozchoditi, vz Rozejíti.

Rozchoditosť, i, f., *prostrannosť,* die Ausgebreitetheit. Jg.

Rozchoditý = *prostranný,* ausgebreitet, breit. V.

Rozchodná, vz Rozchodný.

Rozchodnice, e, f., v Krkonš. = veselka ku konci přástev. Kb.

Rozchodník, u, m., rostl., sedum, das Knabenkraut, die Fetthenne, die Hauswurz. R. obecný, s. telephium, die knollige Fetthenne, šestiřadý, s. sexangulare, S. N., ostrý n. tučný mužík, sedum acre, der Mauerpfeffer, das schwarze Fettkraut, bílý, s. album, das weisse Fettkraut, Čl. 46., růžový, s. rhodiola, nachový, s. purpureum, skalní, s. rupestre, roční, s. annuum, horní, s. alpestre, úzkolistý, s. boloniense, huňatý, s. villosum, Čl. Kv. 354., vz FB. 97., Slb. 565., strminný, červenavý, ostrý, širolistý. Jg. — **R.,** *pupeník,* scrophularia nodosa, die Braun-, Sauwurz. Aqu. — **R.,** vranní mýdlo, crassula minor, rostl.

Rozchodníkový. R. voda. Čern. Vz Rozchodník.

Rozchodný, *co se rozchází,* was von einander geht. R. řeka. Ros. — **R.,** *k rozchodu náležející,* Abschieds-. R. kázání n. na rozchodnou n. na rozchodné; na rozchodnou píti. Us. Kópím já ti pentlu modró, to máš milá na rozchodnó. Sš. P. 348. Když mne na r-dnou políbil. Er. P. 104. a. Představení na r-dnou. Dch.

Rozchocholatiti, il, cen, ení, den Schopf aus einander thun. Ros.

Rozchochtati se = *rozchechtati se.* Aesop.

Rozchopiti, il, en, ení, *rozchápati, rozchopovati,* weggreifen, wegraffen. — **co.**

Rozchořeti se, il, ení, *rozchorovati se* = *rozstonati se,* erkranken. L. Vz Ochořeti.

Rozchorovati se, erkranken. Šm. Vz Rozchořeti se.

Rozchotniti = *rozchutiti, pobodnouti,* anfeuern, aneifern. — **s inft.** I byl (Petr) rozechvěn a rozchotněn příkazu anjelova poslechnouti. Sš. Sk. 143. Vz Rozchutniti.

Rozchovati, *rozchovávati,* hie und da verstecken, verwahren. — **co kam kde:** šaty do skrýší v domu svém. Eus. — **se,** sich hie und da verstecken. R-li se. Pref. — **R.,** anfangen zu tragen. R. dítě. Us.

Rozchramostiti, il, štěn, ění, zerfahren, zerwühlen. — **co:** cestu. Us. u Olom. Sd.

Rozchraniti = *rozhnouti.* — **co čím:** obilí lopatou. Opav. Klš.

Rozchřapalý = *rozchřapělý.*

Rozchřápati a *rozkřápati; rozchřápnouti, rozkřápnouti,* pnul a pl, ut, utí; *rozchřapávati, rozkřapávati* = *rozbiti,* zerschlagen, zerbrechen. Jg. — **co:** hrnec. Ros., **čím:** udeřením.

Rozchřapělý, *rozchřapalý* hrnec, zer-, angeschlagen. Ros.

Rozchrastek, stku, m., *hamparáti, haraburdí, staré věci,* Rumpelzeug, n. Us. Dch.

Rozchrastěný; *-ěn, a, o,* zerwackelt. R. stůl, bečka. Us. Dch.

Rozchrastiti, il, štěn, ění, zerwackeln, zerschütteln. — **co.** Us. Dch.

Rozchřibiti se, sträuchig herauswachsen, Blätter bekommen. Na Ostrav. Tč.

Rozchrleti, el, ení, *rozházeti,* aus einander werfen. — **co kam:** peníze **mezi** lidi. Us.

Rozchrochtati, aus einander grunzen; ins Grunzen bringen. — **koho:** prase. Ros.

Rozchrouniti, il, ěn, ění, *rozdrchati, rozváleti.* — **co:** postel. Us. Všk.

Rozchroustati; *rozchroustnouti,* stnul a stl, ut, utí, zerknorpeln. — **co čím:** ořechy zuby. Us.

Rozchůd, chodu, m. R. ostrý. Vz Rozchod. Mor. Tč.

Rozchuchliti, il, en, ení, den Klumpen entwickeln. Ros.

Rozchumeliti, il, en, ení, *rozchumelovati, rozchumelovávati*, aus einander walken. Ros.

Rozchumlati, *rozchumlávati*. — **co, koho čím**: někomu rukou vlasy, zerzausen.

Rozchuravěti se, ěl, ění, erkranken. Ros. — **čím**: nastuzením.

Rozchutiti, il, cen, ení = rozchutniti. L.

Rozchutnání, n., das Entzücken. R. v náboženství. Št.

Rozchutnati, *rozchutnávati* **se**, *chuti nabyti*, Wohlgefallen haben, Lust bekommen. Výb. I. 641., Št. — **se v čem**: v milosti. Št. — **s inft.** Tak se rozchutnali mluviti, že . . . St. let. 294.

Rozchutniti, il, ěn, ění, *chuti dodati*, Lust einflössen. — **koho k čemu**. Us. Dch. Vz Rozchotniti, aus Rand u. Band bringen.

Rozchvácení, n., die Wegraffung, Plünderung. Jg.

Rozchvácený; *-cen, a, o*, aus einander genommen, geplündert.

Rozchváliti, il, en, ení, zu loben anfangen. — **koho**. Mus.

Rozchvat, u, m. = *rozchvácení*.

Rozchvátati; *rozchvátiti*, il, cen, ení; *rozchvacovati, rozchvátávati* — *rozchytati, rozebrati, rozsapati, roztahati, rozundati*, wegnehmen, wegraffen, plündern. Jg. — Kořisti po nich pozůstalé jsou rozchvátány a rozebrány od lidu královského. Skl. 1030. — **co**: kořisť, Pulk, pozůstalosť, Sych., město. Kom. — **co mezi kým**. Rozchvátili mezi sebou jmění naše. Br.

Rozchvěj, e, f. = rozkyv. Nz.

Rozchvíti, chvěji, ěl, ěn n. ín, ění; *rozchvívati*, wankend machen, zerschwenken. Ros. — **co**. — **se**, schwanken, beben.

Rozchybati, rozchybovati — *rozhazovati*, aus einander werfen. — **co kde**: peníze **po** krémách, seno po lúce. Na Ostrav. Tč.

Rozchytati; *rozchytiti*, il, cen, ení; *rozchycovati, rozchytávati*, zerfangen, zerreissen, hie und da fangen, auffangen; *pokoupiti*, aufkaufen. Jg. — **koho nač**: na špice oštípů. Kom. — **R.**, *rozhrnouti*. — **co**: šat. BO.

Rozina, y, f., Rosalia, die Rosine.

Rozinka, rozinka, y, f., *lépe*: hrozinka, odvozeno-li toto slovo od *hrozen*, což není jisto, poněvadž to má Němec: Rosine, Angličan: raisins, Francouz: raisins. Mk. Vz Mz 297. R-ky = sušené jahodky hroznů, die Rosinen. V., Kom. — **R.** Vachetkova = *přikloupla ženská*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rozinkovatěti, ěl, ění, rosinenartig werden, eintrocknen. Víno r-tí. Us.

Rozinkovatý, *rosinkovitý*, rosinenförmig. Jg.

Rozinkový, Rosinen-. R. jádro, koláč. Us

Rozinočervený, rosinenroth. D. exc.

Rozinový, *růžový*, Rosen-. R. barva. Ros.

Roziště, růžiště, ě, n., der Rosengarten. Ros.

Roziva, y, f., ceria, hmyz muchovitý. Krok.

Rozivený = *rozpustilý*. Us. u Strakn. Vz Rozjivený.

Rozjabluňka, y, f., der Lieblingsapfelbaum. Po zahrádce chodila, r-ku sadila. Sš. P. 437.

Rozjachati = *rozjechati*. Us. Hý.

Rozjamiti se, *dostati jámu, otevříti se*, sich zerklüften. Zem se r-la. Ostrav. Tč.

Rozjančený; *-en, a, o* = rozzlobený, erzürnt. Us. Všk.

Rozjančiti, il, en, ení = *rozzlobiti*, erzürnen. Us. Všk. — **koho.**

Rozjapati, schnell aus einander nehmen. — **co**: ovoce. Ostrav. Tč.

Rozjapiti, *rozjapnouti*, schnell öffnen. — **co**: ruku. Ostrav. Tč.

Rozjařený; *-en, a, o*, lebhaft erregt. Us. Dch.

Rozjařiti, il, en, ení = *popuditi, rozhněvati*, aufregen, entrüsten. — **koho.** — **se čím**: vínem. — **se na koho** = *rozhněvati*: na žalobníky. Měst. bož.

Rozjásati, ins Jauchzen bringen. — **se**, anfangen zu jauchzen. Ros.

Rozjasiti, il, en, ení = *zděsiti*, in Schrecken setzen. Slov. Bern.

Rozjasněti, ěl, ění, licht, klar, hell werden. Jg.

Rozjasniti, il, ěn, ění; *rozjasňovati*, licht, klar, hell machen, aufheitern, aufklären. — **co**: čelo. Dch. Láska oko rozjasní. Nej. — **se (kdy).** **Na** tu zprávu tvář jeho se rozjasnila. Jg. R-lo se. Us. Tč., Sš. P. 300.

Rozjati, öffnen, aufthun. — **co**: hubu. Na Ostrav. Tč.

Rozjatnosť, i, f., die Zerlegbarkeit. L.

Rozjatný, zerlegbar. Vz Rozejmouti. L.

Roz(j)avený; *-en, a, o*, aufgesperrt. R. huba. Na Ostrav. Tč.

Rozjaviti, il, en, ení, *rozjavnouti* = *rozdáviti*, öffnen, aufsperren. — **co**: gymbu (hubu). Na Ostrav. Tč.

Rozječený; *-en, a, o*, weit, sehr brausend, brausend aufgewühlt. Dch.

Rozječiti, il, en, ení, zum Brausen aufregen. Sm. — **co.**

Rozjed, u, m., *rozjídání*. R. kostí, caries, der Beinfrass.

Rozjedený; *-den, a, o*, zerfressen. R. krtice. — **R.**, *rozhněvaný*, heftig erbittert. Vz Rozjediti.

Rozjedinčený, zertheilt. Am.

Rozjediti, il, děn, ění; *rozjedovati* = *rozjitřiti, rozhněvati*, ergrimmen, erbosen. — **koho.** Zlob. — **se** = *rozhněvati se*. Na Slov.

Rozjedka, y, f., euplocamus, hmyz. Krok.

Rozjedlina, y, f., *bolaví, které se rozjídá*, fressendes Geschwür, Zerfressenheit. R. v ústech. Čern. — **R.**, na Mor., *rozjedlosť, bujnosť*, D., Frechheit f.

Rozjedlosť, i, f., verbreitete üble Eigenschaft. R. vředu. — **R.**, *bujnosť, svévolnosť*, die Frechheit. Mor. Jg.

Rozjedlý, *který se rozjedl*, verbreitet von üblen Sachen, um sich gefressen. R. prašivosť, vřed. — **R.**, *hněvivý, rozjitřený*, ergrimmt, erbosst. — **čím.** Hněvem jako jedem r. Ob. Pan. — **R.** = *bujný*, frech, na Mor. D.

Rozjednání, n., zastr. = *rozdíl*, Unterschied, m. Mezi túto věcí a onú veliké jest rozjednánie. M.

Rozjednati = *rozjednotiti*, rozděliti, eintheilen. — **co.** Pass. — **se od čeho.** To nevelmi od postu se rozjednává (liší). M.

Rozjednotiti, il, cen, ení; *rozjednocovati* = *rozdvojiti*, verunreinigen, zertrennen, entzweien. Jg. — **koho.** On je rozjednotil, **čím:** pomluvami.

Rozjednovati = *rozděliti*, trennen. Slov. Bern. — **R.** = *rozeznati*, unterscheiden. Bern.

Rozjechati, zerfahren. — **co:** cestu. Rozjechaná cesta. Na Ostrav. Tč. — **se.** Až se kůň rozjechá (rozběhne), potym (potom) honem pojede. Ib. Tč. — *R. se, rozjeti se*, sich trennen. Vz Rozjachati.

Rozjem, u, m., *rozjímání*, die Betrachtung, das Nachsinnen. Dch.

Rozjemce, e, m., *rozeznatel*, der Schiedsrichter. L.

Rozjemnosť = *rozjatnosť*. L.

Rozjemný = *rozjatný*. L.

Rozjesněti, zastr. = *rozjasněti*. Aqu.

Rozjeti, jedu, jeď, jel, jet, jetí; *rozjezditi*, il, ěn, ění; *rozjížděti*, ěl, ěn, ění, *jeda rozděliti, rozmělniti*, zer-, durchfahren; *projíti, projeti*, durchwandeln, durchgehen; *se*, zum Fahren ansetzen; *různo jeti*, aus einander fahren, reiten. Jg. — **co:** bláto. Ros. — **co čím:** kolem mez (rozděliti). — **se.** Pùh. II. 247. Rozjel se (rozehnal se). Ros. Rozjeli se (různo jeli). V. Vojna se rozjela (se skončila). St. skl. — **se na koho.** Ros. — **se (s čeho) jak.** Tristram rozjede se s sedání s veselím. St. skl. R-li se *mírem*. Dal. 92. Jedni po druhých se rozjeli. Žer. — **se proti komu.** — **se kudy.** R-li se po rozličných vlastech. GR.

Rozjetí, n., vz Rozjeti.

Rozjetina, y, f., *rozjetá cesta*. Šm.

Rozjetosť, i, f., die Zerfahrenheit. Šm.

Rozjetý; *-jet a, o*, zerfahren, durchgefahren. — **R.**, *v běhu jsoucí*, im Lauf begriffen. R. kola. Ráj.

Rozjevení, n., das Oeffnen. R. jeho úst. BO.

Rozjeviti, il, en, ení, öffnen, aufthun. — **co:** své čelisti. BO. Potom r-viv Job ústa svá prokle svój dom. BO. — **na koho:** R-ví na tě ústa. BO.

Rozjezd, u, m., *rozjetí*, die Trennung. Při rozjezdu se to stalo. Ros. — **R.**, *rozjetí se, rozehnání*, der Ansatz, Anlauf. Prudkým r-dem hnal proti němu. Exc.

Rozjezditi, vz Rozjeti.

Rozježiti, il, žen, ení; *rozježovati*, struppig machen, zerzausen. — **co komu:** vlasy. — **R.**, *rozhněvati*, aufbringen. Je všecek rozježený. Us. Hý. — **koho čím; se na koho** (zornig werden). Us.

Rozjídání, n., das Zerfressen, Weitergreifen des Geschwüres usw. Čern.

Rozjídati, vz Rozjísti.

Rozjídavosť, i, f., fressende Beschaffenheit. Jg.

Rozjídavý, um sich fressend, krebsartig. R. rána, Bř., vřed, Reš., neštovice. Star. let.

Rozjih, u, m., *jih, odměk, obleva*, das Thauwetter. D.

Rozjihlý, aufgethaut. — **čím:** láskou k lidem. Krok.

Rozjihnouti, hl, utí; *rozjíhati* = *rozpustiti se*, aufthauen, schmelzen. — **od čeho.** Sníh od teplé noci rozjihl. Štelc. — **se v co.** Duše celá tehdy v kráse žije, život v pouhý cit se rozjihne. Sš. Bs. 176.

Rozjímání, n., *rozbírání*, das Zerlegen, Auseinandernehmen; die Erläuterung. Nz. R. v díly. Opt. — **R.**, *uvažování, přemítání na mysli*, die Betrachtung, Meditation, das Bedenken. V. O tom jsem častá sám s sebou r. měl. Sych. Schvalné hledání nějaké známosti dle určitých pravidel stává se rozjímáním. Ještě pak není od místa r., jež tu vykladatelé činí. Sš. Sk. 169. V r. něco vzíti. Žer. Vz Reflexe.

Rozjímatelný, contemplativus. Měst. bož.

Rozjímati; *rozejmouti*, ul, utí; *rozjati* n. *rozjíti*, rozjal, at, n. rozňal a ňat; *rozjímávati* = *rozundati, roztáhnouti, rozebrati*, von einander nehmen o. thun; *přemýšleti, rozbírati, přemítati na mysli*, meditiren, betrachten, bedenken, durch-, nach-, überdenken, nachsinnen, besinnen. Jg. — **co.** Čím víc lásku tvou rozjímám, víc tě milovati žádám. Sš. P. 68. To často rozjímej. Sš. P. 51. (Duše) měla by co r. a vážiti pilně. Hus II. 55. — **co komu.** A my sobě rozjímáme smrť Ježíše pána. Sš. P. 772. — **co jak.** Ústavní myslí přikázánie božská r-má a pamatuje. Hus III. 84. — **o čem kde:** o štěstí v mysli, V., o něčem v radě. Us. — **co mezi kým.** Rozličné věci mezi sebou rozjímati. Troj. — **o čem s kým** *(raditi se)*. Troj. Sám s sebou r. Jel. — **co kde:** něco u sebe. Br. — **oč.** Potom o to **mezi** sebou r-li. Let. 422. — **nad čím.** R-li nad nimi (divnými těmi věcmi); Tu se mysli, která nad pravdou rozjímá, víc a více rozbřeskuje. Sš. L. 27., J. 47. — **že.** Rozjímej, že jest lépe počestně umříti než hanebně živu býti. Us.

Rozjímavosť, i, f., *přemýšlivosť*, die Betrachtung. Mus.

Rozjímavý život, *bohomyslný*, beschauliches, contemplatives Leben. Dch., Sš. J. 296., Nz.

Rozjinačiti, il, en, ení, *rozjinačovati*, aus einander thun. Na Ostrav. Tč. — **co.**

Rozjiskřiti, il, en, ení, *rozjiskřovati*, funkeln machen. — **co.** Us.

Rozjísti, rozjím, jedl, den, dení; *rozjídati*. Vz Jísti. — **co** = *rozhrýzti*, zerfressen. Vřed tělo rozjídá. — **koho** = *rozhněvati*, erbittern. — **se** = *rozšiřovati se*, um sich fressen, sich verbreiten. Rána, rak se rozjídá. V. Rozjídá se jako rak. Jg. Potřebí jest přetrhnouti to zlé prve, nežby se dále rozjedlo. V. — Prot. 69. — **se kde.** Kacířství Ariovo rozjedlo se po všech církvích východních. V.

Rozjišiti, il, en, ení, jauchig machen; *rozhořčiti*, ergrimmen. L.

Rozjíti, vz Rozejíti.

Rozjitřenosť, i, f., Aufregung, f. Aby r. uchlácholil. Sš. Sk. 40.

Rozjitřiti, il, en, ení, od strsl. jetro, die Blatter, sr. strněm. eitar. Mkl. B. 86. Sr. lit. aitrus, herbe, geil. Mkl. aL. 39. Sš. Sk. 167. odvodí r. od slova *játra*, jež dle staré fysiologie byla sídlem všech nižších pochotí. (Hý.). Eitern machen. — **co:** ránu. — **se**, schwären.

Rána se rozjitřila (v jitření přišla). Us. Národ se rozjitřil (rozbouřil). Us. — **se na koho:** na Tyřany. Sš. Sk. 146. — **se čím.** Jimiž (divy) úrupnosť a bohovzdornosť faraonova se r-la. Sš. I. 102.

Rozjitřniti se = *rozedníti se*, tagen. Víd. nov.

Rozjívený, vz Rozívený.

Rozjiviti, vz Rozděviti.

Rozjizvěti, ěl, ění, *jizvým, jizevným se státi, rozjitřiti se*, empfindlich, erbittert, aufgebracht werden. — **čím.** Rány bolavé skrývá poraněnec, aby dotkem (dotknutím) více nerozjizvěly. Sš. I. 98.

Rozjiž, e, m. = *rozjih*. Hý.

Rozjižď, i, f., ein zerfahrener, nasser Ort. Us.

Rozjížděti, vz Rozjeti.

Rozjížďka, y, f., die Auseinanderfahrt. Čsk.

Rozjižení, n., *rozpouštění-se sněhu n. ledu*, das Aufthauen, Thauwetter. Potom na náramný sníh náhle r. připadlo. V. Z náhlého r. ledu. V. K r. tak přeukrutných mrazů časové se přibližovali. Bart. 290. 14.

Rozjiží, n., *rozjiž*, das Aufthauen, Thauwetter. Z tak velikého sněhu, když je rozjiží bylo, nebyla jest voda veliká, protože jih náhlý nebyl. Let. 91. Vz Rozjižení.

Rozjižiti, il, en, ení, *rozjižovati*, aufgehen lassen; **se**, aufthauen, zerfliessen, aufgehen. Což tam rozjiží; což se tam rozjiží. Ros.

Rozjižka, y, **rozjiž**, e, f. = *rozjih*. Ros.

Rozjižování, n., das Aufthauen.

Rozjuhati = *promrhati*, verthun. — **co:** statek. Ostrav. Tč.

Rozjukati, verjucken, verschwenden. Na Ostrav. Tč.

Rozka, y, f. = *rozha, větvička*. Káza tisknúti rozků (trnovů), by prošel trn do mozku. Výb. II. 9. 32. (Pass.). Vz Rozha.

Rozkácenec, nce, m., ein Tobender.

Rozkácení, n., die Entrüstung. Jg. — **R.**, die Um-, Zerwerfung.

Rozkácený; *rozkácen, a, o*, wild, entrüstet. R. zvěř. Kram. Jest všecek rozkácený. Us. — **proti někomu.** Dch. — **R.**, umgeworfen.

Rozkáceti, vz Rozkotiti.

Rozkadeřiti, il, en, ení; *rozkadeřovati*, kraus machen, kräuseln. — **co čím:** vesly vody. Mus.

Rozkajdati, *rozházeti. Rozkajdaný, rozházený, nepořádně ustrojený*. U Litomš. Hp.

Rozkájení, n., *počátek pokání*. Kлna. Vz Rozgajdati.

Rozkal, u, m., *rozštípení*, die Spalte, der Spalt. Roubovati do r-lu, Vaň., štěpovati v r. D. Vz Rozkol.

Rozkálání, n., *rozštípení*, die Spaltung. R. a tonutí lodí. Scip.

Rozkálati, vz Rozkláti.

Rozkálavý = *k rozkolu či k rozepři náchylný*, schismatisch. Lidé r-ví. Sš.

Rozkambati se, *rozkaboniti se*, trübe, wolkig werden. Ráno bylo jasno, pak se to tam r-lo. Us. u Bělohr.

Rozkančiti, il, en, ení, vz Rozkaňhati. — **co** = začíti a nedokončiti. Us. Dch.

Rozkaňhati, vz Rozkančiti, *kaňhaje rozlíti*, verklecken. D.

Rozkanouti se, ul, utí = *rozplynouti se*. Ros.

Rozkapati, *rozkapovati*, zertröpfeln. — **abs.** Rozkaplo to všecko = v niveč přišlo. — **co kam.** Rozkapal to **na** zem. Us. Tč. — **co kde:** ocet po světnici. — **se.** Již se hosté r-li (zponenáhla rozešli). Us.

Rozkapsovati = *rozundati*, verthun. Mor.

Rozkarabatiti, il, cen, ení, zerzausen, zerwirren. Ros. — **co čím.**

Rozkaramáditi koho, se s kým, entzweien, die Kameradschaft auflösen. Us. Tč., Sd.

Rozkarbovati = *rozmačkati*, zerdrücken. — **co:** hrozny. Čk.

Rozkasanosť, i, f., die Entgürtung. Us. Dch.

Rozkasaný; *-án, a, o*, aus einander geschürzt. Us. Dch.

Rozkasati, aus einander schürzen, weit aufschürzen. Dch. — **co, se.** — **R.**, *rozcuchati*. Mor. Zš.

Rozkasirovati = *rozrušiti*, hie und da kassiren. Ros. — **R.**, *lépe: rozkasovati* = *promrhati*, verthun. Ros.

Rozkasovati, vz Rozkasirovati.

Rozkašiti, il, en, ení, zu Brei machen, zerschmettern. Plk.

Rozkašlati se, in Husten ausbrechen. Ros.

Rozkáti se, *rozkaji se*, anfangen zu bereuen, Reue fühlen. Us. Jg.

Rozkatiti, il, cen, ení = *rozzlobiti, rozlítiti*, wild machen, entrüsten. — **koho:** zvěř, člověka. — **se**, wild werden. Us. — **se na koho čím.**

Rozkatovati, *katovsky rozsekati*, zerfetzen. — **co.** Ros.

Rozkaz, u, m., *rozkázání, poručení*, der Befehl, Auftrag, die Ordre, Anweisung, das Geheiss, Gebot, Edikt. R. výslovný, D., císařský, panský, Us., obeslací, Er., tuhý, přísný. R. denní, der Tagsbefehl, otevřený, offene Ordre. Čsk. R. činiti; **k** r-zu a slovu státi; r-zu poslouchati, uposlechnouti, dosti učiniti; r. konati, vykonati, naplniti, uložiti, dáti, vydati; na tvůj r., z tvého rozkazu, bez rozkazu. V. R-zu něčího šetřiti; podlé lékařova r-zu se říditi. D. Na něčí r. přijíti. Mám r., abych přišel. Jeho r. očekávám. Bern. Z něčího r-zu něco činiti. Kram. R-zy plniti; chovati se, zachovávati se dle rozkazův. J. tr. Z vůle a r-zu jeho. Br. Učiniti k r. něčímu něco. Os. Spravedliví rozkazové od vrchnosti ukládáni buďte a ty měšťané dobromyslně a ochotně podnikejte. Vz Poručení. R. a zákon liší se v ten způsob, že zákon celek, r. pak jen díl značí. Sš. I. 78. R-zem božím propasti vod poklad berou. Kom. — **R.** *právní*, der Gerichtsbefehl. Ros. Na toho, kdo se, před právem jsa, z něčeho obviněn zná, není rozsudku zapotřebí než r-zu, aby svému odporníku práv byl. Kol. 33. — **R.**, *moc, vláda*, die Macht, der Befehl. Pod něčím r-zem státi. Bern. — **R.**, *vůle*, der Wille, Befehl. Já stojím na rozkaz. Bern.

Rozkazač, e, m., der Befehler. — **R.**, *úřední posel*, der Amtsbote. Us.

Rozkázání, n., das Befehlen. — **R.** = *rozkaz.* R-ním jeho zabit jest. Jel. R. krále účinněné o bratra Matěje poustevníka. Bart. 221. 15. Na tvé r. V. Soud zemský nemá odložen býti na r. královské a psaní, ani jiní soudové bez obecného sněmu svolání. Nál. 157. R. v nic obrátiti (nedbati ho). Bart. 3. 7. Z r. něco učiniti. Půh. II. 421. R-ním něčím něco bráti. NB. Tč. Vz Rozkaz. — **R.**, *poslední vůle.* Umřel bez r. Ms. pr. pr.

Rozkázaný; *-án, a, o,* befohlen.

Rozkazatel, e, m., der Befehler, Gebieter. Ctib. H. 13.

Rozkazatelka, y, **rozkazatelkyně**, ě, f., die Gebieterin.

Rozkázati, rozkáži; *rozkazovati* = *poručiti,* befehlen, gebieten, beordern, kommandiren, schaffen; hofmeistern; diktiren; *zůstaviti poslední vůli, odkázati,* testiren, vermachen. — **abs.** Ti kněžie jsú od Boha ustanoveni, kteříž jsú živi, jako Bůh rozkázal. Hus I. 201. Toho trpěti nechci, leč by právo rozkázalo. NB. Tč. — **co.** Mnoho rozkazují a sami přikázanie božieho neplní. Hus I. 289. Nemá ižádný nad člověkem odsúzeným popravy rozkazovati než purkmistr. Sob. 35. — **co oč.** Což by o ty věci rozkázali, aby se stalo. Arch. I. 66., 67. — **co o čem.** Kterak o té věci králova milosť jemu rozkázala. Půh. II. 547. Vz Strany. — **podlé čeho.** Což dílčí podlé toho dílčího listu rozkáží, mají na tom obě straně dosti míti. Půh. II. 575. — **kde.** Dajž milostivý spasitel, abychom tak učinili, jak jest v tomto čtení nám r-zal. Hus II. 289. Kdež mnoho pánů vládne a rozkazuje, tu se zřídka co dobrého způsobuje. Prov. Doma si rozkazuj. Us. — **co komu.** Všechněm rozkazuje. V. Když on svojí chasi nikdy nerozkáže; Kdo mě nevychoval, ten mi rozkazuje. Sš. P. 487., 495. Což mi právo rozkáže. NB. Tč. — **k čemu kdy.** Kdyžby židóm aneb knězi bylo k dědictví při kšaftu rozkazováno, testiren, vermachen. Sob. 29. — **s inft.** Rozkázal mu to udělati. Ros. Rozkázal jim vystavěti město. Br. Apoštol jim udatnými býti rozkázal. Zyg. Její otec r-zal jí dáti její oddíl 50 hř. Půh. II. 175. Nejistě po smrti r-zuje rozdávati ty věci, kterých s sebú pobrati nemóž. Hus. III. 147. — Sš. Sk. 45., NB. Tč., Flav., Háj. — **aby.** Rozkázal mu, aby to udělal. Us. Kristus Petrovi jest rozkázal, aby najprve šel k němu a sám ho tresktal. Hus II. 201. — Kom., Háj. — **jak:** podlé své vůle. Ler. — **od čeho.** Vtedy mi, muj milý, od cebe rozkažu (rozvedou). Pís. sl. 100. — **čím:** rukou. Jd. — **se** = *rozlobiti se.* Šml.

Rozkázavý, gebieterisch. Krok.

Rozkazce, e, m. = rozkazatel, pol.

Rozkázeči. Chci to listem r-čím svého strýce ukázati. Půh. II. 421.

Rozkazeň, zně, f. = *rozkázání, usouzení.* K r-zni jeho stlučen bude. BO.

Rozkazně, rozkazavě = *přísně, stroze,* streng. R-zně jsme rozkázali vám. Sš. Sk. 59., 61.

Rozkazný, Befehls-. — **R.**, *rozkazující,* gebieterisch. D. R. hlas. Šml.

Rozkazovací způsob, imperativ (z lat. imperativus i. e. modus), die gebietende Art. *Známka imperativu jest* **i** *a krácení samohlásky kmenové.* Beři se z hradu a otci mému pověz. Výb. II. 66. Strany *-i* vz Gb. Hl. 109. 12 ř. sh. a dole. Známka imperativu *i* totožná jest se sanskr. *jâ* v potentialu; podlé toho shoduje se imper. slovanský s řec. optativem a lat. konjunktivem. Gb., Mkl. S. 767. Slovan. imperat. jest původem a tedy i významem optativ; základní pojem optativu jest přání: beri = přeji si, abys bral. Mkl. B. 791. Kmen imperativní tvoříme od kmene přítomného: nesa-*i*; z *ai* vzniká *ě*, kteréž, stojí-li v zásloví (v 2. os. sg.), v *i* se seslabuje. Bž. 171. U sloves I. třídy kmene *otevřeného,* pak u IV., V. a VI. třídy mění se toto *i* v *j*, u sloves ostatních tříd *i* se klade neb se vypouští; *vypouští se* (vlastně seslabuje se v ь, jež na mnoze se ztrácí, Bž. 171.), lze-li imp. snadno vysloviti, ale předcházející souhláska se v tomto případě směkčuje a měkčí a sice *d* v *ď*, *t* v *ť*, *n* v *ň*, *k* v *c*, *h* v *z*, *r* v *ř*. Cf. Bž. 40., 42. — Dlouhá samohláska kmenová krátí se v imp. jednoslabičném a krátká samohláska podržuje se pak, i když imperativ sesilujeme příklonným *ž*, jakož i v pluralu (Bž. 22.). I. a) nésti — nes, b) píti — pi-j, II. mn-i, III. hoň, IV. háze-j, V. kope-j m. kopa-j, VI. milu-j: plésti — pleť, péci — pec (v obec. mluvě: peč), tlouci — tluc (v obec. mluvě: tluč), střehu — střez (v obec. ml. střež; **ale** neústrojně i *v písmě*: lhu — lži, sekati — seč. Bž. 40.), souditi — suď — sudiž — suďme — suďte, klátiti — klať, sloužiti — služ, koupiti — kup. Na mor. Zlínsku nerozlišují se hlásky. Vz Mtc. 1878. 3. Pozn. — *Pozn.* U sloves V. třídy se *a* před *-i (-j)* přehlasuje v *e*: volati — vola — volaj — volej. — *Pronáší-li se rozkaz s důrazem, přičiňuje se částice ž,* před kterou *i*, vynechalo-li se, opět na jevo přichází: sudiž, slyšiž, honiž. — V imperat. *dvouslabičných* sloves v *-íti* a *-ýti* ukončených (I. třídy kmene otevřeného) stahuje se u výslovnosti *ij* v *í* a *yj* v *ý*: bíti — bij — bí, krýti — kryj — krý. V písmě užíváme vedlé *bij* i *bí*, *ale jen*: kryj. Bž. 186. Dle Gb. se v těchto případech *j* odsouvá a náhradou *i* se dlouží. Vz Kvantita (I. 853. a). — *Která slovesa* **i** *mají, ta v pluralu neseslabené* **ě** *podržují* (Bž. 171.): hoň — hoňme — hoňte, běž — běžme — běžte; ale: sp-i, sp-ě-me, sp-ě-te; modl-i se, modl-e-me se, modl-e-te se, bdi — bděme — bděte; ě tedy vypadává jako *i*, kde sloveso bez něho snadno lze vysloviti: chvalme — chvalte (chval), ale: řekněme, řekněte (řekni). **Na** Moravě: mnime, řeknime, sednime m. mněme, řekněme, sedněme. Vz I. a Slovník I. 563. a. c). — *Obecná mluva miluje, jak již ukázáno bylo, také hustší sykavky v imperativu:* peč, vleč, pomož vedlé pomoz, noš, vož, kaž m. pec, vlec, nos, voz, kaz. Vz Rozlišování. — *Koncovky se v imperativu sg. odsuly, odtud se tvar 2. osoby o všech osobách užívá:* čiň já, čiň ty, čiň on; *v čísle množném užívá se u 3. os. koncovky osoby druhé:* čiňte oni. Kz., Zk., Mkl. Tedy cožkoli mluv já, nezjednám-li, co on chce, nic nedbá. St. skl. (Mkl. S. 799.). Sedni já neb ostaň, tobě zjevný jsem. Kom. Vz Bíti, Hořeti, Vinouti.

Poznam. 1. Imperat. nabývá zvláštního důrazu přičiněním zájmena osobního. Ty mi často piš, byť co na jazyk přijde. Kos. — *Pozn. 2. V již. Čech. se imperat. pro větší důraz zdvojuje* a je-li jednoslabičný, zní zdvojení jako jedno slovo: mlčmlč, didi, poďpoď, neplač neplač, obrať se obrať, odpočiň si odpočiň. Kts. O tvoření imperativu vz Programm mladobolesl. gymnasia 1878. — **Klade pak se imperat.** 1. *když na někom žádáme, aby něco učinil, když mu něco dovolujeme, k něčemu jej pobízíme* (imper. *přikazovací, žádací,* imperativus jussivus). Přikazovati můžeme druhé osobě sg. n. pl., v kteréžto příčině připojujeme k imperat. slovce: *medle, prosím, nu, nuže,* nebo třetí osobě (v něm. opisuje se slovesy *sollen, mögen*). Dej jim medle centnýř stříbra. Br. Protož věrou bez skutků žádný se nechlub. Kom. Posedni výše. Br. Dějiž se všecko pokojně. Br. Nuže jdiž a mluv k nim. Br. — 2. *V 1. os. pl., když se sami k něčemu povzbuzujeme,* imper. *povzbuzovací,* imp. adhortativus. Často slovce *nu, nuže, tedy* se přidávají. Nu jděmež. Br. Pojďme, obětujme Bohu. Br. — 3. *Má moc podmiňovací,* když druhého koho k činnosti napomínáme, kladouce ji spolu za podmínku jiného děje. Odstup od zlého a čiň dobré a bydliti budeš v zemi na věky. Br. Vztekejte se, však brzo vám chuť zajde. Us. Ostříhej přikázání mých a živ budeš. Us. — *Pozn. Zde i v 2. větě státi může imperativ.* Dovádějž a spadni dolů. Us. Zlořeč Bohu a umři. Br. — 4. *Má moc připouštěcí,* imp. *připouštěcí,* imp. concessivus. Tu každý, měj kolik chce poručníkův, osobně státi a za se sám přísahati musí. Vš. Buď jak buď, poběhnu. Br. A chtěj nebo nechtěj, Boha pravého poznati musíš. Pass. Ač naposledy dělej ty z toho co dělej, přece jest to veliké štěstí . . . Kom. (Cf. Mkl. S. 799.). Chtěj neb nechtěj, musím činiti tvou vůli. Háj. Vz Připouštěcí. — 5. *Imperativ, je-li spojen s částicemi zápornými, jest způsob* **zákazu,** prohibitivus, *a v tomto případě nehledí se k tomu, aby kdo čeho nečinil, nýbrž k tomu, aby o to se ani nepokoušel a proto volí se místo forem skonalých obyč. formy* **neskonalé, opětovací.** Nevynášej se nad jiné. Br. Jdi — nechoď, jeď — nejezdi, běž — — neběhej, nenos, nevoz, nehoň, nelítej, pověz — nepovídej. Nezabíjej (vůbec nikoho), nezabij (toho, kterého právě tlučeš). Nesedej. Er. Nesmúcej našich pánóv. Kat. 2954. Neotvírej nikomu. Na cestu pohanů nechoďte. Br. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Br. Cf. Mkl. S. 792. — *Poznam. 1. Zřídka stojí zde forma skonalá a to tehdáž, máme-li na zřeteli jenom děj, jenž v skonalém časoslově leží* (T.). Nečiňte žádnému násilí, ani ho obviňte křivdou. Št. Vz také předcházející nezabíjej a nezabij ho. Dle Mkl. S. 793. označuje imperat. sloves skonalých zápověď ukončení děje: Nenapiš mi to, du magst zwar beginnen es zu schreiben, sollst es aber nicht vollenden. V řečt. μὴ s conjunct.: μὴ γράψῃς, ποιήσῃς τοῦτο. Často nastupuje v tomto případě futurum: Ať nedáš. (Ndr. 356.). V Besedě učitelské III. 100. čteme tento článek: Ješto záporná neskonalá slovesa celý děj i jeho začátek, skonalá však jen úplnosť jeho, nikoliv ale nutně i začátek jeho zapírají: bude zajisté i v imperativu pilná potřeba k tomu přihlížeti, kdy v záporu neskonalých a kdy skonalých sloves užiti jest. Při zapovídání děje nějakého máme obyčejně celý děj na zřeteli, zapovídajíce celý děj, i každou sebe menší část, tedy i začátek jeho. Tím se taky stalo, a to též celého zjevu příčinou, že v češtině, kde mimo skonalé též tvary neskonalé máme, v záporu stojí pravidelně tvar neskonalý. Tak zajisté nikomu hřmotícímu, bijícímu, předbíhajímu, do řeči skákajícímu nebudeme říkati: *Neudělej hřmot, nezbi ho, nepředběhni, neskoč do řeči,* nýbrž vždy: *Nedělej hřmotu, nebi ho, nepředbíhej, neskákej do řeči.* Podobně jest neskonalé sloveso nutné v následujících příslovích: *Nepřivolávej* vlka z lesa. *Nezkoušej* toho, co má ocas černý (co zlý konec béře). *Nehraj* kočko uhlem, tlapku si spálíš. — *Pozn.* Skonalá *nepřivolej, nezkus, nezahrej,* byla by zde zcela nepřirozená a duchu řeči odporující. *Nepřivolej* v přísloví prvním bylo by tolik, co nezpůsob nynějším voláním svým, aby vlk v skutku přišel. *Nezkus* v druhém znamenalo by *nepřeji ti, abys zkusil toho, co smutný konec béře. Nezkoušej* jest tedy = ani nezačínej zkoušeti. Stůjtež zde i následující přísloví, v nichž nutnosť a význam neskonalých dle předcházejícího snadno poznati: *Nepiš* čerta na stěně, sám se on namaluje. Darovanému koni na zuby se *nedívej.* Draho *nekupuj* a darmo *neber.* Kde cesta rovná, *nezajížděj. Nechoď* se vším na trh. Smetí z domu na ulici *nevynášej.* Poněvadž však, jak již podotčeno, obyčejně celý děj a každou část jeho při rozkazu v zápor postaviti chceme, klade se v řeči spisovné záporný imperativ pravidelně i tam, kde nutnosť jeho naproti imperativu skonalému do očí tak nebije, jako v příkladech předcházejících; a tak i pravidla, že záporný imperativ, dokud možno, neskonalým býti má, jmenovitě ve spisech dobrých přísně šetřeno vidíme. — *Příklady.* Do řídkého bláta *neházej* kamenem. Kde dva mluví, tam třetí *nepřistupuj.* Žádný z vás *nevycházej* ze dveří domu svého až do jitra. Dobré pak čiňce *neustávejme. Nezabíjejte* duše jeho, aniž *vylévejte* krve: ale uvrzte jej do cisterny této, kteráž jest na poušti, a ruce své zachovejte bez viny. I řekl Mojžíš: Jestli ty sám nás nepředejdeš, *nevyvozuj* nás z místa tohoto. — *Pozn.* Jak potřebný jest v příkladech těchto imperativ neskonalý, pozná každý, kdo jej změniti se pokusí se skonalým, který zajisté duchu řeči méně vyhovuje než neskonalý. Neskonalý jest tím potřebnější v oněch z těchto příkladů, kde se všeobecně — pro každý možný případ — něco, co se často stává, tedy děj s jiné strany již často opětovaný zapovídati má. Avšak i tam, kde se zjevně jen na jeden určitý případ poukazuje, imperativu neskonalého správněji se užívá, než skonalého, jako v uvedeném příkladu: *Nezabíjejte duše jeho, aniž vylévejte krve* —, poněvadž se zde vůbec říci chce: Nechtějte *ničehož* míti s proléváním krve. Tak se neskonalého im-

perativu též všude tam bude musiti užívati, kde děj v jeho opětování vyjádřiti buď chceme neb musíme: *Nebývejme* marné chvály žádostiví, jedni druhých popouzejíce a jedni druhým závidíce. *Nestřílejte* vlaštovek. Ale však *nezklamávej* více, že bys nepropustil lidu obětovati Hospodinu. Jmenovitě se neskonalého imperativu užívati musí tenkráte, když někomu zapovídáme, co právě učinil. Tak chlapci, který kamenem někam hodil, ani v obecné mluvě neříká se *nehoď kamenem*, nýbrž *neházej kamenem*, leč by se slůvko *více* přidalo: *nehoď tam více kamenem*. Podobně pravíme *nemrskej koně*, nechť pak kůň několikráte neb i jednou mrsknut byl. *Nekupuj* něco takového a neošidíš se. *Nechoď* tam více a budeš míti pokoj. *Nevylévej* zde špínu a ujdeš podruhé domluvě. Nevyhnutelně zapotřebí jest místo tvaru neskonalého v záporu *skonalého*, kde zakazováním svým ne tak děj v jeho začátcích, které snad již nastoupily, nýbrž spíše dovršení, zúplnění děje nějakého zameziti chceme, tedy když varujeme něčeho, čehož by se někdo mimo úmysl svůj mohl dočiniti. Tak pravíme neopatrným: Neupadni, nepřevrhni sklenice, nepíchni se, nespal se, neutop se, neztrať těch peněz, neuhoď se, nenastuď se, nezamaž se atd. Slovo řekni, jen se nepodřekni. Nezapomeň hrušky v popele. Nedej zahynouti nám i budoucím. Nestaniž se dobře hříšnému, aniž prodlení buďte dnové jeho. — *Pozn.* Neskonalá měla by zde smysl buď jiný neb zcela žádný; tak by bylo *neupadej* (na př. v hřích nějaký) jen iterativní (opakovací); *nepřevrhuj té nádoby* řeklo by se jen tomu, kdo nádobu převrhnouti chce, ne však onomu, kterého varovati chceme, aby z neprozřetelnosti jí nepřevrhl. Z předcházejícího jde, že se *skonalého imperativu při záporu* v smyslu právě dotčeném pravidelně *užívá jen tenkráte, když zabrániti chceme děj od toho, kterému se zapovídá, nezamýšlený neb aspoň v prospěchu jeho se nezakládající.* Tak se dle ducha řeči spisovné kupujícímu, jehož koupě nějaké varovati chceme, neřekne *nekup*, nýbrž *nekupuj toho*. — *Pozn.* Skonalý imperativ záporný ve větách, jako: kup nekup, vše mi jedno — přiď si ty neb nepřijď, nestojím o tě — vysvětluje se svou podmínečnou povahou: Jestli koupíš nebo nekoupíš, přijdeš nebo nepřijdeš, vše mi jedno. Skonalých sloves ovšem i v záporném imperativu klásti nutno všude, kde příhodných neskonalých sloves není: Nezastřel n. neutop toho ubohého psa. Od sloves *jdu, jedu, nesu, vezu* užívá se v záporném imperativu formy opětovací, obyčejně tedy: nechoď, nejezdi, nenos, nevoz. Avšak přece říci se musí, když děj již před se jde: nejdi, nejeď tak rychle, nenes, nevez to tak neopatrně. Kz. — *Pozn. 2.* Vynáší-li se záporný imperativ řečí nepřímou, užívá se formy opětovací místo formy skonalé. Radím mu, aby nejezdil. Háj. — *Pozn. 3.* Při imperativě rozeznáváme tedy dvé forem: imp. *neskonalý*: chytej, chytávej a imperativ *skonalý*: chyť. Zk. Onen znamená trvání n. opakování činu, tento nastoupení stavu skonalého. Vn. Imperat. skonalého užíváme toliko ve větách, když činem *tvrdivým* přikazujeme. Vz více v Tn. 207. a Zk. Skladbě 622.—627. — *Imperativů* **poď** *a* **hybaj** užívá se někdy za indikativ, když se živě vypravuje. Píchl peníze do kapce a hybaj ven. Vzal sekyru na rameno a poď do lesa. Na mor. Zlínsku. Brt. — *Imperativ se* **opisuje:** 1. *druhou osobou času budoucího indik. časoslov trvacích n. jednodobých, aby se naznačilo, že mluvící vyplnění vůle své na jisto očekává; někdy jest důraznější, někdy jemnější než imperativ.* To mi uděláš. To mi neprodáš. Nebudeš toho činiti. Kos. — 2. Částicemi *ať, nechať s indik.*: Ať toho nečiníš. Vz tyto částice. — 3. *Otázkou.* Proč mi to děláš? Svěd. Proč se rozmýšlíš? Kom. — 4. *Slovesy: chtíti, roditi, míti, ráčiti*: Neroď plakati. Pass. Nechtěj se mi posmívati. Br. Člověk má mnoho slyšeti, málo mluviti. Zk. Račte si sednouti. Nechtějte to podepsati. Mkl. — 5. *Zkrácenými větami,* imper. schází. Vodu (přineste)! Pomoc! Hš. Hlavně scházívá *buď*: Chvála Bohu (buď). Mkl. S. 799. — Dosti zhusta vyjadřuje se *mírný rozkaz* nebo *prosba kondicionalem* aneb i jinými způsoby: Abyste šli k obědu (= poďte). Francku! abys šel pro mlatce do stodoly. Ale ne abys myslel . . . Potom ne abyste ostali doma! Veď abysme šli! Ja di, ja nech toho, ja co bys chodil! Mohl bys tam íť. No neposýláte si, nejdete si na ty jabka! (= pošlete si). Kopala, orala červenýma volama (= kopej, orej. Mtc. 1879. 166). Brt. — *Rozkazovací způsob pojí se se* **jménem,** *při čemž koncovka* **i** *často v* **o** *přechází.* Čespivo, duspivo vedlé pivodus, hryzikůrka (škudlík), hubilen, kazilen, kalivoda, kazimrav, kazirod, kazistyd, kazisvět, kazivíno, krutohlav (Wendehals), lomihlav, mastihuba (labužník), močihuba, močhuba, močihub (opilec), mřihlad (a hladomřič), mstidruh, odřihost, otevřhuba, pasobřich, pasořit, plaširyba, pletikoš (kdo koše plete), pletinoha, pudivítr (ztřeštěnec), strašpytel (zbabělec), šaliplachta (pudivítr), tlučhuba, třasořitek či třasořitka (pták), tratiloj, Räuber am Lichte, třesorudý, vrtipata (pudivítr), vrtohlav, vydřiduch, vydřiduška, vydřigroš, vydřihost. Mkl. B. 372. Dle Prk. nejsou to imperativy, nýbrž kmeny slovesné, často analogií změněné, často otřelé; velmi hojné kmeny IV. tř. na *-i* dali vznik mnohým z jiných tříd.

Rozkazovač, e, m., der Gebieter, Befehler.

Rozkazovačka, y, f., die Gebieterin.

Rozkazovačný, *rád rozkazující,* gebieterisch.

Rozkazování, n., das Befehlen, Gebieten. Klat.

Rozkazovaný; *-án, a, o,* geboten, befohlen.

Rozkazovatel, e, m. — *rozkazovač.*

Rozkazovatelka, y, **rozkazovatelkyně,** ě, f., die Befehlerin, Gebieterin. D.

Rozkazovati, vz Rozkázati.

Rozkazovně, *způsobem rozkazu.* R. slova svá Pavel vynesl. Šš. Sk. 154.

Rozkazovný = *rozkazný,* gebieterisch. Bern.

Rozkdákati, kdákám a kdáčí = *rozkřičeti,* ausplaudern, ausgackern. Us.

Rozkejdaný; *-án, a, o, nepořádně volný, neušněrovaný.* V Polička. Kšá. Vz Rozkajdaný.
Rozkejdati, vz Rozkydnouti.
Rozkejdovati, ins Dudeln bringen. Ros.
Rozkejklati = *rozkývati*, in Schwung bringen. — **co**: zvon. D.
Rozkejvalý, *zviklalý*, wankend. -- **v čem**: u víře. D.
Rozklácený; *-en, a, o, chodě se klátící.* Us. Kf. Vz Rozklátiti.
Rozklad,u,m., Zersetzung,Dekomposition, f., das Zerlegen, Zertheilen, die Auflösung. R. nebo rozbor lučebnický, chemische Analyse Pr. chym. R. vody pomocí skoumadel. Krok. R. záhady. Marek. R. elektřiny. Vz KP. II. 200. Šfk. 690., 756., Bř. N. 88. Vz Rozloučení. — **R.**, die Erörterung. K čemu těch dlouhých r-dů? Dch. — **R.**, *kladení*, die Stellung. R. slov. Nz.
Rozklad', i, f., *rozklad; rozložitosť*, der Raum. Mkl. B. 58. — Kat. 1841.
Rozklada, y, m. a f., *kdo rád rozkládá.* Us. u Dobrušky, u Počátek. V., Zl.
Rozkladací stůl, zerlegbar. Us.
Rozkladač, e, m., **rozkladatel**, e, m., der Zerleger. — **R.**, der Erörterer, Untersucher. Dk.
Rozkladačka, **rozkladatelka** y, **rozkladatelkyně**, ě, f., die Zerlegerin.
Rozkládání, n., die Zerlegung. — **R.**, die Erörterung, Erklärung. Ukázal řečí a nějakým r-ním královstvie, bohatstvie jich a co přísluší 'k nim. Hus. II. 92. — **R.** čili *roztahování samohlásek* záleží v tom, že dlouhé samohlásky *ó, ú, ý* a *í* rozpouštěny jsou ve dvojhlásky *uo* (= *ů*), *ou* (= *ú*), *ej*. Vz *ó, ú, ý, í*. Bž. 25.
Rozkládaný; *-án, a, o,* zerlegt; erklärt, erörtert.
Rozkládati, vz Rozložiti.
Rozkladení, n., die Zerlegung. Us.
Rozkladený; *-en, a, o,* zerlegt. Jg.
Rozkladitosť, i, f., die Ausgebreitetheit. R. stromů, rohů. Aesop.
Rozkladitý = *rozložený, široký*, ausgebreitet. — R. lípa, Zlob., vinný kmen, Br., kmen (lidský). Šf. II. 3. Oliva r. na poli (speciosa). BO. R. list, ausgespreizt. Nz.
Rozkladný, zerlegbar; zerlegend, analytisch. R. úkon početní, vzorec. Stč. Alg. 12., 123.
Rozklamrovati, aufklammern. Ros. — **co**.
Rozklaný; *rozklán, a, o* = *rozštípený*, gespalten. Rostl.
Rozklapati = *klapaje roztlouci*, zerklappern. Ros.
Rozklasiti se, in Aehren aufschiessen. Žito se r-lo. Na Ostrav. Tč.
Rozklásti, vz Rozložiti.
Rozkláti, rozkoli, kůleš, al, án, ání; *rozkálati, rozeklávati* = *rozštípnouti*, zerspalten, entzwei spalten, aufhauen, zerkeilen, zerstechen. — **co čím**: dřevo klínem. Reš. — **koho v čem**: v seči. Mus.
Rozklátiti, il, cen, ení; *rozklacovati, rozklátivati, rozklacovávati, klácením rozviklati*, ins Schaukeln, in Schwung bringen. Us. — **co**. R. něco vařechou, zerrühren. Na Ostrav. Tč. — **co čím**: velikým namáháním zvon r. Us. Strom třesením r. — **se k čemu**: k tanci. Us. Sotva ho rozklátil k veselosti. Ros.
Rozklaviti, il, en, ení, die Starrheit benehmen. Slov. Plk.
Rozklečeti, el, ení; *rozkleknouti*, zerknieen. — **co.** Ros. — **se kde**: r-kli se po kostele. Us. Tč.
Rozklejiti, il, en, ení, *rozklížiti*, aufkleben, von einander leimen, trennen. — **se čím.** Vlhkem se všecko r-lo, ging aus dem Leim. Us. na Ostrav. Tč.
Rozklekotati, *rozklektati*, zerschweppern. — **co**: vejce = roztlouci a rozmíchati. Ros.
Rozkleniti, il, ěn, ění, *rozevříti*, ausspreitzen. Slov. — **co**: ruce. Baiz. R. závorky, die Klammern öffnen.
Rozklenouti, ul, ut, utí, breit auswölben, zu wölben anfangen. Dch. — **co kde**: *nad čím*, vůkol něčeho. Us. Duha se nad námi r-la. Us. Hý. Ať se nad ní s nebes bání duha bláhy rozklene. Sš. Sm. bs. 232.
Rozklenutý; *-ut, a, o,* breit gewölbt; angefangen gewölbt zu werden.
Rozklepati; *rozklepnouti*, pnul a pl, ut, utí, *rozklepovati, rozklepávati*, zerklopfen. — **co čím, kde**: ořech kladivem, oheň křemenem, na křemenu. Na Ostrav. Tč. — **R.**, *klepaje ploské činiti*, breit klopfen. — **co čím**: kladivem.
Rozklesák, u, m., druh raných zemčat. Us. Jg.
Rozkleslý = *rozložitý.* R. strom. Us. u Rychn.
Rozklesnouti, snul a sl, utí = *rozčesnouti se*, zerfallen. Koubl.
Rozkleštiti, il, ěn, ění, aus einander thun. — **co.** Hodíš-li co komu, ženská rozklešti klín (aby to do něho chytila), mužský ho sklešti. Us. na Ostrav. Tč.
Rozklevetati, klevetám a kleveci, ausposaunen. D. -- **co kde.**
Rozkliceti se, el, ení = *rozkulhati se*, ins Hinken kommen. Než on se r-cí (rozejde), mine chvíle. Ros.
Rozkliditi, il, zen, ení; *rozklizovati* = *rozsouditi, rozděliti, spokojiti*, entscheiden. — **co.** Dal. k. 101. I vskočí mezi to hospodář a r-dí je. NB. Tč. R. svár. Výb. I. 379. — **R**., *roztáhnouti*, ausbreiten. — **co.** Rozklidiv svoje ruce, jakoby nás chtěl přituliti. Ms. 12 hod. umuč.
Rozklíniti, vz Rozklinovati.
Rozklinkati, ins Klingen bringen. — **se**, ins Klingen gerathen (o zvonci), Jg.; *rozpíti se*, ins Klingeln, Trinken kommen. Ros.
Rozklinouti, vz Rozklouti.
Rozklinovati, *klinováním roztlouci*, auseinander keilen. — **co.** Ros. — **R.**, erörtern. Hanka.
Rozklíti, vz *Rozklouti.*
Rozklížiti, il, en, ení; *rozkližovati*, entleimen. — **co, se.** Housle se rozklížily, gingen aus dem Leim. Us. Vz Rozklejiti.
Rozklofati, vz Rozklouti.
Rozklokočiti, il, en, ení, zum Sieden bringen. Slov.
Rozkloktati = *rozmoutiti*, zerquirlen. Us. — **co čím.**

Rozklouti, *rozklíti, rozklinouti, rozklofati, rozklovati, rozkluvati, rozklvati, rozklívati, rozklobati, rozklíbati, rozklubati, rozklofnouti* atd., zer-, aufpicken. — **co.** Slepice rozklofla vejce, Us. — **čím**: zobákem. Vz *Klvati.*

Rozklučkovati, aufhackeln, die Ranken (klučky) auflösen. Na Ostrav. Tč.

Rozkluditi, vz Rozkliditi.

Rozkmásati, na Slov. = *rozdrchati, rozcuchati, rozsápati,* zerraufen, zerwühlen, zerreissen. Plk., Holý.

Rozkmeniti, il, ěn, ění, *rozděliti,* roztříditi, theilen, scheiden. — **co**: lidstvo. Sš. — **se kdy jak v co.** Lidstvo po zmatení jazyků podlé tradice v 72 národů se r-lo. Sš. L. 101.

Rozkmotření, n., die Entzweiung, Uiberwerfung, Trennung. Nastalo mezi nimi r. Sych. Zjevné r. Dch.

Rozkmotřený; *-en, a, o,* entzweit, verfeindet.

Rozkmotřiti, il, en, ení; *rozkmotřovati,* die Gevatterschaft aufheben; entzweien, veruneinigen; *se,* sich entzweien, sich überwerfen, uneins werden, mit Jemanden brechen, feindselig werden, sich mit Jemanden überwerfen, mit Jemanden zerfallen. Šm., V. Rozkmotřili se spolu. Ros. Však se už rozkmotřili (přestali býti přátely. Vz Nesvorný). Č. M. 553. — **koho čím**: přátele pomluvami. — **se s kým.** Us. Dch., Něme., Kf.

Rozkmotřování, n., die Entzweiung.

Rozknikati, *rozknikovati, rozknikávati* = *rozdrážditi,* reizen. — **koho čím**: dítě škádlením.

Rozknísati, na Slov. = *rozklátiti,* in Schwung bringen. — **co**: zvon. Bern.

Rozkocouřiti, il, en, ení. — **se.** Vz Kocouřiti se. Us. Sd.

Rozkoč, e, m., orchestia, *kývoš.* Krok.

Rozkočiti se, *lépe*: rozskočiti se. Jg.

Rozkočovati se, *tábor rozbiti,* ein Lager aufschlagen. L.

Rozkodlučovati, rozkodlučiti, zastr. — *rozděliti,* absondern, theilen. R. z roz + lůčiti. Bž. 50. — **co.** Rozkodluči je (lidi) různo, jako pastuchy vykodlučijí ovce od kozlů. Mat. 25. 32. (15. stol.)

Rozkohacený; *-en, a, o* — *polámaný, položený.* R. pšenice. U Rychn. Ntk.

Rozkohatiti = *rozevříti,* aufreissen, aufthun. — **co**: dvéře. — **se** = *rozložiti se,* sich lagern. Us.

Rozkohoutiti se, il, cen, ení, na Slov. těn, -tění = *rozhněvati se,* zornig werden. — **se na koho.** Ros. Vz Kohoutiti se.

Rozkochaně, *libě, v rozkoši.* Kat. 842.

Rozkochání, n., die Ergötzung. R. požívati. BO.

Rozkochaný; *-án, a, o,* erfreut, liebesentbrannt. Us. Dch.

Rozkochati, *rozkochávati* — *rozveseliti,* erfreuen. — **koho (čím).** Celý svět radostí rozkochal. Cant. Milosť ustavné ženy r-chá svého muže. BO. — **se** = *zamilovati se,* sich sehr verlieben; *těšiti se, radosť míti,* sich ergötzen, erfreuen. — **se v čem, z čeho.** V lásce a milování ženicha svého horlivě se rozkochala. Ob. Pan. R. se z něčeho. Tabl. poes. (Jan Křestitel) ve významu jeho (toho jména) se rozkochával; V rozjímání slov těch svaté duše se rozkochávaly. Sš. J. 17., 172.

Rozkokošiti se = *pyšným se státi,* stolz o. aufgeblasen werden. L.

Rozkokrhati se, v kokrhání se dáti, ins Krähen kommen; *kokrhaje se potrhati,* sich zerkrähen. Ros.

Rozkoktati, *koktavě rozmluviti,* zum Stottern bringen. Ros. — **koho.**

Rozkol, u, m., *rozštěp, rozklání.* R. od *roz* a *kl* (kláti), *l* se stupňovalo v *ol.* Vz L. Ht., Mkl. B. 7. Strsl. raskolъ. Mkl. 16., der Spalt. V r. štěpovati. Rad. zv. — **R.** *v ruské církvi, rozkolnictví,* das Schisma, Pkt., die Spaltung, Dch., odštěpení i úhrn sekt oddělivších se v 17. století od církve pravověrné. Vz S. N., MP. 77. R. hlubokosáhlý, tiefgehend. Dch. — **R.,** diaerese ve verši. Přesahuje-li slovo které z jedné stopy veršové do druhé tak, že ji vyplňuje, vzniká r. Cf. Přerývka. KB. 4.

Rozkolení, n., zastr., *pokolení,* generatio. Us.

Rozkoli, vz Rozkláti.

Rozkolíbati, ins Wiegen bringen; *rozviklati, pohnati,* in Bewegung bringen. — **koho kým**: dítě dítětem. Ros.

Rozkolič, e, m., der Propfmeissel. Šm.

Rozkolina, y, f., na Slov. = *skulina,* die Ritze, Spalte. Baiz.

Rozkolísati, schwankend machen. — **se komu.** Srdce se mu r-lo. Us.

Rozkoliti, il, en, ení; *rozkolovati,* zerhauen, spalten. — **co, koho**: někomu hlavu, D., tele, Ros., *lépe*: rozkláti, rozsekati. Jg. — **se.** Ach, sestřičko, hlava bolí, ovaž ji, než se rozkolí. Sš. P. 169.

Rozkolnec, ence, m., dunalia, rostlina. R. lilkovitý. Rostl.

Rozkolnictví, n., der Schismatismus.

Rozkolník, a, m., rus., *odštěpenec,* der Schismatiker. Kram.

Rozkoluch, u, m., morisonia, rostl. kaparovitá. Rostl.

Rozkoněřiti, il, en, ení = *promrhati,* durchbringen. — **co.** Ros.

Rozkop, u, m., der Schurf. Šm.

Rozkopati; *rozkopnouti,* pnul a pl, ut, utí; *rozkopávati,* zer-, aufgraben. — **co**: vrch, zeď, Ros., mraveniště, D., rozkopati peřinu. Us. — **čím**: něco nohou. Us.

Rozkopčiti, il, en, ení, *v kopky rozděliti,* zerhäufeln. Ros. — **co čím**: seno hráběmi.

Rozkorejniti, il, čn, ční, *rozkutiti, rozkryti,* zerwühlen. Šm.

Rozkořeniti, *rozkořeňovati,* il, en, ení, die Wurzeln vermehren. — **se**: Wurzeln ausbreiten. Us. Tč.

Rozkořepiti, *lépe*: rozskořepiti. Jg.

Rozkořisťovati = *rozebrati,* zerplündern. Slov. Bern.

Rozkorýniti, il, ěn, ění — *rozryti,* zerwühlen. — **co**: mouku. Prase r-lo pole. Us.

Rozkos, u, m., die divergirende Seite. Čsk. — **R.,** *úkos, úboči, postranní úkosná cesta,* Seitenweg, m. Tamo pokrysta i vracesta sě rozkosem. Rkk. 9. Vz Listy filolog. 1877. 88. — **R.,** *hranice dvou luk.* Na Ostrav. Tč.

Rozkosaný. Je rozkosaná; má r-né vlasy = rozpletené, aufgelöst. Na Ostrav. Tč.

Rozkosati, auflösen. — **si co:** vlasy. Na Ostrav. Tč.

Rozkositi, il, en, ení; kose přestati, anhauen. — **co.** Sekáči rozkosivše louku odešli. Us. Č. — **kde.** Máme **na** dvou místech rozkoseno. Us. Č. — **R.,** *kosou přetíti*, mit der Sense zerhauen. — **co:** křepelčí hnízdo. Na Ostrav. Tč.

Rozkoslati = *rozšmatati*, zertreten. — **co:** boty. Na Ostrav. Tč.

Rozkostrbatiti, il, ěn, ční = *kostrbatým učiniti*, zerraufen. — **co:** vlasy něčí. Bianc.

Rozkoš, i, **rozkoše,** e, f. R. jest tolik co rozkochání-se v libosti, znamená tudíž zalíbení v něčem, těšení se z blahocitu. S. N. Strsl. raskošь, voluptas, koř. koch(ati), příp. -ь. Mkl. B. 54., 58. — **R.,** *nejvyšší stupeň útěchy, potěšení, libosť, kratochvíle*, das Vergnügen, die Lust, Wollust, Ergötzlichkeit. Jg. Místo rozkoše (ráj); r. a veselí míti z něčeho; r-ší se pásti; v r-ši býti; r. místa; r-še požívati, požiti; r. přinésti, udělati; k r-ši býti; r-ší naplniti; s obzvláštní r-ší díval se na příběhy; r-ší plesati. V. Přátelská rozmlouvání nejlepší r.; divadla r. plodí. Kom. R. a libosť míti, V., v něčem. D., Jel. R. s někým míti. Har. R. působiti; projížďka z r-še. D. Svou r. v něčem skládati; něco pro r. síti. Br. R. velikou i mysl i chuť dává. Har. Po r. činí. Jel. Nekeré panence rozvedu rozkoše (odloudíc jí milého). Sš. P. 308. R. a sláva. Dch. Náplň r-še nebeské spoléhá a záleží v patření na tvář boží. Sš. Sk. 27. (Hý.). Abych já užila panenskej r-še. Sš. P. 779., 150., 779. Tak veliká trpenie brzcě sě v r-ši proměnila, aby nesen byl od angelóv; Tvář a pověsť Kristova i blizkým i dalekým rozkoš dávala a k jeho milovánie popúzela. Hus. II. 243., III. 67. Svobodná mysl jediná člověka r. Pk. Vz Práce (strany Přísloví). R. milovničí. ZN. — **R.,** *příjemnosť smyslům a tělu lahodící, pohodlí, nejvíce s přihanou*, sinnliches Vergnügen, die Wollust. R. světská; v r-šech schovaný; r-ší porušený; r-šem uzdu pustiti; r-še provoditi; v r-šech tápati, všecko zakládati; libosť, kochání se v r-šech; v r-še a rozpustilosti se vylévati; r-ší požívati; r-ší rozmařilý, zkažený. V. R-ší hleděti. D. R-šemi opojenu býti. Kram. Křehká r. Jel. V r-šech život vésti, v r-šech oplývati; na r-še se vydati. r-ši následovati, po r-ších jíti, v nich živu býti, pohříženu býti. Us. V r-šech se kochati. D. Za krátkou r. dlouhého dojíti zármutku. Mus. V r šech ve dne v noci tápal. Kn. R. někomu učiniti, ein Gaudium bereiten; r-ší se napájeti. Us. Dch. R. pochvilná; slizké r-še hříchu. Sš. L. 94., I. 71. Bez rozkoše píti nemůžeme žíti (bez rozkošného popíjení. Km.). R-ší mírně užívej. Km. Já nežádám víc světské r-še. Sš. P. 73. Proto jest položeno, aby tě od r-ši táhlo, k dobrému vedlo a konečně spasilo; Kněžie vláhnú r-šmi; Vína vonná přílišně r. dávají, břicho obtěžují a mysl rmútie; Kdo tělo své r-mi pase; Věččie jest duchovní r. než tělestná a tělestná r. jest velmě krátká a duchovnie jest věčná; Nemóž to býti, aby kto z rozkoší zdejšie šel ihned v r. blahoslavenstvie; Právě Boha milujeme, když k jeho přikázáním od svých se r-ší zdržujeme; Svět dává k r-ši těla, ale já dávám k věčnému odpočinutí; Každého tiehne jeho r.; Vedú v r-ši své dny; Ktož r. milují, v zástupu vojenském nerádi bývají; Jsúc plna rozkoši. Hus. I. 84., 237., 331., II. 65., 94., 152., 208., 212., 226., 311., III. 86., 95. Marnáť jest všecka r., nejvíce ta, která jen klopotně jest nabyta. Ze Shakesp. Tč. — **R.,** *smilstvo*, die (fleischliche) Wollust. R-še neřádné tělu povolující; nečistými r-šemi se zprzňovati; r-še hanebné, oplzlé, chlipné, nečisté provoditi; r-ši těla uzdu pustiti; nešlechetným r-šem povoliti; v r-šech neřádných uzdu si pustiti; r. nezřízená, v ní se kochati; k r-ši náchylný, nakloněný, příchylný; r-šem oddaný, r-ší milovník. V. R. smilstva. Lk. V r-ech hníti. Chč. 448. Smilný a hovadný modlí se podobenství těch věcí, jenž jsú u vodách t. j. v r-šech smilných; Tělestná r.; rozpasený v r-ši; Když muž n. žena ne vedlé zákona božieho, ale vedlé žádosti tělestné chce v rozkoši údóv libosť mieti; Nám všem kněžiem všudy r. chlípí; Ti, kteříž za čas r. vedú, na věky se mučili; Měl jest i r. tělestnú, neb jest měl 700 královen a 300 ženin; Tělestnú r-ší se rozpouštěti. Hus. I. 67., II. 129., III. 137., I. 190., 230., II. 246., I. 281., II. 311. V r-ech těla živi byli. Bart.

Rozkošení, n. R. tělesné. Kom.

Rozkošeplodný, Vergnügen erzeugend. Pl., Dch.

Rozkošiti, il, ení, *rozkošovati, rozkoši se oddávati, vesele žíti*, weichlich o. wollüstig sein o. leben. Liší se od *bujeti*, jež k nádheře a skvostnosti více hledí, *rozkošiti* netoliko jídla a pití v sobě zahrnuje (hodovati), nébrž i jiné radovánky, jako jsou z vůní, blahosnosti a cokoli člověku lahoditi může. Sš. Ob 173. — **kdy jak.** Člověk ten r-šil **na** každý den skvostně. Sš. L. 161. (Hý.). — **kde: v** přírodě. Mus. 1841. 184.

Rozkošivosť, i, f., *rozmařilosť, rozmazlenosť, rozmazanosť, choulostivosť, zženilosť*, die Weichlichkeit, Verzärtelung, Verzärteltheit. Má-li základ podstatnější v hloubi, či jest přec jen r. pouhá. Sš. Bs. 176. (Hý.).

Rozkošivý = *rozmařilý, rozmazlený, choulostivý*, weichlich, verzärtelt. Sš. Cf. Rozkošivosť.

Rozkoška, y, f., *malá rozkoš*. V. — *R-ky = lahůdky*, Leckerbissen, m. Reš.

Rozkošlivý, lustgebend. Dch.

Rozkošmanda, y, m. a f. = *rozkošník, rozkošnice*. Us. v Kunv. Msk.

Rozkošně, weichlich, wollüstig. R. živu býti, V., zvučeti. Troj. R. děti chovati. Reš. R. se pásti, se krmiti. Hus. I. 339., II. 240., 241.

Rozkošner, šence, m. = *rozkošník*. Šm.

Rozkošněti, ěl, ění, weichlich, wollüstig werden. Jg.

Rozkošnice, e, **rozkošnička,** y, f., eine Wollüstige, dem Vergnügen ergebene; lustige Dirne. Jg., Koll.

Rozkošnický, lebelustig, epikuräisch, flott, lebenslustig. Šm., Dch. R. ženy. Ler.

Rozkošnictví, n., die Weichlichkeit, Vergnügungsucht, der Luxus, das Genussleben. Měst. bož.

Rozkošnictvo, a, n. = *rozkošnictví*. Kos. Ol. I. 144., 299.

Rozkošničký = *rozkošný*. Šm.

Rozkošník, a, m., der Wollüstling, Lebemann. BO. R. nádherný, Ros., kvasitelný.

Rozkošniti, il, ěn, ění, weichlich, wollüstig machen; *se* = *rozkošněti*. Šm. Vz Rozkošiti.

Rozkošnosť, i, f., die Wollüstigkeit. Ms. Bel., Mus.

Rozkošný, rozkošnický, *z něhož jiní rozkoš mají, utěšený, pěkný, milý*, Lust-, wollüstig, lieb, lieblich, angenehm, hübsch, anmuthig, ergötzlich. Jg. R. místo (ráj), zahrada, háj, palác, V., pacholátko, Ros., les, D., stromoví, řeka, Har., krajina, D., ovoce, krmě, Br., vůně, Tkad., práce, tvor (člověk), Kom., pití, Cyr., dívka. Pass. R. oheň = strojený. S. N. Má r-ná! Šm. To je r-né! Dch. To r-né nemluvňátko s matičkou kolíbejte; Podepři, podepři své r-né bočky. Sš. P. 74., 725. Kněžie a mnišie vše, což jest libé a r-né, to volé a držie, ale což protivné, toho se varují; Pilni jsú tělestného oděvu a rozkošného pokrmu; plátno to r-né nosil jest k tělestné rozkoši; Každý chce choditi v krásném a r-ném rouše. Hus. I. 236., 291., II. 240. — **čím.** Tak jest cierkev svatá zevnitř nepěkná skrze trápenie, ale vnitř rozkošná ctnostmi. Hus. III. 14. R. ovoce. BO. — **k čemu:** ku požívání. Stav. svob. — **R.**, *kdo rozkoší požívá, nádherný, rozmazaný, rozmařilý*, wollüstig, weichlich, der Wollust ergeben. Jg. V. R. panna, Jel., živobytí, D.; r. život vésti. Har. V rozkošném království ctnosť nemá měšťanství. Prov. Člověk r. a chlipný; Jsú tři obrany od cizoložství: prvá, zavrženie myšlenie r-ného; Všechny věci minují, hyne také r. živótek; Čím lidé jsú rozkošnější, tiem obecně jsú na těle i na duši nezdravější. Hus. I. 57., 275., 284., II. 387. R-né života požívání. Sš. I. 114. Bydlo r-né vedl. Hus. II. 223. — **v čem.** Tito pecenci r-ným v hřieše jsú nechutní, trpcí, bodlaví, a nechtie v hrdlo jíti, neb jich nechtie rozžvati. Hus. III. 111.

Rozkošovati, vz Rozkošiti.

Rozkotaliti, *rozkutaliti, rozkotouliti, rozkutouliti*, il, en, ení; *rozkotáleti, rozkutáleti, rozkotouleti, rozkutouleti*, el, en, ení; *rozkotalovati, rozkutulovati, rozkotálívati* = *od sebe, na různo kotaliti*, von einander wälzen, rollen; **se** = *od sebe se kotaliti*, sich von einander wälzen, rollen; *v kotálení přivésti*, ins Rollen bringen; *do prudkého kotálení přijíti*, ins Rollen kommen; *kotálením rozbořiti*, durchs Rollen zerschlagen. Jg. — **co:** koule. Us. — **co odkud:** kámen s vrchu. Jg. — **se kudy:** peníze se rozkutalily po celém světě. — **(co) čím:** kámen prudkým hodem r. R. sudem. Ros.

Rozkotání, n., *rozboření, zkažení*, die Zerstörung. Šm.

Rozkotaný, zerstört. R. hrad. Us. Tč.

Rozkotati = *rozbořiti*, zerstören. — **co:** brány, lodí, D., náspy, Rkk. 52., modly. Měst. bož. — **se komu.** Loď se mu rozkotala. Šm.

Rozkokotiti se, il, ěn, ění = *rozohniti se*, feurig werden. U Brušperka. Mtl.

Rozkotanina, y, f., *sbořenina, sřícenina*, die Trümmer, Ruine. Presl.

Rozkutáleti = *rozkotáleti*. Vz Rozkotaliti. Us. na Mor. Šd.

Rozkoudeliti se, il, ení, *rozkoudelovati se*, sich fasern. Síť se r-la. Us. Da.

Rozkouleti, el, en, ení; *rozkuliti*, il, en, ení; *rozkulovati* = *od sebe kouleti*, von einander, hin und her kugeln; *v koulení přivésti*, ins Kugeln, Rollen bringen. — **se, co.** Us.

Rozkoupiti, il, en, ení; *rozkupovati*, wegkaufen, vergreifen. — **co:** vše zboží. Lidé všecko zboží r-li. Us. Tč. R. spis. Čr.

Rozkouřiti, il, en, ení, *rozkuřovati*, in Rauch verwandeln; **se**, ins Rauchen kommen. Us.

Rozkousati, *rozkousnouti*, snul a sl, ut, utí; *rozkusovati*, zer-, aufbeissen. — **co:** kosť, ořech. Kdo tu žabu rozkusí, ten Zuzanku Holeňovu dostati musí. Sš. P. 307. — **čím:** zuby.

Rozkouskovanosť, i, f., die Zerstücktheit. Šm.

Rozkouskovati, zerstückeln. — **co čím:** papír rukou, trháním, Us., pozemnosť dělením, parcelliren. J. tr.

Rozkouti, kuji, ul, ut, utí; *rozkovati, rozkovávati* = *kováním roztlouci*, aus einander hämmern o. schmieden, zerschmieden. — **co na co:** meče na radlice. Háj. — Br. — **co v co:** radlice v meče, Ben. V., pluhy v meče, BO., Lom. — **co čím:** kladivem.

Rozkovati, vz Rozkouti.

Rozkráci, vz Rozkrátati.

Rozkráček, čku, m., *kozička*, die Stauche des Flachses, Sprede. Len klásti na r-čky, den Flachs stauchen. D.

Rozkraćovati se, vz Rozkročiti.

Rozkrájeti, vz Rozkrojiti.

Rozkrákořiti, il, en, ení = *v krákoření přivésti*, ins Gaksen bringen. — **koho:** slepici. Jg. — **R.**, *rozmluviti*, ins Plaudern bringen; ausposaunen, ausplaudern. — **co:** tajemství (roznésti).

Rozkramařiti, il, en, ení. — **co:** zboží, verschleudern, verschachern.

Rozkřápati, vz Rozchřápati.

Rozkrásně = velmi krásně. Vz Roz-. Sš. P. 772.

Rozkrásniti, il, ěn, ění. Nebe se r-lo (za jitra). Ld. Z.

Rozkrásti, kradu, dl, den, ení; na Slov. *rozkradnouti*, dnul, ut, utí, weg-, aus einander stehlen. — **co komu.** Vše mu rozkradli. Us. — **se** = *kradmo se rozjíti*, sich wegstehlen. Us., Let. 89. — **se kudy kam kdy.** *Té noci* se všichni *hustými lesy* **do** Moravy rozkradli. Háj. **Při** dobývání Alexandrie r-dl se veliký počet vojínů. Pal.

Rozkrátati se, -krátám, -kráci se = *rozhýbati se*, sich in Bewegung setzen, sich rühren. Slov. Plk.

Rozkráti = *rozkrájeti*. Na Ostrav. Tč.

Rozkratochvíliti, *rozkratochvilniti*, il, ěn, ění, *rozkratochvilovati*, zur Lustigkeit bewegen, ermuntern; **se**, lustig werden. Ros. — **se čím.**

Rozkrčiti, il, en, ení, ausstrecken. L.
Rozkřečati se = *rozkročiti se.* Co sas tak rozkřečál (praví se tomu, kdo se nemá k odchodu)? Na mor. Zlínsku Brt. Cf. Rozkročiti se.
Rozkřehnouti, hnul a hl, utí, *rozmraziti se*, aufthauen. Ros.
Rozkřesati, křesám a křeši; *rozkřísnouti, rozkřesávati, rozkřesovati*, Feuer an-, aufschlagen, machen. V. — **co:** kamení, Br., oheň. Kom. — **co čím:** oheň ocílkou. — **komu.** Ocelku v ruce vzal, ohňa si r-sal. Sš. P. 794.
Rozkřičeti, el, en, ení; *rozkřičívati; rozkřikovati; rozkřiknouti*, kl, utí = *křikem odděliti*, durchs Schreien aus einander bringen; *rozhlásiti, roznésti*, aus-, ver-, beschreien, ins Geschrei bringen, verrufen, in üblen Ruf bringen; *se* = *do křiku se dáti*, ins Geschrei kommen; *křiče se roztrhnouti*, sich zerschreien. Jg. — **co, koho.** Rozkřikl je, když se práti počínali. Us. On to rozkřičel (rozhlásil). Ros. — **co komu.** Hrdlo si r. Ros. — **koho za co:** za zloděje. Th. — **koho kde.** Rozkřičel ho **po** městě, D., po všem světě. V. — **koho proč:** pro nepodařené rokování. Sych. — **se na koho.** Dch.
Rozkřídlanka, y, f., ocypterus, hmyz dvojkřídlý. Krok.
Rozkřídlenosť, i, f., die Flugweite. Us. Dch.
Rozkřídliti, il, en, ení; *rozkřídlovati* = *(křídla) roztáhnouti*, ausbreiten, ausspannen (die Flügel). — **co, koho:** ptáka, Ros., plachty. D. Až jsmy r-li ruce naši; R-la letorosti své. Žák. 79. 12. — **co kam:** ruce **na** měsíc. Příkl. z kron. — **se nad kým.** Černá noc se nad námi rozkřídlila. Koll.
Rozkřik, u, m., der Aufschrei. Dch. — R., *reklama.* Us. Sml.
Rozkřiknouti, vz Rozkřičeti.
Rozkřiknutí, n., vz Rozkřičeti.
Rozkřiknutý; *-ut, a, o*, vz Rozkřičeti.
Rozkřikovati, vz Rozkřičeti.
Rozkřísiti, il, en, ení, Feuer machen, anschlagen. — **co:** oheň. Us. — **co čím.** Rad. zv.
Rozkřitý strom, ausgebreitet. Us.
Rozkřižovati = *roztáhnouti*, ausstrecken. — **co:** ruce. Us.
Rozkrkati, ins Grolzen bringen; **se**, ins Grolzen kommen. Ros.
Rozkrkavčiti, il, en, ení, ver-, zerpfuschen. — **co.** Ros.
Rozkročený; *-en, a, o*, gespreizt, grätschend. Ros.
Rozkročiti, il, čen, čení; *rozkročovati, rozkračovati.* — **co:** nohy, die Füsse aus einander strecken. Us. — **se**, grätschen, weit schreiten, die Füsse ausspreizen. Vz Rozkřečati se.
Rozkročník, u, m., *pupkorec*, herba inguinalis, rostl.
Rozkrojek, jku, m., die Spalte, der Schnitt. R. ovoce. Dch.
Rozkrojiti, il, en, ení; *rozkrájeti*, el, en, ení; *rozkrojovati, rozkrajovati*, entzwei-, zer-, verschneiden. V. — **co:** chléb, maso, hus, prase, plátno, sukno, Ros., pečeni. D. — **co (kde) čím:** pečeni nožem. Sych. R-jil **u** bocě železnými vrtadly. Bj. — **co za co.** Také ten Jorgl jeden postav sukna za penieze jest rozkrájel. Pč. 15. — **co jak.** R. něco **na** poly. Sš. P. 485. R. jablíčko v polovíčko. Er. P. 471.
Rozkrojovač, e, m., der Zerschneider. Bern.
Rozkrojovadlo, a, n., Tranchirbesteck, n., Šm.
Rozkrojovák, u, m., das Tranchirmesser. Rk.
Rozkrojovati, vz Rozkrojiti.
Rozkrok, u, m., *rozkroky*, pl., *lůno*, část těla, kde se nohy rozcházejí, die Dünnung. V. Byla mu voda po rozkroky. Ros. Žádosť od srdce až do r-kuov velmi široce panuje. Jel. — **R.**, *část kalhot, kde nohavice se scházejí*, Schritt, m. Kalhoty v r-ku roztrhané. Us.
Rozkropiti, il, en, ení; *rozkropovati, rozpliskati*, ver-, zerspritzen. — **co čím:** vodu kropáčem. Proudnou silu r. mečí. Hdk. Lum. V. 241. — **po kom:** po lidech. — **co kam:** vodu **na** dobytek. Boč.
Rozkrouceně, verdreht. Šilhán r. hledí. Kom. J. 283.
Rozkroucení, n., das Voneinanderdrehen.
Rozkroucený; *-en, a, o*, von einander gedreht. R. provaz.
Rozkroutiti, til, ceh, cení; *rozkrucovati*, von einander drehen, auf-, zerdrehen. — **co čím:** provaz rukou. Us.
Rozkřovatěti, ěl, ění, staudig werden. Bern.
Rozkrušiti, il, en, ení = rozhrušiti, zermalmen, zerstücken, zerreiben. Bern., Č. — **co čím.**
Rozkrut, u, **rozkrutek**, tku, m., *něco rozkrouceného*, etwas Aufgedrehtes, na př. rozkroucená niť. Us.
Rozkruží, n., die Zirkelweite. Šp.
Rozkrváceti, el, en, ení, blutig machen.
Rozkrvavěti, ěl, ění = *rozkrváceti.* Plk.
Rozkrvaviti, il, en, ení, blutig schlagen o. machen. L.
Rozkryti, vz Krýti; *rozkrývati*, hie u. da verstecken. — **co:** střechu, aufdecken. Us. — **co, se kde:** vojsko **v** lese, V., **po** lese. Háj. R. se **na** rozličných místech. Trip. R-li se po novém městě po přiezni. Let. 120. — **se před kým.** Kom. — **se kam kdy: do** houní se rozkryli **v** čas bouře. Hlas.
Rozkrytí, n., die Versteckung. Us.
Rozkrytý; *-yt, a, o*, hie u. da versteckt. Us.
Rozkublati = *rozrýti*, zerwühlen. — **co:** všecko. Us. Ptr.
Rozkudliti, il, en, ení, *rozkudlati* = *zmuchlati, rozdrchati*, zottig machen, zerzausen. — **co komu:** vlasy. Plk. Psi lišce kožišek rozkudlali.
Rozkuchač, rozkuchavač, e, m., der Zergliederer. Vns.
Rozkuchařiti, il, en, ení = *rozundati, prokramařiti*, verthun. — **co.** On by vše rozkuchařil. Us.
Rozkuchárna, y, f. = *pitevna.* Plk.
Rozkuchati, *rozkuchávati*, ausweiden, auf-, zerschneiden, zergliedern. — **co:** rybu. Bj. — **co jak: bez** lítosti. Lom. — **co čím kde:** zvěř nožem **v** kuchyni **na** stole.

Rozkukati se, ins Schreien wie der Guckuck kommen. Kukačka se r-la. Us.
Rozkulhati se, hinkend werden. — **se komu kde.** Kůň **na** cestě se mu rozkulhal. Ros.
Rozkup, u, m. = *prodej,* der Waarenabsatz.
Rozkupovati, vz Rozkoupiti.
Rozkurviti se, sich der Hurerei ergeben. Slov. Plk.
Rozkusiti, il, en, ení, rozkusovati = *rozkousnouti,* zerbeissen. Mor.
Rozkusovati, vz Rozkousati.
Rozkůška = rozkoška.
Rozkutáleti, vz Rozkotaliti.
Rozkutati, *rozmetati,* aus einander werfen. — **co:** oheň. Boč. exc. 1523. R. uhlí (rozhrabati). Na Mor. Brt. Vz Rozkutiti.
Rozkutiti, il, cen, ení; *rozkucovati, rozkutávati* = *rozhrabati,* schüren. — **co:** oheň. Us. Vz Rozkutati.
Rozkutrati = rozkutiti. Slov.
Rozkutý; *-ut, o, o,* zerschmiedet. Us.
Rozkvákati, ins Krächzen bringen; *rozkřičeti,* ins Schreien bringen; **se,** ins Krächzen gerathen. Ros.
Rozkvařiti, *lépe:* rozškvařiti. Jg.
Rozkvas, u, m. Varujte sě ot r-su duchovníkového (a fermento phariseorum). ZN.
Rozkvasek, sku, m., *nákvasa,* der Sauerteig. D.
Rozkvasiti, il, šen, ení; *rozkvašovati,* mit Sauerteig anmachen; ins Gähren bringen; unruhig machen.
Rozkvašení, n., die Gährung; die Gereiztheit.
Rozkvašený; *-en, a, o,* ins Gähren gebracht; aufgereizt, aufgeregt. Je všecek r-šen. Us. R. děcko, weinerlich. Na Ostrav. Tč.
Rozkverkovati, *díly hor mezi nákladníky rozděliti,* das Bergwerk unter die Verleger austheilen. Us. Jg.
Rozkvésti, rozkvísti, květu, květl n. kvítl, *květení; rozkvésti,* kvetu, kvetl, kvetení; *rozkvětnouti, rozkvetnouti* a na Slov. *rozkvitnouti,* ul, utí; *rozkvětati, rozkvítati, rozkvetati,* aufblühen, Blüthe entfalten. Jg. Strany těchto tvarů srovnej *Kvésti.* — **abs.** Růže rozkvětla. Us. Prve dozrál, než rozkvetl (dorostl). Prov. Fialenko modrá, co nemožeš rozkvést? Sš. P. 198. Červená růžička rozkvetá, už se nám Anička rozpletá. Sš. P. 441. — **čemu, komu.** Krásná róže, čemus raně rozkvetla, rozkvetavši pomrzla? Rkk. 58. Počkej synečku u našich vrat, až nám rozkvete karafiát. Sš. P. 224. — **kde. Na** protějším břehu ráj všech rájů rozkvítá. Nár. p. Tč. Nad sv. Janem růže rozkvetá a z tej růžečky vtáček vylítá; A před te naše u lože rozkvětají tam dvě růže. Sš. P. 47., 466. Na tom šípku rozkvetává růžička. P. sl. 51. — **čím:** ctnostmi rozkvětala. Č. — **se.** Rozkvětají se růže. Č. — **se jak.** Rozkvětá se s velikou slávou květu panenského. Ob. Pan.
Rozkvět, u, m., der Aufschwung, die Blüthe. V r-tu býti. Dch.
Rozkvetati, vz Rozkvésti.
Rozkvětavý, vz Rozkvítavý.
Rozkvětí, n., der Zustand des Aufblühens.
Rozkvetlý, rozkvětlý, aufgeblüht. R. růže. Ros. R. klín země. Hdk. Ls. k. 37. Máte u súseda rozkvětlů fialku. Sš. P. 734. — **čím.** Louka kvítím rozkvětlá. Jg.
Rozkvičeti, zum Quicken, Weinen bringen. Us. Sd.
Rozkvíliti, il, en, ení, zum Jammern bringen. Č. — **koho čím:** nelaskavými slovy. Lom. — **se jak:** až do pláče se r. Kruz.
Rozkvítati, vz Rozkvésti.
Rozkvítavý, erblühend. R. věk. Nár. bibl. V. 29.
Rozkvokati se, sich zergacken. L. — *R. se,* zu glucken anfangen. — **komu kdy.** Již po třetí se nám letos slepice r-la. Us. Hý.
Rozkydaný = *rozprášený, roztroušený,* zerstreut; *obnažený,* entblösst. R. panna. Koll.
Rozkydati, *rozkýdati: rozkydnouti,* dnul a dl, ut, utí; *rozkydávati* = *rozházeti,* aus einander werfen; **se,** zerbersten, sich verbreiten. — **co, se kde.** R. hnůj **na** poli. Ros., **po** poli. Us. Rozkydl se mu mozek na zemi, Trip., po kostele (rozhodil se). Leg. — **co kam:** hnůj **na** pole. Us. Tč.
Rozkyditi, il, én, ění = *rozepiati, natáhnouti.* — **co:** plachty, die Segel ausspannen, beisetzen. D.
Rozkydlý = *rozbředlý, měkký* (ku př. bláto na cestě), zerweicht. Us. u Jilemn.
Rozkýchati, niessen machen, zerniessen. — **koho.** — **se,** ins Niessen kommen; sich zerniessen. Ros.
Rozkynouti, nul, utí; *rozkynovati, rozkývati.* — **co:** zvon (*rozklátiti,* in Schwung bringen). Ros. — **se** = in Schwung kommen; *jako těsto se rozběhnouti,* aus einander gehen wie der Teig. Těsto, houska se už rozkynuje. Us.
Rozkypati = *rozkapati* (hustou tekutinu ku př. med), zertröpfeln. — **co kde, kam:** omáčku po stole, **na** zem. Na Ostrav. Us. u Opavy. Tč., Klš.
Rozkypělý, in Aufwallung gerathen. R. vášně. Hdk.
Rozkypění, n., das Aufwallen, Anschwellen. Dch.
Rozkypěti, ěl, ění, zerkochen. — **komu.** Rozkypěla mu krev. Us. — **čím:** valy mořské jekem rozkypěné. Č.
Rozkysalý, gährend. — **čím:** vilností. Scip.
Rozkysané děcko, sauertöpfisch, weinerlich. Ostrav. Tč.
Rozkysati; *rozkysnouti,* sl, utí, ins Gähren, Schwären bringen; **se,** ins Gähren, Schwären kommen. — **se kde.** Smilné mrzkosti se v naší vlasti náramně rozkysaly. Puch.
Rozkyselení, n., die Erbitterung. Z toho mezi stranami r. povstalo. V.
Rozkyseliti, il, en, ení; *rozkyselovati,* sauer machen; erbittern. — **koho (čím).** Lživým svodem přátely rozkyselil. Sych. To nás **mezi** sebou r-lo (rozbratřilo). Us. — **se na koho.** Sych.
Rozkyslý = *rozkysalý.* L.
Rozkysnouti, vz Rozkysati.
Rozkyv, u, m., šířka (dálka) kyvu, die Schwingungsweite. Nz.

Rozkývati, vz Rozkynouti.
Rozla, y, f., pantheorita, der Nephrit. Miner.
Rozlad, u, m., die Verstimmung, Disharmonie.
Rozladěný; *-ěn, a, o,* verstimmt. R. piano, housle. Hd.
Rozladiti, il, ěn, ění, verstimmen. Piano jest rozladěno. Us. — **co čím:** piano hráním, housle. Hý.
Rozlakomiti, il, en, ení, wornach lüstern, geizig machen; *se:* lüstern, geizig werden. L.
Rozlamač, e, m., der Zerbrecher.
Rozlámání, n., die Zerbrechung.
Rozlámaný; *-án, a, o,* zerbrochen.
Rozlámati, vz Rozlomiti.
Rozlamovač, e, m. = *rozlamač.*
Rozlamování, n., die Zerbrechung, das Zerbrechen.
Rozlamovaný; *-án, a, o,* zerbrochen.
Rozlamovati, vz Rozlámati.
Rozlapati, *rozlapiti,* il, en, ení, aus einander raffen. — **co.** Ctib., Ms. 15. stol. (Č.). — **co komu:** sobě. Ž. k. 43. 11.
Rozlátati = *rozpárati,* auftrennen. Ros.
Rozláti, laji = *vaditi se,* schelten, zanken. — **komu.** Ten svej ženě rozlaješe. St. skl. II. 118.
Rozléceti, *rozlíceti,* el, en, ení; *rozlecovati, rozlékati, rozléknouti* = *na rozličná místa naléci, nastražiti,* Fallen stellen, Fallstricke legen. — **co:** věјice, Aesop., osidla. Zrcad. hřiš. Us. Ďábel rozlékl osidla, aby jimi lapal duše. Hus. III. 145.
Rozléhati, *rozlíhati* **se,** rozléhnu, rozlíhnu, rozlehnu se, *nouti,* hl, utí; *rozléhávati, rozlihávati se* = *rozcházeti se hlasem, zvučeti,* er-, nachschallen, hallen, nachhallen, wiederhallen. Jg. — **abs.** Křičel, až se rozlíhalo. Us. Hlas se rozléhá. Kom. Ež sě hory doli rozléhali. Rkk. 51. Na té olivě David hrál, až se hajíček rozléhal; A tam sobě naříkala, až se lúka rozléhala; Na svó miló volal, až se dvůr rozléhal; A tak krásně zazpíval, ež se zámek rozléhal. Sš. P. 2., 25., 87., 211. Ona se rozlehla (rozstonala se). Ostrav. Tč. — **se po čem, kudy.** Zvuk pozounóv po všem světě se rozléhal. V. Hlas po lese se rozléhal. D. Rozléhal se po úvalech ot skalnatých (ote) hor ráz kyjev. Rkk. 37. Dal jí zvonit hrany na patery strany, až se rozlíhalo po tureckej zemi. Sš. P. 126. An se po veškerém míru (hlas) rozléhá a ozývá. Sš. I. 111. Úpění jejich po lesích i po horách se r-lo. Háj. Klapání mlýna rozléhá se horami. Us. Tč. — Br., Troj., Sych. — **se od čeho.** Až se všude rozléhalo od zvuku jejich. Br. Lesina rozléhala se od zpěvu křepelek. Jg. I. 90. — Kom., Kadl. — **se kde.** Výskali, až se v povětří rozléhalo. V. V prázdné jizbě se rozlíhá. Us. Tč. Písně se v háji rozléhaly. Troj. Rozléhalo se mu v uších. Us. **Na** všech stranách se rozléhalo volání. Kram. — **se odkud.** S jeho kazatelny r-lo se ryzé slovo katolické pravdy. Us. Tč. — **se čím.** Město r-lo se jásáním. Pal. III. 1. 340. — **R.,** *léže rozmačkati,* zerdrücken. — **co:** peřiny. Nerozlehni ty housle, jsou na posteli. Us. Jg.
Rozléhavý, nachhallend. Šm.
Rozlehlina, y, **rozlehlosť,** i, f., die Weite, Ausgedehntheit. R. krajin. Us.
Rozlehlý, ausgedehnt, ausgebreitet. Po r. krajinách. Puch. R. říše. Us. — **kde.** Národ český **po** Čechách, Moravě atd. r-lý. Pal. Rdh. III. 232. Abila město při Antilibanu rozeznává se od jiných měst téhož jména **v** Dekapoli a jinde r-lých; Sychar bylo město *obliž* Sichema r-lé. Sš. L. 50., J. 65. — **odkud kam.** Derbe, město **od** Lystry **k** jihovýchodu r-lé. Sš. Sk. 171.
Rozléhnouti, vz Rozléhati.
Rozlehnutí, n., die Erschallung, Verbreitung.
Rozléknouti, vz Rozléceti.
Rozlemovati, den Saum auftrennen. Ros.
Rozlenělosť, i, f., die Faulheit. Jg.
Rozlenělý, *líný,* faul. Vš.
Rozleněti, ěl, ění, faul werden. — **kdy.** A v tom pokoji rozlenie. Dal. 187.
Rozleniti, il, ěn, ění, faul machen. — **koho čím.**
Rozlepiti, *rozlépati,* an verschiedenen Orten aufkleben. Rozeslal jsem mnoho listóv a rozlépal. Hus. III. 276.
Rozlesklý, breit erglänzend. Dch.
Rozlestiti, il, štěn, ění. — **se na koho.** Král ten rozlestiv se (circumveniens) na pokolení naše trápil otce naše. Sš. Sk. 77., 79.
Rozlet, u, m., das Auseinanderfliegen. — **R.,** weiter Flug. Dch.
Rozletěti se, ěl, ění; *rozlítnouti se, rozletovati se,* aus einander fliegen. — **abs.** Onit se rozletie jako motýli. Hus. III. 287. — **se odkud.** Z toho sboru rozletie sě **po** světě jako čápi. Hus. III. 285. — **kde jak.** Celý květ **na** větře rozletí se *puchem.* Brt. Instr. 16. — **se po čem kudy.** Rozletnu sě radosť po vsiej zemi **ot** radostnej Prahy. Rkk. 33. Ovoce rozlítlo se po klínech. Něme. Ptactvo se rozlítlo po lese. Us. — **se jak.** Dvéře se rozlítly do kořán. Us. — **se kam.** Jen uchem v kostele jsou, duchem pak **do** pole se rozletují. Obr. čas. duch.
Rozletitý = *rozkřídlený,* aus einander fliegend. Přikryvadla s r-tými fefliky. Zlob.
Rozletlý, aus einander geflogen.
Rozletovati, zerlöten. — **co.** Ros.
Rozlev, u, m., *rozlir,* das Auseinandergiessen, der Erguss.
Rozlevač, e, m., der Vergiesser.
Rozlevačka, y, f., die Vergiesserin. L.
Rozlévání, n., die Vergiessung.
Rozlévaný; *-án, a, o,* vergossen.
Rozlévářství, n., die Giesserei, Schmelzerei.
Rozlévati, vz Rozlíti.
Rozlevek, vku, m., das Ergiessen. Us. Tč.
Rozlézati, vz Rozlézti.
Rozlezení, n., das Auseinanderkriechen.
Rozlezený; *-en, a, o* = *rozlezlý.* Slov.
Rozlezlé, ého, n., *rozchodná,* der Abschiedsschmauss. Na den sv. Štěpána slaví čeládka mužská dosloužeнou při společné zábávě *rozlezlé* zvané. Kda.
Rozlezlonohosť, i, f., einwärts gebogene Beine, die Krummbeinigkeit, Grätschigkeit.
Rozlezlonohý, krummbeinig. Kom. J. 289.
Rozlezlosť, i, f., die Lockerheit.

Rozlezlý, aus einander gekrochen. R-lé raky sbírati. Jg. — **R.**, *různo, podál jedno od druhého stojící*, locker, schütter, weit von einander stehend. R. město. Ros. — **R.**, *široký*, weitläufig. Ros. — **čím**: červy, von Würmern durchkrochen, lauter Gewürm. V. — **R.** = *rozlezlonohý*, grätschelnd. Plk. — **R.**, vz Rozlezlé.

Rozleznutí, n. = *rozlezení*. Slov. Bern.

Rozleznutý = *rozlezlý*. Slov. Bern.

Rozlézti se, lezu, lezl, lezení; *rozlézati, rozlízati se*, aus einander kriechen. — **koho**. Červi ho rozlezli. Hanka. — **se čím**. Jazyk jeho červy se rozlezl a uhnil, war von Würmern durchkrochen, lauter Gewürm. V. Celý červy se rozlezl. V. **Od** vrchu hlavy až **do** paty nohy červy téměř se rozlezl. Pešin. By Čechy hladem se r-li. Dal. 166. A rozlez se (Herodes) červy skonal. Sš. Sk. 146., Har. I. 168. R. se hnisem. Pass. 106. To sě črvy rozlezlo a shnilo. BO. — **se kde po čem**. Hlemýžďové v zahradě **po** stromech se rozlezli. Us.

Rozležeti, el, žen, ení, zerliegen, zerdrücken. — **co** (*leže roztrhati*) postel. Ros. — **se**. R-žel se (o nemocném), durch längere Zeit lägerig werden. Dch. — **se kde**. To **v** octě se rozleží, abliegen. Us. Rozleželo se to v něm (jinak se rozmyslil). Ros. V hlavě se mu slova r-la. Us. u Rychn. To se v nich r-lo. Čr. — **se komu**. R-lo se mu to (upustil od toho). Us. Kf.

Rozlícení, n., die Wuth, Erbitterung. V r. někoho trestati. Br. R. zuřivé. D.

Rozlícenosť, i, f., *zuřivosť*, die Wuth. R. lidu. Č., Kram.

Rozlícený; *rozlícen, a, o*, wüthend. R. zvíře, Hlas., nepřátelé.

Rozlíciti, rozlicovati, *rozlišiti, rozeznati*, unterscheiden. — **se**. Věkové dva se různí a rozlicují. Sš. I. 122. Rozlicme se, machen wir Abrechnung. Na Ostrav. Tč. Vz Rozlítiti.

Rozličenství, n., die Verschiedenheit. R. viery, rúcha, M., brněných sukeň. BO.

Rozličiti, il, en, ení; *rozličovati* = *rozčísti*, abzählen, scheiden, abtheilen; *jasně vypravovati, představiti, popsati*, schildern, erzählen. — **co**. Všecko pořád rozličil (rozeznal a vykázal, čí které). Lęg. R. pojmy, Marek, boj. Výb. I. 430. — **co komu jak**. Přemysl tento boj papeži svými listy rozličil jest tímto řádem. Pulk. Aby r-čil mu muku velikú. ZN. I naučil ji Šalomún všemu, což jemu byla r-la (proposuerat). Bj.

Rozličně, *rozličným způsobem, všelijak*, verschieden, verschiedentlich. V. Jiní se r. vrtěli. Kom. Úroky sebral a r. požíval k své vuoli. Půh. II. 421. A múž klaněnie to býti r., i skutkem i řečí; Velmi se obžierají a jinak r. hřešie. Hus. I. 72., II. 416. Ještě znamenajme, že jako dnes lidé měli sú se r. ku pánu Ježíšovi. Hus. II. 128.

Rozličnočárný, *z rozličných čar, různočárný*, gemischtlinig. R. obrazec. Nz.

Rozličnočlenný, *různočlenný*, ungleichgliedrig. R. brouci, heteromera. Nz.

Rozličnoploský, -plošný, *různoplošný*, gemischtflächig. Nz.

Rozličnoproměnný, mannigfach veränderlich. Scip.

Rozličnosť, i, f., *rozmanitosť*, die Mannigfaltigkeit. O divná u věcech r-sti! Hus. II. 97. R. ctností. Ib. III. 29. V obličejů liniích podivná jest r. Kom. — **R.**, *rozdílnosť*, der Unterschied, die Verschiedenheit. R. osoby Logovy od osoby otcovy označiti. Sš. J. 13. D., Veleš. Cf. Odličnosť. — **R.** v mathem., die Differenz. Nz.

Rozličňovati = *rozličovati*. Lex. vet.

Rozličný; *rozličen, čna, čno*. **R.**, *rozmanitý*, mannigfaltig, verschieden, unterschiedlich, vielerlei, allerlei, divers. Strsl. razlikъ. Mkl. B. 413. Po r-čnu několik grošů vydělati. Dch. Škody r-né o to bral; Náklady činí r-nú věcí. Půh. II. 86., 99. Rozličným způsobem; v mnohých a r-ých nebezpečenstvích býti. V. R. semena, knihy, barvy. D. Z kovů r. věci slévati; r. tresty. Kom. Příhody naše jsou rozličné. Tkad. R. tvorové. Ros. Řečník způsoby mluvení rozličné shledává. Kom. Neb musím z r-ných kronik jednu hledati. Dal. V r-á pokušení upadnouti; Chleba r-ční od Boha prosí; R-nými úmysly chvátali sú lidé k Ježíšovi; Co prospěšná jsú tak mnohá r-ná rúcha, jenž na bidlách visí neb v tlumociech ležie. Hus. I. 350., 364., II. 71., 222. — **čím**: myslí a rozumem. Sš. Oa. 241.

Rozlidniti, il, ěn, ění, bevölkern. Us. — **co**: město.

Rozlíhati se, vz Rozléhati se.

Rozlíhavě, wiederschallend. Bern.

Rozlíhavosť, i, f., wiederschallende Beschaffenheit. Bern.

Rozlíhavý, wiederschallend. Bern.

Rozlika, y, f., die Unterscheidung. R-u narovnati. Sš. J. 286. Ovšem ale rozdílem slovanských jazyků nevyjadřuje se dosti věrně pravá r. pojmů obojím tím slovem pronesených. Sš. J. 17.

Rozlikolist, u, m., rostlina, ludia. R. obvejčitý, myrtolistý, sedavokvětý. Rostl.

Rozlikovati = *rozeznati, lišiti*, unterscheiden. — **co**. Dvojí povolání rozeznáváme a rozlikujeme. Sš. L. 58., 66. — **se**. Jak přímětkové ti tři se r-kují? Hříchové a nepravosti r-kují se. Sš. I. 19., 52.

Rozlinouti = *rozlíti*. Rostl.

Rozlistnatělý, belaubt. Hanka.

Rozlišení, n. R. druhů početních v nižší. Stč. Alg. 66. Vz Rozlišiti.

Rozlišiti, il, en, ení, rozlišovati. — **co od čeho, se čím od čeho**, unterscheiden. — **se jak**. Mnohdy r-šují se i jednotlivé hlásky mimo skupení jsoucí a to **bez** příčiny zevní, jenom *pudem* jakýmsi v nich samých uloženým. Gb. — **se v co (kde)**. Následující skupeniny rozlišují se ve zvuk zcela jiný; Hrdelné hlásky rozlišují se **před** podnebnými v sykavky. Vz Rozlišování.

Rozlišovací, unterscheidend, Unterscheidungs-. R. známky, Unterscheidungszeichen. Nz.

Rozlišování, n., *rozlicha*, die Dissimilation. R. záleží v tom, že přídech *j* předcházející souhlásku dokonale přetvořuje tak, že na její místo nastupuje hláska zvuku docela jiného (dissimilatio). Jir., Kz. Proměna, kterouž (instr.) dvě stýkající se souhlásky původem sobě příliš blízké a tím neshodné méně

podobnými činíme, slove r. (Bž. 39.). R. souhlásek má nestejný úkol: buď přetvořuje ve skupenině souhláskové jednu souhlásku v samohlásku (vz M, N) aneb v jinou souhlásku (*r. slabé č. neúplné*), nebo se celá skupenina v jiný zvuk mění následující samohláskou (*r. silnější č. úplné*, **směždění**). Mnohdy rozlišují se i jednotlivé hlásky mimo skupení stojící a to bez příčiny zevní, jenom pudem jakýmsi v nich samých uloženým. Gb. R. liší se od *změkčování* jen stupněm a je původu staršího, změkčování pak mladšího. Vz Změkčení. Jir. A) **R. slabší**: *Jedna souhláska a to prvá rozlišuje se v následujících skupeninách*: 1. *dt* a *tt* v: *st* a *sť*: krad + ti — krás + ti, met + ti — més + ti, čit + ti — čís + ti, mot + t — most, vlad + t — vlasť, pad + t — pasť. Přichází to zvl. v infinit. a ve kmenech substantiv odvozených odtud. — *Pozn. Ve složených slovech a tvarech časoslovných* přicházejí *d* a *t* před *t* dosti zhusta: odtud, odtrhati, veďte, mefte. — 2. *Dl* a *tl* v: *sl*, ale jen v některých odvodech: houd + le — hous + le, jad + le — jas + le (přehlasováním: jes + le), čit + lo — čís + lo. — 3. *Chť* v *sť*, *šs* v *s*: techť — tesť, vlašský — vlaský, prehť (od koř. preh v prehnouti) — prsť (prach). Vz konec. — B) **R. silnější**. Následující skupeniny rozlišují se ve zvuk docela jiný. — 1. *Kt* a *ht* v *c*: pektí — péci, mohti — moci, vrhti — vrci, tekti — téci, tloukti — tlouci; mohť — moc, nokt — noc. — 2. *Čs*, *ds*, *ts* v *c*: česť, gt. cti m. čsti, ctný m. čstný, knížectví m. knížetství, bohactví m. bohatství, patnáct m. patnádst, řecký, katolický, ptactvo m. řečský, katoličský, ptačstvo, vz konec tohoto článku. — 3. *Kj*, *hj*, *chj* v: *č*, *ž*, *š*: pěkja — péča — péče, duchja — duša — duše, dýchju — dyšu, plakju — plaču, stráhja — stráža — stráže. — 4. *Dj* a *tj* v: *z* a *c*: núdje — nouze, hradja — hráze, zroditi — zrodjen — zrozen, chytiti — chytjen — chycen, chtju — chcu — chci, telecí, hovězí. — *Pozn.* V několika málo případech rozlišuje se *t* v *č*: kot — kočka, malitký — maličký. — 5. *Hrdelné hlásky* **h, ch, k** rozlišují se před podnebnými *i*, *í*, *ě*, *e* (e a ь) v sykavky: *z*, *ž*, *š*, *c*, *č*. — *Pozn.* Příčinou toho jest vlastně hláska *j*, která ve jmenovaných samohláskách skrytě činna jest. a) *Před samohláskami* **i, í**, rozlišují se hrdelnice v *ohýbání* v: *z*, *š*, *c*, ve *tvoření* slov v: *ž*, *š*, *č*. *V ohýbání*: *α*) *v nom. pl. mužských podstatných a přídavných jmen živé bytosti značících*: koželuh — koželuzi, hoch — hoši, sedlák — sedláci, veliký — velicí, nahý — nazí, hluchý — hluší; *β*) *v lokale pl. substantiv*: v koželuzích, v hoších, v ptácích; *γ*) *v imperat. časoslov první třídy* v *h*, *k* ukončených: peku — péci — pec, pomohu — pomoz, střehu — střez. Vz Rozkazovací. — *Pozn.* Kdykoli po *c*, *z* samohláska *i* zmizí, tu *obecná mluva* náhradou za to mění *c* v *č*, *z* v *ž*: peč, pomož, střež. — *Ve tvoření slov*: matka — matčin, macecha — macešin, tok — točiti, druh — družina, trh — tržiště. — b) *Před samohláskou* **ě** rozlišují se hrdelnice *α*) *ve skloňování a odvozování příslovek od přídavných jmen v*: *z*, *š*, *c*: ruka — ruce (m. ruč), rok — roce, roucho — rouše, noha — noze, hořký — hořce, tichý — tiše, drahý — draze. — *β*) *Ve tvoření slov a ve stupňování přídavných jmen* v: *ž*, *š*, *č*: slych — slyšeti, křik — křičeti, trh — tržiti, tenký — tenčejší, drahý — dražeji, tuhý — tužeji. — c) *Před samohláskou* **e** rozlišují se hrdelnice v: *ž*, *š*, *č*: *α*) *ve vokat. sg.* sedlák — sedláče, Vojtěše, Bože; — *β*) *v časování před koncovkami*: *-eš*, *-e*, *-eme*, *-ete* a příponou *-en*: teku, tečeš, teče, tečeme, tečete, tekou; mohu, můžeš atd., vleku — vlečen, přemohu — přemožen; — *γ*) *před příponou -ek*; pták — ptáček, bůh — bůžek, vích — víšek, roh — růžek. — d) *Hrdelnice se rozlišují* v: *ž*, *š*, *č před příponami*: *-ba*, *-da*, *-ka*, *-ko*, *-ný*, *-ní*, *-ník*, *-ský*, *-stvo* m. strb. -ьba, -ьda, -ьka atd.: druh-ьba — družba, služba, vražda, rouško, stružka, pružný, roční, strašný; češ-ský, řeč-ský, vlaš-ský, katolič-ský, ptač-stvo. Místo těchto a podobných píšeme: český, řecký, vlaský, katolický, ptactvo. Kz. *Vz ještě strany* a) *slabého r.*: dt, tt, cht, dl, tl, hr, gr, kr, zš, žž, nr; b) *strany silného r.*: dj, tj, kt, čš, ds, ts, kj, gj (hj), chj, sk, ck, zg (zh). — Vz také ještě S. N. VIII. 655., Ht. Sr. ml. 149., Bž. 39. a strany r. souhlásek na mor. Zlínsku vz Mtc. 1878.

Rozlišovati, vz Rozlišiti.

Rozliti, liji, leji, il, it, ití; *rozlévati*, *rozlívati*, ver-, um-, überschütten, vergiessen. — **abs.** Nerozlívej (= nepovídej, nepronášej). — **co**: víno, sklenici piva, D., ocet (přízeň něčí ztratiti), V., boj (popsati). Výb. I. Dež se napiješ, nic nerozliješ, bodeš žena má. Sš. P. 286. — **se.** Jak ponejprv zavolala, Morava se rozlívala; Rozlívej se voděnko studená! Sš. P. 192., 246. — **(co komu) kde.** Že to jeho srdéčko musí se v něm rozlit. Sš. P. 349. R. si u někoho polívku. D. — **co, se kam.** Rozhledem tím neočekávané světlo na veškeru historii církve se rozlívá. Sš. I. 115. Všeliké bytí osobné (dle stoiků) se rozlije druhdy v prabytosť. Sš. Sk. 204. Vóni dobrých ctností na všechny strany rozlévali jsú. Hus. III. 91. Rozlil se duch boží **na** ně. Plk. R. polívku na někoho, vodu na zem. Vody **v** jezera se rozlévají. Kom. — **se kudy.** Voda **po** lukách se rozlila. Ros. Vojsko po obou březích se rozlilo. Vč. čes. Voda *loukou* se r-la. Us. A slasť rozlej světem jako moře. Sš. Bs. 191. Já jsem květ polský, totiž vóni svých ctností já po širokosti všeho světa rozlévám. Hus. III. 24. Lid po městech se rozlil. Anth. I. 102. Hlas křepelčin rozléval se *osením*. Č. Ja škoda, přeškoda tej krvi červenej, co se rozlévala po trávě zelenej. Sš. P. 592. Žleč (žluč) se jemu rozli po utrobě. LS. v. 92. — **se odkud.** Střed, z něhož by se bylo evangelium okolně rozlívalo. Sš. Sk. 190. — **kdy.** V nedělu se já rád napiju, v pondělí zas nerád rozliju. Sš. P. 654. — **skrze co.** Láska boží rozlita je v srdcích našich skrze ducha svatého. Sš. I. 58. Vonné věci slovú skutkové sv. ctnosti, jenž skrze dobrú pověsť svú vuoni daleko rozlévají. Hus. III. 57. — **koho, se čím.** Psy vodou r. (rozehnati, když se perou). Us. R. se žalostí. D. Šarlatovým tvá milostnosť rozlívá se květem. Sš. Bs. 37. — **jak.**

Mořem rozlilo se množství lidu *před* ním = jako moře. Mk. Po ní věčných krásot touha prouhami se rozlívá. Sš. Bs. 32.

Rozlití, n., das Vergiesen, Ergiessen, die Verschüttung. R. jedu. Hus. I. 231.

Rozlitina, y, f., *široký prostor vody*, ku př. za povodně, breiter Erguss. Us. Dch.

Rozlítiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění), *rozlicovati*, (Jg.), *rozlitovati* (C.) = *litého učiniti, rozzlobiti, k ukrutnosti popuditi*, in Wuth bringen, toll machen, erbittern. Jg. — **se,** ergrimmen, grimmig o. toll werden, in Wuth gerathen. Rozlítil se pohan lítý. Dr. v. 34. — **koho, se proti komu.** Proti mně se popouzejí a rozlíťují. Sixt. Isid. B. IV. R-til sě jest proti Jobovi. BO. Náramně je proti sobě rozlítil a popudil. V. — Chč. 445. — **se na někoho.** Rozlítili se na nás co sršně. Sych. Rozlítivše se naň **pro** domnělý ruhot schápali kamení. Sš. J. 180. — Jel., Ros. — **se čím:** hněvem, Pulk., prchlivostí, Leg., Háj. 76., žalostí. Knob. — **se v čem.** Obec se v hněvu r-la. V. — **se k čemu.** K pomstě proti nespravedlivým se r. V.

Rozlitka, y, f., prvok. R. písčitá, difflugia. Frč. 8.

Rozlítnouti se, vz Rozletěti se.

Rozlitostněti se, ěl, ění, von Schmerz zerfliessen.

Rozlitovati se (nad kým, nad čím), in Schmerz ausbrechen. St. skl. Uviděv polomrtevce rozlitoval se. Sš. L. 108.

Rozlitý; *-it, a, o,* vergossen. Máš r. ocet (nepřátelství jsi sobě udělal). Us. u Žamberka. Dv. — **kde.** Láska boží r-ta jest **v** srdcích našich. Sš. I. 60. O poznajte, žeť viece r-té v lidu škodí svatokupčenie, nežli které jich v lidu lúpenie. Hus. I. 470. — **kudy.** Jedna jest obecná cierkev sv. **po** všem světě r-tá. Hus III. 76.

Rozlítý, sehr wild. Vz Roz-.

Rozliv, u, m., der Erguss. Dch.

Rozlívati, vz Rozlíti.

Rozlízati, lízám a líži; *rozlizovati*, zerlecken. — **co:** povidla. R. písmo ještě mokré. Us. Tč.

Rozlízati se, vz Rozlézti se.

Rozlkati, *lépe: rozelkati.*

Rozloh, u, m., *rozlehlosť místa, prostranství*, grosser Platz, die Geräumigkeit. Ráj. — **R.,** *rozložení*, die Stellung. R. vojska. Johan. — Vz Rozloha.

Rozloha, y, f., *prostora, area*, die Fläche, der Flächenraum. Vz Rozloh. Míra r-hy (rozložní), das Flächenmass. J. tr. R. místa. R. kolmá (kolmá členitosť), vertikale Gliederung; r. vodorovná, horizontale Gliederung. S. a Ž. — **R.,** *rozložení*. R. mysli. Sš. L. 110. — **R.,** *rozčlenění, rozčlánkování, rozvinutí*, die Zergliederung.

Rozlojdaný, na Mor. *rozlajdaný*, Hý.; *-án, a, o = nepořádně ustrojený*, unordentlich gekleidet. Slov.

Rozlom, u, m., der Bruch. Br.

Rozlomek, mku, m., das Bruchstück. Šm.

Rozlomiti, il, en, ení; *rozlámati, rozlamovati, rozlomovati*, zerbrechen. V. — **co jak: na** kousky, Us., na dvé. Ros. R. v půly. D. (Jak by hory) vsie drva **v** sebe (= do sebe) rozlámaly. Rkk. 23. Meč se nad ní poklonil, **na** dvoje se r-mil. Sš. P. 9. — **skrze co.** Když rozlomeni budú skrze smrť, tehdy sě stkvělosť jejich ukazuje. Hus. III. 46. — **co čím:** rukou. — **se komu.** Hůl se mi udeřením rozlomila. Us.

Rozlosovati, durch o. ohne Loos vertheilen. — **co:** zemi něčí. Br. — **co jak: na** třídy, Br., na díly. — **co mezi koho:** úřady (mezi své přívržence). Us. — **co komu.** Rozlosovali měst 12 pokolení judskému. Br. — **se po čem.** Rozlosovali jsme se po lodí a k potýkání přihotovili. Har. — **se kde: pod** stromem. Har.

Rozloučená, é, f., vz Rozloučený.

Rozloučeně, geschieden. Ros.

Rozloučení, n. (zastr. *rozlúčenie*) = *rozvedení*, die Scheidung, Trennung, Auflösung. Při r. duše s tělem; r. se s tímto světem; r. manželů; lístek r. (propustný) dáti (repudiare). V. Žádati za r. (Ehescheidung). Kom. R. přátel. Sych. Jaké naše r.,dyž sme spolu naučeni. Sš. P. 401. Už je nedaleko Vaše r. Sš. P. 89. — **R.,** *v lučbě, rozklad lučebnický*, die Analyse. Pr. Chym.

Rozloučenosť, i, f., die Geschiedenheit. Ros.

Rozloučený; *rozloučen, a, o,* geschieden, aufgelöst. Kázání na rozloučenou. Us. Pantlo zelenó, modró, červenó na rozlóčenó. Sš. P. 314. Zavdati si na r-nou. Us. Již mu hrají na r-nou. Us. Dš. List n. lístek na r-nou, Abschiedsbillet, n. — **s kým.** Včil sem s tebú rozlúčená, pánu Bohu poručená; Už je stěna zalíčená, má milá s ním rozlóčená. Sš. P. 17., 182.

Rozloučilosť, i, f., die Getrenntheit.

Rozloučilý, getrennt.

Rozloučitel, vz Rozlučitel.

Rozloučiti, il, en, ení, *rozloučeti, rozlučovati = rozvésti, rozpojiti, odděliti*, von einander scheiden, trennen, sondern. Jg. — **co, koho.** R. přátelství, tovaryšstvo, manželství, manžely. V. Nic nás nemá r. D. R. ovce (= odděliti). BO. Biskup rozlučuje manžely; Sváry lidské rozlučovati. Hus. III. 200., 218. — **koho, co od koho:** děti od rodičů. Jg. R-čil otce od syna a máteř od dcery. Hus. I. 235. — Ben. — **se, koho s kým (kdy).** Nepravosti vaše s Bohem vás rozloučily. Br. R. duši s tělem. St. skl. R. se s přítelem. Us. Když se se svou matkou rozloučel. Lom. Kanc. ned. Žes mě otrávila, s milú rozlúčila; Jak se rozlučuje malá ryba s velkou, tak se rozlučuje mládenec s panenkou; Ťažko sa učily drobné ryby plovat, tak my se budeme s milým rozlučovat; Rozlúčils mia Bože se šuhajem švárným, rozluč už mia taky s tímto světem márným; Dyž se musí rozlúčiti s panenků mládenec; Spíše se rozlúčí Dunajek s písečkem, než se já rozlúčím se svojím synečkem; Prstýnek s prsta dát marná věc a s milým se rozlúčit těžká věc. Sš P. 155., 357., 402., 453., 478., 597. Kdo zradně miluje, nech ho smrť rozlúčí (se životem). P. sl. 44. Rozlúčil sě se synem **za** zdravého ještě života. BO. — **koho kde: ve** světě. Er. P. 202. — **jak. Bez** opatřenie duše s tělem sě rozlúčí a **s** velikou bolestí a bázní. Hus. III. **111.** Bohabojní **ve** víře, v lásce a v milosti boží

s tím světem se rozlučují. Sš. Sk. 92. Stáda rozlúčil ve dva pluky, rózno. BO. — **koho k čemu.** Aniž pravých manželóv kto živý móž rozlúčiti k posvátné věci neb k manželství rozlúčením. Hus. III. 200. — **proč v čem.** Ač druhdy pro cizoložstvo bývají rozlúčeni, tak že spolu nepřebývají, ale nebývají rozlúčeni **v** manželství. Hus. II. 39. — **se.** Rozlučme se můj kochanku, nestojím o tebe. Sš. P. 388.

Rozloučitosť, i, f. = *rozloučenosť*, die Getrenntheit. Jg.

Rozloučitý = *rozloučený*, getrennt. Jg.

Rozloučka, y, f. = *rozloučení*. Na Slov. Bern., Koll.

Rozloupiti, rozlup, il, en, ení; *rozloupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *rozloupati*, *rozlupovati*, *rozlupati* (na Ostrav. Tč.) = *rozskořepiti*, eine Nussschale aufspalten, aufmachen, aufbeissen; *rozštípati*, *rozbiti*, auf-, zerspalten. Jg. — **co.** Jazyk měkký rozlupá tvrdosť (confringet). BO. Kámen, na něhožto padne, rozlupá jej. ZN. Břicho mé jest jako mest bez próduchu, jenž nové láhvice rozlupuje (disrumpit). BO. — **co čím:** ořech nožem; bednu sekerou. — **se.** Ořech se rozloupil. Jg. — **se kde.** Rozlupá sě vědro **nad** studnicí (conteratur). BO.

Rozlouskati, *rozluskati* (na Ostrav. Tč.), *rozlousknouti*, knul a kl, ut, utí; *rozlouštiti*, il, én, ění; *rozluskovati*, *rozlouskávati*, *rozlouštivati*, aufknacken, auf-, zerbeissen. — **co.** Kdo chce jísti jádro, musí ořech rozlousknouti (musí prve skořepinu rozlouštiti. V.). Prov. R. záhadu (hádanku). Krok. — **co čím**: ořech zuby, kleštěmi r. Kom. R. hádanku vtipem. — Vz Rozluštiti.

Rozložení, n., das Auseinanderlegen, die Auflösung, Zersetzung. Vz Rozložiti. R. (rozlučování, rozklad): nenáhlé, povolné, náhlé, samovolné (spontan), bouřlivé, klopotné; r. světla. Nz. R. vojska, die Dislokation, Disposition, Anordnung. R. stráže. — **R.**, die Geistesverfassung, Disposition. Člověk nemá z přítomného r. souditi o povaze, kterou v čas pokušení míti bude. Sš. L. 201. Vz Rozloha.

Rozložený, *rozložen*, *a*, *o*, ausgebreitet, zerlegt. R. vesla, Har., směr, Rostl., sedlo. Kom. R. parohy (jsou-li daleko od sebe, ausgelegtes Geweih). Šp. R. štěp. Hus. I. 126. — **kde.** Vojáci **po** městech rozložení. Kom. — **jak:** do kola. Dch.

Rozložitel, e, m., der Zerleger.

Rozložitelka, y, **rozložitelkyně**, ě, f., die Zerlegerin.

Rozložitelný, zerlegbar.

Rozložiti, il, en, ení; *rozklásti*, kladu, dl, den, ení; *rozkládati*; *rozložovati*, *rozkládávati* = *rozebrati*, von einander legen, zerlegen; *na různo klásti*, hin und her legen, setzen, stellen; *rozestříti*, ausbreiten, entfalten, aufthun; *v pořádek uvésti*, in Ordnung o. nach einander legen; *vykládati*, zergliedern, überlegen, beurtheilen; *do bytu dáti*, einquartiren, dislociren; **se** = *rozšiřovati se*, *roztahovati se*, sich ausbreiten, ausdehnen, erstrecken, dislociren usw. Jg. — **co**: len, Sych., zboží. Us. Páv ocas rozkládá. Kom. Strom ratolesti rozkládá. Us. Když ona své bílé ruce rozkládala, každá žila v mojim těle hrála. Sš. P. 205. R. plachty, Har., své příhody, Dal., oheň (rozdělati), Plk., ruce. Ros. Kovy vodu rozkládají. Vys. — **co jak:** text **na** částky r. Kram. Vojsko na míli se rozložilo. Ros. R. se polem, sich lagern; šíře se rozkládati. Dch. Vyrostaj jablunko vysoko, rozkládaj ratolesť široko. Sš. P. 437. Slámu **po** náručí rozkládati. Kom. Pořádkem příhodným řečník vše rozkládá. Kom. — **co, koho, se kde.** R. něco **po** stole. Us. Vojáky po všech r. Ros., J. tr. Okurky se rozkládají po zemi. Us. Tábor *lesem* se r-žil. Us. Staří světí v mysli rozkládali, kterak dlúho sú byli u vězení. Hus. II. 69. **Na** zlatém stolečku rozložil ogun (= oheň). Sš. P. 756. V lůně jeho (města Říma) jakési pohanské náboženství se rozložilo. Sš. I. 12. Odtud, **z** Amfipole **k** jihozápadu **s** dobrý den cesty **mezi** Amfipolí a Solunem rozkládala se Apollonie. Sš. Sk. 200. R-li sú sě **okolo** města. Bj. Kopie po ramenů r. Rkk. Něco **v** mysli r. Cyr. Tateré se v Polsce rozložichu. Rkk. 50. — **(co) čím:** rukami. Us. — **co proč:** plátno **k** sušení. Sych. — **komu co**: své příhody r. (vypravovati). Dal. — **koho kam, v co**: vojáky **do** měst. Ros. R. se **na** lavici. Ros. Kmen **v** haluzy se rozkládá. Kom. R. se v proutí. V. Dub se rozkládá v suky šíř i šíř. Rkk. 26. — **se s kým, s čím kde.** S vojskem **po** okolí sě rozložil. Měst. bož. Tuze se s tím **před** jinými nerozkládej, lass es nicht viel merken. Dch.

Rozložito, vz Rozložitý. — **R.**, *rozložitě*, ausgebreitet.

Rozložitosť, i, f., *rozlehlosť*, die Ausdehnung, der Raum.

Rozložitý; *rozložit*, *a*, *o*; *rozkladitý*, ausgebreitet. Sedě (vlastovica) na okence rozložito (patula fenestra). LS. v. 20. R. most. Hdk. R. dub, Br., strom. Kom. Oves má r. klasy. V. Když v r-tém statku sedí. Mudr. 1529. — **nad čím.** Hněv boží nad lidstvem r. Sš. J. 55. — **R.**, *silný*, *tlustý*, stark, fett. R. kůň. V Kunv. Msk.

Rozlučebna, y, f., analytisches Laboratorium. Šm.

Rozlučitel, **rozlučovatel**, e, m., der Trenner, Scheider, Auflöser.

Rozlučitelka, **rozlučovatelka**, y, **rozlučitelkyně**, **rozlučovatelkyně**, ě, f., die Trennerin. Ben. V.

Rozlučitelnosť, i, f., die Scheidbarkeit, Auflösbarkeit.

Rozlučitelný, auflösbar, scheidbar, trennbar. — **čím.** Hmota kyselinami r. Rostl.

Rozlučitosť, i, f., die Abgesondertheit. Jg.

Rozlučitý, *rozloučený*, disjunkt, disjunktiv. R. úsudek, ku př. každý úhel čar rovných je buď pravý, buď kosý, buď ostrý. Hš. v S. N. R. n. rozlučivé n. rozlučovací věty, disjunktive Sätze. Nz. — **R.**, einzeln, abgesondert.

Rozlučivý = rozlučitý, rozlučovací, trennend, disjunktiv. R. věty, vz Rozlučitý. R. spojka, trennendes Bindewort. Nz.

Rozlučka, y, f., Schiedsprobe, f. Šm.

Rozlučnosť, i, f. = *rozlučitelnosť*.

Rozlučný = rozlučující, trennend, zersetzend. Dch. R. zeď, die Isolationsmauer. Nz.
Rozlučovací, trennend, auflösend. R. nebo rozlučná zeď, die Isolationsmauer. Nz.
Rozlučování, n. Vz Rozložení. R. vody galvanickým proudem. Vz KP. II. 223.
Rozlučovati, vz Rozloučiti.
Rozlučující, *rozlučný*, trennend. R. příbuznosť, trennende Affinität. Nz.
Rozluka, y, f., strsl. rozląkъ, separatio. Koř. lak, příp. -ъ. Mkl. B. 41. — **R.** = *rozloučení, rozvedení*, die Trennung, Scheidung. V starém zákoně dovolil Bůh r-ku manželů. Sš. Mr. 44. R. ta nebude na věky trvati. Sš. J. 225. R. se světem. Sš. Bs. 189. (Hý.). — **R.,** vz Diaeresis.
Rozlup, u, m. = *rozloupení*, das Aufspalten, die Spalte. Ráj II. 27.
Rozlupek, pku, m., nerost, der Perlglimmer. Min. 500.
Rozlupivec, vce, m., der Apophyllit, nerost. Miner.
Rozlupovati, vz Rozloupati.
Rozluskati, vz Rozluštiti, Rozlouskati.
Rozluštiti, il, ěn, ění, *rozluskati* (na Ostrav. Tč.), vz Rozlouskati. — **co**: ořech. Ale r. pohádku, to prý *není dobře*, leda v žertu; tu *hádáme* a možno-li, *uhodneme.* Úlohu řešiti, ne: rozluštiti. Ani otázky prý se nelouskají, anobrž k nim se odpovídá. K tomu odpovídá Mš.: Ale zdali nejsou úlohy početní a hádanky též jakési ořechy, do kterých se důvtip dobývá chtěje je rozlousknouti? Myslím, že metafora tato obstáti může vedle rozřešiti atd. Také dle Brs. 156. lze užívati metafory: rozluštiti hádanku atd. Cf. A toho já nesmiem rozvázati (rozluštiti), chodil-li jest kdy v obuvi, čili nikdy nechodil. Hus. II. 23.
Rozmaček, čka, m., aleochara, hmyz. Krok.
Rozmáčeti, vz Rozmočiti.
Rozmačkaný; *-án, a, o,* zerdrückt, zerquetscht.
Rozmačkati; *rozmačknouti*, knul a kl, ut, utí; *rozmačkávati*, zerquetschen, zerdrükken. — **co čím kde**: pepř paličkou **v** hmoždíři.
Rozmačky, pl., ve frasi: v r-ky vejce — měkké, weiche Eier. L.
Rozmaděrovaný = *na dobro roztrhaný*, ganz zerrissen. Punčochy r-né. Us. u Rychn. Ntk.
Rozmáhání, *rozmáhání-se*, das Wachsthum, die Vermehrung, Zunahme. R. se nemoci. V.
Rozmáhati, vz Rozmoci.
Rozmach, u, m., der Schwung. Dch. Mohutný jest r. křídel. Hdk. Pravice rozmachem povznáší sukovitou palici. Kos. Ol. I. 28. Cf. Promach.
Rozmáchati; *rozmáchnouti*, chnul a chl, ut, utí; *rozmachovati* = *rozhýbati, rozkolísati*, in Schwingung bringen, schwingen, schwänken; *máchaje roztlouci*, durchs Schwingen zerschlagen. — **co čím.** Č. R-chav práčkem dobře okolo mrštil ho v čelo. Bj.
Rozmachlati, verfitzen. — **co**: niti, bavlnu, osnovu. Us. Tč.
Rozmajetný = *rozmanitý*. Us. u Litovle. Vck.
Rozmajstrovati koho jak: **na** kaši (pořádně mu vybiti). Us. Všk.
Rozmajtý = *rozmanitý*, verschiedenartig. Na Ostrav. Tč. Vz Rozmajetný.
Rozman, u, m., diversitas, Mkl. B. 195., *rozdíl, rozdílnosť, rozličnosť, různota, jinakosť*, die Verschiedenheit, der Kontrast. Nz., Hý. V r-nu býti, kontrastiren, gegen einander abstehen. Nz. Jaký to označný a průzračný r.! Přidává slovo *dvanácte* k slovu *vás*, aby zvýšil r. a význam vývolby jejich. Sš. J. 74., 119. A nyní v trojím rozmanu klade chování-se ženy naproti chování-se Šimonově. Sš. L. 84. Znamenit je ten r. dvojího *já* v ústech tisíciníka a v ústech Pavla. Sš. Sk. 256. Ctnosti ty jistou měrou v protivě a r-nu se ku předešlým povahují. Sš. II. 385. (Hý.).
Rozmaň, ě, f. = *rozman*. V Klat. Pm.
Rozmaňasiti, il, en, ení = *nezdvořile rozestříti*, tölpelhaft ausstrecken. — **co kam**: **na** špalek své údy. Koll.
Rozmaňhati = *rozmazati*, zerschmieren. — **co kde**: žluč **v** rybě. Us.
Rozmanitě, verschiedentlich.
Rozmaniti, il, ěn, ění, mannigfach machen. Gníd.
Rozmanitosť, i, f., *rozličnosť, mnohosť*, die Mannigfaltigkeit, Verschiedenheit, Varietät. R.v slohu Jg.
Rozmanitý; *rozmanit, a, o.* **R.,** *rozličný, mnohotvarný*, vielartig, mannigfaltig, verschieden. R. knihy, proměny, cesty a prostředky. V. R. kroj. Kom. R. ukrutenství provozovati. D. — **R.,** *rozmazlený*, verzärtelt. V Krkonš. Kb. V Policku. Kšá.
Rozmar, u, m., **rozmara,** y, f. = *rozmaření*, die Verschwendung, der Luxus. Maření času jest ta největší rozmara. Proch. Když už je to hospodářství v r-ru nebo na rozmar (má býti rozmařeno), musíme se hlásiti o své. Us. u Chocerad. Vk. — **R.,** *veselí*, die Ergötzung. R. a rozkoše. Stach. V r-ru, na r-ru býti, im Wohlbehagen sein. Kinský. Písně k r-ru posloužily. MM. — **R.,** něm. Laune, nový význam. R. od mařiti, mořiti, znamená vlastně rozmaření, rozmrhání, utrácení peněz, času; rozmařilosť. Ve významu něm. Laune (gute, schlechte) místo něho můžeme užívati: (utěšená) mysl, (dobrá, zlá) vůle, (dobrá) míra, mrav, vášeň, humor, rozmrzelosť, vrtkavosť a nestálosť mysli, nevrlosť, (dobrá, zlá) chvíle. Jaké jest mysli? Mysl jeho se mění (seine Laune ist veränderlich). Jest nestálé, vrtkavé mysli. Nechce se mu do toho, nemá chuti do toho. Není mu dnes do žertu, do smíchu. Jest rozbruňkaný, rozbručený, nevrlý, rozbrukaný, rozmrzelý, rozvrzalý, rozvrzaný, mrzut, smuten, truchliv, vesel. Jeho mysl se vyjasnila. Býti dobré naděje, vůle, mysli. Ta má dnes rozehráno, ist bei guter Laune. Us. Č. Při dobré vůli dobře se podnapil. V. Najíti někoho v dobré míře. Jsem dobré, veselé mysli n. vůle; mám dobrou n. zlou chvíli, hodinu; mám dobrý n. zlý den; býti **v** dobré míře. Us. Jemanden in üble Laune versetzen, někoho rozmrzeti, roznechutiti. Vz Rozpolo-

žení, Počínavosť. Užívejme tedy raději naznačených rčení. Avšak lze dle Brs. 156. i slov *rozmar, rozmarný* užívati, nedostačují-li dotčené výrazy k vyjádření jeho. Ku př.: Die Launen eines leichtsinnigen Menschen sind sehr veränderlich, r-ry lehkomyslného člověka jsou velmi vrtkavé. Rozmarná, žertovná báseň.

Rozmarasiti, il, šen, ení. Ve Slez. Šd. Vz. Marasiti.

Rozmaření, n. = *rozmařilosť,* luxuria, ignavia. Výb. I. 786. V r. paměti lidské k svému pánu a otci uvedeni jsú obrazi. Hus. I. 71.

Rozmařeti, el, ení = *lenivým se státi,* lass werden. Proto rozmařeli sú, že bojie se ztratiti zbožie tělestného. Hus. I. 352. — **v čem:** v zahálení. Jel. V lásce rozmařeli sú. Hus. I. 353.

Rozmariján, rozmarijunek, vz Rozmarina.

Rozmarijánový = *rozmarinový,* Rosmarin-. Vínku r-vý, po tobě mne hlava bolí. Sš. P. 227. Vz Rozmariján.

Rozmařile, lass, träge. Us.

Rozmařilec, lce, *rozmařilck,* lka, m. = rozmařilý.

Rozmařilosť, rozmařelosť, i, f., *lenivosť, lenosť,* die Faulheit, Trägheit, Lassheit. V. R. vtipu. Jel. R-sti oddaný. Kom. Lékařství proti r-sti. Reš. Lenosť a r. ho posedla. V. — **R.,** *zbytečná rozkošnosť,* luxus, der Luxus. Měst. bož.

Rozmařilý, rozmařelý = *líný, lenivý,* lass, träge, schläfrig, faul, fahrlässig. V. Rozmařilým a zahálčivým vždy svátkové jsou. Kom. Život r. vésti. Lom. S r-lým čeledínem neraď se o mnohé dílo. Koc. — **čím:** dobrým bydlem, rozkoší. V. — **na čem:** na mysli r. V. — **při čem.** Nebuď r. a lenivý při pracech svých. Koc.

Rozmarina, y, f., z ros marinus (lat.), *lépe:* rosmarina, der Rosmarin. Proutek rosmariny. Vz Rosmarina. Čl. 81. Na Mor. rozmarýn, rozmariján, na Ostrav. i *rozmarijunek.* Tč. Vz Sš. P. 205., 206., 314. Na Slov. *rozmarin, rozmarínek, rozmajrin, rozmajrinčok, rosmarija, rozmariuček.* P. sl. Rozmarije, e, f. Us. Sá. Kříž u p. Z mozmarýnu máš voničku; Mariánku, rozmarýnku, která modře kvetla; Krásná moje milá jako rozmarýna; Nevila ho (věnce) z ledačeho, z rozmarýnu zeleného; Pře můj milý rozmarýne, už mně všecko štěstí hyne; Vila vínky z rozmarýnky; Naviju mu věneček z mozmarýny, z růže. Sš. P. 184., 258., 267., 305., 318., 477., 758.

Rozmarinkový rulík = ze dvou pramenů, z nichž se všelijak ubírá a přibírá. U Rychn. Msk.

Rosmarinový, Rosmarin-. R. hory, věneček. Sš. P. 629., 630.

Rozmařiti, il, en, ení = *rozmrhati, utratiti,* verschwenden, durchbringen. — **co:** čas. Jel. — Br. — **co čím:** čas hrou. — **se,** lässig werden. A že rozmnoží sě zlosť, rozmařie láska mnohých, ale ktož setrvá, ten spasen bude. Hus. I. 351. — **se od koho.** Jiní se od něho rozmaří. Reš.

Rozmarlivý = rozmarný. Šm.

Rozmarniti, il, čn, ční; *rozmarňovati* = *promarniti, promrhati,* verschwenden, verzehren. — **co:** čas, peníze, statek. Bern.

Rozmarnosť, i, f., slovo nové = *rozmar,* die Laune. Světz.

Rozmarný, launig. Vz Rozmar.

Rozmasařovati = *rozsekati,* zerfleischen, massakriren. Koll.

Rozmásti, matu, mátl, maten, ení; *rozmátnouti,* aus einander wickeln. V. — **co čím:** niti spletené rukou.

Rozmastiti, il, štěn, ční, *rozmašťovati,* ver-, zersalben. Slov. — **R.,** *rozlámati.* Mor.

Rozmaškrtiti, il, čn, ční = *rozmlsati rozbažiti,* Jemanden den Mund wässerig machen. Slov. Bern.

1. **Rozmátnouti,** tnul a tl, ut, utí = *rozmačknouti.* — **co.** Us. u Jilemn. Vzemši můky i rozmátla i zavařila jest přesnic. Bj.

2. **Rozmátnouti,** vz Rozmásti.

Rozmazaně děti vychovávati = *měkce,* weichlich. Hlas.

Rozmazanec, nce, **rozmazánek,** nka, m., der Weichling, Zärtling., Lom., Kom. J. 587.

Rozmazanosť, i, f., *rozmazání, měkkosť, zženilosť,* die Zärtlichkeit, Verzärtelung, Weichlichkeit. Br., V. Opičí láska pošetilé matky původem byla jeho rozmazanosti. Sych.

Rozmazaný; *rozmazán, ána, áno,* aus einander geschmiert, verwischt; verzärtelt. Máme smrtko (smrtku) maló (malou) tuze r-nó (verweint). Sš. P. 772. R. pacholík. Reš. Vz Rozmazati. Strany *přísloví* vz: Máslo, Mužátko, Mýdlo, Paňátko, Stéblo, Suk, Tvaroh, Větřík, Žena.

Rozmazati, maži, mažu, zal, án, ání; *rozmazovati, rozmazávati, rozmázeti,* aus einander schmieren; verzärteln. — **co.** Vida matku svú v údech hřiechem zprzněnú, netoliko neutře psoty, ale přidá a rozmaže. Hus. I. 145. — **co kam čím:** masť **na** plátno nožem. — **co se kde.** Bláto **po** zemi r.; bláto po zemi se rozmazalo. Us. — **koho** = *měkkého, zženilého učiniti,* verzärteln. Rodiče děti rozmazují. Kom. — **se s kým.** Jakžby děti sobě trošičku jazyk pooblomily, škoda jest s nimi se rozmázeti (mazliti se). Kom. Inform. 8.

Rozmázení, n. = *mazlení.* Kom. Inform. 9.

Rozmazlenec, nce, m., *rozmazanec,* der Weichling. Sych., Šd.

Rozmazlení, n., **rozmazlenosť,** i, f., *zženštilosť, zženělosť,* die Weichlichkeit, die Verzärtelung. Dch., Šd., Nz.

Rozmazlený; *-en, a, o, zženštilý, zženilý,* verzärtelt. R. dítě. Us. Dch., Nz.

Rozmazliti, il, en, ení. — **koho:** dítě, verzärteln. Zlob.

Rozmaznanec, nce, m. = rozmazanec. Slov.

Rozmaznati = *rozmazliti.* Slov.

Rozmejška, y, f., die Erwägung, der Zweifel. Byla jsem dlouho na r-kách (rozmýšlela jsem se), mám-li tam jíti. Us. u Rychnova. Vk.

Rozměkati; *rozměknouti,* knul a kl, utí, *rozměkávati,* weich werden. — **čím:** země deštěm rozměkla. Us.

Rozměkčeti, el, ení, weich werden. Us.

Rozměkčiti, il, en, ení; *rozměkčovati*, auf-, zerweichen. — **co jak**. Rozměkčili sú srdce jich **nad** olej. Ms. Ps.

Rozměklý, aufgeweicht, zerweicht. R. půda. Dch.

Rozmělčiti, il, en, ení, *rozmělčovati*, weich machen, zer-, aufweichen. Byl. — **co čím:** vápno vodou.

Rozměliti, il, en, ení; *rozmělovati* = *rozemleti, rozmělniti*. — **co jak: na** prach.

Rozmělký, vz Roz-. R. šípek v hrdle. Háj., Th.

Rozmělniti, il, én, ění; *rozmělňovati* = *rozměliti, zkrušiti*, zermalmen, zerreiben. — **co jak: na** prach. D., Puch.

Rozměniti, il, ěn, ční, *rozměňovati* = *proměniti, směniti*, ver-, um-, einwechseln. L.

Rozměr, u, m., **rozměra**, y, f., **rozměření**, das Ausmessen, die Ausmessung; die Ausdehnung, Dimension. St. skl. Tělo jest rozměru trojího, plocha jest r-ru dvojího (Dimension). Nz. — **R.** = *míra*, das Verhältniss, die Proportion. Náležité smíšení zemí, když totiž na tuze těžkou naveze se v slušném rozměru lehké. Puch. — **R.**, *jistý počet a pořádek dlouhých a krátkých slabik*, vz Metrum. Rhythmischer Klang, das Versmass. Nz. Hleděti si krásných r-rů. Dch.

Rozměrce, rozměřitel, e, m., der Abmesser. L. Zemi v roucho smaragdové oděl časů r. Č.

Rozměření, n., das Mass, die Rechnung, Abmachung. Tak soudím podlé toho r., které se stalo před odjezdem mým o vykonání tvého veselí svatebního. Žer.

Rozměřitel, e, m., der Abmesser. Šm.

Rozměřiti, il, en, ení; *rozměřovati* = *vyměřiti, změřiti*, abmessen; *na míře ztratiti*, beim Messen einbüssen. — **co.** Měřič rozměřuje vzdálenosti. Kom. R. plátno, Us., meze. Aqu. R. statek (prohýřiti, durchbringen). Us. Marek. R. slabiky. — **co čím.** Tesař úhelnicemi a kružidlem rozměřuje. V. — **co komu:** si sukno. Us. Čas a práci školám r. Kom. — **co k čemu.** A r-li jsou je (hříšníky) k těm kostelům. Chč. 449.

Rozměrnosť, i, f., das Mass, Gleichmass. Měst. bož. II. 246.

Rozměrný, *rozměřený*, abgemessen. Jg.

Rozměřování, n., das Aus-, Abmessen. R. slabik, die Skansion. Nz. Vz Rozměření.

Rozmésti, metu, tl, ten, ení; *rozmetati*, metám a mecí; *rozmetávati, rozmítávati, rozmítati, rozmetovati* = *rozhoditi*, aus einander werfen, herum-, zerwerfen, zerschmeissen; *na různo mésti*, weg-, auseinander kehren; *rozvažovati*, überlegen, überdenken. Jg. — **co:** stavení, zeď = rozbořiti, BO.; statek (prohýřiti), V., modly, BO., smetí. Us. Bouře rozmetala koráb. Dch. Šance pobořili a r-li. Žer. On ty kopce rozkopal a rozmetal. Půh. II. 467. R. písmo, ablegen. Nz. — **co komu:** něčí maso ptactvu r. Kat. 2970. I sbořil i r-tal mi dóm. Půh. I. 280. — **kdy.** Po boju (boji) psóm ju rozmetachu. Dal. 28. — **koho od koho.** Bouře nás jedny od druhých rozmetala. Pref. — **co kudy.** Bouře lodí **po** moři rozmetala. Flav. — **co proti komu.** Rozmecí je proti slunci. Br. — **co čím kde.** Střelbou zdi okolo zámku r. V. Semeno rukou r. Br. Metlou prach **na** cestě r. Us. Tč. — **co kam.** Kto chce lakomstvie v sobě uhasiti, rozmeciž zboží mezi chudé. Hus III. 186. — **co kde: na** mysli r. (uvažovati). Lom. **V** mysli o těch věcech rozmítal. V. **Mezi** sebou ty věci rozmítali. Star. let.

Rozměsti, *rozmísti*, mětu, mětl, en, ení = *rozmíchati*, mischen, zerthun. — **co s čím:** s teplú vodú. Ms. bib.

Rozmet, u, m. = *rozmetení*, die Zerwerfung, der Schutt. Koll.

Rozmeta, y, f. = *rozmetení*, das Zerstäuben. Šš. Sntt. 70.

Rozmetačka, y, f., *pila*, die Theilsäge. Šp., Črk.

Rozmetadlo, a, n., *nástroj k rozmetení, k rozmetání*. R. na hnůj, **mrvotrus**, u, m., der Düngerstreuer. Šp.

Rozmetachu, zastr. = *rozmetali*. Kat.

Rozmétání, n., das Auseinanderwerfen. R. dříví. Hus III. 182.

Rozmetaný; *-án, a, o*, aus einander geworfen. Vz Rozmésti. Us.

Rozmetatelný, zerwerflich.

Rozmetati, vz Rezmésti.

Rozmetený; *-en, a, o*, aus einander gekehrt, geworfen. Dch.

Rozmeziti, il, en, ení, *rozmezovati*, abgränzen. — **co.** Us.

Rozmíchati; *rozmísiti*, il, šen, ení, mischen, zer-, aufrühren; *rozděliti*, scheiden, zerlegen. — **co čím:** vejce lžicí. Us. — **kde: v** hrnci. **na** talíři. — **co v co.** Ponětí se rozbírá, když se ve své znaky rozmísí. Marek. — **co kam:** vejce **do** polívky. Us. Dch. — **co s čím:** kašu s máslem rozmíšati. Na Ostrav. Tč.

Rozmílati, vz Rozemleti.

Rozmile, lieblich. Dch.

Rozmilenství, n., die Liebhaberei. Č.

Rozmilitký, *rozmilý*, allerliebst. Lom.

Rozmilovati, lieb gewinnen. — **co.** Milosť světská, v níž člověk rozmiluje některú věc (r-je se v některé věci). Tract. 15. stol.

Rozmilý, sehr lieb. R. děti, Lom., děvče. Us. Připověděl zas jiné syneček rozmilé. Šš. P. 397. Vz Roz-.

Rozmířiti, il, en, ení = *rozdvojiti*, trennen, entzweien. — **koho.** Aby se (Turek) mezi ně nepřimísil a jich naposledy nerozmířil. Skl. IV. 268.

Rozmírka, y, f., v horn., das Sperrmass. Hř. 71.

Rozmístiti, il, stěn, ční, hin u. her vertheilen. — **co.** Šm.

Rozmíšati, rozmísiti, vz Rozmíchati.

Rozmíška, y, f., *různice, nevole*, die Entzweiung, das Zerwürfniss. R ku svésti. Reš. V těch r-kách země mnoho zlého pokusila. V. Vád mezi námi a rozmíšek s jinými ať nebývá. V. Věc byla na rozmíšce. Kron. mosk. R-ky mezi nimi srovnal. Us. R-ku činili o to mezi lidmi. Čr.

Rozmítací plíšek, plíšek k rozmítání, der Ablegspan. Nz. Vz Rozmésti.

Rozmítačka, y, f., die Klobsäge. Šp., Skv.

Rozmítati, vz Rozmésti.

Rozmitráziti = *rozmařiti*, verschwenden. — **co čím:** čas. U Opav. Klš.

Rozmizeti, el, ení, nach allen Seiten, nach und nach verschwinden. Ten vezme něco a onen něco a ono to r-zí. U Rychn.
Rozmjadžgať = *rozmačkati*. — **co:** měkkou hrušku. Na Ostrav. Tč.
Rozmjantati, *rozdrmochati*, aus einander fitzen. — **co:** klubko. Na Ostrav. Tč.
Rozmlácený; *-en, a, o*, zerschlagen; zerrissen. R. boty. Dch. Jsem všecek r-ný. Us.
Rozmladiti, il, zen, ení, *rozmlázeti*, verjüngen, jung machen. Us. — **koho čím.**
Rozmlátiti, til, cen, ení; rozmlacovati = *zmlátiti, ztlouci, ztřískati*, zerschlagen, zerdreschen. — **co, koho čím:** holí. — **R.**, zum Theil dreschen. — **co:** pšenici. Us. Dch.
Rozmleti, vz Rozemleti.
Rozmližditi, il, ěn, ění = *rozmačkati*, zerquetschen. — **co kde:** v prstech. Us.
Rozmlouvací, *rozmluvný*, dialogisch. R. (dramatická) forma, dialogische Form, Gesprächsform. Nz.
Rozmlouvač, *rozmluvač*, e, m., der Gesprächführer; Ausreder.
Rozmlouvání, n., die Unterredung, das Gespräch. R. s někým míti; přijíti do r.; s někým r. držeti. V. R. s někým o něco míti. Pref. Přátelské r. Kom. Do r. s někým se dáti. Sych. R. při stole. R. o Bohu; Sladké s ní r. Hus I. 303., 277. — **R.**, *námluvy*. Jdeme na r. Dh. 127.
Rozmlouvati, vz Rozmluviti.
Rozmlsanec, nce, m., das Leckermaul. Šm.
Rozmlsati, näschig machen; **se**, näschig werden. Sych.
Rozmlsek, sku, m., Näscherei, f. Dch.
Rozmluva, y, f. = *rozmlouvání*, die Ausredung. R. s sebou samým. Do r-vy s někým oč se dáti. Us. Dch. R-vu s někým míti. Us. Dch. Důvěrná r.; vzíti koho na r-vu. Dch. R. oč, vz Akkusativ 4. d. Pozn. Předmět, obsah r-vy; Nalézá se tuto r. Páně s Nikodemem; Jan druhdy sám přičiňuje myšlénky své k r-vám jinoosobným; Zapředla se r. pro ženu a pro Samaritany spasitedlná; Dáti se v r-vu s kým; R-vu dalejší přetnouti; Vydati se v r-vu s kým; Pán nejsstoupilejšími a nejdůvěrnějšími r-vami se apoštolům svojim otvíral; A již Jan k r-vě přechází, kterou Pán ve sbornici kafarnajské měl a úvod k ní předeslav, r-vu tu samu, potom následek a účinek její předkládá; Otázku tu co pouhý přechod a námětek k r-vě s Pánem předeslali; Tu se rozvinula r. Páně s nimi. Sš. J. 46., 54., 66., 67., 69., 73., 220., 102., 103., 104. Pustiti se s kým v r-vu delší a zavilejší. Sš. Sk. 204. (Hý). R. jejich se k zmínce o vdávání-se chýlila. Us. Tč. — **R.**, na Slov. *odmluva, zrazování*, die Ausredung. Us.
Rozmluvce, e, m. = *rozmlouvač*.
Rozmluvení, n., die Unterredung. R. společné spolu míti. V. Snadný a ochotný k r. Jel. Vypravil se vstříc jemu na r. Br. V r. vjíti. Boč. To k dalšímu rozmyslu a r. sobě zanechávám. Žer. Aby ráčil přijeti tam na r. s nimi. Let. 119. — **R.**, *zrazení komu čeho*, die Ausredung. Us. — Jg.
Rozmluvený; *-en, a, o*, in Redefluss gerathen. — **R.**, *zamluvený*. Toho koně už sem měl r-ného. V Kunv. Msk.
Rozmluviti, il, en, ení; *rozmlouvati* = *promluviti s někým*, sprechen, sich unterreden o. besprechen; *v mluvení přivésti*, zum Reden bringen; *vymluviti*, ausreden. Jg. — **o čem s kým.** Aby s ním o pilné věci rozmluvil. V. R. uměle o věcech. Kom. R. s někým o lásce. Er. P. 186. Také o tvých věcech s tebú rozmluvíme. Arch. I. 18. Tam drahně s nimi rozmlouval o bězích, co se dotýče říše. Let. 101. O lásce r-val a jí přisliboval. Sš. P. 136. Aby mohli o věcech věčného života s ním r. Sš. J. 33. Otjal mu řeč, aby o Bohu nerozmlúval. Hus II. 321., 142. — **mezi kým.** Mezi sebou r. V. — **kde.** V hospodě o tom budeme r. Us. — Br. — **jak (s kým).** Jedni s druhými svou *přirozenou řečí* rozmlouvali. V. R. slovy kratochvilnými. Troj. R. vlídně, přívětivě s někým. Dch. Zpěvem s husou zlou r. Sš. P. 729. Nedarmo s někým r. Hus II. 135. — **s kým oč.** O své neduhy s lékařem r. Kram. Také s nimi o potřeby své rozmlouvali. Zb. exc., Bl. Aug. 48. A tam s ním o pána a krále země české r-vali. Let. 122. O ty věci s ním úplněji r-víme. Arch. I. 18. — Tkadl. II. 26. Nerozmluviv s hlavou nechvátej rukama. Brt. Skl. 112. — **komu s kým.** S jinšími galany sobě rozmlúvala. Sš. P. 582. — **kde, jak dlouho.** R-val tedy (Pavel) **ve** sbornici se židy **a na** náměstí každého dne s právě přítomnými; Pavel po tři soboty r-val s nimi. Sš. Sk. 203., 199. — **co komu** = *vykládati*, aus einander erklären. Na Ostrav. Tč. — **se s kým** = sich unterreden. Na Ostrav. Tč. — **koho** = *k řeči přivésti*. Šm. — **co komu.** Rozmluvil mu to, tu cestu (vymluvil). Th. — **se (komu).** Ta paní se rozmluvila. Ml. A kdybych se rozmluvil (mluvě roztrhl), ničeho nepořídím. Kdyby se mu člověk rozmluvil, nic nedbá.
Rozmluvna, y, f. = hovorna.
Rozmluvnosť, i, f., die Gesprächigkeit. Veleš.
Rozmluvný, *hovorný*, gesprächig, leutselig. — **R.**, gesprächsweise, *na způsob rozmlouvání*. Marek. R. vyučování. Sš. Sk. 204. Vz Rozmlouvací.
Rozmňoukaný; *-án, a, o, rozvřeštěný*. R. kočka. R. dítě, weinerlich. Us.
Rozmnožce, e, m. = *rozmnožitel*.
Rozmnožek, žku, m., der Zuschuss. Šm.
Rozmnožení, n., die Vermehrung. V. R. jeho slávy. Kom. K většímu r. hor narovnání o některých artikulích opraviti ráčil. Nar. o h. a k. Pán Bůh ti dal na tvém statku r. Sš. P. 14.
Rozmnožený; *-en, a, o*, vermehrt. R. rada (členy novými).
Rozmnožitel, e, m., der Mehrer. V. R. říše, D., víry, Háj., císařství. V. R. kacířství. Hus III. 273.
Rozmnožitelka, y, **rozmnožitelkyně**, ě, f., die Mehrerin.
Rozmnožitelnosť, i, f., die Vermehrbarkeit. Bern.
Rozmnožitelný, vermehrbar. Bern.
Rozmnožiti, il, en, ení; *rozmnožovati* = *rozhojniti* = mehren, vermehren, vervielfältigen. Jg. — **co:** peníze, příjmy, sl va, D.

něčí důstojnosť, Žal., počet. Us. Své dobré jméno zachovati a r. Žer. — **co komu.** Sirotkóm zbožie. Hus I. 215. — Jel., Br. — **co, se čím.** Soužení soužením nerozmnožuj. Kom. Dobytkem se r. Háj. Své rozkoše něčími bolestmi r. Chč. 444. — **se.** Národ se velmi rozmnožil. D. Nemoci se r-žily. Hus II. 323. — **se kde.** Neřády **v** zemi se rozmnožily. Br. Zlosť se r-žila v kněžích; Mokrosť ta se v nich r-la. Hus I. 352., III. 15. (Tragoedii) v některých místech r-žil. Dh. — **se, co jak.** Rozmnožily se **nad** počet vlasů hlavy mé. Br. R-li sú sě nad piesek mořský, nad kobylky. BO. Víru svatou r-li **dle** rozkazu jeho. Šš. P. 722. Bóh chce, aby člověk **ke** cti své **beze** své škody r-žil dary božie. Hus I. 216. — **co k čemu.** R-žil k svému požitku své zboží. Hus I. 215. — **v čem.** A ve ctnosti se r-žil. Smil 370. — **se od koho.** A proto oddal jest Evu s Adamem, aby sě lidé od nich rozmnožili. Hus II. 37.

Rozmnožování, n., die Vermehrung, Vervielfätigung. R. statku. V. R. samovolné. Ssav. R. buněk, rostlin. Vz Schd. II. 158., 216.

Rozmoci, mohu, mohl, žen, ení; *rozmáhati — siliti, moc něčí zvětšovati, šířiti,* vergrössern, ausbreiten, stärken, mächtig machen; **se** — *moci nabývati, siliti se, šířiti se,* mächtig werden, sich heben, erwachsen, grösser werden, anwachsen, anlaufen, sich vermehren. Jg. — **abs.** Věda, že je zle, dal sě r. tomu. Št. N. 88. — **co.** Nechtěla jsem řeč rozmáhat. U Chrud. Brv. — **co, se čím.** Zlosť nepřízní se rozmáhá. Jel. R. se jměním. D. Neštovice počtem se rozmáhají. Lk. — **co čím k čemu.** Nebo jestli pravda boží mou lží rozmohla se k slávě jeho. Sš I. 41. — **co, se v čem (nad co).** Jsa žádostiv přezvěděti, hrubě-li se v polepšení svém rozmáhati ráčíte. Žer. 311. Aby se v dobrém rozmáhali. Stele. Praha tehdáž v bohatství se rozmohla. V. R. se v zrostu. V. — **kde.** Poněvadž se cizoložstvo v tomto městě nad jiné hříchy rozmohlo. 1532. Pr. A rozmáhal se počet učenníků v Jerusalemě velmi. Sš. Sk. 67. A jiná sklamání silně v křesťanstvu se rozmohla. Hus III. 314. R-hla se v něm pýcha. V. To se děje opatřením přirození, aby to zlé šíře se nerozmáhalo mezi lidmi. Jd. — **se.** Když již takoví se rozmohú a obtěžují cierkev. Hus III. 60. Tak dlouho, dokud by se čeští mistři nerozmohli. Let. 10. Rozmáhá se nemoc, Us., válka, vojna, Flav., hřích, Us., víra, Pulk., hřmot, mor. Kom. Aby se česť Kristu povinná rozmáhala. Šš. J. 89. Toto píše proti ustanovením lidským, která se velmi rozmohla. Hus. III. 312. — **se odkud.** **Z** těla všecko zlé se rozmáhá. Ojíř. — **se na čem.** Na všem se mu množilo, rozmáhalo. Smrž. — **se při čem.** Rozmáhá se opravdovosť při věcech božských. Pláč. — **se od čeho.** Dobře čiň, co můžeš, od toho se nerozmůžeš. — **co o čem.** Co mi je do ní, abych já o ní nějaké řeči rozmáhal. U Rychn. Ntk. — **se jak.** Pravda ostane a rozmóže sě až **na** věky. BO.

Rozmocněti, ěl, ění — *mocným se státi,* mächtig werden. — **čím:** dědinami. Troj.

Rozmocniti, il, ěn, ění — *mocným učiniti,* mächtig machen. — **se.** Troj.

Rozmočitel, e, m., der Zerweicher. Jg.

Rozmočiti, il, en, ení; *rozmáčeti,* el, en, ení; *rozmočovati,* zer-, auf-, einweichen. — **co:** chléb, D., hrudu. Kom. — **co kde:** Lk., šátky **ve** vodě rozmáčeti, Čern., housku v kávě. Dch. — **co čím:** hlínu vodou r. R. partéku jichů. Žk. 85. — **se komu.** Rozmočily se mu boty.

Rozmodrchati = *rozmotati,* aus einander fitzen, entwirren. — **co:** uzel, niti.

Rozmodřiti, il, en, ení, blau machen. — **se.** Už se zas r-lo, už slunce svítí. Us. Tč.

Rozmohlý, mächtig geworden. Nenávisť jest již veliký a rozmohlý hněv. Št. N. 123. R. bič (napřažený). Bart. 355. 16.

Rozmok, u, m., *rozmočení,* die Zerweichung. B šafránový. Mus.

Rozmokati; *rozmoknouti,* kl, utí; *rozmokávati* = *rozmočiti se,* weich werden. Jg. — **čím.** Půda deštěm rozmokla.

Rozmoklý, strsl. rozmoklъ, uligine dissolutus. Mkl. B. 94. Durch den Regen zerweicht.

Rozmokvati, zerweichen. — **abs.** Máš střevíčky malý, což by rozmokvaly. Er. P. 127.

Rozmotati = *rozplésti,* entwirren. — **co čím:** niti rukou. — **se z čeho.** Rozmotal se skopec z provázku (rozvázal). Baiz. — **odkud kam.** Po dlouhých rozpacích napřadši potáček z něho na všecka vřetena rozmotala. Šš. P. 767.

Rozmoutiti, il, cen, ení, trübe machen; zerquirlen; auflösen. — **se kde: ve** vodě. Us. Jg.

Rozmožditi, il, ěn, ění; *rozmožďovati* = *rozmačkati,* zerdrücken. — **co komu:** hlavu. Ben. V., BO.

Rozmožení, n., die Vergrösserung, Verbreitung.

Rozmožený; *-en, a, o,* vergrössert, vermehrt.

Rozmožitel, e, m. — *rozmnožitel,* der Vermehrer. Boč. ex ms.

Rozmračiti, il, en, ení, *rozmračovati,* entdämmern. Jg.

Rozmraziti, il, en, ení; *rozmrazovati* = *něco zmrzlého rozpustiti,* aufthauen. Jg. — **co.** Tichý větříček zmrzlé věci rozmrazuje. Kom. R. člověka Plk. Rozmrazila mne zima. Us. Šd.

Rozmrhač, e, m., der Verschwender. Veleš.

Rozmrhání, n., die Verschwendung. Položili sú jej v r. (dissipatio). BO.

Rozmrhati, *rozmrhávati* — *prohýřiti, promarniti,* verschwenden, verschleudern. — **co:** statek. V. — **jak:** statek pitím a hrou. Us. Aby ty věci rozmrhány byly nevěstkami **a na** koně a na kvasy. Ep. Pog. 29.

Rozmrněný; *-ěn, a, o* — *kňouravý,* weinerlich. R. dítě. Us. Dch.

Rozmrňkati — *mrzutého učiniti,* verdriesslich machen. — **koho.** Us.

Rozmrskaný; *-án, a, o,* zerpeitscht, zerhauen.

Rozmrskati; *rozmrštiti,* il, ěn, ění; *rozmrsknouti,* skl, ut, utí, zerpeitschen, zerhauen, zersprengen. — **co:** bič, St. skl., **o koho:** o dobytek. — **koho čím proč:** kluka prutem **pro** neposlušnosť. — **se kde.** Povětří **ve** zbraní se rychle rozmršti. Hlas.

Rozmrštěnec, nce, m., *koláč ploský*, neskládaný, flacher, nicht zusammengelegter Kuchen. D.

Rozmrtačka, y, f., *pila větší truhlářská na dvě ruce, jíž se krovy rozřezávají*, eine Art Säge. Sm.

Rozmrvený; *-en*, *a*, *o*, vz Rozmrviti. — **R.**, *rozdrchaný*. Vz Drchanka.

Rozmrviti, il, en, ení = *na mrvu rozdrobiti*, zerbröckeln. — **co jak: na** sto dílů. — **R.**, verwirren. — **co kam:** slámu na zemi, ausstreuen. — **R.**, *rozházeti*, *prohýřiti*, verschleudern. — **co:** svůj statek, své jmění. Us. na Mor. Hý. Vz Rozmrhati.

Rozmrzati; *rozmrznouti*, zl, utí, aufthauen. — **abs.** Jak rozmrzne, sobald es aufthaut, 2. sobald ein gehöriger Frost eintritt. Tč. — **kde.** Co zmrzlého jest, to **na** slunci, **v** teple rozmrzá. Jg. — **komu.** Již mu rozmrzá huba (počíná mluviti). Us. — **kdy.** Náčiní **v** noci r-zlo, der Frost hat das Geschirr zerrissen. Na Ostrav Tč.

Rozmrzelosť, i, f., die Ver-, Missstimmung. Kos. Ol. I. 96.

Rozmrzelý, verstimmt, verdriesslich, disgustirt, überdrüssig. — **nač:** na život. Dch.

Rozmrzeti, el, en, ení, verdriesslich machen. — **koho (čím):** mluvením. Us. To mne rozmrzelo. Us. — **se s kým, se na co**, verdriesslich werden. Rk.

Rozmuchlati = *rozcuchati*, zerraufen. — **komu co:** vlasy. D. R. záhyby, zerstreifen.

Rozmúliti, il, en, ení = *bahnem zanésti*, verschlämmen. Bern.

Rozmuviti = *rozmluviti*, durchs Gespräch zerstreuen. — **koho čím.** U Opav. Klš.

Rozmužditi = *rozhmožditi*, zerreiben, zerquetschen. — **co čím.** Us. u Opav. Klš.

Rozmykací stroj, die Reisskrempel.

Rozmykačka, y, f., die Reisskrempel.

Rozmykati, vz Rozemknouti.

Rozmysl, u, m., *rozmýšlení*, *uvážení*, *rozvážení*. R. jest ona činnosť duševní, kterouž rozebíráme si poměry vnitřní představ a to hlavně všeobecných, abychom jasnosti jich se dobrali. Hš. v S. N. Die Uiberlegung, der Bedacht, Vorbedacht, Entschluss. S rozmyslem, s dobrým rozmyslem a uvážením něco učiniti. V., J. tr., BO. Se zdravým r-em knihu čísti. Kram. S r-em řečniti. Sych. Nic se tu s r-em neděje. Jel. Potřebuje to bedlivého r-lu. V. Tam vstoupiti s r-lem bylo (na pováženi). Kom. Bez r-lu něco dělati. Sych. Na r-lu míti. Žer. Jakož dobrovolně a s dobrým mým r-em zastavil jsem a postoupil ves svou řečenou. Faukn. Než súpeřové mají opatrným r-em vážiti, aťby se jim neudálo nadarmo se odvolávati sami se obtěžujíce pracemi a náklady. CJB. 431. R. vzíti do 24 hodin. J. tr. V rozmysle = s rozmyslem. Kat. 1400. Přidávajíce s dospělým r-em, aby ode všech bylo zachováno. CJB. 283. Vyznávám, že s dobrým r-em a přátel svých radú dobrovolně prodal jsem. Tov. 95. Stavové neohledajíce se nic na r-ly a rozpakování nejv. hofmistra. Skl. 107. Měl-liby král jeti, bylo poněkud na r-lu. Míti některé rozmysly, einiges Bedenken tragen. Dch. S dobrým r-lem a s zdravú knížat našich radú. Landfr. r. 1417. Měl na r-lu (na vůli). Čiň s r-lem (rozhlédaje). O významu či smyslu slov uvedených na r-lu se vykladači nalézají. Šš. II. 244. Bratr muoj vlastní odkázal mi s dobrým r-lem i s dobrú pamětí na svém vlastním dědictví. Půh. II. 612 Pakli bez r-la údálo by sě zhřešiti křivú přísahú, snad by neshřešil smrtedlně; Aby křivě nepřisáhl a zvláště s r-lem, neb tak smrtedlně by zhřešil; Aby byl slib s rozmyslem; Panny, vdovy, jenž jste tak ostati s velikým r-lem umienily a již chcete muže pojímati. Hus I. 106., 266; 269. — **R.**, *dvojmysl*, die Zweideutigkeit. Jg. — **R.**, die Reflexion. D.

Rozmysliti, il, šlen, ení; *rozmýšleti*, el, en, ení; *rozmyslívati*, *rozmýšlívati*, *rozmyšlovati* = *rozvážiti*, erwägen, bedenken, überdenken, überlegen; *něco jiného ustanoviti*, sich eines anderen besinnen; *se*, sich besinnen; sich entschliessen. Jg. — **co** Výpovědi tvoje rozmyslěchom. LS. v. 76. Šb. tuto vazbu má za germ., ale Bdl. v Obr. 125. a Mor. Orlici 1878. a Jir. v Mus. 1878. 137. jeho námitky vyvrátili. — **se.** Má panenko, rozmysli se. Šš. P. 426. A je se co rozmysliti, když sobě má muža vzíti. Šš. P. 311. — **si něco.** Us. — **(se) o čem.** R. o něčem. D. Král se o té věci jinak rozmyslil. V. — **koho, se na něco.** Na ledacos je jináč rozmýšlejí (na jinou myšlénku přivádějí). Apol. R. se na něco. V. Potom na všeliké zprávy jinak se r-li. Bl. To my činiti také mámy, rozmýšlejíce se na všecek jeho život, kterak jsa Bohem věčným ráčil býti člověkem. Hus III. 176. — **se k něčemu** (ustanoviti se). D. — **se oč.** Rač se o to dobrovolně r. Ps. o zští.

Rozmyslně = *s rozmyslem*, bedächtig. V. — **R.**, *odhodlaně*, entschlossen. D.

Rozmyslnosť, i, f. = *rozmyšlení*, *povážení*, die Bedächtlichkeit, Vorbedachtsamkeit, Bedachtsamkeit. S r-stí vše činiti. Kor. — **R.**, *moc rozmyšlení*, die Uiberlegungskraft. D. — **R.** = *odhodlanosť*, die Entschlossenheit. D. — Jg.

Rozmyslný, *kdo rozmýšlí*, wolbedächtig, bedächtlich. V. — **R.**, *s rozmyslem činěný*, überlegt. R. řeč, rada. Reš. R-né nešlechetnosti vymyšlení. Br. — **R.**, *odhodlaný*, entschlossen. Jg.

Rozmyšlená, é, f., vz Rozmyšlený.

Rozmyšleně = *s rozmyslem*, *rozmyslně*. Kat. 740.

Rozmyšlení, n., *rozmýšlení*, das Uiberlegen, Bedenken. S dobrou radou a rozmýšlením; na r. něco bráti, vzíti, V., míti. Měl na r. to učiniti. Ms. pr. kut. Míti, vzíti čas na r. (na rozmyšlenou). J. tr. A protož r. každému jest potřebno. CJB. 277. Lhůta (čas) k r., Uiberlegungsfrist, f. J. tr. Těžké moje r., dy už otca, mátì není. Šš. P. 311. S r-ním něco slíbiti; Slib s r-ním buď vyřčen hlasem, nebť vždycky vieže. Hus. I. 269., 380. — **R.**, *ustanovení*, *odhodlání*, die Entschliessung, der Entschluss.

Rozmyšlený; *rozmyšlen*, *a*, *o*, überlegt, überdacht. R. úmysl, vorgefasste, vorbedachte Meinung. J. tr. Čas na rozmyšlenou (na rozmyšlení) míti, vzíti, dáti. D., Sych., J. tr. Na r-nou komu dáti, Jemanden viele

Bedenklichkeiten machen. Peš. 1656. Když se již lépěji měl, na r-nou někteří ze stavů sobě bráti počali (trugen Bedenken), zdaliž by ho při životu zachovati či umořiti měli. Peš. 1618. To je na r-nou. Šml. Učinil to s dobrou r-nou. Us.

Rozmýšleti, vz Rozmysliti.

Rozmýšlivý, *rozmyslivý* = *rozvážlivý, přemýšlivý*, bedächtig, überlegend. V.

Rozmyšlování, n., *rozmýšlení*, die Uiberlegung, Besinnung, das Bedenken. R. na mysli. V.

Rozmýti, myji, yl, yt, ytí; *rozmývati* = *rozprati*, zerwaschen. — **co.** Us. R. barvy, verwaschen. Nz.

Rozmýtiti, il, cen, ení; *mýcením rozdělati*, anfangen zu fällen. — **co.** R-li najednou dva lesy. — **R.**, *rozmrhati*, verschleudern. — **co:** svůj statek.

Roznábožněti, ěl, ění = *nábožností se naplniti, znábožněti*, sich religiösen Gefühlen hingeben. O 7 vstup.

Roznábožniti, il, ěn, ění, *roznábožňovati*, nábožným učiniti, religiös machen. — **koho čím.** I zatvrzelá srdce mnohá r-il svou výmluvností. Č. exc.

Roznáhliti, il, en, ení, jäh o. zornig machen. — **koho.** Us. — **se**, sich ereifern, ergrimmen. Hlas.

Roznajati, roznajímati, verpachten. — **co:** pole. V Bystersku. Sn. Vz Najati.

Roznárod, u, m., eine zerstückte Nation; slovo nové. Slov.

Roznaše, einzig o. ganz unser. Už jsi ty, Aničko, už jsi ty roznaša. Sš. P. 432. Vz Roz-.

Roznašeč, e, m., der Verbreiter, Kolporteur. J. tr.

Roznášecí, Kolportirungs-, Kolportage-. Dch.

Roznášečka, y, f., die Verbreiterin.

Roznášení, vz Roznésti.

Roznášený; *-en, a, o*, ausgetragen, ausgestreut. R. zprávy, řeči. — **na čem:** (hlavička) na koňských podkovách r. Er. P. 438.

Roznášeti, vz Roznésti.

Roznášitel, e, m., *lépe*: roznašeč, der Herumträger. R. zboží, der Hausirer, lží, der Lügenträger. D.

Roznášívati, vz Roznésti.

Roznáška, y, f. R. tiskopisů, die Kolportage. Dovolení k r-ce, Kolportirungslicenz. Dch.

Rozňatý; *rozňat*, a, o, aus einander genommen. R. hodinky. Us.

Rozněcovati, vz Roznítiti.

Rozněcující, entflammend. Us. Dch.

Roznědřiti, il, en, ení. — **co.** Radu jeho r-li (irritaverunt). Ms. ps.

Rozneduživi se, il, en, ení, krank werden.

Roznechutiti, il, cen, ení, in üble Laune versetzen, Unlust erregen. — **co komu.**

Roznemoci se, mohu se, mohl, možení; *roznemohati se, roznemáhati se*, erkranken, krank werden. V., BO. Nemoc se roznemohla, *sp.* m.: rozmohla. Jg. Hned se roznemohlo, třetí den umřelo. Sš. P. 161. — **se čím:** nemocí zlou. Výb. I. R. se žalostí, Dal. 118., těžků nemocí. Výb. I. 457. — **se na co:** na palčivou nemoc, V., na smrť. GR., Pass. 175. R. se na oči, Břez. 10., na zimnici, V., Žer. I. 90., na peháni. Hý. — **se kdy.** Kdo se v pátek roznemůže, tomu žádný nepomůže. Sš. P. 16. — **se v čem.** Štelc.

Roznemocněti, ěl, ění, *roznemocnívati*, krank werden. — **čím:** nastuzením.

Roznemocniti, *roznemocňovati*, krank machen; *se*, krank werden. — **se čím.** Dobytek mokrem se roznemocnil. Koubl.

Roznemohlý, *nemocný*, krank geworden. Leží r-lý. Johanit.

Roznemožení, n., die Erkrankung. Jg.

Roznemožený; *-en, a, o*, erkrankt. Bern.

Roznésti, nesu, nesl, sen a šen, ení; *roznositi*, il, šen, ení; *roznášeti*, el, en, ení; *roznášívati* = *na různo nésti, nositi*, von (aus) einander tragen, zerstreuen; abtragen; zum Verkauf herumtragen, hausiren, kolportiren; *zavléci, roztahati*, vertragen, ver-, wegschleppen; *rozhlásiti*, austragen, austrompeten, ins Gerede bringen, in Ruf bringen, kundmachen. — **co, koho:** horu, psaní, pověsť. D. Kuna roznáší slepice (zavléká). Us. By tě krkavci roznesli! V. Včilka můj pán leží v poli, roznesó ho černý vrány. Sš. P. 174. Roznesů mja straky, vrany. Sš. P. 75. A ty ho (vršeček) roznosiš a já ti ho rozházu. Sš. P. 270. R. někoho (zlou pověsť o něm udělati). Kom. R. tajemství, lež, Us., novinu, Jel., zboží. Šm. — **co na čem.** Na střevících on to roznosil (ošoustané jest již u něho to umění). Ros. Celý den na patách roznositi (nic nedělati, jen přecházeti). Us. Brt. — **co na co:** zboží na prodej. D. — **komu co:** kávu hostům. Us. Roznosilas zelé židóm **do** Veselé. Sš. P. 533. — **co o kom:** špatnou pověsť o někom r. V. — **co kam: mezi** lidi. V., Kom. Roznosila hnůj **na** pole, **do** zahrady. — **v čem.** Když ženská roznáší v zástěře, muž na voze dovážet nestačí. Prov. Kšá. Po trávě zelené že mě můj koníček v podkovách roznosí. Sš. P. 592. — **koho čím:** pomluvou. Dch. — **kdy. Po** smrti mé tělo zvěř roznese. Er. P. 200. — **co jak.** Vietr dým rózno r-áši. BO. — **co, se kudy (kým).** Roznosi sě radosť **po** vsiej Praze, *kolkol* Prahy. Rkk. 33. Roznáší to po jiných. Br. Něčí jméno po celé zemi r., Ml., po celém světě. Vz Teta. Č. Bláto se r-slo po celých schodech. Dch. Roznesó mě po celé dědině, že so já syneček z chodobné rodine. Sš. P. 331. R. co po poli. Er. P. 442. Známosť o věcech křesťanských po světě r-sla se těmi, kdož do Jerusalema putovali. Sš. Sk. 93. — **se kde.** Hoře roznosi sě **v** zemiech. Rkk. 49. — **se.** Oheň se rozmáhá, pověsť se roznáší. Prov. R-slo se jeho jméno. V. — **se s čím** = *něco roznášeti*, herumtragen. Us. — **že.** Roznášelo se, že uprchl. Us.

Rozněť, u, m., *roznícení*, der Brand; die Entflammung, das Entbrennen, der Enthusiasmus. Nebeskú rosú uhasil v mém srdci r. všie horúcie libosti. Ms. 1400. Neurčité *čím* více k vášni a r-tu tazatelů se hodí. Sš. L. 27.

Rozněta. Spasiteli všeho světa, mé veselé, má r-ta. Výb. II. 35. 30. — **R.**, vlastní jm. Pal. Rdh.

Rozněžiti se, il, ční, zärtlich werden. Šm.
Róznice, vz Různice.
Rozníceneс, nce, m., der Enthusiast. Šm.
Roznícení, n., die Entzündung, Erhitzung, Hitze, Anzündung, Gluth, Brunst. R. ohně, Us.; žádosti, Har.; slezin, mozku, hrdla (zánět). Ja.
Roznícenina, y, f. R. očí, die Entzündung. Jg.
Roznícenosť, i, f. = *roznícení.* Kos. Ol. I. 61.
Roznícený; *roznícen, a, o,* entflammt, entzündet. R. oheň, V., jiskra. Jel. — **čím:** hněvem. V. Nebeským ohněm roznícena jsouc dí. Sš. J. 73. Srdce žádostmi r-né. Žr. — **kde: na** mysli. Proch. — **v čem:** v moudrosti. Kat. 367.
Rozník, u, m., *bozar,* rostl., zastr. Rozk.
Rozniknouti, knul a kl, utí, entstehen. Roznikl nepokoj. Puchm. exc. Snad chybně m.: vzniknouti. Jg.
Roznítiti, rozněť, il, cen, cení; *rozněcovati = rozpáliti, rozdmýchati,* ent-, anzünden, aufblasen, auf-, entflammen, anfeuern; se = *hořeti,* sich entzünden. Jg. — **co:** oheň, V., chlipnosť, Jel., horlivosť něčí, Us., vzpouru. Dch. — **co, se čím.** Oheň foukáním, měchy r. V. Slanečkem se žízeň roznécuje. Sych. R. se řečí. Smil v. 1080. Cnosť-li tobě nerozníti prsa plápolem? Jab. 304 — **co koho v čem, v kom.** R. se v síle a udatnosti, Kram., v zlosti, Solf., v žádosti milovati Boha, Výb., u veliké milosti. Troj. R. chuť k učení v mládeži. Kom. Lásku k vlasti v dítkách svých r. Us. Tč. Srdce lidská v milování božím rozněcovati. Kom. — **kde. Pod** hřevnou oblohou jara roznítí se hymny vzletné. Dch. I r-la se **v** duši jeho žádosť po přijmutí svátosti té obrodné. Sš. Sk. 104. (Hý.). — **koho, se k čemu (skrze co).** R. někoho k modlitbě. Kom. Skrze slávu k učení někoho r. Měst. bož. A k svej milosti r-til. Smil. v. 232. Milování k sobě r. St. N. 232., 56. Muži r-li se **v** pochotech svojich **k** sobě vespolek. Sš. I. 30. Nejednou pohled světce lidi velikou a jakoby čarovnou mocí **k** oddání-se Bohu r-til. Sš. Sk. 36. (Hý.). — **čeho.** Rozněcoval křesťanstva, **sp.** m.: křesťanstvo. Brt. Vz Roz-. — **se.** Rozníti se, budeš-li dmýchati na jiskru. Koc. R-ti se hněv. BO. — **co, se na koho.** Roznécuje se prchlivosť tvá na lid. Br. Oheň na rotu jejich roznítil. Žal. — Sš. Bs. 203. — **koho proti komu.**
Rózno = *různo, od sebe.* Vz Různo.
Roznodvojek, jku, m., nerost, Kupfermanganerz, n. Min. 578.
Roznojiti se = *roznítiti se, rozpáliti se.* Rkk. 45. Jiní však čtou: *rozvojiti se = vojensky se rozšířiti.* Tako Tateré sě rozvojichu. Rkk. 45.
Roznokvasek, sku, m., nerost, der Bleibaryt.
Roznokys, u, m., nerost, der Hauyn. Min. 518.
Roznoměsek, sku, m., nerost, der Polomignit. Min. 565.
Roznosilka, y, f., die Verschwenderin. Jsi ty hospodyňka, dobrá roznosilka. Sš. P. 533.
Roznositel, e, m., der Herumträger. Vz Roznašeč. Jg.
Roznositelka, y, f., die Herumträgerin. Jg.
Roznosný, herumtragbar. Us.
Roznošník, a, m., der Hausirer. Šm.
Roznotajek, jku, m., nerost, das Nickelspiessglanzerz. Min. 188.
Rozoblačiti, il, en, ení, *rozoblačovati = oblaky, mraky rozehnati,* die Wolken vertreiben, aufheitern. — **abs.** Bůh zaoblačil, Bůh rozoblačí (zarmucuje i potěšuje). Prov.
Rozodvírati, alles öffnen. — **co:** všecky dvéře. Ros.
Rozohněný; *-én, a, o,* entflammt. — **čím:** zrak žádostí r. Us.
Rozohniti, il, ěn, ění, *rozohňovati,* entflammen, entzünden, erhitzen. — **koho proti komu.** (Hněvi) rozohnichu zraky jejú protiv sobě strašivo. Rkk. 36. — **koho k čemu.** Aby duše jejich (apoštolů) r-hnil ke všemu dobru. Sš. Sk. 18. R. k boji reků, **sp.** m.: reky. Brt.
Rozohnivěti, ěl, ění = *roznítiti, rozohniti se,* sich entzünden, entflammen. Čes. vč.
Rozochotiti, il, cen, ení, Jemanden lustig machen; **se,** Muth, Lust kriegen. L.
Rozochviti se, *rozochvovati se = roznítiti se, rozpáliti se,* sich entflammen. — **se k čemu:** k božie milosti, k naději do božie milosti. Št. N. 3., 42. — **se čím.** Duše, rozechviec sě písmem a slovem božiem. Št. — **se v čem:** v dobrém. Št. N. 22.
Rozola, rozolka, y, f. = *rosolka,* Rosoglio, n. Na Mor. a ve Slez. Tč. Seďa sobě na stolku, piju sobě rozolku. Sš. P. 746.
Rozom, u, m. = *rozum,* zastr., Bž. 25., ale posud na Hané. Hý.
Rozomák, u, m., vz Rozumák.
Rozoměti, zastr. = rozuměti.
Rozomkovati, zastr. = *rozumkovati.*
Rozomnosť = rozumnosť, zastr., ale posud na Hané.
Rozomný, zastr. = *rozumný,* ale posud na Hané. Hý., Troj.
Rozor, rozvor, rozhor, u, m., *brázda,* die Furche. Rozhor, rozvor, aby voda z roli vypadala. V. Rozvor dělati. Reš. Na r-řích (in sulcis). BO.
Rozorati, *rozorávati,* aufackern. — **co:** lada, Ros., novinu, D., pole, Us., haldu. Vys. Jeho lidé naše hranice r-li. Půh. I. 368. — **co kým, čím:** pluhem, ruchadlem; voly, koňmi. Us. Blesk duby rozoral svou silou.
Rozořiti, il, en, ení = rozory dělati. Hanka gloss.
Rozosmiti, il, en, ení = *na osm dílů rozděliti,* in acht Theile theilen. Klc. — **co čím:** nožem.
Rozotvírati, vz Rozodvírati.
Rozoumek, mku, m. Vz Rozum. Kos. Ol. I. 293. Mistr R. a doktor Svobůdka. Reš.
Rozpáč, *rozpač,* i, f., *rozpak, rozpakování se, rozmýšlení-se, chvění se,* die Verlegenheit, das Bedenken. Osudové tam lidi pudí bez rozpáčí, kdež jsou jim cíl uložili. Troj. Což pán Bůh vzložiti ráčí, nesme mile bez rozpáči. Lom. V r-i býti = v rozpacích. J. tr. Síla lenosť a r. vypudí a snažnosť a stálosť uvede. Št. N. 242. Vlachy bez r-či

tepiechu. Dal. 107., 129. A (bude) na zemi úzkosť národu v r-či pro hukot moře a příbojů; V r-či se octnula pro výsosť řeči Páně. Sš. L. 193., J. 72., Kat. 599., 2496. Mučedlnici trpěli jsú bez rozpači. Pass. 953. — **R.**, *nedůvěra, pochybnosť*, Zweifel, m., Misstrauen, n. Bez r-či. Výb. I. 1124. Že r. měli do mé moci. Boč. — **R.**, *zoufání*, die Verzweiflung. R. přichází ze zastaralého rozmařenie. Výb. I. 786. Kdyby nebylo naděje, přišlaby rozpač. Št. Kdyby r. přemohla naději; Naděje proti rozpači veli utéci sě k božiemu milosrdenství; R. neb zúfalství. Št. N. 190., 236., 191.

Rozpačený: *-en, a, o*, verlegen. Mluví k myslem převelmi skormouceným a r-ným. Sš. J. 225.

Rozpáčilosť, i, f., die Unschlüssigkeit, Bedenklichkeit.

Rozpáčilý, unschlüssig, bedenklich. Nemoci r-lé zapuzováše. M. — D.

Rozpačitě, verlegen.

Rozpačitelný, *rozpáč působící, zoufanlivý*. Myšlení r-ná zmužile přemáhati. Trakt. 15. stol.

Rozpáčiti, *rozpačiti*, il, en, ení; *rozpačeti, rozpakovati, rozpačovati* — *rozepříti, páčením roztrhnouti*, von einander sprengen, spreitzen; *odraditi, zviklati v předsevzetí*, unschlüssig, bedenklich, abwendig machen, widerrathen. Kat. 2699; *se* — *rozmýšleti se, pochybovati*, Anstand nehmen, anstehen, bedenklich werden; *pozůstaviti se, rozhněvati se*, aufgebracht werden. Jg., M. — **co, koho** (odraditi). Uminil jsem, ale rozpakují mne tyto příčiny. Háj. Co je mělo rozpakovati? Br. Lid r. (zviklati v předsevzetí). V. Rozpakoval a bouřil lid proti Římanům. Pláč. Aniž mne to rozpakuje, že pan hejtman panu z Vrbna o to píše. Žer. f. 19 b. — **koho, se čím**. R. ústa špejlem (roztáhnouti). Vid. list. Tím krále rozpakovali. Pláč. Aniž se tím rozpakuj, že dávno z toho obyčeje sešlo. V. R. koho výmluvností. V. Dvojí vůli sám v sobě se rozpakoval a dělil. V. Strachy se r. Reg. Vší mysli se r-val. BO. Aby se tím hlasem (který v Čechách běžel) nerozpačili. Arch. I. 35. Jestližeby kdo kteréhokoli stavu r-val lidi kteréhokoli honěním neb čímžkoli (behelligen) a bylo to naň dostatečně uvedeno, má na hrdle trestán býti. Zř. F. I. U. XXIV. — Alx. 1132. — **koho, se v čem.** Tím lid v dobrém rozpakují. Kom. R. koho v jeho úmyslu a míněni (zviklati). V. Že jest někdo konečně knížata a stavy slezské v tom dobrém mínění rozpáčiti musil. Skl. 297. Jestliže tě kdo v dobrém rozpakuje, ztuž mysl. Kom. Aby novokřesťané r-li se ve přesvědčení svém; r-čel se u víře. Sš. Sk. 120., I. 57. Co vás v tom rozpakuje? V. — Alx. — **koho, se od čeho** (*odvrátiti se*). R. se od pravdy. Št. Takové věci vás od toho stavu r. nemají. V. Aby ot božie milosti sě nerozpačil. M. — **se do čeho** (*pochybovati o čem*). Tak až do jeho života lékaři se byli rozpáčili. Pass. 882. Do žádného člověka nesluší se r. M. R-kuje se (desperat) do samého sebe. BO. Do boží milosti se nerozpakovati. Leg. Do dítěte se rozpáčila (pochybovala, živo-li jest). Výb I. 287. Ciesař do jich obrácenie se rozpačil (zoufal). Pass 827. — **se nad kým**. Nikdá se nad přítelem nerozpáčí (naň se nerozhněvá), kdo v mysl vezme. Mudr. R. se nad životem přítele (pochybovati). Leg. — Pal. Rdh. IV. 154. **se kde (o čem).** A když Petr **u** sebe r-čel se; Když o tom, co by vidění znamenalo, u sebe v duchu svém a v mysli své se rozpáčel. Sš. Sk. 120., 125. — **se proč**. Proši, abyste sě nerozpačovali pro mé zámutky (ne deficiatis in tribulationibus). ZN. — **co komu.** Rozpakuje mu to. Jg. — **koho, se při čem.** To mnohé při skládání písniček rozpakuje (odrazuje). Bl. R. se při čem. D. — **se po kom.** Po dítěti se rozpáčila (pustila naději, že je nalezne). Leg. — **se komu.** Rozpáčí se mi (budu toho litovati). Ps. Mus. — **koho, se na kom.** Ani v netrpělivosť upadne, ani se na pánu Bohu rozpačí. Tract. 15. stol. (Č.). Rozpačievachu sě na něm (scandalizari). ZN. — **se čeho**. Již se otce i mateře rozpáčiv. Výb. I. 267. — **s inft.** R-val se to připustiti. Dch.

Rozpačitosť, i, f., *pochybnosť, rozpakování, rozpačování*, die Bedenklichkeit, Verlegenheit. D., Krok. V té r-sti nevěděl sobě co počíti. Sych. — **R.**, *rozmiška, nesvornosť*, die Misshelligkeit, Zwistigkeit. Dály se r-sti. Sych. — Ottersd., Zř. m. F. — Jg.

Rozpačitý, *rozpačící se, rozpakující se*, unschlüssig, bedenklich, wankelmüthig, abwendig. R. ruka. Jenž ropačit byl **mezi** vyznáváním pravého Boha a ctěním demonův. Měst. bož. — **R.**, *zoufalý*, verzweifelnd, verzweifelt. Troj. 16. — **R.**, *kdo mnoho mudruje*, der viel klügelt. R. člověk. Us. na Mor. — Jg.

Rozpačivě, vz Rozpačivý. R. nemocni biechu. M.

Rozpačivosť, rozpačlivosť, rozpačnosť, i, f., die Unentschlossenheit.

Rozpačivý, rozpačlivý, rozpačný = *rozpačitý, pochybný*, zweifelhaft, unentschlossen, unschlüssig. Z mlhy mračno jest rozpačno, nám jasna dočekati. St. skl. Nelze těch některých r-vých hlav k sjednocení jejich přivésti. Skl. 801. — **R.**, *zoufalý*. R srdce. Leg.

Rozpačník, a, m., exasperator. Veleš.

Rozpačný, zerstreut; unschlüssig. Vz Rozpačivý. R-nou modlitbou neuprosiš, zač prosiš. Jeron. o modl. Ty proto nebuď r-čný. Smil. v. 1618. R. svědomí (kolísající se). MP. 27. Ještos byl někda r-čný, již k Bohu jistú naději mieti množeš. Pass. 783. — **v čem.** V tom nebyl r-čen. Žk. 197.

Rozpad, u, m., *rozpadnutí*, der Zerfall, die Derout. Dch. Každá věc kráčí svému r-du vstříc. Blahověst. V r-du trvati. Sm.

Rozpadati se; *rozpadnouti se*, dnul a dl, utí a dení; *rozpadávati* = *na různo padati*, zerfallen, zerbersten. Jg. — **abs.** Hlava mne bolí, div se nerozpadne. Us. Ta kniha, ta věž, zeď se už rozpadává. R-dlo se jest osudie. BO. — *Přenes.* Spolek se rozpadává (hyne). Brs. 156., Us. — **se jak.** Bečka **na** kusy se rozpadla. Us. Macedonie na čtvero částí se rozpadala (vz násl. větu). Sš. Sk. 192. Obyvatelstvo rozpadá se na kmeny, *germanis.* m.: dělí se v co, skládá se z ně-

čeho. Kos. — **se čím.** Bratr jeho maletevstvem sě rozpadl. Dal. 52. Nesvornosti veliké věci se rozpadají. Us. — **se v co.** Ten kámen se v drobné kusy rozpadne. Troj. 26. R. se v nic. Tělo v prach se rozpadlo. Us. Mluvnice se rozpadá v tyto části, **šp. m.**: dělí se v tyto části, skládá se z těchto částí. Brs. 156.

Rozpadavec, vce, m., trypsacum, druh trávy. Rostl.

Rozpadavosť, i, f., die Neigung zum Zerfallen.

Rozpadavý. R. vápno, leicht zerfallend. Jg.

Rozpadený; *-en, a, o = rozpadlý.* Slov.

Rozpadky, pl., m., Uibereste, m., Stücke z. B. von Salz. Šp.

Rozpadlina, y, f., *rozpuklina,* der Riss, die Spalte. Háj. R. země, Ros., ve zdi. BN.

Rozpadlosť, i, f. = *rozpadlina.* R. rtů. Čern.

Rozpadlý sad, zerfallen, zersprungen, geborsten. Ros.

Rozpadnutí, rozpadání, rozpadení, rozpadávání, n., das Zerfallen. Us.

Rozpajediti se, il, ěn, ění, na Mor. a na Slov. = *rozhněvati se,* sich erzürnen, wild werden. Jg.

Rozpak, u, m., **rozpaky,** ův, pl., m. = *rozmysl,* die Bedenklichkeit, Verlegenheit, der Anstand. Bez r-ku. Nedělej žádných rozpakův. Us. Na r-ku nebo na rozpacích (*lépe* než: na rozpakách, Jg.) býti (= v pochybnosti). Kom. Jsem na rozpacích, mám-li tomu věřiti. Us., J. tr. Mám na rozpacích, jak tu věc rozhodnouti. Sych. Ta věc jest na rozpacích jakýchsi. Ros. Bráti sobě něco na rozpak, etwas bedenklich finden. Peš. Prod. G. V r-ky přijíti. Býti na r-cích, **ne:** v r-cích. Km. Mluví bez r-ku. Us. Bkř. Na r-cích se povahovati; Raděj o slovech anděla než o slibu svém nějaký r. připouštěla. Sš. I. 92., L. 17. (Hý.). Strany **pořekadel** vz: Konopí, Koza, Oj.

Rozpakování, n., *pochybování, rozmyšlování,* das Bedenken, der Anstand. Zanechajíce daremných, marných a omylných mysli rozpakování, k samému atd. V. — **R.,** *mluvení mnohé, křik, povyk,* viel Geschrei, Wesen. Kom. — **R.,** dubitatio, figura, vz Diaporesis.

Rozpakovati, vz Rozpáčiti. — **R.,** *rozvažovati,* überlegen. D. — **co.** Marek. — **R.,** *rozkládati, mnoho mluviti,* aus einander setzen, vorpredigen, raisoniren, viel Wesens, viel Geschrei von etwas machen. Jg. Co pak zase rozpakuješ? Us. — **R.,** z něm. auspacken, *rozložiti, rozebrati, vyndati.* Us.

Rozpal, u, m., *rozpálení,* die Glut, Entzündung, Brunst. V rozpalu někam se hnáti atd. C.

Rozpáleně, glühend. Jg.

Rozpálení, n., die Entzündung, Anstecknng, Erhitzung, Brunst. R. železa; tváří, líci, Us.; války, Jel., zimničné. Kom. — **kde: v** krvi. Berg. — **čím:** hněvem. V.

Rozpálený; *rozpálen, a, o,* entzündet, durchglühet, glühend, brünstig. Železo kouti, pokud rozpáleno. Prov. Člověk hned r-ný, zünderartig. R. železo, plotna, máslo. Dch. R-ná ako oheň (hanbí sě; hněvá se). Mt. S. — **kde:** ve tváři = červený. Us. — **čím:** hněvem, Flav., Prov. 2., žádostí, Us., mstivosti. Kram.

Rozpáliti, il, en, ení, *rozpalovati; horké učiniti,* erhitzen, durchglühen; *roznítiti, rozplameniti,* entflammen, entzünden, anzünden, anstecken; *popuditi, oživiti,* anfeuern, entzünden. Jg. — **abs.** Ten nápoj rozpaluje. Us. Tč. — **co, koho:** železo, pec = *pálící učiniti;* dřevo, oheň = *roznítiti;* nenávisť, naději, srdce, starosť, hříchy (*popuditi*). Us. R. luzu, den Janhagel verhetzen. Dch. Ten nápoj rozpaluje líce a jiskry sází do očí. Tč. exc. R. koho = *zahanbiti; rozzlobiti.* Us. — **koho, se k čemu:** k chlipnosti, Bern., k hněvu, k vojně, Us., se k pomstě. Kom., Bl. — **koho v čem.** Věc ta nás velmi v hněvě r-la. Ler. — **co komu kde.** Jak by mi r-lil **pod** srdečkem svíčku. Sš. P. 492. — **co kdy. Z** jutra záhe rozpálímy krutosť vsiu (vši krutostí se rozlítíme). Rkk. 18. — **se pro něco.** Dch. — **koho, se čím (nad čím).** R. se hněvem. Štr. Srdce mé se rozpaluje hněvem nad té zloby nepřirodným zjevem. Sš. Bs. 173. R-ti se chlipností. Us. Bern. Lásku řečí, Sych., se hněvem, V., se láskou, horlivostí. Kom. R. železo ohněm. Bl. — **koho proti komu.** Bern. — **se.** Rozpaluje se žádosť, mysl. Jel. *R. se = horkým se státi, roznítiti se, zapáliti se,* sich erhitzen, sich entzünden, feurig sein, brennen; *po něčem toužiti,* vor Begierde brennen; *zčervenati studem,* schamroth werden, *rozzlobiti se,* von Zorn entbrennen. Us. — **co jak:** železo **do** červenosti, do bělosti r. Vys. — **se od čeho:** od hněvu, od chlipnosti. Bern. — **se v čem na koho.** Ve své prchlivosti na lid se rozpálil. Ps. ms. — **se komu.** Rozpalují se mu oči. Us.

Rozpalný, erhitzbar, entbrennbar. Jg.

Rozpalovací věci, Brenn-, Zünd-.

Rozpalování, vz Rozpálení

Rozpalovaný; *-án, a, o,* vz Rozpáliti, Rozpálený.

Rozpalovati, vz Rozpáliti.

Rozpamatati, *rozpamětati se,* wieder zur Besinnung kommen. Dlúho ležel jak mrtvý, ež se rozpamětal. Ostrav. Tč.

Rozpamatovati, erinnern. — **koho, se na co.** Us. Hil.

Rozpanhati = *rozkramařiti, prohospodařiti.*

Rozpapati se = *rozjísti se* (o dětech a labužnících), ins Pappen (Essen) kommen. Ros.

Rozpaplati = *paplaje rozmluviti,* ver-, zerplappern. — **se,** ins Plappern gerathen. L.

Rozpar, u, m., grosse Hitze. f. Pl. — **R.** *zemní,* die Ausdünstung. — **R.,** *plyn,* das Gas. L. — **R.,** zastr., *drouspřežný vůz.*

Rozpárati, párám a páři; *rozpárovati* — *sešité atd. rozebrati,* trennen, auftrennen, schlitzen, zer-, aufschlitzen, auflösen; *rozloučiti,* zer-, aufreissen; *dílo začíti,* ein Werk anfangen. Jg. Koř. *pr.* Gb. III. 146. — **co:** oděv, punčochu, Us., přátelství (rozloučiti), V., tělo (rozříznouti), Kom., dílo (začíti). Ros. — **co nač.** Ten na to rozparuje hubu (otvírá; o hloupých). Us. — **co čím:** někomu břicho nožem r. Us. Válku poštiváním

r-al (k ní popudil). Sych. — **co komu:** břicho. Us. Mám tam staró cichu, tu ti rozpářu. Sš. P. 666.

Rozparek, rkn, **rozpareček**, čku, m., zastr. *rozporek = rozštípení péra, nožičky, spoušť*, die Federspalte. V. — **R.**, *díra schvalní v košili, v sukni atd., nedošitý kus, rozpor, rozporek*, der Schlitz. Ctib. H. 73., Gníd., Sych., Kom., D. R. u ženské sukně (aby se snáze přes hlavu oblékati mohla, aby byl nahoře otvor větší). Us.

Rozpaření, rozpařování, n., die Durchbrühung. Jg.

Rozpařený; *rozpařen, a, o*, durchwärmt, durchbrüht, erwärmt, erhitzt. R. člověk v letě nemá náhle choditi do studena. Us. — **do čeho.** Je do toho rozpařen = má do toho velikou chuť. Kb.

Rozpařiti, il, en, ení; *rozpařovati*, durchwärmen, durchbrühen, durchbähen, in Dunst versetzen; **se**, sich erwärmen, erhitzen, in Dunst kommen. Jg. — **co.** Ta věc tělo rozpařila. Br. — **co čím.** Tělo horkou vodou r. Us. — Ras. — **se kde: na** slunci. Us.

Rozpařivý, ausbähend, durchdämpfend. Dch.

Rozparný = rozpalující, entzündend. L.

Rozparoměr, u, m. = *plynoměr*. L.

Rozparování, n., *rozpárání*, die Auftrennung.

Rozparovati, vz Rozpárati.

Rozparový, plynový, Gas-.

Rozpásalosť, i, f. = *rozpustilosť*.

Rozpásalý = *rozpustilý*.

Rozpásaně = *rozpustile*, ausgelassen. R. veselý. Kom.

Rozpásání, n., die Entgürtung. — **R.**, die Ausgelassenheit. Us.

Rozpásaný; *rozpásán, a, o*, entgürtet; ausgelassen. Života r-ného býti = *rozpustilého*. Kom. R-ná chodíš (s vlasy rozpuštěnými). Němc. II. 29. Mikulašenci, lidé r-ného života a učení. Sš. Sk. 70. — **čím:** chlipností. Scip. — **na co:** na tělesnosť. Scip.

Rozpásati, pásám a páši; *rozpasovati, pás odvázati*, auf-, entgürten. — **co komu:** bedra králům r. Br. — **se k čemu:** k marnostem (oddati se jim). — **se komu.** Kasanka se jí rozpásala. Na Ostrav. Tč. Vz Rozpásti.

Rozpasený; *-en, a, o*, genährt, feist. — **v čem: v** rozkoši. Hus. III. 137.

Rozpasování, n., vz Rozpásání.

Rozpásti, vz Pásti; *rozpásati = pasením roztučiti*, auf der Weide mästen, feist machen. Jg. — **co:** prase. Tkadl. To tělo když jsi rozpásla, nepřiteles proti sobě vzbudila. Ms. 14. stol. — **se kdy.** Tak sú se **v** svobodě té své rozpásli a přieliš bujně rozšieřili. Tract. 15. stol. — **koho kde.** Rozpásl **po** pastvách sem tam dobytek (po různu pásl). Ros. — **se** Hus. III. 137.

Rozpášnosť, i, f., *rozpustilosť*, die Ausgelassenheit. Slov. — **R.**, *tvrdošíjnosť*, die Halsstarrigkeit, Hartnäckigkeit. Slov. Bern.

Rozpášný, na Slov. *rozpustilý*, ausgelassen; 2. *tvrdošíjný*, halsstarrig. Bern.

Rozpat = *rozpiat*, vz *Rozepnouti*.

Rozpatec, tce, m. = *rozpiatý*, der Auf-, Ausgespannte. Dva andělé odpovídají dvěma na kříži r-tcům. Sš. J. 296.

Rozpatlati = *rozmarniti*, versplittern. — **co:** čas, peníze. Us. Jg.

Rozpatřiti se = dokonale se ohlédnouti. A r-třiv se (Petr) přišel k domu Marie. Sš. Sk. 140., 144. Sich umsehen, prüfen.

Rozpáviti, il, en, ení, aus einander strecken wie der Pfau seinen Schweif. — **co.** Koll.

Rozpažiti, aus den Fugen sprengen. Šm. — **R.** *po délce rozřezati*, der Länge nach zerschneiden. Hlouby (košťály) zelí se dříve rozpažují, než se zelí strouže. Na Ostrav. Tč.

Rozpecek, *rozpícek*, cku, m., *výškrabek*, Brod aus dem ausgekratzten Teige. Puch.

Rozpéci, vz Péci; *rozpekati, rozpekávati*, von neuem backen. — **co kde:** tvrdé koláče v troubě.

Rozpečetiti, il, těn, ění; *rozpečeťovati*, entsiegeln. — **co jak:** psaní, obálku **bez** porušení pečeti. Sych.

Rozpěčilý = *zpěčující se, rozpačný*, wankelhaft, unbeständig. Vidím, žes r-lý jako zdrahavá nevěsta, ulúditi se nedadúc. Bech.

Rozpečky, *rozpečené brambory*, gebratene Erdäpfel.

Rozpejchnutý. R. maso = málo upečené. U Rychn. Msk.

Rozpek, u, **rozpeček**, čku, m. = *placka n. koláč křehký a svrchu brázdičkovaný*, eine Art Kuchen. R. péci. Er. P. 430.

Rozpěchovati = *rozhmožditi, opichati*, zerstampfen. Šm.

Rozpelati = *rozmarniti*. Slov. Bern.

Rozpěnák, u, m. = *rozpěrák*.

Rozpěnina, y, f., Gischt, m. Rk.

Rozpěniti, il, ěn, ění; *rozpěňovati*, zu Schaum machen, querlen; **se**, zerschäumen, schäumen. — **co.** Pomsta rozpění krev. Č. — **co, se čím:** vodu veslováním. Kůň během se rozpěnil. — **kde.** R-ní se **v** žilách krev. Us. Tč.

Rozpěra, y, f., *příčka u vozu*. Boč. exc. Vz Rozpěrák. — **R.** v horn., *tlaková příčka*, die Druckspreize. Bc.

Rozpěrák, rozpírák, rozpěnák, u, m., **rozpina**, y, f. (*špeřan, šperování*, z něm. sperren), u vozu, *příční dřevo u fasunku*, die Spreize, Sperrleiste. Jg., Hk. R. přední, zadní. — **R.** *ku záslonám*. Hk. — **R.** *u pily*, der Steg. Sp. — **R.**, v stavit., der Brust-, Spannriegel. Nz.

Rozpěrati, vz Rozeprati.

Rozperditi = *rozmrhati*, vergeuden. Ros.

Rozpeření, n., das Zerfiedern. Ta chocholka, ten hřeben, to r., to peruti zdá se nám býti veliké břímě. Berl. král. 94.

Rozpeřený; *rozpeřen, a, o*, gefiedert. R. listy. Um. les.

Rozpeřiti, il, en, ení, auf-, zerfiedern. — **koho:** ptáka. Us.

Rozperu, vz Rozeprati.

Rozperutiti, il, těn, ění. — **se kde**, die Fittige ausbreiten. Orel rozperutil **se pod** nebem. Č.

Rozpěstiti, il, štěn, ění, verzärteln, verziehen. — **koho:** dítě = rozmazati. D.

Rozpěti, pěji, ěl, ení, *rozpěvovati = prozpěvovati*, singen. Žák. sv. Ben.

Rozpětí, n., die Ausspreizung. Us.

Rozpiat, vz Rozepnouti.

Rozpiclati, *rozpiclávati, utratiti,* verzetteln, verschleudern. — **co**: mnoho peněz. Us.

Rozpíček, čku, m., placka z mouky a bramborů. Us. v Klat. Rk.

Rozpieti, zastr. = rozpiti, vz Rozepnouti.

Rozpíchaný; *-án, a, o,* zerstochen. — **od čeho.** Moje bočky od tvých ostroh r-né. Sš. P. 173.

Rozpíchati; *rozpíchnouti,* chnul a chl, ut, utí; *rozpichovati, rozpichávati,* zer-, aufstechen. — **co čím**: papír jehlou, vřed nožem *někomu.* Us.

Rozpilovati, na Slov. také *rozpíliti,* il, en, ení, zersägen. — **co čím jak.** Pilou **na** dvi rozpilován. Boč. Železo pilníkem na konsky r.

Rozpínací hůlka, die Ausspreizstange. Dch.

Rozpínadlo, a, n., ein Werkzeug zum Aufknüpfen.

Rozpínati, vz Rozepnouti.

Rozpínavosť, i, f., die Exspansivität, Expansivkraft. Nz. Vz S. N. R. páry. Vz KP. II. 340., 343.

Rozpínavý stát, mit Expansivkraft. Mš. R. síla, expansiv. Nz.

Rozpínka, vz Rozpěrák, die Spreize. — **R.**, r-ky, pl., *u tkadlce náčiní, jímž plátno připíná,* die Spreizen, Sperreisen. Us. Jg.

Rozpiplati, zerschnippeln, anfangen u. nicht vollenden. Puch. Vz Piplati.

Rozpírák, vz Rozpěrák.

Rozpírati, vz Rozepříti, Rozeprati.

Rozpírka, y, f., der Brustriegel (beim Dachstuhlgehölz). Šm.

Rozpis, u, m. = *rozepsání, rozhlášení,* die Ausschreibung. R. vlády a úřednictva, der Schematismus. R. klatby, der Aechtungsbrief. Dch.

Rozpiskati, zu pfeifen anfangen aber mit dem Pfeifen nicht zu Ende kommen. — **co**: písničku.

Rozpisovatel, e, m., der Ausschreiber.

Rozpisovati, vz Rozepsati.

Rozpíti, vz Píti; *rozpíjeti,* el, en, ení, ins Trinken bringen. — **koho.** Us. — **se na co.** Rozpili se na to víno, pivo (chutná jim). Ros.

Rozpiti, vz Rozepnouti.

Rozpitvati, *rozpitvovati* = *rozkuchati,* ausweiden, ausnehmen. — **co**: rybu, Ros., lidské tělo. Us.

Rozpitý; *-it, a, o,* ins Trinken gekommen.

Rozpižlati, schlecht zerschneiden. — **co**: chléb. — **R.**, kleinlich zersplittern. — **co**: svůj čas, práci. Dch.

Rozpjantati, aufwickeln. — **co**: přadeno niti. Na Ostrav. Tč.

Rozpjati, vz Rozepnouti.

Rozpjatý; *-at, a, o,* ausgespannt. — **kde. Na** němž jest Ježíš r-tý. Sš. P. 58.

Rozplácati; *rozplácnouti,* cnul a cl, ut, utí; *rozplácávati,* flach schlagen. — **co čím**: těsto rukou.

Rozplach, u, m., das Verscheuchen. Dch.

Rozplakati, pláči; *rozplakávati* = zum Weinen bringen. — **koho, co.** R-la vaše hlasy. Rkk. 17. — **se,** zu weinen anfangen, ins Weinen kommen. BO. Tam tak dlóho brálo, až se r-lo. Sš. P. 161. — **koho čím.** Svým pláčem, svou řečí i nás rozplakala. Sych. R. se radostí. Ob. Pan. — **se jak. V** nářky se r-kal. Sš. Bs. 19.

Rozpláknouti, rozpláchnouti, aknul (achnul), akl (achl), ut, utí, *rozplákati, rozpláchati, rozplakovati, rozplachovati,* durchs Waschen, Spülen verderben, aus einander spülen, zerspülen. Jg.

Rozplameniti, il, ěn, ění; *rozplameňovati,* entflammen. — **koho, se čím**: nadějí. Us.

Rozplanouti, nul, utí = *rozplameniti se,* sich entzünden. — **čím**: touhou. Mus.

Rozplápolati, *rozplápolávati* = *rozplameniti,* entflammen. — **co**: srdce. Gníd.

Rozplasati = *roztrhati,* zerreissen. — **co čím**: obuv běháním. Us.

Rozpláskati = *rozplácati.* Ros.

Rozplasknouti, platzen.

Rozplášenka, y, f. = flámiška. U Nové Kdýně. Pšk.

Rozplašitel, e, m., der Zerstreuer. Šm.

Rozplášiti, *rozplašiti,* il, en, ení; *rozplašívati, rozplašívávati* = aus einander treiben, verscheuchen, zerstreuen, versprengen, verstören, zerstäuben. V. — **co**: pluk bojovný. Troj. Domnělé přátely neštěstí rozpláší. Sych. Dennice temnosti rozplašuje. Troj. — **co kam**: ovce **na** všecky strany r. — **koho čím**: stádo psem. Us.

Rozplaštiti, il, ěn, ění = *rozpláskati.* — **co.** Na Ostrav. Tč.

Rozplátovati, platt schlagen. Ros.

Rozplav, u, m., die Flutweite. Šm.

Rozplavati; *rozplaviti,* il, en, ení, hie und da, hierher und dorthin flössen, schwemmen; *rozpustiti,* zerschmelzen. Jg. — **co**: dříví; svíčku (rozpustiti). V textu řeckém a latinském je zvláštní vazba, an se absolutný nominativ místo řeckého genitivu neb lat. ablativu klade, kteréž jsme my rozplavili spojkou *ješto.* Sš. I. 371. — **se.** Armáda se rozplavila (rozjela se); svíčka se rozplavila (se rozpustila). Jg.

Rozplavivý, zerschmelzend.

Rozplavný = *rozpuštěný,* zerschmolzen.

Rozplaziti se, il, ení; *rozplazovati se,* sich verbreiten. — **se kudy.** Břečtan **po** zdi se rozplazil. Us.

Rozplechnouti se = *rozplesknouti se,* sich platt schlagen. — **se kde.** Kulka **na** schodech se r-chla. MM. 15.

Rozplemenění, n., die Vermehrung, Fortpflanzung.

Rozplemeniti, il, ěn, ění; *rozplemeňovati* = *rozploditi,* vermehren, fortpflanzen. — **co**: ovce, Us., bažanty. Žer. — **se komu.** Dobytek se mu velmi rozplemenil. Us. — **se kdy kde.** Zákeřníci ti **za** ničemného Felixa se velice r-li **po** sv. zemi. Sš. Sk. 250.

Rozplemenivosť, i, f., die Fortpflanzungskraft. Rostl.

Rozplemeňovací ústroje, Fortpflanzungs-. Ssav.

Rozpleniti, il, ěn, ění; *rozpleňovati.* R. na Slov. a na Mor. = *rozplemeniti.* Blechy se rozplenily. Koll., Tč. — **R.**, *pleniti, zkaziti,* verwüsten. Výb. I. 145. — **co.** Káza jich domy r. Dal. 113. — **R.**, vz Pleniti, 2. — **co**: jehlu, železo. — **se,** *plen dostati,*

Schlacken bekommen. Jehla se mi r-la. Us. Deh.

Rozplesati se čím: radostí, sehr frohlocken. Scip.

Rozpleskati; *rozpleštiti*, il, štěn, ční; *rozplesknouti*, sknul a skl, ut, utí; *rozpleskávati*, flach, platt schlagen. — **co.** Spadla na ně deska, všecky jich r-skla. Sš. P. 723. — **co čím:** hlínu rukou; zlato kladivem (rozkovati). Vys. Vodu lopatou. Us. Tč. — **se.** Koule se r-skla. Čsk. Ptačátka majíce utíkati rozplešti se — křídla spusti. Jir. exc.

Rozpleský, rozplesknutý, rozpleštěný = *plosky, nízký, široký*, platt, flach, stumpf. R. nos, D., nohy. — Jg.

Rozplésti, vz Plésti; *rozpletati*; *rozpletávati*, aus einander flechten, aufflechten, entwickeln. Kom. — **co, koho.** Krásné Nanynce vlasy rozplétají; Není toho ve světě, co můj vínek rozplete. Sš. P. 438., 439. — **co čím:** vlasy rukama. — **se.** Moja milá, rozpletaj se. Sš. P. 113.

Rozpleštiti, vz Rozpleskati.

Rozplet, u, m., *rozpletení*, das Auseinanderflechten. Sš. P. 732.

Rozpletač, e, m., der Auseinanderflechter; Aufklärer. Pr. horn.

Rozpletati, vz Rozplésti.

Rozpletek, tku, m., die Entwickelung, Auflösung, der Aufschluss. Zlob.

Rozplíhaný, blativý, kothig. R. cesta (rozbředená), zerweicht. Ros.

Rozplíhati, *rozplihovati*, zerweichen; **se,** weich werden. Ros. Vz Plíhati.

Rozplichtiti, il, ěn, ění = *plichtu přehráti*. — **koho.** Já vás rozplichtím (přehrám). Ros.

Rozplisk, u, m., *rozplísknutí*, die Zerspritzung. Novor.

Rozpliskati; *rozplísknouti, rozpliskovati*, zerspritzen. — **co:** šípy = *rozházeti*, verschleudern. Výb. I. 104. Když dievky šípy rozpliskachu. Dal. 28. — **se za čím.** Vlny se rozplyskují (se rozstřikují) za ranami silnými, aus einander spritzen. Č.

Rozplisklý, zerspritzt. R. proudy. Č.

Rozplizlý, zerfahren, zerplatzt. R. bublina. Šm.

Rozpliznouti se, znul a zl, utí; *rozplízati se, rozplizovati se* = *rozpustiti se, rozplynouti se*, zergehen, zerfliessen, schmelzen. — **se kde.** Hruška, máslo atd. rozplizne se **v** ústech, **na** jazyku. Rozpliznulo se mu to v ústech. Us. — **se čím.** Měkká zeměata pouhým tlačením ruky rozplizla se. Rostl. — **se oč.** Veškeří valové pronásledování o ni (církev) se r-li. Sš. Mt. 231.

Rozplížiti se, il, ení = *rozlézti se*, aus einander kriechen. Chmela.

Rozplod, u, **rozplodek,** dku, m. = *rozplození*, die Fortpflanzung, Vermehrung, Brut. L.

Rozploda, y, m. = *rozploditel*. Tys vší dobroty r. St. skl. II. 79.

Rozploditel, e, m., der Vermehrer.

Rozploditelka, y, **rozploditelkyně,** ě, f., die Vermehrerin.

Rozploditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *rozplozovati*, vermehren, fortpflanzen. — **co:** rod svůj. Jel. Tu ves dobře Bóh rozplodil. St. skl. Strom r-dí ovoce. ZN. R-dils je jako hvězdy **na** nebi. BO. R-zovati literaturu. Kos. Ol. I. 86. Vieru křesťanskú r-dili. Pass. 828. — **se.** Ten hřiech kletý (smilstvo) tak se rozplodil. Hus III. 188. Zeli se samo r-zuje. Us. Křesťanská viera se rozplozovala. Pass. 916. — **co čím.** Ti mají tu vinici r. příkladem svatým a naučením dobrým. Hus II. 65. — **co v co.** Já tě r-dím ve mnohé národy. Sš. Sk. 51. R-zi jej u veliký lid, u velikú vlasť. BO. — **se, koho kde.** Počali se r-zovati **na** zemi; Jeho jmění r-lo se na zemi. BO. Niemce v miestie pražském jest rozplodil. Ms. pr. Biedné světa zboží všecky zmatky **v** duchovenství r-lo. Hus I. 410.

Rozplodní = *rozplozování působící*, die Fortpflanzung bewirkend. R. zábyvy (functiones sexuales). Ssav.

Rozplošování, n., *dělání čeho plochým*, das Plätten. R. drátu, das Drahtplätten. Šm.

Rozploštiti, il, ěn, ění, *rozploštovati* = *rozpleskovati, ploským činiti*, flach machen, verflachen. — **co:** podešvy. Št.

Rozplouť, i, f. = *mokro*, když vše velikými dešti rozkydlé, rozplynulé jest. Us. Hk.

Rozplouti se, *rozplavati se*, zerfliessen. BO. — **se (kde):** **v** smole. Št. V jakých slastech se rozplouli, všecko to apoštol mlčením pomíjí. Sš. J. 33. Led ihned se rozplul. Pass. 967. Když slunce se obvlažilo, tehdy rozploviéše se (rozpouštělo se). BO. Skály se jako vosk rozplovú. BO. — **se jak.** A potom jako **v** jasno led rozplovú se hřiechové tvoji. Hus I. 148. — **se čím.** Rozplove se horkem jako mosaz. Boč. Modla ohněm se rozpluvši spadla. Pass. 905.

Rozploutvati = *rozplýtvati, rozmrhati*, verschleudern. — **co:** zboží. Výb. I. 102., 1064.

Rozplovati se, vz Rozplouti se.

Rozploze, e, f., die Pflanzung, zastr. Rozk.

Rozplození, n., die Vermehrung. Viděvše dvój div v r. chleba. M.

Rozplozený v zbožie = mnoho zbožie maje. Kat. 274. **Ve** všech ctnostech r-ní. Hus III. 263. **Po** všem světě r-ný. Hus III. 53. Vz Rozploditi. — **čím.** Zahrada štěpím r., arboribus consitus. BO.

Rozplozovací strojové, Fortpflanzungs-. Ssav.

Rozplozovnice, e, f., *ústav k rozšiřování něčeho*, Propaganda. R. víry křesťanské v Římě. Exc. Č.

Rozplpati se = *rozvařiti se*. Šišky se r-ly. Na Mor. Brt.

Rozplulý, zerflossen, geschmolzen. — **čím.** Kámen r-lý horkostí. BO.

Rozplyn, u, m., flüssiger Körper. L.

Rozplynouti, ul, utí; *rozplývati* = *na různo plynouti, téci*, zerfliessen, zu Wasser werden; *roztéci*, aus einander fliessen; **se** = *v rozličné strany plynouti*, aus einander schwimmen; *rozpustiti se*, zergehen, zerschmelzen; *roztékati se, rozšiřovati se*, zerrinnen, sich verbreiten. Kom. — **abs.** Michej cukr, až rozplyne. Us. — **(se) kde.** Mračno **pod** sluncem se rozplynulo. Kom. Rozplyne cukr v hubě. Berg. Rozplyne se cukr v hubě. D. Máslo **na** slunci se rozplyne. Sych. Jako

se vosk **před** ohněm rozplyne. V. — **(se) čím.** Lakomstvím a rozkošemi **o** málo se nerozplynul. Prot. 156. Vosk teplem se rozplývá. Šš. I. 102. Jakož ztvrdlé věci studeností horkem rozplývají. Hus I. 148. Srdce radostí **ve** mně se r-vá. Kom. Rozkoší r. D. Rozkošemi se r. Kom., Br. — **se.** Ryby se rozplynuly. L. Duše má rozplynula se jest, když zmilelý mój promluvil jest. Hus III. 62. — **se od čeho:** od ohně. — **(se) v co.** Zmužilosť v slzy se rozplynula. Nej. Vlna rozplynula v nic. Us. Tč. Jakoby měla srdce naše v díky r-nouti **pro** tu milosť, že . . . Šš. J. 22. — **kudy.** Vonný vzduch se rozplývá kolem širou planinou. Us. Tč. — **se skrze koho.** Skrze Krista nebesa hořiece sě rozplynú. Hus II. 13. — **(se) kam.** A mnohokrát rozplyne osutina od hlavy **na** jiné údy. Sal., Lk. Jeho milosrdenství rozplývá se na všecky skutky. Kom.

Rozplyntati, *plynné učiniti*, flüssig, dünn machen. Sýr uložený dlouhým ležením rozplyntaný. Us.

Rozplynulosť, i, f., die Verschwommenheit, Zerflossenheit.

Rozplynulý, zerflossen, zerschmolzen, verschwommen. Dch.

Rozplýtvati, verschleudern. — **co čím:** štědrostí své jmění. Us. R. své síly. Mš., ZN.

Rozplyv, u, m., *hmota rozplyvadlem zploštená* ku př. cukr vodou rozteklý. Presl. — **R.,** *rozplynutí* das Zerfliessen. R. vod. Měst. bož. III. 59.

Rozplyvadlo, a, n., *kapanina skupenství těla nějakého proměňující nedotekší se skoučenství jeho* na př. voda, v níž cukr se rozpustí. Pr. Chym. 4.

Rozplývání, n., vz Rozplynutí.

Rozplyvatelnosť, rozplývavosť, i, f., die Zerfliessbarkeit. Pr. Chem. 30.

Rozplývati, vz Rozplynouti. — **R.,** *rozpouštěti, měkčiti.* Reš.

Rozplývavec, vce, m., nerost, Kalksalpeter, m.

Rozplývavosť, i, f., die Zerfliessbarkeit. Šm.

Rozplývavý, *roztékavý*, zerfliessend, zerfliesslich, schmelzend. Reš.

Rozplzlý, zergangen, zerplatzt. Č. R. nežit. Jel.

Rozplznouti se, zergehen, zerplatzen. Nadul se jako bublina, rozplznul se **a** byl ničím. Č. M. 99.

Rozpnutí, n. R. či světlosť klenby, die Spannweite, Spannung.

Rozpočet, čtu, m., der Ueberschlag, Kostenüberschlag, Voranschlag, Kostenanschlag. Dch. Předchozí r. příjmův a vydání. Rk. R. práce. Us. R. na rok napřed. R **přes** vydání, přes stavbu, **chybně** m.: r. vydání, náklad, výměra nákladu; vyměřený, rozpočtený, rozpočítaný, navržený náklad (na stavbu). Bs. R. schválen jest **s** 3000 zl., *lépe:* r. schválen jest v summě 3000 zl. R. v stavitelství, r. zboží. Vz S. N.

Rozpočetniti se, il, ěn, ění = *rozmnožiti se*, zahlreich werden. Čas. th. XIII. 539.

Rozpočetný výbor, der Budgetausschuss. Dch.

Rozpočínati; *rozpočíti*, čnu, čal, at, etí, verschiedenes anfangen. Jg.

Rozpočítati; *rozpočísti*, počtu, četl, čten, čtení; *rozpočtovati, rozpočítávati*, veranschlagen, be-, ausrechnen. — **co:** vydání. Us. — **se s kým:** se spoječníkem. Šp.

Rozpočítavosť, i, f., die Berechnung.

Rozpočítavý, berechnend.

Rozpodsívati, anfangen zu sieben. Ros. — **co.**

Rozpoj, e, m., die Auflösung. Dch., Č.

Rozpojek, jku, m., das Getrennte, Aufgelöste.

Rozpojený; *-en, a, o*, aufgelöst, entfugt. Dch. Vz Rozpojiti.

Rozpojidlo, a, n., das Auflösungsmittel Šm.

Rozpojitelnosť, i, f., die Auflösbarkeit. Jg.

Rozpojitelný, auflöslich, auflösbar. D., Ráj.

Rozpojiti, il, en, ení; *rozpojovati*, trennen, scheiden, auflösen. — **co:** manželství. D. — **co čím od čeho.** Us. — **se.** R-li sú se vazové moji. BO.

Rozpojitosť, i, f., die Trennung. Us.

Rozpojitý, getrennt. Sedl. R. veličina, diskrete, unterbrochene, gesonderte Grösse. Nz.

Rozpojka, y, f., Synkope. Šm.

Rozpojně, *odděleně, rozlučně*, zertrennlich, trennbar. Ješto slova *ἐν τούτῳ* k slovu *ὅν* nerozpojně se druží. Šš. Sk. 47.

Rozpokládati. Krásná vyhlídka na celou krajinu se r-dá. Us. u Uh. Hradiště. Tč.

Rozpol, u, m., *rozpolení*, die Trennung. Us. Šd.

Rozpolcení atd., vz Rozpoltiti.

Rozpolčení, n., vz Rozpolčiti.

Rozpolčiti, il, en, ení; *rozpolčovati*, zertrennen. V. — **co komu:** lebku. Us. — **se s kým.** Kdo se spolčil s bláznem, rozpolčil se s rozumem. Č. M. 211. Což jste se s rozumem r-čil? Sml., Osv.

Rozpolení, n., vz Rozpoliti. — **R.,** *průseč*, tmesis, die Trennung eines Wortes: quod facinus cunque m.: quodcunque facinus. Nz.

Rozpoliti, *rozpůliti*, il, en, ení; *rozpolovati, později: rozpůlovati*, in zwei Theile theilen, halbiren. — **co:** úhel. Sedl. — **co kde:** přímku **v** bodu r. Sed. — **co komu:** hlavu. Sych. — **co jak.** Jednou *ranou* ho rozpůlil. Sych. — **čím:** sekerou, mečem. R. čarou obrazec. Nz. — **se.** Zeď se r-la. — **R.** = *rozpáliti*, entzünden. — **co:** oheň. Ostrav. Tč.

Rozpolovací, *půlicí, rozpolný*, Halbirungs-. R. čára, bod. Nz.

Rozpolný, vz Rozpolovací.

Rozpoložení, n., něm. Laune, **šp.** m.: mysl, vůle, chvíle (zlá, dobrá). Byli všichni dobré mysli. Proč nechceš dobré vůle býti? Os. R. mysli, stav mysli. Nz. V takovém mysli své r. odpovídá učenníkům; Chce vyličiti, v jakém r. se při vidění onom nalézal. Šš. J. 74., Sk. 126. Na Mor. se říká: není n. je dobré chuti. Mřk. Vz Rozmar, Rozloha.

Rozpoloženosť, i, f., *poloha*, die Lage.

Rozpoložený; *-en, a, o*, aus einander gelegt. — **R.,** aufgelegt. Vz Rozpoložení.

Rozpoložiti, il, en, ení, aus einander legen.

Rozpoltění, n., die Zweitheilung, Spaltung. R. stran. Dch.

Rozpoltěný; *-ěn, a, o*, getheilt, gespalten. Vz Rozpoltiti.

Rozpoltiti, il, cen a těn, cení a tění; *rozpolcovati, rozpolťovati = rozpůliti*, mitten von einander theilen, schneiden, hauen, entzwei hauen, zerspalten. Jg., BO. — **co komu:** hlavu. Us. — **koho jak**: vojáka **na** dvé, V., na poly. Pref. — **co čím:** tělo pilou. Ob. Pan. — **se kdy jak.** Měšťanstvo naše se **po** volbách úplně na dvé r-lo. Us. Tč.

Rozpomenouti (zastr. *rozpomanouti*), ul, utí; *rozpomínati = v paměti obnoviti*, worauf verfallen, sich besinnen, bedenken; **se** = *vzpomenouti*, sich besinnen, bedenken; *s vedlejším významem pohnutí mysli, lítosti = slitovati se*, sich erbarmen, gedenken. Jg., ZN. — **koho** (gt.). Jich rozpomanul jest (v paměti obnovil). Ps. Ms. — **se.** Až se mé srdce rozpomene; Jenom rozpomeň se, není to na rok ani na leta dvě. Sš. P. 218., 428. — **(se) na co.** Na svou bolesť rozpomenu. St. skl. R. se na krátkosť života. Mand. Zaplaču se, rozpomnim se na ten bídný svět. Sš. P. 468. R. se na svůj stav. Dal. 36., 130. R. se na boží spravedlnosť. Chč. 634. Na svú moc se rozpomena. Smil v. 709. R. se na něčí věrnú službu, na dobrodiní otce svého. Výb. II. 58., 55. Zdali by se r-nuli na ukrutné utrpenie. Hus I. 77. (I. 132., 134., 186., 350., II. 149, 217.). Rozpomeň se na mou lásku, na mé naříkání, na své slovo. Sš. P. 75., 246., 332. R. se na Boha, na dítky, na vlasť, na smrť, na připověď, na přísahu. Ros. R. se na něco. V., Kom., Alx., St. skl., Dal., Vrat. — **se nad kým** (slitovati se). D., Us. — **že.** Rozpomeň se na to, žes člověk. Ml. Synu, rozpomeň se, že vzal si dobré . . . Rozpomínaje se, že on jest boží stvořenie. Hus II. 238., III. 18. (181., 182.). — **si co.** Já sem si to dávno rozpomněla, na tebe sem, synku, zapomněla. Sš. P. 321. — **kde.** O by některý se z nich r-nul jako onen lotr **na** kříži (se r-nul), že . . . Hus I. 445. — **sobě nač.** Jak já sobě r-nu na můj deň poslední. Sš. P. 54. — **se proti komu.** Rozpomeň se, pane Bože mój, proti těm, kteřiž poskvrňují kněžstvie. Hus I. 134.

Rozpomenutí, *rozpomínání*, n., die Erinnerung. V. Rozpomínání-se na to. Kom. L. Vzpomenutí jest osvědomění jměných představ a rozpomínání jest snažnosť ku probuzení jich ve svém vědomí. Mark. Lg. 119. — Rozpomínání rájských radostí (rozjímání). Kruz.

Rozpomenutý; *-ut, a, o*, erinnert. V.

Rozpomínač, e, m., der Erinnerer. Jg.

Rozpomínaný; *-án, a, o*, erinnert. Vz Rozpomenouti.

Rozpomínati, vz Rozpomenouti.

Rozpomínka, y, f., die Erinnerung. Č. Bs. 13.

Rozpomněti se, vz Rozpomenouti.

Rozpomoci se, mohu, mohl, žení = *rozmoci se*, zu Kräften kommen, mächtig, stark werden. Slov.

Rozpona, y, f. = rozspěrák. Šd. Mor.

Rozponka, y, f., rapunculus, der Rapunzel. — **R.**, *rozpinka*, u tkadl.

Rozpopadati, stückweise wegschnappen. — **co komu.** Chléb mi r-li (každý vzal kus). U Rychn. Msk.

Rozpopeliti, il, en, ení, *rozpopelovati = na popel rozdrobiti*, zu Staub machen. Konbl.

Rozpor, u, m., spor. Koř. *pr.* Gb. Hl. 146. Vz R se stupňuje. Der Streit, Wortwechsel. V r. přijíti. Us. R. mezi filosofy o svrchované dobré. Měst. bož. Vystavuje (apoštol) r. vniterný a bídu člověčenstva; Člověka vniterného r-ru oprostiti. Sš. I. 17., 15. O slovech těchto nemalý r. mezi vykladateli panuje. Sš. Mt. 49. Na r-ru býti = nesnášeti se, nesnaditi se. O ta slova nesnázi mají filologové a o nich na r-ru jsou; Aby s prospěchem církve r. ten uklizen byl; R. v církvi římské povstalý ukliditi. Sš. Mr. 67., Sk. 176., I. 15. (Hý.). — **R.** na Mor. = *rozparek*, Schlitz, m. D. — **R.** = *rozpora.*

Rozpora, rozporka, y, f. = *vidlička, na niž se zavěšují tenata, rozpor*, die Netzgabel, Garnstange. Kom. J. 425., Šp. — **R.**, *jedno z oněch dvou dřevcí, na které prostranky se přivazují*, das Ortscheit; také *váhy u kočáru*, die Querstänglein. Us. — **R.**, *dřevo, jímž nohy zadní vola zabitého se rozpírají*, das Sperrholz (v obec. mluvě **šp.** z něm. Krumholz: *krumpolec*). Us. — **R.** *u tkadlce.* Us. Vz Tkadlcovství. — **R.**, *v bot.*, die Astachsel. Nz.

Rozpořádati, ordnen, rangiren. Koll., Měst. bož., Tč. — **co.**

Rozporák, vz Rozpěrák.

Rozporek, rku, m. = *rozparek*, der Schlitz. U Hradce.

Rozpořice, e, f., spellium, zastr. Ždk.

Rozporní, v bot., achselständig. Nz.

Rozporník, u, m., *hřeb u vozu, který váhy drží*, der Vor-, Wagennagel, Wolf. D.

Rozporný, *sporný*, Streit-, strittig; zertrennbar. R. věc, spis, strana. Th.

Rozporoučeti, el, en, ení, verschiedentlich testiren. — **co komu:** kšaft poklady jednotám rozporoučející. Kom. On každému rozporúčá, jako by byl pánem (Befehle vertheilen). Na Ostrav. Tč. — **co kdy.** Jmění své **po** smrti rozporučiti (odkázati). V Bystersku. Sn.

Rozporový, od rozporu, Streit-; Stangen-.

Rozporu, zastr., vz Rozpárati.

Rozpósobiti = *rozděliti.* — **co komu:** peníze (distribuere). Bj. Sv. Lucie všecko **mezi** chudé r-la. Pass. 44. Vz Rozpůsobiti.

Rozpostaviti, il, en, ení; *rozpostavovati*, herumstellen. — **co kam:** stráže **na** výšiny. Krok.

Rozpostírka, y, f., die Streu. Dej slámy na r-ku. Na Ostrav. Tč.

Rozposýlati, aus einander schicken. — **co:** listy. Trip. — **koho:** posly.

Rozpošitý = *rozešitý.* Mám ten kabát právě r-tý (právě jej šiji), in der Arbeit. U Rychn. Msk.

Rozpotěšiti, il, en, ení, *rozpotěšovati*, in Freude setzen. — **koho.** Mus.

Rozpotiti, il, cen, ení, in Schweiss bringen. — **koho čím:** teplým vínem. — **se**, in Schweiss kommen. — **se čím:** chůzí, mlácením. Us. Tč.

Rozpotnati, vz Rozbobněti. Dyby sněhy byly, už by r-ly. Sš. P. 123.

Rozpotřebovati, verbrauchen. Us.

Rozpouštěcí mast, olej, flastr. Sal. 245. Auflösungs-.

Rozpouštědlo, a, n., Auflösungsmittel, n. Nz.

Rozpouštěti, vz Rozpustiti.

Rozpouštka, y, f., das Aufgehen. R. sněhu. Us. u Petrovic. Dch.

Rozpoutání, n., die Entfesselung. Dch.

Rozpoutanosť, i, f., die Zügellosigkeit. Měst. bož.

Rozpoutaný; *-án, a, o,* entfesselt. R. vášně. Dch.

Rozpoutati, entfesseln. — **koho, co.** — **co čím:** přátelství nevděčností.

Rozpověděti, *rozpovídati* = *do podrobna pověděti*, genau erklären. Na Ostrav. Tč. — **co komu.** R-děl mu to, jak tému je. U Opav. Klš. Přinda k jedné, poví jí slovečko, přinda k druhé, rozpoví jí všecko; Přiletěl k nim anděl a jim r-děl, že se Kristus pán narodil. Sš. P. 268., 746., Sl. p. 75. (156.).

Rozpovídati se = pustiti se do povídání. Ten se r-dal, že nevěděl kdy přestati. Us. Ft.

Rozpovodniti, il, ěn, ění, *rozpovodňovati*, überschwemmen. Koll.

Rozpovolniti, il, ěn, ění, freier, bequemer machen. Č. vě.

Rozpoznati, *rozpoznávati*, deutlich erkennen, unterscheiden. L.

Rozpožčati, *rozpožčavati* = *rozpůjčiti*, aus einander borgen. — **co:** knihy. U Opavy. Klš.

Rozpožičiti, il, en, ení, *rozpožičati* = rozpůjčiti. Slov.

Rozpracovati = *rozhnísti*, *rozmíchati*, zerarbeiten. — **co.** Jg. — **se,** *prací se přetrhnouti.* Kdybych se rozpracoval, ničeho nezpůsobím. Us.

Rozpřádati, vz Rozpřísti.

Rozpřáhnouti (zastr. *rozpříci*), rozpřáhnu (zastr. *rozpřahu*, rozpřehu), přáhnul a přáhl, přáhnut, utí a přažen, ení; *rozpřáhati* = *vypřáhati, rozloučiti*, aus einander spannen, ausspannen, auflösen, aufbinden; *roztáhnouti*, ausspreizen, ausstrecken, ausholen. — **co, koho:** koně, voly (od vozu vypřáhnouti); ruce (od sebe rozvésti). Us. — **co od čeho:** nohy od sebe. Us. — **čím.** A jak vrah ten bičem rozpřáhá. Sš. Sntt. 92. — **se** = *napřáhnouti ruku k uhození.* Us. — **se k čemu:** k ráně. Dch. — **se na koho.** Rozpřáhnuv se na nepřátely praštil přátely. Č.

Rozprach, u, m., zastr. = *rozprášení*, die Zerstäubung, Zerstreuung. Výb. I. 155.

Rozprachnivěti, ěl, ění, zermorschen, vermodern. Ros.

Rozprání, n., die Zerhauung, Zerwaschung.

Rozprasiti, il, en, ení = *rozkančiti.* — **se,** wild, dicht werden, in einander verwachsen. Us.

Rozpraskati, *rozpraštiti, rozprasknouti*, sknul a skl, ut, utí = *rozlomiti*, zerschlagen mit einem Knalle. — **co.** Vichřice vesla rozpraští. Krok. — **se** = *rozlomiti, rozštípnouti se.* — **se čím:** prkno horkem se rozpraskło, zersprang, riss.

Rozpráskati, mit der Peitsche aus einander jagen.

Rozprášenec, nce, m., der Zerstreute.

Rozprášení, n., die Zerstreuung.

Rozprášený; *-en, a, o,* zersprengt, zerstreut. R. strana. Dch. — **kam.** O těchto novotnících již bez toho do čtyř větrů r-ných. Sš. I. 15.

Rozprašitel, e, m., der Zerstreuer. Us.

Rozprášiti, il, en, ení; *rozprašovati* = *rozpuditi, rozhoditi.* — **co, koho:** nepřátely. Us. Jak vichr plevy rozprášil jsi Němce. Puch. — **koho čím.** Rozprášim je věječkou. Ben. V. Pěchotu jízdou, vrabce ranou r. Us. — **co jak.** R-šim Aegyptské **po** národech a rozvěji je po zemiech. BO. — **kde.** Rozprášen jsa **po** všech královstvích země. Hus I. 56. Leč odbojníci ti r-li se po horách judských. Sš. Sk. 64. — **na jak dlouho.** Veškeří křesťané **na** nějakou chvíli r-šeni byli. Sš. Sk. 93. — **se** = *jako prach se rozlétati*, verstauben, ver-, zerstieben. D.

Rozpráška, y, f., die Zerstreuung, Zerstiebung. L.

Rozprašný, zerstreuend. L.

Rozprašovadlo, a, n. R. na voňavky. Prm. IV. 191.

Rozprašovati, vz Rozprášiti.

Rozpraštiti, vz Rozpraskati.

Rozpřátelený; *-en, a, o,* verfeindet. Pal. Rdh. III. 277.

Rozpřáteliti, il, en, ení, verfeinden. — **koho, se s kým proč.**

Rozprati, vz Rozeprati.

Rozpratiti, il, cen, ení = rozpínati jako jirchář vydělané kůže, aby hebké byly, stollen. D.

Rozprava, y, f., *rozmluva*, Unterredung; Verhandlung, f. R. o něčem. Us. — **R.,** *učené pojednání*, die Abhandlung. Mus. R. (pojednání) zanáší se událostmi, pojmy, pomysly, dovodíc nějakou pravdu nebo vyvracujíc nějakou nepravdu. Můžeť v sobě pojímati výpravu i popis, hodí-li se tyto tvary slohové k účelu jejímu. Zvláštní způsob r-vy, jehož ku cvičení školnímu se užívá, jest *chrie* (*χρεία* = upotřebení). Vysvětluje a odůvodňuje nějakou důmyslnou propověď podlé pravidel zcela určitých. KB. 243. Vz S. N., Rozprávka. — **R.** *skla v huti* = *rozpleštění*, das Flachmachen. L.

Rozpravák, u, m., *hřeben k rozčesávání vlasů.* Us. v Písecku. L. Šbk.

Rozpravěcí dějepisný sloh, erzählend. Jg.

Rozpravěč, e, m., der weitschweifende Redner. Us.

Rozpravěčný, gesprächig. Šm.

Rozpravení, n., die Schilderung, Darstellung, Abhandlung. Jestiť pak pře sepření prvotního účinku před svým súdcí na stolici súdné sedícím, žalobníka a viněného s obú stranú učiněné r. CJB. 395. A protož k plnému poznání tohoto r. najprve a prvotně pověděno má býti, že všichni lidé dopúštějí se, aby pravili svědectví kromě těch, jimžto práva brání. CJB. 409.

Rozprávěti, ěl, ěn, ění; *rozprávívati, rozpravovati* = *mluviti, psáti, jednati,* von etwas handeln, reden, schreiben; *rozmlouvati, ho-*

vořiti, rozjímati, sich besprechen, unterreden; *povídati, oznamovati*, sprechen, erzählen. Jg. Na Ostrav. rozpraviat. Tč. — **co komu** (oznámiti). Knížeti kratochvíli rozprávěti. Háj. Někomu svůj sen r. Plác. Jiným něco r. Hus III. 35. — **(co, komu) o kom, o čem** (oznámiti, povídati). Však o jiné (ohavnosti) ještě r-vějí. Hus III. 314. Rádi o takových věcech r. slyší. Pref. 556. O jeho stavení mnozí rozprávěli. Háj. R. o Žižkovi. V. Ovidius divy o ní rozpráví. Troj. Rozprávěl mu o naší příhodě. Pref. Kdo čeho nezkusil, neumí o tom r. Prov. — **s kým jak.** Se svým milým r. Sš. P. 556. A idé kat s ňu po mostě a r-ví s ňu **po** sprostě. Sš. P. 158. — **ke komu.** Poď, synečku, poď a pomáhej, jenom ty ke mně nerozprávěj. Sš. P. 279. — **kde.** Já bych zapomněla na tvé sladké slova, co sme r-věli v našem humně stoja. Sš. P. 236. — **co na koho** (oznámiti). Pulk. — **co čím**: věštbami budoucí věci r. (oznamovati). Pulk. — **že.** V. Rozprávěl (povídal) mu, že se to stalo. Ros. — **se o čem** (pass.). Rozpráví se o tom.

Rozpraviti, il, en, ení; *rozpravovati* = *rozpořádati, spořádati*, an-, beschicken, einrichten, bestellen, in Ordnung bringen; *rozposýlati*, verschiedentlich abfertigen, wegschicken, entlassen; *rozpustiti vodou*, auflösen im Wasser, einrühren, einweichen, zergehen lassen, zerlassen; *rozundati, rozpojiti*, von einander thun. Jg. — **co (kde).** R. dům, věci, vojsko **po** bytech (spořádati), L., vlasy (rozčesati). D. R. mouku (vodou rozpustiti). Us. — **koho** = *rozeslati*: posly. Us. — **co čím**: kože nožem (spořádati), Techn., sůl vodou (rozpustiti), Us., něco octem. L. — **R.**, *otevříti*, öffnen. Buďte vrata hospodinova rozpravena, jde král. Hod. sv. Mart. — **R.**, *vysvléci*, entkleiden. Rozprav se a lehni. Mor. Brt.

Rozprávka, y, f., *rozprávění, rozmlouvání společné*, das Gespräch, der Diskurs. R. míti, Ros., V., držeti. V. Den v r-kách stráviti. V. Na r-ky se dávati. Sych. Utěšenými r-kami pokratochvíliti. Jel. Z té r-ky zrodily se mnohé otázky. Sych. V r-ku s někým se dáti. Záv. — **R.**, *řeč, naučení*, die Rede, Zusprache, Lehre. Tkad. — **R.**, *co se vůbec rozpráví*, die Sage, Rede, das Gerede, Gerücht. R. mezi lidmi. V. Nejisté řeči a r-ky. V. Marná, směšná r. Jest o tom r. Har. Býti za r-ku jiných. Jel. Řeč jako r. (láry fáry; nerozumná pleskanice). Na Mor., u Žamberka. Brt., Kf. Lživé r-ky vypravovati. BN. V r-ku jiným se dáti. Bart. Básnivé r-ky. Kn. — **R.**, *pověst, povídka*, die Erzählung. Pod r-kou o nich v ten smysl píše. V. — **R.**, *vymyšlená historie*, die Fabel. R. smyšlená. V. Homerus dálé věci pravdu v chytré r-ky proměnil. — **R.**, vz Rozpravení. — **R.**, y, m. a f. = *mluvka*, der Schwätzer, die Schwätzerin. Ty r-ko! Us. u Rychn. Msk.

Rozprávkář, e, m., der Fabler. Tatr. I. 24.

Rozpravnosť, i, f., die Beredsamkeit, Redseligkeit. Slov.

Rozpravný, erzählend, episch. R. báseň = epická. Jg. R. básnictví, die Epik. Nz. — **R.**, *mluvný*, redselig. Bern.

Rozpravovač, e, **rozpravovák**, a, m., *hřeben*, der Kamm. Us.

Rozpravování, n., vz Rozpravení.

Rozpravovati, vz Rozpraviti.

Rozpražiti, il, en, ení, zerprägeln.

Rozpředati = *rozprodati*. Na Ostrav. Tč. — **R.**, vz Rozpřísti.

Rozpředu, vz Rozpřísti.

Rozprechtice, dle Budějovice, něm. Rosspresse, ves v Boleslavsku. Tk. I. 436.

Rozpřemítati = *rozházeti*, zerwerfen. Zlob.

Rozpřeskati, aufschnallen. Slov.

Rozprch, u, m. = *rozprchnutí*, das Auseinandersprengen, Ausreissen. L.

Rozprchalý, aus einander gestoben. Dch.

Rozprchati, vz Rozprchnouti.

Rozprchlec, chelce, m., *rozprchlý*, der Flüchtling. Sš. Sk. 135.

Rozprchleti, el, ení = *rozprchliti se*. Zlob.

Rozprchliti, il, en, ení, *unáhliti*, aufbringen. D. — **se** = *rozhněvati se*, sich erzürnen, sich ereifern. — **se proti komu čím**: nenávistí. Us.

Rozprchlý, versprengt, zerstreut. R. stádo, psi. Us., BO.

Rozprchnouti se, chl, chnutí; *rozprchati se, rozprchovati se, rozprchávati se*, aus einander stieben o. laufen, sich zerstreuen o. versprengen. — **abs.** Nepřátelé se rozprchli. Stádo celé se rozprchlo. Us. Rozpršaly sů sě ovce. BO. Lidé se rozprchují. D. — **kam: do** svých domů. Cyr. R-chnete se každý **k** svému. Sš. J. 256. — Ros. — **kdy.** Mnozí z těch, jenž **po** ukamenování Štěpána se r-chli. Sš. Sk. 107. — **kudy.** A všichni r-chli se **po** krajinách judských. Sš. Sk. 92. — **se (odkud) proč.** Pro takové pronásledování **z** Jerusalema se r-chli. Sš. I. 2. *Strachem* před nepřátely se rozprchli. Sych. R-prše se lid **po** vší zemi **k** sbieránie strnišť. BO. — **se komu (kde).** Stádo **v** lese, **po** lese se mu rozprchlo. Tak se ti rozprchli. V. — Kom.

Rozpřidati, durch Zugeben verschenken, zugeben. — **co.** D., Jg.

Rozpřisáhati se, sich zerschwören. — **abs.** By se r-hal, já mu nevěřím. Č. M. 538.

Rozpřísti, vz Přísti; *rozpředati, rozpřádati*, anfangen zu spinnen. — **co.** Rozpředli to a nedopředli. Ros. R-dati novou přeslici = *předením rozháněti*. Us. R. rozmluvu. Us. Kos. — **o čem.** O nejedné otázce theologické bychom se rozpřádati ještě mohli. Sš. L. předm.

Rozprnouti, nul, ut, utí, zastr. = *rozehnati*, zerstäuben. *ch* se vysulo jako v leptati z chleptati. Ht. Mut. 85. Sr. poprnu, připrnu v Alx. a strany významu přechodného sr.: Sklesna svoji ruce obě. Kat. 3107. (Bdl.). — **koho.** Rozprnucha vsie jich voje četné. Rkk. 49. Že je jak zvěř plachý rozprnuchu. Rkk. 48. — **se** = *rozutíkati se*, aus einander stieben. Rozprnú se řady sěmo tamo. Rkk. 23.

Rozprodati, *rozprodávati*, vieles o. alles, da und dorthin, verschiedentlich verkaufen, vergreifen. V. — **co**: zboží, Us., svině, koně. Půh. II. 125., 530., šatstvo, knihy. D. — **jak**: **bez** zisku, Kom., **za** malý peníz, Sych., **na**

odhad (feilbieten). Sych. Na menší částky **mezi** chudé dvůr r. Us. Tč. — **čeho, šp.** m. *co.* Vz Roz-. Brt.

Rozprositi se, il, šeni, *rozprošovati* = *velmi prositi,* sehr bitten. Us

Rozprostěrač, e, m., der Ausbreiter, Ausspanner.

Rozprostírání, n., die Ausbreitung, Ausspannung. Rostl.

Rozprostíraný; *-án, a, o,* ausgebreitet, verbreitet. R. pověsti. 1611.

Rozprostírati, vz Rozprostříti.

Rozprostíravosť, i, f., *rozprostranivosť,* die Ausdehnungs-, Exspansivkraft. Rostl. I. 18.

Rozprostírka, y, f., *plachta,* která se v posteli na slámu rozprostírá, das Leintuch. Na Ostrav. Tč.

Rozprostiti, il, štěn, štění, *rozproštovati* = *prostým učiniti,* frei machen. Mm. Judit.

Rozprostovlasatěti, ěl, ění, *rozprostovlaseti,* el, ení = *prostovlasým se stávati,* die Haare fliegen lassen. Jg.

Rozprostovlasatiti, *rozprostovlasovati, -vlasiti* = *vlasy rozplésti,* die Haare frei machen. — **koho:** ženu. Ros. — **se,** seine Haare frei machen, fliegen lassen. D. Rozprostovlasatila-li jest se, či nerozprostovlasatila jest se Nabuchodonozorova dcera (žertem)? — Jg.

Rozprostovlasený, mit gelöstem Haare. Žena r-ná jako příšera. V. abc. 71.

Rozprostovlasý. R. vlasy, gelöst, fliegend. V.

Rozprostranění, n., *rozšíření,* die Ausbreitung, Expansion. Další vývoj a r. církve. Šs. Sk. 63.

Rozprostraněnosť, i, f., die Ausdehnung, Expansion. Vz S. N.

Rozprostranitelnosť, rozprostranlivosť, i, f., die Ausdehnbarkeit, Expansivkraft, Expansibilität. Nz., Pr. Chym.

Rozprostranitelný, ausdehnbar, expansibel. Nz.

Rozprostraniti, il, ěn, ění; *rozprostraňovati* = *rozšířiti v prostoru,* verbreiten, erweitern, ausbreiten; **se** = *rozšířiti se,* sich erweitern; *obšírně o čem jednati,* weitläufig o. ausführlich reden. — **se.** Již se tu r-lo, es ist Platz geworden. Us. Tč. — **něco:** síň. Us. Plyny pomocí tepla se rozprostraňují. Krok. Zahřítá voda se rozprostraňuje. Pr. Chym. — **se kde (kdy).** Dým **po** celém domě se rozprostraňuje. Us. Chrám (jerusalemský) na hoře Morii se r-ňoval. Šs. L. 175. **V** Tyru hned záhy **z** počátku křesťanství se r-nilo. Šs. Sk. 243. — **se o čem (kde, jak).** Tam místněji o tom r-níme se. Šs. Mt. 157. O milosrdenství člověčenstvu uštědřeném šíreji se r-ňoval. Šs. I. 122. **Ve** hlavě 11. Petr týmiž bez mála slovy se o témž ději r-ňuje. Šs. Sk. 3. — **se na čem.** Tudy r-ňují se na modlitbách za Petra. Šs. Sk. 143. — **co k čemu.** Co praví, na dobu tu a čas onen se vztahuje, aniž k jiným dobám r-ňovati toho sluší. Šs. Mr. 22. — **se kam odkud.** Poznání jejich co símě v jejich srdce položeno byvši dolů i vzhůru, **u** výši a hloubi se r-ňovati počalo; Že **z** města Jerusalema právě ta vláda se r-ňovati bude až **do** končin země; Tedy odtud (z Jerusalema) pokoj nového zákona nejlépe do světa se r-ňovati mohl. Šs. J. 263., Sk. 174., 7. (Hý.).

Rozprostranivosť, i, f., die Ausdehnungskraft, Elasticität.

Rozprostranivý, elastisch. R. síla. Sedl.

Rozprostraňování, n., *šíření,* vz Rozprostraniti. A její (církve) všady se r.; R.-se církve v pohanstvu. Šs. Sk. 72., 246.

Rozprostřelosť, rozprostřenosť, i, f., die Ausbreitung. Troj. 20. 2.

Rozprostřelý = *rozšířený, roztažený,* ausgebreitet. R-lé vlasy. Reš.

Rozprostření, n., die Aus-, Verbreitung, Ausspannung. Us. Jg.

Rozprostřený; *-en, a, o,* ausgebreitet, verbreitet. Ubíral jsem se r-nými lučinami dále. Us. Tč. R-ný praporec, fliegende Fahne. Zlob. — **kudy.** Májové koberce malebným dolem r-né. Us. Tč. — **kde.** Lež **mezi** lidmi r-ná. Čr. R. **na čem, po čem.** Br.

Rozprostříti, stru, střel, střen a střín, ení; *rozprostírati* = *prostříti, roztáhnouti, rozšířiti,* auf-, aus-, verbreiten, breiten, spreizen. Jg. — **co:** větve. BO. — **co v co.** Ve zlů řeč rozprostrů jazyk. Št. N. 234. — **se čemu.** Krásné panorama r-střelo se zrakům mým. Us. Tč. — **co na koho:** síť. BO. — **kde.** Spisy mezi lidem r-rají. Čr. **Před** někým ruce, své potřeby r. Pešín. — **co podlé čeho.** Plavec podlé větru plachty rozprostírá. V. — **co mezi koho ke komu kam:** ruce **k** Bohu. Br. Poručil to mezi bratry a sestry rozprostříti (rozděliti). Bl. Aug. 13. — **co přes co.** Slunce přes oblaky paprslky rozprostírá. Kram. — **se kde jak. Na** zemi (V.) způsobem hovadským se r. Jel. Tmy **po** světě se rozprostřely. Troj., Br. Krásná rovina rozprostírala se **přede** mnou. Us. Tč. Mhla se r-rá **po** té skále hustá. Šs. Bs. 73. Chtěje v posvátném **na** modlitbách před Bohem se r-rati. Šs. Sk. 119. Dýmy r-střely se *černou chmurou* **nad** celou krajinou. Brt. Instr. 16. Noc se již nad zemí r-rala. Us. Tč. — **se odkud kam.** Od Lystry k jihovýchodu r-rala se Derba. Šs. Sk. 167. – **se o čem** (šířiti se). Štěpán za to se r-rá obšírně o původu a účelu chrámu. Šs. Sk. 75.

Rozprouděný; *-ěn, a, o,* in Fluss gebracht. Dch.

Rozproudí, n., *rozvodnění,* das Austreten des Wassers. Us. Ptr.

Rozprouditi, il, ěn, ění, strömen machen. — **co čím:** kovy ohněm (rozpustiti), krev během (v proud uvésti). — **se,** in Fluss kommen. Dch. — **se jak.** Hovor r-dil se plným tokem. Brt. — **se odkud kam. Z** něhož by se krev r-dila **do** končin. Kos. Ol. I. 234.

Rozproutiti se = *prouti dostati.* Vrby se již r-ly. Us. Tč.

Rozprskati, *rozprsknouti,* skl, ut, utí; *rozprskovati,* schnicken. — **se.** Jak začalo pršeti, všecky se rozprskli, liefen aus einander. Na Ostrav. Tč. — **se komu kde.** Vše se mu **v** ohni rozprskalo. Ros.

Rozprstenovati, *rozprsténkovati,* **koho** = zasnoubené rozvésti, Verlobte trennen, scheiden. Na Slov., Bern.

Rozpršeti se, el, ení = *rozprchnouti se*, aus einander laufen, zerstreuen. Když pastýř před vlkem srší, toho se stádo rozprší. St. skl. Bojím se, aby se plátno nerozpršelo (nerozsypalo). Zb. exc. — **R. se** = *v pršku se dáti*, ins Regnen kommen. D. To se rozpršelo. Us. Nečekej, až se r-ší. Us. Tč.

Rozpručiti se, il, ení, zastr. = *rozpuknouti*, bersten. — **se čím**: hořem. St. skl.

Rozpruditi, il, zen, ení; *rozpruzovati*, erhitzen.

Rozpruzený, erhitzt. — **čím**: líce bývou rozpásaností rozpruzené. C.

Rozpružiti, il, en, ení, aus einander spannen. — **co čím**. Na Ostrav. Tč.

Rozprýskati, *rozprýštiti*, il, štěn, ění; *rozprysknouti*, sknul a skl, ut, utí; *rozpryskovati*, zerspritzen. — **co**: jed. Ráj. — **se** = *rozpukati se*, *rozprchnouti se*, aus einander laufen, sich spalten, bersten. D. Jíl za sucha se rozprýští. Vaň.

Rozprysklý, zerplatzt. Šm. R. bublina.

Rozpsiti se, il, ení, anfangen hündisch zu leben. Ros.

Rozptyl, u, m. = *rozptýlení*. Nz. V r-lu býti. Šš. Ob. 139.

Rozptýlce, e, m., *kdo rozptyluje*, *mařitel*, *mrhač*, der Zersplitterer. Zjevný obecného dobrého r. Arch. III. 84.

Rozptylčivosť, i, f., die Sucht aus einander zu gehen. Šm.

Rozptýlenec, nce, m., der Versprengte. Kom., Kos. Ol. I. 191.

Rozptýlení, n., die Zerstreuung atd. Vz Rozptýliti. Společnosť jejich brzo **k** r. přišla. V. R. barev, die Farbenzerstreuung. Nz.

Rozptýlenosť, i, f., die Zerstreutheit.

Rozptýlený; *rozptýlen*, *a*, *o*, verstreut, zerstreut, zersprengt. R-ní vojínové (rozptýlenci). Čsk. Nás r-né syny **skrze** hřiech shromáždil a k sobě přivinul. Hus III. 176. R. vojsko sebrati. D. R. světlo.

Rozptylitel, e, m., der Zerstreuer. Jg.

Rozptylitelka, y, **rozptylitelkyně**, ě, f., die Zerstreuerin. Us. Jg.

Rozptylitelnosť, i, f., die Zerstreubarkeit.

Rozptylitelný, zerstreubar. Rostl., Jg.

Rozptýliti, il, en, ení; *rozptýleti*, -lej, el, en, ení; *rozptylovati* = *rozehnati*, *rozplašiti*, zerstäuben, zerstreuen, ver-, zersprengen; verzehren, verschwenden, verthun; *se*, sich zerstreuen, zerstreut werden. Jg. — **abs.** Ktož nesbierá (neshromáždí) se mnú, rozptyluje. Hus II. 100., I. 254. — **co, koho.** Vítr rozptýlil prach; r. zloděje, celý národ. D. Rozptýlím je jako lev. V. Slunce mhlu rozptýlilo. Us. R. stádo, Ben. V., něčí bázeň, D., statek, V., bohatství, Jel., nepřítele. Us. R. jmění, Chč. 382., pochybnosti, Dch., sieměduchovnie, ovce, něčí zbožie. Hus I. 204, II. 165., 299. — **co, koho kudy**. Obor věrných **po** celém světě r. V. Po vší zemi rozptýlena sú stáda má a nenie, ktoby pohledal. Hus. I. 246. R-lí tě pán po všech lidech **od** svrchka země a **do** krajin jejie. Hus I. 58. — **co čím.** R. stádo psem. Us. Aby každý svú naději hřiechy r-lil. Hus III. 164. — **co kde.** R-lil modly **na** horách. Hus I. 162. — **co od čeho.** R-lí pán od Israhele hlavu. Hus I. 262. — **se po čem**: po kořisti. Pcht. — **se nač.** Statkové rozptylují se na kvasy a hody. V. — **co jak.** Věc **na** díly r. Us. **Pod** způsobou přátelství církev rozptyluje. Hil. Jel. — **co v čem.** V národech je rozptýlili. Ctib.

Rozptýlka, y, f., čočka rozptylovací, die Zerstreuungslinse. Dch.

Rozptylnosť, i, f., *rozptylovatelnosť*, das Zerstreuungsvermögen. Nz.

Rozptylovací zrcadlo, čočka (rozptýlka). Nz. Vz Zrcadlo.

Rozptylování, n., das Zerstreuen. R. světla hranolem. Vz KP. II. 140.

Rozptylovatel, e, m., der Zerstreuer. R. a mrhač komory císařské. Kom.

Rozptylovatelka, y, **rozptylovatelkyně**, ě, f., die Zerstreuerin.

Rozptylujičnosť, *lépe*: **rozptylivosť**, i, f., zerstreuende Kraft. Miner.

Rozpučelý háj. Vz Rozpučiti. Hdk. Ls. k. 34.

Rozpučení, n. Nazval to miesto rozštěpenie neb r. (divisio). BO.

Rozpučiti, il, en, ení; *rozpučovati* = *roztrhnouti*, zersprengen, aus einander drängen; **se**, *roztrhnouti se*, aufbersten, aufplatzen, aufbrechen. — **se od čeho**: od hněvu. Bern. — Reš. — **se čím**. Srdce se **v** něm rozpučilo. V. Ať se v něm srdce r-čí. Šš. P. 50. — **se.** Růže už se rozpučila. R-čí se květné jaro. Us. Dch. — **se komu kde**. Rozpučil se mu prst **při** nehtě. Bern. — **se jak**. R-čil se (Jidáš) v půli. Šš. Sk. 2. Rozpučí se (mé srdce) **na** dva kusy, že ta vojna býti musí. Šš. P. 124. — **v čem.** Kráva na kunčíně (jeteli) hnedky ti zahyne, jako člověk r-čí se ve velké slanině. Tč.

Rozpučnati = *rozpučiti se*, aufquellen. Na Ostrav. Tč. — **čím**: mokrem. Opav. Klš.

Rozpud, u, m. = *rozpuzení*, *rozehnání*, der Schwung, Hinsturz, das Hinschiessen. L.

Rozpuditelný = *roptylitelný*, zerstreubar. Šm.

Rozpuditi, puď, dil, zen, ení; *rozpuzovati* = *rozehnati*, aus einander treiben oder jagen, zerstreuen. — **co**: stádo, BO., Hus, tesknotu srdce. Dch. — **co kde kým**: stádo **na** poli psem. — **čím**: holí. — **co kudy**. Sem i tam **po** světě jako zběhy je r-dil. M.

Rozpuchlý, breitgeschwollen. Us. Dch.

Rozpuchnouti, chl, utí, ganz verschwellen. L.

Rozpůjčený; *-en*, *a*, *o*, da und dort geliehen. Mám své knihy r-né. Us. Dch.

Rozpůjčiti, il, en, ení; *rozpůjčovati*, herumleihen, vielen leihen. Reš. — **co komu**.

1. **Rozpuk**, u, m., *rozpuknutí*, das Zerbersten, Zerplatzen, die Spalte. Strsl. razpakъ, koř. pąk(nouti). Mkl. B. 40. To vám bylo do r-ku, tak jsme se smjoli (smáli). Na Ostrav. Tč. Hněvá se na mne do r-ku. Na Mor. Brt. Najedli se do r-ku. Sborník 92. Ty ženské jsou jako na r. (tlustý). V Dobrušce. Vk. Do r-ku se smáti. Šf., Kos. Ol. 81. Tomu jde k duhu, umře na r. (tloušti pukne). Us. Dch. Hlava do r-ku bolí. Us. — **R.**, a, m., člověk tučného těla. Ty r-ku! Tf. — **R.**, rostlina. R. jízlivý, cicuta virosa, grosser Wasserschierling. Čl. 84, Čl. Kv. 336., FB. 91., Slb. 585., Schd. II. 304.

2. **Rozpuk,** a, m., *veliká housenka* mající oči na hřbetě. Vz Rozpuka. Us. Bolesl.

Rozpuka, y, f., **rozpuk,** cicuta. — **R.**, *housenka*, vz Rozpuk, 2.

Rozpukalý — *rozpukaný*, aufgesprungen. R. kůže. — **od čeho:** kůže r-lá od mrazu. Dch.

Rozpukanina, y, f. R. na kůži, der Hautriss.

Rozpukaný; *rozpukán, a, o*, geborsten, voll Spalten, geschrunden. R. země, pysky. D.

Rozpukati, vz Rozpuknouti.

Rozpuklina, y, f., *trženina*, der Riss, Sprung, die Aufberstung, Schrunde. R. země, V., **od** mrazu, **na** sklenici. D. R. skalní. Us. Tč.

Rozpuklosť, i, f., die Zerberstung, das Zerplatzen.

Rozpuklý, ritzig, klüftig, zersprungen. R. pysky, geschrundene Lippen. D.

Rozpuknouti se, pukl, utí; *rozpukati se, rozpukávati se, rozpukovati se* = *roztrhnouti se*, bersten, zer-, aufbersten, springen, zerplatzen, aufspringen. Jg. — **abs.** Sklenice se rozpukla. D. Rozpukl by se, kdyby co v sobě zadržel. Vz Tajemství. Č. — **se čím.** Země se horkostí rozpukla; r. se závistí, Ros., pitím, žalostí, Vrat. 137., Jel., hněvem, žlučí. Us. Zlostí bych se hned rozpuk. Er. P. 42. Div se zlostí nerozpukl. Prot. 29. — **se jak:** na dvé. Ros. R-kni se baj na desatero. Sš. P. 359. — **komu.** Rozpukl se mi prst. Us. Hlava mne bolí, div se mi nerozpukne. Us. Už sa mojej milej (milej) srdečko rozpuká. Sš. P. — **kde.** Div že se ti srdečko **v** těle nerozpukne. Er. P. 302.

Rozpuknutí, n. = *rozpuk*. Až do r. Us. Dch.

Rozpuknutý; *-ut, a, o* = *rozpuklý*, geborsten, zersprungen. Ros.

Rozpůlinec, nce, m., schaeferia, rostlina. R. křovitý, latnatý, zelenavý, hroznatý. Rostl.

Rozpůliti, vz Rozpoliti.

Rozpunktovací znaky n. znaménka, die Satzzeichen. Nz.

Rozpunktování, n., die Interpunktion. Nz.

Rozpunktovati, interpunktiren. — **co.** Nz.

Rozpupeniti se, il, ění — *rozvíti se*, knospen. Č.

Rozpupný, sehr stolz. Vz Roz-. Us.

Rozpuřiti, il, en, ení = *nadouti*, aufblähen, stolz machen. — **co:** své srdce. BO. Cf. Pour, Půřeti.

Rozpůrka, vz Rozporka.

Rozpůsobiti, il, en, ení; *rozpůsobovati* — *rozděliti*, theilen. Vz Rozpósobiti. — **co:** zboží. Št. R-bím vozy tvé (perdam). BO. Eustachius rytieřstvo ruozno rozpósobil. Pass. 930. — **co kam:** zboží **mezi** chudé. Leg., Pass. 44. Bóh vás mezi rozličné národy r-bil a rozsul. BO. — **kde.** R-bil jezdce **po** městech (disposuit). Bj.

Rozpust, u, m., *rozpuštění, odpust*, der Urlaub, na Slov. Strsl. razpustъ, dimissio, příp. -ъ. Mkl. B. 41. V odpust je r., Ausgelassenheit. Na Ostrav. Tč. R. bráti, vzíti; na r-stě býti. Bern. — V rozpust (křičeti, krásti) = *náramně*, bez ostychu. Na mor. Zlínsku. Brt.

Rozpusta, y, f., na Mor. = *rozpustilosť*, Ausgelassenheit, f. Ráj. — **R.**, y, m., *rozpustilec*, ausgelassener Mensch. Kos. Ol. I. 59., Hý.

Rozpustatiti = *rozpustošiti*, verwüsten. Slov. Bern.

Rozpustek, stku, m., die Lösung. R. skelný, der Glasfluss. Dch.

Rozpustidlo, a, n., Auflösungsmittel, n. Nz. Kyselina dusičná jest rozpustidlem olova. Pr. Chym.

Rozpustile, ausgelassen. V. R. veselý. Kom. R. se chovati. Us.

Rozpustilec, lce, m., der Ausgelassene, Zetterjunge. D. Ten r. nikoho s pokojem nenechá. Sych.

Rozpustilosť, i, f., *prostopášnosť, nerázanosť*, der Muthwille, Uibermuth, die Ausgelassenheit, Zügellosigkeit. Rozmáhá se r. Sych. Neví co r-stí činiti. V r. vydaný. Kom. Vámi r. lomcuje. Sych.

Rozpustilý, *rozpuštěný*, aufgelöst. Tekutá a r. krev. Krab. — **R.**, *prostopášný, nezbedný*, ausgelassen, lose, übermüthig. V. R. živobytí vésti. Ros. R. kluk, holka, děvče, Us., oči. Jel. R. kousky, lose Streiche; Tropiti r-lou slotu, Schindluder treiben. Dch. Byla r-lá z maličkosti (od malička). U Kuuv. Msk.

Rozpustitel, e, m., der Zerlasser, Zerschmelzer.

Rozpustitelka, y, **rozpustitelkyně,** ě, f., die Zerlasserin.

Rozpustitelnosť, i, f., die Auflöslichkeit, Schmelzbarkeit.

Rozpustitelný, auflösbar, auflöslich, schmelzbar. — **čím.** Hmoty vodou rozpustitelné. Techn.

Rozpustiti, il, štěn, ění; *rozpouštěti*, ěl, ěn, ění; *rozpušťovati* = *různo pustiti*, aus einander lassen; *povoliti, rozšířiti*, auslassen; *tekuté učiniti, rozlíti*, zerlassen, zergehen lassen, auflösen, schmelzen; **se** = *tekutým se státi, rozehřiti se*, zergehen, zerschmelzen, aufthauen, zerfliessen; *rozpadnouti*, sich zertheilen, aufgelöst werden; *oslabiti*, schwächen; *dáti se*, geben, einlassen. Jg. — **co, koho:** radu, Pr., sněm, vězně, Bern., shromáždění, Kom., Br., vojsko, šaty (povoliti), D., špačky rozpouštěti (žertovati), Us., jazyk, plachty (povoliti), Har., křídla, koně (uzdu mu pustiti), někoho (vše mu povoliti); máslo, rudu (tekutou učiniti). Us. R. spolek. Us. Dch. Pak král Jiří r-stil pole. Let. 187. Zlosť své šípy r-la. Hus III. 119. R-stiti koně (vypřáhnouti). Sl. p. 103. — **co, se čím (kudy):** vodu trubami r. Us. R. kovy, olovo, vosk, máslo ohněm (tekutým učiniti). Ros., V. Tlučené zlato živým stříbrem r., něco (cukr) vodou r. Vys. Chechtáním ústa rozpouštěti. Hus I. 263. Vosk ohněm, ctnosť chloubou se r-ští. Sš. Mk. 87. R-stil by se závistí. Lb. Prudkými výklady se rozpouštěti, sich in heftigen Diatriben ergehen. Dch. Sněhové horkem se rozpouštějí. Us. — **co na co.** Svůj nešlechetný jazyk na ublížení té panny rozpustila. Ob. Pan. Pán Bóh rozpúští jazyky utrhačóv na své vyvolené, zdaliby co chlúbky v ně vpustilo, aby jazyk

utrhačóv to vyčistil. Hus. I. 239. — **kudy.** R-la vlásky po pravém rameni. Sš. P. 777. R-stil syneček vraný koně po něm (po poli). Sš. P. 361. A r-stil zlaté pérečka koníčkovi po hlavě. Sš. P. 241. — **se o kom** = *rozmluviti se o kom.* Šml. — **se od čeho:** od velkieho žaľa. Sl. p. 112. — **co jak**: na rózno. BO. — **co, se kde.** Cukr **ve** vodě se rozpouští. V. Měď **před** míškem rozpusť. Vys. Vosk **na** slunci se rozpouští. V. — **se v co.** Těla v živly se rozpouštějí. Kom. Rozpustil se v smích (dal se). V. V nestřídmost se r. Eus. — **se do čeho:** do pláče (= se dáti). Bern. — **se.** Sníh se r-stil. Us. Že mázdřice porušena není, ale *se* rozpustila (oslabila). Ras. — **se k čemu.** A to se stává, když Kristus duši věrnú svým vnitřním vdechnutím nadchne a ji k nebeské žádosti ponukne a ona se k té řeči jaksi rozpustí. Hus III. 62.

Rozpustivosť, i, f., zerlassende Kraft. R. kyselin. Techn.

Rozpustivý = *rozpouštějící*, auflösend, zertheilend. R. věci. Ras., Ja.

Rozpustlivosť, i, f. = *rozpustnosť,* die Auflösbarkeit. Rostl.

Rozpustlivý, auflösbar. R. sůl. Us.

Rozpustnice, e, f., eine Ausgelassene. Us.

Rozpustník, a, m., ein ausgelassener Mensch. Na Ostrav. Tč.

Rozpustnosť, i, f. = *rozpustilosť,* Bern.; 2. *rozpustlivosť.* Techn.

Rozpustný = *rozpustilý*, ausgelassen. Na Ostrav., Tč., na Slov., Bern.; 2. *rozpustlivý.* Techn.

Rozpustošiti, il, en, ení = *pustým učiniti,* verwüsten. Slov. Bern.

Rozpušťadlo, a, n., der Schmelztiegel.

Rozpuštěk, šťku, m. = *rozpuštěnina,* Entlassung, Auflösung, etwas Aufgelöstes. Kafr surový rozpustí se lihem, r. se procedí a vodou se srazí. Techn.

Rozpuštění, n., die Auseinanderlassung. R. vojska, rady, sněmu. — **R.,** die Auslassung, Erweiterung, Spannung. R. šatů, plachet, křídel. — **R.,** die Zerlassung, Schmelzung, Auflösung. R. rudy, zlata, olova, vosku, másla, cukru. — **R.,** *povolení*, die Nachlassung. R. v mysli zatracenie hodno jest. Hus I. 264. R. v kóře jako šeptání n. smiech. Hus I. 265.

Rozpuštěnina, y, f., *roztok, tekutina,* etwas Zerlassenes, der Fluss. Presl.

Rozpuštěný; *rozpuštěn, a, o.* R. vojsko, rada, máslo atd. vz Rozpuštění. R. rozkoš. Pass. 530. — **kde:** kamenec **ve** vodě rozpuštěný. Lk. — **k čemu:** ke zlému. Hus I. 153. — **v čem.** Převrácená duše, v zemských rozkošech r-ná. Hus II. 311. — **R.** = *rozpustilý.* R. člověk, Us., žádosť. Troj. Taký jest člověk r. Hus I. 264. (I. 279.).

Rozputnati, rozputnávati = *pout zbaviti,* entfesseln. Bern.

Rozpuzení, n., das Auseinandertreiben, dispersio. Z r. se navrátiti. BO.

Rozpýchati, *pyšným se státi,* stolz werden. V. — **proti komu.** Leg.

Rozpylec, lce, m., drymis, rostlina. R. úžlabičný, lékařský, granadský, chýlský, mexický. Rostl.

Rozpýřený; *-en, a, o,* locker. Stopky r-né. Um. les.

Rozpýřiti, il, en, ení, Fasern auflockern, fiedern. — **co.** Us. — **se,** vor Zorn erglühen. Us. Tč.

Rozpyskati = *pyskem rozcraňhati,* mit der Schnauze zerwühlen. — **co:** jídlo. Ros.

Rozpyšněti, ěl, ění, stolz werden. V.

Rozpyšniti, il, ěn, ění, stolz machen. Us.

Rozpyt, u, m., *rozjímání,* die Erforschung, Zerlegung. Mus. A po nepředsudném r-tu sama od sebe v niveč se rozpadne. Šf. III. 10.

Rozpytati se, *rozpytávati se,* sehr nachfragen. L.

Rozřad, u, m., *rozřadění, pořádek,* ordentliche Abtheilung, Anordnung, Reihe, f. Krok.

Rozrada, y, f. = *odrazování,* das Abrathen von etwas. L.

Rozřadění, n., die Zer-,Vertheilung, Auseinanderreihung.

Rozraditi, il, zen, ení; *rozrazovati,* ab-, widerrathen. — **koho** = odraditi od čeho, abrathen, durch Rath abwenden. Výb. I. 456., Pulk.

Rozřaditi, il, ěn, ění; *rozřadovati,* anordnen, vertheilen. — **co jak.** Větve národu **podlé** rodové příbuznosti. Šf.

Rozradník, a, m., der Widerrather. L.

Rozradostniti, il, ěn, ění, zur Freude stimmen. Šm. — **se,** freudig gestimmt sein. Ft.

Rozradovati koho = rozradostniti. — **se čím:** výhrou, sich sehr freuen.

Rozrachovati, durchrechnen, aus-, abrechnen, *rozpočítati.* — **se,** mit einander abrechnen. Na Ostrav. Tč.

Rozramenatka, y, f., cephea, slimýš. Krok.

Rozramovati, *rozhrabati,* zerwühlen.

Rozraniti, il, ěn, ění, *rozraňovati* = *velice raniti,* sehr verwunden. Vz Roz-.

Rozraniti se, il, ění, tagen. Sotva se r-lo, už šli. Us. Tč.

Rozřásniti, il, ěn, ění, entfalten. Ros.

Rozrašplovati, *rašplí rozpilovati.* Us. Tč. — **co čím.**

Rozratati = *rozrachati.* Slov.

Rozratolestěti, *rozratolestněti,* ěl, ění, ästig werden. Ros.

Rozratolestiti, il, ěn, ění, ästig machen; **se** = rozratolestěti. Strom se rozratolestil.

Rozraz, u, m., *rozražení,* die Zerschlagung. Bern. — **R.,** *překážka,* das Hinderniss. — **R.,** *nepokoj,* die Unruhe, Zerstreuung. Bern. —

Rozrazení, n., die Abrathung. Jg.

Rozrazil, u, m., rostlina, der Ehrenpreis, veronica. R. potoční, v. beccabunga, lékařský (přítržník), v. officinalis, gebräuchlicher Ehrenpreis, rezekvítek, v. chamaedrys, kopřivový, v. urticaefolia, útlý, v. tenerrima, třilistý, v. triphyllos, S. N., polní, v. agrestis, Acker-Ehrenpreis, Buxbaumův, v. Buxbaumii, dlouholistý, v. longifolia, langblättriger Ehrenpreis, Čl. 83.—85., štítnatý, v. scutellata, horní, v. montana, ožankolistý, v. teucrium, rozprostřený, v. prostrata, klasnatý, v. spicata, latnatý, v. spuria, douškolistý, v. serpyllifolia, horský, v. alpina, chudobkovitý, v. bellidivides, jarní, v. verna, ci-

zinský, v. peregrina, časný, praecox, trojprstý, v. triphyllos, břečťanolistý, v. hederaefolia, Tournefortův, v. Tournefortii, lesklý, v. polita, tmavý, v. opaca. Čl. Kv. 239.—244. Vz FB. 57., Slb. 313., Schd. II. 291. R. šupinatý, v. squamosa, vodní, v. anagallis, zubatý, v. dentata, položený, v. prostrata, širokolistý, v. latifolia, nitkový, v. filiformis, rončí, v. praecox, skalní, v. sexatilis. Krok.

Rozrazilovitý. R. rostliny, veronicеae.

Rozrazinka, y, f., *rozrazil potoční*, veronica beccabunga, die Bachbunge. Hank.

Rozraziti, il, žen, ení; *rozrážeti*, el, en, ení; *rozražovati* = *na kusy rozbiti*, von einander-, zerschlagen, sprengen, zerbrechen, ein-, aufschlagen, aufstossen; *moci rozděliti*, *roztrhnouti*, trennen, zersprengen; *rozehnati*, *rozplašiti*, trennen, verscheuchen, zertheilen. Jg. — **co, koho:** hrnec, sklenici, vejce, okno, Ros.; že tě rozrazím (rozbiji), Ros.; r. dvéře, pluk, zástup, D., šik, vojsko, nepřítele, Kom.; důvody. Jel. Rozrazilo (na Mor.: rozmrazilo) mne horko (zima) = drobilo, lámalo. Rozráží (m.: rozmráží) mne zima. Ml., Kšá. Mne **z** toho horko r-lo (m.: rozmrazilo). Us. Vk. — **co komu čím.** Nos si pádem rozrazil. D. Mlatem hlavu Zbyhoněvi r. Rkk. 28. Vodu rukama rozrážeti, vzduch křídloma. Braňů mocnú rozráže vrahóm shluky. Rkk. 25. Slunce raními paprsky temnotu rozráželo. Bdl. R. koho = baviti, zerstreuen. Slov. — **koho, se o koho, oč.** Jednoho o druhého rozrážeti. Br. Kladivo bije, kovadlina drží, až se jedno o druhé rozrazí. Č. M. 300. Loď o skálu se r-la. Let. — **koho od čeho.** Od lásky bratrské na různo rozrazil nebo rozloučil lidi. Kram. — **co (kde) jak:** kyz v kyzkomoře **na** drobno r. Vys. Byl bych si r-zil na kusy nos. Er. P. 285. Dyž mě nechceš, hrom tě rozraz **na** vše strany **pro** falešné milování. Sš. P. 364. — **se.** Dotud se se džbánkem pro vodu chodí, až se rozrazí. Ros. Co do nového hrnéčka kuchařka vloží, tím zapáchati bude, až se rozrazí. Rým. — **se kde.** Osvěta se rozráží **nad** lidem našim. Kos. Křik **v** povětří se rozrážel. Ler. — **skrze co.** Nyní měla skrze smrť skořápka rozražena býti. Sš. J. 262.

Rozrazivý = *rozrážívý*.

Rozrážecí, Spreng-. R. stroj, těleso. Dch.

Rozrážeti, vz Rozraziti.

Rozrážívý = *rozrážející*, zertheilend. R. moc. Byl.

Rozrážka, y, f., die Sprengung.

Rozřečený; *-en, a, o*, redselig. Ta holka byla dnes velmi r-na (rozhovořila se). Us. u Rychn.

Rozředěnosť, i, f., *zředlosť*, die Verdünnung. Nz.

Rozředěný, verdünnt. R. kyselina.

Rozředíti, *rozříditi*, il, děn, ění = *řidké učiniti*, dünn machen, verdünnen. — **co čím:** šťávu hustou r. vodou. — **R.**, *spořádati*. — **co:** vojsko. BO.

Rozředlosť, i, f., die Verdünnung (der Flüssigkeit). Ros.

Rozředlý. R. bláto, dünn, verdünnt. Ros.

Rozřednouti, dl, utí, dünn werden. — **čím:** teplem.

Rozřehotati, hotám a řehoci, *rozřehtati*, ins Wiehern bringen. — **koho:** koně; **se,** sich ins Wiehern geben. Jg.

Rozřecha, y, f., *rozřešení*, die Lösung. Julius Afrikanský v listu k Aristidovi o r-chu závady té se pokusil. Sš. L. 55. Nejednou jsme se nadáli r-chy zadrhlitých věcí. Sš. L. předml. — Sš. L. 55., J. 180., 253., Sk. 185., 79. (Hý.).

Rozrejdilý, in Bewegung gebracht, muthwillig, hitzig, wild. — **po čem.** Dobytek po dobré píci r-lý. V.

Rozrejditi. il, ěn, ění, *rozrejdovati*, zerwackeln. — **co:** vůz. Ros. — **se,** ins Drehen kommen, zu tanzen anfangen. — **se při čem:** při dudách.

Rozrejniti, il, ěn, ění, zerwühlen, aufrütteln. Dch. — **co čím.**

Rozřepiti, il, en, ení, trennen, auflösen. Ros.

Rozřešek, šku, m. = *rozřecha*. Že Nikodem slovy svými nejenom Pána k místnějšímu r-šku nauky své přijměti zažádal. Sš. J. 48.

Rozřešení, n., die Lösung. Nejeden vykladatel o jeho (místa toho) konečném jistém r. pustil. Sš. I. 104. Vz Rozřešiti.

Rozřešitel, e, m., der Löser.

Rozřešitelka, y, *rozřešitelkyně*, ě, f., die Löserin. Us.

Rozřešitelný, lösbar. Otázka těžko r. Sš. Sk. 190.

Rozřešiti, il, en, ení; *rozřešovati*. — **co** (rozhodnouti): úkol, rovnici, Us., nějakou otázku, Mus., úlohu, lösen. Rozřešite moje výpovědi. LS. v. 64. Bratroma rozřešite pravdu (= právo rozsuďte, který z bratří má právo. Cf. Súditi někomu). LS. v. 57. Vz Rozluštiti. — **se čím.** Manželský svazek se rozřešuje (rozvazuje) smrtí kteréhokoliv z manželův. Sš. I. 75. — **co kde.** Sv. Jeronym slíbil **na** jistém místě r. záhadu tu. Sš. Sk. 79. — **jak.** Že spor s Pavlem **dle** vůle jejich rozřešen bude. Sš. Sk. 293. — **se,** sich befreien. St. skl. II. 253.

Rozřevniti, il, ěn, ění = *rozníťiti*, entflammen. Dal. — **co, koho.** Zda bych kterak r-vnil pleť svoji (příbuzné své podlé pleti). Sš. I. 115., 116.

Rozřezání, n., das Zerschneiden. R. pilů. Hus I. 233.

Rozřezanina, y, f. = *otvor rozříznutím učiněný*, eine aufgeschnittene Oefnung. Ras. I. 16.

Rozřezati, řezám a řeži; *rozříznouti*, znul a zl, ut, utí; *rozřezávati*, *rozřezovati*, von einander schneiden, zer-, aufschneiden, schlitzen, aufschlitzen. V. — **co:** břicho, D., svazky přátelství, Jel., pečeni, *lépe:* rozkrájeti, Km., knihu. Dch. Vezmi má milá dva nože, rozřeš půtečka na noze. Sš. P. 569. — **co jak: na** dvé, Ras., na drobno. D. Maso **do** kosti r. Lk. Už to mé srdečko na poly rozřežů. Sš. P. 219. — **co čím:** nožem. Us.

Rozříčeti se, el, ení, zu brüllen anfangen. Ros.

Rozříditi, vz Rozřediti.

Rozřidký = rozředlý.

Rozříšiti, il, en, ení = *rozšířiti*. Na Ostrav. Tč.

Rozřit, u, m., *rozříceni*, die Zerwerfung. Jg.
Rozřititel, e, m., der Zerwerfer.
Rozřítiti, il, cen, ení, *rozříceti* = *rozmetati*, zer-, aus einanderwerfen.
Rozřízený; *-en, a, o* = rozříznutý. Rychn.
Rozřízkati, *nožem rozřezati*, verschnitzeln. D.
Rozříznouti, vz Rozřezati.
Rozřížaviti, glühend machen. — **co**: železo. — **se**, glühend werden. U Opav. Klš.
Rozrobiti, il, en, ení, rozrobívati, aus einander thun. Na Ostrav. Tč. — **co**: vápno = *rozdělati*. Na Slov. — Bern.
Rozrod, u, m. = *rozdělení*. R. plemen. Us.
Rozroditi, il, zen, ení = *rozděliti*. — **se v co**. Pokolení lidské r-lo se v rozličná plemena, kmeny a národy. Pal. Radh. I. 1.
Rozrodnosť, i, f. = *rozrozeni*, die Fortpflanzung. L.
Rozrojiti se, il, ení, von einander schwärmen, ins Schwärmen gerathen. Včely se r-ly. — **se odkud kudy**. Hoši se **ze** školy **po** celém náměstí r-li. Us. Tč.
Rozrorejkati = *roztroubiti, rozhlásiti*, ausposaunen. — **co**. Už to všecko rozrorejkal. Č. M. 605.
Rozrostati, al, ání; *rozrůsti*, rostu, rostl, stení; *rozrostávati*, aus einander wachsen, sich verbreiten. — **čím**. Strom rozrostává nepochopitelným přírostkem. Ros — **v co**. Haluzy se v ratolesti rozrostají. Kom. — **se**, aus einander wachsen. Hřib se tak rozrostl, že se zdá, že jest to chrástek. Na Ostrav. Tč.
Rozrostiti, il, ěn, ění, wachsen machen, stark machen. Jg.
Rozrostlosť, i, f., das Auseinandergewachsensein. R. stromu.
Rozrostlý, *rozložený, široký*, aus einander gewachsen, ausgebreitet. R. strom, Ros., rohy. Orb. p.
Rozrotiti, *roztrotiti*, il, cen, ení = *rotu rozehnati*, zertrennen. Ros.
Rozroubiti, il, en, ení; *rozroubati, rozrubovati* = *rozsekati*, auf-, zerhauen. Ros. — **co čím**: sekerou. — **R.**, *roubení rozházeti*, das Zimmerwerk aus einander nehmen. Ros.
Rozrouchati; *rozrušiti*, il, en, ení; *rozrušovati* = *rozlomiti, rozhoditi*, erschüttern, wankend machen, umwerfen, zerstören. Jg. — **co, koho**: krávu, vola (rozřezati), divoký kus, D., přátelství rozrušiti, V., vlasy (rozmuchlati). Plk. — **co čím**: srnce nožem. — **se**, ausgähren. Rozrušané těsto. U Opav. Klš.
Rozřoukati se, *rozboukati se* (o sviních), zu ranzen anfangen, ins Ranzen kommen. — **komu**. R-la se nám svině. Mor. Hý.
Rozrovnati, aus einander schlichten. — **co jak**: dříví **do** sáhu.
Rozrození, n. = *rodokmen*. Nelze vytknouti celé r. Přemyslovců. Pal.
Rozrubati, vz Rozroubiti.
Rozruch, u, m., die Unruhe, der Tumult, Aufruhr. Šm. R. (rozčilení) zmítal mysli její. Osv.
Rozruchati = *roztlouci*, zerschlagen. — **co**. Na Ostrav. Tč.
Rozrumovati, den Schutt zerwerfen. Ros.
Rozrunatěti, ěl, ění, zottig werden. Jg.
Rozrunatiti, il, cen, ení = zcuchati, zottig machen. — **se** = rozrunatěti. — **se komu**. R-natila se mi hlava. Us.
Rozrůsti, vz Rozrostati.
Rozrušení, n., das Zertheilen, Zerreissen.
Rozrušený; *-en, a, o*, zertheilt, zerrissen.
Rozrušitel, e, m., der Zertheiler, Zerstörer, Verderber.
Rozrušitelka, y, **rozrušitelkyně**, ě, f., die Zertheilerin, Zerstörerin. Us.
Rozrušitelnosť, i, f., die Auflösbarkeit, Zertrennbarkeit. Jg.
Rozrušitelný, auflöslich, zertrennlich, zerstörbar. R. svazek. V.
Rozrušiti, il, en, ení; *rozrušovati*, zertheilen, zerreissen. — Vz Rozrouchati. — **co (jak)**: na dvé. R. zvěř, aus-, zerwirken. Us. Dch. Rozruš hříchů tenata. Sš. Bs. 50. — — **co kam**. Město na zemi r-šil (ad solum deducere). BO.
Rozrůzniti, il, ěn, ění; *rozrůzňovati* = *sem tam rozehnati, rozplašiti, rozděliti*, scheiden, von einander trennen, aus einander legen, zerwerfen. — **co**. Dch. — **jak**. Jména však ta druhdy obapolně a nedílně užívaná později **na** ten způsob rozrůzněna jsou, že ... Sš. Sk. 139. — **co v čem**. Teplo polučeniny ve svém svazku rozrůzňuje. Pr. Chym.
Rozrýhaný, durchfurcht. — **čím**. Slívky deštěm r-né. Ostrav. Tč.
Rozrýpati, zerwühlen. — **co čím**. Prase rypákem půdu rozrýpalo. Us.
Rozrýti, vz Rýti; *rozrývati*, um-, zerwühlen, aufgraben. — **co čím**: zahradu rýčem. Us. Ten poklid rozrývá mu bolem duši. Sš. Bs. 19.
Rozryvač, e, m., der Zerwühler.
Rozryvačka, y, f., die Zerwühlerin.
Rozsaditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *rozsázeti*, el, en, ení; *rozsazovati, rozsázívati*, aus einander, hie und da setzen. Jg. — **co**: stromy, Ros., štěpi, V., žáky. Us. Namoklý hrách sud rozsadí = roztrhne, sprengt. Slov. Tč. Přílišné horko kamna rozsadilo. Us. Mšk. — **co čím**: zahrady stromovím všelijakého ovoce r. V. — **co, koho kde (jak)**. Některé **po** žalářích rozsázel. Plk. Byliny **v** zahradě **s** velikou pilností r. Byl. — **koho kam jak**: (hosté) **za** stoly. Kom. Rozkázal jim r. je **po** hromadách **na** zelenou trávu. Sš. Mr. 29. — **R.**, *rozděliti*. — **se s kým**. Když se se mnů rozsazoval. Půh. brn. 1459. f. 100.
Rozsádliti se, *usádliti se*, sich wo bequem machen. Vz Sádliti. U Olom. Sd. — **kde**: u kamen, na lávce. Us. Hý.
Rozsah, u, m., *rozsažení*, extensio, der Umfang, die Ausdehnung, Extension. Rozsah pojmu jest celek všech jeho druhů, der Begriffsumfang. Jest úplný, neúplný, odporný (protiřečný, contradictorius) a příčný (contrarius). Vz S. N. Hš. R. hlasu (objem), Umfang, m. Hd.
Rozsáhlina, y, f., *rozsaž*, das Ausgedehnte, Stetige. Nz.
Rozsáhlosť, i, f., die Ausdehnung, der Umfang. Nz. R. dolů. Vz Schd. II. 147. **R.** práce. Us. Tč. R. hlasu.

Rozsáhlý, *roztažený*, ausgedehnt. R. obchod, vyšetřování. Dch. R. kmen lípy objatí. Us. Tč. Není lesa tak r-lého, aby z něho cesta nevedla. Ebr. R. rovina. Us. Věc r-hlých účinků. Nz. R. říše, statky. Us.

Rozsáhnouti, sáhl, ut, utí, *rozsáhati*, ausstrecken. Jg.

Rozsahový akkusativ. Brt. Skl. 19.

Rozsamopášiti se, il, ení, muthwillig werden. Slov. Plk.

Rozsápání, n., direptio. Budou velbloudové jich v r. BO.

Rozsápaný; *-án, a, o*, vz Rozsápati. — **v čem**: v životě. Kom.

Rozsapati, *rozsápati*; *rozsapávati* (zastr. *rozsapiti*, il, en, ení) = *roztrhati, rozházeti*, zerreissen, zerfleischen; **se** = *rozsápánu býti*, zerrissen werden; *rozhněvati se*, grimmig werden. — **co, koho**: litá zvěř je rozsapá; r. království. V. R. něčí oltáře, plen. BO. — Br., Sych. — **co jak.** Jednotu církve **na** kusy rozsapali. Ens. R-pal lva jako kozelce na kusy. BO. R. šaty na kusy. Us. Tč. — **co kam.** Království zemské mezi sebe rozsapali. Chč. 307. — **co čím.** Úrody blýskáním a hřímáním spalovali a rozsapávali. Kom. — **se na koho.** Ten se na mne rozsapal. Us.

Rozsátí, n. = *rozsetí*, die Aussäung. Slov. Bern.

Rozsatý; *-at, a, o*, auseinandergesäet. Ens.

Rozsazení, n., die Versetzung. Hd.

Rozsazený; *-en, a, o*, ver-, ausgesetzt, versetzt. — **kde**: **po** zahradě. Er. P. 207.

Rozsazování, n., die wiederholte Voneinandersetzung.

Rozsazovaný; *-án, ana, o*, wiederholt von einander gesetzt, versetzt.

Rozsaž, e, m. = rozsáhlina. Nz.

Rozsažení, n., das Ausdehnen, Ausstrecken. R. ramen. Jg.

Rozsažitosť, i, f., *rozsažnosť, rozsah*, die Ausdehnung. R. pojetí. Marek.

Rozsažitý, rozsažný = prostorný, räumig. — **R.**, extensiv. Nz. R. nedokonalosť. Sš. I. 259. Od přirozené moudrosti a vědy rozeznávají se charismatická moudrosť a věda netoliko původem, nýbrž i rozsažnou a důsažnou dokonalostí. Sš. I. 251. R. pokrok u víře. Vz Pokrok.

Rozsedání, n. = *roztržení, rozpukání*, das Aufspringen, die Spaltung, der Spalt. O r. pyskóv od povětřie. Ras.

Rozsedaný; *-án, a, o*, gespalten, aufgesprungen. R. nohy. Us. Jg.

Rozsedati se, vz Rozsednouti se.

Rozseděti se, ěl, ění, ins Sitzen kommen. *R. se* = *sedě se unaviti*, sich müde sitzen. Celý jsem se r-děl. Us.

Rozsedlati, absatteln. — **co** Nemá kde koně r. (jest nuzák). Č. M. 618. R. velbloudy. BO.

Rozsedlený, klüftig. Bc.

Rozsedlina, y, f., *rozstoupení, rozpadlina, rozpuklina*, die Kluft, Spalte, der Sprung. Z *rozsedlý*, příp. -ina. Mkl. B. 139 R. země. V. Do rozsedlin skalních se schovávali. Aesop. R. ve skále. Km. Do r-dlin tajných skal. Sš. Bs. 21. R. ve zdi; r. zdi. BO. Orel v r-nách po horách bydlí. BO. R. stromu, D., Ibi, Ras., rtů. Sal. 7.

Rozsedlinatý, *rozsedlinovatý*, klüftig, voll Spalten, schrundig. Rostl.

Rozsedlinný, Absonderungs-. R. plochy, tvar (-gestalt).

Rozsedlý, *rozpuklý*, leck, klüftig, aufgesprungen, gespalten. R. bradavice prsů, páteř, vřed, Ja., skála. V.

Rozsednouti se, ul, utí; *rozsésti* (*rozsísti*) *se*, rozsedu se (zastr.), sedl, dení; *rozsedati se* = *jeden od druhého sednouti*, sich aus einander setzen; *rozpuknouti se*, aufklaffen, sich öffnen, Ritz, Spalt bekommen. — **abs.** Rozsedla se země (rozstoupila se). Zlob. Rozsedá se kopyto koňské (puká), noha (kůže puká). Us. R-dne se základ, údolí. BO. — **se komu.** Vůl se mu r-dne (nadmut jsa pukne). Slez. Šd. — **se kde**: **na** louce (od sebe sednouti). Ros. Rozsedněte se **po** louce, Us., **v** stolici. Us. — **se čím.** Síra mírným teplem se rozsedá (puká). Presl. — **se jak.** Jakžkoli jasno bieše, tak veliká hřímota přišla, že se chrám pohanský **na** tři čiesti rozsedl. Pass. 926.

Rozsednutí, n., die Spalte. Aqu.

Rozsechlý = rozeschlý.

Rozsechnouti = rozeschnouti.

Rozsek, u, m. = *rozseknutí*. Aby se jedním rozmyslem a jakoby r-kem na pokání dali. Sš. Sk. 29.

Rozsekání, n., die Zerhauung, Zerhackung.

Rozsekaný; *-án, a, o*, zerhauen, zerhackt.

Rozsekati, *rozsekávati*; *rozseknouti*, ul, ut, utí; *rozséci* n. *rozsíci*, rozseku (zastr.), sekl, sečen, ení, zer-, aufhauen, zerhacken, stückeln, zermetzeln. — **abs.** Mám-li se dać katóm rozsekati lebo za vojskem mašírovati? Sš. P. 794. — **co.** Patery vrata r-kám. Sš. P. 429. R. maso, skopce, sele = sekerou n. nožem rozděliti. D. — **čím kde**: sekerou dříví **v** lese. — **co, koho jak**: **na** kusy, na drobno, na různo, V., Troj. 413., na caparty, D., na poly. Vrat., Ros.

Rozselací, Speditions-. R. úřad. Šm.

Rozsestřiti, il, en, ení, die Schwesterschaft aufheben. Ros. — **se**, sich entzweien. Ros.

Rozsev, u, m., *rozsévání*, das Aussäen. Obilí hodné k r-vu. Us. Tč.

Rozsevací, *rozsívací*, Säe-. R. plachta, stroj. Ros., Plk.

Rozsevač, rozsévač, rozsívač, e, m., der Säer, Säemann. Bart., Hus II. 75. Svárlivý jest r. nesvornosti. Hus I. 254. R. nepravých věcí, klevet, nesvornosti, V., bludů. Háj. R. slova božieho. Pass. 907.

Rozsevačka, rozsívačka, y, f., die Aussäerin. — **R.** = rozsévka. — **R.**, *rozsévák*.

Rozsevačný, aussäebar. Peníze jsou r-čny. U Rychn. Ntk.

Rozsevadlo, a, n., *secí stroj*, die Säemaschine. Šp.

Rozsévák, u, m., *stroj k rozsévání*, die Säemaschine. Plk.

Rozsévání, *rozsívání*, n., das Aussäen, Säen. V., Plk.

Rozsévaný, *rozsívaný*; *-án, a, o*, ausgesäet.

Rozsévati, vz Rozsíti.

Rozsévka, rozsívka, rozsevačka, rozsívačka, *rozsívací plachta,* das Säetuch. Hus II. 75. Děravá r. tratí. Sych. Nasekal mu jich jako z r-ky; Chlapec jako z r-ky (bystrý a silný): Dítě hledí jako z r-ky (bystře). Tr. — **R.,** *rozsévání.* Počas r-ky. Koll. Vz Schd. II. 255.

Rozschovati, *rozschovávati,* hin und her verstecken, verbergen. — **co, se kde. Po** lesích se (**před** nepřítelem) rozschovali. Háj. R. se **v** domě, v lese. Us.

Rozsídliti, il, en, ení, hier u. dort ansiedeln, ansässig machen. — **koho:** národy. Šf. — **se,** *rozhostiti se.*

Rozsilatel, e, m., vz Rozesylatel.

Rozsílati, *lépe:* rozsýlati, vz Rozeslati.

Rozsiliti, *rozsilniti,* il, ěn, ění, *rozsilovati, rozsilňovati,* stärken. — **co:** knížectví. Pulk. R. koho. BO. R. svú říši. BO. — **se.** Hus I. 348.

Rozsílka, *lépe:* rozesýlka. Vz Rozeslati.

Rozsíti (na Slov. *rozsáti*), seji; sil a sel a sál; set, sat, sit; etí, ití, átí; *rozsévati, rozsívati, rozsévávati, rozsívávati,* säen, aussäen, ausstreuen. — **abs.** Jak kdo rozsíval, tak klíditi bude. Rb., Cr. Kdo by tak rozsieval; Když kdo rozsievá mieně, aby žal. Hus I. 195., 182. — **co.** Dnes rozsili 20 korců. Ros. R. bludy, Ros., sváry, různice, klevety. BO. Buřiči rocení a spiknutí rozsívají. Kom. Vietr rozsievati budú a vichr žieti. BO. R. bludné učení. J. tr. Dříve semeno dobrých skutků rozseli. Sš. Sk. 37. Třikrát rýčem zaryla, tu krev svatou rozsela. Sš. P. 49. Když sem já to žito rozsíval, překrásnú sem pannu uhlídal. Sš. P. 19. R. slova popuzující k zlému; Vtělil se jest, aby to siemě rozsieval; Hověnie nerozumné hřiechy rozsievá. Hus I. 127., II. 75., 285. — **co kde:** ječmen **na** poli r. Us. Na písku r. (nic neprospěti). Prov., V. R. po brázdách. BO. Rozsel zuby **po** poli. Troj. Podobno jest královstvie nebeské člověku, jenž rozsiel jest dobré siemě na svém poli; A to siemě rozsál jest Kristus v poli cierkvi svaté. Hus II. 55., 57. **V** okolí hrůzu rozsívá. Tč. — **co čím:** řepku, obilí rukou, strojem. — **co kam:** zlé mezi lidi. Bl. R. **v** kyprou půdu. Us. Tč. R. sváry mezi bratry. Hus I. 254. A tak rozsievaje **v** ně nedůvěru. Hus. II. 55. — **jak.** Ktož rozsievá **v** požehnániech, z požehnání bude také žíti. Hus I. 116. Nebť Bóh **skrze** ten košík **tobě** rozsievá. Hus II. 75. — **z čeho.** Jiní jsú rozsievky, z nichž on rozsievá. Hus II. 75.

Rozsití, n., das Aussäen.

Rozsitý; *-it, a, o,* gesäet, ausgesäet.

Rozsívač, e, m., vz Rozsevač.

Rozsívání, n., das Aussäen. R. semen, řeči. Hus II. 75., I. 271.

Rozsívati, vz Rozsíti.

Rozsívka, vz Rozsévka.

Rozskočiti, il, en, ení; *rozskákati,* skáči, al, án, ání; *rozskakovati* = *skokem rozraziti,* einspringen; *se* = *na různo skočiti,* aus einander springen; *puknouti,* von einander springen, zerspringen; *ve skákání přijíti,* ins Springen kommen. Jg. — **co:** okno (skokem rozraziti). Us., D. — **se.** Žáby se rozskákaly. Us. Ponajprv zafali, krev se rozskočila. Sš. P. 144. — **se kdy kam.** Všichni se **po** tom udeření **mezi** ně rozskočili. Us. — **se komu (po čem).** Hlava mne bolí, že se mi může r. Us. Div jest, že se mi srdce nerozskočí po ní. St. skl. Div že se mi mé srdečko nerozskočí.. Sš. P. 380. — **se komu čím.** Hlava se mi bolestí rozskočí. Ml. A velikó žalostí, hořem se rozskočil; To moje srdečko žalem se rozskočí. Sš. P. 125., 140. Hořem se r-čil. Er. P. 486. — **se v co.** Rozskočí se v mnohé hvězdy. Nej. Helm se rozkočí v dva kusy. Rkk. 43. — **se kde.** Krev bohatýrská **v** něm rozskákala se (rozehřála se). Č. **Za** štítem se rozskočista Luděkova prsi. Rkk. 12. — **se jak.** R-čí se **na** dva poly, ja ach Bože můj, co to bolí. Sš. P. 380.

Rozskořepiti, il, en, ení, aufschälen.

Rozskřípati, *rozkřipovati, rozskřipnouti* = *zkaziti, rozštípiti* (o péru), die Feder verderben. — **co kdy:** péro **ve** hněvu. Měst. b. III. 220. — **co čím:** péro psáním.

Rozskřipec, pce, m., *skřipec, nástroj k natahování a mučení zločinců,* die Leiter. — **R.,** *nástroj k chytání ptákův,* der Kloben. — **R.** *u péra psacího,* die Spalte. — Jg., Sš. P. 764.

Rozskrviti, il, en, ení = *rozškvařiti, roztopiti,* schmelzen. Ž. witen. Plačte moji oči a nerozeskřiví se má duše. Výkl. na Mat. 14. stol.

Rozskryti, skryji, yl, yt, ytí; *rozskrývati,* hie und da verstecken. — **co koho kde: po** domě, po lese. Rozkryli se **mezi** cizími. Br.

Rozslabnouti, ul, utí = *slabnouti, slabým se státi,* schwach werden. Tkání bez zarážení rozslabne. Bech.

Rozsladiti, il, zen, ení; *rozslazovati,* süss machen. — **koho čím:** láskou.

Rozsladnouti, dnul a dl, utí, süsslich werden.

Rozslaviti, il, en, ení, *rozslavovati,* berühmt machen. — **se,** berühmt werden. Rozslavuje se jméno jeho. Kom.

Rozslupí, n., *prostor mezi sloupy,* die Säulenweite. Us. Dundr.

Rozslynouti, ul, utí, *r. se* = *rozslaviti se,* berühmt werden. L.

Rozsmáti se, vz Rozesmáti se.

Rozsmek, u, m. = *rozpolení, rozkol.* Perwolf.

Rozsmeklosť, i, f., das Zerfallensein.

Rozsmeklý, aus einander gegangen, zerfallen. R. hora. Č.

Rozsmeknouti, ul, ut a utí; rozsmeku (zastr.), smekl, čen, ení; *rozsmýkati, rozsmekovati* = *rozdrhnouti, rozvázati, roztáhati na různo,* aus einander ziehen o. nehmen, aufbinden. Jg. — **co, koho:** psy (od sebe pustiti). Ros. Kázeň slabá rozsmekuje svazky řádu. Kom. Aby psi je rozsmýkali. Kom. — **se,** *rozvázati se, rozpadnouti se,* sich lösen, von einander gehen, aus einander gehen o. fallen. Kola vozu se rozsmýkala (rozpadla se). Kom. Lodí se rozsmekla. Kom. Pouta se rozsmekla. Dl. R-kli se svazkové, kterými koruna česká byla dohromady spojena. Pal. — **se komu.** Rozsmekla se mu stolice. Kom.

Rozsmeknutý; *-ut, a, o,* aus einander gebrochen, gegangen, zerfallen. R. loď. Kom. Las. 296.

Rozsměliti, il, en, ení, muthig, kühn machen. — **koho čím**. — **se**: muthig, kühn werden. Č.

Rozsmilniti se, il, ěn, ění = *smilstvem navřiti*, sich der Wollust hingeben. Když se r-ní, teprv chtie za muž. St.

Rozsmíšiti, il, en, ení = *rozesmáti*, ins Lachen bringen. — **koho**: čtenáře. V. — **se**, ins Lachen kommen, zu lachen anfangen. V.

Rozsmutniti, il, ěn, ění, betrüben. — **koho čím**: svou řečí. Us. Tč.

Rozsnova, y, f. = *rozsnování*, das Auseinanderweben, die Entwickelung. L.

Rozsnovač, e, m., scytodes, pavouk. Krok.

Rozsnovati; *rozsnouti*, ul, ut, utí = *rozebrati, co snováno*, aus einander wickeln. — **co**. Us.

Rozsobášiti, il, en, ení, na Slov. *manžely rozvésti*, ehescheiden. — **se**, sich scheiden. Mor., Slov. Koll.

Rozsocha, razsocha, rosocha, rasocha; rozsoška, razsoška = *socha n. větev na dvé rozrostlá*. Strsl. rasocha, furca. Mkl. B. 413. Der Gabelast, Zwiesel, Spriet. — **R.**, *rozpora, úhel mezi dvěma větvemi vidlicovitě se rozkládajícími*. Čl. Kv. XXVI. — **R.**, *vše co dva rohy*, konce má, jako rozsocha, dvouostné bidélce k podávání slámy, vidlice do peci, die Gabel, Forchel, Furchel, Ofengabel. R. k roztahování tenat, die Fang-, Stellstange. Jg., V. — **R.**, *zvrž, krátký a zároveň prohnutý hřbet hory*, das Querjoch. Š. a Ž. Na té rovině roste zakrnělá r. (Gabelholz). Sych., Sš. Sntt. 106. — Vz Přídrž.

Rozsocháč, e, m., *rohatina, vidle*, ein gabelförmiger Wurfspiess. Šp. — **R.**, *vůbec něco rozkladitého, rozdrchaného*. Us. Sd. Skákalo psisko přes příkopisko, přes pcháč, přes rozsocháč, přes Nevyrovnalovo humno. Mor. Mřk.

Rozsochatěti, ěl, ění, gabelig werden.

Rozsochatiti, il, cen, ení, gabelig machen. Rostl. — **co**.

Rozsochatka, y, f., furcelaria, řasa chaluhovitá. Rostl.

Rozsochatosť, i, f., *vidlovatosť, rozdvojení*, die Gabelförmigkeit, Zackigkeit.

Rozsochatý, *razsochatý*, gabelig, zwieselig; *rozsochu mající*. R. strom (který na dva kmeny rozrostá). Ros., Křk. Zelenaj se, zelenaj chrástku r-tý. Sš. P. 407. — **R.**, *rozdrchaný, načechraný*, zerzaust. R. hlava. Us. na Mor. Sd.

Rozsochel, u, m. = *rozsocháč*. U Olom. Sd.

Rozsochovatý, vz Rozsochatý. L.

Rozsoliti, il, en, ení, *rozsolovati* = *se soli míchati*, salzen. — **co**: mýdlový klih. Techn.

Rozsopnouti se, sopl, utí = *roznítiti se*, sich entzünden (zastr.). Ben.

Rozsošení, n., *rozsocha*, rozvětvení ložiska, die Zwieselung eines Lagers. Hř. 72.

Rozsoška, vz Rozsocha.

Rozsotoniti, vz Sotoniti.

Rozsoudce, rozsudce, e, **rozsudí**, m., der Richter, Schiedsrichter. Zlob., Ráj.

Rozsouditi, suď, soudil, zen, ení; *rozsuzovati* = *rozhodnouti, rozeznati*, entscheiden, erkennen, rechtsprechen, urtheilen; *roz mysliti, rozeznati*, urtheilen, beurtheilen, überlegen, nachdenken. Jg. — **co**: odpor, rozepři, V.; spisy, díla. D. Nechti nyní praelati, aby sv. písmo r-lo pravdu, ale aby oni sami súdili; Poručil, aby on r-dil tu křivdu. Hus I. 60., II. 121. Rozsuzoval minulé (rozmýšlel o tom). Jel. Anděl Páně zatroubí, pán Bůh všecky rozsoudí. Sš. P. 777. Úředníci mají tu při r-ti. Arch. II. 106. A jakž je brzo r-dí. Alx. (Výb. I. 138.). Cf. Mus. 1878. 552. — **podlé čeho.** Aby podlé toho páni r-li. Půh. I. 205., 207. (r. 1407.). Podlé pravdy písma r. Chč. 300. — **oč.** Kterak je o to podlé práva r. máme. NB. Tč. K súdu stávati má, dokudž o to rozsouzen nebude. Vš. 4. — **(koho) v čem.** Protož rozsuď mú zlosť v tom a každého ďábla. Hus III. 245. (Přísahati) v sudě, t. j. aby r-dil v rozumu, aby nepřisahal i pravdy, jediné pro připuzenie atd. Hus I. 99. — **co, mezi kým, mezi čím**. R. mezi stranami. V. Mezi zlým a dobrým r. nemohla (jedno od druhého rozeznati). Br. Ta věc byla mezi nimi rozsouzena. Půh. I. 205. — **o čem.** Co máme o snech r.? Reš. Soudný ústav ten (areopag) o vraždách atd. rozsuzoval. Sš. Sk. 205. (Hý.). — **koho čím**: spravedlivým soudem. Lib. S. R. koho soudem. Pulk. — **co skrze koho**: skrze vyšší. Št. Kn. š. 118.

Rozsoudnosť, *rozsudnosť*, i, f., die Urtheilskraft, die Beurtheilung, der Verstand. L.

Rozsoudný, *rozsudný* = *plný rozsudku, rozvážlivý*, verständig, klug, gescheit. R. vyřčení, D.; den (rozhodující). Sych.

Rozsoukati, *rozsukovati*, aufdrehen, auftrennen. — **co** = zpátkem roztočiti. Jg. — **R.** = *rozuzliti*, den Knoten lösen. U Olom. Sd.

Rozsousediti, il, ěn, ění = *rozděliti*, scheiden. Slov.

Rozsouti, suji, ul, ut, utí = *rozsypati*, zerstreuen. — **co**. Nebo zlosť nerozsuje té oběti. Lom. Jer. R. vojsko. BO. — **se kudy.** Filistinšti přiřítili sě a rozsuli sě po všem úvale. BO. — **se kde.** Rozsuchu sě rózno v úvale. BO.

Rozsouzení, n., die Beurtheilung, Entscheidung, Erkenntniss. Věc k r. dáti. Us. Pravé r. nějaké věci. Jel. Při na soud zemský k r. podati. Zř. F. I. A. VII. 3. K jednání a r. mocnému. Arch. II. 275.

Rozsouzený; *rozsouzen, a, o,* beurtheilt, entschieden. R. věc. V.

Rozspořiti, il, en, ení = *mrhati*, verschwenden. Pulk. R. plodnosť (augere). ZN.

Rozspu, vz Rozsypati.

Rozspůsobiti, vz Rozpůsobiti. Pass.

Rozsrditi, il, ěn, ění, entrüsten, aufbringen. — **se na koho** = rozhněvati se. Us.

Rozsrdnatěti, ěl, ění, beherzt werden. Jg.

Rozsrdnatiti, il, cen, ení. — **koho**, beherzt machen; *rozhorliti*, entrüsten.

Rozsrdniti, il, ěn, ění, aufmuntern; — **se**, Herz fassen. Knížata i páni napomenutím císařovým rozsrdnivše se v lesy k Čechům vedrali se dále. Pulk. 123.

Rozsršiti se, il, en, ení, grimmig werden.

Rozstání, vz Rozstati. — **R.**, Rostitz, ves u Olomouce.

Rozstati se, rozstanu se, stal, ání; *rozstávati se = rozstoupiti se*, von einander gehen, sich aufthun, aufbersten. — **se s kým, s čím** = *loučiti se*, sich von einem trennen, ihn verlassen. R. se s milým, se životem, s tělem. — **se kdy odkud**. A v samém žehnání se rozstal **od** nich. Sš. Sk. 9.

Rozstáti se, rozstojím se, vz *Rozestáti se*.

Rozstav, u, m., *rozstavení*, das Hin- und Herstellen. L.

Rozstava, y, f., apotheca, zastr. Rozk.

Rozstaveč, rozstavitel, e, m., der Hin- und Hersteller. Jg.

Rozstavěti, vz Rozestavěti.

Rozstaviti, vz Rozestaviti.

Rozstavný, verschiedentlich hinzustellen. Jg.

Rozstehnouti, hnul a hl, utí = *rozpárati*, auftrennen, aufheften. V.

Rozstírání, n., die Ausspannung, Ausbreitung.

Rozstírati, vz Rozestříti.

Rozstodivný = *rozmanitý, všelijaký*. Na Mor. Brt.

Rozstojím, vz Rozstáti.

Rozstok, **šp.** m.: Roztok.

Rozstonaný = *kdo se rozstonal*. Na Slov.

Rozstonati se, stonám a stoni, stůněš atd., *rozstonávati se*, erkranken. Vz Stonati. — **abs.** Jak se r-nal, hned sobě vyžádal. Sš. P. 394. — BO. — **se nač**: na zimnici. Har. R. se na žaludek, na zánět srdce. — **se čím.** Rozstonal se nastuzením Us. R. se smradem a strachem. Vrat. 99. — **jak**: na smrť. Reš. Rozstonal se *strachem* na smrť, budou mu prdem vyzváněti. Vz Strach. Ft.

Rozstonavý, krank machend. V žilách r-vý ploul mu tokem smutek. Sš. Bs. 19. (Hý.).

Rozstoupení, n., *rozstoupání*, vz Rozstoupiti. R. čelné, boční (v tělocviku). Tš. Na to jest potaz držán a po r. vyneseno jest z něho, že . . . Žer. R. kosti, diastesis. Ja.

Rozstoupiti (se), stup, stoupil, ení; *rozstupovati (se)* = *na různo stoupiti*, aus einander gehen o. treten; *rozděliti se, rozevříti se*, von einander treten, zerlechzen, sich öffnen, zerbersten, aufspringen, klaffen; *rozšířiti se, nabubřeti se*, auflaufen, breit werden, sich erweitern. Jg. — **se**. Rozstupte se, rozstupte, této paní děkujte. Sš. P. 744. A tak jsme se naposledy, byvše tři hodiny v potazu, rozstoupili. Žer. f. 17. — **(co) jak.** Vody sě inhed r-ly **na** obě straně. Bj. **Na** pět kroků rozstou-piť! Čsk. Sebrachu se nalit čaroději, hadači, hvězdáři, kúzelníci, **na** dvě straně kolo rozstupichu. Rkk. 48. R. se na dvě strany. Ros. A když se jí rozstoupili **s** obou stran, šla. Br. Rozstupte se **v** kolo. Us Šd. — **se (kam, kudy) jak.** Zpátečnimi kroky chlumkem vzhoru **na** podchlumí v šíř sě rozstúpichu. Rkk. 50. R. se *kolem*. Us. Rozstúpichu se po nižniem chvrastí (po nízkých křovinách). Rkk. 22. Kde rozstouply se hory *stranou*. Kká. Š. 20. Choť by se rozstúpil **na** desatero, už mi tak nebude jak mi bývávalo. Sš. P. 249. Rozstúpi se mustvo lesem, rozstúpi se **v** pravo v levo. Rkk. 10. — **v co.** V tři prúdy se rozstúpi ves tábor. Rkk. 51. Nauka o slově rozestupuje se ve dva rozdíly, jež jsou: hláskosloví a tvarosloví. Bž. 1. — **čím.** Hlava se mi bolestí rozstoupila (rozšířila). Kamna horkem se rozstoupila. Us. Šd. — **se před kým.** Jordan se před nimi rozstoupil (rozdělil). Br. — **se kde.** Rozstúpi sě sila **v** údech (rozšíří se). Rkk. 40.

Rozstouplina, y, f. = *rozsedlina*, die Ritze, Spalte. Mus.

Rozstouplý, geborsten. R. skála. Us. Dch.

Rozstraniti, il, ěn, ění = *rozebrati*, auf die Seite schaffen. Ros.

Rozstřapaný; *-án, a, o*, zerschlagen, zerzaust. R. hlavička. Sš. P. 514.

Rozstřapiti = roztřepiti. Slov.

Rozstrapkati, zerfetzen. Koll.

Rozstrašiti, il, en, ení = *přestrašiti*, in Schrecken setzen. Bern. — **R.** = *rozplašiti*, durch Schrecken verscheuchen. L.

Rozstrčiti, il, en, ení, *rozstrkovati*, aus einander stossen. — **koho.** Rozvadili je a r-li. BN.

Rozstřečkovati se, ins Bieseln kommen. Kráva se r-la. Ros. — **koho**: krávy (= učiniti, aby běhaly, jako když jsou ovadem bodnuty). Kld. Ty bys rád ty krávy hejbzikáním rozstřečkoval. U Žirov. Vlk.

Rozstřel, u, m., *rozstřelení*, das Zerschiessen.

Rozstřeliti, il, en, ení; *rozstříleti*, el, en, ení; *rozstřelovati*. — **co** (střílením rozbiti, zerschiessen): tvrz, D., koráb, Har., okna, Us.; zločince (zastřeliti, niederschiessen), nepřítele (střílením rozehnati, durch Schiessen zerstreuen). Všechen prach rozstříleti (zpotřebovati, verschiessen). — **co čím**: tvrz děly. — **se.** Rozstřílejí se (rozprchnou se, sich zerstreuen) a rozjedou. Tur. kron.

Rozstřih, u, m., das Aufschneiden, Zertrennen.

Rozstřihač, e, m., der Zerschneider.

Rozstřihati, *rozstříhati*; *rozstřihnouti*, ul, ut, utí; *rozstříci* (zastr.), rozstřihu (zastr.), hl, žen, žení; *rozstřihávati, rozstřihovati*, mit der Schere zerschneiden, entzwei schneiden, von einander schneiden. — **co čím**: sukno, plátno, papír nůžkami. Us.

Rozstřihátko, a, n., das Schlitzeisen (am Sammtweberstuhle). D.

Rozstříkati; *rozstříknouti*, knul a kl, ut, utí; *rozstřikovati*, zerspritzen, zerstreuen. — **co čím**: vodu pláčáním.

Rozstříleti, vz Rozstřeliti.

Rozstřiženina, y, f., der Schlitz mit der Schere.

Rozstřižený; *-en, a, o*, zerschnitten (mit der Schere). Us.

Rozstrk, u, m., *rozstrčení*, das Auseinanderstossen. — **R.**, *spor, nesvornosť*, der Streit, die Uneinigkeit. Mus. Hřiech jazyka uvodí sváry, r-ky, boje, jimiž králevstva se kazie. Hus I. 109. Tenkráte r-vé mezi vámi se dáli. Br. O vejce byl r. Půh.

Rozstrkati; *rozstrčiti*, il, en, ení; *rozstrkovati, rozstrkávati*, aus einander stossen, schneiden; *rozundati*, hie und da stecken, hinthun, verthun. Jg. — **koho, co**: perouci se (na různo strčiti). Rvali se a já je r-kal. Arch. rkv. R. kolíky (všecky sem tam nastrkati). Us. Rozstrkal své peníze, své děti. Ros. — **co kde**: zboží **po** domech. — **se s kým oč** = *nesrovnati se*, uneins werden. O to se jest s nimi r-čil, že toho učiniti nechtěl. Arch. III. 300., Pal. III. a. 405.

Rozstroj, e, m., *rozstrojení*. R. šatů, die Entkleidung, nástrojů hudebních, die Verstimmung, lodí, die Abtackelung. L., Berg.

Rozstrojiti, il, en, ení; *rozstrojovati* = *odstrojiti, svléci*, entkleiden, ausziehen; aus einander nehmen. — **koho, co**: člověka, koně; hodiny (rozundati). Us. R. loď, abtackeln. — **se**. Rozstrojil se, položil se a usnul. V.

Rozstroskotati, vz Roztroskotati.

Rozstrouhati, zerschaben, zerreiben. — **co čím, kde**: křídu nožem, perník **na** struhadle.

Roztru, vz Rozetříti.

Rozstup, u, m., *rozstoupení*, das Auseinandertreten, Auflösen, Oeffnen. Čsk., Km. V tělocviku, v šermířství, das Maas, die Mensur. R. těsný, střední, volný, v pravo, v levo, ze středu; r. rušiti. Tš.

Rozstupičný = *rozpustivý*, auflösbar. Věci tak tvrdé scelivé i r-né mohl stvořiti. O 7 vstup.

Rozstupný, aus einander tretend, sich öffnend.

Rozsud, u, m. = *rozsudek*. R. neb ortel jest, kterýž se na právo psané a obyčejnou zvyklosť stane a tím se strana odsuzuje. Kol. 31. R. a spravedlnosť někomu učiniti. Slov.

Rozsudce, e, m., vz Rozsoudce.

Rozsudec, dce, m. = *rozsudce*, na Slov.

Rozsudečný = *rozsudku se týkající*, Urtheils-, Entscheidungs-. List úřední r. Obrana čas. duch. 7.

Rozsudek, dku, m. = *rozsouzení, výpověď*. V. R. jest rozhodnutí rozepře občanské n. trestní obžaloby po ukončeném řízení n. závěrečném líčení pře a skládá se z úvodu (z hlavy) a nálezu. Vz S. N., Rozsud. Das Urtheil, der Spruch, Ausspruch, Rechtspruch, Bescheid, die Entscheidung, Erkenntniss. Nález, r., výpověď jest té věci, o kterouž strany odpor měly, spravedlivé vedlé práva rozeznání. Pr. měst. R-em hrdla odsouzen. Br. R. učiniti, udělati. J. tr., D. R. jak se vyhlásí, co nejrychleji vyřízení ať se stane. Kom. Na něčí hrdlo r. učiniti; na něho r. konečný se stal. Zříz. Ferd. Nad někým r. činiti. Apol. V soudě čiň spravedlivé r-ky. Jel. R. propouštěcí pro nedostatek důkazův, pro nevinu; r. na někoho vynésti, vydati, vyřknouti; r. vyhlásiti, vykonati, sepsati, přepsati; přepis, sepsání, vyhlášení, vykonání r-ku; taxa (sazba) na r. (rozsudková); odvolati se z r-ku k soudu vyššímu; r. zdělati, o něco vzíti; r. na něčem zakládati; příčina r-ku; odročiti, odložiti vynesení r-ku; r. pro nestání, das Contumazurtheil; r. mezisporný, r. vedlejší, das Incidenzurtheil; r. mezimluvní, interlokutorisches Urtheil, J. tr.; r. z podobnosti (ku pravdě), der Wahrscheinlichkeitsschluss. Nz. R. podniknouti, sich der Entscheidung unterwerfen. Dch. Od Lukáše nic se nepřidává o r-ku někde soudně vynášeném. Sš. Sk. 205. (Hý.). Odvolávaje se ohlášení učiní ve dvou nedělích od r-ku. Kol. 9. Žádného před vyslyšením neodsuzuj, na žádného z domnění rozsudku nevyříkej; ve přech a věcech nejistých i pochybných žádného r-ku nečiň, ale toho k samému božímu soudu poodlož; r. někomu na něco do dvou neděli pořád zběhlých učiniti; r. padl této straně; r. ten bez appellace při právě svůj průchod má; r. na někoho pro neplacení učiniti; rozsudkové nejdou na ty, jenž k jinému právu náležejí; na sirotky a lidi nezletilé, kteří poručníků nemají, rozsudkové se nedějí; r. v krátkých slovech díti se má. Pr. R. v patrných (jasných) slovech postaviti; r. v moc právní vejde; r. podlé soudcův uznání buď učiněn; na někoho spravedlivý r. míti. Er. Což nejkratčeji může býti, v slovech patrných a prostých, mají se r-kové vynášeti; Bez pořádného vyslyšení žádní rozsudkové na žádného činiti se nemají. Kol. 32., 33. Pakli nic, aby ta pře zase na JMK. k slyšení a r-ku odložena byla. Zř. F. I. A. VII. Z r-ku se odvolati; až do vyjití odvolacího r-ku; na žalobu r. vyšel. Řd. *Příklad krásného kancelářského slohu*: Pokušené od soudního služebníka dodání rozsudku odsouzenému nepřišlo pro zdráhání-se tohoto k místu — šp. m.: soudní sluha dodával odsouzenému r., ale nedodal mu ho, poněvadž odsouzený ho nepřijal. Šb. Vz Dodání, Nález, Právo, Soud, S. N., Rb. str. 271. O r-ku a jeho účincích; Čeho měl soudce šetřiti, čeho se vystříhati rozeznávaje rozepře lidské a vynášeje r-ky. Vz Rb. 122.—126. Které nálezy byly platny; co měl každý r. v sobě zavírati? Vz Rb. 126.—127. Vz Smlouva ubrmanská, Appellace, Exekuce, Škody soudní. — **R.**, *vynesené mínění o nějaké věci, zdání*, das Urtheil. R. na něco vynésti; něčímu r-ku něco zůstaviti; křivý r. D. — **R.** *v logice*, der Schluss. Všichni lidé jsou smrtelní. Vít jest člověk: tedy i smrtelný. Marek. R. ku pravdě (Wahrscheinlichkeitsschluss), neprostředný (unmittelbarer Schluss, consequentia immediata), Hš., prostřední (ratiocinium), prostý (simplex), násobný (compositus), výslovný, podpovědný, odličný. Marek. — **R.**, *moc duše rozsuzující*, die Urtheilskraft, Beurtheilung. Ten nemá zdravého r-ku. Us.

Rozsudí, iho, m., *smluvce*. R. = osoba, jíž dvě nebo více osob dle společného usnesení rozhodnutí rozepře své zůstavují. Vz S. N. Der Schiedsrichter, Obermann. Podání rozepře na r-ho, snesení-se stran o r-ho, das Kompromiss; podati něco na r-ho k rozsouzení, kompromittiren; vrchní r., der Obmann. J. tr. Ještě je za r. v nauce Páně uznati nemohl. Sš. Sk. 258. Porovnání přátelského hleďte a rozsudího sobě volte. Kom. Oko studu r. Č. M. 121.

Rozsuditel, e, m., der Entscheider, Richter, Schiedsrichter. Jg.

Rozsuditelka, y, f., die Schiedsrichterin. Jg.
Rozsúditi, vz Rozsouditi.
Rozsudnosť, i, f., vz Rozsoudnosť.
Rozsudný, vz Rozsoudný.
Rozsudský = *rozsudní*, schiedsrichterlich. Slov.
Rozsuji, vz Rozsouti.
Rozsukovati, vz Rozsoukati.
Rozsunouti, ul, ut, utí; *rozsouvati* = *rozstrkati*, von einander schieben, aus einander stieben. Jg.
Rozsupiti, il, en, ení. — **co**: čelo, die Stirn entrunzeln.
Rozsušiti, il, en, ení; *rozsušovati*, ganz austrocknen; *se*, zerlechzen, leck werden. — **se kde**. Nádoba **na** slunci se rozsušila. Us.
Rozsúti = *rozsypati*. Výb. I. 757. Vz Rozsouti.
Rozsuzovač, e, m., der Richter, Beurtheiler. D.
Rozsuzování, n., die Beurtheilung, Entscheidung, Schätzung. R. jest poznávání pravdy nebo křivdy v nějakém rozsudku. Marek.
Rozsuzovatel, e, m. = *rozsuzovač*.
Rozsuzovatelka, y, **rozsuzovatelkyně**, ě, f., die Beurtheilerin, Schiedsrichterin.
Rozsuzovati, vz Rozsouditi.
Rozsvěcovadlo, **rozsvěcovátko**, a, n., das Zündzeug.
Rozsvěcování, n., das Anzünden. K r. sloupku ať jest tu křesadlo s troudem. Kom.
Rozsvěcovati, vz Rozsvítiti.
Rozsvětleti, el, ení = *světlým se státi*, hell werden. Jg.
Rozsvětliti, il, en, ení; *rozsvětlovati*, hell machen, erleuchten. — **co čím**: oltáře hořícím ohněm r. Biancof. — **se** = *rozsvětleti*. Než se rozsvětlilo. Jsi-li tmavá, rozsvětli se a má lásko, proukaž se. Sš. P. 310.
Rozsvětnouti, světl, utí, zu leuchten anfangen, hell werden. — **kde**. **V** mysli nám zase jako rozsvětlo. Kom.
Rozsvévoliti se, il, ení, übermüthig werden.
Rozsvěžiti, il, en, ení, frisch machen. Mor.
Rozsvícení, n., die Anzündung, Anstekkung. D.
Rozsvícený; *-en, a, o*, angezündet. Us.
Rozsvítiti, il, cen, ení, na Slov. těn, ění; *rozsvěcovati*, *rozsvěcovávati*, anzünden, anstecken; *se*, hell werden, erleuchten. Jg. — **abs.** Rozsvěť, již se setmívá. Sych. Slunce rozsvítí a hned se zas schová. Us. Rozsvěcuje se = dní se. V. — **co**: svíčku, svíci. Br., V. — **co čím**: svíčku sirkou. — **se kde.** Světlo známosti **po** světě se rozsvěcuje. Br. — **se odkud**. Bůh rozkázal, aby světlo **z** temnosti se rozsvítilo. Štelc. — **co komu kdy**. Rozsvítím já mu hvězdy **v** poledne (dám mu, že mu jiskry z očí sršeti budou). L.
Rozsvitnouti, tnul a tl, utí; *rozsvítati*, *rozsvitávati* = *rozedníti se*, tagen. Když již rozsvitávalo, plamenem hořeti počalo. NB. Tč. — **se.** Žák. sv. Ben.
Rozsychati se, vz Rozeschnouti se.
Rozsypač, e, m., der Zerstreuer.
Rozsypal, a, m. = *rozsypač*.
Rozsypalý, zerstreut. R. nerosty. Min.
Rozsypání, n., vz Rozsypati. Ta kamna jsou na r. Us.
Rozsypati, sypám a sypu; *rozsýpati*, *rozsýpávati*, zer-, ausstreuen. — **co**: hrách, mouku, peníze. Ros. Pán Ježíš lichevníkóm penieze r-pal a z chrámu je vymrskal. Hus I. 214, 216. — **co kde**. Rozspe se vědro **nad** studnicí a zláme se kolo nad cisternú. Hus III. 152. Byl ten vdolek nadívaný hrubě, že on se rozsypal synečkovi **v** hubě. Sš. P. 399. R. semeno **po** záhonech, Kom., popel po louce. Smrť těla **v** hrobích rozsypala. Jel. Tělo v hrobě se rozsype. — **co kam**: popel **na** led. Rozsypu to na tvář vaši. Hus I. 130. — **co komu**: statek svůj chudým r. Ps. Bažantům pšenici r. Ponězoměncům r-pal peníze. Sš. J. 42., Hus II. 314. — **se**. Sud se rozsypal. Koláč křehký jen se rozsype. Us. Dch. — **se jak**: na 2 strany (děliti se). Sal. Bodaj sa jí hlava **na** prach r-la! Sš. P. 287. Celá v prach se r-la. Sš. P. 774. **V** jiskry r-pal se oheň. Us. Tč.
Rozsýpavec, vce, m., Lomonit, m., nerost. Jg.
Rozsýpavý, zerstreulich. Písek jest r. Reš. R. brambor (moučnatý). Us. u Petrovic. Dch.
Rozsypka, y, f., *rozsypání*, die Zerstreuung. Jg.
Rozsypný, vz Rozsýpavý.
Rozšacovati, abschätzen. — **co s kým jak**: koně vedlé spravedlnosti. Vš. VII. 25.
Rozšafářiti, il, en, ení = *rozmrhati*, verschwenden. Plk.
Rozšafenství, i, n. (zastr.), **rozšafnosť**, i, f. = *opatrnosť a chytrosť k cíli vedoucí*, die Vorsichtigkeit, Klugheit. Vz Nerozšafnosť. V., Kom., Kat. 106. Vz Rozšafný. — **R.**, *každá výbornosť* hlavně **mravní**, čili ušlechtilosť n. ctnosť, jestliže dovede překážky odstraniti, by nekazily uskutečnění účelu našeho. Hš. v S. N. Každému podlé jeho r. (virtus). ZN.
Rozšafný = *opatrný, moudrý, prozřetelný*, vorsichtig, klug, weise, gescheit. Něco r-ně a rozumně před se bráti. V. — **v čem**: v řeči, Aqu., v hospodářství. Žer. 333. — **R.** = *poctivý*, rechtlich. R. muž. D.
Rozšáliti, il, en, ení, *rozšalovati* = *zabité dobytče rozděliti*, zertheilen, bes. bei den Fleischern. Us.
Rozšamtati co: boty (vyšlapati), gross-, austreten.
Rozšantročiti, *rozmrhati*, verschleudern. — **co**. Us.
Rozšarovati = *rozšáliti*.
Rozšarpati = *rozsapati*; **se**, grimmig werden. U Opav. Klš.
Rozščepiti, il, en, ení, *rozštípnouti*, zastr. — **co komu jak**: hlavu na dvé. Anth. I. 27.
Rozščitý = rozpáraný, rozšitý, aufgetrennt, zastr. R. rúcho. BO.
Rozšelestiti, il, stěn, ění, rauschend machen. Us.
Rozšemrati = *rozhrýzti*, zernagen, zerfressen. — **koho**. L.
Rozšerediti, il, ěn, ění, *šeredným učiniti*, *zkaziti*, verderben. Us. u Poličan. — **co**:

kýtu. U Dobrušky. Vk. Ten r-dí něco těch peněz (zbytečně utratí, rozhází). V Kunv. Msk.

Rozšetřiti, il, en, ení, *rozšetřovati* = *rozebrati*, zerlegen, untersuchen. Krok.

Rozšibaliti, il, en, ení. — **koho.** Takť jest rozbroj učinil a lidi r-lil; druh druhu nevěří. Mus. 1852. 3. 45. (Exc.).

1. **Rozšikovati** = *rozmrhati*. — **co.** Díl těch peněz již jest bez vědomí našeho r-val, kdež se jemu zdálo. NB. Tč.

2. **Rozšikovati** = *zpořádati*, ordnen. — **co**: lid. L.

Rozšiřba, y, f. = *rozšíření*, die Aus-, Verbreitung. Že i ten zlý úmysl jejich přispívá k r-bě víry Kristovy. Sš. II. 158.

Rozšířce, e, m. = *rozšiřovatel*, der Verbreiter. L.

Rozšířeně = *šíroce*, breit. V.

Rozšíření, n., die Ausbreitung, Erweiterung. V. Jde o r. pravé nábožnosti, Sych., r. země české. Pulk. R. budovy. Dch. R. evangelia. Sš. Sk. 101. R. verše, vln, plochy. Nz. — **R.**, *otvor*, beim Hochofen der Rast, évasement. Nz.

Rozšířenina, y, f., etwas Ausgedehntes. Techn.

Rozšířenosť, i, f. — *širokosť*, die Verbreitung. Ros.

Rozšířený; *-en, a, o*, ausgebreitet, erweitert; *široký*, breit, weit. Jg. Herbář obnovený a r. Byl. R. věta (rozvedená). Us. R. město, Har., neduh. Troj. Pojedeme tam do pole pod ty hrušky r-né. Sš. P. 132. Zhrubělý a ztučnělý a r-ný vzpět odstúpil. Hus I. 221. — **v čem**: v ramenou a plecech (= široký).

Rozšířeti, el, ení, sich erweitern, zastr.

Rozšiřič, e, m. — *rozšiřitel*. Aqu.

Rozšiřitel, rozšiřovatel, e, m., der Erweiterer, Verbreiter. V.

Rozšiřitelka, rozšiřovatelka, y, f., die Verbreiterin.

Rozšířiti, šiř, il, en, ení; *rozšiřovati*, erweitern, ver-, ausbreiten. — **co**: své království, V., místo, Br., svou řeč. Jel. Nařízení r. J. tr. **K** čemu bych to daremně rozšiřoval. Žer. Velmi dlúho řeč svou r-řil. Let. Již Antikrist své sieti rozšiřuje a Kristovy úži. Hus II. 256. (175.). — **co se jak**: neprávě a s útiskem statek něčí r. Br. Kteréž (světlo víry) **skrze** apoštoly r-vati bude **po** celém oboru zemském; Aby lež, klam a blud **pod** podobou vyšších a nadpřirozených činů r-vali; Ale Fariseové ten zákon až **na** krajnosti r-vali. Sš. Sk. 279., 96., J. 84. Svůj obchod **podlé** možnosti r. Rk. — **co, se čím.** Rozprávku krásou řečí r. Troj. Budišinem atd. rozšíří zemiu. Dal. 133. Město předměstím se rozšiřuje. Kom. — **kudy kde.** Nemoc *městem* se rozšiřuje. Nemoc ta již i **po** vesnicích se rozšiřuje. Slúžili své pýše, aby své jméno **ve** světě r-li; R-řují své podolky v sukniech atd.; Již se jest (bluchosť) valně v jeho plemeni r-la. Hus I. 168., 454., II. 34. Filipp **na** stranách jiných evangelium rozšiřovati povolán byl. Sš. Sk. 105. **Od** doby Alexandra Velikého řecký jazyk po celém světě se r-řil; Že místněji r-vati se **před** Agrippou a Festem se mu nezdálo; Idea o moci boží světoplozi se tehda skrze Filona a jiné učence vůbec po člověčenstvu r-vala. Sš. I. 25., Sk. 110., 97. (Hý.). — **se o čem (kdy).** Pán **v** rozmluvě s Ananiem se o víceru věcí r-val; **Při** té příležitosti r-řují se nejední (vykladatelé) o důležitosti čtení nábožensktých kněh; O jiných ještě vyskytlých domněnkách zbytečno by bylo se r-vati. Sš. Sk. 112., 104., L. 39. O mezech, jež opatrnosť tomu klade, Pán **za** účelem svým se nerozšiřuje. Sš. Mt. 87. (Hý.). — **co kam.** Hned dále **do** neznámých krajin činnosť svou r-řil. Sš. Sk. 187. Království boží na veškery národy se mělo r.; Křesťanství **ze** židovského obmezení ku všeobecnému rozprostranění světovému se r-lo; Pro souvislosť smrti a hříchu r-la se smrť **na** všecky lidi. Sš. J. 44., Sk. 2., I, 63. (Hý.). Tiem r-říš svú moc na vše strany až **do** moře. Smil v. 571. — **kdy v co.** Leč již při Matouši a Marku jsme se ve mravná ta poznamenání r-li. Sš. L. 90. (Hý.). — **co nač.** Chč. 306. Svou činnosť na odbory jiné r. — **se komu.** Srdce se mu rozšířilo. Lk. — **se kdy z čeho.** Trubice plicní, **při** věku mládeněím (věkem mládenčím) z přirození svého se rozšiřuje. Lk.

Rozšírný, excentrisch, Erweiterungs-. Šm.

Rozširokotiti, il, cen, ení = *rozšířiti*. — **co**: ústa. U Dobrušky. Vk.

Rozšiřovací pec, der Streckofen. Nz.

Rozšiřovadlo, a, n., das Erweiterungsinstrument. R. (šiřidlo, dilatorium) dřevěné koutkův ústních. Vz Nástroje k operacím v ústech. R. Pajolyovo, vz Nástroje k operacím kamene; r. Rigaudovo, vz Nástroje k operacím na pyji. Cn.

Rozšiřování, n., die Ausdehnung, Erweiterung, Vermehrung. Rychlosť r-ní, Fortpflanzungsgeschwindigkeit. Vypravoval s Barnabou o svých mezi pohanstvem r-ních. Sš. Sk. 246. R. lidí, pohodlí. Kom. — *R. samohlásek.* Jím jmenuje se proměna samohlásek dlouhých ve dvojhlásky (nebo složeniny hláskové), způsobená grammatickou délkou slabiky: súd-soud, pýcha-pajcha. Dvojhlásky (a hláskové složeniny), které tím způsobem vznikají, sluší pokládati za závažnější a širší než dlouhé samohlásky jednoduché: au > ú, aj > ý atd. Zejména rozšířilo se v jazyce spisovném *ó* v *uo*, někdy v *ou*, vz **O** (II. 197. a), *ú* v *au* a *ý* *ay* (*aj*) Vz U. Porůznu pak a zvláště v dialektech obecných rozšířeno jest také í a *é* v *ej*: pes — pések — pejsek. Vz E (I. 343. b), I (I. 566. a). Že příčinou těchto proměn jest grammatická délka, o tom vz Gb. Hl. 76.

Rozšiřovatel, e, m., der Verbreiter. Rk.

Rozšiřovati, vz Rozšířiti.

Rozšiřujičnosť, i, f., **šp.**, dilatatio. Ros.

Rozšiřujičný, **šp.** m.: rozšiřující. Jg.

Rozšíti, vz Šíti; *rozšívati*, zu nähen anfangen; *rozpárati*, trennen, auftrennen. — **co**: kabát rozšil a nedošil ho. R. sukni (rozpárati). Jg.

Rozšití, *rozšívání*, vz Rozšíti.

Rozšitina, y, f., scissura, rozpáranina. ZN.

Rozškádlený; *-en, a, o*, erbittert. R. kocour. Vyřítili se naň jako r-né vosy. Sych.

Rozškadlitelný, leicht erzürnbar. Ssav.
Rozškádliti, il, en, ení, erzürnen, reizen, erbittern. Ros., Sych. — **koho čím**: krocana červeným šatem, někoho tupením ho r. Us.
Rozškeřiti, il, en, ení, *rozškeřovati* = *rozšklebiti*, öffnen, klaffen machen. Bern. — **co**: hubu. — **se**, sich öffnen, aufspringen. Plk.
Rozšklebenec, nce, m. = *plačtivé dítě* U Žamberka. Klf.
Rozšklebina, y, f. = *rokle, rozsedlina*, die Ritze, Spalte.
Rozšklebiti, il, en, ení; *rozšklibati, rozšklebovati* = *rozevříti*, klaffen machen; *rozplakati*, zum Weinen bringen; **se** = *rozevříti se*, klaffen, sich aufthun, *rozplakati se*, ins Weinen kommen. — **koho, se**. R. dítě (rozplakati), se (rozplakati se). Ros. Zeď se rozšklibá (puká). — **se komu**. Rána se mu rozšklebila (velmi otevřela). Ros. — **se na koho**. Us.
Rozšklíbenina, rozšklebenina, y, f., *otevřenosť něčeho*, die Klaffung. D.
Rozšklubati, zerzupfen. Šm.
Rozškořepiti, il, en, ení, *skořépku otevříti*, die Schale aufthun. Ros.
Rozškrab, u, m., die Wiege (ein Werkzeug eine Kupferplatte damit aufzureissen). Šm.
Rozškrábati, škrábu a škrábám; *rozškrábnouti*, bnul a bl, ut, utí; *rozškrabovati*, zer-, aufkratzen, zerritzen. Ros. — **co, koho čím**: nehty. — **jak: až do** živého.
Rozškřípati; *rozskřípnouti*, pnul a pl, ut, utí, *rozskřipovati* = *zkrušiti, rozdrtiti*, zerdrücken. D. *Lépe*: rozskřípati. — **co**: péro, spalten.
Rozškřipec, vz Rozskřipec.
Rozškubati; *rozškubnouti*, bnul a bl, ut, utí; *rozškubovati*, zerrupfen, zerreissen, zerzupfen. — **co čím**: rukama svýma.
Rozškvarek, rku, m., **rozškvarky**, pl., *něco rozškvařeného*, n. př. pěna, která na rozpuštěné rudě zplývá, die Schlacke, der Schaum. Mus.
Rozškvařený; *-en, a, o*, zerlassen. R. sádlo. — **R.** děcko, weinerlich. Na Ostrav. Tč.
Rozškvařitelnosť, i, f., die Zerschmelzbarkeit. R. sádla. Us.
Rozškvařitelný, zerschmelzbar, zerlassbar. Techn.
Rozškvařiti, *rozskvařiti*, il, en, ení; *rozškvařovati* = *rozpustiti, roztopiti*, zerschmelzen, zerlassen. — **co kde**: sádlo **na** rendlíku. Us. R. olovo. Výb. I. 384.
Rozškvěkaný, aufgeborsten. R. zem, nohy (rozsedané). Us. Hanka.
Rozškvířený = *rozčeřený, otevřený*. Šd.
Rozšlapaný; *-án, a, o*, zertreten. — **čím**: podkovami. Us. Tč.
Rozšlapati, šlapám a šlapu; *rozšlápnouti*, pnul a pl, ut, utí; *rozšlapiti*, il, en, ení; *rozšlapovati, rozšlapávati*, zer-, ein-, auftreten. — **abs**. Rozšlapuje, jakoby půl světa pánem byl. Us. Vsk. — **co kde**: bláto **na** ulicích r. Us. — **co čím**. Dítě bračku nohami rozšlapalo.
Rozšlehati; *rozšlehnouti*, hnul, a hl, ut, utí, mit Ruthen o. mit der Peitsche zerhauen, zerfetzen, *rozmrskati*. Ros. — **co komu čím**: záda metlou.
Rozšlincovati = *rozflákati*. — **koho**: hocha. V Kunv. Msk.
Rozšmaťhati, zertreten. — **co**: obuv. Us. Ktk.
Rozšmelcovati, z něm. = *rozpustiti, roztopiti, rozhříti*, zerschmelzen, zerlassen. Ros. — **co**: kov **v** huti.
Rozšněrovati, *rozšňurovati, odšněrovati, rozepnouti*, aus-, aufschnüren. — **co komu**: tilko. Us. — **se**. Ros.
Rozšoustati = *roztrhati, rozsmýkati*, zerreiben. Ros. — **co oč**: kalhoty o lavici. — **co čím**: dřevo kamenem.
Rozšpendliti, il, en, ení, aufspendeln. — **co**. Ros.
Rozšpilkovati, aufspeilen. Zlob.
Rozšplíchati, zerplantschen. Ros. — **co**: vodu.
Rozšprutati = *šprntaje* (bryndaje) *pokaziti*, zerpantschen. — **co komu**. Tento týden nebudeme stlonkati (máslo vrtěti), všecku smetanu sem si r-la. Us. na Mor. Hý.
Rozšprtati = *rozhrabati*, aus einander scharren. U Opavy. Klš.
Rozšprymovati se, ins Scherzen gerathen. Ros.
Rozšrotovati, zerschroten. — **co**: obilí.
Rozšroubovati, aus einander schrauben, aufschrauben. Us. Ros.
Rozšťárati, zerschüren, aus einander werfen. — **co**: jídlo.
Rozštěbetati, ins Plaudern bringen; *se*, ins Plaudern kommen.
Rozštědřiti, il, en, ení, freigebig machen; *se*, freigebig werden. Ros.
Rozštěkati se, ins Bellen kommen. Us.
Rozštemovati co: housle, verstimmen — *rozladiti*.
Rozštěp, u, m., *rozštípení*, die Spalte. R. péra, die Federspalte, Km.; otvor r-pu, die Schlitzöffnung. Čsk.
Rozštěpeň, pně, f., *žíla*, die Spaltader im Nadelholze, nach deren Richtung sich das Holz am besten spalten lässt. Šm.
Rozštěpení, n., die Spaltung. V lučbě, vz Šfk. 393.
Rozštěpina, y, f., die Kluft, Spalte. Hř. 73.
Rozštěpiti, *rozštípiti*, il, en, ení; *rozštípati, rozštípnouti*, pnul a pl, ut, utí; *rozštěpovati*, zerspalten. — **co**: dříví, V., kůži, Skř., péro. D. — **co čím**: dřevo sekerou. — **co se jak**: na drobno, Us., dřeva **na** polena. Us., tresť na dvě polě (na dvě půle). Rkk. 48. Nemělo-li se náboženství na různé rozkoly r. Sš. J. 70. — **si co**: neštovice nehty, aufzwicken. — **se**. Koroptve se rozštěpují (když se z jara páří a od hejna oddělují). Šp. — **se v co**. Rozštípili se v různé větve. Us. Tč.
Rozštěpovací stroj, **rozštěpovadlo**, die Spaltmaschine.
Rozštěrbiti, il, en, ení, *rozštěrbovati*, zerritzen, zerspalten. Us. Jg.
Rozštěří, n., *rozkopnutí či rozštěření mraveniště* (od jelena), der Wimbel (vom Hirsche, wenn er einen Ameisenhaufen aus einander schlägt). Šm.

Rozštěřiti, il, en, ení = *rozkopnouti, roztrhnouti*, wimbeln (u myslivců). — **co:** mraveniště (o jelenu). Šm.

Rozštípati, vz Rozštěpiti.

Rozštipec, pce, m. = *proštipec.*

Rozštipek, pku, m. = *rozštipec.*

Rozštípení, n., das Spalten, die Spaltung. V.

Rozštípenina, y, f., der Sprung, die Ritze, Spalte. V. Dokud se r-ny vlahou samého stromu (štěpovaného) nezalijí a nescelejí. Kom. D.

Rozštípený; *-en, a, o*, zerspalten. Us.

Rozštípiti, vz Rozštěpiti.

Rozštípka, y, f., *rozštípené poleno*, das Scheit. D.

Rozšťouchati, zerstossen. — **co čím kde:** měchačkou brambory **v** kuchyni. Us.

Rozšupati, *rozšupávati*, zerpeitschen. — **co čím jak:** bílky lžicí **na** pěnu. Techn.

Rozšustati, *rozšustnouti*, verschütten. — **co:** vodu. U Opav. Klš.

Rozšvehlaný; *-án, a, o*, zerwetzt. Slez. Šd.

Rozšvehlati, ganz zerwetzen, durchreiben. Slez. Šd.

Rozšveholiti, il, en, ení, zwitschern machen. — **koho.** — **se**: zu zwitschern anfangen. Vlaštovice se r-la. Us. Hý.

Rozšvihati; *rozšvihnouti*, hnul a hl, ut, utí, zerpeitschen. — **co jak: na** kusy. Ros — **koho čím**: metlou.

Rozšvrlati, querlen. — **co**: vejce. U Opav. Klš.

Roztáčeti, vz Roztočiti.

Roztáčka, y, f., hromádka, ku př. konopí, pohanky, Häuflein, n.

Roztah, u, m., die Ausdehnung. Nadělají se šaty strašných r-hů = natropí se marně mnoho křiku a hluku. U Dobrušky. Vk.

Roztaha, y, m. = *člověk pánovitý* n. *marnotratný.* To je r-ha! Us. Da.

Roztáhlík, a, m., *roztáhlý* = rozpustilý. Kb., Lng. (V Krkonš.).

Roztáhlosť, i, f. = *rozsáhlosť.* Presl.

Roztáhlý, gedehnt. — **R.**, rozpustilý. Vz Roztáhlík. V Krknš. Kb.

Roztáhnouti, ul, ut, utí; roztahu (zastr.), tahl, tažen, ení; *roztahati roztáhati, roztahovati = natáhnouti, rozpíti*, auf-, an-, aus-, vorspannen, breiten, dehnen; *roztrhati, rozházeti, rozmetati*, zerwerfen, zerreissen; *promrhati, utratiti*, verthun, verschwenden, verschleppen; **se** = *rozložiti se, natáhnouti se*, sich ausdehnen o. recken o. ausstrecken o. ausbreiten. Jg. — **co:** plachty, sítí, V., sukno, šaty, ruce, D., tenata, provaz, Ros., křídla, Us., hubu (rozedříti), D., nohy. Kom. Kdo to dříví roztahal (rozmetal, rozundal)? Vše to pomalu roztahá (promrhá). Us. — **co jak:** provaz **na** délku, Us., na dýl. V. Ruce na kříž roztáhl. Let. 507. — **co nač**: síť na ptáky. Us. Ulovil, nač síť roztahoval. Hubu na někoho roztahovati. Us. Šp. — **co, se kde kam**: křídla **k** nebi. Jel. R. na kříž, **na kříži**, Us.; se na postelích roztahovali. Br. Křídla svá na všecku zemi roztáhla orlice. Br. Celý den r-val jsem ruce k lidu nevěřícímu. Šš. I. 110. R. plátno **po** stole, **se po trávě.** Us. Vojsko se roztáhlo po celé rovině. Po celém domě se roztáhli. — **co čím:** plátno rukama, Us., kov kováním r., Aqu., teplem. — **se.** Těleso se roztahuje, když . . . Sedl. Rozthahuje se šíře hnízda (o pyšných). Jel. R. se = *rozbíhati se, roztulovati se, nevázaným se stávati.* Vz Roztáhlý. V Krkonš. — **co komu:** hubu si roztahovati, den Mund voll nehmen. Dch. — **čím kde.** Už jsme my, Maria, na prostřed Dunaja, roztáhni, matičko, svým pláščem nad náma. Sš. P. 789. — **co proč.** Ruce ku plavání r. BO.

Roztahovací, *k roztahování*, Schweif-. R. prkno, rám, válec. Rohn.

Roztahovačný, gern breit, patzig.

Roztahovadlo, a, n., ein Werkzeug zum Auseinanderziehen.

Roztahování, n., das Ausdehnen, die Ausdehnung, Dehnung. R. těl teplem. Vz KP. II. 331.

Roztahuba, y, m., otevřhuba, der Maulaffe. D.

Roztájeti, vz Roztáti.

Roztajiti, il, en, ení, *roztajovati*, schmelzen, zergehen lassen. — **co:** cín. — **čím:** ohněm **v** tavírně.

Roztajný, schmelzbar. R. kov.

Roztancovati, ins Tanzen bringen; *se*, ins Tanzen kommen. Ros.

Roztání, n., das Aufthauen. D.

Roztanouti, ul, utí, aufthauen, zerfliessen. Sněhy roztanuly. Us.

Roztápěcí pec, der Schmelzofen. Nz.

Roztápěti, vz Roztopiti.

Roztarasiti, il, sen, ení, *roztarasovati* = *taras rozdělati, rozundati*, die Terasse zerstören; *rozmrhati*, verthun.

Roztarmarčiti, il, en, ení = *rozprodati*, verkaufen, vertauschen; *promrhati*, verthun. — **co.** Us.

Roztasiti, il, en, ení, *roztasovati* = *roztáhati*, zerraffen. Ros. — **se s čím.** Nebudeme se s tím ani roztasovati (vy-, rozkládati). Us. v Kunv. Msk.

Roztaškařiti, il, en, ení, schlechter Weise verthun. Us. — **se**, čtverácky si počínati. Us. Da.

Roztáti, taji, tál, ání; *roztájeti*, el, ení; *roztávati*, zerfliessen, aufthauen. Půh. — **abs.** Již všechen sníh roztál. Us. Aha, již roztál (začal mluviti). Us. Hý. — **komu.** Huba mu již roztála (již se má k řeči; o ostýchavém). Us. Hý. — **od čeho.** Když od slunce kroupy roztály. Štelc. — **čím:** sníh teplými paprsky slunečními roztál. — **kde.** Tudy roztála **v** srdci žalářníkově krutosť. Sš. Sk. 197.

Roztatí, vz Rozetnouti.

Roztatý; *-at, a, o*, entzwei gehauen.

Roztaviti, il, en, ení, *roztavovati* = *rozpustiti*, zerschmelzen. — **co.** Teplo podlé povahy věcí jednu roztavuje, druhou zatvrzuje. Šš. I. 102. — **se kde: v** kelímku. Prm.

Roztaz, u, m., *rozmysl, rozmyšlení.* Prosil sem sobě r-zu do dvou neděl. 1519. Bl. Dal mi pán r. do téhodne, abych určil, že se postavím. Ib. Po některé chvíli r-zu vece Ostrý. Kos. Ol. I. 203.

Roztažení, n., Distraktion, Ausdehnung, f. Nz. R. slov, die Zerdehnung. Nz.

Roztaženosť, i, f., *roztažení*, die Ausdehnung, Extension. R. tělesa. Sedl.

Roztažený; *roztažen, a, o*, ausgedehnt, ausgestreckt. Po plachtách roztažených se pustiti. V. Stan z plachet roztažený. V. Roztažená tenata. Aqu. Pták s roztaženými křídly letí. Br. — **kde. Na** kůži roztažený. Byl. Leží **po** trávě roztažený. — **jak. Na** dýl r. V.

Roztažitelnosť, i, f., die Dehnbarkeit.

Roztažitelný, dehnbar. Šm. R. kov.

Roztažitosť, roztažnosť, i, f. = *roztažení*, die Ausdehnung, Extension, ausdehnende Kraft. R. nerostů. Vz Bř. N. 61.

Roztažitý, roztažný = *roztahující se*, expansiv, ausdehnend. V kůře jest účinlivosť slabě roztažitá, ale tím silněji vtažitá. Rostl. Vz Roztažný.

Roztaživosť, i, f., die Ausdehnsamkeit. Nz.

Roztaživý, ausdehnsam. Nz.

Roztažlivosť, i, f., jest ona vlastnosť těl, jíž mohou za jistých okolností větší zaujímati prostor, ano množství hmoty a skupenství jich se nemění. Děje se to tlakem, tíží, teplem. Die Ausdehnbarkeit. Vz S. N.

Roztažlivý, ausdehnbar. Us.

Roztažný, vz Roztažitý. Když jméno demokracie i k takovýmto skutečnostem připojiti lze, uzná jistě každý, že ono má význam dosti r-ný a neurčitý. Pal.

Roztažobiti, il, en, ení = *roztoužiti, rozsmutiti*. Slov.

Roztéci, teku, tec, tekl, čeni; *roztékati, roztěkati, roztikati*; *roztékávati, roztěkávati, roztikávati* = *tokem se rozděliti, na různo téci*, zerrinnen, zerfliessen, von einander fliessen. V. — **čím.** Srdce radostí a žalostí roztéká. Plk. — **se** = *roztéci, rozpouštěti se*. Sníh, vosk se roztéká (rozpouští). Ros. — **se jak.** Dunaj **na** sedm pramenů tam se roztéká. Ros. — **se kudy**. Voda už **po** ulicích se roztéká.

1. **Rozteč**, i, f., *vzdálenosť palců, zubů, cev nebo lopatek u kola od sebe a sice od prostředku ku prostředku*, die Schaufel-, Schraubengangsweite, der Zahnstich. R. dvoupalcová, třícoulová, čtyřcoulová, řídká (činí-li prostora mezi palci více než 10.52 cent.); hustá (činí-li asi 8 cent.); to kolo má dosť velikou r. Vys. Velikosť r-če. Prm. IV. 127.

2. **Rozteč**, i, f., der Wurf. Puchm.

Roztečení, n., vz Roztéci.

Roztěčka, y, f., das Zerfliessen. Rozk.

Roztek, u, m., *roztečení* i co *roztéká, rozteklina*, das Zerfliessen, die Flüssigkeit. Presl.

Roztěkadlo, a, n., das Auflösungsmittel. Presl.

Roztékavý, *rozplývavý*, zerfliesslich. Nz.

Rozteklý = *rozplynulý*, zerflossen. — **čím**: sůl vodou r. Presl.

Rozteknouti, knul a kl, ut, utí, öffnen, abmessen. — **co pro co**: kolo pro palce — *vyměřiti* vzdálenosť palců (n. lopatek) od sebe. Vys. R. náboj, palce, lopatky, Vys., kružidlo (otevříti). Šm.

Roztenčiti, il, en, ení, verdünnen. Ros.

Roztentovati, aus einander thun, verschleppen, verthun. Us. Tč. — **co kam.** Us. Hý.

Roztepati, tepám a tepu = *roztlouci*, zerschlagen. — **co**: stany. BO. — **co kde jak.** R. přílbici **na** někom velikým *násilím*. Troj.

Roztepatelnosť, i, f., die Hammerbarkeit. Jg.

Roztepatelný, zerschlagbar, hammerbar. Pr. Chym.

Roztepliti, il, en, ení, erwärmen. — **co čím.** Us.

Roztěrač, e, m., der Zerreiber.

Roztěračka, y, f., die Zerreiberin, f.

Roztěradlo, a, n., die Reibmaschine. R. na mák. Šp.

Roztěrka, y, f. (v kreslení), der Wischer. Rk.

Roztěrovati, zerreiben. — **co oč**: o kámen. Mus. 10. 242.

Roztesati, tesám a teši, zerhauen. — **co čím**: poval širočinou. — **R.**, *napřáhnouti*, schwingen. — **co.** Meč svoj roztesal. Ž. k. 7. 13.

Roztesknělý, von Sehnsucht schmachtend. Šml.

Roztesknouti, rozteskniti se, il, ění, vor Sehnsucht verschmachten. Jg.

Roztěšení, n. = potěšení. Pl.

Roztěšiti, il, ěn, ění; *roztěšovati*, hoch erfreuen. — **se čím**: radostí. Bech.

Roztěthati se, *rozejíti se*, ins Gehen kommen. Ros.

Roztětí, n., die Zerhauung. Us.

Roztíkání, n., vz Roztíkati. Život svůj před oči rozumu svého postavte a pilným roztíkáním se strachujte. Hus II. 119.

Roztíkati, *uražovati*, *pátrati*, nach-, erforschen, überdenken. — **abs.** Protož mají lidé pilni býti a r-ti, kdy činí boží přikázání; Ač neumie r-ti neb vymluviti, dosti má, když přikázánie naplní. Hus I. 453., II. 230. Svědomie jest své poznánie, to věz, jímž se člověk sám zná, jest-li vinen hřiechem, čili nenie, a umie roztíkati, jest-li hřiech, či nenie. Hus III. 108. — **co.** Toho svatokupci nedbají ani roztíkají, neb lakomstvie jest je oslepilo. Hus I. 457., II, 189. — **co jak.** A to má múdrý súdce dobrotivě r-ti **bez** prchlivosti. Hus III. 195. Vz Roztýkati.

Roztínání, n., das Zerhauen, Zerhacken. Us.

Roztínati, vz Rozetnouti.

Roztinek, nku, m., *odtinek*, der Abschnitt, das Abschneidsel. L.

Roztinovati, vz Rozetnouti.

Roztíratelnosť, i, f., die Zerreibbarkeit.

Roztíratelný, zerreibbar. Us.

Roztírati, vz Rozetříti.

Roztírka, y, f., *lépe*: *rozstirka* = *rozestření*. Sláma na r-ku = k rozestření, das Streustroh. Na Ostrav. Tč.

Roztisknouti, ul, ut, utí a skl, tištěn, ční; *roztiskovati*, zer-, aufdrücken. — **co komu**: sobě prst. Čern. — **čím**: dveřmi.

Roztíti, tal, tat, tetí; *rozetnouti*, *roztnouti*, *roztínati*, zer-, entzweihauen, zerspalten. — **co**: uzel. Us. Dch. Břichaté ženy roztínati budeš. Bj. — **co čím**: hlavu sekerou. Roztínaje zuby slova. Kat. 2950. — **co od čeho**: jedno od druhého. V. — **co jak**: **na** poly, Ben., až **do** popka. Troj. — **co**

komu oč. Jeden Němec jí ústa o kalich rozťal. V.

Roztkliviti, rühren. — **koho k čemu: k** pláči. Koll.

Roztlačiti, il, en, ení; *roztlačovati = tlačením sploštiti*, platt drücken, zerdrücken, ku př. těsto; 2. *tlačením zkaziti, rozmačkati*, zerdrücken, zerquetschen, ku př. vejce, hrnec, sud. Ros. — **co čím**: rukou.

Roztlačivosť, i, f., die Zerdrückungskraft. Šm.

Roztlačování, n., *drcení*, das Zerdrücken. Nz.

Roztlachati = *roztlampati*, ausklatschen, ausplaudern. — **co**: tajemství. — **se**, ins Plaudern kommen.

Roztlení, n., das Glimmen, Verwesen. Us.

Roztlenosť, i, f., *porušenosť, padkosť, vrátkosť, porušitelnosť.* Jenž ji (přírodu) ve stavu r-sti udržuje. Sš. I. 90.

Roztlesk, u, m. — *oplatek, koláč.* R. oleji pomazaný. Bj.

Roztleskati; *roztlesknouti*, skl, utí; *roztleštiti*, il, ěn, ění = *rozpleskati*, flach schlagen, zerplatschen. — **co**: hlínu. — **čím**: kladivem.

Roztleti, el, ení, zu glimmen o. zu verwesen anfangen. Bern.

Roztlouci, tluku, tluc, tloukl, tlučen, ení; *roztloukati*, zer-, einschlagen, zerbrechen, einstossen, zerschellen, zerschmettern. — **co**: okno, hrnec, dvéře, zeď, ořech, rudu. Us., D. — **co jak: na** kusy, na drobno. Us. Samo se to na kusy roztlouklo. Us. — **co komu čím.** Pádem si hlavu r. Us. — **co jak proč.** Pro provinění Israelovo Hospodin národství jejich **skrze** Římany roztluče. Sš. Sk. 14.

Roztluček, čku, m., *r-ky*, pl., *věc roztlučená, střepy*, die Scherben. R-ky a rum do vody metati. R. z vajec (skořápky). Us.

Roztlučení, n., das Zerschlagen atd., vz Roztlouci.

Roztlučitelnosť, i, f, die Zerschlagbarkeit.

Roztlučitelný, zerschlagbar. Us.

Roztlučky, pl., m, vz Roztluček.

Roztlukač, e, m., der Rostschläger (v hutnictví). Šm.

Roztlustěti, ěl, ění, fett werden. BO., V.

Roztlustnouti, ul a stl, utí = *roztlustěti.*

Roztmívka, y, f., die Abenddämmerung. Na Ostrav. Tč.

Roztnouti, vz Roztíti.

Rozto-, předpona stupňující adjektiva v obec. mluvě: roztomilý. Vz Bž. 136., Roz-.

Roztoč, i, f., vz Rozteč. — **R.**, e, m. *R-či*, acarida, die Milben, pavoukovití členovci mající hruď i hlavu i břicho srostlé. R. sýrový, acarus siro, druh zákožek (acarida). Us. R. bourčí, mouční, a. farinae, ovocní, Schd. II. 525., mlékový, a. lactis, švestkový, a. prunarum. Vz Frč. 113., 114.

Roztočení, n., vz Roztočiti.

Roztočený; *-en, a, o*, aufgedreht, in Schwung gekommen atd. Vz Roztočiti.

Roztočilka, y, f., devaterník, helianthemum vulgare, das Sonnenröschen. Na Mor. Tč.

Roztočiti, il, en, ení; *roztáčeti*, el, en, ení; *roztočovati, roztačovati*, aufdrehen. — **co**: provaz; pivo, víno (rozlíti; *do nádob vytočiti*, abziehen). Ros. Červi ho roztočili (rozhryzli, zernagen). Us. — **co čím, čeho.** Ten toho piva (neurčitou měrou) svou neopatrností roztočil. Jd. — **se**, **koho kde**: koně **v** kříži. Db. Černá bouře se **po** něm (nebi) roztáčí (rozšiřuje). Sš. Snt. 61. — **se**, sich zu drehen anfangen. I ten mlýnský kameň někdy sa roztočí, na srdéčku na mém nic se neulahčí. Sš. P. 249.

Roztočitý, aufgedreht, ausgedehnt.

Roztočka, y, f., pl. *roztočky, co roztočeno, podčepky*, was beim Zapfen ausläuft, das Vergossene. R. vinná. Jád.

Roztodivný = *předivný*, bewunderungswürdig; *rozličný, rozmanitý*, mannigfaltig. Mor., Slez. Hý., Bkř., Klš. R. potvora. Tč. Vz Rozto-.

Roztok, u, m, na Mor. *roztoka*, y, f., *tok na dvé a více se dělící*; též *kraj, pole, louka, kde se potok na více ramen roztéká*, die Stromscheidung. Kde se Dunaj na roztoky dělí. Mus. — **R**, *rozpuštěnina*, die Lösung. R. jest úzké spojení těla pevného s tělem kapalným tím způsobem, že obě činí látku jednotvarnou (kapalnou), aniž chemické složení obou nějakou změnu vzalo. Vz S. N. R. nasycený (voda nerostem, solí), Bř., Šfk. 695., přesycený, Šfk. 697., alkalický neb žíravý, lihový, obojetný neb neutralní, kyselý, vodnatý. Nz. R. draselnatý, dusičnanu (rtutičnatého, rtuťnatého), chloridu (antimoničného, cíničitého, kobaltnatého, měďnato-ammonatého, platičitého, rtuťnatého, zlatového), indigový, jodidu arsenového, křemenu sodnatého, mýdla antimonového, octanu (draselnatého, trojolovnatého), platinový, salajky žíravé, sirný uhlí kamenného, sublimatu, uhličitanu (ammonatého, draselnatého), vizmutový, žíravého drasla, Kh., sodový, kamencový. Vys. R. zlata, stříbra, cínu, Nz., čpavku Vz S. N. — *R-ky, hrnec na smetanu*, der Rahmtopf. Us. — **R.**, *Roztoky*, die Dolany, mě. přímořské v Meklenbursku, Rostock, V.; ves u Prahy. Pojedeme do Roztok. Vz S. N., Tk. II. 547., III. 84., 248., IV. 169., 443. — **R.**, na Slov. = *kratochvíle*, Vergnügen, n Koll. — **R., šp.** z něm. Rasttag, *odpočinek.* Brt. — **R.**, *volnosť.* Tam má hodný r. (muže se po vůli proháněti). U Rychn. Črk. Když není doma pán, mají myši roztok. Pk.

Roztokošný = *rozkošný*, allerliebst. Na Mor. Chmela. Vz Rozto-.

Roztokrásný = *překrásný*, allerliebst, sehr schön. Ros. R. pohled, holka. Mor. Tč. Vz Rozto-.

Roztomajetný, vz Rozmanitý. U Olom. Sd.

Roztomilý, roztomilený, roztomiloučký = *rozmilý*, allerliebst. R. dítě, paní. D. Vz Rozto-, Roz-. Svému milýmu r-mu (rozmariján) s pantló vázala; Nezavírej, má r-lá, okenka; Můj tatíček r-lý. Sš. P. 314., 410., 440. — **komu.** Aby byla pěkná bílá, pánu Bohu r-lá. Sš. P. 527.

Roztonati se, *lépe*: rozstonati se.

Roztonejmilejší, allerliebst. R. Mando! Na Mor. Tč.

Roztonouti se, ul, utí, *roztonovati se* = *rozplynouti se,* zerfliessen. Ros.

Roztop, u, m., *vše, čím se roztopuje, rozpouští,* das Schmelzungmittel. L. — **R.**, *roztopení,* das Zerschmelzen, Aufthauen (im Frühjahre). — **R.**, *dříví na roztopení,* das Zündholz. Us. Jg.

Roztopášnosť, i, f., vz Prostopášnosť.

Roztopášný, vz Prostopášný.

Roztopení, n., vz Roztopiti.

Roztopený; *-en, a, o,* eingeheizt; zerlassen. Vz Roztopiti.

Roztopitel, e, m., der Zerschmelzer. Jg.

Roztopitelnosť, i, f., die Zerschmelzbarkeit.

Roztopitelný, zerschmelzbar, erwärmbar.

Roztopiti, il, en, ení; *roztápěti,* ěl, én, ění; *roztopovati* = *rozpustiti* (na Slov.), *rozhříti,* zerlassen, zerschmelzen, auflösen; *horkým učiniti,* glühend o. heiss machen, erwärmen. Jg. — **co:** kovy (rozpustiti), pec (rozhříti), Us., pokoj. — **co kde**: mýdlo **ve** vodě (rozpustiti). Tys. — **co čím**: pec uhlím, dřívím. — **se,** schmelzen. Us. Dch.

Roztoplivosť, roztopnosť, i, f. = *roztopitelnosť.* Rostl., Presl.

Roztoplivý, roztopitelný, roztopný, schmelzbar. Techn.

Roztopnosť, vz Roztoplivosť. Nz.

Roztopný = roztopitelný. Nz.

Roztopování, n., das Schmelzen, Heizen. Presl.

Roztopovati, vz Roztopiti.

Roztoprčati = *roztáhnouti.* Us. (Llk.).

Roztoulati se, aufs Herumschweifen ausgehen. Ros.

Roztoužení, n., das Ersehnen. Dch.

Roztouženosť, i, f., geweckte Sehnsucht. Dch.

Roztoužený; *-en, a, o,* von Sehnsucht ergriffen. Dch. S r-nou myslí. Dch. Strhl ji na svá r-ná prsa. Us. Tč.

Roztoužilý, sich eifrig sehnend. R. ústa. Hdk.

Roztoužiti, il, en, ení, Sehnsucht erregen. — **koho čím:** sliby. — **se** = *do toužení se dáti,* sich zu sehnen anfangen; *pohnouti se k žalosti, k žádosti* atd., gerührt werden o. zur Klage o. Sehnsucht gestimmt werden. Jg. — **se po kom, po čem:** po Kristu, D., Lom., jednomyslnosti. Kom. Ti tedy roztouženi jsouce po duchovní boží osvětě . . . Sš. J. 167. Rozplakavši se matka a po synu se roztúživši poče řeči. BO. — Leg., Ros. — **se pro koho.** Ob. Pan. — **se z čeho.** Aby se z toho, že muž stár, roztúžila. Št. — **se čím.** Přírodo ty milá, čím ses r-la? Sš. Bs. 18.

Roztovaryšiti, il, en, ení; *roztovaryšovati,* uneins machen, entzweien, verfeinden. V. — **koho, se s kým proč.**

Roztřápati = *roztrhati,* zerfetzen, zerreissen. — **co:** střevíce. Ros.

Roztrápiti, il, en, ení, zerquälen. — **koho čím:** rodiče špatným chováním. — **se.** Kdybych se r-pil, nedovedu to. Us.

Roztřapkati = *roztřepati,* zerwirren, zerfetzen, zerzupfen. U Olom. Sd.

Roztřasa, y, m. = *člověk divně si počínající, výstředník,* Sonderling, m. To je r. U Bělohr. Bf.

Rozstřásniti, il, ěn, ění, zerfransen. Us. Dch.

Roztřásti, třesu, třásl, třesen, ení; *roztřásati, roztřasovati* = *třesa rozházeti,* zerwerfen, verbreiten; *třesa rozvinovati, rozundati,* aufschütteln, aufrütteln; *třesa porouchati, rozbořiti,* zerschütteln; *roztrušovati,* ausposaunen. Jg. — **co:** slámu, Us., úsudky něčí (o nich rozmlouvati, se hádati), Měst. bož., šaty (rozundávati) roztřásati. Us. — **co, se kde. Na** té špatné cestě se na voze vše roztřáslo. Ros. Houby **v** nůši se roztřásly. Us. V tom městě kostel se roztřásl. Let. 132. — **co čím.** Ty mi tlučením celý dům roztřeseš. Us. — Br.

Roztratiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *roztráceti,* el, en, ení; *roztracovati,* hie und da verlieren; **se,** sich hie und da, nach und nach verlieren. — **co:** své vlasy (potratiti). — **se o čem.** O vlivu řecké vzdělanosti nechceme se roztracovati. Sš. I. 12. — **se komu kde proč.** Lidskému pokolení pro hřích Adamův idea pravého Boha **v** mlhách se r-la. Sš. Sk. 209. (Hý.). — **co, koho, se kde.** (**Na** cestě) všecky své dvořany roztratil. Háj. R. statek. V. R. něco **po** lese. Us. — **se čím.** Kdo lži nabíjí, střelí na prázdno, kouř se větrem roztratí. Obr. čas. duch. — **co, se v čem.** V pravdě tvej roztrať je (vyhubiž je. Proch.). Ž. k. 53. 7. — **se.** Hlas se r-til, verhallte; sláva se r-la, verflüchtigte sich; knihu svázati, aby se listy neroztrácely, verloren gehen. Us. Dch.

Roztrcati, *roztrckati,* in kleinen Stücken verschenken, vertheilen. U Olom. Sd. — **co:** svůj majetek. Us. Hý.

Roztřečkovati, vz Rozstřečkovati.

Roztředa, y, f., *roztřídění,* die Klassifikation. J. tr. Z r-dy se odvolati, wider d. K. appelliren. J. tr.

Roztřední, Klassifikations-. R. list, způsob třídění, Klassifikationssystem. J. tr.

Roztřepauec, nce, m. = *větroplach,* der Windbeutel. L.

Roztřepaný; *-án, a, o,* zerschlagen, zerklopft, aufgelockert. Jg. — **R.** = *na kusy rozbitý.* Slov. R. hrnec. Jg.

Roztřepati, *roztřepávati* = *roztřásti,* aufschütteln, zerklopfen, auflockern; ausplaudern. — **co (čím):** staré hadry rukou. On to vše roztřepá (rozhlásí). Ros. — **co, koho kde: po** celé dědině, po městě, **mezi** lidmi, **v** okolí. Us. Hý.

Roztřepenec, nce, m., zerzausten Kopfes. U Olom. Sd.

Roztřepení, n., das Drieseln. R. kůry. Um. les.

Roztřepenosť, i, f., franzige Beschaffenheit.

Roztřepený; *-en, a, o,* fransig. — **R.**, zerfasert. R. tkanina. Dch.

Roztřepetaný; *-án, a, o* = *rozdrchaný,* zerzaust. R. vlasy. Šm.

Roztřepetati = *roztřepati,* zerschlagen, zerklopfen. Us. — **co čím:** tlučením.

Roztřepiti, il, en, ení, *roztřepovati* = *na různo třepiti,* zerzupfen, drieseln; *rozraziti,* zerschlagen, zersplittern. — **co:** nit. D. Kde máš ženo hrnečky? R-ly je děti (= roztloukly). Sš. P. 676. — **co kde:** seno **po**

louce. Us. mor. Šd. Někoho **mezi** lidmi = pomluviti. Mor. Šd. Někomu loket (rozraziti). Ros. Mlč, vždyť si celou hubu roztřepiš. Us. Dch. — **koho jak.** Myslil, že ho hrom **na** prach roztřepí. Hlas. — **se.** Rána se mu roztřepila (rozšklebila). Ros.

Roztřepýřiti, il, en, ení, obyč.: *rozčepýřiti*, ausspreitzen. Puch. exc.

Roztřesený; *-en, a, o,* auseinandergerüttelt. — **čím.** Jsem jizdou všecek r-sen. Us.

Roztřeštěný; *-ěn, a, o,* zerschlagen. R. sůl. Techn.

Roztřeštiti, il, ěn, ění = *roztříštiti*, zerschmettern, zerschlagen. — **co čím.** Sůl kamennou rychlým rozpálením r. Techn.

Roztřeštivec, vce, m., nerost, Diaspor, m. Min. 579.

Roztřetí, n. = *rozetření.* Na Slov.

Roztřetiti, il, ěn, ění, in drei Theile theilen. Us. Dch.

Roztřetý; *-et, a, o* = rozetřený. Slov.

Roztrh, u, m., *roztržení.* R. opony chrámu. Sš. Mr. 70.

Roztrhač, e, m., der Zerreisser. Veleš.

Roztrhaně, zerrissen, ruppig. R. choditi. Us.

Roztrhanec, nce, m., ein Zerrissener. — **R.,** drypis, Knotenkraut, n. Slb. 619.

Roztrhání, n., die Zerreissung, Sprengung. D. Přátelství jejich přišlo k r. Sych. — **R.,** *tesknosť*, die Bangigkeit, Aengstlichkeit. Máš-li tesknosť v dobrém skutku, činíš-li dobrý skutek s r-ním. Hus III. 184.

Roztrhanina, y, f., das Gefetze. Šm.

Roztrhaný, *-án, a, o,* zerrissen. R. mrcha, tělo, Jel., šaty, Us., město, Har., smlouva. R. noc, spánek (gestört, unruhig). Us. u Olom. Sd. — **jak: na** drane, na cimpr campr. Us. Všk.

Roztrhlina, y, f., die Kluft. Hř. 73.

Roztrhnouti, ul, ut, utí a roztrhu (zastr.), trhl, tržen, ení; *roztrhati, roztrhovati, roztrhávati = na dva kusy n. jedním trhem trhnouti*, entzweireissen, auf viele Stücke zerreissen; *odděliti*, veruneinigen, trennen; *rozedříti*, zerreissen. Jg. — **co:** papír, knihu; voda roztrhla hráz, Ros.; r. přátelství, V., svazky milosti, Jel., šaty, Us., rybu (vykuchati), Us., království, Pulk., pranici, perouci-se. Us. Tudy potom Bůh r-hl ty národní svazky. Sš. Sk. 246. Nežbych Němcu věnec dala, radši bych ho roztrhala. Sš. P. 305. — **co jak:** na kusy, na cancory (na drobné kusy), na caparty. Er. P. 216. Roztrhla ho (fěrtoch) vejpoly; A jak přešli přes ty lesy, roztrhnul ju na tři kusy. Sš. P. 30., 113. Něco na kusy r. Kat. 2824. — **co v co:** lid v roty r. Chč. 452. — **co od čeho, proč:** jedno od druhého r. V. Dobre sa neroztrhne od jedu, od zlosti. Mt. S. — **co, se v čem, kdy.** Knihu v zlosti r. Sych. Měšťané se sami v sobě roztrhli (oddělili). Star. let. 74. **Při** rouhání se Bohu obyčejně roucha se roztrhovala. Sš. Sk. 170. — **co kde.** Že je r-hali **na** bukvicich **v** chrastí. Er. P. 386. — **skrze koho.** Skrze něhož (syna Šalamúnova) pak královstvo bylo roztrženo. Sš. — **co mezi koho.** Ti papežové vše papežské zboží mezi se roztrhli. Háj. — **co, se komu** Někomu šat r.; kabát se mu roztrhl. Spadl s pece, roztrhl si žalódek. Sš. P. 728. Nic platno, a kdyby si člověk hubu roztrhl. Us. Dch. R-hl mně gatě. Sš. P. 744. R. někomu spánek, stören. U Olom. Sd. — **co čím:** klínem, V., skálu prachem střelným. Us. Odpovědníky koňmi roztrhují. Kom. — **se.** Kdyby se člověk r-hal, není žádného uznání. Dch. Opona chrámová se roztrhla. Bib. Ručnice se roztrhla (přílišným množstvím prachu). Sp. — **se kde: na** mysli. Hus II. 184.

Roztrhnutí, n. = *roztržení.* Jg.

Roztrhnutý; *-ut, a, o = roztržený.* Jg.

Roztřídění, n., die Eintheilung. R. hlásek, vz Hláska.

Roztříděnosť, i, f., die Klassifikation. Pcht.

Roztříděný; *-ěn, a, o,* vertheilt, klassificirt. — **jak.** Pole **dle** své hodnoty dobře r-ná. Us.

Roztříditi, il, ěn, ění, in Klassen eintheilen, klassificiren. — **co jak:** kmeny **podlé** jazykův a dějin r. Šf. Strž. I. 26.

Roztřiďovač, e, m., die Sortirmaschine. Dch.

Roztřípati = *roznésti.* — **koho kde.** R-pá nás **po** dědině. Mor. Šd.

Roztřípy, pl., m., v lodnictví, die Scherleine. Šm.

Roztřískati; *roztřisknouti*, sknul a skl, ut, utí; *roztříštiti*, il, én, ění; *roztřiskovati = roztlouci, rozmlátiti*, zerschmettern, zerschellen, zer-, einschlagen, zersplittern; *se*, zerschellen, in Trümmer gehen. Jg. — **co.** Než bych ti ho (prsten) dala, radši bych ho roztřískala. Sš. P. 391. R. nádobí, sklenice, okna, hrnec. — **co čím:** stůl pěstí, město děly. — **co o koho:** hůl o kluka. D. Moře loď o skálu roztříštilo. Ler. — **něco, se jak: na** tisíce kusů se to roztřískalo. Kom. R. něco na ohrabky, na čepaně, in Scherben. U Opav. Klš. Skály lodi na kusy roztřískaly. Har. II. 120.

Roztřísliti, il, en, ení = *roztříštiti, rozdrtiti.* — **co:** prkno. Us. Dch.

Roztřísniti, il, ěn, ění, zersplittern. Mus.

Roztříštěniny, pl., f., das Wrack. Šm.

Roztříštiti, vz Roztřískati.

Roztřitelnosť, i, f., Zerreibbarkeit, f. Ler.

Roztřitelný, zerreibbar.

Roztříti, vz Rozetříti.

Roztřízvěti, ěl, ění, *vytřízliveti*, nüchtern werden.

Roztřízviti, il, en, ení, nüchtern machen. Us.

Roztrk, u, m., *lépe*: *rozstrk = rozkol.* R. mezi knížaty. Pal. IV. 2. 49. Vz Rozstrk.

Roztrkati; *roztrknouti*, knul a kl, ut, utí, mi den Hörnern zerstossen. — **koho (čím), co.** R. mraveniště (rozkopnouti). D. Býci psy rohy (instr.) roztrkali.

Roztrlikati co, se. Peníze se r-kají (rozházejí). U Opav. Klš. Cf. Roztrcati.

Roztrojení, n., die Trisektion. R. úhlu. Nz.

Roztrojiti, il, en, ení; *roztrojovati*, in drei Theile theilen. — **co:** vojsko (na tři díly rozděliti). — **se.** Pal. Rdh. III. 252. — **se jak.** R-lo sě město **ve** tři čiesti. ZN.

Roztrolitelný, který roztroliti lze, zerreibbar. Cf. Rozdrolitelný. Hý.

Roztroliti, il, en, ení; *roztrolovati* = *rozemnouti*, zerreiben, **se**, in Folge der Reibung ausfallen. Při svážení obilí mnoho zrna se roztrolí. Us. Da. — **co čím kde**: klas **v** ruce, rukou r. Kyji se zločincům roztrolovaly hnáty. Sš. J. 292.

Roztropně = *rozmyslně*, vorbedächtig, schlau, pfiffig. R. si v něčem věsti; r něco nastrojiti; souditi r. Sš. L. 157., II. 316 (Hý.).

Roztropný *rozmyslný*, *chytrý*, bedächtig, wolbedacht, schlau, pfiffig. Odporoučím Vám opatrné a r né užívání majetnosti. Sš. L. 157. (Hý.).

Roztroskotati = *roztřískati*, *roztlouci*, *polámati*, *rozšlapati*, erschlagen, zerschmettern, zerbrechen, zertrümmern. V. — **co**: loď, Pref., stavení. Štelc. — BO. — **se oč**: loď o skálu se roztroskotala. Leg.

Roztrotiti, il, cen, ení = *trotu rozpustiti*, zertrennen. Ros.

Roztroubiti, il, en, ení; *roztrubovati*, zerblasen; *rozhlásiti*, ausposaunen. — **co**: troubu (troubením roztrhnouti). Ros. Co ví, všecko roztroubí (rozhlásí, poví, roznese). Us. On své činy roztrubuje. Us. Již to všecko roztroubil (na Mor. selky říkají: rozrorejkal). Prov. Vz Tajemství. Č. — **co čím**. Jest toho plné město, jakoby troubou roztroubil. Ros. — **co kde kdy**: **po** celém světě. V. **Ve** kvasích **mezi** lidmi bludy r. Agend. čes. — **se**, sich ins Blasen geben. Us.

Roztrousiti, il, sen a šen, ení; *roztrusovati* a *roztrušovati* = *rozsypati*, zer-, verstreuen; *ztratiti*, verlieren; *vytrousiti*, verstreuen; *rozhlásiti*, *rozkřičeti*, aussprengen, ausposaunen, bekannt machen; **se** = *rozjeti se*, *rozprchnouti se*, sich zerstreuen, sich zertheilen. Jg. — **co**: slámu, peníze, obilí, D., statek (promrhati), V., pověsť (rozkřičeti). Rk. Zboží roztrušovati (verschleudern). Ms. — **co odkud**: **z** děravého pytle obilí r. — **co kde**: obilí **na** cestě r. Ros. R. **po** všem světě. V. — **co o kom**. Nepoctivé věci o někom roztrušovati. V. — **co kam**: **mezi** lidi. D. — **co komu nač**. Tu pověsť nám na potupu roztrousil. Sych. — **se**. Pověsť se roztrousila. Us. — **se jak**. Že **na** licho se zprávy ony roztrušují. Sš. Sk. 247.

Roztroušení, n., vz Roztrousiti.

Roztroušený; *roztroušen*, *a*, *o*, ver-, zerstreut. R. pověsť, řeči. Us. Dch. — **kde**: **v** knihách. Jel.

Roztroutiti, il, cen, ení, *roztroucetí* = *rozbiti*, zerschlagen, zerstossen, zerschmettern. L.

Roztrpčiti, il, en, ení, *roztrpčovati*, verbittern. — **koho čím**.

Roztrsnatěti, ěl, ění = *trsnatým se státi*, stocken. — **kdy**. Obilí po dešti hezky r-tělo. Us.

Roztrsnatiti, il, ěn, ění = *trsnatým učiniti*, stocken machen. — **co**. Déšť obilí r-til. Us. Cf. Trs.

Roztrtati se, herumzuhüpfen anfangen. Vz Trtati. Us. Hý.

Roztru, vz Rozetříti.

Roztruba, y, f., *roztroubení*, die Reklame. Dch.

Roztrubovati, vz Roztroubiti.

Roztruchlený; *-en*, *a*, *o*, wehmüthig gestimmt. R. srdce. Šml.

Roztrusnouti, snul a sl, uti = *roztřísknouti*, zerschellen. — **co komu**: hlavu. Slov. Koll.

Roztrušování, n., die Verbreitung. Sláva u lidí jest r. po světě jména člověkova. Sš. J. 96.

Roztrušovati, vz Roztrousiti.

Roztrž, e. m. = *roztržka*. R. jest mezi vámi. Us. u Dobrušky. Vk.

Roztržce, e, m., der Zerreisser, Verwirrer, Schismatiker. R. církve. Sš. Sk. 239.

Roztržek, žku, m. = *spor*. Šml.

Roztržení, n., das Zerreissen. R. maternīku, der Mutterriss. — **R.**, *rozdvojení*, *nepokoj*, *nesvornosť*, *bouře*, die Uneinigkeit, Verwirrung, Sekte. Jest mezi nimi hrubé r. Ros. V křesťanském pořádku bylo veliké r. Háj. V tom r. rozumné rady neuposlechli. D. Po Žižkově smrti stalo se veliké r. mezi Taboŕany a Sirotky. Let. 64. Neboť u velikém r. byli Čechové v Polště, až o tom hanba praviti. Let. 110. Slyším, že máte mezi sebú r. a nesvornosť. Hus III. 270. — **R** na mysli, Unruhe, f. Háj. Neměj o tom r., že někdy písmo die, že seděl jest na oslici a někdy na osliku. Hus II. 126.

Roztrženina, y, f., der Riss, die Spalte. R. na těle, dřeva. D.

Roztrženosť, i, f. = *roztržitosť*, die Zerrissenheit. Koll.

Roztržený; *roztržen*, *a*, *o*, zerrissen. R. země, Us., mysl, Kon., myšlení. Us. — **jak**. Měšťané **na** strany roztržení. Jel. — **kde**. Mistři sami **v** sobě byli roztrženi. Star. let. — **čím**. Srdce lítostí roztržené. Kram. — **od čeho**. Když jest kto tělesně nečistý, taky velmi jest r-žen od přijímánie těla božieho. Hus III. 175. — Vz Roztrhnouti.

Roztržilka, y, f., tmesis, zastr. Gr. Vz Rozpolení.

Roztržitelnosť, i, f., die Zerreissbarkeit. Us.

Roztržitelný, zerreissbar, trennbar. Neroztr. manželství, přátelství. V.

Roztržitosť, i, f., *roztrženosť*, *když něco roztrženo jest*, das Zerrissensein, der Riss. R. učiniti. V. — **R.**, *přetržení*, *přestávka*, *přítrž*, die Unterbrechung, das Hinderniss. Bez rozdílu a r-sti. V. — **R.**, *rozdvojení*, *nesvornosť*, die Spaltung, Zwietracht, Veruneinigung, der Streit, Zwist. Jest mezi nimi veliká r. Ros. Takovým r-stem Julius Caesar konec učinil. V R. mezi nimi povstala. Har. Jsú naučeni satanova, která vedú člověka v pochybnosť a roztržitosť. Hus III. 313. Dlouho se země v r-stech nepokojila. V. R. v náboženství učiniti. Štr. — **R.**, *zkormoucenosť*, *nepokoj mysli*, die Unruhe. Má nyní všelijakou r. mysli. Ros. — **R.**, *nedostatek pozornosti*, die Zerstreuung, Zerstreutheit. Marek. — **R.**, *nepořádek*, die Unordnung. Vaše nepamětlivosť mnoho r-stí nadělá. Sych.

Roztržitý; *roztržit*, *a*, *o* = *roztržený*, zerrissen. — **R.**, *oddělený*, getheilt, unterbrochen. Bitva r. Ben. V. — **kde**: **po** vší zemi. Br. —

R., *nesvorný, svárlivý, bouřlivý*, uneinig, misshellig. V. R. měšťané, V., obec. Ros. Uhři **na** dvé r-ti byli. V. — **mezi kým.** Jsme časem mezi sebou roztržiti. Solf. — **R.**, *zkormoucený, nepokojný*, zerstreut, zerrüttet, uneinig mit sich. R-ou mysl míti. V. To ji roztržitou činí. Kom. — **na čem:** na mysli r. (pochybný). V. — **R.**, *nepozorný*, zerstreut, unachtsam. R-té činiti = vytrhovati. D. Nemám nikde stání ani při práci, která mne vždy r-tou činí. U Chocně. Vk. Mysl více věcmi zaměstnaná r-ta bývá. Kom. D. 76. Vz Ztřeštěný. D. — **R.**, *mnohou prací zanesený*, viel beschäftigt. Jest velmi r., nemůže se té věci všecek oddati. Jg.

Roztržka, y, f., *rozdvojení, roztržení lidských mysli*, der Zwiespalt, die Spaltung, Trennung, Zerrüttung, Händel. Jg. R-ky (factiones) milovati. Jel. Kacíři r-ku v církvi dělají. Kom. R-ky rovnati. Kom. R. v náboženství, die Religionsspaltung. J. tr. Aby r-ky přestaly. Šš. I. 403. R. utuchá; původce r-ky. Šš. Oa. 16. Vz Roztrž. — **R.**, *přítrž, překaza*, das Hinderniss, die Unterbrechung. Jest stav svobodný nejzpůsobnější strany hotovosti k práci bez roztržky. Stav. svob. — **R.**, *zkormoucení, nepokoj*, die Unruhe. Kom.

Roztržník, u, m., das Wundkraut. Světoz.

Roztučnělý = *tučný*, fett, feist. Pammach.

Roztučněti, ěl, ění = *stloustnouti*, fett werden. V. — **v čem.** I roztučnění v rozkoši duše vaše. Us. — **čím:** tukem. BO.

Roztučniti, il, ěn, ění; *roztučňovati*, fett machen. — **co, se čím.** Řeka krajinu roztučňuje svým bahnem. Atal. — **se v čem k čemu.** Tělo ve svých zlých žádostech k nakloněni duše po sobě roztučňuje se. Štelc.

Roztuliti, il, en, ení, *roztouleti, roztulovati* = *rozděliti*, von einander thun. Kalina, Šm., Ras.

Roztůnouti se — *roztonouti se*. Ros.

Rozturnajiti se, il, ení, ins Turniren kommen. Ros.

Roztvarování, n., die Specifikation. Nz.

Roztvor, u, m., *otvor*, die Oeffnung. L. — **R.**, *spor*. L.

Roztvořiti, il, en, ení — *otevříti*, öffnen; *rozpustiti*, auflösen. L.

Roztýkati = *rozjímati, vyšetřovati*. BO. — **co.** Hus. Vz Roztikati.

Roztylosť, i, f., *tučnosť*, die Feistheit, Dicke.

Roztyly, dle Dolany, něm. Rostell, ves u Záběhlic u Prahy; 2. něm. Rostial, ves v Žatecku. PL. Vz Tk. I. 623., III. 73., 113.

Roztylý, fett, feist, dick. BO. — **čím:** násilím. Chč. 376., 635.

Roztýřiti se, il, ení = *rozjeti se*, ins Rennen kommen. Ros.

Roztýti, tyji, yl, ytí a **roztýti se** = *roztučněti*. Roztyl zmilelec. BO. Roztyli sú se (jedením). BO. Vz Obihati.

Rozuditi, il, zen, ení, zu räuchern anfangen. Us. — **co:** maso.

Rozúditi, il, ěn, ění, *rozúdniti*, zergliedern. Šm.

Rozujížděti se, ěl, ění, nach allen Seiten davon reiten. Us. Jg.

Rozulka, y, f., *místo, kde se víc ulic sbíhá, úhel ulice*, das Gasseneck. Stáli na ulicích, zvláště na úhlech, kdež se více ulic sbíhá čili na r-kách. Šš. Mt. 89.

Rozum (*rozom*, zastr.), u, m. Rozum dělí se: roz-um. **R.** = *rozumění, poznání, rozeznání*, das Verstehen, die Einsicht, Kenntniss. Šetř dále pro lepší r. Rozml. Urb. Reg. Hospodina poprosi, aby mu té řeči r. dal. Pass. 575. — **R.**, *mínění, domnění*, die Meinung, Ansicht. Nesrovnání v rozumích. Jel. Člověk své hlavy a svých rozumů. V. Kolik hlav, tolik rozumů (tolik klobouků, tolik smyslů). V. Co hlava, to rozum. Prov., Mus. R-my z někoho tahati. Chč. 608. Po svém r-mu jíti. Chč. 492. Nechte si svůj r.; Někomu svůj r. vykládati. Vil. z Pernšt. Ten také s mistrem v r-miech se srovnal. Let. 16. Já vám svůj r. píši, však proto lepšímu r-mu místo dávám. 1513. Obé těžké, o obém rozličných lidí rozliční sú r-mové; Jiní pak praví a zdá se jejich r. lepší. Vš. — **R.** *v užším smyslu* = *to, co se slovem n. propovědí nebo celou řečí mluvícího n. píšícího rozuměti má, smysl, představení*, der Sinn, Verstand des Wortes, des Satzes, der Rede. Toho slova r. Jel. R. dáti = vysvětliti. V. R. a smysl zákonu dáti. J. tr. Ta slova, která žalobník vede, k jinému a jinému r-mu přijata býti mají. NB. Tč. Psali na ten r. Žer. Mnohé řeči v týž r. mluvil; V jiný r. řeč obrátiti; Řeč něči v jiný r. uvésti. Chč. 608. V jiný r. něco převrátiti. Chč. 610. Čechové vyběhnů daleko od města a neměli toho r-mu, že Němci vždy se jim zakládají za horu vábíce Čechy po sobě. Let. 72. Ovšem králem a synem božím jsem ve mnohem vznešenějším než mysliš r-mu. Šš. J. 36. Slovo to na lepší rozum bráno býti může. Šš. Mt. 34. Aby jako dvojím smyslem, ušima a očima, nějakého r-mu jeho (toho místa) došel. Šš. Sk. 103. (Hý.). Ta řeč i jiné r-my má. Jel. V tento r. k němu promluvil. V. O tom píše v ten r. R. krátký listu. Br. To beru na ten r.; to na tento r. vykládali. Br. Ta řeč se na jiný r. vztahuje. Sych. Slovný r. D. Není v tom rozumu (smyslu) žádného. Us. Rozumu protivný (nemístný, nemožný, nesmyslný, neshodný); důvod z rozumu vedený, rozumu, Nz.; r. odporný. Hš. R. a smysl kšaftu vykládati. Er. Psaní tento r. v sobě zavíralo. Bs. (Krátká modlitba) by potřebného r-mu nevypravila; Netbám toho, že někteří řiekají *jmě*, druzí *jméno* a třetí *meno*, když týž r. jest; Ale pro r. větší věř; A k tomu r-mu mluví Origines takto; I móž vedlé výkladu sv. Augustina r. býti tento; Těžký jest r. v té prosbě: Odpusť nám hřiechy naše; Slova něči k r-mu přivoditi; Tento r. šel by na to, že . . .; Sv. toto čtenie mnoho zavierá v sobě rozumóv, protož najprve vedlé slov chci je k r-mu vyložiti; Svatého čtenie r. jest dosti zjevný; A té řeči krátký r. jest tento. Hus I. 313., 320., 324., 334., II. 2., 69., 101., 107., 148. R. tohoto čtení jest podobný mnoho k dřevniemu čtení, v němž spasitel mnoho r-móv zavierá; Protož dobré jest tuto aspoň kratičce o tom vyobcování položiti r. lehký (výklad); Tu pro lepší r. (Verständniss) věz, že . . .; Ten

r. móž býti té řeči; Oni pastýři neznali sú rozuma t. j. nerozuměli sú písmu božiemu; Pro lepší r. patři (věz), že troje jest poctivosť; Snadný toho r. Hus II. 182., 200., 214., 217., 322., I. 140., III. 303. Psali na ten r. Žer. L. I. 11. Oba na jeden r odpověď dali (im gleichen Sinne). Ler. Jsou mnohokrát jednostejná slova, ale r. jich a vyznamenání rozdílné. Str. Toho kázání šíře položím všecken r. Čr. Listy podlé téhož r-ma psané. BO. Kázali odsúzenie čísti k tomu r-mu, že . . . M. J. z Pr. 18. To on slyše pravil, že on tím úmyslem toho nemluvil, ani na ten rozum, jak jsou se o něm domnívali. Jdn. 95. Třetí poručnictví může učiněno býti bez desk i spolku na list královský neb markrabský, když list svůj dá pod pečetí svú k tomu rozumu, že můž svůj statek dáti v díle neb ve všem za zdravého života neb na smrtelné posteli. Tov. 91. A nejprvnější přímluvu učinil pán téměř na tento rozum. Žer. f. 15. Bude-li pak která ruda v tom čase zdvižená u obecného člověka, máť býti k věrné ruce složena, aby po skonání pře zvítězilé straně byla dána, jakož r. práva toho žádá a chce. CJB. 305. A v tom r-mu sú toho slova užívali staří Čechové; Také jich kšaftové ne slovo od slova se ve dsky kladů, než rozum a to toliko, co se desk dotýče. Vš. 132., 159. — **R.**, *věc, která se rozumí, pravda*, die Wahrheit. Totě rozum. Snadný r., aby se peří hladilo proti větru. Prov. — **R.**, *mohutnosť duše rozuměti, věci rozjímati, rozeznávati, rozvažovati, mysliti, mysl, vtip, moudrosť*, der Verstand, Geist, die Vernunft, Einsicht, Urtheilskraft, Uiberlegung, Klugheit, das Fassungs-, Denkvermögen. Jg., Kat. 518. R. chytrý, hluboký, ostrý, zdravý, V., světlý, Jel., bystrý, D., přirozený, prostý. Us. R. světlo aneb svíce života; r-mu a smyslu chytrého, hlubokého; vysokým r-mem od Boha osvícený, obdařený; ostrého a dobrého r-mu; schopnosť, hbitosť, rychlosť, bystrosť, ostrosť r-mu; r-mu neměti (bláznivým býti); při rozumu nebyti (bláznem býti); r. potratiti; o rozum přijíti, někoho připraviti; z r-mu někoho vyraziti (zblázniti); r-mu zbavený, nemající; bez r-mu (nesmyslný, blázen); r-mu nabyti, pozbyti; jakž mi radí můj r.; r-mu neužívati, s rozumem; r-mu pochopitelný (patrný); co se r-mem chopiti může; není tak vysoký, aby r-mem stížen a obsažen býti nemohl; r-mu nestihlý, nepostihlý, nestižitelný, nepochopitelný; to převyšuje r. člověka; což se r-mem a vtipem chopiti ani stihnouti nemůže; r-mem dostačiti; nestatečnosť r-mu. V. Soudu a r-mu došlý (rozumný); není při zdravém r-mu, kdo . . .; s r-mem pilně se raditi; mysl ve vyhledávání věcí r-mu se radí; dle r-mu svého soud vynášeti. Kom. Ten člověk krůpěje zdravého r-mu nemá; zhruba chybil, že mu r-mu chybělo; r. se mu propadl; ale pro Boha, kam pak jste r. dal?; do toho se nedám, leč bych si na r. sedl; r-mu prázdný; z toho ti r-mu nepřibude; nedošlosť r-mu; hlav a r-mu sobě zde nekazme. Sych. Jest při zdravém, dobrém rozumu; r. cvičiti, vzdělávati; r. tomu učí; r-mem se říditi; podlé r-mu. D. R-mu dospělého užívati. V. Děvčátko mi r. v hlavě v šatečku zavíjá (= pomateným mne činí). Mt. S. 1874. Přichází do r-mu. Aesop. Člověk r-mem přehnaný (mudráček), der Klügling. Us. Dch. Smýšleti nad r. věku svého. Eus. Přichází k r-mu; proklubává se mu r.; dosť r-mu s něco míti; za mák r-mu nemíti; prach máku r-mu nemáš; za kventlík r-mu nemíti. On chlastu nenechá, až r. propije. Us. Hý. Us. Můj r. mi dal, že . . . liess mich annehmen, dass; Samo sebou, jak r. dá. Zdravý r. pohlavkovati (něco nesmyslně pronášeti); Tu člověku rozum vázne; Jest to nad jeho r.; Jde nám na r., es leuchtet uns ein; Dáti komu r. (co pro to, pro vítr); Někomu na r. něco klásti; On má r. v loktě, v patě. Us. Dch. To mi nejde na r. Kos. Ol. I. 185. Ty máš r. ale na druhou stranu (= hloupýs). Na Mor. Kda. Má r-mu jako devět nemoudrých (málo). U Litomš. Bda. Má rozum jako pavouk (o hloupém). U Písku. Šg. Snad až vezme r., bude pilnějším. Us. v Dobrušce. Vk. Má z toho r. (chytrý). Us. Šg. Někoho na r. si bráti (šašky z něho si dělati). Šá. To já nechám strýčkovi na jeho r-mu. U Chocerad. Vk. Ta má se mne rozum (umí mnou vládnouti)! Us. Vk. Je samé r-my (o dítku, když o něčem mudruje jako dospělý člověk). Us. Sd. Nemá kusa r-mu. Us. Brt. Je r-mu odběhlý; ujelo mu na r-mě (počína-li si kdo nerozumně). Brt. Má r-mu za celý svět. Us. Brt. R. náš bez vašeho toho stihnouti nemůže. NB. Tč. R. můj v něj nemůž a ve mne jeho (nerozumíme si); Za jeho r-mem já v té věci nepůjdu. Arch. I. 92. Důvod r-mu, z r-mu vedený, Verstandesgrund. J. tr. Přeběhl jsem všecko na svém r-mě. Br. Zle svým r-mem vládnouti. Kat. Až za mozk a všecky r-my viděti. Dl. Smysl veršů těchto r-mu nejsprostšímu přístupen jest. Sš. Mt. 37. Kteří r-mu svého úplnou vládu mají; Nálezy r-mu člověckého za svrchovanou pravdu vydávati. Sš. J. 113., 125. Čáry, jimiž sprostné r-my jejich mámil a obluzoval. Sš. Sk. 97. (Hý). Když už r. bralo (dítě). Er. P. 467. Přišlo do r-mu, ptalo se na mamu; Jak by mé srdečko nemělo r-mu; Doradil se synek r-mu chytrého, donesl do pece dřeva zeleného. Sš. P. 161, 274., 693. Člověk neumí pozdvihnouti r-mu, aby poznal, že božstvie není stvořeni; Tělo r-mem tlačíme; Každý člověk, v r-mu stoje, má býti mlynář, jenž má z daróv božích dáti požitky spravedlnosti; Ktož chce oko rozuma svého otevříti, shledá, že . . .; Bóh jazyk s řečí ustanovil jest jako úředníka a slova jako posla r-mu; Ale musieť jazyk býti spraven i v mluvení i v mlčení r-mem, neb jest posel r-ma. Hus I. 61., 146., 209., 220., 225., 232. Za r. sa lapiti, chytiti; Nemá z plna rozum. Mt. S. Netřeba po (= pro) r. za hranice. Jg. V súdný den každý člověk, jenž jest r-mu došel, vydá počet ze svých skutków; Ktož čte, rozuměj t. j. rozum pilně přilož. Hus I. 263., 301. Ti, kteříž jsú v r-mu tvrdí a hlúpí, tiť mě budú chváliti; Ale již pán Bóh otvierá rozum věrným, že se jim nedadie klátiti; Jiná věc jest r. než pamět a než vóle; Jestli r. pravý a žádosť dobra, tehdy skutek bude dobrý k spasení;

Kto chce duchovní dóm ustaviti, musí r-mem hluboko kopati; R-mem opatrný; Tak Kristus r. cierkvi svaté otevřel, aby rozuměla všechno; Doktorové pilným r-mem rozumy čtení svatého přemítají; Kto ho zná r-mem a miluje; Zle někteří, jež rozum (t. dóvod dobrý) přemáhá, před nás kladou obyčej; Zlý obyčej (akkus.) zákon a rozum přemáhej. Hus II. 132., 163., 229., 293., 419., 426., III. 5., 89., 106., 236. To váš r. nese, přináší. Us. Léta maje a jsa v r-mu. Boč. S r-mem jednati. Us. R-mem stíhati. Ros. Něčeho svým r-mem a vtipem dostihnouti. Kram. R-mem něco chápati. J. tr. Už má *z toho* r., **šp.** místo: *s to*. R. zdravý, nejvyšší právo. Pr. Přicházeti do r-mu. Aesop. R-my mudrcův v té věci se rozcházejí; každý soudí dle svého r-mu; to dá r. Co r. nedává, čas přináší. Sych. Šplíchá rozumem; Utíká mu svoboda před rozumem (prostořeký; vz Tlachal); Slabý r. na své hlavě jezdí; Snědl r. až po dešťky — a v hlavě pusto. Vz Chlubivý. Myslí, že všecky pojedl rozumy (o pyšném); Všechen mu r. na jazyku stojí (tlachal. Vz Tajemství); Dávej s rozumem a beř s pamětí; Má na r. zápisy (myslí, že mu netřeba se učiti); Za zelena to česané r-my (o mudrování mladých); Jako by sám r. vařil; Napřáhl r., jako srna ocas; Vyrostá z r-mu (hloupne); Snad ty r-my někde z telecího mozku vytočil; Po lopatě na r. někomu něco dávati (Vz Hloupý); Nedá z sebe r-my vláčeti (Vz Nedůtklivý, Přemlouvání); Na r. si sednouti (prohloupiti, ošiditi se); K r-mu někoho přivésti. Č. Žena bez r-mu, co (= jako) lucerna bez svíčky; Dlouhé vlasy krátký r.; Šálený r. v rynku i na trhu; Drž se r-mu a projdeš celý svět; Jaký r. takové dílo (taková řeč. Ros.). Jg. Ne vše na r., ale více na Boha dáti; Více on má r-mu v patě, než ty v hlavě. Mus. Více stojí kventlík štěstí nežli cent rozumu. Na Slov. Rozum v hlavu nevbiješ a ctnosť ke kůži nepřišiješ. Š. a Ž. R-mu nikdy nazbyt; Jest r. nad rozum; Lepší náprstek r-mu přirozeného, nežli čber přiučeného; R. jest rodu sedlského a vtip panského; Domácí chléb, plátno a r. nejlepší; Raději r-mem nežli sochorem; Kdo od přirození hloupý, v apatice r-mu nekoupí; Komu pán Bůh r. nedá, kovář mu ho neukuje (vz Hloupý. Lb.); R-mem každý se spravuj, neslušného se varuj; R. s léty roste; Zkušenosť dává rozum. R. je řeči okrasa; Hlava bez r-mu je pivní kotel. Km. Kdo prohrává, ztrácí rozum. Kto rozumom nestačí, nech kolenom dotlačí; Pohnúť r-mem jako kráva chvostem. Mt. S. Vlastní r. král v hlavě; Zadní r. bez předního co kolo bez nápravy; Dle šatu vítají, dle r-mu provázejí; Z těžka jiným r. spraví, kdo se sám v něm neustaví; Kdo se na svůj r. spouští, bývá hrdý a nemoudrý; Jeden r. dobrý, ale dva jsou lepší; Kdo v 30. roce bez r-mu a v 40. nebohat, tomu nelze čeho se dočekať; R. se cvičením brousí; Často i v haleně chatrné najdeš r-my jadrné; Kdo s pány pobývá, v rozum prospívá; Nedozralý rozoumek jako jarní sněžek; Ač tě bratr můj, však má r. svůj. Pk. To je babský r. Slez. Tč. Snadno blázniti, když r. není. Vz Ztřeštěný. Do Hloupova pro rozum choditi, mit Dummheit geschlagen sein. Dch. Strany přísloví vz ještě: Pán, Poroučeti. O r-mu vz S. N. — *Na r. dáti* = *vysvětliti, poučiti, dáti na vědomí, na srozumění*, nahe legen, verständigen, zu verstehen geben. D., Sych. Těžce nám přišlo jim tu naši vůli na r. dáti. Har. I. 90.

Rozumář, e, m., mudrák, rationalista, der Rationalist, Vernünftler. Z toho vzali někteří r-ři pochop, že . . . Sš. Sk. 81.

Rozumářství, n., soustava náboženská, der Rationalismus. FS. 19.

Rozumbrada, y, m. a f., *rozoumek, mudrc*, filosof (v obec. ml.), der Vernünftler, Naseweise. Us. Brt., Hý., Šd.

Rozumek, mku, **rozumeček**, čku, m. = *malý rozum* (často s opovržením), der kleine Verstand. Své r-ky vykládati. Rokyc.

Rozumění, n., das Verstehen.

Rozumenský = *rozumný*, Vernunft-, vernünftig. R. důvody. Čas. duch. VII. 534. Vz násl.

Rozumenství, n., *rozumnosť*, die Vernunft, der Verstand. St. skl., Pulk.

Rozuměti, 3. os. pl. mějí, ěj, él, ěn, ění; *rozumívati* = *pojíti, rozeznati, poznati*, verstehen, wahrnehmen, begreifen, fassen; *věděti, znáti*, verstehen, kennen, wissen, einsehen, deutlichen Begriff haben; *mníti, míti nějaké zdání, míti za co, souditi*, verstehen, glauben, meinen, dafür halten, wähnen, merken, schliessen; *rozumným býti*, vernünftig sein, Verstand haben. Jg. — **abs.** Blázen teprv rozumí, když se stane. Více než rozumí, chce mudrovati. D., Č. Vz Mudráček. Rozumíte, brachu! Dch. Zrob ty, milá, jak rozumíš. Sš. P. 158. Více chce, než rozumí, mudrovati. Vz Holobrádek. Lb. Ten člověk jest jeden duch, vnitřní člověk rozuměj, a ten duch jest: rozum, vóle a paměť; Jistě z slov svých odsúzen budeš, rozuměj, budú-li prázdná. Hus I. 61., 87. Pokud já mohu r., tedy . . . Us. Rozuměje tedy, že tu i bez hvězd hádati snadno. Kom. Ten, rozumím (myslím), že slyší trávu růsti. Prov. Dobřeť já rozumím, kam měříš (kam biješ, co tím rozumíš). D., Č. Vz Naražení. Nalezneš-li kde, že který svatý die, že menší nemá tresktati většieho, rozuměj, když menší jest také vinen; Ktož čte, ten rozuměj; Protož když viera die, že sstúpil jest s nebe, rozuměj, že vtělil se jest, jsa pán nebeský, ale nehnul se nikam. Hus I. 242., 381., II. 194., III. 132. Ta slova tak rozumína býti mají. Br. — **(se) čemu, komu.** Alx. 1108. R. právům, V., svému řemeslu (znáti je). Us. Já vám nerozumím. Us. Dobře si rozuměli. D. Tomu slovu nerozumím. Sych. Rozumí tomu, co koza (svině) petrželi, Us., jako osel harfě, jako slípka pivu. Pk. Aby mi dobře rozumíno bylo. Us. Dch. I kak ty tomu rozumíš? Kat. 1346. Tomu rozuměti jest, že jim gleit dali. Žer. 324. Nikodem ovšem nerozuměl dokonale tomu výroku Páně. Sš. J. 49. Nechtějí tomu r., že podobenství to není vedlé těla, ale vedlé duše; R-měj řeči právě o hřiešiech smrtelných; Važ to pro milého Boha a r-měj ostatku; A z této řeči, ač jí rozumíš, máš, že zavázán jsi k duchovnie lichvě; Apoštolé ne-

rozuměli sú jeho řeči. Hus I. 61., 66., 193., 216., II. 78. Kdo nerozumí kování, nech mi kleště nehaní. Pk. R-mí tomu, co vůl hvězdářství. Vz Hloupý. Lb. Kdo chce všemu r-ti sám, ten má jistě v hlavě prázdný krám. Km. Nerozumí té sladkosti svět. Kom. Němému vlastní strýc nerozumí. Prov. Bratr bratru nerozumí. Dal. — **co.** Vedl čáry, rozuměj (= měj za to) přímé, křivé atd. Kom. Rozuměti (znáti) jazyk. L., Koll. Což nyní snad **pro** svou mladosť nemůžete rozuměti. Št. Ale tak již to rozuměj, že jest tobě lépe s námi zůstati. Solt. Čehož příčiny nerozumíme, divíme se. Kom. Však rád poviem, což rozumiem. Smil v. 102. Ten vás naučí, což nynie r-ti nemóžete; A to móž každý r-ti, že . . .; Avšak tak r-měj ty rozenie ducha, jakož jest Nikodem r-měl narozenie tělestné; Tak Kristus rozum cierkvi svaté otevřel, aby r-měla všechno; O by r-měli tohoto světa marnosť! Hus II. 207., 231., 232., III. 5., 134. — *Pozn.* R. ve smyslu *znáti, kennen, řidčeji pojí se s akkusativem, nejčastěji s dativem* **(čemu)** a *r.* **koho,** *verstehen,* má už Jg. (v Kazimluvu) **za špatné** místo: **komu.** — **komu, čemu čím.** Kýváním rovně sobě rozumějí jako mluvením. Sych. Co tím rozumí? Ml. Ež postem slušie r. všeliké utrpenie. St. O ob. v. 260. Chlebem móžem všecku tělesnú potřebu r. St. Kn. š. 55. Tak příkladem nějakým r-měj, že světlo syn jest věčně z světla otce. Hus I. 48. Cizím rozumem rozuměti. Kom. D. 99. Cf. Míniti. R. právům. BO. — **čemu proč.** Pro krátkosť rozumu tomu nerozumím. Sych. Pro mladosť svou něčemu nerozuměti. Št. — **co při čem.** Rozumím při tom toto. Jel. — **(se) z čeho odkud.** J. tr. Ana se věc ta z pozvání matky Páně bíledně r-la. Sš. J. 42. Jakž se poněkud z psaní Vašeho r. může. Žer. 328. Z toho již r-míme, že . . . Chč. 492. A tak z toho r-mějte, že v listu pokládají vás za kacieře. Hus III. 274. Z čehož r. jest. Us. R. z toho můžeš. Kom. Z toho se rozumí, že . . . Dal., Proch. — **jak.** Něčemu **z** gruntu r., *lépe:* od kořene. J. tr. Houby tomu r-miš (nic). Us. Dch. **Na** doslech formám těm r-mí. Kos. Ol. I. 35. Jeho múdré řeči **za** vlas nerozumějieše. Kat. 533. Vydání to nemůže se r. **v** strohém smyslu. Sš. I. 30. To móž rozličně rozumieno býti. Hus II. 44. Odpovědi může se dvojím způsobem r. Štr. — **co, se na koho, nač** = *vztahovati,* deuten. J. tr. Starý vykladač rozuměl to na hada. Br. Rozumí se na hospodářství, Ros., na ženské, na mnohé věci. D. — **(čemu) o kom, o čem** = *ztahovati.* Mieni apoštol, abychom r-měli o mrtvých, majíce vieru a naději, že z mrtvých vstanú; Též r-měj **i** o jiných, jenž kněži následují; O tom chlebu také móž býti rozumiena ta modlitba, již prosíme otce nebeského; Takéž tuto rozuměj o obcování svatých. Hus I. 38., 222., 329., III. 295. Tomu chtěl toliko o právech městských r. V. Rozumí se o tom toto. Jel. Tak rozuměj i o jiných podobných slovech. Br. To se též *na* druhou stranu i o manželce rozumí. Er., J. tr. — **se na čem.** Lépe rozumějí se na cestách. V. — **se v čem.** Rozumí se v hospodářství, Ros., v karbanu, v hádání. D. — **kde (v čem).** Již móžeš v této řeči r., co slušie **k** bojování. Hus I. 161. Ve slově *zabij* mysticky smrť pohanů čili odloučení od předešlého hříšného života se rozumí. Sš. Sk. 124. — **se do čeho.** Do písma sa dobre rozumeli. Ht. Sl. 228. — **podlé čeho.** Slova ta prostě podlé litery mají rozumína býti. Br. — **že.** Rozuměl (měl za to), že má k tobě přijíti. Chtě tu, abychom r-měli, že přisahánie od zlého jest; Nechtie blázni r., že nemají nic svědčiti, než . . . Hus I. 96., 213. — **nad kým** = *rozumným býti.* O kterak šťastný bude, kterýž nyní rozumí nad chudým a nuzným, nebo v ten den vysvobodí ho Pán (kdo strany chudých dobře smýšlí, jim dobře činí? Jg.). V. — **co pod čím.** Co pod tím rozumíš (= tím)? Pod slovíčkem *Pražané* r-mějí se obce. Skl. II. 42. Pod tím se rozumí. J. tr. Pod jménem svědků všecky spravedlnosti a původové rozumějí se. Bdž. 129. — *Pozn. Obyčejněji užíváme:* Co *tím* (= pod tím) rozumíš? *Skrze* to se rozumí. Rs. V tom obsaženo, pojato jest. Bs. Cf. *Chlebem* móžem všechnu tělesnú potřebu rozuměti. St. K. š. 55. A *skrze* meč r-měj každú zbraň. Hus I. 176. Vz R. co *skrze co, čím.* — **co skrze co.** Skrze žaloby a odpověď dole psané rozuměti se muož, že činila jim každému zvláště poručenstvie. NB. Tě. Skrze Israel tuto rozumie se jedné rod Israel, ale ne miesto, v němž pokolenie (Jakubovo) přebývá; Skrze pláč rozumie se bolesť vnitřnie, ne by tam tělestné slzy z očí od mozku ustavičně tekly; Skrze ráno r-mie se věk dětinstva, jenž trvá do let čtrnadcti. Hus II. 46., 47., 64. — Hus III. 74., 92. — **co po čem.** Po tom stavení může se snadno r., že . . . Har. I. 220. Jakž já jim po jiných mistrech mohu r. Chč. 623. — **k čemu.** Ač všichni mají za to, že ty k tomu nerozumieš, měj ty za to, že ty vše umieš. Smil v. 1565. Raditi umějí a k věčnosti r-mějí. Smil v. 1660. — **adv.** R. německy; dobře něčemu r. D. — **se.** To se rozumí. Rozumí se to takto. Jel. Samo sebou se r-mí, že . . . Dch.

Rozumice, dle Budějovice, Rösnitz, ves v prus. Slez. Vz S. N. — **R.,** eine Verständige. St. skl. I. 190.

Rozumín, a, o = *rozuměný,* verstanden. Jg.

Rozumitelnosť, i, f., die Verständlichkeit. Zlob.

Rozumitelný, verständlich. Ros.

Rozumkář, e, m. = rozumář.

Rozumkovati, vernünfteln, herumdeuteln. Klc., Dch.

Rozumlivosť, i, f., slovo nové, die Vernunftfähigkeit, -kraft. D.

Rozumlivý, slovo nové, vernunftfähig. D.

Rozumně, *podlé rozumu, moudře, opatrně,* vernünftig, verständig, weise, klug, klüglich. Něco r. před se bráti, dělati. V. R. něčeho prositi. Hus I. 333. R. cizí vóli se poddati. Hus I. 89. — **R.,** *srozumitelně, na hlas,* klar, deutlich. Bohům se pomodlil třikrát to písmo r. přečítaje. Troj.

Rozumněti, šp. m. *rozuměti.*

Rozumník, a, m., der Philosoph, Verständige. Mus.

Rozumnosť, i, f., (zastr. *rozomnosť*), *moudrosť, vtipnosť*, die Verständigkeit, Vernunft, Vernünftigkeit, Gescheidheit, der Verstand. V. V nás Bůh složil r. Kom. R. záleží v známosti pravdy a rozeznání jí od bludu. Kom. Žádné žádosti slova božího nemají i ni r-sti ducha svtého. Hus I. Neb se nelíbí přirozené r-sti, aby se ty osoby vespolek drážďily. CJB. 383.

Rozumný (zastr. *rozomný*), *rozum mající*, vernünftig, veständig. R. člověk (moudrý, rozvážlivý, opatrný), muž, žena. D. Člověk jest r. živočich. Us. R. učitel, Kom., duch, duše, V., léta (dospělý věk). Dokudž by k rozumným létům nepřišel. V. Dříve let rozumných. Když let r-mných dojde. Tov. Tvor nerozumný. Sš. P. 69. Tenkráte ono božské tělo v životě Mariině počaté duši r-nou přijalo. Sš. L. 19. R. stvoření; Détem nelíbí se slovo otcovo, ale r-ným nemocným líbí se ukrutné lékařství. Hus I. 74., 227. — **jak: z** míry r., grundgescheid. Dch. — **R.**, *rozumějící, umějící* kundig, verständig. — **k čemu:** k hospodářstvu. St. skl. R. k vojně. Alx. 1122. — **čemu:** horám (v hornictví umělý). Vys. — **v čem:** ve sv. písmě, Pulk., v soudech, vz Advokat. Pr. Každému, jenž jest rozumný ve svém řemesle; r. o právech súdových; r. v lékařství; ne všem dáno ve všem býti rozumnu. Št. N. 220., 87., 306. — **R.**, *podlé rozumu učiněný*, vernunftmässig, vernünftig. Rozumné rady neposlechnouti. Sych. — **R.**, *srozumitelný, výslovný*, verständlich. V. Vysokým a r-mným hlasem takto se modlil. Živ. M. J. Husa. Budu tomu, jemužto mluvím, rozumen. ZN.

Rozumování, n., das Raisonement. Nz.

Rozumovati, *rozumně rozbírati, rozsudky dělati*, Vernunftschlüsse machen, schliessen, raisoniren. Jg.

Rozumovník, a, m., der Rationalist. Šm.

Rozumovstvo, a, m., die allgemeine, angewandte Logik, pol. Mark.

Rozumový, rational, Verstandes-. R. zákon, Presl., mravní a r. život. Mus. R. vida, die Vernunftidee, důvod (z rozumu vedený), der Verstandesgrund. Nz. R. právo, vz Právo. R. včelařství, rationelle Bienenzucht. Dch.

Rozumský = rozumový. Šm.

Rozumství, n., die Verständigkeit (als Zustand). Dch.

Rozundačnosť, i, f. = *mrhavosť*, die Verthunlichkeit. D.

Rozundačný, **rozundavý** = *mrhavý*, verthunlich. D.

Rozundati, *rozvundati, rozundávati* = *rozebrati*, von einander thun, zertrennen; *rozpiplati*, verthun, verzetteln, versplittern. Vz N. — **co:** plachtu (rozvinouti), knihovnu (rozebrati), peníze (zboží = utratiti, rozpiplati). Pref., D. — **odkud.** Věci z tlumoku zase r. Dch.

Rozundavosť, i, f. = *rozundačnosť*.

Rozundavý = rozundačný.

Rozúpěti se, ěl, ění = *v úpění přijíti*, zu wehklagen anfangen. — **se na koho.** Milič.

Rozusaditi, il, zen, ení; *rozusazovati* = *sem tam usaditi*, auseinander, hie und da setzen. — **koho kde:** zástup v poli r. Hlas.

Rozutéci, vz Téci; *rozutíkati, rozutíkávati* a *rozutéci se* atd. = *rozběhnouti se*, von einander laufen, sich verlaufen. Jg. — **komu.** Rozutíkala mu n. rozutíkala se mu čeládka. Us. — **se kam, kudy kdy.** Rozutíkali se do lesů, po lese, na louku při blížení-se vojska. Us., Ml. — **se před kým.** Us.

Rozuvěřiti, il, en, ení, *rozuvěřovati* = *na úvěr rozprodati*, auf Borg verkaufen. — **co:** hrách. V Kunv. Msk.

Rozuvřeti, vru, el, ení, *rozvařiti se*, durch Sieden heiss werden.

Rozuzditi, il, ěn, ění. — **koho:** koně, entzäumen.

Rozuzlení, n., die Entwickelung, Lösung. Nz.

Rozuzliti, il, en, ení, *rozuzlovati* = *uzel rozvázati*, den Knoten lösen, aufknüpfen. V. — **něco:** provaz. — **čím:** rukama, vidličkou. Us.

Rozúžiti, il, en, ení = *rozšířiti*, breit machen. Žalt. mus.

Rozvada, *rozvádka*, y, f. = *rozvadění, pokojení vadících se*, die Schlichtung des Streites. Leg. Biskup uslyšav, že měšťané spolu se tepú, na r-du šel. Pass. 966.

Rozvádce, e, **rozvadič**, e, m., der Schlichter, Beileger des Zwistes. Nebývaj prostředním r-dcí v svádě. BO.

Rozvadek, dku, m., das Gezänk. Bdl. Obr. 102., Háj. 1261.

Rozvaděmý = *rozvaděný, nesvorný*, discors, uneinig. — **oč.** Po (= pro) bratry rozvaděma o dědiny. LS. v. 43. Vz Ht. Brs. 39., kde správnosť tvaru tohoto dokázána. Cf. Rozvaděnství.

Rozvadění, n., vz Rozvada.

Rozvádění, n., das Auseinanderführen, die Zertheilung. R. elektřiny, světla, tepla, zvuku, vln zvukových. Vz KP. II. 403.

Rozvaděnství, n., *nepřátelství*. Et quamdiu est in discordia cum proximo suo: v rozvaděnství. Glossy ze 12. stol. v Homiláři opatovickém. (Pa. v Mus. 1880. 117.).

Rozvaděný; *-én, a, o*, discors, nesvorný, uneinig. Ký by smieřil r-na bratry. LS. v. 68.

Rozváděti, vz Rozvésti.

Rozvadič = *rozvádce*.

Rozvaditi, il, ěn, ění; *rozvazovati* = *rozvésti, smluviti vadící-se*, die Streitenden aus einander bringen; *svaditi, rozpřáteliti*, uneinig machen. Jg. — **koho.** Na noclehu Matěj svadil se s písařem a tak, že se i rvali a já sem jich r-dil a vystrčil. NB. Tč. R. poHádku, lösen. Šm. Nebyl, kdo by je rozvadil. Br. — **se.** R-dili se, až se trhali. Us. Cf. Varuj se, otec jest r-děn. Us. — **se s kým.** Rk.

Rozvádka, vz Rozvada.

Rozvadovice, Roswadowitz, ves u Litovle na Mor. PL.

Rozvah, u, m., *rozvážení, váha*, die Ab-, Erwägung. Na r. něco vzíti. Us.

Rozvaha, y, f., *rozvážení*, die Erwägung, der Bedacht. S r-hou čísti. Člověk bez r-hy. Us. Na r-hách býti. Rk. Dřív r., pak odvaha. Š. a Ž. — **R.** *účetní*, die Bilanz. R., příjmy a výdaje srovnané, aby se zjistilo čisté jmění či majetek (reine Aktiva). Šd

R. (bilance) tržby n. tržebná, die Bilance o. Balance du commerce; r. začátečná n. počátečná, die Eröffnungsbilanz, hrubá n. z hruba, die Bruttobilanz, r. obchodní, die Handelsbilanz. Nz. R-hu činiti, bilancovati, bilanciren. Nz. R. výnosu, die Ertragsbilanz.

Rozváhati se, *rozvahovati se,* Bedenken tragen. — **se v něčem.** J. tr. — **se čím.** Strom se ovocem rozvahuje (kloní). Šp.

Rozval, u, m. = *rozvalení, rozvalina, pád,* der Umsturz. Jg.

Rozvalení, n., der Umsturz. R. městské zdi. Ta zeď jest na r. Žena na r. (těhotná), hochschwanger. D.

Rozvaleniště, ě, n. = *rozvalina.* Mus. XI. 13.

Rozvalený; *-en, a, o,* zerfallen, umgestürzt. R. zdi. Dch. — **v čem. Ve** sně byli lidé r-ni i bohové (pohroužení). Šbk. Mnoství Polan bě r-no ve sně. Rkk. 31.

Rozváleti, el, en, ení; *rozvalovati,* strecken, walken. — **co čím nač:** těsto válečkem na vdolky, wirken. Us.

Rozvalchovati = *valchuje rozpleštiti,* zerwalken, breit walken. — **co čím.**

Rozvalina, i, f., *rozsedlina,* die Spalte, Zerspaltung. R. země. Us. — *R-ny* = *sbořeniny, sříceniny, ssutiny,* die Trümmer, der Ruin. Ten kostel již jest v r-nách. Puch. Na jejich r-nách říše své založili. MP.

Rozvalisko, a, **rozvaliště,** ě, n. = rozvalina. L.

Rozvaliti, il, en, ení; *rozváleti,* el, en, ení; *rozvalovati, rozházeti,* zertrümmen, zerstören, einreissen, abbrechen, aufsprengen. Jg. — **co:** hrad, Dal., zdi, V., hradby. Kom. — **co čím:** hradby děly, střelbou. — **se** = *sbořiti se, rozpadnouti se,* ein-, verfallen, einstürzen. Jg. Zeď se rozvalila. Žena se mu rozvalila (rozbořila se, slehla). Us. — **co skrze co.** Skrze hromobití veliké zámky r. Štelc. — **se v co.** Shnilina těla v popel se rozvaluje. D. — **se kde.** Rozvalilo se **na** haldě dříví. Ros. Rozvalovati se **po** peřinách. Kom. — **se k čemu.** Temná noc rozvali se k zemi i k oblakům. Rkk. 51.

Rozvalování, n., vz Rozvaliti.

Rozvalovati, vz Rozvaliti.

Rozvandrovati se, ins Wandern kommen, Lust zum Wandern bekommen. Ros.

Rozvání, n., vz Rozváti.

Rozvanouti, vz Rozvíti.

Rozvarek, rku, m., etwas Zerkochtes.

Rozvařiti, il, en, ení; *rozvařovati, rozvářeti,* el, en, ení, zerkochen. — **co v čem kde:** hrách v hrnci **na** krbu **při** volném ohni. — **se.** Hrách se rozvařil.

Rozvášněti, ěl, ění, leidenschaftlich werden. Ros.

Rozvášniti, il, ěn, ění, in Leidenschaft bringen, bewegen. — **koho čím:** pomluvami. — **koho, se kde: v** mysli. Č.

Rozváti, vz Rozvíti.

Rozvaz, u, m. = *rozvázání.*

Rozvázání, n., *rozvazování,* vz Rozvázati. Dal cierkvi moc svazování i rozvazování. Hus III. 220. R. uzlu, Sych., věcí nesnadných. Br. R. stavu manželského. Boč. Šestá odplata naplněnie tohoto přikázánie jest: r. od hřiechóv. Hus I. 148.

Rozvázaný; *-án, a, o,* losgebunden, gelöst, aufgelöst. R-án jest svazek jazyka jeho. Hus II. 324. — **R.,** *rozpustilý,* ausgelassen. Ta má r-né děti. Us. Rychnov.

Rozvazatelnost, i, f., die Auflösbarkeit. D.

Rozvazatelný, auflösbar, auflöslich. D.

Rozvázati, *rozváži, rozviži* (zastr.), *rozvážu, rozvaž,* zastr. rozvěž, al, án, ání, *rozvazovati* = *rozepíti,* auf-, entbinden, auflösen, aufknüpfen, aufschnüren. Jg. — **abs.** Pán Bóh spravedlivý žehná a rozvazuje. Hus II. 205. Dítě rozvazuje (začíná mluviti; začíná býti rozpustilým, ováděti); Napil se vína, teď rozvazuje (povídá, co ví). Us. Dch. Ten kanár pěkně rozvazuje (počíná zpívati). Us. — **co.** Mnějí, aby potupili nevinné a rozvázali vinné. Hus II, 158. Rozváže nás Bůh nebeský. Sš. P. 229. Spěšně váček rozvazujte. Sš. P. 741. R. uzel, provaz, špačky (počíti žertovati), Us., jazyk. D. — **co čím.** Stouhami uzly stahujeme aneb rozvazujeme. Kom. R. co mečem, rukou, vidličkou. Us — **čeho čím** (*lépe:* **co,** cf. Roz-). Šak já jich (dveří) rozvážu slovama dobrýma. Sš. P. 290. — **se, co komu:** šněrovačku. Us. Jemuž já nejsem hoden r. řeménka u obuví jeho (genitiv pro záporný smysl věty). Sš. J. 28. Jazyk se mu rozvázal. Dch. — **z čeho, s čeho koho, co:** z řetězu, Br., ze závazků. Háj. Rozviež pytel s ledví svých. Ben. — **se čím z čeho.** Všetečnou rozpustilostí ze zákonů se rozvazovali. Št. — **koho od čeho:** od svazků hříchů se r. Jel. Kající od hříchů se rozvazuje. Syr. I duši čistí od vnitřní poskvrny i od viny věčné smrti rozvazuje. Protož od té kletby sebe r. nežádej. Hus III. 220., 227. — **co kde.** Cožkoli **na** zemi rozvížete, to i na nebi bude rozvázáno. Br. Což rozviežete na zemi, bude r-záno i **v** nebi. Hus III. 217., II. 160. — **se kdy v co.** Ústa **po** vině **v** hovor se rozvazují. Vinař. — **se jak. Skrze** smrť se svazek manželský rozvazuje. Sš. I. 75. Nerozumně něco r. Hus I. 252.

Rozvazek, zku, m., die Auflösung. Zlob.

Rozvázka, y, f. = *rozuzlení.* Nz.

Rozvazování, n., vz Rozvázati, Rozvaditi.

Rozvazovati, vz Rozvázati, Rozvaditi.

Rozvažeč, e, m., der Verführer (von Waaren). J. tr.

Rozvažečný, extricabilis. Reš.

Rozvážená, é, f., vz Rozvážený.

Rozvážení, n., die Erwägung. R. překážek. V. S r-ním někoho trestati. Solf. S bedlivým r-ním. Br.

Rozvážený; *-en, a, o,* abgewogen, erwogen. Dostal tři dni na r-nou, Bedenkzeit. Us. — **čím.** Málomluvenie, r-né rozumem, činí člověka lidem milého a vážného. Hus I. 271.

Rozvážeti, vz Rozvézti.

Rozvažitel, e, m., der Erwäger.

Rozvažitelnost, i, f. = *považitelnost, uvažitelnost, podstatnost,* die Erheblichkeit. Ros.

Rozvažitelný = *považitelný, uvažitelný, podstatný,* erwägbar, erheblich. Reš.

Rozvážiti, il, en, ení; *rozvažovati = na váze rozměřiti*, abwägen; *přemýšleti, rozjímati, přemítati na mysli*, erwägen, bedenken, überlegen, ermessen, beherzigen, überdenken; *rozevříti*, aus einander thun. Jg. — **co (s kým):** zboží (na váze rozměřiti). Us. R. běh hvězd. Kom. Rozvážím-li to dobře; r. překážky. V. Když *jeden* to rozváží, **šp.** (germ.) m.: Když člověk to (na mysli) rozváží. Zk. Pohleď a rozvažuj Ježišovy rány. Sš. P. 59. Už jsem si já začal ten svět rozvažovať. Sš. P. 59. Leč by JMK. ráčil to **se** soudci zemskými r. a k tomu své povolení dáti. Zř. F. I. A. 18. Mají ten mord, který se stal, i tu osobu, která jest ten mord učinila, rozvážiti. Zř. F. I. R. 34. — **co kde.** Rozvažuj **v** mysli své. Brs. 156. Něco **při** sobě, **u** sebe rozvažovati. V. To jednání **mezi** sebou rozvažovali. Solt. — **co čím:** pilným soudem, Reš., rozumem. Hus. Mocí, nožem ústa někomu r. = rozevříti. Aesop. — **co si.** Rozvaž si to. D. Dobře si rozvažuji jeho osobu (pamatuji se na ni). Kld. — **co jak.** Skutky jeho **s** podivením rozvažuje. Br. Muži israelští, dobře rozvažujte ohledem lidí těchto, co činiti hodláte. Sš. Sk. 59. — **o čem.** Háj. — **čeho** (*lépe: co*, vz Roz-): svých bíd r. Kram. Soudce bedlivě rozvažuj všech věcí. Pr. — Vz Uvážiti.

Rozvážitosť, i, f. = *rozvážlivosť*.

Rozvážitý = *rozvážlivý*. Tabl.

Rozvážívě (zastr.), **rozvážlivě** = *povážlivě, uvážlivě, opatrně, moudře, rozšafně, rozumně, rozmyslně*, vorsichtig, bedachtsam, weislich. Rozvážlivě. V. R. jednati. D.

Rozvážívosť (zastr.), **rozvážlivosť**, i, f. = *opatrnosť*, die Vorsichtigkeit, Bedachtsamkeit, Weisheit. Ros.

Rozvážívý (zastr.), **rozvážlivý**. V. Vz Rozvážívě.

Rozvážka, y, f. = rozvážení.

Rozvážnosť, i, f., die Bedächtigkeit, Erwägung. Strany **přísloví** vz: Dub, Kovati, Kvapení, Kvapiti, Měřiti, Mlýn, Musil, Náhlý, Obrně, Počíti, Pokoušeti se, Pomalu, Praha, Rada, Rovina, Síla, Spěšný, Švec, Tobole, Znik, Zvon, Želeti.

Rozvážný = *rozvážlivý*, überlegt. Mus. — **R.**, Bilanz-. R. účet (bilanční), kniha. Nz.

Rozvažovací konjunktiv, conjunctivus deliberativus. Ndr. 351.

Rozvažování, vz *Rozvážení*.

Rozvedení, n., *rozvodění, rozvádění, rozrozování*, die Absonderung, Trennung, Scheidung. R. manželů n. manželství. V. Žaloba o r. nebo o rozvod manželů, žaloba rozvodní. J. tr. A kdo jest příčinou našeho r.?: Třetí je soužení s milou r. Sš. P. 323., 504. — **R.** vody po lukách, die Leitung. **R.** věty, die Amplifikation. R. (rozložení) hlásek, die Lautauflösung.

Rozvedený, vz Rozvésti. R. věta. Vz Věta. Nz. — **s kým:** s manželkou r. Us. — **jak:** ruměnec **do** kruhu r. Us. Dch.

Rozvěděti se = *zvěděti*. Slov.

Rozvějce, e, m., der Zerweher. Světz.

Rozvelebiti, il, en, ení = *velmi velebiti*, vz Velebiti. — **se kde.** R-bíš sě **mezi** nimi (magnificaberis). BO.

Rozveličiti, il, en, ení, *rozveličovati*, vergrössern. — **se.** R-čil sě Hospodin. BO.

Rozvěnčiti, il, en, ení, *rozvěnčovati*, entkranzen. Flor.

Rozvěnovati co komu, mezi koho: svůj statek dcerám n. mezi dcery, als Mitgift vertheilen. Ros.

1. **Rozvera**, y, m. a f., *rozverný, rozvýřený, rozvířený = rozpustilý, spustlý, veselý*, ausgelassen. Us. na Mor.

2. **Rozvera**, y, f., **rozvernosť**, i, f. = *rozpustilosť, prostopášnosť*, die Ausgelassenheit. Pán r-ám a svévoli nezbedné lůzy docela zanechán byl. Sš. L. 206. Udělal to ze samé r-ry. Us. na Mor. Hý., Šd. Pak provádějí své r-ry. Sš. P. 732.

Rozvěrací, *rozvírací*, aufschlüssig. R. okenice, dvéře, nůž. Us.

Rozvěřiti, il, en, ení; *rozvěřovati = na úvěr rozdati, rozpůjčiti*, auf Kredit ausleihen, hin und her borgen. — **co kam:** peníze, zboží, Ros., **mezi** lidi. Us. — **co komu.** Křivdařům na vše svaty rozvěřoval vlnu. Ms. ovc. Bůh nám rozvěřil své dary. Kom.

Rozvernosť, i, f., *rozvířenosť = rozpustilosť*, die Ausgelassenheit. Na Mor. Vz Rozvera, 2.

Rozverný, *čtverácký*, vz Rozvera. Na Mor. Hý., Šd., KB.

Rozvěrovati se komu = *příliš se věrovati*, zu sehr betheuern. Ros.

Rozveselelý = *rozveselený*, lustig, aufgeräumt. Puch.

Rozveselení, n., die Erlustigung, Aufheiterung. K r. někoho přivésti. Plk.

Rozveselenosť, i, f., die Lustigkeit, Aufgeräumtheit. Us.

Rozveselený; *rozveselen, a, o*, aufgeheitert, lustig, aufgeräumt. R-né mysli býti. V.

Rozveseliti, il, en, ení; *rozveselovati*, erlustigen, aufheitern, erheitern, aufgeräumt o. heiter machen. — **koho.** Dyby tady má panenka byla, ona by mě r-la. Sš. P. 297. Širý svět r-lim; Zpívaj si děvečko, rozveseluj pole; Zahréte mně na husličky, rozveselte ty děvečky; Šel sem tam, habech (abych) se r-lil. Sš. P. 519., 550., 615., 688. — **se kde.** Nemóže sa **ve** mné srdco r-lit. Sš. P. 347. — **se s kým.** Až sa moje srdenko s tvojím r-lí. Sš. P. 359. Tu ať jest mladá žena, s kterou bychom se r-lit mohli. Žer. 322. — **koho, se čím:** trunkem, V., vínem, Us., láskou. Gnid.

Rozvěsiti, il, šen, ení; *rozvěšeti*, el, en, ení; *rozvěšovati*, hin und her aufhängen, hie und da hängen. — **co kde: po** světnici, Ros., po stranách, Kom., po zdech. Flav. Listy **na** dveřích rozvěšel. Jiné údy **proti** chrámu rozvěší. Br.

Rozveslovati. — **co:** loď, mit Rudern in Lauf bringen. Ros.

Rozvésti, vedu, vedl, den, ení; *rozvoditi*, il, děn, ění a zen, ení; *rozváděti*, ěl, ěn, ění; *rozvozovati = na různo vésti, rozloučiti*, von einander führen, sondern, trennen, absondern, scheiden; *rozvody dělati*, senken; *rozpřáhnouti*, ausholen, schwingen; *rozšířiti*, ausbreiten, ausdehnen. Jg. — **abs.** Vezma klín sukně n. pláště, hne-li jím za se, chtě snad rozvésti (ausholen), aby udeřil **k** onoho klínu,

tehdy jest ztratil (při). Št. — **co, koho:** peroucí-se, Ros., tovaryšstvo, manžely, manželství, V., při, Kom., řeč (rozšířiti), L., Kom., křoví n. réví (rozvody dělati), Us., ruku n. sekeru (rozpřáhnouti). Bibl., Leg. Kdo nás svede, nechť nás rozvede. Prov. R. muže a ženu = rozdvojiti. Ráj. Milovali sme sa jako holubů pára, a kdo nás rozvedl, nech ho pán Bůh kárá. Sš. P. 282. R. vzpor, aufheben. Nz. R. oblouk, sprengen, Nz., vodu, an verschiedene Orte leiten. Dch. Ach vy rodičovi, co ste vy takoví, že nás r-díte, snad se pomsty nebojíte? Sš. P. 396. Všecko své jmění r. (= utratiti, promarniti). U Dobrušky. Vk. R. křídla (roztáhnouti). BO. — **koho od koho.** Rozveďme je od sebe. Solf. Ta (baba) naše srdce od sebe rozvedla. Sš. P. 165. — **se s kým.** S manželkou se r. BO. Dala se s ním r. V. R. se s literním uměním. V. Že jste vy mne s mou panenkou rozvedli. Er. P. 180. **Pro** věno milou s milým r. Er. P. 188. — **(co) na co:** řeku na potoky r., Ros., železo na plechy (rozšířiti), Kom., zlaté na krejcary, počty na činitele. Nz. Rozveda (ausholen) na nepřátely udeřil přátely. Prov. Jg. — **co čím.** Vinař kmeny mladistvé sází a oblouky rozvodí (traducibusque propagat). Kom. — **co v co.** R-díme *i* v *je*. Bž. 48. — **co komu.** Některé panence rozvedu (zkazím) rozkoše. Sš. P. 308. — **jak.** Žádnej nás **do** smrti nerozvede. Er. P. 145. Ačkoli sú **ku** přiebytku rozvedeni, však on nemóž jiné, dokavad ta živa jest, pojieti, ani ona jiného. Hus III. 201.

Rozvětí, n., das Zerwehen. Puch.

Rozvětiti, *rozvětovati*, ableiten. — **co odkud.** Vývodkové zlí, které **z** výroků jeho někteří nepravé rozvětovali. Sš. I. 68.

Rozvětka, y, f., cassiopaea, *slimýš*. Krok.

Rozvětovati se = rozvětviti se. Rostl.

Rozvětřenec, nce, m., der Schwärmer. Mus.

Rozvětřiti, il, en, ení, *rozvětřovati*, zerwehen. — **co kudy**: lesem hluky. Nej. V.

Rozvětrovati = *počíti větrovati*, zu wehen, lüften anfangen. — **co:** obilí, otázku (ventilliren). Jg. Slov.

Rozvětvený; *-en, a, o*, verzweigt. Celé člověčenstvo není leč r-ný Adam. Sš. I. 63.

Rozvětví, n., die Verästung (einer Eisenbahn). Šm.

Rozvětviti, il, en, ení; *rozvětvovati*, verzweigen, ausbreiten. — **se kde.** Jeho rodina se **na** Moravě velmi r-la. Us. Tč. — **se v co.** Strom rozvětvuje se v korunu. Us. Rodové, v něžto se čeledi ty r-vily, slují domy. Sš. L. 33. — **se nač.** Hned prvá hypothesa se na dvě ramena r-vuje. Sš. Mt. 16.

Rozvětvování, n., das Verzweigen. R. se klubu, die Affilation eines Clubs. J. tr.

Rozvezení, n., das Auseinanderführen.

Rozvezený; *-en, a, o*, auseinandergeführt. Us.

Rozvezlosť, i, f. = *rozpustilosť*. Us.

Rozvezlý, verführt. R. hráz. Us. Sd. — **R.** = *rozpustilý*. R. děti. Us.

Rozvézti, vezu, vezl, zen, ení; *rozvoziti*, il, zen, ení; *rozvážeti*, el, en, ení; *rozvozovati*, hin und her o. aus einander führen, verführen. — **co**: rumy. V. Sládci rozvážejí pivo. Ros. — **co v čem kam kudy**: zboží v lodích **po** moři **do** dalekých krajin r. Us.

Rozvidňak, u, m. Na rozvidňaku = na úsvitě. Us. Llk.

Rozvidňání, n., das Tagen. Za r. kosí se tráva. Na Ostrav. Tč.

Rozvidňati se, *rozvidniti se*, tagen. — **abs.** Rozvidňalo se dlúho, cž se na dobře rozvidnilo. — **se komu.** Už se mu nerozvidní = umřel. Na Ostrav. Tč.

Rozvidněti, ěl, ění, Tag werden. Mor.

Rozvidniti se = *rozedníti se*. Plk. — Vz předcház.

Rozvichřiti, il, en, ení, stürmend aus einander wehen. L. — **R.**, *rozmísiti, v nepořádek uvésti*, sehr verwirren. Šml. — **co:** království. L.

Rozvíjení, n., die Entfaltung.

Rozvíjenství, n., slovo nové, *čas rozvíjení*, die Zeit des Aufkeimens. Rostl. III. a. 42.

Rozvíjeti, vz Rozviti.

Rozvijka, y, f., druh křivé linie, evoluta, franc. developpée, die Evolute, Abwickelungslinie, pol.

Rozviklaný, wackelig; schwankend. R. stůl, postel. Us. — **v čem**: u víře. D.

Rozviklati, viklám a vikli, *rozviklávati* = *rozhýbati*, wackelig, locker, wankend machen; im Vorsatze wankend machen; *se*, langsam in Gang o. Bewegung kommen. — **co:** stůl, postel, hřebík, kameny, kolík. Us. — **co, koho v čem.** R. někoho, se v mysli, se v předsevzetí. Ros. — **co, se komu.** R. někomu mysl; rozviklala se mu mysl. Ros.

Rozviklanosť, rozviklavosť, i, f., das Wanken.

Rozviklavý = *rozviklaný*.

Rozvilinatý, rozvilinovatý, na *způsob* rozvilin, rankend. R. řapíky. Rostl.

Rozviliny, pl., f., die Rankenfüsse. Nz. Vz Ručička.

Rozvin, u, m., rozvoj, die Entfaltung. Nz. R. v před. Čsk.

Rozviniti, il, čn, čni, schuldlos sprechen. Šm.

Rozvinouti, vz Rozviti.

Rozvinování, n., die Entwickelung.

Rozvinutě = *obšírně, zevrubně*, ausführlich. R. o něčem psáti.

Rozvinutelnosť, i, f., die Entwickelbarkeit.

Rozvinutelný, entwickelbar, auflöslich. R. závitek. Rostl.

Rozvinutí, n., die Lösung, Entfaltung, Entwickelung.

Rozvinutosť, i, f., *obšírnosť, zevrubnosť*, die Ausführlichkeit.

Rozvinutý; *rozvinut, a, o*, aufgerollt, entwickelt, entfaltet. R. korouhev, D.; věta. Vz Rozvedený.

Rozvírací, vz Rozvěrací.

Rozvíradlo, a, n. R. děložní, der Mutterspiegel. Šm.

Rozvírák, u, m., der Schraubenschlüssel. Bur.

Rozvírati, vz Rozevříti.

Rozvířenec, nce, m. = *rozpustilec*, ein Ausgelassener. U Nezamyslic na Mor. Bkř.

Rozvířený; *-en, a, o* = *rozpustilý*, ausgelassen. Na Mor. Bkř.

Rozvířiti se, il, en, ení, ausgelassen werden. Mor.

Rozvislosť, i, f., das Auseinderhängen.

Rozvislý, aus einander hängend. R. laty (Rispen). Vaň.

Rozvisnouti, snul a sl, utí = *rozvěsiti se*, aus einander hängen. Jg.

Rozvit, u, m., die Entfaltung. R. v tělocviku. KP. I. 436.

Rozvitek, tku, m., *rozvití, rozvinutí, výklad*, die Entfaltung, Auseinanderlegung, Darlegung. Dalejší toho r. k epištolám sv. Petra zůstavujíce. Sš. I. 14. R. povahy lidské a povahy celého člověčenstva. Sš. L. 16. Ostatek zůstavuje r-tku dějinnému. Sš. L. 17. Dalejší r. církve té; Duch sv. dalejší r. nauky jeho zbytečným a nemožným učinil: Spojkou *a* dalejší r. toho, co ve verši naťknuto, se opovídá. Sš. Sk. 136., 131. J. 213. (Hý.).

Rozviti, viji, vij, ije (íc), il, it, ití; *rozvinouti*, ul, ut, utí: *rozvíjeti*, el, en, ení; *rozvinovati, rozvinati* = *na různo vinouti, rozkládati, vykládati, zavinuté odvinouti*, von einander wickeln o. schlagen, enthüllen, aus einander lassen, entfalten, entwickeln, aufhüllen, aufrollen; *se*, sich entwickeln, entfalten. Jg., V. — **co, koho:** dítě, korouhev, šňůru, obraz, řady vojska, prapor, vlasy, Us., knihu, D., listy knihy, Kom., šaty. Ros. Rozviň sklad své spanilosti, opoj duši svou milostí. Sš. P. 68. Místněji to apoštol rozvíjí. Sš. I. 27. Kerá je múdrá panenka, nedá rozviť svého vínka. Sš. P. 3. Není teho v dědině, co můj vínek rozvine. Sš. P. 439. — **co na koho:** tenata. Tkad. — **co, se kde: na** lodí **po** bidlech plachty r. Kom. Radosť **v** srdci našem se rozvila. Kom. Na hrobě se rozvíjá tulipán. Sš. P. 333. R. místo v knize. D. Křesťanský život se jim v mysli nebyl dokona r-nul ještě; Skutečně Pavel obranu svou před králem Agrippou rozvinuje; Milosť ta víc a více se rozvíjeti má v srdci. Sš. Sk. 219., 275., J. 25. Obraz neštěstí svého v mysli rozvíjela. Němc. Když se rozvíjalo **před** našima (okny) kvítí. Sš. P. 576. = **se v co.** Rozvij se v kvítí metlice. Er. P. 487. City a myšlénky v plň se rozvíjejí. Hdk. C. 44. — **co komu jak: po** částkách si to rozviňme. Kom. Církev měla **podlé** míry rozličných darů jejich (pohanů) bohatosť života jejich rozvinovati. Sš. Sk. 112. — **co jak o čem.** Praví to, co hned místněji rozvinuje o veličí jeho. Sš. L. 16. — **se.** Rozviň se hade. Us. Květ se rozvíjí. Kom. Červená růžičko, proč se nerozvíjáš? Sš. P. 221., 289., 597. — **se v čem.** Rozvila se **v** záři raní. Kšá. Š. 24. — **se čím.** Nejlépe slovy modlitby té citové v nich proudící se r. mohou. Sš. Sk. 50. — **komu.** Nám už zase husy rozvíjejí (dostávají nové písky). Us. u Rychn. — **se proti čemu.** Lodstva se proti sobě **v** úžině rozvinula. Mus. — **co k čemu.** I hned k žerdi stkvoucí rozvine to vévodské znamení. Ráj.

Rozvíti, *rozváti*, věji, il, ál, it, ín, ití, íní; *rozvanouti*, ul, ut, utí; *rozvívati* (*rozvěvati*, zastr.), *rozvanovati*, auf-, zerwehen. — **co:** obilí. Ros. — **čím.** Boreáši, povlovným rozvaní větrem. Krok. — **se komu.** Ta naděje se jim jako květ rozvěje. Br. — **se, koho kudy.** Černé vlasy se **po** jejích ňadrech rozvívaly. Us. Rozvěji je po všech větrech. BO.

Rozvití, n., das Entfalten, Aufblühen, Ausschlagen. Jg.

Rozvitřiti, vz Rozjitřiti. Us. u Olom. Sd. — **co, koho, se.** Us. Hý.

Rozvitý; *rozvit, a, o*, entfaltet, entwickelt, aufgeblüht. R. růže. Us.

Rozvíži, vz Rozvázati.

Rozvížitelnosť, i, f. = *rozvazatelnosť*, die Auflösbarkeit. Jg.

Rozvížitelný = *rozvazatelný*, auflösbar. R. svazek. Trip. 316.

Rozvláčení, rozvlačování, n., vz Rozvláčiti.

Rozvláčený; *-en, a, o*, vz Rozvláčiti.

Rozvláčiti, il, en, ení; *rozvláčeti*, el, en, ení, *rozvlačovati* = *sem tam vláčiti, roztáhati, rozvléci*, ver-, wegschleppen. — **co:** knihy, Tabl. poes., řeč (zdlouha, rozvláčitě mluviti, langsam, gedehnt reden, 2. dlouho mluviti, weitschweifig, viel, lange reden. Jg.). St. skl. II. 182. — **co čím**: pole branami, zereggen. Vz Rozvléci.

Rozvláčitosť, i, f., *roztáhlosť, širokosť*, die Weitschweifigkeit, D.; Langsamkeit. Jg. Beze všech zbytečných frasí a r-stí. Tč.

Rozvláčitý, *vlekoucí se, zdlouhavý*, gedehnt, langsam: weitschweifig. Královna vážnou a rozvláčitou řečí promluvila. Kom. R. způsob psaní (obšírný). D.

Rozvláčnosť, i, f., *váhavosť, zdlouhavosť*, die Säumigkeit, Zauderhaftigkeit, Saumseligkeit; *obšírnosť, rozvleklosť* (slohu), die Weitläufigkeit. Nz. R. v řečech. J. tr.

Rozvláčný, *rozvláštný, rozvláčitý* = *zdlouhavý*, gedehnt, säumig. Slova platná mají se vážně a rozvláčně mluviti. Kom. — **R.**, *obšírný*, weitläufig, weitschweifig, breit, langathmig, breitgetreten. R. řeč, Hus III. 322., sloh, článek. Dch. — **v čem:** v řeči. V.

Rozvlájati, vz Rozvláti.

Rozvlak, u, m. = *rozvláčení*, die Zögerung. St. skl. I. 177.

Rozvláknělec, lce, m., penicilium. Vz S. N.

Rozvlasatělý = *prostovlasý*. Ld.

Rozvlasatka, y, f., callirhoe, slimýš. Krok. II. 516.

Rozvláštnosť, i, f. = *rozvláčnosť*.

Rozvláštný, -ní = *rozvláčný*. — R-ní jídla dávání, das Bescheidessen. V.

Rozvláti (zastr.), *rozvlájeti*, el, en, ení, *rozvlájati* (zastr.), *učiniti, aby se válo, vlnilo, pohybovalo jako vlna, rozvlniti*, in Bewegung setzen (wie die Fluthen); *znepokojiti*, verwirren, beunruhigen. Jg. — **co.** Aj, Vletavo, če mútíši vodu? za (= zda) tě lutá rozvlajáše búria? LS. v. 3. Bdl. Obr. Libušina soudu 53.

Rozvlažení, n., *rozmokření*, die An-, Befeuchtung. — **R.**, *potěšení*, die Linderung, Erquickung. R. po těžkostech milé jest. Kom. Bůh lačnícím a žíznícím r. slibuje. Kom. K r. svému nic tu nevidím. Kom.

Rozvlažený; *rozvlažen, a, o* = *rozmokřený*, angefeuchtet, befeuchtet. — **čím.** Kosti jeho jsú r-ny mozkem (medullis ossa irrigantur). BO. — **R.**, *potěšený*, erquickt, erfreut; erweicht, erwärmt. — **čím:** láskou. Gníd. — **skrze co.** Žádosti skrze cizí chlipnosť rozvlažované. Měst. bož.

Rozvlažiti, il, en, ení; *rozvlažovati* = *vlahou rozmokřiti*, befeuchten, feucht machen; *potěšiti, ulehčiti*, lindern, erquicken. Jg. — **co, koho.** Kdo poslouchá otce, rozvlažuje (potěšuje) mateř svou. Ctib. Studnice vzplývaše ze země rozvlažujíc všecken svrchek zemský. BO. R-žije dúbravu i hvozd, za hradu. BO. — Kom. Srdce něčí r. Us. — **co v čem.** Vys. — **co, se čím.** Srdce naše rozvlažují se vnitřní radostí. V. Záhon vodou r. Us. R-žuje vodami zemi. BO.

Rozvlažniti, il, ěn, ění, lau, warm machen. Ros.

Rozvlažnouti, nl, utí, lau, warm werden.

Rozvléci, vleku, kl, čen, ení; *rozvléknouti, rozvliknouti*, ul, ut, ut; *rozvláčeti*, el, en, ení; *rozvlikati, rozvlekovati* = *roztáhati*, hin und her ziehen, schleppen, verschleppen; *rozšířiti*, ausbreiten. — **co.** Mnoho šatstva rozvléci. D. R. tenata. Aesop. R. otázku, odpověď, předmět. Dch. — **se kudy.** To **přes** všecky věci se rozvleklo. Lactant. — **co čím:** pole branami.

Rozvlečenosť, i, f. = rozvleklosť.

Rozvlečený, vz Rozvléci. Vesnice jsou **přes** hodinu cesty **od** sebe r-ny. Bdl.

Rozvleklosť, i, f., die Weitläufigkeit. Vz Rozvlačnosť. Nz.

Rozvlhati; *rozvlhnouti*, ul a hl, utí, feucht werden. Ros.

Rozvlněný; -ěn, a, o, wogenerregt. R. ok, obilí. Us. Dch.

Rozvlniti, il, ěn, ění; *rozvlňovati*, die Wellen in Bewegung setzen. — **co.** Vítr rozvlnil moře. Jg. — **co čím:** vodu vesly. — **se.** Moře se rozvlnilo. Tkanička se rozvlnila (*roztřepila*, drieselte sich auf). Us Dch.

Rozvlnovati = *vlnu rozcupovati*. U Rychnova. Msk.

Rozvod, u, m., *rozvedení, rozloučení*, das Auseinanderführen, Scheiden, Trennen. R., rozvedení manželů, die Ehescheidung. Ros., Jel. R. s kým učiniti (rozvésti, rozloučiti se s ním). Výb. I. 240. R. od stolu a lože. Sš. Mt. 81. R. dočasný; příčina r-du. Sš. Mt. 81. Obmeškaný r. průtahu, verzögerte Auflösung des Vorhaltes. Hd. — **R.**, *rozložení do země*, ku př. vinného kře, *hřiženice, oblouk, kyvák*, der Setzling, Einleger, Senker, Graben, das Gesenk. D., V. 1558. R-dy dělati, klásti, Us., pohřižovati. D. Vz Schd. II. 185. Odejmete r-dy jeho. Br. R. jest hrobek, do kterého se starý keř (réva) pochová, aby ze sebe nové keře vydal. Vz Krecht, Truhlice, Klobouk. Vz více v Čk. 185. R. na slepo = dělaný z jara, dokud keř ještě nežene; r. na zeleno = dělaný po kopačce, když křoví již vyrazilo. Čk. 187. — *R-dy včel n. rozluky, dělání dvou úlů z jednoho.* Vaň. — R., die Abtheilung, Eintheilung. Pal. — R. = *rozpřáhnutí*, das Ausholen.

Rozvoda, y, f., die Trennung, das Schisma. Veleš.

Rozvodeň, dně, f., die Uiberschwemmung, das Hochwasser. Zák. sv. Ben.

Rozvodí, n. = *předěl*; návrší pod většinu hřebenem rozprostřené. Us. Pm.

Rozvodič, e, m., v horn., der Ganghauer. Šm.

Rozvodíčko, a, n., propagulum. Rostl.

Rozvoditi, vz Rozvésti.

Rozvodka, y, f., das Sägesatzeisen. Tp.

Rozvodnalý = *rozvodnilý*. Bůře vod rozvodnalých. BO.

Rozvodnělosť, i, f., die Uiberschwemmung. Měst. bož. V. 32.

Rozvodnělý = *rozvodnilý*. Rozvodnělý potok. Nudž.

Rozvodnění, n., *povodeň, zátopa*, die Uiberschwemmung. R. přišlo ze spadlého oblaku. V. R. řeky, Jel., moře. V. R. zlých věcí, hříchů, Cyr., bezbožnosti. V.

Rozvodněný; *rozvodněn, a, o*, angeschwollen, ausgetreten. R. řeka. Jel. Duch jeho jest jako řeka r. V.

Rozvodněti, ěl, ění = *rozvodniti se.* Br.

Rozvodní, Schieds-. R. žaloba, vz Rozvedení. J. tr. — **R.**, Ableger-, Senker-. Vz Rozvoď.

Rozvodnilý, ausgetreten. R. potok, Pulk., řeka. Br. — **R.**, *rozšířený, hojný*, verbreitet, reichlich. R. pomsta, Br., hříchové. — Jg.

Rozvodniti, il, ěn, ění; *rozvodňovati, rozvodnívati*, das Wasser austreten machen. — **co.** Deště řeky rozvodnily. Ros. — **se**, überschwemmen, austreten, überlaufen, sich ergiessen; rozšířiti se, sich verbreiten. Rozvodnily se řeky, V., vody. D. Bludové se rozvodnily (rozšířily). Pláč. — **se čím:** přívalem. Sych. — **se kde.** Potoky se **v** lese rozvodňují. Um. les. — **se kudy.** Povodeň se r-la **po** všem světě. BO. — **se kdy.** Vz Čas. — **se kam.** Málem by se byla zábuba jako tam **v** Sodomě **na** celý lid r-la. Sš. I. 106. Jordan obykl sě jest r. na své břehy. BO.

Rozvodný, trennend, scheidend. R. list, Ehescheidungsbrief, m. Th. R. zdrženlivosť. Bech. R. list napsati, komu dáti. Sš. Mr 44., Mt. 22. (Hý.), BO., ZN. — **R.**, *rozvedený*, ausführlich. R-dně mluviti, vykládati. Scip.

Rozvochlovati, anfangen zu hecheln. Ros.

Rozvoj, e, m., die Entfaltung, Entwickelung. R. reje, vz. KP. I. 440. Anděl krátkými slovy veškerého rozvoje spásy lidské dotýká. Sš. L. 16. R. národního hospodářství. Všk. Přivedl národ k velikému r-ji. Tč.

Rozvojiti se, il, en, ení = *rozšířiti vojsko* (zastr.), *válečně se rozložiti*, mit dem Heere das Land überfluthen. Tako Tataré sě rozvojichu. Rkk. 49. Výb. I.

Rozvojný, entwickelungsfähig. Kos.

Rozvolač, e, m., der Ausrufer. Us. Vký.

Rozvolaný; *rozvolán, a, o*, berüchtigt. — **v čem kde.** Ve zlé pověsti mezi lidmi r. (bezectný a vůbec roznesený). V.

Rozvolati; *rozvolávati*, allenthalben ausrufen. — **koho.** = *ve zlou pověst přivésti*, verrufen; *r. sebe* = *sebe samého chváliti.* V. — **co (kde): po** všem světě. V., Čr. R. něco a roztrušovati. Skl. V. 161.

Rozvolněnosť, i, f., der Laxismus. MP. 26.

Rozvolněný; -*ěn, a, o*, lose, flott. Dch.
Rozvolněti, ěl, ění = *volným se státi*, gelinder werden, nachlassen. L.
Rozvolniti, il, ěn, ění; *rozvolňovati*, nachlassen. — **co.** Us., L.
Rozvoněti, ěl, ění, zu duften anfangen. — **kde.** Voňavý hřebíčku, šak sa's mně r-něl **po** širém políčku. Sš. P. 721.
Rozvor, u, m., *silná, tlustá žerď k páčení*, die Brechstange. Us. — **R.** = *rozor*. — **R.** = *otvor*, die Oeffnung. Bkř. — **R.**, der Trieb. R. okenní, der Fenstertrieb. Šp.
Rozvora, y, f, **rozvorka, rozvorečka**, koř. *vr*. Mkl. B. 12. **R.**, *dřevo dlouhé pod vozem od přední nápravy k zadní ležící a tak předek a zadek vozu spojující*. Jg. Rozvorou se (v předu) stahuje a rozstahuje vůz. Die Langwiede, der Langwagen. Hk. Rozvora k předku vozu *svorníkem*, k zadku pak svírací zdeří jest připevněna. Msk. Cigán ho ztratil z r-ry (neví o svých rodičích). Na Mor. Tč., Kch. — **R.**, *u pily*, jeden ze dvou trámů spolu *vůz* nazvaných, na nichž leží dvé podložky (zhlaví a pachole) nesoucí kládu, která se řezati má. Sedl. R. k pile. Ms. 1684. — Jg.
Rozvorati, vz Rozorati.
Rozvorejkati = *rozrorejkati, roztroubiti, rozhlásiti*, ausplaudern, ausposaunen. Mor.
Rozvorní hřeb, *rozvorník*, der Langwiednagel, který v zadním konci rozvory zaražen jest, aby zadní díl vozu (kola) vysmeknouti se nemohl. Vz Rozvora. Jg.
Rozvorník, u, m., zákolesník, der Steuernagel, Langwiednagel. Jg., Šp. Vz. Rozvorník.
Rozvoskovati, verwichsen. Mnoho vosku r-val, verbrauchte viel Wachs. Us.
Rozvoziti, vz Rozvézti.
Rozvozovati, vz Rozvézti.
Rozvožovati, vz Rozvézti.
Rozvrácenosť, i, f., die Zerspaltung. Marek. Kh. káz. 7.
Rozvrat, u, m., *rozkol, rozman*, die Zerspaltung. Än také po obrodu onen r. mezi duchem a pletí ostává. Sš.
Rozvrátiti, vrať, vrátil, cen, ení, na Slov. těn, ění; *rozvraceti*, el, en, ení; *rozvracovati* = *rozpoltiti, rozbiti*, zerspalten, zerhauen. — **co komu čím jak**: hlavu mečem, sekerou **na** dvé r. Biancof., Aesop. Přílbici na dvé r-til. Troj. I r-tí mu hlavu kordem. Pč. 45. Vlk rozvracuje ovce. Sš. J. 174. R. plachtu, aufbrassen. Čsk. Hlavy jim rozvracují. Pass. 827.
Rozvražditi se, il, ěn, ění, *rozvražďovati se* = nepřítelem *se činiti, vražedně postupovati*, feindlichen Hass hegen. — **se proti komu.** Lid, kterému jest mnoho dobrého učinil, často se proti němu rozvražďoval. Tract. 15. stol.
Rozvrci, vz Rozvrhnouti.
Rozvřeštěti, ěl, ěn, ění = *rozkřičeti*, zerschreien. — **co komu.** Rozvřeštěl mi celou hlavu. Ros.
Rozvrčeti se, el, ení, zu knurren anfangen. Ros. — **na koho.**
Rozvřeliti, il, en, ení, siedend machen: **se**; siedend werden. Techn. II. 316.

Rozvrh, u, m., *rozvržení*, der Anschlag, Akkord, die Repartition, der Plan, Entwurf. R. něčeho (půjčky, účtů, hospodářství, příjmů a vydání). Šp., Sm., Rk. R. polní výpravy, der Feldzugsplan. Dch. R. stavební, stavebního nákladu, stavebních útrat, der Bauanschlag; r. berně, podstaty; upraviti r. nákladů. J. tr., Nz. R. k poplachu, Allarmdisposition. Čsk. R. hodin žákům dáti, říci, oznámiti, Us.; r. něčeho činiti. Šp. R. (rozdělení) řeči. Kom. — **R.**, *rozvážlivosť*, die Uiberlegung. Jest doma válený, nemá žádný r. Us. Bělohr.
Rozvrhnouti, hnul, ut, utí; *rozvrci*, vrhu, vržeš atd., vrhl, vržen, ení; *rozvrhati, rozvrhovati* = *rozhoditi, rozmetati, rozundati*, zerwerfen, zertheilen, aus einander werfen; *rozpočítati, rozděliti, rozmýšleti, rozsouditi*, überlegen, berechnen. Jg. — **co**: seno, slámu, Jg., zvěř, D., vydání a příjmy (rozpočítati). Us. — **co na co (jak) na koho**: na díly, V., řeč na 3 díly. D. Útraty na více osob r. Us. Summu na společníky r. Řd. R. daň na někoho, umlegen. J. tr. — **co mezi koho (jak).** Statek mezi ně rozvrhl. Plk. Díly, kukusy mezi těžaře r. Vys. Statek mnohým odkázaný rovným podílem mezi všecky rozvržen býti má. Pr. exc. — **co komu.** Cožkoli děláš, pilně sobě rozvrhávej. Ottersd. — **kde. R. na** své mysli. Leg. Rozvrz to ve svém rozumu, tak jeda papež, následuje-li svého spasitele. Hus II. 127.
Rozvrhovací pila = rozvrhovačka. Rohn. — **R.** = *rozvrhový*. J. tr.
Rozvrhovačka, y, f., die Spaltsäge. Puch., J. tr. Vz Rozvrhovací.
Rozvrhový, *rozvrhovací*, Repartitions-. R. výkaz, klíč, ukazadlo. J. tr.
Rozvrkati se, sich ins Girren geben. Holub se r-kal. Ros.
Rozvrnělosť, i, f., Uibelmuth, m. Dch.
Rozvrnělý, grantig. Dch.
Rozvroucněti, ěl, ění, sich im Herzen erwärmen, ereifern. Jg.
Rozvroucniti, il, ěn, ění, *vroucným učiniti*, erwärmen, ereifern. — **koho.** — **se** = rozvroucněti.
Rozvrstviti, il, en, ení, *rozvrstvovati*, aus einander schlichten, vertheilen. Ros. — **co.**
Rozvršiti, il, en, ení, *rozvršovati*, entscheiden, aufklären. Na Ostrav. Tč.
Rozvrť, i, f., *nesvornosť, roztržka*, der Zwist, die Uneinigkeit. Člověk má u vůli trojí žádosť a ta v ní tu rozvrť činí, neb každá z nich k sobě táhne. Št. Ta jest rozvrť v sobě veliká protivnosť člověku bohabojnému, když tělo žádá proti duchu. Št.
Rozvrtati co čím: prkno nebozezem, zerbohren. — **R.**, *rozsmýkati, zničiti*, zerrütten. Mor.
Rozvrtiti, il, cen, ení = *vrcením rozděliti, rozkloktati*, zerquirlen. — **co od čeho**: bílek od vejce. Byl. — **co čím kde**: **na** žernách zrna r. = rozemleti. Ostrav. Tč.
Rozvrtlý = *převrácený*, verkehrt. R. srdce. Boč. exc.
Rozvrtnouti, tnul a tl, ut, utí, ins Drehen bringen. — **co**: vřeteno. Na Ostrav. Tč.
Rozvrzalosť, i, f., *mrzutosť*, üble Laune. Us.

Rozvrzalý, *mrzutý*, übellaunig. D.

Rozvrzaný; *-án, a, o*, wackelig. R. stůl. — **R.**, *nevrlý*, mürrisch. Us. Všk.

Rozvrzati, wackelig, knisternd machen. — **co**: postel, stolici (rozviklati). Us. — **koho, se** = *rozveseliti*, erheitern. Kom. — **R.**, zerrütten. U Olom. Sd.

Rozvržek, žku, m. = *rozvržení*, die Eintheilung. Dsky v pěti r-žcích. Sedl.

Rozvržení, rozvrhnutí, n., die Zerwerfung, Zertheilung, Eintheilung, Repartition, Uiberlegung, Berechnung, der Abschnitt. Jg. R. zvěři, něčeho na díly, r. řeči, knihy. Us. R. národů slovanských, Šf., trojúhelníku (rozbírání), Sedl., daní (rozdělení), Sych., J. tr., podstaty konkursní (na věřitele), obecních povinností, břemen. J. tr.

Rozvržený; *-en, a, o*, entworfen atd., vz Rozvrhnouti. R. spis. Us. Dch.

Rozvůj, oje, m. = *rozvoj*. Na Ostrav. Tč.

Rozvundati = rozundati.

Rozvůzka, y, f., *čas i samo rozvážení piva*. Dnes máme r-ku, die Verführung des Bieres. Us.

Rozvydati = *rozvdati*. — **koho kam.** Všecky dcery na pěkné grunty rozvydal. Na Ostrav. Tč.

Rozvyprodati, aus einander verkaufen. Us. Tč.

Rozvztekleuec, nce, m., der Ergrimmte, Wütherich. Nej.

Rozvzteklený: *-en, a, o*, ergrimmt. R-né vlny rozlily se po ulicích. Tč.

Rozvztekliti, il, en, ení, in Wuth bringen, ergrimmen. — **koho čím**: láním.

Rozvzteklosť, i, f., der Grimm. Zlob.

Rozvzteklý, wüthend, grimmig. Zlob.

Rozvzteknouti, knul a kl, utí = *rozvztekliti se*, wüthend werden. Zlob.

Rozzálý gähnend, klaffend. Vký.

Rozzápasiti se, il, ení, ins Kämpfen kommen. Ros.

Rozzářiti se, erglänzen. — **kde.** Osvěta rozzáří se nad lidem našim. Kos. Ol. I. 79.

Rozzastavení, n., die Verpfändung. Jg.

Rozzastaviti, il, en, ení; *rozzastavěti*, ěl, ěn, ění; *rozzastavovati* = *sem tam zastaviti*, da und dort o. nach und nach versetzen, verpfänden. — **co**: města. V. Zboží rozzastavoval. V.

Rozzáti, vz Rozzívati.

Rozzaviti, rozzavliti, il, en, ení = *rozděviti*, aufreissen. Slov. Rozzavená ústa, offener Mund. D. exc.

Rozzelenalý, grünend. Jg.

Rozzelenati se, *rozzelenávati se*, grünend werden, ergrünen, aufgrünen. Kom. — **abs.** Rozzelenala se louka. Us. Podívej se, má milá, tam na tu suchú plánku, jestli se zazelená, budeš mojú galánků. Sš. P. 264. Ež se r-ná (suchá jedle); Pomože mně ten šohajek, až se r-ná suchý hájek. Sš. P. 210., 345., (569., 786.). — **se kde.** Nebudu tvá žena, až se v naší peci dřevo r-ná. Sš. P. 693. — **se čím**: štěstím (otaviti se, k sobě přijíti), sich erholen, erfrischen, zum grünen Zweig kommen.

Rozzeleněti, ěl, ění = *rozzelenati se*.

Rozzeleniti se = *rozzelenati se*. Ros.

Rozzev, *rozzěv*, vz Rozděv.

Rozzeva = *rozziva*. Rk.

Rozzimiti, il, en, ení = *rozmraziti*, aufthauen machen; *zmrznouti*, einfrieren, erfrieren. Slov. Bern.

Rozziva, y, f., *člověk, který na vše zevluje, hubu rozdívá*, der Gaffer. Ty rozzivo! Us.

Rozzívati, *rozzezovati*, *rozzáti*, zeji, ál, ání, aufsperren, gähnend öffnen. — **co**: ústa. Alb., Bech. — **co na koho.** Ani mě požři hlubokosť, ani rozzevuj na mne propasť úst svých. Modl. ms.

Rozzlobení, n., die Erzürnung. Jg.

Rozzlobenosť, i, f. = rozzlobení.

Rozzlobený; *-en, a, o*, erzürnt, ergrimmt. Jest r-ben jako devět kozlů (velmi). U Litomš. Bda.

Rozzlobiti, il, en, ení; *rozzlobovati* = *rozhněvati*, erzürnen, böse machen, aufbringen. — **koho čím**: odporem. — **se na koho, proti někomu**, böse werden. Ros., Sych. — **se pro koho.** Nestojíš za to, abych se pro tebe rozzlobil. Us. Kom.

Rozzlostiti, *rozzlostniti*, il, ěn, ění, erzürnen. — **koho.** Us. — **se na koho, proti komu.** Ros.

Rozznobiti se, il, ení = *rozmrznouti*, sich erwärmen, wenn man erfroren ist. Us. Jg.

Rozznojiti, il, en, ení = *rozpařiti*, *rozpáliti*, erhitzen. — **se**, sich erhitzen; *rozmocniti se*, mächtig werden. Tako Tateré sě rozznojichu. Rkk. 40. Vz *však Rozvojiti* (toto čtení lepší).

Rozzobati, rozzobávati, aufpicken. — **co.** Vrabci ovoce rozzobali. Us.

Rozzouti, zuji, zul, ut, utí; *rozzouvati*, die Schuhe aufbinden. — **co komu**: střevíce. Us.

Rozzpívati, ins Singen bringen. — **koho.** — **R.**, zu singen anfangen aber den Gesang nicht beendigen. — **co**: píseň. — **se**, ins Singen kommen. Us. Dch.

Rozzundati, *lépe*: rozundati. Jg.

Rozzuřenec, nce, m., ein Erboster. Us. Dch.

Rozzuřiti, il, en, ení, grimmig machen; *se*, grimmig werden, ergrimmen. — **se na koho.** Ros.

Rozzutý; *-ut, a, o*, mit aufgebundenem Schuhzeug; ohne Schuhe o. Stiefel. Vz Rozzouti. Šel nah a rozzut. BO.

Rozzvoniti, il, ěn, ění, zum Läuten bringen. — **co kde jak.** Velikým namáháním zvony na věži rozzvonili. Us.

Rozzvučeti, el, ení, ertönen. — **se čím kdy.** Jím rozzvuč se v bujarém plesu. Kká. Š. 119.

Rozžádati se, *žádosti se rozpáliti*, ins heftige Verlangen kommen.

Rozžádostiti, il, ěn, ění, zum Verlangen entzünden. Us. Dch. — **koho k čemu.** Us. — **čím**: domluvami.

Rozžahnouti, vz Rozžíci.

Rozžaliti = rozželiti. Slov.

Rozžalostiti, il, ěn, ění, in Trauer versetzen. — **co komu**: srdce. Guld. — **se** = *žalosti se oddati*, sehr trauern. — **se v čem.** V pláči hořkém se r. Leg. R-stil se u milosrdí. BO.

Rozžářený, *řeřavý*, glühend. R. uhel, oheň, Koll., kleště. Baiz.

Rozžářiti, il, en, ení, glühend machen. — **co**: ocel. Tabl. poes. — **co, kde čím**: železo ve výhni, v peci silným ohněm.

Rozžárliti, il, en, ení, *rozřevniti*, *rozhorliti*, zornig machen, erzürnen. — **koho proti komu**. R-lím vás proti nenárodu. Sš. I. 110.

Rozžatý; *rozžat*, *a*, *o*, angeschnitten. Mám rozžatou pšenici. Us. — **R.**, *lépe*: *rozžžený*, od rozžíci, angezündet, vz toto. Jg.

Rozžavenosť, i, f., die Entflammung. Milosť boží r. jeho (Pavlovu) ochladila. Sš. I. 8.

Rozžavený; *-en*, *a*, *o*, entflammt.

Rozžbrundati = rozbryndati. — **co**: víno. Mor. Šd.

Rozždímati co: prádlo, zerwinden.

Rozžeh, u, m., die Entzündung, Flamme, das Feuer. Krok.

Rozžehací houba. Zünd-.

Rozžehač, e, m., der Anzünder.

Rozžehačka, y, f., die Anzünderin. — **R.**, die Zündmaschine.

Rozžehadlo, a, n., das Feuerzeug, die Zündmaschine, *nástroj k rozžehání*. R. lučebné (chemické), Doebercinerovo, vzdušné (pneumatické), fosforové, Nz., vodíkové, Šfk. 45., čínské, kostíkové, platinové, Nz., elektrické. Vz KP. II. 202., 332., IV. 721.

Rozžehati, vz Rozžíci.

Rozžehátko, a, n. = rozžehadlo. Šm.

Rozžehnání, n., *r.-se* = *rozloučení-se*, der Abschied. Rozjeli se s mnohým r-ím. Ctib. Po r. se s nimi vrátili jsme se. Har. Čas mého se světem se r. na blízce jest. Sych. — Jg.

Rozžehnaný, *jenž se rozžehnal*, der Abschied genommen hat. R-ná = rozžehnání. Na rozžehnanou (rozloučenou) připiti, zum Abschied. Sych., Kom., Ros.

Rozžehnati se, *rozžehnávati se* = *rozloučiti se*, Abschied nehmen. Sš. P. 357. — **se s čím**: se školou, se světem. V. S vaší milostí se r. Žer. 1591. Laskavě se s nimi r-hnav pustil je od sebe. Čr. R. se někým, Ros., Br., Dh. 6., Vrat., Sych., Háj. — **se kdy**. Po dobrém se rozžehnali **při** svém rozvedení. Sych.

Rozžehnouti, hnul a hl, ut, utí = *rozžíci*, ent-, anzünden.

Rozžehnutí, n., die Entzündung.

Rozžehnutý; *-ut*, *a*, *o*, entzündet. Ros., D.

Rozželený; *-en*, *a*, *o*, wehmüthig gestimmt. Mé srdéčko pláče ve mně, že je všecko r-né. Sš. P. 259.

Rozželiti, il, en, ení; *rozželeti*, *rozželovati* = *změkčiti koho*, *želem naplniti*, Jemanden erweichen, rühren; *se*, sich erweichen, gerührt werden, sich erbarmen; *žalostí po jiti*, sich zu Tode grämen. Jg. — **koho**. Us. — **se jak**. Rozželel se až **do** velikého pláče. Milič. — **se proč nad kým**. Z pravé víry nad knížetem se rozželil. Plk. — Leg. — **se čím na co**. Srdečnou milostí na předešlý příbytek se rozželili. Plk. — **se kde**: **v** srdci. Č. **V** útrobách r-lil se. Sš. L. 152. — **se komu čeho**. Toho sě Kardinovi velmi rozželi (rozželilo). St. skl. — **se**. Rozželilo se srděnko moje. Sš. P. 370. Nic platno není, byť se člověk i rozželel. Ros.

Rozženěný; *-ěn*, *a*, *o*, heirathslustig. Jest všecek r-ný. Mor. Šd.

Rozženiti, il, ěn, ění, alle Söhne verheirathen. — **koho**. On své syny již všecky rozženil. Us. — **se**, die Ehe lösen. Snadno se oženiti, ale těžko r. Č. M. 383.

Rozženu, vz Rozehnati.

Rozžertovati koho, zum Scherzen bringen. Kos. Ol. I. 14.

Rozžeru, vz Rozežrati.

Rozžíci, rozžhu, rozežhu, rozžžeš, e atd., rozžhou, rozžži, rozžha, rozžehl, rozžžen, ení; *rozžehati*, *rozžíhati*, *rozžíhávati*, *rozžehávati*, *rozžehovati*, *rozžahovati* = *rozsvítiti*, *podpáliti*, ent-, anzünden; *se*, sich entzünden, entzündet werden. — **abs**. Rozžhou, co by čert za zlé neměl (jen málo). Us. u Solnice. Fch. — **co komu**: svíci, Us., železo, D., myšlénku. Kos. Ol. I. 306. Já ti rozžu svíčečku naprotivaj okna. Sš. P. 187. Už mně rozžíhajte, moje děti, světlo. Sš. P. 59. Rozži jemu vhodně hvězdy za pochodně. Sš. Bs. 3. — **co kdy**. **Při** mém umírání rozži svíčku. Sš. P. 231., Er. P. 156. — **co, se kde**. Rozžehlo se srdce mé **ve** mně. Ps. Ms. Žena rozžhúc světlo **v** té světlnici, hledala by peníze v domu. Hus II. 265. Svieci r-hla. GR., BN. — **se čím**: během (rozpáliti se). St. skl. — *Pozn.* Někteří toto slovo míchají s *žíti* (žnu) a píší **chybně**: rozžati, rozžíti, rozžat, rozžetí m. rozžíci, rozžžen, rozžžení; rozžínati *chyb.* m.: rozžehati. On je rozžal (**šp.** m. rozžehl) ku plápolu. Tak **i**: rozžatá pšenice, ale: rozžžená svíce. Jg. Cf. Rozžíti.

Rozžidnouti, dnul a dl, ut, utí, dünn, weich, flüssig machen. — **co**. Návěští to rozžidlo mysl jeho. Sš. Mt. 129. — **se**, flüssig werden.

Rozžíhadlo, a, n. = rozžehadlo. Na Ostrav. Tč.

Rozžíhati, vz Rozžíci.

Rozžilovati, zergliedern.

Rozžínati, vz Rozežíti, zerschneiden, anschneiden. — **R., chybně** m.: *rozžehati*. Vz Rozžíci.

Rozžírati, vz Rozežrati.

Rozžíravosť, i, f., das Umsichfressen, Umsichgreifen. R. rány. Jg.

Rozžíravý. R. rána, um sich fressend, krebsartig. D.

Rozžířiti, il, en, ení = *rozžíci*, *rozpáliti*. — **co**: železo, glühend machen. D. — **se od čeho**: jeden uhel od druhého se rozžířil. Us.

Rozžiti, žiji, il, it, ití; *rozežvati*, žvu, al, án, ání; *rozživati*, *rozežvávati* = *rozžvýkati*, *rozkousati*, zerkauen. Jg. Ten chléb nedobře se dá rozžiti. Hus II. 111. — **co**. Doktorové světí jsú zubové, neb pokrm písma sv. rozživají. Hus III. 47. Nechtie jich rozžvati. Hus. — **co čím**: potravu zuby třenovnými. Kom. Vz Nechutný.

Rozžíti, rozžnu, žal, at, etí; *rozžnouti*, *rozžínati*, zu schneiden anfangen. — **co čím**: pšenici srpem. R. pole a dožíti.

Rozživený; *-en*, *a*, *o*, lebhaft erregt. Dch.

Rozživiti, il, en, ení, *rozživovati*, erregend beleben. Dch.

Rozžižavěti, ěl, ění, glühend werden. Presl.

Rozžižaviti, il, en, ení, novější m. *rozžířiti*. Jg.

Rozžižlati = *na kousky rozstříhati, rozciclati, špatně rozkrájeti*, schnippeln, schnippern, zerfetzen, zerstümmeln. — **co čím:** chléb nožem. — **koho** = *zmrzačiti*, verstümmeln. Na Slov. Plk.

Rozžižlaviti, il, en, ení = *rozžižaviti*, glühend machen. — **se** = *rozžižavěti*, glühend werden. To uhlí se zase r-lo. Na mor. Drahansku. Hý.

Rozžlutnouti, tl, utí, gelb werden. Berl. král. II. 80.

Rozžmoliti, il, en, ení, *rozžmolovati* = *mačkáním roztrhati*, mit den Händen zerreiben. — **co čím, kde:** klas, chléb **v** prstech, prsty. — **co kam:** těsto **do** polívky. Šm.

Rozžokovati, den Sack aufmachen. Ros.

Rozžrati, rozežrati, rozžírati se kde. Lišej **po** celé tváři se rozežral, sich zerfressen, sich fressend ausbreiten.

Rozžvachati = *rozžvýkati*, zerkauen. Bern.

Rozžvachtati se, ins Plauschen kommen. Ten člověk, když se r-tá, nemůže přestati. Us. Hý.

Rozžvaniti, il, ěn, ění = *rozžvýkati*, zernagen, zerkauen. — **co:** jídlo. Us.

Rozžvati, zerkauen. — **co.** Nechtie jich (pecenců) r. Hus II. 111. — **se**, sich ins Plaudern geben. Ros.

Rozžvatlati se, ins Plaudern kommen. Ros.

Rozžvýkati, *rozžvýkávati, rozžvykovati*, zerkauen. — **co čím kde.** Jestliže růže **v** ústech (zuby) rozžvýkáš. Byl.

Rozžžavenosť, i, f., die Erhitzung, Gluth.

Rozžžavěti, ěl, ění = *rozžižavěti, řeřavým se státi, rozpáliti se*, erglühen. Jg.

Rozžžaviti, il, en, ení, glühend machen. Krok.

Rozžžení, vz Rozžíci, die Entzündung. — **R.**, *roznícení*. Kat. 2391.

Rožanka, y, f., *rohatá ovce*, gehörntes Schaf. D.

Rožďalovice, dle Budějovice, něm. Roždialowitz, mě. v Čechách. Vz S. N., Tk. III. 136.

Rožděti, vz Růžděti.

Roždí, vz Rozha.

Roždíčko, roždička, roždinka, vz Rozha.

Roždivěnka, y, f., ramalina, rostl. lišejníková. Rostl. I. 273.

Roždlachniti, il, ěn, ění = *rozžvaniti, rozčaniti*. — **co.** Ta kráva všecko r-chni. U Rychnova. Msk.

Rožďovatý, *plný roždí*, voll von Reisig. Reš.

Rožďový, *rožděný*, reisicht. Zlob. R. uhlí, Grubenkohlen. Techn.

Róže, zastr. = růže.

Rožec, žce, **rožek**, žku, **rožeček**, čku, m., *malý roh*, das Hörnchen. Proč by koza netrkala, dyž ona má rožky. Sš. P. 615. — **R.**, *rohlík*, das Kipfel. U Opav. Klš. — **R.**, die Ecke. Měla v ruce šáteček, v každém rožku kvíteček. Sš. P. 313. — **R.**, *ve mlýně hůlka, která pytlíkem otřásá*, der Beutelstock. — **R.**, *rostlina*, cerastium, das Hornkraut. R. nepravidelný, c. anomalum, krátkoplátečný, c. brachypetalum, klubkatý, c. glomeratum, pětimužný, c. semidecandrum, trsnatý, c. triviale, polní, c. arvense. FB. 81. R. okoličnatý, obecný, podlouhlý, lepavý, rumný, lesní, vodní, širolistý. Flora. — Vz Čl. Kv. 309., Slb. 606.

Rožek, vz Rožec.

Roželov, a, m., něm. Roschelau, ves u Rožmitála. PL.

Rožemberk, Rožmberk, a, m., Rosenberg, jméno rodiny pánů z Růže, kteří se německy nazvali Rosenberg. — **R.**, *hrad* v okresu vyšebrodském. Vz více v S. N., Žer. Z. II. 189. — **R.**, *jméno rybníka* u Třeboně.

Rožen, žnu, **rožeň**, žně, **rožník**, u, **rožníček**, čku, m., *něco končitého jako roh*, strsl. ražьnь a raždьnь, fuscina. Přip. -ьnь. Mkl. B. 145., 151., 159. R. jest jednoduchá tyč, obyč. železná, na jednom konci ostrá, na druhém klikou opatřená. Slouží k napichování masa. R. se položí na podstavce, klikou se točí a maso, poléváno jsouc tukem, nad volným ohněm se peče. Vz S. N. Der Spiess, Bratspiess. R. železný k pečení, rožníček ptačí; na rožen vstrčiti. V. Na rožni péci. Kom. Už tého jalenka (jelinka) na rožeň strkajú. Sš. P. 523. S rožně padl do ohně. Cf. Z bláta do louže. Slm. Choditi s rožnem n. Blažejem (žebrati o masopustě na společnou hostinu). Na Slov. Jv. Na rožně péci, na r. dáti. Ros. R. samojdoucí, samotížný (se závažím). D. R. na ptáky. Obrací rožeň a jiný jí pečeni (on má práci a jiný užitek). Ros. On drží pečeni a my rožeň. Prov. V holích svých železné rožny mívají (nože, dýky?). Dh. 101. — **R.**, *kůl*. Každou noc jsme se rožny obtýkali. Tur. kron. — **R.**, **sp.** místo *hrozen*. Vz Ž, H.

Roženec, nce, m., vz Růženec. — **R.**, *u kos hrabečných*. Zlob.

Róžený věneček. Hus I. 223. Vz Róže.

Rožínek, nka, m., pták, das Sprüstel. Puch.

Rožinka, y, f. R. horní, opatská, zámecká, vsi na Mor., pošta tamtéž. PL.

Rožinky, pl., f. = *pruty u hrabice*, die Sensenspitzen. Na Mor.

Rožíti = *rozžíci*; rožél, fut. rožnu, imper. rožni, praes. rožihám, na mor. Zlínsku. Brt.

Rožkula, y, f., *dlouhý brambor, ledvinka*. Slov. Jg.

Rožky, pl., m., *druh pečiva*. Slov. Hdk.

Rožmberk, a, m., vz Rožemberk.

Rožmberský rybník, vz S. N. v článku: Čechy a Rožemberk.

Rožmitál, a, m., mě. v Čech., Rosenthal. — **R.** starý, ves v Čech. — Vz Tk. I. 363., II. 491., III. 658., Žer. Z. II. 189., S. N.

Rožná, é, f., ves u Rožinky na Mor.

Rožnák, u, m., der Eckstein. U Opav. Klš.

Rožnatec, tce, m., orthocera. Presl.

Rožnava, y, f., mě. v Uhřích, Rosnavia, Rosenau. Vz S. N. — *Rožnavan*, a, m., pl. -né. — *Rožnavský*, Rosenauer.

Rožně, ův, pl., die Haken, Spitzen am Bock o. das Hakenzeug. Puch.

Rožní, Eck-. R. dům. Zlob. Němc.

Rožnice, e, f., *rožen u hrabice*, die Sensenspitze. Us.

Rožníček, vz Rožen. V.

Rožník, vz Rožen.

Rožniště, **rožništko**, a, n., der Stab. Rohn.

Rožnolist, u, m., ceratophyllum, der Zinken. Slb. 241.

Rožnouti = rozžíci. Us.

Rožnov, a, m., mě. na Mor., něm. Rožnau, vz více v S. N., Tk. III. 658. — **R.**, Rosenau, vsi a) u Vyššího Brodu, b) u Kaplice. Pl. — **R.**, Strodenitz, ves u Budějovic. Pl.

Rožnovatý, *na způsob rožnu*, oben zu spitzig. L.

Rožnovjané bydlí u Rožnova. Kld. *Rožnovan*, a, m.; *rožnovský*.

Rožnový, **rožňový**, Spiess-, Pfahl-. Vz Rožen.

Rožný, *úhelný*, Eck-, eckig. Bern. — **R.**, *rohatý*, gehörnt. Rožná lichva = rohatý dobytek. Slov. Bern. — **R.**, osobní jméno. Mor. Šd.

Řpau, a, m., murgillus, ryba, zastr. Rozk.

Rpety, dle Dolany, něm. Erpet, ves u Hořovic. Pl. Vz Tk. III. 59.

Rput, u, m., *tvrdost, prchlivost*, zastr. Ros.

Rpuť, i, f., *poutec*, der Scheitel. Na rputi hlavy baňky sázeti. Kn. lék.

Rputiti se, il, ění; *rputivati se* = *durditi se, zlobiti se*, zürnen, böse thun. — **se na koho, proti někomu.** Ros.

Rputnosť, i, f. = *urputnosť*, die Halsstarrigkeit. Zlob.

Rputný, zastar. = *urputný*, halsstarrig. Zlob.

Rpyle, e, f., argula (super aëra), zastr. Rozk.

Rtánov, a, m., jm. dvora v Chlumecku. Ptr.

Rtín, a, m., něm. Hertine, ves u Teplice. Pl.

Rtišovice, Ertischowitz, ves u Milína. Pl.

Rtový, Lippen-. R. písmeno. Us. Zpěvánie rtové. BO.

Rtusiti, vz Rdousiti.

Rtuť, u, m., **rtuť**, i, f. (zastr. *rduť*), v obec. ml. *tut* (Vz T), v Krkonš. *truť*, Kb., u alchymistův: *jedovatý had*, Vys., na Slov.: *živé stříbro*, argentum vivum, mercurius, das Quecksilber. R. m.: *tru-ť z tru-*, truji. Ht. Skup. 64., Gb. Hl. 124. Strsl. rtutь, přip. -utь, hydrargyrum. Mkl. B. 201. R. jest těžký kov, podobající se barvou a leskem stříbru, ale jest kapalný. Vz více v S. N. R. tekutá, bílá, velmi pohyblivá; r. nalézá se v podobě krůpějí v dutinách rud. Vz Kov. Bř. R. živá (tekutá, neumrtvěná), mrtvá. Vys. R. Berthollетova, Berthollet's Knallquecksilber, Howardova, Howard'sches Kn. Nz. R. alkalisovaná, panenská, třaskavá, tartarovaná. Kh. R. samorodná, se stříbrem (amalgam), se sirou (cinobr, rumělka), se solikem (soličník rtutičnatý), Techn., rohová. Šfk. 340., dvanáctistěnná, dodekaedrisches Merkur o. Amalgam. Nz. Vz Šfk. 334., 345., Bř. N. 113., Schd. II. 59., KP. IV. 193., 202., 482., Krč. 645. R. vždycky se mektati chtící. Kom. R. jest tekutá, aniž však mokrá. Kom. Má r. v mozku (v hlavě. Vz Nestálý). Jest jako rtuť (o pohyblivém). Us. Rozpuštěnina rtuti; r. mrtviti. Šm.

Rtuťárna, y, f., die Quecksilberhütte. Techn.

Rtutičitý, Quecksilber-. Presl.

Rtutičnatý, *se rtutí spojený*, quecksilberhaltig. R. kysličník, soli, Nz., sířičník, síran, dusičnan. Pr. chym.

Rtutičník, u, m., das Merkurid. Miner.

Rtutírna, vz Rtuťárna.

Rtutitec, tce, m. R. černý, aethiops mercurii per se, Quecksilberhalbsäure. Šm.

Rtutitý, *rtutí upravený*. R. kysličník, síran, sířičník, soličník, dusičnatan. Pr. Chym.

Rtutizna, y, m., Amalgam. Kodym. (Ktk.).

Rtutnatec, tce, m., *rtutivec černý*, mercurius praecipitans, der Quecksilberkalk. Šm.

Rtutnatý. R. kysličník, Quecksilberoxyd, soli, Quecksilberoxydsalze. Nz.

Rtutní, **rtutný**, *od rtuti*, Quecksilber-. R. páry, neduh, vřed, Ja., kyvadlo, teploměr, horizont, der Quecksilberhorizont. Nz.

Rtuťování, n., die Quickarbeit.

Rtuťový, *od rtuti*, Quecksilber-. R. horizont, Nz., ruda, D., kysličník, soličník, dusnouhličník. Pr. Chym. Na hromadu rtuťovou (acervus Mercurii). BO. R. nemoc, hydrargyrosis. Vz S. N.

Rty, pl., m., vz Ret.

Rtyně, něm. Ertina, ves u Smiřic. — **R.**, něm. Hertin, ves u Náchoda. Pl.

1. **Rub** (imper. od robiti) od ruky = arbeite schnell. Na Ostrav. Tč.

2. **Rub**, u, m., *roubení, rubání, sekání*, das Hauen. Nech mne, řezbě ty jsi zvykla, já rubu. Hdk. — **R.**, *něco roubeného, jako roubený chlív, roubená stodůlka, roubená chaloupka*, gezimmertes Gebäude als: Stall, Scheune, Wohnstube. Zlob. Cf. Srub. — **R.**, *roub, který se štěpuje*, das Pfropfreis. R. jabloňový. Ms. o štěp. — **R.**, na Slov. *vrub*, das Kerbholz. Bern. — **R.**, strana roubená, nehladká, spodní (*líc* svrchní). R. kůže (die Assseite) oškrábati. D. Splstěný r. (u kůže), die verfilzte Aasseite. Šp. Sukno má dvě strany, líc a rub. Us. Po rubu = po druhé straně. Br. Na ruby kabát, šat, punčochy atd. obrátiti, vzíti (švem na vrch). Us. Trefný jsi jako kožich na ruby. Prov. Obrátil pláštík na ruby (změnil své přesvědčení). Prov. Sukno jest na líci hladší nežli na rubu. Ml. Má hubu na ruby (veliké zuby): Na ruby ju převrátím; Na ruby sukňu obléká. Sš. P. 482., 730., 558. Na rub obrácený, verkehrtflächig. Nz. Summa na rubu prokázaná. Dch. Každá věc má rub a líc. Sš. Sm. bs. 186. — *Přenesené:* Vše na ruby převrátiti, obrátiti (zmásti, pokaziti). Us. Všecky mé věci na ruby zpřevracel a zmátl. Br. To vše že klesne a na ruby se obrátí. Br. Vše na opak a na ruby stojí. Kom. Město na ruby obrátiti (1. v nepořádek uvésti, 2. s prstí smásti, zničiti). V. Svět by se na ruby obrátil. Sych. Vše na ruby, zvrub na líc. D. Ten dnes na ruby vstal (o nevrlém). Prov. Vše na ruby dělati, popadnouti. D. Někoho na rub chvá-

liti (ironicky). Na rub chvalič (posměškář, persifleur). Nz. Věci na ruby postavovati. Nz.

3. **Rub**, u, m., der Stoss, v tělocviku. Rub vrchní, vnitřní, vnější. Vz KP. I. 529.

4. **Rub**, u, **rubek**, bku, **rubeček**, čku, m., zastr., strsl. rąbъ (pannus), příp. -ъ, rus. rubъ, altes Kleid, alt. Mkl. B. 40. Pol. reby, lit. rumbas. Sr. lat. lamberare (scindere), limbus. Mkl. aL. 98. — **R.** = *šat, oděv, sukně* do hlezna, talaris, das Kleid. Na Slov. = *rubáč, sukně*. Hdk. Cf. Rubáš. Litvané podnes nazývají šaty rubač. Jir. Jakož světník (kdo světí) neděle svléká všednie ruby, šaty n. rúcho, móž-li míti svátečnie lepšie, obleče se v ně; Potvorností n. odraností rubóv. Hus I. 121., II. 240. R., plátěná sukně (bílá n. černá) sejek na předku nesešívaná. Na Mor. a Slov. Šd. — **R.**, *tkanina plátěná* atd., das Tuch, Leinenzeug. R. lněný, linteum, manicleta, potný, sudale, semicinctum. Lex. vet. Mužie pašú, ženy ruby stroja. Rkk. 69. — **R.**, *rouška, závoj*, Schleier, m. Hus, Jád. Cf. franc. robe.

Rubač, e, m., ve Slez. a na Mor. *lesák, drvoštěp*, der Holzhauer. Mor. Šd. Vz Porubní.

Rubáč, vz Rubáš.

Rubačka, y, f., *rubalka, palestra*. Vz Patka. U Chrud. Kd. — **R.**, y, f., die Holzhauerin. — **R.**, *kalačka*, sekera, die Schrotaxt. D., Aqu.

Rubačství, n., *porážení n. kácení dříví*, das Holzschlagen. Živí se r-stvím. Us. na Mor. Hý.

Rubaňa, ě, f. = *mýtina*. Pomaly ovečky hore rubaňami. Sl. p. 118.

Rubání, n., vz Rubati. — **R.** v horn. = *dobývání* nerostů zvl. dobývání celíků či pilířů (také: poruba), der Pfeilerabbau, Pfeilerverhieb, Abbau, Verhau, Verhieb. R zpátečné, der Rückbau, Pfeilerrückbau, dovrchní, schwebender Pfeilerabbau, směrné, streichender Pfeilerabbau. Hř.

Rubanice, e, f., das Gemetzel. Čsk.

Rúbanice, pl., f., *louky na sečení sena*, die Wiese. Máme daleko na r. Mor. Šd.

Rubanina, y, f., *mýtina, paseka*, der Holzschlag. V tej hodonskej r-ně leží synek, zabitý je. Sš. P. 151. — **R.**, *odpadky při rubání*, das Hauerwerk. Hř.

Rubanisko, a, n., místo rubu, kde se dříví seká, poráží, der Holzschlag. V r-sku zůstával jsem přes oběd. Hdk.

Rubáš, rubáč, e, m. V Krkonoš. *čechel*. Kb. Příp. -ašjъ. Mkl. B. 343. **R.**, *vůbec šat k oblékání, zvl. pak košile krátká bez rukávů, jakovou nosí Hanačky a Slovačky*. D., Kom. Rubáč mu voní (fěrtoušek). Na Mor. R-še kradl. Pč. Kup, Janku můj, s rubáš kmentu. Dh. 128. Aj již r-ši skoro i u sedlek budú vypovědieni; Také mně hřiešné popřeješ toho rubáše n. suknice. Hus II. 240., 305. — **R.**, na Mor. *spodek košile*, der Hemdestock; vrchní díl košile: *rukávce*. Brt., Vck. Prodala rubáč, rukávce, dala si hádat cigánce. Sš. P. 661. Vz Košile. — **R.**, *dlouhý šat ženský*, langes Frauenkleid. Apol. Sr. Robe, fr. — *Rubáš, košile na umrlého*, das Todtenhemd. Us. Vzal by i umrlému rubáš (zloděj). Č.

Rubaška, y, f., bílá ruská košile. Dalibor.

Rubati, vz Roubiti. R., strsl. rąbiti (secare), lett. robs, die Kerbe. Mkl. aL. 98. Sr. Rabuše. R., *sekati*, hauen, abhauen; *tlouci*, schlagen. — **co, koho**. Obraz r. jako dřevo a oheň z něho udělati. Št. N. 294. Kdo tě rúbal, nech tě hojí. Sš. P. Poďme, ho rúbajme, husli nadělajme. Sš. P. 144. Boží muky rubal a pálil. Pč. 30. Rubaj hřiechy, seč na obě straně. Hus I. 178. Když člověk rubá dříví. Hus. Zlá vojna se rúbať (vésti) musí. Mt. S. 1874. R. míč = cukati. U Chrud. Kd. — **co kde**. **Na** mém věnu rubala les a brala. Půh. II. 181. R. dřevo **v** lese. Us. Tč. — **co jak**. R. maso **na** drobné kusy. Sš. P. 464. Rúbal mi les **bez** mé vóle. Půh. II. 579. — **kam**: někoho **na** obě ruce. Výb. II. 51. — **čím**: někoho prudkými ranami. Výb. II. 51. — **co komu kdy**. V první súmrak rubáše jim hlavy. Dač. 33.

Rubec, bce, m. = *rubač*, der Holzmacher. Cf. Dřevorubec. Dch.

Rubel, ble, m., der Knebel. Dch., Šm. — **R.** = *rubl*.

Rubellan, u, m., nerost, příbuzný slídě šestiúhelné. Vz S. N., Bř. N. 157., 160.

Rubellit, u, m., černá odrůda turmalinu. Vz S. N.

Rúbenie, n. = *roubení, krupice*, die Grütze. Sal. 26.

Rúbenina, y, f. = *tesané roubení*. Klna. Vz Roubenina.

Rubešovský humor míti (jaký míval Rubeš). Šml.

Rubiacin, u, m., v lučbě, der Rubiacin. Nz.

Rubian, u, m., v lučbě, der Rubian. Nz.

Rubicon, Rubikon, a, m., nyní Pisatello, říčka v hořejší Italii, jež byla hranicí mezi Italií a Galií, pověstná přechodem Caesarovým, jímž dáno znamení k válce občanské; odtud znamená *Rubikon překročiti* = učiniti rozhodný krok. Rk.

Rubidi-um, a, n., nový kov žíravin. Vz S. N.

Rubifikace, e, f., znak červeným inkoustem.

Rubifikovati, rubificiren, načervenati (červeným inkoustem, rudkou). Kh.

Rubík, vz Roubík.

Rubín, u, **rubínek**, nku, **rubíneček**, čku, m., *drahokam, červený diamant*, der Rubin. R. jasně červený, žlutý. V. Vz Korunt. Štk. 203., Bř. N. 189., 188., Schd. II. 39., KP. III. 187., IV. 297. R. arsenový, Arsenikrubin. Nz.

Rubina, y, f., putamen, vnější, namnoze dužnatá vrstva peckovice, jako u vlaského ořechu. Čl. Kv. XXVI. Die Leife, Schlauche.

Rubinovice, něm. Rudersdorf, ves u Trutnova.

Rubínový, Rubin-. R. sklo, Nz., červenosť. Jg.

Rubinspinel, u, m., *lépe*: *rubínový spinel*, tmavočervená, průzračná odrůda spinelu. Bř. N. 188., KP. III. 188.

Rubisko, a, n., *vymýtěný les* v 1. a 2. roce, *paseka*; v 3. roce už se chytá *seč*, **pak** *mladá hora n. les*. Der Waldhau. **Na** Mor. a Slov. Brt. — **R.**, v horn., *dílo, těžení*, **der** Abbau. Šp.

Rúbiti, vz Roubiti.

Rubl, u, m., *stříbrný i papírový peníz ruský,* 1. zl. 62 kr. R. = 100 kopějek. Der Rubel. Vz S. N.

Rubný = *rubový, rubní.*

Rubopis, u, m., das Indossament (eines Wechsels). R. nevyplněný, das I. in bianco; r. ku přijetí peněz za směnku: přenésti na někoho směnku rubopisem (rubopisně); rubopisné přenesení směnky; listy pojišťovací mohou se převoditi rubopisem. Sp. Vázán býti pořádkem rubopisův = pořádkem, ve kterémž jdou po sobě rubopisy (rub). J. tr.

Rubopisec, sce, m., der Indossant. J. tr.

Rubopisník, a, m., der Indossat. J. tr.

Rubový, rubný. R. strana, peníze atd., das Revers. Nz.

Rubricisté = vykladači rubrik. Vz Rubrika. Pkt.

Rubriční, Rubriken-. R. účet (sloupcový). J. tr.

Rubrika, y, f., z lat. rubrica, *červená křída, rudka,* Röthel, m. — **R.**, *záhlaví, nadpis, přehrada, sloupec* (protože se dříve nadpisy v knihách psávaly červeně), die Rubrik. R. (n. oddíl) výdajů, výdajová n. výdajní. Nz. — *R-ky* = v bohoslužbě pravidla, kterak by náleželo obřadů užívati, úkony a formy bohoslužebné prováděti. Pkt. Že to mají v své rubrice t. j. v svém ustavení; Dokud jsem byl mladý v létech i rozumu, také jsem byl z té r-ky bláznivé, ale když mi dal pán Bůh poznánie v písmě, již jsem tu r-ku t. j. ustanovenie toho zabylstvie ze své hlúposti vymazal; Aj teď máš r-ku dobrú, jenž má založenie v písmě svatém. Hus I. 302. Pane, to je teď jiší r. (jiná lepší věc atd.)! Na Mor. Hý.

Rubrikator, a, m. R-ři byli malíři, kteří za první doby knihtiskařství tištěné knihy rubrikovali t. j. barevnými, obyč. červenými začátečnými literami opatřovali. Vz S. N.

Rubrikovati = *rubrikami n. nadpisy opatřiti; v sloupce rozděliti,* rubriciren.

Rubr-um, a, n. = *záhlaví.* R. = nápis na přední straně spisu buď úřadu buď privatní osobě podaného. Obsahuje hlavně adressu, jméno podavatelovo a krátký obsah spisu samého. Druhdy bylo r. titul knihy neb i nadpis jednotlivých oddělení knihy. S. N.

Rubý, kde rub jest, Kehr-. Na rubé straně, auf der verkehrten Seite. Us.

Rúcati, zerstören. U Březové na Mor. Tč.

Rückkehrpunkt, vz Úvratník, Návratník.

Rücksicht. In Rücksicht, rücksichtlich, in Beziehung, in Ansehung, bezüglich, was anbelangt. Překládej *1. čistým instrumentalem:* Jezdectvem dosti silni jsou. — *2. Předložkami: k, od, na, o, ve, za.* Jsem k nohám dobrý a k hlavě zdravý. Jest mdlý od přirození. Byl čerstvý na nohy. On jim o tobě přikázal. Vyslyšel žádosť tvou i v této věci. Boji se za jejich život — *3. Vzhlédaje, patře, zření maje nač, hledě, prohlédaje k čemu, šetře čeho, ohled míti k čemu, nač* (Brs. 157.). K čemuž prohlédaje volil otec (raději) do Prahy se přestěhovati. Nemaje (žádného) zření na osobu člověka, nepatře na osobu. — *4. Jest-li souditi po čem.* Byla mu čeleď, jest-li souditi po užitku, výborná: pakli po zevnější podobě, sotva prostřední. — *5. Jakož, že, kdež.* Jakož píšeš, že se hodláš odebrati ke mně, vyznámť se upřímně, že si žádám, abys tam ještě zůstal. Zk. Ml. II. 87. — *6. V příčině, strany.* V příčině vlasti bojím se velmi. Mk. Neměli nedostatku *strany* vody. Br. Hledali příčiny, aby něco našli proti Danielovi se *strany království.* Br.

Ruč, ruč že, sobald als. Ruč to uděláš, hned přiněď ku mně. Na Ostrav. Tč.

Ruče, *rychle,* schnell, hurtig, flink, rasch. Výb. I. 676. Vz Rouče. Kat. 420., 1126. Má to tam býti co nejručeji. Slez. Šd. Otevři mně r. Sš. Bs. 75. Stihajte je r. a zlapajte je; Dnové moji r. jsú přeběhli. BO. Jdi ruče. Gb. — **R.**, *zručně,* geschickt. Na Ostrav. Tč.

Ručej, e, m., *roučí* (rychlý) *potok, bystřice,* der Wildbach, Giessbach, Sturzbach. Ps. Ms. Dravými r-ji se broditi. Dch. Ha kde jen se ručej po skalisku pění. Kká. Š. 6. Ježíš vyšel s nimi přes r. Cedron. Sš. J. 271.

Ručejovitý; sturzbachartig. Dch.

Ručeň, čně, f., rukověť u cepu, der Flegelstiel. Koll.

Ručení, n., *ubezpečení rukojmémi,* das Bürgen. Kom. Něčí r. přijati, k r. povoliti, na jeho r. přestati. Bern. O r. lidí poddaných vz Tov. 109., 110. O r. statku vz Žer. Z. II. 189.

Ručenka, y, f. = *ručička.* Us. Chytňa děvče za r-ky povedu k oltáři. Mor. Brt. Podaj mně r-ku; Až nám ten pan farář štóló r-ky sváže; Co ste maměnko se mnó vystály, z r-ky na r-ku napřekládaly. Sš. P. 98., 221., 578.

Ručesť, i, f., zastr. = *rychlosť.* Výb. I. 802. Příp. -ств. Mkl. B. 170. Die Behendigkeit, Schnelligkeit. Na r. = *rychle, rouče.* Č. Vyjdi z této země na r. Troj. Na r. do Prahy přijel. Pulk. Na r. zavolaný. Šml. Na r., festinanter. Bj., BO. Na r. se k boji strojie. Troj. Výb. II. 79. Skrze ručesť dobrých skutkóv nás předejde. M. Kóň r-stí jda do boje (impetu vadit); R-stí ducha sv. odnesl jeho. BO.

Ručeť = *ruče.*

Ručeti = *ryčeti.* Ale u vás krávy ručá. Sš. P. 700.

Rúčí = *pěkný.* Na Slov., Koll. — **R.**, **ručí** = *rychlý.* Kat. 2872. Luděk rúčiem hlasem svola své voje. Rkk. 11. Tuto opět v ručím pospěchu bouří z prudka. Sš. Bs. 181. Ručejší než orlice. Bj. Ručejší než oheň. M. Ručejší byli stihatelé naši orlóv; Dnové moji ručejší jsú nežli běhař; Ručejší než srny po horách; Kto jest dal rúčiemu přievalu jeho běhy?; Ručejší orlóv koně; Ručí jest běh slunečný. BO. — **k čemu.** Nebuď rúčí k rozhněvání; Rúčí jest k mluvení. BO. — **v čem.** Viděl-li jsi muže rúčieho v svých činech? BO.

Ručice, e, f. = *ruka.* — **R.**, rafije na hodinách větších. Dch.

Ručicí list, die Bürgschaftsurkunde. Žer., J. tr.

Ručička, y, f. = *malá ruka,* das Händchen. Obtulám r-ku; chytil ju za r-ku, hodil ju do rybníčku; A druhó r-kó slze utírala. Sš. P. 451., 172., 315. — **R.**, *ručičky, vý-*

rostky u některých rostlin, jako u révy, jimiž se ke stromu atd. připíná, *úponky, rozviliny, poponky, provázky.* V. Vinný kmen vypouští ratolesti a tyto zas r-ky. Kom. Die Gabel, Ranke. Vz Víno. — **R.** *svatojanská* (kapradí kořen). Dch. — *R-ky, prstičky,* der Händleinschwamm, Rehling, agaricus piperatus. — **R.**, *pětiprstec.* palma Christi., rostl. Aqu. — **R.**, *na hodinách, ukazovač,* der Zeiger, Stundenzeiger, Weiser, Uhrzeiger. D. Velká r. stojí na jedné, malá na dvanácti. Us. — **R-y** = *příčky, rohy, kliky v hřídeli na místě kola,* die Kurbeln an der Welle. Sedl. — **R.**, *zdvihací čep n. patka u stupníku.* — **R.** *do pytlování* (ve mlýně, pohybuje pytlíkem). — **R-ky,** *na konci lopatky v kruhu zadělané kousky dřeva, které lopatky drží.* Us. — Jg. — Strany technických významů vz ještě Vys. str. 260.

Ručičkovatý, rankenartig. R. révoví. Byl.

Ručičkový, *k ručičce náležející.* R. kolo, jež kolo hodinové otáčí, das Zeigerrad. Jg.

Ručidlo, a, n., die Handhabe, der Griff. R. u kosy. Na Ostrav. Tč..

Ručinka, y, f. = *ručička,* das Händchen. Us. Němc.

Ručisko, a, n. = *ruka* (mluvíme-li o ruce s nelibostí). Nemožeš si ty r-ka umýt? Na Mor. Brt. Těma r-kama bys mohl přece kus práce pomlátit (velikýma rukama). U Rychn. Msk.

Ručitel, e, m.; pl. -lé, der Bürge. R. skrze pole, louky, potravné věci; r-lem za dlužníka býti, za r-le staviti. Bern. — Jg. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ručitelka, y, *ručitelkyně,* ě, f., die Bürgin. Us.

Ručitelný, auf den Bürgen sich beziehend. Bern.

Ručiti, ruč, če (íc), il, en, ení; *ručívati* = *dáti rukojmě, rukojměmi jistiti,* Bürgen stellen, verbürgen; *r. nebo r. se* = *slibovati za někoho, za rukojmě se staviti n. zapsati,* bürgen. Jg. — **koho, co** (rukojměmi jistiti), sicher stellen. Statek sirotčí r. Gl. 301. R. sirotky. Žer. — **nač:** na něčí podíl r. Půh. 1523. — **za co, za koho komu.** Ručím mu za jeho věrnosť. Us. Vítr za vodu ručí (oba nejistí). Č. R-čilo pak za dítěte toho budoucí povolání to, že . . . Sš. L. 27. — D.. Sych., Ros. — **se za koho.** Rk. — **se koho** (gt.). Bořivoj se jeho ručí. Dal. 106. Potom aby postavil, jehož sě ručil. Kn. rož. XI. Vz *Rukovati.* — **čím.** R. někomu životem. Chmel. I. 57. A já i ručil sem druhými dviema člověky, aby se tomu člověku křivda neděla. NB. Tč. — **se k čemu kdy.** Strany obě **po** panském nálezu k smlouvě se ručily. Boč. Já jsem k jinému lánu nebyl ručen než k tomu, na kterýž jsem frajmarčil. NB. Tč. — Ms. pr. cis. — **komu s kým.** Se sousedem někomu za něco r. Us. — **se.** Kdo se ručí, ten se mučí. Na Slov., Rb., Lb. — **za koho k někomu (pro něco).** J. tr. K měščenínu za něho ručil. Kn. rož. 118.

Rúčiti, il, en, ení, na Slov. = *krásiti; síliti.* Bern.

Ručka, y, f., *malá ruka,* das Händchen. Má bílou ručku. Us. Z ručky do ručky (říká, kdo druhému nedůvěřuje a bezpečného hraje. Vz Nejistota). Č. M. 257. Povedz mi, kdy mi r-u dáš. Ps. sl. 50. Když na koňa sedala, všeckym ruček dávala; Stojí, stojí, lamentuje, bílé ručky zalamuje; Ně to jsi mi pískal, dys mi ručku stískal. Sš. P. 107., 379., 667. Z ručky do ručky dělá nejlepší pořádnosť (dobré přátelství). Prov. Z ručky do ručky dělá dobré přátelství. Lb. — **R.** *stinná,* der Schattenzeiger. NZ. — **R.**, *rukověť,* der Griff. R. na kopí, Bern., u pily. D., u váhy (o které se hýbá prut s jazýčkem). Sedl. R. u biče = násada, rukověť, bičiště, držadlo. Mor. Klš., Pk., Kda. R. kleští, der Zangengriff. Šp.. R. v stupníku, patka, die Hebelatte. Nz. — *Ručky, ručičkovité parohy,* das Handgeweih, Handgehörn = *parohy,* jichžto hořejší výsady jsou dlaňovité. Šp. — *Ručky,* úponky. Vz Ručka.

Ručkování, n., das Handeln. R. na hrazdě, na žebříku, na bradlech. Vz Hrazda, Žebřík, Bradla, KP. I. 573.

Ručkovati, handeln. R. vismo, skrčmo, v podporu, kmihem. V tělocviku. Tš. Vz Ručkování.

Ručně, *obratně,* behend, flink. Bern. — **R.** = *rukama.* R. vše dělati. Us.

Rúčně = *ročně.*

Ruční, *ručný,* Hand-. R. sekera, Ros., válec, mlýn, Techn., kytka, das Handbouquet (op. stolní kytka), vozík, cvičení, das Handmanöver, učitelka ručních prací ženských, Dch., svícen, Nf., práce, pouta, robota, zbraň, J. tr., dílo, pilník, páka, brousek, vůz, Šp., kompas, Vys., knížka, kůň, pakostnice, Us., list, das Handschreiben. Patent r. ze dne 26. února 1861. **R.** mlátek, das Handfäustel, der Schlägel, nebozez, větrník, der Handfocher, Handventilator, v horn. Hř. R. vozík. Dch.

Ručnice, e, **ručnička,** y, f. (zbraň střelná), *puška, brokovnice, dělce, bucharka, flinta.* Šp. R., zbraň střelná, která při střílení v ruce držeti se mohla; byl to půlhák, který později r-cí byl zván, das Handgewehr, die Flinte, das Handrohr, das Gewehr, die Büchse. Délka r. byla na 4 veliké pídi. Boč. Dipl. 1544. (Hrš. v Km. II. n. b. 120.). *Částky r-ce: pažba* (der Schaft, *pažení, příklad, hlaviště, úhlaví, úhlava,* Šp., Pt.), *krk hlaviště, lučík* (der Griffbügel), *klenba lučíku, hledítko* (das Absehen, *kukátko, hledí, cílovník,* Šp.), *hlaveň* (der Lauf), *ústí, zámek, mlatek* (der Hammer), *ocásek mlatku, kohoutek, stánka, páka poklopu* (das Verschlussstück), *přívora* (der Verschluss), *jazýček, zapěrák* (der Sperrstift), *zdvihátko, zápalník, podstávka* (die Stange), *komora* (der Laderaum), *vytahováček* (der Patronenzieher), *spušťadlo, prořízek, muška* (*hrana mušky;* m. plná, úplná; neplná, neúplná, Šp.), Rf., *nabiják* (der Ladestock), *pánvička.* Pt., *bota.* Šp. Strany popisu ručnice vz *Puška,* KP. IV. 487. **R.** jednohlavňová (jednuška), dvouhlavňová (dvojka), na kachny, nabitá, vystřelená, opažená, dlouhá, krátká, hladká n. netažená, tažená (tažnice, kulovnice, der Stutz), špatná (*bouchačka, stříkačka,* žertovně), prázdná, natažená, povětrná, lehká, lebedovka, lindnerovka, le-

fuška, miniovka, jehlovka, pytlačka, šroubovaná (šroubovka), brokovka (brokovnice), předovka, zadovka, jehlovka pruská (dreysovka), dvojka s hladkou a taženou hlavní, r. s hlavní damascenskou (damascenka). krnkovka, werndlovka, vystřílená, vyklochtaná, jistá, Šp., náražná (das Percussionsgewehr). Rk. R. se stonkem, das Stiftgewehr. Čsk. Vz Zámek. Udělal mu (šiftář Jan Fryk) r-ci o osmerém vystřelení a jiné instrumenty. Žer. Záp. II. 95. Kulka do r.; z r. vystřeliti, prostřeliti; r-ci do ruky vzíti. V. S r-cí po myslivosti choditi. Boč. Z r-ce proti někomu stříleti. Štelc. R-ci natáhnouti, spustiti. D. Zátočky, prachový maz v r-ci; pouzdro na r-ci, koule do r-ce; hadr neb oonce na r-ci; rána z r-ce; líc, příklad r-ce; spuštění, výstřel, vystřelení, výpal, vypálení r-ce; spoušť, spust, spušťadlo, jazýček r-ce; střílení z r-ce; pouzdro na kohoutek u r-ce. Šp. R. selhala, nese na 100 kroků, se zapotila, dobře padá, dobře nezapadá, nemá dobrý líc, má řádnou ráž, dobře váže, nerozhazuje, r. rozhazuje, trhá, strká, dobře leží, nedonáší, dobře k líci přiléhá, dobře střílí, ostře střílí, nechce vypáliti, selhala, nestřílí, nemá palu, přenáší, nedonáší; ručnici vymyti, vytříti opatřiti, opraviti, nasaditi, do líce vzíti, k líci přiložiti, líciti, příliciti, spustiti, osaditi, strhnouti s líce, položiti, složiti, sundati, rozebrati, občerstviti, přistříleti, vystříleti, ostříleti, střídati; ručnici stříleti, zaměřiti; z ručnice stříleti, bouchati, vystřeliti, vypáliti, ránu n. náboj vytáhnouti; kohoutek ručnice na celé kolo (na půl kola) spustiti. Šp. V ledví z r-ce udeřen a předivnou ochranou božskou zachován byl. Žer. 17. Když ze dvorka vyjížďali, ze sta ručnic vystřílali. Sš. P. 83. R-ci v ponosu nésti. Rf. Umí dobře s ručnicí pod vodou (1. zle střílí. Har., 2. vz Chytrý. Č.). Prov. To ti sluší jako židovi ručnice. Šp. — **R.**, *ruční pouto*, die Handfessel. Proch. Ms. Ps. Púto na nohách a r. na pravé nozě. BO. Svázáni v r-ciech železných. BO. — **R.**, *nástroj hudební, na způsob kythary.* BO. Na ručniciech tiše hudiechu. (Zastr.). Spósobili zpěváky na varhaněch rozličného stroje, na r-ciech. i na rotách. Br.

Ručníček, čku, m., vz Ručník. R. cifrovaný, šáteček vyšívaný. Slov. Hdk. R. mešní, das Handtüchlein. Dch. Co kropíš slzami ten svój r-ček? Ps. slov. 150. Zavázal jí ju r-čkem; Přikryju ťa r-čkem, r-ček je malá věc, přijde vétr, vezne preč. Sš. P. 136., 338.

Ručnička, y, f., krátká ručnice, das Faustrohr, die Pistole. D.

Ručničkář, e, m. = *ručnikář.*

Ručničník, a, *ručničkář, ručnikář*, e, m. = *puškař*, der Büchsenmacher. Šp.

Ručničný, Büchsen-, Flinten-, Schiess-, Zünd-. R. kulka, prach, V., zámek, Šp., zruk. BO. R. chmaty, potřeby. Čsk. Vz Ručnice.

Ručník, u, m., od ruk-a. **R.**, *šat, jímž se ruka utírá*, v řeči obec. *utěrák*, das Handtuch. V. R. s umyvadlem. Us. — **R.**, *ubrousek k utírání rukou při stole.* V. R-ky a ubrusy nad sníh bělejší. Ler. Die Serviette. — **R.** = *potník*, das Schweisstuch. Bern. — **R.**, *do kapsy, kapesní šátek*, das Schnupftuch. Koll., na Slov. — **R.**, *nástroj hudební*, vz Ručnice.

Ručníkář, e, m., *ručníř, ručničník, puškař*, der Büchsenmacher. Ros. — **R.**, *kdo ručníky dělá n. prodává*, der Handtuchmacher, Handtuchhändler. Plk.

Ručníkářský, Büchsenmacher-. R. dílna, kladivo, pilník, Ros., prach (ručničný), Büchsenpulver. Reš.

Ručníkářství, n., das Büchsenmacherhandwerk. Ros.

Ručníř, vz Ručníkář.

Ručnosť, i, f., *rychlosť*, die Behendigkeit. Na Mor. a Slov.

Ručný, *hbitý, obratný*, flink, schnell, behend, hurtig. BO., Zlob. — **R.** = *ruční.* Slov.

Rúčo, na Slov. = *pěkně, krásně.* Bern.

Rúčosť, i, f., *pěknosť, krása*, die Schönheit. Slov. Bern.

Ručovati = *pohybovati se, jeti*, rutschen. — **s kým, s čím.** S koňmi někam r. Us. (v Bolesl.). — Jg.

Ručvanda, y, f., jm. holi ruče, hbitě do zad tlukoucí toho, na koho byla poslána heslem: Hýbej bůiko ručvando! Totéž co *bušmanda*, der Polterstock.

Rud, minium, zastr. Rozk.

Rúd, u, m., na Slov. = *hůl, kůl*, der Stock, der Pfahl; 2. *troup, hlupec*, der Tölpel. Reš.

Ruda, rudka, rudička, y, f. BO. R. = země od červenosti neb zerzavosti tak nazvaná, v níž se kov rozpouští. Jg. R. z koř. *rŭd* (rъditi se). Gb. Hl. 145. R., koř. rъd (rŭd), přípona -*a*. Mkl. B. 22., 23. Sr. lit. ronda, rothe Farbe, rudas, roth, lett. ruds, goth. rauds-, roth, stind. lôha z rodha, röthlich. Koř. rъd, stind. rudh-ire. Mkl. aL. 173. Vz Ruměný. (Hý.). Das Erz. Rudy a kovy jsou nerosty pevné (pouze rtuť jest tekutá) a obyčejně vidu kovového; obsahují nějaký těžký kov, což se poznává po větší hutnosti, mnohdy již potěžkáním v ruce. Bř. Rudy jsou nerosty vidu a) *kovového* n. b) *nekovového*, obsahují některý z těžkých kovů ve sloučení s kyslíkem a vynikají velikou hutností. Ad a) *barva*: černá, železná, ocelová; ad b) *barvy* všecky mimo zelenou a modrou. Horníci jmenují rudami všecky nerosty, z kterých se kov dobývá a na které se dolujе. Bř. Ruda a) *cínová* n. *cínovec*, der Zinnstein, hnědá, černohnědá, hnědožlutá, bílá, průsvitavá, neprůhledná. Obsahuje kysličník ciničitý (79% cínu a 21% kyslíku). — b) *Wolframova*, das Scheelerz; deskovitá, roubíkovitá, vláknitá, černá, zahnědlá; obsahuje kyslík, kysličník železnatý a manganatý a kov Wolfram. — c) *Chromová* (chromit), das Chromerz, zrnitá, černá; obsahuje mimo jiné chrom. — d) *Uranová* n. *smolinec* (nasturan), das Uranpecherz, smolně černá; obsahuje mimo jiné urán. — e) *Magnetová* n. *magnetovec* (magnelit), černá; obsahuje kysličníky železnatý a železitý. — f) *Lesklá železná*, das Eisenglanz, černá. Z tenkých lupínků jejích skládá se silným leskem vynikající: slída železná (der Eisenglimmer). Tvar napodobivý je krevel (der Rotheisenstein): vláknitý, zrnitý, čočkovitý, seménkovitý, celistvý (tento otírá-li se snadno

a barví-li, slove: rudka, der Röthel). Lesklá železná r. jest čistý kysličník železitý (70% železa a 30% kyslíku). R. železná žlutá (xanthosiderit). — g) *Hnědá železná* n. *hnědel* (der Brauneisenstein), *r. bahnatá*. Hnědel obsahuje kysličník železitý a vodu. Odrůdy: krevel vláknitý, hnědel hlinitý, celistvý a zemitý, ruda bobová, bahnatá. — h) *Burel*, der Braunstein; obsahuje 63% manganu a 37% kyslíku. Bureln podobá se: manganit a psilomelan. — i) *Měděná*, das Rothkupfererz; obsahuje kysličník mědičnatý, 89% mědi a 11% kyslíku. — k) *Bobová*, antimonová, bahenní, červená, jaterná, manganová, niklová, zelená, zinková. — Vz Bř. N. 279., Schd. II. 50.—59., KP. III. 63., 86., IV. 722. R. zlatá, stříbrná, ocelová, olověná. Us. R. kobaltová, rtuťová, zinková atd. Krč. Geol. 201., 203., 266., 324., 333., 343., 449., 457., 494., 607., 623., 646., 842. a j. Umění o rudách, D., žíla rudy. Us. Šupina od rudy = okuje; krušec, balvan rudy. R. suchá (stříbrná málo n. žádného olova v sobě nemající), divoká (arsenik n. síru držící n. která ohněm snadno se nerozpouští), chudá (málo kovu v sobě mající), jadrná (cizích částí více méně prostá i bohatá), bohatá (mnoho kovu držící, r. kovem bohatá), syrová (ještě nepražená), Vys., nadražená (natrefená, Erzanbruch), obroční (v záloze). Am. R. kameněčná. S. N. R. mědi, stříbra, železa, olova, zinku, cínu, niklu atd. Vys. Rud dobývati, rudy hledati. Us. R. trvá, dodržuje. D. Rudu sekati, stloukati, vysekávati, buchati, puchřiti, Šp., zaslepiti (zamazati, z podvodu, aby jí nebylo viděti). Am. Ruda při kahánci (svítilnici) nosákem atd. (vz Havíř) se kopá, seká, na hunty (vozíky) nakládá a na nich ze štol na den vyváží n. do kyvlí se dává a provazem (lanem) pomocí vratidla na den se vytahuje. Vz Puchárna. Pt. Ruda se roztratila, r. přichází, rudy ubývá. Vys. Rudu vydržeti (přebíráním od jalového kamení odděliti), nadraziti, rudy dosáhnouti, rudy dosednouti (na ni přijíti), na rudě dělati, po rudě dělati, těžiti rudu (jí dobývati), rudu (z dolů) hnáti, vyháněti, vytahovati. Vz S. N. Rudu roztlouci, rozděliti, přebrati, čistiti, pražiti, vážiti, vyvážeti, na den vyhnati (vytáhnouti), rozrážeti, práti, najíti, na rudu přijíti, na rudu kopati. R. drží zlato. Vys. — R., *rez* (*déšť červený, rezavosť na rostlinách působící*), der Mehlthau, Rost. Déšť příliš-li se zahřeje, dělá se ruda aneb rez. Kom. Když slunce svítí a déšť prší, tehdy r. padá. Us. Tč. Ruda a medovka nepocházejí z povětří, nýbrž z listů samých. Um. les. Po rudě (manně, rzi) sláma zčerná, klasy zůstanou hluché. Vaň. — R., bolus armenus, lék. Sal. 226. — R., *tuhý urvalec*. To je ruda! Ros. — R., ves u Richenburka; b) ves u Nového Strašecí; c) ves u Velik. Meziříčí, Eisenberg; R. *německá*, Deutsch-Eisenberg, ves u Nového města na Mor. PL.

Rudař, e, m., vz Horník, Kovkop. Příp. -arjь. Mkl. B. 89.

Rudavec, vce, m., malý had jedovatý rudé barvy, coluber chersea. L.

Rudavý, erzhaltig, erzfarbig. L.

Rudbekie, e, f., rudbeckia, rostl. FB. 42.

Rudě, röthlich. Křivule r. rozpálená, rothglühende Retorte. Dch.

Růdě, ěte, n., starý, malý, suchý, hubený dobytek, drůbež, pták. V Krkonš.

Rudec, dce, m. Držejí tam r., das Recht Ruder zu halten als Privilegium. Dipl. 1324.

Rudeč, dče, m., Rudetsch, ves u Kostelce nad Labem. Tk. II. 547., IV. 172.

Rudek, dku, m., Quecksilberlebererz. R. klencový, Rothgiltigerz, n., hranolový = rumělka. Nz. Vz KP. III. 65.

Ruden, vz Hruden.

Rudí, n. = *ruda*, das Erz.

Rudice, Ruditz, ves a) u Blanska, b) u Luhačovic na Mor. PL.

Rudi-e, í, f., pl. (dle Růže), byly mě. v Calabrii. — *Rudijský*.

Rudikov, a, m., Rudikau, ves u Vel. Meziříčí na Mor. PL.

Rudiment-um, a, n., lat., *počátek, první základ*.

Rudimov, a, m., ves u Bojkovic na Mor. PL.

Rudiš, e, m., rusticus (homo rudis), zastr. Rozk.

Rudiště, ě, n., v horn., das Steinbett. Šm.

Ruditi, il, ěn, ění, *na červeno barviti*, roth färben. Výb. I. 1075. (Alx.). — **co čím**. — V Jg. z Dal. r. chybně m.: truditi.

Rudivec, vce, m., schwarzer Braunstein. Miner.

Rudivoj, e, m., vlast. jméno. Šd.

Rudka (lépe než *hrudka*), y, f. Vz Ruda. R., červená hlinka ku psaní, der Röthel, Röthelstein. Kom. J. 104. R. červená, V., nebo tesařská, modrá, vlaská. Kh. Rudkou napsati, D., naznačiti, znamenati. Bern. Vz Bř. N. 199. — R., něm. Rutka, ves u Kunštatu na Mor. PL.

Rudkov, a, m., Erzberg, ves u Hanušovic na Mor. PL.

Rudkupec, pce, m. = rudokupec. Dač. 54.

Rudlavice, Rudoltovice, Rudelzau, ves u Podštaty na Mor.

Rudle, e, n., z něm. Ruder, veslo.

Rudna, y, f., das Schmelzhaus. L.

Rudná, é, f. R. dolní, horní, vsi u Březové na Mor. PL.

Rudnatosť, y, f., der Erzgehalt, Erzhalt, die Erzhaltigkeit. Hř., Ros.

Rudnatý, *rudu mající*, erzhaltig. R. hory. D., Ros.

Rudné, ého, n., Raudney, vsi a) u Chabařovic, b) u Rychnova, c) něm. Rudna, ves u Soběslavi, pošta v Rudném. PL.

Rudní, rudný, rudnatý, Erz-. R. hora, zem, D., drůza (vz KP. III. 66.), pásmo (vz KP. III. 65.), der Bergbau, das Bergwesen, vz KP. III. 62., celík, das Erzmittel, odval či halda, die Erzhalde, die Erzteufe, hnízdo, das Erznest, ložisko, das Erzlager, nález, der Erzanbruch, důl, die Erzgrube, slůj, das Erzlager, Erztlötz, štětka, die Erzdruse, žíla, der Erzgang, žilka, die Erzschnur, úprava, Hř., lože, Krč. 645., 607., 492., hlubina, Koll., písek, plasť, prach, pramen, skála, štufa, trůska, znamení. Vys. Šel rudnými cestami (špatnými). U Mor. Budějovic. Dst. — R., *k rudám se vztahující*, Erz-. R. kolečko, Ros., mlýn, Sedl., obchod, vůz, soudek, štětka. Vys.

Rúdnica, vz Roudnice.
Rudnice, e, f., *rudní důl. báně*, die Erzgrube. Jg.
Rudnický, *na rudníka se vztahující*, Erzgräber-. Jg.
Rudnictví, n., der Erzbergbau, Erzbau. Hř.
Rudníček, čka, m., ficedula rufa, der graue Laubvogel, Weidenzeisig. Pdy.
1. **Rudník**, u, m., *místnosť blízko kychty vysoké peci*, kde už zdrobnělá a ku přidávání připravená ruda jest, Möllerboden, m. Us. na Zbir. — **R.**, ves v Těšínsku. PL. — **R**, das Röthelfass. Šp. — *Rudníky, báně, krušné doly*, das Bergwerk. Nz.
2. **Rudník**, a, m., der Erzarbeiter. Erb. Reg. I. 78. Vz Horník.
Rudnosť, i, f., die Röthe. Dch.
Rudnouti, dnul a dl, utí, *rudým se státi*, roth werden. Říká se o všech barvách kromě bílé. Každá barva rudne. Us.
Rudný, *rudý, červenatý*, roth. R. moře, kože. BO. Vz Rudní.
Rudoba, y, f., *chroman olovnatý*. Schd. II. 56.
Rudobradec, dce, m. = *rudobrádek*. Šm
Rudobrádek, dka, m., der Rothbart.
Rudobradý, rothbärtig. L.
Rudocouk, u, m., die Erzschichte. Šm.
Rudodělec, lce, m., der Erzaustheiler. Šp. R-ci byli horní úředníci, kteří vytěženou rudu mezi těžaře a jiným oprávněným osobám rozdělovali. Vys.
Rudoděloha, y, f., *vlš*, die Erzmutter (eine Steinart, in welcher sich Erz zeigt). Šm.
Rudodruza, y, f., die Erzdruse. Šm.
Rudofous, a, m. = *rudobrádek*. Šm.
Rudohejič, e, m., *kdo rudy heji* = rozdělnje, der Erzscheider. Šm.
Rudohlávek, vku, m., anacamptis, rostl. FB. 22.
Rudohlubeň, bně, f., die Erzkluft. Šm.
Rudohora, y, f., der Erzberg. Šm.
Rudohořan, a, m., der Erzgebirgler. Šm.
Rudohoří, n., das Erzgebirge. Sf. R. české (Krušné hory), uherské, sedmihradské. Krč. 347., 254. Vz S. N.
Rudohorský, erzgebirgisch. Šm.
Rudokop, a, m. = horník. — **R.**, u, m., *kopanina*. Hř.
Rudokopna, y, f., der Erzschlägel (Ort, wo Erz gewonnen wird). Šm.
Rudokopství, n. = rudnictví.
Rudokožec, žce, m., der Rothhäutler. Dch.
Rudokřemec, mce, m., křemen, der Rothstein. Miner.
Rudokupec, pce, m., *kupec rudy*, der Erzkäufer. ČJB. 317.
Rudolec, lce, m., Rudelsdorf, ves na Mor.; b) ves ve Znojemsku. — **R.** *český*, Böhmisch-Rudoletz, ves u Dačic; **R.** *německý*, Deutsch-Rudoletz, ves v Jihlavsku. PL.
Rudolfka, y, f., rudolphina, rostl. vikvovitá. Rostl.
Rudolfov, a, m., Rudolphstadt, mě. v Budějovsku. PL.
Rudolfovice (Želechy), ves u Lomnice v Jič.
1. **Rudolice**, Rudelsdorf, ves u Mostu. PL.
2. **Rudolice**, e, f., der Eisentitan, nerost. Miner.
Rudoltice, dle Budějovice, Rudelsdorf, ves u Lanškrouna; b) Hrdoltitz, ves u Kdyně; c) Rudoltitz, ves u Votic. PL. Vz S. N.
Rudoltovice, Rudelzau, ves u Podštaty na Mor.
Rudomědek, dku, m., das Rothkupfererz. Šm., Miner.
Rudoměďka, y, f. = *rudomědek*. Vz Šfk. 322.
Rudomel, u, m., *síto na rudu*, das Handrad. Šm.
Rudomistr, a, m., der Erzlieferer i. e. der Schichtmeister, welcher das Erz den Gewerken in die Schmelzhütte liefert. Šm.
Rudonecky, pl., f., der Erztrog. Šm.
Rudonosný, erzhaltig. R. couk, der Erzmacher d. i. ein Hauptgang, welcher Erz gibt. Šm.
Rudonosý, erznasig. Šm.
Rudopina, y, f., *prvek v opiu jsoucí*, der Meconin. Chym.
Rudoplatce, e, m. = *rudokupec*. Ms. pr. hor. 81.
Rudoplavý, speisegelb. D.
Rudoplodný, erzreich. Šm.
Rudopolec, lce, m., hemiprismatische Rubinblende, f., nerost. Miner.
Rudoprach, u, m., der Erzstaub. Šm.
Rudořitý, rothsteissig. R. pták. Dch.
Rudosť, i, f., Röthlichkeit, f. Sš. Hc. 72.
Rudoštítník, a, m. R. pobřežní, poederus riparius. Frč. 189.
Rudotluk, a, m., der Pocharbeiter. Šm., J. tr.
Rudoušek, šku, m., der Roselit, die Kobaltblüte. Šm.
Rudov, a, m., Rudow, ves u Čáslavi. PL.
Rudovatý, metallisch. D.
Rudovina, y, f., rothe, erzhaltige Erde. Kouble.
Rudovláska, y, f., die Rothblondine. Dch.
Rudovlasý, *zrzavý*, rothhaarig. L.
Rudovna, y, f., das Erzwerk. Šm.
Rudovous, a, m., der Rothbart.
Rudovousý, rothbärtig.
Rudovozič, e, m., Erzfuhrmann, m.
Rudovůz, vozu, m., der Erzwagen. Šm.
Rudovyběrač, e, m., Erzklauber, m. Šm.
Rudoznalec, lce, m., der Erzkundige. Rk.
Rudoznalství, n., die Erzkunde. Rk.
Rudožhavý, rothglühend. R. oko. Tč.
Rudslavice, Rutzlawitz, ves u Holešova na Mor. PL.
Rudý, *červený, rzivý*, rothbraun, braunroth, dunkelroth. R. barva moře, V., Br., lev. Kom. R. hlaveň, wetterfarbiger Lauf, má-li hnědou barvu. Šp. R. moře, vz S. N. R. tužka, der Rothstift. Dch. — **čím.** Na tomto krví rudém poli. Biancof.
Ruelka, y, f., ruellia, rostl. Rostl.
Rufan, a, m., jméno modly pohanské. Kat. 1135.
Rufiácký člověk = *práč, rufiák*. Ostrav. Tč.
Rufiák, a, m., der Raufbold. Ostrav. Tč.
Ruňan, *rufián*, a, m., z ital. ruffiano, zastr., *svodník, cizoložník*, der Hurenwirth, Kuppler.

V., Kom. Ti jsú horší než r-ni, protože druhý slib rušie. Hus II. 261. — Hus III. 271. — **R.** = *rufiák.* U Opavy. Klš.

Rufianěti, ěl, ění, *chytati se svodnictví,* anfangen mit der Kuppelei sich abzugeben. Ros.

Rufianiti, il, ěn, ění, *svozovati,* Hurenwirthschaft treiben. Ros.

Rufianka, rufiánka, y, f., *svodnice,* Kupplerin, Hurenwirthin, f. V. R-ky nepoctivý obchod provozují. Kom. J. 827.

Rufianský, *svodnický,* kupplerisch. Rufianským způsobem s ní se chtěl spojiti. Lom.

Rufianství, rufianstvo, a, u, *svodnictví,* die Kuppelei, Hurerei, Hurenwirthschaft. Chě. 380. R. provozovati, Záv., se dopustiti. Pešin.

Rufka, y, f., *kurva,* die Hure. Žena opilá, rufka hotová. Č. M. 140.

Rugiové, ův, m., národ v někdejší Germanii. Vz S. N. — *Rugijský.*

Ruh, u, m., strsl. ragъ, koř. reg, ludibrium. Mkl. aL. 92. Vz Ruha. R. = rouhání. Šš. Snt. 145.

Rŭh, rohu, m. = roh, das Horn, die Ecke. Na Mor. a Slez. Klš., Tč. U Loun. Kš.

Ruha, y, f. = *ruh.* Strsl. raga. Mkl. B. 38., aL. 98.

Ruhač, *lépe* než *rouhač.* Vz -ač. R. od rouhati, strsl. ragačь, příp. -ačjъ. Mkl. B. 329., 331.

Ruhák, a, m. = *ruhač,* der Lästerer. Ostrav. Tč.

Rúhání, n. = *rouhání.* R. proti Bohu učinil. Hus I. 103.

Rúhaný šat = *na pýchu dělaný, nepřístojný.* Výb. I. 687.

Ruhatel, e, m., der Lästerer. Zákon o ruhatelích na Pána obraceli; Tito lepší lidé druzí dvou důvodův užívají proti oněm ruhatelům. Šš. J. 86., 177. (Hý.).

Rúhati se, vz Rouhati. Na Mor. Tč.

Rúhavec, vce, m., der Lästerer. Hus II. 83.

Rúhavý = *rouhavý.* Mor. Tč.

Ruhlík, u, m., carbunculus, drahokam.

Rúhot, u, m. = *rouhání.* R-tem slova jeho býti se domnívali. Šš. Snt. 81. R-ty se na cesty Páně prosunujíce. Šš. Sk. 164.

Rúhota, y, f., *potupa, pohanění, posměch* (zastr.), der Spott, die Schmach, Schande. Výb. I. 60. Postihne ho r. BO.

Rúhotivý = *rouhavý,* lästernd, lästerisch, zastr. Br.

Rúhotný = *rouhavý* (hlas). Výb. I. 60., Žalt. wit. 43. 17., BO.

Ruht! (něm.) pohov! Čsk.

Ruch, u, m., *hnutí, pohyb, pobídka,* die Bewegung, Regung, das Treiben, Getriebe, der Impuls. Strsl. ruhъ. Sr. rychlý, schnell, lit. rušus, geschäftig (Gt. Lit. Stud. 69). Mkl. aL. 173. Hebr. ruách = spiritus, vánek, pohyb. Šd. Volební r., die Wahlbewegung; Je zde nyní živý, čilý r., es herrscht hier nunmehr ein Leben u. Treiben. Dch. Dějinný r., geschichtliche Fortbewegung. Dch. R. něčemu dáti, einen Impuls geben; r. (podnět, pobídka) k něčemu. Nz. Dokud bude bíti ňádro, dokud bude v těle ruch. Šš. Sm. bs. 79. — **R.** *při bubnování* (skládá se z udeření vlečeného a ze dvou udeření jednoduchých, jež rychle po sobě následují). Čsk. — **R.,** rumor, fama, der Ruf. Zemřel v ruchu svatosti. Sml. — **R.,** tempo, časomíra (v hudbě). Hd. — **R.,** měsíčník pro zábavu se zvláštním zřetelem ku produkci mladších spisovatelův. Vydává se v Praze od r. 1879. — **R.,** quada, v Jg. Slov. *chybně* m.: rúp. — Cf. Rúchati.

Rúcha, y, f. = *roucha.* Tak mi jest to ohavno jako rúcha od nemocné ženy. St. N. 231.

Ruchadlo, a, n., druh českého pluhu, böhmischer Sturzpflug, das Ruchadlo. Mus., Pta. Vz Houžev, Hřídel, Kleč, Kněžna, Plaz, Radlice, Zatykač a popis v S. N. VI. 460., KP. III. 225., 226., 230. — **R.,** *tanec.* Němc.

1. **Ruchati** = *rochati, hrochati.* Svině ruchá. Us. — *Ruchati* = *hýbati,* odtud *ruch* = pohyb. Na Slov.

2. **Ruchati,** *zničiti,* zerstören. Na Ostrav. Tč.

3. **Ruchati,** *práskati,* knallen. Ruchni ještě raz (noch einmal). Tč. — **čím:** bičem. Na Ostrav. Tč. **O** zem něčím ruchnúti. Na Ostrav. Tč. Vz Rochati, Řochati. — **R.,** *orati,* ackern. Us. u Dobrušky. Vk.

Ruchavý, regsam. Rk.

Ruchlý = *rychlý.* Klna.

Rúcho, vz Roucho. R. chodicí, lehací (Bettgewand). Sob. 157.

Ruchoměr, u, m., der Rhythmonom, Taktmesser. Sm.

Ruchomý. R. jmění = *movité.* Us. na Třeboňsku.

Ruina, y, f., lat., *zkáza, záhuba.*

Ruinovati, *zničiti, na mizinu přivésti někoho,* ruiniren. Rk.

Ruj, e, f., rhus cotinus, das Gelbholz, rostl. FB. 87., Čl. Kv. 327., Slb. 645.

Rŭj, roje, m. = roj. U Opav. Klš.

Rujana, Rana, ostrov Rügen v baltic. moři.

Rújce, e, n., *mladý roj,* der Schwarm. Us.

Rúje, e, f., *říje, řvání.* Kat. 1161.

Ruji, vz Routi. Žk. 478.

Rujnost, i, f., vz Říjení.

Rujný, *bujný, vilný,* brünstig. Na Mor. R. koně. U Opav. Klš. Vz Říjný. — **R.,** *rozjařující,* entflammend. R. víno. Hlč.

Rujový. R. dřevo fisetové, visetové, das Visetholz. Šp.

Ruka, y, f., strsl. rąka (manus), koř. ręk, sr. prus. *sen-rinka* (colligit), lit. *renku, rinku* (lego). Mkl. B. 38., 39. Pol. *ręka,* prus. *ranko,* lett. *roka.* Sem patří i *roučka, rąčьka,* urceus, vl. Gefäss mit Handhabe. Koř. *ręk* postihujeme v lit. *renku, rinkti,* auflesen, *rankė,* die Sammlung, *aprenke,* der Armring. Mkl. aL. 98., 93. — **R.,** dual: nom., akkus. a vok. ruce, gt. a lok. rukou (v obec. mluvě: rukouch), dat. původně rukama (v obec. mluvě rukoum, nyní z pravidla klademe pl. rukám), instr. rukama; plural: nom., akkus., vok. ruky, gt. ruk, dat. rukám, lok. rukách, instr. rukami. — *Pozn.* 1. Dualu užíváme i tam, kde by plural státi měl: Lidé spínali ruce (*ne:* ruky); *pluralu* se užívá jen tehdy, znamená-li ruka: *ručičku na hodinách, na cestách* ukazující směr míst a jejich vzdálenost; výjimku činí dativ plur., vz nahoře.

Plur. ruky klade se také zhusta místo dualu na Mor: Vzala ho za roke. Na Hané. (Šb.) *Pozn.* 2. V Doudlebsku nemá *ruka* žádného dualu, tam užívají jen pl. ruky, ruk, rukám atd. Tak i u slova *noha*. (Kts.). — **R.** *člověčí = celý úd od dříku až do prstův*, die Hand. R-ky pro to nevztáhnouti; r. pravá (pravice), levá (krchá, krška, levice); chromý na ruku. V. Ruce založiti; rukama potřásati. D. Svou rukou zabiti, odkliditi. V. R-ku po něčem natáhnouti; ruce křížem složiti. Sych. Jako že r-u mám, so wahr ich eine Hand habe; r. brněná; r-ce v kříž míti; ruku o bok opříti; už jsou rukama v sobě; ruku vystrčiti. Dch. Pojati za ruku někoho. NB. Tč. Ty mně, milý, v rukách umřeš; Nosí dítě na ruce; Klečí synek sepňa ruky (skládá ruky); Ale sem se neučila rukama dělat. Sš. P. 182., 348., 365., 539. R-ce roztáhnouti; s rozpiatýma rukama; ruce n. rukou k nebi pozdvihnouti; rukama házeti; to ani nohou ani rukou nemá (to nemá smyslu, jest bez rozumu děláno); dítě na rukou nositi. Us. Na rukou někoho nositi (také = sobě velmi vážiti). Us. Ujav mne za ruku. Br. Násilné vtažení ruky na někoho. J. tr. R. v sobě obsahuje svalovité *rameno*, *loket*, *hrsť*. Vz následující odstavec. Lk. Ruka (v šermířství) vzklopená, sklopená; pohyb ruky: ruku klopiti do vnitř, dolů. Tš. Vz Povel. Tedy král lev rukú kynu. Smil v. 33. Kdo boží meč chce v rukou míti, má jak svatý tak přísný býti. Ze Shakp. Tč. Ruce spínati; Hynutně klamají se, kteříž mnie, že jedné ti jsú vražedlníci, kteříž rukama zabíjejí; Viece škodí jazyk pochlebníka než nepřietele ruka; Od Simeona na ruce vzetí, kterémuž dni Čechové říkají hromnice; Kněz Jan, arcibiskup pražský, svú rukú založil jest tu kaplu Betlém a stvrdil; Kdyžby člověk rukú rád dal dar někomu, aby jemu z núze pomohl a nemá, tehdy ruka jeho již nenie prázdna, to věz, nenie bez odplaty. Hus I., 73., 157., 260., 474., II. 113., 268. Po ruky podání pan posel se posadil. Vrat. 13. Rukama nad sebou lomiti; hořem rukama lomiti. V. Žalostivo rukama lomichu. Rkk. Rukama lámala, smutně naříkala. Sš. P. 721. Zalomuje ruky za svoju hlavičku. Sš. P. 582. Stojí, stojí, lamentuje, bílé ručky zalamuje; ruce zalomuje. Sš. P. 379., 126. Která před pohřebem ruky spíná, po pohřebě po druhým už hledí. Us. Tč. Tak žalovala (bědovala), že rukami přejímala (über einander schlagen). Na Ostrav. Tč. Ženské ruky spínajú, když muža nemajú a když ho majú, to naň sjahajú. Ib. Tč. Sviežice ruce jeho i nohy, rucě, jenž nechtěle sta chudým dávati, nohy, jenž sú nechtěly k nemocným choditi; Chtiechu kniežata kněžská a mistři na něho ztáhnouti rucě v tu hodinu, ale báli sú sě lidu; Protož poď, vlož ruku na ni a budeť živa; Přijeli-li sme dobré věci z rukú boží, proč bychom i zlých nestrpěly? Hus II. 382., 397., 402., 421. Byly naň hotovy ruce; Ruce co srdce u zvonu. Dh. 77., 125. Ruky silné nohy tylné. Mt. S. Rukou člověk vtlouká do dětí devět nepravostí. U Rychn. Msk. Umí ruce natáhnouti (krásti). U Renčova. Osukoval naň ruce. Č. Nepřišla s prázdnýma rukama do stavení (nevěsta); Dal mu na to ruku; Živí se r-kama; Nezakládej ruce do klínu, v klín. Kšá. Kam noha, tam ruka; kam ocas, tam hlava. Prov. Až mu ruce opadly (tak velmi se lekl. Vz Leknutí). Č. Pozdrav tě ruka Páně — co na basu hraje. Č. — **R.**, *v užším smyslu, část ruky od kotníků až po konce prstů.* Okončina nazývá se *rukou*, možno-li postaviti palec proti ostatním prstům; pakli toho učiniti nelze, zove se *nohou*. Schd. II. 384. Die Hand. R. má v zápěstí (Handwurzel) 8 hranatých kůstek, v záprstí (Handteller) 5 oblých, v prstech po 3 a v palcích po 2 kostech. Jhl. 256. R. zavřená: *pěsť*, otevřená: *dlaň*; u prostřed je: *hrsť*, na kraji jest *palec* se čtyrmi prsty: *ukazovatelem*, *prostředním*, *prstenním*, *(srdečním) a malíkem (lichníkem, ušníkem*, vz Prst). Pt. Ruce převzdívkou *paprče*, vz toto slovo. Na Mor. Brt. R.: hřbet, dlaň, kostra (složená z 27 kostí); kostra se skládá ze 3 dílů: ze zápěstí, záprstí a prstů. Vz více v S. N., Končina. Pleteň v ruce, čára n. brázdečka na ruce. Hora n. prsy n. tučnosť n. břich ruky, Ms. bibl., vršek ruky. Vus. Rukou hladiti někoho; r-kama pleskati; ruce za ňadry chovati; ruku pod pláštěm chovati, za ňadry ohřívati; v ruce, v rukou držeti; ruce na někoho vložiti, vztáhnouti; dna v rukou. V. Rukama makati, Us., ohledávati. Kom. Ruka pryč; vzíti za ruku; nastaviti ruku. D. Do ruky někomu něco dáti. Us. Kněz vze prapor v mocnú ruku; Hotovi všici nohu v krok i ruku v braň. Rkk. Sotva míti co z ruky (do huby). Bern. Dáti si z ruky do hlavy (opiti se). U Poličky. Sn. Ruce sepiati. Us. Vrat. Dání z rukou do rukou. T. Kresliti od ruky; výkres od ruky, kreslení od ruky (zde jsou slova *od ruky* zbytečna, poněvadž stačí *kresliti* = freihandzeichnen, *výkres* = Freihandzeichnung, neboť kresliti pomocí nástrojů slove: *rýsovati*). Nz. Někomu rukama tleskati na znamení pochvaly. J. tr. Hra na 4 ruce. Hd. Ruku z kloubů si vyvinouti, vyvrátiti, Lk., vymknouti, na Moravě vytknouti. Hý. Dostati, dodati, něco do vlastních rukou; kupovati z ruky; obchod z ruky do ruky, prodej z ruky. J. tr. Šp. Spial ruce v nebe. Bj. Netoliko se to mohlo spatřiti, ale téměř v ruce bráti. Zř. F. I. A. I. Ruce si mnouti (radostí); Živ býti z ruky do úst (výdělek hned snísti); z ruky vyklouznouti; vzali se za ruce; ruce si podati. Dch. Slib rukou dáním, Handgelöbniss, n.; znamení ruky. J. tr. Kaj svoju ruku strčí, všecko pokazí; Ona do všeckého (do všeho) svoju ruku strká; On všaj své ruky vtíró; Teplá r. (za živa); Nejlepší přátelé, když to ide z ruky do ruky. Us. na Mor. Tč. Dubového listu voda činí bílé ruce, aby se jí umýval a od sebe uschnouti dal (neutíraje). Čern. Nadělať ti na ruku a nepustiť tě k vodě (vyvede-li kdo co hloupě, říkají). V Kunv. Msk. Rukou vašich jí podejte. Dh. 13. Na kohož vložím ruce, vezme ducha svatého; Klásti ruce na lidi, aby pán Bóh jim dal ducha svatého; Nenie prázdna r. od daru, když skříně srdcě naplněna jest dobré vóle. Hus I. 342., II. 157., 268. Žere z ruky (je krotký); Dýchá

si do rukou. Kšá. Vystírání rukou jest symbolem přivolování, pozývání, vítání, a zamlouvání se všemi dary a milostmi. Sš. Má ruce dlouhé, lepké, lepkavé, smolné (zloděj); má ruce s přítruhlím (zloděj); netřeba mu na nohy hleděti, spíše na ruce; Ruce za pasem (stále založené nositi: O lenochu). Č. Čeho se dotkne, všecko mu z rukou letí (Vz Hloupý); Jednou rukou dává a druhou béře (sobec). Č. Kněz nemá nikdy dosti, jednou rukou žehná a druhou béře. Lm. Podáš-li mu prstu, ujme tě za celou ruku; Dáš-li se za prst ujíti, ujmeť za celou ruku; Ukážeš-li mu prst, sáhne po ruce; Dej lakomci prst, uchytí tě za ruku; Ukaž mu prst a on celú ruku chytí. Mt. S. Vyňma z cizie ruky trn, vsadíš v svú. Prov., Smil. Každému k sobě ruky (ruce) stojí = každému košile nejbližší. Na Slov. Bodejť to má na krku, co má v ruce. D. Kde milosť, tu oči; kde bolesť, tu ruce. D. Vz Stroj na rámě. R. nedělá kluka (podání ruky). Lb. — **R.**, *vzhledem ku práci*, die Hand, der Arm. Dílo rukou (řemeslo); rukama se s něčím obírati; v ruce něco vzíti (začíti); požehnejž Bůh toho, což máš mezi rukama; dosti ruky (= práce) komu (nepřátelům) dáti. V. Ruku přiložiti (aby se pracovalo), Bern., ruce k práci přičiniti. Kram. Ostatní (poslední) r-ku přiložiti. Bern. Přiložme ruce k votce tohoto pluhu. Sych. Boha vzývej a ruku přikládej. Č. Prov. Ruku k něčemu přičiniti. J. tr. Před ruce, do rukou vzíti (pokusiti se). Bern., Sych. Mezi rukama (v rukou) něco míti = v práci. Us. Mám plné ruce práce. Us. Jednou rukou staví, druhou sráží (dobře začíná, zle končí). Bern. Ruce založiti, Us.; založe ruce seděti (zaháleti). V. S založenýma rukama choditi. Us. To mu jde od ruky. Us. Oběma rukama něco dělati (bedlivě); rukama i nohama. V. Měli plné ruce práce; díla plné ruce; ani rukou nehne. Dch. On jest na své ruky živ. Us. na Třeboňsku. To z jeho ruky nepošlo (to neudělal). Na Ostrav. Tč. Ty nemáš ruk, ty máš vidly (= tys nešikovný); Tvoje ruky sú jako tluky (= tys nešikovný); Kdo má své ruky, polámá buky (kdo pracuje, přemůže vše); Kde tvá ruka sahá, tam i Bůh pomáhá; Má ruce založené (nic nedělá); Pracuje, jak by neměl ruk (neobratně). Na Ostrav. Tč. Ruce u práce a srdce u Boha. Us. Dch. Čisté ruky na poli nenaplní stodoly. Tč. Robte, aby to šlo od ruky. Ostrav. Tč. To je na jedny ruce mnoho. Us. Ruky složiti. Kld. Cožkoli móž r. tvá, bez přítrži dělaj; Skrze ruců v písmě znamená se skutek. Hus I. 127., II. 147. Vzadu zůstává a všecko mu z ruky leze. Dl. Dones ruku, kde se máslo tluče a navlaž si ji (vzdělej se). Shakesp. Tč. Ruky když nepřičiníš, samo se neudělá. Vz Pracovitosť. Lb. Oči se dívají a ruce dělají; Boha vzývej a ruk přikládej. Pk. Roste mu práce pod rukama, v rukou (nemůže s ní býti hotov); Vše se mu daří, nač ruku položí; Štěstí mu kvete pod rukou; Všecko aby mu do ruky strčil; Práce mi padá z rukou. Kšá. Na svou ruku se živiti. Bern. Jest na ruce živ. Us. Živ býti nebo žiti od ruky k ústům. Dch. Líná ruka, holé neštěstí. Č. Nechtěl bych pro to ruky vztáhnouti. Vz Nepotřebný. Č. Ponoukej ruce k dílu a ne hubu k jídlu. Pk. Aby ti ruku (prsty) pozlatil (po práci špatně vykonané). Č. — **R.**, *vzhledem k moci, síle, vládě*, der Arm, die Hand, Macht, Gewalt, Kraft. Světská ruka. Us. Vzíti město brannou rukou; na vás mocnou ruku vztáhne; na ruce přijíti (bojovati); byl silný a své ruky muž a snažný; do rukou vydati, dodati (komu koho); z rukou někomu vyniknouti, uběhnouti; v ruce něčí uvésti. V. Veta po vás, vztáhnete-li ruku na mne. Sych. Na pomazané ruky nevztahuj. Sych. Ruku na sebe vložiti, klásti. D. Společně n. nerozdílnou rukou. Ms. pr. kut. Práv býti z něčeho rukou společnou a nerozdílnou. NB. Tč., J. tr., Půh. II. 51., 118., Sš. Spraviti n. odpřisahati sám svú rukú, sich von der Schuld durch seinen eingenen Eid, ohne dass Eideshelfer nöthig wären, reinigen. Z rady právo se otepřiti samému svú rukú. Kn. rož. čl. 72. Vésti, odpírati, dovésti atd. svú rukú, seine Unschuld durch den Zweikampf beweisen. Ješto původ i pohnaný to, co jim na svědcích scházelo, rukou svou dovésti chtěli, vynesli páni nález tento: . . . že to chce na Rozhona rukú vésti, že jest toho nemluvil a že též chce p. Štosovi rukú otpírati . . . páni toho při tom nechávají a p. hejtman aby jim cedule k bitvě vydal; když se cti dotýče neb hanění velikých, muož rukú odvésti aneb přísahú odbyti. Kn. tov. k. 118. Pro takovú urážku i hned na ruku ho vybídl (na souboj, zum Duell). Ms. (Č. exc.). Dal mi ho Bůh v ruce (v moc). L. Nepřátelům v ruce lézti. Plk. Z rukou nepřítele pustiti. Bern. V něčem ruku míti, Einfluss haben. Dch. Někoho v rukou (v ruce) míti. Ruce někomu svázati. Mám ruce zavázané (nesmím toho činiti). Bern., Tč. Správu ve svých rukou držeti. Plác. Dotkla se ho ruka Páně. Sych. Čiň, jazyku, co chceš, jen rukám vůle nedávej. Pk. Země byla ve třech dnech v rukou nepřátelských. Ml. Začal to na svou ruku (samostatně). Us. Kšá. Padnouti do zlých rukou. Us. Máslo mi zrovna brannou rukou brali z koše. U Rych. Nabyti volné ruky. Dch. Kaj (kde) se r. nevloží, slovo nepomůže; Vždyťs ho měl v rukách, proč si ho pustil?; Dybych jen z jeho ruk vyšel; On je pod jeho rukú. Ostrav. Tč. Václavovi jistce jeho dlužníka z rukú vybil. NB. Tč. Od nižádného jiného rukú nescházím než od Matěje Dvorského. Ib. Zachovati si ruce volné. Dch. Lehčejeť tepe dievčie ruka. Dal. 10. Sám o své ruce něco dělati. Tejř. Smrť a život v rukú jazyka t. j. v moci jazyka; Ten, kterýž pod rukú pastýře jest, svázán býti boj se. Hus I. 232., II. 206. Skrze tvé ruce to šlo (tvou mocí). Bl. Aug. ž. 24. Velká ruka daleko dosáhne. Vz Moc. Lb. Ten má dlouhé ruce (velikou moc) Us. Msk. Má v tom ruku, prst; Má jeho štěstí v rukou Kšá. Všichni jej v rukou svých mají. Štr. — **R**, *vzhledem k jmění, k držení*. Do rukou (někomu něco) dáti, uvésti, odvésti, podati, dostaviti; v rukou býti, knihy z rukou nepouštěti (ustavičně čísti); do cizího statku ruce vpeřiti; pod ruku někomu jíti

(krotkým býti; 2. říditi se někým). V. V ruce něco míti, z ruky pustiti. D. To mi do rukou náhodou přišlo. Byl. Kniha, příležitosť v rukou jest; časem rozum do rukou přijde (zkušením zmoudří); z ruk (z rukou) vypadnouti, ztratiti se, mezi rukama se ztratiti; má lepkavé ruce (vz Ruka v užším smyslu, od kotníků až do konce prstů). Bern. Kdyžby vinnú dědinu v jinú ruku otlúčil (etwas weiter begeben) a ten v druhé ruce léta zemská podržel. O. z D. Jestliže by děti let neměly a kdo jim statek odkázal, dal aneb nápadem na ně přišel, kterého v držení nebyly, aby otec od dětí z toho statku mohl jim k ruce poháněti. Zř. F. I. D. 11. K sirotčí ruce. Vl. Zř. 463. Což mu koliv otec za teplé ruky (za živa, bei Lebzeiten) byl odevzdal, nemá v to pojato býti. Us. Příležitosť z ruky pustiti. Us. To se k ruce kněžím prodávalo. Br. Ty krajiny k ruce králi českému podmanil. Háj. Co oko vidí, ruka vezme. Us. K ruce dědiců prodán byl statek veřejnou dražbou. Ml. K ruce někoho n. někomu. J. tr. Dáti něco (listinu) z rukou. J. tr. Někomu v ruce dobývati čeho. Er. List k věrné ruce schovati. Er. Desátky k ruce gruntovního pána vybrati. Řd. Od nich přijal k ruce královské. Bart. 263. V město k ruce královské se uvázali. Bart. 264. 2. Aby táž práva a zřízení zemská sobě k ruce tisknouti i prodávati mohl. Zř. F. I. A. II. K vlastním jeho rukoum to odevzdal. J. tr. Mrtvá r., todte Hand, die Kirchengüter. Tč. Aby žádný řemesla sobě k ruce (na svůj vrub) nedělal, leč by se prve oženil. Sedl. Rychn. 40. To jest tím základem k mým rukám sliboval. Půh. II. 282. Do vlastních rukou dodati. Řd. Lepší vrabec v rukou, nežli orel v povětří (nežli holub na střeše). Lepší holub v ruce, nežli jeřábek na střeše. Prov. S ptákem dítě, kmet s mladicí, Němec s malvazím v láhvici, což nekřesťansky zachází, když jim do rukou přichází. Prov. — **R.**, *vzhledem k pomoci, ochraně.* Ruky podati (někomu); na ruku mu jest a jemu pomáhá; ruku držeti (chrániti, brániti), nad pravdou ruku držeti; samému Bohu se na ruce klásti (naň spoléhati); dvě ruce více udělají než jedna. V. Ruku nad nimi držel. Čr. Král nad nimi chce milostivou ruku držeti. Čr. Všecky měl na ruku; nad tím (nad spravedlností) vrchnosť ruku držeti má. Br. Ruku druhému držeti, ruky nadržovati; z dobrých to rukou (z dobré, jisté ruky) to mám (od jistého člověka). Ros. On mi nic není k ruce; někomu při ruce býti. Dch. Jíti komu na ruku. Dch. Učí tedy svým příkladem tomu, abychom i my rozum svůj Bohu podávajíce ve všem jemu povolni byli a na ruce se jemu pokládali. Zk. exc. Pomocné ruky někomu podati. J. tr. Aniž odtáhl milostivé ruky své od nich. Sš. Viděť, že tam jeho r. byla (že tam pomáhal); Nehledej peněz, hledej rači ruky; Mysliš, že sem vždy přicházím s plnýma rukama, že mám vždy plné ruky, bych dycky platil; On mi idě pod ruku (pomáhá mi); Jest mi po ruce, k ruce; On je moje pravá ruka, bez něho se nemohu obejít. Us. Tč. Ten by mi byl k ruce. Us. Otče, v ruce tvoje poručím duch muoj. Hus III. 167. Práva velejí poslední vůle kšaftujících šetřiti a nad ní, pokudž nejvyšší možnosť jest, ochrannou ruku držeti. Bdž. 79. Je jeho pravá ruka; Pracuje mu do rukou. Kšá. Někomu ruce přejati (v práci mu pomáhati). Na Mor. Šd. Lakomství měšci ruku nadržuje. Lom. Držte nad námi ochrannou ruku. Sych. Ruku nad řády držeti. Har. Společnou rukou; ruku od někoho odtáhnouti, odtahovati (opustiti ho); někomu do rukou (na ruce) hleděti; štědrou ruku svou otevříti. Bern. S holýma rukama do ciziny se vypraviti (bez peněz). Žer. Žena byla muži v řemesle na ruku. Ml. Pomocné ruky někomu podati; ruku nad zákony držeti. J. tr. Na ruku někomu býti, nebyti. J. tr. Vzal to do ruky (zastal se toho). Kšá. Společné ruky někomu odepříti. Us., Pk. Křivé straně na ruku byl; proti nám stál na ruku nepříteli. Er. K ruce své sobě někoho slibem zavázati. Z mnoha ruk větší pomoc. Rb., Č. Nastlati, namazati někomu ruce (vz Porušený i. e. soudce); Každému ruce k sobě stojí (pracujeme sobě každý); Ruka ruku mývá; Když ruka ruku myje, obě bývají bílé; Jedna ruka druhou myje a obě spolu tvář (i. e. myjí). Č. Ruka ruku umývá a obě sú biele. Mt. S. Ruka ruku myje, obě budou bílé. Lb. Ruka ruku utírá, noha nohu podpírá. Lb. Utrhla se mu ruka (dal mnoho). Vz Skoupý. Lb., Š. a Ž. K sobě ruce skloně, sobě ruce krče. Vz Osud. Flaška. — **R.**, *vzhledem ku přátelství, smlouvě, manželství, víře.* Ruky podati, ruku dáti (pravici dáti); dali si na to ruce; dáním ruky někomu něco slibiti, připověděti. V. Podati věrnú ruku. Rkk. Rukou dáním i přísahou se zavázati. Sych. Do dobré ruky se dostati. Dch. Na rukou by ho nosil (má ho rád). Us. Ti mají spolu šmejdy, teď jsou jedna ruka. Us. Podali si ruky, aby byl pokoj; Dal mi na to ruku, že jistě přijde; Dal mi ruku (smířil se); on si ji vzal na levú ruku (žije s ní nemanželsky). Us. Tč. Je s ním jedna ruka. Čr. R-kou společnou a nerozdílnou ten dluh zaplatiti slibujeme. Faukn. Podejme si ruky (oba dva jsme hříšní). Bern. Vz Stejnosť. Č. Tamo si podámy ruce. Rkk. Ruku dáti = ženiti se, vdávati se. Ruku zadati. D. Již jest ruka v ruce. Vz Ruku dáti 2. = na vojnu se dáti. Bern. Smířili se a podali si ruku (ruce). Us. Závaznosť (závazek) rukou společnou a nerozdílnou (in solidum, ungetheilte Hand in Bürgschaftsbriefen). J. tr. Beze lsti slibujeme všichni jednostejně rukou společnou a nerozdílnou, tak aby žádný z nás rukojmí v tom slibu a dluhu jeden od druhého se nedělil. Zř. F. I., Arch. I. 145. Kdo prodávajícímu ruku dal, zavázal se; Ruky dáním kdo co připovíš, tomu za dosť čiň; Věrná ruka nic netratí (ztráta věci svěřené schovávače nevymlouvá). Rb. Slib rukou dáním. J. tr. Ruka v ruku a psu kosť (žertovně o připovědi manželské. Vz Ruku dáti); Už je ruka v rukávě Vz Manželství. Č. Slovo s to a r. v rukávě. Pk. Jednou rukou slibovati, druhou sázeti. Prov. Nedávej hned každému ruky (nedávej se v obyčej). Č. Bída bídě ruku dává. Prov. Studené

ruce teplé (= věrné) srdce. Studené ruce upřímné srdce. C. — *Pod ruku, k rukám, od ruky jíti = šťastně se dařiti*, gedeihen, glücken. Ty, jestližeť statek hojně k rukám jde (máš-li mnoho zboží), potřebným poskytuj. Kom. Když všecko šťastně pod ruku jde. V. Jde mu pod ruku, pod vítr. Prov. Někomu něco pod ruku dáti (nahelegen). Dch. Králi Václavovi, oč se kolivěk pokusil u válkách, vše mu pod ruku šlo. Let. 24. Šlo mu všecko od ruky, jak by hrál. Sá. To dílo jde mu dobře od ruky. Br., D., Ros., Tč. To zboží jde mu dobře od ruky (má odbyt). Ros. — **R.** *věrná slove ten, komu co svěřeno jest*, getreue Hand. K věrné ruce něco dáti, poručiti. V. K věrné ruce něco schovati dáti. Trip., J. tr., NB. Tč. K věrné ruce něco svěřiti. Br. Má s tím činiti jako věrná ruka. Půh. I. 309. Že jej otec náš věrnú rukú v listě učinil, aby nám věrně učinil. Půh. I. 253. Vz dřívější. — **S předložkami:** *do ruky, do rukou, v ruce, v ruku* dáti, odvésti; do rukou, k rukám podati, einhändigen. V. — *K ruce, na ruku, po ruce, při ruce = pohodlno*, bequem, bei der Hand, zur Hand, gelegen. Otčím prodal dům k cizí ruce (nikomu z rodiny). Ms. pr. kut. Něco k své ruce obrátiti. — *Na ruku dáti* = napřed dáti, zavdati, 2. hotovými platiti, ne na účet atd., in die Hand geben, bekommen; *na ruku dostati* = napřed dostati, 2. hotové peníze, ne *na účet* pracovati. — *Od ruky* něco dělati = 1. *lehce, nedbale, čerstvě*, obenhin, schnell. — Od ruky prodávati (bez váhy), von der Hand). Ros. Jen od ruky a ne právně souditi. 1684. — 2. *Bez přístrojů, pouhou rukou*, von der Hand. Od ruky kresliti, vz Ruka, 2. — *Po ruce = k ruce*, zur Hand. Jest mi to po ruce (pohodlno). Us. Utěradlo po ruce buď. Kom. Nejsou o tom zprávy po ruce. Dch. — *Pod rukou = tajně*, unter der Hand, geheim. Pod r. něco prodávati. Udělal to pod rukou. Kšá. Přeptal se pod rukou. Kšá. — *Před rukama = zde po ruce, blízko, po hotově*, vor der Hand, vorhanden. Přestávati na tom, což jest před rukama. Nemá před rukama jiných potahův; Příkladové jsou před rukama; Nebyti před rukama, čehož potřebí (nedostávati se). V. Jsou nyní před rukama mnohem pilnější věci jednati. Čr. Plnomocenství před rukama jest. Žer. Sn. 5. Otázka učiněna, má-li ta psaní před rukama. Žer. Záp. II. 25. Poněvadž týž soud již týměř před rukama jest, za dobré by bylo, aby se časně s tou věcí něco předsevzalo. Žer. 341. Vz Před (II. 918. b.). Něco mi chodí před rukama (mám na pilno, mám práci). V Bystersku. Sn. Důvody jsou před rukama; před rukama ležeti. J. tr. Co před rukama jest (co tu právě jest). Nz. Už jest před rukama (o přítomné věci. Vz Čas). C. — *Přes ruku dáti někomu = uhoditi na ruku, aby nedělal, čehož nemá*. Br. Byl by konečně měl přes ruce a nebyl by se s celou hlavou do Niederlantu vrátil, za to mu slibuji, leč by byl utíkal. Žer. 17. — *Při ruce, u ruky býti = zde, pohotově*, bei der Hand. Us. — *Z ruky do ruky, z rukou do rukou, z ručky do ručky samému, od jednoho k druhému, hotové za hotové*, aus einer Hand in die andere, gegen bare Bezahlung. Z r-ky do r-ky dáti, odevzdati, podávati, prodávati; z r-ky, z volné ruky na prodej, aus freier Hand. D., Har., Bern. Dostal jsem to z první ruky (přímo), aus erster Quelle. Us. Tč., Kšá. — **R.** = *psání, způsob psání, též samo písmo*, die Hand, Handschrift. Něčí ruku vytvořiti, D., napodobovati. Někoho ruky následovati. Bern. Vlastní r. = písmo, zápis, podpis vlastní ruky. Jistota vlastní rukou psaná. V. Má pěknou ruku. Us., Nz. Znám jeho r-ku. Us. Až mu to pod rukama (pod pérem, v psaní) v 8 knih zrostlo. Kom. List rozličnou, touž rukou psaný; písmo něčí r-ky; list něčí rukou psaný; vlastní rukou v něčem se (něco) podepsati; podpis vlastní ruky. J. tr., Rd. **R.**, *strana*, die Hand, Seite. Pravou ruku někomu dáti. D. V té ulici je to příliš z ruky, já musím míti krám na ráně. Us. Na pravou ruku zátoky sme se odebrali. Ler. Kůň od ruky (na pravé straně). Na Ostrav. Tč. — **R.** *ve hře*, Vorhand, Vorsitz im Spiele. Kdo má před rukou? Snad german. m.: kdo vyhazuje, vydává, vynáší, kdo je na povinnosti (mor. Mřk.), kdo má přídu? Vz Přída. — **R.**, *co ruce se podobá*: lopatka u řezačky (která slámu postrkuje), Us.; zdvihací čep, patka, hejble, die Hebelatte. Techn. R. u hodin (rafika, der Zeiger). Ruka na kolu ukazující směr míst a jejich vzdálenosť, der Zeiger. — **R.** *boží = mrtvice*, die Hand, der Schlag Gottes. V. R. boží ho zasáhla. Us. Hý. — **R.**, při kruhu hrnčířském hůlka železná na jednom konci k lavici přibitá, na druhém opatřená petlicí pod nadkružím zavřenou, která slouží k tomu, aby kruh rovnopádně stál, aniž se z pánvičky vymykal. U Petrovic. Dch.

Rukáč, e, m. = *rukatý*, der Langhand. Ros.

Rukatěti, ěl, ění, langhändig werden. Ros.

Rukatosť, i, f., Gros-, Langhändigkeit, f. Ros.

Rukatý, gros- o. langhändig. Ssavci rukatí (mající ruce). Krok.

Rukáv, u, **rukávec**, vce, **rukávek**, vku, **rukáveček**, čku, m., strsl. rakavъ (manica), příp. -avъ, lit. rankovė. Mkl. B. 220., aL. 108. R., ona část košile, kabátu atd., která ruku pokrývá, der Aermel. Sukně s rukávy. Výložek na r-vu. Us. R. úzký, široký, krátký, dlouhý, polský, řecký, jednoševní, otevřený, polouotevřený, s rozparkem, polouširoký, našitý, přišitý; r-vy širší udělati. Šp. R. šermířský, vz KP. I. 534. R. nabíraný (bauschig), Dch., loketný, klínový, Šp., k nabíjení, der Ladärmel. Čsk. Má r-vy vyškrobený tak jak pergamín. Sš. P. 660. R. odhrnouti, založiti, shrnouti. Sych. Vesta s rukávy, das Aermelgilet. Dch. Sype slova jako z rukávu. Již jest ruka v rukávě (už se smluvili). Sych. Slovo s to a ruka v rukávě. C. Oper mu kožich a rukávů nechej. Mus. V rukávě míti (jíst něčím býti, ve své moci míti). Ženil by se, kdyby měl kněze v rukávě (kdyby možno bylo). Sych. On jest v rukávě (má lásku). Ros. Jest u něho v rukávě (v milosti). C. Vypadl mu z rukávu (= pozbyl jeho milosti). Vz Dobrodějce, Pyšný.

Lb., Č. Lépe r. ztratiti nežli sukni. Nedá se to vytřásti z r-vu. Ros. Píše nosem po rukávě n. má výložky na rukávě (o usmrkaných). Us. Vyhlídá pán úředníku z r-vu (nejedná úředník bez vůle pánovy). Vz Stejnosť. Č. Hodná by byla, kdyby po tom co bylo, co jí z rukávů kouká (kdyby ruce pracovaly; o líných se říká). Vz Líný. Lb., Č. Rukávečky tenké a robota (= práce) v pekle. Sš. P. 533. — Vz Ruka, Roztok

Rukávce, pl., *svrchní díl košile, pěknější, jemnější s obojkem mřežkovaným a širokým, krátká, jen po život, oplíčko, prsník, naplečí, tílko,* das Brust-, Halb-, Halshemd, das Leibchen. V., Brt., Šd., Kch., Zkl., Bdl. Ty r-ce kmentové, co mám ke svatbě hotové. Sš. P. 792. R. ženské. V. A já mám laskavec u každých rukávec, u každé kordulky. Sš. P. 397.

Rukavec, vce, m., Rukawetz, ves u Milevska. PL.

Rukávec, vce, m. = *rukáv,* der Aermel. Založiti rukávce. D. Vz Rukáv. — **R.,** *rukávník,* das Treibgarn, Treibzeug, *síť nálevkovitá na koroptve.* Šp.

Rukáví, n., die Rüstung. Gl. 302.

Rukavice, e, **rukavička,** y, f., der Handschuh. V. R-ce, pl. D. R. = část obleku ku krytí rukou. R-ce vázané, pletené, hedvábné, síťkované, ze zvířetiny, z kozloviny, z jehnětiny, stávkové, Šp., prací, hlazené n. hladké (glacé), kosinkové n. patentové. Vz více v S. N. R. bez prstů a s prsty celými n. kusými, lněné, bavlněné, vlněné, kožené, kožichové, šermířské. Š. a Ž. (Walter). Rukavičky s palcem, Fäustlinge. Dch. O rukavicích šermířských vz KP. I. 573. O hotovitelích železných rukavic vz Tk. II. 547. Klištky k roztahování r-vic. Dch. A týž Larva udatně metal Uhřaty jako rukavicí v kolbě. Let. 97. Šel je mjilej po rybnice, ztratil zlaté rukavjice. Sš. P. 753. R-ce šíti, práti, roztáhnouti, obléci, nadíti, zapiati. Us. Tyto r. nejsou v páru. Šp. Povinnosť svou z daleka jako v rukavicích konati. Br. Dělá rád v rukavičkách. Prov. Jg. Neumieš rukavicí zatkati, ale budeš tkáti pláštěm. Smil.

Rukavičkář, e, **rukavičník,** a, m., der Handschuhmacher. Vz Tk. II. 547.

Rukavičkářka, y, f., die Handschuhmacherin. D.

Rukavičkářský, Handschuhmacher-. R. řemeslo. Jg.

Rukavičkářství, die Handschuhmacherei. Jg.

Rukavičnice, e, m. = *rukavičkářka.*

Rukavičnický = *rukavičkářský.*

Rukavičnictví, n. = *rukavičkářství.*

Rukavičník, a, m. = *rukavičkář.* Veleš.

Rukavičný, Handschuh-.

Rukávkokvět, u, m., manulea, die Aermelblume. Šm.

Rukávkový, vz Rukávový.

Rukavní, Aermel-. R. psíček, der Schosshund.

Rukávníček, vz Rukávník.

Rukávník, a, **rukávníček,** čka, m., *malý pes,* jejž v rukávu nosívají, der Schosshund. V. — **R.,** *rukavičkář,* der Handschuhmacher. S nimi (kožišníky) mají jíti jircháři, rukávníci. Ž. Karla IV. — **R.,** u, m., **rukávníček,** čku, m., *rukáv na ruce, štucl,* der Stutz, Muff. Ros. — **Rukávníček,** das Handstützel, der Pulswärmer. — **R.,** *ručnice,* die Handbüchse. S r-kem myslivosť provozovati. Faukn. — **R.,** *ruční síť na koroptve,* das Treibgarn. Do r-ku chytati koroptve, vháněti. D., Reš. — Do svého r-ku někoho vehnati, Jemanden überlisten. Plk.

Rukávníkový, *od rukávníku,* Muff-, Handgewehr-, Garn-. Vz Rukávník.

Rukávový, rukávkový, Aermel-. — **R.,** *od rukávníku,* Muff-, Stutz-.

Rukev, kve, f., roripa. R. bahenná, r. palustris, lesní, r. silvestris, obojživelná, r. amphibia, rakouská, r. austriaca. FB. 75., Čl. Kv. 293, Slb. 706.

Rukobol, u, m., chiragra, die Handgicht. Slov. Bern.

Rukocvičník, u, m., der Chirogymnast (Apparat). Šm.

Rukočin, u, m., chirurgische Operation. L.

Rukočinník, a, m., der Chirurg. L.

Rukočinství, n., die Chirurgie. Ms. lex. Cath.

Rukodajný, kdo ruku (k slibu, k víře) dává. L.

Rukodání, n., der Handschlag, Víd. list.

Rukoděj, e, m. = *rukočin.* Šm.

Rukodělnický, Fabrikanten-. Slov. Bern.

Rukodělnictví, n. (nové), die Manufakturei. Koll.

Rukodělník, a, m., der Manufakturist, Fabrikant. L.

Rukodělný, *rukou dělaný,* mit der Hand gemacht, Manufaktur-, Fabrik-. R. zboží, Manufakturwaaren. Dch. Já zbořím chrám tento r-ný a ve třech dnech jiný nerukodělný vystavím. Sš. Mr. 66. Bůh nebydlí v r-ných chrámech. Sš. Sk. 203. R. obřízka. Sš. II. 212. Vz Rukotvorný (Hý.).

Rukodělství, n., die Manufaktur. R. lnářské, Linnen-, hedvábnické, Seiden-, bavlnářské, Baumwollen-. Nz.

Rukodílna, y, f., die Manufaktur. R. hedvábnická. Nz.

Rukodílo, a, n., *dílo rukama vykonané,* die Manufaktur. Ale nepřebývá (Bůh) v rukodílech. Sš. Sk. 87. Cf. Rukodělný.

Rukojadlo, a, n., das Handgeländer am Steg. Příbor. Mtl.

Rukojať, ě, f., das Handgeländer. Vz Rukojadlo. Slov. Šd.

Rukojem, jma, m. = *rukojmě, 2. kmotr.* Slov. Bern.

Rukojemnice, e, **rukojemníčka,** y, f., die Bürgin. Slov.

Rukojemník, a, m. = *rukojmě.*

Rukojemný = *ručitelný,* Bürge-. Slov.

Rukojemský, *k rukojmí n. k rukojemství se vztahující,* Bürgschafts-. R. půhon, Mus., týden, zápis. R. list. Zlob. R. právo, smlouva. J. tr.

Rukojemství, *rukojemstvo,* a, n., *jako rukou zavázání k dosti něčeho učinění; upsání, slib, jistota, pojištění,* die Bürgschaft, Garantie, Sicherheit, Angelobung, Caution. Jg. R. udělati, r-stvím zjistiti, v r. se postaviti. V. R-stvím slíbiti. Pr. kut. R. za někoho dáti. Sych. Častým r-stvím se zadlužiti. Sych. R. přijíti. Pr. pr., Sš. Sk. 60

Mě zastavila v r. a z toho mne vyvaditi nechce. Půh. II. 423., 533., 585. Jest mi za r. dlužen 30 kop gr. Půh I. 175. V této při toho r. prázni býti nemohú; Ona ho z toho r. nevinila; Aby ji z toho r. vypravil. NB. Tč. Z r. se vyvésti. Pr. M. V r. práv býti. R. někomu dáti za cizí dluh; r. za směnku. J. tr. Z r. někoho pustiti, propustiti; vyvazení z r.; r. prázden býti. Er. — **R.**, na Slov. = *kmotrovství*, die Gevatterschaft. Bern.

Rukojeť, i, f., vz Rukověť.

Rukojma, y, f. = *rukojmě*, die Bürgin. Slov. Bern.

Rukojmě, m., podlé *Hráč*: gt. -mě, dat. -mi, akkus. -mě, vok. -mi, lok. -jmi, instr. jmĕm (-jmem, jmím); pl. nom., vok. -mové, gt. -jmův, dat. -jmům, akkus. -jmě, lok. -jmích, instr. -jměmi (podlé *Růže*). — **R.**, **f.**, podlé *Růže*, gt. -jmě, dat. -jmi, akkus. -jmi, vok. -jmě, lok. -jmi, instr. -jmí; pl. nom., akkus., vok. -jmě, gt. -jmí, dat. -jmím, lok. -jmích, instr. -jměmi. — *Pozn. 1.* Někdy se i *v muž. rodě* dle *Růže* vůbec skloňuje a ne jenom v instr. pl. — *Pozn. 2.* Užíváme také tvaru: **rukojmí**, f., podlé *Paní*. Obojrodé *rukojmě* skloňujeme v *muž.* rodě dle *Hráč*, tedy instr. sg. rukojmém; v rodě *žen.* dle *Růže*, tedy instr. sg. rukojmí; v obou rodech též dle *Znamení* vyjímajíce instr. sg. Bž. 86. Na str. 92 píše však Bž.: Sg. n., v., -mě, g. -mě, d. -mi, ak. -mě, -mi, lk. -mi, instr. -měm, -mím a **rukojmí** ve všech pádech dle Znamení kromě instr.; pl. n., v. -mě, -mí, g. -mí, d. -ím, ak. -mě, -mí, l. -ích, instrum. -měmi, -mími. V Brs. 5. zase čteme: R. má v muž. rodě celé jednotné číslo dle *Muž* (Hráč): on jest mým r-měm; v žen. rodě dle *Růže* (ona jest mou r-mí); plur. skloňuje se podlé *Muž* kromě instr., který jest r-měmi pro všecky rody. **R.**, *kdo za jiného se zavazuje, vztahuje na sebe to, čímž jiný někomu povinen jest, že se tomu zadosti stane*, der Bürge. Jg. R. při póhonu, na uvázanie, na bránie, sirotkóm. Vz Vš. 569. R. neb slibitel. ZN. R-jmím býti, za r. se postaviti; r-jmě dostatečné postaviti, zastaviti, dáti; r-ěmi ujistiti, ubezpečiti, utvrditi. V. Základu neb r-jmě žádati. Kom. R-jmě společnou a nerozdílnou rukou (spolurukojmě, mit gesammter Hand); r. v útrpné n. hlavní při; r. za penize neb pod jistou summu; r-jmím za někoho býti. V. A prostě jsou zjímáni a na r-mě dáni. Let. 293. Měli by lidé kázati sobě r-mě postaviti, aby byli jisti a z peněz darmo nebrali; R-mí nebývej, ani řečníkem sváróv světských chce tě Kristus učiniti. Hus I. 227., III. 251. Konšel proti radě, právu a obci r-jmí nebývej. Ms. pr. pr. Listové, kteříž by s pokutami byly i s ležením a rukojměmi. Václ. II. R. býti za někoho. Nál. 156. R-mě zastaviti. Sob. 102. Peníze penězům rukojmě (to stávalo na konci smluv a znamenalo: splacené lhůty propadnou, nezaplatí-li se některá pozdější lhůta). Pešek. Jest jí za věno rukojmí. Zříz. Ferd. R-jmí jsem se učinil. Jel. R-jmím něco uručiti. D. Za jednu byl jsem r-jmě a tuť jsem zaplatil; Že on muži jejímu za 11 zl. r-mě jest; Mohú-li za tiem na r-mě dáni býti z vězenie; Ty penieze potom jiným r-miem jemu ručeny jsú. NB. Tč. Jest mi r-mí za Šebora; Jsou mi r-měmi; By s ním r-mí za ty peníze byl; Jsem s ním r-mí v židech na jednom listě spolu; Ty r-mě své i jiné zastúpil; Na jiných r-mích nic nemóž jmíti; Že jsa r-mí se mnú za Bruna Sůce na jednom listě nerozdílnú rukú i s jinými r-měmi; Jsem r-mí zaň svými vlastními penězi panským nálezem; To svědomo slovutným panoším, ješto za mě r-mě byli ku panu Petrovi; Nebude-li sě moci na jiných r-mích doupomínati ostatku, tehdáž móž se zase na Mikšíka navrátiti; Podlé jiných r-mí; Upomíná Diviše, r-mi našeho; Dává svým r-mím. Půh. I. 152., 155., 172., 184., 199., 210., 228., 251, 300., 312., 330., 339., 402. S jiným r-mí; Jiní r-mi také měli plniti; R-mí svého; Vzal 40 kop na jiných r-mích; Otec její byl jí r-mí o tu věc svrchupsanú a zapsal své erby; Nám r-mím; S jinými r-mími; R-mí svého (akk.); Bedřicha r-mi svého; Má na r-mi sáhnouti dále; Já jsem za pana Hynka Vilémovi byl r-mí podlé jiných; Jiní r-mě plnili své díly; Na jednom r-mi; Tu mi jest jeden r-mě svuoj díl splnil; List r-mím má vrácen býti; Když by který z r-mí umřel, aby místo toho jiného postavil; On mi to má zpraviti s jinými r-mími; Ti r-mě mají v té chvíli svého jistce hleděti; R-mí mají mi list obnoviti. Půh. II. 52., 72., 78., 79., 91., 94., 98., 99., 104., 114., 141., 178., 216., 222., 342., 447., 561., 568., 573., 610. R-měmi se činie za dluhy. BO. R-mí býti jest škodu míti. Reš. Za r-jmě někoho přijíti (přijati). Druhý r. Za r. někoho vzíti. Bl., Štelc. Vězně na r-jmě pustili. Ottersd. R. býti za někoho k někomu J. tr. Věřitel maje r-jmě jich se drž: Máš-li r., k němu drž, a ne k jistci; R. jako jistec oba jsta pevna; R-jmě, hrdlo jmě; R-jmě vytrhl z cizí nohy trn a vstrčil do své; Rukojemství s r-jmím umírá; R-jmové zemřou-li, věřitel jistce hleď. Rb. R-jmě, ukoj mě (i. e. zaplať). Č. Tožť kommissaři po takových zprávách sobě učiněných a daných ponětli ouřadu, aby rozkázal Jakuba rychtářem vzíti na rukojmě pod půl třetího sta kop českých. Rychtář šel se dvěma konšely do domu bratrského urokovat ho; ale on vysvobozen jest z toho ručení, ušed z domu ven prve, nežli oni tam vešli. Aug. 7. Vz Rb. 271., S. N., Smlouva, Gl. 302., Tov. 98., 106.

Rukojmí, vz Rukojmě.

Rukojmička, y, f., *ručitelka*, die Bürgin. Slov.

Rukohled, *rukovid*, a, m., *kdo z rukou hádá*, chiromanta, der Weissager aus den Händen. Zlob. — *Rukohled*, u, m., *rukohledství*, *rukovidění*, n. = *hadačství z rukou*, chiromantia, die Weissagung aus den Händen. Zlob.

Rukoklad, u, m., *kladení*, *vzklad*, *vzkládání či vložení rukou kam*, die Händeauflegung. R. nebyl symbolickým toliko výkonem, nébrž skutečným převoditelem a udělitelem té milosti; R. s modlitbou dál se od apoštolů; Za kterou příčinou Pán sám a apoštolé nejednou r-du užívali; Vzklá-

dání rukou Ananiašových na Pavla je jinorodý r. než ten, který se při posvěcení kněžstva a při biřmování děje; Konečné ustanovení církevníků dálo se r-dem a r. jenom od apoštolů se stával. Sš. Sk. 98., 70., 112., 172. Svátosť r-du = biřmování. Náuka o r-du. Sš. I. 180., Ž. 50. (Hý.).

Rukoladný, schönhändig. R. Andromacha. Krok.

Rukolepství, n., **rukotvárnictví**, n., chiroplastika, die Chiroplastik. Nz.

Rukomluva, y, f., die Cheirologie. Rk.

Rukopášný, handthätig. R. boj. Mus.

Rukopis, u, m., die Handschrift, das Manuskript. Slova ta nečtou se v znamenitých r-sech řeckých; Slova toho nejlepší r-sové řečtí nemají; Někteří vzácní r-sové řečtí čtou; R-sové lepšího zrna; Čtení to v rukopisech základu nemá; Větší a početnější díl r-sů jí (částeci tu) čtou; R. vrtluje; Vydání dle nejstarších r-sů strojená. Sš. L. 119., J. 64.. Sk. 114., 188., 247, I. 64., Zj. 477., Mr. 42. Slova ta v některých r sech se vynechávají a v některých, kde se nalézají, známkami nepřesnosti naznačeny jsou; Většina r-ův, a mezi nimi i ti nejvážnější, odstav ten mají. Sš. J. 18., 82. (Hý). R. svůj opálati. Sych. Vz více v S. N.

Rukopisný, handschriftlich. Nz.

Rukoprava, y, f., **rukopravectví**, n., die Cheiromantie, die Handwahrsagerei. Šm.

Rukopravce, e, m., der Cheiromant, Handweissager. Rk.

Rukoslib, u, m. = *rukou dání, zaručení*, das Handgelöbniss. Šm.

Rukotanec, nce, m., die Händetanzlust, Kylistik. Šm.

Rukotisk, u, m., der Händedruck. Koll. Zněl. 91.

Rukotleskání, n., das Klatschen. Kam.

Rukotrženství, n., *rukotržnosť*, i, f., zastr. = *všetečnosť*, Frevel, m. Ms. Zabil ho pro r. Bj. — **R.**, *štědrosť*, die Freigebigkeit. Jel. Vz násl.

Rukotržně, *rukou pozdviženou, vzdorně, odbojně, úkorně*. Hříchy, jichž se člověk nedočiněl r.; R. se míti k duchu svatému. Sš. Ž. 44., 49. Kristus bránil Petrovi, jenž z jiných byl se r. k braní mečem železným postavil. Hus I. 175.

Rukotržnosť, i, f., *marnotratnosť*. Nemúdrú r. (nazývají) štědrotú. Št. N. 228. Vz Rukotrženství, Rukotržný.

Rukotržný, zastr., *všetečný, odvážný*, frevelhaft, verwegen. Ms. lek. Petru r-nému, že mečem tělestným bojoval, hrozně řekl: Obrať meč svój v nožnice. Hus I. 191. — **R.**, *marnotratný, plýtvající*, verschwenderisch, üppig. — **na čem**: na stravě. Troj. — **R.**, *štědrý*, freigebig, spendabel. V. R. dárce. Pal. III. 2. 402.

Rukotvarce, e, m., **rukolep**, a, **rukolepce**, e, m., der Cheiroplast. Nz.

Rukotvarný. R. umění, *chiroplastika, rukotvaření, rukotvarnictví, rukolepství*, die Cheiroplastik. Nz.

Rukotvor, u, m. = *rukočin*. L.

Rukotvorný, *rukou učiněný*, mit der Hand gemacht, manu factus. R. stánek, svatyně. Sš. Ž. 79., 86. Obřízkou r-nou či od ruky učiněnou slují židé, že obřezáni byli rukou jenom lidskou. Sš. II. 97. Cf. Rukodělný. (Hý.).

Rukou dáním něco slíbiti. Us. Cf. Ruka.

Rukovanec, nce, m., fidejussor. Žid.

Rukovati se, na Slov. = *1. ruce sobě podávati*, die Hände einander geben; *2. smlouvy svatební držeti*. Plk. — **R. se** = *ručiti*, bürgen. — **se za co**: za vraždu. Ms. pr. pr. — **se koho** (*gt.*) = *za někoho ručiti*. Št. Zle bude smuceti, kdož sě rukuje cizieho (fidem facit pro extraneo). BO.

Rukověda, y, f., **rukovědí**, n., **rukověštba**, y, f. = *rukoprava*. Rk.

Rukovědec, dce, **rukovědník**, a, m., **rukověštec**, štce, m. = *rukopravec*. Rk.

Rukovědění, n. = *rukohled*. Ms. bib.

Rukovědník, a, m. = *rukohled*, a, m. Ms. bib.

Rukověť, i, f. (zastr. *rukojeť*), **rukovětka** (*rukojetka*), **rukovítka** = *držadlo, za něž se béře nějaká věc*, die Handhabe, der Griff, Stiel, das Heft. V MV. nepravá glossa. Pa. R. m.: ruko-jet, *je* v *ě*, jako medjed = medvěd. Ht. Vz *Medvěd* a Geitlerovy *u*-ové kmeny 101 a. Strsl. rakovetь (manipulus), příp. -tь. Mkl. B. 166., 168. R. k řezáku, das Schnitzerheft, nebozezní, das Bohrerheft, k macku, der Rauhbankgriff. Skv. R. u konve, dveří, kordu, Ros., u vesla. V. R. nože. Palcát s r-tí. V. R. u sekery. Us. R. k nebozezu, k srpu, k dvířkám, k trubám, na šídlo. Kh. Nádobu za r. ujímej. Kom. Neštěstí meč tvůj za r. drží. Jel. R. k něčemu dělati. Kr. mosk. R. u pluhu. Pšck. R. (meče) vzdělí na pieď ručnú. BO. Vz Držadlo, KP. I. 533., 555. — **R.**, *ruční kniha*, der Leitfaden. J. tr., V. — **R.**, *příčina*, die Ursache. V. — **R.**, *hrsť*, Handvoll, f. R. šalvěje. Jád., Sal.

Rukovětní, Hand-, Griff-. Fil. zám.

Rukovid, a, m. = *rukohled*. Zlob.

Rukovidění, n. = *rukohledství*. Zlob.

Rukoviny, pl., f., zasnoubení, das Eheverlobniss. L.

Rukoviště, ě, n. = rukověť, die Handhabe. Scip.

Rukovítko, a, n. R. u ručnice, der Griff. Čsk. Vz Rukověť.

Rukovní = *ruční*, Hand-. R. kladivo. Us.

Rukovnictví, n. = *ručení*, das Bürgen. Slov. Bern.

Rukovnička, y, f. = *ručitelka*, die Bürgin. Slov. Bern.

Rukovník, a, m., na Slov. = *rukojmě*. Bern.

Rukovod, a, m., *vůdce, voditel (za ruku)*, der Führer, Leiter. Hledal r-da (osleplý Elimas). Sš. Sk. 154. — **R.**, u, m., die Handleiter, v hudbě. Hd.

Rukovoditi, il, ěn, ění = *za ruku voditi*, bei der Hand leiten. — **koho kudy**. Hank. Modl.

Rukovodství, n., *vedení za ruku*, die Führung bei der Hand, Anleitung. Než světla užiti k r. na cestu ku Kristu. Sš. J. 93.

Rukový, Hand-. R. robota. Vz Robota.

Rukoznalství, n., die Chirognomik. Šm.

Rukozpyt, u, m., die Chiromantie. Šm.

Růl, u, m., široký hřeben v brdě soukenickém, který se při tkání do bidla vkládá a jímž se outek přiráží. Člunek běhá, niti mrská, růl bubnuje, skřipec píská. Us. Hol., Nvk. R., paprsek v bidle, jímž jde osnova a je k tomu, aby se natkaný outek přirážel. Msk. Die Werkruthe. — **R.**, *sráz, strmina*, der Sturz des Berges. D.

Rula, y, f., *hornina, jedna z prvotních*. Krok. R., der Gneis, skládá se ze živce, křemene a slídy. Vz Hornina. Bř. N. 244., 255., Schd. II. 68., 102., KP. III. 18., 42., Krč. 79., 224., 226.

Růla, y, f. = *roura*, die Röhre. Na Ostrav. Tč.

Rule, e, **rula**, y, f., z něm. Rolle a to z lat. rotulus. Tabák v rulích, der Rollentabak. D. Vz Mz. 298.

Rulec, lce, m., jídlo moučné, eine Mehlspeise. Plk.

Rulich, a, m., *rorejs*, die Mauerschwalbe. Ja.

Rulík, u, **rulíček**, čku, m., *vlasy pentli ovité, lelík, cop, culík, vrkoč*, Zopf, m. D. Rozpletla si dva rulíčky. Er. P. 478. R. omašlený. Us. R. z cupaniny. S. N. — **R.**, *rostlina*, atropa, die Tollkirsche. R. zlomocný (tilík, lilek větší n. pošetilý, nemnice), a. belladonna, okoličnatý, a. umbellata, přímý, a. erecta, runatý, villosa, korkový, trutescens, osinatý, aristata, železokvětý, viridiflora, sedavý. Rostl. — Jg., Schd. II. 288., Čl. 74., FB. 26., Čl. Kv. 231., Slb. 355.

Rulíkovina, y, f., *prvek v rulíku obsažený*, atropium, das Atropin. Rostl.

Rulka, y, f. = *žlábek*, na Mor. *rýlka* (Hý.); die Rinne. Mor.

Rulovati, z něm. rollen. — **co**: plátno. V Nivnici. Kch. — **R.**, z franc., o penězích *v oběhu býti*; o ceně = *pohybovati se, měniti se*. Kh.

Rulový bělokamen. Vz Rula. Krč. 79.

1. **Rum**, u, m. = *sbořené stavení, sbořenina, ssutina, zřícenina*; *též všeliké smetí s vápnem a pískem a drobným kamením smíšené*, der Schutt, Abraum, Steinhaufen, verfallenes Haus. Jg. Z srněm. Rûm. Vz Mz. 298. Hromada rumu; rumem zanesený. Dch. Vítr mocný v strašných skučí rumech. Tč. Rumem zasypati, D., se zasypati. Záv. V rum položiti chrám. Kom. Město rumem položiti, město rumem leží. Schön. — **R.** *v horn., jalové kamení, jalovina*, taubes Zeug, taube Bergart. Hř.

2. **Rum**, u, m., sr. lat. rumor, na Slov. *rumia*, e, f., *křik, třesk*, der Lärm, das Getöse. — *Rumia, náramný pláč, povyk*. Slov. Bern. Vz Mz. 298.

3. **Rum**, u, m. = *rám*, der Rahmen. Na Ostrav. Tč.

4. **Rum**, u, m., angl., *kořalka z odpadků cukrových n. z cukrové třtiny připravovaná*, der Rum. Rk. R. obsahuje 50% líhu a něco etherů máselného a pelargonového; páleným cukrem se barví. S. N. R. ananasový, jamaický. Kh. Vz Schd. II. 76.

Rumáceti, *rumácívati* = *rum, pokřik dělati*, unmässig schreien, weinen. Slov. Bern.

Rumančok, u, m. = *heřmánek*. Slov. Kd.

Rumař, e, m., der Schuttführer.

Rumařiti, il, ení, als Schuttführer sich ernähren. Jg.

Rumařka, y, f. die Schuttführerin.

Rumařství, n., das Verführen des Schuttes.

Rumázgati = *bučeti*. Krávy r-gajú, voděnky nemajú. Sš. P. 102.

Rumburk, a, m., mě. v Litoměřicku, Rumburg. Vz S. N.

Rumčitý = *rumovitý*.

Rumec, mce, m., *rumčitá země*, rumovité pole, das Schuttfeld. Us. Jg.

Ruměje, e, f., *zadní tlupa* n. *voj*, der Nachtrab, Tross. Za spížní ruměji. Cyr. R. uherská udeřila naň. Let. 199. Tím odsouzeni jsou ti, kdož ceremonie církve r-emi nazývati se neštítili. Sš. J 216. — Plk., Star. let. — Vz Mz. 299.

Rumejch, u, m., der Sprühregen. Rk.

Rumejchati = *rumejšiti*. Rumejchá. Us.

Rumejšiti, il, ení = v drobných kapkách pršeti, poprchávati, siefern. U Bechyně. Mý.

Rumel, mlu, m., *hra v karty*, das Rummelpicket. Trefil v r. = do noty. L.

Rumelie, e, f., země již. od Balkána. Vz S. N.

Rumělka, y, f., *cinobr*, sirník rtuťnatý, der Zinnober. Pr. Chym. Vz Štk. 344., Schd. II. 50. R. smolná, antimonová, zelená. Bř. N. 228., KP. III. 65., IV. 722., Krč. 648.

Rumělkový, Zinnober-. R. barva, zinnoberroth. Svět.

Ruměňavý, *červenavý*, röthlich. L.

Ruměnec, **rumenec**, nce, m. R. m. rudměnec od *rudý* (červený). Mk., Bž. 46. **R.**, *ruměnosť (červenosť) tváří*, die Röthe des Gesichtes. Strsl. rumenьcь. Mkl. B. 307. **Nikoli**: růměnec. Na lícech ruměnci ktviechu. Rkk. 39.

Ruměnek, nku, m., rostl. Slb. 212.

Ruměněti, ěl, ění = *červeněti*, roth werden. L.

Ruměnice, e, f., rostl., onosma. Slb. 369.

Ruměničitý, *ruměník obsahující*, Rhodium-. R. zlatičník, Rhodiumgold. Pr. Min. 233.

Ruměnidlo, a, n. = *líčidlo*, rothe Schminke. L.

Ruměník, u, m., Rhodium, n. Nz.

Ruměnilka, y, f., galax, rostl. vřesovitá.

Ruměniti, il, ěn, ění = *červeniti*, röthen. L. — **co**. Nach červánků r-ní vrcholy hor. Dch.

Ruměnkovina, y, f., haematina, červené barvivo. Rostl.

Ruměnosť, i, f. = *ruměnec*. — **R.**, *červenosť vůbec*, die Röthe.

Ruměný (zastr. *rumený*) m. *rudměný*, Mkl. B. 128., Gb. Hl. 115. = *červený* (zvl. o líceh), roth. Jg., Brt. — **R.**, *červený jako cinobr*. Rostl.

Rumermistr, a, m., z něm. Rumormeister, der Generalgewaltige des Heeres o. einzelner Abtheilungen desselben. Slavat. (Gl. 303.).

Rumfordka, y, f., rumfordská polévka, po nálezci Rumfordu, z kostí, krve, krup, hrachu, chleba, soli atd. Rk. Vz KP. II. 124., S. N.

Rumiště, ě, n., der Schuttplatz.

Rumlík, u, m., *rolnička*, die Schelle. Div. z ochot.

1. **Rumný** = *ruměný*, roth. Rumnů učiní líčidlem. Sap. — Byl. R. Hce. Chč. 375. — **R.**, *dobře vyhlížející, tučný*, fett. V. R. stádo. V.

2. **Rumný**, *rumový*, Schutt-. R. byliny (na rumu rostoucí), ruderales. Rostl.

Rumokutný, *v rumu se kutící*, schuttwühlend. Krok.

Rumor, u, m., lat., *rumrejch*; *hluk, hřmot, povyk*. Rk.

Rumování, n., der Schutt.

Rumovati = *rum vyvážeti n. vynášeti*, den Schutt beseitigen; *mýtiti*, ausroden. Ros., Ms. 1550.

Rumovatý, rumovitý = *rumčitý, plný rumu*, Schutt-. R. cesta, pole. Kom.

Rumovina, y, f., die Schutterde. Pr. Min.

Rumovisko, a, n., die Schutthalde. Nz.

Rumoviště, ě, n. = *rumiště*.

Rumovlačný. R. střída, die Bergekarrenstrecke. Hř.

Rumovní práce, Erdarbeit, f. Šm.

Rumový, Berge-, Schutt-. R. jáma, jíž se spouští na důl rum či jalovina k zakládání. Hř. R. střída, rumovozná střída, v níž se výhradně vozí rum čili jalovina k základce, zvl. při dobývání velmi mohutných slojů, die Bergebeförderssstrecke. Hř. R. náspy, kužel, Schutt-. Nz.

Rumpál, u, *rumpálek*, lku, m., *hřídel, hašple, točidlo, vrtidlo*, z něm. Rollbaum, vz Mz. 299.; z něm. der Rumpel, Rumpelbaum (das Rumpelholz), Gl. 303.; der Haspel, der Scheibenzug. Nz. R. skládá se z ležatého hřídele, kterým se buď kolem pevně k němu přičiněným aneb postrčenými rameny aneb klikou otáčí; na hřídel se natáčí provaz a ten zdvíhá břímě na něm pověšené. Vz. S. N., KP. II. 23., 24. R-lem něco na horu táhnouti. Har. Při rumpálu pracovati. Vys. Katové vedli jej k r-lu, který byl k tomu připraven a svlekše ho z rubáše opásali jej jakýmsi hadrem a tak ho na ten r. položili, přivázavše ho několika řetězi v půli, za hrdlo, za ruce i za nohy a tak jej pekli. Mus 1832. 326. (Gl. 303.) — **R.** či kůl bijáku podobný avšak tlustší a delší, jejž uvazují kravám ku střečkování náchylným okolo krku, aby si střečkování odvykly; když totiž dobytče střečkem bodnuté střečkuje, ubíjí si r-lem přední nohy, jmenovitě kolena a přestává střečkovati. Us. Hý.

Rumplíř, e, m., z něm. Rumpler = *hřmotil, buřič*. U Písku. Kál

Rumplovati, z něm. rumpeln, *hřmot dělati, bouřiti*. V. Bláznům jak se mele, tak se mele, leda se rumplovalo. Č. M. 212. — **R.** = *bubnovati*, trommeln. U Olom. Sd. — **R.** = *bublati, bručeti*, brummen. U Rychn.

Rumpy, pl., f., vz Trudovačky (švestky ztrudovatělé). Na mor. Zlínsku. Brt.

Rumrejch, u, m., **rumrejška**, y, f., na Mor. a ve Slez. *rumraj*, Brt., Klš., u Žamberka *rumrej*, Kf., z lat. rumor, pol. rumrycht. Vz Mz. 299. **R.** = *hřmot, hluk, cavyk*, der Tumult, Lärm, das Gepolter. Pref., Čr. To tam byl dnes r. (frmol). Us. — **R.**, *bouře, bouření*, der Aufstand, Tumult, die Unruhe. R. u vojska. V. V té rumrejšce i hejtman zabit byl. V. R. činiti, spokojiti. Us.

Rumtati = *remtati*, nagen. — **jak dlouho.** Pes celou noc rumtal. U Poličan.

Rumunové, *Rumuni* neb *Valaši*, mluví směsicí hlavně slovanského a latinsko-řeckého jazyka. Rk. Vz o nich v S. N. — *Rumunský*.

Run, u, m., *viniční řádek*, die Reihe (im Weingarten). Bern.

Runa, y, f., *jméno písma starodávního*, u severozápadních národův (zvl. německého kmene) užívaného, dříve než tam latinské písmo uvedeno bylo. D. Vz KP. I. 305., S. N. Die Rune. **R.**, *brázda, rýha ve vinicích* mezi jednotlivými vinohrady. Us. u uher. Skalice. R-u čiditi. vyházeti. Mor., Šd. Sr. Run. — **R.**, žena Kovlada, panovníka nad poklady a kovy zemskými. R. zlatí prý vrchy za rána a za večera. KB. 314.

Runalka, y, f., centris, *hmyz včelovitý*. Krok.

Runařov, a, m., něm. Runař, ves u Konic na Mor. PL.

Runatěti, ěl, ění, *runatým se stávati*, zottig, wollicht werden.

Runatiti se = *runatěti*, *runatým se státi, cuchati se.* **se komu.** Runatily by se mi vlasy, kdybych neměla šátek na hlavě. Us.

Runatosť, ruňatosť, runitosť, i, f., die Zottigkeit. R. rostlin. Rostl.

Runatošedivělý. R. listy. Rostl.

Runatý, ruňatý, runitý, *rouno mající, vlnatý, chlupatý, huňatý*, wollicht, zottig. R. listy (kosmaté, huňaté). Rostl. R. pes. Us.

Runčačka, y, f., *kyjanka k házení míče, palestra*, der Ballschlägel, das Paläster. Us. u Plaňan.

Runda, y, m. a f. = *rundavý, rundavá*.

Runďák, a, m., ein roher Mensch. U Litovle, Kčr., u Žamb. Kf.

Rundati = *nevrle si počínati*. Ve vých. Čech. Jir., Brv. Vz Runditi.

Rundavý = *nevrlý, mrzutý*, brummig, mürsisch. Us. Jir.

Rundel, něm., *kolobraz, skruž*.

Rundem. Má-li někdo hlad, říkají o něm: Drštka mu jde rundem. U Bechyně. Mý. Cf. Huba mu jde haldem. Pch.

Runděnina, y, f., *podmáslí*, die Buttermilch. Us. u Bolesl.

Rundidlo, a, n., ženská, která se rundí, běhá, vrtí se semo tamo, ein unruhiges, bes. heirathslustiges Frauenzimmer. Us. Dch.

Runditi, il, ěn, ění; *rundívati, rundati* = *muchlati, vrtěti, hýbati sem tam.* — **co:** postel; máslo (vrtěti), buttern. Us. — **se kde** — v posteli (*povalovati se, rejditi sebou*), ranzen. — **se s kým** = *namáhati se, práti se, zápasiti*, raufen. Nerundej se s ním. Us. — **se také** = *durditi se*, schmollen. D. — **kdy.** Děvče ve 20ti letech nejvíc rundí, ist unruhig, heiratslustig. Pch.

Řunditi, il, ění. — **o čem** = *rozprávěti*. Na Ostrav. Tč.

Rundivý, *kdo se rád rundí*, unruhig, ranzend. Us. u Žamberka, Kf., u Petrovic. Dch.

Řundný, gesprächig. Na Ostrav. Tč.

Rundus, u, m., pokrm z bramborů a mouky upravený. Vz Drn, Píč. Us. Hrš.

Runěk, ňku, m., *kosma*, die Zotte. Us.

Runina, y, f., *kosmina*, *hunina*, feine Haare. Rostl.

Runiti, *runovati* = *runu dělati*, aby voda odtékala. Vz Runa (brázda).

Runitý, zottig. Rk.

Runný, wollig, zottig. Vký.

Rúno, zastr. = *rouno*.

Runoš, e, m., lagothrix, ssavec.

Runouti, nu, ul, utí, *ssouti se se hřmotem*, rasselnd hinfallen. — **jak**. Skála rune s hřmotem dolů. L. — **abs**. Slzy runou = hojně tekou, strömen. — **odkud**. Jaké písně z lyry této runou? Sš. Bs. 192. — **kam**. Leč ty stesky k nebi nerunou. Sš. Snt. 65. — **se na koho** = *útok učiniti*, überfallen. L. — Jg. Cf. Runiti, Ronouti.

Runovatý = *rounovatý*.

Runský, Runen-. R. písmo, kámen. Nz.

Runt, u, m., *doléhání*, *křik*, der Andrang, die Heftigkeit. Dělá všecko s runtem. U Olom. Sd. U nás jde, dělá se všecko runtem. Nesmí naň runtem. Mor. Hý.

Runtiti, il, ění, *runtovati*. — **na koho**, in Jemanden dringen. U Olom. Sd. Cf. Runt.

Runtovati, z něm. Ronde, die Ronde halten = *ponocovati*. U Nové Paky. Hlr.

Runy, vz Runa.

Ruozha = *rozha*. GR.

Ruožený = *růžený*, *růžový*. Jir.

Rup, u, m. = *chrup*, Gebiss, n. Kůň má dobrý rup. Us. Na mor. Drahansku: řup. Us. Hý.

Rúp, vz Roup.

Rupa, y, f., Felsenhöhle, f. Rk.

Rupati; *rupěti*, ěl, ění; *rupnouti*, pnul a pl, utí; *rupávati* = *chrupati*, na mor. Drahansku *řupati* (Hý.), knorpeln, knastern. — **abs**. Až ruplo. Ros. Tak s ní tancoval, cž i kosti rupěly. Sš. P. 775. — **kde**. Sníh rupá **pod** nohama. Ros. Rupí mu **ve** hřbetě. Us. — **komu**. Rupá mu to, když to jí. Us.

Rupec, pce, m. R. rolní, raphanus raphanistrum, rostl. FB. 77.

Rupice, e, f., *píka*, die Hautpore. Nz.

Rupičnatý. R-tí, porina, čeleď kamožilců. Krok.

Rupie, e, f., mince ve východní Indii = 1 zl., Skř.; zlatá mince v Persii = 14 zl. 75 kr. Balcar.

Rupík, u, m. R. obecný, euphorbia esula, rostl. FB. 26.

Rupiš, e, m. = *shon*, *nepředvídaný lomoz*. U Pelhřimova. Ptů.

Rupkati, mit Appetit essen. U Litovle. Kčr.

Rupot, u, m., *vrzání* ku př. sněhu pod saněmi, das Geprassel. Vk.

Rupotati = *rapotati*, pochen, klappern, poltern. U Olom. Sd.

Rupovitý = *skalnatý*. Klna.

Ruppova, y, f., ruppia, rostl.

Ruprechtice, dle Budějovice, něm. Rupersdorf, ves a) u Broumova, b) u Semil; něm. Oprechtitz, ves u Kdyně. PL.

Ruprechtov, a, m.., něm. Ruprecht, ves u Výškova. PL.

Rúpy, pl., f., *chrastavky* = puchry. Mor. a Slez. Sd.

Růr, u, m., *paprslek tkadlcovský*, das Weberblatt, der Riethkamm. V.

Rúra, y, f. = *roura*. Slov.

Rurák, a, m., aulostoma, ryba. Krok.

Rurákovitý. R. ryby, aulostomi, Röhrenmäuler, m. Nz.

Rurant, a, m., z lat. rus, *hlupák*, Dummkopf, m. Lom.

Rurář, e, m. = *vodák*, der Röhrenmann. 1622

Rureň, rně, m., clotho, pavouk. Krok.

Rurka, y, f., *malá roura*. — **R.**, *dárek*, zastr. GR. (Jir. exc.).

Rurkovatý, *plný rurek*, röhricht, röhrig. L.

Rurkový, mit einem Rohre versehen. L.

Rurmus, u, m., *hák k tahání vody*, die Grane. Slov.

Rurní, *rurnice*, *rurník*, vz *Rourní* atd.

Rurový = *rourový*.

Rurýkati, *rorejkati*, *rorýkati*, *vl. jako rorejk křičeti či zpívati*, *pak vůbec* = *zpívati*, singen. Kld.

Rurýn, a, m., pomatias, ryba holobřišná. Krok.

1. **Rus**, a, m (pl. Rusové), obyvatel Ruska, der Russe. V. V již. Čechách: Růs, a. Kts. Rusi národ caťomilovný. Č. Zdráv jako Rus (dle Brt. **chybně**. m.: jako rys. Vz Rys). Us. Brankovickým obyvatelům na Moravě také říkají *Rusi*, poněvadž prý za války tříciśařské u Slavkova ruského prince v lese Žaroužkách zabili; ten však zemřel tam smrtí přirozenou. Mřk. — **R.**, členovec. R. obecný, blatta germanica, die Hausschabe; lesní či tarakan, b. laponica. Vz Frč. 143 — **R.**, *silná ženská*. To je Rus žena. Olom. Sd.

2. **Rus**, i, f., *Rusko*: baltské provincie, Velká Rus, caťství Kazaň, caťství Astrachan, Malá Rus, Jižní Rus, Kavkazko, Západní Rus, Polsko. Tl.

Rús = rous.

-rus, *-ra*, *-rum*, lat. Vz -turus.

Rusadelný = *svatodušní*. Slov. Vz Rusadla. R. týden, svátky. Sf. Vz S. N.

Rusadla, n, pl., gt. rusadel; **rusadlí**, n. na Slov. = *letnice*, *svatodušní svátky*, Pfingsten. Sf. Vz S. N.

Rusák, a, m., *druh zajíců*. Ad. — **R.**, *Rus*, der Russe. Kr. mosk.

Rusala, y, f., **Rotalovice**, něm. **Rottalowitz**, ves u Holešova na Mor. PL.

Rusalec, lce, m., der Flussgott. Šm.

Rusalka, y, f., *bohyně vod*, *jmenovitě řek a potoků*, das Wasserweib, die Undine, Nymphe. Šf III. 81.—95. Jméno své mají R-ky od vody, rusa = řeka (cf. rosa). Šb. Dějiny středověké I. 301. (Hý.). Cf. **Prk**. Př. 22., S. N.

Rusalský. R. studánka. Vz Rusalka.

Rusatý, blossköpfig. Šm.

Rusavý = *ryšavý* (drobet), ein wenig braunroth. L.

Rusek, ska, m., **ruska**, y, f., jméno skotu barvy rusé. Us. u Petrovic. Dch.

Ruseti, el, ení, blond werden; **se**, **blond** sein. Troj.

Rusia, e, **Rusie**, e, **Rus**, i, f.; **Rusy**, dle Dolany; **Rusko**, a, n. = *ruská země*, Russia, Russland, n. Vz Rus, 2.

Rusin, něm., vz Ruzyně.
Rusín, a, m., pl. *Rusové*, zřídka *Rusíni*. Cf. Dvořenín, Bž. 82. R., zvl. Malorus. Slováci nazývají Rusíny: Rusňáky, Rusnáky. Šm. R. v Malorusku, v Haliči a ve vých. Uhřích. Rk. Vz S. N.
Rusiny, rusinky, pl., f., *rousy u noh ptačích*, Federn an den Füssen der Vögel. Us. Mark. — **R.**, *výložky z rukávů visící*, Lappen an den Aermeln. Us.
Ruska, y, f., vz Rusek. — **R.**, die Russin. — **R.**, Rosalie. Na mor. Drahansku. Hý. — **R.**, vz Ruský.
Rusko. Vz Rusia a více v S. N. VII. strana 829.—1172. — **R.**, něm. Rusek, ves u Smiřic. PL.
Ruskozelený, russischgrün. Dch.
Rusky, pl., f., druh nakládaných ryb. Us. Mřk.
1. **Ruský**; *rusky, po rusku*, russich. R. země, císař, řeč, zima, měsíc (= dlouhý, že 14 dní později se počíná a taktéž se končí. L.) Us. Ať posedí ruský měsíc. Ctib. R. sloh, vz KP. I. 134.
2. **Ruský** = *řezký*, frisch, schnell. Ruščí jako srní. Br.
Rusnácký, *maloruský*, kleinrussich. Na Slov.
Rusňačka, y, f., *Maloruska*, die Kleinrussin. Jg.
Rusňák, a, m., vz Rusín.
Rusobílý. R. pryskyřice. Sš. Zj. 476.
Rusobradý, der Rothbart. Vid. list.
Rusofil, a, m., *rusomil*, der Russenfreund. Us. Nl.
Rusosť, i, f., *rusá barva*. Veleš.
Rusovatěti, ěl, ění, rothköpfig werden. L.
Rusovatý, ein wenig rothbraun, rothköpfig. L.
Rusovlasák, a, m., der Rothkopf. Aqu.
Rusovlaska, y, f., die Blondine. Šm.
Rusovlasý = *rusovlasák*.
Rust, a, m., něm. Rust, mě. v Uhřích. Bern.
Růst, rostu, m., *zrůst* m. vzrůst, der Wuchs, das Wachsthum; die Vegetation. Nz.
Růsti, rostu, rosť, sta (ouc), rostl, rostení (zastr. rostění), řidčeji: *rostnouti*, ul, utí = *ze vnitř na šíř a na dél se veličiti*, wachsen; *větším býti*, grösser werden, an Menge zunehmen; *síliti se, prospívati*, an innerer Stärke zunehmen, wachsen. V., Jg. Kořen rast z *rad-t*. Mkl. B. 480. — **abs.** Roste dubec, Rkk., tráva, člověk, zvíře, rostlina, strom, voda, měsíc (přibývá), bohatství, statek, jmění, Us., sláva, pověsť, štěstí, Ros., žádosť, Jel., různice, nelibosť k někomu, Kom.; rozum, žádosti, zlosť s roky rostou. Bern. Roste den; zástupy rostou, schwellen an. Us. Dch. Roste, že bude moci z patra jísti. U Žamberka. Kf. Dítě rostlo, až dorostlo. Sš. P. 153. Pýcha rostla denně, **šp. prý m.**: zmáhala se, *ale* roste-li sláva, žádosť, nelibosť, rozum atd. (vz předcházející), proč se nemá říkati: pýcha roste? Jest tedy i tato frase dobra. Stromům listí opadá a zase roste. Kom. Kam strom ohýbáš, tam roste. Ne všudy všecko roste. Prov. Zima roste. Us. Hý. Rosťte a množte se. Solf. — **kde.** Mezi kopci je dolina a **v** ní roste jatelina. Sš. P. 436. Každé sousto mně v ústech roste (nechutná-li něco). Us. Němc., Sd. **Nad** Strakonicí **při** tej silnici rostou tam tři růže. Er. P. 128. Sníh roste v oblacích (říká se, když oblaky sněhové hustnou). Mor. Kd. Už mi roste **na** nich zelený trávníček; Na slavkovských lókách růste koření; Na tym raciborským moscě pěkny karafiat roscě. Sš. P. 489., 634., 340. Na junoši roste dúbec. Rkk. 26. Trávka na niej roste. Rkk. 65. **Za** nima roste černooký děvče, až vyroste, bude mý. Sš. P. 327. Rostó, rostó konopě za cestó. Sš. P. 326. To dielo roste **pod** jich rukú. BO. Rostú **po** celé vsi švestky. Er. P. 334. Pod našima okny roste tam bez. Er. P. 123. Dříví v lesích roste. V. Mech na zdi roste. Br. Na rákosí paličky rostou. Kom. Na dubě nerostou leč žaludy. C. Panská láska roste na zaječím chvostě Koll. R. na mysli. Kom. Pod stromem tráva roste. Spis roste pod perem. Jg. — Vz Hlouposť. — **v čem.** R. ve ctnostech. Jel. Ať rostú (děti) ve cti a v kázni. Smil v. 1813. Dokad nevystoupil pán, mohl Jan růsti v důstojnosti a slávě **u** lidí. Sš. J. 60. Jako tělo roste ve věku, též aby duše rostla v ctnosti; Aby rostl v synovstvu božiem, v dóstojenstvie některak nesmierně; V ctnostech roste a prospievá; Stojte na cestě boží ustavičně rostúce v životě svatém. Hus I. 117., II. 75., III. 77., 300. — **na čem.** A dietě rostieše, rozuměj na těle. Hus II. 27. — **odkud (čím).** Bylina **ze** země roste pomocí tepla a deště. Br. Nerostou z trní hroznové ani z bodláčí fíky. V. On jako z vody roste (čerstvě). Us., Pk. Z upřímného srdce roste strom, do falešné lásky bije hrom. Sš. P. 272. **Před** našimi okny růste z růže květ. Sš. L. 266. Kristus rostl milostí a moudrostí. Sš. C. 47. Zlatem mu všecko rostlo. Sš. Hc. 88. — **po kom, po čem.** Nerád by, aby tráva po něm rostla (nerád by ještě umřel). Č. Vz Závisť. Po té masti vlasy rostou. T. — **v co.** V sílu a v muže roste. V. R. v jonáka. V. Obilí roste v slámu (ne v zrno). Vz Sláma. Č. A Ježíš prospieváše věkem, že rostl a šel v léta. Hus II. 33. Neb odtud roste člověk u výsosť a dále nic. Hus I. 116. — **jak.** Stromy lesní samy **od** sebe rostou. D. **Bez** kázně růsti, Us., bez poznání. D. Žádosť bohatství roste bez konce. Hus II. 198. Růsť jablunko **z** široka. Sš. P. 435. Světlo vnitrné roste **podlé** míry zkušenosti. Sš. Sk. 254. Česť jeho jména rostieše na všaký den. BO. Rostliny rostou **na** očích (očividně). Us. u Rychn. Růsť jablunko vysoko, rozkládej se široko. Brt. Anth. 70. Popeluška **v** samé nesnázi rostla pod macechou. Kn. Poh. II. 191. Aby rostlo (dřevo) na výš neb na široko. Št. N. 220. Roste jako z vody = rychle. Us. Dhn. — **s kým, s čím.** Nežertuj, s kým jsi nerostl. Č. Rozum, žádosti s roky rostou. Bern. Roste tam tráva s jetelem. Er. P. 416. To s ním roste (vada nějaká, zlozvyk). Us. Sd. — **kudy. Skroz** (skrz) ten prsten tráva roste. Sš. P. 164., Er. P. 477. **Přes** ten prsten tráva roste. Sš. P. 168. — **od které doby.** Jako neroste kamení **od** syna božího narození. Er. P.

512. — **jak dlouho.** Nechte obého růsti až do žně. Mt. 13. (Hus II. 54.). — **k čemu.** Den ke dni k smrti rostem. Er. P. 514. — **proč.** Však já na to rostu, abys k nám chodíval. Sš. P. 337. To gbelským pacholkóm roste **na** znamení. Sš. P. 166. — **komu (kdy).** Vlasy, nehty, zuby mu rostou. Us., Kom. Hřebínek mu zase roste (stává se hrdým atd.). Us. Dch. Rohy mu v čas štěstí příliš rostou. Prov. Roste mu to jako houby po dešti. Us. Dch. — **do čeho.** Strom do dřeva roste (když více do šíře než do výšky žene). D. R. do výšky. Vz také: Rak. Mladý kůň roste do peněz a starý z peněz. C. — **proti čemu.** Proti smrti radě neroste koření v zahradě. C.

Rustika, y, f., die Rustik. R. drsná, pohladká, hladká. Nz. R obkladek zevnější zdi z hrubých, na zevnější straně hranité přitesaných kamenů, neb i jen omítka takovouto stavbu napodobující. S. N.

Rustikalní, z lat., *selský*, Rustikal-. Rk. R. polnosti, Bdl., robota. J. tr.

Rusy, vz Rusia.

Rusý, *medožlutý*, sr. stind. rušant, koř. dle Curtia ruš, Mkl. B. 319., dle Mkl. l. c. z lat. russus; leibfarbig, honiggelb. Strany původu vz také Mz. 72. R. vlasy, Jel., barva. Troj. Sobě žába rusa, sobě srna lysa. Prov. Smil.

Ruš, i, f., zastr. Učinil by nad námi ruš (ruinam). Bj.

Rušan, a, m. = *Rus.*

Rušanka, y, f. = *Ruska.*

Rušar, a, m., jm. vlastní, der Unfried. Šd.

Rušati = *kysati.* U Brušperka. Mtl. — **R.,** schnell laufen. U Brušperka. Mtl. — **R.,** rühren, bewegen. — **čím.** Nerušej tím. Na Ostrav. Tč. — **se,** *kynouti*, aufgehen. Těsto se ruší, u Opav. Pk., Klš.; sich tummeln, eilen, na Ostrav. Tč.; *rosou se broditi*, im Thau herumwaten. Nerušaj se, budeš celý mokrý. Mor. Šd.

Rúšce, e, n., dem. slova *roucho*, das Gewand. Pulk., BO., GR. Osliku na hřbetě sedě, polože r. učedlníkóv svých . . . Hus II. 128. R., tenké roucho, závoj. Aj, kakť je hrdá, majíc rúšce nevie, co jest. Št. N. 14.

Rušec, šce, m. = *krušec* (soli). Ta polívka je jak rušec (přesolená). U Olom. Šd.

Rušeně, *přetrženě*, unterbrochen, gestört. R. se oddati hříčkám. Šf.

Rušení, n., *přetržení*, die Störung, Unterbrechung, Verletzung, Brechung, Aufhebung, Abschaffung, Trennung. Rušení pokoje, Us., obrazů. D. Bez r. stejniny. Sedl. R. držebnosti, náboženství, veřejného pokoje. Vz více v S. N. R. obchodu a pospoje. Dch. R. periodické n. občasné, sekularné n. stoleté. Nz.

Rušenka, y, f., *drobná sláma*, spláženka, matenice, matenka, das Wirrstroh. Us. Proch.

Rušený; *-en, a, o*, gestört. R. klid. Dch.

Rušice, e, **rušička,** y, f., *malý šat, roucha*, das Gewand. Jád., Sal., Výb. I. 1160. 7. Dítě obinuto v r-ce. BO.

Rušič, e, m., der Störer, Verderber. R. panenstvie zbaví tu dievku panenstvie, jehož nemož jí nižádný navrátiti. Hus I. 206.

Rušidlo, a, n., *zvl. prostředek ožírající*, das Aetzmittel. Sal. 38. 11. R. leptá. Ja.

Rušikvas, a, m., der Schmaus-, Lustverderber. Takoví lidé sou praví r-sové. Reš. Nebývej r-sem. Reš.

Rušilka, y, f., troyosita, hmyz lykožroutový. Krok.

Rušinov, a, m., něm. Ruschinov, ves u Chotěboře. PL., Tk. IV. 739.

Rušitel, e, m., pl. -lé (na Slov. *hybatel.* Bern.). R. = *kazitel*, der Verderber, Verletzer, Aufheber, Abschaffer. Jg. R. obrazů, pokoje, dobrého řádu, víry, zákona, Ros., práva, Scip., slibu. Jel. R. dobrých obyčejův, svornosti, Boč., veřejného dobra. Zř. F. I. R. všech dobrých řádů, Reš., míru. Dch.

Rušitelnosť, i, f., die Verletzlichkeit, Verderbbarkeit.

Rušitelný, verletzlich, verderbbar. R-né a prchlé věci. Jel.

Rušiti, il, en, ení (zastr. *rušeti*), ***rušívati***, kořen *rúch.* Gb. Hl. 145., Mkl. B. 436. Sr. lit. rausiti (wühlen), rusas (die Grube). Mkl. aL. 174. — **R.** = *dotýkati, hýbati* (na Slov.), be-, anrühren, betasten (bewegen, rühren, Slov.); *trhati, bořiti, kaziti, hubiti*, verderben, zu Grunde richten; *zdvihnouti, neplatným činiti, odstraniti*, aufheben, abschaffen, ungiltig machen, kassiren, umstossen; *přestoupiti, nedržeti, zlehčiti*, verletzen, brechen, nicht halten, trennen; *přetrhnouti*, unterbrechen; *rozebrati, kuchati*, auswirken, ausweiden; *porušiti*, beflecken, besudeln. Jg. — **co:** pořádek, Št., obecný pokoj, obrazy, víru, připověď, smlouvu, zvěř n. jelena (rozebrati). D., kláštery, Us., zákon, Bern., přísahu. V. R. stany; Povětřie (vítr) ruší déšť; R-li jste smlúvu mú; R. zdi. BO. R. spaní, mlčení, Jel., nález, Har., cizí lože (przniti), St. skl., zločince (čtvrtiti), Bern., nápady (aufheben). Vl. zř. 317. R. mír, slib. Dch. R. jednotu bohoslužebnou a národní. Sš. I. 113. R. zápis. Tov. R. neděli; Toto písmo boží mnozí rušie, když svolice (v) manželstvie rózno táhnú; R. přiezeň a přirozené přátelstvo; Výmluvní jsú, aby rušili pravdu; Rušie dobré obyčeje spolumluvenie zlá; Malý kvas všecko těsto ruší; R. božie přikázanie; R. hříechy; R. sobotu; Cizoložstvo jest, když kdo stav manželský ruší. Hus I. 121., 199., 207., 256., 273., 444., II. 270., 357., 361., III. 187. — **co komu:** víru. Ml. JMK. nikdá na tom býti neráčil, aby nám stavům zřízení zemská a práva naše rušil. Zř. F. I. B. XI. Ustavení někomu r. Hus III. 249. R. víru Bohu. Hus I. 153., Žer. Kdo jinému slovo ruší, zas mu tak učiniť sluší. Kmp. — **co čím.** Zastaralé věci železem, mladé prsty se ruší. Jg. Přátelství se ruší vzdálením-se. Jel. R. řeč křikem. Zločin, kterým se ruší veřejná mravnosť. RZ. Svátek rušíme skutkem neb dielem hřiecha; Cizoložstvím manželství se ruší; Věrnosť ruší se cizoložstvím; Člověk ruší se sám svým nepřítelem, to věz tělem; Kázáním slova božieho zatvrzení v zlosti se ruší. Hus I. 128., 197., 199., 202., II. 16. Druhé druhým se ruší (zdvíhá). Nz. A ruší se veličinou A. Nz. — **jak.** Pokoj člověk ruší proti Bohu trojím obyčejem. Hus II. 145. — **co kde.** Pokoj i mír rušie po zemiech nám podaných. BO. Aby nerušila lásky **mezi** náma. Sš. P. 662. Jeho moc v tom miestě

se rušila. Hus III. 283. R. pokoj v obci. Ml. — se *hýbati se*, sich bewegen. Kamenie se rušilo a zsedalo pro žalosť. Ms. o 12 hod. umuč. Těsto se ruší (kyne). Slez., Mor., Tč., Dr. M. Kawka. Ani se neruš. Na Ostrav. Tč., vz Rušati; aufgehen, sich heben, v mathem. Dvě **od** dvou ruší se (zdvíhají se); gestört werden, Störung nehmen. Tělo, jenž se ruší, obtěžuje duši. Hus II. 304. Poněvadž tak se ruší ďáblovo královstvie. Hus II. 102. — **se odkud.** Neruš se z místa (nehýbej se). Na Slov. — **přes co.** Přes něčí zápověď něco r. — **co kde čím:** jelena v myslivně, **na** louce nožem.

Rušivec, vce, m. = *rušník*. Sm.

Rušivý, störend, verletzend. Nz., Dch.

Rúška, y, f. = *rouška*. — **R.**, *obinadlo*. Sal.

Rušnice, e, f. = *ručnice*, das Gewehr. 1573.

Rušník, a, m., *brouk*. R. musejní, anthrenus museorum; r. černý, attagenus pellio. Vz Frč. 188.

Rúšný, vz Roušný.

Ruština, y, f., *ruský jazyk*, die russische Sprache. Ruštině se učiti. Us.

Růstka, y, f. = rozha.

Rúta, vz Routa. Věneček ze zelenej rúty. Sš. P. 505.

Rúta, y, f. = *přísaha*. Vz Rota.

Rútěný = *routěný*.

Ruthartovici, vz Tk. I. 623., S. N.

Rutheničelý chlorid, Rutheniumsuperchlorid, m. Nz.

Rutheničitý kysličník, Rutheniumbioxyd, n. Nz.

Ruthenitý kysličník, Rutheniumsesquioxyd, n. Nz.

Rutheni-um, a, n., *kov platinoritý*. Šfk. 371., KP. IV. 268., 280., S. N.

Ruthenový chlorid, der Rutheniumchlorid. Nz.

Rutil, u, m., *nerost*. Vz Bř. N. 196., S. N. Dle Presla *rudolice*.

Rútina, vz Routina.

Rútiti se = *routiti se, řítiti se*. Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Routiti.

Rutka, Rudka, y, f., Rudkau, ves u Domašova na Mor.; něm. Rutka, ves u Kunstatu na Mor. PL. — **R.**, *routa*. V.

Rütl-i, a, vrch. Bž. 118.

Rutlink, u, m., *meč na obou stranách broušený*, zastr. Gl. 303.

Rutovinka, y, f., *rutoví*, vz Routa. A já viju vínky z různej rutovinky. Sš. P. 101.

Rutulové *byli národ v Latiu*. — *Rutulský*.

Rutvička, y, f., cf. Rutovinka. Ó vím ti já zahradečku z trňa, v ní r. zelená. Sš. P. 750.

Ruvač, e, m. = *rubáš*, zastr. Veleš.

Ruvačka, y, f. = *rvačka*. Slov.

Ruvanica, e, f. = *rvanice*. Slov.

Ruvati = *rváti*. Pes ruve. Slov.

Růveň, vně, f. = *roveň*. U Loun. Kš.

Růvek, vku, m., vz Rov.

Ruvná, é, f., něm. Ruwna, ves u Dolejšího Nýrska v Klatovsku. PL.

Růzeň, zně, f. = různosť. Štf.

Růzha, y, f., v Krkonš. = *rozha*. Kb., Lng. Na Ostrav. a ve Slez. ruzga. Tč. Vz Rozha.

Růzhovatý, *rozhovatý*, strauchartig.

Různě = *různo*. Ros.

Různění, n., die Misshelligkeit, Uneinigkeit. Kom.

Různěti, ěl, ění, verschieden werden, sich ändern. L.

Různice, e (zastr. *róznice*), f., *nevole, nesvornosť, sváda, pohodnutí*, die Uneinigkeit, der Hader, Handel, Zank, Streit. Jg. R-ce ztropiti, zbuditi, rozsívati; o úřady mezi nimi rozličné r-ce se sbíhaly; r-cem a nevolem konec učiniti; o r-ce se smluvili a smířili. V. R-ce a války rozšafně zdvihl a srovnal. V. Nenadále zběhla se r. a nepokoj v tom sněmě. Čr. Skrze bratří r. se působí v městech, obcích, až i ve vší zemi. Čr. R-ce strojiti; samé hádky, křiky a r-ce. Dch. A r. byla mezi nimi. Sš. J. 162. R-ci oč míti; Odtud r-ce a sváry toliko povstávají; Aby snad někdy, nebyly-li by ty r-ce časně na místě postaveny a spokojeny, k nějakému krve prolití nepřišlo. Žer. A protož veliká ruoznice bude v lidu, tak že zlí z míst hýbati se budú. Hus III. 310. Pakliby o tu věc která byla róznice, má tam Bartošek vyjeti; Shledali mezi nimi ruoznice. Půh. II. 451., 460. Když ti dva se seňdů (sejdou), to se nikdy nerozeňdů bez různice. Mor. Tč. O to mezi sebú zlú vuoli a ruoznici jměiechu; Neb před tiem byli sú v ruoznici mezi sebú a v kyselosti. Let. 220., 75. R-ce činiti. Zák. sv. Ben. Semeno různic rozsíval. Háj. Tropič různic. D. R-cemi lidi drážditi. Kom. R-ce mezi manžely tropiti. D. Stálé r-ce spolu mají. Ros. R-ce aby nepodcházely, není možné. Kom. R. ta vznikla pro pouhé svíčky shasnutí. Sych. R-ci zastaviti. D. R-ce, které povstaly a vznikly, srovnati a uložiti. Er. Srovnali se o ty r-ce a nesnáze. Václ. I. Znamenavše některé různice znamenité mezi pány a vládykami v království našem vzniklé. Zř. F. I. A. X. O tu věc dávno páni mezi sebú r-ci mají. O. z D. — **R.**, *rozdíl, rozdílnosť*, der Unterschied. Věci duchovní takú mají róznici od těchto věcí zdejších, jakož veliký jest rozdiel mezi duchem a tělem. O 7 vstup. Mezi nímž jest ta róznice, jako mezi tmú a světlostí. Ib.

Různický = *různý, jednotný*, einzeln. MM. 35.

Různič, e, m., *různil*, der Krakeeler, Streithahn. Dch.

Různičný, *různici tropící, nesvorný*, uneins, aufrührerisch. Boč.

Různík, a, m. = *různič*.

Různil, a, m. = *různič*. Dch. Tomuto různilovi člověk neodolá. Dch.

Různina, y, f., die Divergenz. Šm.

Různitel, e, m., *kdo různice činí, tropí*, der Händelmacher, -stifter, der Unruhestifter, Unfugtreiber. Us. — **R.**, *hajitel mínění, že dvě n. více věcí, osob téhož jména od sebe různiti, rozeznávati sluší. rozeznavač*, der Vertheidiger der Verschiedenheit zweier o. mehrerer Sachen, Personen gleichen Namens, der Unterscheider. Důvodů žádných není, jimiž by ti r-lé Marka a Jana Marka při svoji provésti mohli. Sš. Mr. 2. (Hý.).

Různiti, il, ěn, ění; *různívati = jedno od druhého dávati, plašiti, rozháněti*, zerstreuen, von einander jagen; *válčiti, hádati se*, streiten, hadern, zanken; *se — na různo jíti*, sich trennen, aus einander gehen; *nesrovnávati se, hádati se*, uneins sein, zanken, hadern. Jg. — **abs.** Různící se k míru vedeni býti mají. Kom. — **co.** Křesťanství tvory a tvorce dobře různí (rozeznává, unterscheidet). Sš. Sk. 209. Proč mají zrady černé, proč různit (trennen) srdce věrné? Hanka. — **koho** (plašiti). Ros. — **mezi kým.** Stále mezi sebou různí = stále se různí. Ros. — **se v čem:** ve smýšlení. Rk. — **co, koho, se od čeho, od koho (jak, v čem).** Oni tedy proroka na dotčeném místě přislíbeného různili a rozdělovali od messiáše či Krista; Naplnění toto duchem svatým různí se od onoho na letnici jako kon od povahy; Již pak milosť ta očividně se od milosti na křestu udělené různí; **Podlé** pravého nebo bludného výkladu slov těch spolkové církevní od sebe se různí; Doba od času různí se v tom, že . . .; Jan také ve formě se ode Pavla různí; Nad to rukopisové řečtí a latinští se v podrobném pořádku různí; Pavel výslovně jej (Lukáše) různí od těch, jenž z obřízky jsou. Sš. J. 27., Sk. 46., 98., I. 25., Sk. 8., I. 10., 32., L. 1. (Hý.). — **se čím.** Pavel a Savel jedinou obměnou jedné litery se různí; Logickým tím různočtením smysl se nerůzní. Sš. Sk. 153., 272. (Hý.).

Různivosť, i, f., die Streitsucht. Dch.

Různivý, streitsüchtig, händelsüchtig, hadernd, Unruhe stiftend. Dch.

Různo (zastr. *rózno*), *sem a tam, na strany, od sebe*, aus einander, auf verschiedene Seiten. Běželi r. Ros. Uradivše se šli r. Plk. Jsou-li rózno. Št. N. 24. Když muž ženy cizoložné odbude súdem, protoť manželský svazek nebude r.; Celý den kvasivše pojedú r. Št N. 48., 59. R. se rozběhli. Pass. 902 A tak šli r. (různili se). Let. 306. Purkmistr nemá jich r. rozpouštěti. Sob. 27. Vojsko r. se roztrhalo. Bart. Závistníci mojí různo budou. Kom. Je tam všechno r. (im Wirrwarr). Dch. Masť r. mazati. Db. R. se rozjeli. BO. Rozdělili se oba r. Bj. Děvčata v pořadě stojí, dvě pak r. jich se postaví. Sš. P. 726. Pravdy vyznánie lúčí rózno přátely; Což jest Bóh svázal neb spojil, toho člověk nelúč rózno; Neb sú dřeli údy r. na kříži; Manžel a manželka aby se nikoli nelúčili r. až do smrti. Hus I. 378., II. 39., 179., III. 202. — **R.** *jíti, lézti = na mizinu*, zu Grunde gehen. Všecko všudy r. leze a padá. V. Všecko r. běží skrze ženu nehospodynskou. Reš. — **R.**, *obzvlášť, pro sebe*, abgesondert, besonders. Každý vlas r. stojí. Bern. Dali jsme je různo. Ros. R. leželi. Mm. — **R.**, a, n., subst. Bezpečněji nám oběma různem se dáti. Č. Zatracoval formy poněkud různem jdoucí od mluvy dob Veleslavínských; Lidé jak povahou ústrojí tělesného, tak i uzpůsobilostí duševní jdou různem. Kos. Ol. I. 22., 60. — **R**, *s předložkami. Na r. = různo*, von einander. Na různo táhnouti = roztáhnouti. V. Smrť jednoho od druhého na r. rozžene. Kram. Vojáky na r. rozrážeti. Flav. Nedí pán a ze spojitosti není patrno, kam směřuje, tudy se na r. vykladači dávají. Sš. Mr. 65. Rozdělili je na různo. Br. Na r. rozsekati. V. Na r. sbořiti hradbu. Br. Na r. je rozvedli. Háj. Všecko nám mizí a na r. leze. Br. Na r téci. V. — *Po různu = tam i zde, na rozličných místech, po rozličných místech*, auf verschiedenen Orten, zerstreut, einzeln. Ty verše po různu se nalezají. Proch. Po různu sem i tam ho rozvláčeli. Lom. Skryli se v lese po různu. Brt. Skl. § 304. Předměstí to po různu leží. Har. II. 172.

Různobarevný, Svět., *různobarvý = rozličné barvy*, Rostl., *pestrý*, verschiedenfärbig. Mus.

Různobarvý = *různobarevný*.

Různoběžník, u, m., *lichoběžník*, Trapezoëdr = čtyřúhelník, jehož každá strana má jiný směr. Blř., Prm., Ck.

Různoběžný, aus einander laufend. Rk.

Různoboční, verschiedenseitig.

Různoboj, e, m., *harc*, das Plänklergefecht. Čsk.

Různobok, u, m., různokout, lichoběžník (Šm.), ungleichseitiges Viereck, Trapez, n., trapezium. L.

Různoboký, *lichoběžný, kosorohý*, trapezisch. Šm.

Různočasný, ungleichzeitig. Nz.

Různočlen, u, m., zantho, korýš krátkoocasý. Krok.

Různočtení, n., *různé, odchodné čtení*, die verschiedene, abweichende Lesung, die Leseart, Variante. R. uvoditi; zmíniti se o r-ních; v r-ních se lišiti; původ r. těch vysvětliti. Sš. Mt. 225. Logickým tím r-ním smysl se nerůzní. Sš. Sk. 272. Z nesčíslných r. jsme jen značnější podali. Sš. J. 169.

Různodivý, wildverworren. Dch.

Různohlas, u, m., **různohlasí**, n., die Disharmonie.

Různohlasný, **-sý**, verschieden tönend.

Různochodý, wirrgängig. Dch.

Různojazyčný = *různojazyký*.

Různojazyký, *různého jazyka, jinojazyký*, verschiedensprachig. Od r-kých lidí slova jeho pojmuta. Sš. Sk. 20.

Různokout, u, m. = *různobok*.

Různokrásný, **různokrásý**, schön bunt. L.

Různokřídlý. R-dlí, heteroptera, členovci s křídly různými: běžci (vz Škvor); švábi (vz Rus, Šváb), kudlanky (vz Kudlanka), pakobylky (vz Pakobylka, Lupenitka); skákaví: cvrčkovití (vz Cvrček, Krtkonožka), kobylky (vz Kobylka), saranče (vz Saranče, Marša). Vz Frč. 142.-146.

Různokvětný. R. pomněnka. Flor.

Různolístek, stku, m., blechnum, rostl. FB. 2.

Různomluv, u, m., der Variant (im Dialekte). Šm.

Různomyslný, verschieden denkend. L.

Různonártní brouci, heteromera, mají v chodidlech předních dvou párů noh po pěti, v chodidlech zadního páru po čtyřech článcích. Puchýřníci (vz Majka), smrtníci (vz Potemník). Frč. 185.

Různoobrazný, verschieden an Bild, Gestalt.

Různopal! Einzelnfeuer! Čsk.

Různoperý, verschieden gefiedert, bunt von Federn.

Různoplemenný, verschiedenen Stammes.

Různoploský, -plošný, gemischtflächig. Nz.

Různoplynný, verschieden fliessend.

Různopohlavný n. *jednopohlavný*. R-né květy obsahující buď pouze tyčinky buď pouze semenníky. Čl. Kv. XXVI. Verschiedenehige Blüte. Nz.

Různopohlavosť, i, f., die Geschlechtsverschiedenheit.

Různopohlavý, verschiedenen Geschlechtes. Rostl.

Různopolarnosť, i, f. R. krystalů. Vz Bř. N. 41.

Různořečí, n., Dialekt, m.

Různorep, a, m., hrotnatec. R-pi, eurypteridae. R. ruský, pterygotus tetragophthalmus, r. český, eurypterus bohemicus. Vz Frč. 99.

Různorodinný, verschiedenen Familien angehörig. Dch.

Různorodnosť, i, f., die Ungleichartigkeit. L.

Různorodný, -rodý, heterogen, fremdartig, ungleichartig. R. souhlásky. Bž. Některá podstatná jména mění v pluralu rod, taková slovou r-dými. Bž. 75.

Různorohý, verschiedene Hörner, Ecken habend. Jg.

Různorýmý, verschiedenreimig.

Různosklonný. R. jméno, které se dle rozličných deklinac skloňuje.

Různosměrnosť, i, f., verschiedenartige Richtung. Dch.

Různosměrný, verschiedene Richtung habend. Us.

Různosmyslý, *různého smyslu (významu)*, von verschiedener Bedeutung. Lépe jiní slova *dobrý a spravedlivý* za r-lá berou. Šš. I. 60.

Různosrstý, ungleichhaarig. Jg.

Různosť, i, **různota**, y, f. = *rozdílnosť, nejednosť, lišnosť*, die Verschiedenheit, der Unterschied. Leč ta různosť ve čtení nemá do sebe veliké váhy; R. ta čtení povstala přemistěním slov. Šš. Sk. 26., I. 53. Celý rozdíl záleží ve čtvero r-stech. Šš. Mt. 37. Plyne odtud i různosť osoby jeho od osoby otcovy; Pán těmi slovy namítá, že různosť úmyslů jeho a úmyslů židů kořen svůj má v rozličném spojení jich obou; Z převráceného, samolibého a nesvorného srdce vynikla r. jazyků. Šš. J. 54., 87., 150., Sk. 19. Další různoty textu smyslu nedosahují. Šš. I. 80. (Hý.). Vidím tam r-tu skupení tvarů a záře. Nrd. Kosm. ps. — **R.**, *rozmanitosť*, die Mannigfaltigkeit. — **R.**, *neshoda, spor*, die Uneinigkeit, der Hader. — **R.**, *rozdělenosť*, die Zerstreuung. Ros. — **R.**, *pustosť*, das Wüstsein. Jg.

Různostinný obyvatel, Einwohner, dessen Mittagsschatten sich gegen Mittag und dann gegen Mitternacht wendet. Pol.

Různostranný, verschiedenseitig. Jg.

Různostředkový, excentrisch, L., *lépe*: **různostředý**. Šm.

Různostřelec, lce, m., der Plänkler, Tirailleur. Bur.

Různostup, u, m., einzelnes Abrücken. R-pem pochod! R-pem v rychlém kroku (n. poklusu) pochod! Csk.

Různota, y, f., vz Různosť.

Různotvárnosť, i, f., die Verschiedengestaltigkeit.

Různotvárný, verschiedengestaltig. Šm.

Různoústý = *různojazyký*.

Různováhový, verschiedenen Gewichtes. Jg.

Různovazba, y, f., der Einzelnarrest. Csk.

Různověrce, e, m. = *jinověrce*, anderen Glaubens.

Různověrstvo, a, n., die Glaubensverschiedenheit. Jg.

Různovýznamný, von verschiedener Bedeutung. Vz Bž. 70. Vz Různomyslý.

Různovzorý, verschieden gestaltet. L.

Různoznačný, von verschiedener Bedeutung.

Různoznělka, y, f., *ve varhanách píšťala nesouzvučná*, die Dissonanz. Vaněk.

Různozrný, verschieden gekörnt. L.

Různý, *sem tam se nalézající, ne pohromadě*, zerstreut, einzeln. Různé ovce a stádo sehnati. Jg. — **R.**, *rozdílný, ne jeden, lišný*, verschieden, unterschiedlich. Obraz r-mi barvami potahovati. Kom. R. mínění o tom obihají, Dch.; r. zprávy. Dch. R. vojsko, Dch., význam slov. Bž. 70. — **čím:** duchem, mysli, Šš., srdcem. Mk. Národové r-ní rodem, hovorem r. Bratři r-ní matkami (na Mor.: různo matek. Mřk.). Us. R-ni jste srdcem, mysli. Šš. Bs. 195. — **v čem.** Byli r-ni v náhledech. Šš. Sk. 187. – **R.**, *nesvorný*, entzweit. Jg. — **R.**, *pustý*, wüst. V tom těsném různém okolí. Ráj.

Různora, y, f. = *rozvora*, Wagenried, n. Us. u Vorlika, v Krumlovsku. Us. — **R.**, der Krummbaum in der Mühle. Plk.

Různorník, u, m., *rozvorník*, der Riednagel. U Vorlika.

Ruzyně, ě, f., něm. Rusin, ves u Prahy (u Liboce). Tk. I. 623., III. 83., IV. 739.

Růžčka, y, f. = *rozha*. (Pod stromem) najdeš růžčku a i nožík, nařežeš si na rovášík. Šš. P. 277.

Růžděti, *v růždí, v rozhy růsti*, sich belauben, zu Gestrüppe wachsen. Aqu.

Růždí, vz Rozha.

Růžďka, y, f. = *rozha*. Přinese ti r-ku z olivy. Šš. Sm. bs. 48.

Růže, e, (zastr. *róža*), **růžička, růžinka**, y, f., die Rose. *Vzorek substantiv rodu žen. ukončených v* **e**: nom., gt. a vok. růže, dat., akkus, lok. -i, instr. -í; pl. nom., akkus., vok. -e, gt. -í, dat. -ím, lok. -ích, instr. -emi. Vz Skloněni. — **R.**, z latinského rosa, vz *s* v *ž* a Rosa. R. bedrníkolistá, pimpinellifolia (r. žlutá, r. lutea); skořicová, r. cinnamomea (r. skořicová a čichovitá n. frankfurtská, r. turbinata); šípková, r. canina (r. šípkovitá); zahradní (r. vždy zelená, r. sempervirens, indická, r. indica, stolistá, r. centifolia, mechatá, r. muscosa, pižmová, r. moschata, lesní, r. arvensis). Vz více v S. N. R. šípková n. planá (šípek), bílá, franconzská, stolistá (centifolie). Čl. Z Jg.: rodové: r. šípková, planá, polní n. polská, mrhelec, šípek, r. canina, die wilde Rose; kosmatá, r. villosa, die weichhaarige R.

R. štěpné (více méně plné): červená, purpurea, bílá, alba, žlutá, lutea, stolistá (zahradní, domácí). Jiní rodové: šamrhovatá, turbinata, nízká, pumila, rezová, rubiginosa, horní, alpina, pyrenejská, pyrenaica, přehnutá, reversa, kopeční, collina, smrdutá, eglanteria, skořicová, cinnamomea, polední, provincialis, měkká, mollis, bedrníkolistá, pimpinellifolia, sírková, sulphurea, cukrová, gallica, měsíčná, damascena, mechová, muscosa, pižmová, moschata, panenská, císařská, klášterská, májová, německá, rakouská, hollandská, skotská, turecká, kanadská, pensilvanská, vlaská, břečtanolistá, zamodralá, tělná (V.), fialová, černá, trojbarvá, kropenatá, beztrnná atd. Cf. Kv. 358., Slb. 495., 241., 620., Jg. Kytice z viol a róží. Rkk. 60. Červený jako růže. Us. Krásná růže prší. Růže sypati, růžemi cestu stláti. Co se tak červená jako róže? Hus. II. 352. Růžička ne dlouho krásnou a spanilou zůstane. Reš. Mezi vonnou růží hojně bodláčí. Vod. Neměl na růžích ustláno; R. oznak radosti, lásky a mlčelivosti. Dch. Mužští umějí děvčatům růžičky sázeť (jim lichotiti). Němc. Byla jako r. (začervenala se). Us. Ptř. R. sličně zkvětlá. Sš. P. 32. R. drobnokvětá. Dch. Umřel mně z vonné růže květ, mrzí mě celý širý svět; Tvářičky jak růžičky; Na prahu stála, pěkná se zdála jak růže, růžička; Imala sam miloga kod ruoža lipoga (i měla jsem milého jak r. lepého). Sš. P. 187., 345., 454., 799. Jako róžiu prostřed lúky postavi, takéž Bóh česků zemiu Přemyslem oslavi. Dal. 147. Až se bude bílá r. červenať (vz Nikdy.). Mt. S. Z koštěte nebude už nikdy r. (ze starého nebude mladý). Šml. Když Pánbůh pomůže, i na trní dá růže. Slez. Tč. Bojíš-li se trnu, neutrhneš růže. Vz Pracovitosť. Lb. Dokud r. voní, každý stojí o ni. Pk. Kde je pšenice, tu i pleva, kde růže, tu i bodlák (všude zlí mezi dobrými). U Žamberka. Dv. Pod růží mluví (důvěrně, tajně, vz Rosa; obrazně). Vz Tajný. Lb. Růže vije (v dostatku sedí a pohodlí užívá. Vz Blahobyt). Č. Růže trhej, když kvetou (dělej vše v čas; užívej příležitosti). Č., Lb. Čas růže přináší. Nepodobné pazdeří k té červené růži (starý k mladé se nehodí). Prov., Jg. Ne všude, kde r. roste, kopřiva také vyrostá. Šp. Není r. bez trní. Šp. — **R.**, *ruměnec, červenosť tváří*, die Wangenrosen. Us. — **R.**, *jméno některých květů k růži poněkud podobných.* a) **R.** *z Jericha* n. *jerichová α*) lilium lesní, lonicera caprifolium, das Gaisblatt, der Nachtschatten, *β*) r. na pobřeží rudého moře a v písčinách palaestinských rostoucí (vz Čl. 18., 97., FB. 50., Čl. Kv. 219.), anastatica hierochuntina, das Hufkraut, die Rose von Jericho; b) r. bobková, nerium oleander; c) r. svatomařská n. svaté Máří n. sv. Marie, panny Marie = slzičky panny Marie, lychnis flos cuculi, die Guckgucks-, Fleischblume (Tč.); d) r. narcisová, hermodactylus, die Zeitrose; e) r. pivoňková = pivoňka, paeonia officinalis; f) r. vodní, lekním, nymphea alba, die Seerose (Tč.). — **R.**, *co k růži podobno.* R. papírová, hedvábná, při udidle, ohlávková (die Fuhrmannsrose), oponová (u oken k oponám, die Vorhangrose). Šp., Kh. R. větrná (r. kompasu, matice větrná, větrojev), die Windrose. Nz. — **R.**, *jakožto znamení v heraldice*, vz S. N. — **R.**, *nemoc. ohnipal, svatý oheň, oheň sv. Antonína*, na Mor. *nátka, nátkovice* (D.), erysipelas, die Rose, der Rothlauf, das hl. Feuer. R. (zapálení kůže) na noze (oheň pekelní), V., černá, obecná, počasná, asturská, vředovitá, zlá. Ja., plazivá, puchýřitá, puchýřková, pravá, snětivá, vodnatá. Lk. Vz S. N. — **R.**, *čmýra, tok, měsíčné*, der Monatsfluss. D. — **R.**, na Slov., *běhavka, červená nemoc*, der rothe Bauchfluss. Bern. Rozvíjí se růže = otvírá se zámek (o bolestech připravujících ku porodu). Us. — **R.**, *prsten, obrouček kostrbatý u pně jelenního parohu.* Šp. — **R.**, *kropáč neb cedník na kropicí konvi přidělaný*, die Brause. Us. Č.

Růžek, žku, m., *malý roh*, das Hörnchen. Srnec má růžky. D. Už se mu r. nalévá. Vz Nebezpečenství. Č. Strčiti koho do kozího růžku. Vz Nesnáze. Č. — **R.**, *nádoba z rohu.* R. na prach, das Pulverhorn. Us., k malování, das Mahlhorn. D. — **R.** *jelení*, rostl., *zemský mech, čertův čpár*, lycopodium clavatum, das Gürtelkraut. Jg., Šml. — **R.**, coronis, κορωνίς, das Zeichen der Krasis, dem spiritus lenis gleich: τἀγαθά. Nz. — **R.**, *slepé střevo v pravém kyčli.* Krok. — **R.**, *trubka*, jížto se užívá v čas polování. Šp. — **R-ky**, *rohy kamzíkové*, Krickeln. Šp. — **R.** u provazníků k dělání ok, der Maschnagel. Us. Dch.

Růžen, u, m., *červen*, Juni. D.

Růžena, y, f., Rosa, jméno. Sd. — **R.**, jm. kraví. Us. Brt.

Růžená, é, f., něm. Ruschena, ves u Nadějkova; něm. Rosenau, ves u Dačic na Mor. PL.; něm. Ruženau, ves u Telče. PL.

Růžencovitý, rosenkranzförmig. R. kořen. Nz.

Růžencový, Rosenkranz-. R. bratrstvo, neděle, Zlob., slavnosť. Vz S. N.

Růžencula, y, f. Stará r., stará kurva. Zlez. Tč.

Růženě, rosenroth. Růženěji než prv rdí se její tvář. Us. Tč.

Růženec, nce, **růženeček**, čku, m., z lat. rosarium, dříve tomu říkali pateře (= otčenáše od pater = otec). Kust. Der Rosenkranz, Paternoster. R. se modliti. Us. Babička se modlí na r-ci. Us. Ráno stala (vstala), r. říkala; Modliti se budu za tó mó miló r.; Běž synačku na kopeček, pomodli se růženeček, ona ti ju dá. Sš. P. 159., 601., 646. Dlouhý r. krátká zábava. Vz Malicherný. Lb. Vz více v S. N. — **R.**, *hřbetnice* (která hlavu nese), das Rückgrath. Krok. — **R.**, der Rosengarten. — **R.** na řepu, na cihly atd. přístroj, kterým se dopravuje řepa atd. na vyšší patro, der Rüben-, Ziegelpaternoster. Pta. — **R.**, das Becherschöpfwerk. Šm.

Růženeček, čka, m., *chroust* menší než babka, též larvy, večer litající, *očenášek.* Us. Dch. — **R.**, vz Růženec.

Růženečkář, e, m., *svatáček, svatoušek*, der Betbruder, Scheinheilige. Jg.

Růženečkářka, y, f., die Betschwester, Scheinheilige. D.

Růženečník, u, m., *pateřový stroj*, kožené koule chlupy vycpané troubou procházející ku hnání vody do výše, die Rosenkranzkunst. Sedl. Fys. I. 222.
Růženín, u, m., *odrůda kamene*, Rosenquarz, m. Miner.
Růženka, y, f., jm., Rosa. — **R.**, purpura rosea, das Rosenfleckfieber. Ja.
Růženohý, rosenfüssig. Dch.
Růženoprstý, rosenfingerig. Vz Růžoprstý.
Růženoruký, rosenhändig. Jg.
Růžený, *od růže* = *růžový*, Rosen-. R. červenosť, Troj., světlo. Proch. — **R.**, *z růže*, Rosen-. R. věnec, Leg., voda, olej, Jád., med. Us. — **R.** *lišej mastný*, Rosenflechte, f. Vz Růžový.
Růžeplodný, rosenbringend. R. jaro. Rybay.
Růžeprstý, vz Růžoprstý.
Růžerodý, rosenentstammt. Dch.
Růžeruký, rosenhändig. Dch.
Růžetka, y, f., die Rosette. Šm. Vz Růžice.
Ruží, obyč. *oruží*, n., strsl. ražije, oražije, ῥομφαία. Sr. lit. rengti se, sich rüsten, rangiti, antreiben. Mkl. aL. 99., 41. (Hý.).
Růží, n. = *růže*, Rosen. Ms. bib.
Růžice, e, f., die Rosette bei Verzierung der Säulen. Nz. Vz S. N. R. zlatá. Vz Růžetka.
Růžicovitý, růžičkovitý, rosettenförmig. R. list. Nz.
Růžička, y, f., *malá růže*, das Röschen. Spanilý jako r. Ros. — **R.** = *polní mák*, anemone. — **R.** *polní* = *hlaváček nachový*, Adonis. V. — **R.**, *jméno vlastní*. Jg.
Růžičkový, *z růžiček*, Röschen-. R. trní. Tabl.
Růžicha, y, f., *jméno kraví a kozí*. L.
Růžinec, nce, m., *růžová zahrádka*, der Rosengarten. Č.
Růžinka, y, f. = *růžička*, das Röschen. Us.
Růžiště, *rožiště*, ě, n., *růženec*, der Rosengarten. Ros. Vz Růžoviště.
Růžiti, il, en, ení = *červeniti*, röthen. Dal. —, **co.** Spolky tvář nerůží. Chmel. Bs. 132.
Růžitý, Rosen-. Čimišník r., robinia hispida, die Rosenakazie, Šm., aloe r., aloë rosata, die Rosenaloë.
Růžkatcovité rostliny, ceratophylleae, Hornblattgewächse, n. Nz.
Růžkatec, tce, m., ceratophyllum, das Hornblatt. R. ostnatý, c. demersum, hladký, c. submersum. FB. 33., Čl. Kv. 150., Slb. 241.
Růžkonoh, a, m., podocerus, kývoš. Krok.
Růžkonosec, sce, m., scarabaeus nasicornis. Kal. hosp. 1810.
Růžkov, a, m., něm. Rosenthal, ves u Broumova.
Růžkovatec, tce, m., rostlina makovitá, glaucium. R. žlutý, ryzovitý, brunatý. Rostl., FB. 72., Čl. Kv. 283., Slb. 658. — **R.**, *vlaštovičník menší či krvavník*, kleines Schellkraut, chelidonium minus. Sm.
Růžkovatka, y, f., cornicularia, rostl.
Růžkovatý, *růžky mající*, gehörnt. R. mák, grossblättriges Schellkraut, *tolita či vlašťovičník větší*, chelidonium majus; gehörnter Mohn o. rothes Schellkraut. Rostl.
Růžkovec, vce, m., der Hörnerstein, Zeratit. Šm.
Růžkověnec, růžkovitec, tce, m., ceratophyllum. Flor. Vz Růžkatec.
Růžnatý, rosenreich. Šm.
Růžní, Rosen-. R. záhon, postel, včela (die Rosenbiene), mšice (die Rosenblattlaus), vosa (die Rosenblattwespe), kříš (cicada rosae, die Rosengrille), jitrocel (der Rosenwegerich), martináč (phalaena rosana, der Rosenwickler). Šm.
Růžný, rosig. Dch., Chmel.
Růžobarevný, růžobarvý, rosenfarbig. Dch.
Růžodechý, rosenathmend. Šm.
Růžodrv, u, m., *pěnišník*, rhododendron, die Lorbeer-, Schneerose. Šm. — **R.**, lignum rhodinum, das Rosenholz. Olej z r-va, das Rosenholzöl. Šm.
Růžohrdlý dlask, loxia lodoviciana, das Rosenkelchen. Šm.
Růžokořen, e, m., die Rosenwurz. Šm.
Růžokrytý, rosenbedeckt. Dch.
Růžokvět, u, m., die Rosenblüthe. Us. Tč.
Růžokvětný. R. rostliny, rosiflorae, Rosenblüthler: mandloň, broskvoň, meruňka, trnka, švestka, třešeň, višeň, střemcha, hruška, jabloň, jeřáb, mišpule, hloh, růže, malinník, ostružinník, jahodník. Vz Čl. 35.
Růžokvetoucí, rosenblühend. Dch.
Růžolící, rothwangig. R. dívka. Kam.
Růžonosný, rosentragend. Nej.
Růžoplavý, rosenfalb. Šm.
Růžoplodný, rosenbringend.
Růžoprstý. R. dennice (dle řec. ῥοδοδάκτυλος), rosenfingerig.
Růžoprsý, rosenbrüstig. R. dlask. Dch.
Růžoretý, rosenlippig. Šm.
Růžortíky, pl., m., die Rosenlippen. Us. Tč.
Růžoruký, rosenhändig. Dch.
Růžoústý, der Rosenmund. Záviš r. Hdk.
Růžov, a, m., Rosenberg, ves v Olomoučtě. Jg. — **R.**, něm. Rosenstein, ves u Budějovic. PL.
Růžovaný, rosiggefärbt. Nejsem malovaná ani r-ná. Slov. poes. II. 9.
Růžovati, *růžiti* = *červeniti*, röthen, rosiren. Us. — **se čím.** Tvář studem se růžuje. Gníd.
Růžovatý, *k růži podobný*, rosig. Č.
Růžovec, vce, m., das Rosenkraut. Šm. — **R.**, das Rosengut, eine Art gediegenen Zinkvitriols. Šm.
Růžoví, n. = *růží*.
Růžovina, y, f., rothe Farbe, Schminke, f. Div. z och. — **R.**, die Rosenessenz. Šm. — *R-ny*, pl., f., růžová slavnosť, das Rosenfest. Šm.
Růžoviště, ě, n. = *růžiště*.
Růžovitý, *na způsob růží*, rosenartig. R. rostliny, rosaceae. Rostl. Vz Schd. II. 307., Slb. 495.
Růžovka, y, f., actinia, die Meernessel, rostl. — **R.**, *druh hrušek*, die Rosenbirn. Šm.
Růžovník, u, m., der Rosenstrauch, -stock. Šm.

Růžovo, vz Růžový. Na r. barviti. Techn.

Růžovočervený = růžobarevný. Slb.

Růžovosť, i, f., *růžová barva a červenosť*, das Rosenroth, die Rosenröthe. Šm. R. rtů. Kos. Ol. I. 300.

Růžový, *co k růži náleží, od růže neb z růže jest*, Rosen-. R. zahrada, V., květ, pupen, keř (strůmek, trs), dřevo, okvětí, list, věnec, vůně, Us., slavnosť. R. král (dvě poupata na jednom stonku), der Rosenkönig. Dch. R. voda, ocet, líh, máslo, med, olej, vz více v Pokroku 1877. č. 229. str. 5. Sedělatě na kopečku jako růžový květ; Chtěl oklamat děvečku v růžovém věnečku. Sš. P. 477., 755. — **R.** = *růžové barvy*, Rosen-. R. jablka, třešně. Us., Šp. R. křemen. Vz KP. III. 195. R. zemák, mramor, Dch., víno. Vz Víno. R. líce, oblak. — **R.** pstruh, salmo, lacustris, die Lachsforelle. D. R. jezovec, echinus rosacius; kalina, viburnum roseum, der Rosenwachholder; hvězdnice r. Pallas, madrepora rosea Pallas, die Rosenkoralle; česnek, allium roseum, der Rosenlauch; lebeda, atriplex rosae, die Rosenmelde; sléz (zahradní), alcea rosea, die Rosenpappel. Šm. — **R.** žíla n. ženská n. panenská, vena saphaena, die Rosenader. Vz S. N.

Růžťka, y, f. = *rozha*. R. palmy. Sš. Bs. 183.

rv, řv. Tyto skupeniny souhlásek vyskytují se jen ve rváti, řváti a ve slovech téhož kmene a v některých místných jménech: Rváčov, Rvenice, Řviště. Ht. 64.

Rva, y, f., v již. Čech. = *rvačka*, *pranice*. Kts.

1. **Rváč**, na Slov. *ruvač*, e, m., *kdo se rád pere, rvavý*, der Raufer, Balger, Schläger, Raufbold. Rváčem to brali, ripsraps. Us. Hodím to na rváč. Vz Rvačka.

2. **Rváč, rvač**, e, f. = *rvačka*, die Rauferei, mor. Pojďme na rvač, kdo je mocnější. Valašsky na Mor. Tč. Při každé r-či mají děti žeň. Sk. Kupují jako na rvač. Er.

Řváč, e, m., der Brüller. Veleš.

Rvačka, y, f. (na Slov. *ruvačka*), *rvání*, *pračka*, die Rauferei, Balgerei, Schlägerei, der Strauss. R-ku ztropiti. V. Tožť svády, rvačky a pračky. Kom. Odešel z rvačky s boulí; Strhla se tam r.; Do rvačky se vmísiti. Sych. Přišlo, došlo to až k rvačce. Us. Hned sa strhla rvačka. Sš. P. 704. — **R.**, *tahání-se o něco*, na Mor. *rváč*, das Gereiss. Na r-ku něco hoditi (na dračku, na dračky). D. Všechněm na rvačku býti. Kom. Kupují, jakoby na rvačku dávali. Bern. Hodil jsem na r-ku peníze. Us. Šd.

Rvačov, a, m., něm. Rwačow, Rwatschow, ves a) u Lomnice v Jičínsku, b) u Hlinska. PL.

Rvání, n., das Raufen, Balgen. V.

Řvání, í, n., *křik některých zvířat*, das Brüllen. Ř. lva, lvové, volů, hovězího dobytka. V. — **Ř.**, *křik lidí*, *hlasité naříkání*, das Wehgeschrei, Heulen. V. Děje se porážka krvavá, padají s kvílením a řváním strašlivým. Kom. Řičí les řváníem. Rkk. — **Ř.**, *hluk, hlučení, jekot*, das Brausen, Brummen. V. Jg.

Rvanice, e, f., *pračka*, *pranice*, die Schlägerei, Rauferei; přip. -ice (-ica). Mkl. B. 305. Sr. stsl. рътвань (lucta), rv-anь. Mkl. B. 125. R-ci ztropiti, V., přetrhnouti. Har.

Řvanice, e, f., die Schreierei, das Geschrei. Rk.

Řvaný = *uplakaný*, *brečák*. Us. u Jilem.

Rvasice, něm. Rwasitz, ves u Richmburka. PL.

Rváti, rvu, (na Slov. revem), rvi, rva, al, án, ání, *rvávati* = *tahati, trhati, škubati, práti*, raufen, rupfen, zerren. — **co, koho**. Ten ho rve (pere, za vlasy tahá). U. R. trávu = trhati. Dch. R. kantora (blíti). V. Krutý žel tu teskné srdce rváše. Rkk. 52. — **co, koho čím:** nehty (instr.). Kom. Druzi vztekem skály rvou. Ráj. — **co komu odkud:** sobě vlasy s hlavy, Troj., Jd., z brady. Mor. Šd. — **se, koho zač:** za vlasy. Us. Musely sme ju za vlasy rváti. Sš. P. 728. — **se (s kým)**. To vše bylo více rváti se než něco pokojného jednati. Čr. Když se páni rvou, poddaní vlasů půjčiti musejí. V. Páni se budou rváti, sedláci půjčte vlasů. S kantorem se r. (blíti). D. On se s ním prudce rval. Ros. — **se komu odkud: z** rukou (trhati). Gníd. **koho kde**. V kostele sú je bili, rvali, poličkovali. Hus II. 124. — **jak, proč, oč**. Rval by se s ním pro krejcar, o nepatrnou věc **do** krve.

Řváti, řvu, řvi, řva (ouc), al, ání (také: řevu, zastr. řéveš, říveš atd.); *řvávati* = *křičeti jako lev, vůl; silně plakati, břečeti* atd., brüllen; schreien, weinen, wehklagen, heulen. — **abs.** Řve lev, vůl, kráva, dobytek, osel, lid. Us. Která kráva mnoho řeve, ta málo mléka dává. Mus. Jako lev řvoucí. Ros. Jeleni řvou. Ros. Lid řval (hlučně se ozýval; velikým křikem kvílil). Kom., Ros. Řve jako vůl, jako býk. Pk. Děvečka spala, kravička řvala. Sš. P. 540. Lev řeve hledaje, koho by požřel. GR. Ďábel nás obchází jako lev řeva. Štl., ZN. Řve jako mušketýr (silně). Litomš. Bda Z řvúcí huby vyjde duša. Rkk. Divoký osel řeve. Cod. ms. olom. Hlas řvajících. BO. (Jerem.). Řeve osel polský; Jako rozvodněné vody řevú. BO. — **kde.** Šelmy v lese řvaly. Puch. — **kdy.** Obyčejem lva v hnieviech řevuceho. Troj. — **proč:** *hladem*, Us., hněvem. V. — **jak.** Čím viece řevú a vyjí, tiem viece ďábli duši mučie. Hus I. 301. Běhá medvěd obžerný, aby břicho naplnil a řeve hlasem velikým. Hus I. 301. Skřekem řvúce až **do** oblak strašno. Rkk. 52. Řváše Kruvoj *řváním* býka. Rkk. 18. Zařve jarým turem (jako tur). Rkk. Žalmy oslovskými *hlasy* řevou. Jel. — **co kam:** chrabrosť **v** lidi. Rkk. 18. — **jak po kom.** Kráva **bez** ustání řvala po teleti (hledajíc ho). Lvíčata řvou po loupeži. Br. Lev po loupeži řvoucí. Kom.

Řvava, y, f. = *křik*, *pranice*, das Geschrei, die Schlägerei. Moc řvavy, málo správy. Vz Křikloun. Lb.

Rvavosť, i, f., die Raufsucht. Jg.

Řvavosť, i, f., die Neigung zum Brüllen.

Rvavý, raufsüchtig. Ros.

Řvavý lev, brüllend. BO.

Rvenice, něm. Ferbenz, ves u Postoloprt; 2. *Ervěnice*, Seestadtl, mě. u Mostu. PL., Tk. III. 61. Vz S. N.

Řvín, u, m., otep zeleného lnu, jak se vytrhá, der Flachsbusch. Tys jako ř. (říkají tlustým dětem). Us. u Vorlíka. — **Ř.** vlasů, der Haarbusch. D.

Rviště, něm. Rwischt, ves u Brandejsa nad L. Pl.

Rvohrati. — **co.** Já bych dnes všecko rvohrál (sklidil). Ve vých. Čech. Kál.

Řvoun, a, m., *člověk silně křičící*, der Brüller. Us. Dch.

-rý, přípona adjektiv: dobrý (co v dobu), mok-rý, chyt-rý (kdo chytá, chápe); touto příponou tvoří se číslovky druhové: paterý, šesterý. Jg., T.

Ryba, y (zastr. *rybice*), **rybka, rybička, rybinka,** y, f.; *drobné ryby: drob. drůbež, drobotina, džberovina, výmět, výmětek, rybě.* Šp. Ryba šeredná: *rybisko.* Šm. R. živočich vodní červené studené krve, žabrami neb sklípky plicními dýchající, plýtvami se pohybující, piscis, der Fisch. Krok. *Ryby* 1. *ostnoploutvé* (acanthopterygii, die Stachelflosser, Nz.) a) *okounovité:* okoun, candát n. lupice, parmice, b) *štítohlavé:* pulec obecný n. vranka, kohout mořský, c) *pražmy mořské*, d) *makrely:* makrela, tuňák, mecoun, pilobřich; e) *ramenoploutvé:* ďas mořský; 2. *měkkoploutvé:* a) *břichoploutvé:* α) *sladkých vod:* kapr, štika, losos, pstruh, sumec, β) *mořské:* letoun, sleď, sardela; b) *hrdloploutvé* (jugulares, die Kehlflosser): treska, platejs, kambala, štítonoš; c) *holobřiché:* uhoř obecný, elektrický; d) *jiné:* koníček mořský, ježík skvrnitý, čtverozubec ježatý; 3. *chrupavkovité,* a) *skelnošupinaté:* běluha n. vyza, jeseter; b) *příčnohubé:* žralok, kladivoun, piloun, rejnok elektrický okatý, rejnok bodlavý; c) *kruhohubé* (cyclostomi, die Rundmäuler, Nz.): mihule, vz Jhl., *dvojdyšné, ganoidní, hrujovité, chvostožabré, kaprovité, kostnaté, lososovité, sleďovité, srostločelistné, srostlohrdlé, sumcovité, šupinoploutvé, treskovité, trubosrdečné, tvrdoploutvé.* Vz Frč. 276 atd., Schd. II. 492. a násl. R. krytožabré, branchiostegi, die Freikiemer mit Bauchflossen; volnožabré, eleutherobranchi, die Freikiemer; píšťalohubé n. lulankovité, fistulati, die Pfeifenmäuler. Nz. *Ryby dle ploutví:* ostroploutvé, měkkoploutvé, břichoploutvé, prsoploutvé, hrdloploutvé. Vz více v S. N. *Ryby české:* kapr obecný, karas obecný (karásek, kotaška), karas větší, karas bahenní, lín, líň, parma obecná, hřiz (hřiž, hřizec, hřizek, hrouz, hrouzek, sedlák, sedláček, rýsek), hořavka (hořevka, tepka, slunečník, blýskavka, otravka), cejn veliký (pražma, dlešec), podoustev (podusta, podustva, paroustev), cejn malý (křínek), ouklej obecná (blýskavka), ouklej pruhovaná, bolen, jesen (jezuvě), perlín (šenkýřka, zruka, červenopeřice), plotice, tloušť (kleně, kluk), proudník (jelec, jelčík, bělice), střevle (střevlička, střevlec, střevlice), placka (podhořanka, lososnice, majnice, jelec), pstruh obecný, lipan (smradlan), losos, štika obecná, piskoř (čík), mřeň (mřeňka, mřeněk, mřínek, lousek), sekavec (sykavice, sykavka), sum (sumec obecný, brče), mník obecný (meň, mík), úhoř obecný, okoun obecný (šůl), candát (morák, lupice), ježdík obecný (ježek, ševčík), pulec obecný; jeseter obecný, mihule mořská, mihule říční, mihule menší, minoha. Vz popis jich v *Rybnikářství.* Sepsal Fr. Špatný. Spisů musejních č. 110. Str. 24. až 40. Cf. také Krč. 611., 659., S. N. **R.** říčná, V., jezerní n. rybničná, mořská, písčitá, bahnitá, skalní, Us., potoční, Šp., z háku neb tunná, lákovitá, nasolená, rosolná, z rosola, uzená, V., naložená, sušená, vařená na černo neb na modro, pečená, smažená, mlíčná (mlíčník), jikrnatá (jikrnáč), leklá, čerstvá, bezšupinná (holá), vážná (která má více než $2^1/_2$ lib. či 1·12 kilogr.), Šp., matky boží ryba (platejs), mečová (mečník), Ros., střepnatá n. skořipkovitá n. skořepí. V. R. s paprikou, v octě (Blaufisch), na kmíně (mit Kümmelsauce), marinovaná. Dch. Ryby mají buď kosti (Beine) n. osti (Gräten), které s páteří souvisí aneb beze všeho spojení s ní v mase leží; některé mají šupky, jiné jsou nahé (hladké). Pt. — *Choroby hlavní ryb:* oblitina, dužnosť, modřivka, ztrnutí, vodnatelnosť, zpruzenosť, houbnatosť a *nepřátelé jejich:* vydry, škodné ptactvo, obojživelníci, hmyz, potápníci, šídla, vodoklapky, raci, červi, pijavice, čerba kaprová, struněnec. Vz více v Rybnikářství F. Špatného, str. 41.—44. — Právo k lovení ryb; cena, prodej, chumel, mísa, hornění (Fischaufstand), lože, zatáhnutí, zatažení, zalovení ryb; obchod s rybami, obchodník s rybami; sak, síti, kádí, loviště, voznice, vnadidlo, koš na ryby; nářadí k lovení rybníků (vz Nářadí). Šp. — *Ryba* (nebo: *Ryba, vrubte!*)! křičívá porybný, kdykoli se při lovení ryb kopa ryb i s nádavkem odpočítá, aby ji tedy úředník napsal a zaznamenal. Šp. *Kopa a ryba* (kopa a 1 se přidává). Ryba se nakládá, peče, smaží, vaří, nasoluje, udí; ryba se tře, potírá, trdluje; ryby se z lože (dýchánku) hýbají n. zvedají; ryby se horní = v létě za příčinou špatné vody zdvihají (v nebesácích, vz. Rybník), nahoře vzduch lapají a lekají, Šp.; ryba smrdí bahnem, lapá (po vzduchu), běře; ryby jsou v pastvách, zkarasí (zakrní). Šp. Ryby žábrami (skřelami) n. sklípky plicními dýchají, plýtvami (ploutvemi) se pohybují. Jg. Ryby se strouhají, pitvají (kuchají), trhají. Kom. Ryby v sádce chovati; ryby loviti, lapati, V., prodávati, kupovati, chytati, strouhati, pitvati (kuchati), trhati, smažiti, péci, vařiti, uditi, nasoliti, nakládati, sušiti, připraviti, Us., bráti; loviti udicí, sakem (čeřenem, přívlačí), vrší, sítí (nevodem), míchou, vidlicemi n. krondlí (vz Nářadí). Pt., vystaviti, natlačovati, vnaditi, přebírati, brakovati; rybami rybník nasaditi, Šp.; líceti na ryby, rybám nastražiti. V. Ryby zatáhnouti, zaloviti. Šp. Kolik chlebů máte? jděte a vizte. A zvěděvše řekli: Pět a dvě rybě. Sš. Mr. 29. A vzav pět chlebů a dvě rybě popatřiv do nebe dobrořečil. Sš. Mr. 29. Dvě rybě rozdělil mezi všecky. Sš. Mr. 29. (Hý). Ryby hlušiti, vz Hlušiti. Ryby pečené a smažené zdravější jsou než vařené a jíchovité. Kom. Jíti do ryb (na rybní trh); Ryby dnes neberou (i. e. vnadu na udici, anbeisen). Dch. Jako ta ryběnka v hlubokém potoce, v bystrej vodě. Sš. P. 228., 480. V mutnej vodě ryby loviť. Mt. S. Až se

rozejdou drobné ryby s vodou; Až drobné ryby zpjévať budú; Spíše sa rozejdú drobné ryby s vodú nežli my sa rozajdem galanečko spolu. Sš. P. Vz Nikdy. Rybáci ryby lovili, krásné pachole chytili; Ty synkovy sliby jak na vodě ryby; Abys mi načítal, jak je v rybě kostí, ty mi nezaplatíš moji poctivosti. Sš. P. 156., 306., 378. Vylovil si rybu štiku. Sš. P. 564. Milý rybáříčku, ulov mně rybičku, co by byla ryba mému srdci milá. Sš. P. 86. Chodí jako r. u vrši čekaje, kdy ji vyvlekú, aby ji zabijíc upekli, ač o to nemyslí; Jakož nebrzy ryba uhodí v dieru srdce vrši, aby ven vyšla, a brzy v ni vnikne, též taky v dôstojenství; R., kdyby túž děrú ven vyšla, již jest u vrš vnikla, smrti by ušla; Vykládaje, že ty ryby veliké jsú vyvolení k věčnému spasenie, a prelati, jenž sami přikazují a neplní, jsú rybice malé; Ktož zde pro pravdu mile trpí, ten rybu pečenú jie v strdí; Jakož r. rybu kazí a jie, tak člověk člověka hubí. Hus I. 212., 289, II. 148., 279. Kdyby byly v bečce (v prdeli) ryby, nebylo by třeba rybníků. Hází sebou jako r. na blátě. Km. Chutnější jest r. na cizí mísce. Km. Šli topit rybu. Sk. Běhají jako ryby po vodě. Mt. S. Kdo chce ryby jísti, musí se zmokřiti. Pk. V povětří (v strništi) ryby loviti a ve vodě ptáky lapati; Ryby na lep a ptáky na udici lapati. Neuč rybu plovati a ptáka lítati. Vz Marný, Nejapný (marná práce). Č. Ryby před sakem loviti. Vz Nejapný. Kom. Na zlatou udici ryby lapati (o zbytečných výlohách). V. Běda rybě v oleji. Ros. Němý jako ryba. Vz Mlčení. Č. Ne vždycky ryba, také někdy žába; Osákl co ryba na blátě (Vz Prodělání); Mnoho ryb málo zrna (obilí, vz Hospodářský); Má se jako ryba ve vodě; Blaze rybám ve vodě; Coť rybě u vodě škodí? (O zdraví. Vz Blahobyt, Šťastný); Bez tebe jsem jako r. bez vody; Snáze jest v kalné vodě loviti; Ukazuje ryby ve vodě (věc nejistou. Vz Sliboval, Nejistota); Koš na ryby, pytel na raky! (Vz Výkřik). Č. V malé vodě malé r. bývají (Arme Leute kochen mit Wasser). Šm. Ryba chyba (Rybníky chybníky i. e. malý nesou užitek. Vz Plat, Rybník); Rád kocour ryby jídá, ale nerád pro ně do vody břede; Vždyckyť on rotí, praví úhoř mezi rybami; Žádné ryby neokoušej (varuj se pokrmu, kterýž ne potřeba lidská vymyslila, nýbrž rozkoš); Ve velké vodě velké ryby bývají (ve velkých městech velcí mužové). Vz Moc. Mus. Hosť a ryba třetího dne smrdí; Od hlavy ryba smrdí. Koll. Ryba a hosť smrdí za tři dni dosť. Slez. Tč. Po třech dnech ryby zvečeřadějí, a hosté, když odjeti nepospíchají, lečby ryby dobře nasolil, aneb přítel, žeby velmi milý byl. Rým. Se dláku dej kroupy, moudrému ryby; Umí rybám nástrahu strojiti (vz Chytrý); Zdravý jako r.; Mol v drahém rouše, živá r. na suše, vlk mezi kozami atd., vz Mol. Jg. Blahoslavený člověk ten, který mívá ryby v masitý den. Rým. Za rybu štíra dá. Kor. Kde není ryb i rak rybou jest; O rybách a o andělích nesnadno kázati; R. nemůže býti bez vody; Lépe moučno nežli rybno; R. musí plavat (říkáme, poněvadž po požívání ryb více píváme než po jiném mase). Šp. — Vz Kapr, Loviti, Rak, Rybí, Úhoř, Voda, Rybník, Rybníkářství. O lovení ryb a chovu jich vz KP. III. 397. — **Ryby**, die Fische (ein Sternbild). Nz. Jižní r., der südliche Fisch. — **Ryby** v sazečství = pomíchané litery rozbité sazby, Fische. Nvk.

Rybací = *rybí*, Fisch-. Slov.

Rybacina, y, f., *rybí maso*, Fischfleisch, n. Slov.

Rybácký = *rybářský*, Fischer-. L.

Rybáctví, n. = *rybářství*. Šm.

Rybáctvo, a, n. = *rybářství*, die Fischerei. L.

Rybáček, čka, n. = *rybák*. — **R.**, pták, vz Rybařík.

1. **Rybačka**, y, f., *káně*, larus albicans, die Möve. Jg.

2. **Rybačka**, y, f., *brouk se šedivými křídly*. Us. — **R.** = rybářka. Šm.

Rybák, a, m. = *rybář*. V. R. r-ka daleko na jezeru vidí. Č. M. 37. R-ky na pomoc po vodě volala. Sš. P. 186. — **R.** obecný, sterna hirundo, die See-, Meerschwalbe, pták. Frč. 344., Sch. II. 475.

Rybalt, rybaltník, a, m., magister scholae, ein Kirchenlateiner. R-ci, kuchynští latiníci říkávali. Mus. 1829. 4. — **R., it.** ribaldo, franc. ribaud, scortator, *kurvář*, ein unsittlicher Mensch. Gl. 303.

Rybář, rybař, e, **rybářík**, a, **rybáříček**, čka, m. Stsl. rybarь, příp. -arь. Mkl. B. 89., 90. R. chytá ryby rybářským náčiním, jakýmž jsou: *udice*, *čeřen* (vakovitá síť připevněná na 4 koncích dvou obručí přes sebe položených), *vrše* čili *korbele* (košíky z proutí), *kesery* čili *ohnoutky* (k nabírání ryb z kádí), *sítí* rozličné jako: *kukle*, *cejp*, *shonka* čili *obuska* (síť veliká), *tenata* (na lososy). Vz Čeřeň, Nářadí. R. na udici, na prut ryby chytá. Šp. R. v rybníku atd. ryby loví. Kom. Rybáři rybáře daleko v moři vidí. Lb. Má ho jistého ve své moci jako r. rybu ve vrši neb na udici. Hus II. 58. Jal jsem r-e ve své říčce. Pšh. II. 597. Jeden rybáříček ulovil rybičku, ta byla podobna k mojemu srdečku; Ty Janíčku rybáříčku, chytni mi jednu rybičku. Sš. P. 373., 780. R. pravil pomahači: Dělme tak: tobě piskoř a mně úhoř anebo mně úhoř a tobě piskoř. Pk. — **R.**, *brouk* = rybačka. — **R.**, e, m., něm. Ribarsch, ves u Nov. Jičína na Mor. PL.

Rybaře = *rybáři*. A hnedkaj rybaře čluny zarušali; Oj r-ře, r-ře, ulovte mi rybu. Sš. P. 186., 188.

Rybáře, dle Budějovice, též Kozlov, něm. Fischerei, ves u Mělníka. PL.

Rybaření, n. = *rybářství*.

Rybařice, e, f., pošvatka obecná, perla cephalotes, členovec. Frč. 148.

Rybařík, a, m., *ledňáček*, der Eisvogel, alcedo ispida. Vz Schd. II. 451.

Rybařiti, il, en, ení, Fischerei treiben. V. V létě rybaří a v zimě kramaří. Us.

Rybařivý nesyt, pelecanus piscator, der Fischer. Šm.

Rybářka, rybařka, y, f., des Fischers Frau, die Fischhändlerin. V.

Rybařka, y, f., *racek*, die Lachmöve, pták, Mor. Mtl.

Rybárna, y, f., *chalupa rybářova*, die Fischerhütte; *rybí sádka*, der Fischhälter. Us.

Rybářský, *rybařský*, Fischer-. R. síť, loďka, umění, V., hák, člunek, Us., bidlo, veslo, Ros., náčiní, cech, pořádek, právo, měch (vz Síť). Šp. R. jatky či krámy, tenata, kocábka, posada (vrstevnice, vršovnice, der Fischerkorb), kolba (das Fischerstechen, ein Fest der Fischer). Šm. Pošlu ti psaničko po rybařskej poště. Sš. P. 308. R. prsten, menší papežská pečeť zlatá. Vz S. N.

Rybářství, *rybařství*, n., die Fischerei. Nz. R. jest živnosť, jejímž předmětem jest jednak lovení a chytání, jednak chov a pěstování ryb. Vz S. N. R., rybářský obchod, řemeslo n. umění. V. R. říčné, potoční, rybniční. Šp. Dějepis r. v Čechách. Vz S. N. II. 315., Rybnikářství, Ryba, KP. III. 375., 387.

Rybě, ěte, n., ein kleines Fischlein. — **R.**, *šupinožka cukerná*, *rybka*, *rybička*, vz Rybenka

Rybecál (Rybencál, Rybrcol, Librcoun, Rybrcoul, Krakonoš), a, m., duch n. zakletý princ v Krkonoších, vlastně rytíř Rubens von Dal n. Dahlen, z vlasti vypověděný a tam skrytě se zdržující. Dle Jg. Zlatohlavec. Vz Rybrcoul.

Rybel, ble, m., der Balken in der Buchdruckerei. Slov. Bern. — **R.**, *špalek*. Poklad schoval v rybli. GR

Ryběna, y, f., jm. kraví. Na Mor. Brt.

Rybenka, y, f., *cukrovka*, lepisma, hmyz bezkřídlý noční zdržující se v domech a hl. ve skladech cukru. S. N. R-ky, lepismidae, členovci. R. obecná, lepisma saccharina; r. skákavá, machilis polypoda. Vz Frč. 150.

Ryběnka, y, f., vz Ryba. — **R.**, jm. kraví. Na Mor. Brt.

Rybenský. Šel na něho r-skou falší (úskočně). U Poličky.

Rybés, u, m., z lat. ribes, *meruzalka červená, víno sv. Jana, rybíz, rybéz, svatojanské jahůdky*, Johannisbeere, f. R. červený, černý, bílý, žlutý. Vz Čl. 48., FB. 96., Čl. Kv. 351., Slb. 492. U Šumberka: librzlata. Tš. Byla bys, byla bys červená jako rys, dybys byla nechodila s myslivcem na rybis. Sš. P. 319.

Rybesky, pl., f., rybesové jahůdky. Slov.

Rybesový, Ribes-.

Rybešovice, ves. Tk. III. 95.

Rybézel, zlu, m., **rybézka**, y, f. = rybesky. Slov. Bern.

Rybí, strsl. rybij, příp. -ijь. Mkl. B. 62., 64. Fisch-. R. lupky, Krč. 849., rosol, jícha (lák), V., maso, Háj., jikry (kaviar), Krab., tuk, klej (vyzí měchýř), Techn., měchýř; žluč, huspenina, kůže, klíh, lože, násada, šupina, nemoc, potrava, nepřátelé, plachta, děber, nářadí (vz Nářadí); r. plod 1½ palce dlouhý nazývá se: *ovesný* a takové rybičky: *ovesnice, otavky, slunky*; rybník rybím plodem nasaditi. Šp. R. drůbky (cinadra, das Fischbeuschel), plod (potěr, střevle, třevle), žluč, paštika (z ryby), kosti, klíště (caligus, die Fischlaus), den (postní). Šm. Nebe jest jasné jako rybí oko. Us. Čisté se vybralo jako r. oko (jasný den). Mus. Žlabové jsů koryta, v nichžto omáčejí vlnu neb niti neb sukno ve krvi rybie, jenž potom purpura neb šarlat slove. Hus III. 86. Jedno oko rybí máš, na druhé málo vidíš. Sš. P. 364. Vz Ryba. — **R.** *očko*, *pomněnka*, myosotis palustris. U Příbora, Mtl., v Počát. Kš. Na Policku — rozrazil klasatý. Kšá.

Rybice, e, f., strsl. rybice, příp. -ica. Mkl. B. 294., 305., *malá ryba*, ein Fischlein. V. Abychom nezhynuli na cestě, že jest daleko jieti, potřebí jest pecencóv a rybic pojiesti. Hus II. 110. Vz Ryba. — **R.** *člověčká*, proteus anguinus (vodní ještěrka). Am.

Rybička, y, f., vz a) Ryba, b) Rybenka.

Rybina, y, f., *rybí tuk*, der Thran. Nz. R-nou páchnouti, zapáchati, smrděti, fischeln, nach Fischen riechen, schmecken. Šm. — **R.**, queue d'aronde, eine Art Verbindung zweier Hölzer. Nz., spojení dvou dřev n. kamenů tak, že se jeden do druhého zapustí, der Schwalbenschwanz. Vz S. N.

Rybinka, y, f., *malá ryba*. Vz Ryba.

Rybitev, tva, m., cestris, pták. Krok.

Rybiti, il, en, ení, *ryby loviti*, fischen. Sš. Mt. 61.

Rybitník, a, m., strsl., *rybář*. Mkl. B. 247.

Rybitva, y, f. = *rybolov*. Kdo byl ten neznámý, jenž jim k tak výborné r-vě dopomohl? Sš. J. 304.

Rybitví, n., něm. Ribitew, ves u Pardubic. PL.

Rybíz, vz Rybés.

Rybízka, y, f. = rybés. Slov.

Rybízovitý. R. rostliny, vz Schd. II. 299.

Rybka, y, m., *malá ryba*, vz Ryba. — **R.** chleba, ein Schnitt Brod. U Opav. Klš.

Rybláŕ, e, m., z něm. Rüblinger, Rübner, mince, 110 r. = 1 zl. Vz Gl. 303.

Rybná, é, f. R. česká, Böhmisch-Ribna, ves u Žamberka; R. německá, Deutsch-Ribna, ves tamtéž; Rybná nebeská, Himmlisch-Ribnay, ves u Rokytnice; R. pustá, Wüst-Ribna, ves u Poličky; R. suchá, něm. Ribna, ves u Bohdanče. PL., Tf. 289.

Rybňany, dle Dolany, něm. Ribnian, ves u Žatce. PL., Tf. 286.

Rybnář, e, m., souhvězdí ryb, die Fische. Ms.

Rybnatý, fischreich. R. potok. Ler.

Rybné, ého, n., něm. Ribny, ves u Zhoře na Mor. R. české, něm. Böhmisch-Ribna, ves u Richmburka. PL.

Rybní, Fisch-. R. obchod, Us. Dch., orel, Fischadler, m., slup (slupka na ryby). Šm.

Rybnice, něm. Ribnitz, ves a) u Semil, b) ves u Plas. Vz S. N.

Rybnický (m. rybničský z rybník-ský), Teich-. R. síť, Ros., právo. Mus.

Rybníček, čka, m., něm. Ribniček, ves a) u Pelhřimova, b) u Sedlčan, c) u Jičína, d) u Solnice, e) u Haber, f) u Vysokého Mýta. — Na Rybníčku v Praze u sv. Štěpána, die Teichgasse. Vz Tk. II 245., III. 36. — **R.**, čku, m. vz Rybník. V N . . . na rybníčku husi se perou, Jeníčku, vem flintičku, zastřel některou. Nár. pís. (Mřk.).

Rybníčky, dle Dolany, něm. Ribniček, ves u Výškova. PL.

Rybníčnatosť, i, f., der Teichreichthum. Ros.

Rybníčnatý, teichreich. Ros.

Rybničné, ého, n., der Teichzins. Šm.

Rybníčný, rybničný, *z rybníka, k rybníku náležející, naň se vztahující*, Teich-. R. potřeby, jako: džber, nevod atd., voda (stojatá), registra, V., ryby, Kom., kapr, D., rak, Ros., rostliny, Rostl., třtina, Ler., hráz. Chč. 607.

Rybník, u n. a, m. (Č.); pl. rybníky; užívalo se i tvaru *rybníci* (kteříž rybníci nejsou mělkého dna. V.) a v Plzeňsku se ho posud užívá (Bs.), ale v písmě ho nyní už neužíváme. Místy *pleso*. **Špatně:** *rymník*, poněvadž od *ryb-a*. Cf. Mkl. B. 251. *Rybníček*, čku, m. Do r-ka. Bž. 80. Der Teich, Weiher. **R.** = hrázemi přirozenými n. dělanými nadržená voda k chování ryb, 2. nádržka vody, třeba by v ní ryb nebylo ku př. rybník na mlýn, der Mühlenteich (D.), r. na hory, na báně. Vys. Malý r.: *stav.* S. a Ž. R. mělkého, hlubokého dna, V., r. o živé vodě (jemuž voda pořád přitéká), o nebeské vodě (*nebešťák, dešťovec*, odkázaný na náhon vody dešťové n. sněhové); *strany chovu ryb:* třecí, výtažní a hlavní, vz více v S. N. R. na 2 tepla (který po 2 létech se loví), veliký, prostřední, malý, vesní, polní, luční, lesní; *k chování ryb:* třecí (potěrní, plodový, trdelní; rybník na trdlo, potěrník, r. na tření) = ve kterém se ryby potírají; výtažní (výtažník, r. na výrost, na výtah, do kterého se plod přesazuje na 1—2 roky, aby v něm poodrostl), kaprový (n. hlavní, kam se ryby už větší dávají na 1—3 roky, aby v něm dorostly a dle toho máme rybníky kaprové na jedno, dvě a tři tepla (horka = léta); sádka (komory n. komorní rybníky, ve kterých ryby přezimují). *Dle ryb:* kaprový, pstruhový, štičí, karasový, úhořní, míchaný atd. Šp. Rybník vylovený, puštěný, blativý, pustý, letní, třtinovatý; r. jest na první horko (teplo = rok po lovení), rybami přesazený; r. na lovení, strhaný; lovení rybníku: jarní, letní, podzimní, zimní, denní, noční. Šp. *U rybníka: přívodnice* (přívodní stoky), *svodnice, hráz, loviště, požeračka n. trouba rybničná, vazba (barbora, barborka, bašta), brlení, dno, čep, lopatka, kbel, stojan, stavidlo, kaberna (klec, koš, zahrádka, zbraň, vazbička), splav.* Šp. Vz o tom více v Rybnikářství Fr. Špatného, na str. 16.—23. Musejní spis č. 110. Malý r. sluje žertovně: *žabinec, žabařník.* R. mlýnský *(nadymač, nadymáček, nádržka*, der Mühlteich). Šp. R. bravný, der Schafteich. Sš. J. 80. O rostlinách v rybnících vz Rybnikářství na str. 44.—51. O třecích rybnících tamtéž na str. 51.—55., o výtažních rybnících na str. 55.—57., o komorách na str. 57.—60.; o kaprových rybnících na str. 60.—63., o sádkách na str. 63.—66; o nádobách k lovení na str. 66.—69. (vz Nářadí), o lovení rybníků, str. 69.—78., o sušení, úhoření rybníků str. 78.—80., o opatrování rybníků na str. 80.—84. Vz také *Ryba*, KP. III. 387., S. N. Rybník nahnati, napustiti, spustiti, zastaviti, obsaditi, strhnouti, sušiti, vysušiti, prosušiti, nasaditi, loviti, dělati, úhořiti, vodou napustiti n. nahnati, r. vypustiti; r. má kapry n. ryby, r. se strhl, jest na lovení, vodou natekl; vodu na rybník hnáti. Šp. R. povýšiti a zlepšiti. Břez. 236. R. jest vyměřen a malou povýškou ve 200 kopách násady býti může. Břez. 242. R. sekati = led na rybníce n. trávu kolem r-ka. Jako r. bez vody. Bart. R. na cizí grunt topí. Jir. exc. Plavba po rybníce. Us. Dch. V Rósinově rebníček, utopil se tam syneček; Dala bych velovit rebníček, kde se utopil šohajíček. Sš. P. 180., 253. (348., 730.). Oba břehy r-ka míti; Svým r-kem topí mů dědinu a roli mých lidí; R. s rybami prodati. Půh. II. 194., 526., 595. Už se r. nahání (přibývá vody). Us. R. zasypati; Příjmení kteréž r-ku mimo vlastní jeho jméno přivtěleno bylo. Sš. J. 82. Máme tam jako s hráze do r-ka (= blízko). Us. Klš. Hledění n. držení r-kův. D. Voziti se v člunu po rybníce. Sych. Skočiti do r-ka. Us. Rybníky chybníky, dědiny šediny, jisté platy hotové šaty, ptáček mrháček, ryba chyba, zahrada zlá rada, co na roli utěženo, vše utraceno. Prov. Mus. Cf. Ryba chyba. Vz Plat. Vypáliš mu r-ky (jsi malomocný, neuškodíš mu)! Sych., Šm., Č. (Vz Vyhrůžka, Lstivý). Jen aby mi r-ku (močidla) nevypálil! Mus. — **R.**, něm. Ribnik, ves u Hodkovic; něm. Gros-Ribnik, ves u Pelhřimova; něm. Ribnik, Riebnig, ves u Čes. Třebové; něm. Ribnik, ves u Dobříše; R. dolní, Nieder-Ribnik, ves u Náchoda; R. horní, Ober-Ribnik, tamtéž. Vz Tk. I. 623., III. 36., 45., IV. 739. — *Na rybníčku* v Praze u Sv. Štěpána, die Teichgasse. Dch.

Rybnikář, e, m., *dělník, který rybníky dělá n. spravuje*, der Teichgräber. D. Bechyňští rybnikáři. Prov. — **R.**, *tlachač, hubař, žamputář*, der Mauldrescher. Má hubu jako r. Us., Šp. — **R.**, der Schanzknecht. Že pro upevnění Rabu a některých míst pomezných v Uhřích šancknechtů n. r-kářů některý počet potřebovati ráčíme. 1553. Vz Gl. 303., Tk. II. 548.

Rybnikářka, y, f., *žena rybnikářova*, des Teichgräbers Frau; die Teichgräberin. Ros.

Rybnikářský, Teichgräber-. R. kabela, lopata, rýč, Ros., huba. Us.

Rybnikářství, n., jest živnosť, jejíž předmětem jest zakládání rybníků, hlavně stavba hrází rybničních, die Teichwirthschaft. Vz Rybnikářství od Fr. Špatného, Musejní spis č. 110., a Ryba, Rybník, Rybářství, KP. III. 387., S. N.

Rybníkové, ého, n., der Fischteichzins. Platí r-vého 13 groší. Ms. 1679.

Rybníkový = *rybníčný*, Teich-. R. tští. Jád.

Rybníky, dle Dolany, něm. Ribnik, ves u Mor. Krumlova. PL.

Rybniště, ě, n. 1536. R., locus piscinarum, die Teichstätte, der Teichgraben. Gl. 304.

Rybnov, a, m., něm. Rübenau, ves u Čes. Lípy. PL. Vz S. N.

Rybný, *k rybám se vztahující*, Fisch-. R. trh, V., vz Tk. II. 548. (v Praze), Prm. V. 187., brána. Br. — **R.**, *rybnatý*. R. řeka Háj.

Rybojed, a, **rybojedec,** dce, **rybojídek,** dka, m., ichthyophagus, der Fischesser. Aqu.

Rybоještěr, a, m. R. obecný, ichthyosaurus communis. Vz Frč. 319.

Rybokam, u, m., ichthyolitha. R-my = zkameněliny od ryb původ vzavší, die Fischversteinerungen. Krok. I. c. 82. — **R.** opukový, der Fischschiefer. Šm.

Rybokož, e, m., scincus,ještěr. Krok.
Rybolov, a, m., *rybák*, der Fischer. L. — R., vultur baeticus, der Fischgeier, pták. — R., u, m., der Fischfang. R. se podařil. Sš. L. 68.
Rybolovný, rybolovu se týkající, Fischerei-. R. knihy. L. R. právo.
Rybolovstvo, rybolovství, rybolovectví, a, n., der Fischfang, die Fischerei.
Rybolt, vz Rybalt.
Rybooký, fischäugig. Šm.
Rybopis, u, m. = *ryboslovi*. Šm.
Rybopitva, y, f., Ichthyotomie, f.
Ryboploda, y, f., *plod ryb*. A mocná v nich r. Alx., Výb. I. 136.
Ryboslovec, vce, m., der Ichthyolog, Fischkundige.
Ryboslovi, n., ichthyologie, die Ichthyologie, Fischkunde.
Rybovec, vce, m., Fischleder, n. Koll.
Rybověštba, y, f., *hádání z ryb*, die Fischwahrsagerei.
Rybověštec, štce, m., *hadač z ryb*, der Fischwahrsager.
Rybovina, y, f., *rybí maso*, das Fischfleisch.
Rybovský, *způsob, povahu ryby mající*, fischartig. Aby ne r-sky ale lidsky živa byla. Bern.
Rybový = *rybí*. R. maso. Tkad. **R.** jícha (z ryb). Šm.
Ryboznalec, lce, **rybozpytec**, tce, m., der Ichthyolog. Rk.
Rybožráč, e, m., piscivorus, der Fischfresser, Ichthyophag.
Rybožrout, a, m. = *rybožráč*.
Rybrcoul, a, m., vz Rybecál, Rübezahl. R. má svatbu (říkají, chumelí-li se za větru sníh). Us.
Rybsko, a, n., *ošklivá ryba*, ein hässlicher Fisch. L.
Rybství, n. = rybářství. Živ. Jež. 14. stol.
Rybstvo, a, n., Menge Fische. D.
Rybulák, a, m., morplax, pták, zastr. Rozk.
Rybuška, y, f., mergus albellus, weisser Säger.
Rycadlo = *zrcadlo*. Mor.
Rycati = *tančiti*. U Kruml. Bar.
Ryce, e, f., z něm. Ritz, fissura. V.
Rycí = *statečný, čerstvý, hbitý*, stattlich, flink. Přijel tě k ní r. pán na vraném koníčku sám. Dle jiného čtení: Přijel tě k ní z hradu pán. Sš. P. 23. Ale jest to rycá holčice! Us. u Koryčan. Tč. Cf. Ryčný.
Rycky, rytsky = *na znak*, rücklings. Slov. Plk.
Rycovec, vce, m., rycové železo. Vz násl. Ros.
Rycový, Ritz-, z něm. R. železo, das Ritzeisen. V.
Rýč, e, m., *ten, kdo ryje*, der Gräber. R. od ry (ry-ji), vz Y, příp. -čjъ. Mkl. B. 331. — **R.**, mor. *rýl, nástroj, jímž se ryje*, das Grabscheit, der Spaten. V. Rýčem zahradu, záhony rýti. Us. Jak jednú rýčem zaryla, hned tam jablonku vsadila. Sš. P. 435. Co se tě netýče, nestrkej do toho rýče. Lb., Pk.
Ryča, dle Káča, **ryče**, e, f., *obilí míchané hrachem*, **das** Ritschet. Slov. Bern., Koll.

Ryčart, u, m., der Fahrzins, der steigende Zins, census progressivus, der stieg, wenn er nicht zur bestimmten Frist erlegt wurde. Neb právo jest jako r. z jednoho nákladu v druhý jda. Tov. k. 131. Z něm Ritschart. Gl. 304.
Ryčati = *téci, pršeti*, fliessen, regnen. Tam ryčí. — **jak.** Dobře si ryklo (popršelo). Voda ryčí potokem. Na mor. Zlínsku. Brt.
Ryčej, hora v Klatovsku. Pm. — **Ryčej** = *ručej*.
Rýček, čku, m., *malý rýč*.
Ryčeti, el, ení; *ryčívati*; *ryknouti*, kl, utí = *křičeti, řičeti, řváti, plakati, o lidech: hrubě ryčeti*, schreien, brüllen; *se hřmotem téci, tečením hučeti*, brausen, rauschend fliessen, rauschen. Jg. Kráva, vůl, osel, lev ryčí. Kráva, která velmi ryčí, málo mléka dává. Koll. Lidé ryčeli. Leg. Ryčí jako vůl. Na Ostrav. Tč. Ten kluk ryčí (běčí). Na Ostrav. Tč. A kravičky ryčely, svej Aničky želely; Jak ona ryčela, městečko se třáslo, zeď se osypala. Sš. P. 85., 40. Nepřítel jako bouřka ryčí. Hlk. I. 71. Šly kravičky ryčuci a macička plačuci. Sš. P. 86. — **kde. před** modlami. Výb. I. 292. — **odkud.** Voda s jezu ryčí (hučí). Ros. Pot z těla ryčel (silně tekl). MM. — **co komu v co.** Pomstu! Saxon křičí. Gal v odpověď ples mu ryčí. Č.
Rýčík, u, m., der Rührstock in der Mühle.
Rýčiti, il, en, ení = *rýčem rýti*, mit dem Spaten graben. — **kde: v** zahradě. Ros.
Ryčka, y, f., *která ryje*, die Hauerin. Jg. — **R.**, *kulatý pleskatý čepec*, eine Art Haube. Us. — **R.**, y, f., *rycí lopata*, die Stichschaufel. Sp. A vzal r-ku a motyčku, aby vykopal Aničku. Sš. P. 95.
Ryčně, *silně*, stark, in Menge. Zdi biechu rytinami obraznými r. ozdobeny. Výb. II. 93. 21. — **R.**, *s křikem*. Obec shlukši se r. táhla k radnici. Pal.
Ryčnosť, i, f., *hlučnosť*, Lärm, m. R. války ohlušila mne. Č. — **R.** = *hbitosť, rychlosť*, die Schnelligkeit. Žádné nohy ani křídla nemá k ryčnosti. Bech. Na Mor. obyč. *dryčnosť*. Us. Hý.
Ryčný, *s rykem spojený, hlučný, křiklavý*, lärmend, schreiend. Ryčných her obecně šetřili. Troj. Ryčných hledice plesů. Raj. — **R.**, derb. Udatná a r. děvečka. Vén. poet. Cf. Rycí. — **R.**, *čerstvý, rychlý, hbitý*, schnell, flink. Mysli svou, nad níž nic ryčnějšího není, potuloval jsem se. Bech. Na Mor. *dryčný*. Hý.
Rýčový, Grab-, Spaten-. R. lopata = *rýč*, V., držadlo. Ros.
Ryd, u, m., zastr., *prchlivosť, vztek*, der Jähzorn. To jest šlechtic vyšší všeho rydu; Any se tu na mne vyřítily lotryně v pošetilém rydu. Sš. Snt. 36., 69. Na mně stvrzen jest ryd tvój a vše plývánie uvedls na mne. Ž. k. 87. 8. Ne v rydu svém mne tresci; Rozhněval se rydem Hospodin. Ž. k. 37., 105. — **R.** (singultus, das Schluchzen). V MV. nepravá glossa. Pa.
Rydánie, n., zastr., *prchlivosť*. Jir. Anth. I. 3. 61. Přestaň od hněvu a opusť r. Ž. 36 8. Zmluví k nim v hněvě svém a r. svém zamútí je. Horae ms. Ve svém r. zabili sú muže; Prokleté jich r.; Rozhněvav sě v r

Hospodin vece; Hněv i r. — obé jest nečadské; R. mysli; Vyvrhl je ze země v hněvě i v r. (furor) i v zarděnie velikém (indignatio). BO. Král velikým r-ním se roznietil. BO. R. jeho rozlití se. BO. Raň tě pán omrámením i slepotú i r-ním mysli tvé. Hus I. 56.

Rydati = *lkáti*, schluchzen, laut weinen; *bouřiti se, sápati se*, griesgramen; *r. se* = *rydati*. Národové se rydali. Ps. ms. Výb. I. 607. Rydajíc se peklo děsí. Sš. Hc. 98. — **nač.** Proč chceš pořád na svůj život rydati? Sš. Snt. 17. — **se z čeho.** Horle a rydaje sě z toho slova přišel Achab (frendens). Bj. — **jak.** (Žid) šíleným hněvem rydal. Sš. Hc. 108.

Rýdeč, dče, m., něm. Ritsch, ves u Sternberka na Mor. PL.

Rydeč, dče, m., něm. Ritschen, ves u Litoměřic. PL.

Rydélce, e, **rydélko**, a, m., Grabstichel, m. Rk.

Rydlec, dlce, m., ibacus, korýš. Krok.

Rydlo, a, n., der Grabstichel. Nz. — **R.**, ein Sternbild. Nz. — Vz S. N.

Rydlovati = *za vlasy routi*, zausen. Krkně.

Rydza, vz Ryza.

Rygač, e, m., *roubík*, který do země se sází a jiným roubíkem se vyráží (děcká hra), ein Pflock. Us.

Rygl, e, **ryglík**, u, m., z něm. Riegel, V., *závora*. — Rygle na Slov. = *osutiny, osypky*, die Masern. D.

Rylovati, z něm. riegeln, na závoru zavříti. Us.

Ryglvand, u zedníků **šp.** m.: *příčnice, příčna*.

Rýha, y, f., strany původu vz Mz. 301. — **R.**, *strouha, trativod, stoka*, der Wassergraben, Kanal, Abzugsgraben. Střlat. riga, strněm. rige, rivus, Bach, nněm. Riehe. Gl. 304. — **R.** n. *rozhor na poli k odvádění vody sněhové n. dešťové, kluz*, die Wasserfurche; der Kanal, die Rinne, Schleusse, der Schlot. Rýhy zvláštním pluhem dělati. Vaň. Zvl. *strouha podzemní, kanal udělaný z vypálených hliněných trubek*, der Drain. Nadrýha, Kopfdrain, sourýha, Saugdrain, svodní r., Sammeldrain. Pta. Vz Ryhování. — **R.** *na poli, v lese, v zahradě* = *mělká stružka, do které semeno kladou.* Um. les. — **R.**, *žlábky ve hlavni ručnice po celé její délce.* R. rovná, der Stern- o. Haarzug, točená, der Rosenzug, Sp., obloukovitá. Čsk. Vz S. N. — **R.**, *žlábek k zasazování rámků v úlech* atd. Všk. — **R.** *mlýnská, žlab, vantroky*, das Mühlgerinne. Dch.

Rýhati, furchen. — **co**: zima rýhá kůru stromů. Us. Tč. — **se kdy.** Po dešti se trnky (slívky) rýhají (dostávají rýhy, pukají). Na Ostrav. Tč.

Rýholec, lce, m., *rejholec, nicohlav*, der Rührnagel. Nz.

Ryhotati = *řehtati*. Slov. Dch.

Ryhovadlo, a, n., der Riolpflug. Šm.

Ryhovák, u, m., *ryhovací pluh* = *ryhovadlo*. Sp.

Ryhování, vz Rýha, 2. R. trubkovací, vz S. N., KP. III. 219. O r. sepsal knihu p. Václavík asi r. 1866. — **R.** *spojkové*, drsnatosť ploch nerostů, die Combinationsriefung o. -streifung. R. srostlicové, die Zwillingsriefung. Vz Bř. N. 44., 45.

Ryhovati, *zem převrhovati*, umgraben, riolen, rigolen. Vaň. — *Rýhy do něčeho dělati.* — **co**: kolo = 1. nakresliti, když se dělá, auszirkeln; 2. rýhy pro lopatku v kole vodním vyřezati. Vys. Kromě toho vz Rýha, 2. — **R.**, u krejčí, skákajícími stehy sešiti, trackeln. D.

Rýhovatý, *mající rýhy*.

Rýhovka, y, f., *tažnice, ručnice ryhovaná*, gezogenes Gewehr. — **R.**, včelařský nástroj k dělání rýh. Lš.

Rýhovník, a, m., der Prismenhobel. Skv.

Rychaltice, dle Budějovice, něm. Bartelsdorf, ves v Přerovsku. Mus.

Rychba, vz Rychleby.

Rychcení, rychcený, vz Rychtiti.

Rychelník, vz Rychlec.

Rychetní = *obecný*. R. obilí, sýpka. Us.

Rychetník, a, m., *vlastník rychty*. V Kunv. Msk.

Rychlák, a, m., carabus, žížala. Kal. hosp. 1810.

Rychlan, a, m., paederus, hmyz. Krok.

Rychle, kompar. *rychleji* = *čerstvě, hned, hbitě, spěšně*, eilends, in Eile, schnell, geschwind. R. něco vykonati, dělati, co nejrychleji; což se náhle a r. stalo. V. Utec r. Flav. R. tomu rozuměl. Jel. R. běžeti. D. R. pomíjející. Jg. Dosti r. chápati; vždy rychleji. Dch. A hned r. k Dunaji šel. Sš. P. 90.

Rychleby, dle Dolany, něm. Reichenstein, ves ve Slezsku.

Rychlec, chlce, **rychlík, rychelník**, a, m., *rychlý posel*, der Courier. Ros. *Lépe*: honec. Jg. Vz Rychlík.

Rychlenka, y, f., meria, hmyz. Krok. — **R.**, *rychlice*. Mor. Poháňá mu r., súsedova Malenka. Sš. P. 712. Sr. Rychlík. (Hý.).

Rychleti, el, ení, geschwind sein, eilen. L.

Rychlice, e, m., die Schnellläuferin. — **R.**, e, f., *jméno děla*. Z r. střileti. 1422., Tk. IV. 252.

Rychlický, Eilboten-, Courier-. Šm.

Rychlíček, čku, m. Hvozdík r., rostl. Slb. 618. Vz Rychlík.

Rychlička, y, f., *druh malých karafiátů*, die Federnelke. Us. Dch.

Rychlík, a, **rychlíček**, čka, m., *běhoun, honec*, der Schnellläufer. V. Vz Rychlec. Oře s něma rychlíček, Janalikůj František, poháňá mu rychlenka, súsedova Malenka. Sš. P. 712. — **R.**, der Courier. J. tr. — **R.** = *kůň hbitý*, Renner, m. Na r-ku odtud ujel. Koc. S r-kem radu vzíti = s nohama, utéci. V. — **R.**, *dítě* a) *před svatbou*, b) *před časem narozené, ranoš*, ein frühes Kind. — **R.**, u, m., raný oves n. hrách atd. Na Policku, na Mor. Kšá., Šd. — **R.**, *druh jetele*. U Bechyně. Mý. — **R.**, *rychlíky, druh zemčat raných*, Früherdäpfel. Červené r-ky. Ve Slez., na Ostrav. Tč., Šd., u Třebiče. Jsk. — **R.**, dianthus caesius, blaugraue Nelke, f., Federnelke. Ve Slez. Tč. — **R.**, *rychlovlak, rychlý vlak*, der Eilzug. Us. Sml. — **R.** *poštovský*, Eilwagen, m. Dosedl na r. a pryč ušel. Bart. Věc poslaná rychlíkem, das Eilgut. J. tr.

Rychliti, il, en, ení, *rychle činiti,* schnell machen, beschleunigen. Jg.

Rychlo, na rychlo = *rychle,* schnell. Sebravše jak na r. býti mohlo. V.

Rychlobásník, a, m., der Improvisator. Dch.

Rychloběhutý, lépe: *rychloběhý* (Šm.) — rychlonohý. Krok.

Rychloběžec, žce, m., der Schnellläufer. Vz Rychlík. Dch.

Ryhločisticí prášek na prádlo, das Schnellwäschereinigunspulver. Dch.

Rychlodroždí, n., die Schnellhefe. Dch.

Rychlogazan, a, m., echidna tachyglossus, der Ameisenigel, ssavec ptakohubý. Ssav.

Rychlojezdec, dce, m., der Schnellreiter. Šm.

Rychlokřídlý, schnellflügelig. Hlas.

Rychlokrok, u, m., der Geschwindschritt. Šm.

Rychloletný, schnell fliegend. R. parovůz. Světz. 1878.

Rychloletý, schnellfliegend. Dch.

Rychlolis, u, m., die Schnellpresse.

Rychlomalířství, n., die Schnellmalerei. Šm.

Rychloměr, u, m., der Tachymeter, Geschwindigkeitsmesser, Stathmograph, nástroj k měření rychlosti jízdy po železnici. Dch.

Rychlomluvec, vce, m., der Schnellsprecher. Šm.

Rychloň, ě, m., tachydromis, ještěr.

Rychloník, a, m., tachyporus, hmyz. Krok.

Rychlonohý, schnellfüssig.

Rychlooctářství, n., die Schnellessigfabrikation. Nz.

Rychloperý = rychlokřídlý, schnellflügelig, schnellgeflügelt. R. strach. Ráj.

Rychlopis, u, m., die Tachygraphie. Šm.

Rychlopisec, sce, m., der Schnellschreiber, Tachygraph. Že někdo z r-sců ji (řeč) byl ve sněmu napsal. Sš. Sk. 75.

Rychlopisecký. R. umění, die Geschwindschreibekunst, Tachygraphie. Dch.

Rychlopisectví, n. = *rychlopis.* Šm.

Rychlopisní návod, die Schnellschreibmethode. Šm.

Rychloplavný, schnellsegelnd. R. loď, der Schnellsegler. Dch.

Rychloplynný, schnellfliessend. Víd. list.

Rychloposelství, n., der Eilbotendienst. Šm.

Rychloprstý, schnellfingerig. Šm.

Rychlopsaný; *-án, a, o,* schnell geschrieben.

Rychlořečník, a, m. = *rychlomluvce.*

Rychlorychle, eiligst. Šm.

Rychloskoký, schnell springend. R. stádo. Koll.

Rychlost, i, f., *čerstvost, hbitost, kvapnost, spěšnost.* R. nazývá se při pohybu nějakého těla poměr vykonané cesty k času, po který pohyb ten trval, při čemž se předpokládá, že pohyb po celou tu dobu byl pořád stejnoměrný. Vz S. N. Die Geschwindigkeit, Schnelligkeit, Raschheit. R. elektřiny, světelného dojmu, světla, zvuku. Vz KP. II. 403. Užiti r-sti, v r-sti; r. vtipu, rozumu. V. Na r. pryč se bráti. Troj. Věc ta r-sti potřebuje. Ros. Na r. vojsko sebrati, někoho někam poslati, Háj., ze země vyjíti. Troj. 104. R-sti ubývá, přibývá. Vys., Nz. Přivedeš na ně lotra na r. BO. Se vší možnou r-stí. J. tr., Er. R. konečná, na konci. Sedl., Nz. R. rostoucí, přibývající, ubývající. Sp., Nz. R. střední, die mittlere G., výtoku, die Ausflussgeschwindigkeit, počáteční, otáčení n. otáčecí, Umdrehungsg., r. oběhu, oběhování; součinitel (Koefficient), výška r-sti. Nz.

Rychlostřelba, y, f., das Schnellfeuer. Dch.

Rychlostřelný, schnellfeuernd. R. ručnice. Dch.

Rychlostroj, e, m., die Schnelldruckpresse. R. knihtlačitelský (americký, Auerův samočinný, Hoeův, na navštívenky, s kruhovým pohybem, Woodův ruční, zjednodušený, železnodrážný). Vz KP. I. 570.

Rychlota, y, f. = *rychlost.*

Rychlotisk, u, m., der Schnellpressendruck. Dch.

Rychlotiskárna, y, f., die Schnellpressendruckerei. Dch.

Rychlotoký, schnellfliessend. R. vlny. Hdk.

Rychlounek, nka, m. = *ručí kůň.* Na dobré těžko o klusáka a na zlé r. hned tu jest. Č. M. 31.

Rychlov, a, m., něm. Richlau, ves v Jihlavsku; něm. Richlow, ves u Jilemnice, b) u Bystřice n. Host. PL.

Rychlováha, y, f., *přezmen,* die Schnellwage. Dch.

Rychlovar, u, m., der Schnellkocher, Schnellsieder. R. Papinův, der Papinitopf. Vz KP. II. 349.

Rychlověst, u, m., der Telegraf. Šm.

Rychlovoz, u, m., der Eilwagen. Šm.

Rychlovozba, y, f., die Eilfahrt.

Rychlovrat, u, m., der Tachytrop. Ck.

Rychlozměnný, schnell sich verwandeln. Šm.

Rychlozvěsť, i, f., *rychlá zpráva,* die Depesche, Eilbotschaft. J. tr.

Rychlý, kompar. *rychlejší* — *spěšný, ochotný, prudký, bystrý, náhlý,* rasch, geschwind, behend, schnell, flüchtig, eilig, fliegend, Eil-, Lauf-. Jg., V. Koř. rūch. Gb. Hl. 145. R. pájka, Schnellloth, n. Nz. R. počtář, chůze, obsluha, básník, krok, zboží. Dch. R. osutina. Dch. R. posel, pes, loďka; r., jako pták by letěl. V. Člověk rychlých uší. Ros. R. kůň, Vrat., oheň, D., smrť, Ojíř, vtip, rozum. Jg. Ta věc rychlého opatření potřebuje. V. R. jest krása. Jel. R. silice. Toms. R. salát, der Treibsalat. Dch. R. jak střelná rána. Er. P. 472. Rychlým želením, nábožnú modlitbú a nebeskú žádostí. Hus III. 49. R-á pomoc dvojí pomoc. Dch. — **do čeho.** Kdo je do jídla rychlý, bývá i do práce. Kda. — **na co:** na nohy. Ben., Št. — **čím:** nohami. V. — **v co:** v nohy. Jg., Mk., Jv. — **s inft.** R. zemské věci opustiti a k nebeským se utiekati. Hus III. 84.

Rychmanov, a, m., něm. Reichmannsdorf, ves u Brna. PL.

Rychnov, a, m., vz S. N., Tk. III. 658., IV. 474. — **R.,** něm. Reichen, městys u Čes. Lípy; něm. Reichenau, ves u Hodkovic; R.

-onkenický n. nad Kněžnou, něm. Reichenau, mě. v Jičínsku; R., něm. Reichenau, ves u Mor. Třebové; R. český, Böhmisch-Reichenau, městys u Kaplice; R. německý, Deutsch-Reichenau, ves a) u Benešova v Budějovsku, b) u Vyššího Brodu; R. nový, Neu-Reichenau, mě. u Pelhřimova. PL.

Rychnovan, a, m., der Bewohner von Reichenau. — *Rychnovský*.

Rychnovek, vka, m., něm. Richnowek, ves u Jaroměře. PL.

Rýchory, dle Dolany, něm., Rehorn, ves u Sacléře. PL.

Rychta, y, f., *richta, místo n. dům, kde se lid soudí, řídí, spravuje*, das Gericht. Již za časů pohanských (u Litvanův, Šf.) slulo místo to *rykta, rykaito*. Krok. Sedláci jsou na rychtě (mají hromadu); šli na rychtu se soudit. Us. — Vz Tk. II. 548., III. 658., Půh. II. 481. — **R.**, *okršlek soudní*. Ferd. I. Rychta (soud, judicium, advocatia, fojtství) — grunt svobodný, jehož držiteli příslušelo v městě neb ve vsi dle práva německého založené soudcovství a část pokut. Rychty na vsích sluly šolcovny (schultetiae). Vz více v S. N. Der Gerichtsbezirk. — **R.**, *kde se pořádnosť strany zboží a jich vyclívání činí*, Ungelt, n. Ros.

Rychtář, *richtář*, e, m., **rychtářík**, a, **rychtáříček**, čka, m., der Richter, Dorfrichter, Schulze, Schultheiss. V. Vz Rychta, Tk. II. 548. R., soudce, zvl. vesnický. V. Na přestupníky r. pozor dáti má. Kom. R. žebrácký. D. Vždyť spolu (n. Proto) nepůjdeme k rychtáři (vyrovnáme se nesoudíce se). Us. Kál. Kde tu bývá rychtáříček, všeckým právem úřadníček; Šel, nadešel tam chalópko, v ní r. s rychtářkó; R-ři, zlá novina, utopila Káča syna. Sš. P. 134., 153, 157. Ten byl rychtář, šafář i hajný mój i vší obce cechmajstr. Půh. I. 186. Hra na r-ře na Mor. Vz Mtc. 1879. 168. — **R.**, *úředník nad rychtou*. R. královský, vz Gl. 304. R. svobodný, der Erbrichter. Gl. 305., S. N.

Rychtářka, y, f., des Richters Frau.

Rychtářov, a, m., něm. Richtařow, ves u Výškova. PL. Dle Šb. *lépe*: Dechtářov. Hy.

Rychtařovati se = *souditi se*. Pořád se r-řují. Msk.

Rychtářovic syn, dcera. Us. Vz -ovic.

Rychtářský, Richter-. R. knihy, das dem Ortsrichter anvertraute Gemeindegrundbuch. Gl. 305. R. pokuty = soudní, die gerichtlichen (vom Richter ausgesprochenen) Strafgelder. Gl. 305. Za r-ským stolem je tam rada o vás. Sš. P. 572.

Rychtářství, n., *úřad rychtářský*, das Richteramt. Za r. pana N. Zlob., D. Listem, ješto mám na to r.; Jemu své r. odpovídati nemá. Půh. II. 86., 223. — **R.**, *místo, kde rychtář spravuje a řídí, rychta*. Ms. pr. pr. R. alias iudicium. Půh. I. 117.

Rychtářův, *-ova, -ovo*, dem Richter gehörig. R. pacholek, biřic. V. Chodí po rychtářově mezi n. za rychtářovou mez (šámá střevíce). Us. Hý., Kf., Dř., Jg. Rychtářovi holubi naserou ti do huby (říkají tomu, kdo se s otevřenou hubou na něco dívá). Us. Stf.

Rychterní, *co k richtě přísluší*, Gericht-. Věci r. soudí rychtář. Ros.

Rychtina, y, f. R-ny, postranní tyče u žebřin a u žebříků, do nichž se příčelky a mečíky zasazují. Us. Hp. — *R-ny*, veliké saně o dvou sedadlech pro nejméně čtyři osoby. Na Policku. Kšá.

Rychtiti, il, cen, ení, *rychtívati*, z něm. richten, *pořádati, pořádnosť učiniti*. Ros. — **se**, *hoditi se*, sich schicken. Ros.

Rychtovačka, y, f., das Richten, Einrichten. U Olom. Sd.

Rychtovati, z něm. richten, **šp.** místo: *spravovati, říditi, obraceti, připravovati, hotoviti, chystati* atd. Kam se rychtuješ m.: chystáš? R. se podlé někoho = něčím se spravovati. K čemu to narychtováno m.: k čemu to směřuje? Pořád na mne oči rychtuje m.: obrací. To na tebe narychtovali m.: nastrojili, uchystali. Co rychtuješ k obědu m.: strojíš? Hodiny r. m.: postrčiti, nastrojiti, nařiditi. Rychtujeme se podlé času m.: hovíme času. Křivý drát r. m.: srovnati, narovnati. R. nohu m.: napraviti. Už jsem si pokoj zrychtoval m.: upravil, spořádal, věc přistrojil atd. Šr.

Rychtovný, **šp.** z něm., *bystrý, způsobilý*, geschickt, schicklich, rührsam. V.

Rychvald, a, m., něm. Reichwaldau, ves u Bohumína. PL. Vz S. N.

Ryj, e, m. = *rypák*. L.

Ryjce, e, m. = *ryjec*.

Ryjec, jce, m., der Graveur. R. ryje ve dřevě, v kameni, v mědi a na jiných kovech rylcem (rydlem) obrazy, ozdoby, slova atd. Pt.

Ryjectví, n., umění ryjecké, die Gravierkunst. Vz S. N. R. ve dřevě či dřevoryjectví či xylografie; r. ve mědi, r. v oceli či siderografie; r. v zinku či zinkografie; na kameni či kamenotisk či lithografie. R. v mědi 1. r. rydlem, 2. způsob leptací (die Radirkunst), 3. studenou jehlicí (kalte o. trockene Nadel), 4. způsob tečkovací (die Punze, der Punzenstich), 5. skoblení či r. černé (die Schabmanier o. Schwarzkunst), 6. způsob pestrými barvami, 7. způsob křídový (die Sandmanier), 8. způsob tušovací (aqua tinta). Vz S. N., Rytectví.

Ryjice, dle Budějovice, něm. Reinlitz, ves u Čes. Lípy.

Ryjomřice, dle Budějovice, Raigersdorf, ves v Olomoucště. Mus.

Ryk, u, m., *řvání dobytka a šelem*, strsl. rykъ, příp. -ъ. Mkl. B. 22. Das Gebrülle, Brüllen. V MV. nepravá glossa. Pta. Ty mi musíš pas uvíť z volového ryku. Sš. P. 703. R. šelem lesních. — **R.**, *křik, jek, zvuk*, der Lärm, das Getümmel. R. hlučný. Troj. R. lidu běžícího. Zlob. Byl r. v lidu. ZN. Poče se róznice a r. se roznímáše; Zlostný r. BO. Dal se do ryku (do pláče). Us. Tč. R. válečný. Dch.

Ryka, vz Čepec.

Rýka, vz Rejka.

Rýkan, vz Rejka.

Rykel, kle, m., z něm. Riegel, zastr. R. klíčem otvírati. Pam. arch. 1869. 520.

Rykla, vz Rychla.

Ryknouti, vz Ryčeti.

Rykta, vz Rychta.

Rýl, e, m., *pařez n. spodek stromu*, der Stock. Reš. — **R.**, *špalek, kmen*, der Klotz. V. Pila při témž mlýně v nově postavena, na kteréž veliká summa rejlů na prkna zřezati se může. Břez. 241. — **R.**, *rylec*, lce, m. = *rýč*, der Spaten. Mkl. B. 94., 105. Ach už bude, synku, něskoro naříkať, dy vas něrozvodi krom ryl a motyka. Sš. P. 283. Mlynar na to tuze rozhněvaný vrazil on mu rýl do jeho hlavy. Sš. P. 794. — **R.**, *sviňský pysk*, der Schweinsrüssel. Na Ostrav. Tč. — **R.**, hřídel u mlýnského vodního kola. U Kruml. Bauer. — **R.**, *rytina*, sculptile. Hý. A po zabránění rylóv a obrazóv die: Nebudeš se jim klaněti ani modliti. Hus I. 82.

Rylec, lce, m., *rydlo, rydélko, rypadlo*. Vz Ryjec. — **R.**, vz Rýl.

Rylek, lku, m., u tkadlce dřevce pleskaté k nitění. Krok. III. 305.

Rylička, y, f., die Federnelke. Dch.

Rylka, y, f. = *čípek*, die Pipe, der Hahn. U Olom. Sd. — **R.**, vz Rulka.

Rým, u, **rýmek**, mku, **rýmeček**, čku, m., z lat.-řeckého rhythmus, úplná neb částečná stejnosť zvuků v rozličných slovech, der Reim. S. N. Stejné tyto zvuky vyskytují se buď na počátku rymovaných slov (*alliterace*), na př.: *z*aměši *z*raky *z*lobů *z*apolena (Rkk. 26.), aneb jsou samohlásky stejny mezi nestejnými souhláskami, což se jmenuje *assonance*, ku př.: v šírém poli dúbec stojí (Rkk. 64.), aneb mají jedna neb dvě poslední slabiky rozličných slov stejné zvuky samohláskové i souhláskové, a to se nazývá rým par excellence: rok — krok, roku — kroku. S. N. — a) K rhythmu, jenž základným živlem všeho veršování jest, v poesii novější, pokud na základě přízvuku se osnuje, z pravidla se druží *rým* t. j. rovnozvukosť jedné a jedné syllaby přízvukované nebo dvou i více syllab náslovím se lišících, z nichž první jest přízvukována. — *Poznam.* Zřídka kdy, a jediné na zvýšení účinu komického, rymují se i verše časoměrné.

Já mu mečem kolo lebky zašustím,
já soka svého beze msty nepustím,
neb do krutého vrazím jemu srdce tu dýku,
ježto i sloužila druhdy Rinaldu setníku.
(Koubek).

α) Rým slove *jednopádným* nebo *lichým* nebo *mužským* (lichou), stumpf, männlich, když rovnozvuk jest mezi jednou a jednou syllabou přízvukovanou; n. p. *hluk* — *pluk*; *mrav* — *stav*. — *Poznam.* Mnohdy místo rýmu mužského naskýtá se *rým střední* (Binnenreim), záležející v tom, že *dvě a dvě syllaby bezpřízvuké* rozdílného násloví se sbíhají v rovnozvuku; n. p. ne*tuší* — pří*sluší*; chut*nala* — vy*dala*. — *β*) Rým slove *dvoupádným* n. *sudým* n. *ženským*, weiblich, klingend, když dvě a dvě syllaby rozdílného násloví, ze kterých první má přízvuk, jinak jsou rovnozvuky; n. p. *brána* — *dána*; *zvěsty* — *městy*. — *Poznam.* Jsou-li obě rymující se syllaby dlouhy, slove rým *visutým* (schwebend); n. p. *dává* — *stává*; *bývá* — *vzývá*. — *γ*) Rým slove *trojpádným* (gleitend), když tři a tři syllaby, ze kterých první přízvuk má, kromě násloví jsou rovnozvuky n. p. *roditel* — *roditel*. — *Pozn.* 1. Zřídka kdy která báseň výhradně o rýmech mužských bývá. Častěji se potkati jest s básněmi o rýmech výhradně ženských. Obyčejně oba tito druhové rýmu vespolek se střídají. (Příklady vz níže.) — *Poznam.* 2. Rým jest *kmenový* n. *štěpný*, označuje-li každé z rymujících se slov spolu i představu (jenž na samých kořenech a štěpech slov a nikoli na rymování pouze grammatické formy spoléhá. Sš. Hc. V.), n. p. *spal* — *chval*; *rána* — *vzdána*; *planý* n. *příponový* jest, rymují-li se pouze koncovky slov, n. p. výbor*nému* — milost*nému*; milo*vati* — hodo*vati*; zadu*mání* — přemi*tání*. — Mnoho planých rýmů báseň činí nechutnou. — *Pozn.* 3. Není-li rovnozvukosť hlásek jdoucích za náslovím úplna, vznikají tudy rýmy *chatrné*. To se přihází, když n. p. samohlásky rymujících se slov jsou rozdílného trvání, jako: *stál* — *žal*; *hlodá* — *škoda*; nebo má-li samohláska měkká odpovídati tvrdé, jako: *lepé* — *tepe*; *voly* — *poli*; nebo je-li souhláska některá pouze podobného znění, jako: *zvědy* — *květy*; *dráze* — *kráse*. Bez úhony však jsou rýmy, vyzvukuje-li z rymovaných slov jedno v němou souhlásku *střední*, druhé v němou souhlásku *úzkou*; n. př. *dub* — *sup*. — b) Hledíce *k místu*, na němž rým se vyskýtá, rozeznáváme tyto rýmy: *α*) *Vniterním* sluje rým, rymuje-li se slovo ve středoverší se slovem verš končícím n. p.

Jako sněhu *pýří* kolem Pána *víří* Serafínů zjev:
Jemu dav ten *hustý*, křídel svojich *šusty*,
světů kolot *vírný*, vesmír přene*smírný*,
prostory a *časy*, všeho tvorstva *hlasy*,
Jemu všechno *kolem* rozkoší a *bolem*
hřímá, hučí, *šeptá*, jásá, kvílí, *reptá*
věčný chvalozpěv. (Sv. Čech).

β) Rým je *sdružený* n. *nepřetržený* (platt, ungetrennt), způsobují-li jej závěrečná slova dvou veršů sobě v zápětí jdoucích: aa bb cc atd.

Jazyk tak cti jako *vědu!*
Přidej z něho soli, *medu*,
chceš-li by nám chut*nala*,
užitek stý vy*dala*. (Č.)

γ) *Střídavý* n. *přetržený* (gekreuzt, wechselnd) je rým, když verš první se rymuje se třetím, druhý se čtvrtým Obrazec: a b a b.

Bujný oř jest mluva naše
ušlechtilé úrody,
bezmezím se toulá plaše,
jak syn drahé svobody. (Č.)

δ) *Přerývaným* (unterbrochen) slove rým, když ve čtveroverší toliko verš druhý se čtvrtým se rymují, prvý a třetí pak ostávají bez rýmu:

Nežaluj a vytrvej!
Jedna noc má tisíc hvězd,
útěcha jest v každém svitu,
plno krásy v světě jest.

Pokračuj a vytrvej!
Pravda budiž prapor tvůj;
budoucnosť je nedohledna,
pravda věčna! — důvěřuj! (Kká.)

ε) *Okročný* (na přeskáčku, umschliessend, Nz.) slove rým, obstupuje-li jiné dva rymované verše. Obrazec: a b b a:

Pracuj každý s chutí usi*lovnou*
na národu roli dědičné,
cesty mohou býti rozličné,
jenom vůli mějme všichni *rovnou*. (Koll.)

ζ) *Postupný* (verschränkt) slove rým, když první verš se čtvrtým, druhý s pátým atd. se rymují dle obrazce a b c a b c. — c) Místo rýmu zvláště v poesii prostonárodní zhusta drží *assonance* (souznění). Lišíť se od rýmu tím, že žádá toliko stejnosti *samohlásek*, kdežto rým vymáhá rovnozvukosť i samohlásek i souhlásek: *boří* — *boží*; *mladí* — *tratí*.

Pod javorem pod ze*leným*
oře dívka volem *jedním*.

Jeníček je čirý *zbojník*,
ví přes hory každý *chodník*.

Pijme chlapci, pijme *víno*,
nech vodička teče *mimo*.

Nejel Toman doubravou,
dal se cestičkou pravou;
a v podhájí u my*slivce*
nový domek jedna *svice*,
hostí mnoho *pospolu*,
jizba plna *hovoru*.
Smutkem Toman ob*klopen*
patří s koně do *oken*. (Č.)

— d) *Alliterací* slove rovnozvukosť náslovných hlásek syllab přízvukovaných n. p. *B*ujně *b*ují *b*odlák *b*odlivý. Jhl. *V*lní *v*ítr *v*odu *V*ltavinu. (Týž.) A *h*rozné *h*rozby *h*las jen jedno *h*učí stále. (Týž.) KB. 7. — Když tři poslední slabiky jednostejného zvuku jsou, tehdy jest r. *trojpádný*, *trojslabičný*, když pak čtyři, tehdy jest *čtveropádný*, *čtveroslabičný*, jako: štěkavý — těkavý, milovali — pilovali. — Rýmy trojpádné a čtveropádné slovou jinak *houpavé*, *poskočné*, gleitend. — **R.** *bohatý* (reich), když slova jednostejného zvuku rozličnou moc do sebe mají: stav (subst.) — stav (imperat.), stroj (subst.) — stroj (impert.). — **R.** *jednostejný* n. *totožný* (gleich, identisch), opětuje-li se v rýmu jedno a též slovo: psali — psali. — *Rýmy čisté* 1. když samohlásky jak měrou tak i povahou jednostejny jsou: zraky — mraky, znáti — dbáti, zvoní — roní. Jinak jest r. *špatný*: hlava — sláva, síň — plyň. Vz nahoře r. chatrný. — 2. Když souhlásky po samohláskách se rymujících jednostejného, před nimi však rozdílného zvuku jsou: most — host, heslo — neslo, rod — pot, lid — cit, uplítá — vyčítá. — 3. Když slabiky se rymující v jednostejném poměru k přízvuku svému jsou: zemanů — občanů, přemožen — rozložen, na vodu — náhodu. *Nedobrý* jest rým, když tomu tak není: voda — náhoda, zaleze — meze. — *Pozn.* Odtud jsou rýmy nejlepší, když se jednoslabičná slova s jednoslabičnými, dvouslabičná s dvouslabičnými, třislabičná s třislabičnými atd. rymují. — *R. volné* (frei), když bez pravidla a pořádku za sebou jdou. — Rýmy na začátku slov jmenují se *rýmy začínací* n. *začátečné* (Anfangsreime); u prostřed veršů rýmy *střední* (Binnenreime), na konci rýmy *koncové* (Endreime). — Když v témž verši dvé rýmů jest, tehdy slovou rýmy *dvojité* (Doppelreime, vz nahoře r. vniterné). — Když se rýmy na konci verše předchodného u prostřed verše následného opětují, slovou *propletané* (Kettenreime). Zk. Ml. II. 205.—207. — Rýmy (pořád) *opětované*, Schlagreime: aaaaa. Nz. — R. *hlasný*, kde se ve slovech víceslabičných vždy aspoň dvě slabiky rymují. Sš. Hc. V. Vz také v S. N.; Mk Ml. 325.; Sš. 36. — Tvá žalosť jest nestydatá, tvoje žaloba jest bez rýmóv, ist ungereimt. Tkadl. (Germanismus tento, čili spíše gallicismus — cela ne rime à rien — v češtině věru směšný u starých vícekrát přichází. V Jg. Slov. pod: Rymovati a Uprodati. Č.) Řeč v rýmy složená. V. V rým, do rýmu. Bez rýmu. D. O hojnosti českých rýmů vz Shakesp. Sen v noci svatojanské 1866. str. 33., 1876. str. 41. Dch.

Rýma, y, f., z řec. ῥεῦμα, *smrkavka*, *hostec*, *nádcha*, *nátka*, der Schnupfen, die Strauche. Rýmu míti. Us. V teple se chovejte, dokud rýmu máte. Sych. Rýma mu padla na prsa; Ne, to budeš míti rýmu (říkají, kýchá-li kdo mnoho). Us. Kalló. R. u koně, jest levnější nežli chřípěcí. Ja. Vz Réma, S. N. — *Rýmu míti* = *podnapilým býti*, einen kleinen Rausch haben. (Zvláště šňupáci, pijí-li více piva, skutečně rýmu neb zácpu v nose dostávají.) Jg.

Rýmač (Slov.), **rýmař**, e, **rýmovník**, a, m., kdo rýmy dělá, der Reimer.

Rýmařka, y, f., **rymovnice**, e, f., die Reimerin. Jg.

Rymařov, **Římařov**, a, m., něm. Römerstadt, mě. na Mor. Pl. Vz S. N.

Rymava, y, f., řeka v Uhřích.

Rymbulice, e, f., v Krkonš. = jídlo z dumlíkův (tuřínů) a bramborů. Kb.

Rymíček, čku, m. = *rybníček*. U Kard. Řečice. Nár. pís.

Rymíz, u, m., spartium scoparium. Us. Jg.

Rymný = *rymovný*.

Rymobáj, e, m., der Fabeldichter. L.

Rymoděj, e, m. = *rymovník*.

Rymokujec, jce, m., **rymopisec**, sce, m., der Reimer, Dichter, spöttisch der Reimschmied. Šm.

Rymoplodý, Reime, Verse erzeugend.

Rymotvorce, e, m. = *rymovník*. Jg.

Rymotvorství, n., die Reim-, Dichtkunst. Jg.

Rymování, n., das Reimen. Nechutné r. Hý.

Rymovaný; *-án*, *a*, *o*, gereimt. R. verše. Dch.

Rymovati, *rymovávati* = *rýmy dělati*, reimen. — **co**; verše. V. (Nerymované verše. D.). — **co s čím** = reimen. Vz Rým (ku konci). D. — **se** = *srovnávati se*, sich reimen, passen. V. Vz Rým (ku konci). — **se jak.** To se nechce žádnou věcí rymovati. Štelc. — **se k čemu.** Když se jedno k druhému nerymuje. V. — Jg.

Rymovní, Reim-. R. slovo, D., samohláska, Reimvokal, m. Nz.

Rymovnice, e, f., die Reimerin, Dichterin. Jg.

Rymovnictví, n., die Reimkunst. D.

Rymovník, u, m., das Reimlexikon. Nz. — **R.,** a, m., der Reimdichter; tak Lom. se podpisoval. V.

Rymovnosť, i, f., die Gereimtheit, Uibereinstimmung. Vz Rým.

Rymovný, rymný, gereimt, in Versen. — **R.,** übereinstimmend. Vz Rým.

Rýmový, Reim-, Vers-. — **R.,** Schnupfen-. R. zimnice, febris catarrhalis, das Schnupfenfieber. Jg.

Rýn, Rén, a, m., *řeka,* der Rhein, lat. Rhenus. Vz S. N., Tk. I. 623.

Rýn Kolín, gt. Rýna Kolína, mě. Cöln, Colonia Agrippina, V., *lépe:* Kolín nad Rýnem.

Ryna, y, f., *strouha, žlábek,* die Rinne, Dachrinne, der Bach. Na Ostrav. Tč. Vz Rýha.

Rýňák, Rýnák, Rýňan, a, m., *obyvatel při Rýnu,* der Rheinländer.

Rýňanka, y, f., obyvatelkyně při Rýnu, die Rheinländerin.

Rynarec, rce, m., něm. Rinaretz, ves u Pelhřimova. PL.

Rynartov, a, m., ves u Čes. Kamenice. Tk. III. 114.

Ryňavý = *chrastavý,* voll Kruste. Slov. Plk.

Rýnčík, u, m., rýnský, zlatý, ein rheinischer Gulden. Sych. Cf. Renčák.

Ryndlík, u, m. = *rendlík.* Na Ostrav., u Opav. Tč., Klš.

Ryndovati. — **čím.** Nechť pak (pokrytec) hubou, jak chce, rinduje (rydá?). Lom.

Ryndza, y, f., *mladý skopový n. telecí žaludek, syřiště,* das Laib. Am.

Rynec, vz Rynk.

Rynećek, vz Rynk.

Rynečný, Ring-. R. měšťan, na rynku bydlící, der Ringbürger. D.

Rynečník, a, m. = *rynečný měšťan.*

Rynéř, rynýř, e, m., z něm. Reiner, zastr., armiger, *zbrojnoš* (sluha meč pánu nosící), der Waffenknecht. V. Výb. I. 953. Dle Gl. 305. ze střn. Renner, cursor. Doniž jsem r-řem byl. Zk. 361. Také nebyl jest Petr r-řem Kristovým, meč za ním nose, neb jest Kristus jím bojovati nechtěl. Hus I. 175. Vz Rynský.

Ryneřík, a, m., *malý rynéř.* Ždk.

Ryngle (ryngule) černé, červené, modré, zelené, žluté. Vz Švestka. Am. Vz Ringle, Čl. 37.

Rýní = *rýnský,* Rhein-. Zlob.

Rynk, později *ryňk,* u (na Slov. *rynek,* nku, *rynec,* nce), *rynećek,* čku, m. = *tržiště, náměstí,* der Markt, Platz, Ring. R. staroměstský. Vz Tk. I. 272., 518., II. 548., hradčanský, ib. II. 98., malostranský, ib. II. 108., novoměstský, ib. II. 548. Vyvržen jest na rynk. Br. Ulice pořádné a ryňk veliký. Háj. Ne se vším na ryňk. Ctib. A sedl na rynečku na bílém kamýnečku; Veze ti ho po rynečku ku svej milej k okenečku; Aj v Opavě na rynečku stojí panna v okenečku; Vozil bys mě po rynečku, jako hesku panenečku. Sš. P. 176., 275., 379., 681. Prosíce, aby nevychodil na rynk; Vyjdi brzo na rynky a do ulic města. Hus I. 463., II. 250.

Rynka, y, f. = *poutec,* der Scheitel. U Opav. Klš.

Rynkmet, a, m., der den Marktplatz kehrt. 1596. Gl. 305.

Rýn Kolín, vz Rýn.

Rýnok, a, m., vz Rejnok.

Rýnokolínský chrám. Vz KP. I. 154.

Rynolec, lce, m., ves u Nov. Strašecí. Tk. III. 136.

Rynouti, nl, uti = *řinouti,* rinnen. Na Ostrav. Tč. — **R**, *odrynouti* = *rýti, rýpnouti,* graben, hauen, stossen. Vz Odrynouti.

Rýnskula, y, f., *papírový zlatý,* die Guldennote. Na Ostrav., u Opav. Tč., Klš.

Rýnskůvka, y, f. = *rýnskula.* U Opav. Klš.

Rynský. Kto chce jednaj rynské skoky, ty vždy nakladť oba boky. Smil v. 703. K výkladu píše Gb. ad Smil. v. 703.: Adj. *rynský* souvisí nejspíše s německým slovesem *reinen,* kteréhož se v myslivecké mluvě ve smyslu = *klusavě* o. lišce a vlku užívá (Sanders Wrt.), anebo snad s *rynéřem* (z něm. Renner, cursor), jehož úřad toho vyžadoval, aby si žaludek (oba boky) nepřekládal a byl lehký na nohou. Ostatně sluší srovnati toto místo s podobným v Radě zvířat (vyd. 1814. str. 24.), kde však místo *rynských skoků* jsou *rychlé skoky:* liška tam žaluje na kmotra vlka, že *nakládá oba boky, tuť pak činí rychlé skoky.* Také budiž připomenuto, že ve staré hornoněmč. je *rejno* = hřebec. S frasí *skoky rynské jednati* srovnej: *Činíť chlap skoky telecie* (v potupné písni na sedláky; u Fejfalika: Leiche, Lieder und Sprüche 712.).

Rýnský, rénský, od Rýna, Rhein-, reinisch. R krajina, víno, hrabě, D.; zlatý. V. Vz Gl. 305. R. měna, vz S. N. R. spolek, vz S. N. Za dva rýnské slovem, za tolar si je vem. Sš. P. 132.

Rynščák, u, m. = *stříbrný rýnský, zlatý,* der Silbergulden. Na mor. Zlínsku. Brt. U Opav. Klš. Cf. Renčák, Renšťák.

Rynšťák, u, m. = *rynščák.* Na Ostrav. Tč.

1. **Rypač,** e, m., *kdo rýpá,* der Graveur; Wühler.

2. **Rypač, rypáček,** čku, m. = *řezáček, dláto,* der Grabstichel. Reš. Vz Rypák.

Rypáček, vz Rypač, 2. — **R.,** čku, m. Kordúlka byla s předu vystřižená, v zadu v rypáčky nabíraná. Na Mor. Brt.

Rypačka, y, f., die Wühlerin. Jg. — **R.,** y, f., das Ausrupfen. Z jara chodívají na r-ku (t. j. rýpají pcháči, pampelišku atd.) Mor. Brt. Cf. Rýpání, Rýpanka.

Rypadlo, a, n., **rypátko,** a, n., *železo, jímž se rýpá, rypáček,* der Spaten. Přip. -(d)lo. Mkl. B. 99. R. na drn. Vz Nástroj zahradnický. Cn. R. ryjecké, *rydlo,* der Grabstichel.

Rypák, a, m., *kdo na dřevě, kovu n. kamenu rýpá,* der Stecher, Formschneider, Bildhauer, Bildschnitzer, Graveur. Rypák obrazy svatých ryje. V. — Kom., Háj. — **R.,** der Wühler. V. — **R.,** u, **rypáček,** čku, m., der Rüssel, die Schnauze. R. sviňský (kterým v zemi rýpá), divokého kance, das Gebrech. D. — **R.,** *druh rýče.* Na Hané. Bkř. — **R.** = *nos,* die Nase, s přihanou. Musí svůj r. ve všem míti, do všeho vstrčiti (o všetečkovi) Us. Hý.

Rýpal, a, m., *kdo rád slovy dobírá*, der Wühler. Us. Kšá., Kf.
Rýpala, y, m. = *rýpal*. U Olom. Sd.
Rýpalka, y, f., die Wühlerin. Us. Sd.
Rypanec, nce, m. = *udeření*, der Stoss. Na Mor. Brt.
Rýpání, n., vz Rýpati. — **R.**, *jarní tráva kratičká*, které nelze trhati a tedy se vyrýpává. Vezmi košík a jdi na r. Us. Dch. Vz Rýpanka, Rýpačka.
Rýpanka, y, f., tráva, das Frühgras. Vz Rýpání. Us. Dch.
Rypařov, a, m., Gutsdorf, ves v Přerovsku. Mus.
Rypatel, e, m., der Gräber, Wühler, Schnitzer.
Rypatelný, *co lze rýpati*. Kámen vápenný r. jest. Techn.
Rýpati, *rýpnouti*, pnul a pl, ut, utí, *rýpávati*; z ry (rýti), *p* jest vsuto = *hluboko rýti*, wühlen; *urážeti*, sticheln; *rytým dílem dělati*, hauen, stechen, ausstechen, aushauen. Jg. — **abs.** Ten rád rýpá (popuzuje, popichuje, vyhledává, čím by urazil). Sych. — **kam:** nevlídně **do** nás rýpáte. Vz předcházející. Sych. — **co:** obraz (rýti). Kom. — **co, koho čím:** rýčem drn. D. Svině rypákem rýpá. Jg. R. stěnu nehtem, nožem. Us. Rýpnouti někoho kyjem, slovy, loktem. Us. Tč. — **koho kam: mezi** žebra, **v** boky (udeřiti). U Chocně. Ktk. — **(se) kde.** Hovnivál **v** lejně se rýpá; r. v nose. Sych., D. — **čím kam, do čeho.** Rk. — **kým oč.** Rýpnu tebou o zem. U Příbora. Mtl.
Rýpavý, Wühl-. Dch.
Rypec, pce, m. = *nos*. Už má zase rozbitý rypec. Us. u Jind. Hradce. Vlk. Cf Rypák.
Rypna, y, f., die Wühlerin. Rk.
Rypňany, dle Dolany, ves v Uhřích.
Rypný. R. zima, schneidig. U Uher. Hradiště. Tč.
Rypoš, e, m., bathyergus, ssavec myšovitý. Krok. R. slepušenka, b. talpinus, předhorský, b. capensis, hotentotský, hottentotus. Ssav. 264.
Rypoun, a, m. R. zrnitý, rhinobatis granulatus, ryba. Frč. 304.
Rypouš, e, m., macrorhynchus, tuleň.
Ryps, u, m., *řepka*, Rübs. U Nezamyslic. Bkř.
Rýra, y, f., vz Rejra.
Rýrati, vz Rejrati.
1. **Rys**, a, m., *ostrovid*, felis lynx, der Luchs, V., strsl. rysь, koř. ruś, vz Rusý, příp. -ь. Mkl. B. 54., 497. Vz S. N. — *Rysice*, e, f. — R. obecný, pardalový, kanadský, červený, karakal. Vz S. N., Frč. 392., Schd. II. 407. Rysy lapati, stříleti; past, honba na rysy. Šp. Byla bys, byla bys červená jako rys, dybys byla nechodila s mysliveem na rybis. Sš. P. 319. Je jako rys (i. e. zdravý. Poněvadž rysa nikdo již nezná, tytýž proměňuje se v Rusa a říká se: Je jako Rus. Brt.). Na mor. Zlínsku. Brt. — **R.**, *souhvězdí*, der Luchs, ein Sternbild. Nz. — **R.**, panthera, der Leopard. R., čeho trojím skokem nepopadne (neuchopí), poušti. Kom.
2. **Rys**, u, m., *vyrýsování*, *navržení*, *návrh*, *nárys*, der Riss, Aufriss, die Zeichnung. R. příčný, der Querriss; r. nadhlavný, der Dekkenriss; r. (návrh) stavebný, der Bauriss. Nz. Rysy stavební jsou výkresy zevrubně dle měr vypracované, jichž jest třeba, aby se porozumělo veškerému návrhu stavby. KP. I. 202. R. (výkres) tvrdý, hranatý, harte Zeichnung, měkký, okrouhlý, weich, stavitelský, architektonische Zeichnung, tušovaný, getuschte Z. Nz. Hlavní rysy udělati. Šm. — *Rysy*, die Gesichtszüge. Us. Sd. — **R.**, *r tesařství*, der Einstrich im Holz. Us. Dch. — **R.** *papíru*. Balík = 10 rysům, rys = 20 knihám; dle *soustavy desetinné* rozděluje se r. na 10 knih po 10 sešitech s 10 archy. Slezáci od své pře neupustí, by se ne na knihy než na rysy papíru vypsalo. Žer. 323.
Rysák, a, m., *kůň*. R. ruský. Vz KP. III. 285.
Rysalit, u, m. = *výstupek*. Us. zednický.
Rysavý = *ryšavý*, röthlich. Bibl. — **R.**, na Slov. *strakatý*, bunt, gefleckt. R. husa. Plk.
Rýsek, ska, m., vz Rejsek.
Rysí, od rysa, Luchs-, Panther-. R. oči, D., kůže (rysina), vnada. Šp.
Rysina, y, f., das Luchs-, Pantherfell. D. Vz Rysí.
Ryska, y, f., *rys tužkou atd. učiněný*. R. hlavová, der Kopfriss. Šp. — **R.** = *ryzka*.
Rysně sníti něco, abzeichnen. Cf. Rys. Nz.
Rysný = *říčný*, *zavalitý*, *statečný*, stämmig, stark. D.
Rýsovací, Reiss-. R. kniha, kružidlo, D., náčiní, papír, stůl, deska, péro, pravítko. Nz. Vz Rýsovný, Rejsovací.
Rýsovač, e, m., der Zeichner (mit Zirkel u. Lineal). — **R.**, die Reissahle. Skv.
Rýsovadlo, a, n., *náčiní k rýsování*, das Reisszeug. R. s přehybem, se špicí jehelní. Kh. Vz *Rejsovadlo*.
Rýsovák, vz Rejsovák.
Rýsování, n., das Zeichnen, die Entwerfung. R. polohopisné, Bur.; vyučování v r. Nz. — **R.**, *rýsovadlo*. D. — Vz *Rejsování*.
Rýsovatel, e, m., der Zeichner. Vz Rýsovač. Nz.
Rýsovatelství, n. = *rýsovnictví*. Nz.
Rysovati, u tesařů, einstechen. Vz Rys. Us. Puch.
Rýsovati, *navrhovati obraz něčeho*, mit Hilfe von Zirkel u. Lineal zeichnen. Učiti někoho rýsovati. Us. — **co:** obraz na způsob živého r. Kom. R. strom. Us. — **co čím:** tušem. Us. — **jak: na** ztraceno r. D. — Vz Rejsovati.
Rýsovátko, vz Rejsovátko.
Rysovec, vce, m., *kámen*, panthera. Aqu.
Rýsovka, vz Rejsovka.
Rýsovna, y, f., die Zeichenschule, der Zeichensaal. Nz.
Rýsovné, ého, n., *rýsovací náčiní*, das Zeicheninstrument.
Rýsovní, -ný, rýsovací, Reiss-. R. péro, D., umění. Mus. R. stůl (rýsovací), der Zeichentisch. Nz. Vz Rejsovní, Rýsovací.
Rýsovnice, e, f., die Zeichnerin. D.
Rýsovnický, vz Rejsovnický.
Rýsovnictví, n., vz Rejsovnictví.
Rýsovník, vz Rejsovník, Rýsovatel.

Rysový, *co k rysu patří n. z něho jest.* Rysového přirození (prchlý a hned zas ochabující). Ros. R. kožešina. V.
Ryspivý kohout. Jád.
Rystuňk, u, m., z něm. Rüstung, V., *odění, zbroj.*
Rysunk, u, m., *výkres,* die Zeichnung, Figur. Čes. vč. II. 154.
Rysý = *rusý, ryšavý,* röthlich. Pelc.
Ryšák, u, m., der Fuchs (ein kupfernes Gefäss auf Bier etc.). Šm.
Ryšal, a, m. (= ryšavý), vlastní jm. na Mor. Šd.
Ryšán, a, **ryšánek,** nka, m. = *ryšavý, zrzánek,* der Rothhopf, Fuchs. D.
1. **Ryšánek,** vz Ryšán.
2. **Ryšánek,** nka, m. (= ryšavý), vlastní jméno. Šd.
Ryšavec, vce, m. = *ryšavý.* Zlob.
Ryšavělý = *nárysavý,* röthlich. Ssav.
Ryšavěti, ěl, ění, *ryšlavěti, ryšavívati, ryšlavívati,* röthlich werden. Ros.
Ryšavina, y, f., vz Ryšavý.
Ryšaviti, il, en, ení, fuchsroth machen; **se,** fuchsroth werden. Hlava, klobouk se mu ryšaví. Na Ostrav. Tč.
Ryšavka, y, f. = ryška. Šm.
Ryšavobradý, *rudovous,* der Rothbart. Reš.
Ryšavosť, ryšlavosť, i, f., *ryšavá barva,* die Röthlichkeit.
Ryšavý, ryšlavý = *zrzavý,* röthlich, fuchsroth. Strany původu vz Mz. 72. Fridrich Barbarossa to jest s ryšavou bradou. V. R. vlasy. Háj. R. kůň. D. R. brada. Pč. 13. R. barva nevěrna. Č. M. 271. Kačenko ryšavá, nesedaj podle mňa, ať tvé ryšaviny nepadajú na mňa. Píseň. Mor. Brt. — **kde. Na** hlavě i na bradě jako oheň ryšavý. Troj.
Ryše, e, f., *říza,* šat mešný, alba, zastr.
Ryšek, ška, m., vz Ryška.
Ryšiny, dle Dolany, něm. Rischin, ves u Křivoklátu. PL.
Ryšiti, il, en, ení, *ryšívati* = *puditi, rychle hnáti,* schnell treiben. — **koho.** Ros. Cf. Rušiti.
Ryška, y, f., *ryšavé zvíře,* Výb. I. 889. 12., ku př. r. kůň, Goldfuchs, m. Cf. Ryzák.
Ryšlák, a, m. = *ryzák.*
Ryšlán, Ryšlavěti, Ryšlavosť, Ryšlavý, vz Ryšán, Ryšavěti, Ryšavosť, Ryšavý.
Rýšlo, a, n., nástroj ku hnání něčeho, eine Treibmaschine. Cf. Ryšiti.
Ryšobradý = ryšavobradý. D.
Ryšov, a, m., **ryšovna,** y, f, místo, kde ryšlo jest. Ros.
1. **Ryt,** u, m., z něm. Ritt, *pošta jezdecí,* zastr. Us.
2. **Ryt,** u, m., *rozpouštěcí prostředek lučební,* Auflösungsmittel, n. Ms. alch.
3. **Ryt, rýt,** zastr. **rét,** u, m, rostl., *šart, vejt,* isatis tinctoria, der Waid. Kom., V. — **Ryt,** rubia tinctorum, *mařena, žlutá barva,* připravovaná z obecného rýtu, die Färberröthe. — **Ryt,** *reseda,* die Resede. R. žlutý, r. lutea, gelber Wau; obecný, r. luteola, das Streichkraut. Flora. — Cf. Schd. II. 312., Čl. 19., FB. 77., Čl. Kv. 300., Slb. 654., KP. III. 266.
4. **Ryt** jemný, der Feinstich (beim Graviren). Dch.
Rytba, y, f., *rytí.* R. na mědi, der Kupferstich. D.
Rytec, tce, m., od *rýti,* přip. -ьcь. Mkl. Der Graveur, Stecher, Schnitzer. R. obrazů, pečetí. — **na čem:** na dřevu, na mědi. D. — R. **na** duto (na vyduto), medalií, der Medailleur. Nz. Vz Rypák, Tk. II. 379., Ryjec.
Rytecký, Schnitz-. R. dílo; přísvit, das Helldunkel. Mus.
Rytectví, n. R. stampilií, die Stempelschneidekunst; tušovací n. rytí na způsob tušování, akva tinta, die Tuschmanier, medalií (r. na duto), die Medaillirkunst. Nz. Vz Ryjectví.
Rytelnosť, i, f. = *rytina.* Ms.
Rytelný, stechbar. Jg.
Rytěřiti, il, en, ení, *rytěřovati,* militare, als Ritter kämpfen. Aqu., Lex. vet., Br., V. — **abs.** Cierkev svatá rytěřujície, die streitende K., ecclesia militans; Třetí modlitbú prosí za dobré cierkvi rytěřící t. j. všem, jenž na světě bojují proti ďáblu; I vyšel jest pětkrát, aby uvedl dělníky v tu vinici t. j. v cierkev svatú rytěřující, jenž jest sbor vyvolených; To mluví tato cierkev rytěřujície ku oné cierkvi zvítězilé; A ta slove cierkev neb obec rytěřujících. Hus II. 176., I. 320., II. 63., III. 26., 293. — **proti čemu.** Tělestné žádosti rytieřie proti duši. ZN. Vy nejste snad z těch, kteří podlé těla chodí, ale z těch, kteří v těle jsúce proti těla oudům rytěřují. Žer. 320. Dokavad zde rytěří proti ďáblu, tělu a světu; I ti také, ktož zde jsúce v světě rytěřují proti nepřátelóm. Hus I. 176., III. 295. — **komu.** Nižádný, ktož rytěří Bohu, neplete se v obchody světské; Nižádný, jenž Bohu rytěřuje, neplete se v práce světské. Hus II. 304., III. 250. — **jak.** Kto kdy rytieřie o svém žoldu? Kto sadí vinnici a ovoce jejieho nepožívá? ZN. V těle chodiece netělestné rytěříme, neb oděnie rytieřstva našeho nejsú tělestná, ale moc v Bohu. Hus I. 170.
Rytěřující, vz Rytěřiti.
Rýteš, e, m., jídlo z mouky, der Strudelkuchen. Slov.
Rythmus, vz Rhythmus. Pěkných a ozdobných rythmů vyhledávati. Štr.
Rythmický, vz Rhythmický. R. chod. Hd.
Rýti, ryji, ryj, ryje (íc), yl, yt, ytí (v obec. mluvě: rejti, reji, rej)), *rývati, rývávati.* Vz Bíti. Graben, umgraben, wühlen; wühlen, Unruhe verursachen; stechen, graben. — **abs.** Prase, krtek ryje. Us. — **co:** zemi, jámu. Us. Tichá voda břehy ryje (podrývá, podmílá), prudká před se běží (o potměšilých), stille Wässer sind tief. Ros. Rypák obrazy svatých ryje (rytým dílem dělá). V. Ale ihned se vypaří kanec z lesa, jenž ryje vinici Kristovu a vyvrací kořenie. Hus I. 465. — **co čím:** zahradu rýčem, D., zemi bradou (umříti), ins Gras beissen, Us., kovy železem (rylcem, rydlem). Vys. Svině rypákem zemi ryje. Us. Ryje nosem brázdy. Vz Opilý. — **jak.** Umie r. všelikým mřežováním (caelare omnem sculpturam). BO. — **čím oč.** Ryje nosem o zem. Us. — **co kam: do** mědi, do ocele, Rk.,

obraz v měď. Lopatou do země díru ryje. Us. Tč. — (se) kde. Krtek v zemi ryje. Zlob. R. se v zemi. Us. R. obrazy na mědi, na mramoru. D. R. kořenie pod šibenicí. St. N. 182. Krt v dobrých lukách rád ryje. Alx. Krtek ryje pod zemí. Bl. — co komu. To mi srdce ryje. St. skl. — na koho. Nerejte na sebe (nepodávejte tajných příčin k nevoli). St. N. 68., 195.

Rytí, n., *rýpání*, das Graben. — **R.** (na mědi atd.), der Stich, das Schnitzen, Schneiden, Stechen. Jel.

Rytidlo, a, n., *lépe:* rydlo, der Grabstichel.

Rytina, y, f., **rytinka**, *ryté pole*, ein gegrabenes Feld. D. — **R.**, *místo, kde divoká sviné hloub do země zaryla*, der Bruch, das Gebrech. Šp. — **R.**, *rytý obraz*, das Schnitzwerk, der Bildstock. R. = všeliká řezba, vůbec i práce způsobem tím provedené, v užším smyslu pak v mědi, v oceli, kameni a dřevě ryté obrazy a jich otisky. S. N., V. Rozmetal všecky rytiny, maje je za modly. Sych. R-ny lidských obrazů. Troj. Ozdobná r., der Ornamentstich. Dch. R. na mědi. D. — **R.**, *drn*, der Rasen. U Litovle. Kčr.

Rytinopis, u, m., die Glyptographie. Šm.

Rytinotiskařství, n., die Bilderdruckkunst. Jg.

Rytíř, e, m., z něm. Ritter, *jezdec*, der Reiter. V. — **R.**, *hrdina*, der Ritter. Válečné tažení r-řův. D. Kdo ten Dunaj přeplave, r-řem zůstane; Tre rytiře za stůl sedli. Sš. P. 188., 786. Stojí jako rytíř z Blaníka (nepohnutě). Čt. Stojí jako prkenný Mojžíš. V Kunv. Msk. — **R.**, *urozená osoba*, sloužící ve vojně na koni s mečem a kopím, vedoucí s sebou své zbrojnoše a sluhy; mimo vojnu na svém hradu svobodně bydlící, Ritter, m. V. Panoše, zbrojnoše, někoho na rytíře pasovati (*lépe:* povýšiti). Bs. A tak deset tisíc rytieřóv mile sú trpěli smrť bez obrany; Když který člověk nekněz naplní tento zákon, ten jest rytieř krále velikého, p. Krista. Hus I. 165. — *Když se způsob vojenství změnil*, přestali rytířové a od té doby znamená r. a) *člena nějakého řádu urozeného*: maltezský r., r. řádu, r. zlatého rouna, r. božího hrobu; b) *osobu urozenou*, jakéž zde onde vedlé stavu panského bývají a na sněmy chodí, Ritter. D. Strany titulu vz Blahorodí. Vz také Rb. 271. — *R-ři kasaličtí* snad od *kasání se*, byli snad modní elegantové, švihácí. Pal. IV. 1. 419. — **R.** *žlutý* = *dukát*. Neb jest hledal žlutých rytieřóv; A on chtie mieti ty rytieře, jímal jest mé poručníky a sázel je v žalář. Hus III. 252. — *R-ři chudí*, housky vejci obalené a v másle pečené, arme Ritter. Us.

Rytířek, řka, m. R. střevlek, carabus eques, der Ritterkäfer. Šm.

Rytířka, y, f., *bojovnice*, die Ritterin. Lom. — *R-ky*, druh hrušek červenožlutých. Us.

Rytířnosť, y, f., *rytířství*, die Ritterlichkeit. Šm.

Rytířný, ritterlich. Šm.

Rytířov, a, m., něm. Rittersdorf, ves u Těšína. Pl.

Rytířsko, a, n., něm. Rittirsko, ves u Jihlavy. Pl.

Rytířský; *sky, po -sku;* kompar. *rytířštější* = *jezdecký*, Ritter-. V. R. starosta, princeps militum. Bj. — **R.**, *bojovný, udatný*, ritterlich, tapfer. Statečný a r. muž. V. Choval se r-sky. Ros. — **R.**, *co rytíři přísluší, rytíři náležitý*, Ritter-, ritterlich. R. kus, pás, V., skutek, Ros., manství, J. tr., mysl, V., sídlo, statek, D., básnictví, hry. Vz S. N. R. přísaha. Vz Gl. 305. R. jízda, hra jezdecká, das Karroussel. Čsk. R. a světský člověk. Půh. II. 128. Nadarmo jméno r. sú vzeli. Hus. I. 86. — **R.**, *z rytířův urozený*, Ritter-. Člověk řádu n. stavu rytířského. V. R. řády duchovní a světské, spolky. Vz více v S. N. R. akademie. J. tr. Vz S. N. R. kniha (do které rytíři zapisováni byli). Vz Gl. 305. O r-ském stavu vz Žer. Záp. II. 189.

Rytířství, n., *stav rytířský*, der Ritterstand. Pasovati na r., zum Ritter schlagen. Kom. Vz Rytíř. R. nechce pokoji. Smil v. 890. Vz více v S. N. — **R.**, *hrdinství, rekovství, udatnosť*, ritterliche That. Provedl r. Ros. — Vz více v S. N. a v Gl. 305.

Rytířstvo, a, n., *shromáždění rytířův*, die Ritterschaft. Jest tenkrát na sněmě mnoho rytířstva. Ros. — **R.**, *rytířství*, der Ritterstand. Na rytířstvo pasovati. V. Pasovati koho na konopné rytířstvo, na třech břeven uzel. Vz Trest, Oběsiti. Č. Vz Rytíř.

Rytířův, *-ova, -ovo*, des Ritters.

Rýtko, a, n. = *rydlo*. Dch.

Rytmíř (rhythmíř), e, m. = *rýmovník*. Zlob. — **R.**, *básník*, Dichter, m. V.

Rytmířský, Reimsteller-, Dichter-, m. Jg.

Rytmířství, n., die Reimkunst. Zlob.

Rytmistr atd., vz Ritmistr atd.

Rytmovní = *rýmový*, Reim-. Zlob.

Rytmovati, reimen. Zlob.

Rytmus, vz Rhythmus.

Rytodělník, a, m. = *rytec*, der Graveur. Vz násl.

Rytodělníkový, Graveur-. R. dielo. BO.

Rytovina, y, f., Luteolin. Nz. Vz Ryt.

Rytstvo, a, n., die Schnitzerei, Stechkunst.

Rytvina, y, f., nějaká poloha horská, die Runse. S. a Ž.

Rytý, geschnitzt, gestochen. R. obraz. V. Ryté znamenie a duté. BO.

Ryv, u, m., od rýti, der Riff. Na Ostrav. Tč.

Rýva, vz Réva. R. chmelová. Db. — **R.**, červená rostlinka. Kom.

Ryvák, u, m. = *rypák*, der Rüssel. Slov.

Ryval, u, m., onyx, zastr. Rozk.

Rývati, vz Rýti.

Rýví, vz Rév.

Rývnatý = *neoblomný*. Us. v Táborsku.

Ryvola, ryvolka, y, f., *keř vinný, dobré a sladké víno nesoucí*, vinum rhaeticum, Veltenerwein, Rivole, Veltliner. D., Aqu. R. červená, bílá. Jg.

Ryvolový, Rivolen-. R. kmen, hrozen, víno. Ros.

Rývovatý, vz Révovatý.

Rývoví, rývový, vz Révoví, Rývový.

Ryza, rydza, y, f., na Slov. = *ryzec*. Ani jedné rydzy (ani maličkosť). Bern. — **R.** = *rez*. Slov. — **R.**, *lépe: říza*.

Ryzák, a, **ryzek.** zka, m., **ryzka,** y, f., *ryzí kůň,* Fuchspferd, n. Ryzák n. ryzek valach, ryzka kobyla. Šd., Ja. Moja ryzka dycky řehce, ovsa nemá, sečky nesce (nechce). Sš. P. 714. Cf. Ryška. — **R.,** *liška,* která má ryzí zadek a bílé hrdlo, der Goldfuchs, Birkenfuchs. Šp.

Ryzáň, ě, m., nadávka ryšavému. Na mor. Zlínsku. Brt.

Ryzavý = *rzivý,* rostig. Slov.

Ryzcový, od houby ryzec, Reissker-. — R., von Leindotter.

Ryze, kompar. *ryzeji.* Vz Ryzí.

Ryzec, zce, **ryzek,** zku, **ryzík,** u, **ryzíček,** čku, m., houba od ryzí barvy nazvaná, tedy ryzec a **ne:** *hryzec,* agaricus deliciosus, *podborka, podborovka, podborovník* (Šm.), der Röthling, die Riske, der Reissker. Ryzíky (ryzce) nakládané a uvařené s otcem jako salát se jídají. Plk. R. huňatý, kravský n. ovčí. Kh. Vz Schd. II. 258. Je jako ryzec (silný a zdravý). U Kunvald. Msk. — **R.,** *povázka, svízel, lnice, hubilen, kazilen,* myagrum sativum, Leindotter. D. — **R.,** *roup, ponrav,* Pferdewurm, m. Ja.

Ryzek, vz Ryzák, Ryzec.

Ryzí, ryzý, *takové barvy, jako rez na železe, ryšavý, červenožlutý,* goldgelb, fuchsroth. V. R. od *rud-ý.* Koř. rūd. Gb. Hl. 145. Ryzí barva. Reš. Ryzí měď. Krč. 607. Ryzí jako liška. Us. Pk. Ryzí (= červené) zlato. V., Hus. I. 83. Barva ryzá. Br. Kůň ryzý. Bl., Pč. 1., BO. Peří ryzí barvy. Ler. Kůň ryzí. ZN. — *Ryzí*: V., Kom., St. skl., Reš., D., Berg., Hus, Ráj., Nz.; *ryzý*: Br., Bl., Flav., Smil v. 864. Dle Brs. 157. *lépe*: ryzí, poněvadž *z z dj* měkké jest; sr. strsl. ryždь, pol. rydz. — **R.,** *čistý, nemíchaný,* gediegen. R. nazývá se kov, který v přírodě sám sebou čistý se vyskytuje. Krč. R. zlato, železo (v povětronich), stříbro, platina, rtuť, arsen atd. Vz S. N. Vše pouhé, holé, ryzí zlato. D. Jako ryzí zlato v čistotě poctivé. Sš. P. 487.

Ryzík, vz Ryzec.

Ryzka, y, f., vz Ryzák. — **R.,** *ryzá kráva* (na Slov.).

Ryzkaše, e, f. = *rýže.* Slov. Plk.

Ryzkovatosť, i, f., die Fuchsröthe. Jg.

Ryzkovatý = *ryzí,* fuchsroth. Reš.

Ryzla, y, f., lagunus, kámen, zastr. Rozk.

Ryzlink, u, m., Riesler. Vz Víno. Šk.

Ryznar, a, **ryznař,** e, m., *kdo má pod ochranou roucha zvl. kostelní.* Vz násl. Č.

Ryznarka, y, f., *žena mající pod ochranou roucha zvl. kostelní.* Snad i r. těmi klíči vládne. Odpis. brat. 1507.

Ryzobradý, rothbärtig. L.

Ryzosť, i, f., *ryzí barva,* die Röthlichkeit, Fuchsröthe, goldgelbe Farbe. Vz Ryzí. Ros. — **R.,** die Gediegenheit, Lauterkeit. R. povahy. Vz Ryzí.

Ryzoun, *rezoun,* a, m. = *ryšavý,* der Rothhaarige. Ros.

Ryzovatosť, ryzovitosť, i, f. = *ryzosť.*

Ryzovatý = *ryzí.* Reš.

Ryzovitý = *ryzí.* Rostl.

Ryzozlatý = *ryzí jako zlato.* R. klas, Koll., tyče. Hdk.

Ryzý, vz Ryzí.

Rýž, rži, f., na Mor. a na Slov. = rež, žito, das Korn. Na kopečku drobná rýž, ty mě, milá, ošidiš. Sš. P. 709. — **R.,** *špalda, samopše,* der Spalt. — **R.,** *rýža slovenská* = rýž špalda (weisser Sommerdinkel, Spelt, Dinkel, ungar. Weizen). Ve Slez. a na Slov. Tč. — **R.,** e, f., *roh,* die Ecke. Us. u Brušperka. Vz Ryža.

Ryža, e, m. a f., die Ecke, Kante. Vz Rýž. Piznul sem se na ryžu stolovém. Ostrav. Tč.

Rýža, e, f. = *rýž.*

1. **Rýže,** e, f., z lat.-řec. oryza, ὄρυζα, der Reis. Vz Mz. 302. R. horská a bahenní. Vz více v S. N., Schd. II. 265., Čl. 153., FB. 8., Čl. Kv. 102., Slb. 180. R. s uzeninou na drobno sekanou, Reis mit Schinken. Dch. Rýži vařiti; z rýže všelijaká jídla připravovati. R. tuhá (ne příliš vařená), dušená (vlaská). Dch.

2. **Rýže,** e, f., *místo, kde ryžují zlato,* die Goldwäscherei, Seifen, Seifenwerke. Strč. *rajže, rejže.* S. N. R. zlaté, cínové, diamantové. Vz KP. IV. 248., 273., S. N. — **R.,** *ložiště písku, štěrku, země, oblázků, hlíny, jílu vodou nanesených.*

Rýžistý, *rýži plodící,* Reis-. R. kalužiny.

Rýžiště, rýžoviště, ě, n., *pole, kde rýže roste,* das Reisfeld. D.

Rýžitec, tce, m., oryzopsis, tráva. Rostl.

1. **Ryžka,** y, f. = *rejže.* Slov.

2. **Ryžka,** y, f., vz Ryzka a Ryška. Slov.

Rýžní, Reis-. R. klobouk = rýžovec. Šm.

Ryžování, n., vz Ryžovati. R. zlata, das Goldwaschen, die Goldwäsche.

Ryžovaný. R. zlato, das Waschgold. Šm.

Ryžovati = z písku ryžovního zlato, drahé kamení, rudu atd. vypírati, Gold schlämmen, seifen, waschen. — **co čím:** zlato vodou r. (vypírati). Techn.

Ryžovatý, eckig, kantig. Vz Rýž, Ryža. Na Ostrav. Tč.

Rýžovec, vce, m., Reisstrohhut, m. Šm. — **R.,** *pokrm z rýže,* der Reisauflauf. Ks.

Rýžovice, e, f., *rýžovka,* y, f., Arak, n. Tpl.

Ryžoviště, ě, n., die Goldwäscherei.

Rýžoviště, vz Rýžiště.

Rýžovitý, *k rýži podobný,* reisähnlich. R. rostlina.

Rýžovka, y, f., *rýžová polívka.* — **R.,** *mouka rýžová.* — **R.,** pletenina ze slámy rýžové. Us.

Ryžovna, y, f., **ryžiště,** ě, n., die Goldwäsche, die Goldwäscherei (Ort). Šm. Povolení na r-nu. J. tr.

Ryžovní, Wasch-. R. písek, der Goldsand, Šm., zlato. J. tr.

Ryžovnický, Wasch-. R. kopka. Mus.

Ryžovnictví, n., die Goldwäscherei. Šm., J. tr.

Ryžovník, a, m., *vypěrač zlata,* der Goldwäscher, Goldsammler.

Rýžový, Reis-. R. kaše, D., chléb, Ros., sláma. Us. R. moučka (k líčení), das Reismehl, poudre de riz. Dch. R. pivo, Reisbier, n. Dch. Kartáč z rýžové slámy, Reisstrohbürste, f. Dch.

Rza, y, f. = *rez,* der Rost. Na Ostrav. Tč. Na Slov. U Opav. Klš.

Rzáti = *rzivěti*. Na Ostrav. Tč.

Rzavěti, vz Rzivěti. ZN.

Rzavý = *rzivý*, *lépe* než *zrzavý*. Vz Zrzavý.

Rze = *rez*. Gb.

Rzeka, y, f., ves u Těšína. PL.

Rzeti, vz Rzivěti.

Rzina, y, f., látka, na niž se usazuje rez. V Kunv. Msk. — **R.**, *rez*, der Rost.

Rziti, *rziviti*, *rzaviti*, il, en, ení, rostig machen. Ros.

Rzivěti, **rzavěti**, ěl, ění, **rzeti**, el, ení = *zrzavěti*, rostig werden, rosten. V.

Rzivosť, **rezivosť**, **rzavosť**, **rezavosť**, i, f. = *ryzosť*, *ryšavosť*, die Rostigkeit, Röthlichkeit.

Rzivý, **rzavý**, **rezivý**, **rezavý** = *zrzavý*, *rzí pošlý*, rostig. Rzivý. V. — **R.**, *ryzí*, *ryšavý*, röthlich. Každý rzavý jest nevěren. Mus.

Rzmoutiti, z moutiti = turbare. Šf.

-rzný, vz Velikrzný.

Rzoun, a, m. = ryzoun. Rk.

Rzy, dle Dolany, ves a) u Olešnice, b) u Vys. Mýta. PL.

Rža, **ržava**, y, f. = *ržání*, das Wiehern, pol. — *Rža* (pl.), vz Rež.

Ržáti, ržu, ržeš atd., ržal, ání, zastr. = *řehtati*, wiehern. A nejeden tu komoň ržal. St. skl. II. 207.

Ržený = *režný*. Korn-. R. chléb. St. skl. V. 512. R. sláma, niť (grober Zwirn). Mřk.

Ržica, e, f., Timotheusgras. n. U Opav. Klš.

Ržisko, a, n., *obilisko*, das Kornfeld. Na Ostrav. Tč.

Ržiště, ě, n. = *žitniště*, das Kornfeld. Us.

S.

1. **S** článkuje se súžením proudu zvukového mezi koncem jazyka a horními zuby, pročež se nazývá *souhláskou zubnou*, *podlé zvuku* také *sykavkou*; mimo to i *souhláskou dyšnou* nebo *polosamohláskou*, poněvadž zvuk její článkováním ovšem súžený avšak nepřetržený po delší čas zníti může: ssssss . . . Jinde praví Gb.: Při sykavce *s* nechá se mezi vztýčeným koncem jazyka a hoření dásní nebo popředím patra velmi těsná průlina, skrze kteron při *s* prudký (při *z* mírný) proud se prodírá a třením sykot působí. Co do proměn zvukoslovných jest *s* jedna z nejtužších a nejpevnějších souhlásek, nemnohým totiž jenom vlivům a proměnám se poddává. Nepočítáme-li sem čistě eufonické proměny na konci slov v sanskritě, podobné latinskému honor a honos a seslabení jeho v tak zvaný spiritus asper v řečtině (na př. *ἑπτα*, skr. saptan, lat. septem; *ὕπνος*, skr. svapnas, lat. somnus, m. sopnus, senъ m. sepnъ, *ἑ* = se atd.), zbývá jenom *rozlišení* v *š*. Gb. A děje se to tam, kde se mění *d* v *z* a *t* v c, vz D, T. Ht. Zv. 107. V jazycích slovanských jest příčina takové proměny zvukoslovná, kde **s** vlivem následující samohlásky n. souhlásky podnebné v ś nebo š se mění. Nesu, stb. nesą, imperat. neś (psáno nes) m. stb. nes + i a od téhož kmene odvozené (opětovací) nositi, příčestí: nošen m. nosjen, Gb. v S. N. (vz Hláska, Gb. Hl. 20., 99.); dusiti — udušovati, zakusiti — zakoušeti, nésti — snášeti — nůše, mysliti — smýšleti — myšlen — myšlení; česati, kousati, kysati — češi, kouši, kyši m. česji, kousji, kysji; vysoko, kompar. výše, Č., Ht Zv. 107., 108.; ve mnohých slovech zvláště v násloví před *k*, *m*, *p*, *t*: škvrna, poškvrniti, škořepina, škříně m. skvrna, poskvrniti, skořepina, skříně atd.; na mor. Zlínsku: šršeň, škop, škřivánek, škřeček, škrečet, škříbek, Brt.; ano i v cizích slovech: študent, apoštol m. student (studens), apostol (*ἀπόστολος*), Jg., bašta — fr. bastion, foršt — lat. forestum, Krištof — Christof, mošt — lat. mestum, pošta — fr. poste, probošť — lat. praepositus, Dch.; šmahem, špina, štěnice (stěna) m. smahem, spina, stěnice, Jir.; před *-stro* a *-ák*, vz *k* (před -stvo) a *-ák*. — *Pozn.* Do 14. stol. změkčovalo se *s* do *ś*: časě, v některých slovech *ś* brzy ustoupilo *š*: sědý — šedý. Jir. Vz Š, Sykavka, Obměkčování. — *Samo* **s** *pak povstává v slovanštině rozlišením z* **d**, **t**, **ch** *před* **t** *a* **ť**: vésti z ved-ti, másti z mat-ti, most z mot-t (stupn. z met), tesť z tech-ť (tchán), pelesť z pelech-ť, prsť z prch-ť atd. *Někdy z* **d** *a z před měkkým l*: jesle z jed-le, housle z hud-le, máslo z máz-lo. Gb. ib. Také z šs, vz Šs. — Kromé toho stává místo prvotní hrdelnice *k* (*c*) ve stejnokořenných slovech v litvančině, řečtině, latině: v němčině za příčinou panujícího posloupného přetvořování pravidelně *h*, řidčeji *g* a naopak m. *k* a *h* nezřídka *s* se nachází. Ht. Srdce, řec. *καρδία*, lat. cor, skr. hrd, hrdaja; deset, stb. desetь, řec. *δέκα*, skr. daçan; slou-ti, *κλύω*, lat. inclutus, skr. çru atd. Gb. ib.; sou-sed, cf. lat. con-, cum-; prase, porcus, Ferkel; ves, vicus, goth. veihs. Ht. Vz Hrdelnice. — Jakožto střídnice **s** *ch* jest *s* starší, *ch* pak novější v genitivě a lok. pl. těch — nás, lok. Dolěch n. Dolanech — Dolás. Taktéž jako střídnice vyskytá se *s* vedlé *ch* v: míchati — mísiti, věcha — věsiti, Gb.; v obecné mluvě: chcáti m. scáti. Kts. Vz Ch. — **S** *jest posléze* **temná** *hláska k jasnému* **z**, *se kterýmž se opět zvláště při fonetickém pravopise zhusta* **střídá** na př. spěv m. zpěv, masť m. mazť. Gb. ib. Před *b* a *d* ve složených zní *s* jako *z* a i tak často se píše: zbor m. sbor, zde m. sde; naproti tomu před tvrdými *p*, *t* litera *z* do tvrdšího *s* přechází u vyslovení a často i tak se píše: zpráva m. správa, jiná mají: způsob i spůsob. Jg. Zdraví a zboží m. starších: stravie, sbožie;

tak i mázdra a nozdry z maso a nos, vz tato slova. Ht. Zv. 108. Místo *s* klade se na Hané někdy *z*, vz Z, a *s* m. *z* v středním Slov.: s něho, s ní m. z něho, z ní. Šb. U Přerova zhusta se *s* vyslovuje měkčeji jako *z*, obecně v předložce *se*: zebrať m. sebrať. Kd. V cizích slovech rádo přechází *s* v *z* a toto v *ž*: Hierosolima — Jeruzalem, Jesus — Jezus — Ježíš, *ἐλεημοσύνη* — Almosen — almužna, psalmus — žalm, psalterium — žaltář, musica — muzika, Moises — Mojžíš, Teresia — Terezie, Elisabetha — Alžběta, Ambrosius — Ambrož, Sofia — Žofie, signare — segnen — žehnati, rosa — Rose — róža, Paris — Paříž, missa — mše, Jovis — Joviše, Aeneas — Eneáš, rozmarina — rosmarinus, ribes — ribiz, census — Zins — cinže, Seidel — žejdlík, Sack — žok. Vz Z. — **Střídá se** *také s* **c**: slov. cicať (cucati) m. ssáti. Ht. ib. V obec. ml. zacláněti — zasláněti. Vz C. Jedenást, patnást, kapca, kerúci (kterousi) = kdysi. Na mor. Zlínsku. Brt. — S *ch*: brchat sa v. brsat sa (v Klobouckn u Brna). Brt. — S *j* na Třeboňsku: přej (= přes) zeď; čaj (= čas) se mění; proj (= pros) za nás hříšné; primani říkají: laudatuj (= laudatus) sum; atlaj (atlas) starého věku. — *Konečné se střídá s* **t**: sýr, cf. řec. *τυρός*. — **S se přisouvá** (vz Přisouvání) před *t* a *ň* (jako jasná střídnice jeho *z* před *d* a *ň*) a před *k*. Před *t* zejména a) ve příponě *-sť* proti příbuzné příponě *ť* na př. bolesť, žádosť atd. proti smrť, loukoť; b) když předchází souhláska retná; tu mění se skupenina souhlásky *retné* + *t* ve skupeninu *retné* + *st*: zebe inft. zab-ti, zábsti, strč. dlúbsti, skúbsti, tépsti, hřébsti. Gb. Hl. 119. (Cf. v obec. ml. hl. vých. Čech: kladst, vedst, kradst, metst. Schl.) Podlé infinitivu *nés-ti* měl by i od kmene *zab* býti infinitiv *záb-ti* čili dle výslovnosti (spodobením *b* k *t*) záp-ti; když se slovo to vyslovuje, tedy jazyk při retném *p* na dolení části úst splošťén leží, průlina ústní oběma rtoma se zahradí a prudkým bezezvukým proudem se protrhuje; pro následující potom *t* zdvihá se konec jazyka, aby se k přednímu patru přimknul a proud přeryl, neboť tím způsobem článkuje se *t*; ale k tomu potřebuje času nějakého, byť sebe rychleji se pohyboval, a když jest takřka v polovici cesty ze své dřívější polohy k přednímu patru, tedy jest právě v takovém ustrojení, za jakého se článkuje *s*, a příležitosť, přidati hlásku *s*, je tím podána: prudký bezezvuký proud, který byl puštěn na předcházející *p*, trvá dále a jda skrze ono nastrojení esové, dává vzniknouti hlásce *s*; ovšem hned potom přimyká se jazyk k přednímu patru, aby se učlánkovalo *t*. A tak mimo vůli mluvícího povstalo *s* mezi *p* a *t*, za žádané záb-ti vyslovilo se *zápsti*, psané *záb-s-ti*, a tento infinitiv s přisutým *s* stal se pravidlem. Podobně v latině: ab-s-traho, abs-tineo, ob-s-tinatus a p. — *Pozn.* Když se takovým přisutím skupenina souhlásková o člen rozmnožila (za dvojčlenné *pt* nastoupilo trojčlenné *pst* atp.), tedy často jiný člen zároveň se odsouvá. Na př. od km. *hřeb* je infinitiv s přisuvkou *hřébsti*, ale vedlé něho také strč. inft. *hřésti*, z něhož vysuto jest *b*. Podobně v latině: ostendo m. ob-s-tendo, sustineo m. sub-s-tineo, sustuli m. sub-s-tuli a j. Gb. Uv. 28. — Před *ň* jest přisuto *s* v: báseň m. básň, strb. ba-snь (proti da-nь a p. Mkl. B. 119.), píseň m. piesň, strb. pě-snь (pě-ji). Před *k* jest přisuto *s* ve příponě *-ský*, strb. -ьskъj (proti lat. -icus, řec. *-ικος*): božský strb. bozьskъj atp. V doudlebském lekstati místo lektati je *s* vsuto do skupeniny hrdelné + *t* a tak možno také české noc = nok-ť a infinitivy *péci*, *moci* a p. vyložiti. Do pek-ti vsulo se *s* a bylo pek-s-ti, z toho odsutím hrdelnice pesti a z toho péci. Gb. Ht. 119., 120. Cf. Schl. Kirchenslavische Formenlehre 137., Bž. 50. *V násloví*: s-pád, D., skot (z kotiti, parere), strkati, sr. trkati, Šf., střez (tř-íti), skřek (křik). Jir. *V obecné mluvě*: sklouzati m. klouzati, v již. Čech.: sklosťivej m. choulostivý, Kts., ve vých. Čech.: snětlen — větev, Střebová a Střeboň m. Třebová a Třeboň. Jir., Kts. Potom v: tesati od títi, křísiti od křáti v okřáti. Šf. Cf. Ht. Zv. 109. — *S* přisouvalo se vnitř slova před příponami již v prastaré době, v násloví rozšířilo se *s* v češtině teprv od 14. stol. Jir. — **S se odsouvá** *z náslovných skupin stř, skř dílem ve výslovnosti obecné, dílem i v písmě*: třeliti, tříbro., Šb., třep, třevíc, třevo, třapec, křivan, Jir., stříkati — tříkati, střemen — třemen, skřeček — křeček, skřín — křínka atd. Gb. Hl. 115. Cf. Ht. Zv. 109. V jižních Čech.: křivan, sechnout m. seschnouti, ale nikoli *ve*: střevíc, stříbro; v celých ostatních Čech. se *s* ze skupeniny *stř* vypouští. Kts. Na mor. Zlínsku: tín, tínit m.: stín, stíniti, ale ode slov počínajících skupeninou *stř* se nevysouvá: střešně, střevo, střep vyjma: třísto. Brt. Ze skupenin *řst*, *rsť*: gt. křtu m. křstu, křtíti m. křestiti z křesť. Ht. Zv. Cf. Bž. 44. a Odsouvání. — **S přípona** a) *substantiv*: hnis (hni-ji), Mkl. B. 319., městys, chuďas, Č., čas, rys, kus, Bž. 234., klas od kláti; b) *zájmen*: kdos, vz Si; c) *adv.*: letos, dnes. D. Vz Tvoření slov. — Slova v **s** *ukončená masc.* **sklánějí se** *podlé I. sklonění* (*Páv*): Krausa, Mengsa, Novalisa, Aloysa, Zákrejsa, Karasa, vz Jméno, Koňas, Brs. 46.; strany vokat. sg. vz B, strany lokalu I. sklonění vz Lokal a v VI. sklonění (Slovo) mají raději *e* než *u*: v mase; *slova pak žensk. rodu sklánějí se dle Kosť a Daň.* — *V nejstarších rukopisech českých litera* **s** *zastupovala* **š**, **š** *a* **ž** *a opět zastupována bývala literou* **z** (*sz*, *szs*, *zz*, *ss*; v 13. stol. zzwathy = svatý, nezzmyzzl = nesmysl. Šb. lit. 80.): iase = gaže, nasi = naši, zlaba = slaba, Jg., musa = muža, selezu = železu, besc = bieše. Kt. — *Po* **s** *psáno v stoletích nejblíže minulých obyčejněji bez rozdílu* **y**, *nyní dle analogie buď* **i**, *buď* **y**: syn, sině. *Po* **s** *piš* **y** *ve slovech*: syn, sypu (sýpka, sypký), sysel, syt (nasytím), sykot (syčeti), sýr (syrovátka, syrový), osyka. Kz. *Novočeské* **z**, **s** *jsou totiž suohlásky obojetné*: *vozy — vozí*, *kosy — kosí*. *Naproti tomu jsou strč.* **z**, **s** *tvrdy*. Ve staré češtině byly totiž vedlé tvrdých *z*, *s* zvláštní jejich střídnice měkké *ź*, *ś*: vozí vysl. voźí, kosí vysl.

koši; ale tyto časem zanikly a za ně větším dílem a skoro pravidelně se vyslovuje *z, s*. Novočeské obojetné souhlásky *z, s* jsou tedy tvrdy tam, kde zastupují staročeské tvrdé *z, s* na př. *vozy, kosy*; naproti tomu platí v mluvnici za měkké tam, kde jsou dědici a nástupci strčes. měkkých *ź, ś* na př. ve slovích *vozi, kosi*. V koncovkách tvaroslovných nebývá nesnadno přesvědčiti se o tom, máme-li před sebou *z, s* tvrdé či měkké; volme si k tomu konci obdobný tvar, který má souhlásku zubnou na místě pochybného *z, s* a zní-li ona souhláska tvrdě (*d, t, n*), jest i *z, s* tvrdé, zní-li však měkce (*ď, ť, ň*), jest i *z, s* měkké, totiž zástupcem bývalého měkkého *ź, ś*. Na př. ve *vezu, nesu* je tvrdé *z, s*, poněvadž ve tvaru obdobném *vedu* je tvrdé *d*; ve *vozím, nosím* měkké *z, s* (= strč. *ź, ś*), poněvadž v obdobném *vodím* je měkké *ď*. Gb. Hl. 22. Na mor. Zlínsku nevyslovuje se *s* měkce, ale má platnosť hlásky měkké. Proto *y* po něm zní jako *i* a substantiva jím ukončená skláňejí se podlé vzorů měkkých: lese, v lesi. Mtc. 1878. 6. Brt.

2. **S** místo *jsi*. Tys tam byl = ty jsi tam byl. Vz Jsi, Býti.

3. **S, se** *(hl. následuje-li více souhlásek)*, **předložka** *pojící se s akkusativem, genitivem a instrumentalem*. — A) *S* **akkusativem** *jest podobného významu s předložkami* **vz, v, na**. *Klade se: 1. u vyrovnání-se jedné věci druhé t. j. když se věc věci, osoba osobě mocí aneb povahou rovná.* Jsi s to můdrý. Tkad. Jak já s něj budu (se mu vyrovnám). Us. Uvidíme, kdo s koho bude. T. Nad kýmž se poprava děje, nemá od popravce býti bráno než odění jeho a jízdné koně a což s kata jest dosti, ale viec nic. O. z D. — *Pozn. Odtud se jí užívá při srovnání m.*: **nežli**. Lepši s tebe to mluví. Svěd. — 2. *O věcech aneb osobách, jichž se podmět zmocniti, kteréž sobě zjednati a pod svou moc přivésti může, odstraně vše to, což na překážce jest.* Města s takový náklad býti by nemohla. Skl. 649. Což s český groš nemůžeme býti. Svěd. Kdo s koho můž býti, ten toho pán a právo. Br. Kdo s koho ten s toho. Dch. Jsem s ten úřad, není ho s tu práci, jest s tu berni. Us. Móžeš-li s to býti, kup ten purkrecht i s tiem lánem, jestiť k tomu (= náležiť k němu): Že jest ten duom od něho kúpil ale s výmienkú, jestliže bych s to byl, abych jej zaplatil. NB. Tč. 165., 259. Býti s něco, **aby** . . . Vz Konditional XIII. — 2. *Pozn.* Rozum člověka **s toho** není, **šp.** m.: s to. Brt. — 3. *K vytčení příslušné míry a kolikosti*, die ungefähre Grösse: u číslovek = circiter, okolo, asi. Vychází z něho (z rybníka) potok, že by se dvě kole mlejnská vody dosti bylo. Břez. 169. Vypij vína s pohárek. Šš. P. 22. Tekla na rybník ten voda tokem dobře více než s kolo. Svěd. Toho sukna mi s plášť zbývá. St. skl. Hrachu s hrnec. Pč. 31. Toho početl s padesát hřiven. Půh. I. 122. Ukrojil mu sukna s sukni. Svěd. Oni z dva kroky od neho stoja. Slov. A tak nebylo v městě vody ani s jeden den. V. Jest s píď dlouhý. Jg. Víc může s hrsť moci nežli s plný pytel práva. Prov. Měl chleba s potřebu. Us. Vypíti s holbu vína. Zk. Skl. 274.—276. Cf. Zk. Ml. II. 36., Mkl. S. 443., 445. Dal každému drobet bobu asi s půl klobouka. Har. II. 65. Může se ho (balsamu) v Egyptě s potřebu za peníze koupiti. Ib. 59. Vezmú se dvě lžíce loje. Db. Každému několik loket sukna s sukni a kmentu s košili rozdal. Bart. Lépe jest mieti s hrsť s pokojem než ruce obě plně s úsilím. BO. Nikudy na mne toho neprovedeš, abych co od tebe kupoval, než s toliko za jednu byl jsem rukojmě a tuť jsem zaplatil: Že vinni nejsú, aniž o tom striebře co věděli a také ani jim co bylo poručeno než s toliko, že kázáni pánuov učinili. NB. Tč. 42., 120. — B) **S genitivem.** *1. O místě k vytčení běhu činnosti s hůry dolův*, κατά s gt., lat. de. S hradu je metali. Dal. Skočil s vysoka. Št. Lid sestupuje s vrchu hor. Br. Moudrosť s hůry jest. Kom. Se zdi bojoval. Flav. Spadl s koně, se skály. — Zk. — 2. *O pohybování na ploše, na povrchu a odtud pryč; o vzdalování od povrchu jakkoli položeného.* Snem prsten s svej pravici. Kat. 1076. Vstaň se země: Zdvihnouti rukavici se země. Služka jde s trávy. Vracíme se s ryb (s lovu ryb). Sejde to s očí. Vz více v Km. 1878. 79., Brt. S. 83. Uchýlil se s pravé cesty. Us. Přendej to s jedné strany na druhou. Us. Uchýlil jsi se s cesty přede mnou. Br. — Mk. — 3. *K vytčení doby, od které dále dolů se co počítá.* S neděle bude sv. Bartoloměje. Jg. S počátku, s večera. — 4. *K vytčení směru a stran*: s předu, se zadu, s té strany, s oné strany, se všech stran; *potom k vyslovení jiných příslovečných výrazů*: s cela, s povšechna, s obecna, s části, s polovice, s větší části. Zkl. Skl. 276., Ml. II. 36. Cf. Mkl. S. 572. — *Pozn.* Dle Brs. 157. máme zde dle obdoby lat. ex předložky *z* užívati. Z většího dílu. Har. — C) S **instrumentalem** řec. σύν, lat. cum, něm. mit. — 1. *O spojení, o průvodě, o společnosti a spolubytí jedné osoby n. věci s druhou*, mit, zugleich mit, somit, nebst; zhusta místo pouhé spojky *i* aneb *a*. Lež vždy jest s hřiechem. Št. N. 300. Byl s Pavlem v Němcích. Svěd. K břehu s lodí přistavil. V. Kdo s Bohem, Bůh s ním. Prov. Máš spolek s Pavlem. Svěd. — *Pozn. Pouhý instrumental* značí nejvíce *prostředek, nástroj*. Vz Instrumental a doleji. — 2. *O spolupůsobení, o vespolné pomoci*, mit, vermittelst, unter Einfluss o. Mitwirkung. S Bohem vše začínej. Us. Pohádal se s ním. Svěd. Radujte se s radujícími. V. — 3. *O věcech se praví, kterými co opatřeno, vystrojeno, ozdobeno, obdařeno jest, které k obsahu věci přísluší* (mluvíme-li o majetku, vlastnosti, jakosti. Dle Brt. S. 83. *o věci, která k jiné věci náleží, s ní spojena jest*), ausgestattet, versehen, ausgerüstet, begabt mit. Dívka s modrýma očima. V. Zde roste kosatec s bílým květem. Byl. Čepec se zlatými oky. Svěd. Chlapec s velikou hlavou. Us. Vyšel na ně s tesákem. Svěd. Tkanice s přezkou. Svěd. S jakou přicházíš? Us. — *Poznam.* Mýlí se tedy, kteří tuto vazbu za **chybnou** mají. — 4. *O způsobu aneb činnosti současné*, unter, in. Se hřmotem a hněvem kopá kůň zemi. Br. Pracuje s neuna-

venou pilností. Lne k němu s láskou. Us. Oráč s plesáním snáší snopy své. Br. S pláčem lidu byl pochován. V. Ptala se s pláčem. Svěd. Protož o té tak vysoké věci s bázní a s strachem slušie mysliti. St. Se vší možnou pilností. V. — *Pozn.* Mýlí se tedy dle Brs. 159., kteří myslí, že **chybně** užíváme předl. *s* s instr. k označení způsobu; ovšem obyč. klade se příslovce: opatrně (= s opatrností), hněvivě (= s hněvem). — Se sluncem vstává. S večerem přišel. Us. S východem slunce jsme se hnuli z města. Brt. — 5. *O účinku a výsledku, jejž činnost podmětu za sebou nese; o činnosti sousledné,* zu, mit. Jest to zanedbáno s obecní škodou národu. V. Dálo se to s ublížením svědomí. V. Vladislav III. umřel s velikou žalostí poddaných. V. Jest mi to s podivením, že . . . Svěd. Jest mi s potěšením. Us. S ublížením a křivdou druhého nesluší království žádati. V. Králi Václavovi někteří Čechové s velikou škodou království zase z vězení k svobodě pomohli. V. — 6. *O srovnalosti a přiměřenosti čeho s čím,* nach, gemäss. S vůlí otce svého dosedl na knížectví. V. S právem jemu slouží. Pass. Každý z nás měl by raději s pravdou odsouzen býti, nežli by s křivdou obdržel soud. St. — 7. *O odporu činnosti s věcí aneb se způsobem nějakým,* gegen, trotz, ungeachtet. I se svým věkem a se šedinami blázen jest. Svěd. S tím se vším na nic přijde. Br. Zk. Skl. 274.—280. Ml. II. 36. Vz tam více příkladů. Cf. Mkl. S., Brs. 157.—159., Brt. — S. 82.—84. — *Pozn.* Slovesa *metati, házeti, mrštiti, hýbati, klátiti, tlouci* **chybně** se pojí s předložkou *s* s instr. Chybně tedy: zatřásl s ním jako s hmiličkou m.: jím jako hmiličkou. Mrštil s tím o zemi m.: tím. Brs. 159. Rovněž tak **chybně** klade se *s* s instr. za *pouhý* instr. se slovesy: *chlubiti se, honositi se, pyšniti se.* Proč se chlubíš nešlechetností? Br. Vz tato slovesa. Brs. 159. — *Předložka* **s** *sesiluje* *zhusta pojem.* S-takový potvorniče. Svěd. Lžeš jako s-taková bezecná lotryně. Svěd. S-taková s-takouci nešlechetnice. Svěd. — **S** *se vynechává*: a) *mluvíme-li o nástroji, kterým se co dělá, děje.* Řízl se nožem. Školami se šíří osvěta. — b) *Má-li se naznačiti místo, kudy se něco děje.* Šel lesem. Peníz propadl čarou. — c) *Po slovesech voněti, čpíti a pp., přirovnává-li se jimi vlastnost některé osoby n. věci k vlastnosti osoby n. věci jiné.* Voní pižmem, smrdí kozlem atd. Us. Vz Instrumental. — *Přechodná* **slovesa** *s předložkou* **s složená.** *V tomto případě má* **s** *do sebe dvojí moc*: 1. *shora dolů, lat. de, něm. herab, herunter a* 2. *lat. cum, řec. σύν, něm. zusammen, mit.* V první příčině má za opak předložku *vz*, v druhé předložku *roz*. *V příčině první vyznamenává*: a) *směr činnosti shora dolů, shora na stranu, stranou pryč.* S koně jej sbodl. Troj. Svedl třikrát oheň s nebe. Br. Zábradlí s mostu voda smetala. Jg. Vz Sestoupiti, Svésti, Spustiti, Sundati atd. — b) *K sesílení pojmu slovesa a k vytčení skonalosti, tedy s hůry až dolů, z cela, z plna.* Nepřátelé město spálili. Řeka svlažila louky. Jel. Již jsem tu kůru sedrala. Svěd. S sebe všechen stud setřel. V. — c) *Ze směru činnosti s hůry dolů vyrostá směr proti čemu, zpět k čemu.* Co svedeš proti němu? Br. Svedl na ně Hospodin vody mořské. Jg. Bůh na krále tento nedostatek spustí. Dal. — d) *Význam předložky shora dolů* přechází v pojetí *mizení objemu a dohromady.* Voda spadá. Sníh se slehl. Otok naběhne a splaskne. Kůže se sráží. Stuhnouti, skřehnouti, skoprněti, stěsniti, sevříti, stočiti atd. (Tn. 101. a násl.) — *V druhé příčině znamená* a) *spojení, společnost, společnou účastnost, vespolnost = spolu, vespolek, jednou dobou.* Svedl s ním bitvu. V. Všichni tři to smlouvali. Us. Biskupové na sněmích roztržky spokojují. Kom. — b) *Sjednocení, shromáždění = v hromadu, v jedno.* Smísiti ocet se žlučí. Pref. Vozka náručního koně s podsedlním spřáhá. Kom. Poklady shromažďuje. Kom. — c) *Znamená, že se věc s věcí v mír, ve shodu uvozuje, že se rovnají.* A krále českého s Vratislavskými smluvili. V. Nás s otcem smířil. Jg. Sjednal odporníky. V. Vz více příkladů v Zk. Skl. 76.—78. Cf. Mkl. S. 246. a násl. — *Časoslova přechodná s předložkou* **s** *složená řídí* **akkusativ** *a* **nikoli genitiv**: spatřiti, shledati, svolati, sebrati, shrnouti co n. koho. Zk., Brt. Vz předcházející. — *Strany složení předložky* **s** *se slovesy* vz Tn. 99.—106. a Programm olom. gymn. 1875. str. 15. (Pk.). — *Pozn. Po předložce* **s** *mění se* **j** *rádo v* **n**: snísti, snímati m. sjísti, sjímati. Vz On. — **Substantiva** *a* **adjektiva** *s předložkou* **s složená** *označují spolubytí s tím, co se druhým členem označuje*: skotná, sprasná vedlé souprasná a souprasí, stelná, shřebná, secstný, soupeř, soumrak, soukrvice. Mkl. B. 414., Bž. 239.

Sa, na Slov. a na Mor. = *se,* sich. — *Sa, lépe*: jsa. Vz Býti.

-sa, *přípona jmen*: Hněvsa, Hlavsa, Jir., drksa, živsa, drubsa. Mkl. B. 319.

Saarbrücky, dle Dolany, Saarbrücken, mě. v prus. Porýnsku. Vz S. N.

Saba, y, f., *Saby,* gt. atd. dle Dolany, mě. Arabie. Vz S. N. — *Saban,* a, m. — *Sabský.* Královė sabští. Hus III. 7.

Sabadillan, u, m., sabadillsaures Salz. Chym.

Sabacism-us, u, m. = *ohněslužba,* zvl. hvězdoslužba či ctění těl nebeských jako božských bytostí. Vz S. N.

Sabal, u, m., rhapis, druh palmy. Rostl.

Sabbath, u, m., hebr., *svátek, den odpočinku.* Rk. Vz S. N.

Sabbatka, y. f., sabbatia, rostl. hořcovitá. Rostl.

Sabě v Jg. *chybně* m.: sápě. Č. Vz Sápě.

Sabellové = Sabinové. — *Sabellský.*

Saběnice, něm. Sabnitz, ves u Mostu. PL.

Sabina, y, f., sabina, der Sevenbaum. V.

Sabinové, národ staroitalský.

Sabírstvo, a, n. = *zlosť, zločinstvo,* die Missethat. Ž. wit.

Sabník, v Jg. *chybně* m.: *sápník.* Č.

Saccharaty, pl., m., sloučeniny třtinového cukru s chemickými zásadami ku př. s žíravým draslem, vápnem, barytem. Pta.

Saccharometr, u, m., z řec., *cukroměr,* der Würzemesser. Vz KP. II. 41.

Saccharometrie, e, f., *cukroměrství*. S. N.
Sáceti = sotiti. Slov.
Sacrificator, sakrifikator, u, m. S. Ricordův, Civialův, rovný Ivanchichův, křivý, dvojbřitký. Vz Nástroje k operaci na pyji. Cn.
Sacrilegi-um, a, n., *sakrilej*, e, m., lat., rouhavé a pohoršlivé jednání s Bohem, s posvěcenými věcmi a osobami; svatokrádež. Vz více v S. N. Vz Svatokrádež.
Sačany, dle Dolany, zašlá ves u Ledče. Tk. III. 123.
Sáček, čku, m., *malý sak*, kleines Wurfgarn. — **S.**, *lépe*: *měšec* (na peníze), Goldsack.
Sáčí, ího, m. = *sáděí*. Mor. Mřk. — **S.**, *dozorce při porážkách*. U Nezamyslic na Mor. Bkř.
Sačiti, il, en, ení, *sak vrhati*, das Fischbärn auswerfen. Puch.
Sáčiti. — **abs.** Prší-li hustě, říkají: sáčí. Vz Saholiti.
Sad, u, **sádek**, dku, **sádeček**, čku, m. od saditi = *zahrada štěpím vysázená, štěpnice*, der Garten. V. Strsl. sadъ, planta, koř. sèd. Mkl. B. 34., 53. U panského sada. Rkk. 66. Hluchým trním obehnal sad. Sych. Sad v marštali (věc neužitečná). Reš. S. městský, der Stadtpark. Dch. Obecné sady, der Volksgarten. Dch. Kdež se mníš v čisté trávě sada, varuj se lítého hada. Prov. Šd. Zahrady a sady (hortos et pomaria). BO. — **S.**, *mezník*; der Gränzstein. Us. na Mor. a v Policku. Kšá. A dále nemají pásti mimo ty sady a hranice, jakož kamením vysázeno a vyměřeno jest. Priv. tov., 1567. Žádal práva horenského, aby se mu ti sadové postavili. Gl. 307. Cf. Sádek. — *Sady* ledkové, Salpeterplantagen. Vz Šfk. 148. Sady salnytrové. Vz KP. IV. 418. — **S.**, *sazení pečiva u pekařů*. Pec na dva sady.
1. **Sada**, y, f., *lépe*: *věta*. *Sada* jest překlad německého *Satz*. My nemáme slovesa saditi ve smyslu německého setzen, říkajíce na př. setzen wir, dass: dejme tomu, že. Věta od koř. vět = mluviti. Ht., Nz. Apoštol zamlčenou sadu tu dokazovati za potřebno uznává. Šš. II. 31., 132. Vz Věta.
2. **Sada** = *sedna* (strč.). Výb. I. 1065., 1096.
Sáda, vz Sadování.
Sadař, e, m., *kdo sad vzdělává*, der Baumgärtner; 2. *ovocník, jablečník*, der Obsthändler. D.
Sadařka, y, f., die Baumgärtnerin; die Obsthändlerin. D.
Sadařský, Baumgärtner-; Obsthändler-.
Sadařství, n., die Baumgärtnerei; der Obsthandel. Jg.
1. **Sadati** = *sázeti*, setzen. — **co**: chléb. Ms. o štěp.
2. **Sadati** = *svrběti*, jucken. — **koho**. Tělo, kůže mne sadá. Sych. To mě bolí, to mě sadá (— zdržuje, znepokojuje), to všecko do mých ran padá. Šš. P. 45. — Št.
Sadba, y, f., *sázení rostlin*, die Pflanzung. V. Příp. -ba. Mkl. B. 215. Cf. Sazba. S. šafránu. — **S.**, *sazenice, plaň*, der Setzling. V. S. kapustová, zelní atd. Us. — **S.**, *školka stromová*, die Baumschule. — **S.**, *sad, štěpnice*, der Baumgarten. — **S.**, *pozazení hudební*, der Satz. D. — Jg.

Sadbař, e, m. = sadař. Šm.
Sádce, e, m., der Taxator, Abschätzer. J. tr., Vus.
Sáděí, sádší, ího, m. = sádce, der Taxator. Gl. 307. — **S.**, der Schiedsmann, arbiter. Tak nás sáděí smluvili. — **S.**, der Aufseher der Gränzsteine. Gl. 307.
Sadec, dce, m., eupatorium, Wasserdost, rostl. Čl. Kv. 201., FB. 45., Slb. 436.
1. **Sádecký**, Fischhalter-.
2. **Sádecký**, ého, m., *sluha při sádkách*, der Teich-, Fischmeister. U Hořic. Hk.
Sádeček, vz Sad.
Sádečník, a, m., *úředník nad rybami*, der Fischbeamte. Vus.
1. **Sádek**, dku, m., vz Sad. — **S.**, *kamenný mezník*. Limites dictos vulgariter sádek. Gl. 307. Vz Sad. — **S.** = ve vinohradech konec vysázený stromovím. Mor. Šd.
2. **Sádek**, dka, m., ves u Příbrami. — **S.**, něm. Baumgarten, ves u Poličky. — **S.**, něm. Satkau, ves u Žatče. PL. — **S.**, ves u Třebíče.
Sadel, ves u Jaroměře. — **S.**, něm. Saadl, Sattel, u Hostouně. PL.
Sadél, e, m., zastr., *rána*, die Wunde. Dal. k. 72.
Sádelní, Fett-. Šm.
Sádelnice, e, m., *osoba tučná*, eine fette Person. — **S.**, *svině krmená na sádlo*, das Mast-, Speckschwein. D. — **S.**, *která sádlo prodává*, die Fetthändlerin. — **S.**, *tučná částka na řiti ptačí*, der Bürzel. Us.
Sádelník, a, m., *člověk tučný*, ein fetter Mensch. Us. — **S.**, der Fetthändler. — **S.**, *vepř krmený na sádlo*, das Mastschwein. Vz Sádelnice. — **S.**, u, m., zvláštní otvor pod ohonem jezevce, ve kterém je žluté sádlo, das Saug- o. Fettloch. Šp. — **S.**, řiť ptačí, vz Sádelnice, der Bürzel. Us.
Sádelný, *sádlný*, k sádlu se vztahující, Fett-, Schmer-. S. špik. Ras.
Sadem = sadmo.
Sadenec, nce, m., *mladá vinnice*, ein ausgesetzter Weingarten. Slov. Koll.
Sadění, n. = *sazení*. Slov.
Sadčnice, e, **sadčnička**, y, f. = *sazenice*. Slov.
Saděný = *sazený*. Slov. a Mor. Jak jsi tak zelený, jak rozmarýn saděný. Šš. P. 106.
Saderný = *sádrový*, Gyps-. S. otisk. Mus.
Sáděť = *sázeti*. Na Mor.
Sadí, n., *co lze saditi*, der Setzling. Reš. — **S.**, *sad*, die Pflanzung. Víd. list.
Sadice, e, f., die Pflanzung, zastr. M., ZN.
Sadička, y, f., *zemák atd. k sázení*, der Setzling. Stach.
Sádičko, a, n., *pupen*, který odpad od rostliny mateřské nový dělá jednotník ku př. u mnohých mechů. Rostl.
Sadil, a, **sadílek**, lka, m., *kdo rád sází a se chlubí*, der Naseweis, Prahler, Witzling, Schwätzer. Rostl., Berl. král. 1709. Us. u Domažlic.
Sadilství, n., *vychloubání-se*, die Klügelei, Prahlerei. Vz Sadil.
Sadinice, ves u Poličky. Tf. 289.
Sadiště, ě, n., *sad, školka stromová*, die Baumschule. Ms.

Saditi, dím, saď, dě (íc), il, zen, zeni (na Slov. dén, dění); *sadívati, sázeti*, el, en, ení. **S.** — *učiniti, aby někdo seděl*, setzen; *postaviti*, setzen, stellen; *ustanoviti, nařiditi*, setzen, einsetzen, bestellen; *cenu něčí ustanoviti*, taxiren, schätzen; *něco někam dáti, přičésti, umístiti, položiti*, setzen, bringen; *založiti se oč*, wetten; *klásti, psáti, praviti*, setzen, schreiben, sagen; **s. se** = *ke dnu padnouti*, sich setzen, zu Boden sinken; *obydlí si voliti*, sich setzen, sich ansiedeln; *zakládati se*, wetten, pariren; *se strany ceny sazenu býti*, Satzung, Taxe haben, sich taxiren; *někoho sázeti*, gefangen setzen; *chlubiti se*, prahlen, sich rühmen. Jg. — **abs.** Sadziť jako sadziť, ale ho zalievať! Sl. ps. 21. Vyhrává, říkají mu sázej (plať). Prov. Sázejte (= plaťte)! Legen Sie auf. Dch. — **co, koho:** stromy, zelí atd., Us., kmeny, Kom., konšele (ustanoviti), soudce, poručníka, V., úřad, Ros., kuželky (postaviti), mezník, Us., maso, pivo atd. (cenu jeho ustanoviti, taxiren), Ros., J. tr., baňky. Kom. Tak jest mi to milo, jako bys mi baňky sázel. Sych. Voda písek sází (= činí, že ke dnu padá). Har. S. písmo, Us., peníze (počítati, platiti). Ros. Co sadíš (oč se založíš)? Us. Vz Vsaditi. Kdybych chtěl prodávati místně, věděl bych, kterak tu cenu saditi, než vedlé svěření tu cenu sadím tak . . . a výše ceny aby nesadili sobě. Kn. ouz. f. 102. (Gl. 308.). Ráčil osobně saditi konšele městské. Dač. I. 59. Sadil jsem vinice. Hus I. 282., BO. Saďte zahrady. BO. S. oheň (skálu a rudu v dole ohněm rozpáliti, aby se rozpukaly a potom snáze dobývaly. Nyní se to děje dynamitem a střelným prachem). Vys. — **co, koho, se kam (nač, k čemu, zač, pod co, do čeho, mezi co, v co): na** koně, na vůz, na stůl. Ros. Slepice na hnízda s. L. Někoho na úřad s. (ustanoviti). Zříz. Ferd., Arch. I. 67., J. tr. S. někoho **u** vězení. Chč. 450. Lodí na dno se sadila. Jg. Někoho na něčí místo s. Br. Sázím sto zlatých na jeden, že . . . (ich wette). D. S. hosti **k** stolu, Ros., **za** stůl. Ros., Háj. Nezvané hosti **pod** stůl sázejí. Prov. S. koho **do** rady, V., do vězení, něco do loterie, Us., chléb do peci, D., do hry, V., stromy do řady, Šp., někoho za nohy do klády saditi. V. Zemi **mezi** hvězdy sázel. Berg. Diamant **v** prsten s. Jg. Korunu v základ (zum Pfand), V., život, stud svůj v šanc s. (v nebezpečenství dáti). Kom. Vyvařená sůl sází se v hromadu. Us. Slova na vítr sázeti (marně mluviti). Kos. Ol. I. 108., Dř., Šml. Nemají na zámky a na úřady zemské cizozemců sázeti. Zř. F. I. B. II. Práci veliků nesú, když je na koně sázejí a na lože vnosie; A páni tak zpět kněžie na panstvie a na úřady sázejí. Hus III. 137., 249. Bral s nich peníze a sázel je (lidi) do klády. Půh. II. 472. Sázeti něco v kyprú zemicu. Rkk. 60. Jistě ukrutný jest tento sluha a ještě jsú ukrutnější, jenž bez viny v žalář, v kládu neb okovy a u vězení sázejí. Hus II. 393. — **koho kam jak:** na úřad **s** pansků radú. Arch. I. 57. (1395.). **Proti** Kristově západě sadí se na první místo svatby. Hus II. 363. — **nač:** na kartu. Dch. — **koho kde (u čeho, na čem, pod čím, mezi čím, v čem, okolo čeho) kdy:** Chromého **u** dveří chrámových sázeli. Ben. V. Hosti **na** hostinách **dle** hodnosti s. Sych. **Pod** horami se sadili (sídlo volili). Háj. Stromy **mezi** kamením sázeti. Ben. V. **V** tom městě se sadili (sídlo volili). Háj. Kal se sadí v tekutině. Us. **Okolo** toho hradu se sázeli (obydlí stavěli). Háj. Sadil radu na Horách. Dač. I. 53. Když zprávci byl, radu sadil na obojím městě. Let. 290. Miení sv. Pavel, že Korintské on jest *slovem božím* **u** vieře sadil a Apollo, ten biskup, krstil. Hus II. 232. Syna na otcovské stolici s. (vladařství po otci mu dávati). Jg. Hned **u** věži sazen byl. O. z D. Nechybíť, jediné ač písař chybí, zle píše počet v zpravidlu, neb sázeje jindu čtenu na mezi. Hus I. 363. Ve hře rádo hlavu sází. Kká. S. 72. — **na čem.** Někde na klevetách mnoho se sadí (se jim věří). Rvač. — **(co, koho) čím.** Sázíme grošem, zlatým (ve hře). Us. Kyz a rudu ohněm saditi. Vz nahoře: S. co. Vys. **Mají** osobami svými konšele saditi. V. Chléb lopatou s. Us. — **co po čem** (= *ceniti*). — **co komu (kam).** Řezníkům maso s. (cenu ustanoviti). Ros. Někomu klobouk **na** hlavu, bulíka na nos, Us., brejle na oči s. Kom. A k tomu vši obci radu sadil. Let. 290. S. někomu baňky. Us. Dř. — **koho proč:** pro neplnění. NB. Tč. — **se.** Sázejte se páni hosté. Ros. Stavení, zem se sází (snižuje); voda, pivo se sází (se čistí). Sadím se, **že** s toho sejde. Sych. Rozmoklé boty se sázejí = srážejí. U Nezamyslic. Bkř. — **se s kým** = 1. do vězení často dávati; 2. zakládati se (wetten). Jg. Měla-liby sě Bumbalka s niem sázeti, že by jí toho líto býti moselo na onom světě. NB. Tč. 198. — **co, se oč.** Maso o trojník výše s. 1684. Saditi se o sto zlatých. D. Oč se sadíme? Us. Vz Vsaditi. — **se čím, s čím** = *chlubiti se*. S. se se svou vinicí, penězi, s přátely. Ros. — **z čeho.** Slíbíš-li co za druhého, sázej ze svého. Rb. Vz Slíbiti.

Sádka, y, f., **sádky**, gt. sádek, pl., f., **sádka**, pl., n. (v *nom.*, *akkus.*, *vok.*; v ostatních pádech dle *Ryba*). Strany *sádka, pl., n.* vz Játra, Jatka. S. od saditi, příp. -ъka, Mkl. B. 272., der Fischhalter, Einsatz, Fischständer. Sádka ryb, rybí, V., úhořová. Jg. Ryby do sádek svézti, Žer., dáti, Us., v sádkách míti, Us., chovati. Šš. L. 67. Sádky u města i u mlýna jsou udělány. Břez. 237. — **S.**, na Slov. = *sazenice*, der Ableger, Setzling. Bern. — **S.**, *sazení ledu*, die Eisversetzung. Us. — **S.**, der obrigkeitlich gestattete Weinschank. Příjem sádek vinných. 1657. (Gl. 308.). — **S.** = *posad*, das Zerlegen der Garben. Na Mor. Mtl.

Sádkář, e, m. = *sádecký*, der Fischmeister. Boč. exc.

Sádko, a, n., Zattig, ves u Opavy. Šd.

Sádlan, u, m., sůl z kyseliny sádlové, Mangarintalgsäure. Chym.

Sádlář, e, m. = *sádelník*. Slov. Bern.

Sádlička, y, f., *posed*, alysson, die Schmerwurz. L.

Sadlínek, nku, m., pinguicula, rostl. Berg.

Sádlisko, a, n., *ošklivé sádlo*, schlechtes Fett. Bern.

Sadliště, ě, n., vz Sadmo.

Sádliti, il, en, ení, *sadlovati.* — **koho,** Jemanden als Gast wohin setzen, Jemanden es wo bequem machen. — **se kde, kam.** Panstvo se sádlilo kolem stolů. U Olom. Sd.

Sádlná, é, f., něm. Zodl, ves u Krumlova.

Sádlnice, e, f., vz Sádelnice.

Sádlník, u, m., vz Sádelník.

Sádlný, vz Sádelný. S. břicho, der Schmerbauch. Chč.

Sádlo, a, n., *tuk člověka a mnohých zvířat, liší se od loje.* S., přip. -lo. Mkl. B. 97., 99. Strsl. salo, adeps, pol. sadło, asi m. sъsalo, sr. prus. saltan, der Speck. Mkl. aL. 107. Der Schmer, Schmalz, Speck, das Fett. Sádlo vepřové (vz Šfk. 498.), přepuštěné, V., rybí (tuk), plsní, D., n. plstní, snímané (pod koží), husí, kachní, slepičí, zaječí, jezevčí, psí, Us., bobrové, hadí, vlčí. Kh. Hrnec sádla, na s. Us. S. se nesseda tak hustě jako lůj, protože jest břidší (mastnější). Kom. Z vepřových slanin s. smažiti. Sych. Na s. chovati, vychovati. V. Sádlem smrděti. Pro s. founěti. D. Hřeje ho sádlo (je tučný). Us. Dch. Dvoukopytnici mají lůj, ostatní zvířata a člověk mají sádlo. Vz Lój. Zakládá na sádlo (kdo po obědě spává). Us. Msk. Přidej člověčího sádla (přidej síly, pospěš). Us. u Rychn. S. vždy vzplývá. Pk. Sádlem medvězím mazaný, špikovaný (hned kypí, popudlivý, vz Medvěd); Hádati se o komárovo sádlo (— o nic. Vz Hádka, Malicherný): Tys sádlo (hloupý jako sádlo. Ty husí s. — ty arcihlupáku); Máme s., ale ne pro kočky (pochlebníky); Vyřezal mu s. z libového; Kdo má s., tomu snadno (vz Bohactví); Poujal mu sádla (skrotil ho, vz Skrocení). Č. Žažil toho co pes sádla (málo, zle, špatně). Uživeš toho co pes sádla. Mus. Ví pes, či s. snědl. Na Slov. Jest u něho moudrosti (peněz), co na dlani vlasů, co v komáru sádla. Mus. Svěřiti psu sádlo. Bern. Vz Tuk.

Sádloň, ě, m., vlastní jm. Šd.

Sadlovatý, sadlovitý = *na způsob sádla,* schmericht. Rostl.

Sádlovina, y, f., nové, oleine. Techn.

Sádlový, Schmer-, Fett-. S. kyselina. Krok.

Sadlý = *sedlý.* Slov.

Sadmo (zastr. *sadno*), a, n., *sadem, sadliště, zdávení, otlačení, útlak* = *místo otlačené, odřené (sedlem),* der Satteldruck. Ja., Tkadl. Kůň má sadmo. Hugo. S. studenou vodou mýti. Us. Coť mi dá zisku celý svět, bude-li sadmo na duši. Modl. ms. z 14. stol. Saženo mu na sadmo (dotkl se nejbolestnějšího místa. Vz Živý, Domluva). Č.

Sadmový, *sedlem otlačený,* abgedrückt. S. hřbet. Db.

Sadné, ého, n., die Abgabe für den Weinschank. Úřadu s-ného z každého vědra žejdlík. 1670. (Gl. 308.). Das Tazgeld.

Sadniti, il, ěn, ění = *sadmo učiniti, kůži protříti,* wund drücken o. reiben. — **koho.** Sedlo koně sadní. L.

Sadnivý, *otlačený,* wund gedrückt. S. kůň, Ja., místo, hřbet.

Sadnouti = sednouti. Slov. — **kam.** Slunce aby už sadlo dolů za zelenú horu. Slov. Němc.

Sadný, sadový kámen, der Gränzstein. Sadné kamení. Půh. 1528. Oře mi přes sadový kámen. Půh. 1583. Vz Sad.

Sádočina, y, f., *druh hroznů.* Slov.

Sadonice, dle Budějovice, ves u Rožmitála. Tk. III. 38.

Sádová, é, f., **Sádoví,** n., místo u Nechanic. Bitva u Sádové r. 1866. — Vz Tk. I. 87., 361., III. 132.

Sadování, n., die Verlochsteinung, když baňský úřad sady (kameny) na hranice udělených měr klade, zakopává a na mapu k svědectví rejsuje. V hornictví. Am.

Sadovec, vce, m., der Gränzstein. Žádal práva horenského, aby se mu sadové postavili . . . sadilo se tu 6 s-vců. 1562. Gl. 308.

Sadoví, n., die Pflanzung. Všecko tvé s. (arbores) i obilí země tvé rez zahubí. BO. S. rubati. Ms. pr. pr.

Sadovina, y, f. = *ovoce,* Obst, n. Jedli jsú býlie a chutnú sadovinu. Ms. Č. exc.

Sadovka, y, f., planto, houba. Rozk.

Sadovník, a m. = *zahradník,* der Baumgärtner. Jg.

Sadový, *ze sadu,* Baumgarten-. S. strom (jabloň, hruška, višně atd.). Kom., ovoce (štěpované). BO., Kom. S. střída, die Parkstrasse. Dch. — **S.,** vz Sadný.

Sádra, sadra, y, f. S. = síran vápnatý vodnatý. S., strsl. sedra, gutta, koř. sed; strind. sjand. fluere, lit. šandrus, Auswurf; přip. -ra. Mkl. B. 86., 87., aL. 41. S. sloučena jest z kyseliny sirkové a vápna, obsahuje tedy síru a vápno. Vz Schd. II. 239., KP. III. 25., IV. 379., 380., Km. III. 199. Der Gyps. V MV. nepravá glossa. Pa. S. hnojná, pálená, syrová, štukatorská, úbělová n. alabastrová. Kh. Pec, lom, mlýn na sádru; práce ze sádry. Šp. Sádru páliti; sádrou potahovati, ovrhovati; sádrou n. v sádře něco vyobraziti, vytisknouti. S. mladý jetel a byliny širokolisté k zrůstu pudí. S. jest dobrou mrvou zvl. k jeteli. Pta. Sádrou pole posýpati, mrviti. Vaň. — **S.,** *hrubé vapno, malta,* grober Kalk. Chmela. — Vz Sádrovec.

Sadrapák, a, m., přezdívka sedlákům ve vých. Čech. Jir.

Sádrář, e, m., der Gypser. Vz Sádrovník.

Sádrářka, y, f., die Gypserin.

Sádrářský, Gypser-.

Sádrářství, n., die Gypserei.

Sádro, a, n. = *sádra.* Rk.

Sádromlýn, u, m., die Gypsmühle. Šm.

Sádrotluk, a, m., der Gypsschläger. Šm.

Sádrovápno, a, n., der Gypskalk. Šm.

Sadrovati, gypsen. — **co:** jetel (sádrou hnojiti). Puch.

Sádrovec, vce, m. S. = nerost z řady síranů vodnatých, jednoklonných. S. N. Vz Šfk. 188., Bř. N. 136., 241., Schd. II. 36., KP. III. 25. Der Gyps, Gypsstein. S. obsahuje vodu, kyselinu sirkovou a kysličník vápenitý. Bř. Ze sádrovce dělá se sádrová moučka n. gyps, a z té odlitky soch, poprsí atd. Vz Hálovec. Bř. S. osodělný, prismatoidisches Euklashaloid. Nz. S. hlacený. Techn. Vz také S. N., Krč. 58., 457., 843.

Sádrovina, y, f., die Gypserde. Šm.

Sádroviště, ě, n., der Gypsbruch. Rk.

Sádrovitý, gypsartig. Šm.

Sádrovník, a, m., der Gypser. Šm. Vz Sádrář.

Sádrový, *ze sádry, od sádry*, Gyps-. S. barva, Rostl., kámen (sádrovec), Jg., socha, Techn., otisk, hlaf, kámen, kaše, pec, potah, roztok, slin, stěna, strop, Sp., odlivek, Rk., obvazek, obvázka, Gypsverband, Dch., forma. Prm.

Sadská, é, f., mě. v Poděbradsku. Vz S. N., Tk. I. 623., III. 658., Tf. 288.

Sadství, n., *sazenice*, der Setzling. Ms. o štěp.

Sádší, vz Sádčí.

Sadu, zastr. — *sednou*. Jir.

Saduceové, akk. S-ceje, strana náboženská mezi židy. Vz S. N.

Sadze, gt. sadz, pl. = *saze*, der Russ. Na Ostrav. Tč.

Sadziti — *saditi*. Slov.

Saecularisace, e, f., z lat., propuštění (osoby duchovní) z řádu, die Säkularisation, Weltlichmachung. J. tr.

Saecul-um, a, n., lat., století, das Jahrhundert.

Safaci, n., *trudovatina*. Sal. 26.

Safián, u, m., *marokán či turecká useň*, hebká a lesklá kůže telecí, kozí dubinkovým louhem vydělaná, na červeno n. žluto n. modro barvená a lienim dřevem upravená, der Saffian. Jg. Vz S. N. Pán! na nohou safián a v kapce souchotiny. Č. M. 98.

Safiánictví, n., die Saffiangärberei.

Safiáník, a, m., der Saffiangärber.

Safiánový, Saffian-. S. boty, knížka. Vz Safián.

Safický Sp. m. saplický.

Safienský. S. holka, Blitzmädel, u Dch. Vz Sakyvenský.

Safiente! Cf. Safienský.

Safiko! Potz tausend! Safiko, to je fikáč (ein Stutzer)! Us. u Poličan. Jg.

Safír, u, m., z řec., der Sapphir. Drahokam průhledný modrý. Jg., Kat. 975. Vz Korunt, Šfk. 203., Bř. N. 189., Schd. II. 38., KP. III. 187., IV. 297. — *Safírový*, Sapphir-. S. barva.

Saflor, u, m., *světlice barvířská*, šafrán planý, carthamus cinctorius, rostl. bodlákovitá. S. N., Čl. Kv. 204., Schd. II. 281., KP. IV. 121., Kk. 164. — **S.**, *pražená ruda nahnědle šedá*, der Safflor. Techn.

Safra, interj. Us. Vrů. *Safraholde! Safraholský! Safraporte! Saframente! Safraportský!* Šd. Cf. *Lagramente! Saprlot! Sakraholdy! Sakrlajdy!* Klš. *Safralejd* (u Místka). Škd.

Safranin, u, m., *barviro*. Vz Prm. III. č. 18.

Safraportský, vz Safienský.

Sagen, něm. *So zu sagen* překládáme: *takřka, takořka, tak říkaje, jak říkajíc*. Ani minuty tak říkaje nezahálel. Starší řeči spisovné dostačují tu pouhé částice *jako, až*. Byl knížeti *jako* první rádce. Háj. Šestý dar jest, z něhož nás Buoh *až* upomíná, abychom odpustili, kdož nám jest co učinil protivného. St. (Brt. Km. II. 181.)

Sagitář, e, m., *nadácka studentům* snad z toho pošlá, že se učili deklinovati na slově sagitta. Psotný sagitáři! Žk. 379.

Sago, a, n., cycas circinalis, der Sagobaum. — **S.**, škrob ze dřeně některých palem; u nás také ze škrobu bramborového, Sago, n. S. bílé, bramborové, hnědé, perlové, východoindické, západoindické. Kh. Vz S. N., Schd. II. 269., Kk. 99., 121.

Sagovník, u, m., **sagovnice**, e, f. S. indijský, sagus Rumphii, die ostindische Sagopalme. Čl. 141., Kk. 99., 121.

Sagunt-us, a, m., **Sagunt-um**, a, n., mě. stršpan. — *Saguntan*, a, m. — *Saguntský*.

Sáh, u, m., ve vých. Čech., ve Slez. a na Mor. **sáha, síha**, y, f., od *sáh*-nouti, pokud člověk dosáhne. Šf., V. Koř. seg. Mkl. B. 38., 39. S. dříví (míra tři lokte vysoká a tolikéž široká), die Klafter. S. kostečný, Rk., čtvercový n. čtverečný, Quadratklafter, f. Nz. S. činí nyní 1·90 metru; □ s. činí 3·6□ metru; krychlový s. činí 6.820992 krychlového metru. Vz Metr.

Sáha, y, f., vz Sáh. Kd., Tč., Flk.

Sahan, sahán, sahoun, a, m., *urostlý člověk, slombidlo, dlouhoš*, der Recke, Langhans, eine Standarte; též *chlapkyně, lochna*, ein langes Weibsbild. D. — **S.**, *pták, kostilomec*, falco haliaetus, der Meeradler. D., BO., Ž. k. 103. 17.

Saháněk, nka, m., osobní jm. Šd.

Sahání, n., das Greifen. S. v cizí vlastnictví, der Eingriff in das Eigenthum eines Anderen. J. tr.

Sahara, y, f., *veliká poušť v severní Africe*. Vz více v S. N.

Sáhnouti (zastr. *siehnouti*; ale v jižních Čech. a na Mor. posud: síhnout, síhat. Kts.), ul, ut, utí; (zastr. *síci*, sahu), sáhl, sažen, ení; *sahati a sáhati, sahávati*. V obec. mluvě: *šáhnouti*. S. = *ruku vztáhnouti, aby dosáhl, dostal* (někdy s vyznamenáním moci, bezpraví, násilí), nach etwas reichen, langen, die Hand ausstrecken, wornach greifen, einen Griff thun (angreifen, vorgreifen, Hand anlegen); *voliti, vzíti*, wählen, wornach greifen; *vztahovati se*, sich erstrecken, reichen, gehen; *týkati se*, sich beziehen, betreffen; *s vyznamenáním vniknutí, působení*, eindringen, einwirken; *přisahati*, schwören. Jg. — **abs.** Eva sáhla a utrhla jablko. Solf. Pokudž svědomí naše sahá, ničeho proti zákonům jsme nezamýšleli. Us. Kam oči sahaly, *lépe*: doziraly. Kam uši sahaly, *lépe*: doslýchaly. Píseň sahá až tam, kam slunce jde m.: dozniva. Brt. Lakomstvie ukážeš, viece saháš (austreben), než máš mieti. Hus II. 72. — **(komu) kam (do čeho, nač, nad co, pod co, přes co, za co, v co): do** kapsy, Ros., do mísy, do úřadu, do řemesla, do práva, D., do svědomí, Us., do sadma. Vz Sadmo. Její bílé nohy do písku sahaly (šlapaly), její bílé ruce břehu se chytaly. Sš. P. 88. **Za** klobúček sáhnul, ostrý meč vytáhnul. Sš. P. 150. Věž ta sahá až do nebe. Nebude-li mi úmluv držeti, sáhnu mu na všecko, což drží. Us. Ve běh událostí sáhnouti; v něčí obor sahati. Dch. S. někomu v srdce. Chč. 620. S. na někoho (v nepřátelském úmyslu). Dal. 182. S. někomu v práva. J. tr. S. v něčí důstojenstvie; Kdožkoli nám v ty listy a zápisy sáhl. Arch. I. 8., 38., 66. Moci tvoji váha do blankytu sáhá; Že Římané

také do náboženských záležitosti (židovských) sahali. Šš. Bs. 26., **Sk.** 257. (Hý.). Nesahalť tehdy jazyk český nad školu vesnickou a maloměstskou. Zl. Sotva se zdržel, že na kněze nesáhl. V. Sáhla jemu v jeho dědictví; V mé břehy sáhl; K tomu mi v mé zboži sáhl; On má na jiné rukojmě sáhnouti; Sáhá jemu v jeho mýto; Sáhá mi v mé lesy. Půh. I. 120., 236., 241., II. 138., 255., 587. Že by laikové sahali na kněži, brali by jim a bili by je; Nemaji přičiny, pro kterú by na ně sáhli; (Bůh) jest nesmirné dobré, nad něž nebude moci sáhnúti vóle, aby co chtěla viece; Sáhl v srdce jich; A tys sáhl na múdrosť jeho radú, chtě býti jako Buoh múdrý. Hus. I. 181., 182., 470., II. 146., 430. S. na cizi statek. J. tr. Palce kola sahaji do cev (chytaji, zabiraji). Vys. S. **na** stůl, na psa. Us. Smrť na mne sáhla. Us. S. na něči osobu (chytiti, jiti ho), na dědictví, někomu na česť (Alx. 1109.), na poctivosť (utrhati na cti). V., na svědomi, Br., na statek, na hrdlo. Us. S. **nad** dvěře (makati). Us. Žádný nad něho *udatenstvím* nesahá. Troj. S. komu v právo. Lom., Sych. Ta skála sahá daleko v pole. Troj. S. někomu v měšec. St. skl. Moci v to sáhl. T. Muž ženě v poručenství s. nemá. Er. Jinému v jeho práci sahati. Vz Všetečný. Č. S. **pod** kamna (makati). Us. S. **přes** stůl, Us., přes meze. Háj. S. **za** stůl. Us. Má naň jako na odbojnika saženo býti. Zř. F. I. Kdožby na komorníky sáhl, aby ztratil hrdlo i statek. Nal. 108. Aby naň saženo bylo, jako který by se právu protivil. Vl. zř. 34., 21. A JMKské v to vkračováno a saháno býti nemá. Zř. F. I. A. VI. My jim v to sahati nebudeme. Nar. o h. a k. Po jehož smrti pan Kúžel sáhl jest na polovici toho statku tak, že ona musela jest od pána tu polovici zase vykúpiti. NB. Tč. 166. — **čím kam (kdy):** rukou **do** putny s. Br. A moci aby žádný jeden na druhého nesahal, než právem aby živ byl. Zř. F. I. C. II. Fojt sahal rukojmiem k němu. NB. Tč. 168. Předstúpili před nás blanaře pravice, žeby jim krajčiři podšíváním, premováním atd. v jich řemeslo sahali. NB. Tč. 267. Přemnohý syn na tě mečem sahá. Šš. Bs. 172. Kdo mně na ni rukou sáhne. Er. P. 461. Do klína rukou sáhnouti. Er. Kyt. 10. S. na někoho mocí, Bart., násilím s. V., J. tr. Paměti v něco s. Kká. Š. 81. Jich modlitby do pekla sahají svou moci. Chč. 303. Zbožím, krású nad někoho s. Kat. 510. Nad Hektora nižádný udatenstvím nesahal. Troj. 152. Protož někteři jsúc hnuti závisti sahaji na ně řeči i rukú. Hus I. 182. Má naň dále právem sáhnúti; Sáhl mi v mé zboži pravú moci; Sáhl mi bezpravným poručenstvím v mé panství. Půh. II. 138., 194., 262. Kdo by **pod** trvajici při na odpornika mocí sáhl. Er. Hlasem až k nim sahá. Us. Svými články sahá na česť stavu úřednickému. Ml. Za pokoje a za řádnov nižádný na to nesahal. Dsky I. 125. — **čím kudy.** Sáhl rukou **skrze** dvéře. Us. Tč. — **komu v co kde.** Sáhl mi v mé vlastní dědictví v Penčicích. Půh. II. 388. — **na koho oč.** Sáhni o škody na rukojmě. Půh. I. 382. — **kam proč.** Z lásky sahají **na** ně, aby jim trn z nohy vytrhli. Hus I. 182. **V** pytlík **pro** peníze sáhnouti. Us. — **(komu čím) k čemu.** S. k meči, Ros., k zbrani, ku zbroji, V., k žebrácké holi, Pam. kut., k cizimu, D., sobě k hrdlu. Sych., Č. Sáhnouti k dílu, k něčimu jmění. Dch. Co bylo právu na jevo dáno, k tomu právo sáhne. Ze Shakesp. Tč. S. rukou bratru k boku. Pass. Jakoby mu k hrdlu sáhal (o lakomém). Č. Raději bych k tomu sáhl (volil). Ros. Kvapně k něčemu s. Kom. Ta věc k hrdlu sahá. Ros., Th. Soudce pořikati k hrdlu sahá. Kom. K základu s. (pfänden). Th. Ihned má k němu (odbojníku) i bez pohonu, k hrdlu i k zboží jeho saženo býti. O. z D. Nejvyšši purkrabí má moc k zlým **ve** vší popravě zemské (v obvodu zemském) sáhnouti (sie ergreifen). O. z D. Uslyšav to vražedlník siehl k meči a nemoha jeho dobyti prchl jest do domu jednoho předměstského; Chtiec mne uvésti v ošklivosť dobrým lidem sahajíc mi ke cti i k hrdlu. NB. Tč. 104., 121. — Hus. I. 331., Bl. — **po čem.** Sáhni po cimbálu. Er. P. 42. Může s. po mém nabídnutí všemi desíti (prsty). Stnkov. Na pec pohlídala, po peci sahala. Šš. P. 12. S. po meči. Ros. — **čeho.** Ustálý rád pitie sahá. St. skl. II. 155., Alx. Viz. by, sahaje vína, nerozlil piva; Jest jich úmysl, když cti sahají, aby atd. Št. N. 73., 156. Sahej ho (věnce) pravú ručkú do dna. Šš. P. 381. Vidieše, ano jeho nikto nesahá. Pass. 283. A nikdy tej věci nesahal, jenž nemuož rozumem lidským ustiženy býti. GR. — **komu** — *přisahati.* Sahám pánu Bohu. Rokyc. — **jak na koho. Z** omylu na něčí osobu sáhnouti. V. A **podlé** toho práva k nim sáhnouti mohou. Žer. 332. Sáhněte hospodáři hodně **z** hluboka, ať vás ruka nebolí do roka. Něme. — **okolo čeho.** Velmi daleko okolo sebe s. (nedovolenou moc sobě přivlastňovati). V.

Sáhnuti, n., der Griff. Dch.

Sáhodlouhý, klafterlang. S. dřevce. Rkk. 57.

Sáhokroký, klafterlange Schritte machend.

Sáholiti. — **abs.** Sáholí — drobně prší, es nieselt. Na Ostrav. Tč. Cf. Sáčiti, Mžiti.

Sahovati — *na sáhy děliti*, abklaftern. Pm. — **S.,** *kroky na sáh dlouhé dělati.* Us. Dch.

Sáhovice, e, f. — *sáhovka.*

Sáhovina, y, f., kamení na sáhy měřené. U Jič. Lpř.

Sáhovitý, klafterig. S. objem. Dch.

Sáhovka, y, f., die Masslatte, der Klafterstab, das Klaftermass. S. na střevice a palce rozdělená. Ck.

Sáhový, Klafter-, klafterig. S. dříví, poleno. Us. Dvou-, tři-, čtyrsáhový. Us.

Sáchnouti, vz Sáknouti.

Saï-s, e, f., dle *Růže*, měst. st. v Aegyptě. Vz S. N.

Saison (fr., sezôn), obyč. **sesona,** y, f., doba ku př. ku koupání v lázních přihodná, čas divadelním hrám vykázaný. Rk. Vz S. N.

Sajan, a, m., jm. osobní na Mor. Šd.

Sajdák, u, m., *toul,* der Köcher, slovo tatarské. Háj. — **S.** na vých. Mor. = *kabela z bílého sukna, mošna.* Kld. — **S.** = *šatlava,* der Kerker. U Olom. Sd.

1. **Sajha**, y, f., *klampa, flandra*, eine Schlampe. Slov. Bern.

2. **Sajha, sajka**, y, f., *antilopa* sajka. S.: vidloroh (s. vidlorohá, dlaňorohá), kozoroh (s. modravá, koňová), přímoroh (s. jehlorohá, bělušina, bezoarová), gazela (s. běločelá, sličná, skákavá, gazal, korina, kevela), gelokoz (s. zadožlázná, suhák, volatá, gelokoz), losokoz; kozucha (skalokoz, černouchá, bledá, přehnutá, ruňatá), jehloroh (ostrorohá, jehlatá), čikara (s. čikara, čtyrrohá), hornoroh (s. lesomilá, mhouravá, hlavatá, sivá, přemalá), malokoz (kařelná, madoka), kozojel (lesní, popsaná) horal (sumaterská, horál), kamzík, mazama (hondurská, černorohá), hrotnoroh (s. smačklorohá), bůvolec (s. bůvolec, kama, ševnatá), volojel (s. losová, kana), krutoroh (s. krutoroháč), jelobýk (s. malovaná), orojel (s. pakůň, býková, podvůl). Ssav. — Cf. Schd. II. 435., Frč. 381.

Sajma, y, f., v stavit., *vzorek k námětku na zdi*, das Gesimsbrett. Nz. — **S.**, *šablona*. Nemusel apoštol všady téže sajmy či šablony upotřebovati. Šš. II. 194.

Sajura, y, m., ein ungeschickter Mensch. U Místka. Škd.

1. **Sak**. Ni tak, ni sak, weder so noch so. Na Ostrav. Tč. Sak do toho! Šd.

2. **Sak**, u, m., řec. σάκκος, lat. saccus, něm. Sack, *měch, pytel*. — **S.**, *síť na ptáky a na ryby* (vatka), das Sack-, Wurfnetz, Wurfgarn. V. Rybář v potoce sakem (čeřenem) a vrší loví. Vytáhnu tě sakem mým (m. svým). BO. On vždy před sakem kalí (sám si nesnáze činí. Vz Nesnáze); Nechce do saku (když koho nelze k něčemu namluviti). Za sakem těžko loviti (kdo něco pozdě dělati chce, 192); Už ho má v saku (už ho ulovil, přemluvil), vz Přemlouvání; Do svého saku honiti, loviti (sobec). C. Před sakem ryby loviti (když kdo sebe předchvacuje). Ros. O něco se před časem starati a jako ryby před sakem loviti. Br. Jistý, co v saku voda. Ros. Sak na ryby, koš na raky! (Lání na mor. Zlínsku. Brt.). Sak na ryby, koš na staré baby. Šd. — **Saky**, na Slov. — *síť na koně, aby jich chránila před muchami*, na Mor. *čabraky*, pl., f., Pferdenetz, n. Plk.

Sáknouti, knul a kl, utí; *sákati, sákávati = po málu odtékati, schnouti*, versiegen, siekern, trocknen. S., strsl. sѧknąti, fluere, rus. сякать, humidum fieri, mingere. Koř. sѣk: sѣcati. Vgl. sunkti, sunkiu, seihen; sekti, senku, seklus, seicht; lett. sikt, versiegen, stind. sič, siňčati, versiegen; sѣk beruht auf senk, es hat demnach Uibertritt in die a-Reihe stattgefunden, daher sak- aus senk- in isačiti (siccare). J. Schmidt zur Gesch. des indogerm. Vokalism. I. 64., Mkl. aL. 42. — **kde**. **Na** mraze mokré prádlo sákne (schne). Sych. — **od čeho:** od vody. Mus. — **kam.** Voda v zemi sákne. L. — **co kam:** nos **na** zemi (smrkati). Na Slov. — **co odkud.** Kosti **z** nosu sákal. Na Slov. Plk.

Sakovina, y, f., *sak*, der Sack im Fischbärn. Čeřen je čtverhraná sakovina. Us. — **S.** *u provazníků kus síti ku protahování motouzu, aby se zjasnil*. Us. u Berouna. Dch. Drží to jako s. (= je to pevné). U Olom. Sd.

Sakraholtský, vz Sakulent. To je s. věc! Das ist eine verdammte Sache! Us. Všk.

Sakrament, u, m., z lat., *svátosť*, das Sakrament. Štelc.

Sakramentáři, přezdívka od luteránů reformovaným dávaná. S. N.

Sakramentovati, slovo ‚sakrament' nepočestně jmenovati, kliti, sakramentiren. Jg.

Sakramentský, verflucht. S. hovado (nadávka)!

Sakrdí vosrdí! Vz Sakulent.

Sakrifikator, vz Sacrificator.

Sakrilej, vz Sacrilegium.

Sakristan, a, m., *kdo posluhuje v sakristii, kostelník*, der Sakristan, Messner. V.

Sakristie, e, f., **sakrista**, y, f., **sakřiště**, ě, n. = *ta část kostela křesťanského, kde se obřadné náčiní* (roucha, knihy atd.) *uschovává, duchovní v roucha kostelní se oblékají, ano i některé obřady vykonávají*. S. N. V sakřiště. V.

Sakrovati, sacra aussprechen, fluchen. Us. Sd., Šd.

Sakulent, *sakrient, sakvalent, safraport, safrabant*, a, *sakrperda, kakrperda, sakulajda*, y, m., eufem. m.: sakrament, der Sakrament. — *Sakulentský* atd. = *sakramentský*. I ty sakulente sakulentský. U Poličan. Sakulajdo, co pak děláš? Ib. Sakulinské dělo! Sakulinská duše! Mor. Šd.

Sakumpak = venkoncem. Na Policku. Kšá. Sack u. Pack.

Sakva, y, f., eine Jägertasche, der Quersack. Na Ostrav. Tč. — **S.** (= sakra) do toho! Vz Sak, Šakyvenský. Šd.

Saky, dle Dolany, ves u Slaného. PL.

Sakyvenský, *sakriensk*ý = sakramentský, verrucht.

Sal, u, m., zastr. *zvuk*, der Hall, Schall. S. bubnóv. St. skl. II. 207.

1. **Sál**, u, m., z něm. Saal, na Slov. *sála*, veliká síň. Vz Pokoj.

2. **Sál**, vz Síti.

Sála, y, f., Saale, řeka v Sasích, die Saale. V. — **S.**, na vých. Mor. = *sele, ssele*. Brt. Vz Sále.

Salač, e, m. Povědéchu k němu jeho s-či (salacci — satellites). BO.

Saladín, a, m., něm. Solletin, ves u Prachatic. PL.

Salair (fr., salér), u, m., salarium, v kupeckém slohu *roční plat*, Besoldung, f. Kh.

Salajčík, u, m., Natronstoff, m. Rk.

Salajka, salejka, y, f., dvojuhlan drasličitý, *draslo, drslo*, v obec. mluvě dle něm. *potaš*, Potasche, f. Jg. Vz KP. IV. 393., 395., 407., Prm. III. č. 15. S. polouhranolová, hemiprismatisches Natronsalz. Nz. — **S.**, *soda*, Soda. Nz.

Salajkář, e, m., der Potaschsieder. Us. Šd., Zlob.

Salajkárna, y, f., Potaschsiederei, f. Techn.

Salajkový, salejkový, Potasche-. P. louh. Tabl. lid.

Salák, a, m., tur. voják. Vrat.

Salamandra, y, f. S. maculosa, mlok obecný. Vz S. N.

Salami, obyč. **salám**, u, m., *italské jelito.*

Salami-s, ny, f., *ostrov řecký u Attiky*; mě. na ostrově Kypru. Vz S. N.

Salamiňan, a, m., der Bewohner von Salamis. — *Salaminský.*

Salammoniak, vz Salmiak.

Salamník, a, m., der Salamimann. Šm.

Salamonka, y, f., salamonia, rostl. Rostl.

Sálání, n. Vz Sálati. S. tepla. Vz KP. II. 330.

Salari-um, a, n., *dávka soli na cestu; služné n. diety úředníků vůbec.* S. N.

Salaš, e, m. a f., *místo v lesích a na horách* (mor. a uherských), *kde dobytek po celé léto se pase.* Každého dne chodí se 2.—3. krát do košáru k podojení. Neprocházej sa po mém salášku. Sš. P. 228. Střídání pastev jmenuje se **radikování**. Hospodář jest **salašník, bača** dělá sýr, **valachové** pasou ovce. Na Slov. Valaši pasou ovce na salaši. — **S.**, *bouda ovčácká z chrastí, koliba*, die Sennerhütte. Br. Pastýři mohou při tom ve stanech a salašech bydleti. Sš. L. 34. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.**, *vůbec bouda*, Hütte, f. Br. — **S.**, *dům chudých*, Hospital, n. V. — **S.**, něm. Sallasch, ves u Uher. Hradiště. PL.

Salašnice, e, f., die Sennerin. Šm.

Salašnictví, n., die Sennerwirthschaft. Us.

Salašník, a, m., vz Salaš.

Salát, u, **salátek**, tku, **saláteček**, čku, m., v již. Čech. *selát*, Kts., na Slov. *salátik, salátiček*, čku, z it. salata. S., pokrm kyselý a obyč. i studený, který se dělá z rozličných částí rostlin buď syrových buď vařených přičiněním soli, octa n. vína, oleje a často i pepře, potom i každé jídlo octem a olejem připravené. S. bramborový, okurkový, chmelový, zahradní, polní, Jg., hlávkový (arabský, hnědožlutý, asijský, běložlutý, knížecí), kolovratský, nízký, zelený, hollandský, ozimý, polní anglický, pstruhový, tvrdohlávkový, raný hnědý. Kh., celerový, švestkový, locikový, štěrbákový, řeřichový, lžičníkový, katránový, potočníkový, brutnákový. S. N.; s. se slanečky, se sardely, se salámem, vlaský. Us. Vz S. N., Čl. Kv. 181., 214., Slb. 466., 465., 479., Schd. II. 280., KP. III. 270., Kk. 159., 163. To je s. pro jeho pepř (— to je voda na váš mlýn)! Šml. Nepařený saláte (přezdívka na Mor., kde lociku slaninou na horko rozpuštěnou pařívají)! Us. Dch. — **S.** *zaječí*, der Sauerklee. Na Mor. — **S.** *ovčí*, *seletnice*, hypochoeris maculata, das Ferkelkraut. Mor. Tč.

Sálati — *dýchati*, athmen, hauchen; *horkosť, plamen ze sebe vydávati*, ausstrahlen (von der Wärme gebraucht). Kamna sálají, slunce sálá (pálí). Us. — **odkud: z** kamen sálá. Zlob. Sálá (páchne) z něho kořalka. Us. — **kudy.** Horkosť sálá **skrze** kamna (proniká). Ros. — **čím.** Ponurá jich duše vraždou sálá. Sš. Bs. 83. Zrak temným ohněm sálá. Květy VII. 115., Brt. S. 51.

Salátnice, e, m., die Salathändlerin. Rk.

Salátnictví, n., der Salathandel. Rk.

Salátník, a, m., der Salathändler. Rk.

Salátový, Salat-. S. semeno. Ros.

Sálavý. S. teplo, strahlende Wärme. Ck.

Salbadr, a, m., *olejkář, mastičkář, dryačník, tlučhuba*, Schwätzer, Salbader. Rk.

Salcburk, u, m., mě. *Salzburg.* Vz S. N., Tk. II. 548. — *Salcburčan*, a, m. — *Salcburský.*

Salčák, a, m., vlast. jm. Šd.

Saldirovati, *lépe*: **saldovati**, skončiti n. vyrovnati počet, zapraviti, zaplatiti. Kh. — *Saldirt*: vyrovnáno, zaplaceno.

Saldo, a, n., it., *číslo vyrovnací*, zur Ausgleichung einer Rechnung nöthiger Betrag; *zůstatek, nedoplatek, zbývající dluh*; pro s., per s. = pro (na) vyrovnání, auf neue Rechnung, zůstatkem na nový účet, zůstává na nový účet. Nz. Cf. Stč. Alg. 94. — *Saldoconto*, kniha úvěrná. Vz S. N.

Sále, ete, n. = *sele*. U Přer. Bkř. Vz Sála.

Salep, u, m., radix salep, látka škrobovinou bohatá, pocházející z kořene několika druhů rostlin vstavačovitých; užívá se jí za pokrm a proti průjmu. Vz S. N., Schd. II. 272., Kk. 134.

Salern-um, a, n., staroit. mě. Vz S. N. — *Salerňan*, a, m. — *Salernský.*

Salezové (olesníkové) semeno, tordylium offic., kretischer Bergkümmel, Zirmet. Ja.

Salicylan, u, m., salicyliges Salz. Nz.

Salicyličnan, u, m., salicylsaures Salz. Nz.

Salicyličný. S. kyselina, die Salicylsäure. Nz.

Salicylka, y, f. = salicylová kyselina. Prm. III. č. 5.

Salicylový. S. kyselina, salicylige Säure. Nz.

Salicin, u, m., látka obsažená v koře větší části rostlin vrbovitých; užívá se jí proti přesedací zimnici. Vz S. N., Štk. 564.

Salický zákon, vz S. N.

Salička, y, f., *jm. vězení*, kde se ani státi ani seděti nemohlo. 1613. Vz Jg. Slov.

Saligenin, u, m. $C_{14} H_8 O_4$. Šfk. 565.

Salikor, u, m., druh sody. Vz KP. IV. 397.

Salín, a, m., doras, ryba sumcovitá. Krok.

Saliny, *salinky*, pl., f., pokladniční poukázky na solné doly išelské a gmundské, činící část neustáleného rakouského státního dluhu, die Salinenscheine. Vz S. N.

Saliové, u starých Římanů sbor kněží Martových. Vz S. N.

Saliretin, u, m., Saliretin. Nz.

Salisburka, y, f., salisburia, rostl. tisovitá. Rostl.

Salit, u, m., *zelený augit.* Bř. N. 175.

Salitr, vz Salnitr.

Sálivec, vce, m., der Phenakit, nerost kremen. Miner.

Sallusti-us, a, m. Cajus S. Crispus, slavný dějepisec římský, zemřel r. 35. př. Kr.

Salmaska, y, f, salmasia, rostl. fialkovitá. Rostl.

Salmiak, u, m., ze salammoniak, sal ammoniacum, der Salmiak. Pr. Chm. S. obsahuje v sobě kyselinu solnou a čpavek. Bř. S. arsenový, boraxový, čištěný n. brunšvický, fosforový, hlacený, kapalný, ledkový, měděný, octový, platinový, sirný, těkavý, železitý. Kh. S. iridiový, Iridsalmiak. Nz. Vz Šfk. 170., Schd. II. 35., KP. IV. 448., 271.

Salmiakový, Salmiak-.
Salmtink, a, m., z lat. salmunculus, salar, Sälmlein n., zastr. Ros.
Salnitr, *salitr, sanitr*, u, m., z lat. sal nitrum, *salpetr* (sal petrae), *skalní sůl, ledek*, der Salpeter. V., Kom., Rk. Vz Bř. N. 118., 117., 241., KP. IV. 416. S. domácí, chilský, indijský, raffinovaný. KP. IV. 417., 418., 421.
Salnitrář, e, m. = *salnitrník*.
Salnitrářka, y, f. = *salnitrnice*.
Salnitrárna, y, f. = *salnitrna*.
Salnitrářský, *sanytrářský* = *salnitráři příslušný*, Salpetersieder-.
Salnitrářství, *sanytrářství*, n., die Salpetersiederei.
Salnitrna, **salitrna**, *sanytrna, sanytrárna*, y, f., místo, kde se sanitr připravuje, die Salpetersiederei, -hütte. Ros.
Salnitrnice, **sanytrnice**, e, f., die Salpetersiederin. Ros. — *Sanytrnice*, e, f., die Salpetergrube. D.
Salnitrník, a, m., *salitrník, sanytrník*, a, m., der Salpetersieder, -gräber. Ms. alch.
Salnitrný, *salnytrný* = *ze salnitru*, Salpeter-. — **S.**, *salnitr obsahující*, salpetrig. S. země. Us.
Salnitrorodný, salpeterbringend. S. páry. Ja.
Salnitrovitý, *salitrovitý* = *salnitrný*, salpetricht. D.
Salnitrový, **salitrový**, **sanytrový** = *od salnitru*, Salpeter-, salpetrig. S. chuť. D. — **S.**, *salnitr do sebe mající*, salpeterhältig, salpeterartig. S. země. D.
Salomon, a, m., Šalomoun.
Salon, u, m., *malý sál, síňka společenská*, prostranný a ozdobný pokoj bytu panského n. městského, ve kterém se návštěvy přijímají. Brt.
Sálový, Saal-. S. pokoj. Havlasa.
Salpa, y, f., *měkkýš*. Salpy, thaliacea, die Walzenscheiden. S. jalová, obroučková, plodonosná, ploutevnatá, soudková. Vz Frč. 201.
Salsa, y, f., *bahnitá sopka*, der Schlammvulkan, die Salse. Nz.
Salše, vz Šalše.
Salto mortale, it. z lat., *skok smrtelný, odrážný; odrážná, nebezpečná věc*. Rk.
Saluška, **salušinka**, y, f. = skořápka z vejce, z ořechu. V. Pelikán.
Salutovati, z lat., pozdraviti, salutiren.
Salva, y, f., lat., *sborová palba*, současný výstřel z více ručnic neb děl najednou, výstřel pozdravovací n. oslavovací. — *Salva approbatione*, s výhradou schválení (něco učiniti). *Salva venia*, s dovolením. Vz S. N. Salva venia (krom vaší poctivé hlavy) pověděl bych mu, aby mě polibil v prdel. Mor. Šd.
Salvadorka, y, f., salvadora, rostl. lýkovcovitá. Rostl.
Salve, n., lat., die Salve, výstřel. Vz Salva.
Salvěj, vz Šalvěj.
Salverýnek, nka, m. Už já nechcu už inšího enom S-ka svého. Sš. P. 131.
Salvinka, y, f., salvinia, rostl. Rostl.
Salvo, ve slohu kupeckém = *vyhraditi si, vyminiti si*, vorbehalten. Salvo errore calculi nebo salvo errore et omissione (s. e. c. nebo s. e. & o.) = zůstavuje si možnou chybu v účtu; salvo titulo (s. t.), salvo pleno titulo (s. p. t.) = zůstavuje titul; salvo honore, zůstavuje čest (nedotknutou, nedotýkaje se cti, unbeschadet der Ehre). In salvo = jist, bezpečen. Kh.
Salvovati, *zachrániti, spasiti*, retten. Kh.
Salzburg, vz Salcburk.
Salzkammergut, u, m., rakouské Švýcarsko v Horních Rakousích. Vz S. N.
Sám, *sama, samo*, akkus. sama (samého; u neživot. sám), samu, samo; pl. nom. sami (u neživot. samy), samy, sama, akkus. samy, samy, sama, tedy podle: *Otcův, ova, ovo*; *ostatní pády berou se od slova* **samý**, které vzorem *Nový* se řídí. V obec. mluvě v nom. pl. všech rodů: sami. (Jir.). — **Sám**, **samý**, *samičký, saminký, samotinký, samičičký, samičinký*, na Slov. *samučký, samučičký*. Vz Zájmeno. Bž. 154. a strany *zájmenných tvarů* (gt. a akk. samoho, dat. samomu, inst. samiem, lok. samom, dual. sama, samě, pl. saměch, saměm, saměmi, cf. toho, tomu atd.) vz Listy filolog. a paedg. 1879. 147. — 1. *O místě k vytčení blízkosti bezprostřední*, knapp, hart, unmittelbar. U samých dveří seděl. Svěd. Už nad samým hrobem stojí. V. Na samém kraji státi. Us. Až do samého města přišli. D. Na samém konci býti. V. Při samé zdi, cestě, u samého kraje. D. Až pod samu pevnosť plouli. Vrat. — 2. *O čase, když jej činem bezprostředním vymezujeme*, gerade, eben, im Augenblicke. Umřel před samou slavností. Bart. Před samým západem slunce. V. Po samém obědě. Svěd. Celý den až v samý večer čekali. V. Než v samý večer přijdúce (m.: přišedše) mluvili jsú s ním o to. NB. Tč. 112. — 3. *O věcech, o osobách, když se k nim činnost táhne způsobem výlučným*, selbst, allein, unmittelbar, in eigener Person, sogar. Já to samému pánovi povím. Svěd. Však žádného není doma než já sama. Svěd. Věří jen sám sobě. Mudr. Zapři sám sebe. Br. Já sám to byl. Us. Čeho sám dosti nemáš, toho u jiných hledáš. V. Samým toliko kněžím. Br. Na jeho osobu samu se to vztahuje. V. Samého se chváliti, vynášeti. V. Má na mně na samém dobývati; Pakli jeho samého zde není v súdu, tehdy zastúpiti žádný jeho nemuož. Půh. II. 182., 457. Pan V. s panem J. spolu se potýkali a bili (jakž říkáme) sám a sám. Lp. 78. Není přes něj, když jest sám (= chlubí se ničemný rekovstvím). Č. Zůstala sem sama, jak na vodě sláma, jako ten měsíček mezi hvězdičkama. Sš. P. 337. Dělej to sám. Jg. A já sám sobě nejbližší jsem. Háj. Múdrosť samého Boha dar jest. Mudr. Samého člověka nalezna ďábel rád ho láká. Hus III. 115. Neviděla tam žádného, jenom vojáčka samého. Sš. P. 113. Chytili velikou zlatou rybu a každý chtěl ji míti sobě sám. Er. Sám sobě bude, sám vesel bude. Kmp. Byl sám a sám. Er. Jednou v létě přihodilo se, že tudy jel na koni král sám a sám. Er. Jídla sama se nosila. Er. (Šd.). Svůj plat sám si bráti; To byl sám ďábel. Dch. Odpovídati má každý sám ze své viny; On je pastýř, jenž ne sám se v ovce všetečně vpletl; Písmo die: Miluj svého bližního jako sám sě; Jedna ctnosť sama býti nemůže, ale hned s sebú druhú porodí; Sama sebe neostřiežeš

než s boží pomocí. Hus I. 476., II. 224., 334., III. 47., 121. Ani sám se chval, ani sám se haň. Pk. A to jest zle činiti a tak i zlořečiti samu sobě. Hus I. 250. Na jiné lidi hledie a sami na sě nepomnie. Hus III. 105. Vyvolte sobě muže, ať se se mnú sám a sám tepe. Bj. Byl bych sám proti sobě. Dch. A soud purkrabský aby v tom nic jiného neviděl než samo (ausschliessend) zatčení neřádné. Zř. F. I. Kde nemůže čert sám, tam nastrči babu. Us. Dch. Sám sebe má každý nejradši. Vz Sobectví. Lb. Kde by se cti dotýkalo, každý sám při žalobě stůj. Kol. 14. O tento toliko samý (einzig) artikul se svolili na témž sněmu. Václ. XX. Vuoz jsú jemu překotili a samému oko vytali: Žádám právem naučen býti, nezdali tu svú žalobu má potvrditi dviema prsty na kříži sám neb sám druhý; On v žalobě neklade, žeby ta slova sám od Jana byl slyšel. NB. Tč. 251., 285., 287. — *Pozn.* Přidává se *jediný*, čímž se pojem zájmena zostřuje. Sám jediný to činiš. Pass. Sám jediný. V. — 4. *Přistupuje k číslům řadovým, když se z jistého počtu hlavní osoba vytýká.* Úředník Skrbenský vsadil člověka pána svého do vězenie i vyručil jest jej Beněk sám druhý na postavenie; Hodoňský sám druhý má přisahati, že ne z nenávisti ani z nepřátelstva . . naň žaluje; Túžil Blažek sám třetí na Lukáše řkúc. NB. Tč. 128., 171., 244. Vratislav jedva sám několiký z toho boje utekl. V. Přibík sám desátý do města vskočil. V. Přivedli sama druhého. Vyvedli sama třetího. Jg. Osiřela s dětmi svými a sama pátá. Svěd. Tu jemu samému třetímu hlava stiata jest. Pass. Cf. Mkl. S. 68. Sama druhá = těhotná. Us. Sml. Přijel k Jarošovejm, zatlouk na vrata, vyšla Marjánka sama devátá. Sš. P. 127. Pomocník sám druhý na koni jel. Bl. Žv. Aug. 36. Přivezli zemana s jeho sedláky sama čtvrtého. Let. 449. Bližnec slove ten, který se sám druhý neb sám třetí urodí po jednú od jedné matky. Hus II. 163. Slíbil mi jest sám druhý; Má zprávný list udělati ve dvú nedělí třmi rukojměmi a sám čtvrtý s rukojměmi jmenovitými. Půh. II. 342., 619. — *Poznam.* 1. Stč. tvary: sám desát, sama desáta (*nyní*: sama desátá). Mk. Byl Čech sám sedm na té hoře. Výb. I. 87. Jmáť tú cestú tento den sama desáta jíti. Výb. I. 99. Cf. Bž. 143. Má jí zpraviti sám sedm tak s dobrými, jakož sám, a zachovalými. Půh. I. 307. Sám desát utekl. — *Pozn.* 2. *Samo s číslovkami řadovými v jedno slovo se spojuje*: samodruh, samodevát, samodesát, samopátý atd. Zabil jej samodvanáctého. Jg. Královna ostala samodruhá. Pov. I. 56. Na Slov. Vz Mkl. S. 68. — 5. *Spojuje-li se se zájmenem zvratným, rozličné vztahy v sobě drží.* a) *Sám od sebe, sám ze sebe,* kladou se, když se co *z vlastní vůle a povahy činí a ne za puzením jiného,* von selbst, aus eigenem Antriebe. Sama od sebe země plodí. Br. Co mi nedá sám od sebe, po tom netoužím; Učinil to od sebe sám. Dch. Protožť poroučím, aby se k němu tak jako sám od sebe přitovaryšil. Žer. 330. Nic sám od sebe, jelikožto od sebe, nemóž člověk na Bohu zaslúžiti. Hus II. 69. Ne sami od sebe šli, ale povoláni jsúce. Hus III. 305. (Těch daróv) nemáme sami od sebe ani z svého zaslúženie. Hus III. 11. Nic nečistého není samo z sebe. Br. Ona jest žádného svědomie neměla, než co jest sama od sebe mluvila. NB. Tč. 96. — *Pozn.* 1. Samo od sebe se rozumí, *lépe*: samo sebou se r-mí. Brs. 159. — *Pozn.* 2. *Sám* shoduje se obyč. pádem s tím jménem, proti němuž s důrazem jest položeno. Člověk není živ jen *sobě samému*. *Sobě samým* divní jsme. Har. Není dobře člověku samu býti. Us. Avšak jsou i výjimky. Nemyslí-li se na protivu, náměstka *sám* klade se v **nominativ**. Sám sobě živ jsem. Kom. Zapři sám sebe. Br. (Brs. 159.). Vz dřívější příklady. — b) *Sám o sobě, sám v sobě, sám sebou* klademe, když odvracejíce mysl ode všeho k věci nepříslušného toliko k *podstatě její a bytnosti hledíme,* an und für sich, an sich, ganz allein, für sich betrachtet, in Wahrheit, eigentlich, wirklich, absolut. To samo o sobě hřích zavírá. Mudr. Šlechetnosť sama v sobě chvalitebná jest. To není samo sebou. Dch. To samo sebou se rozumí, ist selbst verständlich. Dch. Sám v sobě, echt. Brt. Víno samo v sobě (pravé), plátno samo v sobě (bez bavlny, echt). U Opav. Klš. Kaplice sama o sobě stojí. Jg. Odbyl vin svých na všecky póhony sám **za** sebe. Půh. I. 357. Chce míť něco sám **pro** sebe. Dch. Až pak nemoc sama sebou odejde. Dch. Vz Zk. Skl. str. 343., Zk. Ml. II. str. 75. — 6. **S.**, sponte, ultro, von selbst, ohne Beihilfe. Samo to roste. Jg. Půjde to samo. Dch. — *Pozn. Sám ve slovech složených*: samoběh, samopše, samorostlý, samostřel, samochtě, samoteč. Cf. Mkl. S. 97. — **Samý** (zastr. *sám*) = *nesmíšený, pouhý, nic, než,* lauter, pur, rein, unvermischt, blos. To je samá sůl. Dch. Ta voda je samá kalnota. U Rychn. Snídaničko uchystala samo jedové. Sš. P. 120. Já piji samou vodu. Samou prací oslábne. Koupil samou pšenici (nic jiného). Us. Pitelé samo víno pijí. Kom. To je samé stříbro (čisté). Ros. To je samý tuk, samý med. Us. — **S.** *stotožňuje tak říkaje přísudek s podmětem* znamenajíc tolik co *plný čeho*. Louka samé krtiny. Dch. Bota samý cvoček. Us. Stromy jsou samý květ, růže samá poupata, kabát samá díra, prádlo samá špína. Ten člověk je samý smích, samá rozpustilosť, samé klevety. Mtc. 1878. 18., Brt. S. 2. vyd. 91. — *Pozn. Ten samý, lépe: týž, tentýž*; někdy: *on*. Ten samý muž (týž muž) to byl. Us. Žádáte se, abyste onu krávu našel a tu samou (m.: a *ji*) ke mně přivedl. Bs. V příloze posýlám výtisk díla, byste samému (**šp.** m.: mu) místa k ohlášení dopřáli. Brt.

Samanycha, y, f., nitraria, rostl.

Samaří, f. nebo n., Br., mě. v Palaestině, vz S. N. Šel jest mezi S-ří a mezi Galileji. Hus II. 339. — *Samařský*.

Samaritan, *Samaritán*, a, **Samarit**, a, m. S-né, dřevní obyvatelé města Samaří, pak náboženská sekta židovská. Vz S. N. Zda dobře neříkáme my, že s. (kacíř a odštěpenec) jsi a zloducha máš? Sš. J. 154. Že sú ho S-nem nazvali, toho neodpierá, neb S. vykládá se *strážný* a že on jest strážný, o němž die David. Hus II. 119.

Samaritský. S. město Samaře. ZN. Vz Samařský.

Samařov, a, m., něm. Samařow, ves u Chrudimi. PL.

Samařský, *ze Samaři*, samaritanisch S. království. Zlob. Vz Samaritský.

Sambice, Münsterberg, ve Slezsku. Šm.

Sambor, a, m., mě. v Haliči. — *Samboŕan*, a, m. — *Samborský*. Vz S. N.

Samcoložiti, il, ení, Knabenschänderei treiben.

Samcoložnictví, n., vz Samcoložství.

Samcoložník, a, m., paederastes, der Knabenschänder, *milovník rychlující se osoby téhož pohlaví*. V. Vz S. N. S., masculorum concubitor. Ad Thim. 1. 1. 10. ZN.

Samcoložný, knabenschänderisch. D.

Samcoložství, n., paederastie, *smilství s pohlavím mužským, mužoložství*, die Knabenschänderei. Cyr., D. S. na hrdle trestati poručil. Sych. Vz více v S. N.

Samcový = *samčí*, Männchen-, männlich. S. pohlaví. S. zelina. Čern. Samcoví leháči (masculorum concubitores). ZN. Vz Samcoložník.

Samčanka, y, f., Revier bei Ostrawitz. Škd.

Samče, ete, n., *mladý samec*. U Petrovic. Dch. Vz Samiče.

Samček, vz Samek.

Samčí, *samcový*, Männchen-, männlich. S. nástroj, Rostl., pohlaví. Gníd. S. květ = prášníkový. Čl.

Samčisko, a, n., *veliký, ošklivý samec*, hässliches Männchen. Bern.

Sam-e, y, f., ostrov aegaejského moře.

Samec, mce, **samečck, samček,** ečka, m., *sám* = *jedinec*. Šf. Vz Samice. S., strsl. samьсь, mas, příp. -ьсь. Mkl. B. 308., 313. S., puer, juvenis, *mladík, mladý muž*, zastr., *nyní jenom o zvířatech a bylinách*. Dospělých let jsú ti samcové, kteří mají 14 let. Práv. Kuten. f. 66. Gl. 308. To die každému samci člověku, pacholíkovi neb muži i starému, aby s jiným mužským pohlavím nečinil jako žena, by vezpod byl; V starém zákoně každý prvorodný samec slul svaté, že mělo býti Bohu obětované; Pacholík, beránek, telček a tak i jiní samečkové. Hus I. 193., 321. Samce a samici stvořil (o lidech); Všeliký samec z popového porozenie; Samec jednoho leta (beránek). BO. S., zvíře n. bylina muž. pohlaví, das Männchen. V. Pes s., zajíc s., s. ptačí. D. S. straka. V MV. nepravá glossa. Pa. Samci (ryb) mají mlíčí, samice jikry. Kom. Vrabec samec, vrabec samice. Us. Tigr samec. Dch. Samci slovou rostliny, které mají nástroje plodicí, zúrodňující. Rostl. — **S.,** *co výbornější jest nad jiné*. To je s. (chlapík). Us. To pivo je samec (dobré); tak říkají Němci v Žatecku: Das ist ein Sametz. — **S.,** půlžejdlíková láhvička na kořalku. Kmk.

Samechov, a, m., ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Samek, mka, m., vlastní jm. Mus.

Samet, u, m. = *axamit*. S. s figurami vyšívaný.

Saměti = *samotněti*.

Sametka, y, f., pyrrhosiderit. Bř. N. 155. — **S.,** *sametová pentle*.

Sametový = *axamitový*. Šp.

Samice, e, **samička,** y, f., puella, femina, *dívka, žena*, das Weib, zastr. Ale s-ce mužóm hodny bývají ve 14 letech. Práv. Kuten. f. 66. Glos. 308. *Nyní jenom o zvířatech a rostlinách*, das Weibchen. Vz Samec. S. ptačí, die Siecke. D. — **S.** = *jalová řeka*, die Nebenströmung des Flusses. Dělali hráz na s-ci Moravě. Půh. 1518. Když dočká času suchého, tak že omalí voda na potoku Rusavě, tehdy tu vodu vezme od mlýna... a vyvede z toku pravé s-ce, že jí nie k Holešovu dojíti nemůže. Půh. 1528. Gl. 308. S., příp. -ice (-ica). Mkl. B. 305.

Samicový, Weibchen-.

Samiče, ete, n., *mladá samice*. U Petrovic. Dch. Vz Samče.

Samíček, čka, m., vz Samo.

Samičí, Weibchen-, weiblich. S. pohlaví, Gníd., nástroj. Rostl. S. květ = pestíkový. Čl.

Samička, y, f., vz Samice.

Samičký, vz Sám

Samičný = *samičí*. Plk.

Samík, a, m., vz Samo.

Saminký. Před saminkým odchodem. Us. u Jindř. Hradce (Sř.). Vz Sám.

Samiš, vz Zamiš.

Samit, u, m., Satin, m. Klat. 143.

Samiti, vz Samotniti.

Samitový, Satin-. S. tkaničky. Klat. 143.

Samka, y, f. = *samice*. Dch.

Samlička, y, f., sedile, zastr. Bhm.

Samni-um, a, n., staroitalská krajina. — *Samnité, Samnitové*. — *Samnijský*. Vz S. N.

1. **Samo,** vz Sám.

2. **Samo,** a, *Samko*, a, *Samík*, a, *Samíček*, čka, m. = Samuel. Slov. V Čech. *Samek*.

Samobambolný lilek, solanum bulbocastanum. Rostl.

Samobažnosť, i, f., die Ichsucht. Šm.

Samoběh, u, m., *samojdoucí rožeň*, der Spiesstreiber. D.

Samoběžný, was von selbst läuft. S. kolečko u provazníků ku předení pramenů hrubších, der Läufer. Us.

Samoblažený; *-en, a, o*. Šš. Sk. 207.

Samobojce, e, m., der Selbstmörder. L.

Samobojství, n., der Selbstmord. Rostl.

Samobydlný, *osamělý*, einsam wohnend. Leg. Jako vrabec s-ný v střeše. Žk. 101. 8.

Samobylý = *samobytný*.

Samobytnosť, i, f., das Alleinsein, die Selbstständigkeit. Puch. S. ducha.

Samobytný, selbstständig, allein seiend. S. národ. Kos. Ol. I. 260.

Samocit, u, m., das Selbstgefühl. Vid. list.

Samocvičenec, nce, m. = *samouk*. Květy 1842.

Samočetka, y, f., bragantia, rostl. podražcovitá. Rostl.

Samočinlivosť, i, f. = *samočinnosť*.

Samočinlivý = *samočinný*.

Samočinně, selbstthätig. Že by byli s. k věci přispěli. Šš. II. 241..

Samočinnosť, i, f., die Selbstthätigkeit. Nz., Ráj., Zlob.

Samočinný, selbstthätig, automatisch. Dch., Sedl.

Samočistosť, i, f., *nesmíšenosť*, die Lauterkeit. Jg.

Samočistý, *nesmíšený, čistý*, lauter, rein. S. stříbro, Kom., zlato, D., víno. Hlas.

Samočtvrtý = *sám čtvrtý*, selbst viert. Ros. Vz Sám.

Samodárný, selbstgebend. Šm.

Samoděč = *samoděk*. Zlob.

Samoděčně Jan to svědčil. Šš. J. 92.

Samoděčný, *libovolný*, freiwillig, willkührlich. S. pohybování. Rostl.

Samoděj, e, m., der Automat. Lití s-je z kelímků. Prm. IV. 195.

Samodějstvo, a, n., das Selbstwirken. Kos. Ol. I. 25.

Samoděk, adv., *samochtě, sám od sebe, sám ze sebe, nenuceně*, freiwillig. S. z lodi sebou do vody hodil. Trip. My se s. společnými bitvami pohubili. Flav.

Samoděl, u, m., der Selfakting (beim Maschinenweber). Šm.

Samodělník, a, m., *řemeslník, který sám bez tovaryšů pracuje*, ein Handwerker, der ohne Gesellen arbeitet. Mus. 11. 290.

Samodělnosť, i, f. = *samočinnosť*. L.

Samodělný, *co si kdo sám udělal, vyhradil*, selbstgemacht. S. výsada. Šš. Mt. 48.

Samoděrka, y, f., monoporina, rostl.

Samodesátý; *-sát, a, o*, selbstzehnt.

Samodevátý; *-vát, a, o*, selbstneunt.

Samodílný, samodělný, selbst gemacht. S. saňky (jichž nedělal řemeslník). Us. Dch. S. polívka (mouka do vody zavařená). Ntk.

Samodít = *samoděk*, von selbst, zastr.

Samodobytí, n., die Selbsterwerbung.

Samodomstvo, a, n., monogamia, řád rostlin nemajících květů spoluložných.

Samodostatnosť, i, f., die Selbstgenügsamkeit. Šm.

Samodruh, a, o, *samodruhý, sám druh, sám druhý*, selbander. Samodruhá žena (těhotná). Ros. To jest letos zima samodruhá (krutá, zdvojnásobená). Us. — *Samodruhá* = *kurva*, die Hure. Je mu s-hou. Us. u Náchoda. Hrš. — *Samodruh*, a, m., *dobrodruh*. Zlob. — **S.**, *zloděj*, Puch.

Samodružný, sich selbst verdoppelnd. Dch.

Samodržaví, n., absolutistische Monarchie. Hdk.

Samodržebnosť, i, f., der Alleinbesitz. J. tr.

Samodržec, žce, m., *samovládce*, der Alleinherrscher. D., Ráj. Samodržci domněli pravdy boží; Fariseové se za s-držce a chovatele zákona božího měli. Šš. J. 44., 64.

Samodržecký, absolutistisch. S. zásada. Hdk.

Samodržení, n. = samovláda. Šš. L. 49.

Samodržice, e, f., die Selbstherrscherin. D.

Samodržstvo, a, n., die Alleinherrschaft. L.

Samodůvěra, y, f., das Selbstvertrauen. S. lidská. Šš. J. 223.

Samodůvěrnosť, i, f., das Selbstvertrauen. Šm.

Samodvanáctý, selbstzwölfte. Vz Sám.

Samoelektrický, idioelektrisch. Nz.

Samohasel, sle, m., řeřaví při požáru k obloze vzlétající a nahoře shasínající. To lítají samohasle. Us. v Mladé Vožici. Sř. Vz Samohaš.

Samohaš, e, m., **samohašle**, e, f., *louč k rozsvěcování*. U Počátek. Zl. — **S.**, *hořící kus dřeva*, které z hořícího stavení na ohrožená stavení lítá. Nvk. Vz Samohasle.

Samohlas, u, m., das Solo (ve zpěvu). Šm.

Samohlasenství, n., der Vokalismus. Nz.

Samohláska, y, f., der Selbstlaut, Vokal. S. jest čistě pronesený článkovitý zvuk řeči lidské; otvor mluvidel od hlasivky až k pyskům jest při ní volný, ale může býti ovšem rozmanitě zúžený aneb rozšířený, podlé čehož i samohlásky rozmanité jsou. Nejvolnější jest tento otvor při samohlásce *a*, při *i* se nejvíce splošťí, při *u* nejvíce prodlouží a zduří. Mezi nimi leží všecky ostatní obměny samohlásek. *A* jest nejčistší samohláska, *i* a *u* hraničí již se souhláskami a mají tu příbuzné své *j* a *v*. Samohlásky *a*, *u*, *i* jsou **prvotné**, z nich povstaly ostatní lámáním-se. Gb. v S. N. Vyslovujíce totiž dvě prvotné samohlásky tak hbitě, že každá polovici své časoměry utracuje, dáváme novým samohláskám vznikati, jichž zvuk smíšen jest z obou živlů prvotných. Samohlásky tyto **podružnými** n. **lámanými** slují. Tak vzniklo *e* lámáním z *ai*, *o* z *au*, *y* z *ui* (podobajíc se asi pol., rus. y, franc. u, něm. ü. Psávalo se: Nezamuislus). Kt. Gb. o nich praví: Tak jmenují se vzhledem k účlánkování svému, při kterém po každé dvě jiná nastrojení mluvidel ústních takřka zlomena jsou, ale při tom zůstávají přece samohláskami jednoduchými. Vz O (II. 195. a). Samohlásky **dlouhé** povstaly *skládáním, když dvě stejné se složily a v jednu se stáhly*, ku př. komaar = komár, nebo *stahováním nestejných samohlásek*: moje = má, nebo *stupňováním*: kladu — nakládám. Vz Stupňování, Kvantita a jednotlivé samohlásky. Že staří Čechové dlouhé samohlásky od krátkých rozeznávali, o tom nelze pochybovati. Zákony však, jimiž se u dloužení samohlásek řídili, nedají se pro zmatek pravopisný nejstarších památek na jisto určiti. Kt. Samohlásky dlouhé počali Čechové rozeznávati od krátkých teprve na konci 13. stol. Ht. Moravan v pruském Slezsku neprodlužuje téměř žádných samohlásek. Šb. Příčina dlouhé samohlásky a slabiky jest v jazyku českém etymologická n. fonetická. Etymologickou jmenujeme tu, když prodloužení jest výsledek stupňování (kladu — nakládám) aneb stahování. Vz Stupňování, Stahování, Fonetický. Gb. Samohlásky, které povstaly tím, že dvě nestejné samohlásky splynuly, slovou *dvojhlásky*: viera, piati, zemiu, pnouti. Vz Dvojhláska. *Samohláska vzniklá splynutím dvou stejných nebo nestejných samohlásek, slove* **složená**, *jinak* **jednoduchá**. Kt. Na kvantitu působí i *jednoslabičnosť* slov, v nichž se **o** dlouží, řidčeji jiné samohlásky: stůl, kůň, vůl, hnůj, lůj. Stává-li se takové jednoslabičné slovo skloňováním víceslabičným, vystupuje pravidelně krátká původní samohláska: kůl — kolu, kůň — koně. *Dvouslabičný infinitiv má prvou dlouhou* (mimo *jíti, moci, píti*): dáti, hráti, bůsti; na Sloven. jen u sloves 1. třídy. Ht. Strany *rozkládání* samohlásek dlouhých č.

ó, ú, ý vz tyto samohlásky. — *Plné samohlásky během času se sesláboraly* na př. skr. navam, lat. novum, sl. novo, řec. *νέον*, v slovanštině pak až na polohlásky ъ, ь sklesly; zvláště dělo se to na konci, u prostřed slova, pak obzvláště při souhláskách *l* a *r*, které potom samy povahu samohlásek (plynných, tekutých) na sebe vzaly: skr. purnas, lit. pilnas, slov. plъnъ. Vz L, R. — *Jestliže samohláska s následující souhláskou* **m** *nebo* **n** *slabiku uzavírá, mísí se s ní v jeden obojetný živel, tak zvanou* **nosovku** (vz Nosovka), který se pak během času očišťuje a v jisté samohlásky proměňuje, jako v litevštině a slovanštině patrno jest: tak z rankam povstalo lit. ranką, strbl. raką, pol. rękę, čes. ruku. — Těmito cestami vyvinuly se v češtině z prvotních tří samohlásek *a, u, i*, ještě *á, e, é, í, o, y, ý* a dvojhlásky *ě, ú, ů*, kromě *jerů a jotovaných ja, je, aj, ej* atd. — *Podlé strojů jazykových dělí se samohlásky na* **podnebné** *a* **nepodnebné** *čili* **měkké (úzké)** *a* **tvrdé (široké, temné)**: *měkkými jsou* ь, *i, í, ě*, někdy také *e, é* (Bože, ćéše — číše), ostatní *a, á, o, ó, u, ú, ů, y, ý* a někdy také *e, é* (oken, okénko) jsou *tvrdé*; *e (é)* jest tedy *obojetné* či *střední*. Dle Gb. v S. N. a Hl. 16. a j. Měkké s-ky povstávají sblížením-se jazyka k podnebí; *ě* patří též k měkkým, neb skrývá v sobě *i (ai* přesmyknutím *ia*, přehlasováním *ie = ě*. Gb.). Ve slovenčině jest *e* vždy měkké. Ht. *Měkké samohlásky* vyznamenávají se tím, že *sousední předcházející souhlásky obměkčují*. Gb. Před tvrdými samohláskami stojí tedy jen tvrdé souhlásky, před měkkými samohláskami jen měkké souhlásky. Bž. 7. — **S. vlastní**: *a, e, i, o, u, y* a jejich dlouhé střídnice *á, é, í, ó, ú, ů, ý*, **nevlastní** *l* a *r*. Gb. — *Kromě toho jsou samohlásky podlé* **učlánkování** *(či podlé povahy své fysiologické)*: **a hrdelná, i** *(í, ě)* **podnebná, u retná, e hrdelně podnebná, o hrdelně retná, y retopodnebná.** Vz Gb. Hl. 13. — *Podlé* **složitosti** jsou s-ky *a, e, i, o, u, y nesložené n. jednoduché*, dvojhlásky jsou s. *složené*; *s-ky dlouhé jsou jednoduché*. Vz Gb. Hl. 15., Dvojhláska. — *Stupnice samohlásek jednoduchých postupující od nejzávažnější s-ky k nejlehčí jest v češtině tato: a, o, u, y, e, i. Samohlásky dlouhé* (*á, é, í, ó, ů, ú, ou, ý*) váží více nežli jejich střídnice *krátké* (*a, e, ě, i, o, u, y*) a *dvojhlásky* více nežli jejich *části jednoduché*. Vz Gb. Hl. 14., 17. — S-ky mají tu vlastnosť do sebe, že samy o sobě n. ve spojení se souhláskami činí *slabiky*. Gb. Hl. 12. — *Samohlásky o sobě a v násloví*. Vyslovení samohlásky o sobě a v násloví neděje se bez jemného aspoň *přídechu* (spiritus lenis); přídech ten po případě v souhlásky *h, j, v* shutnouti může. Kt. Vz Přídech. — *Vysouvání samohlásek* = vypouštění samohlásek k podstatě slov náležejících. Samohl. vysutá v násloví slove *sesuvka* (cž — že), ve středosloví *výsuvka* (orel — orla), na konci slova *odsuvka* (hráze — hráz). Kz. Vz Odsouvání, Sesouvání, Vysouvání. — **S.** spojovací, skládací, sražená, stažená, splynulá, rýmovaná, koncová, polousamohláska; srovnalosť, povaha, soustava, stupnice, splynutí, směna, proměna, stažení, sražení, splynutí, délka, krátkosť samohlásek. Nz. **Strany změn samohlásek vz** Dloužení (v Dodatcích), *Hláska, Kvantita, Obměkčování, Odsouvání, Otírání, Přehlasování, Přesmykování, Přestrojování, Přisouvání, Rozkládání* (*Rozšiřování*), *Rušení, Sesilování, Sesláboraní, Sesouvání, Skracování, Slučování, Spodoba, Stahování, Střídání, Stupňování, Vysouvání, Zažování* (samohlásek). Jer, Nosovka a jednotlivé samohl. (a, e, i atd.). Gb. Hl. 51., 83., 89., S. N. VIII. 647., KP. II. 289. Chronologický přehled proměn samohlásek sestavil Gb. ve Sborníku II. (Příspěvek k historii českých samohlásek) na str. 110. — **S.**, *dřevák* (*dřevěná obuv*; žertem na Třeboňsku).

Samohláskový stroj. Vz KP. II. 270. S. kmen. Vz Bž. 223.

Samohlasnatosť, i, f., die Selbstlautigkeit.

Samohlasnatý, viele Vokale habend. S. řeč. Koll. *Lépe: -hlasý*. Šm.

Samohlasnosť, i, f., selbstlautende Beschaffenheit. Bern.

Samohlasný, selbstlautend. S. litery. Klat.

Samohlasý, vz Samohlasnatý.

Samohlavec, vce, m., der Starrkopf. Šm.

Samohled, u, m., *samovid*, die Autopsie. Šm.

Samoho = samého, *samomu* = samému (v evangeliích z 2. polovice 14. stol.) atd. Šb. Vz Sám.

Samohoj, e, m., prunella vulgaris, das Selbstheil, rostl. Linn.

Samohrací stroj, který natažen jsa sám hraje, das Spielwerk. Us. Dch.

Samohubec, bce, m., kdo se sám hubí, der Selbstverstümmler. Aqu.

Samohyb, u, **samohybec**, bce, m., der Automat. Šm. S. věčný, perpetuum mobile. Dch. Vz KP. II. 26. S. elektrický. Vz KP. II. 218.

Samohybnosť, i, f., Selbstbewegung. f. Nz.

Samohybný, automatisch, sich selbst bewegend. Šm.

Samochlouba, y, f., das Selbstlob. Sš. II. 96.

Samochlubný, prahlerisch, ruhmredig. Šm.

Samochtě (zastr. *samochtěc*, samochtíc) = *dobrovolně*, freiwillig, von selbst. S. to udělal, D., do chudoby přišel, Sych., do toho vlezl. Ros.

Samochtivý, eigensüchtig, eigenwillig, selbstwillig. Šm.

Samochval, a, **samochvalec**, e, m., der Prahler. Jg.

Samochvalný, *chlubný*, prahlerisch. Jg.

Samochvalstvo, a, n., *chlouba*, die Prahlerei, das Selbstlob. L.

Samojdoucí, von selbst gehend. S. rožeň, der Bratenwender.

Samoječný. S. mouka, von lauter Gerste. Jg. S. chléb jest krutý. Us. Ft.

Samojed, a, **samojedec**, dce, m., der Menschenfresser. Šm. — **S.**, ein Mensch für sich, der Finsterling. U Místka na Mor. Škd.

Samojedenáctý, der selbsteilfte. Jg.
Samojedi, úv. m., národ v půlnoční Europě a v Sibiři, die Samojeden. Rk. Vz S. N.
Samojedině, ausschliesslich, einzig und allein. J. tr.
Samojediný, **samojedinký**, einzig und allein, mutterseelenallein. Usadil tam samé kývaly, aby s. panovati mohl. Dch.
Samojedník, a, m. = *zbojník*. Kda.
Samojedný, **samojedský** = *lidojedský*, menschenfresserisch. L.
Samojezd, u, m., die Lokomotive.
Samokol, u, m., einrädriger Wagen, der Karren. Mkl. B. 50., D.
Samokov, u, m., *hamr*, *veliké kladivo n. kobyla*, jíž na kovadlinách buší se kovy a která se pohybuje vodními koly n. stroji. Vz S. N., KP. IV. 89., 92.
Samokovník, a. m., *hamrník*, der Hammerarbeiter. J. tr.
Samokřest, křtu, m., die Selbsttaufe. Šm.
Samokřestěnec, nce, m., der Selbsttäufer. Šm.
Samokrytý; *-yt*, *a*, *o*, selbstgedeckt. Za příbytek jeskyň s-tou vezmi. Sš. Hc. 59.
Samokup, u. m., *samotržba*, *samoprodej*, Monopol, n. J. tr.
Samokupčení, n., das Alleinhandeln, Monopol. Sych.
Samokupčitel, e, m. = *samokupec*.
Samokupčitelka, y, f., die Monopolistin.
Samokupčiti, il, ení, Alleinhandel, Monopol treiben. Jg.
Samokupec, pce, m., vz Samotržebník.
Samokupecký, monopolisch.
Samokupectví, n., das Monopol. Jg.
Samokyselý, selbstsauer, von Natur sauer. Jg.
Samokyška, y, f., *ssedlé mléko*, geronnene Milch. Slov.
Samolap, u, m., *nástroj lapací* tak nalíčený, že zvíře, dotkne-li se ho, samo se lapí. Šp.
Samoláska, y, f., die Selbstliebe. Sš. I. 125., Mus.
1. **Samolet**, u, m., Flugapparat, m. Vz KP. II. 79. — **S.**, der Selbstflug. S. hvězd. Hdk.
2. **Samolet**, a, m., *ohnivák*, der Phönix, pták. Mand.
Samolez, a, m. = *škrob*, *špína*, *lakomec*. To je pták s. = lakomec. Us. Sml.
Samolib, a, m., eremophilus, ryba. Krok.
Samolibectví, n. = samomilenství. Šm.
Samolibek, bka, **samolibec**, bce, m., der Egoist. Šm., Hdk.
Samolíbeznost, i, f., das Selbstbelieben. Jg.
Samolíbezný, selbstbeliebig. Jg.
Samolibnost, i, f., *samolibost*, die Selbstgefälligkeit. Jg.
Samolibný, egoistisch. Hdk. Č.
Samolibost, i, f., *sobělibost*, die Selbstsucht.
Samolibý, selbstgefällig. Sš. L. 85.
Samolístek, stku, m., *srdečník*, tolie bahní, parnassia palustris. FB. 81., Slb. 647.
Samolistý kladivník, cestum exstipulatum. Rostl.
Samolitý; *-it*, *a*, *o*, gediegen. Rk.
Samolov, u, m., **samolovka**, y, f., *lapačka*, ve které kdo sám se loví, die Falle, die Fallgrube. L.
Samolupený, einblätterig, monophyllus, má-li kalich n. koruna jeden lupen plochý. Rostl.
Samolůžný, idiothalamus. S. květ (když na jednom lůžku toliko jeden květ stojí); s. plod. Rostl.
Samomel, u, m., die Dampfmühle. Šm.
Samomilenství, n. = *samoláska*. Kom. Las. 168.
Samomleč, e, m., kdo si sám obilí mele. Zb. exc.
Samomletí, n., mele-li si kdo sám ve mlýně. — **S.**, *vězení*. Us. u Turn. Zl.
Samomluva, y, f., *monolog*, der Monolog. Nz., Km.
Samomluvně, monologisch. Že s. se stranníci tuto uvádějí. Sš. I. 163.
Samomluvný, monologisch. Nz.
Samomoc, i, f, die Alleingewalt. J. tr.
Samomocný, eigenmächtig. Šm.
Samomoudrost, i, f., zakládání-si na svých míněních, přestávání na svojich radách a spoléhání na nich, samoopatrnost, die Selbstklugheit, Alleinweisheit. Sš. I. 127. (Hý.).
Samomoudrý, selbstklug, der Pedant.
Samomřelý, *samomrlý*. S. mrcha (zcepenělá). BO.
Samomrlý, *sciplý*, selbstgestorben, nicht getödtet. Šm. Cf. Samomřelý.
Samomsta, y, f., die Lynchjustiz (Lintschjustiz). Šm.
Samomudřec, drce, m., der Alleinweise. Krok.
Samonásobný = *jednonásobný*, einfach. Slov.
Samonor, u, m. Apparat zum Messen der Meerestiefe. Rk.
Samoobětnost, i, f., die Selbstaufopferung. Šm.
Samoobchod, u, m., das Monopol. Nz.
Samoobchodník, a, m., monopolista, der Monopolist. Nz.
Samoopatrnost, i, f., vz Sebemoudrost.
Samoosmý, der selbstachte. Bern.
Samoosobnost, i, f., das Einzelnwesen, die Absolutheit. Berl. kr. 56.
Samoosobný, absolut. Šm.
Samopadák, u, m., vz KP. III. 48, 51.
Samopadlý strom. Dch.
Samopal, u, m., *střelba*, *která sama se vypaluje*, eine Art Zündmaschine, Gewehr. L.
Samopalka, y, f. = pistole. Slov. Hdk.
Samopán, a, m., der Tyrann. Žák.
Samopanský, selbstherrlich. Šm.
Samopas. Na samopas něco n. někoho nechati = bez dohlídky. Ovoce je na s. = nehlídáno. U Opav. Klš.
Samopaš, e, f., na Slov. = *prostopášnost*, der Muthwille.
Samopašnice, e, f., die Muthwillige. Jg.
Samopašník, a, m. = *prostopášník*, der Muthwillige.
Samopašnost, i, f. = *samopaš*.
Samopašný = *prostopášný*, muthwillig.
Samopátý, der selbstfünfte. Bern.
Samopeč, e, m., *rožeň se zěražím*, *samojdoucí*, der Bratenwender. Kom.

Samopěv, u, m., das Solo. Dch.
Samopisný, *vlastní rukou psaný*, autographisch. Šm.
Samoplatce, e, m., der Alleinzahler. J. tr.
Samoplatnosť, i, f., die Selbstgeltung. Šm.
Samoplatný, selbstgeltend. Us.
Samoplavec, vce, m., der Freischwimmer. Rk.
Samoplodnosť, i, f., die Selbstschaffungskraft, Selbsterzeugungskraft. Šm.
Samoplodný, selbsterzeugend.
Samoplynný, selbstfliessend. Jg.
Samopravda, y, f., Axiom, n. Rk.
Samoprávo, a, n., das Alleinrecht. Šm.
Samopředmětný, rein objektivisch. S. působení. Pal.
Samopřírodný. S. víno, Naturwein, m. Dch.
Samoprodávce, e, m., vz Samotržebník. Nz.
Samoprodej, e, m., Mus., monopol, Alleinhandel, m. Vz Samokup.
Samoprzník, a, **samoprznitel,** e, m., der Selbstbeflecker, Onanist. D.
Samopše, e, f., *druh pšenice, špalta, tenkel, špalda, běl, polopšenice, slovenská rýža*, triticum spelta. Slb. 180., KP. III. 246., Kk. 111. — **S.,** něm. Samopesch, ves u Uhlíř. Janovic. PL.
Samopšený, *samopšový*, Dinkel-. S. sláma. Techn.
Samopůsobnosť, i, f., *samočinnosť*, die Selbstthätigkeit.
Samopůsobný, *samočinný*, selbstthätig. Krok.
Samopůvodnosť, i, f., die Originalität.
Samopůvodný, originell, von selbst. Pal.
Samopýcha, y, f., der Eigendünkel. Sš. I. 117.
Samořečí, n. = *samomluva*. Nej.
Samořízení, n., die Selbstverwaltung. Šm.
Samorod, a, m., vlastní jm.
Samorodek, dku, m., *samorostlý kov*, gediegenes Metall. Hř. S. zlatý, stříbrný, mědný, sirný atd. Hř.
Samorodnosť, i, f., *původnosť*, die Originalität, Natürlichkeit. L.
Samorodný, *samorostlý*, von selbst entstehend, nicht künstlich. Techn. — **S.** = natürlich. S. kamenec, Techn., ocel, víno, Naturwein. Šk.
Samorodosť, i, f. = *samorodnosť*. Šm.
Samorodý = *samorodný*. S. víno, samotok. Mor. Mřk.
Samorost, a, m., der Naturmensch, Natursohn. Div. z ocht.
Samorostek, stku, m., *strom z jádra vyrostlý*, wildgewachsener Baum. Na Ostrav. Tč.
Samorostlec, tlce, m. = samorostlík. Šm.
Samorostlík, u, m., actaea, Christofskraut, n. S. klasnatý, a. spicata. Čl. Kv. 282., FB. 71., Kk. 207.
Samorostlíkovitý. S. rostliny, actaeaceae. Rostl.
Samorostlíkový, *od samorostlíku*. S. kořen. Rostl.
Samorostlina, y, f., wildwachsende Pflanze, das Selbstgewächs. Jg.
Samorostlosť, i, f., die Urwüchsigkeit.
Samorostlý, *co samo od sebe rostlo*, selbstgewachsen. S. les. Ros., stříbro (nacházející se v přírodě s obyčejnými svými vlastnostmi), gediegen, D., zlato, síra, kamenec, olovo, měď. Vys. S. plot, D., hůlka. Tkad. S. kamínek = oblázek. Na Policku. Kšá. — **S.** = *přirozený*, natürlich. V. S. krása, Vrat., náboženství, Br., člověk (*surový, nevzdělaný*, roh). Plk. Styďte se za to se všemi těmi s-lými kněžími. Koule. S. víno. Dch.
Samoručně, eigenhändig. S. prkna řezati (ne na pile). Us. Dch.
Samoruční, eigenhändig. Br.
Sam-os, a, m., ostrov řecký, vz S. N. — *Samský*.
Samosádečný. S. jezero. Cf. Sádecký.
Samosedmý, der selbstsiebente. Bern.
Samosetý, selbstgesäet. Um. les.
Samoshodnosť, i, f., die Konsequenz. Krok.
Samoschlice, samoschlička y, f. = samoschlý strom.
Samoschlý, *který sám od sebe uschl*, selbstdürre. D. S. strom. Šm.
Samoslanec, nce, m., koho nikdo neposlal, kdo z vlastní vůle jde. Vz Samozvanec.
Samoslav, a, m., jm. osobní.
Samoslova, y, f., *samomluva*, der Monolog. Div. z ocht. 144.
Samosluch, u, m. = *slyšení vlastníma ušima*. Sš. Ob. 243.
Samosob, *sám, o sobě*, ganz allein. L. Vz Samosobně.
Samosobně = absolut, an und für sich. Povstala rozepře, zda Pán skutečně s. křestil; Zda slovo Bůh s. stojí; List náš netoliko s. ráz pravosti nese. Sš. J. 57., I. 299., II. 5., 164., 200. (Hý.). A hora, ač s. vysoká není, podobu hory dosti vysoké obdržuje. Sš. Mt. 236. Cf. Samoosobně.
Samosobné, ého, n., das Absolute. Kic.
Samosobnosť, i, f., die Autonomie, Šm., die Aseität, aseitas (v theol.). Neodvislosť a s. boží popírati. Sš. II. 305. Vz Samosobnosť.
Samosobný, absolut. Šm. S. význam. Sš. L. 177. Vz Samoosobný.
Samosoly, dle Dolany, něm. Samosol, ves u Jindř. Hradce. PL.
Samosoud, u, m., *jednosoud*, Einzelngericht, n. J. tr.
Samosoudce, e, m. = samosudí. J. tr.
Samospasitel, e, m., der Alleinseligmacher.
Samospasitelka, y, f., die Alleinseligmacherin. Sš. Bs. 181.
Samospasitelnosť, i, f., die Alleinseligmachung.
Samospasitelný, *lépe*: **samospasný,** allein selig machend. Šm. S. víra. Jg., MP.
Samospokojenosť, i, f., die Selbstzufriedenheit.
Samospráva, y, f., angl. selfgovernment, protiva centralisace a všemohoucnosti státu, die Selbstverwaltung. Vz S. N. Křesťanská s. Sš. II. 7.
Samosprávník, a, m., der Autonomist. Rk.

Samosprávný, autonom. Dch.

Samosť, i, f., solitudo = *samota*. BO. — **S.**, *jástří* (Šm.), das Selbst, Ich. Krok.

Samostan, u, m. = *klášter*, das Kloster. Šm.

Samostanec, nce, m., der Klausner. Šm.

Samostata, y, f. = *samostatnosť*. Krok. I. c. 25. (Purkyně.)

Samostatně, selbstständig. Šť.

Samostatnosť, i, f., *neodvislosť*, die Selbstständigkeit. S. jest pouhý vrtoch. Sych. S. úsudku; Město pozbylo s-sti: Své s-sti chrániti. Sš. J. 162., Sk. 203., II. 20.

Samostatný, *sám o sobě stojící*, selbstständig. Bůh jest s. S. člověk. S. jméno = podstatné. Šť., D. Strany přísloví vz Hrneček, Krajíc, Noha.

Samostojnosť, i, f. = *samostatnosť*. Neodvislosť a s. evangelia. Sš. II. 16.

Samostojný = *samostatný*. Sš.

Samostřel, samostříl, u, m. (zastr. *samostříl*, i, f.), *nástroj tak naličený, že zvíře nebo člověk, dotkne-li se ho, sám se zastřelí*, das Selbstgeschoss. — **S.**, *zvláště lučiště, luk veliký s kohoutkem*, der Druckbogen, die Armbrust. Ctib., St. skl., Výb. II. 1080. 27. Z pušek i z s-luov stříleno. Dač. I. 19. Byl nad střelci a s-ly. Bj. A'no s. (ponesu) u boka. Žk. 374. Pojičil jim s-lu. Pč. 2. U mne s-ly bral a ty mi měl zaplatiti; Že mi jeho náchlební vzali kóň, pancíř, samostříl a jinú zbroj; Oděni, pancířóv, plátóv, přilbic, klobúčkóv, pušek, s-lóv, střelby a jiných věcí, ježto na tvrzi slušejí ku brani. Půh. I. 160., 250., II. 22. Braň, již tepe rytieř, jako jest: kopie, děka, s-střiel, lučiště, pažléř, teslík až do nože, kyj, palice až do pěsti; Byli sú počeli Němci, když sú v oděni s s-ly, s sudlicemi a s meči přiběhli na Betlém a já káži. Hus I. 176., II. 115. — Svůj s. po třikrát na paní vystřelil jest (obsc.). BN. — **S.**, *nástroj k házení, totach*, die Wurfmaschine, ballista. Jel.

Samostřelec, lce, **samostřelník**, a, m., der Bogenschütze; der Armbrustverfertiger. Gl. 308., Bj.

Samostřik, u, m. = *vodotrysk*. Kdm.

Samostřílný, co k samostřílu náleží. S. obvitie. Lex. vet.

Samosudí, ího, m., **samosoudce**, e, m. Okresní s., der Einzelnbezirksrichter. J. tr.

Samosudka, y, f., calanus, *žabronožec*. Krok. II. 243.

Samosvědectví, n., das Selbstbezeugen, Selbstzeugniss. Odpírali s. jeho. Sš. J. 178.

Samosvětlý, selbstleuchtend. S. těleso. Sedl. Fys.

Samosvojenství, n. = *samosvojnosť*. 1840.

Samosvojník, a, m., der Egoist. Šm.

Samosvojnosť, i, f., dle lat. solipsismus = *nezřízené doufání v sebe*, die Selbstheit, Selbstsucht. Kom.

Samosvojný, selbstsüchtig.

Samosvůj, unabhängig, selbsteigen. Us. Jg., Dch.

Samošestý, der selbstsechste.

Samošidil, a, m., der Selbstpreller. Šm.

Samošílenec, nce, m., der Monomane. Šm.

Samošílenství, n., die Monomanie. Šm.

Samota, y, f. Přípona -ta, solitudo. Mkl. B. 165. Die Einsamkeit. Ona žije na s-tě (děvče, které nebydlí ani u rodičů ani neslouží, nýbrž živí se a vydělává si sama všelijakou prací). U Rychn. Pfk. Souhlásky o s-tě vystupují **šp.** m.: o sobě. Dobré jest člověku, aby se varoval temnosti, samoty i těch neduhóv a zvláště tesklivosti, neb tu velmě ďábel lidi k zoufalství zavodí. Hus III. 115. O s-tě, v s-tě, na s-tě býti. O s-tě živu býti (sobě). D. Když se mu dcery provdaly, zůstal vdovec jako pařez o samotě. Sych. Lépeť jest v s-tě býti, nežli spolek s zlými míti. Prov. Samota člověku nejslnší. Lb., C. — **S.**, *místo samo o sobě, odlehlé*, die Einschichte. Život svůj o s-tě tráviti, v s-tě, na st-ě. Us. Nechte ho o samotě (allein). Dch. I pána Ježíše v s-tě pokúšel. Hus III. 115. Čert po samotách nejvíc uloví. Pk.

Samotah, u, m., die Lokomotive. Šm.

Samotaký, tautolog. S. slovo. L.

Samotář, e, m., *kdo rád samoten jest*, der Einöder, Menschenscheuer; 2) *kdo o samotě žije, bydlí, poustevník*, der Einsiedler; 3) *pták, kameník, skalník*, turdus solitarius, die Sprechdrossel; 4) *divoký kanec, jedinec*, který o samotě žije; 5) dvorec, obydlí o samotě ku př. myslivna atd. Ft., Šp.

Samotařiti, il, ení, einsam leben, abgeschieden leben. Šm.

Samotářský, Einsiedler-. S. život vésti. Sš. II. 220.

Samotažní síla, die Lokomotivkraft. Šm.

Samoteč, i, f.; **s.**, e, m., *víno, které bez lisování ze šlapaných hroznů vyteká*, der Vorlass, Vorschuss, Vorlauf. V., Ck. Vz Samotok.

Samotečný. S. víno, Vorlasswein, m. Ros.

Samotelnosť, i, f. = *samotnosť*, die Einsamkeit. Ms.

Samotelný = *samoosobný*, selbsteigen. Fil. zám. 968.

Samoteň, tně, f., die Einsamkeit. Šm.

Samotenka, y, f., die Einsame. Šm.

Samotenství, n., die Einsamkeit, Šm., das Vereinzelungssystem (im Strafverfahren), J. tr., Einsamkeit. Dch.

Samotěti, ěl, ění = samotněti.

Samotěžitel, e, m., v horn., der Eigenlöhner. Šm.

Samothrake, y, f., ostrov v moři aegaejském. Vz S. N.

Samotící podnožka, *samotidlo*, der Isolationsschemmel. Nz.

Samotič, e, m., der Isolator. S. dokonalý, nedokonalý. Nz. S. elektřiny při telegrafech. Vz KP. II. 196., 260.

Samotičký = samotný.

Samotidlo, a, n., vz Samotící.

Samotihy, pl., f. = *samotížky*. Vz Samotíž, Samotížky.

Samotín, a, m., ves u Nového Města na Mor. Pl.

Samotina, y, f., *poušť*, die Einschichte, Einöde. Kom.

Samotinký, vz Samotný.

Samotíř, e, m., *skalní vrabec, drozd skalní*, die Steindrossel, -amsel. Pdy.

Samotisk, u, m., der Selbstdruck. Vz S. N.

Samotišky, dle Dolany, něm. Samotischek, ves u Olomouce. Pl.

Samotiti, il, cen, ení = *samotniti.* — se = straniti se lidí. Ls.

Samotiž, e, f., koř. teg v strsl. težati, opus facere. Mkl. aL. 42., B. 37. — **S.,** *co kdo sám táhne,* ku př. *sáně,* die Schlitten. S. orati, voziti atd. = bez koní sám táhna pluh. Ros.

Samotížky, pl., *sáně malé,* které rukama tahají. nositka. Us. Sml., Bkř. Kšá., Kal., Klš.

Samotížnosť, i, f., *jakosť samotižného.* Ros.

Samotížný (na Slov. *samotažný*), *co se rukama táhne, bez koní a dobytka,* Hand-, Trett-. S. sáňky, Us., mlýn, V., kolo (které lidé chodíce v něm táhnou) n. kolo šlapací, rožeň (závažím se točící). Jg. Samson táhl ve mlýně samotiežném. Št. N. 226. S. vozík. Us. Sml.

Samotlak, u, m. S. vodní, *vodostroj sloupový,* die Wassersäulmaschine. Nz.

Samotlivosť, i, f., die Einsamkeit. Ros.

Samotlivý, *samotný,* einsam. Ros.

Samotně, allein, einzeln, einsam. Neradím s. se tam pouštěti. Kom. S. někoho napomenouti (soukromě). Apol. S. choditi. Ros.

Samotnec, tnce, **samotník,** a, m., der Einsame, Mönch, Einsiedler. Ros. Vz Samotář.

Samotněti, saměti, ějí, ěl, ění, *počínati samotným býti,* vereinsamen. Ros.

Samotnice, e, f., *samovazba,* der Einzelnkerker. J. tr. Vsaditi někoho do s-ce. J. tr. — **S.,** *žena nevdaná, sama žijící.* Us u Kolína. Sml.

Samotníček,* čku, m., *drahokam,* der Solitär. Šm. — **S., člověk rád o samotě žijící. Ft.

Samotničký, samotničičký, samotninký = *samotný.*

Samotník, a, m., vz Samotnec. Jg. S. *muž neženatý.* U Kolína. Sml. — **S.,** der Mönch. Šd.

Samotniti, il, ěn, ění, *samiti,* einsam machen. Ros.

Samotnivosť, i, f., die Isolirungskunst. Šm.

Samotnosť, i, f., die Einsamkeit, das Alleinsein. Záv. Hledá pán s-sti. Ss. L. 93. Jak sem dolů sešla, hned sem všecka klesla od radosti, že nebudu stále na vysoké skále v s-ti. Sš. P. 383.

Samotný, komp. *samotnější; samotničký, samotinký, samotninký, samotničičký.* — **S.,** *u koho nikdo není,* allein. S jest doma. Byl jsem u tebe v samotném rozmlouvání. M. P. — **S.,** *jediný,* einziger. Zůstal mi samotný bratr. Ros. — **S.,** *sám, bez pomoci jiného,* selbst. Stojí s. Ros. — **S.,** *odloučený od jiných,* einsam. Živ jest s. = neženatý. D. S. život vésti. Ros. S. život si oblíbiti. V. Samotných lidí příbytek (klášter). V. S jako prst. Mt. S. Ostala sem samotná jak v poli hrdlička, ešče si já zavolám k svej vůli synečka. Sš. P. 359. — **S.** To mi řekla ta s-ná, **šp.** m.: táž (žena atd.).

Samotok, u, m., vz Samoteč. Der Vorlauf, Ausbruch. Sk. S. rustecký, svatojirský, kopronský, tokajský. Kh.

Samotovati, einsam sein. C.

Samotrapný, selbstpeinigend. Šm.

Samotrávení, n., die Selbstverzehrung. Šm.

Samotravný, selbst verzehrend. Šm.

Samotrest, u, m., die Selbstbestrafung. Šm.

Samotřetí, der selbstdritte. Ros., NB. Tč.

Samotřináctý, der selbstdreizehnte. Jg.

Samotrpný, selbstleidend. S. neštovice, kulhavka, primär. Ja.

Samotrubič, e, m., der Solobläser. S. na křídlovku. Dch.

Samotrýzeň, zně, f. = *samotrýznění.*

Samotrýznění, n., die Selbstquälerei. Šm.

Samotryznitel, e, m., der Selbstquäler. Šm.

Samotržba, y, f., vz Samokup. Sš. Sk. 146.

Samotržební řád, die Monopolsordnung. J. tr.

Samotržebník, a, m., samokupec, samoprodávce, der Monopolist. Nz.

Samotržebný. S. věc, der Monopolsgegenstand. J. tr.

Samotství, n., die Einsamkeit. Rk.

Samotvorce, e, m., der Selbstbildner. Šm.

Samotvořivý = *samotvorný.*

Samotvornosť, i, f., *původnosť,* die Schöpferkraft, Originalität. S. ducha. Us.

Samotvorný, selbstschöpferisch, selbstschaffend, originell. S. činnosť. Dch. S-ná a blouznivá vidění míti. Sš. II. 216.

Samoúčel, u, m., der Selbstzweck. Šm.

Samoučení, n., der Selbstunterricht. Šm.

Samoučený, samoučný = samouk, autodidaktisch. Dch.

Samouk, a, m. *kdo sám něčemu se naučil,* der Autodidakt. Nz.

Samovar, u, m., *náčiní k vaření čaje,* dělané ze skvělé mědi. Rusky. Dle Mkl. z tat. sanabar. Ht. Brs. 42. Theemaschine, f.

Samovazba, y, f., vz Samotnice.

Samovážnosť, i, f., die Selbstachtung, -schätzung. Šm.

Samovděčný, *lépe: samoděčný.* Jg.

Samovděk, *lépe: samoděk.*

Samověcnosť, i, f., meritum. Dch.

Samověcný, Natural-. S. dávky, Naturalien. Dch.

Samověda, y, f., die Selbstwissenschaft. Šm.

Samovědomí, n., das Selbstbewusstsein. Šm.

Samovelitel, e, m., der Selbstbeherrscher. Šm.

Samověrec, rce, m., dem der Glaube genügt.

Samověrný = *samověrec.*

Samověst, u, m. S. požární, der Feuersbrunstautograph. Dch.

Samovězenství, n., *samotná vazba,* die Einzelnhaft. J. tr. Do s. někoho dáti. J. tr.

Samovid, u, **samovidnosť,** i, f., die Autopsie, der Augenschein. S-dem o něčem se přesvědčiti. Mus. VI. 414. Výrokové ti proročtí jsou jistější a pevnější nad s. a samosluch. Sš. Ob. 243.

Samovidec, dce, m., *svědek očitý,* der Augenzeuge. Od samých s-dců vyzvěděti věci. Sš. Mt. 15. O spisovatelích s-dcích píše. Sš. L. 3.

Samovidnosť, vz Samovid.
Samovíl, u, m. = vítr mořský. Hlč.
Samovíno, a, n., purer Wein. Kom.
Samovláda, y, f., *neobmezené panování jedné osoby*, die Selbstregierung, Autokratie. Kom. Vz S. N.
Samovladař, e, m. = *samovládce*. Šš. Oa. 252.
Samovladařiti, il, ení, Selbstbeherrscher sein. Šm.
Samovladařka, y, f. = *samovládkyně*.
Samovladařský, Selbstherrscher-. D.
Samovladařství, n., die Monarchie. D.
Samovládce, e, m., *neobmezený panovník*, der Selbst-, Alleinherrscher, Monarch, Souverain, Autokrat. Kom. Las. 37., Nz.
Samovládkyně, ě, f., *samodržice*, die Selbstherrscherin, Monarchin. D.
Samovládlý, samovládný, selbstherrschend, souverain, monarchisch. Mark.
Samovládně, autonomisch. Město to všelijak s. se spravovalo. Šš. II. 235.
Samovládnosť, i, f., unumschränkte Gewalt. Jg. S. obce, die Gemeindeautonomie.
Samovládný, vz Samovládlý.
Samovládý, selbstherrschend. Vaň. Vz Samovládný.
Samovlastní, selbsteigen. S. pomsta, die Selbstrache. D. S. slova. Dch.
Samovlastnictví, samovlastenství, n., das Alleineigenthum. J. tr.
Samovlastník, a, m., der Alleineigenthümer. J. tr.
Samovodní, wozu man blos Wasser nimmt. S. křest. Fil. zám.
Samovolenství, n., die Willkührlichkeit.
Samovolený; *-en, a, o*, selbstgewählt. D.
Samovolně, aus freien Stücken. Dch. S. přijíti. Us., Šš. II. 215.
Samovolnosť, i, f., *vlastní vůle*, die Willkühr, Eigenwilligkeit. D., Mus., Nz.
Samovolný, eigenmächtig, willkührlich, eigen-, freiwillig. S., *sám dle své vůle postupující, libovolný*, selbstwillig. Nz. S. zločin; S. přestávání na jednom úkolu. Šš. Mr. 63., I. 140., Jg. S. rozpálení uhlí, požár (samožár), die Selbstentzündung. Hř.
Samovrah, a, m., der Selbstmörder. Samovraha vezou-li někam přes chotár, kroupy zbijou pole. Kda.
Samovratcovitý. S. rostliny, monotropeae. Nz.
Samovratec, tce, m., monotropa, das Ohnblatt, rostl. Slb. 387., Schd. II. 236., 286. Podbílek. Tč.
Samovražda, y, f., *sebevražda*, der Selbstmord.
Samovražebný, samovražedný, selbstmörderisch. Šm.
Samovůle, e, f., der Eigenwille. Pal.
Samovůzka, y, f., die Draisine. Šm.
Samovypadalý, von selbst ausgefallen. S. bukvice. Ld.
Samovzdělanec, nce, m., der Selbstgebildete. Šm.
Samovzetí, n. Ne pouhým nějakým mysli s-tím. Šš. Sk. 128.
Samovzkříšený; *-en, a, o*, selbsterweckt.
Samozákonnosť, i, f., die Autonomie. Nz.
Samozákonný, selbstgesetzlich, autonom. S. působnosť. Pal.
Samozápalný, selbstentzündlich. S. fosforovodík. Nz.
Samozarkletý, monopetalus. S. koruna. Rostl.
Samozbožněnec, nce, m., der Selbstvergötterte. Šm.
Samozemec, mce, m., Autochton. Athéňané se považovali za urozence a s-nce. Šš. Sk. 208.
Samozhoubce, e, m., der Selbstvertilger. Šm.
Samozisk, u, m., die Selbstsucht, der Eigennutz. Šm.
Samozištnosť, i, f., der Eigennutz. D.
Samozištný, eigennützig. Jg.
Samozlatý, von gediegenem Golde. Har.
Samoznanství, n., die Selbstkenntniss. Šm.
Samoznění, n., das Selbsttönen. Šm.
Samozor, u, m., die Selbstschau. Vz Samovid. Šm.
Samozpěv, u, m., ku př. zpěv kněze, Sologesang, m. Hd.
Samozplozený, selbsterzeugt. Raj I. 261.
Samozřejmý, selbstklar. S. jistota, ursprüngliche Gewissheit. Nz. — **komu**. O věcech, jež Galatům s-my byly. Šš. II. 17.
Samozrostlý, *samorostlý*, von selbst gewachsen. Krab.
Samozubka, y, f., monadon, plž. Krok.
Samozúrodnění, n., die Selbstbefruchtung. Šm.
Samozvaně = *o své vůli, o své ujmě*, aus freiem Antriebe. Nebyl Jan s. vystoupil; Jiní s. se posýlají; Přečasto lidé s. se za kazatele jiných povolány býti soudí. Šš. J. 58., II. 6., L. 75. (Hý.). Chtějí s. pomstiti na něm toho rouhání. Šš.
Samozvanec, nce, *samoslanec*, nce, m., der sich selbst berufen, gesandt hat, der Usurpator. Jg.
Samozvanství, die Usurpation. Šm.
Samozvolený; *-en, a, o*, selbsterwählt. S. chudoba. D.
Samozvučka, y, f. = *samohláska*.
Samozvučný, selbstlautend. S. litery = samohlásky. Knst.
Samozvuk, u, m., das Solo. Šm.
Samozvyklosť, i, f., die Selbstgewohnheit. Dch.
Samožaloba, y, f., die Selbstanklage. Šm.
Samožár, u, m., vz Samovolný, Požár.
Samožena, samoženka, y, f., amazonka, die Amazone.
Samožijec, jce, **samožilec**, lce, m., der Hagestolz, Egoist. L., Šm.
Samožitný. S. chléb, Kornbrod, n. Us. Dch.
Samoživotopis, u, m., die Autobiographie. Nz.
Samožnec, žence, m., die Schneidmaschine. Plk.
Sámprv = *nejprve*, zu allererst. Slov.
Samson, a, m. Silný jako S. Us.
Samšín, a, m., něm. Samschin, ves u Pacova. PL.
Samšina, y, f., něm. Samschin, ves u Jičína. PL.

Samták, samtaburák, u, m. = *veliký chlapík*, etwas Grossgewachsenes. Letos máme zemáky s-ky. V Kunvald. Msk.

Samtati (cu) a *somlati* (lu) praví se vlastně o zvláštním bekotu mumlavém, jímž se ozývá hovězí dobytek, když trávu plnou hubou škubaje je znepokojován; také brblati, škamrati. Na mor. Zlínsku. Brt.

Samuček, čka, m. = *samotinký*, mutterseelenallein. Us. u Opavy. Klš.

Samučičký = *samotný*. Na samý s. kraj. Slov. Mkl. B. 263.

Samuel, e, **Samuelek,** lka, **Samuelíček,** čka, m., vlastní jm. Cf. Samek.

Samum, harur, sambuli, *samiel* — *palčivý vítr* v jihozápadní Asii; podobný vítr v Africe slove *chamsin*. Vz S. N.

Samušičký — *samotný*, ganz allein. Co by do rána s-ka sama popřadla, mutterseelenallein. Km. Cf Samučičký.

Samý, vz Sám.

Samyda, y, f., samyda, rostl. Rostl.

San, a, m., *saní samec*, der Drache, zastr. Ms.

Saň, i, **saně,** ě, f., **san** (zastr.), a, m., *veliký ještěr, drak*, Drache, m. Jg. V jižn. Čech. *saně*. Kts. Máš-li ty děvečko zlatý pás při sobě, zadrhni té saní, zadrhni na hlavě. Sš. P. 776. — **S.,** *potvora smyšlená, čtvernohá, křídlatá, někdy o více hlavách oheň a dým soptících*, hydra, die Hyder, der Drache, Lindwurm. Bieše saň veliká. BO. S. o sedmi hlavách. Anth. Jir. II. 300. Sv. Jiří saň zabil. Mand. Mimo saní aneb draka hrozného oheň z sebe plápolajícího. V. Skočí na mne jako lítá saň. Sych. Lítou saň pohubiti. Dch. Přiletěl jako saň (rozlobený). Us. Kf. — *Saň*, u provazníků podkladek z prkének n. špalků sroubený, který několika kameny obtížen jsa na zemi leží a provazu při skracování-se jeho se podává. Vz S. N. VI. 1017.

Sáňa, citosl. Sáňa, to je pěkné! U Strážnice. Šd. Vz Saně.

1. **Saňák,** a, m., *kdo dělá saně*, der Schlittenmacher. Mor. Šd.

2. **Saňák,** a, m., ziphius, ssavec předpotopní kytovitý. Ssav.

Saňař, e, m. = *saňák*, 1. Mor. Šd.

Sanaf, i, f., *veliký drak*, grosser Drache. Ros. Vz Sanuf.

Sanctissim-um, a, n., lat., *nejsvětější*; svátosť oltářní.

Sandal, santal, u, m.. strom ve vých. Indii, santalum, der Sandel; v Brazilii (pryzila) caesalpina, der rothe Sandel, das Brasilienholz. Jg., Kk. 256. Vz Santal.

Sandál, u, m., z řec., *dřevěný podešev uvazovaný řeménky k noze, pantofel zakonníkův*, die Sandale. Ros.

Sandálník, a, m., der Sandalmönch. Rk.

Sandalovitý, *k sandalu podobný*, santalaceus. Jg.

Sandalový, Sandel-. S. dřevo, das Sandelholz. D.

Sandarak, u, m., **sandaraka,** y, f., *pryskyřice* jalovce cizozemského, das Wachholderharz, Sandarach. Jg. Vz Štk. 533., Kk. 11., 103. — **S.,** v horn. *každá kapalina živičná* zvl. arsenik se sirou míchaný, das Sandarach. Jg.

Sandavičiny, pl., f., die Sandwichsinseln. Berg.

Sandavka, y, f., tabatěrka ze zvláštního papíru, Sandauerdose, f. Kšá.

Sandeč, e, m., pol. také Sącz, mě. v Haliči. Vz S. N.

Sandoměř, e, m., mě. v Polsku. Vz S. N., Tk. IV., 478.

Sandwichský. S. země, ostroví v severových. části Tichého oceanu. Vz S. N.

Sáně n. **saně**, gt. saní atd., pl., f.; **sáňky**, gt. sáněk, *saněčky*, **ček,** f. Podlé *Růže*. Sáně krátí *á* v gt., dat., lok. a instr. Sr. lett. sanas, der Schlitten, die Schleife. Mkl. aL. 107. Korba, hlava u saní, kůň do saní. Šp. S. se ssázejí (jdou na zvrat). D. Na saněch vyjeti, Kom., se vézti, Kron. mosk. S. běží po ledě. D. Jízda na saních. Šp. Sáně malované, ty kluku, já tě zabiju (zvolání)! U Žamberka. Dbr. Jeli, jeli furmani, vzali Kaću do saní. Sš. P. 177. O sv. Barboře saně jsou na dvoře. Us. — Vz KP. I. 62. — *Sáně, sáňky, dolní čelisť n. kosť*, v níž zubové stojí, die Kinnbacken, Kinnlade, der Kiefer. V. Vz Schd. II. 327. Strsl. sěnьci, die Schläfen. Mkl. aL. 59. — *Sáňky*, v obec. mluvě *caňky, udidla koňská*, das Gebiss. Ros. — *Saně, sáňky*, das Schulterbein beim Geflügel. Mor. Hý. — *Sáně*, der Support, die Schlitten bei Drehbänken. **Nz.**

Saně = *sáňa*, citosl. Us. Saně morky! Hý. Vz Sáňa.

Sanec, *lépe*: ssanec, nce, m., der Säugling. Ps. ms.

Saněnka, y, f., **chyb.** m.: *slaněnka* (Šm.), salsola, rostl. Plk.

Saněti, *od saně*, Drachen-. S. hrdlo. Zlob. Cf. Saní.

Sanetrník, a, m., vlastní jm. Mor. Šd.

Sanguinický, lehkokrevný. S. letora, sanguinisches Temperament. Nz.

Sanguiník, a, m., z lat., *lehkokrevný člověk*, t. j. prudké n. živé povahy, der Sanguiniker. Nz.

Sanchezka, y, f., sanchezia, rostl. kotičníkovitá. Rostl.

Sancho Pansa, gt. Sancha Pansy atd., m., panoš pověstného rytíře Dona Quixotta v Cervantesově románu.

Saní, *od saně, co saní přísluší*, Drachen-. Plamen sivý soptal z saní tlamy. Ms. Cf. Saněti.

Sanice, e, f., *díl saní, dřevo spodní*, der Schlittenbaum, der Schweller, die Schlittenkufe. D. — **S.,** *cesta sanná, sanní*, die Schlitten-, Schneebahn. S. jest jako mlat. Sych. Oteplivá se a sanice pláče. Sych. Dobrá s. koňská smrť. Č. — **S.,** *jízda na saních*, die Schlittenfahrt. Sanice andělská jízda, ale čertový zvrat. Hrš. — **S.,** vz Sáně, Čelisť.

Saniční = saničný.

Saničník, a, **saniř,** e, m., der Schlittenfahrer. D.

Saničný. S. střída, die Schlittenschleppstrecke. Hř. S. jízda, die Schlittenfahrt.

Sanidin, u, m., druh orthoklasu, skelnatý živec, nerost. Bř. N. 181., Schd. II. 44., 73., KP. III. 9., Krč. 180.

Sanikl, *lépe* než *zanikl*, e, m., **sanikla,** y, f., z lat. sanicula, der Sanikel, rostl. Čern.

Saniklový, ze sanikle. S. voda. Čern.

Sanina, y, f., rostl. Ms.

Sanír, e, m., vz *Saničník*.

Sanitetní, *zdravotní*, z lat., Sanitäts-.

Sanitr, vz Salnitr.

Sankce, e, f., z lat., stvrzení zvl. zákona panovníkem, die Sanktion. Vz S. N.

Sankcionovati, *stvrditi*, *potvrditi*, sanktioniren. Rk.

Saňkování, n., die Schlittenfahrt. Us.

Saňkovati, *sankovati*, *saňovati*, *na saních voziti*, auf den Schlitten ziehen. — **abs.** Zajíc saňkuje, když má zadní běhy přeražené. Sp. — **se** = *na saních jezditi*. Slov.

Saňkový, saňový = *sanný*.

Sanktusek, sku, m., das Sanktusglöckchen. Sml.

Sankuše, e, m., jm. kozí. Slov.

Sáňky, vz Saně.

Sanní, sanný, *k saním se vztahující*, Schlitten-, Schlittenbahn-. S. cesta (sanice) D., Ros.

Sanoť, ě, f., vz Sanuť. Na Bečvě. Tč., Kda.

Saňový, Drachen-. Vz San.

Sáňový, od saní, Schlitten-. S. kůň, smyk.

Sansevierka, y, f., sanseviera, rostl. česnekovitá. Rostl.

Sanskrit, u, m. (dokonalý) starý jazyk braminův v Indii, důležitý při srovnávání jazykův indoeuropských. Rk. Vz S. N.

Sanssouci (fr., sãnsusi), bez starosti; jméno královského zámku u Postupína v Prusku. Rk. Vz S. N. Dle Znamení. Bž. 121.

Sansucie, e, f., sansucus, lék. Sal. 228. 27.

Santaburák, santák, u, m., **santaburka,** y, f., veliký neforemný brambor. Ve východních Čech. Jir., Hrp.

Santal, u, m. S. červený (anglický, světlý, tmavý), fialový, modrý, žlutý, mletý. Kh., Kk. 155. Vz Sandal.

Santalin, u, m., barvivo: $C_{30}H_{14}O_{10}$. Vz Šfk. 588.

Santalovina, y, f., červenina santalová ve dříví kosolusku barvířského. Presl.

Santalovitý. S-vé rostliny, santalaceae, Zuckerkräuter. Nz. Vz Slb. 238., Kk. 155.

Santiglo m.: satinglos, látka.

Santiti (se), wüthen, toben. Šm.

Santonin, u, m., látka rostlinná. $C_{30}H_{18}O_{6}$. Vz Šfk. 579.

Santor, u, m., *vypasené břicho*. U Nezamyslic na Mor. Bkř.

Santorinka, y, f., cement. Vz KP. IV. 378.

Santořinka = satureje.

Sanuť, i, f. = *saň*, der Lindwurm. Už ta naše dcera vede sanuť živu. Sš. P. 40. Sš. Snt. 52.

Sanytr, vz Salnitr, Ledek. U Místka na Mor. sanytra. Škd.

Saôna, y, f., v starověku *Arar*, a, m.; později *Saucona* a *Saôna*, řeka ve Francii. Vz S. N.

Sap, u, m. = *sápání*, das Schnauben, pol.

Sápa, y, f., phlomis, rostl. Slb. 348.

Sapák, a, m., der gern tobt.

Sapan, u, m. S. koželužský, Cäsalpinie. Sp. — **S.,** prisila. Vz Sandal, Kk. 257.

Sápání, n., vz Sápati. Vzájemným s-ním se kochají. Sš. II. 120.

Sapanovitý. S. rostliny, caesalpinieae, die Cäsalpinieen: tamarind, sapan, kreveň, podzemnice. Vz Kk. 256.

Sápati, *sápávati*; zastr. *sápnouti*, pl. ut. utí a *sapiti*, il, en, ení. — **S.** = *trhati*, reissen, zerfleischen; *s. se* = *trhati se*, *zlobiti se*, *vztěkati se proti někomu*, grimmen, toben, schnauben, giftig sein, wüthen. Jg., Hus I. 297. — **co, koho.** Kdy vlky chceš lapati, dejž jim nejprv mrchu sápati. Pulk. Dobrou pověsť něčí s. Jel. To svědomí sápá. Jel. S. budú kšticie (excutient comas). BO. — **se čeho.** Sápaje se dobré pověsti lidí obyčejem lehké ženky. Bart. — **se oč.** Ačkoli se o to sápal, však musil to snésti. Žer. II. 132. — **koho, se čím.** Někoho haněním s. Jel. S. se hněvem. Kom. — **se na koho.** Vz nahoře. Jako čert se na něho sápal. Us. Bartoš I. 27., Ros. — **mezi kým.** Spravedlňosť viery mezi sebou s. budou. Boč. exc.

Sápavosť, i. f. = *hněvivosť*. Jg.

Sápavý, *trhavý*, *dravý*, *drásavý*, *drápežný*, reissend, zornig, schnaubend. Ze sápavých vlků tichými ovcemi se staly. Sš. Zj. 471.

Sapě, ě, f., phlomis, das Filzkraut. Kk. 179.

Sápě, sapě (také *sap*, i, Plk.), ě, f., *nástroj k hrabání uhlí* atd. Kohlenkrüke, f. — **S.,** *dýka*, der Dolch, zastr. Mz. 303., Rozk. Veleš. — **S.,** wahrscheinlich der Streitkolben. Gl. 308. Měli někteří lučiště a střely, jiní pak cepy, sápě a řemdihy. Háj. p. 37.

Sapeta, y, f., buchta, eine Art Wecke. U Místka. Škd.

Sapěti, ěl, ění = *sípěti*, zischen. — **kde.** Voda mi v bůtách sápí. Na Ostrav. Tč. — **S.,** z těžka a slyšitelně oddychovati jako na př. člověk zadyšený. U Opav. Klš.

Sapfický, vz Sapphický.

Sapienti sat, lat., moudrému napověz (hloupému dolož). Rk.

Sapin, a, m., chaetodon, ryba břichoplýtevná. Krok.

Sapka, y, f. = *rýma*, pol. L.

Saplivý = *sápavý*, pol. L.

Sápník, a, m., *sápí ozbrojený*, sicarius, zastr. Veleš. Vz Sápě.

Saponin, u, m., *senegin*, látka rostlinná. Vz Šfk. 567., Kk. 225.

Sapota, y, f. S. obecná, achras sapota, der Sapotillbaum. Kk. 192.

Sapotiti se, il, ění. — **se s kým** = práti. Us. v Krkonš.

Sapotovitý. S. rostl., sapotaceae. Kk. 192.

Sapphický n. **sapfický,** sapphisch. S. sloha (metrum sapphicum, δίκωλον τετράστιχον) drží v sobě verš *sapfický*, který se třikrát po sobě opakuje, potom verš *adonický*, kterým se sloha končí:

´ ∪ – ⏓ ´ ∪ ∪ ´ ∪ – ⏓
´ ∪ – ⏓ ´ ∪ ∪ ´ ∪ – ⏓
´ ∪ – ⏓ ´ ∪ ∪ ´ ∪ – ⏓
´ ∪ ∪ ´ ⏓.

Slyš milostivá tyto prosby Múso,
Nepřipusť nízkých v moje srdce vášní.
Vlasti jenž jazyk proti odrozenci
Hájiti dychtím.

Stach. (Zk. Ml. II. 200. Cf. KB. 5.).

Sappho, Sapfo, gt. Sapphy, Sapfy, f., nejslavnější básnířka řecká nar. mezi 627. až 600. př. Kr. Vz S. N.

Saprment, saprlot, *saprmente, saprlenta,* vz Sakulent. Kšá., Šd.

Sapún, u, m. = *mýdlo,* die Seife. Slov.

Sapuník, a, m. = *mydlář.* Slov. Koll.

Sára, sárka, sárečka, y, f., **sáry,** pl., na Slov. *holénka,* die Stiefelröhre, ku př. na čižmách. Vím, že si to za sáru nestrčí. Do sáry mu rozum vpadl (hloupý jest). Bern.

Saracenka, y, f., saracenia, rostl. Rostl.

Saracenové, ův, m., národ v Arabii. V Alx. = Peršané: pohané. Jir. Vz S. N. — *Saracenský.* S. sloh, vz KP. I. 144.

Saragossa, y, f., špan. provincie. Vz S. N.

Sarai, e, m., das Serail des Sultans. Vrat.

Sarajevo, a, n., hl. mě. Bosny. Vz S. N.

Saranče, e, f., acridium, členovec. S. stěhovavá, a. migratorium, vrzavá, a. stridulum, mokrokřídlá, a. coerulescens. Frč. 145.

Sarančokaz, a, m., acridotheres, pták. Presl.

Saranga, y, f., indický rozměr:

∪ ∪ ∪ ∪ — — | ∪ ∪

Osuda rybákům lahodí,
Voda, pole jim, pluh je lodí;
Semene na záhon nehodí,
Ve keseru žeň však nachodí.

Jg. Zk. Ml. II 203. Cf. Vz Mk. Ml. 321., Šš. 26.

Sarapi-s, da, m., bůh aegyptský.

Sarcocolla, y, f., pryskyřice klejovitá, tekoucí ze křoví zvaného: kližel obecný (pena sarcocolla). Sal. 22. 35.

Sardanapal, a, m., poslední král assyrský. Vz S. N.

Sardele, e, f., clupea engrasicholus, die Sardelle, it. sardella, fr. sardine, protože se tyto ryby nejvíce u ostrova Sardinie chytají. Jg. Druh malých sledí. Vz Schd. II. 496., KP. III. 378., Frč. 290. S. s máslem. Dch.

Sardelový. S. kyška, Sardellenwurst, omáčka, nádivka. Dch.

Sardin, u, m., sardonyx, *drahokam* z rodu karneolů. Kat. 979. Vz Sardonyx.

Sardina, y, f., clupea sardinea, die Sardine. Schd. II. 49.

Sardinie, e, f., lat. Sardinia, it. Sardegna, fr. Sardaigne, ostrov k Italii náležející. Vz S. N. — *Sardiňan,* a, m., Sardiňané, Sardové.

Sardinsko, a, n., severozápadní stát italský od r. 1720.—1860. Vz S. N. — *Sardinský.*

Sardonický smích = *nucený, křečovitý.* Rk.

Sardonyx, sardonych, u, m., chalcedon červeně a bíle pruhovaný. Schd. II. 32. Vz Sardin, KP. III. 196., BO.

Sardut, u, m., Kaputrock, m.

Sardy, gt. Sard, pl., f., dle *Ryba.* lat. *Sardes,* řec. *Σάρδεις,* mě. v Lydii (v Malé Asii). Vz S. N. — *Sarďan,* a, m. — *Sardský.*

Sardýn, u, m., *trubka,* die Sourdine. Rohn.

Sardzečko, a, n. = *srdéčko.* Sl. ps. 218.

Sarkasm-us, u, m., z řec., *jízlivomluv, úšklebek, jízlivý vtip, ostrý, trpký posměch,* der Sarkasmus, beissender Spott. Nz.

Sarkastický, *jízlivý, úšklebný,* sarkastisch. Nz.

Sarkofag, a, m., z řec., *masojedec, masožrout,* der Fleischesser. — **S.,** u, m., *druh hlodavého vápence* mysijského, který mrtvoly do něho vložené rychle ničil. Poněvadž ho užívali k rakvím, tedy s. = *kamenná rakev,* zvl. skvostná. Rk. Vz S. N.

Sarkosin, u, m., látka zvířecí. Vz Šfk. 644. Der Sarkosin.

Sarmat, a, **Sarmata,** y, m. Sarmatové, jméno národu nepravě za slovanský vydávaného. Štk. S. evropští obývali mezi Vislou a Donem v dnešní Polsce a západní Rusi, asijští pak S. v menším Tatarsku a v zemích jemu sousedních. Vj. Vz S. N. — *Sarmatský,* sarmatisch. V.

Saronský záliv mezi Attikou a Argolidou.

Sarpedon, a, m., kníže Lykiů ve válce trojské.

Sarže, e, f., ein dünnes, wollenes Zeug, it. sargia, fr. serge, něm. Sarsche, Serg. Gl. 308.

Sas, a, **Sasic,** e, *Sasík,* a, m., der Sachse. Němci Sasici. Rkk. Rozený Sasic. V. Chodí jako podesraný Sas. Us Ft.

Sasafras, u, m., na Slov. koprové dřevo, laurus sasafras, Fenchelholz, n., rostl.

Sasanka, y, f., *stuliš.* Tč. S. *n. pohanina bílá,* anemone nemorosa, das Busch-, Windröschen, rostl. Čl. 6. S. žlutá n pryskyřníkovitá, anemone ranunculoides, hahnenfussartiges Windröschen. Ib., Čl. Kv. 275., FB. 69., Slb. 664., Schd. II. 295., 543., Kk. 206. — **S.,** *polyp.* S. obrovská, actinia (tealia) crassicornis, štíhlá, a. viduata, cizopasná, a. parasitica, růžová, a. rosea, květnatá, actinoloba dianthus, jedlá, apthea cereus, obecná, a. effoeta. Frč. 31.

Sasankovitý. S. rostliny, anemoneae, windröschenartige Pflanzen: plamének, sasanka, jaterník, orsej atd. Vz Kk. 206.

Sasaparilla, sassaparilla, y, f., kořínky přestupu, smilax sassaparilla. Schd. II. 270., Kk. 116., 127.

Sasarec, rce, m. Koupil to za s. peníz (= za babku). U Kostelce n. O. Ktk.

Sasares, u, m., odměna za zprostředkování. Us. Kšá.

Sasina, y, f., ves u Boskovic na Mor. Tč.

Sasiti, il, ení = *pýchati.* Kněžie velmi sasie a pýchají tiem slovem Kristovým mnějíce, že by bylo na jich vóli plně, aby, komuž chtie hřiechy odpustiti, aby byli odpuštěni. Hus II. 158.

Saska, y, f. = *kazajka,* die Jacke. U Rychnova, Litomš. Hsp., Hvl. — **S.,** *Sasice, Sasečka, Sasička,* die Sächsin.

Sasko, a, n. = *Sasy,* Sachsen. Do Saska (Sas) jíti. Us. Vz S. N.

Sasov, a, m., něm. Sachsenthal, ves u Jihlavy. Tč.

Saský, *sasky, po sasku,* sächsisch. S. země. V., král. D., mince, Us., právo, zrcadlo, dům. Vz Tk. II. 548., IV. 739.

Sasové, kmen německý, vz S. N.

Sassaparilla, vz Sasaparilla.

Sassolin, u. m., kyselina borová. Bř. N. 126., KP. IV. 429.
Sasy, dle Dolany — *Sasko*, Sachsen, n. Vz S. N., Tk., I. 104., 319. Na Sasech, Dal., v Sasích. Za Sasy. Us.
Sašati, sašám a saši = *sasiti*. Boč. exc.
Sašina, y, f., něm. Sassina, ves u Boskovic. PL.
Sašov, a, m., něm. Sachsenthal, ves u Jihlavy. PL.
Satalice, dle Budějovice, ves u Vinař (u Prahy). PL.
Satan, a, **satanáš**, e, m., z hebr., *odpůrce, protivník*, der Gegner, Widersacher, Hus II. 93.; *ďábel, čert*, der Teufel, Satan. Kde s. víc nemůže, aspoň zasmradí (aspoň nemilou památku zůstaví). Lb. — **S.**, *nenávistník*. On jest můj satan. Ros.
Satanášeti, el, ení, ein Satan werden. Jg.
Sataniti, il, ění = *hněvati se, hubovati, láti*. Šml. — **se**. Proč se sataníš (= hněváš, čertíš)? U Rychn. Ntk.
Satanský, satanisch. Dch. S. dílo, srdce, umění, řeč. Šm.
Satanství, n., Satanismus, m. Rk.
Satanův: *-ova, -ovo, satanový*, dem Satan gehörig. Kom.
Sátati, *usátati se — unaviti se*, strč. sadati (t. j. satati), fatigare. Pk.
Satelit, u, m., *družice, trabant, sputník, měsíc* = hvězda kolující okolo nějaké planety a zároveň s ní okolo slunce. S. N.
Sáti — *síti*. Slov.
Satinování papíru = *hlazení*, das Glätten. Vz KP. I. 278., 282., 351.
Satinovati, *hladiti*, glätten. — **co**: papír.
Satira, vz Satyra.
Satirický, satirisch. S. báseň. Us.
Satirik, a, m., der Satirik.
Satisfakce, e, f., *zadostučinění*, die Satisfaktion, Genugthuung. Us.
Satoniti, il, ěn, ění = *tišiti*, stillen. — **koho**: dítě. — **se** = *uondati se*, ermüden. Ve výchoд. Čech. Jir.
Satrapa, y, m., dle *Despota*, **satrap**, a, m., z pers., slul v perské říši místodržitel provincie. S. N. — **S.** ve starých slovnících překládá se: komonník, třepačka, podkonie. Slovem tím nazývali se vůbec všichni služebníci dvorští. Jir. ad Žk. 391. Cf. v Rad. zv.: úřadníky jako hejtmany, purkrabě, písaře, šafáře, holomky, tu dvorskú s-pu. — **S.**, ve slohu kupeckém = *člověk zpupný*, ein übermüthiger Mensch. Kh.
Satrapovati ve slohu kupeckém žíti jako satrap = pánem se stavěti, zpupně, satrapiren. Kh.
Saturace, e, f., z lat., nasycení chemické. — **S.**, vyloučení vápna ze šťávy čištěného cukru, die Saturation, Entkalkung des geläuterten Zuckersaftes. Pta.
Saturator, u, m. = nádoba, ve které se cukr vápenatý, při čeření šťávy utvořený, kyselinou uhličitou, fosforečnou atd. rozkládá a cukr vylučuje, der Saturateur. Pta.
Satureje, saturyje, e, **saturejka, satorka**, *saturajka, santořinka*, y, f., *šťubřík, zahradní izop, čábr, čibr*, das Pfefferkraut, die Saturei, satureja hortensis. Čl. 81., Čl. Kv. 254., Kk. 178., Slb. 348., Schd. II. 290., Kk. 178.
Saturnáli-a, i, n., pl., dle *Gymnasium* v plur., slavnosť k oslavě Saturna. Vz -ia.
Saturn-us, a, m., *Hladolet*. Kruh Saturnův. Nz. Vz S. N.
Saturyje, vz Satureje.
Satý, gesäet. Vz Seti.
Satyr, a, m., *divoký muž, kozonožec, lesní a polní bůžek s kozími nohami*, Satyrus, der Satyr. Jg., Rk. Vz S. N.
Satyra, y, f., *lépe: satira* (od satura), lat., *mravokárná báseň*, Nz., *báseň zlé mravy kárající*. Báseň poučná slove satirou, když netoliko poučuje, nýbrž lidské pošetilosti a převrácenosti i kárá a tepe. (Odtud český název satiry: *báseň mravokárná*.) Kárajíc jindy zachovává přísnou vážnosť, jindy uzdu pouští bodrému humoru. (S. vážná a žertovná.) S. psána býti může i prosou. Satiry: *Nová rada* Smila Flašky, *Labyrint světa a ráj srdce* Jana A. Komenského, *Salomon či Moudrosť otcovská* Bol. Jablonského, *Podkoní a žák*, *Cesta do Kocourkova* a j. J. Langra, *Sněm ženský* atd. J. P. Koubka, *Deklamovánky* F. J. Rubeše. KB. 205. Cf. S. N. Příklady vz ještě v Máji 1862., ve Květech 1868. č. 32., v Lumíru 1860. č. 23., 1861. č. 22., v Boleslavanu 1862.—1863. č. 17., 1861. č. 25., v Osvětě 1871. č. 2. str. 95. Dch. Die Satire.
Satyriasa, y, f., **satyriasm-us**, u, m., chorobná chlipnosť mužského pohlaví. Vz S. N. Cf. Priapismus, Nymfomanie.
Satyrka, y, f., satyrium, rostl.
Sau Bohu = přisahám Bohu. Dh. 131.
Sauce (fr., sós), *omáčka*.
Saul, e, m., první král israelský, panoval 1095.—1055. př. Kr. Vz S. N. Samuel modlil se za krále Saule. Hus I 309. Saul mezi proroky (když koho mezi těmi vidíme, kam nepatří). Č. Napadl ho duch Saule proroka (vztekloѕť). Č.
Sáv, a, m., **Sáva**, y, f., lat., Savus, něm. Sau, Save, řeka v Uhřích. V. Vz S. N.
Savanny, pl., f., v sev. Americe tolik co prairie.
Savín, a, m., něm. Sawin, ves u Litovle. PL.
Savoje, e. f., **Savojsko**, a, n., Savoyen, it. *Savoja*, fr. Savoie, lat. Sabaudia, do r. 1860. část Sardinska, nyní k Francii náleží. — *Savojan*, a, m. — *Savojský*. Vz S. N. S. Alpy. Krč. 251.
Saxo, gt. Saxona, m., pl. Saxonové, za str. dob v Holštýnsku a Šlesvicku.
Saxofon, u. m. Vz KP. II. 322.
Sazam, u, m., sesamum, rostl.
Sazamový, Sesam-. S. olej. Rostl.
Sazan, a, m., sparus, ryba. Krok.
Sazaník, u, m., calycanthus. Rostl., Kk 250.
Sazaníkovité rostl., calycantheae. Nz.
Sazárna, y, f., die Setzerei (v knihtisk.). Us.
Sázava, y, f., Sazau, jméno města a řeky v Čech. LS., V. — **S.**, městys u Uhlíř. Janovic. — **S.**, něm. Sazawa, ves u Jílového. PL. — Vz S. N., Tk I. 623., II. 417., III. 36., 46., IV. 740.

Sazava, y, f., *jm. krávy černohnědé.* U Petrovic. Dch. Vz Sazek.

Sázavský klášter. Vz Tk. I. 85., 145., II. 150., S. N.

Sazavý = *očazený*, russig. Byl k tomu prknu přivázán nějakým černým a s-vým řetězem a přikován. Živ. M. J. Husa.

1. **Sazba** (*sázba*), y, m., *ustanovený plat, tarif, taxa*, od *sázeti*, příp. -ba. Mkl. B. 215. Der Tarif, die Taxe. S. na léky, na chléb, na maso, pro brání základu, die Pfändungstaxe; s. manská, J. tr., nákladní, pro dopravu na železnici, der Frachttarif, platná, Šp., J. tr., lékárnická, za jízdy, hypotheční, celní (clo), kolková, potrav (potravní daně, na potraviny), pro obročníky (Beneficiatentaxe), lesní, soudní, povozní, manská, normalní (pravidelná), štolní (Stolataxe), s. provise, na propůjčení služby; sazbu vybírati, rektifikovati, vymáhati, odepsati, zapraviti, zaplatiti, zaznamenati, prominouti, sazby zprostiti; dle sazby; užitek ze sazeb, bez sazby (zdarma); osvoboditi koho od sazby. Šp. S. tržného platu z místa. Er. Sestavení sazeb, Tarifzusammenstellung, f. Dch. Vz Taxa.

2. **Sazba**, y, f., die Setzung, der Anbau. — **S.**, v knihtiskárně, der Satz. Rukopis je již v sazbě (sází se); Omyl sazby, der Satzfehler. Dch. S. písma, der Satz, Schriftsatz. Nz.

Sáze, gt. sazí, dat. sazím, akkus. a vok. sáze, lok. sazích, instr. sazemi; v obecné mluvě: saze. S., prach černý v komínech, kopeť. Ros. S. = dým v komíně usedlý. Kom. S. = předrobné částky uhlíku, které při nedokonalém shoření rozličných látek rostlinných z kouře se usazují. Vz S. N. Der Russ. S. lesklé, olejné, Kh., z peci, z kamen. D. S. lampové, das Lampenschwarz, der Lampenruss. Nz., Presl. Chym. II. 42. Vz Šfk. 41. Vítr sáze sráží. Dch. Sazemi obličej si očerniti; Kde jim neotvírají, tam medvěd, jenž štětku nese, sazemi nebo blátem zeď líčí. Sš. P. 733., 732. Hle, hrnec hrnci káže, oba černí jako sáze. Lom. U sazí a u kotle nikdo nezbělí. Š. a Ž.

Sazebna = *sazárna*. Dch.

Sazební, *od sazby*, taxovní, Satz-, Setz-. S. kámen, deska, čára, Techn., arch, list, protokol, řád, povinnosť, seznam, zákon. J. tr., Šp.

Sazebnice, e, f., die Setzerin. Us — Vz Sazeč.

Sazebník, a, m. = *sazeč.*

Sazecí, *k sázení*, Setz-. S. stroj (v knihtiskárnách), der Setzapparat. Vz S. N., KP. I. 340. S. lístek, ve hře (der Einlagschein). J. tr.

Sazeč, slov. *sazač*, e, m., *kdo něco sází*, der Setzer. S. od sázeti, příp. -čjь. Mkl. B. 331. Sazeč kuželek. Ros. — **S.**, *kdo v tiskárně písmo sází, skladač*, der Setzer, Schriftsetzer. D. S. maje před sebou písmonoš s rukopisem vybírá písmena z přihrádek, sází (skládá) je do sazítka (sazebnice), až má několik řádků; ty dává (klade) na desku, až má stranu; tuto dává na prkno, až se tak naplní arch, načež jej do lisu dává. Tam válcem natírá čerň tiskařskou, klade na to navlhčený arch papíru pod příklop (víko) daný, jejž s formou na podstavu položenou pod tlačidlo strká a tiskadlem přitlačuje. Pt. S. u kasy, vz KP. I. 337. — **S.**, kdo cenu sází (stanoví), der Taxator. — **S.**, der Wetter. Us.

Sazečka, y, f., die Setzerin. Jg. — **S.**, *lopata k sázení do peci*, die Backschaufel. Us. Dch. — **S.**, *zelenina k sázení.*

Sazečský, Setz-. S. umění, die Setzkunst.

Sazečství, n., die Buchdruckersetzerei. Vz KP. I. 338.

Sazedlna, y, f. = *sazebna.* Jg.

Sazek, zka, m., *vůl barvy hnědočerné.* Vz Sazava. U Petrovic. Dch.

Sazema, y, m., vlastní jméno. Šd., Mus.

Sázené, ého, n., něm. Sazena, ves u Velvar. PL., Tf. 267.

Sazení, *sázení*, n., das Setzen, Einsetzen, die Einsetzung. S. rady, mezníkův a hranic. V., úředníkův; bob k sázení. D., sázení stromů, die Pflanzung. Us. — **S.**, die Taxirung, Taxbestimmung. J. tr.

Sazenina, y, f., plantatio, die Pflanzung. BO.

Sazenice, e, **sazenička**, y, f., *sadí, přísada, přesada, sádka, babka*, u zelí: *hlavatice*, Šp., *pláň, pláně*, Jg., *stromek k přesazení a štěpení*, der Setzling, Fächser, das Setzholz, die Pflanze. V. S. mladistvá, V., vinná, vrbová. Us. S. řepová, Kos. Ol. I. 93., chmelová. Dch. Překročíš-li sazenice v zahradách, neporostou. Kda.

Sazeník, u, m., calycanthus.

Sazený; *-en, a, o*, einmal eingesetzt, gesetzt. S. strom. Us. Nevědúce, kterak takoví dluhové peněz nahoře sazených nynie placeni býti mají podlé práva. NB. Tč. 213. Sazeni a jmenováni sú úředníci. Let. 99. — **kam.** Kámen ve zlato s-ný. Us. Dch.

Sázený, gesetzt. S. vejce, das Setzei, das Ochsenauge, stromky. — **kam.** Vejce na čočku, na špenát sázené. Dch. — **čím.** Stromkama je s-ná (cesta ku Praze). Er. P. 180. — **S.**, taxirt. S. chléb. Us.

Sázeti, vz Saditi.

Sazírna, y, f., *lépe*: sazebna. Jg.

Sazítko, a, n., *lépe*: *sadítko*, der Pinensetzer. Techn.

Sázivky, pl., f., rozkrojky bramborů k sázení, *očka sazenice.* V Kunv. Msk. — *S-ka, sazečka*, der Setzzwiebel. Us.

Sázka, y, f., *v rudnictví, co najednou do peci se vsadí*, der Satz. Techn. — **S.** *ve hře*, der Einsatz, Satz, das Legegeld. Vyhrál, prohrál sázku. Us. Dáti něco v s-u; v s-ce propadlý; budka pro sázky při koňských dostizích, die Wettbude, der Totalisateur. Dch. S. ve hře, herní, die Spieleinlage. J. tr. Šli s farářem sázkou. Rychn. Duš. S o něco. Us. Mám s ním s-ku. Us. Tč. Sběratel loterních sázek. V sázku prohráti. D. S. v loterii; jde o sázku; smlouva o sázku. J. tr. Mám na něho sázku (chuť). Us. na Mor. — **S.** *snopů.* Když se mlátí, položí se snopy na sázku a stranují se (mlátí se snopy, než se rozváží a rozloží). Na mor. Zlínsku. Brt. S-u omlátiti. Sd. Cf. Posad. — **S.** *snopy najednou k mlácení rozložené.* Omlátili jsme 3 sázky. Mor. J. T. Cf. Sádka.

Sazometník, a, **sazomet,** a, m. = *kominík.* Aqu.

Sazometný. S. středa (před zeleným čtvrtkem, poněvadž se sáze vymetaly a vše čistilo), der Charmittwoch. Jg., S. N. Král Ferd. na den s-né středy do Prahy přijeda následujícího dne v zelený čtvrtek na hradě pražském nohy myl. Bck. II. 1. 46.

Sazomín, a, m., něm. Sasomin, ves u Žďáru na Mor. PL.

1. **Sazovatý, sazovitý,** russartig. Jg.

2. **Sazovatý,** einen Satz machend. Schön. exc.

Sázovec, vce, m., *mezník,* der Gränzstein. Us. na Mor.

Sazovice, dle Budějovice, něm. Sazowitz, ves u Napajedel.

Sazovka, y, f., fuligo, rostl. pýchavkovitá. Rostl.

Sázovka, y, f., *lopata k sázení chleba do peci,* die Brotschaufel. Jg.

Sazový. Russ-. Techn.

Sažeň, žni, f. (zastr.) = *sáh.* Kolik falešných vápna sažní. Kon. hoř. 48. (Možná však, že i *sažení.* Č. exc.)

Sažení *na jiného* (vz Sáhnouti), die Handanlegung. V.

Sažiti, il, ení = *horkem plápolati,* glühen. Kamna až saží, jak jsou rozpálená. Saží tvář, oči. — **komu.** Čelo nemocnému až saží. — **čím** = *hořeti,* brennen. Žádostí jen sažil. Us. (Chmela). Jí (choti) jen dýchá, jejím ohněm saží. Šš. Bs. 179.

Sb, skupenina nevyslovitelná, vyslovuje se tedy jako *zb*: sbor — zbor (Vz Souhlásky). Ht.

Sbaběti, vz Zbaběti.

Sbadati — *najíti, přehledati,* auffinden. Sbadaj lichevník jeho statek. Ž. k. 108. 11. To je člověk, nedá si pokoje, musí vše s. Na Mor. Hý.

Sbáhnouti si, hnul a hl, utí, vz Bahnouti. U Olom. Sd.

Sbaliti, il, en, ení, *sbalovati,* zusammenwickeln, -rollen. Dch. — **co.**

Sbar, u, m., koule achatová, křemenná atd. ve zvětralém mandlovci, die Achat-, Quarzkugel im Mandelstein. Us. Bolesl.

Sbásniti, il, ěn, ění = *smysliti,* erdichten. Sbásnění bohové. Měst. bož. II. 23.

Sbedniti, il, ěn, ění, zusammenbrettern. — **co.** Rk.

Sběh, zběh, u, m., *sběhnutí,* der Zusammenlauf, -fluss von Menschen, Auflauf, Zulauf. Jg. S. věřitelův, lidí. Us. S. řad nekonečných (konvergence). Nz. S. souhlásek, die Anhäufung von Konsonanten. Nz. — **S.** dvou těl (sražení), der Zusammenstoss. D. — **S.** *vody* (stok, spád), das Gefälle, die Rösche. D.

Sběhati, vz Sběhnouti.

Sběhavý, vz Sbíhavý.

Sběhlík, a, m., der Flüchtling, Ausreisser. Dch.

Sběhlost, i, f., die Erfahrenheit, vz Zběhlost.

Sběhlý = *sešlý,* zusammengelaufen. S. útraty, *lépe: vzešlé, učiněné.* Cf. Vzešlá škoda; Dluh hrou vzešlý. Pr. měst. — **S.,** erfahren, vz Zběhlý.

Sběhnouti, hnul a hl, utí; *sběhati, sbíhati, sbíhávati* — *s vyššího místa běže přijíti,* herablaufen; **se** — *sjíti se, shromážditi se, scházeti se,* zusammenlaufen; *stýkati se, sjednotiti se,* zusammenstossen, zusammenfliessen; *sraziti se,* sich zusammenziehen, eingehen. Jg. — **abs.** Voda sběhla. D. Život můj sběhl, ist zu Ende. Dch. — **jak**: hladko sběhnouti. Dch. Dobře s. Dch. — **se.** Sbíhá se lid. Ros., V. Cesty, čáry se sbíhají. Us., Nz. Aby zprávu o tom dali, co se toho převozného do roka sbíhá. Ottersd. Kůže se sběhla (srazila). D. Plátno, sukno se sběhlo. Klš., Šd. — **S. se** = *státi se, lépe*: *zběhnouti se.* Vz toto. Jg. — **odkud**: **s** vrchu. Us. Slepice sběhla s vajec. Slm. Že mi člověk mój a bezdětek sběhl s lánu tu **v** Mikulovicích. Půh. II. 41. Sběhnouti se studií, s učení. Us. Hý. — **(se) kam (čím).** S. **na** někoho. Troj. Všichni se naň sběhli. Us. Celá ves se sbíhala na podívanou. Něme. I. 239. Sběhl se veškeren lid **k** nim **k** síni řečené Šalomounově; Všecko k tomu se sbíhá, že . . .; K uskutečnění jejímu (církve) se zajisté všechen obor událostí sbíhal; K slávě boží všechno povinno se sbíhati. Šš. Sk. 35., II. 17., I. 12., J. 184. (Hý). Moči přitahující sbíhají se mokrosti na to místo. Lk. Sbíhati se **do** hromady (srotiti se), **v** hromadu (někdy: srotiti se). V. Sbíhati se mají všichni v jednotu víry. Šš. II. 116. — **se odkud kam. Z** domů houfem **k** modlitbám se sbíhali. Br. — **se s čím.** Kde se meze jednoho souseda s mezemi druhého sbíhají. Boč. Avšak ona místa nesbíhají se s naším **podlé** předmětu. Šš. II. 39. — **se kam proč.** Že pro vyzvědění té neobyčejné události k domu onomu sběhli se. Šš. Sk. 20. — **kdy. O** minulých taženích nerády se sběhly (= zběhly). Žer. Všady **při** církevních dogmatických úchvalách dvojí činnosť sbíhá se. Šš. Sk. 185. (Hý.). V Jerusalemě **na** letnice lid se sbíhal. Šš. Sk. 20. — **se kde.** V tom bodu čáry se sbíhají. Us. Voda se sbíhá v ústech. Lk. Krev se **na** tom místě sbíhá. Lk. V jazyku našem sličně ta 2 slova v jednom kořeně se sbíhají; V tom svědectví veškeré starožitnosti se sbíhají; Celá církev se s Pavlem v jednomyslnosti sbíhá; Leč při tom (napomínání) také se **s** láskou tou povinnosť apoštola sbíhala; Sběhli se **k** nim **u kobky** Šalamounovy. Šš. J. 52., I. 13., II. 7., Sk. 30., 37. Co tuto Jan Evangelista vypravuje, v tom sbíhá se **s** ostatními třemi evangelisty; V panně Marii sbíhají se veškery přednosti všechněch panen, manželek a vdov; Školy židovské nesbíhají se shodně a svorně na témže hlavitém pravidlu. Šš. J. 97., L. 15., 106. (Hý.). — **nač** = *míti na něco chuť,* nach etwas gelüsten. U Olom. Sd.

Sběhnutí, n. = *sběh.* S. lidu se stalo. Ler.

Sběr, u, m., die Sammlung. — **S.,** gezogene Falte, die Nachlese. — Vz Zběř.

Sběř, i, f., od sběrati, přip. -ь. Mkl. B. 58. = *sebrání čeho, hejno, zástup, shromáždění* (v dobrém smyslu slova), der Haufe. Ž., Ros. V sběři svatých tě korunoval. Ms. 14. stol. (V Rozb. 1840.) Dvorská s. Žk. 168. Kdež jest rytieřstva s. taká. Smil v. 902.

Královė a kniežata, i vy rozličná s. veliká. Výb. II. 51. Rei všie s-i synóv (shromáždění). BO. S. zvířat. N. T. Pražská sběř. Bart. Vz *Zběř*.

Sběrací. Sammlungs-. S. pokladna, Rk., nůše, Jg., misa, D., listina. Dch.

Sběrač, e, m., der Sammler. S. vína, obilí. Ben. V. S. vinní. BO.

Sběračka, y, f., *nástroj k sbírání*, der Schöpflöffel. S. na smetanu. Us. S. včelařská (ku sbírání rojův). Lš. S. na vosk. Ktk. — **S.** *vína* atd. (která víno sbírá), die Sammlerin; 2. *sbírání vína*, die Weinlese. Slov.

Sběradlo, a, n., *čím se co sbírá*, das Sammelschöpfwerkzeug. Št.

Sběrák, a, m. = *sběrač*. U Dehnic. Psčk. — Ros.

Sběranec, nce, m., roj uměle dělaný. Lš.

Sběratel, e, m., der Sammler. S. spisů. Mus.

Sběratelka, y, f., die Sammlerin. Us.

Sběratelský. S. působení, das Sammlerwirken. Dch.

Sběrba, y, f., das Sammeln.

Sběrčí. Sammel-. S úřad. Šm.

Sběrky = ovoce se stromu napadané a posbírané. Mor. Brt. Vz Zběrky.

Sběrnice, e, f., vz Sběrný.

Sběrnosť, i, f., die Wahlverwandtschaft. Nz.

Sběrný, Collektiv-. S. sklo. Nz. S. čočka, sběrnice, Collectivlinse. Nz.

Sběžení, n., der Zusammenlauf. Prosili sú za ni snad stydiece se lidského k nim pro ni s.? Hus II. 98

Sběžitý, *spaditý*, abschüssig. Nz.

Sběžky, pl., f., *sbíhavé čáry*, konvergirende Linien. Nz.

Sběžný, **sbíhavý**, konvergent. S. čáry. Vz S. N., Nz.

Sbičiti, il, en, ení, *sbičovati* = *sehnati*, *stlouci*, *dovésti*, zusammenbringen, -trommeln. U Jilem. Ktk.

Sbičování, n., die Zerpeitschung.

Sbičovaný; *-án*, *a*, *o*, zerpeitscht, zerhauen. — **kde.** Již vidím synáčka, jak v krvi omdlévá, po všem těle s-ný a trním korunovaný. Sš. P. 75.

Sbičovati, zusammenpeitschen. — **koho, co.**

Sbíhajícnosť, i, f., šp. m. *sbíhavosť*.

Sbíhati, vz Sběhnouti. — **koho** = *shledávati koho*. Mor. Brt. — **kde:** po celém trhu. Mor. Brt.

Sbíhavosť, i, f., die Konvergenz (ohne Ende fortlaufender Reihen). Nz.

Sbíhavý list (decurrens, herablaufend), jehož kraje na zpodu ještě po samé lodyze jak listovitá křídla dolů se táhnou, jako u bodláků; lístek, jenž listovou substancí po hlavním řapíku n. vřetenu sbíhá. Čl. Kv. XXVI. S. čáry, vz Sběžky. Nz. S. řady. Nz., Stč.

Sbíhovati = *rychle něco snášeti*, etwas rasch herbeischaffen, herholen (im letzten Augenblicke). U Olom. Sd.

Sbírací, vz Sběrací.

Sbírač, e, m. = *sběrač*.

Sbíráček, čku, m., ein kleines Töpfchen zum Beerensammeln. U Litovle. Kěr.

Sbíračka, y, f. = *sběračka*. — **S.**, *vřed*, das Geschwür. U Litovle, Kěr. Nemoho dobře choditi, mám na šlapce s-ku. Na mor. Drahansku. Hý.

Sbírání, n., das Sammeln, Klauben. S. klasů, Kom., květin, D., vína, V., BO., dříví, Us., hlasů, D., medu (vybírání). D. — **S.**, das Abschöpfen. S. smetany. Sp. — **S.**, die Werbung. S. strany. Dch. S. **na** vojnu. D.

Sbíranka, y, f., *mastnota s polírky sebraná*. Se s-ky dělá se jížka. Us. Č.

Sbíraný; *-án*, *a*, *o*, gesammelt; abgeschöpft. S. mléko. Us.

Sbírati, vz Sebrati.

Sbírka, y, f., od ber. Schl. Příp. -ъka. Mkl. B. 272. Die Sammlung. Aby tato sbírka (způsobů mluvení) všem v hod byla. Sych. S. vína, ovoce, klasů: doba s-ky. D., Kram., Dch. O sbírce vína vz Čk. 341.—342. S. obilí, vz Vítka. S. knih (knihovna), obrazů (obrazárna, gallerie), mincí, starožitných památek, přírodnin atd. (musea), S. N., s. (peněz) na chudé; sbírku mezi sousedy učiniti. Us., J. tr.; s. (u horníků) = peníze, kterými těžaři v poměru svých kukusů k dělání dolu přispívají, pokud užitek dolu samého nepostačuje: sbírky ukládati, uložiti, dáti, der Zusammenschuss. Vys. Místo ke sbírce, die Sammelstätte. Dch. Obvod poštovní s-ky, Bestellungsbezirk einer Briefsammlung; S. loterní: Záležitosti týkající se snůšek a sbírek. J. tr. S-u **ve** prospěch koho učiniti. Bs. S. *pro* chudé. D. — **S.** = *berně*, *daň*. V. S-ku svoliti, V., někomu platiti, Brikc., spraviti, Boč., uložiti. Sněm. 1609. — **S.**, obilí najednou vymlácené a vyčištěné (zvité, zdrutované a zburdakované), jež se pak ze stodoly na sýpku (sypání) vynáší. U Opavy. Klš.

Sbírkový, Sammel-. Šm.

Sbiřmovati někoho, Jemanden züchtigen. Mor. Šd.

Sbíti, sbiji, sbij, sbije (ic), sbil, it, ití; *sbíjeti*, el, en, ení; *sbíjívati*, zusammenschlagen; *se*, sich verdichten. V. — **abs.** Kdyby kroupy sbily (potloukly). V. Lépe jest býti sbitu, než do smrti ubitu. Pk. — **co.** Sbil mráz osení (spálil). St. let. Víno mu hlavu sbilo. L. — **koho (akk., nikoli gt.)** = *stlouci*, V., 2. *zabiti*. Troj., Háj., Dal. — **koho, co čím:** někoho holí; sud kyjankou. S. prkna hřebíky, Us., koho kyjem (stlouci). V. Blázen sobě nesrozumí, leč kyjem sbit bude. V. S. někoho mlatem. Alx. 1120. S. *někomu* řemenem ústa. Pass. Výb. II. 9. — **co kdy.** O svatém duše zbil mráz osení. Let. — **co z čeho:** vrata z prken. Us. — **co v co:** v hromadu. V. — **koho kam: na** kolo. Dal. — **co s čeho:** prakem s kolu chléb. L. — **co oč.** Lépe jest, než by tolik metel o svůj hřbet sbil (bitím spotřeboval). Hus. — **se** = zabiti se. V.

Sbití, n. S. prken, na kolo. Us. Modrý od s. V. Řehen po tom s. pozdravil sě byl. NB. Tč. 108.

Sbitina, y, f., *modřina*. V.

Sbláznovati se = *mýliti se*, sich irren, zastr. Leg.

Sblíženosť, i, f., die Annäherung. Rk.

Sblížený; *-en*, *a*, *o*, genähert. S. hodnota, der Annäherungswerth. Stč. Alg. 158.

Sblížiti, il, en, ení, *sbližovati*, annähern. — **co čím kde.**

Sbodnouti, ul, ut, utí; *sbůsti*, sbodu, sbodl, den, ení; *sbodati*, *sbodávati*, herunterstechen. — **koho odkud (čím):** (dřevcem) s koně. Alx. 1125. — Troj. — **kde: na** harci. Mus.

Sbor, u, **sborek**, rku, **sboreček**, čku, m., od ber (bráti), strsl. съборъ conventus. koř. br, r stupňováno v *or*, příp. -ъ. Mkl. B. 9., 11. Tudy съ-bor-ъ od съ-br-a-ti. Ib. 420. Vok. sg. obyč. sbore. Hus II. 107.: sboře. Vz R. **S.** = *sebrání*, *něco sebraného*, die Versammlung; *též místo*, *kde sebrání jest*, der Versammlungsort. Sbor vod. — **S.**, *shromáždění lidu* atd., die Versammlung. S. lidí. V. Sta se, že ciesař pozva kniežat k dvoru, kniez Václav ide k tomu sboru. Dal. Sbor hlučný prohlásila. Dal. S. lidu. S. N. S. starších obecních, zastupitelský, živnostenský, Dch., stavitelský, diplomatický, zákonodárný. Rk. Vz Sněm, Sjezd, Rok. Celým sborem, korporativ. Dch. A když kmetové sborem se sešli. Kpr. S. lodí, die Flotille. Nz. V jeden s. sberúce se lidé. BO. Ke všemu s-ru lidu israelského. BO. S. volicí. Us. — **S.**, *schůze osob církevních*, *sněm církevní*, die Kirchenversammlung, das Koncil, concilium, synodus. Vz Sněm. Hý., Pal. Slovo *obec* a *sbor* neodpovídají dokonale slovu ἐκκλησία, neboť *obec* obnáší sebou toliko pojem všeobecnosti, *sbor* pak přísluší starému zákonu συναγωγή. Šš. I. 159. Concilium aneb sbor. V. Všeobecný s. křesťanský (církev). V. Že jest jedna církev svatá, obecná t. j. jeden s. všech vyvolených. Hus. S. církevní, klášterní, věřících. S. basilejský. S. N. Také sbor toletanský v právích takto ustavil; Cierkev svatá jest s. všech vyvolených ku spasení; Přiď tvé královstvie t. j. naplň se s. vyvolených, kteří s tebú mají býti v nebesích; Raduj se Jerusaleme t. j. ty sboře křesťanský; Bez sborův učinie vás t. j. vyobcují vás, teď stojí: vypověditť vás ze škol; Bez sborův učinie vás t. j. vyobcují vás, tak že vás nebudú chtieti v obci trpěti; Lov Petróv, na němž dřely sú se sieti, znamená s. křesťanóv, z nichž někteří vypadnú; A slove nebeské královstvie ten sbor, protože král nebeský Bóh jest král toho sboru; Podobno učiněno jest královstvie nebeské, jenž jest s. lidí zde ve světě; Mnozí vyšli sú ze s-u židovského, jenž sú v Krista věřili; Křivá kletba ani před Bohem ani před sborem vieže; Ale kdež hřiech zjevný nenie, vyvrci ze s-ru nižádného nemóžeme; Něco na někoho před prohlášeným sborem vésti; Kterak veškren sbor proti mně křičel, kterak sem já odpoviedal; Kostnice, jich město, za třidceti let nezbude hřiechóv, které jest spáchal ten s. v jich městě; Ještě pán Buoh vždy svú mocí Hus při životě drží a bude držeti, dokud ráčí, proti pyšnému, lakomému a rozličně hřiešnému sboru. Hus I. 468., II. 37., 56., 107., 195., 197., 279., 379., III. 31., 227., 228., 276., 282., 284., 287., 289. (Tč.). — **S.**, *komonstvo*, *průvod*, das Geleite. I vece Čech k svému sboru. Dal. Přišla u velikém sboru panen. Troj. — **S.**, *oddělení*, *hromada vojákův*, Corps, n. S. vojska. Bur. S. armádní, vz Vojsko. Otčík zahna Němcev sbory. Rkk. S. branného lidu, S. N., vojenský. Rk., J. tr. Občanský s., Bürgercorps, n. S. ostrostřelců, granátníků. S. záložný. Rk. S. pozorovací, Beobachtungscorps, Dch., mostařský, Pontonier-Corps. J. tr. Hospodin sborův (exercituum). BO. — **S.**, *při tělocviku:* souřadí z více čet se skládající. Vz Četa, Šik. — **S.**, *chor*. S. andělův. Pass. S. zpěvákův. Jg. Potom sborové angelští tu choř do nebeské sieni přivedú. Hus III. 6. Klade čtvero sborů či kůrů anjelských. Šš. II. 199. Viece jich přišlo, aby s. k zpievání veselému učinili. Hus II. 243. — **S.**, *zpěv mnoha hlasův*, mnohozpěv. Hd. S. kapelní (církevní písně bez průvodu). Hd. — **S.**, *spolek*, der Verein. Dal. S. zpěváků, zpěvácký (mužský, ženský, smíšený), doktorů, S. N., učitelský, obchodnický. Rk. S. *k čemu* (u slovesných jmen podstatných; *lépe* než: *pro co*): ku vzdělání řeči, ku stavění národního divadla, ku proskoumání země. Bs. S. *čeho:* musejní s. řeči a literatury české. Bs. — **S.**, *sloučení rozmanitých předmětův*. Mark. — **S.**, *místo shromáždění*; zvl. u čes. bratří = *modlitebnice*, der Tempel. Sbory všecky kolím zabiti a zaraziti dali. Apol. Choditi do sboru. Šd. — **S.**, *prut bylinný*. Vzíti zelinu i všecek její s. spolu ssekati. Čern. Štěrbák roste prostým sborem na půl druhého lokte zvýší. Čern. — **S.**, jm. pole u Napajedel na Mor. Km. — **S.**, *sbírání*, die Lese. S. klasů. Us.

Sboř, i, f. = *sbor*, *hejno*. S. ptačí. St. skl.

Sboren, partc. slovesa sbořiti = shromažďovati. L. S. Vz Sbořiti, 2.

Sboření, n., der Einsturz. S. domu. Us. Na s. V. Ten dům jest na s. Us., BO.

Sbořenina, y, f., *sbořeniny*, pl. = *rozvaliny*, *sříceniny*, *ssutiny*, die Ruine. Br., Kom.

Sbořeniště, ě, n., *poustka*, der Trümmerhaufen. Ros.

Sbořený: *-en*, *a*, *o*, eingestürzt. S. dům zase postaviti. Kom.

Sbořina, y, f., Koll., *lépe:* sbořenina. Jg.

Sbořisko, a, n. = *sbořeniště*. To stavení je s. (sešlé, na sboření). Us. na mor. Drahansku. Hý.

Sbořiště, ě, n., *sbor*, *místo shromáždění*, der Sammelplatz. Scip.

Sbořitel, e, m., der Herabstürzer, Zerstörer. Bibl.

1. **Sbořiti**, sboř, ře (íc), il, en, ení, *sbořovati* = *sřítiti*, *sbourati*, nieder-, einreissen, zerstören, umstürzen, abbrechen, zusammenwerfen; *zrušiti*, abschaffen; *sraziti*, herabwerfen. V. — **co čím:** sáh dříví sochorem. Us. — **co kam, do čeho.** Us. — **co komu:** dům, Půh. II. 168., zeď, oltář, hradbu, město, Us., D., Kom., Ros., Jel., předsevzetí (zrušiti). V. — **se.** Dům se sbořil. Us. Sboří se proto svět? Dch. — **koho odkud: s** koně (sraziti). Kron. o Brunev. — **koho proč.** Když pan Albrecht die, že jest ten duom sbořil pro zemské dobré. Půh. II. 383.

2. **Sbořiti**, il, en, ení, od *sbor* = *shromážditi*, *učiniti*, *aby někdo někam přišel*, *svolati*, einberufen, versammeln. Vz více v Jir. Mus. 1878. 140. V národ k rozsúzeniu

na sněm sboren = v národ shromážděný na sněm k rozsouzení (k soudnímu řízení). LS. v. 84. Slovo toto není jinak doloženo, ale v Rkk. a Dal. přichází slovo *sbor* a v Alx. slovo *sborné*. Bdl. Obr. LS. 17., 128., 129.

Sbormistr, a, m., der Chormeister. Dch.

Sborna, y, f. = *sbornice*. Propuštěnci ti společnou s-nu měli. Vz Sbornice. Šš. Sk. 72.

Sborně: *sborem, houfně*, kollegialisch. S. něco říditi, vyjednávati. J. tr., Mus. — **S.,** *krátce*. S. říci. Us. Vz Sbořiti, 2.

Sbornice, e, f. = *sborovna, synagoga*, die Synagoge. S. křesťanské; O s-cích či synagogách nejednou mluvili jsme; S. soukromá; Učil ve s-cích jejich; Po svém obyčeji vešel do s-ce; Vyučovati po s-cích, ve sbornici; Náčelník s-ce (cf. Nadsborničný); S-ci vystavěti. Šš. Sk. 34., 72., 223., L. 59., 66., 133., 76. Kristus byl náčelník s. Šš. I. 164. (Hý.)

Sborničí náčelník. Šš. Sk. 156. Vz Sbornice.

Sborničník, a, m., přednosta sbornice, der Vorsteher der Synagoge. Šš. L. 134. (Hý.).

Sborničný náčelník (n. sbornice) = nadsborničný. Šš. Sk. 215.

Sborník, a, m., *člen sboru českých bratří*. Scip. — **S.,** u, m., Collectaneen (pl.). Nz.

Sbornosť, i, f., das Kongregationswesen, die Körperschaft. Šm.

1. **Sborný,** Sammel-. S. místo. — **S.** dům = *sbornice*. Ale obzvláště domové s-ní křesťanů jerusalemských překotem přepadeni. Šš. Sk. 93.

2. **Sborný,** synthetický, synthetisch. S-ní znakové, rozjímání. Mark. — Lid s. Žižkův (sebraný). Ms. S-ní bratří. Vz Samorostlý. S. sněm. LS. v. 84. Vz Sbořiti, 2.

Sborovati = *sněmovati*, Jg.; 2. *sborem zpívati*. Č. — **S. se,** *shromažďovati se*, sich versammeln. — **se jak.** Nejmenší zvířátka sborují se v míru a svornosti. Šš. Oa. 31.

Sborovna, y, f., místnosť, ve které nějaký sbor se schází, der Versammlungssaal, das Konferenzzimmer. Us.

Sborový, *sborný*. S. soud, Collegialgericht, zpěv, Chorgesang, m. Rk., J. tr., Dch. S. hluk (tumultus turbarum). BO.

Sborozpěv, u, m., der Choralgesang. Šm.

Sborso, a, n., ve slohu kupeckém = *záloha*, der Vorschuss. Kh.

Sborsovati, v kupeckém slohu = *někoho založiti*, sborsiren, Jemanden etwas vorschiessen. Kh. Ve Slezsku vůbec se říká borgovati, sborgovati, rozborgovati. Šd.

Sbourání, n., das Abbrechen, Abtragen, Niederreissen. S. lešení, die Demontirung o. Abtragung des Baugerüstes. Dch.

Sbourati, *sbourávati* = *strhati, sbořiti*, einreissen, abbrechen, abtragen, niederreissen. — **co:** zeď, dům. — **čím:** motykami atd. Vz Sbořiti.

Sbožeti, el, ení = *zbohatnouti*, reich werden, zastr.

Sbožice, e, n., demin. jm. ‚zboží.‘ Výb. I. 218.

Sbožie, vz Zboží.

Sbožiti = *zbohatiti*. Kat. 3380.

Sbratrenec, nce, m., ein Verbrüderter. Šm.

Sbratřený; *-en, a, o*, verbrüdert. Kká.

Sbratřiti, *sbratiti*, il, en, ení = *spřáteliti*, verbrüdern. — **se s kým.** V.

Sbratrovatel, e, m., der Verbrüderer. Šm.

Sbrocený krví, sčervenělý. Jir.

Sbroje, e, f. (zastr.), *hromada lidu*. Výb. I. 1076., 1077.

Sbrousati = *obilí špatně semleti*. — **co komu.** Ten mi to žito sbrousal. Us. Dch.

Sbryndaný; *-án, a, o*, vz Bryndati. Co v básni podáno, je víno řízné, ne brynda sbryndaná. Kos. O. I. 279.

Sbryndati, zusammen panschen. Ros. — **co;** pivo, **čím:** vodou.

Sbudovati = *shromážditi, nastřádati*. — **co:** len. Na Slov. a na Mor.

Sbůsti, vz Zbůsti. Sbodnouti.

Sbydlení, n., vz Sbydliti.

Sbydliti se, *sbydleti se*, el, ení, *sbydlovati se* = *jedno obydlí s někým míti*, zusammen wohnen; *spáti s kým*, beischlafen. — **se s kým.** Tkad., St. skl.

Sbyhněv m.: Spytihněv. Bž. 48.

Sbytečný, zusammenwohnend, Gesellschafts-. Člověk, jakož die Aristoteles, jest živočich tichý a s-ný s jinými. Hus II. 315.

Sbýti, sbudu, sbyl, ytí = *setrvati* (v přítomnosti ducha), verbleiben. Kteří se v chlúbu nepozdvihnú a sbudú při sobě, pomniece, že jsú lidé. O 7 vstup. — **s kým.** Múdrosť, ktož s ní sbude, v česť pozdvihne. Št. N. 256. 5. — **se** = *porovnati se, shodovati se*, sich vertragen. Pakliby se manželka zase vdala, neb se s poručníky sbýti nemohla neb nechtěla. Záp. měst. 1453.

Sbytný = *snášelivý*, verträglich. Č. exc.

Scabrati se = *povstati*, aufstehen, sich aufraffen. Slov.

Scáč, e, m., der Harner. — **S.,** nočník. Vz Scák. Šm.

Scačka, y, f., v obec. mluvě *chcačka*, die Harnerin, Brunzerin. Vy zpropadené s-čky (říkají ženským)! Us. Msk. — **S.,** *dětská peřina*. Střádati peří na s-ky.

Scaevola, y, m., dle *Despota*, jm. římské.

Scák, u, m. = *scáč, nočník*, der Nachttopf. Lex. vet. — **S.,** *potůček ze scánek dětských*. Mor. Šd.

Scákaný; *-án, a, o* = *opilý*, besoffen. Olom. Šd. Cf. Nacáknutý.

Scákati = *opiti*. — **koho čím.** U Olom.

Scala, y, m., der Brunzer, Bettbrunzer. Na Ostrav. Tě.

Scance, pl., poscané pleny atd. S. sušiti. Mor. Šd.

Scání, n., das Harnen, Pissen, Brunzen. Moč močením (scáním) se vypouští. Kom.

Scaniny, pl., f. = *scánky*. Pili s-ny, jedli lajna. BO.

Scankář, e, m., der Urinarzt. Us. Jg. — **S.,** *soukeník* (že užívá k řemeslu moči). Us. na Mor. Šd.

Scánky, scanky, pl., f., gt. scánek. V. Strsl. ꙃьсь, urina, koř. sik, přípona -jъ. Mkl. B. 54., 72. Pili s-y. Bj. Der Harn, Urin.

Scáti, štiji, eš, ... štij (v obecné mluvě: chcáti, chčiju, chčiješ; na Mor. štím, štiš atd., šti, Mřk., Hý., Tě.; také scám, scáš atd. Na Ostrav. Tě.), scal, scán, ání, harnen,

brunzen. Strsl. sьcati, mingere, sьčь, urina, sthornoněm. sehan, seihen, středohornoněm. seich, der Urin, stind. sič, siñčati, netzen. S tím souvisí i seknati, fluere (sr. sáknouti). Mkl. aL. 112. — **kam: do** nočního hrnce. S. **na** zeď. Jdi scat na brus. Domažl. Šml. — **co, čím.** On ští krev neb krvjů. Na Ostrav. Tě.

Scavka, y, f., die Harnstrenge; der Lauterstall (nemoc koňská), stranguinea. Lex. vet.

Scavý, Brunz-. S. hrnec. D., s. noční střep. V.

Scediti, il, zen, ení: *scezovati* = *stočiti*, abseihen. — **co.** Avšak jsi mě scedil jako mléko a jako sýr utvrdil. BO. — **co odkud:** vodu **s** bramborů, s brachu. Us. — **co kudy.** Čerstvé višně **skrze** síto s. Ms. o štěp.

Scelení, n., das Zu-, Verheilen. Sal. S. gruntů, Kommassirung.

Scelenosť, i, f., die Ergänzung, Heilung, Vereinigung. Ros.

Scelený; *-en, a, o,* vereint, zu einem Ganzen verbunden. S-né pozemky, kommassirte Grundstücke. Dch.

Sceleti, *celým se státi*, ganz, dicht, derb werden, sich vereinigen, sich erneuern. — **abs.** Zase to zcelelo. Ros.

Scelistivý, consolidativus, heilend. S. lék. Sal. 232.

Sceliti, il, en, ení; *scelivati, scelovati* = *celým činiti*, ergänzen, ganz o. dicht machen, vereinigen, zusammenfügen. BO. — **co:** pole (více jich v jedno). Us. — **co čím:** ránu lékem. — **co s čím.** Scel s dřéve řečenými. Sal. 27. 23. — **co v co:** Slovany v celek. Bdl. — **se.** Ras.

Scelivosť, i, f., *celosť, neporušenosť*, die Unversehrtheit. S. sýra. Bech.

Scelivý, ganz, frisch. S. křemenice, limpidissimus lapis. Bj. S. pokrm, solidus. ZN. S. ovoce.

Scena, y, f., z řec., původně stan, chýše, jeviště, výjev, výstup (menší částka divadelního jednání, v němž ani jeviště ani osoby se nemění); výjev ze života vůbec; dějiště nějakého jednání n. činu na př. bitvy. Scenu změniti = jednání na jiné místo přenésti, což se v divadle změnou dekorací značí, die Scene. S. N.

Scenění, n., die Vereinbarung über den Preis. ČJB. 365.

Scenerie, e, f., z řec. = rozvrh dramata, divadelní hry; úprava na jevišti, spořádání divadelní, die Scenerie. Nz.

Scenický = divadelní; ve scenách, scenisch. Nz. S. improvisace.

Sceniti, il, ěn, ění = cenu ustanoviti. Ms. pr. hor.

Scenovati = sceny dělati. Mus.

Scentralisovati, centralisiren. — **co:** země. Ml.

Scepeněti, ěl, ění, *scepenati, scípati, scípnouti*, pnul a pl, utí = *ztuhnouti*, erstarren; *umříti*, sterben; *nyní jen o zvířatech, o člověku pak s příhanou*, verrecken, krepiren. — **abs.** Dobytek scípá. Sych. S-něl jest tu ten pohan Soliman. Dač. I. 86. — Br. — **čím:** hořem, Rad. zv., hladem. — **kde.** Kočka scepeněla **na** půdě, **pod** schody, **ve** slámě atd. Vz Scípnouti.

Sceptronosič, e, m., der Scepterträger. Cyr.

Sceptr-um, a, n., z řeč., berla, žezlo, das Scepter. Vz S. N.

Scesti, n. Dostal se na s., ist auf einen Abweg gerathen. Dch.

Scestiti, ěl, ění, *blouditi*, abwegs gehen. Apol.

Scestně = *bludně, chybně*, abwegsam, irrig, unrecht. Bludně a s. smýšleti. V. S. něco vykládati. Br.

Scestnosť, i, f., der Abweg, die Abirrung vom rechten Wege; der Irrthum. S. smyslu. V., učení. Scip.

Scestný; *scesten, stna, o* = *s cesty se uchylující, bludný*, abwegsam, irrend. S. chodec, chůze, dráha, Us., měsíčné (nepořádné). Ja. — Scestný (těkavý, zápolný, výskočný) sloh, ausschweifender Stil. Nz. Příčiny a artikulové křiví a scestní. Dač. I. 20. — **S.,** *bloudící rozumem*, irrig. S. učení (bludné). Pláč., smysl. Kom., věci. Jel. O Bohu s. smysl míti. Br. S. výmysl. V. S. učitel. Kom. Nic tu není scestného. Ros. — **v čem.** Ve všech radách svých kvapný a scestný byl. V. Ve věcech náboženství s. nebyli. Apol. — **od čeho.** Od přikázání božího s. býti. Měst. bož.

Scetiti, *scetovati* = *obeslati*, zusammenberufen. zastr. Ros.

Scezení, n., die Abseihung. Us.

Scezenina, y, f., etwas Abgeseihtes. Techn. III. 116.

Scezený, vz Sceditì, abgeseihet.

Scezovací káď, der Lauterbottich, Würzebottich, die Würzbütte. Us. Suk. Dch.

Scezování, n., das Abseihen.

Scezovati, vz Sceditì.

Scikániti, il, én, ění = *ošiditi*, betrügen, belügen. — **koho.** Mor. a Slov. Kda.

Scíliti, il, en, ení, erzielen, zu Wege bringen. Šm.

Scilla, y, f. S. neb ladoňka dvoulistá, scilla bifolia, Bifolie. Čl. 149., Schd. II. 270.

Scípánky, ů, pl., m. Již jest na s-kách = již po něm veta. Us. Na s-ky jíti = cepeněti. Us. Č.

Scipi-o, ona, m., jm. římské. Vz S. N.

Scíplina, y, f., *zdechlina*, příp. -ina, od scíplý. Mkl. B. 139. Ein krepirtes Thier, das Luder, Aas. Us. Ty s-no scíplá (nadávka). Šd.

Scíplý, krepirt, verreckt, eigent. erstarrt Mkl. B. 139. Ten člověk by scíplou kobylu svou řečí rozzlobil (dopálil). Us. ve vých. Čech. Všk. Tyť se dřeš jako s-lý kůň (iron.). V Kunvald. Msk. Ty scíplino scíplá! Us. Šd.

Scípnouti, pnul a pl, utí; scípati, V. = *zdechnouti, scepeněti, zhynouti, pojíti*, krepiren, verrecken, umstehen. S. z s-kapati, tedy **ne:** *chcípati*. Us. — **abs.** Pes, oheň scípl. Us. Třebas si tu scípni. Us. Šd. — **proč kde:** hladem **ve** stodole atd. Cf. Scepeněti. — **S.,** *shasiti*, löschen. — **co.** On tu louč naschval scíp. V Kunvald. Msk.

Scirocco = *sirokko* = teplý jihových. vítr. Šd.

Sciron, a, m., střec. *loupežník*.

Sciskati = *stiskati*. Šš. P. 12.

Scizoložení, n., der Ehebruch. Protož po s. Davidově die Buoh. Hus I. 206.

Scizoložiti, il, en, ení. — **s kým** (manželství smilstvím porušiti, ehebrechen). Br., Lom. Když jest jeho ženy požádal a s ní scizoložil. Hus I. 332. (Hus I. 267.). — **koho** (*zmrhati*, schänden). Bern., Ros. — **S. něco** *sfalšovati*, verfälschen. Ctib., V.

Scloumati koho = *zdrtiti*. U Uher. Brodu. Mtl.

Scmírati, zusammenpanschen. — **co:** pivo. Us., Ros.

Scoch, a, m. = *sčáč*. U Přer. Kd.

Scole, í, pl., f., der Harn. Na Ostrav. Tč.

Scop-as, a (dle Páv) nebo -y (dle Despota), m., *Skopas*, jm. vlast. řec.

Scorknouti se = sevrknouti se. U Kostel. n. O. Ktk.

Scotové, vz Skotové.

Scribent, a, m., z lat., *pisatel*, *zapisovatel*, der Schreiber. Rk.

Scriboni-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.

Scriptor, a, m., lat., *písař*, *pisatel*, *spisovatel*, der Schriftsteller. Rk. Vz S. N.

Scrkati, zusammensiekern. Jg.

Scrutini-um, a, n., lat., *vyšetřování hlasovacích lístků po volbě*, die Stimmensammlung, -zählung. Vz S. N.

Scudo. *Skud*, u, m., it. tolar. asi 2 zl. 18 kr.

Scuchati, verwirren. — **co (komu):** vlasy. S. slámu, šat, Us., koně. D. — **co čím:** obilí koňmi, D., honbou.

Sculati co = *smačkati*. Us. u Jilemn.

Sculiti, il, en, ení = *cuľiky dělati*, *skroutiti*, Klunker machen. — **co:** přízi. Us.

Sculpsit, lat. = *ryl* (psává se na rytinách, aby se vědělo, kdo je ryl). Rk.

Scupati = *sešlapati*, zusammentreten. — **co.** Koně louku scupali.

Scvaknouti, knul a kl, uti, klempernd einfallen — **komu.** Scvaklo (= sklaplo) mu. — **koho.** Já bych tě scvakl (= nerád bych tě hněval. Neudělám to, čeho žádáš). Us. Vrů.

Scvrklosť, i, f., *scraskalosť*, die Schrumpfigkeit. Jg.

Scvrklý, ein-, zusammengeschrumpft. S. švestka, ovoce. Je už celá s-lá (sestárlá). Us. Šd.

Scvrknouti, knul a kl, ut, utí; *scvrkati*, *scvrkávati* = *svrasknouti*, *smrštiti*, schrumpfig machen, schrumpfen, Slov.; *smrštiti se*, schrumpfig werden, verschrumpfen; *se*, einschrumpfen, schrumpfen, sich zusammenziehen. Jg. — **abs.** Jablko scvrká. Us. — **se.** Pečeně, kůže se scvrkla. Us. — **se čím.** Kůra vysušováním se scvrká. Us. Listí se suchem scvrklo. Us. Šd.

Scvrknutí, n., der Schrumpf. D.

Scylla, vz Skylla.

Scyr-us (Skyros), a, m., ostrov řecký.

Scytha, y, m., Scythové, za stara národ asijský.

-sč, *-šč*, *-št*: sčestí — ščestí — štěstí. Vz Listy filolog. 1877. 302.

Sčadnouti, vz Zčadnouti.

Sčakati = *sečkati*, warten; *se*, auf einander warten, sich versammeln. — **kde.** A tu sě **u** toho Rota scházejí a sčakávají. Pč. 50. — **koho.** O milostivý Ježíši! mile si slepého žebráka sčakal, ochotně's se podal **fka**: Co chceš? Hus II. 84. Vz Sčekati.

Sčárati, *sčarovati*, abzeichnen. Slov.

Sčasí, n., **sčasnosť,** i, f., *časoblud*, *anachronismus*, *mýlka* n. *chyba v letočtu*, *opačný letočet*, der Anachronismus. Nz.

Sčasný, *anachronistický*, anachronistisch. Nz.

Sčástečniti, il, ěn, ění, theilen. — **se s kým oč.** Ros.

S částky, vz Částka.

Sčečeřiti, il, en, ení = *sježiti*, kräuseln, struppig machen. Ros.

Sčedí, n., zastr., *dítě*, *potomstvo*, die Nachkommenschaft, Kinder. S. bez rady jest. Ps. ms. Sv. Kateřinu místo sebe za ščedie samu zemi ostavil; Pro toho království s. za muž jíti musí. Výb. I. 288., 289. Z Jakubova s. BO. Mé s. jest vyvrženo. BO. Ščedie své viděl, filios filiorum. Br. (Tob. 14. 15.). Vz Praščeď (II. 887. b.).

Sčechrati = *čechraje dohromady dáti*. — **co:** mouku, Us., vlnu, Ros., vlasy, Ráj, postel něčí. Br.

Sčekání, n., das Warten. S. peněz půjčených učiniti; Aby sč. jim se stalo. Ms. 1619. — **S.,** das Aufeinanderwarten. Jg.

Sčekánlivosť, i, f., *sčekání*, das Warten, die Bedächtigkeit, Langsamkeit. Jg.

Sčekánlivý, abwartend, bedächtig, langsam. V.

Sčekati, *sečkati*, *sečekati*, *sčekávati* = *počkati*, *strpení míti*, warten, abwarten. **co (komu) jak dlouho.** S. **do** času. Senec. Ještě vám sčekám do sv. Havla. Ros. Sčakal jsem vaše řeči, pokud jste se hádali. BO. — **čeho.** Sčekal jsem vítězství tvého. Leg. Prosiece jich, zdaliby jich kde mohli sčekati. Let. 30. — **na koho.** Aby na sebe sčekali, sečkali. Zlob. — **se** = *čekáním se shromážditi*, sich versammeln, auf einander warten. Jg. I stáhli sobě houfy, aniž se právě všichni nesčekavše. Let. 62. — **se kde.** Na cestách se sčekávají a spojují. Trip. Mnoho rytířů na zdi se sčekalo. Háj. Vz Sčakati.

Sčelenosť, i, f., *sčelení*, *proti sobě postavení*, die Konfrontation. On v té sč-sti naň vyznal. Ros.

Sčelený; *-en*, *a*, *o*, konfrontirt. S. svědek. Vz Předvedený. Pr.

Sčeliti, il, en, ení, *dva proti sobě postaviti*, *aby si do očí mluvili*, konfrontiren. — **koho:** zloděje. Us.

Sčemeřiti se, *nechuť dostati*. Ekel bekommen. Slov.

Sčepovati, vz Zčepovati.

Sčernalý, schwarz geworden.

Sčernati, schwarz werden. — **abs.** To sčernalo. Us. Vz Zčernati.

Sčerniti, il, ěn, ění, *sčerňovati*, schwärzen. — **co čím:** barvou. Vz Zčerniti.

Sčerpati, abschöpfen. — **co:** smetanu (= sebrati). D.

Sčerstvěti, atd., vz Zčerstvěti.

Sčervenati, sčerveněti, vz Zčervenati atd.

Sčervivěti, vz Zčervivěti. Zlob.

Sčesati, sčesám, sčeši; *sčesávati*, *sčesnouti*, *sčísnouti*, *sčesl*, *sčísl*; *sčesovati* = *do hromady česati*, zusammenkämmen; *pročesati*, *dolů česati*, herab-, abkämmen. — **abs.**

Krátká hřiva se snadno sčeše. Kurze Haare sind bald gekämmt. Prov. — **co komu:** vlasy, V., vši. Us. S. ovoce (strhati, ablesen). Us., D. — **co čím:** vlasy hřebenem. — **koho:** nepřátely (pobiti, vytlouci). Mus. — **co odkud:** listí s větve, punčochy s nohou, abstreifen. Dch.

Sčeštilý, *kdo se sčeštil*, bohemisirt.

Sčeštiti, il, én, ění, bohemisiren. — **koho.**

Sčet, u. m. = *sčítání*. Us. Šd.

Sčeta (*ščeta*), *štětina*, die Borste, strč. Výb. I. 889.

Sčetlost, i, f., die Belesenheit.

Sčetlý, belesen.

Sčetný, additiv. S. veličiny, a. Grössen. Vz Sčitatelný.

Sčidlo, a, n. = dřevená noha. Dh. 86.

Sčigati. Hlisty ščigá (když má kdo v krku páleni a kyselina žaludková přetéká). Na mor. Zlínsku. Brt. Tobě se sčuká. Mor. Mřk.

Sčil, na Mor. *včil* = *nyní*. Slov.

Sčiniti, il, én, ění = *smíchati*, mischen. — **co.** Ms. lék. kn. S. ruce = sepiati. Pal. — **co s čím.** Řetězy sčiníš s prsteny (jungere). BO.

Sčipa, y, f., *louč*. U Frenšt. Kld. vánč. 22.

Sčípati = *štípati*, zwicken, kneipen. — **koho jak:** až do smrti. GR.

Sčírati = *sčerpati*, sebrati, abschöpfen. — **co:** smetanu. Us.

Sčísliti, il, en, ení, numeriren. Šm.

Sčíslnost, i, f., die Zählbarkeit.

Sčíslný, *mohoucí sečten býti*, zählbar. Proch.

Sčíslo, a, n., *sečtení*, die Zahl. Ros.

Sčísti, sečtu, sčetl, sečtl a sečetl, sečten, sečtení; *sčítati*, *sečítati*, *sčítávati* = *summu spořádati*, addiren, summiren, zählen, zusammenzählen, berechnen. V., Jg. — **abs.** Co se sčísti ani počísti nemůže. V. Sedni a sčítej, co by každý utiežiti mohl. Hus II. 389. Nělajtě, mamičko, nělajtě, su husičky doma, sčitajtě. Sš. P. 546. — **co (komu):** vlasy, vojáky, V., Kom., lid, V., ovce, Ros., knihu (přečísti, durchlesen). Us. Sčítati hlasy. Us. Ty by si musela všecky hvězdy sčísti, co na nebi svítí. Sš. P. 702. Nucené hříchy se nám jen sečtou, ale nepřičtou. Shakesp. Tč. Sečtěte proti němu vojsko. Ben. V. — **co na koho**, die Schuld auf Jemanden schieben, wälzen, werfen, Jemanden etwas ansinnen, andichten, ihm etwas zurechnen. Jg. Sečtli vinu na křesťany (vinu jim připsali. Sr. Uvaliti, Vzkládati, Cpáti). V., Žer. Příčiny toho na jiné sčítají. Kom. Rozličné věci na ně sčítali. Čr. Že Petr na ně vinu smrti Kristovy sčítá; Co právem na nepřátely sčítati mohl; Sčítali na něho nepřátelé, že . . .; Tedy mohli i takové lživé i liché věci na Pána sčítati. Sš. Sk. 44., 266., II. 12., L. 207. On na Jindru vše sčítal (sváděl). Bl. S. vinu na koho. Skl. — Br., Apol. — **se o čem.** Pořádně se o tom sčetl (účty složil, Rechnung legen). Schön. — **čeho zač.** Toho jsem sčetl za 60 hř. Půh. I. 133. — **se čeho:** nějakého skutku (neznati se k němu, ablehnen). Martim. — **se s kým jak.** Aby na tom dosti měl, jakož by se byli s námi sečtli **podlé** listu. Půh. II. 406.

Sčistiti, il, štěn, ění, *ščišťovati* = *počistiti*, säubern. Bern. — **se** = *uráčiti se*. To trvá, než se sčistí. Na mor. Drahansku. Hý.

Sčítací, Additions-. S. tabulka. Nz.

Sčítanec, nce, m., *počet, který se s jiným sčítati má*, summandus, addendus, der Addend, Summand. Nz., Štč. Alg. 9.

Sčítání, n., die Zählung. S. vojska, Us., útrat, Faukn., duší, lidu, die Volkszählung, hlasů. Dch. — **S.**, *addice*, Addition, f. Sedl. S. = sjednocení několika veličin stejnorodých v jediný celek. S. N. S. přirozené, natürliches Addiren, umělé či skrácené, künstliches oder abgekürztes Addiren. Nz. Znaménko sčítání, většítko, das Additionszeichen (+). Nz.

Sčítanlivost, i, f. = *sčíslnost*. Slov.

Sčítanlivý = *sčíslný*. Slov.

Sčítaný, zusammengezählt. — **na koho.** O nářcích naň sčítaných od židů. Sš. Sk. 279.

Sčitatel, e, m., der Zähler. Kram.

Sčitatelný, sčetný, summirbar. Nz.

Sčítati, vz Sčísti.

Sčížma, y, f., jakési zvíře. Plk.

Sčkáti, schluchzen. Jel.

Sčleniti, il, ěn, ění, *článkovati*, artikuliren. Nz.

Sčtveřiti = sečtveřiti.

Sčuběiti, il, en, ení = *zkaziti*. — **co.** Ten to ščuběil. U Žamberka. Kf.

Sčubiti se, il, en, ení, *pojímati se*, o psích. Da.

Sčuchnouti, chnul a chl, ut, utí. — **se s kým** = *spřáteliti se*, Freund werden. Us. Dch., Č.

Sčuplý, *kdo má scvrklý, vyzáblý obličej*, opak: *puclatý*. Mor. Šd.

Sčurný člověk = *mrdný*, mrdílek. Mor.

Sda, v kupeckém slohu = secunda, druhé hodnoty. Kh.

Sdačkati = *smačkati*. Vid. list.

1. **Sdáti**, sdám, al, án, ání; *sdávati*; obyčejně: *oddati*, kopuliren. — **koho.** Kněz je sdal. Jg. Někteří faráři nechtěli manželů sdávati. Tov. 124. — **se** = *spojiti se*. U Rychnova.

2. **Sdáti**, vz Zdáti. — **co komu z čeho**, zurückgeben: z rýnského. U Opav. Klš.

Sdáviti, *zdáviti*, il, en, ení = *smačkati*, zusammendrücken, pressen. V. — **se** = *dáviti se*, sich erbrechen. Ros.

Sdavka, y, f. = *oddavky*. S. manželů. Ros. Zítra bude míti s-ky. Kda.

Sdavkový = *svatební*, Hochzeits-. S. prsten. Kda.

Sde = *zde*. Vz Bž. 216. Sde jest Bóh. Ž. wit. 47., 15., 72., 10.

Sdělati = *dohromady sčiniti*, zusammenmachen. — **S.**, *pošpiniti, pokaziti*, abnützen, beschmutzen, verderben. — **co.** Ten ty šaty sdělal. Us. — **S.**, *stáhnouti*, abziehen. — **co**: kůži, vola. Dch. — **co odkud: s vozu** (složiti, sundati). Mor. Kd. Když prsten s prstu sdělala. Er. P. 482. — **co nač.** Les na drva sdělal. Kn. poh. II. 126.

Sdělení, n., die Mittheilung. S. pohybu, myšlének s někým. Nz.

Sdělený, mitgetheilt. S. zpráva. Č.

Sděliti, il, en, ení; *sdíleti*, el, en, ení; *sdělovati* = *díl dáti*, betheilen; **se** = *udě-*

liti, účastným učiniti, mittheilen. V. — **co:** néčí mínění sdílím, šp. m.: snáším se, shoduji se s vaším míněním, přidávám se k vašemu mínění. Brs. 159. — **co, se s kým.** S Milkem práce sdélovati. Gníd., Pass. S. se s potřebnými. Us. Oni se s Čechy sdélují. V. Rád se sdělil s jinými. Us. Sdělil se s každým tajemstvím. Kom. Ty véci s Františkem Drugetem příbuzným svým **skrze** psaní sdělil. Sl. Uh. I. 20. Až na zprávy, které s nimi s-luje; List ten také s Laodiceany sdělen býti měl. Šš. II. 150., 192. (Hý.). Já všecky starosti sdělím s vámi; Sdělujeme s vámi tu smutnou novinu. Us. Vk. — **koho.** Otec děti sdělil (podělil). Ms. pr. pr. — **koho, se čím.** Kteréž jednou věrou sdělil a svou láskou spolu spojil. Ps. br. Bratrstvo zjevně se a štědře poklady svými sděluje. Kom. — **se čím s kým.** Ješto srdce lidské vším dobrem se nejvíce s přátely svými sděliti chce. Šš. Sk. 125. Statkem se s ním sdělil. Dch. exc. Budou se s tebou zlatem sdělovati. Háj. 30. Oni svým nedostatkem sdielé se s vámi. Št. N. 238. 11. Sdielí se se mnú vším dobrým. BO. S. se s jinými chlebem. Kram. Sdělím se dary svými s jinými. Kom. Sdělovati se s chudými penězi, statkem, D., ziskem. Sych. — **se s kým oč.** O život se s bližními svými sděloval. Koc. Já se s ním o to sdělím. Jel. A což by dobyli, aby se s tiem Krajieřem sdělili. Pč. 33. O výtěžek bádání svého s jinými se s.; Když o mínění svoje se s jinými sdělují; Aby o list ten s Laodiceany se sdělili; Zachariaš rád o vidění, jež se mu stalo, s přátely svými sdělil se. Šš. I. 18., II. 18., 192., L. 13. — **co komu.** Byl jsem poctěn malými sbírkami slov, jež mi Němcová, Stránský a Vysoký sdělili. Č. v Dodatcích k Jg. Slov., na konci úvodu. Znamenité přídavky sdělili mi přátelé moji. Jg. v Předml. ku slov. VI. Sdělí jim toho příčinu. Gb. ad Smil str. 16. (Úvod). — *Pozn.* Ve smyslu: *oznámiti, dáti někomu něco*, se tohoto slova dříve neužívalo, nýbrž: oznámiti, a kromě toho: dodati, poslati něco, propůjčiti něčeho, dáti věděti, dáti na vědomí, pověděti, psáti, zprávu dáti, Šb., Bs., Šm., Š. a Ž., vyjeviti, Ht. Brs. 286., vzkázati, zpraviti koho o čem. Brs. 159. Cf. Oznámili jeden druhému těžkosti své. Br. President oznámil spolku; soud dodal n. podal spisy úřadu berničnému n. propůjčil mu spisův. Šb. V Nz. pod Mittheilen vazba *s. komu co* za germanismus se pokládá. Vz Vzdor. — **se čemu (kudy).** Tuto vazbu lze připustiti jakožto technický terminus ve fysice v podobných příkladech jako: Hmota hmotě se sděluje, teplo se sděluje a p. Cf.: Životní duch **po** žilách **na** všechny strany jim se sděluje. Kom. Avšak druhdy lze se i jinak vyjádřiti jako slovesy: přenášeti se, vznikati a pod. Místo: Oheň se sdělil střeše a strávil ji vzdor přibyvším stříkačkám, řekne se: Střecha chytla (se vzňala, oheň zasáhl střechu) a shořela, ač stříkačky hned přijely. Šb., Brs. 159.

Sděř, i n. e, f., vz Zděř.

Sděti, sdéji n. sdím, sděl, ěn, ění, zastr. = *sčiniti, sdělati, udělati*, thun; *s. se* = *státi se*, geschehen. — **co (komu).** Co nám, milý synu, sděl? St. skl. III. 23. Aj ty trní, čemu si bol sdělo. Rkk. 61. — **co s kým.** Milosť se mnú sdéli. St. skl. III. 67. — **se komu.** Koll. Čít. 65. — **co v čem.** A ve všem tvú vóli sdieli. Smil v. 536. — **co čím kde:** hoře v dědinách mečem s. Rkk.

Sdětiti se, Kind werden. Us.

Sdílnosť, i, f., *možnosť sdělenu býti*, die Mittheilsamkeit, Koinosa. S. ducha svatého. Šš. Sk. 222. Slovem *my* přiráží se nějakou s-stí či koinosou k těm. Šš. II. 93. Vz Zdílnosť.

Sdílný, mittheilsam. Tím, což dobrého má do sebe, sdielná je s jinými (ochotně o své s jinými se dělí). Št. N. 212. S. pévec. Kdk.

Sdírati, vz Sedříti.

Sdivěle = *udiveně*, verwundert. Cosi na ulici povídají s. Slov. Šd.

Sdlabati, zusammenfalzen. — **co:** trámy. Dch.

Sdmýchati, *sdmýchnouti*, chnul a chl, ut, utí = *dmýchaje svrci*. — **co.** Hubené oběti obětujete, že by je sdmýchnouti mohl co nějaké peří. Br. — **kam: v** hromadu. V.

Sdojiti, il, en, ení, *sdojovati*, abmelken. — **koho:** krávu. U Rychn. Ntk.

Sdojky, pl., m., *mlezivo, mléko první po vytelení*, die Bistmilch. Us. — **S.,** *jídlo z takového mléka, vrzanec.* Us. Mark.

Sdouti, vz Zdouti. — **co nač, k čemu** atd. Vítr listí sem na hromadu, ke zdi sdul (sfoukal).

Sdoutnati, zusammenglimmen. Šm.

Sdráha, y, f., *slůj, spojení v kameně*, die Fuge. Mlýnský kámen se roztrhl, protože měl sdráhu. Us. Dch.

Sdrápati, vz Zdrápati.

Sdrbati, vz Zdrbati.

Sdřeblý = *stuhlý.* Klna.

Sdrhnouti, vz Zdrhnouti.

Sdrchaný; *-án, a, o*, verwirrt, zersaust, verfitzt.

Sdroponiti, il, ěn, ění = *sdroliti, stroliti, setříti, rozdrobiti, rozdrtiti*, aufreiben, aufbröseln. — **co:** *okovy.* Šš. Mr. 28., L. 192. (Hý.).

Sdrov, u, m., saurus, drahý kámen, zastr. Rozkoch.

Sdrtiti, il, cen, cení, *zdrtiti*, zerdrücken, aufreiben. — **kde koho.** Sdrtichu je (Tatary) **na** rovni. Rkk. 52. — **koho čím:** nepřítele střelbou, protivníka důvody.

Sdruženec, nce, m., der Paarling. Nz.

Sdružení, sdružování, n., *sdruženosť, družebnosť, druživosť*, associatio, die Verknüpfung. S. vid, idei, die Eigenthümlichkeit der Vorstellungen (immer) in Gesellschaft zu sein. Nz. Tomu sdružení tam v Antiochii počátek dán byl. Šš. Sk. 137.

Sdruženosť, i, f., vz Sdružení. Šš. J. 86.

Sdružený; *-en, a, o*, gesellig vereint, konjugirt, gepaart. S-né či spřežité veličiny, conjugirte Grössen, s. průměry, conjugirte Durchmesser (v anal. geom.). Hra. S. neb konjugovaná čísla. Stč. Alg. 81. S. představy. — **čemu.** Meč právu s-ný. Dch.

Sdružitelnosť, i, f., *družebnosť*, die Fähigkeit vergesellt zu werden. Nz.

Sdružiti, il, en, ení = *spojiti*, vergesellen. — **koho čím s kým.** Měst. bož. Neprávno sdružovati se s cizincem. Šš. Sk. 126. — **co k čemu.** Spojka *také* sdružuje odchod pastýřů k odchodu andělův. Šš. L. 36. — **se kde.** Ač se v něm (v městě Antiochii) i východní náhledové i východní filosofie s řeckou sdružovaly. Šš. Sk. 135. (Hý.).

Sdružně býti s kým = *přátelsky*, gesellig, freundschaftlich. Výb. I. 733.

Sdržeti, el, en, ení; *sdržovati*, vz Zdržeti. — **co.** Co poručníci provedou, to sdrží. ČJB. 381. Ač by božie přikázánie sdržel. Hus. I. 184., 345. Pomni úkory, jiež sem sdirzal. Ž. wit. 88. 51.

Sďublati = *spíchati, zkypřiti*, lockern.

Sdupati, vz Zdupati.
co: zemi. Us. Dch.

Sdutý = *slitý*, gegossen. Učinili sobě dva sdutá voly. Bj.

Sdvojelec, lce, m., der Gmelinit, nerost. Miner.

Sdvojený; *-en, a, o*, verdoppelt; v bot. binatus, zweizählig. Slb.

Sdvojiti, il, en, ení = *dvoje učiniti*, verdoppeln. Rostl.

Sdýmati, *dohromady zdmýchati, sfoukati*, zusammenblasen. V. — **co:** stříbro. Ms. pr. hor. — **co kde:** něco na sněmě (společně se uraditi). Solf.

1. **Se,** předložka = s, následuje-li více souhlásek. Šel se svými přátely. Us. Vz S. —

2. **Se** = *hle*, zastr. Bž. 220. Moji kmeté, lěsi i vladyky! se! bratroma rozrěšite pravdu. LS. v. 57.

3. **Se,** *zájmeno osobné* a *zvratné*, nemá nominativu, něm. sich, lat. se. Sing. a plur. gt. sebe, dat. sobě, si (v již. Čech. sebě m. sobě, Kts.), akkus. se, sebe (toto vlastně genitiv), na jihových. Mor. a Slov. *sa*, lok. sobě (v již. Čech. sebě, Kts.), instr. sebou (m. strč. sobú, *o* se seslabilo v *e*. Vz O.). Osobně zvratné *se* zní strč. *sé*. Bž. 149. Přechod od strč. *sé* k pozdějšímu *se* objevuje se ve 14. a na začátku 15. stol. Vz o tom Gb. Hl. 101. Strany užívání *sebou* vz Sebou. — *Se* užíváme, kdykoli se děj k podmětu věty vztahuje. Vezmi mne k sobě. Kom. Udélejme sobě město. Br. My pamatujeme na sebe. Br. (Mkl. S. 101.). On sobě volný, sobě mocný jest (sám svůj), selbstberechtigt. J. tr. Člověk, jenž Bohem nenie, nemá té moci sobě, aby byl synem božím vyvoleným jediné z milosti božie. Hus II. 231. Neodřekne-li se kdo všeho, což sobě má, nemuož býti muoj učedlník. Luk. 14., Hus I. 473. Co sobě chcem, jiným čiňme. Dh. 17. To on maje sobě v známosť uvedeno. V. — *Delších tvarů sobě, sebe z pravidla užíváme* a) *na počátku věty*. Sobě rovného nemá. Us. Sebe samého ostřihej v čistotě. — *Pozn.* Jen zřídka kladou se v tomto případě kratší tvary. Se samého temnostem odsoudil. Vš. — b) *Po předložkách*. Stáli proti sobě; na sebe, k sobě, *ne:* k si, proti si a p. Co na sobě to po sobě. Vz Nuzný. Lb. — *Pozn. Ale někdy přece i krátkých tvarů užíváme.* Pustil to mimo se. Položil to za se (za sebe). Něco před se bráti. Na sebe, na se, za sebe, za se, před sebe, před se, mimo sebe, mimo se, v sebe, se. Jg. Vz dole: *Se s předložkami.* — c) *Když je s důrazem vyslovujeme* (obzvláště *v protivách*). Napřed *sobě*, potom *druhému*. Nejvice *sobě* přeje. Vz Já. — d) Chceme-li *vespolnosť* označiti: bili se — bili sebe. (Bž. 149.). — *Pozn.* **Se** *klademe v hlavních větách z pravidla za slovesem, ve větách vedlejších a otázkách za spojkou aneb za jménem tázacím.* Smluvte se spolu. Řekla, že se s ním smluví. Co se s ním soudíte? Zk. Proč by se ho v tom následovati styděli správcové? — *Pozn.* V ruském jazyku stává nyní *se* vždy za slovesem, v ostatních slovanských řečech může i jinde státi, jak to i v ruštině dříve bývalo. Mkl. S. 271. — Zájm. **se, sebe** *jsou předmětem věty. Užíváme jich, když se činnosť výroku na podmět, od něhož vychází, zpět táhne. V češtině kladou se* **o všech třech osobách,** *v latině, řečt. a němčině jen u třetí osoby.* Chválím se, laudo me, ich lobe mich; chválíš se, laudas te, du lobst dich; chválí se, laudat se, er lobt sich; chválíme se, laudamus nos, wir loben uns; chválíte se, laudatis vos, ihr lobt euch; chválí se, laudant se, sie loben sich. Zk. — *Slovesa zvratná jsou* a) *vespolná*, když činnosť ode dvou n. více podmětů vychází tak však, aby od jednoho na druhý přecházela. O rozdělení dědictví se hádají. Kom. Vražedlně se bili. Troj. Sebe se otazovali. Br. Pokoj mějte mezi sebou. Br. Vaditi se, rváti se, potýkati se. — *Složená s předložkou* **s**: sejíti se, scházeti se, sletěti se. — *Pozn. Jinak kladou se také výrazy: vespolek, spolu, jeden druhého, druh druha, člověk člověka.* — b) *Činná, když se činnosť na jednajícího vrací*: mýti se, říznouti se. Jen sebe milovati. Dch. — c) *Střední*, jichž bez *se* neužíváme: báti se, styděti se, diviti se, hněvati se, radovati se, štítiti se, naditi se, líbiti se, rdíti se, toulati se, modliti se atd. Vz Zájmeno zvratné. — *Pozn. Složená slovesa s* **do** *a* **na,** *někdy i s* **roz, pro, při, o, s, vy** *přibírají* **se**: dovolati se (koho), dokřičeti se, najísti se, napíti se, rozhřiti se, prolomiti se, přimluviti se, opovážiti se, *nastuditi se*, spustiti se (koho). — *Pozn.* 2. *Některá slovesa zvratná přibírají místo akkusativu* **se** *raději dat.* **si (sobě)**: stěžovati si, stýskati si, naříkati si. Cf. Ani máme pochybovati o z mrtvých Kristově vstání, ani sobě báti prázdných řečí. Hus II. 143. Vz Časoslovo I. 164. a. — *Pozn.* 3. *Když podmět a předmět rozdílné osoby jsou, nemá místa zájmeno zvratné, nýbrž osobné.* Vysvoboď je; Vezmi mne sobě. Kom. *Někdy jsou chybně zájmena osobná místo zvratných.* Já sám mně (m. sobě) nejbližší jsem. Háj. 341. Jste bez hříchu proti Hospodinu vašemu (m. svému). Br. K komuž já posýlám sluhy *mé;* Odviež svázánie hrdla *tvého*, jatá dcero sionská. Chč. P. 22. b., 5 b. Užitečno jest vám ke třem věcem přičiniti pilnosti *vaše:* nejprve, abychom pilni byli brániti a zachovávati osoby *naše* před nepřátely našimi; druhé, abychom na nepřátel *našich* konečnou zkázu všichni zmužile povstali atd. Troj. (Kramer 1790. str. 46.). Protož chcete-li učiněni býti synové boží, přiká-

zání otce *vašeho* zachovávejte. Karel IV. (Emler 1878. str. 7.). Abych nalezl milosť před očima pána *mého*. Br. (Gen. 33. 8.). Pane odpusť mi jíti a pochovati otce *mého*. Br. (Luk. ev. G. 59. atd.; v bibl. často). — *Pozn. 4. Užívá se ho také a) když se věta vedlejší akkusativem cum infinitivo vynáší.* Pravil se býti pánem. Svěd. Čímž vyznával jej býti svým pánem, sebe pak jeho služebníkem. Čap. — b) *Když se věta vedlejší skrátí vazbou dativu s infinitivem, v kterěžto příčině všeobecný podmět, ku kterému se táhne, obyč. se vypouští.* Veliká zajisté věc jest samému sobě pravdu pověděti. Mudr. Ta je se mluviti, že sv. Kliment velí jim u mosta sobě slúžiti. Dal. 135. Neb je jim kázal sobě slibovati, aby k němu hleděli. Arch. I. 165. — c) *Když se věta vedlejší příčestím aneb přechodníkem skrátí a tak části hlavní věty činí.* Jg., Zk. Skl. 339. a násl. Náměstku třetí osoby *on, ona, ono* kladou mnozí ve skrácených větách tam, kdeby ve větě neskrácené položena byla: Vykonal to podlé moci *jemu* dané, neskr.: vykonal to podlé moci, která *jemu* dána byla. Avšak věty skrácené v té příčině stejně mají zvratnou náměstku jako jednoduché, jestliže jest vztah k podmětu věty. Vz Brs. 2. vyd. 276. Crhota Bořivoje před *sebou* stojícího vida k němu řekl. Háj. Pronesl věc, která jemu svěřena byla = sobě svěřenou (*jemu svěřenou* znamenalo by věc někomu jinému svěřenou). Odpovídali (Cyril a Metoděj) na žaloby proti *sobě* vznešené. České noviny 1880. č. 239. str. 1. Tožť kommissaři po takových zprávách *sobě* učiněných ponětli ouřadu, aby . . Aug. 7. Vz Rukojmě. Kterak král volený podává (oznamuje) se držeti artikule *sobě* podané od královstvie. Let. 107. Kdo píle té v úřadu svém apoštolském nevede, ten milosti *sobě* propůjčené potracuje. Sš. Mr. 21. Pavel po odprosu *sobě* učiněném do Soluna se odebral. Sš. L. 2. Raduj se z příbytku *sobě* propůjčeného. Sš. Přistěhoval se do bytu *sobě* připraveného. K tuhým žalobám proti *sobě* vedeným mlčel. Br. Každý úkladům od jiných *sobě* učiněným právem brániti se může. Pr. V stráži a opatrování svém měl *sobě* svěřeny nejdražší poklady zemské. V. Kníže nemaje sobě žádné příčiny dané. V. O úkladech *sobě* nastrojených něco navětřil. Kron. tur. Sv. Ondřej uzře (uzřel) z daleka kříž *sobě* připravený. Pass. 23. Aegisthus upadne v zálohu *sobě* učiněnou. Troj. 487. I trhl jest s lidem *sobě* poručeným Bojslav do Moravy. Háj. 82. Víry v něm míti nebudu bez zvláštní příčiny *sobě* dané (nebude-li mi zvláštní příčina dána). Arch. I. 93. Vstúpil Josef do města Davidova, aby se přiznal s Marijí *sobě* manželkú; Ale že jho jeho jest zákon jeho dokonalé svobody, kterýž Buoh na člověka věrú a láskú s *sebú* svázaného vzkládá; Nebo on jest světlo tohoto světa, osvěcuje každého člověka v *se* věřícího; Protož jest jim přikázánie vydal o spravedlnostech, *sobě* líchých; To pokolení jest již ke cti připraveno, aby v něm Buoh veleben byl jako v svém zvláštním stvoření *sobě* ke cti připraveném; Táž múdrosť nenávidí věci *sobě* odporných; A protož majíce již syna božieho, *sobě* k užitku daného, choďmež v novotě života. Chč. P. 38 a., 105 b., 145 a., 162 a., 46 b., 101 a., 35 b. A obezřev učedníky vůkol *sebe* sedící, řekl. Br. (Mr. 3. 34.). Já podlé moudrosti boží *sobě* dané jako moudrý stavitel základ jsem položil. Br. (Pav. Kor. 3. 10.). Kdož zvítězí, dám jemu seděti s *sebou* na trůnu svém. Br. (Zj. Jan. 3. 21.). A ti lidé mladí i také sirotci, vkročíce v statky *sobě* náležející, budou potom vůli míti takové půjčky buď splatiti, aneb jich tak nechati. Kol. Pr. str. 129. DXL. Poručník kšaftem zřízený, nemaje *sobě* té moci od kšaftujících propůjčené, nemůže jiného poručníka na svém místě sirotkům dávati. Kol. Pr. str. 124. DXXXI. Jakož móž summu na tom dědictví odkázati na tu moc *sobě* dskami pozóstavenú; Když kto na tu moc dskami zóstavenú a *sobě* dskami danú odkáže listem dědictvie neb summu peněžitú. Vš. 316. Mimo Brs. hájí užívání zvratné náměstky v těchto případech také Brt. v Km. 1875. 394. a připojuje doklady: Vypravováše jim písmo o *sobě* dané. Anth. I. 81. Vrátiv se té chvíle *sobě* poručeno měl, aby s vozu sešel. Prot. 238. Uzřel anděly k *sobě* jdúce. Pass. 40. Milostivý Bůh v *sebe* doufajících nikdy neopustí. Vrat. 185. Řekové tázali se o budoucích *sobě* věcech. Troj. 466. Kázal *sobě* obraz sv. Mikuláše učiniti. Pass. 41. Nepochybuji v ničem o vašem přátelství k *sobě*. Arch. I. 99. atd. *Ale máme i tyto příklady*: Bez všeliké *jím* ode mne dané příčiny mně polékli osidlo. Kom. Aby všeliký úklad a moc *jim* od bláznóv učiněnú k opravě přivésti uměli. Vš. 9. Národní listy nevytiskly ani slova z mé kritické zprávy *jim* zaslané; Pertz vyjádřil se o nich v Archivě *jím* vydávaném; Dva bratři vedli rozepři o dva koně od otce *jim* odkázané. Sb. LS. v Praze 1879. str. 5., 50., 65. a j. Ale i anjelé mají česť skrze své dané *jim* Bohem šlechetnosti. Št. N. 164. Což tehdy i my také bychom měli obětovati jeho pánu, jako svú oběť *nám* od otce danú; Pojdte požehnaní otce mého a vládněte královstviem *vám* připraveným. Chč. P. 58 b., 122 b. Takoví hospodáři jsou povinni takové od *nich* ušlé sirotky na svůj náklad zase hledati. Dobřenský. Jir. Anth. II. 2. str. 172. Z Mus. 1880. 331. a násl.: Přijmi, prosím, dar můj obětovaný *tobě*. Br. (Gen. 33. 11.). Tehdy ti, kteří prve potupeni a blízko hrobu byli, to ku pádu *jim* a ku pohřbu připravené místo k stanům rozměřili, plni jsouce radosti. Br. (Mach. I. 6. 28.). Vzývali Pána, aby volající k *němu* krev vyslyšel. Br. (Mach. III. 8. 2. 3.). Sirotci k otčímovi hleděti mohou pro statek po *jich* otci zůstalý. Kol. Pr. 112. CIX. Protož též mocní poručníci vedlé takové důvěrnosti od kšaftujících v *nich* složené . . . Kol. Pr. 116. DIX. Taktéž v Kol. Pr. 117. DXII., 130. DXLIII., 133. DXLVI. Ktož by kolivěk svú kterú věc *jemu* ukradenú v židech optal u kteréhokoli žida. Říz. zem. V. 32. Dále jest také to příčiněno bylo, aby ti jistí vladaři a správce moc svrchovanú od nás *jim* společně danú toliko do sv.

Václava měli. Výb. II. 389. (Záp. sněm.). Hejtman všechny spolky ohlásí před králem nebo před ním stalé. Výb. II. 882. (Tov.). Sjeli se jeho synové (Priamovi) kromě Hektora, kterýž tehdy v uherské zemi *jeho* otci poddané přebýval. Troj. Pročež soldati v něm od kurfiršta zanechaní spatřili dříve nepřítele k *nim* se přibližujícího, nežli o jeho příchodu co zvěděli. Skl. (Jir. Anth. II. 1858. 322.). Hendricus Navarreus od strany, *jemu* prve odporné, za krále přijat jest. Dač. I. 180. Tamtéž str. 171., 179., 190., 194., 209., 217. Item kdo by prodal dědictví *jemu* od někoho po smrti s uvázáním zapsané. Vš. 172. Tamtéž 9., 42., 179., 250., 293., 294., 299., 335., 447. Zapsáno máme v historiích od starých skribentů řeckých *nám* pozůstavených. Žer. (Vyd. Bdl. III. sv. 1872. str. 11.). Tamtéž: 21., 23., 25., 32., 37., 51., 87., 96., 107., 136., 150., 156. — *Klademe-li náměstky zvratné*, povstává tím někdy nejasnosť, ku př. Bratr odstěhoval se do bytu přítelem sobě najatého (= který přítel *sobě* n. *jemu* najal). Soudce potrestal oba obžalované sobě spílající (= kteří *sobě* n. *jemu* spílali). Strana připustila svědky sobě odporující (= kteří *sobě* nebo *jí* odporovali). Soused pohnal k soudu dva zloděje, darebáctvím sobě rovné (= kteří darebáctvím *jemu* n. *sobě* rovni byli). Herakles sedě na rozcestí viděl dvě ženy k sobě přicházející (které přicházeli k *němu* n. k *sobě*). — *Dle Brs. (2. vyd.) 277. máme tedy ve větách participialných i infinitivných (skrácených) užívati náměstek zvratných a zvratně přisvojovacích tam, kde není* **nezřetelnosti**; *pakli by byla věta nezřetelna, máme užívati náměstky* **osobní** *nebo prostě přivlastňovací, nebo m. příčestí a infinitivu kladme* **věty**. Že ve větách skrácených jsou náměstky zvratné a zvratně přisvojovací místo osobných a prostě přisvojovacích, zakládá se na tom, že jazyk s podobnými větami nakládá jako se skutečnými částkami téže věty, tak že náměstka jejich ku grammatickému podmětu se táhnouc bývá zvratná; že užívání náměstky zvratné v podobných větách není *latinismem*, jde na jevo z toho, že náměstka zvratná bývá i v takých větách, v nichž podmět jest osoby prvé i druhé: Víry v něm míti nebudu bez zvláštní příčiny sobě dané. Arch. I. 193. (Brs. 2. vyd. 278.). S těmito návrhy kommisse se nesrovnával pan Sv. a proto své mínění o věci zvláště a obšírně vyložil v Mus. 1880. str. 124.—142., 301.—343. uče: Klaďmež v souvětích *zkrácených právě takové náměstky, jakéž v souvětích neskrácených se sbíhají*. Na str. 331. a násl. uvádí doklady ze starší literatury české již nahoře uvedené a na str. 336. příklady z jiných slovanských jazyků. Příklady ze starších spisovatelů čerpané, ve kterých užívali náměstek zvratných, pokládá za chybné (vz str. 331. a konec článku). Příčiny nesprávného užívání zvratných náměstek ve spisech starších hledať prý jest v tom, že starší spisovatelé a) Řeky a Latinníky napodobovali, b) že tomuto druhu vět zkrácených nerozuměli a c) že někdy pořádkem slov k nesprávnosti svedeni byli (str. 340.—343.). — *Pozn. 6. Reciprocita vyjadřuje se též* užíváním zdvojeného *druh* n. užíváním slova *jeden* se slovem *druh* n. zdvojením podmětu. Tu druh druhu málo věří. Alx. Druh druhu nerozuměchu. Anth. Druh od druha se brali. Dal. Každý byl jeden druhého rokem starší. Jel. Jední na druhé volají. Br. Bratr bratru nerozumí. Dal. Člověk člověka ode čtyř kroků neviděl. V. Řekla vrána vráně. Er. Kmotra kmotře šepce. Er. — Mkl. S. 108.—111. — **Se v rodě trpném.** Ve slovanských řečech užívají *se* ku tvoření passiva, *sebe* pak ku tvoření sloves středních: pometajetь sę = ῥίπτεται, pometajetь sebe = ῥίπτει ἑαυτόν. My klademe v obou případech *se*: bíti se, báti se, diviti se. Mkl. S. 76. *Ostatně vz* **Rod.** — **S předložkami.** *Bez sebe = bez duše, bez přítomnosti ducha.* Hněvem a žalostí byl všecek bez sebe, ausser sich, ausser Fassung. Brt. S. 47., Dch. Jest bez sebe (mrtev). V. — *Do sebe.* Jíti do sebe. Šel do sebe (uvážil věc) a litoval svého skutku. Jg. Dali se do sebe. Nemaje do sebe nižádného hriecha. Hus I. 466. Cierkev svatá obé to do sebe má. Hus III. 86. Věc má tu vlastnosť do sebe. Dch — *K sobě.* Doba k době, rovní k sobě. V. Láska k sobě. D. K sobě naháněti (svého zisku hleděti). V. K sobě jíti (rozumu zase nabyti). V. Pak duši mou vem si k sobě sebou do věčné radosti. Sš. P. 60. — *Mezi sebou.* Utvrdím smlouvu mezi sebou a tebou. V. Mluviec mezi sebú sami. Kat. 1469. Vzachu mezi sobú radu. Anth. O tom tížete mezi sebou. Br. Tázali se mezi sebou. Br. — *Na sebe, na se, na sobě.* Na sebe pamatovati. Jiný kroj na sebe bráti. Sych. To prase bere hodně na sebe (tuční). Us. On to na se přijal. Us. Co na sobě, to po sobě. Prov. To obrmanství držel na sobě. Půh. II. 262. Nedal mi na se žalovati učiniv se mnú úmluvu. Půh. II. 561. Vezměte jho mé na se a učte se ode mne. Hus II. 51. — *O sobě.* Ta věc sama o sobě jest velmi důležita. I sám o sobě nevie, jest-li u milosti boží. Hus II. 162. Hospodyň a hospodář o sobě stojí a ruce drží spolem vyzdvižené jako bránu. Sš. P. 729. — *Nad sebou.* Samu vraždu nad sebú spáchámy. Rkk. Ktož nechce nižádného mieti nad sebú, ten chce býti nejvyšší. Hus II. 72. — *Od sebe.* Odehnal ho od sebe. Sám od sebe (ze své vůle, bez rozkazu). V. Ne vy od sebe máte, což pravdy mluvíte, ale od ducha svatého; Nebude mluviti od sebe samého. Hus II. 75., 187. Odloučili dívky od sebe = jednu od druhé. Bž. 143. — *Po sobě* hleděti. V. Jdou po sobě. Us. — *Pod se, pod sebe, pod sebou.* Pod se hleděti. V. Dělá pod sebe (nedrží lejna). Us. Velitel ztratil koně pod sebou. Us. Dch. — *Pro sebe.* Jest pro sebe. — *Proti sobě, naproti sobě.* Jsi proti sobě, když to neučiníš. Us. — *Před sebou, před se.* Mám to před sebou. Us. Práva šla před se. Půh. II. 462. A p. Smeškal šel před se i Matyáš. NB. Tč. 200. — *Při sobě.* Mám při sobě peníze. Us. Něco při sobě zachovati. V. Nebyti při sobě (rozhněvaným býti, Ros., při smyslu nebyti. V.). On není při sobě (jest blázen). V. Nech to při sobě. Dch. — *Se sebou.* Mluví sám se sebou, se samým sebou. D.

Co (po smrti) s sebú poneseš? Hus III. 135. Se sebou něco vzíti. Har. Stalo sě, kterak máta dva činiti s sebú. NB. Tč. 167. — *U sebe* něco zachovati. V. Je u sebe = doma. U Přer. Kd. — *V sebe, v se, v sobě.* Pivo v sebe líti. Us. V sobě se smáti (tajně). V. Podobno jest královstvie nebeské vrši puštěné v moře, jenž v se béře všeho plodu ryby. Hus I. 323. Pro maličkosť byli hned v sobě. Dch. By člověk často v sě ohlédal a poznal, tehdy by mohl i Boha poznati. Hus II. 22. Berúce v sě každá (stúdev) mieře dvě neb tři. Hus II. 33. — *Ze sebe.* Vyslali ze sebe některé. Br. Ten dělá ze sebe! Us. Dch. — *Za sebe, za se, za sebou.* Hleděli za sebe. V. Něco za sebou zadržeti. D. Měl za sebou 100 zl. List ten ještě za sebou mám. Žer. 327. Každý sám za se počet vydá. Hus II. 302. Ten je za sebe = *zámožný.* Mor. Šd., Kd. — *vedlé sebe.* Pánóv prosí vedlé sebe sésti. Dal. Dvě kavky vedlé sebe sedí. Er. — *Sebou* (instr.). Sebou vládnouti. Us. By sebou o zem bil, s nic býti nemůže. Prov. Jeli tam dva formani, to děvče sebó vzali; Vem si, milá, kolíbku sebó, bodeš mět moziko celó; Prošvarnu děvuchu sebum (= sebou) něvezme. Sš. P. 177., 495., 597. (Tč.). Vz Sebou. — **Genitiv** *u kompar.* By sebe větší byl. Kom. Nechci ho, by sebe lepší byl. Us. Vyššímu sebe pokořiti se nevždy bývá pravá pokora. Sebe menšímu se pokořiti. Hus III. 148. — *Pozn.* 1. Ve způsobě mluvení *sebe více* t. j. i nejvíce, noch so viel, noch so sehr, pak *sebe lépe*, noch so gut a p. jest *sebe* genitivem srovnavacím jako: Kdybys sebe více běžel, nedohoníš ho. Zk. Ml. II. 86. — *Pozn.* 2. Komparativní genitiv zvratného zájmena *sebe* spodobuje se tím způsobem pádu svého komparativu, že se zaměňuje v zájmeno přisvojovací. Protiví se lidem sobě rovným i *svým* (= sebe) starším. St. N. 161. Vzechceš ssaditi vyššího svého = sebe. Št. N. 161. (Brt.). Vz Já. — Jg. — *Při jménech abstraktních, jež se odvozují od sloves zvratných příponou -ije (-í), zájmeno zvratné obyčejné jen tehdy se připojuje, když činnosť podmětu s jasností vytknouti jest.* Pán náš zjevil se — zjevení-se pána našeho. *Jinak se i vypouštívá.* Na Slov. a v Polsku hustěji se nechává. Mkl. S. 108. Včely se rojí = rojení-se včel nebo: rojení včel. Voda se zdula — zdutí vody. Mravně se chovati — mravné chování. Zk. Klaněti se — klanění. Chč. 381. Čti v knihách, ješto jsú užitečny k rozchvění v dobrém, ješto jsú zpósobeny k rozpálení v dobrém. Št. N. 22., 23. Učiti se — učení. Mkl. S. 270. Vystěhování, navrácení, vybavení a p. m.: vystěhování se, navrácení se. Listy filolog. 1875. 202. *Také u* **sloves zvratných,** *sbíhají-li se dvě* **se** (při slovese řídícím a při infinitivě), *jedno se vypouštívá.* Snažoval-li by se líbiti Bohu m.: snažoval-li by se líbiti se Bohu. Br. Udá se tomu mládenci procházeti. Jg. Koulelo se, koulelo. Er. (Mkl. S. 108.). S jedním radujícím všichni se radují. Brt. Kdyby však *jasnosť* tím trpěla, raději obě *se* zůstávají: Takto se poradivše rozešli se. *Staří vůbec častěji sloves bez* **se** užívali: zelenati, viklati (Kom.), otázati, dotýkati, spoléhati, omrzeti a mnoho jiných sloves našli bychom v starších spisech bez *se*, kdybychom hledali. Brt. v Listech filolog. 1876. 201. Cf.: Mojžíš hnal proti poušti, až přišel k hoře. Plk. Král hnal před zástupy. Výb. I. Hnal na nepřítele. Us. Kehdy nastřelen (lev) za lovcem žene. Rkk. 55. Hnal za ním jako pták. Vrat. A hned odtud hnuli s vojskem. Ben. Brannú rukú přihnal na mú dědinu do mé vsi a do mé krčmy. Půh. II. 588. Uhni. Us. Brt. Zahnul okolo rohu. Počíná rok. Ndr. Cf. *Ὁ στρατηγὸς πρὸς αὐτὰ τὰ τείχη τῶν πολεμίων ἐλαύνει* (*ἑαυτόν*), táhne. Lep. Cv. kn. str. 33. *Προσάγουσι πάντες οὕτω ταξάμενοι, ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν μάχεσθαι* i. e. *προσάγουσιν ἑαυτούς*, postupují seřadivše se tak, jak by nejlépe bojovali. Xen. Kyr. V. 4. 44. Vz **Časoslovo** I. 164. a., *Končiti* se, *Počíti* 2., Brs. 160. — **Se** *místo* **si (sobě)** v Krkonoších, ve Slez. a na Mor. Já se (m. si) uškodím. Schoval se penize. Vz Si. Šb. Zaplaču se (= si), rozpomním se na ten bídný svět. Sš. P. 468. Na Ostrav. Tč.

Seafortka, y, f., seaforthia, rostl.

Seb, a, m., jm. vlastní. Šd.

Sebastian, Šebestian, a, m., jm. vl.

Sebebijce, e, m., der Selbstmörder. Jg.

Sebebijství, n., der Selbstmord. Jg.

Sebecit, u, m., das Selbstgefühl. Nz. Rekovství pohanské na s-tu a pýše spoléhá. Sš. II. 196.

Sebečice, Sebešice, dle Budějovice, něm. Sebeschitz, ves u Zbirova. PL.

Sebedostateč, e, f., die Selbstgenügsamkeit. S. boží. Sš. Sk. 207.

Sebedostatečnosť, i, f. = *sebedostateč.* S. bytosti božské. Sš. Sk. 208.

Sebedůvěra, y, f., das Selbstvertrauen. Slovo to není dobře tvořeno, ježto *sebe* v něm rovná se *v sebe*, tedy správněji: důvěra v sebe dle: důvěřovati v koho. Avšak ty složeniny jsou dobré, v nichž první částí jest *sebe* (gt. n. akkus.): sebevědomí, sebeklam, sebevražda, sebezapření atd. Brs. 160. — Sš. II. 140.

Sebehrdý, selbstvertrauend. S. fariseus. Sš. L. 181. A s-dí lidé nemohli leč Kristovi odpírati. Sš.

Sebechvála, y, f., das Eigenlob, das Selbstlob. S. zapáchá. Dch.

Sebechvalce, e, m., der Selbstlober, Prahler. Nenávidí Bůh s-cú. Sš. Oa. 35.

Sebechvalný = chlubný, beifällig. S. usmání. Div. z och.

Sebeklam, u, m., die Selbsttäuschung. Šm., Kos. Ol. I. 310. S-mu se podávati. Dch.

Sebeklamný, selbsttäuschend. Šm.

Sebel, u, m., das Augenfell. Sal. 18. 12.

Sebeláska, y, f., die Eigenliebe. Láska ženy je s. Sš. II. 135.

Sebelib, a, m., der sich selbst liebt. Lšk.

Sebemilenství, sebemilství, sebemilování, n. = sebeláska. Šm., Lšk.

Sebemilný, eigenliebig. Šm.

Sebemodlářství, n. = *zbožňování sebe.* Upadli v s. Sš.

Sebemorný, sich ertödtend. Šm.

Sebemudří, n. = *samomoudrosť.* Od s. jde apoštol ku prostotě ve zlém. Sš. I. 127.

Sebemylný = *sebeklamný*. Šm.
Seben, bna. m., Cibinium, Seben, mě. v Sedmihr. Bern.
Sebepřemáhání, n., die Selbstüberwindung. Šd.
Seber, a. m., jm. vlastní. Mus.
Seberu, vz Sebrati.
Sebeslavení, n., die Selbstpreisung. Mohl s okázalostí a s-ím mluviti. Sš. II. 13.
Sebesten, u. m., myxa, Sebesten, rostl. V.
Sebesvědectví, n. = *samosvědectví*, das Selbstzeugniss. A nyní na Pánu právě toho s. se dožaduji. Sš. J. 178.
Sebešalba, y, f., die Selbsttäuschung. Sš. I. 184.
Sebetrýznění, n. = samotrýznění. Šm.
Sebeúmrtva, y, f., die Selbstabtödtung. Sš. J. 223.
Sebeurčování, n., die Selbbestimmung, *lépe:* sebeustavování. Bs.
Sebevážnosť, i, f., die Selbstschätzung. Ráj.
Sebevědomí, n., **sebevědomosť**, i, f., das Selbstbewusstsein. Ms. exc. Aby vytknul všeliké s. při radosti matky rodičky. Sš. J. 255.
Sebe více, *sebe lépe*. Zde jest ,sebe' genitivem srovnávacím. Kdybys sebe více běžel, nedohoniš ho. Zk. Vz **Se** (ku konci).
Sebevid, a. m., der Selbstseher. Šm.
Sebevláda, y, f., die Selbstbeherrschung. S. apoštolova. Sš. II. 4.
Sebevolný = *tvrdošíjný*, halsstarrig. Slov.
Sebevratný, in sich selbst zurückkehrend. S. kruh. Sš. J. 248. Vz Sebezpětivý.
Sebevražda, y, f., úmyslné vzetí-si života, der Selbstmord. Vz S. N. Ráj. Sebevraždou život skončiti. Us. S. positivná, negativná, náhlá (ku př. zastřelení) a nenáhlá (ku př. vyhladovění). Vz S. N.
Sebevydání, n., die Selbstaufopferung. Petr v tom poselství s-ním v ústrety vyšel všem žádostem sboru apoštolského. Sš. Sk. 98.
Sebevýjev, u. m., die Offenbarung seiner selbst. V Slovu odvěčný, vniterný sebevývoj a s. otcův se vyskýtá. Sš. J. 14. (Hý.).
Sebevývoj, e, m., die Selbstentwickelung, Selbstentfaltung. Sš. J. 14. Vz Sebevýjev.
Sebezachovací, selbsterhaltend. Šm.
Sebezachování, n., die Selbsterhaltung. Šm.
Sebezápor, u, m., die Selbstverleugnung. Sš. J. 223. Nemůže člověk ujíti pekla, leč oběti se stane a osolen bude očistným ohněm sebezáporu; Pán předešle o s-ru pro ujití pekla mluvil. Sš. Mr. 43.
Sebezapřená, é, f., die Selbstverleugnung. Obdivovali jsme se jeho s-né. Mor. Tě.
Sebezapření, n., die Selbstverleugnung. Lšk.
Sebezhoubce, e, m., der Selbstvertilger. Ráj.
Sebeznámosť, i. f., die Selbsterkenntniss. Lšk.
Sebeznání, n., die Selbsterkenntniss. Nz.
Sebezpětivý = *sebevratný*. Není sv. trojice řadou členů, nébrž kruhem sebevratným, s-vým či v sebe zpětchodným. Sš. J. 249.
Sebírák, a, m. = *sběrák*.
Sebírati, v. Sebrati.
Sebíratel, e, m. = *sběratel*, der Sammler. — **S.**, der Kompilator. Krok.
Sebou, vz Se (ku konci). — *Pozn.* 1. Ve strč. písemních památkách jest *sobú* pravidlem až do 13. stol., ve 14. stol. starší *sobú* a mladší *sebú* vedlé sebe jdou, od 15. stol. jest sebú, sebau a sebou. Vz. Gb. Hl. 78. — *Pozn.* 2. Tohoto slova často **chybně** užíváme. Ve hře: Kdo jde s sebou? Vy nejdete s sebou? Já jdu s sebou. To *špatně* m.: Kdo hraje s námi? Vy s námi nehrajete? Já hraji. Kdo hraje ještě? Já hraji také atd. Kromě toho: Počkej na mne, já půjdu s sebou (**šp.** m.: s tebou). Počkejte, já půjdu s sebou (**šp.** m. s vámi). Byli jsme s sebou, **šp.** m.: s vámi, s nimi, s tebou. Půjdu s sebou, **šp.** m.: s tebou, s vámi, s nimi. Hrál jsem s sebou, **šp.** m.: s nimi atd. Přijel s sebou, **šp.** m.: s vámi, s nimi atd. Karel pracoval a Bětuška s sebou, **šp.** m.: s ním. *Oršem:* Měl jsem s sebou peníze. S sebou ho vzal a potom šel s ním (*ne:* s sebou). Šm., Os., Šr. Dělá všecko sebou, er macht alles mit. **šp.** m.: Jest při všem; dělal několik plesů sebou. **šp.** m.: byl též v několika plesích. Brs. 160. Často instr. *sebou* **chybně** se klade bez předložky *se*. Voda unáší sebou m.: s sebou a p., znamenáť tu společnosť. Brs. 160.
Sebova, y, f., sebaca, rostl.
Sebrachu, zastr. = *sebrali*.
Sebranec, nce, **sebránek**, nka, m., *nemanželské dítě*, uneheliches Kind, der Bastard, Pankhart. S. slove ten, kdož jest přivežen otci v panictví neb ve vdovství a potom jeho máteř pojíti nechce; ten když k létům přijde, král. slovem nazván jest s. maje takové právo rovně jako pankhart. Rkp. mě. Loun z r. 1644. v Arch. pam. 1876. Ševci nechtěli spolutovaryše do cechu přijíti, že otec byl sebránče. NB. Tč. 288. S-ce si uboniti. Reš. Sebranci nápadu nemají. Ms. pr. kut. Dědičné poddané a s-ce z jejich slibu člověčenství propouštějí. Skl. V. 15. Václav sebránek. Pč. 34. Kteříž jeho synové nejsú, tech netbá, jako s-kóv neb cizoložných dětí. Hus. I. 350. — Vz Sběranec. Lšk.
Sebrání, n., *shromáždění*, die Sammlung, Versammlung. S. starobylých, památných věcí. D. S. vody v hlavě dítěcí. Ja. S. květin, vína, ovoce, D., mysli. Dch. S. lidu, congregatio populi. Chron. 474. Zbrozil se takového sebránie král. V.
Sebranice, něm. Sebranitz, ves a) u Vamberka, b) u Litomyšle, c) u Zlaté studně (Goldenbrunn na Mor.). PL., Tk. I. 84.
Sebranka, y, f. = *sběř*. U Pelhř. Ptů.
Sebranosť, i, f., das Gesammeltsein, die Sammlung. Kdo v takové s-ti se nalézá, ten neustále sobotuje. Sš. J. 85. S. mysli. Dch.
Sebraný; *-án, a, o*, gesammelt, versammelt. S. kamení, die Fundsteine, Findlinge. Nz. Cisterny slovů vody s-né, jenž se brzo zsmrdí. Hus III. 55. — **kde.** My obec **na** Bzí hoře sebraná (shromážděná). Arch. III. 205. My páni a rytířstvo království českého na obecném sněmu sebraní. List. 1500. Ko-

šije u krku s-ná (do řas skládaná). Vz Nabíraný. Němc. — **z čeho.** Jedna jest obecná cierkev sv. po všem světě rozlitá, kteráž jest z královen a z mladic sebraná. Hus III. 76.

Sebratce, něm. Sembradetz, ves u Benešova v Buděj. PL.

Sebrati, seberu, sberu, seber, sebera (ouc), bral, án, ání; *sbírati, sbírávati = do hromady bráti, shromažďovati*, zusammen lesen o. nehmen o. suchen, sammeln, aufklauben, aufheben, autraffen, auflesen, aufsammeln, auffassen, einlesen, brechen; *domysliti se*, entnehmen, schliessen; *nabírati, do řas skládati*, falten; *s vrchu bráti*, abnehmen, abschöpfen, abräumen, abthun; *se = shromážditi se*, sich versammeln, zusammen kommen; *vztyčiti, vzchopiti*, sich aufraffen; *zotaviti se, okřáti*, sich zusammenraffen, erholen; *podbírati se*, schwären. Jg. Vz Bráti. — **abs.** Tkadlec sbírá (schränket). D. — **co, koho:** len, ptáky (vybírati), sukni (nabírati, v řasy skládati), Us., kamení, penize, smetanu n. mléko (s vrchu bráti), housenky, plavce (najímati), šaty (zdvihnouti, aby se na zemi neumazaly), Dl., víno, svá myšlení, hlasy, Kom., vojsko, BO., kvítí, V., lid válečný. Dal. Sebral nepřítel sílu svou. Jel. S. pole (vojsko). Mach., vojáky. Ros. Král sebrav pole oblehl jest zámky. Let. 185. Motouz sbírati (jej již vyjasněný na motovidlo navíjeti). Us. Deh. Sebrala své hacafáry a táhla. Us. Sebral své vaky a opustil místo. Deh. Sebral svých pět švestek a odešel. Us. Vrů. Všechnu svou sílu sebrati. Us. Deh. Tvář sbírá, jakoby se chtěl smáti. Zr. Sbíraj, matko, stroje (Instrumente) moje, půjdu ji hrać na veselé; Už peři sbírá (= umírá). Hš. Maria nemeškala, tu sv. krev sebrala; Seber, milé (milý), kosti moje, hoď je do hluboké zmole. Sš. P. 131., 49., 113. Sebravše pole vytáhli až k Rokycanům. Let. 157. Sebeřiž kratičce tuto kapitolu takto: S. kúkol, úlomky, lilia. Hus I. 307., II. 55., 107., III. 72. S. velikú moc. BO. Když dub padne, ledakdos třísky sbírá. Prov. Husinec sb. (marnou práci konati). Prov. Za času hrušky česati, višně trhati a svým časem jahody sbírati. Prov. Nesebral (havránků) všech. Prov. Sebral svůj fiiec a táhl dále. Sych. Ves svój um sbierajte. Rkk. 45. Rosičku sbíralo, vám nožičky mylo; Čisté žito sbírala, sokolovi sypala; Debech (kdybych) bela sobě paní, sebrala bech svý poddaný; Na Javornici vtáček zpívá, krásná hanačka trávu sbírá; Komu ty, děvečko, ty oříšky sbíráš? to tobě synečku, že na mňa pohlédáš; Staň, děvečko, sber perečko, musíš to měť na lužečko; Seberem šabličky, pudem do šermičky v širým poli. Sš. P. 160., 176., 253., 279., 342., 563., 720. (Tč.). A žid sebral múdrosť svú a chytrosť. NB. Tč. 291. S. něco, colligere. Ž. wit. 103. 28. Sberzte svaté jeho (congregare). Ib. 49. 5. — **čeho** šp. m. *co*: Ludmila sbírala ráda poutníků (m.: poutníky). Seb. četného stoupenstva (m.: stoupenstvo) atd. Brt. — **co, koho kde (na čem, v čem, při čem, po čem, u čeho, před kým, u koho, pod čím):** klasy na poli, víno na vinici sb., Us., vojsko na Moravě. Ml. Pod jednó lipečkó penize sbírali. Sš. P. 249. Oka v pletení punčoch sbírati. Oznamovali, žeby na Malé straně měli se sbírati. Bart. Aby na duchu sebrali se. Sš. L. 92. Sebrav se **podlé** Kúnic na cestě. Půh. II. 49. Seber glasy po národu svému. LS. v. 77. Sb. před někým kameny. Klna. U něhožto se bieše veliký sbor lidí sebral. Pass. Že mi mú ves v Pozořicích sebral. Půh. II. 23. Sebrati koho v hospodě (arretiren). Us. Smetanu ve sklepě sbírati. Ml. Někoho sb. (naň dotírati, přísně zkoušeti). Us. Deh., Sd. Když duše utrpenie jeho v sobě sběře. Hus. III. 21. Bude-liť mysl od světských rozbrojóv odtažena, a sběře sě všecka v sobě: vezmeť sílu. Št. N. 279. **Po** vsěch vlastech lud sb. Rkk. 49. Kameny u potoka sb. Ml. Dobře jest klasy při kopě sb. Koll. — **se, co komu:** sebrati komu knihy, spisy. Sb. si kvítky. Us. TJ. Seber sobě, co je tvýho, pudem do kraja cizího. Sš. P. 113. S. někomu úroky. Půh. II. 421. Pěkně se jim prasata sb. Us. Msk. Sbírá se mi palec (= podebírá se). Us. Kčř. — **co od koho:** penieze ot lida. Bj — **co odkud.** Kublai cham tatarský sebra voje se všech vlasti valných. Rkk. 46. Velikou summu peněz z sebe sebrali. Háj. Lid z svého knížectví s. Háj. Z dřeva nesmrtelnosti ovoce sbírají. Plk. Včely sbírají med z květů. Ml. Písmo sv. těší v truchlivosti a sbierá mysl z rozbrojného roztrhánie. Št. N. 262. Práva tato jsou z práv starého města pražského a z jiných chvalitebných pořádkův a zvyklosti sebrána. Kol. 2. Talíře se stolu, Us., housenky se stromů, kameny s pole sbírati. Šp. Téhož léta kněži v Čechách sbierali ze sebe daň, aby úplatek dali biskupu Janovi litomyšlskému. Let. 20. S. co s čeho. Chč. 299. S. penize z berně. Arch. I. 46. Nonze kámen sbírá z malých kopanic. Hdk. C. 42. Z těchto řečí móž člověk lékařstvie velmě užitečné sebrati; Protož nesbierají lidé s nich viněnek, jenž by víno daly; Duše s tohoto světa sebrati. Hus I. 296., II. 294., III. 72. — **co čím.** Sebrati někoho hákem, auf die Probe stellen. U Olom. Sd. — **nač,** nach etwas gelüsten. Nesbírá na žitné. U Olom. Sd. — **se kdy. Po** neštěstí se zase sb., po nemoci (zotavovati se). Us. — **co, se (čím) kam, v co.** Obilí obilnými vidly v snopy sb. Kom. Všechen lid válečný v jedno sebral. V. Sebral všecko v summu. Jel. Když se dva n. tři seberou v jeho jméno (Kristovo). Br. S. se v jedné vůle svornosť. Troj. Sbierastě je (glasy) u osudie svaté. LS. v. 80. Věci v jedno seb. Deh. A tak sbera člověk v rozum svój, že Bóh jest najlepšie dobré. Hus III. 129. Když sě sebrachu v hromadu. Ž. wit. 30. 14. — **co, se ke komu, k čemu.** I je se lidi k sobě sbírati chtěje knížectví dobývati. Dal. S. někoho k válce. Us. Hosť k hosti se sběře. Hlas. Sb. k vojenství. J. tr. Odpočívání sobotné má člověka ve věcech světa ztraceného k sobě samému sbírati. Sš. J. 85. Ku kralevicin sě sebrachu. Dal. 114. Ku knězu sě věrní sebrachu. Dal. Sebra sě k němu veliký sbor mužóv. BO. Sbírá se k dešti, k bouřce = kalí se. Us. Č. — **co, koho, se proti komu.** Pražany sebral proti

Lučanům. Dal. Čelo proti někomu seb. (zamračiti se). Kom., Br. Saducei sebrali sú sě spolu proti Ježíšovi a dali sú jemu tři otázky. Hus II. 366. Sebrali sú se proti králi. BO. Často se proti nim sbírají. Kon. — **co, se na koho, nač.** S. peníze na chudé. Us. Sebr. se na někoho (strojiti se). Us. S. se na modlitby. Rokyc. S. písek na podešve (utíkati). Č. Chuť na pivo seb. Us. na Mor. Brt. Kde pak by ses jen na něj sebral (vzmohl)? Us. Msk. Na ty peníze sebráno veliké vojsko. Žalansk. 73. — **po kom.** A já po ní sbírám hrách. Er. P. 84. — **co jak dlouho.** Po sedm let vojsko sbírali. Žalan. — **co jak:** zle. Dch. S. něco *vší mocí*. Us. Mociú sě tu v hrad sebrachu. Dal. 29. Jmění se po nitkách sbírá a provazem vyvleče. Č. Ta sebere mléko do charby (do modra). U Žamberka. Msk. — **se.** Sbírá se vojsko. Us. Sebral se (zotavil se). Us. Vřed se sbírá (podbírá). Kom. Kdež sě to obé spolu sbéře, ó kak jest to smiešenie krásné. St. N. 26. Když se již sebrali biechu, což král káže, nevěděchu. Smil v. 31. Zbrojně se sb. Bart. Sebrali sú se havéři. Dač. I. 48. To dobře víš, že země jest dobrá, i déšť jest dobrý, však kdy se sberú, bláto bude. Hus III. 189. Seb. se (zpamatovati se). Sebral se a šel. Seber se! Dch. Už se sbírej (= jdi). Us. Dhn. Abysme se sebrali, po jablíčku dostali. Brt. Anth. 71. Neduh se dlouho sbíral a nelze ho nyní sfouknouti. Dch. Až oba urostú, oni sa seberú (vezmou, werden heiraten). Sš. P. 95. U Olom. Sd. Keď sa seberú, pán Boh jim požehná. Ps. sl. 343. A kde sa můj milý chudobní seberú (heiraten), tam pán Bůh přebývá s panenkú Marií; Někteří se sberú velice bohatí, za rok za dvě leta všecko se potratí. Sš. P. 379., 471. — **se s čím, s kým.** Sebral se i s lidmi a táhl. Leg. S hanbou sebrati se musili (pryč se bráti). Jg. Sebrati se s kým v obyčej (s ním obcovati). Št. Baše, sebrav se s nejlepšími Turky, táhl přes hory. Lobk. cest. Sebrav se s svými sedláky přihnal na mú dědinu. Půh. II. 419., I. 166. — **se oč.** S-li se o to, aby také něco dostali. V Třeboňsku. — **aby.** Sebral se, aby obstál. Sebral lid, aby táhl na vojnu. Flav. — **co kam, do čeho, před co:** ovoce do nůše, vojsko do Prus (na Prusy) sbírati. Pšenici do stodoly seb.; Sebráni budú před něho všichni lidé. Hus II. 60., 4. Maria ju (krev) sbírala do pohára. Sš. P. 48. — Vz *Zebrati*.

Sebuč, e, f., něm. Sebutsch, ves u Jaroměře. PL.

Sebuzín, a, m., něm. Sebusein, ves u Litoměřic. PL., Tf. 286.

Seccatura, y, f., lat., nudné věci; mučení, trápení, die Belästigung. Rk.

Secess, u, m., z lat., *záchod*, der Abtritt. Rk.

Secesse, e, f., z lat., *odtržení, oddělení, odštěpení*, die Trennung, Absonderung, Secession.

Secessista, y, m., pl. -sté, *odštěpenci*, die Secessisten.

Sechomr (Sec-homr), u, m., **šp.** z něm. Setzhammer, m.: *kladivo podkladní* (na usazování kování na př. při náboji kol; jest přímé, polokruhové, zakřivené). Hk.

Secí, *k setí*, Saat-. S. stroj. Us.

Séci, vz Sekati.

Secírovati, z lat., *tělo pitvati*, zerlegen, zerschneiden, seciren. Rk. — **koho kde čím.**

Seclík, u, m., **šp.** z něm. = sechomr.

Secpati, secpám a secpu = *do hromady cpáti*, zusammenstopfen; *strkati*, schieben. — **co na koho:** vinu. Aesop., Jel. — **koho kam.** Všecky do dostavníku secpal.

Secret-um, a, n., lat., *oddělené, tajné místo; tajná věc, tajemství*: též *odměsek*. S. N.

Sector, lat., *výseč*. S. N.

Secul-um, saecul-um, a, n., lat., *věk, století*, das Jahrhundert, Sekulum.

Secunda, y, f., lat., *druhá třída školní*, die zweite Schulklasse. — **S.**, *vteřina, šedesátý díl minuty*, die Sekunde. — **S.** *v obchodě = špatnější druh zboží*. — **S.** *v hudbě =* druhý tón v každé stupnici. Vz S. N.

Secundant, a, m., *svědek n. pomocník při souboji*, der Helfer, Beistand, Kampfgehilfe, Sekundant.

Secundari-us, a, m., lat., *druhý lékař v nemocnici.*

Secundogenitura, y, f., lat., *druhorozenství*, die Sekundogenitur.

Secvičenosť, i, f., das Ensemble (bei Tonkünstlern). Šm.

1. **Seč** z: *se če = se co, s co*, einer Sache gewachsen sein, vermögen, im Stande sein. Vz Co. Seč býti nemůžeš, o to se nepokoušej. Ros. Seč mohu býti, učiním. Us. Seč tě není, do toho se nedávej. Kom. Seč říše býti může. V. Seč mne jest, dělám. Udělám, seč budu. Pakli by kdo mimo práva zemská seč jiného dobrovolně se podvolil, ten bude povinen podlé svého podvolení tak se zachovati. Václ. II. V to se dal, seč pro pevnosť místa nikoli býti nemohl. Žer. 16. Činil jsem, seč mi bylo možno, **šp.** m.: seč jsem byl nebo co jsem mohl. Mkl.

2. **Seč**, i, f., *sekání*, strsl. sečь, koř. sek, příp. -jъ. Mkl. B. 72., 77. Sr. ib. 54., 58. Das Hauen. V. — **S**, *potýkání mečem* atd., das Gefecht. S., bitka svedená pouze zástupy jezdeckými, das Säbelgefecht, Kavalleriegefecht. Vz Bitka, Boj (v dodatcích). Čsk. Vyrazí Čstmír proti Vlaslavu v lutú seč. Rkk. 23. Sečí smělou cestu si učiní. Troj. Seč veliká by na mostě. Dal. 28. — **S.**, *díl lesa, který ročně na sekeru padne, porub*, der Holzschlag, Umtrieb. Šp., Sych. — **S.**, *místo v lese vysekané, mýť*. Sych. Pásl sem já beránka v zabrdovské seči, ulítla mu hlavěnka, viděli ste všeci: Co to děvče povídá? Na synečka svědčí, že on zabil jelena v bolehradské seči. Sš. P. 719., 217. (Tč.). — **S.**, *sekání sena n. čas sekání*, na Slov. *kosba*, die Heumaht. Jest dobrá seč. Ros.

3. **Seč**, e, m., *sekáč, sečec*, der Mäher. Mor. Vydání sečům od sečení trávy. Gl. 309.

4. **Seč**, něm. Setsch, ves a) u Brandýsa, b) u Litomyšle, c) u Blovic, d) u Protivanova; e) městys u Chrudimi. PL. Vz S. N.

Sečba, y, f., *seč, sekání, i čím se seká*, das Hauen mit den Waffen u. die Waffen selbst. V té sečbě. Troj. Raduje se sečbě, jako lékař ráně. Hus. — **S.**, *čas sekání sena* (na Slov. *kosba*). V. Vz *Seč*. Ig.

Sečec, čce, *senosečec*, čce, m., *kdo seče seno*, strč., na Mor. a na Slov. Vz *Seč*.

Sečen, čna, m., zastr., *měsíc, v němž se seno seče*, červenec, někdy i srpen. Marc. Polo rkp.

Sečení, n., das Hauen, der Hieb. Krvavá rána sečením (sečmo) se dělá. Kom. — **S.** *sena*. Us. Vz Seč.

Sečenina, y, f., das was gemäht werden kann. Od hrabání sena a jiné s-ny. 1611. Gl. 309. Kromě že se jim dostalo tři měřice hrachu kromě sečeniny a sena, ješto tu bylo. Půh. II. 76.

Sečený; *sečen*, *a*, *o*, gehauen. S. rána, die Hauwunde, der Hieb. Sečenou ranou bíti. V. S. boj. Troj. V hlavě osm ran s-ných a bodených mečem udělal a mezi plecoma tři. NB. Tč. 99.

Sečeřiti, il, en, ení. S-ti se — *pohádati se*. Us. u Rychn.

Sečetlosť, i, f. = *sčetlosť*. U Rychn.

Sečí, něm. Setsch, vz Seč, 4. Tč.

Sečísti, vz Sčísti.

Sečítání, n., das Summiren, Addiren. Us. Šd.

Sečivo, a, n., strsl., securis. Koř. sék. Mkl. B. 225.

Sečka, y, f., ve Slez., na Mor. a na Slov. = *řezanka*, Häckerling, m., Häcksel, n. Sečku řezati. D. Žerte, koně, žerte sečku. Sš. P. 352. Sečku řežu, to koničkóm na večeřu. Sš. P. 425. Ta vdovcova brada jako drobná sečka, ona by popchala moje bílé líčka; Co bych dělal? řežu sečku, pojedu si pro děvečku, pro děvečku pro hezčúčkú, pro děvečku černoočkú; Šohajíčku malušenky, nařež sečky drobušenky, nařež sečky jako jehlí, co by ti ju koně snědli; Drobnó sečku sečte, koně dobře češte. Sš. P. 197., 425., 843., 856. (Tč.). Kázali mi sečky nařezati. Sl. ps. 292. Míti sečku (sprostě též: kobylince) v hlavě (o hlavě zabedněné). U Olom. Sd. — S., *sečení*. Jde na sečku. U Zašové. — **S.**, *sečení kužele* (v math.), *řez*, der Kegelschnitt. Sedl. *Sečka* n. *sečná* doplňku, sečka doplňková, dosečná, dosečka, die Cosecante. Nz. Vz Sečná.

Sečkání, n., das Warten. S. míti = *sečkati*. Ros.

Sečkář, e, m., der Häckerlingsschneider. Mor. Šd.

Sečkařiti, il, ení, Strohschneider abgeben. Mor., Slov.

Sečkářka, y, f., die Strohschneiderin. Mor., Slov.

Sečkárna, y, f., *řezárna*, die Häckerlingskammer. Mor.

Sečkářství, n., die Strohschneiderei. Mor.

Sečkati, vz Sčekati.

Sečkoli, was immer im Stande. S. býti mohu. V. Vz Seč.

Sečkový, Häckerlings-. S. kosa, truhla. Na Mor., Slov.

Sečlánkovati, zusammengliedern. — co. Šm.

Sečmo, *sekaje*, *seče*, hiebweise, příp. -mo. Krvavá rána sečmo (sečením) se dělá. Kom. S. udeřiti. Troj. Vz Mkl. B. 236.

Sečná, é, f. (čára), **sečna**, y, f., slove přímka, která čáru kruhovou protíná a dílem v kruhu dílem mimo kruh leží, die Sekante. Blř. Dle S. N. = každá přímka, kterou se kruh ve dvou bodech protíná. Vz S. N., Sečka. — **S.**, *tanec*, v Královéhrad.

Sečné, ého, n., die Abgabe für die Erlaubniss auf fremdem Boden Gras mähen zu dürfen. — **S.**, die Reluition für die Mahtrobot. Gl. 309.

Sečně = *sečmo*. St. skl. IV. 290.

Sečnice, e, f., secans, v goniometrii = poměr jakés přímky k hlavnímu průmětu jejímu. Vz S. N.

Sečnoosen, snu, m., der Jamesonit, nerost. Miner.

Sečný, *který sekán bývá*, *k sekání jest*, haubar, Hau-. S. les, Ros., dříví (štěpné), V., hospodářství lesní (když les po částkách se seká), Um. les., sečné obilí (které se dobře seká), louka, Us., práce. Zlob., robota. Mus. Louka dvou-, trojsečná. — **S.** *rána*, die Hauwunde. Vladyky sečné rány sěkú. Rkk. 33. Jsou ty ženské teď na sečnou ránu (drzy). V Kunv. Msk. — **S.**, *rozseknutý*, zerspalten. Listy dlanitosečné. Rostl. — **S.**, *čím se něco seká*. S. meč, der Haudegen. Troj. S. zbroj, zbraň. Rk. — **S.**, *kdo seká*, hauend. S. čára, přímka (kterou se kruh ve dvou bodech protíná). Nz., S. N. S. řeč.

-sečný list, rozdělený v četnější lístky, které však nikoli řapíčkem, nýbrž širším listovým zpodem se společným vřetenem souvisí a po něm třebas i sbíhají, jako listy rostlin okoličnatých vůbec: dlanitosečný, peřenosečný, znoženosečný. Vz Dlanitý, Zpeřený, Znožený. Čl. Kv. XXVI.

Sečtělosť, i, f., die Belesenheit. Bdl.

Sečtělý, belesen. Šm.

Sečtení, n., *sčítání*, die Summation. Nz. S. lidu. Ros.

Sečtenosť, i, f., *zběhlosť ve čtení*, die Belesenheit; *lépe*: *sčetlosť*. S. v římských mudrcích. Hanka.

Sečtený, *zběhlý ve čtení*, *lépe*: sčetlý (ono jest pass., lectus). — S., zusammengezält. Vlk i s-né bere. Us. Kmp.

Sečtu, vz Sčísti.

Sečtveřiti, il, en, ení, vervierfältigen. Rostl.

Sed, u, m., *sedění*, das Sitzen, der Sitz. Jedním sedem prohráti. Zlob. Ptáka v sedu zastřeliti. Zlob. Sed (v tělocviku) jízdmo, pokos, po krejčovsku, roznožmo, pobok, výmyk do sedu; sed na hrazdě, na bradlech. Vz Hrazda, Bradla. KP. I. 481., 507. — **S.** = *sídlo*, der Sitz. Bibl. ms. — **S.**, *kal*. der Satz. Tabl. diet.

Seď, sedě, *sem*, hieher. Výb. I. 65. — **S.**, zastr. = *nyní*. Kat. 1052. Vz Sada. Seď vám přišel mistr Ipokras. Mastk. Siedie i věky věkoma. Modl. 14. stol. — **S.** = hle! Seď, mistře, seď, jáž k tobě běžu. Mastk.

Sedací, Sitz-. S. lůžko, stolice, dílo n. řemeslo (které se sedě dělá), práce, živobytí. Us., D. S. život vésti. Kom. S. kosť (jedna z kyčelních), Hlas., prkno (na voze); Dch., nářadí, Prm., místnosť, světnice, síň, protokol. J. tr. S. lázeň (ve které se sedí). — **S.** *meč, k sedání způsobilý, meč sedadlný*, das Turnierschwert. Dal. 42.

Sedácký = *sedací*, Sitz-. Ros.

Sedač, e, **sedák**, a, m., *kdo se na sedání bije*, der Zweikämpfer. Lex. vet.

Sedačka, y, f., = *sídlo*, der Sitz. Posadili se na s-čku. Mus. III. b. 26. — **S.** = *hokynářka*, die Höckerin. U Opav. Klš.

Sedačky, adv. = *sedě*, sitzend. Slov.

Sedadlný = *sedací*.

Sedadlo, a, n., *sedadlko*, *sedadelko*, *sedátko* = *stolice atd. k sedění*, strsl. sědalo, sedes, příp. -lo. Mkl. B. 97. Der Sitz, Stuhl. S. v kostele, v divadle. D., drnové. Sych. Na sedadle seděti. Us. — **S.**, *Sitz*, m. Ptactvo na noc k sedadlům svým se vracující. Kanc. o sv. Štěp. Dadie kuřeti sedadlo, ano se samo domysli. Smil. — **S.**, *sedací kosť*, das Gesäss, Gesässbein. — **S.**, zadek, zachule, der Hintere. Arsch. Kom.

Seďák, u, m., *fazole podlouhlá žlutá*. Na mor. Zlinsku. Brt. — **S.**, a, m., der Turnierer. — **S.**, živočich vinýš. Krok.

Sedan, a, m., *kdo pořád sedí*, der Hocker, Sitzer. S-na doma míti. Us., V.

Sedánek, nku, m., **sedánka**, y, f. = *sedadlo*, der Sitz, Schemmel, die Bank. Us.

Sedání, n., *posazování-se*, das Sitzen, Niederlassen. S. v soudu. — V čas sedání, während der Session. ŘZ. S. panské, vz Tov. 37., 38., 39., 40., Žer. Záp. II. 136. S. před soudem, vz Právo. — **S.**, *obydlí*, *obývání*. — **S.** *mléka* = *syření*, *zasyření*. Posud na Mor. Hý., Ras. — **S.**, *kolba*, *závod*, *turnaj na koni*, das Spiess-, Pferderennen, der Zweikampf zu Pferde, das Turnier. S. u starých Čechův = zápas mezi dvěma muži na koních: zápasníci sluli *sedači* n. *sedáci* a meč, kterého při tom se užívalo, slul *meč sedací* n. *sedadlný*. Vz v Rkk. 39.: Luďiše a Lubor. S. bylo později turnajem zapuzeno. Vz S. N. Počíná se o slavném sedání. Rkk. Měl s. s drakem. St. skl. IV. 82. Některý panoše doufá své síle, chtě obdržeti česť a zbožie, pozve druhého ku sedání. Hus I. 310. Lidé k tomu hroznému s. přihlédali. Troj., 3. 4. Ten, jenž v s. bojije. ZN. — **S.**, *souboj*, das Duell. Ale ten, jemuž jde na jeho česť, ten jmá lepšie právo brániti právem sirotčiem své cti za všelikakú vinu, což neslušie k s. Kn. rož. 129. Ct. Sedati s čím, oč. Aby žádnému člověku druhého pobízeti k sědání nesluselo, leč z těchto příčin. Gl. 309.

Sedánka, y, f., *upravené sedátko*, eine Sitzbank. Mor. Šd.

Sedárna, y, f., der Sitzort, das Sitzzimmer. Zlob.

Sedáše, zastr. = sedal; *sedieše* = seděl; *sediechu* = seděli. Kat.

Sedati, sedám (zastr. sezi); *sedávati*; *sednouti*, sednu (zastr. sadnu, také na Slov.), dnul, utí; (zastr. *sěsti*, *sísti*, sedu, sadu), sedl. **S.** = *počínati seděti*, *sázeti se*, sich setzen, niedersetzen, im Begriffe sein sich zu setzen; *sednouti* = *posaditi se*, sich setzen; *sedati* = *obyčejně seděti*, pflegen zu sitzen; *zdařiti se*, gerathen, gelingen; *kláti se*, *potýkati se jako v turnajích* (vz Sedání), zu Pferde kämpfen, turnieren; **se** = *usazovati se*, sich zu setzen anfangen; *sednouti si* = *posaditi se*, sich niedersetzen. Jg. O mléku: *syřeti*, gerinnen. Cf. Sedlé mléko. Hý. Vz Seděti. — **abs.** Káže jim sísti. V. Nechtěl bych proto seda vstáti. V. Seda bych proto nevstal. V. Já bych za to sedna nevstal. Vz Nepatrný. Soumrak sedá (stmívá se). Mor. Brt. Sednéte, tatíčku, vařím polévečku; Husy-li to sedá (= sedí) nebo sníhy leží? Hory, milé hory, co to ve vás stojí? sníhy-li to leží či labutě sedá? Sš. P. 120., 122. Varuj haléři, ať groš sedne. V. Sedni já neb vstaň, tobě zjevný jsem. Kom. Já nyní tu sedím, jindy tamto sedám. Ros. Ne na vše trhnouti, co chce sednouti. Prov. Jinak míněno, jinak sedlo (se zdařilo, ale méně dobře, než se očekávalo). Ros., Č. Vz Štěstí. Neb jináč sedlo, štěstí obrátilo. Lom. — **(komu) kam (k čemu, do čeho, nač, za co, v co, pod co, před co).** Sedneš k stolu, aby sebe pokrmil. Hus II. 27. Sedněme si k sobě. Er. P. 248. Když počali k stolu sedat, Heřmanovi prepus zvoní. Sš. P. 83. S. **k** stolu. V. Vrána k vráně sedá. D. **Do** vozu s. Ros. Sedneme si do chládku. Sych. Ona se hnědaj (= hned) strojila, do kočára s nimi sedla; Do voza sedala, s otcem se žehnala. Sš. P. 97., 145. Sedlo naň dáti vous svůj pod nůžky. Kos. Ol. I. 32. S. **na** vůz, na koně. Har., na vějičky, na proskřipec. Us. Na rozum si sednouti (rozum ztratiti, hloupě jednati). Sych. **Za** stůl si sednouti. Háj., V. Z příhlavního dobytka trój pohon; právo za kyje sedati. Vz S. s čím, oč. Kn. rož. 184. Sedli **na** svá místa, sie haben ihre Sitze eingenommen; Vysoko si na koně sedati, sich aufs hohe Ross setzen. Dch. Sedla ona na hajíček, na ten zelený travníček; Duše z těla vyletěla, na zelenú lúku sedla; Na koníčka si sednu, smrti se bát nebudu; Ty si sedneš na koníčka, a já půjdu podlé bočka; Na koníčka sedal, s pláčem sa s ňú žehnal; Když na koňa sedala, otec, máti plakala; Přiletěli dvá holoubci, sedli sobě na zvonici; Sednul sobě na roh stola, pozná-li mia ženka moja? Sš. P. 19., 25., 80., 81., 94., 107., 109., 131. Počkaj vtáček, veď ty sadneš na lep. Mt. S. Dobře naň sedlo (dobře se mu navalilo). Vz Šťastný. Lb. (Jeníček) sed si **za** stoleček. Er. P. 125. To za stoly sedali, jídla, pici chystali; Jak přijeli, za stůl sedli, po svým bratře hned se ptali; Sedláček se zastaral, sedňa za stůl zaplakal; Přišel šafář, přišel domů, sedlu za stůl, sklonil hlavu. Sš. P. 85., 97., 107., 108. S. **pod** strůmek. Er. P. 453. Sedni **před** naše vrata na kámen. Er. P. 121. Sednouti **v** poradu. Dch. S. s rytieři v úřad. Kat. 2634. Dám ho (živý obrázek) do truhly, zadusi sa, dám ho na lávku, sednu k němu, dá mně huběnky a já jemu. Sš. P. 474. Sedl si do trní (špatně pochodil). Dch. Třeba si ty pastýřova, sedaj s námi do kočára; Sednul za stůl a zaplakal: vrať mi, milá, co sem ti dal; Sedajte družky za stoly a já půjdu do komory; Dy šla krávy dojit, sedla pod bujáka (= býka); Sedl si pod jalovec. Sš. P. 189., 227., 433., 679., 695. (Tč.). — **(kam) s kým.** Sedu sem s ňú v síni **na** stoličku. Sš. P. 353. S hřiešnými nesadu. Ž. wit. 25. 5. — **jak dlouho.** Často u ní býval, **do** půl noci sedal. Sš. P.

136. — **kde (po čem, na čem, před čím, v čem, za čím, mezi čím, podlé čeho, při čem, pod n. nad čím, u čeho)**: po boku někoho sednouti. **Na** stolici **před** domem sedati. Jeden na pravici tvé sedne a druhý **na** levici v království tvém; A sednu na seně. Hus II. 56., 111. Sedl sobě na štymberské věži, protiral si svoje zlaté peří; Sednu na zahrádce, na poslední řádce. Sš. P. 184., 485. On **ve** škole přede mnou sedával. Us. Na sedadle sedati a odpočívati. Ctib. Na posledním místě sedati, Br., na zemi, V., na soudu, Sych., na víně (ve vinárně). Sych. Štěstí sedá na rozcestí. Č. M. 150. S. **u** kamen. Mnozí od vzchodu slunce a západu přijdú a sednú v království nebeském. Hus II. 41. Sednu si v jeteli na kraji. Er. P. 396. I sedú v tom jistém hradu. Kat. Nebudeš těžce dělávat, enom v měsíčku sedávat, svaté písničky zpívávat; V okenečku sedá, pěkně sobě zpívá. Sš. P. 2., 126. Ty nejsi hoden podlé bočka sednút. Sš. P. 115. Sedněte si u nás. Us. Šd. Že si ani zde u nás nesedneš. Er. P. 435. Děti, milé děti, **pod** ploty sedajte, chleba si pytajte. Sš. P. 140. S. v lavici za sousedem, v trávě, Us., v soudu. Zříz. Ferd., Nál. 156. Když se mníš v čisté trávě seda, varuj se litého hada. Prov. Panenko, sedávej v koutě, budeš-li ctná (tichá, hodná), najdou tě. Prov. **Mezi** sestrami v kostele sedati. Us. Sedl mezi dvěma stolicma. Ros. S. **podlé** sebe. Dal. **Při** víně sedati. Us. Vrána podlé vrány sedá, rovný rovného si hledá. Č. Seděli v radě nad věcí. Ehr. S. u cesty. GR. Po starších sedati mají. Jir. exc. Synové jich sadu na stolcju tvém. Ž. wit. 131. 12. Dokud můj pán na mně sedal, dycky sem se dobře míval; A zaletěl až k liberské hoře a tam sobě sedl na jaboře, aj na ten vysoký jabor; Byla lavka byla a už sa zlomala (= zlámala), co jsem jo (já) s synečkem na ni sedovala (= sedávala): Keré vtáček na dvóch dubech sedá, dozajista falešnosti hledá, tak jako ten mládeneček, keré sedá vedlé dvóch děveček; Zakukala zezulenka sedňa na boře; Přeletěl havrun (havran) přes ten panský dvůr, sednul v okenečku na zlatem stolečku, rozložil ogun. Sš. P. 174., 184., 240., 268., 403., 756. (Tč.). I přikázal jest zástupu siesti na zemi. Hus II. 289. Tu mne prosila, abych sedl podlé nie. NB. Tč. 198. Milo je mně, milo, za tebú pohlédat, ešče je milejší podlé tebja sedat; Přišeltě k ní milý a sednul vedle ní; Sedla si tam podle pecky, švandrkala po německy; Daj mi chlopka baj stareho, co se sednu vedle něho; Milo je mně, milo, když mi ideš mimo, ešče je milejši, když sedíš před naši; Tobě kamarádko, co sme spolu sedali za naší zahrádko; Šak sem já ti říkávala, dy sem s tebú sedávala na tej zahrádce pod slivou: vem si mě pannu poctivú; Jak ťa budu můj synečku znáti, teprv budu s tebú sedávati pod tú našú javorovú stěnú; Zabil sem já holubičku, sedávala v okenečku, sedávala, vrkávala, mně smutnému spať nedala; Sedni, milá, v té trávě. Sš. P. 276., 378., 697., 799., 276., 443., 345., 353., 192., 171. (Tč.). Sede (sedla) na okence rozložito v Libušině zlatě sědle (sidle). LS. v. 20. — **kdy komu**. Jemu **při** hře sedá (se daří, má štěstí). Jel. Sedala jsem **po** tmě. Sš. P. 202. — **v čem, kde (za čím, pod čím) s kým.** I **za** stolem s tebú sede (kočka). Rad. zv., Ctib. S přítelem **pod** stromem s. Us. Chtěl by s ním sedati v rovném oděni (se potýkati). Výb. I. 806., St. skl. A zvláště že sedají se pánem **o** misu a s ním chléb jedie. Hus II. 185. — **jak.** Ptáci **proti** větru sedají. Sednouti na koho **s** hubú, aufsässig sein. Na mor. Zlínsku. Brt. Syn dobře sedl (se oženil). Němc. Sedu. **s** hrozným hněvem. Kat. 2205. A potom na obojí straně mají páni **po** letech sedati rodů starých a pod nimi páni rodů nových. Zř. F. I. A. 13. Za stoly sedú rozenie — **dle** svého. Rkk. 40. — **odkud**: **s** koně s. Har. Us. Já sem si myslela, že si já provedu, že **z** nízkej stoličky na vysokú sednu; Načo's mja mal (= měl) na koňa brať, keď mi kážeš s něho sedať. Sš. P. 495., 81. Vedla sobě vedla jako samojedna, s vysoké stoličky na nizučku sedla. Sš. P. 382. Tu jsem mosil s koně svého sednúti, aby mne kamenim neubil. NB. Tč. 239. — **čím**. Ty nevíš (Neví ještě), kam pěnkava nosem sedá (proti větru. Vz Pěnkava). D., Č. Když chce řemeslník mistrem siesti (se mistrem usaditi), má najprve své řemeslo ukázati. Ms. pr. Kterak mnozí jsú pyšni, jenž tělem na nižšiem miestě sedají; Přiďúce na hody sedají tělem na najnižšiem miestě a žádostí na prvém. Hus. II. 365. — **komu** = *zdařiti se*. Sedlo mu (podařilo se mu). D. Nejisto, jak mu sedne. Kom. Dobře mu sedlo. Vz Štěstí. Č. Kostka mu jinak sedla. Pam. kut. Slepému štěstí, sedni mi co sedni, se poručiti. Kom. Velkému pánu vždy kostka dobře sedá. Č. M. 166. Tovaříšku, vezmi tyto dva groše, neb budú tvá neb má, komu sedne (ve hře v kostky). NB. Tč. 106. — **komu jak**. Všecko jim sedlo **po** jejich vůli. Čr. Nesedlo jim, jakž oni chtěli. Čr. — **oč** = *se potýkati*. Ms. pr. Jakož dva člověky sědáta o vítězstvie, až se jeden druhému dá. Hus III. 113. Že by měli o to sedati a životem pokázati. Gl. 309. — **s čím**. Z hlavy trój póhon: právo s meči sedati (se potýkati, sich duelliren). Kn. rož. 184. — **se**. Smetana (D.), skála (V.), pivo, víno, dům, mléko se sedá. Us. Vz Ssedati. — **si (na koho)**. Sedni si. Us. Pak si sedneš. Er. Vz Dativ (ethický). Kdo ví, proč si naň dnes sedla (proč ho týrá). Us. Msk.

Sedátko, a, n., das Sitzbrett. Bc. Vz Sedadlo.

Sedatý, *svárlivý*, streitsüchtig. Lex. vet.

Sedavý, *rád sedící*, der gern sich setzt. sitzend. Sitz-. S. nohy (se 4 prsty, se 3 ku předu). Us. S. listí (bez stopek) přisedlé, sitzend. Světz., Slb.

Sedčice, dle Budějovice, něm. Sedschitz, ves u Žatce. PL., Tf. 286. Vz S. N.

Sedě, sitzend. Pracovala sedíc, pracoval sedě, pracovali sedíce (**ne**: v sedě).

Sede, *sěde*, zastr. = *sedl*. Kat.

Sědě, vz Sada.

Sedebrovice, něm. Schedebrowitz, ves u Kamenice v Jílovsku. PL., Tf. 267.

Sedec, vz Šestnácterka.
Seděčky, adv. = *sedě*, sitzend. Slov.
Sědědí, n. = *sedění*, der Besitz, zastr. NB. Tč. 165.
Sedelce, e, n. = *sedadlo*.
Sedělka, y, f., *podřitek*, *podprdelka*, *podprdelník* = poduška k sedění. Us. u Chocně. Ktk.
Sedélko, vz Sedlo.
Sedelní, Sattel-. Rk.
Sedelnice, e, f., das Sattelholz. Šm.
Sedem = sedm.
Sedění, n., *stav ten, když někdo sedí*, das Sitzen. Jg. Ustáti seděním. D. Sedění na stolici, na koni, Us., na pravici boží. V. Sedění na vejcích, Us., na právě, V., na úřadu. Pr. měst. Není jí do s. Us. Vk. — **S.**, die Sitzung, Besprechung, Unterredung. Všetečnú smělosť má, ktož bez strachu súkromně má mluvenie neb s. s ženami a zvl. bez nuzné a hodné potřeby a bez jiných lidí při tom bytie. Hus I. 276. S. zemského sněmu prodloužiti. ŘZ. Obecné s. J. tr. — **S.**, *místo, kde se sedí, byt, sídlo*, der Sitz, Besitz. Kat. 3402. Markvart ze Šternberka s-ním ve Veselí. Arch. I. 143. Petr z Kravař s-ním na Strážnici. Tov. 25. Hlaváč z Ronova s-ním na Mitrově. Půh. II. 125., 165., 381., 535., 565. Vida, kterak prvnie s. (= přední místa) voléchu. Luk. 14., 7., Hus II. 359. Pět člověků vyznávají, že to sedění obžalovaného za jich paměti vždy za podsedek bylo krom role. NB. Tč. 165. Byl seděním na Hrádku. V. Měl sedění mezi Berounem a Příbramí. Háj. Umřel Malovec seděním na Winterberce. V. Má dvoje sedění (statky). Koll. Žádný aby od gruntu a sedění svého nic neprodával bez povolení pána svého. Gl. 309. — **S.**, *nohavice*, die Hosen. V. — **S.**, *řiť*, der Hintere, das Gesäss. V. — Vz *Sezení*.
Seděnka, y, f. = *beseda*. Hlč.
Sederu, vz Sedrati.
Seděti, 3. pl. -dí, seď, -dě (íc; v již. Čech. seďa, masc.; zastr. seděc, seděci), děl, děn, dění a sezení; *sedívati*, na mor. Zlínsku: sedévat. Brt. S., *e* vzniklo z *a*: saditi. Schl. **S.**, *na zadku odpočívati*, sitzen; *k jistému účelu seděti*, sitzen; *s vedlejším vyznamenáním nečinnosti, odpočívání*, sitzen, still sitzen, unthätig sitzen, ruhen; *s vyznamenáním činnosti*, sitzen, beharrlich thätig sein; *s vyznamenáním trestu*, sitzen; *s vyznamenáním bydlení, bytu, držení, vlády*, sitzen, Wohnsitz haben, schalten, walten, residiren; *v držení míti*, besitzen. Jg — Strsl. sěděti, koř. sěd. Sr. lit. sėdus, sėstis; sedmi, sėdžu, sėdeti, lett. sēst, prus. sindats, syndens, sitzend, got. sit, stind. sad, sdati. In sedlo ist der Wurzelvokal erhalten. Mkl. aL. 59. Vz **Sedati**. — **abs.** Já nyní tu sedím, jindy tamto sedám. Ros. Nemůže seděti. Sedíme všichni. Zůstaňte s. Sedě spáti. V. Jiného úmyslu stoje, jiného sedě. V. Pes, kočka, veverka sedí (na zadku spoléhá); ptáci sedí (na nohou stojí a odpočívají jsouce skrčeni; 2. tělem vejce zahřívají). Jg. Seděti a prodávati. D. Již nesedí (nemá vyloženo) krámská. Us. Seď a dej pokoj. Us. Když pohonie komorníci, právo jim sehnati, kdež žena jeho sedí = (bydlí), trhy. Kn. rož. 23. Nechal jeho dceru seděti (nevzal ji za ženu namlouvav si jí). D. Za našimi humny zelená se, sedí tam zezulka, švitorá se; Dybys byla seděla, byla bys vyseděla husátka, kačátka. Sš P. 370., 730. (Tč.). Ta rána sedí pevně; Sedí tam jako buchta (nehybný a nemluvný). Dch. Dokudž páni sedí; Dokudž právo sedí; Půh. I. 201., 257. Sedí tu jak kvaka, jak pěra, jak hokyňa, jak škrošňa (ženská = na široko). Na mor. Zlínsku. Brt. Sedí jako zlámaný Ježíšek. U Náchoda. Dr. Sedí jako pekáč upstřený (nemotorně); Sedí jako datel na dubě (nemotorně). Lb. Kdo rád sedí, málo ujde. Vz Lenosť. Lb. Sedě (sedíc) nohama klátí. Us. Dch. Když sedí husy, jaro nám nastává. Shaks. Tč. Sedí co umoklá káně. Pk. — **co** = *v držení míti*, besitzen. I otázal jsem se ho, sedí-li to zbožie? Tu mi řekl, že sedí úplně všecko kromě jednoho člověka . . .; kdyby byl pověděl, že nesedí, nebyl bych já toho zboží vyplatil. Půh. brn. 1406. (Gl. 309.) Věřte mu, že to zbožie sedí úplné. Půh. II. 87. — **kde (s kým, na čem, mezi čím, v čem, vedlé** n. **podlé čeho, u čeho, po čem, při čem, za čím, pod čím, nad čím, před čím, o čem).** S. **na** zemi, na koni, na lavici, na vejcích (o ptácích), na právě, na soudě (souditi), na soudné stolici, na království (kralovati). V. Sedí máti na roh stola, dcera **podlé** ní. Sš. P. 330. Aby pořád na mně neseděl (mne netýral). Dch. Čert na tom sedí (říkají, když kdo marně něco hledá). Us. Vrň. Sedí na mně jak na řepě s motykou (týrá mne). Mor. Brt. Císař sám na té při seděl. Jg. Na almužnách sedával. Jg. S. na stolci. Dch. Sedí jako na vejcích (tiše). Us. Dhn. S. na místě prvním n. předním. J. tr. S. na cizí lavici = býti podruhem. Chodím do práce a sedím na cizí lavici. U Král. městce. Psčk. Když já sedět budu na soudné stolici, bndeš ty matičko sedět na pravici; Ona na truhle seděla, malé děťátko držela; A pod tém vrškem široké kámen, sedí synáček s panenkó na něm; Ten hodonský mýtný na roh stola sedí, na roh stola sedí, do cedulky hledí. Sš. P. 18., 90., 120., 146. Sedí na mém základě a drží; Ješto sedí na Světlové; Dokadž páni na súdě sedí; Ty ubrmany mají vésti na pány, dokudž na právě sedí; Sedí na mém dědictví; Že mi sedí na lesích; Ješto na mém věně sedí; Na jednom lánu sedí; Sedí mi na mém dvoře v Lesonicích nemající k tomu žádného práva. Půh. I. 181., 233., 258., 264., 282., 293., II. 110., 235., 273. Toho času na soudu sedíno nebylo. Bdž. 147. Sedě na stolici tázal se, kaký hřmot jest v městě; Na stolici Mojžiešově seděli jsú mistři a zákonníci; On sedě na hynstu směje se tomu, že **tak** u veliké chvále jest; Nemohú všichni seděti na posledniem miestě; Seď na pravicích mých, ažť položím nepřátely tvé podnož noh tvých. (Mat. 22. 44.) Hus. I. 245., 453., II. 127., 363., 366. S. na soudě. Chč. 444., Dal. 59. Páni tři hodiny na té věci seděli. Žer. Záp. II. 23. Seděli jsú na kázánie. Chron. 470. S. na skálě. Rkk. 27. Seděli

na sûdě v mém domě. Arch. Matko sedíž na svém věně. Dal. 55. Kdo nejdřív vidí, ten na tom seděl. Pk. Sedí na holičkách. Vz Nešťastný. Lb. Sedí jako vrána na úhoře (v bídě, vrána totiž na tvrdém úhoře moc nenazobe). Brt. Sedí jako na žhavém uhlí. Šd. S. na kvasu, Jel., na odpočinutí, D., na soudě s vládyky, Háj., na nebesích s Ježíšem, St. skl., na předním místě, Us., na něčí pravici, Ms. Bel., na obrtlíku (nepokojně), Troj., na měkkých poduškách (v blahobytu), na raku (neštěstí míti), Prov., na dvoru (jej v držení míti), Dal., na zámku (bydleti). Us. S. na úřadích a berních. Sob. 75. Konšelé, kteříž na radě sedí. Sob. 18. A na tom soudu aby seděl na místě našem nejvyšší sudí. Zř. F. I. A. 8. Na takovém zřízení a práv zemských napravování na hradě pražském seděli. Zř. F. I. A. III. Tážeť slavně od přísežných, může-li ten den slušně na soudě seděti. CJB. 381. Dítě na ruce sedí. Us. Co káně na mrše, tak nám na hrdle sedí. Sych. Nechť sedí na čáře (nechť zná své místo). Prov. Hřeblem k čápu na stole sedícímu střileti. Prov. Na dně sedí (špatně se mu daří). Prov. Hledá koně a sedí na něm. Na zajíci sedí (kdo se zadkem vrtí). Smil. Sedí jako na hniezdě sova. Mt. S. Ten zámek sedí na skále nad vodou. Bl. Štěstí sedá na rozcestí. Č. Kdo na zemi sedí, pádu se nebojí. Č. Sedí jak na trní (jak hořká houba). Br., Pk. S. na kahánku (po hotově). Č., na sukni. Us. Pořád mu sedí na krku. Vz Krk, Hřbet. S. **mezi** žáky, Us., mezi diváky. T. Nalezli sú ho v chrámě sedícieho mezi učiteli. (Luk. 2.). Hus II. 27. Byl by div, aby sedíce v statku neměli sobě něčím stolu opatřiti. Žer. 349. **V** chrámě mezi kněžími s., Us., s někým v radě. Háj. A s nimi aby seděli čtyři z vládyk v témž soudě. Zř. F. I. X. 3. Když páni v plném súdě sedí ve čtyrech lavicích. O. z D. Chrám ten Minervě posvěcený v hustém lese seděl. Biancf. 99. S. ve vysokém sedle (hoch zu Rosse sitzen); S. ve chládku (1. ve stínu, 2. ve vězení). Dch. Sedí tam jako dudek v kobylinci. Us. na Mor. Brt. Sedí jako hříbek v mechu. Sk. S. u těžkém vězení. Zb. Seděla královna ve vrchním okenečku, přirovnávala se jasnému slunečku. Sš. P. 40. Vlk tam sedí v cestě. Er. P. 273. Někdy v Svinech seděl (bydlel). Pč. 9. Sedí mi v mém dědictví; Sedí v Michovém; Má jí zase všechno vrátiti a to těmi lidmi, ještě tu ve vsi sedí; Ten má týž moc míti, jako by v stolicích sediece jej učinili. Půh. I. 193., 299., II. 66., 225. Sedě v domu svém i chodě po cestě; By v prachu sedíce káli se; S. ve školách. Hus I. 53., 204., 454. Má to právo tak před se jíti, jakoby páni sedíce v stolicích odsúdili. Půh. II. 225. S. na tróně. Kat. 995. S. v stienu, na stolici, BO., pod jalovcem, Bj., na trhu, M., na vozi, GR., na rathouze, Cr., na něčí pravici, na mýtě. Z. N. Na pravom pleci mu sedel sokol. Ht. Sl. 207. Sedí nad tím, jako hus na vejcích. Reš. Při něm seděl Pavel. NB. Tč. K tomu znal se před pánem mým, pod kterýmž sedím; Nebyl bych hoden seděti mezi vámi. NB. Tč. 152., 186. Na tom purkrechtě seděl, až mu žena umřela; Když seděl v jistebce na mostě; Přistúpil před konšely, jenž na právě seděli. NB. Tč. 156., 199., 244. V tom městě sedí na spravedlivém právě; s. v radě, v úřadě; Matúš jest seděl v městečku našem v kázni; Seděl jsem u vězení u Fojta v jejich kázni; A tak i podnes v tom statku sedie; Proč tu sedíš v mém? NB. Tč. 53., 70., 96., 149., 200., 243. Aby tím snáze takovú živností jsúce opatřeni pod námi a budoucími seděti a sebe opatrovati mohli. Bck. II. 2. 125. S. ve slávě, V., až **po** krk ve dluzích, Reš., v rákosí (dobře se míti), D., ve vězení, v poutech. Us. Ďábel v tom sedí (vězí). Jg. Desátky, v nichž kto sedí, dávati. Št. N. 223. Sedíme v Čechách a v Moravě. Výb. II. 382. S. v zpovědlnici (zpovídati), Us., v čáře (čarovati). V. Zuby v dásních sedí. Us. Ve vězení **přes** rok seděl. J. tr., V. **U** stolu **vedlé** někoho s. Ml. Slepý jeden sedieše vedlé cesty žebře. Hus II. 77. Sedí podlé Matěje Vladyky. Půh. II. 239. Ty holubice podlé potokóv sedie. Hus III. 66. **U** dvora bydlem sedí. Arch. I. 456. S. u dveří. Svěd. S. s Kristem u oběda. Hus II. 56. Nemohu u kostela seděti, musím u druhého obroka býti. Hus I. 445. Každý den u vás seděl sem uče v chrámu a nejeli jste mne. (Mat. 16.). Hus I. 185. Kteří **podlé** sebe sedí, málo kdy o přízni vědí. Us. Nad někým podlé let seděti. Er. **Po** něčí straně s. V. Po koních (ve voze) s. (zády obrácen jsa ke koním a tváří v zad vozu). Sych. Po koních nemohu s. Ml. Seděl v úřadě po otci. Plk. **Beze** vší překážky na tom dvoře seděl (v držení jej měl). Us. Při boku něčím. V. Při stole seděti. Us. Kto při peci sedá, tam druhého hledá. Mt. S. V takovém soudu aby byli napřed posazeni úředníci, kteříž z práva při soudu zemském sedati mají; Při té při prokurator s. nemá. Zř. F. I. A. X., XI. S. za kamny. Us. Jakoby s pánem Bohem za stolem seděl (předevčírem byl rozprávěl). Č. Za humny seděla, zlatem vyšívala. Sš. P. 146. S. za stolem. V., Chč. 381., Žk. 145., Dal. 143. S. **pod** stromem, Us., pod právem (pod jeho ochranou býti: jemu podrobenu býti). Jg., L. Pod ochranou cizích králů s. Us. Pod jedním právem s., derselben Gerichtsbarkeit unterliegen. T. Sedí bubák pod komínem. Er. P. 5. Seděla děvečka pod hájem. Sš. P. 584. Areopagité sedali na kamenných stolicech pod širým nebem. Sš. Sk. 205. **U** kamen, Jg., u nohou něčích s. Br., V. Ten zámek sedí na skále **nad** vodou. Bl. Sedě (spasitel) nad studnicí učil pohanku vieře o modlení. Hus I. 305. S. před někým, Alx. 1100., před vraty. Us. Na velikém soudu **přede** všemi a nade všemi sedí král. T. S. s někým před domem. Když tak ten biskup **v** bludném myšlení **za** stolem sedieše. Pass. 29. Daj mi bože vědět, ej s kým já budu sedět za stolem červeným pod vínkem zeleným; Všeci mi přátelé za stolem sedijó a žádného slova ke mně nemluvijó; Seďa (sedějí) *sobě* za stolem, kulu (koulejí) sobě tolarem. Sš. P. 467., 480., 746. (Tč.) **Podlé** mňa sedělo, podlé mňa sa-

múnkej. Sš. P. 552. Sedělo děvča v trávě zelenej, vilo perečko z růže červenej; Sedí káčer v okně, ocásek mu mokne; kač, kač, káčerku, kač, kač, a ty dcérečko neplač; Koteček sedí v okně a ocásek mu mokne; Komu je najlepši, jako pánom v pekle, tam si připíjajú a sedijú v teple; Plakaly děvčátka seďa u kravárně, až se rozlíhaly brněnský kasárně; Moje drobné děti u potůčka seďá, kalnú vodu pijú, tvrdý písek jeďá; A jak přinde nedělička, už si sedí u žedlička; Ona sedí na okenku, vyšívá si košulenku; Na košatej jedli dva holubi seďá, ludé jim záviďá, že sa rádi viďá; Seděla na vršku na jedli, všecku ju bravenci objedli; oj nenech se sjesti bravencům, dochovaj sa radši mládencům; Stojí stoléček prostřed nebi, na něm náš Pámbuček sedí; Seďa sobě na stolku, piju sobě rozolku; Dyž sem já k ní přišel, na mňa nehleděla, s ledva jakým synkem po straně seděla; Pod jeho jazykem černý ďábel seděl. Sš. P. 330., 478., 618., 649., 236., 531., 714., 276., 282., 712., 741., 746., 414., 656. (Tč.) — **o čem.** Nébrž sedě **o** pravici boží. Sš. Sk. 27. (Hý.). — **s kým kde.** S ním sedí a pije. Us. Sedí s kmety zemskými. BO. A s jinó seděl, už se smáli, by moje srdečko zarmótili; Už sa ta lavečka před naší zlámala, co sem se šohajkem na ní sedávala. Sš. P. 204., 353. S kým som sedela, s tým som sedela (ať jsem seděla s kým jsem seděla). Sl. ps. 227. Vz výši **na** pavlači sedieše Ludiše s děvicemi. Rkk. 41. Seděti s někým **v** tajné radě. Kat. 2921. Se starci přec sedět **na** radě duše jeho žádá nedoplechá. Sš. Bs. 176. Ta žena s mužem svým u něho v domě seděli; Kterážto vdova s dětmi svými seděvše na tom purkrechtu nemnoho mimo rok umřela. NB. Tč. 59., 159. Vz dřívější vazby. — **v čem.** Cf. S. kde. Seděl tu pěkný mládenec v modrém kloboučku pod kohoutím pérem. Kn. poh. II. 225. Císařova milosť seděl v svém majestatu pod korunou. Dač. I. 27. Protož třeba jest pevně v naději boží seděti. Hus II. 50. Ale v biedném oděvci sedě na oslíku nebeský pán jedieše v prachu. Hus II. 126. By v žini sediece káli se. Hus I. 204. — **kde kdy. Pod** tiem ciesařem jeden král sedieše v jednom ostrově. Kat. 19. Seděli jsme času jednoho **v** domu obžalovaného; Rybář provozuje radú, jenž **v** ty chvíle seděla. NB. Tč. 64., 262. A už včerá večír s jinó seděl. Sš. P. 204. — **oč.** O hrdlo s. (o odsouzeném k smrti). V. — **kde proč.** Jenž pro almužnu sedal **u** Krásné brány. Sš. Sk. 35. *Strachem* sedává večer za pecí. Sš. P. 666. Pro něco **v** kládě s. Chč. 445. — **(kde) jak.** S. **na** bobečku (u Olom.: s. na kotánku, na kotku. Hý., Sd.). Er. P. 268. Sedělo jich **o** plný stůl, o pět stolů. U Dobrušky. Vk. Holomek je všady domem, kde jezdí, ač i *dvorem* na jednom zboží sedí *hospodářem* (dva instr.). Arch. I. 458., Kn. rož. Cl. 51. Vz Brt. Instr. 90., Slovn. I. 586. a. Proč (tu) sedíš na mém **bez** mé vuole? NB. Tč. 243. Dvorem sedí; Měla na tom dvoře s. **bez** příkazy. Půh. I. 207., II. 172. V Liubici dvorem sedieše (tam zůstával, se zdržoval). Dal. 55. Kdež nás kdo kde *domovem* sedí. Leg. **Na** hrdlo (= o hrdlo) s. Us. Nalezla dievku sedici na loži bez ďábla, neb z nie již byl vystúpil; Sedíc v světle bez lucerny, jíž nebudú potřební, neb Buoh, věčné světlo, je osvítí; Sedíce bez noci v světle, neb víc noc tam nebude. Hus II. 99., III. 168. Seďa při večeři *hlavú* k okenečku. Sš. P. 231. Nebo Kristus *oslaveným tělem* sedí v nebi po pravici boží. Sš. II. 89. *Nohama* křížem *složenýma* s. Har. II. 51. Na koni skrčenýma nohama s. Hos. 86. Kteříž na tom **z** poručení seděli. Bl. Nebudu seděti *vdovú*. BO. — **si.** Sedí se (= si), jako tluček v másle = má se dobře. U Opav. Klš. — **si**, behäbig sitzen. Na jelínku podkasaná sedí sobě lesní panna. Č. — **jak dlouho.** Celou noc s. Us. Seděl 5 let v žaláři. Us. Dlouho **na** noc s. a píti. V. Seděl jeden vězeň sedmdesát neděl. Sš. P. 144. V kázni seděti mají 6 neděl; Seděli jsme v rathausi až *blíž k* nešporám. NB. Tč. 20., 175. Seděl ve vězení **přes** dva roky. Us. **Do** kuropěnie s. Rkk. 58. — **komu: malíři** (dáti se mu malovati). Us. Neví, kde mu říť sedí (o nemravných). Prov. — **komu kde.** Sedí mi **na** mého otce zboží. Půh. II. 601. Sedí mu na kobylce (am Nacken). Us. Dch. — **jak daleko od čeho.** S. od oken **na** čtyři lokte. Bl. — **adv.** S. dlouho někde. Us., tiše, pokojně, dobře, pevně (bohatým býti): na něčem pilně s. V. Kdo dobře sedí, seď. Us. Nejblíže sedí (soused). V. Jerusalem výše seděl než Nazaret (položen byl). Plk. Čepel dobře sedí. Šp. Co smutno sedíte, do země hledíte? Sš. P. 145. Co krásná panno, co ty tady sedíš a tak truchle, smutně do jezera hledíš? Sš. P. 40.

Sediadlo, a, n. = *sedadlo.*

Sedidlo, a, n. = *sedadlo.* U Třebíče, Flk., na Slov. Bern.

Sediment, u, m., z lat., *usedlina, usazenina* v nějaké tekutině, der Satz. S. N.

Sedisko, a, n. = *sedadlo.* Mor. — **S.,** Grundbesitz, m. Má dobré s. U Opav. Klš.

Sedisvakance, e, f., lat., uprázdněný n. neobsazený prestol, die Sedisvakanz. Šd.

Sedivý, ansitzend. S. vaječníkové. Rostl.

Sedka, y, f., zastr., *posezení, odpočinutí,* die Rast. Sedky si nedal. Výb. I. 155.

Sedkati = *seděti*; říká se dětem, sitzen (in der Kindersprache). Sedkej a mlč. Us.

Sedlácký, *sedlský*, bäurisch., na Slov. S. stav, děva, Koll., robota. Baiz. Ty s-ké volky řezníci zabijú. Sš. P. 544. S. synek. Sš.

Sedláctví, n., *sedlácká živnosť, sedlácký stav*, das Bauernwesen, die Landwirthschaft. Jel.

Sedlač, e, m., der Sattelknecht.

Sedláček, čka, m., vz Sedlák.

Sedlačení, n., das Landwirthschafttreiben. Bern.

Sedláčík, a, m. = *sedláček.* Bern.

Sedlačina, y, f., *hrubosť sedlská*, bäurisches Wesen. Ros. — **S.,** *sedláctvo, lid sedlský*, die Bauern, das Bauernvolk. Boč. — **S.** = *sedláctví, sedlačení.* Co kouká ze s-ny? Nic není s tou s-nou (nic nevynáší). Us. v Solnicku.

Sedlačisko, a, n. = *hrubý sedlák*, grober Bauer, der Bauerlümmel. Slov. Bern.

Sedlačiti, na Slov. *sedláčiti*, il, ení = *sedlákem býti*, Bauernwirthschaft treiben. Nestydí se s. Pal.

Sedlačka, y, f. = *sedlka*. Zlob. Žeby ženu sedliačku mal (měl). Sl. ps. 374.

Sedlák, a, m., pl. sedláci, vok. sg. sedláku a sedláče; *sedláček*, čka, m., der Bauer, das Bäuerlein. S. od *sedlo* = pole; tedy kdo sedlo, selo, pole, statek má; dle Gl. 309. *lépe = ten, kdo pole vzdělává*. Příp. -akъ. Mikl. B. 99., 243. S. celý, kdo má celý statek sedlský, 80 korců, der Grossbauer, Vollmeier, Vollspänner, Pferdner. Us. S vedlejším vyznamenáním sprostoty: Jest pravý sedlák (sprosták). V. Vz o sedlácích více v S. N. — *Přezdívky sedlákům dávané*: balík, balšán, bambula, bandor, boula, brk, brslenkář, bůla, burda, cep, drnohryz, dřevěnka, dřevěnkář, ďub, fouňa, haban, halama, hnát, hnida, hnidopich, hňup, holinkář, homolkář, houla, Honza, hranáč, hřbet, hřbetář, hromotluk, hrouda, hulvát, huňáč, huňara, huříč, huťapa, chám, chamr, chlupáč, chramostejl, chrapoun, chrobák, chroust, klacek, klacmuda, kláda, knot, křivoklát, kuba, kuba z boudy, lamák, lancouch, loula, mezulán, modrohnát, moula, nemehlo (selské), nekuma, ňouma, pazdero, rabas, řejhan, roh, robáč, sadrapák, senožrout, smrděnka, snop, šestiperák (zazobaný, zámožný), sláma, slamotrus, snop, šňůra, sroula, stonek, strouha, strup, strus, škraboška, trdlo, trkola, trubiroh, vaňkát, vodřeč, volotrk, vornát, votruba, zlombidlo, žebro. Sř., Sml. Na Mor.: blvoň, hřbet, cham, chrapoun, pazúr, slivoň; *selka*: kopáč. Brt. Šelma s., ein pfiffiger Bauer. Sedláciť přede mnou sršie = utíkají. Žk. 335. S-ky chlapy, výry, psy nazývajíce. Chč. 450. Velicí páni tito nad sedláky bídnější jsou. Kom. L. 70. Ani by páni všichni býti mohli, by sedláků nebylo. Chč. 381. Ať s-ci v svátky netancují, ať se neobžierají a sami se nevláčie za vrch; ale ať je jiní obierají a tluků, neb vlcky vyjí, když svů vóli mají; O kdyby zemský ciesař neb král vyznal sedláčka sobě v rodu a učil ho, aby mu řiekal: „Otče!", jak by divně byl sedláček vděčen!; Sprostný sedláček lépe ho (Boha) zná, než největší zlosyn mistr neb mudřec; Zavržený kniežek v světě předejde papeže i biskupy v odplatě a sedláček ciesaře i krále; Kde sú vzeli naučenie, aby měštěnín byl dražší desieti neb péti kopami než sedlák? Hus I. 311., 316., 319., II. 70., 283. Nechoď tam sedláčku, nebudeš to žíti. Sš. P. 11. Sedláci, jonáci, ti jsó ničky páni, nesmí jim poróčet na robotu žádný; Sedláci, jonáci, ti mají svobodu, robota jim padla, milují hospodu; Desátku nedají ze žádné slepice, mužó dat sedláci na stranu čepice; Počkaj, sedláče, šak ti vyskáčé z komory koláče; Oj na te Lyse hoře tam sedloček oře, koníčky mu ostaly (ustály), jož orać nimože; Z dobových (= zámožných) s-ků nadělá žebráků; Ty s-če hlúpý, máš ty rozum tupý, kamení vybíraj a roli poraj; Buď, sedláčku, buď vesel, třebas ješče nezasel, šak vtáček nikdá nesívá a přece vesele zpívá; Staň s-če, staň hore, už je psota na dvoře, než sedláček s lůžka slezl, psota byla v komoře. Sš. P. 513., 525., 533., 536., 537., 608., 675. Napukal sa ako sedliak na hody. Mt. S. Sedláče, vždyť nejsi pán, řezej si řezanku sám. Er. P. 418. Ti sedláci ubozí, což oni se navozí — kamene, křemene, bodejž pány čert veme. Er. P. 426. Kdo si s-ka neváží, nezná čtvrtou prosbu modlitby Páně. Kmp. Kdo sk-a lituje, na toho se pán Bůh sedm let hněvá. Sk. Když je s. pánem, hospodářství amen. Tč. S-ka dolů, pána nahoru (dobré jídlo po méně dobrém jísti). U Řenčova. Beru z kraje jako čert s-ky. U Kunv. Msk. Sedlák jest hodná holka = šelma. V již. Čech. Pkt. S. někdy i po měsíčku pracovati musí; Pes huňat, jemuž teplo, a sedlák bohat, jemuž syto. Pk. Sedlák před Bohem kleká, před knězem smeká, před pánem heká, přece šelma velká. Sk. Pořídil jako s-ci u Chlumce (vz Nešťastný); Když s-ci buchty jedí, na brambory s půdy hledí (vz Šetrnosť). Lb. Sedlák boží stvoření, šelma od narození (před pánem smeká, před knězem kleká a přece šelma velká); S. vše rád činí, co musí; S. kouše toho, kdož ho maže; Kaž se lačnému postiti a sytému sedláku modliti (mlátiti); Sedláku vidle a knězi bible, vz Stav; Sedláka strč pod lavici, vždy boty vyhlídají; S. se neumí skrýti, když ho i pod lavici strkají, však mu vždycky boty vyhlídají; Rád tam šel co s. do kabátu (n. do vězení. Vz Nemilý, Bezděčný); A tys vzteklý jako s. o masopustě; Sedláka na pána súzeti (špatnější jídlo n. pití po lepším. Vz Jídlo); Najedl se jako s. o vánocích, o posvícení (vz Sytý); Čert svoje a sedlák svoje (nedá se snadno přemluviti). Č. Páni se budou rváti (perou), sedláci půjčte vlasů (nastavte vlasů). Prov. Když se páni rvou, pouštějí sedláci chlupy. Šp. Maž ty sedláka pižmem, přec on dehtem smrdí. Č. Měchu nenadmeš a sedláka nepoučíš. Č. Kde dva sedláci, hned krčma třetí; S. je o posvícení pánem, pošle si děvečku pro pivo se žbánem; Šťastný člověk, kterému ženy mrou a šťastný s., kterému se hříbata rodí. Vz Hospodářský. Lb. Sedláku dej kroupy, moudrému ryby. Horný. Sedlák jest jako vrba, čím častěji ji ovroubáš, tím se hustěji obalí. Šp. Cf. Deř s-ky, neboť se otaví brzo jako vrba u vody stojící. Chč. 443. O příslovích vz ještě Pán. O s-cích a řemeslnících ve vsech vz Tov. 107., Tk. I. 312., Žer. Záp. I. 102., 111. — **S.**, *hřiz*, ryba. Us. — **S.**, *sedlatý holub*, vz Sedlatý. Jmt. — **S.**, *český tanec*. Dch. — **S.**, *kuželka* po straně stojící. Us. Kd. — **S.**, *píšek ve hře šachové*, der Bauer. Jg.

Sedlákovati = *sedlačiti*.

Sedlákův, -ova, -ovo, dem Bauer gehörig. Nechť v kostnici rozeznají, které papežovy, královy a sedlákovy jsú kosti. Hus II. 244.

Sedlan, a, m., osobní jm. Šd.

Sedlání, n., vz Sedlati, das Satteln. S. koně. Čsk. — **S.**, *sedlo s ostatním náčiním*, das Sattelzeug. — **S.**, *lichva*, der Wucher, die Sattelung (braní osedlaného koně atd. mimo řádnou lichvu). Jg. Sedlání, kdo by více bral ze sta, než šest kop. V. S. se dopustiti. S. provozovati. Záv. Nedá s. božieho požehnání. Č. M. 54. Kdo s. se dopustí t. j. víc ouroků béře ze sta kop nežli šest kop,

více z tisíc nežli 60 kop. Faukn. Pakli by kdo víc mimo úroky bral, to vše má za s. držáno býti. A takový každý má držán býti jako psanec a nemá žádného práva požívati a dobří lidé nemají s ním obcovati a těch peněz tak neřádně půjčených má jeden díl na krále, druhý na zemi a třetí na toho, kdožby o takové nepořádné půjčce oznámil, připadnouti. 1564. Gl. 310. Vyhledával pokut těžkých pro s. Mus. 1828. III. 29.

Sedlanka, dle pol. *selanka*, y, f., *pastýřská báseň*, die Idylle. Jg.

Sedlaný; *-án, a, o*, gesattelt. Já bych taky jela, dybych koňa měla, koníčka vraného, pěkně sedlaného, sedla bych na něho. Sš. P. 87. Tamhle jedou dva husaři, mají koně sedlaný. Sš. P. 583.

Sedlář, e, m., *uzdář*. S., přip. -ař (-arь, -arjъ), kdo dělá sedla, der Sattler. Mkl. B. 89. S. zhotovuje chomouty, sedla, vůbec veškeré věci pro koně, potahuje kočáry koží atd. Vz S. N., Řemenář, Řemenářství. Tk. II. 548 a o sedlářích v 16. stol. vz Prm. 1878. č. 10.

Sedlařík, a, m., *sedlářský učeník*, der Sattlerjunge. Jg.

Sedlařiti, il, ení, Sattlerhandwerk treiben.

Sedlařka, y, f., die Sattlerin. D.

Sedlárna, y, f., die Sattelkammer, die Sattlerwerkstatt.

Sedlářský, Sattler-. S. řemeslo, tovaryš, šídlo. D.

Sedlářství, das Sattlerhandwerk. Vz S. N.

Sedlati, *sedlávati*, satteln. — **koho**: koně, Us., souseda = k nepořádnému a lichevnímu závazku uvésti. Ros. Dyby mně kdo koňa sedlal, taky bych se na vojnu dal; Starší sestra uslyšela, bratrovi koňa sedlala, ta prostřední šablu dala, ta najmladší zaplakala; Aj skřikla mamička: Sedlajte koníčka, jeďte pro faláře, omdlívá Anička. Sš. P. 173., 175., 585. (Tč.). — **koho čím**. Po čom's mia poznala? Po vraném koníčku, keď sem ho sedlala červeným čabrakem. Sš. P. 572. — **jak**. Koně **od** ohonu s. (něco obráceně dělati). Ehr. — Vz Sedlání.

Sedlatice, ném. Sedlatitz, ves u Nové Říše. PL.

Sedlatý, sattelartig. S. kráva (s prohnutým hřbetem). V Bystersku. Sn. — S. holub, husa (mající na hřbetě barevnou skvrnu na způsob sedla, často vůbec všechny nebílé husy). Us. Také ve Slez. a na Mor. Brt., Šd., Klš., Mřk. Hus sedlata křídlem pec vymeta. Sš. P. 742.

Sedlčanky, dle Dolany, něm. Selčanek, ves u Brandýsa n. L. PL., Tf. 266.

Sedlčany, dle Dolany, mě. v tábor. kraji, Seltschan. Vz S. N., Tk. IV. 740.

Sedle, e. f. = *židle*. Plk.

Sedlec, dlce, m., něm. Sedletz, mě. v buděj. kraji; ves a) u Hořic, b) u St. Benátek, c) u Vys. Mýta, d) u Kut. Hory, e) u Kralovic, f) u Plzence, g) u Žebráka, h) u Zdib, i) u Mšena, k) u Slaného, l) u Berouna, m) u Náměště; něm. Sedlitz, ves a) u Vodňan, b) u Krumlova, c) u Mostu, d) u Kr. Hradce, e) u Křelovic, f) u Čechtic, g) u Blatné, h) u Březnice, i) u Domažlic; něm. Selz, ves a) u Litoměřic, b) u Bubenče, c) u Vodňan; něm. Selze, ves u Velešína; něm. Zettlitz, ves a) u Radonic, b) u Karlových Varů. PL. Vz Tk. I. 623., III 659., IV. 740., Tf. 267., 287., S. N.

Sedlečko, a. n., něm. Sedletschko, ves a) u Neveklova, b) u Vlašimi, c) u Soběslavi, d) u Zalužan, e) u Rokycan.

Sedlejov, a, m., ves u Telče na Mor. PL.

Sedlejovice, dle Budějovice, něm. Sedlowitz, ves u Hodkovic.

Sedlejsko, a, n., ves u Olomouce. PL.

Sedlek, a, m., jm. vlastní. Šd.

Sedlena, y, f., *žena posedávající, zahálející*. Šd.

Sedlešovice, dle Budějovice, něm. Edelspitz, ves u Znojma. Tč. Dle jiných Edlspice.

Sedleštky, ves u Vys. Mýta. Tf. 289.

Sedletín, a, m., ves v Chotěbořsku. PL.

Sedlí, n. = *bydliště*. Ros.

Sedlice, e, f., *židlice*. Zlob. — **S.**, něm. Sedletz, ves u Kut. Hory; něm. Sedlitz, ves u Blatné. PL. S. nová, u Opavy.

Sedlík, u, m., der Setzhammer. Šp.

Sedlikovice, ves a) v Táborsku, b) u Strakonic. PL.

Sedlíkovka, y, f., eine Art Birn. Us.

Sedlina, y, f., *usedlina, kal, osad*, der Satz; při cezení: *cediny*; u vína: *vinokal, vinný kal, kvasnice*; u převařeného másla: *cmour, rantoška, varmuž, kal, máselná kaše*; u ryb: *výmět, výmětek, násada, plod*. Šp. Moč hojnější sedlinu hlenovou činí. Ja. — **S.** = *rosol*, die Sulze. U Opav. Klš.

Sedlinatý, satzig. Šm.

1. **Sedlisko**, a, m., ves a) u Čes. Dubu, b) u Hodkovic. PL.

2. **Sedlisko**, a, n., innerer Hausgrund. Slov. Vz Sedliště.

Sedliště, ě, n., na Slov. a Mor. *sedlisko*, a, n., *sídlo, místo* (na němž robotný člověk osazen), *místo osazení*, der Sitz, Ort, Wohnsitz, Herd. Výb. I. 729. V. Dům, který na najatém s-šti stojí. Reš. Když kto chce s. vzdáti a opustiti. Št. N. 89. Opustivše svá sedliště. BO. Ten dům je na sboření, kdo jej koupí, koupí jen s. Us. Hý. — **S.**, *osada*, die Ansiedelung. Krok. — **S.**, na Slov. *truhlice rozná*, die Wagentruhe. — **S.**, *můra*, der Alp. Bern. — **S.** šoupátkové, der Schieberspiegel. Šp. — **S.**, něm. Sedlischt, ves a) u Libáně, b) u Chrudimi, c) u Uhlíř. Janovic, d) u Poličky, e) u Čern. Kostelce, f) u Nepomuk, g) u Strakonic, h) u Frydka na Mor.; S. veliké, ves u Litomš., S. malé, ves tamtéž. PL. Vz Tk. I. 89., Tf. 289., S. N. Dáti koho za kostelníka do S. (malé vsi u Olom.; říkají o tom, kdo světlo poopravuje je zhasí). Us. u Olom. Sd.

Sedliti, il, en, ení, *osazovati*, ansiedeln. — **koho, se**. Brikc.

Sedlka, selka, y, f., die Bäuerin. Raději se chci s českou sedlkou sníti, než královnu německou za ženu míti. Dal. Vz Sedlák.

Sedlmín, a, m., ves u Prachatic. PL.

Sedlnice, dle Budějovice. S. dědičné, Erb-Sedlnitz, ves u Příbora; S. manské, Lehn-S., ves tamtéž. PL.

Sedlo, a, n., od sed (sednouti), vz -lo. Cf. Mkl. B. 97., 99., 101. — **S.**, *sedadlo na koni, na oslovi a mezkovi*, der Sattel. Vz více v S. N.

Jezdec v sedle sedě na třemenech stojí. Kom. S. soumarské, Kom., německé, římské, francouzské, anglické, východní (uherské), ženské, vz S. N., nákladní, der Packsattel. Dch. Skoba, hlava sedla; pokryvka na sedlo (zastr. kropíř). Us. S. připíná se popruhem či podpinkou. S. N. Na něm visí třemeny (střemeny); u jablka sedla visí vakové (visáky), do nichž pistole, revolvery se zastrkují. Pt. Ze sedla vyhoditi, se sedla sraziti. D. Vysadí jej z tvrda sedla. Rkk. Kůň od sedla stlačen jest. Cf. Sadmo. S. sejmouti n. sníti; odpařenina sedlem; útlak, zdávení od sedla; otlačení sedlem; pevný v sedle; jablko, luk, oblouk u sedla. Šp. Po čem's mě ma mila poznala, že si mě ty panem nazvala? po tvojim koničku, po branym a po sedelečku červenym; Už sem propil všecko i to sedelečko i z konička širu; Čím ho osedlala? zlatým sedelečkem. Sš. P. 387., 653., 754. (Tč.). S. na psa vložiti; Koně podlé sedla posuzovati (vz Chybování); Čerstvější sedlo nežli kůň (vz Střeštěnosť); Pode všecka sedla nebo pod každé sedlo se hodí (vz Vtipný; též o dobrém člověku, vyhověti umějícím); Na dvou sedlech sedí (= ramenář). Č. Vz Břeh, Stolička. Kdo má koně, snadně k němu s. najde. D. Ač koně nabude, ale sedla nebude. Vz Nuzný. Smil., Mus. S. na každého koně. Bern. Sluší mu, co svini s. neb kopí. Svině zůstane svini, by na sobě zlaté s. měla. D. — **S.**, *co k sedlu podobno jest*, *sedadlo* ku př. u truhláře, ve mlýně, der Sattel, Jg.; sedadlo na konci provazu, na kterém se horníci do dolů spouštějí. Vys. S. v tělocviku, vz KP. I. 450. S. u brejlí. — **S.**, *párníky nad pivovárem*. Us. — **S.**, *prohyb hřebenu hor, vrstvy nějaké*. S. = mělký, ale široký prohyb hřbetu pohořského. Blř. Vz Prohyb, Proluka, Bř. N. 338., Pohoří. S. vzduchové, der Luftsattel, v horn. Hř., Krč. 189. — **S.** *v ořechu, jablku*, der Gröbs, das Kerngehäuse. Slov. Plk. — *Sedla, nízké kozy ve valše, na nichž štok leží*. — **S.**, *háky u přádelného stroje*, které tlačení válců zmnožují. Techn. — **S.**, zastr. = *sídlo*, der Sitz, die Residenz. — **S.**, zastr., *ves, osada*, slov. *selo*, das Dorf. Odtud: sedlák, Sedlec, Sedlčany, Sedliště atd. — **S.**, *podstavec čnělky*, das Griffelpolster, Nz., das Stempelpolster, stilopodium (u okoličnatých). Slb. — **S.** *v kuchařství*, nákladek na jinou krmi vložený ku př. klobásy na čočku, uzenina na hrách, der Sattel auf Speisen. Dch. — **S.** v mysl. *kůže dva prsty široká*, která se na zadek bílého holuba od krku až k ocasu připevňuje. Na ní jest několik žíněných ok. Spatříme-li dravce nějakého v povětří kroužiti, pustíme holuba. Dravec jej chytne, do ok se zaplete a s holubem na zem spadne. Šp. — **S.** = *místo, kde ptáci sedají*. Šp. — **S.**, *veliká skvrna* jiné barvy na hřbetě bílého n. strakatého mysliveckého psa. Šp. — **S.**, ves a) u Svín, b) u Soběslavi, c) u Horažďovic; něm. Sedel, ves u Ústí; něm. Heumoth, ves u Jindř. Hradce, něm. Sattel, ves u Karl. Varů. PL. Vz S. N. **S.**, vrch u Ústí, Gletschberg. Dch.

Sedloň, ě, m., vlastní jméno. Šd., Prk. — **S.** = *ren, sob.*

Sedloňov, a, m., něm. Sattel, u Nového Města n. M. — **S.** starý, Alt-Sedlowitz, S. nový, Neu-S., vsi u Trutnova. PL.

Sedlov, a, m., ves v Kolínsku. Vz S. N.

Sedloví, n., das Sattelzeug. Bur., Čsk.

Sedlovina, y, f., das Sattelzeug. Dch.

Sedlovitý. S. vrstvení. Hř. Sattelartig.

Sedlovna, y, f., die Sattelkammer. Dch.

Sedlový, Sattel-. S. kůň, Us., trouba. Techn.

Sedlský, selský; *-sky, po -sku*. Sedlští, selští junáci. **S.**, *co k sedlu (osadě) náleží*, Land-, Bauer-, Dorf-. Reš. S. lid, chasa, Us., člověk (sedlák), děvče, D., živnosť, obchod, práce, dílo. V. S. život vésti. V. S. šlechtic, der Schollenedelmann. Dch. S. zbouření, der Bauernaufstand. Dch. Nad dielem sedlským a nad ratají byl ustaven. BO. S. dvůr (kmetčí), manství (robotní), hospodářství. J. tr. Vz Právo. — **S.**, *co k selskému dílu n. sedláku náleží*, Bauer-. S. vůz, Us., šaty, Har., domek, chatrč, chalupa, obydlí, V., statek. D. — **S.**, *s vedlejším vyznamenáním sprostoty n. nezdvořilosti*, bäurisch, bauerhaft. S. stud (ne v pravém čase a místě a hloupý), povaha, hňup, člověk (nevlídný), troup, hlouposť. V. Zdráhá (upejpá) se co sedlská nevěsta. Prov. — **S.** *horčice*, thlaspi arvense, der Bauernsenf. Linn.

Sedlství, n., *hlouposť, nezdvořilosť*, bäurisches Wesen. Reš.

Sedlstvo, a, n., die Bauern, der Bauernstand. Ros.

Sedlý, *kdo sedl*, gesetzt. — **S.**, *kdo rád sedá*, der gern aufsitzt. Čečetka jest sedlá. Us. **S.** věno n. dar na novo sedlý = *daný*. Ros. S. mléko (sražené), krev = *ssedlá*. Us. S. muž (usedlý, pevný, silný, untersetzt). Jel. — **S.** *husa* = *sedlatá*. Us. v Policku. Kšá.

Sedm, v gt., dat., lok. a instr. sedmi. Vz Pět. V obec. mluvě v Čechách *sedum*, u Opav. *sedym*, Klš., na Mor. a na Slov. *sedem* a vedlé toho i *sedym* a *sedom*. Gb. Hl. 90. Cf. Osm. Na mor. Zlínsku *sedn*. Vz N. Brt. — Strany skloňování v strč. vz Kt. 44. Sedm, sed-мь, *m* nejspíše se přidalo z číslovky řadové (sedmý); sed snad m. sept, *p* před *t* vypadlo a *t* se změnilo před *m* v *d*, skr. septan, zd. haptan, řec. ἑπτά, lat. septem, lit. septini, goth. sibun. Schl. Strsl. sedmь, méně dobře osvědčen jest tvar sedъmь. Příp. -мь, thema číslovky té však se v řeči neuchovalo. Mkl. aL. 11., 233., B. 233. Strany odvozování Šafaříkova vz Mus. 1848. I. 3. str. 239. Sedm dní, tisíc; přes sedm let míti (z dětinství vyjíti); po sedmi. V. Na 7 let zde byl. NB. Tč. 46. Dočkaj ty hodzinu sedym let; Co bys přišjol přes sedom razy k nám. Sš. P. 341., 353. V sedmi lět dětie malé. Alx. Ona to ukáže svatebnými lidmi vládykami sedmi; Toho má požiti a ukázati sedmi vládykami dobře usedlými a zachovalými. Půh. I. 216. Až mine sedum let, potom si tě vezmu. Sš. P. 87. Sedm set královen a tři sta kuběn neb podběh měl; Sedm jest věcí, jichž žádáme a za ně prosíme a sedm zlostí, jichž se varovati máme; Sedm darův ducha svatého žádáme a sedm hřiechóv smrtelných se varovati máme;

Kristus sedmi dary ducha sv. obdarován jest, jenž jsú: múdrosť, rozum, rada, síla, uměnie, dobrota, bázeň. Hus I. 277., 319., III. 22., 143. Každý rok bývá zlý, v kterém jsou tyto tři sedminy: sedm neděl masopustu, sedm postu a sedm od velkonoci do sv. Ducha. Kda. Trefí se, co sedm let v kuklu Prov. — *S. lánů*, Siebenhuben, osada u Vidnavy ve Slez. Tč.

Sedma, y, f., vz Sedmák. Mřk.

Sedmák, a, m., *kdo sedmý díl něčeho má*, der Siebenherr. D. — **S.,** u, m., *sedm platící.* V. S. ve hře (karta sedm ok mající). Plk. Dle Mřk. *lépe:* sedma. Mám sedmu. — **S.,** *mince, platící 7 malých penéz.* Siebenkreuzerstück, n. Přišel k nám na nocleh žebrák, dával za huběnku sedmák; Naša královna bosa chodí, sedmákem, grošem pomůžte jí (jí). Sš. P. 690., 760. (Tč.).

Sedmakovice, Sedmakowitz, ves u Náchoda.

Sedmán, a, m. = *septiman.* Šd.

Sedmašedesátník, a, m., *nepřítel pokroku*, pochází odtud, že r. 1848. po bombardování Prahy 67 pražských měšťanů podalo knížeti Windischgrätzovi adressu poděkovací za obnovení pořádku. Rk.

Sedmatý, septenus. Plk.

Sedmdenní = *sedmidenní.*

Sedmdesát, gt. -ti. Vz Pět, Desát. Siebenzig. Jedenáctá hodina znamenä starosť a běží od let 40 a osmi až do let sedmdesáti. Hus II. 64.

Sedmdesátec, tce, m., člověk, muž sedmdesátý n. ze sedmdesatera. *S-ci*, 70 překladatelů písma sv. starého zákona z jazyka hebrejského v jazyk řecký, kterýžto překlad slove septuaginta. Sš. I. 178. S-ci tu čtou jako v hebrejském textu také slova atd. Sš. II. 35.

Sedmdesaterý; *-ren, a, o,* siebzigerlei. Kom.

Sedmdesátina, y, f., ein Siebzigstel. Šd.

Sedmdesátiletý, siebzigjährig. V.

Sedmdesátka, y, f., die Zahl siebzig. Jg.

Sedmdesátkrát, siebzigmal. Br.

Sedmdesátkrátý, siebzigmal. D.

Sedmdesátnice, e, f., eine siebzigjährige Greisin, Siebzigerin. — **S.,** septuaginta, devítník či devátá neděle či 70. den do velikonoci. Šd.

Sedmdesátník, a, m., ein Siebziger, ein siebzigjähriger Greis. — **S.** = *sedmdesátec.* Sš.

Sedmdesátý, der siebzigste. V.

Sedmer, vz Sedmerý.

Sedmerácký pořádek, gemischte Handwerkzunft. Sm. — **S.,** *sedmeraký.* S-ká brána dost široka byla, ještě sa ta sanuť v ní směstić němohla. Sš. P. 776.

Sedmerák, a, m. S. jelen, Siebenender. Dch. — **S.,** u, m., tatar spletený ze sedmi pramenů. Tč.

Sedmeraký = siebenerlei. Us. Klš.

Sedmeřice, e, f., strsl. sedmerica od sedmerý a příp. -ice. Mkl. B. 295. Mlátiti v s-ci. Us. Hý.

Sedmerka, y, f., der Siebner. Měla sem já věera kupce na hubičky; jeden dával šestku a druhej sedmerku, co pak bych já měla lacinou huběnku? Sš. P. 690. — **S.,** ein siebeneimeriges Fass. — **S.,** *sedmina,* ein Siebentel. — **S.** = *sedmík.* Jg.

Sedmernásob, siebenfach, siebenfältig. Br.

Sedmernásobný, siebenfältig, siebenfach. V.

Sedmerní, *sedm obsahující,* aus sieben bestehend. S. počet. V.

Sedmernice, e, f., die Septimole. Šm.

Sedmerohláska, y, f., pták slavík. Mřk.

Sedmerý; *sedmer, a, o,* siebenerlei, siebenfach. Sedmera umění doktor. Krab. Sedmero svobodných umění. V. Pozůstavil sedmero dětí. V. S-rý počet = sedmák. V. Sedmery knihy. Vz Číslovky druhové. S-ro jídel, samé houby. Us. Proti sedmeře svátosti. Št. .Vzal jemu na jeho zboží sedmero koní v landfridu pravém. Půh. II. 111. Protož duchovnie sedmero milosrdenstvie jest mnoho lepšie než sedmero milosrdenstvie tělestné. Hus II. 269. V sedmero plésť kyšku (pomlázku). U Opav. Klš.

Sedmibarevný, sedmibarvý, siebenfärbig. S. duha. Nej.

Sedmibolestný, siebenschmerzhaft. Šm. Svátek s-né panny Marie. Us. Hý.

Sedmibranný, sedmivratý, siebenpfortig, siebenthorig. Šm.

Sedmice, e, f., příp. -ica, Mkl. B. 295., sedmička, hebdomas, die Woche.

Sedmíček, čku, m., peníz. Kld. ván.

Sedmička, y, f., ein Siebener. Šd. Nemá můj tatíček za toli sedmiček, aby mně kupoval barvu do mých líček. Sš. P. 311. — **S.** = *sedmina.* D. — **S.** Ona je zlá s., *german.*: sie ist eine böse Sieben, **šp.** m.: jest zlice, zlá saň, štěkna atd. Šm.

Sedmičlenka, y, f., regula septem, der Siebensatz. Šm.

Sedmidcát = sedmdesát, zastr. Byl v s. létech a v pěti. BO.

Sedmidenní, siebentägig. V.

Sedmidílný, siebentheilig. D.

Sedmihlásek, ska, m., pták, der Spottvogel, Sprachmeister, rubecula, *posměváček, devítihlásek, dvanáctihlásek, soudil.* Jg.

Sedmihlasný, siebentönig. S. píšťala. Hank.

Sedmihlav, a, **sedmihlavec,** vce, m. = *sedmihlavý,* der Siebenkopf. — **S.** = Řím. Kron. tur.

Sedmihlavý, siebenköpfig. S. bestie. Žalan.

Sedmihodinný, siebenstündig. D.

Sedmihoří, n., Siebengebirge, n. (při Rýnu). S. žulové. Krč. 967., 318.

Sedmihorka, -horek, n., Wartenberk u Jičína.

Sedmihorský, sedmihorý, siebenbergig. S. Řím. Žalan.

Sedmihrad, u, m. = *Sedmihradsko.*

Sedmihradsko, a, n., **Sedmihrady,** die Dolany, Siebenbürgen. J. tr. — *Sedmihradan,* a, m., Siebenbürger.

Sedmihradský, siebenbürgisch. S. země, švestky, V., víno. Rohn. Vz více v S. N.

Sedmihran, u, m., *sedmiúhelník,* das Siebeneck. Sedl.

Sedmihraník, u, m., das Siebeneck. D.

Sedmihraný, *sedmiúhelný,* siebeneckig. D.

Sedmihvězdka, y, f., **sedmihvězdí,** n., vz Plejady.

Sedmichlumý, siebenhügelig. Šm.

Sedmík, u, m., *peníz sedmi krejcarů,* ein Siebenkreuzerstück.

Sedmikrása, y, f., *sedmikráska, chudobka,* na Mor. a na Slov. *sedmokrása,* bellis perennis, das Gänseblümchen, Masslieb, Tausendschön. Čl. 98., FB. 42., Čl. Kv. 187., Slb. 426., Kk. 166. S. ozimá, zahradní. Jg. — **S.,** tagetes, *aksamitník,* die Sammetblume. D. — **S.** luční, chrysanthemum leucanthemum. Op.

Sedmikráska, y, f., vz Sedmikrása.

Sedmikrát = sedmkrát V.

Sedmikvět, u, m., septas, die Siebenblume. Šm.

Sedmikvítek, tku, m., trientalis. S. obecný, t. europaea, rostl. FB. 65., Čl. Kv. 267.

Sedmiletý, siebenjährig. V. S. chlapec, válka, vz S. N. Přinda tam ju objímal, až se pod ňú s-letý dubec ohýbal. Sš. P. 367.

Sedmilhář, e, m., *prohnaný lhář,* ein Erzlügner. Us. Dch., Sml.

Sedmiliberní, siebenpfündig. Us.

Sedmilist, u, m., mochna přímá, potentilla recta.

Sedmilístek, stku, m., *krevník,* tormentilla erecta, die Blutwurz. V.

Sedmiměr, u, m., sedmistop, septenarius. Nz.

Sedmiměsíčný, siebenmonatlich. V.

Sedmimužný, heptandrus, siebenmannig. Rostl.

Sedmimužstvo, a, n., heptandria, v rostl. Schd. II. 248., Kk. 66. S., třída Linnéova sedmá, květů obojakých, tyčinek prostých sedm. Rostl.

Sedmina, y, f., *sedmý díl,* das Siebentel; *sedmička,* der Siebener; *karta o sedmi okách,* eine Karte von sieben Augen. Plk.

Sedminásobný = sedmnásobný.

Sedminohý, siebenfüssig. S. verš. D.

Sedminožec, žce, m., der Siebenfüssler. Šm.

Sedmiočka, y, f., die Zugrebe (im Weinbau). Šm.

Sedmiostrovský, Sieheninsel-. S. republika. Koll.

Sedmipán, a, m., *sedmák,* der Siebenherr. Jg.

Sedmipanský, Siebenherrn-. S. soud v Uhřích, die Septemviraltafel. Dch.

Sedmipanství, n., *sedmipanský úřad,* die aus sieben Herrn bestehende Behörde. — **S.,** *důstojnost* jejich, die Siebenherrenwürde, das Siebenherrenamt, septemviratus. Plk.

Sedmipány, něm. Sedumpan, ves u Vlašimi. PL.

Sedmipaprsek, sku, m., der Siebenstrahl. Šm.

Sedmipaprskový, siebenstrahlig. Šm.

Sedmiprstý, siebenfingerig. Šm.

Sedmiprutý, siebenruthig. S. svícen. Sš. Sk. 69., 32.

Sedmiřadý, sedmiřádný, siebenreihig, -schichtig. V.

Sedmiramenný, siebenarmig. S. svícen. Vz Sedmiprutý. Šm.

Sedmirka, y, f., kulatá švestka sedmihradská. U Vys. Mýta. Hrp.

Sedmiroční, siebenjährig. S. válka. Baiz.

Sedmistranný, siebenseitig. D.

Sedmistý, der siebenhundertste. V.

Sedmitoký, siebenströmig. Šm.

Sedmitonový. S. soustava, das Siebentonsystem. Hud.

Sedmitvárný, *sedmitvarý,* co sedmerý tvar n. způsob má, siebengestaltig, siebenförmig. S. milosť ducha svatého. Br. proti Sturm. 73.

Sedmiúhelník, u, m., das Siebeneck. D. Vz Sedmihran.

Sedmiúhelný = *sedmihraný.*

Sedmiútorý, siebenkantig. Šm. Vz Útor.

Sedmivěderní, siebeneimerig. D.

Sedmivláda, y, f., die Heptarchie. Šm.

Sedmivratý = *sedmibranný.*

Sedmizvonek, nka, m., motacilla modularis, die Alpengrasmücke, Braunelle. Šm.

Sedmižehý meč. Hdk. v Lum. V. 258.

Sedmiženný, heptagynus, siebenweibig. Rostl.

Sedmižilý, siebenaderig, septemnervius. S. povijnice, ipomaea pseudomuricata. Rostl.

Sedmkrát, -te, siebenmal. Po s., do s. Br., V., Hus I. 343.

Sedmkrátý, *sedmkrát opakovaný,* siebenmalig. D.

Sedmkrátžilý, septuplinervius, siebenfachbenervt. Rostl.

Sedmmecítma, zastr., sedm mezi dcítma (sedm mezi desítima) = 27, sieben und zwanzig. Vz Jedenmecítma.

Sedmmecítmý = 27tý, der sieben und zwanzigste. V. V s-mé kapitole. Hus I. 198.

Sedmnáct, -te, gt. -ti (z: sedm na deset — sedmnadset — sedmnadst — sedmnáct; na Slov. *sedemnasť,* Bern.), siebzehn. V.

Sedmnáctiletý, siebzehnjährig. V.

Sedmnáctina, y, f., das Siebzehntel. Us.

Sedmnáctka, y, f., die Zahl Siebzehn. — **S.,** sedmnáctý díl, der siebzehnte Theil, das Siebzehntel. D.

Sedmnáckrát, -te, siebzehnmal. D.

Sedmnáctník, u, m., ein Siebzehnkreuzerstück = ort slezský.

Sedmnáctý, der siebzehnte. V.

Sedmnásob, vz Sedmernásob.

Sedmo = *sedmi* ve složených: sedmohradský, -ročný. Slov. — 2. **S.,** *sedě, sedíc, sedečky, sedačky,* sitzend. S. pléti. Koubl.

Seďmo = sedmo, 2. Seď seďmo. Na Mor. Brt.

Sedmoraký. Má pod jazykem s-kú zradu = sedmeru. Ps. sl. 80.

Sedmset = sedm set. V.

Sedmsetkrát, -te, siebenhundertmal. D.

Sedmý, der siebente. V. Na mor. Zlínsku sédmý. Brt. A když bylo v sedmém roce, žala trávu při potoce. Sš. P. 113. Včera v 7. hodinu ostala ho zimnice. Hus II. 383. Až do sedmého roku. V. Po n. za sedmé. Rk. Půl sedma groše. Us.

Sednice, e, f., **sednička,** *část domu, ve které se sedí a bydlí,* das Wohn-, Sitzzimmer. Když s-čku zametala, slozama (slzama) ju

polívala. Sš. P. 113. Ze sedničky vyskočila, devět plotů přeskočila, ten desátý zatrněný, tam leželo potěšení; Vzala klíče od sednice, bolí mě hlava velice; Ach pusť mě do sednice, dyť jsem já hospodář. Sš. P. 151., 666.

Sednouti, vz Sedati.

Sednutí, n., das Niedersetzen (sich).

Sedoun, u, m., v horn., der Sitzpfahl. Šm.

Sedrání, n., das Schleissen, Abreissen. Jg.

Sedraný; *sedrán, a, o*. I v sedraném plášti někdy se moudrosť kryje. Prov. — **čím:** prací. Jg. — **jak: na** kufalelky, schachmatt. Sych. — **na čem:** na zdraví. Sych. Vz Sedrati.

Sedrati, sederu, sdeřu, sdral, án, ání; *sdírati, sedírati*, herunterziehen, abreissen, abschälen, zerreissen, vollends schleissen. Jg. — **co:** šaty, boty (strhati), Us., peří (dráni dohotoviti). Us. Ja už sem já ty střevíčky sedrala, co jsem já od synečka dostala. Sš. P. 360. — **koho** (akkus.) = 1. *zrasovati, utahati*, (durch Arbeit) abschinden; 2. *napáliti, ošiditi*, prellen; 3 *komu* vydrati = vypeskovati jakož i vyprášiti, Jemanden hernehmen. Us. Hý. — **co odkud:** listí, kůru **se** stromů. Us. — **co komu**. Tu mi jest on ten list strhal a sedral. Půh. II. 478. — **kde.** Příze **v** paprsku se sdírá a se smyčkuje. Krok. III. 295. — **co čím jak.** Něčí tělo šípkem až do kosti s. Pass. (Výb. II. 9.). — Vz *Zedrati*.

Sedřímati = *dřímnouti*, einschlummern. Lom. Kanc. 236.

Sedříti, sedru, dřeš atd., dři, dra (ouc), dřel, en, ení; *sdírati = kůži stáhnouti*, abschinden, abrackern. U Opavy sedřeť. Klš. — Jg. — **co:** kůži, V., dobytek (na Mor. sedrati, prací utáhati). Us. — **koho**, vz Sedrati koho. — **co komu:** kůži, slepici tipet (jej vzíti, strhnouti). Sedřel mu tipet (když ze sedláka bohatého velikou vezme pokutu). Mus — **co komu odkud:** šupiny s očí. Plk.

Sedum, m.: sedm (v obec. mluvě). Vz Sedm, Osum.

Sedýlko, a, n., vz Sedlo.

Sedym, vz Sedm.

Seekadet, něm., námořní kadet (vojenský chovanec).

Seeplatte, něm., *jezerná rovina*. Š. a Ž.

Sefka, y, f. = Josefka, Josefina. Mor. Hý.

Segedín, a, m., mag. Szeged, mě. v Uhřích. Vz S. N. — *Segedíňan*, a, m. — *Segedínský*.

Segesta, y, f., bylo mě. v Sicilii. Vz S. N. — *Segesťan*, a, m. — *Segestský*.

Segment, u, m., z lat., *úseč, úsek*, das Segment, der Kreisabschnitt.

Segmentový. S. či ploché klenutí, flaches Gewölbe. Bc.

Sehltiti, *shltiti*, il, cen, cení; *sehltati, shltati, sehlcovati, shlcovati = pohltiti, sežrati*, verschlingen. — **co, koho (s kým).** Vlk shltal dítě. Jel. S. statek svůj s nevěstkami. Us. Sehltí oheň nečistoty. Kom. S. něco s čeleďmi svými. Chč. 450. Cožkoli zůstane masa a chlebóv, oheň sehltí. BO. Lev neleže, ponadž nesehltí plena. BO. Shltá plémě dobytka tvého i obilé země tvé, dokud nezhyneš. Hus I. 57. — **co čím.** Bohatí chudé sehltí těmi běhy lichevními. Chč. 449.

Sehnání, *shánění*, n., vz Sehnati. S. peněz, dluhů, D., úděv.

Sehnanina, y, f., der Fluss. Šm.

Sehnanosť, i, f., die Kondensität. Šm.

Sehnaný; *sehnán, a, o*, hinab-, zusammengejagt; v lučbě koncentrirt. Nz. Vz Sehnati. S. kyselina (shuštěná, koncentrovaná). Toms., líh, kámen. Techn. S. korec, míra (s vrchem sraženým). Us.

Sehnati, seženu, žeň, žena, hnal, án, ání; *shoniti*, il, én, ění; *sháněti*, ěl, ěn, ění; *sháňívati = hnáním shromážditi*, zusammentreiben, pressen, eintreiben, sammeln, zusammen geizen o. bringen; *zhustiti*, koncentriren; *s vrchu dolů n. pryč hnáti*, herab-, weg-, vertreiben, herunter-, aufjagen; zertheilen, abtreiben, das Getreide schweifen, abfledern; abschäumen; *se = honem shromážditi se, sjíti, sběhnouti, sjeti, shledati se*, zusammenlaufen, zusammenströmen, sich wo einfinden, wohin kommen; verfolgen, nachsetzen; begierig suchen, einer Sache nachstreben; einander jagen. Jg. — **abs.** Lakomý shání, béře V. Musíš ustavičně sháněti (= běhati)? Mor. Hý. — **co, koho:** peníze, zboží, bohactví, statek, V., stádo, mouchy, otok, Ros., vojsko, prostředky, přátele, Dch., kadeře (herabstreichen), svatby, Dch., nedoplatky, dluhy, útraty (dle Brs. 2. vyd. 223. *lépe: vymáhati, vyupomínati, jich dobývati*), D., zvěř; korec, míru, obilí (při míře svršek dolů sraziti), Us., zlato, stříbro (rozpustiti). Vys. — **čeho, koho.** S. kněží z far **šp.** m.: kněze. Brt. — **co jak.** Mě sehnal (z domu atd.) **beze** všeho práva. Půh. I 306. Sháněl svatbu jako **o** krk. Ehr. — **co, koho kam (odkud, v co, do čeho, nač, před co).** Sehnali se před právo. Jg. **V** hromadu, V., v jedno místo. Jel. Vše se **do** Čech sehnalo. Ros. Vodu do jámy s. Us. Obilí do skladu s. Zlob. Psa **s** hráze do vody, do rybníka. S. **na** jedno místo. V. Sehnali se na Bílou Horu. Jg. — **nač.** Na sebe sháněti = bráti, tloustnouti. Us. Mince jak se má na stříbro sehnati (rozpustiti). Vys. — **koho, co, se kde (jak, na čem, v čem, pod čím, okolo n. u čeho, před čím, nad čím).** Vz S. se s kým. Něco **pod** něčím seh. = rozpustiti. Vys. Své choutky **nad** někým sh. Č. **Na** cizí půdě **bez** vůle (vlastníka) sháněli. Sněm. 1519. Sehnali se na Bílé Hoře Jg. Shánějí se na poli **po** sobě (**za** sebou). Ros. Rudu na hnací peci sh. = rozpouštěti. Vys. Delfíni **okolo** lodí naši se sehnali (shromáždili). Har. S. se **před** právem, soudcem (právně rozepři vésti). Plk. Stříbro v olově s. (rozpustiti). Vys. — **si co na kom.** Sehnati si na někom choutku (sein Müthchen kühlen), Jg., laskominy, Sych., žáhu. Vz Msta. Č. — **co z čeho:** úroky z peněz sh. Plác. — **koho k čemu.** Spoluúdy ku spojení sehnati. Us. S. někoho k službě jednoho Boha. Hus III. 17. — **co, koho odkud.** Kluka **s** vrchu, se stromu, Us., někoho se zámku, Háj., s cesty. Pref. Někoho **z** místa, z pevnosti s. V. Když pôvod chce v jednej popravě mnoho jich pohoniti, komorníkóm právo z jednoho mýta všecky sehnati. Kn. rož. 12. Pěnu **s** vařícího se masa, Us., pěnu, trusky s kovu vroucího s.

Ráj. Smlouváním s ceny s., vom Preise abhandeln. Šp. S. někoho s díla, Chč. 446., kněze z far. Us. Chtěl Pražany s pole seh. Let. 40. Muoj duom mi obořil a mě s něho sehnal. Půh. II. 381. Lampertus s biskupství sehnán. Pass. 815. Shonice mi rybáře s řeky. Půh. II. 429. — **kdy.** Peníze v krátké době s. Ml. Nečistotu **při** rozpouštění kovů sh. Us. — **co komu:** sobě žáhu, nemoc, peníze s. Us. Dělníky jemu sehnal a střílel. Půh. I. 402. S. koni bělmo s oka. Db. Statky sobě shání. Sš. P. 65. — **koho, co čím (komu).** Omlácené obilí shánkou s. (smetati). D. Pěnu s masa vařečkou (opěnačkou) s. Kom. Nemoc během, nastuzením si s. Utíkati, aby jich ani ptákem neshonil. D. Svými sedláky mě z mého vlastního domu sehnal. Půh. I. 280. Vřed zaříkáním s. U Opav. Klš. Plevy křídlem s obilí s. Us. Klš. — **co kde s čím.** Sežeň **na** testu (peci) s olovem (stříbro) = rozpusť. Vys. — **odkud k čemu: od** nebeského ráje **skrze** neposlušenství je k tomu sehnali. Ojíř. — **koho s kým:** s dráby někoho shoniti. Kom. — **se.** Všichni se tam sehnali. Sehnalo se tam všecko. Us. Kde jsi se sháněl (= kdes běhal)? Ve vých. Čech. a na Mor. Hý. — **se s kým, za kým, po čem, po kom, na koho (s čím)** = *honiti, pronásledovati, práti,* Jemanden verfolgen, nachsetzen, auf ihn Jagd machen. Za nepřátely se sháněli, Br., za kamzíkem. Har. Sháněti se po kom (po bratru). Us., Br., Sych. Tak se s tím městem sežeņu, jako se pastýři se lvem shánějí. Br. Sh. se po zboží (hledati ho). D. Po zapovězeném ovoci nejraději se shánějí. Us. Dch. Sháněl se po ní **na** silnici. Svěd. 1569. Aniž nám potřebí **u** gnostiků po nějaké výši moudrosti se sh. Sš. II. 83. Po kom se sháníte? Sych. Luňák shání se na holuby. Us. Za námi s pohrůžkami, s metlou, s holí, s mečem, s ohněm se shání, Kom., se zbraní. Er. Sh. se po kostkách (= třešních); S. se **za** jahodami po sparách (= srázech). Na mor. Drahansku. Hý.

Sehnouti, hnul, ut, utí; *shýbnouti, shýbati; shýbávati = dolů nahnouti, skloniti,* biegen; *se,* sich beugen o. bücken. Jg. — **co, koho.** S. hlavu. Čr. Sehni ho. Br. — **co komu:** hlavu. Us., Štelc. — **co čím:** větev rukou. — **se ke komu.** Us. Když se k tobě dívka sehne, k tobě si i lehne. Slez. Tč. — **co, se kde: pod** břemenem se shýbati. Jel. **Před** ním sehni parohy. Er. P. 471. — **se kam.** Pak útulně se **v** okna shýbá (slunce). Kká. M. ž. 25. — **se.** Sehni se, **aby** tě neviděl. Us. Maličko se sehla, obě ruce měla. Sš. P. 32. Což se raději zláme nežli sehne. V.

Sehnutí, n., *sklonění,* das Beugen, die Beugung. V.

Sehnutý, *sehnut, a, o = nahnutý,* niedergebogen, gebeugt. S. květ. Hlas. — **jak: ku** předu. Us. Dch.

Sehradice, dle Budějovice, něm. Sehraditz, ves u Luhačovic na Mor. PL.

Sehranatěti, *shranatěti,* ěl, ění, eckig werden. Jg.

Sehrání, n., das Ensemble, Zusammenspiel. Šm.

Sehrati, hraji a hrám, al a ál, ání, zusammen-, zu Ende spielen. — **si s někým nač:** na bábu. Us. — **co** (hráním zkaziti). Hus. S. peníze (o ně hráti, dokud stačí). Ros. S. kus divadelní, darstellen. Dch. — **se** — v hru přijíti, rozehrati se. Rad. zv., Aesop.

Sehřebovati co: skruže n. čtvrti = sbíti kolo (mlýnské), die Felgen zusammennageln. Vys., Šp.

Sehřívati, wärmen. — **co.** Šd. S. polévku (si) oběd (dříve uvařený). Hý.

Sehu, *sěhnu,* vz Sáhnouti.

Sechmo = *schna,* trocknend, dürrend. Bude lakomec jako s. schnouti. D.

Sechov, a, m., něm. Sechow, ves u Ledče. PL.

Sei es, něm. Břídké a peské řeči, *leč* v žertování *leč* v hněvu měli bychom se zprávně stříci. Všichni usilujme o šlechetnosť, *buď* malý neb veliký, *buď* muž *anebo* žena. Sei es, dass ich irre. *Ať* se tedy mýlím. Sei es, wie es will. *Nechť* jest jakkoliv. Wenn die Königin mich vertreiben will, so sei es. Chce-li mne královna vyhnati, *nechať* vyžene. Mk.

Sein sloveso v němč. (jako esse a *εἶναι* v latině a řečtině) s nom. ve přísudku, v češtině však *býti* buď s nom. buď s instr. S *nominat.*, když pojem č. obsah jeho jinými slovy opakujeme, ve *větách výměrných.* Tělo jest stánek duše. Bahna jsou pramenové bez toku. Zlato jest kov. Kočka jest dravec kočkovitý. *S instr.* pak ve *větách případnosti.* Vrba jest rostlina bezkorunná vrbovitá (*výměr*), ale: vrba jest okrasou potoků (*případnosť*). Růže jest královnou bylin. Jehně bylo kořistí vlka. Vz Instrumental, Býti (I. 114. b., 115. a.).

Seine, gt. Seiny, f. (fr., Sén) řeka ve Francii; ostatní pády bývají také od lat. *Sequana,* tedy gt. Sequany atd. Vz Brs. 2. vyd. 53.

Seit, seither, něm. Ona mu *od* osmnácti let posluhovala. Svěd. *Od* věkův. Ta zima už nebyla *na* několik let. *Co* jsem já tu byl, nikdy jsem toho neslyšel. Co ho znám, dělával u otce. Jest tomu dobře přes 1000 let, *jakž* Čechové nejprve do této krajiny přitáhli. *Už* dva dni jsem skoro nic nejedl. *Jest tomu* jednak dvě léta. Svěd. — Mk.

Seitdem, vz Jak (I. 596. b. 7. ř. sh.).

1. **Sej** = *se jest.* Výb. I. 646.

2. **Sej,** e, f., *setba,* die Saat. Sš. Sm. bs. 24.

Seja, e, f., *bohyně setby.* Krok. II. 373.

Sejan-us, a, m., jm. římské.

Sejatva, y, f., zastr. = *setba.* Mkl. B. 178.

Sejba, y, f. = *setba, čas setí,* die Saatzeit, Saat. D.

Sejbal, a, m., jm. vlastní. Šd.

Sejc, vz Sýc.

Sejček, vz Sýc.

Sejdený; *-den, a, o,* versammelt. Už byli všeci s-ní, **šp.** m.: už se sešli. Na mor. Zlinsku. Brt.

Seje, obyč. *síje,* e, f., *čas setí,* die Säezeit. — **S.,** *osení,* die Saat. Ros. Zimní s. Zlob. — **S.,** dat. a akkus. m. *sobě, se.* Na Ostrav. Tč.

Seji, vz Síti.

Seirena, vz Sirena.

Sejiště, ě, n., gesäeter Waldort. Um. les.

Sejíti, *sjíti* (zastr. *sníti*), sejdu (zastr. sendu, snidu), sejdi, sejda (ouc), sešel, sjití, sejití; *schoditi*, il, ění; *scházeti*, el, ení (zastr. *schozovati*, Ž. wit. 87. 5.). Na Mor. konjugují místy: sendu, sendeš, sende, sendeme, sendete, sendú. Hý. — **S.** = *dolů s vrchu jíti, přijíti, podati se*, hinab-, heruntergehen, hinabsteigen, herunterkommen, sich vom Berge herabmachen; *odchýliti se, oddáliti se s čeho*, abgehen; *s vyznamenáním slabosti, mizení, chřadnutí, záhuby, smrti, ztratiti se, pojíti, mizeti*, auf-, weggehen, verschwinden, abnehmen, schwach werden, zu Grunde gehen, in Abgang kommen; *prominutu býti*, hingehen, nicht gestraft werden; *projíti*, durchgehen, durchstreifen; *chodě porušiti*, abtragen; *státi se*, sich ergeben; *nedostávati se*, fehlen, mangeln, ermangeln, abgehen; *nestati se, změniti se*, zurückgehen, sich zerschlagen, zu nichte werden, von etwas abkommen; *se* = *shromážditi se*, sich versammeln, zusammenkommen; *setkati se*, begegnen, zusammenkommen; *sjímati se*, sich begatten; *státi se, zjednati se, smluviti se*, eins werden, zu Stande kommen, übereinkommen, einig werden, zusammenkommen; *sraziti se*, eingehen (wie das Tuch); *hoditi se*, sich finden, zu gut kommen. Jg. — **abs.** Když led sešel, mnohé škody zdělal. V. Sníh sešel (rozpustil se). Us. Město velmi sešlo. Us. Kdežto vina lehce sejde, tuť ráda vóle zlá panuje. O. z D. Hory scházely. Nar. o h. a k. Zboží už schodí (= vychází, keimt). Na Ostrav. Tč. Již schází nebohý (na těle). Ros. Velmi dobře schodila (pochodila, se vdala). D. Kde jsou omyly, ať neschází oprava. Sych. On schází (chybí, není přítomen). Us. Rada scházela. Plk. Nic, leč bodláčí tu neschodí (se nedaří). Tabl. poes. Když se sejde (= smrkne), nešel by nikdo ven. U Rychn. Msk. Měsíc schází (ubývá ho). Us. Kterýž by učedník, nevyuče se, sšel (= z učení utekl). Sedl. Rychn. 38. Rána sešla = minula se s cílem. U Rychn. Msk. Nasela sem marijánku, sešla (= vzešla) lebeda, což budu galánóm dávať, přeběda! Sš. P. 283. — **co**: zemi, krajinu, město, ulice (= projíti), D., šaty (chozením porušiti). Lom. Schodivši svůj čas porodila. Leg. Všecka místa svatá jsme schodili. Brt. S. 20. Schodili tedy celou tu velikou výspu (Cyprus) až **do** Pafa města. Sš. Sk. 152. S. boty (sešmatlati). Us. Klš. — **komu co**: sobě nohy schoditi (odříti). Plk. — **(se) čemu, komu.** Ve smyslu fehlen doporučuje Ht. Brs. 286.: *chyběti, nedostávati se*, pokládaje *scházeti* za germanismus, ač máme dolejí násl. příklady z Půh. atd. a: Na její pilnosti neschází. V. V Brs. 2. vyd. 123. se tato frase nekárá, čtemeť tam: chyběti = scházeti. Tvé knize chybí (= schází) list. To mu scházelo (toho se mu nedostávalo). Us. Dobře se nám to sešlo (hodilo, zdařilo); Šak sa ti to kdysi sende. Us. Brt. To by mu potom mnoho sešlo (nedostávalo se). Us. u Chocně. Ty se mi sejdeš, du wirst mich in der Noth wieder finden. U Brušperka. Mtl. Ten pes mi sejde (hodí se mi). Kda. Co by jí tu sešlo (se nedostávalo); Lán mi jest spustl a úroci mi sešli; Rozličné škody bera, ježto mi i koni sešli. Půh. II. 14., 192., 388. Tu bych měla shledati 4 mr. svého věna a to mi schází. Půh. II. 249. Sešla mu tato pře, že jsú svědkové toho neznali, že by on jemu lál. NB. Tč. 254. Třetí nám schází (chybí) D. Scházejí mně knihy. D. Co vám schází? Ml. Všecko to se mi sejde (hodí). Ros. Což dobrého bylo, všem sešlo (nestalo se). Plk. Schází ti ai ai a bolí tě ouvej (chceme-li říci, že člověku na nemoc si stěžujícímu nic neschází). Lb. — **odkud: s** hory, Hus II. 41., **se** zámku, Ros., **s** vrchu, **s** pravé cesty (blouditi). V. S. **se** schodu, **s** očí (vz Oko), Us., **s** kazatelnice, Har., **se** světa (zemříti). Chč. 303., Jel., Dal. 38. Ssedse s jeho chleba na mú dědinu zbili mi mé lidi. Půh. II. 441. Co sejde s očí, to vyjde ze srdce. Kmp. Těchto dnů sešel z tohoto světa pan hrabě Weykhart z Salmu. Žer. 341. Sešel s očí, sešel s mysli. U Jižné. Vrů. Tam jest mnoho lidu sešlo s obů stran a zbito. Let. 155. Jak s prahu sešla. Er. P. 101. — **s čeho.** J. tr. S toho jednání sešlo = nestalo se. Nar. o h. a k. S toho trhu sešlo. V. **S** té plavby sešlo. Har. II. 144. *S* toho sešlo (*lépe než:* z toho. Jg.). D. S té smlouvy sešlo. Br. S toho obyčeje sešlo, V., s té **koupě**. Ml. Sešlo s toho nařízení. Jd. S toho **má** sejíti (to se nemá státi). J. tr. — **kam (se, pro co, ke komu, do čeho, nač, v co).** Sejíti se do rady. V. S. do sklepa pro pivo. Jeho přikázáním židé scházeli se do chrámu. Hus II. 402. Sejdi ke mně. Štěstí. Z **korábu** na zem sejíti. Žlob. S. se na sněm. Dal. 9. Sch. se k vínu, k pití. D. Sešel v jezero, Ps. ms., v síň. Us. Přátelé se k němu sejdú. Sš. P. 16. Kněží sejdúce sě v hromadu i tupie a kaceřujie ty, jenž jim pravie pravdu. Hus I. 416. S. se v hromadu, ZN., do rady. Koule. Mladosť velmi rychle sešla v dlúhý život nespravedlivého. Hus III 310. I **sešli** se obě obce na jeden rathous. Let. 293. Snéchu sě mužie sěmo v les črn. Rkk. 7. Sešel do města samarského. Sš. Sk. 95. Jakub nejpříze, Jan nejposléze z apoštolů **z** toho světa **ku** Pánu *smrtí* sešel. Sš. Sk. 142. Již schodie v jezero. Ž. wit. Ezech. 18. Masť, jěž schody na bradu. Ž. wit. 132. 2.; 103. 8., 29. 4. — **na co.** Sešel na zrak (oslepl). Kram. Sch. na oči. Us. Pochlebníku na pochlebnou řeč nesejde (jest hotov pochlebovati). Štelc. — **komu z čeho.** Schází mu z kopy groš. Prov. Dyť ty mně nemožeš z mé mysle sejíti, nemožeš, nemožeš, ani mně nesendeš, pokud si, synečku, někerú nevezmeš. Sš. P. 342. — **kudy (se).** S. **po** stupních. Us. Ten po rozličných městech schodil (je prošel). St. let. — **kdy.** V tom bratr muoj nebožčík sšel a já po jeho smrti byl v držení. Půh. II. 594. **Po** mši k stolu sě sejdú. Hus I. 230. Tedy **na** druhý den v Kafarnau sešlo s provolání toho; **Při** této slavnosti hostů množství se sešlo; Zvláště **k** ránu lidé scházeli se podlé slov knihy moudrosti. Sš. J. 100., Sk. 147., 61. Moře **v** jistých hodinách schází a zase přistupuje. Har. Narcissus ten některé léto *před* listem naším sešel (smrtí = zemřel). Sš. I. 146. Obilí **na** zimu, **z** jara nesešlo. Us. Nezojde to žitko

tej jeseni. Sl. ps. (Ht. Sl. 222.). — **v čem.** Což jí jest v létech scházelo, to jest v ní moudrosť nahradila. Pass. Kterou stranou by v tom scházelo. Bart. 266. 3. — **kde (v čem, na čem, mezi kým, u koho, před kým).** V té knize listy scházejí. Ml. Prameny, žíly (dolu) v hlubině se sešly. Vys. S. se v chrámu, se s někým ve Vídni, Ml., v některém místě. J. tr. Sešli se na umluveném místě. Ml. Na koši mlýnském schází. Jd. Na mlýně schází (třeba do koše přisypati). Us. Stín na hodinách slunečních sešel. Br. Kda sě sněchu lěsi i vladyky v Vyšegradě. LS. v. 44. Odpor mezi stavy sešel (stal se). Apol. Sešli se u nás. Jg. Sejdeme se na cestičce. Er. P. 151. U našej bránečky, tam se sejdem spolu. Sš. P. 101. Sešli se na poli. Dal. Tovaryšstvo **před** našima očima sešlo (zahynulo). Pass. 826. Když se sešli před konšely. NB. Tč. 7. Pán v tom svou snažností nic sjíti (scházeti) nedal. Mus. Před našima na kopečku se se mnú zešel. Sš. P. 288. — **(se) na čem.** Na těle scházeti (hubeněti). D., na rozumu, na penězích. Us. Sch. na živnosti. D. Vdově na jejím díle sešlo. Pr. kut. Pakli by mi co na tom sešlo (sraženo bylo), ale chci právo přijíti; Na kterýchž by ubrmaních sešlo, aby ta strana druhé straně propadla 50 kop základu; Muoj mlýn jest spálen i pust stojí až podnes, tak že mi na tom sšel; Tu mi jest slíbil pode stem hř. gr., jestliže by na něm sešlo, aby mi propadl 100 hř. gr. Půh. I. 336., II. 233., 381., 611. A což na to dal (abgezahlt), aby jemu na tom sešlo (sraženo bylo); A když by mi sešlo na svědomie, buď, več ctné právo obrátí; A poněvadž mu schází na svědomí, doufám Bohu, že mu sejde i na právě jeho; Poněvadž mu sešlo na svědomie, snad mu sejde i na jeho při. NB. Tč. 36., 83., 139., 254. Pře a různice, které (dat.) na světských provodiech schází. Vš. 68. Na zraku a na sluchu velice schází. Žer. Záp. II. 29. Poněvadž na jiných důvodech schází. Vš. 34. Na její pilností neschází. V. Na nás nesejde, seč jsme, učiníme. Ml., J. tr. Ať je kabát delší nebo kratší, na tom nesejde. Ml. Na tom mi nic nesejde (nezáleží). D. Na nás v pravdě nic nescházelo (1542). Er. Žádnému na užitcích tou měrou by nesešlo; Řečníkům na tom by nic nesešlo; Bál se, aby mu na svědcích potom něco nesešlo a chtěl sobě svědky k tomu soudu připraviti, aby seznali . . . Zř. F. I. Mieni Kristus, aby člověk odčinil bližniemu, když podobně móž, aby na něm nesešlo; Ktož dá Bohu všemi svými údy vlásti, ten viece Boha ucti a své duši viece prospěje, nežli by všechen svět **pro** Buoh **na** hlavě schodil. Hus II. 287., III. 148. — **jak (komu).** Sejíti **bez** dědicův, V.; bez kšaftu se světa s. Zlob. Což páchali, aby jim sešlo bez pomsty (prominuto bylo). Troj. **Po** dvou se scházeli. Us. Přes všecku zápověď se sešli. Ml. S. se **v** jistém množství. J. tr. Nesešel s nebe **podlé** osoby a podstaty. Sš. J. 109. To bez pomsty nesešlo. BO. Však to tak hladko nesejde. Us. Dch. Mnoho jako bez čísla lidu sešlo. GR. — **skrze koho.** Skrze koho to schází. Bart. 306., 28. Skrze to schází mi na mém věně 30 mr. gr. Půh. II. 248. — **čím, kým.** Sejíti smrtí dobrou, Jg., bolestnou, Ml., hanebnou, J. tr., násilnou, Lk., nedóstojnou, Kat. 3262., starostí, Us., věkem. V. To sešlo (se stalo) jeho úmyslem. Br. Pakli by týž Voldřich smrtí z tohoto světa sešel. Zř. F. I. A. II., J. tr. Kým to schází (na kom vina)? Proch. Hrob ten vetchostí sejde. Mudr. Kdo čím zachází, tím také schází. Prov. Vz Zacházeti. To samými Pražany schází. Bart. III. 2. Sešel nemocí. Us. Dch. Najprve škoden jest 18 gr. a to mi jest jím sešlo; Jel preč a to mi jím sešlo, že mi páni konec neučinili. Půh. II. 12., 427. S Pražany se bojem snide. Dal. 39. Hladem sejde. Jir. exc. Hubenú smrtí jest sešel. BO. Chodník rozmarýnem schází. Sš. P. 290. To mi schází jím a jeho člověkem, že se to nekonalo. Půh. II. 428. Jím to schází. Bart. I. 11. Ne mnou, než těmito zlými časy schází, že tak málo novin ode mne dostáváte. Žer. L. I. 92. Země neúrodú scházela. Har. I. 175. Králem již nic nescházelo. Bart. Pilností lidskou nic nescházelo. Bart. To správci městskými scházelo (se dělo). V. Pilností mou nic sjíti nemá (nedostávati se). Sych., Br. Mou vůlí nesešla, ale neštěstím. V. Námi nic neschází (my vše děláme). Jel. — **od čeho:** od meče. Bj., Št. Sešel od mé ruky. Br. Od tebe sendu (sejdu, odejdu). Leg. Od jídel nebude scházeť nic. Er. P. 91. Nebť jest mnoho sešlo Řekóv od jejich rukú. Troj. Ot meče sejdu a zemru, ot hladu a ot moru. BO. Já od tebe s světa sejdu. Svěd. 1569. Každý, jenž béře meč, od meče sejde. Hus I. 171., 172. Kdo se s mečem rád obchodí, ten od meče často schodí. Prov. Nebť bych radějši od meče sešla. Pass. 32. — **oč.** Když už jsme tam byli, o těch několik dní už by nebylo sešlo (es hätte sich nicht gehandelt). Us. Vk. — **proč.** Když má žena pro to sešla, tu jest od něho zbita. Půh. II. 499. Se světa sejíti pro velikú bolesť. Dal. 57. Sejdou se na síň *královým rozkazem* (instr. příčiny). Troj. 432. Dáti lidu milosť, kterýž v kostel *žádostí* viděnie duchovnieho sě sejde. Hus II. 407. — **s čím:** pochoditi s čím. Jg. — **se.** Schází se pořádek (cech). Ros. Sešel se zástup. V., Br. Kde se sejdeme? Již se scházejí. Ros. Tam se vody (cesty) scházejí. Ros. Veliký důchod se schází. Har. Peníze se scházejí. Us. Nz. Což je po tom, dy se sešli, dyž mně zdraví nepřinesli. Sš. P. 16. Dyž člověka k hrobu vezú, přátelé se zase sejdů. Ib. U našej bránečky, tam se sejdem spolu. Sš. P. 101. Aby se všickni sešli. Hus II. 108., Půh. II. 626. Čeľadi sa sošlo hodne. Ht. Sl. 211. Bitva se sešla a boj se začal ukrutný. Háj. 367. Ale ne vždycky snadně se jest scházelo (stávalo). ČJB. 363. Scházejí se jako chudému na funus (málo). U Kunv. Msk. Peníze se pomalu scházejí. Dch. Na mšu svatu zvonili, by se ludé schodili; A ráno, raníčko ženky se schodily, jeho nejmilejší snídaní strojily. Sš. P. 20., 150. Neposlúchal-liby, potom měli by všichni sjíti se a řeci jemu, aby pohoršení vyvrhl. Hus I. 443. Schované věci se sejdou (se schodí). Prov. Sukno se sešlo (srazilo). Us. — **se s kým,**

s čím = *setkati se*. Sej. se s bratrem. Us. Jak koně obrodil, s děvčátkem sa schodil. Sš. P. 102. Když se rok s rokem sejde, ničeho nepřichráníme. Us. Než se týden sejde s týdnem (za nějaký čas). Kos. Ol. I. 99. Schází (srovnává) se s výkladem tím věta. Sš. II. 31. Kterýž s hovadem a s bravem sejde se (obcuje tělesně), smrtí umři a hovado neb brav zabijte. Hus I. 192. S. se s ženou (obcovati s ní tělesně). V. Jelen se s laňkou sšel. Volk. — **se kde proti komu.** Nebo sešli se skutečně v městě tomto proti Ježíšovi; Podobně proti Kristu sešli se v radu. Sš. Sk. 49., 48. A kacieři s druhými kacieři proti pravdě sešli sú se. Hus II. 367. — **se komu** = *hoditi se*, sich schicken. Us. u Opav. Klš. — **se v co.** To vypravování teprv na konci v stejnosť se schází. Proch. Sešli jsme se v jedno. Sych., Dal. — **se proč.** V židovských školách hosté pro zvědy a pro pouhé poslyšení schodili se. Sš. Sk. 58. A proč lidé spolu mají se sjíti, že pro plod. Hus I. 194. — **se čeho** = *něčeho se vystříci*. Dal. Kdo doma sedí, ten se zlé příhody schodí (jí se vyhne). Bruns. Čl. M. 288. — **se jak.** V dobrém sme se sešli, v dobrém se rozejdem. Sš. P. 625. — Vz Zjíti.

Sejití, n. = *schůzka, shledání*, die Zusammenkunft. Mnějice, by toliko to jich spolu tělesné s. bylo manželství. Hus III. 203. Na 3 sejití (semlení) musí jáhly býti hotovy. Vys. — **S.,** *smrť*, der Tod. Kon.

Sejitý = *sešlý*. Všecko již s-té semínko voda potopí. Us. u Luhačovic. Tč., Hý.

Sejivo, a, n., die Saatfrucht. Urodilo se mi obilo tak na sejivo; Letos je málo sejiva. Na Ostrav. Tč.

Sejkora, y, f., kaše ze syrových brambor a mouky; peče se jako lívance. Jinde *syrovec*. U Bydž. Mý.

Sejm, u, m. = *sněm*, der Landtag, zastr. Půh. II. 142., 143. a j.

Sejmě, *zejmě, zemně, žemně*, ě, *sejmička, zejmička, žemnička*, y, f. = *svazeček lnu česaného, obláč, pletenice n. panenka*, na Slov. *kyta, kytka*, die Kaute, Reiste Flachses, das Käutlein, die Knocke. D.

Sejmouti, sejmu, ul, ut, utí; *sníti*, sejmu, sňal, sňat (m. sjíti, sjal, sjat), snětí; *sjímati* a *snímati* = *dolů vzíti*, herabnehmen; *pryč vzíti*, wegnehmen; *schytati, zajímati*, gefangen nehmen, einfangen, arretiren; *se* = *shromážditi se, sjíti se*, sich versammeln, zusammenkommen; *pojíti se v manželství*, heirathen; *obcovati tělesně*, beischlafen; *potýkati se, bíti se*, kämpfen, sich schlagen; *sjednotiti se oč*, einig werden, sich vereinigen; *zaníti se, zapáliti se*, sich entzünden. Jg. Vz Zejmouti. — **co, koho:** zastření obličeje, Kom., klobouk, hříchy, hlavu (stíti), V., korunu, Háj., čepici, Us., spiklence (schytati), Kram., střechu, husu (sádlo s ní stáhnouti), Us., šachtu (hloubiti), šichtu (dělníkovi platu za šichtu nevyplatiti ku př. když špatně pracoval). Vys. Sejmi, bratře, rukavice, vem to čělo (tělo) na své ruce. Sš. P. 37. Prsten sejal, milou objal; Kdo ten prsten símat bude, ten zajistě její bude. Sš. P. 749. — **co před kým.** Klobouk před ním snímal. V. — **co proti komu.** Nechce klobouku proti němu sníti. Ms. pr. pr. — **co komu:** koni ohlav. — **co odkud.** Řetězy s sebe sňal. Jel. Tělo s kříže s. St. skl. Knězství s někoho sníti. Plk. Někomu bělmo s oka s. D. Prsten s prstu, Boč. exc., oheň s oltáře. Us. Zlatý prsten s prstu sjal, Marijance na prst dal a sám se zamordoval. Sš. P. 92. A tak dluho ju sobě namluval, ež zelený vínek s její hlavy sjal. Sš. P. 193. Bůh rodiče s toho světa sníti ráčil. Štelc. — **se v čem** = *sejíti se*. Kda sě sněchu lési i vladyky u Vyšehradě. LS. v. 44. — **se v co** = *sejíti se, sjednotiti se*. Sňavše se v hromadu. Zlob. Aby rovní se sněli v manželstvo. Št. — **se oč** = *sjednotiti se*. Ms. ústav. zem. — Ms. jus. — **koho s kým.** Mój rychtář s mými sedláky sjímal ty jisté. Půh. II. 498. — **se s kým.** 1. Nedej se jim s císařem sníti (= sejíti). Dal. — 2. S manželkou se sníti (pojíti se v manželství). Jel., V., Br. Ať se mé srdce sejme s vámi. BO. — 3. S někým tělesně obcovati. Jel., Rad. zv. — 4. Sníti se s kým = potýkati se (nemá-li býti: sjíti = sejíti. Jg.). Dal. — **co, se čím.** Sňaly se domy ohněm (zapálily se). Zlob. Jednú rukú koňu dával, druhú rukú vínek snímal. Sš. P. 192. — **co kde.** Král sněl ten obyčej na jednom sněmu. Ms. pr. pr.

Sejmutý; *-ut, a, o*, abgenommen, abgezogen. S. maso (s kterého sádlo vzato). Us. Dch.

Sejnice, e, f., *nástroj k setí*, die Säemaschine. Berg.

Sejný, *k síji náležitý*, Saat-. Berg.

Sejpka, vz Sýpka.

Sejpy, sejfy, pl., f., něm. Seifen, *ryžovny*, závody k vypírání zlata, drahých kamenů a některých rud z říčného písku. S. N.

Sejr, vz Sýr. — **S.,** bílý výrostek na zobáku bavranově. U Rychn. Msk.

Sejrák, a, m., *kdo dělá sýr*. Us. u Jič. Ltš.

Sejřek, řka, m., ves u Tišňovic. PL.

Sejto, a, n., vz Síto.

Sejvary, pl., m., požáry, der Höherauch. Šm., Jg.

Sejvoz, u, m., die Rampe. Us. Rk.

Sek, u, m., *sečení*, der Hieb. Bod a sek. Krok. Sekem = a) *sečmo*, hauend, L., b) im Trapp, na Slov. Plk. S. vněšní příční, dvojsek, plocha seku, spodní, hlavní, protisek, vrchní příční, spodní, kružný, křižný, nitřní, odsek, nitřní příční, sousek, mách (dlouhý). Vz KP. 553. S výšky v pravo sek! z hloubky v pravo sek! na hlavu sek! Čsk.

Sekací, Hack-, Schneid-. S. nůž, Ros., nářadí, Techn., zub, Ssav., stroj. Dch.

Sekácký, fesch, putzsüchtig. V Jižensku. Vrů. — **S.,** *dobrý*, gut. To je s. pivo (= samec). Mor. Hý.

Sekáč, e, **sekáček,** čka, m. od sekati, příp. -čjъ. Mkl. B. 331. — **S.,** *kdo seká*, der Hauer. S. sena. V. S-če smluviti, zjednati, objednati. Ros. Sekáč nemá-li rosy na trávě, má ji na čele. Kda. S. lesní (caesor lignorum), drevný (ligna caedens). BO. — **S.,** *rázný člověk, udatný, sekoun*. Rázný s., ein Haudegen. Dch. — **S.,** der Stutzer. Dělal při musice s-če. Us. Ehr. — **S.,** *havíř*, der Berghauer. S-či sekají, dobývají v dolech rudy.

Vys. — S., *člověk ve svém umění dokonalý*, der Hauer, Fetzer. Us. — S., *kuchař*, der Koch. Plk. — S., *bahní pták, chřástal*, gallinula grex, die Ralle. Schd. II. 471. — S., *kalhotář*, aspoň tříletý divoký kanec. Šp. — S. *dlouhonohý*, phalangium opilis, die Afterspinne. Frč. 117. — S., **sekáček**, čku, m., *nůž sekací*, das Hackmesser. V. S. kolíbavý, D., jednoduchý, kolíbavý jednoduchý n. dvojitý n. trojitý, Cn., na povidla. Kh. — S., *kladivo ku přesekávání železa*, das Setzeisen. S. šrotovní. Us. S. s ostřím přímým aneb polokulatým (k dělání děr). Hk. — S., *šavle zákopnická*, der Pioniersäbel. Čsk. — S., *železo k narovnávání hřebíků na kopytě koňském*. Dch. — S., *nástroj k sekání zelí n. píce pro dobytek, štuchadlo*, der Krautstösser. D., Brt. — S., *k pouštění žilou*, čtyrhranný s 12—16 nožíky. Vz Nástroj k pouštění. Cn.

Sekačka, y, f., *která seká*, die Hauerin. S. sena. — S., *fintidlo*, eine Putzsüchtige, fesches Weib. To je s. (sekna)! Us. v Řenčově. — S. = *seč*. U Pelhř. Ptů. — S., *řeznický nůž*. Jg.

Sekáčský = *sekácký*. Dch.

Sekáčstvo, a, n., die Mähderei. D.

Sekadlo, a, n., *prkno k sekání jídel*, das Hackbrett; *nákovadlo k sekání*, der Hauambos. Plk. — S., *stroj k sekání masa*. Us. Šd.

Sekajna, y, f. = *sekanina*. Vz N. Na Policku Kšá.

Sekakul, u, m., centum capita, die Donnerdistel. rostl. Rkp. vodň.

Sekal, a, m., der Haudegen. Vz Sekáč. Dch.

Sekané, ého, n., *sekané plíčky*, Gehacktes. V.

Sekanec, nce, m., pl. *sekance* = *sekanina*, střelivo z nasekaného olova.

Sekání, n., das Hauen, Hacken, Gehacke, Schneiden. Losová kůže sekáním neproniká se. Kom. S ním krve ubírati. Ja. — **čeho:** dříví **na** sáhy, žíly, Us., sena; čas sekání luk, V.; s. zelí. — **čím.** S. mečem. D. S. těla pušťadlem. Ras. — **v čem.** S. v stíhání, der Nachhieb. D. — S. = *sečka, řezanka*. Na Ostrav. Tč. — S., *píce, hl. řepa dobytku na drobno sekaná*. Mor. Hý.

Sekanice, e, f., *seč, sekání, pranice*, die Schlägerei, Prügelei, das Gemetzel, Massacre. Čsk., Jg. To byla s. Us.

Sekanička, y, f., das Karbanatel. Šm. — S. = *řezanka, sečka*. S-čky dosti mám, sekati nebudu. Sš. P. 766.

Sekaníčko, a, n. = *sečka*. Co mu (koni) jesć dovala? Drobne sekaníčko. Na Ostrav. Tč.

Sekanina, y, f., *něco sekaného*, jako: řezanka, etwas Gehacktes. D. Staň Josefku domů, klekaníčko zvonijó, řezat sekaninu. Sš. P. 766. Ze slámy nebude než s., a z prkna drtina. Prov. V posteli mám samou sekaninu (drobnou slámu). — S., *rozsekané olovo k nabíjení ručnic*. Vz Sekanec. Šp. — S., *sekané jídlo, sekanka*, das Gehacksel, Haché. Vrat. Sekané řízky. Mor. Šd. Kraple se s-nou (do polívky), Tascherln mit Haché. S. z mouky, vajec a masa (o velikonocích v již. Čech.). Slm.

Sekanisko, a, n. = *sekanina*. Slov. Bern.

Sekanka, y, f., *něco sekaného* ku př. řezanka, *sečka*. A čím un (on) jich (koně) krmiť budě? Pěknu, drobunku sekanku. Sš. P. 754. Vz Sekanina. Ros. — S., *na drobno sekané jídlo*. Vz Sekanina. Puch.

Sekanlivý = *sekací*, Hack-. Ros.

Sekanta, y, f., z lat., *sečná čára* (přímka), *sečka, sečná*, die Sekante, Schnittlinie, eine gerade Linie, welche eine krumme an einem o. mehreren Punkten trifft.

Sekaný; *sekán, a, o*, gehackt. S. dříví, Us., obraz (ku př. z mramoru), V., listy. Rostl. Klobása ze sekaných jater (jitrnice). V. S. hra = šest a dvacet bez figur. Us. Dch. — Vz Sekati.

Sekař, e, m. = sector, zastr. Ždk.

Sekati, sekám a seči; *seknouti a síknouti*, ul, ut, utí; *séci (síci)*, seku (zastr.), sekl, sečen, ení; *sekávati*. S., strsl. sěką, sěšti, seco, koř. sek. Sr. lit. sikis, Hieb, vedlé posèkelis, der Hammer, strhornoněm. seh, das Pflugmesser, sahs, Messer, lat. secare. Der Wurzelvokal hat sich in sekera securis erhalten. Mkl. aL. 59., 11. Hauen, metzeln, mähen, peitschen. — **abs.** Vítr seče (jest ostrý). Us. Ten kůň seká (třese jezdcem, stösst). Na Slov. Kupectví seklo (nešlo, stockte). Na Slov. Vlk seče, liška nahrabuje, komár na vůz dává, mucha utlačuje. Sš. P. 696. — **co (komu).** S. led, zelí; trávu, obilí (kositi), D., hlavu (stíti), Dal. 17., kamení (lámati), Us., někomu žílu. Us. Mouchy koně sekají (štípají, stechen). Us. Matěj se zved, přišel sekat led, nemá-li ho, dělá si ho. Prov. Dch. Cf. Matheis (= Mathias) bricht Eis; hat er keins, so macht er eins. Hý. On ho sekal a fiekal; Ten ho sek (hat ihm einen Hieb versetzt)! Dch. Seká previta (dělá pána). U Litomš. (na Moravě říkají: seká všiváka). Hý., Vik. S. němčinu (hbitě německy mluviti), pána. Us. Člověk aby se pařezoval a kluk jen seká pána. U Král. dvora, v Lukavici. Dhn. Červená krů (krev), ako keď člověkovi žilu sekne, vystrzekla. Slov. Proč pak mě sekáte, co pak mne neznáte? Dyť sem já děvečka z vašeho městečka. Sš. P. 144. Sekej, synko, sekej lípko, své panence na kolíbko; Seče komár votavu, muška nahrabuje, komár hází do žebřin, muška našlapuje; Liška seče votavu, zajíc ji shrabuje, mücha na vůz podává, komár pošlapuje. Sš. P. 554., 695., 696. S. louku. Půh. II. 285. S. sečné rány. Rkk. 33. Srpoše Spytibor seče. Rkk. 42. Sv. Petr protivníky séci chtěl. Pass. 825. — **co, koho, se čím.** S. seno kosou, seno n. obilí kosou, vodu vesly. Us. S. dříví sekerou, V., někoho mečem, Hus I. 371., bičem, prutem (mrskati). Troj., Jg. Pták křídloma povětří seká. L. Tu se kopíma sečesta. Troj. Divoký kanec zuby (zlostí) seká. S. rudu, kovy, skálu, pramen kosatcem, želízkem atd. Vys. S. jazykem (mnoho mluviti). Us. Šg. Ne každý, kdo jazykem seče, hodí se do bitvy. Č. Vezmi ten meč a seč jím ďábla. Hus I. 178. Někoho slovem, řečí s. Us. Dch. Kdo tebů, koso, secť bude, až tu šohajka nebude? Sš. P. 601. — **kam: do** stromu, Us., D., do jelit. Us. Ten do toho

seká (chutě jí). Us. Dch. Sekla se do něho (náhle se zamilovala). Mt. S. Seká jako do jitrnic (rychle mluví, pracuje). Mečem kruto v helm mu séče. Rkk. 43. Bleskem v temena jim (horám) sekly (bouřky). Hdk. C. 36. — **co odkud.** Sěkáchu ratolesti **se** stromóv. Hus II. 3. — **kdy.** Kdo **za** deště seče, za sucha sklizí. Č. M. 423. A já mám lóčičku při vršičku, já ju nejradš sečú **při** měsíčku. Sš. P. 638. — **se proč.** Sekají se pro děvečku. Er. P. 498. — **čím na koho.** Pomlouváním zrádným a utrháním na někoho sekati. V. — **(co) jak**: dříví **na** kusy, na sáhy, něco na cancory. D. **Přes** míru s. (mineralií v cizím poli dobývati). Vys. S. maso, dříví na drobno, klein hacken. Dch. — **co kde.** Seno **na** louce s. Er. P. 420., V. Na cestě dříví nesekej (života si neukracuj). Mus. S. něco **před** kým. Dač. I. 73., **za kým.** D. Čáry se sekou n. přetínají **v** bodu *a*. Nz. Hajný seká v lese; S. trávu v lese, **na** pasece. Er. P. 388., 480. **Mezi** Veselím a Soběslaví sekou se silnice v pravidelném úhlu. U Žirovnic. Vk. V černej hoře na pasece, švárné děvče trávu seče; Seče **v** zahradě travičku. Sš. P. 192., 253. Kdo **nad** sebou seká, třísky mu do očí letí. Č. M. 324. — **čím okolo čeho (koho).** Kanec zuby okolo sebe seká. Cyr. — **koho kam** seknouti: **v** srdce. Us. — **se.** Ten se sekl = 1. poranil; 2. ošidil. Že ta vojna býti musí, že sa Janko sekat musí. Sš. P. 124. Ne tak, švagře, ne tak, budeme sa sekat, to je sestra má. Sš. P. 785. — **co s kým.** Sekal s bratrem louku. Us. — **se s kým** = *potýkati se, hádati se s ním*, sich schlagen. Us. S ženami lesy s. = tělesně obcovati. Lék. kn. Nežli bych ti věnec dala, spíš bych se s tebou sekala. Sš. P. 349. — **se oč.** Než bych se já o ňu sekal, radš falešné panny nechám; Na tom zlínském černém zámku sekali se o galanku. Sš. P. 181.

Sekator, a, m., der Plager, Plagegeist, z lat. Us. Sd. Vz Sekuta.

Sekatura, vz Seccatura. Die Belästigung.

Sekavec, vce, m., cobitis aculeata, der Steinbeisser, die Steingrundel, V., ryba; 2. loxia coccothraustes, der Stein-, Kernbeisser, der Kirschfink, pták. Jg.

Sekavíček, čka, m., pták. Ho rebníčka jaborýsek, na něm sedí sekavíček. Sš. P. 370.

Sekavka, y, f., *sekáček ku sekání v malých necičkách* kr př. zelí. U Sulkovce na Mor. Ktk. Vz Sekáč. — **S.,** umbella, ryba. Ždk.

Sekce, e, f., z lat., *řez*, der Schnitt; *v lékařství řezání těla, otevření těla*, die Zergliederung, Leichenöffnung; *při úřadech odborových odbor, oddělení* (v úřadě, ve spolku n. v jednotě), die Sektion. Rk. Vz S. N.

Sekera, sekyra (vz Bž. 36.), **sekérka, sekyrka, sekeřička, sekyřička, sekerenka** (mor.), **sekulenka** (na Slov.), y, f., od sek (sekati), vz *-yra*, sr. lat. securis, vz *u*. Strsl. sěkyra, příp. -yra. Mkl. B. 94. Die Axt, das Beil, Beilchen. V. *Části s-ry: čepec s okem* či *uchem, čepel s ostřím* a *brada* a *topůrko (topořiště, násada*, der Axtstiel); *brada* kraj sekery mezi ostřím a čepem **k topůrku obrácený, der Bart, das Axtblatt.** Š. a Ž. *Čepec* n. *obuch* n. *tylec* (v něm jest topůrko), der Axthelm, Rücken. Šp. S. **na** n. **ku** štípání (u slovesných jmen podstatných), **ne: pro** štípání atd. Bs. S. k štípání dříví obyčejná: *kálač, kálačka* či *kladní, kladnice, dřevní*; u drvoštěpů: *klín, dřevoštěpná* n. *dřevní* s.; k otesávání klad na hrubo: *hlavatka* n. *hlavatice* n. *oštěpačka*; na hladko: *širočina, široká, bradatice, bradatá, pantok, pantovnice, švancar, švancara, švancarka*; kolářská: *stříhoračka, postřihoračka n. licovačka, loukotnice*; malá pro jednu ruku: *ruční, jednoručka*; k pobíjení střechy: *pobíječka*; tesařská jako motyka s ostřím na příč: *tesla, teslice, dlabatka, dlabna* (vz strany s. tesařských: Tesař); mlynářská: *šumberka*; úzká: *tesačka*; dlouhá: *hlavatice, hlavatka, oštěpačka*; široká: *bradatice, širočina*, u mlynářů: *šumberka*; k začepování: *kampovačka*; sekera: *plzeňka, plzeňačka* (s. mlýnská), *tesařská* (vz Cverok), *řeznická, pořeznice, dlátovka, truhlářská, bednářská, kolářská, mýtní, oboruční, oboručnice, na suky, sukovka, passovka, šindelářka.* Š. a Ž., Šp., Kh., Vys. S. stanová, die Zelthacke. Čsk. S. dřevěnkářská. Bar. S. *stínací* n. *popravní*. D. S., kterou se dělají díry do vorů: *dlabačka*. Vz jednotlivé řemeslníky: Tesař, Mlynář atd. A popadna sekerku uťal jemu hlavěnku. Sš. P. 128. Kdybys ho sekyrou tloukl, neřekne to. Us. Mll. S-rou házeti = lháti. Na mor. Zlínsku. Brt. Tehdy sěkera na sě dlubny kliudi, když před svým vrahem sě súdí. Dal. 103. V tom Říměnínė byli sú jako metla hněvivého krále a byli sú sekyra božie, již sú židé pro své zaslúženie trestáni; Činie jako řezník volu, jenž po čele ho drbá a k smrti úmysl i sekyru v ruce má; Sekyra, již tesař dóm jest udělal, by měla promluviti, nechlubila by sě, by ona ten dóm udělala, ale řekla by v pravdě, že svú mocí tesař skrze ni udělal jest ten dóm. Hus II. 308., 396., 231. Chtě vždy sekerku nějakou a roztržení mezi ně uvrci. Bart. Udeřil ho sekyrú; dal mu sekerú. NB. Tč. 96., 106. To topořisko trefilo (hodilo se do ucha s-ry). Br. S-ru vroubiti, vtíti. V. S-rou sekati, Us., s-ru nasaditi, stielen. D. Tesař břevno oštěpačkou oštěpuje, otesává. Kom. S-ru ku kořenu přiložiti. Kram. S. se smekla s topořiska. D., Šp. Jako w lessie drziewienem sekiramy vyrubaly vrata gegie w nyey: sekiru a nasieczy powrhly ysu yu (quasi in silva lignorum securibus exiderunt januas ejus in idipsum: in securi et ascia dejecerunt eam). Ž. wit. 73. 5. 6. Vezmu-li já sekyrku, já ti utnu hlavu. Sš. P. 694. Klíčem dříví štípati a sekerou dvéře otvírati (věc naopak činiti). Jg., Š. a Ž. Sekera bude na sebe dlubnu dělati (sám trest si ustanoviti). Us. Poplave jako s. ke dnu. Vz Hloupý. Prov. Jg. S-rou házeti (sakramentiti, klíti. Vz Kletba); Sekera plave, topůrko utonulo (vz Chybování); S. mete (místo: sakramente) pod lavicí. Č. Však s. najde (své) topůrko (= časem svým se všecko schodí). Prov. Hý. — **S.,** *náčiní dřevěné, jímž provazníci tlukouce popruhy prameny srážejí.* Jg. — **S.** U tří seker Praze. Vz Tk. II. 206. — **S.,** jm. pole u Roztok. Dch.

Sekeranka, y, f. S. trojhranná, donax trunculus, mlž. Frč. 223.
Sekeratka, y, f., serropalpus, hmyz. Krok.
Sekeřice, sekyřice, e, f. = *sekerka*, das Beilchen. Kom.
Sekerné, ého, n., das Accidenzgeld für den Holzverkauf. Gl. 310.
Sekernice, sekyrnice, e, f., *žena sekerníkova*, die Mühlbauerin. — **S.**, *schrána na sekyry*, das Axtbehältniss. Bern.
Sekernický, sekyrnický, Mühlbauer-. S. řemeslo. Us.
Sekernictví, sekyrnictví, n., die Mühlbauerei. Jg.
Sekerník, sekyrník, a, m., der Mühlbauer, Werkmeister in der Mühle. Vz Tk. II. 548. — **S.**, der Axtstreiter. Šd. — **S.**, n, m. = *sekernice*.
Seklavice, e, **seklavosť**, i, f., *třesení na voze*, das in die Höhe Schütteln. Na Slov. Bern.
Seklavý, *házející vzhůru*, schüttelnd. S. cesta. Slov. Bern.
Sekmo = *sečmo*, hauend, hiebweise. Jg.
Sekna, y, f., *ženská odsekávající, hubatá*, schnappiges Weib. Us. Msk. — **S.**, *sekačka*, eine Putzsüchtige, ein fesch angezogenes Mädchen. Us. u Renčova.
Seknice, e, f. = *světnice*. V Bystersku. Sn. U Prostějova. Hý. Plakala dzěvucha v tej novej s-ci, že ju opuscili ci jeji panici; Sviť měsíčku, sviť jasně, až do naši s-ce; Poď synečku do s-ce, už je zima venku. Sš. P. 316., 479., 560.
Seknouti, vz Sekati.
Seknutí, n., der Hieb. S. žíly, das Aderöffnen. Us.
Seknutý; *-ut, a, o*, gehauen. — **čím**: mečem. Us. — **S.**, *opilý*. Je seknut. Us.
Sekotati = *štěrkati, štěrkotati, skřípěti, klapati, cvakati zuby*, mit den Zähnen klappern. Mor. D. Vz Sekati čím.
Sekoun, a, m., der Haudegen. Šm. Vz Sekáč.
Sekourek, rka, m., chiroscelis, hmyz. Krok. II. 255.
Sekrét, sekrýt, u, m., z lat. secretum, na Slov. = *tajemství*, das Geheimniss. Bern. — **S.**, *pečeť, pečetní prsten, též otisk jeho*, das Siegel, Petschirstöckel, der Petschirring. Sekrýt přitisknouti, přitlačiti, přidati, přivěsiti. V. S. někomu svěřiti, Záv., k listu přiložiti. Faukn. Pod s-tem prstenu našeho. Arch. VI. 45. Pravili, že jest to jejich s. NB. Tč. 69. — **S.**, na Slov., *záchod, chyška*, der Abtritt. Jg.
Sekretář, e, m., z lat. secretum (vz Sekrét), *kdo u sebe choval pečeť (sekrét), tajný písař, tajemník*, der Geheimschreiber, Sekretär. S. místodržitelský, magistratní, obecní atd. — **S.**, *skříně tajná*, das Geheimschreibpult, der Sekretär.
Sekretářiti, il, ení, Sekretärdienste thun. Jg.
Sekretářka, y, f., *tajemnice*, die Sekretärin.
Sekretářský, *tajemnický*, Sekretär-.
Sekretářství, n., *tajemnictví*, das Sekretäramt. Jg.
Sekretní, *tajemný*, geheim. Jg.
Sekta, y, f., z lat., *strana, odtrženosť, odtrženství, rozdvojení, rozkolí, odštěpek*, die Sekte, der Anhang. S. filosofická. Us. S. v náboženství, kacířství, V., strana náboženská, která smýšlením svým se různí od smýšlení ostatních vyznavačů téhož náboženství a dle svých náhledů také svou bohoslužbu vykonává, die Sekte. S. N. Novou sektu zaraziti, uvésti. Hus III. 303., Br. Sekta ariova. Us. Co o králi všecka ta vaše s. obmýšlela a ukládala? Aug. 30.
Sektář, e, m. S. v náboženství = kacíř, bludař, odtrženec, V. = *přívrženec nějaké náboženské sekty, který se snaží, aby ji nové přívržence získal*, der Sektirer. S. N. Vz Sekta.
Sektářský, Sektirer-. S. duch. V.
Sektářství, n., *snaha způsobiti rozdělení ve věcech náboženských*, die Glaubenszünftelei, Sektirerei. S. N., V.
Sektor, u, m., lat., vz Výsek, Výseč. Der Kreisausschnitt.
Sekularisace, e, f., z lat., odnětí statku církevního ku správě světské, die Weltlichmachung, Sekularisation, Einziehung geistlicher Besitzungen. — **S.**, propuštění ze slavných řeholních slibů, kterými mnich nebo jeptiška na jistý řád n. klášter vázáni jsou. Vz S. N.
Sekularisovati = světským učiniti, sekularisiren. — **co**: církevní statek. Rk.
Sekularní, *stoletý*, sekularisch, z lat.
Sekulenka, y, f. = *sekerka*. Sl. ps. č. 61. Sekala s. dubca. Sl. p. 34.
Sekul-um, a, n., vz Seculum. Jest ještě ze starého s-la. Us. Šml.
Sekund hráti = na druhý n. provazecí nástroj.
Sekunda, y, f., lat., *druhá třída*, die zweite Klasse. Vz ostatně: Secunda. — **S.**, vz Vteřina. Nz. — **S.** v hudbě. Hd.
Sekundan, a, m., pl. -ani (-áni); = *žák druhé třídy*, der Sekundaner.
Sekundant, vz Secundant.
Sekundarní, z lat., untergeordnet, abhängig, *druhotní, vedlejší, podřízený*; s. nemoc; s. tvary v geologii (přechodní). S. N. Vz Secundarius.
Sekundice, e, f., *druhotiny kněžské*, jubileum padesátiletého kněžství, die Sekundiz. S. N., Šd.
Sekundogenitura, y, f. = secundogenitura.
Sekundovati, hráti na některý nástroj provázeje hlavní melodii. Rk. — **S.**, *přispívati, pomáhati*, zvl. *v souboji*. S. N.
Sekundový, Sekunden-. S. ručička, kyvadlo. Nz., Techn.
Sekur. Přilítl si na mne jako s. (= s ostrou, s nabroušenou). U Rychn. Msk.
Sekuř, e, m., z lat. succursus, v obec. mluvě, *pomoc*. Poslati s., přijíti na s. Us. u Olom., ve vých. Čech. Jir., Sd. Chasu bude míti na s. Ehr. Měla několik stovek na s. Ehr.
Sekura, y, f., z lat. = jistota, bezpečnosť, Sicherheit, ve slohu kupec. Kh.
Sekuta, y, **sekutník**, a, m., der Plagegeist. Na Ostrav. Tč. Vz Sekator.

Sekutný = *zpropadený*, verflucht. To je s. baba = *nevrlá, svárlivá*. Na Mor. Brt. Ve vých. Čech. Všk.

Sekvana, y, f., vz Seine. S. N.

Sekvence, z lat. sequentia, některé hymny následující po alleluja, jimž při mši končí se graduale. Vz S. N. Vz Přísledek (II. 1083. b.).

Sekvestr, u, m., z lat., *soudní obstávka statku až do konečného rozhodnutí právní pře*, gerichtlicher Beschlag auf ein Gut bis zur Entscheidung der strittigen Sache. Vz Sekvestrace.

Sekvestrace, e, f., *obstavení, obstávka statku*, úřední opatření, jímžto se nařizuje, aby cizí věc po jistý čas a k jistému účelu osobou zvl. k tomu ustanovenou a povinnou účty činiti spravována byla. S. N. Die Sequestration. J. tr. Vz Sekvestr, u, m.

Sekvestrator, **sekvestr**, a, m., *soudem nařízený správce statku, o nějž je pře*, der Sequester o. Sequestrator. J. tr.

Sekvestrovati, *statek obstaviti*, sequestriren. Rk. — Vz Důvěrník.

Sekyř, e, m., kostel. Kosm.

Sekyra, vz Sekera.

Sekyřany, dle Dolany, něm. Sekržan. Vz Tk. III. 113. S. dolejší a hořejší, vsi u Stoda. PL.

Sekyrka, vz Sekera. — **S.**, ves u Rychnova.

Sekyrné, vz Sekerné.

Sekyrovati = *týrati koho, na něm seděti, sužovati*. Us. Sd., Msk., Vrů.

Seladon, a, m., špan., *zamilovaný ovčák*; *nyjící milovník*, schmachtender Liebhaber; *mořská zeleň*, das Meergrün.

Seladonit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 166.

Selanečný, **selankový** = idyllisch. Květy 1842.

Selanka, y, f., poëtické vyobrazení lidí v přirozeném stavu bydlících, idylla, die Idylle. Vz Sedlanka.

Selankobásník, a, m., der Idyllendichter. Šm.

Sele, *lépe*: **ssele** (od ssáti; každý, kdo sse), ete, n., pl. sselata; *sselátko*, a, n. Příp. -et. Mkl. B. 193. Na Mor. pod Hostýnem sále. Mřk. Vz Osse. **S.** = *dítě, které sse, mléka mateřského požívá*, der Säugling. Aqu., Ben. — **S.**, obyčejně o živočiších jiných. S., mladý srnec, V., štěně, hříbě, jehně atd. Ja., Krab. *Nejobyčejněji* = *podsvinče, prasátko, čůně*, das Spanferkel; odstavené: *odstávče*. V. Ssele kvičí. Kinský. Sselátko v husté huspenině. Sych. Ssele z dobrého plemene. Sych. Vz Prase. — **S.**, *člověk sviňský, prasátko*, das Schwein, der Saumagen; *cucák, holobrádek*, junger Lecker. Kom.

Selec, lce, m., Voitelsbrunn, ves u Mikulova. Tč.

Selecta (pars), lat., *vybraná část, výbor*, Auswahl, f.

Selen, u, m., *luník*, selenium, der Selen, prvek. Vz S. N., Šfk. 50., Schd. II. 28.

Selenaldin, u, m., der Selenaldin. Nz.

Selenan, u, m., sůl z kyseliny selenové. Vz Šfk. 94.

Selen-e, y, f., řec., *měsíc*; *bohyně měsíce*. Vz S. N.

Seleniasa, y, f., *náměsíčnost*, die Mondsucht.

Seleničitan, u, m., sůl kyseliny seleničité, selenigsaures Salz. Vz Šfk. 94., Nz.

Seleničitý. S. kyselina, selenige Säure: Se O_2. Šfk. 93., Nz. S. sirník.

Selenid, u, m., sloučenina selenu s jinými prvky. Šfk. 51. S. ethylnatý, Selenäthyl. Nz.

Seleník, u, m. S. olovnatý či clausthalit, s. stříbrnatý, s. měďnatý či berzelin, s. rtuťnatý či tiemannit. Vz Bř. N. 211.

Selenografie, e, f., *lunopis*, nauka o měsíci, die Mondbeschreibung. Vz S. N., Nz.

Selenovodík, u, m., der Selenwasserstoff: HSe; 1 + 39 = 40. Šfk. 114., Nz.

Selenový. S. kyselina, die Selensäure: Se O_3. Šfk. 93.

Seletice, dle Budějovice, něm. Selletitz, ves a) u Postoloprt, b) u Libáně. PL.

Seletnice, e, f., rostlina, *prasenik, sviní mléč* (Šm.), hypochaeris, das Ferkelkraut. Slb. 464. S. blamatá, jednokvětá, plchá, helvetská. Flora.

Seleuci-a, e, f., dle Italia, jméno několika měst, ku př. v Syrii. Vz S. N.

Seleuk-os, a, m., jm. několika králů syrských. Vz S. N.

Selfaktor, u, m., *samopřed*, *Šm.*, předací stroj parou hnaný. S. N.

Selhání, n., v homiláři opatovickém z 13. stol. Vz Mus. 1880. str. 109. Vz Selhati. A on pořekl sě dále jíti, jakož jest učinil bez selhánie. Hus II. 143. — Gh.

Selhati, lhu a lžu (m. lhju, jako pláču, pláči), lžeš, lhou; lži, lha (ouc), al, án, ání = *nepravdu pověděti*, lügen, Lügen sagen, erlügen. Jg., V. — **abs.** Naděje selhala (zmýlila, ošidila, betrog). Sych. Ručnice selhala (nespustila, versagte). D. Jako by kto krále, jenžby nikdy neselhal, aniž mohl selhati, ve svědectví zavrhl. Hus I. 104. — **co.** Selhal všecko, cožkoli přiřekl. Br. Což jsem na Martina mluvil, to sem selhal. NB. Tč. 241. — **co kam.** Ať **na** sě sám zatracenie neuprosíš a neselžeš a sám sebe neodsúdíš. Hus I. 358. (Tč.). — **jak: v** hrdlo. Ros. Naprosto si selhal v svú hlavu. BO. — **komu (co).** Selži mu něco. Us. Selhalo mu (nepovedlo se. Vz Neštěstí). Č. Selhala mu slova. Kká. Š. 74. Čistě's mi selhal. V. Selhal mu hlas.

Seliba, y, m., osobní jm. Šd.

Selibice, něm. Sellowitz, ves u Postoloprt.

Selibor, a, m., osobní jm. Sd., Mus.

Selibov, a, m., něm. Selibau, ves u Písku (u Protivína). PL., Tk. I. 437., Tf. 288.

Seliha, y. f = clapa, congeries lapidum, hromada kamení, zastr. Veleš.

Selin-us, unta, m., bylo mě. v Sicilii. — *Selinunťan*, a. m., pl. -ťané — *Selinuntský*.

Selka, **sedlka**, y, f., *sedlákova žena*, die Bäuerin. Vz Děvka.

Selmice, dle Budějovice, zašlá ves v Lounsku. Vz S. N.

Selnouti, ul, utí = *slepiti se*, zusammenkleben. Pták, má-li křídle svázaně, nebo lpem selnuté, anebo utětě, nemóž sě vzhóru pozdvihnúti. O 7 vstup. Pečeti selnuly = slepily se. — **se komu čím.** Oči se jim lpem selnou. Aesop.

Selný = *silný*. U Domažlic. Us.

Selo, a, **selce**, e, n., na Mor. = *pole, statek*, der Acker. Jg. S., příp. *-lo*, před níž zubnice (*d, t*) také může odpadnouti; *s.* tudy z *se(d)-lo*. Mkl. B. 101., 99. S., strsl., fundus, souvisí se *sed*, sêd (seděti). Fk. 2. 673. srovnává strhornoněm. sal, das Haus, die Wohnung, a lat. solum. Mkl. aL. 11. Vz Sedlák.

Seloutky, dle Dolany, něm. Seloutek, ves u Plumlova. Tč.

Selovice malé, Klein-Seelowitz, ves u Olbramovic na Mor. PL.

Selský, vz Sedlský.

Selstiti, il, ěn, ění = *přelstíti, ošiditi*, betrügen, überlisten, fraudare. — **koho**. Ďábel Evu selstil. St. skl. I. 181. — **komu**. A v wolyu rtow jeho neselstil sy gym. Ž. wit. 20. 3.

Selství, n., bäurisches Wesen. Rk.

1. **Sem** = jsem, je-li slovesem pomocným. Bž. 45. Vz Býti.

2. **Sem**, *z semo, siemo*, adv. = *na toto místo*, hierher, herzu, her, herein, herwärts, einher. Strsl. semo, samo, sêm, huc; příp. -mo. Mkl. aL. 55., B. 234. *Sem, semka, semky, semkaj*. Na Ostrav. Tč. Sem (volání na psa)! Us. Dch. Jen sem (= vstupte, herein)! Us. Dch. Jdi mi z domu ven, taková žena nesmí sem; Mého anděla sem pusťte; Sem, sem jarní slavíčku, zpívej libou písničku. Sš. P. 14., 25., 69. (Tč.). Pojď sem. Sem ke mně. S. na tu stranu. Dobyl se sem. D. Podívej se sem. Us. To sem náleží. Us. Když najprve p. Lacek sem do Brna přijede, má zjednati s ním . . . Půh. II. 349. Ti, kteříž chtie odsud jíti k vám, nemohú, ani od onud sěm; Chudé a mdlé, slepé a klecavé uveď sem; Příteli, kterak si sěm všel nemaje rúcha svatebního? Hus II. 238., 250., 379. Sem to, sem tuto. Semto přišel. — *Sem-tam*, her-hin. Přítel sem, přítel tam (= co mi do přátel). Ros. Jeden sem, druhý tam. Sem tam se hádati. Us. Dch. — *Semtam, semotamo, semotam, sem a tam, sem i tam* = *dolů na horu, v tu (onu) stranu*, hin und her. V. Siem i tam po odpustcích běhali. Hus II. 154. Běhá i sem i tam, obracie sě i sem i tam; Běhánie, vrtěnie, neb i sěm i tam hleděnie. Hus I. 203., 265. Chodil sem i tam smutně po dvoře. Kn. Sem a tam motaje se. Kom. Sem i tam hleděti. V. I váleno ješče, ni semo ni tamo ustupeno. Rkk. Sem i tam = onde i onde. — *Semotamo* (neskl.) = *šněrovadlo*. V Krkonoš.

Semátko, a, n. = *semínko, zrno semenní*, das Samenkorn. V Třeboňsku. Mrk.

Semčeti, el, en, ení, projicere, zastr. — **co odkud**. Jakžto prach, jehož semczy wietir s oblíčějě země. Ž. wit. 1. 4.

Semčice, dle Budějovice, něm., Semtschitz, ves u Ml. Boleslavi. PL., Tk. III. 67.

Semčík, a, m., agathidium, hmyz. Krok. II. 256.

Sémě, gt. semene, n., vz Semeno.

Semec, mce, m., canapus, zastr. Vz Semenec.

Semeč, e, m., něm. Semtsch, ves u Lobosic. PL.

Semechnice, něm. Semechnitz, ves u Dobrušky.

Semel-e, y, f., *milenka Diova, značí zemi jarními bouřemi oplodněnou*. S. N. Syn Semelin = Bacchus.

Semeli, vz Semleti.

Semelín, a, m., mě. v Uhřích, Semlin, lat. Zemlinium. Plk.

Semenáč, e, *semenáček*, čku, m., *strom v pasece, nechaný na semeno, výstavek*, (Šm.), der Samen-, Schürbaum, der Ausständer. Um. les.

Semenář, e, m., *semenník*, der Samenhändler.

Semenařiti, il, ení, Samenhandel treiben.

Semenářka, y, f., die Samenhändlerin.

Semenářský, Samenhändler-. S. obchod, trh. Ros.

Semenářství, n., der Samenhandel. Ros.

Semenatka, y, f., v horn., das Samensalz. Rk.

Semenatý = *plný semene*, samig; 2. *popelavý*, aschgrau. S. slepice. Us. u Turn.

Semencový, *semenečný* = *ze semence*, Hanfsamen-. S. olej, polévka, V., zrno. D.

Semenec, nce, m., *konopné semeno*, der Hanfsamen, die Hanfkörner. Dvě měřice s-nce. Půh. II. 160. Ptáci zobají s. Us. Vz Konopný. Schd. II. 275., KP. III. 265., Kk. 146. — **S.** = *peníze*. Us. vojenský v Praze. Kda.

Semenečný, Hanfsamen-. S. olej. Db.

Semení, n., *semena*, das Gesäme, die Sämerei. Dch.

Semenice, e, f., *semeniště*. — **S.**, *část rostliny, kde semena jsou připevněna*, die Samenkapsel. Rostl. Vz Kk. 53. S., místo vnitř pouzdra semeníkového, nejčastěji buď vnitřní jeho úhel neb podélná čára na vnější stěně, kde vajíčka a potomní semena sedí. Čl. Kv. XXVII. *Zárodečnice*, trophospermum, placenta, receptaculum, der Samenträger, Mutterkuchen. Nz. — **S.**, *sýpka na semeno*. — **S.**, der Samenbaum. Dch. — **S.**, zelí na semeno. U Poličky. Kšá.

Semeničnatý, placentiferus, samenträgertragend, mající semenice jako chlopně uprostřed a d. Rostl. 490.

Semeničný, dem Samenträger angehörend, semenici náležející. Rostl. 490.

Semeniště, ě, n., *místo, kde se ze semene n. z mladu stromky chovají*, die Samen-, Baum-, Pflanzschule, der Pflanzgarten. Kom. — **S.**, *seminář*, škola n. dům k vychování duchovenstva, učitelstva. Vz Seminář.

Semeništný, Pflanzschulen-. S. místo, ohrada. Jg.

Semenka, y, f., *jistý kámen*, linsenförmiger, rother Thonstein. Jg. — **S.**, *okurka na semeno, semenáč*, die Samengurke. Šm.

Seménko, vz Semeno.

Semenkovice, dle Budějovice, ves u Postoloprt, Semenkowitz.

Seménkovitý. S. ruda železná. Bř. N. 256.

Semenní, *co k semenu náleží*, Samen-. S. zahrada, hlávka, žíla, Us., kalíšek, kytka, list, míza, mok, palička, obal, průtrž, rok, stopka, šiška. Šp. S. zrno *(semátko, semíčko)*, žlábek, der Samenleiter, měchýřek, pletivo, das Samengeflecht. Šm. S. pokožka, epidermis seminalis, die Samenoberhand, šňůra (n. pupeční), funiculus seminalis, umbilicalis, der Samenstrang. Rostl. 490. Vz Semenný.

Semenník, vz Semenář. — **S.**, u, m., *vaječník, oplodí*, der Fruchtknoten, ovarium = jest nejdolejší část pestíku a obyčejně nadmutý ztlustlý díl a první začátky potomních semen (vajíček) ve své dutině zavírá. Dutina jeho jest jednoduchá (s. jednopouzdrý) n. přehrádkami kolmými, zřídka příčnými v pouzdra rozdělená (s. dvoj-, mnohopouzdrý). S. vrchní n. nadkvětný n. volný (stojí-li nad ostatními částkami květu), spodní n. podkvětný (stojí-li pod nimi), kulatý. V jednom květu jest jen jeden s., zřídka dva nebo více oddělených n. jen částečně srostlých. Čl. Semenník (vaječník, oplodí) soujem rostlinných částí semeno objímajících. Vz více v S. N., Kk. 51., 52.

1. **Semenný**, *co ze (od) semene jest*, Samen-. S. olej, prášek. S. klí, Kos. Ol. I. 290., kvasnice. Dch. S. mléko, emulsio, v lékár., die Samenmilch. Sm. S. kaše (z lněného semena, která se na vředy a boule přikládá, by se brzy podebraly). Vys., Lng. S. rostliny, vz Kk. 12., 98. Vz Semenní. — S-ná matka boží, vz Maria. Stalo sě jest den matky boží semennej. NB. Tč. 214.

2. -**semenný**, -spermus, -samig. Jedno-, dvou-, tři-, čtyř-, pěti-, mnoho-, chudo-, vícesemenný. Rostl. 490.

Semeno, a (zastr. *sémě*), **símě**, gt. semene, **seménko, semínko, semátko, semíčko** (na Slov. **semáčko**), a, n. Semeno. Byl., V., Chč. P. 111. a. Cf. Plemeno. Símě. V., Hus. Všecko siemě. Ž. wit. 21. 24. Ib. 36., 25., 17., 51., 125. 6. S., strsl. sěmę, semen; koř. sě, příp. -men. Mkl. B. 236., 237. Símě jest nyní otevřeným, ač původně končí se hláskou *n*: semen. Bž. 76. — **S.**, *část rostliny z květu pocházející a k rozplození též květiny sloužící*, der Same. Jg. S. skládá se z *obalu semenního* n. *osemení* (die Samenhülle) a z *jádra* (der Samenkern). Jádro skládá se u mnohých rostlin (fasole, mandle) toliko z *klu* n. *klíčku* (der Keim), u jiných (zrna obilného, datle atd.) také z *bílku* (das Eiweiss) moučnatého n. sliznatého n. tvrdého rohovitého, jímž se mladá rostlina při klíčení živí. *Klíček* (jest vlastně mladistvá rostlina) má pníček a kořínek a jeden, dva n. více lístků (klíčních lístků n. děloh, Samenlappen); klíček do bílku vnořený. Čl. *S. rostlinné: puk (jádro, blána puková, dírka klová, poutko semenní*; puk obrácený, poloobrácený, nezkřivený, zkřivený), *jizva pupeční, prášek č. zrno pylové, bílek* atd., vz více v S. N. S. hořké, sladké, veliké, podlouhlé. Čl. S. anýzové, borovice, březové, burákové n. burynové, cicvárové, dubové, hořčičné, jedlové, jesenové, jetelové (bílé, červené, žluté), jetele (podhorního, plazivého, trojlistého), kapustové, konopné, koprové, koukolové, lesní, lněné, okurkové, petruželové, polní, řepkové n. řepné, resedkové, salátu hlávkového, smrkové, sosnové, špinátové n. špenátové, trávy rosné, vikové, vodnicové, vojtěškové. Vz více v Kh. str. 389.—392., Schd. II. 212., 261., Kk. 285. S. škrkavičné, srdečné, vrabí, V., kapucínské (ostrožky révolisté), mechové, salezové, olešníkové, kanárové, máslové (vz Durman). Rostl. Okurka na s. D. S. roztrušovati, do země metati. V. Upialo se s. v smrti. Sych. S. se ujme a pučí. Nevrci se po semenu. Semeno vychází. Žito k semenu chovati. Semena (plur.) na rozličné druhy se vztahuje. Prodávati semena. Us. Bylina žene na s.; zeměata, obilí, zelí, sklad na s.; obchod, obchodník se semením n. se semenem. Šp. Cyprus jest dřevo vonných mastí, jenž má siemě jako koriandrové, bielé a násvětlé. Hus III. 52. To je semenem. Us. Brt. Ač nemělo-li simě zaseté zakrněti a zajíti. Sš. Sk. 172. Dal jim pán Bůh po motyce a seménka po trošičce a zaved je na vinice. Sš. P. 38. Dobré siemě jsú synové královstvie, kúkol jsú synové zlostní; A tak on jest našil dobrého semene ve světě; Rozsiel siemě dobré na svém poli; Siemě, padne-li v smilníky, jenž sú vedlé cesty, kterážto cesta jest srdce myšleními smilnými utlačené, to uvadne; Pilni buďte, ať siemě vedlé cesty nepadne. Hus II. 55., 57., 72., 76. Trhejte, lámejte za zelena, aby vám nevyrůst do semena. Sš. P. 390. Jako semä, tako plemä. Mt. S. Vz Rodiče. Jaké s., takové plemeno; Ze špatného semene nečekej dobrého plemene. Šp., Č. Kdo za pluhem kleje, zlé semeno seje. Č. — **S.** *živočišné: semeno, semátko, náplodek, zákal, výkal, cham*, thierischer Samen. Šp. S. samčí, mužské. Hus I. 49. Život semenem mužským nakvašený. Hus III. 24. S. dračí. Dch. — **S.**, *vajíčka včelí*. Na mor. Zlinsku. Brt. — **S.**, *rod*, das Geschlecht, die Nachkommen. V. Nepřátelství položím mezi tebou a mezi ženou, i mezi semenem tvým a semenem jejím. Br. V semeni tvém požehnáni budú všichni lidé; Vládi bude siemě tvé branami nepřátel tvých. Hus III. 3. — **S.**, *příčina, počátek*, der Same. Símě dobrého, zlého. Us. Ona sila to semínko (byla původem). U Nové Paky. Vik. S-nem křesťanů jest smrť mučeníků. Sš. J. 202. — **S.** *řecké*, Siebenzeiten, rostl. Šm.

Semenokam, u, m., spermolithus, der Samenstein. Šm.

Semenonosný, samentragend. S. tobolka. Rostl.

Semenosloví, n., die Spermatologie, Samenlehre. Šm.

Semenovod, u, m., vas deferens, der Samengang. Šm.

Semenozobný, samenpickend, samenfressend. S. ptáci.

Semenule, e, f., sursana, zastr. Rozk.

Semerád, a, m., čes. jm.

Semeří, n. = *souměří*, das Ebenmass. Plk.

Semerník, a, m., der Semmering, hora. Šm.

Semestr, u, m., z lat. (sex menses, doba šesti měsíců), *pololetí, půl roku*, das Semester, Halbjahr. S. školní, běh. S. zimní, letní. Vysvědčení z 1., 2. semestru.

Semeteč, e, m., les. Tk. III. 41., 43.

Semha, y, f., salmo oxyrhinchos, der Schnäppel. D.

Semice, něm. Semitz, ves a) u Českého Brodu, b) u Písku. PL., Tk. III. 50., 51. Tf. 266.

Semíčko, a, n., vz Semeno.

Semikolon, čárka s tečkou, středník. Rk.

Semilkovice, dle Budějovice, něm. Semelkowitz, ves u Mělníka. PL., Tk. I. 296., III. 105.

Semily, dle Dolany. S., mě. v kraji jičínském. Vz S. N. — *Semilan,* a, m. — *Semilský.*

Semín, a, m., ves u Přelouče. PL.

Seminář, e, m., z lat. seminarium, *semeniště, škola, dům ku vzdělání budoucích kněží* (alumnat), *professorův* atd., das Seminarium, Seminar, die Pflanzschule, Vorbereitungsschule; Lehranstalt für angehende Priester, Lehrer usw. Rk. S. bohoslovecký, učitelský, filologický, historický. S. N. Theologické školy semeništěm církve jsou. Kom.

Semínko, vz Semeno.

Semiotika, y, f., *znakosloví, znakouka,* die Semiotik, Zeichenkunst. Nz.

Semirady, dle Dolany, nyní Smidary. Č.

Semirami-s, dy, f., královna assyrská. V. Vz S. N.

Semislav, a, m., osobní jm. Šd.

Semité, ův, m., *potomci Semovi.* Jich jazyk: *semitský,* k němuž náleží hebrejský či židovský, syrský, chaldejský, arabský atd. Rk. Vz S. N., Krč. 1034.

Semka, semkaj, semky, vz Sem. Ktk., Brt. A požeň ty semkaj, tu je tráva velká. Sš. P. 527.

Semknouti, ul, ut, utí; *smykati = sníti,* herabnehmen, herabthun. — **co s čeho.** Jád. — **se.** Semkněte se, aby bylo více místa (zusammenrücken). Na Ostrav. Tč.

Semlení, n., das Zusammenmahlen. S. obilí. Vz Semleti.

Semlený, gemahlen. S. slad. V. — **jak.** Obilí **na** prach s-né. V.

Semleti, *semlíti,* semeli, smeli, semlel, et, etí a mlen, ení; *semílati, smílati,* zusammenmahlen, ver-, aufmahlen; *upraviti, zvalchovati, pomluviti, zhrýzti,* zubereiten, fertig machen; durchwalchen, durchhecheln, zermalmen. Jg. — **abs.** Kdo se prve ke mlýnu uteče, ten také prve semele. Prov. — **komu** = *láti, na zuby žehnati,* hart behandeln, harte Verweise geben. V. Ten mu smílal. Us. — **co komu (jak):** obilí **na** mouku s. Zlob. S. někomu na hody = učiniti mu v hod. U Litomš. Hrp. Zle se mu semlelo (*stalo,* trug sich zu) — **co, se kde.** Slad **na** mlýně. Vys. Na ulici se něco semlelo (stalo). Sych. Semlela ho zima v zádech (rozrazila ho zima). V Olom. Sd. Semlel obilí **ve** vsi. Vys. — **k čemu.** Co by mu k hodům semlel (v čas mu přišel na pomoc). Prov. Mus. — **co čím:** zuby. V. — **koho.** To počišťující lékařství škaredě ho semlelo. Sych. Semlela ho zima (říká se o každé těžké nemoci, která se jeví horečkou). Us. na Mor. Brt. — **se.** Náboj se semlel, palce se semlely, kámen se semlel až na 12 palců. Vys. Dokudž se ty věci nesemlely a nesetřely, král vždy s odpovědí prodléval. Čr. To se tak rychle semlelo a jako mlče, že nezvěděl žádný, až se to stalo. Čr. Dobré se pomní dlouho a zlé ještě déle; budeš-li lidi haněti, hned se tvá také smele: tu zvíš, jakýhos měl otce, děda i přátely, ještoby mnozí o tom nevěděli. Rým. Semleli se = *poprali se.*

Semletí, n., die Vermahlung. Dch. Máme pšenice ještě asi s dvoje s. Us. Hý. Vz Semlení.

Semletý; *-et, a, o = semlený.*

Semněvice, dle Budějovice, něm. Semlowitz, ves u Horšova Týna. PL., Tk. III. 78.

Semní = *zdejší,* hiesig. Mor.

Se mnou, mit mir. Pojď se mnou. Se mnou jest licho (zle). Sych. Po jidášsku se mnou jednáte. Sych. Vz Já.

Semnouti, vz Mnouti.

Semo = sem, vz Sem.

Semonice, něm. Semonitz, ves u Smiřic. PL.

Semošice, Semeschitz, ves u Horšova Týna. PL.

Semotamo, hin und her. Sš. Sm. bs. 139. Vz Sem. Točí se tam semotam, komu já tě, má panenko, tady zanechám? Sš. P. 367.

Semovice, něm. Semowitz, ves u Benešova v Bud.

Semproni-us, a, m., jm. řím. Vz S. N.

Semříti, mru, el, ení, *smírati = úmrtím na jiného spadati,* nach dem Tode erblich gelangen. — **na koho jak.** Kniežetstvie opavské na kněze Jindřicha dědičným právem má spadnúti a semřieti. Arch. I. 317. Statky s jednoho na druhého erbovati a smírati mají. Arch. II. 400.

Semřížiti, il, en, ení. — **co.** Ktož semřieží svoji oči, myslí nepravě (attonitis oculis). BO. Kdo mluví oči semříže, pyšný jest. Mus. I. c. 11.

Semtěš, e, m., něm. Semtisch, ves u Žlutic. PL.

Semtice, Sentice, něm. Sentitz, ves u Tišňovic. PL.

Semtín, a, m., Gross-Semtin, ves u Votic. PL.

Semtínek, nka, m., Klein-Semtin, ves u Votic. PL.

1\. **Sen,** snu (po předložkách gt. *sna:* ze sna), **sníček,** čku, m. Ve skloňování *e* se vymítá, vz E. Sen m. sepn (od spáti), Ht., strsl. сънъ, lit. sapnas, skr. svapna, řec. ὕπνος (lat. somnus), *p* před *n* vypadlo jako v usnouti m. uspnouti od съпа-ti. Schl. Koř. сър ve spáti, příp. -нъ. Mkl. B. 115., aL. 233., Bž. 228., 47. S. má v lok. *ve snu* a *ve snách,* rozdíl jest fraseologický; čeština vyjadřuje pluralem asi něm.: Zustand. Gb. *Ve snech* (jednotlivých), *ve snách* (ve stavu snění). Im Traum obyč.: ve snách. Cf. příklady. Brt. **S.** = *spaní,* das Schlafen, der Schlaf. Ve sně (ve spaní). BO. Sladký jest s. dělnikóv, ač málo, ač mnoho sní. BO. Usnuli jsú sen svój. Ž. wit. 75. 6. Ze sna se probrala. Pass. 43. Snu plný (ospalý); snem pojatu, přemoženu býti; hlavy snem pokrmiti; snu užívati; s. libý, hluboký; snu neměti (nemoci spáti); snu neviděti; s. zahnati; ze sna zbuditi, vyburcovati, vyraziti, probuditi, probrati, probuzenu býti; ze sna se protrhnouti, vytrhnouti, vyraziti; ode sna ustáti. V. Sen sladký jest pracovitému; hluboký sen na lidi připadá. Br. Sen ho obklíčil, zachvátil; ze sna vyskočiti. D. Ze svého sna se vyrazte a vystřízvějte. Br. S. posiluje tělo. Snem se občerstviti. Kram. Snu brániti. Byl. Ze sna procitnouti. Vrat.

Sen polední (poledníček). Probuďte se z padúcieho snu, jímž sú vás nspali kněží. Hus I. 470. Ze sna mluviti. T. Já bych ho ze sna zbudila (= raději bych ho neviděla), než bych jeho ženou byla. Dh. 127. Na nás tvrdým snem nadálého pokoje uložené přikvapil. V. Vz S. N. Kdě bě mnostvie Polan rozvaleno ve sně. Rkk. 31. On (milý) k nám dycky chodí a mne ze sna budí; A jeho milá ze sna procítila. Sš. P. 89., 148. Ach laštověnka černy ptak, rano vstava, švihotava, mlade lidi ze sna budi; Čej (čí) to pachole v noci chodí a dobre ludi ze sna budí?; Neráda bych ho zbudila, neráda mu snu zrušila, by ho hlava nebolela; Ach trubači, něpotrubuj, milého mi ze sna něprobudzuj; Žes k nám večer chodíval a mia ze sna budíval. Sš. P. 197., 218., 237., 238., 796. Mrtvý s., Starrkrampf. Šd. — **S.**, *strnutí, ve kterém mnohá zvířata přes zimu trvají*, jako: jezvec, netopýr, žába atd., der Winterschlaf. — **S.** *rostlinný*, onen stav rostlin, když růsti a pučiti se přestávají, odpočívají a sílu sbírají, zvl. v zimě; též onen jejich stav, když večer listy zavírají n. skloňují, der Schlaf. Rostl. — **S.** *v biblickém smyslu sen hříchu* = bytí v hříchu bez živého vědomí, že v něm trváme, der Schlaf der Sünde. Snem smrti usnulý, zachvácený. V. Ze sna hříchů procítiti a povstati. Kram. — **S.** = *ten stav, když ve spaní obrazy či představy na mysli máme, nejsouce stavu toho sobě vědomi, noční zdání, noční vidění, snění (obraznosť jevící se ve spaní.* S. N.), das Träumen, der Traum. S. prorocký (proroctví za nočního snu dané). Sš. Sk. 24. Anděl ukázal se ve snách Josefovi. Sš. Mt. 39. Což se někomu ve snách zdá; ve snách viděti, spatřiti. V. Ve snách ho viděl. Jel. Jako ve snách; ve snách (ze spaní) mluviti. D. Zdálo se mi ve snách. D. Viděch ve sně dívku krev ločiúce. Dal. 17. Na to ani ve snách nepomyslí. Žalansk. Aneb se přihodí, že ve snách uzří nějakú obludu a v tu dobu má mrzkosť; Jest člověk mdlý ve sně, jenž té nečistoty, ač by rád zadržel, i nemuož. Hus III. 188. Nepomýšlel na to ani ve snách. Us. Šd. Viděti ve sně; ve sně viděnie mieti. Št. N. 135, 137. Snieše mi se ve sně. Rkk. 58. Smilné postavy ve sně podtrhnú . . . Št. N. 226. Toto se mi nikdy ani ve snách nezdálo. Výb. II. 48. Uzřie ve sně tři bohy; Toť mi sě jest ve sně zdálo. Alx. Život ve snách, das Traumbild. Dch. Chudý člověk, ač ve snách vidí se bohatým, když procitne se, se přece nalezá chudým. Sš. II. 129. Sen se zdá. Us. Spě viděl ve snách. GR. Zjeví se mu angel ve sně. ZN. Přemyslovi zdálo se ve snách, ana mu panna krvavého nápoje podává. V. Na jevě-li čili ve snách se mi zdá. Br. Březne, milý Březne, ukaž ty mi ve sně; Nech mne ve snách toto uzříti, koho mám za muže vzíti. Er. P. 48. Ve sně-li toto čili na jevě mluvíš? Pass. 1009. Ve snách se mu ukázal anděl. Sš. Mt. 30. Takového něco ani ve snách jim nenapadlo. Sš. Sk. 48. Zjevení ve snách. Sš. II. 18. Čím se kojí ve dne, toť ve snách jí rádo přichází. Kom. Ve snách přišlo, ve snách odešlo. Č. Vz Dobrý. Komuž by, ač i ve sně, tělesná poskvrna přišla. Št. N. 328. Ach nadešel mne v noci sen, že můj syneček jedě sem; Zdál se mi této noci sen, že můj milý ke mně přišel; Zdál se mně o tobě ljibý sen, že sem k oltáři s tebou šel. Sš. P. 187., 477. — **S.** = *to, co ve spaní vidíme, noční zdání*, das Traumgesicht. Sen bohodaný, bohorodný. Sš. Mt. 30. S. míti; sny viděti; vykladač snů. V. Sny sníti. Br. Ten sen se mu v noci zdál. Háj. Co znamená ten sen? Us. Sny vykládati. D. Sen se mi vyjevil. D. Hrozlivý, klamný sen. Dch. Já měl sen, že . . .; Sen prozrazený se nevyplní. Us. Dch. Sen v noci svatojanské, der Sommernachtstraum. Dch. Sny se nejlépe plní, když je měsíček na plně. Kld. S. v nic obrátiti. Ž. wit. 72. 20. Ženská milosť jest jako host, panská přízeň též jako sen, růžový květ, to tré jde zpět. Prov. Sen je sen a pán Bůh řídí noc i den. Č. Kdo snům věří, stín lapá. Č. Jakby sen v ruku přišel (uhodl budoucí. Vz Jistota). Č. Co se zdá, to je sen. Dal. 32. Č. Vz Nejistota. — **S.**, *stav mezi bděním a spaním*, Traum, m. Jsem jako ve snách. Choditi jako ve snách. Pomoci komu od sna, ze sna někoho probuditi (vysvětliti mu něco). Us. — **S.** = *stav pomíjející n. myšlénka nepodstatná*, der Traum. Štěstí jeho byl sen. Své sny za pravdu vydávati, prodávati. Us.

2. **Sen**, *sén*, *sien*, vz Sien.

-sen, -šen; -děn, -zen; -těn, -cen. Slovesa třásti, třasu, třesu, vésti, vedu, másti, matu, hrýzti, hryzu atd. mají *v minulém trpném příčestí*: třesen, veden, maten, hryzen a zní tedy i odvedená od nich přídavná á podstatná jména: třesený, třesení, vedený, vedení, matený, matení, hryzený, hryzení. Pročež také. nésti, nesu, nesen, nesený, nesení; vézti, vezu, vezen, vezený, vezení. Ale souhlásky *h* a *k* rozlišujeme před *e* vždycky v hustší sykavky *ž* a *č*: vrhu vržeš vrže vrhou vržen vržený vržení; tluku tlučeš tluče tlukou tlučen tlučený tlučení. Zvykem ustálilo se *š* m. *s* v příčestí minulém trpném sloves složených: snésti, pronésti, vznésti a pod.: snešen, pronešen, vznešen, odkudž pak utvořena jména: snešení, pronešení, vznešený, vznešenosť a p. (Bž. 178.). Všecka takováto slovesa náležejí do I. třídy pod vzory nésti, péci. Jakmile však přestoupí pod vzor *činiti*, tedy nositi, voditi, voziti, máme k dalšímu odvádění kmeny: nosi, vodi, vozi, kteréžto s příponou *-en* by daly: nosien, vodien, vozien čili nosjen, vodjen, vozjen. Další pravidelný postup jest pak tento: 1. *dj* a *tj* směžďují se v *z* a *c*, nestojí-li před nimi jiné souhlásky: hoditi hozen hozený hození, roditi rozen rozený rození; hraditi hrazen (neústrojně hražen) hrazený hrazení; chytiti chycen chycený chycení, platiti placen, světiti svěcen. Hyzditi má hyzděn, drážditi — drážděn. *Výjimky*: děditi děděn, laditi laděn, cítiti cítěn, pečetiti pečetěn, cíditi cíděn, voditi voděn (za příčinou rozdílu od: voziti vožen a neústrojného vozen), ale zprovoditi zprovozen. — 2. *Sj* v *š* a původní *zj* v *ž* též jen po samohláskách: nositi nošen, kaziti kažen, voziti vožen a neústrojně vozen. *Výjimky*: plaziti plazen (neústrojně m. plažen), spasiti spasen. Zameziti, odciziti

mají správně: zamezen, odcizen (poněvadž tu *z* = *dj*. Bž. 195.). Baciti — bacen. (Bž. 195.). — 3. Skupeniny *st* a *sl* mění se v *šť* a v *šl*: pustiti — puštěn, mysliti — myšlen. *Výjimka*: kresliti, kreslen. — 4. Retné souhlásky *b, m, p, v* a tekuté *l, ř* nepřipouštějí měkkosti: loven, lapen, huben, mámen, chválen, tvořen. Mk. — Vz *-en, -těn*.

1. **Seň** = s **něj**. Seň nikdo nebyl. Vz On.

2. **-seň**, *přípona jmen podstatných rodu žen.*: *pí-seň* od pě-ti, báseň, D., plíseň. Bž. 228. Vz tato slova.

3. **Seň**, *sieň*, zastr. = *síň*.

4. **Seň**, ně, m., jm. vlastní. Mus.

5. **Seň**, mě. přímořské v Charvatsku, Zeng. Rk.

1. **Sena**, y, **sene**, e, **senes**, i, f., dle Kk. 256. **senes**, u, m., it. sena, lat. cassia senna, der Sennesbaum, die Senne, rostl. — *Senes česká n. ovčí čocovice, měchýřník*, colutea arborescens, der Linsenbaum, die Schaflinsen. Um. les. — *Senes* alexandrijská, východoindijská. Kh.

2. **Sena**, y, f., mě. v Umbrii. — *Seňan*, a, m. — *Senský*.

Senár, a, m., krajina v severovýchodní Africe. Vz S. N.

Senař, e, m., *kdo seno seče*, der Heumähder, *n. prodává*, der Heuhändler. Ptk.

Senari-us, **senar**, a, m., lat., iambský trojměr, der Senar. Vz Iambský verš.

Senarmontit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 194.

Senat, senát, u, m., z lat. = *rada*, der Senat. Vz S. N. S. římský, akademický. S. obchodního soudu, der Handelssenat. J. tr.

Senator, a, m., *člen senatu n. rady, radní, rada*, der Senator, Rathsherr. S. římský. V.

Senatorský, Senator-.

Senatorství, n., die Senatorwürde. — Vz více v S. N.

1. **Sence**, e, n., zastr. = *seno*, das Heu.

2. **Sence**, e, f. = *sednice*. Us. Pšck., Er. P. 335.

Sendraže, něm. Sendrasch, ves u Nového města n. M. PL.

Sendražice, dle Budějovice, ves u Smiřic. PL., Tk. III. 103. Od se (= sę) dražiti. Gb. Hl. 37., Bž. 9.

Sene, vz Sena.

Senec, nce, m., něm. Senetz, ves u Rokycan; něm. Sennetz, ves u Plzně.

Seneček, čka, m., mor. = *syneček*.

Senegal, a, m., ře. v západní Africe. Vz S. N.

Senegambie, e, f., kraj. v Africe. Vz S. N.

Senek, nka, m., mor. = *synek*.

Seneka, y, m., dle *Despota*, řím. filosof, nar. r. 3. př. Kr. Vz S. N.

Seněnka, y, f., trigonella, der Kuhhornklee, rostl. Slb. 549.

Senes, vz Sena.

Senesový, **senový**, Senes-. S. listí, Sennesblätter, n. Vz Kk. 257.

Senešnice, něm. Seneschnitz, ves u Mníška. PL.

Senetař, e, *Senetářov*, a, m., ves u Blanska na Mor.

Senetín, a, m., něm. Senetin, ves u Kutné hory. PL.

Senfta, y, f., V., z něm. Senfte, nosidlo, nosítka, zastr. V.

Sení, n. = *setí*, das Säen. Aqu., Jel.

1. **Senice**, e, f., něm. Senitz, ves a) u Poděbrad, b) u Klobouk na Mor. Vz Tk. IV. 399.

2. **Senice hrubá a malá**, Gross-, Klein-Senitz, vsi u Olomouce. Vz S. N.

Seníčko, a, n., anthozanthum, *voňavka*, das Ruchgras, rostl. Slb. 132.

Seník, a, m., ves u Přelouče. PL. — **S.**, u, m. = *senník*.

Seninec, nce, m. = *senník*, der Heuboden. Slov.

Seninka, y, f., ves u Vyzovic na Mor. PL.

Senior, a, m., lat., *starší*, der Aeltere.

Seniorat, u, m., *starošinství, staršinství*, řád dědičný, dle něhož statky a jmění připadají vůbec nejstaršímu v rodině, das Seniorat. Rk.

Seniště, ě, n., *senník*. V., Kom.

Seniti se. Seno, že je seno, keď by sa senilo. Ps. Sl. 319.

Senke, f., něm., *prohyb, převal*, u hor, die Einsenkung des Kammes. Š. a Ž.

Senkov, a, m., ves u Loun. PL.

Senna, **Sennes**, vz Sena.

Sennař, e, m., der Traumdeuter. Ždk. Vz Senník.

Senně, zastr. = *snem, spaním*. Kat. 949.

Senné, ého, n., das Geld für die Heumahd. Gl. 311.

Sennice, e, f. = *senník*. Pl.

Senník, **seník**, u, m., *seniště, místo n. kůlna, kde seno chovají, pleven*, der Heuboden. V. Seno na kůlny (do senišť, do senníků) se snáší. Kom. — **S.**, a, m., der Traumdeuter. BO. Vz Sennař.

Senný, *co k senu náleží*, Heu-. S. kosa, trh, V., vidle (rohatina, podávky), vůz, váha (vážnice), hrábě. Us. O s. trhu a úřadě v Praze vz Tk. II. 548. — **S.**, *od sena, ze sena*, Heu-. S. chomáč, trusky, semeno, květ, Us., kůpa n. kopka, stoh (Pč. 5.), otrusek. Db. — **S.**, *k snu se vztahující*, Traum-, Schlaf-. S. vykladač (Traumdeuter), vidění, BO., spaní. ZN.

Seno, a, **sence**, e, **senečko**, **seníčko**, a, n. Lok. pl. senách. Seno m. sekno od sek (sekati). S. místo sěkno. Bž. 46., 228. Dle Mkl. B. 117. nejistého původu: strsl. sěno, příp. -*no*, fenum, nicht von sěk, wie das lit. šěnas zeigt. Mkl. B. 116., 117. — **S.**, *sečená, suchá tráva*, das Heu; *též sama* **tráva**, *která se na seno seká*, das Gras, Heu. Us. S. zemské. Ž. wit. 71. 16., Us. S. podzimní (otava). S. luční, jetelové, žitné, vičencové, kukuřičné, vojtěškové, vikvové, mucharové n. kolencové, S. N., neprašné (které nepráší). Šp. Seno pařené = *pařenka, pařenî*. Us. Šm. Čas sena sekání, sena klizení (sečba, kosba), klizeň sena; kůpa (na Mor. kopa), vůz, Us., otep, stoh, kopka, kopec, kupka, sekáč sena; jesle, sklad na seno (senník, seniště). Šp. S. se zapařilo. Us. Louka, na níž seno sečí. V. Seno z luk, kosou posečené se suší, hráběmi se hrabe, vidlami (vidlemi) v kopky a na kůlny se snáší. Kom. Seno sekati, kositi, séci, dělati,

hrabati, kopiti, voziti, metati (házeti s vozu). Us. Ti nadělali sena (i. e. mnoho); s. pařiti, s. rozmítati, rozestlati, rozložiti, rozkládati, rozhazovati, shrnovati, vytěžiti. Šp. Senem krmiti. V sena dělání (v době sečení sena). Us. Kš. Byli jsme tam v senách = v čas dělání sena. Hý. Ale že pán chtě nasytiti množstvie na púšti, přikázal, aby sedli na seně (= na trávě) ti, kteříž měli nasyceni býti; Každé tělo seno (tráva) a chvála jeho jako květ sena. Chč. P. 194. b., 195. a. Každý člověk seno (tráva) a všechna jeho oslava jako květ polský; Poňavadž sěno polské, kteréž dnes jest a zajtra v pec vrženo bývá, Bóh tak odievá, ovšem (oděje) vy; Já jsem jakožto sěno uvadl. Hus II. 21., 345., III. 176. Po senách dělání (místo: sen n. sena; vz Spodoba). Na mor. Zlínsku. Brt. Z rána trávěnka zelená, do snídaní posečená, dopoledňa obrácená, do večera seno bývá, když ju větříček provívá, jasný slunečko ohřívá; Šla na luku hrabat sena, nahrabala votýpečku synečkovi pod hlavičku; Málo sena i trávy musíme prodat krávy. Sš. P. 521., 608., 679. Nestarej se ženo, když jen máme seno, nestarej se mužičku, vychováme kravičku. Tč. Déšť na nebe vstoupení, špatné sena sklizení; Když sníh taje jenom sluncem (a ne i větrem), vypaluje sena. Kda. Když prší, seč (seno), když je hezky, suš. Vz Hospodářský, Déšť. Lb. Když sena se kosí, tu radosť se hostí. Hrš. Na zadek kozího sena přikládati (metlou mrskati; poněvadž kozy větvičky, pruty ožírají). Reš., Č. Dostaneš kozího sena (bití. Vz Trest). Č. Husám sena a psům otruby dává. Hrne se do toho jako vůl do kůpy sena. Jg. O seně a obracení ho hráběmi a strojem vz KP. III. 260., 261. — S. hřěcké, melilotum, rostl. Mr.

Senohrábek, bka, m., osobní jm. Šd.

Senohraby, dle Dolany, něm. Senohrab, ves u Černého Kostelce.

Senohrad, u, m., ves u Náměště na Mor. PL.

Senokos, u, m., die Heugewinnung. Km.

Senomaty, dle Dolany, něm. Senomat, městys u Rakovníka. Z Kněževsi žena, ze S-mat kobyla a z Lubné vůl, na to vezmi hůl.

Senonové, ův, m., kmen gallský. — *Senonský.*

Senonský útvar. Vz Krč. 713., 732., 796., 805.

Senoseč, e, f., a pl. *senosečе* = *kosba, sečba*, die Heuernte.

Senosečec, čce, m., *sekáč sena, senosek*, der Heumähder.

Senosek, a, m., *sekáč*. Mají mně dávati každý rok dva s-ky. Arch. I. 348. Vz Senosečec.

Senoseky, pl., f. = *senoseč.*

Senostavec, vce, m., **senostavka**, y, f., *bělák, zajíc horní, kamenná kočka, pištucha*, lagomys alpinus, der Alpenhase. Ssav.

Senotrusky, pl., f., *co od sena odpadá na př. semeno, drobné částky sena*, der Heuabfall. Jg.

Senováha, y, f., die Heuwage. Us. Dch.

Senovážní, Heuwags-. S. ulice, plac. Us. Dch.

Senovka, y, f. S. obecná, colpoda cucullus, nálevník. Vz Frč. 17.

Senový = *senesový.* Jg.

Senožaty, dle Dolany, a) něm. Senoschat, ves u Bechyně, b) městys u Křelovic. PL. Vz Tk. I. 405.

Senožeče, něm. Senosetsch, mě. v Krajině. Vz S. N.

Sensace, e, f., z lat. = každé vnímání nervové zvl. dojem smyslový, cit, pocit; taktéž dojem mravní, ruch, okázalosť, die Empfindung, Wahrnehmung, der Eindruck, das Aufsehen, die Sensation.

Sensační, co ruch, obecnou pozornosť a obecné podivení vzbuzuje, Sensations. S. roman. Vz S. N.

Sensál, a, m., z it., *dohazovač, dohodce, překupník*, přísežný sprostředkovatel na burse, der Mäkler, Unterhändler, Sensal. J. tr.

Sensalie, sensarie, e, f., *sensálné, dohodné, plat dohazovači za dohození kupce*, der Mäklerlohn, die Mäklergebühr. Rk., J. tr.

Sensualism-us, u, m., *smyslství*, der S. NZ. Vz S. N.

Sentence, e, f., z lat., *pamětní průpověď, propovídka*, der Denk-, Sittenspruch; *výrok, rozsudek*, der richterliche Ausspruch o. Bescheid, Rechtsspruch.

Sentice, Semtice, něm. Sentitz, ves u Tišňovic. PL.

Sentimentalní, *citlivý*, empfindsam, gefühlvoll, sentimental; *přecitlivý, zcitlivělý, city příliš naplněný*, zu empfindlich.

Sentimentalník, a, m., der Sentimentalist. Dív. z och.

Sentimentalnosť, i, f., die Empfindsamkeit, Empfindelei, Sentimentalität, *zcitlivělosť.* Kos. Ol. I. 120., Nz.

Sěný = *setý*, zastr. Novo sěné plémě. Ps. (Jir. exc.)

Sep, u, **sepek**, pku, m., na Slov. = *klus*, der Trab. Sepkem jíti, jeti. Bern. — **S.** = *osep*, das Schüttgetreide. Gl. 311.

Separace, e, f., z lat., *oddělení, oddělování, odštěpení*, die Trennung, Scheidung, Separation.

Separatism-us, u, m., lat., *odštěpenství, touha po odštěpení, po odloučení*, der Absonderungsgeist, der S-mus.

Separatista, y, m., dle *Despota, odštěpilec, odštěpenec*, kdo od většího tělesa se odděluje touže po samobytu, der Separatist, Meinungs-, Glaubenssonderling. S. N.

Separatistický, *k odštěpení směřující*, separatistisch.

Separatní, *zvláštní*, getrennt, abgesondert, separat. Votum separatum, lat., hlas (hlasování) zvláštní.

Separovati, *odděliti, odloučiti, odštěpiti*, absondern, trennen, scheiden, separiren. Rk.

Sepatý, *lépe: sepiatý*; sepiat. Vz Sepnouti.

Sepekov, a, m., ves v Milevsku. Vz Tk. I. 362., IV. 740., S. N.

Sepia, e, f., *plotice*, der Tintenfisch, lat. sepia, měkkýš hlavonohý. Vz S. N., Frč. 261., Schd. II. 535. — **S.**, *šťáva hnědočerná z měchýřků plotice k barvení*, Sepia, f. Rk. Vz S. N.

Sepia-s, dy, f., bylo město a předhoří v Magnesii.

Sepiatý, gefaltet. Má ruce sepiaté. Sepiatýma rukama prositi. Vz Sepatý.

Sepiolith, u, m., *mořská pěna*, afrodit. Vz Bř. N. 163.

Sepis, u, m., *sepsání*, *seznam*, das Verzeichniss. J. tr. S. útrat pocestních, das Reisepartikulare. J. tr.

Sepíši, vz Sepsati.

Sepkáč, sepkář, e, m. = *klusák*, *kůň sepkem* (vz Sep) *běžící*, der Schüttler, Passgänger. Slov.

Sepkati = *klusati*, traben. Kůň, jezdec sepká. Slov. Bern. — **S.** = *házeti*, *třásti*, stossen, schütteln. Vůz sepká. Slov. Plk.

Sepkosť, i, f., na Slov. = *stav něčeho na sboření*, die Baufälligkeit; *slabosť*, *sešlosť*, die Schwachheit, Hinfälligkeit. Slov. Plk.

Sepký, baufällig. Cf. Sypký. Rk.

Sepnouti, ul, ut, utí; spíti, spial, sepial, spiat, spiatí a spětí; *spínati*, *spínávati* = *svázati*, zusammenknüpfen, zusammenfügen, heften, binden, knüpfen; **s. se** = *postaviti se na zadní nohy*, sich bäumen (von Pferden); *postaviti proti komu*, gegen Jemanden aufstehen; *pyšněti*, *vypínati se*, stolz thun. Jg. — **co, koho**: koně, Us., ruce. V. Ten ho spial (hat ihn in die Enge getrieben). Mor. Sd. U brněnské boží muke klečí tam šohaj, sepňa roke; Nechtěla sem, musela sem před oltář kleknút, ručičke sepnút, plakala sem. Sš. P. 265., 798. (Tč.). — **co, koho čím (kde)**: okovy železnými **na** trávě polní někoho s. Br. Šaty přeskou sep., D., něco knoflíky, špendlíky, zapínadly, petlicemi. Kom. Ruce **před** soudci sp. Ms. Bel. Sp. rukama. Mor Sd. — **co, koho kam: do** pout. Kom. Ruce **k** nebi s. Br., Lom. — **koho, se s kým, s čím**. Kněz ji s mužem sepial. Č. Se svým důstojenstvím na vysoko se nespínali (nevypínali). Br. — **koho jak**: křížem. J. tr. — **se**. Kůň se spíná. Háj., Vrat. — **se proti komu**. Spínají se proti mně. Pešín. — **adv**. S. ruce zhůru, poníženě, V., žalostivě. Ms. Bel. — Jg. Vz *Zepnouti*.

Sepnutí, n., die Verbindung, Fesselung, Koppelung. S. psů, dobytka. Us. Dch. — **čím**: řetězy. Er. P. 167.

Sepraný; *-án, a, o*, vz *Seprati*. S. prádlo. Us. Kšá.

Seprati, al, án, ání; *sprati*, speru, spral, án, ání; *spírati* = *dohromady práti*, *stlouci*, zusammen-, zerschlagen; *zbíti*, abprügeln; *šaty*, *prádlo vodou vyčistiti n. častým praním opotřebovati*, abwaschen, durchs Waschen abnützen. Jg. — **co, koho**. On všecky spral Us. S. roucho. Br. Ten toho sepral (snědl)! Us. Vrů. — **co komu**. Vezmi si matku s dcerou, ty ti hlavu sperou. Prov. — **koho čím**: kyjem. V. — **se s kým kde oč, kdy**. Sepral se s ním **v** hospodě **při** musice o děvče. Us. — **co odkud**. To se sebe nesperem. Ctib., Jg.

Sepření, n. S. pře, litis contestatio. Vz Sepřenosť. A jsúť některé přípravy k soudu a to počátek béře, když žaloba projde a odpověď na ni dána bude a toť slove pře sepření neb přisvědčení. CJB. 393. Původ když se naň zavolá před s-ním stran, nestane-li, bude přetržen a tu obsýlku ztratí. Kol. 11. — **S.-se**, *setkání se*, *spor*, die Kollision, der Konflikt.

Sepřenosť, i, f. = *sepření*, *vzešlosť sporu mezi stranami před právem*. *S. když obviněný odpověď na žalobu dal*, lis contestata, contestatio litis, *přisvědčení*, die Einleitung des Processes, wenn der Beklagte die Einrede überreicht hat. Pr. m. A. XLV. Již se stala mezi nimi s. Ros. Vz Sepření.

Sepřísti, zusammenspinnen. Vz Přísti. Až to bude míti sepředeno, přijdeme.

Sepříti, pru, přel, en, ení; *spírati*, sich entgegen stämmen. — **se kde**: hřebík v rouře se sepřel. Us. — **koho** = *sročiti*, *do hromady ke sporu připraviti*, *sčeliti*, konfrontiren. Ros. — **co kde s kým jak, se s kým oč** = *pohádati se*, *do sporu přijíti*, in einen Streit o. Process gerathen. Vš. Se stranou tou se sepřel. V. Sepřel se s ním o meze. Us. — **něčemu** = *odpírati*. Rukojmě tomu spírali. Zříz. zem. 1562. — Vz *Zepříti*, Sepření.

Sepsání, n. S., písmo, V., *písemné složení*, die schriftliche Abfassung, Ausfertigung, der Aufsatz. Slušné jest, aby toto s. knihou jmenováno bylo. V. S. cesty, Reš., zlých činův, světa, Aqu., knihy. Us. S. rozsudku. J. tr. Dvojnásobné, prvopočátečné s. něčeho (das Koncept). J. tr. — **S.**, jinak *inventář*. Boč. z r. 1475.

Sepsaný; *sepsán*, a, o, niedergeschrieben, verfasst. Král kázal sobě to s-né dáti. Cr. S. kniha. Us. — **ke komu**. Poselství sepsané k osobě nepřítomné. Aqu. — **o čem**. Věci o tom od něho sepsané usvědčují. Har.

Sepsatel, e, m. = *spisovatel*, der Verfasser. Pavel s. listu; Jednosvitně Hermu, bratra Pia I., za skladatele a dotčené knihy s-le vydávají. Sš. II. 151., Oa. 169. (Hý.).

Sepsati, spíši, spiš, spiše (ic), sepsal, sepsán, ání; *spisovati* = *malovati* (zastr.), malen; *napsati*, *v spis uvésti*, schriftlich abfassen, aufsetzen, niederschreiben, koncipiren. — **co, koho**: paměti věcí stalých, svou poslední vůli, knihy, verše (skládati), kroniky, rytmy, pranostiky, V., svůj statek, NB. Tč. 200., vojáky. Kom. — **co o čem**: něco o zimě, Toms., protokol o jednání. Ml. — **co proti komu**: veřejný list proti někomu s. Knížky tyto sepsal mistr Jan Hus proti knězi, kterýž pravil, že Hus horší než který ďábel. Hus. III. 241. — **co jak**. Knihu **s** velikou pilností. V. S. listiny **v** jednostejná slova. J. tr. — **čeho**. Ten toho sepsal (neurčitým počtem; jinak s. **co**). — **kam**. Něco **v** protokol s. Us. Svědomie jeho v list s. dali. NB. Tč. 272. Sirotčí statek v registra. Er. — **co k čemu**. S. odpověď **k** otázce. J. tr. — **co kde: na** cedulích. Er. Všecky věci mají sepsány býti na cedulích. Zř. F. I. B. XXVII. Král poslal jednoho obrazníka (malíře), aby jeho obraz na desce sepsal. Pass. 918. **Před** vaší milostí ty pře z obú stran sepsány byly. NB. Tč. 155. — **co jak dlouho**. Sepisovali majetek jeho po celé dva dni. Us.

Seps-is, e (y), f., řec., hniloba krve. Brt.

Sepsiti se proti někomu = *spiknouti se*. U Kostelce n. O. Ktk.

Sepsouti, ul, utí = *pokaziti.* — **co:** šaty. Us. Hý. — **se** = *pokaziti se.* — **komu.** To se mu sepsulo. V Kunv. Msk.
Sepsovati = *zkaziti, porouchati,* verderben, verhunzen. Rkp. 1693.
Septariový jíl, Septarienthon, m. Krč. 841.
Septati, vz Zeptati. — **na kom.** Tu sě mají s. na těch lidech, co tu nadbytu bylo té chvíle. Půh. I. 216. — **se nač.** Pan Hanuš má se sám s. na to. Půh. II. 59.
Septembr, u, m., z lat., *září,* v staro-římském kalendáři *sedmý* (septimus) měsíc. Rk.
Septemvir, a, m., *sedmipán.* Vz Sedmipanský.
Septenni-um, a, n., *doba sedmi let,* lat.
Septet, u, m., **septetto,** a, n., it. z lat., skladba hudební pro sedm hlasů buďsi psána pro rozličné hudební nástroje nebo pro zpěv, das Septett. Vz S. N.
Septima, y, f., z lat., *sedmá třída školní,* die siebente Schulklasse; *sedmice, sedmý ton v stupnici hudební,* die Septime, der 7. Ton vom Grundtone aufwärts. S. volná, nevolná. Hd. Vz S. N., KP. II. 284.
Septiman, *septimán,* a, m., pl. -ni (áni), žák 7. třídy, Schüler der 7. Klasse.
Septimi-us, a, m., jm. římské.
Septimola, y, f., die Septimole. Hd.
Septimový akkord, septakkord, der Septimenakkord. Vz S. N.
Septuagesima, y, f., lat., 9. neděle n. 70. den před velikonocí, *devítník.* Vz S. N., Devítník.
Septuaginta, y, f., překlad řecký písma sv. starého zákona od sedmdesátců učiněný, die Septuaginta. Us. Hý. Cf. Sedmdesátec.
Sequana, vz Sekvana.
Sequanové, beltický kmen v Gallii belgické, die Sequaner. Vz S. N.
Sequence, vz Sekvence, Přísledek.
Sequens, lat., následující, der Folgende.
Sequestr, vz Sekvestr.
Seřádati, zusammenreihen. — **se,** sich anreihen. — **se kam:** do šiku. Obr. čas. duch.
Seřadění, n., die Anreihung. Dch., Stč. Alg. 173.
Seřaděný; *-ěn, a, o,* gereiht. Vz Seřaditi. Nz.
Seřadiště, ě, n., der Formirungsplatz. Čsk.
Seřaditi, il, ěn, ění; *seřaďovati,* aneinander-, zusammenreihen o. -stellen. — **abs.** Seřaď! Antreten! Čsk. — **co jak:** květiny **dle** rodů, knihy dlouhými řadami, **něco vedlé** n. **podlé sebe, po sobě** s. Nz. — **se kam: do** šiku, **v** šik, **k** sobě. Us.
Seřadný. S. nádraží, der Rangirungsbahnhof. Dch.
Serafín, a, m. (= hořící, plamenný), vyšší anděl, der Seraph. Vz S. N. — **S.,** u, m., *obrovský svícen v kostele.* Vz S. N.
Serafinská brať = Františkáni (řád Františka seraf.). Sd.
Serail, u, m., (z pers. serai = palác), *palác tureckého císaře.* — **S.** = *harem.* S. N.
Serapin-um, u, m., lék. Vz Sal. 55., 33.
Serapi-o, ona, m., svatý. Vz S. N.
Serapi-s, ida, m., staroaegyptský bůh, podporovatel zúrodňující síly řeky Nilu. Vz S. N.
Serapka, y, f., serapias, rostl. vstavačovitá. Rostl.
Seraskier, a, m., velitel vojska k výpravě určeného, général en chef, der Oberfeldherr, jetzt der Kriegsministr. Vz S. N.
Serbie, e, f. = Srbsko.
Serbus, m., lat. servus, *služebník, sluha,* Diener, m. — Ve vých. a již. Čech. vrchnostenský sluha, der Amts-, Gerichtsdiener. Kšá., Kts. Vz Servus.
Serčený = *umluvený,* verabredet, zastr. Nepřišel podlé dnóv serčených. Bj.
Serdar, a, m., tur., nejvyšší hodnosť ve vojsku tureckém, der Feldmarschall.
Serdyk, u, m., *syrovátka,* die Molken. Slov. — **S.,** *ssedlé mléko, kyška,* geronnene Milch. Slov. Bern.
Seremský. S. víno, der Syrmierwein. Chč. P. 169.
Serenada, y, f., z lat., *zastaveníčko hudební n. zpěvní.* Vz více v S. N. Das Abendständchen, die Nachtmusik.
Serenissim-us, a, m., lat. = *nejjasnější* (bývalý titul panujících rodin), durchlauchtigster.
Seřezati, seřezám, sřezám (sřezati), seřeži, sřeži; *seříznouti,* znul a zl, ut, utí; *sřezávati, seřezávati,* ver-, zusammenschneiden. — **co:** slámu. Us. — **koho:** zbíti, abprügeln. — **co odkud:** sřízl **s** toho masa všecko sádlo, **čím:** nožem, pilou. Někoho holí s. (zbíti).
Serežan, a, m. S-ni = zvláštní sbory rakouským hraničářským plukům (asi po 200 mužích) přidané, *červenopláštníci,* die Sereschaner, Rothmäntel. Vz S. N.
Sergeant (fr., seržáň) = *šikovatel,* der Feldwebel. Vz S. N.
Sergi-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.
Seriana, y, f., seriana. Rostl.
Sericitový. S. břidlice, der Sericitschiefer. Vz Krč. 263.
Seříditi, il, zen, zení, ordnen. — **co:** měřicí stůl, den Messtisch orientiren. Nz.
Serie, e, f., z lat., *řada, pořadí* (čísel). Vz S. N.
Seriosní, fr. serieux, *vážný,* ernsthaft, wichtig, seriös.
Seříznutý; *-ut, a, o.* S. jehlan, abgestutzte Pyramide. Bc.
Seřknouti se, knul a seřkl, utí a seřčení = *umluviti se,* etwas unter sich ausmachen. Mark. Polo. ms.
Sermocinace, e, f., z lat., *rozmluva, hovor,* potom také řečnická figura v tom záležející, že osoba nepřítomná jako přítomná se uvádí. S. N. Sermocinatio. Vz Zk. Ml. II. 180.; Mk. Ml. 305.
Sermon, u, m., z lat., přednáška, Vortrag, zvl. nudná řeč n. kázání, Predigt, f.
Serník, u, m., artocaseus, zastr. Ždk.
Seřnúť, *sřínať* = *sřezati, seříznouti,* herunterschneiden. Us. u Opavy. Klš.
Serosní, z lat., *syrovátečný, hl. o krvi platicí,* serös (wässerig). S. arterie (nejútlejší konce arterií). Vz S. N.
Serout, a, m., *sráč, posránek,* der Scheisskerl. Us. Jg.

Serovice nové, Neu-Serowitz, ves u Mor. Budějovic. PL.
Serpent, u, m., *hudební nástroj.* Vz S. N.
Serpentin, u, m., vz *Hadec,* Bř. N. 139., 241., Schd. II. 141., Šfk. 200., KP. III. 11., 15., 199., Krč. 181., 229., 240., 154., 813.
Serpentina, y, f., z lat., *křivolač, křivolačina,* die Serpentine.
Sersám, u, m. = *řemení.* Slov., Sl. ps. 277.
Sertori-us, a, m., Říman, vz S. N.
Sertufovati = *se rtutí mísiti,* amalgamiren. Techn.
Servaci-us, a, m. Můžeš dobře býti s panem Servaciusem, než na sv. Bonifacia nezapomínej = můžeš schraňovati (servare), ale dobře lidem činiti (benefacere) nezapomínej. Jg. Vz Pankrac.
Servant, a, m. (fr., servan), *sloužící, služebník,* der Diener.
Servante, (fr., servánt), *služka,* die Dienerin, Magd; *přístolek, vedlejší stolek,* Geschirrglaskasten, m.
Servati se, servu se, raufen. — **se s kým** (*poprati se*). Solf. — **S. koho,** abprügeln. Ros.
Service, (fr., servis), u, m., *posluha, obsluha,* der Dienst; *příbor stolní, stolní nářadí a nádobí,* das Tisch- o. Tafelgeräth, Servis. S. kuřácký, Rauchservice, n., na kávu, čaj, mléko, cukr. Nf. Vz Servis.
Serviette, fr., obyč. *servít, servítek, ubrus, ubrousek,* das Teller-, Mund-, Handtuch, die Serviette.
Servili-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.
Servilní, z lat., *zotročilý, podlízavý, podlý,* sklavisch, knechtisch, kriechend, niederträchtig, servil.
Servis, vz Service.
Servít, u, m., vz Serviette. Zdvořilí pysků neoblizují, ale šátkem (servítem) utírají. Kom.
Serviteur (-tör), a, m., fr., *sluha,* der Diener.
Serviti, *bratří zdrávasoví,* řád mnišský, die Serviten. Vz S. N., Tk. II. 548., Tk. III. 122.
Servi-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.
Serv-us, a, m., lat., *služebník, sluha; úřední sluha.* Vz Serbus.
Seryplauka, y, m. a f. = *sráč.*
Seryputky, tek, pl., f., *druh červených jahod,* rothe Beeren. Slov. Plk.
Ses m. se. Zvláštní způsob zásuvky jest opakování náslovné souhlásky v záslovi: jej m. ji, žež m. že, ses m. se; v obec ml. *zez* m. *ze* n. *z:* zez Plzně. Vz Bž. 51.
Sesaditi, vz Ssaditi.
Sesam, u, m., sesamum orientale, das Sesam, rostl. Vz S. N.
Sesaňkovati se. Sesaňkujme se = vozme se na saňkách. Mor. Šd.
Sesáti, ssám, vz Ssáti.
Sesban, u, m., sesbana, rostl. vikvovitá.
Sesbírati, vz Sebrati.
Sesborovati se, sich scharen. Šm.
Sesec, vz Sesek. Rostl.
Sesečený; *-en, a, o.* Vz Sesekati. Jak se mám zeleňat, když su sesečena. Mor. ps. Šd.
Sesečnatý, mamillatus, mamillosus, mající díl jako sesec vyhlížející. Prsl.

Sesed, u, m., cvičení v tělocviku. S. odbočmo, přednožmo, únožmo, zanožmo. Ts.
Sesednouti, *ssednouti,* sedl, utí, absitzen. — **odkud:** s koně. Čsk. — **se,** sich dicht zusammensetzen. Sesedněte se, aby i tento seděti mohl. — **(se) kde.** Všichni se **v** té, **na** té lavici sesedli. Děvy tu pod ní (kyselkou) dohromady sesednuvše zpívají. Sš. P. 767. — **se kam. Na** tu lavici se jich 7 sesedne. Us. A blíže **k** sobě hosté sesedali se. Kos. Ol. I. 91. Vz *Ssedati.*
Sesek, sku, m. = *cic, cecek, sesec,* papilla, die Brustwarze. Jg.
Sesekati, *ssekati,* sesekám, ssekám, *sesíci* = *rozsekati,* zerhauen, zerhacken, zusammen-, niederhauen, niedermetzeln, niedermachen. Jg. — **co kam:** maso **do** klobás. — **co jak:** dříví **na** drobno; nepřátely na kusy, na caparty. D. — **koho čím:** nepřítele šavlemi, Us., dítě prutem. Hý. — **co kdy.** Půjdem na ňu, sesečem ju (louku) **z** rána **za** rosenky. Mor. pís. 111., 520. — **co odkud.** O vem bratříčku, vem ty tu kosičku, a seseč s tacička zelenu travičku. Sš. P. 490.
1. **Sesel,** slu, **seslík,** u, m., na Mor. = *sesle,* der Sessel. Jg.
2. **Sesel,** e, m., rostlina, seseli, der Rosskümmel. S. letní, sivý, fenyklovitý. Jg., FB. 92., Slb. 601.
Seshora, se shora = *shora, shůry,* von oben. Mastnotu s. sebrati. D.
Seschlosť, i, f., eingetrockneter Zustand. Jg.
Seschlý, eingetrocknet. S. nádoba. Jg.
Seschnouti, chnul a schl, utí; *sesychati,* eindorren, ver-, eintrocknen; *se* = *seschnouti.* Dříví se seschlo. Us. Seschlo se to (říkávají, když kdo bez vědomí vlastníka věci ubere aneb ji docela vezme). Us. u Poličky a na Mor. Hý., Kšá. — **čím:** horkem. — **kde.** Měchýřek **na** neštovici seschne a spadne. Berg. — **se od čeho:** od horkosti. Ctib. — **se kde.** Hned lůžko se **v** matce sesychá. Volk. — **se komu:** necky se jí seschly.
Sesíci, vz Sesekati.
Sesíčko, a, m. = *sisíčko,* Vz Sisí. Mý milý sesíčko, bolí mě vočičko. Sš. P. 735.
Sesila, y, f., die Verstärkung. Šm.
Sesílati, sesýlati, vz Seslati.
Sesílek, lku, m., vz Sesle.
Sesílení, n., die Verstärkung. S., zmocnění hlásek, die Lautverstärkung. Nz. S. kmene časoslovného. Nz. S. dřev stojatých hmoždinkami. Šp.
Sesíleti, el, ení, stark werden. Rk.
Sesíliti, *ssíliti, sesilniti,* il, en, ení; *sesilovati, sesilňovati* = *posíliti,* stark machen; *se* = stark werden, v tomto smyslu **šp.** bez *se.* Vz Brs. 2. vyd. 223. — **co, koho:** svou stranu. Us. Dch. — **co, se čím.** Sílu stroje parou s. Vojsko příchodem nových pluků se sesílilo. Slabé včely sesilují se přidáváním plástů plodových, mladých včel a krmením. Všk. — **skrze co.** Žánovní pospolitosť skrze přeběhlce se sesílila. Sych.
Sesilovací, verstärkend, intensiv. S. žebro, die Verstärkungsrippe, v horn. Bč.
Sesilování, n. *S. samohlásek dělo se* a) *rušením jistých přehlásek,* vz E, J. — b)

Rozkládáním samohlásek dlouhých í, ó, ú, ý *ve dvojhlásky n. hláskové spřežky*, vz *Í (í), Ó, Ú, Ý*. — c) Mimo to nastoupila mnohdy samohláska silnější na místo samohlásky slabší *bez pravidla a známých příčin*, vz Střídání. Gb. Vz Gb. Hl. 80., *Seslabování*.

Sesinati, blauschwarz werden. Us. Klš. Vz Zsinati.

Sesklíti se, il, ení, *ve sklo se obrátiti*, verglasen. D.

Seskočiti, il, ení; *seskákati*, herabspringen. — **abs.** Ona seskočila, vínek s hlavy sňala, na vodu pustila. Sš. P. 145. — **odkud**: se zdi. Us. Počkej milý kočí, až **z** vozu seskočím. Sš. P. 145. Nemohu na to vzpomenouti, ale již mi to chce s jazyka seskočiť. U Rychn. Rdf.

Seskový, lactens. Z úst s-vých. Ž. wit. 8. 3.

Seskupení, n., die Gruppirung.

Seslabení, n., die Schwächung.

Seslabiti, il, en, ení; *seslabovati* — *slabým učiniti*, schwächen, abschwächen. — **co, koho čím**: zemi válkami; člověka prací. Us. Něčí hněv prosbami s. Č. exc.

Sesláblosť, i, f., die Geschwächtheit, Schwäche. Dch.

Sesláblý, geschwächt. Us. S. zrak. — **čím**: čtením.

Seslábnouti, bnul a bl, utí, schwach werden. — **abs.** Ovšem byl by důraz ten poněkud seslábl. Sš. Sk. 47. — **čím kde**: nemocí **na** těle. — **kdy: po** nemoci, *lépe*: nemocí.

Seslabování, n. Seslabováním jmenujeme všecky ty proměny, jimiž samohláskám českým ujma se stala, budiž to způsobem jakýmkoliv: ať se stala samohláska *úzká ze široké, jednoduchá z dvojité* atd. Příčinou seslabování jest: 1. *sousední měkká hláska* (seslabení toto slove: *přehlasování*); 2. *délka* (seslabení délkou slabiky způsobené slove: *zúžení*); 3. *otírání* (jím samohlásky buď jen slabnou anebo dokonce zanikají). Není-li příčina seslabení známa, jsou příklady seslabených samohlásek vřaděny do článku o *střídání*. Gb. Vz Přehlasování, Zúžení, Střídání, Ztenčování, Sesilování, Gb. Hl. 77, S. N. VIII. 649., Bž. 24., 36.

Seslání, n., das Herabsenden, die Sendung. S. ducha svatého (= letnice), die Pfingsten. Us., Sš. Sk. 7. Ode dne seslánie ducha sv. až právě do smrti učil jest duch sv. apoštoly, kterak mají živi býti. Hus II. 186.

Seslati, sešli, slal, án, ání; *sesýlati, ssýlati; sesýlávati, ssýlávati*, herabschicken, herabsenden. — **co.** S. angela. BO. Bůh sešle pomoc. Rkk. 53. — **kde.** Táží se, proč právě v Jerusalemě duch sv. seslán býti měl. Sš. Sk. 7. — **co komu.** Sešli nám své světlo. Žalansk. — **co na koho**: co Bůh na nás sešle (dopustí, zuschicken). Us. — **koho odkud.** Seslal pán Bůh anděly **s** nebe. Sš. P. 6. S. někoho **s** vrchu, s hory domů. Us. S. **ot** nebes anděla. Kat. 2908.

Seslav, a, m., jm. vlastní. Pal. Rdh.

Seslavce, něm. Seslawek, ves u Chrasti. PL.

Sesle, e, **seslička**, y, f., na Mor. **sesel**, slu, **seslík**, u, **sesílek**, lku, m. = *stolice* n. *sedadlo*, der Sessel. D. S. nosicí, der Tragsessel. D.

Seslerka, y, f., sesleria, tráva svěřepovitá. Rostl.

Seslík, u, m., vz Sesel. — **S.**, *polštář*, das Sesselpolster. Us. u Plzně. Jg. — **S.**, *povlaka na sesli*, der Sesselüberzug. Us. Jg.

Sesloupení, seslupení, n., die Säulenkuppelung. Nz.

Seslový koncert, sedí-li publikum na seslích v řadách postavených, das Sesselkoncert; *stolový* k., sedí-li publikum kolem stolů; *promenádní*, stojí-li n. chodí-li publikum mezi hrou nebo po hře. Us. v Praze.

Sesmečkovati, aukoppeln. — **koho**: psy (je za obojky řemenem n. provazem svázati). Us. Šp.

Sesmilniti, il, ění, beischlafen. O neštovicíech na konci mužském pro sesmilněnie s šerednú ženú. Sal. — **S.**, cizoložiti, ehebrechen. — **abs.** Nesesmilniš. Us. — **koho kde.** Ktož uzří ženu ku požádání jie, to věz s přivolením zlým, již s-nil jest ji **v** srdci svém. Hus I. 275., 254., III. 199.

Sesmraděti, ěl, ění, stinkend werden. Voda, když na jednom místě stojí, brzo sesmradí. Hus III. 189.

Sesmradnouti = *sesmraděti*. Maso s-dlo. Us.

Sesmutněti, ěl, ění, traurig werden. Ženy s-ly, oko s-lo. Us. Ehr.

Sesmýkati = *v hromadu vléci*, zusammenschleppen. — **co.** Šm.

Sesnati se, *lépe*: *směstnati se*, Raum haben, hineingehen. — **se kde: v** pytli. Us. Turn.

Sesnoubiti, il, en, ení. — **koho s kým**: verloben. Šm.

1. **Sesnouti**, sesnu, snul, utí = *usnouti*, ein-, entschlafen. V., Br., Troj. — **S.**, *umříti*, sterben. — **v kom.** V Pánu sesnouti. Us. — **Jak**: snem věčným. Cyr.

2. **Sesnouti**, sesnuji, ul, ut, utí, *sesnovati* = *sviti*, zusammenwinden. — **co komu.** Div. z och.

Sésnouti, *sisnouti* = *prohlédati, dívati se*. Us. u Brna. Sš. P. 735.

Sesnulosť, i, f., das Entschlafen.

Sesnulý, *který sesnul*, entschlafen. — **S.**, *umrlý*, todt, gestorben, entschlafen. — **v kom**: v Pánu sesnulý. Us.

Sesostr-is, a n. ida, m., král staroaegyptský. Vz S. N.

Sesoukati, *sesukovati* = *s něčeho zcela soukati*, abwinden, abspulen, vz Soukati. — **co**: niti. — **čeho kam.** Ten toho **do** sebe sesoukal (i. e. mnoho snědl). Us. — **co kam.** Co nevysnoval snovač, sukač **na** útek sesukuje a tkáč potom vytkává. Krok III. 286.

Sesouti, sesuji, ul, ut, utí; *ssouti* atd. — *sesypati*, zusammenschütten; zprávu ssouti, vz doleji; *se* = *sesypati se*, zusammen-, einstürzen. Jg. — **co, koho.** S. zprávu = *zadosť učiniti, zaplatiti*, die Gewähr leisten. — **koho** = *zaplacením summy peněz jej o držení statku přivésti*, aus dem Besitz vertreiben. Zříz. Ferd. S. věřitele (zaplatiti). Ros. Vz Jg. Slov. — **co čím.** Taková zpráva se může ssouti (zaplatiti) summou. Zříz. F. —

se. Ssulo se stavení, Háj., Kom., klenutí. V. — (se) kde. Ve staročeštině též celá náslovná slabika se sesouvala: přijide 'den (= jeden). Bž. 45. S-váme v násloví nejčastěji *j*: hráti — jhráti. Bž. 45. — se od čeho: od zemětřesení. Štelc. — se na koho = *sběhnouti se*, über Jemanden herfallen. Ssuli se na mne jako včely. Kom.

Sesouvání, n., Aphaeresis, f. S. *jest odsouvání souhlásek s předu slova*. S. se děje: 1. při dvojčlenných skupeninách na *l*, *r* se někdy prvá souhláska ztrácí: blesk — lesk, břinkati — řinkati, klopotiti — lopotiti, chleptati — leptati. — 2. Ostatní skupeniny více se drží pohromadě a sesouvání vzdorují, ale mnohé mu přece podléhají: cera, zbuditi, šak, dycky, de, třecha, dyž (v obec. mluvě) m. dcera, vzbuditi, však, vždycky, jde, střecha, když atd., na Slov. čela m. včela. Ht., Gb. Vz Odsouvání, Vysouvání a Mus. 1867. str. 267., S. N. VIII. 655., Bž. 45.

Sespati, spím, al, ání = *sesnouti*, einschlafen, zastr. — co: sespali sen svůj, dormiverunt somnum suum. Ms.

Sespílati = *vše spílati*, alles auffüllen, v pivovárech. Ros.

Sespíleti, el, ení. — kým. S-lel jest jím (fefellit eum). Bj.

Sespívati = *sezpívati*, absingen. — co komu: Salve regina. Pref. 455.

Sespu, vz Sesypati.

Sesquioxyd, u, m., kysličník dle poměru: prvek ke kyslíku jako 2:3, ku př. kysličník železitý ($Fe_2 O_3$), Eisenoxyd, Eisensesquioxyd, n. Pta.

Sesrdnatěti, ěl, ění = *zsrdnatěti*, beherzt werden, Muth fassen.

Sesrchnatěti, ěl, ění, rauh werden. U Opav. Klš.

Sessí, í, f., **sesse**, e, f., z lat. sessio, *sedění, jednání*, die Sitzung.

Sestaralec, lce, m., ein Veteran. Šm.

Sestaralosť, sstaralosť, i, f., das Altsein, Alter. Aesop.

Sestaralý, sstaralý, alt geworden, verlebt. D. — čím: prací a nouzí. Us.

Sestarati se, *sstarati se*, *zstarati se* = *starým se státi*, alt werden. V. — abs. Kdo roste neboje se, sstará se nestydě se. Mus. Aniž pohrdej matkou svou, když se sstará n. zstará. Br. Kdo se stará, brzy se sstará. D. — se v čem. Kdo jest dlouho živ a v létech se zstaral. V. — jak. Kdo roste bez kázně, sstará se bez bázně. D.

Sestárlý, alt geworden, gealtert. Us. Dch.

Sestárnouti, stárnul a stárl, utí = sestarati se, alt werden, altern. — abs. Kdo mnoho pečuje, brzo sestárne. Us. — čím, v čem: starostmi, v starostech. Us.

Sestáti — co na kom, erstehen. Kdyžby jedna strana sstála na druhé straně právo O. z D.

Sestav, u, m., *sestavení*, die Zusammenstellung. S. jmění, personalu, služebných. Nz.

Sestava, y, f., *soustava*, das System. Rostl. 277. — S., die Kombination. Slibná to s., ale v tom vada, že . . . Sš. Mt. S-vy (kombinace) s opakováním obmezeným, K. mit eingeschränkter Wiederholung, s. s opakováním neobmezeným, K. mit unbeschränkter W. Nz., Stč. Alg. 179., 180. — S., die Garnitur. Dch.

Sestávati, bestehen. Toto nové slovo již D. zavrhl. *Lépe*: skládati se, složen býti z něčeho, záležeti v něčem n. na něčem, zavírati, obsahovati, držeti v sobě něco. Odbor sestává z pěti členův m.: skládá se, složen jest. Šb., Š. a Ž. Glykonický verš sestává (m.: skládá se) ze spondeje atd. Vz Sestaviti, Brs. 2. vyd. 223.

Sestavení, n., die Zusammenstellung, Anordnung. Nz.

Sestavený; *-en, a, o*, zusammengestellt. Řeč dobře s-ná. Dch. — co jak: v kužel (jako šupiny v ústí korunovém svalníku). Prsl.

Sestaviti, *sstaviti*, il, en, ení; *sestavovati*, *sstavovati* = *dohromady postaviti*, zusammenstellen; *sestrojiti*, zusammenstellen, verfertigen; *pass.* a *recip.*: zusammengesetzt sein, bestehen. Jg. — co: kuželky, vojáky (dohromady postaviti), Us., trojúhelník (sestrojiti). Sedl. — se z čeho. Páteř sstavuje se z 34 příhbů. Kom. — co kam: vojáky v řady. — co čím jak: kameny rukou podlé čáry. — co v čem. S. nebo kombinovati něco v součtech určitých. Nz. — na čem. Na tom nařízení řád obce s-vil. U Solnice.

Sestehnouti, hl, ut, utí; *sestehovati*, zusammenheften. — co komu: kabát (stehy spojiti). Us.

Sestěhovati se, in einen Ort zusammen überziehen. — se kam: do jednoho domu. Us.

Sestejniti, il, ěn, ění, *sestejňovati*, gleich machen. Pal. v Mus. I. b. 110. — co s čím: Ib. 94. — co čím.

Sestejňování, n., die Gleichmachung. Vš.

Sesterný, Schwester-. S. cicimek, ziziphus sororia. Rostl.

Sesterský, *sestrský*; *-sky, po -sku*, schwesterlich. S. láska, Kom., díl. Faukn. Jedna druhé sestersky pomáhá. Krok.

Sesterství, n., die Schwesterschaft. Ros.

Sesterstvo, a, n., sestry, spolek sester, die Schwesterschaft. Jg.

Sesterti-us, a, m., lat., *římská mince as 8 kr.*

Sesti (m.: sestři, *r* vysuto. Bž. 47.).. gt. sestře, f. = *sestra* (zastr.). V MV. nepravá glossa. Pa.

Sésti = *sedati*.

Sestina, y, f., báseň lyrická skládá se ze šesti strof šestiřádkových, každý řádek má po 11 slabikách postupu obyč. iambického; v každé strofě jsou pak koncovná slova jako ve strofách ostatních, ale kladou se proplítaně tak, že poslední slovo strofy předešlé stává se slovem prvním ve strofě následující, načež ostatní koncová slova obyč. předchozím pořádkem následují. Ku konci jest přidána strofa trojřádková, kde se těch 6 koncových slov opakuje tím způsobem, že jdou po sobě v polovici řádku i na jeho konci. Příklady: *K bratřím* od Vocela (Mus. 1849.), *Rovnodušnosť* v Pokladnici česko-mor. 1859., v Liter. listech 1865., v Č. Čí-

tance pro vyšší gymn. str. 560., v KB. 186. Die Sestine. Vzorec:

— a	— f	— e	— d	— c	— b	— a — b
— b	— a	— f	— e	— d	— c	— c — d
— c	— b	— a	— f	— e	— d	— e — f.
— d	— c	— b	— a	— f	— e	
— e	— d	— c	— b	— a	— f	
— f	— e	— d	— c	— b	— a	

Vz Zk. Ml. II. 211., Sš. 46.

Sesti-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.

Sest-os, a, m., mě. v thrac. Chersonesu. Vz S. N.

Sestoupení, n. = *sestup.*

Sestoupiti, vz Sstoupiti.

Sestouplý, herabgestiegen. — **odkud:** anděl **s** nebe s. Č. — **S.** = *shromážděný,* zusammengetreten, versammelt. S. rádcové. Jg.

Sestra, sestřička, sestřinka, y, f. (zastr. *sestřice*), goth. svistar, něm. Schwester, skr. svasar, lat. soror, Schl., lit. sesů, gt. sg. sesers, prus. swestro. Mkl. aL. 11. **S.** = osoba ženská, mající s jinou osobou společné buď oba rodiče (*vlastní, rodná*) neb toliko otce n. jen matku (*nevlastní, polourodná, poloviční*). S. N., V. S. životná = vlastní. S. strýcová, strejná, ujčená, tetěná. Jg. Ni mi bratra, ni mi sestry. Rkk. 65. Jednou sestrou dva švagry sobě způsobiti (jednou ranou dvě mouchy zabiti). Nouze není sestra ani bratr. Prov. Sestry s jedné nebo s obou stran spojené, ein- o. zweibändige Schwestern. J. tr. Jaká bych já s. byla, dybych bratra zatajila (= zapřela). Sš. P. 134. Tři jablička v ruce nese: jedno jest dal svej matijce, druhé jest dal svej sestřijce. Sš. P. 489. Požalovala bych své milé sestřince, přece to tak není jako své matince. Sš. P. 489. Maria Magdalena a dvě Maří, sestře panny Marie, jsú položeny ve čtení; Ani by sester, abych neřekl dcer, za muže vdával; Účastnosť jest svatokupectví sestra. Hus II. 134., 221., I. 477. Sestry jak se opatřovaly při dělení bratrů. Vz Tov. 80., 81. Vz Rb. str. 271. — **S-ry.** *Osoby ženské přízní spojené neb k jednomu spolku n. ženskému řádu náležející sestrami slovou.* Sestry milosrdné, šedé, školní, sv. kříže n. křižové. Vz S. N. S., die Herbergsschwester. Šp.

Sestrašiti, *sstrašiti,* il, en, ení; *sestrašovati* = *přestrašiti, zastrašiti,* verscheuchen, in Schrecken setzen. — **koho v čem.** V prchlivosti své sstrašiš je. V. — **koho odkud: s** půdy, **čím:** bručením. — **se** = *zastrašiti se,* erschrecken, in Schrecken gerathen. Jg.

Sestrčiti, vz Sstrčiti.

Sestřebati, *sestřebovati* = *zcela střebati,* aufsaugen; *pohltiti,* verschlingen. — **co, koho.** Snad vuoda sstřebala by ny. Ž. k. 123. 4.

Sestředití, il, ěn, ění, koncentriren. — **co.** Pal.

Sestřeliti, il, en, ení; *sestřelovati,* sestříleti, el, en, ení, herabschiessen; zusammenschiessen. — **koho odkud čím:** ptáka se stromu jednou ranou. — **co:** pevnosť sestříleti.

Sestřena, y, f., vl. jm. Pal. Rdh. — **S.,** *dcera sestřina.* J. tr.

Sestřenec, nce, m., vok. -če. — **S.,** *ze sestry syn,* der Schwestersohn. Výb. I. 509., 811. — *Sestřenci* = *děti* (*synové*) *sester,* consobrini, Geschwisterkinder. V. — Též *děti* (*synové*) *od bratra a sestry,* amitini, Bruders-, Schwesterkinder. Kom., Bdž. — Též *sester vnukové, aneb z bratra a sestry vnukové,* zweite Geschwisterkinder. V. — Též *dvou sester muži,* Männer, die zwei Schwestern haben. V. Poručníka činím Petra sestřence svého. Půh. II. 409. (II. 513.). S. Vachotóv. Pč. 4. Ale s. jeho vlastní znal, že jest samostříl jměl; Ale Matúš se k tomu nezná, ani druhý s. NB. Tč. 93., 198. Vz Sestřenice, Bratranci.

Sestřenek, nka, m. = *sestřenec,* der Schwestersohn. St. skl. IV. 22.

Sestřenice, e, **sestřenička,** y, f., *ze sestry dcera,* die Schwestertochter. Cf. Sestřična. — **S.,** pl., *dcery dvou sester* n. *z bratra a sestry,* (weibliche) Geschwisterkinder. — **S.**, *strýcova dcera,* des Vetters Tochter. D., Jg. S. strejná, meiner Muhme Tochter, ujčená, des Oheims Tochter, tetěná, meiner Tante Tochter. D., Gl. 311. Dal jsem jemu svú s-ci. Půh. II. 614.

Sestrhati koru = *oloupati,* abschälen, zastr. BO.

Sestřička, vz Sestra. Das Schwesterchen. V.

Sestřična, y, f., strsl. sestřičьna, sestřina dcera, příp. -ьna. Mkl. B. 153. Vz Sestřenice.

Sestřihnouti, ul, ut, utí; *sestřici* (zastr. sestřihu), střihl, střižen, ení; *sestříhati, sestříhovati* = *podlé účelu ustřihnouti,* zuschneiden; *rozstříhati,* zerschneiden. D. — **co:** kolo, košile (dle jisté formy ustřihnouti); všecko sukno sestříhal (rozstříhal). — **co čím:** papír nůžkami.

Sestříleti, sstříleti, vz Sestřeliti.

Sestřin, a, o, der Schwester gehörig, strsl. sestrьnь, příp. -ьnь. Mkl. B. 155. To je sestřin (syn; *sestřín,* a, m.), der Schwestersohn; to je sestřina (dcera; *sestryně,* ě, f.), die Schwestertochter. Mor. Šd. Na sestřin hrůb padla, žalostně plakala. Sš. P. 791.

Sestříně, ěte, n., pl. *sestříňata* = *děti ze sestřenců a sestřenic,* die Ander-, Geschwisterkinder; *vůbec bratranci a sestřenci n. sestřenice,* Geschwisterkinder. — **S.** *strýčené* = můj syn ke vnuku mého strýce od dcery; *s. strejné* = můj syn ke vnuku mé strejny z dcery; *s. ujčené* = můj syn k mého ujce vnuku od dcery; *s. tetěné* = můj syn k mé tety vnuku od dcery, der Vetter. D.

Sestřinka, y, f., das Schwesterchen. Us. Vz Sestra.

Sestřiti se = *sestersky tovaryšiti,* schwestern. Ros.

Sestrkovati, vz Sestrčiti.

Sestrohor, a, m., jm. vlastní. Šd.

Sestroj, e, m., die Montirung. Dch. Vz násl.

Sestrojení, n., die Zusammenstellung, Montirung, Konstruktion.

Sestrojený; *-en, a, o,* zusammengestellt, konstruirt. S. řada, úhel, trojúhelník. Nz.

Sestrojiti, il, en, ení; *sestrojovati,* zusammenstellen, konstruiren. — **co:** řadu, trojúhelník, úhel, bilden. Nz. — **co z čeho:** trojúhelník se tří stran. Sedl.

Sestrojný závod, Konfektionsgeschäft. Dch.

Sestrouhati, strouhám a strouži; *sstrouhati; sestrouhnouti,* hnul a hl, ut, utí; *sestruhovati,* zusammenschaben; abschaben, abreiben. — **co odkud:** kůru **se** dřeva. — **co kde:** perník **na** struhadle. — **co čím:** nožem.

Sestrouň, ě, f., něm. Sestroun, ves u Sedlčan.

Sestrouňovice, dle Budějovice, něm. Sestronowitz, ves u Hodkovic.

Sestrovati, *sestrou nazývati,* schwestern. Vz Sestřiti se.

Sestruška, y, f., holdes Schwesterchen. Šm.

Sestup, u, m., *sestoupení,* der Zusammentritt, Haufe, die Versammlung, Gruppe. V divokých sestupech u lodí se hromadili. Č. S. v tělocviku. — **S.,** die Herabsteigung, der Abstieg. Jg., Dch.

Sestupiti se = sestoupiti se, sich zusammenziehen. Plátno namočené ve vodě sestupí se (srazí se). Vz Sběhnouti se. U Opav. Klš.

Sestupka, y. f., *sestupná stěna,* die Sohlstrasse, v horn. Hř., Bc.

Sestupmo, absteigerungsweise. Šm.

Sestupný, *sestupující,* herabsteigend. — **S.,** fallend. S. řada podřaděných znaků (když k hotovým znakům nové se přičiňují). S. hromadník (sorites inversus), návod (jenž od nejbližšího důvodu k vzdálenějším prospívá). Marek. S. poměr (v mathem.), methoda (regressiv). Nz. Pavel je (anděly) v s-né řadě klade. Sš. II. 89.

Sestupování, n., postup n. postupování k menšímu, der Antiklimax. Nz.

Sestupovati, vz Sstoupiti.

Sestupující pokolení, herabsteigend. Rk. S. kořen = koncem svým do země vnikající a vůbec proti středu zemnímu rostoucí. Prsl. Rostl. 490.

Sesuji, vz Sesouti.

Sesulý, herabgestürzt.

Sesunouti, ul, ut, utí, *sesunovati, sesouvati,* zusammenschieben. — **co:** vozy.

Sesunulý. S. skály, *lépe:* sesulé, sesuté.

Sesunutí, n. S. domu, *lépe: sesutí,* neboť *sesunutí* = sestrčení, die Zusammenschiebung. Brs. 2. vyd. 223.

Sesutí, n., der Einsturz, *propadnutí, sboření.* Ten dům jest na s. Nz. S. vrstev. Hř.

Sesutý; *-ut, a, o,* eingestürzt, verfallen.

Sesuvka, *ἀφαίρεσις = samohláska vysutá v* **násloví:** *e* se sesulo: ve slovech že m. strč. *ež,* biskup m. episcopus, Lenora m. Eleonora; *i* ve slovech: imám — mám, ihrám hrám, iz — z, podnes: imeno — jméno, idu — jdu; *o* ve slovech: oradlo — rádlo, orole — role, orolník — rolník, orotaj — rataj, rýže (oryza, Bž.), Kz.; *a* ve slovech: Háta (Agatha), Lexa (Alexius), marhule (amarella), merunka (amarina), brotan (abrotanum). Bž. 33. Vz Vysouvání, Bž. 25., 32.—33.

Sesvorovati = *svory spojiti,* zusammenbinden. — **co:** klády. Us. u Želez. Brodu.

Sesyp, u, m., der Einsturz. Vz Sesutí.

Sesypati, sypám a sypu; *sesýpati = dohromady sypati,* zusammen-, verschütten; *dolů vysypati,* herabschütten; *se,* zusammenfallen. Jg. — **co.** Bura sesypavši tuču šíra nebe (= širého nebe). LS. v. 4. — **co kam:** obilí **na** hromadu. Us. — **co se kde.** Podlaha, **na** níž se obrok ssýpá. V. S. obilí **ve** mlýně. Bdl. Obr. 2. str. 55. — **(komu) odkud.** S. **ze** svého dobytka pastýři. D. Černý mrak — déšť jen jen se z něho sesypat (spustit). Us. Dch. — **se.** Dům se sesypal. Us. — **se kam.** Dům se **na** ně sesypal. Sesypali se na něho. Us. — **se jak:** dům **v** prach se sesypal. D. Tělo jeho v prach se sesypalo. Us. Dbr.

Sesýřiti se, il, ení = *sraziti se* (o mléce), gerinnen. Us.

Sešavlovati = *šavlí usmrtiti,* niedersäbeln. D.

Sešeliti se, vz Napěnožec.

Sešikovati, in Schlachtordnung stellen. — **co:** vojsko.

Sešin, u, m., *sešinutí,* v tělocviku, vz KP. I. 483.

Sešit, u, m. (od ši-ji). S. ku psaní, ku kreslení, das Heft. J. tr. Vz Rys.

Sešitek, tku, m. = *brošurka.*

Sešiti, šiji, šij, šije (íc), il, it, ití; *ššíti, sešívati, ššívati,* zusammennähen, vernähen, heften. V. — **co.** Krejčí časem párá a zase rozparky ššívá. Kom. Dyž má kabát sešívati, hlasem nad ňém pláče. Sš. P. 685. — **co čím:** kabát hedvábím, tenkou jehlou.

Sešití, sešívání, n., das Zusammennähen. V.

Sešitka, y, f., die Brochure. Dch. Vz Brošurka.

Sešitný. S. dílo (které po sešitech se vydává), das Lieferungswerk. Dch. Vz násl.

Sešitový časopis, Zeitschrift in Heften erscheinend. Dch.

Sešitý; *-it, a, o, sešívaný,* zusammengenäht. Us.

Seškarpovati, abböschen, abdämmen. Čsk.

Seškmořiti, il, en, ení, runzeln. Us. u Turn.

Seškortati = *sestrouhati, špatně udělati,* zernagen; verpfuschen. — **co:** obilí (špatně semlíti). Us. Dch.

Seškrábati, škrábám a škrábu; *seškrábnouti,* bnul a bl, ut, utí, *seškrabovati = dohromady škrábati,* zusammenschaben oder kratzen; *dolů škrábati,* herabkratzen. Jg. — **co komu odkud.** Strupy **s** hlavy si seškrábal. — **koho kde: ve** tváři. D. — **se** = *zdvihnouti se.* U Příbora. Mtl.

Seškvrklý, *sškvrklý,* zusammengeschrumpft. S. tvář. Br.

Seškvrknouti se, kl, utí = *sraziti se,* scvrknouti se, zusammenschrumpfen. — **se komu čím.** Seškvrkla se mu zármutkem tvář. Ps. ms. 6. 8.

Sešlapati, šlapám a šlapu; *sešlápnouti,* pnul a pl, ut, utí; *sešlapávati, sešlapovati,* zusammentreten. — **co:** seno, chmel. S. střevíce, niedertreten; podpatky, wegtreten, abnützen. — **co čím kde:** chmel **v** žoku (v pytli) nohama; zelí, víno v kádi. Us.

Sešlec, šelce, m. = *sešlý člověk.* Hle puká dávná mohyla a s. vstává zase. Sš. Sm. bs. 90.

Sešli, vz Seslati.
Sešlosť, i, f., das Alter, die Schwäche, Abnahme. Pro s. věku svého. V. S. nápisu. Har. S. stavení. Us. Město přišlo v sešlosť. S. vinice, das Abstehen. Sk. S. věkem, die Altersschwäche. Dch. O s-sti rodů vz Tov. 122.
Sešlý, *který se sešel, shromážděný*, zusammengekommen, versammelt. S. lid, zástup, Jel., peníze. Aesop. — **S.**, *s hory přišlý*, herabgestiegen, herabgekommen; *odchýlený*, abgekommen; *sesláblý, zemdlený*, geschwächt, *umrlý*, todt, *lety obtížený*, bejahrt; *otřený*, alt, abgenützt, v již. Čech. opršalý. Kts., Jg. — **odkud**. Voda s vrchu sešlá. Jg. S cesty sešlý zbloudil. Jg. Se světa s. (umrlý). Žlob. — **abs.** U Hellenů tehdejších zamřelých a mravně velmi sešlých. Sš. I. 154. S. věk. Kom. Sešlejšího věku býti. V. S. (staré) stavení, baufällig. V., obraz, vtip, Jel., město. — **čím**: věkem, starostí, lety. V. Zdi starostí sešlé. Har. II. 231. — **na co**. Zvířata sešlá na oči. Jel. Zámek na stavení sešlý. Zlob. Je na nohy i na ruce sešlý. Us. Jsem těla těžkého, v létech i na zdraví sešlý. Žer. L. I. 23. — **v čem**. Okázal, že se jest od otce a od mateře v stavu manželském řádně sešlých narodil. NB. Tč. 287. — **kde**: dělníci při horách v díle sešlí. Vys. — **bez čeho**: bez kšaftu (poslední vůle). Th.
Sešmarovati koho, Jemanden tüchtig den Rücken schmieren. U Litovle. Kčr.
Sešmatlaný, *sešmatlaný*; *-án, a, o*, schief getreten. S. bota, střevíc. Us.
Sešmatlati, na Mor. sešmakati (Hý.), schief treten. — **co**: boty, střevice, obuv. Šm.
Sešmejkati = roztrhati, zerreissen. — **co**: boty. Us. Dch.
Sešnejdrovati se, abgleiten, abglitschen. U Olom. Sd. — **kam**. Sané se do příkopu s-ly. Mor. Hý.
Sešouliti, il, en, ení, *sešulovati*, zusammenwalkern. — **co kde**: na přádelním stroji loky se sešulují. Světz.
Sešoustati, *sšoustati* = *setříti*, zusammenwischen, -reiben. — **co čím odkud**: smetákem prach se stěn.
Sešpičatělý, spitzig geworden, zugespitzt.
Sešpičatěti, ěl, ění, spitzig werden. — **komu**: š-těl mu nos. Us.
Sešpičatilý = *sešpičatělý*. S. nos. D.
Sešpičatiti, il, ěn, ění, zuspitzen. — **co čím**: pilníkem.
Sešpilení, n. = *zažertování*. Možť někdy náhodné kratochvílné s. neškodné býti. Št. N. 142.
Sešpuntovati, *zátkou opatřiti*, z něm. zusammenspunden.
Sešrotovati, *z hruba semleti*, zer-, ver-, abschroten. — **co**: obilí, **čím**: mlýnkem. Us.
Seštemovati = *sladiti*, zusammenstimmen. Us.
Sešti, n., interitus, záhuba, das Verderben, zastr. Uvedeš je v studnici seštie. Ž. wit. 54. 24. Tamtéž: 34. 7., 48. 11.
Seštiknouti, *seštikati* = *oštípati, otrhati*, abpflücken, absprengen. Lex. vet. — **co**: dřevo (seštípnouti). — **se**: haluz, větev se seštikla. Mor. Hý.
Seštvati, štvu, al, án, ání; *seštivati, seštvávati*, zusammen-, abhetzen. — **koho s kým**. Br., **proti komu**.
Sešubati koho, durchpeitschen. Mor. Šd.
Sešuchotati, Geräusch machen. Slov.
Sešupati = *s chutí sníst*i, mit Appetit zusammenessen. — **co**. Jak mu koláč dala, hned ho s-pal. Us.
Sešuviřený; *-en, a, o* = *skřivený*, verdreht. S. deska. Mor. Šd.
Sušuviřiti, il, en, ení = skřiviti, krümmen. — **se**: (o dřevě, o deskách). Mor. Šd.
Sešvakření, n., die Verschwägerung. J. tr.
Sešvakřený, verschwägert. J. tr., Us.
Sešvakřiti, il, en, ení, verschwägern. J. tr. — **koho, se s kým**.
Sět, a, m., zastr. = *svět*.
Sětь, strsl. = *síť*. Mkl. B. 166., 168.
Setba, y, f., od se (seji), vz *-tba*. Strsl. sětьba vedlé sětva, satio; příp. *-ba*. Mkl. B. 217., 218. — **S.**, *sejba, setí, čas setí*, das Säen, die Saat, Saatzeit. Setba, V., s. na podzim, D., z jara. Upravení síje n. setby, die Saatbestellung; v čas síje n. setby. J. tr. Příklad od setby a rolí vzatý. Sš. II. 67. — **S.**, *osení*, die Saat. Ros. Zpráva o setbě a sklizni, Saaten- u. Ernteberieht. Dch.
Setěch, a, m., osobní jm. Šd.
Setěchov, a, m., samota u Sedlce.
Setěchovice, dle Budějovice. něm. Setiechowitz, ves u Vimberka. Vz Tk. I. 87.
Setěk a setěka, vz Stěk.
Seti, vz Síti.
Sěti se, *sieti se*, sěji se, čl, ční, *sěvati se* = *stkvíti se*, glänzen, zastr. — **kde**. Jako zora po jutřě sě sěje. Rkk. Jar. v. 24. — **se od čeho**. Sievajiec sě jako jiskry od slunečného vedra. Smrt. Jer. Ms. 1410.
Setí, n., *setba, síje, osívání*, das Säen, Bauen, die Saat, Aussaat. Hus II. 256., BO. Strsl. sětije, z partc. set, a, o, příp. -ije. Mkl. B. 65. S. čisté, míchané, stejné, nestejné, řídké, husté. Šp. Ječmen, žito, hrách k setí, Us.; čas setí. V. Již je po s.; náklad na s. Šp. Rolí před síjí (setím) se hnojí. Kom. Porostlé obilí k setí se nehodí; Obilí k s. vyopálati. Sych. Ranní setí často zmýlí a pozdní vždycky. Vz Hospodářský. Č., Lb. Pilné s. vede od čtyr k pěti. Vz Pracovitosť. Lb. O setí vz S. N. — **S.**, *osení*. Pobral dobytek i s setím. Půh. I. 329.
Setidlnice, e, f. = *svítelnice*, die Laterne, zastr.
Setina, y, f., *setba, setí*. Zlob. — **S.**, $\frac{1}{100}$ nebo: 0·01, ein Hundertel. — **S.**, Procent, *ze sta*. Úroky ze sta, setiny (procenta); 6 Procent Gewinn, 6 setin zisku. Kolik ze sta? Kolik setin? Zu wie viel Procent? po kolika setinách? Po pěti setinách, po pěti ze sta. Us. u Jelemnice? Nz.
Setinný, Procent-. S. (procentová) srážka (sr. ze sta), Procentabzug, m. S. hustoměr (areometr), Procentenaräometer, m. S. počet, Procentenrechnung, f., číslo (procentové), Procentzahl, f., teploměr (stostupnitý), Centesimalthermometer, m. Nz.

Setka, y, f., das Hundert, collect. Chybně: *stotka*. Nz.

Sétka, y, f. = *sítka, síť*. S. ptačie. Pč. 6.

Setkání, n., die Begegnung. Bod s., der Begegnungs-, Verschwindungspunkt (bei der Perspektive). Nz. S. (se) vln. Nz. — **S.,** das Gewebe.

Setkaný; *-án, a, o*. Setkaná hra, gleiches Spiel. Us. Dch. — **S.,** gewoben. S. niti nejmnožších drkatek, chlupy na chmýru kozíbrad, hadichmordův (intertextus, verstrickt). Presl. Rostl. 491.

1. **Setkati,** *setkávati = tkáním udělati*, zusammenweben; *vytkati*, alles Garn verweben. — **co:** všecku přízi s. (vytkati). D. — **co čím.** Setkala jest přiezi svú rukú. BO. — **co z čeho:** sukně z perel a ze zlata s. Štelc. — **co kam:** niti **do** sebe s. (zatkati). — **na čem:** Neb na těch nitech má býti všechno rúcho setkáno, aby její čeledínové… nebáli se zimy. Hus III. 165.

2. **Setkati se,** *setknouti*, setkla, setkl, utí, *setkávati se = potkati se*, sich begegnen. — **S. se kde: na** mostě. Us. — **se s kým (kde, čím). V** bitvě se mnou se setkal. V. S. se s kým polem, D., s nepřítelem. Dch. Přímka AB setkala se s přímkou CD = dostihla jí. Nz. Pokud se to s povahou nauky setkává. Šš. I. 165.

Setkavač, e, m., der Stricker, Posamentier. Kram.

Setknouti = *setnouti*. — **co komu.** Až se smrti dotkli a jí hlavu setkli. Šš. P. 772. **se** = setkati se. Šm.

Setlelost, i, f., die Verwesung.

Setlelý, verwesen, morsch. Aqu.

Setleti, ejí, el, ení; *setlívati = zpukřeti, zprachnivěti, shníti, zležeti se*, vermodern, verwesen. V. — **od čeho:** od vlhkosti. Zlob. — **čím:** vlhkostí. Dříví mokrem setlí. Ros. S. ležením. Ros.

Setmíti se, ěl, ění; *setmívati se*, finster, dämmerig werden. — **abs.** Již se setmívá, setmělo. Přijď domů, než se setmí. Us. — **kdy. Ve** 4 hodiny se setmívá. Ml.

Setně = *sotně, ledva = sotva*, zastr. Výb. I. 954., St. skl. V. 195.

Setní počet (100 obsahující), Hundert enthaltend. — **S.,** *k seti*, Saat-. S. obilí Us.

Setnice, e, f., die Hauptmannin. Háj., Pulk.

Setnický, Hauptmanns-. Jg.

Setnictví, n., die Hauptmannsstelle o. Rang. D.

Setník, a, m., velitel nad sto muži, nyní velitel setniny, der Hauptmann. ZN. Hejtman aby sobě způsobil s-ky, padesátníky. Arch. IV. 441. r. 1470. S. vojska. V. — **S.,** *první mezi 100 žáky*. V.

Setnina, y, f., die Militärkompagnie. J. tr. S. řadové pěchoty. K ní náleží: setník, nadporučíci, poručíci, kadet náměstek důstojnický, šikovatelé, podšikovatelé, desátníci, zaváděči, pěší, účetní šikovatelé, bubeníci, trubači, zákopníci, nosiči raněných, důstojničtí sluhové. Rf. 80. Vz Pluk, Vojsko. S. kázně (v Olomouci, die Strafcompagnie). Rf.

Setnír, e, m. = *centnéř*, der Zentner. Čas. duch. V. 346.

Setnouti, ul, ut, utí, obyč. *stíti*, sťal, sťat, stětí; *stínati = seseknouti, tětím sraziti*, abhauen. — **co:** kmen. Kom. Pomůže ti ostrý meč, až ti hlavu setne preč; By mia nesetala ta tvoja šablička. Šš. P. 9., 122. — **co komu (kde):** hlavu, köpfen, enthaupten, den Kopf abhauen. Dal., Jel., Pulk. A ma ta dzěvucha takové tesaře, co ji oni setnu jaborek **ve** dvoře. Šš. P. 748. — **co odkud.** Hlavu **s** něho sťali. Kom. — **co čím:** kosou. Orb. p. Hlavu mečem st. Us. Dch. — **se jak:** prudce s někým (potkati se). Dch.

Séto, a, n. (cf. lat. seta = žíně, štětina), *žíně*, das Haarseil. Ras., Ja.

Setovník, a, m., scariarius, zastr. V.

Seťový = *k seti*. Máme pěknej seťovej oves. U Kunv. Msk.

Setřenec, nce, m. = *setřený*. Ros.

Setření, n., *utření*, das Abwischen. — **S.,** die Vertilgung. — S. *se, hádka*. Po takovém s. se **o** ten artikul. Bl. Žv. Ag. 83. — **S.,** *lítost dokonalá*, contritio (Šš.: skrouha). Ros.

Setřenost, i, f., contritio. Ros.

Setřený; *setřen, a, o = utřený*, abgewischt; *zetřený*, vertilgt, aufgerieben. — S. srdce (zkroušené). Ros.

Setříti, *stříti*, stru (v obec. mluvě střu), tři, tra (ouc), třel, třen (a třín), tření; *stírati, setírati, stírávati, setírávati = třením sníti, otříti, utříti*, abwischen, ab-, wegreiben; *s vedlejším významem hojení*, heilen, benehmen; *odníti, sraziti*, nehmen, abstossen; *zahubiti*, aufreiben, vertilgen, vernichten; *na drobno rozetříti, změlniti*, zerreiben, zu Pulver reiben; u pekaře mischen. Vz *Setříti se*. Jg. — **co.** Ta voda vředy stírá. Lék. kn. S. nepřítele. Us. S. srdce = *vroucností změkčiti*, zerknirschen, zum Leid bewegen. Mezi čtyřmi velikými kameny ji položic setřeli. Pass. 812. — **co odkud:** prach **se** stolu (vz Pilník), V., pot s čela, Us., se sebe stud. V. Ten jedné sám přietel bude, kterýž nečistoty s mé duše setře. Hus. III. 271. Špínu hanby s někoho st. Troj. 314. — **co, koho, se čím (odkud).** Prach peroutkou **s** římsy st. Sych. Nepřítele udatností s., Us., něco nohama (rozšlapati, zertreten). V. S. mák zuby. Alx. S. úd bořčicí s vínem. Lk. Vše vetchostí se stírá. Kom. Nečistotu s těla drbáním st. V. — **co, koho komu kde (čím).** Hněv svůj **na** někom s. Jel. Stírá ho Bůh na těle bolestmi. Kom. Žáhu si s. na někom (provésti svou vůli, sein Müthchen kühlen). S. kanci kly, jelenu rohy. Máslo **v** hrnci s. Us. Křest stírá veškery hříchy, netoliko hřích dědičný, nýbrž **při** odrostlých křesťáncích také jiné hříchy. Šš. Sk. 29. — **co jak.** Koření **na** prach s. Us. — **co kam.** Smetí **na** hromadu s. Ros. — V. S. něco **v** hromadu (**do** hromady). Ros. — **se s kým** = *potkati se slovem n. bojem*, sich an Jemand anreiben, zusammenstossen, an einander gerathen. Jg. S. se s nepřáteli. D. Vojínové s nepřátely zmužile se bili a stírali. Ottersd. — Koc., Cyr. — **se kde,** vz: *se s kým*. S. se **před** právem, Smrž., před králem. Star. let. Střely **po** diamantové zbroji jeho se stírají (*odrážejí*

se, abglitschen, abgleiten). Hanka. Neboť se valně spolu **bez** fortele **na** lučných rovinách potkali a setřeli. Dač. I. 79. — **Po** něčem se s. = *bažiti*, wornach trachten. Nestírá se hrubě po tom. Us. Mark. — **se oč** = *pohádati se*. Č., Bl. Vz Setření.

Setrvačník, u, m., *setrvačné* n. *přemítací kolo*, das Schwungrad. Bc., Šp. — **S.**, der Rotationsapparat, Kreisel. S. Schmidtův, Feslův, plechový, olověný. Ck.

Setrvačnosť, i, f., das Beharrungsvermögen; das Trägheitsmoment. Bc. Vz KP. II. 10. Vz Setrvalosť.

Setrvačný, beharrlich. Vz Setrvale.

Setrvale, setrvánlivě, strvale, strvánlivě = *stále*, beharrlich, beständig, anhaltsam. Ros. Strvánlivě. V.

Setrvalosť, i, f., **setrvánlivosť, strvalosť, strvánlivosť** = *stálosť*, der Beharrungszustand, die Beharrlichkeit, Beständigkeit, Anhaltsamkeit, Standhaftigkeit. Ros., V. — **S.** *ve fysice onen stav stroje, jímž jeho běh jest stejnotvárný*, die gleichförmige Bewegung einer Maschine. Sedl. Také jakosť těla nehýbati se z místa bez příčiny působící (= lenivosť, vis inertiae). Techn. I. 107. Vz Setrvačnosť.

Setrvalý, setrvánlivý, strvalý, strvánlivý, beharrlich, anhaltsam, beständig. Setrvánlivý. V. — **v čem:** v pilnosti.

Setrvání, strvání, n., das Beharren, die Beharrung, die Fortdauer, Beständigkeit. V. Následuje Krista v pokojném s.; Aby mi ráčil dáti múdrosť, trpělivosť, pokoru i statečnosť k s. ve své pravdě. Hus I. 238., III. 279.

Setrvánlivě, setrvánlivosť, setrvánlivý, vz **Setrvale** atd.

Setrvaný, Ctib. H. 17., **šp.** m.: *setrvalý, setrvavý*. Jg.

Setrvati, *strvati, setrvávati*, be-, ausharren, fortdauern, anhalten. — **abs.** Pokušením zkušen velikým setrvaje má velikú odplatu. Hus I. 377. Setrvá-li, blaze mu. Us. Kdo setrvá, i zlé přetrvá. Š. a Ž. — **v čem (jak dlouho):** ve svém úmysle, V., v dobrém. Us. Setrváš-li v milosti pána Boha. Hus I. 43. Setrváš-li v tom. Hus I. 33. V pokušenie s.; v dobré vóli; Nepustím jeho, ale v jeho vieře a smilování setrvám; Přijde mu k prospěchu, když setrvá v bázni boží; Žeť mi dá s. ve své milosti **až do** smrti. Hus I. 345., II. 229., III. 36., 129., 280. S. v lásce **do** smrti. E. P. 340. S. v něčem **do** smrti. Chč. 635. S. do konce. Ros., Hus I. 235. — **proti čemu.** Zlý jest dán dobrým na pokušenie, aby setrvajíce proti jeho zlosti měli velikú odplatu. Hus II. 61. — **jak.** Jistě věrnému jeho sluze nelze jest ztratiti, když **s** jeho pomocí setrvá. Hus III. 278. — **kde, u koho, při kom.** Us.

Setrvavosť, i, f., *setrvalosť*, die Beharrlichkeit. Jg.

Setrvavý = *setrvalý, trvající*, beharrlich, beständig, standhaft.

Setržiti, *lépe*: stržiti.

Setva, y, f., strsl. = *setba*. Mkl. B. 178.

Setý, gesäet, vz Síti. Naopak: planý, divoký. Prsl.

Sev, na Mor. **a na** Slov. = **sem.** — **S.**, u, m., *setba*, die Saat. Roli k jarním sevům sobě spravoval. 1591. (Gl. 311.).

Sevák, a, m., der Säemann, Aussäer. Rk.

Sevastopol n. **Sebastopol**, e, f., *pevnosť krymská*. Vz S. N.

Sevdati = *sezdati*. Zlob.

Sevec, vce, m., sejitel. Sš. J. 76. Strsl. sěvьcь, sator; příp. -ьcь. Mkl. B. 307.

Seveň, vně (vňa), m., *říjen*, na Mor. a Slov.

Sever, u, m. Strsl. sěverъ, boreas, lit. šiaurìs, šiaurė, got. skūrā-, strhornoněm. scūr., lat. caurus. Fk. 2.697., Mkl. aL. 59. — **S.**, *sněživé povětří, slota, metelice, nekleč*, das Schneegestöber, Schlackerwetter. Us. v Krkonš. — **S.**, *půlnoční vítr*, der Nordwind. D. — **S.**, *půlnoční strana, půlnoc*, der Nord, Norden. Bod severu. Nz. Postavě se tváří k východu, k levici máš sever, k pravici jih, za sebou západ. Al. Svob. Vz S. N.

Seveřan, a, m. (pl. -né), der Nordländer. — **Severané**, kmen slovanský východně od Polanů kyjevských. Vz S. N. — **Seveřanka**, y, f., die Nordländerin.

Seveřice, e, f., der Nordwind. Rk.

Seveřík, u, m. = *severní vítr*, der Nordwind. Slov. Hdk.

Severka, y, f., *louka lesní n. horní a tudy pozdnější v zrůstu*, die Wald-, Berg-, Spätwiese. Us. Krkonš. — **S.**, der Polarstern. Šm.

Severn, y, f., Saverne, řeka v Anglicku. Vz S. N.

Severník, a, m. = *seveřan*.

Severný, severní, arktisch, nördlich. S. hvězda, Krok., úhel, Rostl., mys, Světoz., dráha n. železnice, pol, strana, Nz., točna, vítr, Rk., Amerika, ledové moře, bod, moře, záře. Vz S. N. Akcie s. dráhy. Nz. Vz Východní.

Severoamerický, nordamerikanisch. S. soustátí, spolek.

Severoledový. S. moře, nördliches Eismeer.

Severopolarní země, Nordpolländer. Vz S. N.

Severoseverovýchod, u, m., Nord-Nordost. Nz.

Severoseverozápad, u, m., Nord-Nordwest. Nz.

Severový = *severní*. Ziak.

Severovýchod, u, m., der Nordost. Nz.

Severovýchodec, dce, m., *severovýchodní vítr*, euroaquilo, der Nordostwind. Sš. Sk. 284.

Severozápad, u, m., der Nordwest. Nz.

Severozápadní vítr, der Nordwestwind.

Severský = *severní*, nördlich. S. plémě. Mus. IX. 26.

Sever-us, a, m., jm. 4 řím. císařů. Vz S. N.

Severye, severyje, e, f., *zlé počasí, slota*, das Schlackerwetter. Vz Sever. Us. v Krkonš.

Sevilla, y, f., špan. provincie v Andalusii a mě. tamtéž. Vz S. N.

Sevlák, u, m., sium, der Merk, rostlina. S. širokolistý, úzkolistý, uzlovitý, sladký, čínský, srpatý, dlouholistý. Jg., Čl. Kv. 336., FB. 91., Slb. 602.

Sevnica nebo **Sevenca,** e, f., Lichtenwald, mě. ve Štýrsku. Vz S. N.

Sevný, *sejný,* säebar. Ten letošní voves je sevnější. V Kunv., u Rychn. Msk., Ntk. S. půda, besäebar. Um. les.

Sevo, a, n. = *babí léto.* — **S.,** *čas setby,* die Saatzeit. V seva se to stalo. — **S.,** *setba,* das Säen, die Saat. U Opavy. Klš., Šd.

Sevor, u, m. = *sever,* der Nordwind. U Skryje. Kal.

Sevření, n., die Zusammenpressung, Verengung, Klemme, der Krampf. S. řitní, střevní, srdce; křečné sevření jícnu, der Krampf der Speiseröhre, úst, die Mundklemme, klapek, der Augenliederkrampf, materníka, der Krampf der Gebärmutter, Ja.; svírání v břiše, das Bauchgrimmen, Kom., v životě. V. S. v svědomí, die Beunruhigung. Kom. Svírání svědomí svého někomu otevříti. Kom. — **S.,** *svírka,* der Zwang, má-li jelen šlapaje sevřené spáry. Šp.

Sevřený; *sevřen, a, o,* vz Sevříti. S. ústa, srdce (gepresst), dech (beklommen), Dch., materník. S. větve = přímé na konci ku kmenu se nachylující ku př. u vlaského topolu. Presl. Rostl. 491. — **čím:** nemocí a bídou. Kom. Strachem a studem sevřín. Rv. — **v čem:** v poutech. Kom. — **S.,** *při vaření sražený,* geronnen. S. mléko. Us. u Bydž. Nk. Jinde s. mléko = *převařené.* Us.

Sevřičtverec, rce, m., v knihtiskárně, das Schliessgevierte, Schliessquadratchen. Šm.

1. **Sevříti,** vru, vři, vra (ouc), vřel, en a in, ení; *svírati, svírávati* = *do hromady spojiti,* zusammenthun, -pressen o. ziehen o. schliessen o. drängen o. drücken, anschliessen; *súžiti,* ver-, einengen, beschränken, zusammenziehen; *trápiti,* bedrängen, beklemmen, ängstigen, plagen, in die Enge treiben; *truchliti, súženu býti,* beängstigt werden, sich bekümmern, in beklemmter Lage sein; *svázati, sepnouti,* fesseln, binden; *pobodnouti,* anspornen; *se* = *stisknouti se,* zusammengepresst werden; *spojiti se,* sich schliessen; *súžiti se, nepokojiti se,* beklemmt sein; *sraziti se,* gerinnen, geliefern, zusammenlaufen. Jg. — **abs.** Zima svírá. Toms. Svírá (dobře na koni sedí). D. — **co, koho.** Kyselosť ústa svírá. Us. *S. koho* = *trápiti.* Br. Strach ho svírá. Štelc. S. uzdu náruživosti. Jel. — **co, koho, se čím (kde).** Zeď svory s., aby nepadla, Jel., zeď kleštěmi, Us., někoho strážemi, Mach., pouty, řetězi, Plk., vazbou, D., hubu uzdou, Jel., koně ostruhami (= pobodnouti), Troj. 253., řemenem s. Us. Někoho pouty **na** rukou, na nohou s. Plk. Bolestí se svírati. Us. Život starostmi se svírá. V. — **co kam: do** skrovného položení. Kram. Sevřel ho do náruče oběma rukama, až v něm kosti praskaly. Us. Šd. — **se.** Svědomí se svírá. Ros. Třese se a svírá (sužuje). Kom. Moře se svírá (bouří). Us. Smetana se sevřela (srazila). Sych., Kal., Kd. Nestrkej prstu, kde se svírá (kde se dvéře svírají). Prov. — **se kde.** Svírám se v srdci. Pt. Ms.

2. **Sevříti,** vru, el, ení = *svařiti se,* sieden. Kn. kuch. Mléko už sevřelo. Us. Cf. Vříti.

Sevšad, vz Zevšad.

Sevzdati = sebrati, jíti, zusammennehmen, sammeln. Ms. — **S.** = *sezdati.* Mor.

Sexagesima, y, f., osmá neděle n. 60. den před velikonocí.

Sexenni-um, a, n., *šestiletí,* doba šesti let.

Sexta, y, f., lat., *šestá třída škol latinských n. realních,* die 6. Schulklasse; *šestý ton ve škále n. stupnici hudební.* Vz S. N., KP. II. 384., 385.

Sextan, a, m., pl. -ani (-áni); žák 6. třídy.

Sextant, u, m., v *mathem.* šestá část kruhu, kruhošestina n. oblouk 60°, sektor; v *astronomii* nástroj ku měření úhlů, KP. II. 132., *šesterník.* Vz S. N. S. uranický, uranischer Sextant, ein Sternbild. Nz.

Sexterník, u, m. Excerpt neb s. o povinnostech ouzké rady. Gl. 311.

Sextern-us, u, m. Druhá žaloba stojí v 2. s-u. NB. Tč. 79.

Sextet, u, m. nebo **sextetto,** a, n., it. z lat., skladba pro 6 nástrojů n. zpěvův, das Sextett. Rk. Vz S. N.

Sexti-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.

Sextola, y, f., *šesterka,* hudební figura. Vz S. N.

Sext-us, a, m., jm. římské.

Sexualní, z lat., *pohlavní,* sexual, geschlechtlich.

Sezam, vz Sesam.

Sezbírati, vz Sebrati. Ros.

Sezdati — **koho:** ženicha a nevěstu = *oddati,* trauen, kopuliren. Na Mor. Šb. Kostelíček v černém lese, poď má milá, sezdáme se. Sš. P. 114. Když kněz snoubence sezdával. Brt. Nejsme od Boha sezdáni. Kld. Až ručenky sváže (farář), až nás spolu sezdá, teprv budu věřit, že budu žena tvá. Sš. P. 221., 270., 356. — **se s kým.** Dal se s. s nevěstou. Kld. Tvého vínečka na stole není, povídajú, že ho vzalo, co se s tebú sezdat dalo, tvé potěšení; A při tom desátém (oltáři) panáček v ornátě sezdává synečka se švárným děvčetem. Sš. P. 450., 786. Vz Sevdati, Sevzdati.

Sezek, zka, m., urania, hmyz motýlovitý.

Sezelenatěti, ěl, ění, grün werden. Us. — **čím.**

Sezemice, dle Budějovice, Sezemitz, mě, v Pardubsku. Vz S. N. — **S.,** něm. Sezemitz, ves u Mnichova Hradiště. PL. — **S.,** Sensemitz, u Teplice. PL.

Sezemín, a, m., něm. Zeisermühl, ves u Ronšperka. PL.

Sezemnatělý. Ta řepa je na čisto s-lá (proměněná v zemi). U Rychn. Msk.

Sezení, n. S. liší mnozí nyní od *sedění: sedění* = das Sitzen, *sezení* = die Sitzung. To bylo nějakého sedění v dnešním sezení. Mk. Ale tento rozdíl nebyl vždy činěn: Od dlouhého sezení dostal tuhavku. Sych. Místečko k sezení mi zanechané. Sych. Radní páni mají dnes sezení. D. Sezení míti, odbývati. Sp. Dnes bude s. Dle Brs. 2. vd. 23. nemá se vůbec říkati *sezení,* nýbrž *sedění.* A v Bž. 194. čteme: *seděti* má ústrojně *seděn,* odkudž *sedění,* **nikoliv:** *sezení* (poněvadž se *seděti* časuje dle vzorce třetí třídy *hleděti,* kde ve příč. min. trp. souhlásky před sponou *e* se nezměkčují. Mřk.). Cf. *-sen.* Vz Sedění. — **S.,** *sídlo,* der Sitz. Úp. trest. zák.

Sezimky, dle Dolany, něm. Zösnitz, ves u Uště (Auscha). PL.

Seznalý, *který seznal*, der sich einbekannt hat. Zlob.

Seznam, u, m., das Verzeichniss, die Liste, Konsignation. S výmlatku, J. tr.; s. pro patrnost něčeho (der Evidenzhaltungsausweis). Er. S. (rejstřík) abecední, jmen, mlatební (výmlatku) n. omlatní, dřevního skladu, úbytku (Abfall-), odvodní (Abfuhr-), odevzdací (Abgabs-), odevzdaných věcí, odměřovací (Abmass-Consignation), splátek, oplátek, případků (Accidenzregister), spisů, jmění a majetnosti, oznamovací (Anmeldungs-), výsevku, výtahů, spotřeby, služného, zakázek, na vývoz piva, bednářské práce, poselného, pokutní, žadatelův, uchazečův, sklizené píce, rodopisný, zásob; s. obchodní založiti, vésti. Šp. S. mučeníků, das Martyrologium; s. cizích, die Fremdenliste, Dch., stavu civilního, das Civilstandregister, provinění, das Delictenregister, nepřítomných, die Absenttabelle, zboží, das Waarenverzeichniss. J. tr. S. skladový, das Lagerverzeichniss, hlasovací, die Abstimmungsliste. Us. S. jest vyložen. Dch.

Seznamek, mku, m., *malý seznam*, it. ristretto. Šd.

Seznamenání, n. = *seznam*. J. tr.

Seznamenaný; *-án, a, o*, konsignirt. S. spisy.

Seznamenati, *seznamenávati*, konsigniren, verzeichnen. — **co**: stromy, ovce (poznamenati), Us., spisy (die Akten). J. tr. — **S.**, *seznati, pozorovati*, verspüren, vermerken, wahrnehmen; *znamenati*, bedeuten. *Co* seznamenává jeho řeč? Tkadl. — **co čím**. Us.

Seznámení, n., das Bekanntmachen. — **S.**, *s. se* s lidmi, das Bekanntwerden. Berg.

Seznámiti, il, en, ení; *seznamovati*, bekannt machen; *se*, Bekanntschaft machen, sich mit Jemanden bekannt machen. Jg. — **koho, se s kým (kdy)**. Seznámím vás s ním. Zlob. S. se s nějakým kupcem. V., Sych. **Před** měsícem se s ním seznámil. Aby sobě trochu příležitosti a případnosti shlídl a s lidmi se seznámil. Žer. 330. S ní se seznamte. Dh. 13. Pavel se s ním (Epafrou) **v** Efesu **při** svém téměř tříletém pobytu s-mil. Sš. II. 191. (Hý.) A když se s ním s-la. Er. P. 120.

Seznamování, n., das Bekantmachen. — **S.**, s. *se s kým*, das Bekanntwerden.

Seznání, n., die Innewerdung, Erkennung, Rekognition. S. pravdy. Hus. I. 345., Dch. S. listin. J. tr. S. dlužního listu před soudem, die Kontestirung der Schuldurkunde. J. tr. Očité s. Hus III. 156. — **S.**, *zpráva* (u juristů), die Aussage, der Bericht, die Deposition. S. svědků. J. tr. Přísežní s. o tom učiniti mají. Pr. Aby toto naše i našich sousedů s. k většímu přišlo uvěření. Faukn. 108. — **S.**, confessio, *vyznání*, das Eingeständniss. Aby vyznal o té věci, o niž jest pře, jinak bylo by neužitečné s. CJB. 399. Skaličtí píší podlé s. Kozla Senického; Pak Jan po s. Maškově tak jest před námi odpor činil. NB. Tč. 181. Poněvadž let nemají, to jejich s. moci nemá. NB. Tč. — **S.**, die Rücksicht. S. s někým míti. U Opav. Klš.

Seznaný; *-án, a, o*, vz Seznati. — **na kom**: mysl na někom s. J. tr.

Seznatel, e, m., der Erkennende, Aussagende, Deponent. J. tr.

Seznati, *seznávati* = *poznati, znamenati, domakati se, dověděti se*, erkennen, einsehen, finden, sehen; *vyznati*, bekennen, aussagen, bezeugen. Jg. — **abs.** Člověk bude tím pilnější pletení a táhnutí, když sezná některak, k čemu plete a táhne, že k blahoslavenství. Hus III. 166. — **co, koho.** Přece sem je seznal velmi tvrdy a ostry a vykračující poněkud z slušnosti pohlaví. Žer. 328. Má toho požiti, což ten knéz sezná a to na posudku aby se stalo. Půh. II. 488. Skutky pokúšíme Boha, když bez núze božie vóle chceme jisti býti, neb moc jeho seznati atd. Hus I. 354. A to bych chtěl osobně s. NB. Tč. 289. S. pravdu. V. Seznali ho hodného. Kom. Kdo Boha nezná, brzo bídu sezná. Us. Tč. Má to, nač přisahá, ústně seznati. Vl. zř. 272. A to když komorník obé sezná. O. z D. — **co komu.** Žádají-li strany, mají **bez** přísahy stranám seznati, jestliže by mezi stranami smlúva sepsána nebyla. Vl. zř. 407. To jemu úřad sezná (zusprechen); Aby mi seznal, což jest toho zboží; Komuž ti co ku polepšení seznají, při tom mají ostati. Půh. I. 388., II. 248., 452. Makr. milosť nesezná Habartovi toho. Půh. I. 312. A tohoť Tvé milosti věřím, že mi to seznáš. Ps. o zšti. — **čeho do koho**. Že jest toho seznáno do něho, že otce haněním dotýkal. Br. Černý sám toho sezná. NB. Tč. 242. — **co při kom.** Každý to při ní s. může. Byl. — **co na kom, na čem.** Nic na ní toho seznati nemohli. V. To na zimnici s. můžete. Flav. — **co jak.** Když seznáš stav svuoj podlé těla i duše, tehdy poznáš, kteraký jsi. Hus III. 144. **V** pravdě něco s. Hus I. 222. **Pod** přísahou něco s. (vyznati). Pr. měst. Aby mu seznali **po** půhonu neb **bez** půhonu, že to bude moci učiniti (zuerkennen, gestatten). Zříz. Ferd. Že to svědomí má přijato býti a bez přísahy a ústně seznáno. Vl. zř. 15. — **něco na někoho** (*vyznati*, aussagen). Er., J. tr. Na kohož by Bartošek seznal, ten má vinen býti druhému **podlé** póhonu. Půh. II. 553. Pod zatracením své duše naň seznal. NB. Tč. 108. — **o čem:** o poslední vůli (aussagen, bezeugen). J. tr. — **co kde:** dlužní list **před** soudem s. J. tr. Před námi seznali jsú, že . . . Faukn. 107. Tu ihned se seznal přede pány, že jest odporu neobnovoval. Půh. I. 209., 208., II. 445. Seznal před fojtem, že . . . NB. Tč. 30., 36., 51., 90. — **s inft**. Seznám výtečnou býti věc. Jel. A tak sami se býti hodné ošklivosti seznají. Br. — **že.** Seznají-li, že nemocen byl. Zř. F. I. C. XXXV. S-li se, že sobě při tom trhu o penězích nic nevyminili. NB. Tč. 256. Sezná-li, že otec Onšov tím listem upomínal, tehdy jmá jemu placeno býti; Seznávám, že přivoluji; Ti seznali, že to Ježek kúpil a zaplatil. Půh. I. 204., 270., II. 446. A tak dále seznáš, že dvojí jest řád milování. Hus III. 163. Seznali, že lhal. Us., Br. Seznáme, že bychom to proti své cti udělali. Zř. F. I. B. XXV. — **se k čemu,** sich bekennen. Jestliže by

který služebník co komu z rozkázánie pána svého učinil a pán se k tomu seznal. Vl. zř. 481. A vezme-li to ten na se a k tomu se sezná. Vl. zř. 95. S. **se** ke skutku. Krab., Er. Pan Oldřich se k tomu seznal. Půh. I. 265. Seznal se k tomu. NB. Tč. 64., 120. — **v čem.** Pakliby kto nehonil (zločincû) a v tom seznán byl. Vl. zř. 540. V tom sě jest Telec seznal (vyznal). Pč. 5. Já sem vzal to, v čemž mi jsi se seznal. NB. Tč. 224. S. se ve své vině. St. N. 334. V čemž se úředníci seznají, má jemu to pan Lacek vrátiti. Půh. II. 145. — **co čím.** Tím jste seznali, že . . . Us. Sezná-li tento svým listem . . . Půh. II. 139. A tu obrmany seznal, že Mikulášovi žádných peněz nepřiříkal. Půh. II. 446. — **komu.** Abyste mi seznali, že mi v ničem viny nedává Klímek. NB. Tč.

Seznavací Erkennungs-.

Seznavač, e, m., *kdo seznání činí, usuzovatel, opravce*, der Schiedsrichter. Od svrchupsaných s-čóv a opravcí jednostajně to na ně seznáno. Arch. III. 253., 252.

Sezobati, zobám a zobu, wegschnäbeln, weg-, zusammenfressen (o ptácích). — **co.** Slepice sezobaly pšenici. Us. — Sych.

Sezpívati, *vyzpívati, až do konce zpívati*, ab-, herab-, durchsingen, zu Ende singen; *společně zpívati*, mit einander singen, zusammensingen, anstimmen; *sazpívati*, anfangen zu singen, ein Lied anheben o. anstimmen. Jg. — **co kdy kde: Po** večeři Kristus písničku sezpíval. Kom. Něco **v** kostele. — **co komu:** chválu svatému. Ctib.

Sezralý, reif geworden. S. víno. Brikc.

Sezrání, n., die Reife. S. otoku. V. Něco k sezrání přivésti. Br. Kosatec k s. přivodí. Byl.

Sezráti, zraji, ál, ání; *sezrati*, zrám, al, ání; *sezrávati*, reifen, völlig reif werden. Jg. — **abs.** Až ovoce sezraje (uzraje). Us. Když sezrá úroda. Br. — **v čem.** Ve svých hříších s. Br. A že sú sezrálí v dobrých skutciech, protož je v své stodole královstvie věčného schovává. Hus III. 57.

1. **Sezříti**, zřím, el, en, ení; *sezírati* = *shlednouti, spatřiti*, erblicken, ersehen, ansichtig werden. Jg. — **koho:** člověka. D. Nemohu ho ani s. (ansehen, leiden). Mor. Šd. — **čím:** očima. Žal. — **odkud: s** nebe sezřel. Ben., Br., Ž. wit. 32., 13., Zlob. S. s trůna (nebeského). Kat. 1573. — **kam, na koho, nač.** Leg. Na něčí žádosť. Bianc.

2. **Sezříti**, *pohrdati, zhrzeti*, příliš doslovně z lat. despicere přeloženo. Č.

Sezrzavělý, rostig geworden. S. kosa.

Sezrzavěti, ěl, ění, rostig werden. Us.

Seztné = *šestné*, zastr.

Sezva, zastr. = *sezval*. Kat.

Sezváněti, ěl, ění, *sezvoniti*, il, ěn, ění, zusammenläuten. — **abs.** Už sezvánějí. Slyšel zvonit, ale ne sezváněť. Prov. — **koho.** Sezvoniv obec, ustavil jim hejtmana. Bls. 67. — **koho čím kam:** lid **do** kostela velikým zvonem na hrubou (mši) s. Us. — **se kde.** U matky boží sněžné se sezvonili a podlé obyčeje k rathouzu starého města běželi. Bls. 69. — **se.** Když se pozvání, brzy se sezvání (když počne někdo něco omlouvati, brzy vytasí se se záměrem svým). Lb.

Sezvati, *sezývati* = *pozvati dohromady, společně*, zusammenladen. — **koho k čemu:** sousedy k poradě, Us., k nějaké slavnosti. Us. Šd. — **kdy.** Ciesař inhed v ty hodiny sezva všecky. Kat. 208. — **koho proč.** Pro něžto biskup lidí sezval. Pass. 31. (Hý.). — **koho nač:** na radovánky. Háj. — **se s kým.** Sezvali bychom se s polnými spolu, žeť potom nic nezůstalo v domu. Rad. zv.

Sezvoliti, il, en, ení = *dovoliti*. — **co komu, k čemu.** Na Ostrav. Tč.

Sež, *seže* = *se* + *že*. On sež bál. Us. u Petrovic. Dch.

Sežabiti se, il, ení. Vůl se s-bil (uhonil-li si rychlým napitím nemoc podobnou té, kterou u člověka zoveme čemer, Darrgicht). V Nivnici. Kch.

Sežana, y, f., Sessana, ves v Goricku. Vz S. N.

Sežati, vz Sežíti.

Sežatý; -at, a, o, geerntet, geschnitten.

Seždímati; seždati, seždmu, sežmu, ďal, at, ati? Jg., dle Mřk. -án, ání = *smačkati*, zusammendrücken. — **co:** zuby. St. skl. I. 20. Cf. Ždímati.

Sěže, zast. = *sáhl*. Jg. Vz Sáhnouti.

Sežébrovati, *sežejbrovati* = *snísti*. — **co:** mnoho chleba **za** den s. Us. Hý. Vz Sežibrovati.

Sežehliti, il, en, ení, zusammenbügeln. — **co:** prádlo. Dch.

Sežejbrovati, vz Sežibrovati.

Sežemu, vz Sehnati.

Sežernovati = *sešrotovati*. Na Slov.

Sežeru, vz Sežrati.

Sežibrovati = *pojísti*, zusammenessen. — **co.** Však on to všecko sežibruje. Mor. Šd. Jinde: *sežejbrovati*.

Sežíci, sežhu, žžeš, žže, žžeme, žžete, žhou; sežži, sežehl, sežžen, ení; *sežhnouti, sežehnouti, sežahnouti*; *sežíhati, síhati, sežíhávati, sžíhávati, sežehovati, sžehovati* = *spáliti*, verbrennen. — **co.** Oheň sežže všecko. Hus III. 181. Kto sežže (spálil) dědiny? Rkk. 17. — **co čím:** plevy ohněm s. Nov. test., ZN. Chrámy bohóv sežže ohněm. BO. — **co kde:** cihly **v** ohni. BO.

Sežiník, u, m., gynerium, tráva rákosovitá. Rostl.

Sežírati, vz Sežrati.

Sežíravý, auffressend. Šm.

Sežiti, il, ití, an der Neige des Lebens sein. Mor. Kld.

Sežíti, sžíti, *sežati, sežnouti*, sežnu, žal, žat, žetí; *sežínati* = *požíti, skliditi*, abernten, abmähen, völlig einernten. Jg. — **abs.** Už sme sežali, už nic nemáme, kam ty kosáky pochovat dáme. Sš. P. 556. — **co.** Užitky potomek sežne. Jel. Což kdo síti bude, toť sežne. V. Kterak já tě (obilí) sežnu, do stodoly svezu? Sš. P. 10. — **co kde.** Jen až pod háječkem žito jaří sežneš. Er. P. 161.

Sežloutlý, gelb geworden.

Sežloutnouti, tnul a tl, utí, *sežloutati*, gelb werden. D. — **od čeho.** Ros.

Sežlutlý. S. osení, gelb geworden.

Sežmachlaný, vz Podlachmaný (v dodatcích). Mor. Šd.

Sežokovati, einsäcken. Ros. — **co:** chmel.

Sežrale = *ochlastale*, besoffen. Ros.

Sežralosť, i, f., *ožralosť*, die Besoffenheit. Ros.
Sežralý = ožralý, besoffen, trunken. V.
Sežrání, n., das Auf-, Zusammenfressen. Zvěři divoké k s. házíni byli. Kom. Proto má stáda učiněná sú v lúpež a ovce mé v sežránie všech zvěří polských. Hus I. 246.
Sežraný; *-án, a, o*, zusammen- o. aufgefressen. Jel.
Sežrati, sežeru, sežru, sžeru, žral, án, ání; *sežírati, sžírati, sežírávati, sžírávati, sežrávati* = *žera stráviti, snísti*, fressen, zusammen-, auf-, aus-, ein-, abfressen; *pokousati*; *hubiti, utiskovati*, beissen; vertilgen, bedrücken. — **co (komu, čím)**. Ďábel jako lev řvoucí obchází, hledaje, koho by sežral. Br. Chodí, jakby mu slepice chléb byly sežraly (zkormoucený). Prov. A sžerou tě i města tvá. Br. Sžerou Israele všemi ústy. V. Ach co já to němám tak smutně hledzěci, dy už mě má ten drak, už mě má sežraci. Sš. P. 40. Cf. Sš. 621., 790. Co pes vysere, zase sežere. Ve Slez. Tč. Vítr teplý sníh sežírá. Us. Šd. Oheň szerze zemju. Ž. wit. Deut. 22. Dlužníka lichvou z lichvy sžírati. Kom. — **co po kom.** Po čertu droby by sežral (žrout). Č. — **se**, sich besaufen. V. — **se jak: do** vůle se s. Har. — **se od čeho:** od koštování vín. Klat. — **se s kým** = *hrýzti se*, zanken. Na Slov. — **se čím:** kořalkou (opiti se).
Sežultnouti = *sežloutnouti*. Na Ostrav. Tč.
Sežvachati, na Mor. *sečvachtati* = *sežvýkati, sežvati*, zusammenkauen. Na Slov. — **S.** = *sežvaniti*. — **co:** mnoho **za** den s. Us. Hý.
Sežvachtati = *rozdupati*, zertreten. — **co:** sníh. Us.
Sežvaniti, il, én, ění = *sežvýkati, shlodati*, zusammenkauen; *zcuchati* (šat), *umačkati*, zermanschen. Us. — **S.**, *natlachati toho mnoho*, zusammenschwätzen.
Sežvaný, geknüllt. S. šaty. Puchm. — **S.**, zerkauet. S. jídlo.
Sežvati, *sežívati* = *skousati, sežvýkati*, zusammenkauen. — **co.** Sych. — **čím:** zuby.
Sežvýkati, *sežvýkávati, sežvykovati*, zusammen-, durchkauen. Ros. — **co:** pokrm, **čím:** zuby.
Sfáčovati, vz Zafáčovati. Us. Šd.
Sfaera, vz Sfera.
Sfalcovati, *sdrážiti*, abfalzen. Nz. — **co kde čím.** Us.
Sfaldovati, *sřásniti*, zusammenfalden. — **co:** košili. Ros., V.
Sfalerit, u, m., blejno cinkové, peřestek obecný, nerost. Vz Bř. N. 228.
Sfalšovati, *porušiti, zkaziti*, verfälschen. — **co**, V., **čím.**
Sfen, u, m., titanid, nerost. Bř. N. 170.
Sfera, sfaera, y, f., z řec., die Kugel, *koule*; zeměkoule, die Erdkugel; *povrch koule*, die Kugelfläche; *kruh, okruh*, der Kreis; odtud potom *kruh* či *obor nějakého zaměstnání, působení n. smýšlení*, die Sphäre. S. N.
Sferický, sfaerický, *kulový*, sphärisch, pol. kulistý. S. dvoj-, trojúhelník, trigonometrie n. trojúhloměrství; s. zrcadlo. Nz. Vz S. N. — S. úchylka, vz Úchylka. KP. II. 149. S. nadbytek, sphärischer Excess, der Uiberschuss der Winkel eines sphärischen Dreiecks über zwei Rechte. Nz.
Sferid, u, m., nerost. Bř. N. 139.
Sferoid, sfaeroid, u, m., *nedokonalá koule*, těleso kouli podobné, *kulovník*, das Sphäroid, die Afterkugel, die von einer in sich selbst zurückkehrenden, jedoch von der Kreislinie verschiedenen Kurve bei der Umdrehung um ihre fixe Achse beschrieben wird. Nz. Vz S. N.
Sferometr, sfaerometr, u, m., der Sphärometer.
Sferosiderit, sfaerosiderit, u, m., nerost. Bř. N. 150., 241., KP. III. 64.
Sfičeti, vz Zfičeti.
Sfiknouti, knul a kl, ut, utí, verpfuschen. — **co.** Ten to sfikl. Dch.
Sfin-x, gy, f., řec., původně aegyptský symbol krále vyobrazeného jako lev s hlavou člověčí. Vz S. N., KP. I. 110. V Řecku dcera Echidny a Orthra n. Tyfaona, měla tělo psí, drápy lví, ocas dračí, hlavu dívčí a u pozdějších křídla, neb též napřed tělo ženské a zadek lví. Dle pověsti thebské Hera nevražíc na krále Laia poslala prý jí Thebanům, kteráž na skále u Theb sedíc dávala okolo jdoucím hádanku: ‚Který tvor chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech.' Kdo jí nerozřešil, toho usmrtila. Konečně Oidipos hádanku uhodl, načež potvora ta svrhla se do moře. Rk., S. N.
Sfiákati, *stlouci*, durchbläuen. — **koho.** Šm., Plk. — **čím.** — **S.**, *hltavě snísti*. — **co.** Ten toho sfiáká (mnoho). Us. Hý.
Sflaky, pl., m., lišty v postelích, na nichž leží prkénka, die Bettleisten. V Kruml. Bar.
Sflekati, zusammenhauen. — **koho jak: na** cancory. D.
Sflekovati = *záplatami vypraviti*, zusammenflicken. — **co:** kalhoty. Us. Všk.
Sformovati, z lat., formiren, bilden. — **co z čeho**, Kom., z hlíny. Kos. Ol. I. 287.
Sforzando, it., v hudbě = náhle sesílené. S. N.
Sfouknouti, knul a kl, ut, utí; *sfoukati, sfukovati*, herab-, weg-, ausblasen; zusammenblasen. — **co (odkud):** oheň. Us. Dch. S. prach s obrazu. Us. Nemohu to s. = *v rychlosti učiniti*. Us. Dch. To se nedá s. Us. Šd. Neduh ten se dlouho sbíral, proto se nedá s. (rychle odstraniti). Dch. Vše prodal, jakoby to sfoukl. Ros. — **co kam: v** hromadu, **do** klobouku, **pod** klobouk. Us.
Sfragistika, y, f., *pečetisloví*, náuka o pečetech, die Sphragistik. Nz.
Sfrejmarčiti, il, en, ení, zastr., eintauschen.
Sgabati, *shabati* = *pobrati*. — **co.** Rád by sám vše sgabal. Mor. Šd.
Sgarb, u, m., *svršky, majetek*. To jsou naše s-y. To jsou staré sg-by. Mor. Šd.
Shabrovati = *nemotorně spadnouti*. — **odkud: s** hrušky. Mor. Mřk.
1. **Shádati**, *shadovati* = *shoditi, odhádati*, schätzen. — **na čem po čem.** Na desátcích obilných když se shaduje po kopách. Tov. — **o čem.** Toho se zeptati, kterak jest shadováno o tom platu. Půh. II. 549.

2. **Shádati se,** *shodnouti se, srovnati se,* übereinkommen. Us. — **v čem, oč.**

Shachlovati, den Flachs kämmen. D.

Shakespeare (angl., Šekspír), a, m., sl. angl. básník.

Shakovati = *hákem zorati,* haken. — **co.** Boč. exc.

Shaliti, il, en, ení, *shalovati,* ein-, verhüllen. Dch. — **co čím.**

Shamtati, *sešlapati,* tretend zusammenstampfen. — **co kde:** seno na voze. — **co:** maso shamtnouti = popadnouti. Ros.

Shaňati = *utíkati,* laufen. U Opav. Klš. — **S.** = *sháněti.* Ib. Klš.

Sháněčka, y, f., der Spreubesen. — **S.,** *ku shánění obilí, sháňka, shánědlo, shonec, stěradlo, shrnovačka, dska,* das Streichbrett, Streichholz. Us. S-kou dostává v leb. Č. M. 433. Vz Sháňka.

Shánědlo, a, n. = *sháněčka.* Šp.

Shánění, n., vz Sehnati. S. se **po** účinku, die Effekthascherei. Nz.

Sháněti, vz Sehnati.

Shánivosť, i, f., *bažívosť, slídivosť* po účinku = *shánění se.*

Sháňka, y, f., *shánění se,* das Suchen, Jagen, die Nachfrage wornach. Byla po něm s. Us. Ten měl sháňku (běhal)! Vk. — **S.** = *shánění ryb táhnutím plotu do loviště.* Šp. — **S.,** *náčiní ku shánění obilí* = *sháněčka.* Obilí sháňkou sháněti. — **S.,** *náčiní, jímž se vrch od věrtele shání, když obilí se měří* = *sháněčka.* Us. Hk.

Shárati, verbrennen, im Verbrennen begriffen sein. Bur.

Sharmonisovati co, harmonisch stimmen. Us.

Shasiti, shas, il, šen, ení; *shasívati, shašovati,* **přechodné sloveso** = *oheň hořící udusiti,* löschen, auslöschen. — **co:** svíčku, Ros., oheň, Br., Háj., dřevo hořící. Kom. Světla neshašuje **přes** celou noc. V. — **co kde.** Oheň v slámě s. Br. Světlo v lampách s. Pref. — **co čím:** svíci fouknutím. — Vz Shasnouti.

Shaslý. S. oheň, ausgelöscht, verloschen. D.

Shasnouti, snul a sl, utí; *shasínati* = *přestati hořeti,* **nepřechodné,** aus-, er-, verlöschen; sterben, erlöschen. — **abs.** Oheň shasl, V., svíčka shasla, Ros., shasíná. Us. Již shasl = umřel. Us. Slavné jméno shasne. —**čím** (umříti). S. smrtí; těžkostí srdce (gt.) s. V. — *Pozn.* Tohoto slovesa často **špatně** užívají přechodně místo: **shasiti.** Shasni (m.: shas) svíčku. Us. Oharek, aby nesmrděl, shasni (m.: shas). Kom. Vítr shasl (m.: shasil) světlo. D. Vz Hasnouti, Shasiti.

Shasnutí, n., das Erlöschen. Soused náš **je** na s. (brzo umře). Šm.

Shawl, u, m., *šál,* das Umschlagtuch der Frauen. S. hedvábný, z velbloudí srsti n. chlupů, bavlněný, vlněný, hladký, tisknutý, angorový. Šp.

Shazavý, *který shazuje,* abwerfend. S. kůň. Slov. Plk.

Shazeti, vz Shoditi.

Shazka, y, f., *shození,* das Herabwerfen. — **S.** = *obilí z perny na humno shozené,* asi 30 snopů na tři posady. U Opav. Klš.

Shemzati, zusammenkriechen. Ros.

Shepnouti = *sepnouti.* U Olom. Sd.

Shladitel, e, m., der Vertilger. Tkadl.

Shladitelka, y, f., die Vertilgerin.

Shladiti, il, zen, ení; *shlazovati* = *uhladiti,* zusammenglätten o. -streichen; *zahladiti, zkaziti, zahubiti,* tilgen, vertilgen. Jg. — **co:** vlasy (uhladiti), Br., hřích (zahladiti), V., město. Us. S. koho. Rk. Jako bláto shlazuje. Ž. wit. 17. 43. Shlaď viny mé. Kom. Jeho zásluh s. nelze. Us. Dch. (Umřel Ježíš), aby pýchu naši shladil; Věrně tací lehce by Krista shladili, kdyby jim ta řeč stála; Neb viem, že mnozí, mnějíce by lépe rozuměli, což dobře jest psáno, shlazují a zle napisují; Těla božieho přijímánie hřiechy shlazuje, všědnie i smrtedlné. Hus I. 17., 244., 440., III. 177. S. hanebnosť, nevědomosť a nestateč. Sš. II. 8. — **si co na kom.** Shladil si na něm svou žáhu (učinil mu to, čeho si přál, aby se mu pomstil). Us. Vrů., Kp. — **koho odkud.** S. někoho se světa. Pass., Výb. II. 9. Pro tu příčinu dóm Jeroboam zhřešil jest a vyvrácen a shlazen **s(e)** země; Co škodí člověku, že **z** té dcky chce jej shladiti lidská hlúposť, poňavadž z knih živých neshlazuje ho zlé svědomie? Hus. I. 446., III. 227. — **koho jak.** Potři v zemiech našich nepřátely, shlaď je **u** věk a věky věkoma. Rkk. 54. Kterýž kolivěk hřích **skrze** pokání shlazen nebude, ihned svú těžkostí k jinému táhne. Hus III. 184. — **co, koho čím:** hřích dobrotou, Jel., koho ukrutnou smrtí, Kram., písmo nožíkem (vyškrabati). Brikc. S. písmo nožem **v** listině. J. tr. Protož zápisové ohrazení těmi pečeťmi s podpisy svědkův učiní v súdech i krom súdů plnu víru; když jedně nebyli by shlazováni a najvíce na místě zle domnělém. S. při času dání neb na místě vlastních jmen nebo na počtu peněz. CJB. 415.

Shlanouti, dnul, utí. Túhať mně po ní, když na ní zpomenu, div že kdy neshlanu, omdleje v túhách stana. Boč. Cant.

Shlasiti, il, šen, ení = *naladiti.* Šm.

Shlaví, n., dřevo mezi kolečky u pluhu, na němž leží hřídel. Hk. Vz Zhlaví.

Shlaviti, il, en, ení = *hlavu stíti,* köpfen, enthaupten. — **koho čím.** Vlastní rukou dcerku svou shlavil. Ob. pan.

Shlazení, n., die Vertilgung, vz Shladiti. V. S. s listu, jestli na miestě nepodezřelém, to neškodí, pakli jest na miestě napsaném nebo podezřelém, jakožto při datum, tehda škodí. Brikc. Beschädigung der Urkunde.

Shled, u, m., *hledění dolů,* das Herabsehen; *hledění nač,* das Besehen, die Beschau. V tom se událo, že jest sem s jinými lidmi jel na shledy. NB. Tč. 115. — **S.,** *účel,* die Absicht. D. — **S.,** *ohled,* die Rücksicht. Shledem toho. Plk.

Shlédač, e, m., explorator, der Kundschafter. Poslal s-če do jich stanovišť. BO., Bj.

Shledalý, umsichtig. Tkadl.

Shledaná, vz Shledaný.

Shledání, n., die Findung, Entdeckung, Ersehung, der Befund. Jg. — **S.,** das Ansehen, Besehen. — **S.,** das Herabsehen. — **S.,** *s. se,* die Zusammenkunft, das Wiedersehen. S. s kým míti. Har. Na s. Us. S. přá-

telské. V. S tím vás ochraně všemohoucího poroučím, ten rač potěšené s. mezi námi způsobiti. Žer. 349.

Shledaný; *-án, a, o*, zusammengesucht. Krmě odevšad s-né (nákladné). V. — **čím.** Věc zkušením shledaná. Kram. — **na kom** vina shledaná Us. — *Shledaná*, é, f. = *shledání*, das Wiedersehen. Na s-nou! Mark.

Shledatelný, vorfindlich. Dch.

Shledati, *shledávati, shlednouti* = *hledaje snésti, snášeti*, zusammensuchen, herbeischaffen; *nalézti, uviděti, přesvědčiti se, zkusiti*, finden, sehen, ersehen, entdecken, erfahren, in Erfahrung bringen, wahrnehmen. Vz Sh. se. Jg. — **abs.** Přestaň jim jen raků za ňadra sypati, tedy shledáš, jací to byli přátelé. Prov. D. Hledej a shledáš. Dch. A kdy tyto kusy budem pilně vážiti, shledáme, co jest křivých klevet; A jižť jest shledal, dobře-li byl přikázal; A tu shledáš, kterak sú na mnohých miestech bible obecné nové pokaženy. Hus I. 252., III. 252., 260. — **co, koho.** Řečník rozličné způsoby mluvení shledává. Kom. Něčí věrnosť. Har. Které shledali, ty zabili. Háj. Shledati (opatřiti) summu, aufbringen. J. tr. S. hlasy. Us. Dch. Ješto jsem já tu měl s. svój dluh; Což úředníci shledají, to má Zykmund platiti; Páni shledajíce všecko spolu chtí spravedlivé učiniti; Tu bych měla s. 4 mr. svého věna a to mi schází; Jsem já měla tu svój dluh shledati. Půh. I. 253., II. 65., 138., 249., 616. A věř mi na mé svědomie, že jsem mnoho shledal kněží, jenž s vlastními sestrami takměř každý deň i na vánoce i na veliků noc shřešili sú; O nebeském království kázal, ovcě zahynulé shledal. Hus I. 277., II. 1. Shledal ho zdráva. — **co komu.** Rád by sobě více věcí shledal. Ros. — **co odkud:** zprávy z rozličných kronik s. Dal. Z toho shledáme, že mnohá zde jsú dóstojenstvie mylná. Hus I. 152. — **co na koho.** Jestli to naň shledali. Pr. Pakliby se toho přes to kdožkoli dopustil a naň to shledáno bylo. Zř. F. I. A. VIII. Na koho by shledáno bylo. Bdž. 187., NB. Tč. 179. To se naň shledalo. Us. — **co kde (na čem, v čem, před kým, při čem, u koho).** Lesť při někom shledati. J. tr. Patrné bezpraví, nedbalosť při někom s. J. tr. Ne vždy se při těch věcech shledává. Byl. A shledše u něho zlaté (peníze) pravila. NB. Tč. 148. Nemohu v té věci s. chuti, vkusu žádného. Dch. Jednou v tom se shledáš. Er. P. 236. S. a usvědčiti koho v čem. Bart. 1. 25. S. na někom vieru. Arch. I. 147. Jakož se to v svědomí shledává; Žalobníci v nespravedlivém násu shledáni byli. NB. Tč. 183., 244. Ty tři příčiny na tom těle mrtvém jsú shledány; Na nich bude moci své shledati. NB. Tč. 93., 271. Toho jsem dskami dovedla a úředníci na dědině shledali; Ješto jsem měla na tom své škody shledati; Páni spolek viděli, než v tom nemohli s., k čemu by ta paní právo měla; A k tomu jsmy také shledali v menších knihách úředničích, že na ty časy se zde v Olomúci před úřadem súdil; V knihách jsem shledal. Půh. I. 240., II. 331., 554., 601. Aby se v pyšném rúše okázali, aby se shledali ve freji; A nic jiného než božie vuoli v něm shledává. Hus I. 130., III. 22. — **kde čeho šp.** m.: **co.** Shledá-li pohanů (m.: pohany) tupého rozomu; V několika číslech shledáváme suchoparných věcí. Brt. Vz S (III. 245. b.). — **co, se jak.** V dobrém zdraví se s. Us. Což podlé listu úředníci shledají jeho dílo, to má plniti; Na tom základu měl bych ty peníze shledati. Půh. I. 264., II. 271. — **o čem.** V druhé stránce o pořádku slušně a užitečně z strany hospodářství kratičce shledáno. Vc. Stč. d. p. 53. — **se oč.** O to sě ty sluhy shledů (= shledají se, sejdou se). Kat. 3012. — **kdy.** *Do dne do roka* se tady zase včeci shledáme. Er. Sl. čít. 39. A proto *prvního dne* jej na Kou, druhého na Rodu . . . shledáváme. Sš. Sk. 245. Byl bych se *včerejšího dne* rád s vámi ještě *před* výjezdem vaším shledal . . . Žer. 349. Kde se shledáme před výletem? Ml. Vz S. se s kým. — **co, koho za co:** někoho za moudrého. Br. S. něco za dobré. Dch. — **koho kým:** drzomluvným. Zyg. Pakli který rozdělitel bude shledán přestupitelem toho ustanovení, s úřadu svého buď ssazen. CJB. 315. Mikuláš nikda nebyl bludným člověkem shledán. Brt. S. 56., Bart. 107. Poněvadž jest knihami shledáno, že se přiznal. Půh. II. 60. Spravedlivým shledán budeš v řečech. Sš. I. 42. — **se s čím** = *najíti se*, finden; *hledati*, suchen. Nevím, kde se s tím shledám. Us. Přece jsem se se svými věcmi shledal. Us. Ztratil to, už se s tím neshledá. Us. Dch. Se vším se shledáš. Er. P. 233. Shledal se s jedním bratrem. Bl. Žv. Aug. 13. Však ty se ve mně shledáš (mne poznáš)! Rychn. — Br. — **se s kým kde (na čem, v čem, před kým, u koho)** = *sjíti se*, zusammen kommen, sich finden: na náměstí, v kostele, Us., před pánem Bohem, Háj., u strýce. Sych. Dej nám, ať se s tebou v nebesích shledáme. Sš. P. 61. Abych se s Vaší milostí v dobrém zdraví potěšeně po vyplnění svých úmyslů s. mohl; Za potřebné bych soudil, abych se dříve toho času s vámi s. a strany té věci rozmluviti mohl; Shledal se se mnou v Brně. Žer. 18., 345. V jedny časy shledav se s ním i řekl jemu takto; Kdežby kolvěk p. Boček se s ním shledali před pány, tu má jemu svú nemoc zpraviti. Půh. II. 344., 488. I shledali se na poli nad Sádlnem s Dominem. Pč. 34. V radosti nebeské spolu se shledáme; To poznáte, až se u Boha v radosti s jeho pomocí shledáme. Hus III. 278., 283. Shledáme se u kožešníka na bidle (jako liščí kůže) i. e. nikdy; 2. v hrobě, na šibenici. Sych. — **s inft.** Shledal jsem býti mezi jinými potřebnou knihu: Politiam historicam. V. Tuto věc tak se míti shledají. Mudr. — Kom. — **že.** Shledalo se, že to učinil. Us., Har., Sych. A když se shledá, že se žaloba jeho se dskami dělí. O. z D., Zř. F. I. A. XXXVIII. Pakliby shledala, že by co měl, má se naň zvěsti; Shledají-li, že jest tu co škodného, to má minúti a opraveno býti. Půh. I. 391., 203. Shledáno, když sta umřela, kto jest vyšší a dóstojnější, že Lazar, a kto nižší, že bohatec; Neb sem to shledal, že prve obecnie noviny věděli sú v klášteřiech zavřených než v uliciech zjevných; A shledna,

že užitkové nejsú dobří, proč chce pověstná slova rozsievati?; Shledá, že obecně ti, kteříž jiné klnú, jsú v boží kletbě. Hus I. 243., 264., 265., II. 204. — *Shledán býti* **v čem, za koho, za co, před kým, s infinit.**: v hříchu, Jg., za moudrého. Br. Shledán jest původ toho býti. Kom. Věc v pouhé pravdy jistotě shledána. Troj. A kdyby v tom shledán byl, že minci falšoval. Nar. o h. a k. A bude shledáno přede pány. Půh. I. 309. A kdyžby ve lži shledáni byli, aby hodně utrpěli; A budu-li shledán v kterém bludu anebo v kterém kacierstvie neodmlúvám jako bludný, jako kacieř utrpěti. Hus I. 264., III. 275.

Shlédati, *shlídati, shlédávati, shlédnouti, shlídnouti*, dl, ut, utí; *shledovati, shlížeti* (v obec. mluvě *shlížeti*) = *patřiti, hleděti*, sehen, ansehen, erblicken, in Augenschein nehmen, beschauen, gewahr werden, ersehen; *s hůry dolů hleděti*, herabsehen. Jg. — **abs.** Shledněte, jaká jest země ta i lid. Br. Ten škaredě shlídá (= hledí). Mor. Šd. Ten shlídá (finster o. trotzig aussehen, zornig auf Jemanden schauen). Mor. Sd., Vch. — **co, koho.** Chce nás shlédati, musíme se ho báti. D. S. město (rekognoskovati). Br. Vyjeli do pole, aby shlídali příležitosť města. Sl. Uh. I. 126. Shlídati něco, etwas gierig begehren. U Olom. Sd. S. vojsko. Us. — **(co) čím.** Něco očima shlédnouti. V. Shleduje orličíma očima (dolů hledí). Ryt. kř. — **ke komu.** Bůh k tvorům svým shlíží. Hlas. — **(co) odkud (kde).** Se svého příbytku dvory ve vší vsi s. mohl. Háj. Až milý Buoh, vida neduh k zhojení lidem nemožný, shlédl jest s nebe jsa sám mocný. Hus III. 266. Bůh shlédl s nebe. Br., Ros. — **kde.** Něco **ve** světě shlédl. Kom. Vojsko své **při** Hradci Králové shlídl a spořádal. Pešina. 1643. V zrcadle se shlížel. Us. Vch. V čem se shlížiš, když si vážeš (šátek)? Němc. 180. Úklady **okolo** sebe shlédni. Jel. — **se na kom, na čem,** sich am Jemanden versehen. Shlédla se na praseti, na strýci, na ohni (o ženách těhotných). Us. — **(se) kam (do čeho, nač, v co).** Tenkráte se do toho shlídali (hleděli udiveně na úl, když jej uzřeli). Us. (Lego Jan). Shlídal na mne (= škaredě na mne hleděl). Mor. Šd. Shlídati se nač (o tom, kdo si něco — obyčejně věc menší ceny — přisvojil, co nebylo jeho). Mor. Brt. Vy jste se shlídli jenom na peníze (na statek) a tak jste učinili dceru nešťastnou tím vdajem. Mor. Šd. Shlídati se nač (etwas nicht gerne verschenken). U Olom. Sd. Kde shlížel věžní v šero dálky. Kká. Š. 19. — **se čemu,** *k něčemu prohlédati, zření míti nač,* sein Augenmerk auf etwas haben o. richten (Hý.), nach etwas begierig trachten. U Prostěj. Vch. Vy ste se shlídli jen penězům. Mor. Mřk. Když provdával dceru, shlídl se penězům. Mor. Hý. — **s inft.** Shlídl ji s ním mluviti. Záv. — **čeho**: švarných tváří, **šp.** m. *co.* Brt.

Shledavač, e, m., der Beseher, Untersucher. Br.

Shledavatel, e, m. = *sběratel*, der Sammler. D.

Shledčivý = *spatřitelný, vyvýšený*, sichtbar. Reš.

Shledlý, uhledčivý, oculatus. Reš.

Shlednouti, vz Shledati.

Shlédnouti, vz Shlédati.

Shlédnutí, shlídnutí, n., das Erblicken, der Augenschein. — **S.**, *pozor*, das Augenmerk. Kostelníci pozorné s. míti mají, kdo v kostele jest a kdo není. Mus. IX. 153.

Shledný, sichtlich. Rk.

Shledú sě, vz Shledati se oč.

Shlídavec, vce, m., *ponurý*, ein gräulicher, finsterer, zorniger Mensch. U Olom. Sd.

Shlídavost, i, f., finsteres Blicken, finsteres Wesen, die Zornmüthigkeit. U Olom. Sd.

Shlídavý, *shlédavý*, finster blickend, zornmüthig. U Olom. Sd.

Shlídník, a, m. = *dohlížitel*, der Aufseher. Scip.

Shlídoň, ě, m., *kdo shlídá, škaredě hledí.* Ten s.! Vz Shlídati. Mor. Šd.

Shlízeti, vz Shlédati.

Shlobiti, il, en, ení, *shlobovati* = *udělati*, verfertigen. Šp., Mtl. — **co z čeho.** By z desek bednu shlobili. Kld.

Shlodati, hlodám a hlozi. — **co.** Ten tálov kosť objídá a shloze. Us. Zajíc tu kůru celou shlodal. Pokladu ani mol ani rez nezhloze. GR.

Shlomoziti, il, žen, ení, *utýrati*, ermüden. Č.

Shloubčiti, il, en, ení, vertiefen. Kram. — **co čím.**

Shloucati = *špatně učiniti, ukopati, smačkati, stlouci*, verpfuschen, verderben. — **co**: přízi (příliš tlustou učiniti). U Petrovic. Dch.

Shlouceti, el, en, ení = *shltati*, zusammen-, verschlucken. Us. — **co.**

Shloučeně, *hlukem, hromadně*, schaarweise. Kram.

Shloučení, *shlučení*, n. = *shromáždění, zástup*, die Schaar, der Haufe. S. lidu. Aqu.

Shloučený; *shloučen, a, o*, geschaart, zusammengerückt. S šik. Plk. — **v co.** Květ v strboulek s. Rostl. Lid v hromadu s. Reš.

Shloučiti, *shlučiti*, il, en, ení; *shloučeti*, el, en, ení; *shluknouti*, kl, ut, utí; *shlukovati, shlučovati* = *v hluk sraziti, shromážditi*, schaaren, zusammendrängen; **s. se** = *shromážditi se, shrnouti se*, sich schaaren, sich versammeln, sich zusammenstellen, zusammenrücken. V., Jg. — **koho.** Har. II. 146. — **co, koho, se v co.** Dělníky v hromadu s. St. skl. Se v hromadu s. Flav. Nalíť Uhřie v setniny sě shlukú. Rkk. 49. Mnostvie v jednu sílu se shluče. Rkk. 51. — **se kde (kam). Okolo** něho se shlukli. Háj. Shlučechu sě v lesě **pod** Hrubú skalú. Rkk. 36. — **jak.** Tam **u** velikém množství se shlukli. Eus. Nebudú sě shlučovati v chrámě. BO. Vz *S. se proti komu.* — **koho, se k čemu (kam).** Se k hradu s., Rkk., 19., k zlému. Jel. Vojska k němu se shlukla. V. Shlučí se k němu zástup. ZN. — Br. — **se s kým.** Vitoš opat s bratří sě shluče i jide. St. skl. — **se proti komu.** Br. Shlukše sě proti němu jechu sě jeho kamenovati. BO. Veliká část horlitelů **v** zaryté pýše proti Pavlovi se shlukla. Sš. Sk. 246. — **se na koho**: na krále. Br.

Shltati, vz Sehltiti.
Shlučení, vz Shloučení.
Shlučilý, vz Shlučiti. Vz s-lé syny své. BO.
Shlučiti se, vz Shloučiti.
Shlučný = *hlučný*. S. svatba. Olom. Sd.
Shluk, u, m., *shluknutí, hromada,* der Rumel, Haufe, die Schaar, die Rotte. Dch., Jg. I braňú rozráže mocnú vrahóm shluky. Rkk. 25. S. hlásek, Anhäufung von Lauten. Nz. S. lidí. Šš. Sk. 247. — **S.,** v horn., der Stock. Hř. S-ky n. *čoky*. Krč. 190. S-y žulové, pevného křemene. Krč. 471., 899. S. krystalů. Vz Bř. N. 47., 49.
Shluklosť, i, f., die Zusammenschaarung. Dch.
Shluklý, geschaart. — **v co.** Lid v hromadu s. Reš.
Shluknouti, vz Shloučiti.
Shluknutí, n., *sběh, shon,* der Auflauf. S. a shluknutí-se. V., J. tr.
Shluknutý; *-ut, a, o,* geschaart, zusammengehäuft. Háj.
Shmatati, begreifen, betasten. — **co:** panošské zboží. Hus I. 182.
Shmoždinkování, n., die Verdibelung. Us. Šp.
Shmoždinkovati, zusammendibeln. Šp. — **co čím.**
Shmožditi, il, ěn, ění = *zmačkati, zemdliti,* zusammendrücken, sehr abmüden, abarbeiten, abrackern. — **co, koho:** koně. Us. Hlavu i s kostmi s. Ler. Vz Zhmožditi.
Shňácati, *sežrati,* auffressen. — **co.** Vše shňácal, co se mu na stůl dalo. Sych. Vše s. (zmotati). — **co komu:** kabát (pokaziti, spatně ušiti), verpfuschen. Cf. Schňápati.
Shniknouti, shňuknouti se s kým = *spolčiti se, sebrati se.* Us. v Krkonš. Kb. Dle Lng. tamtéž = *znesvářiti se,* uneins werden, in Streit gerathen.
Shnilák, u, m. = *shnilé dřevo,* faules Holz. V Kunv., u Žambrk., Frenšt. Msk., Kf., Dřk. — **S.,** a, m. = *lenoch,* ein Faulenzer. Dřk., Kf. Cf. Shniloch.
Shnilec, lce, m. = *shniloch.* Rk.
Shnilice, e, f., *shnilá zimnice,* das Faulfieber. Hlas. Vz Shnilka.
Shniličelý, *zhniličelý,* teig. V. S. hruška. Kom.
Shniličeti, el, ení, teig werden. Ovoce shniličelo. Us.
Shnilina, y, f., *shnilosť,* die Fäule, Fäulniss. Voda smrdí shnilinou. D. S. v ústech = *rozjedlina, kurděje, hnilota,* die Mundfäule. S. materníka, mrť. S-ny rozjídající. Kom. S. v kostech, prachnivosť, der Beinfrass. Ja. S. štětin, die Borstenfäule, plicní (mrtvina), die Lungenfäule. Ja. — Jg.
Shnilka, y, f. = *shnilice.* Ja.
Shniloch, a, m. = *lenoch,* der Faulenzer. Vz Shnilák. Mor. Šd.
Shnilosť, i, f., die Fäulniss, Fäule, Morschheit. V., Nz.
Shnilota, y, f. = *shnilosť.* Har.
Shnilotina, y, f., *shnilina,* die Fäule. — **S.,** *motolice, neduh ovčí, sviňský,* die Fäule der Schafe, Schweine. Vz Shnilina.
Shnilý, faul, in Fäulniss übergangen, verfault, modrig. V. S. dřevo, maso, Us., břicho, Kom., moře, Flav., zimnice, slezina (zánět), mrť, proležení. Us. Shnilých bahen puch. Dch. S. kout = západní strana, protože bývá deštivá. Mor. Šd. Ty kakramencká kůže shnilá (lenochu)! Us. Šd. Mamičko, je pěkná bílá; synečku, mrcha shnilá! Ps. sl. Odkažte tam mej paní, nech šije čechel nový, že je tento již shnilý, od sirot uplakaný. Sš. P. 110. Živý sem já živý a na poly shnilý. Sš. P. 147. Milý jest milý, byť byl na poly shnilý. Marná věc zrazovati, co komu milo, byť i bylo na půl shnilo. Němc. Každému své milo, byť i na poly shnilo bylo. Vz Skladač. Mrštný jako shnilý kapr v blátě. Hš.
Shnísti, shnětu, tl, ten, ění, *shnětovati,* zusammenkneten. V. — **co s čím:** jíl s mechem s. (hnětením smíchati). Č. Mouku. D. — **co k čemu.** Stálosť vaše i nás k smrti shněte. Sš. Bs. 70.
Shníti, shniji (zastr. shním), il, ití, faul werden, verfaulen. — **abs.** Ruka ta s. neměla. V. Jméno bezbožných shnije. V. Plíce shnijí. Jméno zlých shnie; Zbožie vaše shnila sú; Také světí v nebesiech, jichž těla jsú mrtva a hnijí aneb shnila sú . . .; Až tělesně porušen budeš a shniješ. Hus II. 239., 300., 336., III. 172. Tělo shnie. GR. — **kde, v čem: v** hrobě, v posteli **za** živa shníti. Us. S. na poli. Us. Aj tomuto bohatci shnilo jest (jméno) **před** Bohem, že nechtěl ho jmenovati; Shnila sú hovada v lajnách svých. Hus II. 239., III. 55. By mně dala čechel nový, že v tom čechli shnít nemožu. Sš. P. 168. S. v hnisu. Hus III. 199.
Shnízditi se, il, ění; *shnizďovati,* sich einnisten, nisten, Nest bauen, Junge hegen. — **se kde, u koho,** Reš., Tkad., **v čem.** Porazil . . ., kteří se před tím **v** Čechách shnízdili. V. Shnězď sě duše v dierách té skály. 14 stol.
Shnojený = *shnilý,* faul, verfault. V.
Shnojiti, il, en, ení; *shnojovati* = *vlhkem zkaziti, učiniti, aby hnilo,* faul machen. — **co čím:** podlahu deštěm. Us. — **co kde:** obilé **na** poli. St. skl.
Shoblovati, ab-, herabhobeln. — **co.** Ros. — **čím.**
Shoda, y, f., *shodnutí,* die Uibereinstimmung. S-du dvou duší najíti. Hlas. Zákon s-dy, neshody. Marek. S. okolností. Dch. Ve shodě s někým žíti (shazovať se, sich vertragen). Opav. Klš. S. po sporu = udobření. L. Shody a neshody života, die Wechselfälle des Lebens. Dch. S-u předpovědí prorockých s řečmi, událostmi a skutky Páně dokonale poznali; Mravná s. vůle; Pozorovati sličnou s-u závěrky té s počátkem prvého listu; Ani v tom nepanuje shoda; Neshodu v s-u proměniti; Býti s kým na (n. ve) shodě (shodovati se s ním). Sš. J. 45., 265., I. 403., Mt. 18., L. 55., J. 266. Formy shody (shodnosti), die Kongruenzformen. Nz. — **Shoda** *přísudku s podmětem.* I. *Vynáší-li se přísudek* **časoslovy,** *srovnává se časoslovo s podmětem svým v* **osobě** *a* **čísle.** (My) čteme. (Vy) píšete. (Oni) běhají. Lampa hasne. Lampy hasnou. Páry vystupují. Br. — *Pozn. Je-li přísudkem sloveso záporné, jež nějakou existenci zna-*

mená, stává podmět v genitivě, sloveso pak v 3. osobě jedn. čísla. Proti věku není léku. Není konce. Nedostává se vody. Mk. Vz více v článku *Podmět* (II. 644. a.). — 2. *Opisuje-li se* **příčestím**, *srovnává se mimo to i v* **pádě a rodě**. Vy jste psali. Děvčata psala. Nedostávalo se, nebylo tam vody. Větrové přestali, moře se utišilo. Troj. Děti plakaly. Br. Všecko město kvílilo. Br. Zpustly stodoly, vyschlo obilí. Br. — 3. *Při časoslovech* **bezosobných** *užívá se v opsaných časech rodu středního*. Knížeti se velmi stýskalo. Háj. Velmi se zablesklo. Háj. Zodnechtělo se mi toho. Kom. Zašlo mi za nehty. — Zk. Skl. 32., vz tam více příkladů. — II. *Je-li přísudkem jméno* **přídavné**, *srovnává se s podmětem v* **rodě, pádě a čísle**. U jmen přídavných volí se *lépe* a *pravidlem, pokud možná, forma neurčitá*, avšak užívají i formy určité. Vz **Přídavný**. Synové tvoji zabiti jsou. Čas smrti nejistý jest. Mudr. Vaše sestry jsou laskavy. Us. Pták jest pruhat. Št. Tělo nemocno jest. Mudr. Lid byl vesel. Br. To nejisto jest. V. Borovice jsou několikery. Byl. Já dobrý jsem. Br. Všecko jest kusé, necelé, roztrhané. Kom. Trest jest několikerá. Byl. — *Pozn.* Během 16. stol. počali *s podmětem rodu středního a čísla množného vázati přísudky se zakončením rodu ženského*. Jezera vypráhly (m. vyprahla). Háj. Slunce tři se ukázaly. Háj. Vína z toho sklepu byly vytáhnuty. Svěd. (Zk. Skl. 33., Mkl. S. 35). — III. *Je-li přísudkem jméno* **podstatné**, *rozdíl činiti jest mezi jménem* **osobným** (značí-li nějakou osobu) *a mezi* **věcným** (značí-li nějakou věc). *Jméno* **osobné** *srovnává se, je-li přechylné, s podmětem v rodě a čísle a bývá* **na** *otázku* **co jest**, *tedy obyč. ve větách výměrných (výměr, definici obsahujících*, vz Nominativ) **v nominativě** *a na otázku* **čím jest v instrumentale** *(ve větách případnosti*, vz Instrumental). Libuše věštkyně byla. Háj. Pravda nade vším vítězitelkou jest. Č. Římané byli nepřátely Řeků. Bůh jest pán světa. Da. Bůh jest dařitel všeho dobrého. V. Čistota jest vší šlechetnosti královna. Pass. Opatrnost těla jest nepřítelkyně Bohu. Br. Má dci křesťanků jest. Pass. Abel byl pastýřem ovcí. Br. Amabilia jeptiškou byla. V. A těch věcí mistryně jest ta múdrost. Chč. P. 100. b. *Ale:* Ta žena jest *blázen* (poněvadž *blázen* není slovo přechylné). — *Pozn. Jméno osobní* **rodu středního** *váže se s podmětem jak rodu mužského tak ženského*. On jest v těch věcech dítětem. V. Sestra nerozumné dítě jest. Us. Její otec mocné kníže byl. Pass. — *Pak-li v přísudku jméno* **věcí** *neb* **pojmu odtaženého** *jest*, **neshoduje se** *s podmětem* **ani v rodě ani v čísle**, *ale jest na otázku* **co jest** *v nominativě, na otázku* **čím jest** *v instr.* Vy jste sůl země. Br. Hospodin jest útočiště lidu svého. Br. Lidé jsou trupel hliny. Br. Nesmírná přísaha jest hříchem. Br. Beze mne i lékařství jedem jest. Kom. Ta věc jest podnětem lásky. V. — *Pozn. 1.* Ale někdy s ním v čísle a rodě se shoduje: Školy jsou dílny lidí. Kom. Pokora jest ozdoba dobrých hospodyň. Št. Svědectví tvá jsou mé rozkoše. Br. — *Pozn. 2. S podmětem věcným rodu ženského váže se někdy jméno osobné rodu mužského*. Ta cesta svědek (m.: svědkyní) jest cesty vaší. Mudr. Pokora jest pěstoun všech šlechetností. Št. — *Pozn. 3. S podmětem rodu středního pojí se v přísudku jméno osobné rodu muž., někdy i ženského*. Všech věcí mistr přirození jest. Mudr. Lakomství jest máti všech zlostí. Troj. Vz Výrok. — IV. *Jsou-li podmětem* **čísla** *určitá od pěti až do tisíc nebo neurčitá: mnoho, málo, něco, kolik, několik, tolik atd.* (vz Číslovky), *klade se sloveso do rodu středního sg.* Padlo jich mnoho. Sto vojínů padlo. Šest synů zrodilo se Davidovi v Hebronu. Br. Tam něco Turků bydlí. Har. Dvanásť trubáčóv trúbilo, štvoro pacholiatok spievalo. Ht. Sl. 203. (Ps. sl. I. 64.). — V. *Jsou-li podmětem* **zájmena** *ukazovací* **ten, ta, to** *a přísudkem jména podstatná, srovnávají se s přísudkem v rodě a čísle nebo kladou se do rodu středního sg.* Ti jsou synové Josefovi. Br. A tato jsou obydlí jejich. Br. Ta jest byla příčina zlého. Háj. Toť byla knížata horejská. Br. Toto jsou kořisti Davidovy. Br. Cizoložníky na osla sázívali a po městě k divadlu vodívali a ta byla veliká potupa a posměch. Bdž. 188. Toto sú moje děti. Ht. Sl. 186. Cf. Ono to byl pán uradník. Ht. Sl. 186. Toť jsou dětinské věci. Kom. Vz Ten. — *Pozn. 1. Když se o bytnosti věci tážeme, klademe zájmeno tázací do rodu středního*. Co jest život? Mudr. Co jest učeným býti? Kom. *Někdy k němu připojujeme ukazovací zájmeno* **to**. Co jest to spravedlnosť? V. — *Pozn. 2. Někdy zájmeny ten, ta, to, on, ona, ono na předcházející podmět za příčinou důraznosti ukazujeme*. Rozum, ten k duši přináleží, ale smrť k tělu. Mudr. Ale úzkost brány, ta jest ji zdržovala. Háj. Oko dobrotivé, onoť požehnáno bude. Br. — VI. *Je-li podmětem* **infinitiv**, *stává přísudek jen v nominativu*. Bohatnouti není hřích. Mk. Vz Výrok, Infinitiv (I. 577. a.). — VII. **Spona býti** *srovnává se z pravidla s* **podmětem v čísle** *a* **rodě**; *ale je-li u výroku přísudek hlavní věcí (obsahu obecnějšího nežli podmět), řídí se spona číslem a rodem* **přísudku**. Dobří lidé jsou klénot města. V. Koruna ozdobná jsou šediny. Br. A braň jejich lučiště bylo. Troj. Pokuta cizoložníku byla meč. Br. Roucho mé byla jediná sukně. Pass. Chytrosť nejsou žádné čáry. A pokrm jeho byl kobylky. Br. — *Pozn. 1. Připojí-li se k věcnému podmětu* **přístávka** (apposice), *může se přísudek i s ní srovnati, jmenovitě když ku jménům míst přístávky: město, ves, hrad, dvůr atd. se přičiní*. Syn boží, nebeské světlo, i na zemi skrze pannu prosvitlo. Pís. br. 1521. V něm zdávna lakomství hříchu máti své kořeny vtrousila. Troj. Městečko Strakonice vyhořelo. V. Ale: Strakonice vyhořely. V. Toho roku město Čáslav založeno jest. V. Hrad Žleby od Sirotků sbořen jest. Háj. Vz Přístávka. Zk. — *Pozn. 2. Je-li podmětem zájmeno* **to**, *srovnává se spona s přísudkem v čísle a v rodě*. To jsou žáci. To byly hody. Kz. Vz Shoda V. — VIII. *Přísudek váže se s podmětem někdy toliko podlé* **smy-**

slu *(vazba podlé smyslu, smyslosleď, významosled, constructio ad intellectum, κατὰ σύνεσιν) a tu se přísudek od podmětu* **číslem** *n.* **rodem** *dělí.* 1. **Číslem.** a) *V přísudku klade se číslo* **množné** *místo* **jednotného:** *α) při jménech* **hromadných:** lid, ptactvo, národ, zástup, strana, obec atd., *když se při nich k živým bytostem, jež se v nich drží, hledí.* Všechen lid té krajiny šli do lesa. Br. Mnohý zástup stlali roucha. Br. Všeliký národ zákony se spravují. Mudr. Sami kněžstvo jsou tím vinni; Kněžstvo vzali příčinu sobě proti bratřím. Čr. Lid jsou běhali, pobízejíce se na biskupy. Bart. Množství veliké přišli k němu. Ht. Sl. 185. Ptactvo nebeské hnízda sobě dělají. Br. To ta chasa si to tak udělali, aby od svatebčanů něco dostali. Us. u Police. Hrš. Polovice z nich hotovi byli k boji. Br. Čiastka jich pletů, čiastka take naprsniky robia. Slov. Ht. Ej, neplačte vy, moja rodina. Ht. Sl. 185. (Mkl. S. 765.). Cf. Každý z nich po penězi na pivě, prve než odešli, propili. NB. Tč. 151. Vz Enallage. — *β) Při jménech* **číselných** *od pěti až do tisíc* atd. Jedenácte učedlníků šli do Galilee. Br. Pět měst kananejských se propadla. V. Tu pannu dvanácte rytířů bičovali. Pass. Aby 12 osob z pánuov k takovému soudu vybráni byli. Vl. zř., Arch. V. 12. Těch 7 svatých duše své pustili. Vz Brt. S. §. 13. — *γ) Když se jméno, jež se k podmětu předložkou* **s (se)** *přičiní, za souřadné myslí.* Matka s dcerou (= matka a dcera) šly do lesa. Us. Hekuba s dcerou svou vyšly z chrámu. Troj. Přemysl s Libuší na Libín se navrátili. Háj. Král s ľudstvom šli za nimi. Pov. 296. Ta žena obžalovaná s mužem svým u něho v domě seděli pijíc. NB. Tč. 59. Druh s druhem shovívati mají. Sš. I. 133. Saul s lidem svým obkličovali Davida. Br. — *δ) Ze zdvořilosti užíváme* **vy** *na místě* **ty** atd. Pane, učiňte toho. Příteli mně milý, přál bych Vám, byste se dobře měli a zdrávi byli. — *ε) Jsou-li podmětem náměstky: každý, žádný, někdo, který, kdo.* Každý, kamž mohl, utekli. Nikdo nejsme bez chyby. Ztratil jsem prsten, který jste ho našli? Zle činí těm, kdož mu dobře činili. Brt. S. 2. vyd. §. 20. — *Shoda podmětu s výrokem, vykáme-li někomu. Tu shodují se s podmětem* **vy v čísle** *jen tvary sloves jednoduché a spona býti, všecko ostatní bývá v sg.* Jak se máte? Vy jste hodný (*ne:* hodní). Kdy jste přišel? — *Slováci a Moravané (i ve vých. a již. Čech.,* ale ne tak zhusta, Kts.) *kladou sloveso do plur.* Vy jste povídali. Já jí řekla: Má milá paní, kýž jste sobě něco vyminily pro sestru svou! Svěd. Zdraví bych Vám přál, tak jakž byste sami ráčili. Vil. z Pernšt. Oni! je to váš pes, co za tebou jde (říká se tomu, kdo brzy vyká, brzy zase oniká). V Kunv. Msk. — *I o nepřítomných zvláštní úcty hodných osobách obyčejně třetí osobou mluvívají.* Pan farár kázali. Otec se radovali. Já jim (matce) to povím. Naše paní máma byly v Praze. Co pak váš pan táta tam dělali? Pan král' sú doma. Ht. Pan kapitán nám kázali von z mesta ho vyviesť, čo si už nevedia s ním porady. Ht. Sl. 185. Kde je otec? Oni šli do kostela (i. e. otec); Ukrojte pánovi chleba a oni si nadrobí. Us. Dch. Paní máma volajú. Us. u Přer. Kd. Na mor. Zlínsku osobám dospělým se vyká, v té pak příčině nejen určité sloveso, nýbrž i všecka participia, přísudky a přívlastky adjektivné ve množném čísle se kladou; je-li osoba rodu ženského, přísudek i přívlastek jest rodu mužského: Naši tatíček sú nemocní. Naši tetička byli včéra u nás. Stařenko, byli ste tam? Moji milí maměnko! Nejsú tam naši (otec nebo matka, hospodář nebo hospodyně) u vás? Bałajkovi (t. *strýčku* nebo *tetičko*), kde idete? V pádech kosých užívá se pravidelně přívlastku v singularu: potkáł sem vašu stařenku, ale též slyšeti: šel s našima stařenků, povídał to našim tatíčkovi. Mtc. Brt. Cf. KB. 308. — b) *Místo čísla* **množného** *klade se ve přísudku číslo* **jednotné** *při číslech:* dva, tři, čtyři **a** pak při těch, která z nich složena jsou: dvě stě, tři sta. Dva díly lidu zemřelo (ale i: zemřely). Háj. I bylo jich dvě stě. Br. A zbito v té bitvě na poli takměř čtyři tisíce mužův. V. Jest tomu jednak dvě letě. Svěd. *Ale i:* Tomu budou brzo dvě létě. Svěd. — 2. **Rodem.** a) Přísudek *klade se v rodě* **mužském** *při podmětech osobných jako jsou: kníže, hrabě, markrabě* atd. a pak při jméně *děti.* Kníže rozkázal (m. rozkázalo). Háj. Kníže bavorské míval obyčej. V. Děti jsou útlí. Br. *Ale také z pravidla:* Kníže do země se vrátilo. Pulk. Tedy řekla knížata všemu shromáždění. Br. Cf. T. l. na sv. Jakuba sjeli se všecka města česká do Prahy. Let. čes. vyd. Pal. 621. č. 692. — *Při titulatuře rodu žen. přísudek shoduje se s podmětem z pravidla podlé pohlaví přirozeného.* Brt. S. §. 20. (vyd. 2.). To mi markrabina milosť dal. Půh. I. 293., 229. — b) *Přísudek klade se v rod* **střední** *při podmětech* **kolikosti** *jako:* **polovice, půl, čtvrť, díl, ostatek, hojnosť,** *když se jako o množství nějakém mluví.* Polovice jich drží kopí. Br. Větší díl jich v sněhu potonulo. Prot. 357., Kom. Třetina země shořalo jest. ZN. Shrklo se síla kniežat; Síla lidstva pohynulo. Ht. Sl. 211. Tehdáž třetí díl lidu v Čechách pomřelo. V. Ostatek života jeho sepsáno jest. Br. Toho roku také hojnosť vína dobrého se obrodilo. V. *Ovšem také:* držela, pomřel, sepsán, obrodila. *Vz o této věci více v Akkusativu* (I. 18.). — c) *Po slovech* **večer, zima, tma, veta, potřeba** *a pod.* I bylo večer zima, tma. Br. Tma bylo ve dne jako v noci. V. Již veta po mně bylo. V. Toho potřeba bylo. Br. — *Ale i:* Byl večer. Br. Jich potřeba byla atd. V. — d) *Podmět čísla* **dvojného** *váže se nyní v přísudku s číslem množným* (ve staré češtině byl přísudek v dualu). Pro žalosť oči mé pošly. Br. Obadva zabiti byli. Br. Uši zaléhají. Us. Vz Dual. — Zk. Dle Zk. Skl. str. 32.—42., Zk. Ml. II. 5.—7. Cf. Mkl. S. 47. a násl., Ht. Sr. ml. 25., Predikat v S. N. — IX. *Když věta* **více podmětů** *v sobě drží.* 1. *Jestliže se podměty* **za věc jednu** *pokládají, klade se přísudek v číslo* **jednotné,** *pakli se pokládají za věc* **mnohou,** *v číslo* **množné.** Ku př. Trest a kázeň ukládá se lidem ne-

zbedným. Kom. Nebe i země pominou. Kom. Smrk a jedle jsou jednostejného přirození. Zhouba a hlad buď tobě za smích. Br. Dávání a brání jest věc svatá. Br. Učení a zpráva potřebují pokoje. Kom. — 2. *Když se podměty za věc* **jednu** *mají, srovná se přísudek, když jsou rodu* **rozličného,** *s rodem jména nejbližšího aneb nejmocnějšího, když jsou však rodu* **jednostejného**, *podlé rodu společného*. Ten den bude země i nebe obnoveno. Pass. Duše i tělo zdrávo bylo. Mudr. K tomu žádná nouze a potřeba nenutila. V. Žalosť a hněv jemu síly přispořovala. Ozim a jař potlučena byla. Us. Věk jeho i čas toho žádal. Troj. — 3. *Když se podměty za věc* **mnohou** *pokládají a přísudek se ke všem táhne, tehdy klade se přísudek* a) *jsou-li podmětem* **osoby** *rodu jednostejného, v rod společný čísla množného, pakli jsou rodu rozličného, v rod mužský čísla množného*. Moudrý a blázen ve spaní jednostejní jsou. Mudr. Stály pak blíže kříže matka jeho a sestra její. Br. Otec a matka divili se těm řečem. Br. Král i všecko shromáždění obětovali. Br. Ale *také*: Aby jednak muži, jednak ženy regiment držely. Kom. — b) *Když pak podmětem jsou* **věci** *rodu rozdílného, klade se výrok v číslo množné rodu vzácnějšího, pakli jsou rodu jednostejného, v číslo množné rodu společného*. Povětřím roztrhali se plátna i provazové. Troj. Tu hromobití hrozná a blejskání se děla. Troj. Knížectví opolské a ratibořské pod léno a manství koruny české postoupena byla. V. Propasť a zahynutí nebývají nasyceny. Rozum a ctnosť nejlépe vědomi jsou těch obou cest. — *Pozn. 1. Mužská bezživotná jména, když se s jinými podměty spojí, mají za sebou nyní obyčejně rod ženský čísla množného*. V tom pouhý kus a z něho povstalá zvyklosť panovaly. Šf. Chvojka a kolovratec mléčnaté jsou. Byl. Strach a bázeň tě osedly. Jg. — *Pozn. 2. Zřídka se při věcech rodu rozdílného výrok v rod střední čísla množ. klade*. Ale jiné nové nebe a nová země pro budoucí život že stvořena budou, svědčí se. Kom. — 4. *Když se podměty za věc mnohou pokládají, avšak přísudek toliko k jednomu podmětu se táhne, při ostatních pak na mysli se doplní, tehdy srovná se toliko s tím, ku kterému se bezprostředně táhne*. Tedy vyšel Petr a jiný učedlník a šli k hrobu. Br. Na tom sněmě byl také Vladislav I. a Soběslav I., knížata česká. Koně a všechen dobytek jeho zahynul. Pass. Syn jeho i lid všechen Přemyslovy smrti velmi želel. Háj. Vyjdi z korábu ty i žena tvá i synové tvoji. Br. — 5. *Když podmětem jsou rozličné osoby, tehdy klade se přísudek v číslo množné osoby vzácnější, t. j. osoby první, když ta mezi podměty jest, aneb druhé, když osoby první mezi nimi není*. Otec tvůj a já hledali jsme tebe. Br. Ty a bratr tvůj mluvte. To vy a váš rod budete užívati. Háj. — *Pozn. Když se podměty s přísudkem společným proti sobě staví, řídí se přísudek podmětem nejbližším*. Netoliko já ale i oni blázni jsou. Mudr. Oni nám i my jim nic nerozumíme. Háj. — Zk. Skl. 587.—591., Zk. Ml. II. str. 7.—8. — **S.** *přísudkového jména infinitivního*, vz Infinitiv (I. 577. b). a Brt. S. 2. vyd. 107. — **S.** *jména předmětového na infinitivě závislého*. Sloveso řídící a infinitiv splývají v jeden celek, pročež předmět závislý na infinitivě nesprávuje se do pádu infinitivem, nýbrž slovesem řídícím. Není bezpečno souditi takových věcí. Nechceš pravdy pověděti. Dej mi vody píti. Jal se toho spolku trhati. Dávno jsem žádostiv byl té noviny slyšeti. Ta se jest písmu ve své mladosti čísti naučila. Brt. S. 2. vyd. 108. Vz Infinitiv (I. 578. a.) — **S.** *přívlastku se jménem určeným*. Vz Přívlastek. — **S.**, *náhoda*. Kon., Ráj. — **S.**, adv. = *dobře*. S. naň tak (když komu nějakého neštěstí přejeme). Ros., Mus.

Shodení, n. = *cena*. Podlé s. má vrátiti, pro aestimatione restituet. Zlomek střč. exodu 22. 5. V Listech filolog. 1880. 131.

Shoditelnosť, i, f., die Absetzbarkeit. Šm.

Shoditi, shoď, il, zen, ení; *sházeti*, el, en, ení; *shazovati*, *shozovati* = *svrhnouti*, *dolů hoditi*, ab-, herab-, hinunterwerfen, ein-, hinabstürzen; *na hromadu hoditi*, zusammenwerfen; *ceniti*, schätzen; **se** = *shoditi se*, *shodnouti se*, *shodovati se*, *shozovati se* = *srovnati*, übereinstimmen, übereinkommen, sich mit Jem. abfinden, sich reimen, zutreffen. Jg. — **abs.** Ten kůň shazuje. Us. — **co, koho.** Kůň mne shodil. Jel. Kůň zuby shazuje (wechselt), jelen parohy. Us. Shodnouti co = uhodnouti. Lg. S. Jezuity = zrušiti. Jezuité byli shodění. Na mor. Zlínsku. Brt. S. révy (zbytečné uříznouti). Ck. Mohla by (kráva) pěkná telata shazovat (germ.). V Kunv. Msk. — **co komu** = dolů hoditi. U Opavy také = haněti, Jemanden etwas ausreden, missbilligen. Klš. — **se komu (proč).** Netoliko židovi, nébrž i pohanu by se taková omluva shodila. Sš. I. 43. I samým Římanům voda jeho (bravného rybníka) pro nemocné vojáky dobře se shodila. Sš. J. 82. (Hý.). — **co, koho odkud: se** schodů, D., obuv s nohy, Puch., někoho s úřadu (složiti). Plk., Sych., Apol., Brt. Shodil ho s kathedry (dotekl ho). Prov. S. hrnce s police. Er. P. 38. Tak později asi po 30 nebo méně letech stejným obořením apoštola Jakoba mladšího s cimbuří chrámu shodili. Sš. Sk. 91. Shoď mia, milý, shoď mia s mosta, ať sem já tej hanby prosta. Sš. P. 139. S. se služby, absetzen. Mor. Šd. — **co, koho, se jak:** někoho **po** hlavě dolů s. V. — **kdy**. Shodnouti se **po** vádě (smířiti se). L. Po dvou letech hříbě stoličky mlíčné první shazovati počíná. Ja. — **co kam: v** jednu hromadu = na hromadu. Plk. — **co zač** = *ceniti*. Ms. pr. hor. — **co čím:** seno s půdy rukama, podávkami s. Us. Rád by klobásou polt slanin shodil (veliké za malé obdržel). C. — **se.** Nemohou se shodnouti (jsou si na štíru). D. Shozuje se vůle jejich. Jel. Dva úhlové se shodují. Sedl. Shodí se to, es wird brauchbar. U Olom. Sd. Ty trojúhelníky se shodují, kongruiren. Nz. — **se s kým** = a) *srovnati se*. V. Nemohu se s ním shodnouti, na čisto přijíti. D. Sloh toho písma se slohem ostatních písem téhož spisovatele se neshoduje. Marek. Také sloh evangelia shoduje se s osobností sv. Luky. Sš. L. 2. To

s pravdou se neshoduje. Dch. Pes s kočkou se neshodí. Na Ostrav., Tč., u Opavy. Klš. — b) = *rozuměti si*. Čech s Polákem se shodne. Us. — **se oč**: o záměr, in Betreff eines Planes. Sych. — Kram. — **se v čem**. V tom se shozují. Ryt. kř. Ty závěrky v znacích se shodují. Marek. Shodnouti se v trhu. L. V zásadách se s ním shodoval; V tom výkladě se všichni s-dují. Sš. II. 25., 133. (Sk. 108., 239. — Hý.). — **se o čem**: o věcech (srovnávati se). D. — **čemu**. Všemu tomu shoditi (vyhověti) umí. V., Jel. Dobrá hospodyně všemu tomu s. může. V. — **(co komu) na čem**. Shodil (= slevil) mu 20 kr. na lokti. Mor. Brt. Přemoudře se nyní na tom shodli. Sš. Bs. 197. — **s inft**. Proč jste se shodli pokusiti ducha Páně? Sš. Sk. 54. — **se nač**. Ještoo se to na něco shodí = dobré býti k čemu. Na Slov. Bern. — *Neshodnouti se* = nezvésti se, zlý konec míti, zle padnouti. V.

Shodně, übereinstimmend. S. pozorují vykladatelé o Janu, že . . .; S. se vykladatelé o tom mají; Slova jeho s. vyložiti s odchodnými údáními jiných otců; Leč ani v tom se nesnášeli dosti shodně a tudy svědectví jejich nestačilo; Jak nejnovější grammatikové řečtí se v tom s. nalezají. Sš. J. 116., Mt. 287., Mr. 3., 66., Ž. 102. (Hý.).

Shodnosť, i, f., *srovnalosť*, der Einklang, die Uibereinstimmung. S. vniterná, myšlenková. Sš. L. 120. S. trojúhelníků, die Kongruenz.

Shodnouti se, vz Shoditi.

Shodnozvučnosť, i, f., die Kongruenz.

Shodnozvuk, u, m. = *shodnosť*, die Uibereinstimmung. Nz.

Shodný, *shodící se*, *srovnalý*, übereinstimmend, einträchtig, einmüthig, harmonisch, kongruent. S. trojúhelníky (se kryjící, na se připadající), Sedl., představy (které sebe neruší), úsudkové. Mark. S. znamení. Ráj. S. pojmy, obrazcové. Nz. — **čemu**. Život idei boží s. a přiměřený. Sš. J. 140. — **k čemu**. Leč neshoden výklad ten k souvislosti. Sš. J. 226. — **v čem**. Aby apoštolé shodni byli v duchu, v mysli, ve vůli; Podání v tom shodna nejsou. Sš. J. 265., L. 2. — **proč**. (Tvorové) rozličnì jsou ve svém zvuku, avšak shodni pro nauku. Sš. Bs. 17. — **s kým**. S-ni jsouce se světem ničeho se od něho nemusíte obávati; Úsudek můj shoden jest s ideou pravdy a soudu; Odpověď s podáním docela shodná. Sš. J. 122., 141., I. 14. (Hý.).

Shodopis, u, m., die Konkordanz. Šm.

Shojiti, zusammenheilen. Šm.

Sholiti, il, en, ení; *sholovati* = *oholiti*, abscheren; *sraziti*, *stíti*, abhauen, abschlagen. — **co** hlavu = 1. oholiti, Us., 2. stíti, sraziti. V. Sholí všecky vlasy. BO. — **co komu**: hlavu. Ros. — **co odkud čím**: vlasy s hlavy, Mand., břitvú. Sal. — Jg.

Shon, u, m., *shánění*, *honění*, das Gelaufe, Rennen, die Jagd. To tam byl včera s. Ros. Co jest to za s. na tržišti? Sych. Jest mezi nimi s. (shánění po sobě). Kom. Jest s. o to zboží, hat reissenden Absatz. Č. Pouličný s., der Gassenauflauf, veselý, fröhliches Getriebe. Dch. I povstal shon lidu. Sš. Sk. 249. — **S.**, *sběh lidí poddaných* ve žních na pole vrchnosti, aby rychle sklidili obilí (in messi, quae dicitur shon). V listině broumovské. Mš. exc. — **S.** = *lov*, die Jagd. S. udělati. V. Dal shonku dělati s tenaty svými na gruntech mých. Půh. 1522. S. násilný, das Zwangtreiben, poslední shon při zataženém lovu, jímž se dostane zvěř do malého prostoru, odkud se potom do výtahu žene. Šp. — Bck. II. 303. Na shony loviti (na opak: *na podsedky*). Us.

Shonba, y, f. = *shon*, der Zusammenlauf. To byla s. lidu. Us. To byla s. po něm. U Chocerad. Vk.

Shonec, nce, m., *sháněčka*, das Streichholz. Ros.

Shonek, nku, m., **shonky**, ův, pl., m., *vývějky*, *výtočky*, *plevný prach*, co při podsívání obilí na řičici zůstane (klásky atd.). Mor. Brt. Der Spreustaub, das Abkehricht.

Shoniti, vz Sehnati.

Shonitý. S. cesta (náhlá), abschüssig. Us.

Shonkovice, e, **Shonkovka**, y, f., *řešeto k podsívání obilí*, Kornreuter. Us.

Shoř, vz Tchoř.

Shora, *s hora*, *se shora*, von oben. Us. S. dola i se shora. Dch.

Shořalý, zastr. = *shořelý*.

Shorek, rka, m., *chlapec*, *filek*, *svršek* (ve hře karetní), der Oberbauer.

Shořeliště, ě, f., die Brandstätte.

Shořelý dům, zastr.: shořalý, abgebrannt, verbrannt. Jád.

Shorének, nku, m. = *brambor*. S. pečený. Kda.

Shořeti, el, ení; *shořovati*, ver-, nieder-, ab-, wegbrennen. Jg. — **abs**. Celý dům shořel. Ros. Dá, až čert umře a peklo shoří (nikdy). Prov. Kterak my vás přikrýť máme, samy zítra shořeť máme. Sš. P. 42. Třetina země shořalo jest. ZN. A tak ta vojna shořela (udušena jest, nic z ní nebylo). St. let. — **čím**: ohněm. V. Myslil jsem, že hanbou, studem shořím. Mor. Šd. — **od čeho**. Od ohně shoří dům. V. Obilí od horka shořelo. V. Od zapálení hromem shořal jeden dům. Let. 448. Vz Moskva. — **kde**. Na tom nezdárném kluku každá domluva jako na psu shoří (netkne se ho). Us. Dch. Vz Bříza. Shořal jest špitál v Praze křižovníkóm s hvězdú podlé mostu. Scr. 2. 452. — **jak**: **do** prachu s. Hlas. Uhlí plamenem shořelo. Us. S. **na** prach. Er. P. 10. S. na padrť. Us. Hý.

Shorný, *spalný*, verbrennlich. D.

Shospodařiti, *shospodařovati* = *uhospodařiti*, erwirthschaften. Koll. — **co**.

Shotovení, n., die Fertigmachung, Bereitung. V. Shotovení vojska. V. — **S.**, die Vorbereitung. Chce-li beze všeho s. řečňovati, aus dem Stegreif. Č. exc.

Shotovený; *-en*, *a*, *o* = *připravený*, gemacht, gefasst. Psaní s. vám odesýlám. Žer. 346. — **nač jak**. Řečník na každou věc s rozvážlivou odpovědí s. Smrž.

Shotoviti, il, en, ení; *shotovovati*, fertig machen, bereiten. — **co komu čím**. Vz Zhotoviti.

Shoule, e, f., *hromada*, der Haufe. S. mračen. Krok., Pl., Dch.

Shoulivec, vce, m., armadillo, kývoš. Krok.
Shoupnouti, pnul a pl, ut, utí; *shoupati*, beim Schaukeln herabwerfen. — **koho.** Us. — **koho odkud:** z úřadu (svrci, stürzen). Jg. S. (se) se stromu, s vozu (= seskočiti). Us. Hý. — **se** (do neštěstí padnouti, ins Unglück kommen). Plk.
Shousti, shudu, shoudl a shudl, shuden, ení = *sehrati*, *sezpívati*, zusammensingen, musiciren. — **kým.** Potom náma ďábel shude. St. skl., Mast. v. 111.
Shoušť, i, f., *shuštěnosť*, *sehnanosť*, die Koncentration. Nz.
Shovárati = *umlouvati*. Slov. Vz Shovořiti.
Shovárka, y, f., *rozmluva*, das Gespräch. Slov. Rybay. Vz Shovorka.
Shovění, *shovení*, n., *sečkání*, *ztrpění*, die Nachsicht, Geduld. S. míti. V. Sluší v tom s. míti. V. Žádal o dva dny s. Schön. Aby měl s. až do sv. Havla. Boč. S. míti nějaké summy do času. J. tr. Aby dluhuom jeho do slušného času s. měli (1552). Er. Aj čaká, a my na jeho shovievánie netbáme. Hus II. 124., II. 124.
Shověti, vím, věji, ěl, ění; *shovívati* = *čekati*, *ztrpění míti*, *trpěti*, Geduld, Nachsicht haben, sich gedulden, nachsehen. Jg. — **abs.** Pán Bůh dlouho shovívá. Ros. Shov, milá matičko, až ti jich nalovím. Sš. P. 34. — **komu.** Bůh lidem shovívá, Br.; s. dlužníku. D. Shověj mi. Hus II. 391. Pán Bóh milostivě ještě shovie poběhlému, aby se k němu navrátil. Hus I. 209. Pakli dieš, ež jest učená, tomu já shoviem (to připuštím). Kat. 793. — Troj. — **s kým.** Druh s druhem shovívati mají. Sš. I. 133. — **nad kým.** Bůh nad bezbožnými shovívá pro pokání. Štelc. — Syr. — **k čemu:** k hříchům. V. — **komu v čem:** v přísaze. Ms. pr. kut. — Rvač., Lom.
Shovívajícnosť, i, f., **šp.** m.: shovívání. Zlob.
Shovívajícný, **šp.** m.: *shovívající*, langmüthig. Zlob.
Shovívání, n., vz Shovění.
Shovívavosť, i, f., die Nachsichtigkeit, der Langmuth. Us.
Shovívavý, nachsichtig, langmüthig. Bůh jest s. Mus.
Shovor, u, m. = *rozmluva*, die Besprechung, Unterredung. Na s-ru s někým někde býti. Slov. Koll.
Shovorčivosť, i, f., die Gesprächigkeit, Freundlichkeit. Slov.
Shovorčivý, gesprächig, freundlich. Slov.
Shovořiti se, il, ení; *shovárati se*, sich bereden. — **se s kým** = *smluviti se*. Keď já bélím aj mažu, shovárať sa nemožu; potom sa já shovorím, aj ti dvírka otvorím. Sš. P. 195. Tajně sme se shováralí, aby ludia nezradili lásku našu do sobášu. Ps. sl. Tak som sa ja s ním shovárau až do rána bieleho: Za hřiech si počítáš shovárať sa so mnou. Ps. sl. 86., 67.
Shovorka, y, f., Gespräch, n., Besuch, m. Nebyli týden spolu na s-ce. Slov. Němc. Vz Shovarka.
Shození, n., das Herabwerfen; die Absetzung, Verstossung. Jg.
Shozený; *-en*, *a*, *o*, herabgeworfen; abgesetzt. Vz Shoditi.
Shozování, n., vz Shoditi, Shození.
Shrabati, shrabám a shrabu; *shrábnouti*, bnul a bl, ut, utí; *shrabávati*, *shrabovati* = *dohromady hrabati*, zusammenrechen, -scharren, raspeln, aufraffen; *dolů hrabati*, herabscharren, -rechen. — **co:** seno, užitek. Us. Sám chce vše s. (vydělati, získati). Své peníze shrábnouti. D. A ten dóvod mnohými hýbá, aby mnoho jeden shrabal obrokóv. Hus I. 441. Stoh shrabati (dolů hrabati). Ros. — **co kam: na** hromadu. V. — **co za co:** peníze za obilí. Shrábne za to pěkné peníze. Us. Šd.
Shrabky, pl., m., co se po prvním hrabání ještě shrabe, die Uiberkehr. Us. Tč.
Shrabování, n., das Zusammenrechen, -scharren. A časného statku vším činem s. Sš. II. 126.
Shraniti, il, ěn, ění = *hraněním srovnati*, passend machen, richten. Cant.
Shrapnel (šrapnel), u, m., dělová dutá koule uvnitř prachem a olověnými kuličkami naplněná. Vz S. N., KP. IV. 503.
Shřáti, *shříti*, shřeji, shřil, shřel (Bž. 203.), shřál, át a it, etí a ití, án, ání, ení n. íní; *shřívati* = *ohříti*, wärmen, erwärmen. Št. — **se, koho.** Oheň učiň, ať by pán se mohl shřieti. GR. Hledajmy děvečky mladé, ať shřievá hospodu našeho krále. Bj. Ižádného miesta sobě neshřieli (= nikde se nezdrželi). BO. — **co, koho čím.** Shřej mě ohněm tvým. Ruk. sv. Aug. — **koho, se kde: v** srdci. St. skl. Shřeješ se jako had **na** ledě. Us. Se **u** ohně. Marek. Ale to sě stane, až had na ledu sě shřěje. Hus I. 100. — **se od čeho:** od uhlí. Ben., Rd. zvíř. — **se s kým.** A v tej čoernej hoře jasný oheň hoří, shřívá se tam paní s drobnýma dítkami. Sš. P. 140.
Shrbatěný; *-én*, *a*, *o*, buckelig gemacht. S. stareček. Víd. list. **šp.** m.: shrbělý a shrbený. Jg.
Shrbatěti, ěl, ění, buckelig werden. Jg.
Shrbatiti, il, ěn, ění = *hrbatým učiniti*, buckelig machen. Jg.
Shrbělý, *který shrběl*, krummgebogen. S. osel. Kom. J. 180.
Shrbenec, nce, m., *shrbený*, ein Gebückter. Ros.
Shrbení, n., die Krümmung, Bückung. — **S.**, *hrb*, der Höcker. Ja.
Shrbenosť, i, f., der Katzenbuckel. Dch.
Shrbený, *-en*, *a*, *o* = *ohnutý*, gebückt, gebeugt, geduckt, krummgebogen. S. osel, Kom., stařec. Ros. Chodí shrbený (shrbeně). Kom. — **čím:** starostí, V., věkem.
Shrběti, ěl, ění = *shrbiti se*, gebückt, krumm werden. Jg.
Shrbilý = *shrbený*. Mudr.
Shrbiti, il, en, ení; *shrbovati* = *skloniti*, *ohnouti*, *skřiviti*, krümmen, bücken, gebückt machen. Jg. — **koho.** Starosť ho shrbila. Us. — **se.** Tělo se shrbuje. Kom. Shrbě se chodí. Us. — **se čím:** starostí. V. — **se pod čím:** pod břemenem. Pešin.
Shrbnouti = *shrnouti*. Na Ostrav. Tč.
Shrdati, verachten. — **čím.** Shrdají tiem. NB. Tč. 127.

Shřebný, *březí, užívá se jen o koních,* trächtig. Příp. -ьнъ. Mkl. B. 151. S. klisna.
Shřeji, vz Shřáti.
Shřešiti, il, ení; *shřišeti,* el, ení; *shřešívati,* sündigen. V. — **abs.** Pomsta božie nemešká nic, kdy člověk shřešil. Hus I. 377. — **z čeho.** P. Maria z lítosti chtěla, aby před časem div Kristus učinil, aniž z toho by shřešila. Hus II. 35. — **proč.** Pro nižádnou věc má člověk shřěšiti. Hus II. 169. — **nad kým.** Shřeší-li bratr nad námi, móžeme mu odpustiti. Hus I. 340. Shřeší-li bratr tvój nad tebú, treskci ho. Hus I. 244. — Hus I. 240., 241., 248. — **jak:** smrtelně, Hus II. 321., I. 334., těžce. Sš. P. 67., Hus I. 105. **A v** těžké proměněnie, že moh neumřieti, shřešiv musil jest umřieti; Ktožby kolivěk **z** nevědomie shřešil; S. smrtedlně, všedně. Hus II. 336., III. 74., 184. — **čím.** Mnohými zásadami shřešila Eva. D. Davše Krista na smrť, avšak sú tiem smrtedlně shřěšili; Každého hřiecha počátek jest pýcha, tak že pýchú ďábel najprve jest shřěšil; Oni sú shřěšili hřiechem nekánie konečnieho, tak že sú sě hřiechu konečně nekáli. Hus I. 189., II. 422., III, 116. S. smilstvem. BO. — **proti komu:** proti Bohu. D. Proti někomu s. Alx. Shřeší-li muž proti muži, móž sě Bóh nad ním smilovati; ale shřeší-li proti Bohu, nenie na naší moci, ale na božie vóli záleží. Hus I. 245., 340. — Hus I. 336., 340., II. 201. — **s kým kdy.** Mnozí kněží s vlastními sestrami takměř každý deň i **na** vánoce i na velikú noc shřešili sú. Hus I. 277. — **komu.** Tobě samému shřešil jsem. Br., D. Vz Hřešiti, Zhřešiti.
Shříšný = *hříšný,* sündhaft. S. člověk. Ms. Bel. 33.
Shříti, vz Shřáti.
Shřití, n., zastr. *shřetí,* das Erwärmen. — **S.,** *něco shřitého,* das Gewärmte, Warmgemachte. Sal.
Shřitý; *-it, a, o* = *ohřatý,* erwärmt, gewärmt. Zlob.
Shřívati, vz Shřáti.
Shrk, u, m., *shrknutí, stok,* der Zusammenfluss. Pl. Vz Shrnek.
Shrknouti, kl, utí = *hrkem spadnouti,* herabfallen, herabstürzen, herabschiessen. Závaží shrklo. Us. — **se kolem někoho** = obklopiti ho. Us. Brt.
Shrnačka, shrnovačka, y, f. = *shánědlo,* das Streichholz. Plk.
Shrnati, vz Shrnouti.
Shrnek, nku, m., *náhrn, náhrnek,* congeries, die Anhäufung. Nz.
Shrnouti, nu, ul, ut, utí; *shrnati* = *do hromady hrnouti,* zusammenhäufen, aufhäufen, aufraffen, zusammenraffen; *stočiti,* zusammenwinden, -rollen, -wickeln; **se** = *shromážditi se, do hromady se sraziti,* sich sammeln, sich häufen, zusammenkommen o. -laufen, zusammenströmen; *stočiti se,* sich zusammenrollen. Jg. — **co:** zemi, Us., peníze (shřábnouti). D. David shrnul všecken lid. Bj. Rádby všechno shrnul (do své truhly lakomec). Ros. Svůj plášť s. (stočiti). Zlob. Shrnu to spolu (krátce povím). Jel. — **co, se kam (do čeho, v co, k čemu, pod co, nač):** peníze **do** klobouku. Ros. Včely do chumáče se shrnuly. Ros. Peníze **v** hromadu s. Vš. Shrnuli se **k** nám. Vrat. Shrnulo se polízačů **se** všech koutů k hostinám. Sych. S. se k někomu (utéci se, confugere). V. Shrnula se mu krev k srdci. D. Všecky bídy se na mne shrnuly. V. Had se shrnul (stočil) na hromadu. Jg. Sv. Štěpán shrnuje na ně (židy) bohozradu a bohovraždu. Sš. Sk. 89. Mezi tým si z Ústie získali sobě nějaké přívrší, na něž se všichni shrnuli. Let. 30. **Pod** korouhev důvěrně se shrňme. Us. Shrnuli se na mne jako sršni. Us. Hý. — **čeho kam: do** čeho atd. **šp.** m.: *co,* vz S. Brt. — **jak:** stručně, pozorně, **s** velikou pozorností něco s. Us. S. něco do mála slov, kurz fassen. Hý. — **co komu.** A hněv boží sobě jako poklad shrnují. Br. — **(v čem) čím co.** Obilí lopatou s. Us., Šp. Věci, v nichžto potřeby vaše božským dobrodiním všecky jsou shrnuty. Jel. — **co, se kde. Pod** jejichžby se ochranou jako pod křídly s. mohli. V. **Ve** slovech posledních dvojí otázka se **v** jednu shrnuje; On veškeru náplň moci v sobě shrnoval; Hlavité pojmy shrnuje ve formě vývodku. Sš. Sk. 134., 238., I. 66. (Hý.). Nechtě přes tu řeku dále shrnu sě **při** jedné skále. St. skl. — **se.** Papír, had se shrnul (stočil). Jg. S. se (= pojiti v manželství). Na Slov., Plk. — **se o kom** = *okolo koho.* Rytieřstvo **sě** o něm shrnu. Alx. 1115.
Shrnovací plachty, vz Plachta.
Shrnovatel, e, m. Jupiter, oblakuov s., Sammler, m. Jel.
Shrnutí, n., vz Shrnouti. S.-se věřitelů na někoho = konkurs. J. tr. S. se zločinů, die Konkurrenz der Verbrechen. J. tr.
Shrnutosť, i, f., die Gedrungenheit. Šm.
Shrnutý; *-ut, a, o,* zusammengestrichen, eingerollt. S. peníze, oblek atd. Us.
Shromaditi, il, ěn, ění, zusammenbringen, ve vojště, massiren. Dch.
Shromazditi = shromážditi. Ž. wit. 15. 4.
Shromáždění, n., *v hromadu snesení,* die Zusammenbringung, Sammlung, Versammlung. S. peněz. S. starodávných věcí, Antiquitätensammlung. D. — **S.,** *sjezd, sbor, schůzka,* die Zusammenkunft, Versammlung. Ž. wit. 55. 6. S. urozených paní a panen, V., lidí vůbec, mnichův, vybraných osob, D., synodní, Kom., národní, valné, plné, obecné, všeobecné (Plenar-, General-Versammlung). Nz. S. valné sezvati. Šp. Všichni poslancové činí na sněmu jedno s. ŘZ. 1850. č. 1. Místo ku s. Us. Dch. S. skončiti, zavříti; s. míti z vyššího povolení. J. tr. Valné s. velerady objednati. Sš. Sk. 46. S. vojska, die Vergatterung. Čsk. Vz *Sjezd.*
Shromážděný; *-děn, a, o,* versammelt, gehäuft. S. poklad, bohactví, Kom., osoby, D., lid., Us., otcové. — **kde.** V Adamu, v bedrách jeho shromážděno bylo celé pokolení lidské. Sš. I. 63. — **proč.** Veškeří křesťané ti, jenžto tentokráte shromážděni byli **pro** vyprosení od Boha apoštolům oněm svobody. Sš. Sk. 50.
Shromáždiště, ě, n., der Versammlungsplatz, -ort-, Sammelpunkt, Sammlungsort, das Versammlungslokale. J. tr., Dch., Čsk., Sk. I. 153.

Shromaždítel, e, m., der Sammler. Plk.

Shromaždítelka, y, **shromaždítelkyně**, ě, f., die Sammlerin. Jg.

Shromaždítelný, sammelbar. Jg.

Shromážditi, il, ěn, ění; *shromážděti*, ěl, ění; *shromažďovati*, *shromáždívati* = *hromaditi*, *na hromadu snésti*, *v hromadu přivésti*, *v hromadu svolati*, *hromadu způsobiti*, sammeln, ver-, einsammeln, zusammenbringen, an-, aufhäufen, mehren; *se*, zusammenkommen, sich versammeln. Jg. — **co, koho (komu).** S. statek, peníze, bohactví, zboží, V., přátele, Ros., knihy. Reš. Slepice shromažďuje svá kuřátka. ŽN. S. sbožie. Ž. wit. 38. 7. S-dil sem sobě střiebro i zlato králóv a vlastí. Hus I. 282. — **čeho:** dítek božích do církve s., kněží učených atd. **Šp.** m. co. Brt. Vz S. — **co, se kam: na** jedno místo. V. Již hřích na hřích se shromažďuje. Kram. S. **v** jedno. V. — Har. S. zlé **na** někoho. Ž. wit. Deut. 23. Lid **k** soudu s. Us. Znamenajte havrany, žeť nesejí ani žnú, ani s-ďují **do** stodol, a otec váš nebeský krmí je. Br., Hus II. 351. Sebrati všechny moci duše a **v** jednotu s. ctnosti. Hus I. 461. Aby pátú čiesť užitku po ta sytá léta s-dil v stodoly. BO. — **se.** Voda, lid se shromažďuje. Us. — **co, se v co kde (kdy):** v hromadu **na** poli. Pulk. Děti své **okolo** sebe s. Us. D., Ml. Shromážditi se na hradě o půl noci. S. se **u** souseda. — **se s kým jak kde, aby.** Shromáždili se se sousedy **bez** povolení **pod** černou skalou, aby se uradili. Us.

Shromáždka, y, f. = *shromáždění*. Mus.

Shromáždně, *hromadně*, versammelter Weise. Aqu.

Shromáždník, a, m., *společník*, der Theilnehmer bei einer Gemeinschaft. Aqu., J. tr.

Shromažďování, n., vz Shromáždění. S. statků, V., píce. Kom. — **S.**, *scházení-se*, die Zusammenkunft, Versammlung. V.

Shromažďovatel, e, m., der Sammler. D.

Shromažďovatelka, y, **shromažďovatelkyně**, ě, f., die Sammlerin. D.

Shromažďovati, vz Shromážditi.

Shromiti, il, en, ení, niederdonnern. — **co.** Shromil pýchu židů. Sš. I. 113.

Shroutiti se, il, cen, ení, zusammenstürzen. Stavba se s-la. Us. Dch.

Shroziti, il, žen, ení, abschrecken. — **koho odkud: s** rychtářství. Boč. exc. 1444.

Shrstiti, il, štěn, ění, *hrstí svírati*, *tvořiti*, in die Hand schliessen, mit der Hand formen. — **koho, co.** Br.

Shrubělý, etwas grob. Rostl.

Shrýzti, shryzu, zl, en, ení; *shryznouti*, zl, ut, utí; *shryzati*, *shryzovati* = *skousati*, zusammennagen. — **co, koho.** Pes shryzl kosť. Us. Odporná slova shrýzti (slyšeti a mlčeti). V. Musí to shrýzti, jako pes horký koblih. Rvač. Tak ho shryzl, že umřel. Pass. To také musel shrýzti, verschlucken, sich gefallen lassen. Čr. Ktožť v poctivosti Boha nemá, byť všecky oltáře shryzl, neniet před Bohem na milosti. Št. — **co kam.** Bezpraví do sebe shrýzti. Reš. — **co jak:** veselou myslí. Aesop. — **kde:** křivdu, ztrátu, důtku v sobě s. D. — **co komu.** Shryzly mu myši nohavice. Lom.

Shudu, vz Shousti.

Shuknouti se, kl, utí = *spiknouti se*, sich sammeln, schaaren. Jg.

Shulák, a, m., zuzura, kývoš. Krok.

Shumplovaný; *-án*, *a*, *o* = *zkažený*, *zničený*. Mor. Sd.

Shumplovati = *zkaziti nedbalostí*, verderben, vernichten. Mor. Šd. — **co.**

Shůnka, y, f., vz Nadhánka, Shon. Nastala po něm s. Us. Šd.

Shup, u, m., das Abfroschen (v tělocviku). Tš.

Shůr, u, m., steinigter Flecken im Felde. Us.

Shůry = *dolů*, von oben herab. Us. Vz Shora.

Shuspeninatěti, ěl, ění, gallertig werden. Rostl.

Shustitelný, *stlačitelný*, kompressibel. Nz.

Shustiti, il, štěn, ění; *shušťovati*, *shusťovati*, dick machen, verdicken, verdichten. — **co:** V., sýr, zimu. — Jg. — **co čím:** smetanu moukou.

Shustlosť, i, f., die Verdickung, Verdichtung. S. krve.

Shustlý, dicht, verdichtet. Chléb přesný (nekvašený) jest shustlý. Kom. S. krev. Us.

Shustnouti, stl, uti, dick, dicht werden. — V. — **čím:** zimou. — **od čeho.** Toms. — **se v čem.** Br.

Shuštění, vz Zhuštění. Vz S. N.

Shuštěnosť, i, f., *shoušť*, *sehnanosť*, die Koncentration, Verdichtung. Nz.

Shuštěný, vz Zhuštěný.

Shušťovací pumpa, die Kompressionspumpe. Nz. Hlavní její části: nádržka a bota s pístem. Vz S. N.

Shušťování, n., die Kondensation. Nz.

Shušťovatel, e, m., der Kondensator. S. Nattererův, Oerstedtův. Vz KP. II. 90.

Shvariať sa = *rozmluviti se*. Slov.

Shvězdění, n., *konstellace*, *zvláštní rozestavení slunce*, *měsíce a planet*. Vz S. N. Das Sternbild.

Shyb, u, m., der Bug, die Biegung, Beugung. S. v tělocviku, vz KP. I. 474., 477. — *S-by*, die Gelenke. Slov.

Shybák, u, m. = *zavěrák*, nůž, Taschenmesser. Slov.

Shýbati, vz Sehnouti.

Shýbka, y, f. S. běhounu, die Neigung des Mühlsteines. Us.

Shynouti, ul, utí = *zhynouti*, zu Grunde gehen. — **čím:** trudem. Alx. 1107.

Shyřiti, il, ení = *shřešiti*, *proviniti*, freveln, sündigen. — **na čem proti komu:** proti Bohu. Ms. Leg. — **čím.** Ač kdo shyří svou křehkostí. O 7 vstup.

Schab, u, **schábek**, bku, m., pečeně od žeber (n. od hrudi), der Rippen-, Weissbraten. D.

Schabiti, il, en, ení, entmuthigen. Dch. — **koho čím.**

Scháblý = *ocháblý*, schlaff.

Schábový, od schábu, Schweinrippen-. Puch.

Schaden, něm. Škodu, porušení bráti Vzala úraz spadši s koně. V. — **Mk.**

Schaetzen, něm. Procenili ji 300 zlatých. V. Cenil nám ty koně 4 kopy. Dům se všemi svrchky a nábytky šacován a položen jest za 300 kop grošův. Hádali jsme vší summy v těch měsících více než za 300 kop. Svěd. — Mk.

Schallapparat, něm., *budíček*. Čk.

Schamlati, gierig verschlingen. — **co.** Rád by jenom sám všecko schamlal. Mor. Šd.

Scháněti, šp. m. sháněti.

Schápati, vz Schopiti.

Schapnosť, i, f., die Gier, Essgier. U Olom. Sd.

Schapný, gierig, essgierig. U Olom. Sd.

Schátralý, *chatrný*, schlecht. Nz. S. stavení, baufällig. Us. u Bělehradu. Aby kamení, jež by shledal na ní (stavbě) s-lé, zaměnil s jinými. Sš. Oa. 233. S. (mravně), verkommen. Prk.

Schatřelý = schátralý. Nz.

Schaut-rechts! links! V pravo, v levo hleď! Čsk.

Scházení, n. Vz Sejíti. — **S.**, *odchylování-se*. S. s cesty, das Abgehen. — **S.**, *mizení, tracení-se*, das Abnehmen. — **S.**, *nedostávání-se*, der Mangel, Abgang, das Fehlen. S. peněz, vody, váhy. — *Scházení-se a scházení* = *shromažďování-se*, das Zusammenkommen, die Zusammenkunft. Reš. — **S.**, *tělesné obcování*, die Beiwohnung. Jel.

Scházeti, vz Sejíti.

Scháziště, ě, n., der Sammelplatz. Šm.

Scházka, y, f. = *schůzka*. Kká.

Scheelit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 192.

Schema, ata, n., *podoba, postava* = každá forma (*obrys*, nákres) jsoucí za vzor n. základ uspořádání neb představení jakékoli věci, die Gestalt, Form; das Vorbild, Muster. S. N.

Schematický, *vzorný, obrazný*, vorbildlich. S. N. S. vzorec. Stč.

Schematism-us, u, m., z řec., *způsoba podoby*. — **S.** = *příruční kniha*, v níž jsou zapsáni veřejní úřadové a úředníci atd., der Staatskalender. Rk.

Schematisovati, *vzorem podati, nakresliti*, sinnlich vorbilden. S. N.

Scherzando, čti: skerzando, it., v hudbě = žertovně, laškovně, scherzend, tändelnd.

Schichtmeister, *starší*.

Schieben. Vinu se sebe na jiného *svá-děti, svésti*. Když sám nedostatečnosť svého otrockého překládání uznává, uvaluje vinu na jazyk. Mk. Také: sčítati co na koho. Brs. 2. vyd. 223.

Schild. Im Schilde etwas führen, něco obmýšleti, Mk., za lubem míti. Brs. 2. vyd. 223.

Schinderling, u, m., špatná mince rakouská za doby Jiřího z Poděbrad. Pal. IV.$_1$, str. 47.

Schisma, gt. schismata, n., řec., *šisma, rozštěpení, rozdvojení, roztržka církevní, rozkol*, die Trennung, Spaltung, Kirchen- o. Glaubenstrennung. Vz S. N.

Schismatik, a, m., *rozkolník*, der Schismatiker, Abtrünnige. Rk.

Schladiti, il, zen, ení; *schlazovati, schladívati*, abkühlen. — **co, koho kde: ve** vlnách. Č., železo ve vodě. Byl ve vodě tak dlúho, až se i schladil. GR. — **co, koho čím**: vodou, Us., kyjem (bíti). Rad. zv. Vítr tvář váním schlazuje. Gníd. — **si co (na kom)**: žáhu. Rk., Kf. Druzí si chtěli zálusk a zlobu svou na Kristu s. Sš. J. 193. A zášť svou tu na něm s. chtěli. Sš. Sk. 249. Otevřete mřežičku, ať si schladím hlavičku. Sš. P. 22.

Schladnouti, dnul a dl, utí, kalt werden, auskühlen. Dk.

Schlagwort, něm., slovo *vřadné*, Mk., *řadné*, Us., při napovídání: nápověď. Brs. 2. vyd. 223.

Schlácholiti, il, en, ení; *schlacholovati*, besänftigen, beschwichtigen. — **koho čím**: dítě zpěvem, povídkou, pohádkou.

Schlámati = *schamlati*. Mor. Šd.

Schlamstati; *schlamstnouti*, wegschnappen, verschlingen. — Pes kus chleba schlamstl. Us.

Schláplý, niedergeschlagen. U Poličky. Kšá.

Schlazení, n., die Abkühlung. Šp.

Schlebný, Brot enthaltend. S. víno. Hil.

Schleim, něm., vz Hlen.

Schlemtati, *chlemtaje pojísti*. — **co.** Ros.

Schlípec, pce, m., u ranlékaře, das Zaumzeug. Šm.

Schlípek, pku, m., *lépe*: slípek. Jg.

Schlípělý, *dolů visící*, herabhängend. S. uši psa. Us. Kf.

Schlípěti, ěl, ění, herabhangend werden. Jg.

Schlípiti, il, en, ení; *schlipovati* = *sklopiti, spustiti*, niederhangen lassen. — **co**: křídla, D., uši. Ros. — **se** = schlípěti. Jg.

Schlipnouti = *pozříti*, schlucken. — **co.** Koll.

Schlístlý, *zaražený*, traurig. Chodí jako s. ovce. V Kunv. Msk. Cf. Chodí jako ztrápený officír.

Schlístnouti, stnul a stl, utí, *zaraziti se*, stutzig werden. U Kr. Hradce. Brv.

Schlop, u, **schlopec**, pce, m., na Mor. = *sklop, vikýř*, der Erker. Zkl. — **S.**, *poklopec u spodků*, der Hosenlatz. Na Mor. Šd.

Schlopiti, il, en, ení = *sklopiti*, niederschlagen. — **co**: oči, uši. Na Mor. Schlopil u holubníka schlopec a chytil pěkného holuba. Šd.

Schlostiti, il, štěn, ění, schlapp machen. — **co**: šaty (smačknouti a tak měkky učiniti n. plihy, smuchlati, zusammenknittern). — **S.** = *utrhati, ošuměti*. Us.

Schlostný snop (rozcuchaný), dříví (kterého se mnoho spálí). U Rychn., Ntk., Dhn.

Schlouba, y, f., *chlouba, nádhernosť*, die Prahlerei, Grosssprecherei. Kofliky na schloubu vystavují. V. Pro marnou schloubu. V. Na s-bu slavně strojená svatba. V. Což tuto činí ne ze samolibé s-by, nébrž ... Sš. II. 103.

Schlouciti, il, en, ení = schouliti se, svinouti se. — **se kam: do** chládku. Us. u Petrov. Dch.

Schlub, u, m. = **schlouba**. Dh. 90. Vše dělá lidem k oku a s-bu. Brt. S. 67.

Schlubný, *chlubný*, prahlerisch, grosssprecherisch. — Schlubné plíce lezou z hrnce.

Prov. S. dědina, der Prahlhans. U Litovle. Kčr. S. díra = chlubivec, darmochlub. Na Mor. Hý.

Schluknouti se na koho = shluknouti se. Smil v. 734.

Schlumiti, il, en, ení = *chlumitým učiniti*, hügelförmig machen, beugen. — **co kam: k** zemi. Šš. L. 134. Vz Chlumiti.

Schluniti = *rozcuchati*. — **co**: peřiny, postel. Chrud. Brv.

Schlupnouti, *schlipnouti*, pl, ut, utí = slupnouti, *polknouti*, *sežrati*, schlucken, schlabben. — **co.** Baiz., Us.

Schlustiti = *skrotiti*, *sraziti*. — **koho čím**: řečí. Kat. 2164.

Schmalkaldy, die Dolany.

Schmelený; -*en*, *a*, *o* = *pivem zpilý*, betrunken. Us. Kf.

Schmeliti, il, en, ení, *pivem opiti*, betrinken. — **koho.**

Schňápati; *schňapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *schňapiti* = *popadnouti*, *shrnouti*, *pryč vzíti*, wegschnappen, zusammenraffen; *něco čerstvě sníti*, hastig verschlucken. Us. Ten toho za den schňápá. Us. Hý — **co jak: s** chutí.

Schneiden, něm. Chléb *krájeti*, vlasy *stříhati*, nožem *řezati*, obilí *žíti* a *sekati*, zvíře *vyklešťovati*, čáry *protínati*, *pitvořiti se* n. *šklebiti se* (Gesichter sch.), dvořiti se (Kur sch.) a p. Brs. 2. vyd. 223.

Schnouti, schnu, schni, schna (ouc), seschl a schnul, utí = *vlhkosti pozbývati*, trocknen, dorren; *náruživostí nějakou strápenu býti*, schmachten. Jg. S. od such (suchý), *u* v *y*, *y* v *ъ* a vysutím toho schnouti. Ht. Strsl. *sъhnąti*, siccum fieri, koř. *sъh*, stind. *śuš* m. *suš*, lit. *susti*, *šusu*. Mkl. aL. 141., 144. — **abs.** Když jest vlhko, nic neschne. D. Ta rostlina schne. Kom. Seno, ovoce, strom, květ, tráva, úd, dřevo schne. Us. Smysl neb čich hyne, moc schne, tvář bledne, čelo práhne. Hus III. 136. — **kde.** Mokrý šat **na** povětří schne, Us.; na těle. Us. — **na co:** na ruku. Us. — **od čeho:** od nemoci. V. Vz Závistník. — **čím.** Rostlina suchem schne. Us. S. žalostí, starostí, V., láskou, strachem, D., závistí, Kram., hořem. Puch. Hladem a žízní život vadne a schne. Kom. Did. 68. — **pro co:** pro strach, D., pro očekávání budoucího zla. St. sv. 1523. Schnúti budú lidé pro strach a pro čakánie. Luk. 21., Hus II. 7. — **po čem** = nýti, schmachten. D. — **v čem.** Lidé v strachu budou schnouti. St. sv. 1523.

Schod, u, m., *sjítí*, *sbor*, die Zusammenkunft. S. mají obecný. Ctib. — Apol. — **S.,** die Brunst. Hovada v čas svého schodu (in der Brunstzeit) jsú vělmě ukrutna. Hus I. 201. — **S.,** *dolů jíti*, das Herabgehen, Herabsteigen. — **S.,** *ubývání*, *mizení*, die Abnahme. S. měsíce. Br. S. života. Dch. Ke schodu se chýlilo. Šf. U nich jest pořád na schod (vždy hůře). Us., Dch. — **S.,** na Slov. = *odchod*, die Abfahrt. Orb. p. — **S.,** *stupeň ku stoupání dolů n. na horu*, die Stufe, Staffel; více stupňů: *schody*, ův, pl., m., die Stiege, die Treppen. Něm. Stiege a Stufen rozeznávají se na Zbirožsku a jinde tím, že schody ve významu Stiege skloňují dualně, u významu Stufen pak pluralně. Sedí u schodou a na schodech, postav to ke schodoum. Lg. *Schoda*, pl., n., jako mraka. V Turn. Žl. Stoupiti na schod. Us. Upadl se schodů. Us. Schody okrouhlé, zatočené, V., točené n. točité (na Slov. krůtěné, kroucené), die Wendeltreppe, Schnekkenstiege, předložné, Vorlegstufen, Us., tajné, D., přímé, gerade, ramenné, Arm-, dvouramenné, zweiarmige, tříramenné, dreiarmige, lomené n. článkovité, gebrochene, dvojlomené, trojlomené, zweimal, dreimal gebrochene, mit zwei, drei Absätzen, zevnčí, freie, proměnné n. smíšené, vermischte, visuté, fliegende, široké, úzké, náhlé, vnější, Nz., kamenné, dřevěné, železné. Šp. S. hlavní, vedlejší, vnitřní, svobodné n. venkovské, freie, pilířové, zazděné (s obou stran ve zdi). Schody do skály, ve skále vytesané. Us. Vz S. N., Schd. II. 536., KP. I. 211. *Části schodů*: *stupně*, *odpočívadla*, stupně mezi jednotlivými odpočívadly: *ramena*, *zábradlí* n. *držadla*. S. a Ž. (Valter). Místo pro schody: *schodiště*, das Stiegen-, Treppenhaus, Stiegengehäuse. Nz., Dch.; *sloup schodový (schodnice)*, v němž schody se zapouštějí. Nz. Na schody jíti (na horu). Jel. Po schodech vzhůru n. dolů jíti. Než po schodech nahoru vylezu. Dch. Ja keď půjdeš přes ty schody kamenné, zpomeň sobě na srdečko raněné; Za naším před naším bramorové schody, nechoď tam šohajku, polámů ti nohy. Šš. P. 797., 373. Se schodů koho shoditi, svrci, strčiti. Letěl se schodů po hlavě. Us. S-y kolem, až na horu, až do vrchu jdou. Har. Má nápady jako staré schody. Jest nevrlý jako staré schody. Mluví jako staré schody (zmateně). U Litomš. Bda. Náš starý bručí jako staré s. Us. Tulí se jako staré boty pod schody (upejpá se). Prov. — Ve schodě = místo vedlé schodů na půdu vedoucích, kde se ukládá drobné náčiní hospodářské. U N. Paky. Vik. — **S.** v horn., *ústupy*, der Firstenbau, die Strossen; s. ve výstupcích, der Steigbau, Treppenbau. Hř. — **S.** *vlasů špatně stříhaných*. Us., Dch. Míti s-dy, nadělati komu schodů. Us. Hý. — *Schody*, *část vnitřního ústrojí ušního*. Krok. — Vz Schodek.

Schodečně, elipticky. Mluví s. a výpustně. Šš. I. 40.

Schodečný, elliptisch. Věta jest necela a s-na a dlužno přimysliti slovo. Šš. J. 82. (Hý.).

Schodek, dku, m., **schůdek, schodec**, dce, **schodeček**, čku, m., *malý schod*, kleine Stufe, Treppchen. S. kamenný. Pref. Schůdky do kurníku. D. — **Schodek**, *nedostatek*, der Abgang, Ausfall, Verlust, das Deficit, Manko, Einmass. Tenkráte mnoho schodků (mnoho schází). Us. S. dobroty. Er. S. počasný. Šp. S. **na co:** na peníze, das Stocken des Geldes. D. — **na čem:** na obilí (co se na míru nedostává, *proměrek*), Us., na příjmech. J. tr., Nz. — **v čem:** v pokladnici. Šp., Nz.

Schodiště, ě, n., vz Schod. — **S.** = *shromáždiště*, der Versammlungsort. Šš. II. 181.

Schoditi, vz Sejíti.
Schodky, pl., m. = *stočky*, plévy na řešetě při stáčení zůstávající (že se ve středu scházejí). U Petrov. Dch.
Schodné, ého, n., das Abzugsgeld des Unterthanen, wenn er auf ein anderes Dominium entlassen wurde. S. nerozuměji by kudy bylo bráti správno, ale vzdajné často móž vzieti pán. Št. (Č.). Cf. Výb. I. 729.
Schodnice, e, f., *postranice, poboční trám dřevěných schodův*, die Zarge, Seitenwange; *sloup schodový*, die Stiegenspindel, in welche die Stufen der Schneckenstiege eingelassen werden. Nz. — **S.**, v horn., das Zechenhaus. Hř., Us. — **S.**, *ellipse*, die Ellipse. Bludice se pohybují okolo slunce v schodnicích. Krok.
Schodnicepis, u, m., der Ellipsograph.
Schodníček, čku, m., das Ellipsoid.
Schodničník, u, m., das Ellipsoid. Nz.
Schodničný, elliptisch.
Schodnosť, i, f., die Gangbarkeit. Jg.
Schodný, schůdný; *schoden, dna, o, kudy se může choditi, schůzný*, gangbar. S. cesta. Us. Jest tam dosti schodno. Ros. — **S.**, *v čem se lehko chodí, volný* (v obuvi), leicht. S. boty. Us. Dch. — **S.**, übereinstimmend. — **v čem.** Ač ve hlavité myšlénce, jakožto dosti jasné, vykladatelé schodni jsou. Sš. J. 36. — **S.**, *co schází, chudne*, was schlechter wird. S. šat, dobytek. Us. Dch. — **S.**, *nedostatečný*, defektiv, defekt, mangelhaft, unvollständig. — **čím.** Jména podstatná, jako jména vůbec, vytvořují z pravidla všecka čísla. Nicméně některých pouze v jednotném, jiných pouze ve dvojném anebo ve množném čísle užíváme. Že se jim toho neb onoho čísla nedostává, nazýváme je *schodnými* **číslem** (defectiva numero). Mají-li pouze jednotné číslo, slovou *pojednotná* (singularia tantum); mají-li jenom číslo množné, slovou *pomnožná*, (pluralia tantum). Vz Počet. Jiná *schodná jsou* **pády** (defectiva casibus), jako: *genitivy*: bezděky, dosti; *akkusativy*: naposledy, na-příč; *lokal*: na-schvál-e; *instrumentaly*: soukromí, podkradí a j. Užíváme jich obyč. ve platnosti příslovek. Bž. 68., 110. *S. slovesa (kusá)*: dím, prý, vece, vari. Vz tyto tvary a Bž. 211. — **v čem.** Text řecký schoden jest v prvních větách časoslova nemaje. Sš. I. 361. Řecký jazyk v tom zřeteli s. Sš. J. 225. (Hý.).
Schodovitý, stufen-, treppen-, terassenartig. Dch. S. zahrada. Us.
Scholastický, scholastisch. S. filosofie. Vz S. N.
Scholastika, y, f. = *scholastická filosofie*, die Scholastik.
Scholastikové, Schulgelehrte, Scholastiker, m. Vz S. N.
Scholastik-us, a, m., z lat., *kanovník, jenž dohlížel ku školám*. Rk.
Scholi-a, í, dle Gymnasium v pl., krátké výklady n. též kritické poznámky ke spisům starých spisovatelův, hl. klassiků psané v též řeči, kterou psán jest list sám. Vz S. N.
Scholiast, a, m., *spisovatel scholií*, der Scholiast.
Schop, u, m., *schopení*, das Aufraffen. Ve schopu luk napnouti. Hanka. — **S.**, *schopnosť*, die Geschicklichkeit, Fähigkeit. S. k něčemu míti. Us., Zlob., Sml., Vk. Už ten s. sem brala (chápala jsem) a už sem si všecko zaznamenávala. Us. u Rychn. Vk.
Schopiti, il, en, ení; *schápati* = *popadnouti, uchopiti*, ergreifen, aufraffen; **se** = *sebrati se rychle*, sich aufraffen. — **co, koho:** řezáky, tesáky (= chytiti). Kom. Schápali tedy kamení, aby hodili na něho. Sš. J. 154. Člověk najednou vše neschopí (nepochopí). U Rychn. Črk. — **co proti komu:** braň proti nepřátelům s. Troj. — Kom., Martim. — **(se) k čemu.** Výtržnosti se dopustil a k meči schápal. Kram. S. se k boji, Br., se k mečům. Kom. O tom, aby se **ze** zlosti ke kamení schápati chtěli, nic jsem ještě neslyšel. Žer. 326. — **se na jak dlouho: na** okamžení. Ros. — **se do čeho.** Tak se do své způsoby schopil vrah. Ráj. — **se za kým.** Za ním schopili se i jiní hosté. Stelc. — **co na koho.** Židé schápali kamení na Krista. Čr.
Schopně, *hbitě, pohodlně, bez překazy*, flink, rasch. Bez pláště jde se schopněji. Us. — **S.**, *způsobně*, schicklich, tauglich, fähig. Ros.
Schopnosť, i, f., *rychlosť, spěšnosť, hbitosť*, die Behendigkeit, Schnelligkeit. — **S.**, vnitřní síla duše ku konání věcí myslí poznaných a volí žádaných, údům popud své moci dávající. Blř. S. jest síla něco dobře vykonati. Blř. Die Geschicklichkeit, Tauglichkeit, Fähigkeit, das Genie, Talent. **Na** takového něco máme s-sti **šp. m.**: **k takovému** něčemu. Km. S. rozumu, vtipu. V. Krmný hřebec s. (k plození) tratí. **Ja.** — **k čemu.** V. S. k rozsuzování, k učení, k plození, Us., k volení, k vynalézání, D., k neduhu. Ja. Vz Jg. Slov. s strany rozdílu mezi slovy: schopnosť, mohutnosť, vloha, síla (Ondrák).
Schopný; *schopen, pna, o* = *rychlý, spěšný*, behend, geschwind, hurtig. S. hlava. J. tr. Silnější musí býti a ruky schopnější. Lom. — **k čemu:** k modlářství. Br. K hříchům a nepravostem **od** přirození lidé schopni jsou. Br. — **S.** = *rozuměti snadno mohoucí, umělý, smyslný, způsobilý*, tauglich, fähig, geschickt. — **k čemu:** ke všemu, k učení, V., k zastávání úřadu, Kram., k zlému. T. Stane-li se majetník živnosti obchodní právně neschopným k samostatnému spravování majetnosti, rozváže se tichá společnosť. HGB. S. ku práci. J. tr. K vyrozumívání všem věcem nade všecky jiné byl schopnější. Žal. 111. Paměť **ke** všemu s-ná. Jel. Lidstvo samo sebou neschopno je ku chodění v příkazech božích. Sš. Sk. 36. — *Pozn. Někteří tuto vazbu* **mylně za chybnou** *pokládají doporoučejíce: s. čeho.* — **čeho.** Jest schopen všeho zlého. D. Lid schopen nauk jeho. Sš. **L.** 12. — **jak.** Člověk **nad** míru s. V. — **s infinit.** Vnímaví a schopni pravdu boží slyšeti. Sš. Sk. 38. Lidé schopnější jsou zlým nežli dobrým jménem někoho obdařiti. Žer. L. 110. Schopen jsem to udělati. **Us.** — **S.** = *chopen býti mohoucí*, fähig. **K** volení s., wahlfähig. D. — *Pozn.* Někdy slova toho **méně správně** užívá se při *věcech*:

Samohlásky dle libosti zdlouženého vyslovení schopny jsou m.: S-ky u vyslovení zdloužiti lze dle libosti. Brs. 2. vyd. 224. Péro jest k jemnému psaní schopnější než tužka, *lépe*: pérem jemněji píšeme. Km.

Schoř, *lépe*: tchoř, vz toto. — **S.,** *co selka ku prodeji* tajně si ushrábne. Postihl ženu na schoři. Us. Dch. S-ře stříleti (doma skrytě bráti). Us. Dch. Udělala si schoře; Má plenu ze samých schořů. U Král. Městce. Psčk.

Schořovy, dle Dolany, Chořovy, něm. Schořow, ves u Čáslavi. PL.

Schoss, vz Pola.

Schoule, e, f. S. mraků, Wolkenhaufe, m. Pl.

Schoulený; *-en, a, o,* zusammengeduckt, zusammengeballt. S. semena některých tajnosnubných alespoň před uzráním; s. hlízy slunečnice bramborů. Rst. 491. Přichází s prosbou jako schoulená nehoda, wie ein Häuflein Unglück. Dch.

Schouliti, il, en, ení; *skrčiti, svíti,* zusammenballen, -wickeln; *se,* sich zusammenducken. — **se v co:** páry jako v koule se schoulily. — **se kde: pod** peřinou **v** posteli. — **se kam: do** koutka. Dch.

Schoulostivosť, i, f., die Verzärtelung. Trápení nemohl pro s. těla snésti. Štl.

Schour, u, m., *nepodařené jablko,* ovoce. Hanka. Dostal samé s-ry. Dch.

Schourek, rka, m., *suchý, vyzáblý člověk, suchant,* ein abgemagerter Mensch. Us. Dch.

Schovací, depositní, Depositen-: banka, denník, peníze, správa, pokladnice, úřad, kniha, účet, výtah, věc, peníze. J. tr., Šp. S. smlouva, der Verwahrungsvertrag, Hinterlegungsvertrag, jest smlouva, kteroužto skladatel odevzdává druhému věc, aby ji opatroval a tento k účelu tomu věc tu přijímá. Vz S. N. S. peněžna, die Depositenbank. Nz.

Schovadlo, a, n., *schránka,* das Behältniss, die Schublade. Reš.

Schovale, *zachovale,* wohlbehalten, wohlgezogen, ehrlich. Ros.

Schovalosť, i, f., *zachovalosť,* die Wohlgezogenheit, Redlichkeit, Ehrlichkeit. Ros.

Schovalý, *zachovalý, zvedený,* wohlgezogen, ehrenfest. S. muž, Us., člověk, Kn. rožb. 129., dobytek (dobře krmený). Us. — **v čem:** u vieře. Dal.

Schovaně, *zachovaně, skrytě,* verborgenerweise. Ros.

Schovanec, nce, **schovánek,** nka, m., *schovaný, vychovaný, dítě,* der Pflegling, Zögling, Säugling, das Pflegekind; zvl. *odchovanec,* jejž na místě syna neb jako poručníci chováme, der Pflegesohn. BO., Kom., Sych. Živ chovance, budeš míti hánce. Vz Hanec. Pk. — **S.,** *pastorek,* der Stiefsohn. V. Vz Schovati.

Schování, n., das Aufbewahren, die Aufbewahrung. J. tr. — **S.,** *s.-se,* das Verstecken. Mezi Slapy a Moraní bude nejlepší s. (až bude v Čechách zle). Us. Sml.

Schovaniště, ě, n. = *schovadlo.* Reš.

Schovanka, y, **schovanice,** e, f., *odchovaná,* die Zieh-, Pflegetochter; *pastorkyně,* die Stieftochter. V. Vz Schovanec a Schovati koho v čem.

Schovanosť, i, f., das Verborgensein, Versterktsein; die Aufbewahrung. Ros.

Schovanství, n., přijetí dítěte v úplné opatření, die Pflege. Vz S. N.

Schovaný; *schován, a, o.* Vz Schovati. Schované věci se sejdou. Č. — **v čem, kde:** v ruce boží. Kom. Máš to u mne sch-né (vyhrůžka)! Us. Sd. Marianka umřela, v klášteře je schována, bílým rúchem oděta, černú hlínkú přisutá. Sš. P. 93. Die sv. Pavel: Zemřeli jste a život váš schován jest s Kristem v Boze. Hus III. 64. — Hráti na schovanou (= na schovávačku). Us. — **S.** dítě = *zhrbatělé* dlouhým chováním na jedné ruce. Us. v Pardubsku. Hk.

Schovárna, y, f., *chovárna,* der Aufbewahrungsort. Ros.

Schovatel, e, m., *schovající, opatrovník,* der Aufheber, Verwahrer; Pfleger; *přijimatel bez záplaty,* der Aufbewahrer, Depositar, J. tr., Ros.; *skladač, skladatel* (depositor, deponens), der Niederleger. Jg. Vz Schovavač.

Schovatelka, y, **schovatelkyně,** ě, f., die Verwahrerin, Versteckerin, Aufheberin; die Erzieherin. Jg.

Schovatelný, verwahrlich. Ros.

Schovatelský, Depositar-. S. úřad, pokladnice. Jg. Vz Schovací.

Schovatelství, n. = *schování,* die Aufbewahrung. Ros. — **S.,** *schovatelská povinnosť, úřad,* das Depositaramt, -geschäft. Jg.

Schovati, *schovávati,* v obec. mluvě i na Mor.: skovati, skovávati = *opatřiti, opatřovati, zachovati,* unter Obdach bringen, bewahren, aufbewahren, erhalten, aufheben; *do vězení dáti,* einkerkern; *tajiti, skrýti, zastrčiti,* verstecken, verbergen; *vychovati,* er-, auferziehen. Jg. — Dáti něco k schování. V. Dáti schovati. Us. Kdes neschoval, tam nehledej. Us. Kdožby koli měštěnínu co svěřil neb s. dal. Vác. XIV. — **co:** peníze, šatstvo, tajemství atd. Us. Ktož mě miluje, schová (= zachová) mú řeč. ZN. S. přikázánie. BO. Schovaj (= zachovaj) mě, hospodine. Ž. wit. 15. 11. Co lidé nechtí, (to) schovej. Hrš. S. umrlého = pochovati. Děkuju vám, že ste mně to moje děťo schovali (pochovali). Mor. Šd. A co bych peníze brala, kam pak bych je schovávala? Sš. P. 14. S. něco. Žer. 321. V tom sě znám, že mi byli dali sch. list; Nedals mi jak živ nic schovati. NB. Tč. 177., 184. Schovaj týlec! Ib. 251. A ty schoval (= zachoval) si dobré víno až dotud. Jan 2., Hus III. 34. Ukázal mi škorni peněz i schoval je zase; Dal mu list sch. Půh. II. 546., 583. Když děvečka huse pásla, červenú pantličku našla a když našla, skovala ju, přišel milé, dala mu ju. Sš. P. 112. Ten šáteček ode mne, ten sobě dobře schové, na mne nezapominé, žes' bévával můj milé; Skovéte děvčátka šajne (drobné peníze). Sš. P. 275., 718. — **co kam.** Meč tasený až **pod** jilce s. Kom. S. něco pod krov, Us., pod palec (ukrásti). D., Šm. S. co pod klobouk; A já si ji schovám pod peřinu. E. P. 8., 304. Tělo boží schovali pod schod. Dač. I. 45. Schovej mne, má milá, do podušek. Er. P. 335. Nemám, co bych do oka schoval (= nic). Us.

Mtl. Já jsem se schovala do ran Krista pána; Kačenka se dobře má, včera týden schována do nového kláštera. Sš. P. 60., 93. A **v** ty hřebíky jsem já statek schoval. NB. Tč. 121. Bylo lásky, už jí není, skovala se pod kamení; Kdybych já věděla, či sú to pérečka, já bych je schovala do svého šátečka; Já sa schovám **pod** mezu, až přestane (mráz) vylezu; Schovám se já **do** křiba, strčím hlavu pod křídla; Schovám se **za** lesy, kde nikda neprýší (neprší); Skovám se ja pod hrudu, tam ja zimu přebudu. Sš. P. 213., 255., 519. S. pivo **do** sklepa, Kom., meč do pošvy, tělo do hrobu n. do země, V., do truhly, do chléva. Ros. S. **za** kamna, Ros., za ňádra, Sych., **pod** schody. — **co, koho, se kde. Na** jednom paláci schoval se. BN. Na tom místě skončila a **při** těch svatých schována (= pochována) byla. Pass. 799. Spis **u** soudu s. J. tr. A já se ti schovám doma **pod** pšeničkú. Sš. P. 692. Láska tvá vždy nová **v** lůně svém nás schová. Sš. Bs. 2. Schoval plášť v kopě (sena). Pč. 28. S. něco v čem. Kat. 3039. S. **v** truhle, Us., ve sklepě, v chlévě, Ros., někoho v žaláři (do vězení dáti). Troj. — **co, koho k čemu.** Schoval ho k většímu hněvu, Ráj., něco k budoucí potřebě. Kom. Něco někomu k věrné ruce s., beim Jemanden deponiren. J. tr. Ona jemu **před** některú chvílí 87 zl. k věrné ruce dala s. NB. Tč. 21., 178., 184. Dávám jemu tu vinu, že jste jich otci dal listy s. **k** věrné ruce a těch mi nevrací. Půh. I. 166. — Půh. I. 170., II. 108., 117., 277., 197. S. něco k večeři. Us. Hý. — **co komu:** něco sobě. Br. S. se bouři. Háj. Schoval se mu, aby ho neviděl. Us. Oldřich má ten list sobě s. Půh. I. 313. Také peníze dal s. přítelkyni svej aneb komu sě jemu zdálo. NB. Tč. 83. Teprv nám křesťanóm schován jest plný užitek. K. š. 2. Kéž jsú se smrti schovali. Výb. I. 366. S-val se vám. Sš. P. 98. To maš, mila, skovaj sobě, dněskaj večer přijdu k tobě; Jen věnečky uvíjala, Jeníčkovi schovavala. Sš. P. 167., 791. — **co na jak dlouho.** Máš děvečko krásu, skové jo do času, jak jo pozbodeš, mět ji nebodeš. Sš. P. 273. — **koho, co, se před kým.** D. Co sa ty ženichu před námi schováváš, že ty tej ženičky od nás neodbíráš? Sš. P. 445. — **co pro koho:** pro syna. Ros. — **koho v čem.** Počne se Hospodinu modliti, aby ji ráčil v čistotě schovati (= zachovati). Pass. 797. — **se.** Měsíc se schovává. D. Slunce rozsvítí a hned se zase schová. Proč se schováváš? Us. Schovav se dobře nic se nebojí (vz Bojacnosť). Č. Když jíst, tak jíst a když dělat, tak se schovat. V Kunvald. Msk. — **se s čím.** Schovej se s tím, bleibe damit zu Hause. D. Schovej se se svou řečí (= mlč). Všk. — **koho se jak.** Ruce vaše (= své) schovajte **bez** poskvrny. BO. Schovali (= pochovali) sú ho slovútně. BO. Někoho **u** veliké rozkoši schovati = vychovati. V.

Schovatlivý = *schovanlivý*. Ros.

Schovavač, schovavatel, schovatel, e, m., *kdo k sobě věci k ostříhání (k věrné ruce) s důvěrností* (z viery, Brikc.) *od lidí podané přijímá*, der Depositar, Verwahrer, Uibernehmer; ale *skladatel* n. *skladač*, kdo své věci **k** chování dává a poroučí. Pr. M. Der Nieder-, Hinterleger, Deponent. Ten sluje schovavač, jemuž věci **k** ostříhání se poroučejí z víry. Pr. měst. 129. (Kn. dr.). S. složených věcí. J. tr. Vz Schovatel.

Schovavačka, y, f., *která něco schovává*, die Verwahrerin. Vz Schovavač. — **S.**, *hra, schovávaná, schovaná, kouty*, Versteck spielen. Hráti na s-ku. Hra na užitek. V.

Schovávaný, öfters versteckt, verborgen. — Hráti na schovávanou, der Versteck, die blinde Kuh. Vz Schovavačka.

Schovavatel. Vz Schovavač.

Schovávka, y, f. = *schovávačka*. Mor. Šd.

Schovna, y, f. = skladiště, schovadlo. Plk.

Schovnice, e, f., nádržka nebo vůbec co slouží ku schování něčeho. Pl. Vz Schovna.

Schozovati, vz Sejíti. Ž. wit. 87. 5.

Schřadlý, abgezehrt. V. — **jak.** Svět **k** smrti s. Sš. Bs. 165.

Schřadnouti, dnul a dl, utí = *svadnouti, churavěti*, abzehren. Mm. Vz Chřadnouti. V. — **čím:** nemocí.

Schrána, schránka, schránečka, y, f., *ochrana, útočiště* (asylum), *schránění*, die Zuflucht, Sicherheit, der Schutz, Zufluchtsort. Jako skrýše před větrem a jako schrána před přívalem. Br. Schrána dílo přemáhá, kdo šetří, ten má (spoření bohatí). Prov. — **S.**, *místo ku schránění něčeho, domek, pokoj, komora, police, truhla, pokladnice* atd., der Verwahrungsort, Schrank, das Behältniss, Gemach, Obdach, die Kammer, Hütte. Ž. Pod. 265. Nejsvětější schrána chrámu božího. V. To je má schránka (obydlí). Ros. Všecky schrány klenotů svých. Br. S. srdcí vašich. Troj. Položil schrány obilné i vinné i olejové. BO. Myšlení jest všeho zlého s. a vší zlosti matka. Hus III. 189. Panenko čistá, tys s. Krista, pros za nás synáčka, tys naše matička. Sš. P. 62. S-ny rozmetati. BO. Schránka ke knihám (knihovna). Ben. V. S. **na** listy, der Briefkasten, na žádosti (**ne:** *pro* listy). Bs. S. na mýdlo, na pomádu, na kartáčky, na máslo a sýr, Nf., na led, na ovoce. Dch. S. chudým, die Armenbüchse. Dch. — **S.** *v mozku* = *sklípek*. — **S.**, *sklípek, poddenék u kola korečního, korček, korýtko*, die Zelle, Sackschaufel. Sp., Sedl.

Schránce, e, m., der Bewahrer. Rk.

Schraně, ě, f. = *schrána*.

Schráněčný = *hospodářský*, haushälterisch. Msk.

Schránice, e, f., *schrána*, der Schrank. Vus.

Schranitel, e, m., der Beschützer, Verwahrer.

Schranitelka, y, **schranitelkyně,** ě, f., die Beschützerin. Hlas.

Schrániti, il, ěn, ění, schraň, schráně (ic); *schraňovati, schránívati* = *ve své opatrování vzíti*, in Schutz nehmen, Ros., *zdržeti, zachovati*, zusammenbehalten, erhalten, wohlbehalten, ersparen. V. — **abs.** Dobrý hospodář šetří a schraňuje. Dch. — **koho.** Nebesa jeho schrániti nemohú. BO. — **koho kde. A pod** stínem křídel svých schráníš mne. Štelc. —

se = *schovati se*. — **se před čím:** před nebezpečenstvím. Br. — **se (kde) s čím.** Kde by se (v hospodě) s hrdly n. statky svými s. mohl. Boč. — **k čemu:** k dobám stáří. Dch. — **aby.** Schraňuje, aby měl bezpečnou budoucnost. Us. Dch.

Schránka, vz Schrána.

Schránlivě, sparsam. Jg.

Schránlivost, i, f., der Sparsamkeitssinn, die Sparsamkeit, Wirthschaftlichkeit. Statek s-stí se zvětšuje. Koc. S. za víc stojí než bohatství. Č. M. 429.

Schránlivý, *šetrný, hospodářský, skrovný, mírný, střídmý*, sparsam, wirthschaftlich, haushälterisch. S. žena, V., hospodyně. Reš. S. na málo přestává. Kom. Moudří jsou s-ví, ale blázni mrháči. Br. S. nebojí se nouze. Č. M. 429. On byl od jakživa s. Us. Žena s. a hospodyňská. Reš. Vz *Schranný*.

Schrannost, i, f. = schránlivost. Jg.

Schranný = *schránlivý*. — **v čem.** V.

Schraňovací místo = *schrána*.

Schraňovatel, e, m., der Verwahrer. Vz Schránce, Schranitel.

Schraňovatelka, y, **schraňovatelkyně,** ě, f., die Verwahrerin. Jg.

Schraňovati, vz Schrániti.

Schřápěti, ěl, ění, *ochřápěti*, heiser werden. Scip. P. 125.

Schrastiti, il, štěn, ění = *skrýti*, verstecken. — **se.** Ježíš schrasti sě (abscondit se) i vyjide z chrámu. ZN.

Schreiben. Jemanden etwas gut schreiben, zapsati někomu něco k dobrému, k lepšímu jest *germanismus*; jazyk starší a dobrá řeč lidu užívá z pravidla frase: zapsati co na čí vrub. Polož tedy za nesprávnou větu: Zapíši Vám 8 zl. k lepšímu, správně: Zapíši Vám 8 zl. na svůj vrub, řad = ich werde Ihnen 8 Gulden gut schreiben. Poznamenám (n. zapíši) Vám 8 zl. na Váš vrub = mám 8 zl. za Vámi. Brt. v Km., Brs. 2. vyd. 117.

Schreibersit, u, m., nerost. Bř. N. 206.

Schřípě, pl., f., novější (vz Chřípě), die Nasenlöcher. D. exc.

Schrlost, i, f., languor, zastr. Rozk. Cf. Ochrnulost.

Schromiti, il, en, ení. — **koho,** V., **čím:** uhozením, Us., koně jezděním, lähmen, lahm machen. D.

Schromnouti, mnul a ml, utí, *ochroměti*, lahm werden. — **od čeho:** od běhu. D. — **čím:** během. Us.

Schroumati, vz Schromiti. — **S.,** *schřoumati, skřoupati* = hrubě sníti tak, že chroustá či chroumá. — **co:** mnoho za den s. Us. Cf. Schroustati Us. Hý.

Schrouniti, il, ěn, ění = *zcuchati*, zusammenmanschen, -ranzen. — **co:** ustlání, Us., postel.

Schroupnouti (*schrupnouti*) **si,** pnul a pl, utí = *zdřímnouti si*, einschlummern. Us. Brt., Bkř. — **si kdy:** po obědě čtvrt hodinky si s. Us. Hý.

Schroustati; *schroustnouti*, stl, ut, utí. Vz Chroustati. — **co,** Ros., **jak:** s velikou chutí.

Schrstnouti, stnul a stl, ut, utí, *schrtnouti, schrtati, schrstati* = *shltnouti*, gierig verschlingen. — **co:** džbán piva. Us. Dch. — **co odkud kam (kudy):** s prvního patra oknem do dvora (= vychrstnouti, vyliti). Us. Hý.

Schrtnouti = *schrstnouti*.

Schučení, n., das Zusammenblasen, vz Schuknouti. — **S.,** *srozumění, spiknutí*, das Einverständniss, die Verschwörung. Boč. Ze země je vyvrhl, ješto mezi sebou některaké s. měli. Pulk. 181.

Schůdce, e, m., *kdo se do sboru schází*, der Klubist. Jg.

Schůdek, vz Schod.

Schuditi, il, zen, ení; na Slov. děn a dění; *schuzovati*, arm machen. — **skrze co:** skrze války. V. — **čím koho:** válkami. V. — **co.** Kovář podkovu schudil = *ztenčil*, verdünnen, schwächen. Us. Dch. — **koho, se nač.** Na dobytek se s. (méně ho držeti než dříve). Us. Dch. — **jak.** Poddané na nejvyšší schudili. V.

Schudlost, i, f., *vlastnost schudlého*, die Verarmung; 2. *hubenost*, die Magerkeit.

Schudlý člověk (chudý), verarmt. Us. — **S.,** *hubený*, mager. Us.

Schůdnice, e, f. = *svodnice*, die Feldfurche, die Wiesenfurche. U Příbora. Mtl.

Schudnouti, dl, utí, *zhubnouti*, mager werden; *chudým se státi*, arm werden, verarmen. Jg. — **abs.** Bratr tvůj schudl. V. Ten dobytek schudl (zhubeněl). Us. Schudli jako turečtí svatí (ztloustli). Kda. — **čím:** válkami. .Pláč. Vz Zbohatnouti čím.

Schudnutí, n., die Verarmung. Hromadné s., die Massenv. Dch.

Schůdný = schodný, gangbar. S. silnice, praktikabel. Dch., Tč.

Schudoběti, *schudobněti*, ěl, ění = *schudnouti*. Zlob., Bern. — **čím.** Jedným grošem nebo dvúma málo schudobnete. Sš. P. 722.

Schudobiti, il, en, ení, **schudobniti,** il, ěn, ění = *schuditi*, arm machen. — **koho čím.**

Schudobnouti, ul, utí = *schudnouti*. Slov.

Schuchleně, *v chuchlích*, zusammengewalkert. Ros.

Schuchlenost, i, f., *v chuchle sválenost*, der Zustand des Zusammengewalkertseins.

Schuchliti, il, en, ení; *schuchlovati*, zusammenwalkern. Ta mouka jest všecka schuchlená. Ros. — **co čím:** koudel rukama.

Schuknouti, kl, ut, utí a kl, čen, čení = *sfouknouti, sdýchnouti*, zusammenblasen o. hauchen. — **se** = *smluviti se, spiknouti se*, sich verschwören. Výb. I. 870. Již sú se byli schukli židé, že, ktoby vyznal, že on jest Kristus, aby ven byl z obce vyvržen. Hus I. 251. — **se oč:** o něčí smrt. Pulk. — **se s kým.** Ms. 1424.

Schumeliti, il, en, ení; *schumelovati, schumelívati, schumelovávati*, zusammenrollen. — **co.** Vítr seno schumelil. Jg.

Schumlaný; *-án, a, o* = *smuchlaný, pokrcmaný*, zerknittert, corrugatus, corrugativus. Rst. 491.

Schumlati, *schumlávati*, v chumel smačkati, zusammenwalkern, -rollen. — **koho.** Nedvěd ho schumlal. Papr.

Schur, *svorník*, der Spannagel am Wagen Us. v Prachensku.

Schuravělosť, i, f. = *schuravění*, die Siechheit, Kränklichkeit. Proch. Děj. bibl. II. 63.

Schuravělý, siech, kränklich. — **čím**: hladem. Rad. zv.

Schuravěti, ěl, ění, siech werden. V., Sych. — **čím**: namáháním.

Schuraviti, il, en, ení = *churavým učiniti*, siech machen; *zhubeniti*, mager machen. — **koho čím**: neopatrnou obsluhou. Us.

Schürze. Den Schürzen nachlaufen, za čepci běhati. Jg.

Schutniti, il, ěn, ění, Jemanden Lust zu etwas machen. — **co komu**. Ros.

Schůze (na Slov. *schodza*), e, **schůzka**, y, f. = *shromáždění, sbor, hromada, sněm, jednání, sedění, sjezd*; strany těchto synonym. slov vz *Sjezd*. Die Zusammenkunft, Versammlung. V. S. strauná, St. let., postranní, pokoutní, Apol., neobyčejné schůze a shromáždění, Us., čtvrtletní, celoroční, výroční. Šp. S. určitá n. pravidelná, jour fixe, řádná, třídní, valná, občasná valná, die periodische Generalversammlung, plná, hornická, Dch., krajinská, der Kreistag. Slov. Rb. S-e bohoslužebné. Šš. I. 156. S-zi ustanoviti, Dch., k ní někoho povolati. Us. Hověti s-kám zločinců. J. tr. S. brzo, den po s-zi předešlé místo měla. Šš. Sk. 8. Mladí s mladými, staří s starými, učení s učenými, bohatí s bohatými rádi schůzky atd. mívají; schůzky držeti; tajně schůze míti. V. Dokudž by o to obecné schůze nebylo. Art. pod oboj. Ve schůzi něco psáti, zapsati, mluviti, rokovati, snášeti se, nálezy činiti atd. Opakoval řeči v prvnějších schůzech (schůzích) mluvené. St. let. Schůze nějaké dopustiti. Ros. Ve veliké kolleji schůze mívali. Aug. 3. Schůze odbývati, vz Odbyti (II. 270. a.). Schůze sněmu, *lépe*: sedění. Šb., Š. a Ž.

Schuzení, n., die Verarmung. Jg.

Schuzený; *-en, a, o*, verarmt.

Schůzka, vz Schůze.

Schůzník, a, m. S. stranický, der Parteitägler. Dch.

Schůznosť, i, f. = *schodnosť*, die Gangbarkeit. Jg.

Schůzný = *schodný*, gangbar. Schůzná cesta. D.

Schvácení, n., das Ablaufen. Ros. Vz Schvácenosť. S. koně. Zmoření nebo s. = rheumatismus svalový. Sk. Vz Schvátiti.

Schvácenina, y, f., ein durch Verschnaufen hervorgebrachter Mangel. Šm., Ros.

Schvácenosť, i, f., die Rehe, Rehekrankheit. Rk.

Schvácený, *schvácen, a, o*, ermüdet; abgelaufen; rehe (Pferd). S. kůň, nalomený luk a usmířený přítel vždy jsou nejisti. Č. M. 236.

Schval, u, m., ve frasi: *na schval* = k pochvale, lobenswerth. To dílo není na schval. Us. — *Na schvál, na schvále* (lok., Bž. 110.) = *aby se tím chválil, chvalně, úmyslně, na vzdoru*, mit Absicht, geflissentlich, zu Fleiss. Na schvál mu to udělal. Us. Pro něhož naschvále poslal. Bl. Žv. Ag. 77.

Schváleně, mit Lob, gelobt. Jg.

Schválení, n., die Bestätigung, Genehmigung. Genehmhaltung, Anempfehlung, Billigung. Empfehlug. J. tr., Jg. Na s. práva provésti, genugsam u. wie rechtens erweisen. Ros. S. soudu. Knst. A ten má původovi škody pro tu při vzaté na s. úředníků zaplatiti. Zř. F. I. C. XIII. Ku s. něco podati. Dch.

Schválenosť, i, f., die Belobung, das Belobtsein. Ros.

Schválený; *-en, a, o*, genehmigt, anempfohlen, bestätigt, gebilligt. — **čím**: mravem dobrým. S. stanovy úřadem, kniha (školní) ministerstvem vyučování. Us. Dch.

Schvalitel, e, m., der Gutheisser, Genehmiger. Bern.

Schvalitelka, y, **schvalitelkyně**, ě, f., die Gutheisserin. Jg.

Schváliti, il, en, ení; *schvalovati, schvalovávati* = *pochváliti, chválu dáti*, loben, beloben, Lob ertheilen; *za dobré vyhlásiti, uznati, stvrditi*, genehmigen, billigen, genehm halten, beipflichten. Jg. — **co, koho**: něčí dobrotivosť. V. Nové řády schváliti a potvrditi. Us. S. koho. V. Nechtěj schvalovati lidí, jenž lahodí, neb číhař pěkně píská, když ptáky podvodí. Prov. Jg. Užitek každou schválí věc. Har. S. něco (přivoliti k něčemu). Nz. Ten zpuosob a obyčej schválili. Arch. V. 464. Každý z nich své věno schvaloval. Šš. Sm. bs. 52. Způsob přísahy s. NB. Tč. 266. — **co na kom**, Jel., **při kom**. To se při ženách schvaluje. Us. — **co komu**. Schválím ti to. Kom. Schvaloval jim **to** velice. Br. Někoho někomu s. = poručiti, empfehlen. V. Ukvapil jsem se schváliv Vám předsevzetí Vaše. Žer. 349. Podlé příkladu Kristova lásku společnou jim (Římanům) schvaluje. Šš. I. 138. — **koho komu kde**: v listě. Hlas. — **co jak**. Něco způsobem potomným (nachträglich) s. Er. Žádným způsobem toho neschvaluji. Jv. — **co s kým, vedlé koho**: vedlé jiných, kollaudiren. Šp. — **že**. Schválil nás, že jsme mu peníze odvedli. Vrat. — **se**. Předední pilnosť se schvaluje. Kom.

Schválka, y, f., *schválení*, der Beschluss. Trestán, že se protivil s-ce vší obce z strany pachtýře. 1560. Gl. 311.

Schvalně a **schválně** = *na schvál*, vz Schval. Posel s. poslaný. Us. S. co komu říci, poslati. Us. Hý.

Schválnosť, i, f., die Geflissentlichkeit, der Vorsatz. Ros. Němc.

Schvalný, schválný, *schvalní, schvální, na schvál, zvláštní*, vorsetzlich, eigen, besonders, geflissentlich. Poslal tam schvalního posla. Ros.

Schvalovací list (na poručenou), der Empfehlungsbrief, das Empfehlungsschreiben. Nz.

Schvalování, n., das Empfehlen, Genehmigen.

Schvalovatel, e, m., der Genehmiger. Billiger. Jg.

Schvalovatelka, y, **schvalovatelkyně**, ě, f., die Beloberin. Jg.

Schvalovati, vz Schváliti.

Schvalující psaní, das Empfehlungsschreiben.

Schvat, u, m., *skok, svah*, der Schwung. Kosa mu vzala s. k patě. Us. Voda má tedy

velký s. Us. — Jg. Kdyby přišlo ku schvatu (pro nejhorší případ). Šm.

Schvátiti, il, cen, ení; *schvacovati* = *schytiti, uchvátiti, popadnouti*, ergreifen, erhaschen; *přechvátiti, unaviti*, übertreiben, abreiten, rehe reiten o. tränken. Jg. — **co, koho:** koně. Ros. Co vlk schvátí, nerád vrátí. Prov. — **koho na co:** koně na přední nohy. Us. — **koho, se čím.** Kůň během, běženim se schvátil. Us. Někoho prací schvátiti. Rk. — **koko na čem.** Školská učenosť ne jednoho na mysli schvátila. Čas. duch. — Jg.

Schvávolně = *svávolně, schválně, svévolně.* U Olom. Sd.

Schvění, n., das Erzittern. Pl.

Schwarzenberk, a, m. Karel, Adolf kníže ze Schwarzenberka.

Schwindel, vz Mátoha, Pokladactví.

Schwindler, vz Pokladač.

Schvístlý, *vyzáblý, hubený*, ausgemergelt. Jg.

Schvíti, *schvěti*, schvěji, ěl, ěn, ění; *schvívati*, herab- o. zusammenwehen, -schütteln. Jg. — **co odkud kam:** listy se stolu na zem.

Schybiti, il, en, ení, *schybovati* = *pochybiti, zmýliti se*, fehlen, irren. Ukáží-li, žeť jsem kde schybil. Št.

Schýl, schyl, u, schylek, lku, m., die Neigung, Neige, Beugung. Vk. Ta podlaha je trochu po schýlu, má schýl k oknu místo ke dveřím. Us. Vím, kam má každý slovičko schyl. V Kunv. Msk. Na schylku 5. stol. Šf. Strasť došla schylku. Koll. Na tom schylku mám pěkný oves. V Kunv. Msk. Pivo jest již na schylku. Us. Šd.

Schýlati se = *schýliti se*, sich beugen. Na Ostrav. Tč.

Schýleně = *nahnutě*, gebeugt, geneigt. Jg.

Schýlení, n., vz Schýliti. Die Neigung.

Schýlenosť, i, f. = *schýl*, die Neigung, Beugung.

Schýlený, *-en, a, o* = *nakloněný*, gebeugt, geneigt. Ostaň s námi, nebť připozdievá se a schýlen jest den. Luk. 24., Hus II. 139. — **k čemu.** Den k práce schýlený. Vz Schýliti. — **kde:** pod péčemi. Sš. Bs. 199.

Schýliti, il, en, ení; *schylovati* = *nachýliti, skloniti, sklońovati*, neigen, beugen, Jg., Ž. wit. 17. 10.; přispůsobiti se čemu, sich akkomodiren. Sš. — **se.** Den se schyluje. D. Stínové se schýlí. Hus III. 33. — **co.** Jan měl s. srdce jejich. Sš. L. 12. S. oči. Dch. Syn člověka nemá, kde by hlavu svú schýlil. Hus I. 258. — **co proč.** Oči studem s. — **se odkud.** Neschyluj se s cesty pravé, ať tě svět ten nezavede. Sš. P. 46. — **se kam.** Tato zeď na stranu se schyluje. Us. — **se k čemu.** Pán věděl, že se životem jeho se ku konci schyluje. Sš. J. 160. Poněvadž by to netoliko k velikému zlehčení, než také k velikému nebezpečenství země této schylovati se muselo. Žer. 342. V tom Pavel se schýlil ku potřebám tehdejších okolností dle zásady; Leč Kristus schýlil se k nim; K těm, jenžto se pro pokoj k jiných vůli podlé Boha schylují; Tu schyluje se apoštol k obyčejnému životu. Sš. Sk. 189., J. 32., I. 403., II. 65. (Hý.). Schyluje se ku zkáze, D., k dobrému, k zlému, k pokoji, k válce, Ros., k bouřce, Sych. K něčí prosbě se schylovati. Štěstí. Již se k tomu schyluje. Us. — V. — **se s kým k čemu.** Schyluje se s námi k smrti. Kom. Tedy samoděk bez orodování se k nim se všemi dary schyluje. Sš. J. 257. — **se od čeho:** od zlého. Ps. Ms.

Schylka, y, f., *schýlení se*, die Akkomodation. O s-ce či akkomodaci zhola mysliti se nedá. Sš. II. 93.

Schylně = *sklonně*, geneigt. Ros.

Schylnosť, i, f., *nakloněnosť*, die Geneigtheit, der Abhang. Ros. S. země. Vaň. hosp.

Schylný, *náchylný*, geneigt. Ros. — **k čemu.** K naději té mylné dítě bývá s-né. Us.

Schylovač, e, m., *ohybač*, der Beugmuskel, Beuger, flexor. Nz.

Schylování, n., die Neigung, Beugung.

Schystati, *schystávati* = *přihotoviti, připraviti, spořádati*, vorbereiten, zurichten, zurüsten. Jg. — **co komu.** Nejednó maměnka nejednó zdřímala, než ona dcerušce peřiny schystala. Sš. P. 447. Schystám si všecky věci. Ros. — **se s čím:** s potřebami, zuschicken, zurüsten. Budeš se schystávati s potřebami. Kon. — **si co k čemu:** k cestě, k ránu. Us. Hý.

Schyše, e, f., *příhrada*, die Lade, das Fach. Veleš.

Schytatelný, *mohoucí schytán býti*, auffangbar. S. plyn. Presl.

Schytiti, il, cen, ení (na Slov. těn, tění); *schytati, schytnouti*, tnul a tl, ut, utí; *schytávati*, zusammen-, auffangen, nach einander fangen, wegraffen, gefangen nehmen. — **co, koho:** zvířata, ptáky. D. Schytil hanbu. Prov. Znamenitou schytl. Prov. Smrť ho schytila. V. — **koho, se kam:** myši do pasti. Schytiti se do města, na pouť (vydati se). Mor. Brt. — **koho kde:** zloděje, jeleny, lišky v oboře. Us. — **se** = *schopiti se* (Prot. 202.), sich auf-, zusammenraffen; 2. *dáti se do sebe*, handgemein werden. Spěšně schytiv se skočil s trůnu. Br. Schytli se = sebrali se. Kb. Schytil sa (sebral se) a šel. Mor. Brt. Schytil sa, ako čoby bol strelil doňho. Mt. S. Schytli se a uháněli tam. Schytli se a uletěli (holubi). Mor. Šd. — **se jak.** Schytli sa na křídla a letěli. Er. Sl. čít. 50.

Schytrale, *zchytrale, chytře*, listig. V. S. útok na někoho učiniti. Sych.

Schytralec, lce, m., ein Arglistiger. Č., D.

Schytralosť, i, f., die Arglistigkeit, List. V.

Schytralý, arglistig. S. člověk, Us., řeč, Troj., šibal (chytrý, podvodný, lstivý). D. — **v čem:** v mrzkostech. Jel.

Schytrati, klug, arglistig werden. — **kde:** v cizině. Sych.

1. **Si** = *sobě*. Dal si dělati šaty. Us. — Místo *si* (sobě) pod Krkonoši *sé*. Co sé mám koupiť. Kb. — **Si** *nestojí nikdy na prvním místě věty*, vz *Mi*. — *Si* stojí u sloves: stěžovati, libovati, oblíbiti, vážiti, všímati, stýs-

kati, naříkati, sednouti, lehnouti si atd. T. Vz Časoslovo střední. Ať si! mag sein! immerhin! To sis dal! Nebo si je kramáři sami rádi mají. Anth. Brt. 54. — Vz Se.

2. **Si (s)** *přípona zájmen:* kdosi, cosi, jakýsi, kdos; 2. *příslovcí:* kdesi, kamsi, kdysi, kdys atd. Jg., Č. Přidá-li se *si* k zájmenům, stanou se tato neurčitými. Toť jest cosi nového. Br. Čteť na mě kakůs vinu. Kat. 892. Jakýs pán vyšel z domu. Svěd. Leda cos. Vz Kdo, Mkl. S. 89., 111., Zájmena.

3. **Si** n. **s** = *jsi*, toto lepší. Vz Býti. Kam jsi (kam si, kams) šel? Us.

Siam, a. m., království v Zadní Indii. Vz S. N. — *Siaman*, a, m. — *Siamský.*

Sibaldka, y, f., *sibaldia*, rostl. růžovitá. Rostl.

Siban, u, m., *izok, měsíc máj.* MV.

Siberie, e, f., vz Sibiř.

Siberit, u, m., nerost. Vz KP. III. 191.

Sibica, e, f., Schibitz, ves u Těšína ve Slez. Tč.

Sibilanty, z lat., *sikavky, sikavé hlásky*, die Zischlaute. Rk.

Sibiň, ě, f., Hermannstadt, lat. Cibinium, rum. Sibeniu, maď. Nagy-Szeben, mě. v Sedmihradsku. Vz S. N.

Sibiňan, a, m., pl. -né. — *Sibiňský.*

Sibiř, e, **Siberie, Sibirie,** e, f., *severní část Asie*, Sibirien, n. Cf. Sever. Vz S. N. Je zde jako v Siberii (zima). Us. Hý. — *Siberian, Siberiák*, a, m., Krok., *Sibiřan*, a, m. — *Sibiřský* (zastr. *siverský*). Us. Sibiřští kozáci. Vz S. N.

Sibřín, a, m., ves v Říčansku u Běchovic. PL., Tk. II. 548.

Sibylla, y, f., *římská prorokyně; vůbec prorokyně.* Sibyla chybila. Prov., Č. — *Sibylliny knihy.* Vz S. N.

Sice, sic, talis, z сь a příp. -ісь, das *i* enthält den Auslaut des Thema und den Anlaut des Suffixes. Mkl. B. 293., aL. 128. — **S.** = *tak, tímto způsobem*, so. Když o to rozličné věci i sice i onako byly. Pulk. Hroze jemu sic i onak, jakž toho tehdáž obyčej byl. Pulk. Disputare, totiž mnieti sic i onak. Št. N. 173., 321. — Kat. 675., 1858. Točí se sic i onak. Št. Jeden takto a druhý sice. ZN. — **S.,** *k vyznamenání výjimky, odloučení, rozdílu, vyloučení, způsobu, času, místa = mimo to, kromě toho, v jiné případnosti, z jiné příčiny, jinde, jindy* (v Opavsku: *ovak.* Klš.), sonst, auf andere Art, aus anderer Ursache, in einem anderen Falle, in anderen Dingen o. Stücken, ausserdem, widrigenfalls, anderen Ortes, zur anderen Zeit. Jg. Bůh nás vytrhuje, sic my sami z sebe neumíme než cestami zahynutí choditi. Kom. Ať jde spat, sice se nevyspí. Us. Zrušena byla jeho rada, která sic dobrá byla. Br. Jakkoli sic dobrý byl, žádné milosti neučinil. V. Dělejte, sice půjdu. T. Kdyby ženské pohlaví, paní a děvečky, tak svobodně a často pro všecky potřeby z domů vycházeti měly jako u nás, zdálo by se (město) v pravdě o mnoho lidnatější, nežli sic viděti jest. Har. II. 173. Vražedlníka toho, kterýž by sice nebyl ušel, vysvobodil. NB. Tč. 104. Pán má jen to, sice všecko nahoře psané na rychtáře přísluší. NB. Tč. 24. Zaplať mně, sice tě prožaluji. D. Až sobě mnozí mečem a sic jináč s světa pomáhají. Apol. — *S.* = *jinak*, alioquin, denn sonst = sic kdyby jinak bylo. Nyní pak psal jsem vám, abyste se neměšovali s modláři: sic jinak musili byste z toho světa vyjíti. Br. (Zk.). Neb sic jinak vidí se jim atd. BR. II. — **S.** *koncessivní, připouštěcí* = *zajisté, jistě, ačkoli.* Má sice peníze, ale rozumu nemá. Blýská se sice, ale k bouřce není podobno. Br. Já sice jistotně nevím, však doufám. D. Rozvážlivý není sice můňa, avšak není nechutný tlampač. Kom. Tak to nastrojili, ježto sic žádná potřeba obecní toho nebyla. Čr. Vz Alc, 4. — **S.** = *leč*, ausser dass, nisi. Ta ryba nemůže své kořisti jináč požříti, sic sebou hodila na hřbet. Hlas. — *Pozn.* **S.** *není správno ve smyslu německého und zwar, a sice:* v češtině uvádíme následující vysvětlení nebo výčet obratem *a to*: Nepřátely stírala a to moci božskou. Br. Navrať, a to, pokud býti může, bez ujmy. Kom. (Brs. 2. vd. 224.).

Sici, vz Sekati. V obec. mluvě: sict.

Siciliana, y, f., forma básnická původem ze Sicilie. Jest to strofa osmiřádková, ve které jsou pouze dva rýmy, každý čtyřikráte, jeden ob druhý za sebou jdouce, ab ab ab ab; v každém řádku míry iambické jest buď deset buď jedenácte slabik dle toho, jsou-li rýmy buď mužské neb ženské. S. může míti buď všecky rýmy mužské buď všechny ženské, anebo též obojc střídavé; ona činí obyč. celek o sobě; k větším básním vícestrofovým se jí zřídka užívá. Dch. Vz Sš. 43., Květy 1870. č. 43., 47. (Dch.).

Sicilie, e, f., ostrov naproti jižnímu konci Italie, Sicilien, n. Vz S. N. — *Siciljan*, a, m. — *Sicilský.* Vz S. N.

Sic jinak, vz Sice.

Si co. Bylo by si co přáti. *Lépe:* Bylo by přáti, aby . . . Jest přáti, aby . . . Bs.

Sicyon, vz Sykion.

Sičák, a, m., der Vagabund. Rk.

Sidala, y, f., thorale, zastr. MV.

Sídelna, y, f., sídelní město, die Residenz. Pal. exc.

Sídelní, -ný, Residenz-. S. město, Sych., J. tr., právo, Ortsgericht, Zlob., kanovník. Dch.

Sídelník, a, m., sídlitel, der Resident. Šm. Stálý s. Šm.

Sideralní = *hvězdný.* S. magnetismus = domnělý vliv hvězd na osoby nervicky chorobné. Vz S. N.

Siderický, z lat., vz Hvězdný.

Siderism-us, u, m., lat., *náuka o působení hvězd na tellurickou přírodu jm. na organismy.* Vz S. N.

Siderit, u, m., *ocelek, modrálek*, der Siderit, Saphirquarz (Šm.), nerost. Schd. II. 32., Bř. N. 150., 241., KP. III. 64.

Siderografie, e, f., *ocelorytectví*, die Stahlstechkunst. Vz S. N.

Siderolit, u, m., terralit, druh hliněného velmi úhledného zboží českého. Vz KP. IV. 348.

Sidliště, ě, n., der Wohnplatz. Bdl.

Sidlitel, e, n., *sídlící*, der Resident. D.

Sidlitelka, y, **sidlitelkyně**, ě, f., die Residentin.

1. **Sídliti**, il, en, ení = *sedliti*, *osazovati* (novější), ansiedeln; *sídlem býti*, seinen Sitz haben, wohnen, residiren. — **kde**: v Macedonsku. Mus. Knížata čeští sídlící ve Vyšehradě. Šf. Strž. 773.

2. **Sídliti**, il, en, ení = *osidlem zatáhnouti*, in die Schlinge fangen, verstricken. Slov. Vz Sídlo, 2.

1. **Sídlo**, a, n., *místo k sedění*, *sedadlo*, *stolice*, der Sitz. — **S.**, *bydliště*, *bydlo*, *obydlí*, *bydlení*, *dům*, der Sitz, Wohnort, Wohnsitz, die Residenz. V. S. královské, V., v kraji, D., zkázy. Ráj. S. letní, pusté. Dch. S. vzdělání řeckého. Sš. Sk. 200. Chyť se duše mého křídla, poletíme v rajské sídla; Turek pohan sem přitáhl, po tvém sídle ruku vztáhl. Sš. P. 25., 64. Ten pán má na tom zámku sídlo. Ros. S. míti někde; na tom hradě i sídlem svým až do smrti byla; s. proměniti; jiného sídla hledati. V. Praha byla někdy s. (sídlem) císaře německého. D. On dvorem i sídlem jest v N. Har. Korint město bylo sídlem řeckého vzdělání. Sš. I. 153. S. své zarazil u samé krčmy. Sych. Duše má s. své v mozku. Ros. Hlava jest s. duše. Berg.

2. **Sídlo**, a, n., obyč. *osidlo*, der Fallstrick. Plk. Strsl. silo, laqueus. Sr. lit. sëti, anbinden, lett. sēt, got. in-sail-jan, an Seilen herablassen. Mkl. aL. 128. Chytlas mia, má milá, chytlas mia na sidla, nemožu uletět, svázalas mně křídla. Sš. P. 657.

Sídmý, zastr. a na Mor. posud = *sedmý*.

Sidon, a, m., mě. ve Foenicii. — *Sidoňan*, a, m., pl. -né. — *Sidonský*.

Sidonie sv., huť a osada u Broumova (u Uher. Hradiště). Tč. — **S.**, jm. ženské = Zdenka. Šm.

Sidoni-us, a, m., jm. mužské = Zdeněk, Zdeno, Zdenko. Šm.

Sie = to. Myslí sie i ono. Št. N. 282., 307. Vz Sien.

Sieiu, seji, vz Síti.

Sien, zastr. = *ten*, vymizelo postupem 15. stol. Šb. Sien skloňovalo se takto: **sg.** *m.*: sien, sieho, siemu, sien, siem, sím; *f.*: sia (m. si-ja), siej (m. sie-je), siej, siu (m. si-ju), siej, siú (m. si-jú); *n.*: sie, sieho, siemu, sie, siem, sím; **dual.** nom., akk.: sia (m. si-ja), si, si; gt., lok.: siú (m. si-jú); dat., instr.: sima; **pl.** *m.*: si, sich, sim, sie (m. si-je), sich, simi; *f.*: sie (m. si-je), sich, sim, sie, sich, simi; *n.*: sia (m. si-ja), sich, sim, sia, sich, simi. — *Poznam.* 1. Nom. sg. muž. rodu povstal ze *si* jako *ten* ze *tъ*; v Ev. ještě je: si syn člověč. Akk. vykazuje *si* v *sь* ztenčené v příslovkách: dnes m. cyr. dьnь sь (den ten), letos (to leto) atd. Ostatně se původné *si* jako původné *tъ* přisouváním *n* rozšiřuje. — 2. V nom. sg. vyskytá se v ženském rodě vedlé *sia* i přehláska *sie*: sie chasa, smrť sie. Rkk. — 3. Gt. sg. f. trvá co *siej* až do konce 14. století, pak pravidelný skrácený (*sie*); tak i dativ a lokal téhož rodu. — 4. Vystupuje-li *sie* s jménem podstatným jako příslovkové určení, sklesává i v pouhé *s'*: s' noci (m. siej noci (sie noci). Pass. — 5. Neústrojné *síž*, *siáž*, *siéž* liší se od prostého *sien*, *sia*, *sie* u skloňování pouhým dloužením. — 6. Staročeské *onseh* (*onsah*, quidam) stojí asi m. původního *on-si* a skloňováno způsobem jmenným: ot onseha Jindřicha. Výb. I. 116. Onseže! Št. — Bž. 154., 148., Kt. 3. vyd. 49., Mkl. S. 113. Věrný siemu i onomu. Kat. 38. Nikomu, ani siemu, ani onomu. Kat. 568. Mlčela až do sí chvíle. NB. Tč. 168., 208. To nám mocí drží až do sjé chvíle. Půh. I. 133., 175., II. 28. Až do sié doby. Ib. II. 133. To užíval od sv. Jana až do siež chvíle. Půh. II. 472. Nedávno před sím. BO. Až do sie doby. ZN., GR. Až do sieho dne. GR. Vz více o užívání této náměstky a příklady v Zkl. Skl. 353.—354. Příklady vz také v Rkk., vydaném prof. Kořínkem (v rejstříku u Sien).

Sieň = *síň*. Kat. 968.

Sienicie, zastr., z toho nynější světnice. Bibl. — Jir.

Sienka, y, f., siena, rostl. Rostl.

Sienský. S. hlinka, terra die Siena. Bř. N. 166.

Sierra, y, f., špan., pohoří. S. Leone, Madre, Morena, Nevada. Vz S.N., Krč. 259.

Siesta, y, f., it. a špan., *odpočinek*, *oddech*, *hl. polední odpočinek za horkých dnů*. Rk., Kal.

Siesti, vz Sedati.

Sieše 3. os. praet. sl. *sieti*.

Sieti sě = *sktvíti se*, glänzen. — **kudy**. Jako zora po jutře sě séje . . . tako sě dci Kublajeva cháma rozenú i strojenú krású sieše. Rkk. 46.

Sieverska, y, f., sieversia. Rostl.

Sigei-on, a, n., předhoří v Troadě. Vz S. N. — *Sigejský*.

Sigillarie, í, pl., zkamenělé kmeny zvláštních rostlin tajnosnubných, Sigillarien. Vz Krč. 506., S. N.

Sigillovati, z lat., *pečetiti*, siegeln. Rk.

Sigill-um, a, n., lat., pečeť. L. S. = loco sigilli, místo pečeti. Kh. Sub sigillo (někomu něco svěřiti) = pod pečetí mlčenlivosti. Us. Hý.

Sigmarinky, dle Dolany, Sigmaringen. Vz S. N.

Signal, *signál*, u, m., z lat., *znamení* (trubkou, bubnem, ohněm, zvonem, střelením), das Zeichen, Signal, der Ruf, die Losung. Signal slyšitelný (akustický), viditelný (optický). S. na uvítanou. Čsk. Vz S. N.

Signalement (signalmān, fr.), u, m., popis osoby dle vnějších známek tělesných, Beschreibung des Auessern einer Person, f. S. N.

Signalisovati, *znamení dávati*, signalisiren, durch Zeichen melden. Vz Signal.

Signatura, y, f., lat., *znamení*, *nápis na zboží kupeckém*, *podpis a pečeť na veřejné listině*, die Signatur, Bezeichnung. S. N.

Signet, u, m., z lat., signetum, das kleine Siegel, Handsiegel, der Siegelring, mit welchem Briefe, selten Urkunden gesiegelt wurden. Pod s-tem prstena našeho. Arch. IV. 233., Gl. 311. Ct. Sekret.

Signifikace, e, f., z lat., *význam slova*, der Sinn, die Bedeutung; *oznámení*, *udání něčeho*, Anzeige, f. Rk.

Signifikovati, *naznačiti, dáti na srozuměnou,* bezeichnen, andeuten, officiell kundgeben. S. N.

Signovati, z lat., *značiti,* znakem opatřiti, signiren. Kh.

Sign-um, a, m., lat., *znak, znamení,* Zeichen, n. Vz S. N.

Sigotě, sigotě, zelené sigotě, ach je-li komu horší jako mně sirotě. Sš. P. 493.

1. **Síh,** u, m., **síha, sáha,** y, f., zastr. — *sáh.* Posud na vých. Mor. Tč.

2. **Síh,** a, m., corregonus, ryba kaprovitá. Krok. — **S.** *mořský, semha,* salmo oxyrrhynchus. Linn.

Sihlina, y, f., *mladý les jedlový,* junger Fichtenwald. Slov. Hdk., Dch.

Síhnouti, zastr. = *sáhnouti.*

Siholiti, *sihlačiti* = *mrholiti, mžiti,* siefern, silfen. Siholí = padá mhla, drobný déšť. Na Mor. a Slov. Mtl., Dml.

Sihotice, e, f., die Rissbank an den Seeküsten; in die See sich erstreckender künstlicher Damm. Am.

Sich = těch. Mnohoť jest věr sich i oněch. Št. N. 175., 273. Vz Sien. — **S.,** *lépe:* Zich = Sigismund. Gl. 312.

Sicha, y, f., vlastní jm. Šd.

Sichrov, a, m., něm. Sichrau, ves u Trutnova. — **S.,** něm. Sichrow, vsi a) u Sedlce, b) v Turnovsku, c) u Ledče, d) u Dobříše. — **S.,** něm. Scheer, ves u Lubence. PL. Vz Sychrov.

Sijba, y, f. = *sejba, síje.* V.

Síje, e, f., *setí, sejba,* das Säen, die Saat. Síji udělati (osíti). V. Již je po síji. Bylo právě v čas síje obilí. Pláč. Tak s., co zaschla, ve kráse zelená se. Sš. Hc. 188. — **S.,** *čas setí,* die Saatzeit. D. Již se blíží s. Us. — **S.,** *osení,* die Saat. Když se hus do s. zabéře škodlivá. Rad. zv. Trní tudíž udusilo síji tu v srdcích jejich. Sš. L. 62.

-sik = *si.* Kdosik, cosik. Na Mor. Kd.

Sik, u, m., *fík.* V MV. nepravá glossa. Pa.

Sika, y, f. = *malý mečík.* Sš. Sk. 250.

Sikačka, sikavka, sikovka, y, f. — *stříkačka, hračka pro děti,* die Knabenhandspritze. Na Mor. Tč., Mtl., Bkř.

Sikal, a, m., der Aechzer. Rk.

Sikař, e, m., *kdo siku nosí, zbojník, zákeřník,* der Räuber. Sš. Sk. 250.

Sikati. Siká = siholí. U Opavy. Klš. — **S.** = *stříkati,* spritzen. Na Mor. Tč., Mtl.

Sikavice, e, f., centaurea calcitrapa, rostl. FB. 46., Čl. Kv. 204.

Sikavý, ächzend. Rk.

Síknouti, vz Sekati.

Sikolec, lce, m., zastr., *hůl pastýřská,* der Hirtenstab. Rozk., Bhmr. V MV. nepravá glossa. Pa.

Sikora, vz Sýkora.

Sikot, vz Sykot.

Sikovec, vce, m., ves u Příbora na Mor. Tč.

Sikovka, vz Sikačka.

Siksak, adv., *semotamo,* zickzack. D., Koll.

Sikul, a, m., *Siciljan,* vz Sicilie, S. N.

Sikyon, a, m., mě. v Peloponnesu. Vz S. N. — *Sikyoňan,* a, m. — *Sikyonský.*

Síla, silka, sílečka, silička, y, f. *Síla* krátí í v instr. sg. (silou) a v gt., dat., lok. a instr. pl. (sil, silám, silách, silami). Vz *í, á* (Lípa, Brána). Síla, od koř. si (ligare, vázati) žije v si-dlo, o-si-dlo (vz -la), Ht., cf. síti. Schl. S., strsl. sila, vis, lit. sila, prus. seilin, Fleiss, Kraft. Mkl. aL. 128. Poněvadž síla jest ze *si,* měli bychom dle Ht. Zv. 44. psáti *sila,* jakož se místy i vyslovuje, ku př. na Moravě (Brt.). Cf. Osidlo. Ale poněvadž kmenovou samohlásku dvouslabičných slov rádi dloužíváme, píšeme obyč. *síla.* Tak píšeme ku př. také žíla a šídlo, ač tato slova povstala z koř. ži, ši v žíti, šíti. — 1. **S.** *moc něco činící n. něčemu odpírající,* die Stärke, Kraft, das Vermögen. S. = poslední účinná příčina úkazu. S. N. S. jest příčina nějaké změny, nějakého výjevu, nějakého pohybu nebo je schopnosť tělesa jednoho zaváděti změny na tělese druhém. Km. 1878. 158. S. živá (když po ní hnutí následuje, vz KP. II. 11., na opak s. mrtvá); složená n. střední (když 2 síly spolu působí), středečná (Centralkraft), rozprostraňující, pružná (Expansivkraft), prohodivá (vis projectiva). Sedl. S. bránivá (v magnetu, vz KP. II. 187.), elektrická, důkazu (důkazná, dokazovací, Beweis-), koňská (vz KP. II. 26., 345.), krotící, opozďovací, odpuzovací, odrážívá, odpudivá (odpudivosť), odstředivá n. odběžná (Centrifugal-, vz KP. II. 47.), malá, náramná, protivná, působící, pohybovací, dostředivá (Centripetal-, vz KP. II. 47.), postranná, die Komponente, Seitenkraft (vz KP. II. 11.), poznávací, rozpínavá, rozprostraňující, soudružná (soudružlivosť), světla (světlosť), svalů, tížná, tvořivá n. tvořící (Gestaltungs-), veliká, vnitřní, vodní, větru (větrní), základní, zevnitřní, Nz., přírodní a duševní, okamžitá, zrychlující, umírňující, vz S. N., tepla, páry, větrův, vody (pramenu). Vys. S. životní, tělesní. Vz Schd. II. 218., 343. S. elektrobudivá, vz KP. II. 214., 243., mechanická tepla, vz KP. II. 345., molekularní, vz KP. II. 9. Síla a břemeno, síla a čas, měření síly. Vz KP. II. 21., 24., 26. Anziehende Kraft, *síla* přitažlivá; momentane, okamžitá; continuirliche, ustavičná, nepřetržitá; gleiche Kräfte, síly rovné; ungleiche, nerovné; parallele Kräfte, síly rovnoběžné; einseitig wäre der Ausdruck: síly téhož směru oder síly stejnosměrné (Kräfte von gleicher Richtung), einmal weil parallele Kräfte auch entgegengesetzte Richtung haben können, wie dies bei galvanischen Strömen oft der Fall ist, und ferner, weil man von den Kräften oft sagt, sie haben gleiche Richtung, wenn sie z. B. alle nach oben auf einen Angriffspunkt wirken, wobei doch vom Parallelsein der Kräfte keine Rede sein kann. Kräfte, welche in verschiedener Richtung wirken, síly směru rozdílného, worunter auch parallele Kräfte vorkommen können; nicht parallele Kr., síly nerovnoběžné, síly různoběžné; unter dem Ausdrucke síly nerovnoběžné sind auch solche Kräfte begriffen, die alle in einerlei Sinne auf ein Bewegliches wirken, z. B. die alle einen Punkt *a* nach rechts schieben, weshalb der Ausdruck síly roz-

dílného směru oder síly rozdílnosměrné für nicht parallele Kräfte unrichtig wäre; der Ausdruck síly různoběžné scheint mehr passend zu sein für nicht parallele Kräfte, die auf verschiedene Angriffspunkte wirken; entgegengesetzte Kräfte, *síly* protivné; Kräfte, welche auf einen, auf mehre Punkte in einer und derselben Ebene wirken, síly působící n. které působí v jeden, ve více bodův v též rovině; resultirende Kraft, síla výsledná, výslednice; Zusammensetzung und Zerlegung der Kräfte, skládání (sklad) a rozkládání n. rozklad sil; chemische K., síla chemická, síla lučebná vz Šfk. 6.; katalytische K., síla katalytická (síla oddělivá, oddělná). Nz. Vz S. N. S. provodná, Betriebs-, mrazivá sněhu, frostige Schneemassen, hnací síla vodní, Treib-, bujará, s. činnosti, die Aktionskraft, zkouška síly; s. hasne, se tratí; sílu napiati, vyčerpati; pracoval, co síly měl n. stačilo; s napětím, nasazením všech sil; ta věc nemá do sebe žádné síly: vlastní silou něco udělati; pokud tělesná s. stačí. S pílí, co máš síly, arbeite mit Fleiss und Schweiss. Dch. S. obživná, obrodná, obnovná; divotvorná. Šš. L. 41., II. 32. S. ducha obnovující a obrozující. Šš. II. 14. S. citu. Šš. II. 160. (Hý.). Rozdaj přátelóm své zbožie za síly. Výb. I. 249. Koně tahnú na celú sílu. Na mor. Zlínsku. Brt. Jen kdyby dal sílu (kdyby se přičinil). V Kunv. Msk. Pojď sem, já nemám z toho (m.: s to) sílu. U Solnice. Ten člověk má sílu za koně. Us. Msk. Bůh není (dle stoiků) leč s. světem manoucí a jej obživující; S-u obmyjnou v sobě chovati; Ve vůni síla se jeví ohřevná a okřepná; Kde by ta s. důvodu vězela, o tom dvojí mínění jest; Všecky síly jeho téměř vyvážili. Šš. Sk. 204., 254., J. 197., Mt. 172., Mr. 69. (Hý.). Pěkněť jest mít sílu obra, avšak tyran jest, kdo jí co obr užívá. Ze Shakesp. Tč. O své síly přijíti. Žer. 352. Dal Bóh pravici jeho sílu zahubiti silného. BO. Sílu k něčemu míti; při síle a zdraví býti; v sílu růsti, jíti; v sílu a muže růsti; k síle přivésti; síly zase nabyti; k síle přijíti; žádné síly neměti; potracení, opuštění síly; od síly opuštění; sílu odníti; vší silou pracovati; s velikou mocí a silou; vší mocí a silou po cti státi, bojovati. V. Síla duše, mysli. Us. Kůň má mnoho síly; ještě jest při síle; síly zbaviti; s. jest strávena. D. Vší silou a mocí prositi. Kom. Nad lidi s-u míti. Jel. To dává sílu. Us. Ucházi mně síla. Sych. Dává se do věcí, ku kterým mu síla nestačí. Sych. Muž veliké síly. Troj. Rozstupi sě síla v údech. Rkk. Z celé duše, ze všech sil svých milovati. Ojíř. Protož mdlí v nás síla a neduhové nečíslní v nás se množí; V ten věk lidé již na konci v s. jdú dolóv (od 48. roku); Síla hyne, neduhové rostú, jimž konečně lékaři nespomohú; Což práce, pomoci i síly naložíš, já, když se vrátím, zaplatím tobě; Ne vždycky Buoh dává svým sílu a moc, aby přemohli a snížili ty, kteří se jim protiví. Hus I. 293., II. 64., 431, 433., III. 305. (Tč.). To obilí jest ještě při síle (nezralé, tak že nelze ho ještě žíti). Us. Hý. Běželi ze všeckej svej síly. Sš. P. 585. Síla horu láme. Mt. S. Ostatnie sily posbieral. Mt. S. Kde vládne síla, tam rozumu mohyla; Síla slámu láme; Kde síla vévodí, ku právu se nechodí; Nejen na sádlo, ale na sílu. Pk. Síla sílu zmáhá; Kdo chce k dílu, najde sílu. Lb. Dle síly pracovati, vz o tom strany přísloví: Dýmati, Kůň. — **S.**, *zmužilosť*, *udatnosť*, die Tapferkeit, fortitudo. V. Z síly v sílu, de virtute in virtutem. Ž. wit. 83. 8. Obě straně jarobujnú silú druha druzě postúpati brání. Rkk. 48. — **S.** = *moc*, *mocnosť*, die Macht, Kraft, Stärke. Za teba nepôjdem, silou (= násilně) ma nevezmeš. Ps. sl. 99. Sílu (moc) míti. V. Silou protlačiti. D. Zjednati klamem, čehož silou nelze. Ráj. Doufajíce ve spojenou sílu. Ráj. Ot lesa k lesu stáše jeho síla. Rkk. 22. Kde s. vládne, tu zákon padne; Kde síla vévodí, zřídka řídí se právem; Čí síla toho i vůle. Rb. Obdařil církev svou velikou silou a slávou skrze Krista. — *Pozn.* **Mylně** *tedy někteří užívání slova tohoto ve smyslu naznačeném za* **chybné** *pokládají. Brs. 2. vd. 234.* — **S.** *čeho* = *mnoho*, *množství*, die Menge, Macht, viel. S velikou silou do Vlach táhl. Har. S. lidu tam bylo. Vz Shoda. Srazichu sě v jednu silu silnu. Rkk. 50. Síla vojska, peněz, D., ovec, Plk., kněh, dříví. Bern. Chodí tam veliká s. hostí; s. sněhu tam leží; náramná s. pověstí, dopisů. Dch. Mívala sílu dojiva. Kld. Toho je neslýchaná s. Mt. S. S. chroustů se letos sploblo. Na Ostrav. Tč. L'udí bolo neslýchaná sila; Sila lidstva pohynulo; Shrklo sa sila kniežat. Ht. Sl. 211. — Kat. 3308. — **S. Chybně** užíváme slova *síla* na označení *osob*, na př.: herecké, spisovatelské, učitelské, dělnické síly místo prostých slov: herci, spisovatelé, učitelé, dělníci, písaři atd. Brs. 2. vd. 234. S. pracující: Na národní škole musejí se pracující síly rozmnožiti, **šp.** m. budiž učitelstvo rozmnoženo. Jinde jsou pracující síly: pomocníci, spoludělníci. Šb. Ředitel má pečovati o síly psací a vyučovací, **šp.** m. má zjednati písaře a učitele. Šb., Š. a Ž.

Silácký zápasník, der Ringkämpfer, jezdec, der Parforcereiter. S. produkce, die Kraftproduktion. Dch.

Silák, a, m. = *silný člověk*, ein starker Mensch. V Krkonš. a již. Čech. Kb., Lng., Kšá. Nižádný nemůže nádobí siláku, vejda do domu, pobrati, leč prve s-ka sváže. Šš. Mr. 18. S-ci moabští. Šš. I. 103.

Silené = *nucené*, *násilné*, *s mocí*, gezwungen. Bern. — **S.**, *nepřirozeně*, unnatürlich, affektirt. Bern.

Silení, sílení, n. Vz Síliti. Die Stärkung. — **S.** na Slov. *nucení*, *násilnosť*, das Zwingen, die Gewalt, der Zwang; *nepřirozenosť*, die Affektirung. Tys., Bern.

Silenka, y, f., *silenek*, nku, m., silene, rostlina, das Leimkraut. S. francouzská, náchylná, lepkavá, dvoulůžná, hajní, noční, nadutá, čtveroklaná, bezlodyhá, alpská. Krok, Flora. — Vz Kk. 225., FB. 82., Čl. Kv. 314., Slb. 623., Rostl. 121.

Silenkovitý. S. rostliny, sileneae, leimkrautartige Pflanzen.

Silenosť, i, f. = *silení*, *nucení*, die Gewalt, der Zwang. Bern.

Silenti-um, a, n., lat., *ticho, mlčení.*

Silen-us, řec. **Seilen-os,** a, m., pěstoun a později stálý průvodčí Bakchův a vynálezce hudby flétové. Vz S. N.

Silený; *silen, a, o,* gestärkt. Vz Siliti. — **S.,** *nucený,* gezwungen; *nepřirozený, nehodící se,* unnatürlich, affektirt. Na Slov. Bern.

Silhouetta (fr., siluet), y, f., nástin, stinný obraz, podoba stínová = profil či průrys lidské hlavy, v němž bývají někdy oči, vlasy a jiné linie bílými n. aspoň světlými čárkami naznačeny. Vz S. N. Silhoutte, der Schattenriss, das Schattenbild.

Silice, e, f., *líh, trest, olej etherický,* der Geist, Spiritus, aetherisches Oel. Vz Olej etherový. S. anjeliková, anýzová, badiánová, balšínková, bergamotová, bezkysličná, blínová, borovičková, cedratová, cicvárová, citronová, cypřišová, čapinosová, růžovonná, česneková, dobromyslová, estragonová, fialková, heřmánková, hlístová, horčicová, hořkomandlová, hřebíčková, hysopová, chmelová, jalovcová, jasminová, kafrová, kajeputová, kapradová, kasiová, kerblíková, kmínová, koprová, koryandrová, křenová, kubebová, kumínová, kupresová, kyslíkatá, lavandulová, majoranová, mateřídoušková, máty kadeřavé, máty peprné (Pfeffermünzöl, dobrá na zuby. Vz Prm. III. č. 10.), meduňková, melisová, merlíková, nerolová, oranžová, pelyňková, pepřová, petruželová, pimentová, polejková, pomorančová, portugalská, prhová, puškvorcová, řebíčková, rezedková, rozmarinová, rostopčínová, routová, růžová, růžovcová, sabinová, santalová, sasafrasová, saturejová, sirnatá, skořicová (ceylonská, čínská, javská), šalvějová, špikanardová, tamařišková, tavolová, terpentinová, thymová, tisícokvětová, třebulová, violková, vratičová, ze dřeva růžového, ze semene škrkavičného, z jader broskvových, z kuliček muškátových, z kůry pomorančové, z květu (muškátového, pomorančového, skořicového), z listů broskvových, vinná. Kh. Vz Šf. 800., Kk. 285. Silice jsou tekuté a v nejčistší způsobě téměř všecky bezbarvé. Mají zápach pronikavý, skoro vždy příjemný a chuť palčivou. Nejdůležitější jest s. terpentinová. Kk. 11.

Silicí lék, potrava, polívka, stärkend. Vz Siliti.

Silička, y, f., silaus. S. luční, s. pratensis. FB. 92., Slb. 602. — **S.,** vz Síla.

Siličnatý, *siličný, silici v sobě mající.* S. rostlina. Us. Vz Silice.

Silikat, *silikát,* u, m. Vz Šfk. S-ty = sloučeniny chemických zásad s kyselinou křemičitou, *křemičitany, křemany,* kieselsaure Salze. Pta. Vz S. N.

Silimov, a, m., ves u Kroměříže, něm. Silimow. PL.

Silipati, *hlas vrabčí vydávati,* cincinare. Aqu.

Siliti, *síliti,* il, en, ení; *silivati = síly přidati,* stärken; *nutiti, silou n. mocí přikročiti,* zwingen, anstrengen, treiben; *se = sílu svou zvětšovati,* sich stärken o. vergrössern, stärker werden. Jg. — **abs.** On sílil, **šp.** m.: sílil se. Vz Sesíliti. — **co, koho:** žaludek, mysl, ducha, vtip, Jel., město (pevniti). V. Čerstvé povětří člověka sílí. Us. — **koho čím:** zemdleného octem, Kom., lačného pokrmem. Čím se život ducha sílí. Hus III. 264. — **na koho oč** = *tlačiti, usilovati oč.* Ros., Žer. — **co kam:** klín **do** dřeva (vbíjeti). Orb. p. — **koho kdy.** Bóh ny sílil **v** rozháralé póldne. Rkk. 53. — **koho v čem.** Ďábel své sluhy ve zlém sílí. Hus II. 348. — **se.** Rostlo dítě a sílilo se podlé těla. Chč. — **se proti komu:** proti nepříteli. Ros., Br. — **se k čemu:** ku práci. Us., na Slov. — **se nač:** na cestu. Kká. Š. 88.

Silivka, y, f., die Essenz. Rk.

Silivý, stärkend. Rk.

Sillimanit, u, m., nerost. Bř. N. 176.

Silně, komp. *silněji,* stark, kräftig, fest, mächtig, lebhaft. V. Silně prší. D. Město silně oblehnouti. Flav. Silně (mocně) do Čech táhl. Háj. S. se o tom mluví; s. na někoho dorážeti. Dch. Kůň-li s. (pokojně) stojí, když jej za ocas táhneš? Db. S. nás nenávidí. M.

Silnec, lence, m. = *silný,* ein Starker. Boč. exc. 1410.

Silnější = silnější. Št. N. 129. Vz -ějí.

Silněti, ěl, ění, *silniti se,* zu Kräften kommen, stark werden. — **čím:** venkovským povětřím. Č.

Silnice, e, f., *hlučnice* (na Mor. a na Slov.). Jméno to s kmenem *síla, silný* nic nemá společného. Že slovo toto jaksi zpotvořeno jest, vysvítá z toho, že dříve 15. stol. se nevyskytuje, aniž v kterém jiném slovanském nářečí přichází. Přesně je nalézáme ještě v listu od r. 1446. (v Arch. III. 36.), kde *súmnice* zní, avšak i tam se jménem *silnice* už se střídá. Čte se takto: ,Volarským — kteříž jsú koně brali na súmnici — dávaje jim věděti, že jsú koně na súmnici pobráni — (mám-li vysielati proti súmařóm čili nic) — jména těch, kteříž jsú na těch silnicích brali.' Patrnotě, že silnice přičísti se musí k slovům: suma = tlumok, břemeno, soumný, sumník, soumar atd. Č. S. = uměle stavěná pozemní cesta, hrázi se podobající, kamennou podlohou a kamenným náspem opatřená, kteráž slouží k pohodlnosti cestujících, ku podpoře obchodu i průmyslu snadnější dopravou nákladu, též k usnadnění vojenských výprav, fr. chaussée, die Strasse, Land-, Heerstrasse. S. N. Vz tam více. Cf. Hradský. S. královská, na vodě (der Wasserweg, die Fahrt), V., zemská, okresní, císařská, dělaná, kommercialní, krajinská (vicinalní), J. tr., vodní (říční), Er. (1583.), veřejná, soukromá, obecná, polní, Us., plavní, domácí, nábřežná, dovozní. Dch. Stavitelství, stavba, síť, směr, osvětlení silnic; vražda, loupež, loupežník, loupežnictví na silnici. J. tr., Nz. S-ce zakládati, stavěti, Nz., štěrkem pokládati, záporou mýtní zavříti, vytknouti, vyměřiti, J. tr., dělati, přeložiti, pospoji zase uvolniti, Dch., štěrkem (jespem) štěrkovati; na silnicích mýto vybírati. Pt. Na silnicích loupiti. V. S-cí jíti. D. S-ce a cesty osaditi. V. Aby žádnou jinou cestou nevozili. V. S. celní. Us. Žebrání po s-cích; čištění silnic. J. tr. Potkala ho smrti na velkej silnici; Jedů

páni, jedú brněnskú silnicú, až sa jim šablenky na boku libocú (blyskají). Sš. P. 10., 88. Nenie lepšie silnice než z kuchyně do pivnice. Hus III. 246. Jemu z jeho s-ce a mýta svodí formany svým násilím na svú s-ci a na své mýto. Půh. II. 136. Ti všichni na s-ciech berú (kradou). Pč. 2. Pěšinkou blíž, silnicou spiš. Prov. Tč. Šly děvčátka silnicí, potkali je myslivci. Nár. pís. Po žádné široké silnici nechoď (o opilých). Prov. Silnice v Čechách, vz S. N. II. 315. Cf. také KP. I. 230., o římských s. KP. I. 229. O silnicích českých a jejich strážcích za dřívějších dob vz Tk. II. 398., 399. — **S.** v městě nebo ve vsi = *ulice*. V. — **S.** *v hrdle* (po kteréž pokrm do žaludku jede). Reš.

Silnický. S. víno, der Ausbruch? Plk.

Silnicový, *kdo bydlí při silnici.* V Kunv. Msk.

Silnictví, n., das Strassenbauwesen. Šm.

Silničné, ého, n., *plat ze silnice,* die Strassenmauth. D., J. tr.

Silniční, -čný, *k silnici náležitý, cestný,* Strassen-. S. kamení, most, Jg., cesta (silnice), Zlob., vražda, loupež, Us., mýto, nadace (Strassenfond), dlažba, clo. J. tr.

Silnitel, e, m., der Stärker. Šm.

Silniti, il, ěn, ění; *silnivati,* stärken, vz Šíliti. — **koho.** Duše jiných ta chvála silní. Št. N. 75. — **se na čem.** A dietě rostieše a silnieše se na těle. Hus II. 23.

Silno = *silně*, stark. I máchachu s. ostré meče. Rkk. 51.

Silnohlavý, starkköpfig. Šm.

Silnomocný, fortissimus. Bj.

Silnosť, i, f., *vlastnosť silného,* die Stärke; *udatnosť,* die Stärke, Festigkeit, Tapferkeit, der Muth. Bel. ms., Hus I. 356. Věže s-sti. Ž. wit. 60. 4.

Silnovětvý, starkastig. Hdk.

Silnuch *(silnoch),* a, m. = *silný člověk,* ein handfester Mensch. Mor. Šd.

Silný; *silen, lna, o.* **S.** = *sílu mající n. jevící ku přemožení odporu, udatný,* stark, kraftvoll, kräftig, tapfer. V. S. Záboj. Postavi se silných muž k mužu; Přesilné ruce. Rkk. Silnou silou. Km. Silnější oděnec, Kristus, přišed na ďábla, otjal jemu moc a oděnie jeho i sieň. Hus II. 103. S., fortis. Ž. wit. 7. 12.; 58. 4. S. chlap. Us. Silný přemůže slabého. Us. Muž jest silnější než žena. Št. Budeš-li bohat, krásen, silen. V. Nebyl života silného. Dal. Silný, že by mohl skály lámati. Vz Chlap. Č. Silný jako buk. Pk. Není ten silen, kdo popral, ale kdo se vymknul. Pk. Se silným nechoď v zápas a s bohatým před soud. Č. — **na co:** na nohy. Ros. — **s inft.** Jsem silen vás pozvati ku pokání. Jg. — **v co:** v ruce. Št. — **k čemu.** Jenž jest silen k pití a mdel k nábożenství. Hus III. 140. Skládám to na ramena boží silná k snášení toho břemene. Žer. 318. — Silný žaludek (dobře trávicí). S. pevnosť, tvrz, město, hrad (pevný), V., stavení (trvanlivé), duše, duch (panující vášněm), Us., mysl, Leg., důvod (mnoho dokazující), nápoj, Us., víno. V. Pivo silné jako ležák. Us. S. ocet (ostrý), lék. Us. Mlýn na silné vodě; s. spojba; lihovina s., až v ústech pálí; s. jedlík. Dch. Žito je dosud silné n. při síle (nezralé). U Kostelce. Msk. — **v čem.** Silný a čerstvý v duchu, mdlý v těle. Kram. U vieře jsa člověk silen odoláť ďáblu. Št. N. 190. — **S.** = *mnoho vnitřní síly n. moci mající,* stark, mächtig, gewaltig, lebhaft. Jg. S. rozum, paměť, vášeň, náruživosť, hněv (prudký), milovník, víra, naděje, hlas (pronikavý), rána, hřmot, nemoc, vůně, zimnice, oheň, hlad, mor, horko, spaní (tuhé, pevné, tvrdé), vítr, déšť, konř, hnutí, obchod. Lid ten silnější nás jest. BO. — **komu.** Nepřátelóm budeš silen. Smil v. 1494., Arch. I. 33. Jemu silni biechu. BO. — **v čem:** v nějakém umění (zběhlý). Bern. V pokušení ctnosť silnější a s větší odplatou bývá. Hus I. 310. — **čím.** Byl silný životem i myslí. Výb. I. 464. S. udatenstvím. Ctib. Hád. 5. — **S.** = *mnoho částek mající a tudyž veliký, mocný,* stark, mächtig, viele Theile habend. S. vojsko. Us. Pod městečkem vojna silná. Sš. P. 752. — **na co:** na počet. D. Kniha silná na archy. Zlob. Praha v ty časy velmi silna byla na lid. Let. 28. Prostějov jest na židy silnější než Kroměříž. Mřk. — **v čem, čím.** Jsme silni jezdectvem, v jezdectvu (na jezdectvo). Bs. S. lidmi. Alx. Země rytieři a panošemi velmi silná. Tristr. Jemu jízdnými silni byli. Let. 59. — **S.** = *tlustý, velikého obvodu, hrubý, veliký,* stark, gross, dick, derb. S. strom, jelen, Šp., Us., dub, brań, meč, Rk., plátno, sukno, vlákno (ne tenké). Us. — **v čem:** v údech, v těle. Us. — **v co.** Sv. Prokop v hnáty velmi silný byl. St. skl., Leg., Lk., Výb. I. 206., Bs. — **jak.** Strom silný víc než v objetí. Pref. 29. — **komu s. býti** = *s něj býti, s něj síly míti,* gewachsen, überlegen sein. Mohlo všem nepřátelům statečně silno býti (město). Troj. Že jsou mu silní bojovníci ti. Br. Lev psu velmi silen byl. — **k čemu** = *s to,* gewachsen. K jednomu každému z nich že by dosti silen byl. Aesop. Jest silen k hříchóv odpuštění. Ms. — **nač.** Oni nejsou silni na studenta (nejsou s to, aby ho vydrželi). V Kunv. Msk.

Silobujný, wildkräftig. Šm.

Silocvik, u, m., das Turnen. Šm.

Silocvičný, gymnastisch, Turn-. Šm.

Silodatný, Stärke gebend. Žák.

Siloduch, a, m., der Kraftgeist, das Genie. Šm.

Silohromec, mce, m., der Kraftmeier. Dch.

Silojev, u, m., die Kraftäusserung.

Silojevný, dynamisch. Nz.

Siloměr, u, m., der Dynamometer, Kraftmesser. Nz.

Silorozenka, y, f., Iphigenia. Kvč.

Siloskum, u, m. = *silozpyt.* Presl.

Siloskumec, mce, m. = *silozpytec.*

Siloskumna, y, f., *fysikalní kabinet,* physikalisches Kabinet. Balbi. zem.

Siloskumný, physikalisch. Krok.

Siloslovi, n. = *silověda.*

Silostřed, u, m., centrum virium, bod, kolem něhož těleso složeným působením sil se otáčí. Sedl.

Silotužný, gymnastisch. Rk.

Silověda, y, f., die Dynamik. Šm.

Silovědný, dynamisch.

Silovní, dynamický, dynamisch. S. soustava. Sedl.

Silovník, a, m., der Dynamiker. Šm.

Silovoň, ě, m., dipterix, der Tonkabaum. Rostl. 439.

Silový = silovní.

Silozpyt, u, m., *siloskum*, die Physik, Naturlehre. Sedl., Nz.

Silozpytec, tce, m., **silozpytatel**, e, m., der Physiker.

Silozpytecký, dem Physiker gehörig. Mns.

Silozpytna, y, f., physikalisches Kabinet. Šm.

Silozpytný, *fysikalní*, physikalisch. Nz.

Silur, u, m., vz Krč. 450., 455, 458., 461., 466., 467.

Silurský, silurisch. S. zkameněliny, útvar. Vz Bř. N. 257., 255., KP. III. 42. S. soustava. Nz. Cf. Krč. 352., 353., 379., 466., 470.

Silůvka, y, f., něm. Siluwka, ves u Pohořelic. PL.

Silvanit, u, m., nerost. Vz Schd. II. 60.

Silvanka, y, f., něm. Silwanka, ves u Uhlíř. Janovic. PL.

Silvan-us, a, m., u **Římanů bůžek lesní a polní.**

Silvestrův večer, poslední večer v roce, 31. prosince. Rk.

Silzy = slzy. MV.

Sima, dual. instr. od sien = těmi. Vz Sien. Výb. I. 151.

Simaba, y, f., simaba, rostl.

Siman, a, m., *ryba kaprovitá*. Krok. I. d. 109.

Símě, vz Semeno.

Siměnka, y, f. S. dvojzubá, carychium minimum, plž. Frč. 249.

Similitudo, vz Podobenství a Zk. Ml. II. 177; Mk. Ml. 302.

Similor, u, m., v lučbě, der Similor. Nz.

Simo-is, enta, m., řeka v Troadě.

Simon, a, m. = Šimon.

Simoniaci *(Šimoněnci)*, kteří za moc duchovní n. za dar ducha sv. požitek tělestný jakožto penieze neb dar neb službu chtie dáti neb dávají neřádně. Hus III. 239.

Simonid-es, a, m., lyrický básník řecký. Vz o něm v S. N.

Simonie, e, f., *šimonictví*, *Šimonův hřích*, *svatokupectví* (dle chaldejského čarodějníka Simona). Rk. Vz Svatokupectví.

Simonyit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 121.

Simpl, z lat. simplex, *prostý*, *jednoduchý*, simpel, einfach, ungekünstelt; *sprosťák*, *tulpa*, einfältig. Rk.

Simře, ves u Lipníka. PL.

Simska, y, f., simsia, rostl. Rostl.

Simulace, e, f., z lat., *přetvářka*, die Verstellung.

Simulovati, z lat., *předstírati*, *přetvařovati se*, simuliren, sich verstellen. Rk.

Simultanní, z lat., *společný*, gemeinschaftlich. S. dluh, ručení atd. S. N.

Síň (zastr. *sieň*, *seň)*, i, **síně**, ě, **síňka**, **síňce** a **siňce** (m. *sínice*), f., na Slov. *přídvor*, *přítvor*, *pitvor*, vestibulum, der Vorhof. Strsl. сѣнь, příp. -нь a koř. *sě* ze skě, stě, umbra. Mkl. B. 119., 120. V síňce příp. -ьca. Mkl. B. 316. — **S.**, *přední díl domu před jizbou n. komorou*, Ros.; *vchod do domu*, atrium, das Vorhaus, die Hausflur. V. Z síně do jiných pokojů vcházení (přístup) jest. Kom. V sienich, in atriis. Ž. wit. 115. 19. Nechtě jich sváru slyšeti vyšel z sience a jedna z nich všedši na ponebie i oblila jest jeho velmi vodú. Hus III. 198. S. sloupová, der Säulensaal, vstupní, die Eingangshalle. Dch. Cosi tam na dvéře v síni buchá. Sš. P. 13. Potom vyšel do síně a ležel na stole a stonal. NB. Tč. 96. Dala polštáře, aby v síni ležali. Ib. 148. Seděl před síní. Ib. 275. Já sem vo tebe namlóval, druzí čekale v síni; Nechoď k nám synečku do té našé síně, pro tu našu lásku, voba vydržíme (budeme biti); Šenkyřečko milá, kaj si nas viděla? Včera u suseda, plna siň vas byla; Puste nás do síně, pěkně vás prosime, puste nás tam během, připadáme sněhem; Hotujcě už ložo (lože), peřiny, už je ta nevěsta při sini; V síni dosť kamení, v jizbě kamen není; S tým jedným v síni postála, druhýmu ruku podala a třetímu prála (pravila); O vyjdi ma panenko ze sině, jak se sucha lipka vině; Kůň vraný v jaborovej sini; Měla pani kuňa (koně), kaj ho postavila? Do jedlove sině; Pusti si ho do síně, daj mu slovo upřímné. Sš. P. 323., 398., 402., 427., 464., 533., 603., 693., 753., 754., 796. (Tč.). — **S.**, *předsíní chrámové*, *příklet*, *kaple*, *kaplička*, *žebračka*, *babinec*, die Halle, Vorhof, m. Flav., Ráj. Sience bieše před chrámem (porticus) Bj. — **S.**, *chodba v klášteřích*, der Kreuzgang. Jel. — **S.**, na Slov. = *kůlna*, na Mor. *šopa* (der Schoppen), *návratí*. — **S.**, *světnice*, *pokoj*, *večeřadlo* atd., das Zimmer, der Saal. S. rytířská, D., tanečná, V., soudná, Plác., sedací, zasedací, rokovací, k schůzím, Šp., čekací n. lépe: čekárna. Bs. S. (kabinet) antik n. antikovna, das Antikenkabinet; učební, der Lehrsaal. J. tr. S. obecní, die Gemeindestube. Dch. (Tvoji synové) budú kleštěnci na sieni krále babylonského; Chvalte Pána v sieni svaté jeho; A že v nebesiech, v tak krásné sieni, bydlí; Když silný oděnec ostřiehá sieni své, u pokoji jsú všecky věci, kteréž má; A sieň jeho nebo dóm jest člověk biedný, v kterémž on přebývá; Z užitków kostelních široké sieni sobě stavěl. Hus I. 162., 299., 315., II. 100., 103, 221. (Tč.). S. slavnostní. Dch. V sieni (coenaculum, večeřadlo); v sieni zahradní mezi sadovím. BO. Pověděli na králově sieni vnitř (nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus). Bj. Učiňmy jemu malou sienci, postavmy v něj lože a stol a stolici a svieccn. Bj. Do sienci žalářové, vestibulum carceris. BO. Sience přičiněna byla ke třem sienkám. Ez. 42., 3., BO. — **S.** *srdce*, pericardium, *osrdec*, der Herzbeutel. Sal. 209., Krok. — **S.**, *okrouhlé místo v uchu* u prostřed bludiště za bubínkem ležící, vestibulum auris, der Vorhof. Jg., Krok. Vz Schd. II. 348.

Sina, y, f. = Čína.

Sinaj, e, m., *hora v poušti arabské*, *na poloostrově u Rudého moře*. Rk. — *Sinajský*.

Sinák, u, m., *sinaky*, ů, pl., m., *modrák, kuřátka* (houba), boletus farctus, ein Schwamm. L. Vz Sinal, Rostl. 1913.
Sinal, u, m., *modrák*, der Blaupilz. U Místka. Škd., Pk., Mtl. Vz Sinák.
Sinaločerveň, i, f., das Blauroth. Šm.
Sinaločervený, blauroth. Šm.
Sinalosť, i, f., *modrosť, modřina od uhození n. od zimy*, die Bläue. Lom., Ctib. S. každou uzdravuje. Nud.
Sinalov, a, m., něm. Sinalow, ves u Tišňovic. PL.
Sinalozádý. S. racek, larus glaucus. Presl.
Sinalozelený, blaugrün. S. listy. Rostl.
Sinalý, *zmodralý*, bläulich. Ros. Měnili barvu do sinala. Ehr. 81.
Sinapolin, u, m. $C_{14} H_{12} N_2 O_2$. Vz Šfk. 672.
Sinastý = *sivý*. Slov.
Sinati = *modrati*, blau werden. — **od čeho:** od bolesti. Jg.
Sinava, y, f. = *modřina*. Dch.
Sinavěti, ěl, ění = *sinati*. Sinavěly líce. Vinař.
Sinavosť, i, f. = *sinalosť*. Jg.
Sinavý = *sinalý*. Sluníčko s. cestu si upraví. Hlk. I. 350.
Siňce, vz Siň.
Sinčák, a, m., vlastní jm. Mor. Šd.
Sineč, nče, m., něm. Sinetsch, ves u Čern. Kostelce. PL.
Sinekura, y, f., lat., sine cura, úřad s velikými příjmy při malé práci, die Sinecure, ein Amt ohne Geschäft, ohne Arbeit. S. N.
Sineta, y, f., Hyacinth, zastr. Hank. exc. (Kyr.).
Siněti, ěl, ění = *sinati*. — *se* = *třpytěti se*, schimmern. — **kdy.** Povětří se siní (třese) **v** jaře. Koll.
Singular, u, m., lat., *jednotné číslo*, **šp.** jednotník, *jednočet*. Vz Číslo.
Singularia tantum, jm. pojednotná (jednočetná). Bž. Vz Singular.
Sinice, e, f., sitta europaea, die Spechtmeise. Pdy., Presl. S. obecná, der Blauspecht. Šm.
Sínice, e, f., vz Siň.
Siniti, il, ěn, ění, *siným činiti*, bläuen. — **co:** tělo. Sš. I. 227.
Síňka, y, f., vz Síň.
Sinný, Zimmer-, Saal-. Tři rány na sienné dveři dáti; k dveřím sienným. GR.
Sinokvět, u, m., jurinea. S. chrpovitý, j. cyanoides. FB. 45., Čl. Kv. 201., Slb. 407., Rostl. 930.
Sinolícný, blaues Gesicht habend. S. opice.
Sinolog, a, m., znatel jazyka a literatury čínské. S. N. Vz Sina.
Sinop-e, y, f., mě. v Paflagonii. Vz S. N. — *Sinopan*, a, m. — *Sinopský*. Sinopští obyvatelé.
Sinopl, u, m., hnědý křemen. Vz KP. III. 195.
Sinosť, i, f., die Blauheit der Haut. L.
Sinozelený, blaugrün. S. barva. Presl.
Sinoželezec, zce, m., Anglarit, m., nerost.
Sin-us, u, m., lat., *záhyb* (v oděvu); *záliv mořský*. — **Sinus**, u, m., *přístava* (v měřictví). Vz Přístava. Rk. Vz S. N.

Sinutec, tce, m., něm. Sinutz, ves u Bilína. PL.
Siný, *zsinalý, sinalý* = *modrý za kůží*, blau hinter der Haut; *modrý*, blau. Strsl. sinъ, hyacinthius, koř. si. Strsl. sijati, sinati splendere; sr. stind. śjēta, śjēna, bílý. Mkl. aL. 128. Na Opav. = tmavý. Pk. Siné moře = jaderské. Vz Adria.
Sion, a, m., *hrad v Jerusalemě*. Rk. Se Siona. Ž. wit. 19. 3. Tamtéž také f.: Vzradovala sě jest Sion. 96. 8.; 47. 13. — **S.** *český* = církev. S. náš osiřel. Plk. — **S.**, *hora v Praze* = Strahov. Vz Tk. I. 34. — **S.**, vrch v Kutnohorsku. Kal.
Sípal, a, **sípálek**, lka, m., der Kreischer. Rk.
Sípání, n., vz Sípati, die Heiserkeit. Mluvil až do s. Us., Jel.
Sípati, *sípávati* = *sipěti*, zischen. — **abs.** Had sípá. St. skl. — **S.**, *chraplavým hlasem mluviti*, heiser sein. — **abs.** Sípá, nemůže dnes mluviti. Jg.
Sípavosť, i, f., *sípání, chřapavosť, chraptivosť*, die Heiserkeit. Styrax pomáhá proti sípavosti. V.
Sípavý, *chraptivý*, heiser (zischend). S. hlas. Us.
Sipění, *syčení*, das Zischen. V. S. hadův. Br. — **S.** = *sípání*, die Heiserkeit.
Sipěti; *sipívati* = *syčeti jako had*, zischen. — **abs.** Hadové sipěli. V., Kom. Had závistivý sipí, jenž všem utrhá. Hus I. 301. Skad sipěchu střely. Rkk. 19. — **jak.** Jako drak hledél a **ze** vší síly sipěl. Lom. — **na koho:** Na člověka zlostně sipí (had). Rad. zv.
Sipice, e, f., pipunculus, hmyz muchovitý. Krok. II. 265.
Sipina, y, f. = *sipota, sipění*, das Zischen. Slov. Bern.
Siplivý = *sípající*, zischend. S. dech. Čes. vč.
Sipolek, lka, m., *panchart*, der Wechselbalg. Us. Jg.
Sipot, u, m., das Gezische. Rk.
Sipota, sípota, y, f., *chraplavosť, zamlklosť hlasu, sipění*, die Heiserkeit. Us., D.
Siptati, *siptávati* = *sípati, sipěti*, heiser sein. — **od čeho:** Od čeho siptáte? Sych.
Siptavosť, i, f., *sípavosť, zamlknutí hrdla*, die Heiserkeit. Sléz odjímá kašel i s. V.
Siptavý = sípavý, heiser. S. hlas. D.
Siptění, n., *sipění, syčení*, das Zischen, Pfeifen. S. hadí, V., ptákův. Br. — **S.**, *sípota, chraplavosť*, die Heiserkeit. Kalmus užitečné prospívá proti s. Byl.
Siptěti, ěl, ění; *siptívati* = *sipěti, pískati, syčeti*, zischen, pfeifen. — **abs.** Siptící had. Kom. — **S.**, *chraplavý hlas míti*, heiser sein. Ros.
Sipyl-us, a, m., pohoří v Lydii. — *Sipylský*.
Sir (angl., sör), a, m., *pán, pane*. Sir John, gt. Sira Johna atd. Cf. Brs. 2. vyd. 73.
Sira, síra, sirka, y, f. Síra, krátí *í* v: sirou, sir, sirám, sirách, sirami, vz Síla. Lat. sulphur, něm. der Schwefel. Strsl. sěra, der Schwefel, eigent. die Lichte; koř. sě, příp. -ra. Mkl. B. 86. *Síry jsou nerosty* vidu nekovového, barev jasných, červené n. žluté;

málo hutné a tvrdé, hořlavé. — 1. *Síra*. Má tvary krystalův, hroznovité, ledvinité, zrnité, celistvé a zemité. Jest žlutá, drobet zelenavá, na hranách průsvitavá, mdlá. S. jest prvek. — 2. *Zarnek*, jest rudý. Obsahuje 70% síry a 30% arsenu. Jest krutým jedem. — 3. *Kamenka*; žlutá. Ostatně podobá se zarneku. Bř. N. 230. Vz Šfk. 46., 288., Schd. II. 28., 229., Kk. 62., KP. IV. 595., 598., S. N. — S. surová, z kyzu dobytá přečišťuje se do dřevěných kadlubů oblých, odkudž nabudouc formy oblé slove síra roubíková, der Stangenschwefel. S. samočistá, gediegener Schwefel; s železem, der Schwefelkies, Pr. Chym., D., živá, Jád., koňská, der Rossschwefel, Techn., Nz., červená, čištěná n. sublimovaná, jodovaná, roubíková obyčejná n. hranolová, samorodná, zlatá, Kh., polouhranolová, osodělná, vz Nz., lázeňská, vz S. N., hlinitá. Krč. 953., 203. Pec na hnání síry, der Schwefeltreibofen. Nz. Valí se mu oheň a s. z úst. Dch. Roubík síry. Us. Hospodin dštil sirou a ohněm. Br. Sirou a smolou hořící peklo. V. Potom na ně déšť s sirú a s ohněm spustil a město s nimi převrátil. Hus I. 196. Oheň a s. Ž. wit. 10. 7.

Siračka, y, f., fazole drobná, kulovatá, žlutá jako síra. Na mor. Zlínsku. Brt.

Sirach, a, m. Kniha Josua, syna Sirachova, řečená eklesiastikus (část písma sv. starého zákona). Šd.

Sirakov, a, m., něm. Sirakau, ves u Polné. PL.

Sirakovice, dle Budějovice, něm. Sirakowitz, ves u Golč. Jeníkova. PL.

Siralý = *šerý*, bräunlich, lichtbraun. S. barva. Zlob.

Síran, u, m., *sloučenina kyseliny sirkové s kysličníkem*, schwefelsaures Salz. S. ammonio-hliníkový vodnatý, ammoniomědítý, ammoniový, ammonato-železitý, ammonatý, barnatý, bebirinný, berberinný, brucinný, cecernatý, cikutinný, cínatý, cinchoninný, čpavkový, čtyřželezičný (čtvrtinovodní, polovodní), draslíčitý, draselnato-antimoničný, draselnatý, draslohliníčný, ďasičitý, draslíkový, draslo-hliníkový [vodnatý (kamenec), bezvodný (kamenec pálený)], dvojželezičný, ethylnatý, hliničný, hlinitý, hlinohořčitý, hořčíkový (trpká, zaječická sůl), hořečnatý, chininný, kademnatý, kobaltnatý, manganatý, manganičitý, manganitý, měditý (skalice modrá), měďnatý, merotičitý, morfinný, nebesničný, nikelnatý, olovitý, olovnatý, platičitý, rtutitý, rtutitý zásadový, rtutičnatý, rtuťnatý, sodičitý, sodíkový, sodnatý, sodohliničný, stříbřitý, stříbrnatý, strontičitý, strontnatý, strychninný, surmičitý, thornatý, trojhliníkový, uranatý, samorodný, trojměditý, vápničitý n. vápenatý (bezvodný, vodnatý), vodičnatý, bismutitý, zinčitý vodnatý (skalice bílá, nickamínek bílý, krymza), zinečnatý, železitý, železnatý, železičný. Pr. Chym., Kh., Šfk. 800., Schd. II. 34., 35., KP. IV. 722.

Sírař, e, m., der Schwefelhändler. Rk.

Sírárna, y, f., das Schwefelwerk. Šm.

Sirařský. S. lopata, der Schwefelkolben. Šm.

Sirařství, n., der Schwefelhandel. Rk.

Sirečka, y, f. = *sirka*. Mor. Kd., Nl., Tč., Sd.

Siřejovice, vz Siřovice.

Siřem, a, m., něm. Zyrau, Zühran, ves u Podbořan. PL. Tk. I. 404., III. 71.

Sirena, y, f., Sireny, řec. Σειρῆνες, zpěvné bohyně mořské (skr. svar zníti, lat. susurrus), vábné, svůdné a potměšilé, mající podobu shora dívčí, zdola ptačí. Homer zná sireny dvě, později vyskytují se tři: Thelxiepeia (čarozvuká), Aglaofeme (libohlasá) a Aglaope (jasnooká); jsou dcery Forkyovy a Melpomeniny. Sídlem jejich byl květnatý luh na jakéms ostrově blíže Sicilie, kdež líbezným zpěvem svým lákaly k sobě plavce mimoplouci a přilákané požíraly. Osudem bylo jim určeno, že budou dotud na živě, dokud mimo ně někdo nepopluje, kdo se jejich zpěvem nedá okouzliti. Proto uvrhly se v moře, když Odysseus, maje mimo ně plouti, plavcům svým uši voskem zalepil, sám pak dav se přivázati ku stěžni, vábivý zpěv jejich bez pohromy vyslechl. KB. 314. — S., *nástroj akustický*. Vz S. N. S. Savartova, Doveova, Latourova. Ck.

Síření, n., das Schwefeln. S. vína. Šk.

Siřeník, u, m. Schwefeleinschlagpfanne. Šk.

Sirenin, a, o, der Sirene gehörig. Neodolá s-ným hlasům. Kos. Ol. I. 310.

Siřenov, a, m., něm. Siřenow, ves u Jičína. PL.

Siřeti, el, ení, *sirým se státi*, verwaisen. Jg.

Siřičitan, u, m., *sloučenina kyseliny siřičité se zásadou nějakou*, Schwefeligsäure-Salz. Pr. Chym. S. ammonatý, draselnatý, olovnatý, sodnatý. Kk. Vz Šfk. 87., KP. IV. 603.

Siřičitý, *sirné částice zavírající*, schwefelig. S. kyselina, soličník. Pr. Chym.

Siřičnan, u, m., *sůl ze sloučení kyseliny siřičné se zásadou nějakou*, das Unterschwefelsäure-Salz. Pr. Chym. S. barnatý, sodnatý. Kh. Vz Šfk. 93.

Siřičnatan, u, m., *sůl povstávající sloučením kyseliny siřičnaté s nějakou zásadou*, schwefelhaltiger Sulphit. Pr. Chym.

Siřičnatý, *částky sirné mající*. S. soličník. Pr. Chym.

Siřičník, u, m., *sloučenina síru a jinou některou zásadu obsahující*, das Sulphurid. S. bořikový, cíničitý, cíničný (zlato musivné), draslíčitý (játra sírková), jermičitý, ladičitý, luničnatý, měďnatý, měďocínitý, olovičný, rtutičnatý, rtutitý (rumělka), siťaničitý (zarnek), siťaničný (kamenka), sodičitý, surmičný, uhličnatý, uhlíkový, vápničitý, vodičitý, vodičnatý, zinčitý, železičný (kyz), železitý (tombákovec), železoměďový (mesec), žestíkový. Pr. Chym.

Siřičný, *síru v sobě mající*. S. kyselina. Pr. Chym.

Siřina, y, f. = *sirkovina*. Nz.

Siřinka, y, f., *druh štěpného bezu*. Us. Dch.

Siri-us, a, m., největlejší stálice na obloze nebeské v souhvězdí velikého psa pod Orionem. Vz S. N.

Sirka, y, f., vz Síra. — **S.**, *svíčka sirná, sirou potažená niť n. dřívko*, der Schwefelfaden, das Schwefelhölzchen, -licht. Us. S. jest nyní na jednom konci potřena sirou a síra fosforem, jenž, tře-li se, chytá a sirku zapaluje. Pt. Nyní s. dřevěná zápalka s fosforem, u níž často síra docela schází. Vz více v S. N. S. salonní (bez síry), fosforové, antifosforové (chytají jen na zvláštním škrtadle), bezfosforové. S. N. Sirky táhnouti, Schwefelfäden ziehen. Odtud přenesené: Táhni sirky (odkliď se). Vz Odbytí, Potáhnouti co. Č. Jinde přidávají: Táhni sirky — do psí dírky. Mohl by ho sirkou podpáliti (o hubeném). Us. Sd. Ty sirko (nadávka hubenému člověku)! Us. Kf.

Sirkárna, y, f., die Zündhölzchenfabrik. Šd.

Sirkářství, n., Zündhölzchenfabrikation. Prm.

Sirkovací, *k sirkování sloužící*, Schwefel-.

Sirkovan, u, m. = *síran*. Pr. Chym.

Sirkování, n., das Schwefeln. Jg.

Sirkovaný; *-án, a, o*, geschwefelt. S. víno, ovoce. Us. Hý.

Sirkovati, kyselinou sirkovou napouštěti, schwefeln. — **co**: víno, vínu, sukno, ovoce. D., Techn. Vz S. N.

Sirkovatosť, i, f. = *sirnatosť*.

Sirkovatý = *sirnatý*. S. parnosti. Kom. J. 58.

Sirkovina, y, f., *siřina* = sirkový smrad n. puch ze země jdoucí, der Schwefelgeruch. D.

Sirkovka, y, f., das Vitriolöl. S. česká, dýmavá, saská. Kh.

Sirkový, *od sirky*, Schwefel-. S. barva, ulice (v Praze), vodka n. kyselina, květ, mléko, dusičník, chaluzičník, tresť, duch, der Schwefelgeist. Pr. Chym., Krok. S. játra, mléko, lac sulphuris. Nz.

Sirnatan, u, m., das Unterschwefligsäure-Salz, Dithionigsaures Salz. Nz. Vz Šfk. 93., KP. IV. 603.

Sirnatosť, sirkovatosť, i, f., schwefeliges Wesen. Ros.

Sirnatý, sirkovatý, *síru v sobě mající*, schwefelig. S. kyselina. Nz. S. voda. V.

1. **Sirník**, u, m., *krabička, kde mívali sirky s troudníkem*, das Feuerzeug. Us.

2. **Sirník**, u, m., *sulfid*, das Sulfid, Sulfuret, Schwefelmetall. S. ammonatý, ammoničný, ammonistý, antimoničný, arseničitý, arsenový, arseničný, ethylnatý, barnatý, olovnatý, bórový, vápenatý, vápeničný n. vápničný, železnatý, železitý, železičitý, zlatnatý, zlatový, kademnatý, kakodylnatý, kakodyličitý, kakodylový, draselnatý, drasličitý, draslíkový, draslíčelý, draslíčný, uhličitý, mědičnatý, měďnatý, manganatý, manganičitý, methylnatý, molybdeničitý, molybdenový, molybdeničelý, sodnatý, sodičný, nikličnatý, nikelnatý, nikličitý, palladnatý n. paladnatý, fosforečnatý, fosfornatý, fosforový, fosforečný, platinatý, platičitý, rtutičnatý, rtuťnatý, šeličitý, šelový, stříbrnatý, křemíkový, dusičitý, tantalový, telučitý, titaničitý, uranatý, vanadičitý, vanadový, vizmutičitý, vizmutový, zinečnatý, cínatý, cíničitý, Nz. 258.—260., jodnatý, antimonový (beztvárný, kyslíkatý, hnědý, pálený n. pražený), Kl., seleničitý, strontnatý. Vz Šfk. 801. Cf. Schd. II. 51., 54., KP. IV. 700., 704.

Sirniště, ě, n., das Schwefellager. Rk.

Sirnoďasec, sce, m., der Kobaltkies, nerost. Miner.

Sirnodralec, lce, m., der Magnetkies, nerost. Miner.

Sirnokyselinárna, y, f., die Schwefelsäurefabrik. Techn.

Sirnomodran, u, m., thiocyanus, sůl obojetná sloučením kovů s kyselinou sirnomodřovou povstalá. Pr. Chym. 112.

Sirnomodřový, thiocyanicus, Schwefelblau-, Schwefelcyan-. S. kyselina. Pr. Chym. 111.

Sirnopsotnina, y, f., acidum anthrozooticum. Krok. I. a. 146.

Sirnosiťaničník, u, m. S. dusičnatý, samorodný, der Glanzkobalt. Pr. Chym. 241.

Sirnouhlovodan, u, m., xanthogenas. Pr. Chym. 114.

Sirnouhlovodíkový. S. kyselina, acidum xanthogenicum, die Xanthogensäure. Pr. Chym. 114.

Sirnovodan, u, m., hydrothias. Krok.

Sirnovinan, u, m., weinschwefelsaures Salz. Chym.

Sirnovinný, Weinschwefel-. S. kyselina. Chym.

Sirnovka, y, f., das Olium; die Schwefelsäure. Rk.

Sirnovodičitan, u, m., hydrothias. S. ammoniový, drasličitý, surmičný, vápničitý. Pr. Chym. 138., 190., 234., 164.

Sirnovodičitý. S. kyselina. Pr. Chym. 138.

Sirnovodičnatan, u, m., hydrothias. S. ammoniový, drasličitý, merotičitý, sodičitý, surmičný, vápničitý. Pr. Chym. 164.

Sirnovodičnatý. S. kyselina, sířičník vodičnatý, das Schwefelwasserstoffgas. Pr. Chym. 135.

Sirný, sirkový, schwefelig, Schwefel-. S. svíčka (sirka), V., smrad, dým, D., kyseliny, Nz., mléko, huť, D., teplice, Krab., lázeň, Rk., knot, die Schwefellunte, Čsk., oheň. Hus. I. 204. S. živice, der Schwefelbalsam, balsamum sulphuris, země, ruda, barva, das Schwefelgelb, důl, svíčka (sirka), jezero, voda (smradavka). Šm.

Síroantimonan, u, m., der Sulfantimonit. Nz.

Síroantimoničnan, u, m., das Sulfantimoniat. Nz.

Síroarsenan, u, m., der Sulfarsenit. Nz.

Síroarseničnan, u, m., das Sulfarseniat.

Siroba, y, f., *zbavenosť rodičů n. vůbec svojich, osiřalosť*, der Waisenstand. Na s-bu syna poroditi (po smrti otce). V. Na s-bu narozený, porozený, zplozený (= *pohrobek, sirobě*). D., J. tr. Král Ladislav na s-bu narozený, přijat od stavů za krále čes. Dač. I. 28. Tvůj meč mnohé ženy v s-bě pozůstavil, Flav., ostavil. Tkad. V s-bě postavený. Th. — Kat. 332., 2051. — **S.**, *opuštěnosť vůbec*, die Verlassenheit, Noth. Aleksandr zpade u veliků s-bu. Alx. Matka v naší s-bě jemu věřila. Půh. II. 408. — St. skl. — **S.**, *sirotci*, die Waisen. Scip. — **S.**, *jmění sirotčí*, das Waisenvermögen. Žer. — Vz Rb. 271.

Sírobarvý, schwefelfärbig. Šm.
Sirobě, sirůbě, ěte, pl. ata, n., *pohrobek*, das nachgeborene Kind, Afterkind. Vz Siroba V.
Sirobník, a, m., na Slov. *chovatel sirotků*, der Waisenvater. — **S.**, u, m. tamtéž = *sirotčinec*, das Waisenhaus. Bern.
Sirobnosť, i, f., *siroba*, der Waisenstand. Bern.
Sirobný = *sirotný*. Slov.
Sirocco, scirocco, it., *horký*, *dusný*, *jihovýchodní vítr*. Vz S. N.
Siroci = sirotčí. Na Ostrav. Tč.
Sírocyan, u, m., *rhodan*, *sulfocyan*, der Schwefelcyan, Rhodan. Nz.
Sírocyanovodík, **sulfocyanovodík**, u, m., Schwefelcyanwasserstoff. Nz.
Sírojem, u, m., der Schwefelfang. Šm.
Sirok kun, sobolů = 40, z rus. sorok. Jir.
Sirop, u, m., vz Syrup.
Síroparní, Schwefeldampf-. S. lázeň. Šm.
Síropsotnina, y, f., die Schwefelblausäure. Nz.
Sírosoli, f., *soli sirné*, *sulfosoli*, Sulphosalze. Nz.
Sírošelan, u, m., das Sulphowolframiat. Nz.
Sirota, y, f. = *siroba*. Plk. Příp. -ta. Mkl. B. 164. — **S.**, y, m. a f., *sirotka*, *sirotička*, *sirotinka* = *sirotek*. Chudá s. NB. Tč. 202. Vanoce, vanoce, skoroli budětě? ubohe siroty, kaj se podějetě? Komu je horši na světě, jak tej ubohej sirotě, co svych rodiči němaju a po světě se tulaju; Sigotě, sigotě, zelené sigotě, ach je-li komu horši jako mně s-tě?; Kam s-ta dojde, všady křivdu najde; Kdo s-té ubliži, toho pan Bůh poniži; Kdo s-tě nalaje, tomu pan Bůh něpřaje; Ubohé s-ty, ludé na ně lajů a sami nevědá, nač své vychovajů. Sš. P. 491., 493., 494., 497., 505. (Tč.). Bůh jest nejlepší otec všech sirotek. Bern. Byl jsem chlapec s. Km.
Sirotče, ete, **sirotčátko**, a, n. = *sirotek*, eine Waise. Ros.
Sirotček, vz Sirotek.
Sirotčí, sirotka se týkající, Pupillar-, Waisen-. S. poručník, věk, V., úřad, peníze, dům, D., den (ke správě sirotčích věcí ustanovený, der Waisentag, vz Gl. 312.), Zříz. zem., léta (vz Léta), Háj., hejtman, vůdce, Dal. 19., 25., počty, účty, početvedoucí, kniha, služba, pohledávka, ústav, majetnosť, J. tr., jistota, výkaz (seznam), kapitál, fond, důchod, dluh, majetek, jmění, Sp., písař, věc. Zříz. Ferd. S. právo, der Waiseneid, vz Právo. Die Waisen hatten nemlich das Recht, dass in gewissen Fällen der Eid der Waise allein hinreichte, ohne dass Eideshelfer o. Expiatoren nothwendig gewesen wären: Když sirotek otpovídá za otcóv dluh, ten odpřieseže sě sám svú rukú; z toho viece práva není, to je sirotčí právo. Kn. rož. In Folge dessen wurde jeder Eid, den nur eine Person abzulegen hatte, s. právo genannt: právo s., aby se odpřisáhl sám svú rukú. Ib. čl. 117. O jiném právu s. vz Gl. 312. S. věci, vz Žer. Záp. II. 189. S. pokladnice = státní ústav, který jmění sirotků přijímá a spravuje. Vz S. N. S. osel (pupillorum). BO. S. otcové. Ž. wit. 67. 6. Truhlici sirotčí vybral. Apol. Bylo-liby více otcovských poručníkuov než jeden, tehdy mají všichni z věcí sirotčích poháněti. Zř. F. I. D. XX. Statky s. popsati. Pr. měst. S. statek nebuď bez práva prodáván; Peníze s. na právě a ne pokoutně kladeny buďte, aby o tom zmatku nebylo; Úřad a konšelé s penězi sirotčími sirotkóm k dobrému zacházeti mají; Léta s. a spravedlivá jsou, když pacholík 18 a děvčata 15 let zúplna došli. Pr. Svěděil, že, když maličký déšť spadne, že v té druhé zahrádce s. voda bývá do kolenou. Svěd. 1569. Káži to všecko šacovati konšelóm a v penězích položiti, neb jsú s. dievky; Kde jest mátie jeho a jestli ještě vdovú, čili muže jiného má po smrti otce sirotčieho; Pan Matyáš uvazuje se v ten statek s. před dobrými lidmi; Prodala jest ten mlýn Milošovi zeti svému za některú summu peněz s-čích; A Petran dobře věděl, že byly včely s. a ne panské. NB. Tč. 163., 200., 201., 264. Jan není spravedlivý poručník s-čí; Což by bylo s-ho dobrého (Waisengut); S. listy; Škod svého dílu i s-ho pokládá 60 hř. g.; S. děti Jarošovy Kužele z Bilkovic; Peníze s. na dědině zaručiti; Pan Lacek nemá mnichóm odpovídati do s-čích let; Což by p. Puška s-ho měl, z toho nemá odpovídati; S. zboží. Půh. I. 210., 249., 308., II. 225., 288., 408., 431., 462., 553., 572. (Tč.). Vz Sirotek. — **S.**, ího, m., *správce sirotčích věcí*, der Waisenverwalter. Us.
Sirotčinec, nce, m., *sirotčí dům*, das Waisenhaus. Us.
Sirotek, tka, **siroteček a sirotček**, čka, m. **S.**, *dítě na sirobu narozené n. vůbec rodičů zbavené, osiřelé. sirotče, sirůbě*, die Waise, das verwaiste Kind. V. Poručník nad s-ky. V. Pozůstalým s-kům poručníci se dávají. Kom. Až s. let svých doroste. Sych. S-ky v něčí ochranu odevzdati. Sych. S. mladičký, nebohý. Č. S-kům poručníci dáni buďte; S-ky slovou lidé mladí rodičů nemající do let 25 věku svého. Vz Rb. 149. až 153. číslo 2295.-2375., Vš. 569. Dyž vánoce přindů, s-ci se zendů (sejdou), ubozi s-ci zadanky skládajů; Teče voda, teče pod široký kameň, ubozí s-ci plakávali na něm; Kde s. plače, všude se zem třase, kde slza upadne, znamení ostane; Hospodař ešče horši (je), pobudzá (pobuzuje) na sirotky. Sš. P. 492., 493., 497. (Tč.). O vyprošení sirotků k manželství vz Žer. Záp. I. 100; o s. manských a zemských vz ib. I. 278. Cf. také Tk. II. 312., 357. Péče o s-ky a jejich statky; opatrování s-ků a jejich statků. J. tr. Já bych vandrovala, kam bych děla dítky, ubohé s-ky? Vdovo, milá vdovo, cos to udělala? dys svoje s-tky v světě zanechala? Sš. P. 140. Lidé pamatují, že s-tků otec na tom purkrechtu seděl; Aby ten purkrecht nebyl prodán, že jest s. k tomu purkrechtu; Túžil s. na otčima svého; Jednoho s-ka, děvečku starši, za muž vydala; I vystavili s-ci poručníky dva k svědomí před námi; A toho jest žádný u nás neslýchal ani to za našich předkuov bylo, aby pán odmrť bral zvláště sirotkóm. NB. Tč. 162., 163., 210., 262., 264.

Zdeněk to zná, že s-ci léta mají, tehda má k s-kóm hleděti; S-ci přišli k hrubým (velikým) škodám; Což s. dovede dskami zemskými, toho požiti má; Drží čtyři hřivny platu s-kóm, Mikšíkovým dětóm; Má dluh na s-cích v Miroslavi; S. nemá odpovídati do svých let; Ostavil s-ka po sobě nebožčík Puklice a ten let neměl; Drží s-ka mého strýceného bratra. Půh. I. 210, 249., II. 65., 133., 275., 380., 591. (Tč.). Matka vdova s-ky opatruj. Matka, dokud vdova jest, s-ky i statek jejich opatruj; Sirotci a vdovy předkem opatrováni býti mají; Žádný s. bez vědomí a povolení práva nic zastaviti, prodávati aneb odciziti nemá; S-kům prve, nežli by k letům přišli a sobě zakoupení učinili, peníze na marné věci se nevydávejte; S-ci dojdouce let poručníkům náklady jich nahraďte; S. přijda k letům o spravedlnosť se domlouvej, jinak ji promlčíš; S-ci zletilí díl svůj, komu chtí, dáti mohou. Pr. Vz Poručník, Poručenství, Sirotčí a Rb. str. 271. — *Sirotci*, přívrženci Žižkovi, jak po jeho smrti se nazývali. Gl. 312. Vz Tk. IV. 740., S. N. — **S.**, *maceška*, viola tricolor. Tr. Vz Sirotka.

Sirotenský, Pupillar-. S. jistota, náměstenství, peníze, výkaz. J. tr.

Sirotenství, n., die Waisenschaft. J. tr.

Sirotěti, ěl, ění, verwaisen. L.

Sirotička, sirotinka, vz Sirota.

Sirotiti, il, cen, ení, verwaist machen. L. — **koho.**

Sirotka, sirotečka, y, f., die Waise. Vz Sirota. Šla sirotka hledat svoji mamuličky; Kaj ideš děvečko, milá sirotečko? Sš. P. 159. Slíbil mi s-tku dáti, jménem Lidku, ku pravému manželství s tím vším, což ona kde má. Půh. II. 275. Co maju rodiče, to půjdu do domu a ja sirotečka ze služby na službu. Sš. P. 491. — **S.**, *naháč*, colchicum, die Zeitlose. Slb. 189. — **S.**, *maceška*, viola tricolor, das Stiefmütterchen. Na Mor. Tč., Mtl. Cf. Sirotek (konec).

Sirotkův, ova, ovo, der Waise gehörig, Waisen-. Půh. I. 359. S. vlas, stipa, das Waisenmädchenhaar. Pospích.

Sirotnice, e, f., *sirotčí dům, sirotčinec*, das Waisenhaus. J. tr.

Sirotník, a, m. = *sirotčí*, der Waisenverwalter. Bern. — **S.**, u, m. = sirotčinec. Slov. Bern.

Sirotný, *sirotčí*, Waisen-. S. otec. Slov. Bern.

Sirotský = *sirotčí*. S. statek. Koll.

Sirotství, n. = *siroba*. Slov.

Sirouhličitan, u, m. Sirouhličitan ethylnatý, $C_4H_5O.CS_2$, Sulphokohlensaures Aethyloxyd. Vz Šfk. 471.

Sirouhlík, u, m., *sirník uhličitý*, der Schwefelkohlenstoff, das Kohlensulphid. Vz Šfk. 125., KP. IV. 629.

Sirouhlovodík, u, m., das Schwefelkohlenstoffhydrothion. Nz.

Sirování, n., vz Sirkování.

Sirovaný; *-án, a, o, sirkovaný*, geschwefelt. S. víno.

Sirovárna, y, f., das Schwefelwerk. Šm.

Sirovatosť, i, f., *sirnatosť*, Schwefeligkeit, f.

Sirovatý, *sirnatý*, schwefelig. S. páry. Kom.

Siřovice, Siřejovice, dle Budějovice, něm. Schiřowitz, ves u Lobosic. PL., Tk. I. 624., III. 73., 130.

Sirovitý, schwefelartig. Šm.

Sirovodan, u, m., *sirnovodan*, hydrothias. Rostl.

Sirovodičnatan, u, m., *druh soli*, hydrothionsaures Salz. Pr. Chym. 136.

Sirovodík, u, m., das Hydrothion, der Schwefelwasserstoff. Vz Šfk. 113., Bř. N. 107., KP. IV. 626.

Sirovodíkový. S. voda, das Schwefelwasserstoffwasser. Nz.

Sirovosk, u, m., das Schwefelwachs. Šm.

Sírový. S. kyselina. S. N. S. koule, rdina, der Schwefelrubin, plásta, der Schwefelkuchen. Šm.

Sirožlutý, schwefelgelb.

Sirtva = *žrtva, žertva*. MV.

Sirůbě, vz Sirobě; **sirůtče**, vz Sirotče.

Sirý, kompar. *siřejší* = *osamělý, bez manžela, bez dětí, bez rodiče*, verwaist, verlassen. Strsl. sirъ, orbus, příp. -rъ. Mkl. B. 85., 86., aL. 129. S. vdova, Ros., V., dítě, V., duše, Hus., Pass. 769., matka. Lom. Kto ny vrahóm vytrže, sirá vlastice. Rkk. 35. Za mú sirú duši Hospodina pros. Pass. 968. Já jsem osidlo mnohých sirých duší. Pass. 894. A slibujeme skutečně pomáhati každý z nás tuto sirú zemi pokojiti. Tov. 5. Byla jedna sirá vdova, co patero dítek měla. Sš. P. 790. Snad že jejú otec též sirým pannám činil bieše. Dal. 163. Pakli mienie siré dušičky ty, ješto jsú v pekle, tu pravdu pravie; Kterak ty (duše) mohú siré býti, kteréž mají otcě Boha a králę nebeského a matku cierkev svatú. Hus. III. 294. — **čeho.** Země lásky sirá. Hdk. C. 160.

Sis, v obec. mluvě = *jsi sobě, jsi si.* Co sis nadrobil, sněz si. Jir.

-sis. Staroklassická jména v *-sis* ukončená skloňují se dle *Růže*, často také dle *žena*. Narkos-is, e n. y, f.

Sisek, ska, m., mě. ve Vojenské Hranici. Vz S. N.

Sisenna, y, m., řím. řečník a dějepisec.

Sisí, n., sisílek, lku, m., anemone pulsatilla, die Osterblume. Na Mor. Vz Sš. P. 735., Tč. S. prostomilé, kvítko časn čilé. Sš. Bs. 40.

Siska, y, f., calidris, pták dropovitý. Krok.

Sislák, a, m., *kdo sislá*, der Zischler. Jg.

Sislati = chybné mluviti, tak že literu *s* nemístně slyšeti, v obec. mluvě *šišlati* (na jazyk si šlapati), zischeln.

Sisnouti, *sésnouti* = *prohlídati, dívati se.* Sš. P. 735.

Sisovité rostliny, vz Rostl. 346., 416.

Sísti, zastr., vz Sedati.

Sistovati, z lat., *staviti, zastaviti*, sistiren, einstellen. Rk.

Sisyfovský. S. práce. Bdl. Vz Sisyfův.

Sisyf-us, a, m., zakladatel Korintha, pro zradu v podsvětí Diem trestán tím, že musil na vysokou skálu veliký kámen vyvalovati, který se mu s vrcholku vždy zase dolů svalil. Vz S. N. — *Sisyfský*. — *Sisyfovič* = Odysseus.

Sisyfův, -ova, -ovo. Vališ kámen Sisyfův (= marně se namáháš). Us. Bdl. Práce Sisyfova = marná. Us. Hý.

Sít, u. m., (Ros.), **sítina**, y, f. (na Slov.), **sítí**, **sití**, **sitíčko**, n., **sítka**, y, f., rostlina, juncus, die Binse. Strsl. sitъ v. sitije, juncus, koř. si, příp. -tъ. Mkl. B. 160., 161. S. sivá, j. glaucus, niťkovitá, j. filiformis, trojklaná, j. trifidus, tupokvětá, j. obtusiflorus, lesklоplodá, j. lamprocarpus, tmavohnědá, j. fuscoater, lesní, j. silvaticus, černavá, j. atratus, ponížená, j. supinus, strboulkatá, j. capitatus, kostrbatá, j. squarosus, tenká, j. tenuis, smačknutá, j. compressus, žabí, j. bufonius, kulatoplodá, j. sphaerocarpus, bahenní, j. tenageja. FB. 17. Cf. Čl. Kv. 117., Slb. 183. Ze sítí pletou se košíky, rohože atd. Mošna ze sítí pletená. V. Vzala ošitku udělanou z sítí. Mel. 2 M. 2. 3. Vyzáblí jako sítí. V. Sítí se vodou sytí. Pk. Sítí vonné. V., Kom. A pančošky z husí kožky, střevíce ze sítí, děvča hopsa, podívaj sa, jak sa mi to svítí. Sš. P. 685. — *Nazývají sítím též jiné rostliny*, jako jest: a) *skřípina*, scirpus, das Schilf. V. Sítí bez článků n. uzlíků (rákosí). V. Hledá suku v sítí. Vz Zevrubnosť. Jg., Č. — b) **S.**, cava arundo, canna, das *Seerohr*. V. — c) *Říčné sítí*, laver. Reš. — d) *Mořské sítí*. Leg. — e) *Sítí druhé, květné*, butomus umbellatus, der Wasserliesch, die Blumenbinse. Ja.

Síť (zastr. *sieť*), i, **sítě**, ě, **siť**, i, **síťka**, **sitečka**, y, f. Strsl. sětь, laqueus, koř. sě, příp. -tь; lit. sētas, prus. saytan, stind. si, sināti, sinoti, binden. Mkl. B. 166., 168., aL. 139. **S.**, vrš n. vrše na ryby ze sítí n. proutí aneb z čehokoliv upletená, Ros., n. pletivo z motouzu k lapání srstnaté a pernaté zvěři. Das Netz, Garn, Netzchen, das Fischernetz, Vogelnetz, das Ziehgarn, die Vogelwand, das Thiernetz. S. na zvěř, na pstruhy (díly její: *šňůra hoření a dolení, sklonky, tyč, jádro, závaží, vobůska* atd.), Us., na skřivánky, D., na ptáky (*pomeč*). V. S. zelená, hedvábná, mřežná, noční, chobotnatá, dvojitá (která má dvě stěny a jedno jádro, das Doppelgarn), padací (*podražec, padák*), visací, kuroptví; s., jež se na stromy zavěšuje: *závěsa*; druh s. na koroptve: *vazba, vazebnice*; s. k chytání ryb v řece: *vlk*, pod ledem: *křižovatka*; jádro, chobot sítí; oko v síti; honba do sítě; s. na raky: *rakovka, keserek, petrlík, sošek*; s. na ryby, vz Čeřeň; s. k potopení: *nevod* (veliký, menší, hustý); jako dlouhý pytel: *měch rybářský*; dlouhá: *trbok*; která zůstává přes noc: *mícha*, jiná: *okalka*; s. na mouchy, na okno. Šp. S. nálevkovitá na koroptve: *rukávec, rukávník*, der Hamen, das Treibgarn, Treibzeug. Šp. S., *kukla, oukleniće* (na oukleje, hřízy, ježdíky), *shonka, korbele, jeločiny* (s. veliká), *vútka* a *hosáky*, *pavůzka* (*obůzka*). Hosp. nov. 1856. 13. Zb. exc. O sítích k lovení ryb. Vz KP. III. 387. S. k pohovění, genetzte Hängematte, ochranná s. okované lodi, na motýle, hrabací, das Flusskratzgarn. Dch. S drátěná, das Kratzgarn. Ck. S. čtvercová, das Quadratnetz. Nz. Sítě mákati. Sš. L. 66. S. se trhá, protírá. Sš. L. 67. Dětská postel se síťkou. Dch. Síť léceti, roztáhnouti, v moře nebo do moře vmetati, Us., rozestříti (k lovení, Br.). D. Roztáhnouti (rozestříti) síť na koho. Br. Táhne pod sítku svou. Br. Síť vázati n. plésti, vytvrditi (spraviti), rozdávati, jádřiti, podtrhnouti, vypeřiti (opraviti), zavléknouti, sundati, rozvinouti, zamodrchati, zamotati, postaviti, rozetknouti, skládati, protrhnouti; padnutí do sítí, do sítí hnáti; zamotati se v síti; sítě do hromady sraziti; do sítí loviti; síť vláčiti Šp. Rybář v jezeře a rybníku sítí rybářskou a nevodem aneb smykem, v potoce sakem (čeřenem) a vrší loví. Kom. Ptáčník ptáčky sítkami přikvačuje. Kom. Sbírejte sítky, už ptáci neletí. Pk. Všecky jako sítí zatrhli. Solf. S. sedrati, ztrhati; Tak s boží pomocí roztrhli Antikristovy sieti, jimiž chytře pod jménem sv. poslušenstvie lidi mámí; Pán Buoh rozedřel Antikristovy sieti; A tak chytře ďábel po nenáhlu zlécel jest sieti, že najprve vedl jest zlé lidi na to, aby dobré mordovali; Síti práti; Zabrnuli sú ryb množstvie veliké i dřieše sě sieť jich (Luk. 5.); Avšak v slovu tvém (= k přikázání slova tvého) rozestru sieť (Luk. 5.); Kazatel má vyprati své sieti t. j. řeč vyčistiti, jíž má lidi z moře tohoto světa Kristovi loviti; Kazatel sietí slova božieho vyvleče mnoho lidí z moře tohoto světa t. j. z pýchy, z hněvu i z smilstvie; Ty sieti (Kristovy) vieží sě nití lásky; Ale sieti se prodrú, neb mnozí počnúce býti dobří kázáním slova božieho potom odstupují; Ďábel vtáhl jest lid ve svú vrš a zahrnul v sieti své. Hus I. 363., II. 11., 173., 174., 277., 279., 280. (Tč.). Sítky na ně zavlekli. Bart. Již se jim sítky trhali. Bart. Sieťka plná ptákóv. BO. Svému nevodu aneb své síti kaditi (= svého zisku hleděti). Vz Sobec. Lb., Jg. Sítky pere (omlouvá se; opravuje, co dříve zkazil. Vz Výmluva). C., Mus. III. d. 64. Budeš-li dlúho lítati, budu na tebe líkati; poliknu na tě sitečko, dostanu tebe brzičko. Sš. P. 251. Síť má drobná oka a jest velká; keser na bidle upevněný jsa má větší oka, potřebuje se jen v sádkách. Berg. — **S.**, das Netz, in der praktischen Geometrie trigonometrisches Netz, beim Trianguliren, síť měřická (trigonometrická, trojúhloměrská); das Hauptnetz, s. hlavní; das Sekundärnetz, síť vedlejší; graphisches N., s. popisná; das N. in der darstellenden Geometrie, rozestření, síť (t. rozvrh povrchu tělesa v roveň). Nz. S. koule, vz Prm. 1878. č. 1. S. řek, vodstva, das Flussnetz. Nz. S. nebo síťka podružná (měřická, trojhranoměřská), das Sekundärnetz beim Trianguliren. Nz. S. přejímací, das Kopirnetz. Nz. — *Síťka* lepká, reticulum glutinosum, materia glutinosa, filum elasticum, das Klebnetzchen, v bot. Nz. — **S.** krystalová, slizní, vz Schd. II. 7., 345.

Siťaničelan, u, m., arsenias, arseniksaueres Salz. S. ďasičitý, drasličitý, olovitý, pochvističitý, železitoželizičný, železitý. Pr. Chym. 221., 248., Techn. II. 387.

Siťaničelý. S. kyselina, acidum arsenicum, die Arseniksäure. Pr. Chym. 221.

Siťaničitý, *se siťaníkem sloučený*. S. síříčník, *zarnek*, das Realgar; soličník, das Arsenikchlorid. Pr. Chym.

Sífaničnan, u, m., **sífaničnatan**, u, m., arseniksaueres Salz. S. ďasičitý, měditý, olovitý, železičný, železitý. Pr. Chym.
Sífaničnatý, *se sífaníkem sloučený*. S. soli, salia arsenicosa. Pr. Chym.
Sífaničník, u, m., sloučení sífaníku s kovem některým, protoarsenicuretum. S. ďasičnatý n. šedenec, jermičitý, pochvističnatý, stříbřitý, surmičnatý, vodičnatý, vodíkový, železoďasičitý n. buřinec. Pr. Chym.
Sífaničný, *se sífaníkem sloučený*, Arsenik-. S. kyselina (utrejch, myšák), siřičník (kamenka), solnovodičnatan. Pr. Chym.
Sífaník, u, m., der Arsenik. Vz Arsen.
Sítař, sitář, sítkař, sítkář (V.), e, m., *kdo síta dělá n. prodává*, der Siebmacher, Siebhändler. — **Síťař, siťař**, e, m., *tenatář*, der Garn- o. Netzstricker, -händler. D. Vz Tk. II. 548.
Sítařka, sitářka, sítkařka, sítkářka, die Siebmacherin, Siebhändlerin. Jg.
Síťařka, siťařka, y, f., die Netzstrickerin, Netzhändlerin. Jg.
Sítařský, sitářský, sítkařský, sítkářský, Siebmacher-. Jg.
Síťařský, siťařský, Netzstricker-.
Sítařství, sitářství, sítkařství, sítkářství, n., *sítkařské řemeslo*, die Siebmacherei. Jg.
Síťařství, siťařství, n., die Netzstrikkerei.
Sitba, y, f. = sijba, die Saat. Jg.
Sitcový, Zitz-. S. košile. T.
Síťčka, y, f., *malá síť*, das Netzchen. Slov. Bern.
Sitečko, a, n., *malé síto*, das Siebchen. Jád.
Sítěnec, nce, m., hemionitis, rostl. kapraďovitá. Rostl.
Síťěnina, y, f., das Netzgewebe. Šm.
Síťěnka, y, f., das Netzhäubchen. Šm.
Sítěný, *ze sítí*, Binsen-. S. košík, D., provaz. V.
Síti, *seti* (zastr. *sáti*), seji (siji), siji (zastr. sieji); sij, sej; seje (íc); sel (síl), sil (zastr. sál, siel); sát, set, sit; setí, sátí, sití, sení (zastr. sienie); *sívati, sívávati*. Vz Bíti. S., séti, serere, lit. sëti, séju, lett. sēt, prus. semen, got. saian (= sājan). Lat. sero ze seso (sēvi, sātum). Mkl. aL. 59. U Opavy: šiť, šeju, šil, šitý. Klš. — **S.**, *zrna po poli jistým pořádkem rozhazovati, aby vzešla*, säen. **Jg.** — **abs.** Oře, oře i seje, hezké děvče sobě vede. Sš. P. 430. Oráč oře po třetí, seje a vláčí po záhonech. Kom. Bylo mokro, že nemohli seti. Star. let. Musili mnozí po druhé síti. Star. let. Ráčil mi Bůh mily ščesci dać, dnes sem sel a možu dnes i žać. Sš. P. 19. Žneš, ješto's nesál. ZN. Kdo neseje, ten nevěje. Vz Lenosť. Lb., Č. Kdo chce žíti, musí síti. Č. Jak budeš síti, tak budeš žíti. Prov. Jg. Kdo skoupě seje, ten skoupě sklízí; Kdo na jaro neseje, v jesení nevěje; Kdo řídko seje, řídko žne; Jiný sel, jiný žne. Šp. — **co:** obilí. Us. Sál své sěmě. M., BO. Sieli sú pšenici a žieli trnie. BO. Pámbů sám ví, kde's ten klíč sel (vsel = ztratil, založil). Us. Msk. Což bude sieti, to bude žieti; Již pozná duše, že co bude kto zde sieti, to bude po smrti žieti. Hus II. 154., III. 111. Dříve musí žito síti, kdo chce míti žeň. Ze Shakesp. Tč. Co kdo seje, to bude žíti. Šp. Kdo plevy seje, málo nažne. Šp. S. hrůzy (strachu naháněti). Tabl. poës. — **kde. V** té zemi se mnoho pšenice seje. D. V poli tě nesejou. Er. P. 244. **Na** horách sejou hrách. Er. P. 253. Našli chlopka **v** poli sjać: vrać se pro srp, hodzi se už žać. Sš. P. 19. Nač vám bude zahrádečka? budem séjat kvítiríčko; Sel Petr proso i pšenicu, vyvoral tam křepelicu; Koza mele, ovca múku seje (= přesívá). Sš. P. 674., 727., 742. (Tč.). Něco **podlé** cesty s., Byl., ZN., **po** záhonech. Šp. Na mém panství na mé dědině seje a požívá toho bez mé vůle. Půh. I. 306. Nepřítel sál v nich kúkol nevěry. Hus II. 55. Marijanku, marijanku! sila sem će na zahonku; Kdo će sivać budzě, dy mne tu něbudzě? Pře můj milý marijánku! Sela sem tě na záhonku, sela sem tě z rána, ona zešla (= vzešla) tráva; Na lichnovských horach seje syneček hrach, galanečka jeho dive (= dívá) se na něho; Sel sedláček lebedo na tom panským hódělo (= údělu). Sš. P. 318., 283., 676. Sil jsem proso na souvrati, nebudu ho žíti; hezké děvče miloval jsem, nebudu ho míti. Pís. nár. — **co kam.** Do tebe (hřbitova) se sejú ty drahé semena a dycky se sejú, nikdá neschazijú, dyž jich ti hrobaři hluboko sázajú. Sš. P. 492. Obilí **v** půdu dobře připravenou s. Us. S. **do** strniště, do zákroje, do starého hnoje, Šp., do řádek. S. N. Co do tebe sejou. Er. P. 516. — **komu.** Na čí půdě stojím, tomu též seju. Pk. — **co čím:** strojem, Us., rozsévadlem. S. N. To si vyminil, aby mu jeho hony sel Vaškovým semenem. NB. Tč. 12. — **jak:** řadami. Šp. S. **v** jasno. Hus III. 185. S. **na** zámrz (*před* mrazy). Šp. S. něco **skrze** řešeto (prosívati). Ros. — **kdy.** Kdo **v** dešti seje, za sucha sklízí. Pk. S. pohanku **za** rosy. C. Vz Pohanka. Ty jsi to žitečko sel vloni. Sš. P. 19. — **se.** Ta ja pôjdem, kde sa hora seje (vypíná). Sl. ps. 275.
Sítěný, Binsen-. S. koš, košík, vrše, provaz.
Sití, vz Setí.
Sítí, vz Sít.
Sítina, vz Sít. — **S.**, die Binsenstelle. Hdk. C. 120.
Sítinatý, binsenvoll. Šm.
Sítinovitý. S. rostliny, juncaceae, binsenartige Pflanzen. Vz Kk. 122.
Sítinový, Binsen-. S. pšenice, triticum junceum. Šm.
Sitiště, ě, n., *pole sítím porostlé*, das Binsenfeld. V.
Sítka, síťka, y, f., vz Sít, Síť.
Sitkář, vz Sitař.
1. **Sítko**, vz Síto.
2. **Síťko**, a, n., vz Síť (malá) — **S.**, *vše, co pleteno jako síť*, ku př. lopatka k házení míče, palestra. V.
Síťkovací jehla, die Netznadel.
Síťkování, n., das Netzen. Dch.
Síťkovanožebernatý, síťkovaněžebernatý list. Rostl.
Síťkovanožilnatý, *síťkovaněžilnatý*. S. křídlo. Krok. II. b. 250.

Sífkovaný = *sífkovatý*, genetzt, netzförmig. S. kalich prosvirníku. Us. Tč. S. čepec, krajka, váček. S. listy, cibule. Rostl., Krok. Vz Sítkový.
Sífkovati, netzen. — **co:** čepec, váček atd. Šp.
Sífkovatý, netzförmig. S. rouchy. Br.
Sítkovatý, *řešetovatý*, siebförmig. D.
Sífkovitý, retiformis, netzförmig, netzartig. Slb.
1. **Sífkový** = *sífkovaný*, genetzt, Netz-. S. dílo, Eus., čepec, V., mázdřice v oku, Sedl., kosť, ethmoideum. S. práce. Šp.
2. **Sítkový,** od *sítka*, Sieb-. S. dno. D.
Sitné, vz Žitné. — **S.**, něm. Zittney, ves u Mělníka. PL.
Sítnice, e, f., die Netzhaut. S. oka = nerv zrakový za okem rozprostraněný činící zadní stěnu jeho, na níž se obrazy tvoří. Vz KP. II. 157., 163., Sífovka, Sífný.
Sítník, u, m., schoenus, das Strickgras, byl. Linn.
Sitno, a, n. = *peklo*. Slov. Hdk. V srdci mém jak v sitnu. Hdk. C. 324. — **S.**, hora na Slov.
Sífnokřidlý, *mající sítná křídla*, netzflügelig. S. hmyzové, neuroptera. Krok. II. 259.
Sífnoplodý. S. ostrožka, delphinium dyctiocarpum. Rostl.
Sitnosť, i, f., illyr. = *ladnosť*, die Niedlichkeit. Jg.
Sítnovec, vce, m., der Alpenkalk. Rk.
Sífnožebrý list, jehož žebra jsou na způsob síti. Rostl.
Sitný, illyr. = *ladný*, niedlich. Jg.
Sífný = *sífkový*, Netz-. S. mázdřice oka = *sítnice*.
Síto (na Slov. a Mor. *sito*), **sítko,** a, n., v obec. ml. *sejto*, ve vých. Čech. *tok*. S., koř. si = secernere, lit. sêtas, sijoti; cf. malorus. sijati, prus. siduko, der Siebtopf. Mkl. B. 161., aL. 129. — **S.,** *řičice, řešeto, podsívadlo, řešato, říčice, řídčice, řešitko, řešátko, řešetko, říč, drmlík, cídice*; *koukolka, polokoukolka, stoklaska, prachovka, hrachovka, ouhrabečnice*. Jg., Šp. S., náčiní k prosévání drobnějších částek hmoty nějaké od hrubších; skládá se z plochy dirkovaté a dřevěným *lubem* opatřené. S. N. Vz tam více. S. drátové; řídké: *žibro, žiberko*; v mlýně: *lejstřík*. Šp. S. vlasenné, das Haarsieb. Byl. S. odzrňovací, Rebelsieb. Šk. S. lékárnické, na slad n. sladové. Šp. S. tkané, drátěné, pletené, tažené, kladené, žíněné, hedvábné, gazové, florové ve mlýnech. S. N. Sítka svá sebrati (seine fünf Zwetschken zusammennehmen). S. mouky. BO. Nové síto na kolík věší, staré pod stůl házejí. Prov., Jg., Šp. — **S.** *k cezení*, der Seihkorb. D. Sítkem a cezákem něco cediti. Kom. Sítko k dojení. — **S.,** *vše co k sítku podobno*. Sítko na okno, na dvéře (aby mouchy atd. do světnice nemohly), das Fliegenfenster. Bern.
Sífodasec, sce, m., der Spiesskobalt, nerost. Miner.
Sífokřidlý. *S-lí*, neuroptera, die Netzflügler, hmyz. Vz Schd. II. 519., Frč. 151.
Sitologie, e, f., z řec., nauka o potravě a pokrmech. S. N.
Sífonoska, y, f., arcyria, rostl. pýchavkovitá. Rostl.
Sífoper, a, m. = *sífokřidlý*. Šm.
Sífoplodý, netzerzeugend. Šm.
Sífování, n., das Netzen, die Filetarbeit. Kšá.
Sífovaný, reticulatus, netzaderig. Slb.
Sítovati = *sítem čistiti, podsévati*, sieben. — **čím.** Pass. Cf. Prositovati.
Sífovatý, sífovitý = *sífkovatý*, netzförmig. S. hlati. Krok. Sífovitý slepýš, die Netzschlange, anguis reticulata; ostranka, die Netzschnecke, murex reticularis; hvězdýš, der Netzstern, asterias reticulata; záhybka, die Netztelline, tellina reticulata. Šm.
Sífovina, y, f., das Netzwerk. Šm.
Sífovka, y, f., *blána sífová* = *sífnice*.
Sífový. S. kosť, lamina cribrosa. Dch.
Sífožilnatý = *sífovaný*.
Situace, e, f., z lat., *postavení, položení, poloha*, die Situation. Kreslení s-cí, die Situationszeichnung. Nz. — **S.,** poměr nějaké osoby n. věci k zevnějšku. S. N. Toť jest arci zlá s. Us. Ft.
Situační mapa (jejíž míra větší jest než míra obyčejných topografických map), plán (polohopisný, jest úplný obraz části země v orografickém průmětu na papíře, obsahuje všecky předměty na ní jsoucí), S. N., hra, kus, výkres. Situtations-. Nz.
Sitzfleisch, n. Er hat kein S., neumí poseděti, nerád sedí, má roupy, jest neposeda. Šr.
Siuče, ete, n., *siučině* = *děvče ševcovo*. V Krkonš. Kb.
Sivačistý = *sivý*. Koníček ukrůhlý, pekný, sivačistý. Ps. sl. 254.
Sivačka, y, f., *sivá holubice*. Imt.
1. **Sivák,** a, m., vlastní jm. Slov. Šd.
2. **Sivák,** a, **siváček,** čka, m., *sivý holub*, wasserfärbig; C., Mkl. B. 243.; *divoký holub, hřivnáč*, wilde Taube, na Slov. — Plk. — **S.,** na Slov. = *sivý vůl, sivula* = sivá kráva. Vz Sivěna. — **S.,** *druh jestřábů*. Novot.
Sivana, y, f., jm. kraví. Slov. Plk. Vz Sivěna.
Sivastý = *sivý*. Koníček s., prenes ma cez mosty. Sl. ps. 274.
Sivě, vz Sivý.
Sivec, vce, m., der Graukopf. Vz Šedivec.
Sivek, vka, m., osobné jm. Šd. — **S.,** *sivý vůl*. Slov.
Sivěna, y, f., *sivá kráva*. Us. na Mor. Zlínsku. Brt. Cf. Sivák, Sivana.
Sivěnka, y, f., glaux, rostl. vrbicovitá. Rostl. S. bažinná, g. maritima, rostl. FB. 65., Čl. Kv. 266., Slb. 297.
Siverský = sibiřský.
Sivěti, ěl, ění, grau werden.
Sivice, něm. Siwitz, ves u Pozořic na Mor. PL.
Sivina, y, f., na Slov. = *sivá barva*, Wasserfarbe, f. Bern.
Siviti, il, en, ení = sivým činiti, grau machen. Jg.
Sivjolka, y, f., **sivjunka** = *syrovátka*, voda, která po vytlačení sýra zůstává a sivé barvy jest. Na Ostrav. Tč. Vz Podníščunka.

Sivka, y, f., na Slov. = *sivý kůň*, ein Schimmel. Bern.

Sivka, y, f. = *vysívka*, die Aussaat. Zlob. — **S.**, *utěradlo*, di Lichtputze. Slez. Jg.

Sivnouti, vnul a vl, utí = *sivěti*. Jg.

Sivobílý sokol. Hlč.

Sivobrádek, dka, m., der Graubart. Šm.

Sivobradý, graubartig. Jg.

Sivohlavý, *mající sivou hlavu*, grauköpfig. Hdk.

Sivojoký = *sivooký*, grauäugig. A že jsu já ešče s-ké děvče, dceruška mladá. Sš. P. 115.

Sivolik, u, m., der Glaukolith, křemen. Miner.

Sivolistý. S. pivojnice, ipomaea glaucifolia. Rostl.

Sivoň, č, m., *sivý vůl (sivek)*, Koll., *sivý kůň*. Bern.

Sivooký, grauäugig. Cf. Sivojoký.

Sivosť, i, f., *sivá barva*, die Grauheit. Ros.

Sivovraný, schwarzgrau. Můj koníčku s-ný, vynes ty mě ven z Moravy. Sš. P. 532.

Sivozelený, graugrün. S. listy, šaty, papír. Us. Tč.

Sivuč, e, m., pusa, ssavec. Krok.

Sivula, y, f., studená pára, která za silné zimy do světnice se valí, otevrou-li se dvéře. U Místka. Škr.

Sivušák, a, m., *sivý pták*. Na toho hřivňáka, sivku sivušáka, letnoucího s výše. Hdk. C. 247.

Sivý; *siv, a, o* = *šedivý, přišedivý*, grau, graublau, wasserfärbig. V MV. nepravá glossa. Pa. Hus sivá jest. Kom. S. vlna, tvář (spuchlá, zardéná), rána (otevřená), oblak, kůň. Us. S. list, sivozelený, glaucus, seegrün, mdle zelený, silně do modrošeda. Čl. Kv. XXVII. S. oči, Dch., holub, skála, holubička, sokol. Brt. S. sokol zaletěl, hej, hej, ež přes Krakov přeletěl; Můj koníčku sivý, proč si tak truchlivý? Co mu zkážeš ještě více, krásná sivá holubice? Sš. P. 93., 94., 114. Koho já nerada, ten sa za mnú vláčí, koho nelúbijú moje sivé oči; Sivé oči, sivé, coby sa žčernauy, coby sa šohajku s tvýma vyrovnauy; Ej sivé voly, sivé voly, co mě hlavěnka tuze bolí! Ej bolí, bolí, pobolívá, že mně děvčinka vypovídá; Sivá husa sivá dolů vodů splývá; Jak se budě voda vařiť, buděm sivu bradu pařiť; A vzal sobě ženku mladu, kyval na ňu sivů bradů. Sš. P. 212., 229., 375., 711. (Tč.). Sivá hlava nezachrání od hlúposti a pomlúvání. Slez. Tč. — **S.** *dříví* (nehusté), porös. Us. — **S.**, *žádostivý, dychtivý*, begierig. — **do čeho, po čem.** Mouchy po dobytku sivé. Člověk po zbrani sivý. Jest všechen sivý do toho. Us.

Sivýš, e, m., phoca leonina, der Seelöwe. D.

Síza, y, f., plectopomus, ryba břichoplýtevná. Krok.

Síž, *siáž, siéž*. Toto neústrojné zájmeno liší se od prostého *sien* u skloňování pouhým dloužením. Kt. 3. vyd. 50. Vz Sien.

Sjadati, *sadati*, na Mor. = *svrběti*, jucken. D. — **komu od čeho.** Sjadá mi kůže od hubic, co mě cosi poštípalo. Us.

Sjařmený; *-en, a, o*, gepaart. S. list = sdvojený, jsou-li listy otevřeny. Rostl.

Sjařmiti, il, en, ení. — **koho:** voly, zusammenjochen.

Sjednání, n., *sjednávání*; *sjednocení*, die Vereinigung. V. S nímiž Bohu žádného není s. Ryt. křest. Mluví o vniterném s. a sjednocení. Sš. II. 43. V každém činu člověčiem, kdež není s. s vóli boží, tu jest hřiech; Jakož živosť tělestná jest spojenie duše s tělem, též živosť duše jest s. duše s Bohem; Pokoj svój dávám Vám, jenž jest s Bohem s.; O proč nepomníte, že jste byli příklad dobrý vši české zemi v s. dobrém? Hus I. 157., 158., II. 207., III. 271. Jakžto s-ním malé věci rostou, tak rozdělením veliké věci zahynují. M. — **S.**, *manželství*. Vet. Metr. — **S.**, *srovnání*, die Uibereinstimmung. Jg. S. o daň potravní, die Abfindung wegen der Verzehrungssteur. J. tr. — **S.**, *opatření, zamluvení*, das Gedinge. D. S. učiniti. Dch.

Sjednanosť, i, f. = *sjednocení*. Jednota a s. Sš. J. 269.

Sjednaný; *-án, a, o*, vz Sjednati. Chtěl křesťany **mezi** sebou s-né míti. Sš. I. 9.

Sjednati, *sjednávati* = *sjednotiti*, vereinen, vereinigen, V.; *sjednati, opatřiti*, ver-, anschaffen; **se** = *spojiti se, spojenu býti*, sich vereinigen, übereinstimmen, vergleichen. Jg. Vz *Zjednati*. — **co, koho:** odporníky (smířiti). V. S. dělníka (vz Zjednati). Us. S. půjčku, smlouvu, abschliessen. J. tr. Sjednajž takto svaté (jejich výpovědi ve shodu uveď). Hus II. 384. S. co, jungere. Ž. wit. 140. 6. **Do** smrti jich nesjednáme (nesrovnáme). Dle Tkad. — **koho, co, se s kým, s čím.** Slova s pravdou s. (sjednotiti). V. Duši s tělem s. Leg. S vůlí druhého se s. = srovnati se. V. Sám se s sebou nesjednává. V. Duše sjednává se s anděly (jest jim podobna). Leg. Já vám haleny nedám, radšej se s vámi sjednám. Sš. P. 121. S. řeč se skutkem. Šml. I musila vzniknouti v apoštolech myšlénka, kterak dotčené proroctví s proroctvím o utrpení messiáše s. se dá. Sš. Mr. 39. K... byl takový charakter, že by se byl jak živ s L-em nesjednával (= nesrovnával). Vk. Ti sú k tomu připraveni, aby v řády vstúpili a s jinými se sjednali. Let. 161. Máme však poslúchati i zlých rodičóv i pánóv, ale ne ve zlém, než v těch skutciech, jenž sjednávají se se zákonem pána Krista; Modlitba hlasitá jest jedné vzácná, když s modlitbú srdečnú se sjedná; Abychom s tvú vólí my se sjednali jako světí v nebesiech; Kterýž kolivěk obyčej sjednává se se zákonem Kristovým, ten jest slavný, velebný a chvály hodný; S. svú vóli s boží vólí; Kterakž tedy ta bula s písmem a skutky Kristovými se sjednává?; Jako šíje život s hlavú spojuje a sjednává, tak doktorové světí cierkev sv. s Kristem spojují; Přikáže-li neb povie nám co papež nebo biskup a sjedná se s vólí boží a s písmem sv., v tom jim mámy věřiti. Hus I. 144., 306., 357., 440., II. 112., 113., III. 84., 291. S. se s kým = spřáteliti se. Háj. — Mus., Pass., Tkadl., Ps. br. — **co komu.** Sjednal si nové šaty. Us. Vz Zjednati. A já jemu přispojena budu a sjednáua společnú lásku. Hus III. 33. — **koho na co:** někoho na

nějaké dílo s. Vz Zjednati. Us. — **se s kým v čem, při čem.** V tom se kronika nesjednává. Martim. Musíme se sjednávati v jazyku s nepřátely svými. Plác. S ním se v jeho ukrutenství sjednali. Kron. mosk. V člověku sjednav čtyři živly protivné sobě (sjednotiv). St. N. 179. V té věci se dávno sjednotili. Dch. Kristus stále s otcem v bytnosti se sjednával; Sjednávejte se ve víře; Že dokona se v náuce sjednávali. Sš. J. 145., I. 403., II. 15. S Bohem v tom nesjednávaje se (nesrovnávaje se). Chč. 381. Brzy by se s-li v úmyslu; Aby v tom s Bohem se sjednal; Aj tak by se Pilat sjednal u vóli s otcěm Bohem; Bóh chtěl býti bratrem našim a ráčil se s námi sjednati ve všem kromě hřiecha; A my v Čechách nesjednáváme se v měrách; Sjednává se s ním u vóli; Sjednává se také naděje s věrú v tom, že i víra i naděje jsú o věcech, jichž nevidíme; Takový není sjednán s Kristem v jednotě; Člověčtvie jeho (Kristovo) jest sjednáno s božstviem v jedné osobě. Hus I. 49., 64., 189., II. 24., 36., III. 128., 160., 173., 217. (Tč.). — **se.** Učitelé se sjednávají (srovnávají se); Střecha tekutá a žena svárlivá, dvé to se sjednává, neb obé ven člověka vyhoní. Hus I. 2., 225. Že se při svém apoštolském povolání docela s výroky proroků sjednává. Sš. Sk. 276. — **se čím (s kým).** Sjednávají-li se praelati a kněžie s životem Kristovým činy svými a přikázáními, tehdy má jich poslúchati; A pak že člověk jest tělestný a smrtelný tiem sjednává se se všemi živočichy. Hus I. 92., II. 130. — **se oč s kým.** J. tr. Když se o list sjednají, tehda úředníci mají věsti. Půh. I. 264. O tu řeč se všichni sjednachu Pass. 423. — **se nač.** Kterak všichni na jednou na tatáž slova mohli se s.? Sš. Sk. 50. — **co jak.** Slíbil mi, že sě se mnú měl **po** mé vóli sjednati. Půh. I. 171. Přieteli, nečiním tobě křivdy, však's **z** penieze dennieho sjednal se mnú. Hus II. 62. Třetie (prosba) ukazuje lásku žádosti, na niž slušie, **k** vóli boží vše sjednati. Hus I. 356. — **koho k čemu:** k učení, vz Zjednati. — **se, koho kde kdy jak. Před** pádem člověka v ráji veškeří tvorové se **pode** vládou boží *svorně* sjednávali. Sš. II. 84. — **koho, se v co**: v jednotu. Pulk. Až pán Bůh v jednotu kněží sjedná a smíří. Štlc. 468. Láska s-la lidstvo v jednotu. Sš. Sk. 19. S-dnal se s nimi v přiezeň. BO. Sjednali se v jednu vůli. Jel. — **se na čem.** Leg. Kdyžto spoludějce s obú stranú sjednají se na určeném nájmu. CJB. 369.

Sjednoceně, vereinigt. V. S. jednati.

Sjednocenec, nce, m., ein Unirter. Šm.

Sjednocení, n., *spojení v jedno, jednomyslnosť,* die Vereinigung, Einigkeit, Uibereinstimmung, der Verein. V. Osobní s. V. Různice, nesj... Kom. Stalo se s. Ros. V bytném s. s tebou trvati budu. Sš. Sk. 27. Žádného klamu v tom s. není. Zk. exc.

Sjednocenosť, i, f. = *sjednocení, jednota,* die Vereinigung, Einigkeit.

Sjednocený; *sjednocen, a, o,* vereinigt, verbunden, verbündet, einig. Jg. S. králové, Us., země, přátelé, Ros., obce v severní Americe, Kram., Řekové, unirt. Us. Účinek sjednocených mocí (sil). Toms. S. dluh státní, unificirte Staatsschuld. Skř. — **čím s kým:** láskou. Pravý člověk s pravým Bohem s Zk. exc. Když ji (svátosť) v službě přijímají duchem víry v srdci živém, jímž jsú sjednoceni s Kristem. Hus III 265.

Sjednocovací, Vereinigungs-. S. právo (= k sjednocování se). J. tr.

Sjednocovati, vz Sjednotiti.

Sjednomyslniti, il, ěn, ení, *sjednomyslňovati = mysli sjednotiti,* die Gesinnungen, Gemüther vereinigen; *se,* sich vereinen, einmüthig werden. Jg. — **se s kým.** Kom.

Sjednostajiti, *-jovati = jednostejným učiniti, zjednostejniti, ztotožniti,* identificiren. — **co.** Pán pole a semeno sjednostejňuje. Sš. Mt. 194.

Sjednotělosť, i, f., die Vereinbarug. Šm.

Sjednotitelnosť, i, f., *možnosť sjednocenu býti,* die Vereinbarkeit. Mark.

Sjednotitelný, vereinbarlich. D., J. tr.

Sjednotiti, il, cen, ení; *sjednocovati = v jednotu uvésti, spojiti,* einen, vereinen; *srovnati, smluviti,* verbünden, vereinbaren. Jg. — **co čím.** Truhlář prkna lištami (měčíky) sjednocuje. Kom. — **koho v čem**: v lásce. Kom. — **koho, se s kým (proč).** Někoho s Bohem s. (smluviti, spokojiti). Ojíř. Sjednotil se (spřátelil se) se sousedy **k** tomu účelu, aby . . .

Sjem, gt. sejmu, m., der Landtag = sněm. Gl. 312. Často v Půh.

Sjeti, sjedu, sjeď, sjeda (ouc), sjel, sjetí; *sjezditi,* il, ění, *sjížděti,* ěl, ění = *dolů odkud jeti,* herabfahren, herabreiten; *odjeti,* wegfahren, wegreiten; *jezdě shlédnouti, projíti,* bereisen, befahren, bereiten; *jízdou ztýrati,* abreiten; *se = shromážditi se,* zusammen fahren, zusammen reiten, sich versammeln. Jg. — **abs.** Sjelo to (svezlo se to), es glitt herab. Dch. — **odkud. S** vrchu s. Jg. Sjeď s pole (odjeď). Jel. Sjeli se **z** Prahy, Us., z Lúček. Půh. II. 286. Sněchu sě sem páni z dalných zemí. Rkk. 40. Sjed s hor obleže město. BO. — **co:** krajiny sjeti (jezdě shlédnouti). Us. Všecko pole sjel. Ros. Velmi koně sjezdil (jízdou ztýral). Us., Zlob. On každého sjezdí (pomluví). Ros. Ten ho sjel (strhal, vyplísnil, sbil) Us. u Olom. Sd. S. selý svět. Kat. 168. — **kam (se s kým). (S** hradu) **do** Prahy sjel. V. Aby s ním sám osobně **k** N. do ležení (*ze* zámku. Jg.) sjel. V. S. do dolu (o hornících). D. **Na** meze české sj. Mus. Sjeli se na sněm. Us. Sjeti se s někým k soudům zemským. Zř. Ferd. Král položil sněm, **na** kterýž se sjelo mnoho kněžstva pod obojí i pod jednou způsobou. Bart. 128. Sjížďali se pánové k bystrému Dunaju; Sjížďali se pánové na turecký pomezí, mezi nimi jeden pán, co tu vojnu začénal. Sš. P. 188., 795. Sjeli se **v** radu. Troj. 285. Neb veliké množství lidu bylo se na něho sjelo. Let. 47. — **se kam nač.** Káže poslu, by sě páni vsici sněli na hrad na hody veliké. Rkk. 40. — **se kam kdy.** Aby ráčili se **na** noc **v** sobotu do Brna sjeti. Žer. 334. **O** božím těle sjeli se do Benátek. Pref. 22. T. l. na sv. Jakuba sjeli se všecka města česká do Prahy a tu

zapsali se, aby svá práva starodávní, svobody a obyčeje stále drželi. Let. čes. vyd. Pal. 621. č. 692. — **se jak.** U velmi malém počtu se sjeli. Žer. L. I. 6. Páni uherští u velikém počtu do Budína se sjeli. V. — **se proč.** Nebudi vás tajno, z kakých příčin jste se sněli. Rkk. 40. K obeslání královu do Kolína se sjeli. Bart. — **se kde.** Kda sě sněchu lěsí v Vyšegradě (v Lubušině sědlě). LS. v. 45. — **se.** Už se sjížději. Ros. Sjelo se nás tam mnoho najednou Us. Šd. Když se páni po druhé sjeli, tehdy p. Předbor přišel mezi pány. Půh. II. 626. — **co čím:** plavbou. D.

Sjetí, n., das Herabfahren, Herabreiten, die Herunterfahrt; die Abfahrt. D.

Sjezd, u, m. = *sjetí dolů s něčeho*, die Herabfahrt. Se svého města časté sjezdy činil. Háj. — *Zvl. v úmyslu nepřátelském*, der Ausfall, Streif, Zug. S. nepřátelský. Jel. S hradu sjezdy činili a muže mordovali. Háj. Sjezdem škody činili. D. Nepřítel s-dy činí (do země vpadá). D. S. do cizích zemí. Jel. — **S.**, *příjezd*, *přístup*, der Zugang. A všelikú snahú a pilností všech sjezdů, i kdyžby mohli k městu n. od města jíti, kázal dobře stříci. Marc. Polo. ms. — **S.**, *shromáždění*, die Versammlung, die Zusammenkunft. S. knížat, zemský; s. byl v Domažlicích. V. Mnohá jednání a sjezdové o to bývali jsú. Ms. kr. Trub. S-dy a schůze své mívali. V. Položený s. na rathouz novoměstský. Apol. Sjezdy kde zarážeti (sněmy položiti). Pam. kut. Kde mají stavové svůj s. Sych. S. držeti z povolení krále. Er. Snesení církevního s-du; sedání církevního s-du; shromáždění círk. s-du. J. tr. S. stranný, der Parteitag. Dch. K tomu listu, kterýmž jsme psali pánu Vlachovskému o sjezd, k tomu se známe. NB. Tč. 167. Při sjezdu tak obecném vidělo by mi se, aby po uvážení té věci mezi pány stavy měšťané opavští povoláni byli. Žer. 324. — *Liší se*: *sjezd*, *sněm*, *rok*, *sbor*, *shromáždění*, *hromada*, *sňatek*, *schůze*. *Sjezd* bylo sebrání jen některého stavu, některé jednoty aneb některého kraje zvlášť, co na něm usneseno bylo, nemívalo moci zákonné v království, die Kreiszusammenkunft, der Kreistag. Pal. Rdh. I. 185. Vz Gl. 313., S. N. *Sněm* = sebrání všech stavů veškerého království, der Landtag. *Rok* = sebrání jistých osob jakéhokoliv stavu ke dni uloženému vůbec, buď že na něm co sjednáno n. nesjednáno. *Sbor* = sebrání osob duchovních, synoda, Koncilium, synodus. *Sňatek* užíváno zvláště, když se za potřebné vidělo nedotýkati se rozdílu mezi slovy ‚sněm a sjezd'; neboť sjezd mnohý od těch, kteříž na něm byli, za sněm vydáván, ač od země za takový přijat nebyl. Pal. Mus. I., a. 77. *Shromáždění* = sebrání n. sejití se lidí bez všeho určitého účelu ač ne zcela bez příčiny; obyčejně aby lid o něčem slyšel aneb něco se mu oznámilo, die Versammlung (überhaupt). S. v kostele, v radnici, lidu, paní, národní atd. *Hromada* = sebrání lidu (obce), aby se o něčem radil, o něčem společně rozmlouval a pojednával, die Versammlung einer Gemeinde. Hospodáři mají dnes hromadu. *Schůze*, *schůzka* ukazují na obmezenější počet lidu, zvláště v nějaké uzavřené aneb zcela určité místo sebraného. Výbor musejní společnosti měl dnes schůzi (v museu). S. obecná, zjevná, stranní, postranní, tajná, pokoutní. Řezáč., Nz. Aby (nikdo) sněmův a sjezdů krajských nepokládal. Zř. F. I. A. V.

Sjezdění, n., das Bereisen; Abreiten.

Sjezděný; *-én*, *a*, *o*, abgeritten.

Sjezdilec, lce, m. = *sjezdilý*.

Sjezdilý, *prošlý*, der viele Reisen gemacht hat, weit gereist. S. člověk, D., rytíř. Ms.

Sjezditi, vz Sjeti.

Sjezdno = *snadno k jetí*, befahrbar. Jest tam s. Ros.

Sjezdnosť, i, f., die Fahrbarkeit. Vorličný.

Sjezdný, *kudy se dobře jeti může*, fahrbar. S. cesta. Kram.

Sježiti se, vz Zježiti se.

Sjídati, vz Snídati.

Sjihnouti, hl, utí = *jihna sjíti*, wegthauen. — **abs.** Sníh a led všecken již sjihl. Us. — **S.**, *splynouti*, zusammenfliessen, sich einen. — **v co:** v jedno. Č.

Sjímání, n., vz Sejmouti. S. s mužem. Jel.

Sjímati, vz Sejmouti.

Sjiskati, zastr. = *shledati*, zusammensuchen, zusammennehmen, sammeln. Ms. Mus. II. c. 90. Cf. Iskati (I. 589. a.).

Sjísti, vz Snísti.

Sjíše = *sňal*, *shromáždil*, zastr. Výb. I. 154.

Sjíti, vz Sejíti.

Sjití, n., das Zusammenkommen, die Zusammenkunft. S. společné, V., přátelské, s nepřítelem, obce. Jel. — **S.**, *pojímání*, die Begattung. S. koní. Ja. Z hanebného s. zplozený. Jel. S mužem nesmieśiš se sjitím ženským, neb ohavnosť jest. Lev. 18., Hus I. 193. — **S.** = *pryč jití n. dolů*, der Herabgang, Abgang. S. s cesty (zablouzení, blud). V. S. s tohoto světa.

Sjitý = *sešlý*. V Krkonš. Kb., Mus. 1864. 250.

Sjízda, y, f. = *sjezd*. To na všech sněmích a sjízdách se stalo. Bart. 340. 13.

Sjízdný, befahrbar. S. cesta. Dch.

Sjížděti, vz Sjeti. — **S.**, *skotačiti*, herumtreiben. Mor. Bkř., Vch.

-sk, *tvořicí přípona jmen přídavných a podstatných*: panský, panská, panské, Slovensko, Polsko. Vz *-ský*. — **Sk** *změkčuje se v šť*, kde se *k* mění v *c* nebo *č* (vz K), tedy před *i*, *í*, *ě* (v komparativu, v lok. sg. 6. sklon. (Slovo), v nomin. pl. a partc. pft. pass. atd.): pískám — píšti, polský — polští (obyvatelé), český — čeští (pánové) — čeština, polština, panský — panštější a panštěji, tisknouti — tištěn, prasknouti — praštěn, vojsko — ve vojště, pisk — pištěti, vosk — voštěný. Ht., Gb. Vz Šť z sk. — Skupenina *sk* se nedělí: če-ský (m. češ-ský z čech-ský, čechьský). Vz Dělení (I. 223. b.) Gb. Hl. 110.

-ská. Vz *-ský*.

Skabně, ě, f., borax (serpens), zastr. Rozk.

Skabouiti, il, ěn, ení = *zmoutiti*, *skaliti*. — **co:** vodu, nebe, trüben. Jg. — **se.**

Skácel, a, m., vlastní jm. Šd.

Skácený; *-en*, *a*, *o*, umgeworfen.

Skáceti, vz Skotiti.
Skáčeň, čně, m., scirtes, hmyz rohatkovitý. Krok.
Skačík (= skákač), a, m., vlastní jm. Šd.
Skačkati *poskakovati*, *hopkati*, hüpfen. — **kde.** Vtáčok zase len skačká **po** zelenom šípe a spievá. Slov. Er.
Skačme = *skákejme*. Výb. I. 820. Vz Skočiti.
Skáčohou, u, m., podura, hmyz stejnokřídlý. Krok. II. 259.
Skad = *odkud*, zastr. Rkk. 19.
Skadar, a, m., mě. Scutari. Vz S. N.
Skadařan, a, m. — *Skadarský*. S. jezero. Vz S. N.
Skadence, e, f., it., *prošlý čas*, *dospělost směnky*, die Verfallszeit. Kh.
Skadeřavělý, **Skadeřavěti**, vz Zk . . .
Skadeřený; *-en*, *a*, *o*, gekräuselt. — **jak.** Vlasi v prsténcěch skadeřeni. Rkk. 40.
Skadeřeti; *skadeřavěti*, ěl, ění, kraus werden. Jg.
Skadeřiti, *skadeřaviti*, il, en, ení, kraus machen, kräuseln. — **co čím**: vlasy železkem. Us. — **se komu.** Vlasy se mu skadeřily. Vz Skadeřený.
Skach, u, m., *kach*, *dychavice*. Slov. Am.
Skákací, Spring-. S. noha zaječí, bleší; s. lávka, das Springbrett, Tremplin. Dch.
Skákač, e, m., der Springer, Hüpfer. Us.
Skákačka, y, f., persida, zastr. Rozk.
Skákání, Springen, n. Vz Skočiti. — **S.**, *skoky*, *tanec*, der Tanz. V., Jel. Hra a s. na hody svatých nekřesťanský jest. Hus I. 302. Býci ku s. (k pojímání), zum Bespringen. Puch.
Skákanice, e, f., = *skákání*, das Springen, die Springerei. Jg.
Skákati, vz Skočiti.
Skákavě, hüpfend, springend. S. běhati.
Skákavec, vce, m., der Springer, Dch., Hý., Tänzer. Bern.
Skákavosť, i, f., die Neigung zum Springen. Bern.
Skákavý, hüpfend, springend. Ten kuoň byl tak s-vý, že přes onice (vojnice) druhdy skákal. NB. Tč. 269. S. tanečník. — **S.** *hospodářství lesní* (když se dříví po různu z lesa béře), der dunkle Schlag. S. otřesení, successorische Erschütterung. Nz. — **S.** *Skákaví*, saltatoria. Hmyzové s-ví mají nohy 3. páru prodloužené a ku skákání způsobilé: krtkonožka, cvrček, kobylka, saranče. Vz Frč. 144. S. raci, amphipoda, Flohkrebse. Nz.
Skakoun, a, m. = *skákač*. Us.
Skákule, e, f., salticus, pavouk plicnatý. Krok. II. 249.
Skála (na Mor. a Slov. *skala*), **skalka**, **skálečka**, y, f., **skalice**, e, f., **skalí** (zastr. *skalé*), n. O krácení *á* v některých pádech vz Brána. O původu vz Mz. 306. — **S.**, *veliký kámen v moři n. na zemi* n. více jich pohromadě, *hornina*, der Felsen, Steinfels. S. tvrdá, příkrá, vysoká, špičatá, samorostlá, celistvá, v moři, v řece, písečná; lámání skály. V. S. divoká, jalová, tvrdá (která ostrému nádobí odporuje), nesnadno dobytelná, bezrudá, levná (měkká, jako: jíl, písek, mastnice, sádra, kamenná sůl, KP. III. 70.), Vys., hluchá (*kybře*, *kybří*, *kybřík*, *hlušina*, *perky* = prázdná hornina bez rudy, bez uhlí atd., která někdy se vyhání n. ven vyváží, někdy zasazuje tam, kde uhlí n. rudy za hřbetem již vybrány jsou). Am. S. žulová. Rk. S. nadvislá: *klímí*, *klemží*, *visuť*; v poli: *pecka*, *skála*; s., kterou lze sochorem n. pakou odtrhnouti: *půlka*, které nelze odtrhnouti: *carhole*, *kráva*. Sp. Skupina skal: *souskalí*, řada skal: *poskalí*; s. nad pobřežím: *čelo*, svislé skály: *klepy*, místo nad skalou: *záskalí*, pod skalou: *podskalí*. Šm. Rozsedlina ve s-le, hromada skal, hnízdo na skále; stezka po s-le; pramen prýštící se ze skály. Km. A upadne-li (sīemě) na skálu, to věz na srdce tvrdé pýchú a zúfalstvím, opět užitku nepřinese; Tak cierkev sv. v skále, v Kristovi sě věrú i skutkem hniezdí; Holubice sě v skalí hniezdí; Jenž jest dóm lásky vzdělal na pevnú skálu. Hus II. 72., III. 22., 98. V skalí. Rd. zv. Vz Listy filolog. 1877. 287. Stojí kostel na skalí; Kde bys ich (košulek) věšela, dyž tam plota není, jen skala, kamení; Spíšej by ze skaly voděnka kapala, než bych já, šohajku, o ťa zaplakala; Kdyby sa poctivosť na skale rodila, nejedna panenka by na ňu chodila; S. ho zabila (přání)!; Belegrad, Belegrad, ta turecká skala, nejedna mamička syna oplakala; Zezulenka kuká, až se s. puká; Má mamičko stará, skala na mňa letí, namlúvá mia vdovec, má patero dětí. Sš. P. 49., 88., 326., 498., 573., 585., 637., 789. (Tč.). Skála zhůru strmí. Kom. Kozorožec a kamzík po příkrých skalách lezou. Kom. Z črna lesa vystupuje skála, na skálu vystúpi silný Záboj. Rkk. 7. Na vrše skály; pod šedú skalú. Rkk. Na tvrdou skálu přijíti; tvrdé skály vrtáním n. střílením dobývati. Vys. Skálu trhati, Šp., prachem. Skálu ohněm zdvihnouti, prachem stříleti; rudy ve skalách hledati; s-lu sekati; skála tlačí. Vys. Tady aby měl (člověk) žaludek ze skály. Us. Dch. Tvrdý jako s. V. Jest jako skála (pevný, stálý n. neustupný, zatvrzený). Ros. S. tvrdá (tvrdé srdce, nekolný špalek): Nepohnutý co skála; Dnes člověk, že by skály lámal a zítra by ho větřík povalil. Č. Nepohnutý jako s. Pk. Do skály střileti, střely mařiti. Pk. Vz Skalí. — **S.**, *výsosť*, *hora*, der Hügel. Na skalách. Us. — **S.**, *kámen*, saxum, der Stein. Ž. wit. Deut. 13. S., tlučené kamení. Us. u Polné. Zl. Mastná skála, Talgstein. Na Slov., Plk. Hodil po mně skalou. V Náchodsku. Hrš. Vy byste do koní skalím metali. Tatry a moře. Vaj. 142. — *Skála hrubá* (Gross-Skal), *malá* (Klein-Skal), hrady u Turnova a u Želez. Brodu na písečných skalách ležící. Vz Tk. III. 659., IV. 740., S. N. Shlučechu sě kmetští ludé v lesě pod Hrubú Skalú. Rkk 36. — **S.**, něm. Skala, ves a) u Chrasti. b) u Něm. Brodu, c) u Kralovic dolejších. PL. — **Skály**, pl., colles, *pahorky*, Hügel, m. Ž. wit. Puer. 75.; Ž. wit. 71. 3., 64. 13; 77. 58.; Ž. wit. Hab. 6. — **S.**, v hudbě, die Tonleiter. Hd. — **S.** *horoucí* = peklo. Vodň. Jdi do horoucí skály. Us. Ft.
Skalačka, y, f., roccella, lišejník. Schd. II. 256. S. barvířská, r. tinctoria, echte Lakmusflechte. Čl. 178., Kk. 86.

Skalák, a, m., der Felsenbewohner. Šm.

Skalany, dle Dolany, něm. Skalan, ves u Turnova. — **S.** nebo Skály děkanské, Dechant-Gellein, ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Skalba, y, f., die Spalte, Fuge. Na Ostrav. Tč.

Skalení, n., **skalený**, vz Skaliti.

Skaleny, dle Dolany. S. brumové, Gross-Kallein; S. pusté, Klein-Kallein, vsi u Benešova v Budějovsku. PL.

Skalcinovati (spáliti). — **co jak**: kov **na** vápno, na prach. Vys.

Skaldové, ve staré Skandinavii básníci, zvl. pěvci historických písní. Vz S. N.

Skaleska, y, f. = duběnka. U Jižné. Vrů.

Skalí, **skálí** (zastr. *skalé*), n., *více skal po hromadě*, das Gefels. Ve skalí a kamení. V. Skalé pukalo. Lom. Kterýž hlas skalé roztrhati bude. V. Skálé se pukalo. Br. V skálí hor. Br. Skálí mořské. Jel. Zvuk o skalé se obrážeše. Troj. Skálé jako prach položiš. BO. Vz Skála. — **S.**, *úskalí*, die Felsenklippe. Šm.

Skalice, e, f., **skalka**, *menší skála*, ein kleiner Felsen. — Odtud jména některých hradů, vesnic a měst. Skalice v Uhřich, Ungrisch-Skalitz; S. česká (veliká), Gross- o. Böhmisch-Skalitz, mě. v Náchodsku. S., něm. Langenau, ves u Hajdy; něm. Skalitz, ves a) u Litoměřic, b) u Benešova v Budějovsku, c) u Soběslavi, d) u Bilina, e) u Chrudimi, f) u Dobříše, g) u Hostěhradic v Brněnsku. S. hor stříbrných, Silberskalitz, mě. u Čern. Kostelce. S., Alt-Skalitz, zámek u Vimberka. S., Gross-Skalitz, ves u Zbraslavic. S. malá, Skalička, Klein-Skalitz, ves a) u Smiřic, b) u Skalice, c) u Zbraslavic. S. klášterská, Kloster-Skalitz, ves u Kouřimi. PL. Vz S. N. V tej uherskej S-ci, oj piju tam piju tře mynarečkové, maju víno v sklenici. Sš. P. 395. Vz více v S. N. — **S.**, pl. = *skaliska*, *skaliny*, více skal. Slov. Šd. — **S.** = *sloučenina kyseliny sirkové s některou zásadou kovní* n. p. síran zinčitý, vodnatý = *skalice bílá*, *nickamínek bílý*, *krymza*, schwefelsaurer Zinkvitriol, weisser Vitriol. Trojsíran železitý vodnatý (*skalice zelená*, *nickamínek zelený*, *vitriolím*, *zmyda*, das Eisenvitriol. Skládá se z vody, kyseliny sirkové a kysličníku železa. Bř.). Síran měditý (*skalice modrá*, *nickamínek modrý*, *kada*, das Kupfervitriol; skládá se z vody, z kyseliny sirkové a kysličníku mědi. Bř.). S. bílá (či goslarit skládá se z vody, z kyseliny sirkové, z kysličníku zinku, der Zinkvitriol. Nz., Bř.). Vz Soli. S. admontská, ammoniaková železitá, anglická, cínová, černá, červená (der Kobaltvitriol), dvojorlíčková, kobaltová, linecká, londýnská, modrá n. cyperská, niklová, uranová, olovná, platinová, salmiaková, solnohradská, trojorlíčková, zelená (čistá, obyčejná n. jednoorlíčková, pálená), zinková, Kh., železná (melanterit, Eisenvitriol), měděná (chalkanthit). Nz. Vz Šfk. 242., 271., 325., Schd. II., 51., 54., 58., Bř. N. 279., KP. III. 64., IV. 621.—625., S. N. S. zelené užívají k připravování inkoustu, k desinfekci záchodů a stok; s. modré k moření pšenice; s. bílé k léčení nemocí atd. Pta.

Skalický, Skalitzer-. Vz Skalice. S-é děvčátka všecky sa čudujů. Sš. P. 127. — **S.**, vlast. jm.

Skaličan, a, m., ein Skalitzer.

Skaličanka, y, f., eine Skalitzerin. Us.

Skaličany, dle Dolany, něm. Skaltschan, ves u Blatné. PL.

Skalička, y, f., malá skála. — **S.**, něm. Skalitschka, ves a) u Lipůvky v Brněnsku, b) u Nov. Jičína. — **S.**, vz Skalice ves.

Skaličný, Vitriol-. S. ruda. Mus. V. 217.

Skalina, y, f., *skála*, *skalí*, *zvl. mořské skalí*, das Gefels, die Felsmassen. Od mělčin a skalin odháněti loďku. Kom. Vylezu si na s-nu, nabiju si kédy. Sš. P. 685. — **S.** *prostopášnosti*. Gníd. — **S.**, *kozí routa*. Slov. Bern.

Skalisko, a, n., **skaliště**, ě, n., na Slov. *skaloviště* = *skalnatę místo*, *úskalí*, *útes*, *bradlo*, die Klippe. S. a Ž., Č.

Skalistý, felsig. Na Ostrav. Tč.

Skaliště, ě, n., pole, na němž mnoho kamení neb z půdy vystupujícího skalí jest. Us. Dch. — **S.**, *nástroj k házení míče*, *palestra*. Poslal jest jemu vardu a s., jež bývá z prouti, kteréž se svrchu nahnulo. Alex. fab. c. 16. — Vz Skalisko.

Skaliti, il, en, ení; *skáleti*, el, en, ení = *zkaliti*, *kalným učiniti*, trüben, trüb machen. — **co (komu)**: vodu, studnici. Ros. Řeka pole skálela (kalem nanesla, pohnojila). L. — **se**, **co čím**: vodu nohou. Rd. zv. S. se nečistotou smilství. Boč. — **co kde**. Já **před** ním nikdy vody neskalila (nikdy jsem mu neublížila). Us. Vz Zkaliti.

Skalitý, felsartig, felsig. Z hornatého a s-ho zemiště zvedá se jižně Sinaj. Sš. Sk. 82.

Skalka, y, f., *malá skála*, ein kleiner Felsen; *hromada kamení v poli*. Boč. Chodila po skalce, sbírala laskavce, nemožu zapomnět na kunovské chlapce. Sš. P. 242. — **S.**, *jméno hradů* atd. na skále ležících. — S., dvorec u Košíř u Prahy. — **S** v Praze, kostel sv. Jana ležící naproti Emausům (Slovanům). Jg. — **S.**, ves u Dobříše, b) u Mníška, c) u Kyjova na Mor. — **S.**, něm. Skalken, ves a) u Ústí n. L., b) u Třebenic. PL. — **S.**, něm. Alt-Kalken, ves u Dokes. — **S.**, Petersdorf, ves u Přeštic. — **S.**, Strerowitz, ves u Prostějova. PL. Vz Tk. III. 59., S. N. — *Skalky*, pl., f., *druh tvrdých třešní*. Mor. Hý.

Skalky, něm. Skalka, ves u Police.

Skalnato, a, n., die Felsengegend. Mus. Vz Skalnatý.

Skalnatosť, i, f., felsige Beschaffenheit. Nz.

Skalnatý, *skal plný*, *kamenitý*, klippig, felsig. Příp. -atý. Mkl. B. 184. S. hora, místo, V., lom, Rkk., pahrbek, Kom., země, krajina, dno, Ros., okřídlí (Landenge), Sych., moře, Háj., olej, Boč., půda, les, Sp., hnízdo. Dch.

Skalné, ého, n., die Abgabe für die Erlaubniss den Gemeindesteinbruch zu benützen. Skalného od jednoho štusu kamene po 9 denářích. 1569. Gl. 313. — **S.**, něm. Pinketschlag, ves u Plané. PL.

Skalní, **-ný**, *skalnatý*, *tvrdý jako skála*, felsig. V. S. přístav, Ráj., s. a nerovná cesta,

Boč., úžlabí, křemen. Šp. — S. = *co skále náleží, na skále n. ve skále bydlí, roste* atd., Felsen-. S. koza, myš, ryba, sova, V., rozsedlina (ve skále), kuna, lípa, D., jeskyně, zvěř, holub, orel, kuroptva, vrabec, len, dříví. Us., had, ještěrka, Ros., bylina, Rostl., sráz, žíla, malinník, sklep. Šp. S. práce, die Gesteinsarbeit. Hř. S. dehet, korek, kůže, olej, smůla (asfalt), Bř. N. 279. jiřík, hirundo rupestris, die Felsenschwalbe, penízek, thlapsi saxatile, die Felsentasche, výběžek, hřeben, úboč, křemen, oblátek, voda (žďární), svislosť, sklonitosť, bezdrak (achat), kamenec, oltář (ze skály, ve skále), druh (skálý), obyvatel (skalák, skalník), zálomek, chobot, puklina, plavuň, lycopodium rupestre, der Felsenbärlapp, kotlina, černobýl, artemisia rupestris, der Felsenbeifuss, balvan, kozel, řešetlák, rhamnus saxatilis, der Felsenfarbenstrauch, tvrz (na skále), lišejník, lichen saxatilis, die Felsenflechte, sajha, antilope rupicapra, die Felsengeis, rozsedliny, sráz, spád (svislá skála), hlava (vrch skály), řeřicha, lepidium petraeum, die Felsenkresse, svízel, galium rupestre, das Felsenlabkraut, ostříž, carex saxatilis, Felsenriedgras, n., prohlubeň, propasť. Šm.

Skalní oka = *jezera*. Slov. Hdk.

Skalnice, e, f., *skalní liška*, der Steinfuchs. Jg., Šp. — **S.,** *skalní cesta*. Ct. Voznice. Sš. Vsn. r. 80.

Skalník, a, m., *kdo skály láme, lomec kamene*, der Steinbrecher. V. Vz Tk. II. 548. — **S.,** *skalní obyvatel*, der Felsbewohner. Vz Skalák. — **S.,** *druh opice africké*, pythecus troglodytes, der Troglodyt. — **S.,** *pták, samotář, kameník*, die Sprechdrossel; *srkavec, kamenář, střesolka*, das Weisskehlchen; *polňák, úpolník, štilipec, švihlík*, fringilla montana, monticola, der Feldspatz, -sperling. Šm. — **S.,** *skalní duch*. Us. — **S.,** cotoneaster. Mišpule skalní, c. vulgaris, die Zwergmispel. FB. 97., Čl. Kv. 356., Slb. 315.

Skalnišník, u, m., petrophila, rostl. stříbrncovitá. Rostl.

Skalnohlavec, skalohlavec, vce, m. = tvrdohlavec, ein Starrsinniger, Eigensinniger, harter Kopf. Reš.

Skalolez, a, m., sajka skalolez, antilope, oreotragus, der Klippspringer. Ssav.

Skalolomný, felsenbrechend. S. vodopád. Sš. Bs. 174.

Skalopevně, felsenfest. My stojíme s. jak ty múry hradné. Nár. pís.

Skalopevný, felsenfest. Šm.

Skalosloup, u, m., die Felsensäule. Pl.

Skalostěna, y, f., die Felsenwand. Šm.

Skalotížný, felsenschwer. Šm.

Skalov, a, m., něm. Skalow, ves u Olomouce. PL.

Skalovati = *po někom kameny házeti*, mit Steinen bewerfen. Us. v Náchodsku. — **koho.** On mne skaloval. Vz Skála. Hrš. — **S.,** *pohrávati*, schäkern. Slov.

Skaloví, n., *lépe*: *skalí*, das Gefels. Boč. exc. z rkp. 1589.

Skalovisko, a, **skaloviště,** ě, n. = *skalisko*. Slov.

Skalovitosť, i, f., *skalní tvrdosť*, die Felsenhärte. Šm.

Skalovitý, na Slov. = *skalnatý*. Bern.

Skalovrtka, y, f., lithiodomus, mlž. Krok.

Skalp, u, m., z ang., kůže náhlavní, zvl. kůže z lebky, kterou severoameričtí divochové nepřátelům stahují, der Skalp.

Skalpovati, odříti kůži, zvl. s lebky, skalpiren.

Skalsko, a, n., ves a) u Ml. Boleslavi, b) u Jílového. — **S.,** zámek u Dobrušky. Vz Tk. III. 126., S. N.

Skály, něm. Skal, ves a) u Protivína, b) u Strakonic, c) u Pan. Týnice. — **S.** = Skála hrubá. — **S.,** Bischofstein, ves v Policku. — **S.** děkanské, Dechant-Gallein, vz Skalany. PL. Vz S. N.

Skamandri-os, a, m., syn Hektorův, Astyanax.

Skamandr-os, a, m., řeka v Troadě (Xanth-os). Vz S. N.

Skamejka, y, f., knotní stůl v dílnách na svíčky. Techn. I. 141.

Skamelka, y, f. = *zkamenělina*. Mor. Šd.

Skamenělina, vz Zkamenělina.

Skamenělý, vz Zkamenělý.

Skameniti = *zkameniti*, versteinern. Bern.

Skamonie, e, f., scamonia, rostl. V.

Skančiti, il, en, ení, besudeln. — **co čím:** papír inkoustem.

Skandal (v obec. mluvě *škandál*), u, m., z lat. scandălum, z řec. σκάνδαλον, *pasť, záloha*, die Falle; *pohoršení*, *pohoršlivý* n. *urážlivý příběh, ostuda, hanebnosť*, der Skandal, Anstoss, das Aergerniss, Aufsehen; schändliche Sache.

Skandalní, *skandalosní* = *pohoršlivý, ostudný*, skandalös, schändlich, anstössig, ärgerlich. Rk.

Skandinavia, Skandinavie, e, f., severní poloostrov mezi mořem baltickým a severním, jenž obsahuje Švédy a Norvegy a k nimž se i Dánsko počítá, Skandinavien. Rk. Vz více v S. N.

Skandinavský, skandinavisch. S. jazyk, poloostrov.

Skandovati, z lat. scandere, dle časomíry n. dle taktu rozdělovati, počítati slabiky n. stopy ve verši, skandiren. — **S.,** v kupec. slohu = *dospěti, projíti*, o směnkách, skandiren. Kh.

Skaňhati = *skančiti, pokaziti*, verderben, verpfuschen. — **co.** Us.

Skaník, a, m., polynemus, ryba, zastr. Krok.

Skanouti, nul, utí = *skapati, dolů stéci*. Ros. — **komu kam.** Zlatý plod sám tobě v lůno skane. Sš. Snt. 141.

Skanse, e, f., *rozměr, rozměřování veršů*, die Skansion. Rk.

1. **Skap,** u, m., *okap*, die Dachtraufe. Us. u Chrudimi.

2. **Skap,** a, m., rhinobates, ryba rejnokovitá. Krok. I. d. 105.

Skapalý. S., co skapalo, herabgeträufelt; *zcepenělý*, verreckt. D. S. vosk. Dch.

Skapati, skapám a skapi, -u; *skápěti*, ěl, ění; *skapnouti*, pnul a pl, utí; *skapávati*, *skapovati* = *dolů s něčeho kapati*, herabtropfen; *bídně zahynouti, scepeněti*, verderben, verrecken, elend umkommen; *skapati se* = *shromážditi se skapáním*, zusammen-

tropfen, tröpfelnd sich sammeln. Jg. — **abs.** Skapni, potvoro! Us. Hý. Již skapnul n. skapal (zemřel). Us., Br. Zaškudlý dobytek skapá. Sych. Strom skapal (zhynul). Slov. Šd., Er. Olivie budeš mieti na všech mezich tvých a nebudeš sě mazati olejem, neb skapí a zhynú. Hus I. 56. — **jak:** řadem, der Reihe nach. Dch. — **odkud.** Voda se střechy skapala. Vodníkovi z levého okrají (šosu) voda skápí. Mus. — **kam.** Skapneš v lůno matky své (umřeš). Ráj. — **kde.** Na hnoji skapl (scepeněl). Puch. — **komu.** Skaplo mu (nepodařilo se mu). Šm., Lng.

Skapatina, y, f. = *zdechlina*, das Aas. Slov. Bern.

Skapatý = *scíplý*, krepirt. Slov. Bern.

Skapce, něm. Kapsch, ves u Stříbra. PL.

Skapléř, e, m., scapulare, vestis scapulas tantum tegens, zastr. St. skl. I. 43.

Skaplina, y, f., *co je na skapání*, herka sedraná, das Schindluder. Mor. Šd.

Skaplý, getropft; gefallen, verreckt.

Skapolith, u, m., nerost. Bř. N. 174.

Skapulíř, vz Škapulíř.

Skar, a, m., cheilinus, ryba břichoplýtevná. Krok. I. d. 108.

Skaramáditi se s kým, mit Jemanden Freundschaft schliessen. Us. Tč.

Skáraný; *-án, a, o*, gezüchtigt. Vizte ubohého, přetvrdě už skáraného. Proch.

Skárati, bestrafen. — **koho.** Nech ho pán Bůh skárá! Sš. P. 282. Bože, skáral si mě. Sl. ps. 27. Bodajže ťa milý pán Bóh skárau. Sl. ps. 288.

Skarba, y, f. = *pokladnice*, die Schatzkammer. Ros.

Skarbatěný; *-én, a, o, skrabatěný*, gefaltet. S. sukně. Němc. S. límec, tvář. Us. Hý.

Skařez, e, m., něm. Garassen, ves u Hostouně v Plzeňsku.

Skarifikator, u, m., *trhadlo*, druh pluhu s krojidlem k čištění půdy již zorané. KP. III. 230.

Skaříšov, a, m., něm. Skařischow, ves u Sobotky. PL.

Skarpa, y, f., obyč. *škarpa*, z fr. eskarp, *zákop na způsob stupně*, die Skarpe. Jg.

Skarpati, zusammennähen. U Místka. Mtl.

Skarpovati = *skarpy dělati*, skarpiren. — **co:** kopec. Jg.

Skartiti, il, těn, tění = *spraviti, učiniti, splésti*, abkarten, einleiten, lenken, na Mor. — **S. se** = *svrhnouti se, změniti se, zkaziti se*, sich verändern, umschlagen, misslingen. — **se komu.** Lom. Skartilo se mu předsevzetí. Ros.

Skasati, einziehen. — **co:** plachty. Čsk.

Skášeč (*skášač*), e, m., na Slov. = *sekáč, podžínač*, der Abmäher. Bern.

Skášeti, na Slov., vz Skositi.

Skaštice, něm. Skaschtitz, ves u Kroměříže. PL.

Skat, u, m. = *sklonitosť*, die Neigung. Techn., Presl.

Skáti, *uskati*, zwirnen. Cf. Soukati. Nvk.

Skatiti se na někoho, teufelswild werden. Sš. Snt. 83.

Skatovati, zusammenmartern. — **koho** (stýrati). Příd. k Cyr.

Skaz, vz Zkaz.

Skáza, vz Zkáza.

Skázati, skáži; *skazovati* = *vzkázati, zkázati.* — **pro koho,** holen lassen. Us. — **koho.** Tě, Bože, skazujemy = confitemur. Ž. wit. Ambr. 260. a. — Št. — **koho komu.** Buoh přikázal otcóm, aby svým dětem skázali jej. Št. N. 3. — **co, koho v čem** (oznámiti, na jevo dáti). Znamenajte, kakť skazuje ve čtení pravů vdovu sv. Lukáš; V tomť Buoh skazuje svú dobrotu, že . . . St. N. 32., 321. — **koho po čem:** vdovu po skutcích tělesné práce s. = *okazovati, chváliti.* Št. — **komu co (po kom),** bedeuten, sagen lassen, anzeigen, sagen. Po poslu. D. Jedna druhé povídají, co svém milém skážó. Sš. P. 765 — **se komu (čím)** = *ukázati se, vyznati se*, bekennen. By před ním nějaký div ukázal, jímž by sě královi skázal (ukázal). St. skl. 3. 48. Skazujte se Hospodinu (vyznejte se). Vulg. — **s inft.** Skázal tě pozdraviti. — Vz Zkázati.

Skazilosť, i, f. = *zkaženosť*, das Verderbniss.

Skazilý = *zkažený*, verdorben. S. sýr. Apol.

Skazitel, vz Zkazitel.

Skaziti = *zkaziti, porouchati*, verderben. — **co:** hodinky. Us. Skazím-li druhů mršinu, chcu vám nachystat hostinu. Sš. P. 665. Vz Zkaziti.

Skazlivě = *záhubně*, verderblich. Na Slov. Bern.

Skazlivec, vce, m. = *kazitel*, der Verderber. Bern.

Skazlivosť, i, f., die Verderblichkeit. Bern.

Skazlivý = *záhubný*, verderblich, schädlich; *záhubě podrobený*, dem Verderben unterworfen. Bern.

Skazna, y, f., carena, zastr. Rozk.

Skazování, n., vz Skázati.

Skažení, n., **skažený,** vz Skaziti.

Skecati co: úlohu, verpfuschen, schlecht machen. Us. Vlk.

Skela, y, f., *létací most*, fliegende Brücke. Slov.

Skelbrusič, e, m., der Glasschleifer. Jg.

Skelet, u, m., z fr. a to z řec., *kostlivec, kostra*, das Skelet, Gerippe. Rk.

Skelna, y, f., die Glashütte, Glasfabrik. Techn.

Skelnatka, y, f., vz Sklenatka.

Skelný, *ze skla, skleny*, Glas-. S. pěna, Krok., horizont, krůpěje, huť, elektřina, lesk, pec, pěna, slitina n. litik, der Glasfluss, slzy, smíšenina, Glassatz, m., malba (na skle). Nz. S. zboží, továrna (huť). Dch. Vz Sklářství v S. N. — **S.** *bylina, sklenobýl bezlistý*, epipogon aphyllus, rostl. FB. 23.

Skelřezač, e, m., der Glasschneider. Jg.

Skemrati = *škebrati, skuhrati.* Sá., Kf.

Skep, u, m. = columna, zastr. Bhmr.

Skepse, e, f., z řec., *pochybování*, der Zweifel.

Skepticism-us, u, m., *pochybovačnosť, pochybovnosť*, der Skepticismus, die Zweifelsucht. Nz. V theolog. pochyblivosť. MP. 77. Sr. II. 689. b.

Skeptický, *pochybovačný*, skeptisch, zweifelsüchtig. Nz., Kos. Ol. I. 292.

Skeptik, a, m., *pochybovač*, der Zweifler. Rk.

Skerda, y, f., rostl., crepis. S. smetanka, smradlavá, jestřábníková, ozimá, rolní, střešní, polní, horní. Flora, Slb. 453., Tč.

Skerdokam, u, m., der Krepidites, Pantoffelstein. Šm.

Skeřiti se = *durditi se*. Pochlebník jest sladký nepřietel, ale ktož koho treskce, ten toho miluje, rány léčí, ač se nedužívý hněvá a skeří. Hus III. 271.

Skeruše, e, f., *plod oskeruchu*, Arschschütze. Kk. 248.

Sketa (*šketa*), y, m., *nesmělý, nesrdnatý, baba, zbabělý*, der Feigling. Se s-mi na hrdiny hráte. Sš. Snt. 10. Neudatná sketo. Dal. 87. Vz Bojácnosť. Č.

Sketně = *bojácně*, feig. Dch.

Sketnosť, i, f., die Feigheit. Dch., Žák.

Sketný, feig. S. hrozba. Sš. L. 137.

Sketovský = *sketný*. Rk.

Sketství, n., die Feigheit. Dch.

Skiath-os, a, m., ostrov u Řecka. Vz S. N. — *Skiathský*.

Skill-us, unta, m., mě. v Elidě.

Skiron, a, m., pověstný lupič řecký. Vz S. N.

Skizza, y, f., z ital. schizzo, *nákres, nárys, nástin*, die Skizze, der Umriss, erster Entwurf.

Skizzovati = *nakresliti, navrhnouti, nastíniti*, skizziren, die ersten Grundzüge zeichnen. Rk. Vz S. N.

Skjad = *odkud*. S. si? Slov. Šd.

Sklabiny, pl., f. = otvory mezi prkny špatně přiléhajícími nebo roztrhlými. U Kostelce nad Orl. Ktk.

Sklácení, n., die Niederwerfung. Dch.

Sklácený; *-en, a, o*, vz Sklátiti. Nesklácená mysl. — **čím**: bolestmi.

Skláceti, vz Sklátiti.

Sklad, u, **skládek**, dku, **skládeček**, čku, m., *skládání, složení, spojení, sloučení*. Vz Složení. Das Zussammenlegen, -fügen, -stellen. Jg. Sklad slabikový, vz Bž. 54., Gb. Hl. 38. a násl., Dělení. S. verše, der Bau des Verses. Dch. S. magnetický. Nz. — **S.** *těla, způsoba*, der Bau, die Gestalt. S. tváři. Gnid. — **S.** *kamene, dříví* atd., das Gefüge. — **S.** světa, das Weltsystem, D., jazyka, der Sprachbau. Kom. — **S.** *grammatický, vazba*, das Gefüge, die Komposition. Nz. — **S.**, *harmonie*, die Harmonie. V jeho verších není skladu. Moudrosť beze ctnosti ladu a skladu nemá. Kmp. Ani ladu ani skladu. (Rus.). Ne po knihách státi, kteréž jen krásné řeči skladem neb básní kratochvilných bez užitka těšie srdce marná. Št. N. 291. — **S.**, *snůška*, das Zusammenschiessen, die Kollekte. — **S.**, *skládání* obilí, vína, vlny, zboží atd. — **S.**, *co složeno; též místo, kde se co skládá*, das Niedergelegte, Deponirte; die Niederlage, das Magazin, Lager. S. rozličných kupectví a zboží, V., řemeslných věcí, dříví ku plavení, D., věcí potřebných, Kom., soli, vína, knih, skla, Us., nábytku, die Möbelhalle, všech druhů, das Sortenlager, stužkového zboží, das Bandwaarengeschäft, hotových obleků, das Konfektionsmagazin, s. hojně zásobený, reichhaltiges Lager, s. zásob, das Materialdepôt, obstaravatelský, das Kommissionslager, obvazků, das Bandagenmagazin, zásobní, das Vorrathslager, ústřední. Dch. S. kupecký n. zboží kupeckých, Har.; zboží na sklad (na jisto) posýlati. Šp. S. prken (*ne*: v prknech), účet ze skladu. S. náčiní, das Utensilienmagazin. Pta. S. prodejného zboží n. prodejový, die Verkaufsniederlage; účet ze skladu n. skladový, das Lagerkonto; kniha skladu n. skladová, das Lagerbuch. Nz. S. ustanovitelský, das Dispositionslager. Skř. — **S.**, *uschované ovoce*. Děti dělají si na podzim sklady uschovávajíce si nasbíraná jablka neb hrušky na nějakém místě na př. v seně. U Opav. Klš. — S. sirotčí (depositum). Zlob. On mocen jest s. můj zachovati (depositum). Tim. 1. 12. S. víry. II. Tim. 1. 12. Cf. Skládež. — **S.** *v podtrubí*, die Teichröhre; místy = *vodotoč*, die Wasserfurche. Sklady vyorati. — **S.** Pole orať do skladu, prostředek zvýšený a oba kraje snížené bez brázdy; jinde říkají *na převah*. Vz Lavice. Opak: orati do rozhonu. Na mor. Zlínsku. Brt., Mřk. U Opav. Klš., Šd. Cf. Rozhor. — **S.**, *kus hlíny spečené*, který se vyorá, obzvl. je-li půda vlhká a vazká; s-dy musejí se branami roztrhati. Us. Hk. — **S.** na Slov. a na Mor. = *ostředek, meze*, der Rain, také místo mezi poli, kde kamení a plevel skládají. Kch., Plk. — **S.**, *okrajek* na př. sukna. Plk.

Sklada, y, f., *skladba*, das Tonstück. Šm.

Skladací, *ke skládání sloužící n. mohoucí složen býti*, zusammenlegbar. S. provaz, das Schrotseil, stolička, stůl, der Klapptisch, D., prut (ku chytání ryb). Dch. S. síly, (*lépe*: složené, Jg.). Sedl. S. samohláska, der Kompositionsvokal. Nz.

Skladač, e, m., der Zusammenleger, -steller. S. dříví, cihel, kamení, písma (sazeč), Us., D., papíru. Žv. — **S.**, *spisovatel, skladatel*, der Schriftsteller, Dichter. BO. S. křivé řeči. BO. S. veršů, zpěvů, písní, písniček, Us., knihy. Jel. Homerus skladač básnivých zámyslóv. Troj. Protož die jeden s.: Uč se neb se modli, uč jiné nebo čti nebo dělej; A poněvadž modlitba má dóstojenství a moc od s-če svého, zjevno jest, že ta modlitba *Otče náš* jest nejdóstojnějšie; Jakož s-či milují svá skládánie a zpěváci svá zpievánie a otcové a matky své děti: též Kristus miluje svú modlitbu, již je složil; Jiné kniehy mají jména od skladačóv. Hus. I. 305., 311., 314., 361. (Tč.). — **S.**, *kdo něco kde klade*, der Ablader, Auslader. Nz., Šp. S. piva. Us. — **S.**, *skladatel, kdo své věci ku schování dává*, der Niederleger, Deponent. J. tr., Pr. měst. Vz Schovavač.

Skladáček, čka, m., vz Skladák.

Skladačka, y, f., die Zusammenlegerin, Schriftstellerin; Hinterlegerin. Us.

Skladák, u, m., *nebozez* užívaný při skládání fošen, ein Bohrer. Dch.

Skládal, a, m., vlastní jm. Šd.

Skládanec, nce, m., eine Art Backwerk, die Waffel. (Dej) panímámě mazanec, pantátovi skládanec. Er. P. 59. Vz Skládanka.

Skládání, vz *Složení*. Bj. — **S.**, *spis, sepsání*. GR.

Skládanka, y, f., *vánočka*, der Stritzel. Na mor. Zlínsku. Brt. — **S.**, *buchta z černé mouky* ve způsobě hranolu, do níž dříve, než se složí, dá se mák, tvaroh, povidla atd., eine Buchte. Mor. Šd., Tr., Kd. — **S.**, *naděje*, die Hoffnung, der Plan. Míti špatnou s-ku. Brachu, z té s-ky není nic. U Olom. Šd. — *S-ky, řásky*, Plissée. Šp.

Skládaný; *skládán, a, o*, zusammengesetzt, -gelegt. — **z čeho:** zeď s. neb rovnaná z kamení toliko bez vápna a písku. Pref. — **kam.** Věci **na** hromadu skládané. Zlob.

Skladař, e, m. = *skladatel*, der Dichter, zastr. Bhmr.

Skladatel, e, m., pl. -lé. **S.**, *kdo něco skládá*, der Zusammensteller, -leger. S. papíru v papírnách, der Gautscher. D. — **S.** *spisu, kněh, veršů, zpěvů*, Jel., knihy, veršů n. rytmů, písní, V., básní, D., práv. Brikc. Der Verfasser. S. hudební, der Kompositeur, Tonsetzer. Dch. Považováno jej za s-le knihy té. Šš. I. 146. — **S.**, *ku schování dávající*, der Hinterleger, Deponent. Vz Schovavač, Skladač. — **S.** *víry*. Apol.

Skladatelný, Verfasser-. — Aqu. — **S.**, zusammenlegbar.

Skladatelský, Verfasser-. Šm.

Skládati, vz Složiti. — **S.**, *zamýšleti*. Kat. 3066.

Skladba, y, f. S. (*větosloví*, syntaxis, die Satzlehre, Syntax) jest nauka o zákonech, podlé kterých se slova a věty jedny s druhými pojí. Vz S. N. An toho vymáhá stejná s. řeči. Šš. II. 213. — **S.** hudební, die Musikkomposition. Nz. S. církevní, die Kirchenmusik. Hd. — **S.**, *skládání* verše, rýmu, der Vers-, Reimbau. Nz. — **S.** hor, der Gebirgsbau. Nz.

Skládce, e, m. = *skladač*, der Deponent. J. tr. — **S.**, *skladatel, činitel*, der Urheber. Mus. II. c. 86.

Skladčí, ího, m., der Ablader. D.

Skládečka, y, f., buchtička skládaná, měchurka. Us. u Petrovic. Dch. Cf. Skládanec, Skládanka.

Skládek, dku, m., vz Sklad.

Skladení, n., das Zusammen-, Niederlegen. Jg.

Skladený; *-den, a, o*, zusammengelegt, niedergelegt. Jako hovada v pekle s-ni budou. Br. Žal. 49. 15.

Skladež, e, f., *uložená a svěřená věc*, záloh, die Hinterlage, depositum. Veškera církev... povinna nauku Páně co skladež a odkaz Páně bez proměny až do druhého příchodu Páně dochovati. Šš. II. 342. Sr. Svěřek, Sklad.

Skladisko, a, n. = sklad. Kos. Ol. I. 276.

Skladiště, ě, n., *sklad, skladné místo*, der Depôtplatz, Stappelplatz, Abladeplatz, Abladeort, das Lagerhaus, Magazin, die Legstätte. J. tr., Dch., Šp., Jg. S. nákladů, das Frachtenmagazin. Dch. S. materialu pro vozotajstvo, Fuhrwesensmilitärdepôt; s. zbroje zákopnické. Csk.

Skladitý, příp. -itý (-itъ). Mkl. B. 195. Zusammenlegbar. S. dvéře. Troj. 19. 2.

Skládka, y, f., *sklad*, Niederlage, f. V té skládce jsou peníze. Reš. — **S.**, *snůška*, der Beitrag. Koupiti něco na skládku (za peníze od mnohých do hromady složené). Aby v takových s-kách nebyli obtěžováni. Arch. III. 73. Kde žebráci se skládají, tam bídná s. Us. Dch. Kdežto se jim z pokut a ze skládek hostina strojí. Šš. P. 762. — **S.**, na Slov., *písmeno; slabika*; Charade, logogryphus. Plk.

Skladna, y, f., die Syntax. Šf. Vz Skladba. — **S.** = *skladiště*. Šd. — **S.**, *nauka o skupinách*. Stč. Alg. 182.

Skladné, ého, n., die Abgabe für die Erlaubniss Wein einzulagern und zu schenken. 1670. Gl. 313. Das Liegegeld, Lagergeld. — **S.**, das Abladegeld. Us.

Skladní sklep, Lagerkeller, m. Šk. S. místo (vz Sklad), právo, das Stappelrecht, město, zboží. J. tr. S. dům. Dch.

Skladnice, e, **skladnička**, y, f. = *sklad*. S. skla. Dch. — **S.**, *skladová kniha*, das Lagerbuch. Šd.

Skladník, a, m., *kdo má sklad, zásobárník*, der Magasinier. Nz. — **S.**, *jistý červ*, porpus. Ze s-a dělá se jepice větší. C. S-ky ryby chytati. Ms.

Skladnosť, i, f., *vlastnosť, když co skladné jest*, die Zusammenlegbarkeit. — **S.**, *spojitosť, poměrnosť celého uložení*, die Uibereinstimmung, Gleichförmigkeit. S. (sklad) údů projevuje lehký oděv horalský. C. — **S.** hlasů; s. slohu, řeči (concinnitas), veršů, die Harmonie.

Skladnoverší, n., *souverší, skládání souveršové*, κατὰ σύστημα. Nz.

Skladný a **-ní. S.**, *dobře složený, spojený*, zusammenpassend, wohl zusammenklappend, übereinstimmend, harmonisch, symmetrisch, geschickt. Jg. S. tělo, hudba, sloh, Us., řeč. Krok. — **S.**, *skladitý, skladatelný*, zusammenlegbar. S. stůl, postel. Us. — **S.**, *složený*, zusammengesetzt. Části s. řeči. Us. — **S.**, *od skladu*, Niederlags-. S. dům, kniha, město (které má právo ke skladu), místo, právo. Us. D. V skladných městech slovutná se vedou kupectví. Kom. S. náklady. Šp. S. listy, úbytek, přebytek, vůz, stuha, dozorce. — **S.**, thetisch, zusammenlegend, v mathm. Stč.

Skladoměra, y, f. = *skladoměří*.

Skladoměří, skladoměřství, n. = *měrosloví, metrika*, die Metrik. Nz.

Skladový, Stappel-, Niederlags-. S. místo, právo, das Stappelrecht. Nz. Vz Sklad.

Skladoznalství, n., die Niederlagskunde. Šm.

Sklak, u, m., druh slínovce kamenouhelného. Hř.

Sklamač, e, m. = *oklamač*, der Betrüger. Orlog.

Sklamadlo, a, n., das Trugmittel.

Sklamání, n., die Täuschung. Duch sv. tupie lstivé s. Hus. II. 196. Já srozuměv a boje se s. i obeslal jsem Michka. Půh. II. 209.

Sklamatel, e, m. = *sklamač*.

Sklamati, sklamu a sklamám; *sklamávati*. S. = *ošiditi, podvésti, přelhati*, betrügen, täuschen, belügen. — **abs.** Kdo lehce věří, lehce sklamán bývá. Prov. Jg. S. se nedajú. Šš. P. 147. A co's uměl, by sklamal Bóh? Hus II. 429. — **co, koho** (akk.). Naději s. D. Naděje mne sklamala. V. — **(co, koho) čím:** slovy. V. Umění uměním sklamáno bývá. Troj. Protož aby Bohem nesklamal, máš plniti. Hus I. 107. — **koho, se v čem:**

v naději. V., Ráj. — **komu.** To pak sklamal jemu (tak oklamal ho). Br. — **se na čem.** Což oko vidí, na tom se srdce nesklamá. Prov. Rvač.

Sklamavatelný, který sklamává. S. lučiště. Br.

Sklamavosť, sklamlivosť, i, f., *podvodnosť*, die Betrügerei, das Lügen. Bern.

Sklamavý, *sklamlivý*, na Slov. = *podvodný, lživý*, lügenhaft, trügerisch. Bern.

Sklamrovati, *klamrem spojiti*, zusammenklammern. Ros.

Skláněti, vz Skloniti.

Sklánka, y, f. = *sklonění*, declinatio. Kmp.

Sklap, u, m., díra, *sklop*, die Vertiefung. Na Mor.

Sklápěti, ěl, ěn, ění = *kopiti*, schobern — **co čím:** seno hráběmi. U Skryje. Kal.

Sklápka, y, f. = *kopka*, der Heuschober, das Häuflein. U Skryje. Kal.

Sklapka, y, f., der Schnapper. Šm.

Sklapnouti, pl, utí = *přiklopiti se, spadnouti, zavříti se jak poklop*, niederfallen. — **abs.** Oči ospalé sklapují. Dch. — **kde.** Víko sklaplo **v** padáku **nad** chyceným ptákem. Dch. — **S.** = *nezdařiti se*, fehlschlagen. — **abs.** Když lesť sklapla. Puch. Pane, tentokráte sklaplo! Us. Hý. — **komu.** Sklaplo mu, sklaplo mu to (= nedostal, čeho žádal; zmehlo, chybilo). Us. D., Kf., Fch., Vrů a j.

Sklář, e, m., *kdo sklo dělá*, der Glasmacher, -brenner. Vz KP. IV. 588. S. aegyptský vz ib. 546.

Skláře, í, pl. = *skelné huti*, die Glashütte. Balbi. zem. — **S.,** něm. Glaserau, ves u Ronšperka. — **S.,** něm. Glashütten, ves u Vimberka. PL.

Sklářka, y, f., die Glasmacherin.

Sklárna, y, f., *dílna na sklo*, die Glashütte.

Sklárník, u, m., der Glasfabrikant. Šm.

Sklářský, Glas-. S. průmysl. Rk. S. stolek, der Blasetisch. Nz.

Sklářství, n., *sklářské řemeslo*, die Glasmacherei. Us. Vz více v S. N.

Skláti, skoli, skůleš atd., sklal, án, ání; *skálati* = *klánim svrci*, herunter-, herabstechen; *klánim zabiti, spichnouti*, abstechen. — **co:** tele (zabiti). — **koho odkud: s** lodi, stichweise kämpfen. Troj. — **se** = *klánim se potknouti*. — **Jg.**

Sklátiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *skláceti*, el, en, ení = *sraziti, sbíti*, herabschlagen, -schütteln, lähmen, erschüttern. — **co:** ořechy, Us., mysl, víru (zlomiti). Opsim. — **co (čím) odkud:** ovoce s větví, se stromu. Cnst. Učení muži z (s) stromu skláceni býti nemohou, proto že na nich nerostou. V. S. ořechy tyčkou. Us. S. někoho s koně. Ros. — **koho v čem:** u víře (v pochybnosť uvésti). Us. — *Koho* = v rozpak, v pochybnosť uvésti. V. — **se** = *spadnouti*, herabsinken, fallen. Na Slov., Plk.

Sklavěti, vz Sklevěti. Slov.

Sklazněti, ěl, ění = *zleniveti*, faul, unthätig werden. Us. u Libuně.

Sklazniti, il, ěn, ění = *líným učiniti*, faul, unthätig machen. Us. u Libuně.

Sklěnati se = *spojiti se*, sich verbinden, zastr. — **s kým.** S tvými otci sklěnal sě jest Hospodin. BO.

Sklednice, e, f., chelio, želva. Krok. I. c. 127.

Sklejiti = *sklejovati*.

Sklejovati, *sklijovati* = *sklížiti, slepiti*, zusammenkitten, -leimen. V. — **co čím:** prkno klihem.

Sklejstrovati, zusammenkleistern. V.

Sklektati, sklektám a sklekci = *klektáním ztrýzniti*, zusammenklappern; *setřepati*, aufquirlen, rühren. — **koho.** Aby ho čápi sklektali (= aby ho čert vzal)! Mus. III. d. 53. S. vosk rozpuštěný s olejem (setřásti). Sal. — **co čím:** prutem. Ras.

Sklen, u, m., der Schmelz der Zähne. Šm. Vz Sklenina.

Skleň, i, f., *sklivec, sklovatec*, der Glaskörper am Auge. Nz.

Sklenáč, e, m., jablko veliké, žluté a červené, der Glasapfel? Us. Jg. Cf. Skleňátko.

Sklenáček, čku, m., *skleněná ozdoba do vlasů*, ein Glaskopfputz. Jg.

Sklenář, e, m., der Glaser. V. Vz Tk. II. 548. Tvůj otec nebyl s-řem. Vz Odehnati. Lb.

Sklenařiti, il, en, ení, das Glaserhandwerk treiben. Ros.

1. **Sklenářka,** y, f., die Glaserin.

2. **Sklenářka,** y, f., hospoda u Prahy v Žižkově.

Sklenárna, y, f., *skelná huť*, die Glashütte. D.

Sklenařovice, dle Budějovice, něm. Glasersdorf, ves u Vysokého. PL.

Sklenářský, Glaser-. S. nádobí, tovaryš, D., tmelák. Hk.

Sklenářství, n., *sklenářské řemeslo*, das Glaserhandwerk. Ros.

Sklenářův, -ova, -ovo, dem Glaser gehörig. Jg.

Sklenatka, y, f., *ploutvonožec skořepatý*. S. hrotitá, cleodora lanceolata, baňatá, cavolinia tridentata, klínová, balantium balantium. Vz Frč. 227. — **S.,** die Glasbirn. Cf. Skleňátko.

Skleňátko, a, n., pl. *skleňátka*, jablka červená proužkovaná. Us. u Libuně. Cf. Sklenáč.

Sklenec, nce, m., antimonium, kov. Koll. Čít. 53.

Sklenel, u, m., das Zinkglas, nerost. Miner.

Sklenění, n., vz Skleniti.

Skleněnka, y, f. S. průhledná, vitrina diaphana, měkkýš. Vz Frč. 251.

Skleněný; *sklenén, a, o*, Glas-, gläsern. Od skleniti. S. zboží, skříň, přepažení. Dch. S. oči, Us., víčko, D., nádoby (ale: **skelné** huti, kde se sklo dělá). S. knedlíky (bramborové). U Stankova. S. vlna, die Glaswolle. Prm. IV. 126. S-ných láhviček užívají **k** napájení a krmení včel. Lš. S. perly. Šš. P. 755. A kdybych měl jechať ku s-né hoře. Hdk. C. 148.

Sklenice, e, **sklenička, sklenka,** y, f., *sklenná nádoba zvl. k pití*, v obec. ml. **místy** *sklence*, mor. *sklinka*, das Glas, Trinkglas. S. picí, vinná, pivná, **k** vínu, **na** víno, na pivo, k pivu, V., špičatá, s víčkem, D., ře-

zaná, hlazená, prostá. Sklenice na kávu, na na čaj, na punč, na likér. Nf. Po sklenkách něco prodávati. Us. Dch. Police na sklenice. S-ce pláknouti (čistiti); ze sklenice píti. Us. Přineste mu stolici a vínečka sklenici; Dejte pánu stolici, nalejte vína s-ci, čiré smoly konvici; Šli pánové do pivnice, našli krve dvě s-ce. Sš. P. 20., 96. (Tč.). Obrátil, vypil několik sklenic; Rád kouká s-ci na dno (pijan); Obrátil s-ci vzhůru dnem (= vypil). Kšá. Kdo s-ci dopívá, věku nedožívá. Šd. Velikou s-ci vysušil. Vz Opilec. Lb. Pil o sklenku víc. Vz Opilý. Sn. Přes prah překročiua (p-la), sklenice zmýliua, před synáčka jedu, před nevěstu medu; Chystaj, sedláku, chystaj stolicu, na tu stolicu hodnú sklenicu, a do tej s-ce dobrej pálenky, ať sa napijú vdovy, panenky; Hudci a gajdoši dobří řemeslníci, nikde jich nenajde leda při s-ci; Šenkýřko hluchá, s-ca suchá, nalej nám do ní, ať nám nezvoní; Skleničko skleněná, dobré vínko z tebe; Pozdrav Bůh sklenářa, který sklenil tebe; Šenkýřko hluchá, s-ca suchá, basama lelky, nalej pálenky; Sama pila ze sklenice, jemu dala ze střevíce. Sš. P. 155., 556., 615., 652., 651., 668. Má to jako sklenici (mnoho oteklé). Us. Ty neštovice jsou jako skleničky (mnoho nalité). Us. Mnohé a veliké sklenice vysušovati (hodně píti). V. Skleničky přistrkovati (= připíjeti). D. Na skleničky píti. Zlob. — S., *zespod široká s úzkým hrdlem, bukál, bluňkavá s.*, die Flasche, Bouteille. V. Čert ve sklenici (bůžek hadačův). V. Se sklenicí pro pivo choditi. Us. Ta s. má skoupé hrdlo (říkává, kdo pije ze sklenice s úzkým hrdlem). U Olom. Sd. — S. *kapací*, das Augentropfglas. Nz. Vz Nástroje k operacím očním. Cn. — S., Glasdorf, ves u Nové Losiny. PL.

Skleničář, e, m. = *sklenář*. Slov.

Skleničářka, y, f. = *sklenářka*. Slov.

Sklenička, y, f., vz Sklenice.

Skleničkář, e, m. = *skleničář*. — S., *piják*, der Säufer. Us.

Skleničkovati, *sklenkovati = rád píti*, Gläser leeren, trinken. Us.

Skleničník, u, m., der Glaskasten. Šp.

Skleničný, Glas-. S. popel. GR. S. bylina, *den a noc*, parietaria offic., das Mauerkraut. Byl.

Skleník, u, m., *sklenec, surmík*, antimonium. Th. — S., *dům sklenný ku chování rostlin*, das Glashaus. Rostl.

Sklenina, y, f., *obal koruny zubní*, der Zahnschmelz. Vz Schd. II. 328. Vz Sklen.

Skleniště, ě, n., *pařeniště*, Mistbeet, n. Plk.

Skleniti, il, ěn, ění, aus Glas verfertigen. — **co.** Pozdrav Bůh sklenáře, který sklenil tebe (sklenici). Sš. P. 651.

Sklenka = *sklenice*. — S., něm. Sklenek, ves u Říčan.

Sklenkář, e, m., mor., der Glaswaarenhändler. Šm. — S., *piják*, der Trinker.

Sklenná, é, f., Glasdorf, ves na Mor. Tč.

Sklenné, ého, n., Glaselsdorf, ves u Svitavy na Mor. — S., něm. Skleny, ves a) u Vel. Meziříčí, b) u Fryšavy.

Sklenník, vz Skleník.

Sklenný, vz Sklený.

Sklenobýl, vz Skelný. Čl. Kv. 135.

Sklenokřídlí hmyz. Schd. II. 513.

Sklenouti, ul, ut, utí, wölben. Nz. — **co:** kostel. V. — **co, se kde.** Který sklenul **na** vodách paláce své. Br. — **čím:** cihlami, kamením. — **co jak:** průjezd **do** oblouku, **na** rovno. — **se v co.** Lesní velikáni sklenuli se v šerotajnou báni. Kká. Š. 93.

Sklenov, a, m. = Sklenné. — S., Glasdörfel, ves u Starého města na Mor. — S. *dolní* a *horní*, Ober- u. Unter-Sklenau, vsi u Hukvald na Mor.

Sklenovka, y, f., scleria, rostl. Rostl.

Sklenutí, n., *co sklenuto*, die Wölbung, das Gewölbe. Jel., Troj.

Sklenutý; *-ut, a, o*, gewölbt. — **jak.** Ta kaple jest **na** valný sklep s-tá. Pref. 190. Kostel *křížovým sklepem* s-tý. Pref. 368.

Sklený, *lépe než sklenný*, Jg., příp. *-ený* (-ěnъ). Mkl. B. 128. — S., *od skla, ze skla*, von Glas, gläsern. S. nádoba, kolečko do okna, V., okno, Kom., kulička, zboží, huť (skelná), barva, D., mok n. mokrosť v oku. Ras. Starci s očima sklenýma hrávají. Jel. Vz Skleněný. S. polívka (masná s brambory). U Třebíče. Jsk. S. opuka (tvrdý pískovec, jehož povrch má vrstvu jako skelnou). U Hořic. Hk. — S. huti, Glashütte Slawietin, ves u Pacova. — S. *huť*, Glashütten, ves u Zbirova, b) u Příbrami, c) ves u Chlumce v Budějovsku.

Sklep, u (po předložkách gt. sklep-*a*, Jg., Č.), m., **sklípek** (zastr. *sklépek*, na Mor. posud), pku, **sklepík**, u, m. Jg. S. od klenu, *p* jest vsuvka. Sf. — S. = *klenutí*. V., Kat. 984., Mkl. B. 26. Das Gewölbe. Sklep dělati = klenouti; Pražský most má 24 sklepů. V. S. kostelní jest zachován. Háj. — S., *místo, komora, stavení stropem klenutým opatřené, klenutý pokoj*, das Gewölbe, die Kammer, Nische, das Archiv. V. Klenutý s., komnata; sklípek, kaplička. V. S. kupecký, der Laden. D. Klíče s zámkem od toho s-pu jim dala, aby statky své chovali. NB. Tč. 180. Jíti ku sklepu, kde se chovají dsky. Tov. k. 55. Že u něho na Pernštejně jest s. zapečetěný, v kterém věci nebožčíka pána zůstávají. Žer. Záp. I. 169. S. hradební, die Kasematte, kasemata. Nz. — S. *podzemní; vůbec každá v zemi n. ve skále vykopaná skrýše*, der Keller. V. S. vinný (na víno), ovocný, olejný, V., pivný (na pivo; na Slov. *pivnice*), Plk., skladní, Lagerkeller, Šk., na sudy, na led *(ledovna, lednice)*, skalní, studený (der Lagerkeller), Pt., teplý, der Jungkeller. Šk. Vchod do sklepa: *šíje*; okna v něm: *dymníky*. Š. a Ž. (Valter). Okno do sklepa. Us. S. dobře zařízený, dobře zaopatřený; do sklepa něco dáti, složiti. Dch. Tvůj Heřmánek ve sklepě je, hodným hostom víno leje. Sš. P. 84. — S., *vězení, žalář*, der Kerker, das Gefängniss. Někoho do sklepa vsaditi. Zříz. sněm. 1528. — S., *krypta*, die Gruft. Bck. II. 3. 21., V. S. k pochování dítěte. Žer. — *Sklípek u kamen, prostor mezi kamny a stěnou*, pekelec, pekélko, zákamní, die Hölle. Mor. Za sklépek se dává náčiní. Na Mor. Brt. Sr. Pícka, Pekelec. — *Sklípek, jedna z přihrádek n. truhlic u korečního kola*,

do nichž voda shůry padá, aby kolem točila (*pánvička, poddeněk, schránka, lopatka*), die Sackschaufel. Sedl. — *Sklípek, bublina*, die Blase. Techn. III. 185. — *Sklípek v anatomii*, cellula, *bunice*, die Zelle. Ssav. — **S.** *mléčný n. nádržka*, receptaculum chili. Krok. — *Sklípek v ústech = strop, podnebí, svršek*, palatum, der Gaum. Krok., Ja. — Vz Sklípek.

Sklepaný; *-án, a, o*, zusammengeklopft. S. verš, der Knittelvers. Šm.

Sklepař, e, m., *kdo ve sklepě pracuje*, der Kellerarbeiter. D.

Sklepati, sklepám a sklepu; *sklepávati, sklepovati*, zusammenklopfen, -schlagen; *zkaziti*, zusammenpfuschen; *stlouci*, herabschlagen, -klopfen. Jg. — **co, koho:** železo, verše (špatně udělati), někoho (sbíti, strhati). Us. — **co, koho čím:** kosu kladivkem; někoho ostrými slovy (vyplísniti). — **co kde: na** kovadlině.

Sklépek, vz Sklep.

Sklepení, n., die Wölbung, Decke. Mračna nebe s. Ráj. Jabloň skryje nás svým zeleným sklepením. Hank.

Sklepenina, y, f. = *sklepení*, die Wölbung. Světz.

Sklepina, y, f., *zápach po sklepu*, der Kellergeruch. Žlob. Páchne to s-nou. Us. Vz Sklepovina.

Sklepisko, a, n., *nehezký sklep*, ein hässliches Gewölbe, ein hässlicher Keller. Bern.

Sklepistý, bogenartig. Plk.

Sklepiti, il, en, ení = *klenouti*, wölben. — **co:** sklep, komoru.

Sklepní, *klenutý*, gewölbt, vz Sklep. — **S.**, Keller-. S. mistr, D., okno (světlík, dymník), Pt., hospodářství, die Kellerwirthschaft, Kellerei, Šk., vz Sklepnictví; nářadí, práce, vzduch, Šp., vinárna, die Weinkellerei, hoch, der Kellerbursche. Dch.

Sklepnice, e, **sklepnička**, y, f., die Kellnerin. Us.

Sklepnický, Kellner-. Jg.

Sklepnictví, n., *hlídání, ošetřování piva* atd., die Kellerwirthschaft. Vz Sklepní.

Sklepničiti, il, ení, als Kellner dienen. Šm.

Sklepnička, y, f., vz Sklepnice.

Sklepník, a, **sklepníček**, čka, m., *kdo sklep opatruje n. pivo atd. lidem ze sklepa nalévá*, der Kellner. D. Vrchní s., der Ober-, Zahlkellner. D. Cf. Podsudní. — **S.** = *kupec, kramář*, der Kaufmann. Slov.

Sklepovatý, *ohnutý jako sklep* (klenutí), *křivolaký*, bogenartig. Reš.

Sklepovina, y, f. = *sklepina*. Šm.

Sklepovní = *sklepní*. Let. 284.

Sklepovnice, e, f., *zdicí cihla*, ein Mauerziegel (zum Wölben). Rkp. 1684.

Sklepový = *klenutý*, bogenartig. V. S. oblouk. Aqu. — **S.**, *ke sklepu, sklepení náležitý*, Wölb-. S. cihla (sklepovnice). V. — **S.**, *od sklepa*, Keller-. S. okno. Háj.

Skleroklas, u, m., nerost. Vz Bř. N. 218.

Sklerometr, u, m., *tvrdometr, strojek ku měření tvrdosti nerostů*. Vz Bř. N. 88.

Sklesati, sklesám, al, án, ání; *sklesnouti*, sl, ut, utí; *sklesávati, sklesovati*, zusammenschlagen, -senken; niedersinken, zusammenstürzen, zusammenfallen. — **abs.** Sklesl. Dch. Teplota sklesla. Dch. — **co.** Starý sklesna zuby pořehtává, že nemóž hřešiti. Hus III. 110. Sklesli ruce svoje a nechtí pracovati. Boč. Sklesna svoji ruče obě (senken). Kat. 3107. — **na čem kdy:** na mysli **po** porážce. Dch. — **odkud kam.** Tak **z** Boha klesl **na** odpravence. Šš. Sk. 171. S. na zem. Dch. — **čím**: mdlobou. — **pod čím:** pod břemenem. — **se** = *dohromady padnouti, spojiti se*, zusammenfallen, sich vereinen. Že se draků ústa sklesnou, až jim nelze jich otevříti. Troj. Sklesnou se ústa tvá **před** obličejem jeho. Háj.

Skleska, y, f., *pád*, der Sturz, Fall. Ctib. H. 54.

Skleslosť, i, f., der Verfall, die Herabgekommenheit. Dch.

Sklesly, zusammengesunken; herabgekommen. S. školy. Ml. — **na čem:** na mysli.

Sklesniti, il, ěn, ění = *sklestiti*, be-, verschneiden. — **co:** stromy. Ros.

Sklesnouti, vz Sklesati.

Sklesnutí, n., der Zusammensturz, Niedergang, Niedersturz. Dch. S. krovních vrstev, das Senken, Nachbrechen der Hangendschichten; s. půdy či povrchnosti zemské, die Bodensenkung, die Senkung der Tagesoberfläche. Hř.

Sklestiti, il, štěn, ění; *sklešťovati*, be-, verschneiden. — **co** = stromy. Us. — **koho.** Ráda by ho sklestila = zničila. Ve Slatině. Msk. Vz Rozklestiti.

Skletý; *-et, a, o* = *prokletý*. Zanechej s-tů skleničku. Slavie II. 4. 280.

Sklevělý = *skrčený*, zusammengekrümmt. Jg. exc.

Skleveti (na Slov. *sklavěti*), ěl, ění = *shýbnouti se, skličiti se*, sich zusammenziehen, erstarren. — **se komu čím.** Zimou sklevěly mi ruce (sklavěly). Koll.

Sklevilý = *shrbený*, gebückt, gekrümmt. Us. Vz Skleviti.

Skleviti, il, en, ení = *shýbnouti*, beugen. — **se.** Jg.

Sklí, n. = *rozbité sklo*. Us. u Počát. Zl.

Sklibek, bku, m., první ukrojek z celého bochníku, *skrojek*, der Schärzel. U Opav. Klš. Cf. Sklípek.

Sklíčeně si počínati, entmuthigt thun. Dch.

Sklíčenec, nce, m., *sklíčený*, kontrakt. Ros.

Sklíčení, n. S. n. sevření střevní, die Be-, Einklemmung; der Bruch. Ja. S. svědomí (úzkosť). Us.

Sklíčenosť, i, f., die Beklommenheit. Rk.

Sklíčený; *sklíčen, a, o* = *sevřený, stísněný, skřivený*, zusammengezogen, kontrakt, beklemmt, gebeugt, gelähmt. Vz Sklíčiti. — **čím:** okovy, Zlob., starostí, V., bolestí. Us. Otec Publiův zimnicí a úplavicí sklíčen ležel. Šš. Sk. 288. Že jest nemocmi sklíčená, hodnější jest politování. Žer. 320. Neduh, jímž **u** nich sklíčen byl. Šš. II. 3. Zimou všecek sklíčený. Dch. — **na čem:** na rukou (kontrakt), D., kontraktem na ruce s. Lk. — **k čemu.** Nemocí k zemi sklíčená byla. D. — **od čeho:** od hříchův. Pešín. — **nač:** na nohy. Us.

Skličidlo, a, n., *svěradlo*, die Klemme, Kluppe, das Klemmfutter. S. ku kleštění koně rušidlem (proštěp). Ja. — **S.**, das Klemmfutter bei der Drehbank. Šp.

Sklíčiti, il, en, ení; *skličovati* = *sevříti*, *stisknouti*, *skřiviti*, ein-, beklemmen, zusammenschliessen, in die Kluppe nehmen. V. — **co, koho.** Víno údy skličuje. Smrž. S-la tě moc boží. Sš. P. 20. — **koho kde kam:** nemoc **na** rukou, **k** zemi ho sklíčila. Vz Sklíčený. — **se.** Bodejž se sklíčil. Vz Kletba. Č.

Sklíčko, a, n., vz Sklo.

Skličkovati = *vymlouvati se*, sich ausreden. Slov. Plk. — **S.**, *splésti*, *saplésti*, verstricken. Šf.

Skličovadlo, a, m. = *skličidlo*. Rk.

Skličovati, vz Sklíčiti.

Skliditi (u Opav. skludiť, skluzať, Klš.), skliď, dě (íc), il, zen, ení; *sklízeti*, zej, zeje (íc), el, en, ení; *sklizovati* = *odkliditi*, *odstraniti*, ab-, weg-, aufräumen, abbringen; *se světa sprovoditi*, *zabiti*, aus dem Wege räumen, tödten, ermorden; *sesbírati*, *schovati*, ein-, zusammenräumen; *porovnati*, *smířiti*, zum Frieden bringen; *se*, *vz: se s čím.* Jg. — **abs.** Již sklízejí (zboží s krámu ukládají). Us., Ros. — **co, koho:** zboží (s krámu pryč bráti), seno, obilí, snopy (domů svážeti, Jel.), plachty (spustiti). Pref. Skliď to pryč (odnes to). Ros. Popruhy s. (u provazníků = hotové popruhy v kotouče stáčeti). Us. Dch. Smrť vše sklizí. D. On by ho sklidil (nerád hněval). Ona by ho sklidila (nechce ho). Us. Vz Odbyti prosícího. — **co, koho odkud: s** očí, Br., s polí, se stolu, Us., s cesty, se (ze) světa (zabiti). V. — **co kdy.** Luka na čisto **po** jaru s. Puch. S. **za** sucha. Vz Sekati. — **jak.** Tehdá osoby nejedny **beze** všeho souzení sklizeny bývaly. Sš. J. 279. V radu vešli s Herodiany, *jakým během* by Krista s. a zahladiti mohli. Sš. Mt. 174. — **co kde:** nepřízeň **mezi** přátely s. (odstraniti). Pulk. — **koho kam: do** hrobu. Lup. — **se.** Již se sklizují (přestávají prodávati). Ros. Hned se sklidil (pryč šel). Kom. — **se s čím** = *pryč s tím jíti*, *pryč odnésti*, *schovati*, abräumen, einlegen. Kramáři se svým zbožím se sklízejí. Us. — **se s čím kam.** V tom se s dudami svými sklidil (odešel). Puch. Skliď se s tím **na** pec, na půdu, **za** kamna. Us. Hý.

Sklidný, *pořádný*, hübsch geordnet. S. ves. Us. Dch. — **S.**, *klidný* = *pokojný*, friedlich, ruhig. Žk. 292. Prchliví k hněvu a nesklidní. Št.

Sklihovati, vz Sklížiti.

Sklímený; *-en, a, o*, herabhangend. S. ušty. Rostl.

Sklíměti, vz Klíměti.

Sklímiti, il, en, ení; *sklimovati* = *spustiti*, *schlípiti*, hangen lassen. — **se čím, v co.** Srsť konci svými se sklimujíc a křižujíc dělá čáry. Ssav. Zarklety v korunu motýlovitou se sklimují. Rostl.

Sklímivý = *schlípený*. S. lupen. Rostl. Vz Sklímiti.

Sklíněný, zusammengekeilt. S. šindel (na způsob klínu). Us. u Rychn. S. kříž, crux commissa, když příčnice na týči se svrchu přičinila; měl podobu řec. **T.** Sš. J. 288.

Sklínka, y, f. = *sklenice*, *sklenka*, das Glas. Syneček se u muziky točí, že má černé oči, s-ku vína sobě nalívá; (Pil sem) víno se sklínek, a tady musím vodu z putýnek. Sš. P. 652., 682.

Sklinkati = *klinkaje svolati*, zusammenklingeln; *spíti koho*, berauschen. — **se** = *spíti se*, sich betrinken. Ros.

Sklínovati, zusammenkeilen, vereinigen. Ros. — **co:** prkna. — **čím.**

Sklípčenka, y, f., die Feigenkoralline, Haarkoralline. Šm.

Sklípečnatý = *ze sklípků složený*, zellenartig. Rostl.

Sklípek, pku, m., das Gewölbe. Vz Sklep. — **S.**, der Keller. S. na plzeňské pivo. Dch. — **S.**, zděné stupně ve světnici selské, kterými se leze za pec, die Backofenstufen. Na Mor. Mtl., Kčr. — **S.**, *vypuklina na kraji bochníku chleba od toho, že v peci k jinému bochníku přiléhal*, *sklípka*, *slípka*, *patka*, der Anstoss. Na Mor. Škd. U Olom. = *skrojek chleba*, der Brodanschnitt. Sd. Taktéž u Ostravy. Mtl. — **S.** *plicní*, *bunice*, die Lungenzelle. Luftzelle, das Lungenbläschen. Nz. — Vz Sklep.

Sklípka, y, f., vz Sklípek.

Sklípkan, a, m. S. veliký, mygale avicularia, pavouk. Vz Frč. 119.

Sklípkatina, y, f., v bot., spojení pouhých sklípků či buněk. S. N. Vz Sklípek, Pletivo, Sklípkovatina.

Sklípkovaný; *-án, a, o*, *sklípky obsahující*. S. těla, corpora cavernosa. Ssav. 92.

Sklípkovatina, y, f., *tkanina ze samých sklípků se skládající, jakováž nalézá se v rostlinných i živočišných tělech*, das Zellgewebe. Vz Sklípkatina. Rostl.

Sklípkovatka, y, f., cellaria, živočich kamenožilec. Krok.

Sklípkovatý, zellicht. Rostl.

Sklípkový, Zellen-. S. tkanina. Toms.

Sklíštiti = *sraziti*, abhauen. — **co komu.** Husar za ním poskakuje, že mu hlavu sklíští. Er. P. 56.

1. **Skliti**, sklím, il, en, ení, *sklívati*, verglasen. — **co:** okno. — **čím:** sklem barevným. — **se** = *jako sklo se stkvíti*, schimmern. Na Ostrav. Tč. Od spodku tolary, od vrchu dukáty, byla by se skla jak dennice jasná. Sš. P. 150.

2. **Skliti**, skleji, il, en, ení, *sklívati* = *sklejovati*, zusammenleimen. Lex. vet.

Sklitý, bituminatus, zastr. Aqu.

Skliudný, zastr., pokojný. Jir.

Sklivec, vce, m., vz Skleň.

Sklizeň, zně, f., *sklizení*, die Fechsung. To je celá s. z jednoho jitra, die Fruchtfechsung. Vaň.

Sklizení, *sklizení*, n., die Abräumung atd., vz Skliditi.

Sklizený; *-en, a, o*, abgeräumt atd., vz Skliditi.

Sklízeti, vz Skliditi.

Sklizuňk, u, m. = *sklizeň*. Us.

Sklížiti, il, en, ení; *sklihovati*, *sklihovávati*, ver-, zusammenleimen. — **co čím:** stůl klihem dobře vařeným.

Sklnouti se, nl, utí = *lesknouti se*, glänzen, schimmern. Ne vše zlato, co se sklne. Tkad. Oděnie sklne sě. St. skl. V. 169.

Sklo (zastr. *stklo*), a, **skélko, sklíčko**, a, n. S. místo stъklo, lit. stiklas, goth. stikls vitrum. Schl. Příp. -lo. Mkl. B. 97., aL. 112. Vz Gb. Hl. 116. Skrze stklo. Tristr. 198. U Opavy: šklo (šklanný, šklenka). Klš., Pk. S. = lesklá, tvrdá, prohledná slitina z křemene, popela, soli atd., das Glas. V. O skle, jeho dělání a užívání vz KP. IV. 545 a násl. S. dělá se ve sklářských (skelných) hutích ze křemene s přísadou sody n. drasla. Křemen se stupami na drobno roztluče, potom se dává do pánví v peci, kde se prudkým ohněm roztavuje. Dělníci nabírají tuto sklovinu železnými dutými píšťalami a nafukují z ní na kadlubech (formách) rozličné skleněné zboží, které se potom, aby nebylo křehké, do chladicí peci dává. Sklo se také barví a v brusírnách brousí. Vz Zrcadlo. Pt. 116. S. se dobývá roztopením tří částek kyseliny křemíkové a jedné částky kysličníku draslíčitého. Pr. Chym. S. broušené, zvětšující n. zvětšovací, hladicí, Us., na dálku (dalekohled), zapalovací n. palčivé n. zápalní, Brenn-, z olova, D., surmíkové, kostíkové, Pr. Chym., rozpustné, Techn., marianské (široké, tenké lupeny z velikých úlomků krystalických), Bř., kostní, kostěné, Bein-, podjímané n. podejmuté, das Uiberfangglas, arsenové, Arsenikglas, korunové, Crownglas, Krong., stínicí (temné), Blend-, boraxové, Borax-, olovnaté, sběrné (Kollektivglas), flintové, Flint-, mléčné (Milch-), sodové, předmětové (Objectiv-), rubínové n. nachové, sluneční, zrcadelné, krystalové, vodní (rozpustné), antimonové, láklé či proláklé či vyhloubené či duté (Hohl-), Nz., do oken, leskovní, na hodinky, panenské n. kamenné n. kočičí, ruské, soukané, tabulové, Kh., bezolovné, zelené, polobílé, bílé, alabastrové, žluté, smaragdové, fialové, černé, millefiori, filigran, boloňské láhvičky, slzy batavské, barevné, butelové, české, měsícové. Vz S. N., Šfk. 216., 154., 287., Schd. II. 36., 46. O sklu marianském vz Bř. N. 137., KP. IV. 722. S. duhové, irisirtes G., ledové, Dch., tlačené, gepresst, Nf., válcové n. měsícové, Walzen-, Šp., diamagnetické, diamagnetisch, předené, Glasfäden, rychle chlazené; přístroj k stlačování, ohýbání skla, Ck., draselnatovápenaté, draselnaté a sodnaté. Prm. III. č. 19., 18. S. francouzské, anglické, sprosté (tabulové a láhvové). Truska n. pěna skla, tabule skla, leptání ve skle, rám na sklo, Us.; slitina, pěna, trhání, krůpěje, lesk, pec, slzy skla; železo k trhání skla. Nz. Malba na skle (skelná, sklomalba). Nz. Skladiště skla. Dch. Stříbření skla, vz Prm. III. č. 19. Čištění skla zašlého, vz Prm. III. č. 17. S. dělati, hladiti, brousiti, trhati, sekati, řezati, foukati; ve skle leptati. Nz. S. líti, přísti, štípati. Prm. S. a štěstí klepem, už je střepem; S. a štěstí křehké, na zlomení lehké, Glück und Glas, wie leicht bricht das. Dch. Uvaž si ho babo doma na provázku a dej si ho za sklo, rozži mu tam světlo, aby mu nezhaslo; Pěkně vám děkuji skrz slunce a sklo, že je mně synek milejší než jiných sto. Sš. P. 335., 562. Máš tlusté sklo (= odstup se světla). Vz Odehnati. Lb. Dělati někomu tlusté sklo (zasláněti mu). Us. Sd. S., když se nejvíce zdá blyštěti, rádo se rozskočí. Rvač. Skrze sklo med lízati (den Genuss in der Einbildung haben). Prov. Jg. — **S.**, *okno n. lépe sklo do okna*, das Fensterglas, Fenster. A vzdělám z křišťálu skla tvá. Br. — *Sklíčko*, vz Skýlko.

Sklofati, vz Sklouti.

Skloměr, u, m., der Glasmesser. Šm.

Sklomiti, il en, ení = *skloniti*. — **co.** Ponajprv sa napiu, hned huavičko skuomiu. Sš. P. 155. Moře a jeho valy nesklomily a nestlumily mysli jeho. Sš. Mt. 212.

Sklon, u, **sklonek**, nku, m. = *položitosť, sklonitosť, skloněni, poboči, shyb*, die Neigung, Böschung, der Bug, die Neige, Inklination, das Ende. Konkave B., s. podduty, convexe B., s. vypouklý, natürliche B., s. přirozený; úpravný, künstliche B. Nz. S. dráhy, die N. der Bahn. S. slunečníku n. ekliptiky. Smet. S. jehly magnetické, těla nebeského **k** ekliptice, magnetický; v astronomii: úhel sklonu. Nz. Sklon vrstev, das Fallen der Schichten. Vz Bř. N. 238. — **S.**, *pletka, osidlo, poklopec, pruhel* = oko na lapání zvěři. V. S. **na** čermáčky. Us. Šp.

Sklona, y, f., die Neigung, Verehrung. Úcta a s. Kristu povinná. A duše v očistci rády činí tu s-nu Kristovi; S přeradostnou s-nou dýmá oběť vonnou. Sš. II. 167., **Bs.** 1. (Hý.).

Sklonba, y, f. = *sklonění*, die Beugung, Deklination. Kos. Ol. I. 47., Dch.

Sklonek, nku, m., vz Sklon. **S. vrchu.** Hdk. Dnové jsou mi ve sklonku. Kom. **Na** s-ku života. Us. Hý. Až do s-ku 10. století. Šb.

Sklonění, vz Skloňování.

Skloněnosť, i, f., die Beugung, Neigung. Jg.

Skloněný; *-én, a, o*, geneigt, gebeugt. S. zbraň. Dch. Tento lék slepé, hluché, s-né (skřivené, dnou zlámané atd.) uzdravuje. Čtení Nikod. A. 1. Kdo skloněn, nakloněn (**jsa**) chodí, časem leccos najde. Us. Dch. — **čemu.** Kterým hřiechóm vidí (ďábel) naši mysl najviece s-nu. Pass. 8. (Hý.).

Sklonilý, geneigt, gebückt. Jg. — **čím.** Bůh pozdvihniž tvé starosti bludem s-lé. Odpis br. 1507.

Sklonina, y, f. = *sklonění*, die Böschung. S. této zdi činí čtyři střevíce. Jg.

Sklonitelnosť, i, f., ona vlastnosť slova, že je lze skloňovati či ohýbati, die Beugsamkeit, Biegsamkeit, Deklinirbarkeit. Jg.

Sklonitelný, *sklonný*, beugsam, biegsam, deklinirbar. Nz., V.

Skloniti, skloň, -ně (ic), il, ěn, ění; *skloňovati*; *skláněti*, něj, něje (ic), ěl, ěn, ění = *shýbati, sehnouti, nachýliti*, herabbeugen, neigen. Jg. — **co:** hlavu. V., kolena. Jg. Kázeň skloňuje šíje. V. Kolena skloniece budú píti. BO. Jména skloňovati jest měniti je dle pádů, rodův a čísel; Jsou-li jednotlivá podstatná jména sloučena v jeden celek, skloňujeme jen jméno poslední. Bž. 65., 123. Skloniti hlavu = zemříti. Bdl. Aby měl **kde** hlavu skloniti (odpočinouti si). Němc. S. vůli,

den Willen beugen. Us. Dch. Kdo po něm chodí, pán Bůh ho skloní; Počké šuhajinku, šak tě pán Bůh skloní, že chodíš za panenkó, když klekání zvoní. Sš. P. 228., 304. — **se.** A sklonie se stienové t. j. pominú truchlosti a zármutkové tohoto světa. Hus III. 47. — **(se) od čeho.** Uzřel by váhu ctností od tíže Pavlovy se skláněti. Sš. I. 8. Neskloňuj rukú svú ot pomoci sluh svých. BO. — **co kdy.** Obyčej... **při** vyrčení slova Ježíš hlavu a druhdy kolena skláněti. Sš. II. 167. — **se kam.** Pod něčí vůli se s. Us. Dch. — **dle čeho.** Dle *země* skloňujeme 1. jména ženská v nom. sg. v *ě* n. *e* vyzvukující (koupě, krmě, péče) atd. Bž. 96. — **se proč.** Ve jménu Ježíš skláněti se mají kolena nebešťanů, zeměšťanův a podsvěťanů. Sš. II. 166. Hlavu nakloňuji, v lásce se skloňuji, polib mne dušičko, ztracená ovečko. Sš. P. 67. — **co, koho k čemu (kam).** Slunce se bude k západu sklánět. Němc. O milá záře, skloň k nám své tváře, nerač opouštěti svojich věrných dětí. Sš. P. 62. Ale aby tím snáze se k napomínkám jeho sklonili. Sš. Sk. 30. Srdce moje k lidu mému sklání pořáde se s láskou jedinou. Sš. Bs. 171. Zdali se k tomu skloní, ob er sich dazu herbeilassen wird? Dch. Své uši k někomu s. (slyšeti jeho žádosť). Us. To člověka k hovadům skloňuje. Jel. Hlavu k zemi s. Br. K sobě ruce skloně, k sobě ruce krče. Prov. Jg. Ke každému se ochotně skláněti. V. Den se sklonil k večeru. Jg. — **co, se čím ke komu (kam).** Sklánějí se tváří až k zemi. Br. Tváří **na** zem se s. Kom. Skláněti se k někomu milostí, pomocí (slitovati se). Ros. Meč koncem k zemi s. Let. 169. S. se hlavami. Vrat. 56. Lahodností sílu lidské mysli s. Jel. — **se komu:** Bohu. Kom., Br. My se ti sklonimy, z sebe se živimy. Sš. P. 78. — **se před kým.** Br. Aby mladší apoštol před ním (Petrem) se sklonil. Sš. II. 24. Sklánim se před tebou. Ros. — **se s čím.** Sklonil se den se sluncem. Troj. — **se odkud: s** cesty. L.

Sklonitosť, i, f., *nakloněnosť místa*, der Abhang, die Abdachung. Nej. Úhel s-sti, die Böschungsanlage. Nz. Vz Sklon.

Sklonitý, *nakloněný, nahnutý*, geneigt. Jád., Ráj. S. pochyly, tonlägig, flach. S. dílo, der Tonlagsbetrieb, Tonlagsort, die Tonlage. S. jáma, der Tonlageschacht, die Tonlage, der Flachschacht. S. střída, die Flachstrecke, die Don-, Tonlage. Hř. S. zeď, schiefstehende Mauer. Bc.

Sklonka, y, f., *sklon, pletka*, skříňka na chytání ptáků, die Schlinge, Schleife, der Fallstrick. Jg., Šd., Reš. — *Sklonky, skloňky = koruny malých stromů*, Aeste, Kronen kleiner Bäume. Us. — *Sklonky u sítí na pstruhy* (oka z dříví vrbového na šňůru připevněná). Us. — Jg.

Sklonnosť, i, f., die Neigung, Lust, der Trieb. Člověku s. ku zlu odníti; S. k zlovášněm a náruživostem. Sš. J. 50., II. 55.

Sklonný, geneigt; abschüssig. S. vrch. — **k čemu.** Povaha ku hříchu s. Sš. II. 120., 28. Máme pána vezdy ku pomoci s-ného. Sš. J. 184. — **s inft.** Jest s-ný mysl lidskou zpytovati. Us. Dch.

Sklonoměr, u, m., *klinometr*, nástroj hornický k měření sklonu vrstev, Inklinatorium, n. Vz Bř. N. 238.

Skloňovací, Beugungs-. S. hláska, der Beugungslaut. Nz.

Skloňování, *sklonění*, die Biegung, Neigung. V. S. země. S. mysli = náklonnosť, náchylnosť k čemu. — **S.** čili deklinace v mluvnici jest ve tvarosloví ohýbání jmen podstatných, přídavných, přechodníkův a příčestí určitých i neurčitých, číslovek a zájmen k tomu cíli, aby povstalou proměnou na kmeni, v němž leží význam slova a rod jeho, poznamenáno bylo ještě číslo a vztahy n. poměry, v grammatice pády zvané. To pak děje se příponami a předložkami velmi nestejně a nestejný jest také počet čísel a pádův. Koncovky časem se otírají, kazí a ztrácejí význam a ztráta ta musí býti pak předložkami nahrazena. Gb. Cf. Bž. 64. (strany zaniklých přípon). Sk. jest ohýbání jmen podstatných a přídavných, zájmen a číslovek dle pádův, rodův a čísel a to se děje, když ku kmenům náležité koncovky pád a číslo znamenající se připojují. Declinatio, die Beugung, Deklination. Jest pak s. *jmenné, zájmenné a složené n. smíšené.* Kt., Gb., Kz., Bž. 65. *Ku sklonění jmennému* náležejí jména podstatná a přídavná, přechodníky, příčestí, mnohé číslovky zakončení neurčitého a základní. *U skloňování zájmenného* máme dva druhy zájmen: *já, ty* a zvratné *se*, na kterých se rod neznamená a *ten, ta, to* i co k tomu náleží, rod znamenaného podmětu rozeznávající. Proto se jmenují ona *bezrodá*, tato *rodová*. Gb. Cf. Bž. 65. S. *složené* slove tak, protože se dva kmeny skloňují, totiž jméno a zájmeno (ji, ja, je). Vz Nový. Cf. Bž. 65. — *S. jmen podstatných* rozeznává se dle rodu a koncovní hlásky. Dle těchto známek máme pro podstatná jména mužského rodu dvoje sklonění, pro podstatná ženského rodu troje a pro podstatná středního rodu čtvero sklonění. Ve skloňování mužských podstatných jmen jest potřebí důležitého rozdílu mezi životnými a bezživotnými bytostmi šetřiti. K živým bytostem počítají se kromě nadsmyslných *Bůh, duch, anděl, čert* všichni lidé a zvířata. Tohoto rozdílu mezi životnými a bezživotnými bytostmi šetří čeština při všech ohebných částkách řeči. Kz. Tento rozdíl činí se jen ve slovanštině a jest původu pozdějšího (teprv v 15. stol. pravidlem. Mkl. S. 372., Jir. Nkr. 22.). Schl. S. pravidelné, nepravidelné. Strany skloňování jmen přídavných vz: *Nový, Dnešní, Otcův, Vesel.* Strany skloňování zájmen a číslovek vz jednotlivá zájmena a číslovky. Kromě toho vz více v S. N. článek: ‚Slovanský jazyk' (VIII. str. 656.—666.), Kt. str. 27. a násl., a v tomto slovníku články: Rod, Číslo, Koncovky, Tvar, jednotlivé samohlásky. O s. v nářečí slováckém na Mor. vz Mtc. 1878. 1. sešit. Někdy se sklánějí tvary, které by se neměly skláněti: otčenáš, e, zdrávas, u; mám jak patřího pacholka. Brt. O s. jmen cizích vz jednotlivá jména a Brs. 2. vyd. 24.—75. (O skloňování jmen podstatných vz následující přílohu).

Skloňovaný; *-án, a, o,* vz *Skloněný, Skloniti.*

Skloňovatel, e, m., der Beuger.

Skloňovatelka, y, f., die Beugerin. — **S.**, *vzorec skloňování*, das Paradigma.

Skloňovati, vz Skloniti.

Skloňovka, y, f., die Abänderungsform. Šm.

Sklop, schlop, u, m.; **sklopec, schlopec**, pce, m. = *poklop, skřínka ku chytání ptáků* atd., die Falle, Fallthüre. Sklopec na kuny (pasť), na tchoře. D. — **S.** *u kalhot, poklopec*, die Hosenklappe. — **S.** = *vikéř*, das Dachfenster. Us. — **S.**, *spád, hlubina*, die Vertiefung. Pole má sklop. Us. u Táb. Každá pec pekařská jde na sklop (k ústí od zadu se sklopuje). Us. — **S.**, *svršek bidla tkadlcovského, příklop.* Krok. — Jg.

Sklopený; *-en, a, o,* gesenkt, geduckt, vz Sklopiti. S. komín (na parníku), umgelegter Schlott. Se s-ým ohonem, *lépe:* s ohonem schliplým. Km. S-nýma očima. Us.

Sklopisec, sce, m., der Hyalograph. Rk.

Sklopisectví, n., die Hyalographie. Rk., Šm.

Sklopiti (zastr. *schlopiti*), il, en, ení; *sklopívati, sklopovati* = *schýliti, svěsiti, skloniti,* nieder-, herabhangen lassen, herablassen. Jg. — **co**: oči, uši, klobouk, D., obličej, V., hlavu, pýchu Kom. Sklopiv hlavu šel od krále. Čr. — **co kam**: oči **k** zemi. V. Hlavu **ku** předu s. Dch. — **co proč**: oči *studem.* Bibl. — **co jak.** Dvě sklenice **v** hromadu s. a spojiti. Čern. — Boč. — **co v čem**: v hrsti (einschliessen). Boč. exc. z rkp. 1410. **se** = *skloniti se, zaniknouti.* Kat. 1845.

Sklopka, y, f., das Sturzglas. Šm.

Sklopřádelna, y, f., die Glasspinnerei. Šm.

Sklopřádelník, a, m., der Glasspinner. Šm.

Sklořezný, glasschneidend. Šm.

Sklotisk, u, m., die Hyalotypie. Šm.

Skloubiti, il, en, ení, *sečlánkovati*, zusammengliedern, -fügen. — **co**. Jg.

Skloučiti se, il, ení = *skličiti se*, sich zusammenkrümmen. Us. u Vorlíka.

Skloudný, *na mále přestávající, spokojený*, genügsam. Us.

Skloukati = *stloukati.* — **co.** Dnes sme s-li (i. e. máslo). Na Mor. JT. Sotva jsem ty peníze skloukl = sehnal. Us. Hý.

Sklouti, skluji, ul, ut, utí a *skliti*, skliji, il, sklinu, ul, ut, utí = *sklofati*, vz toto. — **co.** Ros.

Sklouzačka, y, f., die Eislaufbahn, Tschunder. Dch. — Dnes máme brambory na s-ku (na loupačku?). U Žirovnic. Vlk.

Sklouzek, zku, m., *houba.*

1. **Sklouznouti**, znul a zl, utí; *skluzovati, sklouzati, smeknouti se*, abgleiten, ausglitschen. — **abs.** Vůz sklouzl. D. — **(se) kde.** Jako kráva **na** ledě s. Brn. Sklouzati se na ledě. Us. S. se **po** ledě. Us. — **kam.** Štyry míle za Prahó honili tam šmatlavó, šmatlavá jim utekla, oni sklouzli **do** pekla. Sš. P. 723. — **odkud kam**: **s** lávky **do** vody sk. Us.

2. **Sklouznouti** = *zalhati, zklamati.* Ros.

Sklouznutí, n., die Rutschung, das Abrutschen. S. vrstev. Hř.

Sklovatec, tce, m. = *skleň.*

Sklovatka, y, f. S. rudá, daudebardia rufa, měkkýš. Vz Frč. 252.

Sklovatý, sklovitý = *sklu podobný*, glasartig. S. mok v oku. S. živec. Krok.

Sklovina, y, f., skelná látka, die Glasmasse. Presl.

Sklový, *od skla*, Glas-. S. mluno, Pr. Chym., lesk. Miner.

Sklpčiti, il, en, ení, na Slov. = *stahati, seškubati*, los-, ab-, zerreissen, zerfleischen, zupfen, kneipen, rupfen. Bern.

Sklubánek, vz Šklubánek.

Sklubati, vz Sklouti a Šklubati.

Sklučiti, vz Skličiti. Slov.

Skluditi, *sklouzeti* = *sklíditi.* — **co, se.** Na Mor. Hý.

Sklúditi se s kým = *smířiti se.* Výb. I. 1079., Alx.

Sklumený. S. stařeček = shrbený, zusammengeduckt, gebückt. Na Slov.

Skluz, u, m., der Kikks (im Billardspiel). Šm.

Sklúzat sa = *schovávati se.* Na morav. Zlínsku. Brt.

Skluzek, zku, m., der Schleifer, v hud. Hd.

Skluzkosť, i, f. = kluzkosť, die Schlüpfrigkeit. Jg.

Skluzký = *kluzký*, schlüpfrig. D. S. půda, cesta. Dch. Dnes je venku skluzko. Us. Hý.

Sklúznouti = *sklouznouti.* Slov.

Skluzný. S. plocha, die Rutschfläche, Rutschungsfläche. Hř.

Sklznouti se = *sklouznouti.* To jsem se sklzla. Mor. Šd. — **se komu.** Noha se mi zklzla. Šd.

Sklznutí, n. S. hor, der Bergschlupf. Nz.

Skmotřiti, il, en, ení; *skmotřovati.* — **koho, se s kým** = *spřáteliti*, befreunden. D., Ros.

Skněžiti, il, en, ení, zum Priester oder Fürsten machen. Víd. list.

Skníkati, zusammennecken. — **se s kým.** Mládenec s pannou se skníkal. Us.

Sknocený = *zapletený*, verstrickt.

Sknotiti, il, cen, ení, zum Docht walkern. Zlob.

Sknouti se = *lesknouti se*, glänzen. Na Ostrav. Tč.

-sko, *přípona substantiv*: Polsko, vojsko, Hlinsko, Slezsko, Slovensko atd. Vz Mkl. B. 280. Veškery polnosti jedné obce označují se souborně tvarem vedeným ode jména též obce příponou: -sko: Zlínsko, Jaroslavsko, Jičínsko, Chrudimsko. Brt. — Přípona *-sko* připojuje se mimo to, když se opovržlivě o něčem mluví: pivsko, chlapisko, člověčisko. Tč. Vz Mus. 1878. 131.

Skob, i, f. MV. 117., 41. Vz Skoba.

Skoba (místy *skova*), **skobka, skobla, skobečka**, y, **skoblice**, e, f., v Opavsku škobla (Klš.). Vz Mkl. B. 27. S., fibula, litev. skaba, das Hufeisen, kabu, kabĕti, haften, stind. skabh, skabhnāti, heften. Mkl. aL. 69. — **S.** = *háček u dveří*, der Riegelhaken. S. v zámku, ke dveřím. S., *závěsník*, der Stützkegel bei Thüren und Fenstern, in Stein eingelassen o. in Holz, Nz., der Fensterkloben. Hk. — **S.**, *železo na obou*

koncích kolmo ohnuté ku spojování něčeho, die Klammer. Skobou trámy spíti, spínati, sepnouti. Us., Šp. *S-bu tužiti* (kladivem = hlouběji zarážeti). Sych., Šp. — **S.** *sedla*, der Sattelbügel. Us. — **S.**, *závorky v písmě*, Klammer, f. Skobami n. čárkami zavříti. D.

Skobek, bku, m., *lépe: skolek*, vz toto. Jg.

Skobina, y, f., die Maulzange. Šm.

Skobka, vz Skoba. — **S.**, *vrtáček*, der Zugbohrer. D.

Skobla, y, **skoble**, e, **skoblice**, e, f. = *u dveří skoba, závlačka*, die Krampe, Häspe, Klammer. S. vedlé skoba, fibula, příp. -la. Mkl. B. 103. Strsl. skoblь, radula, lit. skabu, skabėti, schneiden, hauen, skapalis, die Hohlaxt, got. skaban. Mkl. aL. 69., lat. scabo, řec. σκάπτω, něm. schaben. Hý. S. učiniti. BO S. u chomoutu, skoba. S. na fasunku, do které se obruče zasazují. Us. — **S.**, *nůž struhací bednářský*, *s. mizdřící*, *škrabák*, die Schabe, der Schaber, die Schabeklinge. Techn. Skoblemi strouhá truhlář. Techn. — *Skoblice, želízko ranhojické*, die Pincette. Sal. 30. 34.

Skoblení, n. S. = černé rytectví, mezzotinto, die geschabte Manier, die Schwarzkunst. Nz. Vz Ryjectví.

Skoblicí, ke skoblení sloužící, Schab-. S. rytectví = skoblení.

Skoblička, y, f., nástroj k vyřezávání dřeváků. U Kruml. Bar.

Skobliti, il, en, ení = *strouhati*, schaben. Techn.

Skoblivka, y, f., *háček*, die Häckelnadel. Šm.

Skočcový, *od skočce*, Wunderbaum-. S. voda. Čern.

Skočdopole, e, m., jm. vlastní. Dch.

Skočec, čce, m., *skakač, tanečník*, der Springer. V. — **S.**, *střelčí had*, die Schiessschlange. D. — **S.**, rostl., ricinus, der Wunderbaum. S. větší (*psí blecha, psí muška, babí dryak, veliká locika*), r. communis, V., menší (*vstavač, pryštěc, mladenčí bylina*), euphorbia lathyris, das Springkraut, Ros., indský. Vz Schd. II. 277., Kk. 236., Čl. Kv. 147.

Skoček, čka, m., samec (býk, hřebec), der Springer, Besteiger. Sd.

Skočeň, čně, f., scalpa, piscis, zastr. Rozk.

Skočený = *naběhlý*, aufgelaufen, plutzig. S. chléb. Sd.

Skočice, něm. Skotschitz, ves u Vodňan. PL. Vz S. N.

Skočidolovice, Skočidolowitz, ves u Pacova.

Skočiti, il, ení; *skákati*, skákám a skáči; *skákávati*, springen, hüpfen, tanzen, eilen. — **abs.** Skoč tam (rychle běž). Us. Žába, zajíc skáče. Kůň skočí. D. Ujíti mu obroku, aby tak neskákal. Prov. Jak píská, tak skákati. D. Dal pušťáku skočiti (pojímati se). Varite oči, nevíte kam skočí. Mus. Skoč oko nebo zub. Prov. Šmil. Vz Odvaha. Č. Skoč kam skoč. Č. Skáče jak jelen, Pk., jako veverka. Sš. Oves skáče (bujně roste). Č. M. 423. Ten chléb hodně skočil (nakynul). Us. Sd. Když hospodský **na křídu** dává, tu mnohý skáče. Pk. — **proč:** *radostí* nad vánočním stromkem skákati. Ml. Strachem zpět skočil. D. Ztratila 30 zl. **a z** toho **do** studně skočila. V Dobrušce. Vk. Srdce mu radostí skáče. Dch. Hruď jí slastí skáče. Sš. Bs. 1. Skočil by pro něho do vody. Us. Vrů. Bujnosti s. Kom. L. 60. Snad skočím proňho hned; Skoč mi do vody pro ty čtyry jahody. Sš. P. 216., 734. — **přes co:** V. S. přes příkop, přes stůl; pes skáče přes hůl. Us. — **odkud:** z okna, z lodí na břeh, z vozu. Us. Voda skáče z trouby, krev ze žil (stříká). D. S. se stromu, s pružného prkna **do** vody, Us., s koně. Rkk. 22., Vrat. — Zelí mi skáče z krku = krkám po zelí. Us. Červené vínečko ze sklenice skáče. Er. P. 220. Heršek mladý **s** koňa skočil a hned do kravárně vkročil; Než starý z postele skočil, šohaj oknem ven vyskočil; Skočila Ranoša s břehu vysokého. Sš. P. 90., 167., 186. (Tč.). Těžko jest přieliš trpěti rány, jimiž krev z hlavy skáče, a v ten čas nepožádati své pomsty. Hus I. 167. S. s vysoka. Št. Hrách skáče **od** stěny (když se na ni hodí). Us. — **kam:** **na** stranu, na zeď, Us., na kůň. D. Pes s-il do zvěři (vyhnal ji). Šp. Kohout na slepici skáče (pojímá se). To udělati (= pohanění trpěti) zdá se mu na tvrdo skočiti. Kom., D. **Do** vody, do ohně by **pro** něho skočil. Us., D., Č. Pobožným nejvíc utrhati a jako **mezi** oči skákati. Br. Kus kamene do okna skočilo. Us. Skočím **k** vám **pro** to. Us. Dch. Neskákej mi do řeči, unterbrich mich nicht; Skoč mi ke kupci. Dch., D. Neskákej mi do hodu (= do řeči). U Rychn. Msk. Někomu **v** řeč s. J. tr. S. **za** kamna. Svěd. Slyším-li dudy, do stropu skáču; Skoč **s** lávky do vody. Er. P. 358., 471. Skoč děvečko na kámen **a** z kamena na třemen; Do zahrady skočila, třikrát rýčem zaryla, tu krev sv. rozsela; Heřmanků kůň nejvíc skočil, až mu z pošvy meč vyskočil a do srdce jemu skočil; Štyry stoly přeskočila, na pátém se zatočila, hned do komory skočila; Na koni se vytočil, meč mu z pošvy vyskočil, milej do boku skočil; K Dunaji běžela, Dunaje se ptala: Jsi-li tak hluboká, jak su já vysoká, bych do tě skočila?; Do vody skočila, ešče zavolala, Panenko Maria; Krku se ho chyčila, do vody skočila; Nežbych sobě vdovca plesnivého vzala, radši bych já radši do vody skočila; A skočil do vody a chytil ou lína a on ho položil svej milej do klína. Sš. P. 23., 49., 83., 84., 85., 87., 89., 189., 197., 372. (Tč.). Hlubočí, hlubočí, kde sa voda točí, kdo nemá peňažů, nech tam do ní skočí; Skočila som do zahrady, červená som, utrhla som tři růžičky, obledla som; Byla bych pro tebe do vody skočila; A jak na koníčka skočil, bílým šátkem sobě zatočil; Než bych měla s husarem jeti, volila bych do vody skočiti; Anička z Téna, nechoď do mléna, ve mléně straší, skoč do palaší; Močila konopě močila, žába jí do klína skočila, močila, močila také len, vyskoč mně žaběnko z klína ven. Sš. P. 375., 552., 576., 583., 590., 673., 680. (Tč.). Tehdy nebožtík Jan Švec skočil na stůl a chtěl sekeru vyhoditi na Blahuta. NB. Tč. 107. Skočil s vozu **proti** němu; Neb s nebe s. (Kristus) **v** život panny Marie, z života je-

jieho do jesliček; S. **k** věčnému životu. Hus I. 399., III. 28., 55. Aj skočichu vsici **v** dól **k** Záboju. Rkk. 9. — **jak. S. o** jedné noze. Er. P. 66. **Po** lese skákáše (jelen) hbitými nohami; Skáče (jelen) po nožiciech ručiech. Rkk. 25., 26. Kůň skočil **do** jámy. Dch. Na česť svému Bohu **v** okolek skákali. BO. Skočil do vody **s** křikem (křiče). Do studnic **po** hlavě skákali. Prot. 327. O hůlce skákati. T. Po hlavě do vody s., Us., se skály. V. — **kdy**: **o** svatbě. Er. P. 18. **Při** slově posledním *rovnýma nohama* na stůl skočí; Má ta děvuchu takú veverečku, co ona skáče **v** noci po lůžečku. Sš. P. 434., 748. S. v tancích. Chč. 301. S-il **po** něm do vody. Us. — **nač.** Na nohy tu skoči junóv (jinochův) desět **ku** prôvodu jeje (= jejímu). Rkk. 45. A on s lože vyskočil, na sve kolena skočil. Sš. P. 85. — **kudy.** Skákal pes **přes** oves **po** zaječí šledi. Er. P. 394. Přes polo skákala, kačeny lapala. Sš. P. 516. S. přes zahrádku. Hus III. 110. Když jde nouze dveřmi do domu, skáčí přátelé *okny* ven. Č. — **kolik.** Janóšek mečem zatočil, **po** dvanácti hlavách skočil (= skotil). Sš. P. 105. — **komu.** Dyž má pannu milovati, srdečko mu skáče. Sš. P. 685. — **za kým**: housata za husou do vody skákala. Veru bi za tobum va Dunaj skočila. Sš. P. 799. Kůň skočil za jinými koňmi na plot. NB. Tč. 269. A ten jeden napřed vkročil, druhé za ňém hnedka skočil. Sš. P. 123. S. za pluhem. Er. P. 251. — **s kým (kam)**: s koném **naň** skočil. D. S truchlivými plač, s veselými skač. Msk. — **komu kam: na** krk, **v** bok, Háj., v řeč, **do** řeči. D. — **kde.** Chléb skáče **v** peci (když se zdvíhá a kulatí). Na Slov. Černý schoř prý dycky skáče za lomenicó a muž strachem sedávává večer za pecó. Sš. P. 666. Tak mi mé srdečko v těle skáče; Straka skáče **po** zahrádce; Koníček pode mnou skáče. Er. P. 155., 225., 461. Aj tento přišel jest, skáče po horách, přeskakuje pahorky. Hus III. 28. A pod nimi rúčí koni skáčú. Rkk. 54. S. na tyči, Ler., po horách. BO. **Pod** nízkým stropem vysoko neskákej (nepočínej si tuze vysoko za svých poměrův). Mudr., Č. Duše **v** těle skáče radostí. Us. Dch. Srdce ve mně skáče. Us. A **po** té voděnce drobný rebe (ryby) skáčó; Skáče straka po potůčku, sbíře zrnéčka; Pod tum našum klačum podkověnky skaču, o tebě synečku černe oči plaču; Můj zeleny vinek po Dunaju skače a moja poctivosť v koliběnce plače; Červené vínečko ve sklenence neskač, moja nejmilejší v světě za mnú neplač; Iné panny v šenku skáčú a já smutna doma puaču; Plakali tatíček, oj dyž pod ním skákal ten vraný koníček. Sš. P. 210., 332., 354., 378., 406., 440., 595. (Tč.). — **adv. (jak).** Dobrá polívka při dvoře, než vysoko skákati. Prov. Skoč vzhůru nebo dolů (Buď jak buď. Skoč kam skoč. Skoč oko nebo zub. Vz Odvaha). Č. Jelínek bystře skáče; Daj si šohaj čižmy podšit, abys mohel hodně skočit. Sš. P. 614.

Skočka, y, f., *kobylka polní*, die Heuschrecke. Sš. **Mt.** 46. — **S.**, mladá dívka lehce jdoucí, ein leichtfüssiges Mädchen. Slov.

Skočkovati se = *svaditi se*, sich katzbalgen, streiten. Ros.

Skočmo, *skokem*, *hupky*, sprungweise. Šm.

Skočná, é, f., vz Skočný.

Skočný, *kdo rád skáče*, *křepký*, *skákavý*, der gern springt. V. S. kůň, zvíře, Jel., dítky, Hlas., noha. Šm. Tak draze cenit a tak lacino dát, to je hodná skočná. U Rychn. — **S.**, *ke skákání vzbuzující*, Tanz-. Skočná píseň. Ros., Puch. Zpívají píseň skočnou při ní poskakujíce. Sš. P. 732. — **Skočný** *tanec*, *skočná*, é, f., der Springtanz. Zahráti, spustiti skočnou; skočnou tancovati. Us., Sych., Er. P. 348. S-nou zavrzati. Kld. Počínají tancovati a to obyč. král s královou, napřed kolíbavý tanec, potom skočný. Sš. P. 755.

Skočov, a, m., okres. mě. v rak. Slezsku, Wotschau, Skotschau. Vz S. N.

Skodlučení, n. = *shromáždění*, das Sammeln. Vz násl.

Skodlučiti (zastr.), il, en, ení = *shromážditi*, *sloučiti*, versammeln, verbinden. Ps. ms. *D* vsuto. Bž. 50. — **co komu.** Skrbí a neví, komu je skudluči. Ž. **k.** 38. 7. — **co z čeho.** Neskodluči sborów jich ze krvi. Ib. 15. — **se.** Mužie spolu se skodlučili. BO.

Skodra, y, f., ves v Pracheňsku. **Tk.** I. 85.

Skoch, a, m., jm. vlastní. Šd.

Skochovice, Skochowitz, ves a) u Zbraslavi, b) u Chlumce v Jičínsku. PL. **Vz** Tk. I. 624., III. 87.

Skok, u, m., *skočení* = *hup*, *hupek*, *hupnutí*, *úběh*. Šm. S., strsl. skokъ, příp. -ъ, saltus. Sr. stind. khač, khačati, hervorspringen, lit. šókti, springen, šakinti, springen lassen. Mkl. B. 28., aL. 69. Der Sprung, Satz, das Anspringen. S. do vysoka, z vysoka, na koně. Us. S. pod něco: *podskok*, odněkud (na chvíli): *odskok*. *S. v tělocviku*: sonožný, jednonožný; místo skoku: *odskočiště*, *doskočiště*. *S.* a) *prostný do dálky*, der Weitsprung. *Nářadí*: můstek, žíňovka, stupnice. S. do dálky z místa: 1. odskok, 2. přeskok, 3. doskok, 4. poskok. S. s rozběhem. — b) *S. do výšky z prosta*, der Hochsprung. *Nářadí*: můstek, žíňovka n. písek, stojany, motouz (tenký provázek na konci koženými pytlíky, pískem naplněnými, obtěžkaný, s kouskem čtyrhranného plátna uprostřed). S. dalekovysoký, vysokodaleký. — c) *S. z prosta do hloubky*, der Tiefsprung. *Nářadí*: kolmý žebřík, žíňovka n. písek. S. hlubokodaleký, vysokohluboký, vysoko-hlubokodaleký. — d) *S. s útokem*, *s náběhem*, der Sprung mit Anlauf. Čsk. S nástupem, mit Angehen. *Nářadí*: pružná líha, koza, žíňovka. S. s útokem 1. do dálky, 2. do výšky, 3. dalekovysoký n. vysokodaleký. — e) *S. o tyči*. *Nářadí*: tyč, můstek, žíňovka. S. s tyčí do dálky, do výšky, z dálky přes výšku, přes výšku do dálky. *S. do podporu*. Vz Kůň, Bradla. Tš. S. přes kozu, kulžmo, snožmo. Tš. S. koně: čilý, krátký, dlouhý, vysoký, táhlý, klidný, k zemi plochý. Rf. S. bočný, Seiten-, odbočný. Dch. Býti na skoku; Je tam jen kočičí s. (blízko). Dch. Hotový ku skoku, sprungfertig. Šm. Panny letným skokem v kole kroužily.

Er. Nebude nám na mú věru do skoku!; Dejme my se za tó myškó do skoku, aby se nám neschovala do snopu; Sama půjde do skoku (kde se skáče, tančí). Sš. P. 536., 619., 679. Vida kněží i biskupy, ani vedú s zbožím divné skoky. Hus I. 182. Vojenské čerstvosti prve ve skocích a běhu zkusiti náleží. V. Skokem si ublížiti. Skokem něco roztlouci, vyraziti (dvéře). D. Jedním s-em příkop přeskočiti. Sych. Skokem se vymrštiti. Sych. S. udělati. Us. Nedostává se mu skoku (nemůže utéci). Papr. Skoky někomu zmásti. Ctib. V skoku. Šm. Ukrátil mu skoku, aby tak nebejsal. Prov. Vz Skrocení, Nepřátelství. Lb., Č., D. Běží, jak skoku stačuje. Vz Spěch. Č. Straka svých skoků nechati nemůže. V. — *V skok, skok na skok, skokem = náhle, rychle, honem*, schnell, im Sprung. V. Hned v skok to učinil. Cyr. Skokem běžeti, jeti. Us. Ale já skók s peci, chýt palicu a róch chlapa za tylo (slovce zvukodobná). Na mor. Zlínsku. Brt. Běžeti na jeden skok (= skokem). U Poličky. Sn. Skokem k moři jeli. Vrat. 43. Mimo našich oken teče voda skokem, nemožu ju zastavit; A liška skok (= rychle) na jedli, uteč zajíc, můžeš-li. Sš. P. 277., 695. Skok = skokem, skoky = rychle. U Opav. Pk., Klš. Skok na nohy. Vz Pác, Časoslovo. Brt. Od hospody krokem, k hospodě skokem. Ros. Hony skoky. Us. Proletíc lesy jelením skokem. Rkk. — *Skoky (s ponětím veselosti), tanec*, Sprünge, Tanz, m. V. Skoky provoditi. V. Dali se v rejdy a skoky. Kom. L. 73. Naposledy v skoky a zápasy dali se. Břez. 142. Je mu, není mu do skoků. Us. Hý. — **S.** *s ponětím násilí, útok*, der Anfall. Toho místa od skoku a případu nepřátel pilně bránili. St. let. — **S.** = *kloub patní u předních běhů zaječích*, der Hasensprung. Šp. — **S.**, der Sprung, die Besteigung bei Belegung der Thiere. Hospodáři za skok (býka, hřebce) platili. Us. Šd. — **S.** *jelení, jelení růžek, zemský mech, vidlička*, plavuň obecná, lycopodium clavatum, der gemeine Bärlapp, rostl. Kk. 95.

Skokan, a, m., *skočec, skákač, skokoun*. D. — **S.**, *žába*. S. vodní, trávní, lesní, na Mor.: *rosnice, jiřice, žába lísková*, Jg., na Mor. žába jedlá. Kd. — **S.**, *pavouk skákavý*, die Springspinne. D. S-ni, saltigradae, mají nohy skákavé. S. obecný, calythraea scenica. Frč. 119. — **S.** *africký, zaječí myš*. Schd. II. 416.

Skokmo = *skokem*. Žák. Vz Skok.

Skokotati = *poskakovati*, hüpfen, springen. — **kde.** Na břehu při háji má jehňátka skokotají. MM.

Skokoun, a, m., der Springer. Rk. Jezdec s., der Springreiter. Šm.

Skokovy, dle Dolany, něm. Skokow, ves u Mnich. Hradiště. PL.

Skokulík, a, m., podura, der Springschwanz, der Waldfloh. Šm.

Skokuška, y, f., der Springhase. Vz Štěkuška. Rk.

Skokýš, e, m., hypsiprimnus, *ssavec vaknatý*, das Hackenthier. Krok., Ssav.

Skola, y, f., *kolna n. něco z kolův učiněného, stavení*. Kat. 429.

Skolče, e, n., scortum, zastr. Rozk.

Skolec, lce, **skolek**, lku, m., větší odpadek dřeva, kůl, obušek. Mor. Kck. Vz Skolek.

Skolek, lku, m., *hranatý úkrojek chleba, koláče*. Us. Dch., Vk. — **S.** = *skolec*.

Skolekias-is, e n. y, f., *hlístivost, škrkavičnost*. S. N.

Skolenčiti se, il, en, zusammenkauern. Mtl.

Skolenělý, rach geworden. Zlob.

Skoleněti, ěl, ění, rach werden. Jg.

Skolení, n., vz Skoliti.

Skolezit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 143.

Skoli, vz Skláti.

Skoliom-a, ata, n., **skolios-is**, e n. y, f., zkřivení páteře. S. N.

Skoli-on, a, n., dle *Slovo*. **S.**, *hodovní zpěv starých Řekův*. V moderní umělé poesii = krátká hodovnická píseň. Der Tisch-, Rundgesang, der Tafelspruch, das Skolion. Vz S. N.

1. **Skoliti**, il, en, ení, *hlas vydávati jako lišky, psi, skučeti*, klaffern, belfern, gälsern, bellen. S. jako liška. Kom. Skolení liščí, V., psové, Plk., psí. An každý (pes) preč běže skolí. Žk. 253. Vz Skuliti.

2. **Skoliti**, šp. m.: skláti. Jg. On ho skolil, *správně:* sklál. Jg. Cf. On ho proklál (*ne*: prokolil. Brs. 2. vyd. 224). Skláti jehně, tele, skopce. Jg. Vz Skláti.

Skoljuška, y, f., gasterosteus aculeatus, ryba. Frč. 296.

1. **Skolka**, ves u Mělníka. PL.

2. **Skolka**, y, f., ostreum, die Schale, das Schalenthier. Sr. strhornoněm. scala die Schale, harte Umhüllung. Mkl. aL. 69.

Skolopka, y, f., rostl. myrtovitá. Krok.

Skolotaný; *-án, a, o = pokažený*, verdorben. S. zdraví. Mus. 1874. 282.

Skolotati = *činiti, aby se něco kolotalo*, zum Drehen bringen. — **co komu.** Nápoj mozek mu skolotal. Vč. česk.

Skolovadlo, a, n., das Schlachthaus; das Schlachtbeil (**šp.** od špatného skoliti = skláti). Vký.

Skomati, strsl., gemere. Fk. srovnává lit. skambu, skambėti, tönen. Mkl. aL. 69.

Skomelno, a, n., ves u Radnic.

Skomírati = *stále neduživým býti*, fort kränkeln. Us. Dch., Č.

Skomliti = *skoliti*, 1. — **S.** = *bažiti*, sich sehnen. — **po čem:** po buchtách. Puch.

Skomolený, *komolý*, abgestutzt. S. jehlan, kužel. Ck.

Skomonilý = *skomonilý*.

Skomrach, a, m., starslov. skomrachъ, praestigiator; lit. skamarakas ist entlehnt. Mkl. aL. 70.

Skon, u, m. = *skonání, smrt*, der Tod. Výb. I. 189., Kká. Š. 76., 105. Dnes je můj s. (konec mého života). Ve Slez. Šd. On toliko s-ny císařů křesťanobijců vylíčiti sobě předevzal. Sš. I. 13.

Skonalost, i, f. = *skončenost*, die Endlichkeit. Jg.

Skonalý, *konečný, co má konec*, endlich. Jest jich s. a určitý počet. Mand. — **S.** = *ukončený*, beendet. A tak závdavek jest to-

liko důvod kúpení a prodání s-lého. CJB. 365. Jména činnosti s-lé a neskonalé. Bž. 67. S. spravedlnosť. Hus II. 68. Děj s-lý. Bž. 62. — **jak:** v Pánu s. = zesnulý; náhle s. — **v čem.** A tak vóle Kristova v oslavení jeho údóv bude skonalá. Hus III. 126. — **S.** *sloveso*, vz Časoslovo.

Skonání, das Beendigen, die Beendigung, Verendung. Veleš. Vz Skonati. — **S.**, *konec*, das Ende. Každý začátek bez s. málo nese užitku. Sych. Smrť marným radostem s. činí. V. — Kat. 3406. Lúbo rozuměli a s. prozřeli, utinam novissima providerent. Ž. wit. Deut. 29. A z těch věcí převeliká tesklivosť v duši, že nikdy v nich nebude s.; A na s. tohoto čtení die Kristus: Jdi i ty čiň tak. Hus II. 47., 331. — **S.** *života*, das Lebensende, der Hingang, der Untergang. Nešťastné s. vzíti. V. Od mladosti až do s. Har. Nebyl při s. (při smrti) jeho. Ros. Při mém s. stůj anjel strážce; Jak pak se mám poukázat a s tebó si svět zavázat? Není na rok, na dvě leta, než do s. života. Sš. P. 70., 311. (Tč.). Šestý věk jest ostatek let, od sedmdesáti až do s. a slove šietnosť; Tak do s. stoje zachová božie přikázanie; Bůh bude se mnou do s. a zachová mě **k** své milosti až do smrti. Hus II. 65., III. 192., 388. — **S.** *dne, roku, světa.* Na s-ní světa. V. Den se blíží ku s-ní. Us. Na s. světa v den súdný. Pass. 9. Až do s. světa nebude pšenice bez koukole. Kmp. S vámi jsem až do s. světa; Pověz nám, kdy ty věci budú a které znamenie navštievenie tvého a s. světa; A žeň jest s. světa a ženci angelé jsú. Hus I. 297., II. 8., 55.

Skonaný; *skonán, a, o* = *skončený*, beendigt. S. práce, život. — **S.**, *konečný*, endlich. — **S.** *umdlený*, müde. Na Slov., Holý. — *V gram.* = *ukončený.* Slova na (v) *st* skonaná (nyní se tohoto významu neužívá).

Skonati, *skonávati* = *ku konci přivésti, skončiti, dokonati,* vollenden, enden, zu Ende bringen, verenden, sterben, Ende machen. — **abs.** On již skonal = zemřel. Ros., Ben., V. Náhle skonal. Sych. Skonala slovutnosť vaše (přestala). — **se** = *dokonati se, konec vzíti,* endigen, Ende nehmen, aufhören. Dnes se skonává modlení, Ros., zimnice. Kom. Život se skonává. Jel. Neb tak veliká věc ne inhed sě skoná, jakžť sě počne. K. š. 5. Mše sv. se skonává, třetí posel přibíhá. Sš. P. 795. Když se ukáže věčný den a skoná sě noc tohoto věku, nebude třeba nižádného naučení. Hus III. 48. — **co.** S. řeč, Troj., život. V. S. jednání. Bl. Mši jedinú slúžil (Kristus), když chtěl život skonati; A tak obecně modlitby kněžie skonávají řkúce k Bohu otci: Skrze pána našeho, Ježíše Krista, rač nás uslyšeti. Hus II. 75., 191. Slíbil mi na to list s. takový, jakož jsem od pana Lacka měl; On mi ani těch peněz dal, aniž také toho listu skonal; Neskonali-li jsú těch úmluv, jakož úmluvčí list svědčí, ale skonajte ještě. Půh. I. 369., II. 265., 548. — **co komu.** Měl mi list s. na 30 hř. **ve** dvou nedělích a ten měl svědčiti do sv. Jiří; Aby sobě to ještě s-li a zdržali; Svých slibóv mi Bušek neskonal. Půh. I. 249., II. 621., I. 367. — **co skrze koho.** Skrze mirru sě znamenají, kteřiž skrze mučedlnictvie život svuoj skonají. Hus III. 57. — **kdy.** On ti skoná **v** malé chvilce. Er. P. 477. V jejímž (nemoci) postupu záhy skonal. Sš. Sk. 147. Tak se jeho (Antikristův) zlořečený běh **přede** dnem súdným skoná. Pass. 12. Di do lesa višňovýho, najdeš hada jedovýho, uvař mu ho v sladkým mlíce, on ti skoná **po** hodince. Sš. P. 169. A v tejž nemoci život svuoj skonal. NB. Tč. 200. Čtvrtý zlatý jemu dlužen zuostal, jakož se svrchu píše, a potom skoro skonal. NB. Tč. 23. — **jak.** **Ve** psotě s. Smil v. 1426. Ta věc ve zlém se skonala. Št. Život v utrpení s. Hus II. 149. Ač dobře skonáme, vstanúce po něm z mrtvých v radosť věčnú vstúpíme. Hus II. 136. O třetí hodině skonal **v** Pánu. Us. Hý. — **kde.** Skonati **v** pokoji, **pod** stromem atd. Ml. A počíná chválu její od šlepějí noh a skonává **v** ústech chválu její. Hus III. 81. Pakli by se tu co nedostalo, ale **na** Deštném aby skonáno bylo. Půh. I. 206. To sobě mají na tomto seňmě s. Půh. II. 575. **se oč.** A tudy se nic neskonalo o arcibiskupa ani o jiné zemské věci. Let. 219. — **co, se v čem.** Žebra od paždí jsouce začatá v slabině se skonávají. Kom. Skonalo se to utěšení v žalosti. Jel. S. život v rozkoši, Chč. 628., v nečistotě. Št. N. 258. A skoná-li v té milosti člověk, tehdy bude Kristus v něm večeřeti; S. v hřieše smrtelném. Hus II. 4., 88., 130. — **(se) čím.** Poblúzení účinku nižádného neškodí, dokudž pře nebude skonána; ale když se pře úsudkem skoná, přikrytím takovým nemůž býti opravena. CJB. 401. Hladem skonal. Dch. A když život skoná smrtí. Smil v. 1533. Jedem s. Ml. Skonávají sě (finiuntur) krajiny velikým morem. BO. — **se na co.** To slovo se skonává (se končí) na samohlásku. Jg. — **se na čem.** Vz Posmíšek.

Skonavatel, e, m., *dokonatel,* der Vollender. Rozmnožitel a s., auctor et consumator. ZN.

Skonavý, vollendend, sterbend. S. hlas. Dch.

Skoncování, n., die Beendigung, der Schluss. Nz. S. n. ukončení verše n. rozměru, die Katalexe, das Schlussglied, die Schlusssilbe eines Verses. Nz. Poslové vyjeli z Prahy preč beze všeho s. Dač. I. 24.

Skoncovaný; *-án, a, o* = *skončený.* Us. Hý.

Skoncovati, *skoncovávati* = *ku konci přivésti, skončiti,* beendigen. — **co:** při, V., cestu. Us. Pohádavše sě o to, nic toho neskoncovali a nezavřeli na ničemž. Čr. — **se.** Nic se z těch věcí neskoncovalo. V. — **co čím:** otázkou. Kos. Ol. I. 55. — **co s kým.** Hleď to nějak s tím hochem s. (odbyti). Us. Msk. Vz Skončiti. — **co kdy.** Však já to **za** nějakou chvíli skoncuji. Us. Hý. — **co. se jak.** Já to musím nějakým způsobem s. Us. Hý.

Skončeně = *majíc konec,* beendigt. — **S.** = *dokonale,* vollendet. **Na** Slov. Bern.

Skončení, n., die Beendigung, der Beschluss. S. pře, D., věci. — **S.**, *konec*, das Ende. Dobré, zlé, smutné, truchlivé, nešťastné s. vzíti; na nešťastné s. přijíti. V. K dobrému s. něco přivésti. Dal. 73. Takové s. vzal! U Rychn. (Ženy) jazykem jako střelou nějakou mysl a srdce lidská pronikají, čehož naposledy nebývá dobré s. Žer. 328. Tragedie smutné má s. Kom. — **S.**, *smrt*, das Ende, der Tod. Pref., Ros. Bude naše s. ot meče lépe než . . . BO. — S. *roka*. — **S.** *slova, ukončení* = koncovka, přípona. D.

Skončenost, i, f., die Beendigung. Jg.

Skončený; *-en, a, o*, ge-, beendigt. — S., *konec mající*, endlich. D.

Skončeti, consumi. — **čím:** hladem. Ž. wit. Deut. 24. Vz Skončiti.

Skončina, y, f. = *skonání*, das Lebensende. Vidúc svú s-nu. Mus. 1841. 300. S. života. BO. — Výb. II. 17. 16. — **S.** = *končina*. Bydliti budu na s-nách mořských (am äussersten Meere). Ž. wit. 138. 9.

Skončitel, e, m., der Endiger.

Skončiti, il, en, ení (zastr. *skončeti, skončati*), *skončovati* = *skoncovati, konec učiniti*, endigen, beendigen, zu Ende bringen, beschliessen; **se** = *skonati se, přestati, konce dojíti*, Ende nehmen, beendigt werden, aufhören. — **abs.** Již skončel (zemřel). Leg. Rok školní skončil. Vz Se. A tu skončela = skonala. Pass. 47. Tak skončal. BO. — **co.** S. konkurs, J. tr., psaní, honbu, při, Us., svou modlitbu, St. skl., život (umříti). Dal. — **čím:** náhlů smrtí s. Cat. Zábavu tancem s. Nemoc s-la se smrtí. Us. Dch. Smrtí jeho s-la se řada panovníků těchto. Pal. Vz Skončeti. — **se.** Píseň se skončila. D. Rok se skončil. Hned se vojna skončila a svadba se strojila. Sš. P. 107. Vz **Se** (vynechává se). — **se jak.** Dobře počíti dobré jest, ale dobře s. lepší. Pk. (Ta pračka) **bez** krveprolití se skončila. D. Těžkou práci **s** veselou myslí s. — **se v co.** Meč v rádlo se skončí (předělán bude). Puch. — **na čem.** Začal od basu a skončil (přestal) na kvintě (popustil, slevil). Č. — **s kým.** I skončal jest se svými předky. BO. — **se s kým jak.** S tatikem tak šťastně už se to neskončilo. Kká. Š. 47. — **v čem, kde.** (Život) v dobrej vieře s. Výb. II. 18. (Pass.). Jejich rozkoše ve věčném ohni se skončí. Sš. II. 180.

Skondoliti, il, en, ení, na Slov. = *scuchati, smásti*, verwirren. — **co:** vlasy. Bern.

Skonejšiti, il, en, ení, besänftigen, befriedigen. — **koho čím.** Dch.

Skontrachtělý, ganz kontrakt. Us. Ehr.

Skontro, a, n., z it., *přehlídka účtův, srovnání dluhů s pohledávkami*, gegenseitige Ausgleichung oder Abrechnung des Debit und Kredit, Kh.; *zásobná kniha*; *snáška, snášecí kniha*, vz Skontrovní. Rk.

Skontrovací, Skontrirungs-. S. protokol.

Skontrování, n., die Skontrirung. S. pokladnice. J. tr.

Skontrovati pokladnici = skoumati knihu pokladniční, zdali vykazuje tolik zůstatkem, kolik jest hotových peněz skutečně v zásobě, mit einander abrechnen, durch Anweisungen ausgleichen, skontriren. Vz S. N.

Skontrovní kniha (zásobník), do ní zapisuje se příjem a vydání, aby se vědělo, kolik čeho má býti v zásobě. S. N.

1. **Skop** (na Mor. a na Slov. *škop*), a, **skopec**, pce, **skopeček, skopček**, ečka, **skopík**, a, **skopíček**, čka, m., **skůpě**, ěte, n. — **S.** = *kleštěnec* (význam zastr.). S., strsl. скопьць, eunuchus, lit. skapas, pol. skop. Mkl. B. 307., aL. 70. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.** = *řezaný beran*, der Schöps, Hammel. V. — **S.**, *znamení skopce na nebi*, der Widder. V. Slunce vstupuje na skopce. D.

2. **Skop**, u, m., *nádoba*, scaphus. Bhmr.

Skopa, y, f., *pták sokolovitý*. Světz. — S., *orel rybní*, der Fischadler. Pdy.

Skopal, Skopalík, a, m., osobní jm. Šd.

Skopar, a, m., migalus (bestia), zastar. Rozk.

Skop-as, y (dle *Despota*) n. a (dle *Páv*), m., kníže ferský v Thessalii, 2. parský sochař.

Skopati, *skopávati* = *dohromady kopati*, zusammengraben; *rozkopati*, aufgraben; *skopati dolů*, herabgraben, herabstossen; *odkopati, kopáním zrušiti*, abgraben Jg. — **co, koho:** pole, horu, hráz, peřiny (herabstampfen). Us. Skopám (stluku) tě. Us. — **co, koho čím:** hráz motykou, někoho nohama (zusammentreten, hauen). Us. — **co kam.** Zem **do** jámy s. Us. — **co, koho odkud:** peřinu **s** postele, někoho s lavice s. — **co jak:** hory **v** roveň. Vaň. Ti kopalové to pěkně s-li (= zkazili, verpfuschen). Dch., Kf.

Skopcovati = *jako skopec skákati*, wie ein Hammel springen. Jehňata skopcují. Ros.

Skopcovina, y, f. = *skopovina*. Výb.

Skopcový, *od skopce*, Schöpsen-, Hammel-. S. hlava, V., maso. Sal. S-vý tuk. Ž. wit. Deut. 14.

Skopčák, a, m., der Hammelknecht. D.

Skopčevina, y, f. = *skopovina*. St. skl. II. 139.

Skopčiti, il, en, ení = *v kopky shrabati*, häufeln, schobern. — **co kde:** seno **v** lese, **na** louce.

Skopec, vz Skop.

Skopený; *-en, a, o*, geschobert. S. seno. Us. Šd.

Skopíče, ete, n., das Schöpsenlamm. Šm.

Skopík, a, m. = *skopec*. U Strakon.

Skopina, y, f. = *skopovina*. Jg.

1. **Skopiti**, il, en, ení, *skopovati* = *kopením nahromaditi, do kopek skládati*, schobern, häufeln. — **co kde:** seno **v** lese, **na** louce s-iti. Us. — **co zač.** Veškeren světa sklad za podnoží ti s-il. Sš. Snt. 44.

2. **Skopiti**, il, en, ení (na Mor. a na Slov. *škopiti*) = skopce řezati, hammeln, muže, kastriren.

Skopné, ého, n., od *kopa*, das Schock. 1. Das vom Schock Garben gezalte Zehentgetreide. Důchod obilní slove skopné. Gl. 313. — 1584. — 2. Die von jedem Schock Getreide gezalte Steuer, die gewöhn. einen Groschen betrug. Gl. 313. Cf. Skopní.

Skopní, ího, m., der Garbenzähler, welcher die Garben nach Schocken zälte, damit das skopné bestimmt werden könnte. Vz Gl. 313.

Skopnisko, a, n. = *místo, kde stojí kopa sena*, der Schoberfleck. Mor. Šd.

Skopný, -ní, Schock-. S. desátek (z kopy), der Schockzehent. Výb. I. 1025., Žer. Vz Skopné.

Skopolka, y, f., scopolia, rostl. lilkovitá. Rostl.

Skopovice, e, **skopovička**, y, f., na Mor. *šk* . . . *skopová kůže, kůže ovčí*, die Schöpsenhaut, das Hammelfell. S. bílá, červená, rudá, žlutá, das Schaffellleder. Sp.

Skopovina (na Mor. *škopovina*), y, f., *skopové maso*, das Schöpsenfleisch. Sych. — **S.**, prvek, který s olejovinou kapalnou částku loje kozího a skopového skládá, das Hircinum. Chym.

Skopový (na Mor. a na Slov. *škopový*), Schöpsen-, Hammel-. S. maso (= skopovina), V., kůže (= skopovice), Bibl., pečeně, kýta. — Jg.

Skoprněti, ěl, ění = *ztuhnouti, zdřevěněti, zbrněti, zmrtvěti*, erstarren. — **abs.** Bodejž skoprněl! Údy skoprněly. Zlob. — **kde.** Po těle jsem skoprněl. Vid. list. — **komu.** Ruka mi skoprněla. Ros. — **čím:** leknutím, zlostí s-ti. — **S.** = *zdechnouti, zahynouti.* Llk. — **S.**, einstürzen. Ta zeď ti s-ní. Mor. Tč.

Skopytce, něm. Skopitetz, ves u Soběslavi. PL.

Skor = *brzo*, bald. Slov. Hdk. Vz Skoro.

Skora, *skůrka, skorka, skorečka*, y, f. (zastr.) = *kůže*, die Haut; *kůra*, die Rinde. — Jg., Vký., Mkl. aL. 70. V MV. nepravá glossa. Pa.

Skoralý, *ukoralý chléb*, verharscht. Ros. Vz Skora.

Skoranovice, něm. Skoranowitz, ves u Křelovic. PL.

Skořapka, vz Skořepa.

Skorati = *ukorati*, verharschen, Kruste bekommen. Ros. — **kde.** Chléb na vzduchu skoral. Vz Skoravěti, Okorati, Skora.

Skoravěti, *skořavěti* = *spuchrovatěti*, sich (wie die Pflaumen) in Täscheln verwandeln. Švestky skořavěly. Us. — **S.** = *ukorati, skorati.* — **čím.** Deštěm a náhlým parnem rolí skoraví. Kouble. Vz Skorati.

Skořavice, y, f., *zpuchrovatělá švestka*, das Täschlein (von Pflaumen). Us. Vz Pucher.

Skorbut, u, m., z lat. scorbutus, nesprávně také: *kurděje*, der Scharbock. S. mořský n. lodní, pozemský. Vz více v S. N.

Skóre, vz Skoro.

Skorec, rce, m., pták. S. vodní, cinclus aquaticus, die Bachamsel. Frč. 355., Schd. II. 441., Presl.

Skorej = dříve, vz Skoro.

Skorek, rka, m., osob. jm.

Skorem = **skoro.** Rk.

Skořenice, něm. Skořenitz, ves u Chocně. PL.

Skořepa (zastr. *škeřepa*), *škořepa, škořépka, skořépka, skořápka, škořápka, skořipka, škořipka, skořepina, škořepina, skořepinka, škořepinka*, y, f. Skořepa-škořepa atd., *s* a *š* často se zaměňují, ale *lépe* skořepa, skořípka atd. S. = *kůra na vejci*, die Eierschale. Skořípka vaječná. V. — **S.** *ořechová*, die Nussschale. V. Jádro ze skořípky vyníti. V. Pod drsnou škořepinou vězí chutné jádro. Sych. Kdo chce jádro jísti, musí dříve skořepinu rozluštiti. Prov. Kdo chce jádra, skořepinu tlouci musí. Ros. — *Skořepina, skořepa, skořípka* = *kůra na některých živočiších*, die Schale der Thiere. Skořípka hlemejžďová, perlová, V., račí, Us., mořská. Kom. S. hlemýžďů, vz Ulita. — **S.**, *zvíře ve skořepině*, Schalthier, n. S-ky, které se chytají velryb. Hlas. — *Skořepinka* = *zevnitřní ucho*, die Ohrmuschel. Krok. — *S-ky nosové*, vz Schd. II. 327. — **S.**, *krunéř*, der Panzer. Nz. — *Skořápka, skořepina* = *roztlučené nádoby, střepy*, die Scherbe. Ros.

Skořepáč, e, m., ostracion, der Kofferfisch, ryba. Vz S. N., Schd. II. 494.

Skořepák, a, m., *rak skořápkový*, der Schalenkrebs. Nz.

Skořepatec, tce, m. S-ci, ostracoda, die Muschelkrebse, jsou malí korýši. Vz Lasturnatka, Frč. 91.

Skořepí, *škořepí*, od *skořepy*, Schal-. S. živočich, ryba (ve skořepině), D., V., ovoce. — Jg.

Skořepina, vz Skořepa.

Skořepinák, a, m., das Schalthier. Presl. Vz Skořepa.

Skořepinatý, skořepnatý, schalen-, muschelartig. S. zuby. Ssav.

Skořepinavý, mit Schale bedeckt. S. ústřice, die Auster. Us.

Skořepinovatý, skořepinovitý, muschelförmig. D.

Skořepinový, Schalen-. S. kabát. Kos. Ol. I. 294.

Skořepní, Schalen-, Muschel-. Jg.

Skořepnice, e, f. = *ústřice*, die Auster. Jg.

Skořepník, u, m., malířská skořepa, mya (mys) pictorum, die Malermuschel. Jg.

Skořepovitý, muschelförmig. Min. S. kameny. Mus. 13. 275.

Skořicář, e, m., der Zimmethändler. Bern.

Skořicářka, y, f., die Zimmethändlerin. Bern.

Skořice, e, f., od *skora*, kůra hnědá skořičníku, která se loupá, suší a jako koření prodává, der Zimmet, die Zimmetrinde. V., Kom. Na Opav. *škořica*, Klš., na Slov. *škorica*, na Mor. *sehořica*. Mřk. Přp. -ice. Mkl. B. 805. S. bílá jest s jiného stromu indijského, jest ostré, palčivé chuti. Jg. S. anglická n. francouzská, ceylonská, černá, čínská n. indijská, dřevová, hnědá n. hollandská, hořká, javská, kassiová, lusková, malabarská, pravá n. orientská, západoindijská. Kh. Vz Kk. 154., 155., Rostl. 1301. a násl. S. jest dřevo nízké, ale divné vonně a moci. Hus III. 54. S-ci ve hmoždíři roztlouci, roztlučenou s cukrem smíchati a tím vdolky, koláče posypati n. rejžovou atd. kaši. Us. Jako s. a balšan vonějící vóni jsem dala. (Ekk. 24. 20.). BO. — **S.**, ves u Rokycan. Vz S. N.

Skořicovati, co: kaši, koláče, mit Zimmet bestreuen.

Skořicovka, y, f., die Zimmtbirn. Šm.

Skořicovník, skořičník, u, m., *skořicový strom*, skořice, cinnamomum, der Zimmtlor-

beer. S. pravý, dlouholistý, kafrový, horní, zelenodřevý, sivý, stopečnatý. Rostl. 1301., Čl. 131., Kk. 154., Schd. II. 279.
Skořicový, od *skořice*, Zimmt-. Nz. S. strom (*skořicovník*), dřevo, olej, V., les, voda, kůra, Us., kyselina, die Zimmtsäure. Nz. — **S.,** *skořicí sypaný*. S. vdolek, koláč. — **S.** *jablka*. Us. u Libuně.
Skořičan, u, m., zimmtsaures Salz. Nz.
Skořičář = *skořicář*.
Skořičník, u, m. = *skořicovník*. Jg.
Skořičný, Zimmet-. V.
Skořina, y, m., osob. jm. Šd., Mus.
Skořipati = *skřípati*. Klat.
Skořípina, y, f. = *skořepa*. Výb. I. 654. 33. (Št.).
Skořípka, vz Skořepa. Db.
Skořípkovitý = *skořepinatý*, Schal-. S. ryba. Ros.
Skořistiti, il, štěn, ění, erbeuten. Ros.
Skořistovati, co kam. Vše na jedno místo skořistovali (kořisti na jedno místo snesli), erbeuten. Ros. — **S.,** na Slov. *promarniti*, *utráviti*, durchbringen. Bern.
Skořiti, il, ení, na Slov. = *náhliti*, eilen. Bern. — **S.,** *pokořiti*, demüthigen. Víd. list.
Skorka, na Slov. = *kůrka*.
Skorkov, a, m., něm. Skorkau, ves u Něm. Brodu; něm. Skorkow, ves u Brandýsa n. L. Tk. III. 36.
Skormouceně vyhlížeti, betrübt. D.
Skormoucenec, nce, m., achania, rostl.
Skormoucení, *smíšení*, die Trübung, Mischung. S. žaludka. V. — **S.,** *smucení*, die Betrübniss. Vz Zkormoucení.
Skormoucenosť, vz Zkormoucenosť.
Skormoucený; *skormoucen*, *a*, *o*, getrübt; betrübt, traurig. S. mysl. Pešín. S. moře (zbouřené), V., srdce. D. — **čím.** V.
Skormoutiti (*skormucovati*), -muť, -moutě (íc), il, cen, ení = *smísiti*, *moutiti*, trüben, mischen; betrüben. — **co**: vodu, Troj.; mysl (zarmoutiti), Ros., něčí srdce. D. — V. — **se kde: v mysli.** V. — **koho čím:** špatným chováním. Us. — V. — **se pro co.** V.
Skormut, u, m. = *skormoucení*. Nikdo na věky nezměří hloubi a výši s-tu Páně. Sš. J. 218.
Skorně, *škorně*, ě, f., od *skora* = kůže, tedy *lépe*: *skorně* = *bota sedlská*, der Stiefel, zastr. Bieše obut v škornie. St. skl. Škorně lovecké z kovézích koží. V. Jeden neví, co druhého v škorni hněte; Pije, co by do škorně lil. Mus. Zaplatil mu, když (jakž) nové škorně koupil. Vz Půjčka. Prov. Jg., Č. Žena v škorních muže chce choditi (poroučeti místo něho). V. Obul se se v cizí s., jak laškuje (když kdo cizího dobra, úřadu dosáhne). Č. — **S.,** *na Slov.* = *střevíce sedlské*, Bauernschuhe, m. Koll. — **Š.,** *polouboti*, Halbstiefel. Sych.
Skorník, u, m. = *skrojek chleba*. Ve Slez. Boč.
Skornoutec, tce, m., malvaviscus, die Tutenpappel. Rostl. 135.
Skornoutiti, il, cen, ení. — **co:** papír, zusammenballen.
Skoro, *skůro* (na Slov. *skůř*, *skóre*), *skorouško*; kompar. *skořeji* = *brzo*, *časně*, *rychle*, bald, schnell, frühzeitig. Kat. 677., 865., 895., 1916. Já k vám nepůjdu, ešče skoro je. Sš. P. 203. Na to mysle, skuoroli ho to potká, což mu předpověděl. V. Skoroliž pak půjdu? Kom. Bylo by to příliš skůro. V. Skoro ráno vstává z postele. Puch. Ty přicházíš skoro. Na Mor. Nach ťa požehnám skorej, jako mi oči zatlačíte. Er. Slov. čít. 49. Lid přiranival si, přivstával si skoro ráno. Sš. L. 195. Po témž žena jeho zuostala s dietětem, i to skoro se světa s niem sešlo. NB. Tč. 166. Kdo tu píseň třikrát vyzpívá skoro ráno, dřív než posnídá, tomu pámbůh zdraví, ščestí dá; Skoro ráno stana, snídaní chystaua pro synečka medu, pro nevěstu jedu; Skoro, synečku, skoro, šohajičku, skoro slubuješ, bo mi ty ešče, chvala panu Bohu, něrozkazuješ; Pan Bůh ví, dévucho, jak s. to budě; Kukulenko kukaj, kukaj skoro zrána, abys dokukala do sv. Jana; Přindi ty k nám na přístku, skoro, skoro, ať je nám to na ty cívky sporo (ausgiebig). Sš. P. 6., 155., 208., 344., 549., 763. Jehožto života rač nám s., z tohoto biedného světa nás vyveda, dopomoci milý a věrný mistr. Hus II. 237. Živ jsem, živ jsem, nevím, dlúho-li, umřu, umřu, nevím, skoro-li; Dycky ja ohlídam, skoro-li tatíčka za sebu uhlídam; Dybych já věděl, skoro-li umru, dal bych si dělat z pálenky truhlu a z vína víko, co by mi pěkně do huby teklo: Ach provode, provode, skoro-li tebe bude? Až od dneška za dvě neděle. Sš. P. 419., 490., 684., 769. Kdy sú ho tázali židé řkúc: Skoro-li se přiblíží královstvie nebeské? odpověděl jest řka: Královstvie božie mezi námi jest. Luk. 17., Hus I. 323. Ptáte se, skoro-li v královstvie nebeském budú lidé? Hus II. 56. Rubine, skoro-li mé masti budú? Mast. v. 128. Kdo neskoro chodí, sám sobě škodí. Prov. Jg. (Svět), ač co dá líbého, skoro odejme; Skoroť jim (světa milovníkům) mine ta útěcha, kterúž mají. Št. N. 114., 119. Čakal, skoro-li k němu co promluví. BN. S. se nad námi smiluje. BO. S. k vám přijedu. GR. — *V skůře* = *skoro*, *brzo*, bald. BO. V skoře roznosi sě hoře v zemiech; Bujno zvoláše Čstmír na voje, v skořě voje v řady jdú. Rkk. 49., 17. Vskoče na kóň, žen pryč v skóřě; Pak knéz v skóřě všiu zemiu od cizozemcóv vypravi. Dal. 50., 157. A na to sám k nim ve skoře přibyti doufá. Sš. II. 171. Pakliby tak v skoře pan Lacek nepřijel, ale jeďta k němu sama. Půh. II. 349. Ale dá pán Bóh v skóře lidu svému poznánie, že rozedře ty sieti a bude svobodně Boha chváliti. Hus II. 175. — V. — **S.** = *nynično*. Us. — **S.** = *téměř*, *málo chybí* (od chyběti = scházeti), beinahe, schier, fast, ziemlich. S. tak starý jako já. Dům ten by se mi s. líbil. D. Jest skůro jedna věc. V. Před samým večerem, když skůro slunce zapadalo. Břez. 161., 197. A víru v sobě jako skuoro mrtvú vzkřísili; Rovně jako když Zuzana odsúzena byla, Buoh zbudil ducha Danielova prve skoro mrtvého. Hus III. 310. Trvá to již s. rok. Us.
Skoroběžný = rapidus. Vký.
Skorobrana, y, f., osob. jm. Pal. Radh.
Skorocel, u, m., vz Jitrocel. Sl. 287., Rostl. 1241.

Skorodit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 138., Schd. II. 52.
Skoroň, ě, m., osob. jm. Mus.
Skoronice, Kunewald, ves u Kyjova. Tč. — **S.**, e, f., *skorá hruška*, eine Birn. Zlob.
Skoronov, a, m., něm. Skoronow, ves u Čáslavi. PL.
Skoropis, u, m. (rychlopis), druh slovan. písma. KP. I. 302.
Skoropisec, sce, m. = rychlopisec, Schnellschreiber. D.
Skoropun, a, m., rotra, ryba, zastr. Rozk.
Skorošice, Gurschdorf, ves u Vidnavy ve Slez. Tč.
Skoroteč, e, m. = *honec*. Vký.
Skoroteklec, klce, m. = *rychlý běžec*, Läufer, m. Vký.
Skorotice, něm. Skorotitz, ves u Tišňova na Mor.; něm. Gartitz, ves u Ústí n. L.
Skorotín, a, m., něm. Gurtendorf, ves u Příbora na Mor. PL.
Skorouško = *skoro*. Vz toto, Skorý.
Skorovoj, e, m., osob. jm. Šd.
Skorozdři, pl., f., digeritina. Ms. vodň.
Skorpion, a, m., z lat. = *štír*, vz toto.
Skorší = *dříve*, dřívější. Mor. Kda. Vz Skoro.
Skorupa, y, f., *skrupa* = *skořepa*. Slov.
Skorvada, y, f., objurgatio, zastr. Hnk. exc.
Skorý, *skůrý*, *skorouský* = *brzký*, *rychlý*, *raný*. Jg. Strsl. skorъ, citus. Sr. strhorněm. skēro (= citius; sr. též strhornněm. schiere, schier, Hý.). J. Schmidt z. Gesch. d. indogerman. Vokalismus 2. 420., Mkl. aL. 70. Schnell, zeitlich, frühzeitig, hurtig. S. vydání, Krok, ovoce (rané). Zlob. Jakož urozený pán p. J. jest nám rukojmě jeden podlé jiných a dobrých lidí za kníže K. za summu tisíc zl. jistiny a když jest čas placení přišel, jsa napomenut od nás a vida, že vyvazen není, aniž rozuměl, by v času skorém od již psaného knížete vyvazen býti mohl. Tov. 156. S. žebrák nosí plnou kabelu. Tr. Daj Bože večera, daj ho Bože spíše než ho bylo včera, večera skorého, rána neskorého. Sš. P. 559.
Skoryl, u, m., *smolák*, scorlus, der Schörl, nerost. Vz Bř. N. 169., Pr. Chym. S. ušlechtilý, turmalín, der edle Schörl.
Skosený; *-en*, *a*, *o*, abgemäht. Jak kvítek s-ný. Sš. Šm. bs. 177.
Skositi, il, en, en, ení, abmähen. — **co**: trávu (kosou sesekati). D., Kos. — **co čím**. Hdk. C. 308.
Skostlý, *ztuhlý*, *jako kosť*, erstarrt. Us., Nej.
Skot (zastr. *skŭt*), u, m., od kot-iti (parere, roditi); v starorušt. = pecunia, peníze; cf. lat. pecunia od pecus, goth. skatts, strněm. schaz = Schatz, peníz, jmění, bohactví. Mkl. Vz Mz. 74. Strsl. skotъ, pecus; got. skatta-, Geld. Die Frage, ob skotъ entlehnt ist o. nicht, ist schwer zu beantworten; sicher ist, dass der Umstand, dass das Wort im Deutschen meist Geld, nicht Vieh bedeutet, was es ursprünglich bezeichnete, nicht für die Entlehnung von Seiten der Deutschen angeführt werden kann. Mkl. aL. 70. — **S.** = *dobytek*, das Vieh, die Viehherde. Ž. wit. 8. 8., 49., 10. a j. I veče Čech k svému sboru: Podejděm pod tuto horu, dětem a skotu odpočinem. Dal. 7. — **S.** *menší* (ovčí, sviňský), Schafherde, f., Schweinvieh, n. Ros. — **S.**, *obyčejně větší dobytek*, *hovězí* (býk, bulík, vůl, kráva, jalovice, tele), Rindvieh, n. Šp. Kde má s. řváti (i. e. bujný), tu kola řvou (i. e. nemazaná; o špatném hospodáři). Lb. Hovězího skotu chlév. V. S. = stádo většího, hovězího dobytka. V. Pastýř většího dobytka aneb skotu, jako krav, volů, koní a těm podobných. V. (Malý dobytek: *brav*). Vlk útok činí ne na stáda bravu toliko, ale i na skoty. Kom. S. volů n. volský. D. Pobrati s. BO. S. bučí, řve. Us. Vz více v S. N. a ve Frč. 380., Sch. II. 436. O s-u uherském vz KP. III. 289. — **S.**, a, m., *obyvatel Skotska*, der Schottländer.
Skotácký, Viehhirt-, Kuh-, Ochsenhirt-. S. mravy. Po -sku. Ros.
Skotáctví, n., der Viehhirtsstand, das Viehhirtsgewerbe. Ros.
Skotáček, vz Skoták.
Skotačiti, il, en, ení; *skotačívati* = *skotákem býti*, Viehhirt sein. — **S.**, *skotácky si vésti*, *skákati*, *dováděti*, treiben wie die Kuhhirten, lärmen, springen. Od skotačení zapálila se mu slezina. Sych. — **S.**, *hrubě si vésti*, grobe Streiche thun. Plk.
Skotačivosť, i, f., *skákavosť*, *rozpásanosť*, die Lustigkeit, Ausgelassenheit. Jg.
Skotačivý, lustig, treibend, schäkernd, spielend, lärmend. S. plesání, děvečky. Puch. S. píseň. Sš. P. 722. Láska jest jak děcko rozpustilá, s-vá a ješitná, Z Shakep. Tč.
Skotačka, y, f., *pasačka skotu*, zvl. krav, die Vieh-, Kuhhirtin. V.
Skoták, a, skotáček, čka, m., *kdo skot zvl. velký pase*, der Vieh-, Kuh-, Ochsenhirt. V. Skotáci z kravských chlévů, sviňáci ze sviňských chlévů troubou vyvolávají dobytek. Kom. Jako s-ci si vedou. Ros. Čím více s-ků, tím větší škoda. Č. M. 428. — **S.**, *nezbedný*, *neposedný*, ein ausgelassener, treibender Junge. Ty s-ku! — **S.**, na Mor. = *zajíc*, der Hase. Jg.
Skotaliti, il, en, ení; *skotáleti*, el, en, ení, hinab-, zusammenwälzen. — **co, čím**: kámen n. kamenem (dolů svaliti). Ros. — **co, se odkud**: s vrchu.
Skotar, a, **skotař**, e, m., strsl. skotarь, pecuarius, *skoták*. Příp. -arь. Mkl. B. 89., 90., Lpř.
Skotařství, n., die Rindzucht. Šm.
Skotasm-a, skotam-a, ata, n., *chorobný stav zraku*, při němž se na krátkou dobu temné mraky před očima objevují. Vz S. N.
Skotati, s. se = *toulati se*, *dováděti* = *skotačiti*. Jg.
Skotě, ěte, n. = *dobytče*, *mladý skot*, ein Stück jungen Viehes. St. skl., Výb. I. 1150. 30. Otřezáno bude z ovčince s. Ž. wit. D. Hab. 17. Do skotětę; Jako s. (iumentum) učiněn sem. Ž. wit. 134. 8., 72. 23.
Skoteň, tně, f. = *pastva*. Slov.
Skotí, Vieh-. S. povaha. Krok.
Skotina, y, f. = *skot*. Stehna vyřezali z těla poražené s-ny. Šbk.
Skotiti, il, cen, ení (na Slov. -těn, tění); *skáceti*, el, en, ení; *skácívati* = *překotiti*,

svrci, porasiti, herabwerfen, stürzen, umstürzen. Jg. — **abs.** Dej pozor, ať neskotíš. Us. — **co:** stromy, Plk., vůz, stoly, lavice. Us. Křesťéně skácechu dřeves (klád) dvadsěť. Rkk. 51. S. hrad. Šš Snt 5. — **čím:** vozem. Us., D. — **koho, kde kam.** I skoti sě drevo **na** voj. Rkk. 12. Janek můj vozil hnůj, do bařinky skácel, nohavičky zmáčel. Sš. P. 658. Skácel je tam **na** té skále **do** řeky. Ros. Skácí-li se kdy který **na** zemi, sám o sobě nevstane. Br. — **odkud:** se **s** koně = svaliti se, spadnouti. D. S výše v niveč se s. Kos. Ol. I. 144. — **se.** Vůz se skácel. Pažím plot, aby se neskácel. Sych. — **se komu.** S-la se jim svatba (sešlo s ní). Us. u Kuuvald. Msk.

Skotka, y, f., scottia, rostl. vikvovitá. Rostl.

Skotnice, e, f., *pastva pro skot,* die Viehtrift. Jg., Boč. — **S.,** něm. Köttnitz, ves u Příbora na Mor. PL. — **S.,** *řeka bystřice.* Us. u Opavy. Pk.

Skotník, u, m., *probíhání zimy tělem,* die Alteration. Mor.

Skotnosť, i, f., die Trächtigkeit. Vaň. hosp.

Skotný, *březí,* trächtig. S. ovce, kočka, Us., suka (čubka). Bern., Mkl. B. 151.

Skotolečitel, e, m., *dobytčí lékař, zvěrolékař,* der Vieharzt. Šm.

Skotolečitelský, Vieharznei-, Veterinär-. S. škola. Balb. zem.

Skotolečitelství, n., die Vieharzneikunde.

Skotolék, u, m., *lék pro dobytek,* die Vieharznei. Šm.

Skotolékař, e, m. = *skotolečitel.* Šm.

Skotopasec, sce, m. = *pastýř skotu, skoták.* Šf.

Skotopasecký, bukolisch. S. zpěv, báseň. Nz.

Skotopasectví, n., das Weiden des Viehes. S-vím se obírati. Šf.

Skotopaska, y, f., pastýřská idylla, das Hirtengedicht. Jg.

Skotoučiti, zusammenwinden. Us. Šd.

Skotouliti, vz Skutaliti.

Skotovati = *skotovodstvo prováditi,* nomadisiren. Krok. II. 447.

Skotovod, a, m. = *skoták.* — **S.,** der Nomade. Sych.

Skotovodství, n., *chování dobytka,* die Viehzucht. Krok.

Skotrlení, n., v tělocviku, das Abburzeln. Tš.

1. **Skotsko,** a, n., *dobytek, stádo,* die Viehherde. Dal búři kameničatej s. jich. Žk. 77. 48.

2. **Skotsko,** a, n., *Skoty,* ův, pl., das Schottland, *severní část britského ostrova.* Vz více v S. N.

Skotskosť, i, f., *hovadskosť,* viehische Wollust. Šm.

Skotský, od *skota,* Vieh-. S. stádo, maso, ZN., pastva. BO. Vz Skot. — **S.** = *hovadský,* viehisch. Právě skotsky přebývachu. Dal. 8. — **S.,** ze *Skotska,* schottisch, schottländisch. Ja.

Skotství, skotstvo, n., *hovadství,* viehisches Leben. Jg.

Skoudrněti, ěl, ění = *lakoměti,* geizen. Us.

Skoudrník, a, m., *skoupý,* der Geizige, Filz. Us.

Skoudrný = *skoupý,* geizig, karg. — **nač.** Je na topení s-ý (šetří paliva). Us. u Lanžova.

Skoukati, vz Skučeti.

Skoukavý, *skouklavý,* kreischend, winselnd. Ms. bib.

Skoula, vz Skula.

Skouliti, vz Skuliti.

Skoumač, e, m., der Forscher. Puch.

Skoumadlo, a, n., *nástroj ke skoumání něčeho,* das Probewerkzeug. Vz KP. IV. 52.

Skoumálek, lka, m., *hloubálek,* der Grübler. Jg.

Skoumalivě = *skoumavě,* forschend. Div. z och.

Skoumalivý = *skoumavý.* Šm.

Skoumání, das Probiren, Prüfen. S. slov. D.

Skoumatel, e, m., der Forscher. Vz Skoumati. S. jazyka mateřského. Proch.

Skoumati, *lépe: zkoumati* (Brs. 2. vyd. 224.) = *srozuměti, poznati, znamenati, vyzvěděti,* vermerken, wahrnehmen, inne werden, verstehen; *tajně slíditi, zpytovati, vyšetřiti,* forschen, er-, ausforschen, ergründen, untersuchen, spähen. Jg., V. — **abs.** Mudrc skoumá, pošetilec tupí, marnomluvec se hádá. Kmp. — **z čeho.** Z těch slov a znamení paní ubohá skoumala (znamenala), že by hejtmanu k vůli býti musila. V. — **co** (zpytovati). Kom. S. volby, Us., něčí povahu. — **co jak.** Skoumať mravů tvářnosti **ve** vší možné věrnosti. Puch. — **o čem.** A když po nich cloumá, pořád o čems skoumá. Sš. Bs. 8.

Skoumavka, y, f., der Prüfungsapparat, die Eprouvette. S. skleněná. Vz KP. IV. 48.

Skoumavosť, i, f., *sklonnosť ke skoumání,* der Forschungsgeist, -trieb. Uhří jeví málo s-sti. Mus. III. d. 25.

Skoumavý, forschend. Šm.

Skoupati, *skoupávati* = *koupaje smočiti,* abbaden. — **koho.** Já ho trošku skoupám. Ros. — **co kde.** Meč v nich skúpa (skoupal). St. skl., Alx. 1121. — **se,** sich abbaden, nass werden. Dej pozor, ať se neskoupáš (ať nepadneš do vody). Us. — **se kde: ve** vodě, Us., u víně (opiti se). V. S. se ve lži. Us. u Litomš. Dř.

Skoupě, *lakomě,* kärglich, karg, genau, geizig. S. utráceti, sobě vésti, V., mluviti. Mus. Vz Moudrosť. Chová-li zbožie příliš s. Hus III. 185.

Skoupení, n., der Zusammenkauf. Šp.

Skoupený; *-en, a, o,* zusammengekauft. S. zboží.

1. **Skoupiti,** il, en, ení; *skupovati* = *koupením vše k sobě přivésti,* auf-, ein-, zusammenkaufen. — **co:** obilí, V., potřeby. Har. Hloupý všecko skoupí. Prov. Chodijá chlapci po ulici, děvčata skupujú; Pepř, kořeníčko prodávám, ony mi to skupujó, dolů voděnkó spóščajó (spouštějí). Sš. P. 678., 172. — **co na co:** obilí na drahotu, Ros., na draho. V. — **co zač kde od koho.** Všecko obilí, ovoce (v. drůbeř) **před** městem, **za** branou

od obchodníků (od hokyň) **za** mírnou cenu za drahý peníz skoupil. Obilí **na** trhu *od* sedláků. J. tr. — **co jak.** Táž drahota pochází odtud, že tak velký počet překupníků věci (potravní) za lehkou minci **přes** hlavu skupují a ven ze země vyvážejí. Skl. V. 243. A já povolením a uptáním páně to jsem skúpil k tomu purkrechtu. NB. Tč. 165. — **co kde.** Tu zloch veškery koury a kohouty v Lidečku skoupil, aby všeho kuropění zabránil. Šš. P. 478.

2. **Skoupiti** = *lakoměti*, kargen, knausern, karg sein womit. — **komu.** Hrubě sobě s. V. — **se s čím** = *skrbně se s něčím držeti.* Ona se s svým neskoupí. Kom. — V., Br., Ros. — **se.** Neskoupí se = *rád dává.* V. Když se nemůž chleba koupit, tak se hledí všichni skoupit. Dch. 9. — **se v čem.** Kdo se neskoupí v chlebě. Br.

Skoupořekosť, i, f., die Wortkargheit. Šš. Sk. 190.

Skoupořeký, wortkarg.

Skoupost, i, f. (zastr. *skúpost*), *neužitosť, přílišná skrbnosť*, die Kargheit, Knauserei, der Geiz. V. S. nemírná, přílišná, mrzutá, mrzká, špinavá. V. Věz, žeť lakomstvo a s. dvě sestře jsú, tiem toliko rozdielně ot sebe, ač první ráda přijímá, druhá nerada dává. Ms. Č.

Skoupozvuký, wortkarg. Jak skoupozvuk tu jest Lukáš, patrno z . . . Šš. Sk. 218. Tys s-ký jako nevěsta. Us. Všk. S. učitel. Kos. Ol. I. 175. — Koll.

Skoupy, dle Dolany, něm. Skaupy, ves a) u Sedlčan, b) u Cerhovic. PL.

Skoupý (zastr. *skúpý*); *skup, skoupa, o* = *skrbný, lakomý*, karg, geizig. Strsl. skapъ, sordidus, avarus. Lit. skupas ist entlehnt, dagegen lett. skops. Mkl. aL. 99. Cf. Tk. I. 808. Vz Skrbec. Příliš skoupým býti. V. Lépe jest štědrým býti nežli skoupým. Kom. S. řeč. Č. Skoupé vybytí dcery. Sych. S. nikdy nemá dosti. Na Slov. ‚Ten je s.' převrací se hříčkou slov na: Ten je s kopy groš. Us. Dch. Esli bude tak skúpý a nedá nám zhola nic, tož dostane takovú, co ho bude dycky bit. Šš. P. 745. Marně tratí zbožie skúpí a přielišní, mezi nimiž prostředek držie štědří, jenž dávají, kde mají hodně dáti; Skúpí sú, kteříž nedávají majíce, kdežby měli hodně (mit Recht) dáti. Hus II. 300. Skúpy najprv dáva, potom berie; Skúpy dvarazy platí. Mt. S. Skoupý život ošuměle chodí. Č. M. 53. Skoupý boháč jest chudší žebráka. Km. Skoupý haní cizí hostiny a přece na ně chodí. S-ý boháč jako jeho skříně, ač v ní zlato, přece v koutě stojí. Pk. Skoupí víc (dvakrát) tráví (troví), lenivý víc chodí (Cf. Kdo nemá v hlavě, musí míti v patě). Na Slov. Skoupý není hloupý (Cf. Skupec-hlupec). Č. Skoupý (boháč) a sviňka po smrti zvěřinka. Č. — Vz strany přísloví: Kapsa, Lakomý, Ruka, Štědrý, Tobolka. — **na co:** na řeč. Us. Jaké vyražení s tím můňou na řeč sk-ým? Sych. S. na zboží. Výb. I. 859., Smil v. 341. — **v čem:** v utrácení. V. Nebývaj skup v tomto hodě. Výb. II. 37. — **čeho.** Almužny nebuď skoupý. Brt. S. §. 78., Výb. I. 911.

Skouřiti, il, en, ení; *skuřovati* = *kouřem sehnati*, herab-, zusammenräuchern. — **co po čem:** včely po žerdce. Rozm. o vč. — S., na Slov. = *vykouřiti*, ausräuchern. — Také **co:** tabák. — **S.** = *selhati*, lügen. U Brušperka. Mtl.

Skousati, skousám a skouši, al, án, ání; *skousnouti*, sl, utí; *skousávati, skusovati* = *kousáním sdrobiti*, zusammenbeissen. — **co.** Co kůň a vlk skousají, vůbec říkají, že se potom nerádo hojí. Prov. — **co čím:** pokrm zuby dobře s.

Skoušba, y, f. = *zkouška.* Pl.

Skoušecí, Prüfungs-. S. trubice, sklo, das Wasserstandsglas, die Wasserstandsröhre. Nz.

Skoušeti, vz Zkusiti.

Skouška, vz Zkouška.

Skouti, skuji, skul, ut, utí; *skovati, skovávati* = *kováním spojiti*, zusammenschmieden; *kováním učiniti*, durchs Schmieden verfertigen; *smluviti, sdýmati, učiniti, skutiti*, ins Werk setzen, schmieden, zusammenschmieden. Jg. — **co:** železo. Us. S. něco zlého (skutiti). Us. — **co v co (čím):** železo v hromadu kladivem. Radlice v meče s. (z nich meče udělati). Br. — **kde:** železo **na** kovadlině. — **co z čeho:** pancířovou košili z mnohých železných kroužků skovati. V.

Skouzliti, il, en, ení, herabzaubern. Dch.

Skovadlina, y, f. = *kovadlina*, der Amboss. Us.

Skovadlo, a, n., **šp.** m. *schovadlo*, das Behältniss. Jg.

1. **Skovati**, vz Skouti.

2. **Skovati**, v obec. mluvě **šp.** m.: *schovati.* Vz toto.

Skovičeti, el, ení; *skuvičeti, skučeti*, winseln, heulen. — **abs.** Pes skovičí. Žídek.

Skovík, u, m. = *skolení, vytí.* Vz Skoliti, 1.

Skovliti, il, ení = *kvičeti.* — Co jest platno, když skovlíme jako štěňata v pytli nerozumějíce, co skovlíme? majíce mysl na ulici neb v krčmě a tělo v kostele? Hus I. 300.

Skovrada, y, *skvrada, krada*, strsl. sartago, koř. skvr, skvra, příp. -da. Mkl. B. 206.

Skovranъ, skovranьcь, vz Skřivan.

Skř-. Z náslovné skupeniny této *s* v ob. ml. se odsouvá: skřeček — křeček, skřivan — křivan, skřín — křínka a p. Gl. Hl. 115.

Skrabák, u, m., die Erdkratze. Čsk.

Skrabatělý, *krabatý*, geschrumpft. S. švestka (scvrklá). Us. u Petrov. Dch., Brt.

Skrabatěti, ěl, ění, zusammenschrumpfen. Us.

Skrabatiti, il, cen, ení = *skrčiti*, zusammenziehen, runzeln. — **co:** čelo, tvář. Chmela.

Skrácení, *skracování*, das Abkürzen, die Abkürzung. S. věci nějaké: niti, provazu, dřeva, slov. Us. S. zvukové, die Klangkürze. Nz. S. slova, skratek, die Abkürzung, Abbreviation. Nz. — *Skracování* **samohlásek** *dlouhých* **I. tvarné.** 1. Starčes. *třie, čtyřie* zní a píše se v nové češtině krátce: tři, čtyři. První skrácení nalézá se na počátku 15. století. — 2. *V instrumentale pěti, šesti* atd. jest *i* zkrácené z *í*, poněvadž se či-

slovky dle *Kosť* skloňovaly. — 3. *Také komparativ příslovcí jest skrácen;* novoč. raději z staroč. radějie; v staročes. čteme pravidelně dlouhou koncovku: rozumnějie, ranějie, stálejí, skutečnějí. Později od 16. století se psalo *i*, kterýžto způsob se potom v češtině spisovné vůbec ujal; avšak čeština obecná otírala tu koncovku až do úplného vyhubení čili odsutí a slyšíme, druhdy také čteme: raděj, stálej (m. raději, stáleji). Gb. — *Dvojslabičné komparativy jmen přídavných na* **-ší** krátí dlouhou kmenovou samohlásku: krátký—kratší, úzký—užší, blízký—bližší a p. Bž. 22. Vz Komparativ. — 4. *S. děje se mimo to ve skloňování při jménech jedno- a dvouslabičných*, při oněch, když o slabiku vzrostou, při těchto, když se koncovka zdlouží aneb když se o slabiku rozšíří aneb i když se jednoslabičnými stávají. Tak se skracuje *á* v *a*: rána — ranou — ranám, ranami, ran, rámě — ramene; *í* v *i*: mísa, misou, misami, mis, lípa, lipou, lipami, lip; *í* v *ě*, *e*: díra, děrou, děrami, děr, míra, měrou, měrami, měr, símě — semene; *ou* v *u*: strouha, struhou, struhami, struh, trouba, trubou, trubami, trub; *ů* v *o*: stůl, stolu, hůl — holi, smůla, smolou, smolami, smol, kůže, koží, kožemi; *é* v *e*: dvéře, dveří, plémě, plemene; *ý* v *e*: týmě, temene. — *Pozn.* Za příčinou koncovky dlouhé zaměňuje se někdy silnější samohláska samohláskou slabší: sebou, tebou, naproti sobě, tobě. Zk. Ml. I. 10. Vz jednotlivé samohlásky. — 5. *O skracování dlouhých kmenových samohlásek při tvoření jmen podstatných a přídavných* vz přípony: -ač, -ak, -ař, -átko, -ba, -č, -dlo, -ec, -eč, -í, -ice, -ič, -ík, -ina, -írna, -isko, -ník, -sko, -ství, -stvo, -ště, -tel; -atý, -cí, -í, -itý, -ivý, -ní, -ný, -ský. — 6. *Ve jménech složených*: kralovrah, chvalozpěv, krasopis, licoměrník, ptakopravec, malomocný, lipolistý, ale též: růžoprstý. Bž. 24. — 6. **U sloves třídy šesté** *skracuje se ve kmeni samohláska: jsou-li odvozena od* **jednoslabičných jmen podstatných muž. rodu** *a* **dvouslabičných ženských,** *nezdrobnělých*: král — kralovati, kříž — křižovati, pán — panovati, hrouda — hrudovati, nouze — nuzovati, práce — pracovati atd. Sem náleží též radovati se od adjektiva *rád*. *Od ostatních jmen tvořená* podržují kmenovou samohlásku **dlouhou:** háček — háčkovati, článek — článkovati, mládek — mládkovati, účet — účtovati, úřad — úřadovati atd. *Ale slovesa předešlých tříd, přecházejíce ve třídu VI., vesměs skracují dlouhou kmenovou samohlásku:* krátiti — skracovati, létati — poletovati, svítiti — rozsvěcovati, rmoutiti — zarmucovati, výšiti — povyšovati. Brs. 2. vyd. 19., 225. — 7. *Když tvoříme zdrobněliny slov oněch*, jež ve kmenu dlouhou samohlásku mají: tráva — travička, kráva — kravička, bouda — budka, houba — bubka, krátký — kratičky, kraťounký, řídký — řiďounký atd. Ale mnohá subst. podržují dlouhou samohlásku: mírka, dírka, knížka, kůrka, šňůrka a p. Bž. 23. — 8. Při **rozkazovacím** *způsobu jednoslabičném*: souditi — suď, slíbiti — slib atd. Vz Rozkazovací. Vz Pk. Pravopis 5.—9. *V supině*: Jdu spat, hlasat, sběrat. Bř. 23. Vz Supinum. — 9. *U podstatných jmen slovesných* od příčestí min. trp. příponou -í tvořených: bití, živobytí, (se)jití a p., čímž lišíme je od infinitivu. Bž. 23. — II. **Přízvučné.** Toto krácení týká se slov jednoslabičných a dvojslabičných, kteráž, nejsou-li složena, přízvuk i délku mají na samohlásce kmenové; když pak skládáme je s předponami slabiku tvořícími, přechází přízvuk na tyto předpony; ztrátou přízvuku pozbývá pak samohláska kmenová i délky přízvučné. To děje se a) *u jmen*: chvála — pochvala, krása — okrasa, síla — posila, tráva — otrava, víra — pověra, smích — posměch, jméno — zájmeno; b) u *infinitivů dvojslabičných:* píti — vypiti, bíti — nabiti. — *Výjimky:* a) *infinitivy*, jichž *otevřené* kmeny na *-u* se končí, podržují *-ou* (= ů) i ve složení trojslabičném: douti — nadouti, plouti — vyplouti. — b) *Infinitivy*, jejichž kmenová slabika *stažením dlouha* jest, podržují délku její i ve složení trojslabičném: státi (ze stojati) — postáti, báti — nebáti se, hřáti — zahřáti. Vz Infinit. (I. 574. b.). — c) *Infinitivy* kmene *zavřeného* podržují dlouhou kmenovou samohlásku i mimo dvojslabičnosť, poněvadž, ač délka přízvučná mizí, délka *polohová* (dle Mkl. akcentualní) zůstává: nésti — vynésti, péci — napéci (napékti). Bž. 21. Vz Infinitiv. (I. 574. b.) — **S.** = *škoda, ujma, ublížení*, die Schmälerung, Verkürzung, Beeinträchtigung, der Nachtheil, Abbruch, das Unrecht. Žádné nouze ani skrácení nemíti; s. v něčem míti. V. Děje se mu v tom s. Kom. S. na něčem trpěti. Us. Mnozí lidé ve svých spravedlivostech s. nesou. Bdž. 131.

Skrácenina, y, f., *skratek*, die Abbreviatur. Rk.

Skrácenosť, i, f., die Verkürzung. Nz.

Skrácený; *skrácen, a, o*, abgekürzt. V. S. dělení, násobení; způsob dělení, násobení s-ného, abgekürzte Divisions-, Multiplikationsmethode. Nz. S. jméno, vz Skratek. S. řeč, V., údy. Rst. Ostatně vz Skrátiti i strany: *On jest skrácen.*

Skracovací, Abkürzungs-. S. tečka. Nz.

Skracování, vz Skrácení.

Skracovka, y, f., das Abkürzungszeichen. Rk.

Skraček, čku, m. V dvorci rodných bratů ani skračka. Hdk. C. 337.

Skrada, vz Skovrada.

Skřahnouti = *skřehnouti*.

Skrájeti, vz Skrojiti.

Skřákati se, v Krkon. = *síly zase nabývati*, wieder zu Kräften kommen. Kb.

Skrakec, kce, m., galeodes, pavouk. Krok. II. 249.

Skraloup, vz Škraloup, *s* se s *š* rádo střídá. Příp. -upъ. Mkl. B. 213.

Skramiti, il, en, ení = *krotiti*. Sš. O. 88.

Skramníky, dle Dolany, ves u Čes. Brodu. Vz S. N., Tk. III. 192.

Skramouš, e, m., něm. Skramousch, ves u Mšena. PL.

Skraň, *škraň*, i, *skraně, škraně*, f., na Slov. *škránek*, nku, m. = *čelisť spodní n. hořejší*, der Kinnladen, Kiefer, die Kinnlade, D., *lícní kosť*, der Oberkiefer. Jád., Leg.,

Ros. — *Skraně*, *škraně*, sg. i pl. = *spánky*, *židoviny*, die Schläfe. Gád. V MV. nepravá glossa. Pa.

Skrančice, něm. Skrantschitz, ves u Zavlekoma v Klatovsku. PL.

Skránec, nce, m., harban, nástroj, jímž ženské vlasy si upevňovaly, zastr. Jir.

Skranní, *škranní*, *skráňový*, *škráňový*, *od skraně*. S. žíla, Lichtader, žláza, die Speicheldrüse, kosť (spánková), der Backenknochen. Jg.

Skraňovitý, backen-, kieferartig. Jg.

Skráňový, Kiefer-. S. sval, der Kiefermuskel. Šm.

Skrápati. — **čím**. Skály skrápající smolou, träufeln. Mus. — *Skřápati*, vz Skřapnouti.

Skřapati = *churavěti*, kränkeln. U Žambrk. Kf. Na Mor. Kmk.

Skrápěti, vz *Skropiti*.

Skrapky, pl., m., *úkapky*, *stočky*, *slevky*, pivo ze škopíčku, das Tropfbier. Šuk.

Skrápník, u, m., der Stalaktit.

Skřapnouti, pl, utí = *skapnouti*, *zdechnouti*, *scipnouti*, verrecken. Us.

Skrásiti, vz Krásiti, Zkrásiti.

Skrásti, skradu, adl, den, dení; *skrádati* = *okrásti*, bestehlen. V. — **S.**, *nenadále překvapiti*, *dopadnouti*, überraschen, überrumpeln. — **koho kde**. Matiáš **v** lese **na** jedné malé louce skradl krále Vladislava. Let. 240. — **co komu**. Nemálo dcer zloba jich mně skradla. Sš. Sm. bs. 84. — **se s kým odkud: s** hradu (tajně se sjíti). Háj. — **koho**. Skradlo vás to (nemoc vás zmořila). Us. — **se kam kdy: v** noci. Let. 8.

Skratek, tku, m., *skrácené slovo v písmě*, *skrácení*, die Abbreviatur. S. nedobře rozluštěný; Hermas bez mála jest s. ze slova Hermodoros. Sš. I. 126., 146. Rukopis pro množství s-ků těžce se čte. Sš. — **S.**, *skrácení*. S. jmění. Bez s-ku dědičného dílu. Us.

Skrátiti, il, cen, ení; *skracovati*, ab-, verkürzen. — **co:** provaz, plášť (Ros.), slova, řeč, Us., výraz, zlomek. — **koho, co oč:** člověka o hlavu. V. — **koho na čem:** na jídle, na spravedlnosti. Zlob. — **komu v čem**, verkürzen, beeinträchtigen. D. = ublížiti komu v čem, na čem; ujati, umenšiti komu čeho, v něčem. — **co komu:** čeládce mzdu. Sych.

Skravaď, i, f., zastr. = *pánev*, die Pfanne. V Mat. verb. nepravá glossa. Pa. Vz Skrovadnice.

Skravada, y, f., zastr., *svár*, *sváda*, der Zank, Zwist. Leg., BO., Výb. I. 285.

Skravařov, *Kravařov*, něm. Skravařow, ves u Opavy. PL.

Skrb, u, m., der Schatz. Na Ostrav. Tč. Strsl. skrъbь, cura. Mkl. aL. 113. Sr. Podskrbí.

Skrbčiti, il, en, ení = *skrbiti*, knausern. MM.

Skrbec, bce, m., *stuchlík*, *houžvička*, *skrbek*, bka, *skrblec*, blce, *skrblík*, a, *skrbnec*, bence, *skrboň*, *skupec*, *neužilý*, der Knicker, Knauser, Filz. Skrblíci a tlustá svině až po smrti dobře činí. Slez. Tč. Vz Rostiti.

Skrbectví, n., die Knauserei.

Skrbek, bka, m. = *skrbec*.

Skrbeň, bně, f., něm. Kirwein, ves u Olomouce. PL.

Skrběna, y, f., něm. Sterbina, ves u Teplice. PL.

Skrbimír, a, m., osob. jm. Šd., Mus

Skrbiti, *skrbliti*, *skrbčiti*, il, en, ení, kargen, knicken, geizen, knausern. — **abs.** Ten skrbí. Us. — **komu**. Hrubě sobě skrbí. V. On jen sobě skrbí. Ros. — **jak dlouho: až do** skonání s. Sych. — **se čím, s čím:** penězi, s penězi. V.

Skrbivý, geizig. Kos. Ol. I. 296.

Skrblec, blce, m., vz Skrbec.

Skrblice, e, f., die Knauserin.

Skrblictví, n., die Knauserei, Knickerei. D.

Skrblík, a, m. Vz Skrbec.

Skrblina, y, f. = *mrcha*. U Přer. Kd.

Skrbliti, vz Skrbiti.

Skrblivý = *skrblý*. Dch.

Skrbloň, ě, m. = *skrbec*. U Olom. Šd.

Skrblý, *lakomý*, geizig, knauserig. Vz Skrb. Us. Tč.

Skrbnář, e, m. = *skrblec*.

Skrbně a skoupě si vésti, V., s. držeti, filzig, knickerisch. Orb. p.

Skrbnec, bence, m. = *skrbec*.

Skrbník, a, m. = *skrbec*.

Skrbniti, il, ění = *skrbiti*. D., Ros.

Skrbnosť, i, f., *lakomosť*, die Knauserei, Filzigkeit, Kargheit. Sš. L. 123., II. 67. S. nemírná, přílišná. V.

Skrbný, *skoupý*, *houževný*, *neužilý*, karg, filzig, knauserig, knickerig, lausig. Kom., V. Skrbný život vésti. V.

Skrboň, ě, f. = skrblík. Boč.

Skrbovice, Schreiberseifen, ves v Krkonošsku ve Slez. Šd.

Skrčat = *skrčovati*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Skrček, čka, m., *skrčený*, *malý člověk*, D., *skrčenec*, *šprček*, der Zwerg, Knirps. — **S.**, čku, m., *něco skrčeného*, der Kropf. — **S.** u soukeníků, vz Potáč.

Skrčeně choditi, gebückt. Ros.

Skrčenec, nce, m. = *skrček*. Mor., Šd., Koll.

Skrčení, n., das Zusammenziehen, das Krämpfen.

Skrčenosť, i, f. = *skrčení*. Ros.

Skrčený; *-en*, *a*, *o*, zusammengezogen. Ty s-ný knote! Šml.

Skrčiti, skrč, če (íc), il, en, ení; *skrčovati*, zusammenziehen, zusammenkrümmen. V. — **co:** čelo, nohy, tělo, ramena. Ros. — **se**. Ros., Br. — **se kam: pod** lavici, **za** kamna. — **se kde: v** posteli. Dch.

Skrčka, y, f., v tělocviku. S. s unožením. Tš. Vz KP. I. 453., 488.

Skrdlovice, něm. Skrdlowitz, ves u Veselého Žďára. PL.

Skřečati někde = *v nečas seděti*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Skřeček, čka, **škřeček**, **střeček**, čka, m., *hlodavec myšovitý*, mus ericetus, der Hamster, Erdzeisel. Škřeček díry si dělá. Kom. — *Skřeček*, na Slov. a na Mor. = *křikloun*. Brt., Bern. Vz Skřečko.

Skrčeti = *skřípěti*, knirschen. Pero skrčí. U Třebíče. Gn.

Skřečení, n., vociferatio, das Geschrei. Ž. wit. 32. 3.

Skřečeti, *škřečeti*, 3. pl. -čí, skřeč, če (íc), el, ení; *skřekati, škřekati, skřeknouti, škřeknouti*, kl, utí; *skřečivati, škřečivati = pronikavě křičeti*, quecken. Výb. I. 1098. — **abs.** Orel, sup, labuť, netopýr, žába s-čí. Us. — *Zvl. o ptácích, když se hnízdí*, hecken, glucken. Skřečí sup, koroptva, Br., slepice (na Mor.: chytá se jí skřek). Kom. — **proč jak.** *Starosti* skřečela slepice **bez** ukonání. Puch. — **kde.** Straka **v** mém sadě škřečí. Koll. — **S.** = *křičeti*, schreien. Píše papežovi Eugeniovi, kterak na jeho sieni mnoho jest sváróv, kterak dá skřečeti právu ciesařskému a velí mlčeti zákonu Kristovu. Hus I. 255. — *Skřekati* = sápati se. Na Mor. Brt.

Skřečka, y, f., *slepice skřečná, kvočna*, die Gluckhenne. Mor. Šd.

Skřečko, a, m. *křikloun*, der Schreier. Slov. Bern. Vz Skřeček.

Skřečnice, e, f., zastr., cemma. Rozk.

Skřečník, a, m. = kdo skřečí. GR.

Skřečný, *škřečný, skřečící, kvočný*. S. slepice, Gluckhenne, f. Jel.

Skřečoň, ě, m., ves u Bohumína ve Slez. Tč.

Skřečovatěti, ěl, ění, *s-titi se*, krampfhaft werden. Nej.

Skředylka, y, f. = *poklička*, die Stürze. U Prostěj. Fr. Přikryl.

Skřeh, *škřeh*, u, m., *žabí křik*, das Froschgeschrei. Ros.

Skřehati, vz Skřehnouti. Sš. Sm. bs. 76.

Skřehčeti, el, ení, knirschen. — **čím**: zuby. Ctib. — Vz Skřehotati.

Skřehčiti, il, en, ení; *skřehčovati = křehké činiti*, mürb machen. Rostl. — **co čím**: těsto máslem.

Skřehle = *stuhle, zmrzle*, starr. Jg.

Skřehlosť, i, f., *stuhlosť, zmrzlosť*, die Erstarrung vor Kälte.

Skřehlý, *tvrdý, tuhý, ztrnulý*, erstarrt. V. — **čím**: zimou. D. — **od čeho**: od zimy. D.

Skřehniti se = plakati. Mor. Šd.

Skřehnouti, hnul a hl (zastr. skřahl), utí = *zimou ztuhnouti*, erstarren (vor Kälte); *křehkým býti*, mürbe werden. — **čím**: zimou. — **kde**: **na** cestě. Ros. Skřah na dřevě Ježíš (stuhl). Cant. D. — **komu**. Skřehlo jí srdce. Hlas.

Skřehot, škřehot (zastr. *skřehet*), u, m. = *skřehotání, skřek*, příp. -отъ. Mkl. B. 118. Das Gekräusch, Klirren. V. S. zubami (m.: zuby). Bl. Položím před sě i před každého zde v světě hřiešného oheň věčný, temnosti věčné, pláč **a** s. zubóv; Tu bude pláč a s. zubóm; S. zubóv, jenž jest tvrdých kostí **z** bolesti tlučenie, znamená bolesť, jíž bude tělo súženo. Hus I. 285., 322., II. 42., 47. — *Skřehot, drobné kameničko, skřemení*, der Gries. V. — **S.**, *ostrosť hrdla*. 1520.

Skřehotati, *škřehotati*, -tám a -ci; *skřehtati, škřehtati*, -tám a -ci, knarrend schreien, kräuschen, knirren, knirschen, quacken. — **abs.** Skřehtají krkavci, Zlob., slepice, D., žáby. Aqu. — **čím**: zuby. St. skl. — **čím na koho** S-ly jsú **na mě** zuby. Ž. wit. 34. 16. Škřehce svými zuby na mé. Ctib., BO. — Ms. Ps. — **od čeho.** Meči od odění skřehcí. St. skl. — **kde.** Zelená žába na dřevě škřehce. Ms. bib. — **proti komu.** Jel.

Skřehotný, *plný skřehotu*, voll Kiesel, Gries. Jád.

Skřeht = *skřehot*. Št.

Skřehtání, n., fremitus. Ž. wit. Hab. 12. Vz Skřehotati. Výb. I. 48.

Skřehtati, frendere, knirschen.

Skreja, e, m., osob. jm. Šd.

Skreje, *lépe*: Skryje. Kal.

Skřek, *škřek*, u, m., *skřečení, křik pronikavý*, der Schrei, die Wehklage, das Geschrei. Žába dělá s.; s. slepičí (kvokání), Bern., orlový, žabí. L. Té slepice chytá se s. (skřečí). Us. na Mor. Strah vrahóm vyrazi z hrdel skřeky. Rkk. 13. S. veliký. Ss. o zští. S. něčí přehlušiti. Dch. A strašný s. při tom dělají (psi na východě). Sš. II. 173. — **S.** Žabí skřeky, der Froschlaich. Na Ostrav. Tč. — **S.**, *lapání ptáků* vějicemi zastrčenými v haluze stromu. Na morav. Zlínsku. Brt. Vz více v Mtc. 1877. 144. — **S.** = *klec*, v Krkonš. Kb.

Skřekání, n. = *křik*, Geschrei, n. Vz Skřečeti. Sš. II. 124.

Skřekati, vz Skřečeti.

Skřeklák, a, m. = *křikloun*. Bern.

Skřeklavě, *škřeklavě* (*škřeklivě*, Výb. I. 453.) = *s křekem*, schreiend. Tkad.

Skřeklavosť, *škřeklavosť*, i, f., *křiklavosť*, das Zettergeschrei. Bern.

Skřeklavý, *škřeklavý*, *křiklavý*, stark schreiend, schreierisch. Tkad. S. žába. Orb. p.

Skřeklivě, vz Skřeklavě.

Skřeknouti, kl, utí = *skřiknouti*, einen Schrei machen. Bern. — **S. se** = *svolati se*, sich auf einen Schrei versammeln. St. skl. III. 138.

Skřekoň, ě, m., *děcko ubrečené, ukřičené*, ein weinerliches Kind. Na mor. Zlínsku. Brt.

Skřekule, e, f., *skřeklavá žena*, die Schreierin. Bern.

Skřele. pl. = *klapky* (ústroje dýchací ryb), die Kiemen, Kiemendeckel. Us. Ktk.

Skřemel, *škřemel*, u, m., *skřemelka*, y, f., der Kiessand. Vaň.

Skřemelák, u, m., *křemelák*, die Hageeiche. Kaub.

Skřemelený; *-en, a, o*, verkieselt. Dch.

Skřemeleti, el, ení, verkieseln. Dch.

Skřemen, *škřemen*, e, *skřemének, skřemínek*, nku, *skřemenec*, nce, m., *skřemení*, n. (na Mor. *skřemenice*, e, f.), *skřemeníčko*, a, n. = *křemen, kámen oblátkový*, der Kiesel, Kieselstein, Kies, Quarz. Příp. -менъ. Mkl. B. 237. Škřemen, škřemení, škřemínek. V. K rozsvícení ohně křesadlo s troudem, s ocelí, škřemenem (křesacím kamenem) ať jest tu. Kom. Škřemeničko, kteréž do střevíce padá. V. Pravý skřemínek! Vz Svéhlavý. Č. — Vz Křemen.

Skřemenáč. e, m., tetra lagopus, *kura lesní*, das Schnee-, Stein-, Waldhuhn. D., Schd. II. 461. — **S.**, *houba*, der Steinpilz.

Skřemenatý, *škřemenatý, plný skřemene*, griesig. D., Reš.

Skřemeněti, ěl, ění, zu Kieselstein werden. Zlob.

Skřemení, *Křemení*, n., ves u Benešova v Buděj. PL. — **S.**, vz Skřemen.
Skřemenice, vz Skřemen.
Skřemeniti se, il, ěn, ění = *skřeměněti*. Th.
Skřemenitý, *škřemenitý*, *křemenitý*, kiesig. V.
Skřemenný, *škřemenný*, *plný křemenu*, kiesig. V. S. pastvina, Rostl., kámen, D., kamení. V.
Skřemenovatý, quarzig. D.
Skřence, pl., *ledové kry*, Eisschollen, f. Mor. Šd.
Skřeníř, e, m. S. nový, Neu-Skřenitz, ves u Nov. Bydžova. PL.
Skřenka, y, f. = *střenka*. U Přer. Kd. — **S.** = *skříně*, *poklop*. U Prostěj. Přk.
Skřepek, pka, m., osob. jm. Šd.
Skřepeněti, ěl, ění = *zimou ztuhnouti*, vor Kälte erstarren. — **komu**. Ruce mi skřepeněly. Koll. — Bern.
Skřepěti, ěl, ění = *skřípati*, knirschen. — **čím na koho**: zubama (m. zuby). Kom.
Skřepilka, y, f. = *křepelka*, die Wachtel. U Přerova. Kd.
Skřepiti, il, en, ení, na Slov. = *pochybovati*, bezweifeln, bestreiten. Bern.
Skřepnouti, pnul a pl, utí, na Mor. = *scípnouti*, krepiren, verenden, verrecken. Skřepne, ani prdelí nehne (říkají o lakomcích). Č.
Skřepovitý, *rozpukaný*, geborsten. S. kámen. Prm. IV. 188.
Skřesal, a, m., *kopal*, der Pfuscher. Dch.
Skřesaný; *-án*, *a*, *o*, abgehauen; übel zugerichtet, verpfuscht. Dch. Vz Zkřesati. — **S.**, *šmathavý*.
Skřesati, sám a ši. — **co, koho**: kámen (mlýnský), abhauen, billen. — **s. koho** = *zbíti*, abprügeln. Ti ho skřesali (v pranici). Us. — Na Slov. — **s. co** = *sraziti*, abstutzen. S. vrchol, hlavu; 2. *vykřesati*, *zakřesati*, Feuer anschlagen. Bern.; 3. *špatně učiniti*. Ten to skřesal (verpfuschen). Us. — **co čím**: mlýnský kámen železným náčiním. — Vz Zkřesati.
Skret = *skřet*.
Skřet, a, **skřítek**, **škřítek**, **křístek**, tka, m., *duch*, der Geist, Dämon. V MV. nepravá glossa. Pa. — *Zvl. domácí bůžek starých Slovanů pohanských*, ein Hausdämon, Hauskobold. Sie waren von guter (auch hospodáříček genannt) und tückischer Natur. Gl. 313. S., špiritus, špirek, luček, čertík, rarášek, Kuba, Kubík. Vz Kda. I. 215., 229., Hus. I. 409. Činí se ďábel hospodářem, kteréhož v domích jmenují *skřítek* aneb *hospodáříček*, a ten lidi mámí, v kterém sobě kde nesmyslní štěstí zakládají, a jemu pokrmu, obuvi zanechávají, kterýž mnohdykrát ukáže se v způsobu *pacholika*. Štelc. o anděl. Je pravý skřítek (= pidimužíček). Prov. D. Vz Malý. Ty skřítku! Us. Skřítek to vzal. Us. na Mor. Posluhující skřítkové a hospodáříčkové (šotkové). Kom. Není ani skřítka (křístka) doma (= nikoho). Prov. — **S.**, *přezdívka dětská*, der Fratz. U Opav. Klš. — **S.**, tku, m., der Kopfgrind. Mor. Mtl. — O původu vz Mz. 81.
Skřetuška, y, f., děva oblečená v kožich obrácený na ruby s rozskřepcem n. posvitkem od děvy k děvě chodící. Hra na s-ku. Vz Sš. P. 74.
Skrhov, a, m., něm. Skrhof, ves u Letovic na Mor. PL.
Skrchleby, dle Dolany, něm. Skrchleb, ves a) u Loučína, b) Kostelce nad Orl.; něm. Krchleb, ves u Neveklova; něm. Stirchlova, ves u Staňkova.
Skřib, a, m., ves u Letovic na Mor. PL.
Skřib, u, m. = *přeslička*. Rostl. 1765.
Skřice, e, f. = *kštice*. Olom. Šd.
Skřička, y, m., osob. jm.
Skřičeti, el, ení; *skřiknouti*, kl, utí. Us. *Skřičeti se* = svolati se. Rad. zv. Vz *Zkřičeti*.
Skřidla, y, f., *skřidlice*, *škřidla*, der Schiefer. Chrám skřidlicí přikrytý. V. — **S.**, die Platte. Bj. Decius kaza kyji jeho bíti a rozžžené s-ly železné k jeho bokóm přičiniti. Pass. 430. — **S.** = *poklička*. U Přerova. Kd. — **S.**, pl., n. = křídla. Kd. — **S.**, der Dachziegel. U Frýdka. Tč.
Skřidla, něm. Skřidlau, ves u Velešína. PL.
Skřidlenec, nce, m. = *pták*. Bdl.
Skřidlník, a, m., der Schieferbrecher. Ždk.
Skřidlo = *křídlo*. Opav. Tč., Klš.
Skřih, u, m., *truhla na obilí*, der Schüttkasten. Mor. Tč., Šd.
Skřiknouti, vz Skřičeti.
Skřiměřov, a, m., něm. Schreinetschlag, ves u Prachatic. PL.
Skřinář, e, m. = *truhlář*, der Schreiner. Šm.
Skříně, **skříné**, **škříně**, **škříně**, ě, f., **skřínka**, **škřínka**, **skřinka**, **škřinka**, **skřiňka**, **škřiňka**, **skřinečka**, **škřinečka**, y, f. = *schrána*, *police*, *truhla*, *jarmara*, *šatník*, *prádelník*. S., arca. Ž. wit. 131. 8. Strsl. skrinija, pol. skrzynia, lett. skrīns, lat. scrinium, strhornoněm. skrīni. Mkl. aL. 120. Der Schrank, Schrein, Kasten. S. výkladná, der Auslagekasten, ledná, der Eiskasten. Dch. Škříně. V., Kom. S. na poklad, na šaty, D., na obilí. Zlob. Skřinkám smutným knihy za podíl byly. Kom. Někde v skřínkách se to kreje. Ros. Skříně, kdež se poklady a jiné věci chovají. V. Škříně klenotmi (n. klenoty) naplněné. Kom. Ve skříni: hrabice n. rohatina na věšení šatů nebo přehrádky na knihy, prádlo, nádobí atd. S. na prádlo (prádelník), na knihy (knihárna), na šaty (šatník), na stolní náčiní (misník); na truhlářské atd. náčiní (der Werkzeugkasten), na obilí, mouku, ovoce (špíže, špižírna), na peníze a drahé věci (skrb) atd. Š. a Ž. (Valter). S. úmluvy boží; s. svědectví, zaslíbení (archa úmluvy). BO. Když jsmy skřínku postavili a Jan sudí nad ni stál, tu sta každý z nich volal: Póhon mój. Půh. I. 157. S-ni někomu vylámati. NB. Tč. 240. — **Skřinka**, *poklopec*, *padák* na sýkory, na ptáky, v obec. mluvě místy *křimka*. (Zk.). Der Meisen-, Vogelschlag. D. S-ku na sýkory strážiti. Mor. Brt. — **S.**, *nástroj malý*, *jímž se víno tlačí*, die Weinpresse.
Skřinice, něm. Weckersdorf, ves u Broumova. PL.
Skříniti se. Skříní se = slunce vychází, es wird Tag. Us. v Krkonš. Jg.

Skřinkovati, Fächer machen, abfachen. Mus. II. 179.

Skřinky, pl., vrch u Radlic. Na S-kách. Tk. II. 273.

Skřip, *škřip,* u, m., *skřípání,* das Knirren, Knarren, Geknarre. — **S.,** na Slov. *skřipec.* Bern. — **S.,** *skříp,* u, m., *skřípí,* n., rostlina, a) **siler,** die Wasserweide; b) **crepis;** c) **ciperus;** d) *přeslička,* equisetum palustre, das Kannenkraut. Jg. — **S.,** a, m., ves u Kunštátu na Mor. Tč.

Skřipač, e, m., der Knarrer.

Skřipáček, čka, m., *pták.* St. skl. 4. 323.

Skřipačka, y, f., die Knarrerin; *čím se skřípá,* die Knarre. D.

Skřipáky, pl., m., *skřipce tkadlcovské,* Klöblein, n.

Skřípati, *škřípati; skřípnouti,* pnul a pl, utí; *skřípěti,* ěl, ění; *skřípávati, skřipívati,* knirschen, knarren, knirren, kirren; quetschen. — **abs.** Železo o železo třené skřípá, vrzá. Ros. Dvéře skřípají (vrzají). L. Kolo skřípá. St. skl. Stěžeje chrámové s. budú; Vůz těžký s senem skřípí. BO. Ptáci skřípí. Us. — **kde.** Kola **v** sněhu skřípají. Us. Ve dveřích se s. Us. Spodek člunu skřípal **na** písku. Dch. Sníh **pod** nohama skřípí. L. — **čím:** zuby. D., Kom., Br. Kanec slintavý zuby skřípí. Smrž. Má ducha němého a ten kdežkoli věk jeho chopí, tepe jím a pění a skřípí zuby a schne. Hus I. 125. — **čím na koho (proč):** zuby na někoho s. Solf., Hus I. 230., Ben. V., Br. Turci *velikým hněvem* zuby naň skřípěli. Vrat. 87. — **komu.** Střevíc mně skřípá. Us. — **na co, na čem:** na housle, Ros., na houslech (houslích), schnarren, kratzen, fiedeln, stümpern. Jg. Mistr Nouze učí dělati a psota Dalibora na housle škřípati. Prov. Jg. — **na čem od čeho.** Pán od zlosti na zubech skřípal. Kn. poh. 614. — **se, koho.** Kdo tě skřípl (smačkl; 2. ošidil)? Us., Sá. S. se, na Slov. = vaditi se, streiten, zanken. — **se čím:** dveřmi.

Skřípavosť, skřiplavosť, i, f., die knarrende Beschaffenheit. Ros.

Skřípavý, *škřípavý, skřiplavý, skřiplavý = vrzavý,* knirrend, schnarrend. S. housle, Ros., piskot. Kom. Skřípavý (= vrzavý) strom déle v lese stává. Č. M. 308. — *Skřípavě, skřiplavě* na housle vrzati. Us. Kejdy a drndačka škřípavě znějí. Kom. — *Skřípavá bylina,* vz Skřip.

Skřipcovati, na Slov. = *skřipcem táhnouti,* haspeln. — **co z čeho:** rudu z dolu. Bern.

Skřipcový, *škřipcový,* Kloben-, Haspel-. S. kolečko, kleště. Reš.

Skřipčař, e, m., der Haspler. Na Slov. Bern.

Skřipě, ěte, n., druh divokých kachen. Ms. vodň.

Skřipec, *škřipec,* pce, *skřipeček,* čku, m., *nástroj ku přiskřipnutí n. stažení něčeho,* die Kneipe, Zwänge. D. S. černý, leštěný, silný pro strojníky, s okřídlenou matkou, s klíčem, do svěráku, s rukovětí, s perem, soustružnický, pozlacovačský, šicí, sedlářský n. řemenářský (koník); rozskřipec, oskřipec, proskřipec, proskřip, proštěp, štipec. Šp. Uchopiti něco skřipcem. Prm. IV. 126. S. svěrákový, der Reifkloben. Šp. S. siloměrný, Pronyova brzda, Brems- Dynamometer o. Prony's Zaum. Nz. S. zadní a přední u hoblovací stolice, die Hinter-, Vorderzange bei der Hobelbank. Šp. — **S.** = *proskřip, rozskřipec* (rozškřipec, D.) *na ptáky,* der Kloben, Nz., Us.; na ovoce, der Obstbrecher. D. — **S.,** *nástroj tahací;* v pl. = *kladkostroj,* der Kloben, Krahn, die Flasche, die Winde. Sedl. S. dvou-, trojkladkový. Sedl. S. lanový, die Seilscheibe. Bc. S. na lodi. Tesař břevno škřipci zdvíhá. Kom. S. vozní, Us., v stodole, V., s obrtlíkem. Kom. Po skřipcích zhůru je tahali. Kom. Kolo u studnice, skřipec, na němž provaz jde. V. — **S.** u *tkadlců* ono náčiní, na němž brdo, pod brdem rozporky a pod rozporkami kleviče a pod nimi podnožky visí. Ostatně vz Tkadlcovství. Hk. — **S.,** *nástroj katovský k mučení, řebřík, housličky, obecné máry,* die Folterleiter, Folter, Fiedel, das Schnüren. V., Kom., Jel., Kat. 2766. Na skřipci stáhnouti. V. Mučení n. skřipcem tažení. Plk. Na skřipci koho natáhnouti, roztáhnouti. Us. Na skřipci viseti. Jel. Ne hned s každým na řebřík a na skřipec kvapiti. Pr. měst. Křičí, jakoby ho na skřipec bral. Ros. Je ve skřipci. Vz Nebezpečenství. Č. Dostati se do skřipce, in die Klemme gerathen. Dch. — **S.,** *válec v hodinách,* na kterém visí šňůra se závažím, der Kloben, die Walze, Rolle. D. — **S.** v horn. = *kotouče, po nichž se provaz hnací vleče,* die Schachtscheiben. Vys. — **S.,** der Zwicker, *druh brejlí.* Dch. — **S.,** *mlezivo,* husté upečené mléko, které se po porodě (otelení) krávy, kozy atd. nadojí.

Skřipečky, náčiní tkadlcovské zavěšené na tyčici a sloužící k zavěšování nádobí jako jsou činky, paprsky atd. Us. Dch. Vz Skřipec.

Skřipečník, u, m. = *bidlo n. tyč,* do které se několik skřipců po stranách nad sebe zasadí, které se dřevěnou pružinou dole u s-ku zároveň stahují, když ptáci na skřipce zasednou. Šp.

Skřipečný, Kloben-. S. provaz, das Zugseil. D. exc.

Skřipel, e, m., ves u Dobříše. Tk. III. 37.

Skřípění, *skřípení, škřípění, skřipění = skřehot,* das Knirren, Knarren, Knirschen. Škřipení, škřípení. V. V pekle jest věčný pláč a škřípení zubů, V., škřipění zubů. D. Budou míti pláč na očích, škřípení na zubích, stonání v hlavě. V. Škřípení kol vozových, Jel., hlasův, V., železných dveří. Kavka. Škřípění hlasů jest nemotorné. Kom. Pláč a zubóv s. Smil v. 1590.

Skřípenina, y, f., *uskřípnutí,* die Quetschung. Ja.

Skřípěti, vz Skřípati.

Skřípí, n. = *skřípina.*

Skřípina (*škřípina*), y, f., rostlina, scirpus. S. ostřižná, lesní, kořenová, Flor., jezerní, *sítina,* scirpus lacustris, die Teichbinse. Vz Čl. 160., Kk. 116., FB. 16.

Skřipka, *škřipka,* y, f. = *váda,* der Zank. Us. — **S.,** *malá, červenohlavá kachna,* anas cristata. — **S.,** *kopřivka,* die Schnatterente, anas strepera. D.

Skřipky, pl., f. = *housle,* die Geige (potupně). Mor. Šd.

Skřiple, něm. Skřipel, ves u Dobříše. PL.

Skřipnouti, vz Skřípati.

Skřípný, *vadivý*, zanksüchtig. Na Slov., Plk. — **S.**, *skřípající*. S. chřest. Sš. Sm. bs. 37.

Skřípot, u, m. = *skřípání*. Sš. Sm. bs. 9., Kos. Ol. 1. 192.

Skřípov, a, m., něm. Skřipp, ves u Opavy. PL. — **S.**, něm. Wachtel, ves u Brodku na Mor.

Skřípová, é, f., něm. Krippau, ves u Bochova.

Skřísiti, vz Vzkřísiti.

Skříta, y, f., *kousek*, *úlomek*, ein Bruchstück. Kat. 2792. Vz Mz. 308. — **S.**, *soška soukromého bůžka*. Kat. 2449.

Skřítek, vz Skřet. — **S.**, nemoc hlavy, der Weichelzopf.

Skřítkový. S. noha = *muří noha*. Kom. Inform. 12.

Skřiváček, čka, m. = *skřivan*. Us. Cf. Skřipáček.

Skřivák, u, m., Taschenmesser, n. MM.

Skřivan (*škřivan*), a, **skřivánek,** nka, **skřivanec,** nce, m. Skřivan, pl. skřivani, **ne:** *-né*, vz *-an*, é. V obecné mluvě *křivan*. Vz S. Na Slov. *škrovan*, *škrovánek*, u Opavy *škrobánek*. Klš. Skřivanec. Smil v. 1573. S., strsl. skovranъ m. skvranъ ve skovranьcь, koř. skvr, příp. -anъ. Je tedy s. místo skvran. Mkl. B. 124., 125. *Škřivan*, škřivánek, V., Kom; nyní více: *skřivan*. S-ni, alaudidae, die Lerchen. S. polní, alauda arvensis; s. chocholouš, a. cristata; s. lesní, a. arborea. Frč. 354. S. chocholatý (chocholouš), vodní, mořský, Kom., Kram., V., obecný, mongolský. S. N. Skřivánek dí crlivrlí. Rad. zv. S. crkvrlí. Papr. Vysoko v povětří švitořil skřivánek. Er. Sl. čít. Pleje děva konopě u panského sada, pytá sě jiej skřivánek, pro če žalostiva? atd. Rkk. 66. Jako každý s. má z přirození na hlavě chocholku. V. Tenata na skřivany. D. Čas, čihadlo, síť, honba, lov na s-ny. Šp. S-ny lapati, chytati, stříleti; S-ni táhnou, se stěhují; S-an musí na hromnice vrznout, kdyby měl hned na tento den zmrznout. Šp. Na sv. Dorotu (6/2) musí s. vrznút, dyby mićl zmrznút. Na Mor. Brt. Na hromnice mosí sa skřivánek napit z kolaje. Mor. Brt. Není skřivánka, aby na jeho hlavě nebyla chocholka. Pk.

Skřivaň, ě, f., něm. Skřiwan, ves v Křivoklátsku. Vz S. N.

Skřivancový, Lerchen-. Kosť s. (týlní). Sal.

Skřiváněí, skřivaní, skřivanový, Lerchen-. S. hnízdo, péro, Zlob., měch (malá síť na skřivany, die Lerchenhaube), náhonce, tenátka, síť, zrcadlo, Šp., fiala, das Brachveilchen. Hanka. — **S.** *pole*, Lerchenfeld, ves u Libavé na Mor. Tč. — **S.** *houba*, der Lerchenschwamm. Zlob.

Skřivánek, nka, m., Lerchenhof, u Něm. Brodu, ves, PL., u Vsetína. Tč. Vz Skřivan.

Skřivánkov, a, m., Lerchenfeld, ves v Prostějovsku. Tč.

Skřivanovitý, *skřivanu podobný*, lerchenartig. S. pták. Krok.

Skřivanový, vz Skřivánčí.

Skřivany, dle Dolany, něm. Skřiwan, ves a) u Nov. Bydžova, b) u Úval, c) u Křivoklátu. PL.

Skřívati, *dlouho do noci bdíti*. Vz Pozdě. V Policku. Kšá. — **S.** = *postonávati*, kränkeln, siechen. — **s čím.** Dlouho s prsoma skříval. Us. Chmel.

Skřivditi, il, ěn, ění = *křivdu spáchati*, ein Unrecht begehen. — **koho** (polsky) a **komu.** Jg. Lépe viného pustiti než nevinného skřivditi. Č. M. 354. — **v čem.** Libuše učila, že ve své řeči nikdy neskřivdila (al. neskřivila). Dal. — Vz Zkřivditi.

Skřivec, vce, m., *krč*, das Krummholz. Č. — **S.**, *skřivený*. Us. Šd.

Skřivedlivosť, i, f. = nespravedlivosť, das Unrecht. Koll.

Skřivedlivý = *nespravedlivý*, unrecht. Koll.

Skřivenec, nce, m., der Gekrümmte, Krüppel. PL.

Skřivení, n., die Krümmung. V. S. hřbetní = *hrb*, der Höcker. Ja.

Skřivenina, y, f., *skřivenosť*, die Krümmung, Biegung. Skřivenin zpřímiti nelze. Kom. Vz S. N.

Skřivenosť, i, f., das Gekrümmtsein, die Krümme.

Skřivený; *-en, a, o*, gekrümmt, verbogen. Kom.

Skřiviti, il, en, ení, *skřivovati*, krümmen, biegen, krumm machen. V. — **co, se čím:** drát rukou. Us. S. se starostí. — **se od čeho:** od starosti. Jg. — **co jak: na** pravou stranu. Lk. — **S.**, *ukrásti*, stehlen. U Příbora. Mtl.

Skřížený; *-en, a, o*, gekreuzt. S. ruce. Dch.

Skřížiti, *skřižovati*, kreuzen. — **co:** ruce, nohy. Dch.

Skřížmo choditi, wiegegehen, klusati, wiegehüpfen, běhati, wiegelaufen. Km.

Skřížný chod, der Wiegegang. V tělocv.

Skřižovaný. S. dílo včelí, staví-li všecky plásty v rozličných směrech k česlu. Lš.

Skřižovati, vz Skřížiti.

Skrkánek, nka, m., osob. jm. Šd.

Skrlovec, vce, m., mlýn u Uher. Brodu. Tč.

Skrlovice, vz Skrdlovice.

Skrmiti, il, en, ení, auffüttern. — **co:** píci. Vaň. — **co kdy.** Všecku píci **za** tři měsíce s-li. Us. Hý.

Skrnělý, eingeschrumpft. Vz Zakrnělý. Dch.

Skrnouti, ul, utí = *umříti*, eingehen, sterben. Us. Marek.

Skrnubit = *pokaziti se*, *svrasknouti se*, *scvrknouti se*, einschrumpfen. Llk.

Skrob, u, m., scabo (homo), zastr. Rozk.

Skrobot, u, m., crepullum, zastr. Rozk.

Skrobočov, a, m., Skrobotschau, ves u Volyné. PL.

Skrocení. Vz Skrotiti. Strany *přísloví* vz: Brk, Doručsti na koho, Klička, Křídlo, Med, Nepřátelství, Obrok, Peří, Roh, Sádlo, Skok, Tipec, Vlk.

Skrocenosť, i, f., das Gebändigtsein. Světoz.

Skrocený; *-en, a, o*, gebändigt. Žid křestěný, vlk skrocený, to je nepřítel smířený. Koll. Lid neskrocený a divoký. V. Vz Skrotiti.

Skrocovací kazajka, die Zwangsjacke. Ehr.

Skročiti, il, ení; *skročovati = ssjíti, sstoupiti*, abgehen. — **kam.** Skročil do obecného domu. Baiz. — **komu odkud.** Lakomí skročte s cesty lakomé žádosti. Lom.

Skrofule, vz Krtice.

Skrofulosa, y, f. = *krtičnatosť.*

Skrochovice, Skrochowitz, ves u Opavy. PL.

Skroj, e, m., *kroj*, Schnitt, m. Má dobrý s. na nohavicích. Bern.

Skrojánek, nku, m. = *skrojek chleba*. U Vysok. Lng.

Skrojec, jce, m. = *skrojek*. Napekl jí chleba pec, neostalo jen skrojec. Sš. P. 710.

Skrojek, jku, **skroječek**, **skrojíček**, čku, m., *co skrojeno*, der Abschnitt. Jg. *Skrojánek*, nku, m. Kb. S. chleba (první odkrojek), der Abschnitt, Schärzel, Ranft. Ros. Skrojek kruhu. Sedl. Ukrojí-li si mládenec s. chleba, dostane vdovu, pakli děvče, dostane vdovce. Mor. Kdo skrojek chleba si uřízne, je-li mládenec, budou se naň děvčata usmívati a naopak. Kda. Kdo sní s. chleba, na toho se budou děvčata smáti. Mor. Brt.

Skrojiti, skroj, je (ic), il, en, ení; *skrájeti*, el, en, ení; *skrojovati, skrajovati, skrájívati = odkrojiti*, abschneiden; *podlé míry ukrojiti*, zuschneiden. Jg. — **co komu (čím):** chléb (*skrojek od něho ukrojiti*), Us., kůru, V.; *podlé míry ukrojiti*: kůži, šaty, boty, střevíce (nožem). Us. — **co odkud:** hlavu s krku. V. — **co na co:** kůži na střevíce, sukno na šaty, Us., něco na kusy. V. — **co kam.** Skrájel kůrku pod polívku. Er. P. 392. Řepu do hrnců skrájeti. Ler.

Skromně, bescheiden. S. si počínati, věsti. Us.

Skromniuký, sehr bescheiden. S. otázka. Kos. Ol. I. 259.

Skromniti, bescheiden thun. — **s čím:** se svým uměním. Ml.

Skromnomluva, y, f. Někteří slova ta za s-vu či mejosu mají. Sš. II. 63. Vz Meiosis.

Skromnosrdečný, bescheiden, herzlich.

Skromnosť, i, f. S., mírné smýšlení o svých přednostech a zásluhách, o jejichžto uznání se dotíravě nepokoušíme, modestia, die Bescheidenheit. MP. 137. Ze s-sti tak mluví. Sš. I. 142.

Skromnota, y, f. Jest to ta skromnota, za kterou i Mojžíš o sobě v třetí osobě mluví. Sš. J. 32. Táž s. ho k tomu přijměla nazývati se bratrem Páně. Sš. Ob. 325.

Skromný; -men, mna, mno = *mírný, neosobivý*, bescheiden, anspruchlos. Krok., Sš. L. 82. S., kdo o svých pravdivých dokonalostech mírně mluví i tak jedná. Blř.

Skropení, n., die Besprengung. — **S.** = *těsto*, der Teig. Těstem či s-ním rozumí veškeren Israel. Sš. I. 116.

Skropenokvětý, mit gesprenkelter Blüthe. S. přílit obecný, ciminalis vulgaris. Rostl.

Skropený. Vz Skropiti. — **S.**, *strakatý*. S. kůň. V.

Skropiti, skrop, -pě (ic), il, en, ení; *skropovati; skrápěti*, ěl, ěn, ění = *pokropiti*, bespritzen, besprengen, beträufeln, einsprengen, benetzen, begiessen. Jg. — **co.** Tiší dešťové skrápějící zemi. Br. S. slad. Us. Málo pršelo, sotva že skropilo prach. Hý. — **co, koho čím (komu):** (oběti) vodou, něco krví. V. S. deštěm zemi. Us. Něco slzami. Leg. Hlavu mastí někomu s. Br. Něčí dům sirů. BO. — **co kde.** Pecky v hrnci s. — Jg.

Skrošňa, ě, f., *skrošně, skrošnička*, der Tragkorb, v níž se drůbež nosívá. Uh. Hrad. Tč.

Skrotec, tce, m. = *skrotitel*. Slov. Bern.

Skrotič, e, m. = *skrotitel*. Šm.

Skrotitel, e, m., der Bezähmer, Bändiger. Us.

Skrotitelka, y, **skrotitelkyně**, ě, f., die Bezähmerin.

Skrotitelný, bezähmbar. D., Jel., Aqu.

Skrotiti, skroť, tě (ic), il, cen, ení (na Slov. těn, tění); *skrocovati*. **S.** = *krotkým učiniti*, bändigen, bezähmen; *moci držeti zvl. žádosti*, Begierden zähmen; **se** = *držeti se*, sich zähmen, sich enthalten. Jg. — **co, koho:** jazyk, smích (zatajiti), hněv, lakotu, hlad (jídlem zahnati), V., divoké zvíře, něčí pych, D., něčí hrdosť, své žádosti. Us. Jak já tě skrotím! Us. Dch. Ten den jich zamúcenie jest skrotil a radosť počatů jest množil. Hus II. 180. — Br. — **koho, se od čeho:** od hříchů, se od smíchu. V. — **koho, se čím:** psa bitím, zlostného lahodnými slovy. Us. Tehdy meče na bedrách svých mají, když bázní boží všechna hnutie tělesná neřádná skrocují; Myšlení svá neužitečná bázní božskú skrocujeme. Hus III. 39., 45. Dívky bojem skrotil. V. — Ras. — **koho jak.** Nyní již může kníže budete míti, jenž v silné moci hlavy vaše skrotí. Pulk. — Troj. — **se před kým.** Již k tomu ho připudili, že musí sě před nimi pryč skrotiti. St. skl. 4. 269.

Skrotlivý = *krotký*, zahm. Rad. zv. Dle jiného vyd.: skrovný. Jg.

Skrotlý, *kdo skrotl*, zahm, kirre. D.

Skrotnouti, tl, utí = *krotkým se státi*, zahm werden. — **kde.** Skrotl co vlk v jámě. Prov. — **proč.** Horoucího kotla krutosť pro tě skrotla. Sš. Bs. 6. — **čím:** bolestí.

Skroucenec, nce, m., helicteres, rostl. lejnicovitá. Rostl. I. 222. — **S.**, *skroucený člověk*, eine gedrehte Figur. Šd.

Skroucení, n., das Um-, Ab-, Hin-, Zusammendrehen, die Umdrehung, Verdrehung. — **S.**, *skroušení*, die Zerknirschung. 1525. S. mysli (anxietas mentis, veliké trápení duše). Ep. Pog. str. 30.

Skroucenosť, i, f., das Umgedreht-, Abgedreht-, Zusammengedrehtsein. Jg.

Skroucený; *skroucen, a, o = stočený*, um-, ab-, zusammengedreht. Had stoje na ohonu s-ném. Ráj. S. okvětí, úd. Rost. S. řeč. Us. Je s-ný jak pětka. Vz Opilý. Us. Jak je to slunečko na nebi skrúcené, tak je mé srdenko ve mně zarmúcené. Sš. P. 795. — **S.**, *sevřený, skrocený*, gebunden, gezähmt. Ms. pr. kut. — **čím.** Paklí by byli v okovech nebo s-ni prostranky, vinciantur

funibus. BO. Jednostajnú núzí panošie s pánem bieše s-cen. BO. — **S.**, *zkroušený*, zerknirscht. Srdce kající, skroucené. Br. — **čím.** Srdce s. úzkostí ducha. O pok.

Skroucha, y, f., *lítosť dokonalá*, die vollkommene Reue. S. spojena jsoucí s tužbou po svátosti pokání člověka s Bohem smiřuje, což o nákruše neplatí. Sš. L. 85. Vz Nákrucha.

Skřoupati = *schroupati, chrupavě snísti*, knorpelnd essen, pak vůbec *sníst*, zusammen-, aufessen. Us. Hý. — **co.** Us.

Skroušeně, demüthig, inbrünstig, zerknirscht. Bohu s. se modliti. Vrat. S. žádati. Vrat. S. povoliti, klein beilegen. Dch.

Skroušenec, nce, m., *člověk skroušený*, ein Zerknirschter. Fil. zám.

Skroušení, n., *hnutí mysli bolestné, žel, lítosť*, die Zerknirschung, Reue und Leid. V. Žalosť a s. nad dopustilými hříchy. V. S. míti na své hříchy. Ctib. Tehda biskup poče s velikým skrúšeniem na svú křehkosť vzdychati. Pass. 31. (Hý.). Nevie, jest-li v člověku hřiešném, jenž sě zpoviedá, pravé skrúšenie; Mají-li pravé s. a ústy vyznánie; Ta dva kusy zpravíta člověka, má-li pravé na hřiechy želenie, jenž slove s.; Řkúce, že to dávají těm, kteříž se ústy zpoviedají a v srdci s. mají; S-ním boží milosť přijímají, ale časem k hřiechóm sě navracují; To myšlenie a pamatovánie s-nie přivodí; S., t. j. hřiechu srdečné želení. Hus I. 340., 341., II. 106., 151., 209., III. 136., 258. (Tč.).

Skroušenosť, i, f. = *skroušení*. S. srdce. V. S pravou s-stí se modliti. Pešín. Duše v s-ti půjde do věčnosti, půjde na examen. Sš. P. 65. S. a lítosť. Us. Hý.

Skroušenství, n. = *skroušení*, zastr. Ms. ps.

Skroušený; *skroušen, a, o* = *změlněný, zdrobený*, zerrieben. — **S.**, *pohnutý želem*, zerknirscht, bussfertig, inbrünstig, reuevoll, reumüthig, reuig. Jg. Duchovní skroušená srdce milosrdenstvím božím těší. Kom. Přichází jako s. chudáček. Dch. Srdcem s-ým a potřeným, Bože, nezhrzíš. Br. Ž. 51. 19. — **na čem.** Abych zvěstoval tichým, poslal mě, abych léčil s-né na srdci a abych pravil vězeným odpuštěnie a zavřeným otevřenie. Hus II. 16.

Skroušiti (dřív a na Slov. *skrúšiti*), il, en, ení, *skrušovati* = *změlniti, zdrobiti, setříti*, zerreiben, auflockern. Bern. — **S**, *žalosti, lítosti naplniti.* Jg.

Skroutiti (dřív a na Slov. *skrútiti*), skruť, skroutě (íc), il, cen, ení (na Slov. těn, ění), *skrucovati* = *stočiti, zakroutiti*, um-, ver-, ab-, zu-, zusammendrehen; *odvrátiti*, wegdrehen; *svázati*, binden. — **co**: niti, přízi, vlasy, provaz, Us., krk. L. Skrucujete chudého (conteritis). BO. — **co čím**: niti strojem s. Us. Skrútiv ho řetězy vedl jej do Babylona. BO. S. někoho púty železnými. BO. S. co rukou, vlasy želízkem. Že Pavel nemírným se-učením mysl veškeru skroutil. Sš. Sk. 280. — **co od koho.** Své srdce od někoho s. (odvrátiti). L. — **co kde: niť na** dlani. Us. — **se.** Had se skroutil, niť se skroutila. Us.

Skroužati, aufessen. U Brušperka. Mtl.

Skroužiti, il, en, ení = *do kruhu stočiti*, ringeln, abrunden. Rostl. — **S.** = *v kroužky skrájeti*, in runde Scheiben zerschneiden. — **co**: zelí, košťály, **čím**: kružadlem. — **S. co**: místo = *schoditi na všecky strany*, durchstreifen. S. zemi. L.

Skroužkovati, ringeln. — **co**: vlasy. Víd. list.

Skrovada = skravada. BO.

Skrovadnice (vz *Skrovad*), e, f. (*skrovadník*, u, m.?), cymbalum. V s-ciech radostných. Ž. wit. 105. 5.

Skrovati = *skrojiti*, abschneiden, zu-. Na Ostrav. Tč.

Skrovek, vku, m. = *skrojek chleba.* Na Ostrav. Tč.

Skrovenství, n., zastr. = *skrovnosť*, die Mässigkeit. Výb. I. 600., M., BO.

Skrovně, *mírně, málo, úzce*, mässig, genau, enge, kärglich, sparsam. Jg. S. píti. BO. Co nejskrovněji. Třikrát za den nasytiti se škodí, leč s. Kom. Velmi s. žíti. Bern. S. měřiti. D. S. činiti, se míti. V. Jen s. obstáti, nur schmal durchkommen. Zde jen s. se vaří, Schmalhans ist da Küchenmeister; S. živ býti. Dch. A řekla pěkně a s.: Vína nemají. Hus II. 34. Neb jestliby s námi skrovněji nezacházel, že bych já musel potomně střídměji psávati. Žer. 339.

Skrovněle = *skrovně.* S. psáti. Sš. I., 60.

Skrovnice malá, Klein-Skraunitz; S. veliká, Gros-S., vsi u Kostelce n. O. Pl.

Skrovničký, **skrovňoučký**, **skrovninký**, **skrovňounký** = *velmi skrovný*, sehr spärlich, klein. S. světlo; skrovňoučkým rouchem přiodíti. Kom. Skrovničce = málo. V. Skrovninká věc, otázka. Kos. I. 78., 293.

Skrovnil, a, m., der Schmalhans. Dch. Zde vaří pan S. Dch.

Skrovninký, vz Skrovný.

Skrovniti, il, ěn, ění, *uskrovniti, skrovnívati* = *spořiti*, sparen. V. — **co (v čem).** Rk. Rač pokušení všecko v nás s. Kanc. Proto tieží sě rúhavé mluvenie, že Bóh ustavil jest člověka, aby byl vrátným duše, aby úplně skrovnil jazyk, aby nevyrazil se, když čas nenie. Hus I. 225. Ta láska v protivnostech trpí, v štěstí skrovní, v tvrdých věcech silní, v dobrých skutcích veselí atd. Hus III. 164. Ktož skrovní svú řeč, múdrý jest. BO. — **se v něčem**, Výb. I. 752., v jídle. Lk. Skrovní se a mdlejí v dobrých tělesné žádosti. O 7 vstup. Č. exc. Jiní budú *proň* s. sě v takých věcech. Št. N. 70. — **se od čeho** (= *straniti se*). Kdož se skrovní od tohoto světa. Št. N. 279. — **se komu kde.** Ve výsosti skrovnily se oku. Ld.

Skrovno, adv. a subst. Vz Skrovně. Na skrovně. V. Na skrovnu přestávati. Br. Vede se mu po skrovnu. Dch.

Skrovnosť, i, f., dříve: *skrytosť*, die Verborgenheit. — **S.**, *malosť*, die Kleinheit. V. S. místa. Má s. D. — **S.**, *pravá míra*, das rechte Mass, die Proportion. V. Divil se prsou převýborné s-stí. Troj. 7. — **S.**, *zdrželivosť, mírnosť, střídmosť*, die Enthaltsamkeit, Genügsamkeit, Mässigkeit, Mässigung, das Mass, die Bescheidenheit. S. = přestání

na mále. MP. 83. S. jest ctnosť, jíž člověk má se právě netoliko v jedení a pití, ale v každém skutku, jenž sluší k statečnosti; Moc mocí slušie otehnati, ale s s-tí nevinné obrany; S. v jedení a pití, jenž jest ctnosť, jíž se člověk střiedmě, smierně neb prostředně má v tělestných rozkošech; Země suchosť má a my v pití a v jedení máme mieti s.; S. je ctnosť, jíž kdo požívá jedenie a pitie, jakož pravý rozum velí; Múdrosť proto dává duch sv., aby vážně a přísně při skrovnosti držela rozum. Hus I. 119., 166., 349., II. 76., 424., 426. S. a v živnosti mírnosť. Jel. V jídle a pití s. zachovati. V., Lk. S. v mluvení. Kram. S. v jídle. GR. — **S.**, *ve smyslu zlém* = *nedostatek, úzkosť*, die Genauigkeit. S. a skoupost jest neschválený a střídmosti odporný v jídle nedostatek. Scip.

Skrovnota, y, f. = *skrovnosť*. Dch. Při s-tě života, jejž apoštolé vedli. Sš. Sk. 176.

Skrovnotiti = *lakotiti*, geizen, knausern. Teď teprva s-tí. U Žambrk. Msk.

Skrovňounký atd., vz Skrovný, Skrovničký.

Skrovný; *skroven, vna, o; skrovničký, skrovňoučký, skrovňounký* = *mírný, neveliký, malý, úzký*, klein, mässig, gering, eng, schmal. V. S. člověk (neveliký), místo, knížka (netlustá), Us., dům, řeč (krátká), živnůstka, V., práce, světlo, Kom., jmění, mzda, příjmy, D., počet, Har., výmluva. Troj. S. strava, oběd. Us. Nemám ani skrovného místečka; S. příjem, míra; On jest na s-ný příjem poukázán; Při tak skrovném výslužném nelze obstáti. Dch. Skrovná jest učených nádenníků mzda. Ze Shakesp. Tč. S. užitek. Št. Na s-ném všudy rád přestávej, co je příliš, utíkej. Kom. My knězie máme od zboží tohoto světa se vzdáliti a majiece co jiesti a s-ný oděvec na tom dosti mieti; Když by dali s-nú potřebu knězi; K obraně móžeš s-nú pomoc vzieti. Hus I. 280., 464., III. 192. — **S.**, *schránlivý*, sparsam, spärlich, rathsam, nicht verschwenderisch. V. S-vný na mále přestává. Kom. Neskrovný = nestřídmý. V. — **S.**, *pravou míru zachovávající*, mässig. Z toho máš, že každý, ktož jest ustavil na Kristovi dóm, ten jest pokorný, spravedlivý, statečný, skrovný a opatrný. Hus II. 422. — **na čem:** na jedení, na pití, na spaní. Troj. — **při čem:** při jídle a pití. Aqu. — **v čem:** v jídle, Ms., pr. cís., v hněvu, Rad. zv., v štědrosti. Hlas. Skrovní v řečech hojní ve skutcích. Kom. L. 135. S. ve zboží. Kat. 583. Ktož sú tak s-ni v žádosti. Smil v. 1805. S. v jedení. Hus I. 119. — **S.**, *v jednání svém nehrdý, nepyšný, nechlubný, v míře a v mezech se držící*, bescheiden. Kat. 18., 175. S. slova, Us., člověk. Troj. — **na čem.** Chudšiemu buď na mysli skroven. Jir. Anth. I. 153.

Skroz = *skrze*. S. ten prsten tráva roste. Sš. P. 564.

Skrpatělý, eingegangen, eingeschrumpft. Bern.

Skrpatěti, ěl, ění, eingehen, kleiner werden.

Skrpati (zastr.) = *slátati*, flicken. Ms. bib.

Skrslý, eingeschrumpft. S. baba. Hdk. C. 229.

Skrsnouti, sl, utí, na Slov. *zniknouti, vyskytnouti se*. Plk., Er. A ako skrsla, tak i zmizne. Er. Sl. čít. 50.

Skršice, Skrschitz, ves u Třebechovic. Pl.

Skršín, a, m., Skirschina, ves u Bilína. Pl., Tk. I. 79.

Skrtaltovati, šp., z něm. gestalten, *způsobiti, utvořiti*. Jg.

Skruh, u, m., der Erdkreis, zastr. Lex.

Skrucha = *skroucha*. Krok.

Skřup, u, m. Má na mne s. (zkřesáno). Slez. Šd.

Skřúpati co = sníst i. Us. Šd. Vz Skřoupati.

Skrupul, *škrupul*, u, m., z lat. scrupulum, váha $^1/_{12}$ lotu n. 0·146 dekagramu. Rostl. — **S.**, z lat. scrupulus, *pochybnosť hnětoucí svědomí, úzkostlivosť, rozpač*, der Anstoss, Zweifel, die Bedenklichkeit. Us., Puch.

Skrupulant, a, m., *úzkostlivý*, ein skrupulöser Mensch. Pkt.

Skrúšenie, n., *lítosť veliká*. BO. Pro svých hřiechóv s. Jir. Anth. I. 87. Vz Skroušení.

Skrušeti, el, ení, mürbe, demüthig werden. L.

Skrušina, y, m., osob. jm. Šd.

Skrušitel, e, m., der Zermalmer, Zerknirscher. Jg. S. a podmanitel pohanův. Sš. I. 168.

Skrušitelný, zerreiblich. Bern.

Skrušiti, il, en, ení = *drobiti, změlniti, zkypřiti*, zermalmen, zerbröckeln. — **co:** hroudu. Bern. — **se** = *želeti*.

Skrušný = *skroušený*. S. mysl. Sš. Hc. 85.

Skrut, a, **skrutek**, tku, m. = *krut, krutek, zatočení, zakroucení*, die Zusammendrehung, -wicklung. S. konopí. Bern.

Skřut, a, m. = *skřítek*. U Místka. Škd.

Skrút, u, m., $^1/_4$ Strahn. Přadeno má dva skrúty. Na Ostrav. Tč.

1. **Skrutek**, tku, m., vz Skrut.

2. **Skrutek**, tka, m., sphaeroma, kývoš. Krok. II. 246.

Skrutilý = *skroucený*, kraus, gekraust. S. vlasy. Exc., Nz.

Skrutinium, vz Scrutinium.

Skrutitel, *skrucovatel*, e, m., der Verdreher. Dch.

Skrutý = *skroucený*. Kat. 2254.

Skruž, skruže, e, f., **skruží**, *čtvrť kola z fošen vykroužená*, der Lehrbogen, das Bogengestelle. Skruže rýhovati, vytesati. Vys. S., forma z prken dělaná, skrojek kruhu nebo oblouk představující, na niž a a podlé niž zedníci klenutí dělají. Us., D. Lešení pod skruže, das Bogengerüst. Nz. S. je podstavec pod klenutí mající podobu klenutí stavěného. KB. S. líčná, líčnice. Šp. — **S.**, *kámen do kruhu tesaný*, z něhož se studně srubují. Us. Hk.

Skružec, žce, m., *skružíčko*, a, n., der Stichbogen. Nz.

Skruží, n., *kružidlo*, der Zirkel. D. Vz *Skruž*.

Skružník, a, m., *kružidlář*, der Zirkelmacher. D.

Skružný, Zirkel-. S. čára, die Zirkellinie. D.

Skružový. S. dřevení, die Kranzzimmerung. Br.

Skrvácení, n., die Verblutung.

Skrvácený; *-cen, a, o*, mit Blut befleckt.

Skrvavělosť, i, f., die Blutgier. Třásli se před ním pro jeho mstitelnosť, s. a ukrutnosť. Plác.

Skrvavělý, blutdürstig. Plác.

Skrvavěti, ěl, ění, blutbefleckt werden; 2. blutdürstig werden. *Jg.*

Skrvaviti, il, en, ení, mit Blut beflecken. — **co**: rouchu. Lom.

Skrýchov, a, m., Skreichau, ves u Telče; S., něm. Skreichow, ves u Bernardic; něm. Skreychow, ves u Tábora; S. horní a dolní, vz Skrýšov.

Skryje, í, pl., f., němec. Skrej, ves a) u Golč. Jeníkova, b) u Slabec, c) u Tišňovic, d) u Hrotovic na Mor. PL., Kal.

Skrýš, i, f., **skrýš**, e, m., **skrýše**, e, f., **skrýška**, y, f., **skrýšek**, šku, m. = *místo, kde něco skryto jest n. býti může*, das Versteck, der Schlupfwinkel. Příp. -še (-šjъ). Mkl. B. 341. Skrýši hledati. V. S. **před** přívalem a deštěm. Br. S **ku** schování-se. D. Nejsem v té skrýši bezpečen. Sych. Po zemi sobě skrejšů nadělali. Aug. 44. Trefili na jeden skrýš. Bl. Žv. Aug. 31. S-ši si připraviti. Kom. — **S.** *podzemní*, die Gruft, Grotte, Höhle. Us., lotrovská, die Räuberhöhle. D., Tč. V podzemních skrýších bydliti. Kom. S. divoké zvěři (doupě). — **S.**, *tajná komora*, heimlicher Ort, Kammer. Po provázku ze skrýší labyrintu vyjde. Har. — **S.**, *skříně*, der Schrank, Schrein, die Schublade, Kapsel, Theke. Jg., Kom., Velcš. — *Přenes.* S. lidských srdcí, der Schlupfwinkel. Jel., Mus.

Skrýšehojný, voll Gemächer, Schlupfwinkel.

Skrýška, y, f., vz Skrýš. — *S-y*, cryptae, eine Art einfacher Drüsen. Nz.

Skrýšnatý, **skrýšný** = voll von Schlupfwinkeln. Chmela.

Skrýšov, a, m., němec. Skreischau, ves u Polné, b) něm. Skreischow, ves u Pelhřimova, c) něm. Skreyschow, ves u Neveklova; S. dolní a horní, Unter-, Ober-Grischau, vsi u Jindř. Hradce. PL., Tk. I. 157., III. 36., Tf. 288.

Skryt, u, m., *krov, přikrytí, skrýše*, die Decke atd. Vz Skrýš. V skrytu tichém. Koll.

Skrytě, *tajně*, geheim. S. se schovati. V. Spasitel někdy jest mluvil zjevně a někdy s. v podobenstvie; Ha, Ha! tu poznáme, co s. před lidmi jednáme. Hus II. 72., 217.

Skrytec, tce, m. = *pokrytec*, der Gleissner. Br.

Skrytěnka, y, f., crypsis, druh trávy. Rostl. I. 264. S. ocáskovitá, c. alopecuroides. FB. 9.. Slb. 147.

Skrýti, skryji, skryj, skrýje (ic), skryl, yt, ytí; *skrývati, skrývávati*, verbergen, verstecken, verhehlen, hehlen, bergen, bedecken. Jg. — **abs**. Co skrýti se má, toho neprodává. Kom. — **co, koho**: své chyby. D. Peníze skrývati. Dch. Budeš-li **se svých** hřiechuov **za** zpovědi tajiti, Buoh je zjeví, pakli je budeš zjevovati, Buoh je skryje. Hus III. 184. Pámbu ho skryl = umřel. V Krkonš. Kb. — **co komu**: osidla. Ž. wit. 30. 5., 9. 16. Spasitel náš pyšným chytrcóm tohoto světa skryl svá tajemstvie; Převrácená duše skryla jest sobě zlé věci budúcie. Hus II. 51., 311. S. se komu. Výb. II. 46. — **co od koho.** Neskrývej tváři své od služebníka svého. Pešín. Stonánie mé ot tebe nenie skryto. Ž. wit. 37. 10., 39. 11. Skryl se Adam i žena jeho od tváři Hospodina **uprostřed** stromů rajských. ZS. 11. Že jsi ty věci skryl od múdrých. Chč. P. 43. b. Chválím tě (Boha), žes skryl tyto věci od múdrých a opatrných a zjevils je maličkým a pokorným a v světu zavrženým. (Mat. 11. 28.). Hus I. 472., III. 41. — **co, se kde**: pronásledovaného **ve** sklepě s. S. se v chrastí, Sych., v lese, St. skl., v nějakém hrobě. Flav. Skryj se v prachu. Br. V svých ňadrech skryl jsem nepravosť mú. BO. S. se **za** oltářem. Dal. **Na** hůře se skryl. Flav. **Po** městě, po lese se skryli. Har. V sobě něco skrývati. Dch. Tvé svaté bolestné rány jsou mé duše jisté schrány, v nichž by se skryla holubice a nebála se vichřice. Sš. P. 57. **U** proroků **pod** záslonou časných slibů skrývají se věční slibové. Sš. I. 26. S. se v lese po různu. Bl. S. se v čem. Alx. I zdaliť móž člověk s. oheň v lónu svém, aby rúcho jeho nehořelo? Šal. prov. 6., Hus I. 276. Jiní po domiech skryti jsou. Chron. 472. Jutka v šarlatnej kapici skry sě **za** oltářem v kaplici. Dal. 72. Ta kniha skrývá (birgt) v sobě mnoho moudrosti, *lépe*: obsahuje, zavírá, chová. — **co, se kam**: peníze **do** truhly. S. se **za** kamna. Har. Pámbu ji **pod** zem skryl (= zemřela). U Žamberka. Dbr. Ostrohy s. **v** koně, *lépe*: vraziti, vbodnouti. Bůh skrývá úmysly své církev rozšiřiti pod závoj pronásledování. Sš. Sk. 95. Skryj se do komory, jsú tam troje dveři; Skryju se já do lesa, tam je moje potěcha. Sš. P. 146., 519. Jeden se za list skryje a druhý nemůž ani za dub zastoupiti. Č. — **co čím**: rudy lstí s. (zamazati, zaslepiti). Vys. Něco šátkem s. — **co, se před kým, na čem.** BO. S. se před nepřítelem, Us., před očima něčíma. Br. Na hůře před Antiochem se skryl. Flav. Že skryl tajné věci před moudrými. Sš. I. 167. Skryl jsi sv. písma dóstojenstvie před mudrci. Anth. I. 76. Skryl tři věci před námi Bóh; Nebeskú múdrosť skryl před chytrými; I proč se před nimi skryl moha je okamženě poraziti?; Před těmi se pravda kryje, kteříž slovy pravdy hrzejí; Nezřiezeně milujete mé tělesenstvie, protož užitečné jest, abych skryl člověčtvie před vašima očima, aby žádosti duše byli vzhóru pozdviženi; Pravda se před protivníky skrývá, neb v nečistých srdcích nepřebývá. Hus I. 380., II. 52., 123., 183., 416. — **se před kým proč.** *Strachem* před židy se skryli. Pref. 326. — **se čeho, koho** (gt.). Sem sem pojděte, zde se Pražan skryjete. Dal. 39. Pohrúžiem-li sě do pekla, chtě sě tebe skrýti. Tkadl. Boha se s. BO. — **se**. Sedlák se neumí skrýti, když ho

i pod lavici strkají, však mu vždy boty vyhlídají. Prov. Jg. — **se čím, s čím.** Vypátral, kde se lakomec s penězi skrývá. Sych. Neskrývá se přede mnou ničímž. Ros.

Skrytí, n., *skryt*, u, m., absconditum, das Verstecken, Verbergen, die Vebergung. S. vinic = krytba. V s-tu bůřném (in abscondito tempestatis). Ž. wit. 80. 8.

Skrytina, y, f., *skrytosť, ukrytí*. Ve s-ně bůřnej. Ž. k. 80. 8.

Skryto = *skrytě*, heimlich, adv. Krátká slova ke všem skryto řeče. Rkk. 7. — **S.,** *subst.* Ve skrytě míti (tajiti). V. Mnohé pamětníky leží až posavád ve tmě a ve s-tu. Mus. Modli sě v skrytě otci tvému a otec tvój, jenž vidí v skrytě, odplatí tobě. Hus I. 289.

Skrytosť, i, f., *ukrytosť*, das Verstecktsein, die Verborgenheit. Lékař nemóž se s nimi (kostmi) obierati pro jejich malosť a s-tosť. Sal. rkp. 2. 22. — **S.,** *tajnosť, tajemství*, das Geheimniss, die Heimlichkeit. Něco v skrytosti míti (tajiti). V. Bůh zná s-sti srdce. Br.

Skrytý; *skryt, a, o* = *schovaný, tajný, přikrytý*, verborgen, versteckt, geheim, heimlich. Jg. S. věci (tajemství), V.; s. tajemství, Kom., boj, Ráj., pokoj, Leg., příhrada. Sych. Hrou skrytou působiti, die Hand im Spiele haben. Dch. Řeč svou obrací ku Galatům skrytým přechodem. Sš. II. 27. S. smysl něčeho. Hus I. 136. Jest-li hřiech skrytý, skrytě treskci, jestli zjevný, tehdy zjevně treskci, ať se ten polepší a jiní se bojie; Vzjevilo se, co prve bylo neznámo a skryto; Nic nenie přikryto, by nebylo zjeveno, ani skryto, by nebylo vzvěděno (Luk. 12.); Nemóž město skryto býti na huoře posazené. Na ořechu škořepina tvrdá jest a jádro skryto; Těžko jest skryté věci věřiti. Hus I. 248., 344., II. 217., III. 75., 78., 155. (Tč.). O věcech skrytých mluviti. Ros. Co skryto býti má, toho zjevně neprodává. Kom. Nic není skrytého, aby nebylo zjeveného. Č. — **od čeho.** Skrytoť jest od očí tvých. Ros., Bart. 355. 33. A má býti viera i jest o věcech, k nimžto jest doufání a jenž jsú skryté od našich tělestných očí; A bieše to slovo skryto od nich. (Luk. 18.). Hus III. 153., II. 77. — **před čím.** Skrytoť jest před očima tvýma. Ros. Skryto jest zatracenie před zlým. Hus I. 380. Má býti pilen (člověk), aby před králem najmúdřejším, před nímž nic nemóž skryto býti, dobrý počet vydal ze všech věcí, kteréž jest od něho vzal. Hus II. 389. — Alx., Kom., Byl. — **z čeho.** Prvého zrcadla jmenie skryta byla (= skládala se) z pósobnosti tělesenstvie v osobnosti. Výb. I. 796. 26. — **kde.** Toho velikého urozenie užitek ještě zde v světě skryt jest; Též božstvie v osobě syna božieho vzalo na se člověčenstvie a ostalo božstvie, skryté tělestnýma očima **pod** člověčenstvím; Syn boží vzal jest na sě člověctví tiem podobenstvím, že jakož prve jest noha a ostanúc nohú vezme na sě obuv a bude skryta pod obuví, tož . . . Hus I. 316., II. 22. Moci v zemi skryté. Toms. — **kam.** Syn v zem skrytý (pohřbený). Plk. — Vz Skrýti.

Skryvač, skryvatel, e, m., der Hehler. D. Nebylo by zloděje (bráče), kdyby nebylo skryvače. Prov. Jg. Kdyby nebylo skryvača, nebylo by kradača. Slez. Šd. Není s-čů, není kradačů. Dch.

Skrýval, a, m., der Hehler. Dch.

Skrývati, vz Skrýti.

Skrývavosť, i, f., die Geheimnissthuerei. Rk.

Skrývavý, verheimlichend. Rk.

Skrz, skrze, *předložka s* **akkusativem.** *Užívá se jí* 1. *o místě k vytčení běhu činnosti středem čeho jinam, vnitřkem čeho jinam* (označuje prostoru, skrze kterou se pohyb děje. Mkl. S. 442.). V tomto smyslu užívají u Opavy předložky *přes*. Klš. Durch. Voda se probrala skrze hráz. Jg. Šli skrze husté lesy přes veliké hory. Háj. Propravil niť skrze ucho jehelné. Jg. Oheň věčný všechny údy skrzě a skrzě člověka bude páliti. Hus I. 285. Věnce vila skroz modrej květ, že je Josef Nováků zet. Sš. P. 564. — 2. *Klade se o pomocech, nástrojích a prostředcích, jichž kdo k vyvedení úmyslu svého užívá* = *pomocí, prostředkem, vinou, přičiněním, úsilím koho.* Vz Instrumental, Mkl. S. 443. Durch, mittelst. Král Mathiáš žádal skrze pana Albrechta Kostku krále Jiří za příměří. Dač. I. 39 V člověku a skrze člověka (jeho pomocí, působením) rozmnožuje se moudrosť boží. Kom. Kristus zvítězil skrze kříž. V. Skrze svou ženu ve zkázu přišel. Us. Nechť nepřichází skrze mne k hanbě (mou vinou). Br. To se skrze úřad horní s vólí a vědomím pána gruntu aneb jeho úřadníka říditi má. Nar. o h. a k. Aby pře vedli sami skrze se. Vl. zř. 7. Aby to pán ten skrze osobu svou aneb skrze posly aneb psaním svým purkmistru v tom městě ohlásil. Václ. XII. Aby všichni (cizozemci) před soudem zemským českým jazykem své pře vedli sami skrze sebe aneb kohož sobě zjednati mohou Zř. F. I. C. IX. Od Boha a skrzeň vše to jest. Št. Což byl mluvil skrze služebníka svého. Br. Skrze rychlé posly o tom, co se v Čechách děje, uslyšel. Háj. Protož die spravedlivý skrzě Davida: Skřípěli sú na mne svými zuby; Skrze to slovo ‚Jenž jsi v nebesiech' znamená se duch svatý; Máme náměstka a což skrze jiného činí, jako by sám učinil; Ufámť pánu Bohu, žeť to miesto zachová do své vóle a učiní v něm prospěch věčšie skrze jiné, než jest skrze mne nestatečného učinil. Hus I. 230., 315., II. 66., III. 283. (Tč.). A tehdy jeden každý s-ze řečníka propověz a odpověz. CJB. 383. Aby žádný skrze se sám ani skrze jinou osobu nesměl prositi za žádný úřad. Zř. Fr. I. A. 31. Skrze prsy Kristovy rozumie sě sladkosť čtenie svatého, jímž se krmie mladí, točiž v nově k Kristovi obrácení. Hus III. 9. Vz Rozuměti. — 3. *O příčině, za kterou se co děje, za kterou se co táhne, která co za sebou nese* t. j. *příčinou čeho*, durch. Zapálilo se od kováře skrze nešetrnosť. V. Škody nemalé staly se lidem skrze rozvodnění Vltavy. V. Skrze ten hlad a mor veliká se v té zemi škoda stala. Háj. Hroznú žalosť nosí skrze řeči tejto děvy. Kat. 2741. Skrze Pána našeho prosíme za úrodu. Dch.

Přišel k nám s. tu věc. Dch. Vstoupí-li (biskup v biskupství) s. přiczeň tělesnú atd. Hus I. 413. A ti, jenž sú srdce své skrze zlosť zavřeli, naším kázáním učiníme, aby i oni Kristovi dvéře srdce svého otevřeli. Hus III. 61. Přišli jsú dva skrze podezřenie u nás k vězenie. NB. Tč. 114. Na tom dvoře sem s. to zmeškána, že mi mój dvór ležal pust s. to tři leta; S. to její držení škoden jest a toho pokládá za puol druhého tisíce hř.; S. to připravil mě o 500 hř.; S. to mi základ propadl. Půh. I. 193., 231., II. 262., 601. (Tč.). S. nedostatky zdraví svého mnou malá platnosť vám býti může. Arch. I. 73. S. takovou nevěru ten boj zmrhán jest. Tur. kron. Město skrze války jest pobořené. Plk. Kakžť jest koli se stalo od nás skrzeli koho nebli proč. Tkadl. II. 12. Skrze to mám od ného nelibosť. Svěd. — *Chybně užíváme prý této předložky ve smyslu příčinném místo předložek* **pro, za a ze:** Žák byl skrze svou nedbalosť potrestán (pro n. za svou nedbalosť, ze své nedbalosti). Skrze mdlobu jíti jsme nemohli (m.: pro mdlobu). Skrze veliký zármutek mluviti nemohl (m.: pro veliký z.). *Ale tato vazba jest dobře a s dostatek doložena.* Vz předcházející příklady. — Vz *Skrzeň.* — 4. *O osobě* n. *věci, jíž se přisahajíce dovoláváme,* něm. bei. Přisahámť tobě s-ze tvú velikú moc, že se od tebe nikdy neodlúčím. Pass. Přisahám skrze meč můj. Háj. Zlořečil Davidovi skrze bohy své. Reš. — *Pozn. Předložka ta i příslovečně se sbíhá,* durch. Větví ostrou se až na skrze probodl. Háj. Jeho laskavého srdce jsem sobě na skrze povědom t. j. z plna. Kom. Neb tak ho milovánie božie skrze proráżie, že od toho milovánie v čas pokušenie neodstúpí. Hus II. 209. — Dle Zk. Skl. 208.–210. — **Skrz** *s předložkami* **na** a **v.** Skrz na skrz mokrý. D. Ve skrz a na skrz. D. Na skrz něco proraziti, proběhnouti, prohnati, pohnouti, viděti. V.

Skrzeň = *skrze něj; skrzeňž = skrze nějž.* Vz On. Bj. By jich (božích slov) rád poslúchal, mnoho by dobrého slyšal, skrzeň by múdrosť prošel a tady by k Bohu došel. St. skl. III. 109. Od něhož i skrzeňž. Ms. pr. pr. 190.

Skrzeva, na Mor. = *skrz.* Boč., Tč., Brt.

Skržice, něm. Skrschitz, ves u Zdounek.

Skubač, škubač, e, m., der Rupfer, Zupfer. Jg.

Skubačka, škubačka, y, f., die Rupferin, Zupferin. Jg.

Skubadlo, škubadlo, a, n., *nástroj ke škubání,* das Rupfwerkzeug. Jg. — **S.,** *škubané plátno, charpie,* die Charpie. Sal.

Skubati, vz Sklouti. Strsl. skuba, vello; sr. got. skiuban, schieben. Mkl. aL. 174.

Skubice, Tischlern, ves u Krumlova. PL., Tk. III. 104.

Skúbsti = *škubati.* Vz Bž. 50.

Skuckati se = *zdáviti se kašlaje,* kotzen. — **se čím:** smíchem. Us.

Skucovati, vz Skutiti.

Skuč, e, m., vz Skuteč.

Skuček, skučko, a, m. = *houžvička,* der Knauser; 2. *kdo nerád mezi lidi chodí,* der Lichtscheue. Slov. Bern.

Skučení, n., das Heulen, Winseln. Dch.

Skučeti, el, ení; *skoukati; skučívati* = *bolestný hlas pouštěti, žalostiti,* heulen, winseln, kreischen. Jg. Koř. skyk ve starslov. skyčati, latrare. Mkl. aL. 160. — **abs.** Co ten pes tam skučí? Ros. Uhodíš-li psa, skučí (skučí). Kom. Pes celou noc skoukal. Us. Turn. Liška, sejček, lev skučí. Plk., Br. — **proč:** bolestí.

Skučil, a, m., der Heulmeier. Dch. Vz Skuhrač.

Skučkavosť, i, f. = *skoupost,* die Knauserei. Slov. Bern.

Skučkavý, na Slov. = *skoupý,* knauserig, knickerig. Bern.

Skučkovati, na Slov. *lakoměti,* knausern; *sobě žíti,* kalmäusern. Bern.

Skučna, y, f., die Winslerin. To je s. skučnoucí. V Kunv. Msk.

Skučno = *teskno,* bange. Div. z och.

Skučný = *skučící,* winselnd. S. žena.

Skučov, a, m., něm. Skotsau, město ve Slez. Zlob.

Skudla, škudla, y, f. = *prkénko, deska, šindel,* das Brett. Sal. 30., 26., Troj. S-ami mosaznými. BO. Strany původu vz Mz. 76.

Skudlina, y, f. = *skulina.* Us.

Skudly, dle Dolany, Skudel, ves u Přelouče.

Skudo, vz Scudo.

Skuheř, hře, m., **Skuhře,** něm. Skuř, ves u Jílového. PL., Tk. II. 417., Tf. 267.

Skuhrač, e, m., der Winsler, Kreischer. Vz Skučil.

Skuhračka, y, f., die Winslerin. Jg. Vz Skučna.

Skuhral, a, m. = *skuhrač.* Rk.

Skuhránek, vz Skuhravec.

Skuhrati, skuhrám a skuhři; *skuhrávati* = *naříkati, hořekovati, horliti, reptati, kunkati, mukati, stonati, stýskati si,* kreischen, wehklagen, klagen, jammern, winseln. Jg. — **abs.** On vždycky skuhrá (že ho bolí, že nic nemá). Ros. — **čím.** Voják raněný bolestí skuhrá. Pt.

Skuhravě, kläglich, flebiliter. S. prositi. Jel.

Skuhravec, vce, **skuhránek,** nka, m. = *skuhravý, skuhrač.* Ros.

Skuhravosť, i, f., die Neigung zum Winseln, Klagen. Kon.

Skuhravý, kreischend, wehklagend, winselnd. S. člověk, Us., hlas v bolesti. Jel. — **S.,** *kdo rád s jinými se hryze,* zank-, streitsüchtig. Aqu. — Jg.

Skuhrov, a, m., něm. Skuhrow, ves a) u Sedlčan, b) u Lomnice v Jič., c) u Rychnova, d) u Železného Brodu, e) u Haber, f) u Rožmitála, g) u Mělnika, h) u Berouna; něm. Rathsdorf, ves u Čes. Třebové. PL., Tk. III. 38., Tf. 289.

Skuji, vz Skouti.

Skuka, y, f., rus., *dlouhá chvíle,* die Langweile. Jg., Krok.

Skúkati, *skúkávati,* na Slov. = *čekati, cívěti,* passen, warten, lauern; *zaháleti,* unthätig sein. Bern.

Skuklený; *-en, a, o,* vz Skukliti. Na tom záleží, aby Benátčané skukleni byli. Skl. III. 247.

Skuklík, a, m. = skuhrač. Us.

1. **Skukliti**, il, en, ení = *kuklou sevříti* = *přemoci*, in den Sack stecken, überwältigen. — **koho**. Ros.

2. **Skukliti**, il, ení = *skuhrati*. Us. Dch.

Skula, vz Skulina.

Skulař, e, m., pholas, měkkýš, mlž. S. N. S. vrtavý, p. dactylus. Schd. II. 538., Frč. 224.

Skulhati se, *kulhavým se státi*, lahm werden. Kobyla se s-la. Us. Dch. — **S.**, herabhinken.

Skulhavěti, ěl, ění, lahm werden. — **na čem.** Byl prv kulhav na těle, nyní s-věl také na duši. Pal. IV. 328.

Skulík, u, m., *lépe: stulík.*

Skulina (*škulina*; zastr. *skula*, *skoula*, *škula*, *škoula*), *skulinka*, *škulinka*, y, f. = *díra*, *rozsedlina*, *štěrbina*, der Ritz, die Lücke, Spaltung, Spalte, Oeffnung, Kluft. Jg. V MV. nepravá glossa Pa. Ve všech škulinách hrabati. V. S-nu zavírati. Har. Skrze s-ny nahlédati. Solf. S. ve stěně. Kom. Netopýr vyprchl ze škouly. Pl. Jest skúla, jíž zákonníci svatokupčí. Hus I. 430. Sáhla do skouly ve stěně, kde měla rozčesák. Sá. Jak had v trávě tají v skoule se Skylla. Šš. Sm. bs. 115. A žádné s-ly míti nebudeme. Šš. II. 102. Všeliků skúlu hlinú zamaže; Zaplnichu skúly stěnné. BO. S-nou světlo se mu zablesklo. Kom. S. ve dveřích, D., v zemi. Us. S-nou nás špehovali. Sych. Myš do škouly utekla. Aesop. S. n. zlámání kosti po dlouze, rozsedlina, der Längenbruch, Ja. S. hlasová, vz Schd. II. 366. — **S.**, *pole po strništi orané*, das Sturzfeld. Us. v Bolesl. — *Skoula*, *záškleba*, zerrissene Wolken. Us.

Skulinatěti, ěl, ění, na povrchu skulin nabývati. Rostl.

Skulinatý (šk ...), **skulinovatý** = *plný skulin*, voll Spalten o. Ritze, spaltig, ritzig. Aqu., D., Šš. Oa. 227.

Skuliš, e, m., erichthus, kývoš hybooký. Krok. II. 244.

1. **Skuliti**, il, en, ení; *skulovati*; *skouleti*, el, en, ení; *skulívati* = *s vrchu dolů n. do hromady kouleti*, herab-, zusammenrollen. Jg. — **co odkud kam čím:** kámen s hory do potoka rukama. Us. — **se**. Ten se s-il. — **se komu.** Letos se mi dvě (jeptišky) skulily (zbouchly). Dač. — **se kam, v co.** Ráj. — **co, se kam, na co:** na hromadu. — **si.** Pojďme, skulíme si (v kuželky, zahrajeme si), ein wenig kegeln. Us.

2. **Skuliti** = *skoliti*, 1. Ten pes dnes skulí (vyje). Us.

Skulovatý = *plný skul*, *nerovný*, *hrbovatý*, uneben, holperig. S. místo. Alx. fab. c. 44.

Skum, u, m. = *skoumání*. Vše skloň ducha skumu. Šš. Sntt. 152. Nejdřív pošlou bábu na skumy, zdali smějí přijíti. Němc.

Skumatelství, n. S. dmuchavkou, Löthrohrprobirkunst, f. Nz.

Skumnosť, i, f., die Theorie. Div. z ocl.

Skumný, *theoretický*, theoretisch. Mus. I. b. 107. S. nauka. Krok. První díl lučby slove pouhý n. skumný (theoretica), druhý ale zkusný (practica). Pr. Chym. — Palac., Marek. — **S.**, *skoumavý*, forschend. Kdo skumným čítá duchem. Mus. Jg.

Skuner, u, m., *loď*, Schoner, m. Kpk.

Skuoro = skoro.

Skup, u, m., der Zusammenkauf. NB. Tč. 290. — **S.**, vz Skoupý.

Skupa, y, f. = *skupina*, das Tableau, Gemälde. Nz. Nová tu s. počíná. Šš. Zj. 434.

Skupá, é, f., Skupay, ves u Slabec. PL.

Skupák, a, **skupáň**, ě, m. = *skupec*. Slov.

Skúpati = *skoupati*.

Skupčiti, il, en, ení, *lakoměti*, geizen. Berg. — **S.**, na Slov. = *získati*, *vykupčiti*, erhandeln. Bern.

Skúpě, ěte, m., *mladý skopec.*

Skúpě = skoupě.

Skupec, pce, m., *skoupý*, der Knauser. Vz Skrbec. V. Skupec našel marnotratného (Cf. Co naspořil Stejskal, to utratil Vejskal). Prov. Lb. Skupec — hlupec. Č. M. 53. S-ci jako včely med stále sbírají, až i sami umírají. Pk. Marnotratník je žebrák budoucí a s. věčný. Pk.

Skupeč, pče, m., Skupsch, ves u Vesefic. PL.

Skupení, n., **skupenina**, y, f. = *souměrné sestavení rozličných předmětů, zvířat n. osob v ladný celek*, it. il gruppo, fr. le groupe, němec. die Gruppe. Jedno n. více skupení činí obraz ve smyslu výtvorného umění. S. N. S. toto (Niobe s dětmi svými); s. stromové. Svět. S. domů, stromů, stran. Dch. S. horská, vrcholů, souhoří, die Berggruppe. Š. a Ž. Není pak církev pouhá neústrojná s. věrců. Šš. I. 159. S-ny v math. příznivé, nepříznivé, přímé. Stč. Alg. 185., 174. *S. v tělocviku*: 1. *plosná* a) *dvojpatrá* α) jeden na dvou, β) dva na tři, γ) jeden na jednoho; b) *trojpatrá*. 2. *S. kuželovitá* a) *dvojpatrá* α) jeden na dva, β) dva na tři, γ) jeden na jednoho; b) *trojpatrá*, c) *čtyřpatrá*. Vz více v Tš. str. 113., KP. I. 457., 492., 498., 518. — **S.** *souhlásek*, Konsonant-Gruppen. Vz Souhláska, S. N. VIII. 654. — **S.** *krystalová*, vz Bř. N. 47. S. triasové, s. pestrého pískovce, die Triasgruppe. Nz. — **S.**, *v lučbě* = vlastnosť těles, že buď pevná, buď kapalná, buď vzdušná či plynná jsou. Šfk. 21.

Skupenitosť, i, f. = *skupenství*. Nz.

Skupenství, n., *způsob*, *jakým nejmenší částice* (atomy, molekule) *těl spolu spojeny jsou*, *skupenitosť*, *nahrnulosť*, der Aggregatzustand, die Aggregationsform. S. pevné, kapalné, plynné n. vzdušné. S. N., Nz. S. nerostů, vz Bř. N. 56. O s. hmot vz KP. II. 9., 331.

Skupený; *-en*, *a*, *o*, aggregirt, Nz., zusammengehäuft, gruppirt. Jak divně s-ny ty stěny skal! Kká. Š. 98.

Skupice, Skupitz, ves a) u Postoloprt, b) u Heřm. Městce. PL.

Skupina, y, f., vz Skupení.

Skupiti, il, en, ení, gruppiren. — **co:** osoby. — **se** = *v kupu sestoupiti*, zusammenhäufen, gruppiren. Bur.

Skupka, y, m. a f. = *skupec* n. *skoupá*. Jg.

Skupkyně, ě, f., *skoupá ženština*, die Knauserin. — Na Slov. = *skupovatelka*, die Aufkäuferin. Bern.
Skupnosť, i, f., *odbyt*, guter Absatz; *prodajnosť*, die Verkäuflichkeit. L.
Skupný, *mohoucí býti koupeným*, *prodajný*, verkäuflich. S. statkové. Dipl. 1607.
Skupoň, ě, m. = *skupec*.
Skúposť, vz Skouposť.
Skupovač, **skupovatel**, e, m., der Zusammenkäufer, Auf-, Einkäufer. S. potrav. Kom.
Skupovačka, **skupovatelka**, y, **skupovatelkyně**, die Auf-, Ein-, Zusammenkäuferin. Jg.
Skupovačný, *kdo rád skupuje*, gern zusammenkaufend. Bern.
Skupování, n., der Auf-, Einkauf. V. S. domův. 2. Apol. 282.
Skupovatel, e, m. = *skupovač*.
Skupovati, vz Skoupiti.
Skupština, y, f., *srbský sněm*, serb. Nationalversammlung.
Skůra, y, f., *kůže*, *skora*, die Haut, das Fell. Slez. Kld. ván., Klš. Svrbí tě s. (chceš výprask? říkají neposlušnému). Klš.
Skuraný = *kožený*, ledern. S. galaty, die Lederhose. Na Ostrav. Tč.
Skurati. Vandruj že dceřičko, bys tam co skurala, by si se mi věcej dceřičku něvzala. Sš. P. 777.
Skuřina, y, f., ves u Sobotky. PL.
Skůrka, y, f., *malá kůže vydělaná*, kleines Leder. Na Ostrav. Tč. Vz Skora, Skůra. — **S.**, *kůrka*, die Brotrinde. Mor. a ve Slez. Šd., Tč., Klš.
Skůro = *skoro*. Dh. 23. Svitaj, Bože, svitaj, co by skůr mrkalo, co by mého věku skůrej ubývalo. Sš. P. 250.
Skuřovati, vz Skouřiti.
Skurský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.
Skurvisyn, a, m. = *z kurvy syn*. Tak často v NB. Tč. 72., 102., 108., 229., 231., 232., 241., 244., 246., 251., 254. atd.
Skurviti, vz Zkurviti.
Skury, Vskury, dle Dolany, Skur, ves u Slaného. PL.
Skus, vz Zkus.
Skusiti, vz Zkusiti.
Skusti, zastr. m. skubsti. Bž. 47.
Skušený; *-en, a, o*, vz Zkušený. O zdvořilosti vlaských kavaglierů maje sobě povědomou a s-nou nikdy sem pochybnosti neměl. Žer. 317.
Skušování, n. Přišel na s. NB. Tč. 272. Vz Zkusiti.
Skut, vz Skutý.
Skutъ, u, m., koř. skъ (skŭ), příp. -tъ (in Geschossform gefalteter Untertheil des Rockes), Schooss, extrema vestis pars, amictus. Srov. litev. abskutnėti, abscheren; strhornoněm. scōz, Schooss. Mkl. aL. 174., B. 160.
Skůt, vz Skot.
Skuta, y, f., čuchoňská loď úzká o jednom stěžni. Kpk.
Skutaliti, il, en, ení; *skutáleti*, 3. osob. pl. -lejí, el, en, ení; *skutalovati*, zusammenwälzen, -rollen, herabwälzen. Strany vazby vz Skuliti.

Skuteč, tče (*Skutče*, *Skuč*), m., město v Chrudimsku, němec. Skutsch. Vz S. N., Tk. II. 378., Tf. 7., 298. — *Skutečský*, *skutecký*, Skutscher-.
Skuteček, vz Skutek.
Skutečně, *skutkem*, *v skutku*, *v pravdě*, in der That, wirklich, thätig, werkthätig. S. k něčemu se míti, Br., příčiniti. Žer. S. dokázati. V. Skutečně-li tomu tak?; S. tam byl; S. to dodal. Dch. S. k něčemu se valiti; s. něčeho se dopustiti. Hus I. 473., II. 88. Nosorožec s. se nachází; Svěř se mi, oč s. stojíš? Sych. S. naň bylo shledáno. S. se to stalo. D. — Jg. Mstili velmi s. = skutkem. Výb. I. 974.
Skutečník, a, m., *činitel*, der (Misse-) Thäter. ZN., D. Kdyby 10 zlodějóv a morděřóv zjímal a ti by pravili, že jsú to něčím rozkázáním učinili, tolikoby chtěl nad rozkazatelem pomsty hleděti a tyto s-ky pustiti? Arch. II. 38. V tom chcem neleniví s-ci nalezeni býti. Ib. II. 274. — **S.**, *kdo myslí*, *že konaje dobré činy bude spasen*. Pýchu s-ků snižuje. Br.
Skutečniti, il, ěn, ění, bewerkstelligen, wirklich machen, fertig machen. — **co.** Ros.
Skutečnosť, i, f., *činnosť*, *příčinlivosť*, die Thätigkeit, Wirksamkeit. Až by lékařství v těle svou s. prospěšně spůsobilo. Ms. Ovc. — Lom., Krab. — **S.**, *pravdivosť*, die Wirklichkeit. S., souhrn všeho toho, co nepopíratelným jest předmětem nepojaté vnější i vnitřní zkušenosti. Přivésti něco ke s-sti; s. věcí, die Realität der Dinge; státi se s-í. Dch. Zákon vešel v s. (v moc, v platnosť). J. tr. Uvedení stráže bezpečnosti ve s., die Aktivirung der Sicherheitswache. J. tr. Přemyšlování působilo jim jistou toho všeho s.; Toť jsou ty s-sti, které jsou se z příčin napřed položených vypučily. Bart. Nedají — o skutečnosti zvířátek pochybovati. Hlas.
Skutečný, *skutek přinášející*, *činný*, thätig, wirksam, werkthätig, thätlich. S. život, Kram., milovník českého jazyka. Dal. — **S.**, *opravdivý*, *v pravdě jsoucí*, wirklich, reell. S. hřích, rada, čin (opravdový skutek), zbouření, dluh, D., pravda. Us. S-né děje v účet bráti; s. plnění práce; s. děj atd. Dch. S-nou délku čáry stanoviti. Nz. S. milosť, gratia actualis, *lépe*: milosť skutková n. úkonná (t. j. skutkům dobrým potřebná). MH. 75. Vz Milosť. Duše věrná jest obmyta ot hřiechu přirozeného, druhé od s-ného. Hus II. 22. Pod skutečným na hrdle trestáním. Kom. S. držení dědin. Ms. 1611. S. přinucení. Har. S-né části zločinu; s-né okolnosti. J. tr. — **S.** *učitel*, *professor*, definitiv angestellter Lehrer, Professor. J. tr.
Skutek, tku, **skuteček**, čku, m. od ku-ją, strč. skutiti (stvořiti, creare), skutitel (stvořitel, creator); sr. lat. cu-do. Šf. Koř kъ (kŭ), příp. -ъkъ. Mkl. B. 263. V Podkrkonoší: skůtek. Nk. — **S.**, *pod smysly padající proměna bytnosti svobodně činící způsobená*, *čin*, die That, Handlung, die Thatsache. Jg. S. dokonaný čin z vůle lidské; v obec. mluvě vše, co člověkem se dokonalo. Vz více v S. N. S. dobrý, poctivý, počestný, zlý, hanebný, nectný, bezectný, nevážný,

nešlechetný, nepočestný, lotrovský, udělaný, hrozný, ohavný, zločinný, bezbožný, zlořečený, V., mrzký, D., dokonaný, dovršený, rozhodný. Nz. S. nepříčetný. Dch. Nadpřirozeně, přirozeně dobrý, zlý skutek. *Přirozeně dobrý skutek* v theologii = takový čin, který z víry nepochází aniž nadpřirozenou milostí, nýbrž jedině přirozenými člověka silami vykonán bývá. *Nadpřirozeně dobrý s.* = takový čin, jenž pochází z nadpřirozené víry a nadpřirozenou milostí způsoben byl. MP. 42. Vzhledem k *záslužnosti* rozdělují se všickni mravně dobří skutkové na *tré* tříd: 1. na *mrtvé*, opera mortua t. j. takové, jiż ve stavu nemilosti (hříchu) vykonáni byli, buďtež přirozeně nebo nadpřirozeně dobří, 2. na skutky *živé*, opera viva, čili takové, již vykonáni ve stavu milosti a 3. na *umrtvené*, opera mortificata t. j. takové, již sice ve stavu milosti vykonáni, avšak po jeho ztrátě vyšší ceny své pozbyli. Tito skutkové při navrácení stavu milosti opět oživají. MP. 43. Aby nadpřirozeně dobří skutkové před Bohem byli záslužni, třeba, aby ve stavu posvětivé milosti a z podnětu svaté lásky byli konáni a úkonně (aktualně) nebo povahově (virtualně) k Bohu co poslednímu cíli směřovali. Ib. Stupeň záslužnosti jak přirozeně tak i nadpřirozeně dobrých a před Bohem záslužných skutků určuje se hlavně podlé většího vlivu svobody, podlé čistoty úmyslu a pohnutky, zvláště pak podlé míry svaté lásky. MP. 44. (Hý.). S. nadbytečný, nadbytný = rada evangelická, der evang. Rath. Šš. Mt. 259., Šš. L. 168. S. přírodný, nadpřírodný, zázračný, významný. Šš. J. 292. Aby se s. se slovy srovnal, aby s. slova potvrdil; s. s řečí a řeč se skutkem srovnati; dovésti s-em; s em prokázati, naplniti; v s-ku dokázati, naplniti; slov svých s-kem nenaplniti; s. ukazuje, se srovnává; hanebného s-ku se dočiniti, dopustiti; zlý s. spáchati; při samém s-ku (na líci, Vz Líce) postihnouti, vzíti (popadnouti, polapiti). J. tr., V. Ne jen slovy, ale i s-kem. Ros. S. sám to ukázal. Ler. S. stvoření, vykoupení. Štr. U velikých věcech i na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo. Vš. I. 6. A již vidí s. netajný a odhádání zjevné. O. z D. S-ci úředničí (Amtshandlung) mají se vždy mezi nimi měniti (= střídati). O. z D. Kdož by koli ve zlodějství aneb v s-u zlém byl polapen. Václ. VII. A jestiť soud skutek tří osob správný. CJB. 381. S. chystati; posvěcenosť (die Weihe) skutku; s. konati. Dch. Někomu skutkem ublížiti; ublížení skutkem; něco skutkem zaviniti; povaha s-ku; okolnosť s-ku. J. tr. Ve zlém s-ku někoho shledati; A nenie v s-ku, pro kterej žalují, lapena ani se svědky obžalována. NB. Tč 249. Na slovích málo jest bez skutkův; K s-ům sluší hleděti. Arch. I. 103., 76. Nemíti do sebe skutků dobrých. Bart. 1. 27. Že mám počet vydat z mých (ze svých) rozličných skutků; Ale ty zlé skutky, ty budú zármutky, ty nás budú hnísti, ty na srdci hrýzti, ach po všecky věky. Šš. P. 62., 65. Hermas tu má zření ke skutkům tak řečeným nadbytečným. Šš. Oa. 215. S-kové předcházejí před ospravedlněním; S-ky zákonem předepsané; S-ky dobré, z víry v Krista výchozí; S-ky mravnosti přirozené; A neobcujte skutkům temnosti; Jak každý dobrý s. ve svých počátcích od Boha pochodí a přece lidským skutkem svobodným jest; Ve všelikém s-u dobrém plodonositi; Záslužnosť s-tku znajíce; Důstojnosť, hodnota dobrých skutků; Všichni vněšní skutkové boží celé nejsvětější trojici společni jsou, ač pak každé přesvaté osobě se zvláštní s-kové přičítají; S-vé Bohu příjemní; S-vé vyrostlé ze zlovůle jejich; Celý souhrn skutků dobrých; Bůh svobodné s-ky jejich v plán záměrů svojich vesnoval. Šš. I. 47., 108., II. 27., 96., 125., 168., 193., Sk. 93., J. 76., 88., 104., 150., 205. (Hý.). Budú hřiešného člověka skutci proti hřiešnému mluviti; A jsem svědek jeho všech zlých skutkuov. Pass. 18., 19. (Hý.). Kniežata nejsú k bázni dobrého skutka, ale zlého; Slovem, skutkem neb obým spolu člověk přikázánie přestupuje; Jeho slovo řečí i skutkem tupí; Skutkové viece jsú vážní než slova; Před Bohem ne stav povýšenější, ale života lepšího s-ek člověka činí dóstojnějšieho; A též řečeno jest prve i o vraždě, že počíná sě v srdci a koná sě v skutku; Žádánie tehdy jest plně dokonáno, když vóle rozum přemóž, aby s. byl dokonán; Skutkové zjevní, ti, jenž z nečistého srdce pocházejí, mají pomstu míti od člověka; Aby neprázdnil v řeči marné, ani v lenosti dne zmařil, ale světil t. j. svatými s-ky svat učinil; Žádosť tělestná troje: Prvá, když vóle plně přivolí k hřiechu, ač skutkem nekoná; druhá, když žádosť zlú skutkem koná; třetie, když tu žádosť skutečnú bez přetrženie v obyčeji má; Mluvenie jest troje: myslí, ústy a s-m; S. vždy má býti v lásce učiněn; S-vé více a pevněji učí než holá slova; Vedlé jich s-kóv neroďte činiti; Ještě nepřišla hodina, jenž by se k tomu s-tku hodila; Všechny své s-tky činie, aby byli vidieni od lidí; Netřeba bylo řečí praviti, co jest bylo v s-u zjevno; Po s-ku vleče se obyčej, po obyčeji zatvrzenie, po zatvrzenie zúfalstvie atd.; Miera dobrá tuto slove dobrý s. milosrdný, již kto měří, vezme odměru milosrdnú; Nižádný nás s. nenadýmej; Všichni vaši s-vé buďte v lásce; Při každém s-ku našem tři věci máme znamenati: chválu boží, prospěch bližnieho a své zaslúženie; Nejzvláštnější a nejpřístupnější s. k dostiučinění hřiešníku jest mieti srdce skrúšené; S. má založenie vnitř v člověku, v rozumu a v žádosti; Tak své s-ky Kristus ukazuje, aby nám cestu k následovánie ustlal; A kdy zlý kněz krstí neb rozhřešuje, člověk, maje dobrú vóli, přijímá ducha sv. od Krista skrze s. zlého kneze; Tehdy duše věrná jméno své jako olej vylévá, když pověsť s-tkóv svých jako dobrú vóni svým bližním na příklad činí; Ale vstaň a čiň skutky příkladné a svěť světlem svým, ať tak bližní tvoji vidie s-y tvé; Ani slovem ani skutkem žádám jemu co zlého, jedno že s ním nemohu mluviti; O Kristu píše Lukáš 23., že byl muž veliký v skutku i v řeči. Hus I. 176., 222., 223., 243., 275., 286., 348., 372., 380., 391., 453.,

II. 35., 44., 89., 273., 385., 318., 287., 288., 293., 148., 158., III. 10., 32., 181., 305. (Tč.). Váháte s-kem dokázati, že nás rádi máte; Slov mnoho, skutku žádného; Chtěl nad nimi toho skutku pomstiti; Vyznávám se z toho s-ku. Sych. Kdo něchtě a nevěda zlého s-tku se dopustil, politování hodný jest; Opačná zajisté moudrosť jest, po s-ku moudrým býti. Kom. Poněvadž nedostatek zdraví vašeho v to vkročil, vůli vaši za s. přijímám. Boč. Dobrá vůle a úmysl za s. mezi přátely počten a přijímán bývá. Boč. Hanebné s-ky páchati Flav. Žalovati někomu zlého skutku. Háj. Za zlé s-ky ztrestati. Peyt. Běda s-ku mého, že jste pro mě v této núzi. Dal. Krvavá vůle za s-ek vraždy byla vážena. Sych. S. hned se stal. Bibl. Filosof bývá moudrý před skutkem. Smrž. S-kem zaviniti. Pr. měst. Co se s-ku týče i zákona; někomu s-kem ublížiti; s-em zaviniti (sich thätlich vergehen). J. tr. S. pravdu vykládá; Úmysl ospravedlňuje s. Vz Úmysl. Pr., C. S dobrými s-tky dobře se žije. C. S-kem něco ukázati. J. tr. Někomu slovem i s-kem škoditi. Us. Mnoho řeči, málo skutku. Dáť on dosti řeči, ale skutek v háji. Mus. Skutek utek. Vz Slibovat, Slovo. Lb., D. Řeči dosti, ale skutek utek (utekl). Ros. Slibuje hory doly a když k skutku přijde, nepodáť vody. Prov. Jg. Na hubu mnohého dost, ale s. utek. Pk. Huby nazbyt, ale s. utek. Sk. Od slova ke skutku co od hlavy do kútku; V dobrém skutku nebraň; Netřeba se smrti báti, ale zlých s-ků; Z dobrých s-ků netřeba se káti. Pk. Podlé s-ků člověka poznáš. Vz strany přísloví: Dub, Rozum, Slepice, Strom, Tesař, Trn, Zvedený. — **S.**, *příběh, děj, čin*, die Begebenheit, That, Geschichte. Ten s. všude se roznesl. Har. S-ové sv. apoštolův (apoštolští). Bibl. Divný, zázračný s. (zázrak). V. Opravdový s. D. Vypsání, popsání, povaha, vyhledání, okolnosť skutku, příběhu. J. tr. Jdúce odpověztc Janovi ty věci, které jste slyšeli na kázání a viděli na divných skutciech; S-kové svatých s velikú pilností mají váženi býti. Hus II. 15., III. 38. Tuto představuje smrť Kristovu co s. ukončený a jednodobý. Sš. II. 100. — **S.**, *věc, jistota, zkušení, pravda*, die That, Erfahrung, Sache, Wirklichkeit. V skutku = v pravdě, skutečně, jistotně. V s-tku a v pravdě. V. To v s-u tak se stalo; v s-ku shledati, věděti; A to také s-kem vykonali. V. Statečnou pilností v s-ku toho dokážeš. Troj. S. mluví. Jel. Něco v s. uvésti, uváděti. Šf., D., Pal. Nějakou věc k s-ku přivésti; Skutek to ukazuje, že marná byla má naděje. V. Hubou, ale ne s-kem. Dch. Uznati něco skutkem, etwas faktisch anerkennen; s-kem něčeho dokázati, etwas faktisch erreichen. J. tr. Úmluva boží s Abrahamem . . . smrtí Kristovou ve s. teprv přejíti měla. Sš. II. 37. Až do té chvíle dojíti sem toho nemohl a mezi tím nechtěl sem pominouti s-kem žádosti vaše naplniti. Žer. 346. Mnoho jest kněží jménem před lidmi, ale málo jich v s-ku před Bohem; Žádosť tělestná jest trojí: plné přivolení a s-kem naplnění a obyčejem konání; Toto čtení v s-ku stalo se na květnú neděli; K dobrému se pozdvihnouti a to, což jiným káže, skutkem plniti; Těch slov výklad Kristus skutkem ukázal; Avšak tak jsme hluší, že řiedko se člověk nalezne, jenž božie přikázánie s-em drží; Ne těch povolal, kteří vyznávají ústy, že Boha znají, s-kem pak ho zapírají, ale kteří slovem i skutky vyznávají. Hus I. 182., 385., II. 3., 61., 212., 321., III. 305. (Tč.). Vidíme a s-kem poznáváme. Reš. — **S.**, *vnější jednání, dílo, práce*, das Werk. S. dobrý, milosrdný (almužna). V. Dobré s-ky činiti. D. V dobrých s-cích pracovati. Kram. K dobrým s-kům napomínati; Boha v s-ích jeho zpytovati. Kom. S. zlý = hřích. S-ky těla. Rvač. Aby s mužem s-ku neměla (nespala). Ms. Kn. lék. S-ky lásky bliženské, Liebeswerke. Budem-li měť dobré skutky, dobře nám to půjde (po smrti). Sš. P. 65. Ale to bohdá s-ek ukáže. Žer. 15. Slibuji Bohu, že tě mám za svú manželku, jedné přivol mi k skutku; S-y milosrdné nuznému činiti; S nižádným bravem nesmiesiš sě, to věz, čině s ním s-ek; Když panna neb vdova Bohu slíbí, aby nikdy s mužem s-ku neměla; A móž manželský s. hodný býti trojím obyčejem, to věz: pro plod, pro dluh (debitum conjugale) a pro výstrahu smilstva; Všecky s-ky své činí, aby byli viděni od lidí; S-óm věřte; Úřad kněžský přijímáme, ale s-tku úřadu neplníme; Viera bez s-kú mrtva jest; S-ky laskavé čiňte; Pakli žádosť jest zlá, tehdy bude s. zlý; Ovoce prelatské a kněžské zlí skutkové: Že mrtvé křiesil, malomocné uzdravoval atd., zevní s-ové božští byli sú; O by na konec hleděli, kterak nepomohú papežoví listové, nepředejdú-li dobří s-kové; Pakli přivolí k s-ku tělestnému manželskému, již jest manželstvie. Hus I. 95., 140., 193., 197., 453., 473., II. 2., 49., 140., 293., 437., III. 69., 138., 201. (Tč.). — **S.**, *účinek*, die Wirkung. Nevyznávaji, žeby viděli skutek udeření rány smrtelné. NB. Tč. 72. Když zemdlejí moci tak, že již znamenitě s-kové hynú pěti čichóv a údóv . . . Hus I. 116. Kosatec slovanský v moci a skutku silnější bývá. D. Ten lék na každý den ukazuje skutek, nebo zřejmě a rychle otok sháni. Ras.

Skutí, n., das Zusammenschmieden. Jg. Vz Skouti.

Skutičko, Skutečko, a, n., Skutitschko, ves u Skuče. PL.

Skutitel, e, m., der Thäter, factor. Ž. wit. Deut. 15.

Skutitelka, y, f., die Thäterin. Jg.

Skutiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *skucovati, skutati*, skutám a skuci = *shrabati*, zusammenkutten, -scharren, herab-, herunterscharren o. wühlen; *stropiti, spáchati*, thun, anzetteln, ins Werk setzen. Jg. — **co:** oheň (shrabati), Jg., zlý skutek (spáchati). St. skl. III. 149. Vé, co sme skutili! Výb. II. 34. 20. — **se nad kým:** co se nad námi skuti (= skutilo i. e. že se měsíc zatměl)? St. skl. II. 260. — **co v čem.** Ž. wit. II. 6., 14. 3.

Skutkování, n., *dělání, působení*, das Handeln, Wirken. Mluvíš o s. Sš. J. 105.

Skutkovaný = *dělaný, působený,* gemacht, bewirkt. — **kým.** Víra duchem sv. skutkovaná. Sš. II. 238.

Skutkovatel, e, m., *dělatel, působitel,* der Thäter, Wirker. Osnovatelé a s-lé těch krutostí byli židé. Sš. J. 288.

Skutkovati = *dělati, působiti, ve skutek uváděti,* thun, handeln, wirken, bewerkstelligen. — **co.** Vzrůst, jejž Bůh s-kuje a poskýtá. Sš. II. 216., J. 105. — **kde.** Že jeho vůle tuto působí a s-je. Sš. Sk. 56. Vzrůst činí a s-je v lásce. Sš. II. 118.

Skutkový, That-, wirklich. S. milosť = úkonná, gratia actualis. Hý. Sr. Milosť. (I. 1018. b.). Hříchem se tu rozumí i hřích s. i rodový; Křestem sv. hřích s. i hřích přirozený či dědičný se obmývá. Sš. I. 287., Ž. 96. Vz Skutečný.

Skutterudit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 222.

Skutý; *-ut, a, o,* zusammengehämmert. Ach můj rode přeubohý, síla tvá je skuta. Hdk. C. 104.

Skuvičeti, el, ení; *skuvikati* = *skovičeti, skučeti,* heulen. — **abs.** Pes, uhodíš-li jej, skuvičí (skučí), sice štěká. Kom. Který pes trefen, ten skuvičí. Č. M. 520.

Skužala, y, m. = *lakomec,* der Geizhals. Llk.

Skuželnice, e, f., *ženské návštěvou přišlé,* Frauen zu Besuch. Us. u Jilem.

Skvaknouti, kl, utí, snad m. *zkaknouti, zfáknouti.* Jg. — **co.** Já bych to skvakl (skvakla = já bych to sklidil, sežral). Ros., Us. Msk., Hrp., Km., Kd., Jir. Er soll mir auf den Buckel kriechen). Us. Radši bych to skvak', než se tím tipal. Us. (Jir.).

Skvaltovati, Gewalt anthun, nothzüchtigen. U Olom. Sd. — **koho:** pannu, ženu. Us.

Skvarek, vz Škvarek.

Skvařitel, e, m. = *mrhač.* Slov.

Skvařitelka, y, f. = *mrhačka.* Slov.

Skvářiti, il, en, ení = *ztráviti, zmrhati,* verzehren, verschleudern. Bern. Řeč naše československá nemohla býti skvářena aneb v geniu svém pomýlena. Nitra VI. 359.

Skvasiti, il, šen, ení; *skvašovati* = *okvasiti, nakvasiti,* einsäuern. — **co:** víno. Techn. — **S.** = *kvasem setrvati,* durchschmausen. — **s kým.** On s ním dva i tři dni skvasí (hoduje). Ros. — **S.,** *srovnati s kým,* auskommen. — **s kým.** Divná hlava, nikdo s ním neskvasí (nesrovná se, nesetrvá). Ros. — Jg.

Skvasněti, ěl, ění, sauer werden. L.

Skvěčeti, el, ení = *vřiskati, křičeti,* schreien. — **kde.** Severík v roklinách skvěčí. Hdk. C. 138.

Skvěkalka, y, f., limboria. Rostl. 1844.

Skvěkalkovitý. S. rostliny, limboricí. Rostl. 1844.

Skvěkalý = *otevřený,* aufgeborsten. — **od čeho:** od horka. Pref.

Skvěkati = *otevříti se, rozštipnouti se,* aufbersten. Rostl.

Skvěle, skvělosť, skvělý, *správněji: Stkvěle, Stkvělosť, Stkvělý.* Vz tato slova.

Skverkový, *modřínový.* S. šindel. Sr. Škvrk, škvrkový. Slov.

Skverna = *skvrna.*

Skvětati, vz Zkvésti.

Skvilovina, y, f., das Scillitin. Rst. 49.

Skvíti, *lépe:* stkvíti. Vz toto.

Skvorec, rce, m., *kos vodní,* turdus aquaticus, die Wasseramsel. Pdy. — **S.,** psittacus. MV.

Skvořetice, Škvořetice, Skwořetitz, ves u Blatné. Vz S. N.

Skvořiti se, il, en, ení = *trmáceti, lopotiti se,* sich plagen. Č.

Skvosť, u, m. (novější), *stkvostnosť,* die Pracht. Č. S. bohatosti občanské. Sš. I. 153. S-y v zastavárně propadlé (nevyplacené); zastavené s-ty vyplatiti; s. míru, korunný. Dch.

Skvostně, stkvostně = *blýskavě, nádherně,* prächtig, herrlich, köstlich. Skvostně ctíti, uctíti, chovati, sobě vésti, V., tráviti, Cyr., hodovati, Proch., se nositi, si choditi. D. S. se strojiti. Dch. S. choditi. Luk. 16., Hus. II. 237. Jedl jest každý den s. t. j. připravně. Hus. II. 241.

Skvostnosť, stkvostnosť, i, f. = *blesk, nádhernosť,* die Pracht, Köstlichkeit, Prächtigkeit, der Luxus, die Herrlichkeit. Nádhernosť a s. V. Skvostnosti otčiznu mrhati. Kom. S. útratná. Ros. Ta s. nás na mizinu přivede. Sych. — **čeho:** nábytku. — **v čem.** Přílišná s. v jídle. V.

Skvostnota, y, f. = *skvostnosť.*

Skvostný, *správněji* **stkvostný** = *blýskavý, nádherný, nákladný, drahý,* prächtig, herrlich, köstlich, stattlich, niedlich, kostbar, luxuriös. Jg. V. Sk. n. stk. krmě, hody, oděv, život, V., jídla, Kom., kvas, oběd, D., honba (das Festjagen), Šp., úprava, papír, inkoust (Luxustinte), kus (das Prunkstück), síně, průmysl (Luxusindustrie). Dch. S. kment. Sych. S-ostné vydání knihy. — **S.,** *skvostu milovný,* prachtliebend. S. člověk. V., Kom.

Skvot = *skuot* = *skot.* Ms. k. pr. — Jg.

Skvrada, vz Skovrada.

Skvranъ, vz Skřivan.

Skvrček, čka, m., der Winsler, Greiner. L.

Skvrčeti, *škvrčeti,* el, ení, zischen. Železo horké do vody strčené škvrčí (syčí). Zlob. — **komu kde.** Skvrčí mně **v** břiše, knurrt. Us. Šd. — **S.,** *naříkati,* winseln. L.

Skvьrěti má dílem přesmyknutí, rozeskrvěl n. rozeskřvěl, dílem jeho *r* vzalo na se povahu souhlásky, rozskvrlý; vosk rozskquirly cera liquescens. Ž. wit. 21. 15., země rozeskrvělá. Ž. Pod. 74. 4. (Gb. v Listech filolog. 1880. str. 300.).

Skvrk, u, m., *skvrčení,* das Prasseln, Zischen; Wimmern, Klagen. L.

Skvrklivosť, i, f., die Weinerlichkeit, Klagesucht. L.

Skvrklivý, weinerlich, greinerisch. L.

Skvrknouti se, kl, utí, *stáhnouti se, scvrknouti se,* zusammenschrumpfen, sich zusammenziehen. — **se komu.** Když trnky jí, ústa mu se skvrknou. Krab.

Skvrna (*škvrna*), y, f.; *s* a *š* často se střídají. Strsl. skvrъna, inquinamentum, koř. skvr, příp. -na. Mkl. B. 117. — **S.,** *poskvrna, spliha, zmaz,* der Makel, Fleck, macula. V MV. nepravá glossa. Pa. Ta s. pouští, nepouští; s-nu v něčem udělati. Šp. Vodička

na s-ny, das Fleckenwasser. Dch. S. sluneční. Š. a Ž. Prorado! skvrno křesťan věčná! Rkk. 53. Prášek k vypravení skvrn ze tkanin lněných. Presl. Měsíc vždy ty samé skvrny ukazuje. Mus. IV. S. na kůži. Lk. S. na rostlinách = místo rozdílného tvaru (okrouhlé, rohaté) nevyvýšené, jinak nežli půda barvené na př. na listech jetelu obecného, aronu skvrnatého. S-ny výtrusnaté, maculae fructiferae, místo na stélce řasovitých povýšené, skvrně podobné, v jehožto dutině jsou výtrusnice; ve stélce čepelatek (laminaria). Rst. 210. O s-nách ve skle a o poznání jich vz KP. II. 155.

Skvrňany, dle Dolany, Skurnian, ves u Plzně. PL., Tk. IV. 592.

Skvrnatosť, i, f., die Fleckigkeit. S. dříví javorového. Svět.

Skvrnatý, fleckig, gefleckt. S. kočka. Us. S. lodyha bolehlava. Rst.

Skvrnavý, strsl. skvrъnavý, maculatus. Příp. -avъ. Mkl. B. 220.

Skvrniti, il, ěn, ění (*škvrniti*), verunreinigen, beflecken, unrein machen. Jg. — **koho, co.** Mrtvý ten čistých neskvrní. St. skl. II. 24. S. den sváteční. Hus I. 132. — **se čím**: nečistotou. Kněžstvie hřiechy svými škvrnie. Hus I. 134.

Skvrnitý, gefleckt. S. břidlice. Krč. 264.

Skvrnobarvý, fleckfärbig. Dch.

Skvrnota, y, f., sordes, příp. -ta. Mkl. B. 163.

Skvrňov, a, m., Skworniow, ves u Kouřimi. PL.

Skvucí, zastr. stkvoucí.

-sky. Tvary v -sky ukončené jsou instr. plur.: česky, německy atd. Tomu nasvědčují tyto okolnosti: 1. vyskytují se takové příslovečné instrumentaly v sing. i v plur. vedlé sebe: hupkem — hupky, celkem — celky, zpátkem — zpátky, mlčkem — mlčky atd. — 2. Nasvědčují tomu adverbia väcmi (slov.) a velmi, tvořené nepochybnou příponou instrumentalu plur. — Taktéž tvar *pěškami* vedlé nynějšího *pěšky*, v starších památkách zcela obyčejný: Musichu pěškami choditi. St. skl. IV. 291. a j. Vz Pěškami. — 3. Obdoba jiných jazyků: *διὰ τειχέων, διὰ βραχέων, δι' ἑκόντων.* Alternis, střídavě. Brt. Instrum. 39.

-ský, *přípona jmen přídavných* (řec. -ικος, lat. -icus, -acus, něm. -isch). V této skupenině jest před *k* přisuto *s*; stb. -ьskъj (proti lat. -icus, řec. -ικος). Gb. Hl. 119. Adjektiva příponou touto ukončená zastupují genitiv jiných příbuzných řečí, Mkl. S. 11., a tvoří se více ze substantiv než z adjektiv, z těchto zřídka. Mkl. B. 280. *Klade se:* 1. *místo genitivu* **přivlastňovacího** *vytýkajíc věc, jež jménu omezenému přísluší* (Vz -í, -ní, -ný přípona). Kopyto hovadské, kleště kovářské, V., pysk sviňský, Kom., zdi jerusalemské, ruce lidské, obličej zemský, dům královský, Br., egyptská moudrosť, zápal ženský, Mudr., přirození člověčké a božské, Pass., právo měšťanské; oděv mužský, ženský, panský. — 2. *Místo genitivu* **podmětu**, *vytýkajíc podmět aneb původ činnosti a vlastnosti, kterouž jméno omezené do sebe má* (Vz -í, přípona, *-vý, -ní*). Hněv pohanský, Pass., kvílení dětinské, umění lékařské, Kom., milování manželské, otcovské chlubení, Mudr., otázka královská, Háj., běh něbeský (běh nebes). V. — 3. *Místo genitivu* **předmětného** *jmenujíc věc, která předmětem činnosti jména omezeného jest.* (Vz přípony: *-vý, -ný, -ní*). Obležení jerusalemské, Pass., ostraha městská, Troj., spasení lidské. Kom. — 4. *Jmenuje se jí* **příčina** *a* **původ**, *odkud věc omezena jest.* (Vz přípony: *-ový, -ný*). Kunrad Brněnský, chléb nebeský, V., Anna Kostelecká, Vojtěch Roudnický, Markéta Bystřická, Svěd., víno uherské, máslo horské. — 5. *Jmenuje se jí* **místo**, *kde věc omezena jest,* **čas**, *kdy se děje, aneb* **způsob**, *jak jest.* (Vz přípony: *-ový, -ný, -ní*). Polské (od *pole*) květy, zvěř leská, Rkk., kostel vyšehradský, duha nebeská, V., pád rajský, slunce nebeské. Kom. Život venkovský. — Zk. Skl. str. 305.—315. Cf. Šf. Poč. 116., Bdl. Obr. LS. 2. vyd. 90. — **Změny hlásek** *na konci slov před -ský* (-ьský). 1. **H** se mění v *ž* a toto se souhl. *s* v *šs* a *s*: Bůh — božský, s podob. božský — boský (v Krkonš. bojský). — 2. **Ch** do *š* a toto se souhl. *s* v *ss* a *s*: mnich — mnišský — mniský, Čechy — češský — český, Vlachy — vlašský — vlaský. — *Posn.* Proměna tato může se vykládati také odsutím *š*. Gb. Hl. 103. — 3. **Z** v *ž* ve slově knéz — kněžský. Slez — slezský — slezký. — 4. **S** *se vynechává*: Sas — sasský — saský, ves — veský, pes — peský. — 5. **K** do *č* a *č* splývá s *s* do *c* (*čs* = *tšs* — *ts* — *c*): katolík — katoličský — katolický, zpěvák — zpěváčský — zpěvácký, Mohuč — mohucký. — 6. **C** s *s* splývá do *c*: Němec — němecský — německý. — 7. *Jiné měkké souhlásky jako*: **ř, ň, ď, ť** *objevují se jen tenkráte před* **-ský**, *mají-li je substantiva k nim příslušná*: Libeň — libeňský, Vídeň — vídeňský, Plzeň — plzeňský, kůň — koňský, rybář — rybářský, moře — mořský, Pešť — pešťský a p. Naproti tomu: hora — horský, žena — ženský, mlýn — mlýnský, pán — panský, Lhota — lhotský, Karlín — karlínský, Brod — brodský a p. mají hlásky *tvrdé*. Správněji tudíž říkáme: plzeňský, libeňský, koňský, vídeňský než: plzenský, libenský, konský, vídenský a p. Brs. 2. vyd. 226. — 8. *Před příponou touto* **krátí se** *předcházející dlouhá kmenová samohláska pravidelně u adjektiv vedených od substantiv na* **-ík**, *jak obecných tak vlastních*: básník — básnický, rolník — rolnický, Mělník — mělnický, Rakovník — rakovnický. *U adjektiv místních ode jmen jiného zakončení nebývá obyč. toto skrácení*: Beroun — berounský, Přelouč — přeloucký (ale i přelucký), olomoucký (olomucký), jičínský, kolínský, berlínský a pod. Brs. 2. vyd. 226. — Cf. také ku př. ráj — rajský, pán — panský, kráva — kravský, ale: kovářský, jonácký, mydlářský, cikánský. — 9. *U adj. vedených ode jmen v* **-ice** *splývá* **c** *se souhláskou* **s** *v* **c**: Jilemnice — jilemnický, sušický atd. Vz Cs. *U jmen v* **-ice, -ovice**, *pomnožných* (u jmen původně kmenových) *odsouvá se často přípona -ice a připojuje se přípona -ský ku kmeni*: Budějovice — budějovský, Pardubice — pardubský a p. Některá však

mají jen tvar v *-ický*: kralický, litoměřický; u ostatních, *pokud není zřetelnosti na ujmu, užívati jest raději forem kratších* u lidu oblíbených: pardubský, čelakovský (od Čelakovice), benešovský (od Benešovice) atd. Vz Pardubský. *Kde však jest třeba různiti* benešovský (od Benešova) a benešovický (od Benešovice) a p., *tam to čiňme*. Brs. 2. vyd. 226. — 10. **E** *se vkládá*: panna — panenský, Uhry — uherský. Vz E. — 11. **-ěn** *se vkládá*: Brno — brněnský. — 12. **-ov** *vkládá se nejvíce do jednoslabičných kmenů*: čert — čertovský, otec — otcovský, švec — ševcovský, žid — židovský. — 13. **U cizích jmen tvoříme adjektiva** *touto příponou dvojím způsobem*. a) *Přivěšujeme ji* **ku kmenům jmen podstatných**: Nola — nolský, Athenai — athenský, Delfi — delfský, Bajae — bajský, Narbo — narbonský, Karthago — karthaginský, Madrid — madridský, Neapolis — neapolský. — *Poznam.* U slov, jež *e* n. *ae* před koncovkou *-ský* mají, vkládá se *j* mezi *e* n. *ae* a příponu *-ský*, ku př.: Malea — malejský, Plataeae — plataejský n. platejský, dle řecké formy: platajský. U jmen ukončených v *-ia* vkládá se *j* nebo *i* se vynechává: Antiochia — antiochijský — antiošský. — b) *Přivěšujeme ji ku* **kmenům adjektiv**, *jmenovitě u latinských jmen přídavných ukončených v -icus, -anus, -aeus, -ensis*: academic-us, akademický (m. akademicský); trojan-us, trojanský; antiochens-is, antiochenský; african-us, afrikanský; europae-us, europaejský — europejský. *Ale kde toho není potřeba, tam toho nečiňme a přivěšujme -ský raději ku kmenům substantiv, tedy* **lépe**: trojský, antiochijský n. antiošský, africký, europský atd. *Někdy jest ovšem patrný rozdíl mezi oběma tvary*, ku př. amerikanský (od *Amerikan*, co se táhne k Amerikanům, obyvatelům Ameriky) a americký (od *Amerika*, co se táhne k Americe). Některá slova tvořená od kmenů adjektivních už zajisté zdomácněla, ku př. akademický m. akademijský, gymnasialní m. gymnasijní. — 14. *Přípony -ský užíváno od starých Čechů v případech, kde nyní* **jiné** *přípony místo mají*: lesský (lesní), polský (polní), tělesský (tělesní), pesský (psí). Vz -ový. Jir. — 15. **-ský** *mění se v* **obec. mluvě** *ve středních a již. Čechách, předchází-li souhláska, v* **-cký (ckej)**: selský — selckej, polský — polckej, křesťanckej, vojanckej, mořcká ryba, morafcká zem. *Toto pravidlo nemá platnosti, vysula-li se předcházející souhláska*: českej (češ-ský m. čech-ský), francouskej (m. francouzský), praskej (m. pražský z prahský); zde souhlásky *š, z, ž* se vysuly. Kts. — 16. **Jména vlastní ženského rodu** *ukončená v* **-ská**. Paní Selibovská. Slečna Selibovských (?) nebo Selibovská (?). Vz *Jméno* (vlastní) a Časopis Komenský roč. I. str. 217. (1873.). — 17. *V pl. m. u životn.* **-ští**. Europský — europští národové. **Ale** na mnohých místech Mor. a Slezska ba i v Čechách (východ., u Hradce Král. a Brandýsa) klade lid **-scí**: světscí, pansci. Ch. Lhotští — lhotcí (Sš. P. 778.), černocci (Sš. P. 773.), bohotici (Sš. P. 212.), moravčí, pavlovčí (Sš. P. 591., 717.), hradeččí podruzi. (Šb.). Gb. Hl. 104.

Skyb, a, m., pomatomus, ryba. Krok. I. d. 108.

Skyba, vz Skyva.

Skydač, e, m., *vykydač*, der Ausmister. Slov. Bern.

Skydánek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Skydati, *skydnouti*, dnul a dl, ut, utí; *skydávati* = *házeti*, zusammenwerfen; *dolů shoditi*, herabwerfen. Jg. — **co čím kam.** S. hnůj. Ros. **Na** tu vrstvu hlína se skydá malou lopatkou. Techn. — **odkud:** hnůj s vozu. — **koho čím:** blátem s. (poházeti). — **se** = vstáti. Koll.

Skýchnouti, chl, utí. — **komu.** Skýchlo mu = sklaplo mu, es misslang ihm. Us.

Skyjovati koho = kyjem stlouci. Ros.

Skýlka, y, f., *střídka chleba*. U Chrud. Kd. Krájejte, tetka, do kola, aby se na vás hoši smáli. A já radši s-ku aby se smáli každů chvilku. Na Policku. Kšá.

Skýlko, a, n., das Gläschen. — **S.**, einglasige Lorgnette. Rk.

Skylla, y, f., dle báje obluda mořská přebývající ve sluji naproti víru Charybdě; vlastně skalina v úžině sicilské naproti víru Charybdě, za starých dob lodím nebezpečná. Vz více v S. N. Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdin. Ovid. — **S.**, scilla, rostl., Meerzwiebel, m. S. dvoulistá (ladoňka), s. bifolia; příjemná, s. amoena; sibiřská, s. sibirica. FB. 19., Slb. 205.

Skynouti, ul, ut, utí = *svrci*, *shoditi* (zřídka), herabwerfen; *spadnouti*, fallen. — **komu.** Slza mu skynula. Jg. — **S.** = *vykynouti*, aufgähren. — **abs.** Těsto skynulo (na Slov. = *skyslo*). Us. — **se** = *snížiti se, snésti se, spadnouti*, sich herabbewegen, sich neigen, sich senken, fallen. — **se k čemu.** Skyň se k zemi v rozhrucených harfo úlomcích. Č.

Skynožiti = *pokaziti*. Na mor. Valašsku. Brt. — **S.** = *promarniti*, durchbringen. Slov. Bern.

Skynulý. S. těsto, Kom., chléb, aufgegangen. Us.

Skýpala, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Skýpati, skýpám, skýpi; *skypěti*, ěl, ění = *vykypěti*, überlaufen. — **odkud.** Skýpe to z hrnce. Us. na Mor. a ve Slez. Klš., Mtl.

Skypřiti, il, en, ení, *změlniti*, auflockern. — **co čím:** zemi rýčem. Teplo skypřuje těla. Toms. — **co čemu:** zem sadbám. Ros. Vz Zkypřený, Zkypřeti.

Skyr-os, a, m., nyní Skyro, sporadický ostrov východně od Euboee. Vz více v S. N. — *Skyřan*, a, m., pl. -né. — *Skyrský*.

Skysati, vz Zkysati.

Skyseleti, el, ení, sauer werden. — **čím:** mléko horkem s-lo. Us. — **S.**, *rozhněvati se*, erbittert werden. 2. Apol. 510.

Skyseliti, vz Zkyseliti.

Skyselitý = *nákyslý*, etwas sauer. S. žinčice. Am.

Skyslený; *-en, a, o*, sauer gemacht. Bern.

Skysliti, il, en, ení = *skyseliti*, sauer machen. Bern.

Skyslosť, i, f., die Versäuerung. Jg.

Skyslý, versäuert. S. kov, Víd. nov.; mléko. Us.

Skysnouti, sl, utí; *skysati, skysávati*, sauer werden, versäuern. — **kdy kde.** Pivo **přes** noc **ve** džbáně skysalo, skyslo. — **komu.** Pivo mu skyslo. Us. — **S.**, na Slov. = *vykynouti*, ausgähren. Tělo skyslo. Bern.

Skýsti, *skydám a skydu*, dl. Vz Skydati. — **se s čím.** Tuť se túha s hořem skyde, když smrť k tomu tělu přijde. Rozml. duše s těl.

Skyšice, něm. Skyschitz, ves u Sobotky.

Skyt, u, m., *znik*, Gedeihen, n. Plk. — **S.** Mám tu kartu jen na skyt (říká se, když hrající jen jednu kartu jisté barvy má a tedy hned ji vynese). Us. u Příbrami. Jg.

Skytaly, dle Dolany, něm. Skytal, ves u Lubence. PL.

Skytati, vz Skytnouti. — **S.**, *v kyty svázati*, den Hanf zusammenbinden. Slov.

Skytha, y, m., pl. dle *Despota*, Scytha, der Skythe. V. Vz více v S. N. — *Skythie*, e, f. — *Skythský*.

Skytín, a, m., bylo místo blíž Poříčí u Prahy.

Skytnouti, tnul a tl, ut, utí; *skytati*. O původu vz Mz. 76. S. se, vagari. Fk. 2. 681. srovnává stind. sčju, čjavatě, sich regen, got. skēvjan, gehen. Gt. Lit. Stud. 70. táhne se ku lit. skuisti, skuitau, delirare. Mkl. aL. 160. — **S.** = *na jevo, na oči dáti, podati*, vorhalten, bieten, darzeigen; *se* = *okazovati se, zniknouti, na jevě býti*, sich zeigen, erscheinen, sich darbieten. Jg., Výb. I. 787. — **co:** dar; slunce paprsky skyte. Troj. Svět skytá nějaká ochotenstvie. Št. N. 11. — **co komu (k čemu):** jedovatému hmyzu k očima smaragd s. Troj. V rozličné pak vnadě krásu světu skýtá. Sš. Bs. 14. — **co kde kam.** A jak slunko **do** všech cest pravou bláhu skýtá. Sš. Bs. 15. Druh **před** druhem (jeden **po** druhém) šíji **pod** meč skytieše (skytal). Pass. 825. — **komu jak.** Já vám skytu **ze** své milosti. Boč. — **se komu.** Vždy mi sě skyteš. Št. Svému sě nepřieteli skytéchu (exhibebant). Ms. 14. stol. — **se kde: po** vlastech. Č.

Skyva, skýva, skyba, skýba, skyvka, skývka, skybka, skýbka, skyvečka, skyvička, skybička, y, f. Cf. pol. a srb. skyba, něm. Scheibe, strněm. scipa, sciba, stř.něm. schibe. Schl. Cf. Gb. Hl. 93., Ž. wit. 147. 17. **S.**, *kus, řízek chleba po délce seříznutý*, eine Scheibe Brotes, Brotschnitz der Länge nach. Šm. Vz Krajíc. Skýva, skyva. V. Ukrojím si krajíc, nenajím se ho nic, u maměnky s-bku, ta je mně k užitku Sš. P. 496. Všem dal po skývě chleba. Bj. Zdali sem kdy jedl svú skývu sám a nejedl jie sirotek? BO. Položím Vám skývu chleba. BO. Zlořečený ten, kterýž pro skývu chleba opustí pravdu; Lepší jest skyvka chleba s veselím, než dóm pln krmí s svárem. (Šal. Prov. 17.). Hus I. 353., 255. (Tč.). Jsou chováni o tenkých skyvách = nuzně. Ehr. 31. Tys skýva (= hloupý). U Lukavice. Dhn. S. chleba s máslem. D. Chudému skýva za bochník. Č. M. 176. — **S.**, *kus chleba vůbec, s plná ústa*, Mundvoll, Bissen Brot. V. — **S.**, das der Länge nach vom Pfluge aufgeackerte Erdreich. Na Ostrav. Tč. — **S.** Tak se nazývají na Hané výklenky šátku zavázaného na hlavě; mají podobu jakousi s boltci přirozených uší. Sd. — **S.**, die Hutkrämpe. Na Mor. Hý., Kčr.

Sl z *dl*, vz Dl; z *tl*, vz Tl. — *Sl* mění se následující měkkou souhláskou v *šl:* poslati — pošli, mysl — přemýšleti; zvláště v trpném příčestí následkem hlásky *j:* mysliti — myšljen — myšlen; ale: kresliti — kreslen. Vz -en, -sen, šl.

Slab, vz Slabý.

Slabce, gt. Slabec, pl., dle Budějovice, také *Slapce, Slavce*, něm. Slabetz, ves u Rakovníka. Vz S. N. — S. německé, tamtéž.

Slabčice, dle Budějovice, Slabschitz, ves u Týna nad Vltavou.

Slabě, schwach. S. se brániti. Troj. S. mluviti.

Slabec, bce, m., *slaboch*, der Schwächling. Pl. Víra činí silným slabce. Sš. Bs. 17.

Slaběti, ěl, ění, schwach werden. L.

Slabička, y, f., dem. slova *slabika*. — **S.**, y, m., der Silbenstecher. D.

Slabičný, Silben-. S. hádanka (šarada), písmo. Nz.

Slabika, y, f., lat. syllaba, z řec. συλλαβή, tedy m. syllabika. S. jest hláska buď sama o sobě nebo ve spojení s jinými hláskami pojednou vyslovená. S. kořenová, vývodná, odvodná (vyvozovací, odvozovací), Ableitungssilbe, dlouhá, krátká, obojetná n. středočasná, zweizeitig, skrácená, dvoudobná, hlavní, kmenová, přízvučná, nepřízvučná, plnopřízvučná, hochtonig, polouzvučná, mitteltonig; délka, krácení, dloužení, členění slabik; koncovka, předpona (předtvorek). Nz. — **Míra slabik.** S. jest **dlouhá**, drží-li v sobě dlouhou samohlásku (*á, é, í, ů*) nebo dvojhlásku, jinak jest **krátká:** kvílím — —, chloubou — —, chloubu — ᴗ, rovina ᴗ ᴗ ᴗ, nebe ᴗ ᴗ; *ě* a *ia* jsou krátké: piali ᴗ ᴗ, pěje ᴗ ᴗ. Hlásky *r, l, m*, když moc samohlásek do sebe mají, činí též slabiku krátkou: trvati ᴗ ᴗ ᴗ, slza ᴗ ᴗ, sedm ᴗ ᴗ. *V básnictví časoměrném*, kde se slabiky podlé délky a krátkosti měří, rozeznávají se nad to slabiky **položením** n. **polohou dlouhé** (positione longae), jsou-li za krátkou samohláskou *dvě anebo více souhlásek.* V této příčině náležejí a) obě souhlásky k té slabice, která se dlouží: ctnosť, hvězd, blesk. — b) Obě souhlásky náležejí k jednomu a témuž slovu, avšak první táhne se k slabice předchodné, druhá pak (aneb je-li jich více, tedy ostatní) k následující slabice: pom-sta — ᴗ, leh-ký — —, ječ-men — ᴗ, hoj-ný — —, prav-da — ᴗ, po-kor-ný ᴗ — —, pan-na — ᴗ, rozsou-dím — — —. c) Aneb táhnou se obě aneb všecky k slabice následující tak, že slabika, jež se dlouží, otevřena jest, jako: ko-stel — ᴗ, by-strý — —, o-šklivý — ᴗ —, za-spím — —. *Pozn. 1. Dvě nosovky aneb nosovka s tekutou a tekutá s nosovkou* (vz Souhláska) *činí slabiku předchodnou položením dlouhou:* te-mný — —, u-mru — ᴗ, při-lnu — ᴗ. *Pozn. 2. Jednoslabičné předložky otevřené* jsou položením dlouhé, když jméno jich od dvou souhlásek se počíná:

na stromě – ⏑ ⏑, po stráni – – ⏑. d) Aneb náležejí obě souhlásky k rozličným slovům: od loveů – – –, pod stromy – ⏑ ⏑, všech těch – ⏑. *Pozn.* Ve všech těchto příčinách slove *položení silné*, *posice* **silná**. — **Obojetné** *jsou slabiky*: 1) *Když se samohláska i dlouze i krátce vyslovuje*: nižina — nižina, nalézám — nalezám, běřeš — bereš. — 2) *Když v témž slově za slabikou otevřenou dvě souhlásky jdou, z nichž druhá tekutou* **l, r, ř** *n. nosovkou* **m, n** *jest*. V této příčině jest první a) *němá*: mo-krý ⏓ –, smu-tný ⏓ –, vti-pný ⏓ –, by-dlím ⏓ –, u-kru-tný ⏓ ⏓ –, nepřátelé ⏓ – ⏑ –. b) Aneb *vanutá*: ro-vný ⏓ –, vy-tr-hnu ⏓ ⏓ ⏑, po-šlu ⏓ ⏑, tru-chlím ⏓ –, uz-řel ⏓ ⏑. 3) *Když za samohláskou krátkou dvě aneb více souhlásek je, které však k slovu následujícímu přislušejí, tehdy táž slabika z pravidla krátká jest; ale může se, však jen v arsi, za dlouhou pokládati*: nade mnou ⏑ ´ –, ode všech ⏑ ´ ⏑, víme kteraký – ´ ⏑ ⏑ –. *Pozn. 1.* Ve všech těchto příčinách slove *položení* **slabé**, *posice slabá*. — *Pozn. 2. Dvojhláska ě může předchodnou slabiku položením dlouhou učiniti, když v* **je** *přejde*: sobě — sobje. *Rovněž tak mohou* **c** = *ts*, **č** = *tš předchodnou slabiku prodloužiti*: něco ⏓ ⏑, ovoce ⏑ ⏓ ⏑, učiním ⏓ ⏑ –. Když se dvě aneb více slabik podlé míry, již do sebe mají, sestaví, vzniknou *stopy veršové*. Vz Zk. Ml. II. 185. a násl. — Mk. Ml. 312., 313., Sš. 4. — Cf. **Kvantita**, Gb. Hl. 44. — *O* **skladu** *slabik* vz Gb. Hl. 38. a násl. a Dělení. — O **dělení slabik** v písmě vz *Dělení*, Zk. Ml. II. 17., Gb. Hl. 40. — *Jak se slabiky* **končily**? Ve staré češtině a vůbec ve slovanštině končily se slabiky kdysi z pravidla samohláskou (nebo souhl. *j*) a valná většina slabik českých následkem toho posud samohlásku na konci mají; na mnoze však čeština přece se odchýlila od bývalého pravidla a má nyní také takových slov a slabik dosti, které se končí souhláskou. A právě v těchto odchylkách od původního pravidla odsuta jest větším dílem česká střídnice starobulharského jeru; málo kdy tu bývá odsuta samohláska jiná. Gb. Hl. 28. Vz Jer. — O **proměnách** *slabik* vz kromě tohoto článku Gb. Hl. 40. a násl. — *O* **přízvuku** *slabik* vz *Přízvuk*, Gb. Hl. 44. — Počtem slabik rozeznávají se slova **jednoslabičná, dvouslabičná** atd. — S. **otevřená** končí se samohláskou: chu-do-ba, **zavřená** končí se souhláskou: bez-bož-ník. Gb. Hl. 39. — O **průzivu** slabik vz *Průziv*. — S-ky měřiti, děliti, počítati; dělidlo slabik.

Slabikant, a, m. = *hoch učící se slabikovati*. Lpř. Vz Slabikář.

Slabikář, e, **slabikářek**, řku, m., *lístek n. knížka, z níž se učí děti abecedě, slabikování a čtení*, das Abecebuch, Namenbuch. Jg. — V. Dítě na s-ři (slabikant), der Abeceschütz. Dch. Na s-ři jsem se učil. Us. Naše Mařenka snědla už tři slabikáře a přece nic neumí. V Kunv. Msk. Má tvář jako slabikář (= jako lístek, hubenou). Šm. Prodává slabikáře (= hubený. Vz Chudoba). Č.

Slabikovati, buchstabiren. V.

Slabina, slabizna, y, f., **slabiny**, f., pl., *měkké místo boku mezi žebry a kloubem*, die Dünnungen, Flämen, Wammen, Weichen, Dünnen. Jg. Žebra v slabině se skonávají. Kom. V s-nu někoho udeřiti. Ráj. — *Slabina, slabá část kůže*. Us. Dch.

Slabinný, Weichen-. S. žebra. Vz Slabiznový.

Slabisko, a, n., schwächliches Geschöpf. Šm.

Slabiti, il, en, ení, *slabívati*, schwächen. — **co.** To jídlo slabí žaludek (slabým činí). Us. S. něco také = *popouštěti*, nachlassen, schlaff machen. Ros. — Jg.

Slabizna, vz Slabina.

Slabiznový. S. střevo, der Weichdarm. V. Vz Slabinový.

Slabnouti, *slábnouti*, bnul a bl, utí, schwach o. schlaff werden. V. — **na čem**: na duši a na těle. Us. — **čím**: nemocí. — **komu.** Už mi paměť slabne. Us. Dch.

Slabo, vz Slabý. — **S.**, adv. *slabě*, schwach. S. ho udeřil. Plk. — **S.**, *volně*, locker. S. uvázati. Plk.

Slabočilný, nervenschwach. Šm. Vz Slabonervý.

Slaboduch, a, **slabodoušek**, ška, m., der Schwachgeist. Krok.

Slaboduchosť, i, f., die Geistesschwäche. Dch.

Slaboduchý, geistesschwach. Dch.

Slabohlednosť, i, f., *slabosť zraku*, die Blödsinnigkeit. Rostl. III. a. 101. Vz Slabozrakosť.

Slaboch, a, m. = *slabec*. — **S.**, *slabá včelí čeleď*. Všk.

Slabomocný, von schwacher Kraft. S. dítě. Krok. I. b. 35.

Slabomyslný = slaboduchý. D., Sš. I. 136.

Slabonervý, *chabonervý* (Šm.), nervenschwach. Vz Slabočilný. D.

Slabonoha, y, f., netykavka europská, impatiens, der Springsame. Slb. 637.

Slabonohý, schwachfüssig. Šm.

Slabosrdečný, schwachherzig. D.

Slabosť, i, f., die Schwäche, Schwachheit, Hinfälligkeit. V. S. těla, ducha, rozumu, věku, tvrzi, nepřítele, hlasu, tonu, výrazu, zraku, vína. Us. Svou s. (nestatečnosť) ukázati. D. Ukázati s. Dch. — **S.**, *přečinění z nedostatku síly rozumu n. vůle, křehkost*, die Schwachheit. Každá s. se tresce porobou. Jul. Zeyer. Vz Slabota.

Slabota, y, f. = *slabosť*. Dch. S-tou usnouti. Dch. Aby mu připomenul lidskou s-tu; Trpělivosť hledí k soužením, ke vlastním s-tám. Sš. J. 306., II. 196.

Slaboučký = *slabounký*.

Slabounký, sehr schwach, dünn. S. stéblo. Dch.

Slabověrec, rce, m., der Schwachgläubige. Kl.

Slabověrý, *slabý u víře*, schwachgläubig. Tím činem k upevnění s-rých slouží. Sš. Sk. 241.

Slabovitosť, i, f., die Schwächlichkeit. L.

Slabovitý, schwächlich. L.

Slabozrakosť, i, f., *slabý zrak*. Rostl. Vz Slabohlednosť.

Slabozraký, schwachsichtig. Dch.

Slabůstka, y, f., eine schwache Seite. To je jeho s. Us.

Slabý; *slab, a, o; komp. slabší a slabější. Slaboučký a slabounký.* Strsl. slabъ, debilis, příp. -ъ. Mkl. B. 29. — **S.** = *netuhý, volný*, schlaff, weit. Někteří slabé (prostranné) roucho rádi mají, jiní tuhé (těsné). Kom. — **v čem**: u víře. Hý. — **S.**, *nesilný, nemocný, křehký, mdlý, útlý*, schwach, kraftlos, hinfällig. S. provaz, nohy (tenké), dítě, oko, paměť, nepřítel, pevnosť, posádka, hlas, řeč (nepronikající do srdce), světlo, víno, pivo, polívka, Jg., lodyha. Rst. Slabého smyslu. Us. S. jelen (malý). Šp. To je jeho slabá stránka, ein Faible. Dch. Slabý přízvuk. Nz. Neminulo sedym roků, šel tatíček v slabém kroku. Sš. P. 118. Včilé mi dáváš slabou potravu. Sš. P. 532. (Tč.). S. jako moucha, Us., jak hrachovina, na mor. Zlínsku, Brt., jako makový květ. Mt. S. Slabý musí za slabého trpěti, strany toho vz přísloví v článku: Jedle, Krkavec, Pán. — **čím**: rozumem. Dch. — **nač, na koho, k čemu.** Dievčie ruka na vy k vládě slaba. LS. 115. Síly ku půtkám slabé. Sš. II. 206. Jeden jako druhý slabý na myšlénky. Sá. — **po čem**: po nemoci. Us. — **na čem**: na duši i na těle, Jg., na mysli. Dch. — **S.**, *tenký, chatrný*, dünn, schwach. S. sukno. Kom. — **S.**, *malý*, klein. Při s. ohni vařiti. Rss.

Slacký, ze Slatiny. Slez. Šd.

Sláč, e, m., *posylatel*, Schicker, m. V.

Sláčeti m. Svláčeti. Člověk když se sláčí, ne ihned vykydne se ze všeho, než nejprv zuje obuv, potom gatě, pak kabát, naposledy i košili. Žer. 321.

Sláčík, u, m. = *smyčec.* Slov. Hdk.

Slačiti, il, en, ení, na Slov. *slíditi*, spüren; *znamenati, skoumati*, wahrnehmen, merken. — **S.**, na Slov., **po čem, na co** = *bažiti, žádati*, trachten, D., Plk., *nedočkavě a jinému na obtíž po něčem toužiti.* Mor. Brt., Mtl.

Slačky, pl. = *slídění, čouhání.* Cf. Slačný. Na s. jíti = pod okna k hostině, aby něco dostal. Na Mor. Mtl. Cf. Čumenda.

Sláčnice, e, f., pokoj ku svlácení. Slov. D.

Slačník, a, m. = *slídník.* Vz Slídič. Slov.

Slačnosť, i, f. = *slídnosť*, die Spürkraft. Na Slov.

Slačný, *slídný*, spürend; witzig, verschlagen. Na Slov. — S. pes. Bern.

Slad, u, m., strsl. sladъ, hordeum tostum, příp. -ъ. Mkl. B. 29., 15. **S.** = obilí **k** várce připravené, kteréž se klíčí a za klíčení ve hvozdě suší nebo též na povětří, das Malz. Jg. S. se naválečkách suší n. na hvozdě (sladovně, na drátěných sítích) praží. Pt. Ze zrn obilních hl. ječmenných, necháme-li je klíčiti, stává se proměněním škrobu v cukr a klovatinu slad. Kk. 113. Ječmen močí se při + 12° asi 48 hodin v čisté vodě (pokud zrno kašovité povahy nenabylo), potom se na hromady sype, aby *střelčil* (klíčil). Zahříváť se samovolně na 15—30° a přemítáním se uchraňuje od spálení; když klíčil asi o ¼ délky zrna, klíčení se přetrhuje rychlým sušením. Klíčením se lep mění a tu povahu na sebe béře, že pak škrob a dextrin v cukr obrací; ze škrobu zrna se tvoří dextrin a cukr; delším klíčením by tyto hmoty opět vystřebány byly; proto se zrno klíčené suší, načež *sladem* sluje. Obilí pouze vzduchem a sluncem sušené sluje sladem *vzdušným* (Luftmalz); z toho máme pivo *bledé;* na pivo *hnědé* se *hvozdí* t. j. horkým vzduchem (kouřem) n. parou vodní delší čas na 40—100° zahřívá, aby zhnědlo; takový slad je *hvozděný* (Darrmalz). Hvozdění děje se na sítech drátěných n. deskách kovových provrtaných. Vz více v Šfk. 680 a násl. S. ječný nemlený, semlený (tluč ječná, ječná mouka), V., hvozděný, Nz., sušený, hnědý, větrný, bledý, lahodný, křehký, dlouhý, vytažený, krátký, podeschlý, rozšlapaný, vyrovnaný, mladý, starý. Šp. Líska, komora, mlýn, síto, žok, pytel na s., daň ze s-du; pivo od mletí s-du. Šp. S. dělati, d. Malz schippen, widdern; s. tlustě, tence položiti, den Malzhaufen führen; s. se rosí, potí, otepluje, má dílo, der Haufe schwitzt, hat Arbeit; s. kropiti, ein-, besprengen; s. váti (buď lopatou, buď mlýnkem), worfeln, prosívati, žejbrovati, fegen, šlapati, treten, hvozditi, sušiti, dörren, váleti, schwelchen, obraceti, schlagen, wenden, předělati, umlegen, vystírati, einmeischen. Suk. S. sejmutý (sjatý), Pelz-, Filzmalz, kamenný, kamenáč, d. Bein-, Glasmalz; dělání sladu, das Widdern des Haufens, kropení sladu, das Netzen des Malzes; přístroj ku klíčení sladu, der Malz-, Malzungsapparat. Suk. S. narážeti, einsacken, einfassen, vynášeti (výnosek), den Haufen (die Tenne) ausführen; s. je mnoho dotažen, připražen, hat hohe Darre. Suk. Mlýnek na s. Dch. To pivo není z pouhého sladu a chmele, ale má přísadu. Dch. Továrna na s., *sladovna*, Malzfabrik. Dch. S. roste, prýchuje, D., střelčí n. střelcuje; slad sušiti, zapařiti (einmeischen), svařiti, Us. (Jg.), do housek dáti, naražeti, rozhrnouti, nastírati, sbírati, stahovati, rozhoditi, nositi, pronášeti (přenášeti), z větrna dělati (lüftig überarbeiten), zahvozditi, potápěti. Šp. Od sládka pivo se vaří ze sladu a chmele. Kom. Poněvadž spoluměštěnín Váš slad ten u sladovníků koupil a na to zavdal, tedy již jeho s. byl. NB. Tč. 32. Chmel i slad zmrhati (darmo pracovati). V. Cf. lat.: Oleum operamque perdere. Hý. — **S.**, *zbroj.* K tomu mi pobral osmnácte sladóv s tvrze i jiné zbroje. Půh. I. 154.

Sladáč, e, m. = *slaďátko.*

Sladák, a, m., v pivovaře, der Mälzer. Dch., Suk.

Sladař, e, m. = *sladák.*

Slaďátko, a, n., sladké jablko, der Süssapfel. D.

Sladce, komp. *sladčeji*; *sladičce, sladince, slaďoučce, slaďounce* = *lahodně*, süss. V. S. mluviti, dřímati. V. Sladce — jak by med lízal. Pk. Sláze vzní peniez v uši lakomého než slovo božie. Hugo.

Sladčík, a, m., *sladovník*, der Bräuerbursche. U Opav. Klš.

Sladčiti, il, en, ení = *slačiti něco.* BO.

Sládě = *slaďátko.* Us. Bvř.

Sladec, dce, m., opak: *hořec.* Vz Chuť.

Sláděč, e, m., na Mor. = *osladič, sladovec*, polypodium vulgare, die Süsswurzel. D. Po chuti nechuť bývá, lib sláděč, lib hořec. Tkadl. II. 39.

Sladek, vz Sladký.

Sládek, dka, m., *kdo slad dělá*, der Mälzer, Ros., v širším smyslu: *kdo pivo vaří*, der Brauer, Bierbrauer. Us. **S.**, *sladovník, pan starý*; jemu pomáhají: *podstarší, mládek, spilečný, spělák, sladomel*. Cf. Sladák, Sladčík. Pt., Šp. Od s-ka pivo se vaří. Kom. Žatečtí sládci. Prov. Vz Slánský. Nepůjde s. v poselství sám (pošle si pomahače. Odbytí prosícího). Lb. Sláva jeho padne s-vi do pivováru. Vz Opilec. S. Chmel drcnul ho do hlavy. Mor. Šd. Kde lehne sládek, nelehne pekař (kdo mnoho pije, málo jídá). U Dobrušky. Vz o sládcích v starší době Tk. II. 371., 380., 382., 388. — *S-ci, paseky* u Vsetína na Mor. Tč.

Sladeň, dně, f., melodia, symphonia. (Absque dubio a lexicographis tentatum. Jg.). Lex. vet.

Sladěnec, nce, m., glycine, rostl. vikvovitá. Krok. I. b. 229.

Sladění, n., das Süssen. Vz Sladiti.

Sladice, e, f., eine süsse Birn. Jg.

Sladič, e, m., polypodium vulgare, paprotka, osladič, der Engelfuss, das Engelsüss. Slb. 91.

Sladičátko, a, n., *cukroušek*, das Liebchen. Šír.

Sladička, y, f. *S-ky, malé letní hrušky*, eine Süssbirn. Us.

Sladičkovati, süsseln. Šm.

Sladičký, vz Slaďoučký.

Sladidlo, a, n., das Süssmittel. Um. les.

Sladík, u, m., berillium. — **S.**, glucinum, die Süsserde, das Glucin. Šm.

Sladina, y, f., der Süssstoff. Šfk. 577. Vz Sladizna. — **S.**, *sladkosť, slasť*. Šm.

Sladince, sehr süss.

Sladinky, pl., f., das Zuckerwerk. Us.

Sladinký, sehr süss. Vz Slaďoučký.

Sladiti, il, zen, ení (na Slov. děn, ční); *sladívati*, süssen, süss machen. — **co čím:** kávu cukrem. Us. Svůj čas láskou s. Puch. S. co zlatou vodou (vymyti, v lučbě). Vys. — **se** = líbiti se. — **se komu kde.** Plk. Že se mi nesladí v žádném země kraji. Dolež.

Sladivec, vce, m., der Beerenzucker. Šm. Vz Sladič, Sladovec.

Sladivo, a, n., cukr, melasa, syrup, med, kandis. Vz Sladina.

Sladivosť, i, f., die süssende Beschaffenheit.

Sladivý, süss machend, süss. Mus.

Sladizna, y, f., *sladina*, die Süssigkeit. S. řepy není chutnavá. S. není pro chlopa, süsse Speisen. Na Ostrav. Tč.

Sladká hořká = *lilek sladkohořký*, solanum dulcamara, das Bittersüss. Rostl. 1122.

Sladkavěti, ěl, ění, süsseln. D.

Sladkavosť, i, f., die Süsselei, Süsslichkeit. Jg.

Sladkavý = *přisladlý, zasladlý*, ein wenig süss, süsslich. D.

Sladko, süss. S. jest mi. Kom. Sladko chutnati. D. To mu bude s. a utěšeno. V. Jméno to pojmenovati duši jest sladko. Pass. S. do očí, za zády podskočí. Dch. Kdo sladko jídá, nesladko spává. Pk. — **S.**, vz Sladký.

Sladkodyšný, süssduftend. Šš. Hc. 59.

Sladkohlasí, n., die Harmonie. Jg

Sladkohlasý, sladkohlasný = *sladký* (příjemný) *hlas mající, libohlasý*, von süsser Stimme, süssstimmig. S. ústa. Šš. Hc. 85.

Sladkohořký, bittersüss. S. lilek. Jg. Život dvorský s-ký. Č. M. 321. Vz Sladká hořká.

Sladkojam, u, m., sechium, die Stachelgurke. Rostl. 625.

Sladkokusný, *sladký*, süss, angenehm. S. řeč. O 7 vstup. Řeč s. a pochlebná. Št. N. 24.

Sladkokvět, u, m., hipelate. Rostl.

Sladkolistý, süssblättrig. Dch.

Sladkoluzný. Pl.

Sladkoměška, y, f., epimedium, die Sockenblume, rostl. Slb. 646., Rostl. 52.

Sladkomluvnosť, i, f., die Süssredigkeit. Jg. Cf. Sladkořečí.

Sladkomluvný, *sladce mluvící*, süssredend. Reš.

Sladkomravnosť, i, f., *sladkosť či lahoda mravů, ochotnosť*. Šš. II. 224.

Sladkoperný, süssherb. Byl.

Sladkopěvný, lieblich singend. Šm.

Sladkoplod, u, m., glycosmis, rostl. citroníkovitá. Rostl.

Sladkopochlebný, süss einschmeichelnd. S. řeč. 1619.

Sladkořečí, n., *řeč sladká, přemluvná*, ἡ πιθανολογία. Aby nás nikdo neoklamal s-čím. Šš. II. 207. Cf. Sladkomluvnosť.

Sladkořeký = *sladkomluvný*. Č.

Sladkosladký (složení souřadné), übersüss. Bž. 286., Chmel.

Sladkosměchý, süsslächend. Div. z och.

Sladkosť, i, f., die Süssigkeit, Süsse. S. vína. Har. Medová s. V. Přílišná s. horší než hořkosť. S-ti se nedobírej až do hořkosti. Pk. — **S.**, *lahodnosť*, die Lieblichkeit, Annehmlichkeit, Gefälligkeit. Jg. S. nebeská. Kom. Řeč tvá s. mým ústům způsobuje nad stred. Br. Již Ježíš v srdci mém kvete, ten květ plný sladkosti. Šš. P. 74. Což trpíme, máme v s-sti božstvie přijieti; Ty v svém těle k věčnému odpočinutí přijímá (Kristus), kteříž utrpenie čijí, avšak od milovánie vnitřnie sladkosti neodstupují; Skrze prsy Kristovy rozumie se s. čtenie svatého, jímž se krmie mladí, tociž v nově ku Kristovi obrácení; Všichni věřící v Krista vždy v zelenosti své viery trvají, vzhuoru k nebeským žádostem sě táhnú a tu té s-ti poživají; Jakož na ořechu skořepina tvrda jest a jádro skryto, tak v tomto životě našem s spasenie nám tajna jest a nezjeví se nám; Nebeské s-sti ustavičně dásněmi mysli své okušuje; Zčestie svú s-stí mě klamá. Hus II. 148., III. 9., 65., 78., 86., 119. (Tč.).

Sladkosvraskavý, süss zusammenziehend. S. chuť. Pr. Chym. 245.

Sladkota, y, f. = *sladkosť*. S. zpěvu; Aby s-tou zázraku náuka se potvrdila. Šš. Hc. 8., Sk. 233.

Sladkotoký, süss fliessend. S. slova. Vinař.

Sladkotuk, u, m. S-ky, Süssfette, Glyceride, *glyceridy*. Nz.
Sladkoústec, stce, m., der Süssmund. Šm.
Sladkoústý, der Süssmund, das Süssmaul. D. — **S.** = *sladkomluvný*. *Jg*.
Sládková, é, f., die Bräuerin. Us. Je tlustá jako paní s. Vz Sladovnice.
Sládkovic, Brauers-. S. syn, dcera, Josífek, Andička = *sládkův, sládkova*. Vz -ovic.
Sládkovič, e, m., osob. jm. Mor. Šd.
Sladkovodní, *ze sladké vody*, Süsswasser-. S. měkkýši, Dch., vápenec, fauna. Krč. 903., 927., 1029. S. útvary, die Süsswassergebilde, Tl., rakoviny, die Süsswassermuscheln. Rk.
Sládkovský, -sky, po -sku = *sladovnický*, Mälzer-, Bräuer-. S. tovaryš. Ros.
Sládkovství, n., das Mälzer-, Bräuerhandwerk. Ros.
Sladkozvučný, *libozvučný*, süsstönend. Reš.
Sládkův, -ova, -ovo, dem Bräuer gehörig, des Bräuers. S. dům. Vz Sládkovic.
Sladký; *sladek, dka, o*. Cf. lat. suavis m. svadvis, skr. svâdus. Gb. Hl. 94. Strsl. sladъkъ, dulcis, suavis, příp. -ъkъ. Srov. strind. svâdu, lit. saldus. Fk. 221., Mkl. B. 256., 74., aL. 141. 85. *Komp. sladší* (zastr. *slazší*, Hus III. 36., 117., *slaší*), *sladčejší*, v obec. ml. místy slajší. Vz -ší, Gb. Hl. 103. Komp. *sladší* je původem stejný se starším kompar. *slazší*; rozdíl, že je tu *d* místo *z*, nepřipisuji tomu, že by byla přípona jiná, ale tomu, že byl na blízku positiv *sladký* a ten svým *d* sváděl, aby se také v kompar. vyslovovalo *d* místo *z*, *sladší* m. *slazší*. Tak vykládám si také odchylné *divokejší* a *suchejší*. Gb. v List. filolog. 1877. 303. — **S.**, *lahodnou chuť vzbuzující*, süss: *protiva*: *kyselý, hořký, slaný*. V., Ž. wit. 18. 11. Sladké chuti; sladký jako med. V. S. ovoce, víno (Ausbruch-, Süsswein, Šk.), cukr. Us. Všecky věci sladké jsou přirození lidskému libé. Byl. Nad med sladší. Sych. S. jako cecek (nepříjemně s.); s. až mdlo, ekelsüss. Dch. S. jako cukrový meloun. BN. Horou za s-kou jahodou chodia. Slov. Příliš s. omáčka brzy se vymáčí. Pk. S-kého se nikdy do syta nenajíš a milého nikdy nenavolíš. Pk. Kdo chce (užívati) sladkého, musí prve (okusiti) kyselého (trpkého; vz Pracovitosť), Ros., Č., Lb.; Sladké se kyselým sladí; Kyselé sladkému cestu strojí. Ros. Když se nejlép zdaří, sladké s hořkým se mísí. Kom. Ani sladký, ani hořký. Č. — **čím**: cukrem, medem. — **čemu, komu.** A ovoce jeho jest sladké hrdlu mému. Hus III. 25. — **S.**, *o menším stupni lahodnosti*, süss. S. mléko (ne kyselé), nový sýr, voda (ne slaná jako mořská), kvašení. Us. (Jg.). Kradená voda sladší a kradený chléb chutnější. Prov. Jg. S. zelí. — **S.**, *příjemný sluchu, čichu*, süss. Ž. wit. 33. 9., 85. 5. S. popěvek. Hdk. Keď ti sladká slova dává. Ps. sl. 78. S. zvuky, hlas, hudba, vůně. Us. (Jg.). Sladké písně zpívá. Kom. — **S.**, *vůbec příjemný citu*, süss, angenehm. S. paměť (upomínka), V., řeč, Ros., líbání, Puch., usnutí, spání, sen, vlasť, jméno, Us. (Jg.), hřích. Koll. Po díle s-ký odpočinek. Dch. Vyviň, vyviň svou ručičku, ó božské pacholátko, já do ní vtisknu hubičku, ó sladké Jezulátko; Daj mi dzěvečko sladkej huběnky jako med. Sš. P. 74., 592. Protož die David: Odpočívajte a vizte, že sladký jest Pán; Pochlebník jest sladký nepřietel, protože ušima sladkú řeč praví a duši kazí; Kdo chce sě ostřieci nepřietele velikého, ostřiehaj sě pochlebníka sladkého, neb ten urazie viece než nepřietel; Jez stred t. j. požívaj Kristova božstvie jakožto nejslažšie vieci. Hus I. 136., 154., 260., II. 148., III. 9. (Tč.). — **v čem.** Budu v jich ústech sladší než med. Boč. — **S.** *v botanice*. S. zelina (druh bedrníku, pimpinella saxifraga, die Bibernelle). S. dřevo n. kořen, glycyrrhiza, lekořice, das Süssholz; hruška, falernum pyrum, die Speckbirn. V.; lupen, vz Sladník; chrasty (na Slov. ouročky), der Ansprang. Us. (Jg.). **S. třešně.** Cf. Slb. 599., 529., Sladká. — **S.** = *zdravý*, gesund, wohlbehalten. Slov. Dch. — **S.** *strup*, neduh nakažlivý, der Erbgrind. Ja.
Sladlosť, i, f., die Süsslichkeit.
Sladlý, süsslich. Martim.
Sladnice, e, f., hruška, die Speckbirn. Rostl. 516. Vz Sladký (konec).
Sladnický = *sladovnický*, Bräuer-.
Sladník, u, m., sladký lupen s drobnějším listem. Us.
Sladnoplavek, vku, m., der Hydroboracit. Miner. 356.
Sladnouti, *sládnouti*, dnul a dl, utí, süss werden. — **abs.** Ovoce již sladne. Jiskří zrak, tvář rudne, sladnou dásně. Sš. Snt. 174. — **komu.** Sládne červům (brzy umře). U Poličky. — **komu kde.** Sladne mi v ústech. Us. Šd. — **S.**, *líbiti se*, gefallen. — **komu.** Modlářství jim sladlo. Br. — Ros. — **komu čím.** Jest rozkoš srdce nějaká v člověku, kteroužto mu chléb nebeský sladne. Sš. J. 109.
Sladohnět, u, m., *sladové mačkadlo, mlýnek na slad*; die Malzquetsche. Suk.
Sladokusý, vz Sladkokusný. Št.
Sladolík, u, m., arbellus, rostl., zastr. **Rozk.**
Sladomel, a, m., der Malzmaler, -schröter, nad nim jest mládek. Us.
Sladosť, i, f. = *sladkosť*, strsl. sladostь, dulcedo, příp. -stь. Jáť kojila, znám s. lásky k děcku kojeňátku. Shakesp. Makb. 18.
Sladostný, süss. Kam.
Sladoš, e, m., hancornia, die Hankornie, rostl. Rostl. 1066.
Slaďoučkosť, slaďounkosť, sladičkosť, i, f., grosse Süssigkeit.
Slaďoučký, slaďounký, sladičký, sladinký = *velmi sladký*, sehr süss. D. Slaďúňké jabko. Sš. P. 214.
Slaďounkování, n., die Süsselei. **Šm.**
Slaďouňkovati = *sladičkovati*.
Slaďoušek, ška, m., ein Süssling, süsser Herr, der Süsslispler. — **S.,** šku, m., melomites lapis, kámen, zastr., der Süssstein. Aqu.
Sladování, n., die Malzung. Suk.
Sladovati = *sušiti*, Malz machen, dörren. Suk.
Sladovec, vce, m. = *sladič*, rostl.
Sladovna, y, f., *stavení na sušení sladu*, die Malzdörre, das Malzhaus. Aqu., **Let.**, Us.
Sladovní, Malz-. S. dům, das Malzhaus. Dch.

Sladovnice, e, f. = sládková. Slov.

Sladovnický; *-cky, po -cku*, Bräuers-. S. pomahač, tovaryš, mistr, nádobí, vůz, kotel. Sladovnický vandrovní tovaryš slove obyčejně: *řemeslo*, někdy také krajánek (toto obyčejně o mlynářských chasnících). Jg.

Sladovnictví, n., die Bierbräuerei. Us.

Sladovník, a, m., *kdo slad dělá*, der Mälzer. V. — **S.** = *sládek*. V.

Sladový, *od sladu*, Malz-. S. mlýn, káď. Jg. S. tresť, Malzextrakt, výrobky, -produkte, pokroutky n. cukrátka, -zelteln, květ, cukr. Dch.

Sladuška, y, f. = *osladič*. Rostl. 1782.

Sladušký, sehr süss. Slov.

Sladyšť, ě, f. = *sladkosť*, die Süssigkeit, der Zuckergehalt. Hrušky mají hodně sladyště. U Opav. Klš.

Slahoditi se = *smířiti se*, sich versöhnen. — **abs.** Sotva se kdy s-me. Mor. Brt.

Slach, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Slak, u, m. = *svlačec*. Vz Slb. 371. — Tč., Šd., Bka. — **S.** = *smyčec*. Rozk.

Sláma, slamka, slamečka, slamenka, na Moravě *slámka, slámečka*, y, f. S., instr. slamou, vz Brána. S. místo stláma od koř. stl (stláti), příp. -ma; sr. lat. stramen, strhněm. strū. Mkl. B. 233. Vz vysouvání souhlásek, Stl. Kt. **S.** = stébla zralého zvl. vymláceného obilí, das Stroh. Jg. Sláma otepná n. dlouhá, řiťová, Schütten-, drchaná, plažená, rúšená, métná (svijanka, mětěnka, drchanka, mrvenka, matenice), Wirr-, žitná, pšeničná, ječná, ovesná, strništná (strniště), oživotní (řití), der Strohstürzel, Us. (Jg.), cuchaná, matená, mrvená, drchotina, cuchanice, cuchanina, splažky, splaženka, matenka, matenice, matinka, hatlocha, chumlanina, chumlanka, kasanice, drobnička, krátká, výtřasky, hluchá, rozčechraná, kudlená; k doškům: *dochovina, dochovice*; otep slámy, nouze o s.; trlice, vidle, sklad, trh, stodola na s.; věchet, hnůj ze slámy, Šp., s. k stlání, das Streustroh. D. S. od ovcí ožraná: úhryz; s. do bot, aby v zimě nezáblo: obtáčka, v botách sešlapaná: stlačka. Šm. Sláma se drchá, dobře hoří. Us. Zrno zraje, sláma žloutne a schne. Sych. Chalupa slamou pošitá. Kram. Slamou okno zacpati. Mus. Ani slamky křížem nepřeloží (o lenochu). Us., Bern., Č. Slamou střechu pošiti; s-mu řezati, sekati, hrabati, drchati, cuchati, podstýlati, na půdu n. do stohu skládati atd. Us. To dříví hoří jako sláma (čerstvé). Us. Porodila tě ho na té prosté slámě, do plen ovinula, v jesle položila; A včul němáš ani slamy, rozďubů tě straky, vrany; A tam Káču prodali za oklepinu slámy; A te naše koně belebe to koně, debe si chodile pro vodo do stodně, na hůro pro slámo; Zamči si ho zamči na devět zámečků a já ho odemču teňůčků slámečků; Sama sem nerada, že vojna nastala, měla sem synečka, zůstala sem sama; zůstala sem sama jak na vodě sláma, jak ten měsíček mezi hvězdičkama; Noclehu vám nedám, chyba (leč) bych vám dala v tej pustej stodole na tej hnilej slámě. Sš. P. 31., 175., 177., 204., 335., 337., 793. (Tč.). Prázdnou (hluchou) slámu mlátiti. Vz Marný, Č., Háj. S. se nehodí než do chomoutu a kroupy do jelita. Vz Hloupý. Lb., Ros. Komu česť, tomu česť má býti dána, do chomoutu nehodí se než sláma. Rým. Dobrá v chomoutu sláma. Lb. Sláma mu z bot kouká. Na s-mu svatého Jakuba léhati (v chudobě býti). Reš. Pán — sláma mu z bot kouká (čouhá). Lb., Č. Vz Hrubý, Sprostý. Kdo nemá okenice, můž slamou nahraditi. Č. Na slámě jako na trávě. Vz Stejnosť, Stejný. Č. Ze s-y nebude než sekanina a z prkna drtina. (O člověku, jehož k ničemu užiti nelze). Č. Tys jako s. (slabý). U Lukavice. Dhn. Co velmi v slámu roste, neplné bývá (neplodné, nesype). Vz Hloupý. Č. Má s-u v kotrbě (= jest hloupý). Dch. Síla i s-u láme; Sláma poli máma, neřád hrabej pořád, mech ten nech; Dobrá v chomout s. a v kaftan bavlna; Kde s. a seno blízko sebe stojí, rádo hoří. Šp. Nebezpečně s. leží vedlé ohně. Hus III. 188. Hloupému leda hučelo, jen když s. do huby neleze. Us. Nepřidávej k slámě ohně, abys se nespálil škodně; Kdo se topí, slámy se chytá (tonoucí břitvy se chytá); To není seno ani sláma; ani bílé, ani černé. Jg. Ze zlého dluhu dobra i sláma vzieti (vzatá). Mus. Strkat slámu do chomouta (= bohatého bohatiti). Na Mor. Mřk. Vz o slámě v S. N., Kk. 113.

1. **Slamák, a, slamař**, e, m., der Strohhändler. Rk.

2. **Slamák**, u, m., *slaměný klobouk*, der Strohhut. Kalló. Vz Slaměňák.

Slaměna, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Slaměňák, u, m. = *slamák*, 2. Mor. Brt., Šd. — **S.**, *slaměný úl*, Bienenkorb von Stroh. Rozml. o vč.

Slaměnář, e, m., der Stroharbeiter. Šm.

Slaměnec, nce, m., *slaměný klobouk n. polštář*, der Strohhut o. das Strohpolster. Reš.

Slaměnek, nku, m., der Stohhut. D.

Slaměnice, e, f., *slaměná rohožka*, die Strohdecke; *láhvice slamou opletená*, die mit Stroh umflochtene Flasche. Bern. — **S.**, xeranthemum, die Strohblume. D. — **S.**, *okřín*, der Napf. Na Slov.

Slaměník, u, m., na Slov. ošitka slaměná. Vz Okřín. Plk. — **S.**, *slamník*, der Strohsack. Kinský.

Slaměnka, y, f., *okřínek, ošitka slaměná na chléb*, die Strohschüssel, na Mor.; *košík, rohožka ze slámy*, Strohkorb, m., Strohdecke, f. usw.; *slamník*, der Strohsack. Us.

Slaměnkář, e, m., der Brotkorbmacher. Mor. Šd.

Slaměnný, *lépe* **slaměný**, *ze slámy dělaný*, von Stroh, ströhern. S. střecha (došková), V., hnůj, D., rohožka, vích, klobouk, žok (slamník), zboží. Us. (Jg.). S. plášť (k ochraně požatého obilí před deštěm). Dch. S. papír, stelivo, housle (cimbál), píce, pletivo, tkanina, obtáčka (do bot. Vz Sláma). Šm. Nebyla to kráva, byla to panenka, bodaj neminula slaměného vínka, slaměný minula, drnový dostala; Měl sem šate nový, klobók pěkné papírové a gaťke slaměný; Dyž pro tó klostó (tlustou) jeli, s-ný voze měli. Sš. P. 287., 685., 758. — **S.** = *mdlý, špatný*, schlecht.

S. důvod, schwach. Bojí se co slaměného střelce (hastroše na poli; nebojí se). Mus. — **S.** ulice v Praze. Vz Tk. II. 251., 347. — **S.** redaktor = nastrčený; sl. vdovec, vdova, jichž druhá drahá polovice jest vzdálena, dle něm. Strohwitwer, -witwe; Rk. má polouvdovec, vdovec po živé, polouvdova, vdova po živém.

Slamina, y, f., das Geströhe. Šm.

Slaminka, y, f. = *slaměnka*, die Strohschüssel. U Opavy Klš.

Slamisko, *slamsko*, a, n., *ošklivá sláma*, abscheuliches, grobes Stroh. Bern.

Slamitý, *slamovitý*, strohartig. Šm.

Slamjunka, y, f. = *slaměnka*, die Strohschüssel. Na Ostrav. Tč.

Slamka, y, f., demin. slova *sláma*, ein Strohhalm. Mor. Šd. A šel komár do šenku, upadl tam přes slamku, vyrazil si zuby. Sš. P. 694. — **S.** = *slánka*. Ve východ. Čech. Jir.

Slamnačka, y, f., slamnatá tráva, das Strohgras. Slov. Bern.

Slamnatěti, *zslamnatěti*, ins Stroh gehen, treiben, strohartig werden. Žito slamnatí. Us.

Slamnatosť, i, f., strohartiges Wesen, Stroh. Ros.

Slamnatý, *plný slámy*, strohig. S. obilí, Ros., hnůj. Puchm.

Slamnice, e, f. = *slamník*. Jg.

Slamničina, y, f., die Strohsackleiwand. Šm.

Slamnička, y, f. = *slamnice*. Rk.

Slamník, u, m., *žok slamou vycpaný*, der Strohsack; 2. *slaměný klobouk*, der Strohhut. Ros.

Slamopletný, Strohflecht-.

Slamořezárna, y, f., die Strohschneiderei. Techn. I. 102.

Slamotrus, a, m., *sedlák* (nadávka), der grobe Bauer, Strohkerl. Ty s-se! Us. Sych.

Slamovitěti, ěl, ění, strohartig werden. Šm.

Slamovitosť, i, f., strohartiges Wesen. Šm.

Slamovitý, vz Slamitý.

Slámovka, y, f., die Strohdecke. D.

Slámový, *od slámy*, Stroh-. S. barva (drumínová), strohgelb. Rostl.

Slamožlutý, strohgelb. Slb. Cf. Drumínový.

Slampytel, tle, m., *lépe*: slamník. D.

Slamsko, a, n., *špatná sláma*. Vz Slamisko. Na Ostrav. Tč.

Sláň, ě, f. Pluj k nim přes vše pláně, peřeje a sláně. Sš. Snt. 7.

Slanař, e, m., osob. jméno. Mor. Šd. — **S.**, der Salzsieder. Rozk.

Slanatý, Salz-. S. země. D.

Slanavý = *slanatý*. D. exc.

Slanček, vz Slaneček.

1. **Slané**, ého, n., něm. Slana, ves u Semil. PL.

2. **Slané**, ého, n., *správně*: Slaný. Vz toto. Brs. 2. vyd. 226.

Slaně, salzig, gesalzen. Ros.

Slanec, nce, m., *jerník*, bříza nízká, betula nana. Rostl. 1412. — **S.** = *slaneček*. — **S.** = *slanář*. — **S.**, *poslanec*, der Abgesandte. Jg.

Slaneček, **slanček**, ečka, **slanec**, nce, m. = *solený sleď* (za živa v moři n. nenasolený: *sleď*, **ne**: slaneček). Der Häring. V soli naložený s. D. S-em se žízeň škádlí. Sych. S. bartolomějský, bezjikerný, bezmléčný, dutý, jakubský, janovský, jikrnatý, křižácký, marinovaný, matjesový, mléčný, myslivecký, nakládaný, panenský, plný, říčný, uzený (špekový, v slámě, v oleji), hollandský. Kb. S chlebíčka přichází na slanečka (na horší bydlo). Prov. Jg. Uzený slanec a nadívaný rak činí dobrý zrak. Č. M. 298. Cf. Sleď a Schd. II. 496., KP. III. 376.–377. O trhu slaných ryb v Praze vz Tk. II. 548.

Slaněkyselý, salzsauer. Šm.

Slaněnka, y, f., rostlina, salsola, das Salzkraut. Vz Slb. 252., KP. IV. 397. S. bezbarvá, tlustolistá, obecná (salsola). — **S.**, rostlina, salicornia: zelinná, křovitá. Techn. II. 304. Vz Slanice.

Slaněti, ěl, ění, salzig werden. Jg.

Slání, n., das Schicken. Ž. ms. 77.

Slanice, vz Slánka. — **S.**, salsola, das Salzkraut, rostl. Kk. 151. Vz Slaněnka.

Slanicovitý. S. rostliny, salsola, salsicornia. Vz Schd. II. 278., Rostl. 1272.

Slaník, u, m., *slánka*, das Salzfass. Aqu. — **S.**, a, m., ves u Strakonic. PL.

Slanina, **slaninka**, **slaninečka**, y, f.; u starých více v pl. *slaniny*, f., posud na Mor. = *vepřové sádlo nasolené*, der Speck. Škvarek od slanin. D. Maso slaninou protykati, protáhnouti, D., pomocí protykačky (špikovačky) prostrkati. Pt. Kus slaniny. V. Knedlíky se s-nou, Speckknödeln; jadrná s-na, Kernspeck, m. Němcom zelina, Uhrom s-na a Slovákom kaša s mljékom. Slov. Šd. Nechtěje opustiti toho dobrého bydla, které sem zde měl při slaninách syrových … Žer. 10. Vzal prý sobě ze slaninky len (jen) kůsek, až prý ostal na hambálku motúzek; Milá paní, pro tvou česť, dej nám slanin jako pěsť; Komára zabili, s-ny majú. Sš. P. 713., 722., 732. Slaniny v dymníku zavěšené. Sych. S-ny někomu z hrachu vytáhnouti (někomu to, nač se strojí, uchvátiti, ku př. děvče); Vyňali mu z hrachu slaniny a maso z polívky. Vz Ženitba. Č. K čemu jej chováš, snad na slaniny? Mus., Č. Dobrý, co kozí slaniny. Mus. Z vlka nebude beran, ani ze psa ohař, z vlka oráč, ze psa slanina. Prov. na Slov. Nebude ze psa s-na, z vlka beranina. Mor. Šd. Malý to kocour na tak hrubé s-y (když se kdo o velikou řeč pokouší). Ros. V cizí naději hrachu nevař, nemáš-li doma slanin. D. Klobásou srazil polt slanin. Vz Klobása. D. Psu svěřiti slaninu (kozlu zahradu). Prov. na Slov. Načatá s. z hurta se krájí. Pk.

Slaninář, e, m., *sádelník*, der Speckverkäufer, -händler. Mor. Šd.

Slaninářka, y, f., *sádelnice*, die Speckhändlerin. Bern.

Slaninatosť, i, f., die Speckigkeit. Jg.

Slaninatý, speckig. D.

Slaninný, Speck-. Rss.

Slaninočerv, a, m., darmus, zastr. Rozk.

Slaninovatosť, **slaninovitosť**, i, f., spekkige Beschaffenheit. — **S.**, *vlček slaninovatý*, steatoma, die Speckgeschwulst.

Slaninovatý, slaninovitý = *slaninatý*, speckig, speckartig S. kožka (na krvi puštěné), vlček (naběhlosť), die Speckgeschwulst. Vlček s-atý materníku, die Mutterspeckgeschwulst. Ja.

Slaninový červ, vermis lardi, dermestes lardarius, der Speckkäfer. Bern. — **S.**, Speck-. S. knedlík. D.

Slanisko, a, m., *místo, kde se v zimě zvěři sůl sype, liz, lízání*, die Salzlecke. Mor. Šd.

Slaniště, ě, n. = *slanisko*. Um. les.

Slaniti se, gelüsten. A zase se ti slaní? Mor. Šd.

Slánka, slanička, y, **slanice**, e, f., na Mor. *solnička* = *solní nádoba*, das Salzfass. Na stoly talíře se kladou, jako i slánka. Kom.

Slano, vz Slaný.

Slanobýl, u, m., salsola, rostl. FB. 32., Čl. Kv. 156.

Slanorožcovitý. S. rostliny. Rostl. 1272., 1274.

Slanorožec, žce, m., salicornia, das Glasschmalz, rostl. Kk. 151., Slb. 252., Rostl. 1274.

Slanosť, i, f., die Salzigkeit, salziger Geschmack. V.

Slanota, y, f. = *slanosť*. D.

Slanový = *solovatý*, salzig. D.

Slansko, a, n., slanský kraj, *Zřítsko*, das Schlanergebiet.

Slanský, Schlaner. Vz Slaný, 2.

1. **Slaný**, á, é, *sůl v sobě mající*, salzig. Strsl. slanъ, salsus, příp. -anъ, r. solonyj. Mkl. B. 124., aL. 85. S. důl n. studnice, voda, pramen. Us. Moře slané jest jako lák. Kom. S. moře. BO. — **S.** = *solený*, gesalzen. S. ocet, V., neslané máslo (čerstvé). D. S. rohlík, hůlka (rohlík dlouhý, neohnutý, posolený), Salzstange, f. S. jak živica. Na mor. Zlínsku. Brt. S. krab, cancer salinus, der Salzkrebs. Šm. S. jako sleď. Pk. Doma mu slano ani mastno není, jinde voní kadidlo a koření. Rým. Šmačný (chutný) co neslaný tvaroh. Mus. — **S.**, *vtipný, chutný, způsobný*, voll Salz; *neslaný* = *nechutný, nezpůsobný*. Neslaný člověk. V. — **S.** vřed = spála, der Salzfluss.

2. **Slaný**, ého, m., město v Čechách, Schlan. Vz Čáslav, Slané, S. N., Tk. I. 624., III. 548., III. 62., 75., IV. 740. — *Slanský*. Slanští holubáři, litoměřičtí vinaři, rakovničtí pivovárníci, žatečtí sládci, prachenští rybáři, bechyňští rybníkáři, plzeňští ovčáci, čáslavští koníři. Vz Hospodářský. Lb., Jg. Prov.

1. **Slap**, u, m., nástroj k slapení čeho, cassis. Veleš.

2. **Slap**, u, m., *vodopád*, der Wasserfall. Š. a Ž., Šd.

Slapati; *slapiti*, il, en, ení. **S.** = *schytati*, auffangen. — **koho:** ptáky, zločince. Us. — **koho kam:** ptáky v osidla. Auct. S. ptáky **pod** pomče. Aesop. — **nač, čím:** ryby na udici, udicí.

Slapsko, vz Slabsko. PL.

Slapy, dle Dolany, němec. Slap, ves a) u Tábora, b) u Mníška; něm. Slapp, Slap, ves u Hodkovic. PL. Vz Tk. I. 46., 47., IV. 174., 534., S. N.

Slasť, i, f., *sladkosť, rozkoš, od slad* (slad-nu), příp. -tь, vz Vlasť, Gb. Hl. 107. Die Wonne, Süssigkeit. Slasti a strasti lásky. Hanka. Oči plynou slastí. Dch. Hříšné slasti vedou ku propasti. Proch. Povedu tě skrze muky, skrze muky do propasti, potom do nebeské slasti. Sš. P. 26.

Slastilib, a, m., cingris, pták. Presl.

Slastiplný, wonnevoll. Šm.

Slastný, *plný slasti*, wonnig. S. léta mladosti. Č.

Slať, *chyb.* v Jg. Slov. m.: *stať*. Č.

Slata, y, f., rod, die Art. Miner.

Slátanina, y. f., *látanina*, das Flickwerk, Machwerk. Č., Dch. List ten je s. nechutná. Sš. II. 231.

Slátati, *sešiti, splácati*, zusammenflicken. — **co.** Ros. — **co z čeho**. Kom.

Slatec, tce, m. = *svlak, svlačec rolní*. Na Policku. Kšá.

Slatěnice, dle Budějovice. S. velké a malé, Gross- u. Klein Latein (o. Slatenitz) u Olom. PL., Tč.

Sláti, šli (šlu), slal, án, ání; *slávati*; obyč. *poslati*. **S.** = *z místa na místo vypraviti, učiniti, aby něco někde bylo*, schicken. V., Ž. wit. 147. 17. — **co, koho:** posly. Půh. I. 332. Posly slali a sami jezdili. Pč. 7. — **co, koho komu, ke komu.** Je se Albrechtovi lidí (strany genitivu vz Jati) a zlata sláti. Hus. Král vždy je se jemu poslů sláti. Hus. Sláti posly k někomu. Solf. Pěkné dary jemu slaly. Sš. P. 28. Tu k němu slal i k přátelóm jezdil; Tu k němu slal prose, aby mu koně vrátil; Slal k němu panoši svého, aby . . . Půh. I. 289., 288., II. 478., 589. Ale půhončího nemá s. k jeho milosti, než dva páni urození poslání býti mají. Tov. 35. Slal nám listy. Št. Budú sě veseliti šlíc sobě dary. ZN. Tehdy ona . . . žalostivé listy o svém strastném bydle sv. Crysogenu často sláše. Pass. 74. — **co komu kam.** Špíži **na** tu poušť slal. GR. Slal **do** všech krajóv. Bj. Tu jsem slal do Slavkova **k** němu své lidi. Půh. II. 95. By své vděky slali k němu **nad** oblohu. Sš. Bs. 5. — **komu co za co.** A panny počaly jim za dar chroustův s. Dal. — **koho s kým kam:** s velbloudy **do** měst. Martim. Když šle Pán je (anjely) na obcházky s dary pro své ctitele. Sš. Bs. 21. — **na koho.** Na mě slal své střelce do Bystřice. Půh. I. 221., II. 586. — **co odkud.** A z modrých vroucné pozdravy šlou ti jezer. Sš. Sm. bs. 113. — **co kdy.** Václav dlužen Davidové 9 zl.; rukojmě Jan Ryšavý bednář **bez** lichvy sláti má **do** vánoc. NB. Tč. 30. — **co, koho proč.** A druhdy pastorka svého k nie po penieze slala. NB. Tč. 223. Potom inhed v skuoře **v** svatém zámyslě poče králi Kolatorie posly a listy sláti. Pass. 518. — **koho pro koho.** Rd. zv. — **kam oč.** O to jsem musel k Olbramovi s. i také službu svú meškati; K němu o to slal. Půh. I. 373., 288. — Vz Poslati.

Slatina, y, f., *slanosť*, das Salzige, die Salzigkeit. — **S.**, *zvl. země obsahující slané částice*, der Salzboden. Jg. Thema sol-tъ, lit. šaltas, z čehož vzniklo slatъ a příp. -ina, r. solotina. Mkl. aL. 85. — **S.**, *místo bařinaté*,

zvl. kde se rašelina dobývá, der Moor, Moorgrund, das Marschland, *třesaviště*. Vz S. N. D., Ros. Vz Bařina. — **S.**, *rašelina, borka*, der Torf. — **S.**, *vysoká tráva v rybnících ke krmení a ke stlání*, das Sumpfgras. Us. — **S.**, *voda salnitrná*, salpetersalziges Wasser. Plk. — **S.**, *rosol, lák*, die Salzbrühe. D. — **S.** něm. Slatin, ves a) u Klatov, b) u Velvar, c) u Náchoda, d) u Kr. Hradce, e) u Žamberka, f) u Vys. Mýta, g) u Kozlan (u Kralovic), h) u Horažďovic, i) u Strakonic, k) u Libochovic; něm. Schetta, ves u Jevička na Mor.; něm. Schlatten, ves u Bílovce ve Slez.; něm. Schlattin, ves u Hostouně v Plzeňsku; něm. Latein, ves u Brna; Unter-Latein, ves u Hrotovic na Mor.; S. horní, Ober-Latein, ves u Dačic na Mor. PL. Vz Tk. III. 659., IV. 171., S. N.

Slatinany, dle Dolany, něm. Slatinan, ves u Chrudimi. PL., S. N.

Slatinatý, moorig. Dch.

Slatinice, Deutsch-Zlatnik, ves u Mostu. PL.

Slatiniště, ě, n., der Moorgrund. Vz Slatina.

Slatinky, dle Dolany, Slatenice malé, Klein-Latein, ves u Prostějova. PL.

Slatinný, *slatinu obsahující*, salzig. S. země, Br., voda, Plk., rostlina, Rostl., údolí. D. Roste na místech slatinných. Us. S. koupele, Moorbäder. Nz. — **S.**, Torf-. S. půda. — **S.**, *na slatinách rostoucí*. Brt. 492.

Slatinový, moorig. Th.

Slatvina, y, f., *louka na slatinách*, Moorwiese, f. Kulda I. 33.

Sláv, a, m., der Slave, z něm. V.

1. **Sláva**, y, f., kořen *slů* (slъ v slouti), *u* se stupňovalo v *av*; litev. šlově, gloria. Schl., Mkl. B 6., 7. — **S.** = *vůbec dávaná česť, pochvala, slavná pověsť, slovutnosť*. Der Ruhm, die Ehre. Sláva vněšné vynikání či vněšný výjev vniterné velebnosti. Šš. J. 22. Ostnem slávy bodenu býti; u veliké poctivosti a slávě býti; ve slávě kvísti; slávu získati; po cti a s-vě dychtiti, jíti; na nejvyšším stupni cti a s-vy státi; žádosť s-y, česť a sláva. V. S-y žádostivý, chtivý. Us. Bohóm slávu hlásaše. Rkk. S-ě boží sloužiti. Br. V úřadech s velikou s-vou se stkvěli. Berg. Hledati slávy své. Štr. Tys s. jerusalemská. BO. Vítáme-li někoho veřejně, voláme mu *Sláva!* Němci: *Hoch!* Hlučné *sláva* volali. Dch. To jest ti k s-vě. Budiž Bohu česť, chvála a s. Vrat. Z něhož by šla Bohu s. Br. S. na výsostech Bohu. Bibl. Dostalo se jim slávy. Us., Smrž. Vzdávati komu slávu; Sláva se za ním hlásá; Někomu s-u provolati, dělati. Dch. O tom sv. Valentině, pěkná s. o něm slyne; A v tom tvém domě je s. a moc, uděl nám Bože šťastnou dobrou noc; Zde člověk dychtí po světské slávě a zítra již má hrob na hřbitově; Ti vás brzo zbaví celé vaší slávy, když vám budou litat pudrované hlavy. Šš. P. 28., 70., 73, 586. Tento pohár pěnavý všem Slovanům na zdraví: Sláva mu, sláva mu, slovanskému národu! Pís. Šd. S. ta od času přestěhování do Babylona pošla a potuchla; S. jeho vyrudla; Dokonání, svrchování, plné rozvití s-vy. Šš. Mt. 25., J. 60., 270. S. otci i synu i sv. duchu; Korunu věčné slávy za svú trpělivosť vezme; A skrze to vnitř se slavú od něho bude okrašlovati. Hus I. 50., III. 7., 13. Láska ku vlasti, k národu svému a touha po s-vě naše pradědy ozdobovala. Kmp. U veliké s-vě oplývati. Ros. Jich s. uvadla. Ráj. Za kus slávy jako trávy bojovník život váží; Ne tomu sláva, kdo počne, ale kdo dokoná. Pk. Všechna s. polní tráva. Sláva jeho padne mládkovi do pivováru. Prov. Poslušenství poddaných jest největší s. vrchnosti. Prov. S. jeho bude na krátkém topůrku. Vz Pověsť. Č. — **S.** = *jasnosť, velebnosť*, der Glanz, die Herrlichkeit. V největší s-ě seděti; panská s.; božská velebnosť a sláva; s-ou poctěný; z veliké cti a s-vy spadnouti, vypadnouti. V. S. království. Kom. S. světská bývá nad dešťovou bublinku marnější. Sych. S. boží = proslovený, vyjevený, ozřejmělý úkaz vniterné veleby a velikosti boží; Lidi k věčné s-vě (k věčnému blahoslavenství) přivésti; Čáka s-vy věčné; Pravicí boží povýšen byl do nebeské slávy; Lidé, kteří se věčnou slávou bezpečili; Stín, matný obraz s-vy; S. odvěčná, předvěká, nadpřirodná; Žádá, aby s. ta i na člověčenství jeho se odlila; Perla s-vy jeho ve skořápce člověčenství jeho se ukryla; Ovšem pak s. ta synova z apoštolů vzatá se na otce odlívá. Šš. I. 29., 105., II. 205., Sk. 28., Ob. 154., J. 54., 262., 264. (Hý.). — **S.**, *stkvostnosť*, die Pracht, der Pomp, pompa. S. marná. V. S velikou s-vou a musikou vyjel. Har. Vítězná s. D. To tam bylo s-vy! Us. Hý.

2. **Slava, Slavka**, y, **Slavice**, e, f., osob. jm. ženské. Pal. Rdh. 1871. II. 126.

Slavák, Slavan, Slavanský, *šp.* m.: Slovák atd.

Slavař, e, m., der Formalist, licoměrník. Jg.

Slavata, y, m., příp. -ęt. Mkl. B. 193. Osob. jméno. Vz S. N.

Slavba, y, f. = *slavení*. Leje zář se s blankytu a z ní sladké hudby s. Šš. Sm. bs. 100.

Slavče, něm. Slawtsch, ves u Krumlova; německy Zlabsch, Slapsch, ves u Mohuřic v Buděj. PL.

1. **Slavek**, vka, m., gloriosus, jm. osob. Pal. Rdh. 1871. II. 128.

2. **Slavek**, vku, m., buď *stlavek* nebo *vzhlavek*, das Polster. Us. u Opav. Pk. Cf. Slavík, 3.

Slávek, vka, m. = Jaroslav, Ladislav atd.

Slavenec, nce, m., der Gefeierte, Jubilant. Dch.

Slavení, n., das Feiern, die Begehung eines Festes. Nz.

Slavenosť, i, f., das Gefeiertsein, das Ruhmgepränge. Dch.

Slavenství, n. = *sláva, slavnosť*, der Ruhm, die Rühmlichkeit. Troj. — **S.** *(lépe: Slovanství)*, das Slaventhum. Koll.

Slavětice, dle Budějovice, Slawietitz, ves a) u Týna nad Vltavou, b) u Hrotovic na Mor. PL., Tk. III. 118.

Slavětín, a, m., Slawietin, ves a) u Pacova, b) u Nového města n. Mt.; c) u Chotěboře, d) u Březnice, e) u Litovle na Mor.; městys u Týnce panenského; něm. Slatin,

ves u Trutnova; něm. Slawaten, Zlawaten, ves u Dačic na Mor.; něm. Slawikow, ves u Hodkovic. Vz PL., Tk. I. 361., S. N.

Slavhosť, ě, m., osob. jm. Pal. Rdh. 125.

Slavhostice, *Slavostice*, dle Budějovice, Slawostitz, ves u Kopidlna. PL.

Slavibor, a, m., osob. jm. Pal.

Slavice, Slawitz, ves a) u Chrudimi, b) u Třebíče; něm. Mariafels, ves u Veseřic. PL., Tk. III. 35.

1. **Slavič**, e, m., Slawitsch, ves u Nov. Jičína na Mor. PL.

2. **Slavič**, e, m., oddíl Moravky u Frýdka ve Slez. Tč. Přes ten S. čistá voda teče. Sš. P. 320.

Slavíče, ete, n., junge Nachtigall.

Slavíček, vz Slavík.

Slavičí, *slavíkový*, Nachtigallen-. S. zpěv. Krok.

Slavičín, a, m., Slawitschin, městys u Klobouk na Mor.

Slavička, něm. Slawička, ves u Třebíče. PL.

Slavíčkový, der Nachtigall gehörig. S. hlas, hnízdo, peří. Ros.

Slavihoudek, dka, m., *slavík*. Us.

1. **Slavík, a, slavíček**, čka, m., od *slu* (slouti), vz *u* (v av); příp. -ikъ. Mkl. B. 251. V MV. zlavik. Pa. Die Nachtigall, der Rothvogel, luscinia. S. horní, Wald-, hájný, Sprosser, noční (nočník), Nachtschläger, zimní (žertem = vlk), Us., uherský, luscinia philomela a obecný, l. rubecula. Frč. 355. Cf. Schd. II. 441. S. tluče, klokotá, Us., zpívá, pěje. D. Smutne s. spieva, keď je ulapený, keď si on pomyslí na hájik zelený; tak si ja smutná prežalostne spievam, keď si na lásku předešlů spomínam. Mt. S. 1874. II. 44. S. jen do sv. Víta ($^{15}/_{6}$) zpívá. Us. Dch. S. krátce z jara klokotá. Sš. Bs. 185. Zazpivau suavíček v zeleném hájičku, probudiu Janíčka, Janíček Aničku; Přiletěltě slavíček na mlynářův dvoreček, vesele si zazpíval; O jednej hodině kohútek zazpíval, o druhej slavíček, až se háj rozlíhal; Vezče mne přes hajiček, kaj spiva ptáček slaviček; Aj zpivaj, ptáčku slavičku, na mojem veseličku; Ten mladý panáček je jako slavíček, který hodně zpívá, pána Boha vzývá; Ach co je to za slavíček, co tak pěkně zpívá? Sš. P. 155., 321., 390., 461., 550., 602. (Tč.). Zazpíval slavíček v háji zeleném, že my, moje milá, svoji nebudem. Pís. nár. (Hý). Tluče-li s. brzy po vánocích, přijde jaro o velikonocích. Kda. Mladí slavíčkové učívají se od starých zpívati; Malý s., ale hlas veliký; Slavíček ptáček maličký, ale chytiti se nedá. Pk. Zpívati co zimní slavíci (vlci). Zpívá jako slavíček, který ovce dáví (vlk). Slavíček z úlehle (krkavec). Č. Zpívá co slavík po svatém Havle. Vz Pozdě. Č. Vz Havel. A tys pravý slavík, místo zpívání bučíš aneb vyješ. Vz Hloupý. Č. Těžko v kleci s-ku, zdravěji mu po lesíku. Pk.

2. **Slavík**, a, m., osob. jm. Vz S. N.

3. **Slavík**, u, m., v Jg. Slov. chybně m.: *zhlavník, zhlaví*. Č. V mluvě obecné také *slavek*. Vz toto.

4. **Slavík**, a, m., něm. Slawik, ves u Berouna. PL., Tk. I. 61.

Slavíkov, a, m., Slawikow, ves a) u Náchoda, b) u Chotěboře, c) ves u Konic. PL.

Slavíkovice, dle Budějovice, a) Slawikowitz, ves u Slavkova; b) něm. Slawikau, ves u Klatov; c) něm. Laukowitz u Mor. Budějovic. PL.

Slavíkovitý. S. ptáci, luscinii. Krok.

Slavíkový, Nachtigallen-. S. zpěv. Troj. S. pěnice, sylvia hortensis. Frč. 355. Ztuchly zpěvy slavíkovy za mrazivých dechů zimy. Dch.

Slavil, slavílek, lka, m., der Festmeier. Dch.

Slavimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. Šd.

Slavín, a, m., něm. Slawin, ves u Votic. — **S.**, die Ruhmeshalle, Walhalle. Dch. Vz Slavochrám.

Slavínka, y, f. S. nálevková, stilonichia mystilus, prvok nálevník. Frč. 18.

Slávista, y, m., dle *Despota, milovník slovanské literatury a filologie*, der Slavist.

Slaviště, ě, n., der Ort der Verherrlichung. Koll.

Slavitel, e, m., der Verherrlicher, Lobpreiser. Jg.

Slavitelka, y, **slavitelkyně**, ě, f., die Lobpreiserin. Mus.

Slaviti, il, en, ení; *slavívati* = *ku slávě pomáhati, velebiti, chváliti*, preisen, loben, rühmen, ehren; *hlásati, oznamovati*, verkünden; *svátek následujícího dne zasvěcený zvoněním vyhlašovati*, mit Läuten ankündigen, feiern; *svátek světiti*, feiern, ein Fest begehen. Jg. Kořen slu (v slynu). Gb. Hl. 145. — **co, koho:** Boha, Br., něčí jméno, Jel., hod, den, V., památku, Kram., vítězství, D., své jmenoviny. Sych. — **čeho:** mší svatých, **šp.** m.: co. Brt. — **koho za koho, za co:** za Boha. Har. — **co čím:** svátek všemi zvony. Ros. — **co kdy.** O novém létě ciesař sněm veliký slavil. Let. 201. Svátek se slavil na podzim v říjnu. Sš. J. 120. — **co proč:** den na česť jménu tvému slavíme. Kram. — **co o kom:** *hlásati*. St. skl. — **co nad kým:** triumf. Bibl. — **se čím.** Slavil se pohrdáním zlata (slynul). Krok. — **komu.** Slavte Hospodinu (= žalmy zpívejte. Proch.). Ps. ms.

Slavka, y, f. S-ky (mytilina), mlži. S. jedlá, mytilus edulis, říční, dreissena polymorpha. Frč. 217., 218., Schd. II. 538. — S. kamovrtní, mytilus lithophagus, der Steinfresser, paznehtní, m. ungulatus, die Klauenmuschel, říční, m. fluviatilis, die Flussmuschel. Šm. — **S.**, vz Slava.

Slavkov, a, m., mě. v Čechách, Schlaggenwald; mě. na Mor., Austerlitz. Získals jak Götz (Kec) u Jankova, jak sedláci u Chlumce, jak Rusi u Slavkova. Bdl. Vz S. N.; něm. Slawkow, ves u Ostrova na Moravě; něm. Lagau, ves u Krumlova; něm. Schlakau, ves u Opavy; něm. Schlock, ves u Lipníka. PL. — *Slavkovan*, a, m., pl. -né. — *Slavkovský*. Ty s-ké zvonečky, to jsou moje husličky; Na s-kém krchově, tam mám místo v hotově. Sš. P. 71. — Sš. P. 81., 117.

Slavkovice, dle Budějovice, něm. Schlakkern, ves u Plané; něm. Slaukowitz, ves u Heřmanova městce; něm. Slawkowitz, ves a) u Mírovic, b) u Žďára na Mor. PL.

Slavně, *chvalně*, ruhmvoll, rühmlich, berühmt. S. chváliti, V., něco vážiti, Jel., sobě počínati. Us. O spravedlnosti jeho lidé vůbec s. smýšleli. V. — **S.** = *stkvostně*, *vznešeně*, *velebně*, herrlich, prächtig. S. něco vystavěti, ozdobiti; s. si vésti; s. chovati, ctíti. V. S. se vyzdobiti Dch. O by to přikázánie božie bylo držieno dnes, kterak by s. stálo křesťanstvo! Hus I. 143. — **S.**, *s pompou, se vší slušností a veřejností*, feierlich. S. do města vjeti, D., někoho pochovati. V.

Slavné, ého, n., Klein-Labney, ves u Police. PL.

Slavněvážný, feierlich. Šm.

Slavnice, e, f., die Prachtlilie. Šm.

Slavníč, e, m., Slawnitsch, ves u Něm. Brodu. PL.

Slavník, u, m., zastr., *nástroj hudební*, psalterium. Ps. ms. — **S.**, a, m., jm. osob. Vz S. N., Dal. k. 32.

Slavníl, **slavnílek**, lka, m., der Festmeier. Dch. Vz Slavil, Slavnůstkář.

Slavno = *slavně*. Jg.

Slavnosť, i, f., *stav uvelebení, sláva*, der Ruhm, die Berühmtheit. Nabyl činy svými nemalé slavnosti. Jg. S. jména. Jel. — **S.**, *velebnosť, jasnosť, sláva*, die Herrlichkeit. Sedíš v otcově slavnosti. Br. — **S.**, *okolnosti, které věc vážnou činí*, die Feierlichkeit. Slavnosť a zjevné války oznámení. V. Eraklius u veliké s-sti chtieše vjeti. Pass. 804. = **S.**, *svěcení dne nějakého, i sám ten den n. památka*, feierliche Begehung, Begängniss, die Feier, Feierlichkeit, das Fest, der Festtag. V MV. nepravá glossa. Pa. Výprava k svatbě n. nějaké jiné s-sti. V. S-osť kovkopů, deštěm pokažená, na vodě (Wasserfest), hlučná; při s-sti býti; s. pořiditi. Dch. Řeč k slavnosti, die Feierrede (řeč oslavovací). Nz. S. stánků (= pod zelenou), das Laubhüttenfest (u židů). Sš. J. 120., Šd. S. paschalní (přesnice, pascha); Jakož i ta s. s-stí nočnou byla; s. děkovná samých žní se slavila; s. ta spolu svátkem týdnů zvána, ješto po 7 týdnech po velikonoci připadala; S. pětileté vlády Claudiovy či tak řečené quinquennalie, pětiročniny; po s-sti sobotné, židovské. Sš. J. 120., 220., Sk. 17., 147., 233. S. předchozí, Vorfeier, pamětní, Gedenkfeier, f. Veliká s. jest mieti Boha hostí v srdci; Kterak veliká jest s. mieti v srdečné hospodě příchod boží (t. j. mieti v srdci Boha hostí). Hus II. 209. Při slavnosti dvě těžkosti: kdo by rád pil, tomu nedávají a kdo nechce, toho nutívají. Pk. S-osť založení chrámu, jména, manželského sňatku, D., letniční. Sych. S. posvětiti, Har., zasvětiti, Br., slaviti, Kom., konati, světiti, *lépe* než držeti. Dnes jest s. (slavná památka) sv. Jakuba. Ros.

Slavnostenský = *týkající se slavnosti*, zur Feier gehörig. Hdk.

Slavnostní, Fest-, Weihe-. S průvod, mše, týden, oběd, píseň, hody, Festessen, n., oheň, Freudenfeuer, řeč. Us.

Slavnostník, a, m., der Festtheilnehmer. Us. Šd.

Slavňovice, dle Budějovice, něm. Slawnowitz, ves u Bernardic. PL.

Slavnůstkář, e, m., der Festmeier. Dch.

Slavný, m. *slávný*, vz *á* (se krátí). — **S.** = *rozhlášený, chvalitebný, chvalný*, rühmlich, berühmt, löblich. V. S. jméno mezi lidmi, skutek, pověsť, muž, věc; nad jiné s. V. S. kněz, Rkk., úsilí. Jel. Slavné paměti. V. Nilus slavný potok. Br. — **kde**: **mezi** pohany slavní byli. Byl. — **čím**: vtipem. Eus. — **S.**, *jasný, skvělý, velebný, nádherný, úpravný, důstojný, vznešený, slovutný*, herrlich, prächtig, glänzend, klar, glorreich, glorwürdig. S. hody, průvod, V., pohřeb (míti), Kom., sláva, Km., hodování, sedání, Rkk., vítězství, Sych., rod. Jel. Vyveď je z pohanského násilé přes moře, aby beránka jedli a slavný hod měli. Hus III. 109. S-ých rodičů syn; pánem slavným udělati. V. — **v čem**: v jídle, v nápoji, v oděvu (stkvostný). V. — **čím**. Země s-ná přízní bohů jako hněvem. Koll. 219. — **proč**. Město pro boží smrť s. Alx. 1109. — **kdy**. V pokoji (= v míru) a o domě s. Leg. — **k čemu**. Aj k tomu úmyslu řeč Kristova jest velmě slavná. Hus II. 364. — **S.**, *titul*, löblich, hochwürdig; *veleslavný*, hochlöblich. S. magistrat, s. konsistoř; veleslavný soud zemský, místodržitelství; s. okresní zastupitelstvo, městský úřad; vysoce slavné ministerstvo, hoch. Us. — **S.** = *ku slavení, ku poctě se vztahující, posvěcený, sváteční*, festlich, feierlich, Fest-, Feier-. S. den (na Policku = boží hod, Kšá.), V., brána, Kram., oheň, Dch., průjezd, D., oděv, památka, posel, mzda n. odplata, Us., processí, Plk., průvod. Jg.

Slavobrána, y, f., die Triumphpforte. Dch.

Slavodajný, ruhmspendend. Šm.

Slavodbalý, ruhmbesorgt. L.

Slavohlt, a, m., der Slavenfresser. Šm.

Slavohrdý, ruhmesstolz. S. Vyšehrad. Mus. V. 357.

Slavoch, a, m. = *slavný*, jm. osob. Pal. Rdh.

Slavochlubnosť, i, f., *chlouba*, die Pracht, der Pomp. Ros.

Slavochlubný, *chlubný*, prahlerisch, pompös. Jg.

Slavochrám, u, m., vz Slavín. Pcht.

Slavochtivý, *slávy chtivý*, ruhmgierig. L.

Slavoj, e, m., osob. jm. Rkk., Pal. Rdh.

Slavolesklý, in Ruhm erglänzend. Šm.

Slavomam, u, m., *dychtění po slávě*, die Ruhmsucht. Mtc. lidu.

Slavomarnivosť, i, f., *hledání či žádosť marné (lidské) slávy, marnoslaví*, die Ruhmsucht. Aby neupadli v s. Sš. II. 64.

Slavomil, a, m., der Slavophil. Šm.

Slavomír, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Slavoň, ě, m., osob. jm. Pal., Mus.

Slavonec, nce, m., der Slavonier. Krok.

Slavonice, dle Budějovice, něm. Zlabings, mě. v Dačicku na Mor. PL., S. N.

Slavonie, e, f., království v Rakousku, Slavonien. Vz S. N. — *Slavonský*, slavonisch. S. země.

Slavonín, a, m., Schnobolin, ves u Olomouce. PL.

Slavonosně, rühmlich. V Čechách se hudba a zpěv náružívě miluje a s. vzdělává. Kmp.

Slavonosný, Ruhm tragend, rühmlich. Hrdinská mysl našich statečných dědů budiž nám pohnutkou ku s-ným činům. Kmp. Čchs. 130.
Slavoňov, a, m., Slawoniow, ves u Nov. města n. Met.; něm., Schützendorf, ves u Mohelnice. PL., Tk. III. 88.
Slavopění, n., der Lobgesang. Šš. L. 30.
Slavoples, u, m., das Jubelfest. Šm.
Slavoplodný, ruhmschaffend. Šm.
Slavořečný, ruhmverkündend. Dch.
Slavoslaviti, il, en, ení = *slaviti*, *velebiti*, preisen, loben, rühmen. — **co, koho s kým.** Hank. Modl.
Slavoslavný, hochfeierlich. Dch.
Slavosloví, n. = *vzorec velebení vniterné slávy a velikosti boží, jehož užíváno při skonání slavných modliteb, zpěvův a kázání a p. a pak i velebení Boha samo*, die Doxologie d. i. Formel zur Verherrlichung Gottes, womit feierliche Gebete, Gesänge u. Predigten usw. schliessen. Hý. Takovým s-vím je ku př.: Sláva otci i Synu i Duchu sv., jakož byla na počátku, nyní i vždycky. Hý. Opisuje se v s. tom Boha dle všemoci a všedobroty. Šš. II. 109. Zavírá celou epištolu překrásným s-vím; S-í větou tou vyjádřené očividně se ku Kristu odnáší; S. či doxologie; A té naděje vylévá se v s.; Želání to svoje doufanlivé ku projádření doufanlivosti a nadějnosti své s-ím pronáší; Podobně Pavel a Petr se s-vím své listy skončují. Šš. I. 17., 99., II. 342., 376., 232., Ob. 335. (Hý.).
Slavostánek, nku, m., das Gloriett. Šm.
Slavostice, Slavhostice, dle Budějovice, Slawostitz, ves u Kopidlna. PL.
Slavostkvoucí, glorreich. Krok.
Slavoš, e, m., osob. jm. Mus.
Slavošov, a, m., něm. Slawoschow, ves u Zbraslavic; něm. Slabisch, ves u Ústí n. L. PL., Tk. III. 659.
Slavošovice, dle Budějovice, Slawoschowitz, ves u Klatov; Slaboschowitz, ves u Lišova. PL.
Slavota, y, f. = *slavnost*, die Feierlichkeit. Ž. wit. Pod. 73. 4.
Slavotěch, u, m., vlast. jm. Šb. Ltr. I. 29.
Slavotínek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.
Slavověnec, nce, m., der Ruhmeskranz.
Slavovrah, a, m., der Slavenmörder.
Slavozpěv, u, m. Mus.
Slávský, *lépe*: *slovanský*.
Sléci, vz Svléci.
Slečénka, y, f. = *slečinka*. V Mor. na Strážnicku a Ostrožsku. Šd.
Slečinkovati, Fräulein sagen. — **komu.** Matkám jemnostil, dcerám slečinkoval. Ehr. 20
Slečiti, il, ení, *dívati se, koukati se.* — **nač.** U Hostýna. Zšk., Kd.
Slečna, slečénka, slečinka, y, f., ze *šlechtična*, das Fräulein. Příp. -вна. Mkl. B. 154. Milost s. Us. Slečna Adela, Božena atd. — *Slečinka, veš, blecha.* Přinesla jsem si domů s-y. Us. v Praze. — **S.** *březovská* = *metla*. Kos. Ol. I.
Slečnin, a, o, des Fräuleins. Us.
Sled, u, m. = *stopa*, *šlapěje*, die Spur, Fährte, der Fusstapfen. MV. Po sledu jíti. V. Ta země pustá, nikde sledu člověčího. St. skl. Po sledu za nepřítelem hnáti. St. skl. S. stíhati. BO. Pes sled zvěři vyslídí. Hlas. Neostane po něm sledu (stopy). Vše to minulo jako lodí, ješto přejde přes vodu, jež i (ani) sledu neostane na ní. St. V čem jest s. toho, žej' Buoh jeden. Výb. I. 666., St. — **S.**, *sledování*, das Folgen. Sledem svým ti soukromí na zrak stavím svědomí. Šš. Bs. 13. — **S.**, die Wortfolge. Či jak řecký s. má. Šš. J. 189. — **S.**, *následující člen, vteročlen poměru*, der Nachsatz eines Verhältnisses. Nz. — *Sledy*, v praktické geometrii čáry, die Tracen. Nz.
1. **Sleď**, i, f. = *sled*. Skákal pes přes voves, po zaječí sledi, nejedna panenka za myslivcem hledí. Er. P. 394.
2. **Sleď**, ě, **sledík**, a, m., *ryba mořská*, clupea, der Häring; nasolená slove: *slaneček*. Snad z pol. śledź, to z rus. seldь a to z dánského sild. Gl. 314. O původu vz Mz. 73. S. obecný, c. harengus, Frč. 290., sardinský, c. sardinea. Vz S. N. — **S.** *říční*, ryba, der Breitling, die Spratte, Sprote. Jg. S. kielský. — *Sardela*, engraulis. — *Lososnice*. Vz Schd. II. 496., S. N.
Sledař, e, m., *stíhatel, popudič, kdo komu v sledy jde*, der Nachspürer, Verfolger. Lex. vet.
Sleďař, e, m., der Häringshändler. L.
Slédati, vz Slédití.
Sledek, dku, m., die Folge. Šm. Vz Následek.
Sledič, sleditel, e, m., der Nachspürer. Jg.
Sledička, y, f., die Nachspürerin. Jg.
Sledík, a, m. = *sleď*, der Häring. Šm.
Sledilovec, vce, m., der Häringsfänger. Šm.
Sledilovecký, Häringsfang-. S. společnosť. Balbi. Zem.
Sledilovectví, n., der Häringsfang, die Häringsfischerei. Jg.
Sledina, y, f., *družina*, das Gefolge. Víd. list.
Sleditel, e, m. = *sledič*.
Sleditelka, y, f. = *sledička*. L.
Slédití, zastr., vz Slíditi.
Sledna, y, f., sequentia (o svátcích), zastr. Rozk. Vz Přísledek, Sekvence.
Sledník, slídník, a, m., *pes slídící*, der Spürhund. St. skl. — **S.**, der Späher, Verfolger. Gl. 314. Bydliti budú sami s bláznovými sledníky (dracones cum faunis sicariis). Jer. 50. 39., BO. Pochlební kněžie jsú s-ci ďáblovi. Hus I. 376. — **S.**, u, m., *ližičník sledný*, der Verfolgbohrer. Šp.
Slédný, slídný, *po sledu jdoucí*, Spür-. S. pes. Pulk. S. kolo, vz Pastorek.
Sledopis, u, m., ichnographia, der Grundriss. Jg.
Sledov, u, m., secta, zastr. Rozk.
Sledování, n., das Folgen, Nachgehen.
Sledovati, vz Slíditi.
Sledovice, dle Budějovice, Sledowitz, ves u Votic. PL.
Sleďovitý. S. ryby, clupeacei.
Sledovník, a, m., der Anhänger. Šm.
Sledstvo, a, n. = *družina*, das Gefolge. Víd. list. 1816.
Sleha, y, m., osob. jm. Šd.

Sléhati, vz *Slehnouti*.

Slehka, zastar. = *lehko, lehce, snadno, skoro*. Troj. Ale toho s. nedočakáš, až duši neb Kristovi neb ďáblu dáš; Velmě hřeší a s. smrtelně; Jistě zdá mi se, že by toho nedovedl s., dokud jsi živ. Hus I. 269., 337., III. 251. — Hus II. 414., 216., I. 313.

Slehlosť, i. f., die Festigkeit, Dichtheit durch Abliegen. S. sněhu.

Slehlý, durchs Liegen zusammengedrückt. S. snih. Us.

Slehnouti, hni, hna (ouc), hnul a hl, utí; *sléhati, slíhati; sležeti*, 3. pl. -ží, slež, že (íc), el, en, ení. — **S.** = *polehnouti*, sich niederlegen; *dolů odněkud lehnouti*, sich herunterlegen; *poroditi, do kouta přijíti*, niederkommen, in die Wochen kommen, kindeln; *ztěhotniti*, beschlafen; **se** = *spolu slehnouti, směstnati*, sich zusammenlegen, Raum haben; *ssaditi se, tratiti se, ubývati*, sich senken. Jg. — **abs.** Slehl (lehl). Již týden, co slehla (porodila). Ros. — **odkud kam:** s postele **na** zem. Ros. — **kým:** synem, dvojčaty s. (je poroditi). Plác. — **komu kdy**. Žena mu včera, **před** týdnem, **po** posvícení atd. slehla. Us. — **koho:** ženu sléhati (ztěhotniti). V. — **k čemu:** ku porodu s. Lk. — **se.** Hráz se slehla; slehl se dům, sníh (ssadil se). Us., Vys. — **se kde, po kom. V** jednom loži se slehlí. Us. Co by se po něm voda slehla (nic o něm neslyšeti, kam se pojednou děl). Prov. Zmizel, jak by zem po něm slehla. Kšá., Kf., Km. Po těch slovech zmizela, jakoby se byla země pod ní slehla. Us. Kd., Šd. Víno **na** dně se slehlo (ssadilo). Jád. Na kom se to slehlo (na koho se to svezlo)? U Chocerad. Vk. — **se jak.** Pořád že tolik a tolik tisíc, až naposledy slehlo se **na třech** (byly jen tři). U Chocerad. Vk. — **se s kým:** se ženou (spáti s ní). Troj. — Gen. — **se s kým kam.** Mudrochův se obor za ní sbíhá a s ní spolu do mohyly slíhá. Šš. Bs. 202.

Slehnutí, n., das Sichzusammenlegen; die Niederkunft. Žena na s. (na rozboření). D. S. ženy. Krab.

Slech, u, m., *sluch, slyšení*, das Gehör. Tehdáž ani slechu neb pověsti o tom nebylo. Novotný. Slechu přáti, dáti někomu, die Audienz. Šm. Ani slechy dechy po něm (= zmizel). Us. Ani chýru ani slechu o něm. Mor. Šd. Není po nim slechu dechu. U Opav. Klš. Ani dechu ani slechu o něm. Vz Zmizení. Č.

Slechy, vz Sluchy. Zajíc natahuje s-chy. Vrů. — *Slechy* = *spánky*, die Schläfen. Uhodil ho do slechu. Mor. Šd. — **Slechy** = *klepy, tlachy*, das Geklatsch. Slá. Po vsi roznesly se slechy (= bylo slyšeti). U Jičína.

Slej, e, f. = *slůj*, die Steinschichte. Jg.

Slejboř, e, m., něm. Sleiboř, ves u Telče.

Slejemka, y, f., angiopteris, das Palmenfarn. Rostl. 1778.

Sleji, vz Slíti.

Slejšek, vz Slíž.

Slejvavka, y, f. = *půda, která prudkým deštěm se sleje*. U Kr. městce. Psčk.

Slékati, vz Svlékati.

Slémě, gt. slemene, **slemeno**, a, n., *trám příční v stavení, hambálek* (Mřk.); *zvl. trám nejvyšší ve střeše a sám vrch střechy*, der Balken, Querbalken, Grathsparren, die Firste, der Firstsparren. Us. Jg., MV. Vlezl až na slemeno. Us. A vznět skytej k spalbě pyšných slemen. Šš. Snt. 23. — *V hornictví s.* = *strop štoly, dolového díla*, die Firste. Am., Vys. Vz KP. III. 72. S. hory, der Bergrücken. Vký. — **S.** zobáku. Nz.

Slemeno, a, n., ves a) u Nové Paky, b) u Rychnova. PL. — **S.**, vz *Slémě*.

Sleniti se = *svléknouti se jako had*, sich abhäuten. Slov. Hdk. C. 292.

1. **Slep**, u, m. S. kuří = *slepičí mhla*, die Nachtblindheit, U Opav. Klš.; *bylina*. Tys.

2. **Slep**, vz Slepý.

Slepačiti, halb schlummern. Dch.

Slepák, a, m., *slepý*, der Blinde. — **S.**, *kdo slepačí* (dřímá). Us. — **S.**, kdo ku př. poštou n. dostavníkem atd. jeda nezaplatil v úřadě řádně, nýbrž toliko kočímu za svezení zpropitné platí, der blinde Passagier. — **S.**, a, m. *S-ci hadi*, mají oči malé pod koží. Žijí v zemi jako žížaly. S. nažloutlý, typhlops flavescens, s. žížalový, t. lumbricalis. Frč. 328. — **S.**, *slepec*, mus typhlus, die Blindmaus. Ja. — **S.**, u, m. Choroš slepák, polyporus tuberaster. Rostl. 1908. — **S.**, druh máku, jenž pod korunkou dírek nemá. U Chocerad. Vk.

Slepáň, *slepoň*, ě, m., der Verblendete. Nitra Vl. 172. — **S.** = *slepý*, der Blinde. Slov. Bern. — **S.** = *slepýš*. Bern.

Slepant, a, m. = *slepý*, nadávka. Us.

Slepař, e, m. = *slepant*. Rk.

Slepce, od sleptati; slepci, ceš, ce. Oheň slepce = *shlodá, stráví*. Výb. I. Vz Sleptati.

Slepčeti, el, ení, Us., *slepčiti*, il, ení = *jako slepý státi něčeho očekávaje, zevlovati*, harren. Ros. — **na koho.** Us. u Turn.

Slepě, blindlings. S. tam může trefiti (se zavřenýma očima). Us. — **S.**, *bez rozvážení, bez rozumu*, ohne Uiberlegung. Us. S. zuřiti. Dch.

Slepec, pce, m., vok. -če. Strsl. slěpьcь, homo coecus, příp. -ьcь. Mkl. B. 308. — **S.** = *slepý*, der Blinde. Prosící s. Hus II. 85. Lépe mhouralovi nežli slepcovi. Prov. Lb. — *Slepci*, národní pěvci v zemích slovanských; podnes jsou v Malorusku (banduristi, kobzaři) a u Srbů (guslaři). Vz S. N. — **S.**, *rozumu neužívající, nepovážlivý*, blind am Verstande, der Verblendete. Kteréž ti slepci Farizeové za slepé mají. Br. O slepí slepci! nechtějí věděti, že tak učiniti jest pravdu od sebe odstrčiti; A druzí slepci řkú: že neškodí, ale dobré jest s jedniem zlým mnoho dobrých lidí zahubiti; Jistě mnoho jest nynie pohřiechu těch slepcóv. Hus I. 189., II. 59., 274. — **S.**, die Blindmaus. S. slovanský, spalax typhlus, krtomyš. Vz Frč. 388., S. N., Krok.

Slepecky, slepačky = *slepě*, blind. Reš.

Slepek, pku, m., *něco slepeného*, etwas Zusammengeklebtes, bossirtes Werk; voskový s., voskotvarné dílo, voskotvar. Nz. Mus. — **S.**, *místo na bochníku, kde v peci s jiným byl slepen*. Us. Jg. Vz Slípek. — **S.**, pka, m., osob. jm. Šd.

Slepencovitý. S. sloh, konglomeratartige Struktur. Dch.

Slepenec, nce, m., *hornina*, ve které oblé úlomky rozličných hornin (oblázky, valouny) slepeny jsou tmelem vápenitým n. křemenitým (maltou), Breccie, (Nz.), das Konglomerat. Krč. 49. S. drobový, alpský, kostěný. Bř. Slepenec modrý v Kalifornii, permský (jesep), kamenouhelný, pemzový, ostrohranný (Breccie), křemitý, třemošenský, upohlavský, silurský. Vz Krč. 49., 121., 184., 265., 388., 807., 850., S. N. Nánosy různorodých slepenců. Vz Krč. 265. Nejsou-li úlomky oblé, nýbrž hranaté a obyčejně téhož původu jako tmel slepence, zove slepenec: *kamení úlomkové.* Vz Hornina, Bř. N. 246., Schd. II. 74., 134.

1. **Slepení,** n., das Blenden.

2. **Slepení,** n., das Zusammenleimen, die Verklebung. — **S.,** *něco slepeného.* Vz Slepenina. 1487.

Slepenina, y, f., *slepenka, něco slepeného*, etwas Zusammengepapptes. Us.

Slepenka, y, f., *slepený papír, z něhož krabice atd. dělají*, der Pappendeckel, die Pappe. Us. Ze s-ky něco dělati. Us.

Slepený; *slepen, a, o*, zusammengeleimt, -geklebt. Jest jako s-ný (na lékách živ). Na Policku. Kšá. — **z čeho:** nádoby z hlíny slepené. Aqu. — **S.**, geblendet. Us.

Slepice, e, f., na Mor. *slépka, slípka; slepička = puta, kuřice, kura.* S., gt. pl. slepic (*ne*: slepicí, vz -ice), dativ -cím atd. dle: Růže. Vz Skloňování. S. od *slepý*, od mhouraní očima jako slepý činívá, die Henne; příp. -ice. Mkl. B. 305. — **S.,** *kohout* (*kokot, kokeš*), *kuře, kuřátko.* Us. S. kvočná (kvočna), **krečná** (která na vejcích sedí), vlaská veliká, indiánská (krůta), V., nosná, kulatá, Ja., chocholatá, rousnatá, bezrousá, ocasatá, kusá (kuska, kusačka, kulačka); cizozemské: čínky n. kytajky, malajky, chytagonky, bantamky, souneratky, javanky, kusačky ceylonské, hedvábnice, mouřenínky, španělky, polky, holandky, kudrnačky, lemanky, dorkinky, bažantky, turecké, kochynky atd., popelka, popeluška. Šp. S. činžovní, das Zinshuhn, gruntová, das Feldhuhn (für Benützung der emphyt. Felder), hájová, für Benützung des Waldes, lesní, für Benützung des Waldes zum Sammeln der Streue u. der Schweinmast (kdožkoli honí svině do lesuov, z každé svině po slepici a měřici ovsa, Tov. 4. z r. 1503.), luční, das Wiesenhuhn f. Benützung der Wiesen, odmrtní, f. Befreiung vom Heimfalle, schozní, für das Sammeln des Klaubholzes, úroční, das Zinshuhn, platová, das Steuerhuhn, soudní, das Gerichtshuhn. Gl. 314. Domácí kohout při slepicích. V. S-cím zobu nasypati. Reš. S. snesla vejce, kdáká, krákorá, kdáče, kvoče, skřečí, kvoká, chce seděti. Us. (Jg.). S. kdáká (když vejce snesla), kvoká (když na vejcích seděti chce n. kuřata vodí), krákorá (když hladová po dvoře chodí). Jg. S. se stará (když kdákajíc hledá na skořápku). Sš. Na s-ce se volá: puť puť! pi pi! D. S-čka svých kuřátek před luňákem chrání, brání. Št. S. chodí spat n. na řad. S. sedíc na hřadě kdáče. Us. S-ci ohledati (má-li vejce). Us. Šd. Dva kohóti mlátijó, slepica nim věje, kapón chodí po patře, z ticha se nim směje. Sš. P. 696. Zavolej s-ky, nahaž jim pšeničky; Jedno (vajco) bílý, dvě červený, šak s-ka snese hiný (jiné) pod posteló v kótko na březovým prótko; Pár vajíček vod slepiček, žičko (lžičku) másla vod kravíček. Sš. P. 162., 734., 759. Súsedové koně majú zlaté oje, súsedové slépky majú zlaté pérky (= cizí věc vždy lepší). Sš. P. 390. S. snesši vejce volá na hospodyni: Kodo koko vdák, snesla jsem vajíčko za paták (snesla jsem vajíčko, vzal mi ho voják. V Čechách. Na mor. Drahansku: Kodkod kodkodák, snesla jsem vajíčko, vzal mě ho žebrák. Hý.). Na mor. Zlínsku. Brt. K muzice jsi dívka, krávu ti zvalí slípka; Měl sedláček jedno sljepku, nanesla mu vajec čepku; Spadla slípečka s hůry, polámala si nohy, polámala si všecka, bude z ní pečénečka. Sš. P. 533., 622., 651. Kokrhá-li slípka, přivolává neštěstí. Sk. Zpívá-li s. (kura), to znamená neštěstí. Mor. Nažerou-li se s-ce únorové trávy, ten rok málo ponesou. Hrš. S. vejce zanáší. S-ím, aby nezanášely, dává se do slepičího hnízda (kukaně) podkladek (výdymek, foukanec). Vz Slepičí a více v S. N. Běda té s-ci, na kteréž se jestřáb učí (o nových, mladých lékařích). Kuře chce moudřejší býti nežli s. V. Když kuře učí slepici, tuť mistrují učedlníci. Lom. Nešťastný taký dům bývá, kde kohout mlčí a s. zpívá. Koll. Tam kohout kdáká a s. kokrhá (kde žena vládne). Kuře učí s-ci (hrabať). Chodí, jakoby mu s-ce chléb (hrách) byly sežraly. Prov. Jg. Chodí jako zmoklá s. (jako mokrá káně. Vz Smutek); I slepá s. někdy na zrnko trefí (zrnko najde. Vz Hloupý); Ani s. darmo nehrabe; Všecko prokdáče, co s. vejce (vytlachá; vz Tajemství); Přišlo mu jak slepé s-ci zrno (Vz Štěstí); I černá s. bílá vejce nese. Č. S-ce na lichu, husi na sudu nasazuj. Pk. S-ce sezobaly pšenice. Vz Utrápený a Cf. Choditi. S. nenese všech vajec najednou, nýbrž po jednom. Umřela ta slepička, co nesla zlatá vajíčka. Vrů. Lačen co mlynářová s. (= syt). Červinka. Staví se (chodí), co zmoklá s. (co zmrzlá košile). Horný. Jest tajný jako s. na vejcích; Kočka myší nenechá, liška slepic a vlk ovcí. Jg. S-ce ku plemenu neber od mlynáře a svině od pekaře; S-čka po zrnéčku klove a tím syta žive; Špatná s., špatné vejce. Vz Zlý. Lb., Šp. Která slípka mnoho kdáká (kdáče), málo vajec nese. Č. Chování s-ic; posada na s-ce. Šp. Vz Pták. — *Slepička vodní n. slípka*, fuligo fusca, das braune Wasserhuhn, Tauch-, Rohrhuhn. D. — **S** *s kuřaty, plejady*, kupa hvězd drobných (dle starých 7 hvězd) v souhvězdí Býka, plejades, die Gluckhenne, das Siebengestirn. Východ kuřátek byl začátkem léta (v květnu) a plavby mořské, západ jejich začátkem zimy a koncem plavby mořské. Dle bájesloví bylo to 7 dcer Atlantových a Pleioniných, od Dia mezi hvězdy daných. — **S.,** *český tanec.* Dch.

Slepičák, a, m., *zloděj slepic*, der Hühnerdieb. Us. — **S.,** vultur albicans, der Hühnergeier.

Slepičář, e, m., *obchodník se slepicemi*, der Hühnerhändler. — **S.** = *kdo má rád s-ce.* Der Hühnerfreund. Mor. V Policku. Šd., Kšá.

Slepičárna, y, f. = *kurník.* Sá.

Slepíče, ete, n., *mladá slepice*, junge Henne. Us. Dch.

Slepičí, Hühner-. S. maso, posada (kurník), V., hnízdo (kukaň), bidlo, trus, Us., kohout, D., jícha, Krab., ohrada, Zlob., vejce, zob, zrní, čmelík (šmýr, čmýr, čmelka, šmelka), sádlo, říť, nemoc (kuří mor, tipec n. třpít. Vz více v S N.). Šp. Proč? pro slepičí kvoč. Us. Proč? Aby stará nekvokala, že nemá voč (oč). Us. Hý. Hádati se o s. trus = o špatnou věc. Prov. Jg. Slepičí prdel (puška, říť, Sř.) = kdo rád vyzvídá a potom to, co se mu svěří, dále povídá. Jg., Sř. Má s. žaludek (dobrý). Napadla ho s. trepka (nemůže toho tajiti). Jg. S. mhla.

Slepičina, y, f. = slepičinec. Us. u Bechyně. Mý.

Slepičinec, nce, m., *kuřinec* = *slepičinka*. Šd.

Slepičinka, y, f., *slepičí trus*, Hühnermist, m. Slm. Vz Slepičinec.

Slepička, y, f., vz Slepice. — **S.** = *slepek* na chlebě. Us. na Mor. Bkř., Hý.

Slepičkář, e, m. = *slepičář*.

Slepičník, a, m., *pták sokolovitý*, falco gallinarius, der Hühnergeier. Světz. — **S.**, der Hühnerwärter. D.

Slepičný, Hühner-. S. platy. 1618. Cf. Slepice.

Slepík, a, m. = *slepýš*, die Blindschleiche. 1786. Vz Slepník.

Slepitel, e, m., der Blender; der Zusammenleimer, Former.

1. **Slepiti**, il, en, ení, *slepívati* = *slepým činiti*, blenden. — **abs.** Blýskání slepí. (Lásky) bludové neslepí, neb (ona) raduje se pravdě. Hus III. 164. — **koho čím:** pěnkavy ohněm, horkem s.; někoho zlatem (porušiti). Us.

2. **Slepiti**, il, en, ení; *slípati*, *slepovati* = *lepením spojiti*, zusammenleimen, -kleben, verkleben; *učiniti*, *zformovati*, formen, bilden, zusammenkleben. Jg. — **co.** Třepinu slépá. BO. — **co čím:** smolou, klihem. Us. — **co v co:** v hromadu. V. — **co z čeho:** z hlíny. Jg. Řeč z krásných slov povrchně slípati. Smrž. — **co, se komu.** Slípati si chalupu. Ros. Slepily se mu vlasy. Us. — **se** = 1. *lepením se spojiti*, zusammenkleben; 2. *svaditi se*, in einander gerathen. Us. (Kouble). — **co kde:** klamy ve spisích. Scip. — Jg.

Slépka, vz Slepice.

Slepka, y, f. = *slepek*.

Slepník, a, m. = *slepýš*, die Blindschleiche. U Klatov. Dsk. Vz Slepík.

Slepnouti, pl, utí, blind werden, erblinden. Šs. J. 167. — **abs.** Chuďas slepne. Us. — **kdy.** Sova ve dne slepne. Kom. — **k čemu.** Mysl a rozum k duchovním věcem slepnou. Kram.

Slepo, blindlings. Vz Slepý. Na s. jíti, věřiti. Us. Dch. Jel na s. Vz Slepý.

Slepobitec, tce, m., kdo se slepě potýká. Kom.

Slepohad, a, m., typhlops, druh hadů. Krok. I. c. 129.

Slepomák, u, m., adonis, rostl. voměјovitá. Rostl.

Slepoň, ě, m. = *slepec*. Mor. Šd. Vz Slepáň.

Sleponarozený, blindgeboren. Č.

Slepooký, an Augen blind. Zlob., Pulk. 376.

Sleporodec, dce, m., *slepý od narození*, von Geburt blind. Pán s-dce v sobotu uzdravil. Šs. J. 158.

Sleporozenec, nce, m. = *sleporodec*. Od věku neslýcháno, že kdo otevřel oči s-covy. Šs. J. 162.

Slepota, y, **slepost**, i, f., *pošlost očí*; příp. *-ta*. Mkl. B. 165. Die Blindheit. V. S. jest stálé porušení činnosti čidla zraku. S. od narození a později povstalá. S. N. Krhavost jest s-ty příprava. Kom. S-tu uvésti na někoho, s-tou poraziti koho. BO., V. S-tou poražený (slepý), Us., raněný. V. S. duchová; S-ta víc a více se mezi nimi zmáhá; S. jeho byla jenom vněšná, povlakou způsobená; S-tu ducha svého poznati. Šs. I. 114., 167., Sk. 113., 179. V s-tě státi. Chč. 298. Sodoma vykládá se slepota; Aj slunce to vždy v sobě jest světlo; avšak když mlhy jsú, neb oblaci, neb slepota neb jiná zástěra, tehdy dieme: Osvěť sě, milé sluněčko!; S. tělestná jest nedostatek zraku, slepota duchovnie jest nedostatek rozumu a obě slepotě jsta ku překazu vódci; Tu nerad padne v noc zatracenie, kterýž zde dobrovolně padl v slepotu srdce; Vnitřnie temnosti nazýváme s-tu srdce, ale zevnitřnie temnosti nazýváme věčné zatracenie; Protož sem tak dlúho v své slepotě váhala; Jinam o milosť běhá ze své s-ty. Hus I. 194., 322., II. 274., 383., III. 79., 263. (Tč.).

Slepotepec, pce, m. = *slepobitec*.

Slepotice, dle Budějovice, Slepotitz, ves u Pardubic. PL. Vz S. N.

Slepovatel, e, m., Verkleber, m.

Slepšiti = *napraviti*, wieder gut machen. — **co komu:** škody. Št. N. 94.

Sleptání, n., vz Sleptati. Mužóm v Adamovi, ješto Evě **k** s. jabléčka povolil, dal pokánie řka. Hus III. 199.

Sleptati, sleptám a slepci, ceš, al, án, ání; *sleptávati* = *leptaje snísti*, *slízati*, *sežrati*, zusammenschlabbern, aufschlappen, läppern; *vyžrati*, *jako zlé maso*, ausätzen, ausbeitzen, beizen. Jg. — **co.** Čáp žábu hned slepce. Rad. zv. Slepcice jako zvěř tělo Kristovo. Hus. Ty jsi ta zlá rez, ješto mě slepceš. Tkad. Meč mój slepce maso. Ž. wit. Deut. 42. Slepcí my jej. Ž. wit. 34. 25. Kobylky slepcí všecko. BO. Vypustím na vy zvěř polských, jenž slepce vy i bravy vaše. BO. Hlavu s nohami i s droby slepcete. BO. Slepta prut Aronův pruty jejich. BO. Zvieře jest sleptalo (sežralo) Josefa. BO. S. krásu. BO. Potom vy oheň pekelný slepce. Leg. o sv. Prok. Semene mnoho vržeš v zemi a maličko nažneš, než kobylky všecko slepcí. Hus I. 56. Též mnozí slepcice jako zvěř ukrutná tělo syna božieho běžie onen k lakomstvie, onen k smilstvie, onen ke jhře. Hus. II. 29. — **co s kým.** Sleptal své zbožie s blazniciemi (devoravit ... cum meretricibus). ZN. — **S.** = *vyžrati*, *jako zlé maso*. — **co.** Ta masť slepce vše divie maso. Ms. bibl. — **co jak.** A tak slepce talov **pod** se maso až **do** kosti. Sal. Vlk břišný slepce břicho až do dna. Ras.

Slepučenka, y, f., *semĕrylka*, bathyergus talpinus. Ssav.

Slepý; *slep, a, o* = *nevidomý, nevidoucí*, blind. Koř. *slip*. Mkl. B. 16. Cf. Mkl. aL. 59. Cos slepý (že nevidíš, co před očima)? Ros. S. baba n. babka (hra). Us. Děti hrají si na slepou bábu (na mžítek). Sych. S-pého udělati. V. Sova ve dne slepá jest. Kom. Slepý na ně z trní kóká, hluchý jich pilně poslóchá. Sš. P. 686. Slepíť jsú a slepých vódcě a povede-li slepý slepého, oba v jámu upadneta; Tu věz, že skrze slepé znamenají se ti, kteříž z hlúposti hřešie; K divu je přivedl, když jest před nimi slepý zrak vzal; Člověk jest slep, že Boha právě neznú; Slepý od Pána ne zlata, ale světla žádá, nechce nic kromě světla žádati; neb ač cokolivěk s-ý móž mieti, bez světla nemóž viděti, co má; Slepý bludě mní, by neblúdil; I zdali móž s-ý s-pého vésti t. j. blázen blázna učiti?; Vódce s-ý se nehodí tomu, jenž jest slepý, mluviece o tělestné slepotě i duchovnie; Posměšná věc, nébrž i škodlivá: strážný slepý, učitel neumělý, předběh klécavý, prelát zmeškalý a posel němý; Též nebrzo pán který s-pého učinil by pověžným; Viem, že s. nechtěl by býti strážným pod úmluvú, zameškal-liby, že by hrad nepřietelé zlezli, aby byl oběšen. Hus I. 244., II. 16., 78., 82., 84., 117., 274., 275. (Tč.). Jako slepý na nepřítele žene. Vz Odvážlivý. Lb. Slepý s-pého vodí, chromý chromého honí, bezruký za nimi hrozí. Sk. S-pý šilhavého dojímá (ničema ničemu napomíná); S. s-pému ukazuje cestu; Šilhavý s-pého kárá. Vz Podobný. Lb. Slepýma očima. D. Slep se narodil. Ctib. Musíš věru býti slepa. Tkad. Jako slepí stěn se chytají. Sych. To i slepým jevno. Us. Mezi slepými šilhavý králem bývá. Na Slov. Jest lépe šilhavým býti nežli slepým. Kom. Breptavý nejvíce chce mluviti, kulhavý choditi, slepý viděti, bezruký dělati a blázen mudrovati. Hš. Přišel k jmění jako s. k houslím (maně). Kf. Běhá mu s-á ves okolo (jest ospalý). U Litomš. Bda. Slepý podkovu najde, když o ni nohou zavadí (o těch, kteří náhodou něco udělati umějí). Ros. Někdy i s. podkovu nalezne, aspoň když o ni nohou zavadí. Vz Slepice. Mus., Č. Mezi s-pými jednooký král jest. Č. Rozumí on tomu, co s. cestě. Mluví jako s. o barvách (= soudí o tom, čemu nerozumí). Mus., Č. Vz Hloupý, Tlachal. Jde mu to jako slepému kuželky (vz Hloupý); Dává s-pému závdavek (= je ospalý, vz Spání); Když s. slepého vodí, oba v jámu upadnou; S. slepého vůdce, oba do jámy. Č. Keď vedie s. slepého, padnú oba do jamy. Mt. S. Tisk pro slepé. Vz KP. I. 358. Má to v prstech, co s. housle, hats im Griff. Us. Dch. S. rek za nic nestojí. Mus. Potřebuji to jako s. oči. Us. Jsou slepí jako krt. Br. I s. kura zrnko najde. Us. Slepici s-é vše zrní pšenicí. Pk. Vz Lysý. — **na co.** S. na jedno oko. V. Slepá jsem na oči. BN. — Let. 46., Vrat. 72. — **na čem**: na mysli. Jel. Ač sme s-pi byli na duši. Hus II. 85. — **proč.** Člověk jest pro hřiech slep. Hus II. 82. — **v čem.** To sem psal slepým v pravdě, aby se téhož varovali. Hus II. 115. Jsú i s-pí vnitř, že zlostí jsúce oslepeni Boha neznajie. Hus II. 255. — **čím**: lakomstvím. V. Již vidie, znajíce, co jest hřiech a kterak sú byli hřiechem slepi. Hus II. 16. — **k čemu.** My bídní smrtedlní lidé k neštěstí svému tak slepí jsme. Kom. — **od čeho**: od narození. Lk. — *Přeneseně*. S. štěstí, Kom., víra (která bez důvodů věci víru přikládá), D., Marek, láska, noc (temná). S. sklo (neprohledné), střevo (jednooké, pytlík), Hlas., Nz., podlaha (na kterou dává se vykládaná podlaha), Us., okno (zazděné, jen malované; prdel), zámek (skrytý), dvéře (malované), rána (na slepo, bez koule; s. nábitek. Jg.), klíč. Nz. Na slepo (bez koule) stříleti. Nz. S. jáma (chvojí přikrytá, do které se zvěř lapá). Šp. S. poslušnosť. Dch. S. ulice, die Sackgasse (na druhém konci zastavěná). Dch. Člověk má hromadu s-é práce (o níž neví). V Kunvald. Msk. S. klíč (paklíč). Ib. Msk. S. horlivosť. Sš. II. 13. A chtěl-liby kto vedlé výkladu toho slova Sodoma dáti těm hřiechóm jméno, tehdy móž je nazvati: slepé hřiechy. Hus I. 194. S. lermo (bez příčiny). V. S. odpověď a nejistá zpráva. Plk. S. zlatá žíla (netekoucí, neotevřená), houska (která není natržená). Us. Účet na slepo, fingirte Rechnung, conto finto, Skř., účet s., planý. Nz. — *V botanice*. S. mák (hlaváček nachový), *pleskanec*, papaver rhoeas, die Klatschrose, FB. 72., Slb. 659., 664., len, der Schliessflachs. Rostl.

Slepých, a, m. = *slepýš*, die Blindschleiche. Vz Slepýš.

Slepýš, e, m., *ještěrka* (má malé oči a proto se myslilo, že žádných nemá), na mor. Zlínsku: břítelnica (Brt.), na mor. Drahansku: *břetenice* (Hý.), die Blindschleiche. Příp. -yšjь. Mkl. B. 346. S. ryšavý. Us. S. obecný, anguis fragilis (sluje jen nedopatřením slepýšem a nevědomým lidem hadem býti se zdá), s. čtyrnohý, seps chalcidica. Frč. 323. Cf. Schd. II. 483., 489. Vz S. N.

Slet, u, m., der Hinabflug. Pl.

Slétati, *slítati*; *sletěti*, 3. pl. -tí, sleť, tě (íc), ěl, ění; *slétnouti, slítnouti*, tl, utí; *sletovati* = *letem dolů se snésti*, herab-, herunterfliegen; *létáním navštíviti*, alles oder einiges fliegend besuchen; *spadnouti*, herabfallen; **se** = *shromážditi se*, zusammenfliegen. Jg. — **abs.** Zeď sletěla (spadla). Us. Brt. Dej pozor, ať nesletíš! Us. — **co.** Slítá motýl všecko sličné kvítí. Hlas. Slítal (sjezdil) nemálo světa, kraj světa. Us. Dbr. — **odkud.** Sletěl holub se střechy, jezdec s koně (spadl). Us. — **kudy: po** stráni (svaliti se). — **odkud kam.** Sletují sě tlupy krahujcev ze vsia lesa semo na sien dub. Rkk. 26. Vrabec sletěl se střechy do hnízda, **na** zem. Us., Ros. — **co čím.** O kdyby moje myšlení mohlo slétať světa konec svou perutí. Kká. Š. 18. — **jak.** Sletěl jeden **po** druhém. Us. Sletěl po hlavě. Hejnem se ptáci sletovali. Č. Přišli dva ďáblové, popadli macechu, vyletěli nizko, sletěli hlyboko. Sš. P. 159. — **se.** (Supové) nesletieť sě opět zase spolu. K. š. 3. Sletělo se tam síla krkavců. Ros. — Rkk. Kde jest mastná kuchyně, tu much sletí se velmi mnoho.

Prov. — **se kam.** Mouchy **na** hovada se sletěly. Ros. S-li se jako havraní k umrlému tělu krákajíce. Let. 168. S-li se dva (holubi) na tu jednu stodolu, tam sobě zahoukali. Sš. P. 269.

Sletitý, *starý,* bejahrt. Štěstí.

Slétnouti, vz Slétati.

Sletovaný; *-án, a, o,* zusammengelöthet. S. dělohy maďalek a kaštanů (pevné, spojené, srostlé). Rst. 493.

1. **Sletovati,** *svařiti, spojiti kovem,* löthen, zusammen-, einlöthen. — **co čím:** olovem. V.

2. **Sletovati,** vz Slétati.

1. **Sleva,** y, f., **slevek,** vku, m. = *slevení při koupi,* der Nachlass beim Kaufe. V. Zač to dáte bez slevy. Us.

2. **Sleva,** y, f. = *slíva.* To jsó špatny s-ve. Na mor. Drahansku. Hý.

Slevací, *slévací,* Giess-. S. lžíce, D., káď, der Giessbottich, Ros., trouby. Techn.

Slevač, e, m., *litec, přelevač,* der Giesser, Schmelzer. S. děl. Us., BO., Br. S. skelní, der Glasschmelzer. Dch.

Slevač, e, m., der Gussbotich. Šp. — **S.,** *kámen slitý, zalehlý, hustý,* taubharter Mühlstein. Šp., Prm. IV. 188.

Slevačka, y, f., die Giesserin, Schmelzerin. Jg. — **S.,** *lžíce k lití kulí,* der Giesslöffel. Bur.

Slevačný, Schmelz-. Us.

Slevačský, *slevacký,* Giesser-, Schmelzer-. Jg.

Slevačství, *slevactví,* n., *slevacké umění,* die Giesserei, die Giess-, Schmelzkunst. D. **S.:** mosaznictví, cínařství, zvonařství, lití děl, lití železa atd., vz více v S. N.

Slevadlo, a, n., *náčiní k slévání,* der Giesspuckel (Nz.), der Schmelztiegel; die Gussform. D. Zlatníci lejí kov roztavený do slevadel. Techn. Vz KP. I. 335., 336.

Slévák, slívák, u, m., *nádoba na slévání mléka, dojáč, krajáč,* der Milch-, Schöpftopf. V. — **S.,** *díber,* der Gussbottich, Zuber. Šp., Kal. — **S.,** der Trichter. Koš mlýnský visí v štalcích na způsob sleváku, na hoře široký, spodem užší. Us. Dch.

Slévání, n., das Herab-, Zusammengiessen, der Guss. S. mořské, die Fluth. Us. — V. — **S.** bronzu, cinku, děl, sádrou, stříbra, zvonoviny, železa, der Guss. KP. IV. 165., 114., 509., 381., 227., 161., 83.

Slevárna, y, f., die Giesserei, Schmelzerei, Giesshütte. S. zrcadelná, Techn., písma (písmolitectví, litectví), die Schriftgiesserei, Nz., železa, na děla. Rk.

Slevární dělník, der Schmelz-.

Slévařství, n. = slévačství.

Slévati, vz Slíti.

Slévavka, *slejvavka,* y, f., slévavá, jílovatá země, lettiger Boden. Us. u Bělohradu.

Slevek, vku, m. = *slitina,* die Gusswaare, das Gusswerk. Koll. — **S.,** *slevení na ceně,* der Preisnachlass. Skř. Vz Sleva.

Slevení, n., der Nachlass. Vz Slevek. Dch.

Slevený; *-en, a, o,* nachgelassen. Dostal s-nou. Dch.

Sleviti, il, en, ení; *slevovati* = *ustoupiti ceny, odpustiti,* nachlassen, wolfeiler lassen; *upustiti od něčeho,* ab-, nachlassen. Jg. — abs. Slevuje (= upouští). Sych. — **co komu z čeho:** z ceny, ze summy. J. tr. — **na čem.** V. Toliko aby na summě sleveno bylo. Žer. 332. — **komu v čem.** Lom. — **s čeho.** Rk.

Slevka, y, f. — *Slevky, slivky,* gt. -ek, f. nebo -ův, m., *co se z rozličných nádob sleje, pozadky,* der Abguss; *zvětralé víno, stočky, co z čepu nakape,* der Tropf-, Zapfenwein. V. Bern.: *slivky,* ů, m. To jsou nějaké slevky. Ros.

Slevovati, vz Sleviti.

Slevuňk, u, m., šp. m.: *sleva, slevek,* der Nachlass. Us.

1. **Slez,** gt. pl. místo slz, vz Slza. (Zastr.).

2. **Slez** (strsl. Slezь, příp. -ezь. Mkl. B. 318.), i, f., pl. *Slezy* a *Sleze,* genit. Slez, m., (zastr. Slezí), *Slezsko* (*Slézko,* V., *Slízsko,* Žer.), a, n., Silesia, Schlesien. S. od řeky Slezy n. dle Šf. od Selingův, kteří tam bydleli. V Slezi města dobyli. St. let. Do Slez, St. let., v Slezích. Háj. Horní a dolní Slezy. Zlob. — Jg.

3. **Slez,** u, m., *čtvrtý a pravý žaludek přežvykujících zvířat, syřiště,* echinus, der Salter. V., Kom. Vz Žaludek. Frč. 379.

4. **Sléz, slíz,** u, m., rostlina, malva, die Malve. S. okrouhlolistý (obecní, zaječí), lesní, jinolistý (polní, zahradní n. římský, vlaský), pižmový, kadeřavý, kapský, mouřenínský, krmný. — 2. **S.** vysoký n. domácí chlupatý, ibišek, althaea officinalis, der Eibisch. V. Cf. Čl. 28., Kk. 226., 227., Čl. Kv. 317., 638., FB. 83., Slb. 640., Rostl. 131.–134. S. připravený, malva viscus praeparatus; s. vlaský, (léky). Sal. 37. 9., 227. 30.

Sleza, y, f., něm. Lohe, řeka ve Slezsku, od níž prý Slezsko má jméno. Dch., Šd. Vz S. N., Slez, 2.

Slezácký = *slezský,* schlesisch.

Slezačka, y, f., eine Schlesierin. — **S.,** eine Art Strohschneidebank. Us.

Slezák, Slezan, a, m., *ze Slezska rodilý* der Schlesier. V. — **S.,** *zajíc* (žertovně). Us. — **S.,** *osob. jm.* Šd.

Slezání, n., das Herabkriechen, -steigen. S. do dolu. Vz KP. III. 83.

Slezanka, y, f., die Schlesierin. Příp. -ъka. Mkl. B. 272.

Slézati, vz Slézti.

Slezena, y, f. = *slezina,* zastr. S. z splezena dle Fk. 625. Příp. -ena. Mkl. B. 126.

Slezenice, e, f., *spasenka, plicnice, žíla.* Vz Žíla sleznice. Sal. 206. 35.

Slezeno, a, n. = *slezina.* Zánět s-na. Na mor. Drahansku. Hý.

Slezený; *-en, a, o,* vz Slézti. Páni byli s-ní, šp. m.: byli s kočáru slezli. Us. na mor. Zlínsku. Brt.

Slezina, slezinka, y, f. (zastr. *slezeň,* ě, *slezena,* y, f., *slezeno,* a, n.). S., žláza houbovitá velmi žilnatá, v níž se rozvětvuje tepna; zdá se, že připravuje krev k vylučování žluče. Schd. II. 354. Vz Slezena, Slezeno. Lien, splen, die Milz. Vz více v S. N. S. mne píchá od běhání. Píchá mne v s-ně. Us. Na s-nu neduživý, V., stonající. Us. Bolení s-ny. Odušení, zánět, snět, mrť s-ny. Šp. Stonání na s-nu. Kosatcový kořen dobře

činí nedužívým na s-nu. Byl. Zacpanosť v s-ně, kra. Ja. Kosatec červený obměkčuje tvrdosť (kru) s-ny. Rkp. bib. Koprník všelijaké zacpání jater a s-ny otvírá. Byl. Kdo s-nu jídá, tomu vlasy rostou. Sk. Ceterak a jelení jazyk s-nu opravuje. Byl.

Slezinice, e, f. = *slezinník*. Rostl. 699.

Slezinník, u, m., rostlina, asplenium, das Streifenfarn, das Milzkraut. S. lékařský, černavý, kořenolistý, červený. — Jg. Vz Schd. II. 261., Čl. 170., Kk. 203., FB. 2., 97., Čl. Kv. 74., 353., Slb. 90., 569., Rostl. 699., 1785.

Slezinníkolistý kychňák, coptis asplenifolia. Rostl.

Slezinnosť, i, f., hypochondria, die Milzsucht, der Spleen. Ja.

Slezinný, *co k slezině náleží, od sleziny, v slezině*, Milz-. S. bolesť, Lék. kn., žíla, D., nemoc, Us., tvrdosť, V., zápal, zánět. Ja. — Jg.

Slezinochorý, milzkrank. Šm.

Slezinový, Milz-. S. sněť. Dch.

Slezka, y, f. = *Slezačka*. Šd.

Slezko, vz Slezsko. V.

Slezskočeský, schlesich-böhmisch. S. Krkonoše. Rostl.

Slezký = *slezský*. V.

Slezlý, *co slezlo n. popustilo*, was herabgestiegen o. abgefallen ist o. nachgelassen hat. S. struna, vlasy. Us. Jg., Č.

Slezovec, vce, m., der Eibischteig. Šm.

Slezovitý. S. rostliny, malvaceae, malvenartig: baobab, stola, prosvirník, proskurník, sliz. Vz Schd. II. 297., Kk. 203., Slb. 638. S. květ, složený z plátků 5 obvejčitých aneb obsrdičitých, jejichž krátké nehty dohromady jakož i s trubkou nitkovou srostly na př. slez, proskurník a j. Rst. 493., Rostl. 130.

Slézový, *slízový, od slézu*, Malven-. S. okvětí, Rostl., semeno, Krab., syreček, růže, malva mauritanica, D., voda, Čern., bylina. Reš. — Jg.

Slezsko (Slézko, V.), *lépe* než *Slízsko* (Žer.). Vz Slez. Schlesien, n. Příp. -ьskъ. Mkl. B. 280. Vz Sleza a více o Slezsku v S. N. Dyby byla Morava jako je Slezko, dala bych ti huběnky, až by to plesklo. Sš. P. 700. V Slezsku, v Slezště.

Slezský, *slezký*, zastr. *slízský*, *slízký* (Žer.), schlesisch. Slezská země. V. Na pomezí slezském. Sych. Vz Slezák. — Vz S. N., Tk. I. 624., III. 462., IV. 740.

Slézti, slezu, slez, za (ouc), zl, ení; *slézati*, *slízati* = *lezením dolů sjíti*, herunterkriechen; *sestoupiti*, herab-, hinuntersteigen; *vypadati*, ausfallen (von Haaren); *lezením vzíti*, *přelézti*, ersteigen. — **se** = *lezením se shromážditi*, zusammenkriechen, -kommen. Jg. — **abs.** Ktož jest na střeše, neslaz. M. Nedaleko chodníčka teče dobrá vodička, slízej, milá, slízej dolů, napojíme koníčka; Včil mně kážeš slízati, měls mě nebrat od mátí. Sš. P. 80. — **odkud: se** stromu, s koně, s vozu. Us. Slízej, milá, slízej s koňa, odpočinem si trochu; Jak do domu přijeli, všeci s vozu slízali; Hned s koníčka slezl, kord do něho vrazil, do svého srdečka z pistole vystřelil; Matka k němu vyběhla, s koňa mu slézé kázala; Slezu-li já s koňa svého, zbavím tebe vínka tvého; Chce-li tvůj kůň trávu jésti, musíš s něho dolů slézti. Sš. P. 80., 85., 88., 92., 192. (Tč.). — **odkud kam.** Zatočil se a zasmál se, slezl s koňa **k** *té* panence. Sš. P. 192. — **se o čem.** Dřevce vsazené v zemi snadně vytáhneš ze země, ale ponecháš-li déle jeho (v zemi), nesnáze vytáhneš, když se o něm (= okolo něho) země sleze. Št. N. 129. — **kam: do** dolu. D. — **(se) komu.** Slezly mu vlasy. Us. Má za ušima, když se mu slezou. Us. — **co.** Celý dům, strom s. Us. Táboři slezli město Boleslav v noci (přelezli hradby). Plk. — **se.** Housenky se slezly. Us. Ti se už slezli (chodí za sebou, o zamilovaných), slízají se. Us.

Slezy, dle Dolany, Losen, ves u Olom. — **S.**, vz Slez, 2.

Sležely, ver-, abgelegen, stockig, stockfleckig. S. zboží, Ros., plátno, sukno. Us. Šd.

Sležení, n. = *slehnutí ženy, porození*, die Niederkunft. — **S.**, vz Sležeti, das Verliegen, die Abliegung. S. plátna, zboží. Plátno od s. skvrny má, ist stockfleckig. Us.

Sležený, verlegen. S. zboží. Zlob. Vz Sleželý.

Sležeti, el, ení = *polem ležeti*, Lager halten, zu Felde ziehen. — **kde proti komu:** na poli proti nepřátelům. Mus. — **se** = *proležeti se, ležením se zkaziti*, verliegen. Zboží se sleželo. D. — Vz Slehnouti.

Slhocení, n., die Fristung, Terminzahlung. Učinilo se mu s. s purkrechtem takové, aby pololetně po 4 zl. platil. Ms. 17. stol., Gl. 314.

Slib (zastr. *sliub*, *slub*), u, m., *oběť Bohu učiněná*, *zaslíbení*, das Gelübde, votum. V. S., dobrovolná, dobře rozvážená, Bohu učiněná přípověď, že z dvojího dobrého lepší, což vlastně není přikázáno, nýbrž toliko raděno, činiti chceme. Pkt. **S.** *v theologii* = dobrovolná přípověď Bohu daná, kterouž se člověk k možnému a lepšímu dobru zavazuje. S. je přípověď a *nikoli jednoduché předsevzetí*; přípovědí se zavazujeme k něčemu, ješto jednoduchým předsevzetím něco činiti neb opomíjeti, ještě žádného závazku sobě neukládáme. *Rozeznáváme: 1. sliby osobné*, das persönliche G., votum personale, jichžto předmětem jest osobné konání, na př. postiti se v nějaký nepostní den na pokání, od slibů *věcných*, das sachliche G., votum reale, které se odnášejí k dávání *věcí* ku př. postem takovým uspořený peníz hned chudému almužnou dáti, a kteréž i na dědice závazkem přecházeti mohou, avšak jen jako povinnosti právní; 2. *nepodmíněné*, das unbedingte G., v. absolutum, od *podmíněných*, das bedingte G., v. conditionatum, na př. ozdravím-li, vstoupím v řád řeholný a p.; 3. *doživotné*, das lebenslängliche G., v. perpetuum, od *dočasných*, das zeitweilige G., v. temporale; ku př. někdo slibuje, že na čas, jiný že na vždy pálených nápojů se zdržovati bude; 4. *jednoduché*, das einfache G., v. simplex, od *slavných*, das feierliche G., v. solemne. Poslední slib tento (slavný) činí se při vstoupení do řehole církevní a při skládání professe v ruce náležitého představeného. — Účel, látka, závaznosť, pominutí slibu; s. chváliti, ku

slibu raditi. Sliby *řeholné*: slib dobrovolné chudoby, panenské čistoty a stálé poslušnosti. *Prosté pominutí* závaznosti slibu, das einfache Aufhören; *zmaření* čili *irritace slibu* = zničení slibu ze strany toho, jehož moci vůle slibovatelova (*přímé* z.) nebo látka slibu (*nepřímé* z.) podléhá; *prominutí* (dispensace) slibu = propuštění z jeho závaznosti, které se děje představeným církevním; *směna slibu* (kommutace) záleží v tom, že předmět slibu s jiným s touže závazností se vyměňuje. Třeba, by slib s náležitou rozvahou a přisvědčením vůle se učinil; Nesmí tedy s. vynucen býti strachem, aniž co do předmětu, příčiny a účelu slibu nějaký podstatný blud místa mějž; S. je čin neprostředné bohopocty; Mimo to propůjčuje s. vůli naší pevný směr k dobrému; Nejvyšší cenu mají tři sliby řeholné; Kdo tyto tři sliby naplňuje, dává Bohu vše co má; Každý s. platný zavazuje ve svědomí; Nezdržeti slibu Bohu učiněného je věrolomností k Bohu; Podmíněné sliby zavazují teprv, když se podmínka dostavila; O závaznosti slibů platných mluví písmo sv. na mnohých místech; Lépe je neslibovati, nežli po slibu připovědi nesplniti; Tak mohou na př. rodičové přímo zničiti sliby nedospělých dítek; S. vstoupiti v řeholu církevní, pouti do Říma (ad limina apostolorum), do Jerusalema (ku sv. hrobu), do Kompostelly (ad s. Jacobum). MP. 110.—113. (Hý.). Slibem, ovšem ne bez vnuknutí a nastrojení ducha sv. učiněným, se byla k zachování čistoty zavázala. Sš. L. 17. Aby najprve byl s. Bohu, neb nemá býti s. nižádnému svatému, jedné jakož konečně chýlí se k božie chvále; Ktož se zaviežе slibem ke kněžství, jenž jest úřad, také se zaviežе i k těm věcem, jenž k tomu úřadu slušejí; Tak činí s. ku pokoře, k trpělivosti; Propustil-liby tě Kristus z s-bu a odpustil tobě, aby hřešila, tehdy chutně měj muže; Ta jest každé duši položena úmluva, aby slib svój Bohu držela. Hus I. 266., 267., 269., III. 107. S. Bohu učiniti, s. slibiti, s. na se přijíti, slibem se zavázati; s. splniti, vyplniti, naplniti; s-u dosti učiniti; s. držeti, s-u nedržeti; od s-u neodstupovati, s-bu pominouti, v s-u nestáti. V. Bohu s-y činiti. Kom. S. vykonati, rušiti, zrušiti. Us. Řeholní s. učiniti, Kram., klášterní. J. tr. — **S.** *člověku učiněný, slibování, připověď, přiřčení*, das Versprechen, Angelöbniss, die Angelobung. S. manželský, neplatný, vz Rb. 271., rukou dáním. J. tr. Na s. věřiti. Václ. VII. Lečby prve s. a povinnosť králi a vší zemi učinil. Vl. zř. 412. Žádáť zajisté jeden každý od toho, kdož jemu v něčem dlužen jest z slibu neb úmluvy. CJB. 387. Slib bráti, přijati = slibem koho zavázati. Cf. Přísahu bráti, přijati. Brs. 2. vd. 226. Právo od někoho bráti. Vz Přijíti. A tiem ze svého slibu se vypravujeme (sich entledigen). Ms. Něsu já ti novinečku, ale nědobru, že už tvoju najmilejší ke slubu vedu. Sš. P. 316. Slub něberu v Dunajičku, sluby beru v kostelíčku při tym velkym oltaříčku. Sš. P. 154. S. na česť a víru. Vz Žer. Záp. I. 164. S. měšťanský, sousedský. J. tr. S. dědičné věrnosti, die Erbhuldigung. J. tr. Slub brať (oddavky míti); slubu nabrať (oddán býti). U Opav. Klš. Aby s. učiněný vyplnil; Nejblíže sice s. ten odnášel se k budoucímu vládnutí země chananejské, ale . . . tedy ve s-ech těch obsaženo zaslíbení a proroctví, že . . .; Příčina, důvod a základ učiněných jemu s-bů byla víra; Všechny s-by ty v zárodě se obsahovaly hned v prvním slibu; Slibové boží Abrahamovi učinění vyzdviženi a zhlazeni býti nemohou; S-bem k něčemu se zavázati; S. ten dokonával se v chrámě v Jerusalemě; Obnova s-bu toho dáti se musila při stánku či při chrámu; Vyplnil nyní s. ten dřívější. Sš. I. 5., 54., II. 37., Sk. 217., 221. (Hý.). Jsa city nebo vínem podmaněn, nepropouštěj s-bu od sebe, neboť připověď tvá velikou, ač pozdní litosť mohla by ti způsobiti. Kmp. Čechosl. 142. Slibu svému nedostáti. Us. S. zrušiti. Št. N. 182. S-bu svému dosti učiniti. Bart. 4. 2. S. plniti. Dal. 109. Aby naše s-by na darmo nevyšly (nebyly marny). Slav. II. 5. 289. S. neslibný; Ale tys pustila, slibóms uvěřila, taks při tom věneček zelený pozbyla; Ty synkovy s-by jak na vodě ryby; ony jsú tak stálé jak ty hrušky plané; Ty synkovy s-by děvče oklamajú; Už tvoju najmilejší ke slubu vedú; Má milá sa již ku slubu (k svatbě) stroji; S mrtvym Janičkem slub brala (= se zasnubovala); Propusť mě ze slibu svého, budu čekat na jiného; Velké s-by máme, který jich zrušíme, počet z něho dáme. Sš. P. 257., 296., 306., 307., 316., 424., 792., 325., 343. (Tč.). Klímku, kde jsou tvé sliby?; Musil dosti učiniti vedlé svého slibu; A tak (oba) s. z ruky v ruku vzali. NB. Tč. 7., 53., 275. Svých slibův mi Bušek neskonal; Poněvadž se jemu znají v slibu, mají jemu plniti podlé slibu; Proto jsme tento s. napsali v knihy; Tu mě upomíná z toho s-bu tím listem; Já toho s-bu prázden býti nechci; Pro s. otcóv; On na jeho s. k ženitbě povolil, auf sein Versprechen hin; Jej pohoní z otcových slibuov. Tu jest mimo svój s. a zápis na mně dobyl peněz. Půh. I. 367., II. 65., 85., 159., 345., 517., 527., 572., 603. (Tč.). Lépe jest neslibovati než po slibu slíbenie nedržeti; Přinuzený s. neslove volné slíbenie; S. zlé věci neviežе; V zlých slibech přetrhni věrnosť, o mrzkém slibu proměň ujištěnie a cos nepatrně slíbil, nečiň; Ještě věz, že někdy jest s. upřiemo k hřiechu a ten nikoli má držien býti; Aniž móž ho kto od toho s-bu zprostiti, ani sám Buoh; Pád jest člověku oslibovati (devotare) svaté t. j. s-bem svatých popúzeti a potom s-bu nedržeti; Tolik jest zmatků v slibiech, že jim konce nenie; A bohdaj sě aneb chutně slibóv varovali aneb chutně slíbiece dobré, i plnili; Tomu, ktož se v hřiechy navracuje, tyto věci se přiházejí: Prvé nevděčnosť milosti božie; druhé, v duchovniem životě zemdlenie; třetí, slibu přestúpenie; Ktožby s. měl s kterú a také ona s ním zasě, ten, pojal-liby jinú, cizoložil by s ní a musil by s pokániem se ku prvnie vrátiti; Protož manželé sobě dluh platie a to ze zavázenie dvojieho: najprve z slibu svého, kterýž sú sobě učinili, sě pro plod pojímajíce; S. naplniti; S. panenstvie i vdovstvie má vždy

držien býti; S. ve zlém nemá držien býti; Slibu, jenž jest upřiemo k ctnosti, nemóž ani Buoh rozhřešiti. Hus I. 266., 267., 268., 271., II. 106., III. 207., 209.; I. 354., 380. (Tč.). Já na ten slib u něho kúpil jsem ten rybník. Půh. II. 596. Veliké s-by a přípovědi činiti, s. svůj vyvaditi; s-u nezdržeti, proti s-u učiniti. V. S. s přísahou. Na veliké s-y něčí něco učiniti. Har. Vérou a slibem se zavázati. Us. S-by někoho krmiti. Vz Lžíce, Hora, Ústa, Lízati co skrze co. Č. S-ům se blázni radují; Kdo s-y živ, zbohatne-li, bude div. Ros., Č. Dobrovolný s., spravedlivý dluh. Ros., Č., Rb. Po s-u škody čekej; Panští slibové a ženští slibové za nemnoho stojí; Blázni s-y veseli, moudří se kají; S-by se blázni kojí, ale moudří se jimi kají; S-by se slibují, blázni se radují. Č. Slubky majů zubky (= sliby chyby). U Opav. Klš. Sluby dělají velké zuby. Slez. Tč. Slib není žádný dluh. Hnš. Slib sem slib tam, *lépe:* sliby chyby. Km. Přečasto se zmýlí, kdo na lidské sliby spoléhá. Lb. Sliby — chyby. Č. Sliby jsou chyby (plívy). Lb. Těch slibů se drž, které se do měšce kladou. Pk. Na s-by můž každý bohat býti; Kdo mnohomluven, zřídka s-bu věren. Pk. S. herní neváže; S. zlé věci neváže; S. ve zlém nemá držán býti. Rb. Přijíti k činění n. k vykonání slibu (měšťanského). J. tr. Přijav od něho s. pod věrů. GR. Utvrdili mezi sebů slib. BO. Sliby a víru držeti. V. Vz Smlouva, Půjčka, Výpověď. — S. *právnický* jest dobrovolné podvolení k dostičinění toho, co se na někoho od jiného podává, das Gelöbniss, Gelübde, die Zusage. Pr. měst. S-y s výminkou, bez výminky jistého času. Pr. měst. List n. dekret slibu poručnického, das Angelobungsdekret der Vormünder. J. tr. — **S.**, *rukojemství*, die Bürgschaft. V. S. je dobrovolné k něčemu za jiného se podvolení. Er. S-y se zavedl. Klat. S. držeti. Kom. Ze s-u a závazku někoho propustiti. Kom., V. — **S.**, *spolek*, das Bündniss, foedus. Vjide David v s. s nimi. BO. Nemožem s vámi v slib vjíti (foedus inire). BO.

Slíbati, *líbaje setříti*, ab-, herabküssen. — **co jak.** Lačné perly narcisků tryskem s. slunce volí. Nár. bibl. V. 115. — **co odkud:** slzy s tváře s. Nej., Hanka. — **koho.** Celého slíbala = zlíbala.

Slibce, e, m., *kdo co slíbí*, der Versprecher, Zusager, promissor. Bůh s. sobě neodporuje. Sš. Mt. 31. — **S.**, *rukojmě*, der Bürge. V., Kom., Jel. Tak mi nadepsaní jakožto podpory a jednostajní slibce jednostajně rukou společnou a nerozdílnou . . . Tov. 152.

Slibčí list, eine Urkunde, in der versprochen wird, dass dem Gläubiger der Schuldbrief in der mündlich versprochenen Zeit in aller Form Rechtens ausgefertigt und eingehändigt wird. List s. do listu dokonání. Tov. ed. Dem. 153.

Slíbenec, nce, m., promissus, der Versprochene. Já sešli s-cě mého otcie u vy. ZN.

1. **Slíbení,** n., das Versprechen, die Zusage, das Gelübde. S. veliké někomu učiniti. Dal. k. 59. Ve zlých slíbeních odřeš věrnosť, v mrzkém slibu proměň úmysl, cos neopatrně slíbil, nečiň; Zlé s. jest, kteréž hříchem se plní; Veliká dobrota božie, že k samému s. hříechy odpúštie; Manželstvie úplně v s. a zavázání vuole srdečné záleží. Hus I. 105., II. 343., III. 201. (Tč.). Přinuzený slib neslove volné s-nie. Hus I. 266.

2. **Slíbení,** n., das Wohlgefallen. Měj na mé řeči s. St. skl. V. 151.

Slíbenice, e, f., die Verlobte. Bern.

1. **Slíbený;** *-en, a, o,* geliebt, wohlgefällig. Past. rkp.

2. **Slíbený;** *slíben, a, o,* versprochen, verheissen. Uvedou tě do země slíbené své. Hus III. 19. Doličuje, ež on pravý messiáš v starém zákoně s-ný. Pass. 10. S. věc. V. Těšíme se na slíbené, dle německého, *lépe:* Těšíme se na slíbenou věc n. na to, co nám slíbeno. (Šb.). — **za koho:** za muž s-ná. St.

Slíbichu, zastr. = slíbili.

Slibitel, e, m. = *rukojmě.* ZN. — **S.**, *slibce*, der Versprecher. Reš.

Slibitelka, y, **slibitelkyně,** ě, f., die Versprecherin, Bürgin. Jg.

1. **Slíbiti,** bím, slib, slibě (íc), il, en, ení; *slibovati.* **S.** = *slib Bohu učiniti*, ein Gelübde thun, geloben; *připověděti něco komu, přiřici, zakázati se*, versprechen, geloben, zusagen; *ručiti, rukojmím býti*, für Jemanden gut stehen, gutsprechen, bürgen; *doufati*, hoffen, sich etwas versprechen; *se*, sich zusagen, sich versprechen. Jg. — **abs.** Slíbí, ale nekoná. Us. Kdo slíbí, ten dej. Č. Prov. Sliby se slibují, blázni se radují. Prov. na Slov. Slib (= ruč) a dej své. Reš. Slíbiti je pansky, držeti chlapsky; Slib a dej; Kdo slíbí (ručí), chystej své; Slíbiti a dáti jest dvojí; Čeho nemáš, neslibuj. Č. Kdo slíbí, nedá. Pk. — **s inft.** Slíbil kostel vystavěti. Us. Slíbil dobytek dávati. Br. Slibuji ti to naplniti. Troj. Aby pravdu činiti slíbili. Pulk. 281. Pamatuj na svů řeč, žes mi slíbil žádného zmatku nečiniti. NB. Tč. 7. Slíbil sem ťa dáti Turku pohanovi; a já bych zaň nešla, radši bych umřela; Slub mi moju byť (= že budeš moji); Slub mi moju być! a co bym ja tobě slubovala? neumim robić; Slubovala jsi mně dva zelene věnky za klobučkem nosić. Sš. P. 145., 207., 208., 351. (Tč.). Slíbili mu dáti tři kopy. Pč. 49. Slíbil jest pán Buoh otcóv tvých dáti tobě zemi mlékem a strdí tekoucí; Slibují mnozí knězem býti jsúc nehodni; Jemu věrnosť slíbí držeti až do smrti. Hus I. 54., 380., III. 302. Pro šlechetnú mysl slubi panenskú čistotu nésti do svého skončenie. Kat. 142. Slibovav mi to vyložiti a již mi toho učiniti nechce; Tu mi je slíbil z toho slibu vyvaditi bez mé škody; On mně slíbil mimo mě žádnému neprodati. Půh. I. 171., 225., II. 608. Když kto komu slíbí co naplniti. Kn. rožn. č. 229. Cf. Bdl. Obr. 2. str. 78. — **co (komu).** Zlaté hory s.; hory a doly slibovati. V. Slibuje hory doly, ale nic neplní. Br. Slibuje hory doly a když k skutku přijde, nepodá vody. Vz Slibovál. Lb. Slibovál hory doly, ale skutek utek. Dch. S. poddanosť, člověčenství někomu. V. Cožkolí jest

zalíbila a slíbila, splní. BO. Neslib bláznu a vezme na tě kyj. Sml. Že by ona jemu slíbila a s niem v stav manželský vstúpiti měla. NB. Tč. 273. S-val jsem Bohu svému, že půjdu na službu k němu; Mýtníčku, mýtníčku, máš ty jednu dceru, až nám ty ju slúbiš, ty sa vyslobodíš; Ně tak si mi slubovala, dys po Dunaju plyvala; A ešče ťa kolébali a už mně ťa slubovali; Dříve's mně sliboval, že budu tvá, včilka mně povídáš: Néni možná; Choďte, chuapci, choďte, vínečko k nám noste, náš tata ho lúbjá, oni vám mia slúbjá; De's te mně decky slebovaľ, že te mě vezmeš k sobě; A un (on) sobě myslil, že sem mu slibila, a to néni slibiť, slovečko promluviť; Nevěřte, děvčátka, nevěřte synkovi, co on vám slibuje, dyž za váma chodí; Co sme si slíbili, ať si vyplníme; Já sem mu slúbila svůj zelený vínek; Já jsem ti, synečku, slibovala, svůj vínek zelený darovala, od stříbra od zlata, to je má podstata, sem ti darovala; Dy by byl lepší trúbil, byl bych mu boty slúbil; Dycky mně má milá slubovala, že by mi půl srdce darovala. Sš. P. 46., 147., 154., 225., 231., 239., 248., 299., 306., 357., 417., 431., 615., 662. (Tč.). (Panna) dary béře, vezme u jednoho, dá druhému a slibuje nejednomu; Slíbils co Bohu, drž jemu; Ovšem ktož Bohu čistotu slíbí, jižť jest sobě jeho za svého manžela osobil a zaslíbil; Když sú sobě slibovali, tehdy jeden druhému dal, jakožto panic panně, prsten na ten prst, kterýž jest vedlé najmenšieho na rucě; neb ot toho prstka jde žíla jedna až do srdce, tiem ukazujiece, že sobě věrnosť srdečnú chtie držeti; Manžel dá vuoli své manželcě a jie věrnosť nerozdielnú slibuje až do smrti a ona jemu takéž zasě to tudiež slíbí. Hus I. 203., 268., III. 205., III. 208., 202. (Tč.). Tu mi slíbil i otci mému což bychom tam měli, aby nám na ničem nepřekážel. Půh. II. 542. Slibuj to, což móžeš dáti. Smil v. 1765. Pak sobě sliubichu vieru. Dal. 17. S. někomu dary. Alx. 1117. Jeden ji miluje, druhej jí slibuje; Cos mně včera slíbila, já jdu pro to dnes; Vona mu slibuje, že prej mu daruje, co na voze veze. Er. P. 124., 138., 410. Byť on zlatou kozu sliboval (nevěř). Us. Kdo mnoho slibuje, málo plní. Ros. Což kdo slíbil, dosti tomu učiniti (to držeti.). V. Neslibuj jeřába v nebi, dej raději sikoru v ruce. Pk. Když slíbí prase, vezmi hned pytel na se (vezmi si je hned, než by slibu litoval). Č. Stromoví slibuje mnoho ovoce (*lépe:* ukazuje, lze se nadíti mnoho ovoce). Žádnému se nazalíbíš, neplníš-li, co slíbíš. Rb. *Strany přísloví a pořekadel vz: Báně, Bělmo, Opice, Řeč, Ryba, Skutek, Slovo, Straka, Těšínský, Tlachal, Víra, Voditi koho zač.* — **čeho.** Sliboval mu pokojného pobytu, znamenitých důstojenství **šp.** m.: pokojný pobyt atd. (akkus.). Brt. — **komu čím (za co).** Slíbil zaň **za** ten dluh společně, nerozdílnou rukou. Š. a Ž. Slibiž za ně statkem i hrdlem svým. Bl. Ž. Aug. 76. (Falešní proroci) jiné postavú svú a řečí slibují a jiné skutkem ukazují. Hus. II. 293. S. něco ústy. Št. N. 212. S. za koho hrdlem. Žer. II. 94. — **co kde.** Tam **nad** mlýnem **pod** jesenem **na** vysoké stráni slíbila **mně** věrné milování. Er. P. 202. **Mi** slíbil **svú** dobrú věrú **před** mnoho dobrými hotových 50 kop dáti; Chci naň tím listem ukázati, jakož mi slibuje **v** něm. Půh. II. 261., 374. Slíbila-lis slavně, t. j. **před** knězem **v** kostele neb jinde před lidmi přivolavši je **na** svědomí, tehdy tiež hřešíš; Tu slávu, kterúž mi v budúciem životu slibuješ, nechť v tomto životě jsúc skrze vieru **a** naději v podobenství spatřím. Hus I. 269., III. 34. Co komu ústy slíbíš, hleď, aby (= abys) držel. Rb. Ruky dáním s., V., Sych., ctí a věrou někomu něco s. Jg. Tehdy má (cizinec) králi a vší zemi listem povinnosť s. Zř. F. I. B. XV., Vl. zř. 412. Co jsi ústy slíbil, skutkem si naplnil. BO. By pak všecko učinil, co bychom tobě rozkázali, ještě za nic tobě neslibujeme. Bart. Jednou rukou slibovati, druhou sázeti. Č. — **co, se na co:** na svou víru! V. Jednak die (žena), že sě slíbila na pouť a v slibu ne náboženství, ale smilství leží. Hus I. 203. Ješto on byl na to slíbil za Sešela. Půh. I. 167., 126. Na ten mlýn slíbil (100 zl.). NB. Tč. 28. Mazno na prázno s. Vz Slib. Č. — **za co, za koho** (ručiti). Slíbíš-li za druhého, dej své (dej půl svého, sázej ze svého. C.). V. Rukojmě tomu, za kohož jest slíbil. Vl. zř. 399. Za dobrotu lodí slibovati. Har. Kdo zač slíbí, k tomu státi povinen jest. Rb. S. za koho. Št. N. 315. Nedostalo by sě jim rukojmí a sv. Petr za ně neslíbí. Hus. I. 342. Kdo mi může za to slíbiti, že . . . Žer. 314. Paní, pojeď ke mně a stoj u mne, jáť tobě za to slibuji, že s koňmi svými u mne bezpečna budeš; Kateřina chce ty lidi vyvaditi, kteříž jsú zaň slíbili; Našel jsem na bráně svého jistce, za kteréhož jsem pánu svému za pět hřiven grošuov českých slíbil, i chtěl jsem jej obstaviti; Slibovali ste mi za dobré víno a to sě tak nenachází; On jemu za nic neslibovaľ; Žeby zaň z víry slíbil do dvú neděli na postavenie pod základem pod pěti hřivnami gr. širokých; Prosil jsem Křížka a Prokopa, aby za mne slíbili za osazenie (že osadím); Slíbili sme za Tomana bednáře do cechu za pět hřiven. NB. Tč. 6., 12., 19., 64., 134., 141., 142., 144. a na jiných místech. Jemu slíbil za základ za 30 hřiven za Mikuláše z Chrudichrom; Mi slíbil za úroky doživotní, aby mateři své vydával; Otec jeho za jeho otce v židech slíbil. Půh. I. 118., 231., 354. a kromě toho Půh. I. 126., 161., 167., 235., 283., II. 11., 12., 25., 112., 474., 543., 559. (Tč.). Vz Saditi. — **co, se ke komu.** Slíbil jsem se dnes večer k vám, sich zusagen (slíbil jsem, že dnes večer k vám přijdu, půjdu). Us. Mně jest slíbil i k jiným věrným rukám, že měl mé sestřenici Dorotě dáti 60 hř. Půh. II. 208. Mnozí by k těm dóstojenstvím slibovali, kdyby mohli dojíti; A tak ukázal jest u příkladě, co jest nám slíbil k odplatě. Hus I. 267., II. 133. — **skrze co.** Co komu ctí a věrou skrze ruky dání slíbíš, to vykonati hleď. Rb. — **sobě** = doufati. V. Slibuji si tam potěchu. Kom. — **od koho sobě co.** Mnoho sobě od něho slibuje (doufá). D. — **co s kým.** Konšelé

všech tří měst pražských s obcemi svými věrnosť a poslušnosť slibovali. Dač. I. 27. **Věřím jemu, žeť on za mne s tebú slíbí; Mirúš předek jeho s nimi za 50 zl. slíbil společnú rukú a nerozdílnú panu Hřivínovi za Jana Kuklíka.** NB. Tč. 142., 265. — **kdy.** Sliboval mu **před** měsícem a dnes mu opět slíbil, že ... Kmp. Slibuje každý **na** křtu, že chce ctnostný býti; A to slibuje král na svém korunování. Hus I. 267., 468. — **aby.** Tu mi slíbil, abych odtud hnut nebyl do **roka.** Půh. I. 368. Ale že kněžstvie sè lehcě jim naměte, protož slibují, aby kněžie byli; Mnozí slibují, aby byli kněžie a nejsú hodni, aby pásli svině jsouc zprzněni smilstvím atd.; Slibuji, abych přikazoval a skutkem abych mocně naplnil. Hus I. 267., 468. (Tč.). — **že.** Slibovals, že si mne vezmeš, až to zralé žito sežneš; Slíbil sem, že budu k šenkýřům chodit. Sš. P. 258., 654. Slíbil jí, že ji za manželku vzíti chce. V. Slíbil, že to udělá, bude dělati. Kos. — **co jak. Pod** přísahů slibováše. BO. Slibovals mi pod duší, že svou lásku nezrušíš. Sš. P. 367., 258. Slibovalas mně **o** duši, že se ta láska nezruší. Sš. P. 356. Nikdo neslibuj **nad** možnosť. Rb. **Do** ruky vám slibuji (dáním ruky). Mor. Sk. Jak to Barce **na** své spasení slíbila. Sá. Na jisto někomu něco s. Kn. Poh. 429. Proto po třetí mu Bůh a to **s** přísahou slíbil. Sš. II. 33. To slibujem *naší věrú* a pod naší ctí. Arch. I. 55., 150., 191., Půh. II. 184., Tov. 109., Let. 27. To ctí a věrou svou *skrze* ruky dání slíbili. V. Předml. k Aen. Silv. Pod přísahou a utětím palce u ruky pravé sobě slíbili. Let. 11., St. skl. IV. 207. Nerozdielnú rukú něco s., **hrady a tvrzemi, slibem, svým slovem;** Slibujem naší dobrú věrú **bez** zlej lsti, pod stracením cti a viery naší. Arch. I. 61., 67., 68., 144., 200. Vrtíš se, kam chceš, vždyť jest naplniti, cos Bohu s dobrým smyslem dobrého, jež móžeš naplniti, slíbila, ač chceš býti spasena; Ale slíbil-li jí pod přísahou, tehdy bude křivý přísežník. Hus I. 269., II. 39. Zikmund pod svou mocí a ctí královskou jemu sliboval. Žal. 58. Slíbil mi pode dvěma sty hř.; Slíbil jemu dobrú svú věrú, že jej chce vyvaditi beze vší jeho škody. Půh. I. 336., II. 47. Nechtěli s. společnú rukú; Prosil jeho, aby za ty dva a 100 zl. slíbil **k** naší ruce; Slíbil mu ruky dániem; Vieš, žes mi slíbil **v** hotové peníze. NB. Tč. 62., 139., 150., 212., 285. Jestliže dva dlužníci slíbí kterému věřiteli za dluh společně n. nerozdílnou rukou. Pr.

2. **Slíbiti se,** il, ení = *zalíbiti se,* gefallen; sich verloben. — **abs.** Viš, dychmy (**kdy** jsme) se slubovali, minul roček včera. Sš. P. 497. — **se komu.** S. se Hospodinu. Ž. wit. 114. 9. Kterak se nám to s. může? V. V mé moci není všechněm se s. V. To i mně se slíbí dílo. Dh. 21. Synu mému slíbila se jest vaše dcera. BO. Slíbila se Maňkovi; Nepožívá milosti božie, jemuž by se mohl s., jsa bez smrtelného hřiechu. Hus I. 198., III. 174. Paklit sě šeredný šeredným slíbí. K. š. 1. My se mladým lidem slubiti nežádámy. Mast. v. 338. Židóm se chtě s. Št. N. 95. Slíbila se mu ta rada. Smrž. — **se komu čím:** rozličnými skutky, Pulk., vtipem a výmluvností. Dvě kron. — **se komu v kom, v čem.** To jest syn mój, v němžto mi se dobře slíbilo. Výb. II. 526. Sliubil jsem se v pravdie. Ps. Ms. — **se kdy na co.** V té úzkosti slíbili jsme se na pouť do Loreta. Cest. z Lobk.

Slíbka, y, f., v bajesloví mor. Valachů duch ženštiny, jež za živobytí věrnosť a přísahu milenci zrušivši po smrti se zdržuje v lesích v podobě bílého, jemně pějícího ptáčete. Kdo za jeho zpěvem jde, toho daleko do lesa zavádí. S. N.

Slibkyně, ě, f., die Versprecherin, die Bürgin. Ja.

Slibník, a, m., der Versprecher, Gelober. Leg.

Slibnosť, i, f., vielversprechendes, schmeichelndes Wesen, das Gefällige. Br. S. zpěvu. Plk.

Slibný, *k slibu se vztahující,* Gelübde-, gelobt, angelobt. S. dar, oběť (kterou kdo slíbil), Jg., prsten. Hlas. — **S.** *soud* = druh soudů přísežných ve věcech menších a nepatrnějších, eine Art Geschwornengericht. Vz S. N., Mus. XI. 96. — **S.,** *co se slíbiti = zalíbiti může,* gefällig, beliebt. Úlisná a slibná slova. V. S. řeč, náboženství, život těla slibný; Řečmi slibnými dal si uši lektati. Br. — **čemu.** Věci oku slibné a libé. Kram. — Jg.

Slibolomný, *kdo slib učiněný nesplnil,* wortbrüchig. Koll.

Sliborušivý, sliborušný, wortbrüchig.

Slibovač, e, m. = *slibce,* der Versprecher. Jg. Vz Sliboval.

Slibovačka, y, f., die Versprecherin. Bern.

Sliboval, a, m., der Versprecher. *Strany přísloví vz Slíbiti co komu* (konec).

Slibování, n., *připovídání,* das Versprechen, die Versprechung. V. Neplaču já, můj šohajku, za nikým, jenom za tvým s-ním velikým. Sš. P. 797. — **S.** za koho = *rukojemství,* die Bürgschaftsleistung. Kom. J.

Slibovatel, e, m., der Versprecher.

Slibovati, vz Slíbiti.

Slibovní, Profess-. Šm.

Slibovník, a, m. = *slibovatel.* Ta přísaha jest v s-ciech ... Hus I. 99.

Slíciti, *slicovati = spodobiti, spořádati, směřiti, líc dáti, přidrážiti, drážkou spojiti, srovnati,* anfugen, anfalzen, abfügen, glatt hobeln. — **co:** krancle u kamen (aby rovné byly). Us. — **co, se čemu, k čemu.** Neslicujte se světu tomu; S. se k světu. Sš. I. 122.

Slič, i, f., amia, ryba kaprovitá. Krok. I. d. 109.

Sličenosť, i, f., die Gestaltung. Mm. 166.

Sličenství, n., zastr., *příležitosť,* die Gelegenheit. Pulk. Hledavše s., aby jej zradil (opportunitas). ZN., M.

Sličiti, il, en, ení = *ozdobiti, upraviti,* aufputzen. — **co komu:** vlasy. Berg.

Sličně, *hodně, slušně,* passend, schicklich. Tuto musím do moravské kroniky málo zajíti, abych mohl k své řeči sličněji přijíti. Dal. Jeho obviniti chtieše, ale s. nemožeše. St. skl. Velmě ť jest užitečno otázati, když jest s., koho, čemu kto čta nerozumie. Št. — **S.,** *pěkné,* wohlgestaltet, schön, reizend. Jg.

Slično, vz Sličný.
Sličnost, i, f. = *shodnost částek, slušnost*, die Schicklichkeit. S. místa k hradu. S. slohu. Jg. Máme s křesťany i nekřesťany v sličnosti sě obierati. Št. N. 90. — **S.**, *pěkná forma*, die Schönheit. S. tváři, mravů, D., postavy. Gníd. Ačkoliv písmena, jež kladu, s-ti do sebe nemají. Sš. II. 68.
Sličnota, y, f. = *sličnost*. Které ústo dosti může vychváliti tvou s-tu. Sš. Bs. 38., Sk. 55.
Sličnotělý, von schönem Leib. Sš. Hc. 144.
Sličný; *sličen, čna, o* (**ne**: *sličný*). **S.** = *hodící se, způsobný*, passend, schicklich. Kat. 632., 1103., 1901. Však nic sličného v zemi nečinil, ani pokoje lidem zjednal. St. skl. Nenie slično podlé ženy muži smilstvo ploditi. Ms. Ev. Vien. — **S.**, *pěkné formy, pěkný, krásný*, wohlgestaltet, schön, reizend. S. obličej, panna, V., řeč, Smrž., zahrady, Gníd., pleť, Mus., mluvení. Leg. — **podlé čeho.** Podlé zevnitřního vzezření někteří jsou sliční, jiní nepěkní. Kom. S. panno! Sš. P. 736. Vybil si mně zuby z mojí sličné huby a pravíš mi: Stara's jest. Sš. P. 667. — **jak.** Ta dci na div slična bieše. Rkk. 39. — **v čem:** v učenie vysokém. Kat. 1437.
Slíd, vz Sled.
1. **Slída**, *slida*, y, f., *leštnák, blyštinka, lepozelen* (Šm.), der Glimmer. S. lithionová, železná, draselnatá (růžová n. lepidolith, Zinnwaldit), hořečnatá. S. jednoosná (einaxig), dvojosná (zweiaxig). Nz. S. zelená, chlorit. Nz. Vz více v S. N., Schd. II. 46., KP. III. 10., Bř. N. 158., 199., 140.
2. **Slída**, y, m. = *slídič*. Jdi ty slído. Us. u Solnice.
Slidák, a, m. S-ci, lycosidae, pavouci. S. vodní, lycosa piratica, s. jižní či tarantule, lycosa tarantula. Vz Frč. 120.
Slídění, n., das Nachspüren. Nz. — **S.**, *slídná práce n. dílo*, die Ausrichtung, v horn. Hř.
Slidič, slídič, e, **slídil**, a, m., der Spürer, Späher; der Spür-, Stöberhund. Šp.
Slidička, slídička, slídilka, y, f., die Spürerin, Späherin. Jg. — **S.**, *slídivá včela*. Lš.
Slidikout, a, m. = *slídič*. Reš.
Slidikvas, a, m., *kdo rád po kvasech chodí*, der Gerngast, Schmarotzer. Reš.
Sliditel, e, m. = *slídič*.
Slíditi (zastr. *slěditi*), il, ěn, ění (zastr. *slédati, slédnouti, slídnouti*, dl, ut, utí), *slídivati, sledovati*. **S.** = *po sledu jíti*, der Spur nachgehen, spüren, nach-, ausspüren, spähen, ausspähen; *hledati, vyzvídati, šukati, štárati*, spüren, suchen, ausspähen. Jg. — **abs.** Pes slídí (zvěři po stopě jde). Ros., Kom. On všudy slídí. Ros. — **po čem (koho).** Pes zvěř po stopě slídí, sleduje. Ml. — **kde.** Pes slídí v lese. D. Pes slídí po lese. D. Po světu Němce nesleď, v svej zemi mezi svými seď. Dal. 67. Kdo jen po hospodách slídí, ten svých nerád vidí. Us. Tč. — **na koho.** Pes slídí na dítky, když jedí (pořád na ně kouká). Us. — **čím po kom:** očima po lidech s. Cyr. — **co.** Němci několik jízdných vyslali, aby Čechy slédli. Ms. Cont. Ben. Kdo do cizích věcí rád nos strká, je slídí a spravuje. Br. Co tajného, vše slídím a stíhám. Kom. S. voj (špehovati). St. skl. Kto mně slúží, mene sleduj. Ev. sv. J. S. sebe = po sobě jíti, auf einander folgen. Nz.
Slídivost, i, f., die Spürsucht. S. po účinku, die Effekthascherei. Nz.
Slídivý, spürend. Vz Slidní. Rk.
Slídnatý, glimmerig. Šm.
Slídník, a, m., *slídný pes*, der Spürhund, Stieber, Leithund. V. — **S.** = *slídič*. Také pochlebníci jsú s-ci ďáblovi, že, což ďábel nepozná, oni oslédie. Hus I. 261. Pravý s. (totě můj špehař). Prov. Mus. Kurevský s. Reš.
Slídnouti, vz Slíditi.
Slídný, -**dní**, *slídící*, Spür-. S. pes. V. Myslivec zvěř psů slídných čenicháním po šlepějích šlakuje a loví. Kom. — **S.** *člověk*, žena, vorwitzig, alles gern ausspürend, Zlob.; mysl (skoumavá). V. Nebo kněží chytří a slídní jak liška na púšti. Hus III. 315. — **S.** střída, die Ausrichtungsstrecke, Gezeugsstrecke, der Feldort, překop, der Ausrichtungsquerschlag, v horn. Hř.
Slídoň, ě, m. = *slídič, mlsný člověk*. U Příbora. Mtl.
Slídopísek, sku, m., der Glimmersand. Šm.
Slídovec, vce, m., der Glimmerschiefer. Rk.
Slidový, slídový, Glimmer-. S. křemenec, Greisen, Nz., porfyr n. minet. Vz S. N. S. lupen, lupínek. Krok. Vz Slída.
Slídozemina, y, f., die Glimmererde. Šm.
Slíhati, vz Slehnouti.
Slich, vz Šlich.
Slichovati = lichy z něčeho udělati. Vz Lícha. — **co:** pole, zahradu. Us. Sd.
Slika, y, f., *oznak*, das Bild, der Typus. Sš. Zj. 434.
Slíkati, vz Svlékati.
Slíkovec, vce, m., der Kuphonspath, nerost. Miner. 415.
Slim, u, m., na Slov. = *bahno*, der Schleim.
Slimáček, vz Slimák.
Slimáčí, Schnecken-. Rk. S. skořápka.
Slimačiti, na Slov. = *sliniti*, geifern. Bern.
Slimačitý, schneckenartig, -förmig, schneckigt. S. škrabulka, larva limaciformis, die Schneckenraupe. Šm.
Slimáčnice, e, f., *místo k chování slimáků*, das Schneckenhaus, -behältniss. Bern.
Slimák, a, m., **slimáček**, čka, m. Slimáci jsou hlemýžďové bez skořepiny. Kom. S-ci, limacidae. S. polní, limax agrestis, s. obecný, l. cinereoniger, lesní, arion empiricorum. Vz Frč. 249., 250. Cf. Schd. II. 535. Die Schnecke, Erd-, Feld-, Waldschnecke. S. černý, ryšavý, největší. — **S.** *mořský*, cochlea marina, die Meerschnecke. Na Slov. — **S.**, na Slov. také = Františkán. Jg. — **S.**, *nadávka* = slivoň. Mor. Hý.
Slimakář, e, m., *kdo slimáky sbírá*, der Schneckenzusammenklauber. Bern.
Slimákovec, vce, m. S. bukový, limacodes testudo, der Zwergeichenspinner, Erdschneckenspinner, motýl. Vz Km. 1878. 597.

Slimákový, Schnecken-. S. skořepina. Bern.

Slimatiti se, schlüpfrig werden. S-tí se, když země zmrzla a nastává odměk. U Opav. Klš.

Slimatý = *sliznatý*, schleimig. Světz.

Slimejš, vz Slimýš.

Slimení, n., zastr. = *tečení*, *tok*, der Fluss. Jg.

Slímohlist, a, m., scolex, *hlísta*. Krok.

Slimoch, a, m., blennius, der Schleimfisch, ryba. Světz.

Slimule, e, f. S. živorodná, zoarces viviparus, ryba slizoun. Vz Frč. 297.

Slimýš, e, m. S-ši, medusae, die Medusen, jsou láčkovci dvoutvarní, tvaru polypového a tvaru zvonovitého. Vz Frč. 34. S-ši polypoví usedlí, hytroidea (keřnatka, troubelatka, nezmar); s-ši polypoví plovoucí či trubejši, siphonophora, die Röhrenquallen (měchýř mořský, paruska desková, trubejš). Vz Frč. 35., 38. Cf. Schd. II. 533., 540. S. mořské zvíře z tvaru hvězdějšů. S. žebernatí, zvonovití, trubonosní n. trubýši. Vz více v S. N. — **S.**, ryba břichoplýtevná, pulcovitá = slimoch. Krok.

1. **Slín**, u, m., *země vápnem prorostlá*, erdiger Kalkstein, Mergel, Tegel. S. = smíšenina vápence celistvého, zemitého n. břidličného s hlinou. S. vápenný, hlinitý. Bř. S. liaský, der Liasmergel. Nz. Vz více v S. N. S-nem mrviti. D. S. pijavý, obecný, živičnatý, břidličnatý, ďárovitý, prachovitý, cyrenový, pestrý. Miner. Cf. Bř. N. 134., 246., Šfk. 211., Schd. II. 76., 130., 118., KP. III. 20., Krč. 805., 651., 679., S. N.

2. **Slín**, a, m., ryba, ein Fisch. Zlob.

Slina, slína (V.), **slinka**, y, f., pl. *sliny*, f., *vláha úst*. S. m. splina, utvořeno-li toto slovo z pli (plíti). Ht. Skp. 75. S., strsl. s. vedlé sljuna. J. Schmid Gesch. d. indogerm. Vocalismus 2. 259. Sr. lett. slēnas, slēkas, lit. seilė, lett. seilas. Koř. spljü, jenž ve tvaru sljuna *p* vysul, ve tvaru plju (pliji) pak *s* sesul. Mkl. aL. 174., 129. Sr. lett. spjau, spljau. Příp. -na. Mkl. B. 117., 118. S. jest tekutina vodnatá, bezbarvá, obsahující o něco více než 1% rozpuštěných látek pevných a slouží k navlažování potravy. Vz Schd. II. 352., S. N. S. břišní. Vz Schd. II. 354. Der Speichel. S. jest mok nebarevný, pěnivý, něco vlačitý, mydlinatý, bez chuti a bez vůně. Ja. Sliny vylučují žlázy příušní, podsáňové, podjazyční, podpyskové a tvářní. Vz S. N. S. vyhozená (Kom.) = *chrkel*, s. lačná n. postní. Šp. Sliny pokrmy zavlažují a z části i rozmočují; S. ústní, břišní. Pž. Lačnou s-nou něco stírati. Us. Šd. Tlachá, co mu s. k hubě připlaví (co s. k ústům přinese n. přivede, co na jazyk přijde). Č. Vz Tlachal. Co slina k ústům přinese, to žvete. Štr. Kdo do nebe plije, na jeho vlastní tvář slina padá. Koll. Za nic a jako za slinu se počítají. Vš. Sliny z úst co kancové nějací vypouštěli. Ler. Cokolivěk jemu náhlosť a s. přinese, to proplíští. Hus III. 182. — *Slinu, slinku na něco míti* = *laskominy*, grossen Appetit zu etwas, wässeriges Maul wornach haben. Jg. Sliny mu na to z úst tekou. Us. Dělati někomu na něco sliny (šťávu, laskominy); Až mu s-ny na to z úst tekou. Vz Mlsný. Č. Dělaly se mu sliny v hubě. Us. Šd. Dá komu s-ny robiť (chuť dráždití). Mt. S. — *Slinu, slinku polykati*, den Speichel schlucken = *závistivě na něho hleděti*. Vz Závisť. Č.

Slinavě, speichelvoll. Bern.

Slinavec, vce, m., der Speier, Geiferer. Bern.

Slinavosť, i, f., der Speichelfluss. S. koně. Ja.

Slinavý, spurcus, zastr. Lex. vet. — **S.**, speichelvoll, phlegmatisch.

Slinec, nce, m. = *slinavec*.

Slinění, n., das Geifern. Vz Sliniti. Taký (hořký) má býti pláč na hříechy, ne falešné s., jež činie ženy. Hus II. 110. — **S.** = *slintavosť*.

Slinice, e, f., *slinová žláza*, die Speicheldrüse. S. břišná. Rostl.

Sliniti, il, ěn, ění; *slinívati* = *slinou mokřiti*, mit Speichel benetzen. — **abs.** Z nosu chlipí, ústa slinie (schäumen), zuby pršie, rtové hnijí. Hus III. 110. — **co.** Karty dávaje prsty sliní. Ros. Kočky se rády po kozlíku válejí a sliní (= slinf se, sliny okolo sebe vypouštějí). V.

Slíniti, il, ěn, ění, *pole slínem promíchati*, mit Mergel mischen. Koubl.

Slínitý, Mergel-. S. vápenec. Krč. 792.

Slinivka, y, f. (pancreas) či *mikter* jest největší žláza slinná tvaru podlouhlého, ležící na příč v dutině břišní mezi žaludkem, dvanáctníkem a slezinou. Vz S. N.

Slinko, a, m. = *slinavec*. Slov.

Slinný, *pln sliny*, Speichel-, voll Speichel. S. žláza. Ssav.

Slinohoř, e, m., *bolesť v hrdle*, angina synanche, die Halsentzündung, Bräune, Speichelkrankheit. Ms. bib.

Slinohořovatý, die Bräune habend. L.

Slinolízal, a, m., der Speichellecker. Sm. Vz násl.

Slinolízavý, dle něm. speichelleckerisch. Vid. list.

Slinoplískač, e, m., der Schwätzer. Vz Slina. Sych., Fil. Zám. p. 735.

Slinotok, u, m., *slinění*, *slintavosť*, der Speichelfluss. D. Kafr slouží proti s-ku. Rostl.

Slinouti se, ul, utí = *slíti se*, zusammenfliessen. — **kde.** Když se částky tyto v povětří slinou. Exc.

Slinovatělý, schaumartig. S. sádlo (bez jádra). Jg.

Slinovatěti, ěl, ění, *slinovatým se státi*. Jg.

Slinovatosť, i, f. = *slinotok*. Ms. bib.

Slínovatosť, i, f., die Mergelartigkeit. Jg.

Slinovatý, *plný slin*, speichelflüssig. Jg.

Slínovatý, slínovitý, mergelartig. S. země. Kom. J. 293.

Slínovec, vce, m. S. kamenouhelný, der Schieferthon, Kohlenschiefer. Hř. S. smolitý, bituminöser Schiefer, Brandschiefer, krovní, der Hangendschiefer, počevní, der Liegendschiefer (des Kohlengebirges). Hř.

Slinovice, e, f. = *slín*, půda slínovitá. Mor. Šd. S. není dosti úrodná. Brt.

Slinovina, y, f., *prvek ve slinách* a p., der Speichelstoff, das Ptyalinum. Pr. Chym. II. 302. — **S.** = *slín*. Mor. Šd.

Slinovka, y, f., *bříšní šťáva, slina*. MP.

Slinovod, u, m., der Speichelgang. Rk.

Slinový, *od sliny*, Speichel-. S. žláza (slinice). D.

Slínový, *od slínu*. S. země, die Mergelerde. D.

Slinožření, n., sinantia, die Kehlgeschwulst. Cathol. lex. ms.

Slinta, y, m. a f. (masc. dle *Despota*) = *kdo mluvě pořád sliní*, das Geifermaul, der Geiferer, Geiferbart. Ros. — **S.**, *brepta, žvastal*, der Plauderer, Plauscher. Jg.

Slintač, e, m. = *slinta*. D.

Slinták, a, m., *slinta*. — **S.**, u, **slintáček**, čku, m., *bryndálky*, předstěrka, která se dětem pod bradu uvazuje, aby si čistého odévu neposlintaly. Uvaž, dej dítěti s., das Lätzchen. Šp.

Slintati, *slintávati* = *sliniti, sliny prskati*, geifern, lillen; schäumen; *hloupě mluviti*, dumm reden, faseln. Jg. — **abs.** Dítě slintá. Us. Opilci slintají. Kom. — **čím**: zlostí. D. — **po čem**: po mstě (chuť ke mstě míti). Vid. list. — **jak.** Lecos bez hlavy a bez paty slintáš (nerozumně mluvíš). Kram. — **se** = slintati. Divoký kanec se slintá. Kom. Osnova se slintá. Na Mor. Co se dycky slinceš. Na Ostrav. Tč.

Slintavosť, i, f., *slinění, slinotok*, der Geifer, Speichelfluss. D.

Slintavý, geiferig. S. kanec zuby skřípí. Smrž. S. příze (plihá). Na Mor.

Slípák, a, m., der Zusammenkleber. — **S.** neumělý = mazač, der Schmierer. Scip.

Slípal, a, m. = *všetečka*. U Vys. Lng.

Slípati, vz Slepiti. — **do čeho** = všetečně něčeho se dotýkati, všetečně něco si prohlížeti. U Vys. Lng.

Slípavosť, i, f., *všetečnosť*. U Vys. Lng.

Slípavý = *všetečný*. U Vys. Lng.

Slípek, pku, m., *co se slepí, zvl. místa na chlebě, která se v peci k sobě přilepila*. Ten chléb n. bochník jest samý slípek. Us. Sr. Sklípek, Slípka. — **S.**, pka, m., osob. jm. Šd.

Slipík, a, m., **měďáček**, anguis fragilis, die Blindschleiche. Vz Slepýš.

Slípka, y, f. Vz Slepice. S-ky vodní, rallidae, ptáci brodiví. S. zelenonohá, gallinula chloropus, s. modrá, porphyrio veterum. Vz Frč. 345., 346. S. brasilská, skalní, vodní. Vz Schd. II. 472., 451., 471. — **S.**, *při kůrce chlebové sražená střída*, das Schliefige. — **S** bochníku. Vz Slepka, Slípek.

Slípkovitý *chléb*, který se v peci s jiným bochníkem slepil n. který má násadu. Vz Násada, Slípek. Mý.

Slípnouti, pl, utí = *slepiti se*, zusammengeklebt werden. Ros.

Sliška, y, f. = *šiška* = *knedlík*. U Opav. Klš. Vz Slíž.

Sliškan, u, m., *sůl z kyseliny sliškové*, die Sullagsäure. Pr. Chym. II. 62.

Slit, u, m. = *slitování*. Jemužto slitu a smilu se dostává. Sš. I. 102. — **S.**, *slitina*. Pl.

Slítati, vz Sletěti.

1. **Slitek**, tku, m., *slitý kus*. S. stříbra, zlata, rudy, eine Stange.

2. **Slítek**, tka, m., persephone, korýš. Krok. II. 248.

Slíti, sliji (sliju), slij, slije (ic), il, it, itý; *slívati, slévati* = *dohromady líti*, zusammengiessen; *polívati*, begiessen; *dolů n. pryč uliti*, abgiessen; *lije sformovati*, abgiessen, zusammenschmelzen, formen, giessen; *se* = *sběhnouti se jako tekuté věci*, zusammenfliessen, sich zusammengiessen; *rozpustiti se a formu změniti*, zusammenschmelzen; *stéci*, herabfliessen. Jg. — **abs.** Horko, až slívá. Us. Slívají (se) = lijí rozpuštěné olovo nebo cín do vody (děvčata u večer před třemi králi a na Silvestra a v štědrý večer mníce, že dostanou za muže sedláka, tesaře, ševce, ulijí-li cep, sekeru šídlo atd.). — **co**: pivo. Ros. Slívati (polívati) děvečky (když po prvé na trávě byly, aby nedřímaly). Hanka. S. zvon. D., Vys., Dač. I. 42. — **co kam (odkud)**: dvě tekutiny v jednu nádobu s. Us. Slil pivo ze všech sklenic do korbele. Us. Vodu na štolu slívati. Vys. Slíváš se své báně na vše tvory Páně k zapomnění strastí libých spánků slasti. Sš. Bs. 34. — **co o kom.** Máš vypleniti všecky ty, kteříž o něm ten pikel slili (se spikli). Prav. živ. — **co, koho, se čím.** Nemocného teplou vodou s. (políti). Lék. kn. Baby dítě studenou vodou slijí. Krab. Slíte jej pomyjemi. Tur. kr. Olovo ohněm s. Us. Nákladem krále zvon slit jest. Let. 318. — **co kde jak.** Bez přestání slívá co v lázni na kamna (opilec). V. — **co odkud**: omáčku s masa, mastnotu s pečeně s. Us. — **se komu.** Neštovice se dítěti slily. Us. — **se od čeho.** Zvon od ohně se slil. V. — **se kdy kam.** V dešti mnoho vody do kanálu se slilo. Us. — **se.** Slívají se neštovice. D. Slil se (stekl) hrozný příval. V. — **aby.** Slil špínu, aby voda čista byla. Us.

Slitina, slitinka, y, f., *něco slitého*, etwas Zusammengegossenes; *zvl. věci z kovu slité*, das Gusswerk, das Gussmetall, Metallgemisch, die Legirung. Rytiny a s-ny mužův a žen. Kom. Slitiny (smíšeniny kovové, die Metalllegirung. Nz.): mosaz (7 částí mědi a 3 části zinku), tombak (21 č. mědi a 4 č. zinku), bronz z mědi a cínu, zvonovina (4 č. mědi a 1 č. cínu), dělovina (9 č. mědi a 1 č. cínu), pankfong či argentán či nové stříbro (4 č. mosaze a 1 č. niklu; s přísadou asi 2% stříbra: čínské stříbro) atd., vz S. N. O slitinách kovů, mědi, olova, stříbra, zlata atd. vz Šfk. 139., 330., 316., 352., 361., KP. IV. 179., 152., 277., 231., 257. — **S.** *na tváři*, der Gesichtsgrind, *vyraženina*. — S. a kyselice krvavá v materníku. Volk. S. v žaludku zvířecím (chundel srsti). Ja. Ty neštovice jsou jedna s. (v jedno slité). Us. Rk. S. krovní, placenta sanguinis, der Blutkuchen. Nz. Vz Schd. II. 359.

Slitinový, Kompositions-. Šm.

Slititi se komu čeho, Leid thun. Co pak se ti toho tak slítilo (co pak jest ti toho tak líto)? U Rychn.

Slitka, y, f., die Synaloephe. Cf. Elision.

Slítnouti, vz Sletěti.

Slítný, flügge. Šm.

Slitostiti se, il, ční = *slitovati se*, sich erbarmen. — **se nad kým.** Krok.

Slitování, n., die Erbarmung, das Erbarmen. V., St. N. 33. S. boží. Štelc. Mějte se mnou s. Us. Míti k němu s. Tkad. S. nad někým míti. Smil v. 1730. A týž smysl pokládá spasitel ve čtení sv. Matúše o sluze zlosynu, jenž po s. a odpuštění pána svého svých dluhóv, ukrutně jest hrdlil svého dlužníka; A to jest učinil z velikého s.; Žádáš s. nechtěv se slitovati. Hus I. 337., II. 1., 246. (Tč.). Kterúž (ženu) kovář ďábel v kuchyni zapálí, u té nečekej s. Hus. I. 202. — **S.**, *soucit*, *sympathie*, die Mitleidenschaft. Sal. 93. 29.

Slitovatel, e, **slitovník**, a, m., der Erbarmer. Jg.

Slitovatelka, y, **slitovatelkyně**, ě, **slitovnice**, e, f., die Erbarmerin. Jg.

Slitovatelný, **slitovatlivý**, sich erbarmend. S. Bůh. Ros.

Slitovati se, *slitovávati* = *lítost míti*, *smilovati se*, sich erbarmen. Jg. — V. — **abs.** Nenie, kto by sě s-val, aby raněným uvázal ránu. Hus III. 271. — **se (komu) nad kým.** Nebesa se nad námi slitují. Sych. Jemu se nad tak velikým soužením lidu slitovalo. Koc. Nad sirotkem se slitovali; S-val se nad věkem strýce svého. V. Neotpustí starci ani se slituje nad robátkem; Neslitoval se nad jinošemi. BO. Musie člověk mieti slitovánie nad spolusluhú, jakož pán nesmierně dóstojenstvie větčieho slitoval sě nad ním; Kto by sě s-val nad sirotky jeho; Vida Ježíš zástupy s-val sě nad nimi; Učiň ty sobě sám dobře slituje sě nad sebú, neroď sám sobě škoditi, aby mohl život věčný mieti; S-val sě nad hřiechy lidu. Hus I. 141., 402., II. 1., 215., 433. (Tč.). — **se nad kým proč.** K těm slovům ten jistý pán milosrdenstvím slitovav se nad ní, ssedl jest dolův. Pulk. — **se komu čeho** (bezosobně; gt. příčiny). Knížeti slitovalo se té bídy švagra jeho. V. Králi se toho velmi slitovalo. Háj. Slitovalo se mu jich. Br. Pánu Bohu na nebi mohlo by se s., jak on se mnou zachází. Bs. Králi se jich s-lo. Čr. Velmi mu se toho s-lo. Kn. Králi se toho příliš s-valo. Bart. 12. Ó Bože, slituj se tobě toho. Bart. 144. Ale jejie biedy s-vav se choť nepřátely jejie potopú shladil. Hus III. 2. Slitovalo se jim škody té. Skl. I. 306. — Ros., Plk., Lom. — **se jak.** Nynie jsi milosrdně ze všeho dluhu propuštěn a již nechceš sě za čas s-vati. Hus III. 393.

Slitovnice, e, f. 1. *slitovatelka*, *slitovatelkyně*. Us. — 2. *Přikryvadlo na arše židovské*, der Gnadenstuhl, der Gnadenthron. Hospodin obdán jsa mrakem dýmovým nad s-cí archy úmluvy se vznášel. Sš. J. 22. — Sš. I. 47., II. 125.

Slitovník, a, **slitovatel**, e, pl. -lé, m., der Erbarmer. S-ník a vykupitel náš. Kom. S-če náš. Kom.

Slitovnost, i, f., *náchylnost ku slitování se*, *smilovnost*, Geneigtheit sich zu erbarmen. Zplesá jazyk můj nad s-tí tvou. Sš. Oa. 29. — Sš. II. 163.

Slitovný, *milostivý*, *slitující se*, barmherzig. S. láska. Měst. bož., Sš. II. 217. Tyto úkazy jsou znakové s-né lásky jeho. MP.

Slitý; *slit*, *a*, *o*, zusammengegossen, gegossen. S. led. Jel., tele. Br. Zdělal si sobě bohy cizie a slité, aby mě k hněvu popudil. Hus I. 446. Slité neštovice. Cf. Slíti, Slitina, 2. — **čím.** Jabloň slitá jablky (plná jablek). KB. — **na čem.** S. obraz na mosazi (z mosazi). Har. — **z čeho:** ze stříbra. Har. — Jel. — **S.** v rostl., verschmolzen, když meze dvou částek jindá rozdílných nelze rozeznati na př. trubkovité obaly s osou okvětenství u rozemšilky. Rst. 493.

Slíva, **slívka** (**slivka**, Plk.), y, f.; **slivoň** (Šp.). **S.**, die Pflaume, prunus, rostlina. Sr. strhněm. slēha, slēa. Mkl. B. 18. Pod slívů léžeti. Sš. P. 157. — **S.**, *též ovoce této rostliny*, prunum, die Pflaume. V. — *Rodové té rostliny*: α) S. střemcha, β) s. meruňka, γ) s. nízká, δ) s. višeň, ε) s. ptáčnice, ζ) s. prcavka (slivka, trnoslivka), η) s. trnka, ϑ) s. bobková, ι) s. švestka. Vz tato jména. Jg. — *Druhové rozliční švestek n. úžeji tak zvaných sliv jsou:* babí vejce, bílá s., bystřická s., červená, duranče, hedbávné slivky n. sebasteny, hlušice, chrupavky (krupavky), karlata n. karlátka, koňské veliké slívy (hlusice), s. lesní, švestka, Jg., planá, žlutá (špendlík), zelená (zelenka), uherská, na polo sušená: *zápečka*, Šp.; psí s. Us. S. brounovská, damascenka, lepina, mirabelka, ryngle, vejcovka fialová. Dumek. Ve Věstníku národo-hospodářském čtli jsme toto rozdělení sliv. *Slívy*. I. Kulaté slívy (Damascenen). 1. Modré: Lepinka (Lepine) jediná z této třídy k sušení způsobilá. 2. Červená: slíva z Kolumbie (Columbia-Pflaume). 3. Žluté: merunková slíva (Aprikosenpflaume). 4. Pestrá: pestrá korotvička (Bunter Perdrigon). — II. Slívule (podlouhlé slívy, Ovalpflaumen). 5. Červené: montfortská slívule (Pflaume von Montfort). 6. Žluté: washingtonka (Washington-Pflaume). 7. Žluté: panská slívule (gelbe Herrenpflaume). 8. Zelené: slívule admirála Rigniho (Admiral Rigny). 9. Pestré: Jeffersonka (Jefferson's Pflaume). — III. Vejcovky (Eierpflaumen). 10. Červená vejcovka (Rothe Eierpflaume). 11. Královská vejcovka (Königspflaume, Drap d'or). 12. Královna Viktorie (Königin Viktoria). — IV. Vzácné slívy čili ringle (Reineclauden). 13. Červené: Althanová svojšická (Graf Althann) domácí ve Svojšicích z pecky odchovaná. 14. Červené: nektarina (Rothe Nektarine). 15. Meroldovka (Meroldt's Reine-Claude). 16. Veliká zelenka (Grosse grüne Reine-Claude). 17. Fialová slíva (Violette Reine-Claude). — V. Voskovky (Mirabellen-Wachspflaumen). 18. Malá ranná voskovka (Mir. precoce). 19. Rhangeriova voskovka (Rhangeri's). 20. Brisetka (Brisette). 21. Žlutá voskovka (Gelbe Mirabelle). Někde mezi švestkami a slívami dělají rozdíl, jmenujíce *slívy kulaté*, švestkami podlouhlé s.; jinde pod jménem sliv oboje jdou. Jg. Švestky sedmihradské, uherské, české. Us. Vz Švestka. Cf. Kk. 252., FB. 101., Čl. Kv. 374., Slb. 513., Rostl. 481., 477., KP. III. 274. — O hubách mluviti, a o slívách odpovídati. V. Já o hruškách a on o slívách; Já o sli-

vách, a on o cibuli; Ptali se ho o slivách a on odpověděl o houbách (o hlivách); Odpověď dává o slivách, když pře je o jahodách. Vz Nedorozumění. Č. Já o slivách a ty o blumách. Us. Já o hruškách, on o s. Us. Sr. Já o Havlu, ty o Pavlu nebo: Já o strace, on o vráně. Vz Nedorozumění. Ani slivám, ani hubám (nerozumí. Vz Hloupý). Mus., Č. Nad slivami vodu měřiti; Sedíme zde právě jako nad slivami vodu měříce. Vz Nejapný, Nesnáze. Č. Lonských sliv nepřipomínej (toho, co už pominulo. Vz Dávno). Č. Nezapomínej starých sliv (dávných událostí). Šml. — Má slívu = šeplá. V Policku. Kšá. — **S.** = *hlupec*, der Tölpel. Není než s. On je jako s. Ros. Ty slívo! Us. Vrů. Ty hloupá slívo! Msk. — To je slíva = *opilý*. Us. Sn.

Slívací, vz Slévací.

Slívač, slivač, e, m. = *slévač*, der Bottich. Us. Chrud.

Slívák, vz Slévák.

Slívání, n., das Abgiessen, der Abguss. Šp.

Slívaný obraz, gegossen. V. Vz Slíti.

Sliváš, e, m., *slivná zahrada*, der Pflaumengarten. Slov. Bern.

Slívati, vz Slíti.

Slivek, vku, m., pl. *slivky*, der Abguss, Zusammenguss; gepantschtes Bier. Us. Nemám mléka, už jenom samy slivky = ostatky, zbytky. Us. Šd.

Slivenec, nce, m., Sliwenetz, ves u Zbraslavi. PL., Tk. I. 624., S. N.

Slivín, a, m., Schlieben, mě. v pruském Sasku. Vz S. N.

Slívka, y, f., *peckovice*, die Steinfrucht, Pflaume. Nz. Vz Slíva.

Slivkoví, n., *slivkové stromy*, die Pflaumenbäume. Bern.

Slivkový, Pflaumen-. S-vá chuť, dřevo; koláč (švestkový). Bern.

Slivky, vz Slivek.

Slivnice, e, f., **slivník**, u, m., *slivná zahrada*, der Pflaumengarten. Bern.

Slivno, a, n. S. malé, Klein-Sliwno, ves u St. Benátek; S. hořejní, Ober-S., tamtéž; S. dolejní, Unter-S., ves tamtéž. PL., Tk. III. 659., S. N.

Slivný, *ze sliv*, Pflaumen-. S. voda. Sal.

Slivolistý tušalaj, viburni sp. prunifolium. Rostl. III. b. 94.

Slivoň, ě, f., vz Slíva, Kk. 252., Rostl. 477. — **S.**, ě, m. = *hlupec*, der Tölpel, V., *slinta*, der Geiferbart, D.; *ochlasta, chlastoň*, der Saufaus, D., *surovec, hrubián*. Mor. Brt.

Slivonice, Sliwonitz, ves u Horažďovic. PL.

Slivoniti = *tlachati*, plaudern. — **co.** Us.

Slivouch, u, m., flacourtia, die Flacourtie. Rostl. 96.

Slivouchovitý. S. rostliny, vz Rostl. 95.

Slívoví = *slivkoví*.

Slívovice, e, f., *pálená kořalka ze sliv*, *kořalka slivová*, der Sliwowitz. Plk. S. = lihový nápoj připravovaný ze sliv. Vz více v S. N., Kk. 253., Rostl. 478. S. srymská, uherská. Kh. — **S.**, Slibowitz, ves u Chlumce n. C. PL.

Slívovina, y, f., prvek, der Tragantstoff, Cerasin. Pr. Chym.

Slívovitý, *k slívám podobný*, pflaumenartig. S. rostliny. Rostl. Vz Schd. II. 308., Slb. 513.

Slívovník, u, m., der Pflaumenkuchen. Slov.

Slívový, Pflaumen-. S. pecky, Sych., strom (= slíva), V., dříví, koláč (slívami pomazaný, slivovník). Jg. Náš tatíček jest slívovej (jí rád slívy). Us. Msk.

Sliz, i, f., *slizkost*, Schleim, m. S. = tekutina zahoustlá, vazká, niťovitě se roztahující, nacházející se při všech ústrojných tvorech. S. (mucus) živočišná (Thierschleim) a rostlinná (Pflanzenschleim). S. tragantová, Tragantschleim, prachová, Rückstand im Gewehre. Čsk, Vz S. N., Šfk. 556., 664., Schd. II. 297., Kk. 11., Rst., 31., 493. Posilivé věci vychrkání slizi z plic provozují. Ja.

Slíz, vz Sléz.

Slizan, u, m., *sůl z kyseliny slizové*, die Schleimsäure. Pr. Chym.

Slízati, vz 1. Slézti, 2. Slíznouti.

Slizej, e, m., kláda ve strouze, aby led na mlýn nepouštěla, der Eisbaum. Puch.

Slizejš, e, m. S. slepý, gastrobranchus coecus, ryba. Schd. II. 492.

Slízel, e, m., rostl. zvl. v ječmeně rostoucí. Us. v Prachen.

Slizina, y, f., *slizká látka*, schleimiges Wesen. Berg.

Sliziti = *slziti*, weinen. BO.

Slizka, y, f., splenetica (languor). Rozk.

Slizkati se = *klouzati se*, glitschen, gleiten. — **kde: na** ledě, **pod** stromy atd. Ráj.

Slizko = *kluzko*, schlüpfrig. Koll.

Slízko = Slezsko. Žer.

Slizkosť, slzkosť, i, f., *kluzkosť*, die Schlüpfrigkeit. D.

Slizkouzlec, zlce, m., nemoposanthes, rostl. brslenovitá. S. kanadský, n. canadensis. Rostl. III. b. 465.

Slizký, *slzký* = kluzký. Slízký, V., slizký, D., slzký, na Slov. S., strsl. слъзъкъ, lubricus, příp. -ъкъ. Mkl. B. 256. Schlüpfrig. S. pochoť. Sš. Hc. 23. S. cesta, Kmp., led. Tč. S. cukr. Vz S. N. S. země, kámen. Smrž. — Ráj., Ja. S., hustý a trochu lepký na př. šťáva z kořene proskurníka obecného. Rst. 493.

Slízký = slezský.

Sliznatec, tce, m., stilbum, houba. Rostl.

Sliznatka, y, f. S-ky, myxinida, ryby kruhoústé. S. slepá, myxine glutinosa. Vz Frč. 281.

Sliznatý, *plný slizi*, schleimig. S. zvířata: plž, hlemýžď, škeble rybničná (lastury či mísky), perlovka říční, ústřice, perlovka mořská, korál, nálevníci. Š. a Ž. S. blána, kvašení. Ssav., Nz. S. užovka, coluber mucosus, die Schleimnatter, slepuška, caecilia glutinosa, die Schleimschlange. Šm.

Slizní, *od slizi*, Schleim-. S. mrtvice, Ja., míšky, Ssav., blána, die Schleimhaut. Nz. S. dna, die Schleimdarmgicht, žláza.

Sliznice, e, f., mucosa, tvoří povlak všech dutin těla zvířecího. Vz S. N.

Slizník, a, m. = *slimýš*.

Sliznouti, zl, utí, *slizkým se díti*, schleimig werden. — **kdy.** Maso v horku slizne a smradne. Jg. Vz Plžiti se.

Slíznouti, znul a zl, ut, utí; *slízati*, slízám a slíži; *slizovati*, ab-, auflecken. — **co odkud:** med s prstu, Us., **čím:** jazykem. — **co.** Cos tam slízl (sobě uhonil, utržil)? Výprask. Us. Dej pokoj, sice něco slízneš! Dch. Kolik jsi jich slízl (dostal ran)? Us. Vrů.

Slizokrevný, *studenokrevný*, schleimblütig, phlegmatisch. Rostl.

Slizomočení, n., blennuria vera, das Schleimharnen. Šm.

Slizonit, u, m., gloionema, der Schleimfaden. Rostl. 1879.

Slizoplod, u, m., pittosporum, der Klebsame. Rostl. 117.

Slizoplodovitý. S. rostliny. Vz Rostl. 115.

Slizosemenný. S. rostliny. Rostl. 1953., 1956.

Slizoslímec, mce, m, stilbospora, tvrdohouba. Rostl.

Slizošťávnatosť, i, f., schleimige Feuchtigkeit. Rostl. III. b. 119.

Slizotok, u, m., der Schleimfluss. Rostl. III. a. 110. Vz S. N. S. plícní, die Schleimlungensucht. Šm.

Slizotoký, Schleimfluss-, schleimflüssig.

Slizoun, a, m. *S-ni*, blennioidei, ryby. S. okatý, blennius ocellaris. Vz Frč. 297.

Slizovatina, y, f., *hlen*, die Schleimigkeit. Krok., S. N.

Slizovatosť, slizovitosť, i, f., die Schleimigkeit. Ja.

Slizovatý, *slizovitý* = *šlemovitý, plný slizi*, schleimig. S. lék. Ja. S. povlek huspeninovatý některých rostlin řasovitých. Rst. 493.

Slizovka, y, f., *šlázenice*, das Schleimfieber, febris glutinosa. Ja.

Slizový, od slizi, Schleim-. S. mázdřice v nose; s. měchýřky, Ja., cukr, Techn., kyselina, Schleimsäure. Vz S. N.

Slízový, vz Slézový.

Slizýš, vz Slizejš.

Slíž, šlíž, e, **slížek, šlížek, žka, sližík**, a, m., na Mor. a na Slov. = *mřeň, malá rybka*, cobitis barbatula, die Schmerle. D., Tys. — *Slíž, slížek*, žku, pl. *slíže, slížky* (v obec. mluvě *slejšky, šlejšky*) = *krátké tlusté nudle*, Schopf-, Schoppnudeln, Schleissen von Mehl. S. makové. — *Slížky ke krmení hus*, jinde *šišky* = podlouhlé kusy těsta z hrubé mouky, sušené, Schopfnudeln. Husa šlejškami krmená. Us. — *Slejšky* = pomyje. Us. v Tábor. Ndk.

Slížany, dle Dolany, ves u Zdounek na Mor. Tč.

Slnce, slnéčko = *slunce, sluníčko*. Slov.

Slniti, il, ěn, ění = *slepiti*, blenden. — **co komu.** To mi zrak slní. Mus.

Slnko, vz Slunce.

Slnouti, ul, utí = *slepnouti*, geblendet werden, blöd werden. Jg. — **komu.** Hledícímu naň oči slnuly. Plk.

-slo, -slь. Přípona *-tlo* přešla někdy v *-slo*, jako *t* nezřídka v *s*, ne však k vůli *l*, sr. řec. τέρας z τερατ a pod. Připíná se pak *-slo* obyč. ku kmenům otevřeným: řemeslo (vz Řemeslo), kuzlo foneticky místo ku-slo z koř. ku. Vz Prk. Př. 22.

Sloanka, y, f., sloanea, rostl.

Slob, a, m., *myší ocásek*, myosurus minimus, der Mäuseschwanz. Tč.

Sloboda, y, f., svobodný týden, v který služebný lid po skončení roku ze služby vychází, prázdniny služebných. Na východ. Mor. — Ostatně vz *Svoboda*.

Slobodenka, y, f. = *svoboda*. Slov.

Slobodíti, slobodnice atd. vz Svobodíti, Svobodnice atd.

Slobodný, vz Svobodný.

Slocký = *slotský*. Ty sloto slocká! Mor. Šd.

Sloh, u, m., *složení nějaké věci*, die Zusammensetzung, Textur, das Gewebe, Gefüge. Nerostové přisobují sobě sloh, jako rostové ústrojí (organismus). Krok. *S. nerostů* : břidličnatý, celistvý, Bř., jednoduchý, kulovitý, Nz., krystalický, lupenatý, mískovitý, mnohonásobný, porfyrovitý, šupinatý, vláknitý, zrnitý, žulový, jikrovitý (oolithische Struktur. Dch.) atd. Bř. S. hornin vniterný, jednoduchý, složený. Vz Bř. N. 51., Schd. II. 66., 78. S. kůry zemské, protažený (gestreckt), mandlovitý, skalního kamení, vláknitý, balvanitý, vějířový, huronského útvaru, hor krkonošských a jizerských, silurského útvaru. Vz Krč. 177., 183., 184., 189., 214., 269., 334., 358. S. deskovitý (složení deskovité, tafelige o. plattige Zusammensetzung), sloupovitý (složení sloupovité, säulige Zusammensetzung), porfyrový, porphyrische Struktur. Nz. — Vz Složení. *S. rostlin* = *způsob, jímž ústroje prvopočátečné n. složené dohromady jsou spojeny*. Rstl. 493. — **S.**, *stil, způsob, představovati výtvory umělecké dle jich předmětné významnosti*, der Stil. Vz více v S. N. Sloh stavební nebo stavby nebo stavitelský, der Baustil. Us. Šd. S. výtvarních umění dle *času:* starovýchodní (staroorientalní) či předřecký, antický či klassický (Řekův a Římanův), romantický či s. umění křesťanského. S. N. S. přísný, idealní, libý či příjemný, vznešený, přirozený, krásný. Vz více v S. N. S. vlaský, arabský, byzantský, gothický, stavitelský; bezslohý. Šp. S. obloukový t. j. romanský, byzantský, der Bogenstil, renaissanční, Renaissance-Stil. Nz. Vazba slohu přesného (u knihaře), stilvolle Einbände. Dch. — *S. v astronomii a historii:* julijský (julianský), nový, řehořský, starý. Nz. — *S., stil* (z lat. stilus), *způsob psání*, der Stil, die Schreibart. S. = způsob vyjadřování myšlének. KB. 1. Slohem vyrozumíváme způsob, jakým myšlénky docházejí projádření. Ačkoli i při dílech básnických i při prosaických řeč bývá o slohu, přece po přednosti slova toho se užívá o dílech prosaických. Dobrý sloh prosaický vymáhá správnosť mluvnickou jak po stránce tvaroslovné tak i po syntaktické, jistou míru libozvukosti, myšlének jasnosť a hlubokosť. KB. 231. S. jest k věci a záměru píšícího n. mluvícího přiměřené pronášení myšlének. Jg. S. církevní, citný, Gemüths-, didaktický, diplomatický, dřevěný, drsný, dvorský, hladký, hledaný, horující (schwunghaft), hrubý, humoristický, chybný, jadrný, jalový, jasný, jednací, kancelářský, kroucený, ku-

pecký, lahodný, liknavý, lehký, listovní, makaronský (kde se do jisté řeči jiná plete), mdlý, mocný, nádherný, nadutý n. nahrnutý, nápisový (lapidarní), náučný (učebný, didaktický), nespojitý, nevkusný, něžný, nižší, novinářský či publicistický, nucený, občanský, obchodní, obyčejný, operní, pěkný, planý, plouhavý, plynný, pochopitelný, předmětový, překroucený, přerývaný n. přervaný (abgebrochen), přesný (čistý), přetínaný, příjemný, přiměřený, pronikavý, prostocitný, prostřední, provláčený, pružný, řečnický, rozmanitý, roztrhaný, zerhackt, rozumový, sekaný, skrutilý (skroucený, překroucený), soudní n. právnický, sprostý, srdečný, strojený, stručný, těkavý (scestný, zápolný, výskočný, ausschweifend), tvrdý, učebný (didaktický), účelný, uhlazený, úřední, váhavý, vědecký, vkusný, vojenský, volný n. svobodný, vybroušený, vysoký, vyšší, vznešený, zábavný, zatemnělý, zpěvoherský. Nz. S. horuje, horuje ve slohu; tvar slohu n. řeči (slohový způsob učebný, popisný atd.); figura slohu (slohová); okrouhlosť, uhlazenosť, rozeznalivosť, vlastnosti, správnosť, mocnosť, pronikavosť slohu; náuka o slohu (stilistika); cvičiti se (někoho) ve slohu. Nz. S. v těch kapitolách hebraizuje; S. přerývaný více dopadá k okoličnosti; Činí to slohem téměř lapidarním, slavným, odsečným, z útroby vytonulým; Věty ty barvitosť slohu apoštolova sebou obnášejí; Sloh posvátný se v modernou lehkosť rozplavuje; Kterýmžto přechodem živosť slohu se zvláště vyvyšuje. Šš. L. 3., 192., II. 68., J. 61., Mt. 10., Sk. 7. (Hý.). Figura slohu, die Stilfigur. Nz.

1. **Sloha, sloka,** y, f., strofa, spojení několika veršův v metrický celek. Dva nebo více veršů rhythmem spojených v celek způsobují *slohu* čili *strofu*. — Dle počtu veršů do strofy jdoucích rozeznáváme rozličné druhy strof. — a) *Dvojverší*. Sem patří z veršů na základě časoměrném osnovaných: α) *dvojverší elegické* (distichon) t. j. hexametr spojený s pentametrem. — β) *Dvojverší* skládající se z hexametru a daktylického tetrametru:

Zdráv buď, mistře veleslavný, zdráv náš Ty starosto!
nesmírné Ty jehož jsi bohatství
objal nesmírnou pílí a umem divu hodným,
týmž jazykem Tebe šíře a šíře
upřímný velebí zástup, a pronášeje díky
z díla těší se s Tebou zdařeného.
(Č. Jungmannovi.)

γ) Dvojverší *glykonicko-asklepiadejské*.

Nech ať praskotavým celý
svět zroutí se valem, ctnosť sama zůstane.
(Holý).

δ) Dvojverší skládající se ze *sedmiměru* a nadměrného iambu pětistopého:

Řekněte pokladených v temných hlavy kostnicech, která je
kterého, zdali pána neb sedláka?
(Holý).

Verše zosnované na základě přízvuku v jednotu slohy pojí *rým*:

Dub zpět větru sílu vrací,
neb se zlomen k zemi kácí.
(Jehlička).

Nízký v lese rov, kříž březový —
koho zastírá, vám nepoví. (Sv. Čech).

Kdo může oko zarositi bolem,
když úsměv, květ a blaho kolem?
Kdo může násilně si vzbudiť tíseň,
když duší táhne jarní zase píseň.
(Nrd).

b) *Trojverší* (tercina) skládá se ze tří veršů rhythmu trochejského neb iambického, z nichž prvý se třetím se rymuje, druhý pak s veršem prvním následující slohy. Ku poslední tercině připojuje se verš, jenž se rymuje s prostředcem. Jestiť tedy řada rýmů tato: a b a, b c b, c d c atd.

Šalebnou svět měrou věci měří
a dle ní své blaho upřádá,
lid pak všechen šalbám jeho věří.

Onen zlato, stříbro ustřádá,
o bohatství pravém málo tuše;
tento z požív štěstí zakládá.

Domýšlivá zas mní tamto duše,
do všech pravd že vešla svatyně,
a tu má se k pravdě boží hluše.

V důstojnosti onen výšině
přesahati mínil všechny hvězdy,
v propastné však skonal hlubině.

V jakékoli dá se člověk jezdy,
jakékoli stezky podniká,
šalbou svou jej zasahá svět vezdy.

Proto mudřec řídiť navyká
do jistého loď svou do přístavu,
jenž se šalbám světa zamyká:
přístav ten jest — píle čistých mravů.
(Šš.).

c) *Slohy čtyřveršové* jsou nejoblíbenější. Osnujíť se i na základě časomíry i na základě přízvuku. Z časoměrných nejdůležitější jsou tyto: α) *Sloha sapphická*. Vz Sapphický. β) *Sloha asklepiadejsko-glykonická* skládá se ze tří veršův asklepiadejských a zauzluje se glykonickým. Vz Asklepiades, Glykonický.

Čí to jméno slaví v rozložitém poli,
kdež bystrý se Dunaj, Pád i Labe pění?
proč dvakrát paterý národový jazyk
hymny prozpěvuje k nebi? (Jg.).

γ) *Sloha asklepiadejsko-ferekraticko-glykonická* skládá se ze dvou veršův asklepiadejských, ferekratického a glykonického. Vz tyto verše.

I vkroč volně nyní, vládkyně pravdivá,
do svého kde nový chrámu ti dán oblouk,
a plaš ve hněvu vážném
metlou modly cizí smělou. (Koll.).

δ) *Sloha alkaická* skládá se ze dvou veršův alkaických, nadměrného čtyřstopého iambu a zavírá se veršem logaoedickým. Vz tyto verše.

Tak rázně nikdy heslovaný nebyl
dávných na kolbách štít pochycen rukou,
nikdy za krásnějším se mužný
pluk znamením nehrnul do bitvy. (Č.).

Slohy čtyřveršové zosnované na základě přízvuku jsou rhythmu buď trochejského neb iambického, někdy i daktylického, a mohou verše kolika koli stop obsahovati a rýmy všeho způsobu.

Mužně hlediž pravdě v čelo,
i když tě chce znepokojit:
byť i srdce krvácelo,
pravda je též umí zhojit. (Jbl.).

Nechť nám otesali strastní dnové
poslední kvetoucí ratolesť;
z lípy vyrážejí větve nové,
zdráv když jenom kořen jest. (Vc.).

d) Jsou i slohy o pěti, šesti, sedmi, devíti a více verších, přerozličné i rhythmem i rýmy, pro něž není názvů zvláštních:

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede z lesa pán,
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
jede sám a sám. (Er.).

O hvězdo mořská, matko milosti!
ve sváru živlů mír svůj rozhosti,
a zažeň vichrů divý sněm
nebeských očí pokynem,
o hvězdo mořská! (Svat. Čech.).

Laštovička lítá, lítá,
a vesnu k nám vítá:
krásná záře v ranní páře
vede mladý den
pudíc plachý sen.
Doma, v poli jen šveholí,
pěje, slyš i slyš:
„Já jsem vstala, posnídala,
a ty ještě spíš?“ (Hanka).

Slyš pěnice šedoperá
pěje v keře poupatech,
jakby srdce mladé zcela
jarem vyzpívati chtěla
svěžím zvukem písní těch. (Hdk.).

e) Sloha osmiveršová vedlé čtyřveršové vyskýtá se nejčastěji. Rozmanitosť rhythmu a rýmů v této strofě převeliká. Nejdůležitější ze sloh osmiveršových jest *stance* čili *oktava*. Skládá se z osmi pětistopých trochejů neb iambů rymujících se obyčejně střídavě ženským a mužským rýmem dle obrazce *ab ab ab cc*. Nemají-li poslední dva verše rýmu zvláštního, nýbrž druží-li se ke dřevnějším (tedy místo *cc* zase *ab*), nazývá se sloha *sicilianou*. Italští básníkové *Ariosto* a *Tasso* použili této slohy ku svým básním epickým „Orlando furioso“ a „Gerusalemme liberata“. Mistrné stance české vzdělal Jan Pravoslav Koubek.

Kdo jazyk ten, jenž mocně hřímá,
nebeskou dýše svobodou
a spolu sluch i srdce jímá,
že rozplývá se lahodou,
kdo jazyk český od mladictví
vážíš za nejdražší dědictví:
tys bratr náš, tys bratr náš,
ty čistým ohněm plápoláš. (Č.).

f) Strofy o více než osmi verších zřídka se vyskytují. Slohou jedenáctiveršovou, v níž první čtyři verše *střídavě* se rymují; pátý se třetím a prvním, posledních šest pak *sdružené*, napsal Gustav Pfleger svůj román „Pan Vyšinský“ nazvaný:

Ó poesie! Dítko z čarných luhů,
ty ztraceného ráje dědictví,
jež ducha jímáš v kouzla svého kruhu
a štěpíš v srdce pravé šlechtictví:
já tebe uzřel jako pestrou duhu,
když nad dolem se rosným z rána klene.
Ty's rozžehla mé srdce umrtvené,
že v záři tvé zřím nebeské jen zjevy,
že měním vše, co cítím, v plné zpěvy:
Ty božských půvabů zrcadlo zlaté,
jen v tobě mé se zhlíží nitro vzňaté!

g) *Kanzona* (Canzone) jest sloha o jedenácti, obyčejně o třinácti (někdy však i o osmnácti) verších, jež rýmy svými ve dvě rovné skupeniny se rozestupuje. Verš obě půly dělící rýmem se odnáší ku polovici první, ač po smysle patří ke druhé. Původcové této slohy, jež v Italii vypěstována v nejpěknější květ, jsou provençalští troubadourové.

V zemi, kde se vonná ambra roní,
kde se perla v mořském tají lůně,
věsť o samoletu vypravuje,
který, když se ke skonání kloní,
snesa dříví libodeché vůně,
v lůno plamenů se uvrhuje;
z popela však vzhůru slavně pluje
na perutech jarých život nový:
Takto brzy nad našimi rovy,
v nichžto srdce, které plápolalo
láskou k vlasti, popelem se stalo,
vzletí fénix mladých pokolení
mocně vzhůru vlasti k oslavení! (Vc.).

h) Slohy většího objemu druhdy ze dvou sloh se skládají rozličného rhythmu a slovou odtud *složenými*. — *Statmi* neboli *odstavci* nazývají se nerovné, jindy tedy delší jindy kratší části básně větších rozměrů, při nichžto neshledáváme určitého skladu rhythmického. Tak v Máchově „Máji“, v Hálkově „Černém praporu“, v Čechových „Adamitech“ a j. Někdy v delších básních *slohy* se střídají s *odstavci*. KB. 9.—12. — Vz Mk. Ml. 320.; Zk. Ml. II. 199, Šš. 27., 42.

2. **Sloha**, y, f., die Schichtwolke. Nz.

Slohování, n., die Stilisirung. S. listu. Šš. Sk. 263.

Slohovec, vce, m., der Stilist. Šm.

Slohověda, y, f., die Stilistik.

Slohový, Gefüge-, Lager-. Plochy štípáním odkryté nazývají se slohovými n. jádrovými. Miner. — S., Stil-. S. *cvičení* (ve slohu, ve psaní). S. způsob (učebný), die Stilart. Nz. S. jasnosť. Dch. — S. píseň (ve slohách), das Strophenlied. Dch.

Slohoznatel, e, m., der Stilist. Šm.

Sloj, e, f., vrstva zvl. v kameni ku př. skřidličném. Jg. Dle Mkl. B. 4 *lépe* než *sluj*. Die Schichte, Lage. S-je, flece, Flötze =

hornina nebo ruda (semenka) za pravěků z vod uložená a běží tedy vždy více vodorovně a rozeznávala se malá a veliká či šramovní, kde šramovačky potřebí bylo. Vz Conk. Am. S. hnědouhelná, das Braunkohlenlager, vápenná, das Kalklager. Vz Slůj. — **S.** = sluj, rozsedlina v kamení vrstevnatém. Er.

Slojovatý, schieferig, geschichtet. S-tý kámen, der Schieferstein. Us.

Slojový = *slojovatý*. S-tý kámen, skála.

Sloka = *sloha*.

Slombidlo, slonbidlo, zlombidlo, a, n., *veliký, štíhlý člověk, sahan, dlouhoš*, eine Standarte, langer Kerl, Klachel; v jižních Čech. *slomjidlo*, vz B. To je s.! Lb. S. bývá málo kdy moudrý (moudré). Vz Hloupý, Sláma. Č. M. 563. — **S.**, *též dlouhá ženská, lochna, chlapkyně*, langes Weib.

Slomihlava, y, f. = *péče, starosť*, Kopfbrechen, n., die Sorge. To mi dělá velkou s-vu. S tym našim synkem je s. U Opav. Klš., Pk.

Slomitelnosť, zlomitelnosť, i, f., die Zerbrechlichkeit. Jg.

Slomitelný, zlomitelný, zerbrechlich. V.

Slomiti, vz Zlomiti.

Slomníky, dle Dolany (Słomniki), město v Polsku. Vz S. N.

Slon, a, m., pl. slonové. D. *Sloně*, čte, m.; *slonice*, e, f. S. od *sloniti* = kloniti, anlehnen (*k* přešlo v *s*), lat. clino, řec. *κλίνω*, poněvadž se myslilo, že s. o strom osloněný spává. Šf. S., strsl. slonъ, dle některých od slonêti, lehnen, k čemuž dopadá lit. šlêjus vedlé šlêju, Lehne. Mkl. B. 28. Lit. slanas vedlé šlajus. Mkl. aL. 70. Der Elephant. S. má dlouhý rypák (chobot) a 2 dlouhé kly, z nichž je známá kosť slonová. Slon žije v Africe a v Indii vých. (v Asii). Pt. Slon indský, elephas indicus, africký, elephas africanus, sumatorský, vz S. N., zkamenělý s.: s. mamut, starodávný (priscus), vlaský (meridionalis). Ssav. — Frč. 376., Schd. II. 420., 421., KP. I. 5., III. 353., Krč. 882. Mylně se věřilo, že slon má hnáty bez ohbí. Sych. S. jako vůl trávu jí. Br. S. jest zvíře nesmilné a přirození studeného; A jsú slonové silní v ctnostech; S-vé nesú na sobě věže, s nichžto lidé bojují. Hus III. 68., 84. Slonové se trou a komary mezi sebou dáví. Prov. Co s. nepohne se. Vz Svéhlavý. Č. Z mouchy slona strojí. Z komára slona (velblouda) dělati. Prov. Jg. — **S.**, *hroch, ve hře šachovné*, der Elephant. V. — **S.**, *slona, sloj*, die Schichte im Steine. Us.

Sloň, i, f., zastr., *slonová kosť*. Kat. 979.

Slona, vz Slon (konec).

Slonbidlo, vz Slombidlo.

Slonĕ, čte, n., Elephantenkalb, n. Dch.

Slonek, nka, m. S. létací = chrobák atlas, scarabaeus atlas, der Elephantenkäfer. Šm. — **S.**, vz Slon.

Sloněnka, y, f., elephantopus, rostl. Vz Sloní.

Sloní, Elephanten-. S. přirození, Rad. zv., kosť, kůže. S. noha, elephantopus, der Elephantenfuss. Rostl. 858. S. řád v Dánsku. Vz S. N. S. veš, vz Slonový; roztoč, acarus elephantinus, die Elephantenmilbe. Šm.

Slonice, e, f., slonová samice, die Elephantin.

Sloniti, il, ěn, ění = *zakrývati, zasláněti, cloniti*, be-, verdecken; *sluniti, svítiti, blyštěti*, scheinen, schimmern; *se* = *sluniti se*, sich wittern. Jg. — **komu.** Odevšad mu nebe jasně sloní (svítí). Puch. Tomu domu nic nesloní. Mand. — **co čím.** Rytíř své levé rámě pukléřem slonil. L. O nechať tenkrát duše má milosti tvé sloní světlem se líbým. Sš. Bs. 36. — **čeho čím.** Rukou sloní čela, **šp.** m.: *co*: čelo. Brt. — **se.** Včely se sloní (sluní). D. — **se kde: na** záři zásluh otců se s. Puch.

Slonohlav, a, m., rhinantus elephas, der Elephantenkopf. Šm.

Slonokosť, i, f. = *slonovina*. Žák.

Slonokostní, Elfenbein-.

Slononoh, u, m. = *sloní noha*. Šm. Vz Sloní.

Slonorožec, žce, m., salicornia, rostl. Krok.

Slonovina, y, f., *slonová kosť*, das Elfenbein. Hřeben ze s-ny. Ros. — **S.**, *slonová nemoc, bakulovatosť*, nepravě i *pakostnice*, Elephantiasis. V. Vz S. N. Od s-ny uzdraviti. Sš. J. 161. S., prokaza hlízová nebo aegyptská. Sš. Mt. 111. Vz Prokaza. — **S.** rostlinná, vegetabilisches Elfenbein. Vz Kk. 119., 121., Rostl. 1651.

Slonovitosť, i, f. = *slonovina*, nemoc. Sš. Mt. 47.

Slonovitý, elephantenartig. Vz Krč. 877.

Slonovnice, e, f., phytelephas, Elephantusia, rostl. Šm.

Slonovod, a, m., der Elephantenführer, -treiber. Rk.

Slonovosť, i, f. = *slonovina*, nemoc. Sš. II. 82., Ž. 112.

Slonový, Elephanten-. S. nos (trouba, chobot), Us., kosť (slonovina, kly slonový, vz více v S. N.), noha, zub. D. Bílý jako s-ová kosť. V. — **S.**, *ze slonové kosti*, von Elfenbein. S. hřeben, Ros., věž (eburnea), BO., trůn, Kom., lože, Br., kulička. Sych. Skrze krůžky s-vé provlečeny byly provázky. BO. — **S.**, elfenbeinweiss, bílý do žlutava a lesknoucí se jako s. kosť na př. květy konvalinkové. Rst. 493. S. barva. — **S.** *nemoc* = *slonovina*. — **S.** veš, pediculus elephantis, ovoce. Ms. bib.

Slonozub, u, m. Lezovka s., dentelium elephantinum, der Elephantenmeerzahn. Šm.

Slopati, -pám, a pi; *slopávati*; *slopnouti*, pnul a pl, ut, utí = *vodu psím způsobem chlemtati, nezpůsobně píti*, schlürfend trinken, schlabben. Kom., Brt. — **co.** Rk.

Slopec, pce, m., na Slov. = *schlopec*, eine Thierfalle. Na slopce jíti, klásti. Plk. S. na vlky, na ptáky. L.

Slopná, é, f., ves u Vyzovic. PL., Tč.

Sloptati = *slopati*. Pes sloptá. Ja.

Slosovací listina, die Ziehungsliste. Dch.

Slosovati. — **co, koho,** verlosen. Dch.

Slota, y, f., *déšť se sněhem, plískanice, plíhanice, metelice, nečas, nekleč*, schlimmes Wetter, Unwetter. Kom. U Opavy: *cnota*. Klš. U nás padala slota. Us. Tč. S., aby psa vyhnal. Dch. Což je tam s. Ros. — *Sloty*, pl. = *kroupy, psoty*, der Hagel. Někde

padly sloty. Ros. — **S.**, *psota*, das Elend. Někoho do sloty přivésti. Záv. — **S.** a) *o jednom člověku = darebák*. Brt. Ty sloto! b) *O více lidech, zběř, luza, holota, darebina*, das Pack, Lumpengesindel. Zlodějská s-to. Lecjaká s. se zde usadí. Us. Ntk. — **S.**, *přezdívka dětem*, Fratz, m. Sloto slofatá. Opav. Klš.

Slofatý, vz Slota.

Slotný = *deštivý*. S. čas, Zlob., mlhy, počasí.

Slotov, a, m., Schlotten, ves u Jaroměře. PL.

Slotřilosť, vz Zlotřilosť (konec).

Skotský = *darebácký*. Vz Slocký, Slota. Us. Šd.

Slotý = *slitý*. Na Ostrav. Tč.

Sloučení, n., die Verbindung, Verschmelzung, Fusion. Dch., V.

Sloučenina, y, f. Hmota na částice jinorodé čili prvky rozlučitelná. slove *sloučenina, polučenina*, chemische Verbindung. Pr. Chym. S-ny dvojtvarné (dimorfické), homologické, chemické (lučebné), isomerické (rovnočástečné), isomorfické (stejnotvárné), metamerické, nitrované (nitrosloučeniny, Nitroverbindungen), počtverné, podvojné (binäre), poměrné, proteinové, Proteinverbindungen, amidové, Amid-, polymerické, potrojné, srovnalé. Nz. O s-ách chemických, podvojných, neurčitých, sdružených vz Štk. 4., 15., 692., 393., o s. ústrojných vz Schd. II. 34., 117. S. atomistické a molekularní, Šfk., bílkovité, Albuminkörper. Šp.

Sloučenosť, i, f., die Verbindung. Pro jejich s. Měst. bož., Sš. J. 13.

Sloučenství, n., srovnání všeliké prvků čili živlů polučených, (chemische) Verbindung. Pr. Chym. S. rostlin. Vz Schd. II. 230.

Sloučený; *sloučen, a, o*, verbunden, vereinigt. Us. — **čím (s kým)**. Duše s tělem s-ná: Sloučen býti tovaryšstvem s někým. Scip.

Sloučín, a, m., Slautschin, ves u Strakonic. PL.

Sloučina, y, f., die Kombination. Šm.

Sloučiti, sluč, slouče (íc), il, en, ení; *slučovati, sloučívati = spojiti*, vereinigen, verbinden, zusammenfügen; *spřáteliti*, vereinigen, versöhnen. Jg. — **co, koho**. On je zase sloučil (spojil, spřátelil). Us. Oba závody s. Dch. S. částici a jméno. Bž. 236. A co pán Bůh slůčí, žádný nerozlůčí, leda rýl, motyka, co sa zemi týká. Sš. P. 787. — **co jak: v** jedno. — **co, se (kde) s kým**: jedno s druhým s. Kram. S duší se sloučil. Br. Kyseliny slučují se **v** soli s kysličníky. Ml. — Kom.

Sloučivosť, i, f., chemische Wahlverwandschaft. Šm.

Sloudití, sluď, sloudě (íc), il, zen, ení (na Slov. -děn a -dění); *sluzovati, sloudívati = svésti*, verleiten, verführen. — **koho**. V. — **koho v čem**. Div člověče, kak se trúdíš a kak sobů sám v tom s-díš. St. skl. II. 237.

Slouha, sluha, y, m. (dle *Despota*) a f., *služebník, služebnice*, der Diener, die Dienerin. V. Slouha jest, kterýž pánu svému slouží. Kom. Slouha církve (kazatel). V. Sluha boží. Br. Jan papež slouha všech sluh božích. Pulk. Člověk jest slouha smrti. V. Pohleď do hrobu jejich a viz, který s-a a pán. V. Sluha nemocných, radní. D. Vz **Sluha**. — **S.**, *pastýř obecný*, der Gemeindehirt. D. S. vyhání již stádo. Us. — Jg. Udělal slouhu správcem. Us. Dch. Ty s-ho, trub na mráz (říkají lenochům); Nebuď tam jako s. (dohlížej k práci). U Rychn. Msk. — **S.** = *slombidlo*. Us. v Policku. Sn.

Slouchací trubice, das Hörrohr. Dch.

Slouchadlo, a, n., das Hörrohr. Šm.

Slouchati. — **čemu čím**. Často uchem hlaholům slouchàme. Krok. — **co kde**. A věsť jistou **v** sobě slouchá, že se Vesna rozvine. Sš. Sm. bs. 77. — *Pozn.* Tohoto slovesa nesloženého Čech obyč. neužívá, *lépe:* hlaholů slýcháme, posloucháme. Jg. Vz Sluch.

Slouchavý, lauschig. S. koutek. Dch.

Slouka, y, f., strsl. slaka, pol. słomka, die Schnepfe, slov. sluka, sljuka, lit. slanka, lett. sloka, prus. slanke, maď. szolonka. Mkl. aL. 99. Vz Sluka.

1. **Sloup** (zastr. *slúp, stlúp*, na Slov. *stlp*), u, m.; v již. Čech. posud *stloup*, Kts.; tedy jest z tohoto slova *t* odsuto. Cf. Gb. Hl. 116. Strsl. stlъpъ, rus. stolpъ. Mkl. aL. 30. Vz o s-ech v Bř. N. 239., 240. — **S.** *jest štíhlé, okrouhlé či vlastně válcovité těleso, skládající se z hlavně čili dříku či strolu* (der Säulenschaft), jenž činí vlastně sloup a kromě v dorickém slohu leží na zvláštní *patce* či *noze* (basis), která, jako i hořejší část jeho (*hlavice, hlava, hlavina, kapitěl*), v rozličných druzích s-ů i rozličné určité formy dostává. Vz S. N. S. = podpora, pilíř, die Säule, der Pfeiler. V. S. toskánský, ionský, korinthský, dorský, římský (patery s-y stavitelské); s. sosnový, dubový, kamenný, Jg., polouztracený (Wand-, Halbsäule), Nz., na stání (ku kterému koně přivazují, *kobyla, přívora*), V., milní (*milník*), s. s obrazem, u lešení, s. barky, s. lodí, ve zdi, ve stěně, D., plavecký n. plachetní v lodi (*stěžeň*), V., na rozcestí, Br., s rukami na rozcestí, na památku, pamětní, slávy, ke cti postavený, na peníze (Geldstock), hrobní, ve střeše, pod hranicí nebo hraniční (ve mlýně, který drží celý vrchní díl hranice), stavěcí, u pytlování. Us. (Jg.). S. schodový (schodnice), stoličný, Dachstuhl-, točitý, Drehsäule, Nz., vítězný, návěstní, Anschlag-. Dch. S. dřevěný n. zděný mostu (mostnice). Kpk. S. plotní, die Zaun-. Dch. Stavba, řád, tloušťka, okolek, výška sloupu; polštář pod sloupy, brána na sloupích, ozdoba na sloupu; na s-ech postavený. Sp. S-py okolo něčeho (peristilium). Dch. Ke sloupu někoho přivázati. Us. Zlob. Dům slopy utvrzený stojí. Kom. Pata, břevnoví, římsa, článek, dřík (stvol) sloupu. Nz. S-vé k osnově stavby nepřináležejí, ale přidáni bývají, aby budovu nesli a podporovali. Sš. II. 21. Pozdravuje sloup. Vz Opilý. Dává sloupům dobrou noc. Vz Opilý. A když přijdě do staveni, dava sloupu pozdraveni, pozdvihuje k nebi oči, celý svět se pod ním točí; Dyž na rynku lidí néní, dává slúpům pozdravení. Sš. P. 649. Jakož nic přiemějšieho a pevnějšieho než slúp, tak nic sil-

nějšieho než láska. Hus III. 69. — *Sloupy Herakleovy* = skály v úžině gibraltarské. — **S.**, *co sloupu podobno.* S. ohnivý na nebi, V., s. písku, Šm., prachu. Ros. S. ohenný a oblakový; S. dýmu vychází z města. BO. V jednom slúpě jezdéchu (v řadě). St. skl. II. 209. S. v tělocviku, vz KP. I. 434. — *Sloupek* = *podstavek*, die Unterlage. Postav lampu na slúpek. Mor. Šd. — **S.** *ve fysice* = *batterie*, die Batterie, Säule. S. Voltův, galvanský, Zamboniův, suchý, stálý, poddružný, thermoelektrický, hydroelektrický (mokový, na mok), Nz., otevřený, zavřený. Vz KP. II. 214.—216. S. dvoučlánkový. Nz. — **S.**, *podpora, pomoc*, die Stütze. Jakož také pána z Kounic a všecky jiné sloupy, na nichž se spoléhá slavné markrabství moravské, totiž pana . . . Žer. 11. Kněžie sami se nazývají slúpy cierkve svaté; Skrze slúpy doktorové cierkve sv. se rozumějí, kteříž ji slovem a příkladem držie a zpodpierají. Hus II. 117., III. 40. Nejzkušenější voják a sloup panství tureckého umřel. Vrat. Církev jest sloup a utvrzení pravdy. Štr. Hlavitý s. církve. Sš. J. 1. — **S.**, *věc nepohybná*, die Säule, das Starren. Lotova žena obrácena jest v sloup solný. Br. Státi jako s. D. Je hloupý troup, stojí přede vším jako sloup. Horný. Oči v sloup poslé. V s. pošly jí oči. Čes. vč. Oči mu v s. zašly, se obrátily. Zlob. Oči mu jdou v s., má již oči v s. (v sloupku). Oči mu sloupem stály. Brt. S. 56. Oči mu stlpkom stojá (= jako sloupek, v sloupě, v sloup). Na Slov. Ht. Cf. Zrak se mu trhá. Jg., Ml. Postaviv oči v stlupie, pusti duši. St. Padoucnicí trpící hovado se svalí, oči v sloup otáčí, slintí atd. Ja. — **S.**, *hřbetní kosť*, das Rückgrath. Hlas. Spadlo mu co na s. (poštěstilo se výše naděje. Vz Štěstí). Č. — **S.** *v botanice*, vz Sloupec.

2. **Sloup**, a, m., Slaup, ves a) u Mníška, b) u Blanska; něm. Bürgstein, ves u Hajdy. PL., S. N.

Sloupati, vz Sloupiti.

Sloupatka, y, f., stylidium, die Säulenblume. Rostl. 962.

Sloupatkovitý. S. rostliny. Vz Rst. 962.

Sloupcovaný papír, Linienpapier, n.

Sloupcovitý, Säulen-. S. okénko. Vymz. S. titul, nadstránkování, der Kolumnentitel. Nz.

Sloupec, pce, **sloupek**, pku, **sloupeček**, čku, m. = *malý sloup*, das Säulchen. S-pec u svícnu, v hodinách (Kom.), u vratidla či rumpálu (v nichž se rumpál točí), u stolu (noha), voskový (vosková svíce svinutá, Kom.). Několik oblých s-ků či cev, Triebstöcke. Prm. IV. 200., III., Č. 20. Vodní s., die Wassersäule. Hrk. U rostlin (peň menší) der Stengel, Strunk. S. plodu rostlin okoličnatých = sloupkovitá prodlouženina lůžka, která jest mezi oběma oddělenými pouzdry (nažkami), které s konce jejího často dvouklaného visí. Cl. Kv. XXVII. S., trubka ze srostlých nitek tyčinkových, prašníky nesoucí ku př. u slézovitých, vikvovitých, columna, die Säule. Rostl. 191., 493., Slb. XLVI. S. = mladistvá réva (V.), die Schossrebe, vz Víno; vcházeti v s. = metati se, stängeln, schossen. V. Kořen již v sloupky všel. V. Košťál n. sloupek ze země vyrostlý listí má. Ler. Růže rostou z bodlavého sloupku a větví. Věn. poct. Bobový s. V. S. cibulní n. česnekový, Kram., mechový, D., květový (pistillum, der Blüthenstämpel). Rostl., Kk. 88., 132. S. plodový, columella, das Mittelsäulchen, plemenidelní, gynostemium, die Griffelsäule. Nz. — *S. v uchu* (vřeténko). Krok. II. 410. — **S.**, *rozvržení tabulní, rozvržek, kolumna*, die Kolonne, Rubrik; u knihtiskařů: die Spalte. Stč. Alg. 121. Naše desky logarithmické v pěti sloupcích záleží. Sedl. Hlava sloupce, Nz., s-pec jednotek, desítek; ve sloupcích. Šp., s. celý, dělený, dvojený, trojený, Nz., číselný, číslovaný, dvouštěpinný, tříštěpinný (s. o dvou, o třech štěpinách; štěpina u sazečů = oddíl sloupce, Nz.), datování (Datirungsspalte), hlavní, kolmý, nedostatků (Abgangskolonne), odvolávací, osobní, peněžní, potažný, poznámkový, jedno-, mnohočlenný, předmětův, příjmů, příloh, schodků, slovní, úhrnkův jednotlivých (obnášek, die Betragskolonne), věcný, vedlejší, vydajní, vydajův, vykazovací (Ausweisungs-), vypisovací (Facten-K.), vztahovací, vztažný, Beziehungskolonne, Šp., peněžní, die Geldbetragskolonne, spojovací, Verbindungsk. Nz. S. poukazovací, die Berufungskolonne (v němž se v jedné knize ukazuje ku stránce jiné knihy). Šd. Větší s-ce sčítanců. Skř., Šp. Vysaditi cenu v sloupec; sloupce vyplniti, Šp., přelamovati. Nz. — **S.** Má oči v sloupku (v sloupu). Vz Sloup.

Sloupečný, Säulchen-. S. přehrádky. Rostl.

Sloupek, pku, m., vz Sloupec. — **S.**, *ve vinař.*, die Fruchtruthe. Sk. — **S.**, pka, m. Sloupek plátěnkový, conularia grandissima, ploutvonožec skořepatý. Vz Frč. 227.

Sloupeň, pně, f., podoria, boscia, rostl. S. tupolistá. Rostl. — **S.**, *sloupová síň*, die Säulenhalle. Nz.

Sloupenec, nce, m., něm. Lupenz, ves u Krumlova. PL. — **S.**, epistylium. Rostl.

Sloupení, n., das Abschälen, vz Sloupiti. — **S.**, *mnoho sloupů pohromadě, sloupoví*, der Säulengang. — Jg.

Sloupenka, y, f., stylidium. Rostl.

Sloupěti, ěl, ění, starren, erstarren. L.

1. **Sloupiti**, slup, sloupě (íc), il, en, ení; *sloupati; sloupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *slupovati* = *loupaje sníti*, abschälen, abnehmen, herabreissen. Jg. — **co odkud čím:** kůru nožem **se** stromu. Us. Bělmo s očí někomu s. Zlob., Lk. Kóže jich se slúpila biedú a hubenstviem. BO. Strach s mysli s. Kat. 2568. S. kuří oko nožem. Dch. — **co od čeho.** Zelená šupina dá se od skořepiny s. Čern.

2. **S.** = *oloupiti*, vz Zloupiti.

3. **Sloupiti se kým** = *podpírati se na koho, spoléhati na koho*, sich verlassen. Vršovici se neslupí, kdež môžeš, tu je tupí. Dal. 63.

4. **S.**, *v sloup obraceti*, starr machen. L.

Sloupkář, e, m., der Wachsstollenmacher. 1683.

Sloupkovatěti, ěl, ění, säulen-, stengelartig werden. Chm.

Sloupkovati se, in den Halm schiessen. Chm.
Sloupkovatý, sloupkovitý, säulen-, stengelartig. S. semenice. Rostl.
Sloupné, ého, n., němec. Slaupno, ves u Chotěboře. PL.
Sloupnice, ves u Litomyšle. Vz S. N.
Sloupník, a, m., der Säulenbewohner. Šm.
Sloupno, a, n., něm. Slaupno, ves u Nov. Bydžova. PL., S. N.
Sloupnouti, vz Sloupiti.
Sloupochodba, y, f., die Arkade. Šm.
Sloupokruh, u, m. = sloupení. Šm.
Sloupomíra, y, f., *sloupová míra, modul, sloupoměr,* das Model, Baumass. Nz.
Slouponosný. S-né rostliny, columniferae, die Säulenblumen. Šm.
Sloupořadí, n., vz Sloupoví. Pl. *Správně:* sloupení. Vz Brs. 2. vyd. 232.
Slouposemenný plod, jehož semena na semenici sloupovité připevněna jsou. Rst. 493.
Sloupoví, n., *sloupení* (*sloupořadí*), der Säulengang. Jg. S-ví korinthské pověstno bylo. Sš. I. 153.
Sloupovitý, säulenförmig, columnaris. S. nožka mučenek. Rst. 493. S. hlati. Krok. — S., hloupý. Ros.
Sloupový, od *sloupu,* Säulen-. S. chodba, síň, dřík (der Säulenschaft). Nz. Dospěl (dokonal) jest dielo s-vé. Bj. S. lis, Säulenpresse. Dch. S. podloubí, der Säulengang. Šd.
Sloupská jeskyně, vz Krč. 1008.
Slouskati; *slousknouti,* knul a kl, utí, aufknacken und essen. — **co.** (Dítě) dříve smrť sluští než život zakusí. Hus I. 203.
Sloužtěný; *-ěn, a, o.* Umění svobodná jako nějakým třeskutým mrazem n. větrem ostrým s-ná a svadlá zdají se opět zkvétati. Skl. V. 287.
Slouti, sluji, ješ atd. a slovu (řidčeji), veš atd., slul (D.) n. sloul (Us., Brs. 2. vd. 22., Bž. 186.), sluj (imperat.), slutí = *jmenovati se,* heissen, genannt werden. Vz Bíti, Žíti. S. od slu. Cf. řec. κλύ-ω, skr. koř. cru, goth. hliuma. Schl. Strsl. sluti, slova, clarum esse, slovo, verbum, stind., śru, śrnoti. Vedlé *slu* je i *sly.* Mkl. aL. 174. — **abs.** Reinprecht z Lesenic nebli odkavad slove. Pčh. II. 25. Jak to město sluje n. slove? Ros. — *Skutečné stálé jméno vyjadřuje se* **nominativem.** Brt. S. §. 159. *Vz více v článku* **Jmenovati se** (ku konci; I. 647. b.). Jest a sluje místodržící. V. Vjide sathan v Jidáše, jenž slovieše Škarioth. ZN. Místo to, ve kterém se holubi chovají, holubinec slove. Kom. Zletilí slovou mládenci, dospělí, jinoši. Kom. Oni synové boží slouti budou. Br. Kniehy, ješto scolastica historia slovú. K. š. 3. Ač i nechcete slúti lichevníci. Št. Tělo když jest mrtvé, slove mrcha. Bart. 133. Ty myši u nás německé slovou. Har. I. 94. V tom městě, ješto Vyšehrad slove. Jir. Anth. I. 55. Berně slove zde v Čechách obecná pomoc královi. Št. Kn. š. 156. Tak ďábel slove Bóh tohoto světa, břicho lakotných slove bóh jich, taktéž lakomstvie s. modloslúženie; Ale slovú ďábli neb modly bohové, protože lidé nazývali sú je a měli za bohy; Věrně chtie slúti kněžie Kristovi, ale nechtie trpěti s Kristem; Proto my s-me nemocní, že hřešieme; Proto slovú němí hřieši, že o nich nemají mluviti; Ta bude s-ti mužena, že z muže vzata jest; Krádež slove skryté bránie cizie věci bez vuole toho, jehož jest ta věc, a to ne k jeho prospěchu, ale k svému; V písmě někdy slove otec proto, že stvořil, še zachovává n. . . .; Vizte, kterakú lásku dal nám otec, abychom synové boží sluli i byli; Slove královstvie nebeské sbor svatých lidí, jenž slove cierkev svatá; Najposlednější mohú slúti světí najmenšieho zaslúženie; Jenž slul Faulfiš; Jerusalem s-e jeho město; Ciesař slove každý římský král od prvnieho, jenž jest slul ciesař; A to odpočívadlo zlaté slove; Žlabové jsú koryta, v nichžto omáčejí vlnu n. niti n. sukno ve krvi rybie, jenž potom purpura n. šarlat slove Hus I. 65., 181., 188., 193., 199., 208., 315., 316., 323., II. 68., 95., 376., 399., III. 40., 86. (Tč.). — **u čeho.** Zde sluje u zlaté růže. Ros. — **čím.** Sluje tím jménem. Jel. Jest v pravdě tím, čím slove. Br. Slovo, jímž co slove. V. Bůh vší zemí slouti bude. Ben. Milosrdným sluje. Br. Kdo chce moudrým slouti, dej mnohé řeči mimo se plouti. Rým. Moudrým ten se darmo slove, kdo neumí radiť sobě; Zrno tone, pleva pluje, proto přece plevou sluje. Brt. S. §. 159. Milostí člověk, když dobré miluje, slove dobrý. Št. Kn. š. 35. Malátnosť nemůže opatrností slouti. Bl. Chtě mužem s. Št. Kn. š. 43. Slují písně pořadovými, že po řadě děva za děvou píseň nějakou pěti musí. Sš. P. 765. Cicero otcem vlasti sloul. Jir. Anth. II. 310. Králem s. bude. Arch. I. 74. S. pastuší chalupou. Vrat. II. 17. Ta vojna husitskou sloula. Prot. 29. Bude-li náš život takový, aby před tváří boží mohl modlitbú slúti; Kto mi to dá, abych slul bratrem tvým? Hus III. 52., 92. A on nechtě hubeným slúti povolí. Hus I. 310. Israelem sloul Jakob jménem posvátným; Odtud částka obdržená a dědičná losem či hřebím sluje. Sš. II. 98., 197. S. nevěstů. Kat. 1082. Milosrdným s. budeš. Br. Něčím králem s. Alx. Místo něho jalovým císařem sloul. Skl. I. 90. — **(čím) kdy.** Po nemoci a po pouti (i. e. po cestě) těžko dobrým slouti. Prov. Jg. Názvem tím kniha za dnů nejdávnějších sluje. Sš. Sk. 1. — **čím proč.** Slul i s Janem synem hromu pro svou velikou horlivosť; Šimon sloul Kananitem t. j. horlivcem pro svou stranickou dřívější proti Římanům rozhorlenosť. Sš. Sk. 141., J. 39. (Hý.). — **čím kde.** Jak každý král u Egypťanů faraonem sloul; Ne jedna žena na východě tím od přesličného zvířete vypůjčeným jménem sluje; An logem či slovem Pán u Jana sluje; Bůh sluje v listu k Efesanům Bohem Pána našeho Jesu Krista podlé člověčenství. Sš. Sk. 103., 118., 240., I. 139. (Hý.). Na vše strany ve všem světě jeho chvála slula spoře. Kat. 41. Ten veliký bude slúti v království nebeském. Hus I. 288. — **od koho.** Od něho gentiana latinským jménem podnes slove. Byl. Kamenem ústrku od následku sluje, že se na něm ustrčili a urazili. Sš. I. 107. — **po čem.** A to sluje panování po starých právích. O. z D.

Sloužení, n., das Dienen, Bedienen. Takové oddílné Bohu s. k modlářství zavádělo. Šš. I. 113. To máte, žáčkové, za vaše slóžení, že jste poslóžili mýmo potěšení; Poď Kačenko k placení za sedum let slóžení (za sedmiletou službu). Šš. P. 79., 178. S. mše z peněz; Mší s. slove svaté, že proto jest, aby lidé skrze ně byli svěčeni. Hus I. 287., 321. (Tč.).

Sloužený; *sloužen, a, o*, ge-, bedient. Slouženo mu od nás. Us. On chce býti sloužen (aby se mu sloužilo). Ros.

Sloužící = sluha, služebnice. Mnoho s-ích míti. S-cího vyhnati atd.

Sloužílek, lka, m., der Augendiener. Dch.

Sloužitel, e, m., *služebník*, der Diener. Ros.

Sloužitelka, y, **sloužitelkyně**, ě, f., obyč. *služebnice*, die Dienerin. Jg.

Sloužiti, žím, 3. pl. -ží, služ, služiž, slouže (íc), il, en, ení; *sloužívati*. S., od *sluha*, koř. slu (slyšeti, audire). Schl. — **S.** = *poddaným komu býti*, dienen, abhängig o. unterthänig sein; *sloužiti jako otrok, nevolník*, fröhnen; *o něčí věci pečovati, jemu užitečným v něčem býti*, dienen, Jemanden Dienste erweisen; *někomu něco k zalíbení činiti, posluhovati, vděčiti se*, dienen, Dienste erweisen, gefällig sein; *posluhovati*, bedienen; *prospěti, užitečným býti*, dienlich sein, nützen. Jg. — S., někomu oddati se a vůli jeho poslouchati. Šš. I. 19. — **abs.** Jak jsi sloužil, tak budeš placen. Rb. Jak slouží? Jak slouží zdraví? Us. Pojď ty ke mně slúžiti, chceš-li muža nabyti; Já k vám slúžit nepůjdu, máte tuhé vrata. Šš. P. 106., 547. Kněz zlý není hoden, aby slúžil. Hus. I. 476. Kdo slouží, dvojnásob touží. Pk. — **co:** mši (**ne:** čísti). Kom., Háj., Har., Vrat. 21., Pass. 966., Hus I. 420. a j., Šš. P. 621., 714., 28. Naši páni páteři nejsou doma, není kdo sloužit mši svatou. Us. u Rychnova. Vk. Sloužiti služby boží. Brt. S. 20. Křestné jméno s. (= slaviti). Brt. Čít. pro I. tř. Službu hřícha sloužiti. Žalansk. Těžkou službu s. Us. — **komu.** Větší s. bude menšímu. Br. S. Bohu, modlám, žádostem, libostem těla, spravedlnosti, panně a vdově (se zavděčovati), nevděčnému, času (hověti). V. S. svému pánu. Kom. Bezbožným štěstí slouží. Br. To by obecnému dobrému nemálo sloužilo. Nar. o h. a k. Té paní slúží a frejuje. BN. S. dvěma pánoma. ŽN. Obci, vlasti a králi věrně s. Us. Zdraví mu slouží. Us. Ne každému dlouho štěstí slouží. Prov. Ten kabát mi bude ještě dlouho s. Jg. Jemu slouží štěstí, věk, léta. Us., Bs. Neslouží mu zdraví. Dch. Neslouží každému zahálka. Sá. Jeho mysl pochotem a chtíčům pleti slouží; Potřebám mojim a těch, kteří se mnou jsou, sloužily ruce tyto; Výminka, pode kterou otcovství Abrahamovo židům ku spáse s. může; Abych sloužila Bohu živému. Šš. J. 50., Sk. 235., I. 53., II. 237. Už ten vtipný rozum mi slúžiť nechce; Hlava bolí, srdce touží, že můj milý dvema slouží; Jinší s-ží, ba i budě, ež (až) mne zaňho hanba budě; Dybych tak byl Bohu slúžil, jako divča tebě, byl bych davno svatym zostal s andělami v nebě; Dys ty sloužil otci mému, kaž si zaplatiti; Dvanáct trubačů troubilo a to všecko panně nevěstě sloužilo. Šš. P. 10., 227., 374., 704., 798. (Tč.). To by podlé toho i obecnému dobrému a užitečnému nemálo sloužilo. Nar. o h. a k. Měl mi s. i neslúžil mi. Půh. I. 222. Nevím, kterak mi noha má dále s. bude; Zdravému netřeba služebníka moha sobě samému on slúžiti. Žer. 326., 348. Andělé zbožným lidem rádi slouží. Kom. L. 127. Budeš tam s. bohóm cizím; Obžerní slúžie tomu bohu Bél; Pyšní slúží Luciperu; Svatým slúžíme proto, že nám mohú pomoci; Nižádný sluha nemóž slúžiti dvěma pánoma, nemóžte s. Bohu a zboží; S. zboží jest Boha zapřeti. Hus I. 58., 375., 379., 382., II. 238., 349. a j. (Tč.). By jí jako pikartce právo nesloužilo (jí neplatilo, k ní se nevztahovalo). Skl. I. 52. — **kde:** u souseda. Us. Mládenec ten sloužil tuto **při** církvi. Šš. Sk. 233. S. **na** faře u pana faráře; Má panenka v Praze slouží. Er. P. 418., 119. Jděte vy tam k pánu tomu, v jehož jste s-li domu; Nebudu už u Rašků slúžiť; Slóžilo děvče u polesnýho, nechcelo jísti chleba režnýho. Šš. P. 42., 522., 682. (Tč.). Mnozí slúží u dvorów; Viece jich s-ží u stola než u oltáře. Hus I. 447., II. 66. U kterého pluku sloužíš? Sych. S. **v** pluku. S. **při** dvoře králově. Us. S. někomu při tabuli. D. S. **na** vojně. Jg. Na Vyšehradě mši s-il. Háj. — **za co:** za děvečku, V., za pacholka, za kuchaře, za kočího s. Us. Budu s. za Rachel 7 let. Br. S. za stravu (*o mzdě*). Řd. S. za kuchaře. Kn. poh. I. 33. My za vás Bohu sloužíme. Chč. 376. — Násl. věty se *neschvalují*: Návrhu zákona slouží za základ myšlénka, **lépe**: návrh zákona zakládá se na myšlénce. Šb., Š. a Ž. S. za most, za základ a p. kárá také Ht. v Brs. 289. doporučuje: býti mostem, základem. Sloužiti za příklad, dle Brs. 2. vd. 229. *lépe:* býti za příklad, příkladem, ku příkladu. To slouží za vzor, *lépe:* to jest vzorem. Rs. Podobné jsou věty: Výrokům těm myšlénka o trojici boží za podklad sloužila; Bludové dotčení Pavlovi za podlohu **při** vyvíjení myšlének sloužili; Listina ta sněmům církevním pozdějším za vzor sloužila. Šš. I. 121., II. 78., Sk. 184. Špilberk sloužil za vězení, *lépe*: byl vězením. Pk. — **co za koho.** Budu za vás mšu s.; Vem dceruško bílé groše a daj zaňho slúžiti mše. Šš. P. 37., 112. S. za někoho mši. Chč. 377. Mši za páně milosť s-iti. Chč. 636. — **z čeho:** z chleba (um die Kost dienen). Zlob. Z kusu chleba s. (parasitari). V. S. ze mzdy. Hus II. 167. S. z platu, Šš. P. 705., z chleba. Dal. 76., 131. Já jsem sloužil, má panenko, z líčka červeného. Šš. P. 704. — **v čem.** V čem ti mohu sloužiti? Kdo vám slouží v té rozepři? Když poznám, že bych Vám v čem příjemně s. mohl. Žer. Kteří (Mojžíš a Josue) ve zvláštním od Boha sobě svěřeným úkolu sloužili. Šš. I. 19. Každý, čím má v duchovenství slúžiti, ať slúží; Slúžiece jim v skutcích milosrdných. Hus I. 134., 140. (Tč.). — **pod kým:** pod plukovníkem Janem. Us. — Jg. — **k čemu:** Ve smyslu *býti, hoditi se, prospívati, napomáhati* doporučuje Brs. 2. vd. 227. tato slovesa, ač i *sloužiti*

k čemu i v tomto smyslu vším právem za dobré má. S. ke mši, Jg., ke stolu (posluhovati). V. Čas k tomu slouží (jest prospěšný). V. Neslouží k tomu. V. To mu slouží k duhu. Kom. Slouží mu to ke cti. D., Ml. Kůň s-ží k boji. Us. Ať slouží ke zdraví (říká se, když někdo kýchne). Us. Kmín slouží k zažití. Sych. Meč slouží k sekání a bodání. Ml. Ale že mohou (tito prostředkové) nyní i budoucně k obecnému dobrému tomuto království s. Zř. F. I. A. X. 5. Což k vojně slúžie. Alx. 1122. Osnovou svých mraků sloužím pravdě k znaku; Svým příkladem a kázáním židům k tomu sloužil, aby . . .; K tomu zajisté má historie sloužiti, abychom nyní moudrosti a opatrnosti se učili; Což mu ku potěše sloužilo. Sš. Bs. 12., L. 12., Sk. 64., 282. (Hý.). Požehnej, Bože, ty dary, ať nám všem slouží ku zdraví. Sš. P. 74. Něco množ u nás k obecnému dobrému a poctivému slúžiti, ješto by u vás k tomu tak neslúžilo. NB. Tč. 267. Kněžie jediné k oltáři a k obětem s. mají. Hus III. 250. Podlé úřadu svého jsem zavázán jednomu každému k dobrému sloužiti. Žer. 322. Nyní ani čas k tomu neslouží ani příležitosť. Žer. 325. Ústroje tyto slouží k pohybování těla, *špatně prý* místo: ústroje tyto pohybují tělo, hýbají tělem; jsou k tomu, aby pohybovaly tělo, hýbaly tělem. Vst. Ale káraná vazba *jest* **dobra**, sr. předcházející věty. — **čím (kde).** Svátostí velebnou pod obojí s-iti. Jg. Ten službou ve dvoře sloužil. Dal. Smím Vám tím sloužiti? Plk. Košíkem s. Prov. Mus. Bezbožné tresce a ku pokání pohrůžkami a i sliby božími jim slouží. Br. Psí službou někomu sloužiti (pochlebovati). Č. Opilí duší i tělem vínu atd. slouží. Bl. Těmi věcmi sloužil jim nemalý čas. Bl. Žv. Aug. 57. Anna prorokyně s-la Bohu netoliko modlitbami, ale i přísným životem; Částice ta úvodem slouží dalejšímu vypravování. Sš. L. 43., Sk. 94. Svú ztrátú marnému pánu sloužiti. Výb. I. 233. S. někomu postem, trudem. Kat. 1103. On sám jediný jest pán, jemuž nemóžeme slúžiti kterým hřiechem; Budú mnieti, by tiem Bohu slúžili; By jemu slúžili posty, almužnami, modlitbami. Hus. II. 370., I. 182., II. 348. Vdova chtěla s-iti svým vdovstvím Bohu. Št. Kn. šest. 85. S. někomu řečmi. Arch. I. 72. Tú službú chci mu s. Pass. 573. — **kde s kým.** Slúžil jsem tam s jednú děvečkú, to s rychtařovú dcerečkú. Sš. P. 158. — St. skl. — **komu kdy. Před** zákonem mysl i pleť člověkova sloužila hříchu. Sš. II. 39. Jim nelze jest spolu v jeden čas slúžiti; Papež Telesforus ustanovil l. 138., aby tři mše **na** vánocě slúžili. Hus II. 348., 90. **Z** mladosti mu sloužil. V. — **proč.** Ale **skrze** lásku ducha služte sobě vespolek. Sš. II. 59. Kněz slúže mši pro penieze neslúží hodně Kristovi; Námezdník jest ten, kterýž pro časnú neb pro tělestnú potřebu slúží někomu, aby od něho vzal. Hus I. 130., II. 167. *Mdlobú* Bohu slúžiti nemohli. Pass. 663. Čert **za** pokutu 3 roky sloužil. Kn. poh. II. 122. — **jak dlouho.** Že tobě rádi budú s. všech svých dní. Pass. 2. (Hý.). **Do** smrti někomu s. Kat. 1035. **Od** té chvíle až do smrti mše sloužil. Let. 42. Sloužil mu **po** některý čas. Sš. II. 195. — **proti čemu.** Kalmus slouží i proti uštknutí hada. Byl. Ale i ta jeho zapomenutosť dobře slouží církvi boží proti těm bludařům, kteří . . . Sš. J. 99. — **jak (nad co, nač, v čem, v co, do čeho, čím, s čím, k čemu, bez čeho, na čem, vedlé čeho, s adv.).** Učicímu se při světle sloupek (voskový) **nad** lojovou svíčku slouží. Kom. Ven **ze** země sloužiti. Jir. exc. Slouží **na** tisíc zlatých. Us. Msk. S. střídmosti na příklad. Us. Vk. Ty pak Bohu **ve** spravedlnosti a svatosti s. budeš; Sloužiť jiným **v** potěchu jest mi vrchol oddechu; Bohu sloužím v duchu svém (duchem svým, Sš. I. 23.); Abychom **do** sil vlastních Bohu sloužili ve stavě, v nějž nás postavil; Caesarea druhdy i *sídlem* prokuratorovi římskému sloužila; Slouže pánu **se** vší pokorou a se slzami a pokušeními. Sš. L. 29., Bs. 31., I. 22., J. 58., Sk. 106., 234. (Hý.). Ješto jsú měli s věrú slúžiti. S-iti někomu *svou osobou.* Zř. zem. S. někomu v čistotě, Smil v. 1886., s pilností. Výb. II. 41. I slúžil mu **k** jeho vóli. Žk. 195. Husité **bez** ornátóv mši s-li. Chč. Jen k oku jim slúžiec (= na oko). Št. Kn. š. 66., Sš. II. 139., Výb., ZN. Modlil se a slúžil pánu Bohu v světlé lásce; **Na** penéziech (= za peníze) nechci mše slúžiti; *Postmi* a modlitbami slúžieci ve dne v noci; Neb služiec sobě na zatracenie . . . Slúžiti mu budu *správně* a *nábožně*; Ktož chce *vděčně* slúžiti; Slúžiece **vedlé** svých nálezków. Hus I. 122., 437., II. 23., 207., III. 89., 184., 240. (Tč.). Mnoho jest údů v těle zplozeno, aby každý svému tělu sloužil *úřadem* svým. Exc. A tak slouží nájemník, že **na** nájmu slouží neb námezdník, že ze mzdy tělestné slúží. Hus II. 167. Bohu sloužiti **na** modlitbách. Sixt. z Ottrsd. — **aby.** Bohu slouží tak, aby čerta nerozhněval (chce se dobrým i zlým zalíbiti). Prov. Věci ty sloužily k tomu, aby lid s větší ochotou zákon boží přijal. Sš. Sk. 89.

Sloužnosť, sloužný, *lépe*: *služnosť, služný.* Jg.

Slovácký, slovakisch, obyč. *slovenský.*

Slováctvo, a, n., **Slovač,** i, f., na Slov. = *slovácká země,* die Slovakei. Za ubohou Slovač. Hdk. C. 26. Bídná jest S., však jádra zdravého. Nitra VI. 150.

Slovačina, y, f., *slovácká řeč,* die slovakische Sprache. Veď se mi jen netrap S-no zlatá. Hdk. C. 112.

Slovačka, y, f., die Slovakin. Bern.

Slovák, a, **Slováček,** čka, m., *Slovan uherský nad Dunajem,* der Slovak. S. jako řepa. Prov. na Slov. Vz S. N. Na n. ve S-ích = na n. ve Slováctvu. Us. Hý. — **S.** = *Slovan,* der Slave. Od Javana Řekové a Slováci pocházejí, dle zdání rabínů. Br. — **S.,** *benediktin v Emausích* (zastr.). — Jg.

Slováky, pl., *slovácká země,* die Slovakei. Zlob.

Slovan, starší Slověnín, a, m., pl. *Slované, Slovené,* die Slaven. *Slované*: severových. Rusové, západně: Poláci, Čechoslované a lužičtí Srbové, jižně: Slovinci, Srbochorvati, Bulhaři. Tl. Slované národ holubičí. Kom. Kde Slovan, tam zpěv; kde

Maďar, tam hněv; Kam Slovan přijde, každý hřebík se před ním třese (praví Němec a Slovan dodává: ‚Pravda; ale kam Němec přijde, ten ho zajisté vytáhne'); Slovan (Čech) vůl, Němec kůl, Turek tráva zelená, Francouz růže červená; přišel vůl, porazil kůl, sežral trávu zelenou, posral růži červenou. Č. — Vz *Slovanský*, S. N. VIII. 589.—671., Mtc. 1880. 108.

Slovančina, slovanština, y, f., *řeč n. cokoli slovanského*, slavische Sprache, Gebräuche, Gesetze, Kleidung usw.

Slovanec, nce, m. = *Slovan*. Šf.

Slovanín, a, m. = *Slověnín*, *Slovan*.

Slovanka, y, f., eine Slavin. Kde S., tam zpěv. Koll.

Slovanomil, a, m., der Slavenfreund. Šm.

Slovansko, a, n., *slovanská země*, das Slavenland. — **S.**, *země s poledními Uhry mezující*, Slavonia, Slavonien, n. — **S.**, *země Slováků*, die Slovakei. Jg.

Slovansko-, slavisch-: slovanskočeský, slovanskopolský, slovanskoruský. — Jg.

Slovanskosť, i, f., die Slavheit. Šf., Kos. Ol. I. 267.

Slovanský, *-sky*, *po -sku*, slavisch. S. jazyk, národ. — S. země, Slavonia. Vz Slovansko. — Jg. Slovanské jazyky:

Slovanštiny:
- A) rameno severovýchodojižní:
  - a) ruské:
    - 1. velkoruština s nářečím: α) moskevským, β) novgorodským a severním, γ) sibiřským, δ) středoruským.
    - 2. maloruština s nářečím: α) východním, β) západním, γ) karpatským.
    - 3. nářečí běloruské.
  - b) bulharské:
    - 1. bulharština stará a církevní (staroslovenština).
    - 2. bulharština nová s nářečím: α) hornomoesijským, β) dolnomoesijským, γ) makedonským.
  - c) srbskochorvátskoslov.:
    - 1. srbskochorv. s nářečím: α) jižním n. hercegovinským (spisovným), β) srěmským, γ) resavským, δ) přímořním.
    - 2. slovenština s nářečím: α) hornokrajinským, β) vnitrokrajinským, γ) dolnokrajinským, δ) štýrským, ε) uherským, ζ) rezjanským a slavontským, η) chorvátsko-slovinským.
- B) rameno západní:
  - 1. čeština s nářečím: α) českým, β) moravským, γ) uhersko-slovenským.
  - 2. polština s nářečím: α) mazovským, β) velkopolským, γ) slezským, δ) kašubským.
  - 3. srbština lužická s nářečím: α) horním, β) dolním.
  - 4. vymřelá slovanština polabská a baltická.

Gb.

Slovanský jazyk jest větev kmene indoeuropského (Němci říkají: indogermanského). Větev 1. arská (odvětví: jazyk staroindský n. sanskrtský a starobaktrijský n. zendština i stará perština); 2. thrakoitalská; 3. slovanskolitevská; 4. německá; 5. keltská či gallská. Jazyk slovanský rozpadá se svým ústrojím na dvě pořadí, na jihovýchodní a západní, vz předcházející rozvrh. Čeština jest západním jazykům srozumitelnější nežli jihovýchodním. Staroslověnština vyniká přesností ústrojí svého, proto jest mluvozpytu slovanskému velmi důležita. Kt. — Ostatně vz strany slovanských jazyků Gebauerův článek *Slovan* v S. N. a Gb. Úv. 47. S. právo, vz Právo. — **S.** *rýže*, *špalda*, triticum spelta. Schd. II. 264. — **S.** klášter. Vz Tk. II. 548., III. 659., IV. 740.

Slovanství, n., das Slaventhum. Krok.

Slovany, gt. Slovan, dat. -ům (vz Dolany), m. = *Slovansko*, das Slavenland. Do Slovan jíti. — **S.**, *Slavonie*. — **S.**, *klášter v Praze*, *Emauzy*, das Emauskloster. Jg.

Slovář, e, m., na Slov. *slovár* = *slovník*, vz Slovník. — **S.** = *spisovatel slovníku*, vz Slovníkopisec. D., Zlob.

Slovaření, n., die Wortmacherei. Šm.

Slovárna, y, f., o špatném slovníku. D.

Slovářský, lexikographisch, lexikalisch.

Slovce, e, n., *slovo*, strsl. slovьce, vocula, příp. -ьce. Mkl. B. 314., 315. Das Wort. V. Promluviec k němu slovce milé. St. skl.

A nás pak sbůří k hněvu jediné slovce protivné? Št. N. 234.; 23., 97. S. *ale*. Hus I. 355. Pohlavní s. šp. m.: *člen*, das Geschlechtswort. Nz. Než chybil-li jsem kde čteny neb sřeku neb slovce opustil, za to prosím, aby opravil. Hus II. 440. Povím mu s. s opatkem. Prov. Ctib. Had. — **S.**, *písmeno, litera*, der Buchstabe. D. exc.

Sloveč, vče, m., Slowetsch, ves u Král. městce. PL., Tk. III. 659.

Slovečko, a, n., vz Slovo.

Sloveň, vně, f. = *sluj*, die Schichte. Us.

Slovence, nec, pl., f., *vlčí hrách*, lupinus albus, die Wolfsbohne. Bern.

Slovencový, Wolfsbohnen-. S. polívka. Bern.

Slovenčina, y, f., *slovančina, slovenská řeč*, die slavische Sprache. S. m.: slovenština. Bž. 41. Vz K, Sk. — **S.** = *slovačina*, die slovakische Sprache. Jg.

Slovenec, nce, m., pl. -ci. **S.** = *Slovan*, der Slave. — **S.**, Slovan v Korutanech, Krajině, Štyrsku, z části v Chorvátech a záp. Uhřích, der Slovene. — **S.**, *Slovák*. — Jg.

Slovení, n., *vylovení*, das Ausfischen. V. — **S.** *zvěři*, das Ausfangen des Wildes. — **S.**, *mluvení*, das Sprechen.

Slovenice, Slowenitz, ves u Benešova v Buděj. PL.

Slověnice horní, Ober-Slowienitz, S. dolní, Unter S., vsi u Lišova.

Slověnín, *Slovenín*, a, m. = *Slovan*. Pl. Slověné n. Slované.

Slovenka, *Slověnka*, y, f. = *Slovanka*; *Slovačka*.

Slověnko, a, n. = slovíčko. Cf. Srděnko. Přišla k němu jeho milá, s. k němu promluvila. Sš. P. 183.

Slovenky, pl., f., *hrušky*. Brt.

Slovensko, a, n. = *Slovansko*; *Slovácko*, die Slovakei. Jg., Mkl. B. 280.

Slovenský = *slovný, výslovný*, wörtlich, deutlich, ausdrücklich. Leč jest s. vymienil. Ms. pr. pr. 105. — **S.** = *slovanský*. Dal., D. Strsl. slověnьskъ, příp. -ьskъ. Mkl. B. 278. Kdež slavné učenie bieše, v slověnském jazyku ktvieše. Jir. Anth. I. 54. — **S.**, od Slovence v Krajině atd., slovenisch. Vz Slovenec, 2.

Slovenství = *slovanství*.

Slovenština, vz Slovenčina. Vz Št.

Slovesník, a, m., slovesný umělec, der Belletrist. Nz.

Slovesnosť, i, f., *umění slovesná, básnictví a řečnictví*, die Redekünste oder redende Künste; die Redekunst, Theorie der Beredsamkeit. Nz. — **S.**, *belletristika*, die Belletristik. Nz.

Slovesný, *slovný, slovy vynešený*. — S. památka. Večer hudebně-slovesný, musikalisch-deklamatorisch. Dch. — **S.** *umění* = *slovesnosť, pěkné vědy*, schöne Wissenschaften, belles lettres. Nz. S. literatura, krásná, die schöne Literatur. Nz. Vz Slovesnosť. — **S.**, *literně vzdělaný*, literärisch gebildet. Moudrými rozumí lidi soukromníky vzdělané, s-né. Sš. I. 24. — **S.**, *časoslovný*, Zeitwort-. S. tvary, kořeny. Bž. 169., 223. Vz Časoslovo. — **S.**, *belletristický*, belletristisch. Nz.

Sloveso, a, n., vz *Časoslovo*. Sloveso lépe než časoslovo dle něm. Zeitwort, ježto nevyjadřuje se jím v jazyku českém jen čas, ale i povaha děje; výraz *sloveso* označuje nejdůležitější částku řeči jakožto *slovo* zvl. Brs. 2. vd. 227. S., příp. -es. Mkl. B. 321. S. ze *slovo*, gt. slovese, jako imě, imene, imeno, jméno. Cf. Ht. Sr. ml. 191.

Slovice, e, f. = *písmeno*. Rohn. — **S.** = *logika*. 1587. — **S.**, *charade*.

Slovíčkář, e, m., *kdo se v slovíčkách přebírá věci důležité pomíjeje*, der Wortklauber. D., Šd. Cf. Puntičkář. — **S.**, *kdo rád za slova chytá*, der Worthascher. Us. Kšá., Šd. — **S.**, *litec slovíček*, der Schriftgiesser. D.

Slovíčkařiti = *slovíčkářství provozovati*, Wortglauberei treiben. — **kde**. Aniž sluší s. při pravdách božích. Sš. Mt. 143.

Slovíčkárna, y, f., die Schriftgiesserei. D.

Slovíčkářský, Wortklauber-.

Slovíčkářství, -**stvo**, a, n., die Wortklauberei. Kos. Ol. I. 95. Aniž s. takovému písmo sv. samo přeje. Sš. Mt. 355.

Slovíčko, a, n., *slovičko*, na Mor. *slovečko* = *slovo*, das Wörtchen. V. — Vz Slovo. — **S.**, *písmeno*, der Buchstabe. V.

Slovíčkování, n. = *slovíčkářství*. Šm.

Slovíčkovina, y, f., *slitina*, ze které písmena dělají. Techn.

Slovinci, die Slovenen.

Slovinský, slovenisch, **ne**: slovenecký.

1. **Sloviti**, il, en, ení; *slovovati* = *vyloviti, schytati*, aufjagen, auffischen. — **co**: rybník, V., ryby. Vz Loviti.

2. **Sloviti**, il, en, ení = *mluviti, ohlašovati*, reden, verkünden. Pl. — **komu jak.** A ten věnec růžový, zda ti na hlas nesloví. Sš. Bs. 64.

Slovka, y, f., *slabika*, die Sylbe. Ros.

Slovko, **slůvko**, a, n., das Wörtchen. Jel. Vz Slovo.

Slovně, wörtlich, mündlich. Jg.

Slovní, *k slovu náležitý*, Wort-. S. omyl (a věcný). Krok. S. výměr (definitio verbalis). Marek. S. slib. Kartig. — **S.** = *písemný*, buchstäblich. D.

Slovnice, e, f. = *skřínka na slovíčka*, der Schrift-, Setzkasten. D.

Slovnický, Wörterbuch-, lexikalisch. S. práce. Ml., Krok.

Slovnictví, n., *spisování slovníků*, *část* literatury o slovnících jednající, die Lexikographie. Rec. Č.

Slovník, u, m., pol. *słownik*, rus. a slov. *slovar*, srb. *rečnik*, slovin. *besednik, besedar*, ang. *dictionary*, fr. dictionnaire, něm. das Wörterbuch, Lexikon. S. jest spořádané sebrání slov buďto celého neb jen částky některého jazyka s připojeným ku každému slovu buď výkladem v též řeči, aneb překladem na jiný jazyk. Obyčejně seřaděna jsou slova pořádkem abecedním. Může pak býti úkolem s-u buď vykládání n. objasňování *slov* aneb vysvětlování a popisování *věcí*. V prvním případě má s-ník rozličná jména: *glossarium*, vysvětluje-li slova zastaralá aneb slova jenom jednoho spisovatele; *idiotikon* zabývá se toliko jediným nářečím; *etymologikon* sestavuje slova dle

původu a příbuznosti; *synonymikon* seřaďuje slova podlé podobnosti smyslu a vysvětluje jich rozdíly; *terminologie* či *názvosloví* vysvětluje slova technická, jichž užíváme v některém odboru věd n. umění; *lexikon* n. *dictionarium* obsahuje pokud možná veškerá slova některého jazyka. Přihlíží-li však s. více ku stránce *věcné* čili *realné*, nazývá se *onomastikon* (Realwörterbuch); takový s-ík podává pak popisy buď všech věcí a sluje *encyklopaedie* aneb obírá si za předmět toliko jednotlivé odbory vědění lidského. S. N. S. úplný, neúplný, chudý, Us., náučný (Konversationslexikon). Rk.

Slovníkář, *kdo slovník píše, slovníkopisec*, sce, m., der Lexikograph. Nz.

Slovníkářský, *slovářský*, lexikographisch. L.

Slovníkářství, n., die Lexikographie. Vz Slovnictví.

Slovníkopisectví, n., die Lexikographie. Nz.

Slovníkopisný, lexikographisch. Rk.

Slovnosť, i, f., *ústnosť*, die Wörtlichkeit, Mündlichkeit. Bern.

Slovný, *na slova bohatý, hojný*, wortreich, beredt. S. jazyk český. Plk. — **v čem.** Směšný se činí, kdo v přístupu, v předloze, v rozvrhu a zavírce slovný jest. Kom. — **S.**, *k slovům se vztahující*, Wort-, wörtlich. S. rozum. Překlad slovný, doslovný. L. S. přízvuk, der Wortakcent, znění, hra, das Wortspiel. Dch. S. caesura, die Wortcäsur. Nz.

Slovo, slůvko, slovko, slovíčko, slovičko, slovečko, slověnko, a, n.;, v pl. dříve také: slovesa. Rkk. 30. Strany skloňování tohoto slova jakožto vzorce vz Skloňování, Bž. 103. Na mor. Zlínsku skládějí: pl. dat. -om, lok. -och, instr. -ama; v instr. -y jen v některých rčeních: pod okny, za humny, před lety. Brt. — **S.** od *slu* (slu-ji, slouti; vz *u* v *ov*). Cf. Mkl. B. 320., 321. Se stránky *hláskové* je s. řadou hlásek a slabik s jistým přízvukem a s jistou kvantitou; slovo *dítětem* na př. je s této stránky řadou hlásek ď-í-ť-e-t-e-m, vyslovených ve slabikách dí-tě-tem, z nichž první má přízvuk a je dlouhá. Se strany *tvarové* jsou slova větším dílem tvary ohnuté (skloněné n. časované) a skládají se ze kmenův a přípon ohýbacích; na př. slovo *dítěte* jest v té příčině genitiv jednotný, *neseme* je první osoba množná přítomného času atd. a skládá se prvé ze kmene *dítět* a přípony ohýbací *-e*, druhé ze kmene *nese* a přípony ohýbací *-me*. Gb. Hl. 1. Se stránky tvarové jest každé s. jistý tvar grammatický. Gb. Úv. 7. Slovo ohnuté skládá se z kmene (themata) a přípony ohýbací (suffixu). Gb. Úv. 8. — Slova, která se tvoří z kořenův a kmenů časoslovných, slovou *prvotná* (primitiva, verbalia). *Mráz* povstalo ze kmene slovesa mrznu (*mrz*), jest tedy prvotné slovo. Zk. Slova z kmenů příponami utvořená slují *odvozenými*. *Mrazový* z kmene jména *mráz* příponou -ový, tedy slovo odvozené. Tak nos-ič, nos-idlo, nos-ný. Kz. Vz Kořen. Z kořenův a kmenů stávají se slova trojím způsobem: 1. *vniterně*, když kořennou n. kmenovou samohlásku proměníme čili stupňujeme, což nazýváme *stupňováním* (vz Stupňování): plet — plot, tek — tok, kry — krov. — 2. *Zevniterně*, když se jisté přípony ku kořeni vně přirážejí, kterýžto způsob tvoření slov jmenujeme *odvozování* (vz Odvozování): vlad — vlad + *t* — vlasť — vlad + ař — vladař. — *Pozn.* Často se tvoří slova vniterně i zevniterně zároveň: met (met-u) — mot — mot + t — most. — 3. *Skládáním*, když se dvě i více slov v jedno tak spojí, že z nich každé svůj význam zachová: Vlaslavobojec, Rkk. 23., země-pis, sto-letí, rychlo-nohý. — *Pozn.* Někdy se kořen sám se sebou skládá, což *zdvojením* jeho nazýváme: tá-ta, má-ma, kol-kol, chochol, pra-por. Kz. Ml. 146., 4. vyd. Dle původu jsou s. *domácí* č. *původní* a *cizí* či *vypůjčená*. Bž. 67. Vz *Tvar, Tvoření* (slov), *Přípona, Kořen, Kmen, Podstatný, Přídavný, Příčestí, Transgressiv, Zájmeno, Časoslovo, Číslovka, Příslovce, Předložka, Spojka, Citoslovce, Jméno, Složení, Složený*, S. N. atd. — U substantiva *slovo* přičiňuje se zvláštnější určení slova *nikoli genitivem* jako v latině, nýbrž *nominativem*: Slovo *rozkoš* jest dvouslabičné (*ne*: slovo rozkoše. Verbum voluptatis est dissyllabum). Kos. — **S.** = *slyšitelné n. viditelné znamení toho, co si představujeme, jediná částka řeči, o sobě samé již pojetí zavírající a pojednou bez přestávky se vyslovující.* Jg. **S.** = *slabika n. více slabik, když pojem určitý v sobě zavírají*, das Wort, verbum, vox. S. psané, nedopsané, V., ve vlastním n. přeneseném smyslu, Kram., původní, prvotné, odvozené, dobré, hodné, špatné, nízké, dvou-, troj- (tří-), čtvero-, mnohoslabičné, zastaralé, nově tvořené, Us. (Jg.), přízvučné, bezpřízvučné, bezrodné, cizí, cizojazyčné, číselné (číslovka), členité (nečlenité), dělicí, dílné (nedílné), domácí, dvojité, dvojsmyslné, dvoutvárné, formalní, Form-, hostinské, jednozvučné, kmenové, krajinské, líčené, napodobovací (onomatopoëticum), neohebné, nepravidelné, nové, obojetné, obyčejné, ohebné (neohebné), ostropřízvučné, pěkné, přetvořitelné, pokrajinské, prosté, prostonárodní, rozdílnoznačné, sklonné (sklonitelné), slibné, složené (složité), souznačné, licho- n. sudoslabičné, tázací, ukazovací (Stich-), určovací, ústní, vložené, vřadné, začáteční, základní, zdrobnělé, zobecnělé, zrůdné (Mischlings-), živé; význam, smysl, kmen, kořen, původ, význak, ráz, rod, směňování, zmotání, vysutí, kladení, pořádání, tvoření, odvozování, skládání, ohýbání, skloňování, členění, skracování, protahování, zdrobňování, průseč, útvar, znění, třídy, pořádání slova; slova členiti n. článkovati, tvořiti, odvozovati, rozvésti, rozložiti, natahovati k smyslu, vyčísti, vyčítati, vřaditi, objasniti, vysvětliti, vzdělati, vypsati, vypisovati, popsati, vykládati, spojovati; slovo béře se tím smyslem; hra ve slovech (slovná); z kterého kmene to s. jde?; tak slova (textu) znějí; vedlé znění slov; slova tato zní docela jinak. Nz. Smysl, rozum slova. J. tr. Křesťan slovem, ale ne skutkem (pokrytec). V. Tato věc žádným slovem vypověděti se nedá. Plk. Papoušek

výslovná slova formovati zvyká. Kom. S-a nějakého jazyka sbírati, vysvětlovati. Zpytování, zkoumatel, zpytatel, vyložení, vysvětlení, vyjádření slov. Us. I přijde cuzí úsilno v dědinu, i cuzími slovy zapovída. Rkk. 8. S. od s-a, s. do s-a, s. z s-a, na s. = přísně, jedno s. po druhém. Jg. On to s. od s-a vypsal. V. Od s-a do s-a přeložiti. Bern. Nemámeť slovo z s-a, ale smysl z smysla vykládati. Ms. pr. hor. S. z s-a, rozum z rozumu vykládati. Vš. V kterémžto majestatu také tento kus znamenitě jest položen slovo od slova; A tyto knihy z zvláštního poručení mají na pergamen slovo od slova napsány býti. Zř. F. I. A. XXXVIII. a III. Stvrdili jsme kšaft a do knih svých kázali zapsati, kterýžto jest slovo od slova takto: Já kněz Jan... Jdn. 69. Tak jakoby jim ti listové slovo od slova zejména svědčili. Faukn. 42. Za naučenie toto měj: žaloby což najkratšie móžeš, užívaj; viece-li slov volíš, viece od pohnaného honěn budeš. Vikt. 36. Klaď v žalobu slova vážná, platná, potřebná, zřetelná, pravá. Ib. 37. Dáš-li mi dobré slovo a něco do kapsy, pak lze něco dělati. Us. Msk. Že mne neposlechneš slovem (= na slovo)? V Kunv. Msk. Jen mi slovíčkem odpověz, nehněváš-li se na mne. Us. Šd. Ani slovíčkem se nezmínil. Us. Šd. Hedvábná slůvka dává (pokrytec). Hš. S. za někoho uroniti. Mor. u Buděj. Šd., Ks. Pomáhali si na vzájem za dobré slovo. Us. Brt. Slovo k slovu a byli v sobě; Je to mé poslední s.; Pro slovo bylo zle; Zlobí se o slovo (o maličkosť); Dá na slovo (poslechne); U něho jedno slovo jak u jiného deset; Dal mu dobré s. Kšá. Nikdy mu dobrého s-a nedá. Mt. S. Dokud s-a nevyřkneš, jest tvé, ale jak je vyřkneš, jest toho, kdo je slyšel a ten ho může co meče proti tobě užiti. Kom. Dejte mi za to do s-a pět zlatých. Us. Není ho za slovo (nemůže ani slova pronésti). U Rychn. Nemůže dáti každé slovo na strýčka (nemůže každému s-u věřiti). V Dobrušce. Slovo dalo slovo a už to bylo. U Solnice. Ni slova víc! Podložení slov (pod noty); s. výstražné, prázdné, okřídlené. Dch. Setkání slovy; s. zákona, der Ausdruck des Gesetzes. J. tr. S. padá jako nebezpečná jiskra v zásobárnu paliva; Marijanko dzěvečko, přemluv (promluv) ke mně slovečko; Zač dáš ovce? Za dva rýnské slovem, za tolar si je vem; Přišla ti k němu jeho milá, slověnko k němu promlovila; Dal sem já jí slovečko: Dař pán Bůh dzěvečko! A ona se ulekla, slovečka neřekla; Dle slovečka jednoho pozbyla sem mileho; Či to hnědž (hned) přislibi, jak slovečko mluvi? třeba se to najprv macičky poradzić; Už nesmíš k nám chodívat, sloveček o lásce mluvívat; Už sem já tej tvej maměnce dobré s. dal, a tebe sem, galanečko, předce nedostal; Šak ty možeš mej maměnce dobré s. dať; Možeš přeřundzić slovko lebo dvě, jenom musíš, můj synečku, pěkně lahodně; Němaš (= není) tolej vlny na každym baraně, jako falešných slův při každym galaně. Sš. P. 92., 132., 183., 111., 211., 300., 311., 320., 339., 344. (Tč.). S-a předvěstná vyřekl; A tudy slova:... nejtěsněji se pojí s předešlými slovy; Užívá sv. Marek loveckého s-a; s. *svědčiti* jest zamilované s. Janovo; Bludaři ti s-a Janova ke smyslům svojim natahovali (překrucovali); Slovo prosebné, obtoužné, ohroubné, počestné, vznešené; S-va ta bezpečně se váží k předešlému; S-a ta v celé platnosti významu svého a bezvýjemně slyšeti se mají; Avšak tu souznačně se obě slova kladou; Avšak s-a ta nemálo nesnáze do sebe mají; S-a tato přemnohého vykládání došla, poněvadž záhadna se býti zdají; S. věcnatě a předmětně bráti; Ačkoli mu odtažitá s-a ta bližší byla pro předešlé jich užití; Dokladná slova; Jiní táhnou vztažné slovo *ještě* k celé větě; Pavel vylévá se ve slova ta náramná; S-a obtoužná a mocná; S. chladné, zimné; Obižné s. to v sobě chová, že...; Máte-li jaké pobudlivé s. k lidu; S. bohodané; Ačkoli nauka ta suchými a čirými slovy se tuto vynáší; Leč právě ta s-a pro nejasnosť nejednoho výkladu docházejí; Širšího jest objemu s. *pásti* nežli *říditi*. Sš. L. 16., 29., Mr. 53., J. 18., 21., 39., 262., 279., 307., I. 25., 26., 27., 169., II. 8., 9., 10., Sk. 52., 153., 155., 183., 193., 236., 239. (Hý.). Jiným zdá se s. *πείθω* právné býti; obtoužná s-va ta vyšla z otecké lásky a z apoštolské horlivosti; Slova moudrých tedy musejí bodati, ne však lahoditi; Leč slovo řecké tohoto místa *πάσχω* v novém zákoně v tomto významu nepřichází; S. *národ* obšírnějšího cosi namítá nežli s. *pokolení*; Nyní útulným je (Galaty) slovem oslovuje; S-va uvedená dosti zdají se zřejma býti sama o sobě, ale spojením jich s následujícími povstává právě ta záhadnosť, ta nesvětlota a ta mhlivosť jejich; To jsou ta záhadná tak nesčíslným výkladům podrobená s-va; S-vy těmi již apoštol namyká, že; Leč lépe bráti slova apoštolova za účelná; Galatům slovo to nyní prozračnější a milejší a působivější bylo; S-va ta velmi nesnadná nejeden výklad provolala a nemálo námahy vykladatelům zavalila; S. to staví odporem slovu *druhdy*; Užívá abstraktných slov místo konkretných; Aby nehned s-va obtoužná bližních svojich za urážku sobě kladli; Všickni křesťané stejným víry pravidlem se řídí; S-va ta Zlatoúst stručněji a obmezeněji béře; S-va která se při udělování křestu vynášejí a v sobě moc oživnou a obrodnou ve spojení se živlem vody chovají; Někteří oddílně s-va ta chtějí vykládati; Promluviti o významu a půtahu slov oněch právě uvedených; Tajemná mnohovážná slova; Hromadí a kupí s-va ta pro sílu a živosť citu svého; Přec ale největší díl interpretů chápe s-va ta v ten způsob, jakoby; S. pěstěné; V řeckém a latinském textu jiné souznačné s. přichází; Dí *ἀποκαταλλάξαι* s-vem dvojitě složitým; O smyslu těch slov a hned o jich vztahu a spojbě nemalá je různosť mezi vykladateli; Ostatně slovo *náuka* obšírněji se prostraňuje než slovo *příkaz*. Sš. II. 11., 31., 32., 34., 36., 39., 40., 58., 61., 71., 90., 93., 97., 111., 112., 128., 133., 135., 136., 159., 160., 179., 182., 183., 201., 217. (Hý.). Zná-li mi se v tom od prvnieho slova až do posledního, zná mi se v pravdě; Zná-li sě k s-ům

mým, kteráž já k němu žaluji; Dávals mu vinu a mněs slova neřekl; Nedadíť mi oni o to slova řéci; A tu jest mne bez mého proviněnie hanlivými slovy bez Boha a bez práva haněla. NB. Tč. 10., 80., 173., 246. A toho Tuček takové listy před nás položil, jakož tyto přípisy slovem od slova okazují; Kterýž list s. od slova zde vypsán. NB. Tč. 28., 69. Kterýžto spis toto jest v sobě s. od slova zavíral a obsahoval. Svěd. 1568. Má ten list s. od slova obnoven býti; Aby mi toho list správný učinil, s. od slova nic umenšuje atd. Půh. II. 60. 511. Kšaftové ne slovo od slova ve dsky se kladů. Vš. 159. Činí s. neb hlas svój posla žádosti tělestné; S. prázdné jest s. v sobě dobré, jenž promluveno jest bez užitku toho, jenž mluví, i toho, jenž slyší; Ještě tieží s. pověstné tiem, že i rozum i žádosť člověka pověstného lúčí ot duchovních věcí a k zemským tiehne; Ktož mnohých požívá slov, urazuje duši svú a v mnohých slovách nalézá sě bláznosť; Každý čas myslí (instr.), slovem n. skutkem máme sě modliti; Též ten bez užitku zuby a rty slova mele (se modlí). Hus I. 225., 262., 265., 271., 305., 307. Tak s. od slova ten papež mluví; V těch sloviech dvě věci se mínita, práce a dóstojenstvie; Znamenaj, od které čteny to s. počíná; Cestu jim s-em i skutkem k věčné radosti ukázal; Mlčte slova, mluvte skutkové; O tvrdá odpovědi! o meči ostrý slova!; Z každého s-a prázdného lidé dadie počet v súdný den; Aby rozuměli lidé slovům ve čtení; Kterak vydadie lidé počet z každého s-a smilného, nekázaného, utrhavého, lživého, zrádného a hněvivého. Hus I. 415., 448., 478., II. 1., 16., 98., 143., 388., 390. (Tč.). Chraň Bůh, aby jí dal špatné s. Sá. Jsem jeho otcem a proto mohu říci, co chci a není mi slova na dlaň n. na jazyk plíti (= je tajiti). U Žambk. Dbr. Sprásk' ruce a pracoval samým překvapem k slovu. U Jič. Ktož jedno slovo protivné strpí, ten viece pána Boha uctí . . .; Jemu skutkem nic zlého nemyslíš, ale slovem zlým hledáš jeho uraziti; Když sě dříví nedostane, uhasne oheň a když sě slov nedostane, uhašen bude hněv. Hus III. 147., 181., 182. (Tč.). Za špatné slovíčko špatné místečko (vězení). Slůvko vyletí jako vrabec a vrací se jako vůl. Č. U nás se, panáčku, bere za kliku a ne za slovo. Pk. Nehádej se o s. ale o věc. Lb. Ber s-a na vážku. Lb. Co slovo, vše hrom a čert (o tom, kdo pořád hromuje. Vz Hněvivý). Lb. S-a jsou pára lacná, věrný přítel jest věc vzácná. Shakesp. Tč. Laskavé s. jest kyje silnější. Brt. S. 38. Cf. násled. význam slova tohoto (konec). S. za s-em srovnávati. Měst. bož. V tom se na s. srovnávají. Kram. Od s-a k s-u, jest *germanismus*. Jg. Tím s-em sobota zavírá celou poctu a službu boží. Br. — S., *slova = řeč, vyjádření citů a myšlének svých rozumnými výslovnými zvuky*. Kat. 3321. Das Wort, die Worte. S. pohrůžčivé, strašlivé, hanlivé, hořké, trpké, tvrdé, štíplavé, přísné, pěkné, lahodné, dobré, líbezné, V., důtklivé, Kom., peprné, potěšitelné, D., utrhačné, uštipačné. Us. Mluviti jest své myšlénky slovy pronášeti. Jg. S-a pyšná mluviti, s. hrdá dávati; pohrožením a s-y strašiti; přísně s-y domlouvati, trestati, dotýkati, slovy hořkými atd. na někoho se utíkati; hanlivá s-a o někom mluviti; pěknými s-y nakloniti, ohnouti; prostými s-y o něčem mluviti; v sprostných a upřímných s-ích něco přednésti, oznámiti; mnohých slov užívati, mnohými s-y oznámiti; posluchače dlouhými okolky slov zadržovati; mnohými s-y něco vychvalovati a velebiti; nemnohými s-y, v mále slov; krátkými s-y, slovem, jedním slovem, v krátkých s-ích oznámiti; nechť v jednom slově zavru; jedním s-em (třemi s-y) vše obsáhnouti, pověděti, zavříti, oznámiti, odbyti; co potřebí mnohých slov; krátkým býti v s-ích; v nejkratších s-ech přímluvu jsem zavřel; s-y se potýkati; potýkání, půtka s-vy; v s-ích přednésti; uchopili s-o jeho z úst; nepodal mu ani dobrého s-a; slov pěkných atd. podávati; s-y podvésti. V. S. uštipačná, utrhačná, hořkosti plná; Řeč v tato s-a začal. Kom. Bohom spásám hlasat milých slov; Krátká s-a ke všem skryto řeče; hrdivými s-y vece, oteckými s-y; Lumír, ký slovy i pěním bieše pohýbal Vyšehrad i vše vlasti. Rkk. S-vy někoho potěšiti; mnoho marných slov napleskati, nadělati; chudý na s-a; ani s-a nemoci promluviti; s. míti (za jiné mluviti); s. (řeč) převzíti; dobré s. za někoho prohoditi, dobrá s-a mařiti; všecku česť jejich s-u (když komu zdvořile odmlouvati chceme); s. uctivosti. D. Jízlivými (jedovatými) s-vy na někoho dotírati; lahodnými s-vy někoho krotiti, namluviti; směsici slov vymítati; fermežuje (krášlí) s-a svá; neporozuměl jeho slovům. Sych. S-a špinavého z úst jeho nikdo neslyšel. Puch. Utěšená s. někomu do ucha šeptati. Guid. Statečnými s-y jemu po poslu odpoviedal. Háj. Přísnými s-y se ho dotazoval. Har. Vsta je se tako slovo govoriti. LS. v. 74. Málem slov mnoho pověděti; to jsou jen s-a (prázdná s.); věřte mým s-ům; váznou jí s-a na jazyku (zdlouha mluví n. mluviti se ostýchá); ani s-a nepověděl, nepromluvil, neprořekl; s-a nechce vypustiti. Us. O tom ani s-a! Již víc ani s-a nepovím. Rád bych s tebou jedno s. promluvil. Na s., pojď sem na s. Us. Oznámeno mu to v tato s-a. Br. Přišlo od s-a k s-u. Us. S. vésti. Bern. Do s-a vpadnouti komu; někoho k s-u nepustiti; nemohu přijíti k s-u. Us. Rychle chytili se s-a od něho. Ben. Za s-a lapati někoho. Sych. Nerád s ním obcuji, že s-a lapá; s-a na vážku bráti; s-a na váhu ber, abysi se nepodřekl; má rád poslední s. (na vrchu, chce míti vždy pravdu). Us. S-a na vítr sází. Vš. Za někoho s. pustiti, dáti. Bern. Dobré s. dáti (prositi); za to ani dobrého s-a nedám (neztratím); dobré slovo mnoho spraví; dobré s. vždycky najde dobré místo (Rb.); někoho s-y zastávati; osupiti se s-y na někoho. Us. Dochází na jeho s., jeho s. se naplňuje. Us. Od pře z vejtržnosti, slov hanlivých po dvou kopách groší českých od možnějších řečníků dáno bude. Kol. 21. Konšelé potknouce se slovy z rady nechoďte leč v mír uvedení. Kol. 3. Převraceli slova, jinam natahovali,

ujímali neb přidávali neb k novému rozumu obraceli. Čr. K slovu si dáti (dáti si říci, sich sagen lassen). Dch. S-a horující, schwungvoll; s. někomu přetrhnouti; ke slovu se dostati; došlo na má s-a; nedal mu k slovu; Dělej dílem, ne prázdným slovem. Dch. Domlouvati někomu dubovými (lískovými) s-y. MP. S. o kritiku panu N... (vz *O* s akkus. 4. d. Pozn.). Přednésti něco v slovích (ústně). J. tr. S. k obecenstvu (promluva). Nz. Při těch slovích plakala, *lépe*: to mluvíc n. promluvivši plakala. S. probouzí. V. Lužická. Jedna vedla slovo = mluvila. Němc. Tam sem já k ní chodíval na slovečko, líbával sem ústa i srdečko; Šak ti ty zelené péřečka uvjadnú, aź ti mé suovečka na srdečko padnú; Došny mně na mysel mé maměnky suova; Pusť mia děvečko na tvé slovečko, pusť mia k vám. Sš. P. 205., 304., 505., 603. (Tč.). S-a prorokova z paměti vynešena jsou apoštolem, aniž tudy slov starého zákona doléhají; Smělá a odvážná s-a ta vůči Korinťanům pravená; Petr odpovídá po čtvrté s-a pozdvihna; Že původní s-a listu nám tuto v ryzosti a čirosti od Lukáše zachována byla; Slyšeti lidská a lahodná s-a; S-a ta Janova mají cosi tragického do sebe; S-a Páně prostranněji se nesou; Ale jiný byl důraz ve slovech Páně; Slova Páně mohou buď kladně býti buď otazné. Sš. I. 111., 167., Sk. 46., 184., J. 17., 218., L. 46., 78., 98. (Hý.). Ptáka oklamávají zobem a člověka slovem. Prov. Proto slova dobývajú a často škodu přijímajú. Dal. 30. S-em dobrý mistr učil a skutkem dokázal, aby učedlníci jeho tak jiné učili a skutkem dokázali; Slovem svým, jenž jest slovu božímu protivno (pochlebník) činí spravedlivého, jenž jest nespravedlivý; Protož jest přísloví toto: Úlomky hodinných slov sbierá skřietek; Skutkové viece a pevněji učí než holá slova; Aby našeho spasitele s. vždy najviece vznělo; S-a má nepojdú (i. e. nepromĕnie se). Hus I. 167., 260., 307., 390., II. 2., 13. (Tč.). Zjevnými s-y to chválila. Hus II. 100. Dávati s-ům, přikládati k s-ům ten smysl n. rozum, ve kterém se jich vůbec užívá. J. tr. List v táž slova obnoviti; setkání s-y; osoby s-vy setkané. Er. Mezi zuby s. mluviti (mumlati); s-a překusovati; Zlatá huba, aby od něho s-a kupoval (o málomluvném). Č. Poslanec N ... má s., hat das Wort, lépe: Poslanec N ... má právo mluviti, poslanci N. přísluší mluviti, předseda uděluje mu slovo, dovoluje mu mluviti, Šb., Š. a Ž., on mluviž, račiž mluviti; prosím, aby pan N ... mluvil; jest řada na p. N., aby mluvil. Us. S. někomu odejmouti, *lépe*: zastaviti někomu řeč; nedovoluji vám déle, více mluviti. (Us.). Za slovo žádati, *lépe*: žádám za povolení mluviti, abych směl mluviti. Šb., Šm., Š. a Ž. S-a se chopiti, das Wort ergreifen, *správně*: počíti mluviti, jati se mluviti. (Cf. Ujal se slova. Kom.). Brs. 2. vd. 227. Hladovité břicho nedá se s-y ani pěknou řečí spokojiti. V. Dobrá slova jedí koláče (za dobré s. mnoho se obdrží). Rána se zahojí, ale s. ne. Prov. Jg. Slovo není šíp, ale horší nežli šíp; Od slov k pěsti; Pěkné s. železná vrata otvírá; Pozdě po lidech slova chytati; Které s. z úst vyletí, nižádnou měrou zase nevletí; Propovíš-li s. plaše, tisíci koňmi nevtáhneš ho zase (vz Mlčení); Slovo jako oříšek (určité a příjemné. Vz Mluvení); Kyjem by z něho s-a nevyrazil (vz Mlčení); Radši by v kordy šel, nežli s. zamlčel (vz Tajemství); Krátká řeč a pěkné slovo vymůže u pánů mnoho; Nezabolí jazyk od dobrého slova; Dobré slovo hubu nepálí; Dobré slovo nachází měkkou odpověď; Laskavé slovo najde laskavé ucho; Dobrá slova se nekupují; Slovy stele co lípa a skutky píchá co jalovec. Č. Cf. Konec předcházejícího odstavce. — *Slovem n. slovy něčími = v osobě, jeho jménem*, im Namen des... Jejichž slovy to mluví. Br. Pozdravte ho s-em mým přátelsky. Br. Jdi tam v mém slově. Us. u Solnice. Pan Lev učinil řeč slovem všech osob již jmenovaných. Bart. Zde stojí p. Pavel a já slovem jeho; Kterýž jest s-em jeho milosti žádal z práva naučenie. NB. Tč. 83., 111. Očistě ji kúpelem vody v slovu života. Hus II. 38. — **S.**, *připověď*, *přirčení*, das Wort, Versprechen, die Zusage. Dosti činiti svým s-ům; aby se skutek s s-y srovnal; aby skutek slov potvrdil; slov svých skutkem potvrditi; s a s pravdou sjednati; slov svých skutkem nenaplniti; s. za skutek. V. S. dáti (slíbiti); v s-u svém státi; s-a svého nedržeti; člověk svého s-a, muž od slova; dal své s.; s. na to. D. Stojíte v tom s-ě?; muž s.; s. dělá muže; s. je s.; co s., to s.; na tvoje s.; někoho za slova držeti, vzíti, bráti, chytiti; s. s to! Us. Stál pevně v slově a slibu. Us. Muž slova svého ničím, byť škodu bral, nemění. Kom. Nestav víru na jeho slově. Us. u Solnice. S. své nazpět táhnouti, lépe: zrušiti, s-vu nebo v s-ě nedostáti nebo: k slovu, k pravdě, k připovědi, k řeči své nestáti, svým slovům dosti nečiniti. Brs. 2. vyd. 242. S-u, jímž jsi se jiným zamluvil a zavázal, dostůj a úplně je naplň; Drž slovo, sic by zmatek vzal tobě snadno statek; Měj s. za s. a zlaté hory neslibuj; S. dané zákon, za ně drž se jak za nátoň (hůl). Rb. Měli jsme s., že se sejdeme. Us. Stč. Slovo — spisy (slovo tolik platí jako úpis). Udělali si s., že se sejdou. V Bystersku. Sn. Přijíti o slovo (na námluvy). Sá. Dané s. je zákon. Er. Čít. sl. Náš soused je člověk od slova. Us. Ten je na s.; V čem by měli státi na s-o. U Rychn. Mll., Msk., Přk. S. dělá muže. Us. Šd. Slovům svým dosti neučinil. NB. Tč. 37. A ja ťa neklamem, ja som v slove stála. Sl. ps. 108. Hory, hory, hory ustupte na stranu, ať ja od své milé slovečka dostanu; Synečku můj, v těch slovech stůj, co si mně povídal, dyž si k nám chodíval, že budeš můj. Sš. P. 200., 341. A na té cestě s. si dali. Er. P. 472. S. zlomiti šp. m.: zrušiti, slovu nedostáti. Brs. 2. vyd. 227. Do slova se tuž a dav s. mu služ. Pk. Dokud prosí, zlatá slova nosí a před plací rád obrací. Prov. Zaměřil k Palouckým pro slovo (= aby mu dali dceru za manželku). Sá. Kdo svého nedrží slova, nemá poctivosti zhola. Horný. Drží (plní) s. jako pes půst. (V Želivsku. Sř.). Č. Královská (knížecí) slova nazpátek

jíti nemají. Vz Knížecí. Slov jak chceš mnoho, skutku žádného. S. s to, ruka v rukávě. Prov. Jg., Lb. České s. = poctivé; Ne všelikému s-u věř; Na jeho s. mohl by skály zakládati; Každé s. zapečetí nebo: Mluví, co by k s-ům pečeť přivěšoval (opatrně); Hory slov a dílo (skutek) s prachem litá; Piš jeho slova na vodě (neplní slibů); Od s-a do skutku co od hlavy do kůtku; Můžeš na jeho s. všecko dáti. Č. Vz Sliboval. — S. *při koupi a prodeji.* Zač to dáte do s-a? Za zlatý do s-a. Us. Jak prodáváte do slova? Shodli se na slovo, do s-a. Us. — S., *slova = napomenutí, rozkaz, žádost, rada,* das Wort, die Ermahnung, der Befehl, Rath. Ruče tu biechu hotovi jeho všickni lidé k slovu. Kat. 1127. K rozkazu a s-u státi (rozkaz činiti). V. S-va k srdci připouštěti; s-a ve svém srdci skládati. Kram. Slyšte s-a má. Flav. Na s. uposlechnouti. D. S-u poslušen býti. Bern. Na tvé slovo dám (uposlechnu tebe). Bern., Č. Po tvém slově pojdem v pravo v levo; Vstachu voje, vstachu k vojně, vstachu na knížecí slovo. Rkk. Pohnutlivými s-y někoho oblomiti. Ml. Koho se dobrá s-a nechytají, toho se musí karabáč chytati. Č. Dej si k slovu, lass dir ein Wort gesagt sein. Dch. Řekni mu s., nadme hubu jak potáč. Ros. Na s. Kristovo rybolov se podařil. Sš. L. 68. Kdo sobě k srdci připustí s-a ta Páně, o majetství světa docela jinak nežli svět souditi bude. Sš. J. 226. Dobrá s-a se nekupují. Km. Vetché slovo jest, že ze zlých obyčejóv dobrá se práva líhnú. Vš. 35. Prosím vás a napomínám, aby pána Boha poslúchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli i plnili. Hus III. 281. — **S.** *boží = sv. písmo a zvláštní části jeho; též náboženství a řeč duchovní na sv. písmě se zakládající,* das Wort Gottes. Jg., V. Úřad kázání s-a božího; s-a božího služebník, hlasatel (kazatel); Jako s-u božímu věřiti. V. Pěkně vítám ke slovu n. ze slova božího. Us. Není všecka latina s. boží. Km. Sv. Ondřej apoštol božie s. ve mnohých vlastech snažně kázáše. Pass. 19. (Hý.). Když já umřu, tož tam budu, daj malovat zlatem truhlu, na tej truhle s. boží, by věděli, kdo tu leží. Sš. P. 183. Lépe jest s. božie kázati, jímž mrtví na duši obživují, než mrtvé na těle hrabati v zemi; Mnozí jsú lidé, jenž by rádi s. božie slyšeli a tak jako pšenice v stodolu královstvie Kristova sě hodili; Jakož z jednoho zrna bývá jich mnoho, též z slova božieho rodí se synóv božích mnoho; S. božie duší slyšeti; Když zlých lidí zlosť roste, netoliko nemá kázánie s-a božieho ubyti, ale má se ho přispořiti. Hus I. 259., II. 1., 74., 119., 121. — **S.**, *bůh syn,* der Sohn Gottes, das Wort. V. Slovem Kristem zjevena odvěčná vůle boží. Sš. J. 12. Věčné otcě Boha Slovo, syn boží Ježíš Kristus. Pass. 1. (Hý.). — **S.**, *pověsť, jméno,* der Ruf, Name. Jeden král v cyprskej zemi sedieše v dobrém s-ě. Kat. 22. Dobré slovo (chvála); dobré s. mezi lidmi míti (u lidí); na s. vzatým býti; zlé s. míti; na zlé s. vzatu býti; a tu (1419.) v té bitvě Žižka nejprve na s. vzat; na veliké a znamenité s. vzatu býti. V. Jest múdrosť každé ženy, ve všem se vystřiehati zlého slova; Pro svú neopatrnosť došla slova zlého. Št. N. 60., 61., 28. Jest o tobě s. po mnohých zemích. Štc. Pracoval několiko let, jsa na slovo znamenitě vzat. Bart. Mezi Čechy největší slovo měl Jan. V. Máť veliké slovo i Hora Kutná. V. Dávali dobré s. Janovi Zmrzlíkovi, že jest statečně na ty Němce udeřil. 1490. P. Jan nejprve na Turky udeřil a to slovo obdržel. Mus. 1830. 435. Kdyby Rakušan ten prostředek byl našel a to dovedl, bylby vzat jináč na slovo; Ostavíš po sobě s. neužitečné a takovúto památku, žes rád chtěl zemi roztržení zjednati. Arch. 1445. Opat třeboňský umřel, zlé s. po sobě zanechal. Břez. 164. Nehrubě dobré s. mající, parum laudatus. Ib. 33. Jměv pro své umění v alchymii veliké s. Břez. 294. A tu Žižka vzat jest od lidu na slovo, et hic nomen Žižka inclaruit apud homines. 458. Scr. 2. S. míti, na s. vzatu býti (v pověsti býti). Us. Ode všech dobrých lidí dobré s. míti. Apol. D... s. u pohanů měl. Br. To s. jest o něm, že jest milosrdný. Solf. Pro svou statečnosť vzat jsa od mnohých na s. Karyon. Na veliké s. vešel. Smrž. Ostaviti po sobě s. a památku. Ms. 1445. Na s. koho bráti, vzíti = za znamenitého ho míti. Mk. Vzat na s. (k pověsti, zvl. k dobré pověsti přišel. Vz Pověsť). Č. S. takové mezi lidmi jest (tak mluví lid). S. o tom jest (přísloví). — **S.**, *smysl, rozum, mínění,* der Sinn, die Meinung. Píší vám Veselští v tato slova. NB. Tč. Z Kunovic fojt a konšelé píší nám v též slova. NB. Tč. 7. Jest-li to s. vaše? Dal. 84. — **S.** = *sloveso,* časoslovo. Slov ohýbání. Proch.

Slovočtena, y, f., šp. a zastr. = grammatika. Rozk.

Slovodějný, wortthätig. Šm.

Slovodruh, u, m., z něm. Wortgattung, šp. m.: část řeči. Km.

Slovohádka, y, f. = *hádka slovná.* Sš. II. 360. Vz Slovotepství.

Slovohromadivý, wortanhäufend. Mus.

Slovochrt, a, m., der Wortschnapper. Šm.

Slovokujec, jce, m., der Wortschmied. Šm.

Slovolomný, wortbrüchig. Šm.

Slovopevný, wortfest. Šm.

Slovopor, slovospor, u, m., der Wortstreit. Mark. Vz Slovotepství.

Slovorušec, šce, m., der Wortbrüchige. Šm.

Slovorušectví, n., die Wortbrüchigkeit. Šm.

Slovorušný = *slovolomný.* Šm.

Slovosklad, u, m. = *skladba,* die Syntax.

Slovoskoupý, wortkarg. Šm.

Slovosled, u, m., *lépe: pořádek slov,* neboť s. znamená spíše die Wortspur než die Wortfolge. Brs. 2. vd. 232. V jazyku českém lze rozeznati dvojí pořad, kterým slova ve větách se sestavují a to pořad *logický* a pořad *řečnický*. Co se *prvního* dotýče, místo má vůbec, když mluvíme s myslí pokojnou a klidnou řadíce slova po sobě tak, jak tomu povaha, srozumitelnosť a jasnosť řeči chce. Když však mysl slyšícího na významnosť části některé obrátiti aneb když

protivu jedné k druhé ostřeji vytknouti máme, činíme to tím, že je na takových místech klademe, z nichž, že by to části podstatnější, mocnější a pozoru hodnější byly, dobře lze vyrozuměti. Pořad ten slove *řečnický*. Klademe tedy 1. nejprve *podmět*, pak *sponu* a na konci *přísudek*. *Když spona ve slovese jest, tehdy jde za podmětem sloveso přísudkové.* — *Ve větách* **přioděných** *jde za podmětem vše to, což jemu přísluší a rovněž tak za časoslovem přísudkovým.* Tím způsobem též **infinitiv** dostává se hned za finitivnou formu slovesa, které doplňuje, což zvl. proti němčině dlužno vytknouti (Listy filolog. 1876. 271. Vz Infinitiv). Ona plakala. Us. Slovo boží jest štít víry. V. Válka kvapná vylévá krev. Br. Člověk tento nepřestává mluviti slov rouhavých proti místu tomuto svatému. Br. Štěpán pak jsa plný víry a moci činil divy a zázraky veliké v lidu. Br. Pokud nám vědomo, král Václav ani se nepokusil přichýliti k sobě jednotu marbašskou. Pal. — 2. Vedlé tohoto *přirozeného* pořadu jest v jazyku českém ještě *druhý*, kterým se však části vedlejší částkami hlavními úžeji v jedno stáhnou. Podlé tohoto pořadu jde napřed *podmět*, potom *přísudek* a konečně *spona*. *A ve větách rozvedených jde podmět se svými přívlastky napřed, části výroku pak tak se uspořádají, aby se slovesem končily t. j. napřed jdou omezení jeho a konečně sloveso.* Bůh věrný jest. Št. Křesťané na náspech všudy stáli. Rkk. Já tobě všecko vzdávám. Svěd. Svět všechen ve zlém leží. Br. Muž pak nějaký jménem Šimon před tím v tom městě čáry provodil. Br. (Zk. S. 688.). — 3. *Podmět předchází přísudek i tehdy, když věta počíná se příslovcem aneb jakýmkoli určením příslovečným, jakož i tehdy, když předchází celá věta příslovečná.* V čas pršky lidé se schovávají. Těch dní císař se vrátil. Potom teprve král Václav blížil se proti němu. Když se tyto věci v Praze dály, král Václav nebyl dvorem v Čechách. Hledaje pomoci proti Milaňanům, císař Fridrich vypravil biskupa Daniele do Uher. (Brt. S. §. 520.). — 4. *Když podmět ve slovese jest, tehdy klademe sloveso napřed, potom slova, kterými se místněji omezuje.* Šla pro žáka do školy k sv. Havlu. Svěd. Cti otce svého i matku svou. Br. Měli jsme jízdu veselou. Vrat. (Zk. S. 682.). — *Pozn. Předchází-li věta příslovková a má-li s hlavní větou týž podmět, bývá pro snadné orientování dobře, položí-li se hned před větu vedlejší zvl. je-li skrácená.* Panský stav, kdyby rozumu chtěl uvážiti, měl by nač pomysliti. Vil. z Pernšt. (Vz Brs. 2. vd. 228.). — 5. *Pořádek přesmyklý* (inversio) *mezi podmětem a přísudkem nastupuje* a) *když přísudek s důrazem se proslovuje.* Najde kovář uhlíře. Umřela ta slepička, co nesla zlatá vajíčka. — *Pozn.* Obzvláště v obyčeji jest pořádek tento po spojkách *i, protož, tu, tehdy, v tom.* I chopil Záboj mlat. Protož nemohu já zdržeti úst svých. Vz tyto spojky. — b) *Když podmět buď důrazem aneb objemem nabývá převahy nad přísudkem, čímž se tlačí na místo význačnější — na konec.* Většího objemu a tím i váhy podmět nabývá všelikým omezením: přívlastky, větou vztažnou nebo vysvětlovací s *že, aby atd.*; naproti tomu přísudek váhy pozbývá, je-li bez doplňku nebo bez dostatečného omezení příslovečného nebo má-li sloveso samo mdlý význam jako: býti, státi, ležeti, nastati, praviti a p. Hrnuli se k němu lidé obojího pohlaví. Úmrtím jeho nastal nový obrat v dějinách českých. Teprv u Rudavy strhla se krutá i krvavá bitva, kterážto skončila se porážkou Prusův. — 6. *Přívlastek adjektivní bývá z pravidla před svým substantivem; vytýká-li se důrazně, jde za ním.* Malá jiskra velikým ohněm bývá. Zvěstuji Vám pověsť veleslavnou. — 7. *Je-li substantivum opatřeno dvěma přívlastky adjektivními, bývá často jeden před substantivem, druhý za ním.* Nejstarší básníci řečtí byli Homer a Hesiod. Práci lidské ustupují přírodní překážky i nejmohutnější. — 8. *Má-li substantivum přívlastkem adjektivním aneb náměstkovým opatřené ještě jiné přímety* (*pády předložkové, příslovce*), *kladou se tyto mezi přívlastek a substantivum a to tak, že přívlastek bývá na místě prvém.* Zastaralý při věcech zvyk. Jiné na polích kvítí. Po stěnách uzřím obrázky jakéhosi pěkného někdy díla. Od mého z domu výjezdu vždy něco jste psali. (Cf. Mkl. S. 5.). — *Pozn.* Týž pořádek se zachovává, když pád předložkový za přívlastek souřadný spojkou *a* ku jménu přídavnému se přičiňuje. Vidím nepeřené a bez křídel ptactvo. — 9. *Má-li příčestí n. přechodník určitý k substantivu přívlastkem příslušející při sobě určení příslovečné, bývá obyč. pořádek ten, že napřed jde substantivum, potom určení příslovečné, na konec pak příčestí n. přechodník.* Každý vzdělanec povinen jest spravovati se zákony v jazyce spisovném ustálenými. Splatil jistinu i s úroky za dobu tu připadajícími. — 10. *Obecné jméno přívlastkové často bývá za jménem vlastním, jmenovitě v řeči starší.* Tiberius císař v Římě kraloval. David prorok řekl. — 11. *Dativy náměstek* **mi** *a* **mu** *ve starší řeči kladou se z pravidla před zvratným* **se**. Zdá mi se ještě za potřebné býti. V tom událo mu se viděti. Aniž mi se hrubě chtělo. — 12. *Má-li sloveso při sobě dativ i akkusativ předmětný, bývá dativ před akkusativem.* Královna ze Saby králi Šalomounovi bylinu balsamu darem přivezla. (Brt. S. §. 520.). — 13. *O vřadování náměstky* **se** *vz* **Se**. — 14. *Spojky souvztažné* (kde — tu, když — tehdy, poněvadž — proto a p.) kladou se na počátku vět, které v jedno svazují. Rovněž tak kladou se na počátku vět vedlejších spojky *že, a, ano, ať*, potom zájmena vztažná *jenž, který, ký*, potom příťadné spojky *a, i, ale, než, však, avšak, alevšak, nebo, odtud* a p. Naproti tomu za prvním nebo druhým slovem kladou se *-li, odporovací pak* (aber), zavírací *tedy*, stvrzující *zajisté*. Jen když tomu důraz řeči chce, odstupuje se od tohoto obyčejného pořadu. Vz tyto spojky. — 15. *Záporné* **ne** *stojí před tím slovem, které se popírá. Vz Ne.* — 16. *Předložky stojí z pravidla před svými pády.* Vz Předložka a jednotlivé předložky. — 17. *Pomocné slo-*

veso optativu **bych, by** *atd. přikládá se ku spojkám samým.* Vz Abych. — 18. *Jak se řadí čísla.* Vz *Číslo* (I. 186. a.), *Číslovka* (I. 188. a.). *Jména, která se k číslům pojí*, stojí za nimi aneb před nimi aneb opakují se i při větším čísle i při menším. Křesťané skáceli dreves dvacet. Rkk. Vzdélí byl na dvacet čtyřicet loket. Háj. V zemanském lánu svobodném bude 4000 brázd a 500 brázd. Svěd. — 19. *Formy příklonné jako jsou* **mě, mi, tě, ti, se, si** a j. *nikdy nestojí* na počátku věty. Rovněž tak se za jinými klade slovesný tvar *prý*. Vz Já, Ty. Se, Prý. (Zk. S. 682. a násl.). — O pořádku slov vz více a více příkladů v Zk. S. 680.—688.; Zk. Ml. II. 142.-144.; Brt. S. §. 519., 520.; T. 303.; článek Vodičkův v Listech filolog. 1876. 256.—273., článek Hylmarův v Poslu z Budče 1880., Brs. 2. vyd. 227.—230., Km. 2. nový běh 171. a násl. O s. na mor. Zlínsku vz Mtc. 1878. 29.

Slovostředí, n. = *hláska uprostřed slova jsoucí*, der Inlaut. Nz., Blř. Vz Ú.

Slovotepec, pce, m., der Logomach, Wortklauber, Worstreiter. Nz.

Slovotepecký, wortklauberisch. Takové s-ké hádky nejenom marny a ničemny jsou, nébrž nemálo také škody po sobě potahují. Sš. II. 338.

Slovotepství, n., *slovohádky, slovospory*, kde neběží o věc, nébrž o slova a nejvíce o slovo poslední a věc nevede se důvody leč raději křikem se dobývá a vybývá, či hádka slovná, der Wortstreit, die Wortfechterei, die Logomachie. Sš. II. 360. Nepoustěj se v s.; chorovati, nedužeti od hádek a s. Sš. II. 360.

Slovotlivý *(lépe:* slovný. Jg.). Rozk.

Slovotvorný, wortbildend. S. přípony. Vz Přípona.

Slovovedoucí, worthabend, der Worthalter. D.

Slovozpyt, u, m., *zpytování slov*, die Etymologie, Wortforschung. D. S. (etymologia), nauka o tvoření slov, učí nás znáti původ slov, jak se utvořila a posud tvoří a která mezi nimi ve formě a významu příbuzná jsou. Vz Kořen, Kmen, Slovo, Tvoření slov. Zk.

Slovozpytec, tce, m., der Wortforscher, Etymolog. Rk.

Slovozpytný, etymologisch. Nz. S. či etymologický pravopis. Vz Pravopis, Bž. 38.

Slovu, vz Slouti.

Slovutenství, n., zastr., *vážnost*, das Ansehen. K. š. 3., Bj., Smrť Jeron. 1410.

Slovutně, *slovútně = výslovně*, namentlich. O tom se s-ně píše. Leg. — **S.**, *znamenité, slavné*, namhaft, berühmt. Leg.

Slovutník, *slovútník*, a, m., der Matador. Šm.

Slovutnosť, slovútnosť (*slovoutnosť*, Kom.), i, f. = *vážnosť, vzácnosť, dobré (poctivé) jméno, česť*, die Berühmtheit, Achtbarkeit, Würde, Herrlichkeit, der Name, das Ansehen. V. S. jména. Jel. Skonala s. vaše. Sych. — Výb. I. 463.

Slovutný, slovútný, slovoutný (vz *Mohutný*), příp. -ьнъ. Mkl. B. 151. S. = *na slovo vzatý, vzácný, slavný, poctivý, lidem známý, znamenitý, ctihodný, dobré jméno (slovo, pověsť) mající*, achtbar, ehrenhaft, ehrenfest, ansehnlich, nambaft, berühmt, herrlich. V. S-ých rodičův syn; jmenovitým a s. býti. V skladných městech s-tné se vedou handle. Kom. S. poselství, čin, Troj., lékař, Leg., řeka, Kron. mos., měšťan, V., moře (slovoutné), Har., II. 121., den (solemnis). Ž. wit. 117. 27. — **kde.** Člověk mezi krajany s. a vzácný. V. Již **na** zemi jsou s-ni. Br. **Mezi** Enáky a Obry nejslovútnější. Br. To město s-tno bude po světu jako slunce v svém osvětu. Dal. 14. — **v čem.** V tělesné kráse s. Pass. 891. S. ve čsti světské. Alx I v tom neřádu s-tný byl. K. š. 3. — **čím.** Ale viece jest byl s-ten svým neřádem nežli tiem, že jest králem byl velikého královstvie. K. š. 3. Bořením kostelů s. V. Tím činem bude náš s ten rod. Dal. 58. — **z čeho.** Jedni chtí mnoho uměti, aby z toho slovutni byli. Št. N. 251. — **S.**, *titul.* S., famosus, der officielle Titel eines Panoše. Gl. 314. S-né opatrnosti páni nám přízniví službu naši vždycky hotovů napřed vzkazujeme; Že jest na nás slovutný Matiáš z Častkova věrný náš milý . . .; Hojné múdrosti a s-né opatrnosti páni a starší nám mnoho přízniví; S. panoše Matej Židenský na s-ného panoše Hynka z Ostrova žaloval; To svědomo s-ným panoším. NB. Tč. 40, 200., 261., 263., 300. S. a opatrný pán. Zlob. Vysoce s. S. jest titulem nešlechtických vzdělancův a vážených občanův. Vz Blahorodí, Titul. Šr.

Složba, y, f. = **skladba.** Šm.

Složce, e, m. = *složitel*, der Erleger. Nz., J. tr.

Složení, n., **skládání**, die Zusammenlegung. S. *na* hromadu. V. S. šatů, knih. Us. S. záhybů šatu. Dch. S. spisů, die Inrotulirung. J. tr. Divné v hromadu s.: tuto chvála v processí a potom umučenie, kteréž se u pátek stalo. Hus II. 128. — **S.** (*spání*) *manželů, manželské*, V., svatební, Aqu., ženské. Jel. Das Beilager, der Beischlaf, die Begattung. Že takového nekřesťanského s. dopustili. Jedn. 186. Klisna při s. stojí. Ja. S oddavkami i manželské s. vykonáno; U večer vykonaly se oddavky i s.; Veselí svatební i s. manželské vykonalo se na Krumlově. Břez. 120., 4., 3. — **pro co:** pro plod. Židek. — **S.**, *smilství*, die Unzucht. S. smilné, Krab., neřádné. Jel. S. s jeptiškami. Jel. Enc. Mor. 39. — **S.**, *odutí*. V. — **S.** *těla* zrůst). Eus. Die Leibesbeschaffenheit. Neboť i on poznal s. naše. Ž. wit. 102. 14. — **S.** nějaké věci sobě *v* mysli. Kram. — **S.** logické (činění pojetí ze znakův). Mark. — **S.**, *sepsání*, das Inventar. Nová s. činiti. Plk. — **S.**, *sepisování*, die Verfassung. S. knih. V., Sych. O vyhlášení a naříkání svědkův a jich ku právu skládání. Bdž 129. S. modlitby. Hus I. 31. — **S.**, *básnění*, das Dichten, die Dichtung. V., Kom. S. básně, D., veršů. Kom. Mistr v s. veršů. D. — **S.**, *dolů kladení*. S. zboží, die Ab-, Ausladung; das Einpacken einer Waare; das Depositum. J. tr. — **S.**, *zrušení*, die Abschaffung. S. mše. Plk. — **S.**, *položení*,

die Hin-, Erlegung. S. peněz. Us. Zajatí skládáním peněz vyplacují se. Kom. S. něčeho u soudu, die Erlegung zu Gerichtshanden. J. tr. — S. *přísahy*, die Eidesablegung. D. — S., *sbírání*, die Sammlung. S. almužny na chudé. Us. — S. *v geologii* (sloh), das Gefüge: balvanovité, deskovité, kulovité, sloupovité atd., vz Sloh. S. hrubé, krystalové, skryté, zřejmé. Vz Bř. N. 49. — S., *žíla*, das Flötz. Sp. — S. *slov*, vz Tvoření, *Složený*, Slovo. S. vět, vz *Věta*. Die Wort-, Satzzusammensetzung, -bildung. — S. *mlýnské*, der Mahlgang. Vz Prm. IV. 270. První s. = hořejší, druhé = podhorné, třetí = třetí atd.; dvoje, troje, čtvero atd. s.; ten mlýn má patero s.; mlýn o jednom složení, o dvou s., o dvojím s., o třech s., o trojím s., o čtyřech s., o více s-ních; s. kašné (na jáhly); stupné s. na dělání krup (krupník. Šd.). Vys. S. pilní. Dch. Vys. — S. *s úřadu*, die Absetzung. Us., Rk. Vz Složiti. — S., placatio. Nedá Bohu s. svého. Ž. wit. 48. 8. — Vz *Složiti*.

Složenina, y, f., das Zusammengesetzte. Brt. S. 87.

Složený; *složen*, *a*, *o*, zusammengelegt, zusammengesetzt. Složenýma rukama seděti. Jel. List s-ný se pečetí. Kom. S. údy. Rostl. S. pohybování, síla, Sedl., nástroj. Kom. Sněm složen jest. Let. 131. — **z čeho.** Kolo z pístu, 12 špic, 6 loukotí s. Kom. Písně *z* veršův s-né. Kom. Člověk z těla a duše složený. Byl. — **kam:** k nohám s-ný. Us. Dch. — **kde.** Katerinka leží **na** marách s-ná, milý mocný Bože, je-li to věc možná? Sš. P. 126. S. **v** něčem. Žer. 336. — S. list (jehož řapík nejsa rozvětvený neprostředečně nese více lístků jako: jetelový, maďalový, akatový, květenství (skládající se z více jiných menších ku př. klas ječmene a pšenice, okolík mrkve a koryandru). Rst. 493. — S. *peníze* (položené), nieder-, erlegt, depouirt. S. hotovosť, das Depositum. Dch. — **kde.** Peníze **u** soudu složené, Depositengelder. J. tr. — S. *v* mysli (pokojný). V. — S. *kniha* (sepsaná), geschrieben. Aqu. — **k čemu.** Píseň k chvále něčí složená. V. — S. *rok* (ustanovený, určený), festgesetzt. Us. Státi k roku složenému. NB. Tč. 11., 252., 292. — S., *smyšlený*. S. lež. Kat. 52. — S., abgesetzt. Jest ze služby složen. Skl. II. 213. — S., *slova, která se dvou nebo i více slov se skládají*, zusammengesetzt. Slova volně složená, trennbar zusammengesetzte Wörter. Nz. Český jazyk ve tvoření slov dosti bohat jest. Děje pak se skládání způsobem tímto: 1. *slučovací* (kopulativné), když se jména souřadná v jedno složí, kteráby i spojkami *a*, *a spolu* spojena býti mohla. Tímto činem skládají se a) *jména přídavná*, jako: blaholepý t. j. blahý a lepý, blaho-svatý t. j. blahý a spolu svatý, bělo-černý, bílý a černý, bělo-šedý, sladko-hořký, širo-pustý, libomilý, troj-jediný; potom hrdo-pýšek (hrdopýška), člověk hrdý a pyšný. I *jednostejné* části tak spojiti lze, čímž se pojem jich *stupňuje*, jako: svatosvatý t. j. přesvatý, širošírý, sladkosladký, hustohustý a j. — b) *Jména podstatná*, jako: boho-člověk bůh a spolu i člověk, severo-západ, jiho-východ. Sem také patří: Skokanomyší válka. Místo bohočlověk praví se nyní obyčejněji Bůhčlověk, gen. Bohačlověka. — 2. *Přisvojovací* (possesivné), když se praví, jakou kdo vlastnosť do sebe má. V této příčině jest druhou částí jméno podstatné, první však a) *jméno přídavné*, jako: tvrdo-čel t. j. člověk tvrdého čela, bělořit = pták bílé řiti, tvrdohlavec = člověk tvrdé hlavy, starověrec, zlatohlávek, zlopověstník, křivonoska a j.; pak jarohlavý = kdo jaré hlavy jest, bělohlavý, běloruký, dlouhoruký, lat. longimanus, křivorohý, lepobradý, černooký, temnorouchý a p.; potom libo-zvučný, tvrdošíjný, tvrdočelný, dobromyslný, velikomyslný, jedno-bytný t. j. kdo jedné a též bytnosti jest, černobarevný a j. — b) *Jméno číselné anebo zájmeno*, jako: čtyř-očec t. j. tvor čtyř očí, dvětělec = tvor dvou těl, lat. bicorpor, jednorožec, tříblav, čtveronoh a p., potom jednooký, čtyroký, čtveronohý (čtvernohý), čtveroúhlý, sedmiústý, dvouřadý, tříruký, trérohý (n. třírohý), trénohý (trýnohý), tříhřbetý, — pak tříúhelný, dvoučelný, dvoupídní, dvouveslný, čtyrúhelný (čtveroúhelný), tříletní (n. tříletý), dvouhranatý, tříhranatý; potom svéhlavý = kdo své hlavy jest, svémyslný, svémyslník a p. — c) *Jméno podstatné*, jako: býko-hlavec t. j. kdo hlavy býka jest, hado-vlasý t. j. kdo vlasův hada jest, býkohlavý t. j. kdo hlavu býka do sebe má, větronohý, sněhobarevný t. j. co barvy sněhu jest, kráso-lícné = co líce krásy do sebe má, studo-barevné = co barvu studu do sebe má, reko-myslný = kdo mysli reka jest a j. — d) *Předložky a jiné částice*, jako: bez-bradec = člověk bez brady, bez-smyslný = kdo bez smyslu jest, u-božec, u-bohý, ne-bohý, t. j. kdo zboží a štěstí nemá, souvěký, sou-bytný, sou-zvučný, sou-stolník, z-božný m. s-božný = kdo s bohem jest a j. — 3. *Omezovací* (determinativné), když se druhá část předchodnou místněji omezuje. Druhá část jest jméno podstatné aneb přídavné, omezující pak jest a) *jméno přídavné*, jako: blaho-cit t. j. blahý cit, holomráz t. j. holý mráz, krato-chvíle = krátká chvíle, křivo-přísaha = křivá přísaha, libozpěv = libý zpěv. Tak také: lepo-kvítek, prvo-počátek, zlo-čin, velko-kupec, plnoluní, krásno-duší, dobro-dění, Novo-hrad; potom vel-ryb (velryba), svat-večer, Bělehrad, Vele-hrad a j.; pak samo-vládce, týden a j. — b) *Předložky*, jako: nad-vládce, pra-děd, pra-vnuk, pře-pych, před-cit, průlom, roz-krok, pří-chuť — na-kyslý, na-červený, pře-mocný, při-hořklý, pří-žloutlý, při-černý, pří-hodný. Sem také patří *časoslova složená s předložkami*, jako: do-nesu, na-nesu, nad-nesu, od-nesu, ob-nesu, ponesu, pře-nesu, před-nesu, při-nesu, pronesu, roz-nesu, s-nesu, u-nesu, vz-nesu, vynesu, za-nesu a p. — c) *Příslovce*, jako: darmo-tlach, ticho-šlápek, arci-kníže, archanděl, ne-věsta, ne-mocný, polo-krytý, polomrtvý, polo-hotový, vše-dobrý t. j. nejvýše dobrý, vše-moudrý, vše-svatý, všeli-kteraký, všeli-který, leda-jakýs, leda-kdos, leda-písmo t. j. leda-jaké písmo, spolu-dědic, spolu-žák a j. — *Pozn.* Omezovací jest i složení, jako

kuro-ptva t. j. kura pták, červo-toč t. j. červ píchající. — 4. *Předmětové* (objektivné), když první část k druhé v poměru závislosti jest. V této příčině zastupuje první část pády nepřímé a to a) *akkusativ* t. j. *předmět činnosti, kterou druhá část v sobě drží*, jako: lido-jed, t. j. kdo lidi jí, medvěd m. med-jed, kože-luh t. j. kůže barvící (od lug barviti), hrdlořez t. j. kdo hrdlo podřezává, vino-pal, kolo-maz od kolo mazati, hado-jedec od hady jísti, zlato-tepec (zlato tepati), bratro-bijce, oslo-honec (osly honiti), pravdo-mluvný (pravdu mluviti), křivdomluvný, blaho-dějný, maso-žravý, pravdozvěstný a p. — b) *Dativ*, jako: boho-podobný, boho-milý. Jinak se praví: pravděpodobný, bohu-milý, Bohu-mil, Soběhrd. — c) *Genitiv*, jako: krvo-tok t. j. tok krve, hromobití — bití hromu, kuropění — pění kura (kohouta), listo-pad, boho-poslušný. Jinak se praví: oka-mžení, vlasti-milovný, lže-vkus, země-plaz, boha-bojný, boha-prázdný, cti-hodný a p. — d) *Lokal*, jako: živo-bytí (na živě býti), peci-válek (na peci se váleti), ohni-žil, hodo-válek (na hodech se váleti), noc-leh (v noci ležeti), mědi-rytina, kameno-řezba a pod.; *anebo lokal s předložkou*: povsinoha (po vsi nohy mající, tulák). — e) *Instrumental*, jako: rukopis (rukou psáti), ruko-věť (rukou pojati), ruko-tvor (rukou tvořiti), hvězdo-krytý, boho-poslaný, mrako-černý t. j. mrakem (jako mrak) černý, mrakohustý, bleskostkvoucí, leto-rychlý a p. — *Poznam.* Jen v řídkých slovích jest druhá část předmětem první, jako: Vrto-hlav, paso-břich, Lítochleb, hodnověrný. Obzvláště to místo má v složeninách, kdež první část jest imperativem, jako: vydři-host, kazi-svět, lomi-hlav, masti-huba, tluč-huba, dus-pivo, češpivo; potom v příjmeních: Pudi-vítr, Kupsobě, Skoč-dopole. Kolozubý jest buď holozubý t. j. oloupený zubův, bez-zubý aneb raději porušené, zviklané zuby mající od koř. kol kláti, porušiti, řezati, píchati. Vz Rozkazovací. — 5. *Hromadné* (kollektivné), když se jméno číselné s jménem podstatným v jedno spojí, čímž nový pojem vzniká, jako: a) dvou-letí t. j. doba dvou let, čtyřletí, pěti-letí, sto-letí, dvou-dní, tří-nocí, dvoukolí t. j. vůz o dvou kolách, dvouostří, — troj-cestí, čtvero-letí, čtvero-cestí, čtvero-hlasí a p. — b) Dvou-hláska, sedmi-krása, šesti-měr, čtvero-list, čtvero-lístek, čtvero-hran, pěti-lístek, pěti-prst (quinquefolium), pěti-pán jeden z pěti pánův, dvé-listec; potom: polo-dne (pole-dne), půl-liberka, čtvrť-libra. *Sem také hledí jména osob*, jako: Jan Tříbratr (srovnej lat. duum-vir, triumvir, pak Matouš Sedmiprst, Jan Čtyřočko). Pozoru hodné jest i množné: čtvero-kola (quadrigae). — *Poznam.* Pěti-zlatový, pěti-haléřní t. j. cenu pěti zlatých, pěti haléřův do sebe mající, pěti-hraný, pětihranatý t. j. pět hran v sobě nesoucí, patří do třídy složenin přisvojovacích. — 6. *Předložkové, příslovečné* (praepositionalné, adverbialné), když předložka se svým pádem v jedno se složí, čímž nový pojem vznikne. Sem patří na př.: a) před-městí t. j. místo před městem, ná-konči od na konci, zápraží od za prahem, zá-moří = krajina za mořem, zápětí = strana za patou. Tak také: ob-očí, příhoří, pří-moří, po-moří, po-říčí, pod-zemí, pod-noží, pod-střeší, pod-máslí, před-hradí, před-peklí, nad-dveří, mezi-dveří, mezi-moří, mezi-valí, zá-polí (prostora za polem), zá-ostroví, zá-kampí (místo za kampou t. j. ohybem, rohem; — potom bez-škodí (t. j. náhrada), bez-hrdlí, bez-životí (t. j. smrť násilná, nex), odcestí, s-cestí a p. — b) Ná-kolník co na kole jest, zá-kolník co za kolem jest, nákolesník co na kolesích jest, ná-krčník co na krk jest, ná-krajnice co na kraji jest, ná-kolenky co na kolena jest, ná-prstek, ná-pivek co na pivo jest, ná-nosek, po-líček, pa-kostnice, zá-osek co za osou jest, zájmeno co za jméno jest, mezi-slovce, mezi-věta a p. — c) Pří-horný kdo při hoře jest, pří-hrobný při hrobě jsoucí, pod-popelný, proti-myslný, nad-větrný, nad-zemský, nad-smyslný, zá-očný kdo za očima jest (opp. očitý na př. svědek), zá-mořský a p. — Když se složená slova zase s jinými slovy složí, tehdy vzniknou slova *druhosložená* (decomposita, *παρασύνθετα*). Taková složení z více než dvou kmenův sbíhají se toliko při časoslovech, která s předložkami složena jsou, jako: do-po-čítám, do-z-věděti se, na-po-čtu, na-po-jí-mám, na-pod-paluji, o-po-minu, o-po-věděti, od-po-věděti, o-z-božiti, od-při-sahám, po-na-běhnu, po-na-pravím, po-ode-jdu, po-o-čerstvím, po-ob-živím, po-ob-veselím, po-po-nesu, po-po-lehnu, po-po-táhnu, po-pře-tříbiti, po-pře-mrštiti, po-při-žínám, po-roz-právím, po-roz-veselím, po-vz-budím, po-u-teku, pod-po-kořím, před-po-věděti, před-po-čítám, před-roze-znám, před-u-soudím, před-vy-volím, před-z-řídím, pře-z-věděti, při-na-učím se, při-o-pravím, při-o-krášlím, při-ob-tížím, při-po-čtu, při-po-mohu, při-po-věděti, při-v-štípím, při-v-tělím, při-vy-myšlím, při-za-volám, pro-na-jmu, pro-po-věděti, pro-za-háleti, pro-z-raditi, roz-posýlám, roz-po-věděti, roz-pro-dati, roz-pro-straniti, roz-pro-stru, u-do-mlouvám, u-po-kořiti, u-pro-dati, roz-prodati, u-ze-ptati, vy-do-býti, vy-na-hraditi, vy-ob-mýšleti, vy-o-máčeti, vy-po-čtu, vy-po-řádám, vy-po-žiji, vy-pro-dám, vy-roz-právím, vy-roz-sívám, vy-vz-dýchám, vy-z-bírám, vy-z-dvihnu, vz-do-bývám, vz-pode-jmu, vz-po-dvihnu, vz-po-lehnu, za-po-kojiti, za-pod-sívám, za-po-čnu, za-při-sáhnu, za-vz-dechnu, z-po-tvořiti, z-roz-rážeti; potom v složeninách pro-ne-věřím se, za-ne-vru, za-ne-vražím, pře-u-bohý, o-blaho-slaviti a p. — *Více než dvé předložek sbíhá se zřídka*, jako: při-na-pomenu, pro-vy-na-ložím, po-po-se-jmu, po-na-po-věděti, z-pro-ne-věřiti. — Složenin s jinými částkami řeči jazyk český v oblibě nemá. Zk. Ml. I. 210. a n. — **Jak slova skládáme?** Skládajíce slova slovo *určující* slovu, které určeno býti má, předchází. Mkl. S. 349. *Podstatná jména skládáme* 1. *s jinými jmény* **podstatnými** *a to a) bezprostředně, je-li určovací jméno rodu střed.*: kolo-maz, leto-pis, vino-hrad, zlato-hlav, kolo-vrat, pivo-var; cf. oka-mžení; b) *je-li určovací jméno rodu žen.*,

kmenové *a* po *tvrdých* souhláskách jako *o*, po *měkkých* souhláskách jako *e* nebo *ě*, zřídka jako *i* na jevo vystupuje: zimo-stráz, země-pis, krvo-tok, země-plaz; polo-dne i pole-dne, noc-leh, pid-i-mužík; c) *je-li určovací jméno rodu muž.*, skládá se obyčejně prostředkem kmenové samohlásky, která po *tvrdých* souhláskách jako *o*, po *měkkých* pravidelně jako *e* n. *i* ožívá. Zřídka se skládá *bezprostředně*: Voj-těch, Lid-mila, med-věd, hrom-o-bití, ohn-ě-stroj n. oheň-o-stroj n. ohn-i-stroj, kon-i-pásek, slad-o-mel, kon-i-trud. — 2. **S adjektivy** a to pravidelně prostředkem ožilé kmenové samohlásky *o*, zřídka *e* nebo *bezprostředně*: zl-o-děj, star-o-věrec, živ-o-bytí, čern-o-býl, krat-o-chvíle, Vel-e-hrad, vel-ryb, ciz-o-zemec, svatvečer. — 3. **Se zájmeny a číslovkami** (zřídka): tý-den, sto-letí, sto-klasa, sto-noha, vše-tečník. — 4. **S předložkami** *kromě: dle, k, kromě, přes, skrz* a slov. *ces*. Předložky *do, na, po, při, pro, u* a *za* v *dů, ná, pů, pří, prů, ú* a *zá* často se dlouží jmenovitě tam, kde je základným jménem jednoslabičný kořen aneb kmen slovesný a celá složenina odtažené ponětí vyslovuje: důkaz, důvod (ale: dobytek, dostatek), národ, nápis, návod, půhon, původ, půtka (pokoj, potok, povětří, pomoří), příchod, příhoda, příklad, průduch, průhon, průjezd (procházka, prorok, prospěch, prostředek), údolí, úřad, úkol, základ, západ atd. Vz jednotlivé tyto předložky. — 5. Z **příslovek** jen se zápornou *ne* (řec. *ἀ*-, lat. in-, něm. un-) často, s jinými zřídka: nechuť, neštěstí, darmotlach atd. Vz nahoře, Ne. — 6. Složením tvarů *časováním* vznikajících s podstatnými jmény jen rozpustilosť si utvořila několik přezdívek: dus-pivo, tluč-huba, nezna-boh a p. Vz Jer. — *Pozn.* V Bořivoj, Kazimír a p. *boří* a *kazí* není starý rozkazovací způsob tak jako *dus* a *tluč* v dus-pivo a tluč-huba, než infinitivný kmen sloves boři-ti a kazi-ti tak, jako v bořitel, kazi-tel, kadi-dlo, pravi-dlo. Vz Rozkazovací (III. 138. b.). Ht. Sr. ml. §. 174., 175. — 7. Je-li určovacím jménem **číslovka**, kladou se *dvě, tři a čtyři* do genitivu aneb se klade číslovka druhová bez poslední kmenové samohlásky, u *ostatních* ožívá kmenová samohláska: tří-nožka, troj-hran, čtyřleták, pěti-nožka. Mk. — *Ve složení s předložkami a číslovkami se tvar substantiva mění*: led — náledí, leto — pod-letí, váha — závaží, hora — předhoří, cesta — rozcestí, hlava — pohlavek, kosť — pakostnice. Mk., Zk. — Podobně se spojují a) *jména přídavná* se jmény podstatnými, s přídavnými, s číslovkami, s předložkami, s příslovcem *ne*, se zájmeny; b) *slovesa* s adjektivy, s příslovcem *ne*, s předložkami, c) *číslovky* s číslovkami, d) *příslovky* s *na, ně, mi, ž, s, koli* a s předložkami. Vz předcházející. — *Za starodávna jazykem naším skládání podstatných jmen s jinými částkami řeči mnohem silněji vládlo nežli nyní.* Důkazem toho je síla složených jmen vlastních, zvlášť osobných, z dějepisu známých jako: Boři-voj, Bole-slav, Břeti-slav, Draho-míra, Kazi-mír, Moj-mír, Svato-pluk, Vladi-slav, Vrati-slav a p. Ht. Sr. ml. §. 175. — *Slova*: pán-bůh, své-vole, pravdě-podobný, boha-bojný, bohu-milý, ducha-plný, trestu-hodný, oka-mžení a p. nejsou vlastně *složeniny*, nýbrž jen volné *sloučeniny*, pročež některá i odděleně se píší. Brs. 2. vyd. 231. — *Nesprávny jsou složeniny adjektiv*, jež mají *význam srovnávací*: sněhobílý, medo-sladký m.: bílý jako sníh, sladký jako med. Brs. 2. vyd. 231. — Některých složenin jmen podstatných se jmény podstatnými čeština se štítí ku př.: řekovoda, rybotuk, krko-šátek, hrachopole, vodomyš a p.; spíše se snášejí adjektiva toho druhu: hadovlasý, stříbronohý, býkohlavý atd. Vz Brs. 2. vyd. 231. — *Ve složených jménech podstatných, jichž první částka jest substantivná, obyč. krátí se kmenová samohláska této části*: hrudotluk (hrouda), kralovrah, krasopis, muchomůrka, parostroj, licoměrník, ptakopravec, lipolisty, vinohrad (ale: býkohlavec a p.); *krátká samohláska zůstává pak i v adjektivech od takových substantiv vedených*: krasopisný, licoměrnický, malomocný. Brs. 2. vyd. 123. Cf. Travohojný, málomluvení (Hus I. 271.), královéhradecký. — Bž. 236. činí rozdíl mezi *sloučením* a *složením*. *Sloučení* jest spojení takových slov, jež mohou ve větě býti členy samostatnými (kolo-běh), *složení* jest spojení takových kmenů (slov), z nichž jeden nemůže samostatným členem býti (roz-bože). Vz tam více. — O slovech složených vz mimo to obšírný článek prof. A. Vaška v Mtc. 1877.—1879., Brs. 2. vyd. 230. a násl., Mkl. S. 349.—417., S. N., Bž. 236., Kz. 6. vd. 155. — **Německá** *složená slova pronášejí se v češtině*: a) *slovy jednoduchými*: Ziegelhütte — cihelna, hruška, der Birnbaum, podkova, das Hufeisen, Goldschmied — zlatník, Handschuh — rukavice, Tischtuch — ubrus, Eisenbahn — železnice, Hirschfleisch — jelenina, Erbsenfeld — hrachoviště, drathförmig — drátovitý, langstreifhaarig — srstnatý. — *Pozn.* Zvl. těmi, která se končí v: *-ař, -ář, -árna, -írna, -ovna, -ák, -an, -eč, -ice, -inec, -ník, -nice, -ina, -sko, -ště* a j. Vz Řezbář, Sušárna, pracovna, volák, dvořan, kupec, řezník atd. a cf. jmenované přípony. — b) *Změnou slova určovacího v přívlastek souřadný* (adjektivum) *n. podřadný* (*gent., dat., instr., pády předložkové*): Hausherr — domácí pán, Hauptstadt — hlavní město, Wassermühle — vodní mlýn, Ostwind — východní vítr, Elfenbein — slonová kosť, Interessenkontobuch — kniha účtů úrokových, Fiakerordnung — předpisy fiakrům, Dampfdestillation — překapování parou, Gesellschaftskapital-Conto — účet ze společných vkladů (jistin), Halstuch — šátek na krk, Ballspiel — hra v míč, Haarpuder — prach na vlasy. — c) *Též složeně*: Filterpresse: kalolis, zeměpis, ohňostroj, pidimužík, vinohrad, nosorožec atd. Vz předcházející. Mk., D. Cf. Zk. Ml. I. 215., Ht. Sr. ml. 170., 29. — **S.**, *hubený*, abgemagert (říkají o nemocném, který je jenom kosť a kůže). U Olom. Sd.

Složitel, e, m., der Zusammenleger, -setzer, Niedersetzer, Nieder-, Ableger. Jg.

Složitelný, zusammenlegbar; ablegbar. Us.

Složiti, žím, slož, že (íc), il, en, ení; *skládati*, skladu, dl, den, ení; *skládati* (*složovati*) = *do hromady klásti, položiti jedno vedlé druhého, jedno na druhé*, zusammen-, einlegen; *stovaryšiti, spojiti*, zusammengeben, -legen, beilegen; *rovnati, přirovnávati*, gegen einander halten, vergleichen; *pořádati*, ordnen, zurecht legen, richten, zusammenlegen; *v jednu summu dávati* (*k dosažení nějakého úmyslu*), zusammenlegen, -schiessen; *z více částek jeden celek učiniti*, zusammenlegen, zusammenfügen, -stellen; *sázeti*, setzen; *smysliti*, ersinnen, erdichten, verfassen; *sepsati, básniti*, schreiben, verfassen, aufsetzen, schriftlich abfassen, dichten; *dolů klásti, sundati*, ab-, herab-, niederlegen; *vyzouti se z čeho, odhoditi, vzdáti se čeho*, ablegen, fahren lassen, sich begeben; *zrušiti*, abschaffen; *položiti, něco někam dáti, klásti*, legen, er-, hin-, niederlegen; *s sebe na někoho klásti, svalovati*, aufgeben, aufladen; *určiti, ustanoviti*, bestimmen, setzen, veranstalten; *se* = *k sobě položiti se*, sich zusammenlegen; *sbírati* (*peníze*), Geld zusammenschiessen; *shromážditi se*, sich sammeln, erheben, wachsen; *sestavovati se*, bestehen; *stavěti se, míti se k čemu, spravovati se*, sich zurecht stellen, sich richten, ansetzen; *brániti se, zaštítiti se*, sich womit vertheidigen, schützen. Jg. — **abs.** Skládej, skládej, nekoupíme. Vz Odbytí. Č. — **co, koho:** knihy (psáti), písně, básně, verše, rytmy, řeči, list, hrdlo, život, základ (Pfand geben), poklady, V., stany, Vrat., své kosti někde s. (umříti), Bdl., Plk., zradu, Ottersd., dluh, Sych., psaní, D., lodní plátna, Troj., zbraň, hranici dříví, Kom., počet, přísahu (vz Přísaha), peníze, D., ruce, Ros., hrdosť, Jel., prádlo, šátek, košile, obilí, obyčej, slovo, písmena, Us., vinu (Ersatz, náhradu), Ms. pr. cís.; kupci své zboží již skládají; umí svou tvář složiti (tvář dle potřeby změniti). Us. S. hromadu (uhlí) n. milíř; mlýn n. kámen n. běhoun (kámen po křesání na spodek dáti), kolo (čtvrti kola do hromady rovnati), příplatek horní; dělníka (u horníků = ze služby pustiti). Vys. S. kutnu, habit (= z kláštera vystoupiti), Us., oheň (založiti), Kld., prádlo, Us., Vlk., účet, Us., Dch., archy (falzen). Nz. S. šestiměr, summu peněz. Nz. A slože dvě kopy grošů k vrchnímu právu appelluj. Kol. 9. Slož ruce a pomodli se. Us. Šd. S. zkoušku **šp.** m.: s-ku podstoupiti, učiniti, zkoušce se podrobiti. Brs. 2. vyd. 232. S. hlavu, vraždu, caput componere, das Wehrgeld zahlen. Gl. 314. Jenž složil srdce jich (fingere); Složili zlú radu; S. nepravedlnosť; Jazyk tvój skladl lsti. Ž. wit. 32. 15., 82. 4., 57. 3., 103. 22. S. díky **šp.** m.: činiti, vzdávati, vz Dík. S. poklonu šp. m.: činiti. V., Háj. (Brs. 2. vd. 224.). S. zdi, své poklady, BO., břemena. ZN. Nechal orání, složil pluh a jel domů. Er. Čt. 10. Na mši sv. dala, almužnu s-dala, Bohu děkovala; Po druhé se napiu, poručenství složiu; Hudci píseň hráli, pěkně ju skládali; Zedníci ju zazdívali, panny pěsničku skládaly; Dávno si já modlitbičku skládám, aby přišel starodávní galan; Jak do komory vkročila, hned svůj věneček složila. Sš. P. 144., 155., 168., 233., 433. Ale hned složie konšely dolnov. Let. 117. Proto složivše (odloživše) lež mluvte pravdu. Sš. II. 122. Spasitel krátkú modlitbu složil, jiež nemóž nižádný polepšiti; I ten, který skládal listy; Krista, hlavu naši, s-li sú (s kříže) mužie spravedliví, a nás nechť složie milostivě angelé světí. Hus I. 290., 458., II. 138. — **čeho:** kacířských kněh, **šp.** m.: **co.** Brt. — **co proč:** hrdlo, život pro vlasť. Kom. S. něco pro poctivé a dobré města a obce; A také jsme jim rok s-li **skrze** prosby úředníkuov našich. NB. Tč. 257., 167. Aby **k** utrhání toho rodu co skládal (psal). Let. 1., Ben. V. — **co o kom:** úklady o někom skl. Jel. Písničku o někom sl. Us., Sš. P. 106., 519. — **co, koho, se s kým, s čím:** muže s ženou, V., se s ženou, Jel., zlé s dobrým, Jel., smlouvu s někým sl. Bibl. — St. skl., Leg. Jaroš složil se s Kateřinou nekřesťansky a učinil věc nepořádnou. (1531). Pr. Nad to výše, že jest se s ní skládal a oni že takového skládání dopustili. Jdn. 186. Musí jako kajklíř na sebe jinú osobu vzíti, chce-li se s ženami skládati. Jel. Enc. mor. 12. Někteří počátek, nechajíce prostředku, ihned s koncem složie řka: Deus mad tende (me adtende). Hus I. 307. — **co, koho odkud.** S. se sebe stud, starosť, správu, bázeň, strach, úřad, V., někoho s úřadu a důstojnosti, s císařství, s cesty (aus dem Wege schaffen, räumen), V., se sebe práci, péči, Jg., koho s poručenství, Pr., s řemesla, na Slov., s kněžství, Br., se služby. Ml. S. něco s lodí, s osla, Us., všecky překážky s cesty. Br. Tehdy aby soud městský k sobě toho nepřijímal, ale se sebe složil. Výc. XII. Kdyby toho s sebe nesložili. Vl. zř. 74., Zř. F. I. D. XXIV. Aby jeho z té fary vzali a z ouřadu kněžského aby ho složili dotud, pokudž by k nápravě nepřišel. Jdn. 64. S. náklad, bedny s vozu. Us. Že bezmála pro to moci své překročení Kaifáš s velekněžstvie složen byl. Sš. Sk. 92. Nebudu s tebe kyja skládati. Sš. P. 561. Chtě jej (Ondřeje) s kříže s. Pass. 25. (Hý.), Výb. II. 35. Užtě vínek s hlavy skládám. Er. P. 340. Protož dievko! ztratiec panenstvie slož vínek s hlavy; Každý má **pro** obecnú radosť všech vespolek složiti s sebe závisť. Hus I. 206., 324. Složte s sebe vetchého člověka. ZN. Plášť na oponu lože **ot** sebe složil. BN. — **koho, co, z čeho:** varhany z trub, Us., něco z mysli neskládati. V. Písně z veršů skl.; páteř se skládá z 34 přihbů. Kom. Člověk z duše a z těla se skládá. Us. Účty z čeho skl., co z lodí. J. tr. Sněm zemský ten skládá se z 68 poslanců. Us. Ten počet šedesát skládá sě z šesti a z desieti, neb šestkrát deset neb desetkrát šest činie šedesát. Hus III. 39. Ze dvou pojmů úsudek s. Ml. Z důchodů obecních počty **do** plné rady s. (1628). Er. — **co komu, čemu:** mlýnu n. kamenu s. = přiložiti mlýnu, lehčiti; vz Mlýn. Vys. Někomu rok skládati = určiti, ustanoviti, den Termin bestimmen. Jg., St. let. Složiti komu obilí, řemeslo (zastavitii). Záp. měst. 1451. Skládati někomu úctu, **lépe:** učiniti, jej poctiti; složili si sněm (ustanovili). St. let. — **co, se kam (v co do čeho),**

na koho, nač. Víru v koho skládati. Us. Dch. Těla jejich **na** hromadu složili. Flav. S. ruce v klín, Us., spisy v hromadu (srotulovati). J. tr. Pán Bůh neskládej na nás takového času, toť bychom zle pochodili. Us. v Solnicku. Vk. Víno do pivnice s. NB. Tč. 43. S. koho do rakve. Er. P. 178. Bůh mesiášství naň složil; Při vykonávání soudu tak řečeného horlivosti svědkové ruce na hlavu obžalovance s-li. Sš. Sk. 28., 91. Báseň na někoho sl. Aesop. Vinu, D., úřad na koho sl. Plk. Složili jsme se na něho (sebrali jsme naň peníze), Sych., dříví na sáhy sk. Šp. Sk. se na dům (společně jej koupiti). Ml. Stříbro složilo se na zlato = chytilo se ho. Vys. (v lučbě). Obilí v hromadu, v mandele s. V. Něco v paměť sl. Rvač. S. co do uzlu, do truhly, D., Ros., do koše. V. Do hrobu je složili. J. Dříví do hranice sl., D., obilí do perny. Šp. A dy přijde amen, složá na mne kamen. Sš. P. 65. Aby, co jest biskup, co mazání, co rúcho mešné, skládajo v tajemství srdce svého, mohl znamenati. Hus I. 461. Tehdy řišský král na česků sě zemiu složi. Dal. 164. Své myšlénky na šohaja skládala. Sš. P. 797. Sósedova dcera na prosbu se skládá, zdali ty, synečku, nevíš dále světa. Sš. P. 333. Sl. se na pivo. Us. Šd. Co na tebe složeno, to dělej. Us. Dch. Utrhánie jest, když kto lež na koho složí. Hus I. 229. A potom to složil (svedl) na mne. U Opavy. Klš. Neskládej se na mne (= nespoléhej). U Olom. Sd. Neskládej se na cizí pomoc. Us. Skládáme se na nový ornat do kostela. Us. Šd. — **co komu zač, co za koho.** Za tu velkoduchou oslavu bůh ten tvůj ti díky v pekle složí. Sš. Bs. 177. A když matka boží za nás prosbu složí, má u Boha přislíbeno, zač žádá, obdrží. Sš. P. 63. — **co kde (v čem, v kom, u koho, na čem).** Podobenství v mysli si slož; v paměti co s.; něco v sobě s.; v kostnici kosti mrtvých s. V. Skládám v tom naději. Jel. Doufání své v někom sk. Br. V nás Bůh složil rozmanitosť. Kom. Ta slova v srdci svém s-il, Kram., v mysli, Plk., v myslích. V. V tom kostele své kosti složil. Pulk. Že u nich (u Římanů) kázal a život složil; Aby ve svatém místě kosti své sl. mohli; A svědkové složili roucha svá u nohou mládence; Loď ta složila zboží svoje v Cesarei. Sš. I. 11., Sk. 20., 90., 282. Skládali ju (pěsničku) dva mládenci u rychtářů na lavici; Vila sem ťa (věnec) z mozmarýnu, včil ťa skuadám v bílém klínu; Skládala věnec na stole, vem ty si ho mý černooký pachole. Sš. P. 296., 440., 798. Složiti se v těžké nemoci (těžce onemocněti). Bart. 4. 36. A druzí hrdla svá na tom složili. Hus II. 59. Aby libosť tělesnou v nich složil. Chč. 444. O blaze, ktož naději v dobrotě složí. Kom. Umění v knize s. Kom. Složil se s ním v jedné posteli (položil se). Us. Dříví v řece místem až do dna se skladlo. V. Sl. dobrodiní u člověka nevděčného. V. Sl. spisy u soudu, J. tr., u písaře, Er., kvitance u pokladnice. Šp. Dříví na dvoře s. Ml. — **co, se čím:** s. se mečem, zbraní, rohy, spravedlností, vymluvností (brániti se). L. Tvrdými cihlami ju (věž) skládáchu. Dal. 5. Sk. se penězi na něco, zusammmenschiessen. Kls. Dch. — **co k čemu:** s. archy k vázaní. D. Žalobu ku právu, Er., Zlob., k chování, D., rok (Termin) **k** hodu, St. let., něco k věrné ruce (schovati, deponovati), J. tr., CJB. 305., něco k soudu s. J. tr. — **co proti čemu:** lékařství proti jedu s. Byl. Lesť proti někomu s. N. T. Trapné rady proti někomu sl. Ps. Pomstu v srdci proti někomu s-ati. Kram. — **koho čeho:** hrdla. Žalanský. — **se.** Skládá se obilí, zelí, seno atd. Us. Vody se skládaly a stály. V. Jelen se složil (ulehl). Šp. A když jest se nemoc složila. Db. — **co se jak.** Lukáš evangelium to *písemně* složil; Evangelium to pode vlivem apoštola Pavla složeno bylo. Sš. L. 3. Tonka však *naprotivo* ruce složila (sepiala). Kld. Ten (kuoň) fojt **k** sobě vzal a žalobníkovi pode pře ztracením rok složil do dne jmenovitého. NB. Tč. 5. S-žil *pokutou* hřivnu zlata. Sych. Složili se **ve** prospěch chudých. Us., Ml. Ruce *křížem* s-iti (nic nedělati). D. S. dříví **do** sáhu. Us. Něco **na** srážku s. Ml. Složme se **po** krejčařích. Us. -- **se kdy.** Po srážce 10% složil se nám dluh. Sych. Hned po stole (jídle) se složila (položila). Kat. Žer. — **se s kým oč:** saditi se. Us.

Složitosť, i, f., *zavalitá postava, zavalitosť*, die Untersetztheit, Korpulenz, Leibesbeschaffenheit. S. přirozená těla. Reš. Poměry s-sti. Bž. 138.

Složitý, *co se může složiti*, zusammenlegbar. — **S.,** *složený*, zusammengesetzt. S. věta, vz Věta složená. S. časoslovo, Sš. Sk. 225., slovo, Sš. II. 88., 176., souhláska, oči, die Netzaugen, Nz., stroj. Dch. Vz Složený. — **S.,** *zavalitý, zapadlý, hrubý ani malý*, untersetzt, vierschrötig. S. tělo, V., postava. D.

Složivo, a, n., die Zusammensetzung. S. hornin. Schd. II. 67. S. podstatné, wesentlicher Gemengtheil, nepodstatné, Uibergemengtheil, m. Dch. Kusy s-a, Zusammensetzungsstücke.

Složka, y, f., die Sylbe. Šm. Vz Slabika.

Složkář, e, m., der Sylbenklauber. Šm.

Složkoměrec, rce, m., der Sylbenmesser. Šm.

Složkování, n., *slovíčkování*, die Sylbenstecherei. Šm.

Složkový, Sylben-. S. hádanka. Šm.

Složné, ého, n., Depositengebühr, f. J. tr.

Složní, Erlags-, Depositen-. S. list, der Erlagsschein. J. tr. S. žádosť (žádosť za schování), J. tr., den, der Erlagstag. J. tr., Nz. S. majetnosť. J. tr. S. list spořitelný atd. Dch.

Složník, a, m., der Stilist (nové a neujaté slovo). D.

Složnokvětý. S. rostliny, compositae, die Korbblütler. Vz S. N., Čl. 98.

Složný, vz Složní, Skladný.

Složpytel, tle, m., přezdívka hraničním finančním strážníkům. Us.

Slub, u, m. = *slib*, zastr. Ž. wit. 60. 9. a j. — **S.,** *svatba*, die Trauung. Měla sem slub = vdavky. Mor. Šd., Tč.

Slubenica, na Slov. = *nevěsta*, die Braut.

Slubenie, n., zastr. = *slib*. Kat. 2388.

Slubice, něm. Schlumnitz, ves u Krumlova. PL.
Slubiti, *sljubiti = slíbiti, zaslíbiti*. Kat. 142.
Slubný. *S řeč*. Kn. rož. IV., Tov. čl. 69. až 74. Der Gegensatz von póhonná řeč, die amicabilis compositio o. der Eidesbeweis. Vz Gl. 315. — **S.** *súd = ubrmanství*, das Schiedsgericht, welches in unbedeuteren Streitfällen entschied. Vz Gl. 315.
Slučí, od *sluky*, Schnepfen-. S. tah počne se měsícem dubna. Um. les. S. doba, mázka, pomazanka, píšťala, trus, ulička. Šp.
Slučitelný, vereinbar. Šm.
Slúčiti, vz Sloučiti.
Slučitý, konjunktiv. S. úsudky. Nz.
Slučivosť, i, f., chemische Wahlverwandschaft. Vz KP. IV. 51.
Slučka, y, f., *náčiní, jímž řezník drob nabíjí*. Us. Dch. — **S.** = *smyčka, uzel*. Mor. Mtl. Vz Sluka, 2.
Slučovací věta, vz Věta spojovací.
Slučování, n., das Verknüpfen, Vereinen, die Verbindung. Vz Sloučiti. — **S.** *v mluvnici*, die Verschleifung. Směšování takové, které děje se pouze řečí (slyšitelně) a ne spolu i písmem (viditelně), nazýváme slučováním, kteréž jest buď *mezislovné* buď *středoslovné*. Znamení jeho jest oblouček pod slabikami sloučenými. Užívání jeho přestává ponejvíce na mluvě básníků středověkých, kteří tam slučovali, kde toho rozměr aneb zamezení průzevu vyžadavalo. Na př.: v zlaté se rúcho odívajíc. St. skl. Ežs' vzal sluhy svého obličej. Výb I. 756. Tě naučí pravice silná. Žalm. 45. — *Pozn.* 1. Druhdy k odklizení průzivu středoslovného a zároveň i z potřeby metrické ztenčováno *u* v *v*: Emanuel — Emanvel; nyní Eduard — Edvard. — *Pozn.* 2. Básníci středověcí slučovali též dvě slabiky v jednu, i když samohlásky jejich souhláskou byly odděleny aneb když ve slabice první n. druhé stálo plynné *l* nebo *r*: nevědí, moci, vynikl, krvi, slza, mysl, modl (gt. pl.), sedm, osm, žizň tryzň, kazň, piesň, vyjmouc *ň* po hrdelnicích: oheň (dvojslabičné). Bž. 29. — O rozdílu mezi *sloučením* a *složením* vz Složený (ku konci) a více v Bž. 236.
Slučovati, vz Sloučiti.
Slučovina, y, f., das Bindgewebe. Šp.
Slúditi kým = *oklamati, zavésti*, verführen. Výb. I. 84., Dal. Vz Slouditi.
Sluha, y, m. a f., vz strany muž. skloňování: *Despota*. Od *slu* (slyšeti, audire), *g* jest vsuto (sluga, sluha). Schl. Cf. Mkl. B. 280., aL. 174. S. pana N., u pana N. Zk. Věrný sluha nezaplacený klenot. Rb., Č. S-hové ministeriales. Vz S. N. V s-hách svých. Ž. wit. 134. 14. Čí skutky kdo činí, toho jest sluha. GR. Vejdi k mé sluze. BO. S. boží; S. celý den jest honěn jako pes. Us. Dch. S. chorobní, der Siechknecht (bei den Kontumazanstalten). J. tr. Věrný s. jest tajný poklad v domě. Km. Mikuláš mně dějí, sluze (dat.) tvému pokornému. Pass. 39. (Hý.). Dyž ty budeš uskakovat za milú, budú tobě dvá kaprálí za sluhu (budou tě vypláceti). Sš. P. 571. Starému psu a starému sluhovi hotový plat jde; Kde pán již v posteli (nemocen), sluha ještě veselý. Vz Pán. Lb. Najatý s. potud zač stojí, pokud tlusto a mokro. Pk. Láskou sluha se nenasytí. Č. K sluze mému. Kat. 878. Jistá věrná s. Kat. 2346. A jiní s-hy boží; Boží s. jest tobě pro dobré; Tak zavázanému *sluze*; Ale pán Buoh ten vysvobozuje sluhy své, nemóž také býti nedostačen svým *sluhám*; Drazí jsú otroci, rolí hyne, sluh není, ano každý sedlák obecně chce syna prelata míti; Jakýž pán, takýž i sluha; Nemilosrdný bohatec mievá obecně nemilosrdné sluhy; Zástupové plačících *sluh*; Sluhy potkali sú ho; Ktož ot koho přemožen jest, toho i s. jest; Služebnice a sluhy zakupují sobě k službě; A též jest o *sluhách* ku pánu; Prosím *sluh*, aby svým pánóm a paniem věrně slúžili. Hus I. 167., 176., 297., 447., II 242., 244., 383., 391., III. 206., 222., 282. (Tč.). Ostatně vz **Slouha.**
Sluhava, y, f., osob. jm. Pal. Radh. II. 126.
Sluhota, y, f. = servitia, služba, der Dienst. — **S.**, y, m., osob. jm. Pal. Radh. II. 125.
Sluhov, a, m., něm. Sluhow, ves u Klatov. PL.
Sluhovati, dienen. Vz Sloužiti. Na Mor. a ve Slez. Klš., Šd.
Sluhy, dle Dolany, ves u Kostelce n. L. Vz S. N. — **S.**, v horn. *ložiska* vrstvitě vyvinutá. KP. III. 69.
Sluch, u, m., strsl. sluchъ, auditus, auris (slucho = ucho). Thema slůh (slъh) ze slůs. Sluhati (slýchati) ist ein Denominativum von sluhъ. Mtl. aL. 174., B. 286., 19., 22. (Hý.). Vz S. N. — **S.**, *slyšení, jeden z 5 smyslův*. Ž. wit. 50. 10. Das Hören, Gehör. Jelen má pozorný sluch. Ros. Který nemá sluchu. V. S-em zvuky rozeznáváme. Kom. Pán Ježíš ďábla jest z člověka vyvrhl, s. a zrak jemu navrátil. Hus II. 105. Bez s-chu. D. S. nejasný, dobrý, bystrý, Us., tenký, těžký, Rk., jemný, Dch., Rk., hudební. Nz. Škoda s-chu, že ho posloucháte. Sych. Je dubového s-chu; Na dubový s. dubový hlas. Vz Nedbalá. Č. Vz S. N. — **S.**, *ucho, slýchání*, das Ohr, aufmerksames Ohr, Gehör, Anhören. Jg., Nz. Proměnil se celý v s. Šm. Od s-chu, ze s-chu. Šm. Vlídný s.; Ta hudba dobře se k s-chu nese; Až člověku zajde zrak a s. Us. Dch. Nastavuje sluch. Nastojte i nadivno vám sluchu. Rkk. 45. To nám nejde v s-ch. Us. Budú lidé zlí, jenž od pravdy sluch odchýlí. Hus II. 187. Lidé nedávají tomu s-u. Us. — Rozumu (citu) dáti, zjednati sluchu **germans.** a šp. m.: poslechnouti, dbáti rozumu. Brs. 2. vd. 232. — **S.** *v myslivectví = ucho*. S. zaječí, jelení, králíků, vysoké daňčí a srnčí zvěři (die Löffel, Lauscher, Loser). Zajíce za sluchy uhoditi, za s. mu dáti (vaz sraziti); zajíc stříhá sluchama (sluchy). Šp. — *Sluchy* na Sloven. = *židoviny, spánky, skráně*, die Schläfe. Koll. — **S.**, *pass.*, *to co slyšíme*, zvuk, slovo, das Gehörte, der Ton, Klang, der Name. Kat. 903., St. skl. II. 29., L. — **S.**, *pověsť*, das Gerücht, der

Ruf. V MV. nepravá glossa. Pa. Takový jest s. u nás. Us. Na ulicích ni vidu ni s-u. Č. Ze sluchu, vom Hörensagen. D. — **S.**, *slušnost.* V sluše = v slušnosti. Kat. 223., 245., 1099., 3384. — **S.**, *příslušenství.* Kat. 2174.

Slucha, y, f. = *sluch, pověst,* das Gehör, Gerücht. Není o něm ani sluchy.

Sluchač, e, m., der Horcher.

Sluchadlo, a, n., *nástroj, kterým se slyší, sluchy, uši,* das Ohr, Gehörorgan. Sluchadla velrybí. Mus. — **S.**, *sluchátko, ušní trubka,* das Hörrohr, der Hörtrichter. S. Piorryovo, z tvrdého pružce. Cn.

Sluchárna, y, f., der Hörsal. Kom., D.

Sluchatel, e, m. = *sluchač,* der Horcher. Slov.

Sluchatelka, y, f., die Horcherin. Slov.

Slúchati, vz Slouchati.

Sluchátko, a, n., das Hörrohr. Šm. Vz Sluchadlo.

Sluchoměr, u, m., der Akumeter, Gehörmesser, *nástroj ku skoumání hluchosti.* S. N. Us. u Bělehr.

Sluchověda, y, f., die Akustik. Šm.

Sluchový, *k sluchu náležející,* Hör-, Gehör-. S. voda, Berg., nerv. Vz KP. II. 292. S. kůstky, dírka. Šm.

Sluchozpyt, u, m. = *sluchověda.* Šm.

Sluchyňa, ě, m., osob. jm. Šd.

Sluj, e, f., na Mor. *m.*, = *sloj.* Lépe prý *slůj* než sluj n. sloj. Cf. lůj. Prk. Př. 7.; dle Mkl. B. 4. *lépe* sloj, cf. chvoj; Bž. 73. má *sluj.* Die Schicht, das Gefüge, Flötz. Sluje vrstvy v zemi se táhnoucí. Um. les. S. skalní, příční n. křížová v hornických dolích. D. Sluj uhelná čili kamenouhelná, Kohlenflötz, slabá nebo tenká, schwaches, dünnes Flötz, mohutná n. mocná n. hrubá, mächtiges oder dickes F., ležatá, plochá, flaches F., příkrá, stojatá, steiles F., zvrácená, převrácená; dvojná, das Doppelflötz. Hř. — **S.** *ve dřevě, bakule,* der Knorren am Holze, die Beule, Ader. Us. Bělohr. Toms., Us. — **S.**, *doupě, jáma ve skále n. v zemi, jeskyně,* die (Felsen)höhle. I vejde do slují skal. Br. V sluji kopati. Sych. — **S.**, rozsedlina v zemi bez tekoucí vody. (J. Lepař). Š. a Ž.

Sluji, vz Slouti.

Slujovitý, *slojovitý* = *plný sloji,* geschichtet, aderig. Vz Sluj. Paprsek tkadlcovský nesmí býti s-tý. Chm.

Slujožilec, lce, m., der Troglodyt. Šm.

Sluk, u, m., *oko houževné při voru,* die Masche am Flossbande. Us. Jg.

1. **Sluka** (na Mor. *slouka*), y, f., místy **sluk**, a, m., scolopax, die Schnepfe. S-ka lesní, s. rusticola; ležák, s. major; otavní, bekasina větší, s. gallinago; kozlík, bekasina malá, s. gallinula; zelenonohá, totanus glottis; koliha, numenius; jespák bojovný, machetes pugnax; jespák obecný, tringa cinclus; jespák písečný, calidris arenaria; avoceta, recurvirostra avocetta. Vz S. N. S. veliká, bahní. Šp. — Vz KP. III. 349., 350., Frč. 346., Schd. II. 494., 470. Sluka obecná či lesní; travní n. otavník, s. gallinago, polní nebo kulich, vodní n. pobělavá, břežní n. písečná, tringa hypoleucos, hvízdavá (hvízdáček), charadrius hiaticula, der Pfeifer; mořská (*ryba* mající dlouhá ústa zobanu slučímu poněkud podobná), centriscus scolopax, die Meerschnepfe, der Schnepfenfisch. Linn. Us. (Jg.). S-ky chytati, lapati, stříleti; honba, tenátko, čas, čekání, lov na s-ky; tah, tažení, stěhování, chytání sluk. Šp.

2. **Sluka**, y, **slučka**, y, f., *čím se co slučuje, váže, spojuje, klička, houžev, úvazek.* Vz *Slučka.* Das Band, die Schlinge. Škodlivé jest sekání houžví n. sluk na vázání vorů. Um. les. — Uvázati na slučku = *na kličku,* eine Masche o. Schlinge machen. Na Slov. — Sak na ryby s velikými slučkami, grossäugiges Netz. Na Slov., Bern. — **S.**, *návivka.* Lex. vet.

Slukovati, zusammenfügen. Puchm.

Slukovitý. Slukovití ptáci, scolopacideae, schnepfartig.

Slůň, sluň, i, f., ve frasi: na slůni = na slunci, an der Sonne. V. Dle Jg. snad *lépe slůně,* ě, n., poněvadž i pol. słonie neutrum jest.

Slunce, e, **slunéčko, sluníčko, slunko**, a, n., na Slov. *slnce, slnko.* Slъnьce, -ьce jest přípona, slъ m. sъl, skr. koř. sur (lucere, svítiti), od toho sûrja, lat. sol, lit. soulě, goth. sunna (z surna). Schl. Strslov. slъnce. Thema: slъno, kdež *-no* příp. Od slova toho (slъno) vedena novou příponou -ьce, jež slouží zdrobnění neutr. themat na *o*, forma slunce. Mkl. B. 116., 314. Slunce jest přítažný střed soustavy sluneční a jeví se našemu oku jako jasně svítící kotouč. Stč. Vz více v S. N. Die Sonne. Slunce vzchází, vychází (vyniká, vyskytá se, se vyskytuje, vyskakuje, Ros.), z hory vychodí, vychází; při východu slunce, před východem s-ce; blesk s-ce, zatmění s-ce; s. zachází, zapadá (na Slov. sedá, Hdk.), jde na horu, za vrchy zapadá, jest za horou, za horu zapadá, západ s-ce. V. Přijidechu k rovu, ano již s. z hory vyšlo. ZN. S. od východu přes poledne k západu obtáčeno jsouc dny obmezuje. Kom. S. přejde poledne; s. jasno vstává; s. nám zajde. Rkk. Až s-ce dobře vzešlo. Br. Východem n. s východem s-ce. Ros. Východ s-ce také = strana světa východní. Flav. S. není ještě z hor. Protož mi s. přece vyjde. Us. S. se svítí, blyští skrze oblaky. D. S. kolmo nad hlavami stálo. Sych. S. pálí, sálá, pere, Us., praží. Sych. Ohořeti, osmáhnouti, opáliti se od s-ce; od slunce osmahlý, obhořelý, opálený. D. Dnes se přikrývá s., jakoby chtělo pršeti. S. je v kole, mělo by pršeti. Us. Šd. S. zubaté. U Nezamyslic. Bkř. Svieti slnko ale zubaté. Mt. S. S. světu ukazovati. Vš. Vl. 34. Jest před ním, jak před s-cem voščená sviečka. Jir. Anth. I. 32. Vidína jsou 3 s-ce vyšlá. Dač. I. 71. Slunce s mocí oživnou, osvětivou a ohřevnou. Sš. Sk. 9. Slnce vystřieklo zpoza hory. Mt. S. S. se zatmívá, zatemňuje. Us. Zatmění s. úplné či totalní, částečné (partielle), kruhové (ringförmig), soustřední (střední, centrale). Od vyjití až do zapadnutí s-ce, *lépe:* od východu do západu, vz -ání. Pk. Před *sluncem* východem, po *slunci* západu (m.: *slunce.* Cf. Spokojil se s kouskem chlebem. Povinen jest státi ke dni svíčkám.

Tov. Hrom vyskočil vrchem kostelem. Vz více v Mtc. 1872., 1873., 66., Spodoba). Obratné body slunce (body slunovratné), stání slunce (slunovraty, solsticie); s. vodu pije, táhne; dráha, skvrny s-ce. Nz. Slunečko zachodí za les javorovy; nezachoď slunečko, nezachoď mi ešče; Raničko vychodilo jasné slunečko. Sš. P. 416., 461. Ony (koně) budó čekat jarního vobroku, tak jak my čekáme sluníčka z voblaků; Ty jsi to milé slunce spanilé; koho osvěcuješ, temnosti zbavuješ; Nad hostýnskú horú vychází slunečko, na stokrát buď pozdravena má milá matičko; Vím já zahrádku, místečko krásné, svítí tam slunce převelmi jasné; Až zítra skoro raničko, dříve než vyjde slunéčko; Slunéčko z hory vychází, můj milý se nenachází; Svítilo mně slunko, už se to slunéčko za hory ubírá; Svítilo mně děvče jak to krásné slunce, ale už nesvítí, odešlo za kopce; I mně slunko svítilo, co mně mé srdečko těšilo; Už je slunečko nad záchodem, kaj se ma mila spolem sberem?; Zapalejte sa zelené višně od slunka; Už mi tak nebude, jak mi bývávalo, dyž mi dvoje, troje s-ce svítívalo; Slunečko zachází za keř malenový, zkažte tam dobrú noc mému frajerovi; Na maliny slunko svítí, na děvčata krása letí; Jsou na ní hrušky zeleny, od slunečka červeny. Sš. P. 36., 62., 63., 73., 187., 255., 311., 374., 410., 470., 560., 632., 751. (Tč.). Až ze skály slunko svítiť bude. Sš. P. Vz Nikdy. Zajde slunce nad proroky a bude nad nimi zatměn den; Nám vzende s. spravedlnosti; Nebť sem vnitř osviecena v duchovních věcech od toho věčného slunce; Kristus jest pravé slunce, jenž zahřievá a osvěcuje každého člověka; Měsiec od s-nce béře své světlo; Vám bojícím se Boha vzejde slunce spravedlnosti. Hus II. 11., 16., 30., III. 77., 78. Chodí jak slunce ide = do kola. Mor. Brt. Slunce prochází temné mraky a přece se nepokálí. Pk. Jedno s-ce dosti na nebi. Vz Odebnati. Lb. Lépe býti od hada uštknutu nežli v březnu od slunce ohřitu. Pk. Mní, že mu samému s. svítí. Vz Pyšný. Lb. Slunce palčivosť, vína vůně a kořenosť. Šk. Po západu slunce neber vody z potoku. Kld. Zdaž proti slunci sviece jasně kdy muože svietiti? Smil v. 90. Vítej s-ce s modlitbou v ústech a s prací v rukou. Pk. Býkovým sluncem posvítiti (= bíti, poněvadž se říká, že slunce bije na koho). Bdl. Už mu s. nesvítí = zemřel. Bdl. Kdyby byla dvě slunce na nebi, žádné by nechtělo svítiti. Hnš. Nechval dne za slunce východu (může se změniti). S. svítí na mráz (je-li den jasný, je studená noc); S. peče, déšť poteče (bude pršeti); Proti slunci neotvírej huby (patrné pravdě neodpírej); Protož s. vyjde (Vz Nevšímavý); Komu s. svítí, co mu do měsíce? Č. Komu slunce svítí, nemá proďby sobě hvězd n. pochodní hledal. Kom. Nedbám na měsíc ani na hvězdy, když mi s. svítí. Komu s. svítí, nedbej na hvězdy (= komu pán přeje, co mu po čeledi). Ros. Vidí dvě slunce. Vz Opilý. S. je milejší když vychází, než když zachází (mladí lidé milejší než staří). Strach, by mi slunce nesvítilo (daremným něčím pohrůžkám tak odpovídáme). Ros. I slunce se někdy dvojí a tam ukazuje, kde ho není (jiné se to zdá než jest). Č. M. 251. Ne vždycky s. svítí. Jg. S. se také někdy zasmuší. Kom. S-ce také někdy deštěm n. sněhem od sebe hází. Kom. — Vz S. N., KP. II. 145. — S., *světlo, paprsky sluneční*, das Sonnenlicht, die Sonnenstrahlen. Do toho pokoje nepřijde nikdy s. Us. Seděli jsme v besídce, dokud s. bylo. Co pod s-cem jest (na světě). Kom. Ještě všech dní s. nezapadlo (ještě změna možná). Šm. Nic se tak tence upřísti nemůže, aby toho lidé při slunci spatřiti nemohli. V. Nic tak tence není předeno, aby někdy na s. nebylo vyloženo. Br. Slunce tomu na stopu přišlo. Dch. Co sluníčko uvidí, to měsíček musí dát (co zloděj ve dne uvidí, to v noci ukradne). Vk. Ach kerá za slunečka, ach každá panenečka, a kerá po měsíčku, zavíjá hlavičku. Sš. P. 194. Abychme tě mohli strhat za slunca. Sš. P. 513. (Tč.). Čechel sobotu po slunci (večer) praný, v neděli do mše válený. Sš. P. 108. Kam slunce nechodí, tam chodí lékař. Vz Zdraví. — S., syn Svarohův, bůh Rusů a Polabanů. Vz Mus. 1863. 145., 146. (Jir.). — S., *místo sluncem osvícené, výsluní*, ein sonniger Ort, die Sonne. Jest co máslo na slunci (rozmazaný n. zle se mu vede). Us., Šm. S máslem na hlavě nechoď na slunce. Dch. Máš-li máslo na hlavě, nelez na slunce (sic se ti rozejde jako vši a máš hanbu před světem). Tč. Na slunci choditi, bíliti na s-ci, V., se hřiti. D. Na s. vystaviti něco. Těch, kteří na s-ci chodí, následuje stín. V. Nevysazovati děti na slunce (mladých a nezkušených do úřadu nebrati). Mus. — S., *den*, ein Tag. I kehdy bieše pět slunci, podasta si přesilně ruců. Rkk. 10. — S. *vedlejší*, vz Paslunce. — S. u alchymistů = *zlato*. S. N. — S., *co slunci podobno*. S. plynové, die Gassonne, elektrické. Dch.

Sluncerodý, sonnengeboren. Šm.

Sluncestání, n. = *slunostoj*. Mus. 6. 427.

Slunco, a, n. = *slunce*. U Opavy. Klš.

Sluncojasný, slunojasný, sonnenhell. Ráj.

Sluncovina, y, f., die Sonnensubstanz.

Sluncový, Sonnen-. Na s. koni letěti. Hdk. C. 148. S. světlo. BO.

Slunčec, m., arsola, rostl., zastr. Rozk.

Slunčík, u, m., lecta. Lex. vet.

Slunečan, a, m., der Sonnenbewohner. Smet.

Slunečenka, y, f., heliophila, rostl. řeřichovitá. Rostl.

Slunečkář, e, m., der Dienstmann.

Slunéčko, sluníčko, a, n., *malé n. milé slunce*, das Sonnchen, die liebe Sonne. V. Vz Slunce. — S., *boží kravička, beruška*, v již. Čech. *linka*, nejspíš z majdalenka, Kts., coccinella, der Sonnenkäfer, Blattlauskäfer, das Sonnenkalbel. S-čko = brouček, který hmyz na listech šíří. S. sedmitečkové, c. septempunctata, dvoutečkové, bipunctata, šestitečkové, sexpunctata, očkovaté, ocellata, čtrnáctikropečné, quatuordecim guttata, dvoupihové, bipustulata, čtrnáctitečkové, quatuordecim pustulata. Jg. Vz Frč. 183., Schd. II. 511. — S., rostl. Vz Sluníčko.

Sluněčkovitý hmyz, amphidiphaga. Krok.
Sluneční, vz Slunečný.
Slunečnice, e, f., *rostlina, která se po slunci točí*, helianthus, die Sonnenblume. S. obecná, h. annuus, die gemeine S., mnohokvětá, h. multiflorus, die vielblüthige S., velikánská, h. giganteus, die riesenmässige S., brambor, h. tuberosus, die knollige S. Jg., Schd. II. 282., Čl. 100., Kk. 164., Čl. Kv. 189., FB. 42., Slb. 439., Rostl. 883., 884. — **S.**, *sluněčko, berunka*, brouk. Vz Sluněčko. — **S.**, *slunečník, nemoc očí, když kdo na světlo patřiti nemůže*, der Sonnenschuss. — **S.**, *nemoc koňská, slunečný janek, myš, jankovitosť*, der Sonnenkoller, Sommerschuss. Jg. — **S.**, *dcera slunce*, opatruje prý na horách květy a kdo ji spatří, toho prý ožehne. Slov. Hdk. C. — **S.**, *pihy na obličeji*. Mor.
Slunečnička, y, f., *slunečnice*. — **S.**, *ptačinec, plevel*, alsine, das Vogelkraut. D. — **S.**, afforus vel aperus, rybička. Aqu.
Slunečnicový. S. jádra, Sonnenblumen-. Techn. S. olej. — **S.**, Sonnenwende-. — **S.**, Sonnenkäfer-.
Slunečník, u, m., *stínidlo, parasol*, der Sonnenschirm. D. — **S.**, *stínidlo u přilbice, čáky, čepice*. Us. Dch. — **S.**, *světlý okolek okolo slunce*, der Sonnenhof. — **S.**, *zdánlivá dráha okolo slunce, ekliptika*, die Ekliptik. — **S.**, *ručička na hodinách slunečních*, der Sonnenuhrzeiger. Nej. — **S.**, *kámen*, heliotropium gemma. — **S.**, *otočník*, rostlina, heliotropium, der Sonnenwirbel. — **S.**, *pampeliška*, solsequium, leontodon taraxacum, die Sonnenwurzel. — **S.**, cucubalus behen, das Knörrkraut. Us. — Jg.
Slunečníkovitý. S. rostliny, helianthaceae. Rostl.
Slunečno, sonnig. Tu je s. Us.
Slunečnosť, i, f., das Sonnenlicht, der Sonnenschein. Puch.
Slunečný, **-ční**, *slunci náležející, od slunce*, Sonnen-. S., strsl. слъньчнъ, solaris, příp. -ьнъ. Mkl. B. 146., 151. S. záře, stanoviště (solstitium), svět, cesta, D., vzchod, Ž. wit. 106 3., blesk, paprslek, východ, teplo, vedro, horko, hodiny, V., úpal, Dch., světlo, Hus I. 209., V., západ, Troj., obloha, Boč., horkosť, Har., sůl (sluncem nabytá), gradovna (nádržka na sůl, kde ona bez paliva toliko větrem a sluncem se nabývá ze slané vody), Techn., dráha, letokruh, pochodně (die Sonnenfackeln), skvrny, rok, drobnohled, den, čas, tabule, hodiny kruhové, die Ringsonnenuhr, Nz., soustava (slunce se všemi planetami, souputníky a kometami, které je obíhají), Tl. 118., sušírna, Šp., okolek. Vz S. N. Jelen nebo koloch jelení toho jest přirozenie, že v horkosť slunečnú hledá chlad, kde by odpočinul. Hus III. 34. — S. půhon, der Sonnenpůhon, citatio solaris. S. půhon, že toho, ktož se jím pohání, má za slunce v sobotu zastati. Tov. k. 48. Vz Gl. 315., Mtc. 1879. 148. S. léno, das Sonnenlehen. Šm. — **S.**, *v botanice*. S. **květ** (*devaterník*), helianthemum vulgare, das gemeine Sommerblümchen; s. květ indijský veliký, flos solis peruvianus; s. bylina (rosa, rosička), drosera, der Sonnenthau; s. žlutý květ, chrysanthemum segetum, kopretina; s. zlatý květ, helichrysum Dioscoridis; s. drobný prášek, atomi, Sonnenstäubchen. — **S.**, *janek* (*slunečnice*), der Sonnenkoller, neduh koňský. D. — Jg. (V.). — **S.**, *sklo*, das Sonnenglas. Nz.
Slunek, nka, m. = *ovesnička*, das Haberfischchen. Mor.
Slunění, n., vz Sluniti.
Sluněnka, y, f., solaris, ryba. Rozk.
Slůní, n. Na slůní (na výslůní), im Sonnenschein. Zlob. Vz Slůň.
Sluníčko, a, n., vz Slunce. — **S.** = *berunka*, vz Sluněčko. — **S.**, calendula officinalis, die Ringelblumme. Rostl., FB. 45., Slb. 428. — **S.**, a, m., osob. jm. Vz O (II. 198. b.).
Slunihled, u, m., das Sonnenglas, Helioskop. Šm.
Sluník, **slunník**, u, m., *slunečník*, die Ekliptik. Presl.
Slunikam, u, m., der Sonnenstein. Šm.
Sluninko, a, n. = *sluněčko*. Kinský.
Slunipad, u, m., heliotropus, der Heliotrop, kámen. Miner.
Sluniplod, u, m., heliocarpus, die Sonnenfrucht. Šm.
Sluniti, il, ěn, ění, sonnen. — **se**. Včely se sluní (sloní). D.
Slunitý, sonnig. Šm.
Slunivka, y, f., *mřížovec sladkovodní*, prvok. S. obecná, actinophrys sol, ježatá, acanthocystis viridis, společná, clathrulina elegans. Vz Frč. 6., 7.
Slunka, y, f., leucaspius abruptus, ryba. Frč. 287.
Slunko (na Slov. *slnko*) = *slunce*. S. mi vyšlo (naděje mi zasvítila). Bern. Zasvit ty mi slunko drahé na poslední z vlasti krok. Nár. pís.
Slunkový, Sonnen-. S. den. Sš. Sk. 233. — Hdk. C. 65.
Slunný = *sluneční*, sonnig. Puch., Koll. S. Vltava, Kká. Š. 118., záře. Sš. Bs. 201.
Sluno, a, n., *sluní, výsluní*, das Sonnenlicht. Na slunu. Na Mor.
Slunobožec, žce, m., der Sonnengottanbeter. Šm.
Slunoctitel, e, m., der Sonnenanbeter. Šm.
Slunohledec, dce, m., der Sonnenschauer. Šm.
Slunohledý. Ještěrka s., lacerta helioscopa, der Sonnenschauer. Šm.
Slunojasnosť, i, f., die Sonnenhelle. Šm.
Slunojasný, sonnenhell. S. povětrnosť. Šm.
Slunokruh, u, m., *kruh n. kolo okolo slunce, slunečník*, der Sonnenhof. Šm.
Slunoměr, u, m., der Heliometer. Nz.
Slunoobrazivý, sonnenspiegelnd. Šm.
Slunoparno, a, n., die Sonnenhitze. Pl.
Slunopruh, u, m., der Sonnenstreifen. Pl.
Slunorodý, sonnengeboren. Šm.
Slunoslužba, y, f. = klanění se slunci, der Sonnendienst. Šm.
Slunostání, n., vz Slunovrat.
Slunostať, i, f., der Heliostat. Nz.
Slunostejný, *slunci rovný*, sonnengleich. Šm.

Slunostoj, e, m., solstitium. Smet. Vz Slunovrat.

Slunostřední, *heliocentrický*, heliocentrisch. Nz. S. délka planety. Smet.

Slunověť, u, m., der Ostwind, zastr. Nomencl.

Slunovládce, e, m., der Sonnenbeherrscher. Šm.

Slunovrat, u, m., das Solstitium, die Sonnenwende. Vz Solstitium a Obratníky v S. N. S-ty, stání slunce, solsticie. Nz. S. zimní (zimní obrat slunce, zimní slunostání), letní. Nz. Pán narodil se při s-tu, když dne přibývá; Jan se za letního s-tu narodil. Sš. L. 33., J. 13.

Slunovratný, Sonnenwenden-. S. body či body slunostání, slunostojné, die Solstitialpunkte. S. a Ž.

Slunozlato, a, n., *zlato slunce*, das Sonnengold. Šm.

Slunozor, u, m., helioscopium, der Sonnenspiegel. Šm.

Slup, i, **slupka**, y, f., *klec k chytání ryb vrši*; na lososy: *lososnice*, die Fischfalle, der Fischfang. Spadlo mu na slup (podařilo se). Mš. exc. Zbraňoval slupi její na Labi požívati; že by k té slupi lepšie právo měl; Což se s-i bitie na Labi dotýče. Arch. IV. 264., 267. Aby jako volen do slupi nepadali v jámy krvostřebé. Sš. Bs. 201. S., piscaria. 1266. Volen (ryba) se chytá do slupi. Us. (D.). — *Na Slupi, ve Slupech* slove část města Prahy pod Vyšehradem, jinak: na *Botiči*, nepochybně, že na tomto potoku (Botiči) slupi mívali. Jg. Vpadl do Prahy skrze Slup nad Botičem. V. Kal. p. 463. — **S.**, *místo u řeky, kde se dříví chytá.* Nový stav na řece jest udělán, v němž s. dobrá a odtud žene se voda na rybník. Břez. 242.

Slúp, u, m., vz Sloup. Ž. wit. 74. 4.

Slupati, vz Slupiti.

Slupec, pce, m., das Blatt. Stranný s. Bur.

Slúpec, pce, m., *malý sloup*, das Säulchen. Kat. 2140. — **S.**, *slupice.*

Slúpi, zastr. = *slúpil*, a, o.

Slupice, e, f. (místy *slupnice*, na Slov. *stlpice*), *část pluhu*, die Pflugsäule. Radlice, na dolením konci slupice upevněné železo. Koubl. — **S.**, *malé podpory* (*sloupy*), Stütze, Säule, f. Koll. — **S.**, *sloupce k loubím v zahradách*, der Laubpfeiler. — **S.**, *past na jeleny*, die Hirschfalle. Us. Jg. — **S.**, *vyvýšenosť na víčku pánvice u zámku ručnice*, die Batterie. Sp.

Slupina, y, f., die Schale. Vz Slupka. Kouble.

Slupitelný, abschälbar. S. kůrka. Rostl.

Slupiti, il, en, ení; *sloupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *slupati* = *shrábnouti, popadnouti, pryč vzíti*, wegraffen, nehmen. — **co.** Ros. — **S.** = *sníst*i, gern zusammenessen. Dřív si v jídle vybíral, teď by to slupl; Kde co dobrého slupnout, to on! Us. Dch. — **co kde:** buchtu v kuchyni atd. Všk. — **co jak.** Slupl to s velikou chutí.

Slúpiti se kým = *spoléhati kým*. Vršovci sě neslupí. Dal. 63. Vz Sloupiti 3.

1. **Slupka**, y, f. S. na ryby, vz *Slup*, die Fischfalle. — **S.**, *pojedení*, *kvas*, der Schmaus. Us. (Vorlik). — **S.**, *zisk*, der Schmu. D.

2. **Slupka**, y, f., *šlupka, šlupina, šupina*, testa, die Samenschale, Schelfe, vrstva obsemenná obyčejně pevná a barevná a povlečená pokožkou. Rst. 159., 161. S. z ovoce. S-ku sřezati, skousati, shryzti. S. cibule. Dch.

3. **Slupka**, y, f., vz Tkadlcovství.

Slupkonos, a, m., pholidophorus, ryba zkamenělá. Mus.

Slupnice, vz Slupice.

Slupnouti, vz Slupiti.

Slupný = *slupitelný*, schälbar. S. kůra.

Slupto, a, n., *polknutí*, *požření*, *hlt*, der Schluck. D.

Slušelivě = *slušně*, *způsobně*, artig. Labuť s. plove. Světz.

Slušelivý, artig.

Slušeti, 3. os. pl. -ší a šejí (Št. N. 292., Hus., Vš.), el, ení; *slušívati* = *poddánu býti*, *poslouchati koho*, *náležeti*, unterthan sein, gehorchen, gehören; *vztahovati se k čemu*, *patřiti k čemu*, *náležeti k čemu*, wohin o. wozu gehören, Jemanden gehören, angehören; *připadati*, *hoditi se*, passen, sitzen, lassen, stehen, anstehen, kleiden; *hodno*, *spravedlivo*, *slušno býti*, zustehen, geziemen, zukommen, gebühren, ziemen, sollen, müssen. Jg. — **abs.** Co náleží a sluší. V. Více než sluší. V. Strká nos, kde nesluší. Us. Jak sluší a patří. D. Chovejte se, jak sluší a patří. Sych. — **komu.** Rovný sluší rovnému (hodí se k němu). V. Co mně sluší, učiním. Br. Ten kroj vám sluší. D., Sych. Nesluší mi (non decet). V. Dobře mu to sluší. D. Žákům sluší učitelů poslouchati. Panoši zlostnému slušie púto a okovy. BO. Bič slušie koni a ohlav oslu. BO. Čistota sluší tělu i duši. Dch. Velebnosť Bohu sluší. Kom. Co sluší a se propůjčuje jedné straně, to má slušeti a se propůjčiti i druhé straně. Kol. 9. Tobě slušie chvála. Ž. wit. 64. 2. Nežel, nežel, má panenko, věnec zelenej, šak ti bude lepší slušet věnec stříbrnej. Sš. P. 441. Jaký kniežatóm slušie. Alx. Ďáblóm rozličně lidé slušie. Hus. I. 366. (Hus II. 257.). Děvčatům nejlépe stydlivosť, čistota a jemnosť sluší. Kmp. Tomu to sluší jako praseti čepec. Dř. Sluší ti to jako kachně boty. U Žamberka. Dbv. Sluší mu to co krávě sedlo, Pk., jako teleti ostruhy, co oslu ornat. Us. Sluší mu to, jako svini sedlo n. kopí (jako svini chomout. Horný). Pýcha čeledi sluší, jako svini zlatý obojek. Sluší mu to, jako ovci podkova (krávě sedlo, Pk., co oslu Donát = lat. grammatika Donátova). Pk., D. — **ke komu, k čemu (čím, s čím = patřiti).** Aby promluvil o tom, co k spasení sluší. Št. Neb když potupují kostel hrdostí, k ďáblu(?) slušejí. Št. Moc zajisté súdná jich jest súditi toliko ty věci, kteréž slušejí k hornímu právu. CJB. 275. Ješto by to, což by koupil, k městu pod šos slušelo. Václ. III. Člověk, kterýž dům v městě pod právem městským a pod šos má, s těmito věcmi ku právu a soudu městskému sluší. Václ. II. Ač ku Pražsku sbožie popravú slušie . . . Kn. rož. 47. Nemohli se

doptati žadného spiknutí lidí k takovému heslu slušejícího. Bart. 1. 21. Což k věčnému životu sluší. Chč. 617. Ktož snažen jest toho, což slušie k světu. Št. Kn. š. 68. K milosti sluší druhdy smiech, druhdy smutná postava. Tkadl. II. 26. Neb tehdy panstvie oslovo k moci krále lva slušalo. Smil v. 14. Že ten lán k purkrechtu od starodávna k jeho dvoru slušel. NB. Tč. 165. Což slušie k hradu. Dal. 22. Ještoť k olomúcké popravě sluší; Vuoz i s tím, co k vozu slušelo; To nikdy neslušelo k dědictví. Půh. I. 181., II. 160., 567. (Půh. I. 193., 233., II. 8., 10., 81., 135.). K té modlitbě sluší pokora; Mezi námi, jenž slušiemy k spasení . . .; A tak často položí člověka k spasenie, an slušie k zatracení. Hus I. 303., II. 246., III. 108. (Hus I., 1., 92., 137., 305., 319., II. 282. — Tč.). Což sluší k okrase. BO. Ti k sobě sluší. Šm. Ke mně sluší opravení země. Dal. Ne všecky pře k jednomu soudu sluší. — **pro koho.** S loutkami hráti se pro vás nesluší (*lépe:* na vás nebo vám nesluší). Cf. Brs. 2. vd. 232. Pro toto podobenstvie slušie hodně, aby . . .; Pro zachovánie nesmilnosti slušie se panně . . . Hus I. 122., 158. Což pro staré časy (= starým časům) sluší. Sš. Sk. 232. — **kam.** Vystupte vy ven, kdo **do** rady neslušíte. Ctib. Ať tvoji **pod** mou moc sluší. Leg. Nezdálo se jim slušeti pod Rokycanu. Cont. Ben. Ty krajiny pod Řím slušejí. Martim. Obě městě pod jedno právo slušely. Mand. Ty země nechtěly podeň slušeti. Martim. Král ten sluší pod Kána. Mand. Pod přikázánieť slušejí všichni. Št. N. 292. Olomúc slušie pod biskupa českého. Dal. 85. Nebo p. Hynek nikoli nechtěl pod krále slušeti. Let. 181. S. pod moc soudní. J. tr. Vrhlí se k ní mnozí ne proto, aby pod ní slušeli, ale aby v zemi roztrženie udělali. Hl. Což **ve** dsky slušie. Kn. rož. 70. — **čím kam.** Žalovaný svou osobou **pod** soudní moc nesluší. Řd. Jiní úředníci zemští **k** soudu zemskému úřady svými neslušejí. Vš. 14. — **na koho, na co.** Na vás sluší bojovati podlé Boha boj spravedlný. Št. A to my slibujem všecko držeti, jako na dobré lidi sluší; Aby chudý i bohatý, jakž na koho sluší, při svém řádě a právě zachován byl. Tov. 103., 6. Tehdy sbožie jeho slušie na najbližšího přietele jeho . . . dvě čěsti slušieta na krále. Sob. 79. Nemíním jinak činiti, jakož na dobrého člověka slušie. Hl. Díl z propůjček na nás sluší (gebührt uns). CJB. 315. Póhon o dědiny každý naň sluší; Vdova má svého věna požívati kromě berně obecné, jež na dědice sluší; To odhádání z práva nesluší na žádného úředníka, jedno na komorníka. O. z D. Na starostu komorničieho sluší věděti a znáti roky, kdež . . . Vš. 119. Učinil jsem, co na mne slušelo. Brt. S. 67. Tak se mnú učiň, jakož na mój rod slušie. Jir. Anth. I. 98. Nakup damašku modrého, a daj si z něho šaty šít, jak to na pannu sluší být. Sš P. 104. To na vás nesluší. Arch. I. 19. Oddiel, který na sirotky slušel, odložil. NB. Tč. 204. Ten soud na samého Boha sluší. Chč. 383., 378. Nedal mi berně, ješto na mne sluší z Milotic. Půh. I. 225. (Půh. I. 311., II. 89., 436., 454. — Tč.). Stvořiti co na Boha slušie; Dajte, co na koho slušie; Dajte ciesaři, co na ciesaře slušie; Slušie na kněze, aby měl ústa a jazyk neprzněny svú řečí; Otmrti slušejí na najbližší přátely. Hus I. 14., 149., 181., 232., III. 195. (Hus I. 73., 74., 205., 224., 267., 423., 468., 469., II. 117., 260., 365., 271., 282., III. 192. — Tč.). Nikda ničehož nepropověděl, cožby na dobrého muže neslušelo. V. Díel zbožie, ješto na mě slušie. ZN. Nečiniti, což na koho sluší. V. Na tebe sluší. V. To nesluší na můj stav. D. Snášelivosť na křesťany sluší. Sych. Na moudré lidi nesluší sloužiti marnostem. Nesluší na lékaře dlíti. Lk. — **za co.** Sluší hodné za podobné. Lom. — **s inft.** Sluší ustoupiti, kdež zniku není. Ne vždycky sluší kvapiti. Sluší učitele následovati. Kom. Nejisté řeči, jimž ne hned věřiti sluší. V. Po dobré novině sluší se napiti. Ctib. Hád. Nižádného jiného zákona neslušie plniti. Hus I. 89. Slušie-li vás viece poslúchati než Boha, sami suďte. Hus I. 89. Nesluší snům věřiti. V. Již mi lépe slušie umřieti než živu býti. BO. Neslušie na vás věděti časy. ZN. Slušie-li daň dáti ciesaři či nic?; Proto slušie slova v ústech zavříti, aby mohl hněv v sobě ukojiti. Hus II. 395., III. 182. Hus I. 136., II. 398. Vem (vám) slušie se udatně jmieti. Dal. 77. To nám slušie zvláště znamenati. Pass. 1. (Hý.). Nejprve svou střížku sluší přikryti. Nesluší pýchati, se vypínati. Ustanovených věcí rušiti nesluší. Kom. Oči sluší v týle míti. Na to pozor míti sluší. Us. Zdaliž mi nesluší v mém učiniti, co chci? Br. Moudrému všeho prve rozumem zkoušeti sluší než soudem. Vš. Vz Dostati se. Sluší ho vyslechnouti. Us. — **že.** Špatně mu to sluší, že je štve. Us. Dch. — **v koho** = *poddánu býti.* Výb. I. 805. — **komu kde.** Zloději nesluší lépe jako **na** šibenici. Č. — **podlé čeho.** Kteréž pomsty na zlé lidi slušejí vedlé zákona božího. Zpr. voj. Žiž. — **kdy.** Taková otázka sluší člověku **při** každémději důležitém. Sš. Sk. 21. **K** té říši slušeli před prvním příchodem Páně jen židé. Sš. J. 175. — **aby.** A v ten čas ihned šla otázka, slušie-li, aby židé dali daň. Hus II. 398. (Hus I. 217., 303.). Kněžiem slušie, aby ne tak mocí, ale napomínáním dobrým vedli lid k večeři. Hus II. 259. Sluší jim (na ně), aby se umění oddali. V. — **s adv.** Škaredě to sluší. Reš. — **se.** To se nesluší. Us. — **se k čemu.** Kabát ten nesluší se k té vestě. D.

Sluška, y, f., cento, oblek, zastr. Rozk.

Slušně = *slušným způsobem, pěkně, čistě, náležitě,* hübsch, anständig, gehörig, gebührend. V. S. se nésti, Us., něco pověděti, někoho přivítati. Us. S. něco říci. Dch. — **S.,** *spravedlivě, hodně,* billig, recht. Kteréműž česť s. činěna býti má. V. Ještoby to s. (glaubwürdig) pokázati mohli a bylo by zjevně vědomo. Zř. F. I. B. XXIX. Jistec jistce může s. pro dluh obstaviti. NB. Tč. 88. S. zadržeti mu to nelze. Dch. To s. nejde. Dch.

Slušné, ého, n., decorum, das Schickliche. Nz.

Slušnosť, i, f., *pěknost, způsobnost, ozdobnost, krása*, die Schönheit, Schicklichkeit, Art, Gebühr, der Anstand. V. S. jest příhodná vnější poměrnosť nějaké věci, činnosti n. osobnosti čili přiměřenosť její. Hš. Vz S. N. Důvody s-sti, Billigkeitsgründe. J. tr. To jest proti s-sti, mimo s. V. S-sti šetřiti. D. S. obyčejův. Jel. To za s. si pokládají. Kom. — **S.**, *hodnosť, spravedlivosť, srovnání se s svědomím, náležitosť*, die Billigkeit, natürliche Gerechtigkeit. Soudce slušnosti více nežli přísnosti práva šetř. Kom. Potravy vedlé s-ti a hodnosti šacovati. V. Vedlé s-ti trestati; Složiti s sebe mírnosť a s. V. Žádají od nás naučení, kterak se ta věc dáti má podlé s sti. NB. Tč. 101. A kteřížby písaři takové (německé) věci na česko vykládali, těm aby strana, které se to vykládalo, podlé s i zaplatila; Neb v našich měnách každému má podlé s-sti zaplaceno býti. Zř. F. I. Nad s. něčeho žádati. Us. Dch. Jakž takž to práva a slušnosti barvu má. Kom. Mírná s. lepší nežli přísná spravedlnosť. Pr.

Slušný; *slušen, šna, o*; komp. *slušnější*. S. od sluch, vz *ch* před *-ný*. Ht. — **S.** = *pěkný, ozdobný, krásný, pravidelný*, hübsch, fein, förmlich, regelmässig. V. S. pachole, zvíře. Jest to osoba slušná. Us. Muž s-né postavy. Mus. To město jest velmi s. Br. — **od čeho**. Je od obličeje s-ná. Ehr. — **S.**, *případný, hodící se, hodný, příslušný, způsobný, náležitý*, schicklich, schicksam, passend, füglich, gehörig, gebührlich. Jg., Nz. S. proměna verše. Gníd. Hledaje slušného a bezpečného místa k obydlí. Kom. I to jest s-né věděti. Kn. S-ným způsobem něco učiniti. Dch. Co s-né jest, to se hodí času i osobě. Kmp. Službu naši se slušnú poklonú napřed vzkazujeme. NB. Tč. 151. — **komu.** Jediné praviti budu, co jest mi slušné. Jel. — **na koho.** Smrť Páně na kříži na Boha zhola neslušnou se býti viděla. Sš. I. 169. — **S.**, *zvl. srovnávající se se ctí, s poctivostí*, wohlanständig, ehrbar, geziemend. To není věc slušná. D. S. rozkoš. Jel. To rušiti neslušné bylo. Kom. Jestli slušno čili nic, vámi budiž uváženo. Sych. Slušno zde i hrdla nasaditi. Sych. Dceři slušnou výbavu vykázati. Sych. — **S.**, *dovolený*, erlaubt. Nebudiž nižádnému člověku slušné nám na odpor býti (komu). Sych. — Solf. — **S.**, *spravedlivý, podlé svědomí*, billig, gerecht. S. příčina, Th. V., věc, pře, Us., výmluva, V., záplata, Nar. a h. a k., plat, D., cena. Us. Uznávajíc jeho milosť král toho hodné, spravedlivé a s-né příčiny. Zř. F. I. A. III. Lesť a jakákoli jiná nepravnosť poručníků nad statky sirotčími provedená k s-nému trestání buď přivedena. Kol. 52. Bych vám přál, abyste na sebe krve lidské bez s-né a veliké příčiny neuvozovali. Žer. 350. Vz Právo. S-ná věc jest, abychom i to považili. Štr. Něco za slušné a spravedlivé uznati. Ros., D. Uznali za slušno, aby smrť potupnou nesl. Sych. Ta žádosť jest slušná. D., Kom. Za s. plat něco učiniti. Sych.

Slušovice, dle Budějovice, mě. v Holešovsku na Mor. Vz S. N.

Sluštice, ves v Českobrodsku u Ouval. Vz S. N.

Slúti, vocari, vz Slouti. Ž. wit. Zachar. 76.

Slutí, n., das Heissen. Bern.

Slutovánie, n. = *slitování*, miseratio; propitiatio. Ž. wit. 102. 4., 129. 4.

Slutovati se = *slitovati*. Ž. wit. 111. 5., 36. 26.

Slůvko, a, n., *slovo*, das Wörtchen. V. S. určovací, člen, der Artikel. Nz. Vz Slovo.

Slůvkování, n., das Analysiren. Šm.

Sluza, vz Slza. U Opavy. Klš. V Prachensku. Jg.

Sluzeti = slzeti.

Služata, y, m., osob. jm.

Služátky, dle Dolany, něm. Služátka, ves a) u Pelhřimova, b) v Ledecku. PL.

Služavka, y, f. = *služba*. Slov. Šd.

Služba, službička, y, f. = *sloužení, jednotlivé činy, zvl. tělesné práce, roboty, na důkaz poddanosti*. Strsl. služьba, servitus, příp. -ba. Mkl. B. 214., 215. Der Dienst eines Sklaven, Unterthans. Jg. V s-bu podrobiti (podrobený); s-by zprostiti, osvoboditi, svobodného učiniti. V. Robotami (bezděčnými s-bami) ať se nevyssávají. Kom. K s-bě, s-bou někoho zavázati. V. Hustá s., řídká sukně (kámen často se hýbající neobroste). Koll. Lakomství jest s-ba modlám. Št. Svobodně se mu v s-bu vydali; Aby se Bohu ve s-bu obětovala. Sš. J. 118., Sk. 103. Jedni druhé pod svú s-bu podstrčí. Hus. II. 349. V s-bu něčí někoho připraviti. Dal. 164. — **S.**, *jednotlivé činy, kterými péčí svou o cizí užitek n. potěšení na jevo dáváme*, der Dienst, die Gefälligkeit. S-bu příjemnou, vděčnou a vzácnou komu udělati, učiniti; v s-bě, s-bou se propůjčiti, s-by nezanedbati; s-bu za s-bu učiniti, s-by se odsloužiti; s-bami svými při někom získati lásku a přízeň; s-bou k sobě někoho nakloniti; k s-bě volný, povolný, hotový; za paní chodí (uohsleda) a paní na s-bu hledí. V. Obci velikou s-bu, mnohé s-by prokázal. Us., Ros. K s-bám se nabídnouti, býti. Dch. Vzájemná s. (odsloužení). J. tr., Nz. A vám stále k s-bám býti. Er. P. 311. Vděčnosť prokáži službami svými. Žer. 351. Vyobcují vás a přide hodina, že každý, kterýž vás zabije, domnievati sě bude, by s-bu dával Bohu. Hus II. 174. K službám hotový. V. Česť za česť, službu za službu. Č. Zakazovati se v s-bách. Ros. S. vlídná, Ros., v potřebě, z lásky, Us., na oko. D. S nechutí se někomu k službám z peněz propůjčiti. Sych. K s-bám ochotný, Sych., oddaný. D. S. psí (když kdo jen pro svůj užitek slouží). Ros. Na s-bu hleděti pánům, panně (jim sloužiti). V. — **S.**, *výraz zdvořilosti*, Höflichkeitsformel. Má s-ba! K s-bám! Jsem k s-bám volný. Us. Manželka má vašnosti své nestatečné služby vzkazuje. Žer. Hned vám budu ke službám. Dch. Povedz s-bu jemu. Sl. ps. 168. Vaší milosti s-bu svú vzkazujem s pokloněniem. NB. Tč. 216. Vaší milosti své hotové a povolné s-by vzkazuji. Žer. r. 1591. Vedlé vzkázánie svých povolných služeb vinšuji vaší milosti zdraví dobrého. Žer. 316. — **S.**, *úhrnek všeho konání takového vzhledem na osobu konajícího i komu se koná, zvl. o tělesných pracech*; *povinnosť*, der Dienst. S. komorničí, státská,

Jg., obecná, vojenská, Us. (Jg.), poselská, neustálá, Er., státní, civilní. Šp. S-by bedlivý a pilný; s-bu vypověděti (pánu n. služebníku); s-bu zaplatiti; ten bojovník mnoho na službách býval. V. Ten dá služby! Povinen býti někomu službou; Dohodil mu službu; Službu konati; Někoho ve službě udržeti; S-bu konající, mající; Drží se v té s-bě; Jíti do s-by; S. bezplatná (zdarma), neplatná (marná); S-bou zaměstnaný; V s-bě dobře se míti; Naskytla se mu s. Dch. Dostal s-bu za pasáka. Kn. poh. 70. Službu u dvora jmieti. Dal. 53. Jsúce ve s-bě toho pána. Pč. 20. Do s-by někoho vzíti. Us. Na s-bu k někomu jíti. Us. Tč. Zdá se jim k té s-bě podoben (= způsobilý). Brt. S. 67. S. dvorní; pravidla s-by; cesta v příčině s-by; propůjčení s-by; ustanovení ve s-bě, k s-bě; vykonávání s-by; potřebování někoho ve s-bě; chování, zachování-se ve službě; přimušení, přinucení ku službě; s. při úřadě; vstoupiti v s-bu; s. při soudu krajinském; léta s-by; záležitosť, věc s-by; ve s-bě zkušený; do služby vstoupení. J. tr. On mne přijme, živiť bude, za službu mně platiť bude; Sliboval sem Bohu svému, že půjdu na s-bu k němu; A ty starý vývodo, co ty mně za s-bu dáš, dyž ty mia slúžit voláš?; Lepší u mamičky jeden kobzol za deň, nežli na tej s-bě kolače každy deň; O službičko, službo ma, jakas mi je teskliva; (Vojačku), těžka s. tvoja, jak učuješ zabubnovać, musiš mašírovać. Sš. P. 46., 106., 496., 594. Když jsem byl v Rakousích u krále uherského v službě; Jeho syn Zich jezdil po s-bách; Zastavil s-bu; Měl s-bu drábskú; A za tu její s-bu a práci ten statek jí tetka poručila. NB. Tč. 11., 33., 41., 67., 187. Již pak ale přestaňte s-by té ožehavé; Vniternou s-bu staví proti s-bě vněšné; S. svrchovaná, nepodmíněná, samosobná, nevztažitá; vydati se v s-bu. Sš. I. 73., II. 174., Mt. 100. V s-bu k někomu jíti. Arch. I. 70. Obú s-bu opustil; Já skrze to jsem svú s-bu zameškal; Ježto jsem také z toho za jich duše měla s-bu činiti; Byl mi dlužen peníze a mú s-bu i za koně; Byl jsem v jeho s-bě. Půh. II. 108., 400., 437., 569., 612. Tak veliké bylo pokořenie božie k člověku, že vzal na sě s-bu, jenž na samo stvořenie slušie; Nepoddávejme sě přielišně s-bě lidské; Ta s. zavierá, aby člověk hřiechu nevolil a dobré miloval; Jeden člověk poddá se volně druhému v s-bu pro odplatu tělestnú; Skrze manželstvie poddáno jest tělo věčné s-bě ženy až do smrti. Hus I. 295., 297., 348., 349., III. 198. (Tč.). Sloužiti psí s-bu. Pk. Z nuzné potřeby do s-by se dáti; do s-by se někomu nabízeti; někoho ze s-by dáti; pro krádež dostal se ze s-by; přichovala si v s-bě děcko; bez s-by býti. Sych. Do s-by přijíti, ze s-by jíti; mzda, plat za s-bu. D. Do s-by jíti, se dáti; s-bu u někoho přijati. Komorník dnes nepřijde, má s-bu. Vzal s-bu u Rusů. Us. Na s-bě býti. Jel. Na službu táhnouti. Rohn. V s-bě postavený; vzdáti se služby; s-bu najíti; léta, obor, pán, povinnosť, ztráta, čas s-by; pilen s-by; horlivosť, přičinlivosť, zkušený, věrnosť v s-bě; způsobnosť, povinnosť k s-bě; na ujmu s-bě; do služby vstoupiti, ze s-by propustiti, k s-bě ustanoviti, pilnosť v s-bě; s-bu komu dáti, žádosť za s-bu; pod ztrátou s-by; s-bu vykonávati, konati; k s-bě někoho přinutiti; zamluviti si koho (se) v službu, k s-bě; dáti se v službu. J. tr. Zámluva n. zamluvení k s-bě; najati, přijati k s-bě; zavázati se k s-bě. Nz. Vypsání s-by, taxa n. sazba za propůjčení s-by; někomu službu zjednati, opatřiti; s-bu ztratiti, do s-by se někam (k někomu) dostati. Us. Poděkovati se ze s-by, *lépe*: vzdáti s-bu, vz Poděkovati; s-bu vypověděti (V.). Výkon, rok, místo, znalosť, zanedbávání s-by; ze s-by vystoupiti; povýšenu býti ve s-bě; zaplatiti někomu za službu; způsobný k s-bě, znalý s-by, obeznalý v s-bě, práce v s-bě; postoupiti v s-bě. Šp. Chutnější chléb na svobodě, nežli koláč ve s-bě. Vz Poddanosť. Koll. Jaká s-ba, taková záplata. (Jaké dílo, taková plat. Jaká zásluha, taková odplata). Vz Mста. Prov. Jg., Č. Není službičky, aby nebylo partičky. Vz Úřad. Č., Rb. Jaká s-ba, taková mzda. Rb. Jaká s-ba, taková výslužba (vz Zásluha); S. nestálá nikdy k pěkné sukni nepřichází; Hustá s., řídká sukně (mnoho práce, málo platu. Vz Pilný). Kdo ve službě nebýval, ten bídy nevídal; Kde s-ba, tu i výslužba. Č. Služba — tužba. Pk., Všk. Vz Panský. — S., *s-by boží*, der Gottesdienst. S. posvátná, církevní = pocta Bohu vzdávaná. S-by boží konati. V. Prodli v s-bě bohom. Rkk. 20. Zvoník lid k s-bám božím zvoněním svolává. Kom. S-bám božím obcovati. Br. Veřejné s-by boží; při službách božích býti; s-by boží míti, konati *lépe* než: držeti. S-by boží dopolední, odpolední. Zbavení služeb božích, das Interdikt. S. na počesť sv. Kyrilla a Methoděje. Šd. S-by boží odpravovati (konati). Mor. a slov. Šd. Aniž by dále s. boží k jedinému místu se přivázati měla; S-by boží někde zaraziti; Za starého zákona musila obmezena býti s. boží a k místu určitému uvázána; Nyní vymaněna měla býti s. boží od národa židovského; Že v církvi pravá a duchovná s. boží se konati bude; S-bu slaviti = posluhovati, λειτουργεῖν (o službě, již kněži ve chrámě konají). Sš. J. 44, 65., 70., 72., Sk. 34, 150. (Hý.). S. božie jest břiemě lehké a jho velmi sladké, jenž jest milování Boha přeutčšené; Vymyšlenú zlostí stavie s-by boží; Aby člověk byl pilen s-by božie; Kteříž za s-bu svatú penieze berú, jako Jezí, Jezenci slovú. Hus I. 296., II. 11., III. 115, 239. (Tč.). S. modlám. Št. — S. *boží ssl. = mše s kázáním n. bez kázání*. V. — S. *pohřební, zádušní*, die Exequien. Břez. 162. — S. = *úřad*, das Amt, der Dienst, die Bedienstung. S. dobrá, výnosná, pokojná, špatná. Us. Zastává s-bu kostelníka. Us. Stojíte-li o tu službu, prosební list (žádosť) brzce zadati musíte. Sych. S-by se dopíditi; s-bu komu dáti, vzíti, dohoditi. Us. Není službičky, aby nebylo partičky. Vz přísloví na hoře. Ze s-by někoho propustiti; O s-bu někoho připraviti; Někoho ze služby dáti. Dch. Ztráta, propůjčení s-by. Čsk. Přikázal všem sluhám královým, aby úřadu a s-by své nevedli. Hus II. 175. Službu si najíti;

o s-bu přijíti; s-by se dotříti. Us. Hý. — **S.**, *pocta, česť*, die Aufwartung, Ehrenbezeugung. S. ke cti. D. S-bu králi činilo mečem rytířstvo. V. Poslední s-bu vykonati, činiti (na pohřeb jíti). V. Na s-bu k někomu se postaviti. Žer. — **S.**, *plat od služby*, die Besoldung, der Gehalt, Dienstlohn, Liedlohn. Jg. Dosti mějte na své s-bě. Br. S-bu vybral. Us. S. zadržalá. Zlob. Mám služby na rok 1000 atd. zl. Us. Má služby na měsíc $1\frac{1}{2}$ dukátu. V. S-bu někomu zadržeti, vyplatiti, S. N., zvětšiti, doplniti, zmenšiti, snížiti; někomu s-bu zastaviti; s-bu svou utratiti, uložiti. S. měsíčná platila se; s-by měsíčné měl . . . Břez. 166. S. měsíčná jim jíti měla po 11 zl. Ib. 172. S-bu komu dáti. Zapsati si platy n. s-by. Hus I. 297., 446. Nestačí mu s. Us. Brt.

Službička, vz Služba.

Službičkář, e, m., der Augendiener. Šm.

Službochotný, dienstbereit. Pl.

Službovolnosť, i, f., die Dienstfertigkeit. Hlas.

Služebenství, n. = ministerium, služba, zastr. ZN.

Služebkyně, ě, f., die Dienerin. Kde je moje Katerina, moja věrná služebkyňa. Sš. P. 90.

Služebňátko, a, n. = *služebníček*.

Služebně, *k službám volně*, dienstfertig, -willig. S. k někomu se míti. Jiná věc jest křtíti s., a jiná mocně. Br. — **S.**, *pokorně, poníženě*, gehorsam, unterthänig. V. S. za něco prositi. Apol., Ottersd., Žer. 1591. S. děkuji, že mi tak bohatě bažanty opatřiti se zakazuješ. Žer. 351. — **S.**, *úředně*, von Amtswegen. S. něco učiniti. Štelc. — **S.**, *nepodstatně*, zufällig, ausserordentlich. Jedny podstatné, jiné s. k úřadu povolal. Br.

Služební, vz Služebný.

Služebnice, e, **služebnička**, y, f. = *služebná děvečka, dívka, děvka, nohsleda*, die Dienerin, Aufwärterin, Dienstmagd, das Dienstmädchen. Jg., V., Kom. A Jesu Kristova s. velmi snažná. Pass. 32. (Hý). S. paní Petrové. Půh. I. 247. Robotná s. Hus III. 18. Panská s. Sš. P. 781.

Služebnický, Diener-, Knechts-, Bedienten-. S. šaty, Ros., osoba, Reš., povaha. Stav. sv.

Služebnictví, n., die Dienerschaft (als Zustand), der Dienst. Ros., Němc.

Služebnictvo, a, n. = *služebníci*, die Dienerschaft. Us. Č.

Služebníček, čka, m., das Dienerchen. Lom. Vz Služebník.

Služebničí = *služebnický*. V. S. vtip, Jel., hřmot, Vš., způsob, Velenský, povaha. Jel.

Služebnička, y, f. = *služebnice*. Zelená travička, žala ju Anička, panská služebnička. Sš. P. 758.

Služebník, a (vok. sg. -ku, -če), **služebníček**, čka, m. — **S.**, *z poddanosti sloužící*, der Diener. S. koupený (chlap, nevolník). V. — **S.**, *poklona*. S-k! Ponížený s.! Vaší milosti ustavičně povolný s. a strýc. Žer. 18. — **S.**, *službu konající, sluha, slouha, pacholek*, der Diener, Bediente, Aufwärter, Knecht. Jg. Pl. služebníci. S. nájemný n. přístavný, V., věrný a pilný, Tkad., zběhlý, poběhlý, V., na oko. D. S. obchodní n. obchodnický, Commis, Handlungsdiener, m. Nz. Na koho mám žalovati, na koho mám povídati? na Heršeka na mladého, či na služebníka jeho?; S-ček věrný tvůj. Sš. P. 90. Pán se svým s-kem nehrej a s. pánu nelej (nelaj). Kdo rozkošně chová s-ka svého, potom ho bude míti proti sobě zpurného. Rým. Hoden s. pokrmu svého (záplaty své. Vz Mzda). Jg. — **S.** *panský n. úřední*, Amts-, přísežný s. práva (kat), V., chrámu (kostelník). Reš. — **S.** *obce, státu, císařský, královský*, der Staatsdiener. Voják a s. císařský. V. Za s-ka někoho voliti. Solf. S. slova božího n. církevní, boží (kněz), církve, V., s. boží (ctitel Boha a slova jeho). Us. Ne vždycky dáno s-kuom božím, aby trpěli. Hus III. 306. — **S.** *z lásky, z ochoty*, der aus Gefälligkeit etwas thut. Vz Rb. 272.

Služebnosť, i, f., *zavázanosť k službě tělesné, chlapství, poroba*, servitus, die Knechtschaft, Dienstbarkeit, Dienstwilligkeit, Dienstbeflissenheit. V., ZN. V s. podrobiti, uvésti; ze s-sti vysvoboditi, vytáhnouti, se vytáhnouti, V., propustiti. Kom. Kristus osvobodil nás ode jha s-sti. Sš. II. 60. — **S.**, *ochotnosť k sloužení jinému*, die Dienstfertigkeit. V. Za svou s. nevděk obdržel. Jg. Vás napomínám, abyste sobě hleděli lidi šetřiti a je pokorou, s-tí, přívětivostí sobě získati a zachovávati, neb to jsou ctnosti mladých lidí a zvláště rodů vyvýšenějších a vznešenějších. Žer. 332. S. na oko. D. — **S.** *v právnictví: zavázanosť něco činiti n. trpěti, též sama věc, kterou činiti n. trpěti zavázáni jsme, nezvole, obtížnosť*, servitus, die Dienstbarkeit. V. S. slove právo, jímž my někomu aneb zase někdo nám zavázán jest, tak abychom něčím my jemu aneb on zase nám z povinnosti posluhovati povinen byl. Pr. měst. Stezka k mé vinici přes pole něčí, okno do cizího dvora, kapalice se střechy na dvůr souseda a podobná těm hospodářská s. slove; s. na věci (servitus realis), na osobě (s. personalis). Pr. měst. S. jest obmezení práva vlastnického, ježto zavazuje vlastníka věci, aby ve prospěch jiného na ní něco snášel n. něčeho nedělal. S. jest gruntovní n. pozemková, servitus praedialis, realis, die Grunddienstbarkeit, osobní, s. personalis, personae, persönliche Dienstbarkeit. Vz více v S. N. Právo s-sti (služebné, k služebnosti), die Servitut. J. tr. Dům jeho domu mému s-tí zavázán jest. Pr. měst. Přeschne-li studnice, ta s. není ztracena (když bude voda, opět platí). Ms. pr. kut. S-ti záležejí jednak na osobě, jednak na věci. S. když na osobě záleží, s osobou pomíjí; s., jež na věci záleží, na náměstky připadá; S-ti jak budou na které věci zastiženy, tak budou na ní zůstaveny; S-ti starobylým užíváním utvrzené při svém způsobu zůstaveny buďte; S. trvá i na prodaném gruntu; Grunt když se prodá, s. na něm zůstává; Starodávnosť svobodu s-ti přináší. Pr. S-ti k potracení přicházejí; S. se potracuje. Er. Majitel s-ti. J. tr. Na čem se s-ti zakládají a kolikeré jsou; právo v příčině užívání cest, průhonů a studnic,

vz Rb. str. 161.—163., 282. S. domovní; s. osobní: užívání věci s potřebou, bydlení. Vz více v S. N. — S., *služba, sloužení*, das Dienen, der Dienst. S. činiti. Lom. V s-tech nestýská, v štěstí, zdraví nevýská. Štelc. Služebník tím se od s-sti pánu svému povinné neosvobozuje. Bdž. 104. — S. *církevní, s. sv. evangelia*, der Kirchendienst, das Predigtamt. V. S. boží (= služba). Při služebnostech církevních (božích = službě boží, obřadech). V. Kdo chce službám a s-tem Páně spasitelně obcovati. Br. — S., *služba, užitek*, der Dienst, Nutzen, Vortheil. Když trávu vydává k s-ti lidské. Žalm. — S., *služba, pocta*, die Ehrenbezeugung. Po větří zdálo se s. činiti tomu tělu a pohřbu. Lom.

Služebný; *služeben, bna, o.* S., příp. -ьnъ. Mkl. B. 151. S. = *k službě zavázaný, nevolný, chlap*, unterthänig, leibeigen, dienstbar, dienstpflichtig. Jg. S. urození (chlapi), Dal., právo (jímž my někomu n. zase nám někdo zavázán jest). Pr. S. pozemnosť, osoba. Šp. — S., *jiného vůli se spravující buď sám rád buď nuceně*, knechtisch, sklavisch. V Asii jsou lidé mnohem služebnějšího ducha nežli v Europě. V. Pobral v Senici mým s-bným lidóm jich statek; Mým s-bným a poddaným lidem to pobral. Půh. II. 541., 561. — Kom. — S., *kdo rád slouží, k posloužení hotový; k službě volný, ochotný*, dienstwillig, dienstfertig. Buď nižším vlídný, rovným služebný (komu), vyšším poslušný. Kom. Přívětivá a s. náklonnosť. V. Zůstávám vaší milosti volný a s. švagr. Žer. 317. — S., *sloužící, ve službě jsoucí*, dienend, Dienst-, Kriegs-. S. pacholík, dráb (voják); město od lidu služebného sebráno; s. děvečka. V. S. čeleď, lid. Us. Stůl s-ných (u vrchností); Ústav k opatřování míst s-bným. Dch. Našli jsme v jeho domu pacholka s-bného; S. osoba. NB. Tč. 11., 194. S-né děvice bohyni zasvěcené. Sš. I. 153. Co mně žalujete na tu moju ženu? dyť jsem si ju nevzal za děvku s-bnú; S-ná děvečka na robotu chodí a moja ženička se mnú se provodí; S-ná děvečka musí ráno vstáti a moje ženička može si pospati; Povole, povole, malé povolátko, málo si povolí s-né děvčátko. Sš. P. 497., 502. Nemohu do kostela jíti, že jest daleko a že jsem nemocný a s-ný. Hus I. 304. Jestliže by služební pána země (Soldaten) táhli v jakých jeho potřebách, ti mají bez škody táhnúti a též jako jiní platiti. Tov. k. 206. — S., *co k službě se táhne*, Dienst-, dienstbar, Servituts-. S. konkurs, přísaha, vypsání (Dienstbeschreibung), oděv, sazba, svazek, vysvědčení, věc n. záležitosť, smlouva, rozkaz; v služebném přátelství žádá se, es wird dienstfreundlich ersucht, třída, die Dienstkategorie, práce, řád, die Dienstordnung, místo, povinnosť; předpis, pragmatika, léta, vada, mzda, pravidlo, přípis; v přísahu s. někoho vzíti; propuštění, vlastnosť, J. tr., pořad, pořadem s-bným, Er., cesta (úřední), jistota, kázeň, instrukce, důstojnosť, přečin, roznášky, rok, třída, tabulka. Šp. V s-né povinnosti něco učiniti; s. list, dopis. J. tr. Potomci těch, jimž zákon s. vydán byl. Sš. II. 52. Ach Bože, můj Bože z vysokého neba, nedaj že mi dočkać s-ného chleba; Nemozu sa najest s-ného chleba; S-ný chlebiček ćežko (těžko) zarobeny, ješče ho někraju, již jest omuveny (omluvený); S-bny chlebiček, ten je hrubě hořky, lepši u mamičky z drobnej stoklasečky. Sš. P. 496. Dielo s. jest dielo, jímž člověk bez núzě neb bez potřeby slúží některému pánu neb paní kromě Boha; V neděli nedělej diela s-ného; Hřích jest dielo služebné; Diela, kteráž pro zisk časný neb pro utěšenie tělestné všední deň byla by hodná, v svátek byla by s-bná. Hus I. 120., 121. (Tč). Sr. Práce (dělnická. II. 873. a.). S. odpouštěnie hřiechu (přisluhováním svátosti se děje). Vz Svémocný, Podsvémocný. Hus. — **čemu.** Pečlivosti světské a s-né tělu. Hus I. 121. — S., *vedlejší, nepodstatný, případný*, zufällig, unwesentlich. Aby rozdíl věcí podstatných, služebných a případných . . Kom.

Služek, žka, m., osob. jm. Šd.

Služetín, a, m., něm. Lusading, ves u Teplé; něm. Lusetin, ves u Manetína. PL.

Služiechu, zastr. = *sloužili*.

Služín, a, m., něm. Sluschin, ves u Plumlova na Mor. PL.

Služina, y, m., osob. jm. Šd.

Slúžiti, vz Sloužiti.

Služka, y, f., die Dienerin, das Dienst-, Stubenmädchen. V. S. vymáchala prádlo. Sych. Domácí s. Dch. Podaj služko, daj synáčka, nech mu bozkám jeho líčka; Na s-ku láti. Sš. P. 132. Vz Služebkyně, Služebnice. — S., *letník, daň*. Us. Dch. — S., *dřevo, na němž jsou železné čepy*, die Docke beim Kannengiesser. Jg. — S., *též u řemenáře*, die Riemerdocke. D.

Služkyně, ě, f. = *služka*. Žák.

Služné, vz Služný.

Služník, u, m., nádoba k cezení louhu, der Laugenseiher. Aqu.

Služnodvorský, n. *služný*, judex nobilium, der Stuhlrichter. Slov. Bern.

Služnosť, i, f. = *služebnosť*, die Dienstbeflissenheit. Slov. Bern.

Služný = *služebný*. Bern., Č. S. sestra (v řeholi), die Laienschwester, bratr, der Laienbruder, Frater (im Orden), myslivec, der Büchsenspanner. Dch. — **čemu.** Lidem pochoti a baživosti slizké s-ným; Smýšlení nízkým ohledům s. Sš. L., 42., II. 32. — S., **-ní**, Gehalts-. Služní příplatek, Gehaltszulage, f.; služní posloupnosť, posloupnosť služného, Gehaltsabstufung. J. tr. Služní stávka, die Gehaltssperre. J. tr. — **Služné**, ého, n., podlé Nové, vz Nový. — S., *služný plat*, der Gehalt, die Besoldung. S. = stálý plat za služby konané z povinnosti povolání. S. N. Vyšší třída služného, höhere Gehaltsklasse. *Lépe prý: plat*, neboť adjektiva s koncovkou *-né* znamenají prý vůbec jen nepatrné poplatky: měřičné, zpropitné, posudné, vstupné atd. ale neznamenají příjmu, který činí několik set n. tisíc. Ale tato námitka jest nepodstatna a můžeme tedy tohoto slova *dobře užívati*. Služné od *sluh-ьný*, vz *h* před -ьný. Ht. Třída, stav, posloupnosť, stávka (Sperre), stupeň, řád, příplatek, přídavek služného; srážka na služném, ze

služného, k. itance na služné n. ze služného; s. nad nál. itosť, mimo náležitosť vybrané, vydané. J. tr. Kniha, etat, vykázka, přehled, rozvrh, seznam, tabulka, záloha, náhrada, zastavení, rejstřík, přebrání n. přebírka, přenesení, předepsání služného; srážka ze služného, přídavek k služnému; s. stálé, ustanovené, vyměřené; ukázka na služné, záloha na s.; s. záložní, peněžní; vykázati s. k výplatě, úředník dostává s-né, béře; ze služného kvituje; úřad s větším (vyšším) služným; s. někomu zabaviti, zadržeti, vyplatiti podlé kvitance. Má na služném 400 zl., *lépe:* má služného 400 zl. Brs. 2. vd. 143. S. roční, Dch., denní, Diäten. J. tr. — **S.**, ého, m. = *příruči soudní*, der Adjunkt. Slov. Hdk. C. 152.

Slych, *sluch*, u, m. = *slyšení*, das Hören. Stály celé pohrouženy v slychu. Sš. Sm. bs. 160. — **S.**, *smysl*, der Sinn, die Bedeutung. Ač někdy v širším a prostrannějším s-chu takto (apoštolem) se nazývá (Barnaba); Proroky těmi v širším s chu rozumí veškery bohoduché spisatele. Sš. II. 15., I. 20. — **S.**, das Gehör. Slov. — *Slychy* = *sluchy, židoviny*, Schläfe, f. Koll. — **S.** = *pověst*, das Gerücht, der Ruf. Ani vidu ani slychu po něm (jako když kámen do studny hodí). Us., Jg., Sk., Vrň.

Slychač, e, m., *posluchač*, der Horcher, Hörer. D., Ráj.

Slychadlo, a, n., *ústrojí slyšecí* n. *sluchové*, das Gehörorgan. Nz.

Slýchání, n., das öftere Hören.

Slýchaný; *-án, a, o*, öfters gehört. Neslýchané neštěstí, namenloses Unglück. Dch. Věci nemnoho s-né. Ler. Což ani s-no není ani kdy který hofrychtýř o to se pokoušel. Žer. 343.

Slýchati = *slyšeti*.

Slynouti, ul, utí, ze *slu* (slu-ji), od něhož též slovo *sláva*. Mk. **S.** = *slavným, pověstným býti*, berühmt sein. — **abs.** Za onoho času, kdy naši dědové slynuli, panovaly mnohé národní ctnosti, které národu dodávaly síly a samostatnosti. Kmp. — **proč.** Pro takové umění (kouzelné) slynulo tehdá město efeské. Sš. Sk. 225. — **kde skrze koho.** Polsko, Polsko! oslavená země, slynula si druhdy v krajin sněmě skrze nejednoho vévodu. Sš. Bs. 172. — **kde: v** nádherných chrámích s. Měst. bož. — **o kom.** O fojtovým syně zlá novina slyne, že ukrad štyry koně. Sš. P. 129. O tom sv. Valentině pěkná sláva o něm slyne. Sš. P. 28. — **čím (nad koho).** Rk., Jv. Cf. Vynikati. S. duchem prorockým; Město to slynulo kupectvím (Jericho); Že Mojžíš slynul silou přesvědčivou mluvy své; Starožitné město to slynulo uměním a tržbou a tudy bohatstvím. Sš. L. 39., 179., Sk. 80., 107. — **v čem.** Egypťané slynuli v přírodovědě, hvězdářství, lékařství a mathematice. Sš. Sk. 81. — **čím kde.** Efesus bylo jedno z těch pěti set měst, jež díly umělými, veřejnými stavbami a památníky po celém římském světě slynula. Sš. II. 75.

Slýpa, y, f., psarolithes, nerost. Miner. 117.

Slypnúť co: jídlo = *s chutí snísti*. Cf. Slupnouti. Na mor. Zlínsku. Brt.

Slyš. Jsou zprávy na slyš = slyší se, proslýchá se. Šf. dopis z r. 1841. Aby sobě jmenovali, jakými by sobě penězi platiti jměli, že na slyš jest, že vskůře (brzy) peníze vídeňští puojdů. NB. Tč. 29.

Slyšánek, nku, m., v horn., das Hörhaus. Šm.

Slyšba, y, f. = *slyšení*. Ješto vidba i s. myslna jest a rozumova. Sš. I. 390.

Slyšen, šna, o = *co slyšeti jest, slyšitelné*, zu hören, hörbar. Výb. I. 420.

Slyšení, n., vz Slyšeti. Das Hören. Vz KP. II. 292. Od s. D. Položím něco z s. (co jsem slyšel). Har. Ze s. (obcování) vyloučen. Knst. Je k slyšení, nebyl jste k s. *šp.* m.: jest slyšeti, nebylo vás slyšeti. Jg., Os. Přišlo mu to v s. NB. Tč. 246. A Kristus vyvrh toho ďábla, člověka uzdravil, i zrak i s. jemu vrátil; Lidé mají býti pilni s. slova božieho; Viera jest z s.; S. slova božieho i kázánie jest velmě dóstojné; Čije věděním neb s-ním, povoněním, okušením neb dotčením. Hus II. 101., 279., 323., 439., III. 112. (Tč.). — **S.**, *vyslýchání*, die Audienz, das Gehör. V. A papež tento nedal s. Hus III. 252. Aby ta věc k s. nepřicházela, všelijak překáželi. Žer. 345. K s. někoho připustiti. Bart. 1. 36. Že chtějí Čechy k jednotě církve svaté navrátiti a s. jim dáti. Dač. I. 21. K s. někoho povolati, přivésti. Dch. S. dáti, J. tr., dostati, zjednati, dosáhnouti. Ros. S. příčin odporu. D. Kde není s., nevylévej řeči. Boč. Děkanům a jiným farářům bylo to proti mysli, že nemohou míti s. Let. 439. K císaři vyslaní dostali při něm s. Skl. I. 328. O takovou věc má býti s. v pondělí. Zříz. Ferd. Bez s. nikoho neodsuzuj (nesuď prve, leč obojí stranu vyslyšíš. Pr.); Výpověď bez pořádného s. činiti se nemá. Pr. Před tím soudem s. o to býti nemá. Kol. 16. Po slyšení mých přátel, *lépe:* slyšev své přátely. Kmp. Vz Abstrakta.

Slyšený; *-en, a, o*, gehört. Vyznali jsú před námi před právem dva člověky z Spitina nesvědčenú věc, ale slyšanú od ní. NB. Tč. 119. Svědomí 5 osob, kteří svědčili s-nú řeč od jednoho pacholka neznámého. NB. Tč. 11. S-ná věc za půl pravdy. U Rychn. Msk.

Slyšeti, slyš, -še (íc), el, en, ení (dříve a na Slov. posud *slyšati*, odtud: slyšal, ání, a posud i v Čech. slyšán), *slyšívati*, slýchati, slychávati. Slyšeti = hören, slýchati = zu hören pflegen. Strany *slyšán* cf. držán a -en. S. od sluchъ, koř. slu (audire). Schl. Dle Mkl. aL. 61. koř. slych, strsl. slъs. slъh, lit. klausu, klausti, fragen, strhornoněm. hlosen, zuhören, stind. śruš, der Gehorsam. Vz Sluch. **S.** = *sluch míti, hluchým nebýti*, Gehör haben; *sluchem poznati, dověděti se*, hören, vernehmen, erfahren; *k slyšení se propůjčiti, poslechnouti, co mluví*, anhören, hören, Audienz geben; *naplniti žádosť něčí, činiti to, zač prosí*, erhören; *rozuměti, vztahovati*, beziehen, verstehen; v Krkonoš. a na Mor. také *cítiti, voněti*, riechen. Jg., Kb., Skr. — **abs.** Vida neviz, slyše neslyš. Č. Slyšte! slyšte! Odtud jest hudba dobře s. *šp.* m.: hudbu. Dk. Již si slyšal; **Kto má**

uši k slyšení, slyš; Jiní uvěřili sú, viděvše divy a zázraky, ale centurio tento neviděv, jedné slyšev, tak jest veliků vieru měl; Nižádný tomu nerád praví, kdo nerád slyšie. Hus I. 85., 183., II. 47., III. 179. Stavěti se neslyše. D. Jest slyšeti. Ta květina neslyší (nevoní). Na Mor. (Cf. Hluchá kopřiva = která nepálí; hluchý květ = prázdný). Jg. — **co, koho** (*akkus.*): trúby, Rkk., prosícího (vyslyšeti), něčí prosbu, V., hlas naříkání, Br., hřmot, Us., cupot koní, hlahol lidí, Vrat., sirotky a vdovy. Háj. Žádostiv jsem ho slyšeti. Us. Slyšte slova má. Flav. Kmeté, slyšeste zdě pohaněnie moje. Lib. Soud. v. 101. Kdo mluví, co chce, uslyší, co nechce. Ros. Kdo modlitbu říká leže, Bůh ho slyší dřímaje. Prov. Koll. S. smrad (cítiti). Na mor. Zlínsku. Brt. Obeslaný doma obsýlkou zastižený má hned po první obsýlce nazejtří státi a žalobu slyšeti. Kol. 10. Nic dobrého neslyšeti. Brt. S. 105. Kdo to slýchal kdy, aby hory řvaly? Nitra VI. 144. S. svědky. J. tr. Sv. panna slyšecí ta slova pravila. Sš. L. 17. Slyšal jsem Rubíne zvěstie. Mst. Čiň se toho neslyše. Panímáma leží nedaleko dveří, ona všecko slyší, když kočička běží; Aj ty ptačku, kraholečku, vysoko litaš, poviz že mi novinečku, jaku tam slychaš; Ani će něvidać, ani će něslychać, či si se utopiul? Sš. P. 89., 317., 582. Matějek úředník slyšal ty všechna svědomie; My vyznáváme tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzří aneb čtúc slyšeti bude. NB. Tč. 208., 288. Slyšal jsem modlitbu tvú. Pass. 4. (Hý.). Když páni svatební lidi slyší, podlé toho chtí súditi a pravdu učiniti; Chtí ty výpisy slyšeti a podlé toho chtí súditi; S. pře, svědomí; Také jsme slyšeli paměť panskú. Půh. II. 318., 444., 502., 619., 627. (Tč.). Rádi božie slovo slyšie; Aj páni! slyšte odplatu svú; Slyšal jeho vyznánie; Přikázánie božie slyšie; S. zvuk něčí prosby, hlas; Již slyš stav chudého Lazara; Slyš súd, varuj se pýchy. Hus I. 235., 470., II. 46., 124., 168., 193., 234., 241., 319. (Tč.). Jako zajíc buben, tak on rád ho slýchá. Vz Mrzeti. Lb. — **čeho** (zřídka). Slyš těchto nových věcí. Tkad. Slyšavše prvé mši. Bart. 263. 2. Já sám jich neviděl, enom sem jich slyšel. Sš. P. 102. *Lépe:* s. co. — **co, koho v čem.** S. koho v poselství (jako posla). Solf. S. koho v duplice, ve stížnosti (vyslýchati). Řd., J. tr. V tom se s. dal, že vynalezl motum perpetuum. Břez. 225. V tom hlasu mají ho ovce s., ale v zlém skutku nenásledovati; A z toho máme poznánie, proč Bóh neslyší lidí v prosbách. Hus II. 225., 193. — **co kde: za** zdí, **v** kostele, **na** ulici atd. Proč se zdráháš **před** soudem slyšán býti? Sych. Věrně slýchal jsem v školách ty řeči od mistróv o pokoře; Skrze kázánie jich hlas po všem světě slyšien jest. Hus I. 454., III. 91. — **co od koho.** Slyšel jsem to od něho. To jest před námi vyznal J. Bumbal, že jest to od Celaba slyšel **před** fojtem; Řehoř praví, že, což jest slyšal od svého pána, že to jest dále pravil. NB. Tč. 29., 243. Od koho si to slyšel, že by mrtvy mluvić měl? Sš. P. 92. Slyšel to od Víta ševce. Pč. 30. Hrdú řeč slyše od tebe. Žk. 387. Dobrým milá by byla pravda slyšeti i od oslice. Št. A když ho krstil, slyšal jest svědectvie ot otcě Boha, že on jest syn jeho milý. Hus II. 15. (Hus I. 233., III. 272., 275. — Tč.). — **co do čeho.** Což jest věc litostivá do nich slyšeti. Akt. m. Ferd. — **s inft.** Slyším hřímati. Us. Slyšeli jsme ho mluviti. Br. Slyšel zvonit ale ne sezváněť. Slyšel vyzváněti, ale neví komu (ví něco, ale ne důkladně). Prov. Jg. Slyší trávu růsti (veliký mudrc). D., Reš. — **na co.** Může se to slyšeti (rozuměti, vztahovati) na vrchnosť. Sych. To jediné na Charvaty nadvislanské slyšáno býti může (kann bezogen werden). Šf. To se má slyšeti (vztahovati) na řád a kázeň, jíž se v církvi užívá. Cap. — **co čím:** svými ušima něco s. V. Slyšeli slova křestitelova netoliko vněšnýma ušima, nýbrž i duchem a myslí. Sš. J. 32.; Aby kázali všem, co uchem sami slyšeli; Slyšie slovo božie ušima tělestnýma neb vnitřníma. Hus I. 233., II. 105. (Hus II. 419., 234., 210., 119. — Tč.). — **jak.** Jak jste slyšeli **v** své uši. Br. Slyším v své uši. Háj. Něčí řeč až **do** konce s. D. Ta obeslání (král) sám *osobou svou* slyšeti aneb komu jinému poručiti ráčí. Zř. F. I. A. XVI. Slyším celým *uchem.* Dch. S pravdou neobstojí tou měrou, aby se **na** vlas slyšeti mělo; **V** týž smysl slyší se **dle** znění poněkud odchodná slova v textu hebrejském. Sš. Sk. 9., 104. Aby člověk **z** milosti slyše slovo božie slúžil mile Bohu. Hus II. 118. Teď to slyšíš **do** očí. Us. Sn. Slyšal podtají a **pod** věrú od Petra. Pč. 11. S. něco **s** vděčností. Arch. I. 24. S. něco **na** své uši. Vrat. 92. Soudce má na obě uši stejně slyšeti. Č. Lépe jest okem viděti, než **u** pověstech **po** lidech slyšeti. Výb. I. 1268. Já bych kolibala, dybych ručky měla, na oči nevidím, na uši neslyším; Na oči viděla, na uši slyšela, do domu běžela, rukama čapkala. Sš. P. 31., 32. (Tč.). S. něco **ot** daleka. Rkk. 49. Úředníci jejich lidi **z** obú stranú slyšeli i shledali mezi nimi ruoznici. Půh. II. 460. Přikazuje, aby jich (listů) **na** všem slyšáno bylo. Pass. 187. Azda toho nevieš, že jsem já to v svoji uši slyšel? Pass. 1000. — **co o kom, o čem.** Nemoci ani o čem s. V. O čemž lidé nikdy neslýchali. V. Slyšels co o tom? Us. Rád o něm slyší, co by sůl v oči sypal. Prov. Zlé pověsti (velikou česť a chválu) o sobě s. V. Svědky o článcích průvodních s. (vyslýchati). J. tr. Dal se o tom slyšeti. Sych. Jiní slyší to o oltáři (vztahují to **k** oltáři). Br. O kterémž zaslání jste slyšeli z úst mojich; Slyšeli jste zajisté o obcování mém někdejším v židovství. Sš. Sk. 7., II. 12. Nic jsem o tom neslyšel. Arch. I. 97. S. o sobě. Alx. (Utrhánie) druhé, když kto zlosť slyše o kom, praví jiným přidada viece; Slyšals o zákonníku řeč protivnú. Hus I. 229., II. 318. — **kdy. Z** mladosti jsem slýchal. Alx., Anth. I. 32. **Od** narození nemóž slyšeti. Hus II. 321. **Za** předků našich paměti nic podobného nebylo slýcháno. Sych. — **koho oč.** Slyšán Kavka o to, co mezi námi zběhlo. Žer. Záp. II. 48. Protož za to prosíme, že nás o takovou věc *soudem* slyšeti račite. Bart. I. 36. A též o únos komorník má slyšeti súsedy. O. z D.

č. 10. — **koho proč.** Aby slyšeli ho sobě k spasení. Hus II. 71. — **co skrze koho.** Dále slyšeli sme znání skrze Řemenca a Smrška naše spolusúsedy, že . . . NB. Tč. 289. — **že.** Slyšíme, že vídenští peníze vskůře puojdů. NB. Tč. 29. Slyším, že již umřel. Us. — **co k čemu.** Protož žáku, věda toto, nepleť se v důstojenstvie, slyše také k tomu, že die sv. Řehoř. Hus I. 212. — **se.** Dobré se daleko slyší, zlé ještě dále. Prov. Vrů. — **čemu.** Nikdy jsem jemu jiného jména neslýchal než Vejhák. Vz Brt. S. §. 113. — **z čeho:** z mnohých úst to slýcháme. Us. Líbezněji se chvála z cizích úst slýchá, nežli z vlastních dmýchá. Č. A to jsme od nebožtíka fojta z úst slyšeli. NB. Tč. 199. — **koho za koho** (za kterého se oruduje). I kohož bude nyní za tento lid křesťanský s. pán Bůh rozhněvalý? Bart. 350. 17. — **s adv.**: dobře, málo, zle, špatně s. Us. — **an** (*ana, ano*). Slyší ho, an (a on) pláče. Slyší ji, ana pláče. Slyší dítě, ano pláče. Vz An. — *Zřídka* **s přestupníkem** *určitého východu.* Slyším ho plačícího (*obyč.: an* pláče nebo: slyším ho *plakati*). Slyšela ho plačícího, viděla ho ukrvaveného. Sš. P. 68.

Slyšitel, e, m. = *posluchač,* der Hörer. Žak., Ojíř.

Slyšitelně, hörbar. S. promluviti. Šml.

Slyšitelnosť, i, f., *slyšení možnosť,* die Hörbarkeit. Jg.

Slyšitelný, hörbar. S. hlas, zvuk. — Ps. ms. 75. 5.

Slyšívati, vz Slyšeti.

Slyšno, vz Slyšný.

Slyšnovidný = *slyšný a vidný.* S. umění (tonicko-plastické). Jg.

Slyšný = *slyšitelný.* S. umění (akustické). Jg. Slyšno a vidno jest. Na Slov. Odtud slyšno jest střelbu.

Slza, y, **slze,** e, místy *sluza,* y (dříve: *silza, sleza*), **slzička, slzinka,** y, f.; v již. Čech. *slouze, služička,* Kts., u Opavy *sluza,* u Frýdka: lza. (Tč.). Pl. *slzy,* gt. slz (tato forma *slz* byla starým tvrda, proto měli *slez;* od 300 let už *slzí,* dle Růže), nebo **slze, í** (dle Růže). Slza, *lépe* než slze, poněvadž *z* není měkké. Gb., Brs. 2. vd. 232. Slza. Kat. 699. Slza také jednoslabičně. Vz Slučování, Bž. 29. S., strsl. slъza, lacrima, starind. srg, emittere. Mkl. B. 30. Die Thräne, Zähre. Slzy jsou výměšek dvou žláz laločkovitých v dutině oční umístěných a jsou tekutina jasná, bezbarvá, chuti solné. Vz více v S. N. Vysvobodil oči moji ot slez; Již sějů ve slzách; Pitie dáš nám v slzách. Ž. wit. 114. 8., 125. 5., 79. 6. Slzy půštěli. Bj. Slzy mu kanuly po bledé tváři. Us. S-y se ti z očí linou; Když to vážím, jednak slzy nořím. Sš. Hc. 48., Bs. 205. (Hý.). Když idu okolo kříže, lejó se mně v oči sloze; Hned izbetky (jizbečky) zametala, slzami jich polévala; Kolik vlásků přeložila, tolik slozé užélila; Nepolivé (nepolévej) ju slozama, máš vodičku za dveřama; Otec, máti slzami (naříká) a frajirka vzdychami; Kdo nevěří, nech tam běží, šak tam ešče šabla leží, šablička krvavá, umévá ju jeho milá slzama; Po třetí své líčka slzami poleju; Kapaly jí slze po červenem líčku; Od ní sem odešel, slzy mně kapaly, po drobném kamení jamky vybíjaly; Účí (loučí) sa on, účí na zelenej úce (louce), červeným šatečkem utírajú suze (slze); Jednó ručkó dveře odvírala a druhó ručičkó slze utírala; Od velkeho žalu sluze ji kapaju, na bilym kameňu důlky vybijaju; Od velkeho žalu selzy mi kapaju a můj bile papir cele prolivaju; Slze ti zalejó tvý černý vočinka; Když sem já šel kolem dvora, kapaly mě (mi) slze z oka; Teče voděnka, teče s hora tó dědinó a to našo děvečko sluze prolivajó; Dobře mi pravili můj stary tatiček, že budu polivať slzami chodníček; Přikryli sće se mi černymi dveřami, kdy kole vas půjdu, obleju se slzami; Když já si zpomenu na svého tatíčka, slzy mě polejů, nevidím chodníčka; Už já ten chodníček slzami polívám, na vás rodičové těžko zapomínám; A vyšla do sině, oblela se sluzmi; Svojima slzama vínko dolévajú; A dež já si zpomeno, z vočí mně sloze lijó; Budeš plakat a naříkat, až ti budú sluze kapat do šatečka bílého pro synečka milého; A hned mne polély slzy moje líčka, že mně tam zabili na vojně synečka; Kaj se smutny poděju? včil se ja sluzama zaleju; Z mojich černých očí sluzy leju, ani bych němohla na ofěru. Sš. P. 58., 90., 113., 121., 181., 236., 240., 287., 304., 315., 355., 360., 380., 412., 489., 490., 491., 497., 572., 575., 576., 582., 781., 782. (Tč.). Ktož ve slzách budú sieti, ti mají v radosti žieti. Smil v. 2043. Odénie biskupa jsú slzy a modlitby; Umívajž i ty po všecky noci lože své slzami a srdcem svým skrúšeným; Ktož jednu slzu na své hřiechy unoří, ten viece pána Boha uctí, nežli . . . Hus I. 172., III. 143., 149. (Tč.) Blaženému i ve snu o štěstí se zdá, nešťastnému se zdají toliko slzy (o čem kdo myslívá, o tom se mu snívá). U Žamberka. Dv. Jídám popel jako chléb a k nápoji svému slz přiměšuji. Br. Nemáme doma slzičky vody. U Rychn. Msk. Kočce hřička a myšce slzička. Prov. Horoucí slze. Leg. Zdržeti se od slzí; nemohu se od slzí zdržeti; slzy vylévati; nedostávalo se jim slzí; slzy komu vyraziti (pláč zbuditi), slzy setříti. V. Koutkové očí slzy z sebe potí. Kom. Dals jim vypiti slz míru velikou; slzu s očí setříti. Br. Při smrti její ani slzy neumořil (m.: neunořil = neprolil). V. Slze proliti (plakati); slze ho polily; slzami politi, D.; mnoho slz pro tebe cedil; klamavé jsou slzy ženské. Sych. Slzy crčkem vylévati. Us. Všem se nám oči slzami (ne: slzy) zalily. Sych. Slze mu jako hrách z očí padají. Zlob. Slzami bídu svou oplakati. Kram. Potoci slez (slz). St. skl. Potok slzí. D. Slze v očích míti. Us. Z jeho očí mnoho slez tečeše. St. skl. Mátě hořem v slzích plyne. Puch. Krokodilová slza (z falešného srdce). Ros. S. hned vysychá. Bern. Slzy mně po lících tekou. Kram. Slza kane. Rozpláti se v slzách. Celý jest v slzách. Us. Slzičky neumořil (*lépe:* neunořil, Jg. = nezaplakal, neukázal žádného znamení lítosti). Prov. Mus. Dáme mu taky, aby mu slzička neukápla. Us. Slza světlá, ale oči kalí. Č. Někomu slzy do klína sypati (pláčem chtíti ho

obměkčiti); Kamenu slzí do klína nesyp; Má slzy na hřebíčku. Vz Pláč. Č. Raději ať náhlá smrť přikvačí, nežli s. ubohého tlačí. Pk. — **S.** *stromová = míza, šťáva,* der Saft, die Thräne. V. S. kmenoví vinného (míza po řezání vytékající). Us. S. chmelová. — **S.** *sklenné, skleněné* (batavské, boloňské) jsou hračkou fysikalní podoby vejčité a ukončené na jedné straně v dlouhý a tenký ocas. Glasthränen, Glastropfen. Vz S. N. — **S.** *v botanice. Slzičky panny Marie, sv. Maří slzy = knotovka bílá,* lychnis dioica, die wilde Nelke. D. Rostou po mezích slzičky. Č. — **S.** = *knotovka ušetnatá,* lychnis flos cuculj, die Lichtblume. Ja. Vz Knotovka, Jg., Cl. 22., Čl. Kv. 313., FB. 82., Slb. 615., Rostl. 120. — **S.** zelené sv. Maře, saxifraga viridis, semeno. Vz Sal. 63. 23., 253. — **Slzičky,** drobné cukroviny ve způsobě slz, pokroutky; v Třeboňsku slzejčky. Vvk.

Slzaj, e, m., *břevno pod mostem,* der Grundbalken. Us.

Slzati = *zvolna téci,* langsam fliessen. — **kudy:** vody **po** skále slzaly (v hornictví). Vys.

Slzavě zaplakati, V., k někomu promluviti, thränend. Ros.

Slzavěti, ěl, ění = *slzeti, plakati,* thränen. — **S.,** *krhati,* triefäugig sein. Oči slzavějí. D.

Slzavosť, i, f., das Thränen, der Thränenfluss. S. očí, slzení, plačtivé n. slzavé oči, lippitudo, das Thränenauge. V. Vz Oko.

Slzavý, *kdo snadno slzí a pláče,* der gern weint. V. Přip. -авъ. Mkl. B. 221. — **S.,** *plný slzí,* thränend, thränenvoll. S. pláč, Ros., zdychání, V., prosba, Har., hlas (plačtivý), Sych., údolí (naše země). Rk. — **S.,** *od slz,* Thränen-. S. žláza, stříl. D. — *Slzavé oči = slzavosť.* Jest slzavý (krhavý), rinnäugig. D.

Slzce = *plzce,* schlüpfrig. Ros.

Slzečník, u, m., podlouhlý důlek pod očima jelení a dančí zvěři, die Thränenhöhle. Šp.

Slzejčky, vz Slza (na konci).

Slzení, n., *prolévání slz,* das Thränen. — **S.,** *neduh očí, slzavosť, slzavé oči, plačtivé oči, tečení očí* (V.), das Thränenauge, epiphora primaria. Jg. S. jest znamením rozličných chorob očních. Vz S. N. S. lepké, krhavé, hnisavé. Ja.

Slzený = *slzný,* Thränen-. Nakrmiš nás chleba slzieného. Ž. wit. 79. 6.

Slzeti, 3. os. pl. zejí, slzeje (íc), el, ení; *slziti,* 3. os. pl. zí, slze (íc), il, ení, *slzívati,* weinen, thränen. — **abs.** Slzeti a slziti. V. Trpělivý lká, slzí atd. Kom. Réva slzí; u Rakovníka říkají: chmel (pořezaný) pláče (pouští vodu). To mluvil slzeje. Skl. I. 366. — **jak.** Oči mé slzí **bez** přestání. Kram. — **nad něčím.** Kram. — **pro co.** Us. — **komu.** Oči jim slzely. Us. — **kdy.** Rýví (réví) **po** řezání slzí. Bibl. — **odkud.** Tuť potom hnůj z nežitu slzí. Tys.

Slzička, y, f., vz Slza.

Slzivec, vce, m., cnidros, kámen. Aqu.

Slzivka, y, f., coix, tráva kukuřicová. Rostl. I. 265.

Slzivý, *slzící, rád slzavý,* thränend. St. skl. II. 11., Sal. Měl by plakati v tomto s-vém údolí a on se směje z řečí oplzlých; A jsú někteří, jenž rádi slova přijímají i s pláčem, ale po času slzivém k zlosti se navracují. Hus I. 272., II. 119.

Slzko, vz Slzký. — **S.,** adv., *skluzko,* schlüpfrig.

Slzkosť, i, f. = *kluzkosť, slizkosť,* die Schlüpfrigkeit. Kom.

Slzký, slizký = *kluzký,* schlüpfrig. V. Ryby některé (úhoř atd.) slzké jsou. Ros. S. had. Reš. S. maso. Šd. — **S.** = *plzký, oplzlý,* schlüpfrig, nicht züchtig. Tlampati bez studu o věcech slzkých a plzkých. Kom. — Jg.

Slzník, u, m., dacridium, Schuppeneiben, rostl. Rostl. 1424.

Slznouti, nul a slzl, utí = *slzkým se díti,* schlüpfrig werden. Ros.

Slzný, od *slz,* Thränen-. S. kosť, das Thränenbein, Nz., krok, žláza, masíčko, Ssav., stříl, píštěl, kanutí, otok, vřídek, Ja., pory, Thränenpunkte. Nz. Mne však neskrytého s. žal ulije. Hdk. C. 88.

Slzorodný. S. bitva, thränenerzeugend. Č.

Slzotok, u, m., der Thränenfluss. Krok., Nej.

Slzovatý = *plný slz,* thränenvoll. V dole s-tém. Ž. k. 83. 7.

Slzovka, y, f., coix, das Thränengras, rostl. Rostl. 1710.

Slzovod, u, m., der Thränenkanal.

Smáček, čka, m., ammodytes, ryba holobřišná. Krok. I. d. 108.

Smáčení, n., das Nassmachen. Us. — **S.,** *křest,* die Taufe, zastr. Reš.

Smáčenice, e, f., eine Art Gebäck. Aqu.

Smáčený; *-en, a, o,* nass gemacht, eingetaucht. Zlob.

Smáčeti, vz Smočiti.

Smáčka, y, f., *omáčka,* die Tunke, Sauce. Us.

Smačkanka, y, f., asindulum, hmyz tipcovitý. Krok. II. 264.

Smačkavec, vce, m., hroznýš olbřimý, boa constrictor. Světz. I. 101.

Smačklorohý, platte Hörner habend. S. sajha, antilope depressicornis. Ssav. 337.

Smačknouti, knul a kl, ut, utí; *smačkati, smačkávati,* zusammendrücken. — **co komu:** sobě šaty smačkati. Us. Klády smačkachu Tatary jak črvy. Rkk. 52. — **co čím.** Doutnající knot prsty s. Us. Dch. S. houbu rukou. — **co kam:** chmel **do** žoku. — **jak.** Někoho až **do** smrti s., do úrazu. Lk. — **se.** Pramen (rudy) se smačkl (ztenčil se) Vys.

Smačknutelný, zusammendrückbar. Ssav.

Smačknutý, zusammengedrückt, zusammengepresst. Us. Klas rovnoběžně s., parallelně, když kraje vřetena proti užším stranám klasu obráceny jsou ku př. pšenice obecná; klas protiběžně s., opposite, transverse, když kraje vřetena k širším stranám klasu patří. Rst. 493. S. hláska, der Quetschlaut. Nz.

Smad, smäd, smed, u, m., na Slov. *žízeň,* der Durst. Jg., Kd. S. dostati, hasiti. Leč to vše s. žádeb nezahasí. Šš. Snt. 177.

Smaditi, *smäditi, smediti = žízniti,* dürsten. Slov. Smädí ma = žízním. Kd., Šd.

Smadlý, na Slov. = *žíznivý*, durstig.
Smadnosť, i, f., **smednosť** = *smad*.
Smadnouti, smednouti = *žízniti*, durstig sein.
Smadný, *smedný* = *žíznivý*, durstig. Šak bys jich ty, s. duša, povypíjal. Sl. ps. 297. Naďabil na lahev vody, tu naklonil k s-ým ústům a lel do sebe. Nitra VI. 346.
Smah, *šmah*, u, m. = *spálenina*, der Brandfleck, das Brandzeichen. Není po tom ani s-hu (není po tom ani slechu). U Vys. Lng. — *Smahem*, *šmahem* = *vše prachem, mentinou, mentem, úhrnkem, docela, vše na skrze*, durchaus, völlig, rundweg. Jg. Vše smahem popleniti, zkaziti, šmahem vypleniti, D., páliti. Housenky vše šmahem ožraly. Kroupy vše šmahem potloukly. Us. Chalupy šmahem hořely. Šmahem to lidé skoupili. Us.
Smaha, *šmaha*, *smáha*, y, f., dříve = *oheň, požár*, der Brand, das Feuer. Igor. — **S.**, *připálené znamení na těle n. na rouše*, der Brandfleck, das Brandmahl. S-ou někoho znamenati. Pročež tedy ot tak drahé s-hy přijetie srdce své odtrhuješ. Hugo. A ji vtiskla nevolnice s-hu. Šš. Snt. 54. Bludaři ti s-hu nesou na mysli i na svědomí. Šš. II. 323. S-hu na sobě míti jako vrah n. nákeřník. V. Má s-hu na tváři (cejch). S. od slunce. V. — **S.**, *připálenina zvl. s puchem, spálená vůně, puch od nějaké spáleniny, smoud*, der Geruch von angebrannten Dingen. Připálené maso s-hu vypouští. Kom. — **S.**, *míza, šťáva, vlhkosť*, der Saft. Výb. I. 377. S. koprová, jitrocelová, z raků, březová (voda). (Pokrmem) toho nabýváme, což v nás prací pohyne živitelné smahy, tělu přirozené. Št. N. 325. Aloes jest dřevo velmi sladké voně, ale s-hu má hořkú, a jest též moci jako mirra. Hus III. 55. — **S.**, *dřeň, čis.* Řeč prochodí . . . až do spojení i všeliké s-hy neb stržencóv (compagum ac medullarum). ZN.
Smahlocitran, u, m., *sůl z kyseliny smahlocitronové a jiné zásady*, citronsaures Salz. Chym. II. 46.
Smahlochynan, u, m., *sůl z kyseliny smahlochynové a jiné zásady*, chinasaures Salz. Chym. II. 46.
Smahlojablan, u, m., *sůl z kyseliny smahlojablkové a jiné zásady*, apfelsaures Salz. Chym. II. 47.
Smahlokyselina, y, f., die Brenzsäure. Nz.
Smahloml éčný. S. kyselina, die Brenzmilchsäure. Nz.
Smahlomočový. S. kyselina, brenzlich überoxygenirte Harnsäure. Chym. II. 269.
Smahloolejan, u, m., fettsaures Salz. Nz.
Smahloolejový. S. neb tuková kyselina, die Fettsäure. Nz.
Smahloslizan, u, m., *sůl z kyseliny smahloslizové a jiné zásady*, brenzlich schleimsaures Kali. Chym. II. 58.
Smahloslizový. S. kyselina, die Brenzschleimsäure. Nz.
Smahlovinan, u, m., sůl z kyseliny smahlovinné a jiné zásady, brenzlichweinsteinsaures Salz. Chym. II. 45.
Smahlovinný, brenzlich. S. kyselina, brenzliche Weinsteinsäure, Brenzweinsäure. Chym., Nz.
Smahloživočišný olej, das Thieröl. Nz.
Smahlý, strslov. smaglъ vedlé smuglъ. Mkl. aL. 174., 57. = *který smahl*, gedörrt. Puch.
Smahnouti, hnul a hl, utí = *horkem prahnouti*, dorren. Koř. smag, siccari. Mkl. aL. 107. Přenes. = *prahnouti*, schmachten. — **čím**: žádostí. D. — **S.** = *smažiti*. — **co (kde)**: **v** másle. V. Trapná žízň utrobu kruto smáhše. (Tento tvar vznikl nejspíše ze *smažieše* odsutím *ie* a zpátečnou výměnou *ž* za původní *h*. Gb. Hl. 103.). Rkk. 52.
Smahotinka, y, f. S-ky nezůstalo = nic. V Krkonš.
Smahovaný, vz Smahovati. S. svědomí. Šš. II. 323.
Smahovati = *smah či smahu, přížeh do těla vpalovati*, das Brand- o. Schandmahl einbrennen. — **kde: na** těle. Šš. II. 321., 322., 323.
Smahový olej, oleum empyreumaticum. Ja.
Smahu = parnem vysušuji. Jir. Vz Smahnouti.
Smáchati; *smáchnouti*, chl, ut, utí; *smáchávati* = *máchajíc smíchati*, zusammenflanen, manschen. — **co komu.** Slov. Vrš. II. 54. — Vz Zmáchati.
Smakati = *hmatati*. Smakej v poledne jako smakati obvykl jest slepý ve tmách. Hus I. 56.
Smalt, u, m., novější, střlat. smaltum, it. smalto, fr. émail, das Schmelz, Email. Vz Mz. 309.; Nz.
Smaltin, u, m., nerost. Vz Bř. N. 222.
Smaltopalna, y, f., die Emailbrennerei. Šm.
Smaltování, n., das Emailliren. Prm. IV. 154.
Smaltovati, emailliren.
Smaltový, vz Smalt, Email-. S. nebo emailová barva, malba. Vz S. N.
Smání, n., *smání-se*, das Lachen. Smání, V., s.-se. Scip. Luzným smáním kouzlila. Č. Vz Smáti se.
Smantlochovati = *splésti, smodrchati*, verthun. Us. u Petrovic.
Smanželiti, il, en, ení, verehelichen. Zlob.
Smaragd (šmaragd, V.), u, m., beryl, nerost z oddělení křemičitanů. Vz S. N., KP. III. 189., 187., IV. 297., Šfk. 213., Schd. II. 49., Bř. N. 187., Krč. 343. S. průsvitavý, tmavozelený, odrůda světle zelená, kolmo rýhovaná odrůda slove: *akramarin*; slabě průsvitavá n. neprůhledná barvy zelenavě bílé nebo šedobílé slove *beryl*. Vz Drahokam. Bř.
Smaragdit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 151., 175.
Smaragdový, Smaragd-. Rostl.
Smasení, n., carnis regenerativa (kteréž činie rostěnie). Sal. 104. 30.
Smaseti, el, ení = *masem zarosti*, mit Fleisch bewachsen. Maž ránu (mastí) a smasiet, a když smasie, tehdy buď scelena. Sal.

Smásti, smatu, smátl, smaten, ení = *pomásti*, verwirren. — **co.** Hať mať, jen to nesmať. Us. — **co jak:** v hromadu. V. S. co s prstí, zemí = *srovnati*, *sahrabati*, *zkaziti*, der Erde gleich machen, zerstören. Jg., V., Kom. Chrám s prstí s. Eus.

Smatati, obyč. *šmatati*, tasten. Jg.

Smathati = *splésti*, *smíchati*, verwirren. — **s kým koho.** Jeden s druhým smathaný (spletený). V.

Smáti se (zastr. *smieti se*, na Mor. a ve Slez. *smíti se;* u Opavy smiť se, Klš.), směji se (smeje se, u Litomš. Prk.), směj se, směje (íc) se, smál se (smiel se, smil se, dříve a na Mor. posud, vz inft. nahoře), smán, smání n. smání se; *smávati se*. Vz Bíti, Hřáti, Gb. Hl. 59. Štrslov. smijati sę (směją sę), ridere, stind. smi, smijatē, lachen. Mkl. aL. 129. Lachen, anlachen, zulächeln, auslachen. — **abs.** Komu směšno, nechť se směje. Č. Blahoslavení, kteříž nynie pláčete, neb budete sě smieti; A tak spolu smějí se, když utrhají, jako svině chrochcí, když lajna poživají; Tancovali sú, smieli sú se a jiné hřiechy plodili. Hus II. 311., I. 230., III. 144. Když se pán směje, celý dvůr jest veselý. Koll. Smál se, až se za břicho popadal (až nikam nemohl, až do třepetání), až se mu osrdí třáslo, až se třásl, až prskal. Kšá., Sš. P. 609., Dch. Smáti se jako Filip na jelita. Šml. Směje se jako Filípek na mastné kroupy. Smeje sa akoby ho najal. Mt. S. Smáli se, až se za boky chytali. Hš. Oči se smějí. Ros. Hrdličky cukrují, se smějí. Us. Směje se hospodářství (dobře stojí). — **kde.** Cimbalista pořád zhusta na svůj cimbál pere, dyž mu do ně často hází, **po** straně se směje. Sš. P. 617. Po straně se s. Er. P. 169., 307. Směje se **pod** kožú (ins Fäustchen). Mor. Šd. Kněžie mluvie a smějie se **v** kostele. Hus I. 77. S. se v sobě (tajně). V. Když dědic pláče, v srdci se směje. V., Č. — **kdy.** Volal sem a pohrdali ste a já **u** vašem zahynutie smieti sě budu. Št. N. 130. Treskce staré, jenž se **v** té nemoci smějí, majíce plakati té psoty tak náramné. Hus I. 293. — **z čeho.** Směje se nepřítel z pádu našeho. L. S. se z koho = *smáti se mu*. Ob. Pan. Milý Bože, co se děje, ano se z nás každý směje. Dh. 104. A ta moja kochanečka ze mne se směje. Sš. P. 339., 355. Všeci z Jana se smáli. Kn. poh. 176. A tví rádci? smějí se jen z tebe. Sš. Bs. 199. Na tom našem dumě plavy kohut pěje, z chudobne děvečky ledakdo se směje. Sš. P. 355. Mezi hřiechy jest největčí hřiech, ktož sě vesele směje z toho, že sám hřeší neb že jiný hřeší; Směje se z řečí oplzlých. Hus I. 272. (Tč.). — **jak:** smáti se *smíchem* studeným (když se kdo směje, aniž by se mu chtělo). V. Smáti se v hrsť. Plk. Mnohý v oči se ti směje, mezi lidmi na tě kleje. Kamar. S. se **z** celého srdce. Us. Směje se **na** hubu (= plnou hubou). Hš. S. se **do** ohýbání. Dch. Smál se tomu z plna hrdla. Stnk. S. se plným hrdlem. Pt. Z plic se toliko směje (nuceně, ne od srdce). Č. — **čemu, komu:** povídačce; má se čemu smáti. D. Směje se mu. Br. On se mu jen směje. Ros. Myslivec ten střílá, já bych se mu smíla. Sš. P. 483. Všici smieli sú sě mně; Jemu sě budú smieti. Ž. wit. 21. 8., 51. 8. Pokud se nám štěstí smálo. Us. Tč. Neměl čemu se smáti. Dch. Srdce se mi v těle smálo. Us. Nám se to směje, hůř je vyhořelým! Us. Msk. Koza leží na seně, ona se mně směje; chytím kozu za bradu, povedu ji do Brodu; A za vědro vína, aby se jí ta huběnka smíla. Sš. P. 694., 726. Já vašemu zahynutí budu sě smieti. Hus III. 139. Oči se mu smály. Hš. — Dal., Flav., Jel., Bern., Háj., Kat. 2694. — **ke komu.** Počne se k němu mile smieti (= usmievati se na koho). Dal. — **na co, na koho.** Smál se na mne. Us. Směje se mu na to huba (= má k tomu chuť). Ros., Č. Srdce se jí směje na jiného. Papr. Směje se na to, jako Kuba na jelito. Č. Směješ se jak pes na horké (vřelé) kroupy. Pk. To je vám krása, až se srdce na to směje. Us. Šd. Smál se jako na lesy (hlasitě). Dch. Dítě na matku se směje. Us. Dyž ovčáček ovce žene, dycky on se na mne směje. Sš. P. 482. Vz Smích, Smáti se *abs.* — **se čím.** Jakoby se smála očima a rukama popleskávala. Jel. Enc. m. 11. — **proč.** Někto sě směje **ze** závisti, někto z nevěry. Hus I. 272. — **se odkud. S** jeho obličeje láska boží na tebe se směje; **S** výše blankytné se tu slunko smálo ruměnou září. Sš. Bs. 16., 49. — **že.** Vrtalka plakala, že jim ju vezmó, Františka se smála, že bude ženó. Sš. P. — **se přes co, přes koho.** On se přes tu věc, přes něho smál, **špatně** m.: něčemu; ovšem dobře: smál se na ni přes plot nebo: S-la se tam přes všecky = více než všichni. V Kunv. Msk. — *Smáti* = *smáti se*, zastar. Nikdy neviděli, by smál. St. skl. — **S. koho:** on ho jen směje = se mu jen směje. Ros.

Smátkati se, lächeln. Us. Jg.

Smatloch, šmatloch, u, m. = *smotlaka*, *špatné obilí* buď na poli nebo v zrně. U Opavy. Klš.

Smatloka, y, f., nějaké jídlo. Nažerou se s-tlok. Chč. 375.

Smátnutý, *smatený* = *smačkaný*. S. papír, šátek. Us. u Jilem.

Smavanlivosť, i, **smavosť,** i, f., die Neigung zum Lachen. Ros.

Smavanlivý = *smavý*.

Smávati se, vz Smáti se.

Smavě = lächelnd. Dělá, odbývá vše jenom smavě (jen se usmívá ničeho nevyřizuje). Mor. Šd.

Smavosť, vz Smavanlivosť.

Smavý, gern lachend. Ej, ty s. šotku z hor. Pokorný. Má s. obličej. Mor. Šd. Perutečky u ramének, s-ou něhu v očku. Hdk. C. 116. Jsem praměnek smavý. Kká. Š. 30.

Smazací tabulka, Schreib-, Löschtafel, f. Kom.

Smazání, n., das Löschen.

Smazaný; *-án, a, o*, gelöscht.

Smazati, smazám a smaži, smaž, že (íc), zal, án, ání; *smazávati; smáznouti*, zl, ut, utí; *smazovati*, auslöschen, weg-, abwischen. V. — **co:** řádek, slovo, D., hříchy. Kom. — **co čím (odkud):** houbou písmo s tabule.

Us. Poškvrny svého svědomí přetřepáváním smazati doufají. Sych. Petr smělým vystoupením takovým smazal znova plámu zapření Páně. Sš. Sk. 62. — **co kde.** Že Bůh **ve** svém synu smazal světa vinu. Sš. Bs. 23. Že Kristus **na** kříži smazal hřích. Sš. Bs. 23., II. 207. — **kdy.** Nyní ale **v** novém zákoně hřích smazán skrze Krista. Sš. Sk. 124. — **z čeho. Pro** své buřictví smazáni jsou z knihy života. Ráj. — **se.** Kdo se se smolou obírá, rád se smaže. Ctib.

Smazné, ého, m., *plat od smazání v deskách*, das Löschgeld, die Löschtaxe. Jg., Vš. S. jde na písaře. Gl. 316. — **S.,** das Rechnungsbier. Po pořádnosti musí dáti pan starý ještě litr n. dva *smazného*. Suk.

Smazný, Löschungs-.

Smažecí pánev, die Brat-, Röstpfanne. Reš.

Smaženec, nce, m., der Schmoren. Šm.

Smažení, n., das Rösten. Pánvička k s., die Rostpfanne. D.

Smaženina, y, f., Gebackenes. Dch., Ros.

Smaženka, y, m., osob. jm. Šd. — **S.** = *smaženina*. Šd.

Smažený; *smažen, a, o,* geröstet, gebacken. V. S. ryby, jablka, Ryb., koláč (svítek), Kom., vejce (vaječník). Dch., Kal. — **v čem.** Nesemy Mařenu v oleji s-nú. Sš. P. 770.

Smažírna, y, f., der Röstort.

Smažiti, smaž, že (íc), il, en, ení; *smažívati = na oleji n. na másle péci*, rösten, braten. V. — **co kde: na** rendlíku (pekáči) ryby s.; na oleji v kotle. Kom. Král dal olej vařiti, Dorku **na** něm s-ti; Zňal oheň na ledě, smažil rybky v medě. P. 8., 35. — **jak: při** slabém ohni. — **co komu:** klobásu. Dh. 146. — **S.** = *vařiti*. S. slivy (z karlátek povidla). Ve Slez. Šd.

Smažitý = *smažený*, was man im Schmalze bäckt. Příp. -itъ. Mkl. B. 195.

Smážka, y, f. Nemá (tele) na ledvince ani s-ky (= ani trochu loje). V Kunv. Msk.

Směci, vz Směsti.

Smečec, čce, m., intermedium, zastar. Nomencl.

Smečice, vz Smědčice.

Smečiti, il, en, ení = *mečem stíti*, köpfen. — **koho čím:** ostrým mečem. Rk. — Ob. pan. 263.

Smečka, smyčka, y, f. = *zdrhnutí, stažení, svaz, uzel,* der Knoten. Ta příze jest samá smyčka; dělají se na přízi s-čky. Us. Dch. — **S.,** *uzel na niti n. na provazu udělaný*, der Knopf. Na s-ku zavázati. D. — **S.,** *klička, oko,* ve Slez. *putlina*, die Schlinge, Schleife, Masche. Šd., Jg. Na s-ku někoho uvázati (opak: na uzel, na zadrhmo). Plk. Do s-čky ptáky chytati. Us. Zadrhni s-u. Us. Šd. S-čku udělati. Sš. P. 474. Po troubení houžev a smečka lyčená jemu na hrdlo vložena. Háj. Ze s-ky hlavu vytáhnouti a jiného tam nechati. Ros. Ze s-čky hlavu vytáhnouti (neštěstí se vyhnouti). Kom. Vz Oko. — **S.** *oprátka, provaz, na kterém myslivci honici psy vodí*, die Koppel. Smečka. V. Psy na smečkách voditi, držeti, Stelc., se smečky pustiti. Sych. Psa na smečku dáti, vzíti. Šp. Koně se smečky pustiti, auskoppeln. Čsk. S-ou psy svázati. Dch. — **S.,** *stužka*, die Halsbinde. Bkř. — **S.** *chrtů, psů,* jest pár na jedné smečce spiatých, die Kuppel, Meute. — *Smečky* = *červené jahody, smekličky,* rothe Erdbeere. Star. let.

Smečno, a, n., *mrchoviště*, der Schindanger. Us. (Vorlík). — **S.,** *ves* v Čechách u městečka Muncifaje (u Slaného). Vz více v S. N. — *Smečenský*. S. hrabě (Jindřich Jar. Clam-Martinic).

Smed, u, m., vz Smad.

Smědčice, *Smečice*, dle Budějovice, ves v Plzeňsku u Rokycan. Vz S. N., Pl.

Smědeč, dče, m. S. veliká, Gross-Zmietsch; S. malá, Klein-Zmietsch, vsi v Krumlovsku.

Smědlost, smědost, i, f., dunkelbraune Farbe.

Smědlý = *smědý*, dunkelbraun. Aqu.

Smedlý, *smadlý* = *žíznivý*, durstig. Slov. Plk.

Smědnouti, dnul a dl, utí, dunkelbraun werden. Ros.

Smedný = *žíznivý*, durstig. Slov. Hdk. C. Vz Smadný.

Smědost, i, f. = *smědlost*. Veleš.

Smědovice, *Snědovice*, dle Budějovice, něm. Schnedowitz, ves v okr. dubském. Vz S. N.

Smědý, snědý = *hnědý, náčerný, osmahlý*, braun, brunett. Jg. S., strsl. smědъ, příp. -jъ, subfuscus, srb. smedj. Mkl. B. 75. Nerodte mne snabditi, žeť směda jsem, nebť obarvilo jest mě slunce. Hus III. 12., 16. Jsem směda, tociž v nízkém a pokorném životě. Hus III. 15. Jsem s. BO. S. barva, Krab., masť, Ras., kněžna, Háj., kaštan, Us., člověk. Us. — **čím.** Směd byl svými hříchy. (1410). — Jg. — **v čem.** Protož nerodte mne šetřiti, žeť sem smedá v světských věcech. Hus III. 16. — **S.,** *černý*, schwarz. S. chléb, mouka. Opav. Pk., Kťš.

Směhov, Sněhov, a, m., něm. Sniehow, ves u Něm. Brodu. Pl.

Směchota, y, m., slov., vz Smíchota.

Směchotvorný = *smích tvořící*, Lachen erregend. S. láskožel. Johan. 115.

Směchovalný, *směchující*, lächerlich. Ms.

Směchovati, zum Lachen bringen, aufheitern. Nz., Leg.

Smějí = *smím*, zastr.

Smějí se, vz Smáti se.

Smek, u, m. = *smeknutí*. Čáku (klobouk) — v smek! Czako (Hut) — ab! Čsk. — **S.** = *skok*, der Sprung. Na dva s-ky. Na mor. Zlínsku. Brt. — **S.,** *lubenka*, sicyos, die Haargurke. Slb. 491.

Smekal, a, m., osob. jm. Šd.

Smekati, vz Smeknouti.

Směkčiti, vz Změkčiti.

Smeklice, e, **smeklička,** y, f. = *petlice u dveří*, die Klammer. — **S.,** *smekličky, smečky, jahody červené,* rothe Erdbeere. — Jg.

Smekličkoví, n., *jahodoví*, der Erdbeerstrauch. Ms. bib.

Smekličkový, *jahodový*, Erdbeer-. Ms. bib.

Smeklina, y, f., die Abrutschung. Šm.

Smeknouti, knu, kni, knul a kl, ut, utí; *smekati, smekávati* = *sejmouti, sňati, sun-*

dati, stáhnouti, svléci, abziehen, abnehmen, absetzen. — **abs.** Smekni (i. e. klobouk, čepici). Us. Jg., Šd., Dch. — **co, koho:** klobouk, čepici, Us., psy (se smečky pustiti). Us. A já neposlechnu, až přede mnó klekne a klobóček smekne. Sš. P. 233. S. krávu, zajíce = *stáhnouti*, abziehen. Us. u Rychn. — **co před kým:** klobouk. Ros. Nemusíš smekať čepicu před drábem. Sš. P. 513. Před tebú budú klobúk smekati a mně budú ludé ruce lúbati. Sš. P. 797. — **co jak.** Klobouky s poklonou smykají. V. — **koho na koho:** psy na zajíce s. (se smečky pustiti). Ros. Také na něho jednou smekl (poštval). Ros. — **čím.** Smek sebou = hop dolů! Na mor. Zlínsku. Brt. — **se** = *svésti se, sundati se*, abfahren, abgleiten. Jg. — **se komu.** Smekla se mi noha. Us. Smeká se jí to, nemůže vylízt. Us. Vk. — **co, se odkud.** Sekera se smekla s topořiska. D., Šp. Prsten se mu s prstu smekl. Us. Listí s prutu s. Us. S uzdy se s. Br. Vyvedeš mě na trávníček, smekneš se mne kantárýček. Sš. P. 531. Klobouk s hlavy s. Us. Tč. — **se do které doby.** Do těch vánoc se to tak smekne (= uteče). V Kunv. Msk. — **se po čem:** meč sě smeče po ščítě (štítě). Rkk. 12.

Smeknutí, n., die Rutschung. Dch.

Smektit, u, m., valchářská země, der Walkthon, die Walkererde, nerost hlinitý, celestvý, lomu ve velkých kusech lasturnatého aneb zdrobeného. Vz S. N.

Smělák, a, m. = *smělec*.

Směle = *srdnatě, zmužile, statečně, udatně*, kühn, frech, dreist, keck. S. dím, že . . . Sych., směle se na to pouštím. Kom. S. si počínati, se postaviti atd. Dch. Protož lží s. lid lúpie; A že biskupi již mučedlnictví se nelekají, protož s. k biskupstvie chvátají; Pravdu s. praviti, něco učiniti. Hus I. 313., 448., 454., II. 105.

Smělec, lce, m., *smělý*, der Waghals, Verwegene. D., Puch. Přípona -ьcь. Mkl. B. 313. Pustý s. Dch. S-ci mají svou prozřetelnosť právě jako opilci. J. Zeyer. Smělcova máti nejdříve zapláče. Pk. Smělce všude bijí. Č. M. 118.

Smelek, lku, m., *semletý kámen mlýnský* (běhoun), abgenützter Mühlstein. Ten s. za spodek sloužiti může. Vys., Us.

Smělek, lku, m., Koeleria, rostl. Čl. Kv. 107., FB. 10., Slb. 159., Rostl. 1740.

Smělice, e, f., žena smělá. BO.

Smělík, a, m. = *smělec*. Reš.

Smelit, u, m., *nerost smektitu podobný*. Vz S. N.

Směliti, il, en, ení, kühn machen. Cf. Osměliti.

Smělniti, il, ěn, ění = *mělným učiniti*, auflockern. — **co:** pole. Kram.

Smelný, mahlbar. S. chléb, zermalmt. Štelc.

Smělorostlý, kühngewachsen. Pl.

Smělosť, i, f. = *udatnosť, zmužilosť, statečnosť, srdnatosť*, die Kühnheit, Tapferkeit, der Muth. S. přidati. V. Vzal jsem sobě s. s ním se seznámiti, *lépe:* osmělil jsem se, dovolil jsem si s ním se seznámiti. Km. S. slohu. Jg. Se vší s-ti slovo mluviti. Ojíř. S. (ve špatném smyslu) bláznová, nemoudrá, nerozšafná (drzosť). V. Ktož by co prodal, k čemuž by sám práva neměl, též i ten, ktož cizie za své prodává, túž pokutu s-sti své ponese. Vš. 152. Pakli by kto té s-sti byl a o takovú se nepravosť pokusil, má takový vedlé práva kárán (kázán) býti. Ib. 155. S. míti. Dch. Kdes té s-sti nabrala? Er. P. 481. Kde té s-sti nabyli? Žer. 324. Dává s. k takovému trpění příkladem púvoda křesťanského zástupu; Člověk ďáblovské s-sti; Kte's tu s. vzala, že tak řeči jsi sě nebála? Hus I. 186., 303., II. 105. — *V právnictví* = *domnění podezření* (zastr.), die Inzicht. Ms. pr. hor. — *V smělosti* mužský ráz jest znamenati, *v opovážlivosti* jakási prudkosť, *v drzosti* volná neslušnosť. *Smělosť* projevuje důvěru vnitřní, *opovážlivosť* hrdosť, *drzosť* ale nestydatosť. Ondrák.

Smělota, y, f. = *smělosť*. Velebiti budu Krista se vší smělotou. Sš. II. 159.

Směloun, e, m. = *smělec*.

Smělství, n. = *smělosť*. BO.

Smělý; *směl, a, o* = *srdnatý, statečný, zmužilý, udatný*, kühn, herzhaft, muthig. Jg. Strsl. сьмѣлъ, audax, vl. partc. pft. act., příp. -lъ. Mkl. B. 94. S-lého učiniti, udělati; s. doufání, srdce, V., doufanlivosť. Kom. Kohout na svém smetisku smělejší. Prov. Jg. Smělým štěstí pomáhá, audaces fortuna juvat. V. S-lému tu štěstí, tu neštěstí. Dch. S. šílenosť, skok atd. Dch. Smělé, milá, srdečko máš, sama na zdávání voláš. Sš. P. 425. Vyváděti s-lé kousky. Km. S-lého pán Bůh neskrátí a opilým čert sem tam klátí. Pk. Ctnosť bývá smělá a dobrota strachu nezná. Shakesp. Tč. Smělejším se stávati, vz Křídlo, Špaček. — **S.**, opovážlivý, příliš smělý, drzý. S. kejklíř. Kom. — **čím:** slabostí jiných. — **jak.** S. až **k** neuvěření. — **k čemu.** Žena k smilství s-lá. Hus I. 203.

Směna, y, f., *směnění*, der Wechsel, die Abwechselung. Stala se veliká s. (změna) v tom domě smrtí pána. Us. Vz Změna. — **S.**, *dání jednoho za druhé*, die Vertauschung, der Tausch. S. jest, když se jeden s druhým o zbožie, o dědictví, o plat neb o jakéžkoli grunty dědičné zbožiem jiným, dědictvím, platem atd. smění, svého jinému postúpí a k sobě, což jest jiného bylo, přijímá. Vš. 569. Dobrá žena drahá s., zlá pak žena trpké zelí. Č. M. 391. A cožby se takto směnilo, to aby ve dsky zemské těm osobám, s kterýmiž by se s. stala, vloženo a zapsáno bylo. Zř. F. I. B. XIV. S-u učiniti o zajaté; S. trestu jednoho způsobu za trest jiného způsobu. J. tr. S. hlásek (obměna), die Vertauschung; s. (protiklad), die Antithese. Nz. Konali obchody mezi sebou skrze směnu. Us. u Solnice. S. slibu. MP. 113. Vz Slib. Nenie rovná s. dáti zlato políbiti a zase zlato vzieti. Hus I. 79. Věci skrze směnu jsme dostávali. Ler. Nerovná s. (že za muže ztratila svobodu). Jel. O směnu vězňů jednal. V. Směnou zajati vysvobozeni bývají. Kom. S. zboží. S-nu učiniti, udělati. V. Na s-nu kupovati. Kram. S-nu na jiný grunt s ním učiniti chtěl. V. — **S.**, *upsání, dlužní list, spravedlnosť*, der Schuld-

brief, Wechsel. Vz Směnka. — **S.**, die Schichte. S. denní, noční, ranní, odpolední, večerní, těžná, die Förder-, základná, die Versatz-, osmihodinová, přistalá, die Zustand-, Uiberschicht. Hř.

Směnárna, y, f., die Wechselstube.

Směnářský, Wechsler-. S. závod. Dch.

Směnečnictví, n., *směnkářství*, das Wechselwesen. Nz., Blř.

Směnečník, a, m., *ten, kdo má směnku vyplatiti*, der Bezogene eines Wechsels, der Trassat.

Směnečný (vz Směnka) Wechsel-. S. banka, dluh, dohodce, exekuce, jednání, jednatel, kniha, kolek, měna, místo, obchod, obyčej, osvědčení (pro neplacení, pro nepřijetí směnky), peníze, placení, pohledávka, právo, přívěšek, řád, rukojemství, sazba, smlouva, soud, způsobnosť, účet, úvěr, věc, věřitel, zákon, záležitosť, zásylka, J. tr., blanket, plat, pře, přepis, příspěvek, vedení práva, závazek. Šp.

Smění, n., vz Smíti. — **S.**, vz Smáti. Líbezné s. BN.

Směnění, n., *změna*, die Veränderung. V. — **S.**, dání n. vzetí jednoho za druhé, vz Směna, zboží za zboží, der Tausch. Br., Jel. Item od s. dědin straně mají dáti sudímu po kopě atd. Vl. zř. 331. A dobývať se zajisté právo skrze osobení, skrze najetí, skrze s. a obecně skrze všeliký účinek, skrze kterýžto na osobu jinú převedeno bývá panství. CJB. 39. S. osob. Skl. 388. — Hus I. 444.

Směnitel, e, m., der Vertauscher, Umwechsler.

Směnitelka, y, n., **směnitelkyně**, ě, f., die Vertauscherin, Umwechslerin.

Směnitelnosť, i, f., die Veränderlichkeit, Vertauschbarkeit. Us.

Směnitelný, veränderlich, austauschbar. Nesměnitelnou lásku k nim zachoval. Flav.

Směniti, il, ěn, ění; *směňovati = vyměniti, za jiné dáti*, verändern, wechseln, umwechseln, umtauschen, vertauschen. — **co.** Václ. XXVIII. Aby on n. dědicové i budoucí jeho tu louku mohli a moc měli dáti, prodati, zastaviti, najíti n. směniti. Faukn. 36. Žádný konvent nemuož bez povolení královského nic od konventu zastaviti, prodati, dáti ani směniti. Zř. F. I. A. XIX. — **co v co**: hněv v lítosť, Kram., pravdu v lež. Br. — J. tr. — **co za co.** S. život za smrť (umříti). V. Veliké království za malé. Troj. A za B směniti. Nz. Úřad duchovnie za časný požitek s. Hus III. 237. — Br., J. tr. — **se, co čím, s čím.** J. tr. Život se smrtí s. (zemříti). Jg. Čím jim to Bůh směňuje. Br. Nechtěl bych s ním s. D. Pakli muožeš s. s dobrým knězem, směň sě. Hus I. 445. Mi jest nedodal dvú kopú gr. na tom domu, jakož sem se s ním směnil. Půh. II. 194. — **se oč**: o vězně. Let. 48. — Vz Změniti.

Směnivo, a, n., das Tauschmittel. Nz. Vz Směnný, Směňovadlo.

Směnka, směna, y, f., der Wechsel. S. jest dlužní úpis aneb platební poukázka zvláštního druhu, která se snadno na jiné osoby přenésti může za příčinou buď vyrovnání dluhů aneb opatření zboží, peněz atd., pro niž zvláštní právo (právo směnečné) platí. Blř. S. cizí, daná na někoho bez položení platebního času (bez položení času platu), à dato (W. à dato), dle libosti (výplatná, W. a piacere), dospělá (splatná), druhá (Secunda-W.), jediná (Sola-W.), mimomístní, místní (Platz-), na viděnou (Sicht-), návratná (Retour-W.), nepořádná, obstaraná, osvědčená, po zvyku (W. à uso), pořádná (probehältiger W.), převodná (girofähig), přímá (přímosvědčící, drittura), přicházející, přišlá (einlaufender Wechsel), prvopisná, (Originalw.), první (Prima-), řádná, splatná n. výplatná po vidění (nach Sicht zahlbarer W., Vista), suchá (svá vlastní mimořádná, trockener W.), uméstěná (uméstěnka, domicilirter W., kterou směnečník v menším místě usedlý ve větším městě platiti se zavazuje, Skř.), s určitým dnem, svá vlastní (Propre-W.), svědčící v místo zahraničné, svědčící ukazateli (auf den Ueberbringer lautend), vlastní, veltržní (Mess-), mimoveltržní (Aussermess-W.), vydaná, výplatná v polovici měsíce (medio mense zahlbar), zaslaná, ztracená, J. tr., dlužní (Tratte), na krátkou lhůtu, na krátko, od dání (a dato), odměřená (s určitým dnem, Präcise-), obstaravatelská (Kommissionswechsel), přijatá v penězích běžných, prošlá, smyšlená (Ideal-, vz Rubopis), splatná posledního dne v měsíci, svědčící na něčí řad, třetí (Tria-), učiněná, udělaná. Šp. Vedlejší osoba při směnce; provise při placení s-ky; vydavatel n. vydavce (Trassant), příjemce, přijímatel s-ky (Acceptant); převodce (Girant), prodloužení, odročení s-ky; rukojemství za s-ku; zásobník směnek na prodej poslaných; lhůta k předložení s-ky. Šp. Ztráta, majitel n. vlastník s-ky. Us. Neosvědčení s-ky (unterlassene Levirung des Protestes); nezaplacení s-ky dáti si osvědčiti. Pr. Dospělosť s-ky (k zaplacení). Rk. S-ku přijati (přijati n. platiti pro česť, honoriren), odvolati (contramandiren), přímo vydati, na někoho vydati, na někoho převésti, přenésti rubopisem (rubopisně), osvědčiti dáti (pro neplacení), zaznamenati, odročiti (placení směnky, prolongiren), odeslati (remittiren), vrátiti, obdržeti rimessou n. způsobem rimessy (Rimesse), dáti na řad (auf Ordre), přímo vydati n. učiniti, v čas veltrhu splatnou dáti, na někoho dáti (vydati, trassiren), ku přijetí poslati n. odeslati; přijati za s-ku peníze; kniha na přepisování směnek, duplikat s-ky, vedení práva při směnkách (Wechselexekution), způsobnosť ku s-kám (k vydávání směnek), účet ze směnek obstaraných, placení ze směnky (směneční), osvědčení pro nepřijetí n. neplacení s-ky, nepřijetí n. nezaplacení s-ky dáti si osvědčiti, s-ku dáti si osvědčiti (leviren), přepis s-ky, plat za osvědčení s-ky, zatímní úpis při s-kách, Interims-Rekognition, prošlý čas při s-kách, s. dospívá k zaplacení, na s-ku (gegen Wechsel), dopomožení práva při s-kách, pohledávka ze s-ky, věřitel ze s-ky, den dospělosti s-ky. Nz. Účet, závazek ze s-ky; blanket na s-ku; obchod se s-kami, Šp.; uměstitel s-ky (Domicilant), uměstěnec s-ky (der Domicilat). Skř., J. tr. S-ku velikou na menší

odděliti (abzweigen), vyplatiti, zaplatiti, prodati, uměstiti (domiciliren), směniti, k náhradě odeslati (lichten), obstarati, za hotové peníze vyměniti; s. na 100 zl. k 10. srpnu; na směnce jmenovati místo, kde se zaplatí; příjemce s-ky pro čest podpisu; za s-ku peníze vybrati, přijati; náklady na osvědčení s-ky. Šp. S. naň svědčí, Šp., dospívá, dospěla (k placení). J. tr. S-ku vystaviti, šp. m.: učiniti, zdělati, udělati, vydati, vyhotoviti, od sebe dáti. Brs. 2. vyd. 264. Na směnku půjčiti. Us. Propadnutí s-ky. D.

Směnkářství, n., das Wechselwesen.

Směnkovatel, e, m., der Trassant. Skř.

Směnkovati na někoho — *směnky na něho vydati*, trassiren auf Jemanden, einen Wechsel abgeben. Nz., Skř.

Směnkovna, y, f. = *směnárna*. Rk.

Směnkový = *směneční*, Wechsel-. S. dluh, účet. Sd.

Směnkoznalství, n., die Wechselkunde.

Směnný, **-ní**, *k směně se vztahující*, *směňovací*, Wechsel-, Tausch-. S. spravedlnost, list, Kom., peníze, právo, D., Th., řád, Víd. list., obchod, tržba, smlouva, hodnota, jednání. Nz.

Směňovací, Verwechslungs-. S. pokladna.

Směňovadlo, a, n., das Tauschmittel. Nz. Vz Směnivo.

Směňování, n., das Wechseln, Umtauschen, die Veränderung. S. slov, Kom., zboží. Us.

Směňovati, vz Směniti.

Smentiti = *selhati*, *klamati*, täuschen. Výb. I. 277., Leg. — **v čem**. Co jsú slíbili, by v tom nesmentili. Výkl. na Mat. 14. stol. — **kým**. Po třikrát jsi mnú smentil. BO.

Směr, u, m., *směřování*, *zaměření*, *směření*; zastr. *pravina*, die Richtung. Jg. S. rovný, přímý, vztyčený, šikmý, Rostl., protivný. Sedl. Slovo s. jest nové, nyní však stalo se již vědeckým terminem. Co do tvoření a přechodu od žen. *míra* k muž. rodu sr. jiná již zobecnělá slova: záměr, výměr, poměr, rozměr atd. Můžeme-li dobře říci: původ, začátek, konec vzíti, i frase: směr bráti n. vzíti bude připuštěna. Mš. Vz Průběh. Jistým směrem jíti, se někam ubírati, pracovati, jeti. Us. Dáti, bráti se směrem jest *dobré* dle: bráti, dáti se cestou, polem atd. Mš., Brs. 2. vyd. 223. S. cvičiště (v tělocviku). Vz KP. I. 436. S. vrstev horních. Vz Bř. N. 238., Rostl. 1437. Úhel s-u, der Richtungswinkel. Nz. Čisté srdce žádostem pravý směr dává. MP. S-rem se nésti; jistému s-ru hověti. Dch. V přímý směr! Grad — aus! S. příčný. Čsk. S. stupující, klesající (na burse), Tendenz steigend, fallend. Skř. Politický směr. J. tr.

Směra, y, f., vz Smíra.

Směrati se, *měřením ubyti*, durch Messen weniger werden. Slov. Plk.

Smerd-is, a, m., syn Kyrův, bratr Kambysův. Vz S. N.

Smerek, rku, m. = *smrk*, *strom*.

Směření, n., *zřízení k jistému místu*, die Richtung, das Zielen. Us. S. okem (míra oční, podlé oka, okem, das Augenmass). Nz. — **S.** = *úmysl*, die Absicht. V. — **S.**, *symmetrie*, die Symmetrie. Reš.

1. **Směřiti**, il, en, ení; *smířeti*, el, en, ení; *směřovati* = *něčím někam měřiti*, *obrátiti*, *cíliti*, zielen, messen, zwecken; *slova*, *úmysl*, *jednání k něčemu obrátiti*, zielen, anspielen, ansehen, münzen, trachten, gerichtet sein; *přirovnati*, gegen einander halten, messen. Jg. — **abs.** Pocestný, kam směřuje (jíti chce), přímo ať se ubírá. Kom. Víme, kam směřuje. Sych. — **kam, k čemu nač (čím)**: k cíli. V., Kom. Šíp k cíli směřiti. Reš. Směřoval tím k obecnému dobrému; úmysl jeho k tomu směřuje. Har. Vše směřuje k tomu. D. Tím nejblížeji k písmu směřuje; ta věc k tomu konci směřuje. Plk. S. k něčemu. J. tr., Dch., Nz. K čemuž poněvadž nepochybně i vaše milost směřovati ráčíte, nechci řeči šířiti. Žer. 313. Směřují slova ta k vytčení podivení apoštolova. Sš. II. 31. Veškeren smysl jeho toliko k vyhlazení nenáviděné církve boží směřoval. Sš. II. 13. S. na někoho, gegen Jemanden richten, abzielen. J. tr. Poznali, kam směřuje celým dovozováním svojím. Sš. Sk. 88. S. na někoho ručnicí n. ručnici. Faukn. Sochorem s. Har. Na tebe tím směřoval (tebe myslil). D. — **co**. Obuch letí, kam ho Marko směřil. Mus. — **(kam) jak.** A vším úsilím směřuje k oslavě Páně s vlastním pokořením svým; A z přima směřoval do Makedonie. Sš. J. 31., Sk. 192. — **(kam) kde.** Tolikéž Kristus k jednotě směřuje ve své modlitbě; Tam zajisté spis jeho v druhé části směřuje. Sš. II. 113., Sk. 233. A tudy ve slovech *a semeni tvému* přede vším ku Kristu oním proroctvím směřoval. Sš. II. 37. — **proti čemu.** Dch. — **s čím.** Směřuje pak Pavel s pokornou svou prosbou, aby . . . Sš. II. 107. — **aby.** Tam všechna mysl Pavlova směřovala, aby nezůstal na půl cestě, nébrž aby dokonal a dovršil běh svůj. Sš. Sk. 237. — **kdy.** Cíl a konec, kam apoštolé ve svém apoštolování a vůbec lidé ve svém životě směřovati mají. Sš. Sk. 18. — **s inft.** Člověk upřímný upřímo kráčeti směřuje. Br. — **co s čím** (*srovnati*). Povahy onoho starého lidu s obyčeji nynějšími směřiti. Br.

2. **Směřiti**, abmessen. — **co.** Tu jest Jan kázal s. dva mta pšenice. Půh. II. 275.

3. **Směřiti**, dříve a na Slov. posud = *smířiti*. — **koho**: nepřátely, Výb. I., bratry. LS. — **se oč**: o dědiny. Tamtéž. Vz Smířiti. — **se s kým**: s bratrem. Lom. Napomenul jej opět, aby se s ním směřil v šesti nedělích. Výb. I. 620.

Smerkust, u, m. = *pomláska*. Co mi dáte s-u? Chrud. Kd.

Směrné, ého, n. = *pití na smířenou*, Versöhnungstrank, m. Slov. Plk.

Směrnost, vz Smírnost.

1. **Směrný** = *mírný*, mässig. Řeči té býti směren. Výb. I. 962. Vz Smírný.

2. **Směrný**, Richtungs-. S. třída, die streichende Strecke, v horn. Hř.

Směroměr, u, **směrostroj**, e, m., der Axiometer. Nz.

Směřování, n., die Zielung, Absicht, Anspielung, das Münzen. S. k úmyslu. Kom. — **S.**, v horn., das Streichen, die Streichungsrichtung. Hř.

Směřovati, vz Směřiti.

Směrový. S. básnictví, die Tendenzpoesie. Nz. S. pře, der Tendenzprocess. J. tr.

Směs (směš), i, **směska, směška** (Us.), y, **směsice**, e, f., **směs**, u, **směsek**, sku, m., *něco smíchaného*, tutti frutti, *všeličeho chuť*, Quodlibet, Gemenge, n., die Mischung. S., strsl. съмѣсъ, commixtio, lit. mišti (intr.), maišiti (trans.), prus. maysotan, gemengt, stind. miś: miśra, mězga, succus. Koř. мьг. Mkl. aL. 138. Dle Mkl. B. 16. koř. мьs. Pestrá s. Dch. Účet s-si (drobnůstek, Conto per diversi); S. kovová (slitina, Legirung, f.). Nz. Náuka ta nějaká byla s. z rozličných osnov slitá. Sš. II. 210. Cieše pilna s-ce. Žalt. wit. 74. 9. S. mirry a aloe. ZN. S-ci s plevami jiesti budú. BO. O směsici zde zlých a dobrých. Kom. Na zejtří přijde na Egyptské směsice všelikých žížal. V. — **S.**, *obecný lid*, der grosse Haufe. V. — **S.**, *tělesné obcování*, die (fleischliche) Vermischung. Lom. — *Směska*, D., *směsice*, V., *směsek*, Reš. = *smíšená setá píce dobytčí* (ječmen, vikev, oves). Vz KP. III. 255. Das Gemenge, Gemengsel, Mengkorn, Wickfutter. — *Směsice, směs* = *hromada rozličných věcí*, jakáž byla ta první látka, z níž prý svět a všechny věci stvořeny, chaos, das Chaos. V. S., spousta netvorná a neupravená, již Bůh na počátku stvořil a potom v 6 dnech upravil. Sš. Ž. 103. Jak byl druhdy duch sv. nad směsí se vznášel. Sš. Sk. 18. Tu směsici na 4 tvářnosti rozdělil. Kom. — *Směsice* (*směska*) = *míšenina*, *něco zmateného*, *neřád*, die Verwirrung, der Mischmasch. V. Bude v súdný den plně a dokonale vyčištěno královstvie Kristovo, jenž jest sbor všech vyvolených, v němž ve čas jest směsice. Hus I. 324. V církvi nastává hanebná s. Kom. — **S.** v horn. = *nespojené složivo některé horniny*, ku př. s. žulová skládá se ze zrn křemene, slídy a živce různě smíšených. Schd. II. 76. — ***Ve směs*** = ***vše pospolu***, ***bez rozdílu***, ohne Unterschied, Apol., *obecně*. Plk.

Směsičný, *ze směsice*, *míchaný*, gemischt, gemengt, chaotisch. S. množství lidu (obecný lid). V. Lidé s-ní a neváżní to činili. Bart.

Směsitelný, mischbar. Zlob.

Směsiti, zastr., vz Smísiti.

Směska, y, f., vz Směs.

Směsknouti se, skl, utí, *směstnati se*, sich zusammendrücken, Platz o. Raum einnehmen. Plác. Vz Směstiti.

Smésti, smetu, smeť, ta (ouc), tl, ten, ení; *smetati*, smetám n. smeci; *smítati*, *smetávati*, *smítávati* = *shoditi*, *svrci*, herabwerfen, den Wein abblatten; absetzen, stürzen; *porážeti*, widerlegen, über den Haufen werfen; *odstraniti*, *vyčistiti koštištěm*, *smetákem* atd., weg-, abkehren, wegputzen; *odciziti*, schnipsen, wegputzen, stehlen; *dohromady mésti*, zusammenkehren o. werfen; *zmítati*, *dáviti*, sich erbrechen, brechen. Jg. — **abs.** Dům prázdný, jakoby smetl (vymetl). Us. Študenti nemívají peněz, vojáci jak by smet. Us. Vrů. Všecko sežibroval, jak by smetl. Us. Šd. — Sš. P. 190. — **co, koho.** Tyran tyrana smítá. Us. S. tříslo, Šp., most (strhnouti). Bart. 4. 14. Smítá důvody jejich. Br. S. námítky, nářky (calumnias = porážeti), V., obilí (sháněti), D., hradby. Šm. A smece květ svůj jako oliva. Br. Kdyby koza delší ocas měla, hvězdy by smetla. Prov. Mus. S. co = *odciziti*. Us. — **co, koho odkud (čím).** Kůň s sebe dolů smítá. V. Pták staré peří s sebe smítá. Rad. zv. Někoho s úřadu s. (svrci), Br., s důstojenství. Konšely s (z) radnice s. V. Voda zábradla s mostu smetala. Let. 85. Zbytečné přímčty s rév s. (seřezávati. Vz Smítka). Us. Šd. Smetali konšele na Novém městě s rathauzu. Dač. I. 32. Všecky rúchy i s čepcem se svej hlavy smetala. GR. Smetavši se sebe rúcho králové, vzala . . . BO. S. koho s koně oštípem, Háj., prach se zdi smetákem, Us., někoho (s prvního patra) okny s., V., něco chvojštištěm, V., kosinkou. Us. Neumí troupem s štoku smésti. Prov. — **co (komu) čím:** hlavu mečem. Kom. Za město ju kázal vést a jí mečem hlavu smést. Sš. P. 9. Co paks tam dělával? Prach smetal pometlem. Sš. P. 743. Nébrž smítá ty vývodky odvoláním-se ku skutečnosti. Sš. I. 73. S. střelbou nepřátele. Us. Dch. — **komu.** Smítalo jim (chtivě jedli). Šm. — **co kam:** vše na jednu hromadu s., Jg., smeti ke zdi. Tudíž nějakou vinu naň (Pavla) smítati hodlajíce. Sš. I. 142. Tak horlilo se řečmi sice proti Čechům dosti, ale skutky smítal každý na druhého. Pal. III. 2. 36. S. kamenie v hromadu. BO. — **kde proč.** Mlynář k těch loupežníkóv libosti most podlé sebe smetával. Pč. 16. — **kde.** Každý ať před svou síní smete. Pk. — **co jak (odkud) kam.** Z oken po hlavě je smetli. V. Smítá v lehkém rozpřahu do litých ji do vrahů. Sš. Bs. 29. Aby česká země s prstí smetena byla. Skl. I. 370. — **kdy: po** léku s. (dáviti). Krab. — **se** = *házeti sebou*. Co se smítáš? Plk.

Smésti, vz Smásti.

Směstiti, il, ěn, ění; *směstnati* (*směstknávati*), *směsknávati*, *směsnávati* = *v místo jedno připraviti*, zusammenpressen; **se** = *vejíti se v místo*, hineingehen, Raum haben. Jg. — **abs.** Dal mi on obrázek, ten byl živý. Dáti ho do knížek, nesměstná se, zamknót ho do truhly, udusí se. Sš. P. 474. — **se kde.** Aniž mohly se na něm směstknati oběti zápalné. Br. — Jel., Leg. Tak veliké všeho světa lidí množství na tak malém údolí směstknati by sě nemohlo. Pass. 15. (Hý.). Sedmeracká brana dosť široka byla, ještě se ta sanuť v ni směstić němohla. Sš. P. 776. Nečistota tělesná, s kterúž se nemóž milosť božie v jedné duši směstnati, jest překaza také přijímánie těla božieho. Hus III. 176. V městě, Jel., v malém pokojíčku se s. Sych. — Br. Aby se kámen mezi nebem a zemí s. mohl. V. — **se kam: do** hlavy. Zlob.

Směstnání, n., das Zusammenpressen. Vz Směstiti.

Směstnatosť, i, f., die Dichtheit, Gedrängtheit. Rostl.

Směstnaný, *směstknaný* = *stěsnaný*, *sevřený*, compactus, gedrungen. S. větve přímé a koncemi ku kmenu, vřetenu n. větvím hlavním obrácené n. př. topol vlaský. Rst. 493.

Směstnati, vz Směstiti.
Směš, vz Směs.
Směšený, vermengt. Us. Dch.
Směšík, a, m., turdus indica, die Lachtaube. Jg.
Směšiti koho. Směší mne to = *jest mi to k smíchu*. Krkonš. Kdo spěší, lidi (čerta) s-ší. Č. M. 258.
Směška, vz Směs. — **S.**, crasis = stahování kmenové samohlásky (prosté n. dvojhlásky) slova jednoho s náslovnou samohláskou slova druhého v jednu hlásku dlouhou k odstranění průzevu mezislovného. Znamením směšky jest oblouček či růžek (κορωνίς) a klade se nad hlásku smíšenou, však vedlé přídešníku ostrého se nepíše: τἀνδρός = τοῦ ἀνδρός, ἀνήρ = ὁ ἀνήρ (*ne*: ἅνήρ). Ndr. §. 31.
Směšně, lächerlich. Háj.
Směšno, lächerlich, etwas Lächerliches. Jest nám velmi tebe směšno, že . . . (musíme se ti smáti). Tkad. Komu směšno, nech se směje. Vz Smích. Č.
Směšnoherec, rce, m., der Komiker. Šm.
Směšnohra, y, f., *fraška*, die Posse. Jg.
Směšnohrdinský, komisch-heroisch. S. báseň (Děvín od Hněvk.).
Směšnopochabosť, i, f., *směšné bláznovství*, lächerlicher Wahnwitz. Slov. Bern.
Směšnopochabský, *směšně bláznivý*, lächerlich und wahnwitzig. Slov. Bern.
Směšnosť, i, f. = *smíchu hodnosť*, die Lächerlichkeit, Jg.; *smích, smání*, das Lachen. Ros.
Směšný, *smích vzbuzující*, lächerlich. Vz S. N. S. věc se stala. Ros. S. věci dělati; s. řeč, rozprávka, blázen, V., šat, kroj, opera. D. Něco s-ným činiti. Dch. S-ným se činí, kdo v předloze slovný jest. Kom. — **čím**. Zvířátko s. svým lezením. Har. II. 11. — **komu**. Us. — **S.**, *kdo se rád směje, smíšek*, der Lacher. V. Vz Sýr.
Směšovací komora, der Carburator. Prm. IV. 135.
Směšování, vz Smísiti, Směška, Km. 1876. 741.
Směšovati, vz Smísiti.
1. **Smeť**, i, f., *co smeteno, hozeno v hromadu n. odkud s hůry*, strsl. съметь, fimus, das Zusammengekehrte. Mkl. B. 54., 58. Der Aufwurf. S. prken = vor prken. Us. — **S.**, obyč. v pl. *smetí* (podlé Kosť, ale v dat. obyč. *smetím* a v lok. *smetích*), f., nebo kollektivum **smetí**, n. = *všeliký neřád smetený*, der Kehricht, Auskehricht, Wust. Ani na hnoji a smetech by ho nezdvihla. V. Popelem a smetmi posypavše hlavu. Br. Smeti pometly (chvoštištěmi) se metou. Kom. Komu prodáváš svoje smeti (s kým jsi svině pásl)? Bern. Rozrazí se na tisíce smetí (kousků). Kká. Š. 15. Smětí na mne sypal vrchním oknem. NB. Tč. 78. Je těch dětí jako smetí. Us. Dch. Dětí má jak smetí, peněz jak šupek. Na mor. Zlínsku. Brt. Ukliď, je tu smetí jako ve chlívě. Us. Dch. Bylo jich tam jako smetí (mnoho). Us. Šd. Smetí z domu na ulici nevynášej. Pk. Smeti smetajíce z koutů do prostřed sednice říkají: Smetáme smeti, mládence vdovce, nechť přijde kdo chce. Sš. P. 762. Pověsť čím dále letí, tím více přibírá smetí. Ehr. 46. Nepleť se mezi s-ti, aby vymeten nebyl. Lb.
2. **Směť** = *smíti*. U Opav. Klš.
Smět, u, m., **smítek**, tku, m. = *snět, snětev, větev*, der Ast. Us. v Krkonš. — **S.**, na Slov. *osypání na těle*, der Ausschlag. Plk. S. spálový. Ja. — **S.**, *splav*. Pal.
Smetač, e, m., der Kehrer. Jg.
Smětač, e, m., podlamovač vinného křoví, der Lauber. V.
Smetačka, y, f., die Kehrerin. Jg.
Smetadlo, a, n., der Kehr-, Bartwisch, Rohn., der Bahnräumer. Šp.
Smeták (*směták*), u, m. = *smetadlo*. S. na smetání mouky. V. S-kem prach se stěn setříti (smýčiti). Us. S-kem podlahu zaměsti. Vys. — **S.**, *bohatý oves, turecký oves*, avena orientalis, der Fahnenhafer. Čl. 107., Rostl. 1378., 1761.. D. — **S.**, a, m., *kdo smetá, zametá*, der Kehrer. Jg
Smetana, smetanka, smetanečka, y, f., že se lžící s mléka smetá, der Rahm, Milchrahm, Schmetten, Kern, die Sahne, der Obers. V. Příp. -ana. Mkl. B. 125. S. = lehké máslo s částkou sýroviny. Vz KP. III. 302. Na Mor. u Valachův: *urda*. Šp. S. sladká, kyselá. V. S. vařená má po vrchu škraloup. Us. S. od ledu. Doskoč mi pro hrnek s-ny. Dch. Zalévám jich sladkým mlékem, sladkú s-nú, zalévala bych jich máslem, naši nedajú. Sš. P. 632. Když se k bouřce schyluje, snadně se s. sevře. Sych. S. se vrtí, svrtí, vyvrtí v točité máselnici (kbelíku) aneb se stlouká tlukadlem (moutvicí) v tlukačce n. v máselnici stojaté; hrnec, sběračka, lžíce, konvice na s-nu; sýr ze s-ny; s-nu sbírati. Šp. — **S.**, ves u Kostelce nad Orlicí. PL. — **S.**, y, m., osob. jméno. D.
Smetanec, nce, m., der Schmettenfaum; Crême. Dch., Šm.
Smetanice, e, f., kegelformiger Käse, m.; die Milchkammer. Rk.
Smetaník, u, m., *hrnec na smetanu*, der Sahnentopf; *komora n. sklep na smetanu*, die Milchkammer; — na Slov. *koláč smetanový*, der Schmettenkuchen. (Bern.). — **S.**, rostlina, vz Smetanník. — **S.**, *žumpa* při hře na svini. U Jižné. Vrů.
Smetanka, y, f., vz Smetana. Na tom stolku míska s-ky, jez můj milý, nepokap brádky. Sš. P. 751. — **S.**, *pampelík*, leontodon taraxacum, die Maiblume, rostl. Schd. II. 280., Čl. 105., Kk. 163., Čl. Kv. 181., FB. 40., Slb. 472., Rostl. 949., 955. S. obecná, bahní, pochybná, zlatá. Presl.
Smetankář, e, m., der Liebhaber von Milchrahm. Bern.
Smetankářka, y, f., die Liebhaberin von Milchrahm. — **S.**, *mlíkařka*, die Milchhändlerin. Bern.
Smetankový, Milchrahmen-, Schmetten-. S. koláč (smetaník), polévka, kapusta (se smetanou připravená). Bern.
Smetanník, u, m., barkhausia, rostl. Vz Slb. 451., Rostl. 955. — **S.**, *neboj se, babí zub*, lathraea, die Schuppenwurz, rostl. Slb. 302. — **S.**, *podražec*, corydalis, der Lerchensporn. Slb. 655.
Smetáno, herab-, zusammengeworfen.
Smetanoměr, u, m., der Rahmmesser. Šp.

Smetanový, Schmetten-. S. pěna, křen (křen ve smetaně vařený, omáčka), omáčka, závinek (Schmettenstrudel). Šp. Zvony nový, s-vý, provaze z tvarohu a kdo na ty zvony zvoní, zalíbí se Bohu. Sš. P. 687.

Smetaný: *-án, a, o*, herab-, zusammengeworfen. Us. Vz Smésti.

Smetař, e, m., der Kehrigmann. Jg.

Smetařiti, Kehrigmann sein. Jg.

Smetařka, y, f., das Kehrigweib. Us.

Smetařský, den Kehrigmann betreffend. S. živnosť. Jg.

Smetařství, n., das Kehriggeschäft. Jg.

Smetati, vz Smésti. — **S.**, *smětati = utikati*, rennen. Na Mor. a Slez. Mtl., Šd., Klš.

Smetavý, kdo rád smetá, kehrlustig. Šm.

1. **Smetek**, tku, m., *co se smetá při čištění obilí*, der Auskehricht. Us.

2. **Smetek, smětek**, tku, m., v horn. *střih*, das Ablösen des Gesteins. Skála nemá s-tků, das Gestein hat keine Ablösen (keine regelmässigen Klüfte), die Ablösungskluft. Hř., Bc.

Smětek, tku, m., vz Smetek, 2. — **S.**, tka, m., učeník mlynářský, der Mühlbursche. Us. Pk.

Smetení, n., das Herab-, Zusammenwerfen o. -kehren. Jg.

Smětení, n. = *smatení*, das Verwirren. Kram.

Smetený; *-en, a, o*, zusammen-, abgekehrt. S. prach. S. prostor, úhel, bestrichener Raum, Winkel in der Fortifikation. Čsk. — Kráva má s-né zuby (vypadané). U Rychn. Msk.

Smětený; *-ten, a, o = smatený*, verworren, verwirrt. S. víra. Kram.

Smeti, vz Smeť.

Směti, vz Smíti.

Smetina, y, f., *zuna*, das Unkraut. Fil. zám. 171.

Smetiprach, a, m., *ve mlýně prosévač prachu mlýnského, prášek*, der Staubjunge. Rohn., Prm. IV. 271.

Smetisko, a, **smetiště**, ě, místy: *smetnisko, smetniště*, n. = *hnojiště*, der Kehrichthaufen. S., strsl. съметиште, stercus. Mkl. B. 274. Smetiště. V. Na smetiště něco zahoditi, Us., něco vyhoditi. Lom. Oni mě nenašli na žádném smetisku, aby mě dávali starému chlapisku; Bodaj ťa synečku metalo vředisko, až by ťa hodilo na naše smetisko. Sš. P. 198., 343. Na smětišti se najde, co se kdy v domě děje. Prov. Reš. Kohout na svém smetišti nejraději kokrhá (rád kokrhá a zpívá). Co kohout na svém smetišti (nedá si rozkazovati). Mus. I kokot (kohout) na svém smetišti udaten. Mus. Kohout na svém smetišti smělejší. Kde jednou smetiště, lidé ještě víc naházejí. D., Pk. — **S.** *chrámové*, otvor v kostele do země vezděný, v němž se věci posvěcené ale k potřebám bohoslužebným více se nehodící ukládají. Vz S. N.

Smetiti, il, cen, ení, *smetívati*, Kehricht machen. Bern.

Smetivěti, ěl, ění, *snětivěti*, brandig werden. Pšenice smetiví.

Smetivosť, *smětivosť*, i, f. = *snětivosť*, der Brand.

Smětivý, smetivý, snětivý, brandig. S. obilí, Us., pšenice. D.

Smetka, y, f., Faser, f., Stäubchen, n. V té vodě je nějaká s. Us. Šd.

Smětky, vz Smetek. Mor. Tč.

Smetlice, e, f., *metlice*, die Schmiele, melica. S. modrá, blaue, m. caerulea, bohatá *odemka*, boa fluitans, das schimmernde Rispengras. Jg.

Smetlisko, a, n. = *smetiště*.

Smetlivý, *se smetmi smíšený*, unrein. Což smetlivého při mlácení od obilí odchází. V.

Smetnisko, a, n. = *smetiště*. Slov. D.

Smetný, Kehricht-. Pohledej v smetné skřínce (pod postelí, pod lavicí atd.). Č. M. 542. S. středa = popeleční. Němc. IV. 342.

Smetu, vz Smésti.

Směžďování, n., vz *Rozlišování* (*silnější*, III. 147. a.).

Smíceti, el, en, ení, čistiti ometaje, abkehren. — **co**: šatstvo.

Smička, y, f., *ostřice lesní*, carex, die Segge, rostl. Slb. 111.

Smida, y, f. = *snida*. Slov. Plk.

Smidary, dle Dolany; městys v Novobydžovsku. Vz Semidary a více v S. N. — *Smidařan*, a, m. — Smidarský.

Smiděnka, smitěnka, y, f. = náčiní k čištění obilí. U Nezamyslic na Mor. Bkř.

Smieniti = uminiti. Kat. 1855.

Smiera = *mírnosť*. Kat. 2960., Výp. I. 917. — **S.**, *míra*, das Mass. Výb. I. 95.

Smiernosť, smierný, vz Smírnosť.

Smieti se, vz Smáti se.

Smích (dříve *směch, smiech*), u, m., od smě (smě-ji), *smání*, das Lachen, Gelächter. Strsl. смѣхъ, příp. -хъ. Mkl. B. 286., 16. Protivní sobě jsou: smích a pláč; Obr k strachu jest, človíček a trpaslík k smíchu. Kom. Zdržeti se od smíchu; zadržeti v sobě s.; skrocovati se od s-chu; zatajiti, skrotiti s.; k s-chu podobné věci dělati; veliký, nemírný, povlovný, střídmý s.; s. udělati; smáti se s-chem studeným (když se člověk směje, ano se mu nechce). V. Jest to studený s. (neopravdivý). Mus. Smích hlasitý, hlučný. Dch. Do hlasitého s-chu se dáti; To on chce dokázati? K smíchu!; Do pláče mi a smíchu, ich könnte weinen und lachen; S-em se ohýbal; Co je tu k smíchu?; Nemohl od s-chu ustati. Dch. Nechtělo se mu s-chu (= do smíchu). Kld. Nemohl s. udusiti; Dal se do srdečného s-chu; Ze starých lidí si dělá smích. Us. Šd. To není k smíchu. Brt. Nemohl se s-chu zdržeti. Člověk by s-chy pukl; mohl by se smíchy popukati. Toť jest k smíchu. S. strhnouti, stropiti; s-chy tropiti, střápati. Us. Dáti se do smíchu; není mi do smíchu; k smíchu by to bylo; k s-u přivésti někoho. D. Dali se nám do smíchu; smíškovi není dnes do smíchu. Sych. Tu oni opět v smíchy (i. e. se dali). Kom. Vámtě (vámť je) do smíchu, ale mně pohříchu. Č., Ros. S. sardonický (křečovitý, nucený). Rk. S-chem až za boky se popadali. Us. Hš. Míti z někoho smích. Mor. poh. I. 701. Takovej prej s. si z toho zpu-

stili. Rychn. Vk. Prohýbati se s-chy. Sš. Měl sem to ve smích (= z toho s.) Na mor. Zlínsku. Brt. K smíchu nutkati. Koll. Řeč jeho v s. byla obrácena. Čr. Črtu nebieše do s-chu. Žk. 20. 6. Mužóm do smiechu nebieše. Dal. 21. Páni na smiech obrátichu sen kněze svého. Dal. k. 8. 47. Napomenutí v smích obrátili. V. Zbytečné, marné a k smíchu podobné zdá se býti. Bart. Krejčíř dělá píchy píchy, pukala bych se smíchy. Sš. P. 481. Blázen v s-chu povyšuje hlasu svého, ale muž múdrý jedva tajemně se zasměje; A který užitek oplzlosti? Věru marný s., chechtánie, myšlení šeradné, popuzenie k smilstvie a tak času zmařenie; A uzřech, že i to také jest marnosť, s. sem měl za blud a radosti sem řekl: Co se darmo klamáš?; S. s bolestí bude smiešen a konec radosti drží sě lkánie. Hus I. 272., 282., III. 110. Smiech, akoby tritisíc koňov zryhotalo. Mt. S. Muži z smiecha nemúdrého dojdú smutka velikého. Dal. Bude z toho poctivý s. S-chem se všichni váleli. Div s-chem nepukl (nepraskl). Rval si boky od s-chu. Z lonských ohrabků s. (směje-li se kdo, ano nic směšného není). Ros. Spíše by z tebe jiskru vyrazil, nežli by z tebe s. vyvábil. Vz Smutek, Zádumčivý, Pláč. Č., Lb. S-chy o něčem tropiti. J. tr. Z lonského s-chu pláč (napomenutí neopatrným děvčatům; o padlých pannách). Ros., Srnec, Č., Lb. Cizí hoře lidem s. Smil. Pí (pij) a s-u nepropíjej. Smil. Má (moje) bolesť, tvůj s. Z ženského pláče s. Srnec. Toho jejich s-u se nenajím. Sych. Blázen po mnohém s-chu poznán bývá. Smíchu a pláče tuze mnoho, blázna poznáš dle toho. Dch. Vám do s-u, nám po hříchu. Vz Vysmáti se. Lb. Kdo náchylen k s-chu, také k pláči. Pk. Strany pořekadel vz: Máslo, Smáti se, Šklebiti se, Usmívati se na koho, Vlk. — **S.**, *žert, hra*, der Scherz, der Unterhalt, die Freude, das Lachen. V. Smíchem to řekl (žertem). Ros. On to má jenom za s. (za žert). Nemastný smích (jalový). Ros. — **S.**, *posměch*, das Gespötte, Gelächter. Vás položím hodny **k** smiechu. Hus III. 140. Učiněni jsme v ruhotu súsedom našim; smiech a pohrávánie těm, již okolo nás jsú. Ž. wit. 78. 4. S. sobě z někoho dělati; s. z někoho míti, V., si strojiti. Kom. S. z někoho učiniti. Háj. Někým smích pobíjeti, váleti = smích sobě ztrhnouti z něho. Výb. I. 679., 681., 706., Št. Kn. š. 100., Č. Ona všecky měla za s. Us. Vk. Byl to dycky hoch tak za s. (= pro smích). U Rychn. Msk. Já jsem pro vy na s. zlým židuom byl bičován i křižován. Pass. 16. (Hý.). Budú pannami smiech pobíjeti. Dal. 20. S. a kratochvíl z něho měli. Bart. 150., Pass. 221. Já sem volal leda volal, leda z tebja s. udělal; Pověz mně, milá, co v tobě vězí? Ach vězí mé těžké hříchy, že sem dělala z mládenců s-chy. Sš. P. 164., 200. Provodí s. z děvy té, jenž se za to stydí. Sš. P. 763. Řeč jeho v s. obrátili. Háj., Kram. Učinil námi všemu světu smích. Sych. Vz *Posměch*.

Smíchaně, vermischt. V.

Smíchání, n., die Vermischung. V.

Smíchanice, e, f., das Gemisch. Víd. list.

Smíchanina, y, f. = *smíchanice*. Pr. Chym.

Smíchaný; *-án, a, o*, gemischt, vermengt. V. S. houf věcí na hromadě (směsice). V. — **s čím.** Týž prach s octem smíchaný hlavy bolení oblevuje. Byl. — **kam.** S. utrejch **do** nápoje. Er. P. 479.

Smíchati, vz Smísiti.

Smíchavice, e, f. = *smích*, das Gelächter. Slov.

Smíchohlav, a, m. = *posměvač*, der Spötter. Fil. zám. post.

Smíchota, y, m. a f. = *smíšek*. Slov. — **S.**, *směšík*, columba risoria, die Lachtaube. Slov. Plk.

Smíchotář, e, m. = *posměvač*. Slov. Nitra VI. 170.

Smíchov, a, m., předměstí pražské. Vz S. N.

Smíchovisko, a, n. = *posměch, smích*, das Gelächter, Gespötte, der Hohn, Spott. Co má z toho? Nic, ene (= jen) s-sko. U Opavy. Klš.

Smíchovný, *k smíchu ponoukající*, zum Lachen bringend. S. řeči. Hugo. Jinde častěji *smiechovalný*.

1. **Smil**, a, m. = Eusebius, dle jiných Amandus.

2. **Smil**, u, m., helichrysum, die Immortelle. Kk. 166., Čl. Kv. 195., FB. 44., Rostl. 909. S. písečný, gnophalium arenarium, rostl. Vz S. N.

3. **Smil**, u, m. = *smilování*. Sš. I. 102. Cf. Slit.

4. **Smil**, a, **Smílek**, lka, m., osob. jm. Šd., Pal.

Smilacin, u, m., pariblinová kyselina, das Paraglin, Salseparin, jest glykosid obsažený v rostl. smilax sassaparilla. Vz S. N.

Smilati, vz Semliti.

Smilava, y, f., Schmeil, ves v Olomoucku. Mus. Vz Smilová.

Smilec, lce, m. = *smilník*. Nynější s-lec její mužům dřívějším se naproti staví. Sš. J. 69.

Smilík, u, m., perfilos, kámen, zastr. Rozk.

Smíliti se, il, en, ení, zastr. = *zalíbiti se*, gefallen. Ž. wit. 55. 13., 25. 3., Kat. 748. — **se komu.** Dal. S. se tělesnému oku, sinnlich gefallen. Lk. — **se v kom.** Nebo jsi sě smílil v nich (zalíbil sobě). Výb. I. 59.

Smilka, y, f., nardus, das Borstengras, rostl. Vz S. N., Čl. Kv. 116., FB. 14., Slb. 162., Rostl. 1764.

Smilkov, a, m., ves u Votic. Vz S. N.

Smilkovitý. S. rostliny, nardoideae. Rostl. 1764.

Smilně, hurisch. D.

Smilnění, n., *chlipnosť*, das Huren, die Hurerei. S. s krevní přítelkyní. D.

Smilnice, e, f. = *nevěstka*, die Hure. V. S-nic se přidržovati. Kram. Udělali z nich s. Hus III. 201. — **S.**, *dům nevěstčí*, das Hurenhaus. Br.

Smilník, a, m., der Hurer. S., sr. lit. pasmilinti, verleiten, smillus, der Näscher, smailus, der Zeigefinger, smalstibė, der Leckerbissen. Mkl. aL. 129. Někteří (mají za bohy) ženy biedné, jako všichni smilníci

a zvláště kněžie smilní, jenž kráše odievají své ženy kuběny než Kristovy živé a svaté obrazy; Pochlebují, aby svú vóli s člověkem v hřieše měli, jako s. své frejířce řka, že vše chce pro ni učiniti, což požádá; S-ci v žádosti své mají viece bolesti než utěšenie; Ještě i tělesně jsú obecně velicí s-ci a veliké smilnice bez plodu; Jest to nejhorší, ktož se chlubí zlými činy jako lapky nebo s-ci. Hus I. 67., 259., 298., II. 130., III. 178. Zkazie vilníci dóm tvój a zrušie s-ci město tvé. BO. Cizoložník cizí lože poskvrňuje, s. své. Kom. S. s krevní přítelkyní. D. — **S.**, *cizoložník*, der Ehebrecher. V.

Smilniti, il, ční; *smilnívati* = *tělesně obcovati*, beischlafen, *chlipným býti*, huren; *cizoložiti*, ehebrechen. — **abs.** Ten smilní, kterýž k skutku tělestnému nemanželsky přivolí; Ktož s-ní, proti svému tělu hřeší. Hus I. 287., 202. — Hus I. 240., 414. — **s kým.** Lk. Nezabieš! A ty pak smilstvím zabil si svú duši a druhú (duši) té smilnice, s níž si s-nil. Hus II. 73. — Hus I. 179., 190. — **kde.** Cizím shromažďuje a v statku jeho jiný s. bude. Jel. Cizoložili sú a v domu kurvy smilnili sú. Br. Jer. 5. — **kdy.** A ty pak v svátek s-níš; Prvú noc každý z nich chtěl s. Hus I. 123. — *S. se* = *smilniti.* Lépe jest umříti, nežli se s. Ottersd. — **se s kým.** Již jest se smilnil s ní. Lom.

Smilnokrevník, a, m., der Blutschänder. Lom.

Smilnokrevnosť, i, f., die Blutschande.

Smilnokrevný, blutschänderisch. Lom.

Smilnomluvec, vce, m. = *smilník.* Hus I. 87.

Smilnosť, i, f., *smilnění*, *nečistota*, *chlipnosť*, die Unzucht, Unzüchtigkeit, Unkeuschheit. V. Kteréž příliš s-ti provodí. Volk. A co jich jest, jenž mají ducha s-sti, ďábla, jenž dáví na duši smilníky. Hus II. 211. Vz *Smilstvo.*

Smilný = *oplzlý*, *chlipný*, *nečistý*, hurisch, geil, unzüchtig, unkeisch. S. člověk, V., žena, Us., nečistota, Kom., žádosť, V., milosť, Jel., zažžení. Veleš. S. život provozovati. J. tr. S. kněžie; Bez studu páchají s-né hřiechy; Mše s-ného kněze nemá slyšína býti; Skutek s. jest hřiech smrtelný. Hus I. 164., 202., 476., III. 190. Matka vilná dcera smilná. Slez. Tč. Rozkoší smilných jest chůva peřina. Jel. S. život sobě oblibovati. V. S-ná věc jest víno (luxuriosa). BO. — **z čeho.** Št. Kn. š. 77.

Smilov, a, m., ves v Polensku. Vz S. N. — **S.**, něm. Schmiedles, ves v Chebsku. PL.

Smilová, é, f., něm. Schmeil, ves v Olomoucku. PL. Vz Smilava.

Smilování, n. = *milosrdenství*, das Erbarmen, die Erbarmung. V. Někoho za s. prositi. Vrat. Z božího s.; Čekáme naň jako na boží s. Us. Zlob., Brt., Vk. S. nad někým, vz Smilovati se. Já činím pokání, uděl s.; Stavím na tvém s. Sš. P. 67., 74. Nad právo měj s. Jir. Anth. I. 154. S. sobě prositi. Hus II. 97., 315.

Smilovatel, e, m., der Erbarmer.

Smilovatelka, y, **smilovatelkyně**, ě, f., die Erbarmerin. Us.

Smilovati se, *smilovávati se* = *zamilovati se jeden do druhého* (zastr.), sich verlieben. St. skl. 4. 432. — **S.** = *slitovati se*, sich erbarmen. Aby se pán Bůh s-val, dass Gott erbarme. Us. Dch. — **se nad kým.** V., Kom., BO. A smiluj sě dnes nade mnú. Kat. 3340. Smiluje se ako kocúr nad myškou. Mt. S. Žádám, že se nad ním smilujete. Žer. 350. Smiluj se, Jezu Kriste, nad námi. Sš. P. 48., 54., 613. Smiluj se nade mnú. Výb. I. 195., Hus I. 310., II. 242., 388.

Smilovice, dle Budějovice, něm. Smilowitz, ves a) u Vltavotýna, b) u Loučína, c) u Uhel. Janovic, d) u Dobříše, e) u Těšína; S. staré, Alt-S., ves v Lounsku, S. nové, Neu-S., ves tamtéž. PL.

Smilovnosť, i, f., *lítostivosť*, *milosrdenství*, *smilování*, *slitování*, der hohe Grad des Mitleidens, das Erbarmen. Šm. S. boží. Sš. I. 102.

Smilovy hory, něm. Smilowj Hory, ves u Ml. Vožice. PL.

Smilstvo, a, **smilství**, n. = *smilnění*, *smilnosť*, *tělesné obcování*, fleischlicher Umgang, Beischlaf, m. O původu vz Smilník. Žádosť svou u s-í ukrotiti; Smilstva mnoho neužívej; Přes moc s-o činiti; S-í jest zemdlení všech údův. Jád. — **S.**, *nečistota*, *chlipnosť*, die Unzucht, Hurerei, Unkeuschheit; *cizoložstvo*, der Ehebruch. V. S., tělesné spojení či sbydlení svobodného se svobodnou s přivolením obapolným, kdež ani příbuznosti ani závaznosti z posvátného slibu není; S., každé mužského a ženy mimomanželské sbydlení; S., všeliké sbydlení různého pohlaví mimo manželství; S., zvláštní druh vilnosti, jež sluje u lidu kurevstvím. Sš. II. 62., 125., 222., I. 398. (Hý.). Diff. *nečistota* = všeliká mrzkosť a necudnosť v dotýkání a jiných výkonech; *chlipnosť* = chlipná náruživosť, když člověk nečisté věci střádá tak, že téměř v té straně sebou vládnouti nemůže a neumí. Sš. II. 221. Kokořík nádobu (úd plodící) k smilstvu zbuzuje. Jád. Lidé zapálení v smilství; Pokúšie-li ďábel smilstvím, udeř naň mečem řka: Psáno jest, nesesmilníš; S. skutečné jest neřádné požívánie údóv rodných; Plod, dluh a výstraha s-í vymlouvá manželství, aby nebylo k zatracenie; Každý měj svou ženu pro s., to věz, aby sě ho vystřiehl; A co sváróv, co mordóv, co křikóv mezi lidem pro hřiech s-va; V s-í šest škod pláči neb želém: peněz dávám, mrzkým hřiechem se plním, vláhu dobrú života tratím, život krátím, učenie s rozumem tratím; Protož nedaj milý Bóh, abychom s-ím tělesenstvie prznili; Veda s-í, protož jest před Bohem ponížen; Poraženi jsú s-vem; S. jest skutek, ten brzy mine, a jest poškvrna, ta v duši ostane; Muž velmé jest biedný, jímž žena pro s-í vládne; S-í obrana jest těla churavěnie; S-í těžko kdo ostane (opustí); V tom věku třeba pilnu býti jinochom i děviciem, neb nejviece, jako v třetí hodinu na den horka, přibývá jim horké k s-í a k marnosti zapálenie; K s. přivoliti; V s. někoho táhnouti; Prázdná žena miluje toho, ktož jí penieze za s. dává; Múdrosť odpúzí s-í; S. je pálí; Hřiech, který sě jest zažehl pitím silným,

snadně prchne v smilstvie; Běžte před smilstvím jako před jedem; Prázní nemají jiného co činiti, jediné o lakomstvie a s. mluviti; Jestliže který s kterú popaden bude v s-ie; Chceš-li se vystřieci s-a i času se varuj, neb čas a miesto vede lidi v všeliké s-o. Hus I. 136., 179., 192., 197., 200., 201., 202., 207., 243., 288., 336., 373., 380., II. 15., 64., 73., 94., 372., 426., III. 139., 188., 189., 201., 259. (Tč.). V s-u živu býti; s-em hanebným s kurvami se zprzniti; z s-a zplozený, narozený, V.; s-a se dopustiti. D., Hus. S-í páchati. Plk. Nevěstčí s. Boč. S-í násilné, die Nothzucht, *lépe*: zprznění. Pelikán. S. násilné na ženě spáchané slulo v starém právě českém *podávením*, u dívky pak *odnětím* děvojstva. S. N. Trestání smilstva, strany toho vz Mravopočestnosť. Někoho **k** s-u svésti; s. proti přirozenosti; s. mezi příbuznými. J. tr. Smilstvo jako louže, neodteče, ale vyschne. Č. Vz Doma, Chocholka, Les, Roh.

Smíní, zastr. = *smání*. Vz Smáti se.

Sminthský Apollon, od Sminthy, města v Troadě.

Smír, u, m., *smíření*, *poklid*, die Versöhnung, der Friede. S. či narovnání (transactio) jest smlouva, kterouž dvé neb více osob práva sporná n. pochybná určují tak, že sobě strany ohledně těchto nároků na vzájem povolují. S. N. S. způsobiti, učiniti. Dch. Účel a záměr s-ru toho. Sš. II. 201. Kristus jakožto Buoh nesmierný od věčnosti všecky věci vie, ale světí věděti budú, jakož jim milý Bóh zjeviti ráčí časně a v mieru. Hus III. 298. Ve smír spolu vešli. Bart. K smíru přivésti. 1693. Přijali smír. Hlas. Krev cezena větrům na smír. Mus. Rozepři dobrovolným smírem urovnati. Č. exc. Vz více v S. N. — **S.**, *smlouva*, der Vergleich. Us.

Smíra (zastr. *směra*, smiera), y, f. = das Mass, die Mässigkeit. Bez smíry náramně velmi lhou. Aesop. Bez s-ry něco činiti. Jel. Svým slzám smieruulož. St. skl. S-ru ve svej řeči míti. Kat. 2960. Vlasta jim dá v pitiu s-ru. Dal. 17.

Smířati, vz Zmířati.

Smiratice, Smiratitz, ves u Strakonic. PL.

Smírce, e, m. a f. = *smiřitel*, *smiřitelka*, *smírce*, der Versöhner, Friedensstifter, die Friedensstifterin. V. Jehož Bůh vydal za smírci. Ben. V. Pán náš mezi císařem a tebú bude smírcí (smírcem). Háj. Kristus s. člověčenstva. Sš. J. 29. Po s-cě, to věz po Kristově příchodu v královstvie uvedeni býváme; On jest s. za hřiechy naše. Hus II. 68., III. 65. (Hus I. 100., II. 33.).

Smírcovský, friedensrichterlich. S. řízení, konání. J. tr.

Smírčí soud, das Friedensgericht.

Smírčivý, versöhnlich. Ros.

Smíření, n., die Versöhnung. K s. se nakloniti; pánu Bohu za s. se modliti. V. Den s. D. O s. zoufati. Vš. Míti, nutiti někoho ku s. Us. Dch. S. lidí. Hus I. 199. — **S.**, *směr*, die Richtung. Plk.

Smířenlivosť, i, f. = *smířlivosť*, die Versöhnlichkeit. Jedná o s-sti. Sš. Mr. 49.

Smířenlivý = *smířlivý*. Sš.

Smířený; *smířen*, *a*, *o*, versöhnt. Řídko dobré maso dvakrát vařené a přítel dvakrát smířený. Kron. Bart. Žid křestěný, vlk skrocený, to je nepřítel smířený. Koll. — Jg. — Píti na smířenou, auf Versöhnung trinken. Jg.

Smířeti, vz Směřiti.

Smirgl, vz Korunt. KP. III. 187., Krč. 228., Prm. V. č. 2., 3.

Smiřice, dle Budějovice, ves v Královéhradecku. Vz S. N., Dač. I. 232.

Smířidlo, a, n. = *prostředek ku smíření*, das Versöhnungsmittel, τὸ ἱλαστήριον. Krista ustanovil Bůh s-dlem. Sš. I. 47.

Smiřitel, e, m., der Versöhner.

Smiřitelka, y, **smiřitelkyně**, ě, f., die Versöhnerin. Jg.

Smiřitelný, V., *smiřitelný*, D., versöhnlich.

Smířiti, il, en, ení; *smiřovati* = *v mír uvésti*, *smluviti*, *smír učiniti*, versöhnen; **se** = *ve smír jíti*, *udobřiti se*, *smluviti se*, sich versöhnen o. vertragen. Jg. — **koho**, **co**. Aby vraždu Kylonovu smířil. Sš. Sk. 206. Ký by smířil rozvaděna bratry. LS. v. 68. — **koho, se s kým**. S-il je s odchodem Petra ku Korneliovi. Sš. Sk. 125. Ten, jenž se narodil, smieří člověka s Bohem a s angelem a člověka s člověkem. Hus I. 254. — Hus I. 77., 295., II. 25., 281., 287., III. 181. (Tč.). Smějte se s paní manželkou vaší (m. svou). Žer. 322. Směř se s bratrem. ZN. — Alx., V., Br., D. — **se**. Urazil-lis někoho, smířiti se nestyď se. Kom. — **se s kým o**. O vše dobré se s ním smíří. Dal. 48. Smieřita se tako o dědiny. LS. v. 89. Smieřili sě o Betlém s faráři. Hus II. 113. — **koho čím**. S. strany poklidem. Bdl. — **jak**. Smíření jsme s Bohem **skrze** smrť syna jeho. Sš. I. 58. A tu je v hromadu s panem Zdenkem a s Rosenberským smířili. Let. 201. Člověk zhřešiv nemohl jest sám **od** sebe se s. s Bohem; Nemohl jest býti smieřen **bez** dosti učiněnie. Hus I. 295. **Na** bratrstvo se s ním smířili. Sych. — **kde**. **Na** cestě, **v** hospodě se s ním smířil. Us.

Smirkyně, ě, f. = *smiřitelka*. D.

Smířlivosť, i, f., die Versöhnlichkeit.

Smířlivý = *smiřitelný*, versöhnlich. S. Bůh. Kom.

Smírně, versöhnlich, mässig, friedlich. S. a skrovně něco činiti. Hus I. 338. Jezíž med s. BO.

Smírné, ého, m., der Versöhnungstrank. Rk.

Smírnice, e, f. = *smírkyně*, die Versöhnerin. Reš.

Smírnosť, i, f. (zastr. *smiernosť*, *směrnosť*), *míra*, das Mass. Aqu. — **S.**, *mírnosť*, die Mässigkeit. Ryt. křesť. S. v řeči (opak: mnohomluvnosť). St. N. 239. S. nebo skrovnosť. St. N. 201. Ve všech věcech, v nichž jest dáti prostředek neb smiernosť, taký důvod se nehodí. Hus I. 290. — **S.**, *rozumnosť*, die Vernünftigkeit. Jel. — **S.**, *pokojnosť*, *klidnosť*, die Friedlichkeit, Versöhnlichkeit.

Smírný (zastr. *smierný*, *směrný*) = *směřitelný*, ermesslich, opak: *nesmírný*. D. —

S., *dobře měřicí, trefný*, gut zielend, treffend. S. ruku míti (dobře střileti). — **S.**, *přiměrný, srovnávající se v míře*, angemessen, gleich, proportionirt. St. skl., Kat. 1720. S. návrh učiniti. Sš. Sk. 181. — **S.**, *rozumný*, vernünftig. — **v čem:** ve všech věcech. St. skl. — **S.**, *skrovný*, mässig. S. náklad. Kom. — **v čem:** v jedení a pití. Hus II. 241. — **S.**, *mírný, tichý, pokorný, pokojný, klidný*, friedlich, versöhnlich, mässig, modestus. ZN., Jel. Která jest tak smierná panna? Št. N. 27. Člověk smírného ducha. Stav. manž. — Kat. 2461. — **S.**, Friedens-. S. soudce (smírce). J. tr. — **S.**, Versöhnungs-. S. den (dlouhý u židů), Bibl., smrť, MP., krev, oběť. Sš. L. 198., I. 47. (Hý.).

Smírochtivý, versöhnungslustig. Div. z ocht.

Smírochvalstvo, a, n., das Versöhnungslob. Div. z ochot.

Smíseni, smísený, vz Smíšení, Smíšený.

Smísilosť, i, f., *smísení*, die Mengung, Mischung. — **S.**, das Temperament. Krab. 8.

Smísilý = *smíšený, smíchaný*, gemischt, gemengt. S-lí su mezi narodi. Žalt. wit. 105. 5. Ale toto čtení jest asi *chybné*; lepší vz ve *Smísiti co kam.*

Smísiti, směs, smíše (ic), il, šen, šení; *smíšeti*, 3. os. pl. -ejí, el, en, ení; *smíchati, směšovati*, unter-, vermischen, unter-, vermengen, anrühren. Jg. — **co:** barvy. D. — **co s čím (jak)**. Jedno s druhým **bez** řádu s.; nápoj s jedem, V., víno s vodou, Reš., Br., lék s medem, Byl., město s prstí (sbořiti), Bl., spravedlnosť s nespravedlností. Jel. S. vodu s ohněm, Jel., žluč s octem. Us. Obilí s plevami zespoda s. (za příčinou podvodu). Chč. 449. S prstí něco s. Hus I. 341. — **se komu.** Smíchalo se mi to. Us. — **se s kým (čím, v čem).** Smíchati se s těmi národy. Proch. Tělesným skutkem s pannou se s. Lk. Se samcom nesmiesiš sě chlipú ženskú. BO. S národy smiesiti se v svatbách. BO. — **co, kam.** Mus. I smísili jsú (sě) **mezi** vlasti i naučili sě skutkom jich. Ž. wit. 105. 35. S. všecko **v** hromadu. V.

Smístiti se = *směstnati se*. U Opav. Klš.

Smíš, e, f. = *směsice obilí* (setého). U Rychnova. Přk.

Smíšek, šku, m. = *smích*. Z jiných své smíšky (posmíšky, žerty) míti. V. Na pláč a s. mají (ženské) jeden míšek. Šd. Ženské s-ky jsou lišky. Slez. Tč. Smíškové = šprymové. V. — **S.**, a, m., *kdo se rád směje*, der Lacher, Lachhans. Hlupec — smíšek nebo tintíšek. Pk. Přišel k vám smíšek? Přišel. Měl kožený míšek? Měl. Plhal se po stěně? Plhal. Sš. P. 764. To jest celý s. Us. Smíškovi není dnes do smíchu. Sych.

Smíšenec, nce, m., der Mischling (z. B. von Weissen u. Indianern). Dch.

Smíšení, n., *smíchání*, die Vermischung, Vermengung; též *skutek*, das Gemenge, Gemengsel. Pravé a mírné s. V. S. řečí = zmatečnosť, zpletení. Reš. S. barev. V. Obcování a s. s mužem. Krab. — **S.**, vz Směška.

Smíšenice, e, f., *něco smíšeného*, das Gemisch. V.

Smíšenina, y, f. = *smíšenice*, die Mischung, die Mixtur, Vermischung, das Gemenge. S. zimotvorná, die Frostmischung. Nz. S., smíšená píce, das Futtergemenge. Kram. — **S.**, *matenice, zmatek*, die Verwirrung. Ms. pr. hor. — **S.** *souhlásková*. S-ny souhláskové rozeznávati sluší ode skupenin souhláskových; jsou to souhlásky *jednoduché*, které smíšením dvou jiných souhlásek vznikly; v češtině jsou to zejména c (= *ts*), č (= *tš*), *dz*, *dž* a ř (= *rž*, před temnými *rš*). Gb. Hl. 21. Cf. Bž. 14.

Smíšenka, y, f. Včely s-ky. Dch.

Smíšenočarý, gemischtlinig. Prm.

Smíšenosť, i, f., *smísilosť*, die Mengung, Mischung. Bur.

Smíšený; *smíšen, a, o*, gemischt, gemengt. S. píce, Kom., spisy, počet. D. S. kommisse, manželství, senat, zboží; obchod se smíšeným zbožím. J. tr. S. kresby (Miscellen-Zeichnungen), plyn, hornina, zob, Dch., číslo: $a + \frac{b}{c}$. S. číslo v obyčejný zlomek uvésti. Nz. S. souhlásky, vz Smíšenina. — **s čím.** Smola s klím smíšená. V. Čili snad s-ni jsme s pohany? Hus I. 78., III. 16. — **kde.** S-ni jsou jako **ve** vrši ryby. Štr. — Vz Smísiti.

Smíšiti, il, en, ení, *k smíchu popuzovati*, zum Lachen bringen. — **koho čím.** Písničkou všecky smíší. Jel. Enc. m. 18. — **se.** Kůň se smíšil, das Pferd sitzt auf. Rk.

Smíška, y, f., *kočičí svatba, pokrm*, Erbsen und Graupen. Puch.

Smíšný = *směšný*. Šf. Rzp. 113.

Smita, y, m., osob. jm. Cf. Smítal. Šd.

Smitač, e, m., *podlamovatel* (listí), der Abblatter.

Smitačka, y, f., die Abblatterin.

Smítal, a, m., osob. jm. Cf. Smésti, Smítka. Šd.

Smítání, n., das Herab-, Abwerfen. Vz Smésti. — S. listí atd. se stromu. Vz Smitka. D. — **S.**, *dávení-se, blití*, das Erbrechen, Speien. Krab.

Smítati, vz Smésti.

Smítavý, abwürfig. Šm.

Smítek, tku, m. = *smítka*. Rst. 65., 493. — **S.** *výtrusnatý*, větev nejčastěji s. některých řasovitých, do něhož vačky n. kuličky výtrusové obyčejně řadmo jsou zapuštěny. Rst. 216., 493.

Smitěnka, y, f., vz Smiděnka, Smrděnka. Mor. Brt.

Smitha, y, f., Smithia, rostl. vikvovitá. Rostl. I. 230.

Smithsonit, u, m., *kalamín, štěpná zinková ruda*, der Zinkspath, nerost z oddělení těžovců (Barytoide). Vz S. N., Bř. N. 150., 241.

1. **Smíti** (zastr. *směti*), smím (zastr. směji n. směju), směj, směje (ic), směl, smění; *smívati* = *moc míti, důvěřovati sobě, nebáti se, odvážiti se*, dürfen, sich unterstehen, die Erlaubniss o. Macht haben, wagen. Jg. Opak: *nesmíti, nesměti*. S., strsl. съмѣти, audere. Koř. mě, tudy сь + mě + ti. Fk. 2. 427. srovnává stnord. mōhdr, strhornoněm. muot, řec. μα-ίομαι, μέμαα. Andere stellen сьмѣ in der Form smě mit der Wurzel smi reflexiv ridere zusammen. Sr. rum. sumec verwegen. Mkl. aL. 57., 144. — **abs.** Řekl: Směj, dcero má (= nabuď mysli, aude). Hugo. Nesmíti

domů. V. Nesmím. Odpovídá se: Nesměj se a poď. Vz Soujmenný, Smíti se. Brt. Smí-li kdo, smím i já. Kor. — **s infinit.** Smějí se proti mně postaviti. Br. Nesmí na ni ani pohleděti. Solf. Když kdo nesmí býti ve své vlasti a mezi svými bydleti. V. Nesmí mluviti, ani slova říci, ani cknouti. V. Nočního času nesmí pracovati. Sych. Má paní nesmí o tom nic věděti. D. Obžalovaní v této při směli (= odvážili se) ruce své vložiti pychem svým na přísežného a jej rváti; On ty věci z domu vzieti a tu truhličku vylámati směl (dovolil si, wagte es); Žalovali na toho hospodáře, že se on směl (odvážil se) v ten statek uvazovati a jej k sobě přijímati. NB. Tč. 102., 143., 194. Kterak smieš před krále všchosvěta v jeho dóm jíti jsa hřiechem na duši zkalen?; Smíte-li se postaviti proti těm, jenž krávy berú? Hus I. 303., 470. (Hus I. 186., 299., 468., II. 173., 226. — Tč.). Jak tyransky s ubohými obyvateli zacházeti směli (= se osmělili); Pro svévolnosť, již nad ubohými lidmi bezuzdně provozovati směli; Kterýž by jej (majestat) o čem nejmenším rušiti směl (se odvážil); Nesměvše se úředníkům v tom opříti. Skl. I. 288., 291., II. 11., 28. Smím mu důvěřiti? Sych. Prostřed velikých lidí nesměj (= neosměluj se) mluviti. Hugo. Smím to učiniti? Mudr. To se nesmí (nemá, Šb.) dovoliti (to nebudiž dovoleno). Šb. — *Pozn. Ve větách žádacích často* **zbytečně** *se klade*, ku př. Mnozí ani srdce neměli, aby, co spravedlnosť káže, konati směli (m.: konali. Zk.). Kom. Vy nesmíte zapomínati m.: nezapomínejte. Km. Nesmíte si mysliti m.: nemyslete si. Brs. 2. vd. 252. Vz Smíti.

2. **Smíti se** = *smáti se*. Mor. Pakli kdo tomu s. se bude. Bart. 335. 10.

Smítka, y, f., *letorosť roční, loňská rozha*, der Zweig. Kk. 22., Kos. O. I. 46. Vz Smítek. — **S.** = *snímání a odřezávání jalových a mdlých ratolestí z vinných kmenů, aby ostatní se sesílily.* Die Abblattung, Abblätterung. V. — **S.**, *skrojek*. Koll.

Smítko, a, n., etwas Geringes. U Olom. Sd. Aby tam nebylo ani s-ka (ani prášku). U Chrud. Kd.

Smítnouti, vz Smésti.

Smlátiti, vz Zmlátiti.

Smlčení, n., *zamlčení, zarážka*, reticentia, aposiopesis, ἀποσιώπησις, die Abbrechung, Verschweigung, Gedankenhemmung, Zurückhaltung des nachfolgenden Gedankens. Nz.

Smlčený, verschwiegen. S. věc. Us. Pod smlčenou. Us., Šm.

Smlčeti, smlčím, smlč, smlče (íc), el, en, ení; *smlčovati*, verschweigen. — **abs.** Moudrosť věděti, kdy nemluviti a s-ti. Č. M. 76. Smlčel Petr, smlčel Pavel, to že jsem jim nic nepověděl. Lb., Pk. — **co komu.** Já mu (toho) nesmlčím. Sych. — **komu čeho.** Jestliže by kdo druhého nařekl chlapstvem a řekl jemu chlape a on se z toho vyvedl, tehda má jemu řieci, že selhal a ten jemu má toho smlčeti. O. z D.

Smld, u, m., seseli, rostl. Vz Smldí.

Smldí, n., timus, rostl. Sal. Vrše ze smldí plésti. Arch. IV. 211.

Smldincovitý. S. rostliny, dioscoreae. Vz S. N., Kk. 128., Slb. 190., Rostl. 1552.

Smldincový, od smldince. S. povijnice, ipomaea tamnifolia. Rostl.

Smldinec, nce, m. S. obecný, tamus communis, die Schmeerwurz, křídlatý, dioscorea olata, die geflügelte Tamswurz. Vz Kk. 128., Slb. 190., Rostl. 1554.

Smldník, u, m., peucedanum officinale, die Schwefelwurzel. Vz FB. 93., Slb. 597., Rostl. 741., S. N., Kk. 198., Čl. Kv. 342.

Smldníkovitý. S. rostliny, peucedaneae. Rostl. 701., 737.

Smldový, od smldu. S. semeno. Ms. bib.

Smlek, a, m., crochillus, pták, zastr. Rozk.

Smlouva, y, f. (gt. pl. *smluv*) = *smluvení, snesení, sjednání*, die Abrede, Uibereinkunft, Behandlung, Konvention, der Vergleich, Vertrag, Bund, das Uibereinkommen, Gedinge, Bündniss. Jg. U Opavy *smuva*. Klš. S. jest na vzájem projevené ujednání dvou n. více osob vzhledem k poměrům právním, které tímto ujednáním a srovnalou vůlí obou stran mají buď vzniknouti aneb změněny býti aneb naprosto pominouti. S. N. Vz tam více. S. písemní, o věci časné a věno, v rozepři, v porovnání, V., dědičná (s domem saským, Ottersd.), nájemní, o vyměnění zajatých n. zběhů, D., svatební, přátelská, úkolem (per Pausch), Us. Jg., darovací, dávací (o darování, dání), o dodávku, o dodání n. dodávací (Lieferungs-), lenní, manská, manželská, námezdní (Lohn-Vertrag), na oko, neplatná, novotná (Neuerungs-), obnovená, o dědičný úrok, o doživotní důchod, odvážná (Glücks-), o pachtu, o sázku, o propůjčku, o úroky, o vydání knihy, pachtovní, plavební, **na** ujmu věřitelů, schovací, Aufbewahrungs-, plnomocenská, pojišťovací, postupná n. postupovací, projednací o pozemnosť, prvotná, půjčovací (o půjčku), rodinná, s jedné strany n. s obou stran závazná, směneční, směnná (Tausch-), spolková (Societäts-), státní, s věřiteli, trhová, tržební n. obchodní (Handels-, Kauf-), opatrovací, vychovávací (Verpflegungs-), zástavní (Pfand-), zákupní (emphyteutisch), o pacht myslivosti., J. tr.; jednu n. obě strany vížící, na spolek, obligatorní a liberatorní, odvolatelná a neodvolatelná, o nájem, o pacht (pachtovní), o vydání spisu (nákladní), platně učiněná, podmíněná a bezvýminečná, úplatná a bezúplatná, zmocňovací, vz více v S. N.; s. z musení a bezděčná, MP., s. pokoje, BO., sepsaná, nesepsaná, Er.; smlouvy státní české vz S. N. II. 315; s. celní, na vyučení (Lehr-), služební, společná, úvěrní, výkupná (Abolitions-), zákupní, záplatná (entgeltlich), změňující, Šp., úroční (vz Emfyteuse), Us.; kupní a prodejní, **lépe: trhová, špatně** ovšem: kupující a prodávající, Bs., povozní č. nákladní, mezinárodní. S-u na neurčitý čas, na čas života učiniti; sprostředkovati s-u povozní č. nákladní mezi odesylatelem a povozníkem; smlouvou něco ustanoviti, Us.; s. na novo, frischer V. Dch. S-vu jménem někoho učiniti. OZ. S. přijímací, der Akceptationsvertrag, o přijetí směnky; s. na jisto a na nejisto, Schluss auf fest und offen; s. strany měnných n. měnečných rozdílův; s. k po-

sloupnému n. o posloupné odvádění zboží; zvláštní s. (Separat-); s. o kup a prodej. Nz. S. smluviti, ujednati. Us. K s-ě státi. Čr. S-vu sepsanou vysvědčiti, s-vu nesepsanou bez přísahy seznati. Er. Učinění, udělání, sjednání s-vy. Šp. Výminky ve s-vě; ubrmanskou s-vu vyříci; s-vou město někomu dáti; s-vou někomu něčeho dobrovolně postoupiti; ve s-vě s někým býti; s-vu učiniti, udělati, mezi sebou udělati, rušiti, zrušiti, protrhnouti, přestoupiti; s někým v s-u vjíti; k s-vě přistoupiti, přikročiti, povoliti, se podati; s-vu ujíti, přijíti (přijati); do s-y pojatí, v s-vě obsažení; tovaryši, účastníci s-vy; smlouvy nedržeti, s-vě dosti nečiniti; proti s-vě udělati, učiniti, v s-vě nestáti. V. Dáti se, jíti s kým v s-vu. Reš. S-vu s kým učiniti, někomu zdržeti (plniti). Br. S-vu věrnou s někým utvrditi. Flav. Přišlo-liby k nějaké smlouvě. Ottersd. Učinil s ním s-u trhovou o dvůr. Břez. 169. S-vu pojistiti, ujistiti, D., ze s-vy někoho propustiti. Aqu. Lhůta s-vou ustanovená; co dle s-vy jest; hlavní věc ve s-vě. J. tr. S-vám rozumy a výklady dávati. Act. m. Ferd. Rušitel smluv. V. Smluv nezdrželivý. Sych. Pohnati koho z nedržení s-vy. Zříz. Ferd. S-vu upevniti, zvrhnouti, obnoviti, zdělati; od s-vy odstoupiti; kniha smluv; někoho ve s-ě zastupovati; s. jest neplatna, ničím; to je podlé s-vy; lhůtu s-vou ustanoviti (lhůta smluvená); S. mine, přestává. J. tr. Něco o s-vě dělati. Er. Protržení, učinění, udělání, sjednání, zrušení s-vy. J. tr. S-vu zavříti n. *uzavříti*, **lépe**: učiniti, udělati, zdělati, zjednati atd., vz nahoře. Cf. Brs. 2. vyd. 251. S-vu někomu dodržeti, *lépe* zdržeti (vz na hoře). S-vy ze sjednávání právo berou; k s-vám státi (vz Porovnati); s. mocná jest, třeba že zápis o ní neprošel; výminka, přijde-li k přetržení, se s-y sejde; Kdo smluv nedrží, buď k tomu právem přinucen. Rb. S-vu plniti, porušiti, přerušiti; výminky s-vy; s-vu k místu přivésti; od smlouvy pustiti. Šp. Pakli mezi rozličnými těžaři tato vešla by s. CJB. 313. Věc jest na s-vě, ist im Zuge des Ausgleiches. Zř. F. I. CXII. Když jeden druhému prodá dědictví své a s-u mezi sebů o ten trh učiní. Vl. zř. 137. Ktožby s kým s-vu měl a ten mu jí dosti učinil. Vl. zř. 73. Jakou s-vu máš s mistrem? Sedl. Rychn. 40. Stav jejich nemá býti pouhou s-vou (manželů). Šš. II. 133. A z tej smlúvy Mužík slíbil Klimkovi toho o ty krávy nikdy nezpomínati; Žid se drží poslední s-vy; Že jsú ty s-vy o ten purkrecht mezi nimi tak stály, jakož Štěpán pravil; Oni již s-vu s Tomíkem dokonali o vrchní věci (oben genannt); Na s-ách něco vymíniti; Mámť já s nie s-vu plnú, jedno ať zaručím: A když jsem s niem s-u učinil do konce, řekl. NB. Tč. 7., 65, 162., 192., 210., 285. To pochází z smluv psaných. Bdž. 70. S-vu o trávu s někým na jeden rok udělati; Jestliže by měštěnín s pánem jakou s-vu udělal buď o obilé aneb o trávu na lukách. Václ. II. (Pr. 1861. 26.). V tom přijeli Zmrzlíci a vzali s-vu s nimi. Let. 127. Páni mezi nimi s-vu učinili dobrovolnú. Arch. plz. 1494. Dosti nečiněním smlúvě každá se s. ruší a zdvihá. Vš. VII. 27. Ukazovali s-vy o statky. Žer. Záp. II. 151. Zle by to bylo, kdyby kdo měl v té naději smlouvati, aby potom s-y nedržel; Ukáže-li při mém tam příjezdu, že jest něco mimo s-u dělal, že ho nechci ve škodě nechávati. Žer. 313. Bratr nechal s-vy. Hus II. 287. Již se o ty peníze mezi nimi s. stala; Že jsem na ty s-vy list jemu vydal na 40 hř., jakož jsem je měl v základě; Chci to učiniti tím listem, jakož jest učiněn na tu s-u; Mezi nimi s. se stala a na to poklid učinili; Jsem s-vu učinil se svými sestrami pod základem stem hř.; Vzal jsem s ním s-vu; Tu s-vu si zaručili a na to poklid vzali. Půh. I. 200., 351., II. 307., 500, 514. (Tč.). Na čem se zakládaly s-vy; každý měl připovědi a slibu svého držeti; čeho potřebí k platnosti slibu a závazku každého; čeho neměli slibovati, vz Rb. str. 179.—184. Které smlouvy a sliby byly neplatny; o výminkách a jich účinku; kterak se měly pochybné s-vy vykládati; kdy se měly s-vy plniti; v s-vách na koho vztahovala se škoda a nebezpečenství, vz Rb. str. 184.—187.; Vš. 569. O utvrzení s-uv a závazkův; ke komu měl věřitel nejprve hleděti maje rukojmě; o závazcích a těžkostech z rukojemství vzcházejících; na kom se měl rukojmě hojiti, vz Rb. str. 207.—209. O smluvení-se, postupování práv; Co můžeme jiným postoupiti; o prominutí práv; kterak a kdy pomíjejí práva osobní a věcná, vz Rb. str. 210.-214., 272. Vz Čeládka, Dar, Půjčka, Spolek, Svěřený statek, Škoda, Trh, Závazek, Žer. Záp. 26., 27., 37., 42., 51., 144., II. 59. Jitřní neb ranní déšť a večerní s-va, obě nestálé. Mus., Č. — **S.**, *narovnání* (Vergleich) jest dvou nebo víc osob o jistou věc odpořilou dobrovolné smluvení-se a spokojení. Rb. S. jest spokojení osob o to, což mezi nimi na odporu bylo. Pr. měst. Za s-vu někoho žádati. Flav. O s-vě a výpovědi ubrmanské, v čem záležela a kteří byli její účinkové, vz Rb. str. 128.

Smlouvač, e, m., der Händler, Unterhändler, Parlamentär. Dch.

Smlouvající. Strany se s., die Paciscenten. J. tr.

Smlouvání, n., die Unterhandlung. S. ceny, o pokoj. Har. S někým v smlouvání se dáti. Pref. S. (se) s věřiteli. Nz. Tu přestává všechno s. Dch.

Smlouvati, vz Smluviti.

Smlouvce, e, m. (zastr. *smlúvce*), *kdo dva jiné smlouvá*, der Unterhändler. S. trhu, na trhu. V. — **S.**, *smírce rovnající při mezi stranami buď svobodně volený buď od práva k tomu zřízený*, *prostředek* (V.), *ubrman*, *sjednavatel*, der Schiedsrichter, Friedensrichter, Schiedsmann, Vermittler, Friedensstifter. S. ku prostředku přidaný, Mitschiedsmann. V. Smlouvce voliti, obrati. Na s. se podati, jim svou při v moc dáti a na nich přestati, svoliti se na s-ce. V. S-vé jednání s sebe složili. Pr. měst. Ktožby obsýlal prve nežli by smlúvcové jednání s sebe složili; Cožkoli s-cové ústní n. psanou výpovědí najdou, na tom též strany přestati povinny jsou. Kol. 18., 39. Smluvce, kteříž lidi smlou-

vají. Vl. zř. 407. S-ové co vyřknou, na tom strany přestaňte. Pr. S-ce, kteříž lidi smlouvají, nemají od jiných poháněni býti, by to svědčili, oč lidi smlouvají. Zř. F. I. S. XIII.

Smlouvčí, od *smlouvce*, Unterhändler-, Schiedsrichter-. S. výpověď. Jg. Posýláme dvě cedule s., naučení na to žádajíce. NB. Tč. 147. Ale chci to tím listem s-čím ukázati; Aby na tom dosti měl, jakož s. list svědčí. Půh. II. 603. — **S.**, ího, m. = *smlouvce*. On jest náš s. Us. Já jsem byl s-čím mezi vámi a Hospodinem. Sš. II. 39.

Smlouvka, y, f., die Behandlung. Šm.

Smlouvní, vertragsmässig. Šm.

Smlsati, al, án, ání; *smlsiti*, il, en, ení; *smlsnouti*, snul a sl, ut, utí; *smlsávati*, aufnaschen; *zaviniti*, verschulden. — **co komu.** Kočka nám smlsala máslo. Us. Musila mu něco moc s. (zaviniti), že se tak dlouho na ni hněvá. Plk. Rád si smlsne. Kos. Ol. I. 145.

Smluva, y, f., die Verabredung. Dch.

Smluvba = *smlouva.* Šm.

Smluvce, vz Smlouvce. Pal.

Smluvčí, vz Smlouvčí.

Smluvební, Vertrags-. Šm.

Smluvení, n. Vz Smluviti. Doba s. Die Verabredung.

Smluvený; *smluven, a, o*, verabredet. S. pokoj. Jel. S. náhrada, der Abfindungsbetrag. J. tr. — **s kým oč.** Kterážby žena muži svému statek prodala a přátely o ten trh s mužem svým s-ena byla. Vl. zř. 515.

Smluviti, smluv, smluvě (ic), il, en, ení; *smlouvati (smluvovati*, zastar.) = *sjednati, mluvením ustanoviti*, verab-, be-, abreden, bedingen, be-, unterhandeln, feilschen; *smířiti*, vergleichen, vereinigen; *s. se* = *snésti se oč, sjednotiti se*, sich verabreden, sich vereinigen; *rozuměti něčí řeči*, einander verstehen. Jg. — **abs.** Smlouval, ale nesmluvil; Smluveno, der Kauf ist geschlossen! — **co, koho, se s kým.** Což by s panskými n. rytířskými osobami smluvili. Václ. II. Něco s někým s. D., Har. Já s ním budu smlouvati, snad to dá laciněji. Us. Snad se s ním smluvím (sjednotím). Sych. Krále českého s Vratislavskými smluvili (smířili). V. Nemohli se Češi s Němci s. (sobě rozuměti). V. Pro rozdílnosť řeči jedni s druhými s. se nemohli. Cyr. S-iti se s pastuchů. Dal. 62. On dá s sebou smlouvati (handeln). Dch. A smluvil se s velkokněží a důstojníky, kterak by ho vydal jim. Sš. L. 195. O to, oč jsú s ním smluveni, o to nechce proti němu mluviti. Půh. I. 307. — **kohó za koho:** dívku za muže. Boč. Neb mu byla s-vena za manželku dcera krále franského. Dač. I. 37. — **co:** válku, Reš., různice pokojiti a smlouvati. Pláč. S. cenu. Us. Nesmluvil ovšem hříšník mzdu tuto. Sš. I. 74. Mieře a s-vaje hněvivé. Hus I. 122. Strany sobě odporné s. (smířiti). V., Bart. 277. — **co mezi kým:** odpor, nevoli, nesnáz mezi stranami s. V. Mezi nimi jest věc smluvena; Ježto jsú to mezi nimi dobří smluvili. Půh. I. 207., II. 395. — **se, koho oč.** Smluvil (smířil) obojí Pražany o tu nevoli. V. Spolu se o to smluvili. V. O nevole se přátelsky smluvili, V., o dědictví. D. Oč se strany smluví, to mezi nimi stálé buď. Rb. Titoť se o jakous na mne uzdu smlouvají. Kom. S-li se o víru křesťanskou v jednotu. Dač. I. 26. A s kýmžby se koli o tištění týchž práv a zřízení zemských snésti a s. mohl; Než jestliže by se strany o mord smluvili, toto JMK. při tom zůstaviti ráčí; Nemá stranám, aby se o to smlouvati měly, dopuštěno býti. Zř. F. I. A. II. VII., XVIII. Aby s-li Pražany s vypověděnými o ty všecky nesnáze. Bart. 256. 34., 366. 1. Nemají (smlouvcové) o to poháněni býti, oč lidi smlouvají. Zř. F. I. S. XIII. Učiniti musil tu věc, o kterouž mezi nimi správně jest smluveno. CJB. 387. Smluvili se o ty všecky různice a nesnáze i o všeliká zášti. Václ. I. S. se o přátelství. Dch. S. se o něco. Tov., J. tr., Nz. V neděli půjdem namlúvat, v pondělí o věno smlúvat. Sš. P. 665. Nemohl se smluviti o manželství se paní. Dač. I. 55. S. se o při, Arch. I. 156., o křivdu. Chč. 374. O tu řeč se všichni smluvichu. Pass. 423. Sami jsme se chtěli v tu věc vaditi a je o to přátelsky s. NB. Tč. 279. Že je o to s ním smluvil, že jměl jemu o to konec učiniti. Půh. II. 107. (Půh. I. 121., 211., II. 122., 187., 350., 544., 577.). — **se o čem.** Takž se o tom smluviti neuměli velmi dlúho, až na tom zuostali, aby je zavezli do Hradce. Let. 52. Smluvili se o tom, co se jich dotýče. Dch. — **se nač.** Smluvil se s tvými nepřátely na tvů záhubu. Kat. 63. a 66. S-en pokoj na ty výminky. V. — **s infint.** On mi jest slíbil a se mnú smluvil na tom dvoře nepřekážeti. Půh. I s-vil se mnú na přátely přijeti o ty věci. Půh. II. 530. — **se.** Ludé sa smúvajú, co títo dvá majú; Smlóvali se dvá, smlóvali, by preč vandrovali z jedné dědiny do druhé, do krajiny cizé. Sš. P. 101., 148. Nechce se smlouvati (laciněji dáti). Us. Smluvíte-li se, koupíme všecko. Us. — **se proti komu** (spolčiti se). Har. — **se v čem.** Ve všem se dobře smluvili. Har. V trhu v koupi se sm. Šp. A v tom se smluvili. Dač. I. 40. — **s aby.** Lid se s-al, aby ho ukamenovali. Br. — Kom., Flav. — **že.** Smluvili se, že půjdou do Prahy. — **se kde: na** popele = smířiti se po vojně, když si popálili. Prov. Bl. S týmiž stavy v jistých artikulích tak dobře o vyšší jako o nižší kovy narovnati a smluviti se ráčil. N. o h. a k. — **se, co jak.** S. se přátelským jednáním a s celou i dokonalou **k** sobě obojích stran důvěrností. Václ. I. Různice **skrze** poselství s. V. S. se **po** dobrotě. Dch. Již jsme se s-li **za** jeden člověk. Bl. Gr. 245. Aby se s-il *jménem* našim s kapléřem. Arch. I. 32. Jednota s-vena byla **pod** pokutami nemalými. Bart. 14. Můžeš **podlé** uznání s tesařem smluviti. Žer. 310. Neviem, smluvili-li se **k** zástavě čili ke kúpenie; S-li se **mezi** sebú *přátelsky*; S-li se **bez** súduov; A v tom jsú sě sami beze mne s-li s tiem kovářem. NB. Tč. 164., 193., 235., 275. Jestliže se nemohú s. *dobrotivě*; Chce se s ním s. podlé jeho vóle; Aby se s-li beze všech súduov. Půh. I. 170., II. 4., 564. S nimiž úmysly vážnými smluví to. Kat. 2519. Aby strany *přátelským během* s. mohl. Nar. o h. a k. Jednostejně smluvili jsme se za jeden člověk a slíbili jsme si tu jednotu

držeti. Tov. 5. 8. něco **za** lepších podmínek. Us. — **se na čem.** S-li se na penězích. GR.

Smluvnický, Bündner-. Šm.

Smluvník, a, m., der Kontraktist, Bündner. Šm.

Smluvný, -ní = *k smlouvě se vztahující,* Unterhandlungs-, Vertrags-. Kdyžby dluh zaplacený lidmi smluvnými byl doveden, tehdy jiní listové o témž dluhu marní jsou. Brik. My smlúvce pečeti své přitiskli jsme k tomuto listu smluvniemu. Arch. IV. 207. S. den. Němc.

Smňačkaný = *smačkaný.* Na Moravě u Bzena. Šd.

Smňačkati = *smačkati.* Ma Moravě u Bzena. Šd.

Smňágati = *smačkati.* Na mor. v Strážnicku. Šd.

Smnožiti, il, en, ení, *smnožovati* = *rozmnožiti,* vermehren. — **co.** Vid. list.

Smoci, smohu, smohl, žen, ení = *přemoci, s co býti,* Herr sein einer Sache, überwältigen. Jg. — **co, koho.** Nemohu to smoci, Sych., **čím:** svými silami.

Smočenice, e, f., offex. Zastr. Rozk.

Smočiti, smoč, če (íc), il, en, ení; *smáčeti,* el, en, ení; *smočovati, smáčivati, mokrým učiniti,* nass machen, benetzen, eintauchen; *poscati,* bebrunzen; **se** = *mokrého se učiniti, opiti se.* Jg., V. — **co.** Udělal jsem sobě rybníky, abych smočoval lesštěpóv plodných. Hus I. 282. — V. — **co kde: ve** vodě. Flav., Plk. — **co kam: do** vody. Plk. — **co čím:** vodou. Lk. — **se od čeho:** od plachty. Pref.

Smočka, y, f., *namočení,* das Eintauchen. Napsal celý list jednou s-kou. Us. Čern.

Smodník, u, m., das Schiesspulver. Vz Smudník.

Smodrati = *zmodrati,* blau werden. Us.

Smodrchanina, y, f. = *spletenice,* das Gewirre. Us.

Smodrchati, *smodrchávati* = *smásti, splésti, scuchati,* verwirren, verfitzen. — **co čím:** niti rukama.

Smochati = *smotati, zamotati, zmochlati,* verstricken, verfitzen. — **kam.** Aniž vidí spilý takou chvalbou, do smrtných že do tenat se smochá. Sš. Bs. 191.

Smochlačiti, il, ení. Smochlačí, sihlaží = prší. Vz Smochliti. Na Slov.

Smochliti, il, ení. Smochlí = slota padá (padá-li na jaře měkký sníh s deštěm, který brzo se rozpouští, nemrzne-li). U Uhersk. Hrad. Tč. Vz Smochlačiti.

1. **Smok,** a, m., *drak.* S., strsl. smokъ, lit. smakas, draco. Sr. smъk ve smýkati se. Mkl. B. 28., 27., aL. 70. Ve mluvě lidu: *šmak (šmák), čmak (čmák).* Hý. Der Drache. — **S.,** *had veliký jako pouz.* Na Mor.

2. **Smok,** u, m., *míza rostlinná,* ze které kůra, jinde kůrnice, dřevnice, závitky se zplozují. Rostl. I. b. 135.

Smokev, kve, f. = *smokva.*

Smoklice, e, f. = *smeklice.* Slov.

Smokliti se, il, ení = *soplivě plakati,* rotzend weinen. Pre čo (proč) smoklil sa (se). Baiz.

Smokovnice, e, f. = *smokva.*

Smokřiti, il, en, ení; *smokřovati,* befeuchten, benetzen. — **co čím:** tabák vínem.

Smokva, y, f., *fík,* die Feige, *ovoce.* S-mi se přejedl. Sych. — **S.,** *lépe: smokovnice,* e, f., *fík, strom,* ficus, die Feige. Rostl. 1368. — Vz Schd. II. 276., Rst. 493., 157. Cf. Smokvoň.

Smokvice, e, f., na Slov. = *jahoda červená,* smeklice, Erdbeere, f. Plk. — **S.,** der Feigenkaffee. Us. Šd.

Smokvina, y, f. = *smokvice,* der Feigenkaffee. Šd.

Smokvoň, ě, f., *fík strom,* die Feige. S. nábožná, obecná, morušová. Balbi. Vz Kk. 143., 144., Čl. 124., Rostl. 1367., Smokva. S. kozí. Rostl. 1368.

Smokvoňovitý. S. rostliny, piceae. Vz Rostl. 1365.

Smokvový, Feigen-. S. strom, fík.

Smola, smůla, smolka, smolečka, y, f. Vz Kk. 101. S. od strsl. smol, fuscus. Mkl. B. 27. MV. 252. c. 4. Jedna s. sama vytéká ze sosny a ta slove *živice* (Harz, n.), druhou vypalují ze dřeva v pecech, bývá tvrdá a ta vlastně slove *smola,* das Pech. L. S. jest látka pryskyřnatá, dobytá buďto suchou destillací pryskyřic aneb kořenův a jiných odpadků jehličnatých stromův aneb destillací dehtu kamenouhelného neb hnědouhelného. S. N. Vz tam více. Smola a smůla. V. S. ševcovská, lodní, Ras., řecká (colophonia, v obec. mluvě *kalafuna),* Reg. zdr., židovská, rajská (živice), bílá. Bern. Smůla bílá, černá n. ševcovská, kovářská, v bochníkách, z horní kleje (z asfaltu), Kh., tekutá, Rk., horká, hořící; kotel, dříví, pec, pánev na s-lu; pára ze s-ly. Šp. S. bednářská, žlutá. Rostl. 1433. Cf. KP. III. 334. S-lu stromům odejmouti. D. Kadidlo — pryskyřice (živice) smola jsou šťáva stromů jistých. Kom. J. 124. Ve smole něco omočiti. Ras. Sirou a smolou hořící (peklo); s-lou politi, zmazati, potáhnouti, V., zaliti, přilepiti. D. S-lu páliti. D. S-lu přepalovati; něco s-lou umazati. Šp. Ten má s-lu, der hat Pech, **germanismus a šp.** m.: Ten má neštěstí; Přihodila se mu nemilá věc; Uhonil si neštěstí, D.; Neštěstí ho stíhá, D.; Jest, vězí v neštěstí, snáší neštěstí, Vel.; Dostal se z bláta do louže; By se břehu chytil, vše se s ním trhá (i ten se s ním utrhne); Spadlo mu s kličky; Zle mu kostka padá; Převrhla se mu kostka; Kostka mu jinak sedla; Selhalo mu; Nepáře se mu po švu, po vrubu. Čel. Všecko mu křížem jde; S ním se všecko trhá; By se na hlavu stavěl (by sebou o zem bil), s nic býti nemůže, Brs. 2. vyd. 310; Vše se mu hatí, nic se mu nedaří, nevede se mu po vůli. Brs. 165. Stíhá ho nehoda. Ht. Brs. 286. Černý jako s. V. Mnohých lidí ruce k penězům co k smole lnou, až se i někteří provazu dokradou. Sych. S-la tak snadno z ruky nepustí. D. Jde mu to od ruky jako ševci s. Šp. Táhne se jako smůla. Práce na tom poli jim jde od ruky jako smůla. Us. Dch. Duše ruky podávala, celá ve smole zůstala; Duše prsta podávala, po pás v s-le zostávala. Sš. P. 26. Kterúžkolivěk muku móžeš vymysliti buďto člověka vařenie v s., pečenie v oleji . . . Hus I. 285. Ten je jako s-la (neodbytný). U Žamberka. Kf. Smola

u nich hoří (prudce se hněvají). Vlečie sa ako smola. Mt. S. Kdo se s-lou zachází, od ní zkálen bývá; Kdo se se smolou obírá, zmaže se od ní, kdo s ohněm, spálí se (vz Společnosť); Půjdeme spolu, povezeme s-lu. Č. — S., *první lejno živočichův i člověka*, das Pech. Ja. — S. *skalní* = asfalt. Bř. N. 232. — S., y, m., *špinavý člověk*, unflätiger Mensch. L.

Smolák, a, m. = *smolař*. — S., u, m., *kámen, který málo kovu obsahuje*, der Schörl. — S., *smolný uhel*, die Pechkohle. — S., *vysmolené vejce při kukaní*. Us. na Policku. Kšá. — S., *smolné dřevo*, Kienholz, n. Kf. — S., *smoláček, nádoba picí vysmolená*. Kšá. — S., *rostlina, potočník veliký*, sium latifolium, die Wasserpetersilie. Jg. — S-ky = *boty* n. *střevíce* na úkol dělané. Dch.

Smolař, e, m., *kdo smolu dělá*, der Pecher, Pechhaner, -scharrer, -brenner, -sieder. — S., *kdo smolou polévá*, der Verpicher. — S., der Pechverkäufer. Jede jako s. (loudavě). U Opavy. Klš. — S., *ušpiněný člověk*. — S., osob. jméno. Dač.

Smolařiti, il, ení, *smolařovati*, Pechbrenner o. Pechhändler sein. Us.

Smolařka, y, f., die Pecherin, Pechbrennerin, Pechhändlerin. Jg.

Smolárna, y, f., *smolná huť*, die Pechhütte. Jg.

Smolařovati, vz Smolařiti.

Smolařský, Pecher-, Pechsieder-, Pechhändler-. Jg.

Smolařství, *smolnářství*, n., die Pechbrennerei, der Pechhandel. Jg.

Smolařův, -ova, -ovo, dem Pecher gehörig. Us.

Smolda, y, m., *umazaný člověk*. Vz Smolař, Smolík.

Smoleč, lče, m., Smoletsch, ves a) u Bechyně, b) u Týna nad Vltavou. PL., Tk. III. 659.

Smolečka, y, f., vz Smola.

Smolek, lku, m., nerost, der Pechstein. Nz., Krč. 128., Bř. N. 249., Schd. II. 45., KP. III. 9.

Smolel, u, m., Eisenpecherz, n., nerost. Min. 531.

Smoleňa, ě, m. Chodí jako s. (usmolený). Mor. Šd. Ten s.! Šd.

Smolení, n., das Pichen. Ros.

Smolenice, e, f. = *smolení*, die Picherei, das Gepich. To s tím byla s.! Us. — S. = *smolice*, das Kienholz.

Smolénky, pl., f., hrušky. Šd., Brt.

Smolensk, a, m., mě. v Rusku. Vz S. N.

Smolený; *smolen, a, o*, gepicht. S. dratev. Kom. J. 506. S. sud.

Smolezinka, y, f., der Retinasphalt, nerost. Min. 588.

Smolidlo, a, n., die Pechtauche. Čsk.

Smoligan, a, m., *umouněnec*, der Sanigel. U Místka. Škd.

Smolík, a, m., *který smolí*, der Pecher, Verpicher. — S., *hanlivě o ševcích*. Plk. — S., osob. jméno. S. N., Tk. III. 623., Dač. II. 130. — S., *člověk nečistý, umouněný*, unflätiger Mensch.

Smolikati se, *toulati se*, schwärmen. Mor. Bkř., D.

Smolil, a, m. = *smolící*, der Picher. — S., *špatný pracovník*, der Pfuscher. Us. u Petrovic. Dch.

Smolilka, y, f., die Picherin; Pfuscherin. U Petrovic. Dch.

Smolin, u, m., *zemská smola*, bitumen, das Erdharz. — S., a, m., něm. Mohleis, ves u Židlochovic na Mor. PL.

Smolina, y, f., *smolinka* = *smolnice, louč*, das Kienholz; též *strom*, z něhož se louč dělá, pinus taeda, der Pechbaum. Um. les., Bern. — *Smoliny*, hrušky podzimní. Jg. — S., ves u Klobouk na Mor. PL.

Smolinec, nce, m., das Uranpecherz. Šfk. 259.

Smolinisko, *smoliniště, smolovisko, smoloviště*, der Kienwald. Slov. Bern.

Smolinky, pl., f. = smoliny.

Smolisko, a, n., *hustá smola*, dickes Pech. Bern.

Smoliti, il, en, ení; *smolívati*, pichen, verpichen. V. — **co**: železo, schwärzen. D. — S., na Slov. = *chlastati*, saufen a *s. se* = *plakati*, weinen, knautschen. Bern. — S., *špatně kouřiti*. Celý den smolí. Na Ostrav. Tč. Celý den smolí (silně kouří). Slov. Mt. S. — **co**: fajku. Ib. Tč. — **nač** = *nedbati toho*, worauf pfeifen. U Opavy. Klš. — S., *psáti*, schreiben. — **co**: prosby. Mor. Šd. — S., *tlouci*, schlagen. Jak se divile, dež vlastníma očima viděle, jak švec čertovi smolí záda. Er. Slov. čít. 48.

Smolivec, vce, m. S. starý a mladý, Smoliwetz, vsi u Kasejovic. Vz PL., S. N.

Smolka, y, f., vz Smola. — S., *borová šiška*, der Fichtenzapfen. — S., *jméno krav*. — S., osob. jméno. Vz S. N., Tk. III. 187. — Hrozen dostává s-ku (počíná temněti). Čk. 313. — S. černá = *půda černá, mastná*. Cf. Bělizna. U Král. Městce. Pšč̌k.

Smolkov, a, m., Smolkau, ves u Opavy. PL., Tč., S. N.

Smolná, é, f., ves u Jevíčka na Mor., PL., Tč.

Smolnář, *Smolnařiti* atd. vz Smolař, Smolařiti atd.

Smolnatosť, i, f., die Pechigkeit. Bern.

Smolnatý, *plný smoly*, pechicht, pechreich, Pech-. S. dříví. D. — Má s-té ruce = rád krade. Bern.

Smolnice, e, **smolnička**, y, f., *smolná louč, krbovka*, das Kienholz. S-mi a ohněm házeti. Háj. — S., *pochodeň*, die Fackel. Ktk. — S., *oděv smolený*, das Pechwams. Vz Smolník. Háj. — *Smolničky, hrušky, smoliny, kaménky*. Šd., Jg. — S., knotovka smolná, lychnis viscaria, die Pechnelke, klebrige Lichtnelke. Vz Čl. 22., FB. 82., Čl. Kv. 314., Slb. 621., Rostl. 123. — S., Smolnitz, ves u Panenské Týnice. PL., Tk. I. 363., S. N. — S., die Pechkanne, posměšně der Cylinderhut. U Opav. Klš.

Smolník, u, **smolníček**, čku, m., *smolný věnec* atd. *k zapalování*, der Pechkranz. D. — S., *smolnice, smolný oděv starých Čechův*, jistý druh pancíře, das Pechwams. Neměli s-kův ani prošívanic. Háj., Dal. 21. — S., *klobouk smolný*, der Pechhut. Háj. — Jg.

Smolný, *smolnatý* = *smolu obsahující, plný smoly*, pechicht, pechreich, Pech-. S.

louč, pochodně (smolnice), D., plátno, Ros., oděv, odění, vz Smolník. Dal. Má s. ruce (rádo mu na nich přilípá = krade). Ros. — **S.**, *ze smoly*, Pech-. S. olej. D. — **S.**, *ku smole podobný*, Pech-, pechig. S-ná barva, pechschwarz. V. — **S.** *kniha* = černá kniha, Bücher des Kriminalgerichtes. Gl. 316.

Smoloroň, ě, f., silphium, die Silphie, rostl. S. obecná, s. therebinthinaceum. Rostl. 879.

Smolotely, dle Dolany, ves u Milína.

Smolotrh, u, m., der Harzriss. Šm.

Smolov, a, m., ves u Domažlic. PL.

Smolovatý, smolovitý, *smůlovitý* = *smolný*, pechicht. D.

Smolovice, *trusky ze stříbrných báni*. Šm.

Smolovina, y, f. = *smolina*, das Kienholz. Slov. Bern.

Smolovisko, a, n. = *smolinisko*. Slov. Bern.

Smolovitý = smolovatý. S. nebo černé lesklé uhlí, die Glanz- o. Pechkohle. Dch.

Smolový = *smolný*, Pech-. S. páry, Koll., klej, olej. Bern.

Smotati, aufwinden; *zmásti*, verwirren, verfitzen. — **co:** niti, Jg., papirosku (cigaretto). Vik.

Smotek, tku, m., Büschel, Strähn. Přadza se na s-tky dělí. Na Ostrav. Tč. Pod prah kladou s. nití, když chtí někomu škoditi. Dh. 102. — **S.**, *cigaro, doutník*. Slov. Hdk. Na Mor. Kd.

Smotlacha, smotlaka, y, f., *směsice nějakých pozadků jako koukole, plev, prachu*. Sr. motloch, Haufen schlechten Zeugs; koř. met, jacere. Mkl. B. 289. Das Gemengsel. Kdo nečisté obilí zasívá, zase smotlachu sklidí. Kinský. Ten ječmen je samá s. Mor. Šd. Vz *Smatloch*. — **S.**, *cokoli špatného*, etwas Schlechtes. Ctib. — **S.**, *člověk protivný, nestydatý*, ein widriger, unverschämter Mensch. Na mor. Zlínsku. Brt. Ty s-tlacho smotlachovský. Mor. Šd. — **S.**, *ochlasta*, ein Saufbold. U Olom. Sd.

Smotřiti, il, en, ení, na Slov. = *spatřiti*, besehen, erblicken.

Smoucení, n. Nosovky ą a ę vznikly s-cením ze samohlásek plných a nosových souhlásek *m* a *n* tam, kde by tyto buď na konci slov aneb před jinými souhláskami měly státi a to ą z původní tvrdé samohlásky a *m* nebo *n*, ę z původní měkké samohlásky a *m* n. *n*. Bž. 9. Vz *Nosovka*.

Smoucený; *-en, a, o*, vz Smoutiti.

Smoud, na Slov. *smud*, u, m., v obecné mluvě *čmoud* = smáha. S. m.: svoud. Mkl. L. 139. Smęd, svęd, die Senge. Ib. B. 37., 38. Der Brandgeruch, Dunst, Rauch, Dampf. S-em smrděti. S. z peci. Dusil nás smoud. L.

Smouditi (na Slov. *smuditi*), *čmouditi* (vz Smoud), il, zen, zení, na Slov. děn, ční; *smoudívati* = *čaditi*, brenzlichen Geruch verursachen; *kouř dělati, kouřiti*, rauchen, Rauch machen, räuchern; *uditi*, räuchern; *na ohni dusiti*, dünsten; *s malým třeskem shořeti*, verpuffen. Jg. — **co:** maso (uditi), Us., tabák (kouřiti). Us. na Mor. — **kde.** Prach **na** ohni smudí (s malým třeskem hoří). Pr. Chym. Smoudí se (kouří se) v kuchyni, v peci. Bern. — Jg.

Smoudle, *smoudlina, smoudlosť, smoudlý*, vz Smudle atd.

Smoudnouti, *smudnouti*, dnul a dl, utí, nach Rauch riechen. D.

Smoudný, *plný smoudu*, brenzlicht. S. pivo.

Smoudřeti, el, ení, klug werden. — **čím:** škodou jiných. Nej.

Smoura, *čmoura, šmoura*, y, f., *chmour*, u, m. = *záplava, blikava*, der Lichtstreifen, die Röthe am Himmel, der Schein. Všechna tamto ráje zásoba v libé kvete krásot věčných smouře. Sš. Bs. 183.

Smoušiti se, *smušiti se*, il, ení, sich betrüben. Ros. — **se čím.** Hanka Idyl. 233.

Smoutiti, *smútiti*, il, cen, ení; *smucovati* = *skaliti, mutným učiniti*, trüben; *smíchati*, mischen; *zbouřiti*, aufwiegeln; *smutným učiniti*, betrüben; **se** = *nepokojným býti*, unruhig werden; *zkaliti se*, trüb werden; *smutným býti*, sich betrüben, trauern. Jg. Kat. 2491. — **abs.** Smútíš, lese. Hdk. — **co, koho:** vodu, pivo, zrak (zkaliti). Us. S. lid = 1. bouřiti, St. skl., 2. smutným činiti. Tkad. Smútil si zemju. Ž. wit. 59. 4. A vinného musi s. Dal. 9. — **proč.** S. se pro něco. Alx. 1134. Ot toho času poče králova s. **za** to. Kat. 359. — **se.** Smútili sú sě velmě. Hus II. 388. — **se komu.** Smútí se mi. Pokorný. — **koho, se čím, kde.** Smutista sě zarmúcením velikým. BO. S-til jsem Vás listem. ZN. Floribella se tím velice smoutila. St. skl. Srdce jeho v něm se smoutilo. V. S. se novinú. 1555. **Na** Kalúpku země celé smutí černá stužka. Hdk. C. 130.

Smouzenina, y, f. = *smoud*. Ros.

Smouzený, vz Smouditi.

Smrad, u, m., vz Smrděti. Mkl. aL. 30. a také Mkl. B. 31. **S.**, *zlá vůně, puch, puchnutí*, der Stank, Gestank. V. S. věci spálené; s. těžký, jedovatý; zlý s. od sebe dávati; s. (vítr) ze sebe pustiti; s. pod paždí n. pod paždím (prk). V. Z toho smradu až těžko jim bylo. Vrat. Tehdy krása tělesná bude smradem, libé tělo bude mrzké. Hus III. 136. (III. 85.). Táhne se jako smraď. Us. Mrchový, mrší s. Us. Smrad, že by hůl státi mohla (že by jej člověk nožem krájeti mohl). Č. Kde husy, tu s. a štěbety, kde ženy, tu svár a klevety. Prov. Jg. Zmizel (vytratil se) jako s. (neví se kam.). Nezůstal po něm ani s. (zmizel). Kf. Skrze latrochy s-dy nahoru vyháněli (z dolů). Pam. kut. 246. S. leze po koutech. Us. — **S.**, *smrduté věci*, die Fekalien. Mnoho suduov smradu z prakû tam metali. 1422. Gl. 316. Vynes ven ty smrady. Mor. Šd. — **S.**, a, m., *člověk smrdící*, Stänker, m. Ty smrade! Rada od smrada (špatná rada). Smrad smradlavá, líná. Vz Rod. Prk. — **S.**, a, m. = *kozel*, der Bock. U Litovle. Kčr. — **S.**, a, m. = *žid*, der Jude. Us. Mtl., Šd. — **S.**, *něco drobného, malého*: děcko, kotě atd. Us. Šd. — **S.**, *petrolej*. U Jižné. Vrů.

Smrada, y, f. Má s-du = má zlou předtuchu (Ahnung), bojí se. U Olom. Sd.

Smradakov, a, m., Smrdak, Dörfel, ves u Mimoně. PL.

Smradař, smradář, e, m., der Stänker; s příhanou: *jirchář*, Gerber, *Žid*, Jude, m. Tk. II. 235., 381. S-ři byli trojí: koželuzi (Lederer), jircháři či bělokožci a štumfaři. Vz Tk. II. 373.

Smradařský, Gerber-. S. ulice v Praze. Vz Tk. II. 235.

Smraďatka, y, f., sírová lázeň, Leopoldsthal, u Buchlovic na Mor. Tč., S. N.

Smraďavka, smradavka, y, f., *smradlavá voda, smradlavka, smrďavka,* das Schwefelwasser. Us. u Třeboně.

Smrádě, ěte, n., der Stänker. Puch.

Smradice, e, f., cochlearia draba, *lžičník*, rostl. Pr. Flora 132.

Smradina, smradinka, y, f., *rybíz černý*, rostl. i ovoce, ribes nigrum, der schwarze Johannisbeerstrauch, die Bockbeere. Rostl. 685.

Smraditel, e, m., der Stänker. Vz Smrad.

Smraditelka, y, f., die Stänkerin. Jg.

Smraditi, il, zen, ení a děn, dění; *smradívati = smrad činiti*, Gestank machen, verursachen. — **abs.** Nesmraď! Co tu pořád smradíš? Us. Šd. — **čím.** Kuřidlem včelaři smradí. Rozm. o vč. — **kde.** Často spravedlnosť naše **před** Bohem smradí a nám se zdá stkvoucí a vonná. V. — **se kde,** stinkend werden. **V** jezerech vody se smradily. Us. — **kdy.** V stáří duch krátí a smradí se. Kom.

Smradlavcovitý. S. rostliny, olacineae. Vz Rostl. 185.

Smradlavec, vce, m., *smraďoch*, der Stänker. Bern. — **S.,** olax, das Stinkholz. S. cejlonský, o. zeylanica. Rostl. 185.

Smradlavě, stinkend. Us.

Smradlavice, e, f., ein stinkender Brantwein. Bern.

Smradlavina, y, f., ein stinkendes Wesen. Bern.

Smradlavka, y, f. = *smradinka*.

Smradlavník, u, m., foetidia mauritanica. Plk.

Smradlavosť, i, f., stinkende Beschaffenheit. S. úst (smrad), stinkender Mund. Bern.

Smradlavý = *smrdící, smrad působící*, stinkend. Příp. -avъ (-lavъ). Mkl. B. 223. S. voda, lež. Us., V., Kom.

Smradlina, y, f. = *smradlavosť*. Slov. Bern.

Smradlucha, y, m., zuphium, hmyz. Krok.

Smradník, u, m., *zadek*, der Hintere. L.

Smradnosť, i, f., *smradlavosť*, die Stinkigkeit.

Smradnouti, dnul a dl, utí, stinkend werden. Ta vejce počínají s. Us.

Smradný = *smradlavý*, stinkend. S. tchoř, dudek. Krok.

Smradohubý, das Stinkmaul. Bern.

Smraďoch, a, m., **smradouch, smrdoch,** der Stänker. Us. Škd., D. — **S.,** zvíře, mephitis, Stinkthier, n. S. černohřbetý, kvítský, jednožihý, pětižihý. Ssav.

Smradouch, a, m. = *smrdoch*. — **S.,** die Stinkfliege. Plk.

Smradouš, e, m., rhopala, rostl. Rostl. 1289. S. horní, montana. Ib.

Smradovna, y, f., Smradowna, ves u Panenské Týnice. PL.

Smradutosť, i, f. = *smrdutosť*. Jg.

Smradutý = *smradem natáhlý, smrdutý*. Smradochu smraďatý. V již. Mor. Šd. Vz Smrdutý.

Smrak, u, m. = *soumrak*, die Abenddämmerung. Pulk.

Smrákati se, *soumrkati se* = *svečeřovati se*, dämmern. Již se smráká.

Smraskavý = *uvadlý*, welk. Slov.

Smrazení, n., vz Smraziti.

Smraziti, il, žen, ení; *smražovati* = *zimou ztužiti*, gefrieren machen. Jg. — **S.** *se* = *zmrznouti*, gefrieren.

Smražiti, il, en, ení, na Slov. = *smažiti*, rösten. Plk.

Smrč, i, **smrčka,** y, f., na Mor. = *smrk, smrček*, die Fichte. Strsl. smrъčь, sipho. Příp. -jъ, koř. smrk. Mkl. B. 72.

Smrčany, dle Dolany, ves v Čáslavsku. S. N.

Smrček, vz Smrk. — **S.,** čka, m., Smrtschek, ves a) u Chrasti, b) u Nedvědic. PL., S. N.

Smrčení = *smrákání*, die Dämmerung. Us.

Smrčensko, a, n., ves u Něm. Brodu. PL.

Smrčeti, el, ení = *ku smrti hekati, těžce hekati, stonati*, stöhnen, ächzen. — **S.,** mortificare, smrcějúcí, mortificator. Z Gloss. 78. 11.

Smrčí, n., *mnoho smrkův, smrčina, smrkoví, smrkovina*, der Fichtenwald. — **S.,** *smrkové dříví*, das Fichtenholz. Pálíme smrčí. Us. — **S.,** něm. Smrtsch, ves u Železného Brodu; něm. Smrtsch, ves u Turnova.

Smrčina, y, f., *smrčí* = *smrkový les, smrkoví, smrkovina*, Fichtenwald, m. I při horách nejstudenějších vídáme pěkné s-ny. Um. les. — **S.,** *smrkové dřevo*, Fichtenholz, n. — **S.,** na Slov. také druh *jedle*, eine Art Tanne a *živice jedlová*, Tannenharz, n. — Jg.

Smrčinový, Fichten-. S. smola. Tab. lid. 198.

Smrčiny, Fichtenwald, pohoří za Chebem mezi Čechy, Bavorskem a Sasy. Vz Krč. 275., S. N.

1. **Smrčiště,** ě, n., *ohebný prut*, der Peitschenstiel. Us.

2. **Smrčiště, smrkoviště,** ě, n., *místo, kde smrčí roste*, die Fichtenwaldstelle.

Smrčka, vz Smrk. — **S.,** y, m., osob. jméno. Šd., S. N.

Smrčkan, u, m., *sůl z kyseliny smrkové*, silvinsaures Salz.

Smrčná, é, f., něm. Smrtschna, ves a) u Lipnice, b) u Vimberka; něm. Mirkau, ves u Sušice. PL., Tk. II. 548.

Smrční horní, Ober-Smrtschny, ves u Třebíče; S. dolní, Unter-Smrtschny, ves u Brtnice na Mor. PL.

Smrčník, a, m., hora v Rakousích, der Semering. Pal. II. 74.

Smrďák, u, m., *Smraďák*, mlýn u Ždánic (u Kyjova). Tč. — **S.,** *smradlavý kámen, svinik*, der Stinkstein. D. Vz Smrdík.

Smrďatka, smrdavka, smrďavka, y, f. = *smradlavá voda*, stinkendes Wasser, Schwefelwasser. D.

Smrdavosť, i, f. = *smrdutosť*, die Stinkigkeit.

Smrdavý = smrdutý, stinkend. Pass., Jg.

Smrdeň, dně, m., serissa, die Serisse. S. obecná, s. foetida. Rostl. 837.

Smrdění, n., das Stinken. D.

Smrděnka, y, f., *bezkolenec*, molinia caerulea, rostl. Slb. 162. — **S.**, *metla ze sítiny s dlouhou rukovětí dřevěnou, jíž se užívá na mlatě, smetačka ve stodole ze smrdí*, der Schmielbesen. Mor. Mtl., Kčr., Vch. Na Moravě též *smítěnka*. Mřk. — **S.**, *smrděnka, smítěnka* = *lopata, jíž se obilí shání*, die Schwinge, Windfege, Wedel. Mor. Brt., Šd. — **S.**, *vařená řípa*. U Jižné. Vrů. — **S.** = *posránek*. Když se matka s dítětem mazlí, říká: Ty malá smrděnko. Ib. Vrů.

Smrděti, smrď, -dě (ic), ěl, ění; *smrdívati*, stinken. S. od smrъd. Schl. Smrъděti, foetere, koř. smerdětь. Mkl. aL. 30. — **abs.** Smrdí jako tchoř, Us., jako dudek. Pk. Lejnem čím více se hýbá, tím víc smrdí (= o nemilých věcech lépe mlčeti). Prov. Jg. Vlastní chvála smrdí (není lidem příjemna). Us. Čím se víc hovnem mažeš, tím víc smrdí (s rozmarným člověkem opravdově zacházeti lépe). Smrdí jak cap, Mor. Brt., jako brhel. Mor. Šd. Ty smrdíš, pravil hnůj k bahnu. Hnš. Topí, až kamna smrdí (t. e. mnoho). V Kunv. Msk. Smrdí (= prohrál bulku)! Us. Smrdí jako Lazar; Pane, jižť smrdí, neb již čtyřdný jest. Hus 142., 356. Člověku prvé milému nedadie do třetieho dne přebývati, neb viece smrdí než hnój neb lajno, a čím rozkošnějie jest krmeno, tiem viece bude smrděti. Hus III. 136. Smrdí jako bzdoch (jako tchoř, kozel). Vz Smrdutý. Lb. Smrdí jako starý (nečistý) nočník. Us. — **čím**: kozlovinou, prkem, D., peklem, čertovinou, Sych., kozinou, psinou, myšinou, volinou, kravinou, koninou, zeminou, plesnivinou, sklepinou, bahnem, cibulí, čmoudem, potem atd. Jg. Ryba smrdí bahnem. D. Zdá se samou svatostí býti a smrdí kozlem (smilstvím, nepravostmi, ďáblem). Prov. Jg. Smrdí pýchou jako tchoř. Pk. Smrdí grešlí, trojníkem (nemá peněz). Us. Ptř. S. čertem (= jako čert). Us. Brt. Kdo hnojem nesmrdí, chlebem nevoní. V Kunv. Msk. Potok smrdí sírou a bahnem. Pass. O tisíci mluví a grošem smrdí. Sk. Ať smrdí hnojem halama. Dh. 125. S. chlapem, pýchou. Chč. 447., 446. Smrdí to hadem, čertem (o věci podezřelé). Na mor. Zlínsku. Brt. Smrděli jsme hřbitovem, jak (jakmile) nám kartu podali (bylo patrno, že prohrajeme). U Žerovn. Vlk. S. peklem, co kopřiva plotem. Pk. Maž ty sedláka pížmem, přec dehtem smrdí. Č. Víno sudem smrdí. Žer. S. kozlem. Har. I. 205. Vdovcovi starému smrdí brada vínem a mladý šohajek voní rozmarynem. Sš. P. 198. — **komu**. Smrdí mu učení (nerád se učí). Us. Všk. Tomu práce smrdí (línému). Us. Kf. Tobě smrdí česká duše. Dal. 123. Bohu najviece smrtedlný hřiech smrdí. Hus I. 363. — **kdy**. Host a ryba třetího dne smrdí. Prov. Jg., Č., Šd. — **po čem**, *german.* a **šp.** místo: *čím*. Brt. — **od čeho.** Ryba od hlavy smrdí. Koll. Čít. — **komu odkud**: z úst mu smrdí (mluví hanebně n. sviňsky). Us. Smrdí mu z hrdla (z huby i ze srdce. Vz Nečistý). Vlastní chvála z hrdla smrdí. Č.

Smrdí, n., *druh trávy*, z níž dělají smrděnky. Vz Smrděnka. Mor. Sd., Mtl.

Smrdík, u, m., der Stinkstein. Čas. duch. V. 3. Vz Smrďák.

Smrdlavosť, i, f. = *smradlavosť*, die Stinkigkeit.

Smrdlavý, *smradlavý*, stinkend. S. povětří. Háj. 1099.

Smrdo, a, n. = *smrděnka*, der Schmielbesen. Dch.

Smrdoch, **smrďoch**, a, m., *kdo smrdí, poprda, smraďoch, smrdoň, bzdoch*, der Stänker. Příp. -ochъ. Mkl. B. 289. Potupně také o jirchářích, koželuzích, kožišnících. — **S.**, *skupec, stuchlík*, der Filz, Knauser. Jg.

Smrdokeř, kře, m., ropala. Rostl. I. a. 235.

Smrdolist, u, m., ozophyllum. Rostl. I. b. 219.

Smrdoš, e, m., mephitis, das Stinkthier. Krok. — **S.** = *smrdoch*.

Smrdov, a, m., něm. Smedrow, ves u Blovic. PL. — **S.**, něm. Smrdov, vsi a) u Haber, b) u Křelovic, c) u Čechtic. S. N.

Smrdovka, y, f., eine Art Fischreusen. Puch.

Smrdovník, u, m., *ploštičník*, cimifuga, das Wanzenkraut.

Smrdule, e, f., osmilus, hmyz. Krok. II. 259.

Smrdutě, stinkend. Nenie-li sv. myšlenie, jenž modlitbu jasní a k tomu náboženstvie, tehdy modlitba s. sě kúří. Hus I. 292.

Smrdutka, y, f., stapelia, die Stapelie. S. srstnatá, s. hirsuta; pleťová, s. incarnata; kloubnatá, s. articulata. Rostl. 1041.

Smrdutosť, i, f. = *smradlavosť*, die Stinkigkeit. Jg.

Smrdutý = *smradlavý*, na mor. Zlínsku *smradutý* (Brt.), stinkend, stinkig. S. tělo, žalář, vřed v nose, V., dým, Mand., záchod, Krab., voda, Us., planina, dýchání, Kom., kozel, Lom., hnis. Ja. Dětelová voda užitečná jest těm, kteříž mají smrdutý duch. Čern. Moře se zbúří a s-té vypustí pěny. Št. N. 197. S. lih, olej. Dch. Dotýká sě svého údu a piple kurvu; sě biedného, smrdutého a ji biednú biednici a smrdutú; Bohu nenie nic ohavnějšieho, nic smrdutějšieho (nad hřích); Tu poznáme, kto jest kozel s-tý a kto nevinná ovce; Jakož smrad hyzdí věc s-tú a oznamuje ji, tak hřiech hyzdí a oznamuje člověka hřiešného; Někteří mohou pláčem moci boží z toho s-tého obyčeje vstáti; O chlevníci, hnojíkydové, bohdaj sami z sebe hnis s-tých hřiechóv vykydali!; Člověk strany těla jest nečistá a s-tá věc, pytel lajnuov, pokrm červuov, po člověku črv a po črvu smrad a ohavnosť. Hus I. 205., 232., II. 205., 299., 356., 433. (Tč.). S. oděvec. Hus. Strany *pořekadel* vz: Datel, Duch, Kaditi bez čeho, Smrděti. — *V bot.*, rostlina. S. rmen, anthemis cotula, die Hundskamille; strom, anagyris foetida. Jg.

Smrečí, n., der Fichtenwald. Vz Smrčí. Na Ostrav. Tč.

Smrečina = smrčina. Na Ostrav. Tč.

Smrek, smreček, smrekovina, na Slov. = *smrk, smrček* atd.

Smřežovati, vergittern. Byl.

Smrh, u, m., **smrha**, y, f. = *smrž*. — **S.**, tuber nucipersicus, die Nusspfirsche. Slov.

Smrhov, a, m., Smrhau, ves u Kaplice. PL.

Smříčí, n., něm. Mrzitsch, ves u Krumlova. PL.

Smříčno, *Mříčno*, a, n., něm. Wemritsch, Wemerschitz, ves u Jilemnice.

1. **Smrk**, u, **smrček**, čku, m., *smrč*, *smrčka*, na Slov. a Mor. *smrek*, *smerek*, *smreček*, pinus abies, die Fichte. Schd. II. 273., Kk. 101., Čl. 161., FB. 5., S. N., Čl. Kv. 82., Slb. 286., KP. III. 307. U Opav. švrk. Klš. S. bez větví: *holomče*. Šp. Jedle vysoce rostlá jest jako i smrk, modřín atd. Kom. Jonák pěkný jako mladý s. Dch. — **S.**, *modřín*, pinus larix, der Lerchenbaum. Bern. — **S.**, myrtus. Sal. 228. 28.

2. **Smrk**, u, **smrček**, čku, m., *hlahol chřipí, když se jimi ozher potahuje n. vymítá*, der Schall des Schnäuzens. Ros. — **S.**, *ozher*, *sopel*, der Rotz. — **S.**, na Slov. *štipec tabáku*, die Prise. To nestojí ani za s. tabáku. Plk.

3. **Smrk**, u, m., ves a) u Uhlíř. Janovic, b) u Třebíče. PL.

Smrka, y, f. = *smrk*, mirtus, zastr. Ms.

Smrkací, Schnäuz-, Schnupf-. S. šátek. Us. — S. tabák = *šňupavý*. Na Slov.

Smrkač, **smrkáč**, e, m., *kdo smrká*, der Schnäuzer. — **S.**, *šňupák*, der Schnupfer. — **S.**, na Slov. *usmrkanec*, der Rotzbube. Slez. Klš., Šd. Sáhni pěkně dvorsky před své místo a nevztahuj ruky naschvál k nejlepšímu kousku, aby tebe za mlsného s-če neměli. Reš. — **S.**, *smrkací šátek*. Jg.

Smrkačka, y, f., *která smrká*, die Schnäuzerin; *šňupačka*, die Schnupferin. — **S.**, *rýma*, *nátcha*, der Schnupfen. V. — **S.**, *tipec slepičí*, der Pips. — **S.**, *rostlina*, Schwarzkümmel, nigellastrum. S. růžkovitá, brvitá, tenkolistá. Rostl. — Jg.

Smrkalka, y, f., *řezačka*, die Futterbank. D.

Smrkatel, e, m., der Schnäuzer, Schnupfer.

Smrkati, *smrknouti*, knul a kl, ut, utí; *smrkávati*, schnäuzen. — **abs.** Smrká = nečistotu z nosu pudí. Us.; na Slov. také = *šňupá*, Plk. a = *žere*, *chlastá*. Bern. — **co**: nos. V., Šf. — **se.** Smrkati se, smrknouti se, smrkávati se = *tmíti se*, *svečeřívati se*, dämmern. Jak se smrklo. Us.

Smrkavice, e, f., die Tabaksdose. Slov.

Smrkavka, y, f., coryza, der Schnupfen.

Smrkavý, *kdo často smrká*, der oft sich schnäuzt. — **S.**, na Slov. *šňupavý*, Schnupf-. S. tabák. Bern.

Smrknutí, n., das (einmalige Schnäuzen). — **S.**, der Schnupfen. Slov. — **S.**, *setmění*, die Abenddämmerung. D.

Smrkohubič, a, m., dermestes piniperda, der Fichtenzerstörer. Um. les. II. 234.

Smrkoň, ě, m. = *usmrkanec*, der Schnäuzler. Prk. Př. 28.

Smrkoš, e, m. = *smrkoň*. S-ši, tahej ty svíčky. U Poličan.

Smrkov, a, m., něm. Smrkow, ves v Milevsku.

Smrkovec, vce, m., Smrkowetz, ves u Horažďovic. PL.

Smrkoví, n. = *smrčí*, der Fichtenwald. Ros.

Smrkovice, dle Budějovice, Smrkowitz, ves u Písku, b) u Nov. Bydžova. Tk. I. 437., Tf. 288., Dač. II. 93., S. N.

Smrkovina, y, f., vz Smrčí, Smrčina.

Smrkoviště, ě, f. = *smrčiště*.

Smrkovištní, Fichten-, ve smrkovišti rostoucí. Rst. 493.

Smrkovnice, e, f., gastropacha pini, motýl. Schd. II. 516.

Smrkovník, u, m., goodyera. S. plazivý, g. repens. FB. 23., Čl. Kv. 137.

Smrkový, Fichten-. S. les, smola, dřevo, jehličí, pryskyřice, prkno, háj, šiška (šůta, smolka). Us., Šp.

Smrktavosť, i, f. = *ozhřívka*, die Rotzkrankheit der Pferde. U Opavy. Klš.

Smrktavý = *ozhřivý*. U Opav. Klš.

Smrkyně, ě, f., oleum de myrtio. Sal. 225. 33.

Smrnkati se = *loudavě pracovati*. Sá.

Smrsk, u, m., *tenká, ohebná část prutu udičného, nástavek*, die Schwippe. Jg. Vz Zmrsk. — **S.**, *smrštění*, v horn., die Verwerfung, der Sprung, Hř., Felsenkluft, f. Balbi.

Smrskati, vz Smrsknouti.

Smrsklý, *scvrklý*, eingeschrumpft. Jg.

Smrsknouti, knul a kl, ut, utí; *smrštiti*, il, én, ění, *smrskati* = *mrskáním dolů n. do hromady sraziti*, schwippend herab- o. zusammenschlagen; *mrskaje sbíti*, abpeitschen; **se** = *sraziti se*, einschrumpfen, eingehen, kleiner werden, zusammenschrumpfen. Jg. — **koho čím**: bičem. Us. — **koho jak**: bez vyslyšení. Br. — **co, koho čím odkud**: hrušky bičem se stromu jednu po druhé smrskal. Us. — **koho jak odkud**: po hlavě se skály. Ráj. — **co v co.** Elektrická jiskra na okamžení smrskne vodné páry v kapky. Jg. — **se.** Kůže, sukno se smrští. Us. — **se kde.** Smrští se kůže na hovadech. Kram. Svazy v přehbí se smrštily. Sych. — **se čím.** Voda ochlazením smrštila se. Pr. Chym. — **co** = *něco řízně vykonati*. V Krkonoš. Kb. — Vz Zmrskati.

Smrsknutí, n., das Herabschlagen, -schwippen. Jg.

Smrskovina, y, f., *smrskové pohoří*, v horn., das Sprunggebirge. Bc.

Smršček = *smrštěk*. Na Mor. u Bzence. Šd.

Smršť, ě, m. a f., *smrštěná voda v sloup* (větrem na moři), die Wasserhose. S. zemská, die Land-, písková, die Sand-, *mořská*, die Meer-, vodná, die Wasserhose. Nz. S. větrná. Us. — **S.** ve fysice, die Trombe. Nz.

Smrštěk, šťku, *smrstek*, stku, m. = *bičiště* (z mladého smrštného stromku), die Schwippe, der Peitschenstiel. Us. Mor. — **S.**, junger Trieb. Na s. štěpovati, kopuliren. Na Valašsku. Šd.

Smrštění, n., vz Smrsknouti, Smrsk, Smrsknutí.

Smrštěný; -*én*, *a*, *o*, vz Smrsknouti. S. (shozená) část sloje t. j. poměrně nižší, der niedergeworfene oder gesunkene Theil des Flötzes. Hř. Vz Zdvižený.

Smrštiti, vz Smrsknouti.
Smrštnosť, i, f., *pružnosť*, die Elasticität. Nz.
Smrštný; *-štěn, štna, o*, v horn., Verwerfungs-, Sprung-. S. plocha, rozsedlina, výška. Hř. Cf. Smrsk. — **S.**, *pružný, elastický*, elastisch. Nz.
Smrť, i, f., v pl. *smrti = způsoby smrti*, die Todesarten, Todesfälle. S., strsl. sъ-mrъ-tь, lit. mirtis, lat. mors, pův. marti, koř. mer, -tь jest přípona. Schl., Šf., Mkl B. 166., 168., aL. 30. Nom. sg. *smrti* objevuje se zřídka; vz doleji (S. personifikovaná) a Gb. Hl. 29. Smyrt. Ž. wit. 48. 15. Der Tod, das Absterben, die Hinfahrt. **S.** *jest oddělení duše od těla*. Solf. S. jest rozdělení duše od těla (s. tělesná); s. jest rozdělení duše s pánem Bohem časně i věčně (s. duchovní). Zk. exc. Pojem smrti na uvarovanou zlého znamení označuje se slovesy eufemistickými: Až mne nebude; Až mne nestane; Dyby sa maměnka pominuli. Na mor. Zlínsku. Brt. S. jest proměna všeho. S. přirozená (na Slov. přírodná), násilná, náhlá, bolestná, snadná, tichá, ohavná, věčná, Us., předčasná (nahodilá, násilná a tato: neúmyslná a zúmyslná a tato opět: vražda a sebevražda). Vz S. N. S. zdánlivá, skutečná, občanská, Us., nečasná (vorzeitig). V. S-tí zahynouti, zhasnouti; život na s. nebo s-tí změniti; snem s-ti usnulý, zachvácený; dluh s-tí zaplatiti; s. podstoupiti, dobrovolnou s-tí života si ukrátiti; v nebezpečenství s-ti se vydati, dáti; což s. přináší; s-ti příčinou býti; s-ti poddaný, právu s-ti podrobený, dluhem s-ti povinný; s-ti blízek býti; poslední hodinka s-ti; při půtce s-ti, v poslední půtce s-ti, při poslední hodině s-ti, na s-ti. V. S-tí sjíti, sejíti, odejíti; koho s. zachvátila; náhlou s-tí sejíti, umříti; den, rok s-ti; s-ti se hroziti, s-ti očekávati. D. Ze s-ti v nesmrtelnosť překročiti; sami si mnohými způsoby s. přivozujeme. Kram. S. si něčím přitáhnouti (šp. m.: uhoniti, uloviti, způsobiti. Vz Přitáhnouti); s. někomu učiniti; to jest jeho s. (nad tím umře); hněv byl jeho smrť. Bern. Přeje si, aby s. měl již odbytou; S. podíl náš; S-tí pohrdati; S. blahý dar; V hodinu s-ti naší; Podstoupiti s. Dch., Bart. 4. 4. V únoru měsíci dali mně ho na učení a za rok už nám přišel se s-tí (zemřel). U Týniště. Vk. Výminky si otec Jan s manželkou činí až do obojí smrti. Us. Šd. S. pro krátkosť života nikdy velmi vzdálena býti nemůže. Kmp. S. si příčinu hledá. Us. Šd. Svou s předvídati. Pass. 21. Dochovajiec mne smrti ... učiniž. Pass. 44. (Hý.). Pes se dožral s-ti. Sych. S. ho zachvátila. Háj. S-tí s toho světa sjíti; přirozenou s-tí zemříti, skonati, dokonati; někoho s-ti dochovati, doživiti, do s-ti chovati; s-ti se báti, nebáti. Us. S-ti strach od sebe pustiti. Har. S. původa, kšaftujícího, odsouzeného, vz Rb. str. 272. S. jest od nemoci. Kom. S. od hladu. Lk. Dání na s. (Schenkung auf den Todesfall). J. tr. Sejíti zlou s-tí; způsob s-ti; odkázati někomu něco pro s. (auf den Todesfall); příčina s-ti; vykročiti ze života prostředkem smrti; v poslední půtce s-ti býti. J. tr. A tu jsú jemu s. učinili. Pč. 9. Protož se před s-tí hrozí, děsí, třesú a blednou. Zk. exc. S. Kristova nebyla náhodna, nepředvídána, nýbrž předvídána a předzřízena od Boha; Že millionové všeho stáří, pohlaví a stavu se věnovali hrozným útrapám a s-tem; Osten smrti do člověka vrytý; To pak pověděl znače, jakou smrtí oslaví Boha; S-ti podpadati (verfallen); Jsa na cestě k útrpné a jisté smrti. Sš. Sk. 51., 244., J. 55., 306., Sš. Oa. 240, II. 160. (Hý.). Je mu na s. Lk. Snem s-ti usnouti; na sotnách se s-ti bojovati; S. za pasem; S. mu už v hrdle; S. s ním zahrává; Budu živ jen až do smrti. Č. Touž s-tí z světa sveden byl. V. S. bližší než další. Ler. Umřela touto smrtí = přirozenou smrtí. Us. v Táb. Že tomu člověku s-tí sešlému čtyř zlatých jest puojčil k jeho potřebě a prosbě; Utekl z vězení, byl u p. Jičínského a tam jest s. vzal na Tovačově; A na Jiříka jest pán Buoh v ty časy s. dopustil; Mateře s-ti dochoval; On jemu požár odevzdati chtěl a potom jej nemoc i s. zašla, i poručil mi to před s-tí; V tom jest Tomana s. zachvátila; Tito dluhové se po s-ti její našli; V tom pak ta žena bez opatřenie smrtí sešla a na cestě zabita; Buoh s. naň dopustil. NB. Tč. 23., 33., 147., 161., 169., 200., 216., 226. Co ti sestra slíbila, když se na s. strojila?; Dvanáct hodin jedna čtvrť, mnohým lidom život — smrť; ta přijde nenadále, sebere pány, krále; Když mně s-tí stuhne srdce, budiž slovo tvé má svíce; K s-ti se ubírá, žalostí omdlívá; Již já musím na s. jíti a hrozné muka trpěti; Něskoro (pozdě) nas litujeće, dy už na smrć vandrujeće; Požehnej se Anko milá, je čas, bys s. podstúpila; Cudza žena smrc hotová, zabijú ca, budze škoda; Můj koníček sa třese, že mňa na s. ponese; Pokud chasník svobodný, dycky je svým pánem, jak se jednou ožení, smrti naší amen; A jak mně má ožíti, dyž je na smrť zabitý; Koštál zvadne, zámek spadne, ty má musíš býti do nejdelší s-ti. Sš. P. 9., 56., 57., 75., 97., 113., 503., 572., 666., 691., 704. (Tč.). S. mile přijati. Kat. 2727. Zatím jej smrt zašla; To mi drží po mého muže s-ti až do dnešního dne; Ubit byl v jeho vlastním domu kyji až nemálo do s-tí. Půh. I. 169., II. 205., 268. (Tč.). Ty máš nás od s-ti svú s-tí vykúpiti; Na dřevě Eva i Adam s. snědli, nahotu vzeli, v hanbu a v núzi upadli; S-ti se lekati; Nechť tě bodů jehlů, však tebe do s-ti nezabodů; Každú hodinu čekáme na sě s-ti; Pokúšeni bývají lidé nemocmi, škodami aneb svých milých smrtmi; Byl vinen jeho smrtí; Ohavnú a ukrutnú sú ho s-tí umořili; To sem před se položil, že lépe jest pro pravdu s. trpěti než pro pochlebenstvie časnú odplatu vzieti; Pracoval jest s lidem v kázání až do s-ti; Budem hodni, aby nás zvláštní milostí navštievil nynie, potom na smrti a konečně v súdný den; S-tí tě vykúpil; Aby viděli, že sú sě před nimi jiní směle na s. posadili; (Kristus) zavřený ráj lidem položením s-ti své otevřel; Na s-ti bode (zbožie), an by nerád ot něho umřel a s sebú nelze vzieti; Bode zbožie člověka v zdravém životě, na smrti, na súdě a v pekle; Ač kto řeč mu zachová, s-ti neokusí na věky;

(Pastýř) život svój položí na s. za ovcě; Pro spasení těla svého na s. nasaditi; Jde jim na s. Hus I. 189., 199., 246., 264., 284., 346, 457., 471., 474., II. 1., 6., 7., 60., 68., 77., 121., 167., 171., 172. (Tč.). Že jde k otci skrze s., a že po s-ti brzy k nim přijde; Pro s. něčí se mútiti; Druhú smrtí umřel zde na duši, než jest ji z těla pustil, neb jest ji byl rozkoší tělestnú umořil; Dej pán Bóh, aby z té s-ti mnozí vstali a byli obživúce v duši osvieceni; Bohatci a Lazarovi s. rovně odměřila; Pomyslil jest před s-tí, co ho má potkati po s-ti; Takto s. duše se děje, že najprve jest lektánie neb libosť v srdci o hřiechu a tu ještě nenie s. duchovnie; druhé přivolenie k hřiechu smrtelnému, a tu již jest s. duše; třetie skutek, čtvrté obyčej; Něčí s. oplakati; Spasiteli osidlo k s-ti kladli; Každému nemilosrdnému po s-ti výmluva přestane; K s-ti někoho připraviti; Kristus byl poslušen otce svého až na s. kříže; S. duši od těla lúčí; A on dal sě sám za tě na s. ohavnú; Člověk nevie, dnes-li sě s. přiblíží; Chvála . . ., zbožie na s-ti neutěšie; Hotov jest života pro něho na s. nasaditi; Má se k s-ti vždy hotově; Před s-tí dán jest čas k zaslúženie a k získání milosti božie; Každému živočichu přirozeno jest báti se s-ti neb úrazu těla; Ač súdce n. popravce sobě s-ti nechce, neb není vinen, však chce řádem s-ti zlému, tím jeho miluje, neb chce, aby viece nehřešil; Raduje se kněz s-ti, aby vzal ofěru; Někomu s-tí hroziti; A nasadie svých životóv k s-ti pro pravdu. Hus II. 208., 211., 244., 302., 354., 366., 394, 400., III. 2., 97., 107, 111., 128., 134., 147., 157., 161., 196., 208., 286. (Tč.). Každý deň sme k s-ti bližší. Mt. S. — **S předložkami. Do** *s-ti*, až do s-ti. Chci tě milovati do své s-ti (dokud živ budu). V. Pamětliv toho budu do nejdelší s-ti. Sych. Mé radosti už je konec do s-ti. Šd. Do s-ti ho zabil. Us. Šd. Kamením až do s-ti někoho uházeti. V. Do s-ti se najísti, nažrati, nahněvati, nasmáti atd. — **Ke** *s-ti*. Ke s-ti se strojiti. Rádi by dědili, ale nerádi k s-ti posloužili; Někoho k s-ti doraziti. Nejsi k smrti, nejsi k světu. Us. Již je k s-ti. BO. Nemocného k s-ti připraviti. Až k smrti se strašiti. Us. K s-ti pracovati; až k s-ti ssekati. V. — **Na** smrt. Na s. nemocný; na s. poraniti. Har. Na s. nebezpečný, raněný. Dch. Na s. někoho dopáliti. Us. Vrů. Zapomněl jsem na to jako na smrt. Us. Na s. kyjí jej ubili. Pass. 548. Hrom 4000 (lidí) na s. zabi. Kat. 2894. Na s. se roznemohl. Pass. 175. Na s. stonati. Žer. 313. Na s-ti ležeti (umírati). V. — **Před** s-tí, **při** s-ti, **po** s-ti. V. Po s-ti chodí (straší). Us. Sláva po s-ti. Dcera jeho na smrt leží. Břez. 46. Již dcera má na s-ti jest. ZN. — **Se** s-tí se potýkati, se s-tí bojovati, V., zápasiti. Us. Se s-tí se mi to loučí (říkají, když někdo nerád něco od sebe dává). U Olom. Sd. Bojí se s-ti jako obrazu na stěně (Vz Strach); Po smrti ten úterý n.: Třetí den po s-ti (Vz Nikdy); Mnoho psů (chrtů) zajecí s.; Pro s. není léku (by člověk snědl apatéku); Proti s-ti není léku a proti Mořeně není kořene; Proti smrti raděё neroste koření v zahradě; S. jest hořký traňk (nápoj); S. sobě příčinu najde; Po s-ti času nebude. Č. Čas přechodí, smrť přichodí. Slez. Tč. Dvou s-tí nebude, a jedné minouti nelze. Pk. Jaký život, taká smrť, jaká smrť, taký soud. Sk. Lepší před s-tí holba piva, nežli po s-ti vědro (vz Zisk); Po s-ti pečeně marná; Spíše bych se své s-ti nadál (vz Neočekávaný). Lb. Mluví jako liška před s-tí (zkroušeně n. spleteně); Za zdravého života dobře činiti, po s-ti času nebude; S. všem věcem konec činí; S. jest jistá, ale hodina není jistá; S. jistá, hodina nejistá; Něco za něco, s. darmo. Vz Abraham, Brada, Cesta, Dnes, Dopiti, Dopřísti, Dotroubiti, Drn, Duše, Dýchati, Hlava, Hodina, Houf, Hřbet, Hřbitov, Hrdlo, Hrobař, Hudec, Kahanec, Kapusta, Klobásy, Kohoutek, Konec, Kopyto, Kosť, Kvapný, Melusina, Milosť, Moucha, Nemoc, Noha, Odboleti, Oko, Otec, Pán, Pára, Pokoj, Popel, Práh, Řeka, Soudní, Starý, Svět, Svítiti, Tažení, Tráva, Umíráček, Umříti, Umrlčina, Veta, Země, Zvoniti, Živel. — **S.**, *s vedlejším ponětím trestu*, der Tod, die Todesstrafe, die Hinrichtung. Na s., k smrti odsouditi; za hodného smrti uznati, usouditi; ortel s-ti na někoho vynésti; pokutou s-ti trestati, s-tí trestati. V. Vydati koho k s-ti. Sš. J. 279. Ten vyjde šťastně z houští mrzkých činů, jiný jde na s. pro jedinou vinu. Shakesp. Tč. Dievek na dvě stě s-ti dachu; Proto je napřátelóm na s. dali; Na s. jíti. Dal. 40., 138., 144. S. od meče. Kat. 3392. Na s. kráčeti. Dr. v. 78. Aby neodsúdil na s. člověka, když vie, že jest nevinen; Pro závisť dali sú Krista na s. Hus I. 187., 188. (Tč.). S-tí pokutovati; na s. a život; na s. jíti. Bern. S. ohavná. Kom. Na s. vydati, D., dáti někoho. Sych. Na s. někoho vésti, Jel., zraditi; Vynésti na někoho výrok s-ti (zlomením holi). J. tr. — *S ponětím násilí, nevčasnosti.* S. si učiniti, sich entleiben. Dch. Aby někdo za zlé vrahy s. podnikal; Místo někoho v s. se vydati. Sš. I. 61. Již řiedko nalezne se křesťan, jenž by na s. se o boží zákon postavil; Pro ně dal se k té s-ti; Hotově poddal by své tělo na s., než by Boha rozhněval; Dal se za ni na s. ohavnú. Hus I. 234., II. 78., III. 128., 143. (Tč.). S-tí za vlasť umříti; s. pro vlasť podstoupiti. D. Smrt Páně za hříchy lidské. Us. — **S.** *personifikovaná, jako osoba představená.* S. plyne po vodě, nové léto k nám jede. Us. Potkala ho smrti; Nadešla ho smrci na jednej silnici; Chodí smrti po předdvoru. Sš. P. 10., 12., 775. Jest syn s-ti. Dch. Kdo dobře jí a dobře spí a k tomu dobře fáká (kálí), před tím s. sama utiká. Ros. Vrť se jak vrť, nic nedá na to smrť. Zúmyslně s-ti v hrdlo lézti (v nebezpečenství života se dávati). Kom. S. nechodí po horách, ale po lidech. S. na mne sáhla, mne přeskočila (když koho zima pojde). S. mu z očí kouká (vz Nemoc); Dobrý pro s. poslati (o zdlouhavém); Vás aby někdo pro s. poslal; Každý s-ti daň zaplatí; S-ti se nevykoupíš; S. vždy za pasem vězí (vždy jsme v nebezpečenství); S. všecky v jeden snopek váže; S. nevybírá; Se s-tí žádný oldomašu nepil (každý

musí umříti. Slov.), Č.; Smrť mu při dveřích stojí (již jednou nohou v hrobě). Bern., Č. S. se o ně otírá. Kom., Č. Jako s. vyhlíží. Us. S. vše béře. D. Kde nic není, tu ani s. neběře. V., Č. Kde není, s. nebéře. Č. Kde nič nieje, tam ani s. neberie. Mt. S. Starý má s. před očima a mladý za zády. Pk. S. uzříti = umříti. Sš. L. 39. Neuprosná s. Us. Je bledý jako s. Us. Šd. S. nešanuje místa ani osob. Dh. 17. Kde nic nenie, tu ani zloděj ani s. nemá co bráti. Vš. VII. 29. Střelila ho smrti střelů přeukrutnů; Nejsu to tam hosci, smrć tam stoji a našeho pana vzać se stroji; Vitaj ty mi, vitaj, smrti milá, hdzě (kde) si toli času, hdzě si byla?; Kdo to chodí po mém dvoře, dělá se mi za šafáře? Já sem smrti Hospodina, prosím tebe, odevři mňa. Sš. P. 10., 13., 16. O představování smrti vz Sš. P. 768.—775. Vyvolené s tohoto světa srpem smrti odřezuje; Již sě mu (starému) srdce třese, plíce jedva vietr k dýchání přijímají, pleci se nad hlavu pozdvihují, chřbet se krčí, tělo se třese, již na paty cídí a s. u dveří stojí; A ihned sě ho nemoc chopí a s. ho udáví. Hus. III. 57., 110., 111. Kdo smrť na své vlastní oči uhlédne, bude dlouho živ. Mor. Smrť nebere, kde nic není, ani císař pán. Vz Nuzný. Lb. S. béře napořád. Č. S každým s. tancovati bude. Bern. Č. Vz Smrťák. — **S.**, *způsob s-ti*, der Tod, die Todesart. Ohavnou s-tí sejíti. S. na kříži. Br. S. ta nebyla obyčejná nýbrž ohavná, ukrutná, přebolestná; Sešel Titus obyčejnou, tichou s-tí; S. krutá; S-tí násilnou sejíti; S. časná (těla), věčná (věčné neblaženství); S. strastná; Opět o náměstné smrti Páně mluví (mors vicaria); Výkupná s. Páně; S. smírná, spasná; Podstoupati ukrutné s-ti; Tak vylíčil Pán blažené ovoce svojí obětovné s-ti; s-ti ohavnou někoho odpraviti; Zdála se ta s. býti v očích lidí ohavnou, podlou a otrockou. Sš. II. 166., 379., L. 97., Mt. 18., I. 63., Sk. 140., J. 22., 52., 54., 55., 76., 176., 279., 308. (Hý.). Kterak se má doptati té s-ti tajné manžela svého; S-tí přirozenou umřel prve než rok ku právu stánie přišel. NB. Tč. 93., 147. Mnohé cizoložníky znal sem, jenž sú hanebnými smrtmi sešli; On jest za ny hřiešné ukrutnú s. trpěl; Ale světí s-tí věčnú neumřeli sú, neb sú jie nikdy neokusili; Abraham a jiní zemřeli sú s-tí tělestnú; Proroky jejie rozličnú smrtí zhubili sú; Někteří zemřeli s-tí duchovní a všichni s-tí tělestnú. Hus I. 206., II. 6., 122., III. 6., 174. (Tč.). — *Smrti*, pl. Obětovali se Pánu v zármutcích a smrtech. V. K smrtem odsuzují. Br. Vz začátek tohoto článku. — **S.** *věčná*, v theologii = *zatracení*. V. V kterú kolivěk hodinu jiesti budete, to věz přes mú zápověď, smrtí umřete (Gen. 3.); Bóh nechce s-ti zlého, ale aby se obrátil a byl živ; Před člověkem život i s., zlé i dobré, což se jemu bude líbiti, dáno bude jemu. Hus I. 335., II. 272., 299. (Tč.). — **S.**, *neduh*, morphea. — **S.**, *světluška*, culex pipiens, die Lichtmücke. Kom. J. 223.

Smrťák, u, m., *strašidlo smrť představující*, které děti na smrtelnou neděli po vsi nosívají a konečně do vody házejí. Také *Mařena, Marena, Mořena, Smrtholka, Smrtolka, Smrtnice, Smrť*; bývá došek hůlkou prostrčený a jako děva s ústy i rukama přidělanýma vystrojený. S. P. 768. Děti chodí se s-kem. Us. Jg. Cf. Mořena. — **S.**, *pruský husar s kalpakem*, na němž smrť byla vyobrazena.

Smrtedlý = *smrtelný*. Na s-dlé posteli ležeti. NB. Tč. 11., 23., 65., 191.

Smrtelně = *na smrť*, tödtlich. S. někoho raniti. D. Jeden šíp raní s., jedna jiskra roznécuje žár. Prov. V. Vlček. S. hřešiti. Hus I. 109., 209., 274., II. 129. — **S.**, *silně*, sehr. S. někoho nenáviděti. Us.

Smrtelnice, e, f., die Sterbliche.

Smrtelnictví = *smrtelnosť*.

Smrtelník, a, m., der Sterbliche. Us.

Smrtelnosť, i, f., *smrti podrobenosť*, die Sterblichkeit, Mortalität. Hus III. 29. Pro s. opatrnosti potřeba jest. Kom. — **S.**, *časný a smrtelný život*, die Zeitlichkeit. V. — **S.**, *mrtvola* (zastr.), der Leichnam. — **S.**, *moc usmrcení*, die Tödtlichkeit. S. jedu. Jg. — **S.** = *číslový poměr úmrtí, která v jistém množství žijících lidí v jistém čase se přiházejí, k veškerému počtu těchto lidí žijících*. Vz S. N.

Smrtelnoška, y, f. Pár vajíček vod slepiček a trochu másla, aby se ta s. spásla. Sš. P. 769. Vz Smrťka.

Smrtelný; *smrtedlen, dlna, dlno*. Vz Mkl. B. 152. — **S.**, *smrti podrobený, netrvalý*, sterblich. S. život, člověk. V. S. hříšník. Hus I. 209., 368., 370., III. 273. On byl po těch dvou dnech skoro s-ný (na smrť nemocný). V Dobrušce. Vk. Jsme s-ní, proto třeba dělati pořádek. Us. Šd. Aj tato slova miení Kristus, že jsú naplněna, kteráž jest mluvil ještě jsa s nimi s-ný. Hus II. 149. (III. 124.). — **na čem.** Učiněn jest na duši i na těle smrtedlen. Ms. Bel. — **S.**, *smrť působící, přinášející, záhubný*, tödtlich, todbringend. Jg. S. kulka, rána, nemoc. V. Souchotiny dlouho trvající smrtelné jsou. Kom. Tedy *dobře*: s. hřích, ač se to za chybné pokládá. S. hřiech. Hus I. 21., 119., 311., 367., 375., 380., II. 32., 89., 217., 272., 435., 437., III. 187., 257. Kletba má býti jedné pro hřiech s-ný. Hus III. 225. Ktož umře v s-ném hřieše. Št. Každý hřiech s-ný má pochop a hniezdo ve vóli a koná se v skutku. Hus I. 275. A ten leží v s-nej nemoci. Sš. P. 6. Jazyk neskrocený nepokojné zlé plné jedu s-ného. Hus I. 225. S. nepřítel (úhlavní), Ms. pr. pr., boj (vražedlný), Troj., zášti. D. — **S.**, *ku smrti se vztahující*, Tod-, Sterbe-. Na s-né posteli. V., Čr. S. úzkosť (také = velmi veliká), boj (zápas se smrtí), Us., spání, D., bolesť, hodinka. Ž. wit. 17. 5. S. brána. Dch. S. pot na čele se mu vyrážel. Er. Sl. čít. 13. Nechť tvé prostěradlo lněné jest mé roucho s-né. Sš. P. 57. S. den. BO. — **S.** *neděle, smrtná*, pátá neděle v postě, dominica judica, der Todtensonntag, schwarze Sonntag.

Smrtholka, y, f., die Todesjungfrau. Vz Smrťák, Smrtola.

Smrtí hlava (umrlčí), der Todtenkopf.

Smrtina, y, f., das Skelet. D.

Smrtinosný, todbringend. S. střely. BO.

Smrtiplodný, toderzeugend. S. jed. Sš. Bs. 199.
Smrtisko, a, n., *ohyzdná smrt*. S. sme zanesly, praporec jsme přinesli. Vz Smrťák. Sš. P. 772.
Smrtiti, il, cen, cení, na Slov. těn, tění, *usmrtiti*, tödten. — **koho jak, čím: bez** bolesti. Bern. Čas marnosti s. MM. — Jg.
Smrtivka, smrtvodka, y, f., die Blausäure. Rk.
Smrtivý, tödtend. Rk.
Smrtivzdornosť, i, f., der Todestrotz. Pcht.
Smrtka, y, f. = *smrt*. Dejte nám, dejte nového koláče, ať se nám s. nerozplače; Nosím, nosím s-tku k zelenému čtvrtku; kam tu s-tku zanesem? Nové léto přinesem. Sš. P. 773. Přišla si pro něho s. = zemřel. U Vys. Lng. Vz Smrťák, Smrtelnoška.
Smrtlivý = *usmrcující*, tödtend. Kde s-lý střelec na pěkný krděloc karaběnkou míří. Hdk. C. 82.
Smrtnice, e, **smrtnička**, y, f. = Morana. Vz *Smrt*, *Smrťák*, Sš. Ps. 770. Má milá smrtničko, zanechej mne ešče. Sš. P. 11.
Smrtník, a, m. S-ci, tenebrionidae, temně barvení brouci s tenkými tykadly a s krovkami často ve švu srostlými. S. obecný, blaps mortisaga. Vz Frč. 185., Schd. II. 509. — **S.** = *smrtelník*. Prostor a čas nám s-kům jsou závada stálá. Sš. Bs. 178.
Smrtný, *ku smrti se vztahující*, Todes-. S. postel, St. skl., neděle (smrtelná), der Todtensonntag. V., Sš. P. 767., 768. S. zápas. Dch. S. lože, duma, sňatek. Sš. Bs. 192., 60., 61. Dnes sme veseli, zejtra na s-né posteli. Slez. Tč. — **S.**, *smrtelný*, sterblich. S. člověk. Hlas. A stane se (tělo) ze s-ného nesmrtným. Sš. II. 180.
Smrtohlav, a, m., acherontia atropos, motýl. Vz S. N., Smrtonoš.
Smrťoch, a, m. = *smrťák*. Kadibudí, kadibudí, ať se s. neprobudí. Sš. P. 773.
Smrtola, Smrtolka, y, f. = *Smrťholka, Morana*. Bdl. Žala milá, žala, zralé žito žala, ale ju nezralú smrtolka sežala; Smrtolenko, Smrtolo, kams klíče děla? dala sem jich, dala svatému Janu, aby otevřel do nebe bránu. Sš. P. 560., 769., 772. Vz Smrťák.
Smrtonosný = *smrt nosící, usmrcující*, todbringend, tödtlich. S. uražení, rána. J. tr. S. zákon, jed. Sš. I. 319., Ob. 161.
Smrtonoš, e, m., *planeta Mars*. Vz S. N. — **S.**, *bůh vojny*, Mars deus. V. Vyhlíží jako s. (říká se o vyzáblých). — **S.** = *smrtohlav*, motýl. Jg.
Smrtospánek, nku, m., lethargus. Vocab.
Smrvati, *na někoho n. na něco žádosť míti*. V Krkonš. Kb.
Smrž, e, m. (na Mor. a na Slov. *smrh*, u, m., *smrha*, y, f.) = *smrže, houba*, morchella, die Morchel. Jg., Schd. II. 258., Kk. 77., Čl. 182., Rostl. 1927. S. tlustonohý, m. crassipes; pospolitý, m. esculenta; špičatý, m. conica; chutný, m. deliciosa; kadeřavý, m. crispa; podneslý, m. elata; pýřitý, m. pubescens. Rostl. 1928. Veliký, více placatý, bleděhnědý s. slove *chřapáč*. D. Špargl je jako smrže (pěkný). Us. Hřiby, smrže. Kom. S. smradlavý. Jg. Jest opalen jako s. (velmi). Us. u Litomš. Bda. — Na Mor. říkají dětem, když za veliké zimy vyjíti chtějí, že půjdou na *smrže* a *škliby*. Mřk.
Smržek, žku, m., vz Smrž.
Smržice, něm. Smržitz, ves u Prostějova. PL.
Smržná, é, f., Simmersdorf, ves u Polné. PL.
Smržov, a, m., něm. Smržow, ves a) u Lomnice, b) u Smiřic, c) u Čes. Dubu; S. dolní, ves u Letovic na Mor.; S. horní, ves u Březové. PL., Tk. II. 548., III. 659.
Smržovice, dle Budějovice, něm. Smržowitz, ves u Kdyně.
Smržovitý. S. rostliny, discophori. Rostl. 1927.
Smržovka, y, f., ves v Jablonsku. Vz S. N.
Smúcení, n. S. zraku = kalení. Vz Mrčení. Sal. 87. 18. — Ž. wit. 19. 2.
Smúcený; *-cen, a, o*, vz Smoutiti = *smutný*, tristis, afflictus. Proč smuczen chozju; smuczen jsem. Ž. wit. 42. 2., 39. 7.
Smucovati, conturbare. Ž. wit. 38., 7., 41. 6.; tribulare. Ž. wit. 118., 157., 59. 14.
Smučila, y, f., delphinorhynchus, druh pliskavic. Ssav., Rozk.
Smud, vz Smoud.
Smudění, n. = *praskot*, die Verpuffung. Nz.
Smudina, y, f., das Kreosot. Pr. Chym. II. 229.
Smuditi, il, ční, verpuffen, Nz.; *kouřiti se*, rauchen. — **odkud**: z komína. Slov. Er. Vz Smouditi.
Smudle, *se smoudem*, räucherig. Bern.
Smudlina, y, f. = *smouzenina*, räucheriger Geschmack. Bern.
Smudlosť, i, f., angebranntes Wesen.
Smudlý = *přismudlý*, angebrannt, räucherig. Aqu., D.
Smudník, u, m., *ručničný prach*, das Schiesspulver. Pr. Chym.
Smudnouti, vz Smoudnouti.
Smudný, vz Smoudný.
Smúdřeti, vz Smoudřeti.
Smuh, a, m., sciaena, ryba břichoplýtevná. Krok. I. d. 108. Vz Smuha.
Smuha, y, f., na Slov., *černá čára, prouh*. Us. — *S-y*, sciaenoidei, ryby. S. šedá, sciaena aquila; černá, corvina nigra. Vz Frč. 295.
Smuhlý, pullus, mattbraun. Rst. 494.
Smuchlaný = schumlaný. Rst. 494.
Smula, y, f., forca (ferculum gratum), zastr. Rozk.
Smůla, y, f. V. Vz Smola.
Smunec, nce, m., lophius, ryba. Krok.
Smuřiti se, vz Smouřiti se.
Smurka, y, f., der Bolus, nerost. Techn. III. 62.
Smurkový, aus Bolus. Vz Smurka. S. nádoby. Mus. 9. 194.
Smušilosť, i, f. = *zasmušilosť*, die Düsterheit.
Smušilý, finster, düster. S. matornosť. Krok., Sš. Bs. 179.
Smušiti, il, en, ení, finster machen.
Smut, u, m., **lépe**: *smutek*. Jg.

Smuta, y, *smutec,* tce, m. = *smutný.* Pokorný. Ž hor. 91. — **S.,** *ženská zádumčivá, neveselá, trudnomyslná.* Us. u Jilemn.
Smutečně choditi, in Trauer. Jg.
Smuteční, -čný, Trauer-. S. oděv (smutek), D., klobouk, Us., vůz, Kram., čas, den, kůň, kazatel, oběd, plášť, případ, rok, zpěv, hodina, hra, hudba, píseň, pompa, noc, zvonění atd. Bern. S. lešení, máry, pobožnost. Dch. — **S.** vrba, bříza. Č.
Smutečník, a, m., der Trauernde. Nej. — **S.,** u, m., *něco smutečného,* ku př. šat, vůz, Trauergewand, n., Trauerwagen usw. (neužívá se tohoto slova). Jg.
Smutečnost, i, f., der Trauerzustand. Pl., Bern.
Smutek, tku, m., *smoucení, nepokoj mysli pro zlé potkalé,* Jg., *žalost, lítost,* die Niedergeschlagenheit, Trauer, Traurigkeit. **Vz** Choditi, Ledaco, Nos, Oficír, Slepice, Smích, Stín, Srdce, S. N. Polehčení, oblevení s-tku; plný s-tku; S. nad mrtvým; Oděv s-tku. V. S. složiti. St. skl. Čas s-tku. D. S. obecný (po celé zemi). Us. Pámbu mně dej, aby mě už nikdy žádnej s. nezašel. U Dobrušky. Vk. Ty můj smutku, co si mám počíti? Ehr., Dch. Račiž mě v smutku těšiti. Sš. P. 66. A jak věnek pozbudu, s-tku a žalosti nabudu. Sš. P. 434. Mužie z smiecha nemúdrého dojidú smutka velikého. Dal. 16. S. z něčeho míti. Alx. 1103. V s-tku býti. Alx. S. suší kosti. Prov. S. dvorní a zemský. Čsk. — **S.,** *stav smuteční,* der Zustand, wo man Trauer anlegen muss. S. míti, v s-tku býti. V. Má s., jest v smutku (někdo mu umřel). Jest s. u dvora. Us. Dle odkazu s. se řídí. Jg., Lb. — **S.,** *oděv smutku,* das Trauerkleid, die Trauer. V s. se obléci, s. na se vzíti. Bern. S. nésti. V. Do s-tku se strojiti, v s-tku choditi. Us. Náklady na s. J. tr. Již ty po své sestře s. musíš nosiť. Sš. Bs. 26. Král s. shodil a oženil se. Er. Sl. čít. 65. Pro něj s. neponesu ani ho nemám. Sš. P. 216. Všecko po nebožtíkovi císařovi v s-ku chodí. Žer. Nosí s. po otci. S. vléci, složiti, shoditi, přestati nositi. D. O nošení s-ku vz Dač. I. 82.
Smuteň, tně, f., phyllanthus, der Phyllanthus. S. srpitá, p. falcatus; dlouholistá, p. ceramicus; brasilská, p. brasiliensis; krušinová, p. rhamnoides; mnohokvětá, p. multiflorus, bílá, p. Nururi; močopudný, p. urinaria. Rostl. 1351.
Smutenník, a, m., tribulans. Ž. wit. 77. 42. Vz Smucovati.
Smutidlník, a, m., der Plager. Ž. wit.
Smutilník, a, m., der Plager. Rk.
Smútiti, vz Smoutiti.
Smutka, y, m., osob. jm. Šd.
Smutkový = *smutečný,* Trauer-. S. roucho, Ros., Kom., Br., vůz. J. tr.
Smutně, traurig. Včilka sem už vopuščené jako hruška v poli, hrušky chlapci votrhají, hruška smutně stojí. Sš. P. 337.
Smutněti, ěl, ění, traurig werden. Us. Bf.
Smutnice, e, f. S. příšerná, sciara Thomae; s. podzemní, s. subterranea, členovci dvoukřídlí. Vz Frč. 156.
Smutník, a, m., blaps, hmyz. Krok.
Smutniti, il, ěn, ění, traurig machen. — **koho čím kde.**
Smutno, adv., traurig. Rk.
Smutnohra, y, f., tragoedie, truchlohra, die Tragödie, das Trauerspiel. S. nábožná, světská, didaktická. Nz. Básník smutnoher. Nz. Vz Truchloherec, -hra.
Smutnokvět, u, m., lyperanthus. Rostl. I. a. 270.
Smutnooblaký, düster. Krok.
Smutnopíseň, sně, f., das Trauerlied. Víd. list.
Smutnosť, i, f., *smutek,* die Traurigkeit. Ros.
Smutnouti, tnul a tl, utí = *smutněti.* Bern.
Smutňovitý. S. rostliny, phyllantheae. Rostl. 1351.
Smutný; *smuten, tna, tno* = *smutek cítící, truchlivý,* traurig, betrübt. Mezi veselými smutný nebuď. Kom. S. mysl. D. Kam se smutná obrátím? Lom. Bude smutno a truchlo (město). Ben. V. Byl s-ten jako ten, který celú noc nespal. BN. Dělati s-ho. Us. Dch. Má smutnou. Vz Opilý. Us. Sn. Kam sem se smutná dostala?; Všecky duše řadem jdou, vesele zpívají, jenom jedna smutna jde, žalostivě plače; Jak já nemám smutná býti, nad synáčkem omdlévati; Jak pak němam s-tna być, za starého kažů išć (jíti). Sš. 23., 43., 75., 370. (Tč.). Jest-li smutna, on chlácholí, okúnie-li sě ona, on jest nemocen. Hus I. 202. Sedí smutná, ako čoby jej sliepky boly chlieb pojiedly. Mt. S. S-ný jako vrba. Mt. S. Smutný duch vysušuje kosti. Prov. — **po čem.** Smutná sóm, já neviem po kom. Sl. p. č. 79. — **proč.** Pro jehož smrť byli sú smutní. Hus II. 157. Ty proto nebuď rozpačný, by pro děšť, slotu neb mrazy neb které světské překazy chtěl smuten a truchel býti. Smil v. 1621. **Skrze** takovú věc velmi smutna byla. BN. — **na čem:** na duši. GR. — **S.** *nebe* (*kalné, pošmourné*), trüb. S. tvář, obličej. V. — **S.,** *ku smutku se vztahující,* Trauer-. S. oděv, píseň. V. — **S.,** *něco smutného obsahující a smutek působící,* Trauer-, traurig, tragisch. V MV. nepravá glossa. Pa. S. noviny; S. skončení vzíti. V. S-ná podívaná. Dch. S. příhoda. D. S. hra, smutnohra. V. — **S.,** *kalný,* trüb. S. pivo. Us.
Smuva, y, f. = *smlouva,* der Ehevertrag. U Opav. Klš.
Smuvati = *smlouvati.* U Opav. Klš.
Smy = *sme.* Vz -my. Dřieve smy pověděli. Hus III. 50.
Smýcení, n., vz Smytiti.
Smýčák, m., der Bartwisch. Dch.
Smyčcový. S. žíně. Us. S. nástroje. Vz Nástroje. Geigen-, Geigenbogen-, Streich-.
Smyčec, čce, v obec. mluvě *šmytec,* tce, na Moravě *smyček,* čku, m., od smýkati, poněvadž se jím po strunách smýká, der Geigen-, Fiedelbogen. Smyčec. V. Housle se smyčcem smýkají. Kom. Smyčcem struny přebíhati. Us. Žíně u s-ce; smyčcem dolů = tah dolů, der Abstrich; smyčcem nahoru = tah nahoru, poussé, der Aufstrich; tahy smyčcem, die Bogenbewegung; hlavička u smyčce, der Kopf; hůlka u smyčce, der Stock. Hd. Vz Ořech (ku konci).

Smýčenina, y, f. = *mýtina.* Sl.

Smýčiti, il, en, ení; *smýčívati* = *smýkati, tahati,* schleppen, ziehen; *smýkáním utírati, smetákem čistiti,* kehren. — **co, koho**: živého ho smýkali. V. Kocur líčí (počítá), už ostatní smyčí (tahá). Sš. P. 743. — **kudy čím**: koňmi **po** městě. Baba pláče a naříče, že se smyčí po blatě. S. P. 681. — **čím.** Děvečky světnice smetákem smýčí. Us. — **kdy. Před** poklizením musíme s. Us. — **odkud**: dříví **z** lesa s. (smýkati). Us. — **co jak**: **za** sebou něco s. (táhnouti). Us. Šd.

Smyčka, vz Smečka, Oko.

Smyčkovitý, *plný smyček,* knotig. S. příze. Us.

Smyčkovati, *smyčky dělati,* Knoten machen, knöteln. — **se,** *smyčky dostávati,* sich knöteln. Jg. Příze se smyčkuje. Us. na Mor. Niť navoskovati, aby se **při** šití nesmyčkovala. Dch. — **S.,** *psy na smečku dáti,* koppeln. Šp.

Smyčkovodný (o psech, kteří na smečce dobře se dají voditi), koppelbändig. Šp.

Smyčkový chrt, který se v čas polování nepouští se smyčky. Šp.

Smyčky, pl., f. = *saňky,* Schlitten. Kom.

Smyjky, ův, m., pl., *pomyje,* das Spülicht. Štelc.

1. **Smyk,** a, m., der Herumstreicher. Vz Smykala. Na Ostrav. Tč. Co se dycky smykáš, ty smyku? Tč.

2. **Smyk,** u, m., *smýkání,* der Ruck. Udělá s ním dva s-ky. Lom. — **S.,** die Strichart, der Bogenstrich. S. táhlý, vlečený, vyražený n. odražený, skákavý; s-ky smíšené (na houslích). Hd. — **S.,** *nástroj, jímž se něco smýká n. vláčí,* die Schleife; *sáně,* V.; *zadní díl sedlských saní, jenž se po zemi smýká.* Čert lichváře jako na s-ku do pekla povleče. Kram. Na s-ku zboží voziti, dříví voziti n. plaziti (když jeden konec dřeva n. klády na dvou kolečkách leží a druhý konec po zemi se vleče). Us. Vz Kláda. — **S.,** *sochor k vozu místo kola,* der Hemmstock. — **S.,** *místo, kde saně se smýkají,* das Schlittengleis; *sráz,* utřená cesta s hory dolů, kterou se klády spouštějí, *spúšť, hryzňa.* Vz KP. III. 321., 320. — **S.,** *splav,* die Schleusse. Us. u Pardub. Hk. — **S.,** nástroj, jehož užívají, když roj do úlu vpravují. Lš. — **S.,** na Slov. *brány trnové,* die Dornegge a místy *smyčec.* — **S.,** *nástroj, jímž staří obilí vymýlali,* die Schleife, Dreschmaschine. Br. **Ne** cepů, nýbrž smyků kovaných, kteří voly taháni bývali, k mlácení užívali. Kom. — **S.,** *druh sítí rybářské,* das Wurfgarn. Kom. J. 427.

Smykací, Streich-. S. nástroj (houslový). Hd.

Smykač, e, **smýkal,** a, m., der Schlepper. — **S.** = *smyk,* a.

Smykačka, smýkalka, y, f., die Schlepperin. Jg.

Smýkal, *smejkal,* a, m., osob. jm. Šd. — Vz *Smykač.*

Smykala, y, f., die Herumstreicherin. Na Ostrav. Tč. Vz Smyk, 1.

Smýkání, n., vz Smýkati. S. kol hnacích u lokomotivy. Vz KP. II. 374.

Smykati, vz Smeknouti, Smýkati.

Smýkati, *smýkávati*; *smýknouti,* knul a kl, ut, utí = *tahati, vláčiti, dráti, vléci,* schleppen, ziehen, zerren, schleifen; **se** = *tahati se, vléci se* atd., sich schleppen, ziehen; *toulati se, plahočiti se,* umherschweifen, um-, herumziehen. Jg. — **koho za co**: za vlasy. Ros. — **co, koho, se kudy, jak. Po** hodech a posvíceních se s. Reš. Smýkal syny své **skrze** oheň **podlé** obyčeje pohanského. BO. S. **po** ulici. Ros. Smýkati se po břiše na horu, dolů. Us. S. se po světě, Zlob., po zemi. Troj. Vidíš, aniť po sobě smýkají dlúhé podolky, hustým prachem jako oblaky v povětří dělajíce. Hugo. Na sedmeré saně sanuť nakládali, ješče se jí nohy po zemi smýkaly; Budou mě vázati, po zemi smýkati. Sš. P. 40., 75. Jakž se ti Němci po zemi české smýkali. Let. 195. — **čím, kým.** Ros. S. něčím (odhoditi). Us. S. něco koňmi, D., housle smyčcem, Kom., někoho ulicemi. — **co**: dříví, Ros., zboží (na smyku voziti), D., klobouk (smeknouti). S. kolí (ve vinohradě atd. ze země vytahovati). Mor. Šd. — **kým oč.** Smýkl jím o zem. Us. Smyk sebou. Vz Pác. Brt. — **se.** Lepší blechy chytat nežli se smýkat. Slez. Tč. — **se kde: okolo** jezer, **v** lesích. Jel. Smýká mě ve skráni, v zubě, v noze (trhá). Mor. Šd. — **co odkud kam.** Pušku hbitě **s** paže smykne **ve** svalovitou pěsť. Kká. Š. 49. — **se na koho** = *dotírati se na koho,* anfahren. Na Mor. Brt. — **se od čeho.** Dům od domu se s. Reš. — **se komu.** Noha se mu smýkla. Bern.

Smýkavá, é, f Na s-vou hráti, grübeln. D.

Smýkavka, y, f. = *klouzačka,* die Gleitbahn. Slov.

Smýkavosť, i, f. = *kluzkosť,* die Schlüpfrigkeit. Slov.

Smýkavý, schlüpfrig. Na s-vou hráti. Šm. Vz Smýkavá.

Smýknutí, n., das Rucken, Schleifen, Ausgleiten.

Smyksovati = *smýkati, moci sníti,* mit Gewalt abreissen. Slov. Plk.

Smýliti = *zmásti, zmýliti.* Kat. 3105.

Smylstvo, a, n. Jezdí s-stvem (kdo má koně s kravou zapřaženého). U Chocně. Ktk.

Smyrna, y, f., město v Malé Asii. Vz S. N. — *Smyrňan,* a, m., pl. -né. — *Smyrnský* n. *smyrenský.* — **S.,** *petržel macedonská,* smyrnium, die welsche Petersilie. V.

Smysl, u (dříve -a), m., v již. Čech. *smysel.* Kts. — **S.,** *myšlénka,* sententia, der Sinn, der Gedanke. V. Zuby máš tento s. Ciceronův držeti: Hněv ať jest daleko. Jel. Kniha hlubokých smyslův. Štelc. Vystříhá od kacířů, ohavné jejich s-ly vyčítaje i skutky. Br. — Kom. — **S.** = *domnění,* die Meinung, der Gedanke. Neděliti se v s-lu (také tak smýšleti). V. Jaký máš s. o trestání cizoložníkův? Br. Obadva na svém s-lu stojí. V. Kolik hlav, tolik smyslů, kolik děr, tolik syslů (kolik hlav, tolik klobouků). V tom smyslu shledav se s panem písařem nejvyšším od něho jsem stvrzen. Žer. Lepšího s-u nabyti; Jaký jest s. váš? Dch. (Svůj)

s. držeti. Jel. En. m. 13. S. svůj proměniti. Pulk. — S., *ponětí*, *průpověď*, *rozum*, der Sinn der Schrift, der Rede usw. S. opačný mají ta slova. Br. Slova má v opačném smyslu béřete; Překladatel s. převrátil; Řeč učinil v tento s. Sych. S. protivný, odporný, D., příkrý. Jel. Slovo to má dvojnásobný smysl. Slovům s. nějaký dáti. Br. Resoluce přečtena na ten s. Apol. V užším, širším s-u. Nz. V týž rozum a s. o čem promluviti. Nz. S. doslovný, buchstäblicher Sinn. Učiniti poručení v s. ten. Skl. I. 70. Vyhlásiti něco v slovích a v s-lu tomto. Skl. 2. 90. A nemámeť slova z slova, ale smysl z smysla vykládati. CJB. 365. Uvedl jsem nadepsaná práva městská v kratičkou summu, nic v nich strany titulů, artikulů, s-lu jich neměně ani k nim co přidávaje. Kol. Předml. Návrh na změnu volebního řádu ve smyslu národní rovnoprávnosti, **lépe** větou: návrh na zm. vol. řádu, tak aby se vyhovělo nár. rovnoprávnosti. Vz Brs. 2. vyd. 233. Ve s-slu zákona se nařizuje, **lépe**: po zákonu, podlé zákona se nařizuje. Jv. Kdyby udaje básnické ve smyslu historických dat vzaty býti mohly **šp.** m.: za data historická jmíny býti mohly. Km. Odpověděl v tento s. Flav. Něco na dvojí s. vzíti (zweideutig auslegen). Bs. V přeneseném s-lu. Nz. Ten s. s sebou nésti; v týž n. na týž s. o něčem promluviti. Kom. Natahovati slova ku s-lu; převrátiti s. zákona. Nz. Mnohé věci nad s. člověčí sú. BO. Stav věcí vypsati v ten smysl; Zpráva v ten s. zní; To ku s-lu věty se hodí. Dch. Kšaft jeden s. a jednostejná slova v sobě obsahující na několika exemplářích napsán býti může. Kol. 57. (Slovo to) užívá se v písmě sv. druhdy ve prostrannějším s-u; S. právní (sensus forensis); S. je zračit a očividen; Zdá se, že protiklad či antithesa předešlého s-u vymáhá; s. ten nejlépe ku spojitosti přiléhá; Ten s. se nám nejlépe ke slovům apoštolovým příhoden býti zdál; Že ten a ne jiný s. dotčená slova mají; Týž a nejiný s. vynořují slova; S. lehko dostupen jest; Na našem místě s. prvější jest dopadnější a průvodnější; V naší kapitole slovo *tělo* ve vlastním, nepřenesném s-u slyší; Přesný a pravý s. výroku toho; Obojí čtení stejný s. řine; S. výroků těch hlouběji proniknut a na jisto téměř postaven, stanoven jest; Rozdílem tím vazeb nemění se ani v nejmenším s. věty hlavité; Nad to nesmí se věc ta ve příkrém a přísném s-lu bráti; Hlubší s. se pod rouškou litery v nich skrývá; Ale přeslibné to slovo *svoboda* lehko se na ten s. béře; Leč prvnější s. více dolěhati se zdá a obyčejný jest; Aniž se tím v podstatě s. přeměňuje; Ve smyslu dalejším, obvyšném a duchovním nastíněno jest vítězné Kristovo na nebe vstoupení; Ten s. na oce (lok. sl. *oko*) jest; Ač vlastně s. odlišen není; S. vytáčeti; S. slov těch přístupen, aniž potřeben je výkladu nějakého; S. ve slova ta vnešený; O tom nejeden s. panuje; Ta slova ve s-u nejbližším k Davidovi směřují, ale pod stínem osoby Davidovy jest s. vyšší zahalen, jenž se odnášel ku Kristu; S. náprostý, absolutný; Úsečný s. slov; Říci co ke komu v jistém s-lu mravném; Bráti slovo to ve s-u židovskomessiášském; Církev výrokem slavným s. slov těch ustanovila; Právem v tom skrytý s. nějaký hledali; S. tím rozličným čtením se rozlikuje; Petr otevřel jim s. místa onoho prorockého; S. ten vyniká z následujícího dílu; Ještě jiní jinak ta slova slyší se s-em pravým se nepotkávajíce; Avšak haeretici ku protivným dokona s-ům výrok ten natahovali; Žádal, aby mu s. slov těch přepodivný otevřen byl; Nad to se slovům jiný s. při takovém výkladu podsunuje; Slova ta hlubší smysl nejen připouštějí než i v sobě chovají; A slovům těm dle svého náhledu s. pravý podčíněli; Slovo *syn* dí tuto v jediném a výlučném smyslu; Tudy nemůže se slovo to jinak bráti, leč ve smyslu vůbec užívaném; Aneb v obšírnějším smyslu; Ač lidé nebyli s-u oněch slov došli; S. utajený; Mluví k učedníkům v těsnějším a užším s-lu; I my se s-u slov těch nyní ještě pracně dobíráme; Což ovšem na týž s. vychází; S. tento nejběžnější a nejbližší jest; To jest hlavitý s. obou podobenství oněch; Ve strohém s-u; S. ten samoplynně vyniká hned při prvním čtení slov; Dalejší slova prostrannější a všeobecný s. řinou; Tomu s-u přírodnému a samým sebou zřejmému nepovolujíce někteří vykladači na různá bezcestí zašli; S. ten nedopadá ani k významu analogie slova řeckého ani ku spojitosti místa našeho; Čtení, co zde přicházejí, na týž s. vedou; Leč rozdíl do s-u není zhola žádný. Sš. I. 19., 37., 40., 41., 48., 52., 60., 69., 70., 74., 79., 82., 83., II., 21., 51., 60., 66., 69., 113., 114., 156., 171., 187., J. 15., 226., 246., 252., 256., 266., 280., 300., 304., 308., Sk. 24., 40., 41., 70., 103., 127., 130., 160., 161., 182., 191., L. 21., 108., 125., 202., 138., 142., 145., 146., Mr. 21., 34., 50; I. 124., 130., 149. (Hý.). Co učitelé v jednom a jednostejném smyslu často, světle, ustavičně a trvanlivě drželi, psali, učili, tvrdili a zastávali, toho jistý a nepochybný důvod se béře. Štr. Modlitba ta: *Otče náš* . . . v krátkých slovách viece zavierá s-u neb pravdy, než která jiná tak krátká neb delšie; Ač toto sv. čtenie má mnoho s-óv velikých, avšak móž kusy třmi zavřieno býti; Jiných s-óv duchovních jest mnoho v tomto čtenie; Divně táhnú s. písma sv. k svým rozumuom. Hus I. 312., II. 328., 387., III. 308. — **Konstrukce** (vazba) **po s-u** (ad intellectum, *κατὰ σύνεσιν*). Sš. J. 199. *O vazbě dle smyslu budiž poznamenáno*: a) *jména hromadná pojí stará čeština pravidelně s výrokem v plur.* Obec volili si úředníky. Let. Chasa naše běhati začnou. Kom. Vidouce to lid, táhli na nepřátely. Každý podlé svého jednali. — b) *Výrok váže se druhdy k podmětu ne dle rodu grammatického, nýbrž dle rodu přirozeného.* Vojsko se rozjeli na svá obyvadla. Let. Města se bránili. Let. Znamenitější osoby z Peršanů k tomu byli vystrojeni. Let. Knížata nám psali. Vz *Shoda* a více v Mtc. 1870. seš. III. str. 121.—122. (Brt.). — **S.**, *moc smyslící*, *rozum*, *dovtip*, *soudnost*, *vtip*, der Verstand, die Vernunft, der Sinn. Kat. 504., 1514., 1583.

Rozumu a s-lu chytrého, hlubokého, bystrého, zdravého; nebytí při zdravém s-lu; z rozumu, ze s-lu někoho vyraziti (zblázniti); s-lu zbaviti, s-lu zbavený, pominulý s-lem; tupý na s-lu, na s-ech; beze s-lu (blázen); pominutí smyslem; ku předešlému s-lu se zase navrátili (k rozumu opět přijíti). V. Smyslem to skladše = důvtipně, chytře to umluvivše. Kat. 2528. Z smysla vzatý = smyslu, rozumu zbavený. Kat. 283., 1526. Zdrávu i při s-le ji nalezechu. Pass. 737. Tak v srdečnú radosť vstúpi, až jako z s-la vystúpi. Výb. II. 7. 24. Chci psáti podlé mého malého smysla. O. z D. Onen smyslem a snažností získá a druhý nedomyslem a leností ztratí. O. z D. Pokudž s. lidský pochopiti může. Br. Co ze mne chceš s-ly vláčiti (soukati. Když někdo na něco navádí, čemu zdravý rozum odpírá. Vz Přemlouvání). Č. Samým s-lem k nabytí zkušení vedenu býti. Kram. Nebyli dobře při s-lech. Bern. Pominouti se s-lem. V. Pozbytí s-lů; s-lu pozbyti, z s-la vystoupiti. Us. Jest obražen na s-lech. Boč. Někteří se s-lu pomíjeli, Krab., Nz., se smyslem. Biancof. Leknutím smyslem se pominouti. Ml. Potracení s-lu, vystoupení ze s-lu. Us. Té dlouhé řeči krátký s. jest; On k tomu nemá s-u; S. nocí obestřený; Čilý s.; S-u pozbyti. Dch. S. umělecký. Nz. Dosti let má ale s-u málo. Ctib. Hd. Při dobrém s-u nebyti. Smil v. 68. S. svój při sobě jmějte. Dal. 174. S-a u mále míti. Alx. Kam ste svój s. dali ubožátka? Št. Kn. š. 149. Všecken s. na něco vzkládati. Kat. 2443. S. člověčí svietí sě v jeho tváři. Bibl. Vedlé svého s-u. Měl tehdy léta a s. dobrý. Půh. I. 385. Vrtiž se, kam chceš, vždyť jest naplniti, cos Bohu s dobrým s-lem dobrého, jež móžeš naplniti, slíbila, ač chceš býti spasena; Kam sú s. děli? peci by nesměli obořiti súsědu a pak chrám chtějí bez viny bořiti Bohu!; Tehdy otevřel jim s., aby rozuměli písmu (Luk. 24.); Na to slovo die mistr hlubokých smyslóv, že tu zjevně se ukazuje, že Bóh nenásleduje kněžského súdu; Živému jest řečeno: Což móž ruka tvá, to dělaj, nebo potom diela, ani s-a k dielu, ani času nebude. Hus I. 269., 329., II. 144., 159., III. 147. (Tč.). Bůh mu s. smátl. Pk. V srdci múdrého přebývá s. (sapientia); V tváři múdrého svietí sě smysl (sapientia). BO. Nebožátka velmi hloupá, méně s-lu mající, nežli plzeňský Halama. Prov. Jg. Zlá moudrosť svědčí, až Bůh s-ly zmate. Č. — **S.**, *přítomnosť ducha*, das Bewusstsein, die Geistesgegenwart. Kat. 953. Pominouti se smyslem, smysla. S. ztratiti. S-lů zbavený. Us. — **S.**, *nástroj duše, jehož pomocí cítí, vidí, slyší, čenichá i chutná*, der Sinn, sensus. S-vé tělesní: vidění, slyšení, vonění, koštování, dotknutí, V.; vidění, dotčení, slyšení, povonění, okušení. Br. Pět jest s-lů ve člověku: zrak, sluch, okušenie, povoněnie a dotknutie. Hus. Zrak, sluch, čich, chuť, hmat. Mat. Ben. Zrak, sluch, čich (vonění), košt (okus), tknutí. Kom. Hmat (sídlo hlavně v prstou, dlani a rtech), čich (sídlo v nose), chuť (sídlo v ústech, zvl. na jazyku), sluch (sídlo v uších), zrak (sídlo v očích). Pž. S. zevnitřní (vněšný), vnitřní, Marek, obecný, Krok, pospolitý. Orb. p. Všecka myšlení svá i vnitřní s-ly k něčemu oddati; tupé s-ly míti. V. Vnitřní s-lové (citové) dáni jsou tři, kteříž v mozku sídlo mají. Kom. Člověk úplných s-ů. Dch. S. okoušecí. Nz. Věcmi vidomými rozumí to, co pod s-y naše podpadá; S. tělesný, pleťský, zemský, věcí nebeských neschopný; Nevěra nevidí, leč co pod holé s-y padá. Sš. II. 199., J. 52., 118. Skrze pět čichóv neb pět tělestných s-óv, jako skrze nějaká okna, hříechóm vchodiště v duši jest; K blahoslavenstvie máme táhnouti všemi s-y. Hus I. 114., II. 328. S-vé mějejí. Ler. Padati do s-lů, Bern., pod s-ly. Jg. S. tělesný (zevnitřní) a duchovní (vnitřní). Har. S. hudební; s-lu, s-lům něco představiti; naskytovati se s-lům. Nz. Vz S. N. — **S.**, *cit, náklonnosť, srdce, vůle*. V., Kat. 259. Zlý s. míti. Výb. II. 8. 3. On v svém s-lu stoje. Ep. Pog. 29. Zavázavši na svém s-u jiného vzíti nežli Vlacha. Břez. 232. Na svůj s. jiného naraziti, napraviti. Dal. Protiviti se s-em i úmyslem. Koule. Jednostejným s-lem a láskou nadšení. Br. Přijíti ku prvnějším smyslům. V. Někomu přes s. přejíti, se převézti. Na Slov.

Smyslec, slce, m., der Erfinder, Dichter. Slov. Bern.

Smyslecký = *básnický*, dichterisch. Slov.

Smyslectví, n., *básnictví*, die Dichtkunst. Slov. Bern.

Smyslek, slku, m., *smyšlénka*, die Erdichtung; *báseň*, Gedicht, n. Slov.

Smysleti, vz Smysliti.

Smyslík, u, m., prasius, kámen, zastar. Rozk.

Smyslitelnosť, i, f., die Erdenklichkeit; Einbildungskraft. Jg.

Smyslitelný, *co smýšleno býti může*, erdenklich, ersinnlich; *kdo smysliti může*, erfinderisch. Plk.

Smysliti, il, šlen, ení; *smysleti, smýšleti*, en, šlen, ení; *smyslívati, smýšlívati, smyšlovati* = *mysli nalézti, vymysliti*, erdenken, ersinnen, ausfindig machen; *smysleti, smýšleti* = *v mysli míti, mysli hledati, zamýšleti*, in Gedanken o. im Sinne haben, damit umgehen, nachdenken; *smysliti, smysleti, smýšleti* = *souditi, mysliti, zdání míti*, urtheilen, denken, meinen, davon halten; *domnívati se*, dünken, vermuthen, glauben; erdichten, erfinden; gesinnt sein, denken. Jg., Ž. wit. 40. 2., 130. 2. — **abs.** Aby smyslil, kterak by to předejíti mohl. V. Jakž já smýšlím (se domnívám). V. Za mnú, kdo tak smýšle! Rkk. 53. O by smysleli a rozuměli a najposlednější věci patřili; Protož, milý, smysl a rozuměj, komu paseš tělo; By smysleli chytrci, tohoto světa lakomci; Smyslmy, kterací smy byli. Hus III. 132., 135., 137., 138. — **co.** Totéž s. (souditi). V. Kdo smyslí něco lstivého. Aqu. S. novinu, nepravdu (lež), Us., nemoc (dělati se nemocným). Ráj. Avšak jiní opak toho smyslí. Sš. II. 68. Nesmyslíš těch věcí, které božské jsú, ale ty, kteréž jsú lidské; O by božské věci smyslili a světa tohoto věci srozuměli; Již ste slyšeli, co máme smysliti a rozuměti.

Hus I. 238., III. 135., 141. — **co proč:** novinu dobrou pro něčí útěchu. L. — **na koho, na co.** Smýšlela na jiné (hochy). Č. Na něčí neštěstí s. — **oč.** Ve dne v noci o to smýšlela, aby . . . Háj. Smýšleli o to, aby. Br., Žal. 30. Stále o to smýšlejí. Us. Ti hoši smýšlejí o vrabce (činí jim nástrahy). V Kunv. Msk. Zle o Kristu smýšleli. Sš. L. 139. Takoví vydřiduchové smejšlejí jen o člověka. U Dobrušky. Vk. — **(co) s kým.** Smýšlí se mnou totéž. Jel. S někým spolu smýšleti. V. — **jak (s kým).** Bůh pak dej vám jednostejně smýšleti vespolek podlé Jesu Krista. Sš. I. 138. Já přec o vás **na** dobrou stranu smýšlím. Sš. II. 58. Ne **za** jedno s druhým s-eti. V. Tomu **na** odpor smýšlím, ich bin der entgegengesetzten Meinung. Us. — **o čem.** Kterak o tom smýšlím, slyšel jsi. Jel. O věcech obecných moudře s. V. Vysoce, mnoho, nevysoko o sobě s. V. O něm nevážně s. Br. Vykladači někteří o Římanech smyslili toto. Sš. Sk. 44. O víře **v** srdci svém tak smýšlel, jak slovy vyznával. Žal. 114. Židé o nějakém tělesném pokrmu smýšleli. Sš. J. 104. O čemž já málo smýšlím, že by se státi mělo. Žer. 319. Jinak smýšlejí lidé o nás, než my o sobě. Pk. — **sobě, si** = *vymysliti*, erdichten, 2. *něco si ve hlavu vzíti, na to připadnouti*, sich etwas einbilden, darauf verfallen, Einfall haben. Smyslili sobě, že . . . Jel. Když si smyslí, také již to chce. Us. Smyslel si podívat sa tam; Co si smýšláš (vymýšlíš). Ja di, nesmýšlaj si! Na mor. Zlínsku. Brt. Přijde, kdy si smyslí. Us. — **k čemu.** Abyste smýšleli ke střídmosti. Sš. I. 121. — **co kde.** O smysl každý hřiešný zde **v** světě ten súd boží. Hus III. 139. To zajisté smýšlejte **u** sebe, což i u Krista Ježíše. Sš. II. 163. — **aby, že.** Nesmýšlím, aby paní služku takovou držela. Žer. Bezbožní smyslí, že Boha není, když . . . Br. — **s adv.:** právě, Jel., D., jednostejně, rovně **tak.** V. Dobře smýšlející. D. Po anglicku s. Us. Vysoce o sobě smýšleti. Štr. Z písma sv. zdravě s. (rozuměti) a řeči môžem, že sám Bóh hřiechy odpúštie a zadržuje. Hus III. 220. Šlechetně o kom s. Us. Dch. Jindy smýšlel jinak, teď obrátil. Dch. Nedopadně smýšleli, že . . . Sš. L. 37. Moudře smýšlejí, již v dobách šťastných neštěstí se obávají. Kmp.

Smyslivosť, i, f., *myslivosť, smyšlení, mocnosť*, die Erfindsamkeit; *licoměrnosť*, die Falschheit. Jg.

Smyslivý, ersinnend, dichtend; *licoměrný*, falsch. L.

Smyslně, *rozumně, moudře, povážlivě*, verständig, mit Bedacht. V. — **S.,** *vtipně, dovtipně*, sinnreich, scharfsinnig. L. S. napsal. Pam. kut. — **S.,** *licoměrně*, verstellt, falsch. L. — **S.,** *způsobem pod smysly spadajícím*, sinnlich. L. S. představiti, versinnlichen. Nz.

Smyslnosť, i, f., *smyslu přítomnosť, rozumnosť, povážlivosť*, opak: *nesmyslnosť*; die Besonnenheit, der Verstand. — **S.,** *dovtip, vtipnosť, důmyslnosť, bystrosť smyslu*, der Scharfsinn, die Scharfsinnigkeit. V. S. ke zlému. Reš. Vojenská s. (ve věcech vojenských). Bern. — **S.,** *licoměrnosť*, die Gleissnerei. L. — **S.,** *čilosť, způsobilosť smyslův, smyslové*, die Sinnlichkeit, Sinneskraft. Bůh stvořil člověka však ve svobodě, aby mohl pokušen býti skrze smyslnosti neb čichy těla. Stav. svob. — Jg. Vz S. N. — **S.,** *takový způsob jednání a sebeurčování, jež toliko a výhradně smyslnými motivy se podněcuje*, die Sinnlichkeit, Fleischlichkeit, Fleischlust, sinnlicher Genuss. Vz S. N. Nad rozum s. předkládati. L.

Smyslný, *rozumný, povážlivý, moudrý, opatrný*, vernünftig, bedächtig, bedachtsam, verständig. V., Kat. 1901., 2475., 2540. S. pacholík. Br. Ktož sě v tom dvém kochá, nebude s. (sapiens). BO. — **čím.** S. srdcem (sapiens in corde). BO. — **S.,** *svých smyslův užívající, jsoucí při smyslech*. Kat. 857. — **S.,** *vtipný, ostrovtipný, důmyslný*, scharfsinnig, sinnreich. V. — **od čeho:** od přirození velmi s., vtipný. Plác. — **k čemu:** ke všem věcem s. a vtipný. Krab. — **S.,** *ke smyslům náležející, smyslový*, Sinn-, Sinnes-, Sinnen-, sinnlich. S. nástroj, D., údy, síly. Krab. — **S.,** *chytrý, obmyslný*, arglistig, verschmitzt. — **S.,** *smyšlený*, erdichtet, ersonnen, vorgeblich, scheinbar. L. — **S.,** *smyslům podlehlý, čitelný*, sinnlich. S. žádosti. L. — Jg.

Smyslolud, u, m., *co smysly oluzuje n. smyslům luzné jest*. Stoje, vděčný s-de, nad tvé krásy pramenem (o růži). Č. R. stol. 62.

Smyslomatný, sinnverwirrend.

Smysloplodný, genetisch. Šm.

Smyslov, a, m., něm. Smislow, ves u Tábora. PL.

Smyslový, *od smyslů, k nim náležející*, Sinn-, Sinnen-. S. údy. L. — **S.,** *smyslům podlehlý, smyslný*, sinnlich. S. věc, radosť. Koll. — **S.,** nebo *významový* přízvuk, der Redeton (der Ton, welchen ein Wort im Zusammenhange der Rede hat). Nz.

Smysluplný, prägnant, sinnvoll. Nz.

Smyšiti se, il, ení. Kůň se smyšil, das Pferd setzt auf, od *myš*, neduhu koňského.

Smyšleně = *vymyšleně, falešně*, erdichtet, falsch. V.

Smyšlení, smýšlení, n., *vymyšlení, vymýšlení*, die Ersinnung, Erdenkung, das Denken. Umění rozumného s. Kom. — **S.,** *domnění*, die Meinung. V témž býti smyšlení a domnění; nízké, vysoké o sobě s. V. Dobré s. o někom míti. Br., J. tr. S. jest o tobě. Kom. Vysokým o sobě s-ním nadutý. Plác. Na jiné s. někoho přivésti, umstimmen; změna s.; s. jeho se obrátilo; zpráva o s., der Stimmungsbericht (politických úřadů o s. lidu); jiného s. nabyti; svého s. se držeti; šosácké s., der Pfahlbürgersinn; téhož s. býti. Dch. Mužové se s-ním nám protivným lépe: s. nám protivného. Km. Dvěma členoma rozbírá ono tožné a stejné s. Sš. II. 164. — **S.,** *básnění, smyšlená věc*, die Erdichtung, Einbildung. V. Ta pověsť jest pouhé s. zahálčivých lidí. Jg. — **S.,** *vytrvalá vůle chtění n. nechtění*, die Gesinnung. Vz S. N. Rád bych věděl jeho s. Smířlivé s. Dch. S. dětenčí, otcovské, synovské. Sš. I. 87. S. na burse, die Stimmung. S-ení příznivé, klidné, ochablé (günstig, ruhig, still, flau). Skř., Dch.

Smyšlenina, y, f. = *vymyšlenina*, das Hirngespinst. Šd.

Smyšlénka, *smyšlínka*, y, f. = *smyšlení*, *smyšlená věc*, die Fiktion, Erdichtung, Dichtung. Nz., J. tr. Fenyx, noh, harpye s-ky jsou. Kom. Křivá s., falsche Erdichtung. Dch. Na s-ky slova lacino se koupí. Pk. — V., Br., Sych., Apol., Bern.

Smyšlénkář, e, m. = *smyslec*, der Dichter. Slov.

Smyšlénkářka, y, f., die Erdichterin. Slov. Bern.

Smyšlenkářský, *básnířský*, Dichter-. Slov. Bern.

Smyšlénkářství, n., *básnířství*, die Dichterei, Dichtkunst. Slov.

Smyšlený; *smyšlen*, *a*, *o* = *vymyšlený*, erdichtet, fingirt, ersonnen, erfunden, falsch. S. věc (báseň, nepravda), příčina, řeč, novinky, bohové. V. Když se věc stalá povídá, historia jest: když smyšlená, bajka (báseň). Kom. S. příhody vypravovati. Sych. Jakož naň žaloval žalobu s-nú, té mi se žalobě nezdá odpovídati, leč by mi právo rozkázalo. NB. Tč. 41. S. (domnělý, slepý) účet, fingirte Rechnung. Nz.

Smýšleti, vz Smysliti.

Smýšlidlo, a, n., *kdo má nové a nové choutky*. Na Policku. Kšá.

Smytec, *šmytec*, vz *Smyčec*.

Smýti, smyji, smyj, yl, yt, ytí; *smývati*, abwaschen, reinigen. Vz Zmýti. — **co.** Smyji nečistotu hříchů tvých. Br. Zlou pověsť všecky dunajské vody nesmyjí. Syr. — **co komu odkud:** špínu s těla, bláto s někoho. Us., D. Nesmyješ to s sebe, dokudž bude živa, byť pak třebas všecky vody z Dunaje na sebe vlila. Reš. Jakobys mi hlavu smyl. Němc. Zdali by co na nás šeredného bylo, abychom my to svým náboženstvím a skrúšením smyli s sebe. Hus III. 179. Krev se s kosti s-la GR. — **co, se čím.** S. vinu vodou. Kat. 850. Tvář jeho slzami smýval. Kom. Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Prov. Jg.

Smytí, n., die Abwaschung. Jg.

Smýtiti, il, cen, ení = *les posekati*, den Wald abhauen. Jg. — **co komu:** lesy. Půh. I. 308., II. 16., 284., 533.

Smytka, y, f, *smeť*. Fil. zám. 45.

Smýto, a, n., obyč. pl. *smýta* = *místo nánosem zaplavené*. U Bělohr. Bf.

Smyvačka, y, f., *mycí lavice*, die Waschbank. Sp.

Smyvadlo, a, m., *místo k mytí*, lavacrum. S. hřiechů. Modl. ms.

Smývání, n., das Abwaschen. — **S.**, *voda ku smytí*, das Waschwasser. Aesop.

Smývati, vz Smýti.

-sň (-snь), přípona, píseň z pě-ti. Schl. Vz Píseň, Báseň.

Snabdění, n., vz Snabděti. Lidského s. rozšafná opatrnosť. Arch. III. 121.

Snabděti (zastr.), ěl, ěn, ění; *snabditi*, il, ěn, ění; *snabdívati* = *bedlivě šetřiti*, *starati se*, *pozorovati*, *hleděti*, Acht haben, aufmerken, sehen; *shledati*, bemerken, finden. Jg. — **co.** Kovář sedí podlé nákovadlé snabděje dielo ot železa (Eccl. 38. 29.). BO. S. písma. ZN. Snabdím poslední jich časy. BO. Kto mú pokoru snabdí? BO. Nesnabděj obličeje chudého (nehleď na osobu chudého). BO. Hlubokosti řečné (říčné) snabděl jest (scrutatus est). BO. — **čeho čím.** Abychom této vojny našie netoliko snabdieli počátkův svou opatrností, ale i středmostí i skonání. Troj. S. žil i počátkov jich. Sal. S. ušima. Bibl. Mých slov snabděj svým srdcem. BO. — **aby.** Závisť snabdí, aby poskvrnu nalezla i u výborných. Št. N. 153. Slyšte, synové, kázeň otcovu a snabděte, abyste uměli múdrosť. Výb. II. 177. — **že.** Nebos snabděl (= pozoroval), že pyšně činiechu. BO. Snabděl jest David, že jest jeho Hospodin potvrdil králem. Žer. exc. — Cf. Pobděti.

Snabzenství, n., *snabdění*, *snažnosť*, *péče*, *bedlivosť*, die Bemühung, Sorgfalt, Aufmerksamkeit, zastr. Ms. 14. stol. St. skl. I. 211.

Snáč, e, m. = *snář*, *vykladač snův*, der Traumdeuter. Us. — **S.**, *kdo sny má*, der Träumer. Nej.

Snad, u, m., *snadnosť*, die Leichtigkeit, Fertigkeit. Na snadu, na snadě (na snad, zastr.) něco míti (snadno to míti moci). Výb. I. 254. Slova a obraty na snadě míti. Bs. Mají vždycky vojsko na snadu. V. Protož tiem s-dem a pochybováním jsú k hřešení hotovějšie. Hus II. 50. Na s-u býti. Sych. Není-li nic toho na s-du. V. Jinak: On to má na snadu, jest mu to na s-du = on to snadno dělá. — **S.**, u, m., das Vielleicht. To jsou samé s-dy, pane V., pro samé snady umře člověk kolikrát hlady. Šml. v Osv. 1873. 146.

Sňad, u, m. Na víně propíjá, na žemličkách projí (hospodyně), a nás nebožátka hladem, sňadem moří. Sš. P. 559.

Snad, adv., *může býti*, *dosti možno*, möglich, vielleicht, etwa, hoffentlich. Na Mor. *snaď*, Kd., u Opav. *něhdě*. Klš. Kohúti nezpíváte, snad už o mně nedbáte? Snaď si myslíš své panenství se mnú zatajiti. Sš. P. 23., 216., 322. Snad přijede nebo nepřijede; A potom snad (= asi) 17 neděl živ byl; Žalobník řekl, že tomu snad jest na pět nebo na šest let. NB. Tč. 53., 108., 183. Pros Boha, zdať snad odpuštěno bude tobě to myšlenie srdce tvého; Snad mu velí otec, aby byl mnichem. Hus I. 342., II. 31. S. někde, s. jeden. V. Aby se s. nemusil obávati člověka nemocného. Br. Kdyby toho s. potřebí bylo. D. Snad a nesnad je dvoje. Prov. Snad s **by**, vz As. Snad by ho přemohl. — *Snad a bez snadu* = *zajisté*, *jistě*, *bez pochyby*, ohne Zweifel, ganz gewiss. Jg. Z nichžto snad a bez snadu jeden ani druhý nikdá v boji nebyl. V. — *Snad-li*, *snadť*. Tvé líce jest bledé, snad-li leknutím. Sych. Snadť Bůh ne tak toho pomstí. Hus. II. 50.

Snada, y, f., compada, nějaké domácí nářadí, zastr. Rozk.

Snadečky, *náhodou*, *nahodile*, fortuitu, zastr. Lex. vet.

Snaditi, il, zen, zení (na Slov. děn, dění); *snadívati* = *snadniti*, *ulehčovati*, leicht machen, erleichtern. — **co komu.** Us. Snaditi komu = pochlebovati. Us. u Jilemn., u Plaň. — **se** = *snadniti se*, *snažiti se*, sich bemühen. Ros.

Snadně, *snadničce*, komp. *snadněji, snázeji, snáze, snáz*, v obec. mluvě *snáž*. **S.** = *bez nesnáze, bez těžkosti, bez starosti a práce*; **lépe než:** *lehce*, leicht, mit leichter Mühe, leichtlich. Vz Lehký. Snadně přetrpěti; Jeden každý snázeji to snášeti bude; Abych tím snázeji vítězství obdržel. V. S. se to praví. Ros. S. tomu věřím. Jel. Velebí tu ohavnosť, aby tím snáze mohli zklamati. Hus III. 314. S. na něčem se ustanoviti. Žer. 315. S. něco poskvrniti. Hus III. 39. Jide na pivo, klobúk má křivo, jak je mu to snadně; Zapomeneš snadně, má děvečko, na mě, tak jak to jablečko, dyž s jabloně spadne; Mám málo na dně, vypiju snadně, vypiju, dám nalit, půjdu dom bez galit (kalhot). Sš. P. 525., 588., 647. Třtina se s. zláme. Sych. Letního času snáze bývá o potravy. Br. Jako v soustruhu se s. dělá, tak doktorové cierkve sv. s. slovo božie káží. Hus III. 82. Snáze jest v kalné vodě ryby loviti. Prov. Mus. III. Snáze je o společníka než o pomocníka. Č. M. 235.

Snadničce, V., **snadničko,** vz *Snadně, Snadno.*

Snadničký, vz *Snadný.*

Snadniti, il, én, ční; *snadnívati*, leicht machen. — **co komu.** Vz Snaditi. — **se oč** = *snažiti se*, sich bemühen, befleissen. Ros. Nebo se byli o to nesnadnili (neshodli) a poprali. Dač. I. 45.

Snadno *(snadničko, snadňounko)*, neutrum adj. *snadný*, vz toto. — **S.,** adv., *snadně*. Strany kompar. vz Snadně. Leicht. Ty příčiny dají se snadno poraziti. Sych. A bylo s. zabrániti příchozím. Br. Jemu jest se s. smáti. D. Jemu je s. mluviť; To nejde tak s.; Mohlo by se s. státi; S. se to řekne, ale . . . Dch. Mám vtipu dosti, s. se tomu umění bez mistra naučím. Žer. 11. Zem, vlasť, místo i krajinu premeniť je snadno, rod nezmeníš, i zlú zvyklosť premeniť nesnadno. Slov. Tč. Holému s. se hlava oholí. Kdo lehce věří, snadno pochybí. Snadno tomu pískati, kdo rád tancuje. S. hůl najíti, kdo chce psa bíti. Kdo chce z kuchyně psa vyhnati, s. najde hůl. Horný. Není mu s. jím se zalíbiti. Br. Vz Přirozený.

Snadnokol, u, m., *prehnit*, nerost. Miner. 427.

Snadnoplavek, vku, m., Hydroboracit, m., nerost. Min. 356.

Snadnosť, i, f., *lehkosť*, die Leichtigkeit. S. práce, umění, vyvedení něčeho. Jg. Strany **přísloví** a *pořekadel* vz Hora, Máslo, Mýdlo, Pas, Peří, Voda. — **S.,** *způsobnosť, schopnosť, náchylnosť*, die Fertigkeit, Geneigtheit, Neigung, Anlage, Geschicklichkeit. S. člověka *k* neduhu, k nákaze, Jg., k učení, Jel., ku mluvení. — **S.,** *sklonnosť, vlídnosť, ochotnosť*, die Willfährigkeit, Gefälligkeit. S. *v* rozmlouvání. Jel.

Snadnota, y, f. = *snadnosť*. Šd.

Snadný; *snaden, dna, dno*; kompar. *snadnější, snazší, snadší*; *snadničký*. Kdy *lépe* klademe *snadný* než *lehký*, vz *Lehký*. **S.,** *nevelikou prací učiniti se dající, lehký*, leicht, nicht schwer. Tato úloha jest snadna. Us. S-dný porod. Byl. Pro snadší vyrozumění, ku snadnějšímu vyrozumění. Us. Dělá si to snadným, *lépe*: dělá, činí si tu věc snadnou, usnadňuje si to. S. pomoc; Snadným způsobem. Dch. Na první dotázku s-á odpověď se dáti může. Žer. 314. Snadný já, děvečko, snadný já počet dám, dojda k faráři hned sa vyzpovídám. Sš. P. 343. Vz Trudný. — **s inft.** Ne tak snadno učiniti. V. Snaden odsúditi = může snadno odsúzen býti. Výb. I. 922. Nejisti sú kroci jejie ani snadni přistihnúti. BO. Snadné jest zavříti. Ben. V. Snadno jest Bohu zavříti mnohé. Br. Bohu jest tato věc snadna učiniti. Pass. — Št. — **k čemu:** S. ku zlámání, ku snesení, k spokojení, k rozhněvání, V., k poznání. D. S-ni jsou k zlapání. Bl. — **s co.** Kteréžto věc s pochop jest s. (snadna pochopiti). Ms. — **S.** = *náchylný, způsobný*, geneigt, Anlage habend, fertig, bereit, geschickt, geläufig. — **k čemu:** k neduhu, Plk., k poklésce, Br., k hněvu, Bern., k podezření, k zlému domnění. V. S-ný bývá k věření. V. K nemocem s. Ler. Krmě k zažití snadná. Ler. Havran s. k učení. Jel. Kdo k věření s-ný, snadný k oklamání. Č. Soudce buď snaden k rozmlouvání. Pr. — **v čem.** U vymýšlení a u vyvedení s. byl. Hlas. — **S.,** *přívětivý, dobrotivý*, willfährig, bereitwillig, gefällig. S. člověk. Kom. Má matička dosť snadná, že ona mně tě nedá. Sš. P. 269. — **k čemu:** k rozmlouvání. Jel. Bůh jest s. k odpuštění. Br. S. k podpisování listův. V. Konšel buď volný a s-ný k rozmlouvání. Kol. 7. Mocnáři k odpuštění snadni. Sš. Mr. 48. — **komu.** Každému jest s. (přístupný). V. — **v čem:** v rozmlouvání (vlídný). S. v odpověděch. Lom.

Snaha, y, f. = *usilování, síla*, die Kraft, Kraftanwendung, Mühe, das Bestreben. S., strsl. snaga, studium, příp. -ga; sr. let. sna contendere. Mkl. B. 280., 281. V MV. nepravá glossa. Pa. Výhoň Dub tamo s niem snahú chváta se vsiú chasú svojú. Rkk. 30. Radou i snahou někomu pomáhati. Div. z ochot. Vší snahou se přičiniti. Řd. Odpornické s-hy; s-hy překaziti; s-hy jeho k tomu se nesly, aby . . . Dch. Ale snaha Pavlova veškera šla tam, aby . . . Sš. II. 206. Přes vši svoji s-hu. Bž. Předml. Dar nejdražší jest naděje a s. Kká. M. ž. 15. Aby s-hu po cti v lidských myslech zarodilou vykořenili. Sš. II. 169. — **S.,** *snahota* = *čistota*, die Reinheit, Reinlichkeit. U Opavy, Klš., Pk., na Ostrav. Šd.

Snahota, y, f. = *čistota*. Vz Snaha. Ve Slez. Tč.

Snahový, Bestrebungs-. S-vé věty jsou věty substantivní *vyjadřující předmět snahy při slovesech: snažiti se, pokoušeti se, hleděti, ustanoviti* a p. Uvozují se spojkou *aby*. Dychtí po tom, aby úřadů dojíti mohli. Snažte se, abyste bez úhony před Bohem nalezeni byli. O to usiloval, aby léta v zahálce zmařena nebyla. Vz Slovesa nahoře uvedená **a**: státi oč, násti se, snésti se. — *Pozn.* Při stejných v obou větách podmětech bývá též při některých slovesech *infinitiv*. Určuje-li však věta snahová náměstku ukazovací, infinitiv místa míti nemůže. — Brt. S. §. 494.

Snách. Ve snách, vz Sen.

Snacha, y, f., strsl. snъcha, rus. *snocha*, skr. snuša, strněm. snura, řec. *νυός*, lat. nurus, Schl., Mkl. aL. 144., 141., 161., B. 292., vind. synâha, slovin. snaša, Jg., z synocha. C. S. = *synova žena*, die Schwiegertochter, Schnur; 2. *žena bratrova, švagrová*, des Bruders Frau, die Schwägerin. Čes. nár. pís. I. 231. Vz Tchán. — **S.**, pronuba, *družička, stará svatbí*, die Kranzel-, Brautjungfer. V MV. nepravá glossa. Pa.

Šňákati, na Slov. = *smrkati*. Koll.

Šňal, vz Sejmouti.

Snapitek, *správně*: s napitek, ein Trunk. Jg.

Snář, e, m., *kdo sny má*, der Träumer. Br. — **S.**, *snů vykladač*, der Traumdeuter. — **S.**, *kniha vykládající sny*, das Traumbuch. Vz S. N. — Jg.

Snářka, y, f., die Träumerin; die Traumdeuterin. D.

Snářský, Träumer-, träumerisch. S. chvíle. Č. Sl. nár. ps. I. 1822. Předml.

Snářství, n. = *vidění snů*, die Träumerei; *vykládání snů*, die Traumdeuterei. D.

Snasť, i, f., *lanoví*, das Tackelwerk. Vj., Vký.

Snášeč, e, m. = *donášeč*, der Zuträger. Vš.

Snášel, a, m., osob. jm. Šd.

Snášelivě trpěti, geduldig. V.

Snášelivosť, i, f., **snášenlivosť** = *trpělivosť*, die Duldung, Geduld, Gelassenheit, Toleranz, Verträglichkeit. V. Vz S. N. S. sluší na křesťany. Sych. S. v protivenstvích. Boč. S. náboženská, religiöse Toleranz.

Snášelivý, snášenlivý = *snášející, trpělivý*, geduldig, duldsam, verträglich, gelassen, tolerant. Vz Bratr. V. Snášenlivý, snášivý, vz *-avý*. — **koho.** Jeden druhého s. Štelc.

Snášení, n., das Zusammentragen. Na jednu hromadu s. V. — **S.**, *trpění*, die Ertragung, Duldung. S. zimy, horka; k s. nemožný. V. — **S. se,** Verträglichkeit, f. Muže a ženy vespolek se snášení. Br.

Snášenlivosť, snášenlivý, vz Snášelivosť atd.

Snášeti, vz Snésti.

Snašička, y, f., *mladá snacha*. Č.

Snašín, a, m., vz Snuřín.

Snašině, ě, f., die Schwägerin. Kom.

Snáška, y, f., der Fürtrag. Jg., Nz. — **S.**, *snášecí kniha*, das Skontro, Skontrobuch, Sammlungsskontro. Nz.

Sňatecí, *k sňatku se vztahující*, Traunngs-. S. kniha, list. Zlob.

Sňatečný, Verlobungs-. S. den. BO.

Sňatek, sňátek, tku, **sňateček,** čku, m. Vz Snětí. S. m. sjatek od sjíti, *n* se vsulo, vz *N*. **S.**, *spojení, spolek*, die Vereinigung, Verbindung, Gesellschaft, das Band, Bündniss. S-tky zlých lidí. Ps. Ms. S. něčí se spoluělověkem přetrhnouti. Zlob. — **S.** *manželský n. svatební, snětí, oddavky, svatba, spolek manželů*, die Kopulation, Eheverbindung, Vermählung, das Beilager; das Eheband, die Ehe, der Ehestand. V. Manželé v sňátku manželském zůstávají. Br. S. manželský jest svazek nerozvížitelný. Sych. — Kom. S. se rozešel. J. tr. Komu se s. přibliží, nazad se mu ruce sviží. Pk. Nerozvazatelnosť, nerozlučitelnosť s-u. Sš. Mr. 44. S. občanský, die Civil-Trauung, Civilehe. Us. Šd. Nabídnutí k sňatku. Dch. Ženu s-em pojíti. Us. — **S.**, *shromáždění dvou n. více lidí k jakémukoliv cíli*, die Versammlung, Zusammenkunft. Jg., Ž. wit. 15. 4., 63. 3. S. hodovníkův. S. lidu za příčinou služeb božích, sbor, shromáždění. St. skl. Rád bych učinil tu s. (sbor, klášter). St. skl. V sňatcě velikém = v církvi. Hank. — **S.**, *sněm, sjezd*, der Landtag; užívalo pak se tohoto slova, když se nechtěli dotýkati rozdílu mezi slovy *sněm* a *sjezd*. Obsýlali jsme Tvú milosť a jiné pány na sněm do Prahy a na jiné sňatky, kteréž mívali po krajích v zemi české. 144. Gl. 316. — Ž. 25. 4. Vz *Sjezd*.

Sňati = *snítí, sejmouti*.

Sňatý; *sňat, a, o* = *spojený*, vereinigt, verbunden. S. manželé. — **s kým.** S pánem svým jsouc sňata. Sš. Bs. 2. — **S.**, *dolů vzatý*, herab-, abgenommen, aufgehoben. S. pěna. — **odkud.** Klobouk s hlavy s. Zlob. — Jg.

1. Snáz, vz Snadně.

2. Snáz, snáze, e, f., **snázka,** y, f. = *snadnosť*, die Leichtigkeit. Zlob.

Snazší, ne: *snažší*, *d* rozlišilo se v *z*: snadný — snazší; tak i zazší od zadní. Mk., Mkl. B. 325.

Snáž, šp. m.: *snáze, snáz*. Vz Snadně.

Snažení, n., die Bestrebung, Bewerbung, Anstrengung, Bemühung. D. Naše s. jest překaziti mu v tom. Ráj. Jeho s. a bažení k tomu míří, aby . . . Dch.

Snaženství, n., zastr., *snažnosť, snaha*, das Streben, der Eifer, die Bemühung. Z lásky té povstává s., úctou jiné předcházeti. Sš. I. 125. I pálili nad ním kadidlo velikým snaženstvím; S. jeho proměnije písmo na stěnách, assiduitas ejus variat picturam. BO. Ač nemuožeš s. míti, v tu dobu tobě není nic lepšího, jediné se v pokoře zdržel. Hus III. 185.

Snažený; *-en, a, o* = *dosažený či obnažený?* Č. Když jest pravda s-ná, ktož chce kakýms všetečstvem sě múdřejším ukázati? O 7 vstup.

Snažil, a, m. = *snažitel*. Dch.

Snažitel, e, m., der Streber. Dch.

Snažitelský, streberisch. Dch.

Snažiti, il, en, ení = *čistiti*, reinigen U Opav. Klš.

Snažiti se, žím, snaž, snaže (íc), il, ení; *snažovati se, snažívati se* = *přičiniti se, pracovati*, streben, sich bestreben, sich bemühen, sich Mühe geben, trachten, sich befleissen, bewerben, sich anstrengen, wetteifern. Jg., Ž. wit. 44. 5. — **s inft.** Snažuje se dojíti lepších darů. D. Snažil se dary porušiti soudce. Sych. Snažoval se slávu jeho rozšířiti. V. Snaž se přijíti. Br. Abychom se snažili také dostati. Žer. Záp. I. 16. Vojsko snažilo se Prahy dobyti šp. **prý** m. dobývalo Prahy, *ale mínění toto jest liché*. Cf. věty předcházející. — **čeho.** Vždy sě toho snaž, aby . . . Arch. I. 35. 1432. — **oč (jak).** Pilně se o něco s. V. A jak choť ten o choť svou se snaží. Sš. Bs. 179. S. se o milosť vytrvati v dobru;

O dobré věci se snažte; Jenom o záhubu jeho se snažili. Sš. II. 32., 49., Mr. 53. Sluší se Vám o to velice snažiti. Žal. 128. O to se má s pilností snažiti, aby . . . — **na co, na koho (jak).** Snažte se na to, abyste . . . Ben. V. *Vší pilnosti* snažme se na ně a zbíme (sbijme) je všechny. Háj. — Výb. I., Troj., Br., Jel. Ktož se na to snaží. Smil v. 1321. Na to se snažil (ďábel), kterakby. Pass. 27. Chci se na to s. Výb. II. 48. Všelijak sem se na to snažoval, abych se Vás doptati mohl. Žer. 346. Podlé tvoru (forma) nám daného na krotkosť se snažiece. BO. — **k čemu.** K tomu se snažme . . . Rvač. K tomu se *vší pilnosti* snažíce. Sněm. 1515. Tím více se k svému jazyku snažili. Dal. 2. — **s adv.:** poctivě o něco se s., Us., opravdově. — **aby.** Snažte se, aby byl zaplacen. D. Snažte se, abyste čisti byli nalezeni. Br. — V. Chci se s., abych tvé milosti mohl se odsloužiti. Žer. 351. — **se kam: ku** předu, **lépe:** o dokonalosť, přednosť, pokrok.

Snaživosť, i, f. = *snažnosť,* die Bestrebsamkeit. Krok.

Snaživý; *snaživ, a, o* = *snažný, snažící se,* strebend. S. působnosť mysli. Pal. Mus. I. b. 10.

Snažlivý, strebsam. S. přání. Dch.

Snažně, komp. *snažněji.* **S.,** *se snahou, pilně, bedlivě, opravdově,* eifrig, kräftig, emsig, angelegentlich. S. prositi; o něco státi, starati se; pečovati o něco; s něčím se obírati, něco konati. V. Sv. Ondřej božie slovo s. kázaše. Pass. 19. Snažněje klekají před svými pány nežli před tělem božím; Snažnějé sú sě káli; Modliti se pánu Bohu s.; S. hřiechu se brániti; (Milovníci světa) velmě žádostivě, pilně a s. jdú okolo s obchody svými a ne tak duchovní s obchody svými; Čím více na koho tesknosť spadne, tím snažnějí má se modliti. Hus I. 74., 85., 460., II. 229., 304., III. 184. (Tč.). Velmi s. děkoval. GR. S. ke všemu se míti. BN. S. rady něčí následovati. Pulk. S. čítati, činiti, běhati, Reš., někomu sloužiti. Dal. S. povinnosti konati. Dal. S. pracovati, D., nač naléhati. Sych. — **S.** = *pěkně, čistě, do čista,* rein. Shrabte to s. Ve Slez. Tč.

Snažnice, e, f. = *snažná ženština,* ein fleissiges Frauenzimmer. Slov. Bern.

Snažník, a, m., *snažný člověk,* ein fleissiger Mensch. Slov. Bern.

Snažno. To na s. nevím, das weiss ich nicht genau. Opav. Klš.

Snažnosť, i, f., *snažení-se, bedlivosť, pilnosť,* die Anstrengung, Mühsamkeit, Mühe, Bemühung, der Fleiss, Ernst. Se vší s-stí, s velikou s-stí a prací; vší s-tí pracovati, s nejvyšší s-tí; myšlením a s-tí k něčemu mířiti, směřovati; s. na něco vynaložiti; žádné s-ti nelitovati; s. *v* něčem; s. v něčem přiložiti; bez zvláštní s-ti a pilnosti. V. Se vší s-tí na něco se oddati. Smrž. Pro kterúžto věc hodně dlužni jsú poddaní s. přidati svému knížeti k vyvedení vší spravedlnosti. CJB. 395. Vší s-tí veškeren dóm byl čistěn, aby nic nebylo, což by jeho očima sě nelíbilo; S velikú s-stí sú jeho hledali; Vší s-stí stojí o to, aby jeho přikázánie plnil. Hus II. 209., III. 35., III. 128. Utvrdi města pilnú s-stí. BO. Se vší s-tí někoho prositi. Ojíř. S. svou na něco obrátiti. Jel. Okazuje svou s. k centru. Toms. — **S.,** *snadnosť,* die Leichtigkeit. S. něco učiniti. Troj.

Snažný; *snažen, žna, o* = *snažící se, bedlivý, pilný, pracovitý,* eifrig, emsig, fleissig, ernstlich. Jg. S. a pilný; s. žádosť, práce, V., Žer. 1591., prosba, Us., služebník. Žák. sv. Ben. Kdo mnoho vyhledává, jest snažný. Kom. — **v čem.** S. v božiem zřízení. Št. Třebať v tom paměti s-né. Smil v. 1012. S. v dobývání statku. Ros. — Troj. — **čeho.** Toho úřadu snažen byl. Leg. S. spasení. Št. Mám toho snažen býti, *abych* . . . Pass. V otrapě svého milování tak byl snažen, že ji uloudí. Troj. 28. Hospodin snažen jest mne, sollicitus est mei. Ž. wit. 39. 18. Nebť jejie (kroniky) vši písaři ne velmi sú snažni byli. Dal. 2. Ktož snažen jest toho, což . . . Št. Kn. š. 68. — Dal. — **k čemu.** K dobrým skutkům snažen jest. Ctib. — **S.** = *snadný, hotový, křepký,* bereit, fertig, schnell, behend. Víno duši snažnou činí. Krab. — **s inft.** Lid bieše snažen jeho poslúchati. ZN. — **k čemu.** K jídlu snažný, Aqu., k bojování. Pulk. — **S.,** *snožný* = *čistý,* rein. S. rež. Ve Slez. a na Mor. Pk., Tč., Klš., Mtl.

Snažovati se, vz Snažiti se.

Snéd, u, m., na Slov. a Mor. = *snět,* der Brand. Bern.

Sněď, i, f., esca, *jídlo.* Vký. Strsl. sъnědь, cibus. Mkl. B. 54. Cf. Snědek, 2.

Snědák, a, m., *podvodník.* Toho s-ka ani cítiti nemohu. Ve vých. Čech. Všk.

Snědavý, *smědavý,* braunschwärzlich. Zlob.

1. **Snědek,** dka, m., *jedlík,* der Esser, Nimmersatt. Plk.

2. **Snědek,** dku, m., *jedení; jídlo, pokrm,* das Essen, die Speise, Nahrung. To psům k s-dku vyvrhl. Troj. Zhola nic **k snědku** nezůstalo. Sych. Súsedé jim snosie veveřice a jiné věci k s-dku. Pč. 35. Nemáte něco k s-ku? Brt. S. 67. Hledá, kde by našel co k s-ku. Us. Šd. Dostali sme samé snědky (zbytky). Us. Tč. Dědku, dej oříšek **k s-u.** Pk. — **S.,** *co se snědlo a v žaludku ležeti zůstalo nezažité,* unverdaute Speise; ***též nemoc odtud povstalá,*** die Fresskrankheit, das Fressfieber. D., Jg. Synon.: *nezažitosť, nezáživnosť.* Čern. Zůstal mi s. v žaludku. Us. Žloutenice se stává ze s-ku. Lék. kn. Nezralá jablka žaludek studí, sliny množí a s. přivozuje. V. — **S.,** na Slov., *lépe: snětek,* vz Sněť, srostlé maso v životě ženském, das Mondkalb. Bern. — **S.,** *rostlina, křivatec, snědkové koření,* ornithogalum, die Vogelmilch. Schd. II. 269., Čl. 149., FB. 19., Čl. Kv. 122., Slb. 203., Rostl. 1590., 1591. S. vrcholičnatý, odvislý. Presl.

S neděle. Vz Neděle.

Snedělek, lka, m. = *s neděle.* Již tu zůstanu až do snedělka. U Dobrušky, na Mor. Hý., Vk.

Snědení, n., das Zusammenessen, Aufessen, die Verzehrung.

Snědený; *sněden, a, o*, gegessen, aufgegessen. Napřed s. D. Vaření od spolu s. Kom. Mají sě ostřiehati od těch kněžie, jako od vlkóv hltavých, aby nebyli na zbožie od nich snědeni. Hus II. 297. Snědený peče chléb (když kdo prve mzdu utratí než ji zaslouží, Ros., nebo: peče chléb na oplátku. Us.) Prov. Rúcha vaše od molóv snědena sú. Hus II. 18.

Snědětí, ěl, ění, rostig werden. L.

Snědivý = snědý. Zlob.

Snědkový, das Essen betreffend. — **S.** koření, vz Snědek.

Snědník, a, m., *špižírník*, der Speisemeister, pol. L.

Snědný, essbar. Aqu., Pass.

Snědočerný, schwarzbraun. Reš.

Snědosť, i, f., *smědosť*, dunkelbraune Farbe, Bräune. V.

Snědotvářný, brunett. Šm.

Snědovice, dle Budějovice, něm. Schnedowitz, ves u Štětí. PL.

Snědovitý = *snětivý*, brandig. Slov.

Snědý, *smědý*, braun. S. místo: *hnědý* z gnědyj, zde přechází *g* proti pravidlu v *s*. Šf. S. barva. V. Mouřenín snědý jest. Kom. — **kde: na tváři.** — **S.** *chléb*, na Mor. = *černý, režný*, schwarz. D., Šd. — **S.**, hager und bleich. U Místka. Škd.

Sněhobělý, sněhobílý, schneeweiss. Jg. Vz Složený.

Sněhokrytý, *lépe*: sněhem krytý, schneebedeckt. Jg.

Sněhomet, u, m., der Schneeabstäuber (eine Maschine auf Eisenbahnen). Rk.

Sněhostkvělý, schneeweiss. Pl.

Sněhotice, dle Budějovice, něm. Snihotitz, ves u Vyškova na Mor. PL.

Sněhoun, a, m., der Schneemann. Šm.

Sněhov, Směhov, a, m., něm. Sniehow, ves u Něm. Brodu. PL.

Sněhovatý, *plný sněhu*, schneeig. Zlob.

Sněhovec, vce, m., *sněžník*, der Schneeberg. Nz. — **S.** = *sníh*. Pan S. nás navštívil (žertem). Ros.

Sněhovitý, schneeartig. Šm.

Sněhovka, y, f., *hora sněhem dlouho v roce pokrytá, sněhovec*, der Schneeberg; *sněžka*, v Krkonš. — **S.**, *sněhová voda*, das Schneewasser. D. — **S.**, galanthus, das Schneeglöckchen. S. lepá, galanthus nivalis. Rostl. 1529. Cf. Sněženka. — **S.**, měkká kulička sněhová. U Deštné. Mš.

Sněhovlasý, schneehaarig. Pl.

Sněhový, Schnee-. S. hora (*sněhovka, sněhovec, sněžka, sněžník*), oblak, voda (sněžná, sněhovka), koule, barva, Jg., chýše Eskymákův. Vz KP. I. 30. Prška a metelice s-vá. Reš. S. vrstva, stěna, vítr, Dch., pokrov. Dch.

Sněhule, e, **sněhulka**, y, f., plectrophanes nivalis, pták skřivancovitý. D., Frč. 353.

Sněhulík, u, m., podusa nivalis, der Schneefloh. Šm.

Sněhurka, y, f., das Schneewitchen. Dch.

Sněhýr, a, m., die Schneeammer. Vz Sněhule. Šm.

Sněchú se = *sňali se*. Výb. I.

1. **Sněm**, zastr. = *sňav*. Kat. 1076. Sněmši = *sňavši*. Kat. 2571.

2. **Sněm**, u, m. S. ze snjem m. *sjem* od sjíti, *n* se vsulo. Ht. Strsl. сънѣмъ. V MV. nepravá glossa. Pa. **S.**, *shromáždění, sbor*. S. = sbor osob k tomu oprávněných, který schází se občasně, aby jednal jménem a na místě veškerenstva země, veliké společnosti lidské aneb tříd obyvatelstva, kterou nebo které zastupuje dle zákona aneb obyčeje právního. S. N. Die Versammlung. S. všeobecný, duchovní, kněžský, říšský, o zvolení krále. V. S. království n. sněm stavů království, Us., zemský, Reš., husí (židovská škola), D., obecný, Er., říšský, ustavující, ústavodárný, J. tr., církevní (obecní n. ekumenický, provincialní a synody dioecesní), poradný, rozhodující, volící, zákonodárný, krajinský. Vz více v S. N. S. švýcarský, anglický atd. Rk. S. generalní (valný), der Generallandtag der böhm. Länder, wohin die Landtage der einzelnen inkorporirten Länder ihre Deputirten mit Instruktionen schickten; panský, das Herrengericht, Landrecht; zápovědný, der Landtag, weil er eigens vom Könige angeordnet (zapověděti = jubere) wurde, während der s. panský sich zu bestimmten Zeiten ohne weiteren Befehl des Königs versammelte. Gl. 316. **S.**, der Landtag, *sjezd*, der Kreistag, *sbor*, Synode n. Concilium, *hromada*, Versammlung einer Gemeinde, J. tr., ostatně vz **Sjezd**. Biskupové na církevních sněmích roztržky rovnají. Kom. S. valný zapověde. Dal. Sněm rozepsati a položiti do nějakého města; s. míti, držeti, V., Skl. I. 64., 89., Bart. 1. 4., Arch. I. 21., vzdáti. Skl. I. 162. Arcivojvodství zastupuje se v záležitostech zemských sněmem zemským. ŘZ. 1880. I. §. 6. Poněvadž by to proti zřízení zemskému a předešlým sněmuom bylo; A protož již na minulém v království tomto držaném sněmu narovnání učiniti jsme ráčili. Nar. o h. a k. I učinili jsme sněm obecný, svolání zeman i měst. Tov. 5. Sněmu odtažení, das Aufschieben, der Verzug. Odtiežení s-u velmi se zle lidem líbí a pro nic ho neodtiehnú. Arch. II. 13. Jíti do zemského s-mu. Dch. Sněm o něco, vz O s akkus. 4. d. Pozn. Mnoho sněmuov o to jsme měli. Let. 143. Byl veliký s. o pokoj. Let. 131. Zanech s-mu = nemluv, mlč. Ve Skuhrově. Dhn. S. onen jerusalemský slaven byl léta 50. n. 51. obyčejného letopočtu; Podlé toho pak jejího tenkrát od apoštolů zavedeného pořádku vždy a vezdy v církvi s-mové drželi se během tímto, že předchodné věci se ohledují a přetřásají; potom hlasují náčelníci církve a především hlava církve, po němž jiní následují buď obšírně své mínění objasňujíce, buď prostě k jiným se přidávajíce; posléze vynáší se nález jménem ducha svatého co pravda všeobecně platná; Stal se tu jakoby nějaký malý s. Sš. II. 18., Sk. 178., 235. (Hý.). Ale valný snem zapověde. Dal. k. 3. 28., k. 83. 1. Řka všem, ktož biechu při sněmu. Smil v. 116. Domové církve s. jsú sborové a s-vé věrných po všem světě. Hus III. 23. S. rakouský snad již zase k obnovení přišel; Vida, jaká mi překážka dotčeným s-mem se činí, rád bych jej odložil. Žer. 340., 350. Pro jeho potřeby

nemohl k semnu přijeti; V Olomúci o semnu mluvila jsem s ním; Po těch semních; Tu o semnu nechtěli na se žalovati; Náklady činil na dva semny; Mnoho mezi tím semnuov minulo. Půh. I. 257., 297., II. 68., 125., 306., 308. (Tč.). Složili sú sobě sněm. Star. let. Nebylo lze ukládati sněmu v té krajině bez něho. Br. S. odtáhnouti (odložiti). Č. S. konati. Břez. S. rozepsati (**ne**: vypsati). Bs. S-my pokládati a rozepisovati králi náleží. Rb. Toliko nám přísluší rozpisování a pokládání obecných sněmů a sjezdů po krajích. Zříz. Ferd. obnovené., Pr. Schůze s-mu, *lépe*: sedění s-mu. Šb. S. kde rozepisovati a pokládati se mohl. Vz Rb. 272. Vz o sněmích také Tk. II. 297., IV. 741., Žer. Záp. I. 167., 271., 274; generalní s. Ib. I. 5., 65, 82., II. 179., Dač. vyd. Rezek, II. 337. — **S.** = *soud*, das Gericht. Pohoním k panskému, brněnskému sněmu vedlé: k soudu, k popravě. Půh. O suchých dnech v jednom z těch čtyř sněmuov. Maj. Car. Arch. III. 138. Páni a vládyky na plném soudu, na plném sněmě na tom zuostali. Vl. zříz. č. 18. (Bdl.). Pohoní p. Adama trhem ku prvnímu panskému semnu. Půh. I. 147. To má se konati o prvním panském semnu; Že mi měl na první sněm panský ve dsky vložiti ves Olnice se vším právem a toho neučinil. Půh. II. 331., 353.

Sněmiště, ě, n., strsl. сънъмиштє, conventus. Mkl. B. 274.

Sněmka, y, f., die Sylbe, zastr. Mat. Beneš. kníž.

Sněmování, n., vz Sněmovati. S. při soudě, vz Žer. Záp. I. 30., 34., 35., 82., 85., 100.

Sněmovatel, e, m., Kram., *sněmovník*, der Landtagsabgeordnete. Kom.

Sněmovati, *sněmovávati* = *sněm míti, na sněmě seděti*, Landtagsabgeordneter sein; sich berathschlagen. V. Není času s. Sych. A když počali sněmovati, hned se svadili. Dač. I. 78. — **o čem**. Zlob.

Sněmovna, y, f., *sněmovní světnice n. dům*, Jg., *místnost, ve které se sněm shromažďuje a radí*, der Versammlungssaal, das Landhaus, die Landtagsstube. — **S.**, *sněm sám*, der Landtag, Reichstag. S-vna vyšší (panská), dolejší n. nižší (poslanců). S. uzavřela. Vz S. N. Povolání do panské s-vny. Dch.

Sněmovní, -ný, Versammlungs-, Landtags-. S. den, snesení, V., světnice (sněmovnice, sněmovna), svolení, nález, D., daně, Ros., prázdniny, výbor, rokování, práce, odbor, zvyk, pořádek, doba atd., Us., článek, žádosť. J. tr. S. sezení míti, **lépe**: sněmovati. Já podlé sněmovního snesení kráčeti a postupovati musím. Žer. 342.

Sněmovnice, e, f., eine Abgeordnete; die Landstube. D.

Sněmovník, a, m., *kdo sněmuje*, der Landtagsabgeordnete, Deputirte, Parlamentsmitglied. Kom.

Sněmový den, Versammlungstag, m. Bern.

Snění, n., *zdání se ve snách, sen, vidění noční*, der Traum. V. S. víc než pěnou není. Träume sind Schäume; S. jen oblouzení, Dch. S. = obraznosť jevící se ve spaní; někdy zove se s. obrazností zádumčivou za bdění, hlavně nekyne-li jí možnosť býti uskutečněnu. Hš.

Snesení, vz Snešení.

Snesitelně, leidlich, leidentlich. V. — **S.**, *trpělivě*, geduldig. S. trpěti. V.

Snesitelnosť, i, f., *možnost snésti*, die Erträglichkeit. Ros. S. bolesti, zlého. — **S.**, *snosnosť*, die Tragfähigkeit. Nz. — **S.**, *snášení, trpělivosť, snášelivosť*, die Duldsamkeit, Geduld, Langmuth. V. S. a strpení míti. Reš. Vy, kdož s-tí tyranům se udatně bráníte. V. S-tí někoho ctíti. V. — Jg.

Snesitelný, *mohoucí snesen, trpěn býti*, leidlich, leidentlich, erträglich. V. Jest snesitelnější nespravedlivý hejtman než spravedlivý nepřítel. Flav. Přátelsky za to žádám, abyste tu míněnou a uloženou pokutu v nějakou jinou snesitelnější obrátili. Žer. 350. — **S.**, *trpělivý, snášelivý*, geduldig, duldsam, langmüthig. Člověk pokorný, tichý, s-ý, že ho nebrzo kdo mohl shledati, aby se hněval. V. Soudce zatím s-ným posluchačem řečníků zůstává. Bdž. 135.

Snesitlivosť, i, f. = *snášelivosť*, die Duldsamkeit, Geduld.

Snesitlivý = *snesitelný, trpělivý, snášelivý*, duldsam, geduldig. Ros.

Sněska, y, f. = směska (ječmen s ovsem a vikou setý.)

Snesný, snosný, *který snese*, na Mor. S. žaludek pro tento pokrm, der etwas erträgt.

Snésti, snesu, snes, snesa (ouc), sl, sen a šen, ení (vz *-sen*, Brs. 2. vyd. 21.), *snositi*, il, šen, ení; *snášeti*, 3. os. pl. -ejí, snášej, snášeje (íc), el, en, ení; *snášívati*. — **S.** = *do hromady nésti*, zusammentragen, -bringen, -stecken, sammeln; *s hůry dolů nésti*, herab-, heruntertragen; *udržeti, nezlomiti se, neklesnouti pod břemenem, nésti, trpěti*, aushalten, ertragen, ausdauern, tragen, erdulden, ausstehen, leiden, dulden, erleiden, vertragen, einstecken; *snésti, snášeti se* = *dohromady nésti*, zubüssen, beisteuern, Kollekte machen, beitragen; *s hůry dolů se nésti, letěti*, herabfliegen, -schweben; *vznášeti se, létati*, schweben, fliegen; *s. se oč, na čem, o čem* = *s někým na něčem jistém zůstati, smluviti se*, übereinkommen, einwilligen, sich vergleichen, einig werden, übereinstimmen; *srovnávati se myšlením, zdáním*, beistimmen, einerlei Meinung sein; *trpěti se, dobře s někým býti, svorným býti*, sich vertragen, verträglich sein. Jg. — **abs.** Farář jest zavázán, aby sám pracoval a nemož-li snésti, aby pomocníka věrného měl. Hus II. 66., 181. — **co**: kamení, BO., Ros., snopy atd. Us. Něco trpělivě snášeti; rady snášeti (raditi se; ve sněmě hlasy sbírati); led člověka snesl (udržel); neštěstí, odporné n. tvrdé věci s. V. Počínají pomalu hlavy snášeti. Kom. Jak on tě kozel snese (spadneš)! Us. Vrů. Nečistotu, bídu a psotu snášeti. Reš. Trest, nedostatek snášeti. Us. Dch. Snášeti nouzi šp. prý m. trpěti, ale toto mínění jest mylné; vz předcházející doklady. Bože můj, Bože můj, jenom mě neopusť, co nemožu snésti, to na mne nedopusť; Dej, zajíčku, kožíšek, zimu snáší Ježíšek, ať v teplíčku spí; Co sem udělala včera, dneska, všecko mně vodinka dolů-

snesla; A když bylo kole vesna, tu kuřička vajco snésla; Kokokokokokodák, snésla vajce za paták; Má křivda veliká, můj zármuntek těžký, šak mně ho pomůže milý pán Bůh snésti. Sš. P. 53., 69., 242., 434., 490. (Tč.). Staří nemohů břemen zákona snésti jako silní; Přivazují břemena těžká a nesnesitelná, to věz, jichž nemohů snésti a kladů na ramena lidská. Hus I. 269., 453. S. zimu, horko, bolesti, něčí chyby. D. Sneste, co máte, neb mám hlad. Sych. S. paměť (co kdo pamatuje, před soudem zaznamenati). Pr. měst. Snes to (dolů to nes); ta loď mnoho snese, Us.; slepice vejce snáší, legt. BO. S. úprk vojska (vydržeti, odolati mu). Troj. Dítě snositi (nepotratiti). Leg. S. křivdy. Har. — **co, se jak.** O to **za** jedno se snesli. V. Za jednoho člověka se snesli (jednohlasně). V., Br. Až **do** dne tu bolesť mlče snášel. V. Ženám **v** ten čas něco **v** dobrém snes. Mel. o porodu. Tvrdší práci **bez** ublížení sobě s. Kom. Něco *pokojnou myslí* s., V., dobrou myslí. Háj. Křivdy rovnou myslí s. Kom. **S** tesknosti snáší i malé chvilky prodlení. Kom. Něco **s** mlčením s. (urážky). Sych., Ml. A **za** jednoho člověka se snesše (nerozdílně). V. Když kůň se **na** zadních nohách snáší. Db. Jak **v** tom sv. otcové **na** velkém díle se snášejí; Bůh **v** dlouhočekání a trpělivosti snášel nádoby hněvu. Sš. Sk. 83., I. 104. Ne všecko **bez** poznamenání psaného neb vytisknutého v hlavě a paměti snášeti může. Dač. I. 3. Tolik muk veselou tváří snášel. Žal. 112. Křivdy trpělivě snášeti. Hus I. 332. — **se s kým, čím.** Musíme se s lidmi s. Us. S. se se štěstím (šťastným býti). V. Snášejí se co pes s kočkou. Ros. S někým dobře se snášeti. J. tr. To s pravdou se snáší. Us. Dch. Majíce staré ženy pěkně se s nimi snášejí. Žer. 320. Snáším se s domněním pana N. (souhlasím). Snáším se s jeho míněním. Bs. — **(se) na čem.** Ne všichni se na tom, která by z nich nejlepší byla, snášejí; Páni se na tom jednomyslně snesli. V. Plavač snáší se na vodě. Us. Na tom se snášejí rabínové. Br. Co na sněmích snešeno bylo, za zákon platilo. Ml. Slepice na jaře atd. na půdě atd. snášejí. Ml. Ráčili jsme se na tom se stavy království českého snésti. Nar. o h. a k. Na čem se větší počet přísežných snese, to svůj průchod míti má. Kol. 33. JMK. na tom jest se se stavem panským a rytířským a městským s. ráčil. Zř. F. I. A. IX. Kněz Řehoř dosti spurně se postavil vždy pravě, že se na tom všichni snesli. Jdn. 161. Snesl jsem se s panem otcem jeho na tom, abychom ho v neděli příští okřtiti dali. Žer. 326. — **se oč** (vz nahoře). O to pole jak živi se nesnesou. Us. O vše se pěkně s-li a přátelsky. Bl. Aug. 67. S. se o krále. Bart. 4. 1. O způsob správy se s.; Snesl se s pány přátelsky o všecko (smířil se). V. Konšelé k hodině určité do rady scházeti se mají pod pokutou, o kterouž by se společně snesli. Kol. 4. Jednomyslně jsme se o tento nález snesli. Žer. O hory a kovy JMC. takto se jest se všemi třemi stavy s. ráčil. Nar. o h. a k. A s kýmž by se koli o tištění týchž práv a zřízení zemských s. mohl. Zř. F. I. A. II. Napomínáme vás, abyste s pánem o to přátelsky se snesli. Jdn. 240. — J. tr. — **kudy.** Tam vyletěl nad hliněnskou horu, tam se snášel dolů po jaboru, aj po zeleném stromečku. Sš. P. 185. — **kdy.** Pavel se s nimi v něm (o evangeliu) snášel **na** rozmluvách veřejných a soukromých. Sš. II. 18. — **se v co.** Jednomyslně jsme se v tento nález snesli. Žer. — **co jak dlouho.** Žena ta **po** jeden den onu nemoc snášeti mohla. Sš. L. 134. — **se mezi kým.** Mezi sebou se snášeti. Us. S. se mezi lidmi. Zlob. Bylo mezi námi snešeno. V. — **se.** Muž a žena dobře se snášejí (jsou svorni). V. Pokudžby se strany, kterýchž se vlastně a ne jiných dotýkalo, snesou. Zř. F. I. C. XIX. Když se strany snesou, poklidové několikeří vzíti se mohou. Faukn. — **se skrze koho.** A takové věno i také obvěnění, pokud by se manželé snesli skrze přátely své, tak při tom zůstaveni býti mají. Kol. 41. — **se o čem.** O tom se snesli a na tom zůstali, aby . . . Háj. Snesli jsme se o tom, že bychom jim hostinu strojiti dali. Har. — Vrat., Solf., Sych. — **co proč:** něčí chyby pro dobrou vůli snášeti. Us. Snes dobrého pro jeho ctnosť. Ros. — V. Pro obhájení spravedlnosti cokoli snášej. Kmp. — **se při kom, u koho** (nějakého mínění býti). V pravdě se to při nás snášelo, že . . . Akt. Ferd. U mne se snáší (jsem toho mínění), aby rukojmové propuštěni byli. V. — **se odkud kam.** Pták snáší se **s** věže **na** strom (z povětří na strom); seno ze senníka **do** chléva. Us. **K** zemi se snésti. Us. Dch. Snášeti něco **do** stodoly. Pták se stromu k němu se snesl. Us. Oral sem tam včeraj, dnéska, všecko mi to voda snésla, snésla mi to do tarasu, čim ja budu chovať chasu. Sš. P. 244. Kamení na hromadu s. Ros. S. básně **v** hromadu. Aesop. — Kom., Ros. — **co (se) v čem.** Aby se s vámi v nich snášeli. Žer. 343. Všichni tři stavové v tom se snesli jednomyslně. Bart. 2. 21. A v tom se všichni otcové snášejí. Sš. Mt. 14. V tom se všichni snášímo, že se to musí státi. Ml. Snášeti se s kým v čem (srovnávati se). J. tr. — **co, k čemu.** Maso **k** jídlu snášeti. Proch. — **co kde.** V paměti něco snášeti (míti). V. Snášeti se v povětří. Us. Ptáci se **nad** námi snášeli. Us. (Br.). Snesla jsem jich padesát **na** kopečku v kopřivách; Slepička vám snese jiný (vejce) v komoře v koutku, na zeleným proutku; Snášela bych se ti **nad** hlavičkou; S. se nad světničkou. Er. P. 25., 61., 106., 220. Slepice snesla vejce **za** kamny. Er. P. 61. Syn s mateří na tom purkrechtu snášeti se nemohli. NB. Tč. 166. — **co komu.** On mi to snese. Us. — **že.** Snášejí se na tom (souhlasí), že to proto udělal. V. — **aby.** Snesli se na tom, aby . . . Br. Krátkosť času nesnáší (= nedovoluje), aby sněm obecní položen byl. Břez. Bylo snešeno, aby útok učinili. V.

Snésti, vz Snísti.

Snešení, n., *lépe:* **snesení** = *sebrání, shromáždění,* die Zusammentragung, -bringung. S. sena, kamene v jednu hromadu. Jg. — **S.,** *smlouva, ujednání,* die Uiberein-

kunft, Abrede, der Vertrag, Beschluss. S. učiniti, mezi sebou udělati; z jednomyslného s.; s. obce, rady římské. V. S. obapolné; Podlé tohoto našeho se stavy s. Nar. o h. a k. S. úpustné, der Ablassungsbeschluss. J. tr. S. posud platné. Us. Dch. Po přečtení tohoto sněmovního s. všichni jednomyslně zkříkli. Zk. exc. Koupě se stává dobrovolným s-ním prodávajícího a kupujícího. Pr. S. se o něco, J. tr., o věno, Pr. měst., o pokoj. D. Obecné všech snešení se stalo. Cyr. Z obecného s. uložili (mu, aby . . .) Br. Skrze starší s. obce se vynáší. Kom. S. rady do N. se poslalo. Kram. S. apoštolské (12 článků víry), Apol., sněmovní, Zlob., V., Kom., zemské, Th., společné; podlé s. většího počtu. Er. — **S.** sena (*dolů nesení*), das Heruntertragen, Herabtragen. Us.

Snešený, *lépe:* **snesený**; *-sen* (*šen*) *-ena, -eno*, zusammen-, herabgetragen; beschlossen, ertragen. S-né a sebrané fabule. Aesop. S-ná lží hromada. Jel.

1. **Snět**, u, m., **sněť**, i, f., *snítka = špalek, peň*, der Stamm. Ratolest některá stromu sama stromem býti chtíc od snětu se odčesla a spadla. Kom. — **S.**, *snětev, větev, ratolest*, der Ast. Slon svým pyskem s. stromovou k zemi sehnul. Kram. Snítka se stromu k okulování. Us. Sesbírala s-ty větry sklácené. Sá. Jeden s. prken (jedna vazba prken). Us. — Jg.

2. **Snět**, a, m., něm. Sniet, ves u Kralovic. PL., Tk. I. 406., 408., III. 73.

Sněť, i, f., *choroba květy a semena hubící zvl. u obilí*, der Brand, uredo. *Snětivosť, snětlivosť, smetivosť, smětivosť, snětivina, mrť, úžeh.* Vz Rez, Padlí (druhy sněti). S. obilní, kozíbrady luční, smradlavá, pšeniční (stává se nejvíce, když prší na květ a zima jest), pecičkovitá (*pecička*), prašná, v ječmeně, Jg., pšeničná n. mazlavá, kukuřičná. Čl. 184., 185., Kk. 73., KP. III. 250. — **S.**, *mrtvina, mrlina, mrť, uhlík*, der Brand, heisse Brand, *v medicině*. S. horká, studená, vlhká, suchá, bílá. Rostl., Lk. S. na noze (neduh koňský). Ja. — **S.**, *v botanice*, aecidium, rostl. pýchavkovitá; rhinantus crista galli, der Hahnenkamm. Rozk. — *S-ti* v bot., palea, maličké šupiny mezi kvítky spoluložných rostlin. Rostl. I. a. 59. — **S.** (na Slov. *snědek*) = *koule, zásněť, zlé břemeno v maternici*, das Mondkalb. Vz Snědek. Ja.

Snětění, n., das Brandigwerden. Bern.

Snětěti, ěl, ění, *sněť dostávati*, brandig werden. Jg.

Snětev, tve, f., *větev*, der Ast. Us. Č.

1. **Snětí**, n. S. obilní = *sněť*. Zlob.

2. **Snětí**, n., *sejmutí, vzetí*, das Abnehmen, der Abzug. S. klobouku. Jg. Po s. našeho dílu, nach Abzug. Nar. o h. a k. — **S.**, *sňatek*, die Verbindung. S. manželské n. svatební. Apol., Br. Smlouvy svatební v šesti nedělích ode dne snětí manželského knihami městskými stvrditi se mají. Kol. 45. Manželství jest s. hodných lidí . . . Hus III. 201., 197. Také: *s. se.* Snětí se s takovým manželem. Br. O s. se Přemysla s Libuší. Dal.

3. **Snětí, s. se**, n. = *zapálení se*, die Entzündung. Plk.

4. **Snětí**, n., *obstih, soujem*, der Inbegriff, Complex. Nz.

Snětina, y, f. = *sněť*. Kn. o nebi. 112.

Snětiště, ě, n., *lépe:* stoklasa, lolium temulentum, der Lolch, die Trespe. *Jg.*

Snětiti, il, cen, ení; *snětívati = snětivé činiti*, brandig machen, mit dem Brande anstecken. — **se** = *snětěti*. Pšenice se snětí. Us.

Snětitý, *sněty mající*, ästig. Mus.

Snětivě, brandig.

Snětivěti, ěl, ění; *snětivívati = snětivým se stávati*, brandig werden. — **po čem.** Po ročním semenu osení ne tak snadno snětiví. Kouble.

Snětivina, y, f. = *snětivosť*. Zlob.

Snětivka, y, f., kleiner Ast. Vz Snět. Dch.

Snětivosť, snětlivosť, i, f. = *sněť*, der Brand. S. obilí. Reš. — **S.**, *sněť, zásněť, koule, zlé břemeno, zárodek nezdárný*, das Mondkalb, die Kugel. S. dříve odchází, než čas přirozený připadá. Ja. — Jg.

Snětivý, *sněť mající*, brandig. S. pšenice, žito, D., semeno. — **S.** *papír* (*smetlivý, pacovatý, nečistý*). V.

Snětka, y, f. = *snět*. Měla-li s. vštípiti se v olivu sadovou. Sš. I. 118.

Snětle = *snětev, větev*, vz **N**.

Snětný, *sněty* (*větve*) *mající, košatý*, ästig, dicht. S. koruna. Um. les.

Snětor, u, m., parkinsonia, die Parkinsonie. S. trnatý, p. aculeata. Rostl. 448.

Snětorodý, Brand erzeugend. L.

Snětourek, rku, m., sphacelaria, der Brandfaden. Rostl. 1867.

Snětovatěti, ěl, ění, brandfleckig werden. Rostl.

Snětovatý, snětovitý = *plný sněti*, brandig. S. obilí. Bern.

Snětový = *snětovatý*, brandig. Bern.

Snětva, y, f. = *snětev*. Mus.

Snětvička, y, f., malá snětev. Vz Snět, 1.

Sněžek, žku, m. = *sníh*. Nedozrálý rozumek jako jarní s. Č. Jako s. bělý koníček. Rkk.

Sněžení, n., *padání sněhu*, das Schneien. Bern.

Sněženka, y, f., galanthus, das Schneeglöckchen, rostlina. S. lepá. Flora., Slb. 206. Vz Sněhovka.

Sněženkovitý. S. rostliny, amaryllideae: bílý narcis, blednivka. Vz Schd. II. 271., Slb. 206.

Sněžíček, čku, m., *drobounký sníh*.

Sněžina, y, f., *lavina*, die Lavine. S. sypká, Schutt-, spádná, Sturz-, posuvná, Rutschlavine. Nz.

Sněžisko, a, n., *ošklivý sníh, mnoho sněhu*, vieler, abscheulicher Schnee. Bern.

Sněžiště, ě, n., Schneefeld, n. Č.

Sněžiti, il, en, ení; *sněžívati*, schneien. Sněží = sníh padá. Us. — **kdy.** Sněžívá se se v ty doby. Bern. — **jak dlouho:** celou noc, celý den. Us.

Sněžitý, voll Schnee. Zlob., Mus.

Sněžívati, vz Sněžiti.

Sněživo, a, n., *sněžný čas*, das Schneewetter. D.

Sněživý, *sněžný, sněžitý*, Schnee-, schneeig. S. počasí, Zlob., vítr. D.

Sněžka, y, f., *vrch sněhem často n. vždycky pokrytý*, Schneeberg, m.; zvl. kůpa, vrch krkonošský nejvyšší, starší jméno: *sněžná kopa*, die Schneekoppe. Jg., Č. — **S.**, *pták sokolovitý*. Světz.

Sněžnatý, voll Schnee, Schnee-, schneereich. S. země. Šf.

Sněžně, schneeweiss.

Sněžné, ého, n., něm. Snežney, ves u Sedla. PL.

Sněžní, -ný = *sněhový*, nivalis, schneebewohnend, in Schneegegenden wachsend. Rst. 494. Rostliny s. neb lední. Rostl.

Sněžnice, e, f., der Schneeschlittschuh. KP. I. 34. — **S.**, das Schneefeld. Kamar. — **S.**, emberiza varia, der Schneesperling.

Sněžník, u, m., *sněhovec*, der Schneeberg. Krč. 336. — **S.**, der Schneeschlitten. — **S.**, a, m., *skřemenáč*, lagopus robatius, das Schneehuhn. D.

Sněžno. Sr. Sněžný. Jest tam s., Schneewetter, n. Us.

Sněžnobílý, schneeweiss. Us. Jg.

Sněžnokvět, u, m., chionanthes, die Schneeblume, der Schneebaum. Rostl. I. b. 248.

Sněžnoplod, u, m., chiococca, die Schneebeere, rostl. Rostl. I. a. 257.

Sněžný, *od sněhu, plný sněhu*, Schnee-, schneeig, voll Schnee. Matka boží sněžná (že toho dne za velikého horka v Římě sníh napadal na tom místě, kde měl býti kostel stavěn), S. Maria ad Nives, Maria Schnee. S. hory, koule, studeň, voda (sněhová), Us., metelice. Sych. S. vody, zima, čas, BO, dni. Bj. — **S.**, *bílý jako sníh*, schneeweiss. Rst. 494., V. S. pleť, Gnid., tkanice. Č. — **S.** *čára, mez* n. *hranice věčného sněhu*. Vz S. N. — **S.** květ = sněžnokvět.

Sněžovka, y, f. = *sněžka*. Sedl.

S nic býti nemůžeme, nichts vermögen. Lom. Cf. Býti s co (I. 116. b.).

Snice, pl., f., *ramena, ve které se voj rozbíhá a která do nápravy zadělána jsou*, die Deichselarme, Schere. Us., Jg., Kd., Pk., Šd. S. u pluhu, der Pflaugarm. Šp.

Sníček, čku, m., *sen*, der Schlaf, Traum. Plk., Puch. Tak sa jí s. sníval, že jí slavíček zpíval. Sš. P. 302. Matičko, nemožu spáti, ani sa s-ka dobrati (shledati); Uzdál se jí sníček z jejího srdečka, vyrůstla jí na něm krásná jablonečka; Uzdál se jí sníček, sníček neveselý. Sš. P. 45., 789., 793. Vkouzlete se ve tvůj sníček sami lásky bůžkové. Č. R. stl. 16. — **S.**, *sleziník routovitý*, asplenium ruta muraria, Mauerraute, f., rostl. Slb. 90.

Snida, snidka, y, f., ploská skyva chleba, ein flaches Schnitzlein Brod. Plk.

Snídal, a, m., osob. jm. Šd.

Snídálek, lka, m., wer gern frühstückt.

Snídaň, ě, f., **šp.** místo: *snídaně, snídaní*, vz Snídaní.

Snídaní, í, n., v některých krajinách v obmluvě: *snídaně*, ě, f. (ve vých. Čech., u Rakovníka), na mor. Zlínsku: sňdaní. Vz N. Brt. Das Frühstück. Přešlo i do němčiny: Gei eine schnitaine (jdi do sednice snídat). Us. v Chebsku. Dch. *Lépe*: snídaní. Jg.

Snídání = *jedení ráno*, das Essen; *snídaní* = *to, co se jí*, das Frühstück; ale i snídaní = snídání. Ráno o snídaní; okolo snídaní přijeli. Har. Bude je míti o jedno snídaní (snadno je přemůže). Kom. Posečkejte, až bude po snídaní. Sych. S. masité, das Gabelfrühstück (**ne**: s. na vidličku). Rk. Má k s. kávu, čaj, polívku atd. Potom šli k s-ní, já taky běžel. Er. P. 419. S. to jenom mimochodně a stojmo se odbavovalo. Sš. J. 305. A jak bylo na ránu a o dobrém snidaňu, máť za dceru přijela, na třech vozech žat měla; Zabila sem holubičku, mému pánu k snídaníčku; Pod javor si sedlo, snídaníčko jedlo; Běž do lesa dubového, najdeš hada jedového, uvař mu ho k snídaníčku, jak rybičku s černú máčkú; Radši bych já radši dvanáct krav dojila, než vdovcovým dětom snídaní strojila; Snídaní s obědem to já mám každý deň a tebe, má milá, edem (jen) ráz za týden; Navrać ženko ku domu, pojedzěmy k snidaňu; Tovaryško věrná moja, pones mně snídaňa; Kdo snídaní zaspal, bodaj hore nestal; stavej hore, stavej hore, srdečko moje, neskoro je. Sš. P. 85., 96., 102., 168., 197., 351., 503., 528., 558. (Tč.).

Snídaníčko, a, n., kleines Frühstück. Ros., Č.

Snídati, *snídávati*. S. místo sjídati, *n* se vsulo snjídati, vz N. Ht. **S.** = jedením stráviti, zusammen-, aufessen. — **co.** Tak aby nepotřební potřebným pokrmu nesnídali. V. Kdo snídá potravu tu. Br. Ale V. má také: *sjídati*. — **S.**, *ráno jísti*, frühstücken. Lačného života, když ještě nesnídal. V. Jícnější snídají, obědvají, svačí a večeří. Kom. — **co:** kávu, polívku, maso atd. Us. Já bych už snídala rybičky z Dunaja. Sš. P. 34. — **co kde (s kým jak): na** železe (radlici). Dal. S. **v** kavárně, **pod** stromem v zahradě na trávníku s přátely **za** laciný (drahý) peníz. Us.

Snide = *sjide, sejde*; *sešel*, a, o; *snidesta sě*, dual = *sešli se*. Kat., Dal. Vz Sníti 3.

Sniderovka, y, f., druh ručnice. Vz KP. IV. 495.

Snieti sě = *sjeti se*. Jir. Kniežata snemše sě (s) zpievajúcími juneti. Ž. wit. 67. 26.

Sníh (zastr. *snieh*, *snyech*, Ž. wit. 148. 8., 147. 16.; *sňih*, u, u Stankova, Uher. Hradiště a j. Tč.), *sněh*, gt. sněhu (vz: í), *snih*, u, *snížek*, žku, *sněžík*, u, *sněžíček*, čku, m. S., sněgъ, lit. snēgas, goth. snaivs, lat. nix (genit. nivis), der Schnee; cf. řecké *νίφα*; Popp myslí, že *g* (h) vzniklo z *v*. Schl. Lit. snigti, snēgas, prus. snaygis. Mkl. aL. 139. Na mor. Zlínsku *sněh*, ale v městech tamějších *snih*. Brt. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.** = *déšť v peřité částky zmrzlý*. S., vodní páry ve vzduchu zmrzlé, které krystalisujíce představují jehličky a plošky do soustavy hexagonalní n. klenčové náležející, der Schnee. Vz S. N. *Sníh*, V., Kom., D., Sych. atd., *snih*, V., Kom., Br., *sněh*. Har. S. čerstvě napadlý: *celina*; s. ku starému znova připadlý: *obnova*. Šp. S. čerstvě napadlý, který stromy láme, na Mor. u Vyzovic: *okyť*. S. k obuvi přimrzlý: *nátlapek*; s. zmrzlý: *ledovatina*; místo, kde s. vytál:

jihovatka; místo, kde led a s. taje: *výhřeviště*. Šm. Sníh tvoří obyčejně hvězdovité chomáče skládající se z jemných ledových jehliček. Bř. S. padá, prší, se koulí, Us., taje, jihne, se rozpouští, kryje zemi, D., přikrývá osení, Kom., schází; spousta sněhu. Šp. Při jednej dolině větr profukuje, při druhej dolině snížek poletuje; Dyž bude, můj synu, snížek poletovať, to ťa bude, synu, máti nakrmovat. Sš. P. 140. Učiní se jeho rúcho světlo a bělo jako snieh. ZN. Bílý jako sníh, V., jako padlý sníh. D. Nad sníh bělejší. Sych. Sněhu naprchlo, V., napadlo; s. sešel; s-em cestu prošlapati; Za mrazu s. pod nohama chrupe; S. padá jen se sype. Dch. V tom se dalo do sněhu (počal padati s.). U Chocerad. Vk. Dyby s-hy byly, už by otajaly. Sš. P. 122. A bieše rúcho jeho jako s. Hus II. 137. Na hlavě sníh a v hlavě květ (zkušenosť). U Žamberka. Dbv. Kotouče sněhu padají; březnový s. D. Vítr jako vichrem sněhy vál a rozmítal. Kron. mosk. Sněhem zapadnouti, se zasypati (zasněžiti se). Us. S. osení vysvědil (hat ausgewintert). Sych. Po snihu jda. Kom. Puste nás tam během, připadáme sněhem. Sš. P. 427. Stálý, jako letní s.; Kdo se bojí jíní, spadne (popřší) na něj sníh. Mus. III. Lonských sliv a lonského sněhu připomíná. Lb. Zmizel jako lonský s. (Vz Zmizení); Lonského sněhu zpomínati; Lonského sněhu nevzpomínej (toho, co už minulo. Vz Známý, Dávno); Tak to platno (platí), jakoby sněhem zapečetil (V. Vz Nejistota); Státi o koho jako o lonský s. (Vz Nemilý); Podvodník sušený s. mezi sůl míchal (a prodával); Veliký sníh, malá voda. Č. Moc sněhu, málo vody. Sk. Málo s-ha, málo sena. Kda. Mnoho žaludů o sv. Michale, o vánocích s-hu na mále. Kda. Drobný s., velká voda; Hrubý s., malá voda. Moravan 1875. S. v peci sušiti (marnou práci konati). V., Šml.

Snihota, y, m., osob. jméno. Mor. Šd.

Snihotice, ves u Prostějova. Tč.

Sník, u, m., *gen*. Hejno s-ků chytnem do vábníků. Hdk. C. 282.

Sniknouti, kl, utí = *smeknouti se*, *vyváznouti*, los-, entkommen. — **komu s čeho**. Chtíc ráda toho neslyšeti a spíš mi s smečky s. Ctib. — **se kam** = *sjíti se*. Sniknouti se v radu. D.

Snílek, lka, m., der Träumer. Lpř., Hdk. Cf. Snitel.

Snilkování, n., die Träumerei. Dch.

Snilkovati, träumen.

Sním, vz Snísti.

Snímací, *k snímání se hodící*, Abnehms-. S. válec. Techn. III. 269.

Snímač, e, m., der Abpacker. Šm.

Snímačka, y, f., das Streicheisen. Šp.

Snímání, *dolů brání*, das Herabnehmen. S. klobouku. Žalan. — **S.**, *pryč brání*, das Wegnehmen, Abschaffen. S. hříchů. Beze všeho za schodek s. (ohne Abzug). Nar. o h. a k. — **S.**, *snímání se* = *spojování se*, die Vereinigung. S. se v hromadu. S. se s manželkou (*ženění se*, *pojímání se*, das Heirathen, der Beischlaf). Us. Ve snymanyu ludí. Ž. wit. 101. 23. Sv. Pavel netupí sv. manželství, ale odpúštie zřiezené s. v manželstvi tiem řádem, kterýmž pán Buoh ustavil. Hus III. 197.

Snímaný, abgenommen. S. maso (s kterého sádlo jest sňato). Us. — **S.**, zusammengenommen. Jg.

Snímati, vz Sníti, Sejmouti.

Snímek, mku, m., **snímka**, y, f., rus., *sňatá s čeho podoba*, *obraz podobný písmu*, *fascimile*, das Fac-simile. Věrný s. Mus.

Snímkovati, facsimiliren. Šm.

Snímkový, Kopir-. S. přístroj; s. či slámový papír, Paus-, Strohpapier.

Snisko, a, n., *nepříjemný sen*. Slov. Němc. Snilo se mi s. Ht. Sl. ml. 214.

Snísti (zastr. *snésti*), sním, 3. os. pl. snědí (ne: sní), sněz, sněda (ouc), snědl, sněden, dení (na Mor. místy též snězen, ení); *snídati*, *snídávati*, zusammen-, aufessen, ver-, aufspeisen. Jg. S., strsl. sъněsti, comedere; koř. jad, tudíž strsl. jasti a sъněsti. Mkl. L. 53. Snísti m. sjísti, *n* se vsulo: snjisti; snědl m.: snjedl, *je* v *ě*, vz ě. — **abs.** Náramně žádati, jakoby snísti chtěl. V. Co se doma uvaří, ať se doma sní. Us. Zlý pes ani sám snie, ani druhému dá. Mus. A že oni (kněžie) mají, co jest nejlepšieho, sniesti, spíti i zedrati, ktož tak káže, ten jest velebný kazatel. Hus II. 174. A když snědúc supové rozletie sě. K. š. 3. — **co.** Vše, všeckna jídla snísti. D. Až to sníš, něco zvíš (když si někdo mnoho k jídlu předloží). Lb. Luštiny se zahodí, když se jádro snědlo. Sych. I sjechu (snědli) vešcek plod země jich. Ž. wit. Jen jsem to snědl, už jsem říhal; Čerta by snědl (mnoho jí); Houpy, houpy, kočka snědla kroupy (říkáme děti hýčkajíce). Us. Dch. Tohle sníst, to by musela duše na stranu (to bych pukl); Dycko něco chce a sní to (když chce o tom mluviti, zapomene to). V Kunvaldsku. Msk. Co máš zítra udělati, udělej dnes, co máš dnes snísti, nech si na ráno. Olom. Sd. Snědl všecko jak by smetl. Us. Šd. Zde pyšní lidé ve zlatě chodí, zítra je červi a žáby snědí; Sjézte mia tu, sjézte, dunajské rybičky, ať mia nedostanú Turkovy ručičky; Jak ten první kúsek zédl (snědl), hned na levé líčko zbledl (hnedka jako stěna zbledl. Sš. P. 169.); Ona jablečko sjedla, jak bila šatka zbledla; Ten svět je široko, rodiči daleko, nežli sa oni dověďá, červíci mia snědá; Nech mě snijú (= snědí) straky, vrany, nebudeš mět žádné hany; A zas ji (trávu) dal šohaj vraným koňom snėsti; Počkej ty Šveríne, čerta's snědl, kmíne, bude tě čert udit v pekelném komíně; Měla sem synečka v červené čepice, vylezl na húro, snědle ho slepice; Skováš si ho do police, snědijú ti ho ploščice; Hop, Janíčku, hop, snědl's misu króp. Sš. P. 73., 147., 168., 234., 453., 531., 545., 586., 656., 762., 764. (Tč.). A co by měli chudí sirotkové a vdovy sniesti, to oni všechno obecně pickujíce sě žerú; (Ženy) jsú lžíce ďáblovy, jimiž jiné jie, ale dotud bude jiné lžicí jiesti, až i lžíci sní; Na Erodesovi králi jehož sú črvie snědli. Hus I. 220., 278., 351. (Tč.). A když jej (beránka) dobří lidé veškeu snědie. Pass. 22. Snědl by čerta kus. Snědl by vola i s rohama. Us. Hý. Vz Žrout. Lb. Snímo

ten pecen spolu. Ctib. Hád. Kdo se mezi plevy míchá, svině ho snědí. Kmp. Houby víš, houby sníš, houby mi nového povíš. Prov. Snědl vůl blány. Prov. Voláte mne ke kaši, snědouce napřed zvěřinu. Prov. Snědl koláč (jedné straně nakládá, porušený soudce). Mus. Ne toho pták, kdo ho lapil, ale kdož jej snědl. V. Vše domů přijde, co vlci nesnědí. Snědl mnicha a kápě mu v hrdle zůstává. Prov. On mnoho hrabí snědl (zabil). Troj. -- **co jak.** Snědl **na** jedno posezení kýtu. Sych. Snědl rozum **až po** dešťky (chlubný). Č. -- **co komu.** Má-li co v uzlíku, já mu to sním; Měla sem galana, byl trochu hloché, vylezl na hůro, snědle mi jé moche; Husičky se sběhly, koledu mně snědly; Skováš-li ho pod stání, snědí ti ho potkání. Sš. P. 656., 657., 743, 762. (Tč.). Mnoho dobytka lidem sú zjedli a kůže jsú v jedné jámě nalezeny. Pč. 24. Ví pes, komu sádlo snědl. Prov. — **co kdy.** Snědl by ho **po** večeři (snadno by ho přemohl). Č. Dělá, jakoby jich 5 po večeři snědl (chlubný). Č. Po honbě snědl mísu pečeně na jedno posedění. Ml. — **proč.** *Láskou* by se snědli. Us. Dch., Šd. Dobre ho nezjie od radosti. Mt. S. — **co v čem.** Ta holka sní v rohlíčkách peněz. Us. u Rychnova. — **co s kým.** Snědl to s dětmi. Sniemť ji (slepici) s tovařiši v kvase. Žk. 340. — **co za co:** vránu za holuba, Us., škřečka za březňáčka. Sych. Snědl to jako za med. Us.

Snitel, e, m., *blouznílek*, der Träumer. Č. Vz Snílek.

1. **Sníti**, vz Sjíti, Sejmouti.

2. **Sníti**, sním (zastr. sniji), sněl a snil (na Slov. snil), ěn, ění; *snívati* = *ve snách viděti, sen n. sny míti*, träumen. S. ze sen. D. — **co:** sny. Br. Snil jsem to. V. — **se.** Snělo se, snilo se. Us. — **se komu kdy.** Co se mu ve snách snilo. Lom. **V** noci se mi sní. Reš. **S** tebou sa mi každú nócko snívá. Ht. Sl. ml. 218. Usnuch, snieše mi sě ve sně, jakoby. Rkk. Nač člověk ve dne myslívá, to se mu i v noci snívá. Č. M. 204. A starcům vašim snové sníti se budou. Sš. Sk. 22. Snival se mi přelíbezný sen. Ps. sl. 45. — **jak.** Libými jsem snival sny. Kos. Ol. I. 192. Sociniani **na** licho snili o vzchytu, úchvatu či ekstase Páně do nebe. Sš. J. 52. — Ros. — **o čem.** O tom se mu nejvíc snilo. St. skl. O čem kdo myslívá, o tom se mu snívá. Dv. Kdo koho rád mívá, o tom se mu snívá. Lb. Snilo mi se o kádi. GR. Je-li pak tomu tak, čili se mi o tom sní? Sych. Kočce o myších se snívá. Č. M. 223.

3. **Sníti**, snidu (zastr.), dříve a na Slov. = *sjíti, sejíti* = a) *dolů jíti*, herabkommen, Plk., b) *pojíti, zahynouti*, zu Grunde gehen. Musíť hanebně sníti. St. skl. Když sendu v zpirznenye. Ž. wit. 29. 10. Nemúdrý i blázen sendu. Ž. wit. 48. 11. — **odkud.** S. s toho světa (z toho světa). Štelc. — **v čem.** A v tom boji rád chci s. Dal. — **od čeho.** Nedajte jim od haduov s. Pass. 924. — **kdy.** Potom v čase nevelikém Kostus snide. Kat. 112. — **se s kým** = *setkati se*, zusammentreffen. S. se s nepřítelem, handgemein werden. Dal. — **kam.** Sluncu sě uda **pod** zemju sníti. Anth. I. 48. Nemohu k vám **sníti** (sejíti). BO.

Snití, n. = *sejití, pojití*, das Zugrundegehen, der Untergang. Tkadl. I. 43.

Snítilý, brandig. Puch.

Snítiti, il, cen, ení; *vznítiti*, entzünden. — **se kde.** Ač se v tobě nemoc snieti. St. skl. III. 231.

Snítka, y, f. = *snět, větev*, der Ast, Zweig. Kdož přítomni byli slavnosti té, nosili v rukou s-ky palmové. Sš. J. 120. S. výtrusnatá, der Sporenast, sporocladium. Nz. S. naděje. Dch.

Snivid, a, m., chionis, pták kurovitý. Krok. I. c. 123.

Snivosť, i, f., der Traumzustand, die Träumerei. Dch.

Snivý, träumerisch. U s-vém vytržení býti. Dch.

Snížce, e, f., *roura šoupací*. S. pozounu. Vz KP. II. 312.

Snížek, vz Sníh.

Sníženě, *nízce, poníženě*, demüthig. S. něčeho žádati. Apol. — V.

Snížení, n., die Senkung, Erniedrigung, Herablassung. S. materníka, dolů sestoupení. Ja. K s. přijíti. Plk. S. mysli (pokora). V.

Sníženina, y, f. S. jest krajina nižší než hladina mořská, die Bodendepression. Tl., Š. a Ž.

Sníženosť, i, f., *snížení, nízkosť*, die Niedrigkeit; Erniedrigung, Herablassung. V. S. rodu. Plk. V s-ti držeti někoho. Šm. S. obzoru, die Depression, Tiefe des Horizonts. Nz. Úhel s-ti, der Depressionswinkel. Nz.

Snížený; *snížen, a, o*, erniedrigt, niedrig gemacht, niedrig. Skrze nízké dvéře jen s-ný projíti mohl (snížen jsa). Jg. Za s-né ceny prodávati. Dch. — **S.**, *pokorný*, herablassend, demüthig. V. — **čím:** bídou. V. Čím povýšenější moci, tím sníženější mysli. Jg. — **na čem:** na poctivosti. V. Na rozumu s. = pomatený. Dvorský.

Snížiti, snížím, sniž, sníže (ic), il, en, ení; *snižovati* = *nízké činiti*, niedrig machen, senken; *pokořiti, ponížiti*, beugen, demüthigen; *zahanbiti*, erniedrigen, herabwürdigen. Jg., Ž. wit. 106. 17. — **co, koho:** hlavu, větev, Us., cenu, Nz., úrokovou míru. Dch. Neštěstí mne snížilo. V. S-li ty, kteří se jim protivili. Hus III. 305. Smrť povýšené snižuje. V. S. rozum a řeč svou. Jel. — **co kam:** oči v zemi. Ps. ms. — **co čím:** vdovy mocí. Pr. Město soužením *proti* výsadám snižovati. Boč. — **se ke komu, k čemu.** Musil jsem . . . ku pochopnosti vaší s. se. Sš. II. 47., Sk. 38. Ke každému se snižoval. V. — **koho, se v čem.** Kdo pěkné šaty miluje, nerád se v mysli snižuje. Prov. S. koho v důstojnosti. Šp. — **co, koho jak.** Kteří (gnostikové) důstojnosť Kristovu namnoze **dle** svých bludných náhledů snižovali; Že Bůh pravý nesmí **po** způsobu národních bohů pohanských na jednonárodního, místného Boha snižován býti. Sš. II. 198., Sk. 88. — **se.** Us. Medvěd se snížil (postavil se na čtyři nohy). Šp.

Snížívý, erniedrigend. Vymanění od s-ch předsudků počal Pán na ženě Samaritánce. Sš. J. 73.

Snižně = *poníženě, pokorně*, demüthig. S. žádati. Schön. exc.
Snižování, n., das Senken, Herablassen; die Erniedrigung, Demüthigung. Jg.
Snižovati, vz Snížiti.
Snižovka, y, f., v hudbě, das Erniedrigungszeichen. Rk.
Snobdění, n., das Traumwachen. Šm.
Snoci (zastr.), *té noci*, Nachts. Pass. 336.
Snočuí m. sienoční = *této noci se týkající*, was diese Nacht vorging. Ktož by byl nechuten pro nezespánie neb pro přemoženie silného pitie snočnieho. Št.
Snodárný, schlafbringend. S. mák, papaver somniferum, der Mohn, Rostl.; Hermesův prut. Ráj.
Snohojný, traumerfüllt. Šm.
Snokov, a, m., Schneckendorf, ves u Březové na Mor. Tč.
Snokrádný, schlafraubend. S. Milek. Koll.
Snop, u, **snopek**, pku, **snopeček** a **snopček**, ečku, m., **snůpek**. S., strsl. snopъ, fasciculus. Mkl. L. 70., B. 27. S. = několik hrstí požatého obilí, které povříslem v jedno jsou svázány, kdežto sláma vymlácená do otepí se váže, der Bund, die Garbe. Vz S. N. S. omlácený: *oklep, oklepek, oklepka*; s-py roubíkem vázati; vazač s-pů n. snopkář; z hrstí s-py vázati. Šp. Spodní částka s-pu naproti klasům slove: *pýření, řitol, řitoví, řití*. Vz Řiť. Us. Obilí sbírají v s-py a svazují povřísly. Kom. S-py skládati. D. Snopy do mandelů klásti. Šp. Žádný nemá roli své žádnému pronajímati buď z polovice neb z třetího snopu. Gl. 317. Vytrhajte najprve kúkol a sviežte jej v snopky k pálení, ale pšenici sbeřte (sklideťe) do stodoly mé. Hus II. 54. Na pravej straně viděl s. na s-ě státi, na levici devět ženců a to byly smrti; Pacholek má v sobě tolej falšivosći, jak v ječmenném s-pě bývá mnoho osćí; Kolik je klásečků v ječmenném snopečku, tolik falešnosti při každém synečku; Ženci žali po snopě, můj nejmilejší po kopě; Baran skáče, snopy na vóz hádže (hází). Sš. P. 45., 307., 554., 742. (Tč.). Spí jako s. (Vz Spání); Lépe státi za svým s-em než za cizím mandelem; Všecky v jeden snopek svážeš (Vz Stejnosť). Č. Všecko v jeden snopek váže. Vz Ztřeštěný. Lb. Leží jako s. bez seba. Mt. S. Lepší vlastní s., nežli cizí mandel. Hrš. Ten je jako s. (= těžký). Us. Dhn. Je zpitý jako s. (notně). Us. Brt. Jako s. opilý. Bern. Vz Opilý. — **S.**, *svazek čehokoli jiného*. S-pky = došky. V. Písek v s-py vázati (něco marného, nesmyslného dělati). Ros., Bdl. Vítr ve snopy vázati. U Jižné. Vrů.
Snopel, plu, m. = *sopel*, der Rotz. S. mu z nosa visí. Na Mor. a ve Slez. Tč., Klš., Škd. — **S.**, *rampouch*, der Eiszapfen.
Snopice, e, f., *vázací stolice na snopy*, die Wurstbank. Bur.
Snopkář, e, m., *kdo snopy váže*, der Garbenbinder. Na Slov.
Snopkářka, y, f., die Garbenbinderin. Slov.
Snopkovati = *do snopků skládati*, in Garben legen. — **co**: len. U Vys. Mýta. Hrp.
Snopkový, Garben-, Büschel-. S. břidlice. Krč. 264.
Snopľák, a, m., *usmrkanec*, der Rotzbube. Opav. Klš.
Snoplivec, vce, m. = *snopľák*. Us. u Místka. Škd.
Snopné, ého, n., das Rauh-, Garbenzehend. Gl. 317. Vz Snopový.
Snopní, -ný = *snopový*. Vz Snopné.
Snopoušov, a, m., něm. Schnapautzen, ves u Přestic. PL., S. N.
Snopovitý, garbenartig. Miner. 18.
Snopovka, y, f., das Garbenfeuer. Šm.
Snopový = *snopní*, Garben-. S. desátek, der Garbenzehend. 1617. Boč., J. tr.
Snoprava, y, f. = *snářství*, 2.
Snopravce, e, m. = *snář*.
Snos, u, m., jm. pasek u Vsetína na Mor. Tč.
Snosek, sku, m., der Beitrag. Jel. Vz Snošky.
Snositelný = *snesitelný*. Ždk.
Snositi, vz Snésti.
Snoslivosť, i, f., die Tragfähigkeit. Dch.
Snoslivý, tragfähig. Dch.
Snosné, ého, n., v řemeslnických pořádcích, das Auflagegeld. Dch.
Snosný, vz *Snesný*.
Snošky, pl., f., bývalá zábava o přástkách, ku kteréž dívky přadleny potravy snášely a s pozvanými chasníky tancujíce se bavily. Ve Slez. Klš., Šd.
Snošovati, vz Snésti.
Snoubce (zastr. *snúbce)*, e, m., *snoubící manžely, družba, námluvce*, der Ehestifter, Werber, Freiwerber. Poslal k ní snúbce, ji za manželku míti žádaje. Háj. S. manželství vašeho jsou lakomství a chlipnosti. Jel. S-e zaslal. Výb. II. 19. 10. Syn krále jerusalemského zasnúbil sobě dceru krále babylonského a to skrze snúbce. Hus III. 7. — **V. S.**, *kdo sobě zasnubuje manželku*, der Freier. Mnoho knížat snúbcí měla. Ms. Mand. — Jg.
Snoubenec, nce, m., der Verlobte. Us. Šd.
Snoubenka, y, f., die Verlobte. Us. Šd.
Snoubený; *-en a, o*, verlobt. Kristu snúbená. Dr. v. 8.
Snoubiti (zastar. *snúbiti*), snub, snoubě (íc), il, en, ení; *snubovati* = ***k stavu manželskému namlouvati***, freien, werben. Jg. S., strsl. snubiti appetere; snubiti devojku, um ein Mädchen werben. Mkl. L. 174. — **koho (komu)**: někomu pannu. Bibl. Stojí lipka pochyla snubí lilijum. Sš. P. 739. Rodiče dívku s-li. Us. Dch. Mnozí k ní jezdili a ji snúbili. GR. — Ctib., V., Ráj, Jel., Dal. — **koho, se kde**. Snubili se v kostele před knězem. Na Ostrav. Tč. Vz S-biti se s kým. Že byla krásna sv. Kristina, mnozí jie u otce snubiechu. Pass. 553. — **koho, se s kým**. Tak i v církvi neustále časné věci s věčnými se s-ly. Sš. II. 134. V čarokrásy osnovu slunko v pouti k domovu na samé již hloubi s ním se svatě snoubí. Sš. Bs. 55. Neměli s lidem božím se snubovati (= spojovati se) a přáteliti. Br. — **koho proč**. A pro krásu snoubili ji mnozí muži (ucházeli se o ni). Výb. I. — **koho skrze**

koho. Když skrze apoštoly své budu sobě snúbiti cierkev z pohanóv, co učiníme? Hus III. 99. — **koho za koho.** Za něho tě s-ím. Výb. I. 290. — Let. 413. A za choť si s-bil Pán mne nebeský. Sš. Bs. 33.

Snoubný, Verlobungs-. S. bohové. Měst. bož. I. 235.

1. **Snouti**, snuji, ul, ut, utí; *snovati* = *svíjeti niti s klubka*, den Faden abwickeln, ziehen, winden, abwinden; *osnovu dělati*, anzetteln, zetteln; *něco jednati*, *strojiti* (zvl. se lstí), anzetteln, anspinnen, schmieden. Jg. — **co:** Tkadlec osnovu snuje. Us. Červ hedvábí snuje. Chraň se ho, neb tajné tůčky s. zná. Sych. Dotud to snovali, až to otkali (dotud poštívali, až oheň vzešel. Vz Poštívání). Č. Když snovachu mě. Ezech. 12. S. niti (na snovadlo převáděti). Nvk. Rady plné cti snujíce. Kom. — **co odkud:** hedvábí s kotouče s. (svíjeti). Us. Pavouk svou přízi z sebe snuje. L. A ty sněhy chováš či z nich perly snováš?; A z nich (bludů) snují berlu stanov světosprávných; Jež (snuby) **dle** novomodních kadlubů ze spuchřelých pojmů matně snují. Sš. Bs. 28., 58., 199. — **s kým.** Čert s tebou (tebou?) snuje (hází). Us. — **na čem:** na něčí záhubě s. Sych. — **se kudy: po** stromě (víti se). Jg. — **co komu čím:** obelisky bobkem (otáčeti). Jg. Zdroj ten v hrudi chovám, chválu Pánu snovám; Volím v tiši blaho jemu snovať; Jenž všem zlobám zkázu s-vá. Sš. Bs. 37., 172., Hc. 41. — **co k čemu.** Již jak chudá vdova šat si k smrti snová. Sš. Bs. 49. K dobrému suknu aby snováno bylo 40 chodův. Sedl. Rychn. 39. — **se komu kde.** Snuje mi se **před** očima (v očích mi stojí, snáší se). L.

2. **Snouti**, snu, ul, utí = *v sen padati*, einschlafen. Cf. Usnouti. D.

Snov, u, m. = *pásmo*, der Faden, Zusammenhang, pol. Rým vděčným snovem tkaný. L.

Snova, y, f. = *osnova*, die Weberfäden. Slov. Bern.

Snovací, *k snování náležející*, Scher-, Schweif-. S. prkno n. deska, špalek, vidle. Jg.

Snovač, e, m., *kdo osnovu snová*, der Anzettler; *něco zlého kuje*. Jg. — **S.** pospolitý, ploceus socius, pták. Vz Frč. 353.

Snovačka, y, f., die Anzettlerin. — **S.** = *snovadlo*. Nvk. — Vz Tkadlcovství.

Snovadlo, a, n. Tkadlec osnovu snovadlem snová. U tkadlců a soukeníků, der Scherrahmen, přístroj, na němž osnovu snují. Hvl., Mak. — **S.**, *strojidlo*, organon. Pouhá mathematika s-dlem jest hvězdářství. Mark.

Snování, n., das Anzetteln. Jg.

Snovaný; *-án, a, o*, angezettelt. Jg.

Snovatel, e, m. = *snovač*. Jg.

Snovatelka, y, f. = *snovačka*. Jg.

Snovati, vz Snouti.

Snověštba, y, f. = *snářství*, 2. Šm.

Snovid, a, **snovidec**, dce, **snověštec**, štce, m. = *snář*, der Traumdeuter. L.

Snovídek, dka, m., der Träumer. Jg.

Snovidění, n., *vidění ve snách*, das Traumgesicht. Kamr.

Snovídky, pl., f., něm. Snowidek, ves u Bučovic na Mor. PL.

Snový, Traum-. S. knihy (snář), vidění. Us. S. marnosť. Troj. Vz Otrápení. Postava s. (noční). Šm.

Snožiti, il, en, ení, reinigen. Na Ostrav. Tč.

Snožný = *snažný*, rein. Na Ostrav. Tč.

Snub, u, m. = *snoubení*, *zasnoubení*, desponsatio, die Verlobung, die Ehe, Verheiratung. Kěj (kdy) přiňde ku s-u? Na Ostrav. Tč. Později veškery s-by smíšené zapověděli. Sš. Sk. 189. Co sem udělala, že sem svú dcerušku na ten s. nahnala (přinutila). Sš. P. 150.

Snubce, vz Snoubce.

Snubič, e, m. = snoubce.

Snúbiti, vz Snoubiti. Kat. 136.

Snubný prsten, der Trauring. Orb. p.

Snubování, n., das Freien, Verloben. S. bez povolení rodičů nemá průchodu míti. Br.

Snubovati, vz Snoubiti.

Snuknouti se = *usnésti se*, sich bereden. Us. Dch.

Snura, y, f., die Schwiegertochter. Kom. Vz Tchán.

Snuřín (*snašín*, *dever*), a, m., *bratr manželčin*, der Schwager, jeho choť **snuřínová** (*snašině*) a její sestra *svoječnice*. Kom. Orb.

Snůška, y, f., *snesení*, *něco sneseného*, die Sammlung. S-ku spisů bratrských činiti. Br. — **S.**, *zvl. co tovaryšstvo na dobrou vůli do spolku skládá*, *též sama dobrá vůle*, *společnosť*, *spolek*, die Konkurrenz, Beisteuer, Sammlung, Gilde, der Konkurrenzbeitrag. Jg. S-ky a sbírky k něčemu; pokladnice snůšek; záležitosti týkající se snůšek. J. tr. S-ku učiniti na chudé. J. tr. Společnou s-u (peněz, jídel atd.) učiniti. Kr. mosk. Že sám osobně donese s-šku tu do Jerusalema, bude-li hojna a štědře-li vypadne. Sš. I. 143. — Reš., Kom. — **S.**, *přispění svým dílem k čemukoliv*, der Beitrag. S-šku na ples učiniti. Sych. — **S.**, *pel včelami snesený*. Ktk.

Snutiti, il, cen, ení = *nucením sehnati*, zusammenzwingen, auftreiben. — **co v co.** Toms.

Snuzení, n. = *psota*, das Elend. Boč. exc. Viděl jsem s. lidu a úpění jeho slyšel jsem. BO. I co pýcháš, praše a země! kteréhožto početie jest v hříechu, naroditi sě muka, živu býti bieda, umříeti s-nie. Hus III. 143.

Snuzený, elend. Když jsem tak s-zena byla. Pass. 27. — **čím:** tolikým zlem snuzený. BO.

Snuziti, il, zen a žen, ení, *snuzovati* = *zhubiti*, *potlačiti*, *potříti*, vertilgen, aufreiben, zu Grunde richten; *přinutiti*, zwingen, drängen. Jg. — **co, koho:** hada hlavu s. (potříti). Kanc. br. Chtěl s. otce mého (zhubiti). Br. Anděl s-zuje je (coarctat). Ž. brn. 34. 5. Hlad s-il město. BO. — **jak.** Odbojník, ten buď snuzen mimo právo, neb jest nepřítel práva. O. z D. — **koho k čemu** = *přinutiti*. Dal. — **koho čím k čemu:** vojskem. Pulk. — **co kam.** Soudce má s. moc **pod** rozumnosť. Ms. pr. hor. Neboť sluší s. moc pod rozumnosť a v hněvě nic nejednati. CJB. 277.

Snuzník, a, m., der Plager, Plagegeist. Snuzím s-ky tvé (sužující tebe). BO.

So, *německé*. Když bijí blázna, moudrý se vtipuje. V. Když se možní množí, chudých přibývá. Kom. Když mají spáti, *tedy* chodí a bouří. Když se smířili, *tehdy* se sem zase přistěhoval. Vz *Tak*. — *So zu sagen*, vz Sagen.

Soave, z lat. suave = *sladce, jemně, líbezně*. Hd.

Sob, a, m., zvíře v severních krajinách žijící, cervus tarandus, das Rennthier. Frč. 384., Schd. II. 422., S. N. Vz Sobě, 2.

Soba, y, f., zastar. = *osoba*.

Sobáčiti = *sobášiti*. Mor. Tč.

Sobáčov, a, m., něm. Sobatsch, ves u Litovle. PL.

Sobakov, a, m., něm. Sobaken, ves u Čes. Dubu. PL.

Sobalík, a, m., osob. jm. Šd. Cf. Sobec.

Sobana, y, f., jm. kravské. Slov. Plk.

Sobáš, e, m., na Slov. a Mor. = *oddavky, svatba*, die Trauung. Hdk., Tč., Vck. Už sme ťa dovedli domů od s-ša; Již jsi, Aničko, již si naša, již tě vedeme ze s-ša; Keď si vezneš pannu jinú, vezni si, a keď s ňu půjdeš na sobáš, zpomeň si. Sš. P. 432., 797.

Sobášiti, il, en, ení, *osobášiti*, na Slov. a na Mor. = *oddati*, antrauen. — **koho (s kým)**. Ja, cože's ty puakaua, dyž ťa sobášili? bodajš ty mysloua běžat za inými? Sš. P. 432. Prečo si plakala, keď ťa sobášili? Sl. pís. II. 5. — **se** = *svatbu míti*. Němc.

Sobášný věnec, der Brautkranz. Dbš.

Sobata, y, m., osob. jm. Cf. Sobec. Šd., Pal. Radh. II. 125.

Sobava, y, f., osob. jm. Cf. Sobka. Pal.

Sobčice, dle Budějovice, něm. Sobschitz, ves u Jičína. Vz S. N.

1. **Sobě** = čte, n., *mladý sob*.

2. **Sobě**, vz **Se**.

Soběbor, a, m., osobní jméno. Tk. I. 102., Pal. Rdh. 125.

Soběbylý = *soběcí*.

Sobec, bce, m., **ne** *soběc*; slov na *-ěc* není. Vz Sobek. Bs. Strany pořekadel vz Ceniti co, Hrob, Lavice, Síť, Žid.

Soběcí, *sobě nahánějící*, eigennützig, selbstsüchtig. D.

Sobeckosť, i, f. = *sobectví*. Sš. Sk. 241.

Sobecký (**ne**: *soběcký*), (**sobícký**, cf. Sobík) = *svého zisku žádostivý na ujmu cizí*, selbstsüchtig, eigennützig. S. srdce, Nej., mysl. Mus. Vz Sobec.

Sobectví, *sobíctví*, n., **šp**. *soběctví*, der Egoismus, die Selbstsucht. Cf. Sobec. Jg. Strany přísloví vz: Bůžek, Košile, Liška, Měšec, Pták, Sebe, Troubiti v co.

Sobědraž, e, f., němec. Sobiedraž, ves u Milevska. PL.

Sobědruhy, dle Dolany, něm. Soborten, ves u Teplice. PL., Tk. I. 363.

Soběhrabný = *zištný*, *sobecký*, selbstsüchtig, eigennützig. Exc. Č.

Soběhrad, a, m., osob. jméno.

Soběhrd, a, m., *pyšně o sobě smýšlející*, ein stolzer Mensch. V.

Soběhrdě, stolz. S. kníry si hladil. Sml. S. rozhlašují, že . . . Světz. 1875.

Soběhrdství, n. = *pýcha, nadutosť*, der Stolz, die Einbildung. Tatr. I. 42.

Soběhrdy, dle Dolany, *Soběhrad*, u, m., něm. Sobiehrad, ves u Benešova v Budějovsku. PL., S. N.

Soběhrdý, stolz, aufgeblasen, anspruchvoll, arrogant, selbstgefällig. Lidé s-dí. Sš. L. 24.

Soběchlapy n. **Soběchleby**, dle Dolany, něm. Sobochleben, ves u Bohusudova. PL., Tk. I. 624., III. 71., S. N.

Sobek, bka, **sobík**, a, **sobíček**, čka, m. = *sobec, kdo sobě nahání, lakomec*, der Egoist, ein Eigennütziger, Geiziger, Selbstsüchtiger, der Selbstsüchtler. Lakotní sobkové. Ler. Sobíčkové toliko vlastního užitku svého vyhledávají. V. Sobek sebe jen miluje a sobě přeje. Kom. Neužilý s. Sych. Tak oklamán bude, kdo svůj s. jest. Sš. L. 123. Napřed Sobkovi (sobě), potom Tobkovi (tobě). Vz Naražka. Vz strany **pořekadel:** Houser, Kaditi, Kaše, Klobása, Hruška, Lub, Měšec, Ruka, Sak. — **S.**, osob. jméno. Tk. II. 174. S. N.

Soběkury, dle Dolany, něm. Sobiekur, ves u Přestic. PL.

Sobela, y, m., osob. jméno. Cf. Sobec. Mor. Šd.

Sobělib, a, m., der Selbstgefällige. Rk.

Sobělibosť, i, f., *sobectví*, die Selbstgefälligkeit, φιλαυτία. Dch. S. je sobectví; S. se z konců lásce křesťanské protiví; Pavel dosavad proti židovské pýše, s-ti jednal. Sš. II. 365., 366., I. 39. (Hý.).

Sobělibý, selbstgefällig. D.

Sobělice, dle Budějovice, něm. Sobielitz, ves u Kroměříže. PL.

Soběmil, a, m., der Selbstgefällige. S. nikomu mil. Č. M. 56.

Soběmoudrosť, i, f., die Selbstklugheit. Jg.

Soběmoudrý; **soběmudřec**, drce, m., sebstklug. D.

Soběmyslnosť, i, f., *svémyslnosť*, der Eigensinn. Jg.

Soběmyslný, *svémyslný*, eigensinnig. 1531.

Soběn, a, m., osob. jméno.

Soběna, y, f., osob. jm. ženské.

Soběnamítání, n., vz Occupatio.

Soběnec, **sobinec**, nce, m., der Hermaphrodit. Rozk.

Sobení, n., vz Sobiti.

Soběnice, něm. Sobenitz, Sobenz, ves u Ploškovic. PL., Tk. I. 348., IV. 280.

Soběnov, a, m., něm. Oemau, ves u Kaplice, b) něm. Sobinau, ves u Chotěboře. PL.

Soběodpovědění, n., vz Subjekce.

Soběprávnosť, i, f., *sobě volnosť*, die Eigenberechtigung. J. tr.

Soběprávný, *sobě volný*, eigenberechtigt. J. tr.

Soběrád, a, m. = *sobek*, L.

Soběraz, i, f., něm. Sobieras, ves u Radimi v Jičínsku. PL.

Soběrovnosť, i, f., entsprechende Gleichheit. S. údů, svalů. Krok II. 415.

1. **Soběslav**, a, m., osob. jméno. Pal. Rdh. II. 125.

2. **Soběslav**, i(ě, vz *Boleslav*), f., město v Táborsku, Soběslau. Vz více v S. N., Tk.

IV. 741. — *Soběslavan*, a, m., pl. -né. — *Soběslavský*, Soběslauer.

Soběslava, y, f., šp. m. Soběslav. Brs. 2. vd. 6., 8. Vz Boleslav.

Soběstačný, selbstgenügend. Dch. Každá uměna jest bohyně svobodná a s-ná. Dch.

Soběstoj, e, m., osob. jméno. Pal.

Soběsuky, dle Dolany, něm. Sobiesuk, ves a) u Nepomuka, b) u Zdounek, c) u Plumlova; něm. Sobiesak, ves u Žatče. PL., Tf. 286., S. N.

Soběšice, dle Budějovice, něm. Sobieschitz, ves a) u Písku, b) u Kašperských hor, c) u Brna. PL.

Soběšín, a, m., osob. jméno. Pal. — **S.**, ves u Uhlíř. Janovic. PL., Tk. III. 659., IV. 741., S. N.

Soběšovice, dle Budějovice, něm. Sobischowitz, ves u Neveklova. PL.

Sobětěch, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.

Soběti, ěl, ění, eigennützig werden. Nerozumný člověk sobí. Kom. Pr. p. 84.

Sobětice, dle Budějovice, něm. Sobietitz, ves a) u Bukovska, b) u Klatov; něm. Sowietitz, ves u Nechanic; němec. Zobietitz, ves v Kadaňsku. PL., Tk. III. 659., Tf. 301., S. N.

Sobětlivý = *sobětný*.

Sobětník, a, m. = *sobec*.

Sobětnosť, i, f. = *sobectví*. S. N., Sš. Sk. 240., Mt. 69., II. 366.

Sobětný = *sobecký*. Zlob., Sš. Sk. 280. Ale i při posluchačech splynula příčina náboženská se s-tnou. Sš. Sk. 228.

Sobětuch, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 125.

Sobětuchy, dle Dolany, něm. Sobietuch, ves u Benátek, b) u Chrudimi. S. N., PL., Tf. 289.

Sobětuš, něm. Sobietusch, ves u Nechanic.

Sobèvolně, selbstwillig. Že mi jest lámal do mých pokojů s. dělaje mi kvalt a moc; S. křivdu dělati; Kvaltu s. se dopustil; Tu truhličku bez jich vědomie s. z komory vynesl. NB. Tč. 77., 78., 104., 198.

Soběvolnice, e, f., eine Zügellose. Ctib.

Soběvolník, a, m., ein Zügelloser. Jg.

Soběvolnosť, i, f., *nezávisnosť*, die Unabhängigkeit, Willkühr. Sych. — **S.**, *rozpustilosť*, *svévolnosť*, die Ausgelassenheit, der Muthwille. Ctib.

Soběvolný = *svobodný*, *nezávisný*, *sebe mocný*, frei, unabhängig. V. S. člověk. Troj. S. předsevzetí. NB. Tč. 127. Sluha i s-ný (servus et liber). ZN. — **S.**, *rozpustilý*, *svévolný*, ausgelassen, muthwillig. S. dítě. Bibl. Syna soběvolného, kterýž neslyšal otcova hlasu. Ctib.

Sobězištný, egoistisch. Pal. Rdh. I. 274.

Sobězil, a, m., der Egoist. Šb.

Sobí, Rennthier-. S. mléko. Vz Sob.

Sobica, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Sobický, vz Sobecký. Cf. Sobík.

Sobíček, čka, m., vz Sobek.

Sobík, a, m., osob. jméno. Tk. I. 61., II. 111. — **S.** = sobec.

Sobín, a, m., osob. jméno. — **S.**, ves u Dušník. PL., Tk. I. 315., II. 549., III. 659.

Sobina, y, f., ves u Rychnova v Jičínsku. PL.

Sobinec = soběnec.

Sobíš, e, m., osob. jméno. Pal.

Sobíšky, dle Dolany, ves u Přerova, Sobischek. Tč.

Sobiti, il, en, ení; *sobívati* = *osobiti*, *přivlastniti*, zueignen, anmassen; **se** = *zásobovati se*, *místo si strojiti*, sich versehen, erwerben, sich einrichten, fest, sicher stellen; *chlubiti se*, pochen, prahlen, trotzen. Jg. — **co komu**: neštěstí (na jiného strojiti). Ctib. Každý sobě, což může, sobí (přivlastňuje). Št. Každá si prsten sobila. Kda. Aby sobě nesobil ani zvláštil, což samému Bohu jest zvláštie; Neroďte s. sobě stříebra a zlata; Židé sú řekli: Kdo jest tento, jenž hříechy odpuštie? smie sobě to sobiti člověk? Hus I. 214., 473., II. 160. (Tč.). — **se**. Kom., Br. — **se kde**. Kdo se nejvíc **na** světě sobí. Us. Sobě žíti je **v** sobě se sobiti. Sš. I. 134. — Br. — **se čím**. Bytností svou se s. (mocnosti nabývati). Mand. — **se s něčím** = *chlubiti se*. Žalanský. — **se na co**: na řeč (chystati se, sich bereiten). L.

Sobka, y, f., osob. jm. ženské. — **S.**, eine Egoistin. Cf. Sobek. Puch.

Sobkovice, dle Budějovice, Sobkowitz, ves u Ústí nad Orl. PL.

Sobnosť, i, f., *osobnosť*, die Selbstheit, Selbstsucht. Víd. list, Pal. — **S.**, *zámožnosť*, die Wohlhabenheit, das Vermögen. Na Mor.

Sobný, na Mor. = *zámožný*, wohlhabend. — **S.**, dle Č. = *zvláštní*. A sobný zvěř spastvil ji. Ž. wit. 79. 14. **Ale** dle Gb. vydání čteme: A wlassczy zwierz spasl jest ju. Vz Vlášči. Dále se dí: Z zaslúžení sobných neb zvláštních . . .; Ten živé naděje nemá, protože nemá v tu dobu sobného zaslúženie k blahoslavenstvie, jehož má sobě zaslúžiti dobrými skutky. Hus III. 158.

Sobočice, dle Budějovice, něm. Sobotschitz, ves u Kouřimi. PL.

Sobojkovati, *psu lovčímu obojek sundati*, abhalsen. Us. Dch.

Sobol, a, **sobolek**, lka, **sobolík**, a, **soboleček**, **sobolček**, čka, **sobolíček**, čka, m., der Zobel, mustela zibellina. Frč. 390., Schd. II. 399., KP. III. 351., S. N. Sobolem vlka krýti (své smýšlení skrývati). Vz Lstivý. Prov. Jg., Šm., Lb. — **S.**, *kožišina soboli*, das Zobelfell, der Zobelpelz, der Kragen. Hlaď sobol po srsti i proti srsti, vždy se hladí. Č. M. 113., Lb. Ctib., Šp. — **S.**, *sobolík*, *pták*, *chocholouš*, ampelis garrulus, na Mor. *zimostrád*, der Seidenschwanz. — **S.**, osob. jm. Sš. P. 136., 135.

Sobolí, Zobel-. S. kožešina, *sobolina*. Vz Sobol.

Sobolík = *brkoslav*. Vz Sobol.

Sobolka, y, f., Boa (Halspelz). Rk.

Sobolkář, e, **sobolník**, a, m., Zobelfänger, m. Rk.

Sobolovice, e, f., *sobolová čepice*, die Zobelmütze. Šd.

Sobolovina, y, f., Zobelpelzwerk, n. Šm.

Sobolový = *sobolí*. S. kožich, Ros., Půh. I. 373., II. 80., Hus II. 240., kožešina, čuba. Us. S. čepice. Vz Sobolovice. Sš. P. 746.

Sobolusky, dle Dolany, něm. Sobolusk, ves u Čáslavi. PL.

Sobolusy, dle Dolany, Zobeles, ves u Bochova.

Sobona, y, f., kráva telící se v sobotu. Koll.

Sobota, y, f., z hebr. šabbat (odtud naše *šábes*) = *odpočinutí*, sabbath, sabbathum, řec. σάββατον, der Samstag, Sonnabend (Sabbat). V., Vz S. N. Židé s-tu světí. Kom. V tu sobotu první po svátosti; Od té s-ty ve dvú nedělí. Půh. I. 308., II. 601. A velmě ráno jeden den po s-tě přišli sú k hrobu, když vzešlo slunce. Hus II. 133. V sobotu pérečko, v nedělu zavrť sa děvečko; V s-tu pérko dáš, v nedělu půjdeme na sobáš; A v pátek, v sobotu, porachuj se moja ženko robotu; Ve štvrtek sa vyspat, v pátek sa prochodit, v sobotu sa pytat, co budeme robit. Sš. P. 654., 655. Kdo nemiluje robotu (= práci), vždycky světí sobotu. Vz Lenosť. Lb. Bůh nevyplácí každou s-tu. Sobota robota. Dch. Sobota, ženská robota (v s-tu mají ženy mnoho práce). Sk., Lb. Sobotěnky, neděle može pro mě nebyt, a já nemám milého, nemá k nám kdo chodit. Sš. P. 333. Sobota, kněžská robota (protože kněží na kázání se připravují). Prov. Delší sobota nežli neděle (cf. Delší košile než kabát. Vz Pátek. Říkají, když přesahuje košile sukni. Hsp.). — **S.** *bílá* (*veliká, svatá*), před velikonocí, der Charsamstag. Jehněd, oheň, ješto u veliků sobotu světí. St. Kn. š. 307. Vz S. N. S. zlatá (před slavností jména panny Marie). U Žarošic. Jsk. U Rožnova na bílou s-tu, jak se zvony rozvážou, třásávají lidé stromy, aby bylo hojně ovoce. Kda. — **S.** = *spodnička*, der Unterrock. Kouká jí sobota. Na Policku. Kšá., Kch. — **S.**, mě. v Uhřích, Steinamanger; mě. v Slezsku, Zobten. Jg. — *Sobotan*, a, m. — *Sobotský*. Bern.

Sobotáles, sobotáres, u, místy *sobotárec*, rce, m. z lat. sabbathalis, školní plat na obecných nižších školách, poněvadž se v sobotu učitelům přinášel, das Sabbat-, Schulgeld. S. dáti, platiti. Us. Já ze s-u nevyjdu (pořád jej platím maje mnoho dětí). Us. Dv. — **S.**, *co se v sobotu ve škole vyslýchalo*, samstägige Lection. S. říkati. Zlob.

Sobotár, a, m. = *sobotník*. Slov.

Sobotárka, y, f. = sobotnice. Slov.

Sobotík, a, m., osob. jm. Šd.

Sobotín, a, m., Zöptau, v Olomoucku. PL.

Sobotiti, il, ční, *sobotovati* = *sobotu světiti*, den Samstag feiern. Bern.

Sobotka, y, f. = *sobota*. — **S.**, *oheň svatojanský*, das Johannis-, Sonnenwendefeuer. S-ku páliti. Slavnosť sobotek (slavnosť velkých ohňů v době letního rovnodenní u pohanských Čechů). Ehr. — **S.**, město v Čechách v Jičínsku. Vz více v S. N., Tk. I. 289. — **S.**, *kráva v sobotu zrozená*. Na vých. Mor. — **S.**, y, m. a f., *osob. jméno muž. a žen.* — **S.**, *hora a hrad* ve Slezsku, Zöptenberg. Vz Tk. IV. 403., 404., 406., 408., 593., Krč. 335. — *Sobotčan*, a, m., pl., -né. — *Sobotecký*.

Sobotní, -ný, samstägig. Strsl. sabotьnь, příp. -ьnь. Mkl. B. 155. S. den, BO., Hus III. 313., milostivé léto. D. Jest to sobotním stehem uděláno (leda bylo, na spěch, na odbyt). Č. S. cesta (vyměřená, až kam židé v sobotu směli vycházeti). Šd.

Sobotnice, e, **sobotnička**, y, f. = *žena sobotu světící*. Bern.

Sobotník, a, sobotníček, čka, m., der den Sabbat feiert. Bern.

Sobotování, n., *svěcení soboty jako svátku*, die Heiligung des Sabbaths. S. židů. Sš. Oa. 162. Potřeba s. Sš. II. 9.

Sobotovati = *sobotu jako svátek slaviti*, den Sabbath feiern. Sš. Oa. 77., J. 85. Vz Sobotiti.

Sobotovice, dle Budějovice, něm. Sobotowitz, ves u Rejhradu. PL., Tk. I. 421., III. 95.

Sobotský = *sobotní*. Býval častěji na Hradišti v s-ký den. Pč. 45. — **S.**, ze Soboty, uher. města. Bern.

Sobový, Rennthier-. S. syreček. Vz Sob.

Sobrání sa na vieru, wilde Ehe. Slov. Dbš. Cf. Sobrati se.

Sobrať sa = *sebrati se, vzíti se*, heiraten. Keď se sobrať nesmíme. Sl. ps. 50.

Sobručkovati = *spojiti*, durch Ringe vereinigen, verloben. Slov. Plk.

Sobství, n. = *sobectví*. Plk.

Sobú, zastr. = *sebou*.

Sobuch, zastr. = *sopouch*.

Sobůlek, lka, m. = *mladý sobol*. Rk.

Sobulky, dle Dolany, něm. Sobulek, ves u Kyjova. Pl.

Sobušice. Dač. I. 93., 364.

Soc, u, m., **šp.** z něm. Satz = *skok*. Byl tam jedním socem (skokem). — **S.**, *co se na dně usadí*, **šp.** z něm. der Satz, m.: *ssedlina* (kávová), *kal*. — **S.**, **šp.** z něm. = *sázka* (peníze do výhry). Sr.

Socení, socený, vz Sotiti.

Socialism-us, u, m., lat., učení o společném rozdělení práce a statků mezi lid, der S-mus.

Socialista, y, m., dle Despota, přívrženec socialismu, der Socialist.

Socialistický, socialistisch. S. strana. Us. Nl.

Socialní, *sociální*, *společenský*, social, gesellig, gesellschaftlich. Rk. Vz S. N.

Sociativ, u, m., der Sociativ. Nz. Označuje-li instrumental *společnosť*, jejíž pomocí n. za jejíž přítomnosti něco se koná n. děje, zoveme jej sociativem; ten jest vždy spojen s předložkou *s* (*se*) a klademe jej po otázce: *s kým? s čím?* Bž. 63. Vz Instrumental, S. N.

Sociniani, sekta křesťanská, založená v 16. stol. Socinem. Vz S. N.

Soč, i, **Soča, Sočava**, y, f., řeka Isonzo, tekoucí podlé Gorice do jaderského moře.

Sočba, y, f., *sočení*, *útržka*, die Verleumdung. Leg. Strsl. socьba, mala opinio; příp. -ba. Mkl. B. 214. Proti kněži sočby nepřijímej. ZN.

Sočení, n., vz Sočiti.

Sočevník, u, m., phacidium, der Klappenschorf. S. borový, p. pini; věnčený, p. coronatum. Rostl. 1950.

Sočitelstvo, a, m. = *strana sočící*. Pl.

1. **Sočiti**, soč, soče (ic), il, en, ení; *sočívati = chtíti se mstíti*, feind sein, erbost sein; *poštívati na koho, ošklivití jej, zlehčovati, haněti*, verkleinern, schmähen, verleumden, aufhetzen, ohrenblasen; *následovati, rovným chtíti býti*, eifern, nacheifern; *láti, vytýkati, domlouvati*, schmähen, verweisen, tadelnd belehren. Jg. S., sr. ind. sač, sačatě verfolgen, lit. sakas = sok (čes.), sakíti sagen, sekme Fabel, lat. sec, ř. *ἐπ: ἔννεπε*. Mkl. aL. 70. — **koho.** Kdo by ho pomlouval neb sočil. Kom. Neroď se sočiti zlých, abys jich následoval (jim rovným býti chtíť). V. — Mus., Tkad. — **na koho.** Každý na mne sočí. Er. P. 205. Na nepřítomného nesoč. Kmp. Jenž sočieše na ně **před** Bohem. ZN. Sočil na Davida. Br. Sočí na mne jako litá saň (hněvá, mrzí, trhá se). Us. — V., Ros. — Vz Poštívání. — **kde.** Jedni druhé **při** králi sočili. Dvě kron. **Před** otcem naň sočil. V. **U** vrchnosti někoho s. Kom. Sok jiného u panny na freji sočí. V. — **komu.** St. skl. — **ke komu.** Sváry strojí a jedny **k** druhým sočí. Pís. br. — **proti komu.** Sočí proti němu. Ros. — **koho kde (čím).** Potom je na rathouze sočili. Bart. 86. U lidu žalobami ho sočili. Trip. — **jak.** Ktož tajně sočí. BO. Sočen býval kněz M. krom očí. Bart.

2. **Sočiti** = *zočiti, spatřiti*, erblicken.

Sočivosť, i, f., die Verleumdungssucht, Schmähsucht.

Sočivý, *k sočení sklonný, poštívavý*, verleumderisch, schmähsüchtig. — **S.**, *horlivý, řevnivý*, eifernd, nacheifernd. Nej.

Sočnice, e, f., vasa propria, cevy mléčnicím podobné, obsahující kapaninu kalnou, die Saftgänge, Saftröhren. Rst. 14., 494., Nz. — **S.**, *svlačec utatý*; jinak: scamonia, svlačec zámořský, die Purgirwinde. Rostl. III. b. 146.

Sočovice, šocovice (zastr.), *čocovice, šošovice*, e, *šočka, čočka, čečka, čučka, čečelka, šocovička, šošovička, čečovička, čečelička*, y, f., rostlina, die Linse, ervum. S. obecná (na Slov. *lenča*), ervum lens, die gemeine L.; *čtverzrná*, e. tetraspermum, die viersamige L.; *chlupatá*, e. hirsutum, die rauhe L.; *černá*, e. augustifolium. — **S.** *vodná*, lenticula aquae, die Meer- o. Wasserlinse. — **S.** *ovčí, česká*, sennes, culutaea arborescens, die Schaflinse. D. — **S.** *v optických strojech*, die Linse; *část oka*, die Krystalllinse. Vz Oko. — Jg.

Sočovičný, *šocovičný, čočkový, šošovičný*, Linsen-. S. sláma, Us., krmě, kaše. V.

Sočovina, *šocovina, čočkovina, čočolina, čečelina, šošovina, šočkovina*, na Slov. *lenčina*, y, f. = *sláma sočovičná*, das Linsenstroh. Jg.

Sočoviště, *šocoviště, šočkoviště, čečeliště, čočkoviště, šošoviště, šošovičniště*, slov. *lenčiště* n. *pole sočovičné*, der Linsenacker, das Linsenfeld. Jg.

Soda, y, f., *salajka*, skládá se z kysličníku sodnatého (žíravého) a kyseliny uhličité. Vz Soli. Bř. S., uhličitan sodnatý. Prm. III. č. 17. Die Soda. S. alikantská, alexandrijská, arsenová, aegyptská, francouzská, kalcinovaná n. bezvodná, kartagenská, krystallovaná, k šumicím (vřivým) práškům, leptavá, levantská, pálená, pražená, skotská, surová, španělská. Kh. S. přirozená, strojená. KP. IV. 396., 402. Potřebujeme sody do mýdla, na bělisko atd. Koll. S. bývá i lékem. Vz S. N., Bř. N. 119., Rostl. 1273., 1850.

Sodalith, u, m., nerost. Vz Bř. N. 178., Schd. II. 44., S. N., Sodatec.

Sodatec, tce, m., der Sodalith, nerost. Miner. Vz Sodalith.

Sodičitý, *sodičnatý, sodičný*, Soda-. S. kysličník, vodičnatan, soli, soličník (hál, kamenná sůl; očištěný: kuchyňská n. povarná sůl), solnovodičnatan, síran, siřičník, trojsiran (glauberova sůl), dvojkostan, dvojuhlan (soda n. natron), čtyruhlan, boran, sirnovodičnatan. Pr. Chym. — Jg.

Sodík, u, m., natrium, sodium, das Sodin. Vz S. N., KP. IV. 389., 413., Schd. II. 34., Rst. 494.

Sodíkovitý = *sodičitý*.

Sodíkový, od sodíku. Vz Sodičitý. S. síran. Krok. I. d. 116.

Sodmíkati = *zodmykati*. NB. Tč. 118.

Sodnatý, sodareich. Hydrat kysličníku s-tého, žíravé natron, das Natronhydrat, Aetznatron. Nz.

Sodoammoniakový kostan, das Harnsalz. Chym. 175.

Sodohliničný, Sodathon-. S. síran. Miner.

Sodom, u, m. = *křik, nadávky*, das Geschrei, der Zank. Kde dvě ženy, tam sněm a kde tři, tam sodom. Č. M. 395.

Sodoma, y, f., *lépe*: S., gt. Sodom, n., pl., podlé *Slovo*. S. mě v Palaestině. Bylo jako v S-mě. To byla S-ma. Vz Kletba. Č.

Sodoman, a, m. — *Sodomský*. Vz S. N.

Sodomář, e, m., *kdo způsobem Sodomanův smilství se svým pohlavím n. se zvířaty plodí*. Jg.

Sodomka, y, f., osob. jm. Šd.

Sodomník, a, m. = sodomář.

Sodomský hřích = *sodomství*. Šd.

Sodomství, sodomářství, n., *hřích, jaký sodomář páchá, též němý hřích*, die stumme o. sodomitische Sünde. Jg. S. vlaské. Dač. 171. Vz Sodomář.

Sodovka, y, f., *šumivka* = voda kyselinou uhličitou tlakem nasycená, vyrábí se ze sody působením kyseliny. Bř. N. 108. Das Sodawasser.

Sodový, Soda-, Natron-. S. ledek, Natronsalpeter, louh, Natronlauge, mýdlo. Nz.

Sofa, n., *turecká pohovka, lehátko*, das Sopha, Ruhebett. Rk.

Soffion n. **fumarol**, u, m., proud horké páry vodní vystupující z rozsedlin země. Vz KP. IV. 429.

Soffitty, pl., f., *postropnice, stropy vykládaného díla*, Deckengetäfel, n. Vz S. N.

Sofi-a, e, f., mě. bulharské, *Srědec*. — **S.**, jm. ženské, Žofie, Sophie.

Sofijský, Sophien-. S. chrám v Cařihradě. Vz KP. I. 131.

Sofism-a, ata, n., dle *Slovo*, z řec., klamný závěrek; lstivý výmysl. Rk. S. = formalně chybný úsudek, pokud jest chyba zúmyslná ku klamání jiných. Dastich. Vz S. N.

Sofista, y, m., dle *Despota, mudrák, chytrák*, der Sophist. Rk. Vz S. N.

Sofistika, y, f., *obratnosť řečnická, mudráctví, umění záludné*, die Sophistik. Vz S. N.

Sofokle-s, a, m., slav. tragický básník řecký, umřel r. 405. př. Kr. Vz S. N.

Sohle, v hornictví, vz Zouk.

Sohnutý; *-ut, a, o* = sehnutý, gebückt, gekrümmt. Chodí už celý s. Mor. Šd.

Sohoř, e, m., Žár, něm. Sohorsch, ves u Kaplice. PL.

Sohustov, a, m., něm. Saustowa, ves u Klatov. PL.

Socha, soška, y, f. **S.**, *hůl dvojrohatá k rozpínání něčeho* ku př. k rozpínání tenat n. sítí, die Gabelstange, Forchel. Tenata rozpínají se na soškách. Kom., V. — **S.** *u pluhu* = *kleče, tihle, nohy*, die Handhabe, die Rüster, der Sturz. Socha u rádla jest rovná. — **S.**, *tyč, žerď*, die Stange. Br. — **S.**, *hlava na luku (kuši, lučišti)*, der Schaft, die Säule an der Armbrust. V. — **S.**, *kůl*, der Pfahl. Kristus měl pověšen býti na kříži, jako had byl pověšen na púšti na soše. Hus II. 213. — St. skl., Dal. — **S.**, *sošky, podstavek ku př. u brusu, při stavbách*, das Gestell z. B. beim Schleifstein usw. Na soškách. Us. Dch. — **S.**, *prostřední a hlavní částka sloupu*, der Schaft, stilus. Us. — **S.**, *sloup zvláště s obrazem, ano i sám obraz rytý n. litý*, die Bildsäule, Statue, das Standbild, die Statue. S. stojící, sedící, ležící, jezdecká; sochy samostatné, jako dekorační části stavení; socha přirozenou velikosť daleko převyšující: *kolos*, neb jí nedosahující: *soška*; sochy jakožto částky architektonické: *karyatidy*, sochy na sloupech. Vz S. N. S. stojatá, seděcí, nákolesná (fahrend), jezdecká. Nz. S. nadživotná. Dch. Žena Lothova v sochu se obrátila. Tkad. Tančící sošky (hračka). Dch. S. Molochova byla doupna. Šš. Sk. 86. Klaněli se zlaté soše. Hus I. 469. Sochu ne podoba, ale čin muže ozdobuje. Lb. Veliká modla, socha. V. Postaviti pamětní sochu. Sych. Ani neckl (neckl) jako němá s. Ros. Stojí jako s. za dědinou (opuštěný jako kůl v plotě). V Bystersku. Sn.

Sochař, e, m., der Bildhauer. S., sošník, obrazotesec (řezbář), tesá z kamene dlátem sochy, poprsí atd. Pt.

Sochařka, y, f., die Bildhauerin. Jg.

Sochařský, Bildhauer-. S. díla. Krok.

Sochařství, n., sochařské umění, dělání soch atd., die Bildhauerei, Bildhauerkunst. Vz S. N.

Sochatě = *rozsochatě*, gabelig. Žíly toho listu s. se rozvětvují. Rostl. III. 8.

Sochatka, y, f., lygia, kývoš. Krok. II. 246.

Sochato = *sochatě*. Listy sochatomnohoklané. Rostl.

Sochatosť, i, f., die Gabelförmigkeit. Jg.

Sochatý, *vidličnatý*, furcatus, bifurcus, gabelig, gabelförmig. Slb., Rst. 494.

Sochokam, u, m., der Figurstein. Šm.

Sochołej, e, m., der Bildgiesser. Techn. I. 395. Vz Socholitec.

Socholitec, tce, m., *obrazolitec*, der Bildgiesser. Nz.

Socholitectví, n., *obrazolitectví*, die Bildgiesserkunst. Nz.

Sochor, u, **sochorec**, rce, **sochůrek**, rku, **sochoreček**, čka, m. S., strsl. sochorъ, příp. -orъ. Mkl. B. 92. — **S.**, *dřevce, drouh, kyj*, der Knüttel. V., BO. Sochorem někoho vychladiti (sbíti. Vz Trest). V., Č. Pokynutí sochorem. Dch. On odpověděl, že ta žena ho mrštila sochorem. Svěd. 1569. Nohy jak s-ry. Šš. P. 685. S-rem se podpasuješ a měchem (= měšcem) se podpíráš. Šš. P. 684. Jest čerstev (obratný, obrací se) jako s. v pytli (lenoch). Č. V MV. nepravá glossa. Pta. — **S.**, *zvl. tlustší dřevo k zdvihání něčeho nebo nošení*, der Hebel. V. S-ry něco zdvíhati. Kom. Čtyři to nesli na s-ru a pátý jim ukazoval cestu (říkají tomu, kdo něco hledá, co má před očima). V Žamber. Dv. — **S.** *plavecký* = *bidlo přívoznické*, Ruderstange, f. V. — **S.** *železný ve mlýně k zdvíhání stavidla, kamene*, das Hebeeisen, die Brechstange. — **S.**, a, m., *surový člověk*, der Knüttel, Bengel. Reš.

Sochorec, vz Sochor. — **S.**, *léčka na jezevce n. tchoře, sklopec*, die Dachsfalle. Us. Dch.

Sochořisko, a, n., *veliký sochor*, ein grosser Knüttel. Koll.

Sochorník, a, m., der mit Hebeln umgeht. Ros.

Sochorovatý, knüttelförmig; unbeholfen, plump. Rk.

Sochovati, modelliren. Šm.

Sochovice, Sochowitz, ves u Mirovic. PL.

Sochovník, a, m. = *sochař*. Sych.

Sochůrek, vz Sochor.

Soirée (fr., soaré), *večerní beseda n. zábava*, die Abendgesellschaft. Rk.

Soja, e, f., die Sojabohne, rostl. fasolovitá. Vz S. N.

Soják, a, m., *samec sojčí*, der Holzhäher (das Männchen). Vz Sojka. — **S.**, a, m., osob. jméno. Us. Šd.

Sojče, ete, n., ein junger Holzhäher. Jg.

Sojčí, *sojkový*, Holzhäher-. S. peří. Jg.

Soje, vz Sojka.

Sojka, y, na Mor. *soje*, e, f., der Holz-, Waldhäher, garrulus glandarius. Frč. 356., Schd. II. 417. Na mor. Zlínsku: *jatel*. Brt. Der Nusshäher *lépe*: *ořešník*. D. S. skřčí Pt. S. a ježek bydliti budú. BO. Skřeklavý jako s. Bern. Dostaneš, dám ti s-u, pečenou s-ku, máš s-ku (= nic, odbytí prosícího). Lb., Jg., Vrů. Má sojky v hlavě (kočky, mouchy, sršně = nevrlý, mrzutý jest, Č.; fučí mu v kotrbě, blázní). Us. Vz S. N — **S.**, y, m., osobní jméno. Vz S. N. — **S.** *teplá* = *prd*. U Jižné. Vrů.

Sojkový, vz Sojčí.

1. **Sok**, a, m. = *nepřítel, protivník*, der Feind, Gegner, Hasser. O Radislavovi soku knížete Václava hrdém. Dal. Ukáže-li na české raddy, jsou fedrovníci protivníků našich, sokové země naší, odpůrcové náboženství našeho. Žer. (Bdl. III. 15.) Mámť na sebe rozličné soky, lišky, káně, psy i vlky. Rad. zv. — **S.**, *hánce, žalobník*, der Schmäher, Verleumder, Ohrenbläser. S. ctných lidí. V. Okolo sebe se ohlédali, jest-li kde zrádný s. neb žalobník. Bart. Svržen jest sok bratří

našie (accusator fratrum nostrorum). ZN. K sokóm se nepřičiňuj (cum detrectatoribus ne commiscearis). BO. Pilat povolal Ježíše, aby ho pokojně bez těch soků vyslyšel. Br. Sočiti sokům a klevetníkům sluší. Kom. — **S.**, *kdo o to samé stojí, oč druhý, zvl. kdo koho u panny na fréji soči, soumil*, der Mit-, Nebenbuhler, Eiferer. Horlivý s.; soky s cesty odkliditi. V. To je můj starý s. Ktk. Věno a krása někdy soky vzbuzují. Kom. Se sokem zápasiti. Sych. — **S.**, v starosl. právě ten, kdo věc ztracenou n. ukradenou vlastníkovi za peněžní odměnu vystopoval a zase zjednal. Vz S. N. Die Wurzel des Wortes ist *sak*, insequi, also *sok* = 1. der *Spürer, Sucher*, da zuerst die Spur der verlorenen Sache gesucht werden musste. 2. Der *Angeber*, delator, da der sok, wenn er das Ende der Spur gefunden, den, bei dem die Spur aufhörte, angeben musste; da aber die *soci* ihr Amt missbrauchten und öfter Unschuldige angaben, so hat s. auch die Bedeutung 3. *Verleumder*. Weil aber der Angeber zugleich das Recht der Anzeige vor Gericht hatte, heisst s. 4. der *Ankläger*, accusator, und da er zum Gegner des Geklagten wurde, bedeutet s. 5. der *Gegner, Feind*, aemulus. Gl. 317. Cf. Sočiti.

2. **Sok**, a, m. Hory vysoké jielenóm, skála útočišče sokóv. Žalt. wit. 103. 18. Jg. myslí, že tento překlad jest špatný a v Gb. vydání čteme: Hori vysoke jielenom: opoka (= skála) vtoczisecze jiezkom.

3. **Sok**, u, m., *kus podšívky*, ein Blatt des Futters. Slov. Bern.

4. **Sok**, u, m., *šťáva*, der Saft. L. Na Ostravsku der Tabaksaft. Tč.

Soka, y, m., osob. jméno. Šd.

Sokač, e. m., strsl. sokačь, coquus, příp. -ačь. Mkl. B. 332.

Sokati *(lépe: sosati)*, saugen. Rk.

Sokl, u, m., z lat. socculus, zpodní, vystupující část budovy, sloupce, pilíře atd., podnož, shodec, der Sockel. Vz S. N.

Soknička, y, f. = suknička, vz Sukně.

Sokol, a, **sokolík**, a, **sokolíček**, čka, **sokolček**, ečka, m.; **sokole**, ete, **sokolátko**, a, n. V mluvě myslivců *pochop*. Šm. Strsl. sokolъ, falco, přípona -olъ. Aind. çakuni, κύκνος; lit. sakalas ist entlehnt. Mkl. B. 110. Sokolъ, litev. sakalas, lat. falco. Schl. Der Falke. S. islandský n. lovecký, f. gyrfalco, raroh veliký, f. sacer, raroh malý, f. lanarius, obecný, f. peregrinus, ostříž, f. subbuteo, ostříž jižní, f. Eleonorae Gene, dřemlík, f. aesalon, poštolka obecná, f. tinnunculus, poštolka jižní, f. cenchris, poštolka rudonohá, f. rufipes. Vz S. N. S-vé, falconidae: pilich, moták, včelojed, káně lesní, luňák červený, krahuj, jestřáb, sokol obecný, ostříž, poštolka, dřemlík, orel, hadilov písař. Frč. 362., Schd. II. 456., KP. III. 353. Lov, hon, nosítka na s-la; s. zalétá; s-ly stříleti, cvičiti, odstíniti (vzíti jim chocholku). Šp. S-em honiti. D. Letěl s., zaletěl, třikrát Krakov obletěl; Leť s-e do pole, nalítej se do vůle, nazobej se kúkole; Zanechala sem já s-la pro páva, včil bych ho šla hledat, nevím, kde sedává; Všecko sme polovili jak zajíce tak srnu, jak s-la tak pannu; Seděl s. na topole, přebíral si peří svoje; Vyhledni s-le, vyhledni do pole, mnoholi to hostů nevídaných jede. Sš. P. 176., 466., 623., 696., 799. Nestrílaj mia myslivečku, já mám mladých sokolečků; Sokolátka moje děti, kam sa mám s váma poděti? Sš. P. 696. S-lem lítati (jako s.). Č. S. šibří (jako vrabec). Us. S-lem honí (živí se, jak může). Mus. Vz Hospodářství. Č. Sova nevysedí s-la. Vz Potatiti se. V. S. sovou vysezený (o nevděčném synu, Jg.; o pyšném. Č.). Zhýral se sokolíček, zbujněl milý. Vz Zhýralý. Mus., Č. Když s. zahuben (oprší), bije (klove) ho i vrána (vz Neštěstí). Č., Lb. Mrtvým sokolem ani vran nelovívají. — **S.**, *česká tělocvičná jednota v Praze, v Čechách, na Moravě a v jiných slovanských zemích; také člen jednoty*. Vz S. N., KP. I. 413. — **S.**, osob. jméno. Vz S. N. — **S.**, ves a) u Rychnova, b) u Olomouce. PL.

Sokolář, e, m. = *sokolník*. — **S.**, osob. jm. Šd.

Sokolárna, sokolna, y, f., *místo k chování sokolů*, der Falkenhof. Šp.

Sokolček, vz Sokol.

Sokolčí = *sokolí*, Falken-. — **S.**, ího, m. = *sokolník*. Ms.

Sokolčina, y, f., *druh chutných hroznů*, eine Art Trauben. Plk.

Sokole, ete, n., ein junger Falke. Jg.

Sokoleč, lče, m., Sokoletsch, ves u Poděbrad. PL.

Sokolí, Falken-. S. hnízdo, peří, bouda, lov, pelech, rolnička. Šp. Má sokolí oči = *vše vidí*. Vz Stěna, Sokolový. — **S.**, ves u Třebíče. Tč.

Sokolice, e, f., Falk (Weibchen). Šm.

Sokolík, a, m., *malý sokol*. — **S.**, parvus falco, falco minutus, der Zwergfalk. Bern. — **S.**, falco subbuteo, der Baumfalk. L.

Sokolka, y, f., die Turnerin. Dch. Vz Sokol (konec).

Sokolna, y, f. = *sokolárna*. — **S.**, *tělocvična*, die Turnhalle. Vz Sokolovna. Prk. Př. 25.

Sokolnice, e, f., dělo více než 5 liber vyhazující, das Falkonet, zastr. Jg. — **S.**, ves v Brněnsku. S. N.

Sokolnický, Falkenier-.

Sokolnictví, n., *honba ptáky dravými, hl. sokoly*, die Falknerei. Vz S. N.

Sokolnictvo, a, n., die zur Falkenjagd gehörigen Personen, die Falknerei. Šm.

Sokolničí = *sokolnický*.

Sokolník, a, m., *který cvičí sokoly, aby chytali ptáky*, der Falkonier, Falkenmeister. Šp.

Sokolom, a, m. S. dolní, něm. Salbnuss, ves u Unčova; S. horní, něm. Aichen, ves tamtéž. PL.

Sokolov, a, m., jm. místní. Mus. 4. 319.

Sokolovec, vce, m. S. horní a dolní, vsi u Chotěboře.

Sokolovitý, falkenartig. S-tí ptáci, falcones, accipitrinae, orlové, luňáci, káně, sokolové, jestřábové. Vz S. N., Sokol.

Sokolovka, y, f., *čepice sokolů*. Vz Sokol (konec). — **S.**, *trubka* laděná do F. KP. II. 318.

Sokolovna, y, f. = *sokolna*.

Sokolový, Falken-. S. oči (ostré). Ros. S. zor, hled, právo, vzlet. Šm. Sokolové oči, jestřábové peří, každá panna blázen, co pacholkům věří; S-vy oči, jeřábkovo peří, nechoď ty, synečku, k sósedové dceři. Sš. P. 307., 333. Ach keby já mala s-vé oči, viděla bych, kde sa ten muoj milý točí. Slov. Vz Sokolí.

Sokolský, Falken-. — **S.**, Turner-. S. chléb, Graham-Brod; látka (lehká na oblek), Lama-stoff. Dch. Po sokolsku, nach Turnerart.

Sokolství, n. = *sokolnictví*. Vus.

Sokoly, dle Dolany, ves u Třebíče. PL.

Sokora, y, f. Topol s., populus canescens. Rostl. 1409.

Sokorce = *vrcholy hor*. Na Slov.

Sokorec, rce, m. = otesaná jedle. Slov.

Sokotrýn, u, m., aloe socotrinum, Aloe. Slov. Bern.

Sokovní, Rival-. Nej.

Sokovský, Rival-. Rk

Sokovství, n., *horlení, snaha předčiti nad jiného*, die Nacheiferung, Buhlerschaft. Holubníky — jeviště samých námluv a samého s-ství. — **S.**, *poštívání, hanění*, die Verleumdungssucht. Jg.

Sokr, u, m., pudiscus, oděv, zastr. Rozk.

Sokrat-es, a, m., slavný filosof řecký, zemřel v Athenách r. 401. n. 400. př. Kr. Vz S. N.

Sokratický, *rozmluvný*, sokratisch. S. methoda (způsob vyučovací, dle něhož se myšlénky vzbuzují v žácích samých, až konečně sami dojdou k pojetí onomu, k němuž je učitel přivésti se snažil), Rk., rozmlouvání, návod, způsob. Nz.

Sokratisovati, sokratisiren. Nz.

Sokůle = *sokole*. Vz Sokol.

Sokův, ova, ovo, dem Nebenbuhler gehörig. Sych.

Sokyně, ě, f., ein Anfeinderin, Verleumderin, Rivalin. Gníd Vz Sok.

Sol, i, f. = *sůl*, das Salz. Slov.

Solaje, *soli obojné*, Amphidsalze. Nz.

Solan, u, m., *sloučenina solné kyseliny s kysličníkem*, salzsaures Salz. S. vodíkový, hořčíkový. Světoz.

Solandrova, y, f., solandra. Rostl.

Solanec, nce, m., Solanetz, ves u Rožnova na Mor. PL.

Solanin, u, m., jedovatý alkaloid v bobulech a rostl. lilkovitých. Vz S. N.

Solanka, y, f., *syrovice*, die Salzsoole. Šp. — **S.**, *slaněnka salajčitá*, salzola soda, das Salzkraut, rostl. — **S.**, *bařička, solnička*, triglochin, das Salzgras.

Solany, dle Dolany, ves u Libochovic. Vz S. N., PL., Tk. III. 63.

Solař, e, m., der Salzgräber, -händler. — **S.**, osob. jm. Vz S. N., Šd.

Solařík, a, m., osob. jméno. Šd.

Solařiti, il, en, ení; *solařivati; solařem býti, sůl vařiti, prodávati*, Salzsieder, Salzhändler sein.

Solařka, y, f., die Salzsiederin, Salzhändlerin. Jg.

Solárna, y, f., das Salzwerk. — **S.**, *solnice*, das Salzmagazin. Bern.

Solarní = z lat., *solární*, sluneční. — **S.** lučba = zkoumání lučební povahy vzdušného oparu slunečního. S. N.

Solařský, Salzsieder-, Salzhändler-. Jg.

Solařství, n., die Salzsiederei, der Salzhandel. Bern.

Solařův, -ova, -ovo, dem Salzsieder gehörig. Jg.

Solawechsel, něm., *směnka jediná*. Vz Směnka.

Solca, e, f., ves ve Slez.

Soldanka, y, f., soldanella. Rostl. I. a. 242.

Soldát, a, m., z franc., *voják*, der Soldat, zastr. V., Kom.

Soldateska, y, f., *vojenský n. polní lid, vojsko*, das Kriegsvolk. Šm. Bohopustá s. Hdk. v Osv. 1881. 333.

Soldátsky, z fr., Soldaten-, zastar. Ros.

Soldátství, n., *vojanství*, z fr., zastar. Rozk.

Soleč, lče, m. S. hrubý a malý, Gross-, Kleinsolletz, vsi u Mnichova Hradiště. PL.

Soleň, i, f., v horn., die Thalsohle. Šm.

Solena, y, f., droma (volatile), zastar. Rozk.

Soleněák, u, m., der Salzmorast. Šp.

Solenec, nce, m. = *slaneček*, gesalzener Häring. Zlob.

Solení, n., das Salzen. Ani s., ani koření, ohne Saft und Kraft. Dch.

Solenina, y, f., *nasolené maso*, das Pökelfleisch. Jg.

Solenní, z latin., *každoroční, výroční; slavný*, jährlich; feierlich, festlich, solenn. Rk.

Solenoid, u, m., *přístroj elektromagnetický*. Vz KP. II. 233.

Solený; -en, a, o, gesalzen. S. polívka, maso.

Solfatary, pl., m., jsou jícny vyhaslých n. polovyhaslých sopek, jimiž nyní jen plyny a páry vycházejí, die Solfataren. Vz S. N., Bř. N. 252., Schd. II. 96., Krč. 108.

Solfeže, Solfeggie. Hd.

Solcher, vz *Als* (solcher).

Soli, vz Sůl. Soli jsou nerosty nekovové, lehké, ve vodě snadno rozpustné; tudíž zvláštní chutí se vyznačují. Bř. S. obojetné (Amphidsalze), kyslíkaté (Sauerstoffsalze), vodíkové (Wasserstoffsalze), neutralní (neutral), kyselé (saure S.), zásadité (basische S.), podvojné (Doppelsalze). Vz S. N. S. halové, kyslíkové, sirné. Vz Šfk. 15., 65., 138., 19., 126., 137., Bř. N. 86., 103, 113., Schd. II. 61. Soli běličské, chromité, rtuti. Vz KP. IV. 442., 695., 201. — **Soli**, gt. **Sol**, pl., dle *Dolany*, mě. v Sicilii. (lat.)

Soličnan, a, m., *sůl ze sloučení kyseliny soličné s nějakou zásadou*, oxydirt-chlorsaures Salz. Pr. Chym. 69.

Soličnatan, u, m., *sůl ze sloučenin kyseliny soličnaté s alkaliemi*. S. drasičitý, vápničitý. Pr. Chym. 69.

Soličnatý, *solík obsahující*, Chlor-. S. kyselina, kysličník. Pr. Chym. 68., 67.

Soličník, u, m., *polučenina solíku s prvky nerozloženými*. S. bořikový, cíničitý, cínový, drasličitý, dusičnatý, hořčíkovitý, chaluzičnatý, kostičitý, kostíkový, ladičnatý, měditý, měďnatý, merotičitý, olovitý, platičitý, rtuti-

čitý, rtutitý, siřičitý, siřičnatý, sitaničitý, sodoplatičitý, sodičitý, stříbrnatý, stříbřitý, strontičitý, surmičitý, uhličitý, uhličnatý, uhlovodičnatý, vápničitý, vodičnatý, zlatitý, železičný, železitý. Pr. Chym. 70., Techn. Vz S. N.

Soličný, Chlor-. S. kyselina. Presl.

Solidarní, *solidární,* z lat., *společný a nerozdílný,* solidarisch. Rk.

Solidarnosť, *solidárnosť,* i, f., *společná ruka,* Solidarität, f. Vz Ruka.

Solidita, y, f., *poctivosť, pevnota, jistota,* die Festigkeit, Dauerhaftigkeit, Gediegenheit, Solidität. Šd.

Solidlo, a, n., strsl. *solilo,* příp. -lo, salinum (thema: soli). Mkl. *B.* 97.

Solidní, z lat., *pevný,* fest, stark; *spolehlivý, přísných mravů, správný, řádný, pořádný,* rechtlich, gediegen, gründlich, solid. — In solidum, lat., společně a nerozdílně, rukou společnou a nerozdílnou. Rk. Vz S. N.

Solidnosť, i, f., *důkladnosť, spolehlivosť, správnosť.* Vz Solidita.

Solík, u, m., das Chlorin. S. rozpuštěný, das Chlorwasser. Techn., Rst.

Solíkárna, y, f., die Chlorinfabrik. Techn.

Solíkoměr, u, m., *míra, kterou se rozředěnosť solíčnatanů ustanovuje,* der Bertholimeter. Presl. Chym. II. 154.

Solikop, a, m., *solní horník,* der Salzgräber. Šm.

Solíkový, Chlorin-. S-vý kysličník. Pr. Chym. 66., 144.

Solilom, a, *solilomec,* mce, m., der Salzbrecher. Šp.

Soliměr, u, m., nástroj k měření množství soli v roztoku obsažené, die Salzwage.

Solin, a, m., it. Salona, mě. v Dalmatsku.

Solina, y, f., die Saline. Nz. Vz Solna.

Solisko, a, n., na Slov. *solná jáma, solný pramen,* Salzgrube, -quelle, f. Plk. — **S.**, osada u V. Karlovic na Mor. Tč.

Solitair (-tér), u, m., větší diamant o sobě zasazený (malý sluje *jiskrou*). S. N.

Soliti, il, en, ení; *solívati,* salzen. — **abs.** Pomáhá potoku soliti (něco zbytečného činiti). Prov. Jg. — **co čím:** maso, jídlo kuchyňskou solí. Us. — **komu** = *bíti,* schlagen. Mtl. Solil mu je (rány), jen to bouchalo. Us. Vrů. — Není vina má, ani babina, a jest vinen panáček, že mně solil jazéček, chce se mně vína. Sš. P. 650.

Solitok, u, m., *slaný pramen,* slove v hutích míšenina rozličných solí, kterou se roztopení rudy pomáhá, der Salzfluss. D.

Solivar, u, m. = *solivárna.* Šp.

Solivár, a, **solivařič,** e, **solivárník,** a, m., der Salzsieder.

Solivařický, *solivárnický,* Salzsieder-. Jg.

Solivařictví, *solivárnictví,* n., die Salzsiederei, das Salzwerk. D.

Solivařič, e, f. = *solivár.*

Solivařička, y, f. = *solivárka.*

Solivárka, *solivařička,* y, *solivárnice,* e, f., die Salzsiederin. Háj. XXII. — **S.**, *vaření soli,* das Salzsieden. Jg.

Solivárna, y, f., die Salzsiederei. D. Vz KP. III. 165.

Solivárnice, e, f., vz Solivárka.

Solivarnictví, n. = *solivařictví.*

Solivárník, a, m. = *solivár.* Jg.

Solivarství, n., der Salzsudbetrieb. Dch.

Sollen. Německé sollen vyjadřuje se v češtině: 1. *budoucím časem.* Nebudeš míti bohů jiných přede mnou. Nevezmeš jména božího nadarmo. Vejdéte v radu a zrušena bude, mluvte slovo a neobstojíť. Br. Dámeliž či nedáme? Vztekejte se, však brzo vám chuť zajde. Us. — 2. *Vypravěcí sollen vyjadřuje se slovem* **prý.** On prý tam byl. Kn. Vz Prý. — 3. *Rozkazovacím způsobem.* Což dobrého jest, toho se držte. Br. Jedenkaždý z nich, kde bude posazen, tu sedej. Vš. Což Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Br. — 4. **Ať** *se způsobem oznamovacím.* Ať mne Bůh tresce, jestliže jsem to učinil. Us. Všecky věci ať se dějí v lásce. Br. Vz Ať. — 5. *By, byť.* Kdož by zde neplakal? Nebudeme se báti, byť se pak i země podvrátila. — 6. Slovesy *býti, slušeti, náležeti, dlužnu n. povinnu býti, slušno, dlužno, třeba jest* (Km.). Sluší-li daň dávati císaři? Žákům jest umění svobodná pilně vzdělávati. — 7. Slovesem *míti.* Učinils, čeho jsi učiniti neměl (was du hättest nicht thun sollen). — 8. Vz *Angeblich.* Mk.

Sollicitace, e, f., z lat., *naléhavá prosba, žádosť za právo,* inständige Bitte, f., Rechtsgesuch, n. S. N.

Sollicitant, a, m., z lat., žadatel, der Bittsteller.

Sollicitator, a, m., lat., *právní zástupce,* der S-or. S. N.

Sollicitovati, *žádati,* bittlich ansuchen. — **koho oč.** V., Žer., Pal.

Solmizovati = *škálu zpívati:* sol, re, mi, fa etc., die Skala absingen. Blah. mus.

Solna, y, f., die Salzsiederei. S. dürrenberská. Vz KP. III. 162. S. přímořská. Vz KP. III. 159. — **S.**, das Salzmagazin.

Solná, solnová, é, f., die Salzfrau. Šm. Cf. Solný, 2.

Solnář, e, m. = *solivár.* V. — **S.**, *kdo sůl prodává,* der Salzhändler. Ros.

Solnařiti, il, ení, Salzsiederei o. Salzhandel treiben. D.

Solnářka = solivárka.

Solnářský, Salzsieder-.

Solnářství, Salzsiederei, f., Salzhandel, m.

Solnatosť, i, f., vz Solnosť.

Solnatý. S. údolí, voll Salz, salzig. Br., Dch.

Solné, ého, n., *daň n. clo ze soli,* die Salzabgabe, der Salzpfennig. Šm. Vz Solové.

1. **Solní,** vz Solný.

2. **Solní,** ího, m., vz Solný, 2.

Solnice, e, f., *místo, kde se sůl dělá n. prodává n. zapisuje* (solní úřad), das Salzwerk, Salzmagazin, Salzamt, die Salzniederlage. Ros., Kom. K s-ciem dány budú ryby (in salinas dabuntur). BO. — **S.**, mě. v Rychnovsku, něm. Solnitz. Vz S. N., Tk. I. 432., III. 659., Tf. 353., 357., 358.

Solnický, vz Solnice. Hloupý jak s. boty (= až bečí). U Kostelce n. O. Msk.

Solnictví, n., *solivarství,* das Salinenwesen. Hř.

Solnička, y, f. = *slánka,* na Mor., Slov. a ve vých. Čech., das Salzgefäss. Sd., Škr., Bka., Kšá. Mladá koza ráda líže, stará béře i s solničkou (starší ženy po mužích více

se blázní než dívky). Prov. Jg. — **S.**, vz Solanka, 3.

Solničník, u, m., ebenus, der Ebenus. Rostl. 391.

Solník, u, m., *solniště* = místo na líz. Vz Líz, Slanisko. — **S.**, *úročník, bolhoj*, anthyllis vulneraria. Rostl. 357. — **S.**, a, m., *obchodník se solí*, salinator, salista, der Salzhändler. Tk. II. 405. Vz Solnář.

Solnina, y, f., *kyselina solní*, die Salzsäure. Víd. list.

Solniště, ě, n., der Salzmorast. Rk.

Solnohrad, u, m., novější, *Salcpurk*, mě. Salzburg. Vz S. N. — *Solnohradsko*, a, n. — *Solnohradský*, Salzburger-.

Solnomodran, u, m., chloricyanas, sloučení kyseliny solnomodřové s alkalím. Pr. Chym. 111.

Solnomodřový. S. kyselina, Chlorcyansäure, f. Pr. Chym. 110.

Solnosť, i, f. = *solnatosť*, der Salzgehalt. Š. a Ž.

Solnotvarce, e, m., der Salzbilder. Šm.

Solnová, é, f., die Salzfrau. Us. Vz Solná.

Solnovka, y, f., die Salz-, Flusssäure. Rk.

Solnovodan, u, m., *lépe*: *solnovodičan*. Jg.

Solnovodičan, u, m., *polučenina ze solíčníku vodičnatého s nějakou zásadou*, hydrochloras. S. drasličitý. Chym.

Solnovodičnatan, u, m., *polučenina čili sůl sloučená z kyseliny solnovodičnaté a kysličníku zásadového*, hydrochloras, salzsaures Salz. S. ammonioplatičitý, ammoniortutičitý zásadnatý, ammoniortutitý, ammoniový (salmiak), ammonioželezičný, ciničitý, cínový, drasličitý, draslonebesničitý, hliničný, hliníkový, hořčitý, měditý, měďnatý, merotičitý, trojměditý, pochvističitý, sitaničný, sodičitý, surmičný, vápničitý, zinčitý, zlatitý, zlatoamoniový, železičný, železitý. Pr. Chym. 130.

Solnovodičnatý. S. kyselina (kapalná), das Hydrochlorid, die Salzsäure. Pr. Chym. 128.

Solnovodikový = *solnovodičnatý*. Krok.

1. **Solný,** -ní, *k soli se vztahující*, Salz-. S. poplatek (ze soli), V., úřad (solnice), trh, lih, D., komora, Krč. 632., peníze, bečka, (soudek), chuť, Us. (Jg.), útvar, Nz., důchodky, prodej, obchod, užitek, denník materialní prodeje solního, Šp., samotržba n. samoprodej, das Salzmonopol, J. tr., okno, der Salzschacht, pánev, Dch., robota, horník (solikop). — **S.**, *sůl držící*, Salz-, salzig. S. důl, hory (krušcové hory), studnice, Reš., moře, D., socha, Ctib., údolí, žíla, voda, hora, sloup, Us. (Jg.), toky (= moře), Šbk., slzy, Dch., tresť, kyselina, Nz., stěna, plášť, Jg., lože, Krč. 588., ložiště. Jg. S. jezera. Vz KP. III. 154. S. doly v Berchtesgadenu, v Bochni, v Halleinu, ve Wieliczce. Vz KP. III. 168.—174. S. prameny, vz KP. III. 156., 162., stepi. Vz KP. III. 157. S. var v Nauheimě. Vz KP. III. 39., 53. Jak v kostele pokleknula, v s. sloup se obrátila. Sš. P. 4.

2. **Solný,** ého, m., der Salzhändler. Šd., Kdá., Tč., Mtl. — **S.**, *solní správce*, der Salzmeister. Šm.

Solo, z it., *sám, bez průvodu, bez pomoci* (op. *sborový*). S. v tanci, ve zpěvu, v hudbě. Rk. Ten má dnes s. Us. Vrů. — **S.** v kartech, hra jednoho proti ostatním hráčům, das Solospiel. Us. Hý.

Soloecism-us, u, m., nesprávné mluvení, der Soloecismus, grober Sprachfehler (so genannt von Soloe n. Soli in Cilicien, wo das Griechische schlecht gesprochen wurde). Vz S. N.

Solon, a, m., slavný zákonodárce athenský, nar. 639. př. Kr. (639.—559.). Vz S. N.

Solopisky, dle Dolany, něm. Solopisk, vsi a) u Sedlčan, b) u Kouřimi, c) u Loun, d) u Radotína. PL. Vz S. N., KP. I. 87.

Solosměnka, y, f., vz Směnka.

Solovatosť, solovitosť, i, f., die Salzigkeit. Jg.

Solovatý, *slanatý*, salzig. D.

Solové, ého, n. = *solné*. Šm.

Solovec, vce, m., artemia, žábronožec. Krok. II. 243.

Solovitý, *solovatý*, salzig. Světz.

Solovka, y, f., halimenia, rostl. Krok. III. 505.

Solový = *solný*, Salz-. S. zásada. Pr. Chym. — **S.**, Solo-. S. zpěv, Sologesang. Hd.

Solpuga, y, f., die Kiefernspinne, pavouk. S. ruská, solpuga areneoides. Frč. 124.

Solstiti-um, a, n., lat. = *slunovrat, stání slunce, slunostání, zastavení slunce* (letní, zimní). Vz Slunovrat. Š. a Ž., Rk. Vz S. N.

Soltín, a, m., sphyraena, ryba prsoplýtevná. Krok. I. d. 109.

Soluce, e, f., z lat., v mathem. *rozřešení úlohy*, v lučbě *rozpuštění, roztok*, v právnictví *placení*. S. N.

Solun, a, m., **Soluň,** ě, f., tur. Selanik, Salonichi, mě. v Macedonsku. Vz S. N. — *Soluňan*, a, m. — *Solunský*.

Solu-s, nta, m., mě. v Sicilii, řec.

Solvence, e, f., z lat., *placení*, die Zahlung, Zahlungsfähigkeit. Vz S. N.

Solventní, z lat., *kdo může platiti*, zahlungsfähig. S. N.

Solvica, e, f. = švakrová. Slov. Nedajže ma, mamka, kde sa dve s-ce. Ps. sl. 317.

Solyma, gt. Solym, n., pl. = *Jerusalem*.

1. **Som,** na Mor., Slov. a na Třeboňsku = *jsem*.

2. **Som,** a, m., balena, ryba, zastr. Bhm.

Somár, a, m., na Slov. a ve vých. Čech. *osel*. D. Cf. Soumar. — **S.** = *člověk mrzutý*, Murrkopf, m. Ve Slez. a na Mor. Hledí jako somár. Brt., Klš.

Somárský kašel (divý), tussis suffocativa. Slov. Dbš.

Somatologie, e, f., z řec., nauka o pouhém těle lidském beze všech vztahů k duši. S. N.

Somhla, smohla, y, f., echium vulgare, rostl. Slov. Dbš.

Somice, e, f., *kůl n. sloup v plotě*, v jehož rýhách s obou stran desky plotu upevněny jsou. Dml. — **S.** na Hané = *výkladní trh*, opak trh na dobytek.

Somnambulism-us, u, m., lat., *náměsíčnost*, der Zustand des Schlafreders. Rk.

Somnivec, vce, m., nerost, křeman, der Bucklandit. Miner. 475.

Somnosť, i, f. = *mlsnosť*, die Naschhaftigkeit. Us. u Bystrce.
Somný = *mlsný*, naschhaft. Us. u Bystrce. Jg.
Sonata, *sonáta*, y, f., *hudební skladba* na piano s průvodem jiného nástroje neb bez něho; skládá se obyčejně ze 3 částí, tyto pak slovou: *allegro*, *andante* n. *adagio* a konečně *presto* n. *rondo*. Die Sonate. Rk. Vz S. N.
Sonatina, y, f., die Sonatine. Hd.
Sonda, y, f., *paradlo n. parátko n. dlabátko ranhojické*, *nořidlo*, *ohledávací želízko*, die Sonde. Rk. — **S.**, *olovnice*, das Senkblei.
Soneratka, y, f., sonneratia. Rostl. I. 219.
Sonet, u, m., *znělka*, *sloha básnická* o 14 řádcích. Vz *Znělka*.
Sonometr, u, m., lat.-řec., *zvukoměr*. S. N.
Sonorní, lat., *znějící*, *zvučný*.
Sopci = soptám. Vz Soptiti.
Sopečnosť, i, f, vulkanische Beschaffenheit. Mus. 9. 201.
Sopečný, od *sopky*, vulkanisch. S. pára, úkaz, tvořenina, rozsedlina, účinek, krajina, Krok., okolí, popel, půmy, útvary, výbuch, Nz., činnosť, jícen, výjev, vývrhel, Vys., kamení, kaménky, vulkanische Schlacken, vulk. Sand. Nz., Dch. S. hory, písek, balvany. Vz Krč. 100., 121., 155.
Sopel, ple, m. = *ozher*, der Rotz. V. Na Mor. a na Slov. tohoto slova více užívají. Chřípěmi vozher (sopel) vytéká. Kom. — **S.**, *neduh koňský a ovčí*, vz Soplivec. Jg.
Sopelína, y, f., *hudební nástroj*, píšťala dalmatských pastýřů, die Hirtenflöte. Pl., Č., Kam. Vz Sopelka.
Sopelka, y, f., die Schalmei. Dch. Vz Sopelína.
Sopička, y, f., alietus, pták, zastr. Rozk.
Sopík, u, m., na Mor., *druh tenat na koroptve*, das Steck-, Flachgarn. Do sopíků koroptve chytati. Boč., Dch.
Sopiti se, il, ení; *osopiti se* = *stavěti se proti komu*, anfahren, hart anreden. — **se na koho.** Jak se na mne sopil. Us. — Jg.
Sopivec, vce, m., **sopivka**, y, f., pahrbek u Františkových lázní, der Kammerbühl. Mus.
Sopivý, feuersprühend, keuchend, dämpfig. Dch.
Sopka, **sopečka**, y, f. = *hora, která za vlivu velikého tepla, vzniklého v hlubinách země, tlakem podzemských par kuželovitě byvši vyvýšena a proražena s velikým lomozem rozličné látky tekuté i pevné vyhazuje jako páry, popel, bahno a konečně obyčejně lávu vylévá*, der Vulkan. Bř. Cf. Krč. 116. S. ohnimetná, vodometná, blátometná, sopky řadové, Reihenvulkane, Nz., celistvé, zvrstvené, vz Krč. 116., s. živá, činná, vyhaslá, polovyhaslá, bahenná, lavová, Vz S. N., podmořská. Krok. Vz Hora, Bř. N. 252., Schd. II. 94., 144.
Sopkovina, y, f., vulkanisches Produkt. Krok.
Soplák, a, m. = *soplivec*.
Sopláň, ě, m., *usmrkanec*, der Rotzbube. Vz Soplivec. Prk. Př. 26.
Soplavě = *soplivě*. Bern.
Soplavec, vce, m. = *soplivec*. Bern.
Soplavina, y, **soplavosť**, i, f. = *soplivosť*. Slov.
Soplavý = *soplivý*.
Soplenec, nce, m. = *soplivec*. Us.
Soplený, rotzig. Mor., slov.
Soplička, y, f., *podsněžník*, *sněženka*, galanthus nivalis, das Schneeglöckchen. Us. u Přer. Kd., Bkř.
Soplík, a, m. = *umouněnec*, der Rotzbube. Jako s. umazaný = smolík. Ve vých. Čech. Kf., Ktk.
Soplina, y, f., *lépe*: sopkovina. Mus.
Sopliti, il, en, ení; *soplivati* = *soplem špiniti*. — **S. se** = ozhřiti se, Kom.; plakati, fňukati. Bern. — **se na koho** = sápati se. Na Mor. — Jg.
Soplivec, vce, m. = *usmrkanec*, der Rotzbube, Rotzlöffel, Rotzige. Na Mor., Br., Šd. Sotva s-vec škole odrostl, již po děvčatech pálí. Sych. Vz Soplák, Sopláň, Soplenec, Soplík, Soplivek.
Soplivek, vka, m. = *soplivec*. Sych.
Soplivice, e, f., na Mor. = *soplavosť*, *sopel*, *ozhřivice*, *ozhřivka* (u ovcí), die Kehle, Kehlsucht *a u koní*: *chřípěcí* (**šp.**: hříběcí), der Rotz, die Strenge. Ja.
Soplivka, y, f., blennorrhoea nasalis, der Nasenschleimfluss. Lék. kn. 1550., Boč., Puch. exc.
Soplivosť, slov. *soplavosť*, i, f., die Rotzigkeit. Ms. bibl.
Soplivý, na Slov. *soplavý* = *soplící*, *sopel vydávající*, rotzig. S. chlapec, Us., kůň, Ja., ovce. Příp. -ivъ. Mkl. B. 224.
Sopný = *soptivý*. Us. Bf.
Sopot, u, m., das Gekeuche. Mysl vypínala se v radostný s. Ld. Dch.
Sopotání, n., das Schnauben. Vz Soptiti. Bech.
Sopotnice, Sopotnitz, ves u Vamberka. PL.
Sopotný, keuchend; zürnend, feuersprühend. Dch.
Sopoty, dle Dolany, Sopoth, ves u Chotěboře. PL.
Sopouch (zastr. *sopúch*), v obec. mluvě *copouch* n. *capouch*, u, **sopoušek**, šku, m. = *dymník peci*, postranní díra u kamen nebo u peci, kudy kouř do komína odchází, das Luftloch, Zugloch. Jg., Šd., Dšk., Ktk., Pk., Hk., Šp., V., D. S. v peci chemické: *průduch*, Luftloch. Čern. Milíř sopouchy opatřiti. Um. les. Na peci mlátil, v peci vil, sopóchem na ňé vĕtr vil. Sš. P. 680. — **S.**, *díra ve stropě ku větrání světnice*. Us. u Uh. Brodu. Mtl. — **S.** = *jícen*, der Krater. Kraje, dno s-chu, s. hlavní. Š. a Ž. — **S.** a, m. = *umouněnec*, *smolík*. Hledí jako s. U Příbora, u Místka. Mtl., Škd. — **S.**, *hadr n. cokoliv jiného, jímž se díra u peci zacpává*, *babka*. Ros.
Sopouchový, Dampfloch-. S. babka nebo onuce. Vz Sopouch.
Sopran, *soprán*, u, m., it., *nejvyšší hlas* (*ženský*), jinak slove *diskant*, der Sopran. S. hluboký, polosoprán. Hd.
Sopranový, *sopránový*, Sopran-. S. klíč. Hd.
Soprč, e, m., Soprtsch, ves u Pardubic. PL.

Soprony = *Šoproň.*
Soptání, *soptění,* n., vz Soptiti. V s. potlačíš zemi (in fremitu conculcabis terram). BO. Soptění a dychavičnosť koňů. V.
Soptati, vz Soptiti.
Soptič, e, m. = *soptitel.*
Soptidlo, a, n., *čím se sopti.* S. mu došlo, der Fond (von Galle) ging ihm aus. Div. z och.
Soptitel, e, m., der Sprüher. S. hany, der Schmäher. Div. z och. Vz Soptič.
Soptitelka, y, f., die Sprüherin. Jg.
Soptiti, il, ěn, ění; *soptěti,* ěl, ěn, ění; *soptati,* soptám a sopci; *sopotati; soptívati.* **S.** = *silně dýchati,* stark athmen, keuchen, hauchen; *vyhazovati ze sebe, vyprskovati,* sprühen, speien; *vycházeti z někoho,* sprühen; *hněvati se, soptati se, sršeti, vztekati se,* Flammen u. Feuer speien, Trotz äussern. Jg. — **abs.** Ten sopti (se zlobí)! Us. — **co:** plamen, oheň, dým. Jg. S. vzdory, krutosť (äussern). Jg. Oblak soptá rudý blesk. Jbl. 107. Skok na skok pro vrazěch sě hnachu, ránu na ránu soptichu krutú krutosť. Rkk. 13. — **čím:** plamenem, ohněm, dýmem, Jg., zlostí. Us. — Ráj., Troj. — **odkud.** Parný dým z nich (z býků) sopce. Troj. Pěna mu z tlamy soptěla. Sych. Čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha soptati krutosť? Rkk. 10. — **na koho čím.** Býci na Iasona soptili litými plameny. Troj. 55. (Pára), kterou na mne sopti starý strůjce svárů. Šš. Bs. 8. — **čím proti komu.** Proti němu zášťím s-li. Šš. J. 97.
Soptivosť, i, f., *soptění, dychavičnosť,* das Keuchen, schweres Athemholen. Ms. — **S.,** *neduh koňský,* die Dämpfigkeit. — **S.,** Neigung zum Zorne. S. ta (Pavlova) pocházela dílem z přirozené jeho povahy bujné. Šš. Sk. 107.
Soptivý, *těžce dýchající,* keuchend. S. kůň (dychavičný, dämpfig), člověk. V.
Sorakte, a, n., dle *Slovo,* Zk., *hora u Říma.*
Soran, a, m., strephon, had užovkovitý. Krok. I. c. 129.
Sorbet (šerbet), u, m., ar., chladivka, nápoj turecký připravený z vody, tlučených rozinek, šťávy citronové n. malinové, z cukru atd. Rk. Vz S. N. Dle Kk. 247. také ze slupek marhaníku obecného (punica granatum, der Granatbaum). Das Sorbet.
Sordinka, y, f., přístrojek dřevěný nebo kostěný na způsob malého hřebínku, jenž se ku kobylkám strunových nástrojů připojuje, aby nástroj temný hlas vydával. S. N. Vz Sordo. Der Dämpfer bei Toninstrumenten.
Sordo, v hudbě = *přidušené, přitlumené,* gedämpft. S. N.
Sorit-es, u, m., řec. rozsudek n. závěrek hromadný, *hromadník,* der Kettenschluss. Rk. Vz S. N.
Sorta, y, f., it., *druh,* die Sorte, Art. Káva nejlepší sorty. Us.
Sortík, u, m., magnalis, pták, zastr. Rozk.
Sortiment, u, m., fr., sklad rozličného zboží zvl. sklad knih cizím nákladem vydaných, Waarenlager zum Verkauf, das S.
Sortimentní závod. Sortiment-.
Sortovati, *dle druhů rozděliti, rozvrci,* sortiren, absondern. Rk.

Sos, u, m. = *dlouhý skok, krok.* To byl sos! Jinde *soc;* tedy z něm. Satz. Prk. — **S.** *při pití* = *lok.* Cf. Sosati, Sosec. U Kostelce n. O. Ktk. Dej mi jen sos. Ktk. — **S.,** der Saugrüssel. Vz Sosák. Krok. — **S.** = *sosáček,* 2. Šm.
Sosací, Saug-. S. kořen. Dch.
Sosáček, čku, m., *malý sos,* das Rüsselchen. Šm. — **S.,** *ssací ústrojí včel,* der Saugrüssel der Bienen. Šm.
Sosáčnatý. S-tí brouci, rhynchophora, Rüsselkäfer, m. Nz.
Sosadlo, a, n., der Exhaustor, *náčiní.* Dch. Vz Ssací, Sos.
Sosák, u, m., der Rüssel. Sosák dlouhý, krátký, k spodní ploše hrudní přitlačitelný, ostrý, pichlavý, pohyblivý, s ostrými háčky, rovný, tenký, vtažitelný. Jhl. S. sloní = *chobot;* sviňský: *rypák.* Nz. S. čerpací, čerpák, der Schöpfrüssel. S. svinutý, der Rollrüssel. Nz.
Sosati = *ssáti* (cucati), saugen. — *Prsou požívati* sličně se praví, ale nedobře se řecké a latinské slove θηλάζω, sugo slovem *požívati* vykládá, ješto má býti *ssáti* nebo jinou snad přístojnější a důstojnější formou *sosati,* což se s obdobami toho výrazu v lidu příštřetnými *cucati, cicati, cecati* přizní. Šš. L. předml. — **co.** Blaženy prsy, ježto jsi sosal. Šš. L. 115. Oko člověka sosá či ssaje světlo. Šš. Zj. 501. — **co s čím.** Sv. Augustin s mlékem mateřským sosal lásku ku jménu tomu (Ježíš). Šš. II. 167. — **co jak:** věčnou bláhu činem nepřetrženým. Šš. Zj. 501.
Sosavý, saugend. Rk.
Sosec, sce, **sosek,** sku, m., v obec. mluvě: *cecek,* strsl. сьсьць, mamma, koř. сьсъ, příp. -ьць. Mkl. B. 307. Bradavice na prsech n. na vemeně ku ssání, die Saugwarze, Brustwarze.
Sosecenka, y, f., thelotrema, rostl. lišejníkovitá. Krok. I. a. 274.
Sosecnice, e, f., ziziphora, rostl. ožankovitá. Rostl. I. a. 245.
Sosecník, u, m., mazus, rostl. krtičníkovitá. Rostl. I. a. 243.
Soseconoska, y, f., teleophora, houba. Rostl. 274. b.
Soseň, sně, f., něm. Sossen, ves v Podbořansku. Vz S. N.
Sosenka, y, f., *malá sosna.* — **S.,** *špargel, svízel, hromové koření, hromový výstřelek,* asparagus, Spargel, m. Jg. — **S.,** osob. jm. Šd.
Sosík, a, m., osob. jm. Šd.
Soska, y, f., das Milchglas. Šm. Cf. Sosati.
Sosna, sosenka, sosnička, y, f., pinus, die Fichte. Gt. Lit. Stud. 70. vergleicht šašas der Schorf und meint, der Name sei nach der Rinde so benannt. Mkl. L. 70. Příp. -na. Mkl. B. 118. S. borovice, pinus silvestris, kleč n. kosodřevina, p. pumilio, černá rakouská, mořská, pinie n. pinela (borovice zahradní), tuhá, kadidlová, dlouhopoševná, hladká, vz S. N., jedle, p. abies, smrk, p. picea, modřín, p. larix. Flor., MV., Schd. II. 273., S. N., Čl. 163., Kk. 100., FB. 5., Čl. Kv. 81., Slb. 284., Rostl. 1432., 1440., KP. III. 308. Kde s. rostla, tam ona i krásna. Pk. Vz Sosnovitý.

Sosnan, u, m., *sůl z kyseliny sosnové a jiné zásady*, pininsaurea Salz. Pr. Chym. II. 209.
Sosnářka, y, f., *větší podmáslník, houba*. Us.
Sosně, ě, f., framea, zastr. Rozk.
Sosní, **sosnoví**, n., der Kieferuwald, Föhrenwald. Ros.
Sosnice, e, f., *sosna, borovice, chvoj*, pinus silvestris, der Pechbaum. D.
Sosnička, y, f., *malá sosna*, kleine Fichte. Us. Dch.
Sosníčko, **sosnisko**, a, n., **sosnina**, y, f. = *sosní*. Us.
Sosnokaz, a, m., fomicus, eine Art Borkenkäfer. Krok. II. 256. S. černý, hylesinus piniperda, brouk. Frč. 184., Schd. II. 510.
Sosnolistý, fichtenblätterig. S. vřesovec, philica pinifolia. Rostl. III. b. 503.
Sosnomil, a, m., pinophilus, hmyz. Krok. II. 251.
Sosnotáhlý, schlank wie eine Fichte. Šm.
Sosnová, é, f., Zosen, ves ve Slez. Šd.
Sosnovati = *dohromady osnovati, sčiniti*, anlegen, anzetteln, anspinnen. Zlob. Vz Osnovati.
Sosnoví, n., der Fichtenstand. Vz Sosní.
Sosnovina, y, f., *kapanina z kafru vyloučená*, Dadyle, f. Chym. II. 180.
Sosnovitý. S. neb jehličnaté rostliny, coniferae, Zapfenbäume; borovice či sosna, kleč, smrk, jedle, pinie, modřín, cedra libanonská, jalovec, cypříš, tis, žerav (thuja). Vz Schd. II. 273., Kk. 99., Slb. 284., Rostl. 1431. Vz Sosna.
Sosnovka, y, f., jm. lesa u Hořína.
Sosnový, *od n. ze sosny*, Kiefer-, Föhren-. S. dříví (borové), les, D., cukr.
Sosobášiti sa = *sesobášiti se, oddati se*, sich verheirathen. Slov.
Sospiro, it., *lkání*; *oddech, přestávka v hudbě*. Šd.
Sospiroso, v hudbě = *lkavě, žalobně*. S. N.
Sostenuto, it., *vydrženě, vytrvale*, Rk., *zdrželivě*, aushaltend. Hd.
Sosuň, ě, m., *ssající ssavec, i člověk*, der Säugling. Ssav.
Sosuňství, n., der Zustand des Säuglings. Ssav. 110.
Sošba, y, f. = *sochařství*. Květy. 1842.
Soška, vz Socha.
Soškový, *od sošek*, Spriet-, Rüster-, Gestell-. S. uhlí (prostřední v milíři). Us. Jg.
Sošněř, e, m., *zbraň k bránění se*, zastr. Rozk.
Sošnický, Bildhauer-. S. dílo. Nz. S. umělec. Mus. 10. 77.
Sošnictví, n. = *sochařství*. Krok. I. a. 11. Nz.
Sošník, a, m. = *sochař*. Mus. 10. 74., Nz.
Sot, a, m., *pracovitý a snažný člověk*, ein strebsamer Mensch. Ros. — **S.**, u, m., v tělocv. = *útok*, trčíme-li ze střehu paží na protivníka a pohyb taký slove *sotění*. KP. I. 529.
Soť = *síti*. Ostrav. Tč.
Sota, y, f., *rána, uhození*, der Stoss, Stich, die Stoss-, Stichwunde. V MV. nepravá glossa. Pta. Daj mu oštiepem malú s-u. Dal. 34. Bolná s. Sš. Hc. 72.
Sotalice, ves u Chval. Tk. III. 78.
Soterek, rku, m., abrus, die Paternostererbse. Rostl. 402.
Sotiti (zastr.), il, cen, ení, na Slov. těn, ění; *sáceti*, el, en, ení; *sotívati*, na Slov. = *strkati*, stossen. — **čím odkud.** Hněvivě jím **od** sebe sotil. St. skl. Laje-li jeden druhému neb jím soti, neb jej raní. Pr. cís. — **co, koho kam: do** bláta, do vody. Koll. Sotil (strčil) do něho. Kda. Gajdy mu do hrsti sotil. Slov. Dbš. — **se s čím** = *pachtiti se*, sich abmühen. Ros. — Jg. Cf. Sot.
Sotka, y, f. = *sota*.
Sotna, y, f., zastr., *poslední tažení umírajícího*, die letzten Züge, der Todeskampf. Veleš. Služby kněžské vykonávaly se, ač již na s-ách se povahujíce; Duše na s-nách bývá, když do velikého padá pokušení. Sš. Ž. 77., L. 91. Na s-ách se ocitnouti; do sotenu padnouti; S-ny a úzkosti Páně dostihly vrcholu; V těchto nevýslovných sotnách přijal Pán posilu od anděla; Poněvadž na něho s-ny dorývaly. Sš. L. 203., 204. (Hý.).
1. **Sotně**, ě, f. = *sotna*. Ms. lék.
2. **Sotně** (zastr.) = *sotva, ledva*, V., *stěží*, kaum, schwer, mit Noth. Všecko kroupy tak pobily, že se s. poznati mohlo, bylo-li kde osito. V. Sám král s. utečením život zachoval. V. S. řeku přes most přejel. V. S. se hbe nohy vleka. Br. Ana s. vodami se brojí. Sš. Snt. 27. Nebyloť mu do brání, an jedva s. na jediném voze ujel. Let. 154. — Dal. 77., 96., Žk. 295.
Sotnosť, i, f., *těžkosť*, die Schwierigkeit. Ros.
Sotný = *těžký, nesnadný*, schwer. Martim., Pulk. — **S.**, *pracovitý*, arbeitsam. Ros. — **S.**, *teskliký, truchlivý*, ängstlich. D. Sotnú túhú to rektor universitatis uklidi pěknú řečí. Štelc. 16.
Sotona, y, f., sužovatelka, die Quälerin. Leg. Na Slov. Dbš.
Sotoniti, il, ěn, ění; *usotoniti* = *soužiti*, quälen, plagen. — **koho.** Us., Rk.
Sotor, u, **sotůrek**, rku, **sotoreček**, čku, m., na Mor. a na Slov. = *mošna z rákosu n. ze slámy upletená*, die Mosche, der Zecker. Bl., Živ. Aug. 28., Tč., Škd., Mtl., Sd., Kčr., Ehr. Ona do komůrky vešla, starý sotorek přinesla; dy němožete dělati, jdítě si chleba žebrati. Sš. P. 119. — **S.**, *najedený žaludek*. Kost. (Zb. exc.). — **S.**, caryopsis, die Karyopse, plod anebo voreček jednosemenný, nepukavý, povstalý z vaječníku prostého, s kalichem nesrostlého. Jest trojí a) holénka, b) tvrdka, c) obilka. Rst. 494.
Sotorář, e, m., *kdo sotory dělá neb prodává*, der Moschenmacher, -verkäufer. Us. na Mor. Jg.
Sotorářka, y, f., die Moschenmacherin, -händlerin. Jg.
Sotorářský, Moschenmacher-. S. palach. Jg.
Sotorářství, n., *sotorářská živnosť*, die Moschenmacherei, der Moschenhandel. Jg.
Sotorník, a, m. = *sotorář*. Mor. — **S.**, osob. jm. Šd.

1. **Sotva, sotvy, sotvíčka, sotvíčko** = *pracně, těžce, ledva*, kaum, mit Noth. S. vidím věž. S. ducha popadám, stačím. S. řeč dokonal. Již dodělává a s. zívá. Sotvíčka jsem jí dotočil. Dač. Jídla se s-a dotekl; Je mu sotva 40 let. Us. Dch. Hladem s-va očima blyštěli. Brt. S. 48. Sotvá. Žer. 326., na mor. Zlínsku. Brt. Sotvy. Šf. Str. 220. Vichtorýnek z vojny jede, štyry koně sobě vede, a ten pátý sotva leze, co na něm peníze veze; Znova si ho míchá, až chlap sotva dýchá. Sš. P. 131., 669. S. ceknouti smí. Kom. S. daněk potoka se doplazil, bylo po něm. Sych. Sotva s očí, hned i z mysli. Prov. Sotva že . . ., vz Věta času.

2. **Sotva,** y, f., *sotna*. Boč. exc.

1. **Sou-** (dříve na Mor. a na Slov. sú), *předpona značící smíšení, společnost* = *s, spolu*: sou-sed, sou-mrak, sou-kup, sou-ložník. D. Vz Pa, S, Bž. 237.

2. **Sou,** zastr. akkus. a instr. zájmena = *tu, tou*. Až po sou dobu. Jg., Hš. Tak posud ku př. u Jičína.

3. **Sou** = jsou.

Souběh, u, m., *závod*, die Konkurrenz. Šm.

Souběr, u, m., der Syllogismus. Šm.

Soubezčasý. Duch sv. je odvěký a s. s otcem i synem. Sš. J. 133.

Souběž, i, f., der Parallelzug. Šm.

Souběžně, parallel. Obojí s. se praví. Sš. Sk. 24.

Souběžnice, e, f., *souběžná čára*, die Parallellinie. Jg.

Souběžnosť, i, f., der Parallelismus. Dch. Sr. Parallelismus (II. 494. b.).

Souběžný, parallel. S. cesta. Čsk. Jak v řeckém textu dvakráte v s-ném místě čteme. Sš. J. 101. Cf. Parallelní.

Soubidlí, n., das Gestänge (bei Pumpen). Nz.

Sou Bohu = *přisahám Bohu*. Dh. 131.

Souboj, e, m., *dvouboj*, der Zweikampf, das Duell. K s-ji, na s. koho vyzvati, Jg.; na s. někoho vyvolati, J. tr., k s-ji vybídnouti. Ml. Na s. jíti. Sych. S. přijati. Krok. Zákon o s-jích; s. s někým míti. J. tr. V s-ji padnouti, raněnu býti. Us. Vz S. N., Klamař.

Soubojce, e, m. = *soubojník*. Sš. Sk. 137.

Soubojní svědek, der Sekundant. J. tr., Čsk.

Soubojník, a, m., *kdo v souboji bojuje*, der Zweikämpfer, Duellant. Víd. list.

Soubojný, duellirend. Šm.

Soubojovnictví, n., die Waffenbruderschaft. Us. Dch.

Soubojovník, a, m., der Waffenbruder. Dch.

Soubojství, n., das Duellwesen. Šm.

Soubor, u, m., *sbor, sebrání, skládání, sebírání* (opak: *rozbor*), synthesis, die Synthese. Nz. Jména hromadná, kterýmiž jmenujeme s. jednotlivých osob n. věcí rodem stejných. Bž. 66.

Souboř, e, m., něm. Sauboř, ves u Ledče. PL.

Souborný, *sborný, syntheticus*, synthetisch; op. *rozborný*, analyticus. Pal. S. chemie. S. vydání spisů, die Gesammtausgabe. Dch. — Vz S. N.

Soubrette (fr., subret), obyč. *subretka* = *komorná zvl. na divadle*, das Kammermädchen, schlaue Zofe, f.

Soubudný, Induktions-. S. přístroj lékařský, cívka. Ck.

Soubudovati = *spolu budovati, spolu stavěti*, mitbauen. — **se s kým.** Soubudujte se s jinými církvemi a vzájemně vespolek. Sš. II. 101.

Soubyt, u, m., **soubytí,** n., **soubytnosť,** i, f., die Wesensgleichheit, consubstantialitas. S. Loga s otcem. Sš. J. 13. Kristus s otcem v soubytí podstatném spojen jest. Sš. J. 62. V tétéž zůstává s otcem v soubytnosti. Sš. J. 26. Cf. Spolubytnosť.

Soubytný, *spolu byt mající*. Měst. bož. II. 277. — **S.,** wesensgleich, consubstantialis. Cf. Spolubytný.

Soucestitel, e, m., der Reisegesellschafter. Koll. Zn. 563.

Soucestní, -ný = *též cesty* (jsoucí), gleiches Weges. S. oběh planety, synodicus. Smet. Hvězd. 57. S-né spolupoutníky a průvodčí Pavlovy uchopili. Sš. Sk. 228.

Soucestovatel, e, **soucestovník,** a, m. = soucestitel. Šm.

Souci = *pořádný*. Ja som chlapec súci. Slov. Sl. ps. 232.

Soucit, u, m., *spolu cítění*, das Mitgefühl. Cf. Soustrastí. — **S.,** sympathie = souhlas vnitřní s cizím blahem a zlem n. s cizí slastí a strastí. Vz S. N. S. s někým míti. Dch. Máme s. radosti, smutku. Jg. — **S.,** *sklonnosť k něčemu z příčin nepovědomých*, die Neigung. Jg. — **S.** u malířů, nová krásná barva z jiných povstalá. Jg. — **S.,** *jakosť ústrojí, dle kteréhož činnosť jednoho stroje zvětšená n. zmenšená také druhého stroje činnosť zvětšuje aneb zmenšuje*, die Mitleidenheit. Roste-li bujně nať bramborová, trpí tím plod. Vz Rostl. I. a. 116.

Soucítiti, *soucitovati*, mitfühlen, sympathisiren. Nz. — **s kým.** Člověčenstvo, s nímž Pavel srdečně soucituje. Sš. I. 81.

Soucitlivec, vce, m., der Sympathisirende. Šm.

Soucitnosť, i, f., das Mitfühlen, Mitleiden, Sympathisiren. Rostl. III. a. 32., Mus. IV. b. 213.

Soucitný, *spolu cítící*, mitfühlend, sympathetisch. S. nerv, krok, vzezření. Č.

Souč, na Slov. = suk. Bern.

Současí, n., die Gleichzeitigkeit. Kos. Ol. I. 167.

Současně, gleichzeitig. Stč. Alg. 169.

Současnictví, n., die Zeitgenossenschaft.

Současník, a, m., *lépe*: vrstevník, der Zeitgenosse. Brs. 2. vd. 233.

Současnosť, i, f., die Gleichzeitigkeit. S. děje. Nz.

Současný, gleichzeitig. S. děj. Dle Brs. 2. vd. 233. *lépe*: téhož času, též doby, tehdejší, nynější; ale jakožto terminu technického zavrhovati nelze slov *současný, soudobý*.

Současový = *současný*, synchronistisch. Nz.

Součástice, e, f. = *součástka*. Dch.

Součástka, y, f., der Bestandtheil. Nz., Mus. I. a. 99.

Součastenství, n., die Partnerschaft. Šm.
Součastnec, ence, m. = *součastný*, der Theilnehmer. Koll.
Součastniti, vz Zúčastniti.
Součastník, a, m., der Partner. Dch.
Součastný, mittheihaftig. Jg.
Souček, vz Suk.
Součet, čtu, m., *úhrn*, die Summe. Nz. S. hlavní, částečný, Partial-, svémístný, Stellen-. Cf. Součin. Nz. S. **od** 12 zl. **šp.** m.: s. 12 zl. Vk.
Součetný, vz Součtový. Nz. S. (sčítací) kniha, das Summationsbuch. Nz.
Souči, n. = *suky*, die Aeste. To poleno je samé s. Us. Dch.
Součin, u, m., *násoba*, das Produkt. Techn. S. částečný n. počástný, das Theilprodukt, s. druhociferný, zweites Theilprodukt oder Produkt der zweiten Ziffer des Multiplikators mit dem ganzen Multiplikand, místný, das Stellenprodukt z. B. das Produkt des ganzen Multiplikand mit der Einheitenstelle des Multiplikators. Nz.
Součinek, nku, m. = *součin*. Šm.
Součinitel, e, m. = *spolučinitel*, der Mitwirkende, Mitthäter. — **S.** v arithm., der Koëfficient. Stč. S. slove v počítání písmenném ten činitel, který se za množitele pokládá. S. N. S. dvoučlenový, binomický, der Binominalkoëfficient, Stč. Alg. 45., Nz.; s. patrný (sichtbar), výdatku, der Ausflussk., s. (nebo podíl) lišný (rozčinkový), der Differential-K. S. tření, Reibungskoëfficient. Sedl. S. stálý, způsob součinitelů neurčitých, s. staženosti. Nz.
Součiniti, mitwirken. Šm.
Součinník, a, m., vz Součinitel.
Součinnosť, i, f., die Mitwirkung. Dch.
Součinný, mitwirkend. Vz Faktorialní.
Součkovatý, knorrig. S. kmen. Ler.
Součtovati, zusammenzählen, summiren.
Součtový ton. Vz KP. II. 291. S. vzorec (součetný), die Summenformel, Nz., řada, die Summenreihe. Nz.
1. **Soud** (zastr. *súd*), u, m. **S.** = *souzení, rada, vyhledávání n. uvažování čeho*, das Urtheilen, die Urtheilung, judicatio, disceptatio. Pilným s-dem něco rozvážiti. Reš. Se sebou sami v pilný a bedlivý s. vejděte. Br. Přísný s. milosrdnému člověku se odhliví a zlahodí; Kdo utrhá, ten s. provodí. Sš. Ob. 154. Mnohý v súdě těžce bludí. Smil v. 646. Čím Bóh lepší jest než člověk, tiem hlubší jsú boží súdové. Hus I. 244. Každému toho k soudu zanechávám. Ler. V té příčině byl-li Kročín dobrý hospodář a politický člověk, že takové město snížil, rozumnému člověku k s-du podává se. Břez. 183. Súd sboru někdy po domnění jde, kterémuž sboru i zklamati i zklamánu býti se přiházie. Hus III. 228. Bodej byl ten rozum před soudem, který bývá po soudě. Č. M. 193. — **S.**, *moc duševní, kterou soudíme, rozum, uvážlivosť, soudná moc*, die Urtheilskraft, der Verstand, judicium. Dobrého soudu. V. Muž velikého soudu; soudu zdravého zbaven jest. Kom. Má zdravý soud; soudu ostrého a hlubokého. Br. S. všecken potratil ten člověk. Zdravým soudem na něco pohlížeti. Plác. Jasným s-dem něco vyskoumati. Měst. bož. Někoho s-dem převyšovati. Boč. Rozum se v něm i soud věkem zostřil. Plk. Míti s. při volení příkladův (soudnosť). Nz. Ty jsi spravováním Noe, důstojností Aron, mocností Mojžiš, soudem Samuel. Štr. — **S.**, *zdání, úsudek*, die Meinung, das Urtheil, judicium, sententia, opinio. V. Podlé mého s-du, mým s-dem; lékařský s. V. Zmatený o věcech s.; spěšný s. o něčem vynášeti. Kom. Choutka, cesty boží ke svým s-dům natahovati. Sš. I. 168. Že Římanům konečný soud tu přileží. Sš. Sk. 257. S. doskočný = *opovážlivé posuzování*, judicium temerarium. Dvojí chyby s-du doskočného Pán dotýká. Sš. Mt. 104. (Hý.). Že bych o věci té s-du si byl neupravil. Kos. Ol. I. 113. Vím, že rozličné s-dy o mně budou. Žer. 1591. S. učiniti o všech lidech; Pravý s. o něčem učiniti. Chč. 298., 619. S. o něčem vydati. Bart. 4. 31. Nebo nejsou mi neznámí postranní a nepraví s-dové mnohých lidí, kteří cizí spisy a řeči rádi na jinou stranu vykládají nežli bylo míněno a ničehož za dobré a hodné nesoudí, cožby od nich samých nepošlo. V. v Úvodě ku kalend. histor. 1590. Já jsem toho s-du. Ros. Po lidských s-dech jíti. Záv. Podlé mého s-du jest ta kniha dobrá, Bern, má tento dub 8 sáhů dříví. Ml. Vášněmi nakvašen jsa s. vynášel. Sych. S. o něčem učiniti. Kom., Byl. To pravým s-dem za báseň odsoudili. Dal. S. podlé něčeho o někom činiti (souditi). Nz. Chvátání v soudu ničeho dobrého nepřináší; Kdo soudem příliš kvapí, ten ku pykání pospíchá; Pospíchá k želení, kdo pospíchá k ortelování; Nemáme býti chvátavi k s-du, abychom bez rozvážení všetečně neortelovali. Pr. S. lživý položí. Hus I. 187. Nemáš srdce čistého, čekej soudu přísného. Tč. Všetečně se o jiných s-dem pronášeti. Sš. Mt. — **S.** *ve filosofii* = *úsudek*, das Urtheil, judicium. S. = spojení n. rozloučení dvou ponětí pro shodnosť n. neshodnosť jich rozumem pojatou. Mark. S. se stanoviska logického jest klad vztahu dvou pojmů; soud proslovený sluje výrok, věta, věsť. S. kategorický (S jest P), podmiňovací (je-li S, tedy jest P). S. částečný, kladný n. tvrdící, neplatný, nesprávný, obecný, obměněný, obměňovací, obrácený, obracovací, platný, podřaděný, rozborný, rozdělovací, rozlučovací, slučovací, souborný, souborný z přezvědu (a posteriori), souborný z obzvědu (a priori), správný, výčetný, záporný, ze zkušenosti, změněný, změňovací, z možnosti, z nutnosti. Jd. S. se stanoviska psychologie jest osvojování představy nové se starší. Jd. — **S.**, *souzení činů mravných podlé práva, obyč. spojené s mocí k vyvedení toho, co za právo uznáno*, das Richten, Gericht, das Gerichthalten, judicatio. S. držeti, činiti, konati, říditi (souditi); s. v soudnici držeti; den s-du a práva; na s-du seděti, V., Arch. I. 164., Dal. 102., nesedění na s-du; s. říditi; s někým na s-du státi; od někoho na s-du mluviti; před s-dem koho zastávati; na s-du ztratiti, s-dem přemoženu býti. V. V s-dě někoho souditi, Dal., rozsudky činiti. Jel. Král s pány v s. zasedl. Vš. Král každého dne na s-du sedal. Sych. Postaviti se na soudu.

Kram. Není spravedlivé, aby někdo i žaloval, stranu držel i soud vynášel. Pr. S. souditi. Us. Krev a příbuznosť činí v soudech rozličnosť. Č., Pk. S. nálezný (který nálezem se děje). Výb. I. K soudu státi, nestáti; s. podstoupiti; soudové jdou (die Gerichte werden gehalten); nejití s-du. Vš. Ze s-du vyvésti, vyvstati (aus der Gerichtssitzung austreten); s. vykonávati (soudní moc), J. tr.; s. držeti třikrát do roka v Praze s nejméně 9 votanty. Pr. Náhlým s-dem někoho souditi; řízení náhlého s-du; trest na náhlý s. vyměřený n. vyrčený. J. tr. Každý s. má dvě strany; s. spravedlivý jest jako váha; s. má býti neporušený; každý s. má své pře. Rb. Každého škůdce na přísné bral soudy. Kos. Ol. I. 45. S. jednotlivý, soukromý též zvláštní, všeobecný. Sš. Mr. 22. Pravil, že s. spravedlivý soudí. Sš. J. 91. Vůbec ráz a povahu soudu vyličuje. Sš. J. 91. Pán nemíní zastaviti s-dů veřejných, ani státního ani církevního; Pán církvi a vládě s. připisuje: Mluví tu Pán o soukromém a všetečném soudu, jímž skutky a činy jiných nelaskavě měříme; Mluví o s-du opovážlivém; Aby milosrdného došla s-du; Připovídá svůj s. podlé toho upraviti, jak . . .; A z ní (drásty) zlého soudu náměstek sobě strojí. Sš. Mt. 103., 104. S. podlé něčeho upraviti. Hý. Bůh sobě s. vyhradil; Prohlédati k s-du božímu. Sš. Když lidé na soudy boží všetečně se dobývají. Sš. I. 42. S. lidu, die Lynchjustiz. Dch. A když jsú k té věci stáli před súdem zahájeným, řekl Duchek. NB. Tč. 91. Dokudž s. stojí (trvá). Půh. I. 262. V zahájeném súdě; Muž mój musil jeti od svého úřadu k jeho súdóm. Půh. I. 294., II. 78. My zde chtěli sme s. držeti, ale nemohlo se to nám nijak trefiti; Ještě do s-du olomouckého a přes s. drahné neděli jest. Žer. 338., 342. Bez súdu dievku svázavše. Výb. II. 19. S-dem koho o něco slyšeti. Vz Slyšeti. Bart. 1. 36. S-vé, kteří se při témž zločinu setkají. J. tr. Jak učinil Mojžíš, jenž jednak se na huoře modlil, jednak na súdě sedal, jednak bojoval. Hus III. 30. Zdrž se ot s-du, leč obě straně slyšeti budeš. Vš. IX. 1. Dříve než k s-du přistoupíš, měj všechny své potřeby pohromadě; Každý, kdož se zná, že k s-du pro nemoc neb pro jakoužkoli příhodu n. potřebu nemůže státi, může sobě poručníka zříditi; Sročení kdyby se překážka morem, válkou aneb jinak stala, s. se má odložiti; Povinnosť soudu chce člověka dobrého, spravedlivého, střídmého, života čistotného, mírného a dobře umělého; V soudech při věcech omylných a zatmělých neužívej kvapnosti; Při rozvažování spravedlnosti a soudu zachovej přísnosť, ale při vyrčení a rozsudku milosrdenství; Při soudu spravedlivém zachovej také milosrdenství; Na levo ani na pravo v s-dech se neuchyluj; Čiň spravedlivý soud každému rovně jednomu jako druhému; V soudu sedě nehleď osob, ani bohatého ani chudého, ani přízně ani nepřízně, ani darův, jež soudce oslepují a spravedlnosť potupují; Za s. spravedlivý nežádej zisku a nevyhledávej užitků časných; V soudech nemá býti osob přijímání; Soudové spravedliví dary a lakomstvím se převracují; S. a spravedlnosť nemá býti s útokem a mocí, ale s kázní a tichostí požádán; Nikdo s-dů pořádných a jiných dobrých a chvalitebných pořádků světských nepřetrhuj. Pr. S. zahájiti, při s-du seděti. Er. Položiti, ustanoviti den s-du; s. o něčem; propadnouti náhlému s-du. J. tr. Obyčej při soudech; omluviti své nestání k s-du; na někoho s-dem nastupovati (gerichtlich verfahren). Šp. V každém pořádném s-du má býti soudce, původ, obviněný a svědek a z těch čtyř věcí žádná dvěma býti nemůže. Pr. O jehožto hlavu soud děje se. Ep. Pog. 24. O jiných vězních s. odložen. V. Při zahájení s-du, kdež, jest-li kdy jindy, obzvláště řád, pokoj, vážnosť a stud zachováván býti má. Žer. A k těm dnům svátečným stranám odkladové se díti ani s-dové držeti nemají. Kol. 19. V s-dě jde se jedním právem. Tov. 49. S. se odbýval v suchých dnech adventních, postních, letničných a o sv. Jeronymě; S. o svíčkách = o třech králích; Zahájení s-du za starších dob a jak s. se skládal, o tom vz Pr. 1869. str. 590., 592. a násl. — **S.** *poslední*, *boží*, das jüngste Gericht. Na posledním s-du. V. S. světa. D. Tím rozumí se den s-du všeobecného. Sš. Mr. 22. Poslední s. od něho vykonán bude. Sš. J. 88. Jemu přináleží veškeren s. vidomý i nevidomý, časný i věčný, blažený i odsudný. Sš. J. 88. (Hý.). Němam ja tu času odpočivać, musim k panu Bohu na sud hybać; Ale ťa Bůh trestat bude, až při tom posledním súdě; Na tom súdě, což tam bude? sám pán Ježiš súdit bude. Sš. P. 13., 251., 776. (Tč.). An jde (syn boží) na súd zvláště ve svém veleslavenství s velikú mocí; Znamenaj hřiešnej, kterak to bude hroznej súd. Pass. 16., 17. (Hý.). Každý jazyk, jenž sě tobě protiví, na súdě budeš súditi; Hnú se k s-du s synem člověka proti hřiešníkóm; S. bude tomu bez milosrdenstvie, ktož nečiní milosrdenstvie; Na nebe vstúpenie a na súd přijitie; Súd boží na pravdě, kterážto ani zklamává, ani zklamána bývá, vždy záleží. Hus I. 326., II. 12., 392., III. 11., 228. (Tč.). Dej ať před s-dem obstojím, odsouzení se nebojím. Sš. P. 57. Do pekla hluboko, do nebe vysoko a nebeského s-du ku poslednímu dni dlouho čekati. Prov. Už je na božím s-du (na boží milosti = zemřel). Š. a Ž. Soud boží, vz Ordalie. — **S.**, *pře*, *rozepře*, der Process, Rechtsstreit, die Rechtssache, der Rechtshandel. Nejsem na tom, abych se v s. vydávati měl. Ler. Jestliže by administrator na tu faru, o kteroužby s. byl, kněze dáti nemohl. Zř. F. I. B. XIX. Což se s-du o hrdlo a česť dotýče. Ib. A. VII. Králová Milosť tomu chce a páni, aby o zemskú věc před nimi měl súd býti. O. z D. A ktožby pohnal a ktožby súd ten před se směl vésti. O. z D. Pak sou mezi nimi s-dy boží (sváří se, perou se). Us. v Dobrušce. Vk. Nevyjde ze soudů, jestliže si naň do opravdy zasedne. Sá. Zapletl se do soudů; Udělati s něčím krátký s. Dch. Nestání k soudu, Kontumaz (im Processe); Věc na s-du jsoucí, trvající. J. tr. Byl s. ten vykonán proti všelikému veřejnému právu; Nebo volati se k vyššímu s-du není

toli co ze s-du se vytahovati; Odvedení lidí od všetečného s-du. Sš. Sk. 91., 272., Mt. 104. Protož všecka města dali se v s. se pány i s rytieřstvem. Let. 258. S. na někoho vznésti. Kat. 1886. Toho jsem mosila súdy na něm dobyti a velikými náklady. Půh. I. 155. Při soudech o městskou věc. Vl. zř. Úvod. Súdóv se varovati dobré jest. Hus I. 381. Do s-du se nepouštěj, dříve jiné cesty zkoušej. Pk. Svůj s. nejkratší. Pk. Na súdu ne osoby, než pře se súdie. Vš. IX. 1. S. o vraždu. NB. Tč. 100. S někým s. míti; s. podniknouti; do soudu se dáti; soudem svého (jmění) dobývati; při s někým na soudu míti. V. V s. s někým vejíti. Kom. S někým s. vésti; s. vybráti, ztratiti. Us. S. s někým trpěti. Ros., Cyr. S. sobě a při s bratrem o království učinil před císařem. Plk. Ta věc jest již na s-du. D. S-dy ho ve zkázu uvedou. Berg. S. peněžitý (o peníze). Har. Lidé rádi v s-dy se dávají. Sych. Se silným nechoď v zápas a s bohatým před s. Rb. Dobrému a múdrému všecko prve rozumem zkusiti sluší nežli válkou a soudem. Vš. III. 7. Nežli počneš poháněti, před očima měj a ke konci hleď, co ti ten soud může přinésti; Kdo k s-du nepřistupuje vedlé práva, ani v žádném slově nemá slyšen býti; Lidská ve všem neskromnosť a pýcha mnoho s-dů, mnoho půhonů dělá Pr. Přitáhnouti někoho k s-du; hleděti, přikročiti k někomu s-dem; po s-dech choditi. J. tr. — **S.**, *nález od soudce n. od soudců*, das Urtheil, der Rechtsspruch, die Rechtserkenntniss. S. vynésti (nad někým. Us.), s-dem někomu něco přivlastniti, V., přisouditi. Apol. S. zamítnouti. Každý purgmistr v svých čtyřech nedělěch jmá súd učiniti, aby se pravda stala. Sob. 40. Soud o kom vynésti. Sš. Mt. S. na někoho učiniti. Bart. 1. 35. Kdežto súdce jest hněvivý, ten často výdá súd křivý. Vz Spravedlnosť. Smil v. 1069. S. převrátiti. Alx. Když súd vzdadí, móž naň přísud vzíti. Půh. I. 210., 313., II. 225., 227., 342. Pilat pro množstvie křivý súd vydal; Súdu kněžského Buoh nenásleduje; O nichž sú biskupové a kněžie súd vydali; Před Bohem ne súd kněžský, ale život hřiešných sě váží; Tu budú všichni světí súdu spravedlivého proti hřiešníkóm pochvalovati. Hus I. 187., 381., II. 66., 158., III. 124. — **S.** = *osoby k souzení právem ustanovené*, die Gerichtspersonen, das Gericht. S. ursprünglich dasselbe was *sněm*, wie denn auch in den Půhonenbüchern *soud* und *sněm* synonym sind und statt k panskému *soudu* häufig *sněmu* gesetzt wird. Gl. 318. Nález s-du; před soudem s někým míti činiti o něco; k s-du někoho pohnati, k soudu n. před s. připraviti; neucházeti, neukrývati se před soudem; s. zasednouti (souditi); k s-du státi. V. Rozeznání s-du. Pláč. K s-du někoho potahovati. Solf. Otazovati se súda. St. skl. K s-du potažený. Sych. Pohánět nás k s-du, brali jsme však odvolání. Sych. U s-du někoho obžalovati; v s-dě seděti (soudcem býti); od s-du trestán býti. Us. S-du něco přednésti. D. Někomu s. osaditi (soudce ustanoviti). Cyr. Do s-du někoho dosaditi. Hlas. O to soud pořádný osaditi. Apol. Páni na plném s-du. Vš. Zle živu býti tu, kde pravda při s-du za nic se nepokládá, soudcové na prodaji jsou a žádný těm, kdož zle činí, na odpor se nepostavuje. Pr. Obeslati někoho k s-du n. před s.; osazení k s-du. J. tr. Věc podati na s. Er. Ta věc přišla již před soud, k s-u. Us. Soud lidmi osaditi; věc s-du ku schválení dáti; s-dem dáti něco oznámiti; své odpory na s. podati; za marnotratce od soudu prohlášenu býti; o své právo před s-dem žalovati; věc k s-du složiti. Rd. Proto soud, aby soudil, ne však bez pilného vyšetřování odsuzoval a káral. Č., Pr. Jménem s-du jednati; s. zavrhnouti, zaneprazdňovati, zříditi; něco před s-dem seznati (constatiren); závěť kromě s-du zdělati (mimosoudní); před s-dem se dáti najíti; dodati, postaviti někoho k s-du; s. má říditi; leží to u soudu; to náleží, sluší k s-du; plat k s-du; u s-du, k s-du něco složiti, položiti; s. při porotě (sbor soudců při s-du porotním); zřízení s-du; věc s-dem předsevzíti; postaviti koho před s.; položiti něco při s-du; náležitosť soudu; nepříslušnosť k s-du, pod s.; k s-du něco dodati; pohnati někoho na s., před s., k s-du z něčeho n. o něco; připraviti, přitáhnouti někoho k s-du; souditi někoho vojenským s-dem; zavržení s-du (soudce, die Perhorrescenz); s-du nesnáze činiti. J. tr. Vznésti něco k s-du; seznání dlužního úpisu před s-dem; zastávati, zastupovati něco před soudem. Šp. Jich milosti znajíce hodnosť osoby Vaší vás do s-du bráti ráčí; Tak že jsem se do Olomouce k s-du dostaviti musel. Žer. S. delegovati. Us. S. na ně usadil některými pány moravskými. Aug. 4. Podání žaloby k soudu. J. tr. Již ta věc v tejto při súdem nemá viece hnána ani súzena býti. NB. Tč. — **S.**, *úřad soudný*, die Gerichtsstelle. Soud církevní, civilní (občanský), delegovaný, dvorský manský, Hoflehen-, horní, hrdelní (trestní, peinlich, kriminalní), jednotlivý (opak: sborný), konkursní, krajský, kupecký, lenní, manský, manželský, městský, míru (smírčí), náhlý (**šp.**: stanný. S. N., J. tr.), námořní, nejvyšší n. kassační dvůr (3. instance), nižší, občanský (civilní), obecný, obchodní, objektivní n. předmětový, odvolací (appellační, 2. instance), okresní, opatrovný, Pflege-, patrimonialní, Patrimonial-, předmětový (objektivní), přísedních (Assissenhof), přísežných (Geschwornengericht), příslušný (kompetentní), postranní, purkrabský, řádný, rozhodčí (rozdílčí, Schieds-), sborný (sborový, kollegialní: zemský, krajinský, krajský), slibný, směneční, smírčí (smírný, Er.), stanný (**šp. m.**: náhlý. S. N., J. tr.), tajný, trestní (hrdelní), tržební (obchodní), veský, vojenský (brigadní, posádkový, zemský, polní štábní auditoriat, auditoriaty sborů vojska, odvolací, ministerstvo války jako 3. stolice. Rf., Cf. Čsk. I. 1. 231. 127.), vyšší, zemský (někdy: větší, menší; nyní: zemský a vrchní zemský), Jg., S. N., J. tr., Rd., Šp., komorní v Čech., vz Žer. Záp. I. 262. Černý s. klatby, das schwarze Proskriptionsgericht. Dch. **S. tiskový**, Press-, výsadní (privile-

girtes G.), náležitý (kompetent), kárný (korrektionell), nejvyšší, oberster Gerichtshof. J. tr. S. duchovní, purkrabie pražského, dvorský nejvyšší, o tom vz Vš. 570. Soud menší pražský slove menší, že v něm úředníci menší sedajíce soudí pře menší totižto o deset hřiven stříbra, o deset kop grošů, o lidi, o čeleď sběhlou a více ani výše nic. Vš. Soud zemský, ve kterémž sedají král, nejvyšší purkrabě pražský, hofmistr zemský, zemský maršálek, komorník zemský, nejvyšší sudí zemský, nejvyšší kancléř zemský, 12 osob z pánův a 8 z vládyk. Zříz. Ferd. Jeho Milost císařská ráčil jest panu hejtmanu poručiti, aby osobů Vaší Milosti s. zemský dosadil. Žer. Soud příslušný dle bydliště, realní, kausalní. Pr. Přiznání kromě s-du učiněné; Propadnouti náhlému soudu; souzen býti od náhlého s-du; trest od náhlého soudu vyměřený; odkázati někoho k s-du přísežných, k s-du příslušnému; obyčej při soudech; cvičiti se u soudu, Prax nehmen; s. osaditi; rozvaha, vydání na s-dy; nepříslušnosť, nenáležitosť k soudu n. pod soud; rada soudu; obvod soudu; rozsudek vrchního s-du; přísední s du tržebního; pod týž s. vespolek náležeti. J. tr. Zločin k náhlému s du patřící. J. tr. K vyššímu s-du se odvolati. Bs. Ku kterému s-du sluší tato pře? Pr. Osoby k soudu dosazovati; úředník při s-du. Řd. Příslušnosť soudův obchodních; peníze k s-du ke schování dané; odkázati něco k s-du příslušnému. Šp. Zemskému s-du něco vyhraditi. Ml. S. na ně usadil. Bl. S. manský držeti. Žer. 342. Dálo se to s-dem tak řečeným horlivosti. Sš. Sk. 91. S. duchovní provoditi. Sš. J. 213. Na súdu má všeliká vážnosť a pravda držána a zachována býti. Vš. II. 5. Titul zemského s-du: vysoce slavný c. k. zem. soude! Šr. Vz Titul. — Cf. **Právo, Soudce,** Rb. str. 272., S. N., Souditi vedlé čeho. — **S.**, *moc a právo souditi, pravomoc, pravomocenství* a p., die Befugniss zu richten, die Gerichtsbarkeit. Kdyby chtěl někoho souditi, který není z jeho soudu, unter seiner Gerichtsbarkeit. Št., J. tr. S. koupiti, prodati, pronajati. Jg. Pán s-du, Gerichtsherr. J. tr. Otec veškeren s. dal synu. Sš. J. 85. — **S.**, *místo, kde se soudí*, der Gerichtsort. Vš. — **S.**, *okolí, které k jednomu s-du náleží*, der Gerichtsbezirk. Oba z jednoho s-du byli. Ms. pr. kut. — **S.**, *trest s-dem určený, též následek hříchu*, die Strafe, das Gericht. Vyjdou těla z hrobu, aby přijala s. všeho, čehož se dopustila. V. S. boží. Kárající s. boží. D. Toť náš s. (osud). Neujdeš s-du. Us. To na nás boží s. seslal. Ml. S. smrti vydati na lidi hříšné bez pokání. Chč. 383. Ktož zabie, hoden bude s du; Súdu věčného zatracenie sě báti; Ten s. jest hrozný, neb je páliti bude. Hus II. 281., 185., III. 124. Ješté strožší postihne je soud; S. věčné smrti nad nimi vynesen bude. Sš. Ob.

2. **Soud**, u, m., *nádoba, bečka, sud*, das Fass. Cf. Soudek. Bdl. Seděl na soudě = opilec. Bdl. Vz Sud.

Souďasec, sce, m., *sirnosiťaničan*, der Glanzkobalt, nerost. Miner. 186.

Soudce (*súdce*, zastr.), e, m. a f. a *skloňovalo se takto.* Sg. 1., 2., 5. soudce, 3., 4. a 6. soudci, 7. soudcí a soudcem; pl. 1. a 4. soudce, 2. soudcí, 3. soudcím, 7. soudcemi. *Nyní* sg. 1., 2., 4., 5. soudce, 3., 6. soudci (-ovi), 7. soudcem; pl. 1., 5. soudcové, 2. soudců, soudcův, 3. soudcům, 4. soudce, 6. soudcích, 7. soudci ale také soudcemi, vz -*ce*. Strany rodu vz -*ce*. S., na Mor. zhusta *soudcí*, ího, m. Spravedlivý, křivý soudcí; dostali se až k soudcím. Us. Hý. Však on dostal od pana soudcího. Us. u Dobrušky. Vk. **S.** slul jindy v Čechách *kmet*, na Mor. *zemský hospodář*. Vz o nich Pr. 1869. str. 596. — **S.**, *kdo soudí buď o věcech rozumu a poznání, buď o činech dle zákona a práva*, der Richter, die Richterin. Súdce. MV., Jg. S. zemský, komorní, lenní, dvorský, zemského soudu, práva komorního, Jg., porušený (vz Porušený), od stran volený nebo obraný, domácí, krevní, při útrpných a hlavních, V., vrchní, D., příslušný (judex competens), nepříslušný (j. incompetens), nařízený (j. delegatus), nižší n. podřízený (j. inferior), vyšší (j. superior), Rk., vyšetřovací, náhradní (Ergänzungs-), zamítnutý (abgelehnt). J. tr. Buď toho súdce. BO. Sbor, výrok, náměstek soudcův. J. tr. Před s-cem s někým míti činiti; před s. někoho obeslati; soudcem býti; stolice s-ců; s. nad sebou míti. V. Kdo protivníku půhon klade, obesýlá ho před s. Kom. Něco na s. vznésti. Na s. odsýlati, odkazovati. D. A súdcí jdí (di): Dáváte-li komu vinu? NB. Tč. 118. Chce to dovésti tím súdcí Janem Tasem. Půh. II. 34. Že před pohanskými s-ci pře svoje vedli; Málo něco o chrámu doteknuv přímo na nepřátelské s-e dorývá; S. přísný, neoblomný, jenž přímo a příkře všady zasahuje. Sš. I. 155., Sk. 75., Ob. 154. Lidský, věčný s.; Když ten bude súdcě, jenžto sě nižádného nebojí. Pass. 20., 17. (Hý.). Protož súdce buď opatren a odstup od tvého srdce, by chtěl vědomě nevinného pro množstvie křivých svědknov člověka odsúditi; S. má súditi člověka na smrť a to vedlé dóvodu a svědectvie hodného; Dávají lidi nevinné k smrti súdcem (soudcům); Kohož Buoh vidí bez viny, jako spravedlivý s. nikoli ho nezatratí; Ty knihy ukazují, kto sú byli súdcie lidu a obránce, když jest králóv nebylo; S. křivého nic nemluví; S., křivě odsuzuje, súzen bude každý v súdný den vedlé své zlé vóle; S. těžce hřešie, daduce řeči honiti řečnikóm; Kto mne ustavil súdcí nad vámi?; S. nemá pravdě násilé učiniti; Přijeli sme, aby před spravedlivým súdcí nás naše mlčenie neodsúdilo; Říci s súdcí: Jděte zlořečení do věčného ohně; To věděti má každý s., aby nic křivého nečinil; I kterakž tehdy nehřešie súdcie nynější, jenž mordéře zle propouštějí na penězich neb *pro* přiezeň; Odvolati se, jest od věčšieho súdce pomoci žádati. Hus I. 187., 188., 352., 361., 381., 405., 471., II. 2., 13., 273., 284., III. 252. Skrze s-cův uvážení byl na svobodu dán. Sych. S-cové dle přísné spravedlnosti pokračovali. Sych. Samostatné postavení, samostatnosť, nepoddanosť, nezávislosť, nessaditelnosť, nepodjatosť soudce (soudcovä). J. tr. S-ci řízení zákonem přikázáno jest. Řd.

S-cové hotovější buďte k zachování než k odsouzení. Er. S. žádné straně o tu při, na kteréž seděl, rady nedávej. Er. S. jest živé právo; Hanba s-ci neznati spravedlnosti; S. nebuď lakomý, hněvivý, násilný, náhlý; S-ce nemá sám sebe mstíti; S. jak bohatého tak chudého ochotně slyš; S. buď jako váha, která železo i zlato stejně váží; S-cové obě strany slyšte a soudem nekvapte. Rb. Soudcové práci božskou na sobě nesouce vůle boží a dobrého svědomí šetřiti a svých nálezů zastávati mají; Z mocnosti práva jest moc soudce, aniž zdání soudce moc má, leč též zdání podlé práva jest; S. měj vždycky přísahu svou před očima a mysli svou, že jest přisahal vysoce pravdu vésti, křivdu tupiti, ne pro přízeň ani nepřízeň ani pro kterou jinou věc; S. má se zachovati podlé své přísahy; Budoucímu soudci nežádá se vymluvnosti ani jazyka ohebnosti, než dobroty, nevinnosti, upřímnosti, spravedlnosti; S-i přísluší spravedlnosť, rozum, známosť práv, darů nenávisť, pravdy milování a všelikého hnutí mysli k přízni, k nepřízni, k závisti, k hněvu a k těm podobným zahnání; S. nemá býti srdce strašlivého u vyřizování povinností; S-ci přísluší spravedlnosť milovati, ji zastávati, věci spravedlivé od nespravedlivých děliti, slušné od neslušných rozeznávati; S-ce buď snaden k rozmlouvání, trpěliv k vyslyšení a všem užitečen a žádnému dobrému neškoden; S-ce chudým a nevinným, kteříž sobě sami ani obrany ani rady dáti nemohou, raden a pomocen buď; S-ce má vdov a sirotků proti všem nepravým nepřátelům brániti a v potřebách jich neopouštěti; S-ce sprostného trpělivě vyslyš, k sirotkům, vdovám, chudým i ke všem lidem s přívětivostí se měj; S-ce ucha jednoho původovi a druhého obviněnému zanechej; Soudce jest, kterýž pilně i žalobníka i odporníka s jich průvody a odpory vyslýchaje, což pravého jest a co křivého, rozeznává; S-ce cožkoli ukládá bez druhé strany přítomnosti, by pak spravedlivé uložil, proto spravedlivým sudím slouti nebude; S-ové pře vedení stran pilně poslouchejte; S-ce nejprve na všecko pilně se vyptej a potom teprv spravedlivě rozeznávej; S-ce má pilně doslýchati a vyrozuměti, co se ukazuje a vede; S. prve zkus pilně a rozvažuje bedlivé a potom teprv suď; S. ničeho před se neber bez pilného a bedlivého rozvážení; Soudcové k nevině jednoho každého jakžkoli chudého víc než k darům a k své moci prchlé a časné prohlídajíce, rozsuzování domnění svých raději protahujte nežli k pomstě bez viny chvátejte; S-cové tak souzeni budou, jak sami jiné soudili; S-ce zachovej práva rovnosť a jednostejnosť; S-ce nemá jinak souditi, než vedlé řeči a průvodů jedné každé strany; S-ce toliko vedlé ukázání průvodů jednoho každého rozsouditi má (secundum allegata et probata); Kdo druhé strany neslyší, není spravedlivý s-ce; S-ce měj dvoje svědomí: jedno pro sebe samého a druhé, jímžby vyslýchal a vyrozumíval, co se před ním vede; Neumělosť soudcova na větším díle bývá záhubné zavedení nevinného; Děje-li se co od soudce, co by jemu nenáleželo, to moci nemá; Povinnosť jest s-cův, aby strany toliko o to, očby mezi sebou činiti měly a ne o jiné rozeznávali; S-e v jistých, zřejmých věcech zanech všelikých odkladův a váhání; Svědomí soudcovo děliti se nemůže; S-ové nálezů neprotahujte; S-ce k spravedlnosti více nežli k přízni, k pravdě více než k nenávisti, k soudu zjevnému více než k známení zrádnému a tajnému prohlídej (Vš.); Úřad s-cův vyhledávání pravdy; S-ce následovati má pravdy a ne lži; S-ce nemůže býti stranou; S-cové darův a halafancův nepřijímejte; S-ce nemá přijímati osoby ani daru, neboť darové oslepují oči moudrých a změňují slova spravedlivého; S. k žádným slibům, k žádným darům očí svých neobracuj (Vš.); Soudce k ruce své žádné pokuty ani darů nemá přijímati; S., který peněz, poct, darův, úplatkův a halafanců přijímá, falešník jest; S-ce spravedlivý ani darův ani větrné pochvaly nežádá, odplata úsilí jeho jest Bůh; S-cové mají pána nad sebou (Boha); S-cové potupu práva strestejte; S-ce mimo řád a právo žádné moci užívati nemá; S-ci potřeba, aby předkem a nejprve dobře poznal hlavní otázku a vyrozuměl, oč jest činiti a vyrozuměje hlavní otázce a důvodům jedné i druhé strany teprv rozsuzoval; S-ce k zákonu a svědectví zření míti má; S-ce hleď k věci samé a k circumstantiím t. j. okolo stojícím věcem, zvláště jestli vedení pře zapletenější a nesnadnější; S-ce žádné pře pro to, že se vedení a vypsání její zdá býti zapletenější a nesnadnější, od sebe zamítati nemá; S-ce nedbaje a neohledaje se na žádné křiky, pomluvy, nářky a překážky, co pravého jest, rozeznati a nalézti má; S. komu co přisoudí, povinen jest toho jednomu každému dopomáhati. Pr. S-vé stavu panského za starší doby vz Žer. Záp. I. 3., 4., 5., 6., 122., 190., 235., II. 57., 75., 103., 126., 148., stavu rytířského, ib. I. 3., 4., 5., 6., 162., 165., 190., 235., 274., II. 78., 80., 81., 103., 151., 155.; s. měli míti statek v zemi, ib. I. 279., II. 41., se přimlouvali, ib. I. 135., stran neučili a neopatrovali, ib. I. 70., 121.; dle čeho soudili, ib. I. 75., 255., jak obecné věci soudili, ib. I. 262., 270., počet jich k nálezu, ib. I. 41., 93., 95., 103.; s. radami královskými, ib. II. 47., 50. S-ce bez slyšení nikoho neodsuzuj. S. je tesař, co chce, vysekà. Pk. Nechodí se k soudci jen s nosem, ale i s přínosem. Lb. S. má na obě uši stejně slyšeti; Kožešník daroval s-i blány, jiný voly a vyhrál; Běda ovcím, kde vlk s-em; S-ce i řečníky přemůžeš, podmaž jim palček; V jeden kraj bije (soudce nespravedlivý); Ke všem musíš rovnosť míti, chceš-li pravým s-cem býti. — Vz Rb. str. 79.—88., 272.; S. N., Právo, Úřad, Spravedlnosť.

Soudcí, ího, m. = *soudce*. Mor. Vz Soudce.

Soudcovna, y, f., *soudovna, dům radní*, das Richteramt. Ros.

Soudcovsky, wie ein Richter. S. věc rozhodnouti. Us.

Soudcovský, Richter-, richterlich. S-ský dekret, konání, místo, osoby (soudní), řízení, služba, úřad, zkouška. J. tr.

Soudcovství, n., *úřad soudcův*, das Richteramt. Us.

Soudcový = *soudcovský*. Vstúpil na súdcovú stolici. BO.

Soudebný = *soudný*, richtend. Slov. S. oko.

Soudeček, vz Sud.

Soudědic, e, m., obyč. *spoludědic*, der Miterbe. Sš. II. 102., 104.

Soudek, vz Sud.

Soudělba, y, f., *soudělení* (pobočné rozdělení n. rozvržení), condivisio, die Nebeneintheilung, Eintheilung desselben Begriffes nach einem anderen Gesichtspunkte. Nz.

Soudělení, n., vz Soudělba. Nz.

Souděli, n., *dvě děla pospolu*, ein Zug.

Soudělka, y, f., polistes, hmyz. Krok.

Soudělný, theilverwandt. S. čísla. Stč. Alg. 32.

Soudice, něm. Zanditz, mě. v Krnovsku. Vz S. N.

Soudil, a, **soudílek**, lka, m. = *posuzovač*, der Kritiker. — **S.**, *pták sedmihlásek*, der Sprachmeister. — Jg.

Soudíl, u, m., *spoludíl*, der Mittheil. Marek.

Soudilkování, n., *mrvičkářství*, das Splitterrichten = nelaskavé přetřepávání malých chyb bližního. MP. 203. (Hý.).

Soudiště, *sudiště*, ě, n. = *soudní stolice*, der Richterstuhl. Odehnal je od s. Sš. Sk. 217., I. 135.

Souditelný, beurtheilbar. Vus.

1. **Souditi**, soudím (zastar. súzi), suď, soudě (íc), il, zen, ení, na Slov. děn, ční; *soudívati*. S., strsl. sąditi, judicare, wohl aus *są* = cum und *dě*, aind. *dha*, ponere; ich denke an lit. *samditi* dingen, eigent. verabreden, componere, lett. sods, Gericht. Vgl. mhd. zander Kreisgericht. Mkl. L. 99. — **S.**, *zdání své dávati, mysliti, domnívati se*, über etwas urtheilen, etwas beurtheilen, seine Meinung äussern, denken, ermessen, erachten; *posuzovati*, beurtheilen; *přesuzovati, třepati, přetřepávati*, richten; *rozeznávati právně*, richten; **se** = *hádati se, příti se*, rechten; *soud míti, při vésti*, rechten, Process führen, processiren. Jg. — **abs.** Každý s. může (domysliti se). Kom. S radostí nás přijali, jakž každý souditi může. Vrat. Mysl soudí, vůle volí, tělo poslouchá. Kmp. Tu se jemu má všechno státi podlé toho listu, suďte manové neb nesuďte. Půh. II. 60. Údá-liť se kdy souditi a vieš jednu stranu pravú, odsud inhed a nepuď na domněvače neb ubrmany. Hus III. 196. Když to zná na člověku, móž i má súditi, že člověk ty skutky veda zle činí. Hus II. 270. Mnozí lépe souditi mohou než jeden. Pr. — **co, koho**: zločince. Us. Bůh všecky bude s. Ros. S. při. Pr., Tov. 77. My pak to milostivě znáti a s. ráčíme, že kverkové tím víceji se k tomu ponoukají obdarováním. Nar. o h. a k. Konšelé a všichni přísežní, kteřížjiné soudí, práva znáti mají. Kol. 6. S. lidi, beurtheilen, durchhecheln. Us. Co soudíte? Us. Dch. Což sú dřívo zemané súdili a nalezli, to má tak ostati; Páni to súditi nechtěli, neb jest to věc zemská. Půh. I. 200., 205., II. 395. Nerodte súditi **vedlé** tváři, ale spravedlivý súd suďte. Hus I. 137. Súdijá synečka, že chodil k děvčině. Sš. P. 385. Tehdy nám nepříleží to souditi, což sě v jiné zemi stalo. NB. Tč. 281. S. práva, Půh. brn. 1459, služebné věci, ib., sváry. Pulk. Súdili výpisky z desk. Drn. LIII. S. póhony, Tov. 214., listy. Půh. III. 384. S. próvody, dóvody, obrany, vývody. Vš. II. 18. Nebudu vám s. sváry. LS. v. 112. Vz Mus. 1878. 145. Hodného s., dignari. V. Živé i mrtvé souditi. Syr. Odtud přijde súdit živých a mrtvých (*lépe* než: živé a mrtvé; gt. visí na supině *soudit*). Hus II. 4. Suďte nás kdo suďte. Sych. Tak suď každého, ať jest vlk syt a koza celá (Cf. Nemohou býti vlci syti a kozy cely. Všem se těžko zachovati). Č. Tak jiné suď, jakby (= jakbys) sám chtěl, aby tě jiní soudili. Pr. S. koho v Krkonš. = *něco po někom dělati*. Šb. — **co jak (o kom, po čem, v čem, podlé nebo dle n. vedlé čeho, čím, k čemu, proti čemu, v co, na co, skrze co, mimo co).** S. **po** své sprostnosti o jiných. V. Suďte sami po zákonu pravdu (= právo). LS. v. 102. S. bratrům po zákonu. Ib. v. 29. Jehož chtěli po zákonu našem souditi. Sš. Sk. 264. Vz Po. Toho se táhnu na ty jisté hadčí, ježto sú mě súdili s ním **podlé** těch listóv; Podlé spravedlnosti s. Půh. II. 309., 225. Není podlé čeho souditi, aby **tak** k němu (k pokoji) přijíti mělo. Žer. 16. O mrtvých suď dobře, však též **dle** pravdy. Dch. Podlé sebe soudím tebe. Prov. Sd., Vrů. Co on podlé svého přesvědčení v Pánu s. musí. Sš. J. 163. Lidí nesuď jen podlé řeči, ale také podlé činů. Kmp. Pravidlo, podlé něhož o čistotě a přesnosti nauky s. přijde. Sš. II. 11. Nesuďte podlé tvárnosti, nébrž spravedlivý soud suďte. Sš. J. 123. Ješto dle zákonů římských římský měštěnín od krajinských soudů **mimo** vůli svou souzen býti nesměl. Sš. Sk. 272. (Hý.). S-iti podlé pravdy, Chč. 622., podlé starého práva. Arch. I. 57. Proč ty přestupuješ starších ustanovenie, že nesúdíš **vedlé** svědkóv?; Buoh soudí vedlé pravdy, vedlé skutkuov, vedlé milosrdenstvie. Hus I. 188., III. 255., 338. Těch súditi nebude **k** věčnému zatracenie; Nižádný nebude súzen **k** spasení n. k zatracení, jedné z dobré aneb zlé vóle; Súditi **k** potupení vědomě nevinného nemá súdce pro mnoho křivé svědky. Hus II. 7., 195., 191., 381. S. k smrti, k mučení. Chč. 383. Páni **proti** knihám nechtí súditi; Páni nechtí druhé (po druhé) súditi. Půh II. 60., I. 217. Nesuďte mi to **v** lehkosť. Us. Črk. S. někoho *náhlým soudem*. J. tr. I súdili jej **skroz** ten purkrecht. NB. Tč. 168. S. někoho *právem městským*; Právo nesoudí **na** oznámení než na žalobu a odpor. NB. Tč. 53., 38. Lidé nezřídka na licho soudí. Sš. I. 51., L. 175. S. soudem upřímým. Št. Všecko bude na nich s-zeno krví Kristovou. Chč. 444. Kterým soudem soudíte, souzeni budete. Sš. Mt. 103. Čo súdí podla svědomí dobrého, to činí. Na Slovácku. Tč. Po ovoci strom se soudí. Br. **Podlé** sebe o jiných s. D. (Byl., J. tr.) **U** pravdě a rovnosti súdil. Jir. exc. Kdož ji **k** horšímu soudí, než jest vinna, wer sie schlimmer beurtheilt. Št. Soudce **k** jeho straně nesoudil. Cyr. Soud-

cové **ani vedlé** vidění, ani vedlé zdání svého, ani vedlé přízně nebo nepřízně nesuďtež, nýbrž vedlé slyšení a pře líčení a průvodův. Pr. Tu při aby vedlé pořádku zřízení zemského soudili. Zř. F. I. A. VII. J. tr. — **z čeho (nač,** *obyčejněji*: **o čem).** Ni z toho na platnosť země se souditi může. Žer. A my podlé toho o přirození a složení jich souditi obyčej máme. Byl. Co o tom soudíš? Us. Z toho měli o hodnotě a důstojenství starého zákona s-iti. Šš. II. 215. Žádný kněz ani mnich ani jeptiška z jiných věcí než o dědiny nemají býti s-ni zemským soudem. Ktož chce koho jiného z hřiechu súditi, má sám prve na sobě hřiechu nemíti. Hus II. 204. Soudě poněkud z toho, co předešlo, co také následovati za tím může, toto mi se dále vidí. Žer. 324., 312. V čem zastižen, z toho souzen. Č. Z toho o onom soudili. Har. Z toho každý soudil, že . . . Har. Z mých bíd, že bych bezbožný byl, soudíte. Br. Z něčeho o boží moci s. Br. Řeči ne z obšírnosti, nýbrž z dobroty se soudívají. Pr. Z domnění nesuď. Rb. S. koho z milosti (když soud ho souditi nemusí), z práva (kde musí, poněvadž někdo někoho žaloval. (Vš.). Pr. — J. tr., Bs. — **co za co.** Soudí to za bezpečnější. Kom. Někoho za hrdinu s. Kram. Předjíti soudí za lepší než dáti se předjíti. Kom. Soudí ho za moudrého. Br. S. někoho za zlého nájemníka. Chč. 304. Dvéře ku pecím za nejlepší s-ím, aby dřevěny byly; Soudil jsem za dobré, abych . . . Žer. 313., 346. A tak súdě mě za kletého sám se odsuzuješ. Hus III. 247. Tmu za světlo s. Br. Já jsem mu rozuměl jináč a pána ne za nejvyššího komorníka, než za místodržícího nejvyššího komornictví soudil. Žer. fol. 14. b. Nesuď za dary, pomni na máry. Č., Rb. — **mezi kým:** mezi přespolními s. Har. Sudiž pán Bůh mezi mnou a vámi. Sych. — **koho, se o co:** něhoho o hrdlo, o hlavu s., V., o česť a hrdlo. Er. Ktoby se soudil koli o dědiny. Vl. zř. 17., Zř. F. I. C. XVII. Má on (pohnaný) k tomu půhonu stávati a o tu při se súditi. Zř. F. I. C. XXII. Bračislav sě o zemiu súdi. Dal. 91. O málo se soudíš, mnoho tratíš. Č. M. 348. O poctivosť na soudě souditi. Žer. Kněží soudili se o ceremonii církevní. Dač. I. 83. Že se o ty věci súdil jako dobrý člověk, neb chtěl práv zuostati. NB. Tč. 287. Súdili svět o peníze. Hus I. 406. Kteří se o ně (o dóstojenstvie) vadie a súdie. Hus II. 364. O násilé s. Půh. II. 324. Páni o králové odmrtí nechtí zde s.; Nemá práva s. se o mé dědictví. Půh. II. 549., 603. — **komu.** Bylo mu to souzeno. D. Aby bohatým právě soudili. Št. Jednomu každému s. chtějí spravedlivě. Brt. S. 41. Co nám souzeno, nás nemine. Prov. Lb. My jsme tomu výletu soudili, ale co tomu jiný soudí (my jsme mu přáli, schvalovali jme jej)? Us. u Rychn. Črk. Co mně pán Bůh soudil, šak mne to nemine. Sš. P. 328. S. živým i mrtvým. Vz Dativ. Jir. exc. Co komu souzeno, koněm neobjede. Pk. — **se s kým oč.** Sudiju se Kopřivjane s panem o tu luku pod zelenym hajem. Sš. P. 336. Že v tom listu hlavniem, o kterýž se s Davidovú súdí, nedostatky jsú; Jáť se s ním o to súditi nechci ani mám oč. NB. Tč. 70., 150. O to jsem sě mosila s ním súditi; O to jsem s ním súzen hadčími. Půh. I. 224., 309. — Solf., Zříz. Ferd., Bibl., Půh. I. 343. — **se.** Spolu se suďme, spolu dobře buďme. Pr. Poručníci na místě sirotků let nedošlých s. se mohou. Kol. 14. Suď se, suď, ale k smíření ochoten buď. Pk. S. sě knežím bez hřiechu nepřihodí. Hus I. 381. Kdo mnoho žita má, ať si myši nasadí, kdo mnoho peněz, ať se soudí. Pk. — **se jak: na** zisk a ztrátu. Er. Poručníci na zisk a na ztrátu sirotkům se suďte. Pr. — **se, koho kde.** Páni a vládyky žádného, kdož se **před** soudem zemským soudí, na přátely podávati nemají. Zř. F. I. A. XVIII. Před právem městským viněni i souzeni býti mají o dluhy. Václ. II. Vražedník **z** hlavy **na** svém právě souzen buď. Pr. M. Rád se soudí **po** všech peklích. Dch. Sódijó (soudí) synečka v Kyjově na právě, že zabil panenko na zelené trávě. Sš. P. 149. S. se **u** rychtáře. Er. P. 290. A to že jest vědomá věc, že sě jest i přede pány o to soudil. NB. Tč. 154. Poněvadž se frejunku a svády krčemné dotýče, že páni toho **při** tomto právě nesoudí. Kn. drn. LXXIII. Vz Bdl. Obr. LS. 150. S. se oč před kým. Arch. I. 163. Zde **v** Olomouci před úřadem se súdil. Půh. II. 554. **V** súdě može s. Dal. 9. — **akkus. a inft.** Smáli se tomu soudíce ho býti nesmělého. Flav. Lepší nad sebe je býti soudí. Sych. Nepřátelské moci rovným býti se soudí. Kom. Za nejlepší ovoce je býti soudím. Ler. Tu věc za zbytečnou býti soudí. Us. Blázen, ktož cizozemce dobrým soudí. Dal. 39. — **kdy.** Uložil den, **ve** kterém s. bude obor **ve** spravedlnosti **skrze** muže, jejž ustanovil; Areopagité s-li, šlo-li o hrdlo, **za** čiré noci; Tak s-li pohané **při** nevědomosti své. Sš. Sk. 203., 205., 210. Nemá **po** nespoře súditi. Půh. II. 601. Nechtejte **před** časem s. Chč. 383. — **(se) jak dlouho.** Lépe jest se tři léta súditi a sněmovati než jeden rok váleti (válčiti). Vš. Předml. V ten způsob souzeno **po** mnohé doby o účelu našeho listu. Sš. I. 15. — **v čem.** Mají moc měšťany brněnské s. ve všech věcech. NB. Tč. 2. V tom sěm sě s ním mosila súditi. Půh. I. 182. O člověče! ty každý, jenž s-iš, jistě v čem jiného súdíš, sám se odsuzuješ. Hus III. 247. — **proč.** Jeho *kázáním i jeho návodem* súdil jsem v Olomúci o některé věnné právo. Půh. II. 306. — **aby.** Neroďte súditi, aby nebyli súzeni. Br. Luk. 6., Hus II. 267. Nemám súditi, by o zlé mluvili. Hus II. 270. — **že.** Nechci souditi, že bys toho schopen byl. Dch. Než počneta sě súditi, že má každá (strana) spravedlivú při. Hus I. 100. A soudě, že i vy také jakožto jeden z předních pánů soudců tam budete, naschvále vám toto psaní činím. Žer. 342. Z toho každý soudil, že umře. Us. — Ros. atd. — **nad kým.** Rk. — **s adv.:** spravedlivě, Háj., právě, V., křivě, zle, všetečně, ukrutně. Hus I. 187., II. 270., 271., III. 111.

2. **Souditi,** fluchen, *kliti.* U Příbora na Mor. Mtl.

Soudka, vz Soutka. Šm.

Soudkovitý, fässchenartig. S-itý kalich. Rostl. III. b. 84.
Soudkový, Fass-. S-ové semeno (ruské v soudcích). Boč.
Soudkyně, ě, f., die Richterin. Šš. Sk. 178.
Soudlivý = *svárlivý*, processsüchtig. Ros.
Soudná, é, f., Saudna, ves a) u Mnich. Hradiště, b) u Jičína. — **S.**, é, f. = *paní sudího*. U Rychn. Vk.
Soudně, *se soudem, rozumně, rozvážlivě*, vernünftig. Jg. — **S.**, gerichtlich. S. někoho z něčeho upomínati. Schn. exc.
Soudné, ého, n., die Gerichtsgebühr. Šm.
Soudní, vz Soudný.
Soudnice, e, f., *soudní světnice*, der Gerichtssaal. Žer. f. 16., V. V s-i napajedelské sešlo se poctivé právo horenské. Pk. — **S.**, *soudní dům*, das Gericht. V. Za s-cí šatlava stavěná bývá. Kom., Skl. Vejíti, odvésti koho do s-ce. Šš. J. 278.
Soudnictví, n., das Gesetz-, Gerichtswesen. J. tr. S-tví vojenské, vz Vojenský v S. N.
Soudnosť, i, f., *moc soudná*, die Beurtheilungskraft. Není nad něj v zralé s-sti. S. podborná, předmětná. Marek.
Soudný = *rozumný, rozvážlivý, uvážlivý*, beurtheilungsfähig, vernünftig, bedächtig. Strsl. сѫдьнъ, příp. -ьнъ. Mkl. B. 155. S. čtenář, Cyr., muž, Br., návod, Marek, uši (jemné), Bl., moc (soud). D. — Kom. — **Soudný, soudní**, *k soudu se vztahující, k soudu náležející*, Gerichts-, Richter-, gerichtlich. S. světnice, pře, dům (soudovna, soudnice), V., útraty, Us., vrchnosť, Plk., lavice, Jel., nález, moc (právo souditi), Us., řeč, sloh, Nz., peníze, Mus., místo, D., dvůr (předseda, votanti a protokolista), stolice (instance), zřízení, S. N., hojič (lékař), lékařství, kancelář, kommisse, kommissař, mapa, ministerium věcí soudních, místo (sudiště), náklady, naučení, nařízení, obvod (cuda), oddíl, osoba, pečeť, písař, písárna, poklid, popis, pravidlo (Norm), prázdniny, představený, přísedící, příslušnosť, příslušník, protokol, řád, rozdělení, sedění, síň, sluha, služba, služebník, spečetění, správa, škoda, úřad, úředník, věc, vrchnosť, výkaz, vykonavatel, vyslanec, zákonodárství, zákony, J. tr., konání, ohledání, prodej, poslanec, správce, Řd., taxa n. sazba. Šp. Něco během soudným dělati. Plác. Seděti na soudné stolici (souditi); státi před soudnou stolicí (souzenu býti). V. Bude klet v den s. ZN. V s-né stolici. Čr. S. nález učiniti. Dch. Majetnosť dlužníkovu dáti, vzíti pod s-nou pečeť; zastavení běhu s-ho; slušeti pod s. moc; přikázán býti k s. moci; býti pod s. mocí. J. tr. Bezpečně čekej dne s-ného. Brt. S. 13. Tam je soudná stolice (místo, kde se klepny scházejí). Us. Kf., Ptř. Areopag, s. ústav v Athenách; S. jednání; Proč synu dal moc oživnou a soudnou? Šš. Sk. 205., II. 26., J. 89. Půjdem spolu ke kerchovu a já tobě tam ustelu, tam si budeš odpočívat, dne soudného očekávat. Šš. P. 14. Staroměšťané práva našeho užívají a k nám v takových a v jiných věcech zřenie mají. NB. Tč. 127. Den s. nebude výmluvě; Kněžie súdní z hřiechuov nejsú vymluveni; Posmievánie v súdný den zlí budú trpěti; Den súdný zlým bude velmě hrozný; A to se stane k s-nému dni. Hus I. 366., 368., 377., II. 13., III. 36. S. den = poslední den světa, den soudu posledního, na kterémž všeobecný soud bude, das letzte o. jüngste Gericht. Jg. Nebude k soudnímu dni trestati. Vz Smrť. Č. Potom môžeš spať aj do súdného dňa. Slov. Dbš.
Soudobí, n., organisches Ganze. Rk.
Soudobně, gleichzeitig. Nevíme, postupně-li či s. vypravuje. Šš. Sk. 4. Vz Soudobný.
Soudobnosť, i, f., *stejnosť časová i tvarní*, die Koexistenz, Konformität. Zákon soudobnosti (stejnosti dob). Pal.
Soudobný, gleichzeitig, konform, gleichförmig. Us. Cf. Soudobně.
Soudobovati, vereinigen. Rk.
Soudolí, n. = *údolí*, das Thal. Žalt. 107. 8.
Soudomec, mce, m., synoicum, mlž. Krok.
Soudovna, y, f. = soudnice, dům soudní, das Gerichtshaus, Gericht. Ros.
Soudový = *soudní*. S. brána, BO., stolice. Bj.
Soudruh, a, **soudružec**, žce, m.; místo toho dostačuje z pravidla *druh, společník*, der Mitgesell. Brs. 2. vyd. 233., Mk., Bs., Brt. Slova *soudruh* užívali: Zlob., Č.
Soudružiti, il, ení = *druhem býti*, helfen, sich zugesellen. — **komu**. S-il bratru svému. Šf.
Soudružka, y, **soudruhyně**, ě, f., die Gefährtin. Šm.
Soudružník, u, m., isolirter konjugirter Punkt in der Geometrie. Stč.
Soudružný = *tovaryšný, družný*, gesellig. Nz., Dch.
Soudružství, die Kameradschaft. Šm.
Soudržení, n. = *soudržnosť*.
Soudržlivosť, i, f., *síla soudržná*, die Kohäsionskraft. Nz.
Soudržnosť, i, f. = *spojitosť*, die Kohäsion. S. N.
Soudržný, zusammenhängend. Vz Rst. 489.
Soudství, n., *soudní úřad*, das Richteramt. S. zemské. Knst. — **S.** = *soudcovství*. Bdl. S. Páně. Šš. Sk. 130.
Soufek, fku, m., *čerp, souf, čerpík*, der Bierschopfen, Bierschoppen. Suk.
Souffleur (fr., suflér), *napověda divadelní*, der S . . .
Soufflirovati, *napovídati, napovědou býti*, souffliren, einsagen. Rk.
Souherec, rce, m., der Kollege (Schauspieler). Šm.
Souhlas, u, m., *spoluhlas, souzvuk*, Einklang, m. S. v mocnostech duše. Šš. J. 237. V s. něco uvésti. Dch. — **S.**, *souhlasí, souhlasnosť, shoda*, die Harmonie, Uibereinstimmung. Krok., Hš. S. předustanovený, předuložený, předřízený, harmonia praedestinata s. praestabilita. Nz. Osvědčení s-su, die Zustimmungserklärung. Dch. Důkaz dokonalého s nimi s-su. Šš. II. 22.
Souhlasenství, n., der Konsonantismus.
Souhlasí, n., *shoda, srovnání hlasů a vůbec svornosť, jednota*, die Uibereinstimmung, Einigkeit, Harmonie, Eintracht. Jg.

Souhlasiti, il, šen, ení; *souhlasovati* = *hlasy srovnati*, stimmen. — **S.** = *srovnávati se s kým, přisvědčovati komu, snášeti se s kým v čem, za pravdu dávati komu*, übereinstimmen. Dle Brs. 2. vyd. 234. nemáme slovesa *souhlasiti* téměř výhradně, nýbrž také nahoře uvedených frasí užívati. — **s kým, s čím.** Slavíček s mým bědováním věrně souhlasuje. Č. Prokop s Jornandem souhlasiti se zdá. Šf. — **s kým v čem.** V tom s ním souhlasím.

Souhlasitý = *souhlasný*. V s-té shodě. Sš. Hc. 47.

Souhláska, y, f., der Mitlaut, Konsonant. S-ky jsou artikulované hlásky řeči lidské, při kterých se z hlasivky vycházející zvuk ostatními mluvidly zdržuje, přerývá a zastavuje. To slove artikulování n. článkování zvuku a děje se oběma rty, zuby, jazykem a podnebím; jazyk a dolejší ret se při článkování pohybují, ret pak hořejší, zuby a podnebí nepohnuty zůstávají. Z toho plyne genetické rozdělení s-sek. *Dle toho, kde se která* **s. článkuje,** *rozeznávají se s-ky: 1. retné* (labiales), při kterých se průlina ústní oběma rtoma zúžuje a zatarasuje: *b, p, m; 2. retozubné* (labiodentales): *v* a *f*, při kterých jeden obyč. dolení ret a protější zuby průlinu přehrazují; *3. středopatrové*, při kterých průlina ústní rozmanitým způsobem se úží a zahrazuje koncem jazyka vztýčeným ku přednímu patru: jsou to s-ky a) *zubné* (dentales): *d, t, n*, b) *sykavé* (sibilantes): *z, s, dz* a novoč. *c*, c) *jazyčné* (linguales): *l, ł, r; 4. podnebné* (palatales), při kterých průlina ústní se ouží a zahrazuje prostředkem jazyka vztýčeným ku střednímu patru čili podnebí (vlastní podnebnice: *j*); podnebné střídnice souhlásek předopatrových, totiž podnebnice a) *zubné*: *ď, ť, ň*, b) *sykavé hustší*: *ž, š, dž, č* a *řidší*: *ź, ś*, strč. *c* a c) *jazyčné*: *ľ* a *ř*; *5. hrdelné* (gutturales), při kterých průlina ústní se úží n. zahrazuje na hrdle, totiž kořenem jazyka zdola a čípkem i zadním patrem shora: *h, ch, g, k.* Vz Hláska (I. 424. b. a 425.), Gb. Hl. 19., Gb. Úv. 19. a násl. — *Dle toho,* **jaký je proud,** *za kterého se která hláska článkuje, rozeznávají se s-ky*: 1. *jasné* (mediae), jež se článkují za proudu dunivého a mírného: *h, g, d, ď, z, ź, ž, dz, dž, v, b* a 2. *temné* (tenues), jež se článkují za proudu bezezvukého a prudkého: *ch, k, t, ť, s, ś, š, c, č, f, p.* (Na konci měníme s. jasné v obdobné temné. Vz Bž. 38.) — Kromě těchto jsou ještě 3. *plynné* (liquidae), jež se článkují také za proudu dunivého, při kterých však síla proudu nečiní rozdílu žádného: *j, l* (*ł, ľ*), *r, ř, m, n, ň.* — *S-ky článkují se jednak* **okamžitým přerytím** *proudu, jednak za* **proudu netržitého:** 1. *okamžité* (*němé*, mutae): *k, g, t, d, ť, ď, p, b*; 2. *trvací* (ostatní). Vz Hláska, Gb. Hl. 20., 21. — *Dle toho, kudy proud při které s-ce vychází, dělí se s-ky na* 1. s-ky *nosové* (nasales), při kterých dutina ústní se zatarasí buď na hrdle (při hrdelném *n*), buď na podnebí (při *ň*), buď na předním patře (při *n*), aneb oběma rtoma (při *m*); proud těchto zatarasení neprotrhuje a vychází nosem, kdežto 2. při *ostatních* s-kách vyřinuje ústy. Vz Hláska, Gb. Hl. 21. — S. téhož mluvidla jsou *sourodé*: *z, s, c* a jinak *různorodé* jako: *h, d, l* atd. Bž. 13. — *Vzhledem ku* **složitosti** *rozeznávají se s-ky* nesložené či *jednoduché* (b, m, k, t, s atd.) a *složené* (compositae). *Složené* jsou původu pozdějšího a od pouhých mechanických skupenin souhláskových, jako jsou na př. *ks* (*x*) n. *ps*, tím se liší, že prvotní 2 hlásky se pronikly a v jedinou spojily, totiž *ť* = *tj*, *c* = *ts*, *č* = *tš*, *š* = *sj* atd. (Gb.) *Souhlásky složené* vznikají jako samohlásky spojením buď dvou stejných, buď rozdílných souhlásek. V případě prvém slují *zdvojenými* (*kk, tt*), než těch slovanština netrpí a když se s-ka etymologickým pravidlem zdvojená píše, vyslovuje se přece jen jednoduchá: ssáti, měkký, jako kdyby jedna s-ka odsuta byla; jindy vyhýbá se slovanština zdvojeným s-kám rozlišováním: metti = mésti. V případě druhém slují *složenými v užším smyslu*: *ks, ps, ts. Tyto jsou zase dvojaké*: buď skládají se jako opravdivé dvojhlásky ze 2 rozdílných souhlásek, z nichž každou slyšeti jako: *ks, ps*, buď obě splývají v jeden od obou více anebo méně odchodný zvuk tak jako v neopravdivých dvojhláskách dvě samohlásky v jednu krátkou splývají: *ts* = *c*, *tš* = *č* atd. Tyto slují *směžděninami* č. *smíšeninami* (vz Smíšenina), ony *skupeninami*. Kt. 3. vyd. 19. Cf. Gb. Hl. 21. — *Vzhledem ku* **měkkosti** *a vlivu měkčícímu dělí se s-ky na* 1. *tvrdé*, které s následující samohláskou měkkou beze změny své spojiti se nemohou a stane-li se spojení, stane se i změna jich v náležité s-ky měkké; samohláska tvrdá zůstává za nimi bez proměny: pán — páni (páň-i), gt. pána. Jsou pak tvrdé s-ky tyto: *g, h, ch, k, r, d, t, n, ł*; 2. *obojetné*, které před samohláskami měkkými nemění se tak, jako s-ky tvrdé: páv — pávi; ale v mluvnici platí obojetné s-ky v jednotlivých případech tu za *tvrdé*, tu za *měkké*, podle toho, jaká jest celá jejich slabika, v *soby* jest *b* tvrdé, v *sobi* jest *b* měkké; jsou pak obojetné s-ky: *b, p, f, v, s, z, m, l*; 3. *měkké*, které před samohláskami měkkými a zvláště před *i* beze změny býti mohou a bývají a za kterými následující tvrdé samohlásky se mění ve měkké: kůň, gt. koně (koň-e), dat. koni (koň-i). Jsou to všecky podnebné: *j, c, č, ď, ľ, ň, ř, ś, š, ť, ź, ž.* Gb. Hl. 22. Vz jednotlivé s-ky, *Obměkčování*. — **S.** *koncová*, der Schlusskonsonant, *kluzká*, schlüpfriger Mitlaut. Nz. — *Pozn. 1.* U Budějovic jsou s-ky jmen podstatných rodu ženského stvrdlé: kost, pěst, bolest, nit, zed, *ale*: nať, oprať, meď. Kts. Tak i jinde; ale měkkosť jich má se označovati: hosť, kosť, odpověď atd. — *Pozn. 2.* S-ky mají tu vlastnosť do sebe, že jen pomocí samohlásek do slabik se pojí; slabik, které by se skládaly ze samých souhlásek, není ve slovech českých. Vz Gb. Hl. 12. — **Proměny** *souhlásek*: 1. *proměny vlivem následující samohlásky měkké. Měkčí pak se* a) *hrdelnice*, vz Hrdelnice; b) *zubnice*, vz Zubnice; c) *retnice*, vz Retnice; d) *sykavky*, vz Sykavky; e) *plynné s-ky*, vz Plynný, f) od následující měkké samohlásky měkne mnohdy celá skupina s-ek, zvl. skupeniny:

ck, sk, zh, sl, st, zd: řecký — řečtina, Polska — v Polsce — Polština, rozha — rozze — roždí, posel — pošlu, mysliti — přemýšleti, pustiti - pouštěti, jezditi — vyjížděti. — 2. *Proměny souhlásek přetvořováním skupenin neoblíbených v oblíbené a jiné jim podobné proměny eufonické.* Které skupeniny s-ek ve slovanštině oblíbeny jsou, vyložil Ht. v díle: De contiguarum consonantium mutatione in linguis slavicis. Pragae 1865. (Vz také oznámení tohoto díla a výpisky z něho od Gb. podané v Musejníku r. 1867. na str. 262.—273.), Gb. v Hl. 39. a násl., 88., Ht. Brs. 45., Kt. 3. vyd. 20. Když při *tvoření n. ohýbání slov* s-ky tak se sběhnou, že činí skupeninu slovanským mluvidlům nemilou nebo naprosto nepohodlnou, přetvořují se zákony zvukoslovnými tak, aby z nich skupenina pohodlnější a oblíbenější se stala. Těch pak proměn jest několik způsobův: *spodobování, přesmykování, odsouvání, přisouvání, vysouvání, střídání a rozlišování.* Vz tato slova. Dle Gb. Vz více v S. N. VIII. 652.—656., 804.—805., Brs. 2. vyd. 233., v Gb. Hl. 130., 154., 93., 111., 118., Bž. 12. násl., Gb. Úv. 19. a cf. jednotlivé souhlásky (jak se mění), Samohláska. — *Pozn.* Žádné slovo nekončilo se kdysi souhláskou. Vz Jer (I. 621. a.). Po souhláskách stojících na konci slov v již. Čechách slyšeti jest posud jakýsi temný zvuk, as takový, jakým bylo dle domnění strbul. ъ: zubъ, krevъ, proudъ, mužъ; mnohem slaběji po temných souhláskách: mučeníkъ, světъ, stropъ. Následkem toho temné s-ky na konci slov od jasných velmi rázně a jistě se rozeznávají: dub a dup (dupl), med a met (metl), vez a ves, věž a věš (věšeti), praž a praš. Kts. — Následuje-li po předložkách zavřených slovo s touž náslovnou s-kou, kterou předložka je zavřena, nebo s neoblíbenou skupeninou souhlásek, nastupuje plné *e*: se sousedem m.: s sousedem. Bž. 8. Vz Předložka.

Souhláskový, Konsonanten-. S. kmen. Vz Kmen, Bž. 223.

Souhlasně, gleichlautend, konform, konson. Nz., Stč. Alg. 62.

Souhlasnosť, i, f., *spoluzvučnosť*, der Zusammenklang, die Harmonie. S. v hudbě. Mark.

Souhlasný, *souhlasý*, *srovnávající se hlasem n. něčím jiným*, *shodný*, *svorný*, übereinstimmend, harmonisch. S. zvuky. Hank. S. uložení. Krč. 189. — **v čem**. V čemž i ostatní spisovatelé souhlasni jsou. Měst. bož. — **čemu**. Tuto jen k té povaze stránky vyšší hledí, jež zákonu božímu s-na jest. Sš. I. 80.

Souhlasověda, y, f., die Harmonielehre. Šm.

Souhluk, u, m., das Getöse von vielen zusammen. Šm.

Souhoří, n., die Gebirgsgruppe. Balbi. zem., Nz., Čsk., Dch. Vz Skupina.

Souhra, y, f., **souhrání**, n., das Zusammenspiel. Šm.

Souhrať, ě, f. S-dě = *v plotu latě, skrze které hrázky proplitají*, die Latten im geflochtenen Zaun. Us.

Souhrada, y, f. = *rozcestí*, ulice mezi zahradami. Jděte na s-dy a kteréhožkoli naleznete, pozvete. Živ. Jež. 14. stol.

Souhradí, n., maceria. Bhmr. 48.

Souhraní, n., ein Punkt, wo mehrere Gränzen zusammenstossen. Šm.

Souhrání, n., vz Souhra.

Souhřebí, n. = *březí* (klisna), trächtig. Ms. pr. kut. 102.

Souhvězdí, n., das Sternzeichen, -bild. S. jest skupení stálic na obloze nebeské v jediný obraz pojatých: Skopec, Býk s Plejadami a Hyadami, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozorožec, Vodnář, Ryby, Malý vůz či Medvědice, Medvěd či vůz Davidův atd. Vz S. N. Také Shvězdění.

Soucha, y, f., hromádka sena na louce. Us. Kalló.

Souchotění, n., schwindsüchtiges Eingehen. Šm.

Souchotina, souchota, y, f., a **souchotiny, souchoty**, pl., f., **souchotí**, n., **souchotě** = *nemoc, při které tělo schne, chřadne, suchá nemoc, tlení, chřadnutí, úbyt, úbytě, mse, tuberkolusa akutní a chronická; tuberkule* od toho, že se na těch kterých ústrojích uzlíčky utvoří (tuber = uzel). Die Schwindsucht, Abzehrung, Auszehrung, Darre, Darrsucht. V. Vz více v S. N. S-nami vysušený. Tkad. Chytají se ho s-ny = 1. schne, 2. žertovně: tloustne. D. Ze souchotí někoho vyhojiti. Rostl. Na s-ny umřel. V. S-na slíznatá (kašel lepkovlhký), vředovitá, boulovatá (plíce boulovaté), kvetoucí n. květná. Ja. Lázeň dětem od s-tin, vyměřování s-tin. Vz Mtc. 1879. 36. Kdo shltne kočičí chlup, dostane souchotě. Us. na Mor. Sk. Když matka dítě větvičkou ze starého chvoště švihne, dostane dítě souchotě. Na Mor. Sk. Blízek jest s-tin. Žer. 318. — **S.** *u dobytka* a) *hnojení plic*, das Zehrfieber, b) *s. pod jazykem koňským* = nádorky velikosti bobu, jež hýbání jazykem obtěžují, Hungerzitzen. — *Souchotí, vředování chřtánu*, Luftröhrenschwindsucht. Ja. — Měšec můj má s-ny (je v něm málo peněz). Us. Mám v kapse s-ny. Us. Jg. — Cf. Mkl. B. 139.

Souchotinář, e, m., ein Schwind-, Lungensüchtiger.

Souchotinářka, y, f., eine Schwind-, Lungensüchtige.

Souchotinářský = *souchotinný*.

Souchotinka, y, f. = *malá souchotina*. — **S.**, y, m. = *souchotinář*.

Souchotinný, souchotinovatý, souchotinovitý, souchotivý = *souchotiny mající n. k souchotinám náležející*, schwind-, lungensüchtig, Schwindsucht-, Lungensucht-. Ros. S. nemoc, lidé, Ms. bib., zimnice, V.; vředování s. břišní, ohryzku; s. kašel, kůň, *pod* jazykem (vz Souchotina, ku konci). Ja.

Souchrámoví, n., eine Tempelgruppe. Osv. 1878. 883.

Soujem, jmu, m., *obstih*, der Inbegriff, die Complexion, Gruppe. S. dobře spořádaný, věčně jednaký, věčně rozdílný, dobně rozdílný; jednostejné soujmy. Nz. S. (skupina) domů. Dch. S. veškerých vlastností v Bohu; Rozumí s. veškerých darův a milostí. Sš. II. 107., 105.

Soujemný, komplex. S-né veličiny. Us. math. Stč., Hra.

Soujezd, u, m. = *sjezd*. Ros.

Soujmení, n., Synonym.

Soujmenný = *stejnojmenný*, *stejného jména*, gleichbenannt, gleichnamig. Šf., Nz. Slovo ... bráti ve smyslu s-ném se slovem; S. chobot; Slova ta s-na jsou. Sš. II. 99., 235., Ob. 164. S-ná slova, homonyma, znamenají věc dvojí, rozdílnou. Homonymon a) *slovné*: rak *α*) zvíře, *β*) nemoc; b) *skladebné*, když táž vazba dvojí rozdílný smysl míti může. Brt. 1878. 59. Vz Dobrý, Hodný, Život, Zdáti se, Vystáti, Ostříbati, Povídati, Nápad.

Soujmenovec, vce, m., der Namensvetter. Šm.

Soujmí, n., *přímětek*, epitheton. Nz., Kom. Kaz. 52.

Souka, y, m., na Slov. = *sivý vůl*. Plk. — Vz Souky.

Soukací stroj, Spul-. Techn.

Soukač, e, m., *nástroj soukací*. Dch. Vz Soukadlo. — **S.**, *kdo souká*, der Spuler. D.

Soukadelní, Spulrad-. S. lavice. Vz Soukadlo.

Soukadlo, a, n., *nástroj k soukání nití*, *kolečník*, die Spulmaschine. Nz. Tkadlec přízi na s-dle souká. Us. S. na myky. Mus.

Soukal, a, m., osob. jm. Šd.

Soukání, n.; **soukaný**, vz Soukati.

Soukati, soukám a souči; *soukávati* = *niti dělati*, zwirnen, spinnen; *kroutiti*, *vinouti*, drehen, aufwinden; *táhati*, ziehen; *se* = *lézti*, klettern. Jg. S., strsl. sukati, torquere, lit. sukti. Odtud sukno, pannus. Mkl. L. 175. — **co**: přízi (několik nití dohromady kroutiti), niti, Us., bradu (vousy kroutiti). St. skl. Pavouk niti souká. Er. P. 374. Soukati oprátky, provazy. Us. Šd. S-ati někoho (peníze z něho lákati, einen pumpen). Us. Dch. — **co kde**. Tkadlec **na** soukadle přízi souká. Us. — **co kam**: bavlnu **v** hromadu s. Vrat. S. **do** rány knoty. Ros. Do sebe jídla s. (oblo požírati). D. S. se do hory (lézti). **Na** strom se s. (lézti). Us. Niti **na** cívku s. Reš. — **co z čeho**: z koudele provaz, z někoho rozum s. Us. Což ze mne chceš smysly s.? Prov. — **se po čem**: po provaze se nahoru, dolů s. Zlob. — **se kudy**: těsnými klenbami. Us. Šd. — **se kam jak**. Vždy se ti chlapci soukají do kostela **po** jednom. Us. Hý.

Soukence, e, n., das Tüchel. Šm.

Soukenice, e, **soukenička**, y, f., die Tuchmacherin, Tuchhändlerin. D.

Soukenický, Tuchmacher-. S. řemeslo, Ros., krám. D. Váha bez misek jest s. Kom. S. tržnice. Dch. S. víno = dobré a drahé, žejdlík zlatý šajnů (tehdáž, když se soukeníkům ještě dobře vedlo). Us. u Jindř. Hradce. Blk. S. tovaryš, stav, loubí, spěnadlo. Šm.

Soukenictví, n., *soukenické řemeslo* n. *obchod se suknem*, *suknářství*, das Tuchmacherhandwerk, der Tuchhandel. D. Vz více v S. N.

Soukeničí = *soukenický*. S. ulice v Praze. Vz Tk. II. 253., 373.

Soukeničiti, il, en, ení, *soukeničívati*, einen Tuchmacher abgeben. D.

Soukenička, vz Soukenice.

Soukeník, **soukenník**, a, m., der Tuchmacher, -händler. *Soukeník*, V., Kom. S. vlnu rozdělovati a čechrati, k tomu cívky soukati, na rámy nabíjeti musí. Jir. exc. O s-cích vz Tk. II. 548. — **S.** = *nevzdělanec*. Ty s-ku z Borošína. U Místka. Škd.

Soukenka, **soukenička**, y, f., *sukně*, *suknice*, der Rock. Peyt. 74.

Soukenko, vz Sukno.

Soukenný, není odvozeno od *sukno*, nýbrž od starého *soukno*, von Tuch, tuchen. S. střevíce, kabát. Us. Dch. S. kabát, spodky. Šm.

Soukmennost, i, f., die Stammgenossenschaft. Dch.

Soukmenný, stammverwandt.

Soukmenovec, vce, m., der Stammgenosse, *postačí*: *kmenovec*, Bs., *rodák*.

Soukno, a, n. = *sukno*, zastr., ale posud na Mor.

Soukojenec, nce, m., *mlíčenec*, *bratr mlíční či od prsu*, *jednomléčník*, der Milchbruder. Dch.

Soukojenka, y, f., die Milchschwester.

Soukrevec, vce, m. = *pokrevenec*, Blutsverwandter. V eucharistii stáváme se s-ci Kristovi. Sš. J. 114. Cf. Soupletec, Soutělesec.

Soukrevnec, vence, m. = *soukrevec*. Dch.

Soukrevní, blutsverwandt. Šm.

Soukromě, **soukromně** = *skrytě*, *pro sebe*, *ne veřejně*, in geheim, verstohlener Weise. V. Vece k němu s-mně (bei Seite). BO. S-mě někoho haněti. Hus. I. 259.

Soukromí, n., *soukromé místo*, einsamer, abgesonderter Ort, die Abgeschiedenheit, Einsamkeit, Verborgenheit. V s. bydlící (na samotě). V. Tajná s. Jel. Do s. jíti, sich ins Privatleben zurückziehen. Dch. — V s. také = *soukromě*, *tajně*, in geheim, verstohlener Weise. V s. mluviti, Rk., něco činiti. Us. Vy byste mohli jeho řečí v s-mí mezi sebú o to pokázati, aby se potom téhož nedopustil. NB. Tč. 43. — **S.**, *adv.* (vlastně instr. Bž. 110.) = *pokoutně*, *tajně*, geheim. Na stranu, s. jíti. V. Aby pře s. rozeznána byla. V. S-mí živu býti. D. Klášter postaven byl s. v horách. BN. Učinili otázku svou s. a Pán rovně odpovídá s. Sš. Mt. 313.

Soukromně = *soukromě*.

Soukromník, a, m. = *soukromný člověk*, der Einsame; 2. *ne veřejná osoba*, *sobě žijící*, der Privatmann, Privatier. Jg.

Soukromnost, **-most**, i, f. = *soukromí*, die Einsamkeit. V s-ti (ne veřejně) někoho trestati. Kom. V s-ti žíti. J. tr. — **S.**, *tajnost*, die Heimlichkeit. Mus.

Soukromný, **-mní** = *soukromý*, abgesondert, einsam. Strsl. sa + kromě + ьнъ, externus. Mkl. B. 146. S. místo (krom lidí, poušť), člověk. V. S-mní život, od hluku lidského vzdálený. Ros. S. věřitel. S-mný život vésti, privatisiren. J. tr. — **S.**, *zvláštní*, *tajný*, privat, heimlich. S. zášti, D., zprávy. Kram. S. pokladna; pro s-mou potřebu. Dch. S. prospěch, umluvení. J. tr. Vz Soukromý.

Soukromovati, privatisiren. Šm.

Soukromý; *soukrom, a, o = skrytý, samotný, zvláštní, o sobě*, verdeckt, heimlich, einsam, abgesondert, privat. S. měštěnín, Pont., česť (česť osob soukromých), docent, majetnosť, osoba, právní důvod, právo, prospěch, služebník, snešení, učenec, umluvení, věc, vlastenství, vysvědčení, záležitosť, zločin, žalobce, život, J. tr., důvod (z výdělku, ze živnosti), dlužní listina, jednatel, kapitál, majetek, mýto, nadací, úpis dlužní, věřitel. Šp. Od přátel s-mých; s. obcování; s. zájem. Dch. S. vykonávání náboženství. J. tr. O s-mém právu vz S. N.

Soukrvice, e, f., *krev s talovem, talov*, blutiger Eiter, Materie mit Blut, die Brandjauche. Ja. Když se nežit propukne, hnis (hnůj) a talov (soukrvice) z něho teče. Kom. J. 315.

Soukrvičný, bluteiterig. Tok s. z pošvy (ženské). Ja.

Soukup, a, m. = *prodavač*, der Verkäufer. Ros. Kradenou věc nevěda by kradená byla kdo koupil, trh pořádný jest, avšak kupec soukupa postaviti povinen jest. Pr. měst. I vystavil jest žalobník čtyři muže svědky a pátého sůkupa, od koho ten kámen kúpil. NB. Tč. 117., 158., 160, 166. — **S.**, *komu se co prodá, kupec*, Käufer, m. Schön. Žeť jsú páni lúku prodali a již jsú sobě potom to ti s-pi jeden druhému prodávali. NB. Tč. 290., 66. — **S.**, *ten, skrze koho koupě mezi dvěma se stává, dohazovač*, der Unterhändler, Unterkäufer. Gl., Půh. II. 471., Brik. — **S.**, *spolukupující*, Mitkäufer, m. Th. Když se který purkrecht prodá na kterého dědině, ty penize nemohú obstaveny býti u s-pa, ani žádnému jinému dávány, než svému hospodáři, dokudž jest živ. Kn. tov. 113. — **S.**, *původ něčeho*, Urheber, m. D. S. křiku, bouře, Knst., knihy. Scip. — Jg. — **S.**, osob. jméno. Vz Gl. 318., S. N.

Soukvětný, synanthius. Vz Rst. 489.

Souky, pl., f. *Sovek*, v pl. souky = *sypky*, die Inletten, innere Zichen. Us. u Chrudimi. Hk., Kd. Vz Sovek.

Soulad, u, m., die Harmonie. Dch.

Souladnosť, i, f., harmonischer Einklang. Dch.

Souladný, harmonisch gestimmt.

Souláhví, n., elektrická batterie. Čsk.

Soulehlý, homolog. S. členové. Stč. Alg. 88.

Soulétavec, vce, m., der Fluggenosse. Dch.

Souležení, n., das Mitschlafen. V.

Souležeti, mit Jemanden liegen. V.

Souliternosť, i, f., alliterace, der Gleichklang der Konsonanten. Vz Soupisemnosť.

Soulodí, n., die Flotte. Šm.

Souloh, u, m., *spoluležení*, das Zusammenliegen. — **S.**, *obcování tělesné*, der Beischlaf. Plk.

1. **Soulož**, e, m., *kdo s kým leží, aby ho opatroval*, der Kämmerling. Háj.

2. **Soulož**, e, f. = *manželka*, die Gattin. Dám jemu dceru s-ži (uxor). BO.

Soulože, e, n., contubernium. Aqu.

Souložení, n., der Beischlaf. V. Vz Souloh.

Souložiti, il, ení; *souložívati = souložnictví provozovati*, fleischlichen Umgang pflegen. — **s kým**. On s ní s-ží (lìhá). Ros.

Souložka, y, f. = *souložnice*.

Souložnice, e, **souložnička**, y, f. = *kuběna*, die Beischläferin. V., Kom., Štlc.

Souložnický, Konkubinen-. Jg.

Souložnictví *(souložnictvo*, a, Háj.), n., *souložení, smilstvo*, das Konkubinat, die Kebsehe. S. u pohanů obyčejné. Sš. Sk. 181. S. provozovati. Ros.

Souložnička = *souložnice*.

Souložník, a, m., 1. *kdo s někým lìhá*, der Schlafgenosse; 2. *smilník*, der Beischläfer. D. S. a zanášivá slepice je jedno. U Žamb. Dbv.

Souložný, **spoluložný**, ein Bett theilend. S-né rostliny, synanthereae, die Korbblütler; Röhrenbeutelige. Nz.

Soum, u, m., die Last. Gl. 318.

Soumagnetí, n., *magnetická batterie* = několik magnetů se stejnojmennými poly na sebe položených a spojených. Bývá jich lichý počet, prostřední bývá nejdelší, ostatní jsou stupňovitě kratší. Km.

Soumák, u, m., der Ruckwind (der keine feste Richtung hat). Šm.

Soumar, a, m., na Slov. *somár*, it. samaro, franc. somier, střlat. somarius, řecky *σαμάριον = σαγμάριον, σάγμα* = onus, strněm. soumâri, vz o původu Mz. 72. **S.**, *hovado*, které na sobě břemena nosí jako kůň, velbloud, mezek, osel, das Tragthier, Pack-, Trosspferd, der Saumer, Packesel. Vz Soumarník. V. Nosí jako s. (osel). Vz Pilný. Lb., Č. — **S.**, *kdo soumary chová*, der Lastthierhälter, Saumer. S. 4 koně žene. 1562. Vzali sůmařóm šest koní. Pč. 28. — **S.**, osobní jméno. — **S.**, u, m., *sedlo soumarské*, der Saumsattel. S. na mezka klade se. Kom.

Soumařiti, mit Lastthieren Geld erwerben.

Soumarník, a, m., der Saumer. Vz Soumar.

Soumarský, *soumarný*, **-ní** = *k soumaru náležitý*, Saumer-, Saum-, Last-. S. práce (koňská, těžká), kůň, V., sedlo, der Saumsattel, Kom., hovado, D., pes, Zlob., zvonek, cesta. Dch.

Soumatečný. S. rostliny, symphyogynae. Vz Kk. 68., Slb. XLVI.

Souměnì, soumnění, n. = *svědomí*. Na Slov.

Souměr, u, m., *souměrnosť*, die Symmetrie. Nz.

Souměř, něm. Zummern, ves v Tachovsku u Hajdy. Vz S. N.

Souměří, n. = *souměrnosť*, die Symmetrie. Pal.

Souměřitelnosť, i, f., die Kommensurabilität. Nz.

Souměřitelný, lat., kommensurabel. V geometrii slují s-mi čáry, plochy, tělesa a i úhly, jichž poměr velikosti lze vyjádřiti celými čísly. Vz S. N. S-telný úkon, eine rationale Funktion.

Souměrnosť, i, f., *stejnosť měr*, die Symmetrie. S. těl. Ssav. S. vět. Sš. II. 88. — **S.**, *srovnalosť, poměr*, das Verhältniss. Podlé s-ru něco v druhy rozděliti. Kouble. — **S.**, *srovnání měřické*, geometrisches Verhältniss. Sedl., Nz.

Souměrný = *stejnou, srovnanou míru mající, symmetrický*, symmetrisch, eben-, gleichmässig. S. plocha, těla, tělesa, úkony. Nz. Prostorné veličiny jsou s-né, když se ve všech částech úplně shodují i co do podoby i co do velikosti, ale přece v jedno spadati nemohou, ku př. ruce a nohy člověčí. Vz S. N.

Souměsek, sku, m., der Mischtheil. Trest. zák.

Soumezí, n., die Gränze, der Rain. Kladl drva podlé s. mého. NB. Tč. 245., 78., 248.

Soumeziti, il, ení, *soumezovati*, anrainen, angränzen. — **s čím.** Jehož dům soumezoval se sbornicí. Sš. Sk. 215.

Soumezní, -ný = *sousední*, Nachbar-, Gränz-, angränzend. S. země, Us., právo. D. S. hrazení dobře opravené mějte. Orovského zříz. zemské. — **s čím.** S Jerusalemem praví se hora Sinaj s-na, souřadna býti. Sš. II. 51.

Soumezník, a, m., der Feldnachbar. D.

Soumeznosť, i, f., contiguitas, ve filos. Nz.

Sůumil, a, m., der Rival. Hlas. Vz Sok.

Soumilec, lce, m. = *soumil.* Šm.

Souminka, souměnka, y, f. = *výminka*, Bedingung, f. Slov.

Soumnice, e, f., vz Silnice.

Soumný, *těhotný, březí*, schwanger, trächtig. S. svině, kočka. Ros.

Soumračí, n., die Dämmerung. Pl.

Soumračiti se, il, ení, dämmern. V tu dobu již se soumračí (smráká). St. skl.

Soumračitý = *šeřitý*, dämmerhaft. Dch.

Soumračník, a, m. S. slézový, hesperia malvarum, motýl. Vz Frč. 180.

Soumračný, -ční, dämmerig, Dämmerungs-. S. stíny, Dämmerschatten. Dch. S. motýl (nesytka), čas, Us., světlo. Ráj.

Soumrak, u, m., *súmrk* = *setmívání se.* MV. Strsl. samrakъ, tenebrae. Koř. mrk. Mkl. B. 31. S. jest doba od západu slunce až do okamžiku, kdy se 6½° ponořilo pod obzor. Vz S. N. Die Dämmerung. S. večerní, V., hvězdářský. Nz. V súmrky. Rkk. Za západem jde s., když mrká a tmí se. Kom. Šli jsme domů za s-ku. Šd. S. sedá (smrká se). Kda. Tma byla jako v s. večerní. V. — V tento s. světa (poslední věk). V. — **S.** *nevlastně, ranní s., záře ranní, svítání*, die Morgendämmerung. V., Nz. S. nějaký zaplával nad obzorem člověčenstva. Sš. L. 30.

Soumrakový. S. kruh, oblouk, Dämmerungsbogen, m. Nz.

Soumrkati se, dämmern. S-á se, smrká se, tmí se. D.

Soumyslník, a, m., der Gleichgesinnte.

Sounárodník, a, m., der Nationalgenosse. Šm.

Sounáspí, n., die Enveloppe. Rk.

Sounitka, y, f., gynandropsis. Rostl. III. b. 255.

Sounotí, n., die Notengruppe.

Souňov, a, m., něm. Sauniow, ves u Čáslavi. PL.

Sounoží, n., sympodium, řetěz obdenkových os. Čl. v S. N. V. 984.

Souobčí, n. = soustátí.

Souosí, n., gleichlaufende Achsen. Nz.

Souosný, gleichlaufende Achsen habend. Miner. 18.

Souostroví, n., *skupenina ostrovů*, die Inselgruppe, archipelagus. S. N., Nz., Balbi. zem.

Soupad, u, **soupadnosť,** i, f., der Zusammenfall. Šm.

Soupé, fr. = *večeře.*

Soupeleška, y, f., didemnum, mlž. Krok. II. 129.

Soupeř, súpeř, e, m., *kdo s druhým při vede*, der streitende Theil. Ms. pr. hor. — **S.,** *proti komu se pře vede*, der Gegner, Widersacher. Súpeř dva svědky hodna maje přednější jest ku právu než žalobník víc svědků maje. Brikc. Ktož žaloby neprovede na svého s-ře. O. z D. Ktož se svému s-ři brániti má, jest-li múdrý, nejprve se uteče ku písaři. O. z D. Nemá jednomu slušeti ze soupeřů, což by druhému neslušelo. CJB. 385. — Kn. rož. 244. — **S.,** *spolu obžalovaný*, der Mitbeklagte. Ms. pr. pr.

Souperce, e, m. = *odporník*, der Widerstreiter. Rostl. I. a. 172.

Soupeřka, y, f., die Widersacherin; die Mitbeklagte. D., Jg.

Soupeřský, Rival-. Rk.

Soupeřství, n., die Streitgenossenschaft.

Soupěvec, vce, m., der Sangesbruder.

Soupis, u, m., das Verzeichniss, die Liste.

Soupísemnosť, i, f., die Alliteration. Dch. Vz Souliternosť.

Soupitel, e, m., der Mittrinker, Zechbruder. Johant. 119.

SoupláteČný, die Blumenblätter verbindend. Vz Rst. 489.

Souplemenník, a, m., der Stammgenosse.

Soupletec, tce, m. = též pleti n. téhož těla jsoucí, ὁ σύσσαρκικός. Sr. Pleť (II. 586. a.). V eucharistii (v nejsvětější svátosti oltářní) stáváme se s-tci Kristovými = nejen mravně (láskou a vůlí), nýbrž bytelně a podstatně s ním se spojujeme. Sš. J. 114. Vz Soukrevec.

Souplodý, *srostloplodý*, verwachsenfrüchtig. Vz Rst. 489.

Soupodobný = poněkud podobný, spolupodobný, spolutvárný, připodobněný, podobný, ähnlich, configuratus (vulg.), von ähnlicher Gestalt. — **čemu.** Aby bylo (tělo naše) s-no tělu jasnosti jeho podlé působení. Sš. II. 179.

Soupokolenný, von demselben Geschlechte (bei Pflanzen). Rostl. III. b. 206.

Soupolný = *obapolný*, gegenseitig.

Souponek, nku, m., das obere Rahmstück. Puch. exc.

Soupracovník, a, m. = *spolupracovník*, der Mitarbeiter. Sš. II. 230.

Souprasí, soupraší, souprasný, souprasní, sprasný = *březí*, trächtig (o sviních). Aesop., Sml., Dhn. Břicho má odvislé jako svině souprasní. Ler.

Souprasnice, *sprasnice*, e, f. = *souprasná svině*, die Bache. Aesop. 81.

Soupräšnictvo, a, n. v rostl. Vz Kk. 66., 162.

Soupräšničný, verwachsenbeutelig. Rst.

Souprava, y, f., die Garnitur (von Möbeln, Speisegeräthe). Dch.

Soupříčka, y, f., koordinata v parabole. Sedl. Fys. 213. Cf. Souřadnice.
Souprvec, vce, m., der Childrenit, nerost. Min. 296.
Souputník, u, m., *družice,* der Satellit, Nebenplanet, Trabant. Nz. S. jest těleso nebeské, které obíhá okolo planety některé a s ní okolo slunce. Měsíc je s. naší země. Tl.
Souřaděný; *-děn, a, o,* koordinirt. Nz.
Souřadí, n., der Reihenkörper, v tělocviku. Km.
Souřadně, koordinirt. S. mluviti, slova pojiti. Sš. J. 34., II. 122. S. složená věta, vz Věta s. s.
Souřadnice, e, f., die Koordinate. S-ce jsou geometrické veličiny, které majíce k určitým a pevným veličinám jistou polohu a těmito mezemi i velikosť určenou, místo naznačují, kde který bod geometrického tvaru leží. Vz S. N. S. kosoúhelná, pravoúhelná; roveň, soustava, úhel souřadnic. Nz. S. bodu. Stč. Alg. 170.
Souřadnosť, i, f., die Parataxe. Nz. Vz Parataxe (II. 495. b.).
Souřadný, koordinirt. S. pojmy (podřízené témuž rodu, jsouce mezi sebou tvary, species, ku př. plovati, jezditi, skákati, tančiti znamenajíce všecky pohybovati se), Marek, věty. S. zápor. Sš. J. 20. Kdyby členy ty s-ny a jednoběžny byly. Sš. II. 115. — **komu.** Věta ta s-na jest prvé. Sš. I. 59.
Souratník, a, m., der Waffenbruder. Div. z och. Cf. Rat.
Souraz, u, m. = *sražení,* der Zusammenstoss. S. těl. Sedl.
Sourazec, zce, m., der Kraitonit, nerost. Miner. 565.
Sourazný, *do sebe vrážející,* zusammenstossend. S. tělesa. Sedl.
Souřeční, gleicher Sprache. Šm.
Sourež, rži n. rže, **souržice,** e, f., *obilí se rží seté — směska.* Jg. Us. u Solnice. Vk.
Souříčí, n., das Stromsystem, Flusssystem, kraj, ze kterého všecky potoky a řeky v jednu stékají. Balbi. zem., Nz.
Sourodictvo, a, n., gynandria, Linnéova třída jednosnoubstva 20., která má (v květu) údy samčí na strmělce sedící. Rostl. I. a. 207. Vz Sourodnictvo.
Sourodnictvo, a, n., gynandria v rostl. Schd. II. 250., Kk. 66. Vz Sourodictvo.
Sourodník, a, m., *člověk téhož rodu,* der Stammverwandte. Sš. Oa. 21. Vz Soukmenovec.
Sourodnosť, i, f., die Stammesgemeinschaft. Dch.
Sourodný, stammverwandt. S. bytosti. Sš. J. 15. — **komu.** Člověk s. je Bohu. Sš. Sk. 210.
Sourodovec, vce, m. = *člověk sourodný.* Bdl.
Sourodý, ebenbürtig. Dch.
Sourozenec, nce, m., der Mitgeborene, vom gleichen Stamme. Bur.
Souržice, vz Sourež.
Sousada, y, f., synthesis. Šm.
Soused, a, **sousedek,** dka, **sousedeček,** čka, m. S., pl. sousedé, vz č. S., sąsjed, lit. susedas, lat. vicinus. Schl. Strsl. sąsědъ, kdež są = stind. sam, lit. su, sa = cum se rovná. Mkl. L. 78. Koř. sěd, ъ příp., tudy są + sěd + ъ. Mkl. B. 34., 34. **S.,** *kdo spolu sedí, v též obci, v obci usedlý, vlastník usedlosti,* der Mitsass, Mitbürger, Bürger, Einwohner; *zvl. kdo vedlé nás sedí, bydlí nebo blízko,* der Nachbar. S-dy míti. Kom. Vezdy nám súsedé Němci. Rkk. Zlý s. Br. S-dé pomezní, hraniční. V. Vedlé sousedův zlé i dobré trp; Každý tak dům a grunt svůj opravuj a vzdělávej, aby sousedu svému a gruntu jeho tím neuškodil; S. s-du v stavení starodávním překážky nečiň; Dýmem, smradem, listím a jinou nečistotou s-du neškoď. Pr. Jiným pak v městě neosedlým a kteříž jsou prve v městě s-dé nebyli. Václ. XXVIII. Podlé jiných súsed z podměstie má trpěti. 1433. Nách. 63. Těch časuov bieše jeden bližní súsed jeho. Pass. 37. Dobře se židé modlí, aby je Bůh chránil zlého souseda. Us. u Rychn. Msk. Múdří a opatrní páni přiznitelé a súsedie naši milí. NB. Tč. 160. Vyletěla holubička od sósedů z okýnečka; Teče voda po potůčku přes súsedů dvůr; Nědalečko za cestu do suseda (k s-u) půjdu, roztomila mamičko, už jo vos (já vás) odejdu; Ulubilo se mi děvča u suséda, němožu ho namluvić; Kaj mu jiść kazala (= kam mu jíti kázala)? do suséda k divce. Sš. P. 182., 332., 454., 645., 754. Súsedé, jenž vždy podlé něho bydlé. Hus II. 264. Ukáže-li Katerina tu na zboží těmi konšely a súsedy, že je to odběhlá věc, tehdá jest to spravedlivě pobrala. Půh. I. 388. S. za přítele stojí, Č.; S. dobrý za peníze stojí; Pomáhej sousedům, pomohou tobě, Lb.; Lepší blízký s. než daleký přítel (Lepší jest s. podlé nežli bratr daleko. BO.); Dobrý s. drahý klenot (veliký poklad); Od dobrého s-da hraditi se netřeba; Dotud jeden v pokoji bydlí, dokud se s-dům jeho líbí; Svaď se se s-em, poví ť, jakous měl matku a babku; Neviš-li urození a zachování svého, rozhněvej s-a nejbližšího, poví ť povahu života tvého. Č. Musí s. se s-dem kyselá jablka i plané brušky hrýzti a za dobré přijíti; Kdo dobrého s-da má, ten svůj dům výš o sto kop prodá; Vida, že se u s-da zapálilo, svého hájiti pospěš. Jg. U s-dů hoří, odstav svého; Veliké pány měj přátely, ale ne sousedy. V. Má zlé sousedy, sám se chválí. Ros. Vz Obec.
Souseda, y, f. = *sousedka.* V novém městě jedna s. Bart. Paní súsedo! co ty k tomu svědomie dieš? NB. Tč. 184. Kateřina, má súseda, má dosti roucha. Pč. 42. Súseda slyšela, hned k matce běžela. Sš. P. 793. S dobrými s-dami. Půh. II. 41.
Sousedětí, ěl, ění, *sousedovati,* Nachbar sein. Dch., Šd. — **kde.** Celé pokolení lidské sousedí **na** tomto světě. Mus. — **s kým.** Ráj. Čechoslované s bratry Poláky sousedují. Kmp. — **si s kým** = *bratříčkovati se.* Se mnou si sousedujе. V. Vlček v Mtc. lidu 1870. 7.
Sousedka, y, sousedkyně, ě, f. (zastr. *souseda,* y), die Bürgerin, Nachbarin. D., Br.
Sousedný, -dní = *co sousedům náleží,* nachbarlich, Nachbar-. S-dní krajiny, Troj.,

práva (soumezní), D., úhel (vedlejší). Sedl. — čemu. A jiní jim sousední obyvatelé. Šš. II. 207.

Sousedová, é, f. = *sousedka*. Zák. sv. Ben. 141.

Sousedovati s kým. Č. Vz Sousedětí.

Sousedovice, dle Budějovice, Sausedowitz, ves u Strakonic.

Sousedská, é, f., vz Sousedský.

Sousedsky, po sousedsku, nachbarlich, nach Art der Nachbarn. Páni odpověděli: Buďte sebů súsedsky. NB. Tč. 78. Sousedsky s někým nakládati. Pref.

Sousedský = *sousedu příslušný, od sousedů*, bürgerlich, nachbarlich. S-ou svornosť bořiti. Sych. Zahráti, zatancovati si sousedskou. Us. Aj, vy páni muzikanti zahrajte nám tu s-skou: Tulitajtum, tulitajtum, tuli tuli tulitum. Nár. pís. (Hý.). S-ská přízeň půjčuje ráda konve na pivo a rožeň na pečeni. Pk. — **S.**, *sousední*, benachtbart. V. Kněz sousedského kostela. Zák. sv. Ben.

Sousedství, n. = *blízkosť, přísedění*, die Nachbarschaft. V dobrém s. s někým býti. V. Někomu v s. býti. Br. V s. s někým bydleti. Br. — **S.**, *měšťanství společné*, die Mitbürgerschaft. V s. někoho přijati. Brikc.

Sousedstvo, a, n., *sousedé*, die Nachbarschaft, die Nachbarn. D. Určil daň na usedlé s. Sych. — **S.** = *sousedství*. Dobré mravy vždy s ctnosťami súsedstvo mávajú, jak sú od ctnosti vzdálené, stálé nebývajú. Slov. Tč. Cf. Mkl. B. 181.

Sousedův, -ova, -ovo, dem Nachbar gehörig. Sósedova stěna bílá, teče po ní krev nevinná; Před susedovym dva duby, hrkaju na nich holubi. Šš. P. 182., 449., 751. Zlo s-vo na slunce, svoje do stínu stavíme. Pk. S-va kráva více mléka dává. Hojněji zboží na s-vé roli. Slov.

Sousek, sku, m. = *příhrada n. oddělení v obilnici, perna*, na Mor. *ouplota* (Mřk.), der Kornkasten, die Banse. Jel., Ctib., MV. — **S.**, *na chmel*, kde se skládá, die Hopfenkammer. D. — **S.**, *řezárna, kde řezanka se řeže*. U Bydž. Mý. — **S.**, *truhla s příhradami, ve které se rozličné vařivo chová, druh moučnice*, der Speisekasten. Us. u Jilemn. Šúceci jich plní, vyřihující z toho v uonen. Ž. wit. 143. 13. (Č. exc.); ale dle Gb. vydání: (Pyvnicye jich plne, rzychayucze z one v onu).

Souskalí, n., die Felsengruppe. Balbi. zem.

Souslasť, i, f., gemeinsame Wonne.

Sousledečný = *vyvodící*, konsekutivní, konsekutiv. S. částice. Šš. J. 152.

Sousledek, dku, m., *přípojek*, das Corollarium. S. N. Částice ta vynáší následek či s. z předešlé věty. Šš. I. 213.

Souslednosť, i, f., die Konsequenz. Ve zlomku pohřešujeme onu s., která nás v listu pravém tak blahodějně zajímá. Šš. Oa. 134.

Sousledný, konsekutiv. S. částice. Šš. Mt. 88., Sk. 238. S. věta, vz Věta.

Souslov, u, m., vz Souznačný.

Sousloví, n. = *souslov*. Šm.

Souslovní = *souznačný*. Krok.

Souslovo, a, n. = *souslov*.

Sousluní, n., konjunkce = postavení oběžnice, když přímky vedené od ní k slunci a k zemi splývají v jednu, když tedy vidíme slunce a oběžnici v jednom směru, při čemž zároveň vycházejí a zapadají. S. N. S. hořejší, dolejší. Nz.

Sousluný, mitsonnig. Smet. Vz Sousluní.

Souslužník, a, m., der Dienstgenosse. Šm.

Sousmysl, u, m., die Uibereinstimmung der Meinungen. Krok. I. d. 130.

Sousněžice, e, f., floccus, zastr. Rkp. vodň.

Sousněžný, *se sněhem*, schneeig. 1523.

Sousnova, y, f., *sesnova*, opakování na začátku i na konci průpovědí, συμπλοκή, complexio, die Komplexion. Nz. Vz Symploke, Komplexe.

Sousok, a, m., *sok*, der Mit-, Nebenbuhler. D.

Sousoší, n., die Statuengruppe. Nz., Dch., Balbi. zem.

Souspřežník, a, m. = *spolupracovník*, der Mitarbeiter. S. či spolupracovník Pavlův v evangeliu. Šš. II. 182.

Soustátí, n. S. či federace, der Staatenbund = souhrn několika zemí spojených mezi sebou stálým svazkem, vedlé kterého jedna každá z nich v jistých veřejných záležitostech jest samostatna, ostatní pak záležitosti vyřizují se společnými jim všem organy. Vz S. N., Souobčí. S. severoamerické. Balbi.

Soustava, y, f., **soustav**, u, m., od *sestaviti*. Jg. **S.**, *celek nějaké vědy neb aspoň dílu jejího, sklad*, die Zusammenstellung, Komposition, das System. Jg. S. vše, co je sestaveno, uspořádáno; v užším smyslu = forma dokonalá vědy (dokonaná uspořádanosť pojmů vědeckých). Vz S. N. Obsah všech rozdílů (druhů, rodů, čeledí, řádů a tříd) slove s. Rostl. Vz Schd. II. 241., 245. S. Decandollova, Endlicherova, Jussieuova, Linnéova, Preslova, přirozená, umělá. Vz Kk. 65.—68. S. nervů vegetativní, s. nervů živočišná, uzlinná. Vz Schd. II. 353., 333., 336., 379. Cf. Pletež. S. cvičebná v tělocviku vz KP. I. 414. S. v mathematice a mechanice. S. bodů, čar, sil, poměročetná (logarithmická), souřadnic; v botan. a zoologii s. přirozená, umělá; v botan. také: pohlavní; v stilistice s. slohy, strofy. Us. Soustav *krystalův* jest šestero: 1. krychlová, 2. čtverečná n. jehlancová, 3. kosočtverečná n. přímotvarná, 4. jednoklonná n. šikmo kosočtverečná, 5. trojklonná n. šikmo kosodélná, 6. klencová n. šesterečná. *Ad 1. Tvary soustavy krychlové*, A) *jednoduché:* a) krychle n. šestistěn (kamenná sůl), b) osmistěn (kamenec), c) granátotvar n. dvanáctistěn kosočtverečný (granát), d) kyzotvar n. dvanáctistěn pětiúhelný (kyz železný), e) kazivcotvar nebo krychlový 24-stěn trojúhelný, f) leštěncotvar n. osmistěnný 24-stěn trojúhelný (leštěnec), g) leucitotvar nebo 24-stěn lichoběžný, h) démantotvar nebo 48-stěn (na démantu), i) čtyrstěn (na blejnu zinkovém); B) *složené* čili spojky. — *Ad 2. Tvary soustavy čtverečné:* a) jehlanec čtverečný (žlutoba), b)

hranol čtverečný, c) spojka hranolu a jehlance čtverečného (na cínovci) atd. — *Ad 3. Tvary soustavy kosočtverečné:* a) jehlanec kosočtverečný n. přímotvar (na síře), b) hranol kosočtverečný, c) hranol příčný, vodorovný, d) podélný, vodorovný atd. — *Ad. 4. Tvary soustavy jednoklonné:* a) jehlanec jednoklonný, b) rozličné spojky. — *Ad. 5. Tvary soustavy trojklonné:* a) jehlanec trojklonný, b) spojky. — *Ad. 6. Tvary soustavy klencové:* a) klenec (tupý, ostrý; vápenec), b) jehlanec šesterečný (křemen), c) vápencotvar (na vápenci), d) rozličné spojky. Vz Krystal, Bř. N. 11., 22., 28., 31., 34., 36., S. N., Schd. II. str. XXV. S. krátkopisná, das Kurzschreibsystem; s. okružná, das Rundherumsystem. Dch. S. mlčenství, das System des Stillschweigens (in Strafanstalten). J. tr. S. učební. J. tr. S. not, das Notensystem. Hd. S-va zákonů a účelů se v něm (ve světě) spatřuje; Není jejich s. docela z listu našeho průzračna a zřejma; S. jejich později vyvinutá v listu našem v zárodcích jediné se spatřuje; Kterak učenci v pojmenování a vyličování s-vy jejich se různí; S-vy osnovati; Ač s-vy sluneční ještě v osnovách svojich se nepohybovaly. Sš. I. 168., II. 191., 192., 363., Sk. 22. S. hlásek, silurická, s. čtvera mocnářství, das Viermonarchensystem; tržební, obchodní, das Handelssystem, hvězd n. hvězdná, das Sterns., alpská, das Alpens., sluneční, das Sonnens., států, das Staatens., zdvižení, das Hebungss., účetná, das Rechnungss., volného obchodu, das Freihandelss., celná ochraňovací, das Schutzzolls., cevná, das Gefässs., desetní (dekadika), die Dekadik, das dekadische Zahlensystem, s-va číselná, das Zahlens., tříciferná, triadika, die Triadik, triadisches Zahlensystem, dvanácticiferná, dodekadika, die Dodekadik. Nz.

Soustaviti, il, en, ení; *soustavovati = soustavy tvořiti*, zusammenstellen, systemisiren. — **co jak.** Mladosť nesoustavuje jedno podnikání **vedlé** druhého. Č.

Soustavivosť, i, f., systematische Darstellungsgabe. Šm.

Soustavnictví, n., die Systematik. Šm.

Soustavnosť, i, f., die Systematik. Dch.

Soustavný, systematisch, System-. S. návod (opak: rozrušený). Marek. S. vypsání nerostů, vz Bř. N. 100. S. myšlení, líčení, zlomky. Nz.

Soustavopis, u, m., die Systematographie, Systematologie. Dch.

Soustavosloví, n., die Systematik. S. (v botan.) jedná o vědeckém seřadění rostlin ku snadnějšímu jich přehledu a poznání. Kk. 1., 65.

Soustavový, wer gern Systeme macht. Mus 11. 179.

Soustejnosť, i, f., das Ebenmass, die Proportion. S. mezi vzory (souměrnosť). Sych.

Soustejný = *souměrný*, proportionirt. Jg.

Sousto, sústo, a, n., *co se do úst vejde, co jest s jedno ústo* (jako: s pytel, s hrst), das Mundvoll, der Mundbissen. Ani sousta chleba nemám; Sústem chleba se nenasytím. Ros. Vydřel by jednomu poslední s. z brdla; Není sousta k zakousnutí. Sych. Každé s. rostlo mi v hubě (jedl jsem s nechutí). U Žamb. Kf. Ještě má mléko po bradě a už by hledal sousta (chtěl by se ženiti). U Rychn. Msk.

Soustolitel, e, m., *kdo s někým stoluje, spoluhodovník*, conviva, der Tischgenosse. A tudy ten, kdo z oltáře požívá, s-lem božím se stává. Sš. I. 234.

Soustolník, a, m. = *soustolitel*. Ros.

Soustopečný (mající touž stopku). S. prašníky. Rostl. III. b. 84.

Soustraněný, zusammengeflächt. Rst. 489.

Soustrasť, i, f., *soustrasti*, n., das Beileid. S. s někým míti. Vz Útrpnosť.

Soustrastně, mitleidig. S. k někomu se chovati. Hvl.

Soustrastník, u, m., *kdo s jinými soustrasť má*, der Mitleidige. Ani v apoštolech s-ků nenalezl pán. Sš. Mr. 65.

Soustrastný, mitleidig. S. slza. Kol. Ol. I. 279.

Soustrázeň, zně, f., *soustrasť*, die Sympathie. Kl.

Soustřed = *soustředí*.

Soustředěnosť, i, f., die Koncentrirtheit.

Soustředěný; *děn, a, o*, koncentrirt. S. roztok, *lépe*: nasycený, sehnaný. Km. S. kružnice, vz Mezikruží. Hra.

Soustředí, n., der Koncentrirungspunkt. Šm.

Soustředití, il, děn, ění; *soustřeďovati*, koncentriren. — **co.** Rk. — **co, se kam.** Teď se vojsko více **na** jedno místo s-ďuje. Tč. — **kde.** Veškeru jeho vědu **v** sobě soustřeďujíce; Petr, v němž víra celé církve se s-dila; Že v nich (penězích) zloba a nemravnosť žádostí té ozvláště soustředěna byla. Sš. Sk. 46., 98., 99. (Hý.).

Soustředivý, sich koncentrirend. S-vý pochod. Čsk.

Soustřední kruh, koncentrisch. Sedl.

Soustrk, u, m. = *souraz*. Rostl. I. a. 27.

Soustro, vz Soustruh.

Soustrojí, n., die Maschinenkonstruktion. Dch.

Soustrovací, *lépe*: *soustruhovací*, Dreh-. Vz Soustruh. S. želízko. Techn.

Soustrovatebný, *co na soustruh děláno býti má*. S. hmota. Techn. I. 365.

Soustrovatelný, *co soustrováno býti může*, was sich drechseln lässt. S. hmota, dřevo. Techn. I. 366.

Soustrovník, a, m., *lépe*: soustružník. Vz Soustruh.

Soustruh, u, m., *lépe* než *soustro*, a, n. = *strouhací nůž, soustružní dláto n. želízko*, das Dreheisen, V.; *celý stroj soustružníkův*, die Drehbank, Drechselbank. Nz. Části s-u: podstavec a na něm tlapadlo (podnožka), kolo, vřeteno, šína, opěradlo. Hk. S. s dvojitou podnožkou (Tritt), kolářský, bez koníka, se železným spolehadlem. Šp. S-hem vřetěnka a jiné věci dělal, tak se jest živil. Bart. Cepy a zátky na s-hu strouhati. Hk. S. na děla, die Geschützdrehbank, čepový, die Schildzapfendrehbank. Čsk. S. šroubořezný, die Schraubendrehbank. Šp. Jako co se v sústruh dělá, to se snadně rovná, tak skutkové Kristovi snadní jsú a přiemí; Jak

v s-u se snadně dělá, tak doktorové cierkve sv. snadně slovo božie káží; Což se v s-hu dělá, netřeba k tomu pravidla. Hus III. 67., 82., 83. Nádoba na s-u dělaná. Kom. — **S.**, *práce soustružnická*, Drechslerarbeit. Všecky stěny chrámové okolo skryl rozličným rytím a sústruhy. Bj. Na soustruh vytočiti, vytočovati, dělati. Reš. On chce míti vše jako na soustruh (subtilně a dobře). Vz Důkladnosť, Uhlazený. Ros., Č. Nemůž všecko býti na s. Ros. Nožka jako na s-h. Us.

Soustruhovati, vz Soustružiti.

Soustruhový, Drehbank-. Doktorové světí jsú jako řepice s-vá; Ale řepice s-vá ta nikdy nepotřebuje nápojóv. Hus III. 82., 83.

Soustruní, n., die Saitenreihe.

Soustružení, n. Vz Soustružiti. S. mramoru, die Marmordreherei. Dch.

Soustruženina, y, f., die Drechslerarbeit. Jg.

Soustružírna, y, f., die Drechslerstube. Sedl. Vz Soustružna.

Soustružiti, il, en, ení, *soustruhovati*, drechseln. — **co.** Us., **kde čím.** Us.

Soustružna, y, f., *dílna soustružníkova* = *soustružírna.*

Soustružní, *k soustruhu se vztahující*, Dreh-, Drehsler-. S. dláto n. želízko. V.

Soustružnický, Drechsler-. S. tovaryš, Us., železo, Ros., dílo. D.

Soustružnictví, n., jest řemeslo, jímž se ze dřeva, z rohu, z kostí atd. zdělávají rozličné věci otáčením hmoty na soustruhu a ořezáváním jich při tom zvláštními noži n. dláty (želízky soustrovacími), což soustrováním nebo soustruhováním sluje, das Drechslerhandwerk. Vz S. N., Soustružník.

Soustružník, a, m., der Dreher, Drechsler. S. kouli kulatí; vykroužil s. kuličku ze slonové kosti. Sych. S. (soustrovník) soustruhuje (soustruje, soustruží, vykružuje) soustružidlem (soustruhem, soustružním želízkem) na soustruhu (stroužníku) ze dříví a kostí všelijaké věci. Pt. Nádobí soustružníka: struh (anglický, německý, žlábkový, špičatý, hladící), závitnice, výstruh, hladidlo, berlička, kolečko vroubkovací, řezák. Šp. S. má soustruh, třínožku, pilky, dláta, nebozezy, pilníky, kružidla. Hk. S. růženců, der Rosarmacher. Dch. Vz o s-cích v Tk. II. 374., 381., Soustružnictví.

Soustružný, *na soustruhu dělaný*, gedrechselt. S. koflík. Plk.

Soustuha, y, f., *spénadlo*, die Spange.

Sousudečně = *syllogisticky*. S. mluviti. Šš. II. 160.

Sousudek, dku, m., skupenina úsudků mezi sebou souvislých a to taková skupenina, z nížto ze dvou úsudků plyne třetí, čtvrtá atd. věta; někdy je s. i rozsudkem, vytříbí-li se jím záhadná nějaká záležitosť ku př. výrok poroty. Der Syllogismus. S. rohatý, syllogismus cornutus, podjímací, der Subsumtionsschluss, sražený, epicheirema, syll. contractus (wo beide Prämissen mangeln und der Mittelbegriff nur kurz angegeben ist). Nz. Hořejší článek, hořejšek s-u, der Obersatz, die obere Prämisse des Syllogismus, propositio major; nižší, dolejší článek, dolejšek s-dku, der Untersatz, die untere Prämisse des Syllogismus, p. minor., závěrek sousudku, die Conclusio des Syllg. Veršem tím pronáší apoštol nižší článek či dolejšek s-dku svého; Slova činí hořejšek, slova činí dolejšek s-dku, ale závěrek s-ku ode Pavla zamlčen jest a musí se přimysliti. Šš. II. 37., I. 178., 184. (Hý.) Cf. Syllogismus.

Sousudný, syllogistisch. Někteří berou částici tu za vývodnou, výslednou, za s-nou či syllogistickou. Šš. II. 133. (Hý.).

Sousvětlí, n. = *mrakosvit, šerosvit*, der Dämmerschein. Hý. S. ruměné. Sá.

Souš, e, f. a m., **souše**, e, **souška**, y, f., **soušek**, šku, m., **souší**, **suší**, n. = *něco suchého.* **Souš**, f. = *suchá země* (op. *moře*), trockenes Land. Obrátil moře v souš (al. suchosť). Bibl. S. dělí se dle rozlohy kolmé ve vysočiny, nížiny a sníženiny. Tl. Trup, členy, břeh souše. Tl. Po s-ši a po moři. Dch. — **Souš**, *souše, soušek* = *uschlý, suchý strom*, dürrer Baum; *uschlé, se dřeva utaté haluze*, dürre Aeste; *suché listí a tráva v lese*, dürres Laub, Gras. Ros. Zahradník souši aby vysekával. V. Utni ten soušek. Us. u Poč., u Bechyně, u Žamb. Kš., Kf., Matoušek J. Súšie trnová. BO. — **Souš**, f. (m., Ros.) = *buňka medem nevyplněná, bez medu a plodu*, leere Wachszelle. Mand., ve vých. Čech. Všk. — **S.**, *plásť*, die Honigscheibe, -tafel. Us. na Mor. Jg.

Soušek, ška, m., osob. jm. Šd. — **S.**, vz Souš.

Soušice, Sauschitz, ves u Vlašimi. PL.

Soušovitosť, i, f., *schnutí stromu*, die Darre der Bäume.

Soušovitý, *v souš se obracející*, dürrend. S. strom, dřevo. Us.

Soutělesec, sce, m. = *soupletec.* Šš. J. 114.

Soutělesník, soutělník, a, m., *k témuž tělu (církve) přináležející.* Že jsou s-ky a součastníky připovědi jeho v Kristu. Šš. II. 102.

Soutělný, *spolutělný, k témuž tělu přináležející* (corporalis, vulg.). Šš. II. 104. (Pohané) s-ni jsou t. j. k témuž tělu církve svaté, jejíž hlavou je Kristus, co údové připojeni jsou. Ib.

Souterrain (fr., suterrén), u, m., *přízemí v domě, nadsklepí*, das Erdgeschoss. Rk. Vz S. N.

Soutěs, soutěska, soutka, vz Hora, Pohoří, Prohyb. *Soutěsky*, f., pl. = *úžina horní, klouza, prosmyk.* Vz Soutka. Der Engpass, Gebirgspass. Nz., Čsk. Ze s-sek cilických. Šš. Sk. 188. S. řeky (úžina toku), die Stromenge. Nz. S. kavkazské. Šf. Krajina soutěskami ohrazená. Šf. — **S.**, něm. Zautig, ves u Čes. Lípy.

Soutěž, i, f., die Konkurrenz. Tpl.

Soutěžení, n., *soutěh, soutěžba*, die Konkurrenz im Handel. Nz.

Soutěžiti s kým, konkurriren. Dch., Nz.

Soutěžník, a, m., der Konkurrent. Tpl.

Souti, suji, suj, suje (íc), sul, ut, utí = *sypati*, schütten. Strsl. sują, sovati, mittere, lit. šauti, šauju, schiessen, stind. śu, śuvati. Mkl. aL. 175. — **co kam:** horúcí uhlé pod lésu. Pass. — **na koho** = *sočiti, ža-*

lovati, hassen, verfolgen. Žena často na toho suje, kohož muž miluje. St. skl. III. 189. — **co čím.** Třepotem svých křídel suje zkázu. Hdk. Lum. V. 241. — **se** = *řítiti se, sypati se, padati,* einfallen, zusammenstürzen. Zdi se suly a bořily. — **odkud.** Jaká se to sují krásná slova z úst tvých! Šš. Bs. 177. — **se s kým kam.** Ruku lapám, chtěje skalami vzhůru, ať se v propasť se mnou sují. Koll. Sl. dc. 97.

Soutice, ves ve Vlašimsku. Vz S. N.

Soutka, y, f. = *úzká ulice,* eine enge Gasse, *úzká chodba mezi dvěma domy, mezi dvěma selskými statky, mezi stěnami, mezi zdmi, mezi plotem, otvor mezi vysokým obilím* atd., *zahata,* die Fluchte. Us. v již. Čech. Jg., Ndk., Vrů., L. Sbk., Zkr., Ptů. — **S.,** *hluboký a úzký prohyb hřbetu v pohoří.* Cf. Soutěs. Blř., Ktk.

Soutmívá se, *lépe: setmívá se.*

Soutrpitel, e, m., der Leidensgenosse. Dch.

Soutrpnosť, i, f., das Mitleiden. Rostl.

Soutrpný, *spolu trpící,* mitfühlend, mitleidend. S. neduh. Ja.

Soutvar, u, m., die Konfiguration. Dch.

Soutvarec, rce, m., der Zinkenit, nerost.

Soutvarel, u, m., nerost křeman. Min. 426.

Soutvarnosť, i, f., der Isomorphismus. Vz Bř. N. 96., 97.

Soutvarý, gleichgestaltet. Vz Rst. 489.

Soutvor, u, m., das Mitgeschöpf. Šm.

Soutyčí, n., *vrtací tahadla,* das Bohrgestänge, v horn. Bc.

Souvačka, y, f., pravítko k rovnání hořejších cihel. Techn. II. 334.

Souvar, u, m., eine nasse Stelle im Felde o. auf der Wiese. Us. — **S.,** *země jílovatá,* lettiger (nasser) Boden. Us.

Souvarný, *co k souvaru náleží.* S. role. Kanc. sv. Štěp. Vz Souvar.

Souvati, vz Souti.

Souvaz, u, m., u mysl., das Hängeseil. Rk.

Souvěčný; *souvěčen, čna, o,* zugleich ewig. — **s kým.** Mar.

Souvědomec, mce, m., der Mitwisser. Us. Dch.

Souvědomý, mitwissend, mitbewusst. Us.

Souvěk, u, m., die Mitwelt. Us. Dch.

Souvěkosť, i, f., die Gleichzeitigkeit. Jg.

Souvěkovec, vce, **souvěkovník,** a, m., der Zeit-, Altersgenosse. Šm.

Souvěký, gleichzeitig, synchronistisch. Souvěcí svědkové. Mark.

Souvenir (fr., suvnýr), *památka, dar na památku,* das Andenken, Erinnerungsgeschenk; *kniha památní,* das Denkbuch.

1. **Souverain** (fr., suvrēn), *nejvyšší, svrchovaný,* zvl. *panovník, vládce,* unumschränkter Herrscher.

2. **Souverain d'or,** u, m., zlatá mince v Belgii = zl. 14.048. Balcar Vš. počt.

Souverainita, y, f., fr., *svrchovanosť,* die Unbeschränktheit, Unabhängigkeit.

Souvěrec, rce, m., der Glaubensgenosse.

Souvěřící = *souvěrec.* Dch.

Souvěřilý, *zouvěřilý* = *zborcený,* geworfen, windschief. D. Vz Spručený.

Souvěřiti se, *souvěřovati se, sraziti se,* sich werfen. Mokré prkno se souvěřuje. Koll.

Souvěrnice, e, f., die Vertraute. Hanka.

Souvětí, n. *S. souřadné* jest spojení vět hlavních v jednotný celek. Vám Bůh dal a nám slíbil. Bůh vysoko, ale vidí daleko. Spojení věty hlavní a věty vedlejší v celek jednotný slove *s-tím podřadným.* Kdo rozsívá nepravosť, žíti bude trápení. Kde ryb není, i rak za rybu. Vz Brt. S. §. 469. Vz Parataxe.

Souvětnice, e, f., Rathsstube. Johant. 64.

Souvis, u, m. = *souvislosť, spojitosť,* der Zusammenhang. S. řeči, der Kontext. Jak ze souvisu s následujícími slovy patrno. Šš. J. 13., 309. (Hý.). Nos samostojící bez souvisu s něčím *lépe*: nos o sobě stojící nejsa nijak souvislý (nesouvislý) s. . . . Km.

Souvisek, sku, m. = *souvis.* S. s dějem hlavním. Km. 1878. 190.

Souviseti, el, ení, *ve spojení býti, vztahovati se, spojenu býti,* zusammenhängen. Vz Souvislý. — **s čím.** To s tím souvisí. Šp. — **čím.** A opět samo to hřešení jiných lidí svazkem příčiny souviseti učí. Šš. I. 63.

Souvislosť, i, f. = *souvis.* S. logická; Jiní jinak s. dotčenou strojí; Potřeba s-ti šetřiti; To samozřejmo ze s-sti vyniká; Učinili to proti všeliké tuto docela dovidné s-ti; Veškeru s ním s. potrácejí; Jak ze s-sti patrno jest; Činí to s násilím proti všemu právu s-sti; Jak tomu s. chce; Celý rozdíl jenom logické s-ti myšlének se týká; Jak se to nejlépe k s-ti hodí; Což s-ti se protiví; To jest ta s. vespolná těch páně výrokův; Ale v jiné s-ti sv. Matouš a v jiné sv. Lukáš mluví; Tím jen logická povaha s-sti mění se. Šš. J. 24., 53., 94., 96., 203., I. 53., II. 15., 18., 19., 20., 40., L. 75., 102., 135. (Hý.). S. tonická, tonischer Zusammenhang. Hd.

Souvislý = *spojitý, nepřetržitý,* zusammenhängend, kontinuirlich. Země ty nebyly nikdy v jeden s-lý stát spojeny. Šf. S-lou řadu hlásek pronésti. Bž. 15. Poslední částeční věta... úzce s předešlými slovy s-lá. Šš. J. 14. Dle Brs. 2. vyd. 234. slovo dobré.

Souvisnosť, i, f., der Zusammenhang. S. hmoty. Mus.

Souvlastenství, n., *společné vlastenství,* der Mitbesitz. Zlob.

Souvlastní, něm. Saufloss, ves u Rychnova. PL. — **S.,** mitgehörig. Zlob.

Souvlastník, a, m., der Miteigenthümer, Mitbesitzer.

Souvodeň, dně, f. = *ústí otevřené.*

Souvole, e, f. = *svévole.* Zříz. těš. art. 20.

Souvoz, u, m. = *úvoz,* eine enge Strasse, der Hohlweg. Aqu.

Souvozí, n., der Wagenpark. Dch. S. armadní, der Armeetrain, skládá se z povozů vojenským oddílům náležejících (Truppenfuhrwerke); 2. ze zemských povozů, Landesfuhren; 3. z doprav po železnicích atd. S. a) bojovné, Gefechtstrain, b) zavazadelní, Bagagetrain, c) opatřovací, Verpflegstrain. Čsk. I. 5. 71.

Souvrah, a, m., der Mordgeselle. Dch.

Souvrať, i, f., **souvratí,** n. = *úvrať* = *záhon po koncích pole přes příč oraný hlavně*

tam, kde se až do konce dojížděti nemůže, die Pflugwende, Pflugkehre, der Anwand, Voracker, das Gewande. D., MV., Kál., Ktk. S. naposled a to na příč se oře. Us. Hk. Sil jsem proso na s-ti, nebudu ho žíti. Nár. pís. — **S.**, *v stilistice* conversio, epiphora, opakování na konci průpovědí. Nz. Cf. Complexio.

Souvraty, dle Dolany, Anseith, ves u Hostinného. PL.

Souvrstník, a, m., der Zeitgenosse.

Souvrství, n. Schichtengruppe, f. Bř. N. 235., 237.

Souvstupný děj = *děj s dějem hlavním v jedno spadající*. Ndr. 346.

Souvýznamný, synonym. Dch.

Souvztažnosť, i, f., die Korrelativität. Nz.

Souvztažný, korrelativ. Nz. Zásluha a mzda jsou pojmy s-ná; Oltář, oběť, kněžství tři věci tyto s-ny jsou; Ostatně někteří slova *zjevení* a *sláva* za s-ná berou. Šš. I. 181., 235., L. 40.

Souzbrojnictvo, a, n., die Waffenbruderschaft. Dch.

Souzemí, n., der Länderbestand. Nz.

Souzemní, landesgenössisch. Šm.

Souzenec, nce, m. = *souzený*. Pk.

Souzení, n., die Beurtheilung. Vz Souditi. — **S.**, das Richten, Entscheiden. Skutek, kterýžby k rozvažování a s. soudům zemským náležel. Václ. XX. S. bude těžké, odsúzenie těžšie a ohně trpěnie najtěžšie. Hus II. 286.

Souzený; *-en, a, o*, gerichtet, (vom Geschick) bestimmt. Jest to s-ná věc. Pňh. I. 343. — **kým.** Věc Bohem s-ná nemíjí. Č. — **kde oč.** Pakli sem súzen **na** té dědině o tu věc, ať okazuji. NB. Tč. 92. — **komu.** Co komu s-no, koněm neobjede. Pk. Dyž (když) jsi mně nebyla souděná, zvol sobě jiného. Šš. P. 323. — **od koho.** Šak jsi mně nebyla od Boha s-na; Můj milý, ale nevím kerý, ja kerý mně bude od Boha súzený. Šš. P. 576., 277. — Vz Souditi.

Souzenosť, i, f., der Fatalismus. Šm.

Souzkosť, zastr. = úzkosť. Šml.

Souznačka, y, f. = *souznačnosť*, synonymum. Us. Šd.

Souznačnosť, i, f., synonymia, die Synonymie, Sinnverwandtschaft.

Souznačný, *totéž znamenající*, synonymický, synonymisch. S. slovo (*souslov*, synonymum); sbírka slov s-ých (synonymika); nauka o slovech s-ných. Nz. S. člen, věta. Šš. L. 123., 128., I. 52. — **čemu.** S-no jest slovu (duchovně) *neduživí* slovo *bezbožní*. Šš. I. 60. (Hý.).

Souznak, u, m., *spoluznak, obapolné znamení, umluvená známka*, das verabredete Zeichen, σύσσημον. Šš. Mr. 65.

Souznělka, y, f., píšťala ve varhanách, der Konsonant. Vaněk.

Souznění, vz Assonance. S. zvuků. Kos. Ol. I. 167.

Souzorce, e, m., *synoptik*. Viděti, že s. evangelisty předpokládá (Jan); S-ci či synoptikové Matouš, Marek a Lukáš. Šš. J. 294., 210. Vz Synoptik.

Souzorný, synoptisch. Jak k evangeliím s-ným či synoptickým hledí. Šš. J. 281. (Hý.). Cf. Synoptik.

Souzpěv, u, m., symphonischer Gesang, concentus. Dch., Hd.

Souzpěvec, vce, m., der Mitsänger. Kamar.

Souzpěvní mše, die Vokalmusikmesse. Šm.

Souzvěna, y, f., die Harmonie. Šm.

Souzvučení, n., das Zusammentönen. Vz KP. II. 291., Ros.

Souzvučenka, y, f., die Harmonika. Šm.

Souzvučiti, il, ení, harmonisiren. Šm.

Souzvučka, y, f. = *souhláska*. Ros.

Souzvučnice, e, f. = *souzvučenka*.

Souzvučnosť, i, f., die Zusammenlautung, Einhelligkeit, Harmonie. Ros.

Souzvučný, *spolu zvučící*, harmonisch. Slova podobná, s-ná a názvučná. Šš. Sk. 241.

Souzvuk, u. m. = *spolu zvučení*, die Konsonanz, der Mitklang. — **S.**, *souhláska*. — **S.**, *srovnání zvuků hudebních*, der Akkord, die Harmonie. Ráj. Vz KP. II. 286.

Souzvukoměr, u, m., der Akkordometer. Šm.

Soužel, u, m., das Beileid. Šm.

Souželecí = *litovací*. S. list = *souželný*. Nz.

Souželný list psáti, das Beileidsschreiben. Jg.

Souženě, verengt; geplagt. Us.

Souženec, nce, m., *člověk soužený*, der Geplagte, von Leiden Heimgesuchte. Pomáhati s-cům. Šš. Mt. 69.

Soužení, n. = *protivenství, trápení, starosť, těžkosť*, die Angst, Bekümmerniss, Pein, Plage, Trübsal, Qual, Bedrängniss, Aengstigung, der Kummer, das Leiden. Jg. S. trpěti. S. někomu způsobiti; všeho s. prost býti. D. S. s-ním nerozmnožuj. Kom. Ptali se ho, žíznilo-liby aneb jedlo-liby a trpělo-liby jaké s. od zimy a sněhu. Štlc. To je s.! To je s tím s.!; Je to s. na tom světě!; Toužení a s. Dch. Je to súžení, kto sa zle ožení. Sl. ps. 18. S. jest jako ustavičná oratelka a vzdělavatelkyně. Šš. I. 59. Já se probudím, nic není, jen mého srdce soužení; Co je za súžení, dyž se chlap ožení, mladá ženka, starý muž; Vy o tom nevíte, jaké mám súžení, súží mě chudoba, nemám místa svého; První je s., dyž rodičů není. Šš. P. 187., 494, 495., 504. (Tč.). — **S.**, vz Zúžení.

Souženosť, i, f. = *trápení*, die Plage. V. — **S.**, vz Zúženosť.

Soužený; *-en, a, o*, geplagt. S-ným pomáhati máme. Us. Utrpení s-ných a zbitých. Hus III. 309. — **S.**, vz Zúžený.

1. **Soužiti**, suž, souže (ic), il, en, ení; *sužovati*. — **S.**, *skličiti, trápiti, trýzniti, mučiti, úzkosť, starosť činiti*, ängstigen, beängstigen, drängen, bedrängen, kränken, plagen. Jg. — **abs.** Péče mnohá sužuje. V. — **co.** Zda ste již všichni zemřeli, že dáte bludy vésti a božie slovo súžiti. Hus III. 274. S. své srdce. Us. — **koho čím:** neposlušností. — **kde. Na** mysli se soužil. Šš. Ps. 89. A ač **po** dvě lètě **v** Římě v žaláři soužil se. Šš. Sk. 238.

2. **Soužiti**, vz Súžiti, Zúžiti.

Soužilý, bedrängend. Šm.

Sova, sůva, sovka, sůvka, sovička, sovinka, sověnka, y, f. S-y mají měkké, kypré peří, kulatou hlavu s očima napřed. S. N. Die Eule. V MV. nepravá glossa. Pta. S. bukač, strix nebulosa, der Nebelkauz; kalous, s. aluco, der Nachtkauz; pálená, s. flammea, die Schleier-, Brandeule; kulich, kulíšek, s. Tengmalmi, die Steineule; lužní n. skalní, s. ulula, die Nachteule; ušatá, kalous, s. otus, die Ohreule; lesní, s. scops, die Baumeule; rákosní, s. palustris, die Sumpfeule. Jg. S. výr, bubo maximus; kalous, otus vulgaris; pustovka, brachyotus palustris; sýc obecný či kulíšek, Athenae noctua; puštík či s. obecná, syrnium aluco; s. pálená, s. flammea. Vz Frč. 362., Schd. II. 458., 459., S. N. S. noční. Rk. S. vyje, huká (vz Hu), Ros., Zlob., houká, huláká, huhlá, buká. Šp. Jich boje se ptactvo a plachý zvěř, jedno sovy neboja sě. Rkk. 15. A jest ten sbor pln nečistoty, ptactva nečistého, jako sov a kalúsuov. Hus I. 459. Za našimi humny zahukala sova; Jak se sova dověděla, hneď na svajbu přiletěla. Sš. P. 505., 697. Vlezly do toho sůvy, die Sache geht quer. Dch. Houká jako s. z boudy. Sk. Nech se jak chce uhladí s., přece neostojí podlé sokola; S. sikoře hlavatých nadává; Spí sova, ale slípku vidí. Pk. S. v noci hledí, ve dne slepne. Kom. S. nevysedí sokola. Vz Rodiče, Orel. V., Lb. Sova slavíka nezplodí. Sd. Chrání se ho jako s. světla. Vz Nenávisť. Č. Kouká (hledí) jako s. (škaredí se). Us. S. kde zpívá, tam se zle děje. L. I s. na slunce hledí. (Cf. Slepý o barvách). Prov. na Slov. Sokol skrze sovu vyseděný (nevděčný syn). Na Slov. Když s. zjestřabí, výše létá než sokol. L. S. kdyby pod nebesy lítala, předc sokolem nebude. L. Byť s. pod nebe létala, sokolem nebude. Č. Krkavec ani sova nevysedí holubic. S. houká-li, bude proměna času; Má-li v zimě mrznouti, povídá: Huňku, huňku (= houni); má-li v létě pršeti, volá: lochtušu, lochtušu (= plachtu)! Kda. — **S.,** *člověk mrzout.* Ty sovo! Pk. — **S.** *noční = noční tulák,* der Nachtschwärmer. Sych. — **S.,** y, m., osob. jm. Vz S. N.

Sovadina, y, f., něm. Sowadina, ves u Bystřice pod Hostýnem. PL. — **S.,** osob. jm. Mřk.

Sovák, a, m., Eulenmännchen, n.

Sovárna, y, f., statek u Holešova na Mor. Tč.

Sovek, vku, m. = *sypek peřiny* (od sn-ji). Vz Sypek. V., Prk. Př. 6. Ve vých. Čech. Kšá., Jir., Kd. Vz Souky.

Sovenice, Sowenitz, ves u Nimburka. PL.

Sovereign, angl. (sovrehn), angl. zlatá mince = 20 šilinků.

Soví, sovový, Eulen-. S. oči, péro, hnízdo, hlas. Kdyby šlo po sovím, nebylo by nikdy dne. Č. M. 212. S. zrak. Smil v. 1741. — **S.** *střela, růžičky p. Marie, krevník,* poterium sanguisorba, die Pimpinelle, rostl. L. — **S.** *hory,* das Eulengebirge. Vz Krč. 334.

So viel. Sbírali každého jitra, každý *což* snísti mohl. A žádný, co jich tu bylo, nic nevynesl. *Pokudž* já rozuměti mohl, ona jest dobrá byla. Okrouhlý podražec mým *vědomím* neroste v Čechách. Byl.

Sovík, a, m., osob. jm. Šd.

Sovín, a, m., mlýn u Boršic na Mor. Tč.

Sovina, y, f., der Eulengeruch. Šm.

Sovinec, nce, m., něm. Eulenberg, městys v Rymařovsku u Unčova na Mor. Vz S. N.

Sovinice n. **Soběnice,** ves v Litoměřicku. Tk. III. 53., 58., 60.

Sovinky, dle Dolany, městys v Boleslavsku. Vz S. N.

Sovisko, a, n., *ošklivá sova,* abscheuliche Eule. Jg.

Sovní = *soví,* Eulen-. Štelc.

Sovojovice, Sowojowitz, ves u Brandýsa n. L. PL.

Sovolusky, dle Dolany, Sowolusk, ves u Rožďalovic; něm. Soblitz, ves u Jablonného. PL., Tk. II. 430.

Sovovitý, eulenartig. S. ptáci, strixini. Krok.

Sovový, vz Soví.

Spaběrovati, nachlesend abnehmen oder sammeln. — **co kde:** ovoce **po** zahradě. Šp., Jg.

Spací, Schlaf-. S. pokoj, vůz (na dráze), doušek. Dch.

Spackati, verpfuschen, verhunzen. — **co.** Us. Šd.

Spáč, e, m., *kdo (dlouho) spí,* der Langschläfer, der Schläfer. Pošmurný den jako ta rozsáhlá osada olšanská tichých spáčů. Stňk. — Ros.

Spačice, dle Budějovice, Spatschitz, ves u G. Jeníkova. PL.

Spáčiti = *zpátečným učiniti,* abwenden. Jir., Výb. I. 1112. 25. — **se,** den Kauf rückgängig machen. Na Moravě. Brt. Rukojmie sě spáčili, traten zurück, wollten nicht bürgen. NB. Tč. 282. Súsedé se s-li, traten vom gegebenen Versprechen, vom geschlossenen Vertrage zurück. U Opav. Klš. Snoubenci se s-li, traten von der Heirath zurück. Na Ostrav. Tč. Kráva se s-la, wurde wieder läufig. Ib. Tč.

Spačka, y, f., die Schläferin. Rk.

Spáčky, pl., f., paseky u Jablunky u Vsetína. Mor. Tč.

Spád, u, m., *spadnutí,* der Fall. S. andělů s nebe. — **S.,** *svah,* Abschuss, m. S. vody (sklon, jejž má povrch vody s obzorem vodorovným. S. N.), das Gefälle. V. Voda, kam s. má, tam teče. Ros. Voda má s. po mojí louce. Ml. Ta voda nemá žádného spádu (odtoku); musí se vodě větší s. dáti. Šp. Úhel s-du, der Fallwinkel; úplný, das Totalgefälle. Nz. S. střechy, Dachrösche, f.; čeřitý. Dch. S. vody měřiti. Sych. S. vody u mlýnu na svrchní vodě: *nápad;* na spodní vodě u hřebenáčů: *střik.* Us. Kolo se žene spádem 3—4 střevíců. Vys. S. pole (naklonění), das Gefälle. Sedl. Nemáte žádného s-du k božským věcem. Sš. J. 179. S. v horn., das Verflachen, Einfallen, die Neigung. S. slabý, mírný, malý (geringes, kleines, flaches E.), ostrý, příkrý, veliký (starkes, steiles E.). Hř. — **S.,** *sjezd, výpad,* der Ausfall, Angriff. Ze zámku časté spády a škody na moři činili. V. — **S.** *na čihadle,* veliká síť k lapání ptáků skrytá v uměle připraveném lesíku, der Fallbaum beim Vogelherd. D., Šp. Čihati na s. (do sítí, pod síť). Us. —

Spády = stromky u výrovky n. na čihadle, na které ptactvo hřaduje, die Fallbäume. Šp. — **S.**, *cesta, šlepěje, obmysl, úskok*, der Schlich, Weg, die Spur, der Schleichweg, -quartier. Má s. do Bachorovy hospody. Us. Sd. **Vždyť** já vím, jaké ty máš s-dy. Us. Vrů. Zná on všecky s-dy. Má on své s-dy. S-dy něčí vyšetřiti. Plk. K vám mám vždycky spády. Us. Hý. Známť já vaše spády, že jste s hochy rády, proč se upejpáte, plaché dívčiny? Nár. pís. (Hý.).

Spadání, n., das Fallen, Herabfallen. S. vody, der Abfall; kůže, pysků (spára), die Hautschrunde. Ja.

Spadanina, y, f., něco spadaného, zvl. spadání kůže. Vz Spadání. Čern.

Spadanka = *padanka*. Us.

Spadaný; *spadán, ána, o*, ab-, herabgefallen. S. ovoce (spadlé); s. kůže na těle (rozsedlá, spára). Us. S. n. trudovatá tvář. Čern.

Spadati, vz Spadnouti.

Spádek, dku, m., *malý spád*, kleiner Abfall. — **S.** *na burse*, baisse, die Preiserniedrigung. — **S.**, *mana, medová rosa na listech stromů*, der Honigthau. Rozml. o vč. 14.

Spadení, n., das Herabfallen. S. velikého přívalu, Gussregen, Pass., Ž. wit. 105. 29., čípku (žába). V.

Spaditi = *hubeným činiti*, herabbringen. — **koho:** koně. Dch.

Spaditosť, i, f., der Abhang, die Abschüssigkeit. S. vody. Jg. Slovn., Č.

Spaditý, *položitý, nachýlený*, abschüssig. S. cesta, Č., hora. Šs.

Spadlec, dlce, m., der Herabgefallene. Ráj.

Spadlina, y, f., *spadlé ovoce*. Us. Dch. — **S.**, der Bergfall. D.

Spadlisko, a, n., v horn. = *kotlina*. Hř.

Spadlosť, i, f., das Abfallen. Jg.

Spadlý, ab-, herabgefallen, unerwartet, plötzlich. Ten je s-ý (suchý). Dhn. Co s pátra spadlý (= *náhlý*), V., čípek (zápal čípku), die Zäpfchenbräune, Byl., mandle (zánět branči), die Mandelbräune, klapky, der Augenlidervorfall, Ja., tvář, eingefallen. Zlob. — **odkud kam.** Lupen jest to, **do** propastné tůně **se** stromu již člověčenstva s-ý. Šs. Bs. 165. Hřích dědičný **od** Adama **na** nás s-lý. Šs. II. 94. Jako s nebe s. Dch.

Spádní, *ku spádu se vztahující*, Abfall-, abfällig. S. voda. Arch. IV. 271., 274.

Spadnosť, i, f., der Heimfall. J. tr. S. věcí u soudu složených, die Caducität der Depositen. J. tr.

Spádnosť, i, f., das Gefälle. Dch. S. měřiti, nivelliren. Čsk.

Spadnouti, dnu, dni, dna (ouc), dl a dnul, dnutí a dení; *spadati, spadávati, spadovati* = *spadnouti s hůry*, herab-, herunterfallen, abfallen, von einer Höhe fallen; *na hromadu padnouti, sesypati se*, ein-, zusammenfallen, einstürzen; *ubyti*, fallen, abnehmen; **se** = *hubeněti*, abfallen, mager werden; *pukati se, rozpadati se*, zerfallen, zerbersten, zerspringen. Jg. — **abs.** Déšť spadl, lešení spadlo, voda spadla. Us. Cena věcí spadá. Kom. Spadl veliký příval. V. Má na něho spadeno (= zlosť, s vrchu). Us. Fch. Literatura sem spadající (einschlägig). Dch. Na osice listí vadne, dyž uvadne, dolů spadne; Zrálo jabko, zrálo, jak dozrálo, spadlo; A dyž ono (jabko) spadne, po zemi se kúle (koulí), už sa můj syneček po tom světě túle (toulá). Šs. P. 280., 418., 588. — **odkud (jak).** **S** příkrého místa **po** hlavě spadnouti; Spadl hlas s nebe. V., BO. S. s vozu, s koně. Ros. S vína spadá. Kram. S vysoka s. Jd. S veliké cti a slávy s., V., s důstojnosti. Jel. S. s koně. Rkk. Pane, to babici spadne s kopy groš (nepodaří se jí). Us. Vk. Krásná panna stála před ní, jako by s oblak byla spadla. Erb. Sl. čít. 31. Mlč, plácale, dáš mi, až spadneš s nebe (= nikdy). U Žamb. Dbv. Se schodů po hlavě s. Er. P. 251. Prsteň s prsta spadně a vínek uvadně; Ten dóbek uvadne, lestí (listí) z něho spadne, tak se naší lásce nekdy konec stane; Škoda tě lípečko, spadnó s tebe listí; A dyž s koňa spadnu, šabla mně zazvoní; Nezhynu na zemi, zhynu na koňovi, s koně dolů spadnu, palaš mně zazvoní; Z jalovečky bude masa, a z děvečky spadne krása; Z mála bych ti, vrabče, dala, ežby z tebe hlava spadla. Šs. P. 111., 236., 549., 579., 592., 627., 697. Užitky, ježto s královstvie spadají. Arch. I. 67. S. se skály. Alx. Ruboš vazem (= na znak) s koně spade. Rkk. 43. Sukně vetchem s něho spadla. Pass. 614. Jakoby hora (kámen) se mne spadla. Hš. — **čím.** Spadají fíkové větrem. Aqn. S. láskou na někoho (nenadále se zamilovati). Ros. Ty země právem přirozeným naň spadly. Let. 160. Spadne-li Litva na prsy břemenem. Vz Brt. Instr. 15. Vězením se spadnouti, trápením. Us. — **kam (komu).** S. **v** nepřátely. St. skl. Voda spadává **na** kola. D. Spadá na mne s něho dědictví. Jel. Dědina jeho na dceru spadla. Št. Kn. š. 159. Veliká pohroma na křesťany **od** pohanuov spadla. Pass. 530. Chlebí-li (vdova) s dětmi zlé i dobré s nimi trpíc, její věno na děti spadá; Nebude-li žádného, na krále (díl ten) spadne. O. z D. Neb na ně všecko jako na dědice spadne. Kn. tov. 83. Umře-li jeden z nich a nezůstaví po sobě dědiců, statek na druhého živého spadne. Kol. 64. To poručenství spadne na nejbližšího přítele. Zříz. F. I. F. XXV. Spadá dřímota na lidi. BO. **K** zemi s. Alx. Ta naše Anička na kolena padla, by jí makověnka do fěrtúšku spadla; Jako polní kvítí ve dně v noci svítí a pak uvadne, do vode spadne; Esli mne ošidíš, ten hřích na tě spadně; těžko budě, synku, zapomínať na mne; A já plaču a naříkám dávnej příhody, měla sem vínek zelený, spadnul do vody. Šs. P. 226., 273., 283., 352. Že i jiné národnosti v povšechné to stočiště spadají; Vážnosť všech církví apoštolských na ni (církev římskou) spadla. Šs. I. 12., 23. Ten statek zuostalý aby na druhého spadl. NB. Tč. 192. To jest na Markrabinu milosť spadlo. Půh. I. 201. Spadlo na ně chtěnie. Kat. 2478. Spade bezduch **mezi** mrchy. Rkk. 57. S. v chladnú vodicu. Rkk. 60. Bázeň veliká spadla na ty, kteří . . . Žalan. 12. Spadl los na Matěje. Pass. 232. Veliká pohroma na křesťany od pohanuov spadla. Pass. 530. Spadnú na tě všecky kletby tyto a chopie sě tebe; To pokušenie spadlo na ty, kteří . . .;

Ale však čeho sú sě báli, to na ně spadlo: báli sě ztratiti zbožie, to sú ztratili a k tomu duše. Hus I. 55., II. 87., 124. Veliká hróza na všecky spadla. BO. Vše mi na hrdlo spadlo (na starosť mi dáno). Mus. Ptáci **do** obilí spadli. Děla jich do hlubin dunajských jim spadali. Bart. Čihaři celé hejno do kře spadlo. Us. Kdo se bojí jíní, spadne na něj sníh. Prov. Bl. — **(odkud, kam) jak.** Ať hodím kočku jak chci, vždycky spadne na nohy (darebáka nenapravíš). U Žamb. Dbv. (Ten purkrecht) spadl jest na pana *plným právem mimo* jich vuolí. NB. Tč. 159. Ježto naň odmrť **z** práva spadla **po** Brázdové; Nechce mi jich dáti, ježto na mě spadly **na** díle. Půh. II. 407., 441. A hvězdy s nebes spadaly jsú na zemi. Pass. 12. — **od čeho (odkud, kam).** Dobré **z** nóh nespadne od strachu. Mt. S. Zbožie, ješto jest **na** mě spadlo od mých předkóv; Dědictví **na** mě spadlo od mého otce. Půh. I. 180., II. 82. Od nich počátek biedy spadl jest na děti. Hus I. 294. Daj pán zemi tvé přieval prašný a s nebe spadni na tě popel, až i budeš potřien. Hus I. 55. Od prarodičů smrť na nás spadla. Sš. I. 63. Měla sem milého kominára, spadl mi **z** komína **do** Dunaja; Spadl s hrušek do podušek, spadl jako vtáček, dé (dej) mně můj potáček. Sš. P. 659., 762. S nebes **u** peklo s ním spadli. Kat. 1898. — **přes co:** přes vozy. Alx. 1120. — **kdy.** Srncovi **pod** zimu rohy spadají. Jg. Slovn. Ten list na tři sta hř. vzal, ješto jest **po** smrti otce mého na mě spadl. Půh. I. 170., II. 6., 120., 513. (Tč.). — **komu, čemu.** Spadl mu čípek (1. zapálil se; 2. umlkl). Sych. Čepy mu spadly (umlkl); Spadl mu zub (nemůže se vymluviti). Prov. Sych., Jd. Obilí, vínu spadá. V. Tomu spadly myšlénky (neví, co mluví). U Domažl. Němc. Štědrý groš na střechu uvrže, dva mu spadnou. Prov. Jd. — **na čem:** na obilí spadlo. V. Dobytku spadlo na ceně. Us. Na zboží spadlo. Us. Dch. — **čemu kde.** Obilí spadlo v trhu. Jd. Spadlo mu v krku (otekly mu žlázy v krku). Us. Sk. — **po kom, po čem na koho.** Ješto naň spravedlivě spadlo po sestře po jeho; Což jest po jeho otci naň spadlo. Půh. I. 288., 295., II. 130., 358. Statek spadl po otci (po něčí smrti) na syna. Tur. kron., Dipl. 1417., Jd. — **komu čeho:** Tomu trému ceny spadá. V. — **se.** Spadá se neužilec. Sych., V. Ten se spadl (zhubeněl). Us. Kf. Byl se měl spadnouti (se rozpuknouti). St. skl. — **se čím:** žalostí (pukati se). Ctib. — **se oč.** Musím jí vóz visutý kúpiti, bych se měl i hned o to spadati. St. skl. — **adv.** Čím výše sě pozdvihneš, najvyšší najníže spadneš. Hus I. 284.

Spadnutí, n., das Herabfallen. S. cihly se střechy. S. mandlí n. čepů (zánět branči). Vz Spadlý. Déšť, střecha zrovna na s. Dch. Ve světě jako na moři jednak jest zdvihnutie větrem pýchy, jednak dolóv s. psotú. Hus II. 279. — **S.** léna na pána, der Lehensheimfall. J. tr. — **S.,** *sboření,* der Einsturz. Ten dům jest na s. (schátralý). Sych., Ml.

Spadnutý; *-ut, a, o,* eingestürzt. S. plot. Němc.

Spadný, caduc, heimfällig. S. léno. J. tr.

Spádný = *spadlý, na niž se zvolna chýlící,* abschüssig, abgesenkt, Abfalls-. S. roura, mříž (Fallgitter). Dch. Spádný kopec, cesta (schodná). Jg.

Spádoměr, u, m., *nástroj k měření spádu,* das Nivellirinstrument, die Nivellirwage. Sedl. Fys. 218.

Spádoměrství, n., die Nivellirkunst. Sedl. Fys. 217.

Spagat, u, m., obyč. *špagát,* it., *motouz.*

Spáchání, n., die Begehung, die That. S. hřícha. Aqu.

Spáchaný; *-án, ána, o,* begangen, verübt. S. hřích, Kom., příklad. Har. S-ná krádež, vražda.

Spachatel, e, m., der Begeber, Verüber. Jg. S. brodně. Sš. I. 156.

Spachatelka, y, f., die Verüberin. Jg.

Spáchati, spáchám a spáši; *spachávati* = *učiniti, skutiti* (v dobrém i ve zlém smyslu slova), thun, bewirken. Jg. — **co:** mnoho udatného s. Troj. S. hřích, V., Kom., Hus II. 73., nepravosť, nešlechetnosť, lotrovství, vraždu, V., báseň (žertovně). Us. Až i spáši boží nevoli. Št. N. 248. — **co čím:** vraždu vlastní rukou spáchati. V. — **co nad kým.** Uzříš, co já nad ní spáši. Leg. Sami vražbu nad sobů spáchámy. Rkk. 53. — **co proti komu.** Zlé jsem spáchal proti všem spravedlivostem tvým. Ojíř. — **co proč:** zločin ze závisti. Ml.

Spachov, a, m., Spachendorf, ves ve Slezsku. Tč.

Spachta, y, m. a f. = *ospalec, ospalkyně,* der Langschläfer, die -rin. Us. Č. U Čáslavi. Kšá.

Spachták, a, spachtavec, vce, m. = *ospalec.* Vz Spachta. Slov.

Spájecí kahan, die Löthlampe. Nz.

Spájedlo, a, n., *pajidlo,* der Löthkolben. Nz.

Spájeti, *spajiti,* vz Spojiti, löthen. Nz.

Spak, u, m., die verkehrte Seite, *opak.* Slov. Plk. — **S.,** der Pacht. Us. u Bolesl. — **S.,** a, m., atrota (monstrosus homo), zastr. Rozk.

Spáka, y, f., miopterus, letoun netopýrovitý. Krok. I. b. 78.

Spakostiti, il, ěn, ění (zastr.; na Mor. posud, Brt.) = *uškoditi, pokaziti,* schaden. — **komu proč v čem.** Neb zlý ďábel pro svů závisť rádby každému spakostil v ní (v blaženosti). Št.

Spakovati, šp. z něm., *složiti, schovati,* zusammenpacken. — **co kam.** Kram., Us. — **S.,** *smluviti,* verabreden. Us. u Bolesl. Šir.

Spal, a, m. = *spáč,* der Schläfer. Prk. Př. 21., Rozk. — *Sedm spalův* = sedm sv. bratří. Vz Gl. 310.

Spála (zastr. *vzpála),* y, f., nekrátí prý *á* v *a* v instrum sg. atd. (Cf. Blána), ale toto mínění jest **chybné,** vz A (I. 6. b. ř. 19. sh.). — **S.,** *úpal,* der Brand, das Brennen. Od sluneční s-ly. St. skl., Výb. I. 1138. 8. — **S.,** *zapálení, nemoc,* die Entzündung. Us. — a) **S.,** epidemická nemoc jevící se kožní osutinou, scarlatina, der Scharlach. Vz S. N. S. krvotočná, hladká, puchýřitá, strakatá, horečná. Lk. — b) **S.,** die Masern, morbilli, osypky. — c) **S.,** der Friesel, pur-

pura, *jáhliny*. Dítě má s-lu. Zlob. — d) **S.**, die Rötheln, papulae. V. — **S.**, serpedo, serpigo, herpes serpens, die fressenden Flechten. — **S.**, *zánět, snět rostlin*, der Sonnenbrand. Šk. S. lupení, der Laubrausch. Šk. Vz S. N. — **S.**, *černá skvrna* na břiše jelena v čas říjení, der Brand, Brunstbrand; *žlutohnědá skvrna*, na černých mysliveckých psech. Šp. — **S.**, y, m., osob. jm. Šd.

Spalanzanka, y, f., spalanzama, rostl. růžovitá. Rostl.

Spalato, **Spalatro**, a, n., Split, Spljet, mě. dalmatské.

Spalava, y, f., Spalawa, ves u Chotěboře. Vz S. N.

Spalba, y, f., das Verbrennen. Sš. Snt. 23.

Spalda = *rýž*.

Spalebný, verbrennbar. Rk.

Spalec, lce, m., der Schläfer. Vký.

Spálené Poříčí, Brennporitschen, ves u Přestic.

Spálení, n., das Verbrennen, die Verbrennung. Vz Spáliti. Pův. II. 223. S. papíru, dříví atd. — **S.**, *ožahnutí*, die Versengung. S. od ohně, Ras., od kopřivy. D.

Spálenina, y, f., *něco spáleného*, *smáha*, etwas Verbranntes. S-nou smrděti. Zlob. — **S.**, *spálení i spálené místo na těle*, *pláma*, der Brandfleck, das Brandmal, der Brandschaden. Puchýř od s-ny. Kom. Proti s-ně, polož na s-nu. Jád. — **S.** *studená, mrlina*, der Brand. Ja.

Spálenisko, a, n. = *spáleniště*. Bdl.

Spáleniště, ě, n., vz -iště. **S.**, *místo, kde něco spáleno*, die Brandstätte. V. — **S.**, *horká, spálená rolí*. Reš. — **S.**, Spalenischt, ves v Chrudimsku. — **S.** veliké, hořejní, dolejší, vsi u Dobrušky. PL.

Spálenka, y, f., *mourka*, jm. krav příčernalé hlavy. Us.

Spálený; *spálen, a, o*, verbrannt, brandig. S. ulice v Praze, Brennte-G. Dch. A co já dbám, galanů mám, a šak jim s-ných buchtiček dám. Sš. P. 667. S. prach (popel), krev, V., vůně z masa (smáha). Kom. — **jak.** Poleno **na** poly spálené. V. — **čím:** ohněm. V.

Spalisko, a, **spaliště**, ě, n., die Brandstätte. **Na** Ostrav. Tč.

Spalitelnosť, i, f., die Verbrennbarkeit. Pr. Chym. 115.

Spalitelný, verbrennlich, verbrennbar. Síra jest hmota s-ná. Pr. Chym. 83.

Spáliti, spálím, spal, spále (íc), il, en, ení; *spalovati*. **S.** = *ohněm ztráviti, upáliti*, ver-, nieder-, wegbrennen, durchs Feuer vertilgen; *ohněm, horkostí uškoditi, ožehnouti*, durch Feuer, durch Hitze verletzen; *ošiditi*, betrügen; **se** = *shořeti*, verbrennen; *ohněm sobě ránu, bolesť učiniti*, sich verbrennen. **Jg.** — **co, koho:** člověka (upáliti). Boč. A my máme oheň ten, který spálil kyják ten; A kedy jich (buchty) pekla, spálila ich a přiňda k muzice, chválila ich. Sš. P. 621., 677. Poklady svého domu s.; s. knihy Viklefovy; Oheň zdejší všecky věci zemské bude páliti a spálí. Hus I. 279., II. 59., III. 124. Mráz všecko spálil. Šd. S. dříví, Us., město. D. Slunce spaluje hory. Štelc. Jako oheň spaluje les. V. Koho kaše spálila, ten i na podmáslí fouká. Prov. Koho kaše spálí, vždycky fouká. D. Mráz kopřivu nespálí. Prov. Jg. Ten ho spálil (ošidil). Us. Spálil boty = utekl. Bdl. — **co jak: na** prach, Har. II. 126., V., Sych., **u** popel, Bj., na popel. Jel. Ej lásko, lásko, lásko, jak hoříš plamenem a spaluješ srdenko, spaluješ na hlaveň. Sš. P. 349. S-li to **do** pracha. U Rychn. Msk. S-il mi **beze** vší viny to vše, co sem měla. Půh. I. 168. Bo moja dušička spasena, tvoja je **na** věky spálena. Sš. P. 1. — **co čím:** ohněm, V., látku barvou. Us. — **co kde:** látku **v** barvě, D., chléb v peci. Spálil jest **po** poli všecko openie. BO. Kdo se jednou **na** vřelém spálil, i na studené douchá. Lb. Mráz všechen květ na stromech s-il. Šd. S-il mi to na mém zboží. Půh. II. 286. — **co komu.** S-il si hubu (neopatrnou řečí). Us. Dch. S-il mi les. Půh. I. 354. Lovec zajíci s-il kožich. Us. Bf. Sobě ruce, prsty, D., někomu zrak s. (nabulíkovati něco). Us. — **se.** Hleď, abys se nespálil (nezmýlil). Č. Spálil se (sklaplo mu, chybilo mu). Ros. Kdo se ohněm obírá, spálí se. Prov. Jg. Už se jich několik spálilo (zčernilo, škodu vzalo). Vz Škoda. Č. — **co, se oč.** Spálil se o něj (= nepřemohl ho, jak myslil; 2. nenaklonil ho k své vůli). Mus., Č. S-la si mezulánku o uhel. Er. P. 245.

1. **Spalivosť**, i, f., *ospalosť*, die Schläfrigkeit. Jud. 4. ms.

2. **Spalivosť**, i, f., die Verbrennungskraft. Jg.

1. **Spalivý**, *ospalý*, schlaftrunken, schläfrig. Ms. — **k čemu.** Jenž jest bdící k básněm a s-vý k božiemu slovu. Hus III. 140.

2. **Spalivý**, verbrennend, zündend. Rostl.

Spalky, ův, m., pl. = *výpalky*, die Branntweinträber. Míti voly na s-kách, krmiti je s-ky. Us. U Petrovic. Dch.

Spalna, y, f., *spárna*, das Schlafzimmer. Vký.

Spalnička, y, f., *vyraženina*, die Rötheln. Vz Spála. Ja.

Spalnieř, *spalnieř*, e, m., *rytířské odění na plece*, lorecernium, *náplecník*, vl. spalliera, fr. épalière, das Schulterblatt der Rüstung. St. skl., Výb. I. 1114. 36.

Spalník, a, m., der Langschläfer. Rk.

Spalnosť, i, f., die Verbrennlichkeit.

Spalný, *shořný*, verbrennlich. S. teplo, die Verbrennungstemperatur. Nz. Nespalná zeď, D., železná pokladnice.

Spálov, u, m., na Mor. = *lehárna*, das Schlafzimmer. D. — **S.**, a, m., něm. Sponau, mě. u Hranic na Mor., vz S. N. — **S.**, něm. Spalov, ves u Semil. PL.

Spalovací postup, der Verbrennungsprocess. Nz.

Spalovati, vz Spáliti.

Spálový, od *spály*. S. smět, der Purpurfriesel. Ja.

Spaltmaschine, něm., vz Rozštěpovací. Skř.

Spalý = *ospalý*. U Přer. Kd.

Spamátniti, il, ěn, ění, verewigen. — **co.** Shak. Makb. 3.

Spamatování, n., das Merken, Erinnern. To vyřkl pro lepší jich s. Br. — **S.**, *spis*.

paměti, Memoire, die Gedächtnissschrift. Ipokrates ve svých s-nich učí. Aesop. — **S.**, *přijití a přivedení k sobě*, das Erwecken. D., Jg.

Spamatovati, *zpamatovati* = *paměti objíti*, *v paměť vložiti*, gedenken, auswendig lernen, sich merken; *v paměti obnoviti*, sich erinnern, gedenken; *připomenouti*, gedenken, erzählen, sagen; *zkřísiti*, zu sich o. zum Bewusstsein bringen; **se** = *vzpomenouti si nač*, sich erinnern, besinnen; *k sobě přijíti*, zum Bewusstsein o. zur Besinnung kommen, zu sich selbst kommen, sich fassen. Jg. — **co, koho:** píseň (v paměť vložiti). Br. Kdyby kdo těch artikulů dobře s. nemohl (na ně zpomenouti). V. Spamatovali ho zase (zkřísili). Us. Bůh Priapus některá řecká slova uchytil a s-val. Jel. Enc. m. 72. Dal nám pán Buoh dlúhý čas, abychom své hřiechy lépe s-li a jich statečně želeli. Hus III. 228. — **co komu:** sobě něco s. (připomenouti). Kram. — **se.** Až se spamatuji (si vzpomenu), povím to. Us. Spamatoval se zase (přišel k sobě). Sych. Pomrzlé stromoví s těžkem se s jara spamatuje. Sych. — **se od čeho.** Po delším čase od leknutí se s. Ml.

Spameť, zpameť, i, f., ve frasi: na spameť uměti, říkati, se učiti = *z paměti*, auswendig (lernen, hersagen). D., Zák. sv. Ben. Cf. násl.

Spaměti, lépe: z paměti (něco říkati), auswendig. Jg. Vz Paměť.

Spamětlivosť, i, f. = *pamětlivosť*, die Erinnerungskraft.

Spamětlivý = *pamětlivý*, der gut merkt, sich gut erinnert. Reš.

Spančilý, *zpančilý*, *zpanštilý* = herrisch geworden. Mus. IV. b. 165.

Spančiti, *spančiti*, *spanštiti*, *zpanštiti* = *panským učiniti*, herrisch machen. — **se**, herrisch werden. Us.

Spanda, y, f., stipa, zastr. Veleš. — **S.** = *spačka*. Mor. Hý.

Spánek, nku, **spáneček**, čku, m. = *spání*, *sen*, der Schlaf. Do libého s-ku někoho ukolíbati. Tabl. S. mne nadejde. Mt. Smrť jenom nějakým spánkem dočasným jest. Sš. Sk. 92. Má s. protrhaný. Sk. Dnes mu do spánku nebylo. Kmsk. Jde (přichází) na mne s. Us. Šd. Jest na věčném s-ku = zemřel. Bdl. S. jest smrti příbuzný. Km. S. smrti spáti. Dch. — **S.**, *lék pro spání*, der Schlaftrunk. — **S.** = *olej makový*, *mléko makové*, opium. V. Vz Rostl. 60. — **S.**, *spánky*, ův, m., pl. = *skráně*, *židoviny*, die Schläfe. Do s-ku se uhoditi. Us. — **S.**, *rostlina*: lilek černý (solanum nigrum, kleiner Nachtschatten); psí víno. — *Spánky*, *hnůj v očích po spání*, die Augenbutter. Má plné oči s-ků. Us.

Spaněti, ěl, ění = *v pána se obrátiti*, *zpyšněti*, stolz werden. Již nám spaněl. Ros.

Spanchartilý, *zpanchartilý*, *zpanhartilý*, *zparchantilý* = *nepravý*. S. syn. Lom. Zpankhartilé vábení. V.

Spání, lépe než *spaní*, n., das Schlafen, der Schlaf. V., Jg. S. = všeobecný klid těla, v němž veškeré ústroje těla ponenáhlu pozbývají samovolného pohybu. Vz Schd. II. 377., S. N. S. čujné (z kterého člověk při sebe menším šelestu procitne). U Opav. Klš. Míti dobré s.; Už je zase po s.; Dobré s., dobré zdraví; Protrhnouti se ze s.; Bouřiti koho ve s.; Tvrdé s. Dch. Ve spání viděti; dušení člověka ve spaní; ve spaní si povoliti; chrápati ve spaní; ke spaní se položiti. V. Ten ve spání od par ucpán; spání občerstvuje. Kom. K s. přivésti, s. zahnati; ze s. někoho vyraziti, se probuditi; ustavičné s. (záchvat). V. Ve spání. Br. Ve s. mu to přišlo. Ros. Najíti koho ve spaní (an spí); s. ho napadá; s. odnésti; ze s. mluviti. D. Posaďte se u nás, abyste nám spaní neodnesl. Us. Staň, Lukáši, staň ze spání, už je obraz malovaný; Vyletěla holubička ze skály, probudila modré oči ze spaní; Sedlák jede z vorání, žena stává ze spání. Sš. P. 397., 676. Oni ale domněli se, že o s. sna mluví. Sš. J. 183. Ze spanie vstáti. Dal. 161. Dobrého člověka spanie i každý skutek nenie bez odplaty. Hus II. 26. Praha v jutřniem s. Rkk. Přílišné s. není zdravé. Ros. S. někomu přetrhnouti. Jel. Plné oči spaní mám; v tvrdém s. dítě zalehla; jde na mne s.; probrati, protrhnouti se ze s. Sych. S. magnetické. Ja. Panské (dlouhé) spaní žebrači snídaní. Mus., Č. Vz Sen, 1. Strany **přísloví** vz: Blaník, Hrnec, Limb, Mák, Makovice, Myš, Oko, Plachta, Prospati, Slepý, Snop, Spáti, Žid. Vz S. N. — **S.**, *souležení*, das Beischlafen. V.

Spaničkati, *spinkati*, leicht, süss schlafen (o dětech). Spaničkej tiše. Mor. Tč. Cf. Spánkati.

Spaníčko, a, n., das Schläfchen. D., Č.

Spaník, a, m., *kdo dlouho spí*, der Langschläfer. D.

Spanile = *sličně*, *pěkně*, herrlich, schön. S. růsti, Br., kráčeti, St. skl., **na koni si počínati**. Har. — Jg.

Spanilolící, schönwangig (slovo nové). Jg.

Spanilomyslný, edelsinnig. Šm.

Spanilosť, *zpanilosť*, i, f., *velebnosť*, *skvostnosť*, die Herrlichkeit, Pracht, Grossmuth, Hochherzigkeit. S. a šlechetnosť mysli. V. S. skutků. Háj. — **S.**, *sličnosť*, *leposť*, *pěknosť*, *slušnosť*, *milostnosť*, die Grazie, Wohlgestalt, Schönheit, Holdseligkeit, Anmuth. S. krásy, V., lesů. Br. Místo to také pro s. vody velmi oblíbil. Háj. — Jg.

Spanilotvářný, *krásnolicí*, vom holden Antlitz. Nej.

Spanilý, *zpanilý*, *v pána obrácený*, in einen Herrn verwandelt. Ros. — **S.**, *velebný*, *vznešený*, *pěkně veliký*, herrlich, prächtig, majestätisch, ansehnlich, gross, erhaben. S. jonák, kůň, strom; s-lému sluší všecko. Ros. Jako cedrové libánští s-lí. Br. S. postava. St. skl. Lev jest zvíře s. Br. — **S.**, *pěkný*, *sličný*, *ozdobný*, *bez značného ponětí velikosti neb vznešenosti*, schön, wohlgestaltet, wohlgebildet, angenehm, graziös, hold, holdselig. V. Uhlídl tam svou mjilou, pěknou, krásnou, s-lou. Sš. P. 269. S. člověk, dítě, D., jinoch, vlasy, Gníd., krk, chod, rovina, Us., krása. Lom. — **čím:** tělem. Kom. **Vz** Krásný. — **jak: na** pohled. Us. — **S.**, *s ponětím mravné velikosti*, *šlechetný*, *vznešený*, edel, hoch, hochherzig. **A my bratra našeho**

Valrama, muže s-lého, dáme jí za manželа. Háj. Psala bych či, psala, me s-le srdce, ale němom času, bo sě měnim krasu. Sš. P. 355. S. čin, duše, úmysl, mysl, slovo, řeč. Aqu. S-lou myslí obdařený. V., Kom. — **S.**, *neobecný, neobyčejný, zvláštní, výborný*, herrlich, vorzüglich, trefflich. Zdraví nejspanilejší klenot. Krab. — **k čemu.** Ta voda jest ze všech nejspanilejší k očím. Čern.

Spaniol, u, m., druh šňupavého tabáku. S. N. Vz Spaňol.

Spánkati, *spinkati*, v dětinské řeči = *spáti*, schlafen (in der Kindersprache). Us. Vz Spaničkati.

Spankov, a, m., něm. Spankowa a Spankau, ves u Manetína. PL.

Spánkovice, vymyšlené jm. Již je ve S-cích = spí. U Litmš. Dř.

Spánkový, Schlaf-. S. prášek. Rostl.

Spánky, vz Spánek, die Schläfe.

Spánlivka, y, f., *nemoc*, febris intermittens soporosa, lethargica, das Schlaffieber. Ja.

Spánlivosť, i, f., *ospalosť*, die Schläfrigkeit. S. hluchá a nepřemožená, die Schlafsucht. V.

Spánlivý, *ospalý*, schläfrig. Phlegmaticus jest s-vý. Ms. bib. S. mysl. M., BO. Plískánie nestatečné nbudí s-vé. Hus I. 232.

Spaňol, u, m., *tabák španělský*, der Spaniol. Rostl. Vz Spaniol.

Spaňov, a, m., Spaniow, ves u Domažlic. PL.

Spanštěti, ěl, ění = *panský mrav na se přijati*, herrisch, stolz werden.

Spanštilý, *spančilý, zpanštilý, zpančilý* = *kdo se spančil, pánem stal*, herrisch, stolz geworden.

Spanštiti se, *spančiti se, zp* . . . = *panským se státi* = *spanštěti*. Jg.

Spapati, v řeči dětské = *snísti*, zusammenessen. Us. — **co komu.** Liška vešla do světničky a s-la mu polívečku. Er. Čít. sl. 43.

1. **Spár,** u, m., **spara,** y, f. *Spár, částka čihadla (bidélko)* do sítí k táhání ptáka přivázaného, aby do výšky poletoval a jiní jej vidouce k němu přilétali, die Rege, der Vogelkloben, das Ruder. Táhání ptáka slove: *páření, sparování*. Ptáka na spár vyšperkovati (připraviti, vystrojiti). Do s-ru dáti. Us. Jako koroptva čížebná na spáře (Št.), tak jest srdce pyšného. Br. Na spaře někoho držeti (v naději). L. Vz Jg.

2. **Spár, zpár, špár,** u, *spárek, špárek, čpárek*, rku, *spáreček, špáreček, čpáreček*, čku, m. = *pazour, pazneht*, u Opavy *špara*, Klš., die Klaue. Dobytek stůně na špáry. Dobytku (hovězímu, ovčímu a vepřovému) lezou špáry. Chmela. Vzal ji orel mezi své zpáry. Aesop. Ten kohout má s-ry! Us. Dch. S-ry = pazneһty jelení, dančí, srnčí a černé zvěři. Šp. Ďábel mě drží ve s-rech svých. Kká. Natahuje s-ry. Us. Šd. — **S.**, *zaječí nožka*, der Hasenfuss. Us. — **S.**, *noha*, der Fuss (potupně). U Opav. Klš.

3. **Spár** čertův, *špárek*, lycopodium, muscus clavatus, der Erdschwefel, rostl. Us.

1. **Spara,** y, f., *upárané lešení*, theatrum. Ros. — **S.**, Dachsparren. Prm. IV. č. 24. Nelez na s-ry, abys nespadl. Zlob. — **S.**, *nebezpečné místo*. Po sparách lézti, Ros., choditi, herumstrabanzen. Brt. Sháněti se za jahodami po sparách. Na Mor. Hý., Kom., Jg. — **S.**, vz Spár, 1.

2. **Spara,** y, f., *zpara* = *horko, vedro, parno*, die Hitze, Schwüle. Vz letnú sparu. Výb. I. 1074. 29., 1110. 37., St. skl. — **S.**, *spaření, puch, smrad, potový zápach*, der Gestank. St. skl. — Jg. — Cf. Sparno.

3. **Spára,** *špára*, y, f. (zastr. *spár*, u, m.) = *skulina*, die Fuge, Spalte, der Ritz. Jg., Bc., Kom. S. mezi prkny ve stěně. L. Nepřítel všecky s-ry jejich zná. Sš. S-ry v lodi ucpati. Us. Hk. S. styčná, die Stossfuge. Nz. — **S.**, *skulina, otvor mezi nehtem a prstem*. Reš. — **S.**, *prohlubina žlabovitá v prkně, do které vyvýšenina (péro) zapadá*. Techn. — **S.**, *rozpukaná kůže*, die Hautschrunde. Reš., Ja. — Jg.

1. **Spárati** = *odpárati*, auftrennen. — **co odkud:** tkanice se šatu.

2. **Spárati,** zastr. = *spořiti*, sparen. Mudr.

3. **Spárati** = *prohledati*, durchstöbern. — **co.** Jeho děcka všecko spárajú. Slez. a mor. Šd., Vch.

Sparátko, a, n., v horn., Schürblech, n. Šm.

Spařelisko, a, n. = *pelech, prázné místo na úrodném poli*. Na Ostrav. Tč.

Spáreň, rně, f., *lehárna*, das Schlafzimmer. Slov. Cf. Spárna.

Spařence, něm. Spařenetz, ves u Sobotky. PL.

Spaření, n., die Ab-, Verbrühung. S. ohněm. Jád. S. *od* vrúcí vody. Ras.

Spáření, n., die Zusammenpaarung.

Spařenina, y, f. = *spaření, též opařené místo*, die Verbrühung, die verbrühte Stelle. S. ohněm n. úkropem; s-nu něčím mazati. Jád. — **S.**, *něco spařeného, paření, pařivo, sparka*, die Abbrühung, das Brühfutter. Hospodář dává dobytku s-ny. Jg.

Spařenky, pl., f., *spařené housky* (jídlo), gebrühte Semmeln. Rk.

Spařený; *spařen, a, o*; verbrüht, abgebrüht. S. pice, D., housky (jídlo), kůže. Dch., Šp. — **S.**, na Slov. = *plný páry, potící se*, schwitzend. Bern. Vz Spařiti.

Spářený, *spojený*, zusammengepaart. Vz Spářiti. S. v bot., didymus, zwillingsartig, ze dvou patrných poloviček zakulatělých aneb okrouhlých složený na př. plody rozrazilu douškolistého. Rst. 494.

Spářeti, vz Spořiti.

Spargan, u, m., sparganium, die Igelsknospe. Rostl. I. a. 263.

Spařisko, a, n. = *suchopar*. Slov. Plk.

Spařiti, spařím, spař, spaře (íc), il, en, ení; *spařívati* = *do potu přivésti*, schwitzen machen, Slov.; *horkou vodou, ohněm* atd. *spáliti, zehřiti (politi), uškoditi*, ab-, ver-, einbrühen, heiss machen. — **co:** seno, otruby, košťály. — **co pro koho, komu:** dobytku, pro dobytek. Us. S. si nohy. Us. Ten tomu spaří dršťky (nic tomu neudělá). Mus. — **co, se čím.** S. se vodou (opařiti se). Us. Jest mu, jakoby se s-řil horkou vodou. Us. Dch. Otruby horkou vodou s. Us. Spaříš dršťky studenou vodou (nic neprospěješ). Us. —

se = 1. *zapotiti se*, schwitzen, Bern.; 2. *opařiti se horkou vodou* atd., sich verbrühen, Us.; 3. *puknouti*, springen, bersten. — **se kde.** Hrnec v peci se spařil (pukl). Us. Dch.

Spářiti, spářím, spař, spáře (íc), il, en, ení = *spojiti*, paaren, zusammenpaaren. — **koho:** ptáky (dáti samici k samci). Us. Pán Bůh spářil volky a čert spolky. Prov. Pan farár nás spári. Sl. ps. 50. Jak bychom jich spářili? Sych. — **se** = *spojiti se*. Ros.

Spárka, y, f. = *spáření*. Jg.

Sparkosený; *-sen, a, o* = *skoncovaný*, beendet. Už je to s-no. V Kunv. Msk.

Sparkosilý len = *odstarek*, verbuttet. Us. u Petrovic. Dch.

Spařky, ův, m., pl., *spařené peří slepičí* atd. (když se drůbež paří), abgebrühte Federn. Us. Jg., Mý., Dch.

Sparmanka, y, f., sparmannia, rostl. lipovitá. Rostl. I. a. 223.

Spárna, y, f., na Slov. = *lehárna*, die Schlafkammer. Bern., Šd., Ehr. Cf. Spáreň, Spalna.

Sparno, a, n. = *spara*, 2., die Hitze. Máme pořád veliké sparna. V již. Mor. Šd. Cf. Parno.

Sparnosť, i, f., na Slov. = *parno, teplo*, die Hitze. Bern.

Sparný, na Slov. = *parný, horký*, heiss. Dnes jest sparno. Bern.

Sparovati = *pářiti, nití volavce ku vzletování potahovati*. Vz Spár.

Spářovati, vz Spářiti.

Spárový, *od spáru*, Ruder-. S. niť. Vz Spár 1.

Sparta, y, f., mě. v Peloponnesu, *Lacedaemon*, a, m. Vz S. N. — *Sparťan*, a, m., pl. -né; *Lacedaemoňan*, a, m. Vz Spartové. — *Spartský lépe* než spartánský; *lacedaemonský*. Vz více v S. N. S. oběd (prostý). Bdl.

Spartak-us, a, m., vůdce otroků̊v, kteří zbouřivše se proti Římu krvavou válku v Italii způsobili r. 73.—71. př. Kr. Vz S. N.

Spartein, u, m., těkavá zásada v listech jetelice (spartium scoparium). Vz Šfk. 623.

Spartové, od σπείρειν seti = Thebané (vlastně: z dračích zubův od Kadma setých vyrostlí).

Sparupěiti, il, en, ení, zerstören, zerschlagen. U Olom. Šd.

Spas, u, m., die Weide. Sveřepece nemôž dáti na spasě. Kn. rož. čl. 271.

1. **Spás**, a, **spása**, y, m., zastr. = *spasitel*, der Retter, Erlöser. Strsl. съпасъ, salvator, koř. pas. Mkl. B. 14. Tamo bohóm spásim dat mnostvie obětí. Rkk. 15. Ty spase všeho míra, spasiž ny (nás). Pís. sv. Vojt.

2. **Spás**, u, m., **spása**, y, f. = *spasení, vysvobození*, das Heil, die Rettung, Erlösung, Errettung, Befreiung. Všemu světu na spás daný. St. skl. I. 191. Výb. I. 18. 27. S. a) *záporně* = zbavení a osvobození od ztráty a pokut, ježto hříšníka na soudu božím zastihnou a b) *kladně* = přeložení člověka do stavu blahosti a čáky věčného blahoslavenství. Šš. I. 25. Své dbejte s-sy. Dch. Pro s-u lidí podroboval se hladu a žízni, pro ni svízele, protivenství, pronásledování, pohanění, rány, žaláře, bídu, nouzi, nahotu a zimu a trudy jiné snášel; Dnem i nocí pro s-u lidí bděl; Očekávání dárce s-y; Od milosti boží zajisté všeliká s. naše počátek béře; Z milosti boží jiným propůjčené k spáse vlastní kořistiti; S. ta se tuto počíná, avšak v budoucnosti, v životě onom dokonává; Výminka, pode kterou křesťanstvím Bůh s-u uděluje, jest víra; Jedni slávou boží rozumějí věčnou v nebesích s-u; Prostředek, příprava, činitel, působitel s-y; Avšak Bůh stejně se o spásu pohanů stará; Židé vypadají ze s-y; Aby všeobecnosť s-y naznačil; Nýbrž (v kříži Kristově) také všemohutně s-u světa osnoval; Ješto (obřadové starého zákona) s-y pravé a skutečné člověku dopomoci nemohli; Že všechna spása z pouhé milosti boží pochodí; Aby pohanům s. dochována byla; Kořen i podloha s-y; Aby plnosť, velikolepost a přesažitosť věčné s-y vyobrazil; Nářadba s-y; Mimo církev nelze očekávati s-y; Spásu dokonati; Nikdo nemůže se jistotou s-sy bezpečiti; Prostředník s-y; Povšechnosť s-y v Kristu zjednané; Vnímavosť a touha po s-e duše; S. messiášem strojená; S-y své žádati, pílети, nedbati, s-ou opovrhovati; Odtahovati se s-ou; od věčné s-y vyloučiti; k s-e koho volati, dosažení s-y; se spásou svojí opět se střetiti; Měl nějaké právo k té s-e; Osnovati s-u; Ze židů s. vzejíti měla pro veškerenstvo; Tudy se s pravou s-ou minuli; S. lidstvu Kristem dobytá; skutečně Kristus s-u lidstvu poskýtal; Nyní s. jde z křesťanů; Snažiti se o s-u; Ježíš s-u naši vykonal; Dokonatel díla a s-y lidské; Dílo s-y lidské ve všech částkách provésti; Syn dílo s-y lidské vzal na sebe; Dílo s-y vykonati, dokonati; tajemství s-y lidské s tíží pochopiti; Působce s-y; Pracování jeho o s-e; Čehož lidstvu k spáse potřebí; Zákon nový s-u přináší; Spásy hledati v útěku; O s-u věčnou někoho připraviti; V tom k spáse naší prohlédal. Šš. I. 9., 20., 22., 24., 25., 46., 49., 97., 110., 169., II. 4., 13., 36., 89., 108., 133., 168., Sk. 125., 127., 168., L. 140., 143., 181., J. 70., 71., 76., 83., 88., 104., 89., 262., Mt. 199., 211., 11., 39., 210., 63. (Hý.).

Spása, vz Spás. 2.

Spásati, vz Spasiti.

Spasedlivý, heilsam. Tak se děje, že modlitba, jenž by měla býti s-vá, bude škodná. Hus I. 347.

Spasedlně, heilsam. V té řeči s. nás napomenul, abychom . . . Hus II. 220.

Spasenec, nce, m. = *spasený nebo spasen býti mající, věřící*, der Erlöste, Selige, Gläubige. V., Kom. S-ci a zatracenci. Štr., Hus I. 34. Bude súditi s-ce i zatracence. Hus I. 20. Anjelé jsou služební duchové posýlaní ku spáse s-ců; Vzkříšení s-ců. Šš. II. 39., L. 189. (Hý.).

Spasení, n., *vysvobození*, die Rettung, Befreiung; *zvl. vysvobození od věčné smrti*, die Erlösung, Seligmachung. Ros. Syna všem na spasenie dal. St. skl. III. 18. Pro vaše s. BO. S., salvatio, salus. Ž. wit. Hab. 8., 17. 3. Jak to Bara na své s. slíbila. Sš. Ať jsou tělu k otavení, duši naší ke s. Sš. P. 74. O s. málo dbáti; Bez smrti Kristovy nemohlo se díti s. člověčtva; Dopomoci

komu ku s.; S. vaše nešlo vaší snahou, nébrž božím darem a zhola nejde ze skutkův a působkův a zásluh vašich; Nikdo nemůže beze zvláštního zjevení božího jist a bezpečen býti svým s-ním. Sš. Bs. 63., J. 53., I. 107., II. 96., 176. (Hý.). Ježíš s nebes pro všech hřiešných s. k nám na svět přišel. Pass. 1. Na mé s-nie; Buďme pilni pro své s.; Protož ktož ne pro lidské s. a své, ale pro své lakomství nájemníkem jest, zloděj jest a lotr; Pravieše Jan Krstitel to, což bylo k zákonu, co k spravedlnosti, co bieše k s.; Neb když jsú spasitele čitedlně při sobě měli, méně sú k neviděným daróm s-nie svého mysli pozdvihli; Protož stalo se jemu s.; Nižádný nemá pochybovati o svém s. Hus I. 94., 307., 445., II. 15., 192., 414., III. 156. (Tč.). Kdo dojde s., pohan n. pohanka? Pohanka zajisté, poněvadž ji dobytek spase. Mřk. — **S.**, *štěstí*, das Heil, die Glückseligkeit. Pravá moudrosť jistými kroky k s. kráčí. Jel. — **S.** *věčné*, *život věčný*, *blahoslavenství*, die Seligkeit. Věčné s. obdržeti; věčného s. účastnu býti, V., dojíti. Sych. Pro s.! Zlob. Málo pilni jsú věčného s.; Z věčného zatracenie nemohú jíti zlí u věčné s. ani z věčného s. mohú jíti do věčného zatracenie; Z veliké milosti věčné s., a z hřiechu nekánie věčné zatracenie. Hus I. 58., II. 247., 154. — **S.** *louky*, die Abweidung. Vz Spásti.

Spasěnka, y, f. S. žíla, *plicnice*, *sleznice*, salvatella s. hepatica s. splenica. Vz Sal. 206., 34., 35., 37. Eine Ader.

Spasený; *spasen*, *a*, *o*, erlöst, errettet, selig. Spasenu býti. V. Spasen učiň lid svůj. S-na mě učiň; Duše chudých s-na učiní. Ž. wit. 3. 7., 71. 13. Pro spasenou dobu, co se to s námi děje? Č. exc. Ktož ztratie život svój pro mě a pro čtení, spasena jej učiním (Mark. 8.). Hus I. 455. — **S.** *louka od dobytka*, abgeweidet. Us. — S. oves = hostina při čepení nevěsty. U Příbora. Mtl.

Spasidlo, a, n., prostředek a nástroj spásy, das Heilmittel. Není zajisté pouhá víra spasidlem člověka. Sš. I. 25., Mt. 378. Jiní o kříži co s-dlu lidském vykládají slova ta. Sš. II. 108.

Spasilivý = *spasivý*, *spasitelný*. S. oběť přijatí. 14. stol. Židům mělo evangelium před jinými s-vou moci býti; Že skutek dobr jest a s-liv; S. milosť. Sš. I. 25., 317., II. 216.

Spasitel, e, m., *vysvoboditel*, *zachovatel*, der Erretter, Befreier, Erlöser. V., Ž. wit. Isa. 2. Strsl. съпаситель salvator, od съпас. Vz Spas, 1. Mkl. B. 175., 176. Příp. -тель. S. světa, der Heiland. Kom. Máme s-le před sebú jako zrcadlo; Spasitel, aby tě spasil, ne zatratil, budeš-li dobrý; Ve jméno s-le prositi; Ježíš, t. j. s-tel všemohoucí; S. plakal jest pro tě, plač ty sama na sě. Hus I. 471., II. 125., 191., 423., III. 124. Pán a s. náš Ježíš Kristus. V. S-le čekámy. ZN.

Spasitelka, y, **spasitelkyně**, ě, f., die Retterin. Smrž.

Spasitelník, a, m. = *spasitel*. Bibl.

Spasitelnosť, i, f., die Heilsamkeit. D.

Spasitelný = *spasující*, *prospěšný tělu n. duši*, heilsam. S. učení. Jel. Věc lidem s-ná. V. S. právo. V. — *S. víra ve smyslu činném* **Šp.** prý m.: *spasný*, neboť *spasitelný* jest prý ten, kdo spasen býti může; ale to mínění jest **mylné**, cf. předcházející a kromě toho: S. víra, Us.; s. porod, léta, vtělení boží, V., pro s-nou chvíli (pro spasení, pro Boha). Us. S. napomínání. Dch. Mněli sú, by modlitba hlasitá v sobě sama byla člověku s-ná; S. přikázánie; Ale na tuto s-nú radu hovadní lidé sě neobrátie; Ty lékařstvie s-né dáváš v té věci posvátné. Hus I. 290., 316., III. 210., 266. — **S.**, *mohoucí spasen býti*, errettbar, erlösbar. Ros.

Spasiti, spas, se (íc), il, sen (nikoli: -šen), ení; *spásati* (zastr.), *spasovati* — *od zahynutí zachovati*, erretten; *od věčné smrti vysvoboditi*, selig machen. Jg. — **koho**: člověka. Spaste duše vaše (= své). BO. To mě nespasí; Ten trochet jídla mne nespasí. Us. Dch. Račiž spasiť, lásko povčká, jejž učinil jsi, člověka; Nebo milosť jenom chtícího spasuje. Sš. Hc. 42., I. 114. Co je mně do tebe, do tvej pěknej krásy? Já se jí nenajím, ona mňa nespasí. Sš. P. 214. Spaste, lidé, duši, která běží k rybníku (se utopit). U Litomš. Dř. Pane, spas nás, hynemeť; Aby nalezl a spasil to, co bylo zahynulo t. j. člověka; Jdi, ženo! viera tvá tě s-la. Hus II. 48., 415., III. 219. (Tč.). — **koho od čeho.** Brs. 2. vyd. 234. Ktožby obrátil hřiešného od bludu, spasí duši jeho od smrti; Nazoveš jméno jeho Ježíš t. spasitel, nebť on spasí lid svój od jich hřiechóv. Hus I. 240., II. 24. Cf. Spásti, 2. — **koho skrze koho.** Prosíme, spas ny skrze Syna Davidova. Hus I. 129. Bůh nás s-il skrze jednorozeného syna svého; Ješto Bůh skrze potomka Abrahamova Krista věřící v něho zaslíbil spasiti; Že v semeni Abrahamově t. j. skrze jednoho potomka Abrahamova spasí veškero lidstvo. Sš. I. 61., II. 34., Sk. 43. (Hý.). Buoh poslal syna svého na svět, aby svět byl spasen skrze něho. Hus II. 7. — **v čem.** Neb nenie jiného jména, ve kterém bychom mohli spaseni býti, jedné to jméno Ježíš. Hus II. 150. — **proč.** Darmo, ne **ze** skutků spravedlnosti, ježto jsme činili my, nýbrž **podlé** milosrdenství svého spasil nás (Tit. 3. 5.). Sš. I. 47. — **jak.** Spaseni jsou **podlé** vyvolení milosti; Nejsme ještě dokonale a skutečně **v** celé míře a v celém obsahu spaseni; Bůh spasuje lidi podlé vlastního úlohu a **dle** milosti své; Že nikdo **bez** té svátosti nemůže spasen býti. Sš. I. 114., 91., 100., Sk. 112. (Hý.). — **kdy.** Tak tedy i za tohoto času ostatkové podlé milosti spaseni jsou. Sš. I. 112. — **kde.** Požehnaný, jenž přijel jest ve jméno božie, spas ny **na** výsosti. Hus II. 128. — **koho čeho:** by je spásal sich Tatar zlostivých (zprostil). Rkk. 49. — **koho, se čím:** se úskokem, útěkem (zachrániti). Nižádný svým zaslúžením, ale z milosti božské móž spasen býti. Hus III. 53. — **koho z čeho.** Sluhy své z rukou jejich spasil. Pís. br. — **koho před čím:** tato vazba má sice analogie: zachrániti koho před čím atd., ale vazby předcházející jsou *lepší*.

Spasivý, vz Spasilivý. S. moc kříže; S. působnosť; S. spravedlnosť; Obrať ten tvůj (svůj) s. pohled na mne; Jestliže jenom slibům a obřadům starého zákona nepřipisoval spasivého účinku; S. patření, visio beatifica; Svědectví Janovo pro židy s-vo a oblaživo býti mělo; To jest poslední čin působnosti s-vé Páně; Kde tato spojenosť a jednota obapolná mezi člověkem a Kristem se nalézá, jen tam plodové s-ví se docilují. Sš. I. 166., II. 94., 176., Sk. 169., 247., J. 26., 93., 109., 241. (Hý.).

Spaslík, a, m. = *trpaslík*, der Zwerg. D.

Spáslý = *spasený*, abgeweidet. Zlob. Tys s. (nejlepší kousky si vybíráš; vybíravý). Us. na Mor. Chmel.

Spasný; *spasen, sna, o* = *spásu dající*, heilsam, heilbringend, beseligend. City s-né. Chmel. S. působení smrti Páně připustiti; Pravdě tak jasné s-ného evangelia nepovoliti; S-né vyřízení úřadu biskupského. Sš. J. 58., II. 31., II. 381. (Hý.). S. slovo, napomenutí. Dch. — **S.**, *passivně, spásu obsahující, blažený*, selig. St. skl. — *Pozn.* Mělo by býti: *spásný*; vz á (se krátí).

Spasodan, a, m., cherubim, zastr. Rozk.

Spásonosný, heilbringend. S. myšlénka. Sš. I. 317.

Spasovati, vz Spasiti. Hus III. 160.

Spásozvěstný, heilverkündend. Rk.

1. **Spásti** = *spadnouti*, zastr., posud na Ostrav. Tč. Statek jeho má spásti (heimfallen) na ženu jeho a děti. Půh. III. 61. Všechny šaty na mateř spásti měly. NB. Tč. 204. Má to s. na jeho ženu. Půh. II. 385.

2. **Spásti**, spasu, spas, spasa (ouc), spásl, spasen, ení; *spásati* = *vypásti, pasením pohubiti*, abweiden, abhüten. V. — **co**: louku, trávu, pole, obilí. Us. Zlodějky med spásají. Kom. Velbloudové tu bylinu spásají. V. — **co kým**. Celou louku mu dobytkem spásl. Us. — **se** = *vypásti se*, sich dick fressen. Jak on se spase. Prov.

3. **Spásti**, salvare, retten. Cf. Spas, 2. — **koho**. Ludi a skot spaseš; Meč mój nespase mne; Spasi mě; Spasl jsi duši mú. Žalt. wit. 35. 7., 43. 7., 21. 22., 30. 8. Ale spasl jsi ny ot těch, již mučie nás. Výb. I. 60. 1. — **se komu**. Děte jí na užičku (lžičku) másla, aby se jí ta huběnka spásla. Sš. P. 759., 761. — **se**, sich betrügen. Jak ty se spaseš! Vz Vyhrůžka. Jg., Lb.

Spastviti, il, en, ení = *spásti*, beweiden, verzehren. Smrť je s-ví. Ž. wit. 48. 15., 79. 14.

1. **Spat**, *lépe:* spiat. Vz Sepnouti.

2. **Spat**, supinum slovesa *spáti*, vz toto.

3. **Spat**, u, m., zastr., *spání*, der Schlaf. Leg.

Spät, na Slov. = *zpět*. Bern.

Spátečně, spáteční, spátečnosť, vz Zp. . . .

Spátek, vz Zpátek.

Spatel, e, m. = *spáč*, der Schläfer. Obuď se, s-li, a povstaň. Sš. II. 125.

1. **Spáti**, spím (zastr. spiu), 3. os. pl. spí (tvar *spějí* náleží ke slovesu: spěti. Brs. 2. vd. 234.), spi (spěme, spěte), spě (ic; spiecze, Ž. wit. 87. 6.), spal, án, ání, sup. spat; *spávati*, schlafen. Strsl. sъpati, dormire; koř. asi sup; sr. stind. svap, svapiti, lit. spanas, lett. sapnis, stnord. sofa, řec. ὕπνος, lat. somnus. Mkl. L. 144. Vz *Spaní*. — **abs.** Ani spě ani bdě, ani v noci ani ve dne. Sedě s., nemoci s., celou noc nespati; nalezl vás spící; protož nespěme, ale bděme; šel, odešel spat. V. Spící supá n. chrápe; Komu se chce spáti, ten zívá. Kom. Nemniem, byť kdo snem mohl shřešiti, poněvadž spě nemá vóle svobodné. Št. N. 137. Málo bylo spáno té noci; Některá zvířata v zimě spí. Jg. Žádnému psu nedá spáti (= jest rozpustilý). Mus. Nedati s. V. Tuť vlk leží a zajíc spí. Tuť čert spí, popadneš jej za ocas. Spal bych; chce se mi spáti. Us. Psem spícím netrhej (nikoho nedráždi). Ros. Kde tě nesvrbí, nedrbej a psem, když chce spáti, za ocas netrhej. Ve mlýně nebuď a ožralce, když spí, nebuď. Čert nikdy nespí. Kdyby byl pes nespal, bylby zajíce dostal. Jg. Spí jako německá myš (hrubě a dlouho). V. Spí jako dřevo. Pk. Spí jako dudek, kotě. Vz Ospalý. Lb., Brt., Kf., Dch., Šd. Spí jako dub. Kf. Spí jako peň. Sš. Bs. Ta děvucha spala jako peň. Sš. P. 541. Spal jsem, jakoby mě do vody hodil. Us. Brt., Šd., Dch. Spí, jako by ho utopil. Us. Dch. Spí, jak by ho zabil. Šd. Spal jako zabitý. Šd., Mt. S. Čert nespí, mohlo by se nůco (nemilého) z toho státi. Jdi raděj spat. Us. Dch. Sednite si u nás, lebo nebudeme můct spať. Mt. S. Posaďte se u nás, abychom mohli spáti. Načež se odpovídá: Spáť, jako spáť, horší, myslím, vstávať. Us. Chodí spat so sliepkami. Mt. S. Co pak na tom hochoj máš, že mu nedáš spáť? U Rychn. Msk. Do toho dušička chodí jenom spat (o churavém, hubeném, bídném). Us. Šd. Děťátko plulo v košíku po vodě, jako by je kolíbal a spalo, jako by mu zpíval. Er. Čít. sl. 2. Že mu toliko ukázala, kam spat jíti má. NB. Tč. 148. Veru si ja spať lehnem. Sl. ps. č. 148. A už my se spat strojíme, bohu duši porúčíme; Co bych já sa nehněvala, obudila mja, jak sem spala; Možeš, milá, teprav spáti, až já budu bojovati; Ta nevěsta lenivá, sama mě spať pobízá; Spíš-li nebo nespíš, lebo mne neslyšíš; Běž, dceruško, lůžko stláti, bude tam kramářka spáti; Marjanka stala, čtvrť ovsa dala, zas polehoučku spať poléhala; Spíš-li, Nanynko, nebo nespíš; nebo ty mně odevřít nesmíš?; Až já světlo zahasím, sama sa ti ohlásím: Poď, Janošku, poď ty k nám, naša paní spí aj pán; Dříme se mi, dříme, ba i se mi spać chce, neřekla mi jeho matka, nevěsto ukladť se; Spi, Janíčku, spi, očička zamži!; Bude-li tak spávat, až budem žínávat, bude hospodářství zlé; Kady chodí, všudy spí, kde co nande, všecko sní; Nespim, nespim, kolednícky, ja čuju, ešče ja vam koledičku hotuju. Sš. P. 52., 81., 85., 89., 104., 127., 218., 338., 497., 510., 613., 687., 746. (Tč.). A aj hnutie (bouře) veliké stalo se na moři, tak že lodička přikrýváše sě vlnami, a on spáše (Mat. 8.); Jáť spím a srdce mé bdí (Pís. Šal. 5. 2.); Obec spicích; Ktož spí, nevládne sebú, ani co sobě zaslúží. Hus. II. 48., III. 58., 293. (Tč.). Jak kdo si postílá, tak spí; Když se hlava klepe, jdi spat, jest nejlépe. Pk., Lb. Kdo dlouho spí, málo zví. Vz Le-

nosť. Lb. Kdo sa modlí ležaci, toho Pánbu slyší spiaci (dřímaja). U Vsetína. Vck. Kdo se modlí leže, toho pán Bůh slyší dřímajo (spě). Us. Strany *přísloví* vz ještě *Spání*. – **co.** S. spánek (sen) věčný. Bž. 161. S. spánek smrti. Dch. —**jak dlouho: přes** celé noci s. Jel. Skrovný (parcus) spí chutně až **do** jitra. BO. Spala jak zabitá až do rána. Us. Šd. Spáti dlouho do rána nectí hospodáře, hejtmana. Prov. Pk. Celou noc s. Šš. P. 127. S. **do** bílého dne. — **jak.** Spí **na** obě uši (bezpečně si počíná). V. Spalo se jim jako **po** máku. Šml. Spal jsem jenom **na** mžitky (často jsem se probouzel). V Doudlebsku. S. otevřenýma očima. Prot. 118. Naše mama **z** ticha (= čujno) spává, ona dobrý pozor dává. Šš. P. 167. *Tiem snem nerod* nikdy spáti. Smil v. 939. Zajíc spí *otevřenýma očima* (o prozřetelných). Ros., Kom. — **proč.** Celou noc *hořem* nespal. St. skl. V. 125. **Z** hoře nespal. Rk. Když nemóžeš s. pro blchy, vzpomeň na ono písmo. Hus I. 84. *Velikým strachem* s. nemohou. Ab. z Günstr. S. **od** zármutku. Šš. L. 204. — **s kým:** se ženou, s mužem. V. Spi, bratříčku, s Kristem pánem. Er. P. 477. Spala bych, spala, ale ne sama, s pánem Ježiškem, s andělíčkama; Bys také umřela, ty s ním s. musíš; Ty s ňu možeš nocku spať, ale se jí nětykať; Bude s tebú pán Bůh spáti, andělíček kolébati. Šš. P. 70., 149., 178., 508. S holúbcem spáváše na jednej větvici. Rkk. 29. Ženu pojmi a jiný spi s ní; Kterýž bude spáti s mužem ženským obyčejem, oba sta učinila nehodu; Zlořečený, jenž spí (obcuje) s kterýmkolivěk hovadem. Hus I. 56., 192., 193. (Tč.). — **kde.** Bezpečně s. bude **na** lesiech (in saltibus); Chtie s. na svých postelech. BO. Dobře se spí na trávě **pod** stromem. Č. S. **vedlé** někoho. Us. Podlé někoho s. V. **Nad** něčím s. (nepilným býti). V. S. **ve** tmách, Rad. zv., v posteli, **na** lavici, v hrobě (umrlým býti). Us. Spí jako na vodě (lehce). Us. Spí jako na vlnách (lehce). Která (síla) **v** Tatrách spí. Hdk. C. 43. Spává ve fukači (o suchých). Bdl. Spi **na** psí plachtě (zdá se, že spí, ale slyší, co se mluví). Kšá. On ti bude **na** těch růžích libě spát. Brt. Anth. 69. Pán spal na podušce v konci na lodičce; Donesla mu tvrdé kameň: Spi, bratřičku, tade na něm; Došeu sem k ní, na uavici spaua, bozkau sem ju, aby hore staua; Aby měla na čem spávat. Šš. P. 16., 169., 352., 608. S. na peci, na seně; Vy tu spíte v hrobě. Er. P. 10., 254., 468. S militkem spáváše **na** jednom ložici. Rkk. 29. Aby jeho pravé člověctví bylo dokázáno, spal jest na lodi. Hus II. 49. Na niež spala (na podlaze). Kat. 859. Když spíš na svém pokoji. Smil v. 1347. — **komu.** Protož ta jest zvláštie příčina, proč nám spí Kristus a z té treskce nás; Bóh nespí lidem, jedné pro nedostatek viery, jejž mají. Hus. II. 49. — **kde kdy.** *Té noci* spal Petr **mezi** dvěma vojákoma. Šš. Sk. 140. S. jako had **v** zimě. Němc. Nedalas mi s. v noci, nedalas mi spáti. Er. P. 321. Jiní pracují a naši chytrci **v** tu dobu sladce spie. Hus I. 237. A v noci zákon jest spáti. Žk. 489. — **v čem.** Každý taký s. chce v hřieše. Hus II. 217., I. 129. — **se komu.** Jak se vám dnes spalo. Us. Č. — **adv.:** tvrdě, Br., tvrdo. Šš. P. 71., 179., 221. (Také o mrtvých.) Mírnosť měj, spi méň, bdi více. Jg. Slovn. Čujno (tiše) s. Šš. P. 338. Ti pravda dobre už spali. Er. Čít. sl. 65. — Vz stran *pořekadel: Hrnec, Naseti, Špaček.*

2. **Spáti** m.: sypati. Cf.: Pospěte hlavy popelem. Solf. (Bž. 33.).

Spatný, v tělocv. Cf. Pata. S. stoj, mit geschlossenen Füssen. Km.

Spatra, *z patra, lépe:* s patra, aus dem Stegreif. Vz Patro. Jg.

Spátralý. S. ovoce = špatné, vybrané. Us. Lg.

Spatřená, é, f., die Schau. Us. Vz Spatřený.

Spatření, n., der Anblick. Ze s. a ohledání střev hovadských hádati. V. Hodný s. Har. Liter tažení pacholátkům v prvním s. divné potvory se zdají. Kom. Bezprostředné a neobrazné s. bytosti boží. Šš. J. 25. Všecky dvéře zamčeny, žádného není k s. Šš. P. 100. Pravý osten k popuzení, abychom se modlili, jest pilné s. našie nemoci. Hus I. 292. Při s. krále řekl, **lépe**: spatřiv krále. Pk. Očima k s. libé město. Mand. Není k s., *lépe*: není, nelze ho spatřiti. Ku s. (Augenscheinvornahme) škod, ran, míst, stavení, gruntů přísežní před žalobou vysýláni býti a potom seznání o tom učiniti mají. Kol. 23.

Spatřený; *spatřen, a, o,* gesehen, erbliekt. Věci s-né. Kom. Na s-nou jíti, rekognosciren. Šm. — **kde.** O ohavnosti veliká, na miestě sv. již s-ná, že tě kdy trpí spasitel. Hus. I. 301.

Spatřitel, *spatřovatel,* e, m., der Erblicker, Besichtiger. Štelc., Ryt. křest.

Spatřitelka, *spatřovatelka,* y, *spatřitelkyně, spatřovatelkyně,* ě, f., die Erblickerin, Besichtigerin. Jg.

Spatřitelnosť, i, f., die Sichtbarkeit. Jg.

Spatřitelný, sichtbar. Hora z daleka s-ná. Ráj. — **čím:** lidskýma očima. Ryt. křest.

Spatřiti, tři, tře (íc), il, en, ení; *spatřovati, spatřovávati = shlednouti, ohledati, zvl. s ponětím pilnosti,* besichtigen, in Augenschein nehmen, sehen, ersehen, erblicken, betrachten, beobachten, berücksichtigen; *navštíviti* (V.), besuchen; *mysliti, uvažovati* (V.), besehen, erwägen; *poznati,* ersehen, erkennen. Jg. — **abs.** Abychom znamenajíc své vzdálenie od pravého zdraví spatřili, kterak hlubocě pohříženi jsme v nemoc. Hus I. 292. — **co:** všecko, nebe; hvězdář běh nebeský spatřuje. V. Spatři mě = *proba me.* Ž. wit. 25. 2. Takého nenajdeš sobě upřímného, jakého spatřuješ spasitele svého; Krev červenú tam s-li; Neplač vo ně, dítě mé, šak ho tam zase s-me; Zase ho tam s-me, až jednó všeci vstaneme. Šš. P. 51., 84., 180. (Tč.). Nespatřil otce již živa. Bž. 127. Kdy byste zde byli a náš způsob s-li, že byste mne snadno u sebe omluvili. Žer. 22. Znamenaj Petra, Jidáše spatři, Štěpána přijmi, Nikoláše zavrz; nečinie kostelní dostojenstvie křesťana. Hus I. 183. — **čeho:** drahých kamenů, **šp.** m.: *co.* Brt. V domě tom s-il N . . světla vezdejšího **šp.** m.: světlo. Brt. — **co kdy.** Strom **při** světle

s. Us. Při zatínání žil mnoho věcí sluší s. Ras. Nic se tak tence upřísti nemůže, aby toho lidé při slunci s. nemohli. Č. Aby svojeho milého za sedym let s-la. Sš. P. 577. Poněvadž při mlácení zrno mezi plevami se nespatřuje; Nikdo za živa Boha s. nemůže. Sš. I. 113., J. 25. — **(kde) proč.** Ve čtyřech úhlech prostěradla čtyři strany světa se spatřují **na** důkaz, že . . . Sš. Sk. 124. — **co (se) kde: na** střeše mech, na zemi nůž s. Us. I v zákonech národů spatřuje se mravné nápadnictví; Příbuzenství obou listů v tom spatřuje se, že . . .; Aniž v něm (v evangeliu) lidská jen moc se spatřuje; Ale i v tom se přednosť Petrova před jinými apoštoly spatřuje; Tertulian v soudu tom božím spatřoval následek vynešeného výhostu církve; S-il pak ve slávě té syna člověkova; Tak Daniel v rozličných obrazech osudy čtyř říší spatřuje; Podobně spatřujeme **u** zakladatelů mníšských řádů v církvi křesťanské, že . . . Sš. I. 28., II. 4., 12., 15., Sk. 56., 90., 124., 213. (Hý.). Co na té cestě spatříte, poznamenávejte sobě pilně. Žer. 331. A v tom zrcadle sě pilně spatřme, jenž nám před očima Buoh klade. Hus III. 134. S. se v zrcadle. Kom. — **na čem.** Spatřím na něm mistra. Jel. Když se spatřují na životě. V. — **co jak. Po** velikosti krásy stvořenstva zřetelně či obdobou, obdobně stvořitel spatřín býti může. Sš. I. 27. Ohlédaje se *štěstím* známého Turka spatřím. Vrat. 113. **S** pilností s. V. **Na** oko to spatřujeme (man sieht es augenscheinlich). Sych. Což se i na oko s. může, že . . . V. — **z čeho.** Z toho příkladu snadno se s. může. Br. Z toho muož člověk rozumný s., kterak hustě hřeší lidé v almužnách. Hus I. 451. — **kdy jak.** Již za svého v Korintě pobytu Pavel **na** vlastní oči s. mohl. Sš. I. 155. — **koho s kým.** Poručím tě panu Bohu i s ním, spatřil sem tě v zahradečce s inším. Sš. P. 206. — **v čem.** Kteří ve vypravovateli onom očitém jiného někoho spatřiti chtějí; Sv. otcové ve chromci onom spatřují obraz duchovních chromcův; V nichžto (v křesťanech) raději v té straně spoluctitele velesvatyně boží spatřovali; Vrchol odporu toho spatřen byl v ukřižování Páně. Sš. Sk. 2., 37., 116., L. 41. (Hý.). — **co, koho čím.** Jak ji spatřím jedním okem. Er. P. 178. Nespatřil jsem ho ani okem. Us. Šd. Rozumem čistým spatřím to, co jest oko tělestné nevidělo. Hus II. 426. — **s inft.** Spatřil ho jíti do města. A to jsem já vše tak býti očitě spatřil. Har. II. 124. — **jak dlouho. Po** tři neděle nespatřili jsme jasného nebe. Ml. — **an.** Spatřil jej, an šel do zahrady. Sv. — **že.** A s-il sem, že by tak velicě přesáhla múdrosť bláznovstvie, kterak velicě dělí sě světlo od temnosti. Hus I. 282.

Spatrnosť, i, f., die Sichtbarkeit. Reš. Vz Spatřitelnosť.

Spatrný, *spatřitelný*, sichtbar. Reš. — **S.**, *spatřováním se zabývající.* Takový člověk myslí hrdé chce vysoko létati jako orel v spatrném životu nade všecky. Št. N. 150.

Spatřování, n., das Schauen, die Anschauung, Beobachtung, Besehung. S. mimosobné, vzchytové = ekstatické; S. a nazírání blahé, visio beatifica. Sš. Sk. 90., 26. (Hý.).

Spatřovaný; *-án, a, o*, erblickt, angesehen atd., vz Spatřiti.

Spatřovatel, e, m., vz Spatřitel.

Spatřovatelka, y, f., vz Spatřitelka.

Spatřovati, vz Spatřiti.

Spaťúhati co = *nevybíravě sníst*i. Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Spažerkovati.

Spatý, vz Spiatý.

Spauo, Jest mi spauo (spavo) = chce se mi spáti. V Krkonš. Kb.

Spávaunice, e, f., das Kanapé. Slov.

Spavice, e, f., sopor, Schlafsucht, f. Vz S. N.

Spavosť, i, f., die Schlafsucht. Rk.

Spavovati = *pavováním stěžiti*, bauen, abbauen. — **co kde (na čem).** Nar. o hor. a k.

Spavý, schläfrig, schlafsüchtig. Spavou si udělati (u pekařů = po celou noc spáti). Šp. Je mi spavo. Cf. Spauo.

Spažerkovati = *spaťúhati*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Spě, zastr., *sepial, a, o.* Kat.; 2. = schlafend. Kat. 2224. Vz Spáti.

Specerei, něm., z lat., kupecké koření. Rk. — **S.** = *vonivosť, vonlivosť*, aroma, wohlriechende Spezerei. Specerií či vonlivostí veliké množství potřebováno při mrtvolách. Sš. L. 214.

Spéci (v obec. mluvě *spicti)*, speku, spec, speka (ouc), kl, čen, ení; *spékati, spěkati, spekati*; *spékávati* = *dohromady péci*, zusamenbacken, durch Hitze verdichten; *pečením ztráviti, spotřebovati*, aufbacken; *se* = *pečením stvrdnouti, sraziti se*, dicht werden, durch Backen zusammenschrumpfen. V. S sě, conglutinari. Ž. wit. 43. 25. — **co.** Slunce tu hlínu speklo. D. Za týden tři sta korců spekl (pečením spotřeboval). Ros. — **se.** Ta kýta se spekla. Ros. — **se s čím v co.** Vápno s vínem ažť sie zasie speče v hromadu. Jád. — **co, se kde (od čeho).** Komu se krev spekla (srazila) v životě od úrazu. Lk. Kámen se v ledvích spéká. V., Lk. Když mnoho lidí v tom volu spekl a o hrdlo připravil. V. Spekly se v něm kostky (= pecky) požitých střešní. Us. na Mor. Hý. — **se čím.** Pěna mořská horkostí slunečnou se speká. Br. Prach krví se spekl. Alx. 1124.

Special, *speciál*, a, m., z lat., *důvěrný přítel*. Rk.

Specialisovati = *zvláště, dopodrobna označiti*, specialisiren, besonders abgeben. S. N.

Specialní, *speciální*, z lat., *zvláštní*, besonders, einzeln, genau, speciell. S. rozkaz.

Specialnosť, *speciálnosť*, i, f., *specialita*, y, f., *zvláštnosť*, die Specialität.

Speci-es, e, f., podlé *Růže*, lat., *tvar, druh*, die Art, Gattung; s. facti, *vylíčení děje*, der Thatbestand; in specie, zvláště, obvzláště. S. panis et vini, podoba chleba a vína, die Gestalt. Sš. J. 113. *S. v lékárnictví* = příměsek léku, zvl. na hrubo rozkrájené n. roztlučené částky rostlinné. — *V počtářství* čtyři s. = čtyři známé způsoby jednoduchého počítání t. sčítání, odčítání, násobení a dělení. S. N.

Specifický, *zvláštní*, vše, co podstatě nějaké věci jest vlastní, nebo jí přísluší dle její přirozené povahy anebo zvláštnosti rodové, eigenthümlich, der natürlichen Beschaffenheit gemäss, verhältnissmässig, gemäss, specifisch. S. teplo, váha. Vz S. N.

Specifika, pl., n., léky, které v jistých nemocech velmi dobře účinkují ku př. chinin při zimnici střídavé, ein sicheres Heilmittel.

Specifikace, e, f., z lat., jednotlivé vyčtení, vyjmenování jednotlivých věcí jejich jménem, die Specifikation, genaues, namentliches Verzeichniss, die Namhaftmachung.

Specifikovati, *tvarovati, roztvarovati, rozdružiti, rozváděti na druhy, zevrubně vyčísti*, specificiren, namentlich, genau angeben, namhaft machen. Rk. — **co.**

Spectabilis, lat., titul fakultních děkanů na universitách. S. N.

Spectacul-um, a, n., lat., *podívaná, podívání, hluk*, die Schau, das Schaustück, der Anblick, Lärm, Spektakel.

Spěč, e, m. = *spáč*, der Schläfer. D.

Spečení, n., das Zusammenbacken.

Spečený; *-en, a, o*, zusammengebacken. Har.

Spečetění, n., die Versiegelung. S. krámu, die Sperranlegung. J. tr.

Spečetěný; *-ěn, a, o*, versiegelt. S. list. U. — **čím**: list s. třemi sty pečetí. Dač. I. 32.

Spečetiti, vz Zpečetiti.

Spěčiti se, *spíčiti se*, il, ení; *spěčovati se*, lépe než *spečovati se*. Jg. **S.** = *zepříti se, zpírati se*, widerstreben, sich widersetzen. — **komu, čemu.** Pravdě se spíčíš. D. Kteráž krajina pomyslila spíčiti se Římanům. Lom. — **proti čemu.** Tvrdosť jest tobě proti ostnům se zpěčovati. Br. Proti králům se spíčili. Koule. — **s inft.** Pakli se kteří to činiti spěčovali. D. Hornící toto podniknouti se s-li. Dač. I. 121. — **čeho.** Jmaje Polákům učiniti slib, toho se spěčoval. Dač. I. 168. — Vz *Zpíčiti se.*

Specka, y, f., *omáčka z pečené*, der Bratensaft. Us.

Spěčka, y, f., *která spí*, die Schläferin D.

Spěčky, adv., *ve spání*, schlafend, im Schlaf. Ve spěčky někoho přivésti. Zlob. Ve spěčky někoho zamordovati. Háj.

Spečný. S. uhlí, die Backkohle. Hř. S. koks, Backkoks. Hř.

Spěčovati se, vz Spěčiti se.

Spedice, e, f., it., *posýlka, obsýlka, doprava, výprava*, die Absendung, Warensendung, Spedition.

Spediteur *(speditér)*, fr., *odesylatel, odsylač, posylač, posylatel, výpravce*, der Versender, Spediteur. Rk.

Spedovati, *poslati, odeslati, odpraviti, vypraviti*, fördern, versenden, absenden, spediren. — **co kam**: do Jičína atd.

Speh, u, m., vz Špeh.

Spěch, u, m., *pospíchání*, od *spěti*, *ch* vsuto. Šf. Die Eile. Strsl. spěhъ. Vz Spěti, 2. Koř. spě, příp. -hъ. Mkl. B. 286. Na s. (brzo), na s. udělati; v krátkém času a na spěch; rychlého retunku na s. potřebujeme. V. Spěchem jídlo do sebe házeti; Míti s něčím na spěch; Má to s.?; Kam tak na s. pálíš? Dch. Na s. něco činiti. Let. 345. To nemá na s. Us. Šd. Takový s. vedl, není-li to nerozum? U Dobrušky. Vk. Na s. se stalo. Ros. Má na s. Us. Dělal, jakoby na s. měl. Sych. Spěchem dělej (na s.). Ros. Spěchem jíti. D. V s-chy se dáti. Č. V s-chu před někým jíti. St. skl. V s. zemi projiti. Ráj. S. není dobrý rádce (cf. Kvapné pospíchání jest macecha spravedlnosti). Pr., Rb. S. brzo umírá. Č. Strany **přísloví a pořekadel** vz: Běžeti, Dech, Hlava, Hořeti, Chození (zvl.), Keser, Kocour, Kot, Noha, Oheň, Páliti, Pata, Prut, Skok, *Spěšný*, Steh, Strýček, Švec, Uhlí, Vítr. — **S.**, *rychlé stíhání*, die Verfolgung, Svévolně odtud, neučiniv počtu, s nějakou sumou peněz vyvázl; po němž, nelitovavše nákladu, páni poručníci s. způsobili a doptavše se jeho v Salcburku, vsaditi jej dali. Břez. 38. — **S.**, *prospěch*, das Gedeihen, Glück. Na Slov. žencům se říká: ‚Spěšno vám žati'; načež oni děkují: ‚Zdraví za spěch' (za přání spěchu)! Plk.

Spěchák, a, m., *kdo spěchá*, der Eiler. Nej. Vz Spěchatel.

Spěchatel, e, m., der Eiler. Vz Spěchák.

Spěchatelka, y, **spěchatelkyně**, ě, f., die Eilerin. Č.

Spěchati, *spíchati* = *pospíchati*, eilen. S., od *spěch* a to od *spěti*, *ch* jest vsuto. Šf. — **odkud kam (kudy).** (Záboj) lesem bystro spěcháše **ot** muže **k** mužu **po** všickej vlasti. Rkk. 7. S. **do** školy, z práce. Spěchá jako švec **na** jarmark. Us. — **jak. S** velikým spěchem s. Us. — **s kým.** Už tam kněza nechaj, jenom se mnú spěchaj. Sš. P. 10.

Spěchavec, vce, m., lebia, hmyz. Krok.

Spěchavo = *spěšně*. Jb. 135.

Spěchavý, eilig. Šm.

Spěcholetný, eilbeflügelt. Dch.

Spěchoň, ě, m., der Eiler. Us. Všk.

Spěchule, e, f., tachynus, hmyz. Krok. II. 252.

Spejchati = zpyšněti. Dač. I. 313.

Spejšov, a, m., něm. Speschau, ves u Blanska na Mor. PL.

Spejznouti, stehlen. Cf. Pejznouti. U Olom. Sd.

Spekati, vz Spéci.

Speklina, y, f., *něco spekléko*, durch Hitze verhärteter Klumpen. S. v hovadě (chundel srsti). Ja., v oku, D., sirovatá (láva). Kram.

Speklitosť, i, f., *speklivosť, speklosť*, die Verhärtung durch Hitze. S. jater a jiného drobu (zacpání). Ja. S. kamenná. V.

Speklitý, speklivý, speklý, zusammengebacken, durch Hitze verhärtet. S. těsto, Jád S. vozher. D. Nejeden s. žid tak učinil. Sš. J. 65. S-tou tvrdosť obměkčovati. Byl. Předm. 4.

Spektakl, u, m., z lat., vz Spectaculum.

Spektralní, *spektrální, vidmový*, Spektral-. S. rozbor. Vz KP. II. 142., S. N.

Spektroskop, u, m., *vidmojev*. Ck. Vz S. N. S. Dubosqueův, Kirchhoffův a Bunsenův. Vz KP. II. 143. S. kapesní. Ck.

Spektr-um, a, n., *vidmo*, das Spektrum. Vz KP. II. 404., S. N.

Spekulace, e, f., z lat., *přemýšlení, pátrání, vypatřování*, die Nachsinnung, Er-

forschung (s. filosofická); *počítavá zištnost kupecká* (s. kupecká), *podniknutí*, ein Unternehmen, die Gewinnspähung, Spekulation. Koupě na zisk, auf Spekulation. Nz. Vz S. N.

Spekulační, Spekulations-. S. svatba. Němc.

Spekulant, a, m., *zištný a počítavý člověk*, der Gewinnspäher, Spekulant.

Spekulativní, *přemyšlivý, rozjímavý, pátravý, vypatřovací*, nachdenkend, spähend, unternehmend, spekulativ. Nz. S. výmysl, hlava, methoda či návod, S. N., *láska*. Kos. Ol. I. 267.

Spekulovati = *přemýšleti, počítati, pátrati, vypatřovati*, spekuliren. — **k čemu:** k úpadku vkladných listin, auf das Fallen der Aktien s. Nz.

Spělací, *co ke spílání náleží*. S. sochor, zum Bierfassen gehörig. Ros.

Spěláčký, Bierfasser-. Ros.

Spělák, a, m., der das Bier fassende Brauergeselle. Ros.

Spělati, zastr., vz Spílati.

Spelík, a, m., athochilus, pták, zastar. Rozk.

Spěliti, zastr. = *spěti, pospíchati*, eilen. — **kam.** Slunce **na** svět spělí. Výb. I. 135.

Spělkov, a, m., Spielkau, ves u Jimramova na Mor. PL.

Spělosť, i, f. Opatrni, ctní ve spělostech páni milí. NB. Tč. 244.

Spělov, a, m., Spielau, ves u Batelova na Mor. PL.

Spelunka, y, f., z lat., *jeskyně; místo nečisté, brloh, skrýš, peleš, kde chátra se schází*, Höhle, f., Nest, n., Spelunke, f. S. N.

Spemši, *spenši*, zastr. = sepiavši. Kat. 918., 2316. O neústrojných tvarech: spem, počemši m. spen, počenši vz Bž. §. 330. 7.

Spěna, y, f., cison, zastr. Rozk.

Spěnací = *spínací*, Bind-. S. provaz. Ja.

Spěnačka, y, f., die Fussfessel. Čsk. Cf. Spěnák.

Spěnadlo, a, n., das Koppelzeug. Čsk.

Spěnák, u, m., *spěnací provaz*, der Spannstrick. S-kem koně spínati. D.

Spenát, spenák, u, m. S. zelní. Flora. Vz *Spinat.*

Spencer, u, m., angl., v obecné mluvě *špenser* = *živůtek, kabátek bez šosův*, die Uiberzugsjacke, das Spencer. Rk.

Spendage (spendáž, v obec. mluvě *špendáž), dar, pomazanka*, die Spende, Schenkung, Spendage.

Spendovati, *darovati*, schenken, spendiren.

Speněžiti, vz Zpeněžiti.

Spění, n., *chvátání*, die Eile. Chml.

Spěnice, e, f., ein grosser Käfig auf dem Vogelheerd. Us.

1. **Spěniti,** il, ěn, ění; *spěňovati* = *pěnu sebrati*, abschäumen. Jg. — **co čím.** Zvaře stred, až zhustne, spienuj jej velmi čistě lžicí. Ms. o štěp. — 2. **S.,** *koně na pastvě spěnákem svázati*, ein Pferd spannen, seideln. D.

Spěnka, y, f., die Broche. Rk.

Spěnuška, y, f., *chumáčkovitá housenka*, die Spannraupe. D.

Spěnuškovatý. S-tí (motýlové), phalaenoidea, die Spanner. Nz.

Spera, y, m., osob. jm. Šd.

Spěra, y, f., v horn., die Verstrebung. Bc.

Spěrák, u, m., obyč. *šperák, šperhák*, der Sperrhaken.

Spěrek, *zpěrek, spírek*, rku, *spěreček*, čku, m. = *omydlek, kousek mýdla po praní zbylý*. Us., D. — **S.,** *vůbec malý kousek mýdla*. Am. Nemám ani spírek mýdla. Klat. Kd., Ktk.

Speřenosť, i, f., gefiederte Beschaffenheit. Jg.

Speřenožebrý. S. listy, folia penninervia. Rostl. I. 58.

Speřený, gefiedert, pinnatus. S. list. Sudo-, licho-, proti-, střídmo-, dvoj-, troj-, nad-, předo- atd.speřený; přetržně, ubíravě, zběžně, zdvojeně, křídelně, prstnatě, kloubnatě s. — Rostl.

Sperche-us, a, m., řeka v Thessalii.

Speřice, Speřitz, ves u Křelovic v Pardubsku. PL. Vz S. N.

Speřiti se, il, en, ení = *sraziti se*, zusammenstossen, handgemein werden. — **abs.** Ti kluci se s-li. U Rychn. — **s kým, s čím.** Uhři s Pražany se mužsky speřili. Let. 41. Buď kdo buď, že se s ním speřím. Ctib. — **jak.** Speřili se s velikou horlivostí. Troj. 379.

Sperka, y, f., žen. osob. jm. Pal. Rdh. 126.

Sperlach, zastr., *pokryvka*. S. na vůz, die Wagendecke. Půh. II. 605., Reš. Vz Gl. 467.

Spernatěti, ěl, ění, bitter werden. Us.

Spes, lat. In spe, v naději, v očekávání.

Speskovati, *zpeskovati* = *vyhubovati*, herunter machen. — **koho.** D. — **S.,** *zkaziti*. — **co:** sukno. Us.

Spessartin, u, m., *odruda granátu*, Mangankiesel, m. S. N.

Spesy, z it., *útraty, vydání, náklady*, die Kosten, Auslagen, Spesen. Rk., S. N.

Spěš, *spěše, spieš* (zastr.) = *spíš, spíše*. Na Mor. *posud*. Šd. Spěš n. spěšej. Brt. Klekni na kolena a pros pána Boha, bych moh co spěš umřiť; Utopím ho (nůž) v tobě a lebo sám v sobě, nech ta naše láska spěšej konec vezme; Spěše se ta hlina ve zlato obrátí, než se má maměnka z krchova navrátí. Sš. P. 80., 414., 491. Spiéš voda Lidečkem hore zpátkem půjde, než na mé hlavénce věneček zas bude. Sš. P. 478. (Tč.).

Spěše = na spěch, na kvap. Kat. 363., 1403.

Spěšiti, zastr. = *spíšiti*. BO.

Spěšná, é, f., jm. chrtice. Šp.

Spěšně = *hbitě, rychle*, kompar. *spěšněji* Schnell, geschwind, eilends, flugs, hurtig in Eile, eilig, behende. V. S. přijíti, mluviti; příliš s. V. S. a lakotně jísti. Kom. Co nejspěšněji. V. Kdo bystrý má vtip, s. věc prohlídne. Kom. S. něco udělati; s-ně čísti. D. To slovo má s. řečeno býti. Hus III. 260. Proto nás tu nezdržujte, spěšně váček rozvazujte. Sš. P. 741.

Spěšník, a, m., ein flinker, geschwinder Mensch. — **S.,** oxiopes, pavouk plicnatý. Krok. II. 249.

Spěšnomluvný, balbus, der schnell redet. Reš.

Spěšnosť, i, f., *hbitosť, rychlosť*, die Geschwindigkeit, Schnelligkeit, Schleunigkeit, Behendigkeit V., Aqu., Jel.

Spěšný = *hbitý, čerstvý, chvátavý, rychlý, bystrý, kvapný, náhlý*, eilig, geschwind, hurtig, schnell, eilfertig. V. S. výmluvnosť, Jel., pomoc, opatření. Sych. S. pochod, der Eilmarsch, práce, Postarbeit, f., malba, ein Kitsch; s-ným krokem někam jíti. Us. Dch. Protož, páni milí, prosíme vás za naučenie s-né, kterak je o to máme rozděliti. NB. Tč. 42. Spěšné dílo nebývá kalé, V., nerádo bývá dobré. D. Spěšnýtě co medvěd za křepelkou. Č. S. práce nad výdělkem spláče. Lb. S. dílo z rukou padá. Č. Vz Spěch.

Spěšov, a, m., Speschau, ves u Blanska na Mor. Tč.

Spět, *lépe: zpět*. Jg.

1. **Spěti** = *vspěti* = *odzpívati*. — **co**. A tu vieru každý, vstávaje, měl by spěti, i také lehaje. Št. N. 184. Též spěje-li páteř který věrný člověk neb což kolivěk dobrého učiní; A já neviem ještě, spěl-li sem jeden páteř Bohu vzácný, jak sem živ. Hus I. 27., II. 40. — Hus I. 312., II. 106., III. 295. (Tč.). Vz Zpěti.

2. **Spěti**, spěji, 3. os. pl. spějí, spěj, spěje (ic), spěl, ěn, ění = *pospíchati*, eilen. Jg. Strsl. spěti, jacere, proficere, spěh festinatio. Sr. litev. spėti, Musse haben, spetas; lett. spēt, können; agls. spōvan, Erfolg haben, spēd, Glück; starohornoněm. spuon, von Statten gehen, staroind. sphā, sphājati, gedeihen, řec. φθα ve φθάνω. Mkl. aL. 59. — **abs**. I brachu sě, kamo slunce spěje (na západ). Rkk. 45. — **odkud kam**. Voják z boje do tábora spěje. Nej. Když slunce z hory (s hory) spěje (vychází). St. skl. — **kam, k čemu**. Ež chám spěje na ludné jich vlasti. Rkk. 46. Nerodťe spěti v pahubu. Rkk. 53. Věz, že v konce spěješ neblahé a věci naší že již netuším. Kos. Ol. I. 246. S. **k** nepříteli. St. skl. Ovoce spěje k zralosti. Jg. S. **v** záhubu. Mus. — **před kým**. Ande druh před druhem spějú (spějí). Mus. (Alex.). — **(jak) kam**. Kterak ke mně *orlem* spěje. Chmel. I. 40. Tudy spěj lisími skoky. Rkk. 11. — **kudy kam**. Spěje (junoše) lesem temným **ku** hradu. Rkk. 28. — **za čím**. Za tvojím již křížem spěji. Sš. Bs. 63. — **odkud komu nač**. Andělé jí s nebe spělí na úlevu. Sš. Bs. 69. S. někomu na pomoc. Dch. — **S.**, *pomoci*, helfen. Bóh mně rač spieti. St. skl.

Spětí, n., *sepnutí*, die Zusammenfügung, Bindung. S. vola, koně na pastvě, das Spannen, Seideln. Jg.

Spetice, Spitzhof, dvůr u mor. Budějovic.

1. **Spěv**, *spiev*, zastr. = *spiav*, n. p. ruce. Troj. Vz Sepnouti.

2. **Spěv**, u, m., **spěvák** atd. vz *Zpěv* atd.

Spevniti, il, ěn, ění, *spevňovati*, befestigen. Ž., Dač. I. 183. — **co čím**: drva úžemi (houžvemi). Rkk. 19. — **se v čem**: u víře. Žalan. Kn. dv. o sk. Kr. II. 159. Vz Zpevniti.

Spěvný, vz Zpěvný.

Spěvokol, a, m. = *zpěvácký spolek, sbor*. Slov. Šd.

Speyer, a, m., *Špýr*. Tk. II. 513., III. 561.

Spěž, e, f., die Bronze. Dch., Sš. Sm. bs. 64.

Spěžovec, vce, m. = *ze spěže udělaný*. Zvonění zvoncov, s-cov. Slov.

Spěžový, bronzen, von Bronce, Bronz-. S. pás. Dch., Vc. Pr. 19.

Sphaera, vz Sfera.

Sphinx, vz Sfinx.

Spiati, vz Sepnouti. — *Spiatý, spiat*, a, o, gefesselt. — **v co**: v jarmo. Kká. S. 44.

Spice, e, f. = *špice*, die Spitze, zastar. Rozm. Fil. s Pravd. — **S.**, *špice, rovné šídlo ševcovské* (Hý.), forale, instrum. sartoris. Žák.

Spicí, vz Spáti.

Spíčiti, vz Zpíčiti, Spěčiti se.

Spíditi, il, ěn, ění = *pídí směřiti*, mit der Hand abmessen. Ros.

Spieše = **spíše**. Kat. Vz Spěš.

Spieti = *sepnouti*, spiati.

Spíchal, a, m., osob. jm. Šd.

Spíchati, vz Spěchati. — **S.**, vz *Spíchnouti*.

Spíchnouti, chnul a chl, ut, utí; *spíchati, honem sešiti*, schnell zusammenheften. — **co**. Jen to spíchni a pojď. U Bělohrad. Bf. — **koho čím odkud**: veverku tyčkou se stromu s. — **koho jak**: až do smrti. V. Vz *Spíchati*.

Spik, u, m. = *spiknutí*. Ziak.

Spikaly, dle Dolany, něm. Spikal, ves u Ml. Boleslavi. PL.

Spikanard, u, m., z latin. spica nardi, nardus, die Narde, rostl. Kom. J. 135.

Spikati se, vz Spiknouti se.

Spikel, klu, m. = *spiknutí*. Mach.

Spiklec, kelce, m. = *spiklý, spiklenec*. Udali tam Iasona co buřiče a s-ce. Sš. II. 235.

Spiklenec, nce, m. = *spiklý*, der Verschworene. Us. Vz -ec (dodat.).

Spiklice, Spieglitz, ves u Šumberka na Mor. Tč.

Spiklík, a, m. = spiklenec. Šm.

Spikloun, a, m. = *spiklenec*. Ziak.

Spiklý, der Verschworene. Dch.

Spiknouti se, knul a kl, ut, utí; *spikati se, spikovati se* = *v hromadu se srazíti, za jedno býti, smluviti se zvláště proti někomu*, sich zusammen schlagen, rotten, sich rottiren, vereinigen, sich verschwören. Jg. — **abs**. Kteříž se spikli. V. Ale když ho ruka světská popadla, tehdy sú sě ihned spikli umluvivše se, aby nebyl puščen. Hus III. 286. — **se s kým**. Spikli se s Římany. Flav. S Římany pohany se spikli **proti** Kristu židé. Sš. Sk. 50. A ďábel nejviece doufá pomoci od těla, neb tělo s ďáblem proti mně sú sě spikli. Hus III. 119. — **se proti komu**. Kram., J. tr., Rvač. S. se proti králi. D. Proti něčímu životu se s. Ml. Avšak i se strany druhé odpůrci se proti cestě Páně spikli; Proti pravdě se spikajíce; Židé se byli všelijak proti němu (Pavlovi) spikli. Sš. II. 76., Sk. 164., 236. (Hý.). — **se proti čemu čím, jak, v čem**. Patrno učeníkům bylo také již tenkráte ono záští, jakýmž se proti pánu jeho nepřátelé spikli; Neměli ani tušení o té zášti, kterou se vrahové Páně proti němu spikli; Veškeři s-nuli se

proti Bohu v tom, že se protivili tomu. Šš. J. 44., 121., Sk. 51. — **kdy.** **Při** smrti Páně pohanstvo se židovstvem se spiklo a spojilo. Šš. Sk. 51. — **aby.** Když sú sě byli kněžie a zákonníci s-li, aby byl vyobcován, ktožby, že on Kristus jest, vyznal. Hus II. 219. — **se na koho (čím).** V., J. tr. Trojí vrah ten zase se na ni spiká. Šš. Snt. 54. Havranů dvé do vnitř vniká, na zbojce se vztekem spiká. Šš. Bs. 71. — **se o koho.** O něj se spikli. Apol. — **se k čemu.** S-li se k jeho zahubení. Jel. **Ať k útoku se** spiknou. Kká. Š. 16.

Spiknutí, n., *smluvení, smlouva proti někomu, srocení,* die Vereinigung, Zusammenrottung, Meuterei, Verschwörung, das Komplot. V. Tajné s. V. S. rozsévati, Kom., stropiti, D., vyzraditi. Kram. Na s. účastenství bráti. Sych. S. něčí proti někomu. Br. Společníci s.; s toho s. sešlo. Sych. Třetie ratolesť jich zlosti jest s. s pohany proti spravedlivému. Hus II. 396. Lidské s. horší než boží dopuštění. Us. Vk. Původce s., der Komplotstifter. J. tr.

Spiknutý, lépe: *spiklý.* Brs. 2. vd. 234.

Spikořiti se s kým. Vz Pikořiti se. U Olom. Sd.

Spilá! Tímto slovem volají na Slov. husy. U nás: husy, husy! Ryb.

Spílací káď, der Füllbotich. Us. Šp.

Spilák, u, m. = *polévačka, lžíce k lití svíček,* die Gussschaufel. Us. Kk. — **S.,** *spílací džber,* der Ständer. Suk.

Spílání, n., *nalévání,* die Füllung; 2. *nadávání,* das Aufheissen. Vz Spílati.

Spílaný. S. pivo (do sudů slité), gefüllt. Us.

Spílati, *spílávati = do spily, t. do spilky dávati = líti, nalévati, v hromadu slévati,* giessen, füllen; *nadávati, přezdívati,* schelten, vorwerfen, aufheissen; *žertovati,* scherzen. Jg. O původu vz Mz. 311. — **co** (nalévati): pivo (sudy pivem ze stoku plniti), Us., Háj., mýdlo (ze spiláku do formy dávati). Am. S. neštěstí (stropiti). D. — **co kam:** víno **v** láhvice, ZN., Luc., **do** sudů. Proch. — Rostl. — **komu co, čeho** (= *nadávati,* vz toto). Sylvius Čechům často kacíře spílá. V. Divná jména nám spílají; Bohu klamy s-lá. Br. Pravdu někomu spílati (do očí metati). Sych. — Lichevníkům lakomců, pijanům ožralců spílají. Kom. S-al mu lotrů, zrádců. Ros. Vlastní svědomí jim hubenců s-lo. Jg. I. 15. — **jak:** o všecko pryč s. Us. Dch. — **o kom** *(žertovati).* Potajně a utrhačně o manželkách spílal. 1585.

Spíle, špíle, e, **spilka, špilka,** y, f. (zastr.) = *špičatá braň,* spitziges Gewehr, Spiess, Waffe. Nenie čísla tej všej spíle; Dva udatna muže dobré s. (= dobré braně). Výb. I. 146., 815. — *Špilka* na Moravě = *špendlík.* — **S.,** *žert, hříčka,* ze střhněmec. spil, der Scherz, das Vergnügen. Gb. Tisíceré větérky v hravé spíli modré fábory rozdouvaly. V Žamb. Dbv. Na spíli to obrátichu. St. skl., Kat. 310., Výb. I. 209.

Spilečný, ého, m., tovaryš sladovnický mající na starosti spilku, der Füllknecht. Jg. — **S.,** Füllkammer-.

Spilek, lka, m., *opilec,* der Trunkenbold.

Spílení, n., das Scherzen, der Scherz. St. skl. IV. 16. — **S.,** das Zusammensägen. Slov. Bern.

Spíleti, el, en, ení, zastr. = *žertovati, posmívati se, obelhávati, přelstíti,* belügen, betrügen, verhöhnen. Ze střhněmec. spiln, Scherz treiben. Gb. — **abs.** Ty jsi pravda, jež s. a lstíti nemuožeš. Orlog. Který kupec móž býti, by ne-lel neb druhého neoklamal. Št. — **kým.** Bohem a svatými spíleji. Výb. I. 259. Svět všemi ludí a spílé. Št. N. 213. — St. skl., Dal.

Spiliti, il, en, ení, *spilovati,* zusammensägen; zusammenfeilen, überfeilen. Berg. exc.

Spilka, y, f., *podzemní jáma u koželuhův,* die Höhle. — **S.** *u sladovníků* místnosť a) kde pivo kyše (s. mladá), die Füllkammer, b) kde pivo k výstavu leží (s. stará), die Vorrathskammer. Us. — **S.,** *spílání piva, slévání do sudů,* das Bierfüllen. Us. — **S.,** vz Spíle. — **S.,** y, m., osob. jm. Šd.

Spilný, zastr., *plný spíle, žertovný,* scherzhaft; 2. *nadávačný, posměvačný,* Läster-. S. jazyk. Tkad. — Jg. Vz Spíle.

Spilosť, i, f. = *opilosť, podpilosť, podnapilosť,* die Betrunkenheit, der Rausch. An jich duši pýchy zmohla s. Šš. Bs. 175. (Hý.).

Spilovati. V. — **co čím:** pilou (sřezati) n. pilníkem (sestrouhati), absägen; abfeilen, verputzen. Us. Sp.

Spilý = *opilý,* trunken, berauscht. Br., V. — **čím:** včely sirkou s. Rozm. o vč.

Spím, vz Spáti.

Spína, y, f., *spínka = sponka.* Šd. — **S.,** y, m., osob. jm. Šd.

Spínací, vz Spěnací.

Spínač, spínatel, e, m., der Zusammenhefter.

Spínáč, e, m., mikrommata, pavouk. Krok.

Spínačka, y, f., die Hefterin. — **S.,** *řemen n. provaz ku spínání,* die Gurte. Vrat.

Spínadlo, spínadelko, spínátko a, n. = *náčiní ku spínání něčeho, spona, sponka,* das Hefteisen, -blech, die Spange. Jg., BO., Čsk., Nz. Peníze nám vzali, zlatý a 7 gr. a tři groše široký, s-dla stříbrná s měšcem velikým. NB. Tč. 125. (Ib. 273.).

Spínák, u, m., vz Spěnák.

Spínání, n., die Zusammenknüpfung, Koppelung.

Spinar, a, m., *kdo dělá spínky,* der Haftelmacher. Mor. Šd. — **S.,** osob. jm. Šd.

Spinat, *špinát, špenát,* u, m., rostlina, spinacia oloracea, der Spinat. Kk. 151., 153., Rostl. 1286.

Spínati, vz Sepnouti.

Spínátko, a, n., vz Spínadlo.

Spínavý = *sepiatými rukama, ruce spínaje.* Volal a prosil s-vě. 15. stol. S. hledá města. Bech. — **S.,** *který spíná,* heftend. — *S. nohy,* pedes adhamantes, když buď všecky 4 prsty ku předu n. zadní větší a zvrátivé jsou. Krok. I. c. 117.

Spínek, nku, m., die Klausur. Mor. Šm.

Spinel, u, m., nerost, der Spinell. S. obsahuje kysličník hlinitý a hořečnatý; jemu se podobá: hernicit. Spinel černý, červený, tmavě zelený. Vz Drahokam. Bř. Vz Bř. N. 188., Schd. II. 41., KP. III. 188.

Spiní, n., *špenky, ostenky*, die Kiele von den geschlissenen Federn. U Opavy. Klš.
Spínka, y, f. = *spénadlo*. D. S. na košili. Vlasy vyšívanou s-kou svázané. Bdl. — **S.**, *převaz, trám ve stavení* (malý trámec, který dva krovní trámy spojuje, das Heftel, die Schnalle). — **S.**, *řetízek s háčkem n. i kroužek ku spínání k sobě bran vláčných*. Us. Dch.
Spinkati, v dětské řeči = *spáti*. Us. Spinkej! Šd., Klš., Škr., Jg.
Spinozism-us, u, m., *náuka, že hmota jest božstvím*. Šd.
Spion, a, m., it., *vyzvědač*. — *Spionovati*, vyzvídati, spioniren.
Spiplati, verhunzen. Boč. exc. 1523. — **co.** Cf. Piplati.
Spipnouti, pnul a pl, utí = *zdechnouti*, krepiren. Cf. Pipec. Kuře spiplo. Pk.
Spíra, spírka, y, f., *nit k potrhování sítí na ptáky*, der Spannstrick. Zlob. — **S.** = *spara, spár*. Der Ruhrfaden, die Ruhrschnur. Pták na spíře. D. Vz Spár. D.
Spiralní (spirální) linie = *čára závitková, závitnice, kotoučnice, spiralka* = křivka té vlastnosti, že každá přímka vedená z určitého bodu (ze středu spiralky) kterýmkoli směrem, protíná ji v nekonečném počtu bodů, die Spiral-, Schneckenlinie. Vz S. N.
Spirans, lat., *vanutá souhláska*. Rk.
Spírati, vz Sepříti. — **se s kým** = *hádati se*. Na mor. Zlínsku. Brt. — **S.**, vz Seprati, zusammenwaschen. Us. Tč. — **S.** a *spirovati* = *ptákem na spíře hýbati*, den Vogel rühren, anspannen, anziehen.
Spiratio, lat., vz Výdech.
Spírek, rku, m. = *spérek*. Kšá., Kf.
Spířek, vz Přístodůlek. Jg.
Spíreň, rně, f., *oploteň* ve stodole. Us. Cf. Perna.
Spiřice, Welperschitz, ves u Stříbra. PL.
Spiritual, *spirituál*, a, m., z lat., *dozorce nad mravy v duchovních seminářích*, der Spiritual. Rk., Šd.
Spiritualism-us, u, m., lat., duchověda. Rk. S. jest nauka, že duch jest původem a podstatou buď veskrz všeho, buď že jest aspoň podstatou samostatnou podlé hmoty. Blf. Tím s. odsouzen jest. Sš. J. 216. — Vz S. N.
Spiritualista, y, m., přívrženec spiritualismu, der Spiritualist. S. N.
Spirituosa, pl., n., lihové nápoje. S. N.
Spirit-us, u, m., lat., *dech; duch; přídech* (v mluvnici). Rk. — *Spiritus*, u, m., *líh* (silice).
Spirník, a, m., *pták na spíře*. Vz Ponožka. Šp.
Spirov, a, m., továrna u Něm. Brodu.
Spirovadlo, a, n., přístroj, kterým se volavé ptactvo hýbe, aby poletovalo, der Lauferzug. Šp.
Spis, u, **spisek**, **spísek**, sku, **spiseček**, čku, m. = *sepsání, něco sepsaného*, die Schrift, der Aufsatz; *kniha*, die Abhandlung, Schrift, der Aufsatz, das Buch, Werk. Jg. S. hanebný, obranný n. ochranný (obrana, apologie), prosebný (písemná žádosť), památný, pamětný, jednací nebo řídící (Geschäftsaufsatz), obranný n. sporný, dvojnásobný (duplikat), potupný. Nz., běžný, běhlý (Flugschrift), dovolací, konečný (Schlussschrift), s. na spis konečný, Gegenschlussschrift, odvratný nebo konečný, omluvný, Rechtfertigungsschrift, o shledaných škodách, losovní (o losování), pohoršlivý, skandalös, podaný, předcházející, před se jdoucí (currente Acten), přehledací, Revisions-, příležící, příležitý, přípravný, prokazovací, Liquidirungsakt, průvodní, Beweis-, registraturní, sporný, Satzschrift, účetní, zdůvodněný, žalobní, J. tr., nářklivý, Schmähschrift, hanlivý (J. tr.), obrázkový, obžalovací, Rk., odvolací, omluvný, vykazovací, stížný, Beschwerde-, Řd., přiložený (příloha, Nz.), druhý v táž slova sepsaný (stejnopis, duplikat), souhlasný (téhož znění), přepsaný, početní, konečný nebo závěreční, opatřený výměrem (s. s výměrem). Šp. Přítomný s., Har., s. právní, Jg., došlý, Us., na foliu psaný. Proch. Spis ku zábavě, podvržený, prosou psaný, uveřejněný, tiskem vydaný, pro pamětnou (Pro memoria); někde zastrčený; s-y drobné; s. podepisovati. Dch. Svazek s-sův. D. V s. něco uvésti (ku př. svou poslední vůli n. paměti věcí). V. Skrze s. (písemně) žalovati. Pr. m. V spisu (písemně) něco podati. Har. S. ve spisu chovati; poručení ve s-su vydati. V. Leží to mezi spisy. Us. S. prosební zadati, Sych., podati. D. Vydati spis (knížku). D. Jest to v jeho spisích a pamětech. Spis na světlo vyšel (kniha). Kram. Něčí s-sy čísti, spisy svými se oslaviti. Sych. S-sy zabaviti; S-sy klassickými se vzdělávati. Nz. S. k potvrzení předložiti; s. zahladiti, uložiti (deponovati), podati (k soudu), vydati, sepsati, tisknouti, poslati; s. přišel, došel; s. i odpis; žalovati skrze spis (písemně), podati něco na spise (písemně); některé místo ze spisu vypustiti; s-sem někoho se dotýkati, spisy v pořádku zachovati, u soudu uložiti, tiskem vydati; k s-sům něco přiložiti; s. přílohami opatřiti; zabavení s-su; výtah ze spisů, seznam spisů; okolnosti skutku dle spisů, aktenmässige Thatumstände; dokládati se s-sů, táhnouti se na s-sy, sich auf Akten berufen. J. tr. Všecky s-y v té rozepři zašlé; s-sy ku právu podati (do rady). Řd. S. přiložiti, udělati, zdělati, zhotoviti, učiniti, bez kolku vydati, vypsati, dvojnásobně přepsati a podati, skládati (skladek spisů, rotulus), k potvrzení předložiti, se svým podpisem podati, výměrem opatřiti; dvojnásobné sepsání s-su; přepis s-su vzíti; podávané s-sy po pořádku zapisovati. Šp. Celá povodeň s-sů o tom předmětu se vydala; Celitosť, pravosť, věrohodnosť spisu; S-vé starého a nového zákona dělí se na učebné (didaktické), prorocké a dějepravné (historické). Sš. Mt. Předml., Zj. 344. Spis ukazuje, že by jí ta summa zl. zaplacena byla úplně; A my vzavše spis ten, kterýž nám pro paměť starší naši vydali, jím sme jej předčtli. NB. Tč. 32., 262.
Spisar, a, m., *kdo něco zapisuje, zapisovatel*. Us. mor. Šd. — **S.**, osob. jm. Šd.
Spisati = *sepsati*. U Opav. a na Slov. Jg., Klš.
Spisatel, e, m. = *spisovatel*. V tom vidíme s-le epištoly. Sš. Sk. 180. — Sš. I. 13., Sk. 232. Cf. Sepsatel.

Spisec, sce, m., der Koncipist. Šm.
Spisek, spísek, sku, m., ein Schriftchen. Vz Spis.
Spiseň, sně, f., spitulus, had, zastr. Rozk.
Spískati, *pískáním svolati*, zusammenpfeifen. — **S.**, *smysliti, poraditi*, erdichten, ersinnen, anrathen, einplauschen, eingeben. — **co komu**. Ký čert ti to spískal? Sych. Sami si to spískali. Ros. — **S. co** = *ztropiti*, anzetteln. Us. Dch. Co to zase ten kluk spískal? Us. Všk., Šd.
Spiský = *spišský*.
Spisní = *psaný*, schriftlich, geschrieben. S. příspěvek. Krok.
Spisovač, e, m. = *spisovatel*.
Spisovačka, y, f. = *spisovatelka*. Bern.
Spisování, n., das Zusammenschreiben, Aufsetzen, Verfassen einer Schrift. S. historií. Kom. Vydati se na s. Sš. Mt. 13.
Spisovatel, e, m., pl. -lé, der Schriftsteller. S. kněh, písní, V., správy, Us., letopisův, příběhů, D., historie. Kom. S-lé dokládají toho. Kram. Avšak vezdy zůstává Pavel hlavitým a jediným s-lem listu našeho. Sš. II. 152.
Spisovatelka, y, *spisovatelkyně*, ě, f., die Schriftstellerin.
Spisovatelovati, schriftstellern. Šm.
Spisovatelský, schriftstellerisch. Nz.
Spisovatelství, die Schriftstellerei. Nz. S-vím se živiti. Jg.
Spisovatelstvo, a, n. = *spisovatelé*, die Schriftsteller.
Spisovati, *spisuji*, vz Sepsati.
Spisovna, y, f., *archiv*, das Archiv, die Registratur. Jg.
Spisovní, Schrift-. S. jazyk. Víd. list., Rk., Šm.
Spisovnice, e, f. = *spisovatelka; spisovna*. Zlob.
Spisovnický, schriftstellerisch, Literatur-. S. díla. Dch.
Spisovnictví, n., die Literatur. Šm.
Spisovník, a, m. = *spisovatel*. D., Scip. Bezž.
Spisovnosť, i, f., die schriftliche Verfassung. Bern.
Spisovný, *spisovní*, Schrift-. S-ná řeč, Jg., jazyk, mluva. — **S.**, *písemní*, schriftlich. Bern.
Spiš, e, m., *spišská stolice v Uhřích*, das Zipser Komitat, die Zips. Do Spiše jíti = spat. Us. na Slov. — Tk. II. 514., IV. 57. — *Spišák*, a, m. — *Spišačka*, y, f. — *Spišský*.
Spíše (zastr. *spieše*), *spíš* (zastr. *spieš*), na Mor. a ve Slez. místy *spěš*, vz Spěš; komp. *spíšeji*, superl. *nejspíše, nejspíš*. S., potius, jest komparativ vedený příponou -ijъs od spěhъ. Mkl. B. 235. Cf. Spěh. **S.**, *bez srovnání* = *honem, rychle, na spěch*, schnell, eilig, eilends. Uzřev hrad pojidu k mostu spieše. Dal. Petr a Jan s niu jidú spieše. St. skl. II. 5. — **S.**, *komparativní* = *raději, dříve*, eher, lieber. On jde rychleji, bude spíš (dříve) v městě. Šb. Měli ste mu zbraňovať spíš, než k nám počal chodit. Sš. P. 345. Přiňď s. než včera. Ostrav. Tč. Přijď k nám s. v neděli. Us. Dhn. A šak ty ešče s. za mnó přindeš; Muselas se narodiť s. než dennica vyšla; Spíše zapomenu na máti, na otce, na tebe synečku nemožu dokonce; Spieše sa rozlúčí Dunajek s písečkem, než sa já rozlúčím se svojím synečkem. Sš. P. 95., 204., 467., 478. (Tč.). Aby tím spíše chudiny odbyli. Půh. II. 225. K tomu praví Jakub, žeby od nich oheň nevyšel, než žeby spieše mohl od pekaře vyjíti, kdež jest byla pec pekařská. NB. Tč. 87. I pes i vól i kóň k té věci, jemuž jest utěšena, čím blíže bude k ní, tiem spieše poběhne a nedá sebe otehnati, a pacholek k dievce a dievka ku pacholku; Mněli sú pohané, by (tiem) Buoh s. sě hnul k uslyšení; V něm (v kostele) mysl s. bude vyprázdněna od tělestných věcí a k Bohu lépe obrácena; Spieše chleba dadie psu než chudému; Ti nebožátka s. se postí než bohatí břichatí. Hus I. 117., 290., 299., II. 66., 90 atd. Kdo spíš přijde, ten mele. Prov. Nejspíše opilý pravdu poví. Kdo nejvíce řemesel umí, nejspíše ve psí bývá. Prov. Spíše by z tebe jiskry vyrazil, nežli by z tebe smích vyvábil. Spíše se radují než pláčí. Br. Čím spíš, tím líp. Us. Tím spíše = tím více. D. Spíše se voda s ohněm shodne (vlk s ovcí ožení, kráva ohřebí), než se to stane. Vz Nikdy. Č. — *Pozn.* S. u positivu lze i tím způsobem překládati, že druhá z obou vlastností dříve se klade slovci *ne tak*, druhá pak se slovcem *jako* následuje. Václav je spíše výmluvný než moudrý = Václ. není tak moudrý jako výmluvný. Kos.
Spíšek, na Mor. **spížek**, šku, m., ku př. soli, Salzkübel. Zlob., Rybay, Boč. exc. S. sýru. Us. Hý.
Spíši, vz Sepsati.
Spíšiti, il, en, ení, obyč. *pospíšiti*, eilen. — **za kým**. L. — **S.**, *spěšněji činiti*, beschleunigen. — **co**: kroky. Puch. — Jg.
Spíšová, é, f., Spischow, ves u Sobotky. PL.
Spišská stolice v Uhřích sev., das Zipser Komitat. S. N. Vz Spiš.
Spitata, y, m., osob. jm.
Spitati sa = *zeptati se*. Er. Čít. sl. 52.
1. **Spíti**, spiji (n. spím), il, it, ití; *spíjeti*, el, en, ení = *mnoho píti*, austrinken. — **co**. Mnoho vína spili. Ros. — **koho, se** = *opiti*, betrinken. Spili ho, spil se. — **čím**: pivem. — **co s kým**. Ale to vše kněžie s ženami svými a dětmi sú zjiedali a spíjeli. Hus I. 113.
2. **Spíti**, vz Sepnouti.
3. **Spíti**, *sezpívati*, herabsingen. Jg.
Spitibor, a, m., osob. jm. Rkk., Mkl. aL. 124.
Spitice, Spititz, ves u Vilímova. PL., Dač. I. 318., II. 109., 210., S. N.
Spitihněv, a, m., osob. jm. Cf. Spytihněv. Vz S. N.
Spitimír, a, m., osob. jm.
Spitinov, a, m., Spittinau, ves u Napajedel na Mor. PL.
Spítiti se = *vzpírati se*. U Poč. Kšá.
Spitoměti, vz Zpitoměti.
Spitovať sa = *spíčiti se*. Na Slov.
Spitovice, Spittwitz, ves u Přelouče. PL.
Spitý; *spit, a, o*, trunken, berauscht. — **jak: na** mol s., Sych., na žmoch, D., na

drť, Šd., na maděru (u Olom.), Sd., na maláť; do němoty. Vz Opilec. Lb. S. jako čep, ako sysel. Mt. S. — čím: vilnostmi a vínem, Ráj., líbezností. Hdk. C. 14.

Spívati, vz Zpívati. V.

Spívavý = *zpívavý*.

Spivý, schläfrig. Ach mlč, hlásníčku nespivý (schlaflos), neb mně usnul můj rozmilý na mých rukách pěkných bílých. Sš. P. 237.

Spíže, vz Špíže.

Spížek, vz Spíšek.

Spižírna, vz Špižírna.

Spižní vůz, der Proviantwagen. Čsk.

Spižovati = *spíži, stravou opatřiti*. Jir. — **pro koho.** Us. Tr.

Spjantati, *smjantati*, verfitzen. Na Ostrav. Tč.

Spjáť = *spíti, sepnouti*. Na Ostrav. Tč.

Spjéše = *spíše*. Kerý na kerého spjéše zapomenem. Sš. P. 237.

Splácanina, y, f., das Flickwerk. Jg.

Splácati = *slouchati, slípati, spleskati, stlouci*, zusammenstoppeln. — **co**: spis, dílo. D. Ten to splácal.

Splacení, splácení, n., die Rückzahlung. Splácení záloh peněžitých, záložků, R. von Vorschüssen. J. tr., Nz. Roční s. úroků, die Jahresleistung an Zinsen. Dch. S. dluhu.

1. **Spláceti**, vz Splatiti.

2. **Spláceti**, el, en, ení = *splácati*, zusammenflicken, -stückeln, -stoppeln. — **co v co**: v hromadu. V. Není možné zase starých střepóv v hromadu s. Reš. — **co z čeho.** Ten z nich nechutnou odránku splácel. Apol. — Jg.

Splacovací, Tilgungs-. S. základ, der Tilgungsfond. J. tr. Pokladnice dluhy splacovací, die Schuldentilgungskasse.

Splacovati, vz Splatiti.

Splahati = *šplhati*, klettern. U Místka. Mtl.

Splahotiti, il, cen, cení = *se světa sprovoditi*, umbringen. Kb.

Splach, splak, u, m., *spláchnutí*, das Abschwemmen. S. vod. Zlob. Pole to jest na splachu (tak, že se deštěm splachuje). Us., Šp. Splachy = pole na úpadě ležící. Us.

Spláchací soustava, das Schwemmsystem. Dch.

Splacháč, e, m., *sud, kterým se splachuje*, das Schwenkfass. Suk.

Spláchnouti, *spláknouti*, chnul a chl, **kl**, ut, utí; *splachovati, splakovati* = *smýti*, ab-, weg-, herunterspülen, wegwaschen, wegschwemmen. Jg. — **co.** Voda pole spláklа. Us. Déšť všecky neřády spláchl. Us. Sv. Mikuláš splachuje břehy (toho dne taje). Prov. Tys to spláchl (tys tomu dal)! D. — **co odkud**: špínu s hrnce. Us. D. — Br. — **co kam**: nečistoty do strouhy s. Har. — **co čím**: špínu vodou. Vrat. Mrzutosť tu spláchl půlkou vína. Us. Šd. — Br., V. — **komu.** Spláchlo mu = *nepodařilo se*, es schlug ihm fehl. Us. — **se.** Ten se spláchl *(ošidil)*. Jg. (Šm.). — **koho** = *vybiti mu*. Slov.

Splachovadlo, a, n., *vyplachovadlo záchodní, kloset*, das Wasserkloset. Šp.

Splachování, n., *spodní kvasnice*, die Gelägerhefe. Suk. — **S.**, das Abspülen.

Splak, a, m., anaptes, pták, zastr. Rozk.

Splakati, vz Zplakati.

Splaněti = *zplaněti*.

Splanchna, pl., n., řec., *vnitřnosti, útroby*. S. N.

Splanchnemfraxa, y, f., z řec., *zácpa útrob*. S. N.

Splanchneurysm-a, ata, n., *chorobné rozšíření vnitřností*. S. N.

Splanchnologie, e, f., z řec., *učení o vnitřnostech*. S. N.

Splancholysa, y, f., z řec., *ochrnutí střev*. S. N.

Splaniti, il, ěn, ění, ebnen. — **co**: dvůr. — **čím**: motykou.

Splanouti, zplanouti, ul, ut, utí = *shořeti*, verbrennen, auflodern, verlodern; *pojíti, zmizeti*, zu Grunde gehen, verschwinden. Jg. — **abs.** To dříví jen splane. Us. — **čím**: dříví ohněm splanulo. Us., Troj. Div hořem nesplanul (nepošel). St. skl. — **odkud.** Anděl s jeho očí splanul (zmizel). Leg. Ručeť **ot** jich očí zplanú (zmizí). St. skl. — **v čem.** Srdce u milosti zplane. Výb. I.

Splantati = *spléсti, zamotati*. — **co.** Už to všecko splantal. — **se** = *splésti se*, irre werden. — **kde.** Už sem se při tom splantal, nevím, jak to bylo. Mor. Šd.

Spláskati, vz Splasknouti. — **S.** = *něco špatně udělati*, verpfuschen. Reš.

Splasklý vdolek, moučné jídlo (nákyp), flach geworden, abgefallen.

Splasknouti, sknul a skl, utí; *spláskati, splaskovati* = *plaským, ploským se státi, odpadnouti*, flach werden, abfallen, sich setzen; *splasklým činiti*, machen, dass etwas abfalle. Jg. — **abs.** Otok naběhne a splaskne. Kom. Zastuzený otok nerád splaskne. Sych. — **co.** Sléz vysoký splaskuje spuchliny. V. — **komu.** Však mu teď břicho zase splaskne = zhubení. Us. Hý. — **komu kde.** Na líci mu opuchlina splaskla. Us. Šd.

Splašenec, nce, m. = *člověk splašený, střeštěnec, pudivítr*, der Schuss, Schussbartel. Us. Hý.

Splašený; *-en, a, o*, scheu gemacht. Běhá, počíná si jako s-ný. Us. Všk. S. kavalír, der Schussbartel. Dch.

Splašeti, zplašeti, el, ení, scheu werden. Ros.

Splašiti, zplašiti (D.), il, en, ení; *splašívati, splašovati* = *přestrašením dolů sehnati*, herabscheuchen; *plaché učiniti*, scheu machen, scheuchen, verstören; *chybiti*, anstossen, Fehler machen; **se**, scheu werden. Jg. — **abs.** (Dejme pozor), abychom nesplašili = nechybili. Solf., Ottersd. — **koho**: slepice, ptáky, koně. — **čím**: křikem. — **se komu.** Koně se nám splašili. Us. Čechové se zvlašili, peníze se jim splašily. Prov. D. — **se s kým.** Kůň se s ním splašil. Ml.

Splašky, ův, m., pl. = *pomyje*, das Spülicht. Us.

Splaštělý = *ploský*, flach. S. nos. Mor. Šd.

Splata, y, f. = *odplata*. Kpr. Gssl.

Splátce, e, m., der Bezahler. D.

Spláti, brennend sich vereinigen. Dch.

Splatitelný, rückzahlbar. Dch. S. záloha.

Splatiti, tím, splať, tě (ic), cen, cení; *spláceti*, el, en, ení; *splacovati* = *odplatiti, odměniti*, abzahlen, heimzahlen, rückzahlen, bezahlen. Jg. — **co, koho**: dluhy, Kom., Arch. I. 140., věno, Zříz. zem., Půh. II. 413., staré státní úpisy, Nz., dědice. — **co komu.** Star. let. — **co čím**: úrok z domu 6 kopami, Brikc., něco pokutou, dobré zlým. Us. Jde z deště pod okap, kdo dluh dluhem splácí. Kmp. Tak splatil Pavel milou přímluvou onu krutosť. Šš. Sk. 197. — **komu čím.** Mé lásce splácela jsi nevěrností. Er. P. 150. — **co s čeho.** Všecky dluhy se svého statku splatil. Ros. — **koho pro co.** Pr. měst. — **se** = *vyplatiti se.* Ros. — **co k čemu**: k své ruce. J. tr. — **jak**: **po** skrovných částkách. Bs. — **co nač**: na dluh. Nz.

Splátka, y, f. = *splácení*, die Rückzahlung, Abschlagszahlung, Rate, Theilzahlung, Abzahlung. Us. Dch., Jg.

Splátkový, Raten-. S. banka, die Ratenbank. Rk.

Splatné, ého, n., das Zahlgeld. Šm.

Splatník, zplatník, a, m., *kdo z platu pracuje*, der Lohnarbeiter. Us.

Splatnosť, i, f., die Rückzahlbarkeit. S. směnky. Dch.

Splatný = *výplatný, ku splácení*, zahlbar, Zahl-. S. den, Nej., díl, částka, J. tr., lhůta, J. tr., summa, Us., kapitál, Stč. Alg. 97., směnka. — **S.**, *v platu pořádný*, richtig im Zahlen. Us.

Splátovati = *pláty spojiti*, flicken. Ros.

1. **Splav,** u, *splávek*, vku, *spláveček*, čku, m. = *co splove*, was herabgeschwemmt wird, der Schlamm usw. Us. — **S.**, *místo, kudy voda splývá*, ku př. z rybníka, *splavidlo, stav, svodnice, strž* (e); u mlýna, *jez, splav* v jezu nazývá se také *vrata*, na Slov. *spust* (J. tr.), der Durchlass an der Wehr, Ablass, Wehrdurchlass, die Schleusse, der Abzug, das Wassergatter, Siel. Jg., Vys. Když se loviti má, splavem odtok zbytečné vody se děje. Us. Vodu splavem pustiti. Vys. Splav vodu zastavuje a k jisté výši zdvíhá, odkudž mlýnskou strouhou k mlýnu se bere. Mysliveček. Stál na splavě rybníka. BO. Vylámal mi s. v rybníku v Ledcích; Ani s-vuov výše ani hráze dělati; Kázal splav zrúbati na našem dědictví. Půh. II. 299., 449., 568. (Tč.). — **S.** *jalový*, voda zbytečná v rybníce, která, přeplní-li rybník, se splaví a přeteče. Us. — **S.**, *žíla prsní*, do které se žíly mléčné shromažďují, mlíčná *stoka prsní*, ductus thoracius, Krok. II. 311; *žíla v mozku*, jíž se krev odvádí do krevnic hrdelních. Ib. 394.

2. **Splav,** u, m., Flösse, osada u Koldštýna na Mor. Tč.

Splavati, vz Splouti.

Splavec, vce, m., *sekerka sladovnická a mlynářská* s dlouhým topůrkem, kterou řemeslo s sebou nosí, die Bräuer-, Mülleraxt.

Splávek, vku, m., *malý splav.* V mlynařovem splavku bila husa plyva, že z velkeho milovani malo kdy co byva. Šš. P. 180. — **S.**, *strouha, kterou se voda buď z polí odvádí n. na louky vodí*, der Schlitzgraben. Us.

Splavělý = *vybledlý.* Na Ostrav. Tč.

Splavení, n. = *stečení*, der Abfluss, die Abschwemmung. S. bláta. Aqu.

Splavený; *-en, a, o* = *zaplavený*, inundirt, Dch., abgeschwemmt. S. dříví.

Splaví, n. = *splavení.* Us.

Splavidlo, a, n., *štola*, der Bergstollen. — **S.**, *dno štoly*, po kterém voda dolová ven vytéká. Vys. — **S.**, *splav.* Vz Splav.

Splavisko, a, n., Flössdorf, ves u Bystřice pod Hostýnem. PL.

Splaviště, ě, n. = *místo, kam se co splavuje*, der Zusammenfluss. Vinař. Bohusl. 47.

Splaviti, il, el, ení; *splavovati* = *dolů neb v hromadu splaviti*, schwemmen, herabschwemmen. — **co**: dříví, Us., rozdílné barvy, zusammenfliessen lassen. Dch. S. tvrdosť řeči, mildern. Šš. II. 245. — **co, se odkud**: dříví s jezu (po vodě pustiti); vodu s rybníka (spustiti, ablassen), Us., se s jezu, herabfahren. Ros. — **co na čem**: rudu na necičkách. Vys. — **se.** Svíce se splavila (stekla, das Licht hat geschwemmt). Us.

Splavka, y, f., *pantoflové dřevo na udičném vlasu, kterým vlas splývá na vodě*, das Schwimmhölzchen an der Angelschnur. Us. Dch. Vz Splavky.

Splavky, ův, pl., m., *pomyje*, das Spülicht. — **S.**, *co splyne, když se pšenice před mletím pere.* Us. S. v pivovaře, die Schwemmgerste, Schwemmlinge, Abschöpfgerste. S. sebrati, die Schw. abheben. Suk. — **S.**, *náplav, bláto, bahno*, aufgeschwemmtes Erdreich udg. Jg.

Splavnice, e, f., die Schlammgrube. D.

Splavnictví, n., das Gewerbe eines Flössers. C. exc.

Splavník, a, m., *plavec na voru*, der Flösser. Mus. 1841. 190.

Splavnosť, i, f., *plavnosť*, die Schiffbarkeit. S. řeky. Mus. II. 152. — **S.** čtení, řeči, slohu = *plynnosť.* Šš. Vz Splavný.

Splavný, *plavný*, schiffbar, Fahr-. S. řeka. Sf. S. štola, der Navigationsstollen, navigabler Stollen. Hř. Upravení s-ného úžlabí, die Fluthrinne. Dch. Mlýn na s-né řece. Dch. Na pravém břehu splavné řeky Kestru. Šš. Sk. 156. — **S.** = *plynný.* Latinské čtení tu s-no jest. Šš. I. 352. Čímž řeč s-nější (plynutější) se stává. Šš. II. 96.

Splaz, u, m., *u pluhu část nejspodnější*, která po zemi se plazí (vleče), das Pflughaupt. Us. Mor. Pk., Kd.

Splaziti se = *slézti*, herabkriechen. — **s čeho.** Ras.

Splaženka, y, f., das Wirrstroh. Šm.

Splažený. S. sláma = *splaženka.*

Splažiti se, il, ení, herabkriechen, sich ablösen (o kůži). Šm.

Splažky, pl., m. = *splaženka.* Šm., Bž. 69.

Spleen (angl., *splín*), řec. σπλήν, slezina = nemoc sleziny a mrzutosť tím způsobená, těžkomyslnosť, rozervaný stav duševní, jevící se podivínstvím. Vz S. N.

Splechovati = *na plíšky rozkovati.* — **co**: zlato, měď. Vys.

Splenalgie, e, f., z řec., *bolesť sleziny.* S. N.

Splendidní, z lat., *stkvělý, okázalý*, glänzend, prächtig. Rk.

Splenemfraxa, y, f., z řec. = *zácpa sleziny*. S. N.

Splenikter-us, u, m., z řec. = *žloutenka slezinná*. S. N.

Splenit-is, y, f. = *zánět sleziny*. S. N.

Splenologie, e, f. = *náuka o slezině*. S. N.

Splésati, vz Zplésati.

Spleskati, *spliskati, spleskávati*; *splesknouti*, sknul a skl, ut, utí; *spleskovati, spleštiti*, il, én, ění = *ploským učiniti*, patschen, patzen, flach schlagen o. drücken; *pleskaje sčiniti*, zusammenpatzen. — **co čím kde:** těsto rukou **na** vále. — **S.**, *něco špatně udělati*, verpfuschen. — **co.** Ten to spleskal. Ros. Vz Spliskati. — Jg.

Splesklý, *pleskatý, ssedlý, spleštilý*, flach. S. nos. Kom.

Splesknouti, přechodné, vz Spleskati. — **S.**, *nepřechodné* = *oplasknouti*, abfallen. Otok již spleskl. Lék. kn., Db.

Splesknutí, n., das Flachschlagen; das Flachwerden. Jg. Krásu dítěte v s. nosu pokládají. Ler.

Splesknutý, *nízký a široký*, flach geschlagen, flach, breit. Ros. S. nos (splesklý, pleskatý). V.

Splesněti, ěl, ění = *splesnivěti*. — **abs.** Chléb splesněl. Na Ostrav. Tč.

Splesnivělý, zplesnivělý, schimmlich. S. chléb. Hlas.

Splesnivěti, ěl, ění, verschimmeln. — **co komu.** Splesnivěly mu šaty. — **čím kde:** vlhkostí **v** komoře. — **S.** = *zšedivěti*, grau werden. — **abs.** Již tak brzy zšedivěl. — **komu:** hlava, vlasy mu s-ly. Us. Hý

Splésti, spletu, spleť, spleta (ouc), tl, ten, ení; *splétati, splítati, splétávati* = *do hromady plésti*, ver-, zusammenflechten; *zmásti, zmotati*, verwirren, verwickeln, Intriguen machen. Jg. — **co:** věnce. Us. S. niti (zmotati). V. On to spletl (zosnoval). Ros. Něco zlého tajně splésti. D. Ten to spletl (hat eine Konfusion gemacht)! Mohl bys zase něco splést! Us. Všk. Splete koše opálky dohromady (mluví páté přes deváté). V Policku. Kšá. Já sem nezapletla, ale včil ho splétám, okolo hlavy dám, ženú fa udělám; Jizby něvymete, vrkočka něsplete. Sš. P. 442., 786. Protož provázek o třech pramencích již chci splésti. Hus III. 152. — **co jak.** S. vlasy na vrkůčky. Vrat. 87. Nesplétajte **na** tuze, šak nebude na dlúze; splétajte na slabůčko, půjde dolů brzúčko. Sš. P. 436. Maměnka ju česala, **do** vrkůčka spletala. Sš. P. 436. — **co čím.** Ach už mi splítajú pentličků vlasy. Sš. P. 568. — **se koho** = *zbaviti se ho*, los werden. Mor. Člověk by se ho rád spletl (i. e. splel, od spleji). Sd., Kd. Dle Brt.: *spleti*. Vz toto. — **co s čím.** Své náboženství s pohanským spletl. Plk. Zhusta obyčej mařenový splítají s králenským zvykem. Sš. P. 772. — **co komu.** S. si vlasy. Lom. Když jí vlasy splétali, všecky panny plakaly. Sš. P. 107. Spletl si to. Vz Opilý. Spletl si řeč, zákon (pomátl). Ros. — **se.** Spletl se (zmátl se). D. — **co čím k čemu:** věnce vlastní rukou k té slavnosti spletla.

Splešivěti, ěl, ění, *oplešivěti*, glatzig werden. Bern.

Spleštělý, zpleštělý, spleštilý, zpleštilý = *splesklý*, flach. S. tělo, zoban, prsty. Krok.

Spleštěnec, nce, m., planaria, červ. Krok. II. 242.

Spleštiti, vz Spleskati.

Spleštule, e, f. S. blativá, nepa cinerea, hmyz. Frč. 139.

Splět, Split, a, m., Spalato, mě. v Dalmatsku. Rk. Vz S. N.

Spletač, e, m., der Flechter. Jg.

Spletačka, y, f., die Flechterin. — **S.**, *tkanička na vlasy*, das Haarband. — **S.**, *pletená malá houska*. 1693. Cf. Pletenka, Pletýnka.

Spleták, u, m., Zwiebelbund, m. Šm.

Splétati, vz Splésti.

Spletečný = *spletky v sobě mající, spletený*, verwirrt, konfus. Děkuji tobě, že k takové s-né věci přistoupiti nechceš. Arch. II. 167. S. komedie, das Intriguen-Lustspiel. Nz. Cf. Spletek.

Spletek, zpletek, tku, m., *spletka*, y, f. = *něco spleteného*, die Flechte. Co jsou kuřatům zmatkové a zpletkové noh jejich se přidržející. Br. Tu pak divný s. se stal pod přikrytím (tajná úmluva). Bart. 219. 22. To by byl s., Unzukömmlichkeit. Žer. f. 16. — **S.**, *zmatek, omyl, chyba*, der Verstoss, Wirrwarr. Omylové a spletkové. V. Kde se dlouho počtu nečiní, rád se nějaký s. přihází. Mus. Pro uvarování spletkův. Apol. Aby s-vé nepovstali. Žer. Divný s. Bart. 219. Aby na rozličné spletky a zmatky přišli. Br. Pro spletky při víře. Kom. Pro vyvarování všelijakých spletků v knihách (1710.). Er.

Spleteně mluviti, verworren. Str.

Spletenec, nce, m., *spletený člověk*, der Schwärmer, Wirrkopf, Konfusionsrath. Br., Sych., Reš. — **S.**, hyphaene, palma sabalovitá. Rostl. I. b. 266.

Spletení, n., die Zusammenflechtung, das Gewebe. Sal. Cf. Splésti, Pletež. Často více žilin v hromadu se sbíhá a opět rozbíhá, činíce s. nervové. Krok. — **S.**, *zmatek*, die Verwirrung.

Spletenice, e, f., das Gewirre, Wirrwarr. Lom.

Spletenina, y, f., das Geflechte. Tys. 33.

Spletenka, y, f., der Zopf. Vlasy v s-cích visí. Bdl. Cf. Pletenec.

Spletenosť, i, f., das Geflechte. S. člověka, mysli, řeči (*zmatenosť*, Verwirrung). Us. Ve filos. *zapletenosť*, složitosť, die Komplicirtheit. Nz.

Spletený; *spleten, a, o*, zusammengeflochten. Vlasy spletené nositi. Us. Něni toho člověka na světě, co mi můj vineček rozplete; už je s-ny, s milym stočeny, ach Bože, rozbože jak mi je! Sš. P. 439. — **čím.** Bič zlatem s-ný. Sš. P. 423. — **z čeho.** Jižť jest spleten provázek ze tří pramenknov. Hus III. 164. — **S.**, *zmotaný*, vorworren. V. S. příze. Us. — **S.** *člověk*, verwirrt, Kom., pře, V., řeč. Jel. — Jg.

Spletěti, ěl, ění = *pletí se státi*, incarnari. Tak miluj duše pleť, aby sama nespletěla. Sš. II. 135. Cf. Pleť.

Spleteż, vz Pleteż.
Spleti (spleji). — **se koho** = *zbaviti se*, loswerden. Není možná toho člověka se s. Hý. Cf. Nestejný, a Splésti se koho. Souvisí s *pleji* = trávu z obilí trhám, jäten (II. 586.), pak obrazně zbýti se čeho. Hý.
Spletichalý, zusammengeflochten, verworren. Lom.
Spletichati = *splésti*, *zmodrchati*, verflechten, verwirren, verwickeln; *obmyslem splésti*, verwirren, Intriguen machen. Jg. — **se kde kdy.** Co se za kralování krále Vladislava v zemi české i uherské nad to spletichalo, toho všeho pomíjím. Bart.
Spletitý, verflochten, verworren, komplicirt. Dch.
Spletka, y, f., *pletka*, *pleticha*, die Intrigue. Nz., Žer. 1591.
Spletně, ě, f., septua, část domu, zastr. Rozk.
Spletu, vz Splésti.
Spletý, ausgejätet. Vz Spleti.
Splhati se = *lézti*, steigen. — **se kam.** Myslivec splhá se na skalí. MM. Vz Šplhati.
Spliha, y, f., *skvrna*, *místo něčím pomazané*, der Fleck, Mackel. S-hy po třešních na šatech nerády pouštějí. Us. Č. Cf. Plih, Plíhati.
Splihatý, fleckig. Dch.
Splihnouti, hl, utí, lappig, weich werden. Plátno splihne. Us.
Splichtiti, *zplichtiti*, il, ěn, ění = *hru rovnou učiniti*, gleiches Spiel machen. — **co.** On splichtil hru. Ros., Šd. Cf. Plichta.
Spliskati, vz Spleskati. — **co.** Nějakou novou roztržku a nesvornosť spliskali. Skl. I. 326.
Split, vz Splět.
Splu, u, m. Měsíc na splně, der Vollmond. Koll., Šm.
Splnění, n. S. slibu, die Erfüllung. D., J. tr. Vz Splniti.
Splněný; *-ěn*, *a*, *o*, vz Splniti. Kteréžto summy peněz mně od něho na týž list daných a splněných kvituji. Fauk. 63.
Splniti, splním, splň, ně (ic), il, ěn, ění; *splnívati*, *splňovati* = *za dosti učiniti*, erfüllen, Genüge thun; *vyplniti*, aus-, erfüllen; *připiti připíjejícímu*, Bescheid thun. Jg. — **abs.** Dobrý dí, dobrý splní. Prov. Připověděti a nesplniti. V. Umí hodně splňovati (připíjeti, píti). Us. — **co**: slovo, přípověď, Ros., přirčení, V., sliby, Jel., žádosť. Troj. Dluh splniti (zaplatiti). NB. Tč. 55., J. tr. — **co komu (z čeho).** Co bych se já mohl ženit, mojí matce vůlu splnit. Sš. P. 113. Tu jest mi jeden rukojmě svuoj díl s-nil. Půh. II. 342. (Půh. II. 98., 357.). Žádá, aby jemu těch 35 zl. s-nil. NB. Tč. 26. On mu splnil koflík (připíjejícímu připil). V. Jak jí (sklenici) splnil, padl. V. On mu z koflíku splnil (připil). V. — **co proč.** Pro zdraví knížecí velkou sklenici vína splnil. Záv. — **jak.** Kúpitel duom kúpil za horských peněz a na tom první peniezc 8 hř. splnil *horskými penězi*. NB. Tč. 256. **Ze** čtyřdesíti hř. mi splnil jistinu a škod mi nesplnil. Půh. I. 331. — **se.** Co jsem předpovídal, to se splnilo. Br. — **se v čem.** An se v něm (v Ježíši) to jediné s-lo. Sš. Sk. 28.

Splnomocněnec, nce, m., der Bevollmächtigte. Dch. Vz Zplnomocněnec.
Splnomocniti, vz Zplnomocniti.
Splodina, vz Zplodina.
Sploditi, vz Zploditi.
Splohnouti říká se o zvířatech, která mnoho mladých mívají. Ta žena nerodí, ona plohne. Chroustů se splohlo letos moc. — **co.** Kočka splohla 7 mladých. Tč. — **se kde.** Veš se splohne **pod** strupem, entsteht. V suše se blechy splohly. Na Ostrav. Tč.
Splošení, n., die Ver-, Abflachung. Šp.
Splošený; *-šen*, *a*, *o*, flach gemacht, verflacht. Us.
Splošiti, il, en, ení, abflachen. Šp. — **co kde čím.**
Sploštělosť, i, f., die Abplattung. S. země. Dch., Nz.
Sploštělý, abgeplattet. S. kámen. Us.
Sploštění, n., die Abplattung, sploštěnosť. Nz.
Sploštěnosť, i, f., die Verflachung, Abplattung. S. země. Vz KP. II. 47., Nz.
Sploštěný; *-ěn*, *a*, *o*, verflacht, abgeplattet. — **kde.** Země **na** obou polech s. Us. Hý.
Sploštiti, il, ěn, ění, flach machen. — **co.** Us.
Splouti, *zplouti*, spluji, oul, ul, utí; *splynouti*, ul, utí; *splovati*, splovám a splovu; *splavati*, splavám a splavu; *splývati*, *splavávati* = *vznášeti se na vodě, plovati*, schwimmen (v tomto smyslu *lépe*: zplouti, Jg.); *dolů plouti*, herabschwimmen o. schiffen; *stéci*, *odtéci*, *odplynouti*, ab-, wegfliessen; *do hromady plynouti*, zusammenfliessen. Jg., Ž. wit. 1. 3. — **abs.** Rozpustí se a splyne. Záv. Splynula česť a chvála (odtekla). Troj. Synové cizí zplouli. V. — **v čem.** V apoštolech splývala veškera pravomocnosť církve. Sš. II. 115. Vše v krvi splývá. Kom. — **odkud kam.** Již splouli **s** jezu. Ros. Sluší, aby sláva také veškera **na** Boha a Krista **z** nich (divů) splývala; Rozkoš **nad** tvé nebe **ve** hruď splývá **s** tebe. Sš. Sk. 118., Bs. 11. — **kde.** Olej **na** vodě splývá. Kram. Něco tam na rybnice splývá. Ros. Duch sv. na vodách zplýval. Br. **Na** těmž ostrově **v** studénkách **nad** vodou pryskyřice splývá. Boč. Zploulo nad vodou to dřevo. Lom. Že **ve** větě verše 16. dvě věci **v** jednu splývají. Sš. Sk. 79. Všecky milosti v jeden celek splynuly **u** něho; Uštědření křepelek hebreům **na** poušti **na** zlo a záhubu splynulo. Sš. I. 21., Ob. 166. — **kam.** Splynuly vše vody do hluboké tůně; **A od** té doby splynuli židokřesťané s pohanokřesťany **v** jednu církev; Pojem brzkosti a pojem snadnosti tu v jedno splývají; Maria celá vzplývala ve chvalopíseň Boha; Výtka fariseům daná tím důrazněji splývala **na** učitele fariseův. Sš. Bs. 4., Sk. 246., II. 9., L. 19., 119. (Hý.). — **k čemu.** Že obojе k oslavě splyne Kristově; Zázrakové ti zajisté splývají ke slávě boží. Sš. II. 159., Sk. 25. — **kde s kým.** Ale i **při** posluchačech splynula příčina náboženská **se** sobětnou. Sš. Sk. 228. Prameny **do** potoka splynuly. V černém moři každý tonuv po pupek čerstvě **nad** vodu splývá. Čas. duch. — **jak.** Byť to

splynulo **bez** pomsty (odplynulo). Rokyc. To spojení s Kristem nesmí **na** jalovo splynouti; Posvátnosť ta na zmar nesplyne; Což jim ale na prázdno splynulo; To ale všecko nyní splynulo nadarmo; Nedopustiv, aby na marno ti darové jeho splynuli; Bohem pohrdati ale žádnému tvoru **podlé** věčných zákonů nemůže **bez** trestu splynouti; Slova Petrova na nic splynula; Oběti vaše nesplynou bez odplaty; Leč vám nekolnosť vaše splyne na pomstu. Šš. I. 76., 117., II. 19., 32., 104., J. 210., Sk. 145., L. 74., 103. (Hý.). Narážky *celým lijákem* na oba splynuly. Brt. Instr. 15. — **čím.** Splývá dívka růžemi studu. Č. — **kudy.** Sivá husa sivá dolů *vodú* splývá. Šš. P. 375. Zpod kloboučku dral se krásný vrkoč a splýval **po** štíhlém tílku skorem až **po** pás. Us. Tč.

Splovář, e, m., nautila, zastr. Rozk.

Splovati, vz Splouti.

Splozenec, nce, m., der Geborene, das Kind. Kos. Ol. I. 302. Vz Zplozenec.

Splození, vz Zplození.

Splstiti, il, stěn a štěn, ění; *splšťovati* = *v plsť obrátiti*, filzen. Jg. — **se** = *plstí se státi*, zu Filz werden, *shoustnouti*, sich verdichten. Jel.

Spluha, y, f., jm. prosmyku. Pal. II. 2. 51.

Spluhaviti, il, en, ení, verunreinigen. Na Ostrav. Tč. — **co čím.**

Spluchov, a, m., Spluchau, ves u Frýdka, b) u Fryštátu.

Splundrovati, z něm. plündern, vydrancovati. — **co:** předměstí. Dač. I. 194.

Spluskati, zusammenplätschern. Na Ostr. Tč.

Splvěti, ěl, ění = *plynutím, roztopením zceleti*, verschmelzen, zugeschmolzen werden.

Splviti, il, en, ení, *splvovati* = *roztopením zceliti*, verschmelzen, zusammenschmelzen. — **co:** trubky tlakoměrů. Č.

Splynouti, vz Splouti.

Splynulý, zusammengeflossen. **A** s tím u něho v jedno splynulé vyvolení **k** apoštolství. Šš. II. 13.

Splynutí, n., der Zusammen-, der Abfluss.

Splyv, u, m. = *splynutí*, der Zusammenfluss, die Vereinigung. Šf.

Splývati, vz Splouti.

Splývavý, zusammenfliessend, obenanfliessend.

Splz, u, m., *oteklé osrdí.* Kráva má s. U Rychn.

Splznouti, ul, utí = *sklouznouti*, ausglitschen. Lex. vet.

Splzov, a, m., něm. Splsow, ves u Něm. Brodu. PL.

Splž, něm. Spiels, ves v Klatovsku.

Splže, f., pl. = *kobyly n. kozy n. srub před mlýnem proti dřenici ledové*, die Eisböcke. 1550. Jg. Slovn.

Spnouti, vz Sepnouti.

Spoběhaná, é, f., *sháňka, běhání, starosť.* Má s-nou. U Žamb. Dbv.

Spoborník, a, m., der Kampf-, Bundesgenosse. Vký.

Spocení, n. S. *syrových koží*, das Abschwitzen frischer Häute. Sp.

Spocený; *-en, a, o*, ver-, abgeschwitzt. S. kůže. Us. Šp.

S počátku, *lépe:* z počátku.

Spočidlo, a, n., der Ruheplatz. Pl.

Spočinek, nku, m., *odpočinutí*, die Ruhe, Rastung. Bern.

Spočinouti, ul, utí; *spočívati* = odpočinouti, ruhen, ausruhen, rasten; **nesprávně** *spočívati* ve smyslu něm. *worauf beruhen.* — **kde (v čem).** Spočívej tiše **ve** studeném hrobě. Tam. pam. Blažen, kdo v té bezstinné druhdy vlasti spočine; Osud náš veškeren, osud jednotlivých člověků i celých národů v jeho rukou spočívá; V trojici ctností dotčených, víry, naděje a lásky spočívá svatosť křesťanská; Že idea všechněch věcí v Kristu spočívá. Šš. Bs. 43., J. 88., II. 194, 199. (Hý.). Srdce moje tebou jaté spočine v tvé lásce. Šš. P. 68. Každý jazyk vlastního idiomu užívá, ve kterém velký díl básnické krásy spočívá (Cf. sp na čem). — **kde, na čem.** Rk., Č. Ten trám na zdi *spočívá* **(správně:** *leží*). Us. Naděje naše spočívá na mládeži, *správně:* zakládá se, záleží, založena jest na mládeži, naší nadějí jest mládež. Sb., Š. a Ž., Bs. Celá vina spočívá v tom, *správně:* zakládá se, založena jest. Bs. S uvedenými opravami snáší se Brs. 2. vd. 235. uče, že *spočívati* neznamená německé úsloví *worauf beruhen*: toto vyjadřuje se slovesy *zakládati se, záležeti.* Cf. tato slovesa **a:** Neb všie země česť *leží* na tom. Dal. 31. Zatmělosť textu buďto *jest* ve slovích, buďto v mluvení. Nz. — Na hlavě každého z přítomných takový jakby ohnivý jazyk spočinul; Klatba boží na něm spočinula. Šš. Sk. 18., II. 10. — **kde (u koho).** Vím já v horách březinečku, v té březince studenečku, my si u ní spočineme, když od tatíčka půjdeme; Tak si u ní spočívali, večera se dováhali. Šš. P. 463. — **kde kdy.** Uzřel učeníka, jenž také spočinul **při** večeři **na** hrudi jeho. Šš. J. 306. — **s kým.** Ať se panna napije a s námi tu spočine. Šš. P. 22. — **si.** Plyň, hlavičko, plyň dolů k bystrému Dunaju, jak k Dunaju doplyneš, potom sobě spočineš. Šš. P. 128. (531.). Jednou přec si spočineš. Kká — **kde jak dlouho.** Do hrobu mja dajte, do hrobu tmavého, tam budu spočívat až **do** dne súdného. Šš P. 59.

Spočinulosť, i, f., die Ruhe, Rastung. Jejich (prvokřesťanů) v Bohu s. Šš. Sk. 34.

Spočísti, spočtu, čti, četl (a čtl), čten, ení; *spočítati, spočítávati*, zusammenrechnen, -zählen, berechnen. Jg. — **co:** útraty. Spočítej to. Us. Na trávníčku tráva drobná, spočítat ju néni možná. Šš. P. 114. — **co kde.** Já ti hříchy neodpustím, až spočítáš v moři písek, v moři písek, stromě lístek. Šš. Ps. 774. — **co komu.** Já ti spočítám žebra (natluku ti)! U Litomš. Bda. — **se.** Počkajte, pacholci, v dědině na konci, tam se spočítáme, sme-li tady všeci. Šš. P. 721. (Tč.). — **se s kým.** J tr. Já bych se s ním spočítal (sepral). U Žamb. Dbv. — **jak.** Umí dobře čísť a léta svá spočítá **na** minutu. U Domažl. Šd. Spočítati něco na prstech. D. — **co v čem:** v penězích, zu Gelde berechnen. J tr., Nz. — **na koho:** summa na věřitele spočtená (vyměřená), berechnet. J. tr., Nz.

Spočítání, n., die Zusammenzählung, Berechnung.

Spočítaný; *-án, a, o*, zusammengezählt, berechnet. Us.

Spočiti se = *spáčiti se*. Na Ostrav. Tč.

Spočívadlo, a, n., *odpočívadlo*, das Ruhebett. Johan. 69.

Spočívati, vz Spočinouti.

Spočna, y, f., dracotidius, kámen, zastr. Rozk. — **S.**, der Succinit, Topazolith, gemeiner Granat. Min. 466.

Spočtení, n., das Zusammenrechnen.

Spočtený; *-en, a, o*, zusammengezählt, berechnet. S. útraty. Us.

Spočtovaný = *spočtený*. Slov.

Spočtovati = *spočísti*. Slov.

Spočtovnost, i, f., die Zählbarkeit. Slov.

Spočtový = *sčítanlivý*, zählbar. Slov.

Spočtu, vz Spočísti.

Spod, *zpod*, u, m., *dolní strana, dno*, der Boden, Grund, die Basis. Spod úhlu. Sedl. Spody hor. S. země, der Erdgrund. Dch. V math. s. = *čára základná, základnice*, die Grundlinie a plocha základná, die Grundfläche. Nz. — Sukně jest mokrá okolo spodu. Šd. — **S.**, *nepravda*, das Unrecht. Inu tak ty máš svrch (Recht) a já s. U Chlumce. Jg. — *Adv. spodem, od spodu, ve spod, ke spodu, ve spodu, na spod, na spodu, pod spod, po spodu, v spod, ze spod, ze spodu* n. *zpodem, od zpodu* atd.; kompar. *spůzeji, spůze, spůz*; superl. *nejspůze* = *dole*, unten auf dem Boden. Od spodu podepříti. V. Dělá vrchem a spodem. Us. Pobral nadbyt i s vrchu i se spod. Půh. II. 42. Svrchem jest půda sucha, spodem mokra. Brt. S. 57. Uchyti spod postele haďacú kožú. Na Slov. Pov. I. 58. Vz Mkl. S. 537. Chalupa spodem (spodkem) zděná, vrchem roubená. Zlob. Po spod, podspod ležeti. I dostali se spod. Br.

Spodák, u, m., *spodní kámen ve mlýně*, der Bodenstein. Prm. IV. 188. — **S.**, *kolo na spodní vodu, hřebenáč*, unterschlächtiges Rad. Šp. — **S.**, *mlýn se spodní vodou*, unterschlächtige Mühle. Šp., Puch.

Spodákový, *ku spodáku náležející*. S. miska. Vz Prm. III. č. 20.

Spodál, u, m., *spodovodní kolo*, unterschlächtiges Rad. Vz Spodák. — **S.**, *lépe: s podál*, von unten. Lom.

Spodální, unterschlächtig. S. kolo. Techn. I. 20. Vz Spodál.

Spodbíjati, ze spodu pobíjeti, unterhalb beschlagen. Na Ostrav. Tč. — **co.**

Spodček, vz Spodek.

Spodeční, der untere, Grund-, Basis-. S. úd. Rostl., Slb.

Spodek, zpodek, dku, *spodeček, spodček*, ečku, m. = *zpod, zpodní částka* (n. dolní), *podstavek*, der untere Theil, der Boden, die Basis. S. domu, listu (rub), hory, stolu, lodi, košile (Untertheil), stromu, sklenice, figury geometrické (basis). Us. (Jg.). Vrchem i spodkem tu ven šlo. Zlob. S. střídy, jámy (dno), die Sohle, Hř., člunu. Dch. Kde od spodka do vrchu samučičká přadza nakládaná ležala. Er. Čít. sl. 68. To dej na spodek. Nabral už na spodku, od spodku, ze samého spodku. Us. Šd. Svršek nepřečkáte a spodek nezederete (říkají ševci o botách jimi udělaných a když se přece brzo roztrhaly, vymlouvají se říkouce: Mínili jsme, že nebe nepřečkáte a zemi nezederete). U Litomš. Dč. Vršky vtáci na hnizdečka, spodky chlapci na pérečka (vzali). Sš. P. 322. — **S.**, *spodní mlýnský kámen* (V.), kámen lehlý, pevně zadělaný, na kterém běhoun obíhá, der Bodenstein. Vys. S. vykroužiti, vysaditi. Vys. — **S.** *na stavu tkadlcovském* = spodní částka přirážky čili bidla. Us. u Petrovic. Dch. — *Spodky* = *prázdné vory bez nákladu*. Um. les. — **S.**, dka, m., *ve hře v kartách, důlek, spodník*, der Untermann. Já biji spodkem. D. Přihoď spodka. — *Spodky*, ův, pl, m. = *kalhoty, poctivice, nohavice*, die Hose. S. k jízdě, die Reithose. Čsk. Jirchové s., wildlederne Hosen. Dch. Dát klukovi, až se spodky leknou; Natáhnouti komu spodky (dáti mu výprask). Dch. Vz Výprask. Vydělal si na spodky (byl bit). Us.

Spodepříti, el, en, ení, unterstützen. — **co čím.** Mněli, že všecku církev svýma ramenoma spodepřeli. Jel. Enc. m. 59.

Spodina, y, f., *spodek, půda pod ornicí n. mrtvá, surová země*, der Untergrund, die Grundfläche. Pta. — **S.** = *pata*, der Fuss. S. hory. Sš. Os. 247. Domy stojí na s-ně srázu západné hory. Sš. L. 63. — **S.** *lbová*, basis cranii, der Schädelgrund. Nz.

Spodi-um, a, n., z řec., *čerň kostní, uhlí kostní, popel*, das Spodium. Rk.

Spodkování, n. = *brání, přebírání spodkového uhlí*, das Nachreissen, Rauben der in der Sohle gelassenen Kohle, Sohlenstrassenbau. Hř.

Spodkovice, e, f., das Bodenleder. Šp.

Spodky, vz Spodek (na konci).

Spodláčka, y, f., *spodnice, spodní sukně*, der Unterrock. U Rychn. Msk.

Spodliť se = *podlým se učiniti*, sich gemein machen, erniedrigen. Us. na Ostrav. Tč.

Spodňáky, pl., m. = *spodní nohavice, podvlikačky*, die Unterhose. Slez. Šd.

Spodně, zpodně, komp. spodněji; unten. Kn. lék.

Spodní a zpodní, V., komp. *spodnější*, superlat. *nejspodnější*; der untere, Unter-, Boden-. S. peřina, kámen (mlýnský, spodek), břicho (podbřišek), V., pokoje (přízemní), šaty, Har., díl, vrstva, kolo, D., ploska nohy. Kom., strana něčeho, Har., břevno u lodí, plocha, Us., střevo (konečník), kosť, čelisť, Krok., kvasnice, Rk., stavba, der Unterbau, voda, das Grundwasser, půda, der Untergrund. Dch. S. oddělení silurského útvaru; s. devon, flec uhelná, lias, dogger, malm, čedič. Krč. 388., 481., 535., 661., 662., 673., 679., 711. S. vítr = jižní. Jde s. vítr, bude nám pršeti. U Olom. Sd. Aby milá věděla, keró cestó půdu. Půdu-li tó vrchňéší aneb spodňéší, bude plakat, naříkat moja némiléší. Sš. P. 406. Bránice odděluje údy svrchní od spodních. V. S. pohled na lešení, die Untersicht des Gerüstes. Dch.

Spodnice, e, **spodnička**, y, f., *spodní* a) *peřina*, das Unterbett; b) *sukně*, der Unterrock. Us. S. (spodní sukně) žertovně: *drážďilka, kopřivka, krandaška*. Šp. — **S.**, *spodní prkna na voze*. Mor. Šd. — **S.**, *spodní po-*

kryvka na oltáři, superstratorium. Šd. — **S.**, *spodní šat vůbec*, das Unterkleid. Hý. S. nevyšívaná. Sš. J. 287., 289.

1. **Spodník**, a, m., *sedlák ve hře šachové*, der Untermann. V. — **S.** *v kartách = spodek, důlek*, Reš., Mus. 1864. 34.

2. **Spodník**, u, m., *něco spodního* ku př. přisadek u včelních úlův, das Untersätzchen, die untere Schachtel. — **S.**, na Slov. = a) *podolek*, der Untertheil, b) *rubáš*. Plk.

Spodoba, y, f., *spodobování*, n., assimilatio, die Anähnlichung (der Laute). A) **S. samohlásek.** Samohlásky v jednom a témž slově zachovávají vespolek jistou vzájemnosť. Zájemnosť tato záleží v tom, že se předcházející samohláska spravuje povahou samohlásky následující. Je-li v zadní slabice *i, í, e (je), ě*, tedy se samohláska předcházející přehlasuje (vz *Přehláska)*, jinak přehláska místa nemá: bádati — pobízeti, čad — čediti, ďas — děsiti, jarý — jařina n. jeřina, Jan — Jene, čapka — čepice, šlapati — šlepěje, hovado — hovězí, játra — jitrnice, svatý — světější — světice — světiti, úřad — úřední, vázati — věziti — vězeti, knížecí — knížata, štěstí — šťastný, deset — desátý, devět — devátý, paměť — památný, pečeť — pečátko, jehně — jehňata. Kz. 6. vyd. 11. *Spodobování* jest v češtině hlavní obranou proti záplavě, kterou by přehláska, kdyby sama šířiti se mohla, způsobiti musila. Kdyby jí nebylo, říkali bychom: jevor, jero, čes, děs, žeba atd. m.: javor, jaro, čas, ďas, žába. K tomu se schylovalo skutečně v 13. a 14. století, když přehláska s mladistvou silou rej svůj po jazyku našem provozovati počala. Jediné zákon spodoby v řeči naší hluboce zakořeněný mohl ji v tom zastaviti. Boj tento nicméně neudolal přehlásky tou měrou, aby se spodobě na vzdory někde nebyla usadila. Toť jest příčinou nespodobených tvarů nynějších: čekati, česati, jeřáb, jestřáb, šeptati, šeplati (ač: šaptlavý, Us.) atd. Největší však převrat ve spodobě učinilo mizení jotace a tuhnutí kmenův. Mizením jotace ztvrdly jmenovitě samohlásky v zadních slabikách a souhlásky slabiky zavírající a účinek změny té hned se ukázal ve kmenech. Až do 14. stol. čteme obecně: čiesť, čésť, od té doby: část; starší přieti, smiéti atd. přešlo v přát, smát proto, že odpadnutím *i* ztvrdlo závěrečné *t*. Jakmile rozdíl mezi *y* a *i* v mluvě slyšitelně zmizel, přestaly též spodoby na tom visící: odolali m. odolieli, měšťanín m. měštienín; slyšáni m. slyšieni atd. Od 14. stol. nastává i tuhnutí kmenův t. j. samohlásky v nich se nacházející zbaveny byly prvotné své proměnlivosti. Jest to úkaz v přírodě vůbec se jevící. Ku př. ve slovech: světější, světiti, světice jest *ě* právě tak ustálené jako *a* v: svatý, svatě, svatí. (Rozmluvy str. 64.). Při novějších tvořeních se spodoba zcela zanedbává, jelikož slyšeti i: svatější, svatina, svatnice. Třesu časuje se nyní skoro veskrze s *e;* jinak bylo do 14. stol., kdež se *a* a *e* střídala zcela dle přípon: třásu, třesieši, třesie, třesiemy, třesiete, třású atd. Obecná mluva obchází tvary spodobené také tím, že slovesa 1. třídy převádí do třídy druhé, což i ve spisovné řeči již od 13. stol. z části se děje: tnu, tna, tnul, tnouti, tnuv, tnut (m. títi, ťal. ťat). Jir. Vz jednotlivé samohlásky. — B) **S. souhlásek** *záleží v tom, že před souhláskou jasnou opět jasnou a před temnou zase jen temnou vysloviti lze a kdyby byla tedy skupenina složená z temné a jasné souhlásky, musí se jedna z nich spodobniti, obyčejně předcházející s tou, která následuje.* Ku s. nutí ústrojí fysiologické, jemužto buďto nemožno aneb obtížno jest jisté skupeniny hlásek vysloviti. Když jest vyslovení naprosto nemožno, jest s. nutné, na př. souhláskové skupení *sh* nelze vysloviti, *shoda* vyslovuje se tedy *zhoda* nebo *schoda*. Pakli vyslovení sousedících hlásek obtížné, nikoli nemožné, pak jest každému jazyku zůstavena svoboda, aby spodobňoval n. nespodobňoval. Za takové dobrovolné s. pokládáme také přehlasování slovanské a zvl. české. Gb. a) *U vyslovování přechází prvá v jinou a sice proměňují se* 1. *jasné souhlásky: b, d, ď, g, h, v, z, ž, dz, dž, ż před temnými: p, t, ť, k, ch, f, s, š, c, č, ś v temné*, na př. hloubka zní hloupka, hádka jako hátka, knížka jako kníška, z cesty jako s cesty, v potu jako f potu, lehký jako lechký; 2. *temné souhlásky před jasnými v jasné*, čili: *p* v *b, t* v *d, ť* v *ď, ch* v *h* atd., ku př. svatba zní jako svadba, prosba jako prozba k zámku jako g zámku. s darem jako z darem, Kz.; 3. *nosové* **n** *před retným* **b** *zní zvukem retného* **m:** hanba jako hamba, honba jako homba. Zk. — b) *V některých slovech připodobuje se druhá souhláska k souhlásce prvé:* shodím zní jako schodím. shoda jako schoda, shníti jako schníti, shořeti jako schořeti, shon jako schon, tedy vůbec při skupenině *sh*. Gb. Hl. 92., Zk. — c) *Jasné souhlásky na konci slov znějí zvukem souhlásek temných:* lev jako lef, led jako let, muž jako muš, jez jako jes, zub jako zup, sníh jako snich atd. Zk. Příčinou toho jest, že náš pravopis jest více etymologický než fonetický. Gb. Toto vyslovování je však v češtině zajisté jen dialektické; z pravidla dosti zřetelně se rozeznává i v takovém případě du*b* a du*p*', vě*ž* a vě*š*, po*d* a po*t* atd. Kts. 12. — Vz ještě Gb. Hl. 91.-93., Bž. 37. a také S. N. VIII. 650., 655. — *Pozn.* 1. Výjimkou zůstávají v češtině a ve slovanštině beze spodobení skupeniny temných souhlásek s *v;* rozeznáváme i ve výslovnosti *dvoje* a *tvoje*, *zvoliti* a *svoliti*, *zvážiti* a *svážeti*. *žvýkati* a *švihnouti* atd. Ale v nářečí doudlebském mění se *v* za temnými souhláskami v *f:* k fám = k vám, tfůj = tvůj, královstvi atd. (Kts. 9., 15.). Gb. Hl. 92. Cf. Bž. 37. — *Pozn.* 2. Některá slova dvojako se píší, jednak *etymologicky* (sbor, zkaziti, způsob), jednak *foneticky* (zbor, skaziti, spůsob). Gb. Hl. 92. — *Pozn.* 3. Nevíme-li, jakou by souhláskou, jasnou-li či temnou mělo některé slovo se psáti, poznáváme to nejsnadněji, změníme-li slovo tak, aby se pochybná souhláska dostala mezi dvě samohlásky. Jak tuto zní, tak ji třeba i před souhláskami psáti: křeh*k*ý — křeh*o*unký, Bů*h* — Boha, pros*b*a — prositi, plo*d* — plodu, plo*t* — plotu *(tedy ne*

dle vyslovování: křechký, Bůch, prozba, plot m. plod). Kz. — **S. syntaktická.** 1. *S. pádů* ve starších památkách písemných a v řeči lidu dosti obyčejná. Genitiv totiž na pádě předložkovém nebo na instrumentale visící spodobuje se druhdy těmto pádům. Kázal se k hrobu sv. Mariji Magdaleně vésti Pass. 547. Vstavše k svatému Pankráci hrobu šli. Pass. 85. Povinen jest státi ke dni sviečkám Tov. 52. Tudiež na tej sieni sklepě slunce, měsíc, při tom hvězdy stviechu. Kat. 984. Veliké hromady jsem viděl, že by jich na množství tisíců vozích neodvozil. Kom. L. 72. O sv. kříži nalezení. Pass. 367. Jakožto jest po smrti její otci na ni spravedlivě spadlo. Půh. br. I. 2. f. 107. Po hodu jedenácte tisíc děviciech. Arch. I. 27. Po matce božie na nebe vzetie. Chron. 458. Na toho jsme zaručili obapolně pod toliko penězi ztracení. Půh. I. 238. Hrom vyskočil vrchem kostelem. Let. 458. Město bylo ozdobeno množstvím ulicemi dlouhými. Anth. I. 118. Jsem smlúvu učinil se svými sestrami pod základem stem hř. Půh. II. 500. Ješto jest po mém otci smrti na mé spravedlivě spadlo. Půh. II. 358. Čtvrtý den po pánu Stiboru smrti. NB. Tč. 263. Pokutou hrdla stracením ztrestán býti má. Bdž. 187. — *V některých krajinách mor. a čes. mluví lid pravidelně:* Před sluncem východem. Po slunci západu; Spokojil jsem se kouskem chlebem. Rukou (m. ruky) dáním. Aby Bůh syna mého osvítil darem Duchem svatým. Šel po jedné straně řece. Seděl v hospodě při sklenici vodě. Leží na hrstce slámě. Před koncem listopadem. Pod hrdlem ztracením. Po senách dělání. Jede ke hroznám sbírání. Náš sládek nerozumí tom' sladom dělání. — 2. *Číslovky základní* od pěti počínajíce jsou původem svým substantiva; skloňovala se tedy podlé vzoru *Kosť* a pojila se ve všech pádech s genitivem: Před šesti dní. Anth. I. 80. Nabyly-li tudíž číslovky v pádech nepřímých z nenáhla platnosti a moci adjektivné, podrževše při tom tvar substantivný, nemůžeme si to jinak vysvětliti nežli zpětnou assimilací pádův. Říkalo se tedy nejprve před *šesti dnémi*, z čehož pak vzniklo naše před *šesti dnémi*. Tvar genitivní zavládl ve všech pádech nepřímých, jako genitivy *kolika, mnoha*. Přijeli jsou do Paříže s *tisícem pěších* (Anth. II. 161.) jest vazba původní. Spodobu máme ve větách: Za našeho věku jiný kroj jest než byl před *sta lety*. Anth. II. 202. Táhne na pomoc s několikonácti *sty koňmi* a některým *tisícem pěšími*. Anth. II. 80. — Přesné logické vazby jsou: Koráb s *mnohem lidí* na moři tápá. Pass. V *málu dní*. Št. N. 130. Jel do města s *málem lidí*. Výb. I. 143. Kdo slýchal o toliku králův. Zk. Skl. 140. — *Z původních vazeb těchto vzniká s. činem čtverým.* a) *Genitiv spodobuje se pádu číslovky neurčité tvaru původního.* Ve *množě* jsem *zemiech* byl. Výb. I. 118. Po několicě letech. Arch. I. 161. — b *Neurčitá číslovka* **mnoho a koliko** *zůstává nesklonnou a genitiv se spodobuje žádanému pádu číslovky.* Po *mnoho dnech*. Pass. 573. Po mnoho časích. Půh. I. 285. Po několiko dnech jeho sv. Basilius navštívil. Pass. 170. Vz Mnoho, Koliko, Několiko. — c) *Neurčitá číslovka* (mnoho, koliko) *objevuje se ve všech pádech s koncovkou genitivu a genitiv závislý spodobuje se žádanému pádu číslovky.* Mluvil o tom s mnoha lidmi. Us. S kolika vozy. Žer. L. I. 104. Vz Mnoho, Kolik. — d) *Číslovky neurčité berou na se tvar adjektivný.* Přitáhl s mnohými Němci. Let. 47. Po mnohých časiech. Pass. 375. Po některých dnech. Pass. 230. V malých dnech umřel. Pass. 244. Cf. V drahně letech se nesběhlo. Žer. Záp. II. 46. — Subst. *půl* a *čtvrť* měla by se dle přesných zákonů skladby logické ve všech pádech pojiti s genitivem. Avšak genitiv spodobuje se v pádech nepřímých žádanému pádu těchto substantiv, při čemž *půl* zůstává nesklonným, *čtvrť* se buď skloňuje buď neskloňuje. Před půl letem. Vrat. 138. Po čtvrť letě. Vrat. 96. V tom čtvrti létě. Arch. I. 199. Vz Čtvrť, Půl. — 3. *Komparativní genitiv zvratného zájmena* **sebe** spodobuje se tím způsobem pádu svého komparativu, že se zaměňuje v zájmeno přisvojovací. Protiví se lidem sobě rovným i svým (= sebe) starším. Št. N. 161. — Opačná s. *demonstrativa.* Rudolf těm zemiem (těch zemí), kterýmž chce, nikdy jich jest neměl. Výb. I. 439. — *Za s-bu můžeme pokládati genitiv adjektiva výrokového táhnoucího se k podmětu zájmena rodu středního.* Vz Co, 6 (Slovn. I. 139. b.), Nic — 4. *Sloveso řídicí a infinitiv splývají v jedno, pročež doplněk závislý na infinitivě nespravuje se tytýž co do pádu infinitivem, nýbrž slovesem řídicím.* Dáti jim všeho nechtěl. Tov. 90. Styděl se toho před Bohem i pomysliti. Št. N. 169. Jechu se všichni pravdy tajiti. St. skl. IV. 359. Naučich sě čísti hodinám sv. Mařie. Výb. I. 509. Vz Infinitiv (I. 578. a.), Shoda (III. 329. b.). — 5. *Partitivnosť děje attrahuje k sobě partitivnosť předmětu* (gt. partitivus za přesně logický akkus.). Z té příčiny vážou se s genitivem některá slovesa složená s předložkami: *na, od, po, pod, při.* Vlasta na kůň sedla a meče sobě podati kázala. Háj. 8. Potáhneš-li na húslech jedněch strunu výše, potáhnútiť i bardunóv. Št. N. 282. Jiný řetězu sobě potěžkával. Kom. L. 80. Též toho neštěstí pocítil. Žer. Záp. II. 20. Syn božie pochválil viery jeho. Št. N. 326. Vz Postoupiti, Potrpěti, Polepšiti, Posilniti, Potvrditi, Povýšiti, Pocítiti, Pozdvihnouti, Nakloniti, Nasaditi, Přičiniti, Přizdvihnouti, Odložiti. — 6. *Plnosť a sytosť děje attrahuje k sobě genitiv předmětu,* podlé analogie slov plnosť a sytosť hmotnou označujících (pln, syt čeho, naplniti se čeho). Co jsem se nažala, snopů navázala; Ti sedláci ubozí, což se oni navozí kamene. Er. P. 329., 426. Dosti som sa natlačil bláta. Zpěv. I. 120. To sme se toho žita namlátili! Us. — Brt. v List. filolog. II. 120.—126. (Vz tam více příkladů), v Mtc. 1872., 1873. 66., 1878. 29., 1879. 147. Cf. článek Attrakce v S. N.

Spodobati se komu, ähnlich sein; *zalíbiti se komu,* gefallen. Keď sa tej (rodině) s-báš, s-báš sa i mně; Že sa mi ten šuhaj s. nemôže? Sl. ps. 27., 328.

Spodobení, vz Spodoba.

Spodobitelnosť, i, f., die Assimilirbarkeit. Nz.

Spodobnitelnosť, i, f., die Assimilirungsfähigkeit.

Spodobnitelný, assimilirbar, assimilirungsfähig.

Spodobniti, zpodobniti, il, ěn, ění, *spodobňovati* = *podobným učiniti*, assimiliren, ähnlich machen. — **co čemu.** Těla rostoucí přijímají jisté hmoty, které (sobě) spodobňují. Rostl. I. a. 27. — **co s čím.** Kdo povahu svou s-li s povahou Krista. Sš. J. 109.

Spodobování, n. S. souhlásek etc. Vz Spodoba.

Spodoměška, y, f.. rhisophysa, živočich puchýřonosný. Krok. III. 517.

Spodovodní kolo *(spodál)*, unterschlächtiges Rad. Sedl.

Spodpírati, *spodepříti*, el, en, ení, unterstützen. — **co čím:** pavlač piliři.

Spodrývati, unterwühlen. — **co.** Prase stromy spodrývá. Lom.

Spodsívati, zusammensieben. — **co kam: v** hromadu. Ros. — **čeho.** Ten (veliký jedlík) toho s-vá (sní. Vz Spodoba, 6.). Dch.

Spodumen, u, m., nerost. Vz Bř. N. 175., Schd. II. 44., S. N.

Spodvižník, a, m. = *soupeř*, colluctator. Vký.

Spodvraceti, el, en, ení; *spodvrátiti*, il, cen, cení; *spodvracovati*, umstürzen. — **co čím.** Něčí domy s. Br. S. zeď pakami. Zemětřesení místy i města zpodvracelo. V.

Spohanělosť, i, f., die Verheidung, das Heidnischwerden. Jg.

Spohanělý, heidnisch geworden. Jg.

Spohaněti, ěl, ění, heidnisch (ein Heide) werden. Bern.

Spohanilosť, i, f. = *spohanělosť*. Troj.

Spohanilý, heidnich (gesinnt). Lom. Byl drobet s. a heretik. Drsk.

Spohlavkovati, abohrfeigen. — **koho jak:** až **do** krve. Ros. — **co:** práci (ledabylo odbyti, abfertigen). Sych.

Spohřebovati něco = *zničiti*. U Kromřž. Bkř.

Spochýliti, il, en, ení, *spochylovati*, neigen. — **co kam.**

Spochytiti, il, cen, ení; *spochycovati*, fangen. — **sobě čeho.** Jel.

Spoj, e, m., *spojení*, die Verbindung, Kommunikation, das Gefüge, Band, der Zusammenschluss. Dch. S. lidské společnosti působí rozum a řeč. Kmp. Zákony s. (světa) spravují. Mus. III. a 91.

Spojba, y, f. = *spojení*, die Verbindung; kommunikace, die Kommunikation. Rušení, čára, opatření, poměry, zastavení, zahájení s-by; s. obchodní; s-bu míti, zaraziti, obnoviti, zaříditi. Dch. S-ba s Kristem; Leč první s. převládá; Poslední s. (slov) zdá se více přiležita býti; V nejužší s-bu s někým vejíti; Viděli v něm (v Markovi) s-bu církve židokřesťanské s církví pohanokřesťanskou; S. Krista s církví v manželském snubě se ozračuje; Pro neodlučnou s-bu nejsvětější trojice úcta ta se na všecky tři osoby odlívala; Smrť tělesná nemůže té s-y rušiti. Sš. I. 98., II. 42., 178., 219., Sk. 148., J. 41., 89., 111. (Hý.).

Spojebně, kommunikativně. A tudy s. a soudružně mluví (s námi). Sš. Sk. 194.

Spojebnictví, n., das Kommunikationswesen. Dch.

Spojebný, Kommunikations-. S-né prostředky. Dch.

Spoječník, u. m., hoblík dlouhý ke spojkám, der Fughobel. Jg.

Spoječnosť, i, f., syndetische Satzverbindung. Nz.

Spoječný, syndetisch. S. hrany, Kombinationskanten. Nz.

Spojek, jku, m., *spojení*, das Zusammengefügte, der Zusammenhang. Jg.

Spojem, jmu, m., die Hecke. Sm.

Spojeně, legato, v hudbě. Dch.

Spojenec, nce, m., der Verbündete, Bundesgenosse. Sych.

Spojení, n. = *svazek*, *spoj*, die Verbindung, Kommunikation, die Fügung, Zusammenfügung, Vereinigung, Verknüpfung, Fuge, das Band. V hromadu s. = trámu s trámem (ve stavení), prkna s prknem. V. S. kostí, Ja., svazových žil. D. S. písmen hranaté, okrouhlé. Nz. Spojení (v horn.) na čep, die Zapfenverbindung, kosným řezem, der diagonale Schnitt, muffové či objímkové, die Muffverb., na plát, die Uiberplattung, Aufplattung, na příraz, der stumpfe Anstoss, na výkruž (výkružové), die Einscharung, na zub, die Zahnverbindung. Bc. Pevné s., die Verkettung. Dch. S. not. Hud. Bytelné s. božství s člověčenstvím; Základ a osnova s. Sš. J. 62., 242. S. zjevné, skryté; příčinné, účelné (vět); nauka o spojování vět; s. propovědí, slov. Nz. Spojování nebo splývání dvou v jednom slově se stýkajících samohlásek v jednu dlouhou k odklizení průzevu středoslovného slove stahování. Bž. 26. Buď mně přitovaryšen s-ním viery. Hus III. 33. Vz Sbojba, Pospoj. — **S.**, *spřátelení*, *smlouva*, die Vereinigung, Verbindung, das Verhältniss. S-ní tajné, skryté, zjevné. Nz. S ním v bližší s. postaven. Leška. S. manželské (manželství; 2. spání, der Beischlaf). V. Bytné a podstatné Krista s věřícími s. Sych. S. obchodní, die Geschäftsverbindung. Nz. S. prostředečné, bezprostředečné. Nz. S-ní s někým přetrhnouti. Bs. S někým ve s-ní býti, vejíti; s. s někým udržovati, míti; ve s. s někým trvati. Dch. Abychom nemyslili, že Bůh s tvorem v přírodné s. vejíti může; Ustavičně ve spojení bytném s božstvím ostávati. Sš. J. 242., L. 48. A toho spojení božstvie s člověčenstvím není hoden Jan rozvázati; Skrze řemen, jímž obuv sě k nožě přivazuje, rozumie se s. člověčenstvie Kristova s božstvím. Hus II. 22. — **S.** *jedněch planet s druhými*. Měsíc jest ve s. se sluncem. Us.

Spojenina, y, f., *něco spojeného*, das Stätige. Sedl. Geom. 4. Nepochopitelné s-ny snové mívají ráz fantastický. Kapras: O spaní a snu.

Spojenolupený, *srostlolupený*. S. okvětí, gamophyllum. Rostl. I. a. 66.

Spojenonitní rostl., gamostemones. Slb. XLVI., Rostl. I. b. 96.

Spojenoprašný. S. rostl., gamantherae. Slb. XLVI.

Spojenosť, i, f., *spojení*, die Verknüpfung, der Zusammenhang. Kom. Železo a po něm měď mají největší s., nejmenší však tuhosť. Rostl. Metonymie jest tropus, jímž měníme slovo za slovo nebo věc za věc pro zevnitřní s. Kom. S. míti s něčím. J. tr. S. věcná, die Realunion, osobná, die Personalunion. Nz.

Spojenství, n., der Aggregationszustand, Verkehr, die Allianz. Šm., Dch.

Spojený; *spojen, a, o* = *sloučený, svázaný, složený*, vereinigt, verknüpft, zusammengefügt. Jg. Vz Spojiti. Více domů s-ch. V. Doufajíce ve s-nou sílu. Ráj. S né údy (maličko srostlé). Rostl. S. díly neprostředečně n. pomocí jiného dílu sloučené ku př. pouzdra prašníková u lilije, tulipánu. Rst. 494. Spojené obce severoamerické. Vz více o nich v S. N. Kdož by z dvojí n. z trojí pře aneb i více (kteréžby nebyly spolu s-né a sebe se nedotýkaly) pohnal jedním půhonem, ten půhon bude zdvižen. Zř. F. I. D. II. S-nými silami, mit vereinten Kräften, viribus unitis. J. tr. — **čím:** jhem, Rež.; přátelé láskou spojení, Sych., přátelstvím. Já jemu s-na budu pravým poslušenstvím. Hus III. 33. Jím jest s-no křesťanstvo. Hus I. 245. — **jak.** Tělo s. **po** všech klúbiech. ZN. — **s čím:** Dřevo s dřevem s-né. Us. Vojska římská se syrskými spojená. Flav.

Spojidlo, a, n., *čím se něco spojuje*, das Band, Bindemittel, Konnektiv, die Nath. Nz., Jg., Sal., Krok., Ja., Kk. 49. S. v bot. (connectivum), část prášníku mezi oběma pytlíčky ležící, obyčejně uzounká, ale někdy silně do šířky a napříč vyvinutá, jako u šalvěje. Das Konnektiv. Čl. Kv. XXVII. Cf. Rst. 494.

Spojily, dle Dolany, němec. Spojil, ves u Pardubic. PL.

Spojímati = *spojiti, připustiti*, zusammenlassen (zur Begattung). — **koho:** osly, Aesop, ženy. Br. — **koho v co:** koně v uzdu, fassen. Tur. kron. — **se** = *v manželství vstoupiti*. Jg.

Spojina, y, f., spojitá veličina, eine kontinuirliche Grösse. Nz.

Spojislovce, e, n. = *spojka*, das Bindewort. Šm.

Spojiště, ě, n., *místo, kde se více věcí spojuje*, der Vereinigungspunkt, Knotenpunkt, Verbindungspunkt. Nz., Dch., Čsk. S. železné dráhy. Dch. Ten spolek slouží za s. mužům učeným. Pal.

Spojitel, e, m., der Einiger. Dch.

Spojitelka, y, f., die Einigerin. Us.

Spojitelnosť, i, f., die Vereinbarkeit. Ja

Spojitelný, vereinbar, vereinbarlich. Aqu., Ja., Dch.

Spojiti, spoj, je (íc), il, en, ení; *spojovati* (*spojívati*, Jg.) = *v hromadu pojiti, sjednotiti, svázati, sloučiti, spolčiti*, vereinigen, zusammenfügen, binden, vereinen, knüpfen, anfügen, falzen. Jg. S. místo *spoliti* od *spol* vz L. Ht. — **co:** nohy, Ros., barvy. D. S. vojsko. Dch. A co pán Bůh spojí, žádný nerozpojí. Šš. P. 787. Co Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj. Us. Hý. Točenice vlasy spojuje. Hus III. 45. S. slova. Nz. Včely s-iti. Všk. — **čím:** jhem, D., krví a přátelstvím. Hlas. Ozubem trámy s-iti (kampovati). Nz. Tovaryšstvím si koho s. Žer. 30. S-ti něco vápnem. Hus III. 100. — **koho komu čím:** manželstvím. Troj. — **se, koho v čem, jak.** Budoucích věcí připomínání **v** dobrém nás s-je. V. Duch sv. se *bytelně* s lidstvem s. Šš. Sk. 19. **V** jedno se s. Kom. V jeden duch s. Chč. 300. S. se **za** jeden člověk. Bž. 80. S Jesu Kristem v najvěčšie lásce spojeni jsúce. Hus III. 202. **Skrze** šíji neb hrdlo hlava s jinými údy jest s-na. Hus II. 46. Že se ovšem s římským státem s. žádá **ve** vší poslušnosti. Šš. I. 128. Věrú a milováním s tobú se spojil. Hus III. 9. — **se s kým, s čím.** Čechy s Uhry se spojily. D. Pěkná věc jest živobytí s mluvením spojovať. Slov. Tč. S tebou se mé srdce žádá spojiti, bez tebe nemůže dél živo býti. Šš. P. 57. Vyhostěnci oni docela s pohanokřesťany v jedno tělo s-li se; Druhá božská osoba se byla s člověčenstvím Kristovým bytelně spojila; Dar ten (jazyků) vždy byl spojen s nějakým horováním, roznícením, nadšením, opojením a vytržením. Šš. I. 14., L. 21., Sk. 19. (Hý.). Když Buoh sě s člověkem s-jil. Hus III. 41., 267. — **co v co (kdy).** Rozličné národy v jednotu spojil; Potom **za** dob pozdějších **po** zajetí babylonském (starší či náčelníci rodin) v nějakou družinu se spojili. Šš. Sk. 19., 139. — **co k čemu.** Přilněte k němu (dobru) jako kov ke kovu spájen bývá. Šš. Sk. 125. — **se s kým proč.** Avšak **v** této věci rádi pro zvětšení síly a moci svojí s úhlavními nepřátely Kristovými tím spíše se s-li. Šš. Sk. 61. — **se proti komu.** Mezi tím ony dvě strany **ve** velradě proti společnému nepříteli *společnou rukou* se s-ly. Šš. Sk. 265. — **se s kým kde. V** odpovědi té spojeno jest vědomí o vyšší moci Kristově s nějakou vzdorou; Spojuje se člověk s Kristem **ve** svátosti netoliko mravně láskou a vůlí, nýbrž bytelně a podstatně; Ješto v Kristu dvě přirody v jedné osobě se spojují; Matka a otec spojili v apoštolu svou lásku a svou přítulnosť; V Kristu se božská i lidská bytnosť spojují. Šš. J. 84., 114., Sk. 239., II. 50., 134. (Hý.). — **se, také** = *tělesně obcovati*, sich gatten. D.

Spojitosť, i, f., der Zusammenhang. **S.** *v hermeneutice* = *svazek n. vazba slov* (Šš. J. 219.) či *souvis, souvislosť*, contextus. S-tí (či svazkem částí řeči nějaké předcházejících s následujícími) slyší se v *hermeneutice* zvláštní srovnalosť, v niž části ty vespol se povahují, tak že jediný toliko celek stanoví. Ana pak srovnalosť tato vespolná díl na zákonech rozumových po výtce (= *logických*) díl na zákonech družení se idejí *(psychologického)* se osnuje, části pak řeči samy majíc zření díl ku *času*, v němž právě věci v nich dotčené se sběhly, díl k *účelu*, k němuž zaměřují, díl ku *představování*, jež sobě mluvící o jich *posloupnosti* byl utvořil, aspoň poněkud spojeny jsou, tudíž rozeznávají *patero* druhů s-ti, totiž: 1. *s. myslověđnou* či *logickou*, contextus logicus, jež místo má tehdy, spoléhá-li vazba

části řeči nějaké předcházejících s následujícími na povšechných toliko zákonech myšlení; 2. s. *duševědnou* (Šš.) či *psychologickou*, c. psychologicus, potahují-li se ony části řeči k sobě vedlé zákonů družení-se idejí, v popředí vedlé podobnosti, příčinnosti a soubytnosti (juxta leges similitudinis, causalitatis et coëxistentiae). Příklad s-ti této je ku př. v rozmluvě Páně s Nikodemem v evangeliu sv. Jana 3., 1.—21. vypravované, kdežto slova [v. 14. 15.: A jako Mojžíš povýšil hada na poušti, tak povýšen býti musí Syn člověka, aby každý, kdo věří v něho, nezahynul, nébrž měl život věčný] *povýšen musí býti Syn člověka* nelze slyšeti o nanebevstoupení Páně, nébrž o jeho ukřižování; nebo kdykoli mluví Spasitel o spáse nám jím dobyté, nikdy nepřipisuje jí svému nanebevstoupení, nébrž své smrti na kříži; 3. s. *dějepravnou* či *historickou*, c. historicus, když části ty řeči nějaké jen historickým během t. j. časně toliko nebo dle posloupnosti dějů v řeči té příchozích spojeny jsou. S. tato potřebuje se ku př. ve stati evangelia sv. Matouše 12., 38.—42., kterážto mezimluva o Jonáši, Ninivanech a královně sabejské s předešlým nesouvisí logicky, nébrž jen časně a historicky. S. tato dějepravná může býti dále *určitá* (c. hist. determinatus) anebo jen *neurčitá* (c. hist. indeterminatus), vytýká-li totiž mluvící nebo píšící zevrubně čas a dobu mezi událostmi sběhšími-se ležící čili nic; 4. *s. účelnou* či *dogmatickou*, c. dogmaticus, spoléhá-li vazba ona částí řeči nějaké na *záměru*, jímž někdo veden byl, aby řeč tu měl či na *účelu*, za nímžto celá řeč jde; konečně 5. s. *vidmovou* či *optickou*, c. opticus, odtud tak nazvanou, že v *prorockých* částech písma sv., v popředí pak ve viděních či *vidmech* prorockých místo má, ustrojuje-li prorok vazbu vypravování svého dle posloupnosti, již sobě o nich sám byl utvořil vida je okem svým duchovým již dříve již později se přiházeti. „S. dějin ta není prostorna, jak sličně dí Šš. Mt. 313., nýbrž věcna. Mysl prorokova ku věcem nejbližším a nejzazším prohlídá a od těch k oněm a na obrat skokem jako lyrickým přechází. Co tu srodno, schodno a shodno, to v jeden obraz, v jednu skupu splývá, ač snad je tisíciletí; což mezi oběma ději jest, ač mezerou jest velikou, mizí a v nic se pokládá, poněvadž mysl prorokova k obdobným jen předmětům prohlídá.“ Hý. — V těchto kronikách nižádná s. dějů shledati se nedá. Pal. Zaokrouhlená s.; s. řeči; do s. něco uvésti. Dch. S., nepřetržitosť, ustavičnosť, die Kontinuität. Nz. Přetržení s-sti. Nz. Také tak se může s. se předešlým osnovati; to je ta podivná s. svobodných činů lidských s neproměnnou vůlí boží; Obezříme-li se místněji ve s-sti; Jednota a s. všech ctností; Tudy jediné dobrá s-tosť vzniká, když . . .; O s-ti té není žádného sporu; Ztočilá, nucená s., vhodná; Zdálo se některým, že Lukáš tu duševědné s-sti pili; S. vět lépe ozračují; V jakou s. věty a slova k sobě postavíme; S. úzká; Obojí ze s-sti určiti se musí; Abychom slova ἐν τούτῳ osobně o Kristu slyšeli, nutí nás s. věty; Poněvadž s. pochybnosti o významu slova nenechává; S. s předešlými věcmi se udržuje slovy: za dnů pak oněch Šš. I. 44., 120., II. 26., 63., J. 15., 54., Mr. 42., L. 161., 100., Ž. 70., Sk. 47., 61., 67. (Hý.). S. nerostů. Vz Schd. II. 15. S. vět, die Satzverbindung. Nz. Vz Souvis, Souvislosť, Spojba.

Spojitý = *sloučený*, *svázaný*, vereinigt, verbunden, kontinuirlich, stätig. S. veličina, poměr (*lépe*: složený, Jg.), srovnání. Sedl. S. úkon, kontinuirliche Funktion (v math.) Nz.

Spojivo, a, n., *vazivo*, das Bindemittel. Bc., Dch.

Spojivosť, i, f. = *síla*, která atomy hmoty v jistý celek spojuje a aby vzájemně od sebe se vzdalovaly, nedopouští, leč byla-li jinou silou překonána, das Verbindungsvermögen, die Fügungskraft, die Bindekraft, Kohäsion. S. klihu, vápna. Dch. — **S.**, *spojení*, die Kohäsion. Blř. Vz S. N.

Spojivý, bindend, bindungsfähig. S. částice. Šš. I. 149.

Spojizad, u, m., siphocampylus. Rstp. 967.

Spojka, y, f., *spojení*, die Verbindung. Ros. S. neb klika u kladek. Sedl. S. k průtokům, der Holländer. Šk. S. = oblouk, oblouček v hudbě atd., das Bindezeichen. Hud. S., der Riemenverbinder. Csk. — **S.** *v nerostopisu* = tvary spojité (nestejnojmennými plochami omezené), die Kombinationsgestalten. Vz Bř. N. 8., Schd. II. 5. — **S.** *ve mluvnici*, konjunkce, conjunctio, das Bindewort. Spojky jmenují se nesklonné části řeči, jejichž funkce jest, aby jednotlivá slova ve větě a jednotlivé věty a souvětí podlé vzájemného jich poměru pojily a poměr ten naznačovaly. (S-jky jsou částice, jimiž poměr slov a vět označujeme. Mkl. S. 257.). Jelikož pak i jednotlivé částky věty jednoduché i jednotlivé věty v souvětí buďto sobě rovny nebo souřadny jsou anebo od sebe navzájem závislé čili podřadné, jsou také spojky podlé té potřeby *souřadicí* n. *souřadné* a *podřadicí* n. *podřadné*. **Souřadné** *části věty a souvětí mají spojkami buď býti sloučeny* (s. **slučovací**, conjunctiones copulativae: *a*, *i*, *ani*, *take*, *též*, *tolikéž*, *totiž*, *i — i*, *ani — ani*, *nejen — než i*, *jak — tak* atd.), *rozděleny* (s. **dělicí**: *nebo* (*anebo*, *aneb*, *neb*), *jednak — jednak*, *buď — buď*, *brzo — brzo*, *někdy — někdy*, *dílem — dílem*, *nejprv — dále — potom — pak — naposledy* atd.), *v odpor proti sobě postaveny* (s. **odporovací**, c. adversativae: *ne*, *než*, *ale*, *a*, *an*, *přece*, *pak*, *ne — však*, *avšak*, *nýbrž*, *nicméně*), *aneb má na nich býti poznamenáno*, *že jedna jest příčinou a druhá účinkem* (s. **příčinné**, c. causales, vz dole, a **účinkové**, **výsledné**, c. conclusivae: *neboť*, *zajisté*, *však*, *proto*, *tedy* atd.); **vykládací**: *jako*, *totiž*, *a sice*, *a to*. — **Podřízené** *věty doplňují v souvětí svou větu hlavní určujíce místo*, *čas*, *příčinu a způsob a podlé toho jsou také s-ky rozdílné*, jimiž tyto věty do celého souvětí takořka zapiaty jsou a jsou tedy s-ky: *určující místo* (s. **místné**, c. locales: *kde*, *kdekoli*, *kam*, *kudy*, *odkud*, *pokud* atd.); *čas* (s. **časové**, c. temporales: *když*, *jak*, *než*, *až*, *dokud*, *pokud* atd.), *pří-*

činu, účel (**s. účelné,** c. finales), *účinek* a *podmínku* (**podmiňovací,** c. conditionales): *ješto, jelikož, když, poněvadž, protože; ať, ať ne, aby, by; že, až; -li, jestliže, kdy, když, ač;* a *způsobu*, c. modales (**připouštivé** n. **připouštěcí,** c. concessivae: *ač, ačkoli, jakkoli, ješto, budiž, tak že;* **srovnávací** (c. comparativae): *jako, jakož;* **poměrné:** *kolik — tolik, čím — tím, jak — tak;* **obmezovací:** *pokud, jelikož, jakož;* **vylučovací:** *leč, kromě že, tolikože* atd. — Dle Gb. v S. N. Vz tam více o původu spojek a cf. jednotlivé spojky a Brt. S. §. 472.—483., Bž. 218., S. N. VIII. 673. Dle původu svého jsou s-ky buď *prvotné* neb *odvozené*. Vz Bž. 219. S. stupňovací (c. gradativa), tázací, rozlučovací n. rozlučivá. Nz. S. přechodná a převodná, vývodná. Sš. Sk. 276, 94.

Spojkování, n. = sestupování se dvou n. více jednoduchých tvarů určitých řad krystalových, též soustavy osní ve tvar spojitý, jediný střed mající. Vz Bř. N. 8.

Spojkový. S. věty podstatné, vz Věta podstatná spojková. S. hrany, vz Spoječný. S. dráha, chodba, Verbindungs-. Dch.

Spojma, y, f. = *zděř*, kterou se vodní trouby k sobě připojují, die Büchse. Us. u Radimi. Nz.

Spojnice, e, f., *čára spojovací*, v math., die Verbindungslinie, Apsidenlinie, velosa. Nz. — **S.,** *spojovací tyč*, die Verbindungsstange. Šp.

Spojník, u, m., *na stavu tkadlcovském částka přirážky čili bidla*. Us. u Petrovic. Dch.

Spojný, Verbindungs-. S. plocha. Bc. S. (spojovací, sběrací) čočka, ve fysice, die Sammellinse. Nz. Spojná samohláska jmenovala se samohláska mezi kmenem a koncovkou osobní jsoucí: nes-e-me, nes-e-te; nyní přirážejí *e* ku kmeni a nazývají je samohláskou thematickou: nese-me, nese-te; legi-mus. Der Bindevokal. V Ndr. 97. (pod čarou) čteme: Toto *o* n. *ε* (ku př. v *βασιλεύ-ο-μεν, βασιλεύ-ε-τε*) béře se obyčejně za sponu sloves na *-ω*, však náleží ku kmeni (*βασιλεύο-μεν, βασιλεύε-τε; βασιλεύσο-μεν* atd.) podobně jako *o* (*ε*) v *ἵππος, ἵππε!* — Kmen (n. thema) přítomného času tvoříme přičiňujíce *příznak* -a (-e) ku kmeni tu prostému tu rozšířenému, jako: vez + a- (vez + e-), vi-n + a- (vi-n + e-). Příznak ten bývá zván též sponou; slovesa *dáti, jísti, věděti* a *býti* berou za thema času přítomného *pouhý kmen bez* příznaku (čili beze spony), odkudž zoveme je *bezpříznakovými* (čili *bezesponnými*). Bž. 170. Cf. nahoře Ndr. 97. a násl.

Spojovací způsob, vz Konditional. — **S.** věta, vz Věta spojovací. — **S.,** vz Spojnice, Spojný. — **S.** samohláska, der Bindevokal. Nz. Vz Spojný. — **S.** kusy (k rourám), Verbindungs-. Us. Dch.

Spojovadlo, a, n., vz Spojovatel.

Spojování, n., die Verbindung, Fügung. V. Dna s. údů týrá. Kom. **S.,** *spájení*, copulatio, die Koppelung, spojení nití po dvou pomocí příčných trubiček n. kolínek (svůrek) k nasazení výtrusův u rozdílných řasovitých rostlin. Rst. 494.

Spojovatel, e, m., der Zusammenfüger. — **S.** = *znaménko spojovací, spojovadlo*, das Verbindungszeichen. Nz. — **S.** v mechan., die Zwischen- o. Verbindungsmaschine. Nz., Šp.

Spojovati, vz Spojiti.

Spojovka, y, f. = *spojka*, das Bindewort. Ros.

Spojovník, u, m., *znaménko spojovací*, das Bindungszeichen. Nz. Vz Spojovatel.

Spojsloví, n. = **skladba,** die Syntax. D.

Spojujicnosť, i, f., die Wahlverwandtschaft der Körper, **šp.** m. příbuznosť. Techn. I 3.

Spók, *spák*, a, m. = *spáč*, der Schläfer, Siebenschläfer. Na Ostrav. Tč.

Spokojem, adv. = *spokojen, a, o*, zufrieden. Byla spokojem, byli spokojem. U Opavy. Klš.

Spokojení, n. = *smíření, srovnání, porovnání, smlouva*, die Vergleichung, Befriedigung, Beruhigung, Stillung. V. S-jení mysli; s. na mysli míti. Kram. S. se. Bibl. Snadný ku s. V. Kde peníze ku s-jení jich vzíti? Žer. 332.

Spokojenosť, i, f. **S.** = stav mysli, jaký jest následkem vyplnění žádostí našich; přestávání na tom, co máme, die Zufriedenheit. S. N. Spravovati úřad k obecné s-ti. S-osť s sebou samým; s. svědomí, D., mysli (spokojnosť, die Fassung des Gemüthes). Nz. Strany **přísloví** vz *Osud, Spokojený s málem, Stav, Zisk.*

Spokojený; *spokojen, a, o = k pokoji přivedený, utišený*, beruhigt. Bouřka jest s-na. V. — **S.,** *pokojný, utěšené mysli, přestávající na tom, co má*, zufrieden, genügsam. S-nu, s-ným býti; s-né mysli býti. V. — **s čím.** S tím, což kdo má, s-nu býti. V. S málem jsem s-en. D. Já jsem se vším s-jen. Se stavem svým s-jen býti. D. Zle s tím s-na byla. Dač. I. 229. Spokojen byl s tím, co mu dala. Us. Tč. S čímž bych s-jen byl. Žer. 312. Byl tehdáž zle s-kojen s císařem. Sl. Uh. I. 47. Ale stavové nebyli s tím s-ni; Byli s ní na ten čas dobře s-ni. Skl. I. 224., II. 494. *S. s málem*, vz **přísloví:** *Jísti co, Prase, Přestati na čem, Spokojenosť, Talíř, Truhlice, Vůle.* — **čím.** Kdo není málem spokojen, ten není mnoha hoden. Prov. Jg., Č. Češi byli kompaktaty s-ni. Pal. I musili tím býti s-ni. Skl. 243. Vz *Spokojiti.*

Spokojitelný = *spokojen býti mohoucí*, der sich befriedigen lässt.

Spokojiti, il, en, ení; *spokojovati = smířiti, utišiti, srovnati, uchlácholiti, ukrotiti, smluviti*, stillen, ruhig machen, versöhnen, beruhigen, befriedigen, zufrieden stellen. Jg. — **abs.** Dá se s. V. — **co, koho:** někoho, hlad, věřitele (dluh zaplatiti), V., Nz., J. tr., svou žádosť. D., Kom. Když já budu v černé zemi, rač s. mé svědomí. Sš. P. 58. Chtěl-liby mne kdo poháněti, abyste to nějak s. ráčili. Žer. 1591. Zbouření s. Dač. I. 269. — **čím.** Hladové břicho nedá se slovy ani pěknou řečí s-iti. V. Věřitele hotovými penězi s. Pr. měst. Žižka spokojiv se tím, pustil se dále. Pal. Cf. Spokojený, Zlý. — **se čím, s čím.** Jak by se mínili s týmž

lidem s.; Nebudou-li chtíti s nimi se s. Skl. I. 288., 290. Jenom s povšechními údáními s. se musíme. Sš. L. 4. S-iti se s čím. Žer. 346. S-jiti se s málem. Sych. Spokojila se s pannami a usnula. Č. Cf. Spokojený. *S. se s něčím, někdy* **lépe**: přestati na čem, Bs. a dle Brs. 2. vyd. 235. **lépe:** sp. *se čím.* — **koho s kým** = *smířiti*, versöhnen. Že ho s císařem s-jí a smluví. V. — **co jak.** Válku **na** čas s. Dač. I. 213. — **co kde:** roztržky **na** sněmu. Kom. — **koho, se v čem.** Již mne v tom dluhu spokojil (zaplatil dluh). Ros. Nemohu se v mysli s-ti. V. — **koho oč.** Pr. měst. — **se ke komu.** Spokojil se duch jejich **k** němu. Jud.

Spokojlivý, genügsam. Us. Dch.

Spokojnosť, i, f., die Ruhe. Vz Spokojenosť.

Spokojný = *pokojný*, ruhig. S. moře. L.

Spokojovati, vz Spokojiti.

Spokořiti, il, en, ení, demüthigen. — **koho.** Reš. — **čím:** ostrou domluvou.

Spokrevněný; *-ěn, a, o,* blutsverwandt. — **s kým.** S Bohem spřízněni a s-ni jsouce. Sš. Sk. 210.

Spokrevniti se s kým, blutsverwandt werden. Sš.

Spokutovati koho čím, bestrafen. Us.

Spol, u, m., vz Spolek (na konci). *V tělocviku* = *dvojřad cvičenců za sebou stojících,* die Rotte. Vz KP. I. 425.

1. **Spolačiti,** il, en, ení, *spolačovati*, polnisch machen. — **koho.** Jg.

2. **Spolačiti s ženskou,** mit ihr halten. Pišelí.

Spolák, a, m., der Mitmann. Šm.

Spolčák, a, m., der Vereinsmeier. Dch. — **S.,** u, m. = *několik úlů v jeden spojených.* Lš.

Spolče, ete, n. = *dvojče*, der Zwilling. Us. v Domažl. Šb. Dlg. 18. Říkali jim spolčata. Němc.

Spolčenec, nce, m. = *spolčený, buřič,* der Meuterer. D., Šf.

Spolčení, n. = *sjednocení, stovaryšení,* die Vereinigung. V. Mezi lidmi, když sobě slibu nedrží, žádné s. býti nemůže. Kom. S. anebo spolek (Gütergemeinschaft) nemá býti jinde jediné před králem. Vz Spolek. Vl. zř. 500. S. k jednotlivým pracem a jednáním obchodním na společný účet. Us. S. statků, die Gütergemeinschaft. J. tr. Vz Spolek. — **S.,** *zbouření, spiknutí,* die Meuterei. D.

Spolčenství, n., das Bandenwesen. Šm.

Spolčený; *-en, a, o,* vereint, verbunden, vergesellschaftet. Práce a rozkoš přirozeně jsou spolčeny. Kmp. — **v čem, s kým, čím.** Ve při s někým s-nu býti. Zlob. V městech spolčeni jsou lidé z rozličných způsobův. V. Žena s dětmi v statku manžela svého spolčená. Pr. měst. S-ný písmem. Zlob. S mužem a přátely svými spolčena jest.

Spolčil, a, m., der Vereinler. Dch.

Spolčina, y, f., das Ensemble. Šm.

Spolčiti, spolči, -če (ic), il, en, ení; *spolčovati* = *spojiti, spolkem sjednotiti, stovaryšiti,* verbinden, vereinigen, vergesellschaften; *rovný díl bráti,* in Gesellschaft sein, gleichen Theil haben; **se** = *spolek udělati, spojiti se, sjednotiti se,* sich vereinigen, zusammentreten. Jg. — **abs.** Pán Bůh s-čil a čert dělil. Vš. — **co komu.** Netělesným věcem tělesné s. Vinoř. — **co, se, koho s čím.** Vyhledávání cizího dobrého s péčí o vlastní užitek spolčíme. V. Žena ovdovělá pokudž svého vdovství nezmění, ta spolčí s dětmi (béře stejný díl). Boč. Co je spolčen s tou nezbednou, nic po něm není. Us. Ntk. Nespolkujte se se syny nevěry **ve** skutcích tmy. Sš. II. 128. Spolčili se Římané s Syrskými. Flav. On se s ním spolčil. V., Kom., Sych., Koc., Háj., Har. — **se jak: po** pěti osobách jsme se spolčili. Vrat. S-li se v jedno se všemi svobodami. Dač. I. 112. **Ve** spolek se s. Záv. S-li se **za** jednoho člověka, aby se žádným nespravovali jiným než králem. Bart. 220. 32. Pramen a dítko se s-ly *hříčkou.* Kká. Š. 46. — **se proti komu.** Kdyžby se oboji proti němu spolčili. Smrž. — **se o co.** Řečníci nemají se o penize spolčovati anebo děliti. Zříz. zem. — **se čím.** Manžel s manželkou spolčíce se statky budou moci téhož užiti. Pr. měst. — **se kdy.** Hvězdy, které jsou se spolčily **při** jeho narození. Lom.

Spolčivý, spolčlivý, gesellig. Dch.

Spolčovací, Assotiations-, Vereins-. Právo s. J. tr.

Spolčování, n., die Vereinigung, Assotiation. O s.-se vz KP. I. 93., S. N.

Společenský, gesellschaftlich. S. život, Us., obcování. Svět. S. ostrovy v již. tichém okeanu. Vz S. N. S. smlouva, der Gesellschaftsvertrag. Vz S. N. S. řád, věda, Gesellschafts-, pokoj, Sitzzimmer, n., duch, der Gemeingeist, vůz (Omnibus), hra. Dch.

Společenstvo, a, n. = *společnosť, spolek,* das Gremium, die Gesellschaft. S. lidské roztrhnouti usilují. V. Vetřel se do našeho s-a. Sych. Vz S. N. S. zapsané neobmezeným ručením. Dch. — **S.,** *večeře Páně,* die heil. Kommunion. V.

Společně, gemeinschaftlich, sämmtlich, gesammt. S. jeden druhého milovati; něco s někým s. míti. V. S. proti nepříteli bojovati. Flav. S. jíti, Dch., hráti. NB. Tč. 72. A jest ta věc s. nerozdílná. Půh. I. 278. Aby všecky s. v jedné propasti zavřel. Hus III. 302. Máme chleba toho chudým udieleti a ne sami jiesti, poňavadž jest s. náš a ne zvláště můj neb tvój. Hus I. 331.

Společní = *společný.*

Společnice, e, f., die Gesellschafterin, Genossin, Theilnehmerin. Ona jest její s-cí. Us. Aby manželka byla rovna v tom statku s-ce s dětmi. Pr. měst.

Společnický, *co společníků jest,* Genossen-, Gemeinschafts-. S. závazky. Ms.

Společnictví, n. = *tovaryšství,* die Genossenschaft. J. tr.

Společnictvo, a, n., *tovaryšstvo, družina,* die Genossenschaft als Körperschaft. J. tr.

Společník, a, m., *jeden ze spolku, účastník, druh, tovaryš,* der Genosse, Bundesgenosse, Geselle. V. S. dědictví, statku, otcův (syn neoddělený, Kn. rož. 52.), vraždy (účastník), stolní, D., nedílný, Ms. k. pr., řádu, Us., krádeže. Zlob. Také s-ci neb to-

varyši té pře (Streitgenossen, litis consortes) mohú při vésti bez přikázání. CJB. 381. Když s jednoho chleba mnoho póvodóv na póhon, komorníci právo jmajú vzieti, jakoby jeden póvod byl, že jsú s-ci, proto jedno mýto. Kn. rož. 10. Rovného tovaryše a s-ka trpěti nemůže. V. S-ci jeden bez druhého nemá nic zapisovati, prodávati atd. Nález. pr. S. tajný, tichý, vyloučený atd. Šp. S-ci všichni spolu poháněni býti mají. Pr. S. **v** něčem. J. tr. Cf. Spolek. Než ti s-ci jsou, kterýmžby z milosti KJM. nebo pánův a vládyků z plného soudu spolek dán byl. Vz Spolek. Zř. F I. H. IV. Ktožby všech společníků neobsýlal. Kol. 18. Stáváme se druhové a s-ci strastí a útrap Kristových. Sš. I. 59. Bajk, s. (Mitspieler) jeho, zachytil peníze a řekl. NB. Tč. 72. S. zatajený (tajný), der Kommanditär, kdo vložil do obchodu nějakého kapitál, aby měl podíl v zisku a v ztrátě nejsa opověděn jakožto člen spolku u obchodního soudu. Skř. S. **na** zisk a na ztrátu. Půh. I. 149. Má jí dáti pravý díl toho spolku a toho jsú tři s-ci. Půh. II. 325. Snáze jest o s-ka než o pomocníka. Pk.

Společniti, il, ěn, ění = *společným učiniti*, wechselseitig verbinden. L. — **se** = *spolčiti se*, sich gesellen. Div. z och.

Společnosť, i, f., *obecnosť*, die Gemeinschaft. Něčí s-sti se odříci. Kom. J. 989. Odstoupivše od s-ti židů Vespasianovi se poddali. Flav. Rovnosť a s. v nákladech sousedským způsobem zachovávati. Boč. ex. 1619. — **S.** = *spolek, tovaryšství*, die Gesellschaft, Genossenschaft. S. s někým učiniti; To nařídil, aby se lidé spolčovali a v té s-ti jedni s druhými jednati mohli. V. S. ku pojištění důchodů na život; přepravná, dopravná (Transport), pěvecko-herecká, kočovní, cestující, vznešená; hoditi se do některé s-ti; Nerád bych se v té s-ti blýskal. Dch. S. na vkladní listiny (akcijní), Aktien-G. Nz. S. stolní, D., pro sebe, *lépe*: soukromá, důvěrná (geschlossene Gesellschaft), Us., lidská, Plác., učená, čtenářská. Us. Sprostáci málo s-ti lidské napomáhají. Kom. S. tajná (tichá), Šp., železnická, železničná. Rk. S. podunajské paroplavby, die Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft. S. ku provozování parní plavby. J. tr. S. se rozešla, zrušila, Šp., se rozpadla, se rozpustila. Us. S. zlá, vz Mlýn. Strany **přísloví** vz: Baba, Čert, Dřevo, Nadávka, Spolek, Smůla, Zlý. Vz také Rb. str. 272., S. N.

Společný = *spolný, obecný*, gemeinschaftlich. S. sjití; na s. náklad, s. milování, přátelství, byt; promluvení s. spolu míti. V. S. vlasť, rozkoš, Jel.; s-čné tu vše; s. zpěv jest mnohých spolu zpívání; s. snášelivosť; výpověď s-ným snesením učiněná; s. různice, nevěra (gegenseitige Untreue). Kom. S. lovení ryb, tovaryš, D., výpad, radovánky. Sych. S-nou rukou a nerozdílně slibovali. Zlob. S. a nerozdílná ruka, die gesammte Hand, namentlich in Bürgschaftsbriefen, wo die Bürgen nicht bloss jeder für einen bestimmten Theil, sondern alle für die ganze Schuld bürgen. Gl. 319. Vz S. N. S. rostliny (ve větším počtu pohromadě rostoucí). Vz Kk. 263., Rst. 494. S., dílům stejnojmenným mnohým přináležející na př. obal společný, s. stopka, s. řapík atd. Rst. 494. S. pěnkava, počínání, kostel, dědictví. Dch. S. a nerozdílná zástava, die Simultan-Hypothek. J. tr. S. obchod (o. na podíl), Participationsgeschäft, n.; Míti něco s-ného s někým. Nz. S. peníze; Vojáček nechtěl peněz půjčiti, než aby všichni slíbili s-čnú rukú. NB. Tč. Ty dělí toliko ku přebývání s-nému, aby spolu nepřebývali. Hus III. 200. Aby mi Franěk zaplatil mé škody a náklady s dobrým svědomím a s-nú rukú. Půh. I. 252. (269., II. 23., 29.). K tomu mi pobral bratra mého s-ného pás stříbrný. Půh. II. 198. S. vklad, jistina, smlouva, Nz., vlastenství, věc, jméno, úsudek, závazek, působení, J. tr., pokladnice, Šp., jmění, výdělek, výhra, výlet, pití, oběd, hra, sázka atd. — *V math.*: s. udavatel (Exponent, m.), činitel (Faktor), jmenovatel (Nenner, m.). Nz. — **komu, čemu**. Právo všem národům společné. Scip. — Kram. — **s čím.** S-čná s jinými věc. Kom. Nic nemám, co by tobě se mnou s-čné bylo. Kron. tur. S-čno jest synu s otcem dílo, s-čen účel, s-čni prostředkové. Sš. J. 264.

Společství, n. = *společenství, účastnosť*. Žalt. wit. 121. 3.

Spoledniti se, Mittag werden. — **abs.** Když se s-lo. Č.

Spoleh, u, m., na Mor. = *spolehnutí, bezpečení*, das Schützen, Bauen. Na děti jest malý s. Us.

Spolehací, *ku spolehání*, Lehn-. S. lavice, stolice, lenoška.

Spolehadlo, a, n., postranní dřevo na voze, die Armlehne. Vký. S. k soustruhu, eiserne Drehbankauflage. Skv.

Spoléhání, n., das Anlehnen. Vz Spoléhati. — **S.,** *pouštění se nač*, das Bauen worauf. Též i doufánlivým spoléháním na něho. Br.

Spoléhati, *spolehati, spolihati*; *spolehnouti*, lehl, utí; *spoléhávati* = *podepříti se, klásti se nač*, sich stützen, anlehnen; *bezpečiti se nač, na koho*, sich worauf verlassen, sich stützen, sich steifen, worauf bauen; **se** = *spoléhati*, sich stützen. Jg. — *Pozn.* Tohoto časoslova užívejme z pravidla a dle Brs. 2. vd. 235. *správně bez* zvratného **se**, poněvadž základní slovo jest *léhati*. — **na co, na koho.** Bart. I. 28., Chč. 301., J. tr. Spolehši na milého svého. Pís. Šal. 8. 5. Na oba lokty s-hla. Jel. En. mor. 11. K tomu Černý spolehna na stůl řekl (se opřel). NB. Tč. 235. Člověk pyšný na svou moudrosť spoléhá. Reš., Bart. S. na hůl (podpírati se). Háj. S. na něčí věrnosť, na Boha. Ne vždy na dobré zdání jiných spoléhal. V. Nespoléhej na trošty cizí. Prov. Č. 93. Žádný na tvé lůže s. nebude (léhati). Jel. S. na hůl třtiny, Br., na stěnu. Jel. S. na vojska, Kom., na svůj statek. Ros., Koc., Plác., J. tr., Br. Spoléhá se na to (bezpečuje). D. Není se naň co spolehnouti. D. Ty jsi se s-hla na své růžičky. Er. P. 305. Na bohactví se nespoléhej. Kmp. Dřív se na se spoléhej, potom Boha přivolej. Prov. Pk. S. se nač. Bibl., Ros. — **kde, na čem, na kom.** Doleji nízká stolička, na nížby spolehnouti

mohli. V. Na nich spoléhali; na slibech s. Br. Nespoléhat na jednom. Troj. A tak sú lidé na tom spolehli (přestali), že těch obyčejóv nikoli nechtí ustúpiti; Zpolehši na milém svém. Hus I. 439., III. 95. Na tom osnova pravdy křesťanské víry veškera spoléhá; Nejnovější o věci té pochybnosti a odpory na matných toliko spoléhají důvodech; Na tom výroku spoléhalo umrtvování těla u světců a světic božích; Křesťanství na víře a naději spoléhá; Základ, na němž a v němž požehnání s-há; Všelijaká chlouba a chvála člověka na vlastní ctnosti spoléhati musí co na něčem kladném, ne pak na cizích nedostatcích; Domněnka ta spoléhá docela na důvodech pazderných, kopřivných a pavučinných; Na slově tom důraz spoléhá. Sš. J. 13., 279., I. 87., 92., II. 33., 66., L. 3., 38. (L. 5., 63., Sk. 29., 42., 47., 224. — (Hý.) — J. tr. — **v čem:** v konich. Br., J. tr. V té potřebě na svého zástupce spoléháme. Ml. Zpolehl v lůně (lehl si). Bib. V naději s. V. Nébrž v tom raději účel zákona starého spoléhal; Zdroj všeliké smělosti spoléhá v Bohu; V krvi Kristově doufanlivosť ta s-há; V předvětě důraz spoléhá na slově; Ješto ve zkříšení Páně hlavný důvod a svrchovaný důkaz božského pojití Páně spoléhá. Sš. II. 40., 144., Ž. 95., L. 117., Sk. 39. (Hý.). — **kde jak.** Podlé toho, na čem po výtce důraz s. má. Sš. II. 80. — **kde, pod čím.** Pod záslonou písmene vyšší záměr boží s-hal. Sš. I. 100. — **čím na co:** hřbetem na provaz (podpírati se), Har., rukou na stěnu. Koc. — **v co.** J. tr.

Spoléhavosť, i, f., der Hang sich auf etwas verlassen. Šm.

Spoléhavý, kdo rád (na jiné) spoléhá, wer sich gern (auf andere) verlässt.

Spolehlivý, *slovo novější = jistý, bezpečný,* verlässlich. Cf. Povážlivý v Brs. 2. vyd. 182., kde slovo *spolehlivý* ex usu se uvádí a nezavrhuje.

Spolehlý, beruhend. Důraz na slovech těch s. Sš. I. 120.

Spolehnutí, n. Lůžko s oponami pro polední neb popolední s. (= odpočinutí) jest. Kom.

Spolek, lku, m. S., *sstupek,* unio, congressus, die Gütergemeinschaft, die Erbeinigung, wo der společník o. sstupník als Erbvereinigter dasselbe Recht an dem Besitze hatte, wie der, welcher ihn in den Mitbesitz aufnahm; er erbte wie der Blutsverwandte. Vz více v Gl. 319. S. jest lidí od sebe všemi obyčeji dielných, dědinami, zbožiemi a statky jich též nábytky i svrchky, klenoty i listy, kteréž mají neb mieti budú, na plném súdu sestúpenie a shromážděnie; zpósob spolku; kladenie ve dsky spolku; s. se promlčie a mijie; propuštěnie ze spolkóv. Vz Vš. 569. S. zmrzlý (když ten umřel, kdo koho na spolky přijal). Tov. Spolek nemůž býti jinde, než králem s jeho povolením nebo před pány; Žádný poručník nemůž sobě spolku s sirotky neb s sirotkem zapisovati. Vl. zř. 287., 483. S., kterým paní Alina z Lomnice přijala pana Václava Berku na statek veselský. Žer. A otec v jiné popravě sedí dvorem a syn u něho na s-ce. Kn. rož. 53. — Vz Tov. 19., 20., 57., 58., 60., 62., 84., 87., 126., Žer. Záp. I. 26., 39., 103., 104., 114., 162., 195., II. 61., 66., 107., 174. Pan Dobeš bratra Beneše na spolek přijal. Bdl. Přijati na s. = ve společné držení statku. Půh. I. 279., 281., 345. Slíbil mi s. vyložiti i mé sestře do mé vóle; Taká úmluva byla mezi ní a mezi mnú, že, cožby má žena dobyla právem, že mě měla na spolek přijati; Jemu ten s. byl vymazán z desk; Žena ho na s. přijala; Slíbil svú věrú i mně i mému synu ten s. z desk vyložiti; Tu jeden syn její Artleb přijal jej na s. toho všeho, což on má; Že jest byla přijala svých tré dítek na s. dva pacholíky a děvečku tehdy ještě neoddělenú; Ona má pravý s. na tom svými dětmi; Podlé jeho rady vzala jsem Marše z Vydří na s.; Měl mé na spolku; Sestru vzal na s. na své zboží; Na to matka má mě s mými dítkami na pravý s. přijala. Půh. I. 281., 341., 345., 391., II. 54., 105., 202., 263., 308., 407. a j. (Tč.). — **S.** = *spojenosť, sloučenosť, tovaryšství, obecenství,* die Gemeinschaft, Genossenschaft, Gesellschaft, der Bund, das Bündniss. Jg. V MV. nepravá glossa. Pa. Úsudek ze spolku, das Gesammturtheil einer Kommission. J. tr. S. neb tovaryšstvo jest společné osob snesení k nabytí hojnějšího zisku n. výdělku. Pr. měst., Rb. S. ve *smyslu širším* jest všeliké spojení-se dvou neb více osob k jistému účelu aneb účastenství v něčem na př. s. obchodní. V *užším smyslu* znamená slovo s. tolik co *jednota,* der Verein. Vz S. N. S. jest sstúpení lidí a shromážďnosť. Vš. O spolcích: na čem se zakládaly; práva a povinnosti společníkův; vz Rb. str. 203.—204. S. (jednota) obranný (k obraně) i vzdorný (n. ke vzdoře, Schutz- und Trutzbündniss), Nz., tajný, tržební, obchodní, kupecký, výdělkový (k vydělávání), J. tr., protokolovaný, Řd., pojišťovací, Šp., pijácký, veselý, řemeslnický (ševcovský, truhlářský, mlynářský atd.), Us., jmění, na obranu i útok. Vz S. N. S. zlý, vz Lépe. S. bruslařský, Eislaufverein, číšníků (sklepníků), obrazníků, dosloužilců, Veteranen-, odborný, Fach-, funeralní n. pohřební, okrašlovací, Verschönerungs- (který ku př. stromy vysazuje, aleje zakládá), veslařský, krajinský, Gauverband, m., paní a dívek (ku pěstování tělocviku), hedvábnický, podporný, Unterstützungs-, svobodný, der Freibund, cukrovarnický, hasický, důvěrný. Dch. S. manželský, lodnický, Rhederei-Verein, hospodářský. J. tr. S. německých států (s. německý), der deutsche Bund. Nz. S. ještěrčí, der Eidechsenbund, byl založen v Německu v 15. stol. od měšťanů a zemanů proti nekázaným křižákům a loupežným rytířům. Pal. IV. 324. *České spolky v Čechách* r. 1880.: Akademický čtenářský s., Akciový pivovár a sladovna, Akciová společnosť velimské továrny na kávové surogáty a čokoládu, Akciová společnosť řetězové lávky v Praze, Akciová společnosť strojírny v Praze, Akciová společnosť k vyrábění vápna a cementu v Praze, Akciová společnosť pro raffinování cukru v Praze, Archaeologický spolek Včela, Beseda (měšťanská, dělnická, občanská, ře-

meslnická, řemeslnicko-dělnická, čtenářská, sedlská Chelčický ve Vodňanech, typografická, umělecká v Praze, evangelická, moravská v Praze, řemeslnicko-živnostenská, vzdělávací, pomocníků pekařských, rukavičkářská, strojnická v Praze a okolí, vzájemně se podporujících dělníků puškařských), Blesk (spolek veslařský), Bratr (akciový spolek ku podporování obchodníků se střižným zbožím), Bratrský s., Bratrstvo a) pod ochranou božské prozřetelnosti, b) vzájemně se podporujících řemeslníků a živnostníků, c) sv. Ducha, jednota z lásky k bližnímu, d) pilnikářů v Praze a okolí; Bruslařský s., Budivoj (spolek akademiků česko-budějovských), Cecilie (výpomocný s. hudebníků pražských a okolních), Ctnosť (zábavní klub), Český klub, Česká společnosť pro úvěr hypotheční v Praze, Česká společnosť pro zvelebování zahradnictví, Česká učená společnosť, Český veslařský i bruslařský klub v Praze, Český spolek k ochraně ptactva v Praze, Čtenářsko-dobročinný spolek sv. Milady, Dědictví sv. Jana nepomuckého (s. ku vydávání náboženských knih v jazyku českém), Divadelní s. (Vltavan, Šumavan, Záboj, Tyl), Dobroslav (spolek akademiků z Hradce Králové), Důvěra (první podnikatelský s. samostatných obuvníků pražských), Evangelická společnosť pro dobročinnosť křesťanskou v Praze, Farmaceutická společnosť, Hálek (čtenářsko-zábavní s.), Hasičský s. Ochrana, Hospodářský klub v Čechách, Hospodářsko-průmyslový s., Hospodářská úvěrní banka pro Čechy, Hudební s. Dalibor, Chumáč, Jarosť (beseda v Praze), Jednota ženská sv. Elišky na král. Vinohradech, Jednota učitelská ku vzájemnému podporování v nemoci a smrti, Jednota přátel umění pro církevní hudbu v Čechách, Jednota sv. Ludmily, Jednota lásky k bližnímu, Jednota koželužských tovaryšů, Jednota katolických tovaryšů, Jednota zpěváckých spolků českoslovanských, Jednota učitelská, Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách, Jednota krejčovská, Jednota dramatických spisovatelův a skladatelů českých, Jednota českých filologů, Jednota českých mathematiků, Jednota právnická, Jednota čtenářsko-ochotnická Pokrok v Karlíně, Jednota kominických tovaryšů ku vzájemné podpoře, Jednota vzájemně se podporujících pomocníků kolářských, Jednota vzájemně se podporujících a) kamnářů, b) klempířů pražských, Jednota ku vzájemné podpoře pro případ nemoci a úmrtí v Praze, Jíl (s. kamnářských dělníků pražských), Jizeran (s. akademiků), Jubilejní fond akademického čtenářského spolku, Jungmann (s. ku podporování chudých studujících kraje pražského a šíření osvěty v krajině té), Katolicko-politická jednota pro království české, Klub historický, Klub národní strany svobodomyslné, Klub přírodovědecký, Kolár (spolek divadelních ochotníků), Kosové u panského stolu, Kotva (s. vzájemné se podporujících pomahačův obchodnických), Krakonoš (sp. akademiků severo-východních Čech), Krakovec (s. akademiků z Rakovníka a okolí), Křesťanská akademie, Kruh (podporovací s. dělnický ve Vršovicích), Kružok ljubitielej russkago jazyka, Lada (čtenářský s. paní v Nimburce), Libuše (s. paní ve Slaném), Libuše (matice zábavy a vědění), Lípa slovanská (čtenářsko-ochotnický s.), Lípa (katolicko-hospodářská včelařská beseda), Marianský s. křesťanských dcer, Matice a) divadelní, b) hudební, c) Komenského, d) lidu pro vydávání laciných českých knih, e) vz Libuše; Merkur (s. obchodnický), Mládenecký klub typografů, Museum království českého, Muzikanti (s. ku podporování chudých vdov po typografech), Nadání Jungmannovo (s. ku podporování chudých žáků městské střední školy na Malé straně), Občanský s. pro opravy v Žižkově, Okoř (zábavná beseda), Olymp (zábavní s. v Žižkově), Omladina libeňská, Osvěta (čtenářsko-divadelní s. v Libni), Palacký (čtenářský s.), Paleček (zábavní s. v Praze), Parokruh (s. vzájemně se podporujících obsluhovatelů parních kotlů), Paebody (zábavní s. v Žižkově), Podnikatelský s. zákopníků pražských, Podporovací s. Dobročin, Potravní s. a) Blahobyt, b) Chleborád, c) Lodice, d) Lomničan, e) Ratolesť, f) Včela atd., Praha (s. kapitály a důchody vzájemně pojišťovací v Praze), Pražský bruslařský s., Pražský s. pro paroplavbu na řece Vltavě, Přemysl (s. pražských posluhů), Přítel mládeže (s. krejcarový ku podporování chudých žáků), První česká zajišťovací banka v Praze, První český c. k. priv. ústav ku vzájemnému pojištění proti škodám z ohně a krupobití v Praze, Radbuza (s. akademiků kraje plzeňského), Radhošť (s. pro podporování českoslovanských studujících z Moravy, Slezska a Slovenska), Reforma (politický klub v Praze), Říp (s. akademiků z okresu roudnického, lounského, slanského, mělnického, litoměřického, žateckého a rakovnického), Rozkoš (zábavní s. na Smíchově), Ruch (čtenářsko-zábavní, vzdělávací a podporovací s. v Košířích), Sadařský s., Samaritán (s. výpomocný a vzdělávací), Sazavan (s. akademiků kraje čáslavského a jihlavského), Sazavan (divadelní a čtenářský s.), Sbor pro zřízení čes. národního divadla v Praze, Sbor pro zřízení a vydržování česko-slovanské obchodní akademie v Praze, Shromáždění pražských obuvníků k zaopatření nemocných údů v nemocnici milosrdných bratří, Slavia (vzájemné pojišťovací banka v Praze), Slavia (s. literarní a řečnický v Praze), Sobol (s. kožešnický), Sokol (tělocvičná jednota: pražský, karlínský atd.), S. architektů a inženýrů v Čechách v Praze, S. arimathejský k slušnému pochovávání v rouchu úmrtním a v rakvi chudých v pražských nemocnicích zemřelých křesťanů, S. čes. lékařů, S. čes. právníků, S. čes. mediků, S. čes. knihkupců a nakladatelů, S. čes. akademiků židů, S. čes. žurnalistů, S. dělníků čalounických, S. výpomocný členů sboru a orkestru kr. zem. čes. divadla, Spolek dělníků puškařských z c. k. dvorní továrny na zbraně A. V. Lebedy synů, S. dělníků tesařských, S. historický v Praze, S. chemiků českých, S. Komenského v Praze, S. mlynářů českomoravských v Praze, S. mlynářských, S. sv. Mikuláše,

S. ku podporování chudých žáků čes. realních škol v Karlíně, S. ku podporování vdov a sirotků a) po učitelích na školách obecných a měšťanských v Čechách, b) po professořích středních škol v císař. rakouském, S. ku podporování a) chudých dítek v opatrovně na Hrádku, b) chudých filosofů v Praze, c) chudých žáků gymnas. a realních škol pražských, d) řezníkův a uzenářův; S. pro průmysl pivovarský pro král. české, S. přátel čes. literatury na Smíchově a jinde, S. ku podpoře chudých kandidatek c. k. čes. ústavu ku vzdělání učitelek, S. posluchačů inženýrstva na c. k. vysoké škole technické v Praze, S. pražských stenografů Gabelsberských, S. stálců v Praze a j. (vz Stálci), S. tovaryšů zednických vzájemně se podporujících v úmrtí, nemoci, neštěstí a stáří, S. učitelek v Praze, S. ku vydávání bohovědných knih pod jménem Dědictví sv. Prokopa v Praze, S. pro vystavění akademického domu v Praze, S. všeobecně dělnický pro podporu v nemoci, v úrazu, sešlosti věkem a v úmrtí v Praze, S. zedníků z Prahy a okolí, S. k zakoupení rodného domku Fr. Palackého v Hodslavicích na Mor., S. vzájemně se podporujících a) dělníků truhlářských, b) dělníků zámečnických, c) kovářských pomocníků pro případ nemoci a úmrtí, d) dělníků obuvnických, e) pekařských tovaryšů, f) dělníků pokryvačských, g) dělníků pozlacovačských a zlatotepeckých, h) řezníků pražských, i) sedlářů, k) dělníků slevačských, l) dělníků soustružnických, m) pomocníků kloboučnických, n) dělníků knihařských a ozdobnických, o) dělníků lakýrnických, p) dělníků malířských, q) dělníků hodinářských, r) dělníků bednářských, s) pomocníků barvířů koží, t) pomocníků pracujících v kovech v Praze; S. sv. Václava vzájemně se podporujících řemeslníků na Vyšehradě, S. pohřební a) c. k. vys. sboru měšťanské pěchoty, b) úředníků obecních král. hlav. města Prahy, c) c. k. úředníků poštovních; Spořitelna česká, Spořitelna města Prahy, S. jičínská atd., Svatobor, Svatopluk (sp. ku vzájemné podpoře v Bubnech), Svatopluk (občanská beseda, výpomocný a vzdělávací s. v Střešovicích), Svornosť (s. zábavní), Sv. Václav (s. ku podpoře chudých žáků), Spolek českých šachistů, Šantala (s. zábavní), Štítný (s. ku podporování chudých studujících v buděj., píseckém a táborském kraji), Šašek (spolek zábavní), Šuhaj (obchodnicko-zábavní spolek), Šumavan (divadelní spolek), Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, Tělocvičná jednota pražského Sokola, Thalia (čtenářsko-ochotnická jednota), Tramway (zábavní s.), Tyl (divadelní s.), Učitelský s. (*Komenský*, *Budeč*, *Vinařický* atd.), Unitas (podporná jednota advokatských a notářských úředníků v král. českém), Ústřední s. přátel záložen českomoravských, Ústřední matice (ku zakládání čes. škol v místech Němci ohrožených), Ústřední s. jednot učitelských v Čechách, Ústřední pokladna dělníků strojnických, Ústřední zemský včelařský s. pro Čechy, Včela (archaeol. s. v Chrudimi), Včelařský s. pro Čechy, Vlastimil (s. k udržení uměleckých děl), Vltavan (s. vzájemně se podporujících plavců, rybářů a pobřežních), Vltavan (divadelní s.), Výherní s. (*Důvěra*, *Lípa*, *Naděje*, *Rtuť*, *Štěstěna*, *Úl* atd.), Vysloužilec český, Vzdělávací s. dělníků krejčovských, Záboj (spolek divadelní), Záložna všeobecná v Praze, sv. václavská v Praze, hospodářská, živnostenská v Praze atd.), Záložní pokladna, Zastavárna první česká v Praze, Závod tiskařský a vzdělavatelský v Praze, Zlatá kniha k rozšiřování dobrých knih v Písku, Zpěvácký s. (*Boleslav* v Šárce, *Burian*, *Doubravan*, *Hlahol* v Praze, *Krasoslav*, *Lukeš* na Smíchově, *Lumír*, *Lyra*, *Mírov*, *Mladota*, *Oreb*, *Otavan*, pražských typografů, *Puchmír*, *Ratibor*, *Slavjan*, *Václav* v Bubenči, *Venceslav* v Libni, *Vítkov* v Žižkově atd.), Zvon (sp. hospodářsko-průmyslový), Ženský výrobní spolek český, Živnostenská čtenářská jednota v Karlíně, Živnostenská banka pro Čechy a Moravu, Žižkovan (s. zábavní) atd. — Vz více v Schematismu na r. 1880. — S. **k čemu** (u slovesných jmen podstatných): ku podporování chudých, k vydělávání (J. tr.); jinak s. **čeho:** s. řezníkův, **ne: pro koho:** pro řezníky. Bs. S-ky s někým učiniti; ve s-ku s někým býti; k s-ku někoho připustiti. V. Dáti něco do spolku, míti na s-ku (ke společnému užívání). Ros. S. s někým míti; do s-ku někoho přijati. Sych. S. s ním má v tom. Jel. V ten s. se dali. Bl. 6. Mám s ním s. v kupectví. NB. Tč. 185. Petr odrazil se od s-ku toho. Sš. II. 25. Ze s-ku někoho vyvrci. Br. Úd, člen s-ku. Us. S. bez rovnosti býti nemůže. Rb. Se žádným o viny a pokuty s-ku nemíti; S. zaraziti, zříditi, J. tr., zrušiti, rozpustiti; s. se rozpadl, se rozešel, zanikl. Šp. S. utvořiti, *správně*: zaraziti, zříditi. Sb., Š. a Ž. Ku s-ku za člena přistoupiti. Ořech tvrdý, zub červivý; mladá žena, kmet šedivý; toho spolku, radím, se střez, věc nejlepší jest rovná spřež. Jg. Od zlých spolků hlava bolívá. Pk. Lépeť jest v samotě býti, nežli s. se zlými míti. Č. Nesluší s ožralci píti, s bezbožnými spolků míti. Lom. Pán Bůh stvořil (spářil) volky, a čert spolky, drž se (hleď) každý (sám) své tobolky. Prov. Jg., Rb., Vš. VI. 14. Čert spolky začal, ale nemiloval. Us. Hý. Čert miluje spolky a pán Bůh volky. Sml. Cf. Pán Bóh spolčil a čert dělil. Vš. VI. 14. Kdo se po sobě nepoznává, pozná se po spolku (noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se). Č. S kým s. míváš, takový býváš. Dch. Strany spolků vz Rb. str. 272, Tovaryšstvo, Společnosť. — **Jako adv.** *Do s-ku, na s., na s-ky, ve s-ky, ze s-ka, s-kem, ve spolek = společně*, gemeinschaftlich. Milovati se vespolek; láskou vespolek k sobě hořeti; ze s-ka na kolena padše to učinili. V. On jim to na spolek dal. Kom. Máme to na s. Us. Do spolku pracovati. Dch. Uvedení pozemností vespolek v rovnosť, Gleichstellung von Grund und Boden. J. tr. Všichni kněžie spolkem. Hus I. 25. Nižádný nemóž mieti spolkem i slávy nebeské i chvály světské; Aby spolkem všechny tři věci byly vzaty; Na sboru všech svatých, jenž spolkem jsú jedno tělo; Věřímy, že jest svatá cierkev obec všech

svatých spolkem. Hus I. 284., 330., III. 168., 293.; Všichni (jich užívají) spolkem. Hus III. 295. Těch všech v spolek věřímy obcovánie. Hus III. 295. (Tč.). Má to spolkem. Tov. 59. Ve s. se napomínají. Jel. Že s-ka užívali statku. Plác. Spolkem o něco pracovati. Troj. Lidé v jedné vsi dvou pánův aby pásli ze s-ku, jedni druhým bez škody. Zř. F. I. — **S.**, *ve smyslu špatném, rota*, die Bande. S. zlodějský. V. — **S.** *ve vojenství* = *25 mužův*. Pětmecítma mužů to slove spolek, 52 spolků to slove hluk. Háj. Nyní = dva za sebou stojící vojínové (die Rotte); muž, za nímž nikdo nestojí, slove *planý spolek* (blinde Rotte). Rf. V tělocviku říkají *spol* (u, m.) m.: spolek. Vz Spolník, Spol. — **S.**, v hud., die Gruppe. Hud. — **S.**, *spoléhání nač*, das Sichverlassen. Není na něj velký s. Us. u Třebíče. Flk., Sk.

Spolem = *spolkem* (vz Spolek), *spolu*, gemeinschaftlich. Budem pít s. Us. u Rychn. Šli s. Ib., u Opav., Klš., NB. Tč. 135. Ach Andulko, Andulko, běž ty bílé lože stlat, půjdem na ně s. spat; Putovali s.; Jak oni se s. líbali a mě přesmutného neznali; Půjděm s. do kostela: Néni lepši jak v nedělu, kdy se s. chlapci zejdú. Sš. P. 143, 260., 271., 294.

Spolenka, y, f., aplidium, mlž. Krok. II. 129.

Spoleto, a, n., mě. ital. v Perugii. Vz S. N.

Spolí, n., něm. Spolly, ves u Třeboně. PL., Tk. III. 37.

Spoličkovati koho, abohrfeigen. Vz Políček, Spohlavkovati.

Spolíhati, vz Spoléhati.

Spolina, y, f., *ječmen setý s pohankou*. Na mor. Valaš. Vck., Nl.

Spolíti = spolčiti. Zlob. — **co kdy.** Nemúdré jest **před** poptanú pověstí řeči spolíti. Br. (Mach. II. 2. 33.).

Spolitosť, i, f. = *společnosť*. Trvali ve s-ti lámání chleba. Sš. Sk. 31.

Spolitý = *společný, pospolný*. S. lámání chleba. Sš. Sk. 31.

Spolka, y, f., *kaše z hrachu a krup, svatba*, Erbsenbrei, m. U Olom. Sd.

Spolkem. Pod jménem spravedlnosti mají s. býti všecky šlechetnosti. Št. N. 206. A všichni s. dajme chválu Bohu otci. Hus II. 85. Vz Spolek.

Spolknouti, knul a kl, ut, utí; *spolykati, spolykávati*, herab-, herunter-, verschlucken, -schlingen. — **co.** Spolkl to = zapomněl, co chtěl říci. Kšá. — **co jak: s** velikou chutí, s velikým chvatem. Otesánek dostal na ně chuť a spolykal je všecky i s pasákem. Erb. Sl. čít. 23.

Spolkobratrský, bundesbrüderlich. Šm.

Spolkování, n. Přehnané s., die Vereinsmeierei. Dch.

Spolkovati = *ve spolek působiti*, theilnehmen. NB. Tč. 96. — **s kým.** Měst. bož., Rk.

Spolkovní, associační, Assotiations-. S. právo.

Spolkovnictví, n., das Vereins-, Assotiationswesen. Rk.

Spolkovnosť, i, f., der Assotiationsgeist. Šm.

Spolkový, Vereins-. S. obchod, počet (vz S. N.), smlouva, Nz., práva, stát (vz S. N.), sněm, sbor, dluhy, vlastenectví, J. tr., střelba, ples, Dch., knížka, náležitosť, pokladnice, papíry, tolar, účet, záležitosť. Šp. S. cukrovar, die Aktien-Zuckerfabrik. Dch. — **S.** list, der Erbeinigungsbrief. Půh. 1580. Vz Spolek (na začátku).

Spolkumilovný, Gesellschaft liebend. Šm.

Spolkyně, ě, f., die Genossin. Ráj. 1., 101.

Spolně = *společně*. Bern.

Spolné, ého, n., das gemeinschaftliche Mahl in Klöstern u. Kapiteln. Gl. 320.

Spolní, -ný = *společný*, gemeinschaftlich. Hlas., Mus., Ráj. Spolnú rukú. Arch. VI. 24. Vz Spolný.

Spolnice, e, f. = *společnice*, die Genossin. Bern., Ziak. — **S.**, *průvodník*, der Leitfisch. D.

Spolník, a, m. = *společník*, der Genosse, Gesellschafter. Ráj. S. práce. Krok. S. a druh toho osudu. Ráj. 1. 15. — *S-ci* = bratranci a sestřenci, i další potomci dědovi, kteří pole si rozdělili, ostatně společně žijí. Slov. Dbš. — **S.**, *v tělocviku*. S-ci jsou cvičenci ve dvouřadu za sebou stojící; s. prvý, druhý. Tš. Cf. KP. I. 425. Vz Spolek (na konci).

Spolnosť, i, f. = *společnosť*. Šf.

Spolný = *společný*. Dch. Cf. Spolnosť. Královo s-nou táhli mocí. Kom. — **komu.** S-na ta všem žádosť. Sš. Hc. 39. Vz Spolní.

Spolorukojmě, vz Spolurukojmě. Ros.

Spolozvučka, y, f., vz Spoluzvučka. Ros.

Spolozvučný, vz Spoluzvučný. Knst.

Spolozvuk, vz Spoluzvuk. Berg. exc.

Spolu, adv. = *jeden s druhým, dohromady, společně, zároveň, stejně*, simul. Ž. wit. 13. 3. a j. Mit-, zusammen, gemeinschaftlich, zugleich. Však si to hned spolu povíme; Jsou s. jedna ruka; Mají s. škejru (jsou na kordy); Jsou s. na škejře. Dch. Jsou s. na nože. Us. Všk. Zašlé (eingelaufen) spisy s. s přílohami se vracejí. J. tr. Potom jel z Prahy a Pražané s. hned ku králi Vladislavovi. Let. 295. A ty oba úřady s. spravoval. Dač. I. 46. Jg. Všichni s.; s někým s. smýšleti (stejně); s. mluviti, rozmlouvati, dýmati, míti. V. Věc spolu s okolíčnostmi v poznamenání uvozuj; manželé s. bydlí. Kom. Bratří dva s. narození. V. Vešli s. v nevoli. Sych. A tys ho propustil bez mé vuole, snad s. jmáte (jste s. spolčeni)? Byli s. rok (žili); A ti s. řadovali (zechten) s Bajkem; Slýchal, že ta dva lány s. byla (k sobě náležely); A na to s. zuostali, jestliže by Kuklík ta sukna mohl prodati, že vuoli svú k tomu dává; Mezi nebožtíkem a jeho manželkou, když jsú se spolu sňali, taková úmluva se stala; Rozmlouvali s. o tom; Když se v Kroměříži s. shledali; Ten zisk s. máte. NB. Tč. 7., 35., 72., 165., 185., 192., 235., 272., 292. Chtěli spolu i nechtěli. Jel. Dva a dva s. Har. S. se držeti, V., se o něco snésti. D. S. řadovati, jísti a píti. V. S. mezovati. Kom. Půjdeme s. Drží mi muoj oddíl, jakož nám naše máti s. dala; Jsúce s. u jedněch pánóv a z jedné strany. Půh. II. 495., I. 296. Nenašli se s. ti milí na světě;

Tak se s. uradili, by to dítě zmordovali; Sedym tam spolem byli, slova s. němluvili; Tebe vezmu k sobě, budem s. v hrobě; S. pásli, s. hráli; Dyby vrata mluvit mohly, u kterejch sme s. stávali; Stoupilo k nám dolů, bylo s námi s. Sš. P. 88., 158., 161., 564., 582., 736. (Tč.). Boha milovati a jeho přikázánie plniti s. běží, tak že jedno nemóž býti bez druhého; A věz, že s. i hněvá se dobrý na zlého i miluje ho; Nehodí sě jednomu dvěma mečoma železnýma spolu bojovati; Přikázánie to přestupuje člověk trojím obyčejem, slovem, skutkem neb obým s.; V kostele s. modlení dobře se hodí; Nižádného dobrého všichni kněžie s. nemohú poslati do pekla; Manželství dobrého znamení jest, když manželé řádně s. bydlé; Kúkol některak prospěšen jest pšenici, neb vieže s. stéblé, že móž lépe státi proti větru, aby neklátil; A jiné padlo mezi trnie a s. vzrostlá trnie utlačila sú je; Hospodářni buďte s. bez reptánie; Ciesař a král všeho tvoru, chtě mieti dědice, urodil sobě syna, s. věčného a s. rovného; S. nemúdrý a blázen zahyneta; Z té řeči vezmi sobě, že samé tělestné spolu bydlenie, manželské snětie, jest hodné a slušné; V čas zapověděný nemají s. tělestným skutkem bydleti; Nebude-liť plodu mieti, tožť daremné spolu léhání. Hus I. 141., 154., 175., 222., 299., 352., 371., II. 60., 70., 140., III. 1., 140., 209., 269. (Tč.). Nebudete dlouho s. vařiti. Prov. Jsou s. na štíru. Pravdu sobě mluvme a dobře s. buďme. Mějme s., co vyděláš, však škoduj sám, co proděláš. Lom. S. dělati, hráti, jeti, jíti, působiti, spáti. D. — **S.**, *ve složeninách často zbytečné*: spoluúčastný, spoluúd, spolubližní, spolubratr, spoluútrpnosť, spolutovaryš atd. Jg., D., Brs., Ht. — **S.** = *pohromadě*, beisammen. Hospodina když chváliš, chvále jeho šest věcí schováš (zachováš); Pošli srdce vzhóru, řiekaj právě a patři k smyslu, buď mysl povýšená, nozě spolu a oči nízko. Hus I. 308.

Spoluapoštol, a, m., coapostolus, der Mitapostel. O zvláštní Petrovo před ostatními s-ly vyznamenání. Sš. J. 306.

Spoluběhoun, a, m., der Mitläufer. Aqu.

Spolubiskup, a, m., der Mitbischof. Zk. exc.

Spolublaženec, nce, m., der Mitselige. Že blaženci z blaženosti s-ců novou napořád čerpati budou blaženosť. Sš. Sk. 240.

Spolubližní, *lépe:* bližní, bratr, der Nebenbruder. D.

Spolubojovnice, e, f., die Streitgenossin. Jg.

Spolubojovník, a, m., der Streitgenosse. Reš.

Spolubolestiti, *spolu ku porodu pracovati*. — **abs.** Celá příroda s-tí až dosavad. Sš. I. 90.

Spolubratr, a, m., der Mitbruder. V. Všichni jsme s-tři. Rad. zv. 41.

Spolubřišný. S-ní bratři, Stiefbrüder von einer Mutter. Schön. exc.

Spolubydlení, n., *lépe*: *spolu bydlení*, contubernium, die Mitwohnung. V. Z té řeči vezmi sobě, že samé tělestné spolu bydlenie slušné jest obyčejem. Hus III. 209.

Spolubydlící, mitwohnend, der Stubengenosse. Kom. J. 910.

Spolubydlitel, e, m., der Mitwohner. Ms. 1444. Boč. exc.

Spolubyt, u, m., die Mitwohnung. V. — **S.**, *spolubyť*, i, f., *spolubytí*, die Koexistenz. Nz. Vz Spolubytelnosť, Soubyt.

Spolubytec, tce, m., der Wesensgleiche, consubstantialis. S. s otcem podlé božství. Sš. J. 175.

Spolubytelnosť, i, f., die Koexistenz. Št. N. 300. Vz Spolubyt.

Spolubytelný, consubstantialis, gleichwesentlich. Zlob.

Spolubýti, *spolubytovati*, koexistiren. Nz.

Spolubytka, y, f., eucaelium, mlž. Krok. II. 129.

Spolubytnosť, i, f., contubernium, společný byt, spolubyt. V. — **S.**, *spolupodstatnosť*, die Wesensgleichheit, consubstantialitas. Pán svrchovanou pravdu křesťanské víry o s-ti své s otcem pronesl. Sš. J. 182.

Spolubytný, coëssentialis, spolupodstatný, consubstantialis, gleichwesentlich. Proch., Zk. exc. Syn (boží) s. Sš. J. 149.

Spolucestec, stce, m., der Mitreisende, Reisegefährte. V Assu sešel se s ostatními s-stci. Sš. Sk. 234. Vz násl.

Spolucestovník, a, m., der Reisegefährte. Šm. Vz předcházející.

Spolucit, u, m., das Mitgefühl. Šm.

Spoluěasník, a, m. = *vrstevník*, der Zeitgenosse. Rostl. III. a. 4., 13.

Spolučelední, von einer Familie. S. pokolení rostlin. Rostl. III. a. 43., 108.

Spolučinnosť, i, f., die Mitthätigkeit. S. občanská. Dch.

Spolučinný, mitthätig. Dch.

Spoluělověk, a, m., der Mitmensch. Us.

Spoludědic, e, m., der Miterbe, Erbgenosse. V. S. království nebeského. Hus I. 122., 1.

Spoludědictví, n., die Miterbschaft, Erbgenossenschaft. Papr., Rd. zv.

Spoludědička, y, f., die Miterbin. Us.

Spoludědičný, miterbend. Sestrú nazývá ji, neb jest s-na královstvie jeho učiněna. Hus. III. 59.

Spoludějce, e, m., der Mitthäter, Mithändler, der Kontrahent. ČJB. 369. Vz Sjednati se na čem.

Spoludělnice, e, f., die Mitarbeiterin. Hlas I. 265.

Spoludělník, a, m., der Mitarbeiter. D. Timotheus, s. Pavlův na vinici Páně. Sš. I. 148., II. 152.

Spoludlužník, a, m., der Mitschuldner. J. tr.

Spoludomácí víry, *souvěrec*, der Glaubensgenosse. Skl. V. 254., 257.

Spoludřevař, e, m., der Helfer des Holzhauers. Um. les. II. 188.

Spoludruh, a, m. (*lépe*: druh), der Mitgenosse, Gefährte. Č. Nár. ps. I. 218.

Spoludružka, y, f., die Mitgenossin. Jg.

Spoludružstvo, a, n., die Mitgenossenschaft. Aqu.

Spoludrželivosť, i, f., die Kohärenz. Země má s., tak že všechna chce spolu býti. Hus II. 76. Vz Spoludržnosť.

Spoludržitel, e, m., der Mitbesitzer. J. tr.

Spoludržnosť, i, f., die Kontinuität, Zusammenhaltung, Stätigkeit, Kohärenz. Vz Spoludrželivosť. Jg. Slovn.

Spoludržný, stätig, zusammenhaltend. Ms.

Spoludušně, einmüthig. S. jedno smýšlejíce. Sš. II. 163.

Spoludušnosť, i, f., *shoda pocitu, soucit, jednomyslnosť*, die Einmüthigkeit. Sš. II. 164.

Spolufrejíř, e, m., der Nebenbuhler. V.

Spoluhejtman, a, m., der Mithauptmann. V.

Spoluhlasitý, mitlautend. Plk.

Spoluhláska, y, f., *souhláska*, der Mitlaut, Mitlauter. Jg., Nz.

Spoluhlasný, mitlautend. Zlob., Hud.

Spoluhodovnice, e, f., die Mitschmauserin. Jg.

Spoluhodovník, a, m., der Mitgast. V.

Spoluhorlivec, vce, m., der Miteiferer. Mus. II. a. 109.

Spoluhra, y, f., das Zusammenspiel. Šm.

Spoluchodný, korrelativ. Poněvadž kupování a prodávání jsou věci s-né, aniž jedno bez druhého můž býti, protož o nich spolkem vizme. CJB. 363.

Spoluchovanec, nce, m., *soudruh s kým někde vychovaný*. Sš. Sk. 150.

Spoluchůdce, e, m., der Mitgeher, Gefährte. Jg.

Spoluchvění, n., die gleichzeitige Schwingung. S. stěn píšťaly. Vz KP. II. 309.

Spolujahen, hna, m. Vz Jahen. Filipp, s. Štěpánův. Sš. Sk. 95.

Spolujazyčník, a, m., der Sprachgenosse. Šm.

Spolujeda, y, f., der Mitesser. Veleš. Vz Spolujedlík, Spolujídce.

Spolujedlík, a, m. = *spolujeda*. Dch.

Spolujednobytný, von demselben Wesen, coëssentialis. Br. Cf. Spolubytný.

Spolujezdec, zdce, m., der Mitfahrer, Mitreiter. Aqu.

Spolujídce, e, m. = *spolujeda*. Jg.

Spolujízdný, mitfahrend, mitreitend. Reš.

Spolujmenovec, vce, m., der Namensbruder. Šm.

Spolukmenovec, vce, m., der Stammgenosse. Sf. Víru mezi s-ci hlásati. Sš. I. 13.

Spoluknìže, ete, n., der Mitfürst. V.

Spolukojenec, nce, m., bratr od prsu n. prsní, mlíční, mlíčenec, der Milchbruder. Šm. Menahen Heroda tetrarchy s. Sš. Sk. 149., 150.

Spolukojenství, n., *mlíčenství*, die Milchbruderschaft. O s. by Lukáš byl sotva se zmiňoval. Sš. Sk. 150.

Spolukonšel, a, m., der Mitrathsmann, Mitschöffe. Pr. měst. A. XVII. To Jiřík s. s námi vyznal jest před námi. NB. Tč. 214.

Spolukoupí, der Mitkauf. Ptal se, má-li s kým s. NB. Tč. 43.

Spolukrajan, a, m. (stačí: krajan), der Landsmann. Har.

Spolukřesťan, a, m., der Mitchrist. Jg. Slovn. Vlastní s-né. Sš. Sk. 240.

Spolukrevný, blutsverwandt. Ros.

Spolukupec, pce, m., der Mitkäufer. Jg.

Spolu léhání, n., das Mitschlafen. Nebude-liť plodu mieti, daremné s. Hus III. 269.

Spolulidé, í, m., die Mitmenschen. Kom.

Spolulíhatel, e, m., der Bettkamerad. Šm.

Spolulítosť, i, f., das Mitleid. Plk.

Spolulosní, -ný, *jednoho losu*. Kom. S. tovaryš. Ros.

Spoluloupežník, a, m., der Raubgenosse. J. tr.

Spoluložný = *jedno lože mající*, coinothalamus, compositiflorus. S. plody, květy, Rostl., rostliny, compositae, die Korbblütler. Vz Kk. 160., Slb. XLVI., Rstp. 854.

Spolulożstvo, a, n., syngenesia, třída obsahující rostliny s květy patrnými obojnakými, spolulożné. Rostl. I. a. 207. S. má prašníky srostlé. Vz Schd. II. 250., Slb. XLVI.

Spolumajetnosť, i, f., Miteigenthum, n. Šm.

Spoluman, a, m., der Mitbelehnte. J. tr.

Spolumaterstvo, a, n., die Mitmütterschaft.

Spoluměšťan, spoluměštěnín, a, m., der Mitbürger. V. Prodal duom svuoj jednomu spoluměštěnínu. NB. Tč. 11., 14., 32., 39., 102., 107., 143., 175., 216., 221., 228., 249. Jste s-né svatých. Sš. II. 97.

Spoluměšťanka, y, f. = *spoluměšťka*.

Spoluměšťanství, n., die Mitbürgerschaft. V.

Spoluměšťka, y, f., die Mitbürgerin. Žalovala jedna ctná žena, vdova, s. naše na svého deveře. NB. Tč. 192., 215. — Záp. měst. 1451. Vz Spoluměšťanka.

Spolumezný, spolumezující, angränzend. V. S. soused, der Anrainer. Ms. pr. hor. 39., J. tr.

Spolumezování, n., das Angränzen. V.

Spolumistr, a, m., der Mitmeister. Koll. Čít. 22.

Spolumluva, y, f., die Unterredung. Zkazí dobré mravy s-vy křivé (corrumpunt bonos mores colloquia mala). ZN.

Spolumoc, i, f., moc dvěma n. několika lidem společná. S. páně s otcem. Sš. J. 264.

Spolumodlný, zugleich anbetungswürdig. Cf. Modlný. — **komu.** Že syn Bohu otci s-ným jest. Sš. II. 6. — **s kým.** Jako odvěčný Logos Kristus s-ným byl s otcem. Sš. II. 166.

Spolunákladník, a, m., v horn., der Mitgewerke. — **S.**, der Mitverleger. S. N.

Spolunálezce, e, m., der Mitfinder. J. tr.

Spolunárodník, a, **spolunárodovec**, vce, m., der Nationalgenosse. Šm.

Spolunáš, zároveň s námi (jako my jsoucí). Též Jan Krajčí zase odpor činí Máškem spolunašiem přísežným. NB. Tč. 4.

Spoluně, ě, f., trigonia, hmyz. Krok. II. 262.

Spolunejvyšší, ího, m., der Mitfeldherr. V.

Spolunešťastník, a, m., der Unglücksgefährte. Šm.

Spolunevěsta, y, f., *druhého syna žena*, die Mitschwiegertochter. V.

Spolunocleháŕ, e, m., der Schlafgeselle. D. Vz násl.

Spolunocležník, a, m. = *spolunocleháť.* Mor.

Spoluobčan, a, m., der Mitbürger. Us.

Spoluobchodník, a, m., der Handelsgenosse. Šm.

Spoluobviněnec, nce, m., der Mitbeschuldigte. J. tr.

Spoluobyvatel, e, m., der Mitbewohner. V. Dávaje vinu jednomu s-li našemu Kuklíkovi, že by jemu schovati dal k věrné ruce šest postavuov sukna. NB. Tč. 185., 218., 217. a j. Přiučili se od s-lů řeckému jazyku. Sš. II. 3.

Spoluobyvatelka, y, **spoluobyvatelkyně**, ě, f., die Mitbewohnerin. Jg.

Spoluobžalovanec, nce, m., der Mitangeklagte. J. tr.

Spoluobživiti = *spoluvzkřísiti.* — **co kde.** Bůh s-il nás v Kristu (ku podobnému, k jakému Kristus ožil, nás životu vzkřísil). Sš. II. 92., 94.

Spoluoprávněnec, nce, m., der Mitberechtigte. J. tr.

Spoluotcovstvo, a, n., die Mitväterschaft.

Spolupán, a, m., der Mitherr. Šm.

Spolupanovník, a, m., der Mitherrscher. J. tr.

Spolupastva, y, f., die Mitweide. J. tr.

Spolupastvec, stevce, m., der Weidegenosse. D.

Spolupiják, a, m., der Mittrinker. Aqu.

Spolupiták, a, m., der Saufbruder. D.

Spolupitel, e, m., der Mittrinker. Jel. Enc. m. 14.

Spoluplacený; *-en, a, o,* zugleich gezahlt. Mají-li úroci s penězi hlavními s-ni býti podlé práva. NB. Tč. 217.

Spoluplemenník, a, m., z jednoho plemene, der Stammgenosse. Sf.

Spoluplnomocník, a, m., *spoluzmocněnec,* der Mitbevollmächtigte. J. tr.

Spolupocestník, a, m., der Reisegefährte. Zák. sv. Ben. živ. 162.

Spolupocestný, ého, m., der Mitreisende, Reisegefährte. Kom. J. 476.

Spolupodepsání, n., die Gegenzeichnung. J. tr.

Spolupodnikatel, e, m., der Mitunternehmer. Šm.

Spolupodobný, vz Spolutvárný.

Spolupodpis, u, m., die Mitfertigung. Šm.

Spolupodstatnosť, i, f., coëssentialitas, gleiche Wesenheit, die Wesensgleichheit. Tím s. a jednobytnosť svou s Bohem jasně vystavuje. Sš. J. 229. V tětéž zůstává s otcem s-ti; Mluví Pán o své s otcem s-ti. Sš. J. 26., 92. (Hý.).

Spolupodstatný, *rovně jako druhý podstatný,* consubstantialis, von gleicher Wesenheit. Aqu., Ros., Zk. exc. S. syn boží. Sš. J. 146. — **komu.** Pána synem božím otci s-ným býti ukazovali; Já jsem synem božím s-ným otci. Sš. J. 264., 143. (Hý.). — **s kým.** Kristus jest jednobytný a s. s otcem. Reg. urb. rozm. 68.

Spolupohřebiti, il, en, ení, *-hřebovati.* — **s kým skrze co.** S-ni jsme s ním skrze křest. Sš. I. 69.

Spolupomezný, angränzend, nachbarlich. Aqu.

Spolupomoc, i, f., die Bei-, Mithilfe, Mitwirkung. Kram. exc.

Spoluporučník, a, m., der Mitvormund. J. tr.

Spoluposel, sla, m., der Mitbote, Mitabgeordnete. Solf., Mus.

Spoluposluchač, e, m., der Mithörer. Šm.

Spolupoutník, a, m., der Mitpilgrim. Har.

Spolupovodník = *spolupůvodník.*

Spolupracovatel, e, m. = *spolupracovník.* Pavel píše jménem s-lů svých. Sš. II. 7.

Spolupracovník, a, m., der Mitarbeiter. J. tr.

Spolupřebývání, n., das Mitwohnen; die Beiwohnung. Že s. tělestného láska se přielišná rozmnožuje a zapaluje. Hus III. 205.

Spolupříčinění, n., die Mitwirkung. To od s. jejich závisí. Sš. II. 81.

Spolupřísedník, a, m., *přísedník,* der Beisitzer. Že příkladové ti největší moc na s-ky míti budou. Sš. Sk. 64.

Spolupřísežný, der Beisitzende, Beisitzer. Jana Bumbala, s-ného našeho starej rady; Dále svědomí seznává s. náš, v ty časy tovaříš obžalovaného. NB. Tč. 29., 42. (21., 84., 107., 165., 242.).

Spolupuntovník, a, m., der Bundesgenosse; Mitverschworene. Kom. J. 695.

Spolupůsobce, e, m., der Mitwirker. J. tr.

Spolupůsobení, n., die Mitwirkung, das Zuthun. Syr., Dch.

Spolupůsobiti, il, en, ení, mitwirken, mitthun. — **v co,** auf etwas Einfluss nehmen. Dch. — **nač.** Vz Působiti. — **k čemu.** Slepec s-bil k ozdravení svému. Sš. J. 161. — **s kým.** Lidé, kteří s milostí boží s. usilují; Neb ten, jenž pomáhal Petrovi v apoštolství, s-il se mnou. Sš. I. 104., II. 21.

Spolupůsobník, a, m., der Mitwirkende. Šm.

Spolupůsobný, mitwirkend. Podlé toho má starý zákon i s. postavení k uvedení křesťanství. Sš. II. 42.

Spolupůvod, u, m., der Mitkläger. Nál. 214.

Spolupůvodnice, e, f., die Miturheberin. Jg. Slovn.

Spolupůvodník, a, m., der Miturheber. Jg., Cyr. 122.

Spolurada, y, m., der Beisitzer. V.

Spoluřadně, koordinirt. Slova ta s. se kladou. Sš. Sk. 260.

Spoluradní, ího, m. = *spolurada.* V.

Spoluřadník, u, m., die Koordinate.

Spoluradný = *spoluradní.* Ješto se bál s-ných svojich. Sš. J. 47.

Spoluřadný, koordinirt. S. pojmové. Mark. Lg. 49. — **S.,** syntaktisch. S. částice. Sš. J. 269.

Spoluradosť, i, f., die Mitfreude. Leška.

Spoluradovati se, sich mitfreuen. — **s kým.** S-ji se se všemi vámi. Sš. II. 167.

Spoluřadovník, a, m., der Mitzecher, Zechgeselle. D.

Spoluřeholník, a, m., der Ordensgenosse Dch.

Spolurodák, a, m., der Stammgenosse. Dch.

185*

Spolurostlý, mitaufgewachsen, gleichen Alters. Aqu.
Spolurotní = *jedné roty*, Rottgesellen-. Reš.
Spolurotník, a, m., der Rottgeselle. D., Cyr. 114.
Spolurovný, seines Gleichen. V.
Spolurozkošník, a, m., der Vergnügungsgefährte. Šm.
Spolurožka, y, f., dioctria, eine Raubfliege. Krok. II. 265.
Spolurukojemství, n., *společné rukojemství*, die Mitbürgschaft. J. tr.
Spolurukojmě, ě, m., der Mitbürge. V.
Spolurytíř, e, m., der Streitgenosse. Har.
Spolusebrati, mitsammeln. — **co.**
Spoluseděti, ěl, ění, mitsitzen, Beisitzer sein. To Javorníček svědčil dobrým lidem spolusedícím. NB. Tč. 93.
Spolusezení, n. Vz Sezení. Vzkříšení a s. rozumí mravné. Sš. II. 95.
Spoluskladatel, e, m., der Mitverfasser. Podřízený s. listu toho. Sš. II. 152.
Spoluslavenec, nce, m., der Mitverherrlichte. V nebesích dán mu přítelem a s-cem. Sš. Sk. 92.
Spolusednosť, i, f. Pod podobou chleba krev také a pod podobou vína tělo Páně podlé s-ti se nalézá. Sš. J. 114.
Spoluslibce, e, m., der Mitbürge. 1493.
Spoluslíbený, mitverlobt. Aqu.
1. **Spolusluha**, y, **spoluslužebník**, a, m., der Mitdiener, Mitknecht. Jg. Musie člověk mieti slitovánie nad s-hů, jakož pán nesmierně dóstojenstvie větčieho slitoval se nad ním; Každý k obecnému užitku požívati má těch věcí, kteréž má, ne ku škodě s-sluh; Vladař tento obrátil sé jest ku pomoci dobré, že dobře jest učinil s-hám, aby, když by on umřel, oni jsúce na živě, mohli jemu pomoci; A vyšel sluha ten, nalezl jest jednoho z s-sluh těch, jenž dlužen bieše jemu 100 peněz; Všichni jsme s-hy, neb všichni spolu máme slúžiti jednomu pánu; Ten svého s-hu hrdlí, ktož ho. an zaplatiti nemóž, vězí n. mučí. Hus I. 141., 177., 301., 388., 392. (Tč.).
2. **Spolusluha**, y, **spoluslužebnice**, e, f., die Mitdienerin. Hus.
Spolusnažník, a, m., der Strebensgenosse. Dch.
Spolusoused, a, m., der Mitnachbar. Schön. exc., BN. Kteřížto poručníci jsú dva s-dé naši, muži viery hodni; Potom když jest domuov přijel, nařkl jest jej s. jeho, že by on ji ukradl. NB. Tč. 11., 115. a j.
Spolusouseda, y, f., die Nachbarin. Jednoho času přišla jest Machna spolusúseda našie k Kuně a ji chce štrafovati; Žalobu vedl na jednu ženskú osobu, s-du naši. NB. Tč. 11., 184., 214.
Spoluspiknutý, der Mitverschworene. Šm.
Spoluspilek, lka, m., der Mittrinker.
Spoluplnomocněný; *-ěn, a, o*, der Mitbevollmächtigte. D.
Spoluprávce, e, m., der Mitgewährsmann. Vš. IV. 11.
Spoluspuntovník, a, m. = *spolupuntovník*. V.

Spolusrovnalosť, i, f., die Zusammenstimmung, Harmonie. Nomencl.
Spolusrovnalý, zusammenstimmend, harmonisch.
Spolustání, n., das Beisammenstehen. Hlas.
Spolustarší, ího, m., der Mitälteste. Kom.
Spolustatnosť, i, f., die Wesensgleichheit. Čímž se jedinosť a tudy s. Krista s otcem vystihuje. Sš. II. 45.
Spolustatný, gleichen Wesens, gleich gross. Moc Kristova s mocí otce s-ná. Sš. J. 86. — **s kým.** Pán s otcem s-ten a s ním jedno jest. Sš. J. 209., 156.
Spolustojící, mitstehend. Č.
Spolustolení, n., das Mitsammenspeisen. V. Utrhačóv spolu stolenie jest horšie než psie, hadové a svinie. Hus I. 383.
Spolustolící, mitspeisend, der Tischgenosse. V.
Spolustoličník, a, m., der Gerichtsassessor. Přitom žalobník opět odvolal sé na jednoho s-ka našeho (který na súdní stolici sedí); A za pátého, kterýžto jest s. a tovařiš náš, otčím žalobníků prosil jest nás, abychom jeho odpustili z stolic k jeho potřebě vstáti. NB. Tč. 117., 11.
Spolustolitel, e, m., der Tischgenosse. D.
Spolustolník, a, m. = *spolustolitel*. Ros.
Spolustrádání, n., vz Strádati. Oslava s Kristem dává se pod výminkou s. s ním. Sš. Sk. 172. — Sš. J. 189. (Hý.).
Spolustrávnice, e, f., die Tischgenossin. Jg.
Spolustrávník, a, m., der Tischgenosse. V.
Spolusvědek, dka, m., der Mitzeuge. J. tr.
Spolusvítězitel, e, m., der Mitsieger. Aqu.
Spoluškolák, a, m., *spolužák*, der Mitschüler, Schulfreund. Jg.
Spolutělný = *soutělný*. Sš. II. 104.
Spolutovaryš, e, m., der Mitgeselle. V., Šf., Bart. Přistúpil jest před nás konšel s-řiš náš, i žaloval jest. NB. Tč. 193., 251.
Spolutovaryšství, n., die Genossenschaft. Šm.
Spolutrávení, n., das Mitzehren, die Tischgenossenschaft. V.
Spolutrestanec, nce, m., der Strafgenosse. Šm.
Spolutrpení, n., das Mitleiden. V. — **S.**, die Gemeinschaft (Duldung) z. B. bei einer Innung. Pacholek pekařský chtivý mistrem býti, ten má sobě dobyti s. šesti groši atd. Boč. exc.
Spolutrpěti, ěl, ění, mitleiden, mitdulden. — **s kým.** A s Kristem s. se zdráhají; Kdo tak trpí, ten s Kristem s-pí. Sš. II. 180., 176.
Spolutrpící. Duchek švec s. náš chtě sě do cechu řemesla ševcovského vkúpiti . . . NB. Tč. 288., 190. Cf. Spolutrpení.
Spolutrpitel, e, m., der Leidensgenosse. Šm.
Spolutvárný = *spolupodobný*. S-no bude tělo naše tělu Kristovu. Sš. II. 181.
Spolutvor, a, m., das Mitgeschöpf. Šm.
Spoluúčastenství, n., die Theilnahme.

Spoluúčastnice, e, f. *(lépe: účastnice*, Jg.), die Theilnehmerin. Plk.
Spoluúčastnictví, n. *(lépe: účastnost*, Jg.), die Theilnahme. Plk.
Spoluúčastník, a, m. *(lépe: účastník*, Jg.), der Theilnehmer, Mitinteressent. Plk., Nz.
Spoluúčastnosť, i, f. *(lépe: účastnosť)*, die Theilnahme.
Spoluúčastný (*lépe: účastný*, Jg.), theilnehmend, theilhaftig.
Spoluučedlnice, e, f., die Mitschülerin. Koll.
Spoluučedlník, a, m., der Mitlehrling, Mitschüler. V., Kom. J. 736.
Spoluučenec, nce, m., der Fachgelehrte. Šm.
Spoluúčinnosť, i, f., die Mitwirkung. Šm.
Spoluúd, a, m. *(lépe: úd*, Jg.), das Mitglied. Kom.
Spoluúdka, y, f., melothria. Rostl. I. b. 236., 626.
Spoluúdství, n., die Mitgliedschaft. Šm.
Spoluuchazeč, e, m., der Mitbewerber, Kompetent, Konkurrent. J. tr., Nz.
Spoluumělec, lce, m., der Kunstgenosse. Šm.
Spoluurčení, n., die Mitbestimmung. Dch.
Spoluúředník, a, m., der Amtsgenosse, Kollega.
Spoluutrpenství, n., die Mitleidenheit. D.
Spoluútrpnosť, i, f., *spolu trpení*, das Mitdulden. Leška. — **S.** *(lépe: útrpnosť*, D.), *utrpení*, das Mitleiden. V.
Spoluútrpný = *spolu trpící*, mitleidend, mitduldend. Leška. — **S.** *(lépe: útrpný, litostivý*, D.), mitleidig. V.
Spoluvandrovník, a, m., der Reisegefährte. V.
Spoluvěčnosť, i, f., die Mitunsterblichkeit, Mitewigkeit. Aqu.
Spoluvěčný, mitewig. Plk., Karyon.
Spoluvědomec, mce, m., der Mitwisser. Dch.
Spoluvěkovník, a, m. = *vrstevník*, der Zeitgenosse. Nej.
Spoluvěký, gleichzeitig, der Zeitgenosse. Kom., Výb. I. 182. 24. S. dějepisec. Pcht. — **S.**, *téhož věku*, von gleichem Alter. Vus.
Spoluvěrec, rce, m., der Glaubensgenosse. Nz., D., Sš. I. 126.
Spoluvěřitel, e, m., der Mitgläubige. J. tr.
Spoluvězeň, zně, m., der Mitverhaftete, Gefängnissgenosse. V., ZN., Vrat., J. tr. Byl s-zněm apoštolovým. Sš. II. 195.
Spoluvězenství, n., die Miteinkerkerung. S. to při Epafrovi a Aristarchovi bylo s-né. Sš. II. 230.
Spoluvina, y, f., die Mitschuld. Us., J. tr.
Spoluvinník, a, m., der Mitschuldige, Mitbeschuldigte. J. tr.
Spoluvinný, mitschuldig. Jg.
Spoluvláda, y, f., die Mitregentschaft. J. tr. S. Páně s otcem. Sš. J. 264.
Spoluvladař, e, m. = *spoluvládce*.
Spoluvladařství, n., die Mitregentschaft. J. tr. Vz Spoluvláda.
Spoluvládce, e, m., der Mitregent. J. tr.
Spoluvlastenec, nce, m., der Landsmann, Kompatriot. Jg.
Spoluvlastník, a, m., der Miteigenthümer. J. tr.
Spoluvolení, n., die Mitwahl. S. císaře. Ml.
Spoluvtěliti, il, en, ení, *spoluvtělovati*. — **s kým.** Vy jste s Kristem s-ni. Sš. II. 43.
Spoluvydavatel, e, m., der Mitherausgeber. J. tr.
Spoluvýletník, a, m., der Mittourist. Us. Tč.
Spoluvzdělati, mitbilden. — **se kde v co.** V němžto i vy s-láváte se ve příbytek boží v duchu. Sš. II. 97.
Spoluzacházení, n., das Mitumgehen. J. tr.
Spoluzajatý, mitgefangen, der Mitgefangene. Jg.
Spoluzápasník, a, m., *spolubojovník*, der Mitkämpfer, Kampfgenosse. S. evangelický. Sš. II. 182.
Spoluzápisník, a, m., který účasten jest zápisu, der in der Verschreibung mitbegriffen ist. Ros.
Spoluzávěra, y, f., *společné zavřetí*, die Mitsperre, Gegensperre. J. tr., Nz.
Spoluzávodník, a, m., der Konkurrent. Rk.
Spoluzbrojník, a, m., der Waffengefährte. Johannit. 49.
Spoluzemec, mce, m., der Landesgenosse. Dch.
Spoluzeť, ě, m., *druhé dcery muž*, der Miteidam. V.
Spoluzločinec, nce, m., der Mitverbrecher. J. tr.
Spoluzmocněnec, nce, m., *spoluplnomocník*, der Mitbevollmächtigte. J. tr.
Spoluznak, u, m. = *souznak*.
Spoluznalec, lce, m., der Fachgenosse. Dch.
Spoluznějící, zusammenstimmend. Spoluznějící struny. Kom.
Spoluznějícnosť, i, f., *šp.* m.: *spoluzvučnosť*, der Zusammenklang. Ros.
Spoluznějícný, šp. m.: *spoluznějící*, zusammenlautend, harmonisch. Ros.
Spoluznění, n., das Zusammenlauten, die Harmonie. Libé s. Kom.
Spoluzpívání, n., das Mitsingen. Us.
Spoluzvučící, mittönend, mitlautend.
Spoluzvučka, y, f. = *souhláska*, der Mitlaut. Ros.
Spoluzvučnosť, i, f., *souzvučnosť*, der Zusammenklang. Ros.
Spoluzvučný, zusammenstimmend, -lautend. Ros.
Spoluzvuk, u, m., der Mit-, Zusammenklang. Hud. — **S.** = *spoluzvučka*. Beneš. kniž.
Spolužák, a, m., *spoluškolák*, der Mitschüler. Jg.
Spolužalobce, e, m., der Mitkläger. J. tr.
Spolužell, u, m., das Beileid. Šm.
Spoluženství, n., syngamia. Scip. Kat. post. 67.
Spolužití, n., das Zusammenleben. Pokojné s. Dch.

Spolužívný, mitlebend. Aqu.

Spoluživot, u, m. = *spolužití*. S. občanský.

Spoly, dle Dolany, něm. Spole, ves u Neveklova. PL.

Spolykati, vz Spolknouti.

Spolzvuk = *spoluzvuk*. Mat. Beneš.

Spomáhati, vz Spomoci.

Spomenouti, vz Zpomenouti (toto *lepší*, poněvadž ze: vzpomenouti. Brs. 2. vd. 235).

Spomenutí, n., die Erinnerung, Erwähnung. Jg.

Spomínka, vz Zpomínka.

Spominouti se, ul utí = *vztéci se*, wüthend werden. Pes se spominul. Us.

Spominutý = *vzteklý*, wüthend, wüthig. S. pes. Us.

Spomír, a, m., osob. jm. Šd.

Spomoc, i, f., **spomůcka**, **spomocička**, y, f. = *spomožení*, *pomoc*, die Hilfe. V. Prositi spomoci a odpuštění všech hříchův. Ojíř. Zpomněl na mne s nemocí, nebylo mně k s-ci. Sš. P. 776. Učiníme mu s. BO.

Spomoci, spomohu, můžeš, 3. os. pl. mohou, moz, moha (ouc), mohl, žen, ení; *spomáhati* = *pomoci*, helfen, aufhelfen, Hilfe leisten, befördern. Jg. — **abs.** Jak mohl, tak spomohl. Vz Pomoc. Č. Nabrala mu vody z louže: Pí bratříčku, to spomůže. Sš. P. 169. — **komu.** Jinému spomáhá. V. S. zraku. Byl. Spomoziž nám Pane, ať nezahyneme; Sv. Jan mně spomůže, utrhače přemůže. Sš. P. 16., 56. Síla hyne, neduhové rostou, jimž konečně lékaři nespomohú. Hus II. 431. Aby nám ráčil spomoci. Pass. 9. Nespomohlo babě ani kouření. Prov. — **komu v čem.** Rk. Půjdu já k otci, on je všemocný, on mně spomůže v tejto úzkosti. Sš. P. 51. — **čím.** Svému úmyslu také tím mnoho spomáhá. Ras. Sobě mistrovstvím nespomóžem. Kat. 2184. Ale cožkoli muož v Bohu komu dobrého učiniti řečí, neb skutkem spomoci, jest jemu povinen. Hus III. 180. — **kdy.** A tobě **v** tvú núzi spomohu. Pass. 35. — **komu k čemu.** Ten lék spomáhá ke všem bolestem. Jád. Ke všeliké nemoci mého mistra masti mohú spomoci. Mast. v. 119. — **od čeho.** Od rozličných neduhů lidem spomáhal. Br. — **odkud: z** vazby někomu s. Br. Na dušičky spominejte, z očistce jim spomáhejte; O lásko, o lásko zlá, jak ty mnoho můžeš, že ty tem mladém lidům ze světa spomůžeš. Sš. P. 63., 125. Rač spomoci nám z núze. Kat. 1906. — **jak.** Jenžto (Buoh) nadpřirozeně muož spomoci. Pass. 3. Hospodin **nad** veškeu přirozený běh s. muož. Pass. 4. — **komu kam.** Jenom jeden halíř dala, ten jí **do** nebe spomáhá. Sš. P. 27. S-ci komu z bláta do louže. Us. Mřk. — **proti čemu.** Ten kořen spomáhá proti jedovatému uštknutí hadův. Byl. — **komu čeho.** Všichni svatí proste, nám toho spomozte, abychom s vámi bydleli. Hank. výb. — **komu na co.** V žádné zemi nemohli lékaře takového nalézti, aby mu na tu nemoc mohl s. Čtení Nikod. — **s inft.** Co spomůže vodu bíti? Prov. Jg.

Spomocitel, e, m. = *pomocník*, der Helfer. Pass. 5., BO., Boč. exc. 1410.

Spomocnice, *zpomocnice*, e, f., die Helferin, Gehilfin. D.

Spomocník, *zpomocník*, a, m., der Helfer. BO. V. On bude jeho s-kem. Flav. Kováře z neužitečných buřičů s-ky hor učinili. CJB. 311.

Spomocný, *zpomocný*; *-cen*, *cna*, *o*, helfend, hilfreich. S. voda. Lék. kn. — **komu k čemu.** Byl ke vší pravdě (= právu) všem s-cný. St. skl. — **komu od čeho.** Byl jí od jejích muk a bolestí s-cný. Biancof. — Jg.

Spomožení, n., die Abhilfe. Žádal nebeského s. Hus III. 266. Jest slušná věc letopisuov a pamětí po sobě pozůstavovati pro s. v dobrém a spravedlivém. Dač. I. 3.

Spomožitelný = *spomáhající*, Hilfe leistend. Har. I. 7.

Spomstíti se, il, ční, sich rächen. — **komu.** Tak se jí spomstily. Kldy. Vánč.

Spomyšl, e, f., Spomischel, ves u Veltrus. PL.

Spona, **sponka**, **spončička**, y, f., ze pьnu (ь stupňováno v *o*. Gb. Hl. 141.). **S.** = *nástroj*, *jímž se dvě věci spínají*, *spojují*, *skoba*, die Klammer. S. na ruce. BO. Dvě lodí přitužily se sponami k holandskému korábu. Hlas. Sponky oponové, na rámy. Kh. S. na ramena, ramenní, die Achselspange. Čsk. Spona na ruce, ruční, die Handspange. Čsk. S. úhelná, das Winkelband. Nz. Spona v hudbě, die Klammer. Hud. — **S.**, *spínadlo šatů*, die Spange, das Heft, Haftel, Heftel, die Schleife. V MV. nepravá glossa. Pta. Sponkami sepínati, sepnouti. D. S. stříbrná. — **S.**, *nečistota ve vlně*, Knoten in der Wolle. V. Vz Sponka. — **S.**, *částka spojující v úsudku podmět s přísudkem*, das Satzband, die Kopula. Marek. S. jest ta část věty, kterouž vzájemný vztah mezi podmětem a přísudkem se označuje. Kos., Brt. S. §. 17. — 1. *Vynáší-li se výrok časoslovem*, bývá spona, jíž se přísudek podmětu připíná, v časoslově (v thematické samohlásce a v osobní koncovce): nese-me, nese-te. Vz Koncovka (I. 734. b.), Bž. 172, Spojný. — 2. *Vynáší-li se přísudek jménem podstatným n. přídavným n. příčestím n. zájmenem n. číslovkou*, jest sponou a) *pomocné sloveso* **býti**. Hvězdy *jsou* jasné. Bůh stvořitel *jest*. — *Pozn.* 1. **Tato spona se vynechává** α) *ve příslovích*. Zlá rada rádci nejhorší. Bez ochoty zlé roboty. Pěšky jako za vozem. — β) *V soudech slušnosti*, *potřeby*, *povinnosti*, *možnosti* (potřebí, možná, platno atd.). Znáti víno po octě. Třeba opatrnu býti. Každému potřebí moudrosti. V. — γ) *Při partc. trpném na označenou minulosti*. Utonul a více potom nenalezen. — δ) *Ve spojeninách téměř v jedno splynulých*. Kde který žebrák přišel. Zk., Brt. S. §. 18. Vz Býti. — *Pozn.* 2. *Býti není sponou*, *nýbrž přísudkem*, *přisuzuje-li se podmětu toliko jsoucnosť*. Bůh jest. Byla svornosť, už jí není. Brt. S. §. 17., 18. Vz Přísudek. — b) *Rovněž jako spona* **býti** *mají též jiná slovesa za přísudek jména podstatná aneb přídavná a to* α) *slovesa nepřechodná (ostati, zůstati, trvati, jíti, choditi, státi, ustáti, ležeti, padnouti* atd.). Dědiny pusté zůstaly. Háj. Pravé přátelství nepohnuté trvá. Mudr. To dítě z té nemoci zdrávo vstalo. — β) *Slovesa střední*: činím se, dělám se, stavím

se, rodím se, zdám se, vidím se, ukazuji se, nacházím se atd. Udělej se nemocen. V. Před Bohem se spravedliví (-ými) činili. Br. — γ) *Slovesa rodu trpného*: nazván, jmenován, nalezen, shledán, učiněn jsem nebo: nazývám se, jmenuji se atd. Tělo to celé nalezeno jest. Pass. Sami moudří vidíni byli. Št. — *Pozn.* 1. *Jméno podstatné n. přídavné klade se do nominativu n. do instrumentalu.* Vz Instrumental, Přísudek, Zk. S. 22.—26. Vz S. N. VIII. 668., Ht. Sr. ml. 4. — *Pozn.* 2. Nezaměňuj *spony* se *spojkou*.

Sponač, e, m., quippa, ryba, zastr. Rozk.

Spondej, e, **sponde-us**, a, m., z řec., veršová stopa: — — : chválím.

Spondejský verš.

Spondylarthrokace, e, f., *hniloba obratlů*. Nz. lk.

Spondylit-is, y, f., zánět obratlů. Nz. lk.

Spondylolysthes-is, y, f., vyvrtnutí obratle. Nz. lk.

Sponec, nce, m., nestola, oděv, zastr. Rozk.

Sponkář, e, m., der Spangen-, Haftelmacher. Šd., Jg.

Sponkářka, y, f., die Spangenmacherin.

Sponkovati, klammern. Šm.

Sponkový, Binde-. Šm.

Sponosnice, e, f. = *žalobnice*, die Klägerin. Slov.

Sponosník, a, m. = *žalobník*, der Kläger. Slov.

Sponosnosť, i, f., na Slov. = *žaloba*, die Klage.

Sponosovati se = *žalovati, stěžovati si*, klagen, sich beklagen. Slov. Bern.

Sponovati, *sponou sepíti*, klammern. D.

Spontanní, *spontánní*, z lat., *dobrovolný, samovolný, samočinný, z vlastní vůle vycházející*, freiwillig, spontan. Rk., S. N.

Spopadati = *popadati*. — **co**. Spopadá tělo mé hrůza. Br.

Spopeleti, el, ení, zu Asche werden. Ta prsť s-lela. Lom.

Spopeliti, il, en, ení, einäschern. Byl.

Spopod (z + po + pod). Vyskočil s. mosta. Na Slov. Tov. V. 30. Vz Mkl. S. 538., Předložka (II. 928. b).

Spor, zpor, u, m. = *rozepře, pře u soudu i mimo soud*. S. od *pr* (příti). Cf. Gb. Hl. 146. Der Streit, die Streitsache. S. je stav, ve kterém se něco pře, příčí, protiví; stav, který sjednocení, sjednání, mír nemožným činí. Vz S. N. S. mezi stranami nic jiného není než toliko té věci, o kterouž mezi stranami činiti jest, u práva z obojí strany vypravování. Bdž. 56. Bude mezi nimi o to s. Žer. Záp. II. 174. Stal se pak i s. mezi nimi; Aby s. uklizen byl; S. jest o to čtení mezi kritiky; Dotknouti toho s-ru; O masti té drahé, kterou pán pomazán byl, otázka na nejednom s-ru se povahuje. Sš. L. 199., Sk. 146., II. 290., Mt. 269., Mr. 61. (Hý.). Spor o slovo, o dosazení někoho někam. Apol. S. písemní (polemika), učený, Hš., o příslušnosť. S. mezi ně uvedli. V. Chtivosť s-ru, Kom.; s. doktorů. Scip. Kde není rozepře, tu není sporu. Na Slov. Máme o to s. D. Na s. sobě býti. Ve s-ru s kým býti Kram. Při tom s. mezi nimi se stal. Žalansk. Jest stálý s. mezi nimi. Us. S. o něco s někým míti. Smrž. Veliký s. vésti. Skl. II. 225. Po vzešlém sporu původ mezi stranami nemůže od žaloby upustiti; Prve, než-li by s. mezi stranami vzešel, svědkové vedeni býti nemají. Kol. 10., 22. S-rů vyhledávati; s. nastrojiti (anzetteln), přiostřiti, způsobiti; marný s.; o to není sporu. Dch. Než ani to snad na spory nepůjde (s. o to nebude). Kos. Ol. I. 211., 274. S. mezi stranami vzešel. Pr. měst., V. S. mezi nimi vyrovnal. 1684. Přijíti s někým ve s., do sporu; když o něco vzejde spor; je-li o něco s.; vzešel s. v příčině toho. J. tr. Byl-liby s. o věc svěřenou. Er. S. o mezi se zdvihl. Pr. (Bdl.). Bráti něco ve spor. Šp. V s. někomu něco uvésti. Th. Ve s. se dáti. Řd.

Spora, y, f., *spoření*, die Vermehrung, Sparsamkeit. Troj. — **S.** = *spor*. Stf. — **S.**, y, m., osob. jm. Šd.

Spořad, u, m., das Programm (slovo nové). Šm.

Spořadač, e, m., der Ordner. Jg.

Spořadačka, y, f., die Ordnerin. Jg.

Spořádaně, ordentlich gereiht. V.

Spořádání, n., die Ordnung, Anordnung, Einrichtung, Anstalt. S. vojska (šik), V., hvězd, sebe, Kom., času, D., soudů. J. tr.

Spořádanosť, i, f., gute Ordnung, Einrichtung. Ros.

Spořádaný; *-án, a, o*, geordnet, rangirt. V. S. rovnice, geordnete Gleichung; mnohočlen (Polynom) vzestupně (výstupně) n. sestupně s-ný. Nz. — **v čem**. Ve zdraví nedobře s. Dch. — **na čem**. Muž na údech těla pěkně s. Ler.

Spořadatel, e, m., der Ordner, Einrichter, Besteller. Měst. bož. III. 7. — **S.** stroje, der Regulator. Sedl.

Spořádati = *v řad uvésti*, zusammenreihen, rangiren; *srovnati, spraviti*, in Ordnung bringen, organisiren, einrichten, anordnen, zusammenrichten, fügen, reguliren. V., Jg. — **co**: vojsko, poslední vůli, Ros., školy, Kom., myšlénky své, účty, D., úřad, lesy, plat, řádné místo, systemisiren, J. tr., Nz., mathematický výraz. Stč. Alg. 149. Mám já drobné děti, chcu jich s-dati. Sš. P. 10. — **co jak**: vše krásně s. Us. Vše co nejlépe s. Dch. S-li se **na** způsob kola. Hus 130. **Podlé** toho zajisté chtěl Pán odpověď svou na otázku Pilatovu s-ti; A život svůj dokonale **dle** předpisů Kristových s-dal. Sš. J. 280., II. 206. S. vojsko **po** praporcích. Kom. S. vojsko **v** klín, Kom., v houfy. Cyr. S. **dle** abecedy. J. tr. — **co kde**: ve svém domě, **na** vinici, na poli. — **se**. Pěkně se spořádejte = a) do řadu se postavte, b) srovnejte. Us. — **se s kým**: se sousedem. S. se s pánem Bohem. Us. Šd.

Sporadický, řecky, *porůzný, po různu jsoucí*, zerstreut, sporadisch. S-cké nemoci. S. N.

Sporady, gt. Sporad, f., pl., ostrovy v aegaejském moři, různé souostroví, die Sporaden. Vz S. N.

Sporachovati co, z němec. berechnen. U Frýdka. Tč. — **si co**. Děvečko, děvečko, sporachuj to sobě, kela (kolik) já chodníčků udělal sem k tobě. Sš. P. 226.

Sporák, u, m., der Sparherd. Šp Vz Sporník, Spořiště, Sporokrb.

Sporážeti, el, en, ení, eins nach dem andern niederwerfen, umhauen, um-, einstürzen. — **co**: všecko stromoví. Br. — **co čím**. Smrť svými šípy některé sporáží., Kom. — **co kam**. Jupiter **na** obry vrchy sporážel. Rkp. — **co jak**. Vše mentinou s. Dch.

Sporco (it., sporko), váha z hruba, váha hrubá (váha zboží i s obálkou), unrein, sporco. Rk., Kh.

Spoře, *hojně, na mnoze, aby mnoho vydalo*, ergiebig, ausgiebig, reichlich, fruchtbar. Výb. I. 912. S. (mnoho) zboží rozdal. Leg. Aby se tvůj zástup denně šířil a s. zmnožil. Leg. A pak vlož ten prach na šev spoře a hustie. Sal. Sv. písmu s. se naučil. Pass. 875. Tvá česť se množí s. Smil v. 630. Na vše strany ve všem světě jeho chvála slula s; Krmil Daniele spoře. Kat. 41., 2682. Aby se k tobě s. vinuli. St. skl. V. 165. — **S**, *šetrně*, sparsam, so dass es lange dauert. Jg. Kdež se zvěřina dává, tu opět maso spořeji, zvláště husy, kačice. V. Velmi nespoře a zhojna všeho užívají. Cyr. Témě pokryto šedinami s. Kká. Š. 71. Čeleď svou mírně a s. spravuje. Jel. — Vz *Sporo*.

Spořec, řce, m., vz Kolenec.

Sporeček, čku, m., bylina. Us.

Spořečnosť, i, f., die Sparung. Prol. in Esar. 1. Mm.

Spoření, n. = *šetření*, das Sparen. S. obohacuje. Kom. J. 853. S. bohaté koření. Č. — **S.**, *množení*, die Vermehrung. Jg.

Spořice, něm. Sporitz, ves u Chomutova. PL.

Spořič, e, m., *spořitel*, der Sparer.

Spoříček, vz Spořiš.

Spořička, y, f., *spořitelka*, die Sparerin.

Spořičký, vz Sporý.

Spořiditi, il, zen, ení, anordnen. V. — **co čím, za co**. Penězi, za peníze mnoho spořidiš. — **co kde**. Ten pořád spořiedil **ve** svém stvoření = učinil, spořádal. Výb. I. 651.

Spořidlo, a, n., *prkénko, na němž zedník maltu drží jí něco ovrhuje*, das Handbrett, Sparholz, die Tünchscheibe. Us. Jg., Vys.

Spořík, vz Spořiš.

Spořiš, e, **spořišek**, šku (vz *Sporýš*), na Slov. **spořík**, u, m., rostlina, verbena, das Traubenkraut. Reš., Jád. S. pospolitý, železník, v. officinalis, das Eisen-, Taubenkraut. — **S.**, polygonum aviculare, der Wegetritt. Jg.

Spořišovitý. S. rostliny, verbenaceae. Rostl. b. 245.

Spořišový, na Slov. *spoříkový*, Taubenkraut-. S. kořen.

Spořiště, ě, n., der Sparherd. Vz Sporník, Sporokrb.

Spořitel, e, m., der Sparer.

Spořitelka, y, **spořitelkyně**, ě, f., die Sparerin. Jg.

Spořitelna, y, **spořitelnice**, e, f. (nov.). S. = ústav k tomu účelu zřízený, aby se povzbuzovala spořivosť v lidu zvl. chudší třídy a zároveň příležitosť se mu poskytovala bezpečně ukládati svůj úsporek, z čehož mu povstati může častějšími vklady a přirážkou úroků kapital pro případ nemoci, nouze atd. Die Sparkasse. S. česká, pražská, jičínská, městská, obecná, spolková atd. Do s-ny vkládati (peníze) na úroky; ve s-ně peníze míti; ze s-ny peníze vyzdvihnouti, vybrati. Vklad ve s-ně.

Spořitelní. S. knížka = *spořitelniční*.

Spořitelniční knížka, das Sparkassenbüchel. J. tr.

Spořitelný, *uspořující*, Spar-. S. kamna, der Sparofen. Řád. stav. 9.

Spořiti, il, en, ení; *spořívati* = *množiti*, gedeihen lassen, segnen, mehren; *šetřiti, skrbiti*, sparen. Jg. — **abs**. Kdo chce s., od úst musí začíti. Prov. MP., Jg. — **co kde**. Ty svatý duše, koho chceš, **v** duši spořiš i živiš. Leg. — **co**: pravdu s. (lháti). Ros. Což neslušně spoří Stýskal, to utratí s hanbou Výskal. Reš. — **čeho k čemu**. Spořil toho k větší (nuzné) potřebě. V. — **čemu (kdy)**. Aby se penězům **v** darování nespořilo. Eus. Města se zmocnili, ničemu nespořili. Mus. — Jg. Vz Skrovniti, Šetřiti.

Spořivosť, i, f., die Sparsamkeit. Učí nás s-sti. Sš. J. 99. Vz strany *přísloví*: Šetrnosť.

Spořivý = *šetrný, schránlivý, skrovný*, sparsam. D.

Spořízení, n. Božím spořízením. Št. Vz Spořiditi.

Spořizený; *-en, a, o*, eingerichtet, disponirt. Dch. Domácnosť dobře s. Us.

Sporník, u, m., der Sparherd. S. plechový, s kamnovcem, bez kamnovce, s plotnami, s troubami. Kh. Vz Sporák. — **S.**, a, m., *protivník*, der Streiter, Gegner. L. Posieláme vám pro naučenie těchto dvou sporníků. NB. Tč. 289.

Spornosť, i, f., die Streitigkeit. Ta věc zůstává na s-ti. Ros.

Sporný = *soudný*, strittig, Streit-. S-ný spis, hádka, D., věc. Řd. S. živly, otázka, článek, hádka, rozmluva. Dch. S. věc, pře, strana, kus, záležitosť, držení, právo; řízení ve věcech s-ných. J. tr. S. předmět. Nz.

Sporo = *užitečno, s užitkem*, vortheilhaft. Není to s. Ros. Přesazovaný štípek neroste sporo. Č. M 380. Přiňdi ty k nám na přástku skoro, skoro, ať je nám to na ty cívky s. (vydatné). Sš. P. 763. — **S.** = *hojně, tuze, velmi*, sehr. Moudrý chybí-li, chybí s. Prov. Je zimní vítr, tak s. je zima. Ve Slez. Šd.

Sporokrb, u, m. = sporák.

Sporomluv, u, m., vz Perissologie.

Sporoplovoucí = *hojně tekoucí*, reichlich fliessend. S. slzy. Živ. Jež. 14. stol.

Sporosť, i, f., *hojnosť, mnohosť*, die Ergiebigkeit, Reichlichkeit, glücklicher Fortgang, das Wachsthum. Leg., Ros. V tobě andělé s. své radosti vidí. Pass. 809.

Sporota, y, f., *šetření, šetrnosť, schránlivosť*, die Sparsamkeit, Mässigkeit, das Ersparniss. S-tu milující (sporý); Na tomť jest nemalá s., neb což se doma udělá, za to netřeba platiti; Sádlo velikou s-tu máslu přináší. V. To není s žádnou s-tou. Drsk. S. jest veliké mýto. Kom., Č. M. 430., Pk. — **S.**, *sporosť, rozmnožení, hojnosť*, die Ergiebigkeit, Ausgiebigkeit. S. letošního obilí jest ku podivu. Sych. S. stravy (dostatek). BO.

Sporotný = *sporotu zachovávající, hospodářský*, Ersparniss-, sparsam. S. příroda. Ráj. — **S.**, *skrovný*, gering, unausgiebig. S-tnou prací bídně se živí. Zlob.

Sporování, n. = *spor*. Pohanův jejich s. před pohanskými soudci. Šš. I. 156. Krátké porovnání lepší než dlouhé s. Č. M. 348.

Sporovati se s kým oč *(hádati se)*. Měst. bož. I vyšli fariseové a počali se s. s ním. Šš. Mr. 35. Co pak já se s tebou o to spornju? Us. u Kunv. Msk. O záležitosti světské pravotili se a sporovali. Šš. I. 199. — **o čem**. Nepřijde na to, aby člověk o pravdách k víře příležitých sporoval se. Šš. I. 21.

Sporozuměti, ěl, ěn, ění = *porozuměti*, verstehen, ersehen, inne werděn. Mus I. c. 75., Ms. 1448.

Sport, u, m., angl., zábava zvl. ta, kterou se cvičí tělo, ku př. jízda o závod, honba atd. Vz S. N.

Sportle, *športle*, í, f., *důchody vedlejší*, die Sporteln, Nebengebühren, Nebeneinkünfte.

Sporý; *spor, a, o*; *spořičký* = *hojný, užitečný, vydajný*, ausgiebig, ergiebig. S. chléb (který sytí), obilí (námelné), mouka, smetana, déšť, Us., práce (které přibývá), Plk., cesta (dlouhá). Ros. Med také spořejší jest do krmí nežli cukr. V. S. tisk, dichter, kompresser Druck, písmo (kterého se mnoho vejde). Dch. S. jedle. Hdk. Ten oves je s. Us. u Řenčova. S. máslo, ženská (nadělaná). Us. na Polic. Kšá. Chléb chorý do brucha sporý. Kda. S. člověk (statečný). Km. 1880. 302. To je s. měch. Na Hané. Hz. Cf.: Když zlých lidí zlosť roste, netoliko nemá kázánie božieho ubyti, ale má se ho přispořiti (má se rozmnožiti). Hus II. 121. Válka jest věc nesporá. V. — **S.**, *střídmý, skrovný, spořící*, sparsam. Buď mírný a sporý a nebudeš chorý. Prov. na Ostrav. Tč. Marnotratná a nesporá mládež. Reš. Vz Nesporý. — **v čem**. On jest ve všem s. Kor. — **na co**. Buchty jsou nesporé na másl◦ (mnoho ho potřebují). Ros. — **S.**, *způsobilý k čemu*. Ač tvé srdce bude sporo, že sna◦ně tomu uvěříš. Kat. 896. — *Pozn. Poněvadž slovo sporý znamená* **hojnosť, nemáme** *ho užívati ve smyslu něm. spärlich*, toto dobře překládáme slovy: skrovný, malý, mdlý a p. Brs. 2. vyd. 235., Brt. v Km. 1877. 189., Bdl., Fr. Vymazal v Obzoru 1879. 320. Také u Opavy neznamená s. nikdy něm. spärlich, nýbrž vždy jen ausgiebig. Klš. Cf. Sporýš, Spoře, Sporo a p.

Sporýš, e, m., tvrdá tráva hustě rostoucí. Us. u Opavy. Pk. — **S.**, verbena, das Eisenkraut, rostl., vz Spořiš. Vz Rstp. 1200., Schd. II. 291., Kk. 179., Čl. Kv. 251., Slb. 302., FB. 60.

Sporýšek, ška, m., ein Knirps. Us.

Sporýšovitý. S. rostliny, verbenaceae. Vz Kk. 179., Slb. 302., Rstp. 1200.

Spósob, vz Způsob.

Spósobiti, vz Způsobiti.

Sposvětiti, *sposvěcovati*, weihen. Ms.

Spotavice, Spotawitz, ves ve Slez.

Spotiti, il, cen, ení; na Slov. těn, ční; *spotívati, spocovati*, abschwitzen, in Schweiss bringen. — **koho**: konč. — **se čím**: během, in Schweiss kommen.

Spotkati se s kým, begegnen. Č.

Spotřeba, y, f., der Bedarf, Konsum, die Konsumtion, Verzehrung, der Verbrauch. Dch., Nz. Věci na s-bu, Dch., ku s-bě. Us. Počítání na s-bu. Šp. Vz S. N.

Spotřebitel, e, m., der Konsument. Nz.

Spotřebník, a, m., *spotřebovatel*, der Konsument. Dch.

Spotřebný, verbrauchbar.

Spotřebovací, Konsumtions-. Dch.

Spotřebování, n., die Abnützung, der Verbrauch. Nz.

Spotřebovatel, e, m., der Konsument. Dch.

Spotřebovatelný, verbrauchbar. S. věci.

Spotřebovati, *zpotřebovati*, auf-, verbrauchen, aufnützen. — **co**: všecko dříví s. (vypotřebovati). D. Co hrachu do roka spotřebujete. V. Polní nářadí s. (potřebováním zhoršiti, abnützen).

Spotvořilý, vz Zpotvořiti. A Antikristus zase proti nim stane se svým s-lým húfem. Hus III. 310.

Spotvořiti, vz Zpotvořiti.

Spoucati co: chléb, herabwürgen, zusammenpapsen. Rk., Dch.

Spoud, u, m., zastr., *jistá míra obilná*, das Scheffel. 1717. Vz Mz. 77.

Spouchlý, vz Zpouchlý.

Spouchnouti, vz Zpouchnouti.

Spouka, y, f., *nečistota ve vlně*, Knollen in der Wolle. Vus. Vz Spona (Sponka).

Spoura, vz Zpoura.

Spousta, y, f., *co spuštěno jest*, etwas Zusammengeschmolzenes, ein Klumpen, die Masse. Veliká s. stříbra. Háj. 714. — **S.**, *vůbec něco velikého*, die Masse, der Klumpen, Wust. Veliká, široká, hrubá s.; s. všeho světa. V. S. sněhu, D., s. těla. Us. Slon, pro svou s-tu hrozný. Jel. Neskrovné s-ty těžším pádem klesají. Velenský. S. skály. Us. S. hornin, Massengesteine. Vz Bř. N. 235. S. žalob. Dch. Malitko kvasu porušuje celou s-u. Šš. II. 59. Strany *pořekadla* vz Vyhlížeti. — **S.** = *zkáza*. Kram.

Spoustka, y, f. = *poustka*, die Wüsterei, der Ruin. V s-tku uvésti, přivésti. Jg.

Spoustný = *veliký*. S. příval vody. Hdk. v Lum. V. 242.

Spoušť, i, f., *spuštění, zkáza*, die Verwüstung, der Ruin. — **S.** = *zač n. čím se něco spoušti*, Ros., *závaží*, der Gewichtstein. V. S., háčky, s nichž zatažením strže síti se vysmýkají a pružinami zahrnují. Šp. Vz Spouštadlo. — **S.** *vody* = *spuštění vody*, der Ablass. D. — **S.**, *prut v hodinách, který bití zdržuje*, die Auslösung. — **S.** *u ručnice, kohoutek, ozubec, jazýček* ku spouštění ručnice, der Drücker, Schneller. S. u ručnice pustiti. — **S.**, *nařiznutí péra*, die Federspalte, rozparek. Pérem, jehož s. řezákem se dělá, píšeme. Kom. — **S.**, *ozubec u berlínských želez na lišky*, který tlačí na pružinku (die Schnellstange). Šp.

Spoušťadlo, a, n., *při stavu tkadlcovském*, die Auslassung; *kohoutek na ručnici*. Mor. poh. II. 134. Vz Spoušť.

Spouštění vody, der Ablass. D.; lodi do vody, der Stapellauf des Schiffes. Dch. S. v tělocv. = *přechod se shybu do svisu*. Vz KP. I. 474., 478.

Spouštěti, vz Spustiti.
Spouštíř, e, m., *kdo spouští*, der Schmelzer. D. exc.
Spoušťka, y, f., *spoušť*, die Verwüstung, der Ruin.
Spoutanec, nce, m., der Gefesselte. Šm.
Spoutanosť, i, f., das Gefesseltsein. Aby člověku jeho pod hříchem s. ozřejměla. Sš. II. 40.
Spoutati, *spoutávati = pouta dáti, svázati*, fesseln. — **co v co.** Černé žebrání když lásku v porobu spoutá. Gníd. — **koho čím:** okovy, **kde: v** žaláři.
Spoutovati, fesseln. Nej., Mus. II. a. 18.
Spouzeti, vz Spuditi.
Spouzeti se, vz Zpouzeti se.
Spouznouti = *spoustnouti*. Us. na Plaště. Prk. Př. 22.
Spověď, vz Zpověď.
Spovídati, vz Zpovídati.
Spovšedněti, ěl, ění, alltäglich werden. Šm.
Spovšechňování, n., die Verallgemeinerung.
Spovšechňovati co, verallgemeinern. Us.
Spovýkaný = *rozmazlený, choulostivý*, verwöhnt. Na Mor. KB., Brt. v Km., Dch.
Spovýkati = *rozmasliti*, verwöhnen. Na Mor. Brt. — **koho:** dítě.
Spoza (z + po + za). Slněčko s. hori viskočilo. Na Slov. Pov. 48. Vz Předložka (II. 928. b.), Mkl. S. 535.
Spozorovati, vz Zpozorovati.
Spožitkovati něco = *snísti*, aufessen, verzehren. U Nezamyslic na Mor. Bkř.
Spracovalý, spracovaný, *ustalý*. — **čím:** válkami. Mus. Vz Spracovati.
Spracování, n., die Verarbeitung. Látka hodila se dost pro s. básnické. Gb. v List. filol. II. 114. Divadelní hra v novém s. Dch.
Spracovaný, ver-, ausgearbeitet, hergestellt. Nábytek důkladně s.; s. řepa. Dch. Staň Lukáši s-ý (prací unavený). Sš. P. 41.
Spracovatel, e, m., der Bearbeiter. Šm.
Spracovati, *prací shromážditi*, erarbeiten, arbeitend verdienen. — **S.**, *prací unaviti*, ermüden. — **koho.** Us. — **S.**, *spracováním spotřebovati*, abnützen. — **se** = *pracemi zemdleti*. Člověk spracovaný. V. — **se kde.** Kdo se **při** obci spracuje, hoden almužny bývá. Kruz. — Jg.
Spřad, u, m., antax, kámen, zastr. Rozk.
Spřádati, vz Spřísti.
Spřáhati, vz *Spřáhnouti*.
Spřahatel, e, m., der Miteinspanner, Zusammenjocher. Bern.
Spřahatelka, y, **spřahatelkyně**, ě, f., die Mitspannerin.
Sprahlosť, i, f., vz Zprahlosť.
Sprahlý, verdorrt, trocken. Us. Jg. S. hrdlo. Pcht. Vz Zprahlý.
Sprahnouti, vz Zprahnouti.
Spřáhnouti, hnul, ut, utí; *(spříci*, spřehu, zastaralé), spřáhl, spřežen, ení; *spřáhati, spřahovati, spřahávati = koně spolu zapřáhnouti*, zusammenspannen; *spojiti*, verbinden. Jg. U Opav. spříhnouti. Klš. — **koho.** Spřáhla (spojila) je ruka kněze. Plk. Nemožú sa spříhnút (srovnati, snášeti). Us. Brt. — **se, koho s kým.** Vozka náručního koně s podsedlním spřáhá. Kom. Slova . . . s předešlými se spřahají. Sš. J. 226. A tak sú ti vlcie se s nájemníky rozmnožili a spřiehli, že pastýře věrné i ovce kúsají a mordují jako kacieře; Duchovnie se spřiehli s pohany o Ježíše, aby duchovní svědčili a světští aby lapiece zamordovali. Hus II. 170, 397. — **koho čím:** jhem. Reš., Troj. — **koho v co:** voly v pluh. Troj. V nerovnou spřež se nespřáhejte. Br. — **se.** Nemohou se s. (nemohou se shodnouti). Us. Šd. Spřáhati se = půjčovati si dobytek do zápřahu. Mor. Šd. — **se na co jak.** S-nou se čtyři sedláci na cestu **po** jednom koni. Vz Spřežník. Us. — **se s kým proti komu** (sich verbinden). Br. — Vz Spřehnouti.
Sprahouště, e, f., *lépe:* přehrstí, Handvoll, n. Kram.
Spřahovatel, e, m. = *spřahatel*.
Sprächnivělosť, i, f., vz Zpráchnivělosť.
Spráchnivělý, morsch. S. dřevo. Us. Tč. Vz Zpráchnivělý.
Spráchnivěti, vz Zpráchnivěti.
Sprasečiti, il, en, ení = *pokaziti*, verpfuschen. — **co komu.** Ten ti to s-čí. Us. Msk.
Sprasiti se, il, ení = *oprasiti se*, Ferkel werfen, ferkeln. Svině se sprasila. Jg. Též o jiných zvířatech. Ros.
1. **Sprask**, u, m., der Zusammenbruch. — **S.**, *výprask*, die Prügel, Wichse. Dostati s. D. Vydal se v dešti na cestu, však mu to dá hodný s., er wird schon den Derber bekommen. Us. u Petrov. Dch. — **S.**, *třapeček u šňůry biční*, die Schwippe. Us. — **S.**, *trhlina*, der Riss. Dostati s.
2. **Sprask**, u, *spratek*, tku, m., *stažená kůže zvířecí*, abgezogene Thierhaut. Us. Šd.
Spráskati = *zbíti*, abprügeln, abpeitschen. Zlob. — **koho čím:** bičem. — **jak: na** zmoch. D. — **S.**, viel zusammenessen. Ten toho spráskal. Us. Sd.
Spraskavec, vce, m. = *chrustavec*. Us.
Správknouti, kl, utí, zusammenschlagen. — **co jak:** *ruce* **nad** hlavou, Us., Dch., *rukama* nad hlavou. Er. Čít. sl. 31. — **koho:** dívku = *přespati, slíhati*, schwängern. Mor. Šd. Cf. Sprášiti.
Správknutý, geschwängert. Už je s-tá. Šd.
Sprasnice, e, f. = *sprasná svině*, Muttersau, f., Bache, f. Us.
Sprasný. S. svině (březí), trächtig. D.
Spraš, i, f. = *lehká, kyprá země*, die Stauberde. Um. les. Sij žito třeba v s. Č. M. 423.
Sprašší = *sprasný*. Sviňu s. se svinčaty samu sedmú. Půh. II. 160.
Spraší země = *spraš*. Um. les.
Sprášiti, il, en, ení; *sprášivati = prachem posypati*, bestäuben. — **co komu čím:** popelem hlavu. Leg. — **co odkud:** spraš ten prach **s** hodin (práše setři). — **S.** = *snísti*, aufessen. Vše sprášil. Us. Šd. — **S.** = *slíhati*, schwängern. — **koho:** dívku. V Kunv. Msk. Cf. Správknouti.
Sprašné, ého, n. = 1. *míra obilí, která se mlatcům u zdviže dává*, das Drechermass; 2. *schodek na obilí povstávající seschnutím na špejcharu*, der Schrumpf. D.

Od vypůjčených 10 měřic ovsa od faráře dáno jeho lokajovi 16 krej. s-ného. 1761. Gl. 320.

Sprašněti, ěl, ění, stäubig werden. Země s-la. Vaň. Hosp. 8.

Sprašný = prašný, Staub-. S. země = spraš.

Spraštěný, vz Spraštiti. Běží jako s. Us. Vsk.

Spraštiti se = *sebrati se,* sich aufmachen. S-il se a odešel. U Žamb., Kunv. Kf., Msk. — **S.** = *přenáhliti se,* sich übereilen. Teď jsem se spraštil. V již. a vých. Čech. Kal.

Spratati, *spretati, spratávati* = skliditi, abräumen; einräumen, einfahren. Bern.

Spratek, zpratek, tku, *sprateček,* čku, m. = *plod, zvl. tele nedošlé,* unzeitige Frucht. Us. Také dítě nedošlé. Šm. — **S.,** *kůže z nedošlého zvířete, zvláště telete a jehněte.* Jg., Gl. 320., 1543. S. ptačí. KP. I. 34. S. králičí, tchořový. Kh. První s. knězi pod kožich. Č. M. 336. — **S.** Někomu s. prášiti (bíti). D. — **S.,** *spletek,* šňůra u biče ne velmi tenká. U Jižné. Vrů. — **S.,** tka, m. = *malé dítě.* Co se ten s. nakřičí. Us. Msk. — **S.,** osob. jm. Šd.

Spřátelený; *spřátelen, a, o,* befreundet. — **s kým.** Jest s ním spřátelen. V. S Čechy s-ná Morava. Vinař. — **skrze co:** s. skrze manželství. V.

Spřáteliti, il, en, ení, befreunden. — **se, koho s kým.** V. Hleď se s ním spřáteliti. Sych. Příliš s Bakchem se s-il (opil se). U Jižné. Vrů. — **jak proč.** Spřátelil se s ním **přes** matčinu zápověď z pouhé náklonnosti k němu; aby svého účelu pomocí jeho dosáhl. Us.

Spráti, vz Seprati.

Sprati, n. = *sprání.* Slov. Jg.

Spratkový = *ze n. od spratků,* von jungen Fellen. S. kožich. Klat. 101.

Spratlivý, spratný = *směstný,* was sich einräumen lässt. S. úl. Rozml. o vč. 43.

Spratý = *spraný.* Slov. Jg.

Správa, y, f. **Vz Zpráva.** — *Správa* = *zlepšení, oprava,* die Besserung, Ausbesserung, Reparirung. S. domu, střevíců, kabátu. Us. Povinnosť k dávání s-vy. J. tr. Náklad na správu, s-vu vésti. J. tr. Jaká tom' s. (= jak to spraviti)? Na Mor. Brt. Na všecko je s. (vše lze napraviti). U Opav. Klš. Uvolil se s-u do 10 zl. sám dávati. Us. u Rychn. — **S.,** *naučení, informace, navedení, pravidlo,* die Unterrichtung, Unterweisung, Belehrung, Vorschrift, Instruktion, Regel, Anleitung, der Unterricht. S-vu dáti. V. S. života. Jel. Křesťanská s. nebo navedení. Reš. Někomu v učení-se jazykům s-u dáti. Klat. To budiž ti ke s-ě. J. tr. — **S.,** *řízení, panování, panství, úřad, vladařství, vedení, vláda,* die Verwaltung, Regierung, Verwesung, das Regiment. Jg. S. úřadu, domovní, obecní, státní, zemská, duchovní (cura animarum, die Seelsorge) a světská. S. N. S. hejtmanská. Zlob. S. obce, města (městská), krajiny, království. Správa obcí, obecná, Cyr., zemská, boží, D., vojenská duchovní s., Čsk., domovní (domu a čeledi, V.), církevní, Ros., tyranská, vojenská, V., válečná, Br., obchodu, závodu, věcí. Šp. S-vu na sobě míti, ve s-vě býti, s-vu držeti (nad královstvím, nad něčím), ve s-vě a na úřadě seděti; s. země; s-vu města (obce, země) držeti; někomu s-vu nad něčím svěřiti, poručiti, odevzdati; té s-vě žádným způsobem poddán býti nemíní a nebude; s-va všecka toho času na králích záležela; s-vu země někomu odevzati; s-vy země se ujati; Komu Bůh dal s-vu země, ten nechť zemi právem řídí (Rb.); zemi někomu ku s-vě poručiti. V. Pod s-vou pána lodí plavci po moři se plaví. Kom. Duchovní s-vy hleděti. Dch. Životní s. církve křesťanské. Sš. Sk. 32. S. městská cílí k pokoji. Us. Tč. S-va zemská nezáleží na osobách lidských, než na dědinách a na gruntiech. Vš. IV. 14. Složil se sebe úřad s-vy světské; s-vu boží na světě vésti; býti pod něčí s-vou; v nějaké zemi s-vu držeti. Br. Ten ostrov pod jejich s-vu náleží. Har. Pod svou správu něco přijati. Háj. S. nad lidem válečným. Zlob. S. vládní, dvorní. Šm. S-va obecná, veřejná, vz Rb. 272. Nová správa nová práva. Vz Zvyk. Č., Lb. Nová správa rovná práva. Km. — **S.,** *způsob správy,* die Regierungsform, Verfassung. Ne vždycky jednostejný způsob s-vy obecné mezi lidmi se zachoval; Takovou správu někdy Lacedaemonští ve své obci drželi; Každého času rozdílné s-vy ve světě se nacházely. V. — **S.,** *řád, pořádek,* die Ordnung, Anordnung, Einrichtung. Jg. S. zlá, dobrá. V tom domě jest dobrá s. D. Obrací, co čte, ke správě života. Jel. Mlč, chůvěnko, má rozmilá, bude temu jiná s-va; Tatíčko starý náš šedivů hlavu máš, dokel (dokud) tvoja hlava, dycky dobrá s.; Pane rychtář poďte k nám, soďte (suďte) podli práva, shoďte žida, vlezte sám, bode dobrá s. Sš. P. 179., 505., 687. Mnoho řvavy, málo správy. Koll. — **S.,** *pořádnosť,* die Richtigkeit, Bezahlung. Učiniv správu křesťanskou zemřel. Mus. S. boží (zpověď). Us. Odebral se na s-vu boží (umřel). Us. Všk. Šel ku s-vě boží (ku zpovědi). Hdk. C. 290. Byl jsem na s-vě boží (na službách božích). U Chrud. Kd. — **S.,** *jednání, řízení,* das Geschäft, Werk, die Handlung. Jdu na kancelář ku s-vě. Us. Písař městský s-vy (jednání) poznamenává. Kom. Jdu do města, mám tam s-vu. Us. Klš. — **S.,** *ujištění,* die Gewähr, evictio. Kupce svého s-vou opatřiti. Pr. měst. S-vou se zavázati. D. S-vu někomu za něco dáti; s-vou zavázaný, povinný. J. tr. — Vš., Zříz. Ferd. — **S.,** *náklad,* die Regie. Ve vlastní své s-vě. J. tr. Náklad na s-vu (správní), der Regieaufwand. — **S.,** *oznámení, návěští, vědomosť, odpověď, vz Zpráva.* — **S.,** *nástroj, stroj,* die Vorrichtung. Jest pak hromosvod taková na domě s., kterou hrom od stavení odveden bývá. Slov. Tab. lid. 21. — **S.,** *spravení se čeho,* die Rechtfertigung. K s-vě a k nevině se zdvíhaje. Výb. I. 614. — **S.** *taká* = gerade so, auch so, desgleichen. Včeraj bylo zimo a dnes taká s. (= taktéž). U Opav. Klš.

1. **Správce,** e, m., vok. sg. *správce* (vz -ce), *lépe* než *správec,* vce, vok. sg. správče. Mkl., Jg., Bs. Za s-ci (akkus.). Skl. S., kdo správu vykonává, der Verwalter, Vorsteher,

Verweser, Regent, Gouverneur, Befehlshaber, Meister, Beamte, Pfleger, Vogt, Wirthschafter, Patron, Führer. S. království, nejvyšší a přední s. a služebník církve, města, dvoru knížecího, domu, lodí, veslařův, pohřbu, školy (školní), hodů. V. S-cem nad něčím ustanoviti, někoho za s-ce nařiditi, za s-ce přijati. V. S. církevní (farář). Schön. S-ce ostrova, Har., místa, lesů, hor, nad stavením, hospodářství (hospodářský), káznice, pozůstalosti duchovní. D. S. lidu. Jel. S. novin, der Zeitungsverweser, země, der Landvogt, Landesverwalter, Gouverneur, Dch., J. tr., obecní, der Gemeindeverwalter. J. tr. Takového každý, kdož by s-cím statku byl, muože samého pohnati. Vc. Str. děd. pr. 23. S. domový, důchodů; s. dočasný majetku. Sš. L. 87., 157. Ten hodoňský s-ce pěknú dcerušku má, ona nic nedělá, v okenečku sedá. Sš. P. 126. Já i s mými s-cemi. Půh. I. 185. S-e bez zdravého soudu, sáček bez peněz, stejné to ceny. Pk. S-ci svými něco spravovati. Brikc. Zřídka se tu co šťastně a dobře vede, kdež jest mnoho s-ců. V. S. čeleď spravuje. Kom. Byl s-cím nad lidem. Dač. I. 193. Život s-ce není rozkoš, ale práce; Mnoho na moudrém s-ci záleží; Takoví bývají měšťané, jací jsou v obci s-vé. Rb. — **S.**, *kdo se správou zavázal*, der Gewährsmann. S-ce n. soukupa svého maje nesuď se. Pr. měst. Drž se svého s-ce. Vl. zř. 439. My rukojmové a s-cové jeho za již dotčenou summu vyznáváme . . . Faukn. 25. O kúpené dědiny jmá po žalobě hned zástupce neb s-ce, ač které má, jmenovati. O. z D. A zastupte jej s. neb držitelé dědin správních neb nezastupte, má on (pohnaný) před se k tomu půhonu státi. Zř. F. I. C. XXII. — Kn. rož. 292., 293. Pakliby s-ím neposlal úmluvy a soudil by se sám, tehdy s. aneb ti držitelé dědin správních nebudou mu povinni toho dědictví, by je pak prosoudil. Zř. F. I. C. XXII. Drží se také za právo, kdož pro nesprávu na správce chce sáhnouti, že má najprve na jistce sáhnouti a teprv, cožby jemu se nedostalo, toho má na spolusprávcích jeho postihati. Vš. IV. 11.

2. **Správce**, e, f., die Verwalterin, Vorsteherin. Maria, s-ce zemí Nyderlanských na místě bratra svého. V.

Správcová, é, f., dle *Nová, paní správcová*, die Verwalterin. Us.

Správcovati = *správcem býti*, Verwalter sein, *οἰκονομεῖν*. Již nebudeš moci s. Sš. L. 155.

Správcovní, Verwalter-. Jg.

Správcovský, Verwalter-. S. úřad. Zlob.

Správcovství, n., die Verwalterstelle. Us.

Správcův, -ova, -ovo, dem Verwalter gehörig.

Správčí, ího, m. = *správce*. — **S.**, adj., Verwalter-.

Spravčice, něm. Sprawtschitz, ves u Kr. Hradce. PL.

Spravditi, il, én, ění, wahr machen. Dch. — **co jak**. Čímž i s-dil výrok. Sš. Mt. 197. — **se, kde**. Tak se tu s-dilo, co přísloví praví. Sš. II. 49.

Správec, vce, m., *lépe: správce*, vz toto.

Správectví, n. = *správcovství*.

Spravedlenství, n. = *spravedlnosť*. Ž. k. 118. 83.

Spravedlivě = *dle spravedlnosti*, *dle práva*, gerecht, mit Recht, rechtmässig, gehörig, der Gerechtigkeit gemäss. Jg. S. dělati; Nespravedlivě nabytého statku neužive třetí dědic. V. Grunty, ježto od starodávna ku právu městskému s. příslušejí pod šos. Václ. IV. S. souditi. Dch. S. se živí a pomaličku přikrádá (o člověku, který, jakoby se nic nedělo, krade). U Žambk. Vz Přikradnouti. Dbv. A fojt hotov byl jemu s. učiniti; Přiď k nám na dědinu, budeš-li čeho žádati, máš se od toho, kdož bude v čem povinovat, spravedlivě státi. NB. Tč. 5., 168. Noviny každé, jichž jest Kristus neučil, s. tupíme. Hus III. 236. Podlé toho chtí s-vě nalézti. Půh. II. 550. Jsem toho zbožie blíže a s-věji než on. Půh. II. 398., 420., 397. — **S.**, *v pravdě*, *opravdu*, wahrhaftig, ernst, in der That. Já již s-vě jdu domů. Us. Chce naň provésti, že jemu těch 13 zl. dlužen jest s. NB. Tč. 47.

Spravedlivec, vce, m., der Gerechte. Sš. L. 86.

Spravedlivěji = *spravedlivější*. Št. N. 71.

Spravedliviti, il, en, ení. — **se před kým**: před lidem. ZN. Jir. exc.

Spravedlivosť, spravedlnosť (zastar. *spravednosť*), i, f. = *náležitosť, slušnosť*, die Gerechtigkeit, Billigkeit. V. S., shoda jednání s právem. S., soujem všech ctností, mravná upravenosť na mysli a snaha a píle všech ctností. Sš. II. 142. S. jest ctnosť, již člověk dá každému, což na koho slušie. Hus II. 282. S. uděluje jednomu jako druhému; od s-sti ani za nehet se neuchylovati, neodcházeti, neodstupovati; na s. patřiti, zření míti; pochvalu n. pokutu vedlé s-ti přijímati; s. jak chudým tak bohatým udělovati. V. S. každému, co jeho jest, dává. Kom. Aby s-nosť stranám učinil. Sob. 22. S. bez premeny (proměny) je všeckym jednaka a na jedných vážkách váží pána i sedláka. Mor. Tč. Po s-vosti souditi. Dch. S. při hře sviňské chlívky (m.: nebesa) proráží. U Žirovn. Vlk. S-nosť s bezprávím s moc se soudem se mísí. Dl. Domnělá ze zákona dostihovaná s-nosť; Prostředek, výminka k uchopení s-sti; S. boží v Bohu bytující; S. boží na člověka přenesená, člověku udělená; S. soudnou a trestající skutkem prokázati; Apoštol s-ti zákona naproti staví s. z víry; Cesta k dosažení s-sti před Bohem platné; V té příčině vece Klemens alexandrijský s. čtverhrannu býti odevšad rovnou a stejnou v řeči, ve skutku, ve zdržování-se zlého; Pramen, následek s-ti; S. pokrytecká, licoměrná; S. prázdná, vyšlechtalá, věčně trvalá, spasivá; Že s-ti jednou došlé člověk pozbyti nemůže; Lichá s. světa; S. napohledná, pravá a před Bohem platná; S. kárná (j. vindicativa). Sš. I. 2. 26., 48., 107., 108., II. 26., 35., 121., 176., 202., 251., 252. (Hý.). Ať mne nesúdí po s-nosti, ať mně učiní milosrdenství. Sš. P. 70. I vaší milosti prosíme, že ráčite nám naučení dáti, kterak ty strany předepsané s-stí máme poděliti,

poněvadž jsme my o to nemohli uhoditi; Věřiece, že nám na to z práva dáte naučenie, kterak jich o to rozděliti máme podlé s-ti; I žádal jest žalobník dle s-ti, abychom my to jeho listovní svědomí slyšeli; A my chtiece ku konci uvésti, položili jsme jim rok zavitý, že jim chceme s. učiniti; Ráček praví, že již dosti s-sti udělal; Kterak jich o tu věc rozsúditi jmáme podlé s-sti. NB. Tč. 4., 26., 184., 225., 239., 240. Podlé s-nosti. Půh. II. 225. Bez s-ti každý súd jest nepravosť. Vš. I toť jest do s-sti, že jsú pod jejie jménem všecky ctnosti; S-nosť panna krásná bez očí. Št. N. 205. Neb tu s-nosti nenie, kdež súdce v svém hněvu súdí. Smil v. 1064. Nespravedlivé svazky roztrhuje (ruší) spravedlivosť; Pro s-nosť bojuj, pro svú duši a až do smrti vaď se pro s. a Buoh vybojuje za tě nepřátely tvé; A bude ostřéhati všech přikázánie mých a učiní-li súd a s., životem bude živ a neumře (Ezech. 18.); Stój u s-ti, jako věc čtverohranatá, jež, kam jí vrhú, stane upřiemo; Pátá (prosba) ukazuje upřiemosť s-ti, na niž slušie každému, což jeho jest, dáti; S. povyšuje lidu, ale biedné činí lidi hřiech; A čině s., zavinil-li co proti bližniemu, aby, jakož jest mnoho hřešil, tak mnoho trpěl; Ač jest byl pohan, ale že s. vedl, pán Bóh jeho zachoval, aby nebyl na věky zatracen; Jich s. byla jest omylná, že sú uměli, by jedné skutek zlý byl hřiech smrtedlný a božieho přikázánie přestúpenie, ale zlé myšlenie by nebylo hřiech smrtedlný; S-nosť ukázal jest, že z chrámu trhovcě vymetal jest; S. prodávati jest ji za dary vzaté zachovati; Dvě jsta straně s-sti, jedna nehřešiti a druhá dobré činiti; Aby věděl, čeho má mstiti súdem z s-sti; Všichni, jenž lačnějie a žieznie s-sti, nasyceni budú od hojnosti domu božieho; A jako žieznivé s-sti napájí (církev); A kteříž k s-sti přivodie mnohé, stkvieti se budú jako hvězdy na věčné věky; Když die ďábel: ‚Bóh nemóž své s-sti opustiti', toho jemu pojčme; Kteříž hledí toliko k s-sti boží a hřešivše milosrdenstvie nehledají, ti naděje nemají a ti zvláště slovú zúfalci; Pakli co trpíte pro s., blahoslaveni jste; S. potratiti. Hus I. 31., 255., 341., 349., 356., 467., II. 151., 247., 283., 307., 313, 318., 425., III. 11., 52., 102., 116., 158., 229., 266. (Tč.). S. je ctihodná, nepravosť nic není hodná. Na Slez. Tč. Vyslyšel při a stížnosť a každému s. udělal. Plk. S-ti hleděti, šetřiti; s. před očima míti, sobě předkládati; s-ti sloužiti. Us. Dle přísné s-ti nález pronésti. Sych. S-sti a práva nepřestupuj. Mus. Toho s. nedopouští. Tkad. S. každému činiti. BO. Háj. Zachovej rozšafnosť a vážnosť v s-ti; Dvě jsou věci, kteréž s. lidskou porušují: darové a přátelství; Velmi rychle s. zlatem se porušuje a snadno pravda dary se potlačuje. Pr. S-ti kde není, tu stálého nic býti nemůže; S. jest všech ctností královna; S. je základ všech jiných ctností. Rb. S. grunt práva; Nic nemůže býti pravého a slušného bez s-ti; S. jest matkou všech lidských nařízení a ustanovení; S. učí člověka dáti a navrátiti každému, což jeho jest; Rovnosť a s. jest pokoje a všeliké svornosti původ a počátek; S. jde a pochází z podstaty práva; S. jest ustavičná a neměnicí se vůbec, která jednomu každému uděluje toho práva, jakéž komu náleží; S-tí práva všechna se spravují a soudové všichni se jí tvrdí; S. to sama ukazuje, aby jeden každý podnikl to právo, kteréž na jiné uložiti směl (patere legem, quam ipse tuleris). Vš. S. do nebe utekla. Č. Lépe jest míti málo se s-tí, nežli mnohé užitky s nepravostí. Prov. Pán Bůh vysoko, král daleko; pravdy a s-sti ve světě málo. Jg. S. nebesa proráží. Mírná s. lepší nežli přísná s. Vz Slušnosť. Pr. S. jest rodná sestra zbožnosti. Km. Strany **přísloví** vz: Cizí, Dar, Hnáti se k čemu, Kněz, Koza, Král, Osel, Právo, Soudce, Souditi, Šenkýř, Umění, Věřitel. — **S.**, pl., Werke der Gerechtigkeit. Bs. — **S.**, *šibenice*, der Galgen, die Gerechtigkeit, Richtstätte, das Schaffot. D. Zrádce na třetí den na spravedlnosti malostranské oběšen. Skl. 108. — **S.**, *právo k čemu*, das Recht, gerechter Anspruch. Věci pokradené mají těm býti vydány, kdož k nim s. měli. Lidem ku s-em jich dopomáhati. Pr. měst. Společným statků vzdáním věnní a obvěněná s. se přetrhuje a míjí. Kol. 45. A král ráčil jest přiříci obojí straně je při zvyklostech a s-stech jich zachovati. Zř. F. I. B. XVII. Pakli původ n. pohnaný postavě se před právem na ten den ještě se s-stmi svými bezelstně na hotově býti nemohl a hodné příčiny předložil, tehdy jistý odklad stranám se stane; K jiným pak dvoum dílům přátelé s městem trpící nejbližší s. míti budou. Kol. 13., 42. Na ty každý podlé práva táhnouti může, ktožby k nim s-nosť měl, jako na lidi své; Hlásí se, že by k tomu úřadu s-nosť míti měli. Zř. F. I. J. XXVIII., A. XXX. Ku svým s-stem přicházeti. Vl. zř. Úvod. Páni Dubští se hlásí, že by k tomu úřadu s. (Anrecht) míti měli; Panna, kterážby slíbila komukolivěk bez povolenie otce svého, aby s. svú, kterúžby koli k jakému statku měla, ji ztratila. Vl. zř. 231., 492. S jinými všelijakými horními s-mi pánu gruntovnímu zůstati mají. Nar. o h. a k. Aby lidé ve svých s-stech nehynuli. Boč. exc. ms. 1496. On s. jeho nějakú za sebou jměl. Břez. 164. Lepší moci s hrsť nežli s-ti s pytel, říká ukrutník. Sych. Ku kostelnímu stavení právo a s. míti. Apol. Přede všemi obranami obranou spravedlnosti a nevinnosti se opatř proti všem žalobníkům, jakkoli vtipným, chytrým, hrdým neb mocným; S-ti své každý pořadem práva dobývej. Pr. Zbavení dědictví jest dětí aneb dítěte jednoho od statku svého i od budoucí nápadné s-ti odstrčení, zahnání a jako zavržení. Bdž. 81. Kdo své s-ti pořadem práva hájí. Kol. 9. A protož k tomu purkrechtu a polulánie Kateřině a dítěti jejímu s. přísluší podlé práva; Že svědomí jeho skrz Polešovské nepořádně ku právu poslali a tudy Bartoš svú s. ztratil, tehda Polešovščí jsou povinni . . .; Aby se žádnému v jeho s-sti neukrátilo; Za pana držitele, za kteréhož stávku učinil, tu jest s-sti nežádal; I žádá od nás naučenie, má-li on skrze to, že žalobníci právu nedostáli, k tomu zá-

kladu i tudiež k tiem 9 zl. podlé práva s.?; Lečby na dědině právo a s. odpieráno byla; Chtiece k němu (statku) podlé krve a příbuznosti s. (gerechten Anspruch) jmieti po jich přítele smrti; Nemíní své s-sti opúščeti; Že by ona k tomu s. jměla po smrti muže svého; Že nemá k tomu žalobník žádné s-sti vedlé práva; Žalobník bude sobě roku prositi řka: Ať se zeptám na svú s., jsem-li k čemu spravedliv?; Nemá-li on také k tomu statku jí od tetky poručenému s. podlé práva po smrti otce svého a na jeho miestě; Kterak by sě ve statek její vpíral k tomu žádné s-sti nemaje; O zamlčené s-sti. NB. Tč. 12., 40., 62., 68., 75., 88., 97., 139., 158., 160., 184., 187., 192., 290. Spravedlivosť míti na něco, **správně:** *k něčemu*. Cf. předcházející věty. Brs. — Vz Právo, Rb. 272. — **S.** = *povinnosť*, die Pflicht. Aby s. placení dluha (manželského) manžela viece tábla k skutku než tělestná libosť n. jiná příčina; A tak Ježíš tu naplnil jest všichnu s. t. j. dokonalú pokoru, že poddal se nižším v poslušenstvie; Kdož Boha miluje, ač jiných s-tí nemuož dostati, poněvadž, že miluje Boha zřízeně, a tak miluje i bližního. Hus I. 200., II. 31., III. 166. — **S.** = *právům přiměřenosť*, die Rechtmässigkeit. S. let, činu. Jg. — **S.**, *pobožnosť*, die Frömmigkeit. Plk. — **S.**, *pravosť*, die Echtheit. Jg.

Spravedlivý; *spravedliv*, a, o; **spravedlný** = *dle práva a náležitosti činící*, *práv*, gerecht, gerechtigkeitsliebend. *Osoby* (soudcové atd.) jsou vlastně *spravedlivé* neb *nespravedlivé*, *činy* jsou *spravedlné* neb *nespravedlné*. Taktéž zákony *nespravedlné* vadí soudcům býti *spravedlivými*. Tyto významy se často zastupují, což by však nemělo býti. Vz S. N. Ukázal se s-dlen. BO. S-vého, s-va někoho učiniti, vyhlásiti, V., za s-vého vyhlásiti (ospravedlniti). D. Snesitelnější jest nespravedlivý hejtman, nežli spravedlivý nepřítel. Flav. Učiniti se s-va, sich rechtfertigen. V. S-vému Bůh, právo, štěstí i všecko pomáhá. Pr. Nebývej více s-vý, nežli by s-vé bylo. Pr. Žaluj pan Marek právu spravedlivému na žida Beneše, že jeden čas minulý ukraden mi jest postav sukna; Právo sě s-vé neomýlí; Že mu sě s-vé podlé práva státi má; Když komu vinu dadí, má sě jim též s-vé státi; Abychom sirotkóm i mateři s-vé učinili; Taká se u nás přítka stala, že přišla Maruše, kmetičná p. Miroskava požádajíc s-vého. NB. Tč. 10., 79., 104., 149., 204., 208. Ne vše, co před lidmi s-vé se zdá, ihned před Bohem s-vé jest; S-vý jest pán všeho světa; Aj král přišel jest, *tobě* s-vý, jenž dá každému vedlé jeho zaslúženie; Když dobrým věcem učí, vyznává před lidem, že jest s-vý a že, zle-li činí, hřiešník jest v sobě; Kupci v chrámu jsú ti, kteříž toho, což s-vé jest, bližniemu zaplatiti nechtí; Když die *s-ví*, dotýká těch, jenž bližniemu škodí na jich osobě; Odvrátí-li sě s-vý od spravedlnosti své a učiní-li zlosť, všechny spravedlnosti, kteréž jest učinil, nebudú jemu vzpomenuty, ale v hřieše svém umře; Budú se stkvieti s-ví jako slunce v královstvie otce mého; Ktož s-vý jest a nespravedlivě jest klet, odplata se jemu dává od Boha. Hus I. 244., 477., II. 7., 276., 313., 317., III. 120., 127., 227. Píše, aby té panně s-vé učinili. Půh. II. 626. S-vé se neztratí. Km. Sedmkrát přes den s-vý padne a vstává. Vš. 9. 3. — **S.**, *pobožný*, *bohabojný* fromm, gerecht. V. Rcete s-vému, že dobře jemu bude. Ros. Ne posluchači zákona s-ví jsú před Bohem, ale plniči zákona; S. na počátce žaluje na se a tak hřiechu najprve vyznává na sě; Člověk jest s., když Bohu dá největší chválu, počestnosť a milování a svému bližniemu toho přeje, což by sobě hodně přiel v takéž příhodě; S. z viery živ jest; Ktož pravdu činí, s-vý jest a ktož hřiech činí, z ďábla jest. Hus II. 140., 317., 424., III. 155., 273. (Tč.). — **S.**, *právo mající*. — **k čemu.** Než držitel jest k tomu spravedliv. Vš. Věz, žeť toho dluhu, k němuž jsi s-dliv, nemienime nikterak zniknúti, ale . . . zaplatiti. 1441. Na fojta přísluší, aby zločince z obcování dobrých vyplenil a statek lidem k tomu s-vým navrátil; Jestliže se žalobník jist vie a s-va k těm penězuom, muož na své svědomie ty peníze s kříže bez přísahy k sobě snieti vedlé práva; Žalobník bude sobě roku prositi řka: Ať se zeptám na svú spravedlnosť, jsem-li k čemu s-dliv. NB. Tč. 5., 16., 184. K těm jsem já penězóm s-va a těch mi vrátiti nechce; Já jsem k tomu s-dliv jako syn nejstarší po svém otci; Já jsem k tomu tak s-dliv jako on. Půh. I. 156., 164., II. 529. — **čím.** Poručník dskami s-vý. Půh. II. 24. — **S.**, *věrný*, treu. Červený tulipán není trvanlivý, černooký šohaj není s-vý. Sš. P. 782. — **ke komu.** Aj toť máš muže přečisté, k tobě s-vé. Rada králi, rkp. — **S.**, *s pravidlem zákona se srovnávající*, *slušný*, *náležitý*, statthaft, rechtmässig, gerecht, billig, der Gerechtigkeit gemäss. D. Opak: nespravedlivý. V. S. výmluva, příčina, V., pře, Ros., váha, D., nález. Us. Za s-vé opatření prositi. Sych. Nemá žádné s. nahlížení. Dch. A já žádal na fojtovi s-vého, aby jej osadil se mnú. NB. Tč. 125. Uznána jest jeho žádosť s-va býti. Žer. Záp. II. 92. Kterakž tobě muož býti s-vé, že ty, opustiv slova božieho kázánie i slúžíš kuchyni? Hus III. 247. Co by mělo na páté léto na 30 hř. s-vého úroka býti. Půh. II. 29. Což jest s-dlného, služebníkóm svým dajte. ZN. Paklit se pro s-vou příčinu odepře, nenabíhej. Kom. Ku s-ému někomu dopomáhati. Boč. Někomu za s-vé učiniti. Sych., Háj., Br. Loupežníkům oprátkou za s-vé učiniti. Sych. Neděje se mu za s-vé. Ottersd. Sobě samému za s-vé činiti nesluší. Boč. Ještě let svých s-vých neměl (nebyl dospělý k tomu). Plác., Říz. Ferd. K letóm s-vým žeby přišly (děvečky), tehdy se (poručník) poručenství zbaví. Vl. zř. 490. Vz Léto. S-vé se neztratí. Č. — **S.**, *pravý*, *jak náleží*, echt, recht. S-vou lítosť jsem nad ním měl. Har. S-vé uherské víno. Plk. Voděnky se napila, barvu přeměnila. Néni jsi ty, má milá, děvka s-vá. Sš. P. 287. Dyby bola dzevka s-vá, nemala by černé pod očima. Sš. P. 687. Toho ona jest s. dědička. Půh. II. 45., 140. Nenie lepšieho než v s-vé cti jméno dobré. K. š. 2. Známo

činíme tímto listem vůbec, komuž ukázán anebo čten bude, že jsme vypůjčili 28 zl. uherských červených dobrých a s-vých na zlatě i na váze od opatrného žida Davida. NB. Tč. 69. — **kde.** Zlatý na váze s-vý. Tov. 100. — **čím.** Peníze váhů s-vé. Tov. 89., 95. — **S.**, *pravdivý, opravdový, skutečný*, wahr. Mnoho věcí s-vých, než jsou se staly, předpovídal jest. Pulk. S. pravda. U Opav. Klš. Že sem jej o dluh svuoj s-vý obžaloval před panem rychtářem, který mi spravedlivě dlužen byl 30 zl. NB. Tč. 37. Její muži dlužen jest s-vého dluhu 26 kop gr. Půh. II. 94. Prosím, aby mi ráčili dáti toho s-vé svědomie, že sem sě k tomu poddával. Hus III. 276.

Spravedlník, a, m. = *člověk spravedlivý*, der Gerechte. Abdiáš prorok přijal pronásledované s-ky. Šš. Mt. 155. — Šš. Sk. 254.

Spravedlný, vz Spravedlivý.

Spravedně = *spravedlivě*. Výb. II. 31., 35.

Spravedný = *spravedlný*. Prk. Př. 32.

Spravelný = *spravedlný*, zastr. Bž. 46.

Spravení, n., vz Spraviti.

Spravený; *spraven, a, o.* Hospodářství pěkně s-né. Loď špatně s-ná (opatřená). Har. Nemáme nad tu knihu jiné spravenější (dokonalejší). V. S. děva, žena = *spráskнutá*. Mor. Šd. — **zač.** Chlapci za pastýře s-ní (přestrojení). Mor. Brt. — Vz Spraviti.

Spravidlo, a, n., *čím se něco spravuje, řídí*, die Richtschnur, Regel, der Leitfaden. Lodie všech spravidl oblúpená. Troj. K s-dlu jejich to pravím, ne k pohanění, zur Richtschnur, Belehrung. Ctib. — Jg.

Spravitel, e, m., der Verwalter, Regierer. Tkadl.

Spraviti, sprav, -vě (íc), il, en, ení (*spravati*, zastr.), *spravovati*. — **S.** = *napraviti, opraviti*, richten, ausbessern, herstellen, zurecht machen; *konati, činiti, působiti, pořiditi*, thun, schaffen, richten, ausrichten, abthun, bewirken; *v pořádek uvésti, přihotoviti, ve způsob dobrý uvésti*, richten, zurichten, bestellen, zurecht machen, zusammenrichten, in Ordnung bringen; *ostarati, opatřiti*, an-, verschaffen, besorgen; *zaplatiti*, bezahlen, berichtigen, entrichten; *říditi, vésti*, richten, lenken, leiten, regieren, verwalten; *dokázati, usvědčiti*, beweisen, darthun; *ujistiti*, versichern; **se** = *sebrati se, sesíliti se*, sich erholen, sammeln; *starati se o sebe*, auf sich Acht haben (sich regieren); *říditi se*, sich wornach richten; *vymluviti se, očistiti se, ospravedlniti se*, sich rechtfertigen; na mor. Zlinsku také = *obléci se*, sich ankleiden. Jg., Brt. — **abs.** Všecko jest spraveno (v pořádek uvedeno). Jsme spraveni (zaplacení, vyrovnáni). Us. Spravila, jako vítr mouku (spořádala to). Prov. — **co:** cesty, Flav., šat, obuv (zašiti), hodiny, živnosť (opraviti), V., zmatky, Jel., zeď atd. Kdo do cizích věcí nos strká, je slídí a spravuje. Br. Ty bys to spravil. Poručenou sobě věc s. (učiniti). V. Dobré slovo mnoho spraví. D. Nespraví ten nic, kdo nezavře na čas oko. Reš. Však já to spravím!; S. prádlo. Us. Dch. Všecky dluhy i s úroky s. NB. Tč. 217. Dyž viděl, že nic nespraví, poslal psaní do Moravy; Dyž se polámalo, dej ho spravit. Sš. P. 173., 535. S. koho (= do šatů obléci; *se* = obléci se). Sprav se a poď se mnou. Mor. Brt. Už ji spravil (spráskl, obtěžkal). Us. Šd. Ale teraz běda tomu, kdo to spravil (= učinil). Er. Čít. slov. 67. A ty oba úřady spolu spravoval. Dač. I. 46. Bez příčiny, nic ještě nespravě, odjeti měl. Žer. 17. Žádám Boha, aby sám srdce a mysl vaši s-val. Žer. 350. Nemoc svou s., die Krankheit (das Nichterscheinen wegen Krankheit) rechtfertigen. Zř. F. I. C. XXXV., Vl. zř. 408., 295., 91. Oni mají lid s-vati. Hus I. 471. Sprav své doma. Vz Vada. Lb. S-viv duši svou skonal; Svou nevinu spravil. V. S. vlasy, D., loď, Har., dobytek a) poklízeti, b) zabiti, D., armádu (v pořádek uvésti). V. Kočí koně i vůz spravuje (řídí). V. S. dluh, berni (zaplatiti). Zlob. S. zemi, D., úřad, království, V., obec, Ros., obecné věci, Jel., čeleď, Kom., hospodářství, dům, V., statky, Plk., oheň, Vys., soud = říditi. Zříz. S. své záležitosti, věci, své práce. Bs. — *Pozn.* Stojí-li bez dalšího dokladu, znamená tolik, *co přísahu složiti*. Aby to spravil, jak mu pány nalezeno bude. Index k Tov. 135. — **co komu:** střevíce, chalupu, hlavu. S. si potřeby (opatřiti). Us. Jeden druhému spravuje (ručí). Vš. A v té smlúvě že by stálo, že jemu to dědictví s. má (Gewähr leisten für). Vl. zř. 137. Na tom jim s-vili 100 hř. gr. Půh. II. 121., NB. Tč. 272., 30. Jak mi věci s-vujete. Žer. 1591. — **co čím.** Psaním to spravil (učinil). Kom. Mocí se nic nespraví (neučiní). Kom. Oděv sobě prací člověk s. musí (opatřiti). Žalanský. Něco duchem božím s., svou vůlí (říditi). V., Kom. Koně oprati, otěží s. Šp. Nářkem ničeho nespravíš. Us. Troufám sobě jedním slovem více s. než ty desíti. Žer. 328. Nebývá ta horlivosť jejich spravována pravou Boha známostí. Sš. I. 108. Lidé nevinu svou rozpáleným železem aneb studenou vodou spravovali (dokazovali). V. Přísahou něco s. Pref. Kdož komu spravuje dědinami svými (ujišťuje, ručí). Zříz. Ferd. — **se kým, čím.** Spravovati se zákonem, Štelc., něčí radou, V., Kom., něčí odpovědí. V. Králové řádem a právem se spravují. V. Spravuje se tělo duší = řídí se. Kom. Nemůže se ničím s. (ospravedlniti). Akt. m. Ferd. A já sa spravím (= udělám se) malů rybečků. Ps. sl. 59. Spravíš (uděláš) se chrobákem. U mor. Budějovic. Kdoby chtěl strygy viděti, které se znají nevidomými (unsichtbar) spraviti. Slov. Němc. A já se spravím (učiním) hvězdou na nebi. Sl. ps. 377. Abychom se tiem s. mohli. NB. Tč. 284. Filippy se italským právem s-valy. Šš. Sk. 192. Osoby, které se s-ly bratřími; Kdo se konsistoři s-je. Skl. I. 32., 168. Aby věděli, kým se spravovati. Břez. 6. Mohli-liby vyhledati ňáký příklad, jímžby se s. mohli. Žer. f. 16. b. Poněvadž se jí (konsistoři) s. žádáte. Jdn. 230. Aby se čím s. věděl. Nar. o h. a k. A nemaje s počátku psaný N. na statku po zemském dědictví a nemoha dskami zemskými téhož dědictví a za tu summu, jakž se nadpisuje (a třetinou výš) čím spraviti, protož já jí tímto listem spravuji. Faukn. 25. Vaší vůlí ve všem se nyní i na potomní

časy s. rádi chceme. Jdn. 189. Aby se tím všichni spravovali. Zř. F. I. A. III. Aby v budúcích časích naši potomci jimi se s-li. Tov. 17. Rozumem každý se spravuj, neslušného se varuj. Prov. Abyste měli se čím **při** dobrých věcech s-vati. Jel. Enc. m. 1. Psanými právy se s. Tov. 17., Vrat. 18., Dač. I. 44. Raději já se svou matkou s. budu. Dch., Jir. Chtějí se p. hejtmanem s. Žer. 324. S. se vědomím. Žer. 329. Aby Pražané ku pánům regentům o všecko hleděli a jimi se s-vali; Dal pánům spolu odpověď, že města pražská podlé práv svých nemají se žádným spravovati a k žádnému hleděti než k samému králi. Let. č. 293. Kázáním slova božího žádosť se spravuje. Hus II. 16. — Vrat., Reš., Háj., Br. — **co s kým**. S tím lenochem nic nespravíš (neuděláš, nepořídíš). Sych. S někým se s. (sich abfinden). Us. Dch., Klš. Nač bych si kupoval lepší šat, když to spravím se starým? Us. u Rakov. Kp. — **co kde**. To **při** králi mnoho spravilo. Kom. Již pros nebo peklem hroz, přece při nich nic nespravíš (nepořídíš). Br. Spravil to při nich, že chtivi byli **k** boji. Br. Národy **na** zemi spravuješ. Ps. ms. Spraví se jako řemen **v** uhlí. Prov. Jg., Šd. Sprav hraničku v kamnech. Us. Dch. Lid **u** toho kostela spravoval (kněz). Hus I. 434. — **co z čeho.** Z toho domu povinen jest 24 grošů s. (zaplatiti). Boč. Úrok nemalý z toho s-vuji. Arch. rakovn. A z toho aby dluhové s-ni byli. NB. Tč. 166. Z mladého děvčete s-la (stala) se nám žena. Sl. ps. 34. — **se**. Nemocný se spravuje (sbírá se, přibývá mu sil). D. Spravuj sám sebe (starej se o sebe). Kom. A tu se má spraviti (sich rechtfertigen), proč jest nehonil. Vl. zř. 540. Spravuj se sám a nech lidí na pokoji. Us. Netřeba jim zkazovat, ví každý, jak se spravovat. Sš. P. 20. Sprav se (= oblec se), půjdeme. Mor. Brt., Šd. — **se kam**. Už se sprav (oblec) **do** kostela. Mor. Šd., Brt. — **čeho, šp.** m.: *co*. Spravili sešlých kostelů m. kostely. Brt. — **koho nač**. Na to vás spravujeme. NB. Tč. 40. — **co za koho.** Sprav za mne 18 zl. NB. Tč. 289. — **co proti komu**. Co proti němu spravíš (vykonáš)? Us. — **co odkud.** Když Vitellius náměstce syrský **z** daleké Antiochie a z cest vojenských Judeu s-val. Sš. Sk. 92. — **se kdy**. Po nemoci se s. (sesíliti). Us. Řepa po deštích hezky se s-vila. Us. Ntk. — **se dle, podlé čeho.** S. se podlé jistého pravidla, Zlob., podlé něčího předpisu, D., podlé práva (dokázati). Zříz. Ferd. — **po čem.** Hvězda, po níž jsem se spravoval (řídil). Tkad. Aby se nespravovali lidé po jich nálezích. O. z D. Mají se po čem s-vati. Er. P. 506. Přepisy posýláme, po nichž se s-vati budeš. Arch. I. 305. Plavec po běhu oblohy nebeské se spravuje. V. Vz Hodiny. — **zač.** Ten, ktož jest jej poslal, má za to s. (dafür verantwortlich sein), že jest jej byl pro tu nemoc poslal. Vl. zř. 88. — **co jak dlouho.** Vz Správní. — **se v co** (hoditi se). Us. — **se čeho (kde)** = *očistiti se.* Aby se učení svého spravil; Každý měštěnín musil se jim toho s. (ospravedlniti); S. se bludů; Toho **skutku se před** ním spravil. V. Aby před soudem toho se spravil. Faukn. Chtěl, aby se toho, což se naň žaluje, spravil. Háj. Jestliže by kdo po listu obranním v držení nevpustil, toho vůli má to učiniti: však ten se má toho spraviti a příčinu, proč jest vpustiti nechtěl, oznámiti. Zř. F. I. C. XXIX. Protož vás žádáme, že jí dle spravedlnosti z úřadu vašeho rozkážete, aby se v Praze postavila a toho se s-la, proč toho vykonati zanedbává. Jdn. 233. Vz Správce, der Gewährsmann. J. tr. — **(se) v čem.** Dh. 93. Co by měl činiti pán svému služebníku, v tom se nespravuje (neospravedlňuje). Br. Spravovati je budeš v metle železné. Ctib. S. se v něčem cizí zkušeností. Málo ten ve světě spraví, kdo vše na svou hlavu staví. Č. — **co jak.** Svůj úřad **k** obecné spokojenosti s. J. tr. Jestliže by nemocen byl, nemoc má **vedlé** práva s. Vz S. co. Vl. zř. 408. To chce **na** malý náklad s. V. Ten to pěkně (překrásně) spravil! Us. Dch. **S** velikou pilností něco spravovati. Výb. II. 55. Nemohl s ním **po** dobru nic s. Us. Brt., Šd. Berni omylem s. Žer. Záp. II. 20. Žádají, aby se v jiné uvázal a dluhy, za kteréž oni rukojmě jsou, **na** jich miestě spravil. NB. Tč. 143. Královstvie s-val vedlé rozumu a ne vedlé vuole. GR. Zemi **v** metle železné s-val. V. Cf. S. co dle čeho. — **S.** = *oznámiti; poučiti, pověděti, vypravovati*, vz **Zpraviti**.

Správka, y, f. = *spravování, správa*, die Ausbesserung, Reparatur, das Flicken, die Flickerei. S-ku vykonati; Přijati něco do s-ky. Míti hodinky ve s-ce. Us. Dch. Menší, drobné s-ky. Us. Šd. Výdaje na všelijaké s-ky. Us. Šd. — **S.** Paní s-ka = die selbstständige Verwalterin, p. správcová, die Verwaltersgattin. Cf. Myslivka. Mor. Šd.

Správkyně, ě, f., die Verwalterin, Verweserin. Č.

Správně, *správným způsobem, dle práva, právně*, gesetzmässig, rechtlich. Země jeho s. beze vší odpory žéci mohli. Pulk. S. se leknouti. Št. — **S.** = *pořádně, náležitě*, ordentlich, recht. S. něco pochopiti. Dch. Maje list s. vrátiti. Půh. I. 235. Nemož býti nazván s. kříž slavné znamení. Pass. 21. S. něco vyříditi, zjednati, učiniti, Jg., koupiti (lacino). Ros., psáti (nov.). Nebo řeč mylná s. (regelmässig, regulariter) má býti vykládána na škodu vynášejícího nebo toho, kdož ji pověděl. CJB. 365. — **S.** = *laciné*, wohlfeil. S. to kúpil. Na mor. Zlínsku. Brt.

Správní, Gewähr-. S. list, der Gewährsbrief. Boč. S. list, kterým se summa přijatá za prodané statky spravovala do tří let, osmi nedělí. Faukn. — Správní registra (účetní kniha), das Rechnungsbuch. V. Vz *Správný*.

Správnictví, n., die Verwaltung. Šm.

Správník, u, m. = *rejstřík, ukazatel*, das Register. Sych.

Správnosť, i, f., *pořádnosť*, die Richtigkeit, Pünktlichkeit, Ordentlichkeit. D. Ve s-sti něco zachovati. Dch. — **S.**, *poctivosť*, die Gesetzmässigkeit, Redlichkeit, Rechtlichkeit. Spoléhajíce na vaši s. Us. — **S.** *řeči*, slohu (pravidlům přiměřenosť), die Korrektheit, Fehlerlosigkeit. S. jazyka. Nz., Jg. Usečné s-sti slohové nevšady hledati možno. Sš. J. 211. S. kresby.

Správný, spravný, *co z práva jest,* gesetzmässig, rechtlich. Aqu. — **S.,** *pořádný, řádný,* ordentlich, pünktlich, Ordnung liebend. S. člověk, muž, D., děvče. Kdo ve všem díle svém moudrého pořádku si hledí, vše v čas koná a jak to býti má a na patřičném místě, s. slove. Blř. — **v čem:** ve svých skutcích. BO. — **S.,** *způsobilý,* geschickt, tauglich, gut zur Leitung. Potřebuje s-ného ředitele svých věcí. S. muž ozdobuje úřad. V. S. dělník. Us. S-ní lidé neberou se ledakdes pojednou co hřibové. Správní lidé neklatí se se stromu co plané hrušky. Prov. Jg. — **S.,** *dobře spravený, pořádný, náležitý, dobře upravený,* ordentlich eingerichtet, gut bestellt, recht, richtig. S. obec, Aesop, střela, Br., řeč. Jel. Chování koní s-nější jest než kupování. Puch. Jestiť pak póhon s-né ku právu povolání. CJB. 347. S. obsluha, nadpis. Dch. S. co do jazyka, sprachrichtig. Nz. Správné rozřešení úlohy. Nz. Ty jsi mi správný (iron.)! Us. S. co bratrské hodiny. Č. Buď ticho, jsi tak s-ný jako on (ein Schlingel wie der andere). Us. Šd. To je tam to žito správné (v nepořádku)! Us. v Kunv. Msk. — **S.,** *k pojištění náležitý,* Gewähr-. S. třetina. Vš. — **S.,** *ku správě, k řízení se vztahující,* Verwaltung-. S. kancelář, odbor, odvětví, opatření, rada, rok, sbor, účet, úřad, úředník, ústrojí, věc, řízení, vedení, vydávání, záležitosť, náklady (n. na vedení správy), způsob. J. tr., Šp. S. vojenské ústavy (Militärverwaltungsanstalten) mají na péči správu a rozdělování zásob vojenských. Vz více v Čsk. I. 5. 38.

Spravovací = *ku spravování sloužící.* — S. stroj v hodinkách, die Hemmung. Techn. — S., Gewähr-. S. žaloba, die Rechtfertigungsklage. J. tr.

Spravovač, e, m., der Ausbesserer, Flicker. Dch.

Spravovačka, y, f., die Flickerin. Jg.

Spravovák, u, m., der Regulator. Šm.

Spravování, n. Vz Spraviti. S. města držeti, Jel., úřadu (zastávání). D. Za jeho s. se to stalo. V. Vz Spraviti. S. jmění, majetnosti něčí. Pr.

Spravovati, vz Spraviti.

Spravovna, y, f., die Anweisung zur Regierung. Ždk.

Spravovný, Verwaltungs-. Tab. lid. 119.

Správu-vedoucí, ího, m., der Regieleiter. Dch.

Spráž, i, f., die Bräune. Šm.

Sprażený; *-en, a, o,* vz Sprażiti. Us. Dch. S. jelen (verblattet), který falešným pískáním na list zrazen jsa na pískání nejde. Šp.

Spřažený; *-en, a, o,* miteingespannt. Us. Dch. Vz Spřežený.

Sprażiti, il, en, ení, *sprażovati,* zusammenrotten; zu Paaren treiben, kirre machen, Jemanden einen Hieb versetzen, ihm den Muth benehmen. — **koho:** psa. Us. Dch. Však já ho sprażím. Us. Dch. Já jsem Vám ho, zlaté ženy, sprażila (trefně jsem mu odpověděla, odbyla jsem ho). Němc. Však on se sprażí! Vz Vyhrůžka. Lb. — Vz Zprażiti. — **co kde:** máslo **na** rendlíku. Us. Tč.

Spředjížděti se, ěl, ění, einander vorreiten, vorfahren. D.

Spředu, vz Před, Doma, Spřísti.

Spřehnouti, obyčejněji **spráhnouti,** ul, ut, utí; *spříci,* spřehu, spřežeš, hl, žen, ení; *spřáhati, spříhati,* zusammenspannen. — **koho čím v co.** Býky jhem ve pluh spříci. Troj. — **koho s kým.** Schön. — **se čím s kým.** Jhem se s vámi spříci žádá. Br. Zlý sě se zlým brzo spřeže. Mus. — Jg. Vz Spřáhnouti.

Sprengelka, y, f., sprengelia. Rostl. I. b. 251.

Spřerážeti, el, en, ení; *spřerażovati.* — **co komu čím:** nohy kolem. V. Vz Zpřerážeti.

Spresovati, *lépe:* stlačiti, zusammenpressen.

Spřestaviti, il, en, ení, *spřestavovati,* verstellen, anders stellen. Ros. Vz Zpřestaviti.

Spřetínati, *spřetíti,* nach einander zerhauen, vz Títi. — **co komu:** žíly. V. Vlákna a niti s-nati. Sš. II. 46. — **co čím:** klacek sekerou **na** kousky. — **co komu kde:** žílu **na** nohou. V. Vz Zpřetínati.

Sprevádzati koho = *sprovázeti..* Slov. Dbš.

Sprevané byli kmenem polabských Veletů při řece Sprevě. Vz S. N.

Spřevraceti, el, en, ení; *spřevrátiti,* il, cen, cení, nach einander o. alle umkehren, umwerfen. V. — **co čím.** Vítr svou prudkostí mnoho stromů spřevracel. — **se,** umstürzen.

Spřevrhati, *spřevrci,* umwerfen (von mehreren). Vz Vrci. Č. — **co čím.** Všecky stolice nohama spřevrhal.

Spřež, e (na Slov. *spraž,* i), f., *spřežení, zapřežení, potah, pojezd, zápřež,* das Spann, Ge-, Anspann, der Zug Pferde, Ochsen. Šp. Spřeže koní. Pět spřeží volů. Zlob. Nerovná s. (vůl a kůň n. slabé hovado se silným). Nerovná s. volů. Kom. Nerovná s. také = nerovné a nesvorné manželství, tovaryšství. Žer. 326., Ros. Nerovná spřež neráda spolu dobře a zároveň táhne. Sych. Vz Manželství. Č. Ořech tvrdý, zub červivý; mladá žena, kmet šedivý: toho spolku radím se střež, věc nejlepší jest rovná spřež. Prov. D. Zlodějská s. Sych. — **S.,** *luza,* das Gesindel, der Pöbel.

Spřeženec, nce, m. = *souspřežník, soudělník, spolupracovník.* Pravý s. Pavlův. Sš. II. 182.

Spřežení, n., das Gespann, Anspann. Vz Spřež. S. volů (pár), volové, Bj., koní. Zlob. Patero s. volů jsem koupil. Ros. S. volóv pět kúpil sem a jdu pokúšet jich; protož prosím tebe, měj mě vymluvena (Luk. 14.). Hus II. 250. — **S.,** *srocení, spiknutí,* die Verschwörung, der Bund. V. — **S.** = *spřežka,* vz Zeugma.

Spřežený; *spřežen, a, o,* zusammen-, eingespannt. S-ní koně. Us. — **v čem s kým.** Neb sú s nimi s-ni v libosti a v přízni světa tohoto. Hus I. 465. — **proti komu.** Ctnosti sú spolu s-ny proti zlostem. Hus I. 357.

Spřežitosť, i, f., die Konjugation, v math. Rk.

Spřežitý, konjugirt. S-tí průměrové, konjugirte Durchmesser, s. veličiny, konjugirte Grössen. Nz.
Spřežka, y, f., vz Spřež. Slovo tou s. nějakou také se praví o dětech Jerusalema. Sš. — Spřežky *qu*, *x* (v cizích slovech). Bž. 5. — **S.**, vz Zeugma.
Spřežnice, e, f., die Anspännerin.
Spřežník, a, m. = *sedlák, který chová koně n. voly*, der Anspänner, Zugviehhalter. D. S-ci se spolu spřahajú (dva sedláci si připřahují). Ostrav. Tč. — **S.**, *člověk téhož povolání*, der Gespann. Ros.
Spřežný, Zug-, spännig. S-ná hovada. Reš. Šestispřežný vůz. D. Jako nespřežní koni, jeden hat, druhý čihy. Mus. S. pluh se samovodem. Dch. — **S.** úhel, der Konjugationswinkel. Nz.
Sprch, u, m. = *sprchnutí, padání*, der Fall. S. jisker. Hdk.
Sprcha, y, f., Douche. S. N. S. studená. Dch. S. pokojová, das Zimmerkloset. Šp.
Sprchací voda, Regen-. Zlob.
Sprchnouti, chnul a chl, utí; *sprchati*; *spršeti*, el, ení; *sprchovati*, *sprchávati* = *spadnouti*, ab-, herabfallen. Jg. — **abs.** Květ sprchal. Jel. Víno, ovoce sprchlo. Ros. Když jablka uzrají, samy sprší. Mus. Žádný sníh nesprchl. V. Kroupy veliké sprchly. V. S. čistý déšť. Ros. Sprchlo (drobet pršelo) Us. Sprchne pověsť tvá. Jel. — **odkud.** List **se** stromu sprchl. Rvač. Sprchuje list s vinnice. BO. — **kde.** Sníh sprchl **na** horách. Pref. Na fíkovém dřevě list sprchl jest. BO. — **kam.** Květ sprchl **na** zem, **do** země. Cyr. — **v čem.** V nepravém zápalu kůže na vzor otrub sprší (opadá). Ja. — **jak (odkud kam).** Manna **s** výšin **od** Boha během zvláštním s oblaku a vzduchu dolů na zemi sprchla; Zřídka manna *sladkou ostrabou* sprchá na mou duši ochabou. Sš. J. 105., Bs. 176.
Sprchnutí, n., *spršení*, das Herabfallen. S. květu, D., deště. Us.
Spřibodati, alle zusammen anspiessen. — **co kam čím.** Hromy spiatými s-li nás **ke** dnu toho jezera. Ráj I. 19.
Spříbuzněnosť, i, f., die Verwandtschaft. Us. Dch.
Spříbuzněný; *-ěn, a, o*, verwandt. — **s čím.** Štěpán byl s Pavlem s. Sš. Sk. 73., 210.
Spříbuzněti, ěl, ění = *příbuzným se státi*. Sš.
Spříbuzniti, il, ěn, ění, verwandt machen. — **co, se s kým.** Ros. Jiní s lyckým jazykem jej (jazyk lykaonský) spříbuzňují. Sš. Sk. 169.
Spříci, vz Spřehnouti.
Spříčiniti, verursachen. Šm.
Spříčiti, vz Zpříčiti.
Spřiehli = *spřáhli*, zastr.
Spříměřenec, nce, m., der einen Waffenstillstand eingeht. Šm.
Spřímětiti = *zpřímětiti*.
Spřipínaný; *-án, a, o*, angeheftet. Kom.
Spřísahač, e, m. = spřisahovač.
Spřísahaný; *-án, a, o*, angetraut. Dievčátko s-né vedú od oltára. Sl. ps. II. 5. 356.
Spřísahati; *spřisáhnouti*, sáhl, ut, utí = *přísahou zavázati*, beschwören. Bern. — **S.**, *přísahou stvrditi*, beschwören. — **co.** Svědkové vyřčení svá spřísahati musejí. Trest. zák. Hdk. — **se** = *přísahou se zavázati*, sich verschwören. V. — **se k čemu:** k zlému. V. — **se s kým.** Pulk. — **mezi sebou se s.** Bj.
Spřisáhlec, hlce, m., der Eidgenosse. Rk.
Spřisáhnutí, n., die Verschwörung. V.
Spřisažení, n., die Verschwörung. BO.
Spřisaženstvo, a, n., *společnosť vespolek se zapřisáhnuvší*. Temné s. pekelníků. Hdk.
Spřisel, slu, m., vz Řebřík.
Spřísežný, ein Verschworener. Bern.
Spřísti, spředu, spřeď, da (ouc), en, ení; *spřádati*. — **co.** Všecku bavlnu spředla. Us. — **co v co:** v hromadu. Vz Přísti. — **se s kým do čeho:** do soudu. U Rychn.
Spřítomnění, n., die Vergegenwärtigung. S-ní bohů svojich. Sš. I. 29.
Spritzleder u kočáru, něm., *odkrápka, boční kůže, bočnice.* Šp.
Spřízněnec, nce, m., der Verwandte, Befreundete. Hus.
Spříznění, n. = *příbuzenství, přátelství*, die Verwandtschaft, Freundschaft, Verbindung, Sippschaft. V. S. s někým míti. Br.
Spřízněnosť, i, f., die Verwandtschaft. Sych.
Spřízněný; *spřízněn, a, o* = *přátelstvím spojený*, verwandt, befreundet, verbunden, versippt. S. přátelství. V. Jsou s-ní. Ros. — **komu.** Krevně mi s-ný. Sych. — **v čem:** ve krevnosti n. příbuznosti s. Zlob. — **čím:** krevností. V. — **s kým (jak).** Národové s námi s-ní. V. Byl Timotheus tedy s matčiny strany se židy, s otcovy s pohany s. Sš. Sk. 189. Že lidé s božstvím s-ni jsou. Sš. Sk. 210. — **podlé čeho.** Podlé jazyka s-ný. Hlas.
Spříznilý = *spřízněný*. Rvač. 267.
Spřízniti, spřízni, il, ěn, ění; *spřezňovati, spřizňovati* = *spřáteliti*, zur Verwandtschaft, Freundschaft bringen, verbinden. — **koho:** lidi. Jel. — **co komu** (*něčeho dopřáti*). Šm. Kdoby v té zimě šel dříví dělat, kdyby polesný mu to polínko nes-il? Us. u Bělohr. — **koho, se s kým (s čím).** BO. Spříznil se s tím rodem. BR. II. 6. a. Ani se spřizniš s nimi manželstvím. MP. S-iti se s někým krví svou. Us. Jsú andělé, s nimiž sě ne tak spřieznil jako s lidmi vtělením. Hus II. 264. To sestry s tebou spřezňuje. Jel. S-il se s Achabem, Br., s poctivými lidmi. V. — **se mezi kým.** S-li se mezi sebou. Vrat. — **se skrze koho.** Jest s nimi skrze N. s-ěn. Štelc.
Spřížka, y, f. = *spřež*, das Gespann. Je to čertovská s. Us. Dbv.
Sprloch, u, m., tenticulum, zastr. Veleš.
Sprobovati = *zkusiti*. Slov. Er. Čít. sl. 54.
Sprohnati někoho, Jemanden jagend ermüden, abhetzen. Já tě s-ženu. Us. Kčr.
Sprochovice, Sprochowitz, ves u Těšína. PL.
Sprolíhati koho: ženskou, beschlafen. Puch. Vz Zprolíhati.
Spronikuouti, knul a kl, utí, durchbohren, durchstechen. — **koho čím:** mečem. Strejc.

Spropadati se; *spropadnouti se*, nl, utí; (*spropasti*, spropadu, zastr.), padl, padení, versinken. — **abs.** Bodejž se spropadl! Us. Ta se spropadala (durdila, hněvala se, hausen, schelten, es toll treiben), když jí to řekli. Us. Co se, kluku, tak spropadáš (vztekáš)? Us. Dch. Kury zazpívajú, zlí se spropadajú. Sš. P. 162. — **se kam.** Spropadali se **do** pekla. Rvač. — **se s kým.** Spropadl se i s koňmi a vozem.

Spropití = *s propití*, *ku propití*, das Trinkgeld. Pč. 16. Dáti někomu na s. Žer. 333., V. Na s-tí bráti. Mus. Dávali jim s. Pč. 35.

Spropitná, é, f., **spropitné**, ého, n. = *spropití*, Trink-, zum Vertrinken. Peníze na s-tnou. D. Dáti někomu na s-né. Vrat., Tč. ex usu, Dh. 168. S-tného dáti, Zlob., na s-tné vybírati (na propitnou). Har. Dali mu s-tné, o které se žebrák podpírá (holí, byl bit). Vz Trest. Č.

Sprositi = *všech prositi*, alle bitten; *poprositi*, *uprositi*, bitten, bittend bewegen, erbitten. — **co od koho.** Přítel s-sí-li co od tebe, daj od sebe. Cato. — **s infinit.** Sprosi kněžnu **utr** Vyšegradě na popravu ustaviti pravdu. LS. v. 26. — *Pozn.* O vazbě slovesa s. s akkus. a infinit. vz Mus. 1878. 123., *Prositi*, Bdl. Obr. LS. 76. a Cf.: Že jsem jej byl pohnal a tu mi ten póhon (akkus.) sprosil. Půh. I. 348.

Sprospěch, u, m. = *prospěch*. O s-chu nezoufati. V.

Sprosta, vz Prosto, Zprosta.

Sprostácký, *podlý*, *nízký*, pöbelhaft, gemein, verworfen; simpel, einfältig. Kos. Ol. I. 75., Zlob. S. luza, moudrost. Dch.

Sprostáctví, n., *sprostnota*, die Gemeinheit. Nz.

Sprostáctvo, a, n. = *sprostáctví*. — **S.**, *sprostý* lid, gemeines Volk. Měst. bož.

Sprostáček, čka, m., vz Sprosták.

Sprostačeti, el, ení, gemein werden.

Sprostačisko, a, m. = *sprosták*. Slov.

Sprostačka, y, f., *sprostá žena*, ein simples Weib. — **S.**, *neumělá*, eine Unwissende. Us.

Sprosták, sprosťák, a, m., **sprostáček**, čka, m. = *sprostý*, *surový člověk*. Hodný s. Dch. Vz Chaloň, Halama, Chebzoň, Slivoň, Chrapoun, Hřbet, Pazour. Ein simpler, gemeiner Mensch. — **S.**, *hlupec*, *blb*, ein einfältiger Tropf, Dummkopf. Kom., Sych.

Sprosťan, a, m. = *sprosták*. Us. Vlk.

Sprostě = *z prosta*, *nehledaně*, *neuměle*, gemein, einfach. Sprostě se nésti, s. choditi, Puch., psáti (nízko). D. Dítě s-stě chovati. Plk. — **S.**, *zhola*, mit dürren Worten, kurz u. bündig. D. — **S.** = *hloupě*, dumm. D.

Sprostec, stce, m. = *sprosťák*, ein simpler Mensch. Us. u Petrovic. Dch.

Sprostenství, n., *sprostnosť*, die Einfalt. St. skl., Výb. I. 83. S-stvím někoho viniti. Dal. I. Jemužto sv. Mikuláš z svého s. odpovědě a řka. Pass. 39. V s-ví mého srdce. BO. Z p-sti svého srdce. BO. Ktož má s-tvie bez chytrosti, lehce móž oklamán býti. M. S-stvie holúbkové. M. S. a upřemnosť. ZN.

Sprostičký, schlicht. Dch. Vz Sprostý.

Sprostina, y, f., *sprostý lid*, das gemeine Volk. Berg. exc.

Sprostitel, e, m., Befreier, m. V. S. hříchů. Lom. S. nepřátel. Kom.

Sprostiti, sprosť a sprosti, stě (íc), il, štěn, ění (na Slov. stěn, ění), *sprošťovati* = *osvoboditi*, befreien, losmachen, entledigen, entheben, erledigen, benehmen. — **koho čeho:** úřadu, služby, škody, zahynutí a zkázy, nebezpečenství, V., práce, cesty, starosti, D., Sych., povinnosti, Dch., břemena. Us. Sprost ny vrahóv. Rkk. 49. Vz Spásati. S-li jsme se toho zrádce. Sych. — Br., Vrat., Dal., Ros. — **co, koho, od čeho.** S. někoho od nemoci, V., od hříchů, Br., od viny. Ben., V. Ježíš od věčné smrti nás s-til. Pass. — **se, koho od čeho čím.** Od smrti je sice Gamaliel řečí svou sprostil. Sš. Sk. 54. Tím lékem od jedu se sprostil a zhojil. Byl. — *Pozn. Mýlí se* tedy, kteří myslí, že vazba: *s-titi koho od čeho* jest **špatna.** — **z čeho:** z rukou něčích někoho s. Ben. V. S. se z velikých nebezpečenství. BO. — **co, koho čeho (čím, z čeho).** On ze své milosti (svou milostí) vší roboty zemi sprostil. Dal. Člověk sproštěn bývá náružívosti souženími. Sš. I. 59. Ohněm přehání litinu, aby ji přísad sprostil. Sych. Kristus s-il nás moci ďáblovy. Ros. Sprosť mne bázně mé. V. — **jak.** Útrap tím způsobem se s. doufá. Sš. II. 135. Aby se ho a výtek jeho **pod** přátelským pláštěm s-li. Sš. L. 137.

Sprostně, *sprostníčce* = *sprostě*, *neozdobně*, einfach, schlechtweg. S. mluviti, V., něco pověditi. Br. — **S.**, *beze lsti*, *upřímně*, aufrichtig. Upřiemo a s. sem řeč položil, zda bych co mohl svatokupectvie poraziti a vypleti. Hus I. 474. — **S.**, einfach, simpliciter. Nedaj jí viny z slibu než s. z daru. Půh. II. 226. Aby žádal věci s. se vším jejím užitkem. CJB. 387. — **S.**, *neskvostně*, einfach, schlecht. S. živ jest. Jg.

Sprostní = *sprostný*. S. nevinnosť. Ctib. Hdk. 19.

Sprostnosť, sprostosť, sprostnota, sprostota, y, f. = *obyčejnosť*, *nehledanosť*, *neozdobnosť*, die Einfachheit, Einfalt, das Simple. S. řeči, oděvu. Us. Skrze oči s-nosť a nevinnosť cierkve sv. se znamená; S-stná nebožátka pro jedno slovo z p-nosti řečené odsuzují o peníze a někdy i o hrdlo. Hus III. 21., 195. S. předmluvy. Dač. — **S.**, *upřímnosť*, die Aufrichtigkeit, Rechtschaffenheit, Einfalt. V. S. a upřímnosť. Kom. Něco z p-sti prořeknouti. Sych. — **S.**, *neskvostnosť*, *špatnosť*, die Geringfügigkeit. S. živnosti. — **S.**, *hlouposť*, die Einfalt, Dummheit. Kdo nevěda zlého se dopustil, s-sti na tu chvíli přičti. Kom. Kdoby pro nedostatek a s. svou pře své vésti neuměl. Zříz. těš. ms.

Sprostný, *sprosten*, *stna*, *o* = **sprostý**, *sprostničký*, *sprostičký*, *sprostinký*, *sprostounký* = *neozdobný*, *neumělý*, *obecný*, *obyčejný*, einfach, simpel, schlechthin, ohne Kunst und Schmuck. S. řeč (nehledaná). Us. Ve s-ných a upřímných slovích něco přednésti, oznámiti. V. S-stná, čistá pravda, D., způsob psaní (nízký). Jg. Čáry, jimiž s-né rozumy jejich mámil. Sš. Sk. 97. Čemu tedy obrazy? Aby na nich se s-ní učili a tak

vzpomínali na Boha a na svaté; Milostivý pán Buoh dává s-ým poznání pravdy, jenž v pokoře jeho přikázánie drží a skrývá před mudrci světa; S. řeč starého zákona; Doktorové malitké s-ným naučením krmie. Hus I. 70., 472., III. 9., 88. Býti k někomu srdce s-ho. Čr. — **v čem.** Kniha ve smyslu i slovích s. Lom. — ZN. — **S.**, *upřímný, beze lsti, dobrý*, einfach, einfältig, simpel, aufrichtig. V., Br. Aj ty krásná jsi, totiž s. a upřiemé srdce majíc. Hus III. 21. — **S.**, *přívětivý*, herablassend. S., kdo se nestydí obcovati s lidem obyčejným třebas byl učeným n. měl vysoké postavení. Us. Kš. Ten je s. U Nové Kdyně. Pšek. — **S.**, *hloupý*, dumm. V. I s-ný někdy dobře mluví. Sych. Kdo jest tak s., kdyby čil, an mu penieze berú, zvláště mezi lidmi, aby jměl toho zatajiti? NB. S. ako tela, ako baraný roh. Mt. S. Strany pořekadel vz: Pacholek, Sláma, Urozený. — **k čemu.** Tys k mému učení sprosten. Rad. zvíř. K tej věci (ku kralování) ovšem s-ného. Dal. 164. — **S.**, *ne panský, neurozený, nižší*, gemein, gering. Sprostný a sprostý člověk, voják, lid, jazyk, řeč. Us. Doktorové světí jako prsmi naučením svým obecné s-né lidi krmie; Odpustky dávají v nájmu, aby mohli viece na lidu s-ném vylúditi. Hus III. 51., II. 10. Pán může se svatými žertovati: u něho jest to vtip, co u sprostšího zlá bezbožnosť. Shakesp. Tě. — **čím:** urozením. Št. — **S.**, *chatrný, špatný, mdlé ceny*, gemein, schlecht. S. oděv, V., víno, úřad, rod, dar, rozum, chléb (černý). Z prostého rodu. Us. S. latina. D. Nižádného rozdělení není mezi s-nú krmí a drahú, když kdo v nich míry nemá. Hus III. 187.

Sprostolibý, einfach und angenehm. S. radosť. Gnid. 3.

Sprostomudrák, a, m., ein einfältiger Klügler, Pedant. Kram. exc.

Sprostomyslně, schlichten Sinnes, aufrichtig. Bern.

Sprostomyslnice, e, f., eine Rechtschaffene, Aufrichtige. Bern.

Sprostomyslník, a, m., ein Rechtschaffener, Aufrichtiger. Bern.

Sprostomyslnosť, i, f., *sprostá mysl*, die Einfalt, Aufrichtigkeit, Rechtschaffenheit. Bern.

Sprostomyslný, *sprosté mysli*, einfältig, arglos, aufrichtig. Bern.

Sprostosť, i, f. = *sprostnosť*.

Sprostota, y, f. = *sprostnosť*.

Sprostovlasiti, il, en, ení = *prostovlasým učiniti*, die Haare auflösen. — **koho.** Schön. exc.

Sprostředčiti, il, en, ení, *sprostředkovati*, vermitteln.

Sprostředkovati; *sprostředčiti*, il, en, ení, interveniren, vermitteln. — **co komu u koho.** Us. S-val nám poznání Boha. Sš. J. 12.

Sprostředkovný, vermittelnd. S. návrh. Sš. Sk. 181.

Sprostý, vz Sprostný.

Sproštění, n., die Befreiung, Rettung. S. z dluhu. Aqu. Vz Sprostiti.

Sproštěný, vz Sprostiti. S. v botan., solutus, abgelöst, díl dříve spojený a potom oddělený. Rst. 494.

Sprota, y, f., clupea sprattus, ryba sleďovitá. Vz Frč. 290.

Sprotava, y, f., Sprottau, mě. v prus. Slezsku. Vz S. N., Tk. IV. 517.

Sprotiviti se atd., vz *Zprotiviti se*.

Sprovoda, y, f. = *provoda, prvá neděle po velikonoci*, der Sonntag nach Ostern.

Sprovoditi, il, zen, ení; *sprovázeti*, el, en, ení = *vyprovoditi*, begleiten; *zabiti*, tödten, aus der Welt schaffen. Jg. — **koho:** Pití ho sprovodilo (zabilo). Us. Sprovoď vás již pán Bůh (říká, kdo nemilých hosti se zbyl). Us. Ja. Jak tě já mám sprovoditi, dy už lidé všady svítí? Sš. P. 258. — **koho (s kým) kam.** Sprovodili nás se svými ženami **za** město. V. S. koho **do** hrobu. V. Kdo mne sprovodí do té země? V. S. někoho až ku hrobu, Us., **na** onen svět. Dch. Košili ušije, do ní mne obleče, do truhly mne vloží, do hrobu položí; do hrobu položí, do nebe sprovodí; Sprovoď tě Kristus Pán do tureckej země, abys sa navrátil, jak si živ už ke mně!; Jedna matka syna měla, do vojny ho sprovázela; Od večera do rána hojila, ráno si ho pěkně nastrojila, večer k hrobu s-ila. Sš. P. 21., 126., 175., 185. — **kde.** Půjdu tak ve svatém pokoji, pán Bůh mě **na** cestě sprovodí. Sš. P. 66. — **koho odkud: ze** světa (se světa). V., D. Sprovoďte mne mamičko **od** vašeho dvoru, už ja u vas něbudu, s panem Bohem půjdu; Matka 3 sta dala, z města sprovázela. Sš. P. 428., 144. — **čím.** Svitem strážné hvězdy s-zej mne vezdy. Sš. Bs. 4. Nedbalostí sprovodí se jedno po druhém. Us. — **koho kudy.** Sprovázej mne **po** cestách mých. Kom. Sprovoď mia milá **přes** tu dolinu. Sš. P. 262. — **koho kde proč.** Nechtěl ani, aby žena nějaká jej **na** cestách **pro** obsluhu sprovázela. Sš. I. 9.

Sprovodný. S. neděle. Vz Sprovoda. — **S.** poznamenání, ein- u. begleitende Note. Sf. Rozpr. 36.

Sprskati, *sprsknouti* **někomu něco** = *ukrásti*, stehlen, Us. Polič.; *postříkati*, bespritzen, Bech.; *uprskati*, prskaje si udělati. Jakou lež si sprskali. Us.

Sprsténkovati se, na Slov. = *zasnoubiti se*, sich verloben.

Spršeti, vz Sprchnouti.

Sprubovati, probiren, z lat. — **abs.** A kdo nechce věřit, nech ide s-at, jak mu tam bude dráb na záda bubnovat. Sš. P. 512. — **co.** Co že ste vy za jonáci, já vás chcu s-vat. Sš. P. 705.

Sprućený = *uvirý*, na slunci zborcený. Vz Souveřný. Dřevo s. Ve Valaš. **na** Mor. Všk.

Spruditi, il, zen, ení; *spruzovati* = *zanititi*, zjitřiti, entzünden. — **co kde.** Sprudilo **v** něm víno přirozeni. Lom. — **co odkud.** Ta voda bělmo **s** oka spruzuje. Jád. — **co komu.** Ostrosť cukru čelisti dětem sprudila. Berg. S. si kůži. Us. — **se komu (od čeho).** Sprudily se mu oči od horkosti. Čern. S-ila se mu rána. Ros. — **co čím.** Plátno kyselinou solní s-iti. Vid. list. **Maso**

prachem zlatohlavovým s. Ras. — **se kde: na** koni jeda. Děti na příhbích pod břiškem se sprudí. Us. — Jg.

Spruha, y, f., die Feder. Zámek se s-ou. Us. Hk.

Spruhle, e, f. = *špruhla, pruhel*, der Sprengel. Ptáky do s-e chytati. Us.

Spruhlo, a, n. = *spruhle*. U Opav. Klš., Pk.

Sprungbrett v plovárně, něm.: pružné, skákací prkno, pruha.

Sprugpunkt, m., něm., *převratník, bod převratu*. Stč.

Spruzený; *spruzen, a, o*, entzündet. S. jazyk, dásně, nohy, Us., dítě. V. — **čím, od čeho.** Srdce zlostí s-ná. Reš. S-ný od horkosti, horkostí. Lk.

Spružina, y, f, co je spružného buďto ze dřeva n. ze železa, spruha, die (elastische) Feder. Us. Šd., Dch. Vz Zpružina.

Spružinky, dle Dolany, osada u Příbora na Mor. Tč.

Spružitosť, spružitý atd. vz Zpružitosť atd.

Spružnosť, vz Zpružnosť.

Sprva, *z prva*. Nebylo je s. potřebie zákona přirozeného. Št. N. 290. Vz Zprva.

Sprvapočátku atd. vz Zprvapočátku.

Sprýskati; *spryskuouti*, skl, ut, utí; *sprýskávati, spryskovati; sprýštiti*, il, ěn, ění; *sprýštivati = prýskati vzhůru, stříkati*, auf-, nieder-, zusammenspritzen, sprudeln. Jg. — **se kam:** vody se sprýštily **do** mé duše. Pass. — **S.** = *puchýřky dělati*, vz Zprýskati. — Jg.

Spryskeřovati, vz Zpryskeřovati.

Sprýštiti atd., vz Sprýskati, Zprýštiti.

Sprzniti, vz Zprzniti.

Spu = sypu. Vz Sypati.

Spučeti, vz Zpučeti.

Spučiti, il, en, ení = *dohromady stlačiti*, an-, zusammendrücken — **co kam:** kůži **na** ránu s. Sal.

Spudidlo, a, n., *kdo vše spudí, shodí, spuditel*, der Verwirrer. U Olom. Sd.

Spuditel, e, m. = *spudidlo*.

Spuditi, il, zen, ení; *spouzeti*, el, en, ení; *spuzovati = sehnati*, ab-, wegtreiben; *sehnati*, zusammentreiben. — **koho odkud: s** pole, Troj., **s** hradiště. Dal. — **co.** Samo vápno nehašené divé maso spuzuje. Ras. Co tam zase spouzíš (slídíš)? U Prostěj. Vch. — **co komu.** Záviši kníže hlavu spudí (srazil). Dal. 148. Štilfrid hlavu jemu spuděše. Výb. II. 45. 35. — **co kam: v** ohradu. Alx. — **co čím:** divoké maso mastí, Sal., prachem s-iti. Ras. Někoho hrozů (hrůzou) **s** dědinice s. St. skl. Větrové úhelní silou odpornou spudí (seženou) hory lednaté. Ráj.

Spuha, y, f., *lazební houba*, spongia, der Meer-, Saugschwamm, rostl. S. N., Rstp. 1886.

Spuhoplod, u, m., feronia, die Feronie, rostl. Vz Rstp. 188.

Spuhovitý, spongiosus, schwammig, podstaty neb ústrojnosti spuhy na př. lůžko zábělníku, ztlustlá semenice blínův, durmanův. Rst. 494.

Spuchlík, u, m. = *pucher*. V Krkonš. Hd.

Spuchlina, y, f., *spuchnutí, oteklina, vřed*. Kosatec všeliké s-ny rozhání. Byl. Vz Zpuchlina.

Spuchlosť, i, f., **spuchlý** (oteklý) atd. Vz Zpuchlosť atd.

Spuchnouti, chl, utí = *otéci*, anschwellen. — **komu.** Tvář mu spuchla. Us. Vz Zpuchnouti.

Spuchřelosť, i, f., práchnivosť, vz Zpuchřelosť.

Spuchřelý, *práchnivý*, morsch. S. dřevo, sláma. Us. — **v čem.** Jiné v hříších s-lé. Sš. II. 26. Vz Zpuchřelý.

Spuchřeti, el, ení, *sprácnivěti*, morsch werden. — Dřevo, prkno spuchřelo. Us. — **čím:** dřevo deštěm, mokrem spuchřelo. Us. Cf. Zpuchřeti.

Spukalosť, spukalý, spukati se, vz Zpukalosť atd.

Spukřelý atd., vz Spuchřelý atd.

Spulati, zastr. = *špulati*.

Spuléř, e, m., osob. jm. Šd.

Spuly, něm. Spule, ves u Vimberka. PL.

Spunktovati, zusammenpunktiren, anzetteln, anstellen. — **co.** Tak to s-li, že byl o statek připraven. Us. Poličan. Co pak's zase s-val (spletl)? Us. Všk.

Spuntovati = *srotiti*, verbinden, zusammenrotten. V. — **se proti komu.** Reš. Němci tejně se proti němu s-li. V. — **se s kým (na koho):** s cizími národy. Br. Betlem Gabory s týmiž stavy čes. se spuntoval. Dač. I. 276. Pročež se na něj král Ferdinand s jinými svými v tom společníky s-li. Dač. I. 79. — **jak s inft.** S-li se jako za jednoho člověka ve všech smlúvách věrně pracovati. Let. 123. — **co,** anzetteln. U Žamberka. Kf.

Spupnosť, spupný atd., vz *Zpupnosť*.

Spúra, y, f. Bude protiviti sě vóli božie, ukáže do sebe bláznovú spúru. Št. N. 92. Vz Vzpoura.

Spůrce, e, m., der Gegner. Rk.

Spuri-us, a, m., jm. římské. — **S.,** lat., panchart. — **S.** Ten má spuria = je vtipný. Us.

Spurně, spurnosť, spurný, vz *Zpurně* atd.

Spůsob, spůsoba, spůsobiti atd. vz *Způsob* atd.

Spůsobilý atd., vz *Způsobilý*.

Spust, u, m. = *spuštění*, das Herab-, Ablassen. Spusty a pozdvižení hlasu, das Fallenlassen. S vody, rybníka, železa (roztopeného, das Abzapfen). Jg. Vz Kláda.

Spustek, stku m. = *spust*.

Spustěnosť, i, f., *skleslosť mysli*, die Niedergeschlagenheit; *pokora*, die Demuth. Slov. Bern.

Spustilosť, i, f. = *spustěnosť*. Slov. Bern.

Spustilý = *malomyslný*, kleinmüthig, niedergeschlagen. Na Slov.

Spustina, y, f. = *spustlina*.

Spustiti, spusť, -stě (íc), il, štěn, ění (a stěn, ění); *spouštěti*, štěj, štěje (íc), ěl, ěn, ění; *spušťovati = dolů pustiti*, nieder-, herab-, herunterlassen, senken, einsenken, los-, abdrücken; *vyhraditi, uvolniti*, ab-, anlassen; *počíti mluviti, plakati* atd., anfangen zu reden, weinen usw.; *dopustiti*,

verhängen; *dohromady pustiti*, zusammenlassen; *slíti*, schmelzen; *sleviti*, nachlassen, u Přerova, Kd.; *odpustiti*, verzeihen, zastr., Bdl.; **se** = *dolů se snésti*, sich herab-, herunterlassen; *dáti se do někoho*, sich über Jemanden hermachen; *opustiti*, verlassen; *počíti téci*, zu fliessen usw. anfangen. Jg. — **abs.** Spusť! Flinta, motyka spustila. Us. Když pán Bůh dopustí, i motyka spustí. Časem i motyka spustí. Hudebníci spustili (počali hráti). Us. Péro nechce spustiti, spouštěti. Teď může spustiti! Dch. Zpěv spustil, der Gesang ging los. Dch. — **co:** opony, kotvu, vodu, kohoutek u ručnice, strunu, Us., oči dolů (sklopiti), V., luk, Us., plachty, Har., ruce, zámek, D., most, Dal., stroj, mlýn; důl, hory, štolu (opustiti), Dač. I. 138., Vys.; provazy (z více pramenů stáčeti), Dch.; rybník, Půh. II. 242., veselou řeč, die Rede vom Stapel lassen, prapor. Dch. Prosíme, aby pán Buoh svój úraz otpustil a vinu s-il (odpustil). Hus I. 335. S. přímku, Sedl., hudbu (počíti hráti), Us., kohouty (do hromady pustiti), Ros., kovy (rozpustiti, slíti), Háj., ručnici (losdrücken), péro (schnellen lassen), D., střelbu (počíti stříleti), V., moldánky (do pláče se dáti). Sych. Slib čistoty s. (prominouti). Št. N. 16. — **co komu.** Spustil jim manu, aby jedli. Hus I. 263. Spustil mi rybník (vodu) a škodu mi učinil. Půh. I. 177., 186. Spusť mi dva kusy (odpusť mi je při prodeji). Arch. rkv. — **co, se z čeho (odkud, proč):** vodu z rybníka, Us., něco n. někoho z mysli, V., něco z ceny s. (sleviti), D., kov z peci (slíti). Vys. Spustila se z něho do rána krev. Šd. Z kratochvíle mladého lva se psem s. (dohromady pustiti). V. Bázeň božie s. se své mysli a stud ztratiti. Št. N. 158. S-la se mu z nosu krev. Us. Šd., Dch. — **(co, koho) s čeho.** Nespustí s něho očí. Jel. Spustil s něho oči a on kradl. Sych. Nespustiti ani oka s něčeho. D. Spustil s kvinty. Vz Kvinta. Č. Něco s mysli s. (zapomenouti); Ktož učiní toho, spustieme jemu s kázaného pokánie tolikto. Št. N. 339. Některým příjemným slovem v doufání jej postaviti, někdy zas jako s patra dolů spustiti. Žer. 310. — **co na co, na koho.** Bůh na krále tento nedostatek spustí. Dal. 158. Zlato na 8 kusů s. = ohněm tekuté učiniti (rozpustiti). Háj., Vys. Kníže Soběslava na Vacka spustí (poštve). Dal. Potom na ně déšť s sirú a s ohněm spustil. Hus I. 196. Vodu na mlýn s. Us. Dch. — **se.** Spustil se déšť, liják; s-la se bouřka. Us. Dch. Spusť se dolóv (dolů). Hus I. 179., Sš. Ps. 34. — **se na koho** = 1. *dáti se do něho.* Hokyně se na ni spustila a vymluvila jí. Us. Na tak velikou činži nemohu se s. Us. Dch. — 2. *Dověřiti jemu, bezpečiti se naň*, sich verlassen. Nemá se spouštěti na takovou moc; Na vojsko se spouštěl. V. Na Boha se spouštěti. Br. S. se přílišnou bezpečností na milosť (čím). Opsim. Kdo se na Boha spustí, toho nikdy neopustí (pán Bůh ho neopustí). Tč. Kdo chce ve psí býti, spusť se na čeleď. Pk. — **co, koho s kým, s čím:** mladého lva s psem spustiti (do hromady pustiti). V. Vola s medvědem s. Ros. S. smolu s voskem (slíti). Ros. — **co, se čím kam.** Ohněm zlato v hromadu s. (rozpustiti). Háj. Ať se spustí ohněm. Vys. Jeden z lidu v hluk střelu spustil. BO. Vlasy **na** ramena s. V. Spusť Bože mne v sebe. Ojíř. S. **do** studny, D., do hor, Jg., hlínu, les (dříví) po provaze do šachty, Vys., pivo do sklepa. Šp. Do hrobu s. Us. Dch., Sš. P. 523. Kterýmžto peřím jednak by se vznesla v nebesa, jednak by se s-la do pekla. Hus III. 119. Mněl jsem viděti krásu netělesnou, an se spouští s nebe **k** mysli spilé. Sš. Bs. 189. S. se do něčeho, *lépe*: dáti se. Jv. — **co, se kde.** S. kov **na** tichem uhlí (rozpustiti). Čern. Lék na střepince s. Lék. kn. Kov **při** ohni s. Nz. Olovo se v tygli s-lo (rozpustilo). Vys. Spustil se ve světě, ist verwahrlost. Šd. — **co, se po čem (s čeho):** po provaze s věže. Sych. S. se po vodě, Bern., po plachtách (plaviti se), D., po líze (líhách) do sklepa. Šp. Spustil se po dřevě javoru; Milá nemeškala, šňůru kupovala, milému podala. Spusť sa, milý, důle po hedbávné šňůře. Sš. P. 186., 329. S. se po zdi. Pč. 7. S. plachtu po skřipcích. Pref. 31. **Měl** se dolóv s. po prostěradlech. Pč. 38. — **se k někomu** = *dověřiti mu, bezpečiti se naň.* V. — **se koho, se čeho** = *opustiti.* S. se cesty, D., Boha, Ros., rukojmí (pustiti je). J. tr. Přítele se nespouštěj. Kom. I listy před nás k svědomie položil a že se jich již spúští a jinak žaluje; Žádajíce, aby jeho (podsedku) se spustil; Proto se žida *právem* nespúštiem. NB. Tč. 41., 158., 291. Nemůže se toho s., k čemu jest jednú opravdově přilnula. Žer. 310. Kdo se Boha spustí, toho Bůh opustí. Slez. Tč. — **se čeho proč.** Nespouštěj se silnice pro nejistou pěšinku. Č. — **kudy (v čem, odkud, kdy).** Učedlníci Pavla v koši **přes** zeď s-li; Byv **z** Damašku přes zeď spuštěn, utekl. Hus II. 172., III. 306. **Za** noci přes zeď s-li jej (Pavla). Sš. Sk. 113. — **jak.** S. kohoutek ručnice **na** celé kolo, den Hahn abspannen, in Ruhe stellen. Šp. Na soupeře *hrubstvím* s. Kos. Ol. I. 116.

Spustka, y, f. = *spružina.* Us. Šd.

Spustlina, vz *Zpustlina.*

Spustlonohar, a, m., drapherus, monstrum, zastr. Rozk.

Spustlosť, vz Zpustlosť.

Spustlý, vz Zpustlý.

Spustnouti, vz Zpustnouti.

Spustošiti, vz Zpustošiti.

Spušť, vz Smyk.

Spušťácký kohout, der Zuchthahn. Trip. 430.

Spušťák, a, m., der Zuchtstier. Scip.

Spouštědník, a, m. S. kovů, der Schmelzer.

Spuštěně, herabgelassen.

Spuštění, n. Vz Spustiti.

Spuštěnosť, i, f., *malomyslnosť*, die Niedergeschlagenheit; *pokora, poníženosť*, die Demuth. Bern.

Spuštěný, vz Spustiti. Člověk *Boha* s. U Rychn. V botan., demissus, gesenkt. Lodyha rovnovážná vypouští větve více n. méně silně k zemi sehnuté na př. listy křížilky s-né a trojlaločné. Rst. 494.

Sputnati, *sputnávati* = *spoutati, spíti*, fesseln, zusammenfesseln. Slov.

Sputnice, e, f. = *sputník*. Astr. 179.
Sputník, u, m., *bludice*, *planeta*, der Planet. Krok. III. 198. — **S.** žíly, der Beigang. Šp.
Sputovaný = *spoutaný*. Slov.
Sputovati = *spoutovati*. Slov.
Spůze, *spůzeji*, *spůz* = *spodněji*, niedriger, tiefer. Byl.
Spuzení, n., vz Spuditi.
Spuzený, vz Spuditi.
Spuž, e, f., tvrz v Albanii. Vz S. N.
Spy, gt. Sep, dle Dolany, něm. Spie, ves u Nového Města nad Metují. PL.
Spýčené, ého, n. = *litkup*, das Reugeld. Platil s-ného. Us. (u Písku).
Spyplati co, verpfuschen. Ten to s-al. Mor. Brt.
Spyšněti, vz Zpyšněti.
Spyta, něm. Spitta, ves u Skalice.
Spyták, vz Zpyták.
Spytata, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.
Spytati atd., vz Zpytati.
Spytibor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh.
Spytihněv, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 624., II. 93. S., strsl. spyti, frustra, marně. Šf. se domnívá, že spyti souvisí se slovem pytati, quaerere. — **S.**, *Spitinov*, a, m., Spitinau, ves u Uher. Hradiště. Tč.
Spytimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh.
Spytovať sa = *ptáti se*. Slov. Vz Zpytovati.
Spýznouti, *spýznouti* = *polapiti*, *schňapnouti*, ergreifen; *ukrásti*, stehlen. — **co**. Us., Berg.
Sř. Této skupeniny Čechové odedávna nenáviděli, hledíce se jí všelijak zbaviti. Od *sř-* počínají se jen složená slova: sříci se, sřítiti atd. Jinde místo *sř* mají *stř*, kde *t* jest vsuto a to od pradávna, jelikož už LS. obsahuje střebro, ve složeninách střebronosný a střebropěný. Ht. Zv. 43.
Srab = *svrab*. Us. Kb.
Srábati se = *těžce slézati*, mühsam herunter kriechen, krachseln. — **odkud: se** skály. Us.
Sráběti, vz Srobiti.
Srabov, Svrabov, a, m., ves u Tábora. PL.
Srace, e, f., tunica. V MV. nepravá glossa. Pa.
Srací hrnec, v obec. řeči, der Scheisstopf.
Sráč, e, m., der Scheisser. Starý s. — **S.**, *záchod*, v obec. mluvě, der Abtritt. V. Jenom hledí ten sráč (jen dobře jí a pije). V Kunv. Msk. — **S.**, *srací hrnec*, der Scheisstopf. D.
Srače = *srace*. Pa.
Sraček, čka, m., der Scheissfalk. Šm.
Sráči, juges, auspicium est, cum junctum jumentum stercus fecit. V MV. nepravá glossa. Pa.
Sračka, y, f. = *běhavka*, *chvistačka*, *úplavice*, die Scheiss, Diarrhoe. V. Má s-ku. Us. Šd. — **S.**, die Scheisserin. — **S.**, rostlina, *luštinec*, thlaspi arvense, die Klaffer, Klaff. D. — *S-ky*, pl., f., *druh jablek*. Us. — Jg.
Sračkovitý, *který má sračku*. S. tele je vytráveno z masa i z kůže. V Kunv. Msk.
Sráčtě, čte, n., *malá holka*, der Fratz. U Rychn. Msk.
Sraditi, il, zen, ení, *srazovati*, abrathen. — **koho s čeho**. Us. Vz Sraziti.
Srajda, y, f., *bláto*, der Morast, Koth. U Rychn. Msk.
Srala, y, m., *člověk nerozhodný*, *sralbotka*. Mor. Šd.
Sralbotka, y, m. = *sralkalhotka*, *posránek* = *bázlivec*, der Scheisskerl.
Sraligáta, y, m., der Scheisser. Mor. Jg. Cf. Srala.
Sralky, pl., f., *druh švestek měkkých*, *kulovačky*, ve Slez. *prcalky*, eine Art Pflaumen. Mor. Kck., Šd.
Sralo, a, m. = srandák. Slov.
Sraly, dle *Dolany*, několik roztroušených domků u Vsetína.
Sram, u, m., zastr. = *stud*, *stydlivosť*. Cf. něm. Harm. Gb. Hl. 125. V MV. nepravá glossa. Pa.
Sramiti se, il, ení, *sramati se* = *styděti se*, sich schämen. Jg.
Sramota, y, f., na Slov. *nepříjemnosť*, die Misshelligkeit. Unbequemlichkeit. Nadělal mu sramot. Koll.
Sramovati = *shrabati*, abraumen. Ros.
Sranda, y, m. = *srala*. U Jižné. Vrů.
Srandák, a, m. = *sráč*, der Scheisser. Plk.
Sráni, n., das Scheissen. Má se k tomu, jako lačný ku sráni. Prov.
Sranice, e, f. = *sračka*, die Scheisserei. D.
Sraši = *sráči*.
Sráti, seru, séřeš, séře, séřeme, séřete, serou, v obec. mluvě: sereš, sere atd.: ser, sera (ouc), sral, srán, ání; *srávati* = *potřebu dělati*, *fákati*, *kakati*, scheissen. Us. — **abs.** Kdyby pes (vlk) nesral, dál by uběhl. Us. — **kde.** Kdyby zajíc nesral u Malína, uběhl by do Kolína. Prov. — **co.** S. lunty. Us. Vrů. Srali holi, řiť ho bolí (říká se o člověku nerozhodném). Cf. Wasch mir den Pelz und mach ihn nicht nass. Mor. Šd. — **co komu.** Myslíš, že mi pes penize sere? Slez. Tč. — **čím:** krví. Jád. — **kam: do** hrnce. — **komu kam.** Neser mi **na** krám, až vyložím (= neskákej mi do řeči). Prov. Sere si na paty (mluví sobě odporuje). Us. Vrů. Sraly mouchy na rampouchy (bodejť by ne)! U Žambrk. Dbv.
Sravka, y, f., *slunečnice*, ryba malá červených očí. Aqu. — **S.**, *sračka?* D. exc.
Sravý, *často serouci*, oft scheissend. S. dítě. Us. — **S.** (*lépe*: srací) hrnec. D. Vz Srací.
Sraz, u, m. = *sražení do hromady*, *sběhnutí*, *půtka*, der Zusammenstoss. Nepovstal svět tedy ani srazem atomů. Sš. Sk. 207. S. v tělocviku, das Schliessen. Km. — **S.**, *sražení dolů*, das Herabstossen. — **S.**, *strmina*, *příkřina*, die Schroffe, der Absturz, steiler Abhang. D., Koll. S. pohoří. Dch.
Sráze, e, f. = *sraz*. Mor. Lpř.
Srazidlo, a, n., *prostředek, kterým se něco sráží*, das Präcipitirmittel. Krok. II. 598.
Srazilosť, i, f. = *sraženosť*, die Verdickung. Čern.
Srazilý = *sražený*, *shustlý*, verdickt. Jg.
Srazitek, tku m., der Abzug. Odtažek klade se místo s-tku. Sš. I. 27.

Sraziti, il, žen, ení; *srážeti*, el, en, ení = *v jedno, do hromady sraziti, stlouci, sbíti*, zusamenstossen, -schlagen; *dohromady sehnati, stáhnouti, sebrati*, zusammenziehen, -bringen; *dolů sraziti, odraziti*, nieder-, ab-, herunterschlagen, -stossen; **se** = *dohromady uhoditi*, zusammenstossen, stossend sich vereinigen; *sevříti se, ssaditi se*, gerinnen, sich laben; *smrštiti se*, eingehen, einschrumpfen; *uraziti se*, sich fallend beschädigen. Jg. — **abs.** Srazistě (= s. se) tu obě straně, jakžby les v les sě valil. Rkk. 37. Nalíť srážajevě straně obě. Rkk. 54. Ovoce, když dozrá, češe se aneb sráží. Kom. — **co, koho:** stůl (stlouci), Ros., peníze a) sehnati, b) od summy odraziti. D. Zima vodu sráží. Toms. Odpory, důvody odpůrců s. = odvoditi, Kom., Scip., Šm , sklenice srážeti (připíjeti), hlavu, V., krk, vaz, Sych., vodu (odraziti), prkna, míry dolové (v jedno spojiti). Vys. Nemoc ho srazila. Dch. Zima srážela hlavu (upouštěla, přestala). U Rychn., Ehr. Šel srážet vodu (zarážeti). Srážeti hnůj, chlupy, vlnu (abwollen), srsť (enthaaren), maso (abfleischen). Šp. S. kaštany, ořechy. Us. S. boky (je-li vůz senem příliš široce naložen tak, že se jím vraty projeti nemůže, říká se: sražte boky = uberte po stranách). Us. Sám jest šindel starý srazil. NB. Tč. 87. Tebe, nevěsto nemilá, dybys byla krk s-la, než mého Heřmana znala; Šlape travičku zelenou, sráží rosičku studenou; Koníček zlámal nožičku, můj milý srazil hlavičku; Bezruký na něho hází, němý křičí, že ho srazí. Sš. P. 82., 108., 187., 686. Hrom srazil makovici pozlacenou. Dač. I. 73. Zdá se, že 12 srazí (sestřelí), an jich nesedí než 9. (O vychloubavém). Č. — **co, se v co, kam.** Něco v hromadu s. V., Výb. II. 51. S. se v jeden pluk. Troj. Srazichu sě v jednu sílu silnu. Rkk. 50. Tu sě prvý boj v hromadu srazi. Rkk. 48. Ač moha jedním slovem v propasť bezednou s. holomka toho. Sš. J. 276. S. koho v kolena. Us. Dch. — **kudy kam.** Srazúce (sě) Tateré *středem* v řady. Rkk. 49. — **co čím:** prkna hřebíkem. V. S. někomu hlavu mečem. Us. Hned srazí vojskem celým a bojují. Kom. S. hrušku kamenem. Klobásou srazil polt slanin (málem mnoho získal). Jg. S. něco hoblíkem, Šp., něco měchačkou. Kom. S. něco důvody. J. tr. S. koho ranú. Rkk. 23. S. koho hlasováním (niederstimmen). Dch. Hlavu sekyrou s. Er. Čít. sl. 18. Někomu hlavu mečem n. prknem (vz Prkno) s. V. — **se, co kde.** Všecko vojsko **před** městem srazil. Ros. Až se mu voda **nad** hlavou srazila. Pref. S. peníze **v** počtech. Zlob. Zlato z roztoku ve vodě královské železem s. Vys. Plátno v prádle se srazilo. Ml. S. něco v účtě, abrechnen, in Rechnung abschreiben. Nz. — **co, koho, se s čeho, odkud (čím).** Hrušku kamenem, klackem se stromu; chlupy s kůže nožem, Us., jezdce s koně n. se sedla, D., ptáka se střechy. Ros. Někoho s cesty sraziti, Pref., s jeho úmyslu, Ros., V., kladnici s vřetena. Vys. Srazil ho s toho, V., s přátelství. Lom. S. koho s násep šípem. Rkk. 52. — **co (se) komu.** Okrotnul, neb mu brky srazili. Sych. Rohy mu srazili, aby netrkal (pokořili ho). V. Ale když pan podkomoří a pan písař nejvyšší z toho mne srazili a oznámili, že to na vůli hejtmanna jest. Žer. f. 18. Srazil mu kat hlavu. Ros. Srazili mu korunu. Kom. Vůl si roh srazil. Jel. Sráží Bůh pyšným rohy. Prov. Krupče (vz ův, ova, ovo) se mu srazilo (dcera Krupova nechce ho za muže). Kb. — **komu z čeho:** ze mzdy, abziehen, J. tr., ze zlatého pět krejcarů. Us. Šd. — **(se kde) od čeho.** Od předsevzetí svého nedati se s. V. Srazila se mu krev **v** životě od pádu, od úrazu. Zlob., Lk. Srazila se v něm krev. Us. S. se od koho = odpadnouti. Zlob. — **se čím s kým.** S. se horkem, Har. I. 78., hlavama. Dch. S. se s nepřítelem, Alx. 1120., V., Kom., oščepoma. Rkk. 42. — **se.** Sráží se sukno, kůže, mléko, chléb (klihovatí), Us., Ml., vojsko. V. — **co kam.** S. nám drbí Luděk voje své pod jednu ránu. Rkk. 11. A jak mu on ryl do hlavy vrazil, s tu ranú ho **do** potoka srazil. Sš. P. 794. Vítr sráží kouř do komína. Us. Šd. — **se na co:** na nohy (úraz vzíti, uraziti se). Kram Vz násl. — **jak.** Aby on neměl co v pravdě žalovati a jedno za druhé aby nebylo sražováno, ale mně opravováno. Hol. To **na** dno **v** chomáček se srazilo. Vys. — **co komu na čem:** na mzdě. Vys., J. tr., Šp. Na summě si sraž, zač ta věc jest. Er. Má mu, co se nedostalo, na summě zase sraziti. Zř. F. I. E. XVII. Srazil mu na zlatém 5 kr. Us. Šd., J. tr. Na to žid praví, že těch 21 zl. sraženo jest na těch 26 zl., kteréž jemu dlužen byl Zajíček. NB. Tč. 25.

Srazitý = *krkolomný*, steil. Jest to cesta po s-tých horách. Sš. Snt. 137.

Srazivý lilek, solanum coagulans. Rostl. III. a. 86.

Srázný, abschüssig. S. skála. Us. Dch., Šd., Lpř.

Srazostroj, e, m., die Stossmaschine. Ck.

Srázovitý = *srázný*. S. cesta. Sš. L. 107.

Sráž, e, f., das Schlagnetz beim Vogelfang. — **S.**, das Karambol, při hře na biliaru. — **S.**, der Stossring an der Achse. Šm.

Sražák, u, m., das Abstossmesser, Abstrichmesser, nůž k srážení mázdry u koželuhů. Šp., Techn.

Srážecí nůž = *sražák* (u koželuhů), Jg., ústav (diskontová banka). S. způsob n. návod, widerlegende Methode; peněžna (srážková), die Eskompte-Bank.

Srážečka, y, f., *u soukeníků*, der Abstecher. Šm.

Srážedlo, a, n., *prostředek srážecí*, das Fällungsmittel. Nz.

1. **Sražek**, žka, m., *sražený kůň, skrčený*. V Kunv. Msk.

2. **Sražek**, žku, m., strom od jiného stromu padajícího sražený. Us.

Sraženec, nce, m., monstrum, lidé srostlí Aqu.

Sražení, n. S nepřátely se s., der Zusammenstoss. Kom. S. ořechů se stromů, das Herunterschlagen. S. odporův (odvedení), die Widerlegung. — **S.**, *stažení vět*, die Zusammenziehung. — **S.**, *sraženina*, v lučbě, die Fallung. Nz. — **S.** srsti, chlupů, die Enthaarung. Šp. — **S.** Od vysouvání rozeznávati

dlužno srážení (synkope) v básních druhdy za metrickou potřebou běžné: j'ho (jeho), p'kelný (pekelný), d'sky (desky) atd. Bž. 35.

Sraženina, y, f., *usedlina*, coagulum, der Niederschlag, das Präcipitat. Krok., Nz. S deště. Tč. Hojnými s-nami voda v Moravě vzrůstá. Us. Tč.

Sražený; *sražen, a, o*; *srážený, srážen, sražin, a, o*. S. ovoce (sklácené), ab-, herabgeschlagen. Kady panenka vezena, všady rosička sražená. Sš. P. 95. — **S.**, *pádem poškozený*, vom Fall beschädigt. Měl krk s-ný. Svěd. 1569. — **na co**: na nohy. — **kde**. V životě vnitř s-ný a polomený. V. — **S.**, *dohromady spojený*, zusammengeschlagen. S. vojsko, Jg., mléko, V., sukno, krev, šik, řada, Dch., chléb, Šd., tisk, Us., rozsudek (kde není žádná navěsť vyjádřena). Marek. S., stipatus, dicht zusammengestellt, ještě hustější, než směstnaný. Rst. 494. Po tom lijáku je zem celá sražená (tvrda). Šd. S. člověk = *shrblý*. Šd.

Sražitý, gedrängt. Rk.

Srážka, y, f., *sražení čeho*. S. v obchodě = slevení nějaké částky s jisté summy. Cf. Disconto, Rabatt. Der Abzug, Abschlag. S. ze služného, Abzug von der Gage. Čsk. S. ze sta n. procentní, der Procentenabzug. J. tr. S. za přijetí, die Acceptationsprovision. Nz. S. úroková, das Skonto. S. z peněz, D., ze mzdy. Šp. S. **na** váze (Tara). Rk., J. tr. S. účetní, Abrechnung, výhodná (Rabatt), vyrovnací, na vyrovnání, Dekort; peněžiti (kupovati, prodávati) se srážkou, diskomptiren; placení na srážku (z části); na srážku platiti, spláceti, upláceti. J. tr., Šp. S. mlčky daná (v účtech ze zboží), stiller Ausschlag. Skř. — **S.**, der Zusammenstoss. S. vlaků nepatrná. Dch. — **S.**, *splav*, der Wasserabschlag, -abzug. S. vody (odvádění vody do jalové řeky). — **S.**, ve mlýně, der Stossstock. Šp. — **S.** odpovědi, die Widerlegung. Scip.

Srážkový. S. peněžna, die Eskompte-Bank. Nz. S. obchod, das Eskomptgeschäft. Nz.

Srážník, u, m., der Fallkessel. Šm.

Sražnosť, i, f., die Gerinnbarkeit. Nz.

Sražovací = *srážecí*.

Sražovna, y, f., samota u Neveklova. PL.

Srb, a, m., pl. Srbi, Srbové, die Serbier, Serben. Srbové v Lužici a při Dunaji. Srbové jižní n. Jihoslované, S. polabští, jichž zbytkové jsou S. lužičtí. Vz S. N. Srbi v MV. nepravá glossa. Pa.

Srba, y, m., osob. jm. Šd., Jg.

Srbačka, na Slov. = Srbka, die Serbin, Wendin.

Srbák, a, m., na Slov. = Srb.

Srbce, gt. Srbec, pl., něm. Srbetz, ves a) u Vys. Mýta, b) u Kojetína na Mor. PL.

Srbec, bce, m., něm. Srbetz, ves u Poděbrad. PL.

Srbecký, ze Srbce n. ze Srbec. Bakalář Srbecký.

Srbeč, bče, m., Srbetsch, ves u Řenčova. Vz Tk. I. 87., IV. 174.

Srběnín, a, m. = Srb.

Srběti, vz Svrběti.

Srbice, e, f., Srbeč, ves v Domažlicku. Vz S. N. — **S.**, Srbitz, ves a) u Votic, b) u Klatov, c) u Horšova Týna. PL., Tk. III. 174.

Srbiště, ě, n., něm. Zerbst, mě. v Anhaltsku. Vz S. N.

Srbiti, il, en, ení; *srbati* = srkaje píti, schlürfen. — **co**: mléko. Us. v Krkonš.

Srbka, y, f., die Wendin, Serbierin, Serbin.

Srbská vysoká, Hoch-Sichel, ves u Náchoda; S. nízká, Nieder-Sichel, ves u Police. PL.

1. **Srbsko**, n., Srby. Dolejší n. nižní, hořejší n. hoření, das Wendenland, die Lausitz. — *Srbsko na Dunaji*, Serbien. D. — *Srbsko* = *Slovensko*, Illyricum, das Windischland. V.

2. **Srbsko**, a, n., ves a) u Mnichova Hradiště, b) u Berouna. PL. — **S.**, vz Srb.

Srbský, windisch, serbisch, lausitzisch, Wenden-, Slaven-, Meissner-. S. jazyk.

Srbština, y, f., *srbský jazyk*, die serbische, wendisch-lausitzische Sprache. Jg. Vz více v S. N.

Srby, dle Čechy, das Serbenland. Vz Srb. — **S.**, něm. Srb, ves a) u Nepomuk, b) u Kladna; něm. Sirb, ves u Horšova Týna. PL.

Srčeti, el, ení = *crkem téci*, rieseln. Voda, potůček srčí. — **komu odkud**. Krev **z** rány mu srčela. Plk.

Srda, y, m., osob. jm. Šd.

Srdcatka, y, f., *druh třešní*, die Herzkirsche. Mor.

Srdcatý, *podobu srdce mající*, herzförmig. Krok. III. 379.

Srdce, e, **srdéčko**, **srděnko** (Sš. P. 124.), *srdeňko* (Sš. P. 169.), *srdenko*, a, n. (Sš P. 181.). Gt. pl. srdcí, zastr. srdec. Das Herz. S., srьdьce, skr. hrd (m. khrd, khard), řec. *καρδία*, lat. cor(d), lit. szirdis, goth. hairto. Schl. S. kuželatá skoro trérohá nejvíce masitá částka v hrudi člověka i zvířat krví opatřených, jejíž střídavým stahováním a roztahováním oběh krve působen a teplo živočišné vzbuzováno bývá. Jg. S. skládá se ze 2 poloviček, levé a pravé; každá polovička má 2 dutiny, prostrannější sluje *komora*, menší *předsíň*. Jhl. 257. S. leží v dutině hrudní mezi plícemi v hlaďounké, mokré bláně *(osrdec, pelešek, peleška, srdečník*, der Herzbeutel); má 4 dutiny, dvě hoření *(síně*, Vorkammer), dvě dolení *(komory*, Kammern); v levé komoře vzniká *srdečnice*, v pravé komoře *tepna plicní* (vz Tepna, Žíla). Krev pohybuje se stahováním *(systolou)* a roztahováním-se *(diastolou)* s., což *tepot (tlukot)* s. nazýváme. S. se svírá a rozvírá. S. tluče (při svírání a rozvírání-se srdce dolení část srdce na levé křídlo plic naráží). Pž. Cf. Schd. II. 359., 362. *Srdečnice* (arteriae) rozsýlají krev od srdce do všech částek těla, *krevnice* ji opět k srdci zpět vedou. Krok. S. usedá, Pk., puká. Dch Vada s. Dch. S. bije, klepá, tluče, lupá, se hází, D.; klepání, tlukot, tepot, bití, tepání, tlučení s-ce; záněť (zapálení, V.), sevření s., Ja., bolení s. Kom. Dostal klání u s-ce. Sych. Třesení, lupání s. Šp. Koho bolí okolo srdce, vezmi pýřinu (pýr, Quecke, triticum repens) a vař v pivě, pij ráno a večer a budeš zdráv. Jád. Z vašich srdec. M., ZN. Kam se srdce **od** toho vepře podělo? GR.

Krev a tudy i srdce pokládali za sídlo a počátek života. Zk. exc. Byla jedna smutna žena, co patero dítek měla, šeste pod srdcem nosila, z toho světa isť (= jíti) musela; Ona (voda) mi ho dala, ale ni živého, na prostřed srdečka mečem prohnatého; Jak nemá být červená, dyž jí srdce hoří a ten plamen vod (= od) srdca de (jde) do jehí (= její) tváři?; A když ťa, synku, nedostanu, udělám si ve svém srdci ránu; A já ti udělám denko, přikrývat tvoje srdenko; Dám si řezat s. pjilou a tou pjilou papírovou, teplým pjivem nabroušenou; Než ho píchli nužem ach zrovna proti srdco. Sš. P. 90., 117., 125., 223., 291., 659., 721. (Tč.). Neb die Aristotileš, že hněv jest zahorčenie krve u s. t. j. od zahorčenie srdečného pocházie hněv; Co velmě hořké jest, to až k srdci prorazí, když ho člověk okusí; S. mdlé, chrop v prsech a hudci v hrdle, a co jiných po těle nedostatkóv! Hus I. 124., II. 110., III. 110. S. mu tľklo, akoby sa mu vyboriť chcelo z pŕs. Mt. S. — Popis s-ce vz S. N. — **S.**, *má se za sídlo citů, radosti a zármutku, sevření a rozhořčení, pochybování, plesání, úzkosti* atd. *a za příčinu nebo základ života odtuď rozličné mluvení způsoby, ano s. ve vlastním smyslu zůstává.* Žluč blízko od srdce míti (hněvivým býti); Těžkostí srdce shasnouti (žalostí umříti); Dítě pod srdcem nositi. V. Plakal, až mu srdce usedalo. Vrat. Kámen mi od srdce spadl. Jg. S-cem pro něco stonati. St. skl. By pod srdcem bylo (= dal bych, by mi ještě milejší bylo). Ros. S. někomu něčím proniknouti. Sych. Jak jest ti okolo srdce? (Vz Okolo)? D. To mne v s-ci bolí. S. mi krvácí. S. mi trne. Úzkostí mi s. usedá. Div mu s. žalostí nepukne. Trp, byť s. ustalo. S. se ve mně raduje, mi skáče radostí. Us. Odlehlo mi na s-ci. Bs. Taje mi na s-ci. Č. Krájeti se na to mé s. musí. Č. Nemuť se s. vaše ani se strachuj. ZN. To nemohu přes s. přenésti — jest **german.**, das kann ich nicht über's Herz bringen, *správně:* nemohu toho přemoci, snésti, strpěti, oželeti a p. Brs. 2. vd. 235., Bs. Na Mor. říkají: Nemohlo mě to oboleti. Brt. Jest mi veselo (smutno) okolo s. **šp.** m.: Jest mi veselo (dobře, smutno) k mysli, k srdci. Ib. 118. Žádosť bedlivě uvážiti a k srdcím svým připustiti. Břez. 175. Nebo v něm uzdravuje se s. naše a ve jménu svatém jeho budem ufati. Žalt. wit. 32. 21. Mocně někomu něco v srdce vkládati. Kom. Jest mu volno u s.; s. kypí; s. zkormoucené; s. rozervati; s-cem něco přemoci; osud jeho jde nám k s-ci; s-ci mému by se lehčilo; s. hnětené. Dch. Vtáča štěboce tak prenikavo, jakby s. krajal. Slov. Dotkne se srdénka dívek našich ladných. Nitra VI. 181. Pustila s. z hrsti. Sá. S. ve mně skáče. Us. To je rána (nůž) do srdce; Přirostla mu k srdci; Kladla mi to na s.; S. mi to utrhne; Nevešel se mu do s. Kšá. Má místo s. kus shnilého dřeva. U Žambk. Dv. Působil Bůh vniterně s. lidská milostí svou nastrájeje. Sš. II. 21. K srdci si něco bráti, **šp.** m.: hněte, mrzí nás to, bolí nás to, dopaluje nás to, zabíráme se nad tím (Brt.) a p. Otevřte okynečko, ať si ochladím srdyčko; Hory milé, přikrýte nás a ovlažte srdéčko v nás; Ej roste, roste kvítečko, kde je milého srdečko; Skoč, děvucho, dolů s břeha vysokého, vytrhni meč ostrý ze srdečka mého; A dyž už zajeli za hory daleko, teprv milú vdovu bolelo srdéčko. Bolelo, bolelo nad dětma jejíma, srdéčko v ní puklo nad dětma dobrýma; Dyž ju pochovali, tož mně povídali, to moje srdenko těžce zarmútili; Leží tu, leží můj Janíček, mého srdca milovníček; Ach mamičko, mamko, s. se mi zamklo. Kdo mně ho odemkne, není doma Janko!; Má maměnka neví ani neuhodne, za kým mé srdenko ve dně v noci vjadne (vadne); Mé srdenko teskní, žalovat si nesmí (stěžovati), dyby žalovalo, aj by zaplakalo; Mé srdenko, srdce, biješ ve mně prudce; ležíš jako skála, dycky bych plakala; Šak té nebolí (hlava), jak se děláš, jen že v srdéčku jiního máš. Sš. P. 23., 42., 92., 117., 140., 142., 183., 199., 200., 214., 218. (Tč.). Šohaj, šohaj laštovička, odpadľs mi od srdečka, jak od srdca tak od lásky, jak to jabko od halúzky; To moje srdenko tak si hořekuje, že si ledakoho věrně zamiluje; To moje srdenko tak ve mně buchoce, jako ta ryběnka v hlubokém potoce; Dovolte si mně vzít, co v mém srdci nosím; Červená šňůrečka je velice tenká, ona se vřezala do mého srdeňka; Jaké by to srdce bylo, dyby k své milé nemluvilo; Když sem jel vokolo, srdce mne bolelo; Dva ju vedu, tře ji hraju, šestemu je žal, sedmemu se srdce kraje, že ji nědostal; Můj milý se již oženil, mojo srdco zakrvavil; Nemože sa vě mně srdco rozveseliť; Těžko mi je těžko na mojim srdečku, jak by mi ho svázal hedbávnů šňůrečků; Verůstla krásná růžička na prostřed mýho srdýčka, verůstla, krásně voní, můj milé k hiné (jiné) chodí; Rozželilo se srdeňko moje, nemožu ho ukojić; Ach můj Bože, to je děvče, až se s. třáslo; Div že srdečko mně nevyskočí; Zatmělo se mně slunečko, kdo mě potěší, můj nejmilejší, mý zarmoucený srdýčko?; Jak mě pro vás velice mé srdce bolí; Jede synek, jede pryče, vzal mi od srdečka klíče; Svět mě tuze mrzí a srdečko bolí, plakala bych hned; Dycky mně má milá slubovala, že by mi půl srdca darovala; Nenosím já tebe, nenosím v srdečku; Ani tak nemele ve mlýně odrážka, jako mé srdenko banuje šohajka. Sš. P. 225., 228., 236., 249., 279., 296., 317., 340., 347., 354., 365., 370., 373., 401., 411., 578., 586., 603., 662., 691., 795. (Tč.). To moje srdiečko také rozžialené, ako to želiezko v ohni rozpálené; Ale moje s. túžiť neprestane; Keď ťa chytím za srdienko za srdce, nepustím ťa, holubička, preč více: Falešný galane, nechoď mně na oči, nech sa mé srdenko za tebú netočí. Mt. S. II. 38., 133., 40.; Sš. P. Srdce div nepukne a líčko se směje; Těžké s. pro někoho míti; A jí s. usedá. Er. P. 162., 449., 497. S. sa mi puká od žiaľa. Mt. S. Neb nestydlivé oko nestydlivého srdce jest posel. Pass. 29. V s-ci se radovati. Alx. Ale kteréž věci pocházejí z úst, z s-ce vycházejí a ty jsú, jenž poškvrňují člověka; A kto jsú s-ce nesytého, to věz žádosti ne-

syté? ani by rádi veškeren svět pohltili a ještě by žádosti nenasytili; Ktož Boha právě miluje a přikázánie jeho ostřiehá, v jeho s. Bóh přichodí a v něm přiebytek činí; A ti jenž sú s. své skrze zlosť zavřeli, naším kázaním učiníme, aby i oni Kristovi dvéře s. svého otevřeli; Pakli přide k věku starému, ihned s. jeho bude teskllvé, hlava se jemu třese, truchliva jest duše; Posielám Vám pieseň, abyste slova vážiece radosť v srdci měly a ústy zpievaly. Hus I. 347., II. 198., 209., III. 61., 110., 270. K čemu s. zvyklo, poznať v mnohém nezáleží, z najmenšej věci se pozná, co v s-ci tvém leží. Přísl. Tč. Těžké s. není výmluvné. Přísl. Tč. Když mě s. bolí, vzdám se vůli boží. Slez. Tč. Oko pláče jen vodu, ale s. slze. Hrš. Ovčí rouno a vlčí s. jest. Pk. Když popláčeš, od s. odlehne. Vz Žel. Z jeho srdca šípy vyrastaly (o nemilosrdném). Mt. S. Očekávání dlouhé zemdlívá srdce; Když zhořklo s. mé; S. mé zmítá se. Br. Div se nerozpučí od žalosti s. Č. S-ce mu do toho pohrává. Č. Jak by mu nůž do s-ce vrazil. Vz Leknutí. Č. Tu máš, aby ti kapka od srdce neupadla (aby ti s. nepřesedlo, aby ti neukáplo. Vz Mlsný). Č. S-ce svého nejez, prsténku úzkého nenos (nestarej se nemírně; zármutku k s-ci nepřipouštěj). Mus., Č. — **S.**, *prsa*, die Brust, Seite, das Herz, der Busen. K s-ci koho tisknouti. Seď tu podlé srdce mého (u boku). Ob. Pan. — **S.** = *vnitřní, prostřední část něčeho*, das Herz, die Mitte. S. lesa = prostřed lesa. Nepřítel do srdce království vnikl. Jg. — **S.** = *cit, úmysl, duše*, zvl. *náklonnosť tovaříšská*, das Herz, Gemüth, Gefühl, die Seele, Gesinnung, Empfindung. S. upřímné, dobré (míti); svobodného a upřímného s-ce; sníženým a pokorným srdcem; s kamenné (vz Kámen), V., oddané, Kom., dobré, laskavé, měkké, vděčné, zlé, ukrutné, tvrdé. Us. Chci to ze s-ce rád učiniti; ze s-ce, z celého s-ce milovati; z celého s. a ze vší mysli; laskav jsem na tebe z toho srdce; z pravého, upřímného srdce někomu něčeho přáti; s-cem k někomu nakloněný; ta věc jde mi k s-ci; k s-ci přicházeti, docházeti, hluboko s. dojímati; na srdci něco míti; své s. k Bohu obraceti; mysl a s. od někoho odvrácené míti; něco k s-ci sobě bráti, připustiti; na s-ci napsati, vytisknouti, vyryti; v mysli a srdci nositi; na srdci ustavičně nésti; celým srdcem na něco mysliti; v s-ci svém přemýšleti; jedno s. s kým býti (stejně cítiti a mysliti); jednoho s-ce a úmyslu; jedněmi ústy i srdcem. V. Vždy Bůh patří k s-ci; s-cem hýbati a je k vůli boží nakloňovati; s-cem Bohu se modliti. Br. S-ce zatvrditi, zaryti, zaviti; od s. rád; k tomu mi s. lne, se nachyluje; k s-ci jíti; na s-ce někomu něco klásti, položiti. D. Jde mu to od plic, ne od srdce; Od s. k s-ci; Má s. jako z marcipánu (dobrák); Umí mluviti k s-ci; Vzal si ho do s. (zamiloval si ho). Kšá. Má s. na pravém místě; Přeje mu toho z plna srdce; Jak s. ráčí; S. zatvrditi. Dch. Že s. ráda bych to udělala. Us. Šd. Byl to člověk podlé srdce božího (jak si ho Bůh přeje). U Žambk. Dbv. S. z másla, hlava z křemene. Ehr. Mějte přece s., páni. Hdk. Jakkoli řeč jeho krásna, přece se nám nelíbí jeho s. Kmp. Není ten jeho pláč ze s., z plic to jest. Hš. Něžnosť, útrpnosť a přítulnosť s. kde projeviti; Zatmíno jest nemoudré srdce jejich; Vezdy zaznívá a rokotá s. k slovu a pojmu tomu. Sš. I. 15., 26., 28. (Hý.). Já sem s-ca měkkého, já se leknu každého; Já sem s-ca tvrdého, nebojím se žádného. Sš. P. 107. Přibývá-li zbožie komu, nepřikládej srdce k tomu. Smil v. 1810. V s. něco vzíti (umysliti si). Kat. 2995. Učte sě ote mne, žeť jsem tichý a pokorný srdcem; Hřiech má hniezdo v s-ci t. j. ve vóli; Následoval mě vším s-cem svým; Daj nám sě v srdci poznati, bez hrózy sebe čakati; Slyšeti chtěli, srdcem sú uvěřili, skutkem vóli Ježíšovu naplnili; Těch věcí, jichž neznáme, nemáme v s-ci; Tak i otec můj nebeský učiní vám, neodpustíte-li každý bratru svému z srdcí neb z srdec svých (Mat. 18. 35.); Nebeský pán člověka, jenž bližniemu nechce z srdce odpustiti, dá katóm ďáblóm, aby ho na' věky mučili; Blahoslavení čistí srdcem, neb oni Boha viděti budú; Když člověk položí pevně v s-ci svém, žeby radějie umřel, než by přikázánie božie přestúpil a tak stojí v úmysle..; Tento falešník (Antikristus) volí sobě slavné, dvojího s., chytré a převrácené filosofy. Hus I. 316., 367., 446., II. 132., 261., 270., 394., 426., III. 128., 364. (Tč.). S. se mně smálo. Us. Půjdu, kam s. pobídne a otcova kapsa dovolí (ku př. o abiturientech, když volí svůj stav). Us. Dbv. Kdybych věděl, že mě máš ze s. ráda. Er. P. 99. Ti Pavlovčí úřadové tvrdého srdečka, dali oni sobě nalit starého vínečka. Sš. P. 574. S. z kamenu míti. Er. P. 191. Miluj pána Boha ze všeho srdce svého a ze všie duše své a ze všie síly své; Já súdím, budú-li s ženami mužie přebývati, osidlo bude ďáblovo; od nich od počátku loven jest hřiech a železná srdce chlipnosť krotí; Darmo jazyk pracuje, když sě nemodlí s.; Neb pravda, s. které nalezne pyšné, před tiem se kryje; A tak jest bez pochybenie, že, ktož v světě a v svém s-ci se výší, ten před Bohem jest menší; A ktož se v srdci a v světě níží, toho pán Bóh před sebú výší; Duch můj bude odpočívati nad tichým a pokorným s-cem; Po dvakrát ji nazývá krásnú: pro dokonalost dobrých skutkóv a čistotu neb přiemosť s-ce. Hus I. 53., 276., 306., II. 123., 319., III. 16., 21. V komkoli upřímé s. jest, radujte se v Pánu. Kom. S. s někým rozděliti. Vodn. Že by se kamennému s-ci slitovati mohlo. Ros. A vy byste kamenné s. namluvili. Mus. S. tvrdší nad železo a diamant. V. Mužie bratrských srdec. Rkk. 20. Někoho pouhým s-cem milovati. Troj. Vřeť každému s. po jazyku svému. Dal. Nebylo mu z s-ce (od s-ce = opravdu). Har. Jest mu to od s-ce. Har. Hanbí se v s-ci. Bern. S. něčí jímati. Tato hudba s. jímá. Sych. To slovo doráží k s ci. Ta domluva s. dojímá. Sych. Pěniem dále s. jímáše. Rkk. 9. Slova jeho srdce nedocházejí, na s-ce nedopadají. Scip. S-ce k penězům přikládati. Kram. Lakomství s-ce jejich popadlo. Pnlk. S-ce plné míti. Moje s. tím jest plné; to mi

do s. šlo. Pulk. Pohnouti s-cem něčím (útrpnosť v něm zbuditi). K s-ci mluviti. Jeho řeč k s-ci mu šla. Sych. Něco k s-ci si bráti. V. Něco v s-ci rozvažovati. Kram. To mi je (leží) na s-ci (o to se starám, 2. to mne bolí, trápí). Us. To jest podlé mého s-ce. Us. S-ce k něčemu nahýbati. Nz. Jedno s. druhému rozumí. Č. Co ze s-ce nejde, v s-ci se neujme. Č. Co není od srdce, nejde k s-ci. Němc. Studené ruce upřímné srdce. Lb. Pán Bůh je ti blízko, máš své s. nízko. Slez. Tč. Veselosť a s. čisté nad zlato jsou jmění jisté. Ve Slez. Tč. Co oko vidí, na tom se s-ce nesklamá. Čehož oko nevidí, toho s-ce neželí (nežádá). Č. Kde milosť, tu oči, kde bolesť, tu ruka, kde poklad, tu s-ce. (Mus.). Jak daleko s očí sejdu, tak mdlou lásku v s-ci najdu. Prov. Jg. — **S.** = *tajné city a myšlénky*, das Herz, geheime Gefühle, Gesinnungen. Apoštolovi nejvíce na srdci leželo, aby . . . Ještě něco leželo Pavlovi na srdci. Sš. I. 403., Sk. 240. (Hý.). Z s. vycházejí myšlenie zlá, vraždy, cizoložstva, smilstva; Pomsta toho přivolenie má býti poručena pomstě božieho súda, jenž sám s. zná; Ústa jsú poškvrněna, když s. jest poškvrněno; Srdce našeho zpósob spatřuje a tomu, jehož láskú oděného nenalézá, ihned hněvivě die; Obřežte sě Hospodinu v s-cích svých; Aj v řeči jest chvála a v srdci nevěra. Hus I. 191., 275., 311., II. 382., 396., III. 85. (Tč.). Když dědic pláče, v s-ci se směje; Co střízlivý na s-ci má, to se opilému na jazyku vypukne; Jiné míti na s-ci, jiné na jazyku; Jináč mluviti, než jest na s-ci; Jiné mluviti a jiné na s-ci míti (krýti, tajiti); Na srdci jiné a na jazyku jiné míti. V. Nelze komu do s-ce nahlédnouti. Oko do s-ce okno. Koll. S. v očích se mu jeví. Dch. Mám něco na s-ci. S-e své komu otevříti, odkryti, vyjeviti. Us. Máme srdcí svých ostřiehati, nebť ďábel rozličně hledá lidských srdec. Št. N. 265. Co na s-ci, to na jazyku (upřímný). Co v ústech, to v s-ci. Má s-ce na jazyku. Č. Vz Přímý. Co v s-ci střízlivého, to na jazyku opilého. Prov. Na jazyku nosí med, v s-ci kryje jed; Ústy vynášeti med a v s-ci ukrývati jed. U ústech má med a stred, v s-ci chová závisti (šalby) jed. Č. V ústech med a v s-ci jed. Us. Čím s. jest nadchnuté, tím ústa jsou naplněna. Vz Jazyk. Č. Čím s. vře (navře), tím jazyk páchne (huba kypí). Co v srdci vře, to v ústách kypí (Bern.). Prov. Jg. Co sa v s-ci vaří, zjaví se vo tváři. Mt. S. Co v srdci vře, v ústech kypí. Hš. Jaký je kdo v srdcu svojem, poznáš ho z jazyka; Jaký je kdo v mravoch svojich, také s. mává; Jaký v s-ci, taký v slovách i v skutkoch chce býti. Mor. Tč. K s-ci neprostoupiti. Kom. Jak by nožem o s-ce zavadil. Vz Smutek. Č. Do s-ce se vine a v kapsu leze. Č. Vz Dlaň. — **S.**, *důvěrnosť, láska*, das Herz, Zutrauen, die Liebe. Nemám k němu srdce. S. nyje, vře. Us V svém s-ci ji nose. BN. Zpěvem k s-ci, s-cem k vlasti. Vz Oko. Milenku s-cem vzývati, anbeten; On nemá kusa srdce. Us. Dch. L'ubilam ce verne, jak sardzečko ve mne (seč s. bylo); Mala som na srdenko kupca. Ps. sl. 111., 7. Moje dobré, zlaté, drahé s. Dbš. Nynej, nynej holubičko, Marianské poupátko, podložím ti své srdečko, ó nevinné robátko: Umřel milý pro milenku a milenka pro milého, byli srdenka věrného: Co je po té matce, dyž není od srdce; Odpúščám, odpúščám, ale velmi ťažko, že je mé srdečko poraněné všecko; Stanul pod okenko, zavolal tišenko: Marianko, srdce moje, otevř mně okenko; Ty mně, Janko, ty mně umřeš, mé srdenko zarmucuješ; Já se probudím, nic není, edem (jen) mého srdca tůžení; Co ti, milá, co ti je, mé srdečko rozmilé; Zapomeneš na mě, mé srdenko, snadně, dyž su (jsem) u muziky, nepohlídej na mně: Moravka chodí přímo jak svíce, každá má k chlapcům upřímné srdce; Lehko je navykat, těžko je odvykat, těžko je srdečko na zámek zamykat; Žalo by sa, žalo to dobré žnivečko, dyby mně vázalo moje srdenečko. Sš. P. 74., 84., 161., 165., 180., 183., 187., 201., 236., 317., 361., 556. (Tč.). Cesta je nohoum příjemná, když s. jede s nimi. Hnš. Obrať se ke mně celým s-cem svým; Věř mi, nemóž celým s-cem přebývati s Bohem, ktož ženskými přístupy jest svázán; Lid ten Boha rty chválí, ale s. jich daleko od něho jest; Mnoho se modliti jest toho, jemuž se modlí kto, ustavičně z s. napomínati; Modlitba hlasitá vzácna nenie, když sě s modlitbú s. nesjedná; S. k Bohu pozdvihnouti; Kteříž ho milují celým s-cem; Svatí skrze mrtvenie těla svého a modlitbú čistú a sprostným s-cem se Bohu líbiti žádají. Hus I. 275., 276., 306., 373., II. 84., 146., III. 38. (Tč.). Materské s. v dítkách, dětské v horách. Pk. Nemá dítě to srdce k otci, jako otec k dítěti. Us. Dbv. Budeš-li Boha hledati z celého srdce svého. Br. — **S.** = *smělosť*, das Herz, der Muth, die Unerschrockenheit. S. zmužilé, smělé, nechoulostivé, nestrašlivé, veliké, udatné, hrdinské, mužské, šlechetné, nelekavé, nesmělé, lekavé, ničemné, strašlivé, bojácné, bázlivé, zděšené, ženské, V., babské, zaječí, kuřecí. Us. S. se v člověku zarazí. To klátí s. mé; Někomu s. podraziti. Dch. Srdce na Turky míti. V. Babského a ženského srdce. Ler. Dívka vysoké mysli a amazonského srdce. V. S-ce nabyti; S-ce komu přidati (bázeň odníti). V. Má naň dvě s-ce (velikou smělosť). Ros. Srdce neměti. Srdce pod lavici pustiti. Vz Strach. Č. Naše s-ce strachem ustávalo. Vrat. S-ce tratiti; s-cem klesati. D. Všecko s-ce mu kleslo. Bez s-ce býti. Nabývá s-ce; S-ce jim přibývá; s-ce někomu dodati. D. Řeč vaše naše s. otužila. Sych. Srdce míti, bráti, ztratiti. Us. Má k tomu s. V. Vzhoru, vzmužte chrabrosť bujných srdec. Rkk. 31. S-ce někomu bráti, vzíti, odebrati. Bern. Nesmělé s-ce cti nedochází. Č. Kdo si s-ce dodává, s štěstím se potkává. Č. Má kuří, zaječí s-ce; S. jako bobek; Nemá s to s-ce; Do holenky mu spadlo s-ce (vz Útěk, Bojácnosť, Bázlivý). Č. Padlo mu s. do kalhot (o bázlivém). Bdl. Tolik moci a s. nepřátelům dal, že bez cizí pomoci sami z obležení se vysvobodili. Žer. 17. Vezma s. mužské naději plnú měj. Výb. II. 42. 28. Nekloňte se v pravo, v levo, přímo hlavu néste, pak to vaše srdenko na

s. vyroste. Hdk. Nitra VI. 210. Má s. ze železa a hlavu z ocele (jest smělý a neústupný). Mt. S. — **S.** = *svědomí*, das Herz, Gewissen. Ptej se svého srdce. Se svým s-cem se raditi; Čisté, hříchu prázdné s. V. Mocně někomu něco do s-ce vkládati. Kom. Pred Bohem maj čisté srdce a před ludmi rúcho. Slov. Tč. — **S.** = *osoba*, das Herz, die Person. Získati každé s-ce. Mé s-ce, mé srdéčko! Ty statečné s.! — **S.** *u zvonu*, der Klöppel, Schwängel, Glockenschlägel. S-ce zvonu rozhoupati, zachytiti. Ty jejich srdcata, ze stříbra, ze zlata. Er. P. 129. Kdo nevěří, nech tam běží, šak tam ješče srdce leží z kyselýho mlíka. Sš. P. 687. — **S.** Křižovníci s červeným srdcem, Cyriaci, duchovní řád, byl v Praze při kostele sv. Kříže na svatojanském prostranství. Dch. — **S.** *v rostlině, maciště*, das Herz an den Pflanzen, die Herzblätter, folia intima. D. — **S.**, *karta*, das Herzblatt. V. — **Srdečko** = *podsádka na košili*, der Zwickel. D. — **S.** *v horn.* S. výhybky, das Herzstück. Bc.

Srdceblažný, herzerfreuend. Pl.

Srdcedobný, herzförmig. Šm.

Srdcejatný, herzergreifend. S. strasti. Hanka.

Srdcejemnosť, i, f., die Gemütlichkeit Bohatá s., reiches Gemüth. Dch.

Srdcejemný = *srdce jímající*, herzergreifend, rührend. Jg. S. výmluvnosť. Sš. Mr. 1.

Srdcejímavý, herzgewinnend.

Srdcekojič, e, m., der Herztröster. Mus. V. 263.

Srdcekojný, herzstillend, tröstend. Šf.

Srdcelomný, herzzerreissend. S. pohled. Dle Brs. 2. vyd. 232. jest **s. german.**, neboť Slovanům srdce lítostí puká; pláč bývá žalostný, usedavý atd., vz Pláč.

Srdcemorný, herzquälend. S. bolesť. Šml.

Srdcervoucí pohled, herzzerreissend. Dch.

Srdcesvíravý, herzbeklemmend. Dch.

Srdcetrapný, herzquälend. S. cit. Koll.

Srdcetuživý, herzabhärtend. Dch.

Srdceznalec, lce, m., der Herzkenner. Petr Boha s-lcem jmenuje. Sš. Sk. 16.

Srdcezrývající, herzdurchwühlend. S. výkřik. Sá.

Srdcolistý, herzförmige Blätter habend. S. podražec. Rostl.

Srdcovitý, cordiformis, herzförmig, těleso široce vejcovité na zpodině prohlubené. Rst. 494. S. list. Prm. IV. 196.

Srdcovka, y, f. S. jedlá, cardium edule, měkkýš. Schd. II. 538. S. ježatá, c. echinatum, uzlovitá, c. tuberculatum, vroubkovaná, cardiola interrupta. Vz Frč. 222. Die Herzmuschel. — **S.**, druh třešní, die Herzkirsche. Us. Dch.

Srdcovnice, e, f., cardiospermum, der Herzsame. Vz Rostl. I. b. 224.

Srdcový, Herz-. S. krajina. Krok. — **S.** = *k srdci podobný*, herzförmig. S. kořen. Um. les. S. list, cordatus, jehož čepel k dolejšku širší, na spodu hluboce jak u srdce karetního vykrojená, tutíž dva okrouhlé laloky činí; *opak srdčitý* (obcordatus), je-li naopak na širším konci svém takto vykrojená. Čl. Kv. XXVII. Cf. Rst. 494.

Srdčitý, *k srdci podobný*, herzförmig. S. plocha, listy. Rostl. Vz Srdcový.

Srdečenství, n. = *srdečnosť*. St. skl.

Srdéčko, srdénko, a, n. V. Vz Srdce.

Srdečně, *upřímně*, herzlich, innig. S. rád. Ros. S. milovati, o něco se starati, V., někomu přáti. Sych. Až se na to s. rozhněval. Čr. A tu radosť ktož s. váží, ten mile trpí všecky pótky. Hus II. 179. — **S.**, *srdnatě*. S. a srdnatě stojiece vedlé něho. Hus I. 186.

Srdečnice, e, f., *srdeční žíla* (pulsovní, životní, bicí, třepilá, znějící, přivodice, opak: krevní), aorta, die Herz-, Schlagader. Krok. Vz Schd. II. 359. Zánět, nadušilosť s. Ja. Brno je s. země moravské. Bdl. — **S.**, *hlísta, škrkavka, škrkavice*, der Spulwurm. Ja., Jád. — **S.** = *kráva s lysinkou v podobě srdce na čele*. Vz Srdečník. Us. Dch.

Srdečník, u, m. = *pelešek*, vz Srdce. — **S.**, *svorník ve předu u vozu*, der Runganagel. Us. — **S.**, *rostlina*, leonurus, Herzgespann, n. S. obecný, malokvětý. Vz Čl. Kv. 261., Jg. Slovn., Slb. 344., Rstp. 1190. — **S.**, *tolije bahní*, samolístek, parnassia palustris. FB. 78. Lék od souchotin. Zkr. — **S.**, a, m. = *vůl n. býk s lysinkou v podobě srdce na čele*. Vz Srdečnice. Us. Dch.

Srdečnosť, i, f., *upřímnosť, laskavosť, prostocitnosť*, das Gemüth, die Gemüthlichkeit, Herzlichkeit, Innigkeit. D. Náš list je obraz milovné s-sti. Sš. II. 150.

Srdečnúci, zastr. = *srdečný*. Kat. 1331.

Srdečný, -ční, *k srdci se vztahující*, Herz-. S. pleteż, das Herzgeflecht, chlopně, komora, úško. Nz. S. voda (srdce silící, Us.; horká krev n. žluč, V.), tejnosť. V. S. blanka (srdečník), Bern., žíla (srdečnice), Us., prst (prstenní), Kom., V., bolesť. D. Zbav nás i od tvrdosti a slepoty s-čné i ode všech zlostí. Mus. 1851. 3. 38. S. vada. Kterak veliká jest slavnosť mieti v srdečné hospodě příchod boží (t. j. míti v srdci Boha hosti). Hus II. 209. — **S.**, *upřímný, ze srdce n. od srdce*, herzlich, innig, inniglich, herzinnig. S. lítosť, knižka (srdce jímající), V., lkání nad hříchy, Sych., pláč, horlivosť, prosba, veselí, Us., spokojení, Kom., matka, syn. St. skl. Tu se poklonivši Anna Bohu s-čným srdcem řekla jest. Bj. Vzžehra na jich nevěru a tvrdosť s-čnú. ZN. S. obcování. Dch. Pro s. milosrdenství boží. Us. Šd. Ďábel ne mnoho na měšec dbá, když srdce t. j. vóli s-nú po své vóli má; Svú potřebu a žádosť s-čnú oznámil a v dobrém potvrdil; Bez modlenie s-čného modlitba jest škodlivá; Modlenie s-čné bez úst mluvenie jest dobré; Pokánie tři má kusy tyto: Bohu zpovědánie, s. želenie a dosti učiněnie; Protož pilni buďte, aby přijatá řeč v s-čném uše ostala; Jsú mnozí, kteřížto božieho přikázánie uchem s-čným nechtie přijieti; Ta radosť je s-čná; Milováním s-čným vždy se ho drží; Oj srdečnýma očima vizte; A také zase ti, kteříž pomnie, že sú co nehodného činili, z bolesti s-čné v milování božiem sě zapalují; Protož pilni buďme, abychom to v s-čné paměti položili; Protož ani vyznánie úst bez viery srdečné, ani viera bez vyznánie platná jest; Věrnosť s-čnú někomu držeti;

Spasitel milostivý, znaje s-čné želenie té cizoložnice, kterúž chtěli ukamenovati, řekl jest jí: Jdi a neroď viece hřešiti. Hus I. 81., 232., 290., 372., 377., II. 76., 118., 181., 213., 245., 265., III. 141., 156., 208., 258. (Tč.). — **S.**, *srdnatý*, beherzt. Bychom srdečnější a zmužilejší byli. Reš. — **S.**, *v botanice*. S. kořen n. kořeni, viola tricolor arvensis, die Spiesswurzel. — **S.** semeno, cardiospermum. Ja. — **S.** strom, cerbera manghas, der Herzbaum. — **S.** máta, mentha viridis. Jg. Slov.

Srdeň, dně, m. = *srdečník, svorník, nicohlav*, hlavní hřebík vozu předek se zadkem spojující, der Spann-, Vorstecknagel. Us.

Srdenenko, a, n. = *srdínko*. Slov. Vz Srdce.

Srdice, e, f., kardioida, čára srditá, die Kardioide, herzförmige Linie. Nz. — **S.** = *srdce*. Rkk.

Srdíčko, vz Srdce.

Srdinka, y, f. S. plochá, flabellina cordata, prvok. Vz Frč. 10.

Srditi se, il, ění, na Slov. = *hněvati, zlobiti se*, zürnen.

Srditosť, i, f., na Slov. = *hněvivosť*, die Zornigkeit.

Srditý = *hněvivý*, zornig. Slov. S. jako osa. Mt. S., Dbš. S. nepravosť. Šš. II. 62.

Srdka, y, m., osob. jm. Mor. Sd.

Srdnatě = *udatně, zmužile, statečně*, herzhaft, muthig. Us. S. na ně udeřili. Sl. Uh. I. 128. — **S.**, *srdečně*, herzlich, aufrichtig, innig. S. po něčem dychtiti. Kom. S. s někým plakati. V. Žena s. lkající. Ler.

Srdnatec, tce, m., ein herzhafter Mensch. Bern.

Srdnatěti, ěl, ění, herzhaft werden, Muth fassen. — **čím**: něčí pomocí.

Srdnatosť, i, f. = *zmužilosť, smělosť, udatnosť, statečnosť*, die Herzhaftigkeit, Tapferkeit, der Muth. V., Eus. Má s. co stará baba. Vz Bázlivý. Prov. Jg., Lb. Dodal si s-sti. Dch. Tím s. k bojování nemálo roste. Šš. II. 142.

Srdnatý (zastr. *srdatý*) = *smělý, zmužilý*, beherzt, muthig, tapfer, unverzagt. S. mysl, Us., král, V., řeč, skutek. Plk. — **S.**, *srdečný*, aufrichtig, herzlich. S. křesťan pilně patřiti má k zákonu božiemu a k životu spasitele. Hus I. 92. — Hus II. 320. Lkání a s. úpění. Rvač. S. modlitba. Štelc.

Srdně = *srdečně, srdnatě*, treuherzig. S. do očí jí hleděl. Div. z och. 65.

Srdnice, e, f., *škrkavka*, ascaris lumbricoides, der Herz-, Spul-, Rund-, Darmwurm. Čern. Herb. 12. a.

Srdojedek, srdojídek, dka, m., coredulus, pták, zastr. Rozk.

Srdojedně, ě, f., trimorde, červ, zastr. Rozk.

Srdoš, e, m., na Slov. *srditý člověk*, vz Srditý.

Srdov, a, m., něm. Zierde, ves u Úšti v Litomř. PL.

Srebati = *střebati*. Slov. — **co**: poliovku. Ht. Sl. ml. 204.

Sřebřiti se = *šikmo se svézti*. Saně se sřebřily. Plk.

Srebro, a, n. = *stříbro*. Slov.

Sřečení, n., placitum. Mm. reg.

Sřečiti se s kým. Nechtěl se s ní s. (do řeči dáti). U Rychn.

Sreda, y, f. = *středa*. Slov.

Sredati = *střídati*. Slov.

Sredec (Srědec), dce, m., tur. a řec. Sofia, mě. v Bulharsku. Vz S. N.

Sřek, zřek, u, m., zastr. = *slabika*, die Silbe. Jel., Bl. Chybil-li sem kde čteny neb sřeku neb slovce opustil, za to prosím, aby opravil, jest-li jist plně, aby mi pravého úmyslu nepřevrátil. Hus II. 440.

Sřeknouti se, ul, utí; *sřící*, sřeku n. sořku se, sřekl, sřečení = *smluviti se, spiknouti se*, sich verabreden o. verbinden. Št. N. 255. Proto sú se Němci sřekli. St. skl. Jakoby se sřekli. Ros. — **se na co, na koho**. Oni se na něho sřekli. Us. Jakoby se všichni na to byli sřekli. Kom. — **se s kým**. Us. Rk., Šd., Hk. Sřekl se s hutařem. Pk. exc. — **se koho, čeho** = *vzdáti se*. Us.

Sřeknutí, n., die Verabredung. Šm.

Srelati, zastr. = *střeliti*.

Srelec, lce, m., na Slov. a zastr. = *střelec*.

Srem, Srym, a, m., vých. část Slavonie, Syrmien, n. Sm. Vz S. N.

Sřepiti se = *dohromady se svázati*, in einander gerathen. Ros.

Sřetězený; *-en, a, o*, concatenatus, zusammengekettet, jako články řetězové v řadu spojený ku př. bubliny pateřkovce trojhranného. Rst. 494.

Sřetěziti, il, en, ení, *sřetězovati*, zusammenketten. — **co čím**. S. někoho poutem lásky, Koll., silným řetězem. **Na** Ostrav. Tč.

Sretnúti = *střetnouti, potkati*. Slov. Ht. Ml. 49., Er. Čít. sl. 74.

1. **Srez, sřez**, u, m., **srézek, sřízek**, zku, m. = *střez, škopek*, das Schaff. Naplňte čtyři sřězy vodú. Bj.

2. **Sřez**, u, m., **sřízek**, zku, m. = *sříznutí*, das Ab-, Zusammenschneiden. — 3. **S.**, *místo, na němž co sřezáno, též to, co sřezáno*, der Schnitt, das Schnitzel. Us.

Sřezati, sřezám a sřeži, žeš; **sřež a sřezej**, zal, án, ání; *sříznouti*, znul a zl, ut, utí; *sřezovati, sřezávati*, ab-, weg-, aufschneiden. — **co komu**: hlavu. Mand. Holič, když jemu bradu holil, hrdlo jemu sřezal. GR. — **co jak: na** kusy. V. — **co čím**: pilkou. Us. — **co**: slámu, dřevo, D., vinici, Jel., nohavice. V. — **koho**: *sbíti*, durchprügeln. D., Ht., Kf., Klš.

Srha, y, f., dactylis, rostl. S. laločnatá, *říznačka*, d. glomerata, das Knaulgras. FB. 11., Čl. Kv. 108., Slb. 148.

Srhký = *drsný, hrubý, tvrdý*, rauh, grob, hart. S. konopě, len, plátno; opak (povlný); chléb, ovoce (trpký). Na Mor. Brt. — **S.** = *nemastný*. S. kaše. Mor. Bkř. — **S.**, *neúrodný*, unfruchtbar. S. země. **Na** Slov.

Srch, a, m. = *sršeň*, die Horniss. — **S.**, *sedlský člověk, slamotrus, maňas*, der Schläcks. D. — **S.**, ves u Pardubic.

Srchnatý = *sršatý*, rauh. U Opav. Klš.

Sriablo, srjeblo, a, n. = *stříbro*. Slov. Šd.

Sřícenina, vz *Zřícenina*.

Sříci se, vz Sřeknouti se.

Sriča, vz Davor.

Sříditi, vz Zříditi.
Sřidka, na Slov. — *střídka*. Vz Střída.
Sřín, u, m., na Slov. = *tenký led na vodě; jiní*, das Grundeis; der Reif. Dvacetníky bielé jako sřieň. Dbš. A já chlapec jako v poli s-nem krytá pláňka. Hdk. C. 317. A s mou hlavou tak se děje, jak když smrček s. pokreje. Ib. 83.
Sřinati = *sřezávati*. U Opav. Klš.
Sřit, u, m., cvičení tělocvičné. S. kolmo, roznožmo, skrčmo, na nártech; s hrazdy, vz Hrazda. Tš. Vz KP. I. 483.
Sřítiti, il, cen, ení; *sřicovati* = *sbořiti*, herabwerfen. — **co, se kam.** Všeliká bolesť sřítí se naň. V. Sřítila se naň skála. Něco na zem s. Br., Us. — **se čím.** Povolením základů zeď se sřítila. — **odkud kam.** I s-lo se stádo se srázu do jezera. Sš. L. 89.
Sřízek, zku, m., *něco sříznutého*. Vz Sřez, 2. Reš., Žer. S. citronu cukrem posypaný. Us.
Sříznutý; *-ut, a, o*, herab-, abgeschnitten. Hranol kosmo s., schief abgestutztes Prisma. Nz.
Srk, u, *srček*, čku, m. = *crk*, das Träufeln. Voda srčkem po zdích teče. Us. u Petrovic. Dch. — **S.**, *srknutí*, der Schlurf.
Srkač, e, m., *srkací roura*, *ssací trouba u pumpy* (v hornictví), das Saugerohr, der Sauger. Us. u Příbr. Hrk., Šp. — **S.**, *srkající*, der Schlürfer, Säufer.
Srkačka, y, f., die Schlürferin. Jg.
Srkání, n., das Schlürfen. S. pumpy, das Schnarchen. Hř.
Srkati, *srkávati*; *srknouti*, srknul a kl, ut, utí = *srkem píti*, *střebati*, *srbiti*, skrze zuby píti, schlürfen, nippen, schnuffeln. — **abs.** Nelze spolu i srkati i frkati (dvojí odporné práce konati). Ros. Těžko zároveň s. a foukati. Č. M. 132. Pumpa srká, die Pumpe schnarcht. Hř. — **co kam:** vodu do sebe. D. — **co odkud:** vodu z dlaně. Sych. — **jak.** Mlsný polizač mlsá a *popíjením* srká. Kom. — **S.**, *píti*, *opíjeti se*, trinken, saufen. Br.; *plakati*, weinen. Kom.
Srkavě, schlürfend. S. píti. Us. Vrů.
Srkavec, vce, m., *pták skalník*, *kamenář*, *střesolka*, sylvia gutture albo, das Weisskehlchen. — **S.**, *pták slavíkovitý*, ficedula. Krok., Jg.
Srkavice = *soukrvice*. Slov. Bern.
Srkavý = *srkající*, oft schlürfend. — **čím.** Kůň chřípěmi s. Ms. o kon.
Srlín, a, m., něm. Serlin, ves u Bernardic. PL.
Srn, a, m. = *srnec*. Schd. II. 432. Vz Srnec.
Srna, vz Srnec. — **S.**, y, m., osob. jm. Dač. — **S.**, y, f., *jm. kraví*. Dch.
Srnací = *srní*. Slov.
Srnák, a, m., der Rehgeisshirt. Slov. Bern.
Srnař, e, m., *lovec srn*, der Rehgeissjäger. Šp.
Srnaření, n., vz Srnařství.
Srnařiti, il, ení = *srnařem býti*, Rehjäger sein. Šp.
Srnařka, y, f., *lovkyně srn*, die Rehjägerin. Šp.
Srnařský, Rehjäger-. Bern.
Srnařství, n., die Rehjägerei. Šp.
Srnce, pl. = *srnice*. Mor. Šd.
Srncový, Rehbocks-. S. kůže, zvěřina. Ros.
Srnče, ete, n., das Rehkützen. Vz Srnec.
Srnčí, *srncový* (Ros.) Reh-. S. zvěřina, zadek, srsť, noha, D., kýta, Sych., barva, broky, hřbet, loviště, maso (srnčina, srnina), myslivosť, kůže (srnčina), říje, teneto, zvěř, síť; honba, obora na s. zvěř. Šp.
Srnčina, y, f. = *srnina*. Šd.
Srnec, nce, **srneček**, čka (zastr. *srn*, a), **srnek**, nka, m. *(kozel)*, der Bock, Rehbock, cervus capreolus; **srna, srnka, srnečka,** y, f. *(koza)*, die Rehgeiss, -ziege; **srnče,** ete, **srnčátko**, a, **srně**, ěte, **srňátko**, a, n. *(srnčí kolouch, kůzle* do sv. Martina), das Rehkalb, Rehkützchen. Jg., Šp. S., sr. slovin. srnuti, srtati = skákati. Šf. S., ssavec jelenovitý. Vz S. N., Schd. II. 432., Frč. 381., KP. III. 346. Srnec jednoroční: *rokule*, čtyrletý: *čtverák*; Truhlík na s-ce; s. beká; na s-ce pískati; s-ce na pískot stříleti; s. běží na pískot, na svisť; lov, obora na srnce, vábnička na s-ce. Šp. Zaklíná je skrze srny a jeleny polské, jenž jsú zvieřata čistá a jedovatým věcem odporná; Srny a jelenové to do sebe od přirozenie mají, že skákáním a rychlostí se k horám berú a v rovni a v blatinách nerádi ostávají a nesnadně se polapiti dadie; Podobný jest zmilelík mój srně a kolúchovi jeleniemu; A znamenaj, že ne jelenu, ale srnku, jenž jest malé zvieře, se Kristus přirovnává; Lanička, bliženec srny; Srna také znamená doktory svaté, neb i zrakem i během jiná zvieřata přesahají a jest zvieřátko čisté, kopyto dělí a přežívá. Hus III. 27., 28., 29., 47., 84. (Tč.). Že's tam chodíval na jeleny, na srnčátka; Udělal sem já nemnoho, zabil sem srnca jednoho; Na horách na dolách srnička vodu pije; Tam zahynu jako srnka, nezví o mně má panenka; Zajíc s liškú tanec vede a srna jim gajduje. Sš. P. 523., 569., 669., 592., 695. (Tč.). Srna je raněna a touží po tvé vodě (= děvče jest do tebe zamilováno a chce, abys ji též miloval). Dvrský.
Srnek, nka, m., osob. jm. Šd. — **S.**, vz Srnec.
Srní, od srny, srna, Reh-. S. noha, D., přirození, Rad. zv., zvěřina. Krab. — **S.**, něm. Srny, ves u Hlinska. PL. — **S.**, *žanovec*, na Slov. = *ovčí bobky*, Schaflorbeere. D. — **S.** *kořen*, *libeček jelení*, *smldník*, *srník*, peucedanum cervaria, rostlina, der Haarstrang. Rstp. 742., Čern. — **S. potok**, Rehwasser, ves u Mimoně. PL.
Srnice, e, f., oxyuris n. ascaris vermicularis, *červ z třídy hlíst*, *roup*, der Madenwurm. Vz S. N., Frč. 71., Schd. II. 531.
Srník, u, m., *smldník jelení*, peucedanum cervaria, rostl. Vz Čl. Kv. 343.
Srnín, a, m., ves u Krumlova. PL.
Srnina, y, f., *srnčí maso*, das Rehfleisch. Rad. zv., BO.
Srnitý. Dvie srnitie bliženci, jižto se pasú prostřed lilium. Ctib. H. 7.
Srnka, vz Srnec. V. — **S.**, *houba barvy srnčí*. Us.
Srno-, srnkohnědý, rehbraun. Šm.
Srnojedy, dle Dolany, něm. Srnojed, ves u Pardubic. PL., Tf. 289.

Srnov, a, m., něm. Zrnow, dvůr u Kojetína na Mor. PL.
Srnský, ého, m., osob. jm. Šd.
Srnula, y, f., jm. kraví. Šd., Brt.
Srnuše, e, f. = *srnula*. Plk.
Srobiti, il, en, ení; *sráběti*, ěl, ěn, ění, *vzdělati*, bearbeiten. — **co**: pole. Slov.
Srocenec, nce, m., *spiklý*, ein Verschworener. Mach.
Srocení, n., *spiknutí*, eine Verschwörung; *shluk*, Zusammenrottung. S. zlých V. Vz Srotiti. V MV. nepravá glossa. Pa.
Srocený; -en, a, o, vz Srotiti.
Sročení, n., *doba ustanovená ku slyšení pře*, die Tagfahrt, Terminbestimmung für Parteien. J. tr. Dnes mají s. (ku právu = jsou tam poukázáni). Ros. Za s.-se s ním žádám. Boč. exc. e ms. 1580. Toto nové s. potřebno bylo. Sš. Ž. 39. S. stran, die Fristbestimmung für die Parteien. J. tr. Den položiti ku s. Zlob. Vz Stání, Vš. 570.
Sročený; *-en, a, o*, vz Sročiti. S. doba = umluvená. Z obojího rozuměti jest, že sou opět jedna i druhá strana k 24. dni nastávajícího měsice ledna od JMC. do města Vídně s-čena. Žer. 345.
Sročiti, il, en, ení = *den a místo k slyšení předustanoviti*, vertagen, vor Gericht berufen, beschicken, tagen, einen Gerichtstag anberaumen, festsetzen. Jg., J. tr., Us. — **koho s kým** = *položiti jim rok k vyslyšení pře s obojí strany*. Ros., Vš., J. tr. Že mne s nimi **ku** právu sročíte, prosím pro Bůh. Jdn. 178. Kdo chce takového svědka užiti, má to opatřiti, aby s naříkajícím k jistému dni sročen byl. Kol. 30. — **koho kam**: strany před sebe s. Pr. měst. Sročil je **před** vlastní svou osobu a tu při vyslyšel. Pláč. Srokoval senat **do** chrámu Jupitera. Mach. Do Brna je sročil. Jg. **Na** sněm obecný je sročil (povolal). Zlob. Ku právu Starého města pražského je sročil (právo jim vykázal, kde pře jejich rozeznána býti má). Ros., Jg. Obě strany **k** sobě **do** domu sročil. V. **V** slušné místo aby nás sročili. — **koho proč**. Týden od císaře pro pře postranní na supplikací sročený. Faukn. — **k čemu**. K jistému dni s. někoho. V. — J. tr.
Srodnosť, i, f. = *příbuznosť*, die Verwandschaft. Pal. S. jeho s oním ukázati; Synem namítá se příbuznosť, s. a shodnosť se světlem či Kristem. Sš. II. 4., J. 206. (Hý.).
Srodný, *příbuzný*, verwandt, homogen. Pal. S. pojmy. Nz. — **s kým**. Co s námi srodno jest. Sš. L. 159. — **komu**. List ku Galatům za účelem svojím bližní a srodné listu k Římanům myšlénky předkládá. Sš. II. 4.
Sroj, e, m. = *roj*, der Schwarm. Puch. 4. 48.
Srojiti, il, en, ení. — **se proti někomu**, sich verbinden. Plk.
Srok, u, m. = *sročení*. Obeslati někoho **k** s. Vz Stání. S. k řízení.
Srokovati = *sročiti*, *povolati*, bestellen. — **koho k čemu**: k soudu. Fauk. — **S.**, *smluviti*, verabreden. — **co**. Ros. — **(se) s kým**. Ctib. Tu jsem s ním s-val na p. Alexe. Půh. II. 162.
Sroň, ě, m. = *sráč*; 2. *záchod*. D., V.
Sroniti, il, ěn, ění = *sraziti*, *střásti*, shoditi. — **co (odkud)**: hrušku se stromu. Us. Koll., Pk., Kda. **Za** zimy stromové lupení sronivše podobni jsou. Sš. Oa. 212. S. hlavu (sraziti). Slov. Šd.
Sroňka, y, f., zelená slívka. U Chrud. Kd.
Srost, u, m., der Zusammenwuchs, die Verwachsung. Šm.
Srostající, zusammenwachsend. Rst. 494.
Srostati, vz Srůsti.
Srostavý, was leicht zusammenwächst. Rk.
Srostek, stku, m., concrementum. Presl. Chym. II. 294.
Srostení, n., concretio. S. N., Veleš.
Srosti, vz Srůsti.
Srostitosť, i, f., *srůsť*, die Konkretheit. Nz.
Srostitý, *sražitý*, *konkretní*, konkret. S. jména a) vlastní; b) obecná (rodová, hmotná, hromadná). Vz Jméno, Bn. 10 (str.). Poněvadž tu (apoštol) něco s-tého a místného na mysli má; Užiti slova s-tého. Sš. I. 169., J. 188. A s-tá ta plastika se sladkým kouzlem proniká. Sš. Sm. bs. 70.
Srostivý, concretivus, vz Srostný. Ros.
Srostlice, e, f., *dvojče krystalové*, dva n. několik krystalů srostlých. Vz Schd. II. 13., Bř. N. 42.
Srostlíčky, ů, m., pl., *podvojík*, *dva prsty srostlé*, zwei zusammengewachsene Finger o. Zehen. Us.
Srostlík, u, m., *srostlý strom*, zusammengewachsener Baum. Šd. — **S.**, **a**, **m.**; *s-ci*, zusammengewachsene Menschen. Jg. Slov.
Srostlo-, gamo-, verwachsen-.
Srostločelistný. S. ryby, pectognathi, die Haftkiemer. Nz.
Srostlolupenné kv., gamophylla. Slb. XLVI. S. kalich, calix gamosepalus, kalich o srostlých lupenech, verwachsenblätterig. Rst. 494., Nz.
Srostloň, ě, m., synchodendron, rostl. Vz Rstp. 858.
Srostloplátečný. S. rostliny dvouděložné, které majíce květy dokonalé, též všecky lupeny nebo plátky v jediný celek mají srostlé. S. N. Gamopetalae, Röhrenblumen. Čl. 70., Kk. 46., 69., 128., 157. S. koruna, gamopetalus, o srostlých plátcích. Rst. 494.
Srostloprašné kv., gamantherae. Slb. XLVI.
Srostloprstý, mit verwachsenen Fingern. Dch.
Srostlosť, i, f., die Verwachsung. S. víček, ankyloblefaron. S. N
Srostlozarkletý. S. koruna. Rostl. III. b. 124.
Srostlozubec, bce, m., syntrichia, rostl. mechovitá. Rostl. I. b. 272.
Srostložábrý. S. ryby, pectobranchii, die Haftkiemer. Nz., Krok.
Srostlý, zusammengewachsen. S. obočí, V., cibule, Berg., semenice. Rstp., 494., Nz. Kdo má srostlé obočí, uhrane (uřkne). Us. Šd. — **s čím**. Člověk se šibalovou čubou srostlý (šibal). Ehr. — Jest srostlá, hübsch gewachsen. Mor. Tč.

Srostný, *srostlivý.* **S.,** *co rádo srostá,* concretivus. Ros.

Srostovací káď, zum Krystallisiren dienend. Sp., Techn.

Srostu, vz Srůsti.

Srotati, na Mor. = *podojiti,* melken. — **co kam:** mléko **do** dížky. Zlob.

Srotiti, il, cen, ení; *srocovati* = *namluviti, smluviti, stropiti, shromážditi,* versammeln, rotten, zusammenrotten. — **se** = *spuntovati se, spiknouti se.* Jg. — **se, koho proti komu.** V., Kron. Bart. — **se ke komu.** S-tichu sě druhý ke druhému. Rkk. 46. — **se mezi sebou.** Plác. — **koho se s kým.** Troj., Br. — **se mezi kým.** Kněží mezi sebou se srotili. Plác.

Srotulovati, inrotuliren. — **co:** spisy (sbaliti, do svazku dáti).

Sroubaný; *-án, a, o.* Tomu na horách s-nému a oblúpenému člověku 10 hř. gr. českých z toho základu dali sme. NB. Tč. 111. Vz *Sroubený.*

Sroubati, vz Sroubiti.

Sroubek, bku, m. = *sýpka,* der Schüttboden. Nes pšenici na sroubek. Us. u Golč. Jeníkova. Kal. — V srúbek při rybníce je zakopali. Pč. 32. Vz Srub. — **S.,** bka, m., osob. jm. Šd.

Sroubení, n., vz Sroubiti. — **S.,** zvláště slove u tesařů = spojení krovu n. srubu na zemi tak, jako potom státi kdekoli má, die Zulage; jinak: díl stavení, kde se dříví do stěn vpravuje. Jg.

Sroubený; *-en, a, o,* abgehauen; gezimmert. Vím já studňu srúbenú, kamením dlážoenú; Před naše okny je studňa sróbená a kdo ju sróbil, je má milá; Před naše (okny) zahrada pletená a v ní je studýnka sróbená. Sš. P. 35., 314. Stalo se, že dva pacholíky zbynula, jeden srúbán a druhý zastřielen. NB. Tč. 105.

Sroubiti (zastr. *srúbiti),* il, en, ení; *sroubati, srubovati, srubovávati* = *odroubiti, stíti, senecknouti,* ab-, herabhauen; *roubáním spojiti,* zimmern. Jg. — **co komu:** hlavu, krk (stíti). V., ruce. Rkk. Srúbal mi jest mé lesy. Půh. II. 478. — **co odkud:** hlavu s krku. V. — **čím.** Mečem hlavu mu sroubila. Br. — **co z čeho:** věž z dříví dubového s. (dohromady sroubiti). Háj. — **co kde (kdy jak).** Domek **před** městem u moře mu sroubil (sroubením spojil). St. skl. **V** mém vdovství **na** mém věně srúbal mi les pravú mocí. Půh. I. 168. S. jedle v boru. Ráj. — **co jak. Na** kusy sroubám každého. Us.

Sroubnička, y, f., vz Sroubnice.

Sroula, y, m., kdo se chlubí, že něco dokáže, ač není s to, aby něco učinil. U Jižné. Vrů.

Sroule, ete, m., *přezdívka židům,* ein Schimpfname der Juden. Č.

Sroutiti, vz Zroutiti.

Srovnale = *rovně, vyrovnale, hladce,* eben, gleich. V. — **S.** = *svorně, jednomyslné, sjednocené,* einträchtig, einhellig. V. S. mluviti. Us.

Srovnalík, a, m., osob. jm. Šd.

Srovnalivosť, i, f., die Verträglichkeit. Dch.

Srovnalivý, verträglich.

Srovnalosť, i, f. = *rovnosť, stejnosť, podobenství,* die Gleichheit, Gleichmässigkeit, Einförmigkeit. V s-sti práv zemských, in Gemässheit der Landesordnung. Zlob. V s-ti práva. Zlob. Něco v s. uvésti; s. zákonův, Sp., samohlásek, die Vokalharmonie. Nz. S. národa israelského k Bohu v obrazu mystickém nejednou představuje se. Sš. J. 59. — Genitiv srovnalosti, g. comparationis. Sš. II. 198. — **S.,** *srovnání, úměrnosť, úměra* (proportio), die Proportion. S. arithmetická (počtářská), geometrická (měřická), spojitá (nepřetržitá), rozpojitá (přetržitá), přímá (poměrů přímých), převrácená, zlomková nebo lomená: a : b = c : d i. e. *a* se má k *b* jako *c* k *d.* S. harmonická, anharmonická. Úhel úměrnosti n. s-sti, Proportionalwinkel. Vz Stč. Alg. 87., 90., 91., 150., Nz. str. 229; Srovnání. — **S.** = *snášelivosť,* die Verträglichkeit, Eintracht. D., Sych.

Srovnalostný = *v srovnalosti stojící,* proportionalis, proportionirt. S. kružidlo, přímka; hustosť vzduchu s ná jest se silou, kterouž do hromady se tlačí. Sedl. F. 191.

Srovnalý = *srovnaný, rovný, položitý, hladký, nedrsnatý,* eben, gleich. V. — **S.,** *stejný, podobný,* gleich, gleichmässig, einförmig, gemäss. Odporné věci v s-lé přivésti. Apol. — **s čím.** A ústa s srdcem opravdově s-lá měli. V. Vz Úměrný. Nz. — **S.,** *pokojný, snášelivý,* verträglich, friedfertig, einträchtig. D. — **S.,** korrespondirend. S. sloučeniny, úhly. Nz. — **S.,** *přiměřený,* angemessen, zutreffend. Dch., Nz. — **S.,** proportional. Nz.

Srovnančlivý = *srovnanlivý.*

Srovnání, n., *srovnávání, rovnání,* die Gleichmachung, Gleichung, Schlichtung, das Ebnen. V. Vz Srovnati. S. půdy, Jg., dne s nocí, Aqu., s zemí (města = sboření). Jg. — **S.** = *bedlivé, názorné pozorování a seznávání,* co na předmětech n. úkonech sobě podobných je pospolného a co rozličného, die Vergleichung. S. N. — **S.,** die Kollationirung. J. tr. — **S.,** *srovnavací návod,* die Komparationsmethode. Nz. — **S.,** *statkův,* die gleichförmige Einrichtung; s. živote svého *s* učením. — **S.** *hlasův* (libé spoluznění), die Stimmung, Uibereinstimmung, V., Kom., hlasů n. tonův. V. **S. ve** zpívání. Jel. Jakés *mezi* sebou s. Smrž. — **S.** = *podobenství,* die Vergleichung, das Gleichniss. Srovnání pravidelné. Kom. Jednoho *s* druhým srovnání učiniti. V. Střední člen s. (srovnávací, tertium comparationis). Nz. — **S.** *v mathem.* = *stejnosť dvou poměrův,* die Proportion. S. měřické (geometrické), počtářské (arithmetické), přetržité, spojité n. posloupné, řádné n. pravé, převrácené n. obrácené n. opačné, prosté, složité n. složené. Sedl. Vz Srovnalosť. — **S.,** *jedno zdání,* die Uibereinstimmung der Meinungen; *jedna vůle, mysl, sjednocení, smlouva, porovnání, smíření,* der Vergleich, die Eintracht, Uibereinkunft, Vereinbarung, Aussöhnung, Vereinigung, das Auskommen. V. S. odporných sobě stran (soudících se). V. S. se s kým. Pr. m. Věc k s. přivésti. Boč. Ačkoli již oboje strana tak syta válek a tak

nimi zmořena jest, že ničeho tak jako pokoje a s. nějakého žádostiva není. Žer. 16.

Srovnanlivost, i, f. = *snášelivost*. D.

Srovnanlivý = *snášelivý*. — **S.**, v math., *úměrný*, proportional, proportionirt. Slk.

Srovnaný; *-án, a, o*, vz Srovnati. — **kde.** Šaty v truhle s-né. Er. P. 332.

Srovnatel, e, m., vz Komparativ. — **S.**, der Vergleicher, Ebner.

Srovnatelka, y, **srovnatelkyně**, ě, f., die Vergleicherin, Ebnerin.

Srovnatelnost, i, f., die Vereinbarlichkeit. D.

Srovnatelný, vereinbarlich. D.

Srovnati, *srovnávati* = *rovné n. stejné učiniti*, ebnen, eben machen, gleich machen; *přispůsobiti*, anpassen; *přirovnávati a podobnost n. rozdíl znamenati*, vergleichen, gegen einander halten; *spořádati*, ordnen, schlichten, in Ordnung bringen; *nahraditi, vyrovnati, vyplatiti*, ausgleichen; *smířiti, smluviti*, vergleichen, versöhnen, vereinigen; *srovnati se, za dobré býti*, sich vergleichen, vertragen, einig werden; **se** = *rovným, stejným se státi*, gleich werden, gleich sein; *hoditi se*, passen, entsprechen, überein- o. zutreffen, übereinstimmen; *téhož zdání býti, totéž mysliti*, übereinstimmen; *snášeti se*, sich vertragen, einig sein. Jg. — **co, koho:** zem, Ros., cesty, Flav., železo (rovné učiniti), Kom., dříví (spořádati), Ros., haldu (odkliditi), Vys., nesnáze, Let. 357., díly kosti (zlomené, in die entsprechende Richtung bringen), Sal. 168.; roztržky s. a spokojiti, Čr.; postel, Dch.; hlasy. V. Srovnáme to (vyrovnáme, zaplatíme). Us. S. sváry (narovnati). Martim. On je srovnal (smířil). Us. Jména přídavná a příslovce od přídavných odvozená srovnáváme či stupňujeme. Bž. 62. Pakliby jich s. nemohli, ať sobě ubrmana zvolí, jakož obyčej jest v právě. NB. Tč. 48. — **co čím:** prkno hoblíkem, V., podlahu píchem, Kom., váhu přídavkem závaží. Kom. — **s čím**, neut. = *srovnati se, za dobré býti, obcovati*. Těžko s tebou s. V. Tělesní s tělesnými snadno srovnají. Kom. Nemohl s biskupem srovnati. Plác. — Br., Jel., St. let. — **co, se s kým (čím) s čím:** pevnosť, město, domy, hory s zemí (s prstí, D.) s. (= povaliti). V. To se nedá s tvou povinností s. D. Alexandra s Caesarem s. D. Nemohl s horníky se s. Dač. I. 107. Kdo se nesrovnává s chlebem (kdo ho rovně nekrájí), nesrovnává se s lidem. U Rychn. Msk. Leč se srovnají (lidé) vůlí, úmyslem i skutkem s přikázáním božím. Chč. 452. Co by se s-ly kopce s dolinami. Sš. P. 584. Řeč se s řečí nesrovnává. NB. Tč. 183. Srovnáme-li slova ta se slovy předešlými. Sš. II. 10. Podobné věci s nepodobnými s. Kom. Chci se svámi s. (vyrovnati). Us. Aby se skutek se slovy srovnával (shodoval). V. S. se s kým (téhož mínění býti; snášeti se; stejným býti). Kom. Opis (přepis) s originalem (s prvopisem) s. Us. Koncept s přepisem na čisto s., J. tr., vysvědčení s katalogem. Trest má se s-vati s přečinem. J. tr. S. hlavní knihu s úvěrnou. Nz. To se s pravdou srovnává. V., D. Srovnává se konec s počátkem. Jel. Když se žaloba s půhonem nesrovnává, buď půhon zdvižen. Nál. 159. — **se.** Vz nahoře. Zajíc se s-al (ač postřelen byl, přece se vzchopil a odběhl). Šp. To podobenství se nesrovnává (nepřipadá), trifft nicht zu. Us. Dch. A mistři a kněží všickni pražští zjednali a srovnali se. Let. 106. S-vá se to (congruit, trifft zu). Us. Šd. Ten kdož by obstavil, též aby vsazen byl s tím, kohož obstavuje a tu aby spolu seděli, pokadž se nesrovnají. Zř. selské v Loučanech. 1525. Šd. Co by se s-ly dvě dolenky spolem, zůstaň tady milá taky s pánem Bohem. Sš. P. 584. Podnes se nemohou s. a snésti. Čr. — **co proti čemu.** Život proti životu srovnávají. V. — **koho ke komu:** Alexandra k Caesaru. D. — **se s kým v čem (kde).** Srovnej se s nimi v řeči (totéž mluv). Us. Není náležitá věc, aby člověk v přirozených věcech s hovady se s. měl (jim stejným býti). Byl. S-ti se s kým v mínění (téhož zdání býti), V., v počtech (smluviti se). Us. Manželka, by zejména do zápisu podlé manžela pojata byla, po smrti jeho před dětmi v statku po něm zůstalém nic napřed míti nemá, než s nimi v dílích srovnána býti má. Kol. 47. Aby se cizozemec ve všech povinnostech s obyvateli země srovnal. Er. S. uhlí v kamnech, v peci. Us. Dch. Oslu těžko jest v skocích jelenu se srovnati. Ctib. Hd. Nemohů sě v počtu s., že by byly zaplaceny. NB. Tč. 32. Mně se to nemohlo nijak (v hlavě) s. = nemohl jsem tomu porozuměti. Us. Vk. Který by se srovnal v obyčejích nešlechetných s nimi. Hus I. 462. — **se na čem.** Někteří historikové se na tom srovnávají. Pref. Jednomyslně se na tom srovnali, že... D. S. si něco na mysli. Us. Nl. — Bart. I. 15. — **se o čem.** O čase se nesrovnávají historikové. Proch. O této třetí otázce a odpovědi na ni dané nesrovnávají se vykladatelé. Sš. J. 27. — **se o co** (smluviti). V., J. tr., o cenu. Us. O vše se srovnati a snésti. Š. a Ž. Smluvili jsou se a s-li o ty o všecky různice. Václ. I. Rád by se s ním o ty peníze srovnal. Brt. S. 73. Nedělejte z toho městských hodů, aby jídlo nevystydlo, než se o první místo srovnáme. Shak. Tim. at. 47. S-ti se s kým oč. Let. 305., Žer. Záp. II. 22. Srovnal se se sousedem o dřevo. 17. stol. Bratr s ním o to s. se chtěl; Toto vám oznamujem, že jsme jich o to sami s-ati nechtěli. NB. Tč. 166., 232. Srovnaly-liby se o ty dluhy, chvála Bohu. Půh. II. 622. — **co komu.** Aby příměří králi srovnal. V. — **co mezi kým.** Aby ta nesnáz mezi nimi srovnána byla. Sedl. Rychn. 37. — **co kam:** hraničku do kamen. Us. Dch. — **jak.** *Dobře* se srovnávati. Us. Šd. List ten se úplně srovnal s přepisem slovo **od** slova. Půh. II. 75. My jsme se již potázali a za jeden člověk srovnali. Tov. 75.

Srovnavací = *ku srovnání sloužící*, Vergleich-, vergleichend. S. mluvnice, Č., systemy, Víd. list., stupeň (vz Komparativ). *S. věty příslovečné* uvozují se spojkami *jak, jakož, co, jelikož* na označenou, že dvě věci svou povahou stejně n. podobně se k sobě mají; anebo spojkou *než* po komparativě

na označenou, že jedna věc nade druhou předčí. A) **S indikativem** *o skutečném přirovnání*. Jak Bůh ráčí, tak ať kráčí. Dobře čiň, co můžeš. Jazyk náš není tak úzký ani tak nehladký, jakož se některým zdá. Vz jmenované spojky. — *Pozn*. O chybném *prý* užívání spojky *než*, vz *Než aby* (II. 167. b.). — B) **S konditionalem** *o přirovnání neskutečném, pouze pomyšleném*. Lid všude stál na vrších tak hustě, jakoby na les hleděl. Nemoc přestala, jak by utal. Co by pět napočítal, byl na místě. Vz více v článku *Jak* (II. 596. b.). — *Pozn*. Srovnavací spojka *jako* druhdy se vypouštívá a klade se pouhý konditional. Nečiním toho bez rozumu, bych se snad smyslem pominul. Vidělo se jemu, by byl na velikém poli. Brt. S. §. 511. — S. plat, Kollationirungsgebühr. J. tr. S. jazykozpyt. Us. Dch. Tudy užívá apoštol slovce s-cího. Sš. II. 205. S. spojka. Nz.

Srovnavač, e, m. S. malý, der Schabhobel. Skv. — **S.**, *srovnatel*, der Gleicher, Vergleicher, Ebner. Jg.

Srovnavačka, y, f., die Gleicherin. Jg.

Srovnavačný, vergleichend, Vergleichungs-. S. slovář. Vid. list.

Srovnavadlo, a, n. = *srovnavací kladivo*, Abschlichthammer, m. Šp. — **S.**, Vergleichungsgegenstand, m. Tudy jiného potřebí vyhledávati s-dla. Sš. J. 211.

Srovnávání, vz Srovnání.

Srovnavatel, e, m., der Ordner, Ebner, Gleicher, Ver-, Ausgleicher. S. různic. Jel. — **S.**, vz *Srovnatel*.

Srovnavatelka, y, **srovnavatelkyně**, ě, f., die Ebnerin, Gleicherin, Vergleicherin. Jg.

Srozum, u, m., *srozumy*, pl., **lépe:** pojetí; smysl, rozum, der Begriff. Rk. — **S.**, *smysl*, der Sinn. Mark. Lg. 117.

Srozuměle, einvernehmlich, einverständlich. Dch.

Srozumělivý, einverständlich. Zlob. — **S.**, *srozumitelný*, verständlich. Koll. Čít. 124.

Srozumělý, einverstanden. D.

Srozumění, n., *porozumění*, das Verstehen, Verständniss. K s. těžký, nesnadný. V. Pro lepší s. toho přidáno. Br., J. tr. Na s. dáti (komu co) = návěští dáti, napověděti. Ros. Nevtipil se, ač jsme to jako po lopatě na s. dávali. Sych. — **S.** *tajné* = 1. *umluvení*, das Einverständniss, heimliches Verständniss. S. **s někým míti v něčem**. Dh., Br., V., J. tr.; v s. s někým býti. J. tr. Na oko zdá se býti Turkův nepřítelem, ale tejně s nimi s. má. V. On má o tom s ním postranní s. Sych. To se vše pod s-ím dálo (na oko, na bílo, k mámení jiných). — 2. Ta smlouva stala se pod s-ím (pod důvěrností), im Vertrauen. Ros. — **S.**, *důvěrnosť, dorozumění*, das Vernehmen, Einverständniss. Dobré s. zachovati. D. Jsme spolu v s. (dobrém). Kom. Dobré s. s někým udržovati. Dch. V těch věcech, kteréby se služby JMC. dotýkaly, aneb k dobrému země této se vztahovaly, račte chtíti se mnou v dobrém s. státi. Žer. 340. V příčině toho rozhoduje místodržitelství v s. s vrchním soudem, im Einverständnisse, **lépe:** rozhoduje místodržitelství usnešší (usnesouc) se o to s vrchním soudem zemským (t. j. rozhoduje společně), místodržitelství rozhoduje slyševši vrchní soud zemský (t. j. rozhoduje o své moci, samo), Sb., n. rozhoduje společně se soudem. Šm., Š. a Ž.

Srozuměný; *srozumën, a, o*, verstanden, *porozuměný*. Aqu. Někomu něco na s-nou dáti, zu verstehen geben, nahe legen, bedeuten. Vz Srozumění. J. tr., Dch., Brt. S. 88., Sd. Na s-ou dostal. Zlob. Vz Náhled. **Jsem s. s něčím** (einverstanden), dle něm. a **lépe:** svoluji k tomu, aby; nebráním, aby-ne; dovoluji, aby; snáším se s tím, aby atd. **Jsem s. s někým,** *lépe*: sjednávám se, snáším se, shoduji se, dorozuměl jsem se s kým. Vz tato slovesa. Brs. 2. vd. 235. Ty věci, které jsú stvořeny, s-né se vidie. Hus I. 83.

Srozuměti, ěl, ěn, ění; *srozumívati* = *rozumem pojíti, věděti, co kdo chce říci*, verstehen, begreifen; **sobě** = *zmoudřeti, usmysliti, upamatovati se*, sich eines anderen besinnen, zu sich kommen. Jg. Tehdy ciesař s-měv, ssedl s koně; To uvedl jsem o bázni, aby bylo s-míno, kterak naděje jest čekání budúcího blahoslavenstvie a nebudúcí psoty. Hus II. 127., III. 158. (Tč.). — **čím.** A tiem rozumieš, že není rozumem osažený (Bůh). Hus II. 106. — **odkud.** Avšak i to mi vděčné a příjemné bylo, zvláště když jsem také odjinud s-měl, že jste se ve zdraví domů dostati ráčil. Žer. 339. — **jak.** Jakož jste pak onehdy *štře* s-ěli. NB. Tč. 131. — **komu, čemu.** Srozuměl jsem mu, co chce. Ros. S. svým bludům (poznati je), V., D., nějaké řeči. D. Srozuměvše tomu všemu předsevzetí. Skl. I. 234. Těm věcem těžko bude snad s. Vš. Ty listy vám posýlám, jimž srozumíte. NB. Tč. 38., 28. — **z čeho.** Z toho dýmu srozuměl, že . . . V., Kom., J. tr. Jakož ste z prvnieho našeho psaní s-li. NB. Tč. 99. — **o něčem.** Troj., J. tr. — **že.** Srozuměl, že má jíti domů. Us. S-uměl jsem, že chceš preč. NB. Tč. 163., 210. A s-míš, že Bóh v sobě jest neosažený rozumem; A také s-míš, že obecně bojové jsú nespravedliví. Hus III. 106., I. 161. — **sobě.** V. Nesrozumí-li sobě dnes a navrátí se k poslušenství. V. Jestli byste sobě sami neráčili chtíti s. Žer. 329. Jitie na počátce k večeři připuzením nenie libé, ale potom, když člověk s-mie sobě, bude jemu volné a tak i libé. Hus II. 258. — Br., Tkad. — **se (sobě) s kým** (= sobě tajně rozuměti; něco pod srozuměním dělati), sich heimlich mit einander verstehen, sich einverstehen, einverstanden sein, sich mit Jemanden vernehmen, unter einer Decke liegen, zusammen sich verstehen. Jg. D., Ros. — **se s kým o co:** o jistotu s účastníky. Řd.

Srozumidlo, a, n., prostředek ku dorozumění-se, das Verständigungsmittel. Jazyk je s-dlem mezi lidmi. Sš. I. 263. (Hý.).

Srozumitelně čísti, verständlich, Br., povídati. Ros.

Srozumitelnosť, i, f., die Verständlichkeit, Deutlichkeit, Klarheit. V., Nz., Koc.

Srozumitelný = *zřetelný*, vernehmlich, verständlich, deutlich, klar. S-né učiniti. V. S. hlas (výslovný). V. Světlými a s-nými slovy jim mluvil. Br.

Srozumívati, vz Srozuměti.

Srozumný = *srovnávající se s rozumem jiného čehos*, einverständlich, im Einklang mit anderen. Mark. L. 194.

Srozumovati se s kým = *srovnávati se*, übereinstimmen. Marek. L. 194., 196.

Srp, u, **srpek**, pku, **srpeček**, čku, m. = *kosák, kosatec, klepanec, kosička*, die Sichel. Šp. V MV. nepravá glossa. Pa. S. zubiti, klepati, ostřiti. Šp. Ženci srpem obilí žnou. Kom. S. zubatý, Šp., na trávu, na blínu. D. Jatému nos srpem uřezal. V. V létě srpa, můj synečku, v zimě přaslice. Sš. P. 539. S. dobře bere. Us. Dch. To žito roste tak, že bude muset brzo na srp (požato býti). Us. u Rychn. Měly tě srpy zubaté a jedna z nich kosu; Dávala jim srp, plachtičku. ej my chceme tvů ručičku; Srp, plachetku vzala, na trávu se brala; Srpeček ja vezmu, rozmarijan sežnu, na sveho tacička ešče raz pohlednu; Ach dybych já měla takový srpeček, co bych si prožala do hrobu chodníček; Vem srpečky, prošvarná děvečko, pujdzěmy ho (hrách) žať; Nechce von mně můj s-ček dobře žít; Tráva malá, rosa žádná, srp topé (= tupý): jenom ty jé vyklepé. Sš. P. 45., 189., 444., 490., 492., 539., 627. (Tč.). Právo jako srp; až spravíš, bude jako podkova. Smil. Měsíc vyjde v srp. Us. Kalló. Srp v cizí žeň vpustit (do cizích věcí se míchati). Prov. Jg., Šm.

Srpař, e, m., *kosař*, der Sichelschmied. V. Vz Srpník.

Srpařský, Sichelschmied-. S. ulice. Mach.

Srpatý, sichelförmig. Techn. I. 272. S. brvoblan. Šp.

Srpeček, vz Srp.

Srpek, vz Srp. — **S.**, rostlina. S barvířský (jelení traňk), serratula tinctoria, die Färberscharte, vz Rostl. 940., Kk. 165., Čl. Kv. 201., Slb. 414.; s. polní, falcaria Rivini, FB. 91., Čl. Kv. 337., Slb. 587.; s. úhorní, oset, serratula arvensis, die Ackerdistel; s. chrpovitý, s. cyanoides. Flora 165.

Srpen (na Slovensku *Srpeň*), pna, m. (vz A strany genitivu), August, m. S. od *srp*, kteréhož nástroje potřebují ve žních, které toho času jsou; tedy = srpný měsíc, měsíc žní. Er. Co srpen nedovaří (nedovařil), září nedopeče. Vz Hospodářský. Lb., Er. P. 85. V s-pnu když půlnoční vítr věje, bez deště slunečko hřeje. Kda.

Srpeň, pně, f., antholiza, die Rachenlilie. S. ryzovitá, a. aethiopica. Vz Rostl. 1543.

Srpenec, nce, m., critamus, die Sichelmöhre, rostl. Slb. 587.

Srpice, e, f. S. štírová, panorpa communis, členovec síťokřídlý. Vz Frč. 151.

Srpiti, il, en, ení = *srpem žíti*, sicheln. — **co**: trávu. Rk.

Srpkovitý, falcatus. S. porostlík, bupleurum falcatum, rostl. Flora 165.

Srpkový, od *srpku*, von der Färberscharte. S. pcháč, cnicus serratuloides. Flora 165.

Srpnáče, e, n., der Augustapfel. Tpl.

Srpné, ého, n., das Sichelgeld. Gl. 320.

Srpní, sichelförmig. S. přihrádka v mozku. Krok.

1. **Srpník**, a, m., falcifex, der Sichelhauer. Tk. II. 376., 381. Vz Srpař.

2. **Srpník**, u, m., *srpek*, serratula tinctoria. Ja. Vz Srpek.

Srpnovec, vce, m., der Augusthafer. Šm.

Srpnový, August-. S. dnové. Ros. S. oves = černý, chlupatý n. srstnatý. Vaň. S. hrom vánoční bláto. S. déšť vinici nehoví. Vz Červen.

Srpný, Sichel-. S. panna Marie = navštívení panny M. Na Slov. S. plat (plat od srpu), das Sichelgeld. Slov.

Srpokřídlec, dlce, m., motýl. S. vrbový, platypteryx fulcula, Weissbirkenspinner; březový, p. lacertula, Birkenspinner; lipový, p. sicula, Marienmotte; dubový, p. hamula, Rothbuchenspinner; olšový, p. curvatula, Waldlindenspinner; trnkový, p. spinula, Schlehendornspinner. Vz Km. 1878. 446., 567.

Srponožka, y, m. a f., albunea, korýš. Krok.

Srpoš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh., Šd.

Srpota, y, m., osob. jm.

Srpova hora. Vz Tk. II. 268.

Srpovito-. Srpovitosehnutý atd., sichelförmig gebogen. Rostl.

Srpovitý, falcatus, sichelförmig, díl plochý n. silně smačknutý, obyč. úzký, po krajích prohnutý, tak že jeden kraj poddutý, druhý naddutý na př. listy kořennové kosatce obecného. Slb., Rst. 495.

Srpozubák, a, m., der Sichelzahn (předpotopní zvíře). Šm.

Srpuška, y, f., foenus, hmyz. Krok. II. 260.

Srsa, y, m., osob. jm. Dač. I. 16.

Srsť, i, f., **srstka**, **srstička**, y, f. S. od *srch* v sršeti hirsutum esse (sršatý, horridus). Šf., Gb. III. 111. S. = žíně, das Rosshaar. Na Ostrav. Tč. **S.** = chlupy na zvířatech, das Haar, der Balg. S. krátká: *chlupy*; s. dlouhá na konci ocasu: *střapec*; svazek chlupů měkkých na některém místě: *chomáč, chundel, dlaka*; Haare an den Samen vielsamiger Früchte: *čupryna*. Nz. S. bobrova, kozí, sobolí, kravská, vlčí, Jg., koňská, velbloudová, velbloudí, zaječí, mořená, sušená, Kh., měkká, jemná, řídká, hustá, hrubá, dlouhá, krátká, Jhl., tvrdá, lesknatá, kudrnatá, vlnitá, ježatá, kozličí, břišní, podbřišní, králičí, letní, zimní, zježená, hladká; na krku medvěda: *hříva*. Šp. Ježkovi *ostnové* jsou místo srsti. Kom. Kůň s. pouští. Srsť koně hladce lež a stkvej se. Jg. Škořepiny, kůry, kůže, bodláky, srsť, vlasy atd. V. S. železným hřebenem česati; proti srsti pracovati. Šp. Houně ze srsti kozích. Srstmi velbloudovými oblečen. ZN. Kdož mě srstí přiodil než ty, jenž jsi mne stvořil? Sš. P. 69. Ten už nemá na svojom bydle ničeho nic, ani srsti, ani nitky. Dbš. Z toho ani srsti nezůstalo (nic). Mt. S. To mu je po (proti) srsti. Mt. S. Po srsti hladiti (jak leží), proti srsti hladiti (opak). Jg., Pk. Hladiti koho po srsti (pochlebovati, lahoditi), proti srsti (nelíbého něco mluviti, drážditi ho). Jde všecko proti srsti (nedaří

se po vůli. Vz Neštěstí). Č. Nebolo mu to po srsti. Ht. Sl. ml. 237. Česá se proti s-sti (od předu do zadu). Ehr. Hlaď sobol po srsti i proti srsti, vždy se hladí. Ctib. Hd. Dáme mu hajc proti srsti (bití. Vz Trest). Č. Vlk změní s., ale ne povahu. V. Vlk po srsti a beran po rounu poznán bývá a liška, že dlouhý ocas mívá. Rým. Vlka po srsti (znej a ptáka po peří). Ros. Liška srsť mění, ale obyčejů nezmění. Č. M. 223. Vadíme se o kozí srsť, ješto jí není ani s hrsť. Lom. Vz Vlas. — S. = *barva koně, vola* atd., die Farbe eines Pferdes, Ochsen atd. Jaké jest srsti (barvy)? Ros. Koně do vozu s-sti jedné. St. skl. Kůň srsti bílé, černé atd. L., Rkk. — S., *srsti* = *vlasy v obočí*, die Haare der Augenbrauen. Ras. — S., *vlas, chlupy u kloboučníka*, der Uiberzug. Srsť na aksamitu. Techn. — S. *v rostlinství* = vlasy tuhé, maličko položené, die Rauhhaarigheit. Rst. 495., 173.

Srstanka, y, f., leucophra, prvok. Krok. II. 521.

Srstěný, *ze srsti,* von Thierhaaren. S. sitko (vlásenné). Bern.

Srstička, y, f., *malá srsť,* der Balg. D.

Srstina, y, f. = *srsť,* der Balg. Bern.

Srstiti, il, ění = *zpěčovati se, ježiti se,* sich sträuben. — **proti komu.** Lidé srstili proti němu. Us.

Srstka, y, f., vz Srsť. — S., *angrešt, polokeř, meruzalka, srstka,* ribes grossularia, der Stachelbeerstrauch, die -staude; *ovoce: srstky* (V.), *chlupatky, agrešt, angrešt, jahody zelené, polky, meruzalky,* die Stachelbeere. Rstp. 686. Vz Schd. II. 299., Čl. 47., Kk. 203., 204., FB. 96., Čl. Kv. 350., Slb. 491.

Srstnačka, y, f., bessera, rostl. Vz Slb. 361.

Srstnatec, tce, m., lachnaea, rostl. lýkovcovitá. Rostl. I. b. 234.

Srstnatěti, ěl, ění, Haare bekommen. D., Ros.

Srstnatosť, i, f., hirsuties, die Haarigkeit, Rauhhaarigkeit. Rst. 495.

Srstnatý, *srstí obrostlý,* haarig. S. dravá zvěř (das Haarwild), jelen, D., netopýr, Kom., oves. Vaň. S. zboží, die Rauhwaaren, kožešiny. Obchod se zbožím s-tým, prodej zboží s-tého, J. tr., kůže. Šp. — S., hirsutus, rauhhaarig, langstreifhaarig, v bot. = obrostlý chlupy odstávajícími, dosti tuhými ač nikoli ještě pichlavými. Čl. Kv. XXVII., Rst. 495.

Srstnokalich, u, m., bystropogon. Rostl. I. a. 245.

Srstnokoruník, u, m., lasiopetalum. Rostl. I. a. 252.

Srstnomedin, u, m., drypetes. Rostl. I. b. 228.

Srstnonitka, y, f., trichonema. Rostl. I. b. 268.

Srstnoplod, u, m., medusa. Rostl. I. a. 222.

Srstný, *co má srsť,* haarig. S. dobytek. Ms. Jg. S. zboží = srstnaté. Rk.

Srstoň, ě, m. = *nesnášelivec, prchlivec.* U Bysterska. Šn.

Srstonitý voměj, aconitum eriostemum. Rostl. III. a. 48.

Srstule, e, f., dasytes, hmyz. Krok. II. 252.

Srš, e, m., *bzučení sršně.* Ros.

Sršák, u, m., der Eiterstock. Tpl.

Sršán, vz Sršeň.

Sršanství, n. = *vzteklosť,* die Tobsucht. D.

Sršatý = *nehladký, hrozný,* rauh. Lid ten s. a v samém neřádu zerzavělý. Háj. S. ukrutník. Pulk.

Sršavý = *séšlavý.* S. řeč. Pal. III. 1. 305.

Sršeň, šně, m., nyní f., **sršán,** a, **sršňák,** a, m.; v již. Čech. **sršín,** a, m. Kts. S. od *srch* v *sršeti.* Šf. S., největší vosa, vespa crabro, die Horniss. BO. Vz Schd. II. 512., Frč. 169. Sršeň. V. Sršňové a vosy ostrého jsou žahadla. Kom. Sršně z nosu, blázen zcela (odbytí)! Dh. 127. To byl člověk jako sršeň = zlý. Němc. Nasršený jako sršeň. Slov. Dbš. Sršně rozdrážditi. Prov., Jel. Sršně na sebe drážditi. Uštípl ho s-šeň; Sršeň naň sedl; Má sršně v hlavě (= jest rozhněván; vz Hněvivý); Mezi sršně dmýchati, sršně drážditi (popouzeti někoho); Málo sršňů mnoho much zapudí (zapouzí). Č. Sršně na sebe dráždí. Vz Všetečný. Lb. Nedražď sršňů (nepopouzej hněvivého člověka). Ros. Přilítl na mne jako s.; Rozlítili se na nás co sršně; Ty stařeny se do mě co sršně sypaly. Jg. Vyzáblý co s. V. Vz o sršních více v S. N. a strany přísloví: *Moucha.* — S. *koňský,* asilus, die Rossbremse. Reš. — **Sršán, sršoun** = *člověk hněvivý a zlý,* ein Tobender, Zorniger. Us. Jest s. bez medu (hrubý). Č. — S., *dřen v nežitu,* der Eiterstock. Us.

Sršení, n. Vosí s., die Wespenwuth. Dch.

Sršeti (šršeti), el, ení; *sršívati* = *hlas podobný vydávati, bručeti,* summen, sumsen; *sápati se, vztekati se, soptěti,* toben, schnauben, wüthen, rasen; *vycházeti srše,* sprühen; *bázlivě utíkati,* furchtsam laufen. Jg., BO. — **abs.** Jiskry srší. Rk. Již ti sršie (bázlivě utíkají). Výb. I. 1118. 17. Kroupy jen jen steely (se sypaly). Mor. Šd. Prší jen srší. D. — **komu kde.** Srší mu v kotrbě (fučí, hučí, nemá všech doma). D. — **čím:** zlostí. Us. — **na koho.** Plk. S. se na koho, sich bäumen, sträuben. Na Ostrav. Tč. — **čím proč.** Sršiece hněvy pro podávenie sestry. BO. — **co:** pomstu. Us. — **odkud.** Hrozný, až z něho srší (až z něho strach jde). V. Z toho až strach srší. Br. Z jeho očí séšely jiskry. Us. Séšela rozkoš z jeho očí. Puch. Oheň z očí, z nozder mu srší. Sš. Sm. bs. 219. — **před kým** (bázlivě utíkati). Pastýř před vlkem srší. St. skl., Alx. 1098.

Séšivý, sprühend. Dch., Šm.

Séšlavosť, sršavosť, i, f. = *vztěkavosť, sápavosť,* die Tobsucht. Th. Vz Vztek. — S. = *zimomra, mrazení v těle,* das Frösteln. U shnilé zimnice s. s horkostí pichlavou se střídá. Ja.

Séšlavý, sršavý = *kdo srší, bručí,* summend, heiser redend. S. hlas. Kram. — S. *počasí,* schaurig, Regen-. Th. div. — S., *hrozný,* schauervoll, schauderhaft. S. poušť. Br. S. časy. Pláč. S. vzezření. Kom. Prax. p. 21. — S., *sápavý, vztěkavý,* wüthend, zornig, tobend, giftig. S. zuřivosť, Kom., nenávisť. Plk.

Sršleň, ě *(sršlen,* a, Plk.), m. = *sršeň.* D.
Sršňový, Horniss-. S. žihadlo. Zlob.
Sršný, sprühend. Dch.
Sršoň, ě, m. = *sršeň* (přezdívka). U Opav. Klš.
Srub, sroub, u, *sroubek,* bku, m. = *co se sroubí, sesekne, odsekne, zvl. jedním rázem,* etwas Abgehauenes. Sruby dělati = hlavy srubovati. Zlob. — **S.,** *roubení ze dříví, roubení u studny* atd., das Zimmerwerk, die Zimmerung. Mšk., Bkř. Vz Stranice. Hrad se srubů hlinou oblepených. Háj. Stodoly z plotů aneb srubů dřevěných, hlinou omazaných dělají. V. — **S.,** *dřevěný pokoj n. stavení k jakékoliv potřebě, komora, kůlna, sýpka* atd., ein hölzernes Gebäude, Gemach, Kammer, Schopfen; na Slov. *chýška dřevěná,* také *úzký žalář* (Hdk. C. 144.). *S. v horn.,* das Gezimmer, Gevier, Schloss. S. střídový, das Streckengezimmer, das Streckenpaar, jámový (jámový věnec), der Schachtkranz, das Schachtgevier, pomocný, das Hilfspaar. Hř. S. hlavní, das Hauptgezimmer. Bc., Hř. Boudy lesní opustíce sruby při vodách stavěli. Háj. Blázni do sroubku zavřeni bývají (do blázince). Kom., V. Já spávám ve s-bu. Slez. Šd. S. k ukládání špíže, obilí, mouky atd. U Opavy. Klš., Pk. S. vodní = vodárna. Sp. S., sklep nadzemní. U Jižné. Vrů. S. na vodě, die Pfahlbaute. Gl. 320. Cf. Tk. IV. 21., 26., 74. — **S.,** *zvláště stavení podobné k obraně před nepřítelem,* das Bollwerk aus Pfählen, Blockhaus, der Holzthurm. Pražané s-by proti hradu pražskému vystavené sbořiti dali. V. Chtěje odtud pryč sruby rozvozil. Půh. II. 26. — **S.** *svádecí, výhon,* die Abweisebuhne, jímací, die Schöpfbuhne. Nz. — **S.,** die Schrotwand. Nz. — D., Plác., Troj., Ben.
Srúbek, vz Sroubek.
Srúbiti, vz Sroubiti.
Srubnice, e, **srubnička,** y, f. (zastr.) = hrubší dělo k lámání praků sloužící (že leželo na srubu nebo že k bourání srubů sloužilo. Gl. 320.). Hrš. (Km. II. n. b. 120.), ein Geschütz. Zlob. Z jedné s-ce dosti velikou kouli na město vystřelili. V.
Srubový zámek, das Gezimmerschloss, v horn. Bc.
Sruby, něm. Srub, ves u Chocně; něm. Heuhof, ves u Dolejšího Nýrska. PL.
Sručiti se, sich gegenseitig verbürgen. Šd., NB. Tč. 214.
Sruhač, e, m., alfagus, alpagus, zastar. Aqu.
Srukovati se s kým = *ruce si dáti, zasnoubiti se,* sich verloben. Koll., Šd., Dbš.
Srunditi, il, ěn, ění = *svaditi,* zusammenhetzen. — **se** = *svaditi se,* in Zank gerathen. Us. u Petrovic. Dch. — **S.,** *sběhati,* ablaufen. — **co.** On celou ves srundil. Us.
Srůňka, y, f. = *sroňka, malá sliva,* Zwetschke, f. D.
Srupnouti, pl, ut, utí; *srupati* = *sníst*i, zusammenessen. — **co.** Us.
Srůst, u, m. S. pravidelný, nepravidelný, die Zusammensetzung, der Zusammenwuchs. Vz Srost. Nz. — **S.** = *srostitost,* die Konkretheit. Nz.
Srůsti, srostu, srostl, ení; *srostati, srostávati* = *do hromady růsti, spojiti se,* zusammenwachsen; *dolů růsti,* herunterwachsen; **se** = *srůsti,* zusammenwachsen, sich vereinigen; *k zemi růsti,* abnehmen; *kristalisovati se, hlatiti se,* krystallisiren. Jg. — **abs.** Ty stromy srostly. — **odkud.** Ten strom dolů se skály srostá. Jg. — **se v čem:** v lásce se srostli (sjednotili). Kom. — **se s čím.** D. — **se.** Sanytr se sroste. Us. — Jg.
Srušiti se = *ssouti se.* V Křížkově slovníku.
Sryátka, y, f. = *syrovátka.* Na Slovácku. Tč., Šd.
Srým, *lépe:* Srem. Vz Srem.
Srymování, n., die Konsonanz. Dch.
Srýpati; *srýpnouti,* pl, ut, utí, abhauen. — **co komu.** Aby ti kat hlavu srýpl. Prov.
Sryšiti, il, en, ení = *sehnati,* zusammentreiben. Sryšil je **do** hromady. Ros.
Srýti, sryji, ryl, yt, ytí; *srývati,* herab- o. zusammenwühlen. — **co čím kdy zač.** Tímto rýčem celou zahradu **ve** třech dnech nám *za* skrovnou mzdu sryl. — **co komu.** Hlavu musili mu s., abhauen. Bart.
Sryzek, zku, m., hořejší díl máselnice, který na tlouk se navléká a do dílu spodního či vlastní máselnice se zaráží; *sryzeček* díl máselnice v sryzku bývající. U Vysok.
Ssací, Saug-. S. klapka, pumpa, stroj, trouba, trubina, der Saugschlauch, Nz., přístroj, papír, Dch., záklopka, das Saugventil. Hrk. S. pipeta, die Saugpipette. Sp.
Ssáč, e, m., vz Ssal.
Ssaditelnosť, i, f., die Absetzbarkeit. Nz.
Ssaditelný, absetzbar. Nz.
Ssaditi, *sesaditi,* il, zen, ení; *ssázeti,* el, en, ení; *ssazovati, sesazovati* (u Opavy: *sesazať,* Klš.) = *v jedno saditi, spojiti,* zusammensetzen; *dolů saditi,* ab-, herab-, heruntersetzen o. heben; setzen. Jg., Ž. wit. Moys. 7. — **co, se (kam): na** klej (= klejovati), V., **v** hromadu. V. Nedopouštite, aby králové zlé biskupy ssazovali. Hus I. 181. Ssaditi konšely. Dač. I. 27. Běda pyšným, kteří budú ssazeni v poslednie miesto s Luciperem. Hus III. 365. — **se jak:** Sanytr v drobné cianky (cánky, Vys.) se ssadil. Vys. — **co z čeho:** podlahu, stůl z prken s. — **koho odkud: s** koně, NB. Tč. 239., Št. N. 331., Dač. I. 94., někoho s úřadu, D., z důstojnosti, Sych., se služby. Zlob. S. někoho s království. V. S. koho s kněžstva, Dal. 110., Hus I. 465., II. 258., s papežství. Hus I. 403., 8. Ssadil jest mocné se stolice a povýšil jest pokorných. Hus III. 256. — **proč.** I v novém zákoně papeže sú ssazovali pro zlosť a jiné vsazovali. Hus I. 181. — **co čím:** kameny olovem s. (spojiti). V. — **se.** Saně se ssázejí (jdou na zvrat). Us. Dům, zeď se ssází. Vys. Mléko se ssází (sráží). Otok se ssází. Krab. — **co, se kde.** Že **před** Bohem jsú kleti, ssazeni a že nedóstojně slúžie. Hus III. 237. Voda **ve** sklenici se ssadila. Us., D. Hráz **na** několika místech se ssadila (slehla, snížila). Vys.
Ssádka, vz Sádka.
Ssadlo, ssadélko, ssátko, a, n., *náčiní k ssání, ssací stroj,* das Saugwerkzeug. Jg.

Ssajidlanka, y, f., tergipes, plž. Krok.
Ssajidlo, a, n., *lépe*: ssadlo. Jg.
Ssal, a, m., *ssáč* = *kojenec*. Rozb. 120., Žalt. wit. Vz Ssanec.
Ssanec, nce, m., der Säugling. Reš., Ž. wit.
Ssání, n., das Saugen. Us., Hus I. 260. Až jeho jest s. ostavila. Bj.
Ssatanášeti, el, ení, Satan werden. Zlob.
Ssáti, ssaji a ssám a ssu, ssal a ssál, ssání; *ssávati*; staří psali také: sal n. sál s jedním *s*. Ht. V obec. mluvě: *cucati*. — **S.** = *tekutosť z něčeho do sebe táhnouti*, saugen, lullen. Jg., Ž. wit. Deut. 13. — **abs.** Dítě ssaje n. ssá n. sse. Us. Dáti ssáti, dáti se ssáti. V. Dítě chce s. Us. Dietky, ježto ještě ssů. M., ZN. — **co, koho:** med, Nej., prsy, Hus I. 329., II. 101., III. 103., BO., vemeno, Kom., mléko, Us., matku. Volk. Medvěd tlapu sse. Č. M. 282. — Št. N. 219. — **čím:** ústy ssáti něco. Tkad., Jd. — **čím kde:** ústy sse v tom místě. Ler. — **co odkud (čím, k čemu):** z prsu po lázních. Lk. Tyran daněmi sse krev z žil svých poddaných. V. Zřídka sobě co lidé z prstu vyssou. Č. M. 107. Sladkosť užitků zemských z něčeho s. k utěšení těla. Chč. 302.
Ssátko, vz Ssadlo.
Ssavcokam, u, m. S-ky, thereolitha, zkameněliny ssavčí. Krok. I. c. 82.
Ssavčí, Säugethier-. S. lebky (možděnice), kusadla. Mus. III. b. 89.
Ssavec, vce, m., *ssavý živočich*, *ssáč*, *ssanec*. Ssavci (nejvyšší třída obratlovců a zvířectva vůbec, mammalia, die Säugethiere, die Sauger): dvouruci (člověk), čtveroruci (opice), letouni (netopýři), šelmy (dravci), vaknatí, hlodavci, chudozubí, mnohokopytní, jednokopytní, dvoupaznehtní (přežvýkavci), tuleni, velryby. Pt. *Ssavci*: 1. *opice* (pitheci, die Affen); 2. *letouni* (chiroptera, die Flatterthiere): netopýři; 3. *hmyzožraví* (insectivora, die Insektenfresser): krtek, rysek, ježek; 4. *šelmy* (ferae) a) *kočkovité* (felina): kočka, rys, lev, tygr, pardal, puma, jaguar; b) *psovité* (canina): pes, vlk, liška, hyéna; c) *kunovité* (mustelina): kolčava n. lasička, hranostaj, tchoř, kuna, vydra, jezevec; d) *medvědovité* (ursina): medvěd; 5. *vaknatí* (marsupialia, die Beutelthiere): klokan veliký n. kangurů, vačice potkanová n. surinamská; 6. *hlodavci* (glires, die Nagethiere), a) *veverovití* (sciurina): veverka, svišť horní; b) *myši* (murini): myš domácí, krysa, potkan, myš polní, lumík, křeček; c) *zajíci* (leporina): zajíc obecný, králík; d) *jiní hlodavci*: bobr, dikobraz europský, tarbík europský; 7. *chudozubý* (edentata, die Zahnlücker): lenochod tříprstý, pásovec peba, mravencojed hřívnatý, luskoun, ptakopysk podivný; 8. *jednokopytníci* (solidungula, die Einhufer): kůň, osel, zebra; 9. *dvoukopytníci* (bisulca, die Zweihufer): a) *dutorozí* (cavicornia): býk domácí, bůvol kaferský, zubr, bison, ovce, koza, kozorožec, kamzík, sajka, gazela; b) *parohatí* (cervina): srnec, jelen, daněk, sob, los. c) *jelenovitým podobní* (moschida a camelopardalinae): kabar pižmový, žirafa; d) *bezrozí n. velbloudi* (tylopoda): velbloud obecný n. jednohrbý, dromedář; velbloud baktrický n. drabař (s dvěma hrby), lama; 10. *mnohokopytníci* (multungula, die Vielhufer): prase, tapír americký, slon (indský, africký), nosorožec, hroch; 11. *ploutvonožci n. tuleni* (pinnipedia, die Ruderfüsser): tuleň obecný, mrož lední; 12. *kytovití* (*velryby*, cetacea, die Fischsäugethiere) a) *pliskavice* obecná n. delfín, narval n. zuboun jednorožec, vorvaň obecný n. kašelot; b) *velryby pravé*: velryba grónská. Jhl. Jinak: *ssavci* 1. *prstnatí*: opice, letouni, hmyzožravci, šelmy, vačnatí, hlodavci, chudozubí; 2. *kopytnatí* n. *paznehtnatí*: jedno-, dvou-, mohokopytníci; 3. *ploutvonozí*: tuleni, velryby. Jhl. Vz také S. N., Schd. II. 383. a násl., Frč. 364. a násl., Krč. 827., 883. — **S.**, *dítě při prsu*, *cucák*, der Säugling. D.
Ssavectvo, a, n., alle Säugethiere. Jg.
Ssavice, e, f. = *ssací trouba*, die Saugröhre. Nz.
Ssavička, y, f., das Saugglas. Vz Ssavice.
Ssavka, y, f. = *ssavice*. Prm.
Ssavý = *ssající*, *cucavý*, saugend, Säuge-. S. zvíře. D. S. hlísty, die Trematoden. Nz. lk. — **S.** = *ssací*. S. stroj, píšťala, Sauge-. Sedl., Nz. S. lupek, der Saugschiefer. Krč. 902.
Ssavýš, e, m., *cizopasní*, *svijonohý korýš*. S. račí, lernaeodiscus porcellanae. Vz Frč. 88.
Ssazení, vz Ssaditi.
Ssazený, vz Ssaditi.
Ssázeti, vz Ssaditi.
S sebou, vz Sebou.
Ssedací, vz Ssedati. A tak s. s obů stranů obecně bývají křivi: jeden že zlostně nařkne a druhý, že z pýchy brání a nechce mile trpěti. Hus II. 120.
Ssedání, n. Mnozí vadí se až do s. Vz Ssedati. Hus II. 120.
Ssedati; *ssednouti*, ul, utí; (*ssésti*, zastr.), *ssísti*, ssedu, ssedl, ssezení (dění); *ssedávati* = *dolů slézti* (s koně), absitzen, absteigen. Ssedni dolů. Us. — **odkud:** s koně. V., Háj., Alx. 1125., Vrat., St. let. Z cizieho jest prostřed moře ssiesti. Smil., Mus. — **s kým** = *potýkati se s kým na koni*, turniren. Ms. pr. pr. — **se**, sich zusammensetzen. Zde se všichni nessedneme (do hromady nesedneme pro skrovné místo). Ros. Sádlo se nessedá tak hustě jako lůj (= *ussaditi se*, *stydnouti*, *sraziti se*, geliefern, gerinnen, gestehen, coagulari). Kom. Vosk, máslo se ssedá. Ros. Skála se ssedá (snižuje, sinkt). Br. Kůže se ssedá (puká se, springt auf). D. Ssiedlo sě jest jako mléko sirdeze jich; Hora ssiedla, mons coagulatus. Ž. wit. 118. 70., 67. 16. — **se kam.** Ssedněte se za stůl (dohromady si sedněte). Tehdy ssedši se k Menšíkovi řekla jest. NB. Tč. 240. — **se kde (čím).** Voda kalná na talíři, v hrnci atd. se ssedá. Mé krávy pobrala a tu ssedla na své tvrzi. Půh. I. 190. Krev (pádem, uhozením, Us.) v nich se ssedala. V. — **odkud proč.** Hned jsme velikou radostí s oslů ssedali. Har. I. 107. — **se komu.** Pysky se mu ssedají (pukají). Jád
Ssedení, n., vz Ssedati.
Ssedivec, vce, m., Gehlenit, m., křemen. Miner. 468.

Ssedlina, y, f., *sraženina*, der Niederschlag, die Gerinnung, der Satz, Bodensatz, das Lager. S. z másla, oleje, Zlob., kávy. D. S. černidlová, der Schwärzesatz. Šp. Pod vodou zůstala s. hustá. Kom. — **S.**, *zprýsknutí*, *padlina*, die Schrunde am Leib. D.

Ssedlosť, i, f., das Geronnensein.

Ssedlý = *ssazený*, *stydlý*, geronnen, geliefert, gesetzt. S. krev, V., mléko. D. Z par ssedlých dělá se oblak. Kom. — **S.**, *skleslý*, *snížený*, gesetzt, gesunken. S. hora, zeď, dům. — **S.**, *splesklý*, zusammengedrückt. Rostl.

Ssednouti, vz Ssedati.

Ssekati, vz Sesekati.

Ssele, *lépe* než *sele*. Jg. Vz Sele.

Sselecí = *prasecí*, Ferkel-.

Ssésti = *sesednouti*.

Ssestřiti se, il, en, ení, sich verschwistern. D.

Ssiesti sě, coagulari. Vz Ssedati.

Ssilati, vz Seslati.

Ssiliti, vz Sesiliti.

Ssinalosť, i, f., vz Sinalosť.

Ssinalý = *sinalý*.

Ssklíti se, vz Sesklíti.

Sskočiti, vz Seskočiti.

Ssložiti, *lépe*: složiti. V. Vz toto.

Ssmraditi se, ěl, ění = *znečistiti se*, stinkend werden. Br. — **čím**. Ssmradí-li se duše hříchem. Hugo.

Ssmrazení atd., *lépe*: *smrazení* atd. Jg.

Ssmysliti = *smyslů nabyti*. Kat. 1322.

Ssnoubce, ssnoubiti atd., *lépe*: *snoubce* atd. Jg.

Ssnouti, ssnovati, vz Snouti.

Ssouti, vz Sesouti.

Ssoužiti atd. *lépe*: *soužiti* atd. Jg.

Ssov, u, m. = *hromada*, *sbor*. Kat. 1652. Koř. su (suji = sypám). Cf. sovek = sypek. Prk.

Sspolčiti, *lépe*: spolčiti. Jg.

Ssrdnatěti, ěl, ění, Herz fassen. Ros.

Ssroufovati se kam. Zejtra svátek, pozejtří sami se budeme do ní (lodi) s. Žer. 1591. (p. VIII.).

Sstaralosť, sstarati se atd. Vz Sestaralosť atd.

Sstáti, vz Státi. **S.** = *setrvati*, ausharren. — **v čem (s kým).** Kdo do konce života sstojí v zatvrzení; s. u víře. Št. Kto i v práci sstojí i v pravdě s Bohem. Št. N. 93. Vezměte oděnie božie, aby mohli sstáti v deň zlý a ve všech věcech dokonale státi. Hus I. 177. Ješto sú nesstáli se sv. anděly v tom čtvrtém kuoru u voli boží. Št. Ob. v. 152. 30., 162. 5. — **s kým.** Št. — **v čem čím.** Ktož nedá sě zavésti a stojí v hoduji upřiemnosti svým učením. Št. N. 109.

Sstaviti, Sestaviti.

Sstihnouti = *sestihnouti*, einsehen, ergründen. — **co.** Št. N. 255. — **koho proč.** Také pro jeho zrak ostrý, vedlé rozumu jeho božské velebnosti, žádný jeho s. nemóže. Hus III. 28. Vz Stihati.

Sstihnutý; -*ut*, *a*, *o* = **postižený**, ergründet. Tak Kristus jakožto Buoh všecky naše skutky i myšlení znamená, ale on od nás stihnut nemóž býti. Hus III. 29., 103.

Sstoupati, vz Sstoupiti.

Sstoupavý, descendens. Rostl.

Sstoupeně = *důvěrně*, vertraut. S. s někým obcovati. D.

Sstoupenec, nce, m. = *společník*, der Anhänger. V.

Sstoupení, n., *dolů sstoupení*, *sjití*, das Absteigen, die Niederfahrt. V. S. **do** pekel. D. Jeho s nebe s. jest jeho vtělení. Hus II. 194., 31. — **S.**, *do hromady sstoupení*, *sjití se*, die Zusammenrückung. Jg. — **S.** = *odstoupení čeho*, die Abtretung, Uiberlassung. Jg.

Sstoupenství (*stoupenství*, V.), n. = *společenství*, *spolek*, *přátelství tajné*, *smlouva*, die Verbindung, der Bund, geheime Freundschaft. V.

Sstoupený; -*en*, *a*, *o* = *spojený*, vertraut, verbündet. Při své k nim s-né lásce; Ale kterak mohl on, nejsa apoštolem, aniž do s-ho družstva Páně náležeje, divy činiti?; Domněli se, že, kdo divy ve jménu Ježišově konati se osměluje, má ku s-ným jeho učňům se hlásiti; Podivná mocnosť Páně, jenžto se i mimo s. obor učeníků vylévala. Sš. II. 152., Mr. 41., 42. S. chování. Sš. I. 7. (Hý.).

Sstoupiti, *sestoupiti*, sstup, sstoupě (íc), il ení; *sstupovati*, *sstoupati* = *dolů stoupiti*, herab-, nieder-, heruntersteigen, niederfahren; *postoupiti*, abtreten; *do hromady stoupiti*, zusammentreten; **se** = *do hromady stoupiti*, *sjíti se*, zusammentreten; *spolek učiniti*, sich verbinden; *sraziti se*, eingehen. Jg. — **abs.** V pořádku sstupujících jsou vnuk, pravnuk. Kom. Sstúpila, když jest ovoce i řeč hadovu oblibovala. Hus II. 430. Sestoupit! schliessen! Čsk. — **odkud**: s koně. Us. Sstup, můj synu, s kříže dolů, já za tebe trpět budu. Sš. P. 50. S. s výsosti. Kat. 1728. Sstúpil s své pře. St. Kn. š. 142. Sstup s kříže, jsi-li syn boží; Ale myšlení tato ne s hóry sstúpila sú, ale z dolu v srdce; Já jsem chléb, jenž sem s nebe sstúpil. Hus I. 238., II. 138., 147., 148., 236., III. 174. Aj vizi zjevného hřiešnika, že viece jsa spravedliv sstúpil jest z chrámu nežli zákonník. Hus II. 318. Nebo ti, kteří z nich sstupují (pocházejí, descendenti). Řeh. sv. Ben. — **(se) kam.** S. **do** dolu, D., do pekla, V., do pekel, Ros., do propasti. Kom. Kristus sstoupil do předpeklí. Sš. Sk. 27. S. do pekla. Chč. 301., 626. Až do pekla sstúpíš; V hlubokosť sstúpil; Viera v srdce sstúpila; Do pekel sstúpili radovníci, z nichž jeden byl jest tento bohatec; Sstúpil jest v nedostatek pokoje hřiechem; Zmilelý můj sstúpil jest do zahrady k záhrobci vonnosti, aby se pásl v zahradách; Protož zuove choť choti svého, aby sstúpil do vinice. Hus I. 196., 212., 147., II. 244., 336., III. 71., 91. (Tč.). S. se do rady. Kom. S. v hromadu, v kolo. Apol., Žer. L. I. 20. S. se v potaz. V. — **odkud kam**: s vrchu k jezeru. Zák. sv. Ben. Jdi k jihu na cestu, jež sestupuje **od** Jerusalema **do** Gazy. Sš. Sk. 101. Člověk jeden sstupováše od Jerusalema do Jericha i upadl jest v lotry; O člověče! sstúpils s výsosti v nízkosť, u vinu od nevinnosti, od světla v temnosť, od života v smrť . . .; Když jsem s nebe sstúpil do židovstva. Hus II. 327., II. 430., III. 78.

(Tč.). — **jak: v** jistém pořádku s. Kom. — **co.** Sstupuji to zboží (postupuji). Dipl. 1493. Když poženú koho s té dědiny, júž dědinu dětem svým vložil ve dsky, tak že sstúpil (odstoupil). Kn. rož. 128. — **komu čeho (s čím, jak)** = *postoupiti.* Že mu hradu pražského sstoupil, V., biskupstva. Dal. Sstoupili města i se vším zbožím. V. Sstoupil mu města **pod** úmluvou. Ms. Trub. Kr. Měl jsem jemu s. hradu Melic i toho zboží, což jsem k tomu držal; Slíbil mi svú víru a svú česť, abych jemu tvrze sstúpil; Měl mi tvrze s. a všechno zase vrátiti; Kázal mi toho s. Půh. I. 155., 156., 223., II. 278. (Tč.). Paní má mu hraduov, měst s. **bez** překazy. Dsky. — **se** = *sjíti se* atd. Vz na hoře. Sstoupili se rady (radové). Kom. Račte se sstoupiti. Ros. Sstupují se vojáci. Cyr. Sukno se sstoupilo = *srazilo se.* Ros. — **se čeho:** naděje *(vzdáti se).* Jel. — **(se) s kým (v co).** S Vršovci se nesstup (nespolčuj). Dal. Latině vzní, že sstúpil jest s nimi, protože Jerusalem výše sedí než Nazaret. Hus II. 31. Sstupili se s pány **v** potaz. Žer. L. 35., Vš. 16. — **se kde. V** té bráně zeď se sstúpila a spojila. Pass. 804. A když se přiblížil **k** bráně, tehdy zdi sstúpily sú se **před** ním a před jeho lidem. Hus II. 127. Že odved mě od mého práva a sstúpiv sě se mnú před markrabinú milostí vším, což má, i nechce mi žádného dílu dáti. Půh. I. 160. — **v čem.** Ale když přijde, to věz sstúpí v dařích. Hus II. 186. — **komu na čem.** Svatokupec jest, že příteli na penězích sstupuje. Hus I. 423. Na puol lánu ježto mi sstúpili na závadném. Půh. II. 197. — **co komu nač.** Ten hrad sú prodali a sstúpili zlým lidóm na zemskú záhubu. Půh. II. 237. — **kam čím.** Sstúpie (Kristus) do pekel duší svou. Hus I. 3., 45. Sstúpil jest do pekla duchem umřev vedlé těla na kříži. Hus II. 182. — **proč.** Kristus praví, že **s** nebe sestoupil pro spásu lidskou; Lásko svatá, sestup **na** zem pro mne **na** odtuchu. Sš. J. 108., Bs. 205. Ješto jsem sě s ním sstúpila bezděčně svého muže kázáním. Půh. I. 175. A tak ďábel v tom boji jsa od Krista přemožen i pro hanbu i **z** božieho súdu do pekla jest sstúpil; Však syn boží pro ni (duši) **s** nebe sstúpiti ráčil jest, aby ji vysvobodil z moci ďábelské. Hus II. 93., III. 143. — **oč.** S-li jsme se o to. Žer. — **kdy.** Obilí časem hodně sestoupí se (seschne). V Kunv. Msk. A kdo první sestoupil **do** rybníka **po** skormoucení vody zdráv se stával: Anděl pak Páně sestupoval *časem* do rybníka; Kdy a které doby anděl sestupoval, o tom nic se neví. Sš. J. 88., 83. — **zač.** Hodonina sstoupil za puol druhého sta hřiven gr. za markrabinu milosť. Půh. II. 98. — **kudy.** Kněz jeden sstupoval *túž cestú* a uzřev ho minul jest. Hus II. 432. — **aby.** Ktož na střeše jest, nesstupuj, aby vzal sukni svú; Ale proto jest on sstúpil, aby cierkev sv. **k** němu vstúpila. Hus III. 60., 71. **Vz Stoupiti.**

S strany, vz Stran.

Sstrašiti, vz Sestrašiti.

Sstrčiti, il, en, ení; *sstrčovati, sstrkovati, sstrkávati* = *dolů strčiti,* herabstossen. Jg. — **koho kam: do** nouze. V. — **co, na koho:** vinu. Aesop. — **koho odkud: s** úřadu, s důstojenství, V., ze skály. Anjel sstrčen s nebe v pyšné mysli. Št. N. 229. — **se s kým** = *v rozepři vjíti,* Händel haben. D. — **co komu.** Ta věc mu hrdlo sstrčila (života jej zbavila). Plk. S. někomu hlavu = *stíti.* Dal. — **aby.** Uvedše ho na huoru, na niež jest stálo město, chtiece ho s., aby hlavu zlomil, protože jim pravdu kázal. Hus III. 242.

Sstřediti, il, ěn, ění, koncentriren. — **co kde (v čem).** Ráj.

Sstřeliti, vz Sestřeliti.

Sstřískati, *lépe: střískati.* Jg.

Sstrouhati, vz Sestrouhati.

Sstupek, pku, m. = *spolek.* Vš. Měl s. s mým otcem a toho mi vyložiti nechce. Půh. I. 171. (175., II. 182., 194., 207.).

Sstupník, a, m. Jestliže Petr ukáže dskami, že je s., tehdá má jemu odpovídati. Půh. I. 205.

Sstupný. Bratr nerozdílný a s. Půh. I. 194.

Sstupovaní, n., das Herabsteigen. Zlé jest s. od boží milosti v hněv, od podobenstvie božieho v podobenstvie hovadné i ďábelské. Hus II. 430., 431.

Sstupovati, vz Sstoupiti.

Sstydlý = *ustydlý,* kalt. S. tělo (člověka), D., lůj. Us. — **čím:** zimou. Dch.

Sstydnouti, stydl, utí; *sstydati,* kalt werden. — **v čem.** V té zimě člověk brzo sstydne. — **komu.** Údy mu sstydly. Jg. — **se** = *studenem se ssaditi,* durch Auskühlung dick werden, gerinnen. Ros. — Jg.

Sstydovati se, erkalten. Jg.

Ssu, vz Ssáti.

Ssuji, vz Sesouti.

Ssumovati = *spočítati,* summiren. — **co v co.** Aby to všecko v hromadu **z** každého panství zvláště se ssumovalo. V.

Ssurovělý, roh. S. doba. Bdl.

Ssúti co: dědictví (vyplatiti a tak práva k němu nabyti). Výb. I. 979. Vz Sesouti.

Ssutí, n., *sesypání,* die Zusammenschüttung. — **S.,** *sboření,* der Umsturz. S. zdi. D. — **S.** = *splacení zástav* n. *jiných břemen na statku jsoucích.* Vš. V. 5., Kn. drn. 30., Půh. I. 116., 129., 154., 295. Chtěl jsem s. a peníze jemu dáti; Páni nalezli o ta s. pro zemské dobré, jestliže by kto nepovolil k s., ježto prodává zboží, tehdy to zboží nemuož ssuto býti. Půh. II. 397., 489. Povinovati budou dědici toho zboží, komužby to držení potom přiřčeno bylo, to věnné s. zase navrátiti. Zř. mor. Tč. — **S.,** *plnění zprávy při prodaji statku slíbené.* Index k Tov. 135. — **S.,** *právo příbuzných kupiteli summu, kterou za statek dal, vyplatiti* a tak sami ve statek se uvázati, die Ablösung. Nenařekli-li příbuzní statek za rok a den, nemohli později k s. připuštěni býti. Arch. II. 114 — **S.,** *ssuvka,* aphaeresis. Vz Sesuvka.

Ssutina, y, f., *ssutiny,* pl. = *sbořeniny, sříceniny, rum,* der Schutt, Schutthaufen, Sturz, Ruin, das Geschütte, die Trümmer. S-ny ukliditi. Br. Nyní vyklízejí se v Praze s-ny z nádherného důstojného národního divadla českého, na něž národ český po

30 let dobrovolné příspěvky sbíral, které však dne 12. srpna 1881., když se po třináctileté stavbě právě dostavovalo, k nesmírnému žalu celého národa zlým osudem vyhořelo. Avšak národ nezoufá, nýbrž chutě peníze sbírá, aby je opět vystavěl. Ve 3 nedělích sebráno 600000.

Ssutý = *sesypaný*, zusammengeschüttet. — **s čeho:** se statku = *ssazený zaplacením*, abgeschüttet. Vz Ssúti, Ssutí. Půh. 1475.

Ssužovatel, *ssužovati* atd., *lépe*: sužovatel, sužovati. Jg.

Ssvadnouti (V.), *lépe*: svadnouti. Jg.

Ssypati, vz Sesypati.

Ssyřený; *-en, a, o*, coagulatus. S. hora.

Sš. Této skupeniny se československština varuje a mění ji v *jš*: krajší m. krašší (v ob. ml.). Ht.

Sšelmilosť, i, f. = *divokosť*, die Wildheit. Jg.

Sšelmilý = *divoký*, wild, bestialisch. Lom.

Sšeptati, sšeptám a sšepci; *sešeptati, sšeptávati, sešeptávati* = *šeptáním se smluviti*, etwas zusammenlispeln, abreden. Jg. — **se proti komu, se s kým.** Br.

Sšikovati = *spořádati*, ordnen. — **co proti komu:** vojsko, Flav., vojsko proti nepřátelům. Kom. — **koho k čemu:** lid k bitvě. V. — **se kde kdy s kým. V** předměstí v noci (**za** dne) se svými se sšikoval. V. — Jg.

Sšinouti se, ul, utí = *odchýliti se*, aus-, abweichen. — **se s čeho.** Rád s pravdy se sšinul. Br. S. se s cesty. Rk.

Sšíti, vz Sešiti.

Sšitý, vz Sešitý.

Sškvrklý atd., vz Seškvrklý.

Sšoustati, vz Sešoustati.

Sštípati co: dříví. V. Zštípaly ho včely. Jg. Vz Štípati.

Sšumovati, abschaumen. — **co.** D.

Sšvagřiti, il, en, ení; *sešvagřiti*, verschwägern. — **se s kým.**

St! (znamení k mlčení; citoslovce vybízející, aby se někdo utišil). Šd. — **St,** povstalo z *dt, tt*, vz tato. — **-st,** *v gt. pl.*: cest, vz *-ct*. — **St.** Místo *st* na Slovensku *č* (*st* jest znakem českého nářečí. Šf.: střevo — črevo, střída — čréda). Šf. Vz *Č*. — **St** mění se v **šť**: a) *v komparativu* před *-ěji*: hustě — houště; b) *v příčestí minul. času rodu trpného u sloves 4. třídy* (za příčinou hlásky *j*, vz Příčestí): mastiti — mastjen — maštěn, pustiti — puštěn; *ale*: křestiti — křestěn vedlé křtěn; c) *při tvoření časoslov opětovacích*: pustiti — pouštěti, jistiti — ujišťovati, vz šť. — **-st** v číslovkách místo *-ct* u Radhoště na Mor.: jedenást. Šb.

-sť (-сть), *přípona jmen podstatných abstraktních rodu ženského*: bělosť (бѣлость), bolesť, žádosť, nedbalosť, moudrosť, milosť atd. Vz **-ť**. — Jména žen. rodu ukončená v *-sť* skloňují se podlé *Kosť*. Cf. Bž. 230., Mkl. B. 170.

Sta, zastr. = *stalo*. Sta se. Knst. — 2. Dual slovesa *jsem*. Obě kůže sta ranienie. Ras. — 3. **Sta** = *stál, a, o*.

-sta, *přípona jmen podstat.*: starosta. — Jména podst. rodu muž. v *-sta* ukončená mají v nom. pl. *i* a *é*, řidčeji *-ové*: basista, -sti, -sté, -stové; ostatně dle Páv (v pl.; v sg. vz Despota). Mk., Jv.

1. **Sťa,** *stia*, zastr. = *sťal*. Stia hlavu jeho. Troj.

2. **Sťa.** na Slov. = *jako*; *sťajako* = *jakkolivěk*. Bern., Ht. Sl. ml. 96.

Stáb, *štáb*, u, m., z něm., *vyšší důstojnictvo*. Rk.

Stabilita, y, f., z lat., *stálosť, setrvalosť*, die Festigkeit, Dauer, Stabilität, der Bestand.

Stabilní, z lat., *stálý, trvalý, nehybný*, fest, dauerhaft, stabil.

Stáblovice, pl., ves ve Slezsku. Tč., Šd.

Stábní, Stabs-. Vz Stáb. S. důstojník, major, podplukovník, plukovník, S. N., vojenský sudí, lékař, J. tr., auditor, dragoun, pěchota, bytovník. Čsk.

Stabor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh., Mus.

Stací, na Slov. = *stojící*, stehend. Plk.

Stač, e, f., na Slov. = *dostatek*, die Menge, Reichlichkeit. Má všeho na stač. Bern.

Stáčecí = *odváděcí*, Abzugs-. S. díra, die Abzugsöffnung. Šp.

Stáčející se, distortus, verdreht; listy mechové usušením nepravidelně se skřivující a s. Rst. 495.

Stáčený; *-en, a, o*, vz Stočiti. S. pivo, Abzugsbier, n. Dch. Křesání stáčenou, das Zughauen, v mlyn. Šp.

Stáčeti, vz Stočiti.

Stáčidlo, a, m., *stroj ku stáčení, ku spouštění vody na mlýn*. Us. Dch. *Též stojan v kaberně v rybníku*, der Ständer. U Miletína. Jg.

Stačiti, il, en, ení; *stačovati, stačívati*. S. m. statčiti (od statek). Šf., Gb. Hl. 116. U Opavy: starčiti. Klš. Hinreichen, klecken, zu-, ausreichen, zu- o. auslangen, hinlangen, hinreichen, langen, genügen. Jg. — **abs.** Tyč tam nestačí. D. Provaz stačí. D. Jak řemen stačí, hospodařiti. Tak kráčej, jak řemen stačuje. Ros. Ten plat stačí. D. Platiti, pokud kapsa stačí. Pokud nejdál možnosť stačuje. Kom. Sotva jsem stačil. Kom. Chci obecného dobra hleděti, pokudž najdále muoj rozum stačiti muož. Zř. selské v Loučanech. 1525. Šd. Pakli stačovati se vám zdá, co o věci pověděno. Kos. Ol. I. 58. V karty hraju, piju, už stačiť nemožu. Sš. P. 403. Starší dluh předcházie novějšieho, pokudž peníze s. mohú. NB. Tč. 218. A co by zbývalo, z toho, pokud s. by mohlo, mají jiní dluhové věřitelóm placeni býti. NB. Tč. 216. Pila by se, dyby byla kasa, edem že peňaza nestača. Sš. P. 654. — **čeho.** Málo je nás málo, kdeby se nás bralo, ja proste děvčátka, aby nás stačilo. Sš. P. 574. Pakliby sám toho stačiti nemohl. 1402. — **komu.** Peníze mi nestačily. Us. Což mohlo třem mužům s. V. Nestačí mu čas. Čert véská, co može, křečí a piščí, co mo hrdlo stačí. Er. Čít. sl. 48. Běžel, co mu nohy s-ly. Er., Šd. Já sám všem nestačím. Brt. Skl. 40. Nestačilo mu peněz. Us. Dch. Kabát mu sotva stačí (ztloustl). Us. Šd. Pýše nestačí panství. Chč. 450. — **s někým.** Aby s námi s. mohli. Pref. — **kde. V** tom rybnice nestačíš. Us. **Na** světě nestačí, aby najmenší stránku plně stihl, dokavad

jest v smrtedlnosti. Hus I. 314. — **komu v čem.** Koni v běhu s. Ros. S. někomu v darech. Dch. — **za kým.** S. za ním nemůže. Kom. — **k čemu.** K tomu jeho síla nestačí. Sych. K tomu 10 let nestačí. Statek k zaplacení nestačí. Chč. 450. Sám nemohu ke všemu s.; Jedny ruce k tomu nestačí. Us. Šd. — **s infinit.** Pass. Potrhati se mohu, abych stačila pokrmy snášeti. Nestačil jsem mu dodávati. Ros. K svědomí můž pohoniti kdy kdo chce, co by jemu jediné mohli svědkové s. přijíti aneb přijeti k svědomí. Vl. zř. 23. Živí umrlých nastačichu hřiesti (sepelire). BO. — **nač.** Má toliko vzíti, jakžby úrok na právo staně stačil. O. z D. — **komu čím.** Jede voják s velkým spěchem, kůň mu sotva stačí dechem. Sš. Bs. 95. — **jak.** Že by vyznávání Krista **bez** přidání se k církvi stačilo. Sš. I. 110.

Stáčka, y, f., *stáčení*, der Abzug, das Fassen. S. vína, piva. Us. Šp., Suk. Dnes máme s-ku. — **S.,** *vytáčka, stáčky*, pl. = *špatnější pivo, víno, které pod čepem v nádobě se nadržuje, podčepky*, der Zapfenwein. Jg. — **S.,** das Schürl den Leim von den Leimspindeln abzunehmen. Us. Puch.

Stadař, e, m. = *pastýř, skoták*, der Rindviehhirt. Slov.

Stadáreň, rně, f. = *stadárna.* Slov.

Stadařiti, il, ení, grösseres Vieh hüten. Slov.

Stadařka, y, f., die Rindviehhüterin. Slov. Bern.

Stadárna, y, f. = *pastviště skotu*, die Rindviehweide. Slov. Bern. Vz Stadáreň.

Stadařský = *skotácký*, dem Rindviehhirten zuständig. Slov.

Stadařství, n., die Rindviehhütung. Slov. Bern.

Stádce, vz Stádo.

Stadenka, y, f., něm. Stauding, ves v Opavsku. S. N.

Stadice, e, f., ves v Čech. u Teplice. Vz S. N., Tk. I. 54., 465.

Stadický. Libuše za manžela pojala Přemysla S-kého. Šb.

Stadi-um, a. n., z řec., *hon, míra*, 125 kroků, die Lauf-, Rennbahn. Rk. — **S.,** jistá doba v rozvoji nějaké události, nějakého stavu, zvl. nemoci, die Verlaufzeit.

Stadla, něm. Stadel, samota u Turnova.

Stadlec, dlce, m., něm. Stahletz, městys v Táborsku. Vz S. N.

Stádliti, il, ení = *na stádle zůstávati, býti*, am Standort (des Weidviehes) sein, sich aufhalten. Slov. Plk.

Stádlo, a, n., na Slov. = *stavadlo, kde stádo stává*, der Standort der Heerde: 2. *stavadlo rybářské*, der Standort der Fischer; 3. *místo milíře*, der Meilerplatz. Plk. — **S.,** něm. Stadl, ves u Šternberka na Mor. PL. — **S.,** v horn., der Zugstock. Šp.

Stádně = *stádem, v množství, houfně.* S. se valili, heerden-, schar-, haufenweise. Kom. Jak včely se hrnou stádně. Koll.

Stádní, Heerd-, Heerden-. S. býk, V., kůň. Koc.

Stádník, a, m., *stádní býk*, der Zuchtstier. D. — **S.,** *stádní kůň*, das Ross (aus einer Heerde genommen). Ros.

Stádný = *stádní.* S. místo, Pulk., býk (stádník). Reš. S. brána (gregis); Beř se po sledu stádném. BO. — **S.** = *bohatý na stáda*, heerdenreich. Zlob.

Stádo, a, **stádce,** e, **stádečko,** a, n., die Heerde, der Haufe. Stádce, gt. pl. stádec. Bž. 106. S. dobytka, V., volů, koní, oslů, ovcí, koz; *nevlastně* s. husí, kachen, pávů, ptáků, koroptví atd. Us. U ptáků: *hejno*. Šp. Stáda skotová. BO. Stáda hnachu. BO. V stádu ovce vyhnati. Alx. Jak s. běží překládati v němčinu. Kos. Ol. I. 53. Stádami letěli špačkové od nás. U Žamb. Dbv. Pásti svěřené sobě s. Sš. Ob. 228. S. správně opatrovati. Ib. Neb mi mého pastýře bil u stáda. Půh. I. 284. Měl jsem mnohá stáda hovad a ovcí; Ukaž mi, kde velíš pásti ovce svého s-a, neb ty jsi sám pastýř dobrý. Hus I. 282., III. 16. Stádo husí, stádo ovec, chodí, maměnko, za mnú vdovec; S. husí, s. káčat, mosíš, vdovečku, dalej kráčat; Pastýř žene tamto s. s hory vrškem dolů; Ješčes, děvečko, hrubě mlada, zajmi kravičky, žeň do stada, zajmi moje mezi svoje, možu byc to všecky tvoje; Dyž půjdu za stadem, plesknu si tatarem; Pomož pan Bůh, mala kravarečko, pasalas mi dvě leta stadečko. Sš. P. 199., 297., 340., 483., 551. (Tč.). Nechá s. stádem. D. S-do ovcí vlku poručiti. V. Není dobře stáda vlku poručiti. D. Jaký pastýř, takové s. V. Co se ze stáda mladých plodí, ku stádu náleží. Pr. Lepší s. jelenů pod vůdcem lvem nežli stádo lvů pod vůdcem jelenem. Lb. — **S.** *lidí* = *hromada, zástup*, die Horde, Schaar, der Schwarm. V. — *Stádem* = *stádně.* V. Stádem se přihrnouti, přijíti. Us.

Stadovník, a, m. = *stadař.* Slov.

Stádovný = *stádný.* Slov.

Stádový, Heerden-. S. chlév, caula gregum. BO.

Stafellit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 129.

Stafette, obyč. *štafeta*, y, f., *mimořádný posel jízdný*, reitender Eilbote. Rk.

Staffage, obyč. *stafáž*, e, f., v malbě krajin rozličné lidské i zvířecí postavy, jakéž umělec uvádí k oživení obrazu. Die Staffage, Auszierung eines Gemäldes mit Figuren. S. N.

Staffirovati, *vykrášliti, vyšňořiti*, ausziereu, aufputzen, staffiren. Rk.

Stafylom, u, m., staphyloma. Nz. lk.

Stagira, gt. Stagir, pl., n., nebo Stagir-us, a, m., město v Makedonii. — *Stagiřan*, a, m. — *Stagirský.*

Stagnace, e, f. (z lat. stagnum, bahno), *zástava, váznutí* (jako v bahně), *nehýbání se z místa*, der Stillstand, die Stagnation. S. N.

Stah, u, m. = *stáhnutí, stažení*, die Kontraktion. Šp.

Staha, y, f., liga, zastr. Zlob.

Stahák, u, m., vz Přídrž. — **S.,** *oprátka*, das Leitseil. Slov. Koll.

Stáhala, y, m., osob. jm. Šd.

Stahaný od práce, abgerackert, abstrapizirt. Dch. — **čím:** prací.

Stahati, vz Stáhnouti.

Sťahel, hlu, m., der Ziegel. Slez. Šd.

Sťahlav, a, m., osob. jm. Vz Šťáhlav.

Stáhlosť, i, f., die Strackheit. Jg.

Stáhlý = *natažený, rovný*, gerad, strack. V.

Stáhnouti (zastr. *stěhnouti*). ul, ut, utí; (stahu, zastr.), stáhl, stažen, ení (zastr. stěhu, stěžen, ení), *stáhati, stahovati* = *táhna spojiti, shromážditi*, zusammen-, einziehen; *utáhnouti, svázati*, zusammen- o. eng an einander ziehen; *skrátiti*, zusammenziehen; *dolů stáhnouti, tažením sundati*, herab-, herunter-, nieder-, abziehen; *odvrátiti*, abziehen, abwenden; *stočiti*, abziehen, abzapfen; *vztáhnouti*, strecken, ausstrecken; *utahati*, abrackern, abmüden; *se* = *stěsnati se v užší místo*, sich zusammenziehen; *utahovati se*, sich zusammenziehen, eng binden; *v jedno místo se scházeti*, sich zusammenziehen, sich sammeln; *dolů sjíti táhna se*, sich herab- o. herunterziehen, sich erstrecken. Jg. — **co, koho:** lid, vojsko (shromážditi), Ros.; nohu, ruku, prst (skrčiti), čelo (svraštiti), uzel (stáhnouti); knihy, řeč (skrátiti); pivo, víno (stočiti); koně, zajíce (odříti); dobytek (utahati); kůži, ruku *(lépe*: vztáhnouti. Jg.). Us. Kyselina hubu stahuje. Bázeň prsy stahuje. S. punčochy, boty (zouti), Us., střevíce. V. S. kliku (u dveří), Us Všk., pokoj stáhnouti (zamésti). U Chrud. Brv. Stahuje mne to. Us. Šd. Ras pár valášků stáhne. Sš. P. 483. S. boky (mučiti). Bdl. Stáhni larvu, uzříš šalbu. Prov. Jg. — **co, se kam.** Něco **do** hromady s. V. Vodu do rybníka. Vys. Stáhli jsme se v zimě do jednoho pokoje. Jg. Víno, pivo do láhví. D., Šp., Ml. S. něco **v** hromadu. V. Vojsko v ta místa se stahuje. Us. Stáhni klobouček **na** oči. Er. P. 154. Stáhni si čepici přes uši. Us. Šd. Vojsko **k** městu se stahuje. Us. Ostrov se až **na** druhý břeh stahuje (**lépe**: vztahuje. Jg.). Bern. V ohlavy líci jich (koní) stiehni. Ž. wit. 31. 9. — **co, koho, se čím (odkud):** něco provazem, sud obručemi, sukni pásem, koně oprati (utáhnouti, přitáhnouti), dobytek prací (utahati), Us., ohněm vodu s něčeho s. (vypařiti, destillovati), vodu alembikem. Vys. Hřiech ihned Lucipera těžkostí svú stáhl jest s miesta najvyššího do najnižšího pekla. Hus I. 114. Nohy mě bolejí, jakoby je provazem stáhl. Us. Dch. — **co, se odkud:** prsten s prstu, Us., pečeni s rožně. L. Voda se s té výšiny stáhla (stekla). Us. S. někoho s lůžka. Us. Šd. Stáhni to se střechy atd. Šd. Pýcha stáhla duchy s nebe. Sš. Bs. 15. Hospodár dobrý čeládku **od** zlého sťahuje a čo komu za potrebné, pilně opatruje. Mor. Tč. Klíč se dveří s. Us. Dch. — **co komu:** boty, kabát, Ros., kůži. Us. — **co, koho z čeho:** někoho z kůže, D., pivo (ze sudu, Us.), z kvasnic, V., vodu z rybníka. Když ťa ze zlého sťahují, nemáš sa hněvať. Mor. Tč. To, z čeho jiných stahuješ, sám nechtěj robiť. Mor. Tč. — **co, koho kde.** Dal ho **na** řebříku s. (natáhnouti). V. **V** dolu stahovati (kompasem měřiti, markscheiden). Vys Vojsko **u** města se s-lo. Us. — **se kdy**. Dřevo **v** horku, kůže v studenu se stahuje. Us. Zvěř se **před** bouřkou stahuje. Jg. — **se.** Vz na hoře. Dívka se stahuje, aby útlá byla. Us. Vojsko se stahuje (shromažďuje). Ros. Oblaky se stahují, bude pršeti. Us. — **co, se k čemu (kdy).** Mužstvo **ke** dni oznámenému **k** popisu se stahuje. Zříz. sněm. St. skl. — **jak (dlouho).** Stáhne se to do večera (es wird sich verziehen), než tam dojedeme. Us. Sd. S. koho **za** nohy. Koll. I. 158.

Stáhnutě, staženě = *krátce, stručně*, zusammengezogen, kurz, im kurzen Begriff. Jg.

Stáhnutí, n., das Zusammen-, Herab-, Abziehen. S. kůže, die Abhäutung. Sp. S. měchem, die Abstreifung mit dem Blasenbalg. Šp.

Stáhnutý, stažený, zusammen-, herab-, abgezogen, abgestreift, abgebalgt, abgehäutet. S. kůže, pivo, víno atd. Vz Stáhnouti.

Stahovací kleště, die Spannzange. D.

Stahovač, e, m. = *stahující*, der Zusammen-, Abzieher-. Jg. — **S.**, *náčiní bednářské k stahování sudů*, das Schlagband. D. — **S.**, *sval k stahování sloužící*, flexor. Ssav. 65. — **S.**, *u vozu*, u prostřed řetěz stahující, die Spannkette. Us.

Stahovačka, y, f., *která něco stahuje*, die Zusammen-, Abzieherin. Jg. — **S.**, *stuha, oprátka, zděř* atd. k stahování něčeho, das Ziehband. D.

Stahovadlo, a, n., das Hängezeug, v horn. Hř.

Stahovák, u, m., *část vozu k stahování fasuňku.* S. přední a zadní. Us. Hk. — **S.** u bednářů, der Fasszug. Skv., Šp. — **S.**, *nůž k stahování*, das Abhäutungsmesser. Sp.

Stahování, n. S. (contraktio) jmenuje se ve zvukosloví zákon, podlé kterého dvé neb tři sousedící slabiky v jednu splývají; děje se tím způsobem, že *se pomezní jich souhlásky vysouvají a zbylé samohlásky buď v náležitou dvojhlásku n. dlouhou samohlásku slučují, buď jedna z nich též se vysune a druhá náhradou dlouží.* Tak na př. z řec. trojslabičného λύ + ε + σαι vysutím σ učiněno λύ + ε + αι a stažením ε + αι = dvojslabičné λύῃ. *V češtině* stal se zákon tento pravidlem skoro bez výjimky zvláště tam, kde *j* mezi dvěma samohláskami stojí: tu se nejprve *j* beze stopy vysulo, pak předcházející samohláska seslabovala, až konečně také zmizela jsouc takřka vsáknuta do samohlásky následující, která pojavši ji do sebe stala se dlouhou a jen někdy tak dalece vlivu jejímu podlehla, že od ní buď změkla neb stvrdla. Tak vyvíjela se ku př. slabaja — slabaa — slabá, slabъji — slabъi — slabý; božaja (= bohjaja) = božaa (= bohjaa) — božá (bohjá) — boží. Čeština stáhla tímto způsobem jednak mnoho kmenův a jednak mnoho koncovek ohýbacích a rozrůznila se tím znamenitě od ostatních jazyků slovanských. *Příklady stažených kmenů jsou*: bázeň m. bojazeň, kázeň m. kajazeň, pás m. pojas, lázeň m. lijazeň, státi m. stojati, vláti m. vlajati, vévoda m. vojevoda atd. (Souhláska pomezní se samohláskou prvou se odsula. Vz Gb. Hl. 128.). *Koncovek ohýbacích dotklo se toto s. ve sklonění zájmenném, smíšeném, jmenném a v časování.* Tak *moje, tvoje, svoje* ve středním rodu a skláněné dle toho *dvoje, troje* staženo v: mé, tvé, své,

dvé, tré; v rodu ženském m. moja, tvoja, svoja — má, tvá, svá; v genit. mojeho — mého, dat. mojemu — mému, akkus. žen. moju — mú — mou, vedlé přehlas. moji; nomin. pl. moji — mí, moje — mé (žen.), moja — má (střed.), gt. mojich — mých atd. (Souhláska pomezní se samohláskou prvou se odsula. Vz Gb. Hl. 128.). — Ve *skloňění smíšeném* tvrdém slabъ + ji, slaba + ja, slabo + je a měkkém božь + ji, boža + ja, bože + je skloňují se oba prvky, totiž i připojené zájmeno *ji*, *ja*, *je* i jméno přídavné, toto dle vzorů tvrdých anebo měkkých jmen podstatných, a žádný pád nezůstává v češtině nestažen, na př. gt. sg. slabajeho — slabého, dat. slabujemu — slabému, gt. pl. slabъjich — slabých a taktéž: božejeho — božého — zúž. božího, božujemu — božému — božímu, božьjich — božích. Vz *Přídavný*. — Ve *skloňění jmenném* vykonáno s. v nominativech množ. zakončených v *-é* a *í* a ve jménech středních v *í*. Nominativní množ. koncovka *é* a *í* povstala z nestažené přípony *-ija*, kterouž se druhdy hromadné jméno tvoří: přátelé kněží, nejprve přehlasováná v *-ije*, pak stažená v *é* a konečně po měkkých kmenech zúžená v *-í*. Jména střední v *-í* končila se v *-ije* a skloňovala dle *Polje*; stažením, přehlasováním a zúžením pak všude vyvinulo se *-í*, nom. zbožije — zbožie — zboží; gt. zbožija — zbožia — zbožie — zboží; dat. zbožiju — zbožiu — zbožii — zboží atd. — *Sloveso* podlehlo těmto proměnám při kmenech otevřených, když souhláska *j* proti hiatu mezi samohlásku kmenovou a příponovou vložená se vysula. Tak na př. ku kmenu *děla* má býti v 2. os. sg. připojena koncovka osobní *-š (-ši)* sponou *e* (vz Spojný): děla-e-ši, ale proti hiatu vkládá tu veškerá slovanština *j*: dělaješi nebo dělaješ, z čehož má čeština: děláš; umě-je-ši = umíš. — Kromě *j* vysouvají se v obecné češtině také retnice *b*, *p*, *v* a v jednom případě též *l* a slabiky se pak stahují tím způsobem, jaký nahoře jest vyložen; tak povstalo obecné *trá* z *třeba*, *kdák* z *kdopak*, *cák* z *copak*, *prý* z *praví*, *prál* z *pravil* a *dál* z *dělal*. — **S. ve větosloví**, když se výrok věty podřízené anebo souřadně připojené buď v přiměřené jméno aneb v náležitý přechodník aneb v příčestí promění; tak se stahují dvě věty v jednu. Kdo bydlí na Urálu, počítá se za Asiata = obyvatel Urálu počítá se za Asiata. Kdo jest moudrý, dovtípí se = moudrý se dovtípí. Napomínám a pravím = napomínaje pravím (vz *Transgressiv*). Gb. (S. N. VIII. 959. Vz také Gb. **Hl.** 126.—128., 132., S. N. VIII. 650., Km. 1876. 741., Bž. 15., 26. až 29., Gb. Příspěvek k historii českých samohlásek str. 19. Spis musejní). — Mezi *češtinou* **starou** *a* **novou** *jest v tom ten rozdíl*, že ona má mnohem více nestažených forem nežli tato a mezi nimi také takové, které čeština nová vždycky stahuje, ku př. mojego, v hněvě svojem, trojeho, duša moja, moju drahú. Zdá se, že počet nestaženin v strč. oblíbených patrně se umálil asi do polovice 14. století. Zvláštní staženiny byly: **zabí, pí, zalí m. zabije, pije, zaleje** atd. Gb. — *Dvojhlásky se stáhly v jednoduché samohlásky dlouhé*: *ia* a *ie* v *í*, *iu* v *í*, *uo* v *ů*; při *ia* a *iu* stalo se stažení prostřednictvím přehlásek *ie* a *ii*. Gb. — **S.**, das Zusammenziehen. Podvlíkačky na s. (jiné: na knoflík). Us. Dch.

Stahovatel, e, m. = *stahovač*.

Stahovatelka, stahovatelkyně, ě, f. = stahovačka.

Stahovati, vz Stáhnouti.

Stahovina, y, f., místo plotem ohrazené, kde ovce přenocují, die Schafhürde. Mus. 9. 54.

Stahujičnosť, i, f., moc stahování se, die Zusammenziehungskraft. **Šp.** Jg.

Stach, a, m. = Stanislav, osob. jm. Pal.

Stacha, y, m., osob. jm. Šd.

Stáchloví, n., die Meubeln. Us. Hořín.

Stachov, a, m., něm. Stachau, ves v Sušicku. Vz S. N. — **S.**, Stachendorf, ves u Šternberka na Mor. Tč.

Stachovice, dle Budějovice, něm. Stachenwald, ves u Fulneka na Mor. Tč.

Stachovna, y, f., jm. žen. Tk. III. 191.

Stáchu, zastr. = *stáli*.

Stáj, e, m. a f., **stáje**, e, f. = *místo, kde něco stojí*, der Standort. S. pro vozy, kočáry, pluhy *(kůlna)*. Us. — **S.** = *stanoviště, obydlí*, der Aufenthalt, Standort, die Wohnung. Proto muži v noci svou stáju jmievachu v hustém háju. Dal. **k.** 11. — **S.**, *chlév n. jiné ohrazení pro dobytek, kravín, kravárna, kravinec, stáje kravská, chlév kravský*, der Stall. Šp. S. dobytčí, kozí, V., koňská, ovčí, kravská, letní dobytčí. Us. (Jg.). Pozdě s-je zavíráš (Vz Pozdě). Č. Plné stáje vedou v ráje. Vz Hospodářský. Lb., Pk., Č. Vz Stajeň, Stájička.

Stáje, í, pl., f., samota u Písku. PL. — **S.**, vz Stáj. — **S.**, něm. Stay, ves u Jihlavy. PL., Tč.

Stajeň, jně, f., **stajenka**, y, f. = *stáje*. Neskoro je stajeň zamykať, keď vlk krávu sežral. Prov. na Slov.

Stájička, y, f., vz Stáj. Kdo má jakou s-ku, ať hledá i kravičku. Č. M. 382.

Stajmo = *hned*. Plk.

Stajňa, é, f., **stajna**, y, f. = *stáj*. U súseda nová stajňa a v tej stajně koně vrané. Sš. P. 754. Ze s-y si vyvedl sivka. Us. Šd.

Stajnář, e, m. = *stajník*. Bern.

Stajní, Stall-. S. kůl, Bern., pacholek. Lex. vet.

Stajnický, stajnářský, stajennický, stallmeisterisch. Bern.

Stajnictví, stajennictví, stajnářství, n. = *stajnická živnosť*, die Stallmeisterei. Slov. Bern.

Stajničiti, stajenničiti, stajnařiti, il, ení = *stajníkem býti*, Stallmeister sein. Slov. Bern.

Stajnička, stajennička, stajnářka, y, f., des Stallmeisters Frau. Slov. Bern.

Stajník, stajenník, a, **stajnář**, e, m., der Stallmeister. Slov.

Stajníkovati = *stajničiti*. Slov. Bern.

Stajniti, il, čn, ení; *stajňovati* = *do stáje postaviti*, stallen. — **co**: dobytek s. Bern. **se** = *na stáji státi*, stallen. Bern. — **Jg.**

Stajnový = *stájní*, Stall-.
Stájný, Stall-. S. krmení (opak: pastva). Ehr.
Stájový, Stall-. S. koště, svítilna. Šp.
Staju = *stanu*.
Sták, u, m. = *dostatečná známka na vysvědčení*, genügend. Mám z latiny s-ka. Us. na Mor. Dbr.
Stáknouti, knul a kl, utí, *dostáknouti* = *stačiti*, reichen, genug sein. Stákne-li ta lať? Us. u Petrovic. Dch.
Stakory, dle Dolany, něm. Stakor. S. horní a dolní, vsi u Ml. Bolesl.
Stakový, ein solcher. I ozval se Barvínek: Staková *stakoucí* kurvo! Svěd. 1569.
Stakovy paseky, několik domků u Zlína. Pl.
Stakra = *sakra*, citosl. S. do toho! *Stakramencký* chlap! Ty *stakramente* stakramencký! *Stakraholde* stakraholcký! Us. Šd.
Stakten, u, m. = mirra. Hus III. 54.
Stalagma, řec., kapka.
Stalagmit, u, m., vz Stalaktit. Schd. II. 82.
Stalaktit, u, m., z řec., *krápník* (kámen), *kapalín*, der Tropfstein, Stalaktit, útvar nerostný visící se stěn jeskyň vápenitých; *stalagmity* jsou kapalíny na půdě jeskyň. Vz S. N.
Stalaktitické couky. Vz S. N., Schd. II. 82.
Stálce, e, m. Nazýval se s-cem, stojcem či stojícím, ὁ ἑστώς. Šš. Sk. 97.
Stále = *pořád*, immer, beständig. Co stále pamatovati chceme, na to se často rozpomínáme. Kom. V Boha stále doufati. Flav. Budeš-li s. zde bojovati, chce ti Bůh za to korunu dáti; A já mezi panny nesmím, s. si na tebe myslím; Já se s. trápit musím. Šš. P. 73., 167., 380. (Tč.).
Stalé, vz Staný.
Stálec, lce, m., gerascanthus, rostl. Rstp. 1103. — **S.**, *stálý odběratel*, stätiger Abnehmer. Dch. *S-ci* = spolek ku mravní a hmotné podpoře české literatury. Od r. 1844? — **S.**, něm. Stahletz, ves u Bernardic. Pl.
Stálice, e, f., *stálá hvězda*, Krok., hvězda vlastním světlem svítící a vzájemnou polohu svou na obloze patrně neměnící (zdlouha se dále pohybující), der Fixstern. Vz více v S. N.
Stáličký, vz Stálý.
Stáličnosť, i, f., die Fixsternheit. Tm.
Stáličný, *od stálice*, Fixstern-. S. světlo. Astr. 162.
Stalkov, a, m., něm. Stallek, ves u Dačic na Mor. Pl.
Stáloběžec, žce, m., der Dauerläufer. Dch.
Stálobliznik, u, m., podophyllum, rostl. makovitá. Rostl. I. a. 230.
Stálokryt, u, m., baeckea, die Bäckee. Rostl. 589.
Stálokvět, u, m., cylista, rostl. vikvovitá. Rostl. a. I. 230.
Stálokvětný, stets blühend.
Stálolistý. S. n. vždy zelené rostliny, plantae sempervirentes, immergrüne Pflanzen. Kk. 26.
Stálooděnec, nce, m., sorocephalus, rostl. stříbrncovitá. Rostl. I. a. 235.
Stáloplevník, u, m., serruria. Rostl. I. a. 235.
Stálosť, i, f. = *ustavičnosť, trvalosť*, die Beständigkeit, Stabilität, Dauer, Stetigkeit, Unveränderlichkeit. V počestném úmysle pevně zůstati s-osť jest. Kom. U veliké s-ti státi. V. Posud ve své váze a stálosti trvá. Sych. Ta věc nebude míti s-ti. Us. Jako země má s. pevnú, že stojí, jak jí Bóh přikázal . . . Hus II. 76. S. počasí. Dch. S. křesťanská (vytrvalá křesťanská trpělivosť, die Standhaftigkeit). MP. 84. Co nemá stálosti, nemávej (nemívej) v milosti. Mor. Tč. S. a ustavičnosť lásky jest taková, že, by i všecky jiné věci zahynuly, ona však zůstává ve své celosti. Žer. 310. Prvá prosba ukazuje viery stálosť. Hus I. 356. — **čeho.** Stálosť mysli. V. — **v čem:** u víře, v dobrém. Zlob. — **na čem.** Přílišná s. na svém. V. — **při čem.** Maje známosť o vaší stálosti při dobrém. Žer. 319.
Stálotec, tce, m., nerost, der Yttrocernit. Miner. 155.
Stalý, *který se stal n. přihodil, sběhlý, učiněný*. S. místo: *stalý se*, geschehen. Stalá věc. V. Poznamenání věcí **před** námi s-ých. V. **V** nešťastnou hodinu stalý. V. Úsudků společným usnešením **(čím)** stalých zpět táhnouti neslušné jest. Kom. Pro nějaký skutek **od** něho stalý. Br. Zázrak **na** hodinách stalý. Br. Paměti věcí stalých poznamenati. V. Kteréžkoli budú věci stalé v skutku nebo v řeči, tajněť poviemy v komoře. Smil 1408. Věc stalou bez přemyšlování řeči soudci sprostně vypraviti. CJB. 407. K věcem stalým darmo jest mnoho mluviti. Ros. Tlachač stalé i nestalé věci tlampe. Kom. — Právo s. (vz Stanný), das Contumazrecht. Zříz. Ferd.
Stálý, *stáličký* = *stojící pevně, trvalý, jistý, ustavičný*, beständig, dauerhaft, standhaft, fest, beharrlich, fix, ständig, stät. V. **S.** přátelství, předsevzetí, mysl, V., důchod, Har., plat (určitý), Boč., svátky (které jistého dne měsíce se světí), počasí, deště, větrové, krok, pokoj, teplo, srovnalosť, Stč. Alg. 89., hospůdka, das Stammhäuschen, Dch., hlídky, ležení (Standlager), Čsk., plyn (incoërcibles G.), Nz., hosť, bydlo, zvěř (místa neměnící, das Standwild, Šp.), Us., vojsko (stehend), pomoc, trvalosť, byt (Standquartier), cena (fix), obecenstvo (Stammpublikum), divadlo (stehende Bühne), vojenský soud (ständig), zdraví, stůl (v hostinci, Stammtisch), pták (Standvogel); býti **na** stálé vědomosti (auf dem Laufenden sein); v s-lé paměti něco míti. Dch. Stálé právo, vz Právo. S. kladka, fixe Rolle, barva, síla (konstant), jistina (stehendes Kapital), výstava (permanent), teplota (konstant), nemoc (habituell), zákazník (feste Kundschaft), výraz (stehender Ausdruck). Šp., Nz. lk., Nz. Přeji vám s-lého zdraví. Dch. S. jako můr, zeď, hrad, Mt. S., jako hvězda severu. Dch. S. jako pavučina na větru a pěna na vodě. NB., Bart. Není ve stálé kůži (o churavém). Us. Dbv. Peníze mají ve stálém běhu býti. Us. S. zub (řadovací), Ja., země (pevná), Har., hvězda, Kom., zdraví (trvanlivé), věrnosť, Kom., neduh (ustavičný). Ja. Déšť ranní ne-

bývá stálý. Prov. Němèti stálého místa. D. Dílo kvapné nebývá stálé. Panská milosť a dvořská láska nebývá stálá, ale brzo se mění. S. člověk, nestálý = vrtkavý. Stálým zůstávati. V. Jiná jest s-lým, jiná neustupným býti. Kom. Stálý jako letní sníh. Mus., Č. Než důchodů buď stálých buď běžných bude moci užívati. Zř. F. I. Nemóžem jistého a stálého (fest bestimmt) naučenie z práva vypisovati. NB Tč. 88. Chceš mať (míti) přítele stálého, vyvol sebe (sobě) čnostlivého. V Beskyd. Tč. Vrátili se na stálo. Dch. Utrhni mne z jara, moja krasa stala; Ej lásko, lásko, ty nejsi stálá, jako voděnka mezi břehama; Připíjeti na stálé zdraví; Ty synkovy sliby jak na vodě ryby; ony jsú tak stálé jak ty hrušky plané; Tedy bude naša láska stálá, až my půjdem od oltářa; Ale je stálejší moja nejmilejší, štólů, štólů zavázaná. Sš. P. 163., 229., 286., 306., 430., 431. (Tč.). Mistři prašti řekli jsú, že jsú to písma křivá a scestná a toho mi dovedli proti nim písmy stálými. Let. 80. Tehdy království stálé bude, když hřiech, kterýž poznán jest, brzy pomstěn bude; Jiné blízkosti, jako blízkosť po rodu, neb miestem, neb přívuzností, ty nejsou tak s-lé, že by činily každého člověka každému najbližšího. Hus I. 467., II. 339. Vz Zelený. — **k čemu.** Však nemóž tiem při svú protiv Řehořovi obdržeti proto, že nenie dosti stálý k svědomie. NB. Tč. 84. — **mezi kým.** Mezi náma dvoma láska nejstálejší a ta má trvati do smrti nejdelší. Sš. P. 417. — **v čem.** Ve slovu stálý, worthaltend Dch. Jak si velký, bývaj malý, budeš v lásce u všech stálý. Us. Tč. Skrovnosť miluj, zřídka hoduj, budeš v zdraví stálý. Tč. Ništ v světě stálého není, všecko jdě k zničemnění. Mor. Tč. Jak chceš býti v dobrém stálý, neoblubuj sladké chvály. Mor. Tč. Je s-lý jako voda v koši. Vz Nestálý. Lb., Šd. Jsi-li v řečách stálá, lebo sa's vydala, lebo čekáš?; Kdo si bere pro peníze, není stálý ve své víře, kdo pro krásu, ten do času, a kdo pro ctnosť, ten trvá na věčnosť. Sš. P. 383., 473. Židovka v řečech není stálá. NB. Tč. 70. Když v pokušení jako sníh *před* sluncem stálí budete. Br. Jest stálý co šiška v másle. Vz Nestálý. Č. S. v lásce, Us., v ohni (nezměnitelný, opak: utíkavý, těkavý). Us. — Nz. — **při čem (jak dlouho).** Aby mi věrná a při mně stálá byla. Br. Při té pravdě stálý byl **do** smrti. Nz. Jakož peníz jest z věci stálé, jenž móž dlúho trvati, tak blahoslavenstvie jest věc s. **na** věky. Hus II. 63. — **komu.** Nes svůj kříž, co Bůh ti dal, miluj ženu svou a buď ji stál. Slez. Tč.

Stambul, a, m., *turecké jméno Cařihradu.* Rk.

Stamlet, u, m., keř, arbutus, zastr. Veleš.

Stamotel, stamodtel = *s tam odtud,* von dort her. Cos přinis s. Na Ostrav. Tč.

Stampa, y, f., it., *ražení peněz; ražené peníze.*

Stampilie, e, f., obyč. *štampilie,* razidlo, pečetidlo, die Stampille, der Stempel. Rk.

Stampoch, a, m., samota u Přelouče. PL.

1. **Stan,** u, m., **stánek,** nku, **stáneček,** čku, m. S. od *sta* (státi). — **S.** = *stání, stanoviště,* der Standort. Byli s vozy v stanech svých. Pulk. — **S.,** *obydlí, dům, chalupa, bouda,* das Haus, die Wohnung. Ž. wit. 45. 5., 90. 10., MV. Z prvopočátku v jeskyních a boudách a větvových stáncích a drnových chaloupkách bydlilo se. Kom. Z tělesného stánku a podružství vykročiti (umříti). V. S. Goldjův, Indiánů, Kalmuků. Vz KP. I. 27.—28. S-ny pícníkův, vz Tk. II. 251. Číslo stánku, die Standnummer (am Markt usw.). Trvalý stánek někde si zříditi. Dch. Pernikářský s. Dch. — **S.,** *cožkoli rozprostřeno jest, aby se pod tím státi mohlo, ochrana před deštěm a horkem; zvl. plátěný vojenský s.,* das Zelt. V. V MV. nepravá glossa. Pta. S. z plachet roztažený; s-ny rozbiti. V. Pod stany bydleti. Har. Stany zdvíhati a stavěti. Troj. Bijů v stany Tatar. Rkk. Ležení vyměřiti, stany kolíky přibiti. Kom. Stany strhnouti, Jg., postaviti, Sp., zříditi míti, Dch., položiti. BO. Hlavní s., das Hauptquartier, J. tr., stábní, Stabsq. Čsk. V stanech ležeti. Ktk. Stanové na ulicích, náměstích, dvorech a na plochých střechách ze svižích větví se rozbíjeli. Sš. J. 120. Také jí pohoním z stanóv vojenských, ježto je pobrala. Půh. II. 351. A tak v tu noc přišel angel boží a zbil jest v staniech assyrských 180 tisícóv; Protož ten lid i po dnes mají stany vždy černé, totiž černými kožemi svrchu povlečené, ale vnitř bielým plátnem zbielené; Byl ovšem v nenávisti a ode všech odlúčen, že nikdiež bezpečen nebyl, ale vždy v staniech přebýval; Bojovníci v staniech přebývají; S. pastýřský. Hus I. 172., III. 13., 17. (Tč.). — *Stánek boží = chrám,* der Tempel. S. úmluvy, die Bundeslade; pod zelenou, die Laubenhütte. D. S. svědectví či úmluvy, schůze = svatyně či chrám Israelitů. Sš. Sk. 87. Stan k modlení z lúpeže aegyptského učiniti kázal. Hus III. 4. — **S.,** na Slov. = *šněrovačka, živůtek,* der Leib, die Taille. — **S.,** *stánek = horní částka košile ženské, tílko,* der Leib; jinde = *podolek* u košile, der Stock. Chmela. Na stan berou plátno tlustší, na rukávy tenší. Kbl. — *Stánek = život k šatu,* der Leib. Mor. — *Stánek = kůl u kašny,* na který putny dávají, der Stock. Us. (Plz.). — *Stánek = stolice.* Stánky ševcovské na koňském trhu ku prodeji obuvi; s. (stolice) v kotcích chlebných (1607.). — *Stánek,* die Nast im Gewehrschlosse. Bur. — *Stánek = příčka mozečková,* tentorium cerebelli. Nz. lk.

2. **Stan,** a, m., osob. jm. Pal. — **S.,** něm. Stann, ves u Hlinska.

Staň, ě, f., něm. Gstom, ves u Veseřic v Chebsku. PL.

Staňa, ě, f. = *selce, hospodářské sídlo o samotě,* usedlosť hospodářská, eine Meierei. Slov. Dbš. 49.

Stanař, e, m., der Zeltmacher. Dch., Bibl., Sš. Sk. 290.

Stanařský, Zeltmacher-. S-ské řemeslo provozovati. Sš. I. 5.

Stanařství, n. = *dělání stanů, stanařské řemeslo,* die Zeltmacherei. S. provozovati; S. se Pavel doma v Cilicii vyučil. Sš. II. 244., Sk. 213.

Stanc, e, m., z lat. stans, *plat z nějaké služby*. S. professorův na vysokých školách. 1619.

Stance, e, f., die Stance. Vz Sloha (III. 431. a.), Zk. Ml. II. 212., Sš. 43.

Stánček = *stáneček*. Vz Stan. Kom.

Stand, něm. Im Stande sein: dovésti něco, dokázati, s to býti. Mk.

1. **Standa**, y, m. = Stanislav. Prk.

2. **Standa**, y, f. = *štoudev*, z něm. die Stande. Štelc.

Standara, y, f., vz Standarte.

Standarte, něm., korouhvička jízdecká.

Standlík, u, m., z něm. Ständer, *džber*, der Zuber.

Stane = *nastane, přijde*. Kat. 3206.

Stané, vz Staný.

Stanečný, zastr. = *dostatečný*, zulänglich. Mus.

Stánek, vz Stan. — **S.**, *místo, kde se lovec postavil*, der Standort. Šp.

Staněk, ňka, m. = Stanislav. Půh. brn. 1580., Bck. — **S.**, samota a) u Vltavotýna, b) u Strakonic. PL.

Stanětice, Stanetitz, ves u Kdyně. PL.

Stání, n., vz Státi. **S.**, *čin stojícího*, das Stehen. Od s. mne nohy bolí. Us. Stráže na svém s.; Místo (v divadle) ku stání, der Steheplatz. Dch. S. oběžnice, der Stillstand; letní s. slunce, das Sommersolstitium. Nz. Nemá tu žádného stání. Us. Sd. Vůz ke stání, der Stehwagen (an der Eisenbahn). Dch. Stání vody, die Stagnirung. Us., Šp. — **S.** ke slovu, das Einhalten der Zusage. — **S.** *u práva, před právem, ku právu*, die Tagsatzung, Tagfahrt, die Erscheinung, Stellung vor Gericht, der Rechtstag, Gerichtstermin. S. = jednání při soudech v řízení sporném neb nesporném; v užším smyslu užívají slova toho v řízení sporném k naznačení dne, v který se strany spor vedoucí dostaviti mají k soudu, aby tam práva svého hájily. S. = srok, sročení stran. Vz Sročení, Rok a více v S. N. S. položiti, D., míti; byl na s. Us. Den ku s. původovi oznámiti. Faukn. Ku s. státi. Ctib. Ku s. někoho ujistiti. Pr. měst. Příčinu nestání míti. S. odložiti, odročiti; ku s. přijíti; s. k složení spisův; ku s. nepřijíti; rozejíti se od s.; vyjednati, vyrovnati spornou věc při s.; ustanoviti čas ku s.; s. odbývati, s. nařiditi na něčí stížnost (lépe: k stížnosti něčí); s. nemohlo před se jíti; s. vyjednávací; protokol o s. nebo v příčině s. J. tr. Věc nařízením s. vyjednati; čas k s. navržený. Řd. Paní n. žena kdyby slehla, ta svým nestáním nic netratí. Pr. Nestání k soudu trojím způsobem (obyčejem) se vymlouvá: potřebou, příhodou, nouzí. Pr. Odpory proti súdci atd. mají před odpovědí k žalobě předloženy býti na prvním stání. CJB. 391. S. k soudu ve staročeském právě: vz Pr. 1869. str. 621. — **S.** = *žádosť*. Stání o úřad, das Begehren eines Amtes. Jel. — **S.** = *místo, kde co stojí*, der Standort, die Stätte. Poběhlec nikde nemá stání. Kom. Lži nemají s. (místa). D. To nemá s. (trvání). Us. S. hvězd, die Constellation. Jg. — **S.**, *stavadlo na trhu*, der Marktstand. Plat od s. D. — **S.** *dobytčí, podlaha*, na které ku př. krávy stojí, *stáj*, die Stallung, der Stand des Viehes. S. neb přehražení ovcí. V. Čtyři koně na s. choval. Klat. Konici na zvláštní s. rozděliti. Ja. Na s. té děvečky byla tučná jalovice (v oddělení stáje). Us. Ukradli mu 300 koní z prázných s. Šš. P. 761. Dejte nám nocleha na tom novém s. Sš. P. 793. S. na koně míti. Er. P. 331. — **S.** = *obydlí*, die Wohnung, Wohnstätte, Station. Kde jest vaše s., když do Prahy přijedete (kde jste hospodou)? Us. Nejsou spolu na jednom (dobrém) stání (= nejsou za dobré). V. Žádosť panování a úřadův a láska lidu obecného nemohou býti na jednom s. V. — **S.** Hlas a s. na sněmích míti, Sitz und Stimme haben. Zlob. — **S.** = *odpočinutí*, der Stillstand. S. nemoci (když se ani nehorší ani nelepší, když jest na váhách). Ja. — **S.** = *přetržení vojny*, der Waffenstillstand. Příměří a s. mezi nimi učinili. V. Neb jsú byli stání učinili od nového léta až do roka se všemi pány odpornými. Let. 198. — **S.** = *chování*, das Liegen. Na s. do nádob medovec líti. Rozm. o vč.

Stanice, e, f., die Station. Stanice dráhy, v obec. mluvě *štace* (z lat statio). S. telegrafická, KP. II. 255., vodoměrná. Stč. S. poštovská. S. přijímací. Šp. S. zkušebná, Versuch-, četnická, námořní, See-, vodní, Wasser-, návěstná, Aviso-, příchodní, Ankunfts-, čerpací, Pump-, mořská, See-, deštní (vodoměrná), Regen-, vojenská, die Etappe, loďstva, Flotten-, odpočinku, Ruhe-, meteorologická, přendavací (překladací), Umlade-, podací, Aufgabs-, nákladní, Frachten-, železniční, Eisenbahn-; přednosta s., der Stationschef. Dch. S. výskumná, Versuchs-, lučební. Šp. S. na křižové cestě. Šd. S. churavců. Čsk. — **S.** = *jednotlivé tesy v konírně, stání*. Vz Stání = stáj. — **S.**, posvátná válečná korouhev ranských Slovanů v Arkoně. Vz S. N.

Stánice, e, f. = *trámy n. dřeva ku pokládání podlahy v konírnách n. stájích, na nichž koně stávají*. Č.

Staníček, čka, m. = Staněk.

Stáníčko, a, n., vz Stání.

Staničný, Stations-. S. místo. Dch.

Staník, a, m., osob. jm. Šd.

Stanikov, a, m., ves v Sušicku. S. dolní a hořejší. Vz S. N., Tk. III. 89.

Staniměřice, něm. Steinmieřitz, vsi a) u Ml. Vožice, b) u Lipníka. PL.

Stanimír, a, m., osob. jm. Šd. Také: *Stanimíř*, e.

Staninožka, y, m., osob. jm. Mor. Tč.

Staniol, stanniol, u, m., *cín v podobě tenounkých lístkův*, Zinnfolie. Bř. Vz více v S. N., KP. IV. 179.

Stanislav, a, m., jm. mužské. Vz S. N.

Stanislavice, dle Budějovice, ves v Těšínsku. Vz S. N.

Staniš, e, m., osob. jm. Šd.

Staniště, ě, n. = *ležení vojenské, tábor*, der Haltpunt, das Lager, die Station. S. rozbiti, vyměřiti, vytknouti. D. S. vojska po dědinách ubytovaného. Čsk. Rozkázal vésti jej do s. (in castra). Šš. Sk. 249. — **S.** = *stání, obydlí*, die Wohnung. Č., Kouble. S. posluhy, der Stand, Standort. Vz Stanovisko.

Staništník, stanovištník, a, m. S. slídí, kde zvěř se zdržuje a rozvádí střelce na jich stanoviska. Šp. Při vojsku der Quartiermeister.

Staniti, il, én, ění = *stanovati* = *bydleti ve staně*, im Zelte wohnen. Šš. J. 22., Šm.

Stánka, y, f., die Rast am Gewehr. Šm.

Stánkati, v dětské řeči = *státi*, stehen. Us.

Staňkov, a m., Stankau, městys u Horšova Týna. Vz S. N. — **S.**, dvůr v Milevsku; ves a) u Chlumce v Buděj., b) u Pecky, c) u Horšova Týna; S. Horní a Dolní, vsi u Sušice. PL.

Stankování, n. = *bydlení ve staně*, das Leben im Zelte. S. Páně mezi lidmi. Šš. J. 22.

Staňkovice, dle Budějovice, něm. Stankowitz, vsi a) u Litoměřic, b) u Žatce, c) u Uhlíř. Janovic. PL., Tk. I. 624., III. 659.

Stánkový, Zelt-. Mluví o trvání bohoslužby s-vé. Šš. Sk. 87. Abraham seděl ve dveřích s-vých. Brt. S. 24.

Staňků mlýn, Stanick, a) u Pacova, b) u Domažlic.

Stánlivost, i, f. = *stálost*. Nz.

Stannin, u, m., *kyz cínový*, nerost. Vz S. N.

Stanniol, vz Staniol.

Stanný, vz Staný.

Stanomety, ů, pl., m. = *slavnost stánků či pod zeleným*, das Laubhüttenfest. Byl pak blízek svátek židovský, s-ty. Šš. J. 120. Vz násl., Stanový.

Stanosvátky, ů, pl., m. = *stanomety*. Šš. J. 132.

Stanotvorčí, *stanařský*, Zeltmacher-. Byli s-čího řemesla jak i sám Pavel. Šš. I. 145.

Stanouti, stanu, ul, utí; **státi, stanu** (zastr. *staju*), stal, stání; *stávati* = *přestati jíti*, stehen bleiben, halten, still stehen; *postaviti se někde, státi*, sich stellen, sich hinstellen, stehen; *konec vzíti, končiti, přestati*, ein Ende nehmen, stehen bleiben; *býti, trvati*, sein, da sein, dauern; *trvati, stálým býti*, beharren, bestehen; *přibyti, octnouti se, přijíti*, ankommen, anlangen, eintreffen; *povstati, vstáti*, aufstehen; *platiti*, gelten, werth sein, kosten; *státi se, stávati se* = *díti se*, geschehen, sich zutragen, sich ereignen, begegnen, ergehen, erfolgen, widerfahren; *vstáti*, aufstehen; *stanut se* = *postaviti se*. Mor. Jg. — Vz **Státi, stojím.** — **abs.** Stanul jako vrytý. Nechce stanouti, běží předse. Ros. Stáhni řemenem ruce podlé paží a i hned stane krev (přestane téci). Jád. Zástup, vlak stanul. Dch. Stanul nemoha dále jíti. Us. Šd. Čech statečný stanouti kázal. Když tak stane člověk, nelze bude jemu zahynúti; Již vladařstvie stane, když již nic v své moci člověk mieti nebude; Nosiči stanú. Hus II. 229., 302., 358. (Tč.). Dokudž nebe a země, dokudž svět tento stane (jest, trvá). V. On si myslil, že mu ta rozkoš věčně státi (= trvati bude). V. *Zůstal státi* **šp.** m.: *stanul*, vz Zůstati. — **od čeho:** od běhu stanouti. Stav. svob. 1523. Stanul od stanu (vstal). Kram. — **kde (u čeho, mezi** n. **před čím, podlé čeho, v čem, nad** n. **pod čím, při čem).** Dal. U někoho hospodou s. Jg. Vlk žízně stanul nad potokem. Puch. Země pod nohami aspoň stane. Jel. Při něm štěstí stanulo. Kron. tur. Zloděj u lháře rád hospodou stává. Č. M. 67. Státi hospodou v domě pana K. V. Poněvadž se nestalo, ale staň se ještě u desk. Půh. II. 443. Stal se u nás veliký zázrak. Šš. P. 790. Kéž u nás takoví se stávají jak u vás (sich einstellen). NB. Tč. 235. Když před dveřmi kostelními stane u procesí. Hus II. 126. Jedú Turci, jedú, před domem stanuli, na vdovu volali. Šš. P. 140. Když se již přibliží boj, stane kněz před čelem boje a takto bude mluviti. Hus I. 170. Aby všichni před ním stali. Smil v. 6. Před Prahou smlouva se stala. Žer. Sn. 48. A aj anděl Páně stanul podlé nich. Šš. L. 34. Staň si (= postav se) vedla Stacha bratra svojho. Dbš. 122. Přijeli v pole, stanuli v kole. Šš. P. 756. Stala se šarvátka v Novém městě praž. **od** lidu robotného **proti** některým stavu rytířského. Dač. I. 158. Pád veliký stal se jest v lidu; Co se stalo lóni v Praze. Hus I. 245., II. 9. A což jiného se stalo ve válkách, to má minúti. Půh. II. 60. A co se stalo v nově v městě Hodoníně? Utopil se šohaj při hodonském mlýně. Šš. P. 98. Jedenáctý den kosti všech mrtvých nad svými hroby stanú. Pass. 14. Tehdá již Jakoba staršího mezi živými nestávalo. Šš. II. 15. A nad vámi se nemilostivá pomsta stane. Pass. 42. (Hý.). Divili se nad těmi věcmi, které jsú se staly nad Kristem dietetem **od** jeho narozenie. Hus I. 24. Stalo-li se tak v skutku **o** kterém člověku mezi Jerusalemem a Jerichem, těmi městy, v nichž nynie přebývají pohané, toho neviem jistě. Hus II. 428. Mnoho lidí u něho stává (bývá hospodou). Kdo před čarou stane (se zastaví), hru tratí. Kom. Podlé někoho s. Plk. Krev mi v žilách stanula. L. — **v čem (komu, za kým).** A staneš-li v kroku. Hdk. C. 33. A ufám, že stanu v pravdě boží až **do** smrti. Hus III. 280. Za tebou v černém plášti stanu (státi budu), abys mne poznal. V. V jehož moci život stane (jest). V. Pakli co dobrého začne, nestane v tom. Jel. Obec v pokoji stane (stále trvá). V. — **na čem (kde).** Diabel stan na pravici jeho. Ž. wit. 108. 6. Stanouti na posluchách u někoho. Jg. Co se stalo v nově (neulich) na Novej dědině?; Vychodil Adam z raju, stanul na zemském kraju. Šš. P. 98., 788. Co se stane škody na líhách, te se stane ližníkóm; Co se stane vínu na kantnéři, to se dotýká toho, čí jest víno; Aby zeptáno bylo, na kterém místě takový skutek stal se. NB. Tč. 21., 76. A sta sě tichost veliká na moři. Hus II. 48. Dietěti se na zdraví nic škodného nestalo. Anth. I. 167. Spasení na pravici stanú. Pass. 15. Až na suché zemi stane. Ráj. Na tom stanulo (dabei blieb es). L. Dokudž vyvolených na tom světě stává. Br. Každý na svém předsevzetí urputně stane. V. — **proti komu.** Skutkové naši stanou proti nám žalujíce na nás před Bohem. V. Když Saturnus proti měsíci stane (se postaví). Krab. Proti mně se křivda nestala; Ty viny, které proti nám se stávají, lehce dlužni jsme odpustiti. Hus 101., 340. — **kde (za čím,**

prostřed čeho). Co se stalo za horama? Zabila tam paní pána. Sš. P. 96. Prostřed rynku stanuli, po rychtáři se ptali. Sš. P. 172. — **nač.** Bylo mu 3 léta, ještě na nohy ani nestanul. Us. Šd. — **k čemu.** Chci odpověď dáti a státi k stání. Ctib. To čo dobrých obrazuje (obráží), zlým sa k chuti stává. Mor. Tč. Protož, když právo po druhé pójde, k tomu ať stane podlé práva. NB. Tč. 27. Než nestanou-li k třetímu vyhlášení, tehdy při svou tratí. Zř. F. I. C. XI. Vz **Státi k čemu.** — **koho** (akkus.), kosten. To tě ročně mnoho stane (draho přijde). V. To tě život, D., statek stane. Záv. Vz **Státi co koho.** — **koho** (gt.), **čeho,** *neosobně = býti, trvati.* Dokudž nebes stává. Br. Toho už nestane. Us. Dch. Až mne nestane, teprů uvidí. Us. Brt. Abyste činili za mou duši, dokudž těch peněz stává. NB. Tč. 198. Pacholíci po meči před děvečkami táhnů, ale když pacholíků nestává, děvečky též právo mají. Tov. 85. Ale také toho se nestalo. Let. 286. Toho mi se nestalo. Půh. I. 155. Bil Filistinské, doniž mu ruky stávalo, donec manus deficeret. Bj. Když nás nestane (když nebudeme). Kom. Dokud Samuele stávalo (živ byl). Br. Dokudž života stává. V., Kom. Dokudž měsíce stává. Br. Dokudž vás co stávati bude. Br. Pokud těch prostředků stávalo, v Boha doufali. Br. Poručník, pokud toho statku stává, odbývaj za sirotky dluhy. Arch. V. 22., 239. Abychom Sigmunda za krále nepřijímali, dokud nás stávati bude. Výb. II. 387. Dokudž té summy stane. Bl. Pokud jich životů stává. Sych. Hrnček, čím za nova navře, tím zapáchá, dokud ho stává. Prov. (Knst.). — *Poznam.* U *stanouti* **nominativ.** Vz příklady nahoře: stanouti, abs. *Ve větách záporných stává* **genitiv.** Není, nestojí, nestavá pravidla n. pravidlo. Je-li sloveso *kladné,* může státi *genitiv,* kde má býti naznačena *část celku* aneb když jsou (státi, stávati) *časoslovy neosobnými.* Vz předcházející příklady: Stanouti čeho. *Velmi často dostačí nejlépe pouhé* **býti.** Bs. Cf. Brs. 2. vyd. 236. — *Pozn. 2. Stanouti, stávati* mají smysl *trvání.* Dokud to město (toho města) stane, stávati bude = dokud trvati bude. Tedy *chybně:* Kéž by toho slovníku brzo stávalo. Jg. — **oč.** Jemu věříme, že o to nestane (státi nebude). Solf. Ale již, když biskup umře, kterýž kolivěk má čáku, ten o biskupství stane. Hus I. 448. — **jak dlouho, kolik.** Kdo ví, stane-li (bude-li) **do** večera. Kram. To **do** sta kop stane (stojí). Štelc. — **kam (do čeho, mezi co, nač, pod co). Do** vojny s. (přijíti). Plk. Státi do služby (přijíti). Plk. Já bych si stanula na ten stolek. Slez. Šd. Stanul **pod** okenko, zavolal tišenko: Marianko, srdce moje, otevř mně okenko. Sš. P. 180. Stanula pod okno. Sš. P. 778., 88. **Mezi** husary státi (přijíti). Plk. Nepřátelé **naň** stávali (povstali). Reš. — **po čem.** Mysl lakomá, jakož móž viece dosáhnúti, tak ne po dřevnie potřebě stane, ale vymyslí opět nové potřeby. Št. N. 224. — **proč.** Srdce strachem stanulo. Lk. — **s inft.** Po všech vlastech lid sbierati stanú (počnou). Rkk. 49. — **za co** = *platiti, cenu míti.* To za plešku nestane. Ctib. Naše vojsko za málo stane. Rad. zvíř. — **se.** Ty věci se staly; Co se státi má; To se zřídka stává; Prve něco oznámiti, než se stane; Staň se co staň; Co se stalo, odestati se nemůže; Odklad se stal. V. Již se stalo. Us. Co se ještě nestalo, ale ještě se staň. Půh. II. 138. Prosme my nebo neprosme, aby sě jeho vóle stala, vždy se stane; Aniž darmo stala se búře mořská, když jest Kristus spal; Úmluva s dělníky se stala. Hus I. 325., II. 49., 61. (Tč.). Stala se změna; Jak se pánu Bohu líbí, tak se staň; Děkuji vám. Zdvořilá odpověď: Rádo se stalo; Má k tomu hleděti, aby se stalo; Staň se, co staň. Dch. Na moju pravdičků pravdu, stalo se, stalo. Dbš. A věil se tak stalo, djevča sa prespalo a už mi ho dávajú. Sš. P. 403. Má-li tomu tak věříno býti, staň se, co právo najde. NB. Tč. 254. Co sa stalo, to sa viacej neodstane. Mt. S. Stala se škoda veliká; Stalo se o to srovnání. Dač. I. 71., 122. Sta sě potom velmi v skoře. Výb. I. 184. Stal se večer. Hus II. 62. Tak se stává; Jak pak se to stalo? D. Proto se stává, že nenáhlý náhlého předbíhá; Vyřízení rychle se stalo; Tlachač, co se stalo i co se nestalo, tlampe. Kom. Blázen teprv rozumí, když se stane. Prov. *I stalo se jednou* **šp.** *prý* **m.** *událo se.* Ale *státi se* ve smyslu *udáti se* častě užíváme, viz předcházející příklady. Ovšem **zbytečně** užíváme dle něm. *stávati se k vyjádření děje počínavého tam, kde máme počínavá slovesa*: stávati se němým, moudrým, hubeným atd. m.: něměti, moudřeti, hubeněti atd. Brs. 2. vd. 237. — **se podlé čeho.** Podlé mé žádosti se stalo. V. — **se proč.** To pro ledacos se stane (udá). Kom. To se pro převýšenou vážnosť církve té stává; To jenom pro Pavla a za Pavlovou příčinou se stává. Sš. I. 12., Sk. 107. Že se to stalo pro hřiechy proroków jeho (Jerusalema) a kněží jeho. Hus II. 308. Ty věci se dějí a staly pro Žáčkovu věc. Půh. I. 270. Bolení hlavy stává se pro obžerlivosť. Lk. — **se komu.** Nic zlého se mu nestane; Stala se mu křivda; Víc se mu to nestane; Stává se mi vděk. D. Česť se mu stala. Us. Stal se konec válce. Jel. Vedli ho, kdež mu právo jeho státi se mělo (na šibenici). Aesop. Hledejž právem a má se jemu pravda státi. O. z D. Stala se mu škoda. Václ. VII. Však z toho statku mají tomu škody navráceny býti, komuž se moc stala. Zř. F. I. T. XX. Co se mu to stalo?; Stala se mu kaňka, že . . . . Us. Dch. Nedávej mia do majira, šak (= neboť) sa mně tam neco stane, co mia velce hanba bude; Počkaj ty mynárko, co sa tobě stane, až naša mamička na tebe vypadne; Jak sem chtěl, tak se mi stalo, peněz mně málo zostalo. Sš. P. 89., 538., 665. (Tč.). Což se jiným stane, také se vám stane; Žádaje, aby se tomu vražedlníkovi právo stalo (= aby byl popraven); Jiný žádný tu jest nebyl, když mu sé ten krádež stal; Pakli vinna nebude, aby se ženě dostie stalo. NB. Tč. 29., 98., 115., 249. Když se jí dosti stalo: Měla se mi pravda státi; Pro jeho nevyrčení žádný mi se konec nestal. Půh. II. 143., 427., I. 155. (Tč.). Stal se jemu

konec života. Dač. I. 267. Co se tomu stane, jenž se chápal cizieho?; Každému, jakož věří, tak se mu stává; Protož jsme-li údové našeho vykupitele, doufajme těhož na sobě, co sě stalo naší hlavě; Křesťané nynější plačí, když se jim co protivného stane. Hus I. 451., II. 48., 357. (Tč.). — **se komu od koho.** Kuna žaluje na kvalt a moc, který se jí stal od Vaňka. NB. Tč. 214. Aby se mi od nich pravda (= právo) stala; Tu se mi od nich žádný konec státi nemohl, aniž k roku stáli; Stala se mi od něho veliká škoda a před tím také na mém zboží; Stala se od něho škoda mým lidóm ohněm. Půh. I. 165., 238., 375., II. 601. (Tč.). Počátek všeho zatracenie stal sě ot pýchy. BO. — **se komu nač.** Nech sa stane otci na vôlu, materi na vďaku, ale srdcu tvojmu na malú potechu. Ht. Sl. ml. 220. — **se mezi kým.** Stala se jest smlouva dobrovolná mezi osadou Matky boží před Týnem s jedné a mezi poctivým knězem Janem s druhé strany. Jdn. 206. Mezi námi mír se stal. Půh. I. 374., II. 485. — **se s kým.** Nevím co se s nimi stalo. Kom. Co se s tím stane? Us. Dch. Če sě sta se dcerú jeho drahú. Rkk. 46. — **se z čeho.** Tyto neštovičky stávají se z tenké kolery. Ras. Tím spůsobem z divu mluvy stává se div slyšení. Sš. Sk. 20. Potopa stala se z náhlého deště. Let. 81. — Žer. Sn. 47. — **kdy.** Tak se i **v** řeči stává. Us. Stalo se to ihned **za** vlivu onoho proroctví Agabova ještě **před** začátkem hladu. Sš. Sk. 138. Stalo se některý čas za pana Jičínského v městečku v Brumově, že . . . NB. Tč. 128. **V** pátek stala se věc hrozná a žalostivá; Před sv. Martinem stal se jest podíl mezi bratřími. Dač. I. 211., 357. Stalo se *noci* božie narozenie. Výb. I. 399. Stalo sě to svěcenie **pod** ciesařem Jindřicha druhého (sic). Výb. I. 189. P. Kilian to vyznává, že pod příměřím sě měšťanóm stalo; Nestalo-li se to **mezi** tím, ale staň se ještě. Půh. I. 210., II. 452. Jakož se stalo za arcibiskupa Zbynka; Jakož se stává lichevníkóm při jich smrti. Hus II. 21., 216. A tak sě stalo, že v tu noc a **u** pátek a v sobotu a v noc nedělní **za** ten čas malý neviděli sú ho. Hus II. 178. Vz Čas. — **jak.** Ať se stane **po** dobrém nebo po zlém. Us. Dch. Stalo se děvečce, stalo se **po** vůli, dostala synečka v červenej korduli. Sš. P. 487. A o to *právem* již nález se stal. NB. Tč. 25. Paní se jest dosti stalo **podlé** toho listu. Půh. II. 3. Vývoj její (církve) stává se **dle** vzoru Kristova; A to **bez** důvodů a **proti** všeliké tradici evangelické a **s** násilím se stává. Sš. Sk. 32., 34. Staneta ti oči **v** slúpě. Mus. 1855. b. 306. Oči v slúpě již stojíta. Bl. Gr. vyd. 1857. 13. Chceš, aby se vše stalo **k** tvé vůli. Výb. Bez vůle p. Boha mého nestane mi se nic zlého. Har. Kůň se lekl **a** *dubem* stanul. Brt. Instr. 14. Stanul sloupem. I stane (moře) jako zeď **nade** vše hory čtyřidceti loket. Pass. 13. (Hý.). Staň se mi **vedlé** slova božího. Hus I. 15. Aby se mu vedlé jeho viery stalo. Hus. II. 48. — **odkud.** I stal se náhle **s** nebe hukot jako táhnoucího dunotu prudkého. Sš. Sk. 17. — **se skrze koho.** Dobytí stalo se nočně skrze nástroj nový. Dač. I. 193. Vyznávali, že zázrak ten skrze ně stal se vůči celého Jerusalema. Sš. Sk. 48. Mnozí také divové skrze apoštoly se stávali. Sš. Sk. 32. — **že.** Často stává se, že jinak myslíme a jinak mluvíme. Us. Tč. Stalo, že přišli před nás; Stalo-li by se, že by pro válku peněz nedostalo. Půh. I. 157., II. 349. A tak se stalo, že v tu noc ho neviděli sú. Hus II. 178. — **aby.** Nestalo se, aby kdo tak mluvil. Svěd. Vz S. se čím. — **se čím.** Státi se kazatelem slova božího. Kom. Stalo se to příslovím. Us. Dch. Čím se stalo, že . . .? Dch. To se stalo jeho příčinou (= vinou). Us. u Dobrušky. Vk. Křest za dob těch stával se pohroužením a ponořením celého těla do vody; Prorok někdy učitelem **na** chvíli nadšení svého se stával. Sš. Sk. 31., I. 124., II. 79. Stalo se to jeho nálezem. Půh. II. 478. Čiž mocí a panstvím stalo se, aby k vzróstu tělo přišlo? Hus II. 351. — Br., Bib. — Vz **Státi, stojím.**

Stanov, a, m., *Stanové*, n., něm. Stanow, ves u Semil. PL.

Stanova, y, f. = *stanovení*, *ustanovení*, die Einsetzung. S. velebné svátosti. Sš. J. 224. Vz Stanovy.

Stanovati, *staviti*, *zastaviti*, hemmen, aufhalten. — **co čím.** Sal. — **S.**, *ve stanech bydleti*, in Zelten lagern. — **kde.** Stanovali **od** nich dále **na** východ. Šf.

Stanovec, vce, m., *podpěrač*, der Stützer. Slov.

Stanovení, n., die Festsetzung, Fixirung. S. poměrů. Dch. S. třísloviny vyzinou. Šp. S. hodnoty. Šp. — **S.**, *poloha*, *klad*, die Position. Slabika s-ním dlouhá. Dk.

Stanovený; *-en*, *a*, *o*, festgesetzt, fixirt. — **čím:** meze zákonem stanovené. Dch. Vz Stanoviti.

Stanovice, dle Budějovice, něm. Stangendorf, ves u Král. Dvora. Vz S. N., Tk. III. 36., 45. — **S.**, něm. Stanowitz, ves u Pelhřimova. PL. — **S.**, něm. Donawitz, ves u Karlových varů. S. staré a nové. PL.

Stanovicí = *určovací*, Bestimmungs-. Nz.

Stanovisko, a, obyčejněji **stanoviště,** ě (vz -iště), n. = *místo, kde kdo stojí, stání*, der Standort, Standplatz, der Standpunkt. Nz. S-ště míti; Každému nějaké s. nebo místo v šiku od Pána uloženo jest. V. Tam lid neměl pokojného s-ště. Br. S-ště loupežníkův. V. Přišli jsou k Řípu a tu sobě s-ště oblíbili. Kom. S. císařské zbroje (das Arsenal). V. S. lovců, zvěři. Us. Šp. Dávati zločincům s-ště, Vorschub leisten. J. tr. — **S.** *lodí, přístav lodí*, der Hafen. V., Kom. Tu (kupci) své s-ště mají. Har. II. 121. Město Efesus bývalo s-kem pro lodě z Europy do Syrie. Sš. Sk. 218. — **S.** *vojska* = *tábor*, das Lager. V. S-ště rozbiti. St. skl. Ze s-ště vojsko se hnulo. Spr. Žiž. Loupežníky vyzdvihovali a jich stanoviště pálili. Kn. Zvláštní s-ště mívali. Kn. Zastavili sobě s-ště. Bj. Skříně boží přinesena jest do s-višť (in castra). Bj. Běž na s-ště k své bratří (in castra). Bj. S-ště zastachu (castra metati sunt). BO. — **S.** = *stánek*. Slavnosť s-šť aneb stánkův, das Laubenhüttenfest. V. Vz Stanomety, Stanosvátky. Pane, kdo pře-

bývati bude v s-šti tvém? Hus I. 97. — S. = *zastavení*, der Stillstandspunkt. S. slunečné v létě a v zimě, planety. — *S-ště* = *hlediště*, moralischer Standpunkt, der Gesichtspunkt. Nz., Mus. S. vznešené. Sš. II. 215. Rozhledné s., der Orientirungspunkt. Dch. Zde staví Pán na s-ště člověcké. Sš. J. 92. S. lučební. Šp. Vz Zřetel. — **S.**, něm. Stanowisk, dvůr u Tišňova. PL.

Stanoviště, vz Stanovisko. — **S.**, něm. Stanowist, ves u Rosic na Mor.; něm. Stanowitz, ves u Mariánských lázní. PL.

Stanovištník, vz Staništník.

Stanovištný, Standort-, Lager-, Hütten-. S. hod. Vz Stanový.

Stanovitel, e, m., der Festsetzer. Rk.

Stanoviti, il, en, ení = *pevniti*, *podporovati*, *tyčiti*, stützen, stäben, stängeln, stocken; *nařizovati*, *určovati*, *postaviti*, *staviti*, stellen, festsetzen, bestimmen. Jg. — **co**. Zákon stanoví ručení. Trest. zák. — **co čím**. Vinař révy tyčkami a kolíčky stanoví (podporuje). Kom. Aniž překladem tím nesličná nějaká nauka se nutně stanoví. Sš. I. 64. — **co kde**. Sedlák **u** sebe s-vil (umyslil si). Vlč. V. — **co komu kde**: vězení **ve** tmách někomu s. Ráj. — **co jak (kde, o čem)**. Bůh předůloh svůj **podlé** předvidu svého stanoví; Že (židé) řád boží a proměny času **dle** svých pochotí s-ví; Dobře **po** gnosticku celou spásu na jediném vědění stanově; O času a místu, kdy a kde náš spis vydán jest, více záporně nežli kladně, více **na** dohad nežli na jistotu s-ti můžeme. Sš. I. 101., II. 44., Sk. 100., 3. (Hý.). — **se na něčem**. Dlouho se na něčem jistém s. nemohl, Entschluss fassen. Us. Č. Jiní na tom se s-vi, že . . . Sš. L. 43.

Stanovitý = *pevný*, feststehend. S. země. Par. 16. 30.

Stanovně = *určitě*, bestimmt. Na takové opovážlivé židů na Pána dorývání odpovídá Pán s. to, co oni o Mojžíšovi a pokrmu s nebe jim daném pravili; Nevtipné potupě židů Pán odpovídá s.; Výklad výroku s. určiti; A tu dvojí otázka své odpovědi s. se domáhá; Řecký text lépe bezotazně a s. čte; Tuto jmenuje lásku bratrskou svým přikázáním a sice s. Sš. J. 105., 157., 180., 210., 230., 243. (Hý.).

Stanovní, statuarisch. Dch. — **S.** *místo* = místo stanů. BO.

Stanovnica, e, f., paseka u Karlovic na Mor. Tč. — **S.** hrubá, oddíl nového Hrozenkova na Mor. Tč.

Stanovník, a, m., Neudörfel, ves u Ústí nad Orlicí. PL. — **S.** = *stanař*. Sš. I. 145.

Stanovný = *stálý*, *ustavičný*, *statarický*, fest, bestimmt, statuarisch, apodiktisch. Šf. Rozp. 165. Idea mravnosti u každého národa se ozývá a v s-vných předpisech se označuje; Rozřecha jich (otázek těch) byla v církvi sv. vždy s-vnou opolnou pro podobné případy; Přechází od s-ného vyučování k odmítání bludných nauk; Ale přece dosud nedálo se obracování pohanů s-ným a pravidelným obyčejem; Povolání to dočasným aniž pak s-ným bylo. Sš. I. 38., 157., II. 192., 148., L. 66. (Hý.).

Stanovy, pl., f., die Statuten. S. = základní pravidla nějaké společnosti n. korporace, určující práva a povinnosti členů, jakož i obor působnosti, způsob řízení a správu spolku i jmění jeho. S. N. S. sestaviti, úřadům ku schválení předložiti, podati, schváliti; s-ami se říditi; stanovy opraviti, změniti; dle stanov jednati, spolek vésti a říditi, se usnášeti; s-vy porušiti atd. Us. S. cechovní, společenstva, záložny, jednoty; přestoupení, porušení stanov; porada o stanovách. Šp. Změna, kniha, návrh, výtisk atd. stanov. S. apoštolské = konstituce a p. Sš. Mr. 4.

Stanový, *ku stanu se vztahující*, Zelt-, Stand-, Wohnungs-. S. hřebík, kůl, kolík dříví. Us. (Jg.). Podolé stanové. Ž. Pod 59. 8. S. svátek = *slavnost stánků*, *stanomety*. Sš. J. 120., 132., BO.

Stante pede, lat., hned, v okamžiku, na místě, bez odkladu.

Stany, dle Dolany, samota u Lipníka. PL.

Staný (*stanný*, pozdější; *ústanný*, ve 14. stol. pr. *stálý*, v 15. stol. pr. *ustálý*, vz Kn. drn. LVI., Výb. I. 993., Žer. Záp. I. 21., 63., 70., 88., 105., 106., 200., 238., 246). **S.** *právo* = *pro nestání k soudu dané*, erstandenes Recht, das Kontumazrecht, die Kontumazirung. Říkalo se, ten, kdož pohnaný jest a nestojí neb kdož pohání a nežaluje, že jeden druhého právem ustál. Vz Kn. drn. LVI. Vz Právo (II. 897. b. 31. str. sh.). Kdo nedostojí, na toho stanné (právo) dává. Žer. Obeslaný, nestane-li ke dni uloženému k průvodům, bude naň toho dne dáno právo stané. Pr. měst. Než ustanou-li k třetímu vyhlášení, tehdy při svou ztratí a ten původ má čekati toho staného práva. Zř. F. I. C. XI. Dáno jest mi proti němu pro jeho k témuž obeslání na vyhlášení nestání za právo stané. Faukn. Po rozsúzení aneb po staném právu kterakby každý mohl svého dosáhnouti. Vl. zř. Úvod. S. právo, jemuž naproti se staví právo zápisné, tudíž právo, které prokazuje se listem, upsáním. O. z D. Než neohlásil-liby se (pohnaný) ten den prve, než-li by soud zemský zdán byl: tehdy na něm původovi právo stané týž den dáno bude. Zř. F. I. C. XXI. Dali mu s. právo na horníky. Dač. I. 119. S. právo kdož obdrží při soudu purkrabském očkoli, má relaci vzíti ke deskám ve čtyřech nedělích a provozovati, oč pohnal. Václ. 158. — Jestliže jest přespolní a po druhém obeslání by se nepostavil a poněvadž ví, z čeho odpovídati má, soudcové naň staně právo dadí. Kol. 11. Kdož na vyhlášení půhonů právo ustojí a potom po soudu, když staná práva dávají, do šraňku nevstoupí, ztratí to staně právo; S. právo bylo zdviženo pro rozvodnění. Nál. o s. právu, 158. Co se s-ho práva dotýče, kdožby na kom právo ustál, též aby mohl to právo s. na jiného převésti jako přísud. 1604. Tč. — *Stané*, ého, n., *stálé* = *poplatek*, který dal ten, jenž na někom právo ustál. Půh. I. 74., 78., 82., 84., 93. — **S.** *právo* = *onen běh právní, když zločince dopadeného při skutku po krátkém vyšetřování odsuzují a*

utrácejí, nazvané odtud, že počátečně stoje se konalo pro spěšnosť, Ros., jinak slove: *místné právo*, D., *lépe*: *náhlý soud* (právo), das Standrecht. S. N. Vz Soud, Rb. str. 272.

Stápalý, herumtaumelnd, herumirrend. S. národ. Sš. Snt. 159. (Šd.).

Stápěti, vz Stopiti.

Stár, vz Starý.

Stář, i, f., zastr. = *stáří*. V stář 18 let jsúci. Výb. I. 292. S. i mláď opouštěla těsné příbytky. Stnk. Čtyřicet dní v stář byl. Anth. Vz V (s akkus.).

Stará, vz Starý.

Stára, y, m., osob. jm. Šd.

Starasiti, il, en, ení, *starasovati*, durch Terasse verbinden. Ros.

Starati = *starého činiti*, alt machen (inusit.); *neustále žádati, prositi, napomínati, pokoje nedati*, zu etwas zu bewegen suchen, in Jemanden dringen, bereden, vermögen; **se** = *starým se stávati, věkem scházeti*, alt werden; *pečovati*, sorgen, besorgen, sich kümmern. Jg. — **koho**. Ustavičné ho starala (prosila). V. A když jej starala ustavičně. V. — **koho oč**. O to jeho více starati přestali. Háj. Nechtěl obce o to starati (prositi). V. Rádi bychom mu něco dobrého učinili, byť nás jedné zač žádal, než aniž nás kdy oč stará. Čr. V tom za zlé jmieti neráčíte, že vás po druhé o to staráme znajíce, že to z potřebnosti činíme. NB. Tč. 131. O to od kazatelů starán byl. Ler. — Nz. — **koho oč skrze co**. Skrze posly a dary papeže o to staral. V. — **se, koho v čem**. Budeš-li mne v tom starati (beauftragen). Us. Ten nestará se v Bohu, kterýž netieží sé na duši v ctnostech, jakož se tieží na svých údech. Hus. I. 117. — **se o koho, oč**. O něčí dobré jméno se s. V. O nabývání statkův. V. Nejvíce se o pokoj starám. Jir. dh. S. se o práva země. Tov. 24. Staral se o to dítě jako otec. Us. Dch. Víc se starej o svědomí než o lidskú lásku. Mor. Tč. Něstaraj se synečku o jednu děvečku, dyť jich máš po světě jako izobečku. Sš. P. 347. Rád bych, aby se časně staral o nějakou hospodyni. Žer. 333. Mají se laskavě o svých bližních spasení s. Hus. III. 30. Kdo má škodu, o posměch se nestarej. D. Za rána se o něco s. Us. Kdo se o nic nestará (bezpečný). V. S. se o koho také = *pomlouvati ho*. Us. Stará se o to jako pes o mráz. Pk. — Št. — **se**. Nech čerta starati se, má tvrdou hlavu. Prov. Kdo se stará, brzo se sstará. Č. Zdali mníte, že duše člověčí stará se (= stárne) tak jako tělo? Mudr. Slepice se stará, když chodíc po dvoře pokvokává. Mor. Brt. Nic se nestarejte. Us. Dch. Maria se starala, kde by plének nabrala; Starala se máti má, hej nám hej, kde mě k místu dochová; Starám se já, starám, starú maměnku mám, kdo mi jich opatří, až já se jim vydám; Ach táto, tatíčku, co se tam staráte, jedinú mě máte; Starajó se lidi, jak my budem živi, šak už na brlohkách rostó dóbky křivý; Starám se já, starám, střča hlavu za trám a ručičky za rošt, to je moja starosť. Sš. P. 33., 71., 72., 145., 682. (Tč.). — **se kým** (*pečovati*). Milujte své rodiče a vděčni buďte, že se vámi starají. Št. Hospodáři vámi se starají. Št. Kn. š. 114., Výb. I. 702. 11. — **se s kým**. Staral se chudý s chudou, jak spolu živi budou. Er. P. 349. — **se nad čím**. Popeluška se nad tím velice starala. Brt. S. 2. vyd. 78., Poh. II. 191., Klda. 68. — **se za koho**. Máti pečlivě zaň se starala. Troj. 520. — **skrze co**. Skrze to i král jeho milosť starán jest býval. Zř. mor. 1604. (Tč.). — **oč kde**. Stráž ta musila **v** místnostech těch o pořádek a bezpečnosť s. se. Sš. L. 196. — **kdy (k čemu)**. **Ve** dne v noci se o tebe starám. Us. **Za** pronásledování vandalského v Africe nejední mučeníci od Arianů **k** odpadnutí od víry staráni byvše jedním ústem vyznali. Sš. II. 112. Dal příklad pán dětem, jak se o rodiče **ve** stáří podešlém starati mají. Sš. J. 290. — **se za koho**. Ona se za mne starala. Tkad. — **se oč jak**. *Vší snažností* se o to starají. Sych. **S** opravdovou péčí o to se starali, aby herbář vydán byl. S pilností o něco se s. Žer. (Pr.). — **se na koho**. Kdo se bude na ubohé žebráky starati? MM. — **se do čeho, do koho**, na Slov. = **se oč**. Co se do mne staráš? Do všeho se musíš starati. Plk.

Staravosť, i, f., die Sorgfalt, Sorgsamkeit. Jg.

Staravý, sorgsam. Das.

Starcový, senilis, Greisen-.

Starč, e, něm. Startsch, městys u Třebíče. PL.

1. **Starček**, ečka, m. = *stařec*. Dač. I. 319., na Slov. Šd. Vz Starec.

2. **Starček**, ečku, m., rostl. S. obecný, senecio vulgaris, das Kreuzkraut. Vz Čl. 101., Kk. 166., FB. 44., Čl. Kv. 197., Slb. 443., Rostl. 917., Schd. II. 283.

Starčiti = *stačiti*, ausreichen. — **čeho**. Pokud toho statku starčí. Zř. zem. op. a rat. 1562. — Snad špatné čtení m.: statčiti?

Starčok, a, m. = *stařec*. Slov.

Staré, ého, n., něm. Starrai, ves v Lobosicku. PL.

Staře = *za stara*, alt. Stromy s. sázené.

Starec a **stařec**, rce, m., **stařík, a, stareček** a **stařeček, starček**, rečka, **staříček**, čka, **staroušek**, ška, m. = *starý muž*, der Greis. V., BO. S. chodí shrbený. Kom. Naplnila sě žádosť starcě Simeona a Anny, že Simeon vzem ho na rucě řekl jest. Hus II. 328. Když se (si) stařec s mladou robou hrá, smrť se od radosti popuká. Slez. Tč. Vz Starý. — Na Mor. a Slez. *stareček* = *děd*, Klš., Zlob., Hš., der Grossvater. Byl jsem u stařečků, bei den Grosseltern. Mor. Šd. Nesli dítě s matičkou od stařečka s hůlečkou. Sš. P. 745. Náš staříček sobě vzdychá, hříšná duše se v něm leká; Josífek staříček uchlechtilý, kolíbal dítátko roztomilý. Sš. P. 25., 511. Dostaneš třetinu po staříkovi = nic (stařík nezůstavil nic). Na mor. Zlínsku. Brt. — *Starec, u čihadla* = *smrček ve kři*. Us. — **S.**, *stará réva vinná*, der Stamm. Vz Víno. Us. — **S.** *v botanice* 1. starček, senecio, das Krötenkraut; s. obecný (přímětné koření, V.), větší, lepkavý, lesní, saracenský, pěkný, hájní; 2. **s.** = *řepík*, agrimonia, der Odermennig; s. obecný (řepík lékařský, řepíček, a. eupatoria, Acker-

mohn), vysoký trank; 3. s., lysimachia nummularia, *penížek*, Lysimachie; 4. s., *mužíček*. Jg. — S., něm. Starz, ves u Kdyně. PL., Tk. I. 312.

Stařecí věk, das Greisenalter. Kom.

Stařecký, Greisen-. S. svéhlavosť. Hvs.

Stařectví, n., das Greisenthum. Dch.

Stařečka, y, f., předměstí u Třebíče. PL. — S., die Greisin.

Starečkovitý. S. rostliny, senecionideae. Vz Rostl. 855., 877 a násl.

Starečkový, Ackermohn-. S. voda.

Staré hrady, vz Starý.

Stařech, a, m., osob. jm. Pal. Radh. 1871. II. 125.

Stařechovice, dle Budějovice, něm. Stařechowitz, ves u Plumlova. PL.

Starejší = *starší*. Slov. S. otec = *starosvat*. Slov. Němc., Slav. II. 5., Hdk. Stařejší z lidu. BO.

Stárek, rka, m. = *starší tovaryš ve mlýně*, der Obermüller, Altgeselle. Jg., Dch., Šp., Prm. IV. 271. — **S.** *v pivováře druhý za podstarším*. Us. Vz Tovaryš. — **S.**, *první ovčácký* atd. *pacholek*, der Oberknecht. Bern. — **S.**, na vesnicích šohaj (pacholek), první z chasy, jíž při musikách poroučí, der erste Bursch im Dorfe. Mor. Šd. Jiříkovské stárek, to je Bože stárek, nedá sobě vzíti ze své ruke žbánek; Maloměrské s., švarné šohajek, on ufal berana na jeden rázek. Sš. P. 716., 719. — **S.** = *družba o hodech*. Mor. Kmk.

Staremiasto, a, n., Alstadt, ves u Fryštátu. PL.

Stařena, stařenka, y, f. = *stará žena*, die Greisin. Kom. — **S.**, na Mor. = *dědova žena, babička*, die Grossmutter. Brt., Tč. Také ve Slez. Klš. Mi mili macičko, pomožte kolibać, jak urosće, budzě vam stařenko povidać. Sš. P. 316. — **S.**, *stará koroptev*. Šp.

Starenda, y, f. = *stařena*, žertem. Bern.

Starešina, y, m. = *starosta*, jejž si zádruha (u Jihoslov.) sama volí. Vz Zádruha. Fr. Šb. Děj. střdvk. I. 279. — **S.**, *starší*, presbyter. Sš. II. 389., 384.

Stařeti, el, ení, altern.

Stárež, e, f., die alten Leute. Slov. Dbš. 163. Cf. Mládež. Šd.

Starha, y, m., osob. jm. Šd.

Stáří, n. = *věk*, das Alter. S. člověka, D., rostlin. Rostl. Byl stáří 24 let; sotva půl léta stáří; do sedmi let stáří; s. býti 12 let. V. Jsou jednoho s. Ros. Synáček Vilém šesti let stáří. Har. 24 let v s. býti. Er. Bez rozdílu s., *lépe:* jak staří tak mladí. Pk. Umřel v stáří pěti let. Us. Jest s jeho stáří = téhož věku. Us. u J. Hradce. Mtš. Má to ku právu rozumně a zřetelně položeno býti, v kolika létech stáří svého jest ten Jiřík. NB. Tč. 203. Synáček jménem Vilém šesti let stáří. Har. Žádný na světě nenie bez hřiechu, ani dietě jednoho dne z stáří. Hus. III. 48. Dvou let toliko z s. byl Václav. V., Bj. Pachole dvou let stáří. Ler. S. přechodné, aetas climacterica. Nz. lk. — *Pozn*. **Mýlí se** tedy, kteří praví, že slovo *stáří* se v těchto případech nehodí, myslíce, že znamená jenom *vysoký věk*, znamenáť zde pouze *věk*. Cf. Brs. 2. vyd. 236. Dočkal se vysokého stáří, na Mor. říkají: dočkal se starých let. Brt. O s. rostlin vz Schd. II. 236. S. luny, das Mondalter. Nz. — **S.**, *vysoký věk, starosť*, das Greisenalter. Zlob. Klesá ubohý, neb se mu stářím síla tratí. Sych. Ten kdo z mládí marně vejská, sám na sebe v stáří stejská. Hrš. Dejte, dítky, stáří česť, posměváčky čeká trest. Š. a Ž. Dal příklad Jan dětem, jak se o rodiče ve s. podešlém starati mají; Ovšem již byl v podešlém s. Sš. J. 290., Sk. 150. Jak si člověk za mladosti vede, tak si pro stáří svůj osud přede. Dch. Kdo se z mládí vozí, chodí v stáří pěšky. Km. Když se v mládí učíš, v s. se nemučíš. Vz Starosť, Staroba, Starý.

1. **Stařice**, e, f., *stařička, stará žena, babice*, ein altes Weib. V. Vz Stařena.

2. **Stařice**, samota v Třeboňsku. PL.

Stařič, e, m., Stařitsch. S. nový a starý, vsi u Místka. PL.

Stařiček, vz Stařík.

Stařičký a stařičký, sehr alt. Stařičký. V.

Stařík, a, **stařiček**, čka, m. = *starý otec, otcův otec, děd*, der Grossvater. Vz Starec.

Stařina, stařinka, y, f. = *něco starého*, etwas Altes. Páchne s-nou. D. — **S.** = *zápach, jehož příčinou jest stáří*. To maso zavání stařinou (jest staré). Mor. Šd. Maso čuť stařinou. U Opav. Klš. — **S.**, *stará tráva*, která dlouho na louce zůstala, altes Gras. V Kunvald., u Jižné. Msk., Vrů. — **S.**, *tráva n. bylina pod sněhem zůstalá*. Zlob. — **S.**, v hornictví *starý důl, staré dílo, záruba*, ve které se těžilo, der alte Mann, die alte Baue, Altung, der Verhau. Hř., Hrk. S-ny otvírati, do s-řin přijíti. Vys.

Stařinopisný, palaeographisch. Sm.

Stařinověda, y, f., **stařinosloví**, n., die Archaeologie. Sm.

1. **Starka**, y, f., *voda, která schválně na mlýn se vede, stoka*. Us. u Klat.

2. **Starka**, y, f. = *stará hus, která vodí housata*, alte Gans. Mor. Šd. — **S.**, *stará matka*, altes Weib. Er. Sl. čít. 68.

Stárka, y, f. = *nevěsta, milenka stárkova na dědinách*, das Liebchen, die Braut. S. věnčívala berana, dokud ještě o hodech ho stínali. Mor. Šd. Ta židenská pěkná bílá mája, stavěla ju první stárka sama. Sš. P. 716. Vz Stárek, Stárková.

Starkoč, e, m., Starkotsch, ves u Čáslavi, vz S. N., b) u Náchoda. PL.

Starkov, a, m., něm. Starkstadt, ves u Police. Vz S. N.

Stárkov, a, m., *smyšlené místní jméno*. Jde do S-ova (stárne). U Dobrušky. Vk.

Stárková, é, f. = *druženka o hodech*. Mor. Kmk. Vz Stárek, Stárka.

Stárkovati = *stárkem býti*, Obergesell sein. Vz Stárek.

Starky, pl. = *paseky* u Rožnova. Tč.

Starký, na Slov. žertem = *starý*. Koll.

Starlatiný. S. nevěstka = stará. D. exc.

Starmarčiti, il, en, ení, zusammenkaufen. Ros.

Stárnouti, ul, utí, altern. Už stárne. — **čím**: bídou, starostmi.

Starnov, a, m., Starnau, ves u Šternberka v Olomoucku. — **S.,** Sternheim, ves u Konic na Mor. Tč.

Stárný = *starý*. Pl.

Stáro, staro, vz Starý. — **S.,** a, n. = *stáří*, das Alter. Užíváme slova toho s předložkami. K stáru (ke starosti). Kdo z mládí se nestará, ke stáru nic nemivá. Měsíc je na stáru, na nově. U Rychn. Dst. Kdo s ním ku stáru tu na světě pobude? Sá. K stáru se věecko shledá. Čemu z mládí navykneš, to se ti k stáru hodí. Prov.

Staro-, *ve slovech složených*: starobylý atd. Jg.

Staroapoštol, a, m. Seslání ducha sv. na s-y. Sš. I. 3.

Staroba, y, f. = *stáří, letitosť*, hohes Alter. V s-bě je každému velmi ťažko žiť. Na Mor. Tč. Staroba — choroba (senectus ipsa est morbus). Dch. Zemřel starobou, an Altersschwäche. Šd. Abys dokona s-bě umřel. Sš. II. 29. — **S.,** personif. Tamž bydlí S. se bledými Nemocemi. S. teskná. Aen. VI. 275. Vz Stáří a strany **přísloví**: Abraham, Dnešní, Duše, Kapusta, Kolena, Kosť, Kvítek, Mech, Pátek, Pecka, Věchet, Zpěv.

Starobabský, altvettelisch, altweibisch. Dch.

Starobilský, von Alt-Bilitz. S. kostelíčku, stojíš na pěkným kopečku. Sš. P. 191.

Starobitý, schon lange geschlachtet.

Starobný = *dávný*. To je s. (= starý) strom. U Žamb. Dbv.

Starobrad, u, m., geropogon, der Weissbart. Šm.

Starobrněnský, Altbrünner. S. hřbitov. Tč.

Starobylina, y, f., die Antiquität. Rk.

Starobylnictví, n., die Alterthumsforschung. Jg.

Starobylník, a, m., der Alterthumsforscher. Jg.

Starobylný = *starobylý*, alt. Dvě kron. 235.

Starobylosť, i, f. = *starožitnosť, starodávnosť*, die Vorzeit. Jg. — **S.,** *vetchosť*, das Alter. Kom. — **S.,** *starobylá, stará věc*, Antike, f. Ros. — **S.,** *starobylý obyčej*, alte Sitte. Ros.

Starobylý = *co za starých let bylo*, althergebracht, alt. Jg. S. obyčej, věc, V., letopisy. Sych. Podlé s. obyčeje. V., Kom. To jest proti s. řádům a zvyklostem. Sych. S. připovídky vypravovati. Br. S. knihy. Sych. Ta (léna) aby JMK. podlé s-lého obyčeje zde při stolici v království českém podávati ráčil. Zř. F. I. A. XXII. S. zvyk, způsob. J. tr. Při starobylém způsobu něco zanechati; podlé s. obyčeje a pořádku (1650). Er. Nejlépe jest, aby při s-lém způsobu se zůstávalo. Žer. 344.

Starobývalosť, i, f. = *starobylost*. Jg.

Starobývalý = *starobylý*, alt, ehemalig. Jg.

Starocírkevní, altkirchlich. S. otcové, Kroc., písemnictvo. Šd.

Staročasý, *ze starých časů*, aus alten Zeiten. Omyl. 57.

Staročech, a, m., Čech dobrý a upřímný, der Altböhme, der Böhme vom alten Schrot. Us — **S.,** *přívrženec politické strany* v létech sedmdesátých.

Staročeský, *-sky, po -sku*, altböhmisch. S. válečná krev, V., poctivosť, obyčej, řeč, kniha, přísloví. — Jg.

Staročlověk, a, m. = *starý člověk, člověk neobrodilý, zložádostem a hříchům oddaný*. Svléká se s. a obléká se novočlověk na křestu. Sš. II. 222.

Starodávně = *starobyle*, nach alter Art, ehemals.

Starodávnina, y, f., das Rokoko. Šm.

Starodávno, adv. a subst. *Od starodávna, od stara dávna*, von Alters her. Čeho by od starodávna obyčej byl. Pref. Jakož jest od s-vna bylo. O. z D. Grunty, ješto od starodávna k právu městskému přislušejí. Václ. IV., Pr. 1861. 26. To od starodávna bývalo. Žer. 312., Pŭh. I. 209., II. 566. Ten mlýn že byl otce jeho od stara dávna. NB. Tč. 128. — Ten visí *na starodávnu* jako žid na desateru. Lom. — *Po starodávnu*, nach alter Art. Vrat. 24. — Po s. něco stavěti. Pref. — *Ze stara dávna, ze starodávna*, von Alters her. — *Za s-dna*, von Alters. V. Spisové za s-dna i za našich let vydaní. V. Tak za starodávna bývalo. Kom. L. 28. — Vz Málo, Příslovka, Od starodávna. Jg.

Starodávnosť, i, f. = starobylosť, die Vorwelt, Ur-, Vorzeit. D. S. činí zapomenutí. Jel.

Starodávnozvyklý, herkömmlich, von Alters her angewöhnt. Zámrsk. post. 872.

Starodávný, -ní = *předvěký, starobylý*, uralt, hergebracht, alterthümlich. S. způsob, věc, V., zvyk, Us., město, Har., rod, Jel., obyčej, čas. D. S. (staré) přátelství. Dch. Vedlé s-ních obyčejuov za právo majíc pro naučenie k vám právních věcí poslati . . . NB. Tč. 234. Aby přišel s-ný galán, aby mně to sluníčko svítilo, co mja těšívávalo; Něnadala sem se ani se nenadam, že by se mi vratil s-ny galan; Má panenko starodávní, brzo-li tě čert udáví? Sš. P. 293., 299., 659. (Tč.). Kdyby nebylo s-ní naší důvěrnosti, která mne v tom ujišťuje, že psaní mé dobře přijato bude. Žer. 319. Zachován buď s-ní řád v sedání podlé rodův a let. Zř. mor. 1604. (Tč.). — *Staří, starodávní* = veteres. V.

Starodělník, a, m., der Altarbeiter. Šp.

Starodobý, Rokoko-., Rk.

Starodojný. S. kráva = která se letos netelila a od loňska ještě dojí, altmilchend. D.

Starodumec, mce, m., Alterthumsfreund? Šír.

Starohrabě, ěte, m., der Altgraf. Šm.

Starohrad, u, m., alte Burg. Pl.

Starohrotný, altspiessig. Dch.

Starohuťský, Althüttner. S. myslivárna atd. Tč.

Staroch, a, m., der Alte. Mor. Šd.

Staroještěr, a, m., Paläosaurus. Šm.

Starojický, starojitský = *starojičínský*. Starojitský kostelíčku, stojíš na pěkném kopečku. Sš. P. 334.

Starokatolický, altkatholisch.

Starokatolík, a, m., der Altkatholik. Us. Šd.

Starokřesťanský, altchristlich. S. sloh. Vz KP. I. 127.

Starokup, a, m. = *antikvář.* Šf., Mus. 1874. 73.

Staroletitý, bejahrt. Jg.

Staroměstský, altstädtisch, Altstädter. S. gymnasium (akademické) v Praze. Staroměští měšťané. S. věž mostecká v Praze, vz KP. I. 158. Staroměští konšelé jměli jsú truhlici s penězi obecnými u fojta. NB. Tč. 126.

Staroměšťák, a, m., der Spiessbürger. Šm., Rk.

Staromezný, alte Gränzen bezeichnend.

Staromistr, a, m., der Altmeister. Šm.

Staromluv, u, m., Archaismus, m. Nz.

Staromodní, altmodisch. S. nábytek. Us.

Staromoudrý, altklug. Šm.

Staronavyklý, althergebracht. Šm.

Staroněmecký zvyk, jazyk, altdeutsch. Ja.

Staropamětník, a, m., der Gedenkmann. Rk.

Staropamětný, -tní = *dávné věci pamatující.* Zjednajíce sobě lidi s-né, v tu věc aby nahlédli. Arch. IV. 317., 271.

Staropečený, altbacken. S. chléb. Us.

Stařořezanec, nce, m., altschnittener Ochs. D.

Stařořímský, altrömisch.

Staro-sedlo-hrádek, dku, m., Hrádek, Altsattelhradek, ves u Březnice. PL. Také: Starosedlský hrádek.

Starosedly, gt. -del, dle Dolany, něm. Starosedel, ves u Teplice. PL.

Staroslavný, altberühmt. S. město. Světz.

Staroslovanský, altslavisch. Rk.

Staroslužba, y, f. S-by v chrámě plnění. Sš. Sk. 34.

Starosť, i, f. = *letitosť, sešlosť, staroba,* das Alter. S. vrásky a šediny přináší. Kom. Až do největší s-ti věku svého živu býti. V. K veliké s-ti přijíti. V. S. sama nemocí. Ros. S-tí scházeti, sešlý, shrbený, skličený. V. Nezavrhni mne v čas starosti. Ž. wit. 70. 9. a 18. Na s. tancovať nebudeš už rádo. Sláv. II. 5. (237.). Starosť, milá starosť, kterak tě dočekať, dy sobě zpomenu, to musím zaplakať. Sš. P. 502. Budeš pohřeben v dobré s-sti. Bj. Když se učíš v mladosti, budou tě ctít v s-sti. Slez. Tč. Kdo bývá veselý v mladosti, buď trpělivý v starosti; Múdré děti hned v mladosti, málo přicházajú k starosti; S. zbytečná tělu nemoci vzbuzuje; Čemu zvykne kdo v mladosti, to nenechá i v starosti; Kdo je starý, už bol mladý v tom věku jako ty, zdaliž ty dočkáš s-sti, nemáš v tom jistoty; Anis není hoden dočkať dospělej s-sti, jak na jiných vzácnů s. nemáš v uctivosti; Kdo starých znevažovati příležitosť hledá, tomu jako nehodnému Bóh s-sti nedá; K jakým mravóm každý člověk z malička přivyká, potom sa i v svej s-sti takých mravóv tyká; S. sa menuje chorosť, neb má bolesti dosť. Na mor. Slovácku. Tč. Zdi s-stí sešlé. Har. II. 231. Mrhal z mladu a pod starosť umírá z hladu. Pk. Hříešný od Krista vzkříšený z s-sti v mladosť sě obrátí; Člověk do s-sti poslední má šest věkóv. Hus II. 359., 384. Mladosť výší, s. hrbí. Lb. S. není radosť; S. žalosť; Přijde s., nastane (bude) slabosť. Š. a Ž., Lb. Buď za mládí starcem, aby ve s-ti byl mládencem. Koll. Čemu se nenaučí Janoušek v mladosti, tomu se nenaučí Janek ve s-i. Mladosť radosť, starosť žalosť, po zadu brc prc. Prov. S. není radosť, ale žalosť a má mrzutosti dosť. Prov. K s-ti i chromá přiklece (člověk ochromne). Mus. Vz *Stáří, Starý.* — **S.** = *prvosť,* die Priorität, Frühe. Věřitelóm pro s. času prve se má spravedlnosť dáti. Brikc. Že najprve dluhové k lozuňku, potom dluhové na základ a najposléz jiní dluhové podlé jich starosti atd. plněni býti mají. NB. Tč. 131., 218. — **S.** = *péče, pečlivosť, úzkosť mysli,* die Sorge, Obsorge, Bekümmerniss, Kümmerniss, Angelegenheit, Grille, der Kummer. S. a práce; S. o koho míti, vésti; S. míti z cizího neštěstí; S-tí se trápiti; Mnoho s-tí míti; Neměti pokoje od s-tí; Všecku svou starosť na něco vynaložiti; Snažnou a opravdovou s. míti; Vlnami péče a s-ti se zmítati; Nevěděti s-tí co dělati; S-mi chřadnouti, schnouti, mříti; S-í trápený, utrápený; plný s-tí; S-mi obklíčený a zbědovaný: S. činiti, učiniti, udělati; V s. uvésti; velikou s. a žalosť přinésti; Mnoho zbytečných s-tí na sebe bráti; S-ti na stranu odložiti; Polehčiti si s-ti; s-ti zbýti, pozbyti; Pomoci si od s-tí; S. ptákům lesním poručiti; Bez s-ti a práce živu býti; s-ti a péče z mysli pustiti; Na s-ti něco míti; Na s-osť přijíti něco (přijati); Kde péče, tu starosť. V. S. o břicho, D., o syna míti. Ros. S-ti se sebe složiti, mimo sebe pustiti. D. S-mi se jinými nezanáší. Br. Němec s. zapije, Francouz se jí odzpívá, Španěl odpláče a Vlach se z ní vyspí. Zav. S. na srdci králi ležela. V. Zbaviti někoho s-ti. Sych. Máte po s-sti. Us. O to nemám s.; Míti mnoho na s-ti; Od s-tí se mu svraštilo čelo. Sych. Malé děti, malá s. (velké děti, velká s.). Prov. D. Na s-ti něco míti, vz Péče. Bs. Nemějte žádnou s.!; S-sti si nepřipustiti. Dch. Gořalenka na svět přišla, aby s. z hlavy vyšla. Sš. P. 647. To nebylo na jeho s-sti. U Chocer. Hospodár musí mať (míti) s. na dom svoj. Mor. Tč. Než jedna pryč s., hned nastala druhá žalosť. Dh. 15. Život bez s-stí. D. Na s. si něco vzíti. Ml. To mi dělá starosť. Us. Dch. Ne tak s-tí šedivějí vlasy jako starostmi; Od s-sti schnou mi i kosti. Č. Vz *Péče, Trampoty, Hlava.* — Vz Staroba.

1. **Starosta,** y, m., strany pl. vz Despota. Pl. starosty. Chč. — **S.,** *stařec,* senex, Greis. BO., St. skl. II. 263. — Zvl. a) *jeden z rodičův;* pl. *s-ty* = *rodiče.* Výb. I. 677. Což dítky vidí od svých starost. Jakož sirotci po svých s-tách zmrlých zóstávají. Arch. I. 58. Ač já tomu nerozumím, ale mé s-ty rozumějí. Št. S-y jeho tu ho zplodili. NB. Tč. 126. — b) *Starostové* = *předkové,* die Altvorderen. Naši s. říkali. Ros. Polož mě v hrobě mých starost. BO. — **S.** = *nejstarší vladař v rodině* velmožné, hlava a správce rodiny, kterému údové její úctou a poslušností byli povinni. Kořínek ad Rkk. 41. Vz výši na pavlači krásné sedieše knéz (s) starostami. Rkk. 41. Za s-tu ně-

koho míti. Dal. 58. S. domu rožmberského, plavenského, hradeckého. Vz Bdl. Obr. 34. Vršovci najmocnější biechu a Kochana za starostu jmiechu. Dal. Učinil nad lidem s-y a vladaře. Bj. S. lidský. BO. Hlavy čeledí, jenžto biechu v každých pokoleních s-y jich. Podlé otsúzenie kmetieho i starost pobrali jemu jeho nábytek (judicum et assidentium seniorum). Exc. — **S-sta** = *starší, vrchní v obci nebo ve spolku*, der Vorstand. S-sta obecní (purkmistr), okresní, výboru. Vz Obec. S. židovský, Zlob., klášterní. Za s-tu (církve) ho posadili. Pass. S-vé či starší lidu u židů = pohlaváři dvanáctera pokolení israelských jakožto representanti lidu. Sš. Sk. 46. — **S.** = *kdo něco na starosti má, úřední osoba, správce díla, hradu, kraje, země, církve* atd., *představený*, der Verwalter, Leiter, Vorsteher. S. kuchyně, Vrat., horní, hradu Karlštejna, kraje (Reš.), země moravské (kniha tovač.), komorničí při dskách zemských (Zříz. zem.). S. včelařstva; Hodnosť s-ty míti. Dch. S. = představený kostelu, osadě atd. Výb. I. 311. Pakli nezastúpil biskupa dvorem v hradě pohoniv: ale vezda daj prve věděti domovníku, nebo s-stě (Hausbesorger, Hausverweser) jeho v jeho dvoře v hradě, že pohoníš. Kn. rož. 62. Má hledati právem zemským před královú milostí a na místě před jeho starostú (zemským hejtmanem) zde v zemi moravské. Tov. k. 31. Abraham vece k s-stě tocis k šafáři domu svého. Bibl. 1404. Kostel učiniti kázali a tu toho kněze s-stú učinil (představeným). Výb. I. 311. S. = hejtman markr. mor. Vz Tov. 25.–27., 135., Bdl. Obr. 35. (V 15. stol.). Těch časóv bieše ciesařóv s., jenž v těch vlastech vládnieše. Pass. 34. Nemá odpovídati přede pány, než před starostú zemským zvláště proto, co se židovských listů dotýče. Půh. II. 321. (II. 324., I. 386). S. sirotčí = poručník. Půh. Lucius s. římský (konsul); Přikázal s-stě svého domu; S. rytieřstva (princeps militiae); S. toho města (senior civitatis). Nad bravy byl starosta. BO. S. vozový (princeps curruum); Tribun, jenž bieše u vojště s-stú. Bj. Sebrachu se kniežata popová i mudráci (scribae) se s-stami (cum senioribus). ZN. — **S.** = *tlampač na svatbě*, der Hochzeitsvater. Hus II. 33. — **S.**, y, f. = *pěstounka*, Hofmeisterin. S. dcery Dariovy radila. V. Jí nad dvěma set pannami s-stú učinil. Ps. — **S.**, y, f. = *stará matka*, die alte Frau. Aesop. 138. — **S.** = *správkyně*, die Verwalterin, Besorgerin. Smrž. — **S.** *komorničí, jemuž půhončí podřízeni byli*, der Vorgesetzte der Gerichtsboten in Böhmen. Najvyšší komorník má místokomorníka a druhého, který komorníky řídí; někteří tomu s. komorničí říkají, ale jiní ho prokuratorem komorníků jmenují. Vš. 14. Cf. S. N., Tk. III. 3.

2. **Svatá Starosta** (y, f.), die hl. Kümmerniss.

Starostenství, n. = *staroství*. Rk.

Starostin, a, o = *starostovi n. hejtmanu zemskému příslušný, náležející*. Hrad buďto starostin, biskupův n. panský atd.; Úředníci královi neb s-ni; Chtěli-liby úředníci královi n. s-ni je mučiti. Arch. III. 36. Cf. Tov. k. 31. — **S.**, der Verwalterin gehörig.

Starostiti se = starostliti se. Rk.

Starostliti se, il, ení = *starati se*, sich kümmern. V. — **se oč.** Pam. kut.

Starostlivě, sorgfältig. V. S. o někoho pečovati.

Starostlivosť, i, f. = *pečlivosť, starání se*, die Sorgsamkeit, Sorgfalt, Bekümmerniss. D.

Starostlivý = *pečlivý*, sorgfältig, sorgenvoll, sorgsam, kummervoll, beflissen, sorglich. S. péče, V., časy. D. Svraskalé čelo ducha starostlivého ukazuje. Kom. S. žena. — **k čemu.** Máš věc (zboží) k ostříhání starostlivou, k ztracení plačtivou. Jel. — **oč.** O nic nebuďte s-vi. Sš. II. 181. — **S.** = *starosť činící*. Z té s-vé Prahy. Břez. 206.

Starostný = *starostlivý*. S. žalosť. Leg. — **S.**, *starý*, alt. K starostným letům přišla. Leg.

Starostovský, Hauptmanns- atd. S. důstojnosť. Kos. Ol. I. 193.

Starostovství, n. = zemské hejtmanství atd., die Leitung durch einen starosta. Mor. Tč.

Staroství, n. = *stav, úřad starostův*, das Vorsteheramt. S. nad někým míti. Leg., Výb. I. 300. Přijal jest s. BO.

Starosty, dle Dolany, něm. Sorge, ves u Verneřic. PL.

Starosvat, a, m. = *kdo svému n. cizímu dítěti svatbu strojí*, der Hochzeitsvater. D. — **S.**, *kdo komu nevěstu snoubí, snoubce, družba*, der Brautwerber. D. — Jg.

Starosvatbí, f. = *starosvatka*. Rk.

Starosvatka, starosvata, y, f., die Hochzeitsmutter. Cf. Starosvat. S-ko scel (stel) lože, mé srdečko němože; Na svatbě s-ka upečenou kouru do šatky zavazuje, tak aby jí hlava rozmarýnem okrášlená vyhlídala. Sš. P. 85., 434.

Starosvět, a, m. = *starý svět*, die alte Welt. Myšlénka s-ta; Víra obrátila smrť s-ta v život. Sš. J. 180., Sk. 67. (Hý.).

Starosvětský, altväterisch, altmodisch. S. píseň. Po s-sku zazpívati (= starší píseň). Brt. S. stůl (starý). Kos. Ol. I. 184.

Staroš, e, m., der Veteran. Šm.

Starošedý, *věkem šedý*, Alters grau. Dch.

Starošík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Starota, y, f. = *starosť, stáří*. Bern.

Starotina, y, f. = *stařina, starožitnosť*. Šf.

Starotisk, u, m., der Paläotyp. Šm.

Starotiti, il, ěn, ění, dem Alten nachhängen. Krok.

Starotrvalý, seit lange dauernd. Schön. exc.

Starotvárný, -tvarý, altförmig. Tpl.

Starouk, a, m., alte Lehre hegend. Plk.

Staroúmluvný = *starozákonný*. Pro zásluhy oněch řádu s-ých. Sš. II. 32.

Staroušek, ška, m., das Alterchen, der liebe Alte. Jg., Dch.

Starov, a, m., něm. Starowo, ves u Volyně. PL., Tk. III. 50.

Starovážný, altehrwürdig. Šm.

Starověčnosť, i, f., antiquitas. Scip.

Starověčný = *starověký*.

Starověda, y, f. = *náuka o starožitnostech*, die Alterthumskunde. Nz.

Starověk, u, m. = *starý věk*, das Alterthum. Nz.

Starověkosť, i, f. = *starověk*.

Starověký, alterthümlich. S. život. Reš.

Starověrec, rce, m. = *staré víry*, der Altgläubige. — **S.**, *řeckého vyznání*, altgriechischen Glaubens. Sych.

Starověrectví, n. = *starověrství*. Bern.

Starověrkyně, ě, f., die Altgläuberin. Jg.

Starověrný, altgläubig.

Starověrský, **starověrý**, altgläubig. Zlob.

Starověrství, n., die Altgläubigerei; griechisches Glaubensbekenntniss.

Starozákonný, **-ní**, **starozákonský**, alttestamentarisch. S. oběť. D. Nedostatečnosť řádu s-ho; Řádů s-ných vykonavatel; Jho obřadů s-ných; Plnění s-ných obřadů; S. očišťování; S. učenosť, prorok; Nepřátelé s-né úmluvy. Sš. II. 5., 58., Sk. 41., 128., 178., J. 51., 52, 170 (Hý.)

Starozemec, **mce**, m., der Altländer. Šm.

Starozpyt, u, m., die Archäologie. Šm.

Starozpytný, archäologisch. Šm.

Starozvěr, a, m., das Paläotherium. Šm.

Staroženatý, altverheirathet. Jg.

Starožilec, lce, m., der Ureinwohner. Krok.

Starožitař, e, m., der Abbringer. Slov.

Starožitati, antiquare, abbringen. Slov.

Starožitečný = starý. I jiné s-čné lidi. Půh. II. 400.

Starožitenský, Antiquitäten-. S. spolek. Havelka.

Starožitník, a, m., der Alterthümler. Dch.

Starožitnina, y, f., die Antiquität. S-ny = hmotné pozůstatky starých dob. Vz S. N.

Starožitnosť, i, f., **starožitosť**, na Slov. také *starožitavosť* = *starobylosť*, *starodávnosť*, *starověkosť*, die lange Dauer, das Alter. St. rodu. Vz Žer. Záp. I. 16., 17., 176., 178., 186., II. 103., 123. — **S.**, *starý čas*, die Urzeit. V. — **S.**, *staří a předkové naši*, die Vorfahren, die Vorwelt. V. Celá s. vyznává. Sš. I. 13. — **S.** = *věc n. obyčej starožitný*. Ros. S., Antiquitäten, Alterthümer, veškeré památky starých dob a veškeré plody a zjevy života veřejného a společenského; v užším smyslu = hmotné pozůstatky z dob starých, jimž lépe sluší název *starožitniny*. S. N. Milovník s-tí. D.

Starožitnůstkář, e, m., der Alterthümler. Rk.

Starožitný, **starožitý**, na Sloven. také *starožitavý* = *starý*, alt. Jestliže by obě strany svědky nebo lidi s-né vedly, úředníci takto se v tom mají míti při nich. Tov. 76. Což na takovou s-ou osobu naprosto nenáleželo. Skl. 613. Neb byl člověk s. NB. Tč. 90., 199. Chci naň ukázati s-nými lidmi, že jsú nám to učinili. Půh. I. 368. S. hospodyně, s. a slavný rod, dům, V., národ. Har. Mýta nebo mostního dávali lidé s-tí. Boč. ex. ms. 1496. — **S.**, *starobylý*, *starodávný*, uralt. S. paměti. V., řád, Ros., Damašek, V., město. Sš. Sk. 107.

Starství, n. = *býti starcem*, das Altsein. S. není bez předešlého mladictví. Ztk.

Stárství, n., *vrchní vláda dle stáří*, das Dienstalter, der Vorrang nach dem Alter. S. si připisovati. 1617. Č. exc.

Starší, vz Starý.

Staršina, y, m., *náčelník kozácký*; u Jihoslovanů = náčelník rodiny. Vz S. N.

Staršinka, y, f., děvečka u krav (*mladšinka* ošetřuje vepřový dobytek). U Slaného. Mý.

Staršinský, Seniorat-. S. posloupnosť. Šb.

Staršinství, n., das Seniorat. S. N. Zákon o s. Ml.

Staršinstvo, a, n. = *starší*, die Aeltesten. S. lidu. Sš. L. 206. Veškero s. synů israelských. Ib. Sk. 59., 251., II. 327. (Hý.).

Staršov, **Stašov**, a, m., něm. Dittersbach, ves u Poličky. PL.

Staruch, a, m. = *starosta*, *stařec*.

Starucha, y, f., die Alte. Opak: *mladucha*. Mor. Šd.

Starula, e, f. = *stará svině*, *prasnice*, die Muttersau. Na Ostrav. Tč.

Starúšek, ška, m. = *staroušek*. Mor. Šd., Tč.

Staruška, y, f. = *starucha*, zdrobn. Bych si u myslivce a jeho přívětivé s-ky odpočinula. Němc.

Staruský, hübsch alt. Na Ostrav. Tč.

Staružnosť, i, f. = *starožitnosť*.

Staružný = *starý*, alt. Jg.

Starý; *stár*, *a*, *o*; komp. *starší* (na Slov. *starejší*, zastr. stařejší); superl. *nejstarší*; staříčký. S., původně = *pevný*. Bž. 226. — **S.**, *mnoho let mající*, *letitý*, alt, nicht jung, bei Jahren, bejahrt, betagt. S. člověk, žena, drak; Čert starý a proto dobrý není. V. S. jako hřib (chřásteček). Brt. Není ještě příliš starý. Us. Staré lidi v poctivosti míti. Us. Znamenajte staří mladí, o pótkách i o sědání. Rkk. 39. Starý ale jarý. Us. Šd. Čvo mi je po starej, keď ma neťahá k nej. Ps. slov. 15. Je s. abatyša (= ženská, která pořád rozkazuje). V již. Mor. Šd. Je starý chřástek, ein Altersschwacher. Mor. Šd. Starého ďábla dostaneš (nic); Starý hochu!; Starého kozla víš (= nic); Starého čerta (kozla) tomu rozumíš (= nic). Us. Dch. Na stará léta tře bídu. Us. Dočkal se starých let (ne: vysokého stáří). Na Mor. Brt. Ten starému ubližuje, kdo ho směle zneva-žuje. Mor. Tč. S-mu nesvědčí s mladými se tovaryšiti. Us. Tč. Lepší s mladým dříví štípat, než se s-ým zlato čítat; Lepší s mladým na kamení, než se s-ým na peřiny; S-ý mladý nic nevěří, zaléhá jí ode dveří; Chovám tě, dceruško, chovám mladému, dám ťa starému; Dáme starej osucha, aby ho žuchlala, tej mladej na střevíčky, aby si šupkala (klopkala); A ta stará dudle jako pivná bečka a ta mladá poskakuje jako veverečka; A co mně dáš, to mně dáš, pane Bože věčný, edem (jen) mně nedávej staré baby s dětmi; A včilky, vy hrdé panny, ze mne příklad berte, nech je mladý nebo starý, uctivosť mu dejte; Už sa fasaň (Fasching) krátí, už sa nenavrátí, staré dívky lajů, že sa nevydajů; Poď marníče

dom spat. zanech mladých děvčat, šaks mě viděl starú babu, měl jsi si mě nebrat; Dyž s ňú půjdeš do hospody, dáš si v tancu hráti, stará baba už u dveří bude ti mumlati; Staré babě dejme hrabě, aby s něma hrabala, mladý ženě dejme muže, aby se s ním těšila; Komo me te starý dívke prodáme? Prodáme jich na křenuvó holico (ulici), budó něma napravuvat silnico; Prodáme je (staré dívky) do Bilovic polovic, dostaneme za ně trochu borovic; Oženil se stary sivy, štyry týdně přede žnivy; Dá mu pán Bůh s-ou, s-ou, motouzema svazovanou. Sš. P. 151., 405., 420., 297., 375., 667., 668., 690., 711., 745. (Tč.). Až ze staré baby mladá bude. Vz Nikdy. Sš. P. S-mu muži mladá žena smrť hotová. Dač. I. 159. Jsem mlad a nestár. BN. Buď kterak kolivěk starý, má mieti opatrnosť, aby v přivolenie neupadl; Starý, má-li peníze, těch tají, maje požívati, sě bojí; nerád dává, rád béře, když dadie; Starý brzo se popudí a těžce a nebrzo se ukojí, brzo zlému uvěří a nebrzy od toho odstoupí; Starý, v zlosti zastaralý, nebrzo sě polepší; Starý chválí lidi staré, zmrlé, hyzdí, túží po času minulém, chlubí se dávnými skutky, vzdychá po nich; Ani mladý kunštuj starým: neb což jsme, on jest (tím) byl a budeme snad někdy, co on jest; Starý lakomý a skúpý, smutný a žalobný, brzký k mluvení a zpozdilý k slyšení a hotový k hněvu; Jinak nezřízeně pojímají se jakožto mladý s-rú babu pro peníze. Hus I. 276., III. 110., 204. (Tč). S-ří lidé přicházejí na dětská leta (bývají dětinští). Us. Šd. Kam se ubohá vrtnu na svá s-rá kolena? Sych. Starý had také = ďábel. V. *Jest deset let starý*, **dle něm., po česku** *lépe*: jest mu 10 let, Bl., má deset let, jest desíti let, jest desítiletý. Není-li počet let dovršen, říká se: Jde mu na pátý atd. rok. Cf. Brs. 2. vyd. 236. *Kolik je ti roků?* Lid moravský odpovídá pravidelně: Jde mi na desátý a p. Brt. v Km. 1877. 172. Vz Starší (dole). *Jak jsi stár?* **lépe**: Kolik jest ti let? Bylo mu 15 let, když umřel. Bs. *V přísudku* užíváme místo *starý* raději *dat. osoby* se slovesem *býti*: Jest mu 12 let, nebo: Zemřel maje 12 let věku (svého). Vz Akkusativ., Cf. Brs. 2. vyd. 236. Zvíře měsíc staré (měsíčné). Č. Biech 40 let stár. BO. Je starý snad o 40 letech. Pč. 14. Kdo nechce s-ým být, musí se z mládí oběsit. Slez. Tč. Byl bys brzo starý. Vz Zvědavý. Lb. S-ho pro radu, mladého pro vádu. Vz Mladý. Lb. I staří lidé se dívívají (o mnohém nevědí). Č. S. pták mladé učí zpívať. Hrš. S. člověk hotový blázen; Mladý môže, starý musí (umříti). Slov. Mt. S. S-ý dvořák hotový žebrák. S-mu psovi a s-mu sluhovi jeden plat jde. Kůň mladý do peněz jde, starý z peněz vychází. Staré stromy je těžko ohýbať a staré lidi těžko předělávať. Prov. Šd. — **čím**: věkem. Us. Jest starší rokem, Jel., šesti lety. Svěd. Starý srdcem. Vz Mladý čím. Bratr věkem starší, Troj. 3., Tov. 37., lety starší. Tov. 38., Zř. mor. 1604. Bratr jest ode mne starší pěti lety. Vz Jir. Nákr. §. 337. Pohnaný má list šesti lety starší nežli pôvod. (Instr. míry). Dsky I. 132. — **na čem, nač**. Na duši s-rá, na těle nedorostlá. Mkl. S. 668. S. na letech. Hus I. 117. Byl na letech starší. Tov. 38. Již je na ohrabky stár (velmi stár). O Olom. Sd. — **v čem**: v hodnosti. Čsk. Jestli bych sobě vzal v létech starú pannu. Us. — **o co**: o rok, o 6 let starší. Us. Vz dole: starý = dřevní. — **S.**, *též o věcech plozením se n. rostením nabytých*, alt. S. strom, les, víno. Us. — **S.**, *s ponětím sběhlosti, zkušenosti, úskočnosti*, alt, erprobt, erfahren. S. přítel nejlepší. V. S. voják, hříšník (zatvrzelý), liška, kuna, šibal (chytrý). Us. I s-rý tkadlec někdy přízi zmate. S. liška těžce se uštvati dá. Prov. S. koza (mlsná, smilná). Mladá koza ráda sůl líže, s-á ji i se slánkou béře (polyká). Jak staří dělají, tak se mladí od nich učí. D. Žádej radu od s-ho a neobanuješ. Mor. Tč. S. kozel (= tvrdý, svéhlavý). Čím starší kozel, tím tvrdší roh. Prov. Ten dělá s-ho! Vz Usedlý, Lb. — **nač**. Mladý na léta, s. na rozum. Č. M. 305. — **S.** = *nehezký, škaredý*, alt, unansehnlich. S. baba. — **S.**, *s ponětím přednosti, stáří*, alt. S. ptáci, s. zvířata = rodičelé mladých. Staří ptáci jak zpívají, mladí po nich tak vrzají. Reš. S. otec (děd), matka (bába), V., svat (starosvat), D., pán (otec čelední; sládek), paní (matka čelední; sládková), purkmistr (bývalý), královna. Můj s-ý = manžel; má stará = manželka. Us. Šd. S-ré chrámy dobré zvony mají; staří lidé dobře radívají. Š. a Ž. Kde starších správa, tam řád ostává. Drž se starých rady, nedojdeš brzo vady. Vz Stáří, Starosť. Š. a Ž. — **S.**, *s ohledem na dávnosť času, starobylý, dřevní*, alt, vor Alters lebend. Staří obyvatelé české země. S. čeští spisovatelé. Us. Oni staří lidé proti Bohu rozpychavše babylonskú věži udělali. Pass. 815. Zůstalo vše při s-ém; Nechati něco při starém; To jsou s-é, hloupé řeči. Dch. Ačkoli oboje (psaní) již s-ré jest. Žer. 345. S. nepřítel. Hus II. 58. — *Pozn.* Něm. *alt* není vždy naše *starý*. Alte Griechen mohou býti Řekové zletilí = staří lidé, nebo: dřevní Řekové, již žili před časy dávnými. Ein alter Rock není vždy starý kabát, nýbrž vetchý (obnošený, odřený). Staré jest to, co již dávno stojí, co stáním ustálo. S. člověk atd., vz nahoře. Pk. Vz také následující, a S. = časem pokažený, vetchý (doleji). — **S.** *(o věcech)* = *ne nový, dlouho trvající*, alt, lang dauernd, lange bestehend, nicht neu. Můj kabát je již dosti starý. V městě jsou staré i nové domy. S. rod, kroj, zvyk. Us. Starým během jíti (se spravovati starým obyčejem). V. S. rána. S-rá láska nezerzaví. S. půtku obnoviti. D. S-ré žbožie činí novú šlechtu. Prov. Mus. S. vydání (knihy), Us., dluh. Brikc. Ty listy jsou staré. Půh. II. 222. A jak přijdú staré leta, to se duše to se leká. Sš. P. 789. I dřevo zavilé staré nebrzy se napraví a hovado zastaralé nebrzy se co naučí. Hus II. 359. S. věk (starosť); S-ho věku býti, k s-ým létům se chýliti. V. Nač bych kupoval lepší (šat), když to spravím se s-rým? U Rakovn. Kp. To mne potkalo na stará léta (kolena = v starobě). Brt. S. 89. S. dobrýtro (blízké ku poledni). U Rychn. Dbv. Ve starých lé-

tech. D. — **S.**, *přívlastek místních jmen*, Alt-. **S. Kyev.** Rkk. Staré město pražské (vz Tk. I. 625., II. 549.); S. Anglie (Anglie mimo knížectví waleské); S. hrady, Stará, Staré, něm. Altenburg, ves u Libáně, vz S. N.; S. Hrady, němec., Deutsch-Altenburg, saské Altenburg, sedmihradské, Gross-Schlatten, uherské, Ungarisch-Altenburg; Staré město horní nad Úpou v Čechách (Oberaltstadt); Stará voda, Altwasser, vsi a) u Chlumce v Bydž., b) u Březnice, c) u Libavy, d) u Andělské hory ve Slezsku; Staré hory, Altenberg, ves u Jihlavy; S-ré buky, Altenbuch, ves u Trutnova; Stará ves, Altendorf, vsi a) u Semil, b) u Mor. Ostravy, c) u Šternberka v Olom., d) u Morav. Hranic; Stará Bředslava, Altenmarkt, ves v Chebsku; S-rá Kdyně, samota u Kdyně; S-ré hamry, Althammer, ves u Frýdka; Staré Hobci, Althart, ves u Dačic; Starý dvůr, Althof, ves a) u Čáslavi, b) u Místka; Stará huť, Althütten, ves a) u Plzně, b) u Uherského Hradiště, c) u Krumlova (u Chvalšin), d) u Plané, e) u Dobříše; f) u Berouna; Staré hutě, Althütten, ves a) u Benešova v Buděj., b) u Uhlíř. Janovic, samoty a) u Čechtic, b) u Něm. Brodu, c) u Zbraslavic; Stará Libavá, Altliebe, ves u Šternberka na Mor.; Staré sedlo, Altsattel, ves a) u Vopořan, b) u Teplé, c) u Hajdy, d) městys u Vorlíka; Starý zámek, Altschloss, samota u Sudoměřic; Staré město, Altstadt, ves a) u Děčína, b) u Náchoda (Starý Náchod), c) ves u Mor. Třebové, d) u Frýdka; městys u N. Bystřice; Stará ves, Altstadt, ves v Opavsku; Staré město dolejní a hořejní, Nieder-, Ober-Altstadt, vsi u Trutnova; Starý Jičín, Alttitschein, mě. v Olomoucku. PL. S. říše, Alt-Reisch, městys u Telče; Staré chalupy u Mníšstva v Těšínsku. Tč. S. Boleslav, mě. v Čechách. Starý svět: Europa, Asie, Afrika. S. N. — **S.**, *obyčejný, známý*, alt, bekannt, gewöhnlich. To jest něco starého. Us. Vždy na starou kobzu hraje. To je s. věc; To je stará čepice, stará vesta! Us. Dch., Kká. — **S.**, *neznámý*, ungewöhnlich. S. slovo, přísloví (vyšlé ze zvyku). Mus. — **S.**, *časem pokažený, porušený, vetchý*, alt, verdorben, abgenutzt, schlechter geworden. S. maso (smradlavé), máslo (prožluklé), střevíce, šaty (otrhané, ošumělé). Us. Ze starého nové dělati; s., sešlé stavení. V. Za nova řešátko pověsí, staré pod lavici hodí. Prov. S. vinice, role (zpustlá). Jg. To je stará hrachovina (sešlý starec). Dch. Starý cápe! Dch. — **S.** *krám*, ve kterém se prodává šatstvo obnošené. Staré krámy, der Tandelmarkt. Na Mor. Zlínsku. Brt. S. 89. S. trh. U Opav. Klš. — **S.**, *starodávný, starožitný, předvěký*, alt, vor Alters gewesen o. dahin gehörig. S. čas (starožitnosť); s. paměti n. knihy, zákon, V., právo. Prodavač starých knih. D. Staré historie (starých časův). — **S.** = *dříve bylý, dřevní, prvnější*, früher, älter, alt. Dluh časem starší. Starší dluh dříve se splácí. NB. Tč. 216. — **S.**, *subst. staří*, der Alte, die Alten. Drž se starých rady, nedojdeš brzo vady. Pulk. Staří se starými rádi tovaryšství mívají. V. Staří mají pospíchati k Bohu. Hus I. 381. Keď si mladý, tehdy starých v ničem neznevažuj. Mor. Tč. — *Staří* = *rodiče* (i u zvířat), die Eltern. Vybral hnízdo i se starou. Chytil na hnízdě starého. Jak staří dělají, tak se po nich mladí učí. V. O čem mladí nevědí, to jim staří povědí. Kor. Proto vlčka biji, aby se s-rý vtípil. Prov. na Slov. — *Staří* = *předkové*, die Vorfahren. V. Staří míchali víno s vodou. Kom. Ty stromy vysázeli naši staří. — **Starší**, kompar., der ältere. Jest o 5 let starší. Ros. Rokem starší. Jel. V statečnosti stálý je, kdo staršímu ustupuje. Mor. Tč. K tomu rádcě starejší otpověděchu. Pass. 2. Jestli čo víš, poslyš starších, naučíš se více. Mor. Tč. Starších ucti z povinnosti a mladších z příkladu. Mor. Tč. Poněvadž jest starší bratr než Viktorin, nemá Viktorin odpovídati. Půh. II. 622. Až bude s-ší. Hus III. 99. I pravili nám, že staršímu jest 17 let a mladšímu na 16. léto. NB. Tč. Starších mají i v Tatařích ve cti. Pk. Kdež ten jest **ode** mne starší. Brt. S. 38. Já jsem měl ženu **o** deset let starší. Žer. 320. Co starší, to pravějši a co mladší, to dražší. Pk. — *Starší* = *rodiče* (zastr.). Štelc. Máš-li co po starších, hleď toho nemrhati. Rým. — *S.* = *předkové*. Troj. — *Starší* = *představení*, die Aelteren, Rathsherrn, Dorfschöffen usw. Obecní starší kraje, in der Brüderunität die Senioren eines bestimmten Kreises. Sněm starších kraje svolati. Starší půhončí, vz Půhončí. Srarší svobodníci, vz Svobodník. Gl. 322. Starší obecní, vz Tk. II. 285. Starší mistr, s. cechu n. cechovní, pořádku. J. tr. — S. tovaryš, v klášteře, obecní, lidu. Us. (Jg.) S. v hornictví, der Schichtmeister, dohližitel nad horolezci a horníky, dohližitel na šichty i. e. čas, po který se pracuje. Am. — **S.** *v zoolog.* Stará děvka, tringa vanellus, *čejka*, der Kibitz. — Staré panny, druh hrušek, Lederbirnen. D.

Staryga, y, f. = *stařena*. Slov.

Stasa, y, f. = Anastasie. Cf. Gb. Hl. 123.

Stassfurtit, u, m., nerost. Vz S. N.

Stáše, zastr. = *stál*. Kat.

Stašek, ška, m. = Stach, osob. jm. Pal.

Stašov, a, m., něm. Staschow, ves u Zdic; něm. Dittersbach, vz Staršov.

Stať, i, f. = *postava*, die Gestalt. Alexander byl nevelikė stati. Alex. fab. Jsů lidé rovnie stati, neroď skotu jich rovnati. St. skl. III. 247. — **S.**, der Aufsatz, Ausspruch, Satz. Složil množství s-í. Pal. IV.$_2$, str. 322. Začátek s-ti; S. prorocká. Sš. L. 95., L. 62.

Stát, u, m., z lat. status, země a její zřízení, lat. respublica. Rk. S. jest společnosť lidu, zřízená obecným uznáním práv a povinností svých členův a ustanovením správy veřejné, která by se starala o dodržení práv a povinností členům přiznaných a o prostředky nápomocné k rozmnožování blaha obecného. Dle jiných jest stát svrchovaná moc, která nad sebou neuznává nikoho vyššího při pořádání vzájemných poměrů mezi příslušníky státu. Vz více v S. N. S. církevní, papežský (bývalý). Vz S. N. Rolnický s., der Ackerbaustaat. Nz. Dějepis státu, soustava státův, zemiště státu. Nz. Vz Država.

Stata, y, f., Grundsatz, m. Vz Staf. D. exc.
Statčiti = *stačiti.* Hus I. 314.
Statčivý = *dostatečný.* Ctib.
Statecký = *ze statku.* S. dcera, děvka.
Stateč, i, f., *vznešenosť, šlechetnosť, statečnosť,* der Adel, die Vortrefflichkeit. Nepýchajíc ze stateči roda svého. Ms. 15. stol.
Stateček, vz Statek.
Statečně = *udatně, zmužile,* tapfer, standhaft, brav. S. si vésti, počínati; vlasti své s. zastávati, brániti, hájiti. V. S. bojovati. Ráj. V řeči i v oděvě sa drž s. před luďmi. Mor. Tč. Tenť otcě i mátěř s. ctí, kterýž úplně pokládá, že, cožkolivěk má, to vše jeho otcě i mateře; Aniž umie se proti zjevné zlosti s. postaviti; A není kdo by poželel s. té veliké nehody; Popúzie pracovitých, aby s. u vinici jeho pracovali; Která pokušenie tě najviece trápie? s-čně-li se jim bráníš?; Stáli s. podlé pravdy božie. Hus I. 142., 443., II. 62., III. 144., 287. (Tč.)
Statečněti, ěl, ění = *statečným se státi,* tapfer werden. — **abs.** Má tedy víc a více s. Sš. II. 356.
Statečník, a, m., der Tapfere. Kos. Ol. I. 207. — **S.** = *statkář,* der Gutsbesitzer. Kram.
Statečnosť, i, f. = *zmužilosť, stálosť,* die Standhaftigkeit, Tapferkeit. Pro svou s. V. S-tí chvály dobyti. Sych. S. na Slov. soubor všech dobrých vlastností, virtus, *καλοκἀγαθία.* KB. S. jest ctnosť, jíž kto ustavičně a vesele postaví se o dobré. Hus I. 119. Nemilá všetečnosť pokazí s.; Příkaz plniti vrchnosti přináleží k s-sti; Někdy i najmenší chyba s-sti škodí; Keď ty nevolaný do rady sa vrazíš, jistě iných též i tvojú s. obrazíš; Pěkné ctnosti, dobré skutky, přikázání boží, to pokládá za s.; Maj styd v očoch a s. ve svojém chování; Dobré mravy pomáhají k pěknej s-sti; Ze statečnej společnosti naučíš se s-sti. Na Mor. Tč. Vezmeme odplatu vedlé s-sti našie práce; S., jíž člověk ve všech prvniech ctnostech pevně se držie, žeby radějie jako statečný rytieř umřel, než by hanebně od ctnosti poběhl; S. je ctnosť, jíž se člověk tak pevně držie, že by raději umřel, než k hřiechu smrtelnému přivolil; S. dá proto, aby silně činil, což zná dobrého, a aby neodpadal od Boha pro hrózu neb pro strach; S. odpúzie lenosť; S. činie lačné a žieznivé spravedlnosti. Hus I. 116., 349., 381., II. 425., 426. (Tč.). — **S.** = *dostatečnosť,* die hinlängliche Kraft, das Vermögen. Hil. — **S.,** *poctivosť,* die Vortrefflichkeit, Rechtschaffenheit, Redlichkeit, Gesetztheit, Ernstlichkeit. Plk. Nikdy neměj to ve zvyklosti, co je proti s-sti; K s-ti dopomáhá milovať čistotu; Pod způsobem s-sti naklonění činí a tím způsobem i u jiných chválu získať míní. V s-sti stálý je, kdo starším ustupuje; U toho s. zostává, který každému uctivosť, jako svědčí, dává. Mor. Tč. S. je u nich akoby najvyššia občanská ctnosť a záleží hlavně i v tom, by člověk ani požičkou ani nijak nepripravil druhého o jeho majeť, ale sám živil sa spravedlivě. Slov. Dbš. 87. — **S.,** der Anstand, die Artigkeit. U Opav. Klš.

Statečný = *statkem opatřený, bohatý,* vermöglich, begütert, reich. Ros. — **S.,** *mocný, silný, platný, dostatečný,* vermögend, stark, wirksam, Geltung habend. Muž s-ých rad. Troj. Vojsko statečné. Br. S. modlení. Hus I. 304. Ani starosť údy jeho nestatečné učinila. Hus II. 431. Které je múdrosť mužmi učinila, ti nedbají světských marností, toho hledají, což je statečné. Št. N. 243. Když ideš se statečnějším, iď po levej straně; Ščedrosť zbytečná je zřídka s-čna; Mlčanlivosť je s-ná, v mnohých vecách užitečná; Vyhybuj se statečnějším z chodníka. Mor. Tč. — **v čem:** v skutcích. Hus I. 117. — **aby, s infinit.** Sami od sebe jakožto od sebe nejsme s-ni, abychom co sobě dobrého pomyslili. Hus I. 327. Nejsme s-čni co *pomysliti* sami od sebe jakožto od sebe, ale dostatečnosť naše od Boha jest. Hus I. 225., 327., II. 231. — **na čem:** na vnitřním člověku (na mysli). V. — **v čem:** advokat v průvodech s. (vz Advokat). Pr. — **S.,** *udatný, zmužilý, bojovný,* standhaft, tapfer, hand-, mannfest, streng, brav. S. rek, bojovník, V., voják, D., udatenství. Troj. S-čný kůň, chlapík. Us. Dch. S. podnikání boje. Sš. II. 143. S. jako máslo na slunci (žertovně). Pk. S. pitel, Reš., pracovatel (dělník). D. — **kde.** O my s-ční za zdí. Čr. — **k čemu:** k boji. Br. — **v čem:** v boji, v poli. Us. — **S.,** *spanilý, ušlechtilý,* edel, anständig. S-nou myslí snášeti křivdu. Jel. Když má blázen jazyk řečný, nevaď se s ním, buď statečný; Maj (měj) vždy lásku k tvým (= k svým) rodičóm a budeš s-čný. Mor. Tč. V tom mnoho jest vládyk, jenž dávají nestatečným přátelóm, jenž nebyli by hodni sviní pásti. Hus I. 447. S-ční velikú žádosti stojí, aby božie pravda nebyla utlačena. Hus II. 426. — Kom. — **S.** = *počestný,* rechtschaffen. Slov. J. tr. — **S.** = *pořádný, hodný,* brav, gelegen, gut. Us. Vck. S-čný sluha. Dch. Hostiny zbytečné neni sú (nejsou) s-čné; Jak chceš být člověk statečný, dobrodincům buď vždy vděčný. Mor. Tč. Sluhy nestatečné. Hus I. 354., III. 131. — **proč:** pro hřiechy. Hus III. 131. — **S.,** *titul rytířů,* der Gestrenge. Urozený a s. rytíři! — D., Zlob. Koldín.
Statek, tku, **stateček a statček,** ečku, m. S. od *sta* (státi). **S.** = *jmění, majetnosť, nábytek, zboží,* das Gut, Vermögen, Eigenthum, die Habe. S. movitý a nemovitý. Vz Svrchky. S. movitý = vše, co vedeno, veženo aneb neseno býti může. Blř. S. = každá věc mající hodnotu. Nz., J. tr. Málo statku mající chudý; veliký statek držeti (bohatým býti); mnoho peněz a s-ku míti; stateček prostřední, skrovný; o nabývání a dobývání s-tku se starati; statek sháněti, shromažďovati; po s-tku dychtiti; o s. přijíti; s. ztratiti, utratiti, rozmrhati, promrhati, projísti, propiti, prožrati, skrze hrdlo a zadek prohnati; s. vlastní, cizí; nespravedlivě (zle) nabytého (dobytého) s-u neužive třetí dědic aneb vnuk (koleno). V. Něco míti statkem (besitzen). Dch. A vy tolí s-ku máte, jistě vy mně něco dáte; Třeba jsem chudobná, dyž su jen poctivá, ešče milý pán Bůh pro mne s. chová; Pán Bůh ščestí nedal na

tvojem statečku, že si ty ošidil chudobnú děvečku; Nehledá galanky, ale hledá statků. Sš. Ps. 14., 252., 359. (Tč.). Božského trestáná bojím sa na mojem statečku. Sl. ps. 72. Bratr muoj mého statku mnoho utratil; Vedlé těch lidí svědomí s. toho umrlého člověka ženě zůstati má; Jakož pak i fojt nás zpravuje, když ten s. zapovídal, že tej truhličky tu nebylo; Prodal sem jemu duom se všiem s-em, co v domu bylo; Milý synu, ohledaj, jestli ten s. v nie (v truhlici) celý; Což se peněžitého s u dotýče, toho sem neporušila; Do truhličky s. přeložil; Z toho s-ku dva postavy sukna kúpeny; Abychom opatřili, aby sirotkóm s. nehynul; A žalobník ten s. dlužníkuov, jenž k tomu řemeslu súkenickému slušie, byl zamkl. NB. Tč. 11., 35., 143., 157., 198., 210., 220. Aj pod tvú stráží veškeu svoj s. ostavuji. Pass. 41. Pobral našim chudým lidem jich s-ek. Půh. II. 434. A že jsú lúpežníci, to jest jisto: neb berú chudým jich s.; Veškeu s. svój byla jest vydala na lékaře; Dá-li člověk veškeu s. domu svého za milovánie, jako ničímž pohrdá jím; Písmo sv. velmé volá na pomstu těch, kteří křivě berú lidem jich statečky; Kam Pán obrátí mój s., tam buď. Hus I. 451., II. 403., III. 98., 193. (Tč.). Kdo hledí na svátek, ten má bídný statek; Kdo chudobným pomáhá, ten své s-ky rozmáhá; Když máš velký s., přátel maš dostatek, a když přijdeš v neštěstí, přijdeš do všech neřestí; Kdo má s-tek, má i takých, kteří ho zjedajú (sjídají); Skromnosť rozmnožuje s-y, hojnosť vede jich na zmatky; Pracuj a modli se, s. tvůj množí se; Muž a žena spolu pracují a svůj s-tek vždycky zmnožují. Mor. Tč. Svěť svátek a posť se v pátek, nebude tvůj s. krátek. Prov. Sk. S-ku se nedohostí, kdo se ho nedopostí. Sk. S. zástavní; na cizí s. sáhnouti; s. prohýskati, provýskati. Hráč a marnotratný žráč, bývá svého statku dráč; Mil statek jakýkoliv. D. On má dosti s-ku. Ros. S-ky nějakým způsobem si naháněti. Smrž. S-tky násilně jim brali. Flav. Ze statečku svého rád udílí. Ros. S. zle dobytý nedědí. Zboží, statek zle nabytý, bývá ještě hůř odbytý. Lom. Čím více s-ku máme, tím víc ho žádame. Lom. Má s-ku bez nedostatku. Sych. S-ků nasaditi i hrdla nelitovati; Podělil nás s-em svým. Sych. Spravedlivým jest jeden každý statku svého vladařem, jehož s povolením práva v držení došel (juste possidet, qui auctoritate judicis possidet); Každý statku svého jest pánem, s kterýmž učiniti může, co se mu líbí. Pr. S. *pozemský:* bohatství, česť, zdraví, úřad, sláva atd.; s-ky *vnitřní:* nevinnosť, čisté svědomí, osvícený duch, pokojná mysl, neohroženosť atd. Stateček po knězi Šimonovi má rozdělen býti na tři díly. Jdn. 222. Jmá ledno dědinu a statka nejmá (mov. jmění). Kn. rož. 128. Ten aby česť a hrdlo ztratil a statek jeho aby na krále připadl. Zř. F. I. A. XXXI. S. ztratiti. Vl. zř. Což v tom domě má jakéhožkoli statku movitého, ježto pod šos přísluší. Václ. II. S. hmotný, osobní. Nz. Svých s-ů někomu postoupiti; vykázka, hodnota, spolčení, správce, seznam s-kův. J. tr. Jeden s-ku druhého osobiti si nemůže; Kdoby se s-ků zmocňoval; Na s. po příbuzenství se potahovati, táhnouti; Před stvrzením kšaftu nikdo se v s. odkázaný neuvazuj. Er. Hleděti ke komu o s.; s. zavaditi (belasten); s. zastaviti, zastavený, v zástavu daný. Sp. Kdo cizí s-ek držíš, počet z něho čiň. Rb. Postavil s. (v konvičkách, vz Opilství); Bohatý šátek a chudý s-ek dělají na počtech zmatek; Na míkových plíčkách (na lahůdkách) s. projísti (vz Marnotratný); S. brzo shromážděný rychle odchází a mijí (vz Zboží, Koleno a na hoře). Č. — S. *nemovitý,* unbewegliches Gut. V. S. kmenný, zpupný (das Stammgut), D., manský, lenný (Lehn-), D., dědičný, po někom zůstalý, pozůstalý, zanechaný, kterýž někdo dědí (Erb-). V. S. nemovitý (s. v užším smyslu): zpupný (das Allod, vz doleji), manský (das Lehngut), velkostatek (někdejší zemský t. j. v deskách zemských zapsaný), malostatek č. s. selský. S. N., Skl. 2. 3. S. městský, obecní, zemský atd., vz Rb. str. 272. S. připadlý, věnní, dědičný, poplatný, Th., stolní s. královský. Skl. 2. 3. S. pozemský, ein Grundstück. Nar. o h. a k. S. nesvěřenský, das Allodialgut, nadační, Stiftungsdomaine, venkovský. Dch. S. otcovský, mateřský, V., zádušní (Kirchen-), zemanský (Edel-), pronajatý, Us., odúmrtní n. odemřený (heimfälliges Gut), J. tr., korunní, Domäne. Nz. Statky mrtvé ruky, bona manus mortuae, Güter der todten Hand. V tom s-ku jsou pořád křiky. Us. Dch. Praví, že jest ze všeho s-ka muže svého po jeho smrti vysazena; Poručila s. nedílný jednomu dítěti; Chtěl věděti, kterak v ten s. vešel; Podlé práva někoho ve s. uvésti. NB. Tč. 38., 161., 200. S. po p. Bohušovi. Žer. Vdova v statečku n. zbožíci jedva ostane; Esau dal svój s. prvorodní za chléb a za krúpy chvátaje, aby sě kvapně najedl. Hus III. 194., II. 241. Když máš s-ek v pořádku, možeš ležeť ve chladku. Tč. S-ek právem dědičným přišel, připadl na N.; Zapověděl to pod statkem a hrdlem. V. Nápadník v s-ku umrlého. S. na obec přišlý. Har. Statek propadnouti (= trestem ztratiti). Pod propadením cti, s-tku i hrdla přikázal na vojnu se chystati; Běží mu ne jenom o s., nýbrž i o hrdlo. V držení s-ků býti; Něčí s-ky v loupež dáti. Sych. S-ku i hrdla někoho odsouditi. Har. S. vzíti, odjíti, pobrati. D. Své s-tky ujímá (béře v držení); S. odevzdati. D. S. míti. Us. Věřitele do s-ku dlužníka uvozovati. Har. Koupiti si s. Pán jest na statcích. Us. Držitel pořádný grunty den a rok pokojně vydrže při tom zůstaven bude; Držitel násilný s-tku zděditi nemůže; Nikdo v cizí s. o své ujmě se neuvazuj. Pr. S. svazkem svěřenským zavázaný n. nezavázaný. S. nápadný k ruce důvěrné, důvěrné svěření, svěřenství; s. zpupný (nikomu nezávadný naproti statku manskému); odúmrtní, odemřený (hinfälliges Gut, erblos); s. zavazen jest n. vězí v dluzích; s. zavaditi, závadným učiniti, závady na s. uvésti; s. závadný n. zavazený; s., na němž jsou dluhy n. závady; propustiti s. z manství. J. tr. Se s-ku závady svésti; zavazení s-u;

s. zase naň připadl; s. bez výminky daný; s. pod výminkou odkázaný; kdo nepořádně s. drží, tomu vydržení let neprospívá; uvázati se v s.; s. manský na krále připadlý; s. i hrdlo tratiti; s. věřitelům odevzdaný; s. svěřiti; se s-ku někoho pustiti. Er. S-ek odběhlý (opuštěný), odběžný (Auktions-). Rk. S. aby od rodu neodešel. Vz Tov. 89. Statky koruny české, vz více v S. N. II. 315. — **S.** = *dobytek*, das Vieh, zastr., ale na Slovensku a na Mor. posud. Jg., Mtl., Kda., Vck., Tk., KB., Kčk., Brt. Přihnala s-tek na tvrz. Půh., Gl. 322. Už Juríček jede, velký s-ek žene; Ženu s-tky tvoje. Sš. P. 130. Méně s-ku držeti. Us. — **S.**, *náčiní domové*. Žák. sv. Ben. — **S.**, *podstata, síla, pomoc*. Čechové v něm statka neměli. Dal. Kdyžť hlava neduží, ve všechť údech nebývá statka. St. N. 52. Nechaj se mnů swářenie, však vidíš, že s-ka nenie. Žk. v. 422. S. v někom míti. Dal. — Ž. wit. 108. 11., St. skl. — **S.** = *přibytek, obydlí*, die Wohnung. To je můj s-ek. Us. na Mor. Šd. — **S.** = *neplecha*, der Unfug; das Ungeziefer. Člověk se nemůže toho s-u zbaviti. U Olom. Šd.

Statenice, dle Budějovice, ves u Středokluk. Vz S. N., Tk. I. 625., III. 659.

1. **Státi**, vz Stanouti.

2. **Státi** (ze *stojati*, *oj* se vysulo a náhradou za ztracenou slabiku *a* se dloužilo. Gb. Hl. 127.), **stojím** (zastr. *stoju*), stojíš, stojí, stojíme, stojíte, stojí; stůj, stůjme, stůjte (stůj u. stůjž místo pravidelného *stoj*, jako má báti se: boj se — ze stojati, bojati se, Ht. Sr. ml. 286.; na Slov. a na Mor. posud stoj, Bž. 194.; v již. Čech. stuj, vz *ů*. Kts.); stoje, stojíc, stojíce (v již. Čech. stoja); stál, a, o; přest. min. stáv (stávši, stávše); stání; *stávati*, *stávávati*. Strč. časování vz Kt. str. 90. S., skr. koř. sthâ, zd. ctâ, řec. στα (ἵ-στη-μι), lat. sta-re, lit. sto-ti, strněm. stâ-m. Schl. **S.** *bez ohledu na jiný směr těla aneb naproti ležení a sedění*, stehen; *s ohledem na jití, hybání se* (tiše státi), stehen; *o všelikém konání, jež se děje stoje* (za kmotra státi), stehen; *nacházeti se, býti* (stojí to v knize), sich befinden, sein, stehen; *trvati* (dokud svět s. bude), dauern, aufrecht stehen, bestehen, stehen; *obstáti, zůstati* (výklad ten s. nemůže Br.), bestehen, Bestand haben, stehen, bleiben, statt finden; *záležeti* (ctnosť v prostřední míře stojí), bestehen; *slušeti*, lassen, stehen, kleiden; *s předložk.*: *s. k čemu* = *plniti, zachovati*, halten, genug thun, beobachten; *na čem* = *trvati, ustrnouti, pevně se držeti*, worauf bestehen, zu behaupten suchen; *komu nač* = trachten, nachstellen; *oč, po čem* = *toužiti, žádati, chtíti míti, ucházeti se*, trachten, streben, begehren, wornach stehen; *po kom* = an Jemandes Seite stehen o. sein, ihm beistehen, von seiner Partei sein; *pod čím*, unter etwas stehen; *podlé koho při kom* = *po kom*; *s kým* = *s. při kom, po jeho straně, brániti, chrániti*, beistehen; *v čem* = *trvati*, feststehen, beharren; *za něco*, gut stehen, gewahren, bürgen, haften; vertheidigen; werth sein, kosten, gelten; *za čím* = *následovati*, folgen, warten; *čím* = *býti, trvati*, durch etwas aufrecht stehen, bestehen, frei stehen; *s kým*, stehen, im Verhältnisse sein. Jg. — Vz **Stanouti** (*stanu*). — **abs.** Psal stoje, psalo n. psala stojíc (**ne:** stoje), psali n. psaly n. psala stojíce (**ne:** stoje). Řeka stojí (zamrzla). Jg. Stojí psáno. Hus I. 446., Har. Vz S. v čem (kde). Výklad ten státi nemůže. Br. Mlýn, huť, stroj atd. stojí; ruda stojí (ještě se nedobývá); hodiny, slunce stojí. Us. Stojí-li pohnaný, wenn er erscheint. Vl. zř. 21. Prositi, aby ote pánóv obesláni byli (obžalovaní) a každý stál a otpoviedal úředníku. O. z D. I šli prycé a nedočkali, aby jim povědíno bylo, kdy mají státi. Jdn. 78. Pakliby kdo pro příčinu darování za méně a laciněji prodal tále, nežliby stály, mocnýť jest prodej. CJB. 367. Nestane-li žalobník, tehdy obžalovaný žádati bude. CJB. 379. Pokud soud, pokud Morava stojí. Žer. Záp. Stůj! kdo tu jde? Dch. Stůj, co stůj, es koste, was es wolle. (Cf. Dělej co dělej. Buď jak buď. Vezmi kde vezmi. Chtěj nechtěj). Brt. Ta barva tam nestojí (nehodí se). V Polic. Sn. I přišlo všecko, jak to stálo a leželo, Barcc. Sá. Stáť! Halt! Stáť! Odpočin! Halt — Rast! Stáť — sesednouť! Halt — absitzen! Člene, stůj! Glied — halt! Čsk. A stoj to dlúho neb krátko, že to svým hrdlem utrpěti mosí; Jestli by ten duom tak s. jmél. NB. Tč. 115., 222. Sedmý rok přichodí, devátý deň stojí; Stojí dřevo oliva, na něm pán Bůh odpočívá, svó předrahó krev vylívá; Stůjte, stůjte, nešmihajte, co vezete, to nám dajte; Stojí tam koníček vraný, na něm Janko porúbaný; Stojte, nerubajte, s kořenem vyvalte; Stojí lípka, stojí, dřeva vysokého, lista širokého; Dobrý večer, okenečko, tam stávalo mé srdečko; Listy opadaly, ratolesci stojo; Už tu přišli, už tu stoju (stojí), nás do taňca néberu. Sš. P. 11., 39., 41., 124., 144., 151., 227., 340., 534. (Tč.). Jinak stojí póhon, než žaloval. Půh. II. 139. Dokud súd stojí. Půh. II. 621. Někteří kněžie přijdúce do kostela i stojie neb sedie jako obrazi němí, malovaní. Hus I. 300. Stoj, čo stoj, predca ťa dostanem. Mt. S. Kde pán do koutků nahlédá, tu hospodářství dobře s-jí. V. Stůj, až ti pes housku přinese (o lenochu). Č. Pes, pták, strom atd. stojí. Us. Jiného úmyslu sedě, jiného stoje. V. Ten stojí jako prkenný Mojžíš (jako dřevo, jako boží dřevec). Stojí tu jako pařez, jako sloup, Dch., jako opařený, Šd., jako kolos (s roztaženýma nohama, neslušně), Vrů., jako sv. Petr u Pavlova (nečinně stojí, zevluje), Vrů., jako pika (o nehybovi), Šd., jako zařezaný, jako svatý za dědinů. Mor. Brt. Stojí ako zkamenelý, ako prikovaný, ako pribitý. Mt. S. Vz Hloupý. Jak se staví, tak stojí (hloupý). Koně nechtí státi. Vojáci stojí (neutíkají). Us. Dům stojí (jest otevřený). Dlouho to nestálo (netrvalo). Us. Čert oběti pobere a oltář zůstane státi (věno se snadno promrhá, ale žena zůstane). Prov. Dokud svět státi (trvati) bude. Us. Stojí posavad to náboženství. Kom. Stůj dokud stůj, přece vezmeš konec svůj. Prov. Stojí střelba, bitka (děje se, trvá). Plk. Prázdný měch (pytel) nestojí. Mor. Šd. Jak

ta věc stojí (se má)? — **co koho** *(s dvěma akkus.) = cenu míti, platiti,* gelten, kosten. To tě může celý statek s. Ht. Ta kniha stojí mne dva zlaté. T. To mne veliký peníz stojí. Vrat. Co mnoho stojí, toho se člověk bojí; A kdyby mě to stálo život! Dch. Hrozba málo stojí, kdo se tě nebojí. Mor. Tč. Když tatínek může, koupí a nestojí to žádnou řeč (nesmlouvá dlouho). Us. u Rychn. Vk. A to mě stojí 300 hř. Půh. I. 191. Archa stála 300 kop; Ta šibenice stála 3000 zl. Dač. I. 58., 192. Dobrá rada stojí groš. Ht. Sl. ml. 216. To stojí můj život, Zlob.; mnohou práci. Us. Což mnoho stojí. V. To mne stojí kopu. Ros. Mnoho stál matku. Prým více stojí než sama sukně. V. Vz *Akkusativ.* — **koho čeho**. Stojí mne to veliké práce, velikého namáhání atd. V těchto větách jest **genitiv chybný**, neboť sloveso státi (= kosten) pojí se s dvěma akkusativy. Vz předcházející. Brs. 2. vyd. 236. — **čím** *(jak; vz S. jak)*: sám sebou (o své moci). Žalansk., Rk. S. hospodou v domě pana X. V. Cf. Stanouti kde. Co svět světem stojí (trvá). D. Bojem proti sobě s. Měst. bož. S. někomu kmotrovstvím. Us. On všemi obyčeji o to stál (toho žádal). Háj. Jinou cestou o to stojí (po tom baží). Mudr. Vší mocí a silou po čem s. (toužiti). Arch. I. 66. Nestůj srdcem nikdy po tom (nebaž po tom). St. skl. Statky i hrdly podlé sebe s. (s někým držeti). Let. 433. Život málem stojí (trvá). Kom. Ne Bůh lidmi stojí (trvá), ale lidé jím. Br. Sparta stojí rozšafným spravováním králův (trvá). V. Svým závazkem věrně s. Sych. Bohem všecky věci stojí (trvají). St. Ne pán domem stojí, nýbrž dům pánem. Pk., Č. Jakobych já jím stál! Us. Ona mým dětem stála kmotrou. Us. Vk. Tedy jsme jim rok toho položili, aby strana každá svým svědomím stála. NB. Tč. Aby podlé mne stál svým listem i se svým právem. Půh. I. 189. Čta knihy o umučení spasitele, ne v knihách stojí myslí a paměti, ale v pánu Ježíši. Hus I. 76. Řádem všecky věci stojí. Kom. D. 58. Pán stojí poddanými a poddaní pánem. Č. Vz Hospodář. Vůdcem vojsko stojí a vůz musí za vojí. Č. — **čím kam.** Obličejem **proti** dveřům s. Pref. 166. — **k čemu:** ku právu, Dač. I. 111., Let. 297., ku při, k vedení pře, Solf., ku přísaze, k odpovědi, k odporu (odporovati), ke službám (= býti). Us. Postavil se Fukar a že stojí ku půhonu se ohlásil. Žer. S. k půhonu, k právu zemskému, Vl. zř. 4., 10., k soudu. V., Vš. 570., Nál. 216. K obhajování a dopomáhání práva s. mají všichni stavové. Václ. XXXI. Najprve když žalobník nestane k soudu, druhé, když postavě se neposlúchá soudce. CJB. 385. Jest pohnán, aby stál k soudu. Ib. 379. Původ maje k průvodu státi a provozovati a nestál by, že proto nemůže pohnaný původa ze škod útratních a nákladních viniti. Nál. 212. Kdožby ku právům a k soudům stávati a rozsudkům panským dosti činiti nechtěl; A kdožbykoli pro tu věc k rozkázání královskému aneb k soudu zemskému státi nechtěl (**pro** tu věc); Pohnaný má **k** tomu půhonu stávati a o tu při se souditi; Aby (strany) **na** určité dni **k** přísaze stály. Zř. F. I. B. XI., XVII., C. XXII., XXXV. S. ku své povinnosti (plniti ji), Kom., ku svému povolání (plniti je), Br., ku své připovědi (plniti ji), V., k něčí vůli, Br., ku slovu, Ml., k řeči (plniti ji). Br. Zač kdo slíbí, k tomu s. povinen jest (to zachovati). Kom. K smlouvám, Kom., k žalobě, Vš., k službám božím s. (je konati). K rozkazu a slovu s. (je činiti). V. K slibu s. Kdoby k soudu s. nechtěl. Er. Zaslzel vida, jak věrně Šimon k synu jeho stojí. Sá. A když Mrdáčkova k rokóm stávala, tázali se jí konšelé. NB. Tč. 169. Aby v to potahování nebyli, k čemu jsou oni ani předkové jejich s. nikdy nechtěli ani nemohli. Žer. 325. Nechce k tomu slušně s. Dh. Ješto k dílu tomu jahnové jim (presbyterům) k službě stáli. Šš. Sk. 139., J. 278. Má opatřiti, aby almužna ku chvále božie dobře stála. Hus I. 449. Ku své pravdě s. Hus III. 276. Nestál jsem k semnu (k sněmu); Aby jest také Jan stál ku právu. Půh. I. 358., II. 516., 566., 545. (Tč.). — **jak.** S. o ramenou. Tč. Stromy stojí o samotě (každý o sobě). D. S. řadou, D., panáčkem (jako panáček). Us. Stály vlasy doubkem. Kom. L. Dubkom im vlasy vstávajú. Ht. Sl. ml. 233. Dvéře stály otvorem. Us. S. ve vodě po kolena, po pás, po krk. Ty máš s jednú nohú vždy stát v cinteri na hrobě. Slov. Tč. Stojí rozkročen. Dch. Třema řady stáli. Er. P. 242., Šš. P. 413. Stojí zahrádka trněná z humen ven. Šš. P. 752. Že nestojí o samotě se svými naukami. Šš. II. 7. Jakoby zákon onen tomuto odporen stál. Šš. Sk. 33. O něco právem s. NB. Tč. 48. S. před někým v smutném líci. Alx. 1128. O to stoj srdcem snažně. Smil v. 854. Oči mu sloupem stály. Us. Oči stlpkom stojá. Slov. Ht. S. bosýma nohama. Har. I. 209. Tako stásta obě straně protiv sobě bez hnutia na zasazenú patú. Rkk. 37. Listy, ješto stojí bez věrování, bez přísah a bez súdu; Póhony mají s. v pokoji bez práva pohoršení obú stranú. Půh. I. 204., II. 550. O nebeské královstvie všemi svými mocmi s.; Stój bez pohnutie stav mysli našie; Někomu sě lépe hodí manželstvie než s. bez manželstvie; Stateční velikú žádostí stojie, aby božie pravda nebyla utlačena; První víra s druhú často stojí bez lásky; Abyste stáli v té pravdě bez strachu a bez viklání. Hus I. 470., II. 18., 32., 426., III. 154., 277. (Tč.). Jeduím duchem společně proti pravdě s. Chč. 304. Víla svrhla krásu lidskou a hned stála dřevem mezi dřevy. Koubek. Duha stála roby na horu jako měsíc. Let. 267. Nejedna ves stála pustkou. Brt. Instr. 14. Hosté stojí kupami. Ib. 17. Ten lid bez správce s. (obstáti) nemůže. Háj. Nebo hormistři s velikým lakomstvím nejlepší vylupovali anebo vybírali rudu pravým kverkům toliko otrusky ostavujíce a to z práva státi nemohlo jest. CJB. 297. Domy stojí v jednom pořadí. D. Stuoj s dobrú myslí a s veselým srdcem. BN. Město jednak za 14 let pusté a bez obyvatelů stálo. V. Vz Státi podlé čeho, Stanouti k čemu. — **kde (mezi čím).** Jeho pečeť stála mezi židy, stand aus, war versetzt. Gl. 322., Půh.

II. 8., 131. Stála láska mezi náma dvóma, až nám ju zrušila jedna stará baba. Sš. P. 662. Já krstím u vodě, ale mezi vámi stál jest, jehož vy neznáte. Hus. 19., I. 242. Stojí strom mezi nimi. Us. Aby přátelství mezi nimi stálo (trvalo). Zlob. — **komu (si na co, oč).** Neodvrátil jsi se od něho, ale stáls mu tiše. V. Stůj nepříteli. Dal. Vlasy mi stojí vzhůru. Us. Ten klobouk šat mu dobře stojí jest **german.** m.: mu sluší. Brs. 2. vyd. 236. Cf. Padati, abs., Státi na čem. Stojí mi *svobodno* jest nečeské m.: mám toho vůli, mám na vůli, volno mi, lze mi, nezhajuje se mi toho, V., Kom. (Brs. 2. vyd. 236. Vz Svobodno). **O** hlavu, o statky mu stojí (= 1. život jeho jest v nebezpečenství, 2. chce jeho jmění, baží po něm). D., Bern. Na život (ku př. ze záští), na těžkosť (příkoří mu činiti) někomu státi. Br. Někomu na odpor státi. Us. S. komu na hrdlo (bezživotí jeho hledati, u hrdelního soudu žalovati). D. Ten si hezky (dobře) stojí (= má hezké příjmy). Us. Ml. Nemluv s ním, vždyť pravdě nestojí. Us. Dšk. Nemohlo se jí spravedlivé státi. NB. Tč. 6. Sami sme sobě v cestě stáli. Žer. 16. Vždy jsem mu stál, i odvolal jsem se vždy na pány. Půh. II. 600. Tehdy vyšel ven a nestál jim těch řečí. NB. Tč. 53. — **na co, na koho (v čem).** Ten dům stojí (jest) na prodej. Bern. S. na službu (k službě) = býti. Us. V stráži na koho s. (naň číhati). V., Sych. Pes stojí na zajíce, na koroptve. Us. Na zlé jim stál (chtěl jejich zlému). Us. u Rychn. Pilat Pánu na těžkosť s. neusiluje. Sš. J. 280. Ta brána stojí na západní stranu. Pref. 359. Ten nemusí tak na něj stát (naléhati). U Rychn. Manželka jeho jemu na hrdlo nestojí. NB. Tč. 98, 111. Stojí na fojta a právo žádá. NB. Tč. 119. Potřebí bylo by věděti, stojí-li pán na žalobníky o těch 10 hřiven. NB. Tč. 142. Neměliby nač státi a živi býti, kdyby od svěcení nebrali. Hus I. 420. — **jak dlouho n. vysoko.** To jeho veselí tři neděle stálo (trvalo). Sš. P. 417. Stála svatba stála **do** bílého rána, v pondělí celý deň, celý boží týdeň. Sš. P. 189. To tak stálo některý čas; A rychta po niem stála pusta **na** 30 let; A já sem stál na zajtřie až **do** nešporuov konšelským rozkázániem. NB. Tč. 50., 160., 169. Nechali toho tak s. do sv. Jiří; Aby to stálo do druhého semnu; Ty peníze mají s. až do listuov navrácení; Odpovídal a stál jsem ten den celý. Půh. I. 211., II. 223., 455., 600. (Tč.). Co tu stojíte celý den prázni? Hus III. 189. A ten obyčej stál bez přietrži až do ciesaře Karla. O. z D. Chtěla s ním do smrti s. (po jeho straně býti). St. skl. Ruda stojí do jejich měr (sahá). Vys. Voda stojí do stropu. — **na čem (kde).** Na nejvyšším stupni cti a slávy státi. V. Ta věc na této míře s. má. Václ. VIII. Když který póvod pohoní z kterého práva nestana na rociech ani poručnici. Kn. rož. 92. Nemá pohnán býti, aby stál na sůdě den sváteční. CJB. 379. Nález, pomsta i dóvod má s. na panské vóli. O. z D. Na tom stojí, aby soud k odložení přišel. Žer. fol. 17. S. na své částce; Ví, na čem s ním stojí; S. na své moci, na své výsadě. Dch. Kdybych na něm nestála (naň nenaléhala). Us. Kdyby to stálo na mém živobytí, s radostí bych ho dala. Us. Vk. Stůjte na tom. S. na omylu, Troj., na své žalobě, Vš., na svém mínění, úmyslu, zdání, předsevzetí s. V. Na svém s. (urputně). V., Kom. Ta věc na dobré míře stojí = dobře. V. S. na hlavě, Us., na stráži. V. S. na zemi, na stolici, na stole. Us. Opilý, že nemůže na nohách státi. V. Nůž mu stojí na hrdle (jest v nebezpečenství). Na kotvici s. (vor Anker liegen). D. Stojí mrak na nebi. To na náklonku stojí. Sych. Pokuta, odplata na tom stojí (jest určena). Bern. Ta věc stojí na odkladech (odkládá se). Apol. Na obroku stojí koňové. Mudr. 173. To vždy na dobrém stojí. Ib. Na jakém omylu ty stojíš, wie sehr irrest du. Jg. Že na tom s. míní. Skl. I. 91. Jem' na tom nestojí (nezáleží) nic, má peněz dosť. Mor. Brt. Můj muž stojí na mukách božích. Sá. Nadal jim, na čem svět stál (jak věděl). V Kunv. Msk. Stáli jako na hřebíčkách (netrpělivě přešlapujíce). Sá. Ten slib stojí na mé cti (ctí ručím, že jej naplním). Us. Slunko to posud na blankytu církve stojí; Na nepevném základu stojí důvodové jejich. Sš. Sk., 9., L. 160. Na chudobných svět stojí. Koll. Na tom stojí (trvá), že . . . Bern. Na mně, na mé moci stojí (v mé moci). Bern. Na dobré noze s někým státi (v přátelství živu býti). Bern. To na něm zle stojí (špatně mu to sluší). St. skl. S. se zloději na ulici. Er. Stál na tom, aby ho propustili. Koc. U Dunaja kameň, stála bych já na něm, tam by je (košile) máchala; Na hodeckém poli kdosi na mne volá, já se mu ozývám na slavkovském stoja; Na slavkovském poli dvě růže stojijó, co só to za růže, že mně nevonijó?; Na prahu stála, pěkná se zdála jak růža růžička; Na onej hoře stoja verbiře (stojí verbíři). Sš. P. 87., 283., 454., 587. (Tč.). S. s někým na prahu; Nestůj, děvče, na slunéčku; S. na stráži. Er. P. 191., 120., 458. Pakliby kdo chtěl na svém státi, abyste se k takovému měli, jakž na takového sluší. Let. 433. S. na žebrání. Chč. 380. V neděli jsme na místě stáli. Pref. 500. S. na čtyřech nohách, St. N. 152., na potoce. Dal. 70. Však nechtěl bych tak dalece na tom s., kdybych neměl listu sobě daného. Žer. 312. S. na své při, Kat. 1648., na svém předsevzetí. Bart. 4. 29. Věno stojí na tom na všem, což jest v Zdúnkách; Aby stáli na tom semnu bez pohoršení práva. Půh. I. 205., II. 447. (Tč.). Na vrše (vrchu) kde stáchu pokraj lesa; Křestěné na náspech vśudy stáchu. Rkk. 31., 51. Na tomto písmě ducha sv. všichni světí stojie; Jich úřad stojí zvláště na službě božie; Nenie lehké s. na miestu Petrově a Pavlově a držeti miesto již s Kristem kralujících; Ďábel stój na pravici jeho; Angel boží stál jest na cestě proti Balámovi; Na cestě spravedlnosti s.; Ježíš chodil na tom miestě, kde jest stával na modlitbě Šalomún; Ctnosti přemohú hřiechy, stojiece na založení pevném; Nedie tuto, by stál na horách, ale že skáče neb sě béře neb jde. Vida cierkev, choť svú, ne na jednom miestě stojécí; Aj takť stojí na stěně v Betlemě

pro výstrahu bludóv; Jsem hotov s. na dvoře kněze arcibiskupově o ty všecky nároky, jimiž jsem narčen křivé; Stojte na cestách ptajíce se pilně, které vedú od věčné smrti k životu věčnému. Hus I. 89., 165., 183., 184., 241., II. 264., 416., 421., III. 28., 82., 220., 275., 299. (Tč.). Na tom by také dobře byla stála (dobře by s ním byla pochodila), kdyby si ho vzala (za muže). Us. u Dobrušky. Vk. — **kde (nad čím).** Slunce kolmo nad hlavami stálo. Sych. Slunce stojí nade mlýnem. Er. P. 99. Lev nad ním žalostivě stáše. Výb. II. 68. Robenec nad branú stoje ten list četl. Pass. 916. S. nad propastí. Br. Jednou nohou nad hrobem s. Č. Dna mu stojí nad kolenem. Lk. Nad řekú s. BO. — **oč, o koho** *(toužiti, žádati).* O pohreb nestojím. Ht. Sl. ml. 220. Stuoj o ten kamen. GR. Státi o bohatství, o zboží, o titule, o něčí poctivosť, o české království, o pannu. V. O něčí bezhrdlí, Us., o úřad, Jel., o něčí život (lépe o hrdlo, bezhrdlí), Ml., o chválu. Reš. Dokudžby oň stál Vl. zř. 480. Počal o ni s. Břez. 3. Protož neroď o to s. Smil v. 1025. O toť slušie pilně s., aby zvěděl chytré věci. Smil v. 1556. Pakli obžalovaný jest přítomen, má o to s., aby jeho žalobě odpovídal. CJB. 379. Již o to nestojím. Br. Nestůj o cizí, nepřijdeš o své. Bern. Kdo stojí o cizí, přijde o své. Není oč státi. Us. S. o ozdobu svého jazyka. Bl. Nestojím o ty hody: tak dlouho u nich dřepěť. Dch. O kostel stál a o hospodu nezavadil. Ehr. Kdo lva ze sna prebudzá, o život nestojí. Mor. Tč. Já o tě nestojím. Er. P. 229. Nestojím ti o tvé jídlo, u tebe mám čertí bydlo; O tebe už svět nestojí, jsi bílý jako květ, jakby čert tě v pekle pražil a mlýn s tebú vymet; O to ti můj milé nebudu stát, nemohla bych pro pláč věnců podat. Sš. P. 7., 44., 231. (Tč.). Nestojím o tvé tolary. Ib. 565. Když kdo koho o vraždu chce obžalovati a právem o to státi. NB. Tč. 106. (Ib. 75., 180., 183.). Stáli jsou o to království; Nebylo Čechuom oč státi. Dač. I. 29., 57. Tento hrdě stojí o úřady. Jel. En. m. 52. S. o zbožie. Chč. 627. Rokycana umyslil si o to státi, aby . . . Bart. 157. Kteří dávno o mne stojí. Dh. 23. Kdo církvi katolické o hrdlo stojí. Sš. Sk. 201. S. o pokoj. Výb. I. 872. By o život tobě stálo. Alx. Provedli, oč stáli. Let. 292. Knieže Sigmund litevský, o kteréhož Čechové velmi stáli. Let. 52. Slíbil jemu věrně o to s. a pomocen jemu toho býti; Chtě o své lidi s. Půh. II. 209., 300. Málo jich pohřiechu o to stojí; Stój nejviece o tu moc, již . . .; S. o pravdu; Náramně o česť s.; Ti sú o to stáli, **aby** i miesto, v němž se ten chléb rozdává, obořili; Protož mi pútníci máme o tak potřebné věci pilně s.; O obrok s.; Tak pilně stál jest o zdraví svého pacholka; O smilstvie frejem, tancem stojiš; Nejviece o to stojie, aby nebyli tresktáni. Hus I. 11., 119., 162., 329., 334., 456., II. 48., 73., 118. (I. 454., 456., II. 292., III. 167., 276. Tč.). — **o čem.** O čemž stavové pod obojí věrně stojí. Skl. I. 138. Kněz sám o sobě stojieše. Dal. 132. Nález panský, jenž o něm stojí. Půh. II. 626. Vz S. jak. — **kde (před čím, oč).** Když budu muset před súdcem státi z mého života počet vydati. Sš. P. 70. Stáli jsme o ty věci před konšely. NB. Tč. 125. (215., 251., 282.). Stál tudy sv. Štěpán před sněmem velikým. Sš. Sk. 73. A jakž brzo před ním stáchu. Kat. 2531. S. před někým v smutném líci. Alx. 1128. S. před úředníky. Půh. II. 18. Před králem stáli. Výb. I. 149. S. oč před soudem. Kn. rož. 58., Pr. S. před domem. Us. Nevzkřiká vól (mugit), když stojí před plnými jeslemi. BO. Král uložil jim, aby stáli před ním. Čr. Stáli přede mnú. BO. Je hloupý troup, stojí přede vším jako sloup. Prov. Státi před soudnou stolicí. V. — **proč:** pro nedostatek uhlí stroje stály (nepracovaly). Vys. Kdo o lásku a přízeň lidskou stojí během slušným a s tím záměrem, aby . . .; A nyní stojím před soudem pro naději záslibu otcům našim daného Sš. II. 11., Sk. 275. *Mdlobú* ledva na nohách stáše. Pass. 297. Já vždy pro jeho řeči v židech stál. Půh. I. 341. Sluha pevně stojí pro něho v těžkém boji; Z lásky stojme proti lži Antikristově až do konce. Hus I. 60., III. 275. (Tč.). Vz S. k čemu. — **od čeho (odkud kam).** Bílá a černá barva nejvíce od sebe stojící jsou. Kom. Ot lesa k lesu stáše jeho síla. Rkk. 22. Dvě míle od břehu s. Har. Vlk chodcům stává se od tření (třením) kýty o kýtu. Lk. Ta skála stáše od Kúřimě za dvě míli. Výb. I. 186. To stojí od vás (je na vás, záleží na vás). U Rychn. Msk. — **kde (okolo čeho).** Stáli okolo trůnu. Kom. — Alx. 1100., V., Dal. — **po kom, po čem** = *toužiti, bažiti, žádati.* S. po cti a chvále, po svém povolání, po dobrém jménu, po zisku, po bohactví; po své připovědi nestáti (jí neplniti). V. Stál po dobrém lidu svého. BO. S. po marnostech St. Ješto jen po světu stojie. Výb. I. 688. 9. Po věcech světských s. St. Po Pavlu stáli, kdož závaznosť starého zákona zapírali. Sš. I. 163. Protož mají i křesťané s. po lidských šlechetnostech. K. š. 2. Ktož po zbožie stojí. Smil v. 1786. Tak ďáblé stojí po sobě (hledí k sobě, jsou si pomocni). Kanc. sv. Štěp. On po ctnostech velmi stojí. St. skl. IV. 92. S. po cti. Alx., Jir. Anth. I. 33. S. po poctivosti. Žer. Záp. II. 137. S. po frejích. St. N. 7. Pověreční lidé po věštbě stojí; Pilně s. po spasení všeho lidu; Nestojím po tom, abychom . . . Št. Zjevně po lakomstvie stojí; Již málo jest kněží, jenž by nestáli po zboží; S. po zisku. BO., Hus II. 316., 401., 409. (Tč.). Bůh po nich stojí (zastává jich). Leg. S. po věštbě, čářiech, po spasení všeho lidu. Št. — **kde (po čem).** Všude po všem břehu stály u velkém sběhu lidí hromady. Er. P. 464. Po něčí straně s. (s ním držeti, ho chrániti). V. Jáhnové ve všem biskupovi k službě a po ruce stáli. Sš. Sk. 70. Stolice ty po krajích stály. Lom. L. 85. Bůh po nich (= vedle nich) stojí. Výb. I. 305. Kteráby zřízenosť po zemi státi měla. Vl. zř. — **po co** (zastr. = **po čem.** Nestůj srdcem nikdy po to. St. skl. — **pod co.** Pod 10 zl. stojí. Har. — **pod čím (kde):** pod přísahou, Us., pod pantoflem (ženě poddánu býti), Us., pod něčí ochranou, pod cizí mocí. Koll. Čtvrtej stojí pod okýnkem. Er. P. 116. Pod našem vo-

kénkem hezké šohajek stál; Jeden stojí pod okenkem šatečkem točí, druhý stojí za dveřami, utírá oči; Je nám tu zima pod okny státi; Družičky stojá pod věnci a mládenci na ulici. Sš. P. 224., 316., 746., 778. (Tč.). Sném držán v Praze, na kterémž k tomu vedeno, aby Čechové pod poslušenstvím papeže stáli. Dač. I. 78. Též všecka řemesla pod svými korouhvemi stála. Let. 451. Jako osel stojím pod břemenem. Jir. Anth. I. 107. Svědkové ať před námi stojie pod kletbú. Výb. II. 522. Pod korunnú **prostřed** chrámu v pychu stáše. Kat. 1170. Matka pod křížem stála. St. skl. Nestůjte, mládenci, pod oknem. Nár. pís. Pode ctí a pod věrú a pod tím, což máme, s. Výb. II. 383. — **kde (podlé, vedlé koho)** = *s ním držeti*. Sjednotili se a podlé sebe stáli. Čr. Podlé sebe hrdly i statky stáli. Boč. Podlé císaře až **do** poslední krůpěje krve s. Skl. I. 297. Aj dva muži stáli podlé nich v rouchu bílém. Sš. Sk. 5. Slibujem podlé nich pevně s. Podlé toho chceme s. až do našeho skončenie. Arch. I. 55., 66. Orel podlé krále stáše. Smil v. 52. Vedlé slova božieho, vedlé pravdy s. Hus I. 235. S. podlé krále. D., Bart. 3. 2. Podlé pravdy s. = při pravdě. V. — **kde při kom, při čem** = *držeti s ním*. V bitvě má každý při druhém s.; S. při pravdě; To při tom stůj (budiž platno). V. S. při dveřích. Bern. Oni při něm stojí. Br. Kdoby při tom společném porovnání s. nechtěl. Skl. I. 92. A tolikéž při též konfessí stojíce. Ib. I. 251. Při svém pánu stůj; Stůj při mně! Us. Dch. O to tebe prosím, bys při mně stál, mý bledý vočenka zaklačoval. Sš. P. 231. Anděl strážce při vás stůj. Er. P. 521. Při tej řeči stáli jsú konšelé. NB. Tč. Protož při ní stojí, chce-li s řečníkem nebo bez řečníka tu přísahu dokonati; Stáli při tom v mém domu, když jsem jim ten list vydal. NB. Tč. 12., 177. Aby při víře stáli. Bl. Žv. Aug. 27. Zajiec tedy při tom sboru stáše. Smil v. 1175. S. při zákonu. Bart. 1. 6. Zpraveni jsme, kterak při nás jakožto pánu svém nepohnutě stojíš. Dač. I. 128. To stůj při prvním zřízení zemském (zůstaň). Zříz. Ferd. Vidí, an nesčísiné množství lidu při jedné straně stojí; Stůjte při mně směle a stále. V. Při začátém úmyslu státi. Ler. Při něm jen pěkně stůj tiše. Kom. To při samém Bohu stojí (v jeho moci). Us. Purkrabě pražský má při zahájení soudu **po** zemském písaři státi. Er. Stojím při tobě, dokud který vlas. Č. — **proti čemu.** Pochlebující králi nestojí proti zlému obecnému. Št. Státi proti nepříteli. Naproti stojící = odporující. V. Bojem státi proti komu. Měst. bož. Stojí slovo *povolaný* oproti těm, kteří sami se za apoštoly vydávali. Sš. I. 158. Teď stojím k svému právu proti původu. O. z D. Hřivna pražská v 16. stol. proti rejnokolínské stála jako 1010 : 933. Pal. Rdh. II. 114. Jakub stál jest na prahu ve svém domě proti mně i ptal se jest. NB. Tč. Proti mně stál. Půh. II. 367. Jedním duchem společně proti pravdě státi. Chč. 304. Zde jsú bojovníci stojiece s Kristem proti světu, tělu a ďáblu. Hus III. 63. A to nyňie sě děje, že otec proti synu a zasě a dcera proti otci i mateři stojí; S. proti pokušiteli, proti větru, proti zlosti. Hus I. 235., 345., II. 60., III. 105. atd. — **s čím, s kým** (*po jeho straně býti, hájiti, chrániti*): s pravdou (při pravdě). V. Jak to s ním stojí? Zle s ním stojí (umře, má špatné příjmy). Us. Oč s někým státi (chtíti to s ním). Zlob. Jak to stojí s těmi penězi? Bern. Stála s ním as hodinu. Us. Aspoň vím, jak s ním stojím. Us. Dch. Já jsem ju proklela, dyž s milým svým stála; Za Verónó za tém kopcem, stojí Francóz se svým vojskem; Zastal sem svó miló s jiným stát. Sš. P. 144., 173., 272. Neb jsú stáli k roku zavitému se svými se všemi potřebami. NB. Tč. 280. Učení vaše s učením předků s. nemůže. Štr. Nikdo nechtěl s ním s. kromě jeden Slezák. Čr. Poznal jest jednoho kuchaře, s nímž jest stál na stravě. Hus II. 95. — Št. — **v čem (kde, čím, komu).** S. v zahradě, v domě. Us. Ve slovu, ve připovědi komu s. (trvati), ve strachu, ve slibu, ve smlouvě; někomu v cestě (překážeti). V. S. v pravdě, ve víře, Št., v kole. V. Slzy mu v očích stály. Jg. Také v témž hřieše stojie mistři chudé žáky nuziece, mnoho od nich berúce. Hus I. 339. Zahanbujem pravdu, kolikrátkoli a kak dlúho v libosti hřiecha stojímy. GR. Stojte podlé nie v kteréžkolivěk věci. ZN. V kartech mi stojí smrť. Us. u Rychn. Smaragd v krásném zlaté pěkně stojí. Reš. Páni nalezli, aby všechna bránie mocí, všecko násilé, stráže i všecky natisky stály a minuly v České koruně. O. z D. V dobré, ve zlé pověsti s. Us. Jednou nohou v hrobě stojí = jest stár. Us. Věrně s. v povinnosti. Us. Dch. Stojíte mi v tom (chcete mi to dosvědčiti)? Us. Vk. Jako bysme jí stáli v ňáké povinnosti! Us. Vk. Co pak je jemu, ten si v tom slavně stojí! Us. Kdo se Boha bojí, ve všem dobře stojí. Tč. V slovách svých nestojí. Mor. Tč. Státi ve svém úmyslu. J. tr. V šírém poli dubec stojí. Rkk. 64. Krávy stojí v chlévě. Us. Stáli v soudu před Libuší. Kom. Státi v hospodě. V. To stojí v knize. Stál jsem osm dní v Prešpurku (zdržoval jsem se tam). Slov. Jg. On v svém smyslu stoje dobrovolně smrti žádati zdáše se. Ep. Pag. 29. Nechtěl jsem dáleji ve svém úmysle státi. Žer. Kdožby za koho v rukojemství s. nechtěl, že má jeho ten vyvaditi. Zř. F. I. R. IV., VI. zř. 396. S. v nebezpečenství. Reš. V hrdle smrti s., v nejistotě, Kom., v pochybnosti, ve strachu. Us. S. hospodou v nějakém domě. Pref., Háj. S. někomu ve světle, **šp.** m.: *zasláněti*, *zacláněti*; na Slov. slýchati stálo jen *zaclánať*. Ht. Brs. 188. V šírém poli forman stojí, své koníčky o hladě je moří; Stojí satan stojí v nohách, stojí anděl, stojí v hlavách; Stojí hruška v dole, vrch sa jí zelená; V tej našej zahrádce stojí suchá jedla. Sš. P. 7., 19., 155., 210. To ještě v dalekém poli stojí (nejisto jest). Mus. V nábožnosti vzorně státi, v ctnosti jasně prospívati. Shakesp. Tč. Jako věrní Kristovi služebníci v učení pravém stáli. Bart. 1. 6. Aby v tom stáli a pilni byli. Pč. 37. Že v jednotě s jinými apoštoly stojí; Oltář kadidlný stál ve svatyni oproti velesvatyni; Jak jsi, sv. pachole, ve svatém stál úkole.

Sš. II. 18., 125., Bs. 5. (Hý.). A já jsem v domě stál; A rukojmie také v tom dále s. nechtie; V tom jemu Řehoř ve při stojí, praví, že toho nemluvil; Já jej odtud vyvrhu, stojíť v mém; A ona stojíc v okně, zavolala jest mne. NB. Tč. 52., 217., 243., 245., 274. Ty jsi stála v okně. Er. P. 181. Všichni úřadové stáchu v jeho rukú. Kat. 2468. S. v jednom řadu. Št. N. 9. Uzříme, že velmi v nebezpečném světě stojíme. Pass. 6. (Hý.). Adámku můj, v slovu mi stůj. Er. P. 122., Anth. Brt. 104. Zaň v židech stojím (ručím). Půh. I. 334. V témž Herart stojí Vokoví nálezu, jakýž se stal mezi p. Vokem a Dobešem; Páni to chtie ohledati, kako ty lány ve dskách stojí. Půh. II. 488., 550. Adam a Eva dokud sú stáli v stavu nevinnosti, dotud sú sě nevadili; V kútiech uličných stojiece modlili sě, aby byli vidíni od lidí; Klapá zuby kanec hněvivý, v lenosti stojí osel divoký; Proti těmto bludóm jinde jsem psal, v nichž ti falešní kazatelé stojiece mnohé sú svedli s pravé viery; Přikázánie starého zákona v ctnostech stojí ještě; Aniž móž královstvie dobře s. u pokoji, dokavad v něm svatokupectví stojí; Užitečné jest, aby kněžie kázali lidu, kterak sě mají pojímati, aby v manželství právě stáli; V hřiechu smrtelném vědomě stojí; V krátké práci s Kristovú pomocí stojíce proti veliké ďáblové ukrutnosti viece zaslúžie; Pakli tebe neposlúchá, přivezmi s sebú jednoho neb dva, aby v ústech dvú neb tří svědkóv stálo každé slovo. (Mat. 18.); Bděte a stojte u vieře a mužně čiňte a všecka diela vaše v lásce buďte; Přiemá a nepohnutá stojí v ustavičnosti; Protož stojme ve světlosti viery, lásky a božie milosti; Té noci, když sú v tom hřiechu stáli, všichni sú náhlú smrtí zdechli; Abyste v té pravdě stáli bez strachu a bez viklání. Hus I. 255., 289., 301., 352., 378., 467., II. 37., 58., 70., 201., III. 87., 115., 187., 277. (Tč.). Rač v tom povolání státi. Smil v. 1164. Ktož v božie bázni stojí. Smil v. 155. Vši u vieře sobě stojte; Již země v porobě stáše. Jir. Anth. I. 42., 33. Po vše časy hřecká země v míře stáše. Ib. 33. Vždy v mém kázání stój. Výb. I. 231. V řeči si stój! Mt. S. S. v bludu. Kat. 2612. Stála na potoce v modrý šněrovačce. Er. P. 139. Anděli v koronách podlé ní stojie. Kat. 2560. U veliké bázni a úzkosti s. (býti). V. Ctnosť v prostřední míře stojí (záleží). Kom. Urputně v tom státi. Br. Státi v poslušnosti (trvati). V. Byliny stojí ve květu. Us. Státi v rukojemství (ručiti). Zříz. Ferd. Ve při žalobníkem neb žalovaným s., auftreten. J. tr. V žalmě takto stojí. Vš. 439. To ve fojtových rajstřích tak psáno stojí. NB. Tč. Jakož v listu stojí; Jej pohnal k listu a v tom stojí zpráva Půh. I. 340., II. 229. Světlo stvořeno jest mocí Boha otcě, jakož u prvých kniehách Mojžiešových stojí. Hus I. 112. To stojí v novinách, v protokole, **šp. prý** m.: to čte se v novinách, to zapsáno jest v protokole, to obsahuje protokol, **ale není to špatné,** sr. předcházející příklady (také v odstavcích: *S. abs., S. s adv.),* v nichž *státi = nacházeti se, býti. S. v službě* ve smyslu *sloužiti,* **lépe:** býti ve službě, sloužiti. Bs., Brs. 2. vd. 236. Stojí to v mé moci, **lépe:** jest v mé moci, mohu. Ib. Stojí v tom dobře, špatně, **german.** m.: vede, daří se mu dobře, zle. Ib. Látka učebná nestojí v poměru **k** pojimatelnosti mládeže, **lépe:** předmět, kterému se vyučuje, není takový, aby mu mládež náležitě rozuměti mohla. Sb. Vz Hráti. — **za co, za koho (čím).** Za někoho s. (= *ručiti, chrániti ho*). Jg. S. za sebe (ručiti). D. To stojí za to. Kom. To nestojí za zlosť. Sych. Co zač stojí (hodno jest). V. To za práci nestojí. D., Br. S. **někomu** za kmotra. Jg. Prchlé věci za nic nestojí. Vš. Za nic nestojí (ničemný). Vš. Však tak, aby více vydáno a založeno nebylo, nežli by to zlato neb stříbro ve své hodnosti za to stálo. Nar. o h. a k. Provedl, zač jest to stálo, z čehož pohnal. Vl. zř. 26., Zř. F. I. C. XXVI. Má jej staviti a držeti a věziti, až se tomu dosti stane za jeho škody. O. z D. Bez práv a toho zřízení jiné za nic nestojí. Tov. 28. Nestojí hrubě za mnoho. D. Slepý rek za nic nestojí. Mus. Kdo nemá chuti, kuráže, nestojí za dva ráže. Prov. Za balatku to nestojí. Us. Nestojí za práci; stojí za víc. D. Ani za to nestojí, aby ho do flinty nabili. Sych. To nestojí za náklad, za řeč, za podívání. Sych. Spolu za jedno, za jeden muž s. J. tr. Bóh stojí za škody všem svým sluhám. Hus II. 370. Státi za vlasť; Nemohu vám za to s.; Už tak dlouho chřadnu, nestojím za nic; Stojím vám za to, že . . . Us. Dch. Nestojí za čerta. Us. Nestojí to za chlup, za krejcar, za fatku, za šňupku tabáku. Us. Všk. Nestojí za mačný mak, za páper, za glg vody, za pipku dohánu, za hrsť otrúb, za chlp sena, za babku. Dbš. Nestojí to ani za mák, ani za vlas, ani za nehet (= za nic). Us. Bdl. Ty nestojíš za fajku tabáku; To nestojí za otevření huby. Mor. Šd. Já vždycky *svými modlitbami* za tě **před** Bohem stojím. BN. Za všecky škody mi stojí a slibuje. MP. Za viec stojíte (ihr seid mehr werth). M. Kto nenie proti nám, ten za ny stojí. ZN. Za nič dievča nestojí. Ht. Sl. 216. A v tom (v robotě) **ze** dvú peněziú celý den stojieše. Dal. 130. Stojí za kopu bez šedesáti (= za nic). Bdl. Sluší za Boha, za krále a za krajinu s. Us. Tč. Stálo mi to za to, že sem šlapal blato, dostal sem děvčátko milejší jak zlato. Sš. P. 451. On nestojí za troník; S. za svědka. Er. P. 53., 171., 346. Poněvadž zaň dále s. nechtí, tedy vinovat jest je odvaditi; Kuklík nás jest prosil, abychom zaň před se stáli za ty penieze na ten duom. NB. Tč. 47., 226. Ana věc první celému křesťanskému řádu za základ stojí. Sš. II. 103. Ty za plešku nestojíš. Jir. Anth. I. 96. Soused za přítele stojí. Č. Sto peněz zlých nestojí za jeden dobrý. Výb. I, 346. S. za právo (ho hájiti). Dal. 100. Proč Čechy za liudi stáchu, když turnejóv a klánie neznáchu. Dal. 142. Jakž sě jechu (Češie) v turnej jhráti, tak za nic počechu státi. Dal. On jim za škodu stál (ručil); Slíbili mě vyvaditi, kdež jsem za ně stál; Za zprávu listu s.; Kdežby má pečeť zaň stála, mě slíbil bez mé škody vyvaditi. Půh. I. 294., 376.,

II. 310., 374. Lichevník kúpí laciněji, než za to, zač stojí; S. za peníze; Za mnoho stojí, neb mnoho se hodí modlitba spravedlivého ustavičná; I tak-li jest lacin člověk, jenž stojí za vešken svět? Hus I. 217., 306., II. 283. (Tč.). Co kdo miluje, za poklad mu to stojí. Č. — **kde (za kým, za čím, u čeho).** Člověk neví, co za ním stojí. Us. Msk. Tluče to tam anděl boží, za ním hříšná duše stojí; Když bude stát za dveřama, já se opřu klepetama. Sš. P. 25., 706. S. za někým v práci. Zpěv. I. 192. Mužie za Vyšehradem stojéchu. Dal. 10. Aj on stojí za stěnú naší patře skrze okna. Hus III. 29. Stál za ním, za skalou, za dveřmi. Us. Stojí věčnosť za zdejšími neřestmi (následuje). Kom. Lépe státi za svým snopem než ležeti za cizím mandelem. Prov. Stojíš jak svatý za dědinou (jako sloup). Pk. S. u stolu. Us. Nepřítel stál u Budějovic. Ml. On tu stojí, jako hovado u jeslí. S. u práva. V. Strom stojí u vody. S. u někoho v lásce. Bern. Ten u něho v domu stál. NB. Tč. 251. Maria pak stála u hrobu vně plačíc. Sš. J. 295. U každého (oltáře) žid stojí, každý drží hrsť roždí; U Dunaje stála, košulenky prala, to bych tam dělala; A v kravárni krávy dojí, druhá dívka u ní stojí; Na konec Novej vsi u tej boží muky stojí tam děvečka, zalamuje ruky; Otec u vokna stojí, do psaníčka hledí; U bratrovy rakve stála, vlasy rvala, smutně lkála; Vraný kůň stojí u něho, hrabe nohó, žaluje ho (klagt um ihn); Má milá panenka stojí u vokénka, vona mně votevře dvůr. Sš. P. 49., 87., 90., 123., 124., 169., 174., 296. (Tč.). U tého koníčka vojáci stojá, švarného šohajka do vojny strojá. Sš. P. Maria stála u kříže žalostivě. Hus II. 431. Dobře u něho s. D. Nejvíc u něho hostí stává. BN. — **kde (mimo co, ob co):** mimo zahradu. Us. Zástup, jenž stojieše ob moře (trans mare). ZN. — **kdy.** Obeslaný doma obsýlkou zastižený má hned **po** první obsýlce nazejtří s. a žalobu slyšeti; Původ nestane-li **na** den uložený, při svou ztratí. Kol. 10., 11. A pak na ten rok stój. O. z D. Nestál **v** čas uložený. CJB. 383. Bys **při** mém skonání samotný stál. Er. P. 156. V neděli jsme **na** místě stáli. Pref. 500. Má státi na ty časy a na ty roky. Vl. zř. 22. Tehdy jest obžalovaný na ten rok stál ku právu a žalobník nestál až do třetice; Kdo ku právu **ve** dni v roce, když žaloba zejde, nestojí, při svou tratí. NB. Tč. 225. Co ty musíš mnoho vystać, dyž ty musíš tu vartu stać v noci při měsíčku; S tobum sam ja v noci stala. Sš. P. 594., 800. Aby ve dvú nedělí stál před úředníky; Aleš stál na prvním roku; Na třetím roku nestál před úředníky. Půh. I. 387., II. 35., 332. (Tč.). Jakož **po** smrti šťastné paměti kněze Sbynka stálo jich o arcibiskupstvie jeden a čtyřicet. Hus I. 448. **Při** jeho smrti stál (ďábel) na úhlu sv. kříže. Hus III. 293. Aby v šesti nedělích sám nebo skrze řečníka svého stál před právem. NB. Tč. 222. — **prostřed čeho.** Který (strom) stojí prostřed ráje. Sš. P. 38. — **kde (s čeho).** A panenka stála s druhé strany dvírek. Er. P. 163. — **adv.** S. pevně, přímo, z rovna, křivě, shrbeně, Us., nejzáze, Kom., tiše, nepohnutě. Us. Stůj to dlouho nebo krátko, já jí hanbu učiním. Ctib. Jakož svrchu (napřed, nahoře) psáno stojí. Výb. II. 383., Václ. XIX., Vl. zř. 554. Což nahoře psáno stojí. Arch. A v pravdě bude-li to na dlouze státi. Skl. I. 174. Stoja hory v pravo, v levo. Rkk. 18. Stojím hotově, po hotově. Kom. Žádostivě, dychtivě, mužně o něco s., V., urputně v něčem s. Br. Dobře s. = se míti. V. Obilí dobře stojí. Us. Nic dražeji nestojí jako to, co se prosbou kupuje. Kom. Ačkolvěk kdo pevno stojí, časem se zvaluje. Us. Tč. Už to s nimi špatně stojí. Us. S. kolmo. Nz. Ten kdo je v boji, bezpečně stojí, koho přiodíváš a štítem přikrýváš; Hle zdaleka stojím, vrátiti se bojím; Můj klobuček křivo stojí. Sš. P. 62., 67., 626. (Tč.). Osobně před súdem s. NB. Tč. 219. My přeslyšíce strany dali sme jim rok ku právu, aby obapolně stáli. NB. Tč. 225. S. věrně s někým, Alx., pevně v něčem. Arch. I. 52. Vítězíš, když pevně stojíš; Má péči míti, aby dobře duchovenství stálo; Má-li královstvie s. dobře, musí to býti, aby strany lidí jedné vóle byly a tak aby jedna druhé nekazila. Hus I. 191., 450., II. 102. (II. 132., 225., Tč.). — **Zůstal státi,** šp., vz Stanouti, abs. — **S. se** = *udáti se*, geschehen. Vz **Stanouti, stanu.**

Statický, statisch, gleichgewichtig. S. rovnováha, moment (důraz sil). Nz.

Státík, a, m, *malý stát.* Kos. Ol. I. 260.

Statika, y, f., z řec., nauka o rovnováze těl, vahoměrství, die Statik, Gleichgewichtslehre. Rk.

Statisíce, pl., viele Hunderttausende. Rk.

Statista, y, m., dle Despota, němá osoba v divadle, der Statist.

Statistický, *státopisný*, statistisch. Nz.

Statistika, y, f., nauka o stavu (o lidnatosti a rozdělení) některé země, státopis, die Statistik, Staatenkunde. Rk. Statistika = věda společných zjevů čísly vyjádřených. Vz S. N. S. Čech, vz obšírný článek v S. N. II. 315.

Stati-us, a, m. S. Publius Papinius, řím. bás., † 96. v Neapoli.

Stativa, y, f., das Stellwerk. Hk., Šp. Vz Tkadlcovství.

Stativka, y, f., rostl., zastr. Rozk.

Stativnice = *Statenice.* PL., Tk. II. 472.

Stativo, a, n., **stativko,** a, n., **stativa,** y, f. = *podstavek, podkladek*, das Gestell. Techn. Statъ-ivo (-ivъ). Mkl. B. 226. — **S.,** *dřevo po straně tkadlcovského stavu*, das Stellwerk, Gestelle, Stückholz, die Wand. — **S.,** *náčiní, v němž se točí válec k drcení hrud*, das Gestelle.

Statka není = *nedostačuje.* Výb. I. 954. Cf. Dostatek.

Statkář, e, m., der Grundbesitzer. Nz. Vz Statečník.

Statkářský, Grundbesitzer-.

Statkářstvo, a, n., die Grundbesitzer.

Statkovati = *ctíti, vážiti*, ehren, schätzen. Na Mor., Slez., Slov. Bern. — **se** = *statečným býti*, Mass halten, wacker sein, sich anständig benehmen. Mor. a Slez. Pk., Klš., Ltk. Cf. Statečný. — **kam.** Vzali mu (žebrákovi) kabelu a všecky krajíce, a šli se

statkovać na Krasno k musice. Sš. P. 699. — **kdy**. V utery gazduju, hodně sobě při muzice statkuju. Sš. P. 654.

Statkověda, y. f., die Güterlehre, Güterwissenschaft, Oekonomie. Nz.

Statně = *statečně*, tüchtig, tapfer. Rk.

Státní, Staats-. S. dluh, dlužní úpis, důchod, důvod, hospodářství, kancelář, kancléř, kontrola, list, majetnosť, náklad, občan, občanství, papíry, pečeť, poklad, pokladnice, právo, převrat (převrat státu), potřeba, příčiny, příjmy, rada, radní, samotržba (monopol), správa, služba, statek, stavba, stavení, škola, tajemník, telegraf, účel, účet, účtářství, úřad, úředník, úvěr, věc, velezrada, věřitel, vězeň, vlastenství, vydání, záležitosť, zákon, zástupce, zástupnictví, zřízení, J. tr., dějepis, moc (zákonodární, výkonná n. vykonávací, soudní, svrchovaná), právo, ústava, úvěrová pokladnice, vláda, zemiště, Nz., budova, konsek (coup d'état), náboženství, politika, půjčka, rozpočet, spotřeba, S. N., akcie, banka, bankovka, břímě, dráha, étať, jmění, los, loterie, obligace, odměna, podpora, policie, pomoc, přirážka, škola průmyslová, úpadek, úpis, upsání, úroky, úvazek, výpůjčka. Šp.

Státnický, Staatsmann-, staatsmännisch. Šm.

Státnictví, n., die Staatskunst. Rk.

Státník, a, m., der Staatsmann. Balbi. Zem.

Statnoduchý, wacker. Šm.

Statnosť, i, f. = *statečnosť*, die Stattlichkeit, Tapferkeit. — **S.** = *způsobnosť*, die Fähigkeit, Eignung. Mark. — **S.** = *sličnosť*, die Schönheit. Slov. Plk.

Statný = *statečný*, *udatný*, stattlich, tapfer, vermöglich. S. muži. D., Sych. — **S.** = *pevný*, fest. Všech sto jmieše k Vyhoňu v utrobách statnú vieru. Rkk. 30. — **S.**, *sličný*, schön. Plk. — **S.** *jméno*, substantivum, **lépe**: *podstatné*. Vz toto.

Státopis, u, m. = *popsání státu*, *statistika*, die Statistik. Novější.

Státověda, y, f. = statistika. Us.

Státovědec, dce, m., der Statistiker. Mus. I. a. 108.

Státozrádný, staatsverrätherisch. Šm.

Státský, Staats-. S. rada.

Statuarní *(statuární)* = *stanovám přiměřený*, statutengemäss. S. N.

Statue, e, f., z lat. = *socha*, die Statue. Kram.

Statura, y, f., lat., *vzrůst*, *postava lidského těla*, die Gestalt, die Leibesgrösse. S. N.

Stat-us, u, m., lat., stav, postavení, položení, okolnosti, der Stand, die Lage, Beschaffenheit, Verfassung. — **S.**, *systemisovaný počet*. On jest ve statu.

Status quo, lat. In statu quo něčeho nechati i. e. tak, jak bylo zastiženo, něco ponechati ve své míře, ve stavu posavadním, der bisherige Stand.

Statut, u, m., z lat., das Statut, Gesetz, die Verordnung, Satzung. S., ústava, řád, zřízení. S. obce n. obecní, vlastní, zvláštní, společný, spolku n. spolkový. Aby při jejich řádích, privilegiích, statutách zachováni byli. Nar. o h. a k.

Sťatý; *-sťat*, *a*, *o*, abgehauen. S. kmen. V. — **S.** člověk, kohout, enthauptet. Us.

Staurolith, u, m., nerost. Vz Sfk. 209., Schd. II. 45.

Stav, u, m., od sta (státi, stanouti). S., starslov. stavъ, der Bestand, lit. stova, die Stelle, lett. stāvs. Mkl. L. 107., B. 2. — **S.**, *postavení*, *stan*, der Standort, Stand, die Stellung. S. sluneční, solstitium. Aby voda mlýny hnáti mohla, musí se její stav co nejvíce zvýšiti hrází. Us. — **S.**, *ve kterém kdo jest*, *položení*, *okolnosti*, *ve kterých žije*, der Stand, Zustand, Fuss, die Art, Lage. Jg. Pokojný s. nejžádostivější jest. Kom. Když Bořivoj svůj s. změnil (se dal pokřtíti). Dal. k. 23. Něco v nebezpečný s. uvésti. Sych. Dům v dobrém stavu. Us. Ve zlém, v nejlepším stavu býti. D. S. mizerný, psotný. Us. S. přirozený člověka; s. dokonalosti, milosti, nemilosti, hříchu, nevinnosti n. hříšný, nevinný. Us. (Jg.). S. války, míru. Rf. Silnice, budovy atd. v dobrém stavu zachovati, udržeti; ku předešlému stavu něco navrátiti; navrácení ku předešlému právu a stavu. J. tr. S. obležení. S. N. Nynější stav věcí; S. věcí opanovati; S. mysli, osení; S. nuzný; S. věcí není právě lákavý; Tohoto s-u věcí nelze déle udržeti; Smutný s. nemocného; V předešlý s. něco navrátiti; Učiniti něco ve stavu nepříčetném. Us. Dch. S. lesa (der Bestand): dobrý, prostřední, špatný, mýtný, dospělý, pomíchaný, smíšený. Šp. S. kassovní vykázati. Šp. K horšímu stavu se chýlení. S. skupeniny, skupenství, der Aggregatzustand. Šp. S. dobytka, der Viehbestand, Viehstand; S. dluhů, dlužnosť, der Passivstand. Nz. Stav podzákonný, podmilostný; Za to s. církve samé se nám v listu Pavlovu zřetelně naličuje; Stálý s.; To k trpnému jejich a odvislému stavu dobře se hodí; Obnovení s-vu rajského předhříšného; Stejnosť mravného s-vu před obrácením; Neměl ale s. pokojný onen dlouho trvati; Vylíčiv Lukáš s. prvotné církve přistoupá k vypravování; Jiní na s. církve sklíčený odkazují; S. ponížení, úprazně či klenoty Páně; S. Páně již oslavený; S. nevinný; Nezná sv. Jan nejetného s-vu mezi láskou a nenávistí. Sš. I. 72., 154., II. 28., 32., 84., 93., Sk. 34., 35., 139., J. 262., 297., Ob. 160., 297. (Hý.). Na jiný s. něco obrátiti. Kat. 2958. Umyslil bieše své dcery v bludný s. dáti. Pass. 37. (Hý.). Stav prvého člověka před pádem jest zdravie; A tak již máš vypsán od Krista stav žebráka Lazara; Člověka k prvnímu stavu navrátiti; Člověk chce-li přijíti ku poznání pravému, musí najprv znamenati s. vedlé těla i duše. Hus I. 293., II. 242., 431., III. 142. (Tč.). Zboží došlo v stavu poškozeném jest dle něm. a tedy **lépe**: zboží došlo porušené. Šm., Šb. Stav zdravotní správce jest uspokojivý, **lépe**: správci vede se tak, že se není čeho obávati n. vede se dobře, jeho zdraví jest dosti dobré. Šb., Brs. 2. vyd. 237. Hleděno buď, byla-li řepa do nádoby dána v stavu zdravém n. pokaženém, **lépe**: byla-li řepa do nádoby dána zdravá n. zkažená. Šb. Dům nachází se ve špatném stavu, **lépe**: dům jest sešlý, chatrný, na spadnutí. Šb. Kresli

ptáky dříve ve stavu oškubaném **šp.** m.: ptáky oškubané; Zámek byl ve stavu spuštěném **šp.** m.: na spadnutí, zbořeni. Km. Ve s-vu suchém **šp.** m.: za sucha. Brt. Politický s. věci v Turecku jest nebezpečný, **lépe:** politické postavení Turecka jest nebezpečné, Turecko jest v nebezpečném postavení politickém. Šb. Přesvědčil se o stavu věci, **lépe:** přesvědčil se, jak se věc má, v jakém způsobu věc jest. Brs. 2. vyd. 237. *Nemáme tedy dle Brs. slova* **stav** *ve smyslu německého* **Zustand** *užívati, kde toho třeba není.* Jest v jiném stavu (v požehnaném, těhotná). Us. Vz Míra a strany **přísloví:** Prodělání. — **S.**, *způsobnosť, moc, možnosť,* der Stand, die Fähigkeit, Kraft, Möglichkeit, das Vermögen. Nejsem ve stavu to učiniti (na Slov. v stavě). Us. Tato vazba *má se za* **germanismus**, *správně:* nejsem s to, abych to učinil, nebo nemohu toho (to) učiniti. Vz S to a Cf. Brs. 2. vyd. 237. — **S.** *vztahem na domácnosť.* S. svobodný, mládenecký, panický, panenský, s. vdaných, manželský (vz Manželství), vdovský. Us. (Jg.). Svůj stav proměniti; v stav manželský vkročiti, V., vstoupiti, Us., k stavu manželskému požádati. Har. Čím vdova svój stav vdoví promění? Pr. Předek dává s-u panenskému a panickému. Sš. I. 156. (Hý.). Za muže šla a stav vdovský proměnila. NB. Tč. Těžký, těžký kameň mlénský, ješče je těžší s. manželský; Kameň mlénský se omele a s. manželský nerozvede; Já sem sobě umínil, že stoupím v stav manželský a když se mně zle povede, stoupím ve vojenský. Sš. P. 479., 590. (Tč.). — **S.**, *věk, doba,* das Alter. Došel mužského stavu. Dal. Není na s-vě = na té době. Výb. I. 1096. 10. — **S.**, *živnosť,* der Stand, Beruf, Charakter, das Gewerbe, Geschäft. S. či *povolání.* Rozličné s-vy čili druhové povolání. Aby lidská společnosť v pořádku zůstati a účelů svých dosíci mohla, potřebí je rozličných s-ů, ze kterých každý zájmy její zvláštním způsobem zastává. Jest a musí býti právě tolikero stavů či povolání, kolikero je rozličných zájmů lidské společnosti, které tím ostříhány a zastoupeny býti mají. 1. *Duchovým* zájmům společnosti lidské slouží: povolání učenců; povolání krasovědného umělce; povolání učitelovo a vychovatelovo; povolání kněze a duchovního správce. — 2. *Tělesným* zájmům slouží: s. vyrábců či producentův (horníkův, rybářův, myslivcův); s. továrníkův či fabrikantův (s. řemeslníkův); s., jenž výrobky a tovary v oběh uvádí (s. obchodnický a kupecký). — 3. *Duchovým a spolu tělesným* zájmům slouží: p. lékařovo; p. vojínovo (s. obranný); povolání soudce a zástupce právního. MP. 215. 216. Jako každý je povinen pro všeobecné dobro lidské společnosti dle sil svých činným býti, tak má i povinnosť, sobě zvláštní stav či povolání vyvoliti a to takové, pro které zvláštní síly a vlohy se míti domnívá. MP. 215. S. dílovedoucích, dělnický, koželužský, řemeslnický, tovaryšský, továrních učedníků atd. Šp. Jistý stav sobě vyvoliti. Kom. Jejich stav je k tomu víže. Kram. S. řemeslníkův. Kom. S. učených. Kram. Byli rybáři stavem. Sš. II. 20. Čo tvoj s. tebe (tobě) prináší, s tím buď spokojný. Na Beskyd. Tč. Mám jen povinnosti svého s-u. Dch. Podlé s-u byl Lukáš lékařem. Sš. L. 1. Podlé s-u (tkadlcovského) bidlo, podlé stavu (důchodů) bydlo. Šd. Kdo jakého stavu n. povolání jest (1650.). Er. Jakého stavu svědek jest; právo stavu; stav úředníkův. J. tr. Oděv, stravu podlé stavu. Č. V každém stavu najdeš vadu. Prov. Jest živ podlé svého stavu. Ml. Ten s. jest nejdóstojnější, jehož nemuož nižádný právě míti a požívati jedné s vólí; Člověk má pilně vážiti, který mu se s. lépe hodí. Hus I. 448., II. 32. Drž se čistotně podlé svého stavu. Na Mor. Tč. Jaký s., taký mrav. Vz Zvyk. Lb. Každý s. mívá svůj mrav. Němc. Buď se svým stavem spokojen, vz o tom **přísloví:** Dobrý, Držeti co, Kněz, Koza, Kráva, Rohy, Sedlák, Švec, Osud, Spokojenosť. — **S.**, *vztahem na obec, třída lidu,* der Stand. S. duchovní, knížecí, hraběcí, panský, rytířský, městský, sedlský, světský, řemeslnický atd. Ros., Václ. I., Zř. F. I. A. III. Stavové zemští sněmující v Čechách byli: s. duchovní (arcibiskup, biskupové a infulovaní preláti jsouce držitelé statků do desk vepsaných), panský (vévodové, knížata, hrabata), rytířský, městský. Jg. Vz Rb. str. 272. Na gruntech stavu panského, rytířského a Pražan obojích měst. Nar. o h. a k. Na poníženou prosbu všech tří stavů království českého s týmiž stavy narovnati a smluviti ráčil. Nar. o h. a k. Všichni, kteří užívali s-u rytířského. Břez. 167. Jakého koli s-vu. Dch. S. úředníků, der Status einer Behörde. J. tr. Já mám být zbavený svého potěšení; kdo mě ho zbavuje? vojanščí stavové. Sš. P. 576. Jenž slova ta o s-u otrockém béře. Sš. Sk. 24. Snad mu velí otec, aby byl mnichem neb knězem a on znamená, že se mu ten s. nehodí, nenie zavázán v tom otce poslúchati. Hus II. 31. — **S.**, *vzhledem k důstojenství, urozenstvo,* der Stand, hohe Stand. Muž od stavu, vysokého, urozeného stavu. D. Do s-vu povýšenu býti, Us., přijatu býti, mezi vyšší stavy posaditi; nižšího stavu. V. Z nízkého stavu. Us. Povýšiti někoho ve stav urozený. Vz Šlechtic. J. tr. Povýšení stavu, do stavu šlechtického. J. tr. Všem vůbec, duchovním i světským, jakéhož by ti koli stavu a povolání byli, všecko dobré vzkazujeme. Nar. o h. a k. Pán, osoba od s-vu. Us., Dch., Er. P. 248. Osoba stavu vyššího, der Standesherr. J. tr. Císař pro tě nepřijede ani pán od stavu, nevybírej, nepřebírej, tu ti radu dávám; Vyprovoď mja, moja milá, ven z vašeho dvora. Vyprovodiť možu, tvoja být nemožu, ty si s-vu vysokého, já k tobě nemožu. Sš. P. 297., 319. V této zemi s. panský a rytířský sou lidé svobodní, kteří jiného pána nemají než krále českého. Žer. 343. Třetího s-vu užívají; Nápravníci, dědiníci, svobodníci, ti kteří s-vu neužívají. Bck. II. 2. 73., 1. 303. Čím stav vyšší, tím pád hroznější, hlubší a biednější; Dóstojná ctnosť jest, ne stav veliký. Hus I. 184., 366. (Tč.). — **S.**, *splav, jez, hráz k nadržování vody, stavidlo, stavnice, stávka, zástav, zástava,* der Damm

die Wehr, die Schleusse; s. v jezu: *vrata*; okenice u stavidla; s. vyhraditi (otevříti). S. na řece n. jez; s nebo splav u rybníka. V. Jez n. stav, kterýmiž se voda naháni. Br. — **S.**, *postava, složení*, der Bau, die Gestalt. Sv. Prokop byl u pleci i v těle stavem širokým. St. skl. I. 42. — **S.**, *kloub* (zastr.), das Gelenk. Stavy vykrucovati. Orb. p. 222. — **S.** *tkadlcovský*, na němž se osnova vije a tká, dříve *krosna*, der Weberstuhl. Stav soukenický, hedvábníka, pentlikářský. Us. Části jeho: vratidlo hořejší a dolejší, list, hadlav (kolmá šňůra), podnožky, nádobí či brdo, člunek, otáčivá cívka, bidlo, paprsek, zubené kolo (beran), západka (cuka), dráty, posouvné špalíčky, držadlo šňůr, truhlíčky. Vz S. N. Jest od stavu (= tkadlec). Bdl. Za stavem seděti. Us. S., nástroj k proplétání příze atd.: tkadlcovský, strojový (stroj), tahací, stužkový, pytlový, knotový, prýmkářský, punčochářský, řešetářský, bobinetní na krajky. Vz S. N. — **S.** *sukna*, vz Postav, die Webe. — **S.** = *stavení*, das Gebäude. Slov. Bern. — **S.** = *obydlí, stání*, der Aufenthalt. Zlodějóv krčemních aby žádný nepřechovával ani stavuov u sebe jim dopúštěl. Arch. II. 295. S-y a noclehy mievali u Svehlana; A jměli jsú s. u Zdeněčka v Čechticích; Ti všichni jsú s-y u nich jměli. Pč. 40., 1., 2., 3., 8., 12. a j. Zvěda, kde mají svó s-vy. Smil v. 1323. Naim vykládá se *hnutie* a znamená tento svět, v němž hnuli sú sě lidé ze svých stavóv. Hus II. 356. — **S.**, *malý rybník*, der Weiher. Š. a Ž. — **S.**, něm. Stav, ves u N. Paky. Pl.

Stavač, e, **staváček**, čku, m. = *vstavač*, der Steher, das Stehekraut. Jád.

Stavadelné, ého, n., *plat z místa*, das Standgeld. J. tr.

Stavadelní, Stand-. S. obchod, stolový, der Standhandel. J. tr.

Stavadlo, a, n., *místo, kde něco stává*, der Standort. Hvězd nebeských běhy a stavadla poznati. Troj. Stání, stavadla na trhu (stůl, krámec, der Stand. J. tr.), plat od s-dla. D. S. tržní, der Marktstand. Sp. Amos byl v pastýřských stavadlech. BO. Podlé s-del pastýřových. BO. A po těch ulicech zdělána biechu bydla a s-dla všelikterým řemeslníkóm. Troj. Výb. II. 90. S. lodí = přístav, der Hafen. S. zvěři, der Wildstand. D., pro koně, der Pferdestand, ovčí (obora, ohrada), die Schafhürde, Pferche. Zvykne li vlk do stavadel choditi, tam brzo po stádu veta. Č. M. 144. Cf. Přístavadlo a Mkl. B. 99.

Stávající. *Tohoto slova užívá se často zbytečně*: Ve s-cích poměrech, *správně*: v těchto, v nynějších poměrech, za těchto n. za nynějších poměrů. Brs. 2. vyd. 237. Dle stávajících zákonův, *lépe*: dle zákonů platnosť n. průchod majících, dle zákonů vydaných neb prostě: dle zákonův. Založiti knihy nové n. opraviti knihy již stávající, *lépe*: zříditi knihy nové n. opraviti knihy již zřízené. Šb. **S.**, *lépe*: *jsoucí, trvající, nynější, dosavadní, tento* a p. Rk., Os.

Stavajičnosť, i, f., das Beständniss. Šm.

Stavák, a, m., der Aufsteller, Steller. S. kuželek. Udělati s-ka (při hře v kuželky). — **S.**, *druh holubů*. U Olom. Sd., Sml.

Stávání, n. Co se ku právům zemským s. dotýče. Václ. I. Vz Státi. Pomine ho túlání, pod okenkem s.; pomine ho aj tanec, nebude už mládenec. Sš. P. 219.

Stavař, e, m., osob. jm. Šd.

Stávati, vz Stanouti, Státi.

Stavba, y, f., od *sta* (státi) = *stavění, budování*, das Bauen, der Bau. Povolení k stavbě; ředitel, pán (stavebník), policie, předsevzetí, podniknutí, nasevzetí, shledání, podnětí, obstavení, obstávka (Bauverbot), znalec, ministr, ministerium (veřejné) stavby; povinnosť k s-bě; někomu s-bu obstaviti, ein Bauverbot erlassen; protokol o shledané (dokonané) s-bě; vady, nedostatky stavby n. ve stavbě, Baugebrechen. J. tr. Základ, způsob, podnikatel stavby; dříví, kámen na s-bu, s. silnic. Nz. S. užitečná, jalová; s-bu počíti; lešení při s-bě. Us. Dch. Dokonání s-by. Sš. J. 44. Sloupy k osnově s-by nepřináležejí. Sš. II. 21. Náklady na s-bu, mzda od s-by; s. řádná, mimořádná; rozpočet nákladu na stavbu; chystání-se k stavbě, dohlížitel k s-bě, vyvedení s-by; potřeby povolení k s-bě; s-bu podniknouti. Sp. Stavbu někomu zapověděti, *lépe*: obstaviti, vz na hoře. Jv. Stavba strojů, der Maschinenbau. Šp. — **S.**, *vůbec každé lidskou rukou z rozličných látek v pevný celek a k určitému cíli zhotovené dílo*: domy, mosty, pomníky, silnice atd., der Bau, das Gebäude. S. na kolech, auf Pfählen, prabydlitelův amerických. Vz KP. I. 29., 100. O s. staročeských vz Tk. II. 348., 378. Sloh s-by. Nz. To jest krásná s-ba. Us. Vyvýšená s., der Aufbau; kolová n. na jehlách, der Pfahlbau, okrouhlá, das Ringgebäude; krov s-by, die Verdachung. Dch. S. pobočná, postranná a vedlejší. Sš. J. 44. S. s aprnžemi, der Faschinenbau. Nz. Chrám Artemidin či Dianin (v Efesu), největší a nejnádhernější s. celého řeckého světa. Sš. II. 75. (Hý.). S. podzemní, spodní, základní (spodek s-by). Šp. — **S.**, také *druh práce* při takových předmětech: s. cihlová, kamenná, vodní, silniční atd. S. N. S. hrubá, jezerní, Pfahlbauten, Dch., mlýnská, der Mühlenbau, břehová, Ufer-. Nz.

Stavbomalba, y, f., *lépe*: malba předmětů stavitelských. Km.

Stavbuvedoucí, ího, n., der Bauführer. Us.

Stávce, e, m. = *stavitel*. Pl.

Stávcový = *kloubový*, Gelenk-. S. vodnatelnosť. Ja.

Stavební, *co se k stavbě vztahuje*, Bau-. S. dílo (stavba), dříví, kámen, místo, nádvoří, náklad, ozdoba, pozemí, ředitelství, útraty, věc, výkres s rozvrhem, záležitosť. Nz., kapitál, kommisse, městiště, oddělení, okrslek, návrh, policie, povinnosť, povolení, pře, přídavek, řád, správa, úřad, úředník (n. stavitelský), J. tr., rozpočet (předchozí), účet, vydání, Sp., čára, ruch, písek, dílec (Bauparcelle), dvůr, pozemek, znalec, lešení, nástin, budka, plocha, činnosť, zámečnictví. Dch. S. ředitelstvo vojenské: ředitel, správcové, officialové, akcessisté, vyučenci. Rf. S. látka (stavivo), práce, řemesla. S. N. Vz Stavitelský.

Stavebnice, e, f., die Bauhütte. Dch.

Stavebnictví, n. = *stavitelství*, das Bauwesen. Nz.

Stavebník, a, m. = *kdo staví*, der Bauherr. Řád. stav., J. tr., Nz. Šb. praví: Slovo zcela neznámé m.: ten, kdo chce stavěti; ten, kdo staví, pán stavby. Ale vadné slovo to není.

Stavebnosť, i, f. S-sti, die Gebäulichkeiten. Dch.

Stavec, vce, m. = *nářadí tkadlcovské*, der Garnstock. Jg. Vz Tkadlcovství. — **S.**, *stav, kloub*, das Gelenk. Poslední s. prstů. Tys. — **S.**, *kdo se o něco sadil*, der Wetter, Setzer. Baiz. — **S.**, *malý stav*, Ballen, m. Což nam ty daš prošvarny pohůnče? A ja vam dam dvě stavečky šnury. Sš. P. 745.

Stavěcí = *stavicí*, bauend, stellend. — **S.** = *k stavení, k stavění hodný*, zum Stellen, Bauen, Aufrichten geeignet. Jg. S. kolečko v hodinách (které řídí hodiny, aby stejně šly), kružidlo, šroub, Techn., dříví, sloupy, pes (n. stavicí, ohař), umění (*lépe*: stavitelské. Jg.). S. háček (háčkovitá část u berlínských želez na lišky). Šp. — **S.** zvonění, při němž zvon sem tam se nekývá, nýbrž staví se hlavici dolů. U Chocně. Ktk.

Stavěč (slov. stavač), e, m., der Steller. D.

Stavěčka, y, f. = *náhlavec koňský*, die Halfter. Us. Mrk. — **S.** = *stavitelka*, die Baufrau. Slov. — **S.**, die Stellerin. Bern.

Stávek, vku, m. = *malý stav* (ku př. punčochářský), ein kleiner Weberstuhl. Punčochy na stávku dělané. D. S. na popruhy. Us. — **S.**, *zástava vody, vodojem*, der Wasserhälter. Zříz. těšín.

Stavěký, Jahrhunderte alt, säkulär. Dch.

Stavěl, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stavělík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Staveň, vně, f., oblek, zastr. Rozk.

Stavení, n., das Aufstellen. S. jídel, das Auftragen. S. vody, die Stauung. Nz. — **S.**, der Einhalt. S. nepřítele, koně, krve. Us. — **S.**, die Einstellung. S. služby. Hus I. 463. S. příjmů. S. provozování, die Betriebseinstellung. — **S.**, die Aufhebung. S. kletby. Hus I. 463. — **S.**, das Anhalten. Matějíček toho učiněného s. prázden i svoboden jest. NB. Tč. 271. — **S.** zboží, die Pfändung. — **S.**, *staveníčko*, a, n., *budova, dům*, das Gebäude. S. soukromé, veřejné (kostely, školy, divadla, knihovny, obrazárny, nemocnice, lázně, vodárny, úřadovny, kasárny, blázinec) atd. S. N. S. denní n. na dni u horníků = s. na povrchu země jako: kůlny, kavny atd. Vys. Mají také pečovati o s., aby něco nebylo staveno na cestách obecných. CJB. 285. S. zlé, staré, sešlé, nákladné; vrch s. V. S. sbořené, klenuté. Us. S. **od** kamene. D. S. postaviti, na horu vyhnati, vyzdvihnouti. V., k druhému přistaviti, připojiti, D., zdí obehnati. Us. Zhlídnutí a vyměření nového stavení žádati. Er. Novým s-ním sousedu světla neodnímej. Er. S. na spadnutí, na sboření. Šp. S. obydelné, das Wohngebäude; s. bourati. Us. Dch. S. **o** trojím ponebí. Kom. L. 79. Tobě, milá, tobě (poroučím) to s. nové, co v něm leží, stojí, šecko bude tvoje; Dej, Andulko, znamení, jak má otec s.? s-ní bramborové, stříbrem, zlatem kované a zlatem vykládané; Přeleť mi ono s., bdě je moje potěšení; Na našem s-ňů roste strom, do takej galánky bije hrom; Malovali, malovali na naše s., dala sem si vymalovat svoje potěšení; Dyž se ty podíváš na naše s., srdce tě zabolí, dybys měl z kamení. Sš. P. 155., 178, 197., 272., 298., 360. (Tč.). Nemnož nižádné dobré s. býti, kdež Kristus není založení (základ). Hus. I. 440. Měl mi za obilí i za s. dosti učiniti; Na zboží a na s. Půh. II. 416., 489. (Tč.). S. kdoby zdělal na gruntech obecních, má toho oderčen býti; Obávaje se škody od souseda skrze s., právo časně za opatření žádej; Stavením novým při vysokosti a širokosti z předešlého způsobu nevykračuj; Čeho dříve v příčině nového a starého stavení šetřiti bylo. Vz Rb. str. 160. — **S.** = *patro*. Na Slov. Tab. — Vz Staviti.

Stavění, n., das Bauen. S. věže, zdi, základů, mlýna. D. Dali se do s. Us. Kamení k s. připraviti. Br. Vz Stavba.

Stavenice, něm. Steinmetz, ves u Mohelnice. Tč.

Staveníčko, a, n., vz Stavení.

Stavenisko, a, n., ein schlechtes Gebäude. Šm.

Staveniště, ě, n., der Bauplatz, die Baustelle. Nz. S. lodní, Stapel, m. Čsk.

Stavený, gestellt, gestaut, vz Stavení, Staviti. S. proud, gedämmt. — **jak v čem.** Ten purkrecht již dříve **ve** 14 hřivnách s-ný byl (war geschätzt). NB. Tč. 166.

Stavěný; *-ěn, a, o*, gebaut. — **kde.** Těsně **při** zámku s-ný. Us. Dch. — **jak.** Kaplice na rozličnou formu s-né. Kom. L. 57.

Stavěšice, dle Budějovice, ves u Kyjova na Mor. Tč.

Stavěti, vz Staviti.

Staví, zastr. = *stavím, zastavím*. Kat. 893.

Stavice, e, f., vz Stanice.

Stavič, e, m., der Bauer, Baumeister. Hus.

Stavíček, čku, m. = *hřebíček, koření*. Db.

Stavička, y, f., die Baumeisterin.

Staviční, Bau-. S. dříví. Ms. jur.

Stavidelní stroj, die Arche. Nz.

Stavidlo, a, n., **stavidelko**, **stavítko**, a, n. = *čím se něco staví*. S-a jsou vodní stavby k udržování určité výšky vody v rybnících a j., die Schütze, Schleusse. Vz S. N. S. vodní. Vodu s-dly vyzdvihnouti. Ja. Kozlík a okenice činí do hromady stavidlo (vz Okenice); S. táhnouti, vytáhnouti, zaraziti. Vys. S. u mlýnů (nadržovací n. naháněcí), plavecké na řekách k účelům plaveckým. S. N. Nemá v krku s-dla (ochlasta, žrout). V Bystersku. Sn. Udělali v potoce s-dla, kterýmiž vodou ten rybník naháněti se má. 1562. — **S.** *ve varhanách*, das Stellbrett. Vaň. — **S.** *u stoupy valchářské*, der Vorzug. Rohn. — **S.** = *u lékařů prostředek ku stavení krve* atd., das Stillmittel. — **S.** = *sytiště*, Laab, n. — **S.**, *přístav*. Záv. — *Stavítko* = *kobylka* (na nástrojích hudebních ku př. na houslích), der Steg. Kom., Hd. — **S.**, die Wand des Hobels. Šp.

Stavichu sě, zastr. = *stavili se*. Kat.

Stavikrev, krve, f. = *stavidlo krve*, blutstillende Arznei. V.

Stavina, y, f., die Baulichkeit. Šm.

Stavinoha, y, m. = *kdo pyšně si vyšlapuje, pyšný*, ein stolzer Mensch. U Opavy. Pk., Klš. — **S.**, osob. jm. Mor. Šd.

Stavinožka, y, m. = *stavinoha*. U Opav. Klš.

Staviplav, u, m., brucea, die Brucea. Rostl. 281.

Staviště, ě, n. = *stávka* (k vyšetření zdraví), die Kontumazanstalt, Quarantaine. — **S.** = *přístav*. — **S.** = *stan*. BO.

Stavištní, Kontumaz-. S. průvodní list, K.-Pass, protokol. J. tr. — **S.**, Hafen-.

Stavitel, e, m., pl. -lé. V. Der Bauer, Architekt. V. S-lé kostelů. Vz Tk. II. 378. S. pian, mlýnů, varhan. Dch. S. staví pomocí dělníků, sekyrou a kladivem práce své vykonávajících. Kom. — **S.**, *kdo zboží právně staví*, der Pfänder. D.

Stavitelka, y, **stavitelkyně**, ě, f., die Bauerin, Baumeisterin. — **S.** = *včela vošti budující*. Lš.

Stavitelní = *stavební*. Quido 77.

Stavitelskoprůmyslová škola, Baugewerksschule. Dch.

Stavitelský, Baumeister-, Bau-. S. umění (Architektonik), malířství (stavební, die Architekturmalerei), Nz., míra, mistr, úředník, J. tr., Nz., vojenský úřad, Genieamt, n., sbor. J. tr.

Stavitelství, n. = *stavitelské umění*, die Baukunst, Architektur, das Bauwesen. S. městské (Stadtbaukunst, f.), krajinské, die Landbaukunst, Nz., válečné břežní. D. S. pozemní a vodní (Land- und Wasserbau), lépe prý: na zemi a na vodě; s. pozemní budov a silniční, *lépe* prý: stavení domů a silnic. Ale *můžeme i káraných slov užívati*. Cf. S. pozemní, silniční, vodní, lodní, vojenské. Vz S. N., Nz. Cf. násl., KP. I. 96., 98.

Stavitelstvo, a, n., die Baubehörde. S. vojenské zřizuje pevnosti, valy, sruby, baterie, záseky, přístřeší (Blendungen), železnice, cesty, mosty, zdi, domy, podkopy, plovoucí batterie, zápalnice prámů (Brander), průsmyky, hráze, telegrafy, prosekává lesy a průsmyky, odvádí vody atd. Rf. 61.

Stavitel-ův, *-ova, -ovo*, dem Baumeister gehörig. Us.

Staviti, 3. os. pl. -ví, stav, -vě (íc), il, en, ení; **stavěti**, 3. os. pl., -ějí, stavěj, ěl, ěn a ín, ění; *stavovati, stavívati* = *postaviti někam, klásti, aby stálo*, machen dass etwas stehe, stellen, setzen, aufrecht stellen, aufrichten, aufsetzen, in die Höhe setzen; *ostaviti*, lassen; *stánek, dům, obydlí, město atd. dělati*, bauen; *zadržeti*, aufhalten, sistiren, zurückhalten; *zastaviti, přetrhnouti, zameziti*, Einhalt thun, einhalten, einstellen; *zatknouti*, anhalten, festhalten, beschlagen, in Beschlag nehmen, Verhaft legen, arretiren, pfänden; *saditi ve hře*, wetten, setzen; **se** = *zdržeti se, stanouti*, stehen bleiben; *zajíti někam*, sich wo aufhalten, wohin gehen, verweilen; sich (zu Gericht) stellen, erscheinen; *postaviti se*, sich stellen; *zpěčovati se, brániti se*, sich entgegensetzen, widerstehen, sich sträuben, sich sperren; *přestávati na čem*, sich womit begnügen, worauf beruhen; *octnouti se kde*, wohin gerathen, kommen; *přestati téci*, aufhören zu fliessen; *počínati si, dělati se*, thun, machen, sich stellen, sich geberden, Miene machen; *saditi se*, wetten (slov.); *stavenu, stavěnu býti*, gestellt werden. Jg. Gt. 64. mysli, že *staviti* je druhým stupňováním kořene *stu* a že první stupňování nám schází. — **abs.** Stavějící (chtějící stavěti) vyveď prve příšerné na spatření. Pr. — **co, koho.** *Stavěti co* = *budovati*; *staviti* = *zadržeti, zastaviti, aby nešlo, neteklo*; *klásti tak, aby stálo*, aufrechtstellen. Stavěti stroj (sestavovati; staviti stroj = učiniti, aby se zastavil, nepohyboval), mlýn, kolo (taktéž jako u stroje), sloupy, dům, Us., zlaté zámky (hory). D. Staviti vodu, koně, dědictví, Us., bouři, svádu, Troj., právo (vz Právo, Nestání). Zříz. zem. Úřad diktatorův všechny jiné (úřady) stavil. V. Host hostě cizí země staviti múž, ale súzen býti nemá, leč se prve do té země oznámí. Tov. 114. Pakli by ten neměl na dědinách, tehdá hofmistr má jej staviti, držeti a věziti, až se tomu dosti stane za jeho škody. Vl. zř. 45., O. z D. Bojím se, že toho zbožie záhuby nebudu moci stavovati. Hl. Tovaryši se srotili proti mistrům svým řemeslo svévolně stavujíce. Mus. 1840. 75. S-ti hubu, frech widerreden. U Jižné. Vrů. Ten staví věže. Vz Pyšný. Prov. Pes staví (zastavuje) zvěř. Ty kapky bolesť staví. To mor stavilo (přetrhlo). Us. Staviti někoho (zatknouti), Zříz. zem., zboží, příjmy (auf Waaren usw. Verhaft legen). D. S. 10 tolarů = saditi. Na Slov. Staviti něčí běsnosť, válku, krvácení. Us. Dch. Jestliže dva peníze opovědného položil, tehdy staviti muož a právem na dědině dobývati. Zř. selské v Loučanech 1525. Tuto apoštol vyučování své stavuje. Sš. I. 86. Bouř tu prudkou staviž, v lodi své nás plaviž. Sš. P. 775. Stavěl kostel. Dač. I. 57. Dále nás zpravovali, že tej jedné kopy tomu, ktož ji stavil, vydali a že za to mají rukojmie; Proto ve Zlíně stavovati musil lidi z brumovského zbožie; A pán kázal mne zarnčiti, abych (ten požár) stavěl aneb osadil. NB. Tč. 22., 128., 169. Markrabí toho dobře byl mocen, že právo stavil; A je proto stavovali i hyndrovali; Stavuje právo; P. Boček odpustil jemu mlýn stavěti. Půh. I. 387., II. 226., 318., 488. (Tč.). Stavějí domy přílišně nákladité; Staviti službu božie; Moha staviti smilstvie i nestaví, ten jest vinen smilstvím. Hus I. 442., II. 173., III. 258. (Tč.). — **čeho:** nových chrámů, Šp. m.: co. Brt. — **co, se na co.** Chč. 451. Na hlavy jejich koruny stavěl. Jídla na stůl staviti; Stavím pravdu na světlo; S. na podstavek něco. Kom. S-viti se na zadní nohy (vzponzeti se). Ehr. Může naň hory s-věti (jemu důvěřovati). Us. Kšá. Hosť hostě můž staviti pro každé peníze na své právo. Sob. 57. Něco na oči staviti. Us. Dch. Já jsem naň všecko stavěla. Us. Stavěti naději na slabé nohy. Šml. Na odiv něco staviti. Us. Tč. Zlé huby se staví na mne, jazyky si brousí na mne, kterak by mě zkazili; Na vrch Lopeníčka zámek stavajú, kryštalové okna doňho dávajú. Sš. P. 56., 475. Každou

věc **na** své místo stavěti. Bern. Dal se do bourání a nemá nač stavěti. Sych. Na odpor někomu se staviti. Kom. Chtějí se trnože na lavice stavěti (chtějí si poddaní na pány hráti). Prov. Každý může stavěti na výš. J. tr., Er. — **co komu (proč).** Někomu krev, V., Kom., koni chřipěcí staviti. Ja. Přes to jim stavoval a jímal víno i hotové peníze. Půh. II. 50. Soudce mu má staviti a dáti den a rok (Termin setzen). Ms. pr. pr. Ludiše mu věnec staví. Rkk. 44. Aby ižádnému **pro** jeho dluh jeho rudy nestavili, kromě pro obecný náklad horský. CJB. 295. Protož ustanovujeme, aby, kdožkoli druhému jeho rudu stavuje n. zapovídá ... CJB. 357. Úředníci mají proto hněv, že se jedniem stavuje a druhým nic. O. z D. Staviti (postaviti) si hlavu (vzdorovati). Us. Dch. S-ti někomu nějaké právo. Nz. Lidem zákony staviti. Chč. 381. Duchovní potřebu jim stavili jako: křest, zpověď, pohřeb. Hus II. 206. Mé lidi mi stavoval bez práva; Úroky mi stavil a lidóm překážel. Půh. II. 88., 117. (327., 588. — Tč.). — **co pro koho, proč.** Pro větší důraz slovo to ve verších následujících v popředí staví. Sš. Sk. 84. Měščené nemajú právo staviti pro dluh pána ani jeho ludi. Kn. rož. 231. Šibeničko šibená, pro koho si stavena? čili pro mne samého, či pro koho jiného?; Dybych já věděla, čije sú to koně, dala bych já stavit maštalenku pro ně. Sš. P. 172., 254. Jestliže by kteraj dlužník toto sukno stavěti chtěl pro svuoj keraj dluh, to býti múž. 1538. Nách. 117. Stalo se, že Blažek z Bielovic stavil člověka z Knězpole u nás pro ženu též z Knězpole, kterážto v Bielovíciech o dluh 20 gr. činiti měla. NB. Tč. 40. Ta všecka kupectví musila se v Praze staviti císařským *zjednáním*. Let. 3. Komu se já mám **k** libosti stavěti? NB. Tč. 225. S-vili se tam pro jédlo. Pč. 35. Stavěli si druhý konec roury za hřbet. Kom. Komu kámen vodu (moč) staví. Lk. — **co, koho, kam (k čemu).** Vojáky k bitvě stavěti, se ku právu, se ke zdi. Us. Stavíš se ke mně jako k cizímu. Br. Poněvadž zloděj utekl a žalobník se k roku ani stavěl ani nestánie své zjevil; Tedy se stavíme ku právu, jakož nám rok zavitý jest dnes položen. NB. Tč., 5., 176., 215. Ku křivdě's stavil Boha svědkem. Št. kn. š. 108. — **co kam (v co).** Sob. 101. Stavěti vojáky (se) v šik. Us. Vojmír v bok se staví protivo Vlaslavu. Rkk. 23. Stavěj nohy své v mých noh šlepěji. Pulk. S. vodu v chlad. Lk. Staviti se v odpor. Us. Dch. Osobu svou všady v popředí stavěl. Sš. Sk. 96. V pyramidy stav! Pyramiden setzt — an! Čsk. Proto jest král od Boha ustanoven, aby dobré v úřad stavěl a nehodné aby odháněl. Hus I. 468. — **co kam (pod co):** nůši pod stůl, Us., světlo pod nádobu stavěti. Br. — **co kde (podlé čeho).** Stromy podlé silnice s. Us. — St. skl. — **co, koho proti komu (za co).** Za svědka proti tobě s-ím krev. Kom. Proti tomu lid tuze se stavěl. V. Proti nepříteli se stavěti. Us. Hlavu si staviti proti komu. Us. Dch. Pohanům se oproti staví národové; A tak osoby proti osobám se staví; Kdež se rod z Boha staví naproti rodu z krve. Sš. Sk. 50., II. 180., J. 50. (Hý.). — **co kam (před co).** Jiné před oči sobě stavěti. V. Někomu pravdu před oči stavěti. V. Věci boží před lidi stavěti. Br. Svědky před soudce, před právo stavěti. Us. Před krámy zboží s. Us. Dch. — **co, se kde (v čem).** Tím staví v čeledi mnoho svárů (zastaví). Št. Ve svatyni modly stavěti. Reš. Naději v něčem. Reš., v Bohu stavěti (zakládati). Bern. Moč se v něm staví. Us., Lk. V duchu (duchem) se stavil v ráji (octnul se). Hlas. Krev, stolice se v něm staví. Lk. V kom se staví moč, nemůž dlouho trvati. Lk. Hospodář ve svém domu má zlé staviti. Št. N. 56. Móž staviti ve svém domu **bez** lota pod pěti hřiven, viec nic sám. Kn. rož. 234. Stavěti v povětří zlaté hrady (něco marného činiti). Us. Šg. S-čli se v tem starém Bušíně u Marušky na víně. Sš. P. 141. Dopustil jemu Kunovský, aby stavil lidi Orsakovy v městech i ve vsech (anhalten). NB. Tč. 271. Hrad se s-ví v samé mokřadě; Tudy u věcech spásy se na něm jistota stavěti nemůže. Sš. Bs. 176., I. 88. Stavil jsem se v pekle. Er. P. 431. A zase jedúc stavili se v Miletínku; S-vili se v Polném u Blahuta pro jédlo. Pč. 34., 35. Dáváme jim plné právo naše lidi jímati, stavovati ve vsech i na cestách. Arch. I. 149. Předce se staví v naději, předce očekává v trpělivosti. Žer. 310. Kněz děkan Horský stavěl se v konsistoři pražské. Dač. I. 101. Ani haněnie, ani mučenie, ani umořenie móž staviti pravdy kázánie u věrném Kristovu kazateli, jenž právě Boha miluje. Hus II. 11. — **co skrze koho.** Taký okřik o zemském soudě stavuj skrze své úředníky. O. z D. — **co, koho, se kde (na čem).** Na cestě mne stavil (zastavil). Us. Kdo staví dům na obecní cestě, mívá mnoho správců. V. Aniž pak na tom neštěstí Hanušově konec jest se stavil (= přestal) dle onoho přísloví: nulla calamitas sola. Sl. Uhl. I. 11. Kříž na něčím hrobu stavěti. Us. Nestaví na niče na dně (pijan, vypil všecko). St. skl. I. 57. Umění jen na šupině se stavuje (přestává na ní). Kom. Stavěti se na hradě (zajíti tam). Dal. Aby něco nebylo stavěno na obecných cestách. CJB. 285. Abych nestavěl na cizím základě. Sš. I. 142. Poslala bych proňho tu malú včeličku, ona se mně s-í na bílém kvítečku; Dám já tobě zámek stavět na zeleným košťále. Sš. P. 467., 704. Všecka mravnosť na tom se stavuje, aby ... Kos. Ol. I. 150. Na cestách lidi staviti (anhalten). Arch. I. 149. S. všecky skutky své na Kristovi. Hus II. 421. Ale ktož slyší a nečiní, podoben jest člověku, jenž stavil jest dóm svój na zemi **bez** založení (základu). Hus II. 418. Dům na obecné půdě stavěti, Ml., na obecné cestě. Č. Na svém gruntě **na** výš i na hlubinu **bez** ublížení jiného každý muže stavěti. Pr. — **co z čeho:** ze dříví, chrámy ze dřeva stavěti. V. Stav z ohně (dej pryč od ohně). Jád. — **co od čeho:** chrám od kamene stavěti. V. Něco od dřeva s-ěti. Brt. — **se, koho, co čím.** Mohli to zlé slovem staviti (přetrhnouti),

Dal. Vodu stavidlem staviti. Vys. Nalezli, že to nemá býti a že úředníci královi mají to staviti mocí královů. O. z D. Ku křivdě's stavěl Boha svědkem. Št. Kn. š. 108. Kde bych se sám řečí s-vil (octnul)? Smil v. 283. Cf. v. 625. Rty svými **za** jiného se staví. Br. Něco zápovědí staviti (zakázati). Dvě kron., V. Veselým, ospalým (vesele, ospale), Har., nemocným, D., chudým se stavěti. Dobrou sa stavia; chorou sa staviala. Ht. Sl. 232. Stavějí se **za** něho rukojměmi. Pr. Stavěti se přítelem. Ml. — **se.** Významy vz na hoře. On se staví (jde k odvodu). Us. Vrů. To jídlo se staví (protiví se). V jižních Čechách. Ms. Dyby se ta voda stavovala, také by panenka se vrátila, ale že ta voda nestaví se, ani má panenka nevrátí se. Sš. P. 312. On se jest byl stavil a hrdlo ztratil. NB. Tč. 93. By se byla stavěla, byli by páni Hradišťané tomu dávno konec učinili. NB. Tč. 215. I stavěli se mnozí. Dač. I. 284. Buď každý bez viny tak jak se staví a vinu přetvářka ať neohaví. Shakesp. Tč. Staví se, dokud peněz. Hus I. 445. Jak se staví, tak stojí. Vz Osud. Lb. Staviti se = octnouti se, vz Smil v. 283., 625. Umí se stavěti, jako by dobrý byl. V. Staví se, jakoby neuměl pět počítati (jako křeček, D., jako veš na strupě, jako prázný měch = pytel. Pk.) Staví se nevěda (neslyše. D.) Kom. Jiným se stavěti nežli v skutku býti. V. — *Pozn. Stavěti se*, ve smyslu *tvářiti se* **jest prý špatné**, ale toto mínění jest mylné. Vz předcházející příklady a Cf. Brs. 2. vyd. 237. Cf. *S. se za koho, čím.* — **co, koho, se jak.** Jistce **bez** odpovědi stavovati (zatýkati) sluší. Pr. Staviti věci **do** rovnosti. Us. Dch. Staviti se *odporem*. Us. S-i se **na** oko jiným než jest. V. Do řadu vojáky staviti. Us. Do očí se nám pěkně stavíte. Dal., Ml. *Právem* mohl staven býti, že jeho oblúzie zlodějem. Kn. rož. 227. Mé lidi mi stavoval bez práva. Půh. II. 88. Stavil jsem člověka jeho v Olomúci městským právem. Půh. II. 571. Vymyšlenú zlostí stavie služby božie nemohúce jinak staviti kázánie. Hus II. 11. Podezřelý se *se vším* stavuje (zatýká). Brikc. Staví se un s klevetami, něcha kyja za dveřami. Sš. P. 706. Dům **na** vápno, na hlínu s-ěti. Us. Na svůj groš stavěti. Sych. Něco na výš stavěti. J. tr. O tom pokračovati chtěje apoštol stavuje se **na** chvíli. Sš. I. 107. (Hý.). — **co, se kde (u koho** = *zajíti někam).* Stav se u nás. Stavil se u souseda. Us. Stavěti dům u silnice. Č. Poslala bych proňho vtáčka jeřabího, on by se mně stavil u křa zeleného; Kam můj najmilejší vandruješ, že sa ty ani u nás nestavuješ?; Šel zhůru, šel dolů, nestavil se u nás. Sš. P. 467., 597., 639. (Tč.). Když přijdeš do města, stav se u bratra mého. Us. Tč. Známo činíme, že člověk přespolní s ženú svú stavil sukni u nás u krajčíře. NB. Tč. 84. Chtěl sem sě tebe ptáti, byl-li muoj strýc u tebe sě stavil. NB. Tč. 93. Abych se u něho stavil, když bych tam jel. Půh. II. 80. — **se kde při čem** = *zdržeti se.* Lom. — **se (s kým) oč** = *saditi se.* Na Slov. Tu jsem se stavil o svuoj dluh. NB. Tč. 275. — **se za koho, za co.** Jak falešnou tvářností, **tak i** řečí **křivě za** Samuele se stavěl. Br. Staví se **za pannu a** je nevěstkou. Br. Stavěti se za **mrtvého**, Us., za jiného. Br. On tyto proroky za apoštoly staví (po nich klade). Br. **Stavěli si** druhý konec roury za hřbet. Kom. Vz S. co čím. — **co, se kam (do čeho).** Do výšky se stavěti; do předu staviti. Us. Dch. Ta březovská chasa je samá pěchota, ona se to staví jak tyčka do plota; Nechcejte ho, děvčata, ja dy on je nechuta, dy **on** se nám staví jak prázný měch do kúta. Sš. P. 575., 686. — **se kde (před čím). Tataři** před Olomúcem sě stavichu. Dal. 82. 31. — **koho komu kam.** S. knížeti **po** bok **sbor** kmetů. Ml. — **kdy.** Móž-li každý buď host neboli domácí **za** frajunkuov jarmarkových právem staviti; Já sě **na** ty soky stavěti budu aneb nebudu. NB. Tč. 88., 168. Stavíš-li **po** zápovědi, na tvůj náklad sbořeno bude. Pr. Tu Leskovec stav **na** posudku i řekl, že o tom nic nevěděl. Půh. II. 332.

Stavítko, a, n., v horn., die Aufsatzvorrichtung. Bc. Vz **Stavidlo.**

Stavítok, u, m., antirhoea. Rostl. 822.

Stavivo, a, n. = *z čeho se staví.* S. = veškeré látky, jichž k provedení rozličných staveb potřebujeme. S. hlavní, spojující, chránící. Vz S. N. Baumaterialien, das Baumaterial. Nz. Ostrov ten (Rhodus) slynul s-vem lodním. Sš. Sk. 242. Kdo dům stavěti chce, musí sobě nejprve staviva s potřebu nashromážditi, dříví, kamení, cihel atd. Kom.

Stavivý, bauslüchtig. Šm.

Stávka, y, f. = *obstavení, zabavení,* die Pfändung, der Beschlag, Arrest. S-ku **na** někoho pustiti. Zříz. mor. S-ku vyvaditi n. vypraviti (vyplatiti). Brikc. Také když kdo zapíše, aby na něm dobýváno bylo duchovním n. světským právem n. stávkami, na toho to vůli jest, komuž list svědčí, kterým právem dobývati chce. Tov. 107., 114. Pakli by to nepředešlo, tehdy by slušně staviti nemohl a s. taková byla by nespravedlivá. Zř. selské v Loučanech 1525. S-ou částku nějakou podržeti; s-kou na něčí jmění sáhnouti. Dch. A z té s-ky ona jeho propustiti nechce, leč se jí o ty koně spravedlivě stane; Račte věděti, že mnoho nesnází o s-ku za frejunkuov jarmarkových mieváme; Že statek jí některý vzal a drží a druhý **že** ještě v stávce stojí. NB. Tč. 6., 88., 196. (35., 130.). Vz Kn. drn. 90.—93., Tov. 104., 112., Obstávka, Obstaviti, Žer. Záp. I. 277. — **S.** *k vyšetření zdraví,* die Quarantaine. Ve s-ce někoho držeti. J. tr. Vz Staviště. — **S.** *díla, práce, dělníkův,* die Arbeitseinstellung, der Strike. Nz., Dch. — **S.** = *sázka,* die Wette. Na Slov. S-ku ztratiti, vyhráti. Bern. — **S.,** staavia, die Staavie. Rstp. 312. — **S.,** na Slov. *zákaz,* das Verbot. S. na lukách, verbotene Weide; *stavidlo,* die Schütze an der Wehre. Bern. D. — **S.,** die Visitte. On má vždy své stávky. Us.

Stávkář, e, m., *kdo na stávku pracuje,* der Strumpfwirker. D.

Stávkářský, Strumpfwirker-. D.

Stávkářství, n., die Strumpfwirkerei. D.

Stávkový, gewirkt. S. zbožie, nohavice. Šp., Dch.

Stavmo = *stavením*, durch Bau. S. něco si udělati. Vaň.
Stavné, ého, n. = *plat od stávky,* die Pfändungsgebühr. Tov. 135. Dva peníze s-ho pokládám. 1631. Na rychtáře sluší s-é, jemné atd. Dipl. 1453.
Stavní, vz Stavný.
Stavnice, e, f., na Slov. = *splav, okenice,* das Schutzbrett. Nz.
Stavník, a, m., der Weber. Troj., Tk. II. 375., 381. — **S.,** u, m., der Setzreif. Šp., D. — **S.** = *podstavek,* das Gestell. Kram.
1. **Stavný, -vní,** Pfändungs-, Beschlags-, Arretirungs-. S. právo, das Arretirungsrecht. Vz Právo, Obstávka. Stavným právem na někom něčeho dobývati. Zř. F. I. U. VI., Kol. 14., NB. Tč. 50., 275.
2. **Stavný** šroub v ručnici, die Zündstiftstellschraube. Čsk.
3. **Stavný** kůň = *který dlouho státi může,* stättiges Pferd, V.; *který se staví,* nechce jíti, stättig. Plk.
Stavokrev, krve, f., polygonum sanguinalis, das Weggras. Reš.
Stavoměnný. S. sloveso, počínavé, verbum inchoativum. Nz.
Stavopis, u, m., die Statistik, *lépe:* státopis. Jg.
Stavovací, *postižný,* repressiv. Nz. — **S.** ústav v příčině vyšetřování zdraví, die Quarantainanstalt. J. tr. S. doba, die Kontumazzeit. Vz Staviště. Dch. — **S.,** Sistirungs-. S. právo.
Stavování, n., das Verbot, die Interdiktion. Jestliže svrchupsaná paní provede, že právo v Napajedlech o to hledala a to se jí tam státi nemohlo, tehdy takovéž s. podobně učiniti mohla vedlé obecného práva. NB. Tč. 6. Opatřeno má býti, aby nevinní lidé s-ním své rudy neslušně nebyli trápeni. CJB. 357. Vz Kn. rož. XIV. Jinak vz Stavení.
Stavovati, vz Staviti.
Stavové, vz Stav a obšírnější článek v S. N.
Stavovní, stavovský, stavský = *stavům náležející,* ständisch, Land-, Standes-. S. dům, osoba, obligací, Us. (Jg.), divadlo, účtárna, zemská pokladnice, úředník. J. tr. Stavovský pán, der Standesherr. Dch.
Stavovství, -stvo, a, n., die Standschaft. D., Dch.
Stavunek, nku, **stavuněk** a **stavuňk,** uňku, m. = *stavení někoho n. něčeho, stávka, zadržení,* der Arrest, Beschlag, die Sperre. Pr. měst. Vz Stávka, Obstávka. — **S.,** *zastavení se,* die Station. Nechtěl ani s-ku učiniti (ani se zastaviti). Us. Byl u něho stavuňkem. Br. Celý den bez s-ku jíti. Us. — **S.** = *stanoviště,* der Standort. D. S. poštovský, die Poststation. — **S.,** *stání ku právu,* die Erscheinung vor Gericht. — *Tohoto slova ovšem* **neužívejme.**
Staz, u, m., v Jg. Slovn. *chybně* m.: *stráž.* Č. — **S.,** a, m., Anastasius. Na Mor. Šd.
Stázka, Stázička, y, f., Anastasia. Mor. Šd.
Stazovati, s. se = *tázati se,* fragen, forschen. — **(se) na kom.** Mus., Leg.
Stažeň, žně, m., throscus, hmyz. Krok.
Stažené = *krátce,* abgekürzt, zusammengezogen. Kom.
Stažení, n., die Zusammenziehung. Jg. Vz Stahování.
Staženina, y, f., etwas Zusammengezogenes. Šm. S. jizvová, die Narbenkontraktion. Nz. lk.
Staženosť, i, f. = *stažitosť,* die Zusammenziehung, Kontraktion. Nz. Činitel s-sti, der Kontraktionskoefficient. Nz.
Stažený; *stažen, a, o,* zusammengezogen. Hrsť stažená pěsť jest, roztažená dlaň. Kom. S. věta, vz Věta. — **S.,** *odtažený, dolů tažený,* abgezogen. Stažené víno, pivo. Us. — **odkud.** Šat s někoho s. Us. — **kam.** Čepice **přes** uši stažená. Us. Dch. — **S.** = *náhle zúžený.* S. lupeny okvětové řepčíku. Rst. 495.
Stažitelnosť, i, f., die Zusammenziehbarkeit. Us.
Stažitelný, zusammen-, herabziehbar. Nz. lk.
Stažitosť, i, f., *stahující moc,* die Zusammenziehung. Presl o přev. 67.
Stažitý, zusammengezogen. Rk.
Stážka, y, f. = *stažení.* S. peněz, der Abzug. D.
Stažlivosť, i, f., das Kontraktionsvermögen. Nz. S. svalstva. Nz. lk.
Stažné, ého, n., das Kost-, Schrotbier. D.
Stažnosť, i, f., die Zusammenziehbarkeit. Nz.
Stažný, Abzugs-; zusammenziehbar.
Stbel, e, m., strč., strsl. *stubl,* puteus, sr. slovenské stublina. Mz. 314. táhne sem sthrněm. *stouf,* Becher. Mkl. L. 175.
Stblo = *stéblo,* zastr.
-ste, byste, byšte. Ve tvarech jako *byste* — *byšte* psáno ſſ již ve 13. stol.: byſſte; ale nelze říci, jak tu znělo, neboť dle staršího pravopisu ſſ znamená i *s* i *š*. Bratří píší *abyšte.* Gb. Hl. 101.
Stě, vz Sto. — **S.** = *stal.* Kat.
Steamboat (stýmbót) n. **steamer** (stýmr), u, m., angl. = *parní loď, parník,* das Dampfschiff. S. N.
Stear, u, m., z řec. = *lůj,* Talg, m.
Stearin, u, m., der Talgstoff, jest bílá, krystalická, průsvitavá látka vosku podobná, která ve všech pevných tucích zvířecích i rostlinných se nalézá a která při teplotě 52° C. se roztápí: C_{14} H_{110} O_{12}. Vz S. N., Šfk. 491, 436. S-ny = lojany, stearinsaure Salze. Nz. Továrna na s. Us. Šp.
Stearinový, Stearin-. S. svíčky (z přečištěného loje), roztok. Šp., Rk. S-vá kyselina. Vz více v S. N.
Stearofanový. S. kyselina, die Stearophansäure, Bassinsäure. Nz.
Stearopten, u, m., částka pevná ale i těkavá, krystalovaná a voňavá vylučovaná z mnohých silic. Vz Šfk. 517.
Steatit, u, m., der Speck-, Seifenstein. Steatity n. tučkovcové jsou nerosty vidu nekovového, měkké, málo hutné, na omak mastné, barev mdlých. S.: talek, chlorit, hadec, tuček, mořská pěna. (Vz tato slova a S. N.). Bř.
Steatit-is, y, f., z řec., vytylosť, tučnění, chorobná ztučnělosť těla. S. N.

Stěbel = *řebřina*. U Klobouk. Bka.
Stebélko, a, n., vz Stéblo.
Stebelnatina, y, f. = *steblovatina*, das Halmgewächs.
Stebelnatý, vielhalmig. D.
Stébelný, Halm-. S. proutek V.
Stéblatý = *stébelný*, culmeus, halmständig. S. list. Rst. 495.
Stéblo, stýblo (zastr. *stblo*, *zblo*, strb. stьblo, Gb. Hl. 28), **stebélko, stebýlko, stybýlko**, a, **steblce**, e, n.; pl. stébla, gt. stebel. Br. Stéblo, strsl. stьblo, caulis, rus. stebль, prus. stibinis, lit. stambas, stambras vedlé stimbras der Baumstumpf, lett. stabs, der Pfosten, stind. stabh, stambh, stambhatē, stützen. Mkl. L. 27. Koř. stьl. Mkl. B. 72., 99., 97. V již. Čech. a na Mor. *zblo*, Kts., u Opavy štebel, Pk., steblo. Klš. **S.** = *peň trav*, vz Lodyha, culmus, der Halm. Jg., Č., Schd. II. 173. V MV. nepravá glossa. Pta. S. bezlisté, bezuzelné n. neuzlaté, duté, hladké, kolínkaté, lysé, oblé, nevyduté, rákosové, přímé, tenké, tlusté, tuhé, vyplněné vlákny. Vz Lodyha. Cl. S. obilné, slaměnné. V. S-a jsou kolínkovitá, mezi kolínky dutá (zřídka šťavnatou dření vyplněná). Kk. 104. Jako ve žni stebel bývá. Br. Obilí jest, co v s-o vyvstává a klasy nese. Kom. Článek na stéble. V. Ani stébla (někdy: ani stbla, ani zbla) = nic. Stébla přes cestu nikomu nepřeloží (o srovnanlivém). Us. Kšá. Ani s-la nepřehne (nepřeloží) křížem za celý den (o zahálečích). Ros. Ani o stýblo výš. Zlob. Někdo se stéblem zakole. Vz Rozmazaný, Tělo. Č.
Stéblová, é, f., ves u Pardubic.
Stéblovatiny, stébloviny, pl., f., die Halmfrüchte, Strohgewächse. Rk.
Stéblovatý = stebelnatý.
Steblovice, dle Budějovice, Steblowitz, ves u Sobotky. PL.
Steblový. S. rula, der Stengelgneis. Krč. 224.
-stéblý, -culmis, -halmig. Smáčklo-, plno-, dutostéblý. Rst. 495.
Stebno, Jistebno, a, n., něm. Steben, ves u Jehnic. Vz S. N., Tk. III. 61. — **S.**, Steben, vsi u Turnova, u Ústí n. L.
Stebořice, *Stéboříce*, *Stibořice*, dle Budějovice, něm. Stibrowitz, ves u Opavy. Vz S. N.
Stebuzeves, Zdebuzeves, vsi, f., něm. Stebusowes, ves u Vlašimi. PL.
Stéci, steku, stekl, stečení; *steknouti*, ul, utí; *stékati*, *stěkati*, *stíkati* = *dolů téci*, *padati*, herabfliessen, herabträufeln, sich hinab ergiessen, ablaufen, abfliessen; *v hromadu stéci*, zusammenfliessen; *výpad učiniti*, Ausfall machen, über Einen herfallen; *slézti*, *vzíti*, *dobyti*, erstürmen, erobern; **se** = *sběhnouti se tečením*, zusammenfliessen; *sraziti se*, zusammenstossen; *stéci se* = *vztéci se*, rasend werden. Jg. — **abs.** Voda stéká. D., V. Jakžto róže brzo stečeš. St. skl. Tam voda odevšad stiká (stěká, stéká). Us. — **co, koho:** zdi městské, Us., město (slézti, vzíti), Zlob., V., hradby, Rk., hrad. Troj. — **odkud.** Stéká se střechy. Voda s polí stékla. Ros. Steczte s obličějе božieho. Ž. wit. 67. 3. — **kam (se s kým, odkud jak).** Voda **na** dno lodi se stekla. Kom. *Rukou brannou* na ně s hradu stekou. Troj. 182. Voda **v** rybník stekla. S-ká se voda v hromadu. V. Řekové s Trojanskými v boj se stekli. Troj. A když Turci chtěli mosty u města opanovati, tehdy najednou stekli na ně **z** města a odehnali je odtud pryč. Bart. 310. 17. A obležení stekli jsú z Vyšehradu. Dač. I. 34. Stéci **z** města (Ben.), **s** hradu (Troj.) **na** nepřítele (Us.), na město (V.) **s** velikým hlukem (Reš.) = útok učiniti. Toho dne **pod** příměřím pokoje nenadále stekl na hlavní město. V. Aby z krve neztekl (mnoho krve neztratil). Tab. lid. *Náramným během* se stekli. Troj. Když *svú mocí* svého protivenstvie stečem. Tkad. — **komu kam.** Vypadl a ztekl Karthaginským **do** ležení. V. — **na koho kde: na** cestě. Plác. — **se kde.** Labe a Vltava **u** Mělníka se stěkají. Ros. — **se s kým** = *sraziti se*. Stekše se Hektor s Achillem statečně bojovali. Troj. 288. Rychle se s nimi stekli. Troj. — **kudy jak.** Po kříži stéká krev potokem svatá. Sš. Bs. 24. — **se.** Když pere, čert ji bere, když koláče peče, div se nesteče (o ženě zlé = nevztekne). Us. — **se po kom.** Steká se po něm (je do něho zamilována). Us. — **se proč.** Hněvy se stéci (= vztéci). Žk. 182.
Steč, i, f. = *stečení*, *stok*, das Zusammen-, Herab-, Abfliessen. S. vody. Ms.
Stečení, n. S. města, Troj., vody atd. Vz Stéci.
Stečený = *dolů steklý*, abgeflossen. — **S.** = *do hromady steklý*, zusammengeflossen. — **S.**, *suchý*, *chudý*, *psotný*, *mizerný*, elend. Na Slov. Bern. — **S.**, *dobytý ztečením*, erobert. Jg.
Stečiště, ě, n., *žumpa*, v horn., *vodní jáma*, der Sumpf. Hř.
Stefana, Stefanka, Štěpána, Štěpánka, y, f., Stefanie. Dch. — **S.**, stephania, rostl. kaparovitá. Rostl. I. 218. a.
Stefanit, u, m., nerost leštěnec. Vz S. N., Bř.
Stegnosa, y, f., *stažení*, *zácpa*, die Stegnosis. S. N.
Stegnotika, pl., n., *prostředky stahující*. S. N.
Steh, u, m. = *šev*, *jedno bodnutí jehlou a provlečení niti*, der Stich. S., sr. rusky stegatь stechen, got. stikan, stak. Mkl. L. 11. V obecné mluvě *štych*. S. běžicí, dírkový, dlouhý, drobný, dutý (vz schovaný), gobelinový, háčkovaný, holbeinin, hrubý, hustý, kosticový, kosý, krajkový, křížový nebo křížkový, kroužkový, malý, mřížkový nebo mřížkovaný (prolamovaný), muškový, nabírací, nadržovací, nekrvavý, německý, obloučnatý, obnitkový nebo obnitek, obrubný, obšívací, ovinutý, ozdobný, perličkový nebo perlový, plochý, plyšový, přední, příční, prolamovaný (mřížkový), prošívací, protahovací, puntičkový, řebříčkový, řetízkový, řídký, routový, ruský, ryhovací, schovaný (dutý), spojovací, spravovací, stehovací n. ryhovací, stínový, stonkový, šikmý, široký, šňůrkový, štepový, tamburovaný n. řetízkový, tkadlcovský, tunéský, úzký, uzličkový, vedlejší, veliký, vy-

poukiý n. vyvýšený, zadní (mrštěnka), ztracený. Šp., Š. a Ž., V. Lužická, Dch., Nz. lk. Dělá s. jako zaječí skoky (veliké). U Žamb. Kfk. Udělejte mi těch několik s-hů (malou správku). Us. Dch. Zadním stehem šiti. Šp. S. stáhnouti. Er. Ani stehu neudělal (ještě šiti nezačal). Ros. Řídkým s-em něco stáhnouti, hrubým s-hem šiti. Us. Šiti sobotním stehem. Vz Spěch, Zmatek. Č. Vz **Šev**. Cf. Krejčí šije, ale aby švy patrné nebyly. Kom.

Stěh, u, m, der Stag, z holland. Steg, lano stěžeň ku přídě držící. Kpk. Starslov. **stěgъ** vexillum, kroat. stig, rusky stjagъ, dialekt. m. kolъ, starhorněm. stanga. Mkl. L. 59.

Stěha, y, f., concisa, šat, zastr. Rozk.

Stěhák, u, m. = *stahák, oprať*, das Leitseil. Slov. Koll.

Stehénko, vz Stehno.

Stehenný, *stehní* = *ku stehnu náležející*, Schenkel-. S. kosť. Ja., Nz. S. kruh, annulus femoralis. Nz. lk. S. ohyb, die Schenkelbeuge, kýla, der Schenkelbruch. Nz. lk.

Stehkovati, *stehkovávati* = *prošívati*, steppen. Ros.

Stehlec, hlce, m. = *stehlík*, zastr. Rozk.

Stehlíčí, Stieglitz-. S. zpěv. Us. Č.

Stehlík, a, (zastr. *stehlec*, lce), **stehlíček**, čka, m., fringilla carduelis, der Stieglitz, Distelfink, zpěvavý pták. V. Vz S. N., Frč. 353., Schd. II. 445. U Opavy stěhlik. Klš. Na Zlínsku na Mor. znají 4 druhy: s. zahradní či zahrádkový, letňák, polňák, lindák. Brt. S. hlídá zahrady a když jde sedlákovi někdo na hrušky cibulíny, volá: cibulín, cibulín, viněučeňu! Ib. Brt. O původu vz Mz. 82.

Stehlíkář, e, m., der Stieglitzfänger. Bern.

Stehlíkařiti, il, ení, Stieglitzfänger sein. Bern.

Stehlíkářka, y, f., die Stieglitzfängerin. Bern.

Stehlíkářský, stieglitzfängerisch. Bern.

Stehlíkářství, n., die Stieglitzfängerei. Bern.

Stehlíkový, Stieglitz-. S. barva. Bern.

Stehnatec, tce, m., cecrops, *žábronožec*. Krok II. 243.

Stehnatka, y, f., chalcis, hmyz duběnkovatý. Krok. II. 260.

Stehnatý = *velikých stehen*, dick-, grossschenkelig. Aqu.

Stehnice, e, f., erula (úd), zastr. Rozk.

Stehno, na Slov. a Slez. *stěhno*, a, **stehénko, stehýnko**, a, n., der Schenkel, Oberschenkel. S. (steh = kráčeti). Bž. 228. Strsl. **stьgno** femur, malorus. stehno, pol. **sciegno**, stbrněm. skincho. Mkl. L. 27. Der Anlaut *st* entstand aus *sk*. Mkl. B. 116. (115., 117.). S. = noha od kyčle až po koleno. Ros. Pod kyčlami stehna jsou. Kom. Hnát ve stehně. D. Kosť stehna. Nz. — **S.**, *co stehnům podobno*, der Schenkel. S. kružidla (rameno). Sedl.

Stehnouti, hnul a hl, ut, utí = *stehy dělati, šiti*, nähen, heften.

Stěhnouti = *stáhnouti*. Jg.

Stehnový, Schenkel-. S. kosť, Orb. p., bolesť. Bern.

Stěhotné, ého, n. = *stěhovné*. Boč. exc.

Stehoun, u, m., die Schenkellade. Šm.

Stěhovací vůz, der Transportwagen. Rk.

Stěhovač, e, m., der Möbelträger. Rk.

Stěhovačka, y, f. = *stěhování*. Mor. Šd.

Stěhovalec, lce, m., der Uibersiedler. Šf. Rozpr. 10.

Stěhování, n., *přejití ze starého bydliště do nového*, die Uibersiedelung, das Ausziehen. V. Vz S. N. S. národů; čas s. D. S. babylonské. Sš. Kdy budou ty kvartýry v tom domě k s. **šp.** m.: kdy se budou byty pronajímati? Brt. — **S.**, der Transitozoll, zastr. Gl.

Stěhovánky, pl., f., *doba stěhování-se sluk*, der Schnepfenstrich, -zug. Šf. — **S.** = *stěhování-se*.

Stehovati, heften. Vz Steh, Stehnouti. Šp., Kšá.

Stěhovati, *stěhovávati* = *přenášeti, převážeti někoho z místa na místo*, übersiedeln; **se** = *obydlí měniti*, ausziehen. Jg. Jinam se s. V. Ptáci už se stěhují. Us. — **koho, co, se kam.** Svá zboží stěhují **do** Uher. Háj. S. se do jiného bytu, do města, do domu. D. S. se **na** jiný grunt. Boč. Čemuž se na duom nestěhuje? NB. Tč. 259. Proč se **s** ním stěhoval na stolici chrámovů? Hus II. 91. Jeho člověku pobral, jakož se **podeň** stěhoval. Pňh. I. 303. Zkazuje Vám, abyste se už **ke** všem čertům stěhoval. Us. — **se jak.** Rozkoš navštěvuje se smíchem, se hrami a láskou, ale stěhuje se **s** hanbou, nouzí a churavostí. Kmp. — **odkud.** Stěhoval se **ze** vsi do města. Ros. Stěhoval se z jedné čtvrti do jiné (v Praze). Us. S. se z Jerusalema. BO.

Stěhovavosť, i, f., die Wanderlust. Krok. I. c. 157.

Stěhovavý = *kdo se rád stěhuje*, migratorisch, wandernd, wanderlustig. Šf. S. pták, der Zugvogel, Nz., kobylky, wandernde Heuschrecken, Dch., ryby (losos, úhoř, vyza). S. a Ž. S. buňky, Wanderzellen. Nz. lk.

Stěhovné, ého, n., das Abfahrtsgeld. Ms. Vz Stěhovní.

Stěhovní, ího, m., der Transitozoll. S. od těch, kteří by toliko skrz města tovačovská jeli. Gl. 323.

Stěhovný = *stěhovavý*. Nz.

Stěhula, y, m., osob. jm. Šd.

Stěch, a, m., osob. jm. Šd.

Stechas, *Stoechas*, u, m., stoechas, das Stechaskraut. V.

Stechiometrie, e, f. Vz Stoechiometrie.

Stěchov, a, m., ves u Kunštátu na Mor. Tč.

Stěchovice, dle Budějovice, ves u Strakonic. Vz S. N.

Stěchu, zastr. = *stali*. Kat.

Steifrock, něm., *škrobená sukně*.

Steiger, něm., v hornictví, vz Horolez.

Steilküste, něm., felsige Küste, pobřeží skalnaté. Š. a Ž.

Steinwürfelpflaster, něm., *dlažba z kamenných kostek*. Zk.

Stejciti, il, en, ení. — **co** = *najíti, vyhledati*, finden, aufsuchen, ausstöbern. Rk.

Stejka, y, f., Stutten, ves u Jindřichova Hradce. Pl.

Stejnák, a, m., cilicaea, kývoš. Krok. II. 246.

Stejnaký = *stejný*. U Olom. Šd.
Stejně = *rovně, zároveň, jednako*, gleich, auf gleiche Weise; zugleich. D. S. jsou bohati; s. smýšleti, zníti, D., postupovati atd. Dch. Mně je to s. Us. Dch. Stejně vysoký, vzdálený. Rst. 495. — **S.** = *pořád*, immer-, fortwährend. Mor. a slez. Klda., Mtl., Klš.
Stejnec, nce, m., der Doppelgänger. Šm.
Stejnice, e, f. = *křivá čára, která povstává, když se kužel rovnoběžně k jeho straně प्रořízne, parabola*, die Parabel. Sedl.
Stejničník, u, m. = těleso, které by povstalo, kdyby stejnice otáčela se okolo hřídele svého, stopy hnutí svého zůstavujíc, paraboloides. Sedl. Geom. 21.
Stejničný, parabolisch. S. oblouky.
Stejnina, y, f. = *stejnost*, die Gleichheit. — V math. rozličné vyznačení též veličiny, die Gleichung a : b = c : d. S-nu rušiti.
Stejninář, e, m., der Algebraist. Jg.
Stejninářský, algebraisch. Jg.
Stejninářství, n., die Algebra. Sedl. Geom. 24.
Stejnítko, a, n., das Gleichheitszeichen (=). Sedl. Geom. 19.
Stejnobarvý, stejnobarevný, concolor, gleichfärbig.
Stejnoběžný, homotropus, gleichläufig. Rst. 495. S. věta (parallelní). Sš. J. 13.
Stejnobytně, *ὁμοουσίως*. Kristus spíše přede všelikým tvorem z bytnosti boží s. pošel. Sš. II. 198.
Stejnobytnosť, i, f., die Homousie. Rk.
Stejnobytný = *spolu- n. soubytný*. Pleť ta následuje s-ných pudů. Sš. II. 60. — **s kým**. S bohem s-bytný jest. Sš. J. 140. (Hý.).
Stejnocennosť, i, f., die Gleichwerthung. Šm.
Stejnocenný, gleichwerthig. Dch. Ne jakoby za přisluhování svátostmi a věcmi duchovními odplata s-ná se dáti mohla. Sš. II. 334.
Stejnocitovati, sympathisiren. D.
Stejnočasně = *současně*, gleichzeitig. Šf.
Stejnočasý, *stejnodobý*, simultaneus, gleichzeitig. Rst. 495. S. vracování. Krok. S. rostliny, homogamia. Rostl.
Stejnočetný, stejnočíslý, numero aequalis, gleichzählig. Rst. 495.
Stejnočiniti, il, ěn, ění, gleich wirken. Rostl. I. 173. a.
Stejnočitek, tku, m. *(lépe: soucit*, Jg.), die Sympathie. D.
Stejnodílnosť, i, f., die Gleichtheiligkeit. Zlob.
Stejnodílý, aequalis, gleichgross, gleichgestaltet. Rst. 495.
Stejnodlouhosť, i, f., die Gleichheit der Länge. Krok.
Stejnodlouhý, gleichlang. S. strany. Krok.
Stejnodobně = *stejnou dobou*, gleichzeitig. Kristus s. chrámem, dveřmi a stavitelem jest. Sš. II. 101. (Hý.).
Stejnodobý, gleichzeitig; gleichförmig. S. rychlosť. Příčestí *καθαρίσας* (očistiv) je s-bé se slovem *ἁγιάσῃ* (posvětil); Příčestí *pokoj učiniv* s-bé je se slovem *usmířil*. Sš. II. 133., 201. Cf. Stejnočasý.
Stejnodruhý, stejnodružný = *stejnorodý*, gleichartig. S. les. Um. les. II. 58.
Stejnoduší, n. = *stejnomyslnosť*, aequus animus. S. pílili obzvláště Pythagoreovci. Sš. II. 171. (Hý.).
Stejnohlas, u, m., **stejnohlasí**, n., **stejnohlasnosť**, i, f. = *stejnozvuk, stejnozvučnosť*, der Gleichlaut. Nz., D.
Stejnohlasý, gleichlautend, harmonisch. Hd.
Stejnohlativosť, i, f., der Isomorphismus. Šm.
Stejnohranný, gleichkantig. S. rohy. Krok.
Stejnochylný, orthotropus, geradeläufig, když kel leží v ose semenové nebo alespoň rovnoběžně. Rst. 495.
Stejnojaký = *jednostejný*, gleichförmig. Nz.
Stejnojmennosť, i, f., die Gleichnamigkeit. Nz.
Stejnojmenný, gleichnamig, homonym, gleichbenannt. Nz. S. řeka, Sš. Sk. 283., výsledek. Stč. Alg. 24. S. slovo (homonymum), které různé věci označuje: rak (zvíře a nemoc), hvozd (les a sušírna sladová), kohoutek (pták, část ručnice, sudu atd.). Brt. V math.: členy stejno- n. soujmenné (první a třetí, druhý a čtvrtý člen ku př. *a* $\bar{u}$: *b* zl. = *c* $\bar{u}$: *x* zl. (n. lépe: *a* $\bar{u}$: *b* zl. × *c* $\bar{u}$), korrespondirend, ähnlichliegend, *stejnolehlý*. Vz Nz. 151. b. S-né učiniti = ve stejné jméno, v též jméno uvésti. Nz.
Stejnok, u, m., homalium. Rostl. 315.
Stejnoklonný, isoklinisch. Šm.
Stejnokmenný, stammgenosslich. Šm.
Stejnokovitý. S. rostliny, homalineae. Vz Rst. 315.
Stejnokročný, -kroký, gleichschreitend. Presl. Chym. 122.
Stejnokroj, e, m., die Uniform. Sokolové mají s. Dch.
Stejnokrok, u, m., die Gleichheit der Schritte. Dch.
Stejnokvět, u, m., exoacantha. Rostl. I. 259. b.
Stejnokvětka, y, f., podolobium. Rostl. I. 229. a.
Stejnolehlý, ähnlichliegend, gleichliegend, homolog. S. struna, úhel. Sedl.
Stejnoletý, gleichalterig. Us. Dch.
Stejnomak, a, m., parandra, hmyz. Krok. II. 256.
Stejnomanželný, homogamus, gleichehig; květenství z květů stejného pohlaví, buď samých obojakých, *s-né jednoložné*, ku př. úbor bodláku, buď jenom ze samčích nebo samičích, *s-né dvojložné*, na př. úbory protěže dvoudomé. Rst. 495.
Stejnomatec, tce, m., Königit, nerost. Miner.
Stejnoměrně, gleichmässig. Stč. Alg. 147.
Stejnoměrnosť, i, f., das Gleichmass, die Gleichmässigkeit. Nz., Dch.
Stejnoměrný, gleichmässig, homogen. Stč.; často chybně m.: *rovnoběžný*.
Stejnomínivý = *stejného mínění jsoucí*, von gleicher Gesinnung, Ansicht, Meinung. Sš. I. 163.
Stejnomíra, y, f. = *stejnoměrnosť*. Šm.
Stejnomluv, u, m., vz Tautologie.

Stejnomocenství, -**stvo**, a, n., aequivalentia. Pr. Chym. 15. Vz Stejnomocnina.

Stejnomocnina, y, f., das Aequivalent. Šm.

Stejnomocný, aequivalent, isodynamisch, gleichmächtig. Šm.

Stejnomyslnosť, i, f., der Gleichmuth, Gleichsinn. Jg., D.

Stejnomyslný, gleichmüthig. D., Us. Žádného nemám tak s-ho. Šš. II. 170.

Stejnonohý, gleichfüssig. S-zí, isopoda, die Asseln. Vz Stejnonožec. S. N. — S., gleichfüssig, v bot. S. kel, jednoděložní, jehož kořínek ztloušťí dělohy, sedící na konci kle na př. u ďablíka, dosny. Rst. 496.

Stejnonožec, žce, m., vz Stejnonohý. S-ci jsou korýši těla ploského: 1. berušky a) vodní, asellidae, b) zemní, oniscidae; 2. svinky. Vz Frč. 101.

Stejnoobratný, orthotropus, geradewendig, geradeläufig, když na vajéčku pup a tytlík na témž místě jsou a když ústí jeho zrovna naproti umístěno ku př. ořech vlaský. Rst. 496.

Stejnopádnosť, i, f., das Homoeptoton. Nz.

Stejnopis, u, m., *spis násobný, spis jiný v táž slova sepsaný*, das Pare einer Urkunde. J. tr.

Stejnoplatný, gleichgeltend.

Stejnoplavně. V tlupy české žene s. Hdk. Lum. V. 258.

Stejnoplochý, gleichflächig. Vz Rst. 496.

Stejnopočetný, gleichzählig. Rst. 496.

Stejnopočtý, gleichzählig. Šm.

Stejnopráví, n. = *stejné právo*, Gleichberechtigung. Podlé zásad křesťanského všech národů s. Šš. Sk. 249.

Stejnoprávnosť, i, f. = *rovnoprávnosť*, die Gleichberechtigung. S-sti pohanů ohledem přijmutí do říše messiášovy uznati nechtěli. Šš. Sk. 136.

Stejnořadí, n., der Parallelismus. S. nedoměrné. Šš. J. 229. (Hý.).

Stejnořadý = parallelní, parallel. Leč jiní praví, že důkazů dvou s-dých tu není. Šš. J. 229.

Stejnoramenník, a, m., der Gleicharmige.

Stejnoramenný, gleicharmig, gleichschenkelig. S. trojhran. Sedl.

Stejnorodnosť, **stejnorodosť**, i, f., die Ebenbürtigkeit; der Parallelismus. Šm.

Stejnorodný, -**rodý** = *jednorodý, téhož rodu*, ebenbürtig, gleichartig, gleichgeschlechtig, homogen, parallel. S-dí bratři. Hdk. Lum. V. 241. Participium . . . je s-dé s přičestími předešlými. Šš. II. 132. S. čísla, díly, členové, hmota. Stč. Alg. 50., 88. — **v čem**. Nejenom lidé v církvi Kristově, nýbrž veškeré pohanstvo také v té věci sobě vespolek a Kristovi s-dí jsou. Šš. II. 136.

Stejnorozenec, nce, m., der Zwilling.

Stejnorožák, a, m., lupa, korýš krátkoocasý. Krok. II. 246.

Stejnorychlý, gleichgeschwind. Sedl.

Stejnoskladnosť, i, f., similiter desinens. Nz.

Stejnosloví, n., die Paronymik. Šm.

Stejnosměrý, directus, gleichwendig. Vz Rst. 496.

Stejnosť, i, f., jindy a na Slov. posud *stajnosť = rovnosť*, die Gleichheit, Gleichförmigkeit. Jg. Ustříhni to do s-sti; rovnati něco do s-sti; klásti polínka do s-sti. Us. Dch. Objevují se ve slovenčině některé s-ti. Šb. Velmi vhodně vytýká Petr s. prostředku ku spáse u pohanů i u židů. Šš. Sk. 179. Strany přísloví vz Baba, Barva, Bodmo, Brašna, Brdo, Břich, Cibule, Čert, Čtverák, Duchna, Dychánek, Dýchati, Hnízdo, Chléb, Chodec. Chud, Jednuška, Kámen, Kejdy, Kobza, Kolovrátek, Kopyto, Kůl, Kvítí, Lín, Louka, Nákovadlo, Nemoc, Nota, Osmnáct, Otrhaný, Pec, Pekař, Pes, Pěšky, Pištec, Pleš, Provaz, Pytel, Ruh, Ruka, Rukáv, Sláma, Snopek, Střihnouti, Struna, Šíti, Tma, Trefiti, Zpívati, Zub.

Stejnostání, n., der Stillstand. Šm.

Stejnostopý, gleichfüssig, gleichschenkelig. Sm.

Stejnostranný, gleichseitig. S. tříhraník, jehlanec. Sedl. V bot. gleichwendig. Rst. 496.

Stejnostrastný = *podobnopodtrpný, podobně strádatelný*, ähnlich leidensfähig. S. lidé. Šš. Sk. 170. Vz Podobnostradatelný.

Stejnostrofný = *stejnosložný*. S. báseň, das Monostrophon. Nz.

Stejnostupní, gleichgradig. Us. Dch.

Stejnošmat, u, m., isostoma. Rstp. 968.

Stejnota, y, f. = *stejnosť*, die Gleichheit, Identität. S. odkázaných věcí. Šš. L. 200.

Stejnotěl, a, m., eryx, had užovkovitý. Krok. I. 129. c.

Stejnotina, y, f., das Aequivalent. Šm.

Stejnotrojek, jku, m., nerost, der Steinmannit. Šm.

Stejnotváření, n., die Gleichbildung, Konformation. Šm.

Stejnotvařenství, n., die Gleichförmigkeit. Miner., Šm.

Stejnotvárnosť, i, f., der Isomorphismus. S. N.

Stejnotvarý, gleichförmig. Vz Rst. 496.

Stejnoudák, a, m., alphaeus, korýš. Krok.

Stejnoúhelný, **stejnoúhlý**, gleichwinkelig, gleicheckig, isogonisch. S. mnohoúhelník. Sedl.

Stejnoušetný = *stejných uštů*. S. pachadelník. Rostl. III. 6. a., 66.

Stejnováha, y, f., das Gleichgewicht. Šm.

Stejnováhosť, i, f. = *stejná vážnosť či autorita*. S. jeho (Pavlovu) s jiných apoštolův úřadem prokázati. Šš. II. 4.

Stejnováhý, gleichen Gewichtes. Vz Stejnovážný. Šm.

Stejnovážný, gleichgeachtet, gleichgewichtig. S. svědek. Šš. II. 12.

Stejnoveliký, gleich gross. Šm.

Stejnověrec, rce, m., der Glaubensgenosse. Šm., Šd.

Stejnověrý, gleichen Glaubens. Rk.

Stejnoznačně, synonym. Duch výše stojí než duše, ač tuto na sebe s. dopadají. Šš. L. 22. (Hý.).

Stejnoznačný = synonym. Jiní slova ta za s-ná berou. Šš. L. 69. Dva členové této věty s-ční jsou. Šš. Ž. 73. (Hý.).

Stejnozpodečný, mit gleicher Basis. S. listy. Rst. 496.

Stejnozub, u, m., leskea, die Leskee. Rstp. 1799.

Stejnozvučí, n., paronomasia, annominace, vz tato slova. Napodobiti s. slov řeckých. Šš. I. 336.

Stejnozvučnosť, i, f., der Einklang, die Harmonie. D.

Stejnozvučný, **stejnozvuký** = *jednozvučný*, gleichtönig, harmonisch. D., Šm. V řečtině slova φθόνος a φόνος stejnozvuká jsou. Šš. II. 62. (Hý.).

Stejnozvuk, u, m., der Gleichklang. Šm.

Stejnozvukosť, i, f., der Einklang, die Harmonie. Šm.

Stejnozvuký, vz Stejnozvučný.

Stejnucha, y, f., ossaea. Rstp. 573.

Stejný (ze stajný, vz o tom v Gb. Hl. 57.); *stejen, jna, jno* = *jeden jako druhý, rovný*, gleich. O rozdílu mezi slovy *Stejný* a *Rovný* vz Rovný. Stejný způsob, barva, zvuk, niť, pořádek, Us., míra (**lépe**: rovná, vz Rovný), mysl (neměnící se, pokojná). D. Míti s někým s-ý díl; Výsledek byl s-ný. Us. Dch. Ustavičně meleš stejnou. Šml. Býti s-ného způsobu, s-ného znění; v stejná (táž) slova sepsaný. J. tr. Majdalenku nesou štyry panny stejný a Matouška vedou kati do vězení. Sš. P. 137. Stejným, podobným způsobem. Lidé stejného druhu. D. My jsme stejní. Ros. Po stejných dílech. D. Stejnou (rovnou) měrou odměřovati. J. tr. Stejnou pokutu nésti. Stejného mínění býti. Skutečné uznání s-ho s prvoapoštoly práva a s-né s nimi váhy v církevních věcech; Na stejném místě v listu k Římanům; Což sice na s-no vychází; Židé ti s-ných práv s jinými zeměmi užívali; Zákon mravů věčen, neproměněn a pro všecky lidi a časy roven a stejen ostává; Kristus jsa stejné s otcem moci; Na s-no vychoditi, vycházeti. Sš. II. 22., 41., 257., Sk. 72., 179., J. 14., 150. (Hý.). Stejným lékem s-ný bol se léčí. Šš. Bs. 217. Strany **pořekadel** vz Hoďmo, Pěšky, Sláma, Stejnosť. Lidé stejné povahy, vz o tom strany **pořekadel** Podobný. — **v čem.** S. ve svém způsobu. Us. Moudrosť lidská vezdy sobě rovna a stejna v té straně jest. Šš. I. 166. — **komu nač.** Na výšku jsou si stejní. D. — **čím.** Jsou-li samohlásky nestejny zněním. Bž. 27.

1. **Stejskal**, vz Stýskal.

2. **Stejskal**, a, m., ves u Plzně.

Stejskati, vz Stesknouti.

Stejšť, ě, f., něm. Teschen, ves u Telče. PL.

Stek, u, m. = *útok*, der Sturm. — **S.** = *vztek*. Us.

1. **Stěk, stek**, u, m. = *stečení* (vody), der Abfluss, Ablauf.

2. **Stěk, setěk**, u, m., **stěka, setěka**, y, f. = *stékání*, der Zusammenfluss, das Zusammenkommen. Tu setěku bych rád viděl, až se všichni sejdou. Us. u Petrovic. Dch.

Stékati, vz Stéci.

Stěklec, kelce, m. = *bolehlav*. U Opav. Pk.

Steklík, a, m., *lépe*: *vzteklík*, ein Wüthender. Jg.

Steklina, y, f., *co steklo*, der Zusammenfluss. S. na svíčce, der Zacken. D. — **S.**, *lépe*: *vzteklina*.

Stekliník, Stekník, a, m., něm. Stecknitz, ves v Žatecku. Vz S. N.

Steklosť, i, f., der Zusammenfluss. Jg. — **S.**, *lépe*: *vzteklosť*. Vz toto.

Steklý = *který stekl*, zusammengeflossen. — **kam**: voda v rybník s. Us. — **S.**, *lépe*: *vzteklý*.

Steknice, e, f., řeka nad Hamburkem. Pal. I. 112.

Stekuouti, knul a kl, ut, utí; *stýkati* = *sevříti*, zusammenthun, schliessen. — **co jak dlouho.** Ani celou noc jsem nestekl oka (nezamhouřil). Us. — **S.** = *stačiti, vystačiti*, genügen. Kaj (kam) to stekne? Slez. Šd., Klš. — **S. se**, *lépe*: *vzteknouti se*. — **S.**, vz Stéci.

Stěkot, u, m., der Angriff, zastr. Pulk.

Steku, vz Stéci.

Stel, u, m. = *stelivo*, die Streu. Na Mor. a ve Slez. Mtl. Šd.

Stelčoves, vsi, f., ves u Středokluk. PL.

Stělený; *-en, a, o*, verkörpert, erzeugt. Vz Stěliti. Jimiž jsúce stělena. Výb. II. 18. 22.

Stělesněti, ěl, ění = *tělesným se státi*, körperlich werden, verkörpern. **Jg.**

Stělesniti, il, ěn, ění = *tělesným učiniti*, verkörpern. — **co.** Krok.

Stelina, y, f., na Slov. = *tyčka*, die Stange. Us.

Stelík, a, m., osob. jm. Šd.

Steliště, ě, n. = *okoliště, červiště, ochrd*, der Schoberflecken, die Scheibe. Jg.

Steliti se, il, ení. Kráva se stelila (= otelila se). Us. Č.

Stěliti, il, en, ení; *stělovati* = *v jedno tělo spojiti*, zu einem Körper, zu einer Masse machen, verbinden, erzeugen. Jg. — **co s čím.** Stěl to s máslem a solí (kořen štěvíka koňského). Ras. Smíchej jedno s druhým a stěl. V.

Stelivo, a, n. = *čím se stele, sláma, hrabanina, strouhanka, jehličí, stlaní, podstélka*, die Streu. D., Pt. S. ze *stl* ve stláti. Gb. Hl. 146. Příp. *-ivo*. Mkl. B. 225. Vz KP. III. 334. U Opav. stělivo. Klš. Sláma ku stelivu. Vrat. Jíti do lesa na s. (na jehličí, listy opadané). S. hlinité.

Stélka, y, f., veškeré pletivo rostlin bezcévných a bezlistých mimo to, v němž se děje tvoření buněk rozplemeňovacích čili výtrusu, thallus, das Lager. Vz S. N. S., podložka z útlých vláknitých buněk utkaná, kteráž slove *podhoubí*, mycelium, das Wurzelgeflecht. Kk. 72. S., hlavní díl lišejníkův a řasovitých, nesoucí ústroje rozplemeňovací a příčepky. S. blanovitá, čepelovitá, huspěninatá, chřásťovitá, jinorodá, jinovrstvá, kouskatá, klukovitá, lodyhovatá, niťovitá, niťovitelá, práchovitá, rozkouskovaná, různobarvá, strupovitá, stejnorodá, stejnovrstvá, zčepelovatělá, zlodyhovatělá, zniťovatělá. Vz Rst. 496. — **S.** = *tenký podšev*, die Halb-, Einlag-, Brandsohle. Šp.

Stélkatý. S. rostliny, thallophyta, Lagerpflanzen, rostl. bunečné a bezlisté hl. houby, řasy a lišejníky. Vz S. N., Čl., Kk. 68.

Stelkovice, e, f., das Brandsohlenleder. Šp.

Stélkový, thallodus, lagerartig = ku stélce náležející n. složený. Rst. 211.

Stelnosť, i, f., die Trächtigkeit der Kuh. Zlob.

Stelný = *březí*, trächtig. Kráva stelná. Kom. Kráva ještě nestelná. Kom. Máti jí poslala štyry krávy s-né. Sš. P. 130. — **S.**, *telná, otelená, tele mající.* Ros.

Stěměchy, dle Dolany, Stěměch, ves u Třebíče. Tč.

Stemniti, il, ěn, ění, verdunkeln. — **co čím:** pokoj záslonami.

Stempel (něm.), v obec. mluvě štempl, plu, m. = *kolek.*

Sten, u, m., *stenání*, das Stöhnen, Seufzen. Dch. Dva měsíce tekou vody, dva měsíce trvá proudný sten = sten proudu. Hdk. v Osv. 1880.

Stěň, i, f., zastr. = stín. Leg., Boč. Vz Stín.

Stěna, y, f., **stěnka, stínka.** Šp. Strsl. stěna murus, sr. got. stains a lit. sěna. Mkl. B. 117. — **S.**, *břevno, z jakéhož srub se dělá*, der Stamm, Balken. Tesař stěny pořádá. Kom. Provazem stěnu táhnouti (1505). — **S.**, *zeď prostor nějaký obmezující*, die Wand. V. S. z hlíny, dřevená, kamenná, zděná, hlavní, prostřední, poboční, příční (přehrada, příčka), D., zadní, podélná (Längenwand), vedlejší (příčná), S. a Ž., bílená, malovaná, čalouny okrášlená. Pt. S. španělská (plátěná, papírová), spanische Wand, ochranná, Schutz-, předpražní (štít ve mlýně), die Spund-. Us. S. buničná n. buňková, die Zellenwand. Šp. *S. v dolech*, stěnový předek, stěnová poruba, der Streb, Stoss. S. dovrchní, schwebender Streb o. Stoss, kosná, diagonaler Streb (Stoss), směrná, streichender Streb, ležatá, liegender S.; s-ny přímé, der Stossbau, Seigerverhau, ústupné, absätzige Streben, výstupné, firstenartige Streben (Stosse), sestupné, strossenartige Streben, výstupkové, Firsten, sestupkové (sestupky), Strossen, Sohlstrossen. Hř. O stěnu se opříti. D. I muška na stěně ho mýlí. Vlasy své ruje hlavou o stěnu bil. V. Jako slepí stěn se makají. Sych. Stěnou něco přehraditi. Us. Zbledl co s. (vz Leknutí). Č. Bledý jako s. Dch. Pole s-ny; s. se loupá, olupuje se, blättert sich ab. Us. Dch. Vidí skrze s-nu (má sokolí oči, vše vidí). Km. Sto stěn (interj.)! U Nivnice. Kch. Byť to bylo z ulice uvržieno, žeby nebylo mohlo tak přijíti k samej s-ně jakož leželo; Toť já teprv vidím, že ty kladeš pod hlavu od s-ny (an der Wandseite) klíče. NB. Tč. 85., 118. Biti bude tebe Bůh, s-no obílená (pokrytče, licoměrníku). Sš. Sk. 257. Hazalo ním po kostele, od oltaťa ež ku stěně; Dy tu najmladši vydaval, hole stěny jí věnoval; Ženichovy s-ny velice pršíja, když ich nevěstiny ruce neličíja; A jak ja ho zastanu (postihnu), piznu (uhodím) ja jim o stěnu a on musi mašírovać, ja u ni zůstanu. Sš. P. 28., 118., 487, 626. (Tč.). Ten má krásen učiniti ten dóm, prostra na podlahu viery pokoru a ostra čtyři stěny naděje čtyřmi ctnostmi; A ztepu z domu Joroboam až do toho, co ští na stěnu t. každého pacholika i psa. Hus II. 422., I. 447. (Tč.). Kdo slyší za sťanů, uslyší ťaťanů. Slez. Tč. Jakoby za stěnu zastoupil. Vz Zmizení. Č. Jakoby stěně mluvil (o zarputilých). Ros. Hrách házeti (metati) na stěnu (marně mluviti, pracovati). Š. a Ž. Jest platno, co by na stěnu hrách sypal (házel). Us. Nepiš čerta na stěně, sám se on namaluje. Bojí se smrti, jako obrazu na stěně. Prov. Jg. Stěnu vyznamenati (v lese meze určiti, pokud se má porážeti). — **S.** = *strana tělesa*, die Seitenfläche. S. kopyta koňského. Ja. Stěna bubliny, die Blasenwand, kotle. Šp. S. měchýřová, Blasenwand, f., hrudní, die Brustwand. Nz. lk. Stěna lodní, die Schiffswand. Us. — **S.** *hory* = kolmé nebo velmi příkré úbočí hory, vz Hora. Cf. Stráň. — **S.**, *řada nastavených sítí*, die Wand. Sp. — **S.** *v bot.* = povrch obplodí vnějšný a vnitřní. Rst. 496. — **S.**, *žebra zrušené zvěři.* Šp.

Stenati = *vzdychati, stonati*, stöhnen, seufzen. S., skr. koř. stan, στέν-ω, lit. sten-u, gemere. Schl. Lit. stenėti, prus. stinons, stind. stan, stanati. Mkl. L. 11. S. vedlé stonati. Mkl. L. 18. — **jak proč.** Jaz steniu sirdečenstviem. St. skl. V. 220. Zastena pláčem holubiným. Rkk. S. hořem velikým. Z. — **kde.** V komůrce stenala a hořce plakala. Stená země **pod** útěží Uhrů. Hdk. Lum V. 243. Sama bezrozumná příroda pod břemenem hříchu Adamova stená. Sš. I. 63.

Stenava řeka. Tk. I. 625.

Stenavý, ächzend, stöhnend. Dch.

Stenčeti, el, ení = *tenkým se státi*, dünn werden. V. Obilé vsatá velmi ztenčela. Háj.

Stenčiti, il, en, ení; *stenčívati, stenčovati.* V. **S.** = *tenkým učiniti*, dünn machen; *zmenšiti*, verkleinern; *nic neváźiti*, herabsetzen (V.); *vymlouvati*, entschuldigen. — **co:** niť, prkno, své jmění, D., něčí nešlechetnosti (omlouvati), V., své hříchy. Plk. — **se** = *ztenčeti.* V. — **co komu:** příjmy (menší učiniti). Us. — **co jak.** Mosaz **na** plíšky s. se nemůže. Kom. — **co čím:** pilníkem.

Stenčování, n., vz Stenčiti. S. samohlásek záleží v tom, že je seslabujeme měníce široké v úzké a plné v polohlásky (v slabé samohlásky), kteréžto pak rády zanikají. Vz A, E, É, I, O, U, Y.

Stenec, nce, m. = místo, kudy se z konírny vychází. Db.

Stěněř, e, m., *nosál, nosák, nosatec, špic*, die Spitzhaue. Šp.

Stěnice, e, f., **štěnice, stinka, ploštice, plošťka,** Jg., v již. Čech. *štinka.* Kts. S. od *stěna*, že v stěnách obyčejně se zdržují. Ros. S., membranacei, mají tělo velmi ploské, die Wanzen. S. obecná n. stinka, acanthia lectularia; dubová, aradus corticalis. Vz Frč. 140. Vz Stínka. Voda pro stěnice. D. S. do díry, za rám (obrazu) atd. zalezla. S. hledati, hmyzovým práškem hubiti, lojem zamazati atd. S. štípá. — **S.** = *člověk jiné obtěžující.* Us. Vrů. — **S.,** Steinhübel, ves u Přibyslavi.

Stěnicovatý, *-ovitý*, wanzig.

Stěničník, u, m., bylina, parietaria, helcine, *den a noc, ročník, sv. Petra kořenní.* Reš. — **S.** *okoličnatý*, iberis umbellata, doldige Schleifenblume, *penížek menší.* Jg., Rostl. 77., Čl. 18., Kk. 215., Čl. Kv. 349., Slb. 703. — **S.**, *smrdovník*, cimifuga, das Wanzenkraut. Sm.

Stěnidlo, stěnítko, *lépe* než: *stínidlo, stínítko.* Brs. 2. vyd. 225. Vz tato slova.

Stenír, e, m., *sloup u lešení*, der Rüstbaum, Gerüstbaum. Nz. S. při stavbách dlouhý neotesaný trám zapuštěný do země v přiměřené dálce ode zdi, aby nesl lešení. Vz KP. I. 105.

Stěnka, y, f. = *malá stěna*, kleine Wand. — **S.** = *modřina*, das Blaumahl. Nz. lk. — **S.**, die Gartenmauer. Leží za s-kou; Povylézali na s-ky, aby mohli viděti. Mor. Šd. **S.** = *krytý násep před domem.* Slov. Dbš. 36. — **S.** = *stinka.* Slov.

Stěnkov, a, m., Stienkow, ves u Třebechovic. PL.

Stěnkovati, stenkovati = *obruborati*, säumen. Ros.

Stěnný = *ku stěně se vztahující*, Wand-. S. skuliny, Jg., svícen, Dch., šíř. BO. S. (obvodný) proud, der Wandungsstrom. Nz. lk.

Stěnoborce, e, m., der Kulissenreisser. Šm.

Stenograf, a, m., Stenograph, m.

Stenografický, stenographisch. S. zápisky.

Stenografie, e, f., z řec., *těsnopis, rychlopis*, die Stenographie = umění psáti způsobem co možná nejkratším a počtem znaků co nejmenším, aby se ušetřilo místa a času. S. řecká, římská, anglická, francouzská, italská, švédská, Gabelsbergrova, Stolzova. Vz S. N.

Stenografovati, stenographiren. — **co:** něčí řeč. Us. — **kde:** ve sněmovně. Us.

Stěnolez, a, m., *šoupálek*, pták, der Mauerläufer. Rk.

Stěnomalba, y, f., das Wandgemälde, Fresko. Šm.

Stěnomalíř, e, m., der Freskomaler. Rk.

Stěnoobraz, u, m., das Wandbild. Šm.

Stěnos, a, m., osob. jm. 1450.

Stěnosemenný. S. rostliny, parietales. S. N.

Stěnosvícen, cnu, m., der Wandleuchter. Šm.

Stenot, u, m. = stenání.

Stěnování, n., *dobývání stěnové n. stěnami v dolech*, der Strebbau. S. napředující, zpátečné, směrné, dovrchní, kosné, úpadní, přímé, ústupné, výstupné, výstupkové, sestupné, sestupkové, odrubové. Hř.

Stěnový, *od stěny*, Wand-. S. hodiny. Techn. S. dobývání (= stěnování), der Strebbau. Hř., Bc. Vz Stěnování. S. provětrání. — **S.**, *trámový, kládový*, überklafterig. S. strom (ze kterého stěny býti mohou). Jg.

Stentando, *váhavě, zdrženlivě*, v hudbě. S. N.

Stentato = *toužebně*, v hud.; *nuceně* v malířství. S. N.

Stentor, a, m., hlasatel řecký před Trojou (za trojské války) mající velmi silný hlas tak, že 50 mužů překřičel.

Stentorní hlas = velmi silný. Vz Stentor. S. N.

Stěny, pl., f., pásmo hor krkonošských mezi Policí a Broumovem. S. N., Tk. I. 625., III. 90.

Step, i, f., **lépe** než: *stepa.* Jg., Brs. 2. vyd. 7. Vz Země. S. = krajina neobydlená lidmi, bezlesá. D. S., z rus., rozlehlá pláně travou porostlá, Rk., travnatá nížina, die Grasebene, die Steppe. S. N. S. vysoká (Hoch-), nízká (Tief-), travná (Gras-); savany či prérie (pampy, ljany), lesnatá (lesatá, selvy, v sev. Rusi uzmani, Waldsteppe). Š. a Ž.

Stepati, stepám a stepu; *stepávati* = *stlouci*, zusammenschlagen; *zabiti*. — **co, koho.** Ten ho stepal. S. nepřítele. Troj. Až někdo stepe tvé kosti. Mast. v. 193. Bozi chtějú stepati Vlaslav. Rkk. 20., Dal. S. dobytek. V. — **koho čím:** přísnými slovy (pokárati).

Stepilosť, Stepilý, vz Ztepilosť atd.

Stepleti, el, ení, *steplívati*, warm werden. Us.

Stepliti, il, en, ení, *steplívati*, warm machen. — **co čím kde.**

Stepní tráva, rostlina, pták, dobytek atd., Steppen-.

Stepokur, a, m. S-rové, pteroclidae, mají podobu holubů. S. kirgizský, syrrhaptes paradoxus. Vz Frč. 351. — **S.**, a, m., *jeřábek stepní*, pterocles, das Sandpflughuhn. Rk.

Stepovati, steppen. — **co čím:** hedvábím.

Stepovatý, steppig, voll Steppen. Šm.

Stepovitý, steppenartig. Šm.

Stepprock, něm., sukně vatovaná, vatýrka. Šp.

Ster, u, m., fr. stère, z řec., das Körpermass. S. činí krychlový metr (ku měření dříví, kamene atd.) nebo 0·147 krychlového sáhu. Vz Míra. **S.** = 1000 litrů.

Stěr, u, m. = *věc na drobno, na prach setřelá.* S. tabáku. Mor. Brt. Ze s-u semence olej se tlačí. Us. Šd.

Stěra, y, f. = *lodní plachta*, das Segel. 1531.

Stěrací káď, der Würztrog.

Stěradlo, a, n., der Vormaischapparat. das Streichholz. Dch.

Stěranky, vz Stírka.

Stěrba, y, m. = *pobuda*, der Herumstreicher. U Rohozné. Všk.

Stěrbavý, o lidech, kteří mají rozštípnutý pysk. V Kunv. Msk.

Sterbina, y, f., myslivna u Březnice. PL.

Stěrek, rku, m. = *zpěrek, omydlík*, ein Stück übriggebliebener Seife. — **S.**, *oškrabek*, Abschabsel.

Steřelosť, i, f., die Verwesung. Jg.

Steřelý = *setlelý*, verwest. Mor. Kd.

Stereografický, *tělesopisný*, stereographisch. Nz.

Stereochromie, e, f., z řec., malba na stěnách vápenných, která nahrazuje malbu na omítce. Vz S. N., KP. IV. 594.

Stereometr, u, m., z řec., nástroj k určování hutnosti hmot rozmělněných, práškovitých. Vz S. N., KP. II. 41., 58.

Stereometrický, z řec., *tělesoměrský*, stereometrisch.

Stereometrie, e, f., z řec., *tělesoměrství, těloměrství*, die Körpermessung. Rk. S. = oddíl elementarní geometrie, jenž má za předmět všeliké veličiny prostorné, pokud neleží v jedné rovině. Die Körpermesskunst. Vz více v S. N.

Stereoskop, u, m., z řec., *tvarozor, tvarojev, tvaromalba*. Rk. S. jest přístroj optický, kterým předměty na obraze nikoli ploché, nýbrž tělesné vidíme, das Stereoskop. Vz více v S. N., KP. II. 163 166

Stereoskopické obrázky, stereoskopische Bilder. KP. II. 164.

Stereotyp, u, m., z řec., *deska ku stálému tisku*, feststehende Druckformen, unbewegliche Buchstaben.

Stereotypie, e, f. = *stálý tisk, tiskařství pomocí stálých obrazců tiskacích*, der Stereotypendruck. Rk. S. záleží v tom, že se původní sazba jednou n. i vícekrát přejme na tenší kovové desky (nyní už také na papír), jimiž pak tisk jako původní sazbou se vykonává. Vz více v S. N., KP. I. 354.

Stereotypovati, stereotypiren, Schriftplatten machen. KP. I. 354.

Steřeti, el, ení = *spráchnivěti* (zastr.), vermodern, verwesen. — **kde**: v hrobě, ve sklepě. Us. Hý.

Sterilní, lat., *neplodný, neúrodný*, unfruchtbar; *hubený, suchý*, gehaltlos. S. N.

Stěřina, y, f. S-ny = rovnoběžné lati žebříku. Kurz.

Steřiti = *tlíti, hníti*, faulen. Us. na Mor. Sk.

Sterka, y, f., hundertguldige Banknote.

Stěrkovice, e, f., polívka ze stěrky, drobenka. Cf. Stěr. Mor. Brt., Sd.

Sterlink, u, m., angl. zákonní mince. Libra sterlinků, mince anglická ve způsobě sovereignů, as 10 zl. 50 kr. rak. měny. Rk.

Sternbergit, u, m., nerost, leštěnec. Vz S. N.

Sternbergka, y, f., sternbergia. Rostl. I. 268. b.

Sterník, u, m., stepa, zastr. Ms. vodn.

Steronohý, hundertfüssig. Šm.

Sterúz, a, m., ves na Slov. u Dobré vody. Šd.

Sterý, na sta, hunderterlei. S. způsob pracování.

Sterž = *strž*.

Stesati, stesám a steši; *stesávati*, abhauen, abzimmern. — **co čím**: větve sekerou. Us. Vsie po sobě ranami stesasta. Rkk. 12. — **co jak**: dříví na čtyry hrany s. Reg.

Stesk, u, m. = *stýskání*, die Klage. S. sirotka. Č. S. **po** domovu, po otčině, das Heimweh. Pro něco s. vésti, klagen. Sš. Bs. 185. Dostala na to s-ky a byla na to vrtkavá. U Rychn.

Stesklití, il, ení = *zastenati, zastonati duchem, pohnouti se srdečně*, sich betrüben, bangen. — **komu kde**: sobě v duši. — **se komu**. Po veškon čas zbolelo ho neb stesklilo sě mu, že člověka učinil v zemi. (Gen. 6.). Hus I. 335. — **čeho**: života. Výb. I.

Steskno. To mi bylo s. = smutno. Ve Skuhrově. Dbn.

Stesknouti, sknul a skl, utí; *stýskati*, stýskám a stýšti; *stýskávati sobě, si* = *teskliti, zarmoutiti se*, sich grämen, sich betrüben, unzufrieden o. überdrüssig sein, bangen; *naříkati, stěžovati si, bědovati*, sich beschweren, jammern; *neosobně* = *jest mi, tobě, nám atd. teskno, obtížno*, bange sein, überdrüssig sein o. werden; *jest mi dlouhý čas*, ich habe lange Weile. Jg. — **abs.** Ani si nesteskl (neposteskl). Ros. Někdo sobě více stýská, než ho bolí. Ros. — Kom., Br. — Otec stýskal a syn výskal. Č. Šel za ní synéček, vejskal si, dohonil panenku, stejskal si; co pak si synečku stejskáte? snad vy mě v zármutku necháte? Sš. P. 398. — **si s čím**. S. si s cvičením, Reš., s pokrmem, Br., s neduhem, Jel., s úřady, Lom., s pracemi. Dvě kron. Se Samuelem sobě Židé stýskali. V. Aby sobě s ní (s modlitbou) nestýskal. Hus I. 313. — **si v čem**. Abychom si v dobré práci nestekli. Br. — **si po kom**. Stýská si po něm (je smuten pro něho). Ros. — Cyr. — **si na koho, proti komu**. Velmi sobě na něho, proti němu stýská. Ros. S. si na svou sirobu. Sych. S. si na nemoc. Ml. S. si na špatné obchody. Us. Dch. S. si na robotu. Er. P. 93. — **sobě s inft**. S lidem tím pracovati sobě nestýskal. Br. Stesklo se mi dále jíti. Dal. — Solf., Kom. — **se** (*neosobně*) = *jest mi teskno, nelíbí se, jest obtížno*. Jg. — **se komu proč**: pro mdlé tělo. Abychom nezúfali stesknúce sobě pro dlúhosť cesty. Hus I. 333. — **se komu**. Košule, košule, bude se ti stéskať, až se naše šably budó na tě bléskať. Sš. P. 586. Stýská se mi = jest mi teskno; 2. jest mi dlouhý čas. Us. Dám ti, až se ti stesknc. Us. Tu sě stešte čeledi jeho. Dal. 7. Stesklo se jie. Hus III. 196. Tuť se teprv črtu stešče. Žk. 218. — **se komu po kom**. Stýská se mi po něm. Us. Po tobě se mi stýská. Er. P. 119. — **se komu nad čím**. A protož stesklo se mi nad životem mým. Hus I. 283. — **se komu s čím**. Již se jim s tou prací stýská (nelíbí se). Solf. Nikdy se mu s prací nestesklo. Troj. Stýskati si budeš životem mým. V. Nebude se vám s ním stýskati. D. — Br., Háj. — **se komu v čem, kde**. Stýská se mi v něčem. Har., Ben. Stojmírovi knížeti se stýskalo ve vlasti. Brt. S. 4. — **se s inft**. Když se jim dělati stýště. Dh. 87. Stesklo se mi dál jíti. Dal. — V., Kom., Sych. — **komu, si**. I kterak mi srdce stýská (teskli). Koll. Kdiz stiskovasze sobie sirdeze me. Ž. wit. 60. 3. Aj, tak sobě stýskal Pavel. Hus III. 120. Neroď nic stýskati sobě. Kat. 3002. — **si za koho**. Čím sě smutíte sobě stýskajíce za mě? Kat. 3277. — **oč**. Synáčku, ponesme tvé tetce, stýštie o penize. A řekl mi: Ano tak, milý Petře, stýščě sobě. NB. Tč. 198. Nic o to nestýšti sobě. Smil v. 1009. — **si do čeho**: do nesprávné češtiny. Kos. Ol. I. 72. — **si jak**. Steskl sobě stěštěním velikým. BO. — **se komu čeho**: Stýská se mi něčeho (toužím po tom).

Stěsnaný: -án, a, o, gedrängt.

Stěsnati, vz Stěsniti.

Stěsnatina, y, f. = *zúženina*, die Verengung. Vz Rst. 496.

Stěsněc, sence, m., toxicum, hmyz. Krok. II. 255.

Stěsnělý, eng geworden, verengt. Dch.

Stěsnina, y, f., die Klammenge. Dch.

Stěsniti, *stisniti*, il, ěn, ění; *stěsnati, stěsňovati* = *těsným učiniti, súžiti, stisknouti*, einzwängen. — **koho (kde)**. S. někoho v nějaké úžině. Us. Stěsnil mne duch

(v tesknosť, v úzkosť uvedl). Br. — **co kam: do** putny. Us. Dch. — **co komu.** To mi srdce stěsňuje. Dch. A tu teprv pan Jeník hnul vozy a to proto, že sú sobě byli **na** tom kladení vozy velmi stěsnili. Let. 189.

Stěsný = *těsný*, eng. Us. Dch.

Stětánek, nku, m., electron, zastr. Rozk.

Stethoskop, u, m., z řec., *sluchátko ku pozorování tlučení srdce*, das Hörrohr. Vz Schd. II. 363.

Stětí, n., ze *stati* (sťat, vz Stíti) přehlasováním *a* v *e* před *í*. Ht. Das Abhauen. S. větve. Jg. S. hlavy n. jednoduše stětí, die Enthauptung. S. sv. Jana (²⁹/₈). Jg. — Vz Stíti.

Stětín, Ctetín, a, m., ves u Naseverk. PL.

Stez, steze, atd vz Stezka.

Steziště, ě, **stezisko,** a, n. = *špatná stezka*, schlechter Fussweg. Jg.

Stezka, stezička, stezinka, y, f., **stezek,** zku, m. (ve vých. Čechách a na Mor. *stežka, stezčička*; zastar. *stez*, i, *steze*, e, *steza*, y, f. Strsl. stьza ze stьgja, stezka, semita vedlé stignąti, stind. stigh; cf. got. steigan, řecky στείχω, latin. stiga, stigga, Fussweg. Mkl. aL. 112., 129., B. 19., 77., 81. Ze stьg-ja. Gb. Hl. 110.) **S.** = *pěší cesta, chodník, pěšina*, der Fusssteig, -pfad, Steg. Ž. wit. 8. 9. V MV. nepravá glossa. Pa. Pěší s. V. Stezku vysekati. Har. Kdo má právo k vodě, má i k stezce, ale ne k cestě. Brikc. Cěstu učinil stzi hněvu; Tys poznal stzě mé. Žalt. wit. 77. 50., 141. 4. Propuštění cest, stezek, mostu, vody toku. Nar. o h. a k. S. zlatá (cesta česká z Prachatic do Pasova). Vz KP. I. 229. S. přes pole. Er. Pro stezku cesty ať neopouští (pocestný), lečby třený byl chodník. Kom. Křivolakými stezkami obchází (jako kočka okolo horké kaše). Jg. S. klestěná, horská, jezdecká, nahoru; po všech cestách a s-kách. Us. Dch. Ukažte mně stežčenku, kady vezli mó panenku; Můj zlatý tatíčku, ukažte stežčičku; Jdi tam tó stežčičkó, svítí tam slunyčko, matce na srdečko; Dyž pudo (půjdu) stezčičko (. . . ku) přes hory, bojím se zablóděni, dyž pudo stezčičko přes Dunaj, bojím se utopení; Byla je stežčička šlapaná, šla po ní panenka, plakala. Sš. P. 94., 161., 387., 398. (Tč.). Po stézce blíž, po cestě spíš. Prov. Tč. Zhůru stežka, dolů druhá, rozlučme se spolu, milá; Dal bych tobě stezku dláždit, kady pudeš, stezku dláždit dlaždičkama, kady pudeš má Aničko nožičkama; Vod Kostelce stežka hošlapaná všecka, co jo hošlapale, dež maširuvale; K Smolénům je houzká stežka, je zarůstlá travou všecka. Sš. P. 401., 633., 644., 659. (Tč.). Vz Pěšina. — **S.** *ve mlýně*, der Reisebaum. D. — **S.**, *cesta*, iter. Ž. wit. 49. 23. — **S.**, *brousek chleba, zákalec, sražený chléb*. U Bydž. Mý.

Stezkovitý, voll Stege. S. plátno. Us. Jg.

Steznička, y, f. — *stezka*. Nl.

Stezník, stežník, u, m. = stezka. Us. Pouť k smrti jest s. pustými vrcholky vedoucí. Sš. Bs. 206. Dala bech vedlážit stežníček, kde mašíruje šohajíček. Sš. P. 253., Er. P. 180.

Stěž, i, **stežina,** y, f. = *tyč korouhevní*, die Fahnenstange. Šp.

Stěžadlo, a, n., *drabec u pluhu*, das Pflugwetter. D.

Stežeje, e, f. = *veřejný hák (hák u veřejí)*, cardo, die Thürangel, Haspe. V., Bj. Koř. tęg, příp. -ějъ a-eja. Mkl. B. 82., 83. S tím se vším jako dvéře obracejí na stežeji své. Rváč. S-je jsou ve slově *měl listí*. Sš. Mr. 50. Čtyři hrana jsú čtyři ctnosti, v nichž se spravedlivý obracie jako dvéře v s-ji. Hus I. 349. Veřeje mosazné vrzaly na stežejích zazerzavělých. Sych. Obracejí sě dvéře n. vrata na stežeji. Št. N. 171. — **S.** země, nebeská, polední, půlnoční. Us.

Stežejka, y, f., *spona*, okolo niž lze víko atd. otáčeti, jako dvéře okolo veřejí se otáčejí, das Charnir. Vz S. N., Nz.

Stežejnice, e, f. = *stežejní hvězda*, der Polarstern. Bur.

Stežejník, u, m. = *stežejný kruh*, der Polarkreis. Mus. 6. 427.

Stežejný, -ní, *ku stežeji se vztahující*, Thürangel-. — S. kování, der Angelbeschlag. — **S.,** *úhelný*, Polar-. S. hvězda, D., kruh. — **S.,** *základní*, Grund-. S. číslo. D., Rk. S. šlechetnosti; Čtyři s-né ctnosti. Št. N. 171., 201. S. základ, die Hauptgrundlage, stránka věci (hlavní). Dch. S. otázka. Sš. S. žaloba, věc; Chválí tedy Pavel tři stežejné božské ctnosti; S. učenník, apoštol Páně; S. idea; Ctnosti ty s-né jsou. Sš. Mt. 360., II. 8., 238., J. 1., 30., 95., Sk. 122. (Hý.). — **proč.** Nauka s-ná pro úsudek o dobrých skutcích. Sš. Mr. 56. — **kde.** Věc **ve** spáse lidské s-na. Sš. Sk. 25. (Hý.).

Stežejový = *stežejný*. S. ctnosti. Ms. pr. pís.

Stěžen, žnu, **stežeň,** žně, m. (na Slov. *stažeň*) = *strom žezelní*, *žezl*, der Mast-, Schiff-, Segelbaum, Mast. Strsl. stežerъ, srb. stožer. Vz Stožár. Sr. lit. stagaras, stegeris. Stengel. Mkl. aL. 11., 12. Příp. -erъ, Mkl. B. 90., a -ьnь. Mkl. B. 109. S. je buď o jednom kusu nebo ze dvou až tří k sobě nastavených dílů se skládá. Nejdolejší díl stežně — vlastní to stežeň — sedí vždy pevně v trupu, pohyblivé pak díly slovou *tyče* (Stangen), dolejší prostě *tyč*, hořejší pak *zpodní* a *svrchní brámová tyč* (obyčejně bývají obě z jednoho kusu). S. na přídě slove *přední s.* (horvat. prveno jedrilo, Kpk., Fockmast), za ním je *hlavní s.* (horv. veliko jedrilo, Kpk., Gross-) a v zadi je *zadní s.* (Besans-). Je-li loď o dvou stěžních, jmenuje se hlavní s. ten, který je vzadu. V lodi o několika s-ích zovou se stežně pořádkem čísel řadových: první, druhý atd. Kpk. S., který šikmo z hořejšího čela (vz Loď) nad samým klounem vyniká, slove *čelní s.* nebo *čeleň* (Bugspriet). Skládá-li se s. ze tří dílů, slovou tyto díl dolejší, prostřední a krajní. Vítr s. zlámal. S. postaviti. Koš na stěžni. D. Na vrcholu s-žnů jest hromosvod a korouhvička. Kpk. — **S.,** *stožár ve stohu*, die Ruthe. D.

Stěžení, n. = *sešití stehem*. Sal. 166. 30.

Stěžerov, a, m., něm. Fischern, ves v Krumlovsku.

Stěží = *s tíží, s tíhotou, z těžka*, schwerlich. S. sem přijde. Ros. — **S.,** *sotva*, kaum.

Stěží bude doma. Ros. — S. Obrátil se s. (rychle) a utekl. Plác. 280., 282., 406. (C. exc.). Cf. Stěžně.

Stěžina, y, f. = *žerď, tyč*, die Stange. — S., *dřevce, kopí*, die Lanze. S nú protče jmu slabinu. Ms. — Vz Stěž.

1. **Stěžiti**, il, en, ení = *získati, skliditi*, erwerben, werben. — co. Mnoho sena stěžili (sklidili). D. — co kde zač. Co stěžil na trhu za zboží, to propil. Jg. — čím. Kamo takú zbrojí stěžiš (dojdeš, přitáhneš)? St. skl. II. 214.

2. **Stěžiti** = *vystěhovati, stěhovati*, zastr. Dal. 37. 16., Bibl. — se = *stěhovati se, táhnouti se kam, chýliti se, chvátati*. Smil v. 1941. — co kam. Již běžíme, zlú novinu před Lucipera stěžíme. Výb. II. 34. 24.

3. **Stěžiti**, vz Stížiti.

Stežka = *stezka*.

Stěžka, *lépe: z těžka, stěžkem* = s těžkem, schwerlich. Vz Těžko.

Stežkový, kdo bydlí při stežkách. V Kunv. Msk.

Stěžně = *stěží, na kvap*, eilig. S. z Prahy odjel. Žer. Jeden dal mi radu, abych s. jel na Krumlov ku panu Petrovi z Rožmberka a jeho za přímluvu prosil. 1519. St. Uh. I. 111. A král s lidem jízdným je (Rakušany) s. honil. Háj. 1242. 2. Vyslali s. kurýry své. Skl. II. 345., 315. Cf. Stěží.

Stěžné, ého, n., *plat od vystěhování se*, das Abfahrts-, Abzugsgeld. 1544.

Stežník, u, m. = *cestička k vršku (pěšina po rovině)*, ein Fusssteig im Gebirge. Us. v Krkonš. — S. = *stezka*. Smrž. Nové cesty, s-ky na škodu mýtóm dělány býti nemají. Zř. zem. op. a rat. 1562.

Stěžnoví, n., die Bemastung, das Mastenwerk. Sm.

Stěžný, *potřebný, pilný, naschvální*, wichtig. Jg. Přišlo s. poručení. S. psaní. Skl. V. 61. — Ros.

Stěžov, a, m., ves v Příbramsku. Vz S. N., Tk. I. 87.

Stěžovací = *stížný*, Beschwerde-. S. spis. J. tr., právo. Čsk.

Stěžování, n., die Be-, Uiberladung. — S. = *stýskání*, die Klage, Beschwerde. Nic jiného slyšeti není než s. Ros.

Stěžovatel, e, m., der Beschwerdeführer. J. tr.

Stěžovati, vz Stížiti.

Sthenie, e, f., řec., značí *všeobecný stav zdraví*, die Vollkraft, Kraftfülle. — S., *léčivo či elixír*, lék ku zlepšení krve a ku zotavení celého organismu lidského, jejž dryáčníci doporučují. S. N.

Stibaethyl, u, m., Antimontriäthyl, ústrojný radikal, který vznikl sdružením aethylu s antimonem: $(C_4 H_5)_3$. Sb. Vz S. N.

Stibal, **štibal**, *ščibal, štival*, u, m., zastr. = *obuv, druh, střevíců*, eine Art Schuhe. Mz. 312. — Br., V.

Stibatec, tce, m., aesabus, hmyz. Krok. II. 254.

Stíbati, *stíbnouti* = *krčiti, trhati*. — co: ramena. Ehr. — čím: ramenama, zucken. Vid. list. — se. Zajíc se stíbl. Us. u Poličan.

Stibethyl, u, m., Stibäthyl. Nz.

Stibilit, u, m., nerost. Vz S. N.

Stíbiti, il, en, ení = *strčiti*, stecken, einstecken. — co kam. Stib to do kapsy. Nestibej nosu do všeckého. Na Mor. a ve Slez. Tč.

Stibmethyl, **antimontrimethyl**, u, m., ústrojný radikal: $(C_2 H_3)_3$. Sb. Vz S. N.

Stibor, a, m. = Ctibor.

Stiboř, **Ctiboř**, e, m., ves u Počátek. — S. malý a veliký, Klein-, Gross-Schüttüber, vsi u Žandova. PL.

Stibořice, pův. *Ctibořice*, dle Budějovice, něm. Steuberwitz, ves u Opavy. Vz S. N.

Stičany, dle Dolany, Stitschan, ves u Chrudimi. PL.

Stiči, Stitschy, ves u Kralovic; samota u Pelhřimova. PL.

Stička, *lépe: kštička*. Jg.

Stieň, ě, m., zastr. = *stín, skryté místo*. St. skl. V. 174., Kat. 2452.

Stigmatisovati, z lat., smahou (vypáleným znamením) znamenati, brandmarken. Vz S. N.

Stih, u, m., **stiha**, y, f., na Slov. = *čas, chvíle, kdy*, die Musse. Neměti stihu. Stihu si na něco vzíti. Bern. Tak my trojvlasť v jednom stihu objímáme veškeru. Šš. Sm. bs. 33. — S., *spěch*. Když nastal veliký s. (bylo pilno, mnoho práce). Němc. — S., *stíhání*, die Verfolgung. Dch.

Stíhací list, der Steckbrief. Šm.

Stíhač, e, m., der Verfolger. Dch., Č. — S., *kdo se stěhuje*, zastr.

Stíhání, n. S. honné (pronásledování), die Verfolgung. S. někoho, za někým, der Wetteifer. D. Od s. někoho upustiti. Dch. Vz Stíhati.

Stíhaný; *-án, a, o*, verfolgt. — čím: zatykačem s., steckbrieflich verfolgt. Us. Dch. Vz Stíhati.

Stíhatel, e, m., der Verfolger. Us. Č.

Stíhatelka, y, *stíhatelkyně*, ě, f., die Verfolgerin. Jg.

Stíhati, *stihati; stihnouti*, ul, ut, utí a stihl, stižen, ení (stihu, zastr.); *stíhávati* = *honiti*, nachjagen, nachsetzen, einzuholen suchen, verfolgen; *chtíti rovným býti*, nacheifern; *s. rozumem atd. pochopiti*, begreifen, fassen, einsehen; *viniti, v podezření míti*, beschuldigen, Verdacht haben, zumuthen; *trestati*, strafen; *sužovati*, ängstigen; *posuzovati (přísně)*, kritisiren; *postačiti*, klecken; *na Slov. stih (čas) míti*, Musse haben. Jg. Koř. stig, strsl. stignati vedlé stьza, via. Cf. Stezka. Mkl. L. 129. — abs. Keď stihněm (budeme-li čas míti), přiděm. — co, koho: nepřítele, zloděje. D., Br. Jedno neštěstí druhé stíhá. D. Jedna bída druhou stíhá. Br. Stíhá nás chudoba, hlad. V. S. škody = náhradu pohledávati. C. Stíhá ho nehoda, ztráta, těžký svízel. Us. Stíhati práci (v pravý čas ji vykonati). Brt. Aby ti, kteří slov tajemstvie nestihli, u vieře byli potvrzeni. Hus II. 78. Král svých zemí škody jak moha chce s. a práva svého hájiti. Akt. Kop 69. Zdali by je mohli spolu stieci (stihnouti). Tristr. 152. S. žílu, sluj, verfolgen, ausrichten. Hř. S. něčí řeči. V. Po zadu koho s. = *následovati*. V. — čeho (obyčejněji: *s. co*). Židé stíhali zákona spravedl-

nosti. Sš. 1. 106. Já měl **na** tom svého dluhu stíhati. Půh. II. 538. — **co komu.** Všecky věci mi haní a stíhá (přísně posuzuje). Kom. — **koho jak:** nepřítele **na** patách s. Bern. Bez něčího naučení něčeho s. nemoci. NB. Tč. 89. — **co, koho, se čím:** listem (Steckbrief). Hlas. Něco rozumem, myslí, vtipem s. (pochopiti). V. S. někoho ohlášením nějakým. Žer. 325., J. tr. Ale ty stíhni je bázní. Hus III. 74. Ještě nemohli sú Maria a Josef plně tajemstvie božieho rozumem stihnúti. Hus II. 31. Tam okem nestihnu (nedohlednu). Dbv. S. koho bičem = švihnouti. U Opav. Klš. Zločince trestem stíhati (trestati). Sych. S. koho urážkami. Apol. S. někoho honěním, J. tr., nárokem, einen Rechtstitel anfechten, bestreiten. J. tr. — **za kým** = *štěkovati*, wetteifern. D. — **(se) koho v čem.** Chtějí nás v tom s. Peyt., Záv. S. někoho ve lži, Lügen strafen, Dch., v nevědomosti. Kos. Ol. I. 57. Sám se ve své řeči stíhá (sám si odporuje). Rvač. — **kde.** Nemůže **podlé** stáda stihnouti (postačiti). Ms. pr. pr. **Na** něm těch škod nemuož s. **v** menším právu. Půh. II. 184. S. někoho **po** lese. Dal. 60., 34. — **koho proč.** Pro ten klas stíhá nás. Er. P. 426. Jestliže stihla pokuta ona židy pro odstoupení od zákona Mojžíšova. Šš. Sk. 86. — **s kým.** Neštěstí se štěstím všady stihne (postačí mu). Tkad. — **se.** Kůň se stíhá (zadní nohou o přední tluče). Us. S. se = *spěchati*, eilen. Na Ostrav. Tč. — **co kdy. Za** Klaudia císaře nejednou neúroda a hlad stíhaly říši římskou. Šš. Sk. 138. — **(kam) kdy.** Teď již stihla zima sivá **v** žití mého zahradu. Šš. Sm. bs. 79. Tito posli nestihli *dne toho* **do** Joppy. Šš. Sk. 123. — **koho z čeho.** Nepřátelé by je snadno byli z vad a klamů stíhali. Šš. Mt 16. Aj hlas zvučný z hříchů stíhá. Šš. Hc. 41. — **oč.** O to jest stižen. Půh. II. 575. — **o čem.** Položil jsem ve své mysli hledati a stihnúti múdře o všech věcech, jenž pod sluncem jsú (Ecc. 1.). Hus I. 282. — **se komu.** Už se mi to stíhá = *nechce se mi do toho, mrzí mne to*, es fällt mir schwer, es verdriesst mich. Na Mor. a ve Slez. Brt., Klš., Mtl. — **si.** Nebudu si stíhati (= nebude mi obtížno) a podívám se tam. Mor. Brt. — **se s kým** = *potkati se*, begegnen. Pref. — **se po čem** = *stíhati něco*. Jg. — **s inft.** Nestihne (nepostačí) nalévati. Us. Stihli jste dojíti, už tam prší. Us. Brt. Právě sme to včera ráno stihli do toho deště uklidiť (stačili jsme). U Dobrušky. Vk. Ani bysme nestihli vydělávat na ševce. U Rychn. a j. Nemožechu stihnúti jíti s Davidem. Bj.

Stíhavač, e, m. = *stíhač*. Slov.

Stíhávati, vz Stíhati.

Stíhavý, kritisirend. Šm.

Stíhel, vz Stihlo.

Stíhla, y, f., *štíhla*, die Stelze. Po stíhlách choditi.

Stíhlo, a, n. (na Mor. *stíhel*, hle, m.) — *otěž*, der Zügel, die Trense. S-la povolte. Us. Jezdec do levé popadá stihlo. Kom. Orb. Otěží (stíhlem) koně obýbati. Kom. S. pracovní (Arbeits-), spodní (Unterlagstrense). Rf. V ruce drží stihel, v druhé palaš. Šš. P. 732.

Stíhlosť, i, f., die Begreiflichkeit, Fasslichkeit. Jg.

Stíhlý = *mohoucí stižen býti, pochopitelný*, begreiflich, fasslich. S-hlá věc, aestimabilis. Reš.

Stihnouti, vz Stíhati.

Stihnov, něm. Stihnow, dvůr u Nového Bydžova. PL.

Stihnulý = *stihlý, stižitelný, pochopitelný*, erreichbar. Blahoslavená a nestihnulá trojice. Us.

Stihnutelnosť, i, f., die Erreichbarkeit.

Stihnutelný, erreichbar. Zlob.

Stihnutí, n., die Erreichung, Einholung, Begreifung. Jg.

Stihnutý, erreicht. Jenž jsi byl s. **podlé** člověčenství. Výkl. pís. Šal. k. 8.

Stich, a, m., osob. jm. Pal.

Stichometrie, e, f., z řec. (vz Stichos), die Abtheilung eines Textes nach Zeilen (bei den Alten) d. h. man schrieb auf eine Zeile so viel, dass es für sich einen Sinn gab; man ersetzte dadurch die mangelnden Unterscheidungszeichen. Hý. exc.

Stich-os, u, m., řec., řádka, verš. Rk.

Stichovice, dle Budějovice, Stichowitz, ves u Manetína, u Plumlova. Vz Tov. 5.

Stichovský mlýn u Hořovic. PL.

Stík, u, m. Větry se mu zarazily až do stíku. Bož. exc.

Stíkati, vz Stéci.

Stíkavý, confluens, zusammenfliessend. Rst. 496.

Stíkov, a, m., Stikau, ves u Nové Paky. PL.

Stíková, é, f., Stikow, ves u Chotěboře. PL.

Stíkovka, y, f., dvůr u Manetína. PL.

Stil, u, m., z lat., *sloh* (způsob, jakým kdo píše), der Stil, die Schreibart, Darstellungsform, Vortrag. Rk. Stilus znamená původně rylec, jímž Římané psali, pak způsob vyjadřování myšlének, tedy totéž, co my zveme slohem. KB. I.

Stíla, y, f. = *stelivo*. V Krumlovsku. Bauer. — Vz Stýla. — **S., stílka** = **skyva**. Stíla chleba. V Chrud. Hvl.

Stilbit, u, m., *křeman*. Vz Schd. II. 42.

Stilce, Stiletz, samota u Hořovic. PL.

Stilet, u, m., *krátká dýka*, kleiner Dolch; die Senknadel der Wundärzte.

Stilisovati, *ve sloh upraviti*, stilisiren, abfassen, durch Worte darstellen, vortragen.

Stilista, y, m., dle *Despota*, *znalec slohu*. Rk., spisovatel vzhledem k líčení svého předmětu v řeči nevázané, der Stilist. S. N.

Stilistika, y, f. = *nauka o slohu*, Rk., umění psáti látce přiměřeně, die Stilistik. S. N. **S.** *(slohověda)*, nauka o projadřování myšlének. Vz Stil. KB. I.

Stilografie, e, f., z řec., odvětví galvanografie. Vz KP. II. 226.

Stilpnomelan, u, m., *vodnatý křemičitan*. Vz S. N.

Stimiř, e, m., myslivna u Olomouce. PL.

Stimmen, něm. Das Piano s. = *laditi*; *hlasy srovnati*.

Stimmgabel, něm., *ladička*. Čsk.

Stimmování, *ladění*; *srovnávání*, *srovnání hlasu*. V.

Stimmung, něm. In guter Stimmung sein, býti v dobré míře; míti dobrou chvíli, dobrou hodinu; býti dobré mysli. Mk. Vz Rozmar.

Stín, u (zastr. *stíň*, ě, m.), m., **stíň,** i, f., **stínek,** nku, m., **stíneček,** čku, m., u Opavy *tíň*, i, f., vedlé *stín*, der Schatten. Klš. S., slovácky *tjen*, got. skeinan, strhrněm. *scin*, Schein. Koř. *ské*, příp. -ηъ n. нь, tudy stín, u a stíň. Mkl. B. 116., 119., 120. **Stín** = tma světlem obmezená. Sedl. F. II. 18. S. poloviční (poloustín), plný, jadrný, celý, vržený, (svůj) vlastní; konec stínu. Nz. Okres, délka, obrys stínu. S. světlý, tmavý, silný, mdlý, slabý, široký, úzký. Šp. Stín ležatý, visutý. Sedl. F. 20. Se stínem zápasiti (marnou práci konati). Vz Marný. Č. Stín jest podvodný obraz bez podstaty. Vod. Stínové večerní. BO. V stieni. BO. Stín chytám, an přede mnú utíká. Ch. Se stíem bojovati, ve kterémž žádná pravda skutečnosti není, ale nějaké podobenství skutku se ukazuje. Bart. Stínem zakrýti, zatemniti. V. Pod stínem stromu seděti. Br. Mizí co stín. V stínu se usaditi. Kom. V stínu něco sušiti. Byl. Strom vrhá stín, lépe: dělá, činí. Zákon starý stín byl vržený od věci nového zákona. Sš. J. 35 (Hý.). Stíny na stěně dělati; do stínu něco postaviti. Us. Dch. Tys jako s. (hubený a slabý po nemoci). Us. Vrů. Chodí jako s. (tiše, pomalu). Us. Dhn. Táhla se jako s. Ptř. Všichni jako stien zhynuli sú a jako s. z paměti pominuli. Hus I. 284. Dnové naši jakožto stín hynú. Hus III. 131. Najdeš časem i takého, jenž se bojí s-nu svého. Pk. Chodí za ním jako s. za tělem; Jako s. za někým choditi (Vz Chození); Svého stínu se bojí (vz Strach, Bázlivý); Stín mne tu jest, mysl všecka jinde (vz Smutek). Č. I vlas má svůj stín. Jg. — **S.** *v malířství* = *temné části schválně dělané, aby druhé patrnější byly*, der Schatten. Jg. S. barevný. — **S.** = *věc bez ceny*, eine werthlose Sache. To jest stín proti onomu (když něco ztenčujeme). Ros. Ničím vlásti nemohu jsa prach a stín. Hus I. 283. S. lapá a vítr honí. Č. Kdož po stínu lapá, nemá nic v hrsti. Jg. — **S.** = *nepodstata*, *zdání*, der Schein, Schatten. Stínu pravdy v tom není. S. pravdě ustupuje. L. — **S.** = *duše od těla odloučená*, der Geist, Schatten. S. zabitého Achilla. L. Nechvátiť se jeho stieně ijeden šeredný skutek. Výb. I. 924. — **S.** = *obluda*, das Scheinbild, der Popanz. Nebojí se, by s. smrti tu stál. Kom. — **S.** = *chlad*, die Kühle, der Schatten. Milo ve stínu poseděti. Us. — **S.** = *obrana*, der Schutz. Pod s. zásluhy jeho se utíkáme. Br. Jedné těmto mužóm nic nečiňte zlého, neb sú vešli pod stien střechy mé. Hus I. 195. Pod s-em toho, jehož jsem zadala, seděla sem. (Pís. Šal. II. 3.). Hus III. 25. — **S.** = *ochrana dělníkův od střelby nepřátelské*, die Blendung, Mauerzinnen. Státi za stíny. Solf. — **S.** = *temnosť, temné místo*, dunkler Ort, das Dunkel. Sediece ve tmě a v stienu smyrtelném. Žalt. wit. 106. 10. Ze tmy a z stiené smrtelného jie vyvedl. Ib. 14. Ze stínu na světlo (na oči lidské, na veřejnosť). Jg. — **S.** *noční*, **bylina,** der Nachtschatten (kozí list), dorionium. L. — **S.,** a, m., umbra marina, der Meerschatten (Meerfisch). Rohn.

Stína, y, f., das Handertstel. Šm.

Stínací sekera, das Richtbeil. D.

Stínač, e, m. = *kat*. Kat. 3309.

Stínadlo, a, n. = *nástroj k stínání*, die Guillotine. Zlob. — **S., stínadla,** pl. = *místo popravné*, die Richtstätte, der Richtplatz, das Hochgericht. Kom. Jdi k s-dlům. Ros. Kacíř jmá pohřben býti pod šibenicí nebo u stinadel. Dač. I. 35. Co Valachů na s-dlech neskonalo, odvedeno na statky páně Rotalovy. Pk. — **S.,** jm. lesa na morav. Drahansku. Hý.

Stínání, n., die Köpfung. S. kohouta, der Hahnenschlag. Dch. S. kohouta jest pohanský obřad. Kohout totiž v bájesloví pohanském vyobrazuje slunce, které toho času (o podzimním rovnodenní, kdy bývají posvícení) pozbývá moci své, jakoby bylo usmrceno. S. N. VIII. 1148. a.

Stínař, e, m., kdo rád ve stínu jest, der gern im Schatten ist. Jg.

Stínati, vz Setnouti.

Stínatosť, stínavosť, i, f., die Schattigkeit. Born.

Stínatý, schattig. Rst. 496., Sš.

Stínava, y, f., Steinau, mě. ve Vratislavsku; ves u Plumlova. S. N., Tk. IV. 741., Pal. III. 3. 51.

Stínavec, vce, m., *kručinka barvířská*, genista tinctoria, der Ginster. Rstp. 354.

Stínavosť = *stínatosť*.

Stínavý = *stínatý*.

Stínek, nku, m. = *malý stín*, kleiner Schatten. Reš. — **S.,** *malý pařez*; *stonek*, abgehauener Stamm o. Stock. Jg.

Stínění, n., das Beschatten. V.

Stíněnka, y, f., der Schattenriss, das Schattenbild. Šm.

Stíněnkář, e, m., der Silhouetteur. Šm.

Stínicí ručka, tyč, těleso, schattenwerfend.

Stinič, e, m. = stinitel. Šm.

Stínidlo, stínítko, stínidélko, a, n. = *čím se stín dělá*, der Schirm, Licht-, Lampenschirm, die Blende. Vz *Stěnidlo*. Svícen buď visutý, s. zelené. Kom. S. dalekohledu. Vz KP. II. 167. S., slunečník, der Sonnenschirm. Us. D. — **S.,** *loubí*, die Sonnenlaube. — **S.,** *zadní strana plochá jelení, srnčí a dančí zvěři*, der Schirm. D.

Stínidlovitý, schirmförmig. Rst. 496.

Stínidlový. S. palma, vz Stínovník.

Stínina, y, f., *stínoví*, die Schattenmasse. Šm.

Stíniště, ě, n., der Schattenort. Rostl. III. 458. b.

Stinitel, e, m., der Schattenmacher. Bern. Vz Stinič.

Stinitelka, y, f., die Schattenmacherin. Bern.

Stíniti, il, ěn, ění; *stínivati*, V., u Opav. také *tíniti*, Schatten machen, schatten. — **co.** Noční mrak stíní velice. Ráj. Něčí slávu s. Lom. — **komu,** im Lichte stehen. Klš., Rk. — **na koho.** Stíní na něho. Kom. — *S. v malířství*, schattiren.

Stínítko, vz Stínidlo.

Stínivosť, stínlivosť, i, f., schattenreiche Beschaffenheit. S. hájová. Jg.

Stínivý, stínlivý, schattend, schattenreich. S. lesy. Jg.

Stínka, stinka, y, f., *malá stěna*, kleine Mauer, Wand. — **S.**, *malá zeď, dělicí obyč. dvůr ode dvora.* U Nivnice. Kch. — **S.**, viscum, die Mistel, rostl. Bdl. — **Stinky,** *zídky na zdi, za nimiž se chodí, cimbuří,* die Zinnen. V. — **S.** = *stěnice.* V. Vši kouší, blechy hlodají, s-ky podrbují. Reš. Vz Stěnice. — **S.** = *podlití krví na těle zhmožděním n. uskřípnutím způsobené,* der Streif, Blutstriemen. Jg., Hý.

Stinkovati, den Rand umnähen. Šm.

Stinkovatý, wanzenartig. S. zápach. Rst. 406.

Stinky, dle Dolany. S. veliké a malé, Gross-, Klein-Zinken, vsi u Verneřic. PL.

Stinník, u, m., das Schattendach, der Lichtschirm. Šm., Šml.

Stinnosť, i, f., schattige Beschaffenheit.

Stinný = *hojný na stín, temný,* schattig, schattenreich. S. místo, V., loubí, D., hora, Byl., dolina, Gníd., strana, těleso, ručka, tyč. Nz. — **S.** *obraz,* das Schattenbild. Plk., Rk., nákres, der Schattenriss. Dch. — **S.** *bylina* = *ve stínu rostoucí,* das Schattengewächs. Rostl.

Stínobledý, schattenbleich. Vrchl.

Stínočárka, y, f., der Schattenstrich. Šm.

Stínohra, y, f., das Schattenspiel. Šm.

Stínolibý, den Schatten liebend. S. slavík. Mus.

Stínomalba, y, f., die Wandmalerei, das Schattengebilde. Rk.

Stínoslužba, y, f., der Schattendienst. Šm.

Stínonožec, žce, m. S-žci, *báječný národ starých,* ein fabelhaftes Volk der Alten, sciopoda. Měst. bož. IV. 102.

Stínostrojství, n., die Schattenkunst. Šm.

Stínování, n., die Schattirung. Us.

Stínovaný, schattirt. Dch. S. obraz.

Stínovati, schattiren. Nz. — **co čím.**

Stínovatý = *stínovitý.*

Stínoví, vz Stínina.

Stínovitý, schattenhaft, schattig. Ros.

Stínovka, y, f., *přestupnička,* marianthemum, die Schattenblume. Slb. 192.

Stínovládce, e, f., der Schattenbeherrscher. Šm.

Stínovník, u, m., *palma stínidlová,* corypha umbraculifera, die Schirmpalme. Vz Čl. 142., Kk. 122., Rstp. 1637.

Stínovozka, y, m., der Schattenführmann, Charon. Šm.

Stínový = *stínu náležitý,* Schatten-. S. čára, malba, průmět, promítka (die Schattenprojektion in der darstell. Geometrie), obraz, podoba, výkres, nástin, Nz., hra, das Schattenspiel. Dch. — **S.**, *ve stínu jsoucí,* im Schatten befindlich. Bern. — **S.** = *stínící,* schattend. S. kmen. Um. les.

Stipendista, y, f., z lat., dle *Despota,* nadanec, kdo užívá nějakého nadání, der Stipendist.

Stipendi-um, a, n. = *nadání zvl. studujícím.* Rk.

Stipka, y, f. = *štipka, špetka.* Slov.

Stipulace, e, f., z lat., *úmluva,* die Stipulation, Uibereinkunft, der Vertrag, Vergleich.

Stipulovati, *ustanoviti, umluviti, vymíniti něco,* stipuliren, übereinkommen, verabreden, festsetzen, bestimmen.

Stírací, lépe: *stěrací.* S. káď, der Würztrog. D.

Stírač, e, m., *lépe: stěrač, kdo těsto mísí,* der Schwarzmischer beim Becker. D.

Stiráček, čku, m., der Schaber. Šm

Stírání, n., vz Setříti.

Stíranka, y, f. = *stěranka, mrvenička, sekanička* = těsto v mléce vařené s koprem na drobno usekaným. Dbš. 38.

Stírati, vz Setříti.

Stíravý = *stírající,* auf-, abreibend, tilgend. S. věc. Ja.

Stírek, rku, m., pl. *stírky* = co se při mlácení obilí z klasův atd. otře, setře: *otěrky,* die Abreibsel, Abfälle. Aby se pleva a s-ky od zrna odmísily. Sš. Mt. 50. (Hý.).

Stírka, y, f., samota u St. Libně u Karlína.

Stírka, stíračka, y, f., *stírání* (hnětění, die Mischung) *těsta u pekaře a nádoba sama, v níž pekaři chléb prodělávají,* der Trog. — **S.**, *nádoba na tlučení másla, máselnice, bečka,* das Butterfass. Tlučené máslo ve stírce. — **S.** = *nádoba, v níž se obrok n. píce* (řezanka s plévami, otrubami) *míchá n. paří,* Viehtrog; *nádoba, nádržka na vodu pro dobytek.* — **S.** *v pivováře* = *sklep, klenutí,* kam pivo se dává, aby vychladlo. Us. — **S.** = *rmut, sápara,* die Maische. Nz. — **S.**, *jakási polívka,* do které se rozestírá těsto z vajec a mouky. U Opav. Klš. S-ky (stěranky) = strouhané těsto, které se do mléka zavařuje. Na Ostrav. Tč.

Stírky = *plevy.* Vz Stírek. Sš.

Stíseň, sně, f., die Einpressung. S. ledu. Dch.

Stisk, u, m., *stisknutí,* die Zusammendrückung. — **S.** = *stlačení, stlak, stenčení sloje,* der Verdruck, die Verdrückung. Hř. — **S.** na Slov. = *tlačenice* (lidu), das Gedränge. Veliký s. lidu. Plk.

Stiska, y, f., osob. jméno. Šd.

Stiskací péro, die Druckfeder. Čsk.

Stiskač, e, m., der Drücker.

Stiskadlo, a, n., der Drücker. Prm. S. u ručnice. Čsk.

Stiskala, y, m. = *lakomec,* der Knicker, Drücker. Mor. a slez. Tč., Klš.

Stiskání, n., die Zusammen-, Herabdrückung. S. rukou, der Händedruck. — **S.** peněz, die Ersparung. Slov.

Stiskati, geizen. Mor. a slez. Klš. — **S.**, vz Stisknouti.

Stiskátko, a, m. = stiskadlo.

Stiskavý, stisklavý, *kdo všecko stiská do kapsy, lakomý,* filzig, knickerisch. Na Ostrav. Tč.

Stisklosť, stisklý, vz Stislosť atd.

Stisknouti (na Ostrav. stisknúť. Tč.), sknul a kl, ut, utí a štěn, ční; *stiskati, stiskovati* = *dohromady tisknouti,* zusammendrücken, einzwängen; *dolů, pryč tisknouti,* hinunter-, abdrücken; *spoušť u ručnice spustiti,* abdrücken. Jg. — **co, koho.** Něči pravici s. Ž. wit. 88. 43. Závisť srdce stiská a kosti vysušuje. Tč. Tak ona ho sciská (stiská),ež z něho krev prská; A takle ho

stiskla, ež krev z něho vyšla. Sš. P. 12. Hrozně ho stiskl. Ros. S. zuby a pysky, V., milenku, Jel., kohoutek ručnice, Us., peníze (shromážditi). Na Slov. — **co komu:** ruku. Žaludek mi to stisklo. Us. Ně tak jsi mi piskal, dys mi ručku stiskal; Ven vyskočil a zaviskal a děvečce ruku stiskal. Sš. P. 667., 167. — **co, koho čím:** něco rukama. Us. Ani jeho stiskuj žehrem. BO. — **koho kam.** Stisklo mne to **na** odpornou stranu. Jel. Stiskl mne **do** náručí. Us. Šd. — **koho odkud kam:** **s** pole **k** příkopu (pryč tisknouti). Troj. — **k někomu** = *vystřeliti k někomu.* V., Ros. — **se s kým** = objati ho. Jel. — **se kde. Za** plotem se stiskal. Sš. Vesn. r. 85.

Stisknutí, n., der einmalige Druck.

Stisknutosť, i, f. die Zusammendrückung. Jg.

Stisknutý; *stisknut, a, o,* zusammengedrückt, gedrängt. S. těleso. Us.

Stislosť, stisklosť, i, f., *těsnosť,* die Enge. S. času. L.

Stislý, stisklý, *těsný,* enge.

Stísnění, n., die Verengung; die Bedrängniss, Verlegenheit.

Stísněnosť, i, f., die Beengtheit; Beklommenheit, gedrückte Stimmung. Dch., Pal.

Stísněný; *-ěn, a, o,* eingeengt; gedrängt. V. S. srdce, gedrückt, gepresst, mysl. Dch.

Stísniti, il, ěn, ění; *stěsnovati,* ein-, beschränken; bedrängen, beängstigen. Jg. — **co kam: v** hromadu. V.

Stišený; *-en, a, o,* beruhigt. S. moře. Dch.

Stišiti, il, en, ení; *stišovati,* stillen, still machen. — **koho čím:** dítě mlékem. — **se.** Vesuv se stišil. Us.

Stištění, n. S. cev, angiostenosis. S. N.

-stiti. Slovesa v inft. v *-stiti* ukončená mají v příčestí trpném obyčejně *-štěn:* dopustiti — dopuštěn, *ale ne všecka,* ku př.: pomstiti, pokřestiti (cf. křesťan), kořistiti, umístiti. Cf. Klestiti.

Stíti, vz **Setnouti** a **přídej: s. abs.** Stínej, kate, dy máš stít, Dorota musí umřít. Sš. P. 774. — **koho, co.** Tu máš, synu, na památku, že ti stínal otec matku; Dokel (dokud) němam hlavu sťatu; Už tiť na jurganach (varhanách) hraju a teho hultaja (Gauner) tře kati stinaju. Sš. P. 132., 581., 777. (Tč.). Aj pro to dvé zlé bil je, mrskal a muže stínal. Hus I. 133. — **co komu:** ruku. Alx. 1123. Byl bych ti, má milá, byl bych ti hlavu sťal, aby po mej smrti žádný ťa nedostal; Co bys mně byl, milý, s tú šablú udělal? Frajerenko moja, byl bych ti hlavu sťal; Tatiček uslyšal, z bílého lůžka vstal, ostrý meč vytáhnul, synkovi hlavu sťal; Už sem se oženil, jak by mně hlavu sťal, strela mu v mateři, kdo mně tu radu dal; Jednemu sťal hlavu dolu a druhemu žgnul do boku. Sš. P. 122., 129., 507., 787. — **co komu čím (odkud).** Jedním nožem sobě hrob vykopal, tím druhým si hlavěnku sťal. Sš. P. 90. S. někomu hlavu bradaticí, Dal. 37., 98., hlavu mečem **ot** šije, Kat. 3208., hlavu **s** těla mečem. Kat. 2968., 3023. — **co jak.** Kat se na to rozhněval, **od** razu jí hlavu sťal. Sš. P. 9. Tak jie (sv. Barboře) *jednú ranú* hlava sťata. Pass. 36. (Hý.). **Pod** lstivou barvou jedni druhé stínati dali. Bart. 9. — **koho proč. Na** očistu s. je kázali. Let. 22. To jejie otec Diaškorus uslyšav velikú náhlosti . . . chtieše ji svú rukú hlavu stieti. Pass. 33. (Hý.). — **kdy. V** hody budou stínati barana. Mor. Šd. — **kde (kdy, proč).** Apoštol Pavel 29. junia l. 67. **na** cestě k Ostii sťat byl **pod** vladaři Heliem Caesarianem a Polykletem. Sš. I. 7. **Po** čemž stárek ten máj **u** země stíná. Sš. P. 772. Jan **v** žaláři v okovách **pro** boží pravdu jest sťat. Hus III. 286.

Stitvořiti, il, en, ení, zusammenstopeln. Šm. — **co.**

Stížebnosť, i, f. = *stížnosť,* die Beschwerde. Us. u Bělohr.

Stížeň, žně, f. = *stížnosť.* Klda. I. 189.

Stíženec, nce, m. = *stížený,* ein Beschwerter. Lex. cath.

1. **Stížení,** n., die Erreichung. Stížení koho vězením, die Arrestirung. Us. — **S.** = *chycení,* die Einfangung. Zlob.

2. **Stížení,** n., vz Stížiti.

Stížený; *-en, a, o,* vz Stihnouti.

Stížený; *stížen, a, o.* beschwert. — **čím:** neštěstím, pracemi (obtížený). V. Dva Germané jsou vězením stíženi. Dač. I. 243. — **kde: v** zajetí. C. — **proč.** Kdo se pro něco (něčím) stížen býti domnívá. J. tr. — **od čeho.** Uzdravuje všecky s-né od ďábla. Sš. Sk. 127. — **S.** = *stížný,* Klag-. S. psaní. Akt. m. Ferd.

Stíží, vz Tíž, Stěží.

Stížitelně, erreichbarer Weise, fasslich. Jg.

Stížitelnosť, i, f. = *možnosť stihnouti, chápavosť,* die Fassungskraft. Nz., Br. — **S.,** *možnosť stíženu býti,* die Erreichbarkeit, Erforschbarkeit. Jg.

Stížitelný, *mohoucí stihnouti, hbitý k vystížení něčeho,* fassend, erreichend. S. rozum, Kom., duch, soud. Br. — **S.,** *co se stihnouti může,* begreiflich, fasslich, erforschlich. Us. Jg.

Stížiti, il, en, ení; *stěžovati* = *těžkým učiniti,* schwer machen, erschweren; *obtížiti, mnoho naložiti,* be-, überladen, belegen, beschweren; *soužiti, trápiti,* beengen, plagen, beschweren, belästigen; *zveličiti, za věc těžkou učiniti,* erschweren; *stěžovati si* = *za těžké pokládati, obtěžovati si,* sich beschwerlich sein lassen; *žalovati, stýskati sobě,* sich beklagen, sich beschweren; *se* = obtížiti se, sich beschweren. Jg. — **koho.** Břímě těla mého méně mne stěžuje. V. Nestěžuj mne (neobtěžuj). Arch. rkv. — **koho, co, se čím:** nákladem, břemenem, vězením, obležením, berněmi, válkou, V., platy, robotou, Ros., okovy a pouty. Zav. S li útrapami vazby moje. Sš. II. 158. S. něco pokutou. J. tr. — **koho jak. Proti** právu a nenáležitě je stížil. V. — **(čím) co komu** *(zveličiti; za věc těžkou učiniti).* Pán mu to stíží. Ros. Tím vším hříchy sobě stěžuje. Br. — V., Háj. — **čím mimo co.** Ničímž mimo náležitosť jich nestěžoval. V. — **komu, sobě** *(s inft.* = *obtěžovati si).* Nestížím si opáčiti. V. Na dosť špatnou květinu nestě-

žují si mnoho vynaložiti. Kron. tur. Šla bych si stěžovat, nemám komu. Er. P. 199. a. Co pak mám dělat, komu stěžovat!; Ale sem přišla, maměnko milá, sobě stěžovati; Již si náš bratříček nebude stěžovat. Sš. P. 51., 484., 587. (Tč.). — **si čeho** *(obtěžovati si)*. Srdce zatvrdilé stěžovati si bude práce. Br. Nestěžujte sobě toho. Kram. Arcikníže neráčil míti čeho si stěžovati. Brt. S. 2. vd. 34., Žer. Sn. 8. S. si čeho do něhoho. J. tr. Já nechci sobě toho stěžovati, že . . . Žer. 315. — **co nad čím.** S. své srdce nad něčím. Exod. — **se čeho** = *stěžovati sobě do čeho*, sich beklagen. Jg. (Akt. m. Ferd.). — **koho v čem**. Prohlásiti se má, v čem se stížen býti domnívá. Er. A někteří páni gruntův až posavad kverky v tom stěžovati se dopouštěli. Nar. o h. a k. — **si proč.** O neřádech, pro které sobě obce stěžují, bylo by mnoho psáti. Žer. 341. — **koho čím jak**: pracemi, daněmi, se dluhy **přes** míru s. J. tr. — Stěžovati **si co do koho, na koho (čím, v čem, kdy), proti komu, si komu** = *žalovati, stýskati sobě*. Kníže to oznámil, při tom stěžuje sobě to, že židé tu jedí a pijí a draho dělají. Háj. Mívají i ženy mnoho, což by sobě **do** mužů stěžovati mohly. V. Nemám sobě do žádného co stěžovati. Br., Sych. Tak druhdy **za** Isajáše Hospodin si s-žuje do židů, že . . . Sš. J. 179. S. si do poručníků. Žer. Záp. II. 32. S. si do koho. Dač. I. 224. Nebude sobě žádný z nich míti slušně co stěžovati do nás; A stěžovali sobě do nepokojných papeženců; Nejvíce stěžujíce sobě do svévolnosti a nespravedlivých nátisků . . . Skl. I. 158., 196., 321. Stěžuje si apoštol do Alexandra kotláře; Těmi slovy si do nevěry židů stěžuje. Sš. II. 347., J. 208. (Hý.). Do toho velmi si s-li. Žer. 329., 341. Do mne jste si stěžovali. V. — Jakž vy sobě **na** mne stěžujete. Br. Nemáte letos na úrodu sobě co s-ati. Sych. Na neštěstí si stěžovali. V. Kdyby sobě žalovatel na nedostatek stěžoval. Řd. Na nález si s. J. tr. Potom zmateným křikem na skrovnosť platu si stěžovali. (Překl. Tacita). — Pozn. S si **na koho** **šp.** prý místo: *do koho*; **ale** že toto mínění **nepravé** jest, vysvítá z předcházejících příkladů. — On *si mu* velice stěžoval. Us. — Stěžovati si *proti komu*. Jg. — **si kde.** Nestěžuj si *stranou* **za** zády. Us. Dch. Budou věděti páni stavové, jak sobě to **před** jeho milostí dále stížiti. Žer. 325. — **si přes co, šp.** místo: *na co, do čeho* atd. Kmp. — **že.** Stěžujíc sobě, že naň slovy dotírati ráčíte. Žer. 328. Vz S. si do koho, si čeho.

Stížně, in Beschwerdeform. Vězte, že jest kněz Řehoř na úřad náš duchovní s. vznesl, kterak . . . Jdn. 239.

Stížnosť, i, f. = *stěžování sobě, žalování*, die Klage, Beschwerde. S. Jana N. do Jana N. (1684.). S. do někoho, Apol.; s. poddaných. Kom. S. zmatečná n. zrušovací, die Nichtigkeits-, Nullitätsbeschwerde, J. tr., Šm., Sp., odvolací. Řd. S. na někoho nebo proti někomu podati, V., míti, vésti. Pr. měst., Br. Máte-li do nás s-ti, nedržte jich za zuby. Sych. Jestliže by pak kdo ze stavů tohoto království českého do které osoby jakou s. měl. Nar. o h. a k. Kniha stížnosti, das Beschwerdebuch. Us. Dch. Nemám, kdo by orodoval, za mne k Bohu s. podal proti utrhačům mým. Sš. P. 56. S. ke dvoru, die Hofbeschwerde. J. tr. S-nosti činiti, Klage führen. Us. Dch. Vedení s-ti. J. tr. Povedu si s. na vás. Svou s. na úřad vznésti. Us. S. v něčem do někoho sobě klásti (vésti). Akt. m. Ferd. Zmateční s. zadati, k vyššímu soudci odeslati; s. nemístnou najíti (shledati, uznati). Řd. S. proti komu. Pr. S-osť k úřadům podati. Ml. — **S.** = *těžkosť, ublížení*, die Beschwerlichkeit, der Druck. K větší s-ti lidu daně vymýšleti. Z něčeho velikou s. míti. Us.

Stížný = *těžký, obtížný*, schwer, beschwerlich. Věc ta mu velmi stížná byla; Jemu to mluvení velmi s-né a protimyslné bylo. V. Nebuď vám za stížné. Háj. Stížné okovy. Boč. — **S.** = *ku stěžování se vztahující*, Beschwerde-, Klag-, kläglich. S. žaloba (Plác.), řeč, Eus., spis (na někoho podati). Ros. Což medle jest *vám do nás* stížné? Sych., Apol.

Stkáti a p., vz *Setkati* atd.

Stkl. Z této skupeniny vypadává *t*: sklo m. stklo, strsl. stъklo. Vz Vysouvání souhlásek. Kt.

Stklenice, e, f. = *sklenice*. Ocet ve s-ci. BO. — **S.** = *lampa*. Ať by hořela s. BO.

Stklenička, y, f. = *sklenička*. Št. N. 248.

Stklenný = sklenný. ZN.

Stklo, a, n., zastr. = *sklo*. BO., Št. N. 319. S. zelené. Pass. 1495. Vz Stkl.

Stklový = *sklový*, Glas-.

Stkměti, ěl, ění = *dychtiti?*, zastar. Protož dobré jest člověku, aby, jsa živ, dával chudým a nestkměl, aby po sobě věčnú almužnu ostavil. Hus I. 451.

Stkvěle = *blýskavé*, glänzend. V.

Stkvělo, a, n. = *jasno*, der Glanz. Mus. II. c. 43.

Stkvělobílý, glänzend weiss. Šm.

Stkvělořiše, e, f., das Eden. Pl.

Stkvělosť, i, f., der Glanz, Prunk. S. od sebe pustiti, vydati, V.; s. ztratiti. D. S. mravů, candor. Jel. Pokřtěný každý má pilen býti dobrých skutkuov a ku s-losti vlasti nebeské vždycky se táhnouti. Hus III. 83.

Stkvělota, y, f. = *stkvělosť*. Dch.

Stkvělý = *blýskavý, jasný*, glänzend, prächtig, brillant, prangend. V. S. mramor, město, zámek, Kom., stránka n. částka (der Glanzpunkt), slavnosť, záře, představení. Us. Dch. Zpod skvělého roucha často bída prští. Nitra. VI. 221. (Šd.). S. neb lesknaté jablko. Hus III. 45. Jí stkvělé slzy v očích stojí. Plk.

Stkvění, n., das Glänzen, der Glanz. Vz Stkvíti se. Let. S. krásy tvé dnes trvá, zítra pomine. Sych.

Stkviechu, zastr. = *stkvěli*.

Stkvíti se (ze stvíti se a toto m. strb. svьtěti. Gb. Hl. 122.), stkvím, 3. osob. pl. stkví a stkvějí se, stkvi a stkvěj, stkvě a stkvěje (ic, ící a stkvoucí se), stkvěl (zastr. kstvěl), stkvění; *stkvívati se* = *blyštiti se, třpytiti se*, schimmern, glänzen, scheinen,

leuchten, prunken, flinkern; *patrným býti*, sich auszeichnen, glänzen. Jg. — **abs.** Jeho tvář jako slunce se stkví. Leg. Stkví se jako hvězda. — **kde.** Kameny **na** prstenech se stkví. Kom. S. se na slunci. Leg. **Před** někým se stkvíti. Leg. Na líciech ruměnci skviechu. Jir. Anth. I. 28. Na stěnách se s. Hus I. 79. Tehdy spravedliví budú se sktvieti jako slunce **v** královstvie otcě svého. Hus I. 322., 323., III. 78. — **čím (nad co, mezi čím, před čím).** S. se světlostí jasnú. BO. Stkví se všemi barvami. Jel. Domy koberci a čalouny se stkví. Kom. S. se uměním, pobožností, bohatstvím, Ros., jménem slavným, Jg., dobrými skutky, Háj., ctnostmi (patrným býti). Br., Št. Zloduchové náčelníci se vyššími dary nad jiné podřízence skvějí. Sš. II. 141. Stkvíti se šlechetnostmi. Št. Kn. š. 106. Zářmi stěny stkviechu. Kat. Drahým kamením se s. Bl. Gr. 227. **Před** lidmi biskupským rúchem stkvie se; Ač kto nestkvie sě svatými mravy; Kristus pán náš stkvie sě zvláštní milostí mezi syny lidskými, tociž mezi jinými svatými; Člověčenstvie Kristovo nebeskú mocí se stkvělo; Poškvrny a vrásky hřiechu žádného nemáš, ale krású všech ctností se stkvieš; Ani svatými se stkvě mravy ani od žákovstva a od lidu povolán. Hus I. 397., 423., III. 25., 68, 72., 232. (Tč.). — **v čem.** Chč. 305. V krásném rouše zlatem se s. Leg. Panna stkví se v kráse. Sš. **Na** němž (na obelisku) stkví se písmo v zlatém blesku. Sš. Odkad se stkvíš v potěše, když tě ruka rozkřeše? Sš. Bs. 37. Jen koralky brusin se u věnci stkvějí. Kká. S. 89. Děvčata skvěla se ve své panenské kráse. Němc. S-íti se v rúše fioletném, BO., v zlatém oděnie. Alx. 1120. Neseděl jest pán na vozu zlatém v drahém zlatohlavě stkvě sě, ani jest vsědl na bujný kóň, ale na tichu osličku. Hus II. 126. Nad jiné stkvěl se životem svatým. Hus I. 462. (Tč.). — **o čem.** Kraj ten . . . skvěl se druhdy o zlatohlavě. Sš. Bs. 183. — **proti čemu.** Drahý kámen skví se proti paprslkům slunečným. Žal. — **jak dlouho.** Kteří učie jiné k spravedlnosti, jsúce dobře živi, budú sě s. **na** věky. Hus II. 10. — **po čem.** Vz Sieti se. — **od čeho.** Louky se od travin a kvítí stkví. Eus. S. se od drahého kamení, St. skl., od zlata. Leg., Výb. II. 49. S. se od drahých kamenů. Us. — Hus I. 79. — **nad koho.** On se nad ně stkvěl. Ráj. Vz S. se čím. — **nad kým.** Jeden nad druhým se stkvěl. Kom. Nad ním se světlá hvězda stkví. Pass.

Stkvostně. Bohatec, jenž jest chodil v krásném rúše a jedl jest každý den s., umřev pohřeben jest v pekle. Hus II. 94. Vz Skvostně.

Stkvostnosť, stkvostný, vz Skvostnosť atd.

Stkvoucí (zastr. *stkvúcí, stvúcí, skvúcí*), vz Stkvíti se. — **S.** = *blýskavý, svítící se, stkvělý,* glänzend. V. Častokrát spravedlnosť naše před Bohem smradí a nám se zdá stkvoucí a vonná. V. Roucho s., Us., zlato, Troj., perla. Solf. S-címu slunci věda podobna jež zrakem drzým nelze prohlédnouti. Shakesp. Tč. — **skrze co.** On také učinil, aby choť jeho byla lilium s. skrze ctnosť. Hus III. 25. — **čím.** Jsúcie stkvúcie krású. Kat. 460. Kristus, choť cierkve sv., jest s. panenskú čistotú. Hus III. 65. Jest s. mnohými ctnostmi. Hus III. 49. (Tč.).

Stl. Z této skupeniny vysouvá se *t*: sláma m. stláma od stláti. Vz Vysouvání souhlásek. Kt.

Stlací sláma, das Streustroh. Zlob.

Stláč, e, m., der Aufbetter. Jg.

Stláčati co na koho: na hospodáře, ihm zuschieben, zuweisen. Mor. Šd.

Stlačení, n., das Zusammendrücken, Herabdrücken. S. jehlou, acupressura. Nz. lk.

Stlačenina, y, f., etwas Zusammengedrücktes. Šm.

Stlačenosť, i, f., die Zusammengedrücktheit.

Stlačený; *stlačen, a, o,* dichtgedrängt, herab-, zusammengedrückt. S. vzduch, kvasnice (Presshefe). Dch. — **od čeho.** Kůň od sedla s., abgedrückt. Us.

Stlačidlo, stlačítko, a, n., die Presse; der Briefbeschwerer. Šm.

Stlačitelnosť, i, f., vlastnosť všech těles jevící se tím, že lze silou zevnější objem jejich zmenšiti, die Zusammendrückbarkeit. Vz S. N., KP. II. 10., 91.

Stlačitelný, zusammendrückbar. Us.

Stlačiti, stlač, če (íc), il, en, ení; *stlačovati* = *stisknouti* (do hromady), zusammendrücken; *stlačením dolů shoditi, strčiti,* herab-, herunterdrücken. — **co:** postel — zmatlati, Ros., cenu obilí. Dch. — Ž. wit. 55. 2. — **co čím:** rukou, lisem. Us. Jazyk lžící s. Lk. — **co kam kde.** Chmel **do** pytle, **v** pytli. Us. Sníh do koule (stisknouti). — **koho odkud: s** půdy.

Stlačítko, vz Stlačidlo.

Stlačivosť, i, f., die Druckfähigkeit. Šm.

Stlačivý, druckfähig.

Stláčka, y, f., *která stele,* die Aufbetterin. Jg.

Stlačovací nástroj, Druckmaschine, f. Us.

Stlačovač, e, m., der Zusammenzieher-, -drucker. Šm.

Stlačovadlo, a, n., das Depressorium, Nz. lk., der Druckbaum. Sp.

Stlačování, n., das öftere Zusammendrücken. Stroj ku s-ní vzduchu, die Luftkompressionsmaschine. Dch.

Stlámati = *snísti.* — **co.** Vsecko by rád s-mal. Vz Tlámati. Mor. Šd.

Stlání, n., das Betten, Aufbetten, Streuen. Sláma k s. — **S.,** *stlaní* = *stelivo,* die Streu. Jíti do lesa na s. (na strouhanku, hrabanku). Sych. Ležeti na s. D. Máš-li hospodská s-ní pro naše koně vraný? Sš. P. 178.

Stlaný; *stlán, a, o,* gebettet; gestreut. — **čím.** Lože růžemi s. Gnid.

Stlapěje, e, f. = *šlapěje,* der Schritt. Ms. o štěp. 30.

Stláti, steli nebo stelu; stel (**ne:** stli), stelme, stelte; stela (ouc); stlal, án, ání; *stlávati;* stilati, stýlati, stýlávati. Vz Bráti. Strsl. stьlati, stelją. Cf. strěti, stьrą, sternere. Mkl. aL. 27. **S.** = *strojiti, prostírati,* betten, streuen. Jg. S., kořen stl. Schl. Stl: stelu, přestilám, stůl, stláti. Bž. 31. — **co:** lůže, V., postel. Us. Vaše dcera je v ko-

moře, stele pěkné bílé lože; Kerak bych já postel stlala, peřin sem si nenabrala?; Stel má milá bílé lože, už to jináč byt nemože; Jdi, Kačenko, postel stlat, ti pánové pudó spat; Ene (jen) bile lože stlać, svoje děći kolibać; Prvés mně stýlal drobné peřičko, a včil mně steleš drobné kameničko; Až mně budou zvony hrát, bude hrobař postel stlát. Sš. P. 84, 139., 178., 504., 532., 776. (Tč.). — **komu, čemu.** Jak si kdo stele, tak si lehne. Prov. Nestel sobě, ještě večer nepřišel (když kdo před časem co dělá) Ros. Cestu bludům s. (přístup dělati). Apol. Byla by ti stlala červené přikrytí; Keď (když) jim lože stlala. zlé jim vinšovala, aby ta nevěsta rána nedočkala; Stel mi, milá, stel mi bílé lože, ustel mi ho z té červené růže. Sš. P. 146., 155., 185 (Tč.). Pomáhej jim (rodičům) a jsou-li nemocni, stel jim, jiesti daj . . . Hus I. 286. — **co k čemu:** cestu k něčemu s. (přístup dělati). Ros. Porozumèvše mnozí ze stavů, k čemu se tu stele (směřuje), ujeli raději od sněmu. Skl. V. 379. Slova stelou cestu ke skutkům. Sš. II. 126. — **co kam (kdy).** Slámu, listí **pod** dobytek s. D., Jel. Peřiny na postel s. Us. Budeme-li tady dlóho státi, budeme vám střechy trhati, **pod** naše vraný koně stláti. Sš. P. 741. Já **v** životě vám stlala růže, vy stelte zas je **na** můj hrob. Kká. M. ž. 24. A jemuž sú stlali **před** oslika rúcho své, svlekli sú s něho rúcho jeho; Palmy a kvietie před něho sú metali a rúcho stlali. Hus II. 128., 129. — **kde.** Kdo sobě **na** světě byt stlal. Kom. Kvítí stláti komu **po** cestě. Dch. A mnohý zástup stlali sú rúcha svá na cestě; Stelíce **před** ním rúcho, an jede na oslíku. (Luk. 19.). Hus II. 3., I. 467. **V** tej novej komoře stele bile lože; něstel ho vysoko, ustel ho široko. Sš. P. 465 — **komu jak dlouho.** Stelou mu **do** jara (myslí, že bude jen do jara živ). U Jílového. Mý. — **co z čeho.** Z čeho bych ho (lože) smutná stlala, peřin sem si nenabrala. Sš. P. 139. — **(si) čím.** Ten stele rozumem (mluví jakoby všemu rozuměl). U Rychn. Vk. Slovy stele co lípa a skutky píchá co jalovec. Č. Široký list jabloňový, ešče širší jaborový; jabloňovým si ustelem, jaborovým se přikrejem. Sš. P. 139. — **se** = *chystati se, chýliti se.* Po hřiechu steleť se tomu. Št. N. 264. — **S.** = *přebývati.* Ni tu která žalosť stele. Kat. 499.

Stlavý = *stelící*, bettend, streuend. Jg.

Stlesknouti, sknul a skl, ut, utí. — **co:** ruce, zusammenschlagen, klatschen. V.

Stlíti, el, ení, *stlívati*, verwesen, vermodern. Bern.

Stlouci, stluku, stluc, -ka (ouc), stloukl, stlučen, ení; *stloukati. stloukávati* (na Mor. též: *skloukati, skloukávati*, Hý.) = *dolů tlučením shoditi*, herunter-, herabschlagen; *na kousky roztlouci*, zusammenstossen; *tlučením spojiti, zbíti*, zusammenschlagen; *smlátiti*, abklopfen, zusammenprügeln. Jg. — **co:** koření, Us., summu peněz (sehnati), máslo. Us. Dosti těžko tu prácí stloukl. Us. Dch. Jelen lýčí stlouká. Us. Šp. S. máslo. Us. Šd., Kch. — **co jak: na** prášek. Sych., Byl. Něco **v** hromadu stlouci. Žalan. Pecky (v kameně mlýnském) pemrlicí stlouci **do** rovnosti kamene. Vz Pecka. Vys. — **koho** = *zbíti.* Us. — **co, koho, se čím:** maso paličkou, někoho holí, se vezením. — **co, se kde: na** voze (vezením). Upadl a stlúkl sě na tváři a okrvavil. NB. Tč. 108. Ty všecky věci **v** moždíři s. Reg. zdr. — **se od čeho:** od vození. Ros.

Stloukal, a, m., osob. jm. Šd.

Stloup, u, m., zastr = *sloup.* Vz Stl.

Stloustnouti (na Mor. skloustnouti, Hý.), stnul a stl, utí, dick, fett werden. — **po čem.** Neví člověk, po čem stloustne. Č. — **čím.**

Stloušti, *lépe*: ztloušti. Jg. Zub s. tři prstuov. Dač. I. 193.

Stlp, u, **stlpík**, u, m., na Slov. = *sloup*, die Säule. Vz Stl. Velké sklepy, by nespadly, stlpom (sloupem) podpírajú. Mor. Tč. Oči mu stlpkom stojí. Slov. Šd.

Stlpice = *slupice.*

Stlučenina, y, f., *co se stlouklo*, etwas zusammengeschlagenes-, -gestossenes. — **S.**, *rána od stlučení*, die Schlagwunde. Čern., Ja.

Stlučený; *-en, a, o*, vz Stlouci. Knihy ledabylo s-né (slátané). Kos. Ol. I. 79. Našel ho celého s-ného. Er. Čít. sl. 26.

Stlučka, y, f., die Mäusefalle. Us.

Stlumení, n., vz Stlumiti. Zázračné bylo to s. a povalení. Sš. J. 272.

Stlumiti, il, en, ení, niederdämpfen, -drücken. — **co kam.** S-no jsouc (člověčenstvo) k zemi. Sš. L. 134. — **co, koho čím.** Jenž (souzvuk) jen mhlou a tmou jest těžkou s-men; Lítosti-li v něm cit ponebeský lidskými je s-men vynálezky?; Aj ty, jichžto hladem, ledem, plamenem, mečem přemoci nemohl, zahálkou stlumil. Sš. Bs. 178., 181., I. 72. (Hý.).

Stlup, u, m., zastr. = *sloup.* Vz Stl.

Stlupený; *-en, a, o*, zusammengestellt. Vz Rst. 497.

Stmaviti, il, en, ení, verfinstern. — **co.** Nej.

Stmeliti, il, en, ení, *stmelovati*, verkitten. — **co čím:** sádrou. Prm. IV. 163., Presl.

Stmělý, dunkel geworden. Us. Dch.

Stmění, n., die Verdunkelung, Verfinsterung. S. vinohradu = *zastínění.* 17. stol.

Stmíti, stměti, ěl, ěn, ění; *stmívati* = *temným učiniti*, verfinstern. — **se kde.** Stmělo se **pod** mrakem. — **kdy: k** večeru. — **se kudy.** Noc dolinou se stměla. Kká. Š. 113.

Stmívání, die Abenddämmerung. Přijď ke mně na s. Na Ostrav. Tč.

Stmívka, y, f. = *stmívání*, die Abenddämmerung. Mor. Šd.

Stnouti, vz Setnouti a Stíti.

S to. Býti s něco, **nikoli: s čeho.** Im Stande sein, vermögen. Jestliže jste na tom státi umínili, vězte, že nikoli nemůžete s to býti. Flav. Abych jemu odolal, s to dosti moci nemám. Sych. Rozum **s toho** není **šp.** m.: *s to.* Brt. *‚S to býti' v přesné prose pojí se jediné* **větou účelnou a nikoli infinitivem.** Nemůže s to býti, aby království spravoval. V. Nebyli s to, aby útokům nepřátelským odolali (**šp.:** nebyli s to odolati). Brt. S. 2. vyd. 139. **Dítky** nejsou

s to, aby rodičům se odměnily (ne: se odměniti). Kos. Nejsem s to, abych to učinil (ne: to učiniti). Jg. Proč? Vz Ten, Kondicional XIII. 2., Obrati se něčím, Uvolniti. — Šm. (ve Květech 1847. str. 28.) myslí, že po *s to býti i infinitiv* státi může, ale všeobecně se tomu odporuje; v obecné mluvě ovšem stává inft.

Sto, a, n., Hundert. S. *skloňuje se jsouc jménem podstatným podlé* **Slovo:** dat. a lok. stu, instr. stem (jenom když stojí *sto* samo: jedním stem; jinak stává m. *stem* buď *sta* n. *sto*. Mkl.); pl. sta, set (vz e), stům, sta, stech, sty. Dual udržel se v 1. a 4. pádě: dvě stě, dvou set, dvěma stům, dvě stě atd. Strany skloňování v staročeštině vz Kt. 45., Bž. 105., 229. Sto, sъto, skr. çata, lit. szimtis, řec. ἑκατόν, lat. centum, goth. ve složených hun-d (ἑκατόν, ἑ — κατόν, ἑ = ἕν, tedy jedno sto; v centum jest *n* vsuto). Schl. Strsl. sъto, lit. šimtas, lett. simts, got. hunda-, řec. ἑκατόν, lat. centum, stir. cét, brit. cant, stind. šatám. Mkl. aL. 78. Strany odvození vz Šf. (Mus. 1848. I. 3. str. 247.). Na Slov. spojuje se singular s jinými čísly: dve sto, tri sto, pet sto. Šb. **Užívá se ho:** 1. *jako jména* **podstatného** *s genitivem kolikosti*. Sto let; osm ze sta do roka (v roce), hejtman nad stem drábův; tři sta, pět set, po dvou stech. V. Sto chlapóv. Rkk. Před stem let. Us. Mezi stoma let. Pass. Ten byv již devét let ke stu (= 109 let). Leg. Po šesti set haléřóv. Bž. 144. Měl bych sto chutí do toho. Dch., Šd. Sto tisíc. V. Maje s sebou okolo sta koní. V. Došel sta let. Br. Hospodaří od sta k desíti. Příjmi má milá tento dar, jako bych tobě na sta dal. Sš. P. 751. Bohatne od tisíce ke stu. Prov. Tři sta na jeden gréjcar (= úplně). Na mor. Zlínsku. Brt. To je jako sto a jedna (srovnává-li se něco). U Olom. Sd. Sto kozlů do toho! Sto ďasů (draků) do tebe. Šd. Sto beťahov hádže (= čert vezme, Bůh ztresce). Slov. Nl. Od tech devadesát už mně ide ke stu, už mně ukazují ke krchovu cestu; Dala bych sto tisíc a k tomu ještě víc; Ach milý jede po mostě, pod ním koníček za dvé stě; Ej dívča, dívča, sto ďáků v tobě, zedral sem boty choďaci k tobě; Za sto zlatých mě nědajú, kyrisarů málo majú; Zaved sem ho (koně) do města, prodal jsem ho za dvě sta. Sš. P. 59., 144., 187., 228., 596., 610. (Tč.). Po stu let schválie Dětříška; Dvě stě let nenarázěl sě rytieř taký. Dal. 105., 181. Na sv. Jiřie puol druhého sta kop grošuov (má platiti). Arch. I. 148. List udělati na bez jedné na sto kop; Tu jsem na něm obdržel panským nálezem těch dvě stě hřiven; Slíbil mi základ pod dvěma stoma hřiven; ke dvěma stoma hřiven grošů. Půh. I. 247., 298., II. 42., 241. (Tč.). Kterak větčí jest dluh desět tisíc hřiven než sto peněz, tak větčí jest vina proti Bohu než proti bližniemu; Dvú stú peněz chlebové nestačie jim, aby každý malíčko co vzal (Jan 6.); Protož ku pohřebí Kristovu Nikodemus přinesl mirry a aloes jako liber sto. Hus I. 337., II. 107., III. 55. (Tč.). Sto milionů do tebe! Us. Šd. Léto druhé a sedmdesáté ke stu; Kupováchu kóň za padesát ke stu (150); Mojžieš dvadcěti let ke stu bieše; Svolal veškren dom až do osmidesát ke stu tisícóv bojovníkóv (180000) BO. Sedm a osmdesát mezi stoma let. Ps. 350. (Jir. exc.) Ve třech stech mužův. Br. Se dvěma sty. Mk. Kolik ze sta? Po koliku ze sta? Po pěti ze sta; Srážka ze sta (procentní). Šp. Vz Genitiv, D. I. b. 4. — 2. *Někdy se číslo sto v 2., 3., 6. a 7. pádě jako jméno* **přídavné** *srovnává s jménem svým v pádě*. Ke dvěma stům mužům; Páni čeští v sedmi stech koních vyjeli do Frankreichu; Ve třech stech mužích; Se třemi sty muži. V. Na sta tisíce se prodává. Har. Nezakládej si mnoho na stu zlatých, ale na stu přátelích. Pk. Toho všeho pokládám ke stu hřivnám; Slíbil jest mi pode stem hřivnami gr. Půh. II. 55., 95. Po čtyřech stech letech. ZN. Před mnoha sty lety. Br. Po stech létech. Ke stu vozům. Ve stu a desíti letech. Us. Po třech stech létech. Pass. Zanechal ke stu vozům. Br. Vytáhl s dvěma sty vozy. V. *Před stem lety*, jest *dobrá* vazba. Vz Spodobení. Ve stu letech **šp. prý** místo: ve stu let, *avšak toto mínění jest* **mylné,** vz předcházející příklady. — 3. *Někdy jest* **sto** *před jinými jmény hlavně ve složeninách (T.)* **nesklonné.** Se sto a dvacíti tisíci mužův. Ben. V. Měl při sobě do sedmkrát sto tisíc; nad sto rytíři vládl. V. Jej Bušek byl k listu pohnal ze sto hřiven. Půh. II. 2. Což to mám předložiti sto mužům? Br. Vy sto milionské duše! Mor. Šd. Se třmi sto muži. Ben. Dal mu pět sto tolarů. Na Slov. Koll. Co mohlo stačiti tři sta mužům. Ben. Před sta lety. V. Zlato dělati mezi sta kusy nejmenší. Kom. Cf. *Genitiv kolikosti*. 4. Před sto lety **šp. prý** m.: před stem let, ale i to mínění jest **mylné,** vz předcházející příklady. — *Pozn.* Ve *sto tisíc* se *sto* nemění. Mk. — Vz *Číslo*.

Stoa, e, i, u, o, i, ou, f., řec., *sloup, pilíř*; zvl. tak slula *síň* v Athenách, kde učil filosof Zeno a odkud i jeho žáci sluli stoikové vyznamenávající se chladnou myslí a odmítáním všech pocitův; učení jich slulo *stoicismus*. Rk.

Stobka = *stopka*. Reš.

Stobnice, e, f., *Stopnice* mě. v Polsku. Vz S. N.

Stobor, u, m., strsl. stoborъ, columna, nsl. steber. Mkl. aL. 70., B. 91., Fk. 617.

Stobořice, Zdebořice, dle Budějovice, Stobořitz, ves u Klatov. PL.

Stoček, čku, m., das Wachsstöckel. U Opav. Klš. — **S.,** das Klötzchen zum Holzschnitte. Rk. — **S.,** čka, m., der Paralytikus, ein Gelähmter. Rk. — **S.** = *shonek*. Vz Stodola.

Stočeň, čně, f. (*lépe*: vodojem), das Bassin. Balbi. zem.

Stočenák, u, m., cochlospermum, der Schneckensamen. Rstp. 179.

Stočeně, zusammengedreht.

Stočenka, y, f. Uzená stočenka, gerollte Schinkenwurst. Us. Dch.

Stočenosť, i, f., die Zusammendrehung. Ros.

Stočený. Vz Stočilý. V. S. vlasy, gedreht, Us., člověk (křivě rostlý), D., řeč (zmodrchaná). Ros. — **S.**, abgezapft. Ze s-ného sudu v prázdný se nepřelévá. Č. M. 170. Rst. Stáčené pivo.

Stočilý — *stočený*, zusammengedreht, gewunden, gekrümmt. S. had. Br., V. S. a zatmělá odpověď. Nebo srdce tvoje není upřímé před Bohem, nébrž je s-lé. Šš. Sk. 100.

Stočiště, ě, n., das Becken, der Kanal. S. mořské. Nz. Povšechné s. Šš. I. 12.

Stočiti, il, en, en, ení; *stáčeti*, stáčej, el, en, ení; *stočovati* — *svinouti*, verdrehen, zusammendrehen, krümmen; *slíti*, zusammengiessen; *z nádoby čepem vypustiti*, abzapfen, abziehen. Jg. — **co**: provaz, Us., řeku. Br. Pivo, víno s., abziehen. Us. S. obilí (na řešetě čistiti). Dch. — **co komu**: mysl. Br. — **co čím**: pivo čepem. — **co odkud kam**: pivo, víno **ze** sudu **do** láhví. Ml. — **se kam**: v kolo. Ros.

Stočka, y, f. — *stočení*, der Abfluss.

Stočkovitý — *zavalitý*, untersetzt. S. člověk. Us.

Stočky, pl., *pivo na posled ze sudu vytočené, špatné, zvětralé*, V., *slevky, počepky, pačepky, podčepky*, die Neige, das Tropfbier. Ktk. Nějakých mu stočků nalij. Dh. 80. — **Stočky**, *schodky* — *drobné plevy a klásky*, které podsíváním u prostřed řešeta se stáčejí, die Spreu im Siebe beim Reinigen des Getreides. Us. u Petrovic. Dch. Na Mor. Hý.

Stočné, ého, n., die Kanalgebühr. Rk.

Stod, a, m., **Stody**, pl., die Dolany, něm. Stod, Staab, mě. v plzeňském kraji. Sm. Vz S. N.

Stodenní, hunderttägig. V.

Stodola, zdrobn. *stodolenka*, **stodůlka**, y, f. S. — stavení k ukládání obilí a luštěnin s pole sklizených, die Scheune, Scheuer. V. S. dřevěná, kamenná; kamenná má průduchy (průdušiny); ve stodole jest: perna (vz Perna), patra (vz Patra), Pt., mlat. *Stodola* má dva *přístodůlky* (perny), jež od *mlatevné (mlatu)* dole ohrazují *stranice* (též *srub, srúbení, oplotny* zvané). V obojím srúbení u prostřed upevněn jest trám, *puntový slúp*, jenž podepírá *patra*. Nad patry jsou *hambalky*. Vrata bývají dvoje, přední a zadní, otáčejí se v dolním prahu na čepech, *zdířkú* železnou obitých, *běhúny* zvaných; horní prah jmenuje se *helmo (nadvrátí)*, v něm otáčí se *čep* dřevěný. K větším stodolám přistavena jest po boku jednoho přístodůlku *plévňa (plevník)* na plevy a ohrabky. *Zboží* (obilí) jako *réž* (žito), *žito* (pšenice) a jiné, ukládá se do přístodůlku v *brstvu*. *Načiní na mlatě*: *cepy, hrábě a) řídké (= posádní) b)* husté; *říčice* a to *a) ohrabečnica, b) hrachová, c) stoklasná, d) kúkolná, e) prachová*; *ohrabeční koš, vějačka* (lopata široká a hluboká), *smrděnka (smítěnka)*, jíž se obilí *sháňá*. *Cep* skládá se z hůlky a z cepu *(cepice)*, na obou jest na konci *ohlavek*, kteréžto ohlavky spojeny jsou *svorou (svorkou)*. Ohlavky přivázany jsou *švihy* (tenkými řemeny) v *zábradky* neboli *zářezy (vruby)*. Když se mlátí, snopy položí se na *sázku*, *stranujú* se, obrátí a stranují zase. Snopy takto ostranované slovou *stránky*. Je-li obilí vazké nebo vůbec *nepúšćá*, tedy se ještě hůlkou *(roubíkem)* snop *klasnuje*. Když je ostranováno, snopy se rozhrabou a *mlátí se* na sázce od posáda na levo, potom se obilí obrátí a z nova mlátí, pak se *vytřípá (rytřísá)*, dlouhá sláma sváže se v *otépky* (hanácky *oklípky)*, pomrvená se ještě *přemlátí*, aby neostaly *kožuchy (kožíšky*, zrno ve plevách) a sváže pak ve *mňatěnky* (han. *mrvěnky)*. *Ohrabky* (rozdrtěné klásky a p.) *osejú* se na ohrabečnici a dají do koša ohrabečního. Obilí posádníma hrabiama shrne se na *posád* (na hromadu v pravém koutě zadním) nebo, mlatí-li se po obou stranách, do prostřed mlatu v *hřebínek*. Když je posád dosti veliký, nastane *vítka* (na větších statcích *sbírka)*. Obilí vějačkou proti větru se háže, pak smrděnkú sháňá (t. j. všeliká neplecha s ného smitá), potom se odejme *zadek (pozadek zadní)*, a *předek (přední)* se *cúdí* na *říčicách* po pořádku jak svrchu vytčeny byly počna od kúkolnice. Co říčicí přepadne, slove *podříčičné* (chudé zrní, semýško všeliké; to je drůbeři); na říčici zůstávají mimo dobré obilí *shonky, stočky* (klásky a j., které rukou se odstraňují a též drůbeři se dávají). Na mor. Zlínsku. Brt. Místo za stodolou: *zástodolí, záhumní*, der Riegel am Thore der Scheune: *ramenáč*, der Kamm in der Scheune: *záhon*. Sm. Nyní se obilí ve větších hospodářstvích stroji mlátí i čistí. Vz jednotlivá slova zde zaznamenaná ve slovníku. Obilí do stodoly svážeti. Kom. Ani sejí, ani žnů, ani v stodolách co chovají. M. Malá je stodůlka, ale je má! Us. Dch. Má hlavu jako stodolu (neostříhanou). U Olom. Sd. Za našimi humny, za našum s-lum pleje dzěvče len; Za tó našó stodolenkó teče voda kolajenkó; Za našimi humny, za našum s-dolum kvitne kvitkem rež; Stodolenka prázná, slunce do ní svítí; Stodolenka prázdná, vítr do ní věje, kerý dobrý galán, zdaleka se směje; Nepí, Janko, nepí, stodola ti letí; Co ste prodali z stodoly, dejte groš do toboly; Naplní se vám s-la, zaraduje se tobola. Sš. P. 207., 287., 404., 503., 553., 650., 740. (Tč.). S-lu mi v oboře obořiv. Půh. II. 435. V tom jsú obecně kněžie a zákonníci, jimž ač jsú plny s-ly, komory, špižierny i pivnice, ale žádosť vždy děravá nenie plna. Hus II. 271. Tmavé hody (vánoce bez sněhu) — světlé stodoly (malá úroda); Světlé hody (je-li sníh) — tmavé stodoly (= plné, veliká úroda). Hrš. Všecko bere jako desátková stodůlka. Pk. Studený máj v stodole (v zahrádách) ráj. Jg. Nic ve stodole, málo v tobole (vz Chudoba); Převrhl před samou s-lou (nedojeda skácel. Upadne-li komu se lžíce před samou hubou. Vz Prah.). Č. Skládá před s-lou (obsc.).

Stodolář, e, **stodolník**, a, m., obyč. *poklasný*, der Scheuermeister. Bern., Rk.

Stodolářka, y, f., die Scheuermeisterin. Jg.

Stodolenka, y, f., vz Stodola.

Stodolisko, a, n., *špatná stodola*, abscheuliche Scheuer. Bern.

Stodolné, ého, n., ein Getreidezins. Právu městskému s-ho a vážného za měsíc 32 zl. 1760., Gl. 323.

Stodolní, Scheuer-. S. vrata, Us., práce. Kouble.

Stodorané, 1. kmen Slovanů polabských. 2. kmen korutanských Slovanů. Vz S. N.

Stodůlky, dle Dolany, ves u Prahy v okr. smíchovském; 2. něm. Stadeln, v bývalém král. Hvozdě. Vz S. N., Tk. I. 625., III. 50., 51., IV. 741.

Stoechiometrie, e, f., z řec., oddíl vědy lučební k vypočítávání množství látek v sloučeninách, *náuka* o rovnomocninách, die Verhältnisslehre der chemischen Verbindungen. Vz Šfk. 700., KP. IV. 32., 42., S. N.

Stoh, u (zastr. *stůh), **stožec,** žce, **stožek,** žku, **stožeček,** čku, m. Der Schober. Strsl. stogъ, acervus, vlasky pertica, circa quam foenum congeritur. Das Wort hängt mit lit. stogis Dach, stind. stag und griech. στέγω nicht zusammen. Sthrněm. stakkr, Haufen, Heuschober. Mkl. aL. 70., B. 24. S. = kůpa n. hranice obilí řemeslně složená. **S.,** *kůpa, brah, brh, broh, kuče, brožek.* S. sena, pšenice, V., slámy, obilí (obilný), D., konopí. S. a Ž. Obilí do stohu snášeti. Kom. Kakby mrzli klasi v stoze? Rkk. 64. V stoh masa nedějí. Mus. Trn v noze a myš v stoze, moucha v jíše atd. Vz Trn. Obilí do s-hu skládati, dávati; stohy při dvoře dělati. Břez. 189., 199. Vz KP. III. 237. Břicho tvé jako s. pšeničný, obložený lilijmi. Přísl. Šal. 7. 2., Hus III. 83. Dlouhá tyč ve stohu: *stožár.* Jg. Vz *Postožek.* O železných podstavcích stohu vz KP. III. 236. a o stozích ib. 237. — **S.** *úlů* = několik úlů pohromadě jsoucích. Lš.

Stohař, e, m., der Schobermacher. Šm.

Stohlasý, hundertstimmig. Šm.

Stohlavý, hundertköpfig. Us. S. bor. Hdk.

Stohon, a, m., hyperia, kývoš. Krok. II. 245.

Stohovati = *stohy dělati, do stohu skládati,* Schober machen. Břez. 189.

Stohovina, y, f. = *žerdi,* tyčky do vinnice neb chmelnice, die Stangen. Stohovinu v lese sekati. Arch. I. 356.

Stohový, Schober-. Jg.

Stohrotný, hundertspitzig. Dch.

Stohubý, hundertmäulig. Us.

Stochleba, y, m., osob. jm. Šd.

Stochlumý, hundertbügelig. Šm.

Stochov, a, m., ves u Nov. Strašecí. Vz S. N.

Stoicism-us, u, m., der S. Vz Stoa.

Stoikové, vz Stoa.

1. **Stoj,** e, m., na Slov. = *stání,* der Standort. Ptáci stoje přestupují, proměňují. Bern. *S. v tělocviku:* v týle, základní spatný, o rukou (klikem n. vzporem), výkročný, pokos, rozkročný; na koni (o rameně, o hlavě, o rukou), skřižný atd. Tš. Vz Bradla, Postoj, KP. I. 573.

2. **Stoj,** e, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.

Stoje. Vypijem to ze stoje = stojíce. Us. u Turnova. Zl.

Stojací = stojící, Steh-, stehend. S. hodiny, Stockuhr, oul, voda, Us., vážky. Bern. Na s. noze = hned. Bern. S. voda smrdí (lenivosť nic dobrého nečiní). Vz Práce, Lenosť. Bern., Lb. Vz Stojatý.

Stojačky = *stojećky,* stehend. Slov.

Stojadlo, a, n., das Gestell. Us. u Petrovic. Dch.

Stoják, a, m., na Slov. *lenoch,* der Faulenzer. Cf. Stojko. — **S.** = *prase zabité a opařené,* geschlachtetes u. geputztes Schwein. Plk. — **S.,** u, m., *úl stojící, který má patro na patře,* der Bienenständer. Vz Stojan. Všk. — **S.,** *náčiní stojaté k vyklepávání šatů,* der Kleiderständer. S. na deštníky, na hudebniny, na zbraň, der Parapluis-, Noten-, Gewehrständer. Dch. — **S.** = *dlouhý, stojatý, nezavírající se nůž* (opak: *zavěrák*), Us. Kts. — **S.** = *stojatý les,* stehender Wald. Šp. — *S-ky,* nohy ptáků, kteří náležejí k lovu zvěři, die Beine, Ständer. Šp. — Vz *Stojka.*

Stojan, u, m., *stojatá trouba vodní,* z níž voda teče, die Steigeröhre. Ros. S. u rybníka, der Ständer. D. Stůj co stojan u vodarny. — **S.** = *podstavec,* das Regal, Gestelle, Stativ, der Ständer, Aufsatz. S. na láhve, Šk., pod necky, pod úl. Us. S. na šatstvo, na tabuli, stolní, na květiny, nárožní (der Eckständer, u pomníku). Us. Dch. Stojan na ocet, olej a pepř, na sirky (Zündholzständer). Nf. S. k sušení jetele, rohatina. Mor. Šd. Zhlaví s-nu, der Stativkopf. Nz. S. v tělocvičně ku skoku, u bradel. Vz KP. 447., 462. S. vrátkový, die Haspelstütze. Bc. — **S.,** *úl,* vz Stoják. Sn. Ležan. Všk. — **S.,** a, m. = *stoják, lenoch.* Us. Hý. Honza Stojanů. V Doudlebsku. Hsp. — Na pastvě hrávají s-na. Každý z hráčů opatří se zašpičatělou holí. První zarazí ji do země a ostatní jeden po druhém hledí z určité vzdálenosti hůl tu holí svou vyraziti. Komu se to podaří, utíká a ten, či hůl zaražená byla, chytá ho. Chytí-li ho, musí ho nésti na zádech až na to místo, kde hůl byla zaražena; nechytí-li nebo neunese-li ho, musí kulhati t. j. skákati o jedné noze na patřičné místo. Hoch přinesený znova zaráží hůl. Mý. — **S.,** osob. jm.

Stojánek, nku, m., *malý stojan,* ein kleiner Ständer. V. S., kostra, žebra slunečníku, das Gestell. Dch., D. — **S.,** *stavec, kozlík vijákový,* Garnstock, m. — **S.,** *pod poklopem v knihtiskárně,* der Schrank. Rohn. — **S.** *v přádlu,* das Seitenblatt am Spinnrade. D. — **S.,** *nástroj, ve kterém se děti učí státi,* der Gängelkorb. — **S.,** *stání.* Dělá ráda stojánky (líná, všude se staví). Č. — **S.** = *pivo, které kdo stoje pije.* Džbánek s-nku. Us. Zb. — **S.,** der Staubfaden, ve květech. D. — **S.,** nka, m., osob. jm. Šd.

Stojánka, y, f. = *stání,* vz Stojánek. Někde se vybírání peněz bez zasedání na s-ce stává. Šš. P. 718.

Stojanovice, dle Budějovice, Stojanowitz, ves u Sušice. Tf. 289.

Stojar, a, m., osob. jm. Šd.

Stojata, y, m., osob. jm. 15 stol.

Stojatí, n. Pšenice vzrostla na s-tí. Us. u Jižné. Vrů. Vz Stojato.

Stojatka, y, f., *trojhrotník,* triglochin, Dreizack, m. rostl. Slb. 182.

Stojátko, a, n., die Stellage. Šm.

Stojato ve frasi: *na stojatě* dříví prodávati, in Stämmen, kupovati. Us., Er. P. 394. Mám ještě mnoho obilí na stojatě, stehen haben. Jg. Máme žito ještě na s. Us. Msk. Prodal obilé na s-to. Mor. Brt., Hdk. C. 357. Cf. Stojatí.

Stojatý, stehend. S. voda, V., strom, Ros., brus, obilí, Us., žíla (v dolech), Hř., hráze, stehender Damm, Bc., dříví (na stojatě). D. S. voda hnije a smrdí. Kom. S. hodiny, Ros., vážky, sloup, límec, lampa, žentour, kříž, Dch., jízda (když kdo jede na voze stoje, die Stehfahrt). Us. Tč. S. host (který, když mu zavdáno, dává se pobízeti a nepije). Nezavdávej mu, je to s. host U Žamb. Dbv. S. obraz = socha. GR. Vz Stojací, Stojato.

Stojazyký, hundertzungig. S. fama, pověsť. Hlš.

Stojba, y, f. = *stání,* das Stehen. Slov.

Stojčín, Stoječín, a, m., něm. Stoitschen, ves u Počátek. Dch.

Stojčov, a, m., Stoitzen, ves u Dačic. PL.

Stoje, šp.: *vstoje.* Stoje jest přechodník přítomného času slovesa *státi.* Stoje četl, stojíc mluvila, stojíce mluvili. Vz Státi (na začátku).

Stojec, jce, m., der Figurant, Statist.

Stoječky, adv. = *stoje, stojíc,* stehend, standweise. V. Příp. -ьскъ. Mkl. B. 280.

Stojespal, a, m., mlýn u Kouřimi.

Stojeť, i, f. = *stání, bytování, stanoviště,* der Bestand, die Dauer. Nedlúháť na světě lidskému životu s. Ms. 15. stol.

Stojhněv, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 125.

Stojice, Stojitz, ves u Přelouče. PL.

Stojím, vz Státi.

Stojiní, stojení, n. = *stání,* das Stehen. Na Ostrav. Tč.

Stojislavice, Stoyslawitz, ves u Ml. Vožice. PL.

Stojiště, ě, n., *takový okrslek lesa, který se sobě v létech nebo v druhu rovná,* der Schlag. Um. les. — **S.,** *hlediště,* Gesichtspunkt; *stanoviště,* der Standort. S. vozků. Dch.

Stojitka, y, f., *stojtka = silnější tyčka,* o niž v ohradách dříví se opírá, by se nesesulo. Us. Č.

Stojitosť, i, f., der Stillstand. Šm.

Stojitý = *stojící,* stehend. S. hvězdy, die Fixsterne. Jel.

Stojka, y, f., cvičení tělocviku. KP. I. 406. — **S.** *v dolech = sloup v chodníku,* der Stempel, Thürstockstempel. Hř., Bc. S. střední, der Mittelstempel. Bc. — **S.** = stovka, dial.

Stojkati. Stojkej = stůj! V dětské řeči. Mor. Šd.

Stojko, a, m., **stojnoha,** y, m. = *lenoch.* Slov. Cf. Stoják.

Stojmír, a. m., Stillfried, osob. jm. Pal.

Stojmo = *stoje (-íc), stoječky,* stehend. S. ho vítal. Us. Cf. Mkl. B. 236.

Stojnoha, y, m. = *stojko.*

Stojslav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. II. 125.

Stojslava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Stok, u, m. = *tečení dolů,* též *místo, kudy co teče, odtok,* der **Abfluss,** Ablaut. S. vody. S. veliký, dlouhý. Us. Chřípěmi jako stokem sopel vytéká. **Kom.** — **S.,** *tečení do hromady i místo, kde co stéká, i co stéká,* der Zusammenfluss. S-ky nečistoty (nános). V. S. dvou řek. Us. S. smrduté vody v lodi (nečistota), die Schiffjauche, Grundsuppe. S. třiselní, die Versetzgrube. Šp., D. S. všeho zlého. V. Stoky na všecky rybníky v nové udělány, kterýmiž dostatek vody na rybníky se dohání. Břez. 238. Jest každý sněhu klok sám pestrých perel stok. Šš. Sm. bs. 73. Vím já kraj, jest převysok, blahých slastí jest to stok. Šš. Bs. 42. Stok žil. Nz. lk. Budú znamenie na slunci a na mesieci a na hvězdách, na zemiech dav lid pro stok zvuku moře a pro tečenie (Lukáš 21.). Hus II. 7. — **S.** *v pivovaře* atd., das Kühlschiff, der Kühlstock. S-ky chladicí, die Bierkühle, das Bierkühlschiff. Snk, Šp. S-ky srážeti, naražeti, die Kühlstöcke aufstellen. Šp. Na s-ky dávati, pumpovati, kühlschöpfen; s-ky (kaly) smetati, die Kühlstöcke abkehren, ze stoku házeti, weichausschiessen, weichausführen. Suk. S. máčecí, der Quellstock, Weichstock. Šp. S. třiselný, die Lohgrube. Šp. — **S.,** *trativod, rýha,* Schwindgrube. f. D. S-ků velikých několik při tom dvoře jest uděláno. Břez. 237. — **S.,** *nával krve,* der Blutandrang, die Kongestion. — **S.** = *sbíhání se,* der Zusammenlauf, die Scheide. Na stoku 5. a 6. století. Šf. — **S.,** der Wassersack der Tabakspfeife. Šp.

Stoka, y, f. = *stok, do hromady stečení, sběhnutí,* der Zusammenfluss. S. vod. V. — **S.** = *jáma,* die Grube. Kůže do stoky klásti. Šp. — V. — **S.,** *strouha, řečiště,* der Zusammenfluss zweier Gewässer. V. Prostředního moře stoka. St. skl. Vz Strouha. V Domažl. *potok.* Šb. Dlg. 18., Nl., Němc. — **S.,** *žlab, rýha, vantrok,* das Gerinne in der Mühle. Nz. S. hořejší, *náhon,* der Zuflussgraben. Šp. — **S.,** *odtok, strouha, jíž nečistoty atd. odtékají,* der Abzugsgraben, -kanal. V. Řeka šesti stokami do moře se leje a vpadá. Kron. mosk. Strouhy a stoky u rybníků, aby se vyčišťovaly. V. Jalová s. u mlýna (kterou zbytečná voda odpadá). D. S. nová udělána z rybníka Žáru, kudy by voda měla jíti na ta místa, kde rybníci vyměřeni jsou. Břez. 240. Stoku otevříti, vykliditi, proplachovati. Dch. S. vejčitá. Dch. — **S.,** die Kloake, gemeinschaftliche Oeffnung des Afters, der Harn- und der Geschlechtsorgane. Nz. — **S.** *mléčná prsní,* ductus thoracius. Krok. — Vz Štok.

Stokař, e, m., der Kanalräumer. Us. Šd.

Stoklas, u, m., **stoklasa,** y, f., rostlina, *sveřep žitný,* bromus secalinus, die Trespe, der Mäusehafer. S. veliká, sveřep stepilý, b. giganteus (ke krmení). Jg. Kde metlice, uživí se slepice: kde stoklasa, uživí se pán i chasa. Prov. Kde roste s., živí se sedlák i chasa; kde roste metlice, neuživí se ani slepice. Č. Kde s., má chléb pán i chasa, kde metlice, nemá hospodář ni slepice. Vz Hospodářský. Lb. Vz více v S. N., Kk. 110., FB. 12., Čl. Kv. 113., Slb. 143., 145., Rstp. 1751.

Stoklaska, y, f., *třebule lékařská*, der Kerbel, anthriscus cerefolium. Slb. 580. — **S.** = *síto k odstranění stoklasy*, Trespensieb, n. — **S.,** y, m, osob. jm. Hý.

Stokočistič, e, m., *stokař*, der Kanalräumer. Vz Průtočník.

Stokorunný, mit hundert Kronen versehen. Šm.

Stokrása, y, f. = *sedmikrása*. Plk.

Stokrát, hundertmal. S-krát tisíc tisíců. V. Na stokrát koho pozdravovati. Rk. Ne jednou ale s. jsem mu to povídal. Us. Šd. Pán Boh daj s. na miesto toho. Slov. Dbš. 44. S. chci raděj umříti, než bez tebe živa býti, mé srdce rozmilé, ach k sobě vezmi mne; Zraněné je to moje srdečko a zraněné je na stokrát; Zkázal mně můj milé na s. dobró noc; Děkuju vám na s., že ste vy mě těžko vychovali; Přeškoda na s. mé krve červené, že má být vylitá po trávě zelené. Sš. P. 75., 185., 222., 452., 592. (Tč.). Okenko zavřeš a dveře zatkneš, proto nic, budu chodívat, má rozmilá, s. víc. Sš. P.

Stoky *couků*, die Netzgänge. S. N. Vz Stoka.

Stól, u, m. (zastr.) = *stolec, trůn*. Výb. I., Kat. 1624., 1804. Vz Bdl. Obr. (2). 74. Strsl. stolъ, thronus, sella. Koř. stl, stel ve stelją. Mkl. aL. 62., B. 8. Stúpí na stól oteň v slavně sněmě. LS. v. 48. — Ž. wit. 88. 30. — **S.** = *stůl*, mensa. Ž. wit. 22. 5. a j. — **S.,** *sedadlo, sedes*. Ib. 92. 2.

Stola, y, f., vz *Štola*. — **S.,** lavatera, die Lavatere. Slb. 640., Rstp. 134., Schd. II. 297. — **S.,** v Jg. Slovn. chybně m.: fiola. Č.

Stolanica, e, f., die Tischlade. Slov. Dbš. 36.

Stolany, dle Dolany, ves v Chrudimsku. Vz S. N.

Stolář, V., **stolař,** D., e, m. = *truhlář*, der Tischler. Vz Tk. II. 549. Stolař prkna hobluje, lištami sjednocuje. Kom. J. 530. Stolár píli (pilou řeže). Slov. Dbš. 176. Stoláři, stoláři, dělajte mi truhlu velikú, širokú, co dva do ní lehnú, milý se svú milú; Stolář dělá ty truhličky, skovává do nich dušičky; Matička se jí tázala, chce-li stolářa. Sš. P. 86., 482. (Tč.).

Stolařík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stolařiti, il, ení, Tischler sein. Us.

Stolářka, y, f., die Tischlerin. D. Na Ostrav. Tč.

Stolařský, Tischler-. D. Na Ostrav. Tč.

Stolařství, n., die Tischlerei. Jg.

Stolářština, y, f. = *stolařské řemeslo*, das Tischlerhandwerk. U Olom. Sd.

Stolba, y, m., *kočí*, der Pferdeknecht, Kutscher. Us.

Stolconoš, e, m., der Stuhlträger. Dch.

Stolček, ečku, m. = *stoleček, stolička*, der Stuhl. Slov. Šd. Pod nohama s. uměle pobitý. Nitra 1878. 166.

Stolčík, u, m., *stolček, trůn*. Oj ty živá kráso kam jsi se poděla, co jsi na křivánském s-ku seděla. Hdk. C. 52.

Stolčín, a, m., vz Stojčín.

Stolebý, hundertschädelig. Přišlo se k Tatrám s-bým. Kmp., Mus. II. d. 101.

Stolec, lce, m. = *malý stůl*, Tischchen, n. V. Stolec měřický, der Messtisch. D. — **S.,** *sedadlo, stolice* (zastr.), der Sessel, Stuhl. Mat. verb. — **S.,** *trůn, stolice* (zastr.), der Thron, Stuhl. V MV. nepravá glossa. Pa. Přemysla na s. vsadili. Dal. A utvrdím s. jeho až na věky. BO. S. dóstojné chvály. BO. A na stolci starších chvalte jeho. Ž. wit. 106. 32. Na nebi s. jeho. Ž. wit. 10. 5., 44. 7., 88. 5., 88. 15., 102. 19., 9. 8., 88. 38. Jeho syn na stolec vznide. Dal. 122. S. biskupský. Dal. 137. — **S.** *vdoví*, der Witwensitz. Leg.

Stolecký = *stoletý*. S. kalendář. Na Hané. Bkř.

Stoleček, čku, m., *malý stolek*, das Tischchen. Us.

Stolečný = *sídelný*, Residenz-. S. hrad. Ráj 1. 40.

Stolek, lku, m., das Tischchen. S. měřický, Sedl., šicí, D., na květiny, mycí, kočičí (zvláštní s. vedlé hlavního při jídle, das Katzentischel). Dch. S. na rozvalování barev. Šp. — **S.,** *sesle, židle*, der Sessel, Stuhl, opak legat. Na Mor. a Slez. Tč., Pk., Klš., Mtl., Bkl.

Stolení, n. = *jedení, hodování*, das Essen, Mahl. Kom.

Století, n., das Jahrhundert. D. To se stalo v 5. století.

Stoletní, hundertjährig. S. rok, rušení, proměny. Nz.

Stoletnice, e, f., eine hundertjährige Frau. Jg.

Stoletnický, *ku stoletníku se vztahující*. Scip.

Stoletník, a, m., hundertjähriger Greis. Hlas.

Stoletý, hundertjährig. S. čas (století), V., památka, D., člověk, kalendář. Us. Zlořečené dietě s-té! Hus II. 359.

Stolhář, e, m., *arcilhář*, der Erzlügner. Scip.

Stolicář, e, m., der Stuhlmacher. Techn.

Stolice, e, f., **stolička,** y, f. **S.** = *něco vůbec postaveného, aby na tom jiné sedělo, stálo, spočívalo*, der Stuhl, das Gerüst. **S.** = *trámy, na kterých střecha leží, krov, vazba, všecka spojená dřeva na střeše*, der Dachstuhl. Nz., V., D., KP. I. 207. S. ležatá, prázdná, skružová, stojatá n. stojací, vlaská, železná. Vz KP. I. 207.—211. S. vazebná, die Bindebank, práhová (verschwellter Dachstuhl). Nz. — **S.,** *náčiní ku sedění*, der Stuhl, Sitz, die Bank. Na Mor. s. = lavice. Šd. Části její: *sedadlo, obrubeň, lenoch, nohy*; s. ševcovská: *třínožka*; s. s lenochem jednoduchým: *židle, židlice, židlička*; s-ce s lenochem vycpaným a širokým: *lenoška (opěrací s.)*. Š. a Ž. (Valter). S-ce (lavice) v kostele, V., kostelní, ve světnici, nosicí (BO.), s. ku porodu. Us. Stolice učitelská (kathedra), Jel., s. učitelská prázdná nebo uprázdněná. J. tr. S. professorská, učitelská fysiky, jazykozpytu atd. (**ne:** pro fysiku atd. Bs.). S-ce chtí na lavice skákati. Reš. Po s-cích za stůl zasedati. Kom. S. točitá, der Drehstuhl. Dch. Byl bych hotov tu neb onu s-ci (učitelskou) přijati. Č. S. (= lavice) školní. Mor. Šd. Dej se s tou stolicí dál.

U Rychn. Tu pán hned vstal ze s-ce, vyvedl ho ven za ruce, vyvedl ho ven ze dveří: Jdi sedláče, kam ti měří; Na zlaté s-ci stříbrnýma válci tam bych je (košile) válela; Posaďte se mládenci na červenej stolici (= lavici); Vynesú ti dvě s-ce, vyprášá ti nohavice. Sš P. 13., 87., 429., 571. (Tč.). S. bez nohy. Er. P. 238. Jiřík podrazil s-ci pod Matúšem, až jest Matúš na zemi upadl; Matúš jest Jiříka nebožtíka hodil s-cí; Vstav ze stolice i řekl jest. NB. Tč. 96.; 251. S. ze slonových kostí. Jir. Anth. I. 119. S. kazatelná; Chudému diete: Ti stój onde aneb sedni pod s-ci noh mých; Byla s. královstvie zbavena; V chrám vykupitel náš všed s-ce prodavačóv holubie převracel jest. Hus II. 86., 385., III. 1., 232. (Tč.). S. pod nohy. Us. Do stolic uvésti. Tov. k. 57. Blažený muž, jenž na s-ci poskvirněné nesědal. Ž. wit. 1. 1. Posadiv se na třenohé stolici. Háj. Někomu s-ci přede dvéře vyložiti (kázati odejíti). Bern. Mezi dvěma stolicemi seděti (ani jednoho ani druhého prospěchu nenabyti). Us. Kdo se dvou stolic chytá, na zemi sedá. Jg. Mezi dvěma stoličkami na zem padá. Vz Sedlo, Břeh. Č. — Skrze *stolice* rozuměj *dóstojenstvie (úřad, moc)* v duchovenstvie. Hus I. 453. S. prvotenství; Na s-ci Mojžíšově zasedli zákonníci a farisejové. Sš. Sk. 144., Mt. 300. A stvrdím stolici králevstvie jeho nad Izrahelem na věky; Milují prvá miesta u večeři a prvé s-ce ve zbořiech. Hus I. 174., II. 364. S. mizdřicí, die Fleischbank. Šp. S. na (k) dělání řezanky, **ne:** pro dělání. Bs. S. struhací (Schneidebank): obřeznice, pořeznice, osní stolice, strýc, strýček, dědek, vlk, vlček, kozel, kozlík. Šp. S-ce řezací, kovací, mistrovská, hoblovací truhlářská, kolářská, hoblovací se skřipcem a podstavcem. Kh. Stolice polní n. skladací, der Feldsessel. — **S.** = *krám*, die Bank, der Laden. S. masařskou držeti. Boč. — **S.** = *trůn, stolec.* Der Stuhl, Thron. Ž. wit. 9. 5., BO. Na s-ci seděti. ŽN. S-ce císařská, královská, knížecí, římská, papežská (= papež), biskupská. Na vyprázdněnou biskupskou s-ci dosedl Vojtěch. Sych. Na biskupskou s-ci dosaditi. JMti královské má býti připravena s. Gl. 323. Jeroboam seděl po něm na královė s-ci. BO. Stolici svou někde postaviti. Kn. — **S.** = *sídlo*, der Sitz, die Residenz. S. království českého, Praha. V., Br., Ž. wit. 88. 45. — **S.** *soudná*, der Richt-, Gerichts-, Richterstuhl, das Amt, die Instanz, Behörde. Pořad soudních (úředních) stolic (pořad instancí); odvolání se k vyšším s-cím; ta věc jest již rozsouzena, rozeznána, rozhodnuta při první, druhé, třetí stolici soudní; úřad 1., 2., 3. s-ce. J. tr. Seděti na soudné s-ci; soudná s. boží; s. soudců (lavice). V. S. spravedlnosti. S-ci držeti. Bern. Nejvyšší s.; věc rozhodnuta jest ode všech soudných stolic. J. tr. Fojt vstav ze stolic i pověděl jest před radú naši takto; Protož Mikuláš na tu žalobu, kteráž před čtyřmi s-cemi v právě jest učiněna, má odpovídati vedlé práva. NB. Tč. 117., 41. Synedrium, nejvyšší to náboženská soudná s. u židův. Sš. J. 26. Pravil před pány v s-cích, že Petr jest umřel. Půh. II. 271. Přidú před s-ci súdcě; Jináť jest s. zemská (t. moc, jíž súdie lidé zemští) a jiná s. nebeská. Hus II. 66., III. 227. Státi (seděti) na lapači — na soudné stolici. Vz Kleveta. Č. — **S.** *vdovská* = *sídlo vdovské*, der Witwensitz. Kroc. — **S.** *noční*, der Nachtstuhl. Na s-ci jíti. V. — **S.** = *vyprázdnění žaludka*, der Stuhl, Stuhlgang. Nucení ku nebo na s-ci. Nz. lk. S-ci míti; tvrdá, měkká s.; nečistota stolicemi vychází. V. S-ce neměti. D. To k s-ci pobízí a ponouká. Byl. — **S.** *u zámku ručničného*, die Studel. Bur. — **S.** *na náboji* = u kolářů žlábek z každé strany dlabu, v nějž čep zasedá, by se špice skrz náboj neprorazila. Us Jg. — **S.**, der Waldrossschwanz, rostl. Puch. — **S.**, *kraj v Uhřích*, comitatus, Gespanschaft, f. S. nitranská. Us. A vy radní páni z trenčanskej stolice, pusťte mně synáčka . . . Sš. P. 569. — **S.** = *hlavní město*, die Hauptstadt, na Slov. Nz., Dač. I. 72.

Stolička, y, f. = *malá stolice.* Vz Stolice. Das Stühlchen, die Bank. Postav si s-ku (Bank), zdvihni očka hore (vzhůru); A keď přišel domu, sednul na s-čku (na lavici), zalomil hlavičku; Kněže, milý kněže, nesvazuj nás štolú, nebudeme spolu, svaž nás přes s-čku na malú chvílečku; Vedla jsem si, vedla jako ze sta jedna, z vysokej s-y na nízkú jsem sedla. Sš. P. 147., 431., 495. (Tč.). S. ku kování koní. Us. Hk. Na dvou s-ách seděti (nestálým býti). V. Mezi dvěma s-kami na zem člověk padá. Bern., Č. Vz Stolice. — *S-ky u vozu* = *dřeva spojující snice.* Us. Jg. — **S.** = *židle.* Na morav. Zlínsku. Brt. — **S.**, *pod nohy, podnožní: podnož, podnožka*, der Fussschemel. Us. — **S.** = *zub třenovní*, der Backen-, Mahlzahn. Nz., V. S. třetí (zub moudrosti). Nz. lk. — **S.** *nitící* u tkadlce. Us. — **S.**, rostlina, *bličačka, přeslička zimní*, equisetum hiemale, der Schaftthalm. Rstp. 1766., Schd. II. 327.

Stoličná, é, f., die Verschleisserin, Ladensitzerin. Dch., Rk.

Stoličník, a, m., der Stuhlarbeiter. Tk. II. 549. — **S.**, *župan*, der Gespan. Hanka.

1. **Stoličný**, -ční = *ku stolici se vztahující*, Stuhl-. S. sloupy. Um. les. — **S.** = *ku stolici uherské náležející*, Komitats-. S. pán (išpán), D., vrchnosť, soudná stolice, soudce, tabule, Koll., dům, Plk., lékař, chrám. — **S.** = *soudný*, Gerichts-, na Slov. S. den, dům, město, právo, shromáždění, stání, Bern., sudí, úřad. Rk. — **S.**, *stolická robota* (ku spravování cest). Slov. Dbš. 77.

2. **Stoličný**, ého, m., der Stuhl-, Komitatsrichter. Slov.

Stolidlo, a, n. = *lehadlo.* Aby s-dla, na nichž hosté při jídle spočívali, se neukálela. Sš. J. 215. (Hý.).

Stolík, u, m., *malý stůl.* Vz Stůl.

S tolik, so viel. Ale mám naň s tolik dobrých lidí, což mi k mému právu potřebí. Půh. II. 345. Vz Jelikož, S toliko.

S toliko, so viel. Má na to s. svědomí, což jemu potřeba jest; Ale mám na to s. dobrých lidí, což mi k mému právu jest potřebí. Půh. I. 231., II. 107., 108., 362 (Tč.). Vz S tolik.

Stolín, a, m., Stollin, ves u Náchoda. PL.
Stolina, y, f., *spodek stolu*, das Tischgestell. Mor. Šd. — **S.,** die Tischplatte auf Gletschern. Nz.
Stolinky, dle Dolany, také *Stvolinky* n. *Drmy*, něm. Drum, městys v okr. úštském. Vz S. N.
Stolinský, ého, m., osob. jm. Pal. V. 2. 335.
Stolíř, e, m., der Störer. S. ševcovský, der Störschuhmacher. Šp. Vz Stoléř.
Stolístek, stku, m., rostlina, myriophyllum, das Federkraut. S. klasnatý, m. spicatum; přeslenatý. m. verticillatum. Jg., FB. 90., Čl. Kv. 335., Slb. 243.
Stolístka, y, f. = *růže stolistá*, die Centifolie. Dch., Šd.
Stolistní, -ný, -stý, hundertblätterig. S. růže. D.
Stoliti, il, en, ení; *stolívati* = *za stolem seděti a jísti, hodovati*, tafeln, speisen. — **abs.** Dokud král stolí. Hus III. 20. — **s kým.** Knížata s králem stolila. V. Důvěrně s ním stolí. Šš. Bs. 61 Zda jsme nestolili s tebou? Šš. L. 136. S. s utrhačem; Ó kterak by bylo těžko se psem, se sviní a s hadem s. a z jedné mísy jiesti. Hus I. 231. — Br. — **kde.** Budou **v** království nebeském s. Skl. V. 102., Šš. L. 142. Dověděvši se, že stolí v domě farisea. Šš. L. 83. S-oval tedy **na** lůně Ježišově. Šš. J. 217. S. **u** dvora královského. V. S nimiž v soudné světnici stolil. Skl. I. 324. — **jak dlouho: do** noci.
Stolivo, a, n., das Tischgeräth, Service. Vid. list.
Stolka *(stolika)*, adv. = *toliko*, nur, bloss, mor. Duchovním osobám plat roční s. do života jich ukázán býti má. Zř. zem. op. a rat. 1562.
Stolko, vz S toliko. Mus. 1880. 123. S. milostivý jest Buoh. Gh.
Stolmíř, e, m., ves u Čes. Brodu.
Stolny, y, f. = *stolnice*. Ros.
Stolné, ého, n., *plat za stravu*, das Kostgeld, Tafelgeld. D., J. tr.
Stolní, -ný = *ku stolu náležející*, Tisch-. S. náčiní, nářadí, deska, nádobí, D., stříbro, víno (lehké), pivo, rozmlouvání, přítel, statek (1607.). S. statky, die Tafelgüter, bona mensae. Tov. k. 216., Žer. 337. S. lampa, ocet, pokryvka, Dch., prádlo. Šp. S. právo, právo ke stolu, der Tischtitel, J. tr., nůž. O výrobě s. nožů vz Prm. III. č. 18. Zámek opavský jest statek s. Žer. 337. S. sieň, vestibulum. BO.
Stolnice, e, f., *stolní deska*, die Tischplatte. Šp. S. vydutá. Šp. — **S.** = *stolna, jídárna*, Speisezimmer, n. Ros.
Stolnický = *ku stolníku se vztahující*, Tafeldecker-, Truchsess-. S. úřad. Jg. Vz Stolnictví.
Stolnictví, n. = *stolnický úřad*, das Tafeldeckeramt, Truchsessamt. Jg.
Stolničiti, il, en, ení = *stolníkem býti*, Tafeldecker sein. C., KB. 310.
Stolník, a, m. = *kdo téhož stolu užívá*, der Tischgenosse. S. neb strávníci. V. — **S.,** *kdo ku stolu slouží*, der Tafeldecker, Truchsess, Speisemeister. Cf. Předstolí. Šš. J. 37., 40. Vrat. S. nejvyšší. Tk. III. 15., 16.
Stolný, ého, m. = *stolník*. Šš. J. 40. — **S.,** osob. jm. Slez. Šd.
Stolohyb, u, m., das Tischrücken. Rk.
Stolochod, u, m. = *stolohyb*.
Stolořadí, n. = *řada stolů*, die Tischreihe. Mus. 8. 277.
Stolování, n. = *stolení, jedení, hodování*, das Schmausen, Tafeln. Jg. Jisté v království božím s. Šš. Sk. 7., 136. (Hý.). — **S.** = *nastolení, inthronisace*, die feierliche Besitznahme des päpstlichen Stuhles oder eines bischöflichen in der Hauptkirche (meist mit der Konsekration verbunden) Hý. Den s. sv. Petra (svátek), Bart., Petri Stuhlfeier, festum cathedrae s. Petri, Doppelfest u. z. 1. am $^{22}/_{2}$ zum Andenken an die Gründung des Bisthums Antiochien durch Petrus u. 2. (von der ganzen Kirche gefeiert) am $^{18}/_{1}$ zum Andenken an die Gründung des Bisthums Rom, sowie an die thatsächliche Einführung des Petrus in den Primat der Kirche. Cf Stól. Hý. — **S.** = *pracování za mzdu a jídlo* mimo dílnu v bytu najimače, die Stör. Sp.
Stolovati, vz Stoliti.
Stolové, ého, n. = *plat ze stolu n. krámu či řemesla*, die Handwerkssteuer, das Standgeld.
Stolovina, y, f. = *stolová truhelka*, die Tischlade. Rozm. o vč. 72.
Stolovka, y, f., v již. Čech. = *ubrus*, Tischtuch, n. Kts.
Stolovna, y, f. = *stolnice*, der Speisesaal. Knob. — **S.** = *stolovina*. Slov. Plk.
Stolovnice, e, stolovnička, y, f. — *strávnice*, die Kostgängerin. Slov. Bern. — **S.,** die Kostgeberin. Slov.
Stolovník, a, m., der Tischgenosse. Dch., Kos. Ol. I. 312. — **S.** = *strávník*, der Kostgänger. Slov. Plk. — **S.,** der Kostgeber. Slov. Bern.
Stolový, Tisch-, Tafel-. S. pivo, koncert (vz Seslový), Us., kolo, kulečník, Dch., deska, das Tischblatt. Nz. Vz Stolní.
Stolůvka, y, f., das Tischtuch, die Tischdecke, ubrus. Na Mor. Mtl., Šd., Kda. Vz Stolovka.
Stolzit, u, m., nerost. Vz S. N.
Stomlet, u, m., arbutus, zastr. Veleš.
1. **Ston,** u, **stonek,** nku, m. = *stonání*. Vždycky stonky, nikdy zvonky, chleba nikdy spořeji (o tom, kdo pořád stoná a přece neumírá). Ros. Časté stonky, jisté zvonky (smrt). Č. Vždycky (samé) stonky (konky), nikdy zvonky (o skuhravém a nemocným se dělajícím. Vz Nemoc). Č. M. 300. Ze strun ryk se rozetřás, až pak v stoně shas. Pokorný. Když nesli Slovensko zabité, kolik as vzdýchalo stonů? Hdk. C. 68. Srdce prorve ston. Hdk. C. 28. Uchlácholte naše věčné s-ny. Šš. Snt. 163.
2. **Ston,** u, obyčejněji **stonek,** nku, **stoneček,** čku, m. = *pařez*, der Klotz. Um. les., Ros., Ctib. - **S.,** *peň stromu, vystupuje-li vzhůru*, der Stamm. Us. (u Turn.). — **S.,** *drouh, tyč, kyj, oklestek, haluz*, der Knüttel, Prügel. S. u vozu = ouvín. S-ny vory svázati. Us. — **S.** *u rostlin*, caulis, der Stengel,

onen díl, jenž nosí listy, květy, plody a potravu kořenem přijatou do listů rozvádí a částečně přeměňuje. Čl. S. = osa, která listy nese vůbec, zvl. osy hlavní na zemi poléhající jako u plavuní. Čl. Kv. XXVII. S., cormus, der Stamm, všeobecný výraz pro hlavní díl rostlin vzhůru rostoucí. Rstp. 52., 62., 176., 497. S-kové *podzemní* (které v obyčejné mluvě od kořenů se nerozeznávají) jsou: 1. cibule, 2. hlíza n. bambulina (Knollen, tuber), ku př. u bramborů, 3. oddének vlastní, jenž mrcásky kořenové vyhání. Vz Odděnek. Čl. S-ky dostávati. S. *nadzemní* a) lodyha (u bylin, zelin): stéblo, stvol, b) kmen (u stromů a křů). S. přímý, položený, popínavý, ovíjivý (opletavý). Š. a Ž. Hruška bez s-ku, Stämpel. Škd. — *Stonek, péro ještě nevyvinuté.* Brt. Špatněs kachnu, slepici atd. oškubala, je plna stonků. Us. Hý. — **S.** = *plachta.* Gabriel plachtu či ston podestlal mu pod hlavu. Sš. Ob. 329. (Hý.). — **S.** = *kostnatá částka z odrhnutého péra.* Us. Šd. — **S-nek,** nka, m. = *člověk hloupý, necitelný,* der Klotz. Kom.

Stonač, e, **stonáček,** čka, m. = *vzdychač,* der Aechzer, Seufzer; ein kränklicher Mensch. Bern. Vz Stonálek.

Stonačka, y, f., die Aechzerin; ein kränkliches Weib. Bern.

Stonálek, lka, m. = *stonavý stejskálek, stonač,* der Aechzer. To je s. Ros.

Stonání, n. = *vzdychání, lkání, nářek,* das Seufzen, Stöhnen, Aechzen. Aby slyšel s. svázaných. Ben. V. S. a kvílení zatracenců. Jel. Kdyby byla (facka) od pajmámy, dala bych se do s., ale že je od milého, snesu já ju z lásky jeho. Sš. P. 114. I uslyšal s. jich. BO. — Ž. wit. 78. 11. a j., Br., V. — **S.,** *neduživění, nemoc,* das Kranken. V. S. **ku** porodu (bolesti). S. **na** slezinu, D., na krev (červená nemoc). Ja.

Stonař, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.

Stonařov, a, m., Stannern, mě. u Jihlavy. Tč.

Stonásobně někomu něco nahraditi, hundertfach. V.

Stonásobný, -bní, V., *sternásobný,* hundertfach, -fältig. Ros.

Stonati, stonám, stoni (stůněš, č, čme, čte, stoní a v obec. mluvě stůňou), stonej (stoň, zastr.), stonaje a stoně (íc), al, ání; *stonávati* = *vzdychati, lkáti,* stöhnen, ächzen, seufzen; *nemocným býti,* krank sein, kranken, kränkeln. Jg., Kat. 1909. — **abs.** Plačíc a stoníc. Št. N. 102. Stonící, gementes. BO. Stóně nemocný. BO. Povídali, že sem umřel, já sem ešče nestonal, ešče byla duše v těle, už mně gajdoš gajdoval. Sš. P. 668. Jedni zdvihajů druzí stonajů. Kda. Zranční stoní. Br. Těžkotě nestonať (nevzdychati), když bolí. Tíže stůně (vzdychá), než ho bolí. Ros. Vždycky stůně (nemocen jest). V. Ctnosť nestonává. Č. M. 23. On více stůně, nežli zdráv jest. V. — **jak dlouho. Přes** všecku noc stoníc (lkajíc) svých hříchů plakali. Leg. — **čím:** srdcem (lkáti). St. skl. S. padoucinou. U Rychn. S. tyfem, Kos. Ol. I. 145., mdlobů. Alx. Stůně dlouho chorobou srdečnou. Us. Dch. Vz Vzestonati, Roznemoci se. — **jak.** S. **na** smrť. Žer. I. 95. Budou s. stonáním. BO. S. **v** slzách. Leg., St. skl. — **na co:** na nemoc, V., Br., Lk., na červenku, Vrat. 109., na francouzskou, Ler., na božec, Kom., na oči, Bern., **na** slezinu. D. Již-li opět chudý národ český na chorobu neblaženou stůně? Sš. Bs. 198. Stůně na zdravou nemoc, na krajíc chleba. Us. Kšá. Kdo na lásku v srdelénku stůně. Hdk. C. 51. S. na zimnici. Žer. L. I. 90. — **k čemu:** k dítěti. V. Stůně k rozumu (ještě ho nemá). Us. Kšá. — **po čem:** po dítěti. Lk. Král David po něm (po Kristu) stonal (vzdychal). Kat. 1909. S. po někom srdcem (= toužiti). Alx. Ach, po mojí mamelunce srdénko mi stůně Hdk. C. 66. — **od čeho:** od úrazu, od neštovic. Us. Nemoc, od níž stůně, jest hadavosť. Sš. II. 338. Vz Neduživěti. — **s adv.** S. těžce, přetěžce, nebezpečně. V. Leží tam, tuze stůně. Sš. P. 394. — **kde.** Ti, jenž zde **pod** panstvím smrti stonají. Sš. I. 66. Stonó hospodyně **po** celé dědině. Sš. P. 612. S. pod břemeny (vdychati). Chč. 449. — **proč.** Pro tebe s. nebudu. Er. P. 232. Pro tu vojnu proti Řekom srdcem stonal. Alx. — **kdy. Za** časté s-li. Žer. Záp. II. 42. **Ve** čtvrtek bude stonati, v pátek bude umírati, v sobotu bude umrlá. Sš. P. 665. Třikrát **v** roce stonal. Ml.

Stonava, y, f., Steinau, ves v rak. Slezsku ve Fryštátsku. Vz S. N.

Stonavač, e, m. = *stonač.* Bern.

Stonavačka, y, f. = *stonačka.* Bern.

Stonávati, vz Stonati.

Stonavě, seufzend, ächzend; kränklich. Ros.

Stonavec, vce, m. = *stonač.* Bern.

Stonavka, y, f. = *stonavosť, stonání,* die Krankheit, Kränklichkeit. Slov. Bern.

Stonavosť, i, f. = *stonavka.* Bern.

Stonavý = *stonící, vzdychající,* stöhnend, seufzend. Ros. Příp. -vý (-vъ). Mkl. B. 219. — **S.,** *často nemocný,* kränkelnd, kränklich. S. člověk, V., Kom., Nz. lk.

Stonče, ete, n. = *mladé ptáče,* které dostává stonky. Mor. Šd.

Stončiti se, il, ení = *stonky dostávati,* Stoppeln, Federn bekommen. Husy, kachny se s-čí. Mor. Šd.

Stonek, nka, m. = *člověk hloupý, syrový, necitelný,* der Klotz. Kom. Vz Ston.

Stoněk, ňka, m. = *stonavý, nemocný člověk,* kränklicher Mensch. Us. C.

Stoniš, e, m., osob. jméno. Us. Šd.

Stonkolis, u, m., die Klotzpresse. Šm.

Stonkovatěti, ěl, ění = *stonky dostávati,* kielen, Kiele bekommen. — **abs.** Husa stonkovatí. Ros.

Stonkovatý, stonkovitý = *co má mnoho stonků,* kielig, Kiele habend. S. husa, kachna slepice. Ros.

Stonoh, a, m. = *stonožka.* Ms.

Stonohý, hundertfüssig. S. žížala, stellio.

Stonouti, nu, nul, utí = *utonouti,* ertrinken. — **kde: v** moři. Br. S. v řece. Alx. 1126. S-li jsou Bratří v Moravě **pod** horou sv. Hypolita. Dač. I. 10.

Stonožka, stonůžka, y, f. S-ky, myriapoda, die Tausendfüssler, členovci: 1. *mnohonožky,* chilognatha, die Zweipaarfüssler, vz

Mnohonožka; 2. *stonožky*, chilopoda, die Skolopendriden, a) *s-ky krátkonohé*: s. svítivá, geophilus electricus, kousavá, scolopendra morsitans, obrovská, sc. insignis, škvorová, lithobius forficatus; b) *s-ky dlouhonohé*, vz Strašník. Vz Frč. 126—130., Schd. II. 527., S. N. S. s klepety, blýskavá, kousavá, polní. Jg. — **S.** = *sviňka*, oniscus asellus, die Assel. Plk. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.** = *beruška*, millepes. Ja.

Stooběť, i, f., die Hekatombe. Puch. Cf. Stovolizna, Stožertva.

Stooký, hundertäugig. Us. S. svět (pomlouvačný). U Žamb. Dbv.

Stopa, stopka, stopečka, stopička, y, f. **S.** od *sto* (sto-jím), *p* jest vsuto. Šf. — **S.**, *spodek nohy (chodidlo, ploska, šlapa*, die Fusssohle). Ros. Bosý jako s. Na mor. Drahansku. Hý. — **S.**, *krok, jedno šlapnutí, šlepěje*, der Tritt, Schritt. Stopy (kroky. Proch.) mé sčetl jsi. Br. Do pekla náhlá stopa. Dal. Pevně s-py zaraziti. Dch. Nemoha své nohy s-py na zemi postaviti; Ani bude odpočinutie s-pě nohy tvé. Hus I. 57., 58. — **S.**, *šlepěje, místo n. znamení, kde se stoupilo, sled, výtisk spodní části nohy n. běhu*, die Fährte, Spur, der Fussstapfen. Vz Sled. S. zvěři, jelení, zadní n. zpáteční, Us., lodí, D., přední, do lesa, dopadná, studená (které pes už nečije), natřená jelení (nátěr), ostrá (na kameni, das Bleizeichen), zmařená, rozsazená, zavřená, pernaté zvěři, záryp (s. v měkké půdě), čistá, stará (která na čich psův už nepůsobí; opak s. nová, cf. s. studená), vyvětralá, zvětralá, čerstvá n. svěží, dávná, barvená. Šp. S. u myslivců: *šlak, šlap, sled, tora*. Šp. Po stopě jíti. V. Pes znova stopu hledá. Pes znamená s-pu (stopuje), přehání s-pu; pes kolísá se po s-pě; s-pu dělati, držeti (po ní ustavičně jíti, die F. fortbringen); vzíti (anfallen, annehmen, aufnehmen, když psi po ní dále hledají); zalomiti (zu Holz richten, stopu psem nalezenou větvemi přikryti), ztratiti (verschiessen), ložní (der Schlosstritt, když s. v jelením loži jest); pes po s-pě dobře táhne, jde; psa po přední s-pě nechati hledati; vodiče (psa) upraviti, cvičiti na přední a zpáteční s-pu; s-pu najíti; pes hraje na čerstvou s-pu; s-pu zmařiti; s-py se zbaviti. Šp. Také přijde na stopu tu (stane se mu totéž, er kommt auch an die Reihe). Us. Zb. Nezůstaviti žádných stop; beze stopy. Dch. S. v písku na stezičkách. Hdk. C. 50. Na nepravé s-pě býti; Na ohlas toho jména jde stopou kletba. Dch. Ztratil se beze s-y. Dch. Naleznúti zaječí stopu. Hus II. 66. S-py svých noh postavie ve vodách. BO. — *Přenesené*. Po s-pě jiného jíti (následovati ho); syn chodí po s-pě otcově; s-pou otce svého kráčeti; na něčí s-pu nastoupiti; na s-pu přijíti. V. Něčí s-pu najíti; něčí s-pou jíti. Lom. V něčí s-pu nastoupiti. Sych. Něčemu býti na s-pě, s-pu míti (něco čiti). D. Má kancelář na velikou stopu zařízenou. Kos. Ol. I. 93. — **S.** = *jizva*, die Narbe, der Narbenfleck. Zůstaly mu s-py na těle po léčení rány. Ras. — Ja. — **S.** = *míra, střevíc, noha*, der Fuss, Schuh. Sedm stop zdélí. V. Stopa lépe než střevíc. Os. Šest stop činilo sáh, stopa 12 coulů. Us. S. vídeňská, pařížská, anglická, pruská; S. činí 3·16 decimetru; □ stopa činí 0·1 □ metru. Krychlová s. = 31·6 krychl. decimetrů n. 0·03 krychl. metru. Vz Metr. — **S.** = *noha kružidla*, der Schenkel. Ráj. — **S.** *(stupa) = dřevěný moždíř na tlučení maku* atd. = okrouhlý špalek, v němž díra jest asi do polovice, kteráž na dně železem kována jest, der Stampftrog. Us. u Prostějova. Přkr. — **S.** = *noha ve verši, takt*, der Versfuss, Takt, das Metrum. Jistý počet a pořádek dlouhých a krátkých zvuků slove stopa n. noha. Jg. S. měroslovná n. veršová, vz Mk. Ml. 313.; Zk Ml. II. 186.; Sš. 3., 7., KB. 3., 4. — **S.**, *v botanice*. S. kuří, primula veris, Us., lvová, leontopetalon. V.

Stopán, a, m., der Centumvir. V.

Stopanský, Hundertmann-.

Stopanství, n., das Centumvirat. Jg.

Stopčinky, pl., f., druh hrušek u Rožnova. Šd.

Stopečička, y, f., pedicellus, nejspodnější díl stopky. Rst. 497. Vz násl.

Stopečka, y, f., vz Stopa. — **S.**, pedicellus, das Blüthenstielchen, *předposlední rozvětvení stopky* rozvětvené, květy nesoucí. Obyčejně slove tak poslední rozdělení stopky. Rst. 86., 90., 497. Vz Stopka, Stopečička.

Stopečkatý, *stopečkovaný*, kurzgestielt. Rst. 497.

Stopečnatý, stielartig. S. květy. Rostl.

Stopečný = *stopkový*, bestielt.

Stopěj, e, f. = *stopa, noha, šlapěje*. S-je tvé nebudú poznány. Žalt. wit. 76. 20. Předobréť jest starších s-jí následovati, ač jsú dobře předešli. Sen. ms. Stopěje noh mých snabděl jsi. BO.

Stopený; -*en, a, o*, ertränkt.

Stopička, vz Stopa.

Stopina, stupina, y, f., u ohňostrojců *zapalovadlo, niť zapalovací*, od *stupa, koudel*, die Stopine. Mz. 411., Bur.

Stopiště, ě, n., v hutn., der Spurherd. Šm.

1. **Stopiti**, il, en, ení = *potopiti*, untertauchen, ersäufen, ertränken; **se**, ertrinken, ersaufen. — **koho, se kde**: **v** moři, Vrat., ve vodě. Har., Kram. S-pilo se 16 hasplé-řóv. Dač. I. 124. Plavci **na** moři se stopí. Záv. Proto šípy vražednických střel v jedech smrtných na nás kněží stápí; Jež (hora) stápí v nebesích své témě. Sš. Bs. 184., 190. Nepřátely jejie v moři stopil. Hus III. 4. — **kam**. Stop mne **v** propasť smrti. Sš. J. 203.

2. **Stopiti**, il, en, ení = *roztopiti, rozehřiti*, zerschmelzen, zerlassen. — **co kde s čím**. Soličník stříbřitý s boraxem v brylku s. Pr. Chym.

3. **Stopiti**, erwärmen, heizen. — **co**: světnici. Čern. — **čím**: uhlím.

4. **Stopiti**, il, en, ení = *po stopě jíti*, nach der Spur gehen. — **co**. Něčí chod s. Sych. Vz Stopovati.

1. **Stopka**, vz Stopa.

2. **Stopka (stobka, šťopka)**, y, f., v obec. mluvě tenký ústroj na rostlině nesoucí na konci svém buď čepel listu, neb květ n. plod; v přírodopise větvička, která jest podporou květu, pedunculus, der Blüthen-

stiel. Rst. 497., Jhl. Vz více v S. N. Třešně na obdélných stopkách visí. Kom. Stopka ve hroznu. D. Květy na stopkách. Rostl. S-kou opatřený, gestielt. Nz. lk. — **S.**, vz Držadlo. — **S.** *u noty*, der Notenstiel. Hud. — **S.**, *ve mlýně* svrchní díl vřetena, jenž ve kypřici vězí, der Mühleisenkopf. Jg., Prm. IV. 199. — **S.** = *petrklíč*. U Příbora. Mtl. — **S.** *husí*, mochna husí, potentilla anserina. U Rožnova. Bayer. — **S.** *kočičí*, rostlina, gnaphalium, das Katzenpfötchen.

Stopkatý, gestielt, *stopkou podepřený*. S. květy, plody. Rst. 497.

Stopkový, *stopeční*, blüthenvielständig, *na stopce připevněný*. S. listeny. Rst. 497.

Stopní, Spur-. S. pes. Um. les. III. 188. Vz Stopný.

Stopnice, vz Stobnice.

-stopný, -füssig. Jedno-, dvou-, tří-, čtyr-, pěti-, šesti-, vícestopný verš. Nz.

Stopný, Fuss-. S. míra, stopomíra, das Fussmass. Nz. Vz Stopní.

Stopomíra, y, f., vz Stopný.

Stopovač, e, m., der Spurgänger. Dch.

Stopovatel, e, m. = *stopovač*. S. pravdy. Kos. Ol. I. 125.

Stopovati = *po stopě jíti*, nach der Spur gehen. — **koho:** zajíce, Us., myšlénku. Nz. — **koho kde:** zvěř **před** lesem, **v** lese. Šp. — **komu na co:** na palce. Vz Palec. Č.

Stopový. Zvěř má svou stopovou dráhu (cestičku, po které zvěř na pastvu chodí). Der Wechsel. Šp. Vz Stopa.

Stor, strsl. storъ ve slově prostor, spatium. Koř. ster: stréti. Mkl. L. 70.

Stora, y, f., **jeseter**, sturio, der Stör. Plk.

Storaký = *sterý*, hunderterlei. U Opavy. Klš. S-ho řemesla. Slov. Dbš. 63.

Storamenný, hundertarmig. Us.

Storax, u, m., vonná pryskyřice sturače pospolitého aneb balsam tekutý ambroně americké a indijské. Vz S. N., Šfk. 530., Rstp. 1403., 1404.

Storaz = *stokrát*, hundertmal. Slov. Ps. sl. 187., Hdk. C. 53.

Stořišek, šku, m., *klinopád*, *patchové koření*, calamintha clinopodium Spenner. FB. 61., Čl. Kv. 255., Slb. 331., Rstp. 1177.

Storkan, a, m., osob. jm. Jg.

Storoký = *stoletý*.

Storučec, čce, m. = *storukovník*. Rk.

Storukán, a, m. = *storukovník*. Rk.

Storukovník, a, m., ein hundertarmiger Riese. Nej.

Storuký, storukatý, hunderthändig. S. obrové.

Storytiřník, a, m. zastr. = *setník*, centurio. Hus II. 42.

Stosáhový, hundertklafterig. Pl., Šd.

Stosil, u, m. = *všehoj*, panax, rostl. Rk.

Stoskovice, dle Budějovice, Tessvitz, ves u Znojma. Vz Stošikovice.

Stoskyp, a, m., hectocotylus, hlísta plaskotělá. Krok. II. 518.

Stostupnitý n. setinný teploměr, der Centesimalthermometer. Nz.

Stošikovice, dle Budějovice, něm. Tesswitz, ves u Znojma. Vz Stoskovice.

Stotáček, čku, m., 1/100 zlatého, krejcar, ein Kreuzer. Us.

Stoterý, hunderterlei. Ros.

Stotina, y, f., šp. m.: *setina*, příp. -ina. Brs. 2. vd. 238. Stý — stina — setina. Cf. Šestina, Desítina. Ten má stotin, tomu zle není (jmění na sta). U Petrovic. Dch.

Stotinář, e, m., ein Reicher. Vz Stotina. U Petrovic. Dch.

Stotinný. S. váha (setinná), die Centimalwage. Vz Stotina.

Stotisíc, e, m. (jen druhá část se skloňuje).

Stotisícina, y, f., das Hunderttausendtel (0·00001).

Stotisíckrát, hunderttausendmal. Já vás na s. pozdravuji. Us. Sd.

Stotka, y, f., šp. m.: setka, das Hundert. Nz. — **S.**, *stovka*, eine Hundertguldennote. Us. na Policku. Kšá. U Petrovic. Dch.

Stotožnění, stotožňování, n., vz Stotožniti. Účinek s. jest slití totožných hlásek v jednu: padesát. S. nalézáme pouze ve staré češtině a to jenom v několika málo příkladech. Bž. 38. Vz Stožňování.

Stotožniti, il, ěn, ění, *stotožňovati*, identificiren. Cf. Stožniti. — **co (s čím)**. S. se s Bohem. Krok. Soudce stotožňoval zločin a přečin, *lépe*: kladl přečin za rovný zločinu. Šb. Vz Totožnosť.

Stotyr, a, m. = *centurio*, zastr. Rozk. Cf.

Stoub, u, m., v horn., der Stempel, Bolzen. Hř., Bc.

Stoubení, n. = *stavění stoubů*, das Stempelsetzen, der Stempelschlag. Hř.

Stouboví, n. = *řada stoubů*, *varhany*, die Orgel. Hř.

Stoucí = *stovský*. Přišli jsme o pár set stoucích. U Žamberk. Msk. Cf. Stovský.

Stoudek, dka, m., osob. jm. Mor. Sd.

Stoudev, dve, **stoudve** (zastr. *stoudva*, y, f.), *stoudvice*, e, *stoudvička*; pozdější: *štoudev*, *štoudve* atd. = *káď*, *kadečka*. Na mor. Zlínsku *štangla*, Brt., jinde na Mor. *štangl*, *štandl*. Us. Hý. Die Stande, der Ständer. O původu vz Mz. 313. S. vodní. V. Stoudve vodou naplniti. Proch., Br. Do s-ve vody naliti. Us. Šest jest stoudví kamenných v Galileji postavených. Sš. P. 76, Hus II. 33. S. kamenná berouci v se po mírách dvou neb třech. Sš. J. 37., Hus II. 36. Naplňte stůdvy vodů. Hus II. 33.

Stoudně = *se studem*, *stydlivě*, schamhaft. V., Šf. S. mluviti.

Stoudnosť, i, f., *stydlivosť*, *stud*, die Schamhaftigkeit, Verschämtheit. Us. Dch.

Stoudný = *stydlivý*, schamhaftig, verschämt. V.

Stouha, *stužka*, *stužička*, y, f. = *čím se co stahuje*, *obtáčka*, die Nestel, der Senkel, das Band. V. S., gt. pl. stuh. Jg. Viděl s-hy a plény a potnici soukromí položenou Sš. J. 295. Stouhami uzly stahujeme. Kom. — **S.** = *pentle*, das Band. Pref., Baiz., Orb. p. Stužkami věnec okrášliti. Vz Stužka.

Stouhati, vz Stužiti.

Stouhel, hlu, m. = *stouha*. S-hlem něco povázati. Slov. Nitra. 339.

Stouhovatělosť, i, f., die Fasiation, *zpotvořilosť*, již kmeny n. větve oblé pobočným srostáním nabývají tvaru rozšířeného smačknutého, jakto hlavně ukazuje nevadlec hřebenatý. Rst. 497.

Stouhovitý, bandförmig, stouze úzké podobný na př. prostřední ušet pysku dolejního muďatek. Též list čárkovitý dlouhý a plichý. Rst. 497.

Stouchovna, y, f. = *železo, na němž se dírky vykovávají*; na větší díry: rohatina. Us.

Stouchý, hundertlöhrig. S. pověsť. Hněvk.

Stoulení *(stúlení)*, n. = *stažení*, das Zusammenziehen. S. ruky. Ms. bib.

Stouliti *(stúliti)*, il, en, ení: *stouleti*, el, en, ení; *stulovati, stoulívati, stulovávati* = *svinouti*, zusammenwinden; *stisknouti, zavříti*, zusammen-, zudrücken, schliessen, zuschliessen; *pod se vinouti*, hängen lassen, unter sich stecken; *báti se, ostýchati se, kořiti se*, sich demüthigen. Jg. — **abs.** Ten stoulí (bojí se, ostýchá se). Ros. Tak že všeliká pochybenství se tu odmlčeti a s. musejí; Vyřídiv Gabriel poselství svoje s-lil a očekával Sš. II. 76, L. 19. — **co**: plátno (svinouti), Ros., hubu, ústa, oči, Us., pysky, Rk., rty (stisknouti, zavříti). Bylina ta rány stuluje. Jg. Pes stoulí ocas, když se bojí (pod se svíjí). Tudy těch několik lépe smýšlejících se odmlčelo a s-lo ústa. Sš. J. 135. (Sk. 49.). Stul svá ústa a se zastyď přece. Sš. Sm. bs. 49. Stulil kabelku, kviky (o tom, kdo hanbou umlkl). Vz Mlčení. Č., Výb. I. 938. Rozumný stulí své rty; Nezatvrdiš srdce svého, ani ruky stulíš, ale otevřeš ji chudému. BO. — **co komu.** A hledí aspoň ústa s. těm, jimž ode Pána kázati veleno bylo. Sš. Sk. 48. — **proč**. Druzí se odmlčí a **ze** strachu antikrista s. budou. Sš. Zj. 430. — **co, se kam**: ucho k zemi s. St. skl., Alx. 1097. Stulil se **pod** houni. Us. — **se.** Rána se stulila (stáhla). Ja. — **se kde.** Lvíčata stulují se v pelešich svých. Br. — **co nad čím**: ústa. Ben. — **co, se jak (v co).** Ruka v pěsť se stulí. Št. N. 203.

Stoupa (zastr. *stúpa*), **stoupka**, y, f. O původu vz Mz. 78. Gt. pl. stup. S., strsl. stąpa, pol. stępa, cf. stąpiti, gradi, calcare, strhněm. stamph, staph, Fussstapfe. Cf Stopa. Mz. 78., Mkl. L. 99. **S.**, *nástroj, kterým se něco silou stlouká, jako kladivo čtverhranné, jímž rudu tlukou*, der Quetscher, Stampfer, Pochstempel, ve valchách der Schliesser. S. puchýřská. V. Rudy stoupami tlouci; s. suchá (k puchování rudy bez vody, das Trockenpochwerk; mokrá, das Nasspochwerk. Šp.). Vys. S. je ležatá; s. stojatá = *pichák*, das Spichholz. Us. Stojí tam jako s. (= jako sloup, nepohnutý). Us. na mor. Drahansku. Hý. Věděli, pod jaké s-py se dostali (do jaké tísně). Ehr. Vz KP. IV. 61., 468. — **S.**, *dřevěný moždíř*, der Stampftrog. Na Mor. místy *stopa, stupa*. Mák tlouci ve stoupě. Ječmen ve stoupě klasnovati (opichovati). Na Mor. Hý. Ženská tlustá jako s. Us. Má prdel jako s-pu (velikou). Us. S. na tlačení oleje ze lněného semene. Mor. Kd. S. v lékárně. Dch. — **S.**, *moždíř*, der Mörser. Milý, nestřílej stoupou v nebe (nebroz zpozdile. Vz Vyhrůžka)! Č. — **S.** = *celý stroj, jímž se co těžkého stlouká*, ku př. ruda (stoupa havířská), *puchýrna, stupník*, das Stampfwerk, die Stampfe, das Pochwerk. Nz., Prm. V. č. 1. 4., D. S. železné (hamry). Balbi. Stoupa na usně, die Lederstampfe. Šp. S. mlýnská *(stoupy, stupník*, ve kterém se ječmen otlouká, opichuje), die Stampf-, Graupenmühle. V. Ječmen ve stupách opíchaný. V. Obilí ve stoupách píchem opíchati. Kom. Blázna by v stoupě zopíchal, jiný nebude. Prov. Jg., Č. M. Nebude on jinakčí, by ho v stoupě zopíchal. Č. Blázen bláznem zůstane, by ho třebas v stupách opíchal. Reš. V s-pách se ječmen od povrchní slupky olupuje. Vys.

Stoupací, Steig-. S. trouba, Techn., síla (die Steigkraft der Quelle usw.), kolo (das Steigrad), Dch., Nz.

Stoupání, n., das Steigen. S. rtuti ve tlakoměru. Vz KP. II. 59. S. vody. Us.

Stoupanice, e, f. = *stoupání*. Obtížná s., beschwerliche Steigerei. Dch.

Stoupati, vz Stoupiti.

Stoupátko, a, n. = *podstavek*, der Unterlagsschämel. Nz., KP. I. 447.

Stoupavosť, i, f., die Steigkraft. Rk.

Stoupavý, scandens, steigend. Nz. lk.

Stoupěj, vz Stůpěj.

Stoupek, vz Stupek.

Stoupenec, nce, m. = *následovník*, der Gefährte, Anhänger. Reš., V. Mnoho s-ců míti. D.

Stoupenectvo, a, n., die Anhängerschaft. Dch. Vz Stoupenstvo.

Stoupení, n. = *kročení*, das Treten, Auftreten, Steigen, der Schritt, Tritt. Nevolným s-ním se zmrhala. Us. — **S.** = *vstoupení boží*, svátek na nebe vstoupení Páně, das Fest Himmelfahrt Christi. Us. Hý. Na boží s. prší-li, chybí jeden obrok (buď lidem, buď dobytku). Prov. Hrš.

Stoupenství, n. = *tajné, důvěrné přátelství*, die Bundesfreundschaft. V.

Stoupenstvo, a, m. = *stoupenci*, die Anhänger. Mach.

Stoupilec, lce, m., der Anhänger, Parteigänger. Sm.

Stoupiti, stup, stoupě (íc), il, en, ení; *stoupati, stoupávati, stupovati* = *kročiti*, schreiten, treten, auftreten, steigen. Jg. Stoupiti, stąpiti. Vz Mz. 314., Mkl. aL. 99. — **abs.** Stupaj, stupaj, jenom nedupaj. Č. Děj toho dramatu nechce stoupati. Dch. Stoupá mzda, odbyt, poptávka. Us. Všk. — **komu čeho** = *postoupiti*. Vz *Sstoupiti*. Stúpil mi lidí závadných, že jsem pro ně súdy měl; Což Hlaváč dskami ukázal, toho jemu Hynek má stúpiti; Aniž mi je tvrze tak stúpil, jakož mi měl stúpiti; Tu jest jemu jednoho dvora stúpil; Aby mně mého platu stúpil. Půh. I. 179., 315., 336., 354., 373. (Tč.). — **kam.** **Do** šlepějí noh mých stoupáš. Br., Háj. S. do bláta, do vody, do cesty. Bern. Víno mu stoupilo do hlavy; Stoupati do prudkého vrchu. Dch. Kristus stúpiv do pekla vzletěl jest na nebesa. Hus III. 119. Nižádný do toho pekla nestúpil. Hus I. 18. S. někomu do poctivosti (dotknouti se jeho cti, uraziti ho). Slov. Dbš. 81., Er. Sl. čít. Stoupiti **v** manželství, D., někomu v cestu. Já se ti vysměju, stůpna ti **za** záda. Sš. P. 239. Stup můj Ježíši do srdce mého, najdeš tam, najdeš *Jesu* napsáno. Sš. P. 70. — **(komu) na co**; na loď, na koně.

Bern. Stoupati někomu na patu, na nohu. Us. Hý. S-ati ševci na krk (obuv šmafhati). Us. Sd. Tam ju na zem svalil, na tělo jí stoupil, víc než jaký tyran rukama ju kroutil; Staré brablec zajíkavec stópil jí na pravé palec; Stoupla sem na kameň. Sš. P. 136., 697., 735 (Tč.). Stúpiš tamo na miesto. Rkk. 21. — **odkud:** s koně, Bern., s hory. Us. S nebe stúpil, ponížil se a z Marie panny narodil se. Sš. P. 67. Až jeho (Antikristovým) ponúcením (= ponukem) oheň s nebe stúpil jest. Pass. 11. (Hý.). Že by mi měl s toho stúpiti. Půh. II. 606. — **jak:** složeným krokem s. Ms. Bel. Anna pak toho **bez** mé vuole jinému stoupila (= postoupila). Vz Sstoupiti. Půh. II. 501. Že mi měl mého s **pod** základem **podlé** panského vyrčení. Půh. II. 607., 606. — **čeho zač.** Hodonína stúpil (= sstúpil) za půl druhého sta hř. gr. **za** markrabinu milosť. Půh. II. 114. — **se s kým.** Chci těmi dskami dovésti, kde se tetka má se svými syny stúpila; Stúpila se s otcem mým. Půh. II. 439. (Tč.). — **k čemu.** Ona má jemu ku pomoci vyložiti a s., ačby jemu tamto co sešlo. Půh. II. 67. Přibenice mi měly k boření stúpeny býti. Arch. III. 12. (r. 1437.). — **v čem (kde, čeho komu, kam).** Stúpi kněžna v bělestvúci řízě, stúpi na stól oteň v slavně sněmě. LS. v. 47. (Ten) dvor jich vlastní otec Bedřich stúpil otci mému v tom dluze; Tři hřivny platu, ješto Damon Ganzar stúpil mému otci v penězích. Půh. 300., 299. — **kdy.** Ej v onen dávný čas Ježíš stoupil na lodičku. Sš. P. 16. — **kde.** Má na meziříčském zboží stúpiti 40 kop platu **na** usedlém. Půh. II. 143. Vz S. v čem. — **po čem.** Pro něžto, nestúpiš-li po mé řeči . . . Pass. 21. (Hý.) — **odkud proč.** Já jsem pro vy s nebe stúpil. Pass. 16. (Hý.). — **dle čeho.** Prokní stúpi rozenia — dlě svégo. LS. v. 46. — **s adv.** Stup, paní, stup ty doleji. Sš. P. 109. Stúpi Záboj najníželje dolóv. Rkk. 8. — **za kým** = *jíti*, Jemanden nachtreten. D. **kam (pod co) s kým.** Us.

Stoupník, u, m. = *tlukadlo, biják,* der Stampfer, Nz., die Stampfmühle. Šm. Vz Stoupa. — **S.,** die Steigtreppe am Wagen. — **S.,** a, m. Dva lány ve Vodunci měla mi vyložena býti od stúpníků Zikmundových z Račic. Půh. II. 307.

Stoupno, a, n., něm. Staupen, ves u Čes. Lípy. PL.

Stoupovní, Stampf-. Šp.

Stoupový. S. tříslo, gestampfte Lohe. Šp.

Stoupy, pl., die Stampfmühle, samota u Pacova. PL.

Stoužiti, il, en, ení, *stužovati* = *toužeji zavázati,* fester binden, knüpfen, zusammenziehen. Zlob. — **co čím:** motouzem. Us.

Stoužitka, y, f., centuplum, zastr. Veleš.

Stovák, u, m., vz Stovka. Na Mor. Sd.

Stovařišení, n., die Vergesellschaftung, Verbrüderung, Verbindung. Řekli jsú, že by Kristus jako čarodějník měl moc pro s. s ďábly. Hus II. 101.

Stovaryšiti, stovařišiti, il, en, ení; *stovaryšovati,* zusammengesellen. — **koho, se.** To nás stovaryšilo. V. Nerovní nedobře se stovaryšují. Kom. — **koho, se s kým.** V., Br. S takými se stovaryšuj, co sú tobě rovni. Us. Tč. Stovařiž se (spoj se) s ní. BO.

Stověký, hundertjährig. Us. Šd.

Stověžatý, stověží, stověžitý, stověžný, hundertthürmig. S. Praha. Dch.

Stovka, y, f., ein Hunderter, Hundertguldennote. Us. Vz Stotka. — Zkázal mu, by ten ječmen posíkl a dal do stovek. U Rychn.

Stovolizna, y, f., eine Hekatombe, pol. Vz Stooběť, Stožertva.

Stovský, *od stovky.* Mohl vydělati sta stovské, hundert über hundert. Us. u Bělohr.

Stoznu = *znova, z počátku.* U Jilemn.

Stozraký, hundertäugig. Dch., Šm.

Stozrník, u, m., rostlina, radiola. Dill., das Strahlkraut. Kk. 242., FB. 86., Čl. Kv. 324., Slb. 629. S. lenovitý. Presl.

Stozrno, stozrnéčko, stozrníčko, a, n., *hroznová bylina,* ambrosia, die Wildsalvei, das Traubenkraut, V.; *hrozníček,* chenopodium botrys, das Traubenkraut. D.

Stožár, u, m., od koř. stag (ztrnouti, trčeti, strměti; sr. Fk. I. 247., II. 683.), k němuž patří i stogъ, stoh. Prk. Př. — **S.** = *dlouhá tyč ve stohu,* der Schoberbaum. Jg. — **S.,** *tyčka ku šplhání.* KP. I. 509. — **S.** = *vratidlo se stojacím, ve hranici jsoucím hřídelem, v němž jsou páky, kterými dělníci hřídel otáčejí,* das Wellenrad. Vys. Stožárem trámy na střechu tahati. — **S.,** *stežeň* (na lodi), der Mastbaum. D., Nz. S. výhlední, der Aussichtsmastbaum. Dch. Vz Stežeň.

Stožárnatý, mastenreich. Šm.

Stožární = *stožárový.*

Stožároví, n., das Mastwerk. Šm.

Stožárový, Schoberbaum-. — **S.** = *prostopádný* (jako stožár stojící), senkrecht. Sedl.

Stožec, žce, m., městys v Dolních Rakousích. Pal. Děj. II. 1. 35.

Stožek, žka, m., oddíl Visly, vsi u Skočova. Tč.

Stožertva, y, f., das Hundertopfer. Šm. Vz Stooběť, Stovolizna.

Stožice, ves u Vodňan.

Stožniti, il, ěn, ění, stožňovati, identificiren. Cf. Stotožniti. — **co s čím (proč).** Nedobře Epafrodita někteří stožňovali s Epafrou; Nevědomosť pohanů, pro kterou výtvory umy s bytostí božskou stožňovali; Eusebius Filippa jáhna s Filippem apoštolem stožňuje. Sš. II. 171., Sk. 210., 243. (Sš. J. 83., Sk. 36., L 1., 64., 101. — Hý.).

Stožňování, n., die Identificirung. Pro takové křesťanů se židy s. Sš. Sk. 195.

Stpice, e, f., *špice,* die Spitze. Nomencl. Skryta jest v tom ostrá s. Boč. exc. To jest ostrými stpicemi tyčeno a otrněno. Ib. — **S.** *v kole,* radius, die Radspeiche. Lex. vet., Bj. Ktož mi toho pojičí, aby byly popsány řeči mé v knihách železnú rafií (stilo ferreo) v olověnú stpici (lamina) neb dlátem vyryty na skřemeni (in silice). Job. 20., 24., BO.

Str, kořen slov: zástěra, prostírám, prostor, strana atd. Bž. 31.

Stř-. *Kr-* v násloví přešlo v *čr-*, pak od konce 13. století v *tř*, nyní s přídechem *s* zní: *stř-* (obecně *tř-*): črievic, třevic, střevíc (krevíc: u tkadlce řemen u podnožky). Jir. Cf. Gb. Hl. 115., Prk. Arch. f. sl. Ph. II. 707.

Strab, u, m. = zakrnělý (také *mladý*) strom. Na Hané. Bkř.
Straba, y, f. = *surma*, *sklenec*, das Spiessglas, der Spiessglanz. Šp.
Střabec, bce, m. Pan kaplan má chlapce střabce. Er. P. 6.
Strabenice, pl., ves u Zdounek na Mor. Tč.
Strabičitec, tce, m., die Spiessglasblume. Šm.
Strabík, u, m. = *straba*. Rk.
Strabíkový, **strabový**, Spiessglas-. Šm.
Strabism-us, u, m., z řec., *šilhání*.
Strabiti, il, en, ení, zastr., posud na Mor., ve Slez. a na Slov. = *hojiti*, *občerstviti*, heilen, erfrischen. Cf. Ustraba, strslov., recreatio; kořen strb. Mkl. B. 33. — **koho k čemu**. Dívka v útrpné ji strabí k novému rozkvětu lásce. Sš. Bs. 59. — **čím**. (Duši) nebeskou strabí ovlahou. Sš. Snt. — **se**. Rána se jitří, celí, strabí. Us. Pk.
Strabivec, vce, m., nerost. Vz Schd. II. 57.
Strab-o, ona, m., řec. geograf, † ok. r. 24. po Kr. Vz S. N.
Strabobarvý, spiessglasgrau. Šm.
Strabočiti = *nástrahu staviti*, aufstellen. — **co**. Zas tam něco s-čí, až to dolů sletí. Kdo to tam nastrabočil? Mor. Šd.
Strabový = *strabíkový*.
Stracené, **Stracenec**, **Stracení**, **Stracený**, vz Ztracené atd.
Stracstvo, a, n., der Luxus, zastr. St. skl. II. 209.
Strač, e, m., osob. jm. Pal. Radh. II. 125.
Stráča (dle Káča), **stráče**, e, **stračena**, y, f. = *strakatá kráva*, eine scheckige Kuh. D.
Strače, ete, n., *stračátko*, a, n. = *mladá straka*.
Stračec, čce, m., picus, der Specht. — **S.** = Sytivratův syn, picus, Saturni filius. V MV. nepravá glossa. Pa.
Straček, čka, m., *datel malý*, kleiner Rothspecht, picus minor. Pdy.
Stračena, y, f., *strakatá kráva*, eine scheckige Kuh. Us. Brt., Škd. Helekám, helekám, kde trávy naflekám na naší ločině (lučině) tý naší s-ně. Sš. P. 525.
Stračenka, y, f. = *stračka*, *strači nůžka*, der Rittersporn. Mor. Jg.
1. **Strači**, *co straky jest*, Elster-. S. štěbetání, Br., hnízdo, péro, zpěv. Ros. — *V botanice*: s. noha (nůžka, nožka) = *komonice*, melilotus, der Steinklee. — **S.** *nůžka*, *brunatná fiola*, vaccinium hyacinthus. Reš. — **S.** *nůžka*, bacis, Bacillen. V. — **S.** *nůžka*, *posledník*, primula veris. Aqu. — **S.** *nůžka zemská*, *s. hnízdo*, siun falcaria, die Sichelmöhre, das Sichelkraut. — **S.** *nůžka*, inula crithmifolia. — **S.** *nůžka mořská*, crithmum maritimum. Sternb. — **S.** *jahoda*, *pstroček dvoulistý*, smilacina bifolia. FB. 20., Slb. 192. — **S.** *nožka*, delphinium pubescens, der Rittersporn. Na Ostrav. Tč. — **S.** *nožka*, *srpek*, critamus agrestis. Na Beskydech. Tč. — **S.** *noha*, echinophora, die Stacheldolde. Rstp. 760. — **S.** *noha*, *tytan*, *srpenec*, falcaria Rivini, die Sichelmerke. Rstp. 715., 760. — **S.** *důl*. Vz Tk. II. 274.

2. **Strači**, n., Stratschen, ves u Štětí. PL.
Stračička, y, f., *strači nožka*, *kozí brádka*, *pána Boha nohavičky*, vz Stračka.
Stračin, a, o, der Elster angehörig, Elster-. S. pohřeb. Sš. P. 698.
Stračka, y, f. = *straka malá* — **S**., *strakatost*. Kůže stračkami skropená, scheckige Flecke. Kron. tur. — **S.**, *bylina*, *ostrožka polní*, *svalník královský*, *rytířská ostroha*, na Mor. *sračka* (Hý.), delphinium consolida, der Feldrittersporn. Čl. 12., Jg., Kk. 207., FB. 71., Čl. Kv. 281., Slb. 669., Rstp. 21. — **S.** = *strači nožka*, *srpenec*, critamus, die Sichelmöhre. Slb. 587., 669. — **S.**, *zapalice*, isopyrum, die Muschelblume. Slb. 672. Vz Strači.
Stračný. — **k čemu**. Ke vší zlosti s. Výb. I. 924.
Stračonka, y, f., osada u Istebné ve Slez. Tč.
Stračov, též **Strakotín**, a, m., ves u Nechanic. Vz S. N.
Stráda, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.
Střadač, e, m., der Sammler. D.
Střadačka, y, f., die Sammlerin. Jg.
Strádajicný (šp., m.: *strádající*, Jg.), leidend, duldend. Čl. Slov. ps. III. 127.
Strádal, a, m. = *strádalec*.
Střádal, a, m., der Sparmeister. Dch.
Strádalec, lce, m. = *trpitel* Sš.
Strádaly, dle Dolany, dvůr u Kašperských Hor.
Strádání, n. = *trpění*, das Leiden, Kranksein. Těžké s. Výb. I. 922. Hřích s-ním přemoci. Hus. III. 186. — **S.**, *pohřešování bolestné*, *žádání*, schmerzliches Entbehren, der Verlust. Které ženie matka vnitř oteče pro strádánie muže, ta vaří atd. Jád.
Střádání, n., das Sammeln, Sparen. S. peněz.
Strádanlivý = *strádání podrobený*, *stradatelný*. S. Kristus. Sš Sk. 279.
Stradatel, e, m., *trpitel*, der Leidende, der Entbehrer. *S-lům dává trpělivosť*. Sš. II. 91. — **S.**, *žadatel*, *pohřešovatel*. Dobrých věcí ne s. (non cupitor), ale vladař. Zrc. moudr.
Střadatel, e, m. = *střadač*, der Sammler, Sparer. Stč. Alg. 100.
Stradatelný, vz Strádanlivý. Zda Kristus s-ným jest. Sš. Sk. 276.
Strádati, *strádávati* = *nemocným býti*, *trpěti*, kränkeln, leiden, Schmerzen leiden, dulden, ausstehen; *něco trpně pohřešovati*, *trpěti nedostatkem něčeho*, leiden (durch Entbehrung), entbehren, verlangen. Jg. — **co**: protivenství (trpěti). Výb. I. 597. Křivdu národ náš již dlouho strádal bývaje vždy jenom za podnoží. Sš. Bs. 165. S-dám hodinku poslední. Lomn. — **kdy**. Synové národa **ve** vyhnanství s-li. Kos. Ol. I. 240. Pěti roky **před** svou smrtí počal s. (nemocným býti). Tabl. pam. — **kde, proč**. Odsouzen byv strádal **v** žaláři. MP. Ač mnozí v starém zákoně pro pravdu boží strádati a trpěti musili. Sš. Sk. 66. — **zač**. Raduje se, že za ně (Kološany) může s. Sš. II. 203. — **čeho**: chleba. Br., St. skl. — **čeho kde**: **v** srdci, Us., ve svém trápení. Kor. Čeho žádá, toho ve všem strádá. T. — **čeho jak**.

Čeho *vroucím srdcem a myslí* strádáš. Us. Nedostatkem potravy něčeho s. Pal. — **s inft.** A mne cti zbaviti strádá. St. skl. Cf. Postrádati.

Střádati, *střádávati* = *spořiti, shromažďovati*, sparen, sammeln. V. Střádati m. strádati, vz Vsuvka. — **abs.** Kdo neumí střádati, musí strádati. Č. Uměj střádati, nebudeš strádati. Č. M. 429. — **co:** peníze. D. — **co k čemu.** Puch. — **co komu (čím):** peníze dětem. Us. Tím jen pravé bohactví si střádá. Sš. Snt. 177. — **jak.** S pilností velikou něco s.

Strádavosť, i, f. = *sklonnosť ku strádání*, leidende Beschaffenheit. S. života = trpný způsob života nedostatkem dobra, po kterém toužíme. Pal.

Stradba, y, f. = *strádání*, strsl. stradьba passio. Mkl. B. 214.

Stradeblný = *strašlivý, hrozný*, furchtbar. Svaté a s né jmě jeho. Žalt. wit. 110. 9.

Straděj, e, m., osob. jm. Šd.

Stradiště, Strážiště, ě, n., Stradischt, ves u Manetína. PL.

Stradný, armselig, verloren. — **S.** = *pracný*. S. čas, die Schnittzeit. Šm., Jg.

Střádný, *lépe: střídný, střídající se*, abwechselnd. Jg.

Stradonice, dle Budějovice, ves 1. v Slánsku, 2. u Libochovic, 3. v Berounsku. Vz S. N., Tk. I. 87., III. 660.

Stradouň, ě, f., ves u Vys. Mýta. Vz S. N.

Stradov, a, m., hrad v Chrudimsku. Vz S. N. — **S.,** ves u Kaplice.

Stradovnice = Stradonice v Berounsku. Vz S. N.

Strafovati, z něm., *pokárati, trestati*. Výb. I. 961.

Straha, y, f. = *stráž*, die Wache. Na Mor. a Slov. Bern. Město svaté, veleslavná Praho, slávy naší nedobytná straho! Sš. Bs. 186.

Stráhnouti, vz Stříci.

Strahov, a, m., Strahau, samota u Semil. PL. — **S.,** Strahof, ves u Veseřic. — **S.,** též *Sion*, klášter v Praze. Vz Tk. I. 625., II. 549., III. 660., IV. 741., S. N. Že na tom miestě stráž měli, tomu lesu Strahov vzděli. Dal. k. 36. Cf. Rkk. 30. v. 1., 30.

Strahovák, a, m., *kdo stráž má*, der Wächter. Vký. — **S.,** *mnich kláštera strahovského*.

Strahování, n., das Wachen. Rd. zv.

Strahovatel, e, m., vz Strachovanec.

Strahovati, strahovávati = *hlídati*, bewachen, Bern., *číhati*, im Hinterhalte sein, Jemanden auflauern. — **abs.** Chodil s jinými k Helfenburku strahovat. Pč. 39. Lehal v domě strahuje. BN. — **co:** neřády, jako lúpeže atd. Arch. III. 251., r. 1424. — **proti čemu:** proti panskému nálezu. Arch. II. 508. — **na koho, nač.** Bylo tam několik nepřátel, jenž na činy Paně strahovali. Sš. J. 84. Když jsem se dověděl, že on s mateří naší přebýval, strahoval jsem naň a tak jsem je u bratra svého v jistbě o půl noci spuolem zastal. NB. Tč. 274. S. na kupce, na vozy, na Budějovické. Pč. 23., 43., 48. — **kde.** S-li v Krsově lese. Pč. 7. S-li **nad** Chvalšinami. Pč. 40. — **po kom.** Markrabě mišenský strahovav po Václavovi II. dal jej chytiti. 1192. Pal. I. 2. 94. — **S.,** *pod tají zbrojně se chystati na někoho*. Abych mu odpustil, že jest na mne byl s-val. Kašp. Šlik. Ms. 1448. Aby žádný na žádného nestrahoval. 1415.

Strahovice, dle Budějovice, něm. Strandorf, ves v Opavsku. Vz S. N.

Strahovitý = *bedlivý*, wachsam. Tkadl.

Strahovně = *strážně*, wachsam. Slov. Jg.

Strahovník, a, m. = *strážce*, der Wächter. Slov. Bern.

Strahovný = *strážný*, wachsam. Slov. Bern.

Strach, u, m., ze srch (ršeti), *t* jest vsuto. Gb. Hl. 121., 147. Strsl. strahъ, koř. srb, vom Sträuben der Haare, *t* vsuto, *r* stupňováno v *ra*. Mkl. B. 31., 33. **S.** = *cit nepříjemný, povstalý z přítomného nebezpečenství*. Jg. S. je zvýšený stupeň bázně, když zlé, jehož se bojíme, již na nás dotírá anebo neodvratným se jeví. S. N. **S.** = nepokoj mysli pro zlo buď skutečně buď jen domněle nás ohrožující. Hý. Metus, die Furcht, Angst, der Schrecken. Hý. Náramný s. Dch. S. panický (= nenadálé zděšení. Ve válce s Titany Pan prý tak silně troubil na lasturu, že Titani domnívajíce se, že veliký obr na ně přichází, strachem utekli). Cimrhanzl. S. náhlý (panický). Čsk. S. zimniční. Dch. V (u) velikém s-chu býti; s-chem se pohnouti, se třásti, zblednouti, zmrtvěti, trnouti, dřevěněti, ztrnouti, zdřevěněti, se bouřiti, se kormoutiti, poraženu n. zkormoucenu býti, mříti, při sobě nebyti, ztrnulý; pro s. nevěděti co dělati; přišel naň s.; náramný s.; s-chem pojatu býti; kdožby při tom soudu neměl s-chu s bázní; s-chu někomu nahnati, s-chu nahnání; s. veliký udělati; s-chem naplniti; s. uvésti, pustiti na někoho; z kohož strach jde; s. odložiti, složiti, odvrci; s-chu koho zbaviti, osvoboditi; s komu odníti; se s-chem = bázlivě, s-chem odehnati (odstrašiti,; bez s-chu. V. Nebezpečenstvím bez s-chu vstříc jíti; Obr jest k s-chu. Kom. Připadne na ně s ; zveličil jej k s-chu nepřátelům. Br. S. dostávali, *lépe*: s je jímal a p. Km. S. někomu činiti; Jímá ho strach; Je toho až s. (mnoho); S. ho pochází; Naskočila mu strachem husí kůže; S. se naň plížil. Dch. Nespravedlivý člověk od strachu zemírá. Us. Tč. Ten člověk je ku s-chu (jde z něho s.). U Rychn. Msk. V libém ochrany tvé stínu beze s-chu odpočinu; Když bude na mne ďábel žalovat, tenkrát se budu strachem třást; A šel k tej najmladší dceři a vcházel v s-chu do dveří; Hrnek od hrachu, to je do strachu, to je tomu tak. Sš. P. 68., 70., 119., 744. (Tč.). Veliký jej s. obide. Pass. 412. S. všeckeu mimo sebe pustiti. Sš. L 10. Ďábel vypouští s., ale s. jeho plach jest; Ví, koho s-chem přitlumiti. Sš. Oa. 208., II. 140. (Hý.). Velikým s-chem nevěděl si jaké rady. Abr. z Gt. S. byl na křesťanech. Vz Na. Aby jich s. odrazil, srdce u vieře upokojil. Hus II. 145. S. po všem ležení, aniž kdo srdce měl zůstati a brániti se. V. S. na někom bývá. Bart. V nemoci a straše. ZN. Spadl s. na

všecky lidi. BO. S. vykořeniti; Ku s-chu mi to jest. Jel. Napadl ho s.; s. míti; strachem dohnati, odskočiti. D. S-chem chřadnouti; poušti ze sebe s.; Nebojíme se jich, neb z nich nejde s. Sych. S. veliký na lidech, mezi lidmi, mezi lidem, v lidu. Ros. S. tvář jeho proměnil. Háj. S. mne obklíčil (obstoupil), když jsem od práva obeslán byl. Sych. V tom s-chu jsme se k pevnosti blížili. Vrat. S. mezi lidem vznikl. Kram. Budu ti hned k službám, mám z tebe strach (ironicky). Us. Až je z toho s. Šm. Srdce naše s-chem ustávalo. Vrat. S. omračný (ein panischer Schr.). Rk. S. udeři v Polany; s. z hrdl jich vyraze skřeky. Rkk. S. mě za tebe béře (bojím se o tebe). Ms. asc. Spadni na ně bázeň a s. Moys. 16. Mám od s-chu podělané (= nebojím se)! Mor. Šd. Že se bylo čemu s. strachem podívati. Bart. S. i jim by ze vsia lesa. Rkk. 23. Se strachem vešel, *lépe*: strachuje se vešel. Pk. Jde mi z tebe strach, jako z pečeného vrabce (co z loňského sněhu; jako z krajíce chleba; co by mne blecha ukousla). Jg. Lb. Vz Nebáti se. Horší s. než sama bída. (Vz Kára). Kdo se s-chu bojí, nechoď do lesa. Ros. S. má veliké oči (a nízký chvost. Tč.); S. se smrti rovná; S. velká věc a smrť holé nezdraví; Kdo s-chy mře (umírá), nezasluhuje na hřbitově místa (prdě mu odzvání); Z malého pána malý s. (vz Vyhrůžka); Pro strach židovský (vz Výkřik)! Č. Mnoho hluku, málo strachu. Dch. Kdo strachem umírá, tomu prdem vyzvánějí. Ft. S. z něho jde, tak je zarostlý — má vysázených pět vousů devíti řadami. Sk. Má tolik s-chu, jak mladé prase (žádný). Slez. Tč. Strany **přísloví** vz ještě: *Břitva, Čert, Dýchati tence, Houser, Hrách, Koleno, Krev, Měchýř, Oheň, Osyka, Řiť, Smrť, Srdce, Stín, Střelec, Vítr, Vydra, Zástěra* a hlavně: *Bojácnosť, Leknutí*. Když pak byl večer toho dne, kterýž jest první po sobotě, a dvéře byly zavřeny, kdež byli učedlníci shromážděni pro s. židovský. Jan 10. 19. Strach židovský (starý překlad český, teprv později: s. pro bázeň židů) = strachování se židův (předmětný gt.); kdyby tento gt. někomu vadil, můžeme jinak říci: proto že se báli židův (= pro strach židův, židovský). Šm. S. hospodinův. Výb. I. 59. — Pl., *s-chy, s-chové*. Jdou na něho strachy. Nejdou mi strachy z něho. Us. Pro strachy noční; Omladné ženy v své bolesti a po porození dítěte mají strachy, že sú velmě hnuly svým přirozením; Doktorové sv. písma, jenž s-chy od pravdy pobiehají a nesmějí jí mluviti. Hus III. 38., 115., I. 445. To jsou s-chy! Strachové jsou prachové. Sš. L. 208. Je ve s-chách (bojí se). U Rychn. Lidé s-chy utíkali. Jsou to jen s-chy na Lachy, das sind nur Schreckenberger. Dch. S-ové (terrores) tvoji smútili mě. Ž. wit. 87. 17. Vz předcházející přísloví: Kdo strachy atd. — **S. čeho.** S. rozbití lodí. Kom. Pro strach krále; s. smrti od sebe pustiti. Har. Pro s. meče. Br. S. nouze. Jel. Pro strach svých vrchních nic proti nám před se bráti nesměli; Strachem smrti zmámeni byli. Brt. S. 2. vd. 35., Har. II. 84. Pro s. Arabů (gt. obj.) puštěni jsme nebyli. Har. II. 84. Arcibiskup Miliče do žaláře vsadil, potom však pro strach lidu zase vypustil. Prot. 18. Urodí-li se dietě, strach mrtvého neb jinak nezdařilého; Petr zapřel Krista pro s. smrti. Hus III. 269., II. 145. S. smrti zavrci. Jel. Strachem smrti tak zmámeni byli, že, živ-li jest čili mrtev, žádný nevěděl. Mitr. 112. Tou řečí se kníže velice potěšil, s. smrti od sebe pustil. Har. I. 7. S. nejistoty ho trápil. Dch. S. smrti mne zjímá. Kom. S. nenávisti, závisti, potupy atd. V. — **s akkus.** S. mě jest velmi. S. mě odjeti (akkusat. předmětu vnějšího). Brt. S. 2. vd. 20. — **S. z čeho.** Mám z tebe s. Z malého pána malý strach. Brt. S. 2. vd. 64. *Strachovati se z čeho*, tedy i: strach z něčeho. — **S. před čím**; strachovati se *před čím*, tedy i: strach před čím, ale *lépe*: s. čeho, cf.: lat. metus mortis, řec. *φόβος θανάτου*, franc. crainte de la mort, it. timore di morte; ale něm. die Furcht vor dem Tode. Vz Ostrach (čeho, V.). Cf. S. Hospodinův svatý. Ž. wit. 18. 10. — **S. oč.** S. o chlebíček; Pořád měli s. o zimu a nyní máme mrazů dosť. Dch. — **S.** (jest) = *jest se čeho báti*, es ist zu befürchten, zu besorgen, wer weiss. Vz stran vazby: *Báti se.* Jistě s., aby tě neuvrhl Bůh u větší ránu. Br. S., že mne nepředěsíte. Br. S., že na nás pomsta dolehne. Ler. S., žeby stěžka kdo odtud zdráv vyšel. Bart. S., že zví to král. Ben. Strach, by slunce nesvítilo (na daremné pohrůžky tak se říká)! Č. Strach, by se nebe nesbořilo (a skřivánky nepotlouklo. Vz Vyhrůžka)! Vz Nepatrný. Č. Až se s. dívati tomu. Smil v. 899. Strach, by mi rybníku nevypálil! Ros. Strach, že ti to neučiním (na naduté a mdlé rozkazy se říká). Jg. — **S.**, *personifikace* (zosobnění). Kdo na moři býval, ten i Strach vídal. Pk. Strach vrahóm vyrazi z hrdel skřeky. Rkk. 13. — **S.**, a, m., osob. jm. Tk. IV. 642.

Strachaly, dle Dolany, Strachel, ves u Čes. Lípy. Tk. III. 35.

Strachino (strakýno), *dobrý tučný sýr italský*. S. N.

Strachkov, a, m. = *Straškov*, ves v Rakovn. Tk. I. 375.

Strachkvas, a, m., osob. jm. Vz S. N., Pal. Rdh. 125., Dal. k. 30.

Strachlivý, *který má strach*, furchtsam, ängstlich. Na Ostrav. Tč. Cf. Strašlivý.

Strachojov, a, m., ves u Jimramova na Mor. Tč.

Strachomorna, y, f., die Schreckensschlucht, Wolfsschlucht. Šm.

Strachoň, ě, m., osob. jm. Šd.

Strachoňovice, dle Budějovice, ves u Telče. Tč.

Strachorodný, furchtgebärend. Šm., Dch.

Strachoš, e, m., parthenope, korýš. Krok. II. 247.

Strachota, y, f. = sv. Method (**šp.** překlad, nebo Method nesouvisí nikterak s lat. metus, nýbrž jest řecké). Také: Hrůza, Hroznata. Hý., Bdl., S. N. Pěkná povětrnosť na Crhu a Strachotu usnadňuje z jara robotu. Kda.

Strachotice, dle Budějovice, Rausenbruck, městys u Znojma. Tč.

Strachotín, a, m., něm. Tracht, ves u Hustopeče (Auspitz). Pal. I. 2. 257.

Strachovanec, nce, m. Šš. II. 41. Asi chyba tisku místo *strahovatel* = hlídatel, číhatel. Hý.

Strachování, n., die Befürchtung, Furcht. Zpozdilé s. Dch.

Strachovaný, gefürchtet.

Strachovati, fürchten. Kako veliké množstvie sladkosti tvé již jsi skryl strachujícím tebe. Ž. wit. 30. 20. V tom Kroměřížského žena s-la s čeledí svou. NB Tč. 248. — **se.** Kterak já nebo druhý nemáme se s., jenž nesmíme se proti zjevným nepřátelóm pravdy postaviti?; Ale jsúce svedeni ti druzí z obce s-li jsú se. Hus I. 233., II. 101. — **se čeho.** Br., Pass., Mudr. S. se smrti, D., soudu, V., nepřátel. Flav. Strachuj se Hospodina všecka země. Ž. wit. 32. 8. Strašný mnohým mnohých se strachuje. Mudr. 110. Čiň dobře a žádného se nestrachuj. Kmp. Lidé s-chují se velmě zabití tělestného, ale málo tbají duchovního; Věrní nemají se angelóv s.; S-jme se pádu; Neroď se s. utrpenie. Hus I. 158., II. 136., 221., III. 123. Ktož se strachují jinie, padne na ně snieh. BO. — **z čeho.** Nestrachuj se z příští Pána. Solf. — **před čím.** Všecka (zvěř) se strachuje před mou tváří. Rad. zv. Ale **lépe:** *se čeho.* — **se oč.** Us. O život se s. Dch. — **se proč.** Jakož oni též i my pro nedostatek viery se s-chujeme; Nemuť se srdce vaše ani strachuj pro svú smrť a pro puotky budúcie. Hus II. 212., 207., 49. (Tč.). — **se nad čím** = diviti se strachuje se). A strachovachu sě všickni, kteříž sú ho slyšeli, nad múdrostí a nad odpoviedkami jeho. (Luk. 2.). Hus II. 27. — **s inft.** A já sě také proň nestrachuju umřieti. Leg. Svých hlav nestrachovali se pod meč nadchýliti. Brt. S. 108 Strachují se ztratiti zbožie. Hus II. 356. — Strany vazby vz také: Báti se.

Strachovec, vce, m. trať polní v oboru jemnickém. Mšk.

Strachovice, ves a) u Vodňan, b) u Hajdy. PL.

Strachovisko, a, **strachoviště**, ě, n. = prachem natřené kusy papíru pověšené vedlé zalomené zvěři. Šp.

Strachozvuký = *strašného zvuku*, schrecklich tönend. S. střela (blesk). Šš. Bs. 29.

Straka, y, f.; **stráče**, ete, n.; divoká: *strakapoun*. Šp. Pica caudata, die Elster, pták zpěvavý z čeledi havranů. Vz S N., Frč. 356., Schd. II. 447., MV. S. m.: sraka, *t* jest vsuto. Gb. Hl. 121. Strsl. svraka, pica, rus. soroka. Svraka ze svorka, koř. sverk, příp. -a. Mkl. L. 85., B. 33. S. zlodějská. Us. Hý. Krade jako s. Us. S. štěbece, štěbetá, řehoce. Kom. Klevetný jako s. Us. Dbš. Ten kněz káže strakám a vranám (nikdo ho neposlouchá). U Žamberka. Dv. Přinesl toho jako s. na ocase (málo). U Rychn. Ani tolik mu nedal, co by straka na ocase odnesla. Sk. Kde se vzal, tu se vzal, jakoby ho s-ky na kři vyseděly. U Litomyšle. Dř. Straky, vrany, já mám kupců, ty sa v mojej krvi kuců; Pojedem taky, zapřiehnem straky, panenko milá; S. řehoce v černém potoce. Šš. P. 165., 643., 696. Jeptišky hodiny řiekají latině jako straky. Hus I. 367. O tom netřeba každej strace vedieť; S-ku na kole ukázať. Mt. S. Když na koho počnou straky řehotati, jižť i vrány kváčí. Vz Pomluva Mus. S. svých skoků nechati nemůže (zloděj krásti nepřestane a p.). Vz Zvyk. V., Č. S. ze kře a dvě (tři) v keř (= sotva jedna práce odbyta, již jsou tu jiné. Vz Práce): Já o strace, on o vráně (já o hruškách, on o slivách. Vz Nedorozumění); S. přiletěla (řehoce), dostaneme hosti; Ukazuje (maluje) mi s-ku na vrbě (věci nejistou mne těší; 2. dluh platí poukazuje k osobě nejisté. Vz Půjčka, Nejistota, Slibovat.). Č. To je s. na vrbě (velmi daleké a nejisté). Č., Šp. Když ras mrchu dře, vrány obletujíce volají: *Náš, náš, náš, náš!* Ale s. nedaleko na stromě sedíc domnívá se míti větší právo i ozývá se: *Švagře, nechte toho! švagře, nechte toho!* Na mor. Zlínsku. Brt. Kam má s. ocas obrácený, odtud přijdou hosté. Kld. — **S.** *turecká*, der Dorndreher, der graue Würger. Us. — **S.** = *strakatý kůň*, die Schecke, *strakatá kráva n. houba*, scheckig. Jg. — **S.** u kameníků (lamačů pískovce) = *vrstva druhá, ležící pod zelinkou.* Us. U Hořic. Hk. — *S-ky* = vejce rozličně malovaná. U Krumlova. Bar. — **S.**, y, m., osob jm., dle Despota. — **S**, samota u Nové Bystřice.

Strakač, e, m. = *strakoš, kůň strakatý*, vz Straka. — **S.** = *sýček*, lanius excubitor, der Neuntödter. Bern.

Strakáč, e, m. S. habrový, endromis versicolor, der Birkenspinner. Km. — **S.**, osob. jm. Šd.

Strakáček, čku, m., *bob strakatý*, eine scheckige Bohne. D. Vz násl.

Strakačka, y, f., *fazole strakatá*, eine bunte Bohne. Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Strakáček.

Strakačov, a, m., myslivna u Tábora.

Strakaletna, y, f., stráň porostlá lesem U Pustiměři. TJ.

Strakapoun, strakopoud, a, m. = *divoká straka*. Vz Straka. Jinak: picus, der Specht. Kom. Vz Strakopoud.

Strakatě, scheckig. Us.

Strakatěti, ěl, ění, scheckig werden.

Strakati = *strkati, nadírati.* — **co nač**: na struny zuby. Smrč.

Strakatina, y, f., die Buntfärbigkeit. Us. Šd.

Strakatiti, il, cen, ccní, schecken, sprengeln. — **se čím.** Louka kvítím se strakatí. Us.

Strakatosť, i, f. = *pestrosť*, die Scheckigheit. S. rostlin (choroba). Rostl.

Strakatý = *peřestý*, gescheckt, scheckig, bunt. Přípona -atý (-atъ). Mkl. B. 184 S-atý psík; Jak bylo po roce, přišla dcera k matce, přinesla jí draguňátko v s-tém kaftance; Měla babička s-tú krávu, vzala košíček, šla jí na trávu; Močila konopě hlavaté, chytila kačátko s-té. Šš. P. 132., 316., 607., 680. (Tč.). S. kůň. Ja. — **čím.** Strakaté bílými prouhy věže. Har. Schody pěknými bílými pruhy a pasy s. Har. I. 17. Mramor prouhami s. jest. Har. — **S.** *pole* = které není všude sněhem přikryto. Šp.

Strakavě = *strakatě*. Slov.
Strakavina, y, f. = *strakatina*. Slov. Bern.
Strakavitel, e, m., der Buntmacher, Schecker. Slov. Bern.
Strakavosť, i, f. = *strakatosť*. Slov.
Strakavý = *strakatý*. Slov.
Strakonice, dle Budějovice, Strakonitz, mě. v Čech. Vz více v S. N., Tk. I. 625., III. 660.
Strakonický, Strakonitzer-. S. dudy. Strakoničtí dudáci. Č. S. mistr, der Grandprior des Maltheser Ordens. Vz Gl. 323. S. převor. Tk. IV. 741.
Strakopoud (lépe než: *strakapoud, strakapoun*), a, m., *strakopoudek*, dka, m., pták z rodu jestřábův, lanius colluris, der rothköpfige Würger, grosse rothe Neuntödter. S. malý, lanius spinitorquus, slov. *strakoš*, der Dorndreher. 1807. — **S.,** *datel*, picus, der Specht, Baumhacker. Kom., V. S. zelený, p. viridis, der Grünspecht, popelatý, p. cinereus, der Blauspecht. V., Jg. — **S.,** *datel, žluna*. V., Kom. S. veliký, prostřední a malý, picus major, medius, minor. Frč. 360.
Strakoš, e, m. = *strakatý živočich* (pes, kůň, pták atd.). D. Příp. -š (-šjъ). Mkl. B. 340. — **S.** = *ťuhík*. Na Mor. Mtl., Nl.
Strakota, y, f. = *strakatosť*. MM.
Strakotín, a, m. = *Stračov*.
Strakoud, u, m., der Syenit, kámen. Am.
Strakoun, a, m., jm. strakatých volů, telat. Us. Jg.
Strakov, a, m., osada u G. Jeníkova. — **S.,** něm. Strokelle, ves u Litomyšle. PL.
Straky, něm. Strak, ves u Loučína; něm. Stroka, ves u Teplice. PL.
Stralky, dle Dolany, myslivna u Rymařova na Mor. Tč.
Stralsund, a, m., mě. v pruském Pomoří. — *Stralsunďan*, a, m. — *Stralsundský*.
Stramať se = *styděti se, zdráhati se*, sich scheuen; *ostýchati se*, zögern. U Opavy. Klš., Ltk. Vz Stramota. — **se čeho.** Nestramá se ludí. Pk.
Stramchý, ého, m., *vrch* v Klatovsku. Am.
Stramín, u, m., z lat. stramen, *jemný kanafas na koberce*, der Stramin. Rk.
Stramota, y, f. = *hanba, ostýchavosť*, die Schande, Scheu. Byla mu s. opominat ho (ostýchal se). Vz Stramati se. U Opavy. Klš., Pk.
Strampouchy, dle Dolany, Strampouch, ves u Čáslavi. PL.
Stran, strany, m.: *se stran, se strany, lépe* než *stranu*. O významě vztahovém vyskytuje se ve střední době naší literatury vedlé předložky **o** vazba **strany** (= *s strany*) s *genitivem*, kteréžto *strany* nyní z valné části *o* vytlačilo. **S.** (s genit.) = *co se týče, hledíce k čemu, vzhledem*, in Rücksicht, in Ansehung, in Betreff, wegen. Dle Mkl. S. 569. označuje to, *vedlé čeho, stranou čeho co jest, v příčině čeho (proč) se co děje*. Neměli nedostatku strany vody. Br. Bůh bude bíti hřišníka i strany těla i strany duše. V. Aby proti němu něco našli s strany království. Br. Do jistých let strany desátku ... poněkud milosť jest učiniti ráčil. Nar. o h. a k. Předně čteno psaní strany nějakých berní. Vš. Strany pak po smrti pečetění ... Nar. o h. a k. Dostal jsem onehdy psaní od JM. strany držení sněmu. Žer. Ráčí poroučeti s-ny těch vyslaných čeledínů; S-ny paliče zůstáno, aby byl mučen. Žer. Záp. II. 13., 48., 120., 121. Že chce toho mstíti, co jsou učinili s strany těch vězňův. Let. 447. Aby rozbili stany stran vlasti Ifiaroth, e regione Phthahiroth. Zlomek staročes. exodu 14. 2. (List. filol. 1880. 130.). Protivil se schválce vší obce z strany pastýře. 1560. Gl. 311. Strany Krista ... BR. II. 5. b. A tak ještě v břiše jsa každý člověk urodic se i s strany těla i s strany ducha, ač sě ještě ven na svět z břicha neurodil; Pak tuto s strany duše znamenaj pilně, člověče. Hus II. 233., III. 144. (Tč.). Pak s strany toho, ktož najímá, neviem, by mohl jinak hodně najíti. Hus. Ďáblové strany nás nic neobmýšlejí než záhubu. Kom. — *Místo* **strany** *klademe také*: **pro, o.** Není třeba daleko jíti pro příklad. O něco se s někým snésti. Jv. Kterak jest o ten kšaft? Svěd. Dal jsem o to výstrahu. Let. Prosím, ať jest o to konec. Arch. Což by o ty věci rozkázali, aby se stalo. Vz *O* (s lokalem. B 3.: vůbec o vztahu; *O* s akkus. 10. Pozn.). Vz také *Strana*, Ht. Ml. 51., Předložka, Prositi, Km. III. 179.
Stráň, ě, **stráňka,** y, **stráně,** ě, f. — *jedna strana (bok) hory, úbočí*, die Berglehne, Halde, Seite, das Thalgehänge, der Abhang, Abfall. Jg. Cf. Stěna. S. = prostředně příkré úbočí hory. S. povlovná, gelinder Abh., příkrá, jäher, steiler Abh. S. výslunná, na výsluní, die Sommerlehne. D. Vzhoru na stráň. Rkk. S. strmá. Nz. S. vypuklá (konvexe), proláklá (konkave Böschung). S. a Ž. Na příkré s-ni pohoří. Sš. II. 149. Vz Hora. — **S.** = *břeh nízkým stromovím porostlý, hájek*. Us. u Čáslavi.
Strana, stránka, stránečka, y, f., ze *str (stříti)*. Gb. Hl. 146. Staroslov. strana, regio: stra a to ze *str*, die Ausgedehnte. Mkl. B. 117. V jižních Čechách gt. pl. *ze všech strán*. Kts. — **S-na,** *plocha nějakého těla*, die Seite, Fläche eines Körpers. Strana listu (vz Rst. 497.); strana krajní (kraj). V. Svrchní, spodní s. (spodek) mince. Har. S. vlnatá, die Wollseite. Plátno má dvě straně (strany), líc a rub. Us., Šp. S-ny číslovati. Nz. S. lícní (líc), spodní (rub). S. podélná (Lang-), lakovaná (Lack-), usně (Leder-), ohybu (Beuges.). Šp. Úzká s., die Schmalseite. Us. Šp. Meč na obě strany ostrý (broušený). Kom. Jest na obě s-ny broušený (šibal, ramenář). Č., Mus. Na dvě straně bije (ramenář). Č. Koule zevnitřní stranou vydutá, vnitřní stranou poddutá. Kom. List má dvě strany. Ros. Dáti klobouk na stranu (lhostejně si počínati); čelná s., opačná s. Dch. Ten je nadán na všech stranách (tlustý). Us. Dhn. Prázdná s. kůže (abfällig). Šp. S. masitá. Šp. S. natahovačů, die Streckseite. Nz. lk. Potopa stránku zdi městské zbořila. Dač. I. 21. Všecky s-ny nějaké věci ohledati, omakati. Us. S-ny tesaného kamene, kostky, vrchu (vz Vrch, Hora), domu. Us. Přední, zadní, levá, pravá s. Plochy, kterými těleso jest obmezeno, jmenují se strany n. stěny.

Sedl. S. rovnice, trojúhelníku; tlak na strany, průrys po straně; s-ny na břiše (fláchotiny); s. světlá; strany (trojúhelníku) přiléhají na sebe, padají na sebe. Nz. *Velká s.* a *malá s. při mlácení obilí.* Když se snopy oklepaly, po obou stranách mlatu se rozestrou a pilně se vymlacují. Když tato *velká* strana byla přemlácena, celý řad se obrátí a tato *malá* strana něco rychleji se přemlátí, aby v klasech žádného zrna nezůstalo. Da. S. = *posad*, řad obilí na humno ku mlácení rozestřený. Chrud. Kd. V severových. Čech. Frd. — **S.**, *krajina, okolí*, die Seite, Gegend. S. světa, Har., nebes. Nz. Vz Úhel (světa). S. půlnoční (severní), polední (jižní, východní, západní. V. Na všecky s-ny se ohlédati; se všech stran zavříti; na všecky s-ny trápení; v některou, na jinou s-nu. V. Ta s. světa, kteráž Brasilia slove. Ler. Jiná s. bojiště; Po všech s-nách; Se všech stran; Ve kterou stranu? S té i s oné strany; Se strany moře. Dch. Ten pan doktor je teď někde stranu Prahy (blízko Prahy). V Kunv. Msk. Kdo ví, kterou s-nu jsou! Us. Dk. Dal ji zvonit hrany na patery strany; Je-li tu kdo z Moravy od mé maměnky s té strany?; Z jednej strany dunaja Jan koně napájá, z druhé s-ny dunaja Durna ruce myje; Šohajek za vodú a já z druhej strany, pohledňa na sebe obá sme plakali; Na všech světa s-nách vodu berouc. Sš. P. 126., 172., 187., 347., 760. Se všech stran světa pohané vyvolení obrátie sě k vieře; Dosti by měl silný zchoditi na nohách s-nu světa. Hus II. 47., III. 149. Záboj obzírá krajiny na vše strany; Zaměřichu všici v jednu stranu. Rkk. V půlnoční straně veliké jest moře. Kom. Jinou s-nou se obrátiti. Vrat. Se všech stran peníze se mu hrnou. Us. Horka v těch stranách obyčejná jsou. Har. S jedné, s druhé s-ny. Háj. To v s-nu Aegypta leží. Br. V tu s-nu města. Zlob. Oči Páně hledí i v skryté stránky srdce. V. — **S.** = *jakost, ve které, n. způsob, kterým se něco představuje n. považuje*, die Seite, Beschaffenheit, Ansicht, Art und Weise. Jsem na všecky s-ny utisknut; Aby to pán Bůh obrátil na kteroukoli s-nu; Podstatná s. věci; Ještě chci jednu s-ku připomenouti; Právě tu s-ku věci na mysli mám; Té stránky se ani nedotýkám; K té s-ce se nesu, hledím; V té s-ce věci se shodujeme; S. povahy; Ta věc má málo světlých, dobrých s-nek; Ukázati svou slabou s-ku (svou slabosť); Dovedl věc líčiti s dobré s-ky; Hlavní s-ka věci; Však i to svou dobrou s-ku má; Stránky styčnosti; Stkvělá s-ka věci. Dch. Co mne potká, znám obrátiti na dobrou s-nu. Sá. Vždyť sem to na zlou stranu nemyslil. Sá. Jak se máte? Po té horší s-ně. Na Mor. Brt. Všecko, čeho se podjímal, na zlou s-nu bráti se strojíce; Já přec o vás na dobrou stranu smýšlím; Podlé dvojí s-ky duchovného člověka, myslné a činlivé. Sš. I. 304., II. 58., 119. (Hý.). Třetí s. jazykového hřiecha jest hřiech člověka, jímž hřeší proti sobě; Držme se strany jisté věděce, že, čím sě kto zde viece níží, tiem ho pán Bóh viece výší; V té otázce jistá s. jest, že pánóm světským slušie řádem z lásky změtěné lidi puditi, aby šli k té poslední večeři. Hus I. 262., II. 94., 257. (Tč.). Jejich právo chtí z obú stranú obledati. Půh. II. 447. Na zlou s-nu se uchýliti; Na druhou stranu, kdož k bližnímu upřímnou lásku má. V. Na zlou s-nu něco bráti; na druhou s-nu slouží jim to k potěšení. Br. O otázkách pochybných na obě strany hádá se. Kom. Na pravou, ne na levou s-nu něco vyložiti. V. Na dobrou stranu n. stránku vyložiti, bráti (Bern.), v dobrou stránku vyložiti (Ros.), něco na lepší stránku vyložiti. Ros. To též na druhou s-nu i o manželce se rozumí. Er. — **Strany, stran, z strany, s strany**, in Rücksicht, in Ansehung, in Betreff, hinsichtlich, wegen. Vz **Stran**. S-ny dědictví. D. Mluvil s ním s-ny toho. Us. Z té strany chybil. Jel. Z (s) mé s-ny. D. Každý z (se) své s-ny. D. S jedné i druhé strany, s obou stran. Us. S té s-ny; S té i s oné s-ny; Jak se v té s-nce věc má? Dch. Po pilném s obou stran těch věcí uvážení. Nar. o h. a k. Na sněmě stalo se svolení mezi pány pod jednou způsobou přijimajícími s jedné a mezi pány přijimajícími pod obojí způsobou se strany druhé. Zř. F. I. B. XVIII. Příležicí psaní dává mi příčinu, abych Vám toto z své strany učinil a Vás žádal, aby . . . Žer. 315. Stala se smlouva mezi osadou . . . . s jedné a mezi knězem Janem s druhé strany. Jdn. 206., Arch. I. 62. Lodě stran moře (a mari) přistúpily; Pohrebli je stran rovu otce Saulova (in latere); Šedši stran žernóv (= na stranu ž.). BO. Se všech stran šťastný. Jel. Strany něčeho (v příčině něčeho) se porovnati. J. tr. — **S.**, *bok*, die Seite, Fläche zwischen der vorderen und hinteren. Pravá, levá s.; po levé straně. Har. To po pravé straně nám leží. Har. Po pravé n. levé s-ně jíti. Us. Po s-ně hleděti; na druhou stranu přepraviti; na druhé s-ně, s druhé, s oné s-ny (naproti), s obou stran, s obojí s-ny, po obojí s-ně, po obou s-nách, na jedné i druhé s-ně, na obojí s-nu, s jedné i s druhé s-ny (Hus I. 396.); on s-nou hledí (postraně; 2. chce odejíti). V. S-ny domu, lodí, člověka, zvířete. Us. Prsa po stranách boky mají. Kom. Tělo lidské má boky, *ne* strany. Brt. Bolí mne ve straně. Us. Míti prospěch na své straně. Dch. S. domácí a divoká v ruce. Vz Sal. 206. 17. Stranou zabírati = odcházeti. Slov. Hdk. S-ny šermíře. Vz KP. I. 535., 555. Po s-ně něčí n. někomu jíti, státi (vedlé něho). V. Po s-ně na někoho se dívati. Us. Po jeho s-ně v bitvě padl. Něco po s-ně malovati (en profil), ze předu (en face). Us. Strany vojska. Us. — **S.**, *oddálení*, die Seite, Abseitigung, Entfernung. Na s-nu odstoupiti (poodjíti); v s-nu odjíti; odstupte na obě straně; v s-nu uhýbati. V. Jdi s-nou. Us. Co platno mluviti stranou? Mluviti s-nou (na jevišti, mluviti sobě, ne jinému); Hnul se, držel se, jdi s-nou; S-nou se šklebiti na koho; Stranou (mimo sebe) něco pustiti; Nechte to s-nou, lassen Sie's gut sein!; Do očí mluví jinak a po s-ně zase jinak; S-nou reptati; Do očí se dělá krásným, s-nou tupí. Dch. Stud na s-nu odložiti. Bl. Jestli tě tam zastanu, karamáda na stranu (nebudu toho dbáti, žes karamád), vymelu ti. Er. P. 272.

Tak mu ju podala, na s-ně ostala. Sš. P. 123. Tělestná žádosť, jakž jie nepřiezeň dotkne, ihned se na stranu ukřiví. Hus II. 17. Na stranu! Stranou (vz Celkem)! D. Nouze bude na s-ně, zůstane-li nám dědictví v cele. Sych. Na stranu jíti (= stranou; 2. potřebu svou konati). D. Na s-nu položiti, odložiti (pryč od sebe; mimo sebe pustiti; nevzíti do práce). Necháme toho nyní na s-ně (nebudeme o tom mluviti, nebudeme toho činiti). Žert na s-nu. D. — **S.**, *jeden z vedoucích při*, der Part, Theil, die Partei. S. původní, žalující, obeslaná n. žalovaná, druhá, odporná, protivná (nepřítel, V.). Us. Pospoj soudu se s-nami. Dch. Mezi dvěma s-nama. Bž. 95. Sporné s-ny (při vedoucí), streitende Theile. J. tr. Mnohokráte se trefuje, že strany do jistého času poklidu neberou. Zř. F. I. S-ny odporné smluviti. Bart. 277. Ty věci jsou mezi s-nami ve při. Hl. Dvě straně jsta při napadiech, jedna bráti, druhá nebrati; Kterúž s-nu uzříš pravú, neutrhuj jie, jedné ač by ta s. přivolila. Hus III. 192., 196. (Tč.). Vědomosť vám dáváme, kterak před nás předstúpili opatrní lidé ze Bzence strany jedné žalujíc; Tu obě s-ně to sobě ku pomoci berúc každá s. dva peníze položily. NB. Tč. 2., 11. S-ny sobě odporné (před soudem). V., Br. Odpor mezi s-nami smluviti, vyzdvihnouti; mezi s-nami rozhodnouti; s-ny právem poděliti; mezi s-nami smlouvu učiniti; dvě straně odporné v jedno (v jednotu) uvésti; stran v mír uvedení, smíření; prostředník od stran obraný a volený (rozsudí); s-nu zastávati. V. Sepření stran. Ros. Aby nebyl soudcím, ale stranou. Br. V jeden kraj bije; jedné s-ně nakládá (= nespravedlivý. Vz Porušený). C., Mus. Léčby se strany dobrovolně svolily. Zř. F. I. A. XVIII. I jiných lidí pozvali jsú, jakž se jim líbilo, jim skrze řečníka té s-ny žalobné radíce, kterak by lépe té straně svědčili. CJB. 405. Jestliže by která s. před soud zemský předstoupila. Vl. zř. 32. Řečník druhé strany. O. z D. Ke kteréž s-ně přistúpí úřad větší, to má před se jíti. O. z D. Aby ruda v čas vítězství s-ně zvítězilé dána byla. CJB. 357. Tehdy proto ty osoby duchovní nebudou straně druhé škodami povinni. Zř. F. I. S. XXIX. Padlá strana do třetího dne druhé straně, jíž se přísudek stal, bude škody vynahraditi povinna. Kol. 37. S-nu odvrhnouti, abweisen. Pr. Tehdy jistý odklad s-nám se stane. Kol. 13. Tehdá otázal sě fojt jich obú stranú: Co vy k tomu diete?; Přistoupily před nás strany odporné; Oběma stranoma byl rok položen zavitý a konečný a žalobník k tomu roku nestál; Když byl ortel stranám čten. NB. Tč. 96., 103., 225., 275. Obě strany výpis vzaly; Aby obě straně své listy ukázaly přede pány; Aby z obé strany dsky zemské byly ohledány; S-ny byly se svolily na pana Sulíka; Bez obú stran práva pohoršení; Obé s-ně mají míti výpis z desk; Ty póhony tak mají státi bez pohoršenie práva každé s-ny. Půh. I. 384., 389., II. 1., 331., 491., 517., 551. (Tč.). Branič svého hřiechu činí se jako stranú proti Bohu. Hus I. 228. S. socialistická, cechovní. Šp. S-ny ku přeslyšení výpovědi k jistému dni povolati; S. nepřišlá, nestalá. Er. Každá jedna strana, jede einzelne Partei, *lépe*: Každá s. zvlášť. Ml. Nebojím se tě, mám větší stranu. Us. Mřk. — **S.** = *ti, kteří proti jiným smýšlením, domněním n. bojem stojí*, die Seite, Partei, der Theil. Tako stasta obě straně protiv sobě. Rkk. Smlouva stvrzena mezi stranoma; po něčí straně býti, státi (na roku = stranu zastávati); na obě s-ny býti (stranným býti); při žádné straně nestáti; k žádné s-ně se nenakloňovati. V. S. česká (pod obojí). D. Učitelé s-ny farisejské. Br. Rakouská s. D. Na kterou stranu jich více bude, při tom má zůstáno býti. Vl. zř. 14. S obou stran. Nál. 214. Nález větší s. zavírá. Vš. Dáti, připojiti se k něčí s-ně; K žádné s-né nenáležeti; Hnutí, vůdce s-ny; Někoho ku své s-ně dostati; S dobré s-ny se jistí. Dch. S-ny se smlouvající, die Paciscenten. Čsk. Oboje s. se o to smluvila. Vl. zř. 150. Povstaly strany sice záhy, ale záhy také urovnány byly. Sš. I. 155. Byl z naší s-ny. Půh. I. 226. Tou nesvorností více jsou vinni strana pod obojí nežli Římané. Čr. Obě s-ně nynie bývata křivě, ač jedna móž mieti pravdu; I rukojmě i úmluva s obú stranú; Protož oběma stranama dovodí, že jemu mají věřiti; V té otázce nelze se bylo komu oběma stranama líbiti; Závistí ďáblovú smrť vešla v svět a následují ho ti, kteříž s jeho strany jsú. Hus I. 168., 458., II. 117., 398., III. 243. (Tč.). S. opatova se ochotně přičinili. Čr. Něčí s-nu n. s něčí s-nou držeti. D. Po něčí s-ně býti. Br., V. Něčí s-ny se přidržovati; od něčí s-ny se straniti. Sych. Obě s-ny slyšeti. D. Větší s-na lepší přemáhá. Bern. K své s-ně, po své s-ně někoho míti. Us. — **S.** = *ti, kteří k sobě jakkoliv náležejí*, die Seite. S mat-činy s-ny (po přeslici). D. Jsou přátelé se strany otcovy. Us. Chytil se lehkej strany (stal se lehkomyslným, nepořádným). Mor. Brt. Dvorská s., die Kamarilla. Dch. Do lázní přijelo 150 stran (*lépe*: rodin) skládajících se ze 480 osob. Us. — **S.** = *díl, oddělení čeho*, die Seite, der Theil. Kdyby v té stránce (zvelebení jazyka) také práce své vynaložiti nelitovali; V žádné stránce. V. Druhá s. (částka) knihy. Kron. mosk. Malá strana (díl Prahy). Us. Žádná s. času není příhodnější. Jel. Maria nejlepši stránku vyvolila. Bib. Třetí s. země připadla Josefovi. Flav. S. visutá (visuté) = hornina ležící na ložišti (na pramenu); opak: s. ležatá (ležaté, na které ložiště leží). Vys. Klatba proti soudci neb žalobníku může býti v odpoře pokládána v každé stránce soudu, in jedem Stadium des Processes. CJB. 391. Stránka lesa, die Waldpartie; s-ka výloh. Dch. To jisté p. Ježek ukázal s oné strany lesa, ješto slove Rovné, že jest to zboží svobodné. Půh. I. 199. To se dělí na tři strany; Veliká strana lidí proto obecně dávají děti do školy, aby byli bohati, ve světě velebeni a přátelóm aby pomáhali; Z veliké s-ny nevěřil jest; A o tom šíře psal jsem napřed v oné s-ce: Co činí manželství. Hus I. 228., 447., II. 384., III. 207. (Tč.). — **S.** = *hlediště*, der Gesichtspunkt. J. tr. — **S.**, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126. — **S.**, samota

u Sobotky. PL. — *Stránka*, ves a) u Mšena, b) u Třebechovic, c) u Brandýsa n. L.; dvůr v Jihlavsku. Vz Stránky, Stranná. — **S.**, *částka polí za potřebou střídání rozdělených*, eine Abtheilung der Wechselwirthschaft. Neníť on než malý sedlák, seje jen sedm strychů do strany. Us. Dch.

Straňák, a, m., *obyvatel ze stráně*. S-ci = obyvatelé uherských hranic na Mor. Kda.

Straňany, dle Dolany, Stranian, ves u Budějovic. PL.

Straňavy, dle Dolany, ves u Žiliny na Slov. Šd.

Stránce, Stranitz, ves u Mostu.

Strančice, ves u Říčan.

Stranecký. S. Zhoř, ves u Vel. Meziříčí na Mor. Tč.

Stránecký, ého, m., osob. jm.

Stránečka, vz Strana.

Straněj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Stranějovice, ves u Volyně. PL.

Stranek, nku, m. = *prostranek, krátký, tenký provaz*, der Strick, Strang. Mor. Šd.

Stránek, nku, m. = *snop omlácený* dříve než se rozváže a k opětnému mlácení rozestře. Na mor. Zlínsku. Brt.

Straněnec, nce, m., der Separatist. Šm.

Stranění, n., vz Straniti.

Straněta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Strangulace, e, f., *oběšení, zardoušení provazem*, die Strangulation, Erwürgung, Erdrosselung.

Strangulovati koho = *oběsiti*, strangulîren, erwürgen, erdrosseln. Rk.

Strání, n., Strany, městys u Uh. Brodu. Tč., Šd.

Stranice, e, f. = *srub, sroubení ohrazuje perny od mlatu*. Us. Brt. — **S.** = *postranice*. Udidlo se s-cemi, der Stangenzaum. D. — **S.** v mech. die Wange, Drehbankwange. Šp. S. lůžková, s. ložiska, die Lagerwange. Šp.

Stranický, Partei-, parteiisch. Us. Dch. Vz Strannický.

Stranič, e, m., *který straní* (pes, který nedobře slídí), der Streiner. D.

Straník, a, m., osob. jm. — **S.**, vz Stranník. — **S.**, ves u Nov. Jičína na Mor. Tč.

Stranilosť, i, f. = *jakosť stranilého*, der abweichende Gang des Kollers. Jg.

Stranilý = *kdo se straní*. S. kůň (klecavý) **v** chůzi, nach der Seite gehend wie der Koller. Ja.

Stranina, y, f. = *stráň*. Kamar.

Stránisko, a, n. = *pastínek pro hovězí dobytek*. U Vsetína na Mor. Vck.

Stranislav, a, m., osob. jm. Pal.

Stranislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Stránistý, Abhang-. S-sté lůčiny. Slov. Dbš. 97.

Straniš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Stranitel, e, m. = *stranník*. — **S.**, *sekundant v souboji*, der Sekundant. Kram.

Straniti, il, ěn, ění; *stranívati* = *na stranu dáti, odložiti*, beseitigen, seitwärts thun; *vyhýbati se někomu, štítiti se*, weichen, sich zurückziehen, fremd thun, ausweichen; *stranným býti*, Partei machen, parteiisch sein; **se** = *varovati se*, meiden. Jg. — **abs.** Porozuměv Antioch, že Filometor straní. Br. Ale když Uhři stranili (stranní byli), vrátil se do Čech. V. — **co:** rudu (krásti). Pam. kut. V podezření zůstával, že by něco s-nil. Dač. I. 259. — **se s čím**. Posel spravoval sobě namlúval, ale se s tím stranil a dceru̇šku hanil, že je leniva. Sš. P. 756. — **co od čeho** (na stranu dáti). Scip. — **komu** (*vyhýbati se, štítiti se, pohrdati; stranným býti*). On mi vždy stranil. Ros. — **komu kde**. A jemu (Annášovi) s-nili **ve** veleradě přívrženci jeho. Sš. Sk. 60. — **jak**. Silnějšího nehoň, straň se ho **na** míli. Č. M. 349. — **před kým** (*vyhýbati se atd.*) Žer. — **ke komu** (*stranným býti*). Ráj. Hned k Moravě stranil (*obracel se*, wandte sich gegen M.). Pešina. — **v něčem** (*stranným býti*). Ms., Rk. — **se čeho** (Br.), **se od čeho** (Br.) = varovati se. Zlého se straň a jak hada chraň. Brt. S. 2. vd. 36., Č. M. 32. Proč se břemen církve svaté straníš? Sš. Bs. 187. Straní se od naší stránky. Sych. — **s adv.** Ve věcech podstatných a na nichžby obci platně něco záleželo, na odpor se staváti a nedoponštěti žádnému škodně s. ani břešiti. V. Pol. 507.

Stranítko, a, n., v lodn., der Richtspann. Šm.

Straniv, straniva, na Mor. a na Slov. = *strany*. Vz *Stran*, Stranova. S. nějaké věci s kým se smlouvati. Bern. Straniva nápadů po bratřích. Zř. zem. op. a rat. 1562.

Stranivosť, i, f., die Parteisucht. Šm.

Stranivý, parteisüchtig.

Stranka, y, f., osob. jm. Pal.

Stránka, vz Strana. — **S.**, ves u Mnichova Hradiště. Vz S. N., Strana.

Stránkování, n., die Paginirung. Šp.

Stránkovati = *strany číslovati*, paginiren. — **co:** knihu. Us. Šp., J. tr.

Stráňkovitý = *samá stráň*. To je s-té. V Kunv. Msk.

Stránkový, Seiten-, Kolumnen-. S. titul. Rk.

Stránky, dle Dolany, Tronitz, ves u Žatče; Zechitz, ves v Olom.

Stranná, é, f., Strahn, ves u Žatče; b) něm. Strana, ves u Počátek; c) ves u Telče. PL.

Stranně = *ne k věci*, unpassend. S. něco kom mluviti. **S.** = *k libosti jedné strané*, parteiisch. S. k někomu se chovati. Us.

Stranné, ého, n., ves u Neveklova.

Strannický = *co se stranníků týče, ze straníků složený*, Partei-. S. spory, vášeň. S. zájmy, účel. Dch. S. nenávisť, smýšlení, zášti. J. tr. Často **chybně** m.: *stranný*, parteiisch. S. soud, soudce. *Soud* může býti *stranný*, byť i nebyl *strannický*. Brs. 2. vd. 239.

Strannictví, n., der Parteigeist, die Parteisucht. J. tr. Cf. Osobolibství (II. 416. a).

Strannictvo, n., die Partei, Faktion. Šm.

Stranník, a, m., *lépe* než straník, vz -ník. S., *rotník*, der Parteigänger, Anhänger, Parteimann. J. tr. S. vojenský. Čsk. Všickni s-ci více po dětsku než po bludařsku sobě počínali; Svárlivci ti byli s-ci židovničí. Sš. I. 155., II. 158. (Hý.). Cf. Osobolibec (II. 416 a).

Strannosť, i, f. = *nepravosť, přijímání osob*, die Parteilichkeit, Einseitigkeit. J. tr. S. něčí seznati. Pr. měst.
Stranný, stranní = *na straně jsoucí*, Seiten-, seitwärts seiend. S-né zuby, Us., vítr, Pref., věc (ne právní), Zlob., ulice (postranní nebo ztracená). Šm. Na boku stranniem. BO. Žije s-nými zuby. BO. S. oběh krve, Kollateraler Kreislauf. Nz. lk. — **S.**, *nepravdivý*, falsch, einseitig, unpassend, ungereimt. S. výklad, Apol., odpověď. Plk. — **S.**, *nepravý*, unrecht, unerlaubt. S. žádosť. Háj. — **S.**, *s jednou stranou držící*, parteilich, parteiisch. Stranným býti; s. město; s. páni. V. S. soudce, Kom., letopisec, Sych., duch. D. S-ná pře (vz Postranný). Vš. Vz Strannický.
Stranobij, e, m., *jm. smyšlené stranného soudce*. Kom. L.
Stranobijnosť, i, f. = *strannosť*, die Parteilichkeit. Plk.
Stranohlávek, vka, m., *stranohlavý*, torticollis, der Krummhals, -kopf. Nz. lk.
Stranohlavý = *křivohlavý*, krummköpfig. D.
Stranochytka, y, f., concholepas, plž. Krok.
Stranojamec, mce, m., brissus, *ježák*. Krok. II. 515.
Stranokvětý pryskyřník, ranunculus lateriflorus, seitenblütig. Rostl.
Stranopis, stranospis, u, m., die Parteischrift. Šm.
Stranorys, u, m., das Profil. Šm.
Stranov, a, m., sbořený hrad v Boleslavsku; nyní Nový S. Vz S. N., Tk. III. 36. — **S.**, samota u Mnich. Hradiště.
Stranova, s stranova, na Mor. = *stran*. S. toho mluvil. Bern. Vz Stranivo.
Stranování, n., die Parteiung. S. ono v mezech jistých se drželo. Sš. I. 155.
Straňovatel, e, m., der Meider. Slov.
Straňovatelka, y, f., die Meiderin. Slov.
Stranovati obilí = *ve snopech oklepati*, vymlátiti dříve, než se snopy rozváží a rozestrou. Us. Brt., Šd. — **S.** knihu = stránkovati. Mor. Šd.
Straňovati se koho, čeho = *straniti se*, meiden, fliehen. Bern.
Stranoves, vsi, f., ovčárna u Tábora.
Stranovice, ves u Volyně.
Stranovní = *stranní*, Seiten-. S. žíla, Ja., dvéře, zuby (třenovní). BO. Přihodilo se mu časem nočním ve spaní, že mu jeden zub s. skutečně vypadl. Háj. 1362. 5.
Stranovnice, e, f., *ve stodole*, der Seitenbalken am Thor. — **S.**, *pravidlo*, das Langholz. Us. Jg.
Stranovník, u, m., *kladivo k rozsekávání železa*, der Schrothammer. Rohn.
Stranovný = *stranovní*.
Stránovský, osob. jm. Tf. 56.
Stráňový, kdo na stráni bydlí. Kunv. Msk.
Stránsky, dle Dolany, Zechtitz, ves u Olom.
Stranský, ého, m., osob. jm.
-stranský, malostranský.
Strany, vz Stran.
Strány, dle Dolany, ves na mor. hranicích uherských, od níž se Slováci *Straňáky* jmenují. S. N.
Strap, u, m., na Slov. = *capart*, der Fetzen. Plk. — **S.** = *střapec*, die Quaste. Bern.
Střap, a, m., *kučeravé dítě*, ein Krauskopf. Mor. Vz Střapál. Brt., Šd. — **S.**, *přezdívka děvčat*, der Fratz. U Opavy. Klš. — **S.**, *střapál* = *ženská, jež chodí střapatá, neustrojená*. Na Mor. Brt. — **S.** = *člověk rozcuchaných vlasů*, jemuž visí vlasy po hlavě dolů. Mor. Šd. Cf. Střapáč. — **S.**, u, m. = *střapec*. Na Mor. Škd.
Strapace, e, f., v obec. mluvě *štrapáce* = *obtíže, namáhání*, die Strapaze, Anstrengung, Mühseligkeit, Beschwerde.
Střapáč, e, m., ein haariger, zottiger Mensch. U Olom. Šd. Vz Střap.
Střapačka, y, f., ein zottiges Weib. Mor. Šd. Cf. Střap. — **S.** = *kadeřavé zelí, kadeřák*, brassica oleracea sabellica, der Krauskohl. Slov. — *S-ky, houby*. Slov. Plk.
Střapačkový, Krauskohl-. Slov.
Střapajda, y, m. = střapáč. U Olom. Šd.
Střapák, a, m. = *šereda*. Slov. Hdk.
Střapál, a, m. = *střap*, a. Mor. Brt.
Strapán, a, m. = *střapák*.
Strapaňa, ě, f. = *střapatá, neučesaná, rozcuchaná ženská*, eine ungekämmte Weibsperson. Slov. Dbš. Vz Střap. — **S.** = *svízel lesní*, galium, Laibkraut, n., rostl. Slb. 486.
1. **Střápati** = *střádati*, sparen. Ten toho nastřápal. U Švihova. Kd.
2. **Střápati** = *stropiti, způsobiti*, veranlassen, erregen, anzetteln. — **co:** krvavou šarvátku, Pláč., smích, Kom., Dač. II. 17., pronásledování, Sš. 1. 4., vybíjení a pálení. Bck. II. 1. 139. — **se**, sich zerzausen, zerfasern; sich ereifern. Na Ostrav. Tč. Co se střapáš? — **co komu**. Když co mohou komu s. zlého, hned z toho chechty mají. Kom. — **se kde**. Galaty se už na nohách střapajú. Tč. — **se na koho**. Us. na Mor. Hý.
Střapatka, y, f., rudbeckia, rostl. Slb. 442.
Strapatý, střapatý, *střapavý*, na Slov. a na Mor. = *kostrbatý, rozcuchaný*, zottig, zerzaust, struppig. S. vlasy. Bern., Brt., Kd., Šd., Sl. ps. II. 5., 382.
Střapcovaný. Plachta s. (která má třapce, třepení, mit Fransen besetzt). Slez. Šd.
Střapcovati se na koho = *sápati se*, hart anfahren, loses Maul haben. Mor. Šd., Bkl., Kd.
Střapčiti se na koho = *střapcovati se*. U Zábřehu na Mor. Kčk. Vz Střapiti.
Střapec, pce, **střapeček**, čku, m., *třapec, třepec*, pce, m., *třepení*, die Quaste, Franse. Vz Třapec. U šavle mu s. visí. S. na biči. Bkl. — **S.**, na Mor.: *hrozen*, die Weintraube. Šd. — **S.**, *dlouhá srsť na ocase*, die Zotte. Ssav. — **S.**, zerzaustes Kind. Vz Střap. Na Ostrav. Tč. — **S-ce** = *nedodělané konce osnovy u tkadlců*, ku kterým se nová osnova přivazuje. Na Ostrav. Tč.
Střápení, n., vz *Ztrápení*.
Střapení, n. = *střepení*, die Zerfetzung. — **S.** = die Franse. Mor.

Strápený; *-en, a, o,* vz Ztrápený.
Střapený; *-en, a, o,* zerfetzt, aufgetrennt. Kom. L. 28.
Strápiti, vz Ztrápiti.
1. **Střapiti se na koho** = *ježiti*. Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Strapěiti.
2. **Střapiti** = *třepiti*, zerfetzen, auftrennen, auffasern. Košile se mi střapí. Mor. Šd. Vz Střápati se.
Strapkati = *třepiti*, zupfen, Charpie machen. Plk.
Střapně, ě, m., *komorník menšího soudu*, villicus, zastr. Mus.
Střapoch = *střapúch*.
Střapole, ves u Rokycan.
Střapoň, ě, m. = *střapáč*. Olom. Sd.
Střapoš, e, m., osob. jm. Dbš 51.
Střapúch, a, m. = *střapoch, střapák*.
Strapún, střapún, a, m. = *střapúch*. Slov. Dbš. 44.
1. **Stras**, u, m. = *stráž*, zastr.
2. **Stras**, u, m., čistá, průhledná skelná hmota (připravovaná), které užívají k napodobování přirozených drahokamů, das Strass. Vz S. N.
Strasa, y, f. = *stráž*, zastr.
Střásání, n., das Herabschütteln. Choditi na s-ání. Děvčata se scházejí na přástku a chasníci přijdouce za nimi střásají jim pazdeří a chmour s klína a se zástěrek. V Bystersku. Sn.
Střásaný; *-án, a, o, dobře naměřený, natřesený*, wohl geschüttet. Dal sem mu s-nou míru mouky. Us. Dbv.
Střásati, vz *Střásti*.
Strasburg, u, m., mě. v Brandenbursku; samota u Prahy.
Strasciando (strašando), it. = loudavě, váhavě. Mlt.
Strascinando l'arco (it., strašinando larco), smyčec přiléhá, aby tony nebyly od sebe odděleny. Mlt.
Střaslička, y, m. = *člověk vše rychle konající*, ein behender Mensch. U Nezamyslic na Mor. Bkl.
Střásniti se, il, ění. — **na koho**, Jemanden scharf anfahren. Cf. Střapiti se, 1. U Olom. Sd.
Strasovka, y, f., ves u Uhřic na Mor.
Strassburg, u, m., město a) v Korutansku, b) v Sedmihradsku a c) v Elsasku. Vz S. N.
Strasť, i, f. S. m.: stradť ze strad v stradati = trpěti, *d* před *t* v *s*, vz D. Ht., Gb. Hl. 107. Cf. Vlasť. **S.** = *bída, trápení, starosť, práce, soužení, utrpení, lopota, bolesť*, die Trübsal, Mühseligkeit, Noth, Widerwärtigkeit, der Jammer, das Elend. V., Kat. 1842., 3286., Ž. wit. 31. 4. Když v houšti mečem nemůže vlásti, tehdy dojde veliké strasti (zabili ji). Dal. Všecky s-sti a rány. BO. S. a žal. Dch. Okusivše rozkoše nebeské okusili také čásť dolehlivých strastí Páně; Velikosť, dosažnosť a dolehlivosť strastí; Že Pán jenom o přechodných a míjivých s-stech mluví. Šš. Mr. 64., II. 108., J. 250. (Hý.). Jeho milosrdenstvie jest nesmierně větčie než naše všecka nemoc, strasť, psota, misera neb bieda. Hus I. 294. Kdož chce zbýti strasti, neroď prsta mezi dřvi a podvoj klásti. Dal. 144. S-ti pekelné; zármutek a s. Ms. To chudobu i s. přinese. St. skl. Poroditi se strastí (s bolestí). Výb. I. 686. Obklíčily mě bolesti smrtelné a s-sti pekelné nalezly jsú mě. Ž. wit. 114. 3. — Troj., Lom., Štelc., V., Ctib., Leg. — **S.** = *nemoc*, die Sucht, ku př. die Gelbsucht. Leška. — **S.** = *ztráta*, der Verlust. Panna roděcí nepřijala své čistoty strasti. Kanc. sv. Štěp.
Strasteň, stně, f., tartarus, zastr. Rozk.
Střásti, střesu, střes, střásl, střesen, ení; *střásati, střásávati* = *třesením sraziti*, ab-, herabschütteln; *v hromadu třásti*, zusammenschütteln; *hýbati sem tam*, schütteln, erschüttern. V., Jg. — **co kam**. Ale on střásl tu ještěrku **do** ohně. Br. Peří **v** jeden roh peřiny se střáslo. Us. — **co, se odkud**. Hrušku **se** stromu s. Us. Vše se sebe střese jako pes. Ros. Sláma s vozu se střásla. Us. — Ctib. — **co kde**: peří **v** peřině s. Ros. — **čím**: plecemi (sem tam hýbati). Bern. — **se koho** = *zprostiti se*, sich losmachen, na Slov. Psoty se s. Bern., Šd.
Strastiplný, kummervoll. S. hodina. Hdk.
Strastka, y, f. = malá strasť. Kdo se každé strastky poleká, toho moudrý nemá za reka. Sš. Šm. bs. 48.
Strastně = bídně, mühselig, elend. V. A měl o něm péči jistě velikú, viece než 32 let pro něho s. pracuje. Hus II. 338., 432.
Strastnosť, i, f. = *lopotnosť*, die Trübs-, Mühseligkeit. D., Ros. — **S.** = *hnutí mysli*, der Affekt, die Leidenschaft. Div. z ochot.
Strastný = *plný strasti, lopotný, ubohý, nuzný, pracný, psotný, bídný, nešťastný*, V., *bolestný*, mühselig, trübselig, elend, jammervoll, kummervoll. S. život, V., cesta, Har., běh světa, Reš., živobytí, Sych., časové, Zlob., psota, Hlas., smrť. Výb. I. 908. Přines strastným (nemocným) uzdravení. St. skl. S. nemocní. Pass. 916. Po s-né smrti otce svého. Sš. Sk. 140. Chtěl s-ným sluhů býti. Hus II. 431. S. myšlenie. BO.
Straš, e, m., osob. jm. Tk. IV. 741., Pal. Rdh. II. 126.
Strašák, a, m. = *strašidlo*, das Schreckbild, die Vogelscheuche, das Krautmännchen, das Schreckgespenst, der Schreckenberger, Popanz, Scheucher. Poušti na mne s-ka; s-ka někomu nahnati. D. To mi dělá veliké s-ky. U Rychn. Čsk. Hrozby boží vydával za pouhé s-ky. MP. S-ka v zelí postaviti. Us. Šd. — **S.** = *strašpytel*, ein Furchtsamer. To je kus s-ka! Us. u Olom. Sd. — **S.**, *černohlávek, černík*, sylvia atricapilla, der Mönch, Schwarzkopf. Pdy. — **S.** = *hra v karty*, der Straschak. Na s-ka hráti. Zlob. — **S-šák** = *starý národní tanec, kuželka*, v okolí vamberském také *husička* se nazývá. Šla Nanynka do zelí, natrhala lupení, přišel na ni Honzíček, rozšlapal jí košíček. Ty, ty ty; ty ty ty; ty to musíš platiti. Vz S. N.
Srašán, a, m. = *strašitel*. Šm.
Strašba, y, f. = strašení. Stražby a děsby. Sš. Ob. 216.
Strašecí Nové, n., město v okrese slanském, Neu-Straschitz. Vz S. N. Obec města Nového Strašecí. Skl. I. 361. Vz také Tk. I. 625., II. 549.

1. **Strašek**, ška, m. S. kudlankový, sanilla mantis, členovec. Frč. 104.
2. **Strašek**, ška, m. = *kdo se bojí*, der Furchtsame. Jdi ty strašku! Us. Šd.
Strašeň, šně, f., Drosen, ves u Krumlova.
Strašení, n., das Schrecken, Spucken. — Jg.
Strašenice, e, f., der Geisterspuck, das Spucken. Šm.
Strašený; *-en, a, o*, geschreckt, erschreckt. Jel.
Strašice, vsi v Hořovicku a u Strakonic. Vz S. N., Tk. I. 89.
Strašidelný, schreckend, furchtbar. Obíhají s-né zprávy. Dch. S. dojem. Stnk.
Strašidlivý = *strašlivý*, *hrozný*. Nebo Hospodin vysoký, s-vý. Žalt. wit. 46. 3. V Gb. vyd. je *hrozný*.
Strašidlo, strašidélko, a, n. = *čím se kdo straší*, Schreckbild, n. Ta monarchie dlouho všemu světu strašidlem byla. Br. Obr k strachu (strašidlem) jest. Kom. Položil jsi twirzyu jeho s-dlem. Ž. wit. 88. 41. Ten člověk byl veliké s. a bázeň lidí mnohých šlechetných. Bart. — **S.**, *čím se ptáci n. zvěř straší*, die Scheuche, Vogelscheuche, das Krautmännchen. Ros. Postaviti s. do zelí. Vz Hastroš. S. na vrabce (když někdo strachy nahání. Vz Bojácnosť)! Č. — **S.**, *obluda, příšera*, dle obecné pověry nejvíce v noci obcházející, kterou má lid buď za zlého ducha anebo za duši zemřelého, jíž takové obcházení trestem za hříchy uloženo jest, das Gespenst, der Spuck, Nachtgeist, Poltergeist. Vz S. N. S-la měla tehdáž pré. Us. A od té chvíle bylo tomu s-dlu konec. Brt. S 5. Mamuličko moja, ja na to nezvolim, bo se ja už nice s-dla něbojim. Sš. P. 706. Zlí duchové ukazující se obludy (strašidla) slovou, bouřící ve tvrdé noci příšery. Kom. J. 987. Vz Mus. 1863. 6. (Jir.). S. na divadle. Vz KP. II. 130. S. noční. V.
Strašín, a, m., ves a) u Říčan, b) v Sušicku. Vz S. N.
Strašisko, a, n. = *strašák*, die Vogelscheuche. Slez. Šd.
Strašitel, e, m., der Bangemacher, Schrecker. Us. Dch.
Strašiti, il, en, ení; *strašívati* = *děsiti koho*, schrecken, scheuchen; *jako duch choditi, buráceti*, umgehen, spuken; **se koho** = *báti se*, sich fürchten, scheuen, Furcht haben. V., Jg. — **abs.** Zde, tam straší. Us. Nebožtík ten prý straší. Us. — **koho čím:** pohrožením a slovem. V. Člověka zlého příšerami straší. Sš. Bs. 9. (Bouřky) s-ly svým kvasem. Hdk. C. 36. S-ší upírem. Brt. Instr. 16. S-ší lidi neučené otcem svatým. Hus I. 8. Nezčestie mě svú hořkostí straší a vede mě v netrpělivosť; S. se budú bázní velikú. Hus III. 119., 310. — **koho čím proč:** bezbožného peklem ku pokání s. Kom. — **co, koho.** Straší ho to. Jel. S. blázny. D. Aby nás s-la hróza. Hus I. 293. Strašme tu biedu (= odstraňme, zažeňme). Slov. Dbš. 87. — **se jak.** Až téměř **k** smrti se s. V. — **(komu) kde. V** tom zámku něco straší; S-ší ti to v kotrbě (blázníš), Ml., v mozku, v hlavě (mluvíš nerozumně). Us. Všk. — **se koho, čeho:** smrti. D. Žádný ať se nestraší práce těžké a nesnadné. Žal. 26., Brt. S. 2. vyd. 36. Proč se láska tvoje teď nás straší? Sš. Bs. 190. Aniž se toho strašme. V. — Br. — **s inft.** Vidouce mladou býti osobu jeho, někteří jej za kníže strašili se přijíti (přijati). Háj. Falešní proroci straší se jmenovati Krista. Hus III. 312. — **kdy.** Má mamičko milá, strašuje mě **v** noci; Kdo mě ve dně miluje, ten mě v noci strašuje. Sš. P. 705., 706. — **se z čeho.** Z toho pak nepřátelé volených s. se budú. Hus III. 310. — **se od čeho.** Žalm. — *Strany vazby* vz ještě: *Báti se.*
Strašík, a, m., anoda, pták, zastr. Aqu.
Strašivě, strašlivě = *bázlivě*, furchtsam. V., Pass. — **S.**, *strach naháněje*, furchtbar, schrecklich. Lev s. řve. Kom.
Strašivec, strašlivec, vce, m., ein Furchtsamer. Jg. S., strsl. strašivica, homo timidus, příp. -ica. Mkl. B. 295.
Strašivosť, i, f. = *strašlivosť*, *bázlivosť*, *bojácnosť*, die Furchtsamkeit. V. — **Strašlivosť** = *nahánění strachu*, die Furchtbarkeit. D.
Strašivý, obyčejně **strašlivý** = *kdo se straší*, *bázlivý*, furchtsam. V. S. srdce (bojacné). V. Strašlivé mysli býti. Jel. Zajíc jest zvíře s-vé. Rad. zvíř. Kdo má nepřátely za lvy, jest strašlivý. Jošt z Rosenb. 1465. S-vý jest jako žena. Us. S. bál se vězení. Bart. Muž nad ženu s-vější. V. Nemohu strašliv jsa (metuens) odpověděti. BO. Dá tobě Pán srdce s-vé a zhynutie očí. Hus I. 58., BO. Že se s ému s udatným zle raditi. Dal. 32. Když přide zúfanie, nebude hrdo proti Bohu člověčie srdce, ale strašivo. Št. N. 162. — **kde.** S. **v** nebezpečenství. V. Nebuď s. **na** tvém umě. BO. — **k čemu.** Prvokřesťané byli k výhrůžkám nestrašliví. Sš. Sk. 58. — **S.**, *kdo jiného straší, strašný, hrozný*, furchtbar, fürchterlich, bedrohlich, schauderhaft, erschrecklich, entsetzlich. V. S. slova. Nejsme jim strašliví. V. S. řvání. Kom. S. metla boží, Ros., bouře, vidění, poselství, noc, den. Z těch řečí muožem znamenati, že nejisté a s-vé jest člověku světskému míti podací k biskupstvie, faře neb k oltáři. Hus I. 449. Vrchnosť je strašliva zlému, dobrý ju rád vidí. Na Slov. Tč. Přijevše tu, kdež se jim najstrašlivější zdálo . . . NB. Tč. 24. Svědomí vždy strašivo. Št.
1. **Straška**, y, m., osob. jm. Šd.
2. **Straška**, y, f. = mlýn u Frenštátu. Tč.
Straškov, a, m., Straschkow, ves u Roudnice. PL.
Straškraba, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Strašlivizna, y, f. S. boha hrůzy (hrozné zjevení?). Ld.
Strašlivý, vz Strašivý.
Strašně, strašno = *hrozně*, fürchterlich. Řvúce strašno. Rkk. Vlaslav s. po zemi sě koti. Rkk. 23. Je s. zima. Us. Dch. — S. opisuje superlativ. Bž. 136.
Strašnice, dle Budějovice, Straschnitz. S. staré a nové, vsi u Prahy u Karlína. Tk. I. 247., II. 416., 486., III. 660., IV. 741., Tf. 267. — **S.** v Písecku. Tf. 288.

Strašník, a, m. S. dalmatský, scutigera coleopterata, longipes. Frč. 130. Vz Stonožka.
Strašnosť, i, f., die Furchtbarkeit, Schrecklichkeit, der Schrecken. Dch.
Strašňov, a, m., ves u Ml. Boleslavi.
Strašný = *strach plodící, hrozný,* furchtbar, gräulich, schrecklich, entsetzlich. V. S., kompar. strašnější, strašší (Cf. krásný — krašší). Št. Šiket střel s. Rkk. S. hubenství, Hus, sen, Leg., moře, Jel., strůjce svárů, Sych., místo. D. Nad to, jestoj naystraššé zuľánie, hněvají sě. Št. Strašný mnohým strachuj se mnohých. Brt. S. 2. vd. 36. S. hlad a mor. Pal. — S., *bázlivý,* furchtsam (zřídka). Ros. Kdyby byl člověk s-ný, skácel by se. V Kunv. Msk. — *Pozn.* **D. učí: strašný,** terribilis, *hrozný,* **strašlivý,** timidus, *bázlivý.* D. Gr. slav. 160.
Strašov, a, m., Straschow, ves u Chlumce u Nov. Bydžova.
Strašovka, y, f., samota u Chlumce v Bydžovsku.
Strašpytel, tla, m. = *strašlivý, bázlivý člověk,* ein furchtsamer Mensch, der Hasenfuss. D., Kšá., Bž. 237.
Stráta, vz Ztráta.
Strateg, a, m., z řec. *στρατηγός, vojevůdce,* der Strateg, Heerführer.
Strategie, strategika, strategetika, y, f., vojevěda, nauka o prostředcích vojenských, kterými nejsnáze, nejrychleji, nejjistěji a s nejmenšími ztrátami docíliti lze politického účelu vojny; v užším smyslu nauka o roztřídění, postavení a pohybování, krátce o nejmoudřejším užívání vojska k dosažení účelu válečného, poraziti totiž nepřítele, die Strategie, Strategik. Vz S. N.
Strátež, e, m. = *ztráta,* der Verlust, Schaden, zastr. Tu škodu nebo s. opraviti (nahraditi) mosel; Vaněk osvědčil jest dobrým lidem i ten s. těch 40 zl. i tu škodu toho piva. NB. Tč. 126., 214.
Stratifikace, e, f., die Stratifikation, Aufschichtung, z lat., rozvrstvení hornin.
Stratiti, vz Ztratiti.
Stratka, y, f., jm. ženské.
Stratokratie, e, f., z řec., vláda vojenská, die S... S. N.
Stratov, a, m., Stratow, ves u Lysé. PL.
Strava, y, f. = *potrava, jídlo, pokrm i nápoj,* die Kost, Nahrung, Zehrung, Lebensmittel. V. Na s-vě míti, chovati někoho. V. S. darmo. D. Mám u něho s-vu. Jsem tam na s-ě. S-u dáti, dávati (stravovati). V. Míti děti u někoho v Praze v bytě a na s-vě. Us. Přijímati k s-ě. Har. Někoho na s-u dostati; to bylo naší s-ou. Sych. S-va hojná, Aqu., pocestná. Orb. p. Výlohy na s-u (stravné) = na výživu. Šp., J. tr. Sloužiti za s-vu = z chleba. Jv. Někoho někam do s-vy dáti. Má s-vu bezplatnou (zdarma); Domácí s-vu míti, die Hausmannskost; Na s-vě někomu přilepšiti; Peníze na s-u, plat za s-vu; Vybraná s.; S-vou prostou zdraví a síla rostou, Salz und Brod macht die Wangen roth. Dch. S-va živočišná, masitá, animalische Kost, hojná (reichlich), bylinná (vegetabilisch). Nz. lk. Bratr se má na s-vě dobře. Us. Vzal ho do služby ze s-vy (za stravu). Us. Vk. U nás od mnoha let s-vu měl. Svěd Choval jej na plné s-vě tři leta. NB. Tč. 37. Dejte mi knížky pod pažo, krajíček pod druhó, abych měl na stravo; Jdi šenkýřko za bránu, zaplatím ti za s-vu; Já pojedu do Prahy, kúpím ti tam, má panenko, za troník s-vy a za druhý perníku a za třetí dlúhého věku; Koňská to pečená a nedopečená, to je s. má. Sš. P. 153., 178., 367., 593. (Tč.). Když ti se tak odpraví, tehdy jiným postačí i místo u stolu i s-va, neb jich nezůstane než devět. Žer. 348. Dali jie na s-vu 6 grošóv. Pč. 27. Člověk potřebuje s-vy duchovotělesné; S. životná, duchovná; S-vy skutečné pozemské požívati; S-ou pozemskou spojuje se člověk se zemí, s-vou svátostnou s Kristem; Dychtiti po s-vě tuhé a hutné. Sš. J. 112., 115., 251. (Hý.). Poznal jest jednoho kuchaře, s nímž stál na stravě. Hus II. 95. Náklady činili s-vami a jinú věcí; Dával s-vu úředníkóm. Půh. II. 94., 398. (Tč.). Oděv, stravu podlé stavu, man muss sich strecken nach der Decken. Us. Jg. Koho jídáš s-u, toho hleď i mravů. Rb. — **S.,** *strova,* na Mor. a na Slov., *vařivo, luštěniny,* das Gemüse, *kaše, lámanka.* Brt., Kd., Koll., Plk. — **S.,** *náklad, útrata,* der Aufwand. MV. Počali na turneje jezditi a neužitečné ztravy činiti. Dal. k. 84. K velikým mne škodám připravil a k stravám a k nákladóm. Půh. II. 78. — Troj. — **S.** = *pohřební kvas,* das Leichenmal, zastr. St. skl. III. 55. — **S.** = *správa života,* die Diät. Nz. lk.
Stravař, e, m., na Slov. *strovár* = *kdo stravu dává,* der Speisemeister, Mundvorrathhändler.
Stravařka, y, f., die Speisemeisterin. Bern.
Stravárna, y, f (na Slov. *strovárna, strovárеň,* rně) = *špižírna,* die Speisekammer, das Speisegewölbe. Bern.
Strávení, n., die Verzehrung.
Strávenina, y, f. = *trávenina, jed,* das Gift. Ros. — **S.** = kaše, ve kterou se v žaludku potravy proměňují, chymus. Ssav. 81. Vz S. N., Schd. II. 354.
Strávený; *-en, a, o,* verzehrt. Vz Stráviti. Od oněch tří let v Damašku s-ných. Sš. II. 17. S. jídlo. Us. S. od črvóv. ZN.
Stravice, e, f., zastr. = *strava.* St. skl. II. 118.
Stravitelný, verzehrbar, verdaulich. S. chléb.
Stráviti, *stráviti,* il, en, ení; *stravovati, strávívati* = *něco zužívati, jídlem spotřebovati,* verzehren, aufessen, aufzehren, aufspeisen, verspeisen, aufbrauchen; *utratiti,* durchbringen; *otráviti,* vergiften; *zahubiti,* vertilgen; *zažíti,* verdauen. Jg. — **co.** Nejlepší síly s-ti; Nemoc člověka stráví; Ne, mnoho-li sníš, ale co s-víš. Dch. Ten má veselý večer, kdo den dobře stráví. Us. Tč. To máš, milá, za to, strávili sme spolu leto, ale zimu nebudeme. Sš. P. 81. Mladosť, moja mladosť, jak sem ťa s-vila, jak bych byla kameň do vody vhodila. Sš. P. 402. Všecky potravy již strávili. Ros. Vrabce vydělá a hus stráví (projí). Prov. V. S. statek, čas, V., peníze, svá léta. D. Dobrý žaludek vše

ztráví (zažije). Ros. Kosatec vole stravuje. Byl. Bez mála s-li mě. Žalt. wit. 118. 87. — **co čím:** (louku) pasením, něco ohněm, jedem (otráviti), třením (setříti). V. Píci a trávu, an mi jest to svým dobytkem strávil. Půh. II. 435. Kaks s-vil svá léta z mladu mnohým přešeredným dielem. Smil v. 1948. Celý den nějakou prací s. D. S. se něčím (něco nezdravého jísti a onemocněti). Ros. — **co s kým, s čím.** Mnoho času s něčím s., D., se správou hodin, Us., s přátely. Us. Žádnému nedůvěř, leč s kým (prve) prostici soli strávíš. V., D. — **co, se jak.** Ne **bez** zisku sem zde čas s-vil. Žer. 11. Tak jiným způsobem stravuje vodu vyprahlá země a jiným způsobem paprslek sluneční. Sš. Sk. 7. Svá léta **v** bezženství stráviti. Sych. Svůj věk v rozkošech, Har., svůj život v zahálce s. V. — **v čem.** Celý téměř život stravujeme v činění věcí nenáležitých (*lépe:* činěním věcí n. nebo: činice věci n-té). — **kde. Mezi** Madianity Mojžíš plných 40 let strávil. Sš. Sk. 82. Tam (**na** vojně) mám s. mladý věk. Sš. P. 572. Zlá krev **v** životě se stráví. Čern., J. tr. Mnoho let **u** něho strávil (žil). — **co, koho na čem.** Strávil **na** té práci osm let. Br. Někoho na těle s. (zničiti). St. skl., J. tr. — **co kdy.** Vlk dravý, jenž lúpež **z** rána a **za** mládí stravuje; Pán sám **před** volením apoštolů **na** modlitbě celou noc s-vil. Sš. Sk. 94., 16. Vz S. co čím. — **se.** Oheň se strávil. Us. — **s adv.** S. něco neužitečně, zbytečně, marně, daremně, zahálčivě. V.

Strávka, y, f., die Zeche. S-u zaplatiti. Dch.

Stravné, ého, n. = *stolné, plat za stravu,* das Kostgeld, Zehrgeld, das Pensionkostgeld, die Atzungsgebühr. J. tr. — **S.** = *prostředek k dobrému zažívání jídel,* das Verdauungsmittel. Slov. Bern.

Stravně = *hodovně,* mit Aufwand. St. skl. I. 9.

Stravní = *stravy se týkající,* Kost-, Proviant-. S-vní trh (potravní), V., zásoba, Troj., vůz, Orb. p., peníz, das Menagegeld, J. tr., společnost, die Tischgesellschaft, dům (hostinec), chovanec, der Kostzögling. Dch.

Stravnice, strávnice, e, f., die Kostgängerin, Tischgängerin. Us.

Stravnický = *stravníku příslušný,* Kostgänger-. Jg.

Stravník a strávník, a, m. = *kdo u jiného stravu má,* der Kostgänger, Tischgänger. V., Br. S. z milosti, der Gnadenbrodesser. Dch. — **S.** = *kdo stravuje,* der Verdauer, Verzehrer. Slov. Bern. — *Stravník,* u, m., *kruh nebo pás v zadu u vozu,* který sloupek klaniční či šárnici s nápravou podlé kola spojuje. Us. Jg.

Stravný, strávný = *co snadno stráviti lze,* verdaulich. Jg., Pal. — **S.** = *hodovný, kvasovný,* der viel Aufwand macht, schmausend. Aqu. — **čeho.** Lazebníci jsou svých peněz velmi stravni. St. skl. II. 135. — **S.** = *strávící,* verzehrend. S. prášek. Bern. — **S**, na Slov. *potravný,* Proviant-, Speise-. S. vůz, loď, komora. Bern.

Stravovací stanice, die Etapenstation. Čsk.

Stravovač, e, m. = *stravovatel.*

Stravovačka, y, f. = *stravovatelka.*

Stravování, n., die Verzehrung. Vz Stráviti. — **S.** = *stravy dávání,* die Verköstung. Jg.

Stravovatel, e, **stravovač,** e, m., der Kostgeber, Kostherr, Traiteur, J. tr., Dch.

Stravovatelka, y, **stravovatelkyně,** ě, f., die Kostgeberin.

1. **Stravovati,** vz Stráviti.

2. **Stravovati** = *stravu dávati,* verkösten, speisen, ver-, beköstigen, unter-, aushalten; *krmiti,* nähren. — **koho.** Stejně je s-vali a chovali. Bl. Živ. Aug. 91. S. tovaryše. Šp. Z Benátek všudy jsem jej stravoval. Har. — Vrat. — **kde (čím) koho.** Krkonoští **při** těch horách dělníky stravovali. Mus. Když je může s. slovem božím **na** poušti světa tohoto. Sš. L. 92. — **se kde zač.** S. se **u** lázeňského za obstojný peníz. Sych. — **co v čem.** Kdež ale žena větší díl dne ve kvasích stravuje. V.

Stravovice, e, f., der Nahrungssaft, Chylus. Rk.

Stravovna, y, f., die Speiseanstalt, das Traiteurlokale, die Kosthalle. Dch.

Stravovnický, Traiteur-. S-cký závod, Traiteuretablissement, Traiteurgeschäft, n. Dch.

Stravovnictví, n., die Traiteurie. Dch.

Stravovník, a, m., der Traiteur. Dch.

Strázeň *(strázň),* zně, f. = *starost,* die Sorge; *žádost, náruživost* (od strádati, poněvadž člověk náruživosti oddaný více s-dá než jedná), die Leidenschaft, Begierde, das Pathos. Sš. I. 31. Líčená, křivá s., falscher Pathos. Nz. Když jsme byli v pleti, strázně hříchu skrze zákon působily v údech našich ku plodonosení smrti; Strázně jsou ty zlé žádosti, poněvadž člověkovi mimo vůli u vnitřku povstávají a člověk tu více stradavým a trpným než činným bývá, jako při žárlivosti, hněvu atd.; Přemáhání s-zní; S. chlipná, hříšná; Srdce svého s-zně dejte pod prut kázně. Sš. I. 76., II. 64., 221., Hc. 51., Snt. 13. (Sm. Bs. 115. — Hý.).

Strázlivost, i, f. = *strázlivost.* Nz.

Strázlivý, pathetisch. Šm.

Strázný, sorgsam. Kristus s-ný, pracovitý v slovu otce svého, pokorný, tichý . . . Hus III. 137.

Strazza, y, f., it. = *první zápiska,* kniha příruční, do níž kupec zapisuje, co prodal, das Schmier-, Sudelbuch. Kh., Skř.

Straž, e, f. = **žlábek** šindele, do něhož zapadá šindel druhý. U Solnice. Frch.

Stráž, stráže, e, **strážka,** y, f. (zastr. *stráža,* v Ž. wit. 89. 4. *strasa, strazie),* vz Hráze. Strsl. стражь a стража custos, custodia; koř. strg, příp. -ъ a ja. Mkl. B. 72., 77., 181. **S.** = *střežení, ostříhání,* die Wache, Hut, Warte, Bewachung, das Wachen. V. Stráž tajná, Pulk., denní, jitřní, D., noční. Věrně na s-ži býti; Na bedlivé s-ži býti. Dch. Uvolil se k s-ži státi. U Žamb. Dbv. S. státi **šp.** m.: ve n. na stráži. Tys drahý poklad můj a já jsem pastýř tvůj: bok tobě otvírám a v stráž tě zavírám. Sš. P. 67. Stráž má položena býti ústům, aby ani užitečného slova nezavřela ani škodlivého ven

nepustila. Hus I. 232. Kněžie mají vysoce držeti s. nad lidem, aby ďábel jich nezkradl a nezhubil; Ten člověk měl jest v s-ži od otce Boha sto ovec; Ó dcery sionské, jenž držíte stráž proti ďáblu, světu a hřiechóm. Hus II. 199., 263., III. 41. (Tč.). Ve stráži státi. Pč. 27. Jeti v s. Pč. 27. Jenž jsú také pod mú s-ží (dohlídkou). Žk. 239. V dobré s-i míti (hlídati); něco ve s-i své míti; na s-i býti n. státi. V. Nad něčím s. držeti, míti; na stráži někoho osaditi. Br. Tam státi bude noční stráží. Us. Hlč. Krávu své stráži poručenou ztratil. Kram. Stráž nad něčím vésti. Sych. Na zdech s. držeti. Flav. Pod s-í někoho míti. Sych. Ve s-i, na s-i na koho státi (číhati). Faukn. Že na tom miestě stráž jměli, tomu lesu Strahov vzděli. Dal. k. 36. Poručil bližniemu vola v stráži. BO. Voják stojí na s-i. D. Na s. táhnouti, zatahovati, jíti; ze s-e přijíti; na s. koho postaviti. Us. Kdožby na koho v s-i stával (číhal). Er. Trabanti pro stráž života. Cyr. Polož s. svým ústům. Lom. — **S.**, *vězení*, der Arrest. V. Někoho pod s. dáti. Us. — **S.**, m. a f., *osoba střehoucí nebo více osob, hlídka*, die Wache, Garde, Schildwache, der Wächter. Stráž tělesná, hraničná, polní, u zbraně, praporeční, vojenská, městská, ztracená, životní, Jg., andělská, Kom., důchodková, finanční, pohraniční, noční (ponůcka), denní, pluková. J. tr. S. ponocná, die Schaarwache, Dch., topičů (Heizerw.), pomezná, Gränz-, jednotlivá, der Wachposten, Dch., ohňová, Feuer-, bezpečnosti, Sicherheits-, zemské bezpečnosti, ochranná, Schutz-; přední a) polní hlídky, Feldwachen, b) valné, die Hauptposten, c) záloha předních s-ží, die Vorpostenreserve, vz Hlídka, štábní, táborní, hlavní, přisouvací, Train-, parková, Park-, posádková, Garnisonsw., u brány, Thor-, na počesť, Ehren-. Čsk. S. osobní císaře rakouského: 1. tělesná stráž (arcierni), 2. královsko-uherská s. tělesná, 3. s. životních strážníkův n. trabantů, 4. s. jezdecké švadrony, 5. dvorská hradní s., 6. královsko-uherská korunní. Rf. S. národní, Us., prachární, zámecká, zákopní, žalářní. S. N. S. jde mimo. Stráž postaviti, měniti, Us., zaváděti, rozestaviti. D. Urážka s-že. J. tr. Ježto Pavel praetorskou stráž okolo sebe měl. Sš. II. 157. Římané stráž každou třetí hodinu vystřídali. Sš. Mt. 210. Stádo *jinému* s-ži poručil. Bj. Já jsem byl dán za stráži tomuto hřiešnému. Pass. 9. (Hý.). Ctě matku a Josefa otce t. j. *pilného* stráži a chovače; Skrze zeď viničnú, jenž brání zvěři, znamená se angelská s. Hus I. 139., III. 32. Jáť jsem anděl jeho stráže. GR. Vzal tři stráže siencievé (vestibuli); Ó stráže lidský; Byl mój s. na cestě. BO. Od městských stráží. Bj. Králi dobrotivosť místo s-že bude. Kom. S. míti. Vrat. S-mi se ohraditi. Kom. S. vypraviti; na s. přijíti, naraziti. S. ho popadla, zatkla, sebrala. Us. Slyše stráže volanie pastušino. Rkk. 31. Nířbych stráž tvój býti žádal, bychť sě co lepšieho nadál. Výb. I. 153. 17. In cujus parte habitant homines, qui vulgo ztras appellantur, quorum erat officium quandam viam custodire, der Gränzwächter. Gl. 324. Moverat quaestionem et intromissionem de teloneo id est stráž cum silva et custodibus ad hoc pertinentibus, der Zollwächter. Gl. 324., Arch. III. 307. a. 1321. — **S.**, *místo, kde se střežení děje*, die Wache, der Wachposten. Ad custodiam, quae vulgariter dicitur strasa. Er. Reg. 1143. Když vojáci na s-že zavozováni a zase ze s-ží do ležení odvozováni byli. Skl. 326. Na s. jíti, přivésti. Hlavní s. Us. Na s-ži státi. Er. P. 458. — **S.**, der Hinterhalt, die Lauer. Kdožby na koho v s-ži stával chtě jej jíti a škodu mu učiniti anebo jej zamordovati. 1564. Gl. 324. Bývali jsú ve s-žiech a loupili. Pč. 10. Z tajných s-ží na ně se vyřítili. Pulk. — **S.**, *čas, ve kterém střežení se děje*, die Wache. S. čtyř hodin. První, druhá, třetí s. noční. L. — **S.**, der Ort an der Achse, wo die Buchsen o. Eisen an der Nabe anstossen, der Achsenstoss. Us. Dch. — **S.** = *okraje, nazvané s-že*, Kopfstück und Fussstück, m. Prm. IV. 200. — **S.**, Wartenberk. J. ze Stráže. Pal. Děj. II. 1. 296. — **S.**, němec. Platz, město a) u Jindř. Hradce, b) v Tachovsku, vz S. N.; Landshut, místo u Břeclavy na Mor. Šb. — **S.**, něm. Strasch, ves a) u Čimelic, b) u Sušice. PL. — Cf. Tk. III. 119., IV. 741. — **S.**, něm. Hochwartel, ves u Domažlic; německy Tschoschel, ves v Chebsku; Neustadtel, mě. v Chebsku.

Stráža = *stráž.* Na Mor. Zlínsku. Brt.

Sražьba vedlé strěžьba, strsl., custodia. Mkl. L. 114. Příp. -ba, tudy s. = straži + ba. Mkl. B. 214.

Strážce, e, m. a f.; strany rodu vz -ce. S. od střehu. Instr. pl. strážci, strážcemi. Bž. 87. Der Wächter, Aufseher, Wärter, Beschützer, Hüter, die Hüterin, Wächterin, Beschützerin. S. dobytka (pastýř), V., vězňův, lidí, D., kněh. Jel. Duch s., anděl s. D. Bedlivá s. paneuství. V. S. dveří (vrátný, der Thürhüter), J. tr., výhybek, der Weichenwächter. Dch.

Stráže, e, m., zastr. = *strážce.* Bj., Leg., Tkad., Hus II. 302. Vz Stráž. — **S.**, městys v uherském Spišsku. Vz S. N.

Stražec, žce, m., *dřevěný sloupek k ochraně paprsku tkadlcovského.* Krok. III. 306.

Strážek, žka, m., něm. Straschkau, městys v Holešovsku na Mor. Vz S. N. Vz Straškov. — **S.**, osob. jm. Mor. Šd.

Stražení, n. = *líčení*, die Aufstellung. Zlob.

Stražený: *-en, a, o* = *nalíčený*, aufgestellt. Zlob.

Stražisko, a, n., ves u Konic na Mor. PL.

Stražiště, ě, n. = *strážnice*, das Wachhaus. Ros., Tk. III. 37., 99. — **S.**, němec. Stražischt, vsi u Mnichova Hradiště a u Mirovic; něm. Strdischt, ves u Manetína; něm. Straschnitz, ves u Ústí. PL.

Stražiti, strážiti, il, en, ení; *stražívati, strážívati* = *stříci, hlídati*, hüten, bewachen. — **co (komu)**: jehňata. MM., Vš. Háj stražil mou chaloupku. Us. **Po římsku** dal jej (Petra) s. Sš. Sk. 142. Žabu s-žil kolik hodin. Klda. Pán ji **v mládí** strážil. Sš. Sm. bs. 148. — **na koho** *(číhati; políknouti*, auf Jemanden lauern, ihm nach-

stellen). On na něho straží. Ros. S. na zajíce, na kuny, na ptáky, na myši. Us. Šd., Brt.

Strážka, y, f., einzelner Wachposten. Dch.

Stražkovice, Straschkowitz, ves u Náchoda.

Strážky, ves v Krušných horách. Tk. II. 131.

Strážlivosť, i, f. = *bedlivosť*, die Wachsamkeit. D.

Strážlivý = *bedlivý*, wachsam. D., Rad. zvíř.

Strážmistr, a, m., der Wachtmeister. Nejvyšší s., der Generalfeldwachtmeister. Čsk. Divadelní s. Dch.

Strážné, ého, n., das Wachgeld. J. tr.

Strážní, Wach-. S. loď, V., oheň, D., budka.

Strážnice, e, f., *strážní místo, budka, střelčí budka* (vz Střelčí), das Wachlokale, Wachhaus, die Wachstube. Us. — **S.,** mě. na Moravě, Strassnitz. Vz S. N., Tov. 131., Žer. Záp. I. 57., Tk. IV. 741. Okolo S-ce voděnka sa točí, stojí nad ňú milá, že tam do ní skočí. Sš. P. 127. — **S.,** ves u Opavy. Tč. — **S.,** die Wächterin. Nej.

Strážnický, Wächter-. S. budka. D.

Strážnictví, n., das Wachinstitut, der Wächterdienst. Šm.

Strážnictvo, a, n., die Wachmannschaft. J. tr.

Strážník, a, m. = *strážce*, der Wächter. S. národní, vojenský, obecní, městský, policejní, na výhybce, der Weichenwächter. Vz Strážce. — **S.,** *samota* u Semil. PL. — **S.** = *strážmistr*. — **S.,** u, m. = *kruh podlouhlý, kterým náprava k šarnici přitažena jest, zděř věncová*. Us. Jg. Der Achsenring, -stoss. Šm.

Strážnosť, i, f., die Wachsamkeit. Puch.

Strážný = *ku stráži náležející*, Wach-. S. věž. Kom. S. ochrana (Obhut, f.), oheň (Wachfeuer, n.), světnice (die Wachstube), paráda, die Wachparade, Dch., ústav (Wachanstalt), velitelství, služba, dům. J. tr. S. budka (strážnička), das Schilderhaus. Čsk. Na strážné hlídce. Dch. — **S.,** *střehoucí*, wachend, Wach-. S. loď, Rk., anděl, Us., sbor. S. posádka, voják, pěchota (Gardeinfanterie). Čsk. — **S.,** substant., *strážce*, Wächter. V. Životní s., noční s; s. dveří. V. S. koruny uherské, Plk., žaláře. Štelc. S., v hornictví, hutman. Ms. pr. hor. S-žný lesů královských, silnic. Tk. III. 10. Nalezli sú mě s-ní, kteří ostřiehají města. Hus III. 35. Zloději a lotři jsú, ne strážní ani vinaři; Vinice té Kristovy s-ní a dělníci najpilnější mají býti kněžie; Že kněz nad lid ustanovený má býti strážný, protož běda jemu, jest-li v rozumu zaslepený; I kterak tedy kněz neb žák nestatečný chce býti duší mnohých s-ný?; Kdo lepší s. než Kristus, jenž nikdy v božství nespí; Posadili sú mě s-nú na vinici, vinice své neostřiehala sem; Cierkev sv. na vinici s-nú postavena. Hus I. 211., II. 65., 274., 275., 432., III. 12., 16. (Tč.). U Brankovic na Mor. = *pastýř*. Mřk.

Stražov, a, m., místo v Klatovsku, něm. Drosau. Vz S. N.

Strážovice, dle Budějovice, Stražiowitz, ves u Kyjova, b) u Neveklova, c) u Zavlekoma v Klat. PL. — **S.,** Straschowitz, ves u Čimelic. Vz S. N.

Strba, y, m., osob. jm. Slov. Šd.

Strbaci, několik domků u Vsetína na Mor. PL.

Strbice, Stürbitz, ves u Teplice. PL.

Strboul, e, **strboulek,** lku, **strboulеček,** čku, m., na mor. Drahansku *strběl* (Hý.) = *hrbol, sval*, tuber, der Knoll. Us. — **S.** = *nať*, das Kraut, Kräutig. S. bramborů *(trs)* vytrhnouti. Us. — **S.** = *hlávka*, capitulum, das Köpfchen, der Blüthenkopf, skládá se z malých, krátkostopkatých neb sedavých květů, umístěných těsně vedle sebe na vřeteně velmi krátkém jako ku př. na jeteli. Kk. 39. Cf. Schd. II. 208., Rst. 497., Čl. Kv. XXVII., S. N. — **S.** n. *strboulí*, n. = tlusté vlásení n. žilky, na nichž podzemní ovoce visí. S-ly na zemčatech. Z jara bývají zemčata v teplém sklepu plna s-lí. V již. Čech. Č.

Strboulatcovitý. S. rostliny. Vz Rstp. 1208.

Strboulatec, tce, m., selago, das Selago, rostl. Rstp. 1208.

Strboulatosť, strboulovatosť, i, f., die Knolligkeit. Jg.

Strboulatý, strboulovatý, knopfförmig, knollig, capitatus.

Strbouleň, lně, f., conocarpus, der Knopfbaum, rostl. Rstp. 532.

Strboulený, capitatus. Rst. 497.

Strboulí, n., na mor. Drahansku *strbělí*, knolliges, in die Höhe ragendes, meist dürres Zeug. Dovezli jsme z lesa něco s. Musíme odkliditi z rolí s. (košťály). Též žertem o vousích neholených: Máš plnou tvář toho s. (špatně oholen). Us. Hý.

Streule, e, **streulka,** y, f., na Slov. = *pálenka*, der Brantwein.

Strčano, a, n., Strčanau, ves u Přibyslaví. PL.

Strčhuba, y, m., der Naseweise. Bože, to je s. (ve všem si musí smočiti). U Rychn. Msk.

Strčeti, el, ení = *strměti*, hervorragen. — **odkud: z** moře. Kartig.

Strčiti, strč, strče(íc), il, en, ení; *strkati, strčovati, strkávati; strknouti*, knul a kl, ut, utí = *píchati*, stossen; *tisknouti, tlačiti, z místa hnouti*, stossen, vor sich hinstossen, wohin stossen, schieben, zuschieben; *svrci, sraziti*, herabstossen; *dohromady sraziti*, zusammenstossen. Jg. — **co, koho.** Strčil ho. Us. S. koho nebo poraziti. Hus I. 262. Kde čert nemůže, tam strčí (nastrčí) starou babu. Šd. Dítě strká zoubky. Us. Strká nos, kde nesluší (več jemu netřeba. Kom.). V. Nestrkej prstu, kde se dvéře svírají. Prov. D. — **(co, koho) čím.** Strčil ho loktem. Us. Prknem Záviši hlavu s. káza. Dal. Co námi strkáš? Svěd. Strčil jím, až padl. Us. Kým nepohneš brkem, toho strč podávkem. Č. Strká jím jako zlým penízem. Sk. Strká jím (opice). Us. Vrů. Strčil sedlákem. NB. Tč. 110. Strká jím sem tam. Jg. Jeden druhým strká aneb na něho ošklebě se krká. Hus I. 300. — **čím (kam odkud).** Strkal kordem do dveří (píchal). Strkal jím

z domu. Ros. Strkají nuznými s cesty. Br. S. někoho s lavice. Us. Strčil tou při **od** sebe. Čr. Tím daleko od sebe strkali. Koule. S-kati koho se stolice. Žalt. wit. 52. Strká štěstím **od** sebe. V., Háj. Úřadem od sebe s. Sych. Milosť od sebe s. Kom., V. — **co (komu, čím) kam.** Ruce, peníze **do** kapsy s. D. Někomu něco do ruky s. Us. Strkati něco **před** sebe. D. Někoho **ku** práci s-ti. Jel. On strčí ledakohos od úřadu do kapsy (jest chytřejší než ledakterý úředník). Us. Do všeho se strká (míchá). Šd. Kus housky do kapsy s.; Strčím vás **za** ňadra, třetího do nohavic. Er. P. 38., 272. Strčil ručičku do moře, ulovil úhoře, strčil ručičku do říčky, ulovil rybičky; Šafářové žnice sú samé věběrke, strčil be jich žebrák do malé kabelke; Moje milá roztomilá, ty jsi moja útěcha, dyž já tebe mám nejradši, strčil bych tě do měcha; Šohajku nechutný strčím ťa do putny; Běžel jsem já k rychtáři, myslil sem, že se zdaří; on obrátil ke mně srdce, strčil mě do trdlice. Sš. P. 35., 562., 633., 662., 688. (Tč.). Kerá žena je zlá, muža nerada má, strčí ho pod lavu, dokáže svů hlavu; strčí ho **pod** necky, učí ho německy; strčí ho pod fěrtoch, má se tam po čertoch; A on po ní broticú, ona po něm pľaslicú, cvičila ho německy, strčila ho pod necky; Dostane starou babu dudlavu, co ho strčí pod lavu. Sš. P. 669., 676., 745. (Tč.). Psí hlavu by **na** něho strčili (hanobí ho). Us. Dch., Sn., Sá. Šel tam tak rád, jako když strká kozla na hřeben (domu i. e. šel tam nerád). U Jičína. Nepřátelé jeho na něho (Pavla) s-li nějakou proti zákonu Mojžíšovu neváźnosť; Druh na druha vinu nepodaru toho strkal. Sš. II. 18., L. 96. (Hý.). Vždy mne jest chtěl na jiný purkrecht strčiti. NB. Tč. 152. **V** jinou přirozenosť se s-ati. Kos. Ol. I. 70. **Za** klobouk strčí chochol z peří a ze stuh. Sš. P. 733. Do všeho nos strká. Sych. Strčil do toho peníze (vynaložil je na to). Tyčí do vody s. Har. Strčil by ho do pytle, do kapsy (překonal by ho). Ros., Šd. Makavou lež pod nos nám strká. Sych. Někoho pod lavici s. Us. Pero **za** ucho, Ros., ruku za ňadra, Us., *se za někoho s.* (aby mu pomohl). Pečeni **na** rožeň, D., vinu na druhého, Us., oko na hrdlo (oběsiti), V., kuklu na někoho s. Sych. Pikartskou na ně povahu strkali. Bart. Strčil to na něho. Us. Prsten na prst s. Vz Svině. — **co před kým:** před sebou. D. — **co, koho kam jak: po** hlavě do vody. V. Strká levou **přes** pravou a pravou přes levou (= jest opilý). Us. Vrů. To na Pavla s-li **k** obouzení svému. Sš. I. 43. — **co, se komu.** Strčil mu to do ruky. Us. Tato věc hrdlo mu strčila (zlámala). V. Dítěti již se strkají zoubky. Us. Pořád mu strká (dává); Však já mu to příležitě strčím (povím, vyčtu). Us. Dch. Někomu jednu (facku, lepanec, pohlavek atd.) strčiti (= udeřiti ho). Us. Šd., Brt. Strčiti někomu jednu do zad. Us. Šd. Nač kdo vrčí, pán Bůh mu to strčí. Prov. Tč. — **co komu jak.** Ten se nedovtípí, tomu to musí s. **po** lopatě. Us. Hý. — **se.** Kam se s-áš (sypeš = kam jdeš)? — **co kudy:** vokýnkem. Er. P. 429. — **s čím** (**lépe:** *čím*). Koralička, teta moje, často se mnou strkává. Sl. ps. 428.

Strd, u, m., **strdí,** n, *strď,* i, f. = *střeď.* Vz toto.

Strdimil, a, m., nectarina, pták šplhavec. Krok. I. c. 120.

Strditi, il, ěn, ění. — **v čem.** V plastu s-íte včely. Víd. l. 1816. — **se čím kde.** Tiem se strdí v svém srdci. Št. N 217.

Strdivka, strďovka, y, f., melica, das Perlgras, rostl. Rostl. I. a. 265., FB. 10., Schd. II. 362., Rstp. 1744., Čl. Kv. 107., Slb. 160.

Strdlička, lépe: střevlička, y, f. = *lososová násada,* die Lachsenbrut. D.

Strdný, stredný = *plný strdi,* voll Honigseim, honigfliessend. S. plast. S. potokové. Plk.

Strdoplovoucí = *medotekoucí,* honigfliessend. Ms.

Strdorobec (strdirobec), bce, m., melliturga, hmyz včelovitý. Krok. II. 262.

Střeb, u, m. = *střebání,* das Schlürfen, Geschlürfe. Přišel vichor o posupném s-bě. Sš. Bs. 187.

Střeba, y, m., *piják,* der Säufer. Mor. Šd.

Střebač, e, **střebák, a,** m. = *kdo střebe,* der Schlürfer; na Slov. = *piják,* der Trinker, Säufer. Bern.

Střebačka, y, f., die Schlürferin. — **S.**, die Säuferin. — **S.** = *střebání,* das Geschlürfe. Bern.

Střebák, vz Střebač.

Střebání, n., die Aufsaugung, vz Střebati, Schd. II. 355. — **S.** = *podmáslí.* Kb. — **S.** = *jícha.* Reš.

Střebanina, y, n. = *jícha, pití,* das Getränk. Sal., Rostl.

Střebati, střebám a střebu; *střebávati, střebnouti,* bnul, bl, ut, utí, *střěbsti* = *jazykem chlemtati nebo srkati, po málu píti,* (ein)schlürfen, (ein)saugen; *píti, chlastati,* trinken, saufen. Jg. — **abs.** Jak ráz s-nul, líčkem zblednul, jak okusil, umřít musil. Sš. P. 169. — **s kým.** Pojďte s námi s. Šd. — **co.** Psi krev jeho střebali. V. S. polívku. Mor. a slez. Vck., Pk., Kldy. ván. 22. S. ležák. Blesk, co do mně bije, jenom střebe páru; Duch tvůj bludný jed ten morný střebe. Sš. Bs. 8., 199. (Hý.). — **co odkud.** Lev **z** něho krev střebal. Lom. Lík ze střepu s. Sych. Lůza tato krev nám ze žil střebe. Sš. Bs. 204.

Střebavec, vce, m., ostillio. Aqu.

Střebavka, y, f., das Saug-, Lympfgefäss, *míznice.* Nz. lk. S. = céva, jejíž obsah není zbarvený. Vz Schd. II. 357., 361.

Střebavosť, i, f., das Saugvermögen. Šm.

Střebavý, saugend, Saug-. S. červi, tremadota, die Saugwürmer. Nz. S. cévy. Presl.

Střebenice, dle Budějovice, ves u Hrotovic na Mor. Tč.

Střebetice, dle Budějovice, ves u Holešova na Mor. Tč.

Střebětín, a, m., ves u Boskovic. Tč.

Střebikrev, krve, m. = *vlkodlak,* der Vampyr. D. — **S.**, rostlina, pimpinella sanguinaria, Herrgottsbärtlein, n. — **S.** = *vlaský bedrník,* sanguisorba V. — **S.** = *krkavec,* sanguisorba offic., das Sperberkraut, rostl. D.

Střebikrevka, střebíkrevka, y, f. = *pijavka*, der Egel. V.
Střebívejce, e, n., das Schlürfei. V.
Střebíz, Třebíz, e, m., něm. Weissthurm, ves u Slaného. PL.
Střebla, y, f. = *pstruh*. U Klobouk na Mor. Bkl.
Střeble = *střerle*. — **S.**, něm. Strobel, ves u Přimdy. PL.
Střebnatý = *měkký, mohoucí střebán býti*, Schlürf-. Reš.
Střebohostice, Třebohostice, Strebohostitz, ves u Úval. PL.
Střebokrevka, vz Střebikrevka.
Střebor, a, m. (m.: Střězibor. Bž. 48.), osob. jm. Pal.
Střeboun, a, m., gomphostes, ryba břichoplýtevná. Krok. I. 108. d.
Střebová, *lépe*: Třebová, vz S.
Střebovejce, vz Střebívejce.
Střebovice, dle Budějovice, ves u Klimkovic ve Slez. Tč.
Střebovský, ého, m., osob. jm. Šd.
Střebronosný = *stříbronosný*, zastr. S. Mže. LS. v. 40.
Střébsti = *střebati*. Kldy. Ván. 22.
Střebula, y, f., *jm. ženské, která pořád střebe*. Tu máš, ty s-lo, nastřeb se. Mor., Sd.
Střecák, u, m., národní tanec. Mus VIII. 61.
Střece = *stříce*, zastr.
Střeček, čka, m., v obec. mluvě také = *ovad*, rod hmyzu z čeledi mouchovitých, oetrus, die Bremse. S. od *strěkati* = *bodati*. Ht. S. koňský, gastrus equi, sobí, ovčí, oestrus ovis, volský, hypoderma bovis, člověčí, marokánský, abisinský, dešťový. Vz S. N., Schd. II. 519., Frč. 160. V MV. nepravá glossa. Pa. Larva s. Šp. Stípnutí od s. Sp. S-kem pobodnuté dobytče střečkuje. Kom. Sedl naň s. Vz Úték. C. — **S., skřeček** = *živočich k syslu podobný*, Erdzeisel. Ros. — **S.** = *člověk n. zvíře, jenž rychle běhá*. Us. — **S.**, čku, m., *bylina*, der Rittersporn, delphinium consolida, na Slov. *stračka*. — **S.** = *střečkování*. Kráva se dala do střečku. Brt. S. 59.
Střečí = obvius, zastr.
Střečka, y, m., na Mor. = *vzteklík, fučík*, der Tollkopf. Plk. Na Slov. *střečko*.
Střečkovati, třečkovati = *běhati jako krávy střečkem bodnuté*, laufen wie von einer Bremse gestochene Kühe; *běhati, laškovati*, herumlaufen, muthwillig sein. Jg. — **abs.** Kráva střečkuje. Sd. Jak já budu kédovati na ty moje kédy, budu Turek s-ati, bude konec vojny. Sš. P. 685. — **kde:** tele **po** dvoře střečkuje. MM. — **čím:** svými myšlénkami, in seinen Gedanken Bockssprünge machen. Sych. — **se.** Kráva se střečkuje (běhá). Bern. — **kudy:** světem s. Koll. — **k čemu.** Obě baby k manželství se střečkovaly. Dač. II. 3. — **kdy.** Obě baby staré **k** starosti se s-ly. Dač. II. 3.
Střeď, gt. strdi, f., u některých **stred,** u, **m., strdí,** n. = *tekutý med bez voštin*, der Seim, Honig, Honigseim; *prostřední částka medu* (odtud jméno). Plást slove stred ve vosku, ale stred slove kromě vosku. Hus III. 51. Země ta oplývá mlékem a s-dí. MP. Plástka stredu tekúcieho rtové jejie, ale najposlednějšie věci jejie hořké jako pelyněk; Dali jemu kus ryby pečené a plástku strdí; Jez streď (t. j. požívej Kristova božstvie jakožto najslazšie vieci); V jedné osobě chtěl jest dvě věci ukázati, neb s. u vosku jest božstvie v člověčtvie; Plást teče, protože v sobě strdí přehojnosť zachovati nemóž; Cierkev sv. pod jazykem svým stred a mléko má; Nad med a strzed. Žalt. wit. 18. 11. Proto světí doktorové slovú plást, neb skrytú tajnosť písma sv. jak stred z plástu vynášejí a kážíce jiným zjevují; Ktož mnoho strdi jie, nenie jemu dobro. Hus I. 277., II. 144., 148., III. 51., 57., 74. (Tč.). Co jest slazšie strdi a silnějšie lva? BO. Z trubiček cukrových sladkosť a stred vyssávali. Ler. Sladká jest jako stred v ústech. Br. Nad s. sladší řeč jeho z úst mu plynula. Smrž. V ústech má med a s., v srdci chová závisti jed. Horný. — **S.**, *plást medu*, der Honigkuchen. V.
Střed, u, m. = *prostředek, střediště, středina*, das Centrum, die Mitte, der Mittelpunkt. Nz. Dostúpichu mýta s-em lesa. Rkk. Střed kola, tížný, sil, kolisání. Sedl. S. pohybu, otáčení, kyvu, kývání, rovnováhy, tíže. Vys. Měření ze s-du, die Centralmessung. Nz. S. reje. Vz KP. I. 440. S. massy, rovnoběžných sil. Nz. Střed čivů cévových, Gefässnervensystem, dýchací, Athmungscentrum, n. S-dem zeměkoule, mitten durch die Erdkugel. Dch. Srdce je s. života. Sš. II. 45. Bude mi ho (narození) střed milého leta, budě hojnosť po všem světě květa. Sš. P. 5. Praha leží ve s-du země, **lépe:** u prostřed země; Bylo by nám milo, kdybys i ty byl ve s-du našem, **lépe:** mezi námi; Vyvolili ho ze svého středu *germanism.* a *správně:* ze sebe (Cf. Dva ze sebe na radu vyslali. Vš. 11. Radili se, koho by měli ze sebe voliti za vůdce. K. poh. 401.) V našem s-du m.: mezi námi, v rodině naší a p. Brt. Volili dva ze svého středu. Žer. Záp. Cf. předcházející frase. Strzied sboru chváliti tie budu. Ž. wit. 31. 23. Jdechu v střed jemu = naproti. Mus. — *S. v math.* S. křivek i ploch onen bod, v němž se veškeré jím vedené tetivy rozpolují n. s. jest společný průřez průměrů; *ve fysice* s. sil jest bod, kolem něhož při pohybu centralním pohybování se děje. *S. tíže* = těžiště. S. N.
Středa, y, f. S. místo čřěda (*t* jest vsuto). Cf. Gb. Hl. 121., 122. Strsl. srěda, medium; cf. srъdo ve srъdьce, cor. Mkl. B. 33. — **S.** = *střed*, die Mitte. Ros. Nebyti o středě doma (impotens?). Smil. — **S.** = *střední den týdne*, der Mittwoch. V. Středa škaredá = popeleční, sazometná (Char- oder Passionsmittwoch). Jg. Vz S. N. S. smetná (popeleční). Slov. Němc. Černá s. (= sazometná). Ve Slez. na Mor. Sd., Bdl. Gl. Na škaredou s-du neráda předu (pořekadlo odtud, že se v týž den přástky končí). Dch. Škaredou s-du neráda předu, ráda spím, co dobrého, všecko sním. Hrš. Aj středo, středo, jak seš dlóhá, že mně můj syneček vypovídá; Dobře mi, dobře bez žene, mužu se pić od neděle do s-de; Ve s-du začnu hospodařiť, ve čtvrtek se ženků se vadiť; Ve s-u třeba se zas napiť, ve čtvrtek třeba to zaplatiť;

V neděli sa napit, v pondělí popravit, v útery tancovat, ve středu zaplatiť; Kdo má zlú ženu v neděli, nech jde do lesa v pondělí, v úterý na ňu kyj chystý, ve středu jí ním vytříský; Na škaredou s-du chodí chasa mužská s medvědem. Sš. P. 204., 648., 651., 655., 665., 732. (Tč.). Jest škaredá s. (kdo se škaredí). D. — **S.** = *střída, řada*, die Ordnung, Reihe. Učitel jejich nemá bytu, chodí jen středou (každý den n. týden přebývá a stravuje se u jiného). Us. Dch. Byt s-dou, die Wechselwohnung. Dch. — **S.**, Neumarkt, místo na Mor. Tk.

Středáres, u, m. = *školné, které se ve středu odvádí*. Cf. Sobotáres. D.

Středavý, abwechselnd. Šm.

Středečný, Central-. S. síla. Sedl. F. 115.

Středek, dku, m. = *střed, prostřed*, die Mitte, der Mittelpunkt. S-dku se drž. U Rychn. Ve středku slov. Ht. Brs. 46.

Středeň, dně, f., der Mittelbruch am Schlosse. Šm.

Středění, n. = *ústředa*, die Centralisation. J. tr. S. n. zastředění úhlů, das Centriren der Winkel, das Reduciren auf das Centrum. Nz.

Středík, u, m. = *střední bod, střed*, der Mittelpunkt. Sp.

Středina, y, f. = *prostředek*, die Mitte. Div. z och.

Středisko, a, n., der Centralpunkt. Dch.

Střediště, ě, n. = *střed*. Nz. lk.

Střediti, il, ěn, ění, hl. ve slož.: sestřediti a pod., concentriren. — **co**: úhly. Vz S. N.

Středivý, centripetal. Šm.

Středkový řez, der Medianschnitt; s-vá žíla, die Medianvene. Nz. lk.

Středmě (zastr.), **střídmě** = *nepřílišně, mírně*, mässig. Středmě, střídmě se chovati, živu býti, odpovídati; S. toho historie dotýkají (málem slov). V. S. se někde míti. Br.

Středmík, u, m., medaris lapis, kámen, zastr. Rozk.

Středmitelný = *prostředkem*, mittelbar. Lékové proti červům nejvíce s-ně účinkují. Ja.

Středmosť, střídmosť, i, f. = *prostřed*, die Mitte. Počátkův, středmostí a skonání vojny šetřiti. Troj. — **S.** = *nepřílišnosť, mírnosť*, die Mässigkeit. Z s-ti nevykročiti; mírnosť a s. ve štěstí zachovati. V. Slova s-ti mluviti. Br. Se s-mostí všeho poživati. Sych. Více lidí od nestřídmosti než od meče hyne. Kram. S-sť **v** jídle. Lk. Mezi tím tě napomínám, aby všelijakou středmosť zachoval bez pohoršení církve. Žer 11. Střídmosť a střídlivosť jest taková, že málo kdy v těžké nemoci upadají. Mor. Tč. Kam s. nechodí, tam chodí lékař. Č. — **S.** = *prostředek, cesta, pomoc*, das Mittel, die Hilfe. Sal.

Středmozemní = *středozemní*. Troj.

Středmý, střídmý = *prostřední*, mittlere. Středmé postavy býti. Troj. Ctnosť, jenž jest prostředek mezi hřiechy, musí mieti počátek od syna božieho, jenž jest s. osoba mezi otcem Bohem a mezi duchem sv. Hus II. 166. S. velikosť. Pč. 14. — Sal., Leg. — **S.** = *mírný, skrovný, míry šetřící*, mässig. Střídmý život vésti; střídmý smích, s. řeč (městská), V., večeře; s. na málo přestává; s. (člověk) žádosti krotí. Kom. — **v čem**: v pokrmu a nápoji, Ros., v jídle a pití. Rk.

Středňák, u, m., *nebozez hornický*, der Mittelbohrer. Č., Hř. Vz Středovík.

Středně = *prostředně*, mittelmässig. Jg. — **S.** = *střídmě*, wechselweise. Aqu.

Strední, -ný = *medový*, vz Stred, Honig-. S. sladkosť, Mand., nápoj. Ráj.

Střední, -ný = *prostřední*, mittlere, centrisch, Mittel-, Central-. S. den (středa), V., člen, Us., síla (složená), Sedl., prst, Krok, věk (středověk), pojem, článek, bod. rod (vz Rod), ráz (Centralstoss), úhel (Centralwinkel), plocha. Nz. S. Amerika. Vz S. N. S. směr. KP. I. 436. Jest to s-ní věc mezi dvěma krajnostmi; s. barvy, Dch., písmo. S. kůra, die Mittelrinde. Šp. Zákal čočky pouzdrový s-dný, der Centralkapselstaar; Zákal čočky s., der Centrallinsenstaar. S. střevo, der Mitteldarm. Nz. lk. S. pilník. Vz Středník. S. devon, lias, dogger, malm. Vz Krč. 482., 661., 669., 675., 680. S. rod, neutrum. Vz Rod. Jež (slovo) ve formě s-né (medialné) o vykleštěncích se užívá. Sš. Il. 59. — **S.**, *střídmý*, mässig. Onyáš byl člověk středný a střízlivý. Háj.

Střednice, e, f. = *středová čára*, die Mittellinie. Šp. S. optická. Vz Bř. 65. — **S.**, ves u Mělníka.

Střednictví, n., der Centralismus. Šm.

Středník, a, m. = *zástupce*, der Stellvertreter, Vermittler. Kristus nového svědectví s-kem jest. ZN. — Star. let. — **S.**, u, m., *znamení oddělovací*, der Strichpunkt (;). — **S.** = *střední pilník*, die Vorfeile.

Střednivosť, i, f., die Centralisationssucht. Šm.

Střednočinný. S. slovo, neutroactivum. Nz.

Střednosť, i, **střednota**, y, f. = *střed*, die Mitte. S. země. Ros. — Troj.

Střednotrpný. S. slovo, neutropassivum. Nz.

Středný, vz Střední.

Středoběžný = *ku středu běžící*. S. pohybování, die Centralbewegung. Astr., Nz.

Středobojný = *odstředivý*, Centrifugal-. S. síla. Sedl. F. 115.

Středobříšek, šku, m. der Mittelbauch, die Nabelgegend, mesogastrium, umbilicalis regio. Nz.

Středobytosť, i, f., das Mittelwesen. Ariani syna božího za s. mezi Bohem a tvorstvem kladli. Sš. J. 238.

Středocestí, n., der Mittelweg. Nej.

Středočasný, mittelzeitig. S. n. obojetná slabika. Nz.

Středodruží, n., der Mittelschlag. D.

Středoeuropský, mitteleuropisch. S-ký jurský útvar. Krč. 660.

Středohlas, u, m., die Mittelstimme. S. hořejší a dolejší. Hd.

Středohoral, -horák, a, m., der Mittelgebirgsbewohner. Šm.

Středohoří, n., das Mittelgebirge. Vz Krč. 898., 966., 972. S v Litoměřicku. Mus.

Středohory, mittleres Bergland, 630 až 2530 metrů vysoké. Š. a Ž.

Středohrudí, n., die Brustbeingegend, sternalis regio. Nz., Ssav. 63.
Středohubec, bce, m., echinanthus, ježák. Krok. II. 515.
Středochlopný, mittelklappig. Rst 467.
Středokluky, dle Dolany, ves u Prahy. Tk. 1. 46., 47., II. 549., III. 660., IV. 741., S. N.
Středokrat, a, m. = *člověk neutralní, k žádné straně nenáležející*, ein neutraler Mensch. Pal. III. 1. 205.
Středokraty, pl., m. = *středocestí*. Č. S. zdá se býti jisté položení vojenské čili jisté místo ve zřízeném vojště, ležícím polem. Pal. Rdh. I. 186. Sněm obecný na s-ty ve Zdicích mezi Berúnem a Žebrákem učinivše v úmluvu vnikli sme. Zápis stavů českých l. 1423. Aby s námi mohli se na s-ty vojsk našich sjeti, glejt dán od pánů strany táborské pánům strany Albrechtovy. 1438. Tak že se (člověk ten) jakoby ve s-tech mezi plefským a duchovným nalezá. Šš. I. 179.
Středokruh, u, m., der Mittelkreis. S-hu se drže. Šš. Sk. 269.
Středoletí, n., der Mittensommer (červen, červenec). D., Gl. 324.
Středolistí, n. = mezilistí.
Středolodní plachta, das mittlere Segel. Nej.
Středomoří, n., die Mitte des Meeres. Jg.
Středomořský, Mittelmeer-. S. okres. Krč. 660.
Středoobplodí, n., die Mittelhaut. Vz Obplodí. Rst. 497.
Středoplovoucí, in der Mitte fliessend. S. potok. Pass. 1011.
Střdoplovoucí, honigfliessend. Pass. 1011.
Středopostí, n.; **středopůst,** postu, m. = *prostřední týden v postě* (po neděli kýchavní), die Mittfasten. Haj., Bart. Po středoposti oblehli hrad Ostromeč; V pondělí při s-tí stopilo se přes 100 osob. Dač. I. 26., 155. Zanechal jsem toho od středupostí až do sv. Jiří. NB. Tč. 78. (208., 211.). Slíbil mi pode stem hř. gr., že mi sě měl konec státi do s. s Ježkem; Má peníze dáti na s. Půh. I. 227., II. 620.
Středopostní, Mittenfasten-. S. neděle (čtvrtá v postě), trh, Us., čtvrtek, Zlob., rok. NB. Tč. 219.
Středoprsový, mesomfalum. S. N. S-vý článek, der Mittelbrustring. Nz.
Středosloupec, pce, m. = semenice sloupečni, columna, die Mittelsäule. Slb. XLVI.
Středosloví, n. = *hláska ve středu slovního kmene jsoucí*, der Inlaut. Vz Jer, Bž. 8.
Středosměrný, Centripetal-. S. síla. Sedl.
Středosrdí, n., cordium medium, das Mittelherz. Sm.
Středostěna, y, f. = *mezizeď, mezizdí*, die Zwischenmauer. S-nu sbořil. Šš. II. 97.
Středosvětí, n. = *střed svátku*. Na s. vstoupil Ježíš do chrámu. Šš. J. 123.
Středotažný = středosměrný.
Středotočka, y, f. = *střediště*. V našem domě jest s. celého národního úsilí o zdokonalení literatury. U Skryje. Kal.
Středovati se, sich koncentriren. — **kde.** Obchod středoval se **na** řece, **při** řece. Bdl.
Středověčí, n. = středověk. Das.
Středověda, y, f. = *věda středná* t. j. vědomosť věcí podmíněně budoucích, die mittlere Erkenntniss, scientia media. Šš. Mt. 165. Vz Poznání.
Středověk, u, m. (od stěhování-se národův — do 16. stol.), das Mittelalter.
Středověkosť, i, f. = *středověk*. Mus.
Středověký, mittelalterlich. S. spisovatel, cestovatel. Šš. J. 39.
Středovětrný, in der mittleren Luft befindlich. S. nebe. Ráj.
Středovík, u, m. = středňák, *středník*. Hř.
Středovka, y, f., der Ruhepunkt in der Mitte des Verses. C.
Středovský, ého, m., osob. jm. Pal. I. 1. 132.
Stredovůně, ě, f. = *vůně strdí*, Honiggeruch, m. Pl.
Stredový, Honig-. S. plást.
Středový, centrisch, Mittelpunkts-. S. rovnice, úhel, čára, Nz., list, deska, das Mittelblatt, die Mittelplatte. Nz. lk.
Středozemec, mce, m., der Mittelländer. Šm.
Středozemí, n. = *prostřed země, daleko od moře*, das Mittelland. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.** = *prostředek země*, der Mittelpunkt der Erde. Krok.
Středozemní, -ný, středozemský, mittelländisch. Nz. S. moře. Troj., Sych. Vz více v S. N.
Středozimí, n. = *čas prostřed zimy*, der Mittwinter. Jg.
Středožaludeční, Mittelbauchs-. Šm. S. okres. Šm. Cf. Středobřišek.
Stredúcí, honigsüss. S. sladkosť. Pass.
Středují, n. = *co mezi krajnostmi je uprostřed*. Št. N. 301.
Středula, y, f., jm. kraví. Mor. a slez. Brt., Šd.
Středulesí, n., Mittelwald, ves u Hranic na Mor. Tč.
Strefiti, il, en, ení; *strefovati* = *srovnati*, übereinkommen. — **s kým oč.** Nelze s ním o nic s. Plk. — **se** = *srovnávati se, k sobě se hoditi*, sich schicken, zusammenpassen, zutreffen; *v jeden čas se udáti*, zugleich eintreffen. — **se s kým, s čím (k čemu).** Ti s ním dobře se strefí. Br. Dobře se spolu k manželství strefí. Cyr. Strefuje se svině s koněm, jenom srsť trochu jiná. Č. M. 99. Což se s pravdou strefuje. V. S posvícením chrámu strefil se den narození krále. Strefuje se s našimi psími dny. V.
Strefný, der beim Werfen o. Schiessen gut trifft. Rk.
Střeh, u, m. = *pozor*, die Achtung, Obacht. Míti s. na někoho, po někom. Ros. Postaviti se na s.; na s.! Zum Fechten — Stellung! Vz KP. I. 573., Zápas.
Strehel, hla, m., něm. Strehla, mě. v Sasku. Vz S. N.
Střehom, ě, f., *Ostřehom*, Strigonium, Gran, mě. v Uhřích. Dal. 99. — **S.,** ves u Sobotky. = *Střehoman*, a, m. — *Střehomský*.

Střehoun, a, m., jm. psí, ein Name der Hunde. Jg.

Střehov, a, m., ves ve Slezsku, Strigau.

Střehu, vz Stříci.

Střehúc = *ostříhajíc*. Kat.

Střecha, stříška, střěška, y, f. S. od *stře* ve stříti, das Dach, Gedeck. Strsl. strěha, tectum, res strata. Mkl. B. 286. S. vnitřní (vazba střechová), zevnitřní (krytba, krov n. vlastní střecha); prostor pod krovem: *podstřeší, podkroví, podnebí, ponebí, půda, (hůra)*; vazba střechy: *pozednice, vazné trámy, krokve, kalenice (kukle, kobka, vrch, hřeben střechy), námětky, latě, hambalky, záporníky či mečíky, stolice (sloupy stoličné, práhy stoličné n. sanice, krokevnice), tramlík či krátče, rozpěrák, průvlač, spony*; krytba: *šindele, tašky, prejsy, břidlice, sláma, plech*. Š. a Ž. (Valter). Vz *tato slova*. S. s odkapem na jednu stranu: *plášť*; s odkapem na dvě strany: *sedlová*; lomená sedlová: *mansardská, báňovitá*; nejhořejší vodorovný díl: *hřeben, kalenec*; nejdolejší: *odkap*. Vz S. N. S. jednostranná n. plášť, lomená n. mansardská (francouzská), mansardka (Mansarddach), jalová (Nothdach), valbovná (Walm- n. liegendes Dach), Nz., zborcená, došková, šindelová, prejsová, břidlicová, tašková, plechová, Us., odkapová (Trauf-), slaměnná, šindelná, V., z listí, vlaská, oboustranní, položitá, rovná, čtyrhranná, břidličná, Us., besídková (se sklonem nepatrným), novo-, staroněmecká či gothická, jednosvislá (jednostranná, pultová, kosina), kuželová, karkulová; kolmé stěny při sedlové střeše: *štít, lomenice, průčelí, hlavina, bedra, příbedří*; Š. a Ž.; s. přímoúhelná. Šp. Střecha jednostranná, jednospaditá, poloviční = kosina, das einhängige Dach, Pultdach; obojstranná, dvoustranná, dvouspaditá, obospaditá, das zweihängige Dach, Satteldach; valbová, holandská n. čtyrhranná, das holländische oder Zeltdach; lolmená, podlomená, das französische, gebrochene oder Mansardendach. Der herabhängende Theil des Daches: *srisel*; der Raum unter dem Dache: *podstřeší, podkroví*. Šm. S-cha prozatímná (das Nothdach); Lepenka na s-chu, die Dachpappe; Půda pod s-chou; Bouře s-chu strhla; S. spadla. Dch. Vrch střechy *(kalenice)*, okno ve střeše *(vikýř)*, římsa u střechy, komora pod s-chou, lať na s-chu; spád, sklon, kraj, vazba, vázání s-chy, Nz., pokryvač, pobíječ, pošivač, latování s-chy; dříví na s-chu, žlab na s-chu, sláma na pošívání s-chy. Šp. Na střeše. Ž. wit. 101. 8. S-chu taškami n. křídlicí krýti n. pokryti, došky pošiti, šindelem pobiti. Nz. S. přesahá. Šp. Popřej mi s-chu u vás. Ziak. Neb jest mi oheň vstrčen do mého žoldru do střechy v noci. NB. Tč. 81. Hospodine, najsem duostojen (hoden), aby všel pod mů střechu. Pass. 4. Na tej našej s-še laštovečka nese; Stodolenka prázdná, střechy na ní není; Nepí Janku, nepí, s. na tě letí, zabije ti ženu a tvé drobné děti; Zlá žena je ďura v střeše a dy prší, všudy teče. Sš. P. 284., 503., 650., 740. (Tč.). S-chy mi kazí. Půh. II. 34. Ba střechu (střelu i. e. Perunovu; eufemismus)! Na mor. Zlínsku. Brt. Hodila ho (vínek) na střešku k svojemu potěšku, jak ta střeška spadně, můj vínek uvadně. Sš. P. 759. Snadněji s-chu loupati nežli pobíjeti. Vz Šetrnosť. Lb. Nejprve svou s-chu (stříšku) přikryj (přikryti sluší. Říká se tomu, kdo rád jiné spravuje). Vz Vada. Ros., C. Dým, střecha děravá, zlá žena k tomu, ty věci vyhánějí hospodáře z domu. Rým. Groš na s-chu uvrže, spadnou mu dva (dobře se mu daří). Lepší vrabec v hrsti, nežli čáp na střeše. V. Někoho na vrch s-chy vyvésti (oklamati). Hledí z pod s-chy (hněvá se). Us. Na mou s-chu hází a na jeho padá. Č. Vzíti koho pod střechu. Š. a Ž. Zle nohám pod bláznovskou střechou. Prov. Pk. Čím vyšší s., tím prudší odkap. Vz Výška. Lb. Lenoch i před svou střechou zmokne. Šp. — Vz S. N. — **S.** v horn., die Traufbühne. Šp. — **S.** *u klobouku, střeška, stříška, hrana, facka*, die Krempe, Stülpe. — **S.** *u houby*, der Hut. Us.

Střecháček, čku, m. = *širák, široký klobouk*, ein breiter Hut. U Rožn.

Střechař, e, m., der Dach-, Ziegeldecker, *pokryvač*. Tys.

Střechan, u, m. = *hranol vodorovný*, das Doma. Bř. 30.

Střechatka, y, f., sialis, hmyz síťokřídlý. Krok. II. 259., Frč. 151.

Střechélek, lku, m. = *střechýl, rampouch*. Šd.

Střechna, y, f., osob jm. Pal. Rdh.

Střechov, a, m., ves u Vlašimi. Tk. III. 660.

Střechovitý, dachartig, dachförmig. List dolů n. nahoru s., rückwärtsanliegend und oberschlächtig. S. kalich, zákrov. Nz. Vz Rst. 497., Čl. Kv. XXVII.

Střechový, Dach-. Učinili sú sě jako seno polské a kořenie s. (tectorum), jenžto jest usvadlo prve nežli uzrálo. Bj.

Střechýl, e, m. = *spodní část střechy, se které kape*, das Wetterdach. — **S.** = *rampouch*, der Eiszapfen. Na Mor. a ve vých. Čech. Brt., Kld., Šd. Veliké s-le veliký len. Kld.

Střechýlek, lku, m. = dlouhý a tenký kousek cukroviny. Mor. Lpř.

Střechýlovitý, eiszapfenförmig. Krok.

Streif, něm. *pruh, pruha* v látce; bunter S., *merha*; dlouhý pruh nečesaných vlasův: *žihon*. Šp.

Streik, u, m. = *střevíc*. U Opav. Klš. Vz Střejík.

Streje atd., vz Strýc atd.

Strejčkovati, *strýčkovati*, Vetter sagen. — **si s kým.** Ten si s ním s-kuje = jsou dobří přátelé. Us. Všk.

Strejda, y, m. = *strýc*. Us. Prk.

Střejík, u, m. = *střevíc*. U Opav. Klš. Vz Streik. (Cf. I. 591., *j* se střídá s *r*).

Strejna, y, f., *strýně, dcera po bratrovi*. Bck. II 2. 333.

Strejný. Děti mého bratra nazývají se: syn a dcera s-ní. Bdž.

Střek, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střekati = *stříkati*. Slov.

Střekov, a, m., Schreckenstein, ves u Ústí. PL. Vz S. N.

Střel, u, m. = *střelení, výstřel*, der Schuss. Jg. — **S.** = *střela* (zastr.), das Geschoss. Ž. wit. — **S.** = *střil*.

Střela, střelka, střelečka, y, f. Od stři-ti, vz -*la*. Strsl. strěla, sagitta, strhrněm. strāla, lit. strėla ist entlehnt. Příp. -la. Mkl. L. 59., B. 102. (Hý.). — **S.** = *zbroj, která se vystřeluje*, der Pfeil, das Geschoss. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz KP. IV. 487., S. N. Střely dštiehu jako příval s mrakóv. Rkk. 48. S. ruční, malá, veliká; z lučiště střelou postřelen. V. S. ostrá, házecí. D. Motá se co nepeřená střela. Mus. S. dělová: železná plná koule (do hladkých děl), železná dutá kule (ráže kamenné, do húbic: granát), puma (dutá železná koule ráže kamenné do hmoždířů); s. špičatá (krátký válec v předu do tupé špičky sříznutý do děl tažených), dutokoulové a krabiční kartáče, zapalovací střely, svítící míče, kameny (obyčejné). Rf. S. špičatá, zápalná, prostorná (das Spielraumgeschoss), plná; pláštík, obal, lůžko s-ly, Geschossmantel, Geschosslager. Čsk. Okovaná s. doňho! Slov. Dbš. Ženy jazykem jako s-lou nějakou mysl a srdce lidská pronikají, čehož naposledy nebývá dobré skončení. Žer. 328. A jak já půjdu do kostela, přes tvé srdečko půjde s., půjde s., litování pro falešné milování; Méla sem synečka jako jiskeřička, udeřila s. do jeho srdečka; Udeř, střelo, udeř, enom ho nezabí; Choć by s-ly z nebe praly, mašírovać musi. Sš. P. 229., 274., 594. (Tč.). S-ly ďáblovy jsou hněv, závisť, pýcha, smilstvie; Ne bojácných a ženkylnov povolal, kteří v čas pokoje natáhnúce a vypustíce s-lu svú, v den boje k s-le nepravé obracují se. Hus III. 119., 305. (Tč.). Předvídaná s. méně škodí. Tela praevisa minus feriunt. Pk. Mraky střel tu s hory na Tatary. Rkk. 51. S-ly letie. BO. Vystřel s-lu. Bj. S-lu na lučiště nakládá. GR. S-ly hněvu vypouštěti. Kram. Ranil ho střelami vtipu svého. Tabl. — **S.** *jasná, nebeská* = *blesk, hrom*, der Donner, Blitz. Strela ti do duše! Strela do tebe! Strela do tvej matěry! Jasná strela do tebe! Letí, letí, jako strela, jako jasná strela! Slov. Dbš. Vem to strela! Mor. a slov. Šd. Strela do té bije! Mor. Sd. Sto strel do toho! Us. na Mor. Kch. Strela do tebe bila! Slov. Tč. Už sem se oženil, jak by mně hlavu sťal, strela mu v matěri, kdo mně tu radu dal. Sš. P. 507. — **S.** *kloboučnická* = *nástroj, jímž vlnu n. chlupy mrskají*, der Fachbogen. Rohn. — *Střelka magnetová* (jehla magnetem natřená), die Magnetnadel. D. — **S.**, *střední část kopyta koňského*, der Strahl. Ja. — **S.** *v zámku*, die schiessende Falle. D. — **S.** První s. načepovaného piva jest kalná. Mor. Brt. — **S.** = *poloměr kruhu*, der Halbmesser. D. — **S.** *světla*. M. V. — **S.** = *znamení v knihách*, der Pfeil. Bibl. — **S.** = *nástroj dětský ku střílení*, ein Schiesswerkzeug. — **S.**, doxa, rostl., zastr. Rozk. — **S.**, Strahl, ves u Strakonic. Vz S. N.

Střelák, a, m. = osob. jm. Mor. Šd.

Střelárna, y, f. = *střelbovna*. Ros.

Střelárník, a, m. = *střelbovník*. Ros.

Střelba, y, f. = *střílení*, das Schiessen, Geschoss. S. se slyší, s-bu jest slyšeti. Us. S. do ptákův. D. Města s-bou dobývati. V. Někoho s-bou přivítati. Sych. S-bu na někoho pustiti. Biancof. A po té pouštěli na ně velikou i malou s-bu s těmi ohnivými nástroji, že jich veliký počet skapal. Skl. I. 312. S. o základ, o závod, o cenu (das Bestschiessen). Sp. S. na město, drobná, ruční. Sm. Zasahací s., bestreichendes Feuer; s. s podložkou (která není od ruky); s. do terče, das Scheibenschiessen; svobodná s., das Freischiessen; jednotlivá s., das Einzelfeuer; hromadná s., Général-décharge; daleká s., das Weitfeuer; různá s., das Geplänkel; křížová s., das Kreuzfeuer; Vedený do s-by, umělec ve střelbě, znalec s-by; Na s-bu sem (následuje) s. tam, auf das Herüberschiessen folgt das Hinüberschiessen; s-bu začíti, ukončiti, zastaviti, přetrhnouti, říditi; s-bou zapáliti, do křížové s-by vzíti, do střelby se dáti atd. Dch. Jak za humny přijechal, velku s-bu udzělal, Marijance hlas vydal. Sš. P. 92. — **S.** = *nástroje ku střílení, zvl. děla*, die Artillerie, das Geschütz. S-by dostatek má. Žer. L. I. 74, V. Aby zbroj a s-bu nesli. V. S. hradební, dobývací, bránicí, jízdecká. Bur. Střelby a jiné vojenské nástroje někomu ukázati. Vrat. S. polní, hrubá, těžká. Vrat., D. S. mnohohlavňová, kulomet, das Orgelgeschütz. Čsk. Turek do dvora jede, velkou s-bu vede a na vrata udeřil: Kačenko otevři. Sš. P. 125. Na to z 10 děl n. z velké s-by, také i z malé s-by se střílelo. Bck. II. 3. 231. — **S.** = *střela*, das Geschoss, der Pfeil. Čern., Jel.

Střelbovna, *střelárna*, y, f. = *zbrojnice*, das Zeughaus, zastr. Ros.

Střelbovník, a, **střelbonoš**, e, m., *kdo nad střelbovnou správu vede*, der Zeugmeister, zastr. Ros.

Střelcová, é, f. = *žena střelcova*, des Schützen Frau. Jg.

Střelcovský = *střelčí*, kušařský, Armbrustmacher-. S. dělnice (dílna), řemeslo. Záp. mě. 1448.

Střelcový, Schützen-. S. zástupové, Bj., cíl. Pulk.

Střelče, ete, n., der kleine Schütz, Amor. Šm.

Střelčení, n., vz Střelčiti. S. sladu, das Schiessen des Malzes. Suk.

Střelčí, od *střílení*, Schuss-, Schiess-, Schützen-. S. úřad, L., humenec, bouda, kára, prach, vůz, louka. Šp. S. skulina. Šbk. — **S.** = *rychlý*, schnell. S. loď. Kom. — **S.** *had* (na lidi jako střela se řítící), jaculus, die Schiessschlange. V. — **S.** *kůň* = *lehký*. V. — **S.** *léta* (když člověk rychle roste), die Schossjahre. D. — **S.** *modlitba* (krátká), vzdychnutí (v nouzi), das Stossgebet. D. Cf. Střelný. — **S.** *plamen* = *zanícení hořlavých látek v povětří rychle dolů letících*, die Sternputze, Sternschnuppe. Jg. — **S.**, subst., *střelec*, der Schütz. Reš.

Střelčiti, il, en, ení = *růsti, klíčiti se*, schossen. — **abs.** Slad střelčí. — **kde.** Ječmen ve sladovně, ve štoku střelčí. Šfk. — **kam.** Vlas v listí zelené s-čí (roste). Červenka. Met. I. v. 550.

Střelec, lce, **střeleček**, čka, m., der Schütz. S. **z** kuše, z luku, z ručnice. V. S. z lučiště, Troj., **do** terče, D., z děla, Us., životní (myslivec), der Büchsenspanner. Vz Tk. II. 549. S. ten dobře střílí. S. dělo

snížil, zvýšil. S. pěší, měrný, špatný; řada s-ců. Šp. Sváteční s., der Sonntagsjäger; S. kouzelník, čarostřelec, der Freischütz Dch. Mneť chce střelcem učiniti. Žk. 372. Kačena divoká letěla s vysoka, šohaj dobrý střelec střelil ji do boka. Sš. P. 530. Poslala jsem svého s-ce do Štěpanovic. Pùh. II. 82. (I. 161.). Bojí se ho co slaměnného střelce. Vz Strach. Č. — **S.** = *souhvězdí na nebi*, der Schütz. V. Znamení s-ce. V. — **S.** = *běhoun, pop ve hře šachové*, der Schütz, Läufer. V. — **S.**, toxotes jaculator, ryba. Vz Schd. II. 503. — **S.** = *nemoc, náhlec, božec, mor očí*, die Schafpest. Ja. — **S.** = *kdo střely dělá, kušař*, der Armbrust-, Bogenmacher. V.

Střelecí = *střílecí*, Schiess-. S. zbraň. D.

Střelecký, Schützen-. S. ostrov (střelnice v Praze), Us., slavnosť, Rk., soudruh, společník, společnosť, král, umění, mistr, hostina, jednota. Šp. S-ké příkopy vykopati. Dch. S. bratrstvo. Vz S. N.

Střelectví, n., die Schützen-, Geschützkunst. Ros.

Střelectvo, a, n., die Schützenschaft. Šm.

Střeleč, lče, m., ves u Jičína.

Střeleček, vz Střelec.

Střelečky, Střelice malé. Tk. IV. 741.

Střelení, n., der Schuss. Co bys ani nežil ani neokřival, na svoje s. dycky si zapominal. Sš. P. 531. Daleko na dvoje strelenia (na dvojí dostřel). Sl. ps. II. 5. 183.

Střelenka, y, f. = *dráha vystřelené koule*, die Schusslinie. Bur.

Střelenosť, i, f. = *potřeštěnosť*. Ziak.

Střelený; *střelen, a, o*, geschossen. Jest s-ný do temena n. do paty (= třeštidlo). D. Ani s-ná ani ťatá (rána) se ho nechytne = nic. Mor. Brt. — **jak**: **na** měkko, projela-li rána pandero n. střeva, weichwund. Šp. — **čím**. Leží poraněný, kulků je střelený. Sš. P. 181. Motovidlem s. = hloupý. Všk.

Střelhbitý = *hbitý jako střela*, pfeilschnell. S. zablesknutí. Měst. bož. — Č.

Střelice, e, *střelička*, y, f. = *ručnice*, das Schiessgewehr. Plk. — **S.**, pentula, rostl., zastr. Rozk. — **S.**, dle Budějovice, město v prus. Slezsku, Gross-Strelitz; Alt- u. Neu-S. v Meklemburku. Vz S. N. S. vsi a) u Brna, b) u Nového města na Mor., c) u Znojma, Tč., u Stříbra.

Střelicka, y, f., strelicia, rostl. bananovitá. Rostl.

Střelíček, vz Střevle.

Střelička, vz Střelice.

Střelín, a, m., Strehlen, ves ve Vratislavsku. Šd., Tk. IV. 741. Vz S. N.

Střelina, y, f., Strelitz, Balb.

Střelírna, y, f. = *střelnice*, die Schiessstatt. Zlob.

Střeliště, ě, n. = *násada u střely*, der Schaft, Stiel. Ujma ten šíp za s. velmi dobře. Ms. — Ras., Mus. — **S.** = *střela*, der Pfeil, Veleš., Puch. — **S.** = *díra, kterou se z pevnosti ven střílí*, das Schiessloch. Zlob. — **S.** = *střílnice*, die Schiessstätte, der Schiessplatz. Zlob. Ku s-šti přistoupiti, zum Schiessstande treten. Dch. Na s. svolal střelce. Zlob.

Střeliti, 3. os. pl. střelí, střel, -le (íc), il, en, ení; *stříleti*, 3. pl. s-lejí, střílej, střílejo (íc), el, en, ení; *střílívati, střelovati* = *střely pouštěti*, schiessen, feuern, büchsen, bürschen; *prachem trhati*, mit Pulver sprengen; *skočiti*, wohin schiessen, springen, fliegen; *udeřiti*, schlagen (mor.); **se** = *hoditi sebou, skočiti, letěti*, schiessen, fliegen, sich werfen. Ig. — **abs.** Střel! Přestanu střileti. Ta ručnice dobře střílí. D. Slad střílí (počíná růsti). Us. Obilí střejlí. Us. u Petrovic. Dch. Je střelen. Vz Opilý. Us. Sn. Karabáčem praská, jako kdy střílí. Vy chcete jen stříleti tam a oni nemají sem?; Oni jen s. tam, ne aby se střílelo sem? Dch. — Děla byla pořád nabytá, jen střílet. Us. Sk. Jak ponajprem (ponejprv) střelila, tři sta Turků zranila, jak po druhé s-la, celý tábor zranila, jak po třetí s-la, všecky Turky zahnala. Sš. P. 107. Člověk střílí, pán Bůh kouli řídí. — **co, koho**: ptáka, Us., skálu (prachem trhati). Šm., Vys. S. věc = *prodati, jí se zbaviti*. U Žamb. Kf., Sml. — **čím (co)**: šípy, koulemi, kamením, Jel., D., nabitou flintou, velikým olovem, Us., kopím, St. skl., motovidlem (něco hloupého dělati). Č. Chlumeckým prachem (chlubiti se, prášiti), Us., železnými koulemi. Let. 399. S. koho kopytem (uhoditi). Mor. Brt. Stříbrnými koulemi s. (podpláceti). Us. Vzhůru námi střelilo (hodilo) moře. Kom. Mor hlízami a pryskýři střílí. Kom. Střelila ho smrti střelů přenkrutnů. Sš. P. 10. — **čím, koho, kam.** Stříleti šípy k cíliu. Dal. 59. Ohnivým šípem střeli do mně. Sš. P. 789. — **z čeho**: z ručnice, V., z položené zbraně, Šp., z luku, Vrat. 52., z děl, z kusů. D. Obě vojska z velikých kusuov na sebe stříleli. Dač. I. 248. Vyjel do pole, střelil z pistole **do** té naší brány. Sš. P. 411. Kdo z stříbrných děl střílí, nebrzyť se chybí. Prov. Č. S. z motovidla (o hloupém), z motyky. Č. — **kudy z čeho, kam.** Oknem do kostela z ručnice střelil. Bart. — **čím po kom.** Cepem po ptácích stříleti (něčeho nemotorně se chopiti). Prov. S. **po** někom, V., po vydře. Sych. Střílí očima po děvčatech. Us. Šd. Pandaros střelil šípem po Menelaovi. Cimrh. S. po holubech. Střelil po něm Stymberský král prudce, poranil mu jeho věrné srdce. Sš. P. 185. — **(se, komu) kam (do čeho, mezi co, v co, nač, k čemu, mimo co, pod co).** Střílí pánu Bohu **do** oken (tlachá, chybuje se). Č. S. koulemi do terče, do nepřítele. Us. Delfin střelil sebou prudce do písku (hodil). Har. Střílí **mezi** holuby (lže). Prov. Č. S. **v** holuby, **na** holuby. Us. S. **k** městu. V. Střílíme k jednomu cíli (stejný máme úmysl). Sych. Stříleti k terči. Sych. S. na duch zvěř = zvěř přímo proti někomu n. od někoho běžící. Us. Plamen se střílel z Malé strany na město. V. Stříleti do modra, pánu Bohu do oken, ins Ungewisse schiessen. Dch. Střel jim do očí. Er. P. 232. Letěla tu bílá holubička a já sem ji střelil **prostřed** srdečka; Kačena divoká letěla s vysoka, šohaj dobrý střelec střelil ji do boka; Koníčku bělavý, vyvez mě z Moravy, esli nevyvezeš, střelím ti do hlavy; Střelili mu do boku štyry kulky.

Sš. P. 193., 530., 532., 714. Zrovna v srdce střeliti. Er. P. 399. S. na jelena. Er. P. 158. Lišička sedí na hrázi, myslivec za ňu pochází, střelil na lišku, zabil Marušku, tam ona leží na vršku. Sš. P. 116. Na mne střílel. Půh. II. 499. Něco k vetešníku střeliti = něco z nouze prodati (žert). Us. Dch. Nedostává daru, kdo střílí **mimo** cíl. Mor. Tč. Nabil bych sobě pár pistolí, střelil bych synkovi **pod** nohy. Sš. P. 254. — **jak. Na** slepo (bez kulek n. bez broků, blindschiessen), na piskot, na svist, na postrach. Šp. S. v běhu. Šp. Na prázdno s. D. Vz Tlachal. Č. Střílí **kolem** rohu (špatně). Us. — Střílí **bez** prachu (tlachá). Us., Č. — **proč. K** něčí poctivosti s. J. tr. S. pro čest. J. tr., Sych. — **kým**: sebou = *házeti*. Kom. — **odkud: s** hradeb s. Us. Se zdí kamením s. Let. 60. — **(kým) kde.** Kdyby nepřítel táhl, aby **na** zámcích stříleli. 1544. Snadno **za** křovím stříleti. Č. M. 166. Delfín **pod** lodí **a okolo** ní sebou střílí (hází). Pref. — **s čím.** Vlny s lodí vzhůru střelily (skočily). Kom. — **čím, odkud, kam. Od** jednoho kraje světa **k** druhému s. může (házeti, letěti). Kom. Neměli čím k městu stříleti. Bart. Když k vojsku s-li. Bart. 262. — **se kam.** Ty se **v** souboj **naň** směle střelí. Puch. Jáť se musím v holuby stříleti (ven vykrásti?) a tím dřív, abych nemusil portu píti. Dh. 166. — **jak kde: přes** zápověď **po** ulicích s. Er. — **s adv.** Abys dobře střelil, nasaď výš. Dch. Nedrž se předu, zadu, než sa chytni prostředu; vzadu, předu střílajú, prostředek vymíňajú. Sš. P. 107.

Střelitov, a, m., ves u Votic. PL.

Střelivní, od *střeliva*, Munitions-. S. kára. Bur.

Střelivník, a, m., der Munitionär. Bur.

Střelivo, a, n. = *čím se střílí, prach, koule*, die Munition, der Schiessbedarf. Dch., Jg., Čsk. Skříň, bedna na s.; náhrada, záloha, druhy s-va. Čsk. S. zápalné Vz. S. N. S. strojiti. Bur., dělati, chystati, vézti. S. trhací, das Sprenggeschoss. Dch.

Střelka, y, f. = *jehla magnetická*, die Magnetnadel; s. kolmoplošná, die Balkennadel, stehende Magnetnadel. Nz. — **S.**, *jazýček*, das Wagezünglein. Šp. — **S.** *v zámku*, die schiessende Falle. — **S.** = *malá střela*, kleines Geschoss. Krása milá k pohledění strelky do srdce bádže. Na Slov. Tč. — **S.** = *špatná zbraň.* Musím tu s-ku spraviti. Kp. — **S.**, die Landspitze. Dch. — **S.** *elektrická*, vz Bř. 60.

Střelkostroj, e, m. = *kompas*, der Kompass. Nz.

Střelmistr, a, m. S. při střelbě do terče, der Schiessmeister. Dch.

Střelmo, schussartig; schnell. Dch., Tyl.

Střelná, é, f., ves u Klobouk na Mor.; něm. Schussdorf, osada u Konice na Mor.; něm. Waltersdorf, ves u Libavy na Mor. Tč.

Střelné, ého, n., das Schussgeld, Jägerrecht. — **S.**, Strahl, ves u Teplice.

Střelní, vz Střelný.

Střelnice, střílnice, e, **střelnička, střílnička,** y, f. = *střílna, střelniště*, der Schiessplatz, -plan, das Schützenhaus, der Schiessgarten, -graben. Jg., Er. **S.**, *místo, kde se střílí*, die Schiessstatt. — **S.** *na zdech pevnostních*, die Schiessscharte. Zlob., Er. Kterážto věže udělána jest s výkuši neb s arkéři neb s-cemi. Hus III. 46. — **S.** = *bašta, odkud se na nepřítele střílí*, castellum, die Bastei, Batterie. Reš., Ottertd., BO. Bydléše David na střelnici (in arce). BO. — **S.** = *místo, kde se střelba chová*, das Zeughaus. V.

Střelnický, *lépe: střelecký.* Jg. S. ostrov.

Střelniční, Schiesshaus-. Šm.

Střelník, a, m. = *střelec*, der Schütz. Vký., Veleš.

Střelniště, ě, n., vz Střelnice.

Střelnosta, y, m., lépe: *první střelec*, der Schützenmeister. Šm.

Střelný, -ní, Schiess-, Schuss-; S. zbraň, délka, Us., bavlna, cesta, čas, doba, dálka, dráha, honba, kulka, nástroj, pěšina, právo (ku střílení), pokus, prach, seznam, světlo, Šp., skulina, die Schussscharte, obor, okres, das Schussbereich, řada, čára, boj, bitka, potřeby, Dch., průduch, der Schusskanal, nástroj, rána. Nz., Ck. S. modlitba, das Schuss- o. Stossgebet, oratio jaculatoria. Sš. II. 811. Vz Střelčí. Obmeškané uložení s-né zbrané. J. tr. S. hrmavice = bouř, když hrom bije. Slov.

Střelodálka, y, f., die Schussweite. Čsk. — Viz Dostřel.

Střelohoštice, Strahlhoschtitz, ves u Horažďovic.

Střelokol, a, m., *střelec* na nebi, arcitenens in zodiaco. Me.

Střelolistý = *listy na způsob střely mající*, pfeilblätterig. S. svlačec. Rostl.

Střelonosný, pfeiltragend. Vinař.

Střelopádný, pfeilschnellrennend. Dch.

Střeloun, u, m. = *dělo*, die Kanone. Ros.

Střelovitý, *ku střele podobný*, pfeilförmig. S. plocha, list. Rst. 497.

Střelovka, y, f., samota u Černého Kostelce. PZ.

Střelovna, y, f. = *střelnice.* Us. u Příbr. Prk.

Strelovský. Strela s-ká do toho! Toto dělo (dílo) s-ké! Mor. Šd.

Střelový, *od střely*, Pfeil-. Listy způsoby s-vé. Rostl. III. 9. — **S.**, *střílový*, Fistel-. — **S.** *koření, střelové*, ého, n., enciana cruciata, der Kreuzenzian. D., Jád.

Střelut, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 125.

Střemen, střmen, střímen, třmen, třemen, u, n. e (na Slov. *stremen*, a), *střmenek, střemenek, třmenek*, nku, m., *střemenček, střmenček*, ečku, m. Staroslov. стрѣмень, stapia, přípona -men, kořen původu nejistého. Mkl. B. 236., 237. S., v *pl.* jen podlé *Strom.* **S.**, *držadlo pod nohama v sedle*, der Steigbügel. Nz. Stoupali do střmene. Kn. Střmen, třmen. V. Bez střemenóv naň skočí. St. skl. IV. 25. Někomu střmene podržeti. Do střmen nohy vkládá. Orb. p. Do střímenu vstoupiti. Háj. Má nohu ve třmeně (jest v úřadě a má naději k vyššímu). Sych. Mnohořeční mnohdy jsú jako blázni hlúpí, ale zmúdřejú, jak jim kdo do střemeňa stúpí. Mor. Tč. Stup děvěčko na kameň a z kameňa na střemeň, ze střemeňa na koňa, pojedeme do rája. Sš. P. 22, 178. (Tč.)

Dobře ve třemenu seděti (pevně statek držeti). Ros. Kóň vleče v střemnech vojevodu. **Rkk.** 49. Rádby do třemenu (rádby vládu obdržel). Ros. — **S.** = *železa, do nichž zadělána jest pila mlýnská*. Sedl. — **S.** = *kůstka v uchu, která se s nakovadlem drží*. Krok. — **S.**, osob. jm. Pal. Rdh. I. 126. — **S.** = *hudební nástroj*, zastr. Zpívá na střmen. GR. 296. — **S.** = *želízko*, jímž u koleček (Schubradelkasten) mečíky, na nichž dno leží, přikovány jsou. Us. Jg. — Vz strany původu Mz. 314.

Střemenář, e, m. = *střmenář*. Jg.

Střemeníčko, a, n., ves u Mohelnice na Mor. Tč.

Střemeniště, třmeniště, ě, n. = *řemen, na němž střmen visí*, der Steigbügelriemen. Ctib., V.

Střemeniti = *střmeniti*. Jg.

Střemenní, střmenní, třmenní, -ný, Steigbügel-. S. řemen. — **S.** *žíla (stranovní, ostružná)* pod kotníkem, vena poplitis, die Brandader. Ja.

Střemhlav, adv. = *náhle jako hlavou dolů*, kopfüber, köpflings. Dch., Č. Strčili Jakuba dolů s. Sš. Ob. 136. Vz Horempátem.

Střemhlavný, střemhlavý = *po hlavě letící*, mit dem Kopf herunterstürzend. Krok. S. vlnopád. Č.

Střemcha, třemcha, y, f., v již. Čech., *křemcha*. Kts. Rus. čeremucha, prunus padus, pol. trzemcha. Mkl. B. 291. **S.**, *druh sliv*, prunus padus, die Vogel-, Hohl-, Ahlkirsche, der Ahl-, Else-, Traubenkirsch-, Stielbaum. Čl. 39., Kk. 252., 253., F. 101., Schd. II. 308., Rstp. 480., Čl. Kv. 375., Slb. 513. — **S.** = *višně planá, trpká*, cerasus. — **S.** = *bez vlaský*. Jg.

Střemchovec, vce, m., aegopricon, rostl. pryščovitá. Rstp. 1336.

Střemchoví, n., ves u Tišňova na Mor., Tč. — **S.**, Vogelkirschengebüsch, n.

Střemchovy, dle Budějovice, ves u Tišňova. PL. Cf. Střemchoví.

Střemchový, třemchový, Vogelkirschen-. S. květ, strom. Ros.

Střemil, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střemilov, a, m., něm. Tremhals, městečko v Bechyňsku.

Střemily, dle Dolany, Richterdorf, ves v Budějovsku u Chvalšin.

Střemohlav = střemhlav. Hlř.

Střempel, plu, m. = *rampouch*. U Příbora na Mor. Mtl.

Stremplovice, ves u Opavy.

Střemšalka, y, f. = *střemcha*. U Kroměříže a j. Bkl., Mtl.

Střemší, n. = *střemchoví*, der Vogelkirschen-, Elsehain. Rk.

Střemšilka, y, f. = *střemcha*. U Rožnova. Bayer.

Střemy, dle Dolany, ves u Mělníka. Tk. I. 315. 1426., II. 549., S. N.

1. **Střen**, u, **střeň**, ě, m. = *dřen* nebo *jádro, duše ve stromě*, medulla, das Mark. Výb. I. 788., Sal. 77., Ras., Rst. 498. Cf. srьdo ve srьdce cor. Mkl. B. 116. — **S.** = *prostředek v kosti*, das Mark. — **S.** *ve vředě, sršen, sršán, dřeň*, der Eiterstock. Sal., Nz. lk. — **S.** = prostřední, prázdné místo ve stromu přátel krevních, odkudž vzhůru jdou otec, děd atd., dolů syn, vnuk atd., po stranách bratr sestra atd. Brikc. pr. m. 64., 12.

2. **Střen**, u, **střenek**, nku, m., **střena**, y, f. = *střenka*. Lex. vet. U Opavy. Pk.

3. **Střen** = *potřen, zahuben*. **Kat.** 2044.

Střeně, Schrein, ves u Olom. na Mor. PL.

Střenečka, y, f., vz Střenka.

Střenečkatý, ansatus. Rst. 498.

Střenchovy = Střemchovy.

Střenice, e, f., Strenitz, městys u Ml. Boleslavi.

Střenka, vz Střen, 2., Střenko. **S.** = *rukověť* n. *držadlo u nože, u vidličky*, der Griff, Stiel, das Heft, die Schale. V. Nůž s-kami opatřiti; s-ky k noži přidělati. D. Nože za s-ky berou se. Kom. I s-kou se střída ukrojiti dá (snadná práce i nepatrnými prostředky se vykoná). Prov. Jg., Lb. — *S-ky* = *jilce u meče*, das Heft. V. — *S-ky*, ansae, die Schnittstiele; částky řapíku na lístku mnohokrát vystřerbeném; rozeznávají se *prvořadé*, primariae, neprostředečné ze řapíku vyniklé; *druhořadé*, secundariae z prvořadých pochodící; *třetiřadé*, tertiariae, oddíly druhořadých, kteréž jako i čtvrtořadé slovou *střenečky*, protože osečky mohou *sedavé* nebo *střenečkaté*, ansatae, býti. Rst. 498. — **S.** = *žlábek, do něhož zapadá nůž zavírací*. Brt. — **S.** = španělský bez, šeřík, syringa vulgaris, Holler, m. Slb. 373., Tč. — **S.** obecná, solen siliqua, měkkýš. Frč. 224., Schd. II. 538.

Střenkadlo, a, n., u nožíře, die Dokken. Šm.

Střenkář, e, m., *kdo střenky dělá, čepelník*, der Heftmacher. Židk.

Střenkatý, *nožečný*, gestielt. S. list. Nz.

Střenko, a, n. = *střenka* (držadlo). Mor. Šd. Vz Střenka. — **S.** = *násada u biče*, der Peitschenstiel. Mor. Hý.

Střenkovka, y, f. S. luštitá, solen legumen, die Mittelhülse. Šm.

Střenný = *střenovní*. S. zub. Ctib.

Střenovice, e, f. = *trouba střeňová*, canalis, tubus medullaris, die Markröhre, dutina ve dřevě troubovitá střenem naplněná. Rst. 498.

Střenovní, třenovní. S. zub (stolička), der Mahl-, Backenzahn, Br., žíla (podlé kotníkův), salvatella. V.

Střenový = *střenovní*. Bž. 49., Šd.

Střeny, mlýn u Milína.

Střep, třep, u, **střípek**, pku, m. = *nádoba hrnčířská*, irdenes Geschirr, Jg., na mor. Zlínsku *náčiní kuchyňské*, das Küchengeräthe. Brt. Čím střípek zapáchá, tím potom i střepina páchne. MP. Zvař v čistém střepu. Jád. Scavý střep. V. Mám hlavu jako střep (jako podešlou). Us. Kf. Bolí mne hlava jako s. Us. Bkř. Na ptáky jdi s lepem a ne se střepem. Prov. — **S.** = *část z roztlučené nádoby hrnčířské*, die Scherbe. Střepy z hrnce. Čím hrnek navře, tím střípek zapáchá. Prov. Sama jedla na šálečku, jemu dala na střípečku; Z koretečka jídávalo, ze střípečka píjávalo. Sš. P. 668., 729. Není na střípku sádla ani knota. Mor. Tč. — **S.** = *něco starého, spotřebovaného*, altes Ding, Scherbe. Co je po tom, však je

jen holý střep. Ros. Tyto hodinky jsou s-py. Us. Dch. Vz Střepek. S-pky = staré, obnošené boty. Vymasť ty s-py. Mor. Šd.

Střepati, střepám a střepu; *střepávati* = *dohromady třepati*, sbíti, zusammenklopfen, -schlagen; *otřepati*, abklopfen. Jg. — **čím**: křídlama. Us. — **co odkud**: peří s koberce. — **co komu**: kůži (zbíti ho). — **co**: smích, *lépe*: střápati (stropiti). — **se koho** = *zhostiti se*. U Olom. Sd.

Střepec, pce, m., tricamen, zastr. Bhmr.

Střepek, pku, m. (*střípek*), ein alter, leichter Schuh. U Olom. Sd. Vz Střep.

Střepělosť, i, f. = *starosť*, Sorge. Z víry pro svou k věcem světským s. vypadli. Sš. J. 148. S. zlá, k zlému; s. k zevnějším věcem. Sš. I. 178., 179. (Hý.).

Střepení, n., das Auftrennen, vz Střepiti. — **S.** = *třepení*, die Fransen. S. zlaté, stříbrné. Č.

Střepění, n. = *starání-se, pečování, snažení-se*, das Sorgen, Bemühen, Bestreben. Láska k Bohu záleží za tohoto života ve s., jímž tvor hledá dobra svého, ale v budoucím životě záleží v pokoji, kterýmž v dobru svém spočívá. Sš. Mr. 51. (Hý.)

Střepený, *-en, a, o*, zerfasert, mit Fransen besetzt. — **čím**: korouhev zlatem střepená. Hdk.

Střepeničko, a, n. = *střepení*, die Fränschen. D.

1. **Střepěti**, ěl, ění, zastr. = *starati se*, besorgt sein, sich kümmern; *směřovati*, zielen, streben. — **abs**. Ano Antichrist střepí, tak že čeká. Hus I. 406. — **k čemu**: Aby všemožně k věcem nebeským s-li; Ke zlému se kloně a střepěje; Ješto k nebeským věcem s-píme; Vše, k čemu člověk neustále střepí; Nýbrž k věcem jen tělesným střepí; Blažen, kdo nestřepí k věcem, jejichž ztráta trápí. Sš. I. 213., 179., II. 180., 221., J. 103., L. 159. (L. 177.; Sš. Bs. 180. — Hý.). Protož najlepšie učenie by bylo mně i mým rovněm nestřepěti k časným věcem myślením neb žádosti, jakož tělestní lidé střepie; Jedné ku povýšení v světě s-me; Lidé jedné k té službě obecně s-pie. Hus I. 62., 243., II. 349. — **kde**. Nejposlednějšie věc tobě živému jest duše od těla rozdělenie, při čemž budú čertie s., aby duch vzěli; Když bude duše mieti z těla vystúpiti, okolo niež ďáblové jako lvové budú s. Hus. III. 135., 138. — **aby**. Tu musí s., aby pánu ve všem uhověl. Hus III. 110. (Tč.)

2. **Střepěti** = *hleděti*. — **nač**. Střepě naň nasytiti očí nemožeše. Mš. 15. stol.

Střepice, e, f. = *prejz*, der Preisziegel. D.

Střepina, střepinka, y, f. = *kus střepu, střep*, Scherbe, f. Střepiny hliněných nádob. Kom. S-nou něco ostruhovati. V. Zseschla jako s. Ž. wit. 21. 16. Čím hrnek za novu navře, tím potom i s. páchne. Mus. S. skla. Dch. — **S.** = *skořepinka ušní, úško otevřené, boltec*, die Ohrmuschel. Nz., Krok.

Střepinatý = *střepnatý*. Miner. 117.

Střepinný = *hliněný*, Scherben-. S. nádoba. Br., Sš. II. 245.

Střepinový, irden. S. nohy. Karyon 23.

Střepiti, il, en, ení; *střepovati* = *v hromadu třepiti*. Ros. — **S.**, *lépe*: *střepiti, třepení dělati*, auffasern, faserig machen, aufkrausen. Ros.

Strepitoso, v hud., it. = *hlučně, hřmotně*. Mlt.

Střepha, ě, m., zastr., *správce*, der Sachwalter. Výb. I. 171. Cf. lat. satrapa, rus. strjapčij = advokat. Výb.

Střepnatosť, i, f., die Scherbenartigkeit. Jg.

Střepnatý, scherbenartig. S. žába (želva), die Schildkröte. Kom.

Střepnice, e, f. = *střepina*, irdenes Gefäss, die Scherbe; *želva*, die Schildkröte. Ros — **S.**, Schalthier, n.

Střepník, a, m., die Schildkröte. Šm.

Střepnouti se = *sraziti se*, gerinnen. Mléko se s-plo. U Jižné. Vrů.

1. **Střepný** = *hubený, slabý*, schwach, mager. S. jalovice. U Rychn. Msk.

2. **Střepný** = *hliněný*, irden, Scherben-. Ms. Bel. 141.

Střepňovka, y, f. = *střepník*.

Střepotati = *střepati*. Slovn. Bern.

Střepový = *střepinný*, Scherben-.

Střepožlutý, testaceus. Rst. 498.

Střepucha, y, f., spyrius, druh želvy. Krok. I. c. 127.

Střesa, y, m., osob. jm. Pal Rdh. II. 126.

Střesení, n., die Zusammen-, Herabschüttelung. S. údův od vezení, od zimnice. Us. Vz Střásti.

Střesený; *střesen, a, o*, geschüttelt. Míra s. Hus II. 268. — **od čeho**: od jízdy. Jel.

Streskotati = *stroskotati*. Slov.

Střesolka, y, f., *skalník, kamenář, srkavec, brtes*, silvia gutture albo, das Weisskehlchen. D.

Strestání, n., die Bestrafung. Žer. 349. Lesť a jakákoli jiná neprávnosť poručníkův nad statky sirotčími provedená k slušnému s. buď přivedena. Kol. 52.

Strestaný; *-án, a, o*, bestraft.

Střesný, erschütterlich. Nestřesná ctnosť. Sen. ms.

Strestatel, e, m., der Bestrafer. Jg.

Strestatelka, y, **strestatelkyně**, ě, f., die Bestraferin. Jg.

Strestatelnosť, i, f., die Bestrafbarkeit, Sträflichkeit Kram. exc.

Strestatelný, bestrafbar; sträflich. Vus.

Strestati, strestám a stresci; *strestávati*, bestrafen. — **co**: hříchy. V. — Flav. — **koho na čem, co na kom**. S. koho na hrdle. Záv. Neposlušenství na kom s. Reš. — **koho čím (jak)**: vazbou. Us. Válečným způsobem je strestali. Br. S. někoho vězením, mrskáním, bitím podlé zasloužení. Žer. 350. — **koho zač**. Pomni, synku, pomni na to, že tě pán Bůh stresce za to. Sš. P. 229. — **že**. Šak tě pán Bůh stresce, že chodíš za panenkó, když ona tě nechce. Sš. P. 304. — Vz *Trestati*.

Střeščidlo, a, n. = třeštidlo, potřeštěný člověk. Mor. Tč.

Střeščík, a, m. = osob. jm. Mor. Šd.

Střešenka, vz Střešně.

Střešice, e, f. = *deštník*, der Regenschirm. D.

Střešina, y, f. = *co ku střeše náleží*, das Dachwerk. Na Ostrav. Tč.

Střešinka, y, f. = *malá střešně* strom i ovoce. Na mor. Drahansku. Hý.

Střešisko, a, n. = *stará, špatná střecha,* altes, schlechtes Dach. Us. Tč.

Střeška, střešička, y, f. = *malá střecha,* das Dächlein. Us. Dch., Tč., Bdl. Vz Střecha.

Střešňák, a, m. osob. jm. Šd. — **S.,** u, m., *střešňová bublanina,* jídlo z mouky, housek, vajec, mléka, cukru a střešní, Kirschenauflauf, m.

Střešně, ě, **třešně,** ě, **střešnička, třešnička,** y, f., z lat. cerasus, řec. *κεράσός,* vz více v Mz. 25. Na Slov. *čerešňa,* ve Slez. a na Mor. *střešňa, střešenka, střešinka.* Klš., Tč., Hý. **S.** *strom* i *ovoce,* die Kirsche. Vz **Třešně.** S. sladké, bílé, vlaské, duracina, Ammeren; černé, actiana, die Schwarzkirschen, V.; planá, lesní (ptačnice), die Holz-. Třešně (chrupavka), cerasus Mahaleb, die Pelz-. T. sedmihradská. — T. pozemní (višnička), der Zwerg-. — T. židovská (mochyně), physalis alkekengi, Linn., halicacabus, Reš., die Judenkirsche. T-ě na obdélných stopkách visí, hamrale na kratičkých. Kom. J. 119. Je vás jak vrabců na střešni (mnoho). Us. Klš. Že je Janko porubaný, pod střešenků pochovaný; Vyprovoď mia přes to pole až po ty střešenky malé; Nasadil jsem střešenečku v humně, dá-li pán Bůh, že se pro mne ujme; Jak bude měč vrba střešňu, to ja se če děvča vezmu. Sš. P. 112., 385, 599. (Tč.) S velikými pány není dobře třešní jísti. V.

Střešňoví, třešňoví, n., Kirschbäume. Ros.

Střešňový, třešňový, Kirsch-. S. strom, pecka, dříví, barva, ovoce. Us.. D.

Střešný, Dach-. — Býlí s. (herba tectorum). BO. S. seno. Žalt. wit. 128. 6.

Střešovice, dle Budějovice, ves u Prahy. PL.

Střeštěnost, vz Ztřeštěnosť.

Střeštěný, vz Ztřeštěný.

Střeštík, a, m. = *střeštěnec.* Mor. Břk.

Stret, u, m. = *tuk,* das Fett. Maso bez s-tu. U Rychn. Msk.

Střet, u, **střeta,** y, f., **střeť,** i, f. = *potkání, naproti,* die Begegnung. Na střetu jemu vyšli, v ústřety. Na Slov. V střet někomu jíti. Výb. I. 6. Byla to pravá střeta s Pánem; Leč to byla svatá s hříchem střeta. Sš. J. 47., Bs. 206. A rozkoš rajské vnady mu vycházela v střetu. Sš. Sm. bs. 108. (Hý.)

Střetiti, vz Střetnouti.

Stretnatý = *plný stretu, tučný,* fett. To sádlo je s. U Rychn. Msk.

Střetnolistý lomikámen, saxifraga appositifolia. Krok III. 396.

Střetnouti a stříci, tnul a tl, ut, uti; *střetati, střetávati, střetiti,* dříve a na Slov. = *potkati,* begegnen. St. — **koho:** Všady mne pojímá a střetá obvina. Nitra 14. 143. Střětne vás jeden člověk nesa čbán vody. ZN. Když se vrátí, střěte jej jediná dci jeho; Posel střetne posla. BO. Absolon střetl sluhy Davidovy. Bj. — Baiz., Smil v. 2024., Koll. — **(se) s kým.** Nalit oruženi s nimi střetnú. Rkk. 49. Kdež se jí (hříšnosti) s úchvalou nějakou střetiti nepřijde. Sš. I. 78. Když biechu v králově domu, střetnú sě s jejie mateří. Kat. 189. Rozkoš tého světa se smrťú se stretá. Na Slov. Tč. — St. skl. V. 3., Bibl. — **kde.** Tu Pána v bleskotách střetí. Sš. Hc. 98. Tak **vnitř** chrámu krásku moudrosť střetíš. Sš. Bs. 166. (Hý.) Střetnem se tam **pod** zeleným javorem. Sš. P. 527. Avšak **na** cestě se s ním střetnuli. Sš. J. 80. Koho střetneš na ulici i z malého stavu, pozdravit ho nezanedbaj s poniženú hlavú. Slov. Tč. Děvečka pěkná střetši jej na ulici do svého jej domu pojala. GR. — **se v co.** Doniž bychom se nestřetli všichni v jednotu viery. Trakt. 15. stol.

Střetný = *střetnoucí,* begegnend. S. listy. Rostl. Cf. Střetolistý.

Střetolistý = *s listy proti sobě stojícími.* S. zmnožan, gnidia appositifolia. Rostl. III. a. 120. 17.

Stretosloví, n., *nauka o učeném stretování,* die Eristik, gelehrte Streitlehre. Vz Stretověda. Šm.

Stretování, n., das Streiten. Učené s.

Stretověda, y, f. = stretosloví. Šm.

Stretovný, eristisch. Šm.

Stretto, it., *krátce, rychle, úsečně.* S. N.

Střetnžel, e, m., ves u Ml. Vožice.

Střevač, e, m., ves u Jičína. — **S.,** vz Třevač.

Střevce, e, n., alsine media, das Vogelkraut, rostl. **S.** *žabí, kuřímor,* anagallis, das Gauchheil, V., das Wuthkraut. D. — **S.** *kuří,* anagallis arvensis, der Mäusedarm. D.

Střevelna, y, f., ves u Něm. Brodu.

Střeví, třeví, n. = *obuv,* Schuh, m. Bez s. (bosý). V. S. sedlské. Reš.

Střevíc (zastr. *črěvíc),* **třevíc,** e, **střevíček, třevíček,** čku, m., ve Slez. třevík, na Slovensku *črevíc, črevík,* na Mor. *stříc, střívě.* S., přípona -ic (icь). Mkl. B. 293. S., *gt. pl. střevíců* a *střevíc,* V., *střevíc:* St. N. 97. Pár střevíc. Bž. 87., Hus III. 179., Dh., Ben. V. Der Schuh. S. = obuv nízká, která jen chodidlo, vrch a patu nohy přikrývá a nejvýše ke kotníkům sahá. S. řezaný, bodaný, dřevěný (*dřevěnky, trepky, dřeváky, krpce),* bez nártu, V., **k tanci,** pletěný, D., lehký, St. skl., mužský, ženský, taneční, balletní, svrchní (*kaloše),* plsťový (*bačkora, bůfy),* bez opatku: *pantofle;* pouhý podšev s řeménky: *sandál,* s. ku klouzání: *brusle, kosle, kraple, klůšťky,* Š. a Ž. (Valter); turecký, nízký, obrácený, kožený, lýkový (lapty), hubatý (Bundsch.), dětský, noční, s knoflíčky, s nožními stužkami, s oušky (kočárky), vojenský, myslivecký, s korkovými podešvy, s rozparkem, Šp., gummový, hamtavý, Klumpschuh, Dch., na jehlu. Kh. S. kožený = *koženek;* selský = *krabatiny;* s. s řeménky = *krpce;* pletěný nebo kožený s chodidlem dřevěným, ku vrchu řemením připevněným = *bác, báce;* valaský = *jančarky, topanky, kratice;* dětský = *chrastor;* starý a špatný = *křampa, škrampál, křampál, šupka, šám, škarpál, šochty, šokty, čucha, křáp, chlástora, střevíc křampavý;* řezaný n. bodený = *šut.* Vrchní část s-ce = *ohlarek; nárt,* das Oberleder am Schuhe. Šm. Pár neb dvé střevíců. D. Přezka od s-e, řemínek od s-e, kartáč na s-e, D., okrasa střevíc. Ben. V. S-e obouti, do s-ů obouti,

obutý do s-ů. D. Zouti s., s-e; szutý ze střevíc. V. Nevzalas barevných střevíc? Dh. Hupnouti, sklouznouti do s-ů (dosti velikých). Dch. Kolik kroků uděláš jen v jednom s-ci (jen v jedné botě), za tolik let se nevdáš (neoženíš). Dch. Ani pod s. se mi nehodí (o nenáviděném chlapci). Němc. III. 300. Sukenné střevíčky tolarky koštuju, něhnedž ja, synečku, střevíčky obuju; Kup mi radši střevíce, půjděm spolem k muzice; Nedáme, nedáme, až sa jí namáme (nasytíme), až my jí červené střevíčky zjednáme; Ten jeden plakal nejvíce, co jí kupoval střevíce, a pěkné přasky s očima, aby se pěkně točila; S-ce bílé s přaskama; Má střevíčky klapy klap, a já za ňó taky tak; Kúpil jí z vola kože, byly s-ce malé. Sš. P. 326., 391., 427., 641., 710. (Tč.) U tvých střevíc křivé nosy, tyť to svědčí na tě, že pro pýchu to činíš. Hus III. 179. Není hoden, aby mu s-e zul (aby mu vody podal). V. Švec s-e dělá. Kom. S. na kopyto naraziti. D. Dej si roztrhaným s-em po hubě (říkaji pomlouvačům). U Žamb. Dbv. Dětinské s-ce zouti (k létům jinošským dospěti). V. Ještě dětinské s-ce neroztrhal. Vz Nedospělý, Holobrádek. Č. Je čas, abys se vyzul z dětinských střevíců. Stnk. Nevyšlapal ještě dětské střevíčky a již chce hrát na moudrého. V Litomš. Dř. S. hněte, tlačí (na Slov.ominá). D. Kamének ve s-ci tlačí. Kom. Sám jeden každý ví nejlépe, kde ho s. hněte. Št. Neví žádný, kde ho střevíc hněte, než ten, kdo v něm chodí. Č., Ctib. Každý nejlépe ví, kde ho s. hněte. Vz Šťastný. V. Vz Bota. — **S.** = *míra, noha,* **lépe:** *stopa,* der Fuss. Vz *Stopa.* Os. S. = míra čtyř dlaní. V. S. stavitelský,der Werkschuh. Nz. Dva střevíce zvýší, zšíří. D., V. Na tři s-ce zvýší. Har. Zeď pět střevíc vysoká. Aj já ležím hluboko v černej zemi na střevíc, už mia neuhlídáš víc. Sš. P. 177. — **S.** *pumpy,* der Pumpenschuh. — **S.** *pod kolo (čubka, šupka),* der Hemmschuh. — **S.** *žabí,* vz Střevce. — **S.** = *obvazek na koňské kopyto.* Db.

Střevícovitý, schuhförmig. Rst. 498.

Střevícový, Schuh-. S. podšev. Konice s. (na střevíce), das Rossschuhleder. Šp.

Střevíček, čku, m., cypripedium, rostl. Vz Schd. II. 272.

Střevíčkář, e, m., der Schuhmacher. Bern.

Střevíčkařiti, il, ení, Schuhmacherei treiben.

Střevíčkářka, y, f., die Schuhmacherin. Bern.

Střevíčkářský, Schuhmacher-. Bern.

Střevíčkářství, n., die Schuhmacherei. Bern

Střevíčník, u, m., cypripedium calceolus, der Venus-, Frauen-Schuh. Na Ostrav. Tč., Rostl. I. a. 270., Slb. 212., Čl. 137., Kk. 134., FB. 24., Rstp. 1519., 1499., Čl. Kv. 137.

Střevíčný = *střevícový,* Schuh-, fusslang, fusshoch.

Střevle, e (na Slov. *střebla,* y), f., *střevlička,* y, f., *střevlec,* lce, *strevlíček,* čka, m., *střevle,* ete, n. = *mladá rybička,* die Fischbrut. V obec. mluvě *stregle.* — **S.** = *ryba,* die Pfelle, der Bitterfisch, cyprinus phoxinus. Štelc., Krab. — **S.,** leuciscus, ryba kaprovitá, phoxinus laevis. Frč. 288. Krok. — **S.** = pulec, carabus. Reš.

Střevlec, lce, **střevlík,** a, m., der Laufkäfer, carabus. S. měděný, fialový, zlatý, kožitý. Jhl., Frč. 190., Schd. II. 507., KP. III. 315., S. N. — **S.,** gasterosteus aculeatus, der Stichling, der Stachelbarsch, ryba. Vz Střevle.

Střevlíček, čka, m., **střevlička,** vz Střevle.

Střevní, Darm-, Gedärm-. S. dna, zření (kolika), V., zánět, nemoc, nadutí (bubeník), zauzlení, Ja., bolesť, Br., sádlo, Ros., kosť (kyčelní), Hlas., šťáva, východ, Stav., krvotok, kýla, žláza, blána, průchod, roura, křeč, sliz, zácpa, Us., větry, píštěl, plyny, soustava, kámen. Nz. lk.

Střevo, třevo, a, **střívko,** a, n.; ve Slez. *čevo,* Klš., Sd., der Darm. Srovn. rus. *čerevo, črevo.* Mkl. L. 30. Střeva, das Eingeweide, Gedärm. S-va činí u živočichů zažívací roura od úst až do konečníku. Ústa činí vchodiště k zažívací rouře, přechod z úst do požeráku činí *hltán. Požerák* či *jícen* táhne se podél pateře poněkud v levo od průdušnice až k bránici, kterou prochází nálevkovitě v žaludek. *Žaludek* sám není nic jiného než rozšířená část střevního traktu. Tato krajina břicha slove *nadbřiškem.* Žaludek má v pravé slabizně položená ústa vrchní čili *vchodiště* (cardia) a v levé slabizně *východiště* čili ústa žaludková spodní, *vrátník* (pylorus), kdež jest *chlopeň* žaludková. Odtud počínají v užším smyslu slova *střeva,* jsouce v četné kličky svinuta a končíce *pastelínem* či *konečníkem.* U člověka jsou 5—6krát tak dlouhá jako tělo. Rozdělena jsou na *tenké* a *tlusté* střevo. Tenké střevo činí mnoho kliček a závitků a přechází v pravé krajině kyčelní v tlusté s., které kratší ale širší jest prvnějšího, tenké s. obkličuje a řití končí. Tenké s. dělí se na dvě části a to 1) na *dvanáctník* (dvanáctipalcové s., intestinum duodenum, der Zwölffingerdarm), první to oddíl tenkého s-va, maje jméno odtud, že jest asi tak dlouhé jako 12 prstů vedlé sebe položených. Do něho vylévá se žluč. — 2. Na s. *křivé slabiznové* či *kyčelník* (der Dünndarm, intestinum ileum), jenž jest kolem *pupku* a vyplňuje velikou část břicha a dutiny pánviční. Blíže pravé kyčelní kosti přechází v *tlusté* s. Toto (intestinum crassum, der Dickdarm) dělíme obyč. na 3 díly: a) na *slepé* s. (intestinum coecum, der Blinddarm), b) *tračník* či *denník* (colon) a c) *konečník* či *pastelín* (intestinum rectum) a jeho konec jest *řiť.* S. N. Vz Schd. II. 531. a násl. S. lačné (hladové, hladovité, prázdné, churavé, postní). Jg. Tlustá střeva jsou: *slepé (jednooké, pytlík),* velké *(hrbovaté, denní, denník),* zadní *(spodní, přímé, rovné, řitní, konečník, pastelín).* V. S. brániční. V. Učík, der Dickdarm, u žaludku. Na Moravě. Vnitřní plocha střev jest poseta útlými cípečky (*kosminami,* Darmzotten); ty jsou konečky zvláštních cívek *(miznic,* Saugadern). Pž. Skrze s. Ž. wit. Zachar. 78. Hryzení ve střevech. S-a masem nadívaje

klobásy dělá řezník. Kom. S-a z sebe točiti. Dal. Střevní dna běduje s-a. Kom. Zauzlení s-a do sebe. Ja. Vycházení s-a. Ja. Míti žření v s-ách. Sych. Postonává na dnu v s-ách. Sych. S-a vykuchati. Aqu. Obchod se střevy, die Darmhandlung Dch. Odměšek tenkého s-a, das Dünndarmsekret. Nz. lk. Vlastní chvála smrdí jako střeva porušená. Slov. Tč. Ze spatření a ohledání střev hovadských hádati. V. S. se vypnulo, vypučilo; s. vystouplo, vykynulo, vyšlo, vyplynulo. Lk. — S. = *vnitřnosť*, zvl. *žaludek*, der Bauch, Magen, Kragen, das Innere. S. naprati. Nesyté, nenasycené, vlčí s. = žrout. V. Pravé vlčí s. Č. Má vlčí s-a (= žrout). Lom. Dá-li se do žvastání, střeva se mi kormoutí. Sych. S-a ve mně hladem křehotají (mám hlad). Sych. Vz Žrout. — S. = *vnitřnosť*, *útroba*, *srdce*, *mysl*, das Innere. Skrze s-a milosrdenství. V. Pohnuta jsem s-y smilování. Troj. S-a svá otvírati. Záv. Sv. sbor (sněm basilejský) s-va mateřské lásky Čechům a Moravanům okázati míní. 1433. Ktož by měl statek tohoto světa a vidělby bratra svého, an núzi trpí, a zavřel by s-a svá od něho, kterak láska božie v něm přebývá? Hus I. 141, 452. — S. = *hadice* (u stříkačky). Us. Hk. — S. = *troup*, *hlupák* (v obec. mluvě), der Tölpel. Ty střevo! Us.

Střevohled, a, m., haruspex, der Wahrsager aus den Eingeweiden. Aqu.

Střevokam, u, m., Kololith. Mus. 8. 435.

Střevopravec, vce, střevopravce, e, m. = *střevohled*. Br.

Střevopravectví, n., die Wahrsagerei aus den Eingeweiden. Jg.

Střevopraviti, il, en, ení, aus den Eingeweiden wahrsagen. Jg.

Střevovec, vce, m., der Gekrösstein. Miner. 249.

Střevověštba, y, f. = střevopravectví.

Střevový = *střevní*. Ssav. 82.

1. **Střez** (zastr. *střez*), **zřez, dřez, třez**, u, **střízek** (zastr. *střízek*), **dřízek, třízek**, zku, m. = *nádoba dřevěná*, *škopek*, *okřín*, der Kübel, V., *hlavně k mytí nádobí*, das Spülschaff, Scheuerschaff, Reibschaff, die Waschdöse, der Kübel. Ve s-zu kuchyňské nádobí mýti. Vz Kuchyňský. Us. — S. = *velký kbel na kvasnice v pivovářích*, der Hefenkübel. Us. — S. *nalévací* (k nalévání piva), der Schenktisch, Bierständer, das Schenkfass. Us. — S., a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

2. **Střez**, gt. strzi, f., zastr. = *střeň*, das Mark. S. cedrová, medulla cedri. BO.

Střezenice, něm. Drössing, městys v Doln. Rakousích. Pal. I. 1. 36.

Střezenství, n. = *střízlivosť*, sobrietas, zastr. BO.

Střezetice, ves u Kr. Hradce. Vz S. N.

Střezibor, a, m., os. jm. LS.

Střezicha, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střeziměřice, něm. Ziesmitz, ves u Jaroměře. PL.

Střezimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126., Děj I. 2. 14., Tk. I. 625.

Střezimíř, e, m., ves a) u Sudoměřic, b) u Klatov. PL. Vz S. N.

Střezislav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střezislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126., Děj. I. 259.

Střezivoj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střezivý = střízlivý.

Střezka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Střezlivosť, vz Střízlivosť.

Střezlivý, vz Střízlivý.

Střezov, a, m., Strösau, ves u Chomůtova. PL.

Střezvě = *střízlivě*, zastr. BO., ZN.

Střezvosť, i, f. = *střízlivosť*, zastr.

Střezvý = *střízlivý*. Víno piješ-li skrovně, budeš střezev. BO. Rovný jest život lidem střezvým; Napitie s-vé. BO. Který s. život vede, dycky dobře jede. Mor. Tč.

Střež, i, f., die Schur. Vlna obojí s-i jaré i ozimé. Zř. selské.

Střežba, y, f., strsl. strěžьba = střežení. Mkl. B. 214.

Střežce, e, m. = strážce.

Střežení, das Bewachen, vz Stříci. Ž. wit. 18. 12.

Střežík, a, m., pistricus. Bhm.

Střežimský. S. jablko. Us.

Střežiti, vz Stříci.

Střežně, vorsichtig. Káže Jaroš s. ustoupiti. Hdk. Lum. V. 258.

Strh, u, m. = *strhnutí*, das Ab-, Zusammenreissen. Jg. Dítě pláče do strhu. Us.

Strhadlo, a, n., sergum, zastr. Rkp. pís. — S., ves u Plánice.

Strhadly, dle Dolany, ves u Klatov.

Strhanec, nce, m. = *strhaný člověk*, ein zerlumpter Mensch. Mor. Tč. — S. = *stržená voda, z řečiště hlavního odvedená*. U Přer. Kd. — S., jm. polnosti na mor. Zlínsku. Brt.

Strhání, n., die Abbrechung, Zusammenreissung. Jg.

Strhanina, y, f. = *onuce*, Fetzen, m. Kom.

Strhaný, gerissen. S. pře (zlá, nespravedlivá). Smrž. S. šaty. V. S. chalupa. Jel. Us.; něco strhaného zašiti. V. S. zrak, oči (vyhaslé), gebrochene Augen. Nz. lk. — **čím**. Plachty větrem s-né. Prací s-ný. Us. Dch. — **jak**. Ta šňůra hedbávná **na** pole s-ná, nevěř, milá, nevěř, šak je láska planá. Sš. P. 220.

1. **Strhař**, e, m. = *strouhař*, *soustružník*. Vašek.

2. **Strhař**, e, m., ves u Tišňova na Moravě. Tč.

Strhaře, ves a) u Lubence, b) u Blovic. S. N.

Strhařov, a, m., vsi a) u Benešova v Buděj., b) u Čern. Kostelce, c) u Jesenic. Vz S. N.

Strhát, u, m. = *šat sedraný*, zerrissenes Gewand. V Krkonš. Kb.

Strhati, vz Strhnouti.

Strhávání se ze sna. Slov. Dbš. 6.

Strhavky, pl., das Grobwerg. Šm.

Strhlec, hlce, m. = zvrhlec, ein Abartiger. Jg.

Strhlý, *kdo se strhl*, *zvrhlý*, degener, abartig. — S., *stržený*. Strhlé oči (pass.), abgestorben. Us.

Strhnouti, strhnu, strhni, hna (ouc), hnul, nt, ntí a (strhu, stržeš atd., zastr.), strhl, stržen, ení; *strhati, strhávati, strhovati.* — **S.** = *dolů strhnouti, moci sníti*, herabreissen; *odtáhnouti*, abziehen, abhalten; *stáhnouti, spustiti*, abziehen, ablassen; *stáhnouti, stočiti, slíti*, abziehen, ablassen; *dohromady trhnouti, stáhnouti, shromážditi*, zusammenziehen, zusammenreissen, mit Gewalt vereinigen; *způsobiti, ztropiti*, erregen; *roztrhati*, abreissen, abnützen; *zničiti, zhubiti*, zusammenreissen, ruiniren; **se** = *utrhnouti se, spadnouti*, herabreissen, brechen, niederfallen; *roztrhnouti se*, reissen, zerreissen; *polámati, porouchati se*, sich verheben, im Heben verrenken; *protrhnouti se*, zerreissen, durchbrochen werden; *opustiti, spustiti se*, abfallen, verlassen, abtreten, von Jemanden lassen; *spojiti se, sejíti se*, zusammen kommen; *svrci se*, abarten; *povstati, zbouřiti se*, entstehen, unversehens kommen, anheben, sich erheben. Jg. — **co, koho:** střechu, klíč (stáhnouti), dům, zeď, ovoce, Us., listí, stany, struny, mlýn, D., někoho (opiti; poraziti; vyhubovati mu, herunterreissen, verreissen), víno (stáhnouti; slíti; smíchati), len (z hruba česati), šaty (roztrhati, V.), most, dluh, Dch., smích (způsobiti, stropiti), vojsko (sebrati). Us. Nemoc (neštěstí) ho strhla (zhubila). Us. Strhl 5 holeb piva (vypil). Us. Trh je trh, jen aby jeden druhého strh' (ošidil). U Rychn. Ntk. Já to sám nestrhnu (nezmohu). Us. Šd. Keď do izbečky kráčela, zelený vjének, zlatý prstének strhala; Má panenko krásná, nestrhaj mia zjasna, trhaj mia na podzim, až sa já zhotovím. Sš. P. 251., 417. Strhše mój vlastní rybník i vylovili mi jej. Půh. II. 301. — **co, se odkud.** Vše s něho strhali. Ros. Já jsem s ní sotva oči strhla. Us. Vk. S koní sedla s. Us. Já jsem celý ztvrdnul, jak mi obrajt strhnul tu háru ze zádů. Sš. P. 536. Strhl jí s hrdla ty věci; Strhl ho se stolice. NB. Tč. 240., 107. Někomu kabát s těla s. D. Někoho s koně s. Zámky s dveří s. Víno s kvasnic s. (stáhnouti). Us. Strhli s pole vojskem (odtáhli). Jg. Vodu z rybníka s. Us. Tu strh se s toho i prodal jinému. Půh. II. 282. Oneš nedočkav jich vyrčení strhl se s nich i pohoní mě. Půh. II. 192. Šaty s něho strhal. Vítr od půlnoci se strhl. Har. I. 89. — **co čím.** Střechu háky s. Jedním hmatem hromadu housenek s haluze strhl. Sych. S. se prací. Us. Šd. Nedal se hněvem s. Us. Dch. — **co, se komu.** Strhali mu střechu. Us. Strhnuť si nemoc (vyleknutím). U Opav. Klš. Turka si nevezmu, radš si hlavu strhnu; Dyž pryč odcházela, otci hlavu strhla, macoše uryla; Já tam na ně přindu, obóm hlavu strhnu. Sš. P. 145., 161. Mlynáře mi jal a také stavy mi strhal. Půh. II. 188. Kuklu pokrytství mu strhli. Sych. Koni podkovy s. Strhal se mu provaz **na** dvou místech. Pref. Zuby se mu strhly. Kld. — **co, se kam (nač, k čemu, v co, do čeho).** Strhl svíčku **na** sebe. Hvězdy na zem s. Jel. Někoho **k** zemi s. Us. Vojska **v** hromadu s. (sebrati). V. Vojsko se v hromadu strhlo (spojilo se). Vrat. Moc na sebe s. Us. Dch. Strhly se na ni klepy. Us. Zkr. Veškeren hněv na Pavla strhnul se. Sš. Sk. 171. Nedal se ku přestupkům s. Us. Dch. Strhli se (sešli se) do města. V. Strhše se **k** Plzni táhli **k** lesu. Kn. — **co (komu) na čem.** Dělníku na mzdě s. D., Ml. Něco někomu na koupi s. Us. — **co, koho, se z čeho.** Smích si z něho s. Strhnou panny z tebe řehty. Puch. Někomu ze mzdy s. Šm. Studenta ze škol s. Šd. S. se ze sna. Slov. Dbš. 6. Někoho z učení s. Us. Brt. Ze své vůle Boha se strhli. Štelc. Lidi z pořádných soudů strhovati (odtahovati). Apol. Ta krmě bývá mrzka, z kteréž sě komu nemoc ztrhne. Št. — **koho od čeho** (odtáhnouti): od škol. Jg. Poňvadž sú se od listuov strhli a právem hledali, tehdá pánům se zdá, aby . . . Půh. I. 202. — **se proč.** Strhej se pro jiné, za to tě strhají. Wer sich hat zerrissen, dem wird aufs Grab geschissen. — **čeho:** vody (něco vody z rybníka vypustiti). Ros. — **se.** Strhne se rybník, oblak, vítr (povstane), bouřka (V., Kom.), bitva (Sych.), kus skály, hráz, oheň, válka, rvačka, mela, Us., mračno, boj, liják, hádka. Us. Dch. Co se tu strhlo? Dch. Dal se s. Us. Strhl se křik. Šd. Strhla se tam víchora, pazdeří nám pobrala. Sš. P. 676. Doběhla tam kvačka, hned se strhla rvačka. Sš. P. 704. Lenoch se strhal, že nechtěl dvakrát jíti. Us. Šd., Č. M. 135. — **se, koho kde: v** kříži. D. V tom místě se strhli (sešli). V. **Na** moři vítr se strhl. Výb. II. 56. Někoho **na** žebříce s. = *mučiti.* Ros. Taký se zmatek **mezi** nimi strhl. Us. Najednou strhne se mu **nad** hlavou šumot. Er. Čít. sl. 27. — **se na koho** = *napadnouti.* Kuth., Mus., Šm. — **koho** n. **se koho, se čeho** (opustiti). Mne pak Boha strhni (odtáhni od něho). Hlas. Tudy se správy boží s. chtěli. V. Strh se Boha a chytil se ostudy. Us. u Rychn. Črk. Dobře jí tak, proč se strhla Boha. Us. Náramná částka lidu Boha pravého se strhla; Ale že se opět strhujete Krista; Musili s. se vysokých nadějí a čák o messiáši; Byla to svrchovaná žalosť, že vlastní apoštolé jeho se strhli, ano jeden z nich jej zradil. Sš. I. 113., II. 49., J. 105., Mr. 65. (Hý.). S. se práva (právem opovrci). V. Se Boha, Us., Knst., Br., rukojmí (spustiti se jich) s. J. tr. — Kom., Skl. II. 109., Sych., Th. — **se s kým (kde)** = *sraziti se, spojiti se, sjíti se.* Strhli se Pražané s Prokopem Holým **u** Plzně. V. Strhli se s nimi u hradu. Háj. Dampir strhl se s Kunem u Čáslavi. Dač. I. 355. Oznamuje mi, že se Němci již s králem strhli. Žer. Strhli se oba s vojsky svými **na** poli **v** Rakousích. V. — **kdy. Do** večera to jistě strhneme (doděláme). Us. Šd. **V** pondělí strhlo se povětří veliké. Dač. I. 141. Ach do kraja záhonečku, do kraja, aby smetě mohli strhat do jara. Sš. P. 513. Tehdy jedné noci strže se vietr veliký na moři. Výb. II. 56.

Strhnutí, n., vz Strhnouti.

Strhnutý; *strhnut, a, o,* vz Strhnouti. S. řeč, gebrochen. D. — **v čem:** v ledvích, lendenlahm. Rk.

Strhovač, e, m., der Ab-, Zusammenreisser. Jg.

Strhovačka, y, f. = *řídká vochle*, die gröbere Hechel. Vz Pačiska. — **S.** = *ná-*

činí zahradnické, die Zwickschere. D. — **S.**, die Ab-, Zusammenreisserin. Jg.

Strhovati, vz Strhnouti.

Stři, n. — *povětří*, die Luft. Mor.

Střiba, y, m. = Střiboh.

Střiberný = *stříbrný*. Sš. Sm. bs. 219.

Střibiti, il, en, ení = *zlomiti*, *smačkati*, zerbrechen, aufreiben, zermalmen. — **co kde.** Kus zdi se sbořil a mnoho kosti v ní střibil. Ob. pan.

Střiboh, a, m. = *bůh větrů*. Kom. Orb. Vz Střiba, Střihoň. S. N.

Střiborník, u, m. = *stříbrník*, potentilla anserina. Slov. Šd.

Stříbran, a, m., der Packfong. Tpl.

Stříbrář, e, m., der Silberwäscher. Plk.

Stříbrátko, a, m., Scheinsilber, n. Šm.

Stříbřec, brce, m. = *straba*. Šp. — **S.**, ves u Třeboně, Silberlos.

Stříbrejš, e, m., argentina, der Silberfisch. Šm.

Stříbřenec, nce, m., protea, die Protee. Rstp. 1286., 1287.

Stříbřiště, ě, n., die Silbergrube. D., Aqu.

Stříbřiti a stříbrniti, il, ěn, ění = *stříbrem potahovati*, ver-, übersilbern. — **co.** Ros.

Stříbřítko, a, n., das Silberblättchen, -papier. Div. z ocht.

Stříbřitý, ze stříbra, Silber-. S. kysličník, dusičan, siřičník, síran, chaluzičník, luničník, rtutičník, sitaničník, soličník, zemničník. Pr. Chym. S. ďasík, Silberkobalt, křída (creta argentaria), jíl, varmužka, hydrargyrum argentatum, das Silberquecksilber. Šm.

Stříbrňák, a, m. = *motýl*, papilio nymphalis, paphia, der Silberstrich. — **S.**, u, *stříbrňáček*, čku, m. = *stříbrný peníz*, eine Silbermünze, der Silberling, ein Silberstück. Měl plnou kapsu s-ků. Us. Šd.

Stříbrnatka, y, f., das Silberoxyd. Tpl.

Stříbrnatý = *na stříbro bohatý*, silberreich. S. soličník. S. octan, essigsaures Silberoxyd, kysličník stříbrnatý, Silberoxyd, dusičnan krystalovaný, Silbersalpeter. Šp. S. galenit. Krč. 343.

Stříbrncovitý = *ku stříbrnci podobný*. S. rostliny, proteaceae. Rostl. I. a. 235.

Stříbrnec, nce, m., protea, der Silberbaum. Rostl. I. a. 235.

Stříbrněnec, nce, m. = *stříbrný peníz*, eine Silbermünze. Hdk. C. 281.

Stříbrněti, ěl, ění, silberweiss werden. Měsíc se zdál s. Sphl.

Stříbrnice, e, f. = *stříbrná nádoba*, das Silbergefäss. Reš. S. vína. Jir., Bck. II. 1. 231. — **S.** = *komora na stříbro*, die Silberkammer. — **S.**, dle Budějovice, něm. Striebernitz, ves a) u Jičína, b) u Kojetína, c) u Uher. Hradiště; něm. Stubenseifen, ves u Šumberka na Mor. — **S.**, *stříbrnička*, die Silberarbeiterin, -wäscherin. D. exc.

Stříbrnický, Silberarbeiter-. S. tovaryš. Jg. S. práce, řemeslo. Šm.

Stříbrnictví, n., das Silberarbeiterhandwerk. Bern. **S.** = umění, zhotovovati ze stříbra zvláštní umělecké vypuklé práce, zvl. všecky druhy ciselur. Vz S. N.

Stříbrník, a, m. = *kdo ze stříbra dělá*, der Silberarbeiter. Tk. II. 549., D., ZN. — **S.** = *kdo stříbro v opatrování má*, der Silberbewahrer. Ros. — **S.**, u, m. = *peníz stříbrný*, Silberling, m. D. — **S.** = bylina: *mochna stříbrná*, potentilla argentea, das silberweise Fingerkraut; *husí mýdlo*, potentilla anserina, das Silberkraut; *husí nůžka*, alchemilla vulgaris, der Gänsefuss. Presl. D. Cf. Rstp. 499., Čl. Kv. 364., Slb. 501. — **S.**, *druh vinného keře*. Slov.

Stříbrníkový = *stříbrníku náležející*. — **S.**, Fingerkraut-, Gänsefuss-. S. květ, voda. Čern.

Stříbrníky, Ziebernik, ves u Čes. Lipy.

Stříbrniti, il, ěn, ění, versilbern. Ros.

Stříbrnka, y, f., druh hrušek podzimních. Us.

Stříbrnobledý, silberblass. Šm.

Stříbrnokorný, silberrindig. S. bříza. Kamar.

Stříbrnolesklý = stříbrolesklý. Šm.

Stříbrnolučec, čce, **stříbrnolučník**, a, m., ἀργυρότοξος, der Schütz mit dem silbernen Bogen, Apollon.

Stříbrnonohý = stříbronohý. Plk.

Stříbrný (*stříbrn, a, o*, zastar.) = *ze stříbra*, Silber-, silbern. S. zlaťák, Dch., peníze, Nz., medalie, Šp., koflík. Pŭh. II. 35., 379. S. nádoba, V., náčiní, mince, drát, pěna, rubl, groš, D., lžíce, nůž, vidlička, talíř, slánka, schránka, opilky. Us. S-ným býti (= opilým). U Poličky. Sn. Našla som tam za oltářom dva s-né prsteně; Kdybych já věděl, kerý den umřu, dal bych si dělat dubovou truhlu a na tu truhlu s-né víko, aby to bylo všem pannám líto. Sš. P. 432., 501. Šest desát hř. gr. dobrých stříbrných. Půh. I. 147., II. 569. Sluhy jich v obú rukú zlaté a s-né orudie nesú; Ti slúpové jsú s-ní. Hus I. 237., III. 40. (Tč.). Kdož se stříbrnými kopími potýká, ten vyhrává: a kdož z stříbrných děl střílí, nebrzyť se chybí. Prov. Jg., Č., Rb. S-né slovo spíše otevře zámek než železný klíč. Hnš. — **S.** = *stříbra více n. méně v sobě mající*, Silber-, silbern. S. důl, kov, V., hodinky, Us., štít, Rkk., hora, Dal. 158., Har., šat, ruda, žíla, pramen, kňoury, prut, Vys., amalgam, klejt (Silberglätte, f.), bronz (die Silberbronze), kytka (das Silberbouquet, an der Zunftfahne). Nz. — **S.** *barva* (jakou má stříbro), silberfarben, silberartig, silberweiss. Rst. 498. S. paprsky měsíce. — **S.** = *platnosť stříbra mající*, silberwerth. A již mají přísloví i sedláci: Aleť ten kněz konec s-ný dobře přivede. Hus I. 80. — **S.** huti, Silberberg, ves u Kaplice; S. hory (Stříbrná horka), Silberberg, ves u Přibyslavi; S. hory (Nalžovské hory), mě. v Klatovsku. PL.

Stříbro, a, n., místo *srebro*, lit. sidabras, goth. silubr, lat. argentum. Schl. Strsl. sъrebro, příp. -ro; prus. siraplan, lett. sidrabs. Mkl. B. 86., L. 112. V obecné mluvě: *tříbro*, vz S. — **S.** = *kov bílý, lesknoucí se, po zlatě nejtáhlejší, zvuk mající*, das Silber. Vz Šfk. 346., Schd. II. 59., KP., IV. 263., S. N., Bř. 204., 205. **S.** ryzí, čisté, D., vz KP. IV. 223., samo s., dělané, mincované, V., rudní, ze starých nádob; **pěna**

od s-a, šestnáctilotové s.; s. čistiti, přepalovati, přepouštěti; s. se leskne. D. S. jihoamerické, lesknaté, listěné. Vz KP. IV. 288., 213., 225. Na s-e jidati. Us. Mnoho peněz míti na s-e. V. Nářadí od stříbra (též jen: stříbro). Us. Stůl od s-bra. Chč. 627. S. třináctilotové, dvanáctilotové, jakosť s-a; s. kapalné, přepálené, Blick-, přepalované; odháněti s., kupelliren. Nz. Roztok stříbra. Us. Stříbro bité (v plíšky rozkované k postříbřování dřeva a desek kněh). Vys. Komorník nad s-bry, der Silberkämmerer. J. tr. S. krychelné, hexaedrisches o. gediegenes Silber. Nz. Je na to jako žid na staré s. Us. Msk. Kofliky a striebra mu pokradl a ujel s tiem pryč. Když jsme dělali v šachtách o stříbro pracujíce. NB. Tč. 5., 272. Přeháněni a čistění s-a. Sš. Db. 226. Mám křescjany vykupić toho dne s velikým veselím a ně stříbrem ně zlatem, svým nejdražším životem; A od stříbra a od zlata cely se měhta; Co si tak bohata vod samýho s-bra. Sš. P. 24., 549. (Tč.). Zlato čistotu rozumu duchovnieho, s. zvuk výmluvnosti znamená; Výmluvnosť božie, výmluvnosť čistá, s. ohněm zkušené. Hus III. 20., 40. S. nalézá se v žilách kamení prahor v podobě plechů, drátu, nitek a v kusech jinými nerosty porostlých; s. bílé, hnědé (v přírodě), kujné, tažné; s. míchá se se zlatem, mědí, železem. Vz Kov. Bř. Za přísadu dává se s-u něco mědi. Pt. Hřivna s-a. Us. Ta ruda má v sobě mnoho s-a. J. tr. — S. = *peníze*, Geld, Silbermünze. V. Sto zlatých na s-e. Sych. Nádavek na stříbro, das Silberagio. J. tr. Nabyl mnoho s-a. V. S., zlato pobrachu. Rkk. Žádosť s-a. V. Peníze na s-e. J. tr. Půjčka ve s-e. Šp. — S. *třaskavé*, das Knallsilber. Vz KP. IV. 722., Šfk. 421., 349., Pr. Chym. 268. — S. *kočičí*, das Katzensilber, Frauenglas; *mečířské*, das Schwertfegersilber; *malířské, plátkové*, das Malersilber, Silberblättchen. Jg. — S. *nové*, Neusilber, n. Vz Schd. II. 54., KP. IV. 127., čínské, vz KP. IV. 288. — S. *živé* = *rtuť*, das Quecksilber, argentum vivum. Vrtký jako živé s. Plk. Má živé s. v hlavě (o nestálém). Na Slov. Jsi jako živé s. (neposeda). Us. Mtl. — S. = město v Plzeňsku, Mies. Vz S. N., Tk., I. 625., II. 549., III. 660. IV. 741., Tf. 392.

Stříbrobělý, -bílý, silberweiss. S. listí. Šm., Dch., Chm.

Stříbrobýl, u, m., argyreia. Rstp. 1088.

Stříbrohlas, u, m., der Silberton. Chml. Bs. 160.

Stříbrohlav, u, m. = *látka ze stříbrných nitek utkaná*, der Silberstoff. Břez. 301., V.

Stříbrohlavový, silberstoffen. D., Har. II. 128.

Stříbrohlavý, silberhäuptig.

Stříbrokovec, vce, m., strsl. srebrokovьcь, argentarius. Mkl. B. 307.

Stříbrolemý sleď, clupea atherinoides, das Silberband. Šm.

Stříbrolesk, u, m., der Silberglanz. Šm.

Stříbrolesklý, -leský, silberglänzend. Kůže lišky s-lé. Šp. S. potok, konopí. Šm.

Stříbrolicený, -lící, silberweisses Antlitz habend. S. luna. Chmel. Bs. 193.

Stříbrolučník, a, m. = *stříbrnolučec.*

Stříbroluk, u, m., der Silberbogen. Šm. Vládce s-luku, der Silberbogenspanner, Apollon. Šm.

Stříbroň, ě, m., monstrosus homo, zastr. Rozk.

Stříbronohý, stříbrnonohý, silberfüssig. S. Thetis.

Stříbronosný, silberhältig. Ms. (Krok.).

Stříbrooký, silberäugig. S. havran, argyrophthalmus, das Silberauge. Šm.

Stříbropásek, ska, m., argynnis paphia, motýl. Schd. II. 514.

Stříbropěný, silberschäumig. Ms. (Krok.), Bž. 125.

Stříbroplodnosť, i, f., die Fruchtbarkeit an Silber. S. hor kutenských. Pam. kut. 146.

Stříbroplodný, an Silber fruchtbar, silberzeugend.

Stříbrorodnosť, i, f. = *stříbroplodnosť.* Šm.

Stříbrorodý, silberhältig. S. hory. Šm.

Stříbroskvělý, silberglänzend. Vrchl.

Stříbrošedosť, i, f., das Silbergrau. Šm.

Stříbrošedý, silbergrau. Dch.

Stříbrota, y, f., der Silbergehalt. Šm.

Stříbrotepec, pce, m., der Silberschläger. Šm.

Stříbrotok, u, m. = *stříbrný tok, potok, voda*, der Silberfluss. Č.

Stříbrotoký, silberströmend, -fluthend. Jg., Dch.

Stříbrovec, vce, m., der Silberglanz. S. krychelný, hexaedrischer Silberglanz o. das Glaserz. Nz.

Stříbrovina, y, f., *látka hedbávná* se stříbrem, der Siberstoff. Šm.

Stříbrovinový, silberstoffen. Šm.

Stříbrovitosť, i, f., die Silberähnlichkeit. Šm.

Stříbrovitý, silberweiss, silberartig. S. barva. D.

Stříbrovlasý, silberhaarig. Šm.

Stříbrovlna, y, f., die Silberfluth. Koll.

Stříbrovlný, silberfluthig. S. moře. Chml. Bs. 46.

Stříbrovrubý, silberumzäumt. S. zátoka. Č.

Stříbrový, ze stříbra, Silber-. S. vápno, D., kysličník, barva, Rostl., dusan. Krok.

Stříbrozvuk, u, m., der Silberklang. Č.

Stříbrozvuký, silbertönend. Dch.

Stříbrožilý, silberaderig. Šm.

Stříbrsko, a, n., *krajina okolo Stříbra* v Čech. Pal. Děj. I. 2. 251.

Stříbrský, ze Stříbra města, Mieser. S. brána, kraj. Tk. I. 336.

Stříbrýš, e, m., argentina, ryba kaprovitá. Krok.

1. **Stříc,** i (zastr. střiece, e), f. = *potkání*, das Begegnen. Ž. wit. 90. 6. S předložkou *v* adverb. V stříc jíti (na proti, entgegen); nepříteli v stříc táhnouti. V. V stříc někomu jeti, Har., vjíti, vyjeti (v cestu), D., Br., se vypraviti, Br., se bráti. Kram. Vyšel jsem v s-ci pánu svému. Bj. Šel v střieci Abrahamovi. ZN. Vyšel jemu v střieci s málem lida. BO. — V stříc jíti = *překaziti*, begegnen, verhindern, vorbeugen. V stříc jíti nemoci. D. — *Vstříč* (V.), ale **sp.** m.: vstříc. Jg.

2. **Stříc,** e, m. = *strýc*, zastr. Mst. 404. Vz Filolog. listy 1880. 114. Cf. Střičený.

Střice, e, f., zastr. = *štěstí*, das Glück. Krok. II. 496.

Stříci, střehu (zastar. střahu), žeš atd., střehou, střez (v obec. mluvě střež, poněvadž, kdykoliv v imperat. po *z* n. *c* samohláska *i* vypadne. obecná mluva náhradou za to *c* v *č*, *z* v *ž* mění: peci — pec — peč, mazi — maz — maž), střeha (ouc), stráhl n. střehl n. stříhl (V.), přest. stráh nebo střeh (ši), střežen, žení; *stráhnouti*, *stříhnouti* (zastr. *stříhati*, nyní ve: vy-, ostříhati). *Špatné*: *střežiti*, střežím, střežil. Všechna slovesa IV. tř. jsou denominativa (ausnahmslos denominativ. Mkl. II. 435.). Jako točiti, běliti atd. předpokládají kmeny jmenné tokъ-, bělь, tak žádám i pro *střežiti* kmene jmenného; toho však není a sloveso *střežiti* jest tedy bez základu a bez oprávnění. Subst. *střežitel* není doloženo a proto se nemůže říci, že toto subst. předpokládá sloveso *střežiti*; a kdyby i bylo doloženo, mohlo by příponou *-itel*ь od slovesného kmene tř. I. *střah* — (stříci) odvozeno býti. Třetí svédectví proti slovesu *střežiti* jest historické. Historická čeština totiž slovesa *střežiti* neměla, sloveso toto jest původu nového a utvořeno jest, jak za to mám, chybnou analogií: za staroč. imperativ *střez* ujalo se *střež* a střežte a bylo part. *střežen*; jako pak k imperativům *věř*, *věřte*, *polož*, *položte*, a participiím *věřen*, *položen* atd. náležejí infinit. *věřiti*, *položiti* a praes. *věřím*, *položím* atd., tak přičiněn také ku *střež*, *střežte*, *střežen*, *střežení* infinitiv *střežiti*, praes. *střežím* atd. Jest tedy *střežiti* tvar chybný se stanoviska theoretického — poněvadž se nezakládá na kmeni nominalním a poněvadž ani ve smyšleném substantivu *střežitel* opory míti nemůže — i se stanoviska historického, poněvadž ho čeština do nedávna neměla. Kdo schvaluje *střežiti*, musí schváliti také: *peku* — *pečiti*, *tluku* — *tlučiti*. Dle Gb. v Listech filolog. 1877. 301. *Střežiti* — *střežím* místo *stříci*, *střehu* je též jen výmysl. Živý duch český a slovanský vůbec dospěl jen ku stupňovaným tvarům *stráž* a *strážiti*. Ht. Brs. 277. *Střežiti chybné* m.: *stříci*. Brs. 2. vyd. 239. Cf. Prk. Př. 34. **S.** = *hlídati*, *brániti*, *pozor míti na něco*, Acht haben, bewachen; *číhati* lauern, nachstellen; *výstrahu dáti*, warnen; **se** = *varovati se*, sich hüten, fliehen, meiden. Jg. — **abs.** Otevři oči a střez. Jel. — **koho** (gt.), **čeho.** Střeže všech stezek mých. Br. Ať střehu kázání tvého; Jáz sem střiehl cest. Ž. wit. 118., 146; 16. 4. Zahradník toho dřieva stříhal. GR. Ženy své hlédal a ji stříhl. BN. Vrátní střežiechu vrat. BO. Okolo sv. Anny ustanovuje se z mladých lidí čtvero hlídačů, jenž celého kotaru, luk, ovoce atd. střehou až **do** Václava. Sš. P. 762. Oči hospodářovy střehou domu. Č. M. 427., Ros. Střehúc zdravie i cti jeho. Kat. 1627. Všech bran městských kázala střieci. Pass. 236. Bóh člověka spravedlivého jako oka s-že svého. St. skl. I. 115. S. něčí rady, Výb., zvonu, Háj., zdí. V. Ten darmo nebude s. hrobu božího (hledí užitku svého). Prov. Jg. Aby ho stráhli. Br. Nebude-li pán ostřiehati města, darmo bdí, ktož ho střeže; Aby zstrašil rytieře, jenž sú hrobu střiehli. Hus II. 119., 135. — Alx., Dal. 37. — **co** (**lépe:** *čeho*). Ve vězení je stříci rozkázal. Plác. Pes stráhl dům. Zlob. Kdo jazyk svůj střeží, mnoho si mrzutostí uspoří. Prov. Kmp. Střežechů jej puti jeho dráhu. Rkk. 46. Kto nenávidí duše svojie v sem světě, v život věčen střeže ju. Výb. 1. 7. — Puch. — **čeho (koho, gt.) od čeho.** Aby střehl úst svých od zlé řeči. Št. S. někoho ode všeho zlého. Výb. II. 15. (Pass.). Vz S. se před čím. — **koho** (gt.) **na koho (kde, s kým)** = *číhati*. Stráhli na něj v bráně města. Br. Střahúc jich **na** cestě. Ben. S-žie naň ako mačka na slaninu. Mt. S. A tu Boleslav s svými jeho (Václava) střežieše. Dal. S. na zajíce. Plk. — **kde (jak dlouho).** A **před** dveřmi kostelniemi střez a . . . Pass. 39. (Hý.). Pán byl **ve** dvoře **až do** rozednění střežen. Sš. L. 205. A ti rytieři a oděnci. jenžť ještě **u** prázdného hrobu Ježíše střehú. Hus II. 137. By **po** životu pustině ho stráhli jako bohyně. Sš Sm. bs. 86. — **koho, se před kým** (*varovati*): před nešťastnými příhodami. Kom. Někoho před křivou mocí. Ms. pr. pr. Zaslechna to stříci se bude před ním. Br. Střez se před přátely od řeči potupných. Ben. S. se před nakaženými. Har. — **ke komu** = *na koho*. Já bych k němu střehl. Schön. — **aby — ne.** Stráhl, aby neutekl. Póvod se má stříci, aby se v to nedával. Vš. — **se čeho:** jedu, kroku slepého, oplzlosti, Kom., smilstva. Lom. S. se něčí rady. Alx. Střez se, synu, střez se pýchy. Sš. Bs. 15. Nebudete-li se těch náruživostí stříci. Reg. zdr. Střieci se vší křehkosti. Št. N. 7., 329. S. se hřiechóv, řeči nekázané. Št. St. skl I. 135. Čím Boha lépe budete milovati, tiem se lépe budete hřiechóv stříci. Št. Hřiechu mají sě kněžie najviece nad jiné lidi střieci. Hus II. 185. — Br., Ben. V. Važ si času, chyť se práce, zahálky se střez co zrádce. Prov. Znamenaný jest, střez se ho. Prov. — **po kom.** Má manžela, po němž holky stráhly. Sš. Kteří (nepřátelé) všelijak po něm (Pavlovi) pásli a stráhli. Sš. I. 142. — **oč.** O bezživotí jeho stráhli. Sš. I. 3. — **čeho jak.** S. čeho **skrze** násilí. Chč. 448.

Střiele, vz Čárky. Pčk.

Střičený bratr = bratr strýcův. Pč. 7. Vz Stříc, 2.

Střičnokvětý, mit gegenständigen Blüthen (když na lodyze nebo větvích vždy dvě stopky nebo celé květenství v stejné výšce avšak proti sobě stojí n. p. u bazanovce penízku, rozrazilu potočného). Rst. 498.

Střičnolistý, oppositifolius, mit gegenüberstehenden Blättern (v stejné výšce dva listy nesoucí) n. p. lodyha, větev, jako u šeříka, bezu, melisy. Rst. 498.

Střičný, -ní = *v stříci stojící* (vz Stříc), Gegen-, Wider-, gegentheilig. S. žaloba, žalobník, D., láska, článek průvodní. Zlob. S. květy hvozdíků, mydlic (když dva díly v stejné výšce ze stran společné osy proti sobě vynikají, gegenständig). Rst. 498.

1. **Střída, střídka,** y, f. = *střed jakékoliv věci*, die Mitte. Ros. — **S.** = *nejsilnější vor v prameně, který v prostředku bývá.* — S. *chleba, prostředek měkký mezi korami*, opp kůra, die Krumme, Brosame, Schmolle. V. Kvašený chléb dvě kůry má a střídu vnitř dírkovatou. Kom. J. 406. Odpadlý (odkorný) chléb, když kůrka od střídy odstává. Us. Chuť jako s. žemličková má. Ler. I střenkou se s-a ukrojiti dá. Vz Střenka. Ze střídečky voda tekla, za kůrečků myš utekla. Sš. P. 682.

2. **Střída** a **třída,** y, f., m. *črěda*, proto *střída* i *třída*, poněvadž *čr* v *stř* n. *tř* se proměňuje. Mk. **S.** = *řád, řada, střídání*, die Ordnung, Reihe, der Wechsel. Kteříž přicházeli podlé třídy své k vykonávání povinností svých. Br. Po s-dě švihal. Ziak. S. zdaru, der Wechsel des Gedeihens. Dch. V udávání jmen těch nějaký parallelismus a pravidelná s. panuje; Světla obnovy dob denních s-dou stanoviti. Sš. Sk. 232., Hc. 30. (Hý.). — Troj., St. skl., Jel. — **S.** = *ulice*, die Gasse. Dlouhá s. (v Praze). Us. K Dlouhé třídě. V. Husova s. Us. S., pol. chodník, die Strecke, der Ort, v horn. S. denní, die Tagstrecke (Stollen), rovinná, die Sohlstrecke, směrná, streichende S., Feld-, hlavní, Grund-, Haupt-, patrová, Sohl-, Lauf-, Hauptstrecke, sklonitá či nakloněná, Flach-, geneigte S. (přímo-, kosněsklonitá), dovrchní, der Aufbruch, die Aufbruch-, steigende S., kosná, Diagonal-, úpadní (úpadnice), der Abhau, die abfallende S., kosně úpadní, ein- o. abfallende Diagonale, krovní, počevní, příčná, die Quer-, křížová, die Kreuz-, střední, die Mittel-, odbočná n. výbočná, Seiten-, ochozná, die Umbruch-, der Umbruch, dvojná nebo podvojná, Doppel-, jalová, taubes Ort, skalní, das Gesteinort, uhelná, die Kohlen-, vozná, Förder-, rumová, Bergeförder-, kolejná, Bahn-, vlačná či smyčná, Schlepp-, kolečni či tačková, Karren-, saničná, Schlittenschlepp-, odklizná, svážná, Brems-, konní, Pferde-, chozná n. lezná, Fahr-, větrní n. výdušná, Wetter-, úvodní, einziehende Wetter-, vodní, Wasser-, Sumpf-, kutná n. rozvědná, Versuch-, slídná, Ausrichtungs-, přípravná, Vorrichtungs-, rozdělná, Theilungs-, spojná, Verbindungs-, ohradní, Begränzungs-, pomezní n. hraniční, Gränz-, porubná, die Abbau-, pilířová, Pfeiler-. S-du hnáti, prováděti, dělati. Vz Hř. 83.—85. — **S.** = *sbor, pořádek lidu, oddělení*, die Ordnung, Klasse, Zunft. S. žákův (prvá, druhá atd.). V. Školáci první třídy. D. Na 24 třídy rozděleni byli. Br. S. rostlin. Us., Rostl. — Vz **Třída**.

Střídací, Wechsel-. Šm.

Střídadlo, a, n., na dráze, der Wechsel. Us.

Střídání, n., die Abwechselung. Vz Střídati. Hodina, čas ku střídání, die Lösestunde. D. S. pravidelné mezi dvěma, die Alternation. Nz. S. vozů, der Wagenwechsel, nálady. Dch. S. se pošt, der Postwechsel. J. tr. S. plodin v širším smyslu, když rozličné plodiny za sebou následují, v užším smyslu = pravidelné s. steblin s rostlinami listnatými dle vzorce: okopanina, jařina (steblina), jetel, ozim (steblina) atd., der Fruchtwechsel. Pta. Vz Kk. 63. — **S.** *hlásek*, Lautwechsel. Vyměňování hlásek jedné s druhou v jednom a témž kmeni, kteréž jeví se přirovnáváním rozličných českých slov k českým n. ke slovům jazyků příbuzných, jmenujeme s-ím. Bž. 36. *Střídáním* **samohlásek** jmenujeme všecky ty proměny, jimiž nastoupila jedna samohláska (n. dvojhláska) na místo druhé, ať slabší místo silnější nebo naopak, ale jenom v příkladech sporadických, nikoliv dle důsledného pravidla, bez patrné nám zjevné příčiny. Výsledek jeho jest dvojí: buď se samohlásky sesílily aneb seslabily, vz tedy: *Seslabování*, *Sesilování* samohlásek; vz A, E, Ě, J, O, U, Ý. Vz více v Historii čes. samohlásek str. 101., Gb.; vz o střídání samohlásek v jazycích slovanských S. N. VIII. str. 651., Gb. Hl. 77., 82., Bž. 15., 36. Cf. otsad a otsud, nabydu a nabudu, syrový a surový; u Hanáků: bele rebe místo byly ryby. — *Také* **souhlásky** *sourodé se střídají*, aniž by se proměnám těm jakási příčina podkládati mohla; nýbrž jako ve střídání samohlásek tak také zde jest více hravé libovůle než úmyslu a pravidla pozorovati. Gb. Tak se střídají: 1. *retnice*: příbuzný m. přívuzný, modlitba m. modlitva, smilný m. vilný, písebný m. písemný; 2. *zubnice*: brotiti — broditi, ot — od, třiesky — dřiezky; 3. *jazyčné*: blesk — břesk, leda — neda, milerka — milenka; 4. *hrdelnice*: chrbet — hrbet, chatrč — katrč, mozk — mozh (mozg). Kt. Vz S. N. VIII. 656., Bž. 51., 52., Gb. Hl. 91. O s. hlásek na mor. Zlínsku vz Mtc. 1878., 5., 9. (Brt.).

Střídař, e, m., vz Přibírač.

Střídati, třídati, *střídávati*; *střiditi, tříditi*, il, čen, ční = *střídou měniti*, wechseln, abwechseln; **se** = *střídou dělati něco, jedno po druhém*, wechseln, abwechseln. Jg. — **co:** stráž. D. — **se v čem:** ve zpěvu, D., v práci. Sych. — **se při čem:** při práci. Sych. — **(se) s čím.** Střídalo se horko se studenem. Ráj. Žula s rulou se střídá. Vys. Ta paní ráda se služkami střídá. Dch. — **se kde s čím. V** jiných listech nauky dogmatické se střídají s naukami mravů. Sš. I. 9.

Střídavě, abwechselnd. Alg. Stč. 162., Rst. 498.

Střídavec, vce, m., der Diadochit. Šm.

Střídavka, y, f., das Wechselfieber. Rk.

Střídavolistý dřín. Rostl. III. b. 116.

Střídavý, Wechsel-, abwechselnd. S-vé písně, Ráj., hospodářství (vz více v S. N.), D., údy (v rostlinství). Rostl. S-vé větry (Moussons, pl.), Nz., případy, Wechselfälle, m. Dch. S. funkce v mathm., alternirend. Stč.

Střídečka, vz Střída.

Střídiště *(středisště)*, ě, n., der Ablösungsplatz. Zlob.

Střiditi, vz Střídati.

Střídka, y, f., vz Střída 1., 2. — **S.**, ves u Volyně. PL. — **S.**, vz Strojivo.

Střídlivost, i, f. = *střízlivost.* Mor. Tč.

Střídmě, vz Středmě.

Střídměti, ěl, ění, mässig werden. Jg.

Střídmiti, il, en, ení, mässigen, temperiren. Jg.

Střídmo, *střídně, třídně = proměnně, jeden po druhém*, abwechselnd. C. — **S.**, mässig. Jg.

Střídmosť, vz Středmosť. S. = stálé snažení pud potravní způsobem od Boha ustanoveným ukájeti. Její protivou je nepořádná chtivosť jedení a pití t. j. nemírné sobě libování v jídle a pití čili nestřídmosť. MP. 152. Střídmosť vyjasňuje vtip. Us. Tč.

Střídmota, y, f. = *střídmosť*, die Mässigkeit. S. jídla, pití; S-sti píleti. Sš. Hc. 29., Mt. 94.

Střídmý, vz Středmý.

Střídnice, e, f. Takové souhlásky, jimiž se ve příbuzných jazycích slova stejného významu, původu a tvaru přece ve znění svém rozeznávají, jmenujeme *střídnicemi*: ve strb. ryba a čes. *rybu* jest tedy české *u* střídnicí za strb. *ą* a strb. *ą* střídnicí za české *u* atd. Vz Gb. Hl. 23. a násl., *Jer*, *Nosovka*. Za ь nastupuje e. i: jesti (jestь), strč. dasti — dá. Bž. 8. Vz Střídání.

Střídnictví, třídnictví, n. = *úřad střídníka*, das Vikariat, Klassenlehreramt. D.

Střídník, třídník, a, m. = *kdo s druhým střídou zastává službu n. práci nějakou*, der Stellvertreter, Ablöser, Wöchner. — V. Jeden jest Bóh, jeden jest také s-ník boží i lidský, mediator. ZN. S. farářův = kaplan. S. biskupský. D. Svatokupectví farářovo i střídníkovo. Hus I. 477. Zabit jest takový kněz Křišťan kazatel, s knězem Václavem, svým střídníkem. Dač. I. 16. — **S.**, vicarius, *přednosta duchovního okresu*, na Mor. *děkan*, der Vikar. Dch. Vz Tk. III. 660. — **S.**, der Gefreite. S. N.

1. **Střídný, třídný, -ní** = *střídavý*, wechselseitig, wechselnd, Wechsel-. S. hospodářství, zpěv, Puch., pojmové, Marek, kolo, Rohn., pastviny, Kouble, vazba, das Leergebind, Leergesperre. — **S.**, subst., *hlavní učitel třídy, její představený*, der Ordinarius, Klassenlehrer.

2. **Střídný** = *uličný*, Gassen-. Ž. wit.

Střídolupenný, střídonitý. Rostl. I. b. 72.

Střídospeřený, alternatim pinnatus. Rstl. I. b. 89.

Střídostranný. S. úhlové, Wechselwinkel. Sedl. G. 9.

Střídování, n., der Streckenbau, v horn.

Střídový. S. zdění, die Streckenmauerung. Bc.

Střiehli = *stráhli, hlídali*. Kat.

Střieti = *šířiti*. — **co**. Vaši dědové nepokoj sú veždy střeli. Alx.

Striga, y, f. = čarodějnice. Slov.

Strigóň, ě, m. = *čarodějník*. Slov.

Střih, u, m. = *střihnutí*, der Schnitt, Zuschnitt. S. krejčovský. D. Vzorek s-hu, das Schnittmuster. Dch. Šířka střihu, die Schnittbreite. Šp. Spatře střihy a všecky kroje. Smil v. 1569. Výkres, vypichování kreslení s-hu; kolečko ku vypichování s-u; nauka o přistřihování s-u; s. kresliti; měřiti dle s-u. Š. a Ž. — **S.** v horn., die Bahn, der Schnitt, das Ablösen. Vz Hř. — **S.** *ovcí*, die Schafschur. Mor. — **S.** = *mezera mezi vodními trubami*, der Stoss. Vys. — **S.** = *prostora mezi vory*. — **S.** = *místo, ve kterém se čtvrti kola* etc. *spojují*, die Fuge, der Wechsel. Skládati ramena a kola do střihu. Vys. Plocha střihu. Šp. — **S.** kamenický, der Steinschnitt, strojní, der Maschinenschnitt. Šp. — *Střihem* na někoho se podívati = po straně. Šml.

Střiha, y, f. = *čarodějnice*, die Hexe. U Opavy. Pk. Na Slov. stryga, striga. Koll.

Střihací, Schneid-. S. nůžky (krejčovské). V. S. hrana, die Schneidekante. Šp.

Střihač, e, m., der Zuschneider. S. ovcí, der Wollscherer. Bj.

Střihačka, y, f., *která něco střihá*, die Schneiderin. — **S.**, *stříž vlny*, die Schur. V s-u; v čas s-y. Bern. — Jg.

Střihačský, *střihacký*, Schneider-, Scherer-. S-ské nůžky. Sedl.

Střihačství, *střihactví*, n., die Schneiderei, Schererei. Us. Jg.

Střihadlo, stříhadlo, a, n., *střihadélko, střihátko = nástroj střihací*, das Schneidwerkzeug. Ros.

1. **Střihák**, a, m. = *píchač*, der Kneipwurm. Cf. Stříhava. Puch.

2. **Střihák**, u, m. = *střihací housenik*, die Raupenschere. Šp.

Stříhání, n., das Schneiden, Zuschneiden. S. do kola, das Rundschneiden. Šp. Jenž frejóv, tancóv, zabylstvie, her, s. rúcha a jiných zlých obyčějóv za hřiech nemají. Hus III. 108. S. ovcí. Vz KP. III 290.

Stříhanka, y, f., *kožovka*, die Häutelwolle. Šp.

Stříhanov, a, m., ves u Vys. Mýta.

Stříhanozubatý, scissodentatus. S. list. Rostl. III. b. 95.

Stříhaný, střihaný; *-án, a, o*, geschnitten, geschoren. Čern., Us. S. list, incisus, hlouběji zařezávaný s cípy úzkými a špičatými. Čl. Kv. XXVII.

Stříhárna, y, f. S. vlasův (nov.), das Haarschneidekabinet. Rk.

Střihatel, e, m., der Schneider, Zuschneider. Jako beránek přede s-lem svojím němý. Sš. Sk. 101.

Stříhati, vz Střihnouti.

Stříhátka, pl., *střihátko*, a, n., die Schere. Šm.

Stříhavka, střihavka, stříhava, y, f. = *brouk*, mordica. — **S.** = *zmije domácí*, coluber domesticus, die Hausotter. Kom. — **S.** = *škvor*. Us. — **S.** = *druh hrušek*. Us. — **S.** = *vosa*, Wespe, f., sinex gigas. Vz KP. III. 315. — **S.**, y, m., osob. jm. Sd.

Stříhavý, *kdo rád stříhá*, Schneide-, schneidend. Ros.

Střihnouti a stříhnouti, hnul, ut, utí; *stříci*, střihu, -žeš atd., střihl, žen, ení; *střihati, stříhati*, střihám, stříhám n. střiži a stříži; *střihávati, stříhávati = nůžkami krájeti*, mit der Schere schneiden, scheren; *nožem nebo jiným nástrojem*, schneiden; *k sobě přidělávati*, spünden. Jg. Strsl. striga, tondeo, strhrněm. strihhan, streichen. J. Schmidt z. Gesch. der indog. Vokale 1. 55., Mkl. L. 129. — **abs**. Podívej se, ten zajíc střihá (upaluje). Dnes tam pořádně střihá, jak by střihal (jest zima). Mor. Hý. Hospodský stříhá (holí = dře, mnoho žádá). D. Stříženo jako řezáno. Vz Stejnosť. Č. Žito, jakoby střih (střihl = rovné). V Doudlebsku.

Hosp. — **co:** papír, sukno, minci, Us., ovce (nůžkami holiti). V. S. koho = *udeřiti*. Nájemník pilen jest, aby střihl a zdojil ovce. Hus I. 445. Už ho ostříhali (na vojnu odvedli). Mor. Šd. Ať toť střihů ovce sluhy tvé. Bj. S. stádo. Bj. Ovci střihou, koze (kozí) řiť lupá (= našim sousedům zle se děje, bojme se i my téhož). Prov. S. vlnu, vlasy, Us., bradu (holiti), V., roucho, šat (uměle vystřihovati), Hus., ramena kola, skruže nebo čtvrti kola s. (sříznouti, aby k sobě přiléhaly, zusammenschneiden). Vys. — **co jak:** vlasy **přes** hřeben. V. Tys mě stříh' jazykem přes prdel (slovy mě porazil). U Jižné. Vrů. S. **po** niti, Šp., **podlé** niti, Dch., do klínku, in Zwickel. Šp. Ten mu střih' **po** fraku (naň vyzrál, napálil ho). V Kunvald. Msk. — **(co) čím.** Vlasy nůžkami; vodu korábem s. Kom. Stříhati hubou (čpuliti ji). Němc. Hlavu někomu mečem s. (skrojiti). St. skl., Alx. 1120. Kůň ušima stříhá (poslouchá). Us. Ja. Zvěř sluchy stříhá. Šp. — **co komu** = (skrojiti). Siemu Tatařin ucho střieže. Rkk. 55. Vz předcházející. — **co k čemu:** prkno k druhému (přidělati). Jg. — **se kde. Pod** námi voda stříhati se počala (rozvírati se). Kom. — **(komu) na co (jak).** S. někomu na frak, na kalhoty (vypráskati mu). Us. S. na cizí fatky (na cizí útraty jísti, píti). U Olom. Sd. S-nouti na koho = *pozor míti*, aufmerken; *čihati*, lauern. U Olom. Sd. S-ti někomu na kabát **podlé** oka, **bez** míry. — **s adv.:** kosmo, šikmo. Šp. Zle se odievají nynie lidé, že z dalekých vlastí toho dobývají a dobudúce těžce a drazě, pak šeředně, marně a sobě škodlivě střihají. Hus II. 240. Vítr dnes dobře sřihá (je ostrý). Mor. Šd.

Střihnutí, n., der Schnitt.

Střihnutý, stříhnutý: *-ut, a, o*, geschnitten, geschoren.

Střihom, a, m., město ve Slezsku. Pal. Děj. IV. 2. 93., Tk. IV. 741.

Střihoň, ě (slov. *strygoň*), m. = *čarodějník*, Hexenmeister, m. Cf. Stříha, Strigoň.

Střihov, a, m., ves v Poděbradsku.

Střihovací, Scher-. S. hřebík u vozu, der Schernagel. D.

Střihovač, e, m., der Fughobel. Šp. S. jednoduchý, s rukověťmi, s klopkou, s klopkou a rukověťmi, dvoubřitý, Doppelfugh. Skv. — **S.** = *střihovadlo*.

Střihovačka, *postřihovačka*, y, f. = *sekera kolářská*, die Lang-, Spitzhacke, das Langbeil der Wagner. Jg. — **S.,** die Stosslade. Skv.

Střihovadlo, a, n. = *střihovač*, náčiní kolářské t. kolmo stojící na třech nohách silné dřevo, s čepem vzhůru strmicím, na něž se nastrkuje píst, aby se délka loukotí podlé špicí ustanovila, der Fügestock, Fügeblock. Jg.

Střihovati, fügen. Vz Střihnouti.

Střihový život, der Plassometer. Prm. IV. 182. S. plochy (střihy), die Schnitt-, Ablösungsflächen. Hř. S. strana, die Fugenseite. Šp.

Strich, něm. Einem einen Strich durch die Rechnung machen, někomu útory sraziti. Selhalo mu.

Střich, u, m. = *struk* (u vemene), die Zitze. U Opavy. Klš. Mtl. praví, že u Příbora říkají: *střík*; taktéž na mor. Drahansku, u Prostějova, u Víškova, u Brna (jen) *střík*. Hý. Kráva dojí na dva stříky. Hý.

Střik, u, m. = *stříknutí*, das einmalige Spritzen. — **S.** = *běh, pád vody na kolo vodní*, der Stoss, das Gefäll (unterschlächtig). Voda má velký, malý s. Mlýny na potoce mají *nápad* (vrchní vody; mlýny se spodní vodou mají *střík*). Mlýn na jednom s-ku = na začátku potoka; mlýn na posledním stříku = na konci potoka. Vys. U korečníkův a vlků ptáme se na nápad, u hřebenáčův a dvoukružníků na střík. Us. Čím prudčeji voda na žlabách teče, tím větší střík se praví. — **S.** = *paprsek vody, který nechávají z trouby neustále srčeti, aby voda v troubě nezamrzla*, der Strahl. V Želivsku. Sř. — **S.** = *sprcha*, die Douche. Šp. — **S.** *u rybníka*, kudy voda ze strouhy do rybníka vtéká. Rybník má silný, slabý s. U Hořic. Hk. — **S.,** na Slov. = *chuť, laskomina*, das Lüstchen, Gelüste. S. na něco míti. Us. — **S.,** morchella esculenta. U Příbora. Mtl. — S. = *struk*. Vz Střich.

Střik, u, m., der Spritztropfen. Těch pár s-ků (dešťových kapek) nám nic neudělá. V Kunvald. Msk. — **S.** střelený, v mech., das Stossgefälle. Šp.

Stříkací, Spritz-, spritzend. S. nástroj, die Spritzmaschine, studnice, der Spritzbrunnen. Hlas., kohoutek, vůz, koupelna (Doucheapparat), malba (Spritzmalerei, f.). Dch., trouba, das Spritzrohr, nádoba, Šp., láhev, roura. KP. II. 404. S. nástroj. Hlas.

Stříkač, e, m., der Spritzer. Jg. — **S.** = *stříkačka*, die Spritze. Mor. Čern., Tys. S. na květiny, der Blumenspritzer. Dch.

Stříkačka, stříkačka, y, f. = *nástroj ku stříkání*, na Mor. *stříkač*, na Slov. *sykačka*, die Spritze. S-čka ku hašení ohně. Sedl. Kožená trubka u ní, kterou se voda do ohně stříká: *had, hadice, střevo*. Šm., Šp. S. na oheň n. jen stříkačka, Nz., obyčejná, domácí nebo ruční, parní. S. Bramahova a Repsoldova k hasení ohně. S. přenosná, die Tragspr., na hnojivku, Jauchen-, zahradní, Gartenspr., die Hydronett, Dch., včelařská (má místo otvoru jemný cedník). Lš. Se s-kou ku požáru přijeti; s-ku vodou napájeti; s-kou oheň hasiti. Vz *Stříkati*, S. N., KP. II. 404. S-čka hrtánová ze tvrdého kaučuku (vz Nástroje k ohledávání hrtánu); sklenná Mildnerova s rovným a ohnutým násadcem Anelovým (vz Nástroje k operacím očním); injekční jemná s třemi trubkami ku pracem mikroskopickým (vz Nástroj); Amussatova ku vstřikování do měchýře (vz Nástroje k operaci na pyji); Pravatzova ze stříbra, ze stříbra nového, jen s jednou dutou jehlou; zjinačená Leiterem s jednou jehlou nebo s dvěma jehlami ku vstřikování podkožnímu (vz Nástroj); jemná injekční s 3, 6 násadci (vz Nástroje k pitvě); pro koně (vz Nástroje pro dobytčí lékaře); do sklenníka s dlouhou kaučukovou rourou ku stříkání do dálky (vz Nástroj zahradnický, die Treibhausspritze); ušní (cínová, skleněná, míčovitá, gumová, hruškovitá), na

kapačku (cínová, skleněná, pružcová); na rány malá nebo větší; Civialova; na rány z pružce; klystýrová (pro děti, pro odrostlé); poševní; materníková; pružná s dvojitou ohebnou rourou ke klystérování sama sebe; též s jednoduchou rourou; ku vstřikování zpětnému; pro materník (Martinova). Cn.

Stříkačkář, e, m., der Spritzenmacher. Šm.

Stříkační, Spritzen-. Šm.

Stříkačník, a, m., der Spritzenmann. Šm.

Stříkačný = stříkační.

Stříkačový. S. soustava, das Sprinklersystem. Sp.

Stříkadlo, a, n. = *stříkač*, der Doucheapparat, die Spritze, der Spritzapparat. Sp.

Stříkan, a, n. S. lapavý, toxotes jaculator, ryba. Frč. 296.

Stříkání, n., das Spritzen.

Stříkanice, e, f., das Gespritze. Dch.

Stříkanka, y, f., der Spritzkrapfen. Šm.

Stříkaný; *-án, a, o*, gespritzt. Jg.

Stříkárna, y, f., das Spritzenhaus. Jg.

Stříkati, *stříkávati*; *stříknouti*, knul a kl, ut, utí, spritzen. — **abs.** Jest stříknutý = opilý. Pšenice ráda stříká (zrno z ní padá). Ehr. Nestříkej! — **co kam kdy jak**. Parní stříkačka dne 12. srpna 1881. **na** hořící české národní divadlo silným proudem spousty vody z řeky stříkala. — **čím**. S-ti vodou. Jg., Ler. Přize velkým suchem stříká (se trhá). Na Mor. Počala jedem stříkati. Sš. P. 7. — **kam**. Bláto **do** vozu stříká. — **odkud kam**. **S** půdy vodou **na** lidi, **po** lidech s. Krev **z** rány stříká. D. Když z tebe krev sv. stříká. Er. P. 503. Krista pána bičují, až krev z něho stříkala. Sš. P. 48., 49., 50. (Tč.). Ach mamulko má milá, dybyste to věděla, jak vysoko krev stříkala z mého mladého těla. Sš. P. 80. — **kde**. **Pod** námi voda stříkala. Kom. — **kudy (kam)**. Těmito místy stříkly kroupy. Us. Dch. Ta stříkačka stříkala **přes** dům až **k** naší zahradě. — **kdy kde**. Měkké dříví **při** hoření **v** peci atd. stříká. Dch. — **jak**. Což pak, až to začne z ní stříkat **bez** naděje (že se ani nenadějeme). U Dobrušky. Vk.

Stříkavka, y, f. = *stříkač*, die Spritze. D. exc. — **S.** = *běhavka*, der Bauchfluss. Mt.

Stříkavý. S. lázeň, das Spritzbad. Nz. lk. — **S.** *tykvice*, momordica elaterium, der Hundskürbiss. D. S-vá přínavka, nautilus siphunculus, die Spritze. Šm.

Strike (ang., strajk), u, m. = *zastavení práce se strany dělnictva, aby vynutilo vyšší plat*, der Strike. Rk.

Stříknouti, vz Stříkati.

Střikoun, a, m., toxotes, *ryba břichoplýtevná*. Krok. I. d. 107.

Striktní, z lat., *správný*, *přísný*, *určitý*, strikt. S. N.

Striktura, y, f., lat., *zúženina*, die Verengung. S-tura jícnu, konečníku, pyje, die Striktur. Vz S. N.

Stříl, u, m. = *úzký a hluboký nežit*, die Fistel, das Hohl-, Rohrgeschwür. S. v zubu (dutý zub), Ja., stříl slzavý (píštěl slzavá mezi okem a nosem), Ja., s. na bříše, pokostní (mrlina), v pastelínu, zadečný. Ras., Ja., Sal. 5. — **S.** = *bolení rheumatické n. nervosní v zubech n. ve skráních*, rheumatischer Zahn- oder Kopfschmerz. Sk. Vz Střílení. Jak na Mor. stříly léčí, vz Mtc. 1879. 38. S-y slívati (pověrečné a kouzelné bolesti hlavy zaháněti; někomu vrtochy z hlavy vyháněti). Us. Jg.

Střílčí = *střelčí*, Schiess-. S. had, die Schiessschlange. V.

Střílec, lce, m., der Schütze. Když ten střílec vyjel za město, tu ho jal s tú se vší zbrojí; i byl jsem s ním umluven, aby mi s-lce toho i s tú zbrojí navrátil. Půh. II. 97.

Střílecí, Schiess-, Schuss-. S. zbraň, Us., otvor, die Schiessscharte. Bur.

Střílení, n., das Schiessen. S-ním odehnati. Kom. S. **z** ručnic, z děl, **do** terče, do ptákův. D. S. v čas soudu. Vz Žer. Záp. I. 18. S. prachem, dynamitem. S. **od** ruky, das Freihandschiessen. Dch. S. **pro** čest, **ku** poctivosti něčí. Čsk. — **S.** *bez prachu* = *lhání*, das Aufschneiden. D. — **S.** = *nátcha*, das Flussfieber. Ja. — **S.** = *trhání*, *bolest*, das Stechen, rheumatischer Schmerz. S-ní v hlavě. V. Vz Stříl. — Čern., Ja., Jád., Ctib.

Střílenka, y, f. = katuška. Slb.

Stříleti, vz Střeliti.

Stříležské paseky u Val. Meziříčí. Tč.

Střílí, n., **stříly**, **střílenka**, y, f., lycopus europaeus, der Wolfsfuss. Na Mor. Tč.

Střílice, e, f., *zlobice*, *bouchaveček*, parietaria glabra, rostl. Květml. 51., Rstp. 1259.

Střílíště, ě, n., der Schiessplatz. Bur.

Střílivý. S. (projíždivá) bolest, schiessender Schmerz. Nz. lk.

Střílka, y, m., osobní jm. Mor. Šd. — **S.** = *střelka* (magnet).

Střílky, die Dolany, Střílek městys u Koryčan na Mor. Tč.

Střílna, y, f., die Scharte, Schiessscharte. Jg., Čsk. S. rikošetní, hmoždířová, demontirná, průlomná. Vz S. N. V. 961. a. Vz Střelnice.

Střílnice, e, f. = *střílna*. Jest-li sestra naše zeď, vzdělajme na tu zeď t. na cierkev z pohanóv výkuše neb střielnice stříebrné. Hus III. 99. — **S.**, castellum. Bibl. — **S.**, das Zeughaus. Skl. II. 435.

Střílovka, y, f., sagittaria, das Pfeilkraut. D., Rstp. 1679.

Střílový, *střílný*, Fistel-. Vz Stříl. S. místo. — **S.** *koření*, cruciata, gentiana minor, die Kreuzwurz. Čern., Jád.

Střimelice, Třemelice, die Budějovice. Sternberg, zámek v Kouřimsku. S. hradové (dolejší), S-ce kostelní (hořejší), vsi u Čes. Brodu. Vz S. N. Tk. I. 444.

Střimen, vz Střemen.

Střín, u, m. = *slaboučký led*, Eis an den Baumzweigen, přípona -нъ, pol. śrzon, der Reif, nslov. srên, pruina. Cf. lit. šalna, nslov. slana, got. hrainei; die Sache ist wohl nach der weissen Farbe benannt. Mkl. B. 116. Mor. Šd. Vz Stříž. Místo *střín*. Gb. Hl. 121.

Stringendo, *vždy náhleji*. Hd.

Stříniti se. Voda se střiní (dělá se led). Mor. Brt.

Střípati = *střepati, střápati, způsobiti*, stiften, machen. — **co mezi kým.** Nepřízeň mezi námi s. chtěl. Boč. exc.

Střípek, vz *Střep.*

Střískati = *stlouci*, zusammenschlagen, zusammenbrechen. — **koho** = *zbíti*. D. — **co jak**: modly v prach s-ati. Lom. — **co čím**: hrnce holí. — **co proč**. Ze zlosti stříakal všecko nádobí. Sych.

Střískový, Span-. Vz Třískový.

Stříslo, vz *Tříslo.*

Střísniti, il, ěn, ění = *pošpiniti*, besudeln. Us. — **co čím**: ovocem.

Střísti, vz Třísti. S. se koho = *zbaviti se*, loswerden. Sem rád, že sem se ho střísl. Mor. Hý.

Stříš ledu, *lépe*: stříž. — **S.**, *vír mořský*, charybdis, vorrago maris, zastar. Rozk., Lex. vet.

Stříšiti, vz Střížiti.

Stříška, vz Střecha. S-ška na oči, der Augenschirm.

Stříšť, i, f. S. ledu. U Chrud. Kd. Vz Stříž.

Stříštěný; *-én, a, o*, zersplittert. Dch.

Stříštiti, il, ěn, ění, zusammensplittern. Šm. — **co.**

Střítecký, ého, m., osob. jm. Šd.

Střítež, e, f., Arnsdorf, ves u Hranic na Mor.; vsi u Val. Meziříčí, u Třebíče, u Bystřice na Mor., Tč., u Mohelnice na Mor., v Milevsku, u Golč. Jeníkova, u Chrasti, u Richmburka, u Kralovic, u Litomyšle, u Klatov, u Volyně, u Pelhřimova, u Nasavrk, u Ml. Vožice. Vz Tk. III. 660., S. N.

Stříti, stru, střeš atd., střel, en, ení = *roztahovati*, ausbreiten, ausdehen; *setříti*, verwischen, abwischen. Strsl. stьrą, strěti, sternere, řec. στόρνυμι, stind. star, strnoti. Mkl. L. 27. — **co.** Rokyc. Stůl s. Us. — **co jak kam.** Střete větve svoje v prosbách **ku** blankytu. Sš. Bs. 4.

Střívě, pl., f. = *střevíce*, botky. Na vých. Mor. Vck., Brt., Sš. P. 703., Sš. Mt. 140.

Střízbý (sr. starč. střívný) = střízlivý. Mor. Kd., Šd.

Střízek, zku, m., das Scheuerfass. Vz Střez. Šp.

Střízlík, vz Stříž, 4.

Střízlisko, a, m. = *hubený mužík*. Šm. Vz Střízlý.

Střízlivě, střízvě, *po střízvu, po střízlivu* = *neopile*, nüchtern. S. živu býti. Hus III. 104. D. Střízvě. V. Střízvě žíti. Sš. Hc. 25. Po střiezvu se ho ptal, kdo by jemu to učinil? NB. Tč. 108.

Střízlivěti, *střízvěti*, ěl, ění; *střízvívati*, nüchtern werden. — **čeho**: vína. Ms. fragm. Cerron. — **od čeho**: od zlosti. Ms. M.

Střízlivosť, střízvosť, i, f., die Nüchternheit. V. S. jest zdrželivosť od zbytečných potrav. Kom. K střízlivosti ponoukati. Br. Nestřízlivosť = opilosť. Br.

Střízlivý, střízvý; dříve a na Sloven. posud *střezlivý, střezvý*, na Mor. *střízbý* (Šd.); *střízliv*. Střízvý je strsl. trězvь, příp. -vъ. Mkl. B. 219. **S.** = *kdo se neopil nebo z opilosti vyspal, lačný, přenes.* = *rozumu prostného se držící* (Sš. II. 338.), nüchtern. S. kritik = *rozvážný*, besonnen, nüchtern. Sš. II. 151. Za s. jak živ to žádnému nedal (nevyhuboval) jako tenkrát (jsa opilý). U Chocerad. Vk. S-vý život vésti. V. Co s-vý na srdci má, to se opilému na jazyku vypukne. V. Co v srdci s-vého, to je na jazyku opilého. Horný. Co s. v sobě kryje, to opilý ze sebe ven vylije. Hnš. Kdo je málo střízlivý, bývá časně šedivý aneb aspoň plešivý. Na Ostrav. Tč. — **v čem**, v pití, v požívání vína. D. — **od čeho.** Vz Trh. Č. — **čím**: vínem. Kom. (D. této vazby neschvaluje).

Střízlý = *hubený*, mager. Us. Dch., Šm.

Střízov, a, m., Střisau, ves u Chotěboře. PL., S. N.

Střízvění, n. = *střízlivění*. Sš. I. 338. Cf. násl.

Střízvěti = *střízlivým býti*, nüchtern sein. — **abs.** Není dosti bdíti a s.; S. je všady míru držeti a přes meze opatrnosti nepřekráčeti, veškery náruživosti na uzdě míti. Sš. II. 262., 389. — **komu.** Vám s-me. Sš. I. 338.

Střízvo, a, n., vz Střízvý.

Střízvomyslnosť, i, f. = *střídmomyslnosť*. Sš. I. 123.

Střízvosť, i, f. = *střízlivosť, mírnosť, krotkosť*. Sš. II. 262., 351. Oni pak přikazatele pokory a s-sti v posměchu měli. Hus II. 345. S. slova. ZN.

Střízvý, vz *Střízlivý*. Skrovnosť odhoní hřiech lakoty, střiezvu mysl učiní. St. N. 224. S. útroba; Znám jest výrok Ciceronův, že nikdo za s-va netancuje. Sš. Hc. 27., Mt. 206. A že nemóž býti tak statečný, nenie-li s-vý v jedení skrovný. Hus I. 119. Bděme a střiezvi buďme. ZN. Ctnosť učí s smyslem s-vu býti. BO.

1. **Stříž**, e, **stříže**, e, **střižba, stříhačka**, y, f. = *čas stříhání ovec*, Schafschur, f. Kom., Sych., Ros.

2. **Stříž**, e a i, f. = *hrubá váha jednotlivé mince* (stříbra n. zlata a mědi dohromady), der Schrot. Skř., Nz. Stříž a zrno mince, mincovní ráz, der Münzfuss. Šp. Vz KP. IV. 289. Groš na českou s. a zrno bitý. D. Vz Zrno.

3. **Stříž**, e, f. (*lépe* než *stříš, tříž*, e, f., *stříšť*), **stříž**, e, m., na Slov. striež, u, m. = *dělající se led na vodě*, das erste Eis, Grundeis. Aqu. — **S.** = *rozpukaný led na řece*, das Treibeis. S. jde. Us. — **S.** = *jíní*, der Reif. Let. 462. — **S.** *vinná* = *vinná sůl*, der Weinstein. D.

4. **Stříž**, e, **střížek**, žka, **střížík**, a, **střížíček**, čka, m. = *pták pobřežný*, hirundo riparia, die Ufer-, Wasserschwalbe. — **Střížek**, *střížík, střížíček, střížiček, střízlík, střížlík* = *malý ptáček, králíček*, na Moravě *plotníček* (Brt.), troglodytes, regulus, motacilla trochulus, das Goldhähnchen, der Winter-, Nessel-, Meissen-, Zaunkönig. V., Kom. Vz Frč. 354., Schd. II. 442., S. N. Toho střížička bych po jídle snědl (das kleine Männchen stecke ich in Sack). Sych. Jsi jako střízlík. Us. Vrů. Ty střížičku vtáčku, ty nesejeś, nevořeś, jenom dycky landuješ. Sš. P. 728.

5. **Stříž**, e, f., *v tělocviku*. S. zanožmo, přednožmo. Tš., KP. I. 573.

6. **Stříž**, e, **střížava**, y, f. = *mžení, mlhavina*. Šediny ti sype na hlavu a ti v ducha mlhu a stříže dýmá. Sš. Snt. 46. Cf. Střížaha. (Šd.).
7. **Stříž**, e, **Střížek**, žka, m., osob. jm. Mor. Šd.
8. **Stříž**, e, f., *ostříž, okrotice, kulatička*, cephalanthera, rostl. Slb. 211.
Stříža letnica, *paseky* u Rožnova. Tč.
Střížanov, a, m., Strčanau, vz Strčano.
Střížaha, y, f. = *spálení od mrazu květu, listí*, der Frostbrand. — **S.** = *hustá mlha, požáry*, der Sonnenrauch, der Höhenrauch. S-hy, *střížavy* = kalný obzor v čas dlouhého sucha, též tolik co mhla. Ve Valašsku na Mor. Vck. S-hy v srpnu, zima v únoru. Kda. Vz Stříž, 6., S. N.
Střížava, vz *Stříž*, 6., *Střížaha*.
Střižba, y, f. = *stříž*, die Schafschur. Ros.
Stříže, zastr. = *střihl*. Výb. I. 1120. 14.
Střížec, žce, m. = *kdo stříhá*, der Scherer. S. ovcí. Ben., BO.
Střížeha, y, f. = *střížaha*. Mor. Bkl., Sd., Brt.
Střížek, čka, m., der Zaunkönig. Vz Stříž, 4. U Opav. Pk. — **S.**, žku, m. = *ostřížek*, Abschnitzel, n. Dch. Vz Střižky.
Střížolka, y, f., osob. jm., na Mor. Šd.
Stříženi, n., das Schneiden, Scheren. Us.
Stříženy, geschoren, geschnitten. S. vlna, V., ovce. Hus III. 44.
Střížik, a, m., osob. jm. Slez. Šd. — **S.**, vz Stříž, 4.
Střížiti, il, en, ení = *střížim* (ledem) *potáhnouti*, überharschen. — **se**. Voda se stříží. Us. Jg.
Střižka, y, f. S. ovcí (která ovce stříhá), die Schererin. D. — **S.** *ovcí*, die Schafschur. Tč. — **S.** = *ovce*, das Schaf. Mor. D.
Střížkov, a, m., ves a) u Prahy, b) u Benešova. Vz S. N., PL., Tk. I. 87., III. 660., IV. 172.
Střižný = *co lze snadno stříhati*, Schur-, Scher-. S. ovce, Us., vlna, die Schurwolle, D., zboží, die Schnittwaare. Kupec s-ného zboží. Nz.
Střižov, a, m., Strischau, ves u Jihlavy; Střižau, ves v Olom.; ves u Třebíče. Tč. Vz S. N.
Střižovice, dle Budějovice, ves u Kroměříže, u Štětí, u St. Benátek, u Mnich. Hradiště, u Blatné, u Blovic.
Strk, u, m. = *strčení, udeření*, der Stoss, Schub. Vz Ráz. Při spodálech působí voda jediné strkem. Sedl. Strk přímý, šikmý, ústřední, výstředný. Nz. Strkem někoho z města vyhostiti, mit Schub fortschicken. Us. Strkem někoho odvésti. Řád. stav. Cf. Postrk. **S**. *zákonův, kollise*, die Kollision. Zlob. — **S.** = *roztržka, spor*, der Konflikt. J. tr. O ty artikule dlouho mezi námi strkové a různice byly. 1604. Pakliby svědci měli mezi sebou strk a jedni jinů a druzí jinů paměť, tehdy úředníci mají nejprve žalobníka stranu vzíti. Tov. 77. — **S.**, a, m., *koho musíme všude strkati*, ein ungelenker Mensch, Tölpel. Mor. Sd., Vch.
Strkací zbraň, das Stossgewehr. D.
Strkač, e, m., der Schieber. D.
Strkačka, y, f., die Schieberin. Jg.
Strkadelka, y, f., psen, hmyz žilnokřídlý. Krok.
Strkadlo, a, n., das Stoss-, Schiebwerkzeug. S. ve varhanách, der Stecher.
Strkání, n., das Stossen, Schieben.
Strkanice, e, f. = *strkání*, die Stösserei, das Gestosse.
Strkaný; *-án, a, o*, gestossen, geschoben.
Strkati, vz Strčiti.
Strkátko, a, n., der Schieber. Rk.
Strkavě, *strkem*, stossweise. Nz. lk.
Strknouti, vz Strčiti.
Strknutí, n., der Stoss.
Strkot, u, m. = *strkání*, das Stossen. — **S.** *pout* = *chřest*, das Rasseln. Slov.
Strkov, a, m., vsi u Tábora a u Nasavrk. Tf. 287. Vz S. N.
Strkovice, Sterkowitz, ves u Žatce. Tk. III 57., S. N.
Strkulka, y, f. = *pálenka*. Slov. Tč.
Strmáceně = *unaveně*, matt, müde.
Strmácení, n., die Abmattung. Jg.
Strmácenosť, i, f. = *unavenosť*, die Entkräftung, Abmattung. Jg.
Strmácený; *-cen, a, o*, abgemattet.
Strmáceti, el, en, ení = *unaviti, seslabiti*, entkräften, abmatten. — **koho čím**: neustálým posýláním. Us. — **koho s kým**. Let. 9.
Strmě (komp. *strměji*, strmše) = *příkře*, steil, jäh. Slov.
Strměchy, ves u Pelhřimova, Strmiech. Tk. III. 36.
Strmělka, y, f., *čnělka*, der Stempel. Rostl. I. a. 74., Slb.
Strmělosť, i, f., die Hervorragung.
Strmělý = *strmící*, hervorragend. — **S.**, stier. S. pohled. Tys. 10.
Střmen, vz Střemen.
Strmeň, mně, f. = *strmý sráz*, eine abschüssige Stelle. Sl. ps. II. 5. 182.
Střmenář, e, m., der Steigbügelmacher. Troj., Tk. II. 549.
Střmenění, n., das Versehen mit einem Steigbügel.
Strmení, n., die Hervorragung.
Střmeniti, il, ěn, ění, mit einem Steigbügel versehen. Bern.
Střmenní. S. žíly. O vod.
Strměti, strm, mě (íc), ěl, ění = *čniti, vzhůru trčeti*, stecken, stehen, sitzen, ragen, vorragen, vorreihen, vorstossen. **Jg.** — **abs.** Co strmíš = co čumíš, stojíš jako špalek? Na Mor. Ta skála zhůru strmí. Kom. — **(jak) kde.** S velikou chtivostí u zrcadla s. Jel. Na skále strom strmí. Us. Na tom strměli (stáli) židé. Brejle mu na nosu strmí. Kom. L. 58. — **čím kde.** Strom kořeny v zemi strmí (stojí). Kom. — **komu odkud**. Rouhavý jim jazyk z huby strmí. Puch. — **kam.** Ten strom k nebi strmí. Puch. — **komu kde**. Mečík při boku mu strmí. Plk. — **jak.** Strom přes střechu strmí. Jv. — **čím kam.** Vůz vojem zhůru do povětří strmící. Kom. L.
Strmina, y, f. = *příkřina*, der Sturz des Berges, steiler Abhang. Č. Tam ty srázné žlabiny a s-ny. Nitra VI. 186. — **S.** = *bystřina*, reissender Bach.

Strminný. S. rostliny = *na strminách rostoucí*, rupestres, rupicolae. Rostl. I. a. 290., Rst. 498.

Strmisko, a, n. Na Slov. a Mor. = *strnisko*, das Stoppelfeld. Tr., Jg. Sv. Jiljí s. nerád vidí (do ½. má již býti zpodmitáno). U Olom. Šd. To staré chlapisko jak staré grnisko, može ním povorat kde keré s. Šš. P. 198.

Strmiskový, Stoppel-. Mor. S. žába, die Kröte. Lex. vet.

Strmiště = *strniště*. Mor., slez. Pk.

Strmivý, emporragend. Dch.

Strmně, hervorragend. Slov.

Strmnosť, i, f., die Hervorragung, hervorragender Ort. Bern.

Strmný = *příkrý*, steil. Bern.

Strmo = *příkře*, steil. — **S.** *rychlo*, heftig. — **S.** = *přímo*. Prizeraj sa každému s. do oči. Slov. Dbš. 94. (Šd.).

Strmobýl, u, m., turritis, rostl. FB. 74., Čl. Kv. 291.

Strmositi co čím: zuby nití spojiti. Sal. 152. 20. Strmosení zubů. Ib. 152. 23. Orig.: Ligentur dentes cum filo. Sal. ib.

Strmosť, i, f. = *příkrosť*, příp. -stь. Mkl. B. 170.

Strmý = *příkrý*, jäh, steil, abschüssig. Strsl. strъmъ, praeruptus, příp. -mъ. Mkl. B 233. S. vrchy, Us., chlum. Ráj. — **S.** *voda* = *prudká, bystrá*, reissend. S. člověk, prudký. Us. Šel s-mým krokem. Km., Er. Sl. čít. 60.

Strn, u, m. = *strniště*, die Stoppel. V.

Strnad, a, **strnádek,** dka, **strnadel,** dla, m., **strnátko,** a, n., *vrabec skřivanocitý*, emberiza citrinella, die Ammer. S., příp. -adъ. Sr. lat. sturnus, strhrněm. stara. Fk. 410., Mkl. B. 208. Vz Frč. 353., Schd. II. 446. Strnad obecný, emberiza citrinella, die Goldammer; skřivánkový, emberiza miliaria, Gerstenammer; zahradní, em. hortulana, Gartenammer; rakosník, e. schoeniclus, Rohrammer; olivobřichý, e. elacothorax, Zaunammer; luční, e. cia, Wiesenammer; sněžný, e. nivalis, Schneeammer; rájský, e. paradisea, Paradiesammer; horský, e. montana, die Bergammer; rýžový, e. oryzivora, Reisammer. Jg., Šp. Vz více v S. N. Strnadel, strnadlo. Mor. a slez. Brt., Šd., Klš. S. na vesno, když jest v poli dosť žíru, volá na sedláka uštěpačně: *Nepotřebujeme strýců!* Za to v zimě přiletuje k stodolám, ozobává snopy a pochvaluje si rolníka: *Dobrý strýc! dobrý strýc!* Na mor. Zlínsku. Brt. S. z jara zpívá: Vezu, vezu, vezu kvítí! Brt. S. zpívá z jara: Sedláče, sedláče, pojedeš síť? Na podzim, kdy strniště jsou holá: Sedláče, sedláče, kdyby si chcíp! Jinak: Sedláčku, sedláčku, polib mi řiť! Strnádka když vábí, semínka slibují. Pk. — **S.,** osob. jm. Tk. II. 549., III. 660. — *Strnad*, mlýn u Sedlce; samota u Zbraslavi.

Strnádek, dku, m. = *dukát*. Ten má v truhle s-dků (žertem)! Na Policku. Kšá., Všk.

Strnadí, Goldammer-. S. peří, zpěv. Us.

Strnadice, ves u Neveklova.

Strnadlo, a, n. = *strnad*. Mor. (u Strážnice). Šd. Dva s-dle kuju na kovadle. Šš. P. 742.

Strnadov, a, m., samota u Sedlce.

Strnadův mlýn u Dobříše.

Strnatý, stoppelig.

Strngati = *řinkati?* Slov.

Strní, í, **strnisko,** a, **strniště,** ě, u Příbrami *strno, strniště*, také na Mor. a kromě toho: *strmisko*, a, n. = *přižatá sláma ze země strmící*, die Stoppel, der Stürzel am Felde. V. Strsl. strъnь, stipula, rus. sternja, vl. quae strata sunt; příp. -нь, -isko, -iště. Mkl. B 119., 277., L. 80. Nezaorané s. = *zmet, změt*. Šp. Strniště, V., BO., strnisko. Kom. V strništi ryby loviti (o věci nemotorné se říká). Ros. Narodil se na strništi (o zďobaných od neštovic). Vz Hrách, Zdrápaný, Tělo. Č. — **S.** = *pole, na kterém strniště stojí*, das Stoppelfeld. S. orati (podmítati). D., zmetovati, podtrhnouti, stoppeln; na podmět, do strniště, do zmeti síti; pastva na strništi. Šp. Hledejme tu myšku v ovesném strnisku honem dneska. Šš. P. 619., 728. (Tč.). — **S.,** *český tanec*. Dch.

Strniště, vz Strní.

Strništný, Stoppel-. S. sláma.

Strnišťovatý, stoppelig, stoppelartig. Jg.

Strniti, il, ěn, ění, *strnivati, strňovati* = *trním ohraditi, otrniti*, mit Dörnern umzäunen. — **co.** Bern. — **S.** = *trnem skláti, sbůsti*, mit Dörnern verletzen, stechen. — **co.** St. skl. III. 218.

Strno, a, n., vz Strní. U Příbora na Mor. Sbk. L.

Strnouti, ul, ut, utí = *strměti, státi*, emporstarren, da stehen; *dřevěněti, ztuhnouti*, starr werden, starren; *užasnouti se*, sich entsetzen, erstarren, erstaunen. Jg. — **abs.** Most podrubili, tak že ledva strmieše (strměl, stál). Dal. k 89. — **komu.** Ztrnuly mu zuby (má laskominy). Strnuly (zdřevěněly) mu nohy. Jád. — Sych., Ros. — **čím:** zimou, Us., strachem, hrůzou. V. — **(se) nad čím, od čeho** (užasnouti se). Strnul jsem nad ním. Ros. S. se nad něčím. Háj. Vnitřnosti mé od hrůzy strnuly. Kom.

Strnoví, n., die Stoppeln, ein Stoppelhaufen. Dch.

Strnož, e, m. = *trnož, podnožky*, das Fussgestell. Us. Kšá., Klš., Pk.

Strnožiti = *nešikorně stavěti*. U Příbora. Mtl.

Strnožka, y, f. = *stonožka*. U Počátek. Kšá.

Strnulosť, i, f. = *strnutí*. Jg.

Strnulý, erstarrt, fest, steif, starr. Stál všecek s-lý. Ráj. S. pozornosť. Marek. S. úd, noha, ruka, Ros., klouby. Byl. — **čím:** strachem. V.

Strnutí, n., die Erstarrung, das Staunen. Erstaunen. V MV. nepravá glossa. Pa. S. se **nad** něčím. Háj. Z údův, D., krku, V., zubů. Us. — **S.** = *křeč stálá, smrtelná*. Ja. — **S.** *stranou*, pleurothotonus. Nz. lk.

Strnutina, y, f., spasmus. Rozk.

Strnutý, erstarrt, vz Strnouti. Kom. Jako s-tí jsme stáli. — **nad čím.** Kom.

Stroboskop, u, m., přístroj ku tvoření pohybujících se obrazů. Vz KP. II. 159.

Stroček, čku, m., *liška obecná*, der essbare Röthling, cathanellus cibarius, houba. S. N., Čl., Rstp. 1903.

Stroemka, y, f., stroemia, rostl. kaparovitá. Rostl. I. 218. a.

Strofa, y, f. = *sloha*. Vz Zk. Ml. II. 199., Mk. Ml. 320., Sš. 27., *Sloha*. S-y rozměru malajského jsou čtyřřádkové a úzce spojeny v ten způsob, že 2. a 4. verš slohy jedné se opakuje doslovně n. téměř doslovně ve sloze následující na místech verše prvního a třetího. Příklady: Čl. Dar v Růži stolisté XVI., Dch. V *bouři bojův* v Čes. včele 1880. č. 27. str. 353.

Stroho = *přísně*, streng. Nesmí se to s. bráti; S. vázaný; S si počínati; Ale proč tak s. vystoupal apoštol?; Přísně a s. s kým nakládati; Jiní s. zůstávajíce při prvním významě vysvětlují; Nechce s. mluviti; Slova ta nesmějí se doslovně a s. bráti; Přestupek takový s. pokutován byl. Sš. I. 47., 110., II. 25., 59., 66., 109., J. 239., Sk. 179., 199. (Hý.). Vz Strohý.

Strohost, i, f. = *přísnost*, die Strenge. Slova ta nemohou v té s-sti, jak znějí, brána býti; Jakob zákon starý pro sebe v celé s-ti zachovával; S. slov těch obtoužných zmírňuje Pavel poněkud; Protiva ta nesmí se v té přísnosti a s-ti bráti; Báti se s-ti Páně; Hněvem, záštím, s-tí a vztekem naplňovali se; Žeby rozkaz ten byl ve vší s-sti vyveden býval. Sš. I. 104., 19., II. 31., L. 5., 184., Sk. 63., 213. (Hý.).

Strohý = *přísný*, *drsný*, *krutý*, *prudký*, streng, rauh, grimmig, scharf. Z ruského strogij, strenge. Mkl. B. 32. S-há povaha; S. dokazování; Vésti si určitým, s-hým pořádkem; S. a přísný život vésti; Ve s-hém smyslu apoštolem nebyl; Vyliti se ve s-hou domluvu; Židé s-hými pokutami od přestoupení zákona odhrozováni bývali; S. řeč; U těchto příbuzenců Páně nevěra nemůže se ve s-hém významu bráti; Většina velerady pozůstávala ze s-hých fariseů; S-zí a přílišní kritikové; Ale nebylo dorývání to tak s-ho; S. příprava; S. šetření předpisů; S. člověk; Hrtán jemu protkni hrálí s-hou; A bič na něj s-hých muk byl splítán. Sš. I. 12., 15., 124., 134., II. 15., 31., 51., 93., J. 121., 135., 137., 165., 287., 291., L. 182., Bs. 201., Snt. 12. (Hý.).

Stroj, e, **strojek**, jku, m. S. ze stri, stind. star, *i* stupňováno v *oj*. Mkl. B. 3., 4., L. 19. S. = *strojení*, *chystání*, die Anschickung, Zubereitung. Ach, jaké stroje děláte? Plk. — **S.**, *strůje*, e, f., obyčejně pl. *jídla*, Gänge. To je ňákejch strůjí. Na Plaště. Prk. — **S.** = *kroj*, der Anzug, Aufputz, die Kleidung. Pýcha vždy sobě nové kroje a stroje vymýšlí. Ros. Chod, stroj, řeč, oko, tanec na ni svědčí, kaká vnitř jest, poznáš z jejé řeči. Hus I. 203. Držím se předků mých kroje a nedbám nic na cizí stroje. Dač. — Veleš., Har., Raj, Gníd. — **S.** = *řemení na koně*, *chámy*, das Geschirr. D. S. koní, na voly. Puch. — **S.** = *věc nějaká vzhledem ku spojení*, *srovnání částek jejich*, der Bau. Páteř hřbetový všeho s-je (složení) podpora jest. Kom. S. člověčí. Dch. Slabý těla s., schwacher Körperbau. Dch. — **S.** = *příprava*, *přístroj*, *nástroj k něčemu*, die Vorrichtung, Geräthschaft, das Instrument, Organ. S. u ručnice (kohoutek atd.), Schloss, n., na kose (vz Hrabice), das Gerüst, ve mlýně (tesařské dílo), u nástroje hudebního, das Mundstück, močový atd. Jg. — **S.** = *mašina*, die Maschine. S. vodní (jímž se voda někam pudí), V., tahací, vytahovací, varhanní (varhany), kolní (Räderwerk), bicí, jdoucí (ku př. mlýn), D., složený, koňský, tokoměrský (hydraulisch), Sed., ssavý, tiskací (tlakostroj), běhací, klapací, Techn., veletlačný (s vysokým tlakem, o vysokém tlaku, Hochdruck-), malotlačný (s nízkým tlakem, o nízkém tlaku), Nz., vodotlační (vodní), ždímací (ždímadlo, Auspress-), Rk., přejímací (Copirmasch.), Šp., vrtací s šesti vrtáky (na zuby. Vz Nástroj na zuby), Cn., šicí, prací, Us., odpařovací, Kh., parní (části: kotel, pára, roury, parní komora, šoupadlo, píst, válec parní, hustič, táblo, balancier, ojnice, klika, kolo setrvačné atd. Vz Železnice), Pt., válečný řecký (věže na kolách, beran, veliké praky, přístřeší atd.), Rf., hospodářský (secí: rozsevadlo, rozsévák; samomlat: mlatidlo; senomet; řezačka; šrotovník; mlýnec), Us., stáčecí (Abziehapparat). Šk. Stroj hudební, BO., hrací, kapesních hodinek, řezací (pletadlo), nadívací (na jitrnice, uzenky), s horkým vzduchem (Heissluftmaschine), písmenkový (Typenapparat, u typogr.), loupací, létací (Flug-), vzduchotlačný, plecí (Unkrautauslese-), natažný (v chirurg., Extensions-), cídicí (Putz-), k ohýbání (železných) nákolců (Radreifbeuge-), čárkovací (Linir-); továrna na stroje, zařízení s-jů. Dch. Stroj stavidelný (stavidlo, das Freigerinne), spravovací (pravítko, die Hemmung bei Uhren), výkonný (pracovatel, vykonavatel, die Arbeitsmaschine), středoběžný (centralní, Central-), Nz., obdělavací (Werkzeug-), kolmý parní (vertikale Dampf-), na třislové hroudy (Lohkuchen-), na tříslo (Loh-), na usně (Leder-), na řeminky (Riemchen-), hladicí (hladidlo, vyhlazovadlo, Satinir-), připravovací (strojidlo, Zurichtungs-), valchovací (valchovadlo, Walk-), válcový (das Walzwerk), hnací (das Treibwerk), záložný (Reserve-), lícovací (Narben-), rýhovací (rýhovadlo, Narbenzug-), lisovací (lisovadlo, die Press-), kalorický (horkovzdušný, Heissluft-), k upravování usní (Lederappretur-), pomocný, (Hilfs-), postruhovací (postruhovadlo, Falz-), na lisování kůry (Rindenpress-), zvláštní (Special-), kartačovací (kartačovadlo, Bürsten-), čisticí (čistidlo, Putz-); topený, netopený n. studený, vyráběcí (vyrábědlo, Fabrikations-), klepací na usně (Lederklopf-), na líčení (líčidlo, Krispel-), osmikoňový, sestavený, obráběcí, obdělávací (obdělavadlo, Bearbeitungs-), Šp., k chůzi (Geh-), Vulfův (Wulf'scher Apparat), induktoelektrický (Induktionsapparat), Nz. lk., pokosný (Gehrungsschneid-), pífový (Zug-), dvojitý (Zwillings-), vystřikovací, Us., na kalounění vosku (Kräusel-), Ktk., atmosferický Newcomenův, čpavkový, indukčný, Petřinův, Ruhmkorffův, kalorický, plynový (plynostroj), provazový, rotačný, vz KP. II. 404., měřický (vz Nástroj, ku konci), Us., třídicí (pytlování, Sieb-, Sicht-, Beutelwerk, n.), mlecí (das Geh-, Mahlwerk). Prm. IV. 188., karbovací (Maisch-), zvratný na sudy (sudovrat, Sturzmaschine für Fässer),

chladicí (Kühl-), karbovací stroj šroubový (Schraubenflügelrührwerk), ku plnění láhví (Abfüll-, Flaschenfüll-), k vyplachování, k čistění láhví (Flaschenspül-, Flaschenwasch-), Suk, k odrazu vln, k buzení zvuku teplem, k lomu a odrazu světla, k roztahování kovů, kapalin, k dokazování (uvolněného, utajeného) tepla. Ck. S. k destillování (přeháněcí, Destillirapparat). S. odstředivý, Centrifugalmaschine, Šp., podporný, die Stützmaschine. Nz. tr. S čisticí anglický (KP. II. 260., týž ruční, 260., s. ke klučení, 317., 318., mláticí hnaný parním strojem, 258., mláticí hnaný žentourem, 257., mláticí kukuřici, 259., mláticí převozný, 257., secí (albanský, 235., bubínkový, 234., kartáčový, 234., lžičkový, 234.), senovací, 262., vodosloupový, 89., žací, 235., žací drnový. 237. (KP. III.). S. těžný, Fördermaschine, vodní, Wasserhebemasch., větrní (větrník), der Ventilator, lezný, die Fahrmasch., v horn. Hř. S. k vrtání železa a litiny. Us. Hk. S. parní (bez přetržky, De Cauxův, dvojčinný, expansivní Leupoldův, Newcomenův, o nízkém tlaku, o vysokém tlaku, Wattův, rotačný, vzdušný), hydraulický, na zdvihání vody, stavitelů aegyptských. Vz KP. IV. 404. Stroj na praní chlupů. Sp. S. hospodářské: secí, rozmetačka hnojiva, plečka n. okopávačka, válce, žací stroj na seno a obilí, mláticí, žentour přenosný, čisticí mlýnek, řezačka (ruční, koňská), americký mlýnek, drtidlo pokrutin ku krmení a hnojení, strouhadlo na řepu, mačkadlo lněného semene (sladu, ovsa atd.), obracovadlo (sena atd.), prohrabovadlo, provětrávadlo stohu atd. Šp. S. z kovu britanského k odtahování mléka z prsu; jednoduchý s. na nohu pod sebe křivou n. koňskou, Strohmeyerův; stroj na na nohu pod sebe křivou se šroubkem; s. na nohu pod sebe křivou n. koňskou se střevícem šněrovacím; s. na koleno vyhnuté pro děti a odrostlé; s. k ohýbání násilnému při staženinách ruky n. kolena, s. natahovací. Cn. S. počítací, die Rechenmaschine. Dch. Ve stroji to hrklo. Us. Dch. Jeho (Kristovo) tělesenstvie neb člověčtvie bylo jest jako stroj neb úd božstvie k činění divóv, ale božstvie zvláště činilo ty divy člověčenstvím. Hus II. 43. Hudú na húsle, tepú na buben, radují se, ano vzní stroj t. hudby, pišťby, trúbenie, vedú v rozkoši dny své atd. Hus II. 244. Mazadlo na stroj; sklad, oprava, správa, popis, obsluhování, konstrukce s-jů; hnání strojem. Šp. Výkres, rejsování stroje. Nz. Část stroje, na kterou se řemen n. provaz návinuje: *buben, bubínek*. Vys. S. hodinový. Us. S-jem se síly n. času ušetřuje. Sedl. S. spořádati, Sedl., pustiti, zastaviti, zaraziti, Dch., hnáti, obrátiti, topiti, rozstrojiti, rozložiti, v čistotě držeti, odšroubovati, sestaviti, opraviti, postaviti, vyčistiti, rozehnati; síla, hnání, správka, výkon, mazání, olejování, svršek, spodek s-je; na s. vlézti; s. hází vodu, lehce pracuje, vrzá, heká, stená, se šlape, šlapáním se žene; s-jem hýbati, pohybovati. Šp. S. stojí, jde. Kh. — **S.**, pl., stroje = *nároky*, die Hoden, testiculi. Stroje mužské, Reš., semenné. Volk. S. bobrový (das Bibergeil, anglický, moskevský, švédský. Kh.). V. Pod šibenicí kakés kořenie ryjíci, viselcóm stroj uřezujíc, na rozhranie chodiec. Št. N. 187.

Strojař, strojíř, e, **strojník**, a, m., der Maschinist. Šp.

Strojba, y, f., der Mechanismus. Šp.

Strojce (zastar.), **strůjce**, e, m. a f. = *strojitel, původce*. Kat. 1754. S. pokoje, der Friedensstifter, m., stolu, Tafeldecker, Rohn., zlého, pokušení. S. vojny. Kat. 2470. — **S.** = *zástupce*, der Vertreter, Stellvertreter. Pass. S. králův. BO. — **S.** = *náčelník, správce*, der Verwalter. Byl s. nad jeho věcmi; S. městský (provisor civitatis); S. a starosta nad královými úřady (procurator). BO. Vece pán vinice svému strojci. ZN. Vece král k svým s-cem (emissarii). Bj. — **S.**, speculator, *strážný*. Bj.

Strojebný, mechanisch. Šm.

Strojek, strůjek, jku, m. = *malý stroj*, das Werkchen. D. S. u hoboje: cívka, das Mundstück. Čsk. S. u fagotu, klarinetu, vůbec u nástrojů jazýčkových. Vz KP. II. 320., 321. — **S.**, jka, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Strojena, strojenda, strojenka, y, f., *která se ráda strojí*, die Putzsüchtige. Puch. Vz Strojna.

Strojení, n., vz Strojiti. S. vytaženiny (extraktu), die Extraktbereitung. Sp. — **S.** koně, das Geschirr. Dch. Vz Strojírna.

Strojenosť, i, f., die Mache, Gemachtheit, künstliches Gemachtsein. D.

Strojenství, n., die Konstruktion. Šm.

Strojený; *strojen, a, o*. Vz Strojiti. S. (uměle udělaný, künstlich gemacht, gefälscht): sádra, Techn., zlato, oheň, D., vz S. N., vlasy, Kom., víno, pivo, hnojivo, řeč, slova, okázalosť, máslo, zvěřina, Dch., květiny, Prm., kyselka (Säuerling). Šp.

Strojetice, ves u Podbořan, 2. u Čechtic. Tk. III. 35., S. N.

Strojeznalství, n. **-věda**, y, f., die Maschinenkunde. Dch.

Strojič, e, m., der Faiseur, Anrichter, Stifter.

Strojička, y, f., die Anrichterin. Mm.

Strojidlo, a, n. = *čím se něco strojí*, die Zurichtmaschine. S. u mlynářův (der Schrotkasten). — **S.** = *oděv*, das Kleid, der Aufputz. Mus. — **S.** *u pekařův* (die Wasserseige). Jg.

Strojíř, e, m. = *strojař*. Nz.

Strojírna, y, f. = *továrna na stroje (strojnická)*, die Maschinenfabrik. Šp. — **S.** = *světnice ku strojení*, das Zurichtzimmer. Šp.

Strojisko, a, n. = *špatný stroj*, eine schlechte Maschine. Pl.

Strojitel, e, m., der Anrichter, Zubereiter, Stifter, Urheber. S. her a kratochvílí. V.

Strojitelka, y, **strojitelkyně**, ě, f., die Anrichterin.

Strojiti, il, en, ení, *strojívati* = *hotoviti, připravovati*, be-, zubereiten, verfertigen, zurüsten, rüsten, zu rechte machen, anschicken, beschicken, Anstalt machen, vorbereiten; *hotoviti se, chystati se*, sich anschicken; *oblékati*, ankleiden; **se** = *chystati se, připravovati se*, sich bereiten, sich anschicken,

Mienè o. Anstalt machen, sich fertig machen, halten, sich auf etwas gefasst machen; *oblékati se*, sich ankleiden. Jg. — **abs.** Tak jim to jíti musí, jakž oni myslí a strojí. Čr. Nestroj (nečiň hlouposti)! Us. — **co, koho, se.** Řečník mluví přístroje se (připravě se), i bez strojení. Kom. Kdy se strojíte domů (se chystáte)? Us. Jak jde kroj, tak se stroj. Prov. Jg. S. komedie, hru, hry, hudby, divadla, kvas, hody, hostinu, jídla, krmě, med (uměle připravovati), V., žalobu, rozprávky, zemi (n. pole — orati), Jel., lahůdky, honby, šípy, kolby, kratochvíle, léčky, pohodlí, úklady, víno n. syrup (uměle připraviti), Kom., svatbu (svatební veselí, V.), housle (nastrojiti, naladiti, stimmen), D., vojny, bouřky, zrady, smilstvo, pšenici (vlhkou udělati, práti aby při mletí šupiny lépe se oddělovaly), spisy, písma, kázání, večeři, oběd, snídaní, nevěstu (oblékati ji; 2.) u jirchářů — kůže do sudu klásti), pasť, pána (oblékati), Us., koně (řemení na ně dáti, D.; v běhu cvičiti, V.), zemi, pole (orati), Jel., zahrady, Kom., jedy, Reš., nápoj. Kom. Obilí st a mlíti. Us. S. vůz (žebřiny naň dáti; opak: rozstrojiti). Us. Pček. S. lože, postel, Pk., kraviny (u koželuhů), Skř., žert, Dch., kůži (zurichten). Šp. Ženy ruby stroja (— v domácnosti pracujíce oděvy strojí, zhotovují). Rkk. 69., Bdl. Obr. 24. Stroj, pachole, košinu, pojedem na hostinu; Umřu-li v cizině, kdo dá pohřeb strojiť? Sš. P. 100., 453. Války, krabošky, almužny, dlúhé modlitby s. Hus I. 175., 302., 451., II. 192. — **co komu:** zálohy, osidla, Sych., léčky, záhubu, úklady, sobě kratochvíle, Kom., smrť, Jel., Alx., Bohu díky. L. Smělť jsem mu kuklu s. Dh. 113. S. někomu něco zvlášť, Einem eine Extrawurst braten. Dch. Dám ti pohřeb strojit, na všecky zvony zvonit. Sš. P. 394. Což móž bláznivějšieho býti než oheň sobě s., aby v něm hořal? Hus III. 140. Lživá ústa vlastnímu pánu úklady strojí. Kmp. Umí rybám nástrahu s. Us. — **komu co v čem.** Strojil jsem sobě kochání v tom. Kom. — **co, se k čemu:** lože k ležení, se k utíkání, se k starému houfu s. (ku smrti), V., se k boji, Flav., Troj., se k práci, k vojně, něco k jídlu, D., loď k boji, Pref., housky k peci, Us., rudu v hutích k rozpouštění, Vys.; koho ke škodě (vésti). Plk. Aby řád desk zachován byl a lidé aby se zbytečně k škodám nestrojili. Zř. F. I. C. XVII. Stroj čelo k mračení. Dch. K řeči se s. Smil v. 1178. Aby kněžie, jenž se k boji tělestnému srojie, viděli; Ke zlému skutku sě i jiné strojí. Hus I. 170., 265. Vsie sě ku sědániu strojí tu **před** hradem **v** šíré lúcě. Rkk. 41. Hry komu k poctivosti strojiti. Vus. — **se k čemu proč:** pro zemské a obecné dobré. Arch. I. 43. — **co pro koho:** hospody pro příchozí. Kom. — **se k čemu kdy: mezi** vyjednáváním (— vyjednávajíce) k válce se strojiti. Ml. — **co, se kde, kdy. Na** sv. Bartolómy velká hostina se strojí, **u** rychtářů žádné (— žádný) vo ní neví. Sš P. 123. Víno **za** mlada **před** kysnutím tak strojené, aby sladkotu svou vezdy zachovávalo. Sš. Sk. 21. K řádu kněžskému nemá dopuštěn býti, ktož ty hry **v** svátky strojí. Hus I. 302. A mnišie na nové mši tancě strojie. Hus II. 28. — **oč.** Chudí lidé o statky strojí. Vodn. — **koho oč** (připraviti). Lidi nevinné o hrdlo s., o statky. V., Arch. rkv. Chtě jiné o jich spravedlnosti s. Zř. F. I. — Sych., Eus., J. tr. — **co, se kam, do čeho.** S. se do města (chystati se), Har., se do **zbroje**, Cyr., kůže do třísla s. (klásti). Ros. S. se do pole. 1546. Er. Můj milý se strojí do cizé krajiny; Pěkna paní stojí, do sukně se strojí, a dy do ni sáhně, zlatý groš vytáhně. Sš. P. 659., 773. Strojí se do kostela, jako chudý král do boje. Vz Chudý, Nuzný. Us. Před našim domem stojí kůň vraný, strojí se šohajek do vojny na ním. Sš. P. 597. **Na** jaro do pole se strojí. Žer. L. I. 91. Dávno a několikráte strojil se apoštol do Říma. Sš. I. 143. — **čeho.** Ten toho strojil (neurčitou měrou, jinak: s. **co**). — **co z koho, z čeho.** Člověk z daně tvojí Bohu oběť strojí; Satan z vášní světu strojí modly. Sš. Bs. 167., 175. Kožišník z koží kožichy strojí; Z něčeho lahůdky s. Kom. Žerty, posměch, posmíšky si z někoho s. Nz., D. Nápoj z vína a medu s., V., olej z květu. Byl. Z mouchy slony s. (dělati). Prov. — **co o čem.** Hádky o něčem s. Plk. — **co, se s čím:** potravu s octem. Stroj sa, dceruško, stroj sa s námi. Mor. Brt. Strůj se, děvče, s nami, máš być našum paní. Sš. P. 790. S tím se vším strojím ku králi do Znojma. Žer. 311. — **co kde. v** kuchyni, **u** dvora (vařiti). D. **Mezi** obyvatelstvem smýšlení s. vládě příznivé. Us Dch. Vz S. co kde kdy. — **komu kde.** Ješto mu dole **na** zemi tělesné pokrmy strojili. Sš. Sk. 123. — **se kde v čem.** Ve skvoucím a bílém oděvu se **u** Římanů ti strojili, kdož se o vznešený úřad ucházeli. Sš. L. 208. — **co, se na co, na koho, kam.** Na dalekou cestu se strojiti. V. Nepřátelé se na nás strojí. Žer. Jídla na stůl, Har., na někoho záhubu s. Us. Na někoho něco zlého s. Us. Dch. Strojí se jako Markout na vojnu. U Litomš. Dr. Má nejmilejší na pole se strojí. Er. P. 110. Stará Pivničková na jarmak sa strojá; Ešče jeden mandel stojí a na ten se sedlák strojí; Strojiti se na hody do hospody. Sš. P. 150., 544., 688. Šojcar odpírá, že židovi oštěpem nehrozil, ani se naň strojil. NB. Tč. 31. Chovají koně krásné a přípravu pyšnú na ně strojí. Hus I. 442. Léč na lišky s. Sych. Stroj na stůl! Us. — **co proti komu:** úklady proti sobě strojiti. Ml. Stroj si, synečku, hlavičku, proti tomuto věnečku. Sš. P. 201. Strojili se proti sobě válkami. Arch. I. 8. Lektvař proti vodnatelnosti strojiti. Byl. — **se.** Strojí se, strojí, že bude pršet (— chystá se k dešti. Sl. ps. II. 4. 61. Mraky se strojí. Er. P. 143. Stroj se, Lazare, máš čas, jde pro tebe s nebe hlas; Přiletěl k okýnku, zaťukal na sklénku (— okno): stroj se milá, stroj; Do kostela zvonijů, panenky se strojijů a já nebožátko kolibu děťátko! Sš. P. 20., 115., 202. (Té) Kdež se váš úmysl strojí. Dh. 149. Jaký (Jak jde) kroj, tak se stroj. Prov. Dch., Sd. Kam se on jen strojí? Us. Dch. — **se od koho.** Strojí se Marjánka od mamičky. Er.

P. 322. — **se po čem**. Po slunku se strojím. Sš. Bs. 13. — **se, koho (komu) v co.** S. se v boj Dch. S. koho v roucho svatební. Č. Stroj se v rúcho bílé. Sš. P. 10. Jim se v krásu strojí a je slastmi kojí. Sš. Bs. 2. — **jak.** Obyčejem ďáblovým strojie proti zřiezenie božiemu chlipné sřpežente. Hus I. 207. Strojte pajmámo s vopoňó, už se vám ženci přiženó. Sš. P. 558. — **(co komu) jak dlouho.** Armáda od dávního času strojena byla. Dač. I. 164. Strojil jim po čtyři tisíce let příští svrchované lásky své. Sš. J. 54. — **co čím.** Těla mrtvá k trvanlivosti těmi masťmi strojili. Br. Oheň sobě věčný hřiechem strojí; Svým frejem strojí tobě tyto zlosti. Hus III. 140., I. 223. Vz S. co proti komu. — **s inft.** Tam vyjeti strojím. Žer. Kdo nejvíc živ býti strojí, umře. Kom. Strojím do Prahy jíti. Ros. Králem býti strojil. Br. Strojím se poslouchati. Kom. Oč se strojíš pokusiti. Sych. Muziku dělat strojí. Kol. váně. Jak já nemám smutná zaplakati? miloval mě, strojí mě nechati; Šak vy o tom dobře víte, že se ženit strojím. Sš. P. 320., 574. A když sem sě strojila na ni žalovati. NB. Tč. 240. Odtud do Hamburku vyjeti strojím. Žer. Zase Vaši Milosti psáti strojím. Žer. 18. Mám toho jistou správu, že knížata a stavové slížstí strojí se měšťanů opavských tuze ujímati. Žer. 345. Město opustiti strojili se. Bart. Strojili se krále podporovati. Cr. Strojice se zahynouti. Br. — **se supinem.** On se strojí spat. Dch.

2. **Strojiti**, il, en, ení = *ztrojiti*. **co** = trojím učiniti. Us.

Strojivo, a, n., die Maschinerie, das Zeugmaterial. S. na usně. Šp. Pevné a pohyblivé strojivo na jevišti. Dch. S. = *střídka*, zvláštní ventil v kovových hudebních nástrojích: pistonové, pumpové, šoupací, zákružkové. KP. II. 313.

Strojivosť, i, f., die Putzsucht. Dch.

Strojivý, putzsüchtig. S. člověk. Sml.

1. **Strojka**, y, f. = *strojna*.

2. **Strojka**, y, m., der Tausendkünstler. Mark.

Strojlivý, künstlich bereitet. S. jídla. Víd. list.

Strojmistr, a, m., der Maschinenmeister. Dch.

Strojna, y, f., *parádnice, ženská ráda se strojící*, die Putzdocke. Mor. Brt., Šd. Cf. Strojena.

Strojně, vz Strojný. S. se smáti (přetvařuje se). U Nách. Hrš.

Strojní, Maschinen-, Kunst-. S. dům, kresba, kreslení, mlýn, papír, provod (-betrieb), stavitelství, vrtání, zámečník, Dch., podstavec, řemen, služba, spodek (-boden), stavení, řemenice, usně, stříh, technika, průmysl atp. Šp.

Strojnice, e, f., der Zurichtkasten. Šp.

Strojnický, Maschinen-, mechanisch. S. dílna, Us., továrna, zařízení, Dch., klepání. Šp.

Strojnictví, n., die Maschinenlehre, das Maschinenwesen. Sdl., Nz.

Strojník, a, m. = *kdo stroje dělá* n. *řídí*, der Maschinist, Mechaniker. Sp., Techn.

Strojnosť, i, f., die Darstellungsweise (im Gedichte). Nz. — **S.** = *plechosť*, die Sauberkeit, Nettigkeit im Kleiden. — **S.** = *příprava*, die Zurüstung, Künstlichkeit. Bern.

1. **Strojný** = *strojený, plechý, ozdobený*, wol bereitet. S. jídlo, Zlob., oběd, Puch., šat. Marek. Odmítá od sebe s-nou úpravu řeči. Sš. I. 165. A Turci přijeli, všecko s-né měli. Sš. P. 145. — **S.** = *uměle připravený*, künstlich. Rozená i strojná krása. Rkk. 46. S. kolo. Pam. kut. — S. smích (nucený). U Nách. Hrš. S. mlýn, Kunstmühle, f. Dch. — **S.** = *co ku stroji se vztahuje*, organisch. S. neduh. Ja. — **S.** = *kdo se rád strojí, ustrojený, hbitý*, putzsüchtig, nett gekleidet. S. dívka. Tabl. Všaks velmi strojný, jako jelito na ruby. Ros. — Voják zbrojný lepší než strojný. Č. M. 368. — **S.** = *způsobný*, geschickt. S-ného syna vychovati. Slov. Němc., Dobš. 128. — **k čemu.** Svodník strojný k zavádění počestných panen. Sych. Lidé daleko sú s-nější k tomu věřiti, což jest zlého. NB.

2. **Strojný**, ého, m., der Maschinenwärter. Dch.

Strojodatel, e, m., der Instrumental. Šm. Slovo zaniklé.

Strojověda, y, f., Maschinenlehre, f. Rk.

Strojvedoucí, ího, m., der Maschinen-, Lokomotivführer, *řídič stroje*. Dch.

Strojovitý, maschinenhaft. Šm.

Strojovna, y, f. = *místnosť na stroje*, das Maschinenkabinet, -magazin. Balb. Zastr.

Strojový, strojovný, Maschinen-; organisch. S. beranidlo, Nz., hedvábí, šití, Dch., tvor.

Strojozpytný = Maschinenprüfer-. Sedl. F. 19.

Strojstav, a, m., samota u Mělníka.

Strojstvo, a, n., *ústrojí, ústrojnosť*, der Organismus, die Maschinerie. Mus., BO.

Strokovice, dle Budějovice, Strokowitz, ves u Šternberka na Mor.

Strokvas, u, m. = karbovník, nádoba ku karbování vína, der Maischbottich. Čk.

Strolist, u, m., carduus marianus, rostl. Dbš. 67.

Stroliti, il, en, en; *strolovati* = *setříti*, aufreiben. — **co**: hroudy, klasy. — **čím**: rukou. — **co komu.** Bol ten mně nevděčnému srdce strol. Sš. Hc. 68.

Strolky, ův, m., pl. = *obilí při svážení na mlatě vytrolené, výtrol, podcojky, výtěrné obilí*, das beim Zuführen ausgefallene Getreide. Jg.

Strom, u, **stromek**, **strůmek**, mku, **stromeček**, čku, **stroměček**, ečku, **stromec**, mce, m. (slov. *stromík*). **S.**, vzorec prvého mužského skloňování neživotných. Vz Skloňování (tabulku). — *Pozn. strany gt. sg.* Asi v polovici 13. věku začíná se vyskytati při neživotných *u* místo *a*. Jir. S. od *strm* (strměti). D. S. jest dřevnatá rostlina, jestliže její kmen až v jisté výšce se rozvětvuje. Cl. S. = rostlina dřevnatá, mnoholetá o kmenu jednoduchém anebo nahoře rozvětvujícím se, arbor, der Baum. Rst. 498. Vz S. N., Rostlina, Keř. Ze semene vyrůstá *pláň*; když se pláň rozvětvuje hned od kořene, sluje *keř*; má-li kmen, sluje *strom*. Kmen ten rozvětvuje se ve *větve* a *haluze (ratolesti)*; nejvýše je *vršek*; *pařez* sedí na

kořenech; *kláda (klát, špalek)* jest ufatý kmen bez větví; S. ovocný se štěpuje; lesní je planý, jehličnatý, listnatý. Pt. S. zahradní, lesní, štěpný, planý, Us., dobrý, zlý, zpuchřelý, práchnivý, Šš. Mt. 108., ovocný a okrasný, Dch., smolný (smolou tekoucí), Rohn., sázený, bobkový, bzový, cedrový, daktylový, dubový, ebenový, fíkový, jabloňový, nyšpulový, palmový, Jg., broskvový, cypřišový, jujubový, kalotový, kapraďový, lentiškový, mastyxový, mléčný, poutnický, pižmový, slívový, smrdutý, švestkový, železný, vz Rstp. 2063., kafrový, kassiový, nápojový, životní, korálový, Schd. II., 291., 279., 276., 334., 542., suchý *(souš, souše, sušina, souška)*, vysoký, vysokokmenný, dutý (doupnatý, kotlavý: *paluba*), churavý (chromek), vývrat, vývratek, nerostoucí (*krs, krsek, krčál, zákrsek, parkos*, zababčilý strom), planý *(pláně)*, šlechtěný (štěp), dvakrát v roce ovoce nesoucí, rozložitý, předržený, vyrostlý, přestálý, chycený, náměnilý, nahnilý, stěnový, osekaný *(oklestek)*, k poražení určený *(výstavek)*, Šp., Šm., široký *(lépe*: košatý), hřadový (na kterém ptactvo nocuje n. spí). Šp. Kmen, větev, haluz, suk, koš, vrch, kořen stromu. V. S. na klády. D. Keř (vinný) na s-y vedený. V. Snět, polom, řez, růst s-ův; koš, košík, tyč ke s-ům; mech, prašivina na s-ech. Šp. S. vyráží, pučí, žene, raší, kořenatí (ujímá se), Sych., pupení (p-ní se), pupeny pouští, rozvíjí se. Šp. S-my sázeti, vsaditi, D., ohnojovati, Kram., D., slamou obvázati, pořezati. Us. S. vyklestiti, proklestiti, vyřezati, prořezati, lizovati, vylizovati, lizem vyznamenati, cejchovati, vyvrátiti, zvrátiti, poraziti, skáceti, sroubnouti, ploužiti, jeřabinami vypeřiti; s. se ovocem prohybuje, dobře jde (roste), se vede. Šp. S. pěstovati přeštěpovati, Šš. Mt. 109., okopati. Dch. S. chřadne. Dch. S. celou výši může as pětkrát převyšuje, strůmek asi třikrát. Rostl. S-ům listí opadá a zase roste. Kom. Pazouchy stromy hubí (Nebenschoss). Sych. S. klestiti, čistiti. V. S-y (kmeny) v lese se porážejí (kácejí), sekerou podtínají n. pilou podřezávají; s-ům usekává se *roští, roždí, hat, chvoj, klest, chrast, chabzdí, čečina*. Pt. S., jenž stavení a gruntu cizímu na ujmu jest, vytat buď. Pr. O stromech škodných (v strč. právě) vz Rb. str. 161. V té krajině stromek neobstojí. S-ů si hleděti. Us. Dch. Šak je ješče chlapců dosti, jako na stromečku listí, co chcó chodit k nám. Šš. P. 245. Dal se do smíchu, až stromy praskaly. U Žamb. Dv. Ze všech s-mů požívejte, jednoho jen vynechejte. Šš. P. 38. Na poli mám pěkný strom (= stromoví). Na mor. Zlínsku. Brt. Dobrovolně a chtivě činí dobré skutky jako dobrý s. sám od sebe dobré ovoce vydává. Hus III. 313. Sletěl pták bezperák (= sníh) na náš strom bezlisták. Vz Bezlisták. Lidé pro nás s-y sázeli, sázejme my zas (též). Č. S., který se z mladu shýbá, bývá přímý; Jeden strom nedělá háj; Strom pro samé listí nevidí (vz Chybování); Žádný s. nepadne jednou ranou po první třísce); Strom po ovoci poznán bývá. Č. Jaký s., takové ovoce. V. Zlatého stromu zlaté ovoce; Nedaleko od stromu jablka padají (ovoce padá. Vš. 45.). Kam s. ohýbáš, tam roste; Strom jak zroste, tak stojí. Sbr. Neohneš-li mladý stromek, starý se ti zláme; Čím vyšší strom, tím bližší hrom. Vz Výška. Lb. Pro samé s-my nevidí les. Us. Šg. Skřípavý s. déle v lese stává. Pk. Na s. nachýlený i kozy skáčí. Pk. Lesem šel a s-mů neviděl. Časem velký s. vyrostá z prutíka malého; Jaký je s. od kořeňa, také i ovoce; Jestli strom ovoce nemá, čo po jeho kvítí? Mor. Tč. Velicí stromové dlouho rostou a chvílkou padnou. C. Zatneš-li na den sv. Abdona (30./7.) sekyru do stromu, do roka uschne. Mor. Zlého s-u zlé ovoce; Jablko od s-u daleko se netulí (nepadne); Mladistvý stromek bývá hebký; Správní lidé neklátí se se stromu co plané hrušky; Pod cizím s-em ovoce trhá. Jg. Když všecky stromy se zlámou (wenn alle Stricke reissen). Dch. — Vz Želízko. — S. = *rostlina*, das Gewächs. Korály jsou strůmku mořského ratolestky. Kom. S. *Abrahamův*, vitex agnus castus; s. *Jidášův*, cercis siliquastrum. S. N., Rstp. 1203., 464. — S. *životní v mozku*, arbor vitae. Ssav. — S. *žezelní v korábu, žezlo, stežeň*, der Mast-, Segelbaum. V. S., na němž plachty visí. V. — S. *pokolení* n. *rodu, krevnosti, přátel krevních, rodovod, s. rodní* n. *rodový*, der Stammbaum. S. takový jest sestavení pokrevního příbuzenstva, vstupujících, sstupujících i pobočních osob na způsob stromu s haluzemi a větvemi. Jg., Brikc. S. přátelství, krevnosti. Bdž. 117., 122. Byli jsme u panáčka, aby nám vypsal strom. Mor. Šd. — S. *Saturnův = čisté olovo*, které se z roztoku octanu olovnatého pomocí cinku vylučuje. Vz S. N.

Stromák, a, m. S-ci, plazi, dendrophilae, die Baumagamen. Nz.

Stromař, stromkář, e, m. = *štěpař*. Bern.

Stromařka, y, f. = *kachna stromní*, anas arborea, die Baumente. Šm.

Stromařství, die Baumzucht. Šm.

Stromatý = *plný stromů*, baumreich. Šš. Sk. 204.

Stromcoví = *stromoví*, zastr.

Stromec, mce, m. Vz Strom. Ž. wit. 79. 11.

Strómeč, mče, m., Strometz, ves u Neveklova. LP.

Stromek, ein Bäumchen. Vz Strom.

Stroměti = *strměti, držeti se u výši*, hervorragen. — **abs.** Tak jakož ledva stromieše a div že neletieše. Dal. 148. (k. 89. 39.) — **před kým.** Tak větší před menším stromí, neboť moc železo lomí. Chtv. St. skl. 3. 245.

Stromeyerit, u, m., nerost, leštěnec. Vz Bř. 252., S. N.

Stromiti, il, en ení = *strmým činiti*, steif, gerad stellen. — **se před kým.** Div z och. 171.

Stromka, y, f., samota u Prahy a u Vinohrad. Pl.

Stromkář, vz Stromař.

Stromkovitý, vz Strůmkovitý.

Stromleti, el, ení = *stroměti*. Ms.

Stromlík, u, m. Také nemá žádný (vetešník) dělati z vetchého našievkův ani knoflíkův ani s-ků kromě jedno opatkův. Ms. 1413. Boč. exc.

Stromnatý = *bohatý na stromy*, baumreich. S. hora. Sš. Oa. 230.

Stromní, Baum-. S. tlustoš, hyrax arboreus. Ssav. 313.

Stromnice, e, f. = *stromořadí; štěpnice.* Bern., Bkř.

Stromník, a, m. = *štěpař.* Bern.

Stromný = *stromový*, Baum-. Bern.

Stromobytec, tce, m., dendrobium, der Baumwuchrer, rostl. Rstp. 1513.

Stromodobý = *stromovitý*. Šm.

Stromodrap, a, m., dendromys, ssavec myšovitý. D., Ssav. 275.

Stromokam, u, m., *drvokam*, der Dendrit, Baumstein. Šm.

Stromoměř, e, m., der Dendrometer. Nz.

Stromopis, u, m., die Baumbeschreibung.

Stromořadí, n., die Allee, *lepší* je slovo zdomácnělé: *aleje*. Brs. 2. vyd. 232. S. jezdecké, pěší, Reit-, Geh-Allee. Dch. Cf. Stromnice.

Stromota, y, f. = *hanba*. Llk.

Stromovatý, stromovitý = *ke stromu podobný*, baumförmig. S. keř, Um. les., vrba.

Stromovělý, arborescens, baumartig. — S. bylina n. zelina tvaru a velikosti stromu nabyvší anebo keř do znamenité výšky vzrostající, anobrž i kmen jednoduchý vyšší. Rst. 498.

Stromoví, n. = *mnoho stromů*, Bäume. Kom. Příp. -ijь. Mkl. B. 69. Procházeti se pod s-vím. D. S. žírné (duby, buky, lísky, kaštany). D. S. klestiti, očistiti. V. Slza s. V. — Jg.

Stromovice, e, f., masť: 6/7 smoly a 1/7 mastnoty, Baumsalbe, f. Dumek.

Stromovíčko, a, n. = *chrasť*, Stauden. Har.

Stromovisko, a, n., špatný strom, ein schlechter Baum.

Stromoviště, ě, n., der Baumgarten. Rk.

Stromovitělý, baumartig. S. kmen teprve ve výšce znamenité na větve se rozdělující. Rst. 498.

Stromovitosť, i, f., die Baumartigkeit, -ähnlichkeit. Šm.

Stromovitý, arboreus, baumartig = *stromu podobný*. S. kapradí. Rst. 498.

Stromovka, y, f. = *velká veřejná zahrada v Bubenči (v Ovenci) u Prahy*, Baumgarten, m. — S. = *školka*, die Baumschule. Mor. Šd.

Stromovna, y, f., die Baumschule. Šm.

Stromovní ovoce, Krab., zrůst. Baum-.

Stromový, arboreus, Baum-, *stromu náležející*. S. kmen. Rst. 498. S. list, V., klí, D., stín. Vod.

Strontec, tce, m., der Strontianit, nerost.

Strontian, u, m. = kysličník strontnatý, Strontiumoxyd, Sr.O. Vz Šfk. 180.

Strontianit, u, m., nerost uhličitan. Vz S. N., Schd. II. 38., Bř. 149.

Strontianový, Strontian-. S. voda. Nz.

Strontičitý = *strontík o sobě mající*. S. dusičnan, kostan, kysličník, voda, soli, síran, soličník, vodičnatan. Pr. Chym. 166. Cf. Šfk. 180.

Stronti-um, a, n., **strontík,** kov. Vz Šfk. 180.

Strontnatý. S. kysličník (strontian), voda, soli, síran, sirník, dusičnan, chlorid, uhličitan. Vz Šfk. 180., S. N., Schd. II. 38., KP. IV. 386.

Strop, u, m. = *břevno, podval*, der Balken. — S. = *vrchní částka pokoje, svrchní podlaha*, na Slov. *povala*, die Decke, Diele, der Estrich. V. S. = onen díl stavení, kterým se podobně jako klenutím prázdné prostory pokrývají. S. N. S. fošnový, KP. I. 213., povalový (der Dippelboden), trámový (der Tramboden), kasetový (vz S. N.), Us., rákosový. Nz. Strop nabiti (verschallen). Nz. S. vykládaný, rytý, klenutý. Kom. Hlavy o s. neurážej. Reš. Já myslila, že se s-pu chytím (tolik jsem se dopálila); Pod nízkým s-pem vysoko neskákej, man muss sich strecken nach der Decken. Dch. — S. = *půda*, zvláštní prostor pod střechou od sýpky peřením oddělený, kde mívají hospodyně všelijaké haraburdí: necky, trubly atd., der Boden. U Poličky. Kd. — S. = *podnebí* n. *svrchek v ústech*, der Gaum. Krok. — S. = *vrchní díl štoly*, das Dach, die Firste. Us. Hř. Vz Bř. 235., 239. — S., *očnice*. Nz. lk.

Stropčice, dle Budějovice, **Stropečko,** a, n., něm. Tirol, ves u Švihova. PL.

Stropěšín, a, m., Stropeschin, ves u Hrotovic na Mor. PL.

Stropina, y, f. = *strop, visuté*, das Dach, Hangende, každá hornina bezprostředně nadložená hornině jiné, místy = slemeno, hornina nad hlavou horníkovou. Vz S. N.

Stropiti, il, en, ení; *střápati, strápati; stropívati* = *do hromady sehnati, svolati, shromážditi*, versammeln, zusammenziehen; *učiniti, způsobiti*, zurichten, erregen, anstellen, anstiften, anrichten, anspinnen, anzetteln; **se** = *sjíti se, shromážditi se*, sich versammeln, sich zusammenziehen. Jg. — **co, koho**. Stropil je spolu (seštval). Ros. S. nevoli, různici, svár, nepokoj, bouřku, pozdvižení, nesvornosť, V., neštěstí, zradu, spiknutí, D., rozbroj. Us. S. žalobu. NB. Tč. 117. Albrecht bouřku stropiti chtěl. Dač. I. 336. — **co komu**. Štylfr. — **co o čem:** o něčím životu úklady s. Jel. — **co kde:** bouřku v lidu, v ležení. V. S-pil **mezi** nimi vraždy. Us. Vojnu **na** nebi stropil. Ráj. — **se s čím.** Však ty se s-piš s těmi hadry (učiníš se směšnou). U Rychn. Us. — **sobě co z čeho:** Sobě smích, posměch, žerty z někoho s. Kom. — **co, se proti komu, se na co** = *sjíti se, shromážditi se*. Židé pronásledování proti apoštolům v každém městě střápali. Sš. I. 4. S. se na pole, se proti komu. Ros.

Stropkov, a, m., mě. v Uhřích v Zemnensku. S. N.

Stropní, Estrich-. S. rákos, omítka, trám. Jg., malba. Dch.

Stropnice, stropovnice, e, **stropovka,** y, f. = *stropní trám, poval*, der Deckbalken, das Belegeholz. Us. Příční trám pod stropnicemi. Us. — **S.,** něm. Strobnitz, městys v okr. kaplickém. Vz S. N. = **S.,** Stropnitz, ves u Budějovic. — **S.** *dlouhá*, Lang-Strobnitz, ves u Nových hradů (Gratzen). PL.

Stropnický, ého, m., osob. jm.
Stropnicový, Deckbalken-. Rád. stav.
Stroponiti = *stropiti*. Však oni něco stroponí! V Kunv., u Žamb. Msk., Kf.
Stroporys, u, m., der Deckenriss. Šm.
Stropování, n. = přibírání stropového t. j. v čas rozdělání uhlí ve stropu nechaného, das Firstenrauben. Hř.
Stropový, Deck-, Firsten-. S. poval, rákos. Us. S. dřevení (v dolech), die Firstenzimmerung. Hř.
Stros, v hornictví. Vz Berma. Am. Ze strosa chomáče dýmu se valily. Er. Sl. čít. 70. — **S.**, *rozeklaná skála*, der Riff. Slov. Tč.
Stroskot, u, m. = *stroskotání*. S. lodi. Sš. Sk. 281.
Stroskotati, -kotám a -koci, -ceš atd. = *na kusy stlouci*, zerschmettern, zerschlagen. Jg., V. — **co**: lodí. Flav., V. — **co komu**: kosti. Kom. — **co jak**: obrazy **na** kusy. Exod., **v** kusy. Troj., Br. — **co o koho**: kopí. Troj. — **se oč**. Lodi se o břeh stroskotaly. Troj. — Sych.
Strosniti, il, ění = *nevěrným býti*, untreu sein. — **komu**. Žena mu s-nila. Dač. II. 68.
Strošek, šku, m., echinospermum. S. obecný, e. lappula; sehnutý, e. deflexum. FB. 53., Čl. Kv. 225., Rstp. 1107.
Strošový = *pštrosový*. S. vajce. Půh. II. 302.
Stroštovati se = *stavěti se*. Kluk jako píď a jak se s-je! Ve vých. Čech. Všk.
Strotiti, *lépe*: srotiti. Jg.
Stroubiti, strub, stroubě (íc), il, en, ení; *stroubívati*, *strubovati* = *troubením svolati*, durch Trompete zusammenrufen; *svaditi*, *seštvati*, zusammenhetzen. Jg. — **co, koho v co**: vojsko v hromadu. Ros., lidi v hromadu (seštvati). V. Stroubil je v hromadu (mnoho hlav pod jeden klobouk strčil). Č. — **koho k čemu**: vojáky k vojně. Kom. — **koho s kým**. Jednoho s druhým s (seštvati). V., Br. — **koho proti komu**. Kom. Přátely proti přátelům v hromadu strubovala. Skl. II. 172.
Strouček, čku, m., vz Struk, Stroužek. Utrhla si s. rozmariny. Něme. S. česneku = *stroužek*. Na Policku. Kšá. Kohoutu (o štědrý večer) dávají s. česneku. Mor. Šd.
Stroučí = *lusky*, die Schoten. Us. Kb., Lng., Bkř., Zmš. Vz Struk.
Strouha, struha, stružka, y, f.; **struha**, pl. n.; inst. strouhou nebo struhou, gt. pl. struh, vz Hrouda. S. z kmene *stru* s příponou *-ha*, ve kmeni pak obsaženo eufonické *t*, tedy kořen *sru*, jenž také ve sanskritě se vyskytá a tam *téci* znamená. Gb. Hl. 145., Gl. 325. Tedy strouha co do reálného významu = *potok*, fliessendes Wasser, vz Potok, der Bach, Graben, die Rinne, das Flussbett. Stl. *struga*, fluctus, *struja*, flumen; kmen *stru*, jejž shledáváme i v ostrovъ, insula, *τὸ περίῤῥυτον*: pol. strumień; *zdroj* m. *struj*; lit. *sravėti*, *sraviu*; *sraujas*, *sravjas*, fliessend; *strovė*, *srovė*; *sriautas*, der Strom; *struklė*, die Röhre, lett. *straut*; *strāve*, *straume*, der Strom; strhrněm. *stroum*; *struot*, palus; řec. *ῥυ-*: *βαθύῤῥοος*, stind, *sru*, *sravati*; *sr̄tas*; sr. lett. *strauts*, der Regenbach; b. *struma* je *στρυμών*. Mkl. aL. 174. Přip. *-ha* (-ga). Mkl. B. 280., 281. — **S.**, *potok*, *rýha k odtékání vody*, *příkop*, *řečiště*, *tok vody*, Jg., *stoka*, *žlab*, *vantroky* (u mlýna). Sp. S. pod zemí: *vastrže*, *hejcuk*, *zmoka*, *klus*, *klůs*; vedle cesty: *rýholec*; k odvádění dešťovky z vinohradů: *náhon*; *jalová* (která u mlýna zbytečnou vodu odvádí); dělati strouhu; strouhou, struhou obehnati (opříkopiti); s-hu vyhloubiti, kopati, rýti. Šp. Učiním strůhy potokové suché. BO. S., jíž nečistoty preč tekou. V. S. neb řečiště. V. Vedení vody po strouhách dělati. Kom. S-hu vůkol oltáře udělal. Br. Struhy rozděliti. Br. Ať přeskočil vlk strouhu, nepřeskočí řeku. Prov. Cf. Příkop. — **S.**, mlýn u Týna nad Vltavou. PL. Na strouze v Praze. Tk. II. 234. — **S.**, strsl. strąga, srb. struga, mjesto gdje se ovce muzu (= místo, kde se ovce dojí); *strużnjak*, mulctrae genus, pol. strągiew, dolní genus, rum. strungъ, der Melkstall. Z rum. Mz. 314., Mkl. aL. 99.
Strouhací, vz Struhací. S. stroj, nástroj, Reibmaschine, f. Dch.
Strouhačka, y, f., *strašidlo*, jímž se hrozí dětem nechtícím si nohy mýti, že přijde a jim je něčím drsným ostrouhá. U Krumlova. Bar.
Strouhal, a, m., osob. jm. Šd.
Strouhánek, *struhánek*, nku, m. S. do polívky, geriebener Teig. Brt. Cf. Strouhání, Strouhanka.
Strouhání, vz Strouhati. Das Schaben, Reiben. S. písma (zhlazování nožíkem), die Rasur. J. tr. Kleště ku s., die Schlichtzange. Šp. — **S.** = *co strouháno*, *strouhanka*, *drobení*, ku př. těsto (strouhané), geriebener Teig. Jg.
Strouhanka, y, f. = *něco strouhaného*, ku př. strouhané těsto do polívky = *strouhánek*. — **S.** = *hrabanina*, *hrabanka*, *stelivo*, die Streu. D. Vůz s-ky. Mg., Ktk., Bar.
Strouhaný; *strouhán*, *a*, *o*, geschabet, gerieben, geschnitten. S. knot, Charpie. V., těsto, houska, Us., perník, syreček, polívka (vz Strouhanka), Dch., skopovice (geschlichtetes Schaffell). Šp. Chrám mějéše v sobě dielo s-né a spojované, vytesané a ryté. Bj. — **čím**: strojem, struhadlem. Dch.
Strouhati (zastr. *strúhati*), strouhám a strouži, strouhej a struž; *strouhnouti*, hnul a hl, ut, utí, *strouhávati* = *něčím ostrým třiti*, schaben, reiben, schneiden; *struhadlem zdrobiti*, reiben, klein machen; *ořezávati* (na Slov.), beschneiden; na soustruh dělati, drechseln. Jg. Strsl. strъgati neben dem Denominativum strugati, radere, řec. *στρεύγεσθαι*. Mkl. aL. 144. Koř. strъg, strùg, stnord. strjuka, tergere. Strugъ scalprum. Lit. strugas ist entlehnt. Mkl. aL. 174. — **abs**. Strouhal, strouhal, až přestrouhal (původ neštěstí. Vz Neštěstí.) Č. = **co**: stromy, sýr, křen, těsto, zelí, Us., ryby, D., kopyto, Aqu., douhy (ořezati, na Slov.). Plk. S. mrkev, Hlk., řepu, kvačky, okurkový salát (**na** nožích), Us. Tč., teletiny, Skř. — **koho** = *udeřiti*, *švihnouti*. Já tě strouhnu! Jak ho strúhá, tak ho strúhá (jak ho mele, tak ho mele). Mor. Šd. S. pána, všiváka = dělati. Mor. Šd. — **koho čím**. Já tě tím bičem

strouhnu, až tě všeci čerti vezmou! Mor. Šd. — **co komu k čemu:** křen k uzenkám. Us. S. komu sladkosti, Einem Süssholz reiben. Dch. — **co odkud:** mech se stromu. — **co čím:** jablko nožem. Lég. — **co komu:** mrkvičku (ukazováčkem pravé ruky po ukazováčku levé ruky rychle jezditi = posmívati se). — **co kam:** syreček **na** talíř. — **se.** Kůň se strouhá (tře se, zasekává se, nohu nohou tluče). Ja. Už se zase venku strouhá (padá sníh). Ve vých. Čech. Všk.

Strouhátko, a, n., der Reiber. S. na koření, mandle atd. Dch.

Strouhavka, y, f. = *řezavka,* nemoc, stranguria, das schneidende Wasser. D.

Strouchnivělý, morsch.

Strouchnivěti, ěl, ení = *zpráchnivěti,* vermodern, morsch werden.

Strouk = struk. Us. Kda.

Stroupeř, pče, m., Straupitz, ves u Žatce. PL.

Stroupek, vz Strup.

Stroupežnický, osob. jm. Vz S. N.

Stroupinov, a, m., Straupinow, samota u Čáslavi. PL.

Stroupinský mlýn u Žebráka. PL.

Strousiti, il, en, ení; *strušovati,* herabfallen lassen. — **co.** Ros.

1. **Stroužanka,** y, f., opegraphia. Rostl. I. 83 a.

2. **Stroužanka,** y, f., malá strouha.

Stroužek, žku, **stroužeček,** čku, m. = *svazek* petržele atd. S. česneku, díl: v jedné paličce česnekové jest as 6 n. 8 stroužečků. Jg. Vz Struček. — **S.** = *pořiz, osník,* nůž bednářský, das Schneide-, Reifmesser. Šp., L. Šbk.

Stroužinec, nce, m., *puštík,* ulula aluco, der Kauz. Pdy. — **S.,** cerithium, plž. Krok II. 126.

Stroužiti, il, en, ení, drechseln, drehen. — **co kde čím: na** soustruhu; soustruhem.

Stroužka, y, f., v rostlinství = lehátko čárkovité, úzké, dle délky pukající a tobolky vymršťující (na př. u stroužanky), lirella. Rostl. I. 88. a.

Stroužkovec, vce, m., hydrophyllum. Rostl. I. 244. a.

Stroužník, u, m. = *soustruh,* die Drechselbank. Slov. Kon.

Strova, y, f. = *strava.* Slov.

Stroviti, il, en, ení, *strovovati* = *stráviti, snísti,* verbrauchen, verzehren. — **co.** Hrdlo malé mnoho strový. Mor. Tč. Čo máš s. dněska, na zajtra si skovaj a čo zajtra chceš pracovať, to dněska vykonaj. Slov. Tč. Už som strovil dve sto zlatý. Slov. Dbš. 156. — **kde.** Co se vaří doma, nech se doma strový. Na Ostrav. Tč. — **kdy.** Jak deputat strový **v** letě, v zimě je při hladě. Slov. Tč. Vz Stráviti.

Stroze = *přísně, důtklivě, ostře,* ernst, scharf, streng. S. vytýká to židům; Petr přísně a s. domlouval posluchačům; Přísně a s. jsme zapověděli vám; Dřívěji s. zbičován byl. Sš. II. 44., Sk. 40., 61., 188. Cf. Strohý.

Strožák, u, m. = *sláma ku prostření,* das Streustroh. Kmp.

Strožok, u, **strožek,** žku, m. = *slamník,* z něm. Strohsack. Koll. odvozuje Stroh od slov. stru (stříti).

Strpati = počíti, báti se. Slov.

Strpčiti, vz Ztrpčiti.

Strpedlivosť, e, f. = *trpělivosť,* die Geduld, zastr. Cf. slov. trpezlivosť.

Strpělitelnosť, i, f., die Leidlichkeit. Jg.

Strpělitelný = *možný ku strpení,* leidlich. Sol.

Strpělivosť, i, f. = *trpělivosť,* die Geduld. Jg.

Strpělivý, geduldig; *snesitelný,* erträglich. Jg.

Strpělnosť, i, f., die Erträglichkeit.

Strpělný, *mohoucí strpín býti,* duldbar, erträglich. St. skl. II. 20.

Strpení, die Duldung, Ertragung, das Leiden. Vz Strpěti. To jest k s., erleidlich. — **S.** = *trpělivosť,* die Geduld. S. míti. V. Dlužníku svému delší s. míti a poshověti. Br. Žádal o s. v tom dluhu, až by se nějak obmohl. 1452. Mějte malé s., až přezvím. Sych. S. přináší spasení. Č. *S. s někým míti, nejasné,* mohlo by býti smysl, že oba mají s., *lépe* tedy: poshověj mi, poshovějž mi. Bl.

Strpený; — *en, a, o,* geduldet, ertragen, gelitten. Bern.

Strpěti, ěl, en, ení; *strpívati* = *snésti, vystáti,* ertragen, erdulden, erleiden, ausstehen; *smlčeti,* zu etwas still schweigen, etwas dulden. Jg., Ž. wit. 129. 3. — **co, koho.** Všecko člověk snáze strpí nežli dobré bydlo. Us. S. slovo protivné. Jir. exc. Čím strpí těžší boj, tiem bude krašší; Zlosť protivníků by jím prospěla, kdyby mile ji strpěli; Láska vše strpí; Ježíš strpěl kříž, křivdu. Hus I. 60., 163., 350., II. 92. Tohoť my nechceme s. CJB. 311. Moudrý strpí bláznivého a ne blázen podobného; Na manžela svědčí strpěť ženské řeči. Na Mor. Tč. — **co proč.** Když mile strpějí haněnie **pro** pána Boha, že tiem velmě Boha ctie; Protož jedno slovo nebo viece jich strpěti **k** vóli boží velmi jemu libí se. Hus II. 120., III. 148. — **čím.** Teď sem položil lék, jímž móžeš s. od jiných hřiechy jazyka. Hus I. 238. — **s adv.** Kdyby mile s-li a pokorně křivdy a protivnosti. Hus I. 161. — V., Br., Troj. — **co komu** = *trpěti, smlčeti.* Ros. Já mu toho nestrpím. Ros. — **se s kým:** *snášeti se,* sich vertragen. Jel. Pakliby se nemohla s manžely těmi s. Záp. měst. 1453.

Strpitelnosť, i, f., die Erträglichkeit.

Strpitelný, *mohoucí strpen býti,* erträglich. Sal.

Strplosť, i, f. = *strnulosť, necitelnosť,* die Stumpfheit, Gefühllosigkeit. Slov. Bern.

Strplý = *strnulý, necitelný,* stumpf, starr, gefühllos. Slov. Bern.

Strpnouti, pnul a pl, ut, utí = *strnouti, zbrněti,* einschlafen, erstarren, gefühllos werden. Us. na Mor. a Slov. a ve Slezsku. Pk., Klš. Jak syna zle činiť vidíš, zuby tvoje strpnou. Na Slov. Tč. — **komu.** Strply mi nohy, zuby (mám laskominy), Bern., ruce. Koll.

Strpnutí, n., das Erstarren.

Strpnutý; *-ut, a, o* = *strplý.*

Strpný, leidsam. Šm.
Strpy, dle Dolany, něm. Strp, ves u Vodňan. Vz S. N., Pal. IV. 2. 471.
Stršán, vz Sršán. Bž. 49.
Struba, y, f., *surmičník stříbrnatý*, das Spiessglanzsilber, nerost. Miner. 230.
Strubec, bce, m., Strups, ves u Budějovic. PL.
Strubiny, dle Dolany, Straubing, město v Bavořích. Sb.
Strublík, a, m., osob. jméno. Šd.
Strubovati, vz Stroubiti.
Struček, čku, m. S. česnekový, dens allii. Vz Stroužek, Struk. Co struček utrhla, dycky zaplakala. Sš. P. 378. — Němc — **S.**, *hrozen*, okolík. S. řeřábu. U Písku. Mg.
Stručí, n. = *stroučí*. U Opavy. Klš.
Stručina, y, f., *štírovník*, lotus siliquosus, der Hornklee. Mor. Tč.
Stručivo, a, n., die Hülsenfrüchte. Šm.
Stručkovatec, tce, m., zygophillum. Rst. I. 220. a.
Stručkovec, vce, m., **stručkovatec,** tce, m., corchorus, rostl. lipovitá. S-tec mnohokvětný, siliquosus, chlupatý, hirtus, srstoplodý, pilolobus, obloplodý, orinocensis, zostřený, argutus, vlasatý, pilosus, zakončitý, mompoxensis, trojpouzdrý, trilocularis, zelinný, olitorius, žahavý, aestuans, pilolistý, serraefolius, trojzubý, tridens, ostrohranný, acutangulus, kulatý, capsularis, srstnatý, hirsutus, písečný, arenarius, plstnatý, tomentosus, svazečnatý, fascicularis. Rostl. — Jg.
Stručnatý = *plný struků*, schotig. S-té listí, kvítek, V., rostlina. Kauble.
Stručně = *krátce*, kurz, gedrängt, präcis. Řeč, jestliže s. věc vypovídá, jadrná slove. Kom. S. selhal. Ros. S. něco vytknouti. — **S.**, Schoten, Hülsen habend. Vz Struk. Bern.
Stručnosť, i, f. = *krátkosť, jadrnosť*, die Kürze, Gedrängtheit, Präcision, Bündigkeit. Mrk., Nz. S. slohu, knappe Fassung. Dch.
Stručný = *struky mající*, schotig, Hülsen-. Vz Struk. Pk., Bern. — **S.** = *čistě, hustě, v hromadě se držící*, dicht. S. hrách, klas. Ros. — **S.** = *krátký, jadrný*, kurz, gedrängt, bündig, knapp, präcis. S. lež. Ros. S. sloh, způsob psaní, přednesení, přednášení, Nz.; s. nebo summarní jednání (soudní). Vz S. N. S-čný výtah, slovník, rukověť (knížka, das Kompendium). Dch.
Struditi, il, zen, ení; *struzovati* = *zmožditi, unaviti*, ermüden. — **koho kde:** koně **pod** sebou s. Troj. — **se komu.** Kůň se mu ztrudil (unavil se). St. skl.
Struh, u, **stroužek,** žku, m., strsl. strugъ, scalprum, vz Strouhati = *struhadlo*, das Reib-, Schabeisen. Reš. — **S.**, *nástroj ke strouhání kopyt*, der Kneif. D., Db. — **S.** = *nástroj ku strouhání koží, měsíc*, der Schlichtmond, Schlichtstahl. Skř., Sp. — **S.** = *osník, poříz, struhač*, das Schnitz-, Reifmesser. Us. — **S.** *ku strouhání šindele*, jímž se žlábek (zdraž) v šindeli strouhá, das Anzugmesser. Hk., Sm. — **S.** = *hladicí hoblík*, der Glatthobel. Reš. S. anglický, německý, žlábkový, závitkový, špičatý, hladicí. Šp. — *Stroužek*, vz Stroužek. — **S.** = *soustruh u soustružníka*, das Dreheisen. Ros. — **Struhy** = *zaječí zuby*, Hasenzähne. Šp.

Struha, vz Strouha. — **S.**, *řečiště*, das Flussbett. Na Ostrav. Tč. — **S.**, *hájovna* u Týna nad Vltavou. PL. — **S.**, samota u Sedlčan.
Struhací, pozdější *strouhací*, Schab-, Reib-. S. nůž, hoblík, D., stolec.
Struhač, strouhač, e, m., *kdo strouhá*, der Schaber, Schneider. S. zelí. — **S.**, na Slov. *soustružník*, der Drechsler. Bern. — **S.** = *nůž osný, osník, poříz*, das Schnitz-, Reifmesser. Jg. — **S.** = *hoblík, teslík k odstruhování a vyrovnávání na pěkno*, der Höfel. Dch.
Struháček, čku, m. = *struhátko*. Bern.
Struhačiti, il, en, ení, raspeln. Šm.
Struhačka, strouhačka, y, f. = *která strouhá*, die Schaberin, Schneiderin. — **S.** = *soustružnice*, die Drechslerin. Slov. Bern. — **S.** = *struhátko*. Slov. Plk.
Struhadelní stroj = *struhadlo*, die Radiermühle. Techn. III. 475.
Struhadelník, a, m. = *řemeslník*. Ždk.
Struhadlce, e, n. = *malé struhadlo, jímž se koně čistí, hřbílko*, der Striegel. Aqu.
Struhadlo, struhadelko, struhátko, a, n. = *struhák, drhlen*, das Reibeisen, Schabeisen, der Reiber, Schaber, die Reibe, Scheibe. V. Vdávalo se motovidlo, bralo sobě starý trdlo, a struhátko plakalo, že se trdlo vdávalo. Sš. P. 723., Šp. S. jest kuchyňské náčiní. Kom. Na s-e žemli strouhati. Us. — **S.**, na Slov., *soustružní železo a soustruh*, das Dreheisen; die Drechslerbank. Bern. — **S.** = *kružidlo*. S. na zelí, der Krauthobel. Mor. Brt., Šd. — **S.**, ves u Planice, také: Strhadlo. PL.
Struhák, u, m. = *struhadlo*, der Schaber. — **S.** = *pilník hrubý, rašple*, die Raspel. Šp., Hk., V. S. truhlářský, sochařský, na kopyta koňská, na cín, kovářský, na kolíčky, ševcovský, ohnutý, hranatý. Šp., Kh. — **S.**, rubus rudis, die Weihe, rostl. Cl. Kv. 371. — **S.**, a, m., Riebeiselfisch. Us. Dch.
Struhálko, a, n. = *struhadlo*, das Reibeisen. Mor. Brt., Šd. Má bradu (vousy) jako s. Us. Šd. Je hladký jako s. = vrapatý, škrablavý, draslavý. Mor. Hý.
Struhálkový. S. (květovaná) pentle do vlasů nevěstiných. Mor. Brt.
Struhánek = *strouhánek*. Mor. Šd.
Strúhání, n., das Schaben.
Strúhanina, y, f. S. žil. Sal. 76. 32.
Struhánka = *strouhánek*.
Struhánky = *hrabanka*, jehličí v lese shrabané, die Streu. U Nové Kdyně. Psčk.
Struhař, e, m. = *prknář*, der Brettsäger; *dělač struh*, der Rinngräber; *soustružník*, der Drechsler. Tk. II. 374., 381., Tč., Šp., MV. S. zámecký, Aufseher bei der Schlosswasserleitung. Jg.
Struhařiti, il, ení, sich mit Drechslerei abgeben, Drechsler sein. Bern., Tč.
Struhařka, y, f., die Drechslerin. Slov.
Struhárna, y, f., die Drechslerwerkstätte. Šp.
Struhařský, Drechsler-. S. řemeslo, stolek. Us. Tč., Jg.
Struhařství, n., das Drechslerhandwerk, die Drechslerei. Bern.

Strúhati, vz Strouhati.
Struhel, hle, m., flindersia, die Flindersie, rostl. Rstp. 234.
Struhov, a, m., mlýn u Křelovic. PL.
Struhovačka, y, f., pl. *s-ky*, die Abfälle beim Drechseln. Techn.
Struhovačky, pl., f., vz Struhovačka.
Struhy, dle Dolany, ves u Poděbrad. Vz S. N.
Struhý. (Vlk) vzal mi beránka struhého. Slov. Dbv. 122.
Struchle, struchlivě = *smutně*, traurig.
Struchlelosť, struchlivosť, struchlosť, i, f. = *truchlivosť*. Bern.
Struchlelý, struchlivý, struchlý = *smutný*, traurig. Ráj.
Struchleti, el, ení, sich betrüben — **v čem**: v mysli. Exc. *Lépe*: vztruchleti. Č.
Strůj, e, m. = *stroj, kroj*, die Mode. Na Ostrav. Tč. — **S.**, die Toilette. Obě dívky daly si na s-ji záležeti. Osv. 1880. — **S.**, *stroj*, der Anzug. Mor. Bkř. O bože můj, co my mame smutny s. Sš. P. 576. — **S.** = *pochvy, chámy, šle*, das Pferdegeschirr. Šp. — **S.**, *strůje*, e, f., das Gewerk, Gefüge, Rüstwerk. Dch.
Strůjce, e, m. = *strojitel, nástrůjce*, der Be-, Zubereiter, Verfertiger, Anzettler, Urheber, Anstifter. S. hodů; Jeden každý jest tvůrce a s-ce svého štěstí. V. Nemoci sám sobě strůjcem býti; s-ce lsti a nepravosti, Kom., strůjce žalob, D., pokoje, Br., stolu, Rohn., zločinu, J. tr., kožišiny, usní, konic (upravitel, der Zurichter). Šp.
Strůje, e, f. = *strojení, vaření*, die Kocherei. — **S.** = *upravování šalů* (u tesařů). — **S.**, vz Strůj.
Strůjna, y, f., *úpravna* (na usně), die Lederzurichterei. Šp.
Strůjní stolek, der Toilettentisch. Dch.
Strůjník, a, m., ein putzsüchtiger Mensch. U Olom. Sd.
Strůjnota, y, f. = *strojnosť*, die Nettigkeit. Dch.
Strůjný, *lépe strojný*, vz *-ný*. S-ný = kunstfertig. Dch. — **S.** = *kdo si strůje, mody hledí*, putzsüchtig. U Žamberka. Dbv. — **S.** = *kdo umí zábavně a s jistou měrou humoru vypravovati*. Us. v Táborsku. Vz Strojný.
Struk, strouk, u, **strouček**, čku, m., **stroučí**, n. = *lusk článkovitý*, lomentum, die Gliederhülse; liší se od lusku jen tím, že jest přehrádkami přepažen a proto vícepouzdrý. Kk. 88. Cf. Čl. Kv. XXVII. Strsl. strąkъ, rus. strukъ, pol. strąk, siliqua. Mkl. aL. 99. S. = lusk bránicemi n. škrceninami rozdělený na mnoho pouzder a zvenčí více n. méně členatý: kopejšník, štírovník. Rst. 498. — **S.**, *lusk*, legumen, die Schote. Vaření polní v luscích a stroučí viděti jest. Kom. Struky dostávati. Bern. Luštěniny mají lusky čili struky, jež v luštinách zavírají. Kom. Zdravý jako struk (lusk). U Opavy. Klš. — **S.** = *co struku podobno*, s. česneku, *strouček*, s. ošlejchu, die Zehe. Ros., Jád. — **S.** = *cecek*, die Zitze. Puch., Ssav. Kteráž (kráva) ač jen na jeden struk dojí. Er. P. 317. Vz Střík. — **S.**, a, m. = *silný člověk*. U Příbora. Mtl. — **S.**, na Slov. *svatojanský chléb*, Johannisbrod, n. Bern.
Struka, y, f., der Plaid. U Černohorců. Chch., Dch.
Strukatý = *struky mající*, lomentaceus, gliedhülsig. Rst. 498. Vz Struk.
Strukovina, y, f., *prvek ve strucích*, das Legumin. Presl.
Strukovitý, lomentaceus, lomentiformis, gliedhülsenförmig, *jako struk způsobilý*. S. šešulina ohnicová. Rstp. 499.
Strukový, Schoten-. S-vý hrách, die Schotenerbse; trn = akácie. Bern.
Struktura, y, f., lat., *sloh* (stavební), die Bauart, *složení těla*, die Struktur. Rk.
Strůmek, stromek, mku, m. = *strom nízký, spíše keři podobný*, arbuscula, das Bäumchen. Rst. 499. Vz Strom.
Strumen, e, m. = *pramen*, die Quelle. V Krkonš. a na Mor. Kb., Lng., Tč., Sš. Snt. 146. Kořen *stru* (ve: ostrov, struha). Bdl. Strsl. strъmenь. Mkl. B. 236. Přípona -men. Cf. Struha. — **S.** = *dlouhá tůně*, langer Tümpel. U Mělníka.
Strumeň, mňa, m., Schwarzwasser, mě. v rak. Slezsku. Tč. Vz S. N.
Strumenitý = *pramenitý*, quellenreich. Kouble.
Struměnka, y, f., climatium. Rostl. I. 272. b.
Strumenný, *ze strumene, pramenný*, Quellen-. S. voda. Us.
Strůmkovitý, stromkovitý, dendroideus, baumähnlich. S. lodyha zelinná, obzvl. nízká, proti konci rozdělená na větve přiblížené n. svazečné, čímž podoby stromů nabývá. S. roket, hypnum alopecurum. Rst. 499. Zimostráz s., buxus arborescens, der Buchsbaum. Šm.
Struna (ne: strůna), strunka, strunečka, y, f., die Saite. S. ze *stru* = slu, zníti. Bž. 228. S., chorda, strhrněm. stroum, rudens; lit. struna ist entlehnt. Das slav. Wort hängt nicht mit aind. śru zusammen, da diesem slav. slů gegenübersteht. Mkl. aL. 174., 175. Cf. Mkl. B. 117. Příp. -na). S. ze střeva, D., kovová, ocelová, střevní, Kh., střevová, (dracounem opředená), vedlejší, Hd., na citery, na housle, na basu atd. Šp. S. chvějící se. Vz KP. II. 282. S-ny piana. Vz KP. II. 304. Struny natahovati, Kom., Hd., strunami potáhnouti. D. Nástroj hudební o třech strunách. Br. S-ny slabnou, pukají, praskají. Kram. Popustiti s-nu. Sych. Slabo s-y natáhnouti; s-y velmi mnoho natáhnouti (přetáhnouti). Bern. S-y povolují, popouštějí. Dch. Její chrbet husle byl a šmydec dubový kyj, řemenáče ja to byly s-ny; Na husle sem hrával, struny se mně potrhaly, šmytec se mně zlámal. Sš. P. 671., 685. David všechny tajnosti choti a chotě, tociž Krista a cierkve sv. v žaltáři o desíti s-nách vyzpieval. Hus III. 5. Je to děvče jako strunka. Šml. Nožky měla jako na strunkách. Němc. Vždycky na jednu strunu bíti (= vždycky totéž mluviti, chtíti; 2. srozuměnu s někým býti). Vz Stejnosť. Č., V. Trhají se mu s-ny (přichází na mizinu. Vz Prodělání). Co po s-ně všecko se mu vede. Vz Štěstí. Č. Jde mu vše jako na

strunkách. Dch. Chodí jako po strunách (o pyšném). Nadbö ti s ním iné struny natiahnuť; Zahúdol mu na tenkú s-nu (ztrestal ho). Mt. S. Přetočená struna praská. Šp. — **S.** = *náčiní z drátu n. struny k řezání mýdla, hlíny* atd. die Saite. Jg. — **S-na** *k mrskání vlny*. Jel. — **S.** *u kosy*. Us. — **S.** = *žíla suchá šlachovitá*, die Sehne, Flachse. Ja. — **S-na** *hřbetní* = *rosolovitý sloupec (kostra)* na nejnižším stupni své ustálenosti, chorda dorsalis. Frč. 266. — **S.** = *provaz*, das Seil, zastr. S-u pusť dolů. GR. — **S.** *plíšek*. Vyřeza strunky zlaté i zteni je na nitech. BO.

Struňák, a, m., opisthognatus, ryba pulcovitá. Krok. I. d. 106.

Strunař, e, m., der Saitenmacher. Tk. II. 375., 381., Troj.

Strunaření, n., die Saitenmacherei. Jg.

Strunařiti, il, ení, Saitenmacher sein. Jg.

Strunařka, y, f., die Saitenmacherin. Jg

Strunařský, Saitenmacher-.

Strunařství, n., die Saitenmacherei.

Strunatec, tce, m. = *struněnec*. Dch.

Strunatosť, i, f. = *pružnost*, die Spannkraft, Elasticität. Tabl. d. 42.

Strunatý = *pružný*, elastisch. Tabl.

Strunčík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Strunečk, čka, m., osob. jm. Šd.

Struněnec, nce, m., gordius, *červ nitrodyšný*. Krok. II. b. 242. S. vodní, g. aquaticus, der Saitenwurm. Šm.

Struněnka, y, f. = *náčiní k čistění obilí*, das Saitensieb. Us. — **S.**, chorda, rostl., řasa chaluchovitá. Rostl. I. 273. a.

Struněný, Saiten-. Nástroj s. D. S. klec, mřížka. Jg.

Strunga, y, f., na Slov., *zavřené místo k dojení ovec, košár*, die Pferche. Do s-gy ovce honiti, naháněti. Bern.

Strunice, e, f., filaria, červ oblý. Vz Schd. II. 531.

Struník, u, m., der Saitenhälter (u houslí). Hd.

Struniti = *strunami potahovati*, besaiten.

Strunka, y, f., der Goldfaden. Vz Struna.

Strunkál, u, m., ein grosser Knopf. U Klat. Rk.

Strunkati = *prděti*. Us. Vrů. — **S.**, auf ein Saiteninstrument spielen.

Strunkavý, dröhnend. S. hudební nástroj. Us.

Strunkov, a, m., Strunkau, ves u Petrovic.

Strunkovice, dle Budějovice, městys u Voďnan; ves u Volyně. Vz S. N., Tk. I. 87., III. 50.

Strunkový, vom Goldfaden. Pás z tkanice s-vé zlaté. Pam. arch. 1869. 338.

Strunník, vz *Struník*.

Strunný, Saiten-. S. nástroj. D., Hd.

Strunohudec, dce, m. = *huslař*.

Strunonoh, a, m., loripes, mlž. Krok. II. 128.

Strunovec, vce, m., *hlísta*. S. obecný, živý vlas, gordius aquaticus; bílý, mermis albicans. Frč. 74.

Strunový, Saiten-. S. potah piana. KP. II. 306.

Strup, u, **stroupek**, pku, **stroupeček**, čku, na Slov. *strupček*, čku, m. = *škraloup*, *škvár*, *škvarek*, *svor*. Lk. S., staroslovansky strupъ. Mkl. aL. 175. Strupy tvořící se při spáleninách nazýváme *příškvary*. S. N. Strup, die Kruste, Rinde; s-py, der Grind. S. rány. V. Když se zajítřený vřed zavře, strupem se potáhne. Kom. S-py na hlavě. D. Mokrý s. (strupivá hlava, škraloupy). Ja. Sladký s., der Erbgrind. Ja. Držeti se koho jako s. (stále s ním býti). Us. Kf. Jen se drž toho chleba jako veš strupu. Us. Msk. Je to jako zlý s. (rozšiřuje se to: darebáctvo ku př. atd.). U Rychn. Dbv. Mám strúpek na tváři. Mor. Šd. Bude mu zima, má ten kožich jak strúpek (slabý, vetchý, jako pouhou kožku bez chlupů, bez vlny). Mor. Šd. — **S.** *v botan.* = stélka lišejníková na půdu pevně přirostlá n. do ní zapuštěná a povleku strupovitému podobná. Rst. 499. — **S.**, a, m. = *přezdívka nízká*. Ty s-e (hřbete)! Us. Nvk., Tč. — **S.** = *neúrodné pole*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Strupáč, e, m., der Grindkopf. Rk. Vz Strupál.

Strupál, a, m., *nadávka tomu*, kdo má strupatou hlavu nebo tvář = *strupáč*. Mor. Šd.

Strupan, a, m., scorpio, der Skorpion. Rk., Krok. II. 249.

Strupaní, Skorpion-. S. uštknutí. Ja.

Strupanovitý = jako ocas strupaní vyhlížející na př. hrozen s. čili podvinutý některých piplovitých, jmenovitě pomněnky, otočníka a j., scorpoides, skorpionartig. Rst. 499.

Strupatěti, ěl, ění, überharschen. Rána strupatí. D.

Strupatosť, strupnatosť, strupovatosť, strupilosť, strupivosť, i, f., die Grindigkeit. Strupovatosť. V. S. žádá častého vymývání (Ja.) a natírání olejem.

Strupatý, strupnatý, strupovatý, strupivý, strupavý, struplivý (Lex. vet.), **strupilý**, krustig, grindig. S-vatý. V. S. hlava. Jád., V. S. vřed. Ja.

Strupčice, Trupschitz, ves u Jirkova. Tk. II. 549., PL.

Strupín, a, m., myslivna u Dobříše. PL. — **S.**, ves v Sasku. Pal.

Strupina, y, f. = *strup*. Ros.

Strupivosť, i, f. = *strupatosť*.

Strupivý = *strupatý*.

Strupnatka, y, f. S. zdrobnělá, lepralia hyalina, měkkýš. Frč. 197.

Strupnatosť, i, f. = *strupatosť*.

Strupnatý = *strupatý*.

Strupnice, e, f., arthonia, rostl. z řádu lišejníků. Rostl. I. 274. a.

Strupovitý = *jako strup vyhlížející*, crustaceus, krustenartig. Rst. 499.

Strupšín, a, m., Strupschein, ves u Zábřehu na Mor. PL.

Strus, a, m., *zbabělý*, die Memme. Babi s. Us. — **S** = *pštros*. BO. Starosl. strusъ, struthio, strhněm. strûz. Mkl. aL. 175.

Strusk, a, m., **struska**, y, f. = *červ v mase, strusná moucha*, die Schmeissfliege. D.

1. **Struska, strůska,** y, f. = *sklu nebo emailu podobné odpadky při rozpouštění kovu, truska*, die Schlacke. Vz Prm. V. č. 1. str. 4. S-ka vlažná, tuhá, syrová, ostrá, krátká, od železa, od mědi, od stříbra, od cínu; s-u tahati, vytahovati. Vys.

2. **Strůska,** y, f. = *troud*, der Zunder. Hořicí s. D. — **S.**, vz Struska.

Struskavec, vce, m., *truskavec*, fragaria sterilis, die Prasselbeere. Jg.

Struskovatěti, ěl, ění, verschlacken. Šp., Techn.

Struskovatý, voll Schlacken. Jg.

Strusný. S. moucha, strusk. D., Rk. Vz Strusk.

Strusový = *pštrosový*, zastr. BO.

Struvit, u, m., nerost fosforečnan vodnatý. Vz S. N., Bř. 139.

Stružák, a, m., samota u Písku. PL.

Strúže = *strouže, prkna řeže* = chrápe, tvrdě spí. Na Slov. Cf. Strouhati.

Stružek, žku, m. = *odstružek*, das Abschabsel. — **S.**, na Mor. = *nástroj ke strouhání zelí, housky, křenu* atd. Pk., Šd., Mtl., D. Vz Struhadlo. Das Reibeisen, der Krauthobel. — **S.** *šindelový* = železné náčiní k vystruhování žlábků. Vz Struh. — **S.** *dračkový* = *železný nůž* ve dřevě na způsob hoblíků zasazený, jímž se strouhají dračky. Na Valašsku na Mor. Vck.

Stružéní, n. = stružina. — **S.**, *ostružník*, die Brombeerstaude. Us. na mor. Drahansku. Hý.

Stružina, y, f. = *ostružina*, die Brombeere. U Litovle. Kčr.

Stružince, pl., *malé lešení*, do něhož přiříznuté šindele rovnají, aby zdraž se v nich vystruhovala. Hk.

Stružinec, nce, m., Struschinetz, ves u Lomnice v Jičínsku; u Jistebnice a u Chotěboře. PL.

Stružinka, y, f. = *malá stružina*. Proč s-ko v struze stojíš? snad se tuze sucha bojíš? Já se sucha nic nebojím, kde sem zrostla, tady stojím. Sš. P. 322.

Stružinový, Brombeer-. S. keř = *stružéní*. Us na mor. Drahansku. Hý.

Stružinské jablko: *veliké, hranaté, žluté*.

Stružka, y, f., vz Strouha. — **S.**, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stružkan, a, m., cleonymus, hmyz. Krok.

Stružkovcovitý. S. rostliny, hydrophylleaceae. Rstp. 1115.

Stružkovec, vce, m., desmodium, das Büschelkraut. Vz Rstp. 389., 1116.

Stružky, samota u Tábora.

Stružlikati = *řezati*, schnitzeln. — **čím**: nožem. Koll.

Strúžna, y, f. = *stolice*, na niž se šindele strúží, die Schnitzbank; *struhy, nože na zelí*, der Krauthobel. Na Slov. Vz Struhadlo.

Štrúžnice, e, f., něm. Strausnitz, ves u Čes. Lípy. Vz S. N., Tf. 287.

Stružník, a, m., hydraena, hmyz. Krok. II. 254.

Stružný, -ní, Graben-, Bach-. S. rak (ze strouhy) n. potoční, ryba. Jg.

Strvalý, beharrlich, ausharrend. Dch.

Strvati, vz Setrvati.

Strýc (v obec. mluvě *strejc*), e, **strýček,** čka, na Sloven. *strýk*, a, m. S., vok. sg. *strýče*. Us. Pane strýče. D. Pl. *strýcové*. Strsl. стрьць m. стрыјьць, patruus, příp. -ьць. Mkl. B. 307., 313. **S.** = *otcův bratr*, der Vetter. Ros., Bdž., jeho žena: *strýcová*, jeho syn: *strýcovic* jeho dcera: *strýcovna* a společně: *strýcovci*. Pt. Vz Ujec. Strýc též *bratra mého syn, bratrovec*, der Neffe. Ros. Též také i Mikše Plesnika zamítá, protože jest Valentovi pravý strýc. NB. Tč. 197. To věno po její smrti a po její dětech na jich strýce nedílného jest připadlo. Půh. I. 162. Poručníka činí Hynka z Jinošova, strýce svého. Půh. II. 53. — **S.** = *příbuzný*, der Vetter. Daleký, blízký strýc. Strýc z 15. kolena. Vz Přítel, Matka, Pes. Č. Děti jeho před tím dalekým s-cem lepší právo mají. Žer. Záp. II. 20. S. můj stupný. Půh. II. 540. Pane strejče mně obzvláště a velice milý. Žer. 15. Hle, strýče, mnés věřiti nechtěl. NB. Tč. 141. Němému vlastní s. nerozumí. Ni u strýce ni u děda, kdož nic nemá, tomu běda. U strýce nic, málo u děda; kdo svého nic nemá, tomu běda. Prov. Jg. — **S.** = *každý hospodář v dědině*. Brt. Strýčkovi Pivodovým se rozleželo a od tej doby neviděl ich žádný opilých. Mor. Brt. Vz Opilý. — **S.** = *člověk* (obyčejně *s příhanou)*, der Patron, Hecht, Mensch. S. nepobuda (tulák). Sych. S. netrefa mu poradil. Sych. Byl to nějaký s. z Lezníka. Us. na Policku. Zkr. — *Strýčka péci* = *někomu udělati, nápojem jakýms okouzliti*, Einem den Liebestrank geben. V. Tušim, jemu tam strýčka pekou, příliš tam pospíchá. C. Vz Spěch. — **S.** = *stolice, na niž se něco ostruhuje* jako: dědek, kozel, die Schneide-, Schnitzbank. Jg., Vck. Vz Stolice. — **S.** *Udělati strýčka*: když ženci denní práci na poli už ukončili, ale ještě kousek pole nažnou, tedy tento kousek nažatého pole slove *strýček* a oni *udělali strýčka*; když posledního kusu pole nedožali anebo nedosekali, říká se, udělali *kozu*, zůstala státi *koza*. — **S.**, osob. jm. Tf. 361., Tk. — *Strýček, mužík*, mandragora, rostl. Dch. — *Stryc! Stryc!* křik vrabčí. Us. u Přer. Kd.

Strýcová, é, f., vz Strýc.

Strýcovati, *strýčkovati*, **někomu se** n. **sobě** = *strýcem jmenovati*, sich vettern. D. — **komu**. On mu strýcuje. Jg. **Po kom** se strýcují, **sobě** strýcují. Ros. — Jg.

Strýcovec, vce, m., vz Strýc.

Strýcovic, e, m., vz Strýc.

Strýcovna, y, f., vz Strýc.

Strýcovský, vetterlich. D.

Strýcovství = *krevní přátelství po otci*, die Vetterschaft.

Strýcův, -cova, -ovo = *strýcový*, dem Vetter gehörig. S-ova dcera. Vz Otcův.

Strýček, vz Strýc.

Strýčena, strýna, y, f. — *teta*, die Muhme.

Strýčeně, ěte, n. — *sestříně*, der Vetter. D. Děti druhého větví jsou si strýčeny n. ujčeny n. tetěny — zovouce se strýčeňaty, ujčeňaty, tetěňaty. Měst. bož. IV. 48.

Strýčenec, nce, m. = *otcova bratra syn*, Reš., Výb. I., O. z D., *též mé strýny syn*, der Neffe. Strýčenci, děti od bratra a sestry, die Geschwisterkinder. V.

Strýčenice, e, f., *dcera otcova bratra*, Vatersbruderstochter. Bern.

Strýčený, *od strýce pocházející*, vom Vetter abstammend. Geschwister-. S. bratr, V., Br., Dal., sestra. Troj., Tov. 84. Strýčená bratřie. Dal. Přistúpil jest před nás bratr s-ný jednoho spoluobyvatele našeho na poli zabitého se synem jeho žalujíce na ženu jeho. NB. Tč. 17. Po naší s-né sestře paní Anně; Drží sirotka mého s-ného bratra. Půh. II. 55., 591.

Strýčice, Stritzitz, ves u Budějovic. PL.

Strýčíček, vz Strýc.

Strýčíně, ěte, n., můj syn k mé strýny vnuku ze syna, der Vetter. D.

Strýčiti, strýčkovati, vz Strýcovati.

Strýčkovice, dle Budějovice, Streitschkowitz, ves u Merklína.

Strýčkovství = strýcovství. Kos. Ol. I. 302.

Strýčný = *strýčený*. Slov. Rybaj.

Stryga, y, f. = *čarodějnice*. Na Slov. Vz Striha.

Strygoň, ě, m. = *čarodějník*. Slov. Hdk. C. 204., Dbš. 44.

Strych, u, m., z něm., gestrichenes Maas, *korec*, 1½ míry, 4 věrtele, der Strich. Vz Míra. Je strychem plná. D. — **S.** = *míra polí* = *jitro*, das Joch. Jitro n. strych drží 3 provazce. Gl. 325. — **S.**, *cecek na vemeně kravském*, die Zitze. *Lépe*: *struk*. Us. u Litomšl. Vz Stříh, Střík, Strouha.

Strychář, e, m., modalerum, zastr. Veleš.

Strychnin, u, m. = *ústrojný alkaloid, kulčibovina* (Nz. lk.), *prudký jed v některých rostlinách*, na př. ve vraních okách, das Strychnin. Rk. Vz Šťk. 627., Kk. 175., S. N., Šchd. II. 290.

Strychninný, Strychnin-. S. dusičnan, salpetersaures Strychnin. Nz. lk.

Strýchovačka, y, f., z něm., *náčiní pekařské*, Streiche, f.

Stryj, e, m. = *strýc*, zastr. Jg.

Stryja, e, m., osob. jm.

Strýječný = *strýčený*, Vetter-. S. bratr. D.

Strýk, vz Strýc. Mor. a Slez.

Strýka, y, **strýko**, a, m. = *otcův bratr, strýc*. Slov. Dbš. 33.

Strýkov, a, m., Stritschkov, ves u Březnice; samota u Votic. L.

Strýle, e, f., *lépe*: *střevle, mladý losos*, junger Lachs. Jg.

Strymilov, Strmilov, a, m., něm. Tremles, městys v Jindřichohradecku. Vz S. N.

Strymon, a, m., ve starověku řeka v Thracii. Vz S. N. — *Strymonský*.

Strýna, strýnka, strýnečka, y, f. = *otcova sestra*, des Vaters Schwester, die Muhme, MV., D., *matčina sestra*; *strýcova manželka* n. *dcera*, Ros.; *bratrova dcera*. V., Tč., Dbš. 33., MV.

Strýně, ě, f., vz Teta. Břez.

Strýnín, a, m. = *syn strýcův, bratranec*. Kom.

Strýnina, y, f. = *sestřenice*. Kom.

Strýný = *ku strýci se vztahující*, Vetters-. S-ná = dcera strýcova. V. — **S.** = *ku strýně, otcově sestře se vztahující*. S. sestřenec, sestra, sestříně. D. — Jg.

Strýšek, šku, m., z něm., (**šp.** m.: *čárka*), das Strichlein. Pref.

Strýškovati, *strýšky dělati, čárati*, z něm. Strichlein machen. — U soukeníků = *vlnu česati*, schrubbeln. D.

Strýšní = *strych (korec) obsahující*, einen Strich umfassend. S. pytel, nádoba. Ros.

Strýštitý hrnec = tak plný, že přetéká. U Jižné. Vrů.

Strzub, u, m. = *žebřina nad korytem (žlabem) upevněná, kam ovcím atd. žrát dávají, žebřík na píci*, die Futterraufe. Llk., Klš. Koňům seno za s. se dává. U Opav. Pk. Cf. Jesle.

Strž, e, f. = *něco strženého*, der Bruch. **S.** = *od deště n. přívalu v poli vymletý, hluboký příkop, rokle*, der Bruch, Graben. Us. (Vor) houpavě se nese dál podél strži, podél skal. Hdk. C. 163. — **S.** = *díra od vody v jezu n. hrázi stržená*, der Wehrbruch. D., Cyr. — **S.** *ledu* = *jití ledu*, der Eisstoss, Eisgang. Zlob. — **S.** = *sbořená šachta*, der Verbruch, Bruch. Vz Berma. — **S.** = *provaz ku strhování sítí*, die Schnellleine. Šp. — **S.** = *provaz, kterým se zábradlí* (die Schlagwand) *stahuje*, die Rückleine, v mysl. Šp. — **S.** *sněhová*, die Lavine. Š. a Ž. — **S.** *mračen* a náhlý příval všecko šmahem strhl. Us. Tč. Řeči pustí jako v strži (v průtrži). Hlk. I. 154. — **S.**, e, m., *odpadlík od víry*, der Abtrünnige. Vz Stržka.

Strža = *strž*. Na Mor. Brt. — **S.**, strъža, das Baummark. Mkl. L. 218.

Stržba, y, f. = *strmina*, der Abgrund. Rozk.

Strženje, vz Stěžeje.

Stržek, žka, m. = *poběhlec, odpadlec*, der Abtrünnige. V., Br. — **S.** = *pták, který čiharům z lepu uletěl*. — **S.**, žku, m. = *něco strženého*. Stržky strun, Stücke gerissener Saiten. Us. U ševců ku tření dratví, der Streichfetzen. Šp. — **S.** = *poslední část nápoje*, kteráž po více doušcích v nádobě zůstává a která se najednou dopíjí. S. jest menší než doušek. V Holohlavech. Sř. — *S-ky strun*.

Strženň, žně, f., **strženn**, ženu a žna, m. = *vnitřek stromu, hnátu, péra* (v hnátech: *čiš*, das Mark; v rostlinách: *dřeň, střeň, duše*, der Kern, das Mark; ve vředech: *střeň, chuchel, chuchval*, der Butz, Ast. Rk.). S., strsl. strъža a strъženь, medulla, srb. *strž, srž, srč*; mlrus. *stryžiň* ze *strižin* a *serdce*; vlrus. striženň, Mark, Butz im Geschwür, schnellere Strömung des Flusses; čes. strženn vedlé *strzen, střen a dřeň, dřen, zreň*; pol. zdrzeń, drdzeń, drzeń, rdzeń . . . Mit Unrecht würde man aind. *sarga* Harz der vatica robusta u diese Pflanze selbst herbeiziehen. Das čech. strzen entspricht einem aslov. strъždenь. Mkl. aL. 218. Příp. -enь. Mkl. B. 127. Strženň, mozk. V. Vlil driak v s. GR. Řeč prochodí až do spojení i všeliké smahy n. s-nóv. ZN. Láska nešťastlivá srdcu strženň robí. Sl. ps. II. 5. 145. S. ve dřevě. V. Zevnitř kůra, vnitř lyka jsou: s. jest nejvnitřnější. Kom. S. n. duše n. dřeň. Um.

les. S. bzový. Jád. — **S.**, *výmol*, der Riss. Koubl. Hosp. 38. — **S.** = *trýzeň*. Slov. — **S.**, arundinetum. BO.

Stržené, ého, n. = *stržený peníz*, der Erlös. J. tr.

Stržence, nce, m., Strženetz, ves u Votic. PL. — **S.** = *stržený*. Ros.

1. **Stržení**, n. = *strhnutí*, das Brechen. S. hráze, náspu, ledu, D., rybníků. V. — S. háku = *polámání*, die Verhebung. Us. — **S.** *lidu* = *shromáždění*, die Versammlung. Akt. m. Ferd. — Jg.

2. **Stržení** = *koupení*, *prodej*, *koupě*, der Kauf, Verkauf, Handel. Sjednání a s. dokonává kupování. Ms. pr. hr. Ale toť jest nedokonalé s., když kupujícímu prodavač dí: Zač chceš? CJB. 365. Ne vytčení té záplaty ale sjednání a s. dokonává kupování. Ib. — **S.** = *utržení*, *koupí obdržení*, die Lösung. Vz Stržiti. Jg. — **S.**, der Einriss. Jg.

Strženice, e, f., *dřenovice*, canalis medullosus, die Markröhre. Nz.

Strženina, y, f. = *stržené pole*, *strž*, *výmol*, der Bruch. Jg.

Strženní, *od stržně*, Mark-. S. trubka.

1. **Stržený**; *stržen, a, o* = *strhnutý*, fort-, herabgerissen. S-na je rouška. Dch. — **odkud.** Cedule s rohu s-ná. Us.

2. **Stržený**; *stržen, a, o* = *prodaný*, verkauft, veräussert. To dříví jest již strženo. Ros. — **S.** = *koupí*, *prodajem obdržený*, gelöst. S-né peníze. Us. Nač obrátíš s-ný groš? Sk. — **zač.** Cena za pole s-ná. Sš. Sk. 54.

Stržina, y, f. = *strž*, *rozpuklina*, der Bruch, Riss. Č.

Stržínek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stržiti, il, en, ení = *koupiti*, kaufen; *trhem dostati*, *utržiti*, bekommen, lösen. Jg. — **abs.** Prodavač cení, kupec trží, až strží (až se oba smluví). Kom. — **co:** bitku, Schläge kriegen. Dch., peníze (lösen). Šp. — **co za co.** Co on strží do roka jenom za dobytek! Us. Šd. Ten purkrecht od něho za 40 hř. kúpil a stržil. NB. Tč. 156. — Stržil (= koupil) ten dům za tisíc zlatých. Ros., Sych. Tolik za ty voly stržil (utržil). Ros. Peníze za vězně stržili. V. Peníze za dílo s. (dostati). Šp. — **co kdy.** Že před časem byla s-la od Doroty Benešové plášť za 7 zl. NB. Tč. 196. — **se oč.** Stržil se o dům a o kůň i vypili litkup. Exc. — **čeho.** Ten dnes stržil peněz (neurčitou měrou, *jinak*: **co**). — **co z čeho.** Osm kop grošů z něho stržila (utržila) a vybrala. V. — **co čím:** peníze dražbou. J. tr.

Stržka, y, f. = *strž*, der Wassergraben im Weingarten. S-ky mezi vinohrady. Gl. 325. — **S.** = *ztráta pod cenou jmenovitou*, das Disagio. Nz.

Stržní, *lépe*: *střenový*, Mark-. Jg.

Stržnický. S. hra = hazardní, Hazard-. U Chrud. Kd.

Stržník, a, m. = hazardník, hazardní hráč, der Hazardspieler. U Chrud. Kd.

Stržňový = *dřenový*, Mark-. S. vrstva. Nz.

Stržoň, ě, m. = *stržeň*, *chuchel* v ráně. Vz Stržeň. U Opav. Klš.

Stubinko, a, n., Stubendorf, ves u Osoblahy ve Slez. PL.

Stucco, it., *malba sádrová*, jíž se užívá k vypuklému dílu ve stavitelství.

Stuccatura, y, f., v obecné mluvě *štukatura*, práce sádrovou n. vápennou maltou, die Stuccatur, Gypsarbeit. **S.** = ozdoba na stropech, římsách atd. ze sádry n. z vápna zhotovená. Vz S. N.

Stuče, e, f., die Gewitterwolke. Šm.

Stůček, čku, m., v horn. der Schlitzgraben, malý stok, splav. Hř. — **S.** = stůčka. Mor. Šd.

Stůčka, y, f., v obec. mluvě *štučka* = *svinutý*, *stočený kus plátna*, *obyč. 60–70 loket dlouhý*, die Rolle, der Ballen, die Webe. Jg. S. plátna. Šm.

Stůčkový, Ballen-, Webe-. S. plátno, koberec, Rolltepich. Dch.

Stučnělosť, i, f., die Feistigkeit.

Stučnělý, feist. Bern.

Stučněti, ěl, ění = *tučným se státi*, feist werden. Bern. Vz Ztučněti.

Stučniti, il, ěl, ění, feist machen. Jg.

Stučnouti = stučněti. Bern.

Stučov, a, m., paseky u Rožnova. Tč.

Stud, **styd**, u, m., na Slov. *studa*, *styda*, y, f., die Scham. Strsl. studъ, km. stûd, ъ příp. Mkl. B. 19., 22. S. = nepříjemný pocit, který v nás povstává, když vlastní n. cizí skutky nám slouží k necti. S. N. Pro s. Kom. Bez s-u kurva; s. mající (panna); K s-u přivésti; s-em se červenati, začervenalý; přílišný, sedlský s.; s. odložiti, složiti, odvrci; s-u neměti, bez s-u býti; s sebe všecken s. setříti, svléci; na s. zapomenouti. V. Nevěstky stud svůj mrhají. Kom. Lichý s., falsche Sch. Dch. Nějaká jiskřička s-du u nich se zjevovala. Ler. Věz, že tresktání jest troje, prvé lásky, druhé bázně, třetí studu; Na líciech najviece s. se ukazuje; S. míti; Česť, ctnosť, s. a bázeň ktož má, nenie blázen. Hus I. 240., III. 19., 45., 259. (Tč.). Hřešiti bez s-u a míry. Pešín. S. k zlému míti. Tkad. S-u se odříci, oprnouti. D. S-u prázdný člověk. Us. Cela i s-u nemá. Č. Při kom je s., při tom i svědomí. Km. Vše učiníš bez studu, když lidé při tom nebudú. Smil v. 1375. Oko studu rozsudí; S. prodán, život zmrhán. Pk. Žena bez studu je hřeben bez zubu. Slez. Tč. Bylina (strom, štěp) bez květu, panna bez s-u, řídko přichází k jakému užitku. D., Č. Kdo se s-em pýří, snadno nezahýří. Č. Kde bázeň, tu s. a kázeň. Prov. — **S.** = *hanba*, *úd stydký*, die Scham, das Schamglied. Krab.

Studánek, nku, m. = studánka.

1. **Studánka**, **studénka** (**-dýnka**), y, f. = *pramen*, *malá studna*, der Brunnen, die Brunnenquelle. Studýnka, studénka. V. Do s-ky pro vodu choditi. Us. Naléžá se šťastná voda ta ve s-ce, do které se se všech čtyr stran světa voda stéká a jež blíže křížných cest se nachází. Sš. P. 760. Po napití s-ce záda ukazuje. Vz Nevděčný, Plíti. Lb. Povídají, že porodíš syna; máš ho zrodiť na ty slavné hody, když zamrznú v studenenkách vody; A v tej studenečce jalenek pijaval, na teho jalenka myslivec číhaval. Sš. P. 5., 523. A v tej studence chladná vo-

děnka jako led, nemožu na tě, mé zlaté dítě, zapomnět; V širém poli stojí hruška zelená, pod tú hruškú studenenka kamenná; Pod horú studenka, vody z ní ubývá; ponáhlaj šohajku, frajerka umierá; Vímť já bařinečku, bařinku zelenú, na tej bařinečce studenku studenú. Sš. P. 226., 285., 306., 523. (Tč.). — **S.** v mysl. = *prameny klestím přikryté*, jež mají nepřikryté *lužánky*, v nichž jsou mezi rozštípenými kolíčky lepem namazané vějičky k lapání ptáků. Sp., Zkr., Všk. — **S.** = *cisterna, do níž se dešťová voda schází*, die Cisterne. V.

2. **Studánka**, y, f., ves u Pardubic; Brünnel, lázně u Ústí n. Orl. a u Dobrušky; Johannesbad, lázeň u Král. Dvora; Kaiserbad, lázeň u Solnice. PL.

Studánky, Kaltenbrunn, v Domažlicku.

Studany, dle Dolany, Studian, ves u Jič.

Studárna, y, f., der Fassschoppen. Šm.

Studce *malé* a *veliké*, Klein-, Gross-Studetz, vsi u Loučína.

Studeň, i, f. = *studenosť*, die Kälte. Výb. I. 689., Ž. wit. Puer. 67. *S. sněžná*. BO. — **S.**, dně, f. = *studna*, der Brunnen. Bern.

Studeňati = *chladiti, zábsti*. Ta voda dnes velice s-ňá. — **kde.** Tady **na** této lávce to s-ňá. Mor. Šd.

1. **Studená**, é, f., ves u Čechtic; Kaltwasser, ves u Broumova. — *Studeney*, ves u Ústí n. O.

2. **Studená**, é, f., *Studený*, ves u Královic. Vz S. N. — **S.**, něm. Studein, město u Telče na Mor. Vz S. N.

Studenář, e, m., der Fieberkranke. Ms. ovc.

Studená voda, Kaltwasser, ves u Chrasti.

Studeně = *chladně*, kalt. Ros.

Studené, ého, n., ves u Vyššího Brodu; Kaltengrund, ves u Jílového; Studeney, vz Studená, ves u Ústí n. Orl. PL. — **S.**, vz Studený (konec).

Studenec, nce, m., ves u Jilemnice. — **S.** *dolní* n. *nový*, Unter-, Neu-Staudenz, ves v Chotěbořsku. — **S.** *horní*, Ober-Staudenz, ves tamtéž. Vz S. N. — **S**, ves u Náměště Tč. — **S.**, Studenetz, ves u Poličky, u Prostějova na Mor. PL. — **S.**, **studeník**, a, m., der Melancholiker. Krok II. 419.

Studeněves, **Studňoves**, vsi, f., ves u Slaného. Vz S. N., Tk. III. 660., Tf. 288.

Studenice, e, f. = *studená nemoc, zimnice*, das kalte Fieber. ZN., M. S. trojná (třetidenní, třetačka). — **S.**, na Slov. *chladovna*. Bern. — **S.**, Studenitz, městys ve Štýrsku. Vz S. N.

Studeničký, kältlich. D.

Studeník, a, m., vz Studenec; osob. jm.

Studeniti, kühl machen. Us. Dch., Sd.

Studenka, y, f. = *zimnice*. V. — **S.**, ves u Mnich. Hradiště; samota u Ledče. PL. Tk. III. 36.

Studénka, vz Studánka. — **S.**, Schönborn, ves u Trutnova; Stauding, ves v Opavsku; něm. Studinka, ves u Nové Paky; S. karlovská, ves ve Slez.

Studénky, dle Dolany, Studinke, ves u Zábřehu; Studinsker Hof, dvůr u Nového města nad Met. PL.

Studeno, kalt. Jest s. D. Květiny na s. sázeti. Us. Dch. Udělalo se s-no. Dch. — **S.**, subst. = zima, die Kälte. Ze s-a do tepla jíti. Us. Horka a s-na v tomto měsíci se střídala. Us. Č. Dáti jídlo do s-na. Dch. — **S.**, na Slov. *huspenina*, die Gallerte. Bern.

Studenohrubosť, i, f. Byl. 194.

Studenokrevnosť, i, f. = *studenosť krve*, die Kaltblütigkeit. D. **S.** = lepko-, vodokrevnosť, der Schleim. Ja. — **S.** = *černá, spálená krev*, schwarzes Geblüt. V.

Studenokrevný, kaltblütig.

Studenosť, i, f. = *chladnosť*, die Kälte. V. S. vody. D. — Nebylo v těle jeho mezi mokrostí a suchostí, mezi teplostí a studeností sváru neb protivnosti. Hus I. 292. — **S.** = *studenokrevnosť*, die Kaltblütigkeit. D.

Studenovlhkosť, i. f. = *studnokrevnosť*, das Phlegma.

Studenovlhký = *studnokrevný*, phlegmatisch. D.

Student, a, m., z lat., V., *studentík*, a, *studentíček*, čka, m., v obec. ml. *študent*, der Student. Za stara s. zván též *žák*. Vz Žák. Naši doktorové nechtěli jsú bakalářóm a s-tóm odpovědieti a jich naučiti. Hus II. 29. Český s. chudý s. U Rychn. Dbv.

Studentský, Studenten-. Po studentsku.

Studentství, n., der Studentenstand. Jg.

Studentstvo, a, n., *všichni studenti*, die Studentenschaft.

Studený; *studen, a, o*; *studeničký, studeňoučký* = *chladný*, kalt. S., příp. -enъ, strsl. studenъ, frigidus. Mkl. B. 126. Náramně, hrubě s. V. Zimnice s třesením s-ná slove. Kom. Má ruce s-né jako led a červené jako rak. Us. Šd. S. nemoc. M. S-né psí dni, die kalten Hundstage, die Tage nach h. Dreikönig. Gl. 325. S. stopa (zvětralá). Šp. S. poly, Kältepole, Nz., pára vodní, pocení (ve s. vodě). Šp. S. voda, vítr, jídlo, zimnice, žaludek (dobře nevařící). Us. Jest s-ného žaludku (žvástal, nic nesvaří). Mus. Ležím já v rosičce s-nej, ležím na travičce zelenej; Chtělo se mu s-nej vody píti; Ona byla s-na, jak by byla umřena; Tlačí trávu zelenú, sbírá rosu s-nú; Huličky, beličky, nechci nenapadá studzenej rosičky. Sš. P. 1., 6., 85., 162., 510. (Tč.) Rosa a kruopě nočnie tuto temné a s. mlčenie nevěrných srdcí se znamenají. Hus III. 59. S. budování (ve včelařství), přiléhají-li souše užší svou stranou k česlu. Lš. Od nemoci studené ležela. Brt. S. 61. Ta s-ná (žena) = smrť. Až podruhé se oženíš, ale s tou s-nou! Mor. Šd. S-ný jako led, jako žába, jako had. Spaříš mu division v studené vodě! S. máj, v stodole (v zahradách) ráj. Prov. — **v čem.** Treskce člověka u vieře vlažného nebo s-ného. Hus. — **S.** = *neživý, neopravdový*, kalt, kaltsinnig. Smáti se smíchem studeným (nuceně). V. S. láska. S-né krve člověk. D. — *Studené*, ého, n., na Slov. = *huspenina*, die Gallerte. — **S.** *hutě*, Kaltenhütten, ves u Šumberka. Tč. **S.** *loučka*, Kaltenlautsch, ves u Mohelnice. Tč.

Studie, vz Studium.

Studijní, Studien-. S. fond, nadací, oddělení, věda, kommisse, rok (školní), plán, praefekt, věci. J. tr. S. rok, *lépe prý*: rok studií, ale proč? Není příčiny, proč bychom nesměli říci: **s. rok.**

Studinka, y, f. = studnice malá.

Studinky, dle Dolany. S. dolní, Schönbrunn, ves u Šumberka na Mor. Pl.

Studiti, stuď, -dě (ic), il, zen, ení (na Slov. studeň, ční); *studívati* — *studeně činiti, chladiti*, kühlen, kälten. — **koho.** Studí mne to. Us. — **se komu** = *nemilým se mu činiti*. Rad. zv. Hřiech, který se tobě nestudí, ten se tobě líbí. Hus I. 153. — **koho kam.** Studí mne do noh. Us. Hý.

Studi-um, a, n., pl studi-a, i atd. dle *Gymnasium*, vz toto. Pl. také: studie, -dií, f. S. = pilné zaměstnávání se vědou n. uměním, učené pátrání; příprava k nějakému vědeckému neb uměleckému dílu, das Studium. S. N. Studie konati, odbyti, skončiti. J. tr.; na studie, do studií někoho dáti, ze studií vzíti, strhnouti, sběhnouti. — **S.** *v kreslení* = *předlohy ku kreslení*, die Vorlagen. Vz Výkres.

Studlov, a, m., ves u Kunštátu na Mor. Tč.

Studna, y, **studně**, ě, **studeň**, dně, *studánka, studénka, studýnka*, y, f. = *pramen*, die Brunnenquelle, das Quellwasser, der Born D. Studna, gt. pl.: studen. Š. od stud (studnu), vz -ně. Strsl. studenьсь, příp. -ьсь, puteus, eig. der Kalte, Frische. Mkl. B. 307. — *Studna, studně* = *studnice hluboká, kopaná* atd. Der Brunnen, Schöpf-, Ziehbrunnen. S. = nahromadění pramenité vody v umělé obroubené větší n. menší prohlubni zemské. Vz S. N. S. přirozeně se prýštící, kopaná, vrtaná (artesská, arteská). Vz S. N. S. cedicí, Filtrir-, vážicí, Zieh-. Dch. Studna jest zahlcena (zanesena); poklop u studny, kopání studny; srub nebo obrubeň u s-ny; studnu obroubiti, ohraditi, čistiti, cíditi (na Moravě conditi, Hý.), vyzditi, hloubiti, Sp., vypeřiti (aussteisen). Nz. Co je po studýnce, dyž v ní vody není, jako po panence, dyž v ní lásky není. Sš P. 214. Na tej hore vysokej studňa murovaná; Kde največší studňa, tam bych tě shodila; V studni sem se umyla, tam sem krásy nabyla. Sš. P. 287., 291., 421. Stodynka róbená, voda v ní stodená, napi se jí milá, bedeš pěkná bílá; Já pit nebodu, dovi (kdo vi) čích bodo, z keré stodynke jaké maměnke vodo pit bodo; Nad hlavú mi zasadte voničku červenú a při nohách vykopte studýnku kamennú; U studýnky u hlubinky nohy, ruce myla. Sš. P. 286., 331., 769. (Tč.). Že s. vodu ovcím vážiti a do žlabu nalivati. Us. Tč. Tak dlouho džbán do studně chodí, dokad se neroztluče. Koll. I hlboká studňa sa často vyváži. Mt. S. Studni prostřed řeky kopati. Vz Marný. Č. Vz Jeřáb, Studnice, Rb. 272. U tří studní (v Praze). Vz Tk. II. 202.

Studnář, **studnař**, **studnikář** (V.), e, f., der Brunnenbauer. Us. Dch. Vz Studničkář. Tk. II. 379., 382. — **S.**, osob. jm. Hý.

Studnařiti, il, ení, Brunnengräber sein.

Studnářka, **studnikářka** (slov. *studničářka*), y, f., die Brunnengräberin.

Studnářský, **studnikářský**, Brunnengräber-.

Studnářství, **studnikářství**, n., die Brunnengräberei. Jg.

Studně, vz Studna.

Studnec, dence, m., das Bassin. Šm.

Studnice, e, **studnička**, y, f. = *místo, kde se studená voda prýští, prameniště*, die Quelle, der Born. V., Ž. wit. 17. 16. S. přirozená, s. živých vod; pramýnek s-e. V. S. zahradní, kteréž tekou prudkostí z Libánu. Hus III. 55. Malá s. rozšíří se u velikú řeku. BO. — **S.** *kopaná, dělaná (studna)*, der Brunnen, Schöpf-, Ziehbrunnen, der Sod, puteus. Ž wit. 54. 24. Vz Tk. II. 549. S. vodná, BO., vedená, aquae ductus. Bj., D. S-e vyschly. Háj. S-ce zasypati. Us., kamením zavaliti. Solf. S. arteská (vrtaná). Nz. Vz S. N., Schd. II. 145., KP. III. 46. S. (studna, vážnice) se ohrazuje *ohlubní (obrubou, obrubní, roubením, roubní kabřinou, srubem)*; z ní se voda váží *okovy (věderci)*, které visí na *bidle (tyči)*, na provaze n. na řetěze, pomocí *ráhy (táhy)* n. *kladky (kolečka)* n. *válce, rukověť (držadlo, držiště, držadliště)* majícího; voda z ní se také *pumpou (čerpadlem)* pumpuje. Pt. 98. Byla pak tam s. Jakobova; S-ci si kopati; S. ta v kramolách války židovské zapadla; S. ta bezvodá jest; O hloubi s-ce praví se, že ke dnu měří okolo 80 stop. Sš. J. 63., 66., 67. (Hý.). Z těch hřiechóv jako z tří kořenóv neb studnic veškeren hluk n. zbor zlých lidí naplněn jest jinými hřiechy; Poňavadž oni vedlé zákona hodně vola n. osla z s-ce v svátek vytáhli sú, čím viece člověk z ďáblovy s-ce v neděli móž bez porušenie svátku vytažen býti; Bóh jest spravedlnosti s-ce; Z té s-ce se nenapil; Zimnicí-li hořiš, (Kristus) studnicí jest; S. štědrá; Již jest s. přeschlá. Hus I. 68., 121., 159., 295., II. 261, 235., III. 285. (Tč.). Ať s-ce sebe hlubší, přec se vybere. Vz Šetrnosť. Lb. I v s-cách nejčistějších nachází se bláto. Na Mor. Tč. Vodu kdo vážiti může (smí), může (smí) i k s-ci choditi; S-ce přeschne-li, tím služebnosť nemiji; S. společná od obou sousedů spravována buď. Pr. Dotud s vědýrkem k studnici chodí, až mu se obrouček opukne. Prov. Jg. — Vz *Studna*. — **S.**, e, f., ves u Náchoda. Vz S. N. S., samota u Lišova a u Turnova; Brunn, ves u Jindřich. Hradce; Dreiborn, ves u Verneřic; vsi u Skalice, u Hlinska, u Telče, u Vel. Meziříče, u Nov. města v Brněnsku, u Víškova; S. vysoká, Hoch-Studnitz, ves u Jihlavy; S. malá (Studinka), Klein-Studnitz, ves u Jihlavy.

Studnický, ze Studnice. S. děvčata. Sš. P. 543.

Studničenka, y, f., cymbania, rostl.

Studnička, y, f., vz Studnice. — **S.**, y, m., osob. jm. Vz S. N.

Studničkář, e, m., der Brunnengräber. Us. Vz Studnař.

Studničník, a, m., *u studnice bydlící*, der Brunnanwohner. **S.**, der Brunnengräber. Veleš, Ždk.

Studničný, *ze studnice*, Brunnen-. S. voda, váha (kterou se voda ze studny váží), koryto, trouba, kotlina, hák, pramen, V., provaz, řetěz, Us., kolo, Bern.

Studničov, a, m., *Studničná hora*, Brunnberg, vrch v Krkonoších. S. N.

Studnikář, e, m. = *studnář*.

Studniště, ě, n., der Brunnenplatz. Šm.
Studno = *stoudno*, schamhaft. Slov. Koll.
Studňoves, vz Studeněves.
Studňový = *studničný*, Brunnen-. Mor.
Studný, na Slov. = *studený*, kalt. — **S.** = *stydlivý*, schamhaft. D.
Studovací, Studir-. Šm.
Studování, n., das Studiren. Jakýž jest, prosím, účel s-vání? Toho, co nevíme, se dovídání. Ze Shakesp. Tč.
Studovaný, studirt. Toto slovo jest svým smyslem nesprávné; mělo by býti *studovalý*, ale toho neužíváme. Často stačí *učený*, aneb pomůžeme si větou: Ten člověk studoval (je učený). Brs. 2. vyd. 202.
Studovati, z lat., *učiti se*, studiren. V. Bedlivě s. V. — **nač**: na doktorství. Jv. — **jak**. S-val **po** krk, do hlavy nic nepřišlo. Prov. Č. — **se** = *hádati se*, zanken. U Brušperka. Mtl. — Vz Neštudovati.
Studýnka, vz Studna.
Stufenland, něm., *stupňovina*, *plasina*. S. a Ž.
Stufka, y, f. = kousek jalové skály. Us. Kalló.
Stůh = *stoh*. Veleš.
Stuha, y, f., das Band, Bindband. S. bezkonečná (ohne Ende), příčná, das Querband, ocelová měřická, das Stahlmessband, batistová, pryžová, kaučuková. Šp. Rovně i koně upravené mají stuhami a zvonky; Král nese paláš červenými s-hami docela obdaný. Sš. P. 761. Vz Stužka.
Stúha, vz Stouha.
Stuhák, u, m. = stouha, das Band. Us.
Stuhař, e, m., der Bandmacher. Pam arch. 1869. 521., Tk. II. 372, 380. — **S.**, osob. jm. Mor. Tč.
Stuhelčí, n. = *stuhlá voda*, *rampouch*, der Eiszapfen. Mor. Kda. 184.
Stuhla, y, f. = *stuhle*. Dbš. 8.
Stuhle = *pentle*. Slov., mor.
Stuhlík, *lépe*: *stuchlík*.
Stuhlosť, i, f., die Steifheit, Starrheit. S. mrtvoly, die Leichenstarre. Dch.
Stuhlý, erstarrt, starr, steif. S. kapka Kom. S. jako roh, jako rohlík. S. oko. Us. — Jg. Vz Ztuhlý.
Stuhnouti, hnul a hl, ut, utí; *stuhovati* = *tuhým se státi*, *zkřehnouti*, starr, kompakt werden, erstarren. — **abs.** Vosk ustydne a ztuhne. Us. — **čím**: zimou. Lid úžasem stuhl. Ehr. 66. — **kde, kdy**: vosk v zimě stuhne. Bláto do rána stuhlo. Us. V kruté zimě stuhne sníh jako krušec. Us. Stuhla mu krev v žilách. Us. Šd. — **komu.** Stuhly mu ruce (zimou).
Stuhování, n., das Bandverfahren. Šp.
Stuhovka, y, f., ligula, hlísta. Krok. II. 517.
Stuch, u, m. = *stuchlina*. Z hrobu puch a s. se vyzívá. Sš. I. 44.
Stuchati se, poltern, es ungestüm treiben, *dováděti*. — **abs.** Co se pořád stucháš (snad: se vztěkáš?). Č. — **se kde. V** srdcích (zamilovaných) se to zrovna stuchá (tobt es). Us. Dch.
Stuchle, *stuchlivě* (Slov.), dumpfig. Bern.
Stuchlení, n., das Dumpfigwerden. Bern.
Stuchleti, *stuchliveti* (Slov.), el, ení = *stuchnouti*, dumpfig werden.
Stuchlice, e, f. = *skoupá*, die Knauserin. D.
Stuchlictví, n. = *skoupost*, die Knauserei. D.
Stuchlík, a, m., **stuchlec**, lce, m. = *skrblík*, der Knicker. Kom. Neužilý s. V. — **S.**, osob. jm. Šd.
Stuchlina, **stuchlivina**, y, f., **stuchlosť**, y f., die Dumpfigkeit. S-ou páchnouti, zapáchati, smrděti. D. Puch s-y mne zarazil. Kom. — Jg.
Stuchlosť, i, f., vz Stuchlina. — **S.**, die Knickerei, der Geiz. Slova ta stojí v souvislosti s tou s-tí jeho. Sš. J. 198.
Stuchlý, **ztuchlý**, na Slov. *stuchlivý*, dumpfig, mufflig. V. S. věci smrdí; s. pšenice, Kom., chléb, mouka, máslo, sláma. Us. Jg., D. — **S.**, knickerisch. Čertovinou smrdí ten stuchlý chlap. Sych.
Stuchnouti, *ztuchnouti*, chnul a chl, ut, utí = *vlhkostí zasmradnouti*, dumpfig werden. Obilí ztuchlo. Us. — **kde.** Mouka v komoře stuchla. — **se** = *ztratiti se*. Bodejž se stuchl! Us. Kd.
Stuk, u, m. = *ston*. Slez. a mor.
Stůka, vz Tkadlcovství.
Stukač, e, m., hernandia, die Hernandie. Rstp. 1296.
Stukačovitý. S. rostliny, hernandieae. Rstp. 1295.
Stukala, y, f., jinde *štukal*, a, m., der Seufzer, Stöhner. U Opavy. Klš., Hý.
Stukání, jinde *štukání*, n., das Schluchzen, Seufzen. Mor. Tč., Hý.
Stukati, jinde *štukati* = *sténati*, *stonati*, stöhnen, seufzen, ächzen, kränkeln, klagen. Na Mor., Slov. a ve Slez. Pk., Šd., Škd., Klš., Mtl. Ten člověk dycky stuče, stuká. Mor. Tč. Čelo (tělo) leží, hrubě stuká, dušička se v čele leká. Sš. P. 19.
Stukatura, vz Stuccatura.
Stukaturný, Stuccatur-. S. umění, umělec (stukaturník). Nz.
Stukhejlů mlýn u Přibyslavi.
Stůl, gt. stolu, **stolec**, lce, **stůlek** a **stolek**, lku, **stolík**, u, **stolček**, ečku, **stolečk**, **stolíček**, čku, m. S., kořen *stel*, původně *star* (sternere). Sch. Koř. -stl stupňován v stólъ. Gb. Hl. 146. Mensa, der Tisch. *Částky s-lu*: *deska*, *postranice*, *šuple (truhlík)*, *nohy*. S. a Ž. S. vykládaný, květovaný, V., kredenční, Kom.; stůl o jedné, o třech, o čtyřech nohách; kulatý, okrouhlý, rohatý, hranatý. Us., dřevěný, železný, kamenný, mramorový, s truhlíkem, jednoduchý, veliký, malý, vysoký, nízký, Kom., květinový, mycí, umývací, Us., psací, šicí, jídelní n. k jídlu, překládací, skládací, S. a Ž., vytahovací, rozkládací, Šp., skladný, dubový, leštěný, s trnožem, ku krájení koží, ku stříhání atd., Us., metací (v tělocviku), Tš., KP. I. 462., s. tažný, Šp., s. penězoměnce. Šm. S. služebných n. komorní, der Officiantentisch, Offiziers-, sloužících, lokajský, der Bedietentisch, na ořechovo hlazený, krámský, stálých hostů, der Stammtisch (v hospodě), čtenářský, Lese-, Dch., na barvení, Färbe-, přiváděcí, **Zuführungs-**,

tovaryšský, Gesellen-, řečnický, Redner-, výplatný n. ku placení, Zahl-, ku líčení, Krispel-. Šp. S. chlebů oblícných, der Schaubrodtisch. Šd., Šš. Mt. 171. S. posvátných chlebů. Sš. Sk. 32. Na s. strojiti; s. krměmi osazený. V. Prostírati na s.; za s-lem seděti (stolovati). Us. Posaditi se, sednouti za s.; ku s-lu jíti. D. Okolo, vedlé, podlé s-la. Dal. U s-lu mého jídali. Br. Při stole bratrovu jísti. Br. To víno ke knížecím s-lům se prodává. Har. Na s. pěstí třískati. Sych. Co vám mám dáti na s. (k jídlu)? Pod s-lem leží pes. Us. Jídla na s. nositi. Jedí o dvou stolích. U Rychn. Ty nemáš stola z lipového dřeva. Ht. Sl. ml. 207. Za stolem rozmlouvati. Ler. Na stůl něco dáti, položiti, vyklopiti, vyložiti, se stolu odnésti, sebrati, vzíti. Us. Dch. Manžely od s-lu a lože odloučiti. Dch. Už jest na stůl dáno, připraveno! Us. Dch. Dlouholetá práce padla pod stůl (byla zmařena). Us. Kf. Sluha jídává za jedným stolom s hospodárom a pri jednej mise. Slov. Dbš. 86. Odpytujem pekne vaše poctivé hlavy i tento stôl, na ktorom božie dary bývajú (říká se, chce-li kdo u stolu něco neslušného pověděti). Slov. Dbš. 46. Jdú ženci z roli, prestierajte stoly. Dbš. 167. A vyňavši z stola peníze dal jí z prvních peněz za zlatý; A Jánček trhl jim za stuol a dal jemu dva pohlavky; Potom sediec za stolem a jedúce první krmi přišla jest dievka její; I šel jsem a na roh s-la sedl jsem. NB. Tč. 32., 96., 180., 274. Veru ja nebudem za jej stolom sedať (nebudu její nevěstou). Sl. ps. II. 5. 210. Tam je cesta jak po stole (rovná); Tam se jede jak po stole. Us. Šd. Odstup, Lazare, stolu, nečiň mi tu nic na mzdoru (na vzdory); A ženich nám doma zůstal, aby hostům stoly chystal; Dy svojim (dětom) chleba da, za stůl jich posaza, maslem jim pomaza; Dokulal, dokulal tolary na stole, pohledni děvečko, esli maš za svoje (dosti); Postavtě mu, tatuličku, ten stůl červený a na ten stůl, tatuličku, ubrus tažený; Přikryječ stoly ubrusami, už jest dceruška před dveřami; Chystajte nám s-ly mramorové, na ně prostírajte ubruse hedbávné. Sš. P. 20., 82., 160., 378., 408., 464., 799. (Tč.). (Ten) nemnoho by kněží zval k stolu; Když na prvním mistě u stola jich neposadí, divně se dmú; Jichž s. hotovější jest než oltář; Psi mají drobty jiesti, kteřiž padají s panských stolóv; K stolóm svým Krista přijímajte; Mnozí v té cěstě hynú, ale jedno ti, kteříž s toho s-lu krmě nepoživají; Nemá k s-lu božiemu přistúpiti. Hus I. 231., 454., II. 66., 96., 141., 290., III. 188. Není všecko k užíváňu, čo se na stol dává; Neskoro chléb vtedy hledať, když má byť na s-le. Mor. Tč. Pusť psa pod s., poleze na stůl. Prov. Vrů. Čím více u stolu, tím lépe chutná. Pk. Nezvané hosti pod s. sázejí. Prov. Jg. Při cizím stole nože a vidličky utírati. Vz Mlsný. Č. Prostři na s. *Není čím.* Dávej na s. *Není co.* Tedy sklízej. Č. — **S.** = *hosté za stolem sedící*, die Tafel, Gäste. Ten stůl dal na národní divadlo 60 zl. — **S.** = *jídlo*, der Tisch, das Essen; *strava*, die Kost, der Tisch. Po s-le (po jídle), Us, při stole. D. On má u mne s. Ros. S. (strava) za darmo. D. Modlitba před s-lem, po s-le. Š. a Ž. Někoho ku s-lu pozvati. A oni zavříce sklep šli jsú k stolu. NB. Tč. 180. Jest hotovější k stolu než k modlení Bohu; Nenie spravedlivé, abychom opustiece slovo božie slúžili stoluom. Hus III. 140., 247. Sytý stůl míti. Chč. 304. — **S.** *Páně* = *svátosť přijímání*, der Tisch des Herrn. Sych. Nemůžete stolu Páně účastni býti a stolu zloduchův (= hostiny Páně či nejsv. svátosti oltářní a hostiny z modložertvin ustrojené). Sš. I. 232., 235. Jednou do roka ku stolu Páně přistoupiti, jíti, u stolu Páně býti. Us. Hý. — **S.** *boží* = *oltář*, der Altar. St. skl. — **S.** *chlebný* = *pekařský krám*, die Brodbank. Brikc. — Žádného mezi sebe za mistra přijíti povinni nejsú, kdož by neměl svůj vlastní s. ševcovský. A těch stolů jest 24. 1546. Šd. — **S.** = *trůn*, *stolice*, der Thron, der Sitz, Stuhl. Pass. Královský stól. Bj. Cf. Stól.

Stulfa, y, m., osob. jm. Šd.

Stulík, u, m., rostlina, nuphar, nymphae, die Teichrose. Čl. 57., Kk. 217., FB. 71., Čl. Kv. 283., S. N., Rstp. 55., 56. S. žlutý (lekno žluté, lekuta žlutá, vodní růže žlutá, taška žlutá), n., lutea, malý, pumila, ledvinolistý, kalmiana, střelolistý, sagittaefolia, bílý, candida. Rostl.

Stulíkep, stulkep, u, m. = *lekno, stulík*, zastr. Jád., Rstp. 56.

Stulíkový. S. voda, olej. Čern. Vz Stulík.

Stulíků mlýn u Richmburka. Pl.

Stulipysk, u, m. = *stoulení rtů*, das Zusammenziehen des Mundes. Bern. — **S.** = *uhození v ústa*, der Lefzenstreich. Dám ti s. Bern.

Stuliš, e, m., sasanka, anemone. Mor. Tč.

Stuliti, vz Stouliti.

Stulkep, vz Stulikep.

Stulkvík, u, m., stul kvík, zastav kvíkání n. křik, mlč, smyšlené jméno rostliny. Mus. Dobrý jest někdy s. C. M. 78. S. jest dobré koření. Dh. 67.

Stulovati, vz Stuliti.

Stulpa, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stulynožky = stúlenýma nohama. S. něco přeskočiti. Slov. Dbš. 140.

Stumlovati, z něm. abtummeln, prohnati, unaviti. — **koho.** Králička jsme nedostali, koničky sme stumlovali. Sš. P. 761.

Stuuce, e, f. = *studnice.* U Nové Kdýně. Psčk.

Stunkati = *státi* (v dětské řeči), stehen (in der Kindersprache). Us. Dch., Kšá.

Stuňkati = kränkeln, v dětské řeči. Dch.

Stuodtel, stuodsaď. On je s., er ist von hier, ein hiesiger. Na Ostrav. Tč.

Stup, u, m. = *stoupení, krok*, der Schritt. — **S.** = *složení mlýnské*, der Mühlgang. Bern.

Stupa, y, f., na Slov. = *stopa* (zvířete, člověka), die Spur. Po stupě jíti. Reš. — **S.**, *prach* = černá hmota shromažďující se v komorách zhušťovacích vedlé rtuti a skládající se ze rtuti, rumělky, částeček uhelných a popelových, idrialinu, sirníku železnatého a selenu. Vz KP. IV. 196. — **S.** = *hmoždíř.* Vz Stopa, Stoupa.

Stúpa, y, f. = *moždíř*, der Mörser. Stříleti stúpů v nebe (marného co činiti). Výb. I. 841. — **S.**, vz Stoupa.

Stupačka, y, f. = stupátko u vozu, der Fusstritt. Us.

Stupadlo, stupátko, a, n. = *podnož*, der Schemmel, Fussschemmel, Tritt. V. S. u stolu (trnož). D. S. u kočáru, u lože. Cf. srb. stupalo, pes (pedis). Mkl. B. 98. — Jg.

Stupaly, dle Dolany, několik domků u Vsetína. PL.

Stupan, a, m., ein stolzer Mensch. U Litovle. Kčr.

Stupánek, nku, m., das Tritt-, Laufbrett am Eisenbahnwagen, *lávka* (delší). Dch. S. u vozu. Mřk. — **S.**, v horn. der Steigebaum. Bc.

Stupánik, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Stupař, e, m., der Stampfmüller. Us. Dch.

Stupárna, y, f., *mlýn se stupami*, eine Stampfmühle. S. N. — **S.**, Alte Puchmühle, mlýn u Světlé v Chotěbořsku. PL.

Štuparovice, dle Budějovice, ves u G. Jeníkova.

Stupati, stupej (ale udrželo se i: *stupaj*) Kmp. — **S.** = *sdupati*, mit den Füssen zerstampfen. — **co.** Rkk. — **S.**, *ve stupách tlouci*, in der Stampfmühle zerstossen. Ros. — **S.** = *jíti* (pochodem), gehen, traben. Stupaj! Us. u Místku. Škd. Stupaj, stupaj, můj koníčku vrané, abych já se dostal do cezího kraje. Sš. P. 460. **kam jak**. Aj stupaj, stupaj, můj koníčku, **po** malúčku, po lehúčku **na** most, abychme dojeli k mojé milé na noc. Sš. P. 460. A kdo chorec z nich a šeda, stupaj **za** honvéda. Hdk. C. 360.

Stupátko, vz Stupadlo. V horn. die Fahrkunstbühne. Hř.

Stupava, y, f., mě. v Uhřích, Stampfen. — **S.**, ves u Koryčan na Mor. — *Stupavan*, a, m. nebo *Stupavec* — *Stupavský*.

Stupčák, a, m. = *zavalitý člověk*, ein untersetzter Mensch. U Opavy. Klš.

Stupčice, dle Budějovice, Stupschitz, ves u Sudoměřic. PL.

Stupec, pce, m. = *tupitel*, der Tadler. Hanka. — **S.**, der Abtrünnige. Plác.

Stupečně, stufenweise. Šm

Stupečný = *ten, který s kým na spolku jest, nedílný*. Pobral mi je a bratru mému s-mu dobytek. Půh. I. 254.

Stupěje, stupěj, stupněje, stupněj, e, f., zastr. = *stopa, šlápěje*, der Fussstapfen, die Spur. Sš. Sk. 37. Poklúzly sú sě stupěje naše: Přemine život náš jako s. oblačné. BO. S-je noh jeho cělovali. BO. Stúpej v mé stúpěje. Pass. 854. — **S.**, *schody*, die Staffeln. U stupějů (dual). Výb. I. 281.

1. **Stupek, stoupek**, pka, m., **stupka**, y, m. a f. = *tulák, běhoun, povaleč, poběhlec*, der Landstreicher, Lump, Vagabund. Ros., Plác., Seip.

2. **Stupek**, pku, m. (zastr.) = *postoupení*, die Uibergabe, Abtretung. Zříz. To zboží se mi po mém bratru stupkem dostalo. Půh. II. 473., 565., 376. Potom co móž komu dáti dědin nebo co stupek. Kn. rož. XI. — **S.** = *spolek, společné držení statkův*, die Gütergemeinschaft. Zříz. Těš., Vš., Výb. I. 972, 1000. Že člověk jeden zde s mužem jiejím nebožtíkem s. maje v ten jeho statek veškeren sě jest po jeho smrti uvázal; Lidé svatební tak vyznávají, že taký s. spolu učinili muž a žena. NB. Tč. 48., 192. Já jsem měl s. s její otcem dříve než ji kdy pojal: Měl nahražovati nám za to, že jsem jemu stupek z desk vyložil; Se svými syny dskami s. měla o to zboží; Se mnú plný s. měl. Půh. I. 279, II 401., 439., 568. (Tč.). — **S.**, der Tritt, die Stufe. Mor. Šd. — **S.** = *sestoupení*, die Zusammentretung. Jg.

Stúpek, pku, m., das Schrittchen. Vz Stup. Bern.

Stupeň, pně, **stupének** (*stupýnek*), nku, m., u Král. městce a j. *šlupeň*. **S.**, starslov. stepenь, gradus, lat. stipinīs, die Speiche, Leiter, Sprosse, stipinas, die Leitersprosse: stipti, steif werden, stapterti, stehen bleiben. Mkl. L. 11., B. 159. Přip. (-ьнь) -ень. B. 127. S. = *stopa*, die Spur, der Fussstapfen. Tu Tristramovy stupně nalezne. St. skl. IV. 122. Nepravedlnosť stupnye meho obklyczy mye. Ž. wit. 48. 6. — **S.** = *vše to, po čemž se výše stoupá, jako po stupních u schodův, schod, výstupek*, die Stufe, die Staffel. Ros., D. Kolik s-ů mají ty schody? Po s-ních jíti. Us. S-ě řebříkové. Ctib. Po s-ních zdíti (usazovati). Nz. Stupně ku hradu pražskému. Vz Tk. II. 75., 123. Děti jsou stupně do nebe. Něme. Ten řebřík má 6 stupňuov. GR. — *V přeneseném smyslu*, die Stufe, der Grad. Z malých škol po s-ních podávání býváme do vyšších: Stupňové vděčnosti jsou: dobrodiní poznávati, ohlašovati, odměňovati; S-pňové vrchnosti: S. moudrosti. Kom. Na nejvyšším s-i cti a slávy státi. V. O služebnících v rozličných s-ích postavených. Br. S. k bláznovství. Jel. Stupně křesťanské ctnosti určují se podle stupně lásky boží; Při hříchu myšlénkovém lze opět rozličné s-ně rozeznávati; první..., druhý..., třetí s. vniterného hříchu; Druh i stupeň zloby vniterného hříchu; Nejvyšší s. vniterného hříchu... naznačuje spolu nejvyšší s-peň jeho těžkosti; Jak skutkové (aktualné) tak i povahové (habitualné) hříchy stupněm od sebe se liší: Nejvyšší stupeň hříchu povahového (habitualného). MP. 49, 53., 54., 60., 61. Stupeň hodnosti, přirovnání. D. Z těch tří stupňóv hřiecha móž se člověk káti. Hus II. 286. Mírnější s. žaláře. J. tr. Stój na svém stupni. BO. Nejvyššího stupně dojíti. Us. Dch. S. důstojnosti. Dch. Toť jsou stupňové, po nichž člověk k vrchu pravé pobožnosti postupovati a bráti se má. Brt. Od stupně ke s-pni postupovati v úřadech, **lépe:** stupeň po stupni (od s-ně) postupovati. Brs. 2. vyd. 239. Slovem *stupeň* **chybně** překládáme něm. *Grad* ve smyslu tomto: Er verdiente das Lob nur bis zu dem Grade. Po česku tu správně říkáme: Zasloužil chvály až do té míry, po tu míru, tou měrou, až potud. Přivedl nález na nejvyšší stupeň dokonalosti, *správně*: P. n. k nejvyšší dokonalosti, nález zdokonalil. Ib. — **S.**, *v mathem.*, der Grad. S-peň úhlu (úhlový, úhlostupeň), der Winkelgrad; Rovnice prvního, druhého, *n*tého stupně, vz Rovnice; oblouk jednoho, dvou, tří atd. stupňů, vz Oblouk. **Mocnosť**

stupně druhého atd., vz *Mocnosť*. Kruhový okolek dělí se na 360 s-ň. S. jeden velikého cirkle (pozemního) obsahuje 15 mil našich. V. Na druhý s-peň povýšiti, uvésti (zdvojmocniti; vz Mocnosť, Čtverec). S-peň měřiti. — **S.** *ve fysice*, der Grad, Punkt, die Stufe. S. teploty, der Temperaturgrad, vlhkosti, Feuchtigkeits-, shuštění, Koncentrations-, zmenšení n. zdrobnění, Verkleinerungs-, hniloby n. hnití, Fäulniss-, nullový, der Nullpunkt, šíření, die Schwefelungsstufe, kvašení, die Gährungsstufe, varu, der Koch-, Siedepunkt, okysličení, die Oxydationsstufe, síly, der Stärkegrad, rozředění, der Verdünnungsgrad, Šp., rosný, der Thaupunkt, kysání, die Säuerungsstufe. Nz. Počítání s., die Abzählung der Tonstufen. Hd. — **S.** = *koleno*, der Grad. S. bližnosti, der Verwandtschaftsgrad. Nz. S. přátelství pokrevního; A slovů s-vé ku podobenství schodů. Brikc. Pr. m. 64. 10. S. zapověděný, der Verwandtschaftsgrad, welcher ein Ehehinderniss bildet. Skl. I. 103. — **S.** *u adjektiv*. S. prvý (položitel, vz Positiv), druhý (srovnavatel, vz Komparativ), třetí (svrchovatel, vz Superlativ). Nz. — **S.** = *oddělení*, das Fach, die Stufe. Práce v s-pních spořádaná. Kom. — **S.** *vrstevní* v geologii: brdský, plzeňský, semilský, broumovský, kalenský (u Kalné ve Vrchlabsku), londýnský, pařížský, bartonský, soissonský, tongernský, liburnský, helvetský, aquitanský, mohucký, tortonský, piacentský, astský, saharský, kongeriový, levantský, thracký, středozemní, okolí vídeňského atd. Vz Krč. 394., 538., 593., 594., 595., 837., 838., 844., 847., 856., 857., 949., 950., 951., 954. — **S.** = *ohniště*, der Herd, zvláště pekařské. D. — *U Stupňů* (v Praze). Vz Tk. II. 138.

Stupenník, u, m. = *schůdky*, die Stufenleiter. Šm.

Stupešice, dle Budějovice, Stupeschitz, ves u Hrotovic na Mor. PL.

Stupěti, *lépe*: *ztupěti*.

Stupice, e, f., vz Stoupa. Ros. — **S.** *nástroj železný na lišky, bobry, vydry*, die Schlagfalle. Ros., Ben. V. — **S.**, *druh sítí*. Aqu. Przid jemu osydlo, jehoz newie a stupiczie, yuz skril, vchvaty jeho. Ž. wit. 34. 8. — **S.**, ves u Říčan. Vz S. N., Tk. II. 549.

Stupidní, z lat., *hloupý*, stumpfsinnig, dumm, stupid.

Stupina, vz Stopina.

Stupiti, il, en, ení = *tupým učiniti*, stumpf machen. — **co čím:** kosu sekáním. Ostatně vz *Ztupiti*.

1. **Stupka**, y, f. = *malá stoupa, tloučka*, der Mörser (hölzener). Ve Slez. a Slov. Pk., Dbš. 62., Plk. — **S.**, na Sloven. = *stopka*. Bern. Má nohy jako s-ky (tenké). Mor. Šd. — **S.**, *štamprle, sklenička*. Na Mor. Mřk. — *S-ky* = *dřevěná padací past na myši*. Sml. — **S.**, hájovna u Třeboně.

2. **Stupka**, y, m. = *stupek, poběhlík*, der Landstreicher.

Stupkavý = *stopečný*, mit einem Stiel versehen. Slov.

Stupmo, stufen-, schrittweise. Dch.

Stupna, y, m., osob. jm. Pal. III. 1. 55.

Stupňa, ě, f. = *stupeň*, die Stufe. Slez. Šd.

Stupná, é, f., ves u Krumlova; Stuppen, samota u Sušice. PL.

Stupné, ého, n., Stupnay, ves u Pecky.

Stupní, Steig-, Tritt-. S. kolo (v hodinách, das Steigerad; u stoupy). Sedl. S. lávka, das Trittbrett. Dch.

Stupnice, e, f. = *sloup, v nějž se schody zapouštějí*, die Zarge. Řád stav. — **S.** = *prkna na schody*. — Jg. — **S.** = *řada*. S. samohlásek, jistá řada jich od lehčích k závažnějším atd. Vz Stupňování, Samohláska, Gb. Hl. 17., Bž. 30. — **S.**, pl. = *nástroj* k lapání lišek, bobrů, vyder, jenž sklapne, vstoupí-li někdo naň, die Falle. Šp. Ani stupnic, ručnic, hákovic, kuší atd. na velkou ani na malou zvěř nekladl a jich neužíval. Bek. II. 1. 303. — **S.** *v hudbě*, die Tonleiter., S. = škála tonův. Nz. S. diatonická, do dur, do mol, chromatická, tonů. Vz KP. II. 283.–286. S. vystupující, sestupující, odvozená, enharmonická (stejnohlasná). Hd. — **S.** *či škála teploměru, teploměrná*, die Thermometerskala. Nz. — **S.** *barev*, die Farbenstufung. Prm. — **S.** = *postavek*, die Staffelei. Nz. — **S.** *spojuje plaz se hřídelem*. U Nové Kdyně. Psčk. — S. tvrdosti nerostů. Vz Bř. 57.

Stupníček, čku, m., der Lautensteg, můstek u loutny. D. — **S.** = *malý stupeň*.

Stupníčkovitý, stufenartig. Miner. 18.

Stupník, u, m. = *mlýn, v němž stoupami atd. rozličné věci roztloukají, tlouk, tluk, stoupa, stupárna*, das Stampfwerk, der Stampfer, die Stampfmühle. Šp. Sedl. S., v němž ječmen opichují a kroupy dělají, s. olejný (olejnice). V. Vz Stoupa. — **S.**, a, m., samota u Hlinska a u Světlé v Ledečsku. — **S.** = *společník*, der Theilnehmer an einer Gütergemeinschaft. Vz Stupek. Jsa s. dskami Margrety dcery Jimramovy. Půh. II. 162. (I. 295.). Není s. s sirotky páně Benešovými. Půh. II. 2.

Stupnítko, a, n., u hodin, der Staffen. Šm.

Stupnitý, staffelmässig. Dch.

Stupnivě = *po stupních*, stufenweise. Koll.

Stupnivý, stufenweise. Šm.

Stupno, a, n. S. horní a dolní, vsi u Rokycan. PL.

Stupňočet, čtu, m. = stupňoměr. Rk.

Stupňokruh, u, m., der Gradbogen. Šm.

Stupňoměr, u, m., der Gradmesser. Vz Schd. II. 15.

Stupňoměra, y, f., die Gradmessung. Šm.

Stupnosť, i, f., die Steigung einer Bahn. Šm.

Stupňovací, steigernd. S. spojka. Nz.

Stupňovaně, steigernd. S. praví. Šš. II. 48.

Stupňování, n. = *po stupních postupování*, stufenweises Fortschreiten. Toto s. zakládá se v pořádku veškeré přírody. Měst. bož. Nějaké s. naleză se v těch slovech; Zde při té, již Jan vypravuje, události jest nějaké s. ohledem události dřívější od synoptiků jen dotčené. Šš. II. 7., J. 102. (Hý.). Stupňování barev, die Farbenabstufung. Šp. S. trním, v lučbě, die Dorngradirung. Nz. —

S. *jmen přídavných*, die Steigerung, vz *Komparativ, Superlativ*. Cf. Bž. 133. — **S.** *ve zvukosloví slovanském sluje proměna méně závažných samohlásek kmenových v závažnější anebo rozmnožení jich jinými samohláskami k tomu konci, aby se význam slova rozmnožil a závažnějším učinil*, die Lautabstufung, Steigerung. (S-ním měníme tedy i znění hlásky i význam slova. Bž. 30. Cf. Bž. 16.). Ku př. kynu — kývám, vedu — vodím, matu — montím, piji — pojím, trpím — trápím. *Děje pak se s. trojím způsobem*: 1. *dloužením krátké samohlásky kmenové*, 2. *zaměněním jí jinou závažnější* a 3. *sesilením jí samohláskou jinou (předrážkou jiné samohlásky)*. — 1. *Při prvním způsobu dlouží se krátká kmenová samohláska ve svou náležitou dlouhou, totiž* a) *a* v *á*: kladu — skládám, valím — válím, patřím — pátrám, kradu — okrádám; b) *i* v *í*: vidím — vídám, zdvihnu — zdvihám, piji — pívám, šiji — šívám; c) *o* v *ou* (v strč. v *ú*): pustím — pouštím (strč. púšťám), studím — ostouzím, poručím — poroučím, okusím — okoušim, mluvím — smlouvám; d) *e* v *é* n. *í* (strč. v *ie*): let — létám — lítám, hleďím — hlídám, řeknu — říkám, lehnu — lihám, jed — jídám; e) *ě* v *í* (strč. v *ie*): běh — běžím — ubíhám, zpěv — zpívám, směji se — vysmívám se, oději — odívati; f) *o* v *ů* *(ó)* a *ou*: rostu — zrůstám, chroptěti — chroupati, bořiti — bourati, pochromiti — pochroumati, broditi se — brouzdati se; g) *y* v *ý*: kryji — skrývám, hryzu — ohryzám, slych — slýchati. — *Pozn.* Ve slovenštině stupňuje se, také krátké *l*, *r* vedlouhé *ĺ*, *ŕ*, tlčiem — stĺkam, držím — sdŕžam. (Ht. Sl. 31., Gb. Hl. 140.). — 2. *Při druhém způsobu s. zaměňuje se slabší a méně závažná samohláska kmenová v jinou závažnější*. Váha jednotlivých samohlásek patrna jest ze *stupnice*: ь, ъ, i, y, e, ě (i), o, u, a, ę, ą. Avšak žádný kmen neprochází celou tuto stupnici, která jest zde a priori seřaděna, nýbrž ve skutečnosti jest více ale kratších stupnic. Vz více v S. N. VIII. 1093 (Gb. Zde mění se: a) **e** v *ė*, *o*, *ů*, *a*, *á*: bředu — brod, pletu — plot, vezu — vozím — vůz, veliti — voliti — vůle, řeku — rok — prorok, ženu — honím, beru — výbor, vedu — vodím — svádím, nesu — nosím — výnos — nůše — snáším, vleku — vlak — vláčím, teku — těkám — točím — tok — tůčka — stáčím, metu — město — most; b) **o** *v a*, *á*: mohu — pomáhám, hodím — házím, bodu — bádám, chopím — chápám, kropím — krápím, chodím — vycházím; c) **i** v *o*: činiti — konati, vniknouti — vnočiti; d) **y** v *u*: tyji — tuk. — *Pozn.* Slabé samohlásky ъ a ь, zanikajíce v češtině, ožívají v ní stupňováním takto: a) ъ jako: *y*, *ý*, *o*, *u*: tъknouti — týkati, bъděti — buditi, dъmonti — dým, zъváti — zovu; b) ь jako: *í*, *o*: čьtu — čítám, pьnu — piuám, zvьněti — zvon, pьnu — opona. Kz. Vz Jer. — 3. *Při třetím způsobu děje se s-ní sesilováním, když se totiž ku kmenové samohlásce jiná samohláska přidá.* Tak stupňují se samohlásky: *i*, *y*, *u* a *l*, *r*. Před kmenové *i*, *y*, *u* předráží se na prvním stupni *o* a na druhém *a*, z čehož povstávají *dvojhlásky*: z *o* + *(i, y, u)* = *oi*, *oy*, *ou*, z *a* + *(i, y, u)* = *ai*, *ay*, *au*. Ale slovanština nenávidíc dvojhlásek vůbec ruší také tyto tím způsobem, že jejich druhý prvek *i* v *j* a *y*, *u* ve *v* mění a z jmenovaných dvojhlásek má tedy: *oj*, *aj*, *ov*, *av*. Tyto spřežky však zůstávají jen při kmenech *otevřených*, při *zavřených* se *ov* a *av* ve *vo* a *va* a *aj* m. *ai* v *ě* (= *ia*) přesmykuje; *u* se v zavřeném kmenu vůbec nikdy nestupňuje tímto způsobem, a *i* nikdy pomocí *o* a protož nevyskytuje se potřeba, aby se také *oj* přesmykovalo. Na příklad, a) *u kmenův otevřených*:

i, y, u:	*o* + *(i, y, u)* = *oj, ov*:	*a* + *(i, y, u)* = aj, av:
pi — píti	poi — iti = pojiti	pai — eti = pájeti
ry — rýti	roy = rov	
by — býti		bay — iti = baviti
slu — sluji	slou — o = slovo	slau — a = sláva;

b) *u kmenů zavřených:*

i, y, u:	*o* + *(y, u)* -*ov* *vo*:	*a* + *(i, y, u)* = *ai*, *av* = *ě*, *va*:
vid — viděti		
tich — tichý		vaid — věděti
tis(k) — tisknouti		taich — těšiti
čtyr — čtyry	čtoyr — čtvoro = čtvero	tais — těsný, těsto
kys — kysati		kays — kvasiti.

Někdy se také v otevřeném kmeni *ai* povstalé stupňováním z *i* přesmykuje v *ia* a *ě*: mi (minouti) — měna, vi (vinouti) — věnec. — *Sesilováním stupňují se také* **l** *a* **r**, přibírají totiž k sobě s předu anebo se zadu samohlásky: *e*, *é*, *ě*, *o*, *a*, *á*, samy pak ovšem povahu samohlásek ztrácejí. Takovým způsobem stupňuje se **l** v: *el*; *ěl*, *le* (m. *lě*): *él* (súžené *íl* n. *ýl*), *lé*; *ol*; *al*, *la*; *ál*, *lá*, a podobně **r** v: *er*, *ře*; *ér*, *ře* (m. *rě*), *ér* (súžené *ír*), *ré* (súžené *ří*); *or*, *ro*; *ar*, *ra*; *ár*, *rá*. Na př.

	+ *e*	+ *ě* (psáno též e)	+ *é* n. *ie* (= dlouhé *ě*) obé súženo v *í*	+ *o*, *ů*	+ *a*, *á*:
ml — mlíti	melivo	mělký	vymílám	mol	malý, mlat
stl — stláti	stelivo		ustýlám	stůl	
str — stříti		zástěra	zastírám	prostora	strana
zr — zříti		zřenice	zírám	zora	zář, zrak
mr — mříti			umírám	mor	zmar.

Gb. Vz více v S. N. VIII. 651. a 1098.—1099. (Gb.), Gb. Hl. 139.—148., Kz. 6. vyd. str. 12.—15., Kt. Strč. mluvnice, 2. vydání str. 13.—15., Zk. Ml. I. str. 13., Ht. Sr. ml. 124., Km. 1876. 773., Pk. Pr. 25., Příslovky, Tvoření slov a jednotlivé samohlásky. O s. na Mor. Zlín. vz Mtc. 1878. 3. — *Mkl.*, který nevykládá dějiny hlásek slovanských ze staré slovenštiny, nýbrž z arijského prajazyka, ***jinak věc vykládá*** rozeznávaje v posavadní nauce o s. *stupňování* a *dloužení* hlásek. O s. praví v L. 182.: Die Steigerung der Vokale besteht darin, dass den Vokalen *a, i, u* (tyto samohlásky měl arijský prajazyk) entweder *a* oder *ā* vorgeschoben wird, daher ursprachlich *aa, ai, au* und *āa, āi, āu*. Die Steigerung durch Vorschiebung des *a* wird *erste*, die durch Vorschiebung des *ā zweite* Steigerung genannt: jene heisst aind. *guna*, diese *vrdhi*. Die Steigerung war ursprünglich, so scheint es, ein den Akcent begleitendes Mittel der Hervorhebung einer Silbe aus dem Wortganzen. Den beiden anderen flektirenden Sprachgruppen, der semitischen und der hamitischen, fremd, tritt sie im arischen Sprachenkreise in der **Stamm-** *und in der* **Wortbildung** auf. Im Aind. unter allen historisch bekannten Sprachen am reichsten entwickelt, war sie in der arischen Ursprache — daran ist wol nicht zu zweifeln — noch konsequenter durchgebildet, während die anderen Sprachen dieses Lautmittel nicht mehr als ein in Stamm- und Wortbildung immer von Neuem anwendbares, sondern nur in einzelnen Bruchstükken kennen, die sie als fertige Resultate aus älteren Perioden überkommen haben. Einige von den arischen Sprachen sind an Resten der Vokalsteigerung arm, am ärmsten wol das Lateinische, während andere, wie die slavischen und baltischen Sprachen, eine reiche Fülle von in der Steigerung wurzelnden Erscheinungen bieten. Die Vokalsteigerungen sind in der arischen Ursprache begründet und von allen anderen arischen Sprachen ererbt; diess schliesst nicht aus, dass sich nach Analogie vorhandener Steigerungen neue bilden, wie diess in dem aslov. gnoziti zu Grunde liegenden gonozneben gonezъ aus gonez, got. ganisan, ahd. ganësan der Fall ist. Aus dem Alter der Steigerungen folgt, dass *die silbenbildenden Konsonanten* **r, l**, die man als silbenbildend häufig Vokale nennt, *eine Steigerung nicht erleiden.* Die oben angeführten ursprachlichen Laute haben, wie aus der Lehre vom Vokalismus hervorgeht, manche Wandlungen erfahren. Ursprachliches *a*, aind. *a*, wird slavisch *e*, während ursprachliches *aa*, aind. *ā*, slawisch *o* und ursprachliches *āa*, aind. gleichfalls *ā*, slavisch *a* wird. Urspr. *ai, au* wird aind. vor Vokalen *aj, av*, vor Konsonanten *ē, ō*, slavisch unter gleichen Umständen *oj, ov* und *ê, u*; ebenso urspr. *āi, āu* aind. vor Vokalen *āj, āv*, während sich vor Konsonanten *āi, āu* erhält: das Slavische wandelt vor Vokalen *āu* gleichfalls in *av* und lässt vor Konsonannten Metathese des *av* in *va* eintreten. Ein Reflex des ursprachlichen *āi* lässt sich im Slavischen nicht nachweisen. Aus dem Ganzen ergibt sich folgende Uibersicht der ungesteigerten und gesteigerten Vokale in der arischen Ursprache, im Aind. und im Slavischen, als dessen Repräsentant das Altslovenische gelten darf.

Urspr.	*a*	I *aa*	II *āa*
aind.	*a*	I *ā*	II *ā*
aslov.	*(e)*	I *o*	II *a*
Urspr.	*i*	I *ai*	II *āi*
aind.	*i*	I *aj, ē*	II *āj, āi*
aslov.	(ь)	I *oj, ê*	II fehlt.
Urspr.	*u*	I *au*	II *āu*
aind.	*u*	I *av, ō*	II *āv, āu*
aslov.	(ъ)	I *ov, u*	II *av, va.*

Die ungesteigerten Vokale des Altslovenischen sind eingeklammert, um nicht den Irrthum aufkommen zu lassen, als seien den Steigerungen die Vokale *e*, ь u. ъ zu Grunde gelegen. — Die Steigerungen zerfallen nach den gesteigerten Vokalen in drei Reihen. A) Die Steigerungen des *a*-Vokals u. zwar a) die Steigerung des *a* (slav. *e*) zu *o* α) vor einfachen Konsonanz: brad: bred, brodъ (ber — bor — výbor), ženu — hon, šed — chod, melu — mol, nesu — (ú)nos, plet — plot, pen — (o)pona, rek — otrok, stel — stol — stolec, tek — tok, ved — vojevoda, vez — voz — vóz — vůz); β) vor Doppelkonsonanz u. z. 1. vor *rt, lt*: smard: smerd, smordъ, woraus altslov. smradъ; 2. vor *nt*: bland: blend, blęd, blondъ, woraus altslov. blądъ. — b) Die Steigerung des *a* (slav. *e*) zu *a*: sad: sed — sadъ. — B) Die Steigerungen des *i*-Vokals: *i* (slav. ь) wird zu *oj, ê* gesteigert: śvit (svьt): svêtъ (bi — boj, li — loj, pi — (ná)poj, ri (řinouti) — roj, stri — stroj, vi — voj, vid — věd(a), lip — lep, blisk — blesk). c) Die Steigerungen des *u*- Vokals: *u* (slav. ъ) wird a) zu *ov, u* gesteigert: ru (slav. rъ): rovъ, bud (slav. bъd): bud- in buditi (kru — kry — krov, ku — kov, nu — nový, lūp — lup, hub — (zá)huba, plu plovu a pluji); *u* (slav. ъ) wird b) zu *av, va* gesteigert: bhū (slav. by): bav- in baviti; hut (slav. hьt) hvat- in hvatiti (kūs — kъs — kvas, plu — (ná)plav, chut — chvatiti aus chavtiti, slu — slava). Vz Mkl. aL. 182.—185., 62., 102., 166., 181. a Mkl. Uiber die Steigerung u. Dehnung der Vokale in den slav. Sprachen. Wien 1875. (Separatabdruck aus dem 28. Bnd. der Denkschriften der philolog. hist. Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften. S. 1.—31. (Tam mnoho příkladů). Cf. také: Miklošičovo hláskosloví jazyka českého vykládá Fr. Vymazal. Str. 3.—4. V Brně 1879. Aber nicht allein die Wurzelvokale werden gesteigert, sondern auch die Suffixvokale sind der Steigerung fähig. O tom vz více v Seperatabdruck S. 7. — O **dloužení** pak píše Mkl. takto: Die Dehnung der Vokale besteht in der Erhöhung ihrer Quantität. Die Vokaldehnungen stammen nicht aus der Ursprache: daraus folgt, dass dieser Process in den verschiedenen arischen Sprachen verschieden angewandt wird, während in dem Gebrauche der Lautsteigerungen auf dem

Gesammtgebiete der arischen Sprachen unverkennbare Uibereinstimmung herrscht; es folgt daraus zweitens, dass man im Slavischen bei der Dehnung von derjenigen Form auszugehen hat, welche die ursprachlichen Vokale in der slav. Ursprache angenommen haben. Aus ursprachlichem *a* wird *e* und *o* aus *i* wird ь, aus *u* wird ъ; *r* und *l* enthaltende Silben büssen in bestimmten Fällen den Vokal ein, wodurch *r* und *l* selbst silbenbildend und der Dehnung fähig werden. Aus dem Vorhergehenden ergibt sich folgendes Schema der Dehnungen:

a- Laut		i- Laut	u- Laut		
e	*o*	ь	ъ	*r*	*l*
ê	*a*	*i*	*y*	*r̄*	*l̄*

(*e* wird zu *ê*, *o* zu *a* usw. gedehnt). — Die Dehnungen zerfallen nach den gedehnten Vokalen in 4 Reihen. — A) Die Dehnungen des *a*-Vokals u. z. a) die Dehnung des *e* zu *ê*. α) Funktionell bei der Bildung der **iterativa** durch *a*: tek — têkati (tékati), let — lêtati (létati); β) metathetisch trêti aus terti, mlêti aus melti. — b) Dehnung des *o* zu *a* α) funktionell bei der Bildung der *verba iterativa* durch *a*: nabod — nabadati (nabádati); β) metathetisch: brati aus borti, klati aus kolti, mrêti aus merti. — B) Dehnung des Vokals ь zu *i* α) funktionell bei der Bildung der *verba iterativa* durch *a*: čьt — počitati, svьt — svitati (čítati, svítati); β) akcentuell im Infinitiv: čьt — čisti. — C) Dehnung des ъ zu *y* α) funktionell bei der Bildung der *Verba iterativa* durch *a*: bъd — vъzbydati, dъch — dychati (dýchati); β) akcentueil: mъ — myti; mechanisch in kyj aus kъj. — D) Dehnungen des silbenbildenden *r*, *l* α) funktionell: prehrnúť — prehrňať, otlk otlkať; β) akcentuell: tlk — tlcť. Vz Mkl. L. 185.—186. Cf. Ib. 52., 102., 122., 145. — Tvoří se tedy prodloužením samohlásky ona verba iterativa, která přibírají příponu *a*: pékati, počínati, ubíhati, hlídati. Napájeti nevzniklo tedy stupňováním z napoj-iti, nýbrž prodloužením *o* v *á*, neboť neznáme ani jediného případu, kde by verbum iter. z trvacího n. ze skonalého bylo povstalo stupňováním. Vymazal ib. 5. Cf. Vymazal ib. 4.—5. K tomu dodáváme z Mkl.: Uiber die Steigerung u. Dehnung der Vokale in den slav. Sprachen. Separatabdruck atd. S. 32.: Aus dem Folgenden wird sich ergeben, dass die Vokalsteigerungen und Vokaldehnungen von einander in der That streng gesondert sind: es gibt beispielsweise keinen Fall der Vokaldehnung bei der Bildung von Nominalstämmen aus Wurzeln, wie umgekehrt kein Fall der Vokalsteigerung bei der Bildung der iterativen Verben aus durativen o. perfektiven nachweisbar ist. Vz o dloužení tamtéž obšírný článek na str. 31.—45.

Stupňovaný, gesteigert. S. samohláska, drzosť. Deh.

Stupňovati, graduiren, gradiren, steigern. — **co**: samohlásky. Vz Stupňování. — **co jak.** Napomenutí toto záporné Pavel stupňuje kladným; Tím větší vina bývá, když člověk soud svůj stupňuje v odsudek. Šš. I. 126., L. 74. — **co komu**: zboží. Půh. I. 297.

Stupňovatosť, i, f., die Reihenfolge, Abstufung. Rozličnosť a s. andělů. Šš. II. 89.

Stupňovina, y, f., das Stufenland. Nz.

Stupňovitý, scalaris, staffel-, stufen-, treppenförmig, jako stupně na schodech nad sebou položený. Rst. 499. S. římsa, rošt, der Treppenrost. Šp.

Stupňovna, y, f., *gradovna*, *nádržka*, kde se rapa zhušťuje, das Gradirwerk. Nz.

Stupňový, Stufen-, Staffel-, Grad-. S. měření, die Staffelmessung, oblouk, der Gradbogen, posloupnosť dědičná (v dědění), die Gradualerbfolge, Nz., rošt, der Staffelrost. Šp. S. rozdíl ctnosti, hříchu, der graduelle Unterschied. MP. 49., 61. S. pořad hříchův. Ib. 53.

Stupný = *k postoupení hodný*. Allodial-. S. dědictví. 1608. — **S.**, *nerozdílný*. Zboží, jakož jest na mě spadlo po mém bratru Valentinu nerozdílném a stupném; Po jeho bratru s-pném. Půh. I. 295., II. 130., 438. — **S.**, Steig-. S. výška. Deh. S. šachta, Fahrschacht. — **S.** = *v stoupě valchovaný*, gewalcht, derb. S. sukno. Ros.

Stupování, n., declinatio, zastr. Rozk.

Stupovati, vz Stupiti. — **S.**, *lépe*: sstupovati, vz Sestoupiti.

Stupr-um, a, n., lat., *zprznění neprovdané ženštiny*, *smilstvo*. S. violentum, násilné zprznění, podávení. Die Schändung, Entehrung. S. N.

Stúpy, vz Stoupy. Slov.

Sturač, e, m., styrax officinalis, der Storaxbaum. Kk. 192., Rstp. 1007.

Sturačovitý. S rostliny, styraceae, storaxbaumartige. Vz Kk. 192., Rstp. 1007.

Sturaly, domky u Rožnova.

Sturek, rku, m. — *jetel luční*, trifolium pratense. Rstp. 364.

Sturem, rmu, m., z něm. Sturm, *útok*. K sturmu poteků. St. skl. II. 178.

Sturmov, a, m., samota u Zalužan.

Sturmovský dvůr u Dobříše.

Sturpík, a, m., samota u Jihlavy. Pl.

Stušiti, il, en, ení = *strčiti*, stossen. **koho kam (jak).** Jenž tu hryze a pak v peklo stuší. Šš. Snt. 52. Jak pán do dveří stušil, hned zámky porušil. Šš. P. 43. Tož ho do vězení s velkým hněvem stuší. Šš. Bs. 74.

Stützel, něm., rukávec, náruček. Na Slov. zápěstky, pl., f.

Stůvka, y, f. — *stovka*. Na Ostrav. Tč.

Stužení, n., die Steifung. Jg.

Stužený; *-en*, *a*, *o*, zusammengezogen, verdichtet, steif, konsolidirt. S. dýmky. Presl. Chym. II. 26.

Stužička, vz Stuha.

Stužidlo, a, n. = *nástroj truhlářský k upernění prken sklížených*, Schrauben-, Leimzwinge, f. Techn. S. obyčejné, špičaté.

Stužina, *stužinka*, y, f. = *stuha?* Das Thürband. S. stříbrná. Ms.

Stužitel, e, m. = *kdo stužuje*. — **S.** elektrický, condensator. Krok. I. c. 134.

Stužitelný, kondensirbar. Nz.

Stužiti, il, en, ení; *stouhati*, *stužovati* = *stáhnouti*, zusammenziehen, *otužiti*, *upevniti*,

fest machen. — **co (čím):** snop povříslem. Veďte práci, stužte boj, poručte se Bohu. Žer. 322. — **co jak.** Tedy apoštol jako novou silou stužuje a ukřepuje řeč svou. Sš. II. 199. — Vz Ztužiti.

Stužka, y, f. = *pentle, stuha, stouha, tasma*; gewirktes Band: *tkaloun, tkanice, tkanička*; *točená, haraska, fábor* (flatterndes Band), Šp.; široká: *páseň*; ku povíjení dítěte: *povijan*; u vázaného (listu kmotrovského): *porinek*. Šm. S-ou něco ozdobiti; s-u za klobouk si dáti. Šp. S. axamitová, atlasová, dykytová, gazová, hedvábná, bavlněná, floretová, florová, moherová, nitěná, vlněná, bourová, s obrubou. Kh. A si ho (koníčka) uvážu na vašu jedličku o bilú stužičků. Sš. P. 371. Nepohlídaj na širáček, jaké na něm s-ky máš, podívaj sa do maštale, jakové ty koně máš. Sš. P. 534. Vz Stouha, Stuha, S. N.

Stužkář, e, m., der Bandmacher. Jg.

Stužkařiti, il, ení, ein Bandmacher sein. Jg.

Stužkařka, y, f., die Bandmacherin. Bern.

Stužkárna, y, f., die Bandfabrik. Balbi. Z.

Stužkářský, Bandmacher-. Bern.

Stužkářství, n., die Bandmacherei.

Stužkonoska, y, f. S. žlutá, noctua pronuba, modrá, n. fraxini, červená, n. nupta, *můry*. Vz Schd. II. 517.

Stužkovaný, gebändert. Šp.

Stužkovatý, **stužkovitý**, bandförmig. S. hlísty, Bandwürmer, tasemnice. Kol.

Stužkový. S. zboží, Bandwaaren. Dch.

Stužovací, zum Zusammenziehen dienend. Tech.

Stužovadlo, a, n. = *stužidlo*.

Stvar, u, m., das Gebilde. Šm. Cf. Stvor.

Stvárať něco na koho = *sváděti, pomlouvati*. Na Slov. — **S.** = *činiti*. Zkoušku dále s. Nitra VI. 152. — *Stvářati*, u Opavy = *tropiti, činiti*, treiben. Klš.

Stvarožiti = *tvaroh z něčeho udělati*. Cimrhzl. Mythl. 308.

Stvění = *stkvění*, zastr.

-ství, přípona jmen podstatných rodu středního, znamená *vlastnost, stav*, něm. -thum. Č., Jg. Opilství, kněžství, měšťanství atd. D. Staří spisovatelé užívali při substantivech přípon *-ství* a *-stvo* bez rozdílu smyslu, později a nejvíce v době novější učinil se mezi oběma rozdíl. Vz Brs. 2 vyd. 240. Nyní činí se rozdíl mezi *odtažitými* či *abstraktními* ukončenými ve *-ství* a *konkretními* n. *srostitými* ukončenými ve *-stvo*. Něco jiného bývá nám nyní křesťanství, das Christenthum, a křesťanstvo, die Christen, občanství, das Bürgerthum, občanstvo, die Bürgerschaft, die Bürger, učitelství, das Lehramt, učitelstvo, die Lehrer. Toto různění pojmů, jež napomáhá srozumitelnosti, jest dobré a není proč vzpírati se mu (Brs. 2. vyd. 240.), ale kde není žádné pochybnosti o významě slova, tam dávejme přednosť příponě -stvo za příkladem řeči starší i některých novějších spisovatelův, abychom se vyhnuli jednotvárnému skloňování jmen ukončených ve *-ství*. Pišme tedy královstvo (Št. N. 16.), velitelstvo, cizoložstvo (Chč. P. 16. a.), otcovstvo (Chč. P. 64. a.), mučedlnictvo (Ib. 156. a), zlosynstvo (Chč. P. 198. a.), vítězstvo (Št. N. 9., 18., 109.), bláznovstvo (Št. N. 127.), lakomstvo (Ib. 84.), svatokrádežstvo (Hus III. 187.), papežstvo, kacířstvo, dobrodružstvo, dětinstvo. *Vůbec se mluví*: smilstvo, zlodějstvo, darebáctvo, bohactvo (Rkk.), proč bychom tedy nesměli psáti: svědectvo, množstvo, nebezpečenstvo, ředitelstvo atd.? Potom budeme moci říci: Nevydávej se v nebezpečenstva (položíme-li *nebezpečenství*, není v tomto slově viděti pluralu). Taktéž: Pravosť jejich *svědectev* brána v pochybnosť. Vz více v Km. I. str. 149. Brt. — *Před touto příponou mění se* **h v ž, ch v š, z v ž, c v č, k v č** (vz tyto hlásky, **-stvo**). Cf. bohstvie = božství. Št., v Rozb. lit. II. 8. V již. Čechách říkají: mistrostfí, králostfí, bláznostfí atd. Kts. Vz **-stvo**, Tvoření slov, **Abstrakta**.

Stviechu, zastr., *stkvěli*; **stvúci** = *stkroucí*. Kat. 2554., 3436.

Stvíti m. stb. svьtěti, ve stř. oblíbené *ktvu* m. kvetu. Gb. Hl. 125. Vz Stkvíti, Bž. 44. Mus. 1880. 123.

-stvo, *přípona* jmen podstatných rodu středního m. *-tvo*, skr. tvam, množь-stvo od mnogъ, skr. bahu-tvam, od bahu multus. Schl. Přípona tato znamená *jména hromadná, souborná*. Č., *nějaký celek, spolek*, něm. -schaft: měšťanstvo, die Bürgerschaft (měšťanství, das Bürgerthum), lidstvo, Hš., jezdectvo, sousedstvo, židovstvo, duchovenstvo. Mkl. B. 181. Vz **-ství**. — *Jména ve* **-stvo** *ukončená vsouvají v gt. pl.* **e**: biskupstev, tovaryštev; *staří užívali genitivu v* **í**: mnoho biskupství, tovaryšství od nominativu ve *-ství*. Ht. — *Před touto příponou mění se* **h v ž, z v ž, c v č, ch v š, k v č** (vz tyto hlásky): pták — ptačstvo, mnich — mnišstvo, mnohý — množstvo, herečstvo, kněz — kněžstvo. Kz. Stojí-li před příponami *-ství* a *-stvo t* n. *č*, píšeme místo *-tstvo a -čstvo* jen *-ctvo*: pták — ptačstvo — ptactvo, bohatství — bohactví, dědic — dědičství — dědictví. *Před* **-ství** a **-stvo** *dlouhá samohláska se krátí*: žák — žactvo, blouditi — bludství, pták — ptactvo, dítě — dětství. Pk. Pr. 6. Před oběma těmito příponami v již. Čech. **v** se vysouvá: mistrostfí, králostfí m. mistrovství atd. Kts. Vz **-ství**.

Stvol, u, m., S. = *peň nebo lodyha bezlistá, leda šupinatá, nahoře listeny a květy nesoucí*. Cl. Kv. XXVII. Strsl. stvolъ, cvolъ, caulis; srbsky cvolina, rus. stvolъ; sr. lit. stûlis, der Baumstamm. Mkl. L. 70. S. = lodyha neprostředečně z oddenku n. lodyhy podzemní vyniklá, nesoucí toliko listeny a květy (konvalinka), scapus, der Schaft. Rst. 499. Vz Lodyha. S. bezlistý, hranatě brázdovitý, přímý, Cl., sloupový.

Stvolenky, **Stolinky**, **Drmy**, dle Dolany, něm. Drum, městys u Ústě. PL., Tk. III. 123.

Stvolinky, vz Stolinky.

Stvolnatý = *stvol mající*, schafttragend, schaftig. Rst. 499.

Stvolny, dle Dolany, ves u Manetína.

Stvoloměr, u, m., das Schaftmodell (u špendlíkářů). Šm.

Stvolořez, u., m., der Schaftschneider (u špendlikářů). Šm.

Stvolová, é, f., Stwolow, ves u Letovic. Pl., Žer. Záp. I. 53.

Stvolovitý, *podobný stvolu*, schaftförmig. S. stopka jetele jahodnatého. Rst. 499.

Stvolový, Schaft-. S. list. Rst. 499.

Stvor, a, m. = *tvor*, das Geschöpf. Země jest s. studený. St. skl. I. 163. Stvořitel všeho sboru a stvoru. BO. — **S.**, *stvoření*, die Schöpfung. Ot stvora světa všeho. St. skl. I. 144., Výb. I. 793. V šesti dnech prvého s-ru. Výb. I. 671.

Stvora, y, f. = *stvor*. Slov. Er. Sl. čít. 68., Dbš. 66.

Stvorba, y, f. = *stvoření*, die Erschaffung. Adama k božímu obrazu s. Sš. II. 223.

Stvorca = *stvoření* (stvůra). Slov. Hdk.

Stvorec, rce, m., na Slov. = *stvorce*, *stvůrce*, der Schöpfer. Bern.

Stvořenec, nce, m., Geschöpf, n. Byl zvláštní položek a s. boží. Sš. L. 18. Sr. Poloh.

Stvoření, n., die Schöpfung. S. sice je dílem a účinkem veškeré sv. Trojice. Sš. II. 199. S. světa. V. Řeč jest o duchovném a mravném s. Sš. II. 96. — **S.** = *stvor*. Člověk jest s. boží, Us., křehké. Bs. Darmo mydlení, dyž je černé s. U Opav. Klš. Vyletěl tě sokol na oblaky, vynášel se nade všecky vtáky, aj nade všecko s.; Pro jedno koření nezhyne s. Sš. P. 184., 384. (Tč.). Aby panoval nad jinými s-ními; Položiti stvoření za stvořitele; Jest otec s-ním; Přisahati skrzě které kolivěk s. vždy jest Boha na svědectvie bráti; S. každé jest řebří ku poznání Boha; S. každé jest člověku užitečné; Kristus, jelikožto člověk, jest s.; Poddáni buďte každému člověčkému s. Hus I. 184., 297., 315., 378., 381., II. 212., 257 (Tč.). Ó já bídné s.! Us. Hý.

Stvořenosť, i, f. = *stvoření*, *stvor*, das Geschöpf. Měst. bož., Koll.

Stvořenský, schöpferisch, Schöpfungs-. Vytýká stav a výsledek onoho s-ského konu. Sš. II. 199.

Stvořenstvo, a, n., die Geschöpfe. Celé s, tehdá skrze člověka k slávě vedeno bylo; Účel s-stva. Sš. II. 84., I. 28.

Stvořený; *-řen*, *a*, *o*, er-, geschaffen. — **k čemu**. V. Člověk k obrazu božímu s. Kom. — **kde: na** světě. Hus I. 151.

Stvořidlo, **stvořidelko**, **stvořítko**, a, n., die Form. S. na sýr. Us. Cf. Kadlub.

Stvořitel, e, m., der Erzeuger, Schöpfer, Erschaffer. Kom. Skutkem to dokazují, že chtie lepší tvořitelé, neřku s-lé, nežli pán Bóh býti; S. světa sám ji (modlitbu otčenáš) učinil; Blázniví kněžie praví, že oni tělo božie stvořie a že oni jsú s-lé svého s-le; Jedné Bóh jest s.; Kristus Jezus jest s. i stvořenie. Hus I. 68., 311., III. 212., 213., 256. (Tč.). S. všeho sboru a stvoru (creator omnium). BO. S-le doličím (probabo) spravedlného. BO.

Stvořiti, il, en, ení; *stvořivati*, *stvořovati*; *stvářeti*, el, en, ení. **S.** = *způsobiti*, *učiniti*, erzeugen, schaffen, schöpfen, formen, hervorbringen; u theol. = *z ničeho něco učiniti*, aus nichts etwas machen, erschaffen. Jg. — **abs.** S. jest něco učiniti z ničehož; S. slove zpósob některé věci dáti jako maléř dá dřevu zpósob tak, že učiní, aby dřevo bylo podobno člověku. Hus III. 212., 213. — **co, koho:** biskupy. Martim. Bůh všecky věci stvořil. V. Jenž (Bůh) ny stwořil. Ž. wit. 946. 6. Djeuka sa pred něho postavila tak, ako ju Boh stvoriu Er. Sl. čít. 55. Řečník svů mzdu vezma žalobu s-ří. O. z D. Ach tato tatičku, už se ten narodil, co mé ruce stvořil. Sš. P. 32. Koho pán Bůh stvoří, toho neumoří. Brt. S. 146. S. nemóž kněz syna božieho; Biskup stvoří kněze, když mu dá boží moci kněžstvie. Hus I. 381., III. 213. Pán Bůh stvořil (jinde: spářil) dva volky a čert učinil spolky, hleď každý své tobolky. Prov. D. — **co z čeho čím:** něco z bláta. Ben. V. Stvořil jsi Adama z blatné země. BO. Bůh vše nevypravitelnou svou moudrostí z ničeho stvořil. Kom. Ruka Páně s-la člověka mužem a ženou. Brt. S. 55. Bůh mě s-řil Slovákem. Ht. Ruka tvá mě kamenem, ptákem s. mohla. Anth. I. 51. Bóh vše časy slovem stvořil; Bůh člověka z hlíny stvořil. Kat 1226., 1875. S. něco stříbrem. Chč. 444. Pravá viera jest, že jediný jest stvořitel a že všichni kněžie spolu vší svú moci nemohú blchy s.; (Buoh) z jeho (Adamova) boka choť jemu s-řil jedinú; Buoh s-řil všecky věci, kromě sebe, z ničehož; Buoh s-řil člověka z hliny zemské; A žena v tvořidle stvoří z syřenie sýr; A dobrý kněz slovem božím stvoří člověka, to věz, zpósobí, aby byl synem božím; Tělo Kristovo stvořeno od Boha v životě panny Marie z krve jejie. Hus I. 352., III. 204., 212., 213. (Tč.) — **co skrze koho.** Otec skrze syna stvořuje nebe a zemi. Štelc. Všecko skrze něho a v něm stvořeno jest. Sš. II. 197. — **koho proč kam:** Bůh proto lidi **na** svět stvořil. Štelc. — **co kde.** Už se nám narodil, co všecek svět stvořil, co stvořil stvoření i **v** zemi koření. Sš. P. 16. Sirdeze cziste stworz we mnye, Boze. Ž. wit. 50. 12. (Syn boží) v celém světě každý lid stvořil. Sš. P. 47. Dobrý Bóh stvořil ducha v člověku. Hus I., 47. Vz S. co z čeho. — **co, koho k čemu.** Člověk k obrazu božímu stvořen jest. V., Kom. Bůh lidi k práci stvořil. Us. Bůh člověka ku zlu nestvořuje. Sš. I. 104. První člověk **k** tomu byl stvořen, aby . . .; Člověk každý k tomu je stvořen, aby . . . .; Zvláště přislušie Bohu, k jehož podobenstvie ty věci s-ny jsú. Hus III. 29., I. 52, 74. (Tč.) Boh ťa stvoril milostive k podobenstvju svému. Na Slov. Tč. Bůh lidi stvořil sobě k libosti. Chč. 444. — Št. N. 280. — **jak.** Tvorce **pro** své nebe **v** závoj stvořil tebe. Sš. Bs. 3. Bůh člověka s-řil **o** svobodné vůli. Sš. I. 102. Jenž (nový člověk) **podlé** Boha stvořen jest **v** spravedlnosti a svatosti pravdy. Sš. II. 118. Člověk jest podlé obrazu božího stvořen. Sš. II. 198. (Hý.) **Vedlé** člověčstvie jest stvořen. Hus II. 22. Bóh s-řil člověka podlé svého obličeje. BO. Stvoří dielem litým (sformoval). BO. — **kdy. Přede** mnú nenie Buoh stvořen **a po** mně nebude. Výb. II. 519. V tom rúhání jsú kněžie, kte-

říž praví, že **na** mši stvořují tělo božie. Hus II. 377. — **co nač.** Bůh **v** zemi koření lidem na užitek stvořil; Bůh mja na to stvořil, abych jemu slúžil. Sš. P. 16., 61. — **co s kým.** Nechť vezme všechny tovaříše své na pomoc a stvoří s nimi jednu hnidu a tehdyť jim vyznám, žeť jsú stvořitelé. Hus III. 273. — **co komu.** Však jest Buoh kozám královstvie nebeského nestvořil. Hus I. 86.

Stvozchraze. Tvrzebraz, e, f., Durchlass, ves u Znojma. Pl.

Stvrdění, n. = *stvrzení*, constipatio, zastr. Veleš.

Stvrděti = stvrdnouti. Lom.

Stvrditel, e, m., der Befestiger. Fil. zám.

Stvrditi, stvrď, -dě (ic), il, zen, ení (na Slov. děn, dění); *stvrzovati* = *tvrdým učiniti, upevniti*, härten, hart machen, befestigen. Jg. — **co, koho:** biskupa (upevniti). Martim. On to stvrdil (= s určitostí, s jistotou pravil, ujišťoval). Stach. Král ráčil jest všecka práva s. horníkuom. Dač. I. 125. S. pokoj, něčí vóli, křivú kletbu. Hus I. 100., III. 126., 230. — **co čím (kde).** Prkna hřebíky s. (upevniti). Kom. **Ve** své řeči povolání pohanů Petrem osvědčené výrokem prorockým stvrzuje. Sš. Sk. 180. S. co dskami. Václ. I. Tou svorností Turci věci své stvrdili. V. Něco svým podpisem s. V. Něco důvody s. Svou výpověď přísahou s. — **co koho v čem, kde.** Něčí nedostatky pochlebováním v něm s. V. Někoho u víře s. Eus. S. někoho v jeho vieře, u vieře, Hus I. 321., II. 178., Dr. v. 32., v jeho vuoli. Hus III. 167. — **koho k čemu** = *potvrditi*, bestätigen: k faře, k biskupstvie, k obroku. Hus I. 400., 344. — **koho zač.** Aby je za svaté s-li. Hus II. 183. — **jak.** Aby kompaktata stvrzena byla *miestem* i *časem* **podlé** řečenie jich. Let. 122. — **koho na co:** na úřad. Cf. Stvrzení. — **se.** Roh se s-dí = stvrdne. Db. Stvrdí se jako kovářový nakovadlen. BO.

Stvrdlina, y, f., die Verhärtung. Tab. d. 45., Us.

Stvrdlosť, i, f., die Härte. Vz Ztvrdlina.

Stvrdlý, hart geworden. S. kůže na rukou (mozol). V.

Stvrdnouti, dnul a dl, utí, hart werden, verhärten. — **abs.** Chléb stvrdl. Již stvrdl (= zemřel). Na morav. Drahansku. Hý. — **čím:** ledem s-nouti. V. A mnohý strachem stvrdnul. Exc.

Stvrdnutí, n., die Verhärtung. S. kůže. Šp.

Stvrzení, n., die Erhärtung, Bestätigung. Kšaft pro obstávku v čase právním k s. přijíti nemůže. Pr. měst. S. zákona. J. tr. S. volby poslance, die Verifikation. — **čeho čím:** písma podpisem (Jg.). — **koho nač:** na úřad (Jg.) — **k čemu.** S. k biskupstvie neb **k** faře nemá kupováno býti. Hus I. 477. — **S.** = *obloha*, firmamentum, das Firmament. Na s-zení nebeském; Vody, ježto biechu pod s-ním. BO.

Stvrzený; *stvrzen, a, o* = *mocný*, erhärtet, bestätigt.

Stvrzovati, vz *Stvrditi.*

Stvúcí m. stviací sě. Stúpi kněžna v běle stvúci řízě. LS. v. 47.

Stvúcesť, i, f. = *stkvělosť*, zastr. Ms.

Stvůra, y, f. = *stvor, stvoření*, das Geschöpf. S. = velryb, Ob. pan., slon. Hlas. Naplnilo hlubokosť mořskou s-rami rybnými. Kanc. sv. Štěpána. — **S.** = *zlé, špatné dílo, výmyslek*, die Kreatur, das Machwerk. Pekelná s. Scip. Divné s-ry; bídná s. Dch. S-ro zpuchřelá! Morsche Kreatur! Dch. — **S.** = *dílo řemeslnické*, das Fabrikat. Zlob.

Stvůrnosť, i, f. = *sličnosť*, die Förmlichkeit, Künstlichkeit, Wohlgestaltheit. Jg.

Stvůrný = *sličný, řemeslný*, förmlich, künstlich, kunstreich. Což stvůrně uděláno. V. S. hnůj. Koubl. — **S.** = *výtvorný*. Vký.

-stý. Přijímá ve složení gt. základních číslovek: dvoustý, třístý, čtyřstý, pětistý.

Stý = *kdo má jiných 99 před sebou*, der hundertste. Sotva stý najíti by se mohl. Jg. — **S.** = *sto obsahující*. Co prospěje člověku, by byl živ do stého věku. V. A jiné (siemě) padlo v zemi dobrú a učinilo užitek stý, hundertfach. Hus II. 70.

Stybati, na Slov. = *sbírati, stykati*, knüpfen, binden. — **co:** ovoce. Us.

Styber, bru, m., der Stüber, eine niederländische Münze, deren 20 auf einen Gulden gingen. Gl. 325. Dvacet malých chlebů za 25 stybrů. Žer. L. I. 82.

Stýblo, vz Stéblo. — **S.**, a, m., osob. jm. Vz O.

Stič, i, f., illapicum (obilí), zastr. Rozk.

Styčiti (m. vztyčiti), il, en, ení = *narovnati, zpřímiti* (jako tyčka), aufrichten, aufhissen, *tyčkami opatřiti*, stengeln (den Weingarten usw.). Jg. — **co:** vinici. Reš., Ros. — **se od čeho:** od stolu (vstáti). Štelc. — **se.** V.

Styčně. Aby jemu bez prodlení s. v známosť uvozovali. Listina z 14./11 1618.

Styčnosť, i, f., *dotýkání (se)*, die Berührung, Fühlung, Tangirung. Nz. S. s někým udržovati, míti; s-ti hledati, s něčím nabyti; něco s něčím ve s. přivésti; s něčím ve s-ti býti. Us. Dch. S nikým jsem ve s. nepřišel; S. paraboly u sv. Lukáše s parabolou sv. Matouše nemalá jest; Vejíti s kým toliko v přechodnou s.; Země pode hříchem jsoucí nebyla hodna s-sti s nebem; A tudy s celým světem ve s. přicházejí. Sš. II. 16., L. 182., J. 15., 37., Sk. 149. (Hý.).

Styčný = *stýkající se okolkem*. S. čára, die Tangente, Rk., plocha, die Anschluss-, Stossfläche, Berührungsfläche. Bc., Nz. S. spára, die Stossfuge. Nz. S. samohlásky. Bž. 53.

Styd, u, m. = *stud*. Měj s. v očoch a s. ve svojém chování. Slov. Tč. Kdo nemá s. v očoch, necnostlivě žije. Ib. Tč.

Stydati se = *styděti se*. Us. na Policku. Kšá.

Stydatosť, i, f. = *stydlivosť*. Jg.

Stydatý = *stydlivý*. Ros. — **S.**, Scham-. S. údy, hanba. BO.

Stydce = *nečistě, mrzce*, schändlich. Jg.

Styděti se, stydím (zastr. *styzu*), styď, -dě (íc), ěl, ění; *stydívati se*. S., cf. stud. Vz Gb. III. 145. Strsl. styděti se, erubescere, davon studъ, pudor; rus. prostygnutь a pol. stygnąć vergleicht J. Schmidt Indog. Vokalis. I. 178. mit lit. stugti, steif werden.

Mkl. L. 161. **S.** se = *hanbiti se*, sich schämen. Jg. — **abs.** Náramně se s.; Nic se nestyďte; Neumí se s. V. Styď se o to po žebráčku prositi, čeho silou vlastní můžeš dobyti. Kamar. Pase, pase neboja se, vije vinky nestyďa se. Sš. P. 305. Styděla se, až jí před očima pálilo. Us. Dbr. Lépe jest krátce se s. nežli dlouhý čas želeti. Koll. Kdo se nestydí, nedojde hanby. Ros., C. Kdo se sstaral neboje se, ten živ bývá nestydě se. D. Nestydiš se. D. Nestyď se, není to v pytli — jestiť to na božím světle (když se žádá děvče za hubičku). C. — **se koho, se čeho** = *ostýchati se, straniti se něčeho*, jako slovesa bázně: lekati se, báti se, hroziti se, děsiti se. Brt. Sám seba sa styď, jestli nechceš před jinými nikdy zahanben být; Jak sa seba stydíš, budeš sa i zlého varovať; Kdo sa seba stydí, ctný bývá u lidí; Styď se sám sebe samého, budeš stydět se druhého. Na Slov. a Mor. Tč. S. se svědkův. Jel. Stydí se jí. D., Ros. Boj se Boha, styď se lidí, nehřeš více, pán Bůh vidí. Prov. S. se lidí. Svěd. Styďme se již té lisavé řeči. Sš. Bs. 194. Kdo se Boha nebojí, ten se lidí nestydí. Mudr. 13. Divno mi, že se toho nestydíš. Kterak jsi smyslu pozbyl, . e se své nahoty nestydíš. Pass. 386., 693. E, ež ty jsa tak veliké knieže toho se nestydíš! Výb. I. 310. Svých súsedóv, již tu biechu, se stydieše. Výb. I. 389. Styďte se zlosti vaší (m.: své). Kom. Lidé najviece toho hřiechu se stydie; Stydě se Boha, proti němuž jest hřešil; Neroď se s. kříže Kristova. Hus I. 202., II. 318., III. 75. (Tč.) — Dal. 116. — Cf. Žes tak povýšený nad lidi, každý se tebe ustydí. Výb. Zastyďte se mužie takých řečí. Výb. — **se kým, čím (před kým)** *znamená předmět, jenž jest příčinou našeho studu.* Brt. Tím se král počne velmi s. Dal. Páni stydí se kupčením. Št. Kn. š. 154. Kdo se mnú s. bude **před** lidmi, budu se jím s. před anděly. St. Nestydě se jimi, ale chlubě se o nich. Chč. P. 55. a. Najmilejší, prosím já vás v žaláři sedící, jímž se nestydím, pro pána Boha v naději trpě. Hus 19./1 1415. Ktož se Ježíšem styděli. Smil v. 2055. A mně tím otcovstvím s. se dokonce třeba není; Kterou (řečí) by se nic nestyděla pražská hokynářka. Kos. Ol. I. 114., 298. Jímž se oni stydí. Chč. P. 55. a., b. Panie ené válkú sě stydiechu; K vám se nevěrú nestydímy; Na Turště sě nestyd během; Svým rodem sě s.; Tú vojnú počě sě král s. Dal. 22., 27., 34., 136., 177. Kto se Kristem styděl a jeho slovem, bude od Krista zavržen; Aby nestyděli se najchuššími; Stydí se jimi (přáteli); S. se svým pokolením; Hřiechem se nestydí. Hus I. 147., 317., 441., II. 260. (Tč.) Smrť nebojí se bohatého, ani se stydí chudým. Št. Kn. š. 272. Ježíš se jimi bude vždy styděti. Výb. — **se za koho,** *zastupuje instrumental causae (čím) a užívá se v novější době vůbec této vazby.* Brt. Za nic se nestyděti. V. S. se za lež, Jel., za zahálku, Sych., za někoho. D. Nestyď se za to. Us. Dch. Naše vlastní dítě se za nás stydí. Us. Já bych se styděl za své ozdoby. Jel. En. m. 65. Nebo se nestydím za evangelium. Sš. I. 25. Kdo se za svůj jazyk stydí, nepatří mezi lidi; Blázen kdo se za chudobu **před** jinými stydí. Us. Tč. Nestyďte se za mne a vyprovoďte mne do tej cizí země; Já kolíbat neumím, za kolébku se stydím; Otrhaný chodiš, já sa za ťa stydím; Dy ty idžeš kole našich oken, za mne se stydíš. Sš. P. 72., 202., 291., 404. (Tč.) Ani se za svú hanbu stydie. Smil v. 934. Zlé věci činie, avšak se ještě stydie za to. Št. N. 148. Kdo se nestydí za hubu, dostane do ní aneb přes hubu. Prov. Styď se za svůj děravý jazyk (o tlachalech). Sych. Kdo se za vlastní řeč stydí, hoden potupy všech lidí. Koll. Ten zlosti rád vidí, kdo se za zlosti nestydí. Slov. Tč. Za sebe se s. musíme. Kom. — Ev., Háj., Št., Br., Kram., Bart. 96., 135., Kom. D. 46. — **se před kým (proč).** Styďte sě před obcí a osadú **pro** bezpravie. BO. S-ím se před tím pánem. Ros., Ojíř. Jg. S-dí se tebú spasitel před zástupem. Hus II. 405. Člověk, jenž smrtelně hřešie, jest hovadný, že jakož hovado, což činí, tiem se nestydí před Bohem, též on. Hus II. 129. Vz *Styděti se čím.* — *Pozn. Často stačí a jest lepší genitiv:* Stydím se ho, m.: stydím se před ním. Ale cf. hořejší příklad ze Št. a předcházející příklady. — **jak:** v hrdlo se s. (za něco). Sych., D., V., C., Dh., MP. S. se až **po** uši. Us. **Z** té duše se stydím. Sš. Bs. 18. — **v čem, kde.** Necnostná panie často své vlastní čeledi mosí se krýti stydiec se jí v tom. St. Stydí se jako plesnivé boty v jarmaře (= nestydí se). U Litomš. Bds. Stydí se jako koza v zelí (velmi málo). Us. Jirásek. — **s infinit.** Stydím se pravdu vyznati. Kom. Herci světa styděli by sě zapřieti svého v boji světském hesla, ale nestydie sě v duchovniem zapřieti Boha; Kterak biedníci nadutí stydie se slúti všech křesťanóv bratřie?; Protož styď sě člověk býti pyšným; Kopati neumím, žebrati se stydím (Luk. 16. 3.). Hus I. 108., 318., II. 31., 297. (Tč.), ZN. Styďal jsem sě prositi pomoci královy. BO. — **že.** Stydím se, že jsem to učinil. Us.

Stydko, schändlich. O tom s. mluviti. Št., Reš., Bls. 124. Válečná výprava potkala se s koncem, o kterémž s. mluviti. Pal. Toť mi jest stydko jako košile ženskú nemocí oprzněná. BO. Vz Stydký.

Stydkosť, i, f. = *studenosť* (zastr.), die Kälte. St. skl. II. 267. — **S.** = *vlastnosť stydkého, hanebnosť*, die Schändlichkeit, vitium. V. Abych někoho mrzkosti a hanebného smilstva stydkosti nenaučil. Lom. To převrátilo se ve přílišné s sti. Br. S-sti nadutý. CJB. 283. S. (ignominia). BO.

Stydký; *stydek, dka, o = zač se styděti třeba, mrzký, hanebný*, schändlich. Strsl. stydъkъ, turpis, od stydъ = stud, pudor. Mkl. B. 19., 261., 256. S. úmysl, Kat. 3393., s. řeč, Št. N. 64. 29., Ros., věc, Br., kroj, Kram., hřích (ku př. cizoložství), BO., chalupa (nevěstčí), BO., skutek, Lom., úd (lidský, hanba, stud, das Schamglied). V. Ústa zprzněná řečí stydkú. Št. N. 64. S. pysk, labium pudendi (majus), **kosť třísední, hanbykosť,** das Schambein, **oblouk,** der Scham-

bogen, spona, die Schamfuge, štěrbina (otvor, luna, luno), die Schamspalte, části (pohlavní), die Schamtheile. Nz. lk. S. nerv, der Schamnerve, tepna, die Schamschlagader. Šm. Údové s-cí a břicho jsou blizci; Vydati se v stydké řeči. Sš. II. 130., L. 83.

Stydlavý, stydlivý = *ostýchavý*, schamhaft. Cf. Mkl. B. 228.

Stydlivě, schamhaft. Kom. J. 830.

1. **Stydlivka**, y, f., *stydlivá ženská*, eine Schamhafte, Verschämte. Garwod. II. 13.

2. **Stydlivka**, y, f., rostlina, aeschynomene, die Schampflanze. S. americká, aegyptská, velkokvětá. Rostl. I. 100. a.

Stydlivosť, i, f. = *stydění se, stud*, die Schamhaftigkeit, Züchtigkeit, Verschämtheit. V. Kdo s. zaštěpuje do srdce hluboko, na tom zlého neuvidí žádné lidské oko. Slov. Tč. S jest, jestliže kdo pro mrzké věci se pýří. Kom. J. 375. S. a skromnosť jsou nerozlučné družky, odejde-li jedna, druhá za ní pospíchá. Kmp. Pěkná barva s-sti nebývá u všech v milosti; S. jest velký poklad a v srdcu prebývá, jak čo slyší, tehdy hněď krev do tváři vylívá. Slov. Tč. Nevěstky s. svou mrhají. Kom. J. 827. S. panenky lépe krášlí než zlatohlav a kment. Sych. S. člověka od hříchu varuje. Slov. Tč. — Troj.

Stydlivý = *stydící se, stoudný*, schamhaftig, schamhaft, verschämt, züchtig, scheu. S. panna. V. S. mravy měla. Dal. 70. S. osoba. Sych. S. jako panna. C. S. jako skopový lůj. Pk. — **z čeho.** St. 76.

Stydlosť, y, f. = *sstydlosť*, das Geronnensein, die Erkältung. Jg.

Stydlý = *sstydlý*, kalt geworden, geronnen. S. krev (hustá, ssedlá), V., jícha (huspenina), Kom., voda (krápník). Us. Pm.

Stydno, verschämt. Jest mi s. = stydím se. Nrd. S. o tom mluviti. Dch. Cf. Stydko.

Stydnosť, i, f. = *stoudnosť*, die Verschämtheit.

Stydnouti, dnul a dl, utí; *zstydnouti, styduti, stydávati* = *chladnouti*, kalt werden, erkalten, frostig werden; *styděti se*, sich schämen; **se** = *usaditi se*, frieren, gerinnen. Jg., V. — **abs.** Vosk, máslo znenáhla s-nou n. tuhnou. Chym. Láska mnohých s-ne. Us., Let. 178. Řeka tak se stydla a ztuhla, že .. Mosk. kron. — **kde.** Aby **pod** niu horkosť stydla. Alx. — **v čem.** Jestli zstydl u milosti, druhý jej napomíná. Št. Horlivosť v práci stydne. Us. Když lidé v lásce božie stydnú. Hus III. 59. — **se v co.** Voda se zstydá v křišťál kámen. Mard. — *S. se* = *styděti se.* Tkad.

Stydnutí, n., die Erkaltung. Nz.

Stydný = *stoudný*, verschämt. Mus.

Stydosť, i, f., staroslov. stydostь, impudentia = stydkosť. Mkl. B. 169.

Styk, u, m., na Slov. = *otka, železo, kterým se pluh čistí*, die Pflugscharre, Reute. Bern. — **S.** = *stýkání se*, die Berührung. Má s ním všelijaké s-ky. Us. S-ku s někým nabyti; ve s-ku s někým býti. Dch. S. souhlásek. Bž. 46. — **S.**, v horn. die Stossstelle. Cf. Styčný.

Stýkání, n., die Fühlung, Berührung. Dch., Měst. bož.

1. **Stýkati** = **stékati**, vz Stéci.

2. **Stýkati**; *setknouti*, knul a kl, ut, utí = *dohromady týkati*, zusammenthun o. fügen; **se** = *dotýkati se, dosahati se*, berühren, angränzen. Jg. — **se s čím (kde)**. Soused s našimi grunty se stýká. V. Pole s polem se stýká. Us. Kdež se čeština stýkala s řečí lužickosrbskou. Šb. Lt. I. 19. Židé stýkali se s národy pohanskými. MP. **V** němž (Korneliovi) pohanský Řím se poprvé s církví křesťanskou stýkal; Ta všeobecná domněnka se stýkala s místní báji. Sš. Sk. 121., 169. Hory se s-jí s horami a lidé s lidmi. Us. Mřk. S. se s kým = *potýkati se*, streiten, D.; *pojiti se*, sich begatten. — **se jak.** Stýkají se polem spolu. Us.

Stýkavý = *stýkající se*, gränzend, einander berührend, anstossend. S. žebra u listů, Rostl., úhly, Nebenwinkel. Sedl.

Styknouti, knul a kl, utí = *spadnouti*, sinken, fallen. Na Mor. a ve Slez. Mtl. — **kam: do** vody. Klš.

Styknutý; *-ut, a, o*, vereinigt, verbunden. Vz Svinutý.

Styl atd., vz Stil.

Stýla, stéla, y, f. — *stelivo*, die Streu. D. V Třeboňsku *stýle*, e, n.

Stýlka, y, f., thallus, nať lišejníků. Rostl. I. 59. a.

Stymphal-os, a, m., mě. v severových. Arkadii. — *Stymfalské* jezero v Arkadii. S-ští draví ptáci, kteří měli kovové drápy, zobák a křídla, lidi hubili; ty Herakles zahnal. Vz S. N.

Stypa, y, m., vlastní jm. Sd.

Styra, y, m., osob. jm. Dal. 20., 5., 38.

Styracin, u, m., látka vonná, bílá, krystalující, složená do vzorce $C_{18}H_{16}O_2$. Die Zimmtsäure, der Zimmtäther. Vz Šfk. 530., S. N.

Stýrati, ermüden, zu Schanden jagen, abplagen. — **koho čím**: koně jízdou, někoho prací, D., bitím. — **kde.** Stýral ho **v** lese **na** pastvě.

Styrax, u, m., styrax, rostl. ebenovitá. Rostl. I. 251. a.

Stýřelosť, i, f., die Morschheit. Jg.

Stýřelý = *zpuchřelý*, morsch. S. trám, Sych., látka. U Žamb. Kf.

Stýřeti, el, ení, verwittern, morsch werden. Jg., Sp.

Styrol, u, m., *cinnamen, těkavý uhlovodík*: $C_{16}H_8$. Vz Šfk. 530., S. N.

Styron, u, m., alkohol skořicový, balsám. Vz Šfk. 530., S. N.

Styskač, e, m., der Jammerer, Kläger. Veleš.

Stýskal, a, m. = *styskač*. Co nachoval (nashledal, čeho nabyl) S., utratil (promrhal, pozbyl) Výskal. Co nachová pracně S., to utratí marně Výskal. Lom. Co neslušně spoří S., to utratí s hanbou Výskal. C. Shromažďoval S., vyhazoval Výskal. Sk. Otec S. a syn Výskal. Prodigus est natus de parco patre creatus. Dl.

Stýskálek, lka, m., der Lamentirmichel. Dch.

Stýskalka, y, f. = *stále si stýskající*, die Klägerin.

Stýskání = *tesknění, tesknosť*, die Betrübniss, das Bangen. Se s-ním = teskllivě. V. Vz Žena. — **S.** = *touha po domovu*, das Heimweh. — **S.** = *jecení tesknosti*, das Klagen. D.

Stýskati, vz Stesknouti.

Stýskavec, vce, m. = *stýskal*, der Jämmerer. Bern.

Stýskavosť, i, f., *náklonnost k stýskání*, die Klagelust. Jg.

Stýskavý = *kdo sobě rád stýská*, der gern klagt. Kom.

Stysl, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 190.

Sty-x, gy, f., u starých Řeků řeka v podsvětí, při jejíž vodě bohové přisahali. Rk. Vz S. N.

Styzi se = *stydím se*, vz Styděti se. Bž. 193., Výb. I. 1064. 35.

Suada, y, f., lat. *výmluvnosť*, der Redefluss, die Beredsamkeit, Suada, Suade, das Mundwerk. Ten má suadu (svádu, vyřídilku). Us.

Subaltern, z lat., podřízený (úředník); zvl. říká se tak o vojenských důstojnících, kteří nejsou štábními důstojníky, pak o úřednících, kteří nejsou skutečnými rady aneb kteří nejsou v jejich stupni důstojnosti. S. N.

Subdeterminant, u, m. Stč. Alg. 123.

Subdiakon, a, m., *podjáhen*, der Subdiakon.

Subito, lat. náhle, v hudbě, schnell, geschwind.

Subjekce, e, f., z lat., *podložení, podvržení, podhození, podstrčení*, die Unterwerfung; *v řečnictví: sobě odpovědění*, subjectio, ἀνθυποφορά, die Subjektion, když mluvící otázku učiní a sám sobě odpoví. Vz. Zk. Ml. II. 182., Mk. Ml. 306., Mus. 1844. str. 437., KB. 241.

Subjekt, u, m., z lat., das Subjekt, vz Podmět. — **S.** = *osoba, člověk, zvl. pomocník lékárnický, sazečský* atd. Rk.

Subjektivní, -ný = *podmětný, osobní*, subjektiv, persönlich. To jest s. (osobní) náhled. Us. Vz S. N. S. barvy, úkazy, zření. Vz KP. II. 162., 161., Nz.

Subjektivnosť, i, f., die Subjektivität.

Sublimace, e, f. = *sublimování, přepuzování pevných látek teplem* v páry a těchto ochlazováním v pevné látky, die Sublimation. S. N. Vz KP. IV. 48., 202.

Sublimář, e, m., das Sublimirgefäss. Ms. alch. 53. b.

Sublimat, u, m. = *přepuzenina*, das Sublimat. Vz Sublimace. — **S.** = chlorid rtuťnatý (Hg Cl. Einfaches Chlorquecksilber, Quecksilberchlorid, mercurius sublimatus, corrosivus). Vz Sfk. 340.

Sublimovati = *hmotu tvrdou, těkavou rozehřáním v páry obraceti a ochlazením jich dostati ji v kyprý prášek čistou*, sublimiren. Vys. — **co čím:** ohněm. Vys.

Subordinace, e, f., z lat., *podřízenosť*, die Unterordnung; *poslušnosť rozkazů vyšších, kázeň, zvl. vojenská*, die Unterwürfigkeit, Subordination. S. N.

Subotice, e, f. (Kamenec), Stein am Anger, mě. v Uhřích; S. (Sobotice), Theresiopel, támtéž. — **S.**, ves u Zásmuk. Fr. — *Suboličan*, a, m. — *Subotický*.

Subprior, a, m., lat., *podpřevor, náměstek převorův*, der Subprior. Rk.

Subrektor, a, m., lat., *podředitel*, der Subrektor. Rk.

Subsidiarní, *subsidiární*, z latin., *podporný, pomocný*, helfend, unterstützend, subsidiarisch.

Subsidi-um, a, n., dle *Gymnasium*, lat., *záloha, podpora, pomoc*, der Beistand, die Hilfe; *subsidi-e*, í, f. nebo *subsidi-a*, i, n., *podpora, pomocné peníze*, Hilfsmittel, Hilfsgelder, Subsidien.

Subsistence, e, f., z lat., *trvání*; *výživa*, der Bestand, die Fortdauer; der Lebensunterhalt, die Subsistenz.

Subskribent, a, m., z lat., *podpisce, podpisatel*, der Unterzeichner, Subskribent.

Subskribovati = *podepsati, zavázati se podpisem ku zaplacení jisté sumy peněz na nějaký spis* atd., unterschreiben, unterzeichnen, subskribiren. Rk.

Subskripce, e, f., *podpis, podepsání se, zavázání-se podpisem k účastenství při nějakém podniku aneb k přijetí nějakého zboží zvl. pak plodů literarních n. uměleckých*, die Unterzeichnung, Subskription. Vz S. N.

Substance, e, f., z lat., *podstata něčeho*, die Substanz, das Wesen.

Substantivní *(s-vné)* věty, vz Obavný, Rozkazovací, Snahový, Tázací, Vyjadřovací, Vztažný, Zabraňovací. Substantiv-.

Substantiv-um (verbum), a, n. = *podstatné jméno*, lat., das Hauptwort, Substantiv. Vz *Podstatný, Sklonění*, **Jméno**. Substantiva dvojného čísla, vz *Dual, Adjektivum, Přídavný*. Substantivum, má-li u sebe více přívlastkův, nebo má-li více substantiv u sebe jedno adjektivum jako přívlastek, vz (strany shody) *Adjektivum, Přídavný*.

Substituce, e, f., z lat., *nahrazení, dosazení, náměstenství, náměstnictví* (osoby), *náměstnictvo*, a, n., die Stellvertretung, Substitution. Rk. Vz více v S. N. O substituci v lučbě vz Sfk. 389.

Substituovací, substituční, Substitutions-. S. návod, Nz., znamení. Stč. Alg. 112.

Substituovati, z lat., *někoho na něčí místo postaviti*, an eines Andern Stelle setzen, substituiren; *v math.* dosaditi na místo veličiny veličinu jinou, Rk., nahraditi ji. Vz Veličina. Nz.

Substitut, a, m., lat., *náměstek*, Rk., *zástupce v nějakém úřadě* n. *při nějakém výkonu*, der Stell-, Amtsvertreter, Substitut. Vz S. N.

Substrat, u, m., z lat., *podložka, základ*; věc za základ sloužící, daný případ, die Unterlage, Grundlage, das Substrat. S. N.

Subsumce, e, f., z latin. = *zahrnutí, podřízení*, die Unterstellung, Mitbegreifung, Subsumtion; *předpokládání*, ve filos. návěšť dolejší, dolejšek, die Folgerung. S. N., Rk.

Subsumovati = *podjímati, podnímati pod něco, zahrnouti v něco*, unterstellen, mitbegreifen, folgern, subsumiren.

Subtangenta, y, f., *podtečná* (čára), die Subtangente. Rk.

Subtilně, z lat., *jemně*, fein. V.

Subtilněti, ěl, ění, subtil, fein werden. Ros.

Subtilní, -ný = *tenký, jemný, útlý, něžný, mdlý, choulostivý*, fein, zart, subtil; *smyslný, vtipný*, genau, spitzfindig, fein; *podrobný, důkladný*, gründlich. S. N.

Subtilniti, il, ěn, ění, subtil, fein machen. Ros.

Subtilnost, i, f., z lat., *tenkosť, jemnosť*, die Feinheit, Zartheit; *vtipnosť*, der Scharfsinn, die Subtilität.

Subtilnůstka, y, f. = malá subtilnosť. Kos. Ol. I. 205.

Subtrahend, u, m., lat. — *menšitel*, der Subtrahend. Rk.

Subtrahovati = *odčítati, odnímati* (v počtech), abziehen, abrechnen, subtrahiren. Rk.

Subtrakce, e, f., z lat., *odčítání, odnímání* (způsob početní), der Abzug, die Abrechnung, die Subtraktion. Rk. Vz Odčítání.

Sůbů = *s obou*, zastr.

Subunák, a, m., z lat. sub una (specie) = *pod jednou (způsobou) přijímající, papeženec*. Ottersd.

Subvence, e, f., z lat., *pomoc, podpora*, zvl. pomoc peněžní udělovaná (hlavně od vlády) podniku nějakému, který by bez ní neobstál, die Hilfe, Beihilfe, Subvention. S. N.

Subversivní, z lat., *podvratný, převratný*, subversiv. S. snahy. S. N.

Succinit, vz Sukcinit.

Succus, lat., *šťáva, míza*, der Saft; *tresť, jádro nějaké rozpravy, řeči, nějakého pojednání*, der Hauptinhalt, Extrakt, Sukkus. Vz S. N.

Súcěska, y, f. = *soutěska*. Bibl.

Súcí = *jsoucí*. Na to on je s. = hodí se k tomu, na to vystačí. Slov. Kd.

Súcnosť = *jsoucnosť*.

Súč = *souč*. Slov.

Sučany, dle Dolany, Sutschan, městys v Uhřích.

Súčastnělý, betheiligt. Chmela.

Súčastněný, betheiligt. — **kde**: u železnic. Dch.

Súčastniti = *účastna učiniti*, theilhaftig machen; **se** = *účastným se státi*, theilhaftig werden. — **koho, se čeho**. Ros. Súčastnil ho svého štěstí. Jg. S. se slavnosti. Us. Tč., Jg. Súčastnil se světla božího, Jg., vycházky. — **se v čem**. Brs. 2. vyd. 240. — **se na čem**: na některém závodu, **šp**. m.: *čeho n. v čem*. Brs. 2. vyd. 240. Vz Účastniti.

Súčastný, theilhaftig. S. býti něčeho, **lépe**: *účasten* býti něčeho, míti účastenství něčeho.

Sučava, y, f., řeka a město v Bukovině. Vz více v S. N. — *Sučavan*, a, m. — *Sučavský*.

Súček, vz *Souček*.

Sučin, a, o. = *psí*. Vz Suka. Nechť jsem sučin! Slov.

Sučka, y, f. = *fena*, die Hündin. Vz Suka.

Súčtovati komu co, verrechnen. Us.

1. **Sud**, u, **soudek**, dku, **soudeček**, čku, m. — *bečka, bečva, bečice, bečička*, das Fass. Šp. S. vinný, V., svidnický (vinný, 8 věder), pivní, D., kupecký, polouvozí, na mouku Us. Sud vinný má 10 věder, pivní čtyři vědra. S. baňatý, břichatý, bachratý, malý *(kuňátko)*, stažený, solní, vejčitý, plochý *(oboňka)*, půl sud; dvou-, třívěderní (dvojka, trojka); šesti-, sedmi-, osmivěderní (svidnický); kohoutek u sudu; dříví, sklep, obruče na sudy. Šp. Hektolitr = sud na sto litrův; čtvrť, půl hektolitru = 25, 50 litrů. Us. S. veliký *(kypa)*, široký *(bachna)*. S. plný, zevnější, das Uiberfass, prací, Wasch-, otevřený, zavřený, zabedněný; s. na mazání usní, Lederschmier-, na rybí tuk, Fischthran-, na mazadlo, Schmier-, k vytáčení, Drehkalk-. Šp. Ve větších sudech chutnější jest, protože nevyvětrá. Kom. Bednář sudy dělá a bední. V. Sud piva, vína; soudek soli; s. zbedniti, Us., sudy požahovati; víno smrdí sudem. V. S. pobiti, pobíjeti, bedniti, odbedniti; s. vypařiti, navaliti, osaditi (aufrichten), podložiti, načíti (pivo podtrhnouti, spilati), nahnouti, lüften; sudem páchnouti, smrděti; pivo má chuť sudem; kartáč na sudy; sud udělati, vyčistiti, kouleti, váleti, vyvaliti, zavaliti, vysmoliti, naraziti, načepovati, očepovati; vybedniti, vyraziti (vybiti) dno ze sudu; s. má malé dno; sud trousí (teče); pivo do sudů stáčeti. Šm., Šp. Když dojde (= doteče, se vyprázdní) sud. Dch. Víno do sudu způsobilé. S. zabedniti. S. fouká, pfeift; Před načetím sud vyfouknouti. Suk. Sudy ve sklepě se sedlají. Sudy se požehují (*nikoli*: vypichují). Holi, beli, hodša, něni doma otca, išel do Budina pre dva sudy vína a pre treťú bečku, že budze vydávač nejstarší dzevečku; Vyvalím sudy na prostřed budy a půjdu do šenku, kde hrajú dudy; Brucko, brucko, goťanlenko má, včeras byla v zlatým soudku a dnes seš už v mém žaloudku. Sš. P. 511., 614., 647. Kdyžby člověk měl veliků žízeň a měl před očima s. vína a kdyby jeho nepil, své žízně neuhasí. Hus III. 186. Obyčejně v malých sudkóch dobré bývá víno; Sud z vína vyprázdněný víc sa ohlašuje (hloupý člověk více křičí). Slov. Tč. S. hořkým železným hřeblem požahovati; sud dáti na pípu, do sudu pípu vraziti. Šp. Tlustý jako s., jako soudek. Šp. Lije co do sudu (co na horká kamna). Vz Opilství. Č. Hrom ze sudu ho omráčil (vz Opilství); Prázdný sud se nejvíce ozývá; Plný soudek nezvučí; Načněme z jiného soudku (mluvme o jiném); Jde z jiného soudku. Vz Mluvení. Č. Vz Špunt. — **S.** = *nádoba, osudí, orudí*, quae primitiva significatio est. Č. Das Gefäss, Werkzeug. Měchýř, jenž jest sud moči. Sal. Iako sud hirnczierzovy ztepess jie. Ž. wit. 2. 9.

2. **Sud**, a, o = *sudý*. Něco jest sudem, lichem. Us. Vz Sudý.

3. **Sud**, u, m. = Sund. — 4. **S.**, a, m., osob. jm. Tk. I. 45.

Súd, vz Soud. Ž. wit. 9. 17. **a** j.

Suda, vz Sudý. — **S.**, y, m., osob. jm. Pal.

Sudan, a, m., *krajina africká*. Vz více v S. N.

Sudanka, y, f. S. vydutá, dolium galea, *břichonožec, plž*. Frč. 241.

Sudař, e, m. = *sudí, soudce*. Slov. Hdk. C. 270.

Sudárna, y, f., der Fassschoppen. Us. Dch., Šp.

Sudava, y, f., *která se soudí.* Pal. Rdh. II. 126.

Sudba, y, f. — *souzení.* das Urtheilen, Urtheil. Bern. Strsl. sadьba (sadi-ba-, judicium, -ba přip. Mkl. B. 214. Příčinou jednoho hříchu a jednoho hříšníka vynesena s. Sš. I. 165. — **S.** = *kritika.* die Kritik. Marek., Dk. — **S.** = *osud,* das Schicksal, Loos. C., Krok. Sv. Matouš vyšší s-bu v tom města toho vyvolení spatřuje. Sš. Mt. 60. Pořád snášej příkrou zlobu s-by. Sš. Snt. 9.

Sudbina, y, f. — *sudba, osud,* das Loos. Krok. I. c. 22.

Súdce, zastr. = *soudce.* BO. Ž. wit. 74. 8. a j.

Súdcový. Súdcěva slova. BO. Vz Soudcový.

Suděek *soudeček.* Zlomek str. exodu. 22. 7. Filolg. l. 1880., 531.

Suděí, Richter-. S. knihy, Troj., rozsudek. Jel.

Sudebnictví, n. = *sudebnosť.*

Sudebník, a, m., der Kritiker. Nz.

Sudebnosť, i, f. *sudebné umění,* die Beurtheilungskunst. Nz.

Sudebný *kritický,* kritisch. S. popisování, methoda. Krok., Nz S. rozumování, der Kriticismus. Nz. S. umění - sudebnictví.

Sudec, dce, m. - *sud,* zastr.

Sudějov, a, m., ves u Uhlíř. Janovic. Pl.

Sudek, dka, m., osob. jm. Pal., Tk. I. 474.

Suden, dnu, m. *police, misník,* der Schüsselschrank. U Domažl. Sb. Dlgt 18 **S.** – *košík.* — **S.** - *střez,* der Spülnapf. Jg.

Sudety, pl., f., hory jesenické mezi Moravou a rak. Slezskem, kladské, krkonošské, jizerské, lužické a Rudohoří. Vz S. N., Krč. 334., 336.

1. **Sudí,** ího, m. *soudce,* der Richter. V. Skloňovalo se takto. Sg. n. a v. sudia (-ie), g. -ie, d. -i, ak. -iu (-ie), lk. í, instr. -iú (-ím); dual n., ak., v. sudí, gt. a lk. sudiú, dt. a instr. -iema; pl. n. a vk. -ie, gt. -í, dt. -iem, ak. -ie, lk.: -iech, instr. -iemi. Tak skláněno i *paní* (pania). Bž. 107. Cf Gb. Úv. 38. Nyní skloňuje se podlé **Dnešní,** *ale je-li toto slovo určeno přívlastkem, skloňuje se podlé* **Znamení:** sudí, -ího, -ímu atd., *ale:* nejvyšší sudí, nejvyššího sudí, nejvyššímu sudí atd. Vz Brikcí. Starosl. sadija (sadi + ja), judex. Mkl. B. 43., 46. S. města, nejvyšší dvorský, der Obersthofrichter, supremus curiae regalis judex, dessen Jurisdiktion die königl. Mannen u. Lehen untergeordnet waren, vz Gl. 325.), Tk. III. 8., dvoru císařského, V., horní, vrchní, Us., nejvyšší s. zemský (der Oberstlandrichter, supremus terrae judex, er hatte die ganze Gerichtsverhandlung zu leiten, vz Gl. 325.), Tk. III. 2., Žer. Záp. II. 190., Zříz. Ferd., nejvyšší s. království českého, Háj., Vš., nejvyšší krajinský s., Plk., nejvyšší dvorský s. manský. Er. S. menší, der Richter beim kleineren Landrechte, s. úzké rady, der Richter im engeren Rathe der Brüderunität. Gl. 326., Žer. Záp. II. 190. Stolice sudieho. BO. Když člověk se jím za s-ho vystavuje. Sš. Ob. 169. Však pán Ježíš neřekl jest kněžím: Jděte, buďte podkomoří, purkrabí, sudí, kuchmistři, písaři. Hus III. 247. Václav Puklice sudí u menších desk; A jsa sudím zapečetiv ty panské nálezy i jel preč: K ruce sudího; Jana, nižšího sudí. Pub. II. 33., 427., 516., 612. (Tč.).

2. **Sudí,** n., *nádoba,* das Gefäss. Aesop.

Sudice, e, **sudička,** y, f., *bohyně mající osud lidský ve své moci,* Moira, Parca, die Parze. Ros. Pohanští Slované nazývali podobné bohyně *rojenicemi.* Vz Rojenice. — **S.,** Suditz, vsi u Boskovic a u Náměště. — **S.,** Zauditz, mě. v prus. Slez. Sd. — **S.** = *soudce,* f., die Richterin. Us. Vk.

Sudictví, n. = *soudcovství* Bdl.

Sudič, e, m. = *soudce.* — **S.,** *Kritiker,* m. D. — **S.** = *kdo se rád soudí,* Processmacher, m. Us. Kšá.

Sudička, y, f., die Bekrittlerin, Verleumderin. Jg. — **S.,** vz *Sudice.*

Sudidlo, a, n. — *znamení, jímž se něco rozeznává,* das Kriterium, Kennzeichen. Marek., Nz., Kos. Ol. I. 218., 256., Sš. I. 147.

Sudicha, y, f., osob. jm. Pal.

Sudík, a, m. - *soudce* (s přihanou), das Kunstrichterlein. Jg.

Sudil, a, m., der Krittler. Malicherný s., der Splitterrichter. Deh. Vz Sudílek.

Sudílek, lka, m., der Kritikaster, Nz., Kritiker.

Sudilkování, n., die Bekrittelung.

Sudilkovati, bekritteln. Šm. — **koho kde s kým.** Us.

Sudimír, a, m., osob. jm. Pal. Radh. II. 126.

Sudin, a, m., ves u Dobrušky. Pl.

Sudinka, y, f., les u Lubačovic na Mor. Sk.

Sudinky, pl., f., *druh hrušek.* Na mor. Zlínsku. Brt.

Sudipuška, y, m. = *milovník hádek u soudů,* der Processmacher. Us. Prm. Vz Sudič.

1. **Sudislav, Sudslav, Cuclav,** i, f., Cuclau, ves u Kostelce nad O. Vz S. N. — **S.,** Sudislau, ves u Dobrušky.

2. **Sudislav,** a, m., osob. jm. Pal.

Sudislava, y, f., osob. jm. Pal.

Sudislavice, dle Budějovice, Sudislawitz, ves u Cechtic. Pl.

Sudiště, ě, n. = *soudnice,* das Gerichtshaus; *soudná stolice,* der Richterstuhl. Kříž není toliko sudištěm Páně; Vydají vás na s-štěch a ve sbornicech bití budete; S. Pilatovo bylo vyvýšeno a zástup po schodech musil vstoupati. Sš. J. 205., Mr. 57., 68. (Hý.).

Suditel, e, m., der Kritiker, Nz.: Richter.

Suditelný. Takové jednání jest nes-né, unqualificirbar. Deh.

Suditi se s kým oč = souditi se. U Opav. Klš. — *S. do čeho* = klnouti. U Frenštátu Dšk.

Sudivoj, e, m., osob. jm. Pal.

Sudka, y, f. - *hádka,* der Streit. U Opav. Klš. — **S.** = *sudice,* die Parze. Kam. — **S.** = *pár,* ein Paar. — **S.,** vz Sudý (sudá). — **S.,** y, f., osob. jm. Pal.

Sudkov, a, m., Zautke, ves u Zábřehu. S. N.

Sudkovice, Sudkowitz, ves u Strakonic.

Sudlice, e, f. = *končíř, burdýř, kopí.* Bj., V. Staroslov. sulica, hasta. Das Böhm. sudlice zeigt, dass sulica nicht mit litau. šullas zusammenhängen kann. Cf. staroslov. suja, sovati, mittere. Mkl. L. 175. *Sudlice* = druh kopí s dlouhým bodcem, pod nímž vyvstávaly stranou dva háky. S. N. Die Lanze, Partisane. Cf. Hrš. v Km. II. n. b. 121. A já nejprve dal jsem jemu sudlicí ploskú. Pč. 25. Tu ani s. ďábla odrazí. Hus III. 135. S-cí tě hodím; Sudlicí bil na ty, kteří as . . . NB. Tč. 78., 104. Z rathauzu okny mecice na sudlice a voštipy brali. V. Neustoupím z svého místa proti oštipu a dlouhé sudlici. Rad. zv. Železnými sudlicemi jejie prsy z kořen vydřievše. Leg., Kat., Výb. I. 298. 23. Podobné jako motovidlo s-ci. Č. M. 572.

Sudlicolomce, e, m., der Lanzenbrecher. Puch.

Sudlíčník, a, m., *který sudlicí bojuje*, der Hellebardier, Spiessknecht. — **S.**, u, m., curtisia, die Kurtisie, rostl. Rstp. 299.

Sudlina, y, f., v stavit., die Widerlage. Sm.

Sudlinář, e, m., v stavit., der Widerläger. Sm.

Sudnař, e, m., sportulanus, zastr. Veleš.

Sudně, ě, f., tribunal, zastr. Rozk.

Sudní = *sudého počtu*, gerad. S. den. S. kosti (dvé a dvé). Krok.

Súdnice, vz Soudnice.

Sudníček, čku, m., vz Sudník.

Sudničenka, y, f., cymbaria. Rostl. I. 243. a.

Sudník, u, m., *menší súden, košík z prostého proutí pletený.* C.

Súdný, vz Soudný.

Sudobati se. Jak statek pochází od Boha, tak i chudoba od něho se s-bá. Lom.

Sudolichý. S. číslo, **sudolicha** (y, f.), ungerad-gerade Zahl. Nz., Std. Alg. 59. Hra na sudolicho (o fazole). Us. Brt.

Sudoměr, u, m., das Visir. Šp., Skv. Měření s-rem. Měření buď vodou buď visirem (sudoměrem), Abaichungsart, -methode; S. křížový, der Kreuzvisirstab, Diagonalstab; S-rem vyměřiti, den Inhalt eines Fasses abstechen. Suk. S. k šroubování, Visir zum Zusammenschrauben. Skv.

Sudoměř, e, f., vsi a) u Bělé, b) u Vodňan. Vz S. N., Tk. IV. 33., 43.

Sudoměřice, dle Budějovice, Sudomieřitz, vsi u Bechyně, u Strážnice, v Táborsku.

Sudoměřič, e, m., der Visirer. Šp.

Sudoměrný. S. tyčka (ku měření sudu), der Visirstab. Sedl.

Sudomír, a, m., mě. polské. Pal. Dj. II. 1. 268.

Sudomístný, geradstellig. Nz.

Sudopeřený; *-řen, a, o* = paripinnatus, gleichpaarig gefiedert. S. list, nemající na konci lístek lichý; naopak: lichopeřený. Rst. 499.

Sudoslabičný, parisyllabus. Nz.

Sudospeřený, vz Sudopeřený.

Sudostranný kosočtverec, das Deltoid. Nz.

Sudostupný, geradzahlige Exponenten habend: x^{4}, y^{2n}. Nz.

Sudosudý. S. mocniny imaginarní jednotky. Stč. Alg. 59.

Sudotvar, u, m., das Diploid, halbes Tetrakontaoktaeder mit parallelen Flächen. Nz.

1. **Sudovati.** — **co**: pivo = sudy pivem plniti, das Bier einschlauchen. Suk.

2. **Sudovati** *sobě* = *slibovati sobě, tušiti*, sich versprechen. Us. u Krásné hory. Lg. Nesuduj sobě, že se ti žádosť vyplní. Us. — Měst. bož., Čes. vč.

Sudovice, Sudowitz, ves u Dobříše. PL.

Sudovina, y, f. = *desky na sudy, dužiny*, Fassdauben. Vz Deska. — **S.** = *páchnutí sudem*, das Riechen nach Fass. D.

Sudovitý, fassartig. S. tělo. Světz.

Sudovka, y, f., creusa, živočich sedák. Krok. II. 131.

Sudovský, osob. jm. Žer. Záp. I. 40.

Sudový, Fass-. S. most, nádobí, droždí, obruč (posudní), zboží. Šm.

Súdový (súd = soud), Gerichte. Jakož je právem súdovým dovedeno. Št. N. 81.

Sudozpeřený list = zpeřený, jehož vřeteno nekončí se lichým lístkem, nýbrž toliko hrotem n. rozvilinou. Cl. Kv. XXVII.

Sudozvrat, u, m. = zvratný stroj na sudy, die Sturzmaschine für Fässer. Suk.

Sudpan, a, m. = *župan*, der Gerichtsherr.

Súdský, Richter-. S. úřad. Mus. III. d. 104.

Sudslavice, Zutzlawitz, ves u Vimberka. PL.

Súdství = *súdský úřad, soudcovství*, das Richteramt. Faukn., Bart. S. zemské, dvorské, vojenské, krajské, zemanské. Jg. S. ve věcech sporných, mimosporné. J. tr.

Sudy, hierdurch, adv. Běhá sudy (tudy) i onudy. St. skl., St.

Sudý; *sud, a, o*, gerad. Sudé číslo, které jest 2 dělitelné, sudolicha. S. N. Suda nebo licha. V. Sudem čili lichou. D. Sudou mu dal. Us. Z lichy sudu dělají. Reš. Sud n. licha; sudo-li čili licho. Na Slov. Lich suda (hra) jest věc dětinská. Kom. Lich suda v ořechy. V. Suda nebo licha hráti. Hory v doly vraziti a pět za sudu počítati. Prov. Reš. — **Suda**, y, f. = *dvé pár*, das Paar. Sal.

Sudýnek, nku, m. = *opálka na způsob košíku zhotovená.* Us. u Něm. Brodu. Všk.

Suessa, y, f., mě. v Kampanii. Vz S. N. — *Suessan*, a, m. — *Suesský, sueský.*

Suetoni-us, a, m. G. Suetonius Tranquillus, řím. dějepisec, nar. okolo r. 65. po Kr. Vz S. N.

Suevové, staroněm. národ Germanie. Vz S. N.

Suez, a, m., mě. v Aegyptě. Vz S. N. — *Suezská* úžina, 15 mil dlouhá, spojuje Afriku s Asií. Rk. Vz S. N.

Suffix, u, m., lat., *přítvorek, přípona (přirážka)*, das Suffix, Anhängsel. Nz.

Suffragan, a, m., každý duchovní, který má místo a hlas (suffragium) v shromáždění duchovních; biskup arcibiskupovi v diecesi podřízený; někdy také *podbiskup, světicí biskup.* S. N.

Sufrenka, y, f., suffrenia. Rostl. I. 232. a.
Sugdol, vz Suchdol.
Suhák, a, m., antilope saiga. Saav. 343.
Suhava, y, f., osob. jm. Pal.
Such, a, m., osob. jm. Šd.
Suchá, é, f., 1. dvůr poplužní v Hlubocku; 2. (něm. Dürre), ves u Něm. Brodu; 3. S. dolní, horní, prostřední, něm. Suchau, vsi u Fryštátu; 4. městys v Haliči. Vz S. N. S., ves u Nechanic; Sucherhof, dvůr u Budějovic; samota u Chotěboře; Dürrendorf, ves u Sušice; Suchej, ves u Teplice; Dürre, ves u Jihlavy. PL.
Sucháček, čka, m. = *suchoun.*
Suchan, a, m., osob. jm. Šd.
1. **Suchán, suchoun, suchár,** a, **suchánek,** nka, **suchant,** a, **sucháček,** čka, m. = *hubený člověk,* ein magerer Mensch.
2. **Suchán,** u, m. = *suchý plást,* eine leere Honigscheibe. Všk. Vz Suchán, 1.
Suchanda, y, m. = *suchán.* — **S.,** osob. jm.
1. **Suchánek,** nku, m., na Mor. = *druh pekáčů.* Boč.
2. **Suchánek,** nka, m., osob. jm.
Suchar, suchár, u, **sucharek,** rku, m. = *něco sušeného, jako suché ovoce,* gedörrtes Obst. D. S. masový, Fleischzwieback, m. Nz. lk. Na Moravě = třešně na stromě uschlé. Mřk. — **S.** = *dvakrát pečený chléb,* fr. biscuit, der Zwieback. Vz S. N. S. mandlový, Mandelzw. Dch. — **S.** = *suchá větev, suchý strom,* dürrer Ast o. Baum. Půjdem do lesa na s-ry. Mor. Šd. — **S.,** na Mor. = *vřed suchý, netekoucí,* Geschwür, n. — **S.,** a, m. = *suchán.* D. Ty s-re! Mor. Šd.
Sucharda, y, m., osob. jm. Šd.
Suchaří, n. = *suché roždí.* Na morav. Zlínsku. Brt.
S-uchatiti, il, cen, ení, mit einem Ohr versehen. Rk.
Suchatý, etwas trocken. Us. Dch.
Suchdol, a, m., městys v Kutnohor.; ves u Neveklova; ves u Smíchova; ves ve Fulnecku na Mor. (Zauchtel). Vz S. N. S., ves u Blanska (Sugdol, něm.); Sukdol, vsi u Sedlčan a u Jindř. Hradce; Dürrengrund, ves u Police; Suchenthal, ves v Třeboňsku. PL. Cf. Tk. III. 660.
1. **Sucho.** Vz Suchý. — **S.** = *suše,* dürr, trocken. Děti musí sucho líhati.
2. **Sucho,** a, n., subst. = *suchost.* V. Ze sucha bití (pěstmi). V. Sklidili za sucha obilí. Sych. Přišla sucha. Kram. Zmrhanou popravním mistrem ze sucha (pěstmi, bitím) trápiti dali. 1684. Udeření (hromu) na s-o. D. Letos jest sucho. Us. Letos byla veliká sucha. Us. Hubu na sucho utříti (ničeho nedostati). Ve suchu nerozmokneme (nemíchejme se do těch věcí, aby se nám cos nemilého nepřihodilo). Dch. Je rád, když sní kousek chleba po suchu (suchého, bez mazání). Mor. Šd. Koupil ovoce na sucho (sušené). Mor. Brt. Nevyjde to po suchu (zhola, bez zlosti atd.). U Olom. Sd. Máš sucho (jsi hotov, špatně s pořídil). Us. Dšk. Dybych já se sucha bála. Šš. P. 322. Nebyl ten Jan Bracha zsekán, žádný rány sečený nemiel, než z sucha měl krk sražený. Svěd. 1569. Na sucho prešiel (bez trestu). Mt. S. Nechal je o námluvách seděti na suše (= nedal jim nic píti). Sá. Kdo v deští seče, za sucha sklízí. Prov. — **Sucho** = *suchá země, ne voda,* trockenes Land. Na s-cho vytrhnouti někoho (z nebezpečenství). V. Učiti plování na suchu. Dch. Přešli po suchu. MP. Po suchu tam vešli. Us. Cesta po suchu daleka byla. Šš. J. 103. Hájek byl rád, jakoby na sucho vylezl. Němc. Přijde po suše. Bj. Na s. vylezl (vytrhl. Vz Štěstí). Č. Obchod po suchu, branná moc na s-u. Nz. Cesta po s-u. Zlob. Po vodě i po suše. D. Mol v drahém rouše, živá ryba na suše atd., vz Mol. Vede se mu jako rybě na suše (zle). Vytrhl z bláta na sucho. Us. Vytáhl ho z bláta na s. (pomohl mu). Válka na suchu i na moři.
Suchobarevný, *tužkobarevný.* S. malba, Pastellmalerei, f. Nz.
Suchobobulatý, aridobaccatus. S. semena. Rostl. III. a. 37.
Suchobýl, u, m., xerophyllum. S. houževný, x. tenax, rostl. Rstp. 1574., Kk. 129.
Suchodol, a, m., ves u Příbrami. Vz S. N.
Suchodršťka, y, f., nemoc kravská, *spálené knihy,* die Lösedürre. Zlob.
Suchohrdly, dle Dolany, něm. Socherle, ves u Miroslavi v Brněnsku; Zuckerhandel, ves u Znojma. PL.
Suchokvět, u, m., xeranthemum, die Strohblume. Kk. 166., FB. 48., Čl. Kv. 211., Rstp. 925., Schd. II. 281.
Suchol, sucholík, a, m. = *sokol,* der Falk. Č.
Sucholazce, dle Budějovice, Sucholasetz, ves u Opavy.
Sucholebka, y, f. = *stará, suchá žena.* U Kunv. Msk.
Sucholec, lce, m., desmanthus, der Büschelzopf, rostl. Rstp. 425.
Sucholes, a, m., myslivna u Dolních Královic.
Sucholezec, zce, m. S-zci (ryby), chersobatae, die Landkriecher. Nz.
Sucholupý = *suchý, čiplý, tenký, hubený,* mager. V.
Sucholuk, u, m., samota u Vodňan.
Sucholusk, u, m., andira, der Kohlbaum. Rstp. 436.
Suchomasty, dle Dolany, Suchomast, ves u Berouna. Vz Tk. I. 78., 439., S. N.
Suchomaty, dle Dolany, Zuckmantel, mě. ve Slez. Šd.
Suchomel, a, m. = mlynář na větrním mlýnu; žertovně vůbec mlynář na malém potoku. Us. Č. — **S.,** samoty u Budějovic, u Krumlova; mlýny u Kamenice nad Lipou, u Bernardic, u Humpolce, u Netolic, u Vodňan. PL. — **S.,** osob. jm. Fr.
Suchomelka, y, f., samota u Cerhovic, u Tišňova. PL., Tč. — **S.** = *suchán.* Rychn. Msk.
Suchomely, dle Dolany, mlýn u Dol. Královic.
Suchonice, dle Budějovice, Suchonitz, ves u Olomouce. PL.
Suchonoska, y, f., die Schwanengans. Šm.

Suchopádný (lépe suchopárný?) člověk = *hubené tváři*, mager im Gesichte. Us.
Suchopal, suchopel, a, m. = *horký*. Rozk.
Suchopalný = *suchopárný*. S. půda. Kouble.
Suchopár, suchopar, u, m. = *místo suché, vyprahlé, kde nic n. málo co roste, prahlina*, apricum, locus arridus, trockene Heide, dürrer Boden. Jg., Rst. 499. Žádnému nemůže býti samota s-rem, když víra jeho živa jest. Sš. L. 92. Žalo děvče, žalo trávu u panského suchoparu. Č. Na tom s-u nuzně se napase ovce. Us. Nyní sedím na s-u (na holičkách). Prov. Vz Nesnáze. Jg., Č. — **S.**, a, m., trockener Patron. Rk.
Suchopárno, a, m., die Dürre. Ústa s-nem mrou. Chmelens. 19.
Suchopárnosť, i, f., die Dürre. Veleš.
Suchopárný, suchoparný, -parý = *suchý*, steril, trocken, dürre. S. louka, Kom., krajina, pole, dědina, Jel., chléb. Us. S. země. BO. Koně s-ného se nedokrmiš. Č. M. 176. — **čím**: duchem. Dch. — **S.** = *na suchoparu rostoucí*. S. rostliny. Rst. 499. — **S.** správa (suchá, nudná). Jg.
Suchopeř, e. m. = *suchopýr*. Rstp. 1698.
Suchopeřník, u, m. = *suchopýr*.
Suchopýr, u, m., eriophorum, das Wollgras. Schd. II. 268., Kk. 116., FB. 17., Čl. Kv. 99. Vz Suchopeřník. S. obecný (suchopýr, kočičky), pošvatý, trsnatý, širokolistý, horní, Flora; na Mor. zezula. Mřk.
Suchoruký; *-ruk, a, o*, eine verdorrte Hand habend. Byl tam s. člověk. Sš. Mr. 15.
Suchorybný trh, der Markt, wo gedörrte Fische verkauft werden. Us.
Suchosť, i, **suchota**, y, f., die Trockenheit, Dürre. S-ta panovala. Us. Tč. S. barev, prádla, krku, roku, povětří. V s-tách. BO., Bern. Vz Sucho. S. v Čechách. Vz Tk. II. 62. — **S.** *očí*, xeropthalmus. Ras. — **S.** *úbytě, churavosť, souchotiny*, die Auszehrung. Jg. Na Mor. = souchotiny. Tč. — **S.** = *suchá, pevná země*, das trockene Land. Pohnu mořem i suchostí. Plác. Jenž obrátil morze v suchotu. Ž. wit. 65. 6.
Suchostina, y, f. = *suchosť*. Položím potoky v s-nu, ponam flumina in siccum. BO.
Suchosuchý, ganz trocken. Km.
Suchotín, a, m., Sichotin, ves u Kunštátu. PL.
Suchotina, vz Souchotina.
Suchotný = *suchý*, dürr, trocken. S. léto. Háj.
Suchoun, a, m., vz Suchán.
Suchounký, schmächtig, sehr mager. Šm.
Suchoutký = *suchý*. Klečel na s-kém písku. Km.
Suchov, a, m., ves u Strážnice na Mor.
Suchovil, a, m., osob. jm. Šd.
Suchovrbny, dle Dolany, Dirnfellern, ves u Budějovic. PL.
Suchovrchý, dürr am Wipfel, abständig. S. les. Um. les.
Suchovršice, Saugwitz, ves u Trutnova.
Suchrovice, Suchrovitz, ves u Mnichova Hradiště. PL.
Suchtati = *šukati*, herumsuchen. U Opav. Klš.
Suchy, dle Dolany, ves u Boskovic; samota u Holešova na Mor. PL.
Suchý; *-such, a, o*; kompart. *sušší* (vz *Ch*), superlat. *nejsušší*. S., suchъ, lat. siccus, lit. sausas, skr. koř. çuš. Schl. Strsl. suhъ, siccus, lit. sausas, susti, sausti, lett. sauss, sust. Wurzel sъh ve sъhnati, aind. śuš, śušgati aus suš. Mkl. L. 175. **S.** = *vnitřní vláhy, mízy zbavený, zvl. když se to teplem stává*, trocken, saftlos, dürr, welk, rauh, spröde. Suchá ratolesť, V., ovoce, D., píce, Zlob., zrostlina, Kom., ryby, dříví, louka, kůže, chléb (okoralý), pysky, Us., strom (uschlý, souš, souše), větve (suší, souš, roždí, chrasť, chrastí, sušina), půda (suchopár, výsucha, prahlina, výprah, vyprahlina, souš), Šp., jetel. Skl. Suchý jako trnka. Us. Kf. Tvrdo sa rozvíja suchá haluzička, tvrdšie se vydáva chudobna dievečka. M. S. 1871. 73. Až se rozzelená s. hájek, suchá linda, dřevo v peci. Sš. P. Vz Nikdy. Až suchá jabloň rodit bude. Vz Nikdy. Nebyl o jiném než o suchém chlebě (živ). Us. u Rychn. Jak živ som o tom nečúvala, aby suchá jabloň rodila, ze starej baby mladá byla; Podívej se má milá tam na tu suchú plánku; Aj tráva suchá, kosa topá (tupá) a šohajek jo seče, ja seče, seče, neposeče, jak mo z hlavěnke teče. Sš. P. 264., 521. Až se bude suchá lípa u Lymburka (Nymburka) zelenat, přijď se na mne, má panenko, přijď se na mne podívat. Nár. pís. — **S.** = *nemokrý, nevlhký*, trocken, nicht nass. S. země, V., souš, cesta, D., šaty, prádlo, ruce, povětří (když neprší), Us., mráz. D. Není na něm nitky suché (naskrze promokl). Us. Všk. Suchý rok neudělá draha ale mokrý. Kda. S. jako pec, Us. u Řenčova, na padrť, na (jako) písek, Brt., na ohrabky, Šd., jako vějička. Kf. Suchou nohou potok přejíti (aby nohy neumočil). Us. Suchý březen, mokrý máj, bude humno jako ráj. Prov. Suchým okem na něco patřiti (bez slzí). — **S.** = *sušící*, trocknend, dürr. S. vítr, oheň. Us., Byl. — **S.** *v rozličném jiném smyslu*. S. barvy (které se při malování nerozpouštějí, tužka barevná, pastel, Farbenstift, Pastellfarbe), lázeň (parní; bití), rány (bití nekrvavé). Us. Krvavá rána sečmo dělá se nebo bodmo: suchá rána udeřením n. zhmožděním. Kom. Žeň jej s dobrými suchými ranami do domu. BN. S. uhlí, magere Kohle. Hř. S. kašel. Dch., Šd. S. lámání, loupání v údech, ve hlavě, der Rheumatismus. Dch. S. vlk = kštice, ein Buschen von Haaren. U Klobouk. Bka. S. duše (jež se v pijanství nevydává). Sš. II. 131. Neprepustím ťa s-ho (neodpustím ti trestu). Mt. S. S-mi ranami ho ubil. NB. Tč. 107. S. směnka, trockener Wechsel. Nz. — **S.** *nemoc* (souchotiny), V., zimnice (tajná), Ja., kašel (ostrý, bez vyhazování), Ja., žíla (nerv). V. Suché žíly podřezati, spřetínati. — **S.** = *hubený*, mager. S. noha (nemasitá). Jelen má s. nohy. Jg. S. člověk. Jel. Suchý jako pes, D., jako měchačka, jako šindel, Us., jako kostroun, jako věchet, Dch., jako koráb (člověk, dobytče), na mor. Zlínsku, Brt., jako trnka, Kf., jako lunt, jako luňák, jako trn; vz Tělo. Č. Je suchý, že by ho mohl

sirkou podpáliti. Us. Dbv. Suchá mrcha, ale dobře táhne (pije). Skl. Někdy i s. kůň dobře táhne. Skl. — **S.** = *samý, bez omastku*, ohne Zuthat, trocken. S. chléb. — **S.** *půst* (o suché stravě), die Xerophagie (Fasten, bei welchen nur trockene, ungekochte Nahrungsmittel genossen werden dürfen.) Hý. — *Suché dni*, čtyřikrát v roce po tři dni v týden připadající. V. Suché dni, nejspíše překlad lat. jejunus, hubený, suchý, lačný. Die Fasttage, die Quatemberfasten. S. dni adventní, postní, letniční. Vz více v Gl. 326. Aby stál k té při při suchých dnech. Cr. Aby chudé krmili v suché dni. Hus I. 451. Na s. dni hnůj vozijú. Sš. P. 45. Včil panenky nastávajú, ve dni suché vínky vijú. Sš. P. 46. Jaký čas je v suché dni, takové počasí následuje v tom čtvrtletí. Kda. Kdož by dal po rozsudku n. po právu staném suchým dnům projíti a potom teprv ze škod by obeslal, bude obeslání zdviženo. Nál. 213. — **S.** *neděle*, druhá neděle postní. — **S.** = *nechutný, prázný*, trocken, leer, unschmackhaft. Suchá řeč. Bern. — **S.** *čert*, Beiname des Hynek von Jaispitz, worauf dann dieser Beiname der Linie der Herrn von Kunstat bis zum Ende des 15. Jahrh. blieb. Gl. 326., Tk. III. 421. — **S.** *důl* = Suchodol. — **S.** *louka*, samota u Neveklova; *S. loza*, něm. Suchalosa, ves u Uher. Hradiště; *S. rybná*, něm. Rybna, ves u Kostelce n. Orl. PL. *S. břehy*, něm. Sutobřeh, ves u Holic. *S. dvůr*, Neuhof, ves u Skalice; *S. kámen*, Dörrstein, ves v Klatovsku; *S. mlýn* u Únoště. PL. *S. kruty*, Dürnkrut, mě. v Dolních Rakousích. Pal. — *S. hory*. Vz Krč. 253., 345., 509. — **S.** *běta*, capsella elliptica, kokoška, das Täschelkraut. Mor. Tč. — **S.**, osob. jm. Frt.

Suid-as, y, m., řec. lexikograf z 11. stol. po Kr. Vz S. N.

Suite (fr., svit), v ob. mluvě *suita*, y, f. = *průvod, družina*, das Gefolge, die Suite. Rk.

Suj, strsl., vanus, soll für sagъ, svajъ stehen u. dem aind. śunja entsprechen; suj dürfte vielmehr durch Vokalsteigerung und Suffix ъ o. jъ aus der Wurzel śu, schwellen, abzuleiten sein. Vgl. Fk. II. 62., 63., Mkl. L. 175.

Sujačka, y, f., graleola, pták slukovitý. Krok. I. c. 124.

Sujdačka, y, f. = *torba plátěná*. Slov. Hdk. C. 145.

Sujet (fr., syže), z lat. subjektum, *podmět, předmět, látka; věta hudební*, der Stoff, Gegenstand, das Sujet.

Suji, vz Souti.

Sujný = *prázdný, marný, pustý, neužitečný*. V sujnú řeč se vsívá. Výb. I. 156. 19.

1. **Suk**, u, **souček** (zastr. *súček*), čku, m. **S.** = *sval, svalec, krkoška, kamnovec, bakule*; na stéble: *kolínko, souček*, der Knorren, Wimmer, Knoten. Šp. **S.** = počátek větve ve stromu, zavilá, tvrdá částka dřeva. D. S-ky odsekati. Rohn. Bez suku. S. v holi. D. Tvůj bratr jest jako suk. Us. Dhn. Již jest sekyra k s-ku přiložena, tuť jest n. suku skočiti, neb sekeře zlomiti se. Ctib. Chrupá, jakby do suku řezal. Sych. Na tvrdý s. tvrdého třeba klínu a palice. Č. Na tvrdý s. musí býti tvrdý klín. Ros. Hledá suku v sítí, a ryby na stromu. Vz Nejapný. Prov., Jg., Lb. — **S.** = *nesnadnost*, die Schwierigkeit, der Knoten. Totě suk! Us. Trefil na s.; Přišli jsme na s. Vz Nesnáze, Svéhlavý. Č. Tu suk (da liegt der Hund begraben. Hic Rhodus, hic salta). Slibovali a když přišlo k s-ku, ani jeden nedostál. Kom. Tužil se a když k suku přišlo, oslábl. Vz Rozmazaný, Tělo. Č. — **S.** = *rěter*, der Ast, Zweig. Dub rozkládá se v suky šíř a šíř. Rkk 26. S. stromu se zlomil. Us. Skočich s koně, viezech na suk za stříebrnú uzdu. Rkk. 62.

2. **Suk**, u, m., z lat., succus, der Saft. Vz Succus.

3. **Suk** = *uzel*, der Knoten. Mor. Na suk něco zavázať; udělati suk. Kd. Už se mu s. rozvazuje (už se něčemu přiučuje n začíná mluviti). Na Mor. Brt.

4. **Suk**, a, m. = *člověk svéhlavý, neústupný*, ein Starrkopf. To je suk! Us. Brt., Šd.

Suka, y, **sučka**, y, f. = *tista, hodka, čuba, fena, psice*, die Hündin. O původu vz Mz. 315. Cizoložila, než co s. mýdla toho zažila. Tabl. — **S.** = *nevěstka*, die Hure. D. Ty suko! U Místka. Škd. — **S.** Na Slov. užívají slova tohoto také ve smyslu něžném: Suka moja! Frt.

Sukač, vz Soukač.

Sukačka, y, f., das Spulen. Žije ze s-ky. Na Ostrav. Tč. — **S.**, die Spulerin. Ib. Tč., Škd., Nvk.

Sukada, y, f. = *citronát*, rus. *cukát*, pol. cykata, z fr. succade. Mz. 133. Kůrka plodů cedrákových do cukru naložená slove *cedrát* či *citronát* či *s.* a jí se jako pamlsek. Kk. 230., Rstp. 191.

Sukadlo, a, n., *nástroj k natáčení příze na cívky*, das Spulrad. Nvk., Vrň. Vz Soukadlo.

Sukař, e, m. = *soukač*, der Spuler.

Sukařka, y, f., *soukačka*, die Spulerin.

Sukati, spulen. U Místka. Škd. — **co.** Druhý sedě vždy brádku sukáše. Žk. 30.

Sukati se, läufig sein. Suka se suká, suče. Us. Tč. — *S. se, běhnou býti*, o děvčatech. Tč.

Sukazovati = *ukazovati*, zeigen. — **co.** Již světlo září sukazuje. Cant.

Sukcedovati, z lat., *následovati, nastoupiti po kom*, nachfolgen, succediren.

Sukcess, u, m., z lat., *prospěch*, guter Erfolg, Sukcess.

Sukcesse, e, f., z lat., *posloupnost dědická*, die Erbfolge, Sukcession.

Sukcessivní, -ný: *postupný, posloupný*, sukcessiv.

Sukcessor, a, m., lat., *nástupce, následník*, der Nachfolger, Sukcessor.

Sukcinit, u, m., *jantar*. Vz Bř. 231.

Sukdol, a, m., vz Suchdol. — **S.**, samota u Něm. Brodu.

Sukence, e, **sukénko**, a, n. = *tenké dobré sukno*, feines Tuch. Plk. — **S.** = *kousek sukna*, ein Stück Tuch. Boč. exc.

Súkenice, e, f. = soukenice. NB. Tč. 9.

Súkeník, a, m. = *soukeník*.

Súkenný = *soukenný*. S. šaty. Záp. měst.

Sukkurs, u, m., z lat., *pomoc, posila*, die Hilfe, der Beistand.

Suknakraječ, suknakrajič, suknakrojeř, e, m., der Tuchhändler. Zlob., Ottersd.

Suknář, e, m., der Tuchhändler. Nz.

Sukňář, e, m., der Frauenrockschneider.

Suknářka, y, f., die Tuchhändlerin.

Sukňářka, y, f., die Frauenrockschneiderin.

Suknárna, y, f., die Tuchfabrik. Techn. I. 8.

Suknářský, Tuchhändler-.

Sukňářský, Frauenrockschneider-. Bern.

Suknářství, n., der Tuchhandel. Us.

Sukňářství, n., die Frauenrockschneiderei. Bern.

Sukně, ě, **suknice**, e, **suknička**, y, f., gt. pl. sukní n. sukeň **S.** = *oděv ze sukna*, tuchenes Kleid. BO., Ros. — **S.** = *jakýkoli svrchní oděv*. S., od *sukna*, bylo roucho vlněné, které za starodávna nosili muži i ženy. Jir. Der Rock, das Obergewand. S. oděvací (plášť), dlouhá městská s. (toga), s. s rukávy, zlatohlavová; vráska (záhyb) s. V. S. pod kůtky, s. dlouhá až do kůtků. Kom. S. žákovská, plátěná (plátěnka), V., krátká jezdecká, vojenská na zbroj. Kom. S. premovaná něčím, šedá, umlená, strhaná, lněná, vlněná, všední, sváteční atd. Šp. Lněná s. nejvyššího kněze u židů. Dch. Sukně mužská. Pč. 46. a j. S-ně vlaská se spínadly. Dač. I. 361. Chodil v Markově s-ni; S. brunatná. NB. Tč. 10., 206. A na jeho sukni byla jest krev. Ib. 251. Pobrala mně i mým sirotkóm stříbro se dvú sukní; Sukni i jiné věci unesli mi na jeho tvrz. Půh. II. 352., 425. (Tč.). Ač kto bude chtieti tobě sukni tvú vzieti, daj jemu i plášť; Také sem měl ty taparty, s. s křídlami i kápě s běliznami. Hus I. 337., 454. (Tč.). Řídkou sukni mívá, kdo často hody měnívá. Pk. Bližší košile než sukně (kabát). V. Sukně košile bližší nebývá. Dal. 63. Bližší jest těla košile nežli s. (t. j. syn, dcera, strýc než cizí). Červinka. To by jistší bylo než nová s. (když se bojíme, že se něco stane). Ros. Hustá služba řídká sukně (kámen často se hýbající neobroste). Koll. — **S.** = *ženský šat od beder až pod kůtky*, der Weiberrock. D. Kasati sluší sukničku, když jest bláto. Sych. Kartounka, mezulánka (s. z kartounu atd.); s. škrobená, obroučková (Reifrock). S. svrchní, žíněná, s vlečkou, s. spodnička. Šp. S. do bláta. Dch. Bude panáčkem tam, kde děvčata zvoní sukněmi; Zavoněly mu sukně; Nedrž se pořád sukně (matčiny)! Us. TJ. S. ženská. Pč. 46. Kosá, rovná, přední, postranní, zadní částka, pole klínové, výstřižek, záhyb, kraj, délka, šířka pole, rozparek, kapsa, podsazení, límec, háčky s-ně. Š. a Ž. S. se jí krátí = těhotní. Us. Za dva zlata sukna jí k sukni kúpil; Za to ženě sukni opremoval. NB. Tč. 48., 63. Zdvihni, milá, sukničku, ať se netkneš trávníčku; Počkaj, starý vývodo, až světelko zahasím, sukničku zavěsím; Měla sukničku zelenú a šnurovačku červenú; My vám ju nedáme, až mi jí zelenú sukničku zjednáme; Panímama se ulekla, na ruby sukňu oblíkla; Vona má soknìčku lemovanó, všecko do kolečka do kola; Zajtra sa vydávat mám, zelenej sukně nemám, proste chlapci moju mamu, ať mně kúpi zajtra na ňu; Trávníčkova dcera, velká parádnica, dala si vyšívat na sukni zajíca; Tancuje při ní dceruška švarna, vleče se za ňu sukňa zelená. Sš. P. 22., 106., 116., 427., 518., 612., 637., 663., 752. (Tč.). Snad dá suknici za několik kop a otejme panenstvie, jehož nemóže zaplatiti všeho světa zbožie tělestné; V sukni choditi; Svlekla sem s sebe s-ni svú, kterak se v ni obleku? Hus I. 223., II. 305., III. 60. (Tč.). — **S.** (*mázdra*) *na květu, na semeni*, ku př. na cibuli = vrstva tlustší n. tenčí slupitelná, šupinovitá, tunica, die Schale. Rst. 499., V.

Sukničkatý = *ze sukní soustředních složený*, tunicatus, schalig, ku př. puk česneků, lilijí, tulipánův. Rst. 499.

Sukničkovatý, tunicatus. S-vatá cibule, česnek. Vz Sukně (konec).

Sukníř, e, m. = *suknář*. Rk.

Sukno (zastr. *soukno*), **sukénko (sukýnko)**, a, n., od *suk* (soukati), tedy něco soukaného, otáčením spřádaného. Jir. Sukati, torquere, ar. skatь, sku, skešь d. i. sъką usw., lit. sukti. Davon sukno, pannus. Mkl. L. 175., B. 116. Lok. pl. v suknech a suknách. Na Moravě a na Slov. posud: *soukno*, das Tuch, Wollentuch. S. vlněné, Kom., poloviční, Us., nevalchované, nezpravené, Br., husté, řídké, nadělané, tenké, tlusté, pevné, chatrné, Us., hrubé, šedivé, černé, bílé, modré, červené, žluté, zelené, hnědé, tmavé, světlé, kropenaté, pruhované atd., bavlněné, velmi hrubé (houně), Šp., humpolecké, kastorové, namodralé, plášťové, tříkorunní, Kh., liberecké, brněnské. S. porusné, linostrina, vestis est ex lana linoque texta. MV. Kus s-na, který se v postavu (= rámu) dřevěném natáhne a suší n. z jedné osnovy dělá: *postav*; s., které nad postav se přidává a odřezuje: *důtka*; s. neválené: *luden*; špatně válené: *ludníček*; šedé: *šeř, šerka*; modravé: *bělávek*; ze lnu a vlny: *poncovanka, poncovanina*. Šm. S. prali. Bj. S-a váleti. Sukno se srazilo, se poddalo, se smrštilo, D.; s. do vody, do lisu dáti. Rub, líc sukna. Us. To s. jest jako z cápoviny (hrubé). Sych. S. postřihovati, ztuha natáhnouti, modřiti, na modro atd. barviti; s. z první, z druhé, z třetí vody stříhati; s. se třepí. Šp. S. knoflíčkovati, das Tuch mit der Scheibe aufreiben. Šm. Suken kraječi. Vz Tk. II. 549. To sukno drží barvu, pouští barvu, barví. Dch. Sukenko modré vyblechuje (ausbleichen); Kupil postav sukna. Sš. P. 594., 710. Sukně z svého s-na našel; S. své prodal; S. ohledati. Kúpil sem od něho s-na palík za 110 zl. NB. Tč. 10., 49. Krajčí da zpósob suknu, aby bylo plášť nebo sukně nebo kukla. Hus III. 213. Ze sukna kabát, vestu, kalhoty ušiti. Sukna prodávají nyní nejvíce židé. Us. — **S.** = *tlustá mázdřice na oku*, tuchförmiges Augenfell, pterygium crassum; tenčí mázdřice: *povlaka*, pterygium tenue. Jg.

Suknokraj, suknokraječ, e, m. = suknakraječ. Bhmr.

Suknovatělý, pannosus, faserlappig n. př. stélka některých lišejníků porostlá frňochy kratšími, přehustými, dílem v laločky rohaté srostlými. Rst. 499.

Suknovatka, y, f., racodium. Rostl. I. 274. b.

Suknovatý, suknovitý = *k suknu podobný*, tuchartig. D. — **S.** = *ze sukna*, aus Tuch. Slov. Bern.

Suknový = *sukna se týkající*, Tuch-. S. barvíř, lis, rám, střihač, postřihač, nůžky, sklep, kupec. Bern.

Sukohrad, u, m., Zuckeradel, ves v Dubsku.

Sukora, y, f., scandalum, zastr. Rozk.

Sukorady, dle Dolany, ves u Dubu a u Hořic. Vz S. N.

Sukovatěti, ěl, ění, knorrig werden. Strom s-tí. Us. Č.

Sukovati = *uzliti*, knoten, Knoten machen. U Olom. Sd.

Sukovatost, sukovitost, i, f., die Knorrigkeit. Ros.

Sukovatý, sukovitý = *plný suků*, knorrig, knotig, ästig. S. prkno, D., sochor, Reš., dříví, Br., hůl. Hajnému borovice i nejsukovatější skrze krk projde. Prov. Mus je sukovitý kus. Pk. S-tí a nekolní muži. Reš. — **S.** *práce* (nesnadná). Smrž. Tolik s-tých šíjí jste shloučili. Koule.

Sukoví, n., knorriges Holz.

Sukovice, e, **sukovka**, y, f., der Knotenstock. Dch.

Sukovka, y, f., vz Sukovice. — **S.**, sucovia. Rostl. I. 217. a.

Súkromí = *soukromí*, zastr.

Súkrvica, e, f. = *talov.* Na mor. Zlínsku. Brt.

Súkup = *soukup.*

Sukurs, u, m., z lat., vz Sukkurs.

Suky, dle Dolany, ves u Žďáru. PL.

Sukýnko, *sukénko*, vz Sukno. Jg.

Sůl, genit. soli, f. S., solь, latinsky sal, řecky *ἅλς*, skr. sara, německy das Salz. Schl., Mkl. L. 70., 313. Sůl = nerost ve vodě rozpustitelný, na jazyku chuť znamenitou vzbuzující, ve kterémž smyslu i cukr sem náleží. Z jiného ohledu soli (v lučbě) slovou polučeniny potrojné zakončením *-an* (lat. -as) znamenané jako: síran. Jg. *Sůl kamenná* neb *kuchyňská* objevuje se buď v krystalech n. v nepravidelných útesech, buď smíšená s jinými látkami u. ve vodách rozpuštěná. S. kamenná skládá se ze dvou prvků: sodíku (prvku kovového) a chloru (prvku plynného). Dobývá se lámáním, vodou se vyluhuje, vypařuje, teplem slunečním odpařuje. Vz Bř. 114. *Sůl hořká* skládá se z kyseliny sírkové, kysličníku hořečnatého a vody (kysličník hořečnatý z kyslíku a hořčíku). Vz Bř. 122. *S. glauberova* obsahuje kysličník sodnatý s kyselinou sirkovou. Bř. 123., 241. *Soli* slovou sloučeniny zásad s kyselinami a jsou nerosty vidu nekovového, malé tvrdosti a hutnosti. S. kamenná, salmiak, kamenec, ledek sodnatý n. chilský, ledek draslový n. sanytr, hořká sůl, soda n. salajka, sůl glauberova, borax n. bledna, skalice (zelená, modrá, bílá). Bř. S. Sylviova, sylvín. Bř. 117. Sůl haloidná, halová, krevní, kyselá, louhová (draslo, potaš), mořská, normalní, obojná, podvojná, potrojná; soli chromovité, manganité, mědnaté, nikelnaté, platinaté, rtutnaté, železité, železnaté. Nz. S. kuchyňská n. obecná je buď kamenná (V.) n. kopaná aneb jezerní aneb pramenná aneb vařená. Jg. Pevné soli (které od vody odloučiti lze), tekuté (které od vody odloučiti nelze), rozplývající (které na povětří se rozplývají), jednoduché (jako louhové) kyseliny, složené (ze 2 jiných povstalé). Jg. S. alembrothská, ammonatá, ammoniaková, cínatá, cíničitá, cínová, červená krevní, čpavková, dešťovková, draselnatá, dřevooctová, fosforečná, hlinitá, hombergova (bolekrotící), chebská, indská (Rstp. 1713.), karlovarská, kyslíkatá, Sauerstoffs., lesní, mikrokosmická, mindererova, mineralní, močová, morellová, neutralní n. obojetná, octová, olovná, perlová, pevná, pinková, podvojná, popelná, postříbřovací, potašová, povarná, pozlacovací, pro dobytek, rostlinná, samosádečná, See-, sirná, Sulphos., solenčáková, Sumpf-, šťavelová, štelečná, štovíková, tartarová, třaskavá, trpká, v bečkách, v hrudkách, vřídelní karlovarská, zaječická (Bitters.), z jeleního rohu, zásaditá, basisches Salz, železná, žíravin, žížalová, žlutá, krevní. Vz Nz. Šp., Kh. Cf. Šfk. 801., S. N., Schd. II. 34., 38., 117., KP. III. 150.—173., IV. 180., 181., 202., 305., 404., 409., 454., Krč. 57., 58., 203., 588., 907. Soli amoniové, barnaté, ciničité, dasičité, drasličité, hliníkové, hořečnaté, manganaté, mědičnaté, rtutičnaté, sodnaté, stronticité, sodičité, zinčité, Jg., ammonaté, Ammoniumoxyds., barytové, Baryt-, beryllité, Berylliumoxyd-, cernaté, Ceroxydul-, draselnaté, Kali-, draselaté, Kaliumoxyd-, hlinité (aluminité), Alumiumoxyd-, chromité, Chromoxyd-, kademnaté, Kadmiumoxyd-, kyslíkové, Sauerstoff-, lithnaté n. lithinové, Lithiumoxyd-, magnesie, Talkerden-, olovnaté, Bleioxyd-. Nz. S. balvanová (vz Balvan), šibíková (v Polsku, druh soli kamenné s malým podílem jílu, bílá n. neobyčejně zelenavě šedá; má nejméně přísad), třaskací (kamenná, velkozrná, čistá, bílá; ve vodě se rozpouští a silně třeští), skalní, zelená (jest jen v dole při kahanci poněkud zelená, na dni pak šedá; S. zelená jest ve Věličce nejvýše, pod ní jest s. špicová a pod touto šibová), spizová, spižová (tmavošedá, nečistá, promíchaná pískem, jílem, uhlím), orlová. Vys. S. vyvětralá, vyčichlá, vypáchlá, stuchlá, otupělá. Sš. Mt. 73. Ložiska soli, Nz., štipec, špetka, bečka, lízání, kruh soli; daň ze soli; mísa, řešátko na sůl. Šp. Prostice, špíšek soli. Jg. Soli něco posypati (soliti); s. krušcovati, zrnovati. D. S. na jazyku čiti. Mus. S. zmařiti, zkaziti, porušiti. Br. Roztok soli hlinité, Thonerdesalzlösung. Jak tam ani bečku soli nevylíže (nebude tam dlouho). Us. Mužskému na koně a ženě do hrobu pomůže s. U Žamb. Má to na prodej jako s. (rád by to prodal). U Žamb. Kf. Rohlík kmínem a solí posypaný. Dch. Že Filippovi prodala ten kuoň za 1½ kopy soli špičkuov. NB. Tč. 146. Soli, maměnko, soli, nevěsta venku stojí; V té Vavřínče cesta posepaná soló, vonijó tam chlapce

samó devandoló; Dybych já věděla, kdo mě s milým lóčí, nasypala bych mu soli plné oči. Sš. P. 463., 562., 783. (Tč.) O pane Bože! by (kdyby) to tvé slovo plněno bylo, co by bylo kněží jako zlé soli vykydáno! Zblázněná sól k ničemuž se nehodí, jedné aby byla vyvržena ven a od sviní utlačena; Dobrá jest suol, a (— ale) zmisá-li suol, čím sě ozdobí? ani v zemi, ani v sráč užitečna jest, ale ven bude vyvržena; S. od hnisu a od červóv zachovává a chutna činí a obecně každé krmi se hodí. Hus I. 183. Posolíť jich kněžie solí. BO. I stará kráva (koza) ráda líže sůl (smilní). Tč. Sůl na chléb a chléb na stůl se dává. Nečije soli na jazyku. Vz Hloupý. Lb. Mokne-li s. aneb kamení, bude pršeti. Kda. Nevěř hned na kvap každému, lečbys prve s ním prostici soli strávil. V. Ztratil se jako s. ve vodě (vz Zmizení); Kdo dobře zažívá, netřeba mu soli (hladovému); Sůl a cukr rozeznati neumí (vz Hloupý); Zmařená sůl téměř (vz Zbýralý); Jest toho potřeba jako soli; Sůl na chléb a ne chléb na sůl se dává (počínej si vtipkuje a žertuje střídmě). Č. Nech tak milá brachu, všeť solí navře. Ani chleba, ani soli. Jest mu mil co sůl v očích. Tenť mi jest co sůl v očích. To jest mi s. v očích. Us. Vrů. S. je v očích nepřátelům, kdo poctivě žije. Na Ostravě. Tč. Rád o něm slyší, co by s. v oči sypal. Bylotě to vděk, jakoby mu sůl v oči sypal. Jakoby mu v oči soli nasypal. Jg. Vz *Oko*, *Koza*. Vz také více v S. N. — **S.** = *vtip*, *rozum*, das Salz, der Witz, die Vernunft. S. před sebou vždycky stavěj. Mus. Řeč vaše budiž ozdobná solí. Marek. Attická s. To rozuměti jest se zrnem soli (cum grano salis). Jg.

Sulačka, y, f., vepres, zastr. Rozk.

Sulava, y, f., hora u Radotína.

Sulc, e, m., z něm. Sulze, huspenina, rosol, drkotina. Us. S. šípkový, vz Prm. III. č. 15., jablkový, masový atd. Vz Huspenina.

Sulec, lce, m., ves u Panenské Týnice. PL.

Sulejovice, **Sulevice**, dle Budějovice, Sullowitz, ves u Lovosic. Vz Tk. IV. 741., S. N. Vz Sulovice.

Sulek, lka, m., osob. jm. Pal.

Sulena, y, f., osob. jm. Pal., Mus. VI. 66.

Sulevice, Sullowitz, ves u Lobosic. PL., Tk. III. 660., Žer. Záp. I. 184. Vz Sulejovice.

Sulfanilidový, **sulfanilový**, Sulfanilid-. S. kyselina. Nz.

Sulfesatyd, u, m.: $C_{16}H_6NO_2S_2$. Vz Šfk. 594.

Sulfhydrat, u, m., *vodíkosirník*, Sulfhydrat, n. S. ethylnatý, merkaptan: $C_4H_6S_2$. Vz Šfk. 476.

Sulfid, u, m. = *sirník*, sloučenina síry s jinými prvky, das Schwefelmetall, Sulphid. Šfk. 50.

Sulfobenzid, u, m., Sulfobenzid. Nz.

Sulfokyan, u, m., *rhodan*. Vz Šfk. 418., Nz.

Sulfokyanid, u, m., *rhodanid*, Schwefelcyanmetall, Rhodanmetall. Šfk. 418., Nz. S. draselnatý. Nz.

Sulfokyanovodík, u, m., $HCyS_2$, Schwefelcyanwasserstoff, Schwefelblausäure. Šfk. 418.

Sulfomellan, u, m., Sulfomellan. Nz.

Sulfomellanid, u, m., Sulfomellanmetall, n. Nz.

Sulfomellanovodík, u, m., Sulfomellanwasserstoff, m. Nz.

Sulice, dle Budějovice, ves u Jílového. Vz S. N., Tk. III. 59., Tf. 267.

Sulík, a, m., osob. jm. = Sulislav. Pal.

Sulikov, a, m., ves u Kunštátu. Tč.

Sulíř, e, m., nějaký řemeslník. Boč. e ms. 1496.

Sulislav, **Sudislav**, i, f., něm. Sollislau, ves u Stříbra. Vz S. N. — **S.**, a, m., vz Sulík.

Sulislava, y, f., osob. jm. Pal.

Sulivoj, e, m., osob. jm. Pal.

Sulkover, vce, m., ves v Boskovicku. PL.

Sulla, y, m. Lucius Cornelius Sulla, diktator římský. Vz S. N.

Sulm-o, ona, m., mě. v Italii, nyní Sulmona, y, f. — *Sulmonan*, a, m. — *Sulmonský*.

Sulovice, Sulowitz, ves u Čáslavi. PL.

Súložnice, **súložník**, vz Souložnice atd.

Sultan, a, m., *pán*, *mocný pán*; *turecký císař*. V.

Sultanka, y, f., *manželka sultanova*, die Sultanin.

Sultanky, pl., f., *druh hrozinek*, Sultanien.

Sultanovati, als Sultan herrschen. Jg.

1. **Sum**, a, **sumec**, mce, **sumeček**, čka, m., **sumice**, e, f., silurus, der Wels, die Scheide. Strsl. a rus. somъ, pol. sum, lit. šamas. Mkl. B. 70. O původu vz Mz. 77. S. obecný (na Slov. *hrča)*, s. glanis, vousatý, mystus, delfinovitý, callichthys, pružný = elektrický, břichatý, ascita, Jg., elektrický, malapterucus electricus, štítnatý, loricaria setigera, S. N., podzemní, pimelodes Cyclopum. Frč. 286. Cf. Schd. II. 449., KP. II. 244. Je jako s. (má veliké břicho). U Poličky. Sn. — **S.** = náramně veliký velryb, physetter, der Spritzwall. V.

2. **Sum**, u, **sumek**, mku, m. (zastr.) = *kožený pytel*, lederner Sack. Zlata káza jeden sum naklásti. St. skl. 4. 7. U Prachatic sumy vzebravše s kořením. Pč. 17.

3. **Sum** = *sebou*. Chlapců za sum něvodzum. Sš. P. 775.

Suma, vz Summa.

Sumach, u, m., *škumpa*, *škumpina*, vulgo jelení roh, rhus coriaria, strom, der Sumach, der Hirschbaum. S. španělský, sicilský, portugalský, vlaský, francouzský, tirolský, nepravý, karolinský (Karolina-), virginský (Virginia-), valadolidský, malinský (Malina-). Šp.

Sumachovna, y, f., *školka sumachová*, die Sumachplantage.

Sumachový, Sumach-. S. extrakt, školka, tříslovina (Sumachgerbstoff, m.), roztok (Sumachlösung, f.), Šp., kůra. Techn. III. 85.

Sumanka, y, f., ascidia, mlž beznohý. Krok. II. 129.

Sumarní, vz Stručný.

Sumarov, a, m., Sommerau, ves u Nov. Jičína.

Sumatra, y, f., *ostrov východ. Indie*. Vz více v S. N.

Sumcový, Wels-.

Sumec, vz Sum, 1.

Sumečník, u, m., urceola, die Krugblume. Kk. 175., Rstp. 1058. — **S.**, a, m., prodavač sumců, rybář. Vz Tk. II. 371., 380.

Sumene = *svědomí*. Slov.

Sumení, n. = *svědomí*. Mor. Tč.

Súmez, e, m. = *široká meze mezi dvěma poli křoví porostlá*. Na mor. Zlínsku. Brt., Sd. Vz Soumez.

Súmezek, zku, m. = *hraničník, hraniční kámen*, der Gränzstein. Na mor. Zlínsku. Brt.

Súmezník = *súmezek*. V již. Mor. Sd.

Sumice, e, f., samice sumcová, das Weibchen des Wels. Krab.

Sumka, y, f. = *schránka na patrony* (nov.), *nábojnice*, die Patrontasche. Kom., Čsk. Vz Mz. 315. S., váček na patrony, kulovnice. D. Řemen k sumce. Techn. V horn. patrona s prachem. Am. — **S.**, ascidia, die Seescheide, měkkýš. S. obecná, as. mammilata, záhadná, cynthia microcosmus, bradavičnatá, cynthia papillata, stvolnatá, boltenia ovifera, kyjovitá, clavelina, lepadiformis, květnatá, botryllus violaceus. Vz Frč. 198., Schd. II. 538.

Sumkovitý, *na způsob sumku, láčkovitý*, vasculosus, ascidiatus. S. list, kalich. Rostl. III. b. 225.

Summa, summka, summička, y, f., lat., gt. pl. summ, sum. Někteří píší: *suma*. — **S.** = *úhrnek, výnos*, der Betrag, Belauf, die Summe. S. dělá, činí. Summou koupiti. D. S-ou, v jedné s-ě. V jednu s-u pojíti, uvésti, jednu s-u udělati; v jedné s-ě obsáhnouti, zavříti. V. Až do s-y (pěti set zl.) J. tr. S. **od** 600 zlatých, **šp. m.**: summa šesti set zl. Os. S. hlavní, hotová, jednotlivá, konečná n. závěreční, náhradní, podepsaná, povinná, peněz hotových, rozepsaná, spočtěná (vyměřená), stržená, vydajná, vydaná, vycházející na koho (připadající), vyrovnávací, zadržalá, zůstávající (jsoucí) za někým. Šp. S. peněz, der Geldbetrag, -posten. J. tr. S. nápravná (náhradná), der Vergütungsbetrag; s. vydajů (vydání); Až po sumu 74 zl.; S. příjmů (přijatá); S. směnky, die Wechselsumme. Nz. S. vyceněná (výcena), odhádaná, odhadná, der Schätzungsbetrag; S. obratu, odbytu, die Umsatz-, pokuty, die Straf-, výdělku, die Verdienstsumme. Šp. Summu vydati, vyrovnati, zadržeti, spočísti, vyměřiti, stržiti, rozepsati, vysaditi (v sloupec), vyplatiti (někomu jistou sumu), platiti, zapraviti, vyplniti (povinnou), uhraditi atd.; nádavek na jmenovitou s-u; jistou s-ou k něčemu přispěti; v úplné s-ě; jistou sumu k něčemu přinésti, přiznati se na s-u. Šp. A tu summu svrchupsanú platil jsem jemu až do počtu (Abrechnung); Ale ona praví, že jie ještě na tej summě 3 zl. dlužen pozuostává. NB. Tč. 4., 32. Znamenitou sumu na penězích mně pokradl. Arch. I. 103. Těch peněz summa činí 33 kop; To všecko činí summa dvě hř. platu; Toho s. jest 15 kop; Toho suma činí 100 hř. Půh. II. 163., 235., 238., 301. (Tč.). — *Přenes. S-ou, v s-ě pověděti* = *krátce mluviti*, kurz, summarisch fassen; s-ou oznámiti; s-a (summovní předložení) toho, o čem mluviti lze; ať v s-ě zavru; to jest s. všeho (na tom vše záleží). V. S. městských práv. D. To vše vám jako v krátké s-ě okáži. Kom. S. toho mluvení jest tato. Br. Summou v osidlech těch se zamotal. Drsk. Té hry summu oznamujíc. Dh. 111. — **S.** *hlavní* = *jistina*, das Kapital. V. Aby úrok a ze s-y jistou částku odpustil. V. Tehdy máme jemu dávati po tom času na každý týden lichvy na tu sumu sedm bílých groší. NB. Tč. 69. S. zápisná. 1604. Tč.

Summari-um, a, n., *hlavní součet*, die Hauptsumme; *krátký nebo summovní výtah, krátký obsah*, die Hauptinhaltsanzeige.

Summarní, *summární*, **summovní** = *úhrnečný, úhrnkový, součetný, stručný, krátký*, kurz, summarisch. Rk. Vz Stručný.

Summirovati nad čím = *přemýšleti*, nachsinnen. U Olom. Sd.

Summovati co = *v summu uvésti, spočísti*, summiren; *krátce obsáhnouti*, kurz fassen. Kom. — **co komu**. A tu sobě 4 hř. s-val. Půh. I. 232.

Summovně = *v summě, summou*, in Summa, summarisch. V. S. dotknouti. V.

Summovní, summarisch, kurz. S. obsažení, zavření (summa), připomenutí, předložení něčeho. V. S. výtah. S. (úhrnečné, stručné) vyslýchání obviněného, summarische Verhörung; s. řízení (úhrnečné), summarisches Verfahren. J. tr. — **S.**, bedeutend. Škody ty s-vnější jsou, nežli by se obsáhnouti mohly. Akt. a kop. 108.

Summovník, u, m. = *obsah, výtah*, der Inhalt, das Register. V.

Sumnice, e, f., der Saumweg. Gl. 326.

Sumník, a, m., sargonapa, sluha nějaký. Ms.

Sumniti, il, čn, ční, *sumňovati* = *umenšiti*. Modl. ms.

Sumovina, y, f., *maso sumí*, das Welsfleisch. Tkadl. II. 73.

Sumovitý, welsähnlich. Šm.

Sumový, od suma, Wels-. S. maso = sumovina. Ros.

Súmrak, u, m., zastr. = *soumrak*.

Sumrakov, a, m., ves u Telče.

Sumtiti = *supěti, jsa unaveným silně dýchati*, schnauben, schnaufen, keuchen. U Olom. Sd., Vch.

Sumyní, n. = *sumení*. Mor. Tč.

Sumynný člověk, gewissenhaft. Na Ostrav. Tč.

Sumýš, e, m. S-ši, holothurioidea, jsou ostnokožci těla oblého podobni krátkému tlustému červu. Sumýši *plazivi* (pedata): s. obecný, holothuria tabulosa, chvostnatý, pentacta frondosa, jedlý, h. edulis, ozdobný, bohadschia ocellata, zubořitní, mülleria echinites, štítnatý, cuvieria psolus; *usedlí* (apoda): s. kotvicový, synapta digitata. Vz Frč. 53., Schd. II. 539., Hranatice.

Sumýšovitý, *S-tí*, holothuridea. Nz.

Sun, u, m., *sunutí, přišinutí nohy k noze*. KP. I. 419. Cf. Sunouti.

Sund, u, m., *úžina mořská mezi dánským ostrovem Seelandem a švédskou krajinou Schonen*, der Sund. Vz S. N.

Sundati, *svundati, svondati, sundavati, svundavati* = *dolů dáti, složiti, skládati*.

herab-, heruntergeben, herunternehmen. Jg. Vz Bž. 50., N. — **co:** klobouk (smeknouti). D., Dhn. — **koho.** Dítě **se** stolu. Us. S. půlmistra = *sesaditi*, absetzen. Us. u Pacova. Dr. Fr. Šohaj. — **čeho.** Sundejte těch tabulek s domu, **šp.** m.: *co.* Brt. — **co komu odkud:** klobouk **s** hlavy, kůži **se** sádla (stáhnouti), D., řetěz **s** hrdla, Plk., psu klacek n. koš. D., Šp. — **co čím kam:** sundal mu rukou chléb **s** police **na** stůl. Us.

Sundský archipelag. Vz S. N.

Sunečni = *slunečný*, Sonnen-. S. světlo. Št. N. 240.

Suniperk, a, m., něm. Senneuberg, mě. v Chomůtovsku. Vz S. N., Tk. III. 133.

Suni-um, a, n., předhoří v Attice. Vz S. N. — *Sunijský.*

Sunna, *sonna*, y, f., *tradice, ústní podání mahomedánská.* Šd. Odtud: sunnité. Hý.

Suno, a, n. = *truhlice.* Slov. Hdk. C. 80.

Sunouti, ul, utí; *souvati* = *pomykati, strkati*, schieben. — **co, se kam (jak).** Sunuli se **k** němu. D., Krok. Dvě z nich sunou **v** horší k ní se zlobě. Sš. Snt. 51. Meč pochvátiv **na** sv. otce se sunul (eindringen). Pass. 519. — **co čím:** kámen sochorem, strojem s. Us. Cf. Souti.

Suntati se na koho proč, sich ärgern. U Napajedel. Tč. Cf. Slintati se.

Sup, a, m., dravý pták: falco buteo vulgaris, der Wespenfresser; vultur, der Geier; milvus, die Weihe, gypaëtos, der Grimmer. Krok., D., V., Kom., Plk. Strsl. sapъ, vultur, pol. sęp; sr. malorus. supyty, finster blicken. Mkl. L. 99. S-vé mají hlavu a krk jen útlým chmýřím pokryté, zobák jest až na konci zahnut, drápy jsou tupé. S. hnědý, vultur cinereus, bělohlavý, gyps fulvus, s. mrchožrout, neophron percnopterus. Vz Frč. 363., Schd. II. 445. Supové jsou náramně smělí. Hlas. — Jg Vz více v S. N.

Supati, supám a supí; *supěti*, ěl, ění; *supávati*; *supiti*, il, ení = *chrápati, těžce oddychovati*, schnauben, keuchen, schnarchen. Jg. — **abs.** Spící supá. Koňové supají. Č. — **proč.** Chrti *unavením* a radostí supají. Nej. Vojsko vztekem supá. Puch.

Supavý, schnaubend, schnaubig. S. spřež. Sš. Oa. 31.

Súpeř = soupeř.

Superarbitrace, e, f., z lat., vyšší posouzení, rozhodnutí v druhé stolici. S. N.

Superarbitrarní *(-trární)*, kommisse, Superarbitrirungskommission. Čsk.

Superintendent, a, m., z lat., *vrchní dozorce zvl. v evangelické církvi*, der Kirchen-, Schulaufseher, Superintendent. Rk. Vz S. N.

Superintendentura, y, f., Superintendentur, f. Bdl.

Superior, a, m., lat., *vyšší*; představený, zvl. v klášteřích a kolejích. S. N.

Superlativ, u, m. = *svrchovatel*, der Superlativ, lat. S. jmenuje se při srovnávání vlastností, přídavnými jmény vyslovených, ten stupeň, na kterém se znamenaná vlastnosť jistému předmětu u větší míře přisuzuje, nežli kterémukoliv jinému, tedy u míře největší: Bůh jest nejspravedlivější. — *S. tvoří se týmiž příponami, které jsou v komparativu* (vz Komparativ), *přidáme-li ještě předložku* **-naj.** přehlas. **nej:** sladký — sladší — nejsladší. Předpona *naj-* vykládá se z předložky *nad*, kterou také doložiti lze příkladem ze Št.: nadjednější jest to *nade vše, co* . . . Vz *Naj-*. Druhdy jmenujeme superlativem sesilený positiv, na př. přesladký, velmi sladký, rozmilý; touto formou připisuje se někomu n. něčemu vlastnosť v míře vůbec rozmnožené, ale srovnání není zde žádného, pročež formám takovým název s-u jen nepravě sluší. Gb. *Tento sesilený positiv (někdy ač zřídka i kompar., elativ) tvoří se přidáním slovcí* **pře-** *(někdy* **roz-**), *vše-, vele-, pra-, aneb sesilujících příslovcí: velmi, tuze, hrozně, hrubě, hodně, náramně, dobře, výborně:* veleslavný, náramně lítý; hrubě tvrdý boj, Troj.; všemocný, prastarý; dobře větší částka; přebídný, přeslavný, rozmilý. Gb., Zk., Bž. 136. — *Pozn. 1.* Předložkou *pře-* i superlativ sám se zmocňuje: přenejmocnější král, přenejčistší. — *Pozn. 2. Předložkami* **na-, po-, při-** *stupňuje se vlastnosť přibližným činem.* Dřevo jest kůry načerné. Pref. Kosatec má kořen pobělavý. Byl. Přímodrý, příčervený, přišedivý. Vz tyto předložky. — *Pozn. 3. Často se klade komparativ místo superlativu.* Had byl chytřejší nad všecky živočichy země. Bibl. Zemský obchod mezi všemi přednější jest. Zk. Skl. str. 329. — *Jak se tvořil s. v strč.?* Vz Kt. 3. vyd. 54. — **S.** *ukončený v* **í** *skloňuje se podlé* **Dnešní:** nejmoudřejší, -šího atd. — *Mnohá jména přídavná* **nepřipouštějí žádného stupňování** *a to* a) *přídavná jména přisvojovací* v *-ův, -ova, -ovo, -in, -ina, -ino*: synův, dceřin; b) *jména, která látku znamenají*: dubový, železný, zlatý atd.; c) *vůbec ta jména přídavná, kterými se věc, účel a místo znamená a nikoliv vlastnosť*, jako: knížecí, liščí, hovězí, krycí, chodicí atd. Zk. Ml. I. 66. — *Věci, s nimiž se co srovnává, vyslovují se: 1. gt. oddílným* (vz Gt. oddílný). Válka domácí všech válek jest nejškodlivější. Vš. — 2. *Genitivem s předložkou* **z** *nebo instrumentalem s předložkami*: **nad, mezi,** *nebo lokalem s předložkou* **v.** Vz *Nad.* Nejbohatší ze všech lidí. V. Toto umění jest nejslavnější nade všecky jiné věci. Háj. Samy kaštany mezi žaludy nejlibější jsou k jedení. Háj., Zk. Skl. str. 329.

Supernace, e, f. = *namáhání*, Anstrengung. To je ňáká s. Nl.

Supernumerár, z lat., *nadpočetní*, überzählig.

Superrevise, e, f., z lat., *druhé, opětné přehlížení, skoumání*, die Superrevision. S. N.

Superstratori-um, a, n., vz Spodnice. Šd.

Supěti, keuchen. Vz Supati.

Supí, *od supa*, Geier-. S. hora, Kyšperk, něm. Geiersberg, mě. v Žambersku. Tk. I. 362. Vz S. N., Tk. III. 660., IV. 741. Supí krk. V.

Supin-um, a, n., lat., z řec. ὕπτιος, *dostižný způsob*, jest tvar substantivní (Bž. 167.) rovněž tak, jako infinitiv, *odtažité jméno*, které se od kmenů časoslovných příponou *-t* (*-tъ*) odvozuje. Jest to vlastně *akkus.* a povaha jeho jakožto substantiva tím na jevo

se staví, že se při supinech sloves přechodných místo akkusativu genitiv klade. Zk. Skl. 660. S. jest též (jako infinitiv) odtažené podstatné jméno a rozeznávalo se u nás od infinitivu tvrdým *t* a krácením kmenové samohlásky: milovat, nest, bit atd. Ht. Sr. ml. 82. Cf. Šf. Strč. ml. 103. *Příponou s-na jest tedy -t (-tъ) a kromě této tvrdosti přípony* (infinitiv má příponu: *-ti, -tь, -ť*) **liší se supinum od infinitivu** a) *tím, že se v něm, je-li jednoslabičné, samohláska nedlouží* (spáti — spat); b) *že má u sebe, je-li sloveso* **přechodné**, *předmět z pravidla a to hl. ve starších památkách v genitivu* (infinit. v akkusativu: loviti ryby, jdu lovit ryb). — *Pozn.* Příponu *-t* (*-tъ*) připínáme ku *kmeni infinitivnému.* Kmenová samohláska zůstává v supině z pravidla krátka, je li kmen infinitivní *jednoslabičný*: nest, past, bit, dat a pod. Bž. 174., Mkl. W. 373., Šf. Strč. ml. 103. Cf.: hlasat, sběrat a p. Dle Bž. 23. a 177.—203. máme ve vzorech šesti tříd: nest, pjat (třet), bit, vinout (Šf. Strč. ml. 98.: vinut), trhnout (Schl. v Gymnasialzeitschriftu 1850. 743. dle Šf.: trhnut), umět, hledět, činit, volat, krájet, mazat, brat, hřát, milovat; ve vzorci *péci* není tam supina (vz 763. b). Ve strsl. I. 1. ves-tъ (Mkl. W. 98.), 2. nes-tъ (100.), 3. gre-tъ (ku: greb-ъ, 101.), 4. peštь (k pek-ъ, 102.), 5. pę-tъ (103.), 6. mrě-tъ (105.), 7. bi-tъ (107.); II. dvigną-tъ (110.); III. 1. umě-tъ (112.), 2. trъpě-tъ (113.); IV. hvali-tъ (115.); V. 1. děla-tъ (118.), 2. kla-tъ (120.), 3. bra-tъ (122.), 4. děja-tъ (123.); VI. likova-tъ (124.). V s-nu skracuje se *í* buď v *i* neb v *é* dle původu hlásky *í*: bit, pit, mlet, řec (říci), žec (žíci, žehu), střec (střehu). Prk. Povstala-li dlouhá kmenová samohláska *stažením* (u sloves V. tř. 5.; vzorec *Hřáti*, vz Bž. 202.), *nekrátíme ji v s-ně:* přijď se kát (m. kajat); *ou* zůstává: přijde soudit, šel sloužit. Nyní zřídka šetří se pravidla o krácení v supině. Bž. 23. — *S. jmenuje se tedy jako v litevštině a v latině, tak také ve slov. jmenná forma* utvořená od kmene slovesného příp. *-tu* (*-tъ*) s funkcí infinitivu podobnou tam, kde by tento visel na slovese, které nějaký **pohyb, chůzi, posýlání, ruch, směřování, stíhání, dostižení** znamená, pročež tato funkce dostižným způsobem n. supinem nazvána jest. Lat. coctum, lit. pektu(m) a slov. peštь m. pek-tъ *jsou akkusativy* (také u Schl., Mkl.), jako sanskr. pak-tu-m, což je úplně přiměřeno skladbě, v jaké přicházejí, totiž po slovesech dostihu, po kterých ve starších jazycích všude se klade akkusativ bez předložky, cf. řec. οἴκαδε εἶμι, lat. domum eo. Sem náležejí též lat. vazby Romam veni atd., pro které slovanština a jiné jazyky předložek užívají: přišel jsem *do* Říma. A jako v posledním příkladě *Romam* měl bych ve větě *veniet judicatum* také *judicatum* = *na soud, k souzení* přeložiti, neboť supinum *judicatum* jest vlastně akkusativ k nominativu *judicatus.* Z toho jde na jevo, *proč má s. svůj předmět v* **genitivu**; proto totiž, že jest vlastně podstatné jméno a poněvadž předmět slovesa z akkus. do genit. přestupuje, když sloveso v podstatné jméno se přetvoří, ku př. *soudí živé i mrtvé.* Z toho podstatné jméno s předmětem v genitivu: *soud živých i mrtvých*; a poněvadž ve větě *přijde soudit* supinum *soudit* jest akkus. jména podstatného = *na soud,* tedy má i po supinu zůstati předmět v genit.: *přijde soudit živých i mrtvých.* Dle Gb. ve S. N. VIII. 1132. S tím se shodují Ht., Mkl. a Schl., čtemeť u nich: S. za jednotný nominativu rovný akkusativ považovati dlužno. K lat. na -tum má se tedy zcela tak, jako na př. mor. příslovkový akkusativ dom m. dom-ъ k lat. domum (liše se od něho tím, že pravidelně genitiv řídí, je-li sloveso přechodné). Ht. Sr. ml. 264. S. jest infinitiv s funkcí od ostatních infinitivů rozdílnou a označuje *účel* u sloves pohybu a odpovídá tvarem a významem lat. supinu (v -tum). Mkl. S. 874. Das Suffix -tъ bildet substantiva actionis, von denen sich jedoch nur zwei Casus erhalten haben a) der sing. akkus., der die Funktion des lat. Supinum hat: bitъ percussum, dělatъ actum, litъ fusum. Mkl. B. 165., W. 72. Dle Mkl. řídí s. místo akkus. genitiv *dělivý (partitivní).* Ib. S. 874. a 489. Známá jest věc, že ve starých památkách slov. jazyka kromě infinitivu se nachází s., kterého Slované rovně tak užívali jako Římané svého s-na na *-tum* t. j. po slovech, jež mají význam chodění a vůbec pohybování. Schl. v Mus. 1849. III. 153. — *Příklady:* Kam půjdu hledat tebe? Pass. Jedů bránit svého dvora. Dal. 21. Šel sloužit mše. Háj. Jdi kázat slova božího. Pass. Chodila tkat plátno. Br. Když jest tento hospodář vinnice sám přišel volat dělníkóv; Protož nepuojdeť Lazar máčet (či mačet? tištěno: mačžet) prstu u vodě; Vyšel jest, který rozsívá, rozsievat semene svého. Chč. P. 118. a., 341. a., 132. a. Cf. Vyšel, aby rozsieval siemě své. Chč. P. 132. a. Pojď, můj milý, z druhé strany zazdvihnout mi těžké trávy. Nár. pís. Když se hlava klepe, jdi spat. Prov. Tamo k vrchu (odebeřme se) bohům hlasat milých slov. Rkk. 15. Přihodil jsem se ke bráně vyšehradské jda kopat písku. Svéd. Uslyše že vlasti na záchodě otpraví sě poznat nravóv cuziech. Rkk. 45. Když byl šel král na radnici konsulů ssadit. V. Přišel rodinného svého města podmanit. Kr. Běžali trestat mnichův. Háj. Přes moře plul hledat své panie a svých dětí. Pass. Tamo k vrchu pohřebat mrch. Rkk. 15. Spat se položím. V., Pass. Muoj král poslal mne hledat mistruov; Jde připravovat vám nebeského království. Pass. Vstáváte ráno tůlat se po pití a pít až do večera; Někda mě má máti posláše žat na pole. Výb. I. Apoštolé rozešli sú se po světě kázat. Št. A ta naše mladá panna šla na lúku hrabat sena. Sš. Ps. 608. Dojdi nabrat dřeva na náton. Us. u Uher. Brodu. Kd. Jdi scat na brus. U Domažlic. Slm. Šla jsem nemodlená spat. Us. Do toho dušička enom spat chodí (o tom, kdo bídně vypadá); Šél kopat peněz. Na mor. Zlínsku. Brt. Kam ptáci pit chodívají. Brt. v Mtc. 1877. 145. Ach Andulko, Andulko, běž ty bílé lože stlat, půjdem na ně spolem spat; Jdi, Kačenko, postel stlat, ti pánové pudó spat; Jedu orat za vodičku. Sš. P. 106.,

178., 244. Křepelka přede žněmi zpívá: Pojďte žat, pojďte žat; Já malý přicházím koledovat; Stroj, má milá, bílé lože, půjdem na ně spat; My jdeme pomilovat vašich děveček; Že nejdete sama spat; Kam pak půjdeme spat?; Černé oči, jděte spat; Jede s nimi do pole zavorávat koukole; A já sobě půjdu nažit ovsa zralýho; Půjdem na ně spat; Děvčátka jděte spat, musíte ráno vstát. Er. P. 24., 41., 51., 100., 127., 129., 148. (432.)., 315., 316., 421. Poďte hest = jest (od jísti). Us. v Domažl. Prk. Vysláni byli od Žižky špehovat; Chodil s nimi lúpit; Jezdil lúpit a krast; Chodil a jezdil zajímat dobytka po vsech; Ježto s nimi druhdy také vychází lúpit; Chodil s jinými k Helfenburku strahovat. Pč. 25., 42., 44., 50., 39. (Inft. jest v Pč. ukončen v *-ti*). Šel s ním kopat rovu. BO. Vyjel jest zabíjat mudrcóv babylonských. Bib. Dan. 2. Poslal sběrat sluh, mistróv a súdcí. Bib. Dan. 3. 2. (Jir. v Mus. 1864. 372.). Slyš, dci, nechoď na jiné pole klasóv sbierat. Kn. Ruth k. 2. Šel Laban střic ovec. Přišli ste ohledovat neohradných měst. BO. Gen. 2. Až kohouti po půlnoci odkokrhají, teprva spat se odbírají. Har. II. 248. Když sám Ježíš přide súdit. Smil v. 2049. Tamž i jdú ptat podlé rady; Přide zase hrozných hněvóv budit, sem živých i mrtvých súdit. Kat. 185, 2010. Tehda přijedechu k němu králóv šest pomáhat jemu. Výb. II. 7. (Pass.). Některá pójde túlat sě po odpustciech. Št. N. 20. Že má přijiti súdit živé i mrtvé (akk.). Št. Kdy je krmit půjdeš (akk.). Brt. Anth. 74. Umění jde žebrat chleba. V. Číhá naň mu zlomit vazu. Dch. Tej kráse divit sě k dvoru kniežata jezdiechu; Cizozemec nepřišel jest hledat dobra tvého; Král o poledni spat jide. Dal. 71., 109., 161. Kamo otčík dáváše krmě bohóm, kamo k nim hlásat chodíváše; Naši kroci chvátajú vícezit nad Vlaslavem. Rkk. 8., 20. Vynide Pilát i Juda s mnohem ludí kratit chvíle. Výb. I. 171., EZ. = Epické zlomky (o Jidáši a Pilátovi). Přijde súdit živých tociž vyvolených; Aby tam šel kázat tomu lidu (v inft. u Husi *-ti*); Vyšel jest ten, jenž rozsievá, rozsievat semene svého (Luk. 8.); Přikázal sluhám svým, aby šli volat k věčné večeři i mezi rozcestie i mezi ploty. Hus I. 20., 45., 420., II. 70., III. 252. A s tím spat půjdou. Chč. 375. A pán přišel volat hříšných ku pokání. Chč. P. 114. b. Nero lovce lovit zvěři poslal. Pass. 595. A opět se do rozličných vlastí slova božího kázat vrátili. Pass. Vešla jsem statku svého opatrovat do pivovára. Švéd. Ale lidé rozkošní nechodí na vinnice dělat; Ale že jest některé hodiny opustil nevycházeje najímat; Nemá, kamby koho poslal rozsevat; Poďme spat. Chč. P. 124. a., 119. a., 133., 146. a. (Ve spisech Chč. různí se přísně supinum od infinitivu, kterýž má příponu *-ti* z pravidla. Se supinem spojuje genitiv. Hlr. v Progr. obec. real. gymn. v Praze. 1877. 18.). Přijde vidět hrobu. Přišel rušit starého práva. Jir. Nkr. 70. Přijide žena z Samařie načěrat vuody. Čtení z evang. zimn. času. Nepřišel jsem pozvat pravedlných ale hřiešných. Živ. Krista Pána. Přišel súdit zemie. Ps. ms. Šel scat, srat. Us. Mkl. S. 874. Přijde vzkřiesit těla Adamova. Anth. 59. (Mkl. S. 489.). (Pospěšme) dat pokrm (m.: pokrmu) bohovóm. Rkk. 15. Jide spat podlé stohu snopového; Šed s ním sprostně do lesa rubat drev . . . BO. Jdiž hledat oslic; Vyjel jest ohledovat měst. Bj. Almužny žebrat přišli. Ps. Jel do lesa drev rúbat. BN. Přijidech obřezovat dietěte; Chtěl jíti do Achaje napomínat bratróv. ZN. Šel do lesa drev sběrat. GR. A už sem se usadila poslouchat. U Dobrušky. Vk. Čьso viděti izidoste vъ pustynją; trъsti li větromь kolibajemy (quid exiistis spectatum in disertum? arundinem, quae agitatur a vento? Čeho jste vyšli vidět na poušť? třtiny-li větrem klácené? *κάλαμον ὑπ᾽ ἀνέμου σαλευόμενον*;). V Mkl. Evang. s. Matth. X. hl. 11. §. 7. (Mřk. exc.). — *Pozn.* Po způsobu sloves ruchu připouští vazbu se supinem i sloveso *býti*. Byli na mne žalovat. Kostelník byl zvonit klekání. Byli jsme žito vázat. Brt. S. 2. vyd. 118. — Vz Genitiv (I. 390. b.). — *Poznam. 1. Genitiv místo akkusativu se někdy neklade* a to hlavně u slov: *co, něco, vše, mnoho a podobných*. Šel něco koupit. Vratno krajinú, tudy ty, jáz tudy (táhněme) vyhubit vsie králevo. Rkk. 15. — *Pozn. 2.* **Místo supina** *klade se po slovesech pohybu nesprávně* (Brt. v Km. II. 660., Ht. Sr. mluv. 264.) **i infinitiv** *(účelný)* a potom se *u sloves přechodných předmět klade buď do genitivu aneb — a to správněji — do akkusativu.* Vz Infinitiv. Syn člověka nepřišel zatracovati duší. Br. Já se spáti položím. Pass. Jdu měřiti Jerusalema. Br. Což domníváte se, že bych přišel pokoj dáti na zemi? Br. Jdi krkavců pásti. V. Jiní náboženství konati vybíhají. Kom. Lb. 13. Jinam zevlovati pospíchal. Kom. Lb. 66. Já jsem k vám nepřišel vína nalejvati. Er. P. 125. Nechavši hostí spáti šla. Pass. Půjdu ryb loviti. Br. I pohanům to nyní posýlám otvírati očí jejich. Br. Když vycházely ženy vážiti vody. Br. Oheň přišel sem pustiti na zemi. Br. Přijde souditi živých i mrtvých. Br. — *Staří kladli po slovesech pohybu* supinum; ale již Bl. užívá v novém testamentě všude inft. Půjdu ryb loviti. Hlavně u sloves, jichž kmen hrdelnicemi ukončen jest, již v nejstarší době inft. místo supina, jenž v této příčině řídký jest, užívali. Vz Mkl. Lexic. paleoslovenico-graeco-lat. 1862.-1865. S. 890.: Otide strěšti ovьсь svoihъ. Gen. 31. 19., D. — *Poznam. 3.* **Místo supina užívati lze i jiných vazeb:** a) *předložek* **ku, na:** Poslal na ně vojsko k vyhlazení památky jejich. Br. My jsme na svádu nepřišli (= svadit se). Solf. Šli jsme do kostela na modlitbu. Har. — b) *Spojky* **a** *s konditionalem (vět účelných).* Vycházejí, aby vážily vodu. Br. — *Když se místo supina věta účelná klade, tehdy stojí ovšem předmět v akkusativu a ne v genitivu.* — c) *Přechodníkův.* Přiběhl chtěje ho zabiti. I přišel hledaje ovoce na něm (= hledat, aby hledal). Br. Zk. Skl. 660., 168. — *Pozn. 4. Kmeny hrdelnicemi ukončené netvoří* dle Schl. s-na, není prý s-na pek-tъ; u těchto zastupuje infinitiv místo supina, jen že v novějších řečech infinitivní *-i* v *-ь*

se skracuje, ku př. rus. peštь, moštь platí za supina kořenů *pek* (peku), *mog* (mohu). Schl. On tedy žádného s-na těchto sloves neznal jako snad tehdáž vůbec nikdo. Také V. Hanka napsal do Mus. 1849. III. 156.: ‚Žádostiv bych byl znáti dostižný způsob sloves na *-ci*: moci, stříci, péci, séci atd.‘ O věci této dal mi koll. Masařík následující článek, jejž sestavil dle Mkl.: ‚Výjimku od pravidla, že se ve staroslověnštině s. v *-tъ* končí, spatřujeme jen u sloves I. třídy v kořeni na *hrdelnice* vyzvukujících, která před *t* nestrpí hrdelnic, nýbrž je v *š* přetvořují jako v infinitivě, kde místo *-kti*, *-gti* a *-hti* nastupuje *-šti*: pešti, mošti, vrěšti. (Srovnej Mkl. L. 238. a W. 1876. str. 103., ř. sh. 3.). Poněvadž však jest *št* skupenina palatalná, nemůže po *št* státi ъ, nýbrž ъ se musí ve ь spodobiti, na př. z kořene *pek* jest s-num peštь, coctum, um zu backen a také substantivum peštь, specus, pec, Ofen. Mkl. tam praví: Dasselbe gilt von *gt*ъ, *kt*ъ, *ht*ъ, dessen ъ nach *št* in ь verwandelt wird. V L. 238. praví Mkl.: ь für ъ wegen *št*. Toto *št* zaměnilo každé slovanské nářečí svým způsobem a čeština hláskou *c*. Za doklad takového supina čteme v Mkl. Chrestom. paleoslovenica, Vindobonae 1861. str. 4. ř. 3 zd. příklad z 1. knihy Mojžíšovy hl. 31. v. 19., jenž v transkripci takto zní: Labanъ že otide strištь ovьcь svoihъ t. j. Laban pak odešel stříc ovec svých = Laban autem abiit tonsum oves suas. Cf. Masaříkovu Böhmische Schulgrammatik für deutsche Mittelschulen, 2. Aufl. S. 181. Týž příklad vypsal Jir. z BO. (z bible olom. 1417.): Šel Laban stříc ovec a Rachel jemu ukradla jeho modly (idola). Mají tedy i slovesa v hrdelnice ukončená supina, ale ta se zřídka objevují, poněvadž jest těch sloves málo. — *Pozn. 5.* **Supina šetří** Korutané (Kopitar Glagolitica. Cloz. p. 66.) a Chorvaté (D. Instit. p. 645.); Poláci, Srbové a Rusové již ho nemají. Cf. Mkl. W. (z r. 1876.) 157., 188., 225., 446., 488., 519. *V češtině* sup. v 16. stol. větším dílem zaniklo (Mkl. S. 874.) a nyní aspoň v *obecné mluvě* rozdíl mezi supinem a infinitivem mizí; kratší forma infinitivu (v *-t* u většiny Čechů, v *-ť* u Moravanů: modlit, modliť místo modliti), jako u Rusův a u Poláků platí tak za infinitiv jako za supinum; ale *spisovatelé* a ti, kteří správně mluví, rozdílu stanoveného šetří. Schl. v Mus. 1849. III. 154. Kos. v Mtc. 1879. 186. praví: Se ztrátou supina ztrácíme i kus syntaxe. Že by ztráta tato malicherna byla, nikým nedáme si namluviti. — *Pozn. 6.* Snad by někdo za to měl, že forma supina (*-t*, *-tъ*) nic jiného není nežli skrácený infinitiv. Myslíme, že tomu není tak a že *slovanské s. jest pravé, vlastní s. jiného původu nežli infinitiv na* **-ti**. Naše důvody jsou v krátkosti tyto. Prvotní samohláska *i* nikdy se neměnila v starocírkevním nářečí (nejstarších a nejlepších rukopisů, jak se rozumí) ve ъ, kdežto ъ vždy ze tvrdé samohlásky počátek bralo. Vždyť jsou *d* a *t* souhlásky, k nimž *i* velmi pevně lne; teprv v nových nářečích po těchto souhláskách prvotní *i* semo tamo docela se ztratilo. V nejstarších památkách církevního jazyka tam, kde samohláska *i* vypadla, všude jest ь. Nepochybné výjimky tohoto pravidla posud neznáme; slovanské ъ jest zástupcem *a*, *o*, *e*, *u* příbuzných jazyků; ь jest zástupcem samohlásky *i*. Ale přece onde a onde ь se píše místo tvrdé samohlásky příbuzných jazyků, protože slovanský jazyk miluje samohlásku *i* a často tato hláska se v něm vyskytuje, kde jiné jazyky jinou mají; avšak ъ nikdy, pokud víme, není na místě *i* nebo *j* ostatních indoeuropských jazykův. Téměř všude jest ь zástupcem prvotního *i* na př. ve 3. os. sg. a pl. u sloves *-tь* m. *-ti* (jestь, snskr. asti, řec. ἐστί, lit. esti), v instrm. jedn. jmen: *-mь* m. *-mi*; ognь, lit. ugni-s, skrt. agni-s, lat. igni-s atd. Ale ъ jest místo tvrdých samohlásek *a (o, e)*, *u* a bývá v koncích podstatných a přídavných jmen, kde snskr. jazyk má *a*, řecký *o*, lat. *u* (v nominativu *-as*, *-os*, *-us*): svekrъ, snskr. svaçura, řec. ἑκυρός atd. Prvotní forma supin sąditъ, viděti atd. nemůže tedy býti: sąditi, viděti, ale mnohem spíše sąditu, viděto. A hle! tato supina, která jsme pouhou theorií našli, srovnávají se docela s formami příbuzných jazykův. Litevský jazyk, mezi všemi ještě živými indoeuropskými jazyky nejstarší, co se týče grammatických forem, a bliženec slovanského, má právě ty formy, kterých jsme se dovtípili; neboť litevský infinitiv se končí právě jako slovanský v *-ti* a supinum (ježto má stejný význam jako latinské a slovanské s.) na *-tu* ku př. jèszkóti, iskati, quaerere, ale jèszkótu, iskatъ, quaesitum; gátawas esmi táw služyti (hotov jsem tobě sloužiti) jest infinitiv; ale: eimi girdėtu misze (jdu slyšet mše), ateis súditu gywû ir numirrusû (přijde soudit živých i mrtvých). Tyto tvary litevskoslov. v *-tu*, *-tъ* se srovnávají s latin. a sanskritskými v *-tu*. Toto *-tu* jest vlastně koncovka jmen odtažných a skloňuje se v latinském a sanskrit. jazyku: specta-tum, specta-tu; snskr. sthâ-tum, sthi tvâ. V litevském a slov. jazyku *-tu*, *-tъ* se neskloňuje, ale co do významu jest akkusativ, neboť vazba žádá pojmu akkusativu a ono latinskosanskritské *-tum*, jehož, jako našeho *-tu*, *-tъ*, po slovesech pohybování se užívá, jest pravý akkusativ; sr. skr.: agamat pâ-tum, lat. ibat pota-tum, lit. ėjo gértu, slov. šьlъ pitъ, čes. šel pit. Koncovka infinitivu litevskoslovanská *-ti* také v jiných indoeurop. jazycích jako koncovka odtažných slov se brává a (jakož *i-tu*) se skloňuje. V jiných jazycích *-ti* se nachází jenom u jmen, ve slovan. jazyku naopak u jmen zřídka se vyskytuje: pamętь (pamęť, *-ť* m.: star. *-ti*) od koř. mьn, skr. man. Po sanskritsku, jako v litevském a slov. jazyku, tato koncovka jest *-ti*: *ma-ti* mínění, m. *man-ti* od koř. man. Z řečtiny sem náleží *-τι-ς* (*-ς* je znamení nominativu) či *-σι-ς*, neboť *τ* před *ι* v obyč. nářečí se rozplývá v *σ*: *φά-τι-ς* či *φά-σι-ς*, *πρᾶξις*, *μίμησις* atd. Jako koncovka infinitivu jest toto *-ti* bez znamení pádův (bez skloňování) a obyčejně, jak známo, za akkusativ nebo nominativ platí. Slovanský infinitiv *-ti* a slovanské supinum -tъ (t. j. *-tu*) nemají tedy stejného

kořene a *každá z těchto koncovek se rovná jiné koncovce příbuzných jazyků. Není tedy -tъ skrácený infinitiv, ale spíše pravé supinum,* rovně jako s. litevského, latinského a sanskritského jazyka, s nimiž, jakož i s jinými jazyky k indoevrop. plemenu patřícími, slovanský tím příbuznějším se ukazuje, čím důkladněji s nimi jej srovnáváme. Schl. v Mus. 1849. III. 154.—157. — *Poznam. 7.* **Lat.** *supinum ukončené v* **-um** *odpovídá českému supinu.* **Lat.** *supinum v* **-u** *překládá se* na jazyk český obyčejně *infinitivem a kromě toho i jinak:* difficile est dictu, quantopere conciliet animas comitas sermonis. Nesnadno jest říci, jak velice vlídnosť řeči srdce lidská si získá. Nebo: Nesnadno řekneš, bys říci mohl, se řekne. Hoc facile est inventu. To snadno jest nalézti, to snadno nalezneš, bys nalezl, nalezení toho jest snadné. Kos. Cf. Těžeks mi nésti, mój pane. Bohu jest snadno to učiniti. Ta voda jest dobrá píti ráno i večer. Jir. Ml. 87. Oheň dobr jest se zhřieti. Pass. 132. V tom sklepě jest voda dobrá píti. Pref. 317. Mandragora jest ovoce krásné hlédati, ale jísti není chutné. Št. Kn. š. 127. Dobrým milá by byla pravda slyšeti i od oslice. Št. Kn. š. 2. Břímě Páně jest přelehké nésti. Bart. 176. Zdáše se jí nésti těžek. Výb. I. 898. Což je ta cesta tvrda orať. Er. P. 183. Ty věci jsou potřebny křesťanu rozuměti. Št. N. 33. (Brt. v Listech filolog. 1875. 204.). — *Pozn. 8. O* **chybném** *užívání supina m. infinitivu vz* **Infinitiv**.

Supiti, il, en, ení = *pošmouřiti, zatemniti,* finster machen, trüben. L. — **se** = *tmíti se,* sich verfinstern; *mračiti se, škarediti se,* finster sehen. Jg. Nebe se supí. L. Nesup se. Us. — **se na koho.** Ráj.

Suplat, u, m. = *prsť, z níž zlato dobývají.* Slov. Am.

Supleť. V s-ti choditi. Zastr. Ždk.

Supné, ého, n. Příjem s-ho. Wahrscheinlich die Abgabe von der Graupenstampfe. Gl. 326. Vz Supný.

Supný = *posupný.* Supný zrak. — **S.** = *stupný?* Cf. Stupa. Z každého kola moučného též supného. Sněm. p. kn. 1607. f. 253. Vz Supné.

Súpor, a, m., euchitas, kdo myslí, že prosby ku spasení dostačují, zastr. Rozk.

Súporný = *nesnášelivý,* unverträglich. Na Mor. Brt.

Supovitý pták, geierartig.

Supový = *supí,* Geiers-. Oko supové (oculus vulturis). BO.

Supplement, u, m., z lat., *dodavek, dodatek, doplněk k literarnímu dílu,* der Zusatz, Nachtrag, die Ergänzung, das S. Rk., S. N.

Supplent, a, m., z lat., *náměstek, náhradník, zvl. náměstek řádného professora, prozatímní učitel na středních školách,* der Supplent. Rk., S. N.

Supplika, y, **supplikace,** e, f., z lat., *prosba, prosebný spis,* die Bittschrift, das Bittschreiben, die Supplik. V., Žer. Záp. II. 190.

Supplikant, a, m. = *prosící, prositel, žadatel,* der Bittsteller, Ansucher, Supplikant.

Supplikantka, y, f., die Bittstellerin.

Supplikovati = *prositi, žádati,* eine Bittschrift einreichen, bitten, suppliciren.

Supplovati, z lat., *zastupovati někoho,* ersetzen, suppliren. Vz Supplent.

Supponovati, z lat., *podmiňovati, předkládati,* annehmen, voraussetzen, supponiren.

Supposice, e, f. = *podmínka,* die Annahme, Voraussetzung, Supposition.

Supremat*(supremát),* u, m., **suprematie,** e, f. = *vrchní dohlídka k něčemu, zvl. primat papežů* = vrchní moc jejich nade všemi ostatními biskupy, die Oberaufsicht, der Supremat. S. N.

Sura, y, f., *kapitola koranu.* S. N.

Súra, y, f., na Slov. = *pospěch,* die Eile. Plk.

Suřanský mlýn u Vsetína. Pl.

Surček, surček, rčka, m. = *cvrček.* Slov. Šd.

Surdické číslo, dvojrodé, skládá se z části racionalní a z části irracionalní = číslo nepochopitelné, nevyslovitelné. Vz Stč. Alg. 50.

Surdík, u, m. = *malý, neúhledný pokojík, komůrka,* ein kleines, unansehnliches Zimmer. Na Mor. Brt., Šd., Bkř., Mřk., Hý.

Surianka, y, f., suriana, rostl. Rostl. I. 231. b.

Suřík, u, m., nerost, minium, der Mennig. Nz., Sfk. 308. O původu slova vz Mz. 316.

Suříkář, e, m., der Mennigbrenner. Šm.

Suříkárna, y, f., die Mennighütte. Šm.

Suříkovati, mit Mennig färben. Šm.

Surinam, a, m., hollandská Gujana v severových. části jižní Ameriky. Vz S. N.

Súriti, *súrati,* stossen. Slov. Bern.

1. **Surma,** y, f. = *druh píšťal,* die Zinke, Pfeife, Schalmei; *druh hoboje s velikým otvorem a pronikavým hlasem,* die Posaune. L., Mus. Cf. Mz. 79.

2. **Surma,** y, f., *sirník antimonový, sklenec, skleník,* das Spiessglas, der Spiessglanz. Pr. Chym., Šp. — 3. **S.,** y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Surmičitan, u, m. = *sůl ze surmy,* antimonialsaures Salz. S. drasličitý, vodičnatý. Pr. Chym. 231., 233.

Surmičitý = *surmu obsahující,* Antimon-. S. kyselina, dusičnan, síran, soličník. Prs. Chym. 230.—233.

Surmičnan, u, m., antimonis. Presl. Chym. 230.

Surmičnatan, u, m., antimonis. Presl. Chym. I. 230.

Surmičnatý, Antimon-. S. kyselina, kysličník. Pr. Chym. 229., 230.

Surmičník, u, m., das Antimonin. Miner. 228.

Surmičný = *ze surmíku,* Antimon-. S. soli (bílé, červené, dávivé), kysličník, sírnovodičnatan, solnovodičnatan, siřičník. Pr. Chym. 229.—234.

Surmík, u, m., antimonium. S. v obchodu se sirou sloučený se zná pod jménem surmy n. sklenníku. Jg.

Surmíkový = *od surmíku,* Antimon-. S. popel, sklo, máslo, jatra, květ, kyselina. Presl. Chym. 230.—232.

Surmita, y, f., die Schäferposaune. Slov. Pulk.

Surmitovati = *na surmitu troubiti*, die Schäferposaune blasen. Slov. Plk.

Surmovati, *surmovávati* = *na surmu pískati, hráti,* Zinke blasen, posaunen. — **S.** = *silně plakati, bečeti,* heulen, plärren. Slov. Rybay.

Surmovač, e, m., der Posaunenbläser. Slov. Bern.

Surmovka, y, f. S. čeřitá, buccinum undatum, měkkýš. Vz Frč. 238.

Suro = *příkro.* Dosti mi s. bylo na to se dívati. Ler.

Surok, u, m., *čirok,* sorghum, Sorg, rostl. Slb. 176., Tč.

Surovatosť, i, f., vz Syrovatosť.

Surovatý, vz Syrovatý.

Surovčák, a, m., osada u Vsetína. PL.

Surově, vz Syrově.

Surovec, vce, m., ein roher Mensch. — **S.,** osob. jm. Tk. VI. 255.

Surověti, vz Syrověti.

Surovica, e, f., *širica* = *halena,* svrchní šat. Slov. Dbš. 9.

Surovík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Surovina, y, f. = *surové železo,* das Roheisen. S. bílá, míchaná, šerá. Č. S. vůbec každá surová látka, surová plodina, das Rohprodukt, der Rohstoff, die Rohwaare, das Rohmaterial. Šp., Šd. Dodavatel, cena, sklad s-vin; jednota k opatřování surovin, der Rohstoffverein; obchod, obchodník se s-nami; s. k moření, das Beizmaterial; trh na s-ny. Šp. — **S.,** die Nasskälte (in geschlossenen Räumen). U Olom. Sd.

Surovinka, y, f. = mladý les. Slov.

Surovosť, i, f., vz *Syrovosť,* Střídání.

Surový, vz Syrový. Vz Střídání.

Surrogat *(surrogát),* u, m. = *náhradek, prostředek, jímž se má něco nahraditi,* der Ersatz, das Ersatzmittel, das Surrogat, na př. cikorie jest s-tem kávy. Rk. Oběť ta byla nástava či s. Sš. Ž. 85.

Suruba, y, f., ruyschia, rostl. Rstp. 207.

Surůvka, y, f. = *syrovinka.* Mor. Jg.

Surýn, u, m. S. úhořovitý, siren lacertina, mlok. Frč. 310.

Suržice, e, f. = míchanina žita se pšenicí na poli zasetého. Mor. Šd., Mtl., Vck., Inv., Tč., Nl.

Suržičný chléb (z míchaného obilí). Vz Suržice. Mor. Tč.

Sus-a, gt. Sus, pl., n., mě. v strperské říši. Vz S. N. — *Susan,* a, m., pl. -ané — *Susský, suský.* — **Susiana,** y, f., krajina, ve které Susa ležela. Vz S. N.

Susák, obyč. **súsek** (vz Súsěk), u, m., na Slov. = *nádoba, ve které se obilí schovává,* der Getreidekasten. Bern.

Susaník, a, m., samota u Milevska. PL.

Susanna, y, f., osob. jm. S. lazebnice. Tk. III. 327.

Súsed, zastr. = *soused.* Ž. wit. 43. 14. a j.

Súsek, u, m. (t. j. sou-sěk) = *přehrazená truhla na řezanku, mouku, obilí* a pod. Na Mor. a ve Slez. Pk., Vck., Klš., Šd., Mtl. Vz Susák.

Súsek, sku, m. = *malý sos,* das Saugrüsselchen. Dch.

Súsěk, u, m. = *súsík.* Na Ostrav. Tč.

Suseti, el, ení = *vrzati,* säuseln. V. — **kde.** Větřík **ve** větvích susí. Č.

Súsík, u, m. = *perna ve stodole.* Na Ostrav. Tč.

Suský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Suslav, a, m., místo Sudislav. Bž. 48.

Suslík, u, m., na Slov. = *záhrobec* (za kamny). Plk.

Susliti, il, en, ení = *šuměti,* rauschen, säuseln. Tu ty lípy přepodivně suslí. Sš. Bs. 62. (Hý.). — **komu.** Tu mně suslí sladce vzduch. Sš. Sm. bs. 1870. č. 1. — **odkud.** Tu to víří, plače, suslí jako z fujar, harf a huslí. Hdk. C. 264.

Suslivý, säuselnd. Větérek s-vým lesem vane. Sš. Hc. 14.

Súsněžný, zastr. = *sousněžný.*

Suspendovati, z lat., *odložiti, odročiti něco,* aufschieben, verzögern, suspendiren; *úředníka na čas s úřadu složiti,* des Amtes entsetzen. — **Suspense,** e, f., z lat. = *odložení, odročení něčeho,* der Aufschub, die Verzögerung, die Suspension; *zastavení* (práva); *odsazení úředníka na čas s úřadu,* einstweilige Amtsentsetzung. — **Suspensivní,** z lat. = *odkládající, rušící,* einstweilen aufschiebend, hinhaltend, suspensiv. — **In suspenso** = *nerozhodnuto, nevyřízeno,* unausgemacht. Rk. In suspenso nechati, něco ve své míře zůstaviti, věc stojí ve své míře, zůstává na rozeznání, na odporech, jest nerozhodnuta. J. tr.

Suspensori-um, a, n., lat., *průtržní pás, hace,* die Tragbinde, das Bruchband, vz Podpínadlo.

Sustentace, e, f., z lat., *výživa, vydržování, podpora,* die Unterstützung, Verpflegung, der Unterhalt. S. N.

Sústo, vz Sousto.

Sústruh, vz Soustruh.

Súš, e, m. = *suchá země, kopno,* das feste o. trockene Land. Strsl. sušь, siccitas. Mkl. B. 55. A rozumí zemi úžeji než v předešlém verši totiž súš či kopno, ježto hned proti ní klade vody a moře. Sš. Zj. 462. Vz Souš. — **S.** = *voština bez medu.* Mor. Šd. — **S.** = *suché palivo.* Kat. 2906. — **S.,** e, m., něm. Tusch, ves u Krumlova. Vz Tk. III. 104.

Sušán, a, m. = *suchán.* Prk. Př. 27.

Sušánka, y, f., *sušánky,* pl. = *něco sušeného,* ku př. brambory, hrušky, gedörrte Erdäpfel, Birnen. Rostl. III. a. 93., 124.

Sušany, dle Dolany, něm. Zuscha, ves u Chomůtova. PL.

Sušárna, vz Sušírna.

Suše, komp. *sušší*; trocken. Tam na hoře je souš (sušší). Us. v Táb.

Sušebna, y, f., *lépe*: sušírna, das Trockenhaus. Dch.

Sušek, ška, m., *hubený člověk,* hagerer Mensch. Zlob.

Súšek (Soušek), ška, m., osob. jm. Mor.

1. **Sušeň,** šně, m., *holoubě v nose,* der Rotz, Butz. Jg. Na Mor. obyč. *šušeň.* Utři si nos, vylízá ti š. Us. Hý. — **S.,** *šušeň, knot lampový ohořelý*: *oharek od knotu.* Mor. Hý.

2. **Sušeň,** šně, m., calopus, hmyz. Krok. II. 255.

Sušení, n., das Trocknen. S. dolův, die Wasserlosung. Šp. Sušení usní, die Ledertrocknung; sušení ve světnici, die Stubentrocknung. Šp. S. chmele na půdě, na lískách. Us. Postup, prostora na s. Šp. — **S.** = *sušená píce pro dobytek*, das Dürrheu. Mor. Hý.

Sušenice, e, **sušenička**, y, f. = *sušený syreček*.

Sušenina, y, f., ku př. v zemčatech při škrobaření, der Trockenstoff. Dch.

Sušenka, y, f. = *sušánka*. Slov. Koll.

Sušený; *-en, a, o*, getrocknet, trocken, Dürr-. S-né ovoce, kůže, švestky, hrušky, višně, jablka, borůvky, cihly atd. Šp., Dch. — **kdy**. Kraviny **v** létě s-né. Šp. — **kde**. Chmel na půdě, na lískách s-ný. Us. S. na slunci; **ve** stínu. Šp. — *Sušené* (= peníze nastřádané tím, že si někdo od huby utrhoval). Ten má těch *s-ných!* Us. U Žambk. Dbv.

Sušetice, Suschetitz, ves u Sedlce. PL.

Suší, n. = *souší*. Vz Souš.

1. **Sušice**, e, f. = *suchá země*, das Festland. Ž. wit. 94. 5. — **S.**, pl., f., *suché dřevo*, dürres Holz.

2. **Sušice**, e, f., Schüttenhofen, Sussicium, mě. v Písecku. Vz S. N., Tf. 393., Pč. 17., Tk. I. 625., II. 361., III. 660., IV. 741. — *Sušičan*, a, m. — *Sušičský, sušický*. — **S.**, Suschitz, vsi u Benešova, u Heřm. Městce, u Lipníka na Moravě, u Napajedel; německy Oschitz, ves u Dubé. PL.

Sušič, e, m., der Trockner, Exsikkator. S. N. S. odstředivý. Vz KP. II. 49.

Sušidlo, a, n. = *místo n. příprava k sušení*, der Trockenplatz, der Trockenapparat, die Schwebe. D., Šp.

Sušil, a, m., osob. jm. Vz S. N. — **S.**, *suchý kašel*. U Rychn. Msk.

Sušina, y, f. = *suchá větev u čihadla*, dürrer Zweig. — **S.**, na Mor. = *chrůje*. Jg. — **S.** = *suché místo, hroud*, protiva: *mokřina*, trockener Boden. Slez. Šd. Kai je s., tam by mohlo růsti obilí. Slez. Šd. Sečete? Odp.: Ještě na těch s-nách. Slez. Šd. — **S.** kvasničná v pivovářích. Dch. — **S.** = *ariditas, suchota*, die Darre. Rámě jeho sušinú uschne. BO.

Sušinka, y, f., *sušenky, sušené ovoce* atd., Dürrobst, n. Pečeně se s-kami. Slov. Dbš. 3. — **S.**, y, m. = *hubený člověk, kostroun*, ein dürrhagerer Mensch. U Jižné. Vrů.

Sušírna, sušárna, y, na Mor. a na Slov. *sušáreň, sušíreň*, rně, f., die Trockenstube, -kammer, das Trockenzimmer, -haus, -lokale. Šp., Nvk. S. na kůru, der Rindentrockenschuppen, Šp., na prádlo. Dch. S. na cukrové homole. Pta. S. na len, konopě, ovoce. Us. V sušárně se suší švestky. Us. S. v pivováře, kde se slad suší: *hvozd*, die Darre; s. lesního semene: *sušírna, buberta*. Šp.

Sušiti, suš, -še (ic), il, en, ení; *sušívati* = *suchým činiti*, trocknen, auftrocknen, dürre machen, dörren, darren. Jg. — **co**: prádlo, chléb, ovoce, Us., hory (vodu z nich odváděti), pec (vyhříti novou pec, aby páry z ní vyšly). Vys. S. dni (dle lat. jejunare). Že by po nich křestěné sušili středu (postili se). Mus. 1853. 419. Sušiti zuby, hubu, drátku (nemíti co jísti). Us. Dch., Drsk., Šd. Dříve utrácel daremně a teď musí s. hubu. Hý. Sušiti **kůže**. Šp. Baby lidi s-ly (činily, aby souchotinami zemřeli). Dač. I. 172. Smutný duch (smutek) suší kosti. Prov. Jg. — **co kde**: (houby) **na** slunci, D., Er. P. 195., prádlo na slunci, na větru, Us., zuby na slunci (hladem se mořiti; 2. zaháleti). Jg., Č. S. kůže **pod** kolnou. Us. Na zelených lókách, na hedbávných šňůrkách tam bych je (košile) s-la. Sš. P. 87., Er. P. 49. Kde bych já ji sušila? **Za** kamny v koutku **na** zeleným proutku (**u** paní báby). Er. P. 63. S. na kamnech koření. Er. P. 241. Sníh **v** peci s. (něco nesmyslného dělati), V., len v pazderně, Sych., koření ve stínu s. Byl. — **se**. Někteří se postili, sušili a tak svůj život trudili. Pass. 956. Co se sušíš (trápíš, si nepřeješ)? Us. Dbv. — **co komu**. Proč bych já tam skákala, svou sukničku mákala? kde bych si ji sušila? Sš. P. 734. — **co, se, si čím**: ryby dýmem s. (uditi), Reš.; se péčí, Koc., se sluncem sušiti. Rvač. Málo, tuším, hlavy s-li pěvci jich grammatikou. Kos. Ol. I. 65. — **kdy**. Kdo nepracuje v létě, musí hubu sušiť v zimě (hladověti). Us. Mtl.

Sušivý, trocknend. S. vítr. Us. Dch., Šp.

Suška, y, f. = *suchá ženská*, ein mageres Weib. — **S.**, *suchár, suchý stromek v lese*, ein dürrer Ast o. Baum. Mor. Šd. — **S.** = *souchotiny*. V Krkonš. Kb.

Sušna, y, f. = *sušárna*. Rk.

Sušňák, a, m., der Faulenzer. Slov. Ct. Sušeň, 1.

Sušné, ého, n. = *plat od sušení*, das Darrgeld. Šm.

Sušno, a, n., Suschno, ves u Starých Benátek. PL.

Sušný, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Sušovice, e, f. = *šocorice*. Slov.

Sušprd, a, m. = *ničema, zmetek*. Je to takový s. V Kunv. Msk.

Sušší, vz Suchý.

Suštík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Sut, u, **sutek**, tku, m. = *rum*, der Schutt. Lom. — **S.** *škodnic* (krup), na Mor. = *krupobití*, die Schlossen. Zlob. — *Sutky* = *kroupy*, der Hagel. D.

Sut, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.

Suť, i, f. = *rum, štěrk*, der Schotter. Od su-ji v souti. Národ Bohu vzdorný padne v suť. Sš. Sm. bs. 94. Suť třesoucí z průlomů svých žhavých. Hdk.

Sutana, y, f. = říza kněžská, kratší talár (dosahuje obyč. jenom po kolena). Šd.

Sutek, tku, m. = *průlom*. Měl utéci ven nějakým sutkem na krchově, když by zapálil. Pč. 38. Vz Sut. — **S.**, tka, m., osob. jm.

Sutenec, nce, m. = *rána do hřbetu*, ein Rückenschlag. Sá.

Sutera, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Sutí, n. = *sypání*, das Streuen. Ras. — **S.** = *vyplácení zástavy*. Vš. Vz Ssutí.

Sutice, Sutitz, ves u Lomnice v Jičínsku. PL.

Sutina, y, f. = *oboření, rum*, der Trümmerhaufen, Schutthaufen. D. — **S.** = *sutky*. Vz Sut. Pl.

Sutivý = *špatný, slabý, sesouvající se*. S. podklad. Šm.

Sutkohozný = *krupobitný*, Hagelschlag-. Pl.

Sutky, pl., f. = *sypací hodiny*, die Sanduhr. Rk. — **S.**, vz Sut.

Sutna, y, f. = *dolík*. Us. u zedníků.

Sutom, a, m., něm. Suttom, ves u Lobosic. Pl. — **S.**, osob. jm. Mus.

Sutorina, y, f., krajina v Hercegovině. Vz S. N.

Sutorman, a, m., hora v Hercegovině. Vz S. N.

Sútuha, y, f., *soutuha*, der Secken, ein flachrunder, hohler Draht. Šm.

Sutuřice, e, f. = *chumelenice*, das Gestöber. Us. u Hlinska. Ktk.

Sútužidlo, a, n., der Seckenstock beim Drahtzieher. Šm.

Sútužní, Secken-. Vz Sútuha.

Sútužnítko, a, n., das Seckeneisen. Vz Sútuha. Šm.

Sutý; *sut, a, o* = *sypaný*, geschüttet, Schütt-. S. obilí (vymlácené). Skl. I. 289., Ros., Chč. 381. Obilí jak s. tak i ve slámě. Zlob. S. desátek. D. Věci suté (suché) n. tekuté. Br., Kom. Co sme obilíčka buď ve stodolách buď něco sutého zachovali, to nám pobrali. 1635. Nách. 192. Aby žita sutého za dva zlaté dáváno bylo. 1557. Šd. Jako toho sutou měrou zasluhujete. Šml. Opětovala sutou měrou jeho lásku. Šm. — **S.** = *navlečený*. S. perly. Č.

1. **Sůva**, vz Sova.

2. **Sůva**, y, f. = *nepodařená houska* (která se ani neprodává). Us.

Suvalky, dle Dolany, mě. v Polsku.

Súvar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Sůvka, y, f. *Sůvky* = motýlové hlavy k sovím hlavám podobné mající, noctuae, die Nachtvögel, Eulen. L.

Súvoz, u, m. = *úzký břeh*. Aqu.

Suvrén, u, m. = *suvrýn*.

Suvrýn, u, m. = souverain d'or, peníz. Dch. Anglický s. Nz.

Súzený, vz Souzený.

Suzerain (fr., syzerén), *vrchní pán lenní*, nyní vrchní pán státu n. knížectví polosvrchovaného. Vz S. N., Souverain. — *Suzerainita*, fr., vrchní panství lenní. Rk.

Súzi = *soudím* (zastr.).

Súzkosť, vz *Souzkosť*.

Súzněti = *souzněti*, zusammenklingen.

Suznovati = *súžiti*, *skrátiti*, einengen. — **co**: řeč. Troj.

Sužba, y, f. = *soužení*, der Kummer. Sš. I. 328. A k soužení novou s-bu přičiniti; Přijíti je (slovo boží) s radostí v samých velikých s-bách a svízelích; Snášeti s-bu; Svědkyně pohrom a sužeb, jenž na Jerusalem přikvačí. Sš. II. 158., 240., 241., 273., L. 210. (Hý.).

Sužebný, Marter-. Šm.

Súžení, n., die Verengung.

Súženina, y, f., vz Striktura.

Súženosť, i, f., die Verengung.

Súžený; *-en, a, o*, verengt. — **S.** = *soužený*.

Sužitel, e, m., der Plagegeist, Peiniger. V.

Sužitelka, y, **sužitelkyně**, ě, f., die Peinigerin. Jg.

Súžiti, il, en, ení; *sužovati* (*s-úžovati*, einengen, naproti tomu sužovati, plagen, Bž. 203.) = *úzkým činiti*, *stísniti*, ver-, einengen, einzwängen, in die Enge treiben. — **co, koho**: šaty, D., cestu, loupežníky, čas, Jel., něčí poctu a službu, Br., něčí moc. Dal. Písečný nános súžil řečiště. Sych. — **se v co**. K spodu súžichu se v ostrů hranu. Rkk. 50. — **koho kde**. Súžovali je **na** horách, tak že nedali jim scházeti do údolí. Br. Již korba v úzkém súžila mě hrobci. Hus I. 284.

Súžník, a, m., affligens, der Peiniger. Zlomek strčes. exodu 23. 22. Vz Listy filog. 1880. 13. Vz Sužovatel.

Sužotrap, a, **sužotrapič**, e, m. = *sužitel*.

Sužovadlo, a, n., der Plagegeist. U Polič. Kšá.

Sužování, n., die Einengung; Plage, Kränkung. S. snášej bez hněvání. Na Slov. Tč.

Sužovatel, e, m., der Plagegeist, Peiniger. Us. Pch., Šd., Vz Súžník.

Sužovatelka, y, **sužovatelkyně**, ě, f. = sužitelka.

Sužovati, vz Soužiti.

Súžovati, vz Súžiti.

Sužovně, neckerisch. Bern.

Sužovník, a, m. = *sužitel*.

Sužovný = *týravý*, neckerisch. Bern.

Sva, zastr. = *my dva jsme*, m., wir (zwei) sind. Leg., St. skl. V. 93.

Svá, vz Svůj.

Svabeník, a, m., incantator, zastr. Rozk.

Svábiti, svab, svábě (ic), il, en, ení — *dolů vábiti*, *přivábiti*, herab-, herbeilocken. — **jak koho**. Tvé pekné pozrení, které **ma** svábilo skoro **na** zbláznění. Sl. ps. 153. — **koho čím k čemu**: (penězi) **k** vojně, V., penězi **k** hříchu. Lom. Svým vtipem svábí pošetilce. Hlas. — **koho na koho**. Poslal mi dary, aby mne na sebe svábil. Háj. Lidi na to co lep svábí. Kram. — **co odkud**: milosrdenství **s** nebe. Kram. — **co s čím**: déšť **s** povětřím s. Scip.

Svábolně = *svévolně*, wissentlich. Mor. Bkř.

Svacení, n. = *svěcení*, das Weihen. Jg.

Svacenina, y, f. = *svěcenina*, ritus, zastr. Rozk., BO.

Svacený, od *svatiti*, zastr. = *svěcený*, geweiht. S. voda. BN. Bochnec svacený za jeho službu jemu dal. Proč mi tento chléb svacený dáváš? Pass. 967.

Svactví, n., affinitas. Lex. vet.

Svaček, vz Svak. — **S.**, osob. jm. Šd.

Svačík, a, m., vz Svak. Šd.

Svačina (zastr. *svatčina*), **svačinka**, y, f. S.: unam messionem ad gentaculum alias do svačiny, eine Abgabe zur Bestreitung der Jause (Půh. brn. 1459. f. 53.); **urspr.** wol der Hochzeitsschmauss. Cf. Svak. — **S.**, die Nachhochzeit. Reš. — **S.** = *jídlo mezi obědem a večeří*, die Jause. Ve Slov.: *odomáš*, Dch., *olevrant*, *vovrant*, *užirna*, *užovna*, *havránka*. Dbš. Máme pána, máme v černém baladráně, svačino nám nesce dat, me mo zhotikáme (zutikáme). Sš. P. 559. Svačina bývá jen v létě, proto říkají žádajícím s-nu v čas jiný: Divoké husy **s ní** odletěly pryč. Na Moravě. Brt. **Místy se**

nosí s. (chléb a kořalka) dopoledne mezi 9.—11. hodinou pracujícímu lidu na pole. U Niklovic na Mor. Ktk. Kteří sedací život vedou, od snídaní a s-y ať se zdržují. Kom. Zval mne na s-u. Ros. — S. = *přestání od práce denní k večeru*, der Feierabend. Na Slov. — S. = *také čas, kdy se svačívá*, říká se: o svačinách (je-li neděle n. svátek: o nešpořích). — S., vz Svaková.

Svačiti (= svatčiti, *tč* splynulo v *č*, vz Gb. Hl. 116.), il, en, ení; *svačívati* = *jísti mezi obědem a večeří*, jausen. — **co**: kávu, mléko, chléb s máslem. S. pučálku. Sš. P. 772. — **S.** = *nešporovati*, den Feierabend halten. Slov. Jg.

Sváda, y, f., vz *Suada*. — **S.** = *váda, svár, hádání-se, potýkání-se slovy*, der Zank, Hader, Streit, das Gezänk, die Uneinigkeit. Jg. Kdež může, svádu tropí; S. mezi nimi se stala, povstala. V. Pro jehož ty jmě i radu vzala tuto jistú s-du. Kat. 1605. S-u stropiti, D., učiniti, Brikc., Půh. II. 157., utišovati, Br., smířiti, V., na někoho počíti, s někým počíti, St. skl., mezi nimi učiniti, Dal., upokojiti, Br., kliditi (rovnati), Dal. 24., staviti, Troj. 282., souditi. Dch., LS. 112. Nebožtík příčinu k svádě dával a jej pobízel. Pam. kn. Olom. 1535. f. 117. Měli jsme doma věčnou s-du. Us. Šd. Prosí, aby jí to zaplatil bez s-dy pro tu dobrú vuoli, kterúž jsú jemu udělali; Tehdy se jest s. stala; Ve s-dě jej zabil. NB. Tč. 20., 96., 98. Nezpomínati té s-dy. Půh. I. 374. S člověkem svárlivým ve s-du nijakým během se nevydávati. Sš. Mt. 84. Sta se s. mezi pastýři. BO. Stála dlúho ta s. mezi Saulovým rodem a mezi Davidem. Bj. Nebudu vám súditi svády. CJB. 7. O svády městské svadil-liby se měštěnín s měštěnínem, při právě městském sebe hleďte. Václ. XIX. Kvapný k s-dě. Syr. Tvrdé s-dy přetrpěl. St. skl. S-dy nechati. Us. To s-dy za sebou táhne. Kom. Ve s-dě někoho zabiti. Mus. S-du soudem rozděliti. Troj. Začátek s-dy. Br. Kdož rád sedává v radě, ten ostojí v každé svádě. Dal. 28. S. požitku nedá. Č., Pk. Ten s-du začíná, kdo příčinu k s-č dává. Rb. Udělá z lejna muškát, z ničehož s-du, z černého bílé a z bílého černé. Prov. Není té krčmy, aby v ní při kvasu někdy s-dy nebylo. Prov. Jg. Slyš lidí moudrých rady: Můžeš-li, nedávej se do svády. Pk. Po svádě milejší shoda. Č. M. 196. Vz Rb. str. 272., Souditi.

Svadba, svatba, v obec. mluvě *svarba*, y, f., na Slov. *svaďba*; *svadbička*, die Hochzeit, das Beilager. Cf. *Svat, svatiti*, zastr. = světiti; poněvadž se temné souhlásky před jasnými jako jasné vyslovují, tedy se říká svadba (*t* se mění v *d*). Mk. Svadba, svatba. V. S. = actio, qua quis affinis redditur = obřad, kterým se kdo svatem (švagrem) stává. Gl. 327. S-bu míti (na slov. *sobášiti se*), V., strojiti, vystrojiti. D., Er. P. 183. Na s-bu zváti, na s-bě býti, na s-bu jíti. D. S. hlučná. Sych. S. druhá (stříbrná), padesátiletá (zlatá). Us. Už je po Káčině s-bě (= konec, finis). Šd. Po s-bě zaplatím; Jsúc v čas jeden na tej dědině na s-bě; Když jsme na s-bu jeli. NB. Tč. 18., 151., 245. Tvůj milý se včera ženil, já sem na jeho s-bě byl; Byl bych ti udělal svatbu bez ohlášek, až by mně byl ostal krvavý palášek; Zkažte mé mateři, že se s. strojí na rakúském poli; Ludé ju vdávajú, s-bu jí dělajú; Veseló, Haničko, veseló s-bo máš; Po s-bách mne vodívali. Sš. P. 113., 122., 154., 467., 499., 501. (Tč.). Co dělá Káče má, že mně neotvírá? Tvá Káče s-bu má, s inším je zezdaná; Komár sa přisahá, že sa ženit bude, liška boty natahuje, že na svatbu půjde. Sš. P. 87., 696. S-bu odložiti pro nahodilé překážky. Us. Dch. Když šla okolo našeho říkat na svadbu = zváti. Sá. Býkové moji a ptáci domácí zbiti sú, poďte na s-bu; Matě Ježišova byla tam na hodech svatby; Neb se lidé v ten čas (v masopustě) najviece obecně pojímají a s-by mievají; Když pozván budeš na svadbu, nesědaj na prvém miestě; A mluvie v podobenstvie mieně s-bú duchovní, jenž jest svolenie mezi Kristem a mezi cierkví svatú; Spasitel mluví v podobenství o svatbě tělestné, aby uvedl náš rozum k svatbě duchovní; Bóh otec učinil s-bu; A naplněna jest s-ba t. j. naplněn jest počet svatebníkóv, jenž slovú sedící na svatbě. Hus I. 166., II. 34., 37., 359., 363., 379., 380., 381. (Tč.). Svatební obyčeje na Slov.: Vyšlú k záletnici (k milé) na prezvedy, na priepačky, nahovárať. Skoro zatým idú ohnisko obzerať s parobkom, který dává dievčine nejaký dárčok a ona klobouk jeho podperí (dá mu pierko za klobúk). Konečne idú s prstenom či na sdávanku. Starejší mladého čiže pýtač vypýta mladuchu dlhou řečou a starejší mladuchy čiže oddavač oddá mu ju, takže premenia jim prstene. Rodicia dievky na to všetko doreknú: Nastane sa božia vôla! Mladý při tom dává obyčajne pekné kordovánové čížmy a šatku na hrdlo, mladá jemu novú tenkú košeľu k sobášu. Tímto sú mladoženiši už sverení, srukovaní, dovedna sdaní, sprstenkovaní (verlobt). Dbš. 13.—15. (Šd.). Po s-ě manžel a manželka slovou. Na zejtří (druhý den po s-bě) přínos nevěsty (druhá s-ba) bývá. Kom. To se ti do s-by zahojí. Vz Trampoty. Č. S-ba v máji, volá na máry. Hrš. Vz Pata. Před s-bou hubičky, po s-bě poličky. Slez. Tč. Byl na s-bě a koláč neviděl. Vz Podivný. Lb. Neumývá-li dívka po jídle hrnce (n.: Vyškrabuje-li dívka po obědě hrnce a rendlíky, Hý.), bude jí pršet na s-bu. Kda. — **S.** = *dvojitá sazba rukopisu* (vysází-li se slovo, věta, řádek dvakrát po sobě omylem). Nvk. — Vz Svarba.

Svadbaník, a, m. = *svadebník*. Slov. Dbš.

Svadbářka, y, f., vz Svadbiarka.

Svadběnka, y, f. = *svadba*. Ale já ti přece s-ku udělám. Sš. P. 386.

Svadbí, svatbí, f., *stará svatbí*, pronuba, die Hochzeitsmutter. Reš. Cf. Svadbica.

Svadbiarka, y, f. = *svadbářka, svadebnička, svadebnice*. Slov. Dbš. 25.

Svadbica, e, f. = *roušnice, žena, která nevěstě roušku dává*. Mladú strojí v komôrke staršia s. Slov. Dbš. 17.

Svadbička, y, f. = *svadba*. Sš. P. 469., 546.

Svadbiti, *svatbiti*, il, en, ení; *svadbívati*, *svadbovati* = *svadbu míti*, Hochzeit halten; **se** = *manželstvím se spojiti*, heiraten. ZN. — **se s kým.** Ctib. Aby se s-ly s kým chtie. BO. — **kdy.** Aby se nesvadbili **v** postě, St., v letě. Dbš.

Svádce, e, m., der Zankstifter. Rozk.

Svadčivý = *kdo se snadno s jiným svadí*, zanksüchtig. S. čeledín. Št. N. 13.

Svadebčan, svatebčan, a, m. = *host svatební*, der Hochzeitsgast. D., Č.

Svadebně, svatebně, hochzeitlich. S. se obléci. Us.

Svadební, svatební, -ný = *ku svadbě náležející*, hochzeitlich, Hochzeit-, Ehe-. S. den, sňatek, smlouva, lůže (lože), komora, veselí, píseň, lázeň, bůžek; S. hody slaviti, V., s bázní boží činiti. BO. S. oběd, roucho, šat, hosti, Us., radosť, Reš., slavnosť, prsten, D., oděv. Ctib. — Jg. S. smlouva, vz Rb. 272. A vy s. tatíčku, děkujeme Vám za všecko, a vy mamičko s., vy ste nám dobře dělali. Sš. P. 447. Měli mé dceři odvěnovati 100 hř. a na to mám s-ní lidi. Gl. 327. Cf. Tk. II. 313. S. lidé = kteří při námluvách a úmluvách s-bních byli a pak jmenovitě ku svědectví o věně voláni bývali. A když to svědomie lidé s-ní před námi vyslovili, tehdá . . .; Však jsem na úmluvách s lidmi s-ními s tebú zuostala na 15 hřivnách. NB. Tč. 192., 210. Poněvadž jest více s-tebních lidí než ten jeden a těch jest nevystavil, ani (= a oni) ještě sú živi, zdá se, že toho neučinil; Chci s-ními lidmi ukázati, dovésti a úmluvčími. Půh. I. 211., 237., 287. (Tč.). Kterak si sěm všel nemaje rúcha s-ho? Hus II. 301. Prší-li na s. den, bude manželství šťastné a požehnané na děti. Kda. S. jistota, die Heirathskaution. J. tr.

Svadebnice, e, **svadebnička,** y, f., die auf der Hochzeit als Gast ist. — **S.** = *svatební komora, síně*, das Hochzeitsgemach. Sš. J. 40., L. 69., Mt. 125. (Hý.).

Svadebnický, svatebnický, die Hochzeitsgäste betreffend. Jg.

Svadebník, svatebník, a, m. = *svatební host*, der Hochzeitsgast. Ros., Sych., Hus II. 301.

Sváděti, vz *Svésti*. V Doudlebsku *laskovati*. Kts.

Svaditi, il, děn, ění, zen, ení = *do vády přivésti*, zusammenhetzen; **se** = *do vády přijíti*, in Zank o. Streit gerathen. Jg. Že by snadno svazeni býti mohli. Cil a prakt. — **se.** A když počali sněmovati, hned se s-li. Dač. I. 78. — **koho, se s kým (čím).** Jednoho s druhým svadil. V. Svaditi syny s otcem. Us. On se s ním s-dil slovy. Troj. Svadil-liby se měštěnín s měštěninem. Václ. XIX. Svaď se se sousedem, poviť, jakous měl matku, babku atd. Mus II. d. 49. Heřman Kristof s-dil se s jedním vlaským hrabětem. Dač. I. 209. — Háj. — **se oč.** Svadili se o to. Záv. Inhed sě o to s tebú svadie. Žk. 303. S-dili se s mistry německými o hlasy. Let. 10. O mezu sě dva svadista. Dal. 9. Hladoví se i o mouchu s-dí. Č. M. 191. — **se proč jak.** Ml. Svaditi se pro psa. Svěd. 1569. S. se pro pravdu, **z** lásky pokorným úmyslem, **ku** chvále boží. Hus I. 255. S-li se **mezi** sebou. BO. **Do** vrchu **se** s. Čr. — **koho proti komu.** Svadili a srotili jedny proti druhým. Bart. — **kdy.** A hned **v** pátek svadili se horníci s p. Benešem z Veitmile. Dač. I. 43. Tehdy **na** noclehu Matěj svadil se s písařem. NB. Tč. 241. — **se kde.** Při tučné kosti psi se rádi svadí. Č. S se **na** poli, v hospodě atd. Bj.

Svadlivec, vce, m., der Zänker.

Svadlivosť, i, f., die Zanksüchtigkeit. Jg.

Svadlivý = *svárlivý*, zänkisch, zanksüchtig. Ros.

Svadlosť, i, f., die Verwelktheit. V.

Svadlý, welk, verwelkt. V. S. **květ,** list. — **S.** líce, Ráj., srdce, Hlas., svědomí. Plk. Vz Svadnouti.

Svádnosť, i, f. = *svadlivosť*. Jg.

Svadnouti, dnul a dl, nl, utí, welken, verwelken. — **abs.** Svadne květ, list, kytka; krása, srdce, síla. Us. Jazyk v hrdle se vtiehne, ústa zmlknú, žíly vadnú a kosti svadnú. Hus III. 136. — **čím:** strachem, Scip., bídou a bolestí. Kom. Vrásky plakáním svadly. Výb. I. 6. — **kde.** Nám v zahradě květiny suchem svadly. — **kdy.** Nám **přes** noc **do** rána na okně květiny svadly. Us.

Svadnutelnosť, i, f., die Verwelkbarkeit.

Svadnutelný, verwelkbar. Hlas.

Svádný = *svadlivý*, *svád milovný*, *svárlivý*. St. skl. S. pře. Kat. 2994.

Svadokuj, e, m., der Stänker. Reš.

Svádov, a, m., Schwaden, ves v okr. ústském. Vz S. N.

Svah, u, m. = *sklonění*, *úbočí*, *stráň*, *pobočí*, *bok*, *úklon*, der Abhang, die Abdachung, Böschung. Š. a Ž. Svah **náhlý,** srázný = *stěna*, *sráz;* **na** překot **strmý** (schroff); příkrý = *stráň*, *skat* (steil); povlovný, zenáhlý, mírný = *lás*, *svah* (sanft). Š. a Ž. S. vrchu, hory, vz Hora. **Na** svah. To pole má veliký s. Voda má tudy svůj s. (spád). Us.

Svahoměr, u, m. = *nástroj nivellovací*, *spádoměr*, das Nivellirinstrument. Nz., Šp. S. dvouramenný n. spojitý, die Kanalwage.

Svahoměrný, Nivellir-. S. dioptr, tyč. Šp., Csk.

Svahoměrství, n., die Nivellirkunst, nivellování. Nz.

Svahovati, vz Svážiti.

Svahovážky, pl., f., die Nivellirwage. Rk.

Svach, a, m., osob. jm. Pal., Tk. I. 312., II. 249.

Svacha, y, f., die Kupplerin, pol. Jg.

Svajba, y, f. = *svadba*. U Olom. Sd. Jak se sova dověděla, hned na svajbu přiletěla. Sš. P. 697.

Svajbovati = svadbiti. U Olom. Sd.

Svak, a, m. = *manželstvím příbuzný*, zvláště *svat*, *švagr*, Schwager, m. D., BO., St. N. 38., Kn. š. 90., Lex. vet. Cf. *Svat*. Sír a s. nemají spolu býti v úřadu přísežných. CJB. 279. Někteří jsú příbuzní jako: žena, zeť, s. a jiní. Hus II. 372. (II. 39.). Ukradli krávu s-ovi. Pč. 14. — NB. Tč. 251. — **S.,** na Slov. = *otcovy sestry muž*, *matčiny sestry muž*. Plk. Vz Jeter. — **S.,** *název každého staršího člena rodiny* = *strýc*. Slov. Dbš. 33. — **S.,** osob. jm. Tk. I. 93.

Svaková, é, f. = *strýna, ujčina* se strany mladých manželů. Us. Šd.

Svakr, a, m. = *švagr*.

Svakrev, krve, f. = *švakrová*, die Schwägerin. Veleš.

Svakrovství, n. = *švakrovství*.

Svakrový, Schwäger-.

Sval, u, m. = *svalení, pád*, der Sturz. — S. = *něco svaleného, srostlého*. S. ve stromě, ve třtině, ve dřevě, der Knorren, Flader. D. — S. = *válec*, Walze, f. D. — S. *hnoje, chuchel*, Klumpen, f. V. — S., *myška*, musculus, die Muskel. Jg. Svaly nazýváme v obecné mluvě masem; je jich v lidském těle 588; pohyby těla vykonávají se natahováním a stahováním-se svalův. Pt. S-ly (maso libové) jsou ústroje pohybovací, jedny ohýbají *(ohybačové)*, jiné natahují *(natahovačové)*. Pž. S. míšku vlasového, der Haarmuskel, lichoběžný (trapezius), kožný krku (platysma), trojhlavý (triceps), bederný (psoas), Santorinův či smíchový (der Lachmuskel), s. vlasů vztýčivý (arrector pili), lícný (buccinator), deltovitý (deltoides), věsací varlete (cremaster), cévový (der Gefässm.), zpět tahací, Nz. lk., kožní. Sp. Jest pevných svalův. Sych. Vz více v S. N., Schd. II. 330., 331., Sal. 5. 11. — S. = *spojidlo, svazec, svalení* = jest stopa po zacelení zlámané kosti, die Beinnarbe. Ja., Sal. — S. = *nádorec tvrdý* v měchýřku zvláštním schovaný, v pletivě neb žláze kožní, *vlček*, die Balg- o. Sackgeschwulst. S. na klapce, *ječné zrno*. Ja., Sal. — S. = *boule, nemoc dobytka hovězího*, die Knotenkrankheit. Sal. — S. = *zatvrdlost, zapeklivost, hlíza*, die Verhärtung. Ja. — S. = *nádor v mase*, der Fleischknoten. D.

Svala, y, f. = *sval dříví*, der Flader; 2. *poleno sukovité*, astiges Scheit Holz. Us. — S. = *kra*, grosses Stück, Masse. Hrozitánské svaly kamení, grosse Felsmassen. Žulové s-ly, Granitblöcke. Ptra.

Svalachovati = *na valachu vyčistiti*. — co: obilí. Mor. Šd.

Svålati = *váleti*, mangeln, walken. Mor. Šd. — co: prádlo.

Svalec, lce, m., kleiner Knorren. Vz Sval. S. kostěný, osteosteatoma, die Knochenspeckgeschwulst, hladká, něco pružná, prstem pohnutelná naběhlosť na vrchu kosti. Ja.

Svalek, lku, m. = *boule*. — S. = *bába*, einzelne Haufwolke. Nz.

Svalení, n., vz Svaliti. Ale hrubí lidé mínie, by jedné jich s. bylo manželstvie. Hus II. 39. — S. = *stopa po zacelení zlomené kosti, sval*. Ja. — S. = sval, nádor v mase. Vz Sval. Sal.

Svalenina, y, f. = *svalený sníh*, die Lavine. D.

Svalenosť, i, f. S. kloubní, die Gelenkverwachsung, anchylosis. Ja.

Svalený; *-en, a, o*, vz Svaliti. S. (srostlý) kloub, ankylosis. Nz. lk.

Svalík, a, m. = *cvalík*, malé tlusté dítě. U Kruml. Bar.

Svalina, y, f. = *něco svaleného, svalenina*, die Lavine; das Trümmergestein. — S-na *kostná* = *nádorec na kosti*, das Sandsteingewächs. Ja.

Svaliti, sval, -le (ic), il, en, ení; *sváleti*, 3. os. pl. -ejí, sválej, sváleje (íc), il, en, ení; *svalovati* = *dolů valiti*, ab-, herabwälzen; *do hromady valiti*, zusammenwälzen, zusammenziehen, häufen; *spojiti*, zusammenfügen; se = *padnouti*, hinstürzen; *srůsti*, zusammenwachsen. Jg. — co, koho: klády, Rkk., zeď (sbořiti), Jg., kameny (dohromady valiti). Us. Rád by něco svalil. Vz Vyzvědač. Prov. Jg., Lb. Rozchodník hnojí a svaluje všecky rány (spojuje). V. Kámen mlejnský může s., ale ženy se nemůž zbaviti. Hus I. 197. Svalte ji dolóv. Bj. — co, se odkud: kámen s hor, Us., se s koně s. Výb. II. 48. Se sebe něco s. Dch. I svalichu s násep klády mocné. Rkk. 52. — co, se na koho: klády s hradby na nepřítele. Us., Scip. Všecky bídy se na mne svalily. V. Zlé věci se naň svalily. Br. Břímě na někoho s-liti; vinu na koho s. Dch. Abys udělal, aby se chřípěcí s-lo na které místo chceš. Db. Tam ju na zem svalil, na tělo jí stoupil. Sš. P. 136. S-il ho na zem. Šd. Sváleli na otvor jeskyně kamení. BO. — Kram., Jel. — se jak kam. Svalil se s hráze po hlavě do strouhy. Svalme je po hlavě doluov. Pass. 361. — se. S. se jako snop, jako klát, jako měch (= pytel). Us. Brt., Šd. Ježek se v kouli svalí. Jg. — se komu. Již se mu noha (kosť) svalila (srostla). Ros., Sal. — se, co čím. Svalil sochorem bednu s vozu. Leknutím se svalila (padla). Ml.

Svalitý, *lépe*: *svalnatý*. Šm.

Svalná, é, f. Tanečník, svalí-li se při hudbě, platí svalnou. Mor. Mřk.

Svalnatý, fleischig. Nz. lk. Vz *Svalovatý*.

Svalné, ého, n., der Abladetrunk. Dch.

Svalně = *hromadně*. Aqu.

Svalník, u, m. *S. menší, černohlávek*, prunella, die Brunelle. — *S. skalní*, coris morspoliensis. — *S. větší, celník, kostival*, symphytum officinale, die Wallwurz. — *S. prostřední*, ajuga, der Günsel. — *S. královský, ostrožka polní, rytířská ostruha*, delphinium consolida, der Rittersporn. — *S. královský* také delphinium Ajacis, der grosse Rittersporn. Us. Jg., Tč. — S., anagallis: orea. V., Kom., Ras., D., Veleš., Us. Cf. Slb. 333., 669., Rstp. 20., 21., 1111., 1195.

Svalníkovitý = *ku svalníku podobný*. S. železinek, metrosideros corifolius. Rostl. III. b. 419.

Svalníkový, Wallwurz-. S. voda. Čern.

Svalný, Wälz-. Vz Svalná.

Svalovací, zum Herab- oder Zusammenwälzen dienlich. Jg.

Svalovač, e, m., der Herab-, Zusammenwälzer.

Svalovačka, y, f., die Herab-, Zusammenwälzerin. Jg. — S., *nádoba bednářská*, ein Gefäss der Böttcher. 1693.

Svalování, n., vz Svaliti.

Svalovati, vz Svaliti.

Svalovatosť, svalovitosť, i, f., die Muskulosität, Knorrigkeit. Jg.

Svalovatý, -vitý = *co má svaly, boulovitý*, knotig. S. dřevo. Ros. — S. = *masitý*, muskulös, fleischig. S-té tělo. Hlas. Ruka v sobě s-té rameno obsahuje, loket, hrsť. Kom.

Svalovčí, Trichinen-. S. epidemie, nákaza. Nz. lk.
Svalovčitý, Trichinen-. S. maso. Nz. lk.
Svalovec, vce, m., trichina spiralis, hlísta. Vz Frč. 71. S. stočený, t. spiralis. Nz. lk.
Svalověda, y. f., die Myologie. Šm.
Svaloví, n., die Muskeln. Dch.
Svalovina, y, f., *hmota svalová*, die Muskelsubstanz. Šp.
Svalovitý, muskulös. Vký.
Svalový, Muskel-, Knorren-. S. dřevo, fladrové, svalovité, D., krk, rána, die Fleischwunde. Nz. lk. S. vlákno, zvazeček, míza, hmota (svalovina). Šp.
Svalstvo, a, n., die Muskulatur. Stažlivosť s-a elektřinou. Nz. lk.
Svan, a, m., osob. jm. Pal.
Svanouti, vz Sváti.
Svanov, a, m., něm. Swanow, ves u Mohelnice; něm. Wojes, ves u Mor. Třebové. PL., Žer. Záp. I. 104.
Svanšín, a, m., ves. Vz Tk. IV. 480.
Svantník, a, m., ves ve Vratislavsku. Pal. D. V. 1. 140.
Svantovít, **Svatovíd**, a, m., byl nejvyšší bůh Slovanů polabských. Vz S. N.
Svar, u, m. = *svaření*, der Absud. — **S.** — *svaření boule na ráfu kolovém*; *též místo, kde železo se svaří*, die Schweissung. Us. — **S.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126.
Svár, u, **svárek**, rku, **svára**, **svárka**, y, f. — *sváda, váda, hádka, roztržka*, der Wortstreit, Zank, Hader, Zwist, Handel, die Fehde, Stänkerei, das Gezänk. V. S-ry milovati, tropiti, stropiti, zbuditi, rozsívati, porovnati, odložiti, V., rozvésti. CJB. 395. Vyvrz buřiče a přestane svár. Mus., Č. Zemané pozdvihli mezi sebou svár. Kom. Příčinu k sváru dáti. Sych. Sváry osnovati. Sych. S-rów kněžských a lakomstvie mnoho. Hus I. 382. Pro ten článek nemalá jest mezi nimi byla svárka nemohouce se o to snésti. Bart. 296. 28. Je tu samý svár! Us. Dch. Staví v čeledi mnoho s-rů. Št. Kn. š. 105. O s-říech řeči zjevno jest, že se jich máme varovati; Česť jest člověku lúčiti se od svárów, ale vaditi se ohavné; S. počíti; S. jest obyčej ďáblów, s. lúčí od stavu nevinnosti; Políček někomu ve s-ru dáti. Hus I. 254., 255., 382., II. 173. Ve sváry se dáti. Bart. Mír staví, s. boří. Rb. S-ry, nesvornosti jedny k druhým napraviti i strestati (1585.). Er. Kde husy, tu smrad a štěbety, kde ženy, tu svár a klevety. Prov. Jg. S. míti o česť. Johannit. Lidský s. cizí zisk. Pk. Přijď raději později k hodům než brzo k s-rům. Prov. Pk. Vz Svornosť.
Svař, i, f. — *něco svařeného*, Dekokt, Absud. Kn. lék. Vz Odvar.
Svařanov, a, m., Swařanau, ves u Vel. Meziříčí. PL.
Svářati — hrubý oděv plátěný horkým louhem odvařovati. Mor. Šd. — *Barky svářajú* říká se na mor. Slovácku, když na uher. Karpatech vše mhlou jest zastřeno. Šd. *Lišky svářají* n. *hraběnka sváří* znamená tam totéž. Tč. Vz Svařiti.
Svarba, y, f., v obecné řeči místo *svadba*. A búla s. a já sem na tý svarbě taky búla. U Domažl. Er. — **S. (ne:** *svadba)*, od *svařiti, svařenina*, vz Svar, Svař. **S.** — *hrách vařený s kroupami, kočičí s.* Us. Mk., Pěck., Šg., Kf.
Svárce, e, m. — *kdo sváry tropí*, der Haderer. Reš.
Svarčivosť, i, f. S. včel, die Büschelkrankheit der Bienen. Šm.
Svářecí pec, der Schweissofen. Nz.
Svařek, řku, m., das Kompot. Šm.
Svařeň, řně, f., Swařen, ves u Vys. Mýta.
Svaření, n., das Einkochen. S-ní kovů (spojení), die Schweissung. D.
Sváření, n. = *váda*, der Zank. V.
Svařenice, Schwarzenitz, ves u Štětí.
Svařenina, y, f. = *něco svařeného*, der Absud. Sal. Vz Svař, Svarba.
Svařený; *-en, a, o*, abgekocht. S. mléko. Us. Dch.
Svarešov, a, m., Sworischau, dvůr u Nových hradů. PL.
Svařiti, svař, il, en, ení; *svářeti*, ejí, el, en, ení; *svařovati*, ein-, ab-, zusammenkochen, einsieden, absieden, schweissen, verbrauen. — **co**: mléko, Us., maso (ovařiti). Us., var (pivo uvařiti). V., kovy, železo (ohněm spojiti, schweissen), D., víno, vodu (převařiti). Us. Svař mi trochu **mléka k** snídaní. Us. Šd. S. konopné prádlo. Prádlo se v louhu a to v sudě (pejchovně), který má k vypouštění nečisté vody dole díru, hněte, potom na vodu se nosí a tam na lavici lopatkou vytlouká. Mor. Tč. Vz Svářati. — **co s čím kde**: železo s železem **ve** výhni s. Us. Svař tento kořen se rmenem v bílém víně. Byl. — **co jak.** Cukr až **do** hustosti s. Byl. S. železo **v** prut. — **co k čemu**: železo k železu. Vys. — **se.** Mléko se již svařilo (převařilo; se srazilo). Us. Kd. — **čím**: s. kovy ohněm.
Sváříti, *svařiti*, il, en, ení (svár), zusammenhetzen; **se** = *vaditi se*, sich zanken, mit einander streiten, uneinig sein. — **abs.** Jestliže se vespolek s-te. Šš. II. 60. Budete-li se s., budeť všieci zemi škoditi. Dal. — **se jak.** Dobrým svárem svářil jsem se. ZN. S. se má člověk o pravdu řádem. Hus I. 382. — **se s kým (čím, za koho).** BO. Ještě soudem s. se bude s vámi. V. On sám chce za ně se s. Pís br. Sváří se s ženú mú. NB. Tč. 125. — **se kde.** Opět **k** vádě přišed, ve které se dva Israelité vespolek s-li. Šš. Sk. 82. Tiem činem s-li se **před** králem. Bj. — **se proč.** Zemi čenichá, pro zemi se sváří. V. Pro něžto sě s tebú sváří. Kat. 1218. — **se oč.** Oč se s ním sváříš? Br. Sváříte se co vrabci o cizí proso. Mus. Vz S. se jak. Lom. — **se proti komu.** Cato. — **se o čem** (hádati se). O všeobecném léku sváří se. Kom.
Svařivý, schweissbar. Bc. S. železo. Vz Svařiti.
Svárka, y, f. Pro ten článek nemalá mezi nimi byla s. Bart. Vz Svár.
Svářka, y, f. = *sváření*. Dbš. 35. — **S.** = *svařenina*.
Svarkov, a, m., Swarkow, ves u Nepomuka.
Svárlivec, vce, m., *hašteřil*, der Krakeeler, Stänker. Dch. S-ci ti byli stranníci židovničí. Šš. II. 158. — Č.

Svárlivosť, svářivosť, i, f., die Zanksucht. Ros.

Svárlivý, svářivý = *ku sváru nakloněný, vadivý*, zänkisch, streitsüchtig. V., Kom. Strsl. svarьlivъ, contentiosus, příp. -livъ. Mkl. B. 226. S. křikloun. Dch. S-ví aby nebyli svěceni; Protož s-vých lidí, pane Bože, rač nás uchovati. Hus I. 173., 255. (Tč.). S. bratří, žena. Kom. Svárlivého nepodněcuj. Mus. Strany **pořekadel** vz Huba, Kohout, Ocas, Pokoj, Pře, Těsno, Žíti. — **S.**, zum Zank führend. S. řeči. Štěstí. S. voda, aqua contradictionis. Ž. wit. 105. 32.

Svárnosť, i, f. = *svárlivosť*. Mnoho s-sti málo svornosti. Dch.

Svarný = *svařitelný*, schweissbar. Šp.

Svárný = *svárlivý*, zänkisch, streitsüchtig, seditiosus. Lex. vet. — **S.**, zum Zank führend. A ta slavnosť není-liž ona marna? A ta zbožnosť neniliž ona svárna. Sš. Sm. bs. 159.

Svaroh *(Svarog)*, a, m., nejvyšší bůh Slovanů pohanských. Vz S. N., Mus. 1844. 483. (Šf.), 1863. 144. (Jir.). — **S.** = *tvaroh*. Zlob.

Svárov, a, m., ves u Únoště; továrna v Tannwaldsku, vz Tk. I. 625.; vsi u Jevíčka a Uher. Hradiště; ovčárna u Zdounek; něm. Schwora, ves u Čes. Lípy. — **S.**, *smyšlené jm., dům n. místo sváru*, Zank-, Streithausen. Hý. Ráda paní Nouze do Svárova zajíždí. Č. M. 242.

Svařovací pec, der Schweissofen. Techn.

Svařovati, vz Svařiti.

Svárovský, ého, m., osob. jm. Šd.

Svaryšov, a, m., Swarischow, ves u Strakonic. PL.

Svas, a, m., osob. jm. Pal.

1. **Svat**, a, m., lit. svotas (otec zetě n. nevěsty). Schl. Strsl. svatъ, affinis; lett. svati; das litau. svotas ist entlehnt. Mkl. L. 107., 108.; strsl. svatъ = sv(ъ) + přípona -atъ. Mkl. B. 182. — **S.** = *svak, příbuzný manželstvím*, der Verschwägerte. Cf. Ješto sú sobě nebyli v rodu, ti sobě budú šiři, svěsti, svakové, nevěsty. St. Kn. š. 90. — **S.** = *manželův n. manželčin bratr, švagr, deveř*, der Schwager. Kom., Sych. — Na Slov. = *otec zeťův n. nevěstin*. A ten starý rychtář a ten je ten můj s. Sš. P. 573. A já sem prosbu učinil na Vaška Hazala, s-ta svého. NB. Tč. 12. — **S.** = *námluvce, družba*, der Hochzeitsvater. BO. Ctib. — *Starý s., starosvat* = *námluvce*, der Brautwerber; *svatební otec* (kdo někomu svatbu strojí), der Hochzeitsvater. — *Svati, svatové* = *hosté svadební*, zvl. ti, kteří pro nevěstu jdou, die Hochzeitsgäste. Plk. — *Půjdeme na svaty*, na Slov. = *na svatbu*. Plk.

2. **Svat**, a, o, vz Svatý.

Svata, y, m. Starý s. (cf. Starosvat) = pořadatel všeho veselí svatebního, řečník ženichův při námluvách a ostatních obřadech svatebních. Na mor. Zlínsku. Brt.

Svata stará = žena, která činí při námluvách matku nevěstinu. Na Mor. Brt. — **S.**, y, f., osob. jm. Pal.

Svatáctví, n., der Pietismus. Šm.

Svatáček, čka, m. = *svatoušek, pokrytec*, der Scheinheilige, Mucker, Heuchler. V.

Svatáčkování, n., das Muckerwesen. Šm.

Svaták, a, m. = *svatáček*. Rk.

Svatan, a, m., der Neffe. Šm.

Svatánky, pl., m. = *námluvy*. Slov. Němc.

Svatati = *snoubiti*, rus.

Svatava, y, f., osob. jm. Pal., Tk. I. 625., III. 71., 73., Dal. k. 10.

Svatba, vz Svadba.

Svatbí, *stará s.*, která svému dítěti n. jinému svatbu strojí, die Hochzeitsmutter. D. — **S.** = *námluvkyně*, die Freiwerberin. Reš. Vz Svat.

Svatbice, e, f., *svatba*, connubium. Bhmr.

Svatbiti, vz Svadbiti.

Svatby, pl., f. = *svatba*. U Dobrušky. Vk.

Svatební, vz Svadební.

Svátecký = *sváteční*. Šm.

Svatčina, vz Svačina.

1. **Svatě**, komp. *svatěji*, heilig. Něco s. slibovati, Us., připovědéti. V. Měj se v kostele s. Hus I. 303. — **S.** = *jistě*, sicher. Kdyby byla peníze nesehnala, byla by s. nejela. Us. Vk. Ten tu s. není! Us.

2. **Svatě**, ěte, n. = *něco svatého, svaté dítě*, das Heilige, das heilige Kind, *τὸ ἅγιον*. Svatětem sluje dítě. Sš. L. 18.

Svatebčan, vz Svadebčan.

Svatec, tce, m. = *svatý člověk*, ein Heiliger; 2. *pobožník, svatoušek*, der Scheinheilige, Mucker, Frömmler, Betbruder. Cf. Světec.

Svátecký = *sváteční*, festlich, feiertagsmässig. Us. Dch.

Svátečně se obléci, festlich. Us. Jg., Šd., Dch.

Sváteční, -čný, Feiertags-, Sonntags-. S. myslivec. Dch. S. lakotníci slúžie ďáblu Bel; Abychom v deň druhý s. chválili hodně Boha; Pomni, aby deň s. světil. Hus I. 123., 129., 286. (Tč.). Zjevní tanečníci a tanečnice s-né. Hus II. 261. Slavnosť učiniti s-nou. Dch. Řečení, jehož užívá, má cosi s-ného do sebe. Sš. II. 12.

Svátečník, a, m., der Feiertagsheiliger. Hněviví s-ci. Hus I. 124.

Svátečnosť, i, f., die Feierlichkeit, Festlichkeit. Obnova, s., bleskot a krása se po ní rozprostraní. Sš. I. 90.

Svatedlnosť, i, f. = *svatosť*. Ž. wit. 92. 5.

1. **Svátek**, tka, m., osob. jm. Tk. I. 312.

2. **Svátek**, tku, **sváteček**, čku, m., der Feiertag, der Festtag. Po svátcích, *ne*: po svátkách. *S-ky* = dnové, v nichž věřící tělesného díla nekoná, aby se duch jeho s Bohem a se svým vzděláním a spasením obíral. S. N. *S. židovské*: sobota, slavnosť novoměsíce, slavnosť velikonoční či pesach (vz Pascha), letnice, slavn. stánků, slavn. trub (počátek občan. roku), slavn. smíření, slavn. purim či losů, svěcení chrámu atd. S. N., Sš. J. 81. S-tky (= posvátné doby) židovské byly *dvojího* druhu: a) s-tky *sobotné* t. j. slavnosti podlé sedmera dob (dnů, měsíců, roků) uspořádané. K nim náležely: 1. *sobota* t. j. sedmý den na památku odpočinutí Hospodinova po stvoření; 2. *s. troubení* čili *sobotný nový měsíc* t. j. první den *sedmého* měsíce (Tisri), spolu *den nového roku občanského*, jenž zvučícími trubami (odtud

i název) zasvěcován; 3. *sobotný rok* či každý sedmý rok, jenž byl rokem odpočinutí země, kteráž úhorem ležeti musela, takže se nesmělo ani síti ani žíti; cokoli země, vinice a stromy urodily, ponecháno chudým, příchozím a polní zvěři. Toho roku nesměly se také žádné *dluhy* vyupomínávati a *otrok hebrejský* puštěn na svobodu; 4.) *rok jubilejní* (milostivý) t. j. rok po sedmi sobotných rocích, *tedy padesátý*. I v tomto roce nesmělo *se ani síti ani žíti* a všecka *prodaná* anebo lépe *zastavená pole* majiteli navrácena býti; i všickni hebrejští *otrokové* nabyli svobody; — b) *výročné s-tky*, také *svátky sborné* nazvané, poněvadž o nich každý dospělý Israelita ke svatyni se dostaviti měl. Bylyť *troji*: 1. *s. velikonoční či přesnic* (vz to) na památku vysvobození z Aegypta a zachování prvorozenstva ustanovený; slul také *paschou* (vz Pascha); 2. *letnice* t. j. padesátý den po velikonoci, jenž také *slavnosti týhodnů* či *slavnosti prvotin* se nazýval; byl to památný den zákonodání na hoře sinajské a spolu slavnosť žní, o které první chleby obětovány Hospodinu; 3. *s. stánků*, kterážto slavnosť dne 15. měsíce sedmého (Tisri) po 8 dní na památku přebývání na poušti se konala; pročež Israelité bydleli pod širým nebem ve stanech z ratolestí zelených (= pod zeleným. Us.). K těmto třem slavnostem sborným přidružuje se výročná slavnosť: 4. *veleden očišťování* čili *smíření*, dne 10. měsíce Tisri, den to všeobecného *pokání a postu*, o kterémž hříchové veškerého lidu veleslavným a velevýznamným způsobem usmiřováni. Svátek či slavnosť *purim* t. j. *losů* či *hřebí* později teprv uvedena na památku osvobození, které Esther zmařením vražedného úmyslu Hamanova vykonala. Pozdějšího původu je také svátek *posvěcení chrámu*, zařízený od Juddy Makkabejského na památku znovusvěcení chrámu, Antiochem Epifanem zneuctěného. Cf. M. Procházky Dějiny zjevení božího ve starém zák., 2. vyd. v Praze 1873. 97.—98, FS. 46.—48. (Hý.). — *Svátky křesťanské*: svátkové stálí n. výroční; nestálí, měnitelní, případní, V., hnutelní, nehnutelní, Nz., svátek noční (hod boží), s. božího těla, panny Marie, D.; s-ky velikonoční, vánoční (vánoce), svatodušní (letničné); svátek tří králův, Us., zasvěcený, Rd.; s-ky červené (kraslice, velikonoce), s-tky světlé = vánoce, Gl. 327., s. zjevení Páně, jména Ježíše, vstoupení Páně, nejsvětější trojice, Petra a Pavla, sv. Jana Nepom., sv. Václava atd. *S. pohanské (slovanské)*: s. slunečné. Vz S. N., Tk. III. 196., 214., Žer. Záp. II. 190. S. připadá, připadne v neděli. D. S. světiti, zasvětiti. D. S-ky vesele stráviti. Us. Dch. Na s-ky ven ku příbuzným jeti. Naši sem chtějí ve s-ky přijet. Us. Vk. Já tam ve svátky budu psát. Us. Vk. Já na to nemohu čekati, nebo nás s. najde. NB. Tč. 285. Pátečky se nepostila a svátečky nesvětila; Optej se jí, matko milá, kolik s-ků osvětila, kolik chudých obživila, kolik pátků se postila; Nech je v pátek, nech je v s., budeš chodit v jedných šatech; Šijú mi tam kabátek, na všední deň, na svátek; Ti se vysmívajú z chudobných děvčátek a sami nemajú kabátů na s. Sš. P. 26., 27., 502., 576., 699. (Tč.). S. paschy byl s. noční: Aby s-kům letničným obcovati mohli. Sš. J. 211., Sk. 20. (Hý.). Požehnal sedmého dne a svat jej učinil, protož dobře slove i odpočinutie i svátek; Den sváteční neb s. slove každý den ustanovený od Boha neb od lidí, aby v ten den diela tělestného nedělali a tak slove židovsky sobota t. j. odpočinutie; Zachovánie od hřiecha jest nejdokonalejšie s-tka svěcenie; S. držeti, světiti; S tky kněžské Buoh zamítá jako hovno; Ve s. tancovati; Ale již sú lidé mnoho s-tků nastavěli a nastavěvše s-tkóv a hodóv nejviece v ně hřešie. Hus I. 110., 129., 238., 368., 382., II. 409., 410. (Tč.). Svěť s., posť se v pátek, nebude tvůj statek krátek. Lb. V čem pátek, v tom s. (neděle). U Žamb. Dbv. O s-tky hej, po s-tcích jej. Ib. Dbv. Vímť já i bez popa, že v neděli svátek. Vz Znání. Č. — **S.** = *prázdniny*, die Ferien. Lenivému je vždycky s. Ros. Kdo nerád dělá, tomu vždycky s. V. Nedbalosti oddaným vždycky svátkové jsou. Kom. Mochubové a lenochové mají s-tky mnohé. Pk. — **S.** = *jmeniny*, der Namenstag. Us. Já mám dnes s. Us. Hý. — **S.**, Swatek (něm.), samota u Vodňan. — **S.**, tka, m., osob. jm. Pal.

Svateň, tně, f. = svatina. Nějakého Justa pohana rodilého ale k svatněm starozákonným přistoupilého. Sš. I. 153.

Svatění, na Slov. = *svěcení*.

Svatenice, e, f. = *kropenka*, das Weihwassergefäss. Slov. Bern.

Sváti, *svíti*, svěji, *svíl*, svál, svín, svát, svíní, svání; *svanouti*, ul, ut, utí; *svívati*, *svanovati* = *váním dolů shoditi*, herabwehen; *dohromady váti*, zusammenwehen. — **co odkud**. Vítr svál listí **se** stromu. Jg. — **co jak**. Vítr svál sníh **v** hromadu. Us. Jg. Spal ten plevel, aby v popel svanul. Sš. Bs. 196. Písek **na** hromadu s. D. — **komu odkud**: s očí (zmizeti). St. skl. — **čím**. Láska zemská jest jen troudem, svane všechna božím soudem. Sš. Bs. 58. — **koho kam**. V nebytnosť tě obor vědců svanul. Sš. Bs. 194. — **koho s kým**. Smrť chudého i s králem svěje. V.

Svatice, e, f. = *ženská, která se dělá svatou*, die scheinheilige Betschwester. Mor. Šd. — **S.** = *světice*, die Heilige. Slov.

1. **Svatík**, a, m. = *svat*, *tchán*, der Schwiegervater. Mor.

2. **Svatík**, a, m., osob jm. Slov. Šd.

Svatina, y, f. = *věc svatá*, *posvátnina*. Dám vám s-ny Davidovi věrné. Sš. Sk. 155., 162. — **S.** = *část oběti*, jež dle zákona Lev. 22. 2. 7. 10. kněžím připadala. — **S.**, přenes. = *slovo boží*, *svaté svátosti* a *posvátná tajemství*, das Heilige, τὸ ἅγιον. Sš. Mt 104. (Hý.). — **S.** = *místo svaté*, *svatyně*, das Heiligste im Tempel. Ty ve s-ni přebýváš. Žalm. 21. — **S.** = *svatice*. Zlob.

Svatinný, Heiligthums-. Br.

Svatinský = svatinný. Pass.

Svatiný = *svatý*, heilig, zastr. Alb. ms.

Svatiše, e, f., catocala, hmyz.

Svatiti, na Slov. = *světiti.*

1. **Svatka,** y, f. Stará s., starosvatka. Vz Svata. Na mor. Zlínsku. Brt.

2. **Svatka,** y, f. = *příbuzná manželstvím, zvl. mužova sestra,* des Mannes Schwester. Vz Želva. — **S.** = *bratrova žena,* Frau des Bruders. Bern. — **S.** = *mého dítěte tchýně.* Plk.

Svátkopeníz, e, m., das Feiergeld. Šm.

Svátkosvětil, a, m., der gern Feiertage hält. Berl. král. 117.

Svátkovati = *svátek či svátky slaviti,* feiern, feriare. — **Jak.** S. máme a sice ve smyslu mravném . . . ve přesných, čistých ctnostech křesťanských. Sš. I. 196. — **kde.** V apokalypse duch Janův svátkuje, v jiných spisech všedňuje. Sš. Zj. 344.

Svatkovice, ves v Bechyňsku u Bernardic. Vz S. N.

Svatněsvatý, sacrosanctus. S. sbor. Arch. III. 417.

Svatnice, e, f., zastr. = *svatyně,* das Heiligthum. Bhm., Ctib.

Svatný = *svatý,* heilig, geweiht. Bel., Sal., Sl. 175. S. den. ZN.

Svatobáje, f., Paramythion, n. Dch.

Svatobartolomějské rolí, Spitalhof, statek u Karlína. PL.

Svatobázeň, zně, f. = *svatá bázeň,* die hl. Scheu. Neosmělili tázati se ho z úcty a s-zně. Sš. J. 305., Sk. 58. (Hý.).

Svatobitec, tce, m., der für etwas Heiliges kämpft o. einen Heiligen tödtet. Jg.

Svatobor, u, m. = *svatý háj,* hl. Hain. Hlas ze s-ru. Cf. Svatoháj. Šm. — **S.,** vrch u Sušice. — **S.** = *spolek* v Praze mající za účel podporování spisovatelů českých a oslavení památky jejich. S. N. — **S.,** něm. Zwetbau, ves u Bochova. — **S.,** a, m., osob. jm. Pal., Půh. I. 346.

Svatobořice, Swatobořitz, ves u Kyjova.

Svatoctíti = s velikou úctou ctíti, heilig verehren. Kam.

Svatocudný, zastr. = *svatočistý,* sancte purgans. Jir. S. voda = čisticí, Reinigungs-. LS. v. 54. Cf. Cuda, das Reinigungsgericht. Výb. I. 3. Cud = čistota, s. = *svatočistný.* Šf. Vz Očista, Bdl. Obr. 106., 108.

Svatočinný = *svatým činící,* heiligmachend. S. moc. Sš. I. 166. (Hý.).

Svatočíslo, a, n., die hl. Zahl. Potom s. apoštolů doplněno býti musilo. Sš. Sk. 5. (Hý.).

Svatočistný, heiligsühnend. Šm.

Svatodějný = *svatočinný.* Sš. I. 66. (Hý.).

Svatoduch, a, m., der heil. Geist. Jednota a s. o s-chu svědectví dává. Sš. J. 269. (Hý.).

Svatodušek, ška, m., der Scheinheilige. Us.

Svatoduší, n., die Pfingsttage. Šm.

Svatoduška, y, m. a f., Scheinheiliger, Scheinheilige. Us.

Svatodušní, -ný, den heil. Geist betreffend, Pfingst-. S. svátek, neděle, hod boží, svátky. D.

Svatoháj, e, m., der heil. Hain. Kká. Š. 93. Cf. Svatobor.

Svatohavelský, Galli-. S. kostel, úrok, plat (o sv. Havlu obyčejný). Us.

Svatohora, y, f. = *svatá hora,* der hl. Berg. Byli na s-ře svědky slávy jeho. Sš. Mr. 64. (Hý.).

Svatohorský, vom heil. Berg. Jak si krásná k milování s-ská Maria; Vypros nám požehnání, ó s-ská paní, ať víra, naděje, láska přebývá mezi námi. Sš. P. 54. (Hý.).

Svatohostina, y, f. = *svatá hostina, svatovečeře.* Sš. J. 278. (Hý.).

Svatohrůza, y, f. = cit bázně ze přítomnosti svaté osoby n. sv. věci pochodící, Hk., *svatá, posvátná hrůza.* Hý. An se ho zmocní s. Sš. Zj. 461.

Svatoch, a, m., osob. jm. — Svatoslav. Pal., Gl. 327.

Svatoch, a, m. = *svatoušek,* der Scheinheilige. Vz Svatice. Šd.

Svatocha, y, f., osob. jm. Pal., Mus. 6. 66.

Svatochlebník, a, m., kdo s chlebem tělo boží chce jísti. Hol.

Svatojakubský, St. Jakobi-. S. kostel, občanská škola (v Praze), výpověď z nájmu.

Svatoján, a, m. 24. června pálí se S.: chasa mužská nakopí 6 hromad haluzí, do prostředku každé kupy zakládá se máj atd. Vz Sš. P. 734.

Svatojánek, nku, m., *druh štěpů planých.* Us. Dch. — **S.** = *svatojanská muška,* Johanniswurm. Msk. 32.

Svatojánka, y, f. = *svatojanská muška.* Vz Svatojánek.

Svatojanky, pl., f., druh hrušek.

Svatojanský, Johannis-. S. kostel, klášter. — **S.** = *co o sv. Janě bývá,* Johannis-. S. plat, oheň. Vz S. N. — **S.** *jablko,* der Johannisapfel; *chléb n. žito n. matečné žito, námel,* das Mutterkorn a 2. *lusk kožitý, nepukavý, s tlustou a masitou vnitřní vrstvou,* das Johannisbrod; *koření* = *krevničník; kvítí,* die Johannisblume, chrysanthemum leucanthemum; *muška (svatojánka).* Hoří, hoří svatojanský ohníček, nakládal ho ten volačí syneček; hoří, hoří s. lalija, nakladla jí ta volačja Marina. Sš. P. 734. Oči jeho leskly se jako s. mušky. Stnk., Jg. Vz S. N. — **S.** *hory,* Johannisberg, ves u Svín.

Svatojirský, St. Georgi-. S. termín, úrok, kostel a klášter (v Praze). Jg., Pal.

Svatokateřinské lázně, St. Katharinabad, lázně u Počátek.

Svatokon, u, m. = *sv. úkon n. výkon,* die hl. Handlung. Sbírka almužny jmenuje se s-nem. Sš. I. 368. (Hý.).

Svatokrádce (dle Rukojmě), e, **svatokrádežník,** a, m., der Kirchendieb. Kom., V. Ten, jenž vládne, přikazuje-li proti vóli boží, jako falešný svědek boží a s. jmá jmien býti; Všichni tací jsú zloději, lotři a s-ci. Hus I. 91., 339. (221., 451.). Vz Rb. 272.

Svatokrádcový skutek učiniti. BO.

Svatokrádež, e, f. = *odcizení, porušení n. i neslušné užívání něčeho svatého, Bohu a cti jeho posvěceného,* der Kirchenraub, -diebstahl. V. Vz S. N. S. páchati. Gníd. Svatokrádeže se dopustiti, dočiniti. Us. (Hanebná popova) vina bude s-žem (m.!). Št. N. 140. S. jest buď osobná, persönlicher Gottesraub, sacrilegium personale, neb věcná, sachlicher G., s. reale, aneb místná, örtlicher

G., s. locale. MP. 121., Hk. Který se štítě model s. dopouštíš. Sš. I. 39.

Svatokrádežnice, e, f., die Kirchendiebin. Jg.

Svatokrádežník, a, m. = *svatokrádce.* Ros.

Svatokrádežnosť, i, f., kirchenräuberische Beschaffenheit. St. svob. 1523.

Svatokrádežný, -ní, kirchenräuberisch. V., Kom.

Svatokrádežský = *svatokrádežný,* kirchen-, gotträuberisch. Jistě dědictví chudých jest zbožie kostelóv a s-kú ukrutností se jim utrhuje. Hus II. 221.

Svatokrádežství, n. = *svatokrádež.* Br. Kostel lstíti s. jest. Hus II. 222.

Svatokrádežstvo, a, n. = *svatokrádež.* S. jest, když kdo s jeptiškú hřeší atd. Hus III. 187.

Svatokrádství, n. = *svatokrádež.* Sš. I. 203.

Svatokřesťanský. S. píseň. Sš. P. 760.

Svatokřížský klášter, Heiligen-Kreuz-Kloster. Šb.

Svatokupčiti, il, en, ení = *svatokupcem býti,* Simonie treiben. — **kde: ve** chrámu církve s. Bel. — **proti čemu:** proti písmu s. Hus I. 395. — **s kým.** S kým s-čí (biskup)? Hus I. 414. — **čím:** měněním far. Hus I. 494. — **proč:** pro smilstvie. Hus III. 246. — **jak:** bez studu. Ib. I. 468.

Svatokupec, pce, m. = *kdo prodává n. kupuje sv. věci, jako křest* atd., der Simonist. Lom., Star. let. S. zle držie penieze chudým, jimiž kupčí bez potřeby; Že jsú s-ci, svatokrádci, to jest proto, že kradú sv. almužnu, jenž slove proto svatá, že jest pro pána Boha, jenž jest svatý nad svatými; S. jest, kto pro chválu aneb pro službu duchovní věc dává; Každý takový jest s., protože neřádně chce mieti duchovnie věc, to věz posvátnú za tělestnú. Hus I. 219., 451., 477., III. 231. (Hus I. 235., 381., 468., 469., 471., III. 231., 236., 237. — Tč.).

Svatokupecky biskupa v město osaditi, simonistisch. Hus I. 458.

Svatokupecký, gotträuberisch, simonistisch. Br. S. věc. Jel. S. myšlení, žádosť, hřích. Hus I. 343., 464., III. 285.

Svatokupectví, n. = *prodej n. kupování sv. věcí, služeb* atd. S. = zjednání, nabytí i udílení duchovních darů a moci, úřadů i obročí za světský zisk: plat, službu, zboží, die Simonie. Vz S. N., Tk. III. 238. — Št. S. či simonie, lat. simonia = *usilování, duchovní dobro nebo něco, s čímž duchovní dobro spojeno jest, za peníze nebo za cenu peněžnou koupiti* n. *prodati.* S. se rozličně rozvrhuje, rozeznávámeť: 1. *s. myslné,* simonia mentalis, podává-li někdo časnou věc s úmyslem, aby duchovní věc za to vzal, aniž poznává druhý tohoto úmyslu, a také ani mlčky k tomu nepřivoluje; 2. *s. úmluvné,* s. conventionalis, když buď mlčemná nebo výslovná úmluva místo má. Tato s. je a) buď *čiré* (pura), nevykoná-li se uzavřená úmluva od žádné strany, aneb b) *smíšené* (mixta), vykoná-li se od jedné, aneb posléze c) *skutečná* (realis), vykoná-li se od obou stran. Zvláštní druh s. úmluvného je s. *důvěrné* (s. confidentialis), které v tom záleží, že druh druhovi odstoupí duchovní obročí (beneficium) aneb jemu k tomu dopomůže pod tou podmínkou, aby druh za nějaký čas buď obročí duchovní aneb jednu část důchodů jemu samému aneb jinému zase ustoupil. S. úmluvné realné a s. důvěrné jsou případy vyhrazené a spadají pod větší kladbu. MP. 121. Hřích s. zove se i simonií a vzal název svůj od Simona (Skut. ap. 8. 20), jenž od apoštolů dary ducha sv. koupiti chtěl. MP. 122. (Hý.) S. kupování a prodávání věcí duchovních a posvátných, svátostí, úřadův a důstojnosti církevních a podobní pokusové hříšní, simonie, die Simonie. Sš. Sk. 101. S. jest zlé přivolenie k směněnie duchovnie věci za neduchovnie; S. jest (zlé) svaté věci kupování i prodávání; S. jest zlá vuole k směnění duchovní věci za tělestnú; Každý, jenž přivoluje ku s., též hřešie a jest účasten; S. tupí sv. ustavenie; Od Říma až do Čech s. se vylilo; Český ten blud má jméno *s-tvie* od skutka, protože svatou věc lidé prodávají neb kupují nezřiezeně. Hus I. 393., 394., 410., 452., 477., II. 10., III. 230. (I. 178., 219., 343., 381., 447., 452., 456., 458., 469., 476., 477., III. 185., 230., 231., 286. — Tč.).

Svatokupitelný, durch Simonie erkäuflich. Jg.

Svatolina, y, f., santolina, die Heiligenpflanze. Rstp. 898.

Svatomalířství, n., die Heiligenmalerei. Šm.

Svatomářský mistr, miles s. Mariae, Marien-Ordensritter, Gl. 327., křížovník. Tk. IV. 171.

Svatomartinský, Martins-. S. husa. Us. Vz Svátky ve S. N.

Svatomír, a, m., osob. jm. Pal. Cf. Tk. I. 414.

Svatomluvec, vce, m., der Hierophant. Šm.

Svatomoc, i, f. = *svatá moc,* die hl. Gewalt, Macht. Částku s-ci od apoštolův obdrželi. Sš. Sk. 139. (Hý.).

Svatoň, ě, m., osob. jm. Pal. Svatoslav.

Svatoněk, ňka, m., osada u Viči při Rožnově. Tč.

Svatonice, ves u Písku.

Svatoňovice, dle Budějovice, Schwadowitz, ves v Turnovsku. S. malé a veliké. Vz S. N.

Svatoňovský dvůr u Sedlčan.

Svatopění, n. = *svaté pění,* hl. Gesang. V prvocírkvi s. z vlastního plného srdce mezi blahodary ducha sv. se kladlo. Sš. Sk. 196.

Svatopetrský, den hl. Petr betreffend. S. haléř (dar papeži).

Svatopisák, a, m., der Theolog, zastr. Cath.

Svatopisec, sce, m. = spisovatel sv. dějin, der Hagiograph. Sš.

Svatopísemský, *svatopísemní,* biblisch. Kunst., Šm.

Svatopluk, a, m., král moravský. S-ka hledati (o bývalém nenabytném štěstí). Na Mor. Vz S. N.

Svatopole, e, n., něm. Swatopole, ves u Horažďovic. PL.
Svatopolský. S. slavnosť, die Kirchhoffeier, das Maifest. Dch.
Svatopověsť, i, f., die Legende. Šm.
Svatopříspoř, e, f., eine hl. Ersparniss. Hil.
Svatoprodavač, e, m., der Verkäufer hl. Sachen, Simonist. Cf. Svatokupec. Což ani pán násilím, ani lapka, ani zloděj noční nevezme, toť s. vyludí. Hus I. 220. (367., 381., III. 321.).
Svatoprodavatelný = *svatokupecký*. Zlob.
Svatoprodávání, n. = der Verkauf hl. Dinge. Cf. Svatokupectví. S-ním jiné lúpiti. Hus I. 149.
Svatořečení, n., die Heiligsprechung. Dch.
Svatorodý, *svatočinný*, heiligmachend. Sš. S. moc. I. 66.
Svatoruhač, e, m., der Heiligenspötter. Pam. kut.
Svatorušec, šce, m., der das Heilige stört, der Profanirer. Aqu.
Svatorušení, n., die Verunehrung hl. Sachen. Hus I. 205.
Svatorušiti, il, en, ení, hl. Sachen verunehren, profaniren.
Svatoskutečnice, e, f., die Heuchlerin.
Svatoskutečnictví, n. = *pokrytství*, die Heuchelei, Gleissnerei Jg.
Svatoskutečník, a, m., der Heuchler.
Svatoskutečný = *pokrytský*, heuchlerisch. Jg.
1. **Svatoslav**, a, m., osob. jm. Vz S. N.
2. **Svatoslav**, i, f., Svatoslau, osada u Jihlavy. Tč.
Svatoslava, y, f., Svatoslau, vsi u Jihlavy, Tišňova a Třebíče.
Svatoslavský. S. myslivna na Mor. Tč.
Svatosloužení, n. = *svatoslužba*. Že jste vy při onom s. pro mne činěném nebyli přítomni. Sš. II. 172.
Svatosloužiti, il, ení. — **čím**. A těmi věcmi jim s-li. Sš. I. 144. (Hý.).
Svatosloví, n. = *bohosloví*, die Theologie. Mus.
Svatoslužba, y, f., der hl. Dienst. Že se mu s. ta neúplná zdála bez nich. Sš. II. 172.
Svatosť, i, f. = *bohomyslnosť*, die Heiligkeit. S. života. Jel. Cf. Tk. I. 625. Však i tu svrchované s-sti života vymáhá; S. života vněšná, napohledná, vnitrná, pravá, skutečná; Dovršení dokonalé s-sti života; Duch sv. rozmnožil s. její; Skvěti se vnitrnou s-stí. Sš. II. 7., L. 8., 20. Ale konečně svaté jest Bóh, angel a člověk svatý, tak že na věky s-sti nepotratí ta věc tvoje. Hus II. 330. Zdá se samou s-tí býti a smrdí kozlem. Vz Pokrytec. — **S.**, *titul papeže*, die Heiligkeit. Jeho s., nejsvětější otec. Ž. wit. 29. 5., 95. 6., 131. 18. Jeho s. papežská. Us.
Svátosť, i, f. = *něco svatého*, das Heiligthum, jeder geweihte Gegenstand, die Hostie, Reliquie, Monstranze. Pobral mi s. Gl. 327. Svátosti skříň = archa úmluvy. Jir. Ktožby tělo boží s puškú aneb kterú jinú s. vzal a vysypal. Mus. 1828. I. 32. S. říšské. Vz Tk. II. 18.-20., 61. Mezi jinými svátostmi dva řetězy, jimiž sv. Petr ukován byl, s sebou přinesla. V. Požehnání velebnou s-sti; velebnou s. vystaviti. Dch. Tu vybil truhly, pobral s., pobral stříbro a jiné věci. Půh. I. 288. — **S.**, zvl. *zůstatky svatých, kosti* atd., Reliquien. Martim. Z Říma mnoho s-ti do Čech přinesl. V. — **S.** = festum armorum et lanceae salvatoris, ostensio reliquiarum, das Heilthumfest. Fällt auf den Freitag nach Quasimodogeniti. Vz Gl. 328. To má Boček učiniti tu sobotu před svatostí. Půh. II. 626. Tu sobotu před ukazováním s-sti. Arch. VI. 16. — **S.** = *skutek zevnitřní k dosažení milosti božské prospívající*. S. je zevnější od Krista pána ustanovené znamení, kterým se milosť k našemu posvěcenie uděluje, das Sakrament. Pkt. Nejsvětější s. oltářní. Rk. V kat. církvi jest 7 svátostí. S. křtu svatého, V., biřmování, oltářní, pokání, posledního pomazání, svěcení kněžstva, stavu manželského. Us. S-mi posluhovati, přisluhovati. D. S-ti udělovati, V., Ojíř., dávati. Brs. 2. vd. 241. Kněz, velebnou oltářní s. podává. Kom. S. večeře Krista pána. Dač. I. 27. Osoba, která s-tmi posluhuje; Živel a původ s-sti; čímž dvě hlavité s-sti nastíněny byly; S-stí tou (biřmováním) řádně toliko biskupové posluhovati mohou; Pravá a vlastivá s.; S. obrodná (křesť); Voda činí látku s-sti křestu, tvar s-ti té činí slova, jimiž . . .; S. těla a krve Páně; Kristus jest podstatou s-sti. Sš. I. 164., II. 81., 135., Sk. 98., 99., 104., Mt. 378. (Hý.). S. těla, krve zřídil; Kristus vydal církvi tuto s. Hus III. 267., 264. To jest jeho sedmá s. (žertem o manželce). Dch. Vz více v S. N.
Svatostálý, fest und heilig. S. přátelství. Chmel.
Svatostan, u, **svatostánek**, nku, m. = *svatý stánek*, das heilige Zelt. S. byl prvou svatyní, prvým chrámem národa židovského; slul také *stánkem svědectví či úmluvy nebo schůze* (Sš. Sk. 67; cf. Stan). Bylť to stan přenosný, 30 loket zdélí, 10 loket zšíři a tolikéž i zvýší a skládal se z pozlacených desk šitimských (akácových) a z koberců, které k deskám se připínaly. Skvostnou *oponou* cheruby protkanou dělil se na dvě části či síně, a sice a) na *svatyni* (das Heilige) 20 loket dlouhou a b) na *velesvatyni* (das Allerheiligste), 10 loket zdélí, kamž jen velekněz jednou v roce vstoupiti směl. Kolem stanu byla c) *předsíň* (der Vorhof) 100 loket dlouhá a 50 široká beze střechy, uzavřená toliko sloupy ověšenými zastřením kmentovým; tam se shromážďoval *lid*. — 1. Ve *svatyni* (hebrejsky *qodeš*, lat. *sanctum* zvané) stál uprostřed *oltář kadidlný*, na němž ráno a večer knězem kadidlo zapalováno; s jedné strany jeho stál *sedmiramenný či sedmiprutý svícen* a s druhé *strany stůl chlebů předkladných či oblícných*, na kterém ustavičně dvanácte chlebů oblícných leželo, jež každou sobotu obnovovány. — 2. Ve *velesvatyni* (hebrejsky *qodeš qodašim*, lat. *sanctum sanctorum* aneb *lépe sanctissimum*, neboť název hebrejský je opsaným superlativem) stála *archa úmluvy* ze dříví akacového udělaná a zlatem nejčistším uvnitř i zevnitř pozlacená. V ní chovaly se dvě

kamenné desky zákona, *nádoba s mannou* a později také *prut kvetoucí Aronův*. Víko pak, jež slulo *kapporeth* čili *slitovnice*, bylo z ryzího zlata se dvěma na obou koncích stojícíma cheruby, kteří majíce obrácené tváře k slitovnici zastírali ji křídloma svýma. — V *předsíni* (hebr. hechazer) stály: *oltář zápalný* ze dříví akacového, mědí potažený a prstí naplněný, v jehožto úhlích vyčnívali rohové; *umyvadlo*, určené k čistění kněží. Sr. Procházkovy Dějiny zjev. bož. ve st. zákoně, 2. vyd. str. 93., FS. 43. (Hý.). S. v oltáři. schránka na svátosť oltářní, das Tabernakel, tabernaculum. Pkt., Dch.

Svátostiny, pl., f. = *žehnání a svěcení osob n. věcí v církvi katol.*, sacramentalia. Dch., Pkt., Šd. *Lépe*: *svátostniny*. Hý.

Svátostka, y, f., *peníz s obrazem panny Marie*. Us.

Svátostní, Sakraments-. S. schránka. Dch. Vz Svatostan, Svátostný.

Svatostnice, e, **svatostnička**, y, f. = *svatostan*. Šd.

Svátostník, a, m., sacramentarius. Gl. 328.

Svátostnina, y, f = *svátostina*, sacramentale. *S-ny* = církevní žehnání a svěcení osob n. věcí, aneb tyto církevně posvěcené předměty samy, jichžto užívání není sice přísnou křesťana povinností, avšak se jemu *radí*. MP. 126.

Svátostnosť, i, f. = *ráz svátostný*, der sakramentale Charakter. Těmi slovy posvátnosť a s. stavu manželského vyřčena jest. Šš. II. 136.

Svátostný, sakramentalisch, Sakramental-. S-nou povahu míti; Posvátná a s. povaha stavu manželského; S. milosť, byť Kristův v eucharistii; Modlitba a vzkládání rukou navrhují, že svátosten byl obřad ten; S. moc, ráz. Šš. II. 47., 136., J. 267., L. 188., Sk. 70., 99. (Hý.).

Svatosvatě, hoch und theuer. S. přísahati, Dch., se zaříci, slibiti. Us. Hý.

Svatosvatina, y, f. *S-ny* = *prvotiny Bohu zasvěcené*, *částka nejsvětější*, die Gott geweihten Erstlinge, der heiligste Theil. Hý. Z lidu toho vyjdou s. Šš. Oa. 35.

Svatosvatosť, i, f., die Hochheiligkeit. Jg.

Svatosvátosť, i, f. = *nejsvětější svátosť oltářní*, das allerheiligste Altarsakrament. S. těla a krve Páně. Šš. J. 112. Sjednocení duše s Kristem ve s-sti. Šš. J. 112., 265 (Hý.).

Svatosvatý, hochheilig. S. oběť oltářní (nejsvětější). Tribunové s-tí. V. S. Bůh. Ctib.

Svatosvatyně, ě, f. = velesvatyně, das Allerheiligste. Vz Stánek, Svatyně. Do s. vcházeti; Bůh v něm (stánku) o sobě svědčil odpovědi ve s-ni dávaje. Šš. Ž. 56., Sk. 87. (Hý.).

Svatoš, e, m., osob. jm. = Svatoslav. Pal., Gl. 327. — **S.**, Svatosch, mlýn u Sedlčan. PL.

Svatotajemný, *mystický*, mystisch. S. šero. Nz., Mus. 10. 78.

Svatotajemství, n., das Geheimniss. Zlob., Mus. 10 78.

Svatotomská ulice, Augustinergrund, předměstí brněnské.

Svatotrhovec, vce, m. = *svatokupec*. Zlob.

Svatotříkrálský, hl. Dreikönigs-. S. soud olomoucký. Žer.

Svatotrojiční, hl. Dreieinigkeits-. S. slavnosť. Zlob.

Svatourážný, entheiligend, frevelhaft. S. působení. Konč.

Svatoušek, ška, m. = *pošmourník*, *pokrytec*, pobožnůstkář, nábožnůstkář, der Frömmler, Scheinheilige, Pietist. Nz. S. leze do nebe a čert ho drží za nohu. Pk.

Svatouškovati, einen Scheinheiligen spielen.

Svatouškový, scheinheilig. Šm.

Svatouškyně, ě, f., die Scheinheilige. Šm.

Svatoušství, n., die Muckerei, der Pietismus. Šm.

Svatováclavský, Sankt-Wenzels-. S. řeč (česká), smlouva (z r. 1517.), V., plat, Zlob., koruna, výbor (z r. 1848.). Vz S. N. Dědictví s. ku vydávání českých náboženských spisů, S. W. Heredität. Dch. Dostal s-skou uniformu (jakou nosí trestníci ve trestnici u sv. Václava v Praze). Us.

Svatovavřinský, St. Laurenz-. V.

Svatovečer, vz Svatvečer.

Svatovečeře, e, f. = *svatá večeře*, *hostina*, *svatohostina*, das hl. Abendmal. Jidáš při s-ři svátostné přítomen byl; Symbolický a předobrazný ráz této první s.; S-ři odbývati; Israel z Egypta vyšel po s-ři paschalné. Šš. J. 220., 278., 281. (Hý.).

Svatovice, dle Budějovice, Schwansdorf, ves u Opavy.

Svatovid, a, m. = *věštec*, der Seher. Krok.

Svatovit, snad lépe než *Svatovid*, a, m., nebo slovo S. složeno je z adjektiva *svat* (svět) a ze substantiva *vit*. Značí-li *svat* = svatý a *vit* = světlo, je S. = svaté světlo, bůh sluneční; značí-li však *svat* = velký a *vit* = vítr, pak je s. = bůh větru, božstvo obdobné germanskému Wodan-ovi. Buďsi tomu jakkoliv, jisto jest, že byl S. bůh jarní a letní, mocný bojovník proti běsům temna, zimy a černých mračen, rekovný svých zvěstův ochránce, dárce vítězství. Šb Děj. středov. I. 294. S., bůh vojny u starých Slovanův, čtyrhlavý. Jg. Bůh sluneční u Polabanů Mus. 1863. 148. (Jir). Budeš bít jako S. Č. V MV. nepravá glossa. Pa.

Svatovítský chrám v Praze, die Veitskirche. S. jahody (které o sv. Vítu bývají, *trávnice*, Erdbeeren). V.

Svatovláda, y, f., die Hierarchie. Šm.

Svatovládce, e, m., der Hierarch. Šš. L. 132. Ale takových výtek nenesli ti s-ci; O tom duchovním zločinu náleží s-dcům souditi Šš. J. 166., 284.

Svatovojtěšský, St. Adalberts . Zlob. S. kostel. Us.

Svatovství, n., die Schwägerschaft. Cf. Příbuznosť. Hý. — **S.**, n., der Pietismus. Zarytí se ve s. a napohledné pobožnosti. Šš. L. 114.

Svatový, Schwager-. S. manželství, die Schwägerschaftsehe. Šš. L. 56. Vz Manželství.

Svatovrah, a, m., sacrilegus. Br.
Svatozáře, e, f., der Nimbus. Šm.
Svatozrada, y, f., der Hochverrath. Šm.
Svatozrádný, hochverrätherisch. Rk.
Svatvečer, a, **svatovečer**, a, m. = *večer a též den před svátkem*. Jg., Šš. J. 286. Vorfest, n., Vigilie, f. S. velikonoční, der Osterabend. D. S. sv. tří králův, hodu božího vánočního n. velikonočního n. svatodušního atd., die Vigilie von . . . Us. Hý. Vz S. N. — **S.** = *přestání od práce denní k večeru*, doba večerní po odzvonění, der Feierabend, v obec. mluvě *fairum*, vz toto. Na svatvečer dělati (přes čas). Ros. Již ve vísce s. se odzvonil. Č. S. zvoniti = klekání. Šd.
Svatvečerné, ého, n., das Feiergeld. Šm.
Svatvečerní, Vorfest-, Feierabend. — S. chvíle. Vz Svatvečer. S půst, die Vigilfaste. Us. Hý.
Svatví, f., die Freiwerberin, eine Frau bei der Hochzeit mit Jungfern. Us. S., connubiatrix. Bhm., Veleš.
Svatý (zastr. *světý*); *svat* (zastr. *svět*), *a*, *o*; komp. *svatější* (Hus) a *světější* (od starého: světý); nom. pl. svatí a světí. Cf. Bž. 19., 43. S., svatъ, litev. szventas, zd. çventa, latin. sanctus. Schl. Starosl. svętъ, sanctus; pol. światy, litev. šventas, prus. swints, lett. svēts. Mkl. L. 42. Příp. -tъ Mkl. B. 159. Cf. lokal světě Vyšegradě, světí otcové, světější, světice, světiti, dual světěj oči. Gb. Hl. 65. **S.** *jako celý světlý bez poskvrny*, *mravně dokonalý*, *bezhříšný*, heilig, verklärt, geistig, sittlich vollkommen. Jg., Šš. I. 22. S. vlastně o bohu jakožto nejdokonalejší bytosti. Bůh duch svatý; Trojice s. V. Ducha s. vzývati. Kom. O sv. duše. Bž. 81. — **S.**, *o dobrých andělech a osobách od církve za svaté prohlášených*, heilig. S. Jan, Pavel, D., otcové, Jel., dědicové. V. Vz S. N. O sv. Janu (mluvíme-li o něm, pokud osoby jeho se týká), o sv. Janě (označujeme-li čas svátku). Bž. 81. O s-tém Janě, Václavě, Vojtěše. Us. Jest u sv. otců = umřel. Bdl. Světí apoštolé. ZN. Světí Augustin a Řehoř. Hus II. 26. — **S.**, *subst*. Duše svatých v nebi; S-tí v nebi, na zemi; vyvolení a s-tí boží; všech s-tých (den); pro všecky s-té prositi. V. Na všech s-tých (den). Na vše svaté; o všech svatých. Us. Šd. Všicci svatí. Ž. wit. 28. 2. To jsou svatí chocholatí, co mají rohy na čele (= čerti). Us. Dbv. Kdež ti jsou od svatých (nepodaří se jim, co zamýšlejí)! Mor. Brt., Šd. Svatý, svatý, svatý, půjčte mi tři zlatý, až já budu svatým, já vám je oplatím. Us. Všichni svatí tancovali, mezi nima Pámbů, sv. Petr vyskakoval, až se chytal trámu. Na Policku. Kšá. Stojí tu jako svatý za dědinou (o nehybném). Us. Šd. Mají tam založeného sv. X. (založený kostel sv. X.). U Olom. Sd. Ach pro všecky svatý, jen se mně, Matoušku, nech vyzpovídati. Šš. P. 136. **Ostatky** svatých. Dal. Těla svatých budú svatá, jasná. Hus I. 382. Bohu služ, svatých nehněvej. Pk. Se svatými svatý budeš, se zlým zlý zůstaneš. Mor. Tč. Skrze mnohá utrpenie světí sú vešli v nebeské královstvie. Hus III. 288. Za s-ého vyhlásiti, Har., vyzdvihnouti. Har. Ostatky svatých. Starý náš učitel jest divný s. (bublák). Kšá., Ml., D. Komu pán Bůh, tomu všichni svatí (komu biřic, tomu všichni kati). Prov. Jg., Št. N. 96., Lb. Vz Štěstí. Č. Můžeš dobře býti s panem Servaciusem (servare = udržeti, zachovati, spořiti), než na svatého Boniface nezapomínej (spoř ale nebuď lakomec). Jg. Už mu ani všichni s-tí nezpomohou. Vz Škoda. Budeš ty s., jako osel varhaníkem. Vz Ničema. Lb., Č. — **S.** = *bohabojný*, *ctnostný*, V., *v mysli čistý*, *od hříchu prostý*, *ve stavu milosti boží jsoucí*, heilig, gottselig. Hus I. 321. Má každý býti božích přikázání pilen, aby byl což móž světější. Hus II. 424. Světějším jsem nežli ty. Br. Lepším a světějším lidem máme více od Boha odplaty přietí. Št. N. 199. Hráti si na svatého. Dch. Svatý, ale nohy mu do pekla visú (na oko pobožný). U Opav. Klš. Bydle s svatým budeš svatý, s proklatým budeš proklatý. Smil v. 1850., Št. Miesto svaté nečiní člověka svata, ale člověk svatý činí svaté miesto. Hus I. 304. Svatí, to věz od břiechu čistí. Ib. I. 321. Svatým se robí, čertom pácha. Mt. S. Kněžie sú byli prve v tom pokolení světější nad jiné, (ale) již za Krista byli sú mezi lidem najhorší. Hus II. 104. Svatokrádci šťastně se plavívají a muži svietí tonou. Jel. Jest s-tý, jenom že mu nohy z pekla koukají. Prov. Ne všichni jsou svatí, co si otírají o kostel paty. Č. — **jak**. Jest s-tý na oko (= pokrytec). Č. — **čím**: Každý svatý svat jest šlechetnostmi. Št. N. 164. Panna svatá tělem i duchem. Št. Kn. š. 68. — **S.**, *v dokonalosti založený*, *k ní vedoucí*, heilig. S. písmo, písma, církev, V., cesty Páně. Us. S. život vésti. Us. — **S.** = *ke službám božím náležitý*, *svěcený*, heilig, geweiht. S. místo (kostel), den (sváteční, svátek), V., otec (papež), rok (milostivé léto), pole (hřbitov), země (zaslíbená), olej. Us. (Jg.). Navštíviti sv. místa. Přišli do sv. země (Palaestiny). Ml. Obraz sv., že s-tého znamená. Hus I. 81. Chrám všie země svatější. BO. (Mach.). Na hoře svaté. Ž. wit. 14. 1. Odpočineš až na sv. poli. Dch. S. týden před velikonocí. Dch. S. hrob, **lépe**: boží. Brt. — **S.** = *vážný*, *úcty hodný*, heilig, hehr. Sv. zákon. Bdl. Obr. 25. S. myšlení. Hus I. 292. Svaté paměti, kněz Jan arcibiskup. Hus I. 302. Sv. almužna = daná pro Boha. Hus II. 330. S. ticho lesní. Jg. Svaté paměti (gt., o nebožtících). V. S. pokoj. — **čím**. Potem, krví sv. země. Č. — **S.**, *v botanice*. Sv. Jana bylina, hypericum, das Johanniskraut, D.; sv. ducha kořeni, angelica, die Brustwurz, Slb. 578.; sv. Ivana vousy, kavil péřatý, stipa pennata, das Pfriemengras, Rstp. 1732.; sv. koření (fousek, koniklec), anemone pulsatilla, der Bocksbart; sv. Maří slze. — **S.** *kost* (hřbetní, křížová); *oheň* (osutí); nemoc (padoucí). Ja. — **S-á**, něm. Swata, ves u Berouna; S. Anna, St. Anna, ves a samota u Písku; něm. Annadorf, ves u Tábora; Sv. Barbora, St. Barbara, ves u Rokycan; Sv. Dobrotivá, St. Benigna, klášter u Zbirova; Sv. Hora, Heiligberg, proboštství u Příbrami; něm. Heiliger Berg, ves u Olomouce; Sv. Kateřina, Katharein, ves u Blanska na Moravě; němec. Katha-

rina, ves u Přimdy; němec. St. Katharina, vsi u Richemburka, u Kutné Hory a samota u Přibyslavi; Sv. Kateřinka, Katharein, ves u Opavy; Sv. Máří, německy St. Maŕa, ves u Vimberka; Sv. Markéta, St. Margareth, klášter u Prahy a samota u Horažďovic; Sv. Studénka, Heiliges Bründel, ves u Koryčan na Mor.; Sv. Trojice, sam. u Ml. Boleslavi a u Pardubic; Svatá Voršila, St. Ursula, ves u Budějovic; Svatava, němec. Svatawa, ves u Tábora; Sv. Anny grunt St. Annagrund, předm. v Brně; Sv. Kateřiny hora, Katharinaberg, mě. u Mostu; Sv. Kříže, Heiligenkreuz, ves u Rokycan; Sv. pole, samota u Smíchova; Sv. pole, Heiligenfeld, fara u Prahy; něm. Heiligfeld, ves u Dobříše; němec. St. Maria, samota u Přelouče; Sv. pole dolejší, Unter-Heiligfeld, samota u Dobříše; Svatý Haštal, St. Kastul, ves u Křelovce; Svatý Havel, St. Gallus, samota u Kouřimi; Sv. Ivan pod skalou, St. Johann unter dem Felsen, ves u Berouna; Svatý Jakub, St. Jacob, ves u Kutné hory a fara u Písku; Sv. Jan, samota u Středokluk; Sv. Jan, St. Johann, ves u Uhl. Janovic, samota u Něm. Brodu a u Čáslavi; něm. Podskal, samota u Chrasti; něm. St. Johann Nepomuk, samota u Benešova; Sv. Jan na kopci, Johannesberg, ves u Králového Hradce; Sv. Jiří, St. Georg, ves u Vys. Mýta; Svatý Kilian, St. Kilian, ves u Mníška; Sv. Kříž, Heiligkreuz. ves u Rychnova; něm. Heiligenkreuz, vsi u Plané, u Němec. Brodů a samota u Čáslavi; Sv. Matiáš, St. Mathias, ves u Prahy; Sv. Michal, St. Michael, samota u Přelouče; Sv. Mikuláš, St. Niklas, vsi u Hlinska a Vys. Mýta; něm. St. Nikolai, ves u Kut. Hory; Sv. Pankrac, Pankratz, ves u Prahy; Svatý Prokop, St. Prokop, samota u Prahy; Sv. Štěpán, St. Stephan, ves u Zbirova; Svatý Václav, St. Wenzel, samota u Zbraslavic; něm. Wenzelsberg, ves u Nov. Města nad Metují; Sv. Vavřinec, St. Laurenz, škola u Zbirova; Sv. Vojtěch, St. Adalbert, ves u Teplé; něm. Elschtin, ves u Vimberka; Svatý Vojtěch u Hájku, něm. Hájek, samota u Mělníka. PL. Vz S. N. — **S.** *duch* = *svatodušní svátky*, das Pfingstfest. Ten čtvrtek před sv. duchem. Gl. 328.

Svatyně, ě (zastr. *svatina*), f., gt. pl. svatyň nebo svatyní (vz -yně). **S.** = *svaté místo*, modlitebnice, kostel, chrám. S. N., Ž. wit. 82., 13., V., BO., Kom. Der Tempel, das Heiligthum. Do s-ně přibyti, u s-ně bydleti; Oltář kadidlný stál ve s-ni. Sš. J. 64., II. 125. (Hý.). Nejvyšší kněz do s-ě vcházel. Kom. Neposkvrnime svatyně boha našeho obětmi cizími. Flav. — **S.** = *svatá věc vůbec* (zastr.), etwas Heiliges, ein Heiligthum. — **S.**, *obět*, sacrificium. Ž. wit. 140. 2.

Svatyňný, Tempel-. S. kamení, opona. BO.

Svatyňský, Tempel-. S. věci. BO.

Svávole, vz Svévole. Mor., slez. Kch., Klš.

Svávolný = *svévolný*. Na Moravě a ve Slez. Klš.

Svaz, u, m. = *čím něco svázáno jest*, das Band. V. S. souvisí s vęz, vązъ. vinculum. Mkl. B. 36. Pobožnosť a spravedlnosť, jenž jsou svaz a podstata zemí. Skl. V. 303. Učinili s. přiezni mezi sebú. Bj. On svazy potrhal. Kom. — **Svaz** *v těle*, die Sehne, Flachse. V. Žíly a s-ové. Br. Vz Schd. II. 329. Svazy obdélné, Längsbänder, děložné, loketní, Ellbogengelenksband, Nz. lk., měšnaté, Faserkapsel. Nz. S. příčný, Querband, n. Šp. S. přídatný (přední), hrotů (výčnělků), obloukový, základový, hlaviček, kuželovitý, šíjový, paprskovitý, zakrvavělý, kosočtvercový. Vz Nz. lk. — **S.** = *pouto*. Svěžte jej železným svazem. BO.

Svazadlo, a, n. = *svaz*, das Band, die Sehne. Sal.

Svázání, n., das Zusammenbinden. S-ní provazy (instr.); s-zání kostí chroustačkou. Krok. S. psa s tistú. Lex. vet. S. chrustné, knorpelige Gelenkfügung. Nz. S. přiezni a tovařišstva mezi lidem. Hus III. 204. — **S.** *knihy*, Einband, m. Knihy knihaři k s. dáti, zum Einbinden. Kom.

Svázanosť, i, f., die Verbindung. Spojenosť a s. tvorů. Kom.

Svázaný; *svázán, a, o*, zusammengebunden. Chodí jako s. (líně). Chodí, jakoby měl nohy svázané. Hš. — **čím:** žádosti, Jel., milostí, V., dnou (stížený). Jel. Vz Svázati.

Svázati, sváži (zastr. sviži), svaž (zastr. svěž), sváže (ic), zal, án, ání; *svazovati* = *vázáním spojiti*, zusammenbinden, knüpfen; *slepiti*, zusammenfügen; *sestaviti*, *spojiti*, zusammenstellen, vereinigen; *stužiti*, zusammenziehen, binden. — **abs.** Jinak on (Bóh) svazuje a rozvazuje a jinak cierkev. — **co, koho:** niť, knihu, smečku, zloděje. Us. Svazovati konce (po opici hned zase píti). Ehr. Sviežice rucé jeho i nohy pusťte ho v temnosti. Hus II. 379. Dyž je začal svazovati, ona počala plakati; Dyž ho svazovali, na maměnku volal: Má maměnko milá, s-vat mňa nedaj. Sš. P. 114., 569. Svázalo ho smilstvie; Herodes popadl jest Jana a s-zal a vsadil ho do žaláře. Hus I. 202., II. 15. — **koho zač.** Od pana faráře za ruky svázaný. Sš. P. 277. — **co, koho jak:** v hromadu, V., psy ve smečku, D., někoho v kozelec, v kozla. Ros. S. **do** kozla, do kozelce, do hromady. D. Vše české skutky v jedno svázal. Dal. 1. S. haluze do otépek. Kn. poh. 611. Ale ho svaž do šátečka. Sš. P. 209. Již dal se **na** smrť svázati moha všecky do pekla poraziti. Hus I. 185. — **v čem.** Aby nebyl svázán ve své žádosti. Hus I. 260. — **co, koho čím.** S. řetězem. Br. Až nám p. farář štóló ruce sváže; Horno je mi horno na mojom srdečku, jak by mě ho svázal červenú šňůrečkú; Svázalas mně křídla hedbávnú šňůrečkú, nemožu uletět za jinú děvečkú. Sš. P. 221., 249., 657. Nemohli sú jemu dáti odpory v řeči, neb jest jim pravdú ústa svázal. Hus II. 400. Svázav jeho teskným okovy přivedl do Babylona. BO. S. obilí pobřisly, V., někoho provazem, V., Br., lýkem, Rkk. 60., něco lepenkou (slepiti). D. — **co kde.** Cožko-li svížete **na** zemi, bude svázáno i v nebesiech. Hus II. 158., III. 217., Br. Sváže náš (pan farář) **u** oltáře. Er. P. 290. — **co komu:** ruce,

Kom., ruce a nohy. Hus II. 60. Na Perštěně štyři kněži kážou, poď má milá, ti nám ruce svážou; Kup mi radši pentličky, co si svážem ručičky; Svázal sem jí ručky na mú milú dušku, už mám z ní ženušku. Sš. P. 356., 391., 657. (Tč.). Dna obě nohy mu svázala. Bl. Živ. Aug. 56. Byl tu, kde všem čertům ocasy svazovali. Prov. — **co kde čím.** Někomu ruce **za** zády lýkem s. — **se s kým (jak, v co).** Pes se s čubkou svázal. Us. Č. Též o vlcích, liškách atd. Šp. S-zati se s kým v boj. Troj. S ciesařem se v přiezni svázal. Dal. 114. Nejednu panenku s mládenečkem sváže. Sš. P. 431. A tak toto osmé přikázánie svázáno jest s jinými. Hus I. 221. Bože mój, otče mój, s kým mi len svet sváže (= komu mě dá za muže)? Sl. ps. II. 5. 166. — **proč kde, aby.** S-li zloděje pro velikou krádež v zahradě **před** mýma očima provazem, aby neutekl. Us.

Svazba, y, f., der Verband. Us.

Svazcový, Flechsen-. S. neohybnosť. Ja.

Svazček, vz Svazek.

Svazec, zce, m. = *malý svaz, sval, svalení,* die Knochenschwiele. Ja.

Svazečenka, y, f., phocelia. Rostl. I. 244. a.

Svazečkovitý, büschelartig. Miner.

Svazečnatý, büschelig. Nz. S-té květy. Rostl. III. b. 496.

Svazečný, büschelförmig, büschelig, gebüschelt. Slb. XLVII., Rst. 499.

Svazek, zku, **svazeček, svazček,** zečku, m. Vz Svaz. — **S.** = *čím co svázáno jest,* das Band. S-y cévní. Schd. II., 162., Kk. 7. S. svalový, Muskelbündel. Šp. S-ové těla. D. Údové spolu se drží svazky ustavičnými v míře příslušné. Kom. A rozvázán jest svazek jazyka. Br. — *Přenes.* S. milosti a přátelství; nejtužší s-zek aneb uzel přátelství; s. krevnosti. V. S-ové slov. Jel. S. společného obcování lidského. Br. S. lásky je spojil. Troj. S. manželský. D. S. služební, Er., příčinný (Kausalnexus). Hš. S. čelední, obecní (Gemeindeverband); odtržení od s-u státního, Losreissung vom Staatsverbande. J. tr. S. mistrů, cechovní. Šp. Ve s. s kým vniknouti; Manželského svazku rozvázati nelze; Logický slov s.; S-ky rodinné podlé věčných zásad křesťanské víry upraviti. Sš. I. 4., 156., J. 212., II. 137. (Hý.). Svazkem bázně a milovánie božieho svázáni sú. Hus III. 59. Manželstvie jest s. nerozdílný. Hus III. 200. (Tč.). Žádného jistějšího s-zku ve přátelství není než shoda a spoj porady a vůle. Kmp. S. pokoje. ZN. — **S.** = *něco svázaného, zvl. z několika částek,* das Gebünde, Bündel, Packet, Päckchen, der Bund, Büschel, Ranzen, die Partie. Jg., V. S. spisů, strun, der Bezug, D., listů, ein Pack, Žer.; s. nití moravský (120 nití), český (128 nití), Chmela; s-zek česneku, lnu, der Kloben, per, klíčů, Bund. Us. S. obilí, slámy, sena (vz *Otep);* **cibule a česneku:** *vrkoč, pleten,* Bündel; **křoví:** *vál, válek, janek;* **trávy:** *náříte*k; **hrachoviny:** *snopek.* Šp. S-zek v botanice, *chomáč,* der Blütenbüschel. Nz. Vz Rst. 499. S. vláknový, das Fasergewebe. Šp. Svazek ptáků (der Spiess, 4 větší ptáci (Ganzvögel) n. 8 drobných ptáků (Halbvögel) svázaných). Šp. — **S.** = *více listů n. archů sešitých, sešit,* das Heft. — **S.** = *spolek,* der Bund. Zlob.

Svázeti, vz Svésti.

Svázka, y, f. S. vrchní, *hambalek vrchní,* der Spitzbalken. Šp. S. na plti, das Flossband.

Svazkovitý = *chomáčkovitý,* fascicularis, büschelartig. Rst. 500.

Svazkový, Band-. S. básník (který píše mnoho svazků básní). Kos. Ol. I. 191.

Svazkozub, a, m., desmodus, ssavec řasonosovitý. Ssav. 166.

Svazkule, e, f., dorthesia, hmyz rovnokřídlý. Krok II. 264.

Svaznosť, i, f., die Bindbarkeit. Jg.

Svazný = *málo sporý.* Obilí je s-né — jde ho mnoho na mandel, jest tedy slabé. U Chrud. Kd. U Rychn. Ntk.

Svazoprstý. S-tí ptáci, *srostloprstí,* syndactyli, die Heftzeher.

Svazosloví, n., **svazozpyt,** u, m., die Sehnenlehre. Šm.

Svazovací = *spojovací,* verbindend, Verbindungs-, Verknüpfungs-.

Svazovadlo, a, n., *čím se co svazuje,* das Band. Us.

Svazovanec, nce, m., moučné jídlo, jež v ubruse jsouc zavázáno se vaří, der Pudding. Us. Č.

Svazování, n., das Zusammenbinden. Dvě kron. 363.

Svazovati, vz Svázati.

Svazovina, y, f., Bindegewebe, n.

Svazovitý, svazovatý, ligamentosus, sehnig. Nz. lk., Byl., Reš.

Svazový, Sehn-. S. spojení, syndesmosis, Verbindung durch Bänder. Nz. lk. S. žíla, die Sehnader, V., dna. Čern.

Svazulka, y, f., nosodendron, hmyz zlomenokřídlý. Krok. II. 253

Svážení, n., das Zusammenführen. V hornictví = vození po svážné, převozka svážná, die Bremsbergförderung. Hř.

Svážeti, vz Svézti.

Svážidlo, a, n., das Gegengewicht. Šm. Vz Svažovadlo.

Svážiti, il, en, ení; *svahovati, svažovati* = *dolů vážiti, tlačiti,* herunterdrücken. — **co.** Svaž mi to maso. — **se** = *nahnouti se,* sich neigen; *na váze ubyti,* sich einwägen. Jg. — **se od čeho:** od směru. Dch.

Svážka, y, f. = *svážení,* das Zusammenführen. S. dříví. Vid. list. Dnes na nás čeká ještě trojí s. (obilí atd.). Us. Hý.

Svážná, é, f. = *svážná střída* v hornic., der Bremsberg. Dvoustranná s., beiderseitiger, zweiseitiger Bremsberg oder Bremsschacht. Jednostranná s., einseitiger B.; dvouvozná s., zwei-, doppeltrümmeriger B. Hř. S. kladka, s. kolo, s. kotouč, die Bremsscheibe; s. výška (traťová), die Bremsberghöhe, Abhauhöhe; s. jáma, s. komín, der Bremsschacht; s. pole, das Bremsbergfeld; s. stroj (brzdný), die Bremsvorrichtung; s. pilíř (ohradní), der Bremsbergpfeiler; s-žný vrat, die Bremshaspel. Hř.

Svažný, was leicht ein Uibergewicht nimmt. Us.

Svažovadlo, a, n., das Gegengewicht. Šm. Vz Svážidlo.

Svě, zastr. = *my dva jsme*. Jg., St. skl. III. 57.

Svěbodzim, a, m., Schwiebus, mě. pruské. Vz S. N.

Svěboh, a, m., osob. jm. Pal.

Svěbohov, a, m., Schwillbogen, ves u Zábřehu. Tč.

Svěbohy, dle Dolany, Zweiendorf, ves u Nových hradů. PL.

Svěbor, a, m., osob. jm. Pal.

Svebořice, Schwabitz, ves u Mimoně. PL.

Svěc, vz Svíce.

Svěcena, y, f., osob. jm. Pal.

Svěcenec, nce, m. = *svěcený*, der Geweihte. Brikc., Lom., D., Pk., Šf.

Svěcení, n. = *posvěcení*, die Weihung, Weihe. S. chrámu, církevních služebníkův (kněžstva), Kom., zvonu, kněžstva, **na** kněžstvo. D. O s. kněžstva vz Tk. III. 162—165. Udílení nižšího s-cení. Dch. Aby oni hodné faráře k těm kostelóm vydávali biskupovi k s.; S. prodávati, kupovati; S. skrze ruky vloženie. Hus I. 468., III. 232., 234. — **S.** *dne, svátku*, die Feier, Heiligung. D., Šm. — Vz více v S. N.

Svěceník, a, m. = *duchovní*, der Geweihte, Priester. — **S.**, *svěceníček*, čku, m. = *kropenka*, der Weihkessel. Zlob. — **S.**, *bochánek, mazanec*, der Osterstriezel. U Opav. Klš.

Svěcenina, y, f. = *něco svěceného*, das Geweihte. Ms. Bel., Ž. wit. 113. 2. — *Svěceniny*, pl., f. = *svěcení kněží*. Boč. — **S.** = *věc svatá, posvěcená*. Vyobcovanec zbaven bývá společné modlitby, společné oběti, sv. svátosti, s-nin, přímluv a zásluh církve. Sš. I. 195.

Svěcenka, y, f. = *svěcená buchta* o velikonoci, das Osterbrod. Šd.

Svěcený; *svěcen, a, o*, geweiht. Vz Světiti. S. voda, V., věnec. Us. S. kočičky. Dch. Je toho jako svěceného (= pramálo)! U Olom. Šd. Hovím mu co svěcené kosti. Prov. Mus. Vz Vysvěcený. — **nač:** na kněžství. V. — **S.** *den, svátek*, gefeiert. — Jg. — **komu.** Vozy slunci s-né. Bj.

Svěcitnosť, i, f., die Idiosynkrasie. Nz.

Svěcnář, e, m. = svícnář.

Svěcník, u, m., cernula, zastr. Rozk.

Svěcský = *světský*, weltlich. Před každým člověkem svěcským i duchovním; Pohoní mě v duchovním právě o svěcskou věc; Mě pohoní z země k duchovnímu o svěcskou věc. Půh. I. 355., II. 128., 260.

Svěč, e, m., balanus, viněš. Krok. II. 130.

Svečer, u, m. = *večer*. Přišli jsme s-rem domů. Mor. Šd.

Svečera = *s večera*, gegen Abend. Us.

Svečeřiti se, il, ení; *svečeřívati se* = *setmíti se*, Abend werden. D., C. — **abs.** Již se s-řívá, s-řívalo. Us.

Svečerní déšť, Abend-. BO.

Svěčest, a, m., osob. jm. Pal.

Svěčiti, lépe *svědčiti*, od *svědek*, ač máme *stačiti* m. statčiti od *statek*, svačiti m. svatčiti od *svátek*. Mk. — **komu.** Pěkně mu ten kabát svěčí. Mor. Brt.

Svěčný = *slušný*, schicklich, passend. Nenos toho, není to svěčné. Mor. Brt. S. kroj (který svědčí, sluší). Mor. Brt., Šd. S. šat. U Opavy. Klš., Tč., Zmš.

Svěčokam, u, m., der Balanit. Šm.

Svěd, u, m., *svědění*, das Jucken. Jg.

Svědčení, n., das Zeugen, die Zeugenschaft. K tomu s. byli připrošeni. NB. Tč. 94. I tu slavné s. máme z úst Petrových. Sš. Sk. 127. Protož věrný křesťan varuje sě s., kdež jist nenie. Hus I. 287. Přidržeti, připraviti někoho k s. J. tr. S. póhonóv jiného nic nenie než na ten čas, kterýž v pohoniech jest položen, týchž póhonóv skrze komornika přede všemi vyhlášenie. Vz Vš. II. 3. — Ž. wit. 118. 152.

Svědčený; *-en, a, o*, bezeugt. Vyznali jsú před námi před právem dva člověky z Spitína nesvědčenú věc ale slyšanú od naší přítelkyně. NB. Tč. 119.

Svědčílek, lka, m., vz Potakač.

Svědčilý = *o čem svědčiti lze*, bezeugbar. Lex. vet.

Svědčiti, svědčím, svědč, -dče (íc), il, en, ení; *svědčívati* = *svědkem býti, svědomí dávati*, bezeugen; *potvrzovati nějakou pravdu, za pravdu dáti*, sprechen, bezeugen, berichten, beweisen, Recht geben, bejahen, bestätigen; *vykazovati, zníti*, ausweisen, lauten, darthun, beweisen; *náležeti*, gehören; *slušeti, přistáti*, anstehen, zukommen, sich schicken, passen; *prospívati, k duhu jíti*, anschlagen, gedeihen, zusagen. Jg. Vz *Svěčiti*. — **abs.** On nemůže ještě s. Us. Calamus není kořen, jakž Plinius svědčí. Byl. Lék svědčí (má dobrý účinek). D. Jestiť jej proč milovati, jakož svědčí písmo svaté. Jir. Anth. I. 3. vd. 194. Nepřeměňuj řeči, mluv vždy jako s-čí; Ne tak žijte, jak sloboda, ale jak svědčí; Nedbaj na zlé řeči, budeš zdráv, jak svědčí. Na Mor. a Slov. Tč. Či takto s čí (= sluší to)? Slov. Dbš. 39. A pohoní k listu a jinak, jak list s-čí; Pakli bude list více s. nežli dsky, tehdy jí má býti doplněno a to o jistinu, ale ne o škody; Druhých sto slíbil dáti na též roky, jakož list s-čí; Jeden svědek nemuož s. Půh I. 117., 314., II. 261., 462. Jakož póhon, zápis svědčí. O. z D., Zř. F. I. B. XVI. — **co.** Toť svědčí starého zákona knihy. Št. Jak to jeho epištoly svědčí (potvrzují). V. Ty peníze, cožť list svědčí, má dáti Pardusovi; Což svědčí jich listové, to aby sobě drželi. Půh. I. 206. Svědomí pět osob, kteří s-li slyšenú řeč od jednoho pacholka neznámého; Pakli jest pod přísahú na božích mukách, co to svědčíte? NB. Tč. 11., 72. Bludy sú na mne křiví svědkové svědčili. Hus III. 283. — **komu (v čem).** Ten list jemu svědčí (náleží). Jg. Psaním stavům svědčícím. Skl. II. 198. Psaní panu N. svědčící. Žer. Sám sobě s. Er. Svědčí mu (za pravdu dává). D. Co komu planeta s-čí, to se mu stane (předpovídá). Plk. To tvé manželce v té věci nesvědčí (nesluší). Lom. Ta koupel, ten lék jeho zdraví s-čí. Dch. Abe mně s-la ta šablička vojanská. Sš. P. 575. Naší Kačce metla s-čí. Er. P. 5. Krátkosť v řeči všeckym s-čí; Pozorlivosť ve skutku i v řeči každému s-čí. Mor. Tč. Lahůdky žebrům, ne však vtipu svědčí. Shakesp. Tč. Kdo pěkně z misy vyjídá,

tomu budou s. šaty. Sk. Trh dvěma nebo třem s-čí. Vc. Ten list svědčil otci jeho a jeho erbóm na sto kop grošóv; Komuž dsky lépe svědčí, ten se toho drž; Ten list mně tak dobře svědčí jako jemu. Půh. II. 9., 144., 595. Spasitel svědče tomuto smyslu die; Pravdě s.; S-li kněžie jemu, že nenie již malomocný. Hus I. 87., 109., II. 42. (Tč.) Hrubosť těla nesvědčí (nesluší) pannám. Sych. Svědčí (jde k duhu) mu to jako ptákům zima (čím tužší zima, tím tlustší ptáci). Us. Svědčí (= sluší) mu to jako svini chomout. Mor. Brt. Svědčí mu to, jako praseti šmisetka. Mor. Hý. Tam by svěčalo salašu (tam by se hodil salaš). U Vsetína. Muž jestližeby své ženě s. chtěl, to svědectví nemá přijato býti. Zř. F. I. S. X. Pakli jie (vdově) co nábytku dsky svědčí, to má zdvihnouti podlé desk položení. O. z D. Ty šaty mu svědčí (sluší). Sych. V městě mu smrť svědčí (naň čeká). V. To jídlo mu svědčí (jde k duhu). Us. Štěstí mu svědčí. D. — **k čemu.** Dch. Žádný svědek k tomu nesvědčí. Pr. List svědčí toliko k starším obecním. Star. let. Psaní k Slezákům svědčící. Skl. II. 97. Kdyby s-ly dsky otci a jeho synu spolu na které zboží. Vl. Zř. 109. Kdyžby dvěma trh s-čil na který grunt. Zř. F. I. D. XXVIII. To mu k hospodářství svědčí (sluší). Kom. — **na co, na koho.** Alx. Tento list na něj nesvědčí (nezní, nepatří mu). Har. S-čil na něho, že prohrál obilí. Šm. Dlužní list s-čí na summu 1000 zl. J. tr. To s-čí na ženy. Mor. Brt. To nesvědčí na panenky. Ps. mor. Mám ves s jejím příslušenstvím, s listy, zápisy a dobrými vólemi na ni s-cími. Dač. I. 118. Jakož na ně s-čí jich tuční břichové. Chč. 375. Ten list mu na obdarování svobod s-čil. Zř. F. I. Ten list mi s-čí na p. Matúše na 400 zl. NB. Tč. 177. Ten list s-čil na 800 zl.; Listy, ješto s-čí na to zboží, na dědictví. Půh. I. 163., II. 277., 328. Jakož na ně (proti nim) svědčí čtenie; Chod, stroj atd. na ni svědčí; To s-čí na tě že pro pýchu to činíš. Hus I. 188., 203., III. 179. (Tč.). To na všecky dobré svědčí (sluší). Lom. A na týž rozum také jiní svědkové svědčí. Pr. Ten zápis na summu 5000 zl. svědčí. Žer. List jemu a bratřím jeho s-čí na obdarování svobod jich. Zříz. Ferd. Konšelé mohou na své závazky (bei ihrer Verpflichtung) s. Er. Když dlužní úpis na více (na větší summu) s-čí. Řd. — **kam.** To psaní s-čilo do Žitavy, war adressirt nach Zittau. — **jak:** s přísahou. V. Po něčí vůli s. Pr. Až v týmě chvály svědčeno. Dch. To s-čí ze jména (jmenovitě) pannu N. J. tr. S-čím pod svú pečetí. NB. Tč. S-li pod přísahú. Dsky I. 129. Mistři to tak svědčí v nelesť. Kat. 1328. V jedno slovo s. Kn. rož. Sluhové měli dle potřeby o tom s.; Proto nes-čil Jan Křestitel na darmo a na marno; Poněvadž Štěpán až k smrti o Kristu s-čil. Sš. J. 40., 93., 255. (Hý). — **kde: před** Bohem, V., před soudem. Ml. Svěčí mi u vás. Us. Klš. Mně gořalka lepší svědčí než na poli pluh. Sš. P. 648. Poněvadž Bůh v něm (ve stánku) o sobě svědčil; Že má (Pavel) o něm (Kristu) v Římě svědčiti; Tímto během Pavel v Římě Krista svědčil. Sš. Sk. 87., 272., 294. (Hý.). V listě svědčí, že má stavovati a jímati. Půh. II. 147. Jakož svědčí sv. Jan v zjevení. Hus II. 9. (III. 142.). — **oč.** Psali jsme o svědky, jenž jich šest o vraždu s. chtěli. NB. Tč. 73., 94. Leskovec nechtěl jí nic svědčiti o ty peníze. Půh. II. 332. Nemá o ten statek svědčiti. Vl. zř. 275., Zř. F. I. S. X. — **kdy.** Každý z nás v životě svém o Kristu s. povinen; Již Irenaeus o tom za věku jeho svědčí. Sš. J. 18., II. 216. (Hý.). Kteréžto poručenstvie svědčí léta božieho XCI. v tu středu den svatých Petra a Pavla apoštoluov božiech. NB. Tč. 203. Nebožčík otec muoj byl položil listy u p. Herarta k věrné ruce, ježto jemu a mně po něm s-čily. Půh. II. 535. — **komu s kým.** Keď jsu já chudobná, hledaj si bohatší, keď ti to šohajko s chudobnú nesvědčí. Sš. P. 783. — **komu čeho s kým.** Ale Nadherová praví, že ještě s mužem svým tehdáž ležela: toho jí hořer s ženu svú svědčí. NB. Tč. 248. — **jak dlouho.** Ten list měl s-ti (dauern) do sv. Jiří. Půh. I. 249. — **kde proti komu, na koho;** u práva proti někomu, na někoho s. Jg. S. proti komu. Vš., Er. Proti němu svědčili kněžie. Hus I. 224. Proti muži s. Zř. F. I. S. X. — **kdy s kým.** Po něm hned já se sousedem proti němu jsem s-čil. Us. — **o čem.** Alx. 1133. Žádný o své řeči nesvědčí, než jiní to rozeznávají. Lom. Skutkové svědčí o jeho statečnosti. Ml. Mučedlníci naši o tom věrně s-li. Žal. 19. Mám pět bratří, ať svědčí jim o mukách věčných a o radosti věčné. Hus II. 248. O budoucí jejich slávě svědčí povšechná celé přírody touha; Již Irenaeus o tom za věku jeho svědčí; An tradice výslovně o Lukáši evangelistovi s-čí; Svědčil Jan Křestník o něm (Kristu) židům. Sš. I. 82., II. 216., 231., J. 18. (Hý.). — Er. — **čím.** Tus (tu jsi) ráčil ve své ruce chléb vzíti, jej tělem svým svědčiti (tvrditi). Pís. br. S-la na nás (nám) hlavou (pozdravovala nás). U Rychn. Dbn. Tím důrazným svým výrokem nám svědčí; Nyní měli apoštolé o něm (o Kristu) s. a sice slovy a řečmi; Jinými také slovy mnohými s-čil. Sš. Sk. 2., 9., 28. (Hý.). Co s-čí listem nyní na sněm do Brna. Půh. II. 620. — **komu v čem.** Všichni v radě svědčili ve všech věcech starostovi. Ml. — **proč: z** peněz, z hněvu, z přízně, ze strachu, z nenávisti, z přátelství s. Vš. (Pr.). Svědkové **pro** toto čtení svědčí. Sš. II. 12. Než **přes** smlúvu sepsanú žádný smlouvce s. nemá. Vl. zř. 407. Ten list slovo **od** slova jim svědčil; Ten list šíře a jasněji na to svědčí. Faukn. 39. Psaní to **v** tato slova s-lo. Žer. f. 14. V táž slova s někým s. Zř. F. I. S. XIX. — **s inft.** Nebo i vlasy hlav našich sečtené býti s-čí spasitel. Kom. Nesvedčí devenke za šuhajkem chodiť. Sl. ps. II. 5. 288. Ty moščenský dvorku, svědčí ti dvorkem být, mojí galanečce svědčí po něm chodit. Sš. P. 363. Pravdu mlčať někdy svědčí, by nevyšla z ní zlosť větší; Na manžela svědčí strpět ženské řeči. Na Mor. Tč. Tu nalezneš, od čoho sa máš zdržovať a čo činiť svědčí; Svědčí vdycky na malého vetšému ustúpiť.

Na Slov. Tč. Mluv, keď mluvif svědčí. Slov. Tč. — **že**. Jizvy jeho svědčí, že byl v bitvě. Sych. Šenkyřečka svědčí, že chodili v noci. Šš. P. 402. Pán Ježiš sám s-čí, že veličejší hřiech má, kdo . . . Hus I. 188. (II. 188). S-čí, že jsem tu byl. NB. Tč. 27. — **s adv.** S. právě, NB. Tč. 72., křivě, Hus I. 287., lživě.

Svědčnosť, i, f., na Slov. — *slušnosť*, die Gebühr, Anständigkeit. Bern.

Svědčný; *svědčen, čna, o*, na Slov. = *svěčný, slušný*, gebührend, schicklich, anständig, geziemend. Bern. Vz Svěčný.

Svědecký, Zeugen-. S. důkaz, seznání, přísaha. Rk. Vz Svědečný.

Svědectví *(svědectvo)*, n. — *svědomí, potvrzení čeho*, das Zeugniss, die Deposition, die Zeugenaussage, Bezeugung. Jg. S. — výpověď svědka. S. N., Ž. wit. 118. 2., 18. 8. S. dáti, za s. praviti; křivé s. dáti. V. Vydal s. o sobě; bráti Boha na s. Jel. Na s. tomu čte se atd. Marné s. Dch. To své s. vyslovili před dviema člověky obecnými; Odpovídatel toho svědomí trpěti nechce, protože jest jednoho člověka s.; A to provodí týmž svědectvím najprv cedulniem a druhým Janem. NB. Tč. 32., 183., 196. Zlopověstný s. dáti nemůže. Rb. S. staré času dávnějšího jest mocnější. Rb. S. dáti, ZN., vydati. BO., Ottersd. Hodnověrné s. Sych. K s. toho (k dosvědčení). D. S-tví od sebe dáti (vysvědčiti něco). J. tr. S. jistých a neomylných o čem nemíti; Na Simeonu vystavil Lukáš druhé s. o Kristu; S. slavné, veřejné, úřadné; S. to složeno jest v evangeliu; Odvolávati se na s. čí o kom; S. své dáti komu na sluch a na um; Táhnouti se k nějakému n. čímu s.; Nešetřiti s.; S. ve skutcích jeho spoléhalo; O nichž apoštol očité s. vydávati musí; Dávati s. o Kristu bezprostředné a očité; A mocí velikou oddávali apoštolé s. o vzkřesu Jesu Krista; Hlasité s. jejich se týkalo vzkříšení jeho; S. nezamítatelné; V Lydii hostinnosť po s. Herodotově (I. 94.) domovem byla. Šš. I. 16., L. 42., J. 26., 52., 59., 178., Sk. 15., 52., 53., 63., 193. (Hý.). Na s. koho postaviti; S. o kom vydati; S. o něčem od někoho přijati. Chč. 616., 618. Tu Konrad strany Kunčiny s. vydal a svědčil, že . . . Půh. II. 491. S. pro pravosť. Půh. Přísahati jest Boha neb stvořenie jeho na s. vzieti; Bera ho na s.; Nepromluvíš proti bližniemu křivého s.; Proti bližniemu mluví křivé s.; Křivé s. proti sobě trpěli; Jáť sem přišel, abych pravdě s. vydal; Ten musí až do smrti mě i mé s. vyznati; Od Boha s. míti; S. křivé pomstu má; Na s. koho přivésti; Vězte, žeť nebnul sě ot svého s., jako sě hýbá tresť před větrem; Ten s. vydá o mně; Je po s. poznáte; S. své dokonati. Hus I. 93., 94., 221., 224., 234., 323., 382., 468., II. 17., 197., 398., III. 270., 305. (Tč.). Od původa s. neplatí. Pk. S. se dokládati, Řd.; s. druhé straně vydati. Er. S. křivé pomstu má. Rb. Vz Svědek, *Svědomí*, Tk. II. 325. — **S.** *nové a staré* (nový a starý zákon). Ž. wit. 131. 12.

Svědečné, ého, n. = *plat*. O soudě což položí konšelům s-ného, těch haléřóv má rychtář polovici. 1502. Nách. 335.

Svědečný, -ční, Zeugen-. S. seznání, důkaz, přísaha. J. tr. S. zpievánie (canticum pro testimonio). BO. Vz Svědecký.

Svědek, dka, m. Pozoru hodno, že druhdy v starších knihách i *světek* přichází: Buď mój světek. Modl. ms. Světka. Ib. Když přicházelo k světkóm. Smrž. Tak i ve statutě litevském vždy: světok, světka, světčiti. C. **S.** = *kdo svědom jest něčeho, o něčem ví, kdo svědomí dává*, der Zeuge. Jg. Pl. *Svědkové* obyčejnější než: *svědci*. D. **S.** = osoba, která buď jsoucnosť neb jakosť nějakého skutku na základě vlastního pozorování potvrzuje. Vz S. N. S. víry boží, V., křivý, Sych., odvodní, při svatbě, vz Svatební, D., dožádaný, Us., Skl. 223., lstivý, Ps. ms., hostinský (cizí), Ms. pr. kut., ušný (ušatý), očitý, bezvadný, obviňovací (Belastungs-), vývodní (Entlastungs-), J. tr., pořádný, Er., doprošený, Jg., zavržitelný, Sp., Řd., osedlý n. neosedlý (ansässig, nicht a.), vadný, Řd., nezávadný (vz Nezávadný), Us., nepochybný, unbedenklich, Tr. zák., vrtkavý, namluvený, navedený, Th., svatební, kšaftovní a o sv. vůbec vz Rb. 272. S. sedlský. Vz Žer. Záp. II. 145., 152. Kdy jeden s. postačoval. Vz Žer. Záp. I. 228. Níže doložení svědkové. D. Vedení, zavádění s-ův; postavení s-ů ku svědomí. Us., vyřknutí, vyrčení, vyznání s-ů, vyslýchání s-ů. D. Přísaha s-a; výslech, vyslýchání s-a; protokol ku slyšení s-ů, seznání s-a, důkaz skrze s-y, světnice s-ků. J. tr. Boha za s-ka své řeči bráti; svědky něco ukázati (tvrditi); s-y vésti; hodnověrnými s-y dovésti, dotvrditi; s-y a svědomím provésti, za pravé učiniti (osvědčiti). V. S-ky přivoditi, D., zaváděti. Us. S-ky před právem dostaviti; křivé s-y vésti. Sych. Nechť vystaví s-ky své. Br. Vy mi toho s-vé jste. Br. S-kové při právě býti nemohou: slepý o věcech vidomých atd. Pr. měst. Pře k vyslyšení a s-kům okazování přišla. Zříz. Ferd. S-ky připustiti. Kom. S-ky požádati. D. Na svědcích se dotazovati. Kram. Sám s-kem svým býti (chváliti se); s., který pro víru trpí. V. V listině s-kem n. za s-ka se podepsati; s-ky před soud připraviti; soud má zdělati otázky ku s-kům; s-ky slyšeti, vyslýchati, vyslechnouti, přivésti; táhnouti se na s-ky; zdaliby s. v něčem co připomenouti měl. J. tr. Při světcích hodnosti, víry atd. má se šetřiti. Er. Od s-ků přísahu vzíti. Řd. S-kové schválně k tomu dožádaní; dožádati se s-ků; kdyby strana s-ky vésti chtěla; s-ky vésti proti komu; s-ky před soudem sobě zavésti. Er. S-y prokázati, zaváděti, zavrci, v nestálosť uvésti, v podezření uvésti, zavoditi. Th. S. při oddavkách (svatební). Dch. Bůh jest s.! Dch. Byl jsem tam jako jeho s. Us. Dch. S. nájemný bývá daremný; Jestli budeš s. jaký, nebuď v řeči ledajaký. Na Ostr. Tč. Za s-a státi. Er. P. 346. Jeden s. není ve svědectví dostatečný, než aby dva byli k provedení peněz puojčených; Co pak se s-kuov, které žalobníci vedú, dotýče, praví Tuček, že jeden svědek v listu položený jest bratr jednomu žalobníkuov; Pakli podlé těch s-kuov při ztratí; Vystavuje na mne s-ky;

Bůh mi jest s., že . . .; Žádný vedlé práva města našeho nemuož ve své při sobě s. býti; Ta věc na s-cích se nachází. NB. Tč. 16., 28., 42., 93., 108., 151., 254. Apoštolé svědčili có s-kové očití a ušati o divech. osobě a náuce Páně; S-ci toho, co praví, nade vši pochybnosť vznešeni; Nepřetržitý řetěz svědků naší knihy výslovně dotýká; Aby byl s-em všech řeči, příhod a skutků Kristových; Křiví byli s-kové; Text řecký podlé převládných s-dků; Ustanovení ode Pána s-ky nezamětnými; S. očitý, samovidec; Takový mrak, takovou tmu, takové množství, takový oblak s-ků majice. Sš. J. 249., II. 21., Sk. 1., 63., 73., 127., 160., L. 3., Ž. 114. (Hý.). S. náhlý (repentinus). Vz Notiti. BO. Svědkem na něco býti. Alx. 1117. Dědové jsú na to s-ci. Anth. Jir. I. 43. Nevíš-li cos, buď s-kem n. očistníkem, zvíš. Vš. II. 27. Jan vyvedl 7 svědkóv; Litek má s-ky vésti; Donovadž právo sedí, má s-ky menovati; Ponva'ž živi s-ci znají, že jest to všecko zaplaceno; Neb sem podlé panského nálezu s-ky vyvedl před pány; S-kuov neprovedla; Slíbil mi býti s-kem proti Přechovi a já jej s-kem psal podlé jiných. Půh. I. 212., 311., II. 141., 224., 246., 554., 598. (Tč.). Dávnosť — s-ek nemalý. Prov. Pk. Bóh mi s., jemuž slúžím; Béře mě na s-ka neb chce vzieti křivě; S-ky křivé vyvésti; Jestli nám s. v nebi, s. v srdci, nechajme bláznóv vně mluviti, což chtie; A bludóv, kteréž sú na mě křivi s-vé svědčili, abych se neodpřisáhl; Při s-cích božích státi budú. Hus I. 93., 101., 471., III. 228., 283., 310. (Tč.). A dámť dva pevné s-ky. Hus. (Rs. exc.). S-kem věci býti. BO. Před každým živým člověkem tvé cti pravý a dokonalý s. býti chci. BN. Po žalobě, kde desk není, a s-ci jdú (werden geführt); A má na to s-ky podobné a prosí práva; A ti (s-dci) mají opověděni a postaveni býti; A pohnaný o svú věc také s-ky vede; Pakli s-ci jdú a ti s očistú projdú, tehda získána pře. O. z D. Strana pak, proti kteréž se s-kové přivodí, bude moci odpustiti jim přísahu. CJB. 413. Přední průvod na s-cích záleží; Hlas živý s-ků nejdostatečnější při právě; S. zajisté o své vlastní ne o cizí vědomosti seznati má; S-ův o jiném, než oč pře vzešla, svědčících nemá býti šetřeno; Ne svědomí, ale svědkům se věří (non testimoniis, sed testibus creditur); S. má vyrozuměti, jakého se svědomí od něho žádá; Při s-cích buď šetřína hodnosť a dobré, šlechetné obcování; Věk při s-cích se šetří; Pověsť a povaha při s-cích se šetří; S. o čem ví, to svědčiti má; S. povinen se spraviti svého svědomí; Svědkové svědčí-li, že od jiných slyšeli, mají jmenovati, od koho jsou slyšeli; S. vědomosti své příčinu povinen jest oznámiti; Svědek slušnou a spravedlivou zprávu o svém svědomí dáti má; Soudce má šetřiti, jak mnoho a jakých jest s-ků; Více má patříno býti k hodnosti nežli k počtu s-ků; Dobré svědomí tisíc s-ků; Či s-kové lépe ukazují, ten práv zůstane; S-ů dostatečných menší počet jest podstatnější nežli větší počet zatmělých; S-vé staří jsou podstatnější nežli mladí, když o starších a dávno trvajících věcech svědčí; S-vé lidé rozumní a rozšafní u větší podstatě jsou nežli prostí a hloupí lidé; S-ové, kteří při sporu svého nic nemají, jsou podstatnější; S-vé zemřelí, když dskami pro smrť vysvědčili (in perpetuam rei memoriam) a smrť jich se provede, jsou podstatní; S., který slyšenou věc svědčí, ten nemá za s-a přijat býti, než za toho, který řeč těch, ježto jsou nepřísahali, po správě mluví (Vš.); Nikdo nemá za s-a přijat býti než ten, kterýžto svědčí, což jest očima svýma tehdáž, když se jest dálo, viděl a přítomen, když se jest stalo, osobně byl; Původ tolika svědky žalobu provozuj, v kolik se uvolil; Když od práva počet s-ů vyměřen a jako obmezen není, na dvou dosti jest; Soudce má pilně šetřiti, jak mnoho a jakých jest z každé strany s-ův; Dva s-y dobrá dosti jsou, neb při svědomí ne množství s-ův, ale víra nenakažená, svědectví a pravda se váži (Vš.); S-ové dva lidé hodní víry, srovnale a podstatně svědčící, jsou za dostatečný průvod, když se proti tomu hojněji neodporuje; S-ové rozdílně o místu, času a skutku svědčící nejsou srovnalí; Jedna každá pře při nejmenším dvou s-dků potřebuje; V jedné každé při dosti je na dvou s-cích dobře zachovalých; S-ové když svědčí, že více než od jednoho slyšeli, jest větší podstata; Jedna osoba, žádná osoba: jeden s. žádný s. (unus vir, nullus vir; unus testis, nullus testis); Jeden s. ku právu nedostatečný. Pr. S. očitý dostatečnější než ušatý; Ušatý s. žádný s-ek. Rb., Č. Jistší jeden s. očitý nežli 10 ušatých. Č. Viece jest s. očitý jeden nežli ušatých deset. Vš. V. 45. Nemůž nikdo sám sobě hodným s-em býti. Rb. O s-cích a svědomích; čeho se při s-ích hledalo a kolik jich mělo býti, aby bylo jejich svědomí platné, vz Rb. str. 111.—113.; kdo nemohl platného svědectví vydati; s. měl pouhou pravdu seznati; kdy a jak se měli s-vé vésti, o tom Rb. 114.—117. O s-cích ve staročeském právě vz také Pr. 1869. str. 666. a násl., vz také: *Svědectví*, *Svědomí*, *Průvod*, Vš. 570.

Svedenec, nce, m. — *svedený*, der Verführte. Khyn.

Svedení, n. — *vedení dolů*, der Abzug, die Herableitung. S. vody s vrchu. S. stoky. Dch. — **S.** = *zavedení ku zlému*, die Verführung. S. mládeže. — **S.** *v hromadu*, die Zusammenführung, Zusammenleitung. Svedení bitvy, das Liefern einer Schlacht. Jg.

Svědění, n. = *lektání*, das Jucken, Kitzeln. V. S. kůže. Us.

Svedený; *-en*, *a*, *o*, herab-, zusammengeführt, verführt. Vz Svésti. Ta krčma byla s-na, wurde übertragen. Vl. zř. 300.

Svěder, dru, **svědřík**, u, m. = *nebozez*, der Bohrer. Na Ostrav. Tč.

Svěděti, ěl, ění; *svědívati* = *svrběti*, *lektati*, jucken, brennen. V. — **koho.** Svědí mne ruka, noha, hlava, oznobenina, ucho. Us. Zda pot smrti počíná lid svěděť? Sš. Bs. 197. Hanba ta ho velmi bolela a svěděla. Pláč. Velmi je to s-lo, že tak veliký oheň zlosti hořel mezi nimi. Čr. — **koho kde**. Že ho svěďalo ale nesvrbělo **pod** ranami. BN. — **neosob**. Svědí mne. Reš.

Svědina, y, f., trockene Krätze. Šm.
Svěditi se = *vadnouti*, welken, vergehen. — **čím.** Zlobil se hněvem, svědil závistí. Št.
Svědivost, i, f., *jakost svědivého*: *svrablavost*, *svrablivost*, (juckende Beschaffenheit). S. starých, všivých. Lk.
Svědivý, juckend. Majíce s-vé uši. Sš. II. 372.
Svědkyně, ě, f., die Zeugin. Zlob., Chmel.
Svědničí list. L. cit. 206.
Svédobný, eventuell, seinerzeitig. Dch.
Svédobý = *svou dobou*, seinerzeitig. Dch.
Svědom, vz Svědomý.
Svědomě = *se svědomím*, *vědomě*, mit Bewusstsein, wissend. Mus., Kos. Ol. I. 85.
Svědomí, n. = *vědomost*, *vědomí*, das Bewusstsein. Mou volí a s-mím, mit meinem Wissen und Willen. A v tom listu aby oznámil, že jest taková hodná příčina nepříjezdu jeho a to že béře na s. Zř. F. I. B. XL. 1412. Ms. Dle svého nejlepšího vědomí a s. J. tr. A bývá blud ve s., prvé: když člověk nevie, má-li učiniti, či nemá. Hus III. 108. — **S.** = *svědectví*, *vyznání svědkův*, die Zeugenschaft, das Zeugniss. Vz Žer. Záp. II. 190. Tomu na s. dáváme tento list. S-mím (= svědky) se opatřiti. S. dáti mohl pod pečetí svou. Tč. Ctena s. dskami vedená. 1613. Hodným s-mím nemoc provésti. Tov. S. hostinských málo vážilo. Pk. Bráti stvořitele na s. Hus I. 94. S. dáti (svědčiti), vydati; svědky a s-ím něco provésti (osvědčiti). V. K s. někoho pohnati. Zříz. Ferd. S. něčí zlehčiti. Reš. S. pod přísahou vydati. Zlob. Svědky proti komu k s. pustiti. Ctib. S. ústní, písemní. Vz Vš. 570. *S. listovní*, die schriftliche Zeugenaussage, die nur Adeligen gestattet war. Gl. 328. *S. selské* n. *lidí selských*. Vz Gl. 329. *S. slepé*, die blinde Zeugenaussage, dovolával-li se někdo veřejného mínění. Vš. 364. *S. ústní*, die mündliche Zeugenaussage, das persönliche Erscheinen des Zeugen vor Gericht. *S. živé*, die lebendige Zeugenschaft, der Gegensatz von s. listovní. Gl. 329. Kdoby právem n. soudem ku snížení na své cti přišel, ten s. dáti nemůže. Rb. Aby mi ráčili dáti toho s. Hus I. 144. Kdo tobě uvěří? bude třeba s. 1502. Pan Burian Medek z Valdeka odsouzen cti, statku i hrdla, protože dal dvoje s. křivé, jedno proti druhému. Dač. I. 77. S. dáti na někoho. Vl. zř. 273. Já ti budu na s. Sl. ps. 67. Račte se s-mím tím spravovati; Obžalovaný vystavil jest s. zejména Matěje masaře; Jestliže svědomím hodným na mne prokážete, chci vinen býti; V této při podlé vyznánie obojieho s. jest obžalovaný v tom krádeži velmi podezřen; Račte mi toho s. dáti; Žalobník na s. to se volá (= se odvolává); Žalobník s. listovnie pokládá ode všie obce, jakož se na ně vola (= odvolává); Odpovídatel posielá s. své, kterémuž žalobník praví, že nenie dostatečné. NB. Tč. Též sem jemu platil, jakož toho na hoře s. hodné jest postaveno; Což provodí jiným s-mím nežli přísežným v konšelství, to s. zde nenie dostačné; Posíláme obou stran s.; Jestliže to na Martina provede s-miem ku právu hodným, že to požive; Vyslovila s. takto; Své s. opustiti; Žalobník odvolal se na s.; K tomu s. že jest nižádný neobudil (entgegentreten); Žádal jest sobě roku chtě sobě širšie s. jednati; S. listovnie žalobník položil jest; To s., jímžto provoditi chtěl, že ten dluh zpravil, toho jemu tak nesvědčí, protož jemu schází na s.; Táhne se na s. jednoho člověka; To s. v té při není dostatečné; Pakli by to dobrým s-mím provedla, chtěl by jí práv býti; Obstavenie rukojmie dva člověky vystavují ku s. a ti znají . . .; To s. jeho svědkuov nevyznává nic o těch peneziech; S. činiti; Ženy v tejto při nemohú svědčiti ani jich s. tuto příjemno jest; Žalobnice tu ženu ve s. netrpí a praví, že se již byla odtud vystěhovala. NB. Tč. 4., 7., 8., 9., 10., 11., 13., 15., 20., 22., 26., 29., 32. A toho se táhne na listné s. Strážnických; Hanuš položil jest před nás list k s. pod pečetí pánóv olomúckých: Tím-li s-mím chceš mě přemoci?; Tomu na s. a pro lepší jistotu pečeť městskú přitiskli sme k tomuto listu; Má-li kto jisté s., vystav je, chcem ho slyšeti; Posíláme vám s. na polepšenie; A my sme za sebú žádného s. neměli, neboť se jest to noční věcí stalo; Druhé s. na Jiříka jsú vyznali před právem; Na těch s-miech obviněný člověk nepřestává; Mají-li s. jaké k tej věci; Však mám k tomu viece dobrých lidí k s.; Jsú jeho odporníci, jakož to jich vlastní s. listné ukazuje; Jich ve s. trpěti nechce pravě, že jsú jeho odporníci; Položili sme rok oběma stranám k s.; Položila před nás s. ženské pod městskú pečetí; Jestli ženské s. v právě příjemné?; To s. zamítá z té příčiny, že od jednej osoby pochází; Paní súsedo, co ty k tomu s. dieš?; Přinesl si s. listovnie v listu zavřitém. NB. Tč. 38., 49., 53., 69., 80., 81., 92., 108., 120., 141., 151., 165., 177., 182., 183., 184. A toho pán Bůh s. mé jest. To s. na polepšenie mu bylo; Má-li to s., jenž se po súdě stalo, stranám v ortel vsazeno býti obapolně čili jednej straně stoliko a druhé nic?; Jestli tiem s-miem chtěl svú při získati, to s. nenie dostatečné; Tomu pro lepší s. pečetku svú kázal jsem přidati. NB. Tč. 214., 241., 268., 272., 288. Poněvadž při tom s. není pečeti jistcovy, tedy to s. není platno; Toho mám dobré s., což mi k mému právu třeba jest; Paní dala p. Petrovi jich s. popsána a ta p. Petr v Brně má vznésti na pány; To s. mají páni v Brně ohledati; On má své s. přinésti, od koho to zboží má; Zdýnka ukáže dobrým s-mím, že . . .; Mám na to dobré s.; Na tom dosti jest s. o tu věc; Byl na posudku svým svědomím; A kdož by lepší s. o Starú Hříši vyvedl, ten aby toho požil; Byli na posudku a své tu s. vedli; Jeho list mám na s.; Na to mám dosti s.; Své s. před úředníky poslati; Něčí s. slyšeti; Na něčí s. se táhnouti; Paní Uršula proti tomu s. pravila; K tomu s. jej pohoním; To chci ukázati ubrmanským s-mím; Tu mají obapolně své s. před pány vésti; Vystavil živé svědomí; Podvolil se na poctivé s.; Žádný tomu s. neodpíral; Toho dluhu žádného s. nemá; Podlé toho s. dal poručník svůj p.;

Mám na to dobré lidské s. Půh. I. 110., 132., 204., 206., 265., 286., 381., II. 17., 123., 196., 229., 252., 249., 268., 393., 450., 460., 488., 491., 517., 554., 609. (Tč.). Svědek prve než s. vydá, učiniti má přísahu; S. křivé, falešné z úplatku a z návodu proti mně v této při vydal. Kol. 22., 30. A toho má dobré s., neb jest přivolala lidi tu, kde se jí hanba stala. O. z D. List hlavní, ve kterém i vy na s. postaveni jste; A pro lepší a širší toho s. prosil jsem urozených vládyk, že jsou pečeti své dali přitisknouti. Faukn. 48., 64. A na s. k mé prosbě pan . . . své jsú pečeti přivěsili podlé mne k tomuto listu; A toho všeho pro lepší s., jistotu a potvrzení svú jsem vlastní pečeť k tomuto listu přivěsil. Dsky. Dáti ústní s.; K s. pohoniti; Obeslán byl, aby k svému s. stál a je vedl; V s. nemá přijat býti, soll zur Zeugenschaft nicht zugelassen werden; S. proti dskám vésti. Vl. zř. 15., 23., 273., 411., 446. Kteříž by listové byli pod pečetí na s.; S. dáti osobně; S. dáti listem otevřeným (schriftliches Z.); O každou věc takové listovní s. bude moci dáti při úřadě desk zemských (k soudu purkrabskému); Kteráž s. k soudům zemským od měšťanů toho města přijímati bude; S. sepsati. Václ. II., XII., XXVI., XXVIII. S. listovní někomu dáti. Faukn. Na s. se podepsati. Na s. toho sekretem svým tento list zapečetil jsem. Us. Něčeho s-ím dotvrditi. Koc. S. písemné dáti. Er. Poháněli znamenitý počet měšťanů pražských k rozličnému svědomí a zvláště komu jsou co a kdo darů dávali; Aby jim rozkázal s. vydati. Bart. 275., 30., 36., 39.; 276. 8.; 279. 32. Dobré s. tisíc svědkův. C., Pr. Někoho k s. vésti; k s. se postaviti. Er. S. v staročeském právu vz Pr. 1869. str. 669. a násl. Vz *Svědek, Svědectví*, Rb. 272. — **S.** = *spis, upsání*, die Urkunde. Nepokáže-li žalobník proti obžalovanému s. Ms. pr. kut. S. své posielá. NB. Tč. Tehdá jemu ta s. navrácena býti nemají. NB. Tč. 42. Posieláme s. NB. Tč. 42. S. přinésti. Půh. II. 139., Zříz. Ferd. — **S.**, *vzhledem ku mravnosti a zákonu*, das Gewissen. S. = schopnosť a spolu i pud posuzovati vlastní jednání se stanoviska mravnosti, z čehož povstává v nás buď cit spokojenosti (dobré s.) aneb cit nespokojenosti (zlé s.). Vz S. N. — **S.** *v theologii* = mravní mohutnosť, která člověka na předmětný zákon boží váže aneb tentýž zákon na jednotlivé činy člověka potahuje, buďtež činy ty již vykonány aneb mějte se teprv vykonati, das Gewissen, conscientia, συνείδησις. MP. 24. *Rozeznávají* : *I.* **s. předchozí,** das vorhergehende G., c. antecedens, jež může býti 1. *pravdivé*, richtiges G., c. recta sive vera a nepravdivé čili *bludné*, bloudící, unrichtiges o. irriges G., c. erronea a sice buď *vinné* bludné, das verschuldet o. besieglich irrige G., c. vincibiliter erronea, buď *nevinné* bludné, das unverschuldete o. unbesieglich irrige G., c. invincibiliter erronea. Zvláštní druh nepravdivého s. jest *široké, volné* s., das laxe G., c. laxa a *úzkostlivé či vrtošivé* s., das enge, ängstliche o. skrupulöse G., c. scrupulosa; 2. *rozhodné*, das entschiedene G., c. certa a *rozpačné*, das zweifelhafte G., c. dubia, jehož zvláštním druhem jest tak zvané *zmatené* s., das perplexe G., c. perplexa; 3. *bdělé*, das wachsame G., c. vigilans (jemuž příbuzné jest s. *útlé*, das zarte G., c. tenera) a *dřímavé*, ukolíbané, ohlušené, otupělé, surové s., das schlafende, eingeschläferte, betäubte, abgestumpfte, rohe G. — *II.* **S. následující**, das nachfolgende G., c. consequens, jež jest buď 1. *ospravedlňující či dobré* s., das rechtfertigende o. gute G., c. benefacti, buď 2. *odsuzující či zlé* s., das verdammende o. böse G., c. malefacti. MP. 24.—29. — *Otupělé* s., das abgestumpfte G. MP. 30. Pojem, jsoucnosť či realnosť, výkon, pravdivosť, rozhodnosť, bdělosť, vlastnosti, vrtošivosť, výrok, hlas, zachování, zpytování, obuzení, útlosť, dokonalosť, slasť, odměna, strasti, pokuty, náhnětky, moc, pokoj s. MP. 24.—29. S. radí, sraзuje, poroučí, soudí, chválí, potupuje, odměňuje, kárá, ozývá se, váže, zavazuje; jednati podlé, proti s.; hlas s. ohlušiti, otupiti, ukolébati, vzdělávati. MP. 24.—29.; Hý. On sobě činí příliš široké a prostranné s.; Dobrým s-ím svého ustoupiti mohl; Tou věcí s. své stížil; Těžké s. sobě nad něčím dělati, činiti; Žádného s. nad něčím neměti. V. S. své na radu vzíti. Kom. Mám v tom dobré s., že jsem nikomu neublížil; něčím v s. svém se ukojiti. Br. Dobré, zlé, hnětlivé, strašlivé, nepokojné s. Kram. Nedělášsi z toho s. Us. Fch. S. tvé ti poradí, co dobrému nezavadí; Zlým za dobré sa odplácať jest proti s.; Kdo se chce poznati, nech pohledne do s., zví, jak mnoho platí; Zdraví, s., umění, nad ty věci dražších není; S. tvé buď zrcadlo k poznání tvojímu; Kdo sa spomstí podla svej vóle, poruší s. svoje; S. své každý vidí; Neposkvrněné s. v žaláři se směje. Na Mor. a Slov. Tč. Nemá s. za trojník. Us. Všk. Ti to mají na s. Kos. Ol. I. 310. Čisté s. oblahoslavenuje rozumné stvoření; Kdo má dobré s., smrti sa nebojí; Dobré s. i v žaláři vesele zpívá. Na Slov. Tč. Zlý zisk súží s., kdo má jaké s.; Zlé s. ku trápení horší věci v světě není; S. čisté, potěšení jisté. Na Mor. Tč. S. mu spáti nedá. Us. Šd. Nemohouce ve svědomích svých pokoje míti. Bl. Živ. Aug. 46. Když jen to můž býti bez s. ublížení. Dh. 16. U některých se také bez mála s. ozývalo; Výčitky a hryzení s.; Že člověk i bludného s. následovati povinen, ač . . .; S. hnětlivé uchlácholiti; Nemá Jidáš již hryzů s. Sš. Sk. 48., 113., I. 137., II. 367., J. 219. (Hý.). Kdo činí proti s., ten cestu sobě činí k zatracení; Vizíž, aby najprve přecedil své s.; Súdce má míti dobré s.; Kterak nezčastné jest to s. a žalostivé, kteréž se zlými skutky zprznilo; S. se mútí z hřiechóv poznánie; Proč znamenáš malý hřiech ve s. bratra svého a břevna t. j. velikého hřiecha, jenž v oce t. j. ve s. neb v úmysle tvém jest, neznamenáš?; Břevno kdyby upadlo na oko, vyrazilo by oko i zkazilo, tak hřiech smrtedlný všechno s. kazí; S. ho kárá; Široké s. dává velikú všetečnosť t. j. přílišnú smělosť; A slove široké s., jako veliký pytel slove široký, že veliké věci v sě béře; A tak s. sobě

z nich nečiní; S. jest své poznání, to véz, jímž se člověk sám zná, jest-li vinen hřiechem čili nenie; Také má se člověk varovati s. příliš úzkého, neb to vede člověka k zúfalství: Vnitř s. hrozné, kúsavé; Viece má býti následováno (t. váženo) své s. nežli prelatóv kletba; Kohož s. brání, svoboden jest mezi žalobníky; Kde s. nežaluje; Mezi řeči chvaličóv a tupičóv ku s. utéci sě máme; To porúčím tvému s. Hus I. 187., 449., 471., II. 6., 266., 275., 276., III. 107., 108., 109., 124., 227., 228., 246. (Tč.). S. vřelo v nich bez přestání. Bart. S. se jitří. Rvač. Široké s. D. S. co formanská plachta (prostranné). Č., Mus. S. porušené. D. Svému s. odlehčiti. D. Náhnětek s. Us. S. ho hryze, bode, sužuje. D. Něco na s. míti; hnětení s. raněného nedá se hnedky hojiti; osten v s.; útlého s. býti; s. procitne; dostupovati někomu na s. Sych. S. si dělati. D. Svoboda s. a náboženství. Rb. Zahřímati komu do s. Vz Domluva. Č. Dobré s. nejhorší (= nejpřísnější) soudce; Jazykem lidí odbudeš ale s. nepozbudeš; Dobré s. 1000 svědků. Pk. Dobré s. nad všecko jmění; Dobré s. ustavičné hody; Zlé s. ustavičná poprava; Kdo zlé s. má, hada za ňádry chová; S. dává hbitý rozum (kdo si zlého vědom, myslí vždy, že naň řeč padá); Dobré s. nad všecko jmění. Č. Zlé s. hořké trápení. Rb. Vz Spokojenosť.

Svědomitě své povinnosti konati, gewissenhaft. Vys.

Svědomitosť, i, f., die Gewissenhaftigkeit. Jim s. není ničím. Sych. Ve s-sti nic jiným neodevzdati (nezadati). Sš. Sk. 268.

Svědomitý = *útlého svědomí*, gewissenhaft. Berg., Sych. S. dělník, úředník. Us. S. člověk, který výroků bedlivého a útlého svědomí svého poslouchá, der gewissenhafte Mensch. MP. 28.

Svědomosť, i, f. = *vědomí*, *povědomosť*, das Bewusstsein. Nz. Hříchů s. ho trápí. Ryt. kr. Ku s-sti něco přivésti. Marek.

Svědomstvo, a, n. = *svědectví*, das Zeugniss. Bhm.

Svědomý; *svědom, a, o*; partc. praes. pass. = *vědomý, o kom víme, známý*, bekannt. Hus I. 90., 221., II. 120. Všeliká pověsť dobrá, s-má hodna jest uvedena býti. Faukn. 108. Aby ty meze vyvedli dobrými lidmi s-mými. Půh. II. 620. Zde s-dom nebyl, když sem přijel. BN. — **komu**. Jest to s-o všemu světu. Bel. S-o žádnému není. Troj. Buď vám to s-o. Us. To jest mi s-o. Svéd. Buď s-mo všem. Sedl. Rychn. 6. Což mi jest dobře s-mo. Let. 2. — NB. Tč. 29., 32., 162., 195., 197., 206., 210., 275. — **o čem**. Aby, což by mu o tom s-mo bylo, před nimi seznal. NB. Tč. 242. Paklisbych nebyl připuštěn k slyšení, tehdy buď s-mo všemu českému královstvi, žeť to mú vinú neschází; Též jest i v Čechách, jakož vám jest s-mo. Hus III. 276., 285. (Tč.). Jemu jest s-mo, což je pro mně dáno věna. Půh. I. 131. — Půh. I. 172., 204., 208., II. 20., 141., 460., 548., 597. — **odkud**. S-mo jest z mnohých čtení. Hus II. 178. — **před kým**. Jsou-li úmluvy s-mé před dobrými, ty aby sobě plnili. Půh. II. 138. — S. = *kdo o něčem ví*, conscius, bewusst. Svědomého za vůdce (zvoliti). Kom. Učený a s. lékař. Boč. — **kde**. Svědom jsi na poušti. Num. — **čeho v čem**. Jsem sebe v té věci svědom. Kom. V ničem zlém sebe s-a není. Jel. Čehož jsem v pravdě s-om. V. Všech mých cest s-om jsi. Br. Toho jsou dobře s-mi. Zř. F. I., Václ. XXVIII. Jsou moře s-mi. Troj. S. místa. Pref. S-om jsem toho. St. Jsem sebe v té řeči s-om. Kom., Bl. Toho jsem dobře svědom. Us. Muž věcí lidských s-mý. Jel. Enc. m. 3. Kdo svědom jest své důstojnosti, snadno pod jarmo se nepodloží. Kmp. Ale toho svědom nejsem, dal-li jest jemu jich čili puojčil. NB. Tč. 11. — NB. Tč. 65., 80., 100., 168., 219, 242. Pověz plnú pravdu, čehos svědom. NB Tč. 125. Pakli se co kradmo z těch rud dělá, toho já s-dom nejsem. Jest těch řek s-dom, ježto Kožišovu přísluší. Půh. II. 597. Toho jsem s-dom. Hus II. 10. — **čeho jak dlouho**. My ptali jsme starých lidí, kteří jsu z mladosti otce jeho s-mi. NB. Tč 288. — **komu**. Ty můžeš hříchy ty, v nichž si sobě svědom, vyznávati. Kom. Jemu vše nesnadnosti s-my jsú. Pass. 17. (Hý.). Nic sobě svědom nejsem. ZN. Jest sobě toho s-om. Jel. To jest mi dobře s-o. Svěd. — **čím, kým**. S-mu sebou býti, že jest vinen. V.

Svédomý; *svédom, a, o* = *zdejší, tu přebývající*, hier wohnend, ansässig. Tak jsú dlúhý čas bydleli a s-mi byli. Ms. Tak o tom mluvil, jakoby tu svédom byl (doma). Věn. poct.

Svedu, vz Svésti.

Svegruše, vz Svekruše.

Svéhádavosť, i, f., rechthaberisches Wesen. Dch. Vz Svéchtivosť.

Svéhlák, a, m., arcula (Mandelkrähe). Ždk.

Svéhlavec, vce, m., vz Svéhlavý, der Starrkopf. Sych.

Svéhlavěti, ěl, ění, eigensinnig werden. Jg.

Svéhlaviti, il, en, ení, eigensinnig machen. — **se nač**, eigensinnig sein. Pís. slov.

Svéhlavkyně, ě, f., die Eigensinnige. Koll. Zn. 58.

Svéhlavosť, i, f. = *neustupnosť, zatrzelosť*, der Eigensinn, Starrsinn. Tabl. S. jest ráda slabého rozumu. Km.

Svéhlavý = *neustupný, tvrdošijný*, eigensinnig, starrsinnig, rechthaberisch, köpfisch. Jg. Kdo vše po své hlavě konati chce, toho nazýváme svémyslným, tvrdočelným, svéhlavým. Koll. Kdy zdráva (žena), svéhlavá (jest). Hlas. Strany **přísloví** vz: Beran, Brána, Čelo, Dojíti čeho čím, Hlava, Klín, Kohout, Kosa, Kozel, Kůň, Skřemínek, Slon, Suk, Šíje, Trh, Upříti, Vlk.

Svěchota, y, f., osob. jm. Šd.

Svěchtati = *pípati, putkati* (o husich, slepicích). Us. Dch.

Svéchtivosť, i, f., rechthaberisches Wesen. Dch. Vz Svéhádavosť.

Svéchtivý, eigenwillig, rechthaberisch. Dch.

Svěji, vz Sváti, Sviti.

Svějka, y, f. = *závěj, metelice*, Schneegestöber, Schneehaufen. D.

Svejkovice, dle Budějovice, Sweikowitz, ves u Rokycan.
Svejší = *s výše*, von oben herab. Us. Dch.
Svekla, vz Cvikla.
Sveknice, e, f., zastr., *lépe:* světnice. 1571.
Svekr, švekr (zastr.), na Slov. *svokr*, krn, m. = *tchán, test, mužův otec*, der Schwiegervater. Výb. I. Cf. skr. svaçûra, řec. ἑκυρός, lat. socer, strsl. svekrъ goth. svaihran, strněm. swehur, stř.něm. sweher, něm. Schwieher, rus. svekor. Gl. 329. Cf. Mkl. L. 11. — Pulk. Manželce mužův otec sloul testěm neboli svekrem. Měst. bož. Ostala u svekra svého. Št. N. 37.
Svekra (zastr.), na Slov. *svokra*, y, f., *svekruše, tchýně, mužova matka*, die Schwiegermutter. Výb. I. 682. Cf. skr. svaçru, řec. ἑκυρά, lat. socrus, strsl. svekra, strněm. swigar. Gl. 329. Aby ctila svekru a svekru. Št. N. 61. Drahomíra žádající povýšena býti nad svou svekru Ludmilu. Pulk. Ale Ruth držieše sě s-y své. BO. Vz Svekr.
Svekrev, krve, f. = *svekra*, zastr. Bhmr. Bieše s. Simonova. ZN. Pokáza s-krvi své. BO.
Svekrus, švekrus, a, m. = *bratr mé manželky, švagr*, der Schwager. Ros.
Svekruský, švekruský, *švakrovský, švagrovský*, Schwager-. Ros.
Svekrusovati, švekrušovati, *švakrušovati, švagrušovati*, einander Schwäger heissen. Ros.
Svekrustvi, švekrustvi, *švakrovství, švagrovství*, n., die Schwägerschaft.
Svekruše, svegruše, švekruše, švegruše, e, f. = *manžela n. manželky matka, tchyně, svekra*, die Schwiegermutter. V., Jel., Ros. V zelenej dubině tam nevěsta dříme, došla k ní š-ša: Staň nevěsto hore! Sš. P. 542. Svekruše jeho ten šindel zde prodala. NB. Tč. 143. Svegruška na nevěstu se škaredila. Č. Vadivá jako s. Vz Váda Č.
Svekrušna, švekrušna, svakrovna, švagrovna, švakrovna, y, **švakrová**, é f. = *mužova sestra*, die Schwägerin. Ros.
Svekrva, y, f., zastr. Bhmr. Vz Svekr.
Svekry, gt. svekrve, f. = *svekra*. V MV. nepravá glossa. Pa.
Svélibý, eigenliebig. Dch.
Svelíčeti se = *honositi se, vypínati se*, prahlen. Ktož sě móž svelíčeti, by čisté srdce měl? Št. N. 287. — **se čím.** Ty, pokory nedbajíc, svelíčieš sě svým panenstvím. Št. N. 27. Vz Svelíčiti.
Svelíčiti, il, en, ení; *svelíčeti*, el, en, ení; *svelíčovati* = *velíčiti, chváliti, zvelebiti*, vergrössern, verherrlichen. — **co.** Boč. — **se.** S-čil sě jest Hospodin (magnificatus). BO. — **se v čem.** V tom se s-čil. BO. — **se čím.** Svými dětmi se s-čala (proslavila). Bj. — **se proč, nad kým.** Leg.
Svelíčný, magnificus. Moys. 11.
Svémluvnosť, i, f. = *vlastní mluva*, eigene Art sich auszudrücken, die individuelle Rede- o. Schreibart. Pal.
Svémluvný, eigens im Ausdrucke. Jg.
Svémoc, i, f., die Eigenmacht. S. něči obmeziti. Sš. I. 17.
Svémocně, eigenmächtig. S. něco konati. Sš. Sk. 70., 69. (Hý.).
Svémocný, eigenmächtig. Jg. Odpúštěnie slove s., když kto svú mocí a ne cizí hřiechy odpúští a to na samého Boha slušie. Hus III. 216. S. moc, potestas auctoritatis. Hus.
Svémrav, u, m., *svémraví*, n., die Eigenheit der Gemüthsstimmung, eigenthümliche Manier. Nz. Cf. Své vůle, die Laune, Humor.
Svémravnosť, i, f., die Laune. Pal.
Svémravný = *rozmarný*, launisch. Pal., Plk.
Svémravosť, i, f., die Laune. Dch., Pal.
Svémravý, launisch. Dch.
Svémysl, i, f., der Eigensinn. 15. stol. Č.
Svémyslice, dle Budějovice, Swimislitz, ves u Brandýsa n. L. PL., Tk. I. 87., III. 129.
Svémyslně. S. hřešiti, absichtlich, muthwillig. Kom.
Svémyslnice, e, f., die Eigensinnige, Muthwillige. Nej.
Svémyslník, a, m. = *svémyslný, urputilec*, der Starrkopf. Ros.
Svémyslnosť, i, f. = *svévolnosť*, der Eigenwille, Muthwille. Neučinil to ze s-sti. V. S. někomu vytýkati. Kom.
Svémyslný, vz Svévolný. V., Br., Sych.
Svénárodní živel. Kos. Ol. I. 261.
Svéoprava, y, f. = *napravení, oprava*, correctio, ἐπανόρθωσις, die Selbstverbesserung. Nz.
Svepiti, strslov., agitare. Cf. lit. supti, schwingen, altnord. *svífa*. In *ve* erblicke ich eine seltenere Form der Steigerung des u (vergl. lit. dvěsu athme mit dus u. hvatiti mit hytiti). Mkl. aL. 11.
Svépomoc, i, f., die Selbsthilfe. Dch.
Svéprav, a, m., osob. jm. Pal.
Svépravice, dle Budějovice, něm. Seiprawitz, ves u Běchovic; něm. Siprawitz, ves u Křelovic. PL., Tk. III. 30., 45.
Svéprávný, eigenberechtigt. Dch.
Svépříčinnosť, i, f., causa sui. S. N.
Svěr, a, m., osob. jm. Pal.
Svěř, zastr. = *zvěř*.
Svěra, y, f. = *lancúch, silný řetěz na zdržování vozů, svěrák*, die Hemmkette. Na Mor. Brt., Šd.
Svěrací, Schluss-, Spann-. S. kruh, hák, D., kazajka, die Zwangsjacke. Dch.
Svěráček, čku, m. S. s rukovětí, der Stielhandfeilkolben. Šp.
Sverad, a, m., osob. jm. Pal. Rdh.
Svěradlo, a, n., die Schluss-, Spannzange. S. nosní, na polypy. Vz Nástroje na nos. Cn. S. v knihtisk. = železná kladka obloukovitá, krajem formy kladená, malými kroužky (Rollen) uzavřená, aby forma pevně pohromadě držela, das Schliesszeug. Dch.
Svěrák, u, m. = *krokva*, u tesařů, der Spannriegel. — **S.** = *pověrák, svorník, nicohlávek*, der Schraubstock, Spannnagel. D. — **S.** *do chřípí divokých býkův, skřipec.* Cn. Vz Svěradlo. — **S.**, *šubka*, der Hemmschuh. Šd. — **S.**, a, m., osob. jm. Šd.
Svěrátko, a, n., *skřipeček*. Vz Svěradlo. Nz. Ik.

Svěravý, beengend. Sm.
Sveraz, a, m. něm. Tweras, ves u Krumlova. PL., Tk. III. 104.
Svérázný, eigenthümlich. Nz.
Svěrek, rku, m. = *pověrek*, *svěřená věc*, das Depositum. Dáti komu co jako s. Sš. II. 343. Sr. Skladež.
Svěřenec, nce. m. = *svěřený ku chování*, *k opatrování*, der Pflegling, Mündel, Klient, Schutzbefohlener. Řečník u práva s-ce svého hájí. Kom. S. poručníkův. Sych.
Svěření, n., die Anvertrauung. Vz Svěřiti. S. čeho. Troj. Pravili jim to jako pod s-ním, im Vertrauen. Háj. S. důvěrné. Er. S. něčeho ku prodeji. — **S.** = *víra*, *úvěr*, der Kredit. Mus. — **S.** = *statek, který se dědici poroučí tak, aby ho někomu třetímu dochoval*, fidei commissum, das Fideikommiss. S. důvěrné, Pr. měst., statku, Er.; dědic ze s. Aqu. Vz Rb. str. 272. — **S** = *svěřené zboží*, když věc ne k užitku, ale jen ku schování jinému dána jest, die Hinterlegung, hinterlegtes Gut, das Deposit. J. tr., Brikc.
Svěřenice, e, f. = *děvče hochu zaslíbené*, *slibenice*, die Verlobte. Slov. Hdk. C. 313.
Svěřenicia, zastr. = *jitřní hvězda*. Jir.
Svěřenka, y, f. = *svěřenkyně*.
Svěřenkyně, ě, f., die Klientin, Pflegebefohlene.
Svěřenský, fideikommissarisch. S. jistina, Rk., statek, Fideikommissgut, náměstenství. J. tr.
Svěřenství, n., das Fideikommiss. S. N., J. tr. S. peněžité. J. tr.
Svěřenstvo, a, n., die Anvertrauten. Šm.
Svěřený; *svěřen, a, o*, anvertraut. S. tajemství. Us. S. prodej něčeho, der Verkaufsauftrag. J. tr. S. práce, jednání, der Geschäftsauftrag. J. tr. — **k čemu:** člověk k opatrování s. D. — **S.** *věc*, *statek* (věrná ruka, das Fideikommiss, vz Svěření). Obchod s věcmi s-nými. J. tr. Když pře s židy zvláště o peníze neboli o jinú věc svěřenú k nám pro naučenie poddány budú. NB. Tč. Maje sobě klíče od zámku s-né brány otevřené nechal. Žer. 350. Jak se měli zachovati v příčině věcí sobě svěřených; čím povinen ten, komu byl statek k opatrování odevzdán, o tom vz Rb. str. 195.—196. S. věc vrátiti se má. Kom. Hřivna někomu s. Dch. — **S.**, *zasnoubený*, verlobt. Slov. S-ní mladoženiši. Dbš. 15.
Sveřep, šveřep, u, sveřepec, šveřepec, pce, m. Sveřep, šveřep, bromus, die Trespe. S. obecný n. žitný n. stoklasa, b. secalinus, die Roggentrespe, mělký, b. mollis, die weiche T., rolní, b. arvensis, die Ackertrespe, hluchý, b. tectorum, die Dach-, bezosinný, b. inermis, die Queck-, útlozrný, b. sterilis, der Taubhaber, veliký, b. giganteus, die Futtertrespe. Jg. — **S.** planý (jalový, hluchý. V.) = *oves*, *ovsíř*, *ovsina*, avena fatua, der Wildhafer. Chleby ze s-ce pekli. Vodn. Jest jako sveřepec (brzo tu, brzo tam. Vz Neposeda). Prov. — **S.**, aegilops, das Hasenöhrlein V. S. ječný, die Bastardgerste. V. Ječmen v sveřepec se proměňuje (dle sprostého domnění). Kom. Jg. Cf. Schd. II. 262., Čl. 155., Kk. 104., 105., 110., FB. 12., Čl. Kv. 113., Slb. 143., Rstp. 1751.
Sveřepče, ete, n., junger Hengst. Jg.
Sveřepec, pce, m., vz Sveřep. — **S.** = *pušťák*, *připušťák*, der Hengst. Ben., V., Ja., Lom.
Sveřepěti, ěl, ění = *divoce růsti*, *rozmáhati se*, wachsen, sich ausdehnen.
Sveřepice, e, f. = *kobyla*, *klisna*, die Stutte. Aqu., MV., Háj., Výb. I. 131. Podkovaná s. S-ce v horách a volové. Ž. wit. 49. 10. (Č.). Dle Gb. vydání: Skot na horach a volove. Vyvodiš seno s-cém. Ib. 103. 14. (Č.). Dle Gb. vyd.: Vyvodie sieno skotu. S., od sveřep (= divoký), die Zuchtstutte, welche frei herumläuft und nicht zur Arbeit verwendet wird. Gl. 329. Koně, s. i dobytek i lidi zjímal. Půh. I. 254. — **S.** = *kůže ze sveřepého* (divokého) *zvířete*, das Wildleder. S. válená, americká, surová, koňská, volská, kravská. Šp.
Sveřepicový, Wildleder-. S. kravina, Wildkuhleder. nártovice, nárt, podšev. Šp.
Sveřepka, y, f. = *mladý*, *čerstvý koník*, ein junges, frisches Pferd. Koll.
Sveřeposť, i, f. = *divokosť*, die Wildheit. Krok. Šelmy svou sveřeposť vyzují. Sš. I. 90. S. jeho krotkostí přitlumena. Sš. I. 8.
Sveřepovitý = sveřepu podobný.
Sveřepý; *sveřep, a, o* (zastr.) = divoký, wild. S., strsl. sverěpъ m. svrěpъ, *e* vsuto. Mkl. L. 19. Wurzel svrp, lit. surpti, schaudern. Mkl. B. 31., 33. (Hý.). S. (ozimý) semenec, Jád., kůň. Koll. S. Tatar. Rkk. 53. S. mák, wilder Mohn, člověk, manželstvo. Mor. Šd. Ptáci sveřepí krotnou klecí a sveřepí koně uzdou; Aby totiž s-pé náruživosti na uzdě držány byly. Sš. I. 59., II. 39. (Hý.)
Svěřitel, e, m., der Anvertrauer, Rk., der Hinterleger. J. tr. Mají přísahati na kříži, třetí peníz, který vydělají, svému s-li dávati tak dlúho, až zaplatí. NB. Tč. 14.
Svěřiti, svěř, ře (íc), il, en, ení; *svěřívati*, *svěřovati* = *na víru dáti*, *uvěřiti*, borgen, leihen, auf Treu und Glauben geben; *v opatrování dáti*, anvertrauen, befehlen; **se** = *vyjeviti se*, *důvěrně se otevříti*, *spolehnouti*, *důvěřiti se*, sich anvertrauen. Jg. — **co komu:** zboží, ženu a děti. Ros., hodným mužům úřady; někomu jmění, své tajnosti, V., ovčákovi stádo s. Kom. Nesvěřujte každému všeho. Dch. Život svůj větru a vodě svěř. Ler. Co vám od Boha svěřeno jest. Žer. 321. Jsou vám svěřeny desky. Žer. 321. Žádal mne, abych mu svěřil 6 zl.; Svekruše svěřila tu truhličku ženě jednej; A tak jsem jemu list svěřil; S-il mu ten statek. NB. Tč. 133., 143., 177., 260. Co jsem jemu s-la. Půh. II. 593. A Kristovi s. nechtěli sú z mrtvých vstalému, ale řekli sú, že jest ukraden. Hus II. 249. — **co na koho.** Slaninu na psa s. Mt. S. — **komu čeho.** Malému dřevu svěřují lidé životů svých. V. Někdo vám přece ucha svěří. JT. Neb jsem jim toho svěřil. NB. Tč. 43. A my vám svých věcí s-li. Arch. I. 10. Těch peněz s-il jsem jemu; Svěřil jsem mu svého zboží Já jemu jich peníze) svěřil. Půh. II. 371., 421., 584. (II. 508., 543., 586., 588.,

593. — Tč.). Kterýmž života svého s-je. Bur. Vald. Sepsaného kšaftu, kdo chce, může za zdraví svého dvéma osobám dobře zachovalým zapečetěného s. Koll. 55. — **na jak dlouho.** Milý Matěji, s-ji ti statek do mej příjezdy. NB. Tč. 260. — **jak. Pod** pečetí mlčenlivosti někomu něco s. Sych. Ale oni pravili, že nám svěřeno pod zpovědí. Let. 121. I svěřil se nám v tajnosti, že . . . NB. Tč. 85. S. někomu něco **na** přísahu. Zř. F. I. B. XXXVI. — **co komu k čemu (kdy):** k prodeji. J. tr. **Při** rozžehnání-se s ním jemu naše věci k věrné ruce svěřili. Har. II. 62. — **se komu v čem, čím, čeho (o kom).** S. se někomu svými tajnostmi. Sych. S. se komu všeho. Reš. Jemu se všech svých tejností svěřil. V. S. se lodí, vodě. V. Já se mu v tom (toho) svěřil. Us. V tom se ti o sobě (o jiném) svěřil. Plk. Svěřil-liby se kdo ve své při kterému řečníku. Kol. 19. S. se někomu. Chč. 301., NB. Tč. 119., 275. Sám Ježíš nesvěřoval se jim, poněvadž znal všecky. Sš. J. 45. Od té doby nesměl se nikde pánóm právě s. Let. 6.

Svěrna, y, f., die Geldbank. Berg.

Svěřování, n., der Kredit.

Svertka, y, f., swertia. Rostl. I. 249. a.

Svės, u, m., **svėsek,** sku, m., *šos*, der Schoss (an Kleidern). Dch.

Svěsa, y, f., der Vorhang. Div. z och. 84.

Svěsiti, il, šen, ení; *svěšovati*, *svěšeti*, el, en, ení = *dolů věsiti*, *spustiti*, herab-, herunterhängen, herablassen; *oběsiti*, hängen, aufhängen. Jg. — **co:** uši, Reš., D., křídla, D., hlavu, BO., oči. Žalansk., Šm. Všecky s. kázal (oběsiti). Plk. S-il nos. Mor. Šd. S-il hlavu, kriedla. Mt. S. S-ti hubu (hněvati se). Ros. Přišel vězeň domů, sednul si ke stolu, svěsil hlavu dolů; Hlavičku dolů svěsil syneček můj milý. Sš. P. 145., 397. Snadno hlavu svěsic chodili. Hus III. 183. — **co kam: k** zemi tvář, Žalansk., hlavy. Br. — **koho čím kam.** Pokuta ta je hlavou k zemi svěsila. Měst. bož. — **se komu.** Obočí se mu svěsí.

Svěska, y, f., die Schleife. Dch.

Svéslav, a, m., osob. jm. Pal.

Svéslava, y, f., osob. jm. Pal.

Svěsna, y, f. = *záslona*. Světz. 1880.

Svěsohlavý = *svěšující hlavu*, kopfhängend. Reš.

Svéspráva, y, f., selbsteigene Verwaltung. Dch.

Svěsť, i, f. (zastr.) = *švagrová*, die Schwester der Gattin, Schwägerin. MV. Staroslov. свѣсть soror uxoris, geht auf das Thema свъ zurück, -ть ist Suffix. Mkl. B. 169. (Hý.). — **S.** = *švekruše*, *tchyně*, die Schwiegermutter. Cf. Svat. Jg., Gl. 329., ZN.

Svésti, svedu, sveď, -da (ouc), dl, den, ení; *svoditi*, il, děn, ění; *sváděti*, ěl, ěn, ění, *svázeti*, *svozovati*. — **S.** = *dolů vésti*, *voditi*, herabführen, herableiten; *s povrchu někam vésti*, abführen, ableiten; *odmluviti*, abbringen; *přemluviti*, *zavésti k bludu n. k hříchu*, verführen, verleiten; *zabiti*, *usmrtiti*, von der Welt schaffen, tödten; *odstraniti*, abschaffen, ableiten, wegschaffen, wegbringen; *strčiti*, auf Jemanden etwas schieben, aufbürden Jemanden etwas; *dohromady vésti*, zusammenführen, zusammenleiten; *dokázati*, *prospěti*, *pořiditi*, *dovésti*, richten, ausrichten, zu Wege bringen; *dováděti*, treiben, thun; *se* = *státi se*, *zdařiti se*, ergehen. Jg. — **co, koho:** bitvu, boj, vádu; nic nesvede; vysoko svedl svou pýchu. V. Sladké řeči svodie srdce. ZN. S. věno, löschen. Vl. zř. 512. S. vesnice, mlýny = zrušiti. Břez. 234., 235., 265. Někdo svádí přátely, aby pod tím svého dovedl, hetzt zusammen. Mus. III. d. 67. Ať jen něco nesvede! Us. Dch. Dalo mi to mnoho práce, než jsem je svedl (smířil). Us. Ntk. Ta muzika ji svedla. Msk. Hádání oč s. Jel. Er. m. 57. Sedláci les (= dříví) k šibenici s. měli. NB. Tč. 123. Pacholek je lživý jako pes prašivý, un dževuchu svedže jak muchu na medže. Sš. P. 307. Nedala se svésti; Oni svedli lid. Hus II. 117., 153. S. koho (zavésti ku zlému). Kom. Svoditi milovníky. Troj. Kdo nás svedl, nechť nás rozvede. Prov. — **co, koho odkud (s čeho, z čeho):** s pravé cesty, z jeho domnění a zdání; se světa, ze světa, V., se schodů, Us., se skály. Jg. Svedl oheň s nebe. Br. Podezření se sebe svedl. Us. Nedal se s toho s. Ml. Dluh s domu s. Rk. Závady se statku svého s., Pr. měst., dluhy s domu. Us. Vodu s hořejších končin s. (vodu z dolů vyvésti). Vys. Vz Statek. Er. A na ratúze zvonijú, panenky z města svádijú. Sš. P. 156. Ty mne ze světa svedeš. Svěd. 1569., NB. Tč. 76., 96., 103. Král Ferdinand mnoho lidí poddaných kázal z světa s. a zahubiti. Bart. 269. 30. S. někoho s viery. Kat. 1428. Ze všech údolí semo sveďte koně. Rkk. 13. Přijdú-li k vám falešníci, s viery pravé svodiece. Pass. 10. Smilstvím lid boží svedl s božího přikázání; Mnohé tu svedli s pravé viery, s boží cesty; Žes svedl Evu z mého přikázání. Hus I. 401., 352., III. 114., 243. Svedl mne s práva slibiv . . . Půh. II. 499., 595. S. závady s nemovitosti. J. tr. S. někoho s dobré cesty, GR., s viery. BN. — **koho od čeho (čím).** Svou lstí od moudrosti věčné je svedl. Kram. Válkou s ním nic nesvedeš (nepořídíš). Us. Pravé křesťany od pravé víry Kristovy s. Bart. 2. 17. Tu mě od toho póhona svedli; Tu ji svedl od práva. Půh. II. 93., 175., 277. (Tč.). Tímto dóvodem svedli sú lid od božího přikázánie. Hus I. 148. — Troj., Vš. — **co kde.** Otakar **na** moravském poli bitvu svedl. Ml. S. koho v čem. Chč. 375. Svodí mým lidóm v jich městečku jich právo. Půh. II. 434. — **co na koho, nač.** Vinu se sebe na někoho svozuje (strká). Br. Svedl to naň. Us. Jeden žák sváděl to na druhého. Ml. Svedl na něho kluky z celé vsi. On to udělal a včil to svadí na mne. Mor. Šd. Rád by to naň svedl. Us. Dch. Sváděli to na našeho Martina. Us. Brt. (By lidé) na nás nesvedli. Er. P. 125. Svedl na mne hrubú žalobu. NB. Tč. 173. Dala jsem ju katóm sťati, měla na mne nesváďati; Na jiných nesvedu, měla bych velký hřích, kdo panenku vošidí, ten se (= si) ju musí vzít; Prosil ti ju pro Boha, pro Boha živého: Nesvádě toho na mne, sveď to na jiných. Sš. P. 90., 379. (Tč.). Nedostatek prosby na

někoho s. Hus I. 311. — **co, koho jak: v** hromadu. V. — J. tr. S. všecky **pod** jedno. Nz. Kristóv obyčej jest aby v jednotu svedl. Hus I. 254. **Po** tvé vuoli se nesvedlo. Arch. I. 14. Všecky v jedno s. Nz. **A skrze** lahodné řeči svozují srdce sprostných. Sš. I. 147. Svodili lidi po své vóli. Hus II. 293. **Ve** lži své svozuješ. Štelc. — **co, koho k čemu: k** hodování, Hlas., **k** boji, Zlob., k zločinu. Ml. Něco k někomu s. (strčiti to naň). Ms. pr. kut. — J. tr. — **co, koho s kým:** někoho s nevěstkami s., Jel.; s někým bitvu s. V. Někoho s někým s. (svaditi). V. Nic s ním nesvedeš (nepořídiš). Sych. Možná, že vás tam s ním náhoda svede. Němc. S tím nesvedeš nic. Us. Zkr. Kuklík svede Holuba s Vilémem. NB. Tč. 185. I s čertem lidi svozují. Dh. 102. Křesťané polní bitvu s Turky svedli. Dač. I. 189. Učinil se ďábel hadem, svedl Evu i s Adamem. Sš. P. 38. — **kam.** Sváděti vodu **do** rybníka struhami. Us. S. do dvora desátky. Půh. II. 240. Bratra z toho světa na onen svedl. NB. Tč. 72. S. vodu na mlýn. Půh. II. 494. — **co, koho čím:** znamením. Chč. 624. Jakož se Jan na mne svedl hrubú žalobú. NB. Tč. 170. Řeči ty lidské mysli svádějí bliktrami a blyskotami marnými. Sš. II. 209. Najprve mlýn mi jest tu muoj vlastní svedl mocnú rukú. Půh. I. 236. Kněžie lid příkladem svodie. Hus II. 261. Svodiece je svými lživými řečmi. Hus I. 262. — **o čem.** A o tom sem jinde mnoho svedl písma. Hus II. 206. — **co proti komu.** Br. — **koho kudy: po** zámku. Vš. — Br., Pref. — **kde, okolo koho** *sváděti, svoditi = dováděti.* Us., Kb. — **co, se komu (kde).** Zle se mi svedlo **na** cestě. Us. Někomu kopí svoditi (odraziti). Troj. — **se** = *hanebný, necudný život vésti.* V.

Svéstinka, y, f., *zdrobnělé svésť,* socrus. Č.

Svěš, e, m., osob. jm. Tk. III. 44.

Svěšený, vz Svěsiti.

1. **Svět,** a, m. Světъ, lat. lux, skr. çvêta, goth. hveits albus od svit (svitnouti, strb. svьtnąti, Gb. III. 144.), lit. szvintu illucesco, lit. szvês-ti (m. szvět-ti) lucere. Schl. Strsl. světъ, lux, od svit, svьt, stind. śvit, śvētati; prus. svetan, switai die Welt ist entlehnt. Mkl. L. 139.; sr. 112. (Hý.). — **S.** = *denní světlo,* das Licht. S-ta viděti nemožeše. St. skl. Když kury pějí k světu. Cant. Ráno před světem zbudili nás. Lobk. put. Před s-tem se mnou vstal. Mdr. I šel sem zase domů i ležel sem až k světu samému. NB. Tč. 198. Vstal ještě před svetom. Slov. Hanbí se na svět (na světlo) vyjíti. Slov. — Výb. I. 7. — **S.** = *soubor všech věcí stvořených, veškeren okrslek nebeský a zemský, vesmír, kosmos,* die Welt, das Weltall, Himmel u. Erde. V MV. nepravá glossa. Pa. Dokudž s. tento stane, nepomine, trvati bude. V. Spousta, obor, stvoření s-ta, veškeren s. (vesmír), Us.; os s-ta: D. Bůh stvořil s. (v šesti dnech). Hus II. 214. S-ta pán. Dch. Vyšla hvězda na kraj s-ta, osvítila do půl světa. Sš. P. 50. Malý s., der Mikrokosmos. Dch. Jakž s. světem, takového sněmu nebylo. Smil v. 61. Pro celý svět! Dch. Já bych to neučinil o celý s. Hk. Svět v obrazích. Dokud s. světem stojí (jest. Tkad.). D. Pro s-ta (pro všecko všudy)! Kb. Do světa bouchati, do větru třápati. Vz Tlachal. Č. Opilý, ani o světě neví; Pije, až ani s-ta nezná. Vz Opilství. Č. — **S.** = *koule zemská.* Ž. wit. 72. 12., 89. 8. Die Welt, der Erdball, Erdkörper. S. se točí jako kolo, V., jako kámen. Er. P. 151. Obor s-ta na lodí objel. Us. Naslibuje toho, až by se s. otáčel. Dch. — **S.** = *zvl. povrch země, okrslek zemský,* der Erdkreis. Východní strana světa; přes svět jezditi, pracovati; po s-tě blouditi, běhati. V. Čtyři strany s-ta: půlnoc, poledne, východ, západ. Har. Až na konec s-ta. Po všem všudy s-tě. Us. Cesta okolo s-ta. D. Kraj s-ta sjezdil; nachoditi se světem; světem putovati, jíti, choditi; do s-ta se pustiti; šel na zkušenou do s-ta. Sych. Je to sem kus s-ta! To je kole dědiny světa; Přišel ze světa (z ciziny); Jíti do světa. Us. Brt. Nic netrvá na světě věčně; Nepoddám se a kdyby dva světy byly; Všecko se tam změnilo, jako když přijde (člověk) na nový s.; To jsou zkoušky na s-tě; Kdo v celém s-tě by to učinil? Dch. Slovutný byl až kraj s-ta. Brt. S. 22. S. je dlouhý, široký, vše jest na něm divoký. U Litomš. Dř. Toho jest celý svět (mnoho). Us. u Renčova. Má široký svět; Celý s. je mu malý a ulice úzká. Vz Opilý. Co je na svete pod sluncem, to v svém čase zhyne. Slov. Tč. Co pak seš te (jsi ty) můj šohajku v celém s-tě sám?; S. se točí jako kolo, miluj, děvče, máš-li koho; V nebi hvězdy vysoko jsú, v světě cesty široko jsú. Sš. P. 245., 592., 774. Na s. přijíti, přicházeti (roditi se); Po všem obytném s-tě se rozšířiti. Sš. J. 18., Sk 20. S. ten jest všech lidí domovem. Km. A že země židovská jest prostřed s-ta, protož v té zemi stalo se prvé popsánie. Hus II. 398. Pobudem, nebudem, s-ta nepřebudem. Vz Smrť. Lb. Moře nevypiješ, s. nepředěláš. S-ta nepřebudu, díla nepředělám (přísloví lenochů). Vz Lenoch. Lb. Neboť po všem s-tu ležechu nemocní. Pass. 3. (Hý.). Všudy s., velký s., široký a dlouhý s.; Radše bych se na tom světě neviděl (vz Neštěstí). Č. Drž se rozumu a projdeš celý svět. Horný. Lakomci nikdy dosti není, by měl všeho s-ta jmění. Prov. Jg. Však se ještě s. neseschl (ještě není po všem veta)! Č. — **S.** = *díl světa,* der Welttheil. Starý svět (Asie, Afrika, Europa), nový (Amerika, Australie). Jg. — **S.** = *soubor všech věcí na zemi jedním časem jsoucích, zvláště lidí a jich konání; lidské pokolení, lidé; život, věčnosť,* die Welt, das Menschenleben, Menschengeschlecht, die Ewigkeit. Dítě, plod, porod na s. vyvésti; na s. se naroditi; na svět vzjíti, vyvedenu býti; se s-ta sprovoditi, skliditi, svésti (zabiti); z tohoto s-ta vykročiti; s tímto s-tem se rozděliti, děliti, žehnati (mříti), rozžehnati; s-ta požehnati; se světa se odebrati; na tomto světě zlém a převráceném. V. Na s. se dostati (naroditi se); Kdo s. s očí a mysli pustí; světem opojený; s. nádherný. Kom. Více na onen svět hledí (stařec). V. Na s. někoho vyvésti (poroditi); na onen s. odejíti (na věčnosť, umříti). Háj. Vynadal

mu před světem (= škaredě, veřejně). Us. Brt. Nadal mu divné pod s-tem. Šd. Nadal mu, na čem s. stál. Us. Ktk. Nabažil se s-ta. S. chce mámení, tedy je měj; Slovo do s-ta pustiti; Prošel celý s.; To se to bude zase na světě hýbat; Ten se má k světu; Vesele na s. se dívati; Je to člověk na s-tě dobrý; Se s-tem obcování; od s-ta se odtrhnouti; Ten s. je zlý; Něco jde na s-tě dobře, něco špatně; To mám kříže na světě; To jsou věci na s-tě, co toho snášet musíme!; On jest na s-tě rád. Dch. Mimo s. makatelný je také ještě svět jiný nevidomý; Z vod potopy novotný s. vyšel; Apoštolé měli s. obrátiti; Tudy se jmenuje satan knížetem ano bohem s-ta tohoto. Šš. Sk. 60, J. 49., I. 143., II. 141. Svět zevnitřní, vnější, die Aussenwelt. Nz. To je to, on tam byl přece kromě s-ta (= vzdálen s-ta). Us. u Solnice. Ani o s-tě neví. Vz Opilý. Do světa býti (lehkomyslným). Us. Mtl. Tak je to na tom s-tě, kde bačkora žlutě kvete. Us. Dř. Je k světu; Tak platí s. (= tak to bývá). Hý. S-tů Jan (praví se o tom, kdo světem chodí, o tuláku). Nejdu tam o živý s. (um keinen Preis). Us. Sd. Nedám tě za tři světy. Us. Nedal bych ťa za ten svet. Sl. ps. 49. Po všem s-tě jí nic není. Už bych ráda věděla, jak jí jde svět (jak se jí daří); Jestli mu tak půjde s. (povede-li se mu dobře), to bude krásný fikus. Us. u Dobrušky. Vk. Chodí po s-tě, jako bludná ovce. Sk. Jest člověkem podlě světa. Stnk. Obracel se mnoho ve světě (mnoho zkusil). Us. Dbv. Chytrá hlava se neztratí, dokud hloupost na s-tě bude. U Žamb. Dbv. Pro jeden květ nezhyne svět (Cf. Co tam, to tam, o to hlavy nelam). Us. Dbv. Nezná s. Vz Opilý. Us. Šn. Mladé zdravé děvče musí a má býti do světa. Sa. Vrhl se do světa. Dhn. Potlouká se s-tem; S-a zkusiť. Us. Dostal se na klády na odiv s-ta (na posměch). Slov. Dbš. 81. Aj, divy s-ta! Dbš. 45. Nedám to za širý s. Dbš. 45. Klučku ode dveří dávali na okno všemu s-tu na oči. Brt. Aby chodil na opicu svéta. Mor. Vz Op. Šd. Přišel se sem podívat (na trh), jak s. ide, wie der Markt steht. Brt. Všetko na svete len do času. Slov. Er. Sl. čít. 65. Svět se podobá velikým hodinám: měšec s penězi je závažím a ženština kývadlem. Trnka. F. Tam Vám bylo s-ta (lidu)! Šd. S. za tím běží, kdo ho zanechává a utíká před tím, kdo ho vyhledává; S. není ráj věčný. Mor. Tč. S. toho miluje, kdo mu ustupuje, toho nenávidí, koho často vidí. Us. Tč. Prostředkem smrti se světa sešli. Zř. mor. 1604. Už sa věul svet, ľudě v svete i obyčaj mení; Dobré mravy zasluhujú v svete lásku vetši. Slov. Tč. Já vás pást nebudem, radšej svetom pôjdem. Dbš. 123. Kolko ľudí v svete, tolko obyčají. Slov. Tč. Slúžili ste tomu světu, svět vám nyní dá odplatu; Na tom s-tě nic stálého, on je všecek marný, moje leta taky idú rovno s hodinami; Na tom moři světa vzdychám a s prosbou k tobě pospíchám; Ach světe, světe, měs podmaňoval, o mó dušičku měs připravoval; Ty ochozky zvone, to je má muzika, ony mě budó hrát, dyž pudu ze s-ta; Ztratila vinek zeleny, neužila světa; S-ta neužila, pannů nenabyla (dlouho nebyla), to že pro synka milého Boha opustila; Povídej mně zlé dobré noviny, jak se ti ve světě vedlo?; Umřelo mně moje potěšení, jakého ve s-tě není; Dyť ty nejsi z růže květ, dy je ešče chasy celý svět; Ach jejda, přejejda, už musím do s-ta; Je-li synek, je-li k světu, že musí k regementu; Nehodí se (galán) s-tu ani dobrým lidom, já ho musím prodat na vépalky židom. Sš. P. 42., 65., 66., 70, 72., 180., 185., 211., 571., 600., 689. (Tč.). Do s-ta jíti. Er. P. 472. Svět jest toho založenie, v něm nic ustavičného nenie. Smil v. 1605. S. jest v sobě pravá vojna, řiedkosť v něm chvíle pokojná. Smil v. 1615. Lid přes svět pracující (ausser der Stadt). Skl. V. 257. Neb jest to všeho s-ta obyčej; Tehdy tak hluk bude po všem světu. Pass. 6, 13. (Hý.). Že s-ta je svedl; Jest známo, kterak otec jeho u veliké chudobě z světa šel nic nemaje; Když Vaněk domnov přišel, lál jest v svět; Cigan z s-ta zšel od zlých lidí. NB. Tč. 104., 134., 214., 264. Byť veškeu svět lidí svědčil a tak by nebylo, tehdy všech svědectvie jest křivé; A tak jest člověku bolesť i kdy v s. leze, i kdy v s-tě bydlí, i kdy s s-ta schodí; S-ta tohoto psota má nás tisknúti z něho; K s-tu ho povýšil a zvelebil; Ďábel s-tem a tělem proti nám bojuje; Apoštolóm ve s-tě zavrženým věřili; Svět jest pravá púšť, plna hadóv jedovatých; Všecko, což jest v s-tě, neb jest žádosť těla, neb žádosť očí neb pýcha života; Kdož chvály v světě sobě hledá, jest podoben tomu, který by chtěl na vodě hory veliké přeplúti n. který by chtěl uhoniti stien před sebú; Pokoj s-ta jest tiché požívání času bez překazu znamenitého od nepřátel; A s. (= zlý lid) ho nepoznal; Syn boží přišel na s.; Malé jest v s-tě utěšení a věčné v ohni zatracenie; Radosť jest krátká tohoto s-ta; Kam chvála s. chýlí; Východ náš v s. jest plačtivý a náš přiebytek v s-tě jest nestatečný a východ z světa hřiešným velmi jest biedný a hrozný; Tak jest tento s. nestatečný, kluzek a bieden; Potupiš s., ač nechceš s ním zahynúti; Co hledáš ve světě, kdež všecky věci vidíš, any tě klamají?; Miluje svět, v němžto jest plno osidel; Budeš-li milovati tento s., zahyneš i s ním; V marnosti tento s. jest potopen; By všechen s. měl a jednoho šarta neměl, toho by žádal. Hus I. 224., 293., 382., 423., 442., 472., II. 22., 72., 121., 211., 214., 312., 438., III. 133., 145., 146., 152., 186. (Tč.). Již po smrti ukáže konec, kam chvála s-ta chýlí. Hus III. 111. Svedu vy (vás) mečem se s-ta; Že by tvé krve pro ves s neprolil. Dal. Novotným ve světě býti; Ku kněžství chuti nemá, neb mu od mladosti svět voněl; Má se k světu (hezky roste; 2. hodí se do s-ta). Sych. Na s. přijíti; takový jest s.; ve světě zůstati (nejíti do kláštera); na onom světě (na věčnosti); Zná svět (ví, jak se chovati mezi lidmi). D. Svět tělesný, opak: duchovní, mravný. Jg. Nynější s., opak: někdejší, bývalý, starý. Člověk ze starého s-ta (rovný, poctivý). Tak to chce mít ten s. Tak se

děje v tom s-tě. Na chudobných s. stojí. Koll. To může věděti celý svět. Co tomu řekne s.? Syn můj jest s-tu podobný (způsobilý). Učený s. (lidé). S-tu výhost dáti; Milovati s. Kaziti s. (život) ptákům a jiným živočichům. Zlý svět (život) s někým míti. O živý svět ne, s. světoucí, pod s-tem, kde celý s. Pod s-tem jest mi protivný. Nemohu to najíti pro živý s. Nechce se jim odtud pro živý s. Ti páni nás drou, co s. volá. Us. Věc všemu s-tu známá (vůbec známá). Ros. Z kláštera opět do s-ta se vrátiti. Jg. S-tem pohrdnouti. V. Okusíš vrchovatě, po čem psota na s-tě platí. Pán Bůh vysoko, král daleko; pravdy a spravedlnosti v s-tě málo. Prov. Jg. Ještě nebyl ve světě ten rod, jenž by trefil každému v hod. Kor. Z toho s-ta odejíti; Na onen s. appellovati; Všechen na onen s. hledí; Nebudeť s. s divokými husami hlídati (vz Smrť); Světem páchnouti; Toť je, co s. volá (co se světákům líbí). Vz Zhýralý. Č. Však se mi s tebou s. nezaváže (nebudeme svoji. Vz Manželství); S. nic není než změť; Svět se mění a my v něm; Užívej s-ta, dokud hoví léta; S. mu kvete (vz Štěstí). Č. Dějiny, dějepis světa. Nz. Jaký s., taký květ. Vz Zvyk; Nikdo celému světu koláčů nenapeče; Světe, ty panuješ (nedůslednosť ve s-tě). Lb. S. každému mil, ale přijde se rozloučiti s ním. Pk. — **S.** = *kus*, das Stück. Má veliký s. lesa, pole atd. Mor. Brt. — **S.** = *ženský běh, měsíčné*, das Monatliche, die Menstruen. D., Bdl. — *Nový svět* (ulice v Praze), die Neue Welt.

2. **Svět**, vz *Svatý*.

Svěť, i, f., zastr. = *rada, porada*, der Rath. MV. Nebo s Vlastú s. jmiejechu. Dal. k. 11. Křestěné ni světi neiměchu. Rkk. 48. Dokonavše svěť povstalo 12 starců. Ld.

Světácký, weltlich. S. člověk, tulák Vz Světák.

Světáctví, n., die Verweltlichung, Dch., der Weltsinn, das Weltleben.

Světačiti, il, ení = *světácky živu býti, hýřiti*, liederlich leben, der Welt nachhängen. Mrhal a světačil, dokud groše měl. Č.

Světačka, y, f., das Weltweib. — **S.** = *tulačka*, die Vagabundin. D.

Světák, a, m. Vz Zhýralý. Kom. — **S.** = *tulák*, der Vagabund, D.; *šumař*. Us. Msk.

Světamatka, y, f. = matka světa. Diana za velemáteř či s-ku odbývala. Sš. Sk. 227.

Světan, a, m. = *dvořan*, der Weltmann; *světoobčan*, der Kosmopolit. Balbi.

Světanství, n., der Kosmopolitismus.

Světaobčan, a, m. = světan.

Světár, u, m. = *svícen*, der Leuchter. Slov. Dbš. 167.

Světba, y, f. = *svěcení*, svetitьba (Mkl. B. 217.), die Weihe. Svátosť s-by kněžské. Sš. II. 306.

Světboh, a, m., osob. jm. Pal. Rdh.

Světce, něm. Swietce, ves u Jindřichova Hradce. PL.

Světě = *svaté* (Kateřině). Kat. 1182.

Světec, tce, m., Schwatz, ves u Teplice; *S. Bedřichův*, Schwetz, ves v okr. mosteckém; něm. Schwitz, ves u Veseřic. PL. Vz S. N., Tk. III. 58. — **S.** = *svatý*, ein Heiliger. A s ním (zjeví se) světcěv tisúc. Hod sv. Máří., Ž. wit. 11. 2.

Světecký, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Světější, vz Svatý.

Světek, tku, m. = *malý svět*, kleine Welt. St. skl., Koll., Výb. I. 1105. 31. — **S.** = *svědek*. Vz Svědek (začátek).

Světélko, vz Světlo.

Světelkování, n., das Phosphoresciren. S. nerostů, vz Bř. 61., Schd. II. 18. S-ní mořské, vz KP. II. 185. Propasť temného s. Sš. L. 104.

Světélkovati = *světlo po tmě vydávati*, jako shnilé dřevo a jiní světlonoši, leuchten. — Světélkuje, blýská se, es wetterleuchtet. Us. Jg.

Světelné, ého, n., das Lichtgeld. Šm.

Světelnice, e, f., die Lampe. MP. II. 148., BO., Bj., Nz.

Světelný = *ku světlu se vztahující*, Licht-. S. paprslek. Tab. lid. S. služebnosť. Brikc. S. úkazy: červánky, duha, kolo sluneční n. měsíční, soumrak, třpytění se hvězd atd. Vz S. N. S. vrstvy v rourách Geisslerových; s. dojem, rychlosť a trvání jeho; s. ether. Vz KP. II. 242., 159., 120. S. loď, das Leuchtschiff, okno (v horn.), das Lichtloch, obraz, das Lichtbild, oblouk, der Lichtbogen, záře, der Lichtglanz, plyn, das Leuchtgas. Dch. Aby zářil barvami s-ými. Us. S. kameny, Leuchtsteine. Nz.

Světelska, samota u Skalice.

Světelský, optisch. Mus. 11. 436.

Světelství, n., die Optik. Sedl. F. II. 7.

Světenka, y, f., svietenia. Rostl I. 220. a.

Světí *(Svěť, Světy)*, n., ves u Poličky. Vz S. N.

Světice, e, f. = *svatá*, die Heilige. V MV. nepravá glossa. Pa. K s-cem putovati. Br. — **S.**, něm. Swietitz, ves u Říčan; něm. Zwettnitz, ves u Teplice. PL.

Světicí biskup, der Weihbischof.

Světidlář, e, m. = *loučař*, der Kienspanverkäufer. Mor. Šd.

Světidlo, a, n. = *čím se svítí*, ku př. *louč, dračka*, Kienspan, m. Strsl. světilo, lux, příp. -lo. Mkl. B. 97. (Hý.). Nebeská s-tidla (hvězdy). Kon. S. nohám mým slovo tvé. Ž. wit. 118. 105. Dle Gb. vydání: Svietlosť noham mym slovo tve. Přišel k nim, když byli s. rožhli; S. shasila. NB. Tč. 76., 85. Jeví se oni co s-dla. Sš. II. 169. Zamrkl šohaj mezi dolinama, svítí mu děvča dvěma s dlama; U Martinků na rohu, mají dívku z tvarohu a pacholka ze světidel, já sem ho tam včera viděl. Sš. P. 403., 687.

Světiliště, ě, n. = *svatyně*. Krok. 2. 507.

Světina, y, f. = *svatina*. Vz toto. Sš. Mt. 104.

Světinov, a, m., Swietinow, ves u Žďáru. PL.

Světislav, a, m., osob. jm.

Světitedlnice, e, f., die Lampe. S potuchne. BO.

Švětitel, e, m., der Weiher. Jg.

Světitelný. V gloss. 13. stol. Mus. 1880. 123. S. chléb. BO.

1. **Světiti**, svěť, -tě (íc), il, cen, ení; *světívati* = *svaté činiti, Bohu obětovati*, weihen, heiligen; *nepracovati*, feiern, feierlich bege-

hen. Jg. V gloss. 13. stol. Mus 1880. 123. — **abs.** S. a zaháleti. Reš. Mnozí se holí, řídcí světí (ne každý hodí se za kněze). Prov. — **co:** školu, svátek, den (nepracovati) atd. Us. Světí Michala (pije; bryndá nápoje). Us. Šd. S. vodu, sůl, palmy, víno, svíce, sochu atd. Us. Šd. Tam památku veselí tvého s. budu. Žer. 11. S. věc n. osobu = od služby světské odrůzniti a jediné službě boží přivtěliti. Sš. Sk. 150. Posť pateček, svěť svateček, požehna ti Bůh stateček. Sš. P. 787. S. ciesaře. Dal. 107. S. neděli, Hus I. 112., 369., kostel, Ib. I. 303., den sváteční, Ib. II. 73., 373., 409. Neděli s. jest se od hřiechu zdržeti, diela tělestného ponechati a pilnosti světské a o Bohu mysliti, jemu slúžiti a všichnu snažnosť k svému spasení libě přiložiti. Hus II. 409. Buoh přikázal jediný den **do** téhodne s. Hus II. 410. S. půst. popy. BO. Martinka rád světívá (rád dobře papá). Kdo Martinka často světí, husy, koury mu zaletí (statek dýmem mu vyletí), dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu. Prov. — **koho nač:** na kněžství, na biskupství. D., Dal. 56., Br. — **co komu:** život svůj Bohu (obětovati), D., někomu svou píseň s-titi. Puch. — **co za co:** Turci pátek za neděli světí. Vrat. 67., Mk. — **co čím s kým:** něčí svátek s přátely hodováním s. Někoho holí světiti (bíti). Kto tě knězem světil. M. Olejem ho světiv zmazal. Hus I. 180. — **koho kde:** v kostele. Us. Filibert kostely **po** Praze znova s-til. Let. 115. Jméno božie sě v tom rodu světí, když sě vóle božie naplní. Hus I. 327. — **čeho:** kněží, kostelů, **sp.** místo *co*: kněze, kostely. Brt. — **proč.** Netoliko **z** peněz světí žáky ale i pro přízeň. Hus I. 417. Pro penieze duchovně malomocného světil; S. oltáře z peněz. Hus I. 418. Onen pro obroky na kněžstvo sě světí, by těch nebylo, nesvětil by se. Hus III. 171. — **jak.** A jeho **s** velikú ctiú světichu. Dal. 129. — **k čemu.** Když jest svěcen k biskupstvie, co jest dal, bylo jest zlato, co jest ztratil, byla jest duše. Hus III. 235. — **kdy. V** svátek s. Hus I. 121. Každá víra jinak světí: Turci v pátek, židé v sobotu, křesťané v neděli a ševci v pondělí. Bayer. — **se s čím** = dlouho něco dělati. Us. Tr.

2. **Světiti se,** il, ení = *odměniti se, splatiti*, vergelten. Tkad. — **čeho**. Dokavadž bych té puol druhé kopy grošuov se nesvětil. Výb. II. 347., 17.

Světitosť, i, f. = *jasnosť, zřejmosť*, die Klarheit. Jg.

Světitý = *zřejmý*, klar. S. jako slunce. D. S. láska. Dříve nežli přijde den Páně veliký a s-tý. Sš. Hc. 57., Sk. 22. Toť s. hanba, es ist Schande und Spott, pravda. Us. — St. skl. Pro hanbu s-tou (v jižních Čech.). Kts.

Světivý = *jasný*. Vký. Cf. Světitý.

Světka, y, f., smyšlené jm. žen. Puch.

Světlá, é, f. S. nad Sázavou, Swietla, mě. v Ledecku; něm. Zwettel, mě. v Doln. Rakousích. Vz S. N. **S.,** Swietla, vsi u Vlašimi, Skalice, Kostelec nad Orlicí, u Lomnice v Jičínsku, u Čes. Dubu, u Sušice, u Telče; samota u Votic, myslivna u Zdounek; S. horní a dolní, vsi u Ml. Vožice; něm. Swietlay, osada v Tannwaldsku. PL. Vz Tk. IV. 364., 381. — *S. Karolina* (Joh. Mužáková), čes. spisovatelka. Vz S. N.

Světlák, u, m., na Slov. = *chrpa polní, modrák*, centaurea cyanus. FB. 46., Rstp. 930.

Světlanosič, e, m., der Lichtträger. Reš.

Světlárna, y, f. = *maják*, der Leuchtthurm. Koll. Vz S. N.

Světlava, y, f., Swettlau, ves v Hradišťsku na Mor. Jg.

Světle = *jasně*, licht, hell. S. bílý. V. Světle se ukázati. D. — **S.** = *srozumitelně, zřejmě*, deutlich, klar, verständlich. Tomu s. odporuje. K dluhu s. se přiznati. Ms. S. něco dokázati, V., prokázati, NB. Tč. 157., praviti, Br., říci, D., věc předkládati, Kom., rozkázati. Bart. 220. 5.

Světlé, ého, n., Swietly, ves u Boskovic. PL. Světlé dolní a horní, Unter-, Ober-Zwiedlern, vsi u Krumlova. PL.

Světlec, lce, m., klášter. Vz Tk. I. 432. — **S.,** *světlé těleso*, Lichtkörper, m.

Světlení, n. S. či exponování desk světlu. Prm.

Světleti, el, ení = *světlým se díti*, licht werden; na Slov. *sinati*, bläulich werden. Bern.

Světlice, e, **světlička,** y, f., na Moravě *světýlko* (Hý.) = *bludné světlo v bahnitých místech*, das Irrlicht. V bahně hrály světličky. Puch. — **S**, na Sloven. = *světnice*. Slov. Plk. Prv než vstúpiš do světlice, na dvere zaklopaj. Slov. Tč. Světlice, která nemá okna ani dvéře. Hdk. C. 82. Vejdi do světličky. Sš. P. 147. — **S-lice,** rostlina, carthamus, die Bürstenpflanze. S-lice obecná n. barvířská (žlutidlo, planý šafrán), carthamus tinctorius, der Safflor, Šfk. 588., FB 46., Čl. Kv. 204., Rstp. 933., Slb. 403., vlnatá, lanatus, kretská, creticus. — **S.,** camera lucida, lichte Kammer, *optický přístroj*, jímž se vzdálené předměty na papíře okreslují. Nz. Vz S. N., KP. II. 138. — **S.,** Swietlitz, ves u Humpolce.

Světlicový, *od světlice*. S. žlutina, das Gelb des Safflors. Chym. II. 171., Šp.

Světlíček, čka, m., das Johanniswürmchen. Na Ostrav. Tč.

Světlík, u, m. = *lucerna*, Laterne. — **S.** = *otvor ve střeše sklem pokrytý k osvětlení schodů* atd., das Oberlicht. — **S.** = *světlice, bludné světlo*, das Irrlicht. Mor. Šd. Po bahnách s-ci chodá. Na Ostrav. Tč. S. vede v noci, švarné děvče ve dne. Slez. Tč. Vz Připlápolati. — **S.,** a, m., osob. jm. Šd. — **S.,** u, m., Photogen, n. — **S.,** *rostlina*, euphrasia, das Hirnkraut. S. lékařský, e. officinalis, gemeiner Augentrost. Kk. 189. Rstp. 1153., žlutý, e. lutea, ambrožka, e. officinalis. Byl., FB. 59. S. zdravinek, e. odontides, luční, e. pratensis, lesní, e. nemorosa. FB. 59. Cf. Čl. Kv. 246., Slb. 306. — **S.,** Kirchschlag, ves v Krumlovsku. S. N. — **S.,** německy Swietlik, dvůr u Budějovic. PL.

Světlikovský dvůr u Středokluk. PL.

Světlina, y, f. = *světlé místo*, lichter Fleck. — **S.** = *svíce*. Uhotoval jsem světliny Kristu mému. Ž. wit. 131. 17. Dle Gb. vydání: vhotoval sem sviecen pomazanemu. — Na Slov. = *modřina*.

Světliště, ě, n., der Lichthof. Rk.

Světliti, il, en, ení = *světlým činiti*, lichten. — **co**: les (= prosekávati), Um. les., věc, myšlénku, temné místo ve spisu. Ros. Pradlena světlí tenké prádlo (= činí, aby mělo světlou, bílou barvu). Mor. Šd.

Světlnice, e, f. = *světnice*. — **S.** = *lampa*, die Lampe. — **S** = *lucerna*, die Laterne. Žena světlo v s-nici rojžhla jest. Hus II. 260., 265., 266.

Světlo, světélko, a, m. S. od svit (svitnouti, strb. svьtnati). Gb. Hl. 144. S. jest příčina jasnosti, das Licht. Vz více v S. N., Schd. II. 234., KP. II. 117. S. drumondské, elektrické, elektrické ve zředěném vzduchu, elektrické ve zředěných plynech, s. hořícího drátu magnesiového, s. jednorodé, lom jeho, s. polarisované, rychlosť jeho, s. složené. Vz KP. II. 124. (131. 151.), 131. (154., 218.), 241., 124., 140., 136., 124., 120. (123.), 140. Cf. Ib. 404. S. měsícové, sluncové. BO. S. dáti (osvítiti); ze světla červený; za světla (dokud den trvá) někam přijíti; na světle státi (cloniti); knihu na s. vydati; na světlo nechoditi (tajiti se), na světlo vyjíti (ukázati se), na s. vyvedenu býti (naroditi se). V. Slunce, hvězdy vydávají s. Jg. S. proráží skrze oblaky; s-em prorážeti; na s. vynésti, vydati, přivésti (na svět). D. Svrchní s-tlo, das Oberlicht, bočné, noční s.; Něčemu na s. pomoci. Dch. S-tlo sluneční, zodiakalné či zvěrokruhové (Zodiakal-); světélko hvězdité (padající hvězda, die Sternschnuppe); světélko filosofické, lumen philosophicum, v lučbě; křížení s-a, die Interferenz des Lichtes; s. a stín. Nz. Pocit, obraz s-la. Nz. lk. Odrážení, odraz, odraznosť s-a; odražené, odrážené s.; s. vržené se láme; síla n. důraz s-a (světlosť), paprsek s-a. Nz. S. silné, pronikavé; okno pro s. Us. Pravda dlouho utlačována jsouc přece přijde jednou na s. Kmp. Oblud s-a, die Aberration des Lichtes. Š. a Ž. S. se odráží, se láme, se rozkládá, se rozptyluje. Než zvíme, kde se ve tmě s. skrývá, vlastnímu zraku světla již ubývá. Shakesp. Tč. Pusť od sebe s., ó slunce jasné, bez tebe nám svíce života hasne. Sš. P. 57. Něco na s. vynésti. Bart. 4. 3. Každý, kdo zle činí, nenávidí s-la a nejde k s-lu, aby nebyli trestáni skutkové jeho. Hus II. 213. Kdo činí pravdu, jde k světlu, aby byli zjeveni skutkové jeho; Člověk nenávidí s-la, když zle činí, neb když chce spáti, neb když blázní; Neb což jste v temnostech řekli, bude v světle řečeno; Tak svěť s-tlo vaše před lidmi, ať by viděli skutky vaše dobré. Hus II. 213., 217., III. 10. (Tč.). S. podstatné, s. odrážené, odbíjené od prvosvětla; prvotné, odvozené, podružné; Ješto hvězdy svítí s-lem smyslným, apoštolé s-lem myslným a duchovným; S. pravé, pravdivé či pravedné; s. nedokonalé, dokonalé, druhotné, odvodné; Sami blaženci v nebesích zvláštního s-la, s-la slávy potřebují, aby . . .; S. pravé, dokonalé, nedokonalé, liché, vztažité, naprosté, absolutné, prvotné, nestvořené, bytelné, potažité, duchovné, nadpřírodné, odvěké. Sš. J. 18. S. osvěcuje, zahřívá, rostí, všady proniká, všecko oživuje. Sš. II. 105., II. 169., Mt. 73., Sk. 18., J. 17., 18., 25., 139. (Hý.). Není s-tlo jen v oknách, za okny ho ještě více. Pk. Zjevné i tajné věci na jevo (na světlo) vyjdou. Kom. Měsíc nemá vlastního s-la, ale půjčené od slunce. Hořící svíce dává jasné s-lo. S. plné, poloviční, odražené; lámání, lom s-a, Sedl., lámavosť s-a. S. půlnoční. S. světa opustiti, zanechati (umříti). Bern. Něco proti s-u držeti. Na s-e na něco se podívati; něco do s-a, na s. postaviti; jíti komu ze s-tla. Kniha na s. vyšla. Nesnésti s-a (slabé oči míti; báti se veřejnosti). Us. S pravdou na s. jíti. Sych. Stavením novým sousedu s-a neodnímej. Pr. *Věty: To vrhá na něho špatné s.*; *Muž ten jeví se nám ve špatném světle* jsou z *němčiny* vzaty a místo nich **sluší říkati:** To ho zlehčuje, snižuje, činí podezřelým, není n. neslouží mu ke cti a p.; Muž ten ukazuje n. jeví se býti podezřelým, špatným, povaha jeho zdá se býti špatna. Brs. 2. vyd. 241. — **S.** = *jasné poznání*, das Licht, die Erkenntniss. Z poskytnutého božího s-tla. Kom. Světla v něčem nabyti; s-a uděliti; s. dáti, rozžíci, rozsvítiti komu. Jg. S. rozumu. Na s. něco postaviti, vynésti (objasniti). Vyšlo to na s.; S-la o něčem nabyti; Správy nabývají s-la; Dáti někomu v něčem s-la. Dch. Aniž s-lům (zjevením) svým přílíš důvěří; I ve zlém člověku jiskra světla se nalézá; Z nichžto (úkazů) se s. nějaké na vyrozumívání blahodarům věku apoštolského slívá. Sš. II. 18., J. 56., I. 248. (Hý.). Často trudně nad knihou dřepíme, v níž pravdy s-lo úsilně hledáme. Shakesp. Tč. Ježíši, světlo života, na zemi nejsem nežli host, uděl, ať sem hříchů svých prost. Sš. P. 57. Ktož s-tla věčné jasnosti nezná, slepý jest. Ne falešného zbožie, ne zemských daróv, ne zhynujících ctí od Pána, ale s-la žádajme; Neb jest s. věčné ztratil, v temnosť věčnú upadl; S-a toho, to věz božstvie v člověčtvie, vietr závisti a zlosti kněžské nemohl jest uhasiti; S. nebeské dáváš cierkvi svaté; Tak svěť s. vaše před lidmi, ať vidie dobré skutky vaše. Hus II. 82., 85., I. 184., II. 266., III. 268., I. 300. Pravda na s. šla. Čr. Od tebe s. mé věci berou. Kom. — **S.** = *Bůh*, Gott. — **S.** = *život*, das Licht, Leben. S. jeho shaslo. — **S.** = *prázdnosť rámu* atd., též *průměr*, die Leere, Licht-, Spannweite, der Durchmesser. Jg. S. kolejí. Bc. Vz Světlosť. — **S.** = *svítící věc, tělo blesk dávající*, ein leuchtender Körper. Jg. Světla nebeská (slunce, měsíc, hvězdy); s-o (svíce, lampa, pochodně, louč atd.). V. S-a bludná (světélko), bludice. Us. Vz Světýlko ve S. N. Darmo s. páliti; s. utříti. V. To světlo jen mrká = bliká. Us. Hý. Ta práce nestojí za světlo. Bern. Při s-tle pracovati, Us., při páleném, dělaném s-le. Dch. Dali po groši na s. (v kostele). Us. Šd. Nebude dlouhého s-la páliti (nebude dlouho živ). U Olom. Sd. Ten tam dlouho s-a nepálil (nebyl). Us. Lg. S. dohořívalo, oharek čadil. Dvorský. S. posilniti (oleje do lampy přilíti). Ib. To bylo v neděli večer při s-le. NB. Tč. 96. V lucerně s. od větru nemóž býti uhašeno. Hus II. 265. Přeleženi nedám, mnoho ožralců mám, ve dne v noci pijú, s-la nezhasujú. Sš. P. 31. Opatrujte s, oheň, ať není žádnému škoden, odpočiňte

s pánem Bohem. Šš. P. 55. Už mně rozžihajte s. Šš. P. 59. (Tč.). Darmo s-la pálí. Vz Marný. Cf. Oleum operamque perdere. Lb. Zhasne-li světlo večer aneb praskne-li uhel z pece, přijde jistě někdo návštěvou. Kda. — *Světla = oči vysoké zvěři, zaječí*, die Lichter. Vz Oko. — **S.** = *co rozum osvěcuje*. S. pravé již svítí. Us.

Světloba, y, f. = *světlost*. An byli po celou noc s Pánem na modlitbách trvali, s. je zase obudila. Šš. Mt. 238. (Hý.).

Světlobarevný, lichtfarbig. Šp.

Světlobor, u, m., lichter Kieferwald. Dch.

Světlobrunátný náprstník. Koll. Č. 47.

Světločervený, hochroth. Šm.

Světločist, u, m. = *utěradlo*, die Lichtputze. Kom. J. 745.

Světlodárce, e, m., der Lichtspender. Šm.

Světlodárný, lichtspendend. Dch., Šš. J. 167.

Světlohladkosť, i, f., lichte Glätte. Jg.

Světlohladký, glatt u. licht. Č.

Světlohnědý, licht-, blassbraun. S. vlasy. Němc.

Světlojev, u, m., die Lichtphase. Astr. 87.

Světloka, y, f., rutela, hmyz. Krok. II. 254.

Světlokruh, u, m., die Photosphäre. Nz.

Světlolačnosť, i, f., der Lichthunger. Nz. lk.

Světlolom, u, m., die Strahlenbrechung. Astr. 134.

Světlomasť, i, f., *mazlavá hmota ve slzníku*, das Hirschbezoar, die Hirschthränen. Šp.

Světloměr, u, m., der Photometer. Vz KP. II. 124. S. Rumfordův, Bunsenův, Edgeův, differenciální Zengrův, Ritschieův, Wheatstoneův. Ck.

Světloměrství, n., die Photometrie. Vz KP. II. 123.

Světlomocný dalekohled, lichtstark. Sedl. Astr. 123.

Světlomodrý, lichtblau.

Světlomuška, y, f., *komár*, die Nachtmücke, der Feuerkäfer. 2. *muška v noci svítící*, cantharis noctiluca, der Johanniswurm. V. Vz Svetluška.

Světloň, é, m., der Kronleuchter. Plk.

Světlonoš, e, f. = *kdo světlo nosí, pochodník*, der Lichtträger. V. — **S.** = *dennice*, že světlo přináší, lucifer, der Morgenstern. Ros. V MV. nepravá glossa. Pa. Krasopaní ráno dennicí (světlonošem), večer zviřednicí jmenují. Kom. — **S.** = *anděl padlý*, Lucifer. Solf., Pís. br. — **S.**, na Slov. = *bludička*, také v Krkonš., das Irrlicht. Koll., Leg. — **S-ši** = *těla v temnosti svítící*, fosfory, die Lichtträger. Nz. Ku př. diamant, síříčník vápníkový. Pr. Chym. — **S-ši** = mužíci s lucerničkami (světýlka), kteří lidi do bařin zaváděli. Mor. Brt

Světloobraznictví, n., das Daguerrotyp. Šm.

Světloočka, y, f. S. štíhlá, lamproglaena pulchella, členovec. Vz Frč. 90.

Světloděnec, nce, m., der Lichtgeharnischte. Dch.

Světlooký, lichtäugig. Slov.

Světlopis, u, m., die Photographie. Nz.

Světlopisectví, n., die Lichtbildnerei, Daguerrotypie. Šm.

Světlopisný, Daguerrotyp-, Šm., photographisch.

Světloplachosť, i, f., die Lichtscheu.

Světloplachý, lichtscheu. Nz. lk.

Světloplynný, lichtströmend. Dch.

Světlorodý = *světlorozenec*. Šm.

Světlorozenec, nce, m. = *ve světle zrozený, světlorodý*, der Lichtgeborene. Šm.

Světloryjecký, daguerrotypisch. Šm.

Světlorytina, y, f., das Lichtbild, der Lichtdruck. Šm.

Světlosť, i, f. = *světlo, lesk*, der Glanz, die Helle, das Licht. Ž. wit. 89. 17. S-losť hvězdy, barvy. Us. S. od sebe pustiti, vydati; měsíc svou s. potratil (zatměl se). V. S. duová, Troj., obličeje. Us. Povedu tě skrze muky do temnosti, kde není žádné s-sti. Šš. P. 26. Síla s-sti, die Lichtstärke. Nz. Ihned veliká s. s nebes přišedši jej obklíčila. Pass. 26. (Hý.). Lépe jest k domové s-sti tři okénka míti než dvě. Pass. 33. (Hý.). Oblecme sě v oděnie s-sti t. j. přijměme ctnosti, jenž vedů nás k věčné s-sti. Hus II. 6. — **S.** *řeči, spisu* = *jasnosť, srozumitelnosť*, die Deutlichkeit, Klarheit. Us. S-sti v něčem nabyti. J. tr. Já mu dal toho s. (vysvětlil jsem mu to). U Rychn. Hsp. S. pravdy. CJP. 411. — **S** = *vnitřní prázdnosť, průměr*, die Spannweite, Lichtenweite. S. klenby. Kláda má 1½ lokte ve s-sti. S. kola (šířka mezi kruhy), s. nebo šířka díry. Vys. S. trouby, Šp., oblouku. Nz. S. cesty lesní. Mrk. Pokoj má 5 sáhů ve světlosti; napnutí mostu ve s-sti. Šp.

Světlostroj, e, m., das Feuerwerk. Šm.

Světlošedý, lichtgrau. Šp., Tč.

Světloška, y, f., die Lampe. S. visací, papírová (Lampion), plynová, věčná, na líh. Dch.

Světlota, y, f., šp. m.: *světlosť*. Jg.

Světlotisk, u, m., der Lichtdruck, die Phototypie. Vz KP. IV. 539., Prm. 1878. 2. III. č. 3.

Světlov, a, m., Swietlau, zámek u Bojkovic na Mor. Vz S. N. — **S.**, něm. Lichtenberg, ves u Mor. Ostravy. PL.

Světlovati, vz Světliti.

Světlověda, y, f, die Optik. Šm

Světlovina, y, f. = *látka světlová*, der Lichtstoff. Šm.

Světlovodný. S-ní andělé boží. Šš. Oa. 165.

Světlovský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 190.

Světlový, Licht-. S. dráždidlo, der Lichtreiz. Nz. lk. Sláva značí oblesk s. Šš. Sk. 75.

Světozdroj, e, m., die Lichtquelle. Dch.

Světlozelený, lichtgrün. Tč.

Světloznalský = optický, optisch-. S. umění. Sedl. F. II. 7.

Světloznalství, n., *nauka o světle*, die Optik. Sedl. F. II. 7.

Světlozpyt, u, m., die Optik.

Světlozpytec, tce, **světloznalec**, lce, m., der Optiker. Šm.

Světložlutý = *jasnožlutý*, lichtgelb. Šm.

Světluška, y, f., hmyz, lampyris, der Scheinkäfer. S-ška obecná (řeřátko, světlo-

muška, svatojanská muška, ohnivý brouček, l. noctiluca, vz Frč. 186.), vlaská, l. italica, červcová, l. coccinea. Vz Schd. II. 508. Aj s. čilá co smaragd na kvítku spočívá. Sš. Bs. 182. Cf. Světlíček. — **S.** = *komár, motýlek n. muška, která k světlu létá*, die Nacht-, Lichtmücke. V. Cf. Mkl. B. 345., 272.

Světluškovitý = ku světlušce podobný, lampyridius. Krok. II. 252.

Světlý; *světel, tla, o* = *jasný, svítící se, netmavý*, licht, hell, klar. Strsl. světlъ, lucidus, von světъ, Suff. -lъ. Mkl. S. noc, karnyol. Kom Světlým učiniti, udělati. V. S. pokoj, Jel., studnice (čistá), Reš., oko, Us., barva. S-tlý oblak, s. vlasy, les, den. Us. Šm. Rostl. Světlý odraz, der Widerschein. Dch. Byla s. noc. Sš. P. 318. Tak z angela s-ho sám se pýchú učinil ďábla temného. Hus I. 184. S. muž, das Irrlicht. U Místka. Škd. — **čím**. Hospodář sám má světel býti dobrými skutky. Št. Kn. š. 97. S-tlý ohněm. Št. 71. Lúka letní travú s-lá. Kat. 713. — **S.** *lom* = dobývání podenní, odkryté, pod širým nebem, odkrytý lom, roznos. Hř. — **S.** (zastr.) *vidomý, vidoucí*, sehend. Počechu činiti divy, slepé světly atd. činiti. St. skl. — **S.** = *srozumitelný*, deutlich, klar. S-é učiniti; s. důvod, pověť, D., příklad, Kom., výmluvnosť. Jel. Jest přikázánie Pána s-lé. Hus I. 223. — **S.** *malý* a *velký*, vsi v Krumlovsku. Vz Tk. III. 104. Vz *Světlá* (ves atd.).

Světnice (zastr. *světlnice*), e, **světnička**, y, f., v obec. mluvě: *sednice* (Kts.), ve vých. Čech. a mor. *seknice*, Jir., u Kyjeva *sednica*, u Uh. Hradiště *setnica*, Tč., jinde na Mor., slov. a rus. *světlica*. Gb. Hl. 96. S. vzniklo dle Gb. Hl. 96. ze *světlice* buď bezprostředně změnou *l'* v *ň*, buď přisutím *ň* a pak odsutím *l'*; druhému prý výkladu svědčí staroč. světlnice. Dle Prk. v Arch. f. slav. Phil. II. vzniklo světlice z adj. světьlъ, světnice z adj. světьnъ. Cf. sloven. světen. Jir. odvozuje s-ce od zastr. *sienice*, das Zimmer, die Stube. Mkl. učí, že s. — svět + ьnъ + ica (*ica* tritt an durch ьnъ gebildete Adjektiv). Mkl. B. 294., 305. S-ce světlá, veselá jizba. S. soudní, Gerichts-, královská v kostele, k učení, Studirstube; k modlení, V.; radní (radnice, Rathsstube), hospodského (krčma), D., sedací, rokovací, Er., sněmovní, Landstube. Zříz. Ferd. S. hrací, obydelná, dětská, Us., pro mužstvo, Mannschafts-. Čsk. Vzal pán paní za ručičku a vyved ju na světničku; Půjděmy do zadní světničky, najděmy v kufrách dvacetničky. Sš. P. 179., 701. S. obecní, bradýřská (holírna), Scherstube. Kom. S. kamny se zahřívá. Kom. Vz Dům, Nářadí, Pokoj.

Světnička, y, f., vz Světnice. — **S.**, y, m. a f., *pecirálek*, der Stubensitzer, Stubensitzerin. Us. — **S.**, samota u Pelhřimova. PL.

Světničné, ého, n., der Stubenzins. J. tr.

Světničný, od *světnice*, Zimmer-, Stuben-. S. lůžko, V., dvéře, D., moucha, Ja., hodiny, kamna, Us., vězení. J. tr.

Světník, a, m., *kdo světí*, der Freierer. S. neděle svléká všední ruby, šaty n. rúcho. Hus I. 121.

Světný, blitzend. Div. z och.

Světoběhlec, hlce, **světoběhlík**, **světoběžník**, a, m. = *tulák, světák*, der Vagabund.

Světoběhlice, **světoběžnice**, e, f. = *tulačka, světačka*, eine Vagabundin. Us. Jg.

Světoběhlosť, i, f. = *světoběžnictví*.

Světoběhlý = *světoběžný*.

Světoběžnický = *světoběhlý*. Us.

Světoběžnictví, n., das Herumstreichen die Landstreicherei.

Světoběžník, vz Světoběhlec.

Světoběžný, weltläufig, -streichend.

Světobludný, in der Welt umherirrend. Šm.

Světobol, u, m., der Weltschmerz. Dch., Kos.

Světobolestník, a, m., der Weltschmerzler. Šm.

Světobolný, weltschmerzlich. Šm.

Světoborce, e, m., der Weltstürmer. Sš. Oa. 73., Krok. III. 43.

Světobořivý = *světoborný*. Šm.

Světoborný, weltstürmend. Šf.

Světoborství, n., die Weltstürmerei. Pcht.

Světobuřič, e, m. = *světoborce*. **Mus.**

Světoděj, e, m., die Weltbegebenheit. Nz.

Světodějinstvo, a, n., die Weltbegebenheiten. Sš. J. 88.

Světodějiny, pl., f., Weltgeschichte.

Světodějný, weltgeschichtlich, welthistorisch. Naše s. povolání. Dch. **Mezi** osoby s-dějné patří sv. Pavel; S. událosť; Slova Páně veškera s. význam sebou obnášejíc; S. dřevo kříže; S-ná významnosť obrácení Korneliova; To povolání je obšírnějšího a s-nějšího objemu; S. pouť; Což se s-né povaze víry Páně příčilo; Tím církev svou s-nou úlohu konati mohla. Sš. I. 7., L. 31., J. 145., 288., Sk. 120., 150., 151., 177., 183. (Hý.). — **v čem**. Věc v následcích s. Sš. Sk. 132.

Světodějský = světodějný.

Světodějství, n., die Weltgeschichtlichkeit. Těžiště s. octnulo se v Římě. Sš. Sk. 145.

Světodějstvo, a, n., die Weltgeschichte. Chod s-stva. Sš. I. 120.

Světodělo, n., ein Weltwerk. Sab.

Světoduše, e, f., die Weltseele. Šimon druži svou Helenu co s-duši vystavuje. Sš. Sk. 100.

Světohistorický = *světodějný*. Us.

Světohromce, e, m., der Weltverwüster. Nájezdy potloukavých s-mců. Šf.

Světohromný, welterschütternd. Dch.

Světokazný, weltverderbend. Šm.

Světokoule, e, f., die Erdkugel. Šm.

Světokruh, u, m., der Erdkreis. Pl.

Světokupectví, n., der Welthandel. Šm.

Světoludec, dce, m. = *kdo před světem klamá*, der Scheinheilige, Leutebetrüger Hugo.

Světoměnný, weltumändernd. Dch.

Světomil, a, m. = *světomilec*.

Světomilec, lce, m. = *světák*, der Weltmensch. Sš. I. 280.

Světomilý, bei der Welt beliebt. Bs. 67.

Světomrzelý, lebensmüde. Šm.

Světomudrc, e, m., der Weltphilosoph. Šm.

Světonek, nku, m., pyropus, kámen, zastr. Rozk.
Světoobčan, a, m., der Weltbürger, Kosmopolit. Nz., Jg.
Světoobčanský, kosmopolitisch. Jg.
Světoobčanství, n., der Kosmopolitismus. Nz., Č., Jg.
Světoobrazný, weltdarstellend. Div. z och.
Světopanství, n., die Weltherrschaft. Šm.
Světopis, u, m. = *popsání světa,* die Weltbeschreibung. D.
Světopisec, sce, m., der Weltbeschreiber.
Světopisný, weltbeschreibend. Jg.
Světoplatný = *ve světě platný,* weltgiltig. S. moudrosť. Sš. I. 184.
Světoplavec, vce, m., der Weltumsegler. Šm.
Světoplodí, n. = *světoploze.*
Světoploze, e, f., **světoplozí,** f. = *moc světy plodící,* natura creans, die Schöpfungskraft. St. skl., Výb. I. 791.
Světoplozí, weltzeugend. Moc s. Sš. Sk. 97., Bs. 175. Vz Světoploze.
Světopojný, weltverbindend. S. Balt. Krok. Vz Světospojný.
Světopopis, u, m. = *světopis.* Aqu.
Světopřekonavý, weltbezwingend, -überwindend. S. moc svaté víry. Sš. Sk. 66.
Světoředitel, e, m., der Weltregierer. Krok.
Světosáhlý, weltverbreitet. Šm.
Světosklad, u, m., *spousta světa,* das Weltgebäude. D. exc.
Světoslavný, weltberühmt. S. vítězství, Pcht., učitel. Sš. Sk. 252.
Světosloví, n., die Kosmologie. Nz.
Světosmírný, weltversöhnend. Apoštolé měli s-né úkoly Páně vyplňovati. Sš. J. 267.
Světospojný, weltverbindend. Vz Světopojný.
Světostrůjce, e, m., der Demiurg. Gnostikové o demiurgovi či s-ci, nižším duchu nějakém, mluvili a snili. Sš. J. 14. Aniž jsou mezi námi a mezi Bohem mnozí s-ci a božské bytosti. Sš. I. 218.
Světošírý = světosáhlý.
Světoucí. Svět s. Bdl., D.
Světovan, a, **světovec,** vce, m. = *světan.*
Světovarhany, pl., m., die Weltorgel. Dch.
Světověda, y, f., die Naturphilosophie. Šm.
Světověký, so alt wie die Welt. S-ká pravda. Obrn. čas. duch. 3.
Světovít, vz *Svatovít.*
Světovláda, y, f., die Weltherrschaft. Jg. To je ta ironie s-dy boží. Sš. Sk. 51.
Světovladařství, n. = *světovláda.* Bdl.
Světovládce, e, m., der Weltbeherrscher. Ráj. Půtka proti s-cům tmy této. Sš. II. 139.
Světovládkyně, ě, f., die Weltbeherrscherin. Jg. Objevila se tu církev co s. Sš. Sk. 177.
Světovládný, weltbeherrschend. S. císař, Bdl., Říman. Č. S-ný princip, budova, myšlénka, věc, děj, rozšiřování vlády mezi pohany, významnosť, všeobecnosť náboženství křesťanského, ústav (církev). Sš. I. 64., J. 71., 287., Sk. 3., 17., 68., 128., 174., 177. (Hý.).

Světovo = *lidské, nevlastní, cizí* jako na př. ve mlýně obilí n. prkna na pile. Či jsou to desky (prkna)? ‚Světovo', odpovídají. Us. na Mor. Vck.
Světovosť, i, f., der Kosmopolitismus. Poesie naše pídíc se po jakési mlhavé s-ti. Kos. Ol. I. 193.
Světový, *což světa jest,* kosmisch, Welt-. S. kolotání, Presl, protivnosti, Kon., výstava (londýnská, pařížská, vídeňská), Us., pospoj, obrazy, Welttableau, město, Dch., odbyt, Weltabsatz, m., trh, pověsť, tržba, obchod, Šp., řád, Us., jazyk. MP. Tyrus město ve starém světě bylo středem s-vého kupectví. Sš. Zj. 476. S. občasí. Sš. II. 110. S. dějiště. Pal. — S. = *světský.* S. moudrosť. Sš. I. 166.
Světozákonnosť, i, f., die Weltordnung. Šm.
Světozákonný, Weltordnungs-.
Světozařný, durch die Welt glänzend. Šm.
Světoznalec, lce, m., der Weltmann. Dch.
Světoznalý, weltkundig. Šm.
Světoznámý, weltbekannt. S. výrok. Sš. II. 166.
Světozor, u, m., die Weltschau, das Kosmorama. — *Světozor,* obrázkový týdeník v Praze vydávaný. Vz Noviny.
Světozorný, kosmoramatisch. Šm. S. mapa.
Světozvratný, weltumstürzend. Šm.
Světozvučný, durch die Welt tönend. S. chvalozpěv. Koll.
Světožal, u, m. = světobol. Šm.
Světoživný, weltbelebend. Šm.
Světřiti se, il, ení = *sčuchnouti se, poznati se,* stejné smýšlení míti, gleichgesinnt werden, sich einverstehen. Jak se s-li, hned jedna ruka byli. U Počát. Zl.
Světskosť, i, f., die Weltlichkeit. Sš. J. 267.
Světsky, weltlich. Aby biskupové s. nepanovali; Věci skvostné, s. okrášlené. Hus II. 80., 244. Cf. Po světsku smýšleti. Us. Dch.
Světský = *ku světu náležitý, kdo ze světa jest,* weltlich, irdisch. S-ské (císařské) právo; duchovní aneb světský. V. S. stav, vrchnosť, člověk, statek (ne duchovní), duchovní, kněz (op. klášterník), Us., D., moc, správa, vz Rb. str. 272. Jsa světským jako já pohoní mne k duchovnímu právu země. Půh. II. 566., 395. A tak jakož neslušie s-skému lichviti, tak neslušie knězi kupčiti; Kněžie, by byli chudí, nesahali by na ně s-ští; Kněžským neřádem jsú s-ští vinni; A v tom svatokupectví jsú světští i duchovní; Knížata světská panují jeden nad druhým, ale vy ne tak; Uzříš, že na dobré kněží a na dobré zákonníky i na dobré s-ské nejde tresktánie, ale na hřiechy zlých; Světští dadí-li co komu, tehdy chtie, aby heroltové provolávali; Protož velmi neradi vidie, že lidé světští umějí písmo a bránie jim, aby nečtli; Odkud přielišná v kněžiech pýchá nad světské. Hus I. 219., 369., 447., 473., 478., II. 44., 57., 81. (Tč.). Všem duchovním i s-kým všecko dobré vkazujeme. Nar. o h. a k. — **S.,** *opak: nábožný, Bohu oddaný,*

weltlich. S. píseň. V. S. moudrosť (filosofie; božská moudrosť, theologie). Kom. S. smysl. D. — S. = *tohoto světa* (opp. nebe), weltlich, zeitlich. S. sláva. Sych. Skrze tělesné a s-ské umění Buoh nemóž nalezen býti. Hus III. 35. Cvičení s-ské cílí k svej chvále. Us. Tč. Byl z mladu velmi s. Št. N. 333. Do ctí s-ských jako vůz s hory. Jg. Šel s nimi k veselí s-kému. Hus II. 28. Chvála s. biedná jest a marná; S. chvála brzce pomine; K zisku s-mu a tělesnému se oddá; Jako jiskra sě ukáže a ihned uhasne, tak člověk jedné chválú světskú poblyskne a ihned zhyne. Hus I. 364., II. 28., III. 15., 111. (Tč.). — S. = *lidský*, menschlich, irdisch, weltlich, Welt-. S. hanba, v s. hanbu uvésti, v s. hanbě býti, znamení s. hanby; s. hanbu trpěti, nésti. V. Zmazaný, až s. hanba. V. S. dobré milovati. Št. Ten tam řádí, až s. hanba. Us. Náděj s-ská marná všecka. Slov. Tč. Ty chceš-li nebyti povinen ciesaři, neroď mieti světských zboží; A tak jest pán Bóh zpósobil, že nemóž nižádné veselé býti s-ské bez někaké bolesti; A bude-li kdy s. veselíčko, tehdy ihned aneb po malém času mnohým pomine zamúcením; S. věk. Hus II. 400., III. 110., 153. (Tč.).

Světství, n., die Weltlichkeit. S. milovati (světské věci). Ros.

Světstvo, a, n., die Weltgesammtheit. Šm.

Světšiti, vz Zvětšiti.

Světštěti, ěl, ění, weltlich werden. Jg.

Světština, y, f., das Weltliche. Milič. 37.

Světštiti, il, en, ení, weltlich machen, säkularisiren. D.

Svétvarný = *zvláštního tvaru*, eigene Form habend. Osv. r. 1880.

Světvovati se, sich verzweigen. Rostl.

Světy, dle Dolany, Swieti, ves u Smiřic. PL.

Světý, zastr., vz Svatý.

Světýlko, a, n., vz Světlo a S. N. — S. = *světlice*. S-lka tancují, zavedla mě do močálu. Us. Hý.

Světýlkovati, vz Světélkovati.

Svévkus, u, m. = *svédruh, zvláštní kus*, eigene Form, Genre. Nz.

Svévláda, y, f., die Autarchie, Autonomie, Selbstregierung. Vz Svézákonnosť. Nz.

Svévládně, autarchisch. Město to s. se spravovalo. Sš. II. 235.

Svévládný, autarchisch, eigene Verwaltung habend. S-né město. Sš. Sk. 191. Vz Svévládý.

Svévládý = svévládný. S. město. Macháč. Vz Svévládný.

Svévola, y, m. = *svévolník*. Us. u Češova. Lpř.

1. **Svévole, svývole, svévůle, svávůle**, zastr. ale dosud na Mor. (Hý.), **svávole**, e, f. = *svá vůle, svoboda*, der freie Wille, Eigenwille, die Willkühr. Svá vůle. Kom. S-i něčí potlačiti. Měst. bož.

2. **Svévole** = *svévolně*. Ale to něčí pachole odvede jim ju s-le. Sš. P. 201.

Svévolenství, n. = *svévolnosť*. Pulk.

Svévolička, y, f. = *svévolnice*.

Svévoliti, il, ení, svévolovati, muthwillig sein.

Svévolně (zastr. a dosud na Mor. *svávolně*). S. = *úmyslně, sám od sebe, dobrovolně*, nach eigenem Belieben, freiwillig; *rozpustile*, muthwillig. S. své zdraví ničiti, ztratiti. Dch. Od kacířství s-ně k víře katolické přestupovali. Bck. II. 2. 303. Muž s. od ní odešel; S-volně něco dělati. NB. Tč. 194., 279. Nechtí pod žádným řádem býti, ale svobodně a s. hřešiti. Čr. S. (aus freien Stücken) poháněti nechtěli. Zř. F. I. D. XI. — S. žíti (svým rozumem, rozpustile). Ros.

Svévolnice, e, f., eine Uibermüthige, Ausgelassene, Muthwillige. Jg.

Svévolník, a, m., vz Svévolný, der Uibermüthige, Muthwillige, Ausgelassene. S. bez uzdy. Zlob.

Svévolnosť, i, f. (zastaralé a dosud na Moravě *svávolnosť*) = *svévole, svá vůle*, der Eigenwille. — S. = *bujnosť, rozpustilosť, hrdosť*, der Uibermuth, Muthwille, die Ausgelassenheit, Frechheit. V. Pokuta ukládána bývá, aby netrestání ve svévolnosť nevešlo. Kom. Je to s., co jen může být. Us. Dch. Ze s-sti obraz se stěny srazil. Berg. exc. Pro s-nosť někoho trestati. Vl. zř. 268.

Svévolný, *svývolný* (zastr. a dosud na Moravě *svávolný*) = *svémyslný, o své vůli činící*, freiwillig, eigenwillig, eigensinnig. V. Když dělají děti co chtějí, bývají svévolny. Berg. S-lná dívka = která se vdala bez svolení otce svého nebo příbuzných n poručníkův. Vz Tov. 90. S-ná umíněnosť. Dch. Lepší prosták povolný než mudráček s-ný. Pk. — S. = *bujný, příliš svobodný, rozpustilý, nezvedený*, übermüthig, muthwillig, ausgelassen, frech. V. S. škodění n. uškodění stromům. J. tr.

Svévolovati, vz *Svévoliti*.

Svévolstvo, a, n. = *svévolnosť*.

Svézákonnosť, i, f., die Autonomie. Šm. Vz Svévláda.

Svézákonný, autonomisch. Šm. Vz Svévládý.

Svezení, n., das Herunterführen; die Gelegenheitsfahrt. Vz Svésti. S. hráze, Dammrutschung. Dch.

Svezený; *-en, a, o*, herab-, heruntergeführt; eine Strecke gefahren. Us.

Svěziti, *svíziti*, il, ení = *lapiti, chytiti* (zastr.). Výb. I. 1119. Dle Č. = raniti, dáviti, jizviti (cf. svízel), würgen, morden. Jakžto dva vlky nesytá prostřed stáda ovce svěžě. Alex. v. Výb. I. 1119.

Svezno = *snadno svésti*, fahrbar. Jest tam s. Ros.

Svézti, svezu, svez, -za (ouc), zl, zen, ení; *svoziti*, il, en, ení; *svážeti*, žejí, žej, el, en, ení; *svozovati* = *dohromady vézti*, zusammenfahren o. führen; *dolů vézti*, herunterführen o. fahren; *dovézti, kus cesty vézti*, Jem. ein wenig o. wohin führen, fahren; **se** = *sjeti*, herabgleiten o. fahren, kippen; *svaliti se*, sich auf Jem. wälzen, auf sein Haupt zurückfallen, ihn treffen; *zaplatiti, za něco odbyti*, entgelten müssen. Jg. **abs.** My dnes už svážíme (obilí, seno). Us. Hý. — **co, koho, se**: obilí, V., hosti, D., pocestného. Us. Svezl mne kus cesty. Jg. Svezeme se, až pojede vůz po rovině. Us. — **co kam**: obilí **do** stodoly, do stohu, V., **Kom.**,

Ros., potravu do pevnosti s. Ml. — **co, se čím, odkud jak:** obilí vozy svážeti. Kom. Svezl se s té skály zadkem až dolů. Ros. — **co k čemu:** stříkačky k hašení s. Sych. — **co kde.** Ve tvrzi děla svážeti. Sych. — **co, koho, se odkud (kam).** Kládu s vrchu v dolinu s. Jg. S. se se skály. Ros. Obilí s pole. — **se komu.** Noha se mi svezla. D. Pozor, aby se ti mísa nesvezla. Us. Dch. Ne každému stejně se sveze (ujde bez trestu). Kom. — **se po čem:** po prknu. Sveze se ti po zádech (hůl, kyj). Us. Šd. Jen mi tam jdi, já tě po všech čertech s-zu! Us. Vrů. — Ros. — **se s kým.** Počkej, já se s tebou svezu. Us. Klš., Ml. Já sem sedla, leda sedla, leda se já s tebů svezla. Sš. P. 164. — **se na co, na koho.** Vše se naň svezlo. Sych. Vše se to sveze jemu na hlavu. Us. Šd. Sveze se ti na záda (hůl, kyj). Us. Šd. Na kněze všecko se sveze. Dch. Vše se to na mne sveze (svalí, já to odnesu, zaplatím). Č. — **se na kom, na čem.** To se na něm sveze (pomstí). V. Na jeho hlavě se to svezlo. Reš. Jeho synovec se na něm svezl (pomstil). Dal. Tvá skúposť na tobě se sveze. GR. Na něm se to všecko, což jinému strojí, sveze. Reš.

Svěžesť, i, f. = *čerstvosť*, die Frische. Čes. Vč. Jevívá se u něho přirozená s. a jemnosť myšlének. Pal. D. II. 1. 168. Tak náš národ ostane ve s-sti. Sš. Snt. 66.

Svěžeti, el, ení, frisch werden. L.

Svěží, svíži = *čerstvý*, frisch. Starosl. svěžь, svěžanь, recens, frisch, litev. svëžus, svežies ist entlehnt. Mkl. L. 139. S. voda, líce, rána, máslo, vojsko, barva, Us., květ, Hank., věnec, Měst. bož., ovoce, zelí. Us. Jg.

Svěžilosť, i, f., vz Svožilosť.

Svěžilý, vz Svožilý.

Svěžiti, il, en, ení, frischen, frisch machen. — **co čím.** By s-li křídly chabé tělo. Hdk.

Svěživot, u, m., die Eigenliebe. Dch.

Svěživotopis, u, m., die Autobiographie. Nz.

Svěžký, svížký = *křepký, čerstvý*, hurtig. Plk.

Svěžný, svěživý (Šm.), frischerquickend. Dch.

Svěžosť, i, f., die Frische. Us.

Sviadbiar, a, m. = *svadbář, svadebník*. Slov. Dbš. 23.

Sviaděti = *svěděti*. Slez. Šd.

Sviadňov, a, m., Swiadniow, ves u Místka na Mor. PL.

Svíb, a, m. = *pták s tenkýma a vysokýma nohama*. Bern. — **S.**, u, m., cornus sanguinea, der Hornstrauch. Tč.

Svíba, y, f., die Rainweide, der Hartriegel, rostl. Tč. Strsl. siba. Mkl. L. 129. Cf. Svibovina. — **S.** = *střeček*, die Bremse. Na Ostrav. Tč. — **S.**, y, m., osob. jm. Šd.

Svíbí, n. = poplet (proutí) na plot. Mor. Mřk. — **S.**, vz Svíboví.

Svíbovec, vce, m., der Hartriegelstock. Mor. Tč.

Svíboví, svíbí, n., der Hartriegelstrauch. Mor. Tč.

Svibovina, y, f., též *sibovina*, od svib, lignum corneum; siba, cornus sanguinea. Sr. prus. sidis. Mkl. L. 129.

Svíbový. S. hnízdo, nohy (tenké a dlouhé). Bern. Má svíbové nohy. Č. M. 597. Vz Svíb. — **S.**, Hornstrauch. S. prutí. Na Ostrav. Tč.

Svícatý = *co se svítí, lesklý*, glänzend. Us. u Opavy. Klš. Opuchlina na nohou už je s-tá. Slez. Šd.

Svíce, e, **svíčka, svíčička**, y, f. = *světlo*, das Licht. S. od svit (svítiti) dle Bž. 41. m. světja; gt. pl. *svic*, *správněji*: svěc. Mkl., Brs. 2. vyd. 241., 8. Srbskochorvat. sveća, slovin. svěča, pol. świéca, rus. svěča, strb. svěšta. Gb. Hl. 106. S. na zjevenie ludem. Ž. wit. (Sim. 32.). Slunce jest svící všeho světa. St. skl. — **S.** = knot lojem, voskem atd. olitý k pálení. S. = výrobek ku svícení. S. N., Ž. wit. 135. 7. Die Kerze, das Licht. S. vosková, D., lojová, Kom., napálená, celá, litá, máčená, argandská, stearinová, parafinová, vz S. N., s točeným knotem, apollová, kostelní, k vozům, millyova (vz Šfk. 501.), parní s dutým knotem argandským, salonní, Kh., velkonoční (paškál), S. N.; s. (bougie, sloupeček voskový užívaný v chirurgii, die Harnröhrenkerze): francouzská, anglická, vosková (voskovka), strunová (pařížská), konická pařížská n. anglická, olověná. Cn. S. se buď vytahuje (máčí, knoty se do rozpuštěného loje namáčejí) n. lije (do cínových kadlubek, v nichž natažený knot jest). Pt. Rytířská s. Žer. L. 3. 112. Svíčičky škrtací, turinské. Vz KP. IV. 664., 653. S. křivě stojí; s. hrobní, rodinná (hořící v kostele za nebožtíka), elektrická, dutá. Dch. S. hromničné (voskové s. svěcené o hromnicích), průvodní (při pohřbech a slavnostních průvodech). Ktk. Svíčička třínohá, vz Kocianka. S. pořádku, cechovní, die Zunftkerze; s. do svítilny. Šp. Svieca hořala. GR. S. jasně, temně hoří, bliká, se plaví, plane, shasla. Us. Svíčky máčeti, Bern., rozžíci, rozsvítiti, utříti, utírati, koupiti. Us. Učícím se při světle sloupek nad lojovou svíčku slouží. Kom. Nůžky k utírání svěc. Svíčce nos utříti (žertem); Oharek svíčce odníti. V., Č. Znikla různice pro pouhé shasnutí svíčky (pro nic). Sych. Při svíčce pracovati; Až do svíček; až s-ku rozsvítili (do večera). V. S-ku shasiti (**nikoli:** *shasnouti*, vz toto). Rovný jako svíce Ta hra ani za svíčku nestojí. Přilepil mu svíčku (přisadil mu baňku u pána, přisolil naň). Vz Poštívání, Baňka. Č., Mus. Smrkoši, tahej ty svíčky (= vozher), tahej. Us. Čtyřmecítma velikých parunkových svěc. Břez. Rožm. 301. Svíčky mu v očích stojí (= nabírá, je mu do pláče). Hš. Div že na nás svíčky nehasí a dříví nesekají. Ctib. H. Dělají se mi před očima s-ky. Mor. Šd. Že by jí Ondrová svic za 4 gr. pokradla. NB. Tč. 240. Zažnů mně svíce pod koleny pro tvůj víneček zelený; Já zažnu svíčečku proti okýnečku; Ani tak nehoří svíčka nad oltářem, jako mé srdenko želí za ogarem. Sš. P. 380., 780., 796. (Tč.). Při pohřbu kříž nesú a sviece; Žáci nesěchu před ním veliké pochodně místo sviec; Sviece krásné káže

obětovati, aby mohl je přetočiti. Hus I. 301., 302. 445. Ti se taky hledali svíčkou (o manželském párku, který se k sobě nehodí). U Zbir. Lg. Má v hlavě svícu (= opilý). Us. Někdy i čertu svíce se zapálí. Bern. Jeho svíčka z obou dvou konců hoří (on i jeho žena marnotratní jsou). Prov. Vz Marnotratný. Č., Jg. Ženy a plátna není dobře kupovati při svíci. Č. Jehly hledaje svíčku spáliti (špatné hospodářství. Vz Hospodářství); I Bohu svíčku i čertu oharek (o tom, kdo se chce všem zachovati); Svíčky netřeba než do dne; Svíčka bez loje (= knot, hlupec, vz Hloupý). Č. Vz Hluchý, Oko. Více svěc více světla. Prov. — **Svíčky** = *den sv. tří králův,* *ἡμέρα τῶν φώτων,* dies luminum, der Tag der Kerzen; zde *φῶς* = křest, poněvadž toho dne katechumeni se křtívali; chybně vykládají to jiní za den *hromnic.* Vz Gl. 329. Byl li jest strýc muoj u tebe ten čtvrtek po svíčkách?; Když jest o svíčkách z jarmarku domů přišel. NB. Tč. 93., 224. Povinen jest ku dni svíčkám (= ke dni svíček. Vz Spodobení) n. k sv. Janu. Tov. 52., 80. V úterý po svíčkách. Zlob. Od adventu do svieček. St. N. 89. Do svieček. Výb. I. 1041. — **S.**, *přenes.* A s ním (s Gamalielem) svíce lidu israelského pohasla. Sš. Sk. 64. Tomu veliká svíce shasla (ztratil úřad, dobroděјce, vz Úřad, Dobrodějce). Č. Svíce a okrasa vší řecké země. V. — **S.** *sirná* = *sirka,* die Schwefelkerze. V. — **S.** zvěři, vz Světlo. Šp. — **S.** *královská* = *divizna,* die Königskerze. Jg.

Svícen, cnu a cna, m., na Slov. *svítník* a *svícník,* u Opav. a na Mor. *svičník* (Klš.); *svícníček,* čku, m = náčiní, ve kterém hořící svíčka stojí, der Leuchter. Jg. Přípona -en (-ьнъ). Mkl. B. 151. Svícen plechový, mosazný, z nového stříbra, stříbrný, visutý, Us., s cívkou. Rohn. S. korunný, Kron-, stěnný, Wand-. Dch. S. s dvěma, s třemi rameny, Us., plynový. S. sedmiprutý, der siebenarmige L. (ve svatyni chrámu jerusalemského); Těmi slovy se táhneme zvláště k té části našeho národa, jenž v církevním životě na s. postavena jest (= předkuje). Sš. L. 9., Mt. předml. — **S.** = lucerna. Ž. wit. 17. 29., 131. 17. — **S.** = *svíce královská, divizna.* Vz Svíce. V.

Svícení, n., illuminatio, das Leuchten. Ž. wit. 77. 14.

Svíceník, u, m , ceropegia. Rostl. I. 249. b. Vz Svícník.

Svícnář, e, m., der Leuchtermacher. Tk. II. 376., 381.

Svícnice, e, f. = *která svíce dělá n. žena svícníkova,* die Kerzengiesserin, Wachszieherin, D., vz Svíčkářka; 2. *lucerna.* D.

Svícnický = *ku svícníku náležející,* Kerzenzieher-, Wachszieher-. Ros.

Svícnictví, n. = *svícnické řemeslo,* die Kerzengiesserei, Wachszieherei. Vz Svíčkářstvo.

Svícníček, čku, m., kleiner Leuchter. D.

Svícník, a, m. = *kdo svíce dělá, voskář,* der Kerzengiesser, Wachszieher. Vz Svíčkář. V. — **S.**, u, m. = *svícen.* Mor., St. skl. — **S.**, ceropegia, die Leuchterblume, rostl. Rstp. 1041. Vz Svícník.

Svícníkář, e, m. = *svícník,* der Kerzengiesser. 1693.

Svícnovitý lišejník, lichen candelarius, die Lichtflechte. Šm.

Svícnový = *od svícnu,* Leuchter-. BO. S. noha. Dal. k. 47. S. podnožek, pazour, podstavec, podstavník, sloup, sloupek. Šm.

Svíconoš, e, m., der Leuchterträger. Šm.

Svícounek, nku, m. S. zvonkovitý, lucernaria campanulata, das Leuchterthier. Šm.

Svíč, vz Svíčka.

Svíčerati se, Abend werden. Šm.

Svíčka, vz Svíce. — **S.** = *lůj okolo ledvinek.* Us. — **S.** = *bránice,* das Zwerchfell. Us. — **S.** = *kus masa od zadní čtvrti hověziho dobytka,* die Spannwüste, der Lungenbraten. Vz Svíčkovice, Svíčkový. Jg.

Svíčkář, e, m., der Lichtzieher. Vz Svícník.

Svíčkářka, y, f., die Lichtzieherin. — **S.** v kostele, das Kerzenweib, svíčková bába. Us. Šd. — Vz Svícnice.

Svíčkářství, n., die Lichtzieherei. Vz Svícnictví.

Svíčkonoš, e, m., der Kerzenträger. D.

Svíčkovec, vce, m., gaura, die Prachtkerze, rostl. Rstp. 545.

Svíčkovice, e, f. = *svíčková pečeně,* der Lungenbraten. Mor. Šd.

Svíčkový, Licht-, Kerzen-. S. bába (svíčkářka). D. S. pečeně (vz Svíčkovice), panenská pečeně, dušenice, dušenina. Vz Svíčka. S. uhlí. Krč. 494.

Svíčky, vz Svíce.

Svíčník, a, m. = *svíčkář.* Tk. II. 375., 381. — **S.**, u, m., vz Svícen.

Svíd, u, m., **svída, svídka,** y, f., **svídí,** n., rostlina, cornus sanguinea, der rothe Hartriegel, die Hundsbeere. FB 96., Kk. Cl. Kv. 350., Slb. 563., Rstp. 778., 1399. Cf. Svíb. — **S.** bílá, dřín bílý, c. alba, weissbeeriger Hartriegel. — **S.** = *druh dubu, křemelák, kameňák,* ilex, die Steineiche. V. — **S.** = *jilm.* Reš.

Svída, y, m., osob. jm. — **S.**, vz Svíd.

Svídanka, y, f. S-ky = ovoce svídové.

Svider, dru, **svídřík,** u, m. = *nebozez,* die Rennspindel, der Drellbohrer. Techn. III. 464.

Svíděti = *hořeti,* brennen, heftig streben. — **čím.** Sviedĕl závistí a chřadl v tůhách světských. Št. Ob v. 50. 17. Cf. Vsieděti. — **po čem.** Ruce nás po práci zrovna svíděly. Ehr.

Svidina, y, f., periploca, die Schlinge, rostl. Rstp. 1050.

Svídná, é, f. (?), ves. Vz Tk. III. 59.

Svídnice, e, f., mě. v Prusích, Schweidnitz. — **S.**, ves v Chrudimsku. Vz S. N. S., ves u Král. městce, u Kostelce n. Orl. PL. — Cf. Tk. I. 441., II. 549., III. 317., IV. 741. — **S.** = *svídnický sud,* 8 věder. V. — *Svídničan,* a, m. — *Svídnický.* S. měšťan, sud, pivo. Ms. bibl.

Svídovec, vce, m., *ve sladovně dřevo,* der Hopfenstock. Nomencl.

Svídovka, y, f. = *svídová hůlka,* ein Stock vom wilden Kornelbaum. D.

Svídový, Hartriegel-. S. hůlka, jahůdka, olej. Vz Svíd. — **S.**, Steineichen-. V.

Svidrák, u, m. = *zámečnický nebozez*, der Reibebohrer. Šm.
Svidratý, obyč. švidratý, **jak: na** obě oči, schielend. Šš. P. 340.
Svídřečník, u, m., heliateres, der Schraubebaum. Šm.
Svidrek, a, m., dorcatama, hmyz. Krok.
Svidrigal, a, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 741.
Svidřík, vz Svider.
Svidřikovati, na Slov. = *vrtati*, bohren. Cf. Svider.
Svidřisko, a, n., *špatný nebozez*, ein schlechter Bohrer. Slov. Bern.
Sviece, e, m., osob. jm. Pal. — **S.**, vz Svíce.
Sviežiti = *svěžiti*, lapiti (zastr.). Jir. Vz Svěžiti.
Svijačky, pl., f. = *svijadlo*. Slov. Koll.
Svijadlo, svijátko, a, n. = *vijadlo, navijadlo k svíjení nití*, die Garnwinde, Schnarre, Winde, Haspel, das Spulrad. Kom.
Svíják, u, m. = *moták*, das Garngewinde. Šp. Vz Svijadlo.
Svijanka, y, f. = *svinutá, scuchaná sláma, matenka, cuchanka, drchanka, matenice, svinoutka*, das Wirrstroh. Us. Hk. Vz Stodola, Sláma.
Svíjany, Sviňany, dle Dolany, ves u Mnichova Hradiště. Vz S. N.
Svíjati sa = *svíjeti se*, sich schlängeln, kugeln. Svíja sa jako had. Slov. Dbš. Cf. Byl bit, až se svíjel. Us. Mřk. — **S. sa** = tančiti. Slov. Šd. — **S.** = *pospíchati*, eilen. Na Ostrav. Tč.
Svíjavý, kreiselnd. Rst. 500.
Svíjeti se, vz Svíti, Svíjati se.
Svijonožec, žce, m. *S-nožci*, cirripedia, die Rankenfüssler, jsou korýši mořští. Vz Vilejž, Žaludec, Ssavýš. Vz Frč. 85.
Svíla, y, f = *hedvábí*, die Seide. D.
Svilák, a, m., lithosia, hmyz. Krok.
Svilna, y, f, jm. pole u Skalska v Boleslav. Č.
Svílný, *hedvábný*, seiden.
Svilosemenka, y, f., cytispora, der Rankensporling, rostl. Rstp. 1949. (1944.).
Svilovina, y, f. S. kovová = **aksamitový** lesk na nádobách cínových kyselinou vzniklý. Krok. III. 438.
Sviluška, y, f. *S-y*, trombididae, jsou roztoči pestře barvení povrchu srstnatého. S. červená, trombidium holosericeum, obrovská, t. tinctorium, snovací, tetranychus telarius. Vz Frč. 115. Pflanzenmilben. Nz.
Sviňa, ě, f., *šubka*, der Hemmschuh. Na mor. Zlínsku. Brt. — **S.** = *svině*. Vz toto.
Sviňací = *sviňský*, Schwein-. Slov. Bern.
Sviňacina, y, f. = *svinina*, das Schweinfleisch. Slov. Bern.
Sviňacinec, nce, m. = *sviňský chlév*, der Schweinstall. Slov. Bern.
Sviňácký = *sviňský, nešvarný*, säuisch. D.
Sviňáctví, n. = *svinství, nešvara*, die Sauerei. D.
Sviňáče, ete, n., *malý sviňák*, der junge Schweinhirt. Mus. 9. 288
Sviňačiti, il, en = prasečiti.
Sviňák, a, **sviňáček** čka, m. = *pastucha sviňský*. Tk. II. 405., Sauhirt, m. V., Kom. — **S.** = *prase člověk, neřád, necuda, paskunda, sviňských mravů*, der Sau-, Schweinmagen, Schwein-, Sauigel, Saupelz, **Mistfink**, das Sauleder. S-ku nečistý n. nečistá! Us. — **S.** = *obchodník s vepřovým dobytkem*, der Schweinhändler. Kda.
Svinař, sviňař, e, m., porcarius, der Schweinhändler, -treiber. MV. — **S.**, Sauhirt, m. — **S.** = *sviňák*, Sauigel.
Svinaře, dle Budějovice (Svinař), ves v Berounsku. Vz S. N., Tk. I. 625.
Svinařiti, il, ení, *svinařovati*, Schweinhändler sein. — **S.** = *sviniti, špiniti*, beschmutzen. Bern.
Svinařka, y, f., die Schweinemagd; die Schweinhändlerin; säuisches Weib. Bern.
Svinarky, dle Dolany, Swinarek, ves u Kr. Hradce. PL.
Svinařov, a, m., ves u Slaného, vz S. N.; u Slabec. PL. — Tk. I. 412.
Sviňařský, Schweinhändler. S. obchod. — **S.** = *sviňský*, säuisch. Bern.
Sviňařství, n., die Schweinhüterei. — **S.** = *sviňství*, die Sauerei, Schweinerei. Bern.
Svinary, dle Dolany, ves u Kr. Hradce. PL.
Sviňas, a, m. = *sviňura*. U Jižné. Vrů.
Sviňava, y, f., Schwinau, ves u Toužimi. PL.
Sviňavý = *sviňský*, säuisch, schweinisch. S. lidé. Lom.
Svinbrod, u, m., mě. Schweinfurt. Zlob. — *Svinbrodský*.
Svince dolní, horní, prostřední, Ober-, Unter-, Mitter-Zwinzen, vsi u Velešína. PL.
Svinčany, dle Dolany, ves u Choltic. Vz S. N.
Svinčí hlava, der Schweinskopf. Dch.
Svinčice, dle Budějovice, Schwindschitz, ves u Bilina. PL.
Svinčík, u, m. = *sviňské místo, nepořádek, chlívek na prasata*, der Schweinstall. Us. Je tu s. U Chrud. Brs.
Svinčina, y, f. = *nestydatosť, nečistota*. U Příbora. Šml.
Svinda, y, m. a f., der Sauhirt, die Sauhirtin. Jg.
Svinděra, y, m. a f. = *svinďour*.
Svindle, e, f. = *švinka*, die Leitersprosse. Slov. Plk.
Svinďour, a, m. = svinda (s přihanou). Bern.
Svinďura, y, m., Schweinkerl, m. U Místka. Škd.
Svině, ě (zastr. a posud ve Slez. a na Mor. *sviňa*, ě), **sviňka, svinka**, y, f., goth. svein, das Schwein, lat. su-s, řec. ὗς, skr. sûkara. Schl. Strsl. svinija, prus. seweynis, Saustall, swintian, Schwein. Mkl. L. 129. — **S** = *samice vepřového dobytka*, die Sau. Svině prasecí n. prasná, sprasná *(sprasnice)*, stará, řezaná *(řezanice, nunvice, miška*, Šp.). divoká *(černá zvěř)*, hrubá; divoká s. se oselila; s., čurna březí; s. se bouká, řouká, Šp., se houká, na Moravě a místy i v Čechách; s. se oprasila, svině hrochtá, Us., se chrnje (se bouká). D. Vz Koza. — **S.** *bez rozdílu*, das Schwein, Borstenvieh. Pes, lapací obrada, jatka, síť, teneto, obora, štvanice, lov, honba, truhlík na divoké s. (na

černou zvěř); divoká s. trhá mladou zvěř, vyrývá, se složila, vbíhá do tenat; stádo sviní, koryto pro s-ě, Šp., s-i zabitou opáliti, opařiti. U žida lepší svíňú být než človčkem. Slez. Tč. Přišel jak sviňa do židovny. Slez. Tč. Mlčí jako sviňa ve rži (neodpovídá na obhájenou). Mor. Tč. Když s. zakvičí, všecky druhé svině od valova běží. Mor. Tč. Dyž budú s-ně kvičati, co já jim mám dáti?; Ať se vám daří na svině; Krávy se budou teliti, s-ně se budú prasiti. Sš. P. 679., 740. (Tč.). Devatero svinl. Půh. I. 338. Sviňka brání svého plodu; A jakož s. párá hluboce v lajně pyskem též utrhač, co múž nejhlúbě dosáhnouti hříechu, párá svým jazykem; Přirovnává písmo utrhače k svini; Jako s. nechajíc vody čisté válé sě s libosti v blátě, též utrhač, opustě ctnosti čisté, válé sě v hříeše; A jakož s. najprve pysk vstrčí v lajno, též utrhač jazyk vstrčí v bližnieho hříchy; Kvičíme jako s., aby dali jísti; S. nečistá v bláto se pohřížie; S. lajna přemietají. Hus I. 157., 230., 300, 301., III. 138. (Tč.). Svině na žaludy hnáti. D. Jako s. v blátě se váleti; S. zůstane sviní, byť na sobě zlaté sedlo měla (vz Zvyk); Na s-i by i zlatohlav vstrčil, přece sviní zůstane (Č.); Svině se do otrub dostala (nehospodyně plýtvá, V.; když mrhači velikého dědictví se dostane, vz Marnotratný. Č.), V. Svině když kaliště mají, na čistou vodu nedbají. Lom. Netřeba s-i než bláta. Svini by v zlatohlav oblekl, ona přece do bláta; Dobře že nedal pán Bůh s-i rohy. Ros. Nedal pán Bůh svini rohy, aby netrkala (o ženské spurné, hloupé); Dobře že s. rohů nemá. Č. Dobře že pán Bůh svini vlny nedal, že by jí čistě chovati neuměla (vz Špinavý). Sych. Dej s-ni zrcadlo a ona se bude přece v blátě válet. Hnš. Venku pána činí a jezdí na svini. Slez. Tč. Švec sedí na s-i, trhá s-i štětiny. Mřk. Už mu utekla svini s čepcem (prokrčmařil). Pozdě honí s-i s čepcem (vz Prodělání); Nemysli, že jsem s ním cepy ošival (svině pásl); Sluší mu to jako s-i sedlo (o pyšném); Svědčí mu to jako svini kord, Sk., jako svini rohy. U Opav. Klš. Sluší mu to jako s-i zvoneček a tykvi obrouček; Jakoby s-i osedlal (když se nehodnému dá úřad); Darmo s-i učit housti (vz Hloupý); Dal s-i housle a oslu buben (vz Marný); Vzácný jako s. v židovském domě (vz Nemilý, Nejapný); Tučné s-i řiť mažeš (boháčům dary dávaje); A tak dále — co svině vyryly (hodí se na spisovatele, kteří u vyčítání nic dále nevědouce ve vševědoucím: atd. si libují). Č. Svědčí jí ten zlatý kokrhel jako svini koruna; Tys to spravil jako s. pytel; Sytá s. věchtem zmítá (hrá; vz Osud); Já pán, ty pán, kdo bude s-ě pásti?; Sluší mu to jako s-i chomout; Kdo se mezi otruby míchá, s-ě ho sežerou; Svině pytel najde a mošna lotra; Ukálená s. ráda jiné kalí; S. do každého lejna nos vstrčí; Svini netřeba než mláta; Kdo nechceš od sviní sněden býti, nepleť se mezi mláto. Šp. Sluší mu to jako s-ni šmisetka. Na Mor. Hý. Od losa losata a od svině prasata. Km. Když se s. do chomoutu dostane, divně řádí. Sk. Rozlila s. žbán oleje (dva se soudili, jeden dal soudci svini, druhý pak džbán oleje; svině vyhrála). Vz Nespravedlivý rozsudek. Gl. Nedal pán Boh s-ni rohy ani oslovi ostrohy. Mt. S. Před s-ě nemáš perel metati, rovně po nich co po blátě budou šlapati (Rým); Koho mrzí chléb, může dobře se sviněmi žaludy jísti; Rozumí tomu, co s. (koza) petrželi; Vymluvil by prase na svini; Získal (vyhrál), co Michal na sviních (prodělal). Jg. — **S.** *mořská, delfín*, delphinus, der Delphin, das Meerschwein, V.; *s. mořská bodlává*, hystrix, das Stachelschwein. Kom. — **S.** = *člověk nečistý* aneb *nemravný, prase, neřád*, das Schwein; *zvl. o ženské*: *s., necuda, špindíra, šlundra*, die Sau, Unfläterin. — **S.** = *kaňka inkoustová na papíře* atd., der Klecks, Tintenklecks, die Sau. — *S-ně* = (tvrdé) *hrušky zimní*. — **S.** *v hutnictví* = balvan železa na dvě peci, die Eisensau. Techn. II. 45. — **S**. *v pivováře* = pod vlaským hvozdem zděné děravé stavení, jímž květ se sype. Us. Jg. — **S.** u vozu = *šubka*, Hemmschuh, m. — **S.** = *hra dětská míčem*. Na s-i hráti; s-i do města hnáti, das Treibballspiel. Vz Jg., Mtc. 1879. 1870. — **S.**, v horn. *kašna*, der Stützkasten. Šp. — **S.**, Swinie (něm.), samota u Mělníka. PL.

1. **Svinec**, nce, m., der Schweinkoth. Dostaneš s. = nic. Na Ostrav. Tč. Vz Svininec. — **S.** (svinĕc, ňce, m., Št.), der Schweinstall.

2. **Svinec**, nce, m., strsl. svinьсь, rusky svinecъ, plumbum, lit. švinas, lett. svins, Wrzl etwa aind. švit, daher svinьnь das Leuchtende aus svitьnьсь. Mkl. aL. 129. (Hý.).

Svinečka, y, f. = *svinka*. Bern.

Svinělusky, dle Dolany, osada. Šd.

Svinění, n. = *špinění*, die Beschmutzung. Bern.

Svinětice, dle Budějovice, Swinetitz, ves u Vodňan. PL.

Sviněves, vsi, f., ves v Bydžovsku. Tk. II. 430., 469.

Sviňha, svinka, y, f., die Schwinge an der Wagenleiter. D.

Sviní, Sau-, Schwein-. S. **rypák**, lejno, hlava, Us., maso (vepřové), Hus I. 38., BO., krev, kvik. Us. — **S.**, *v botanice*. S. cecek, lentiscus, Aqu.; kořen, scrophularia nodosa, die Knotenwurz; veška, veš, cicuta, der Schierling; chléb, helianthus tuberosus, das Saubrot. Jg. — **S.** *Brod*, u, m., Schweinfurt, mě. v Bavorsku. Dal. Vz S. N. — **S.**, ves u Křižanova na Mor. Tč.

Svinice, e, f., *červ sviňský, roup*, usia. MV.

Sviník, u, m., *smrdák*, der Stinkstein; Schweinstall. D., Ja.

Svinikožka, y, f. = *sviňka, beruška*, die Assel. U Olom. Sd.

Svinina, y, f. = *vepřové maso*, Schweinfleisch, n. Divoká s. V. — **S.** = *sviňská kůže*, Sauleder, n. D.

Svininec, nce, m. = *svinec*, Saumist, m. Mor. Šd. Cf. Kobylenec, husinec, holubinec, kravěnec, kuřenec.

Svinišťany, dle Dolany, Schweinschädel, ves u Jaroměře. Vz S. N., Tf. 289.

Sviniti, il, ěn, ění; *svinívati* = *kaňčiti*, *špiniti*, *nečistiti*, besudeln. — **abs.** Nesviň ustavičně. Us. Hý. — **co čím.** Papír inkoustem. Us. — **se s kým.** Nadává mi, že sem svině. S ním sem se nesvinila (nepočestně neobcovala). Us. Msk.

Svinizel, u, m., hyoseris, der Schweinsalat. Šm.

Svinka, y, f., osob. jm. Pal. — **S.**, vz Sviňha, Sviňka.

Sviňka, svinka, y, f., vz Svině. — **S.** *mořská*. Vz Svině. V. — **S.**, hmyz. S. obecná n. pásovče obecné, armadillidium triviale. Vz Frč. 108., Schd. II. 527. Die Assel, der Kellerwurm. — *S-ky* = *krtice*, die Skrofeln. Sal. — **S.**, y, m., osob. jm. Tov. 5.

Svínka, y, f., *něco svinutého*, die Rolle. Prodejte mi dvě s-ky červené juchty. Šd. — **S.**, y, m., osob. jm. Šd.

Svinkář, e, m., der Schweinhändler. Mor. a slez. Mtl., Klš.

Svinků *mlýn*, Swinker Mühle, u Pacova.

Svinky, dle Dolany, něm. Swinky, ves u Soběslavi. PL. — **S.**, hölzerne Sprossen. Rohn.

Svinná, é, f., něm. Svina, vsi u Stříbra, Klatov a Rokycan; něm. Svinna, ves u Litomyšle; něm. Swinney, ves u Solnice; něm. Zwingau, ves u Horšova Týna. PL. Vz S. N.

Svinné, ého, n., něm. Svinna, ves u Chotěboře. PL.

Svinný, ého, m., Svinny (něm.), ves u Velkého Meziříčí. PL.

Svinobrod, u, m., Schweinfurt. Tk. I. 108. Vz Sviní Brod.

Svinomasly, dle Dolany. Tk. II. 98.

Svinomazy, dle Dolany, Zwinomass, ves u Stříbra. PL.

Svinošice, dle Budějovice, něm. Swinoschitz, ves v Tišňovsku na Mor.

Svinošovice, dle Budějovice, jednotlivé domky u Fryštátu. Tč.

Svinouti, svinu, sviň, -na (ouc), ul, ut, utí; *svinovati* = *dohromady vinouti*, *složiti*, *stočiti*, auf-, zusammenrollen, zusammenlegen, -wickeln; *minouti*, nachsehen, verzeihen. Jg. — **co.** Jedno minout, druhé svinout, třetího tak nechat. Ros. Jedno minu, druhé svinu. Vz Ztřeštěný, Líný. Lb. Jedno mině, druhé svině (o líném). U Opav. Klš. S. ubrus, Ros., plachty, Kom., kůže, prapor, papír. D. — **co nač, odkud:** sukno na vratidlo, **s** vratidla s. Jg. — **co jak:** niti **v** klubko. — **co kam.** Janovo, Jurovo (jméno) svinu **do** listečka a to šohajkovo **do** svého srdečka. Sš. P. 270.

Svinoutka, y, f. = *svijanka*. Hk., Bf., Ktk.

Svínov, a, m., Schönbrunn, ves v Klimkovsku ve Slez.; něm. Schweine, vsi u Zábřehu a u Mohelnice. PL.

Sviňovice, dle Budějovice, něm. Schweinetschlag, ves u Prachatic. PL.

Sviňská *louka*, Sauwiesen, samota v Budějovsku. PL.

Sviňský, *svinský* = *sviní se týkající*, Schwein-, Sau-. S. stádo, ZN., chlév, trh, žaludek, maso, plece, uher, myš (německá, potkan), V., kaliště, dobytek, Us., rypák, kůže (sviuina), kámen (sviník), D., nemoc, Us., puška (vulva). Zlob. Chytá se ho s. nemoc (tloustne). Sych. Vz Tělo. Č. S. brána, trh (v Praze). Vz Tk. II. 549. Je čistá jako s. putýnka. Mor. Šd. Má s. vešky (svrbí ho na chodidlech). Mor. Šd. S-ským krokem (tropem) někoho vyhnati, hnáti (rychle a škaredě někoho odbyti). Us. Sd., Mll., Kf. Jíti s-kým krokem (čtvermo). U Opavy. Klš. — **S.**, *v botanice*. S. bodlák (*hladký mlíč*, *světlice*, carthamus, der Saflor. Slb. 403.); bob, die Saubohne; cibule, vz Hyacinth, V.; kořen (rozchodník), scrophularia nodosa, die Sauwurzel; chléb (brambořík, cyclamen europaeum, Čl. 71.), ořech (brambořík obecný, cyclamen europaeum, FB. 66., Čl. Kv. 268)., veš n. veška (*všivec*, *sviní veš*, *bolehlav*, conium, der Schierling, Slb. 586.); jablko (durman, datura, der Stechapfel), kaštan (maďal, aesculus, die Rosskastanie). Jg., Slb. 356., 644. — **S.** = *mrzký*, *nečistý*, *nemravný*, säuisch, schweinisch. S. život, V., zvon (nečisté mluvení), D., sviňsky mluviti, se chovati. V. S. povahu míti. Sych. Děti, jděte ven, táta bude svinsky mluvit. Us. To prase sviňské! Šd.

Sviňství, svinství, sviňstvo, svinstvo, a, n. = *prasectví*, *sviňáctví*, *nešvara*, *nečistota*, *nemravnost*, die Sauerei, Schweinerei, Unfläterei. D. Ten zedník tu nadělal s-stva. Us. Dch.

Sviňstvo, a, n. = *mnoho sviní*, Schweine. Ros. Vz Sviňství.

Sviňucha, y, f. S. obecná, phocaena communis, pliskavice. Vz Frč. 374.

Svinule, e, f. S. tečkovaná, glomeris hexasticha; s. lesní, g. pustulata, mnohonožky okrouhlé. Vz Frč. 128.

Svinulec, lce, m. = *vrkoč*. U Hořic. Hk.

Svinulost, i, f., die Zusammenwickelung. Cart.

Svinulý = *svinutý*. Dali z toho voza židovi k jeho žádosti ten pláštček s-lý s penězi. NB. Tč. 24.

Sviňúr, a, m. = *sviňák*, der Schweinskerl. Na Slov. Dbš. 44.

Sviňura, y, f. = *sviňďura*. U Jižné. Vrů.

Svinúšek, ška, m., osob. jm. Mor. Šd.

Svinuška, y, f. S. šedivá, sphaeroma cinerea, beruška vodní. Vz Frč. 102.

Svinutelnost, i, f., die Rollbarkeit. Jg.

Svinutelný, rollbar. S. tělo. Krok.

Svinutí, n., die Zusammen- oder Herabwickelung. Jg.

Svinutka, y, f., crambus, hmyz. Krok. II. 263. — **S.**, *lépe*: *svitka* (Jg.), agathis, hmyz. Krok. 260.

Svinutý; *-ut*, *a*, *o*, zusammen- o. herabgerollt. S. had, Us., kel (skroucený). Rostl. S. věta, vz Věta stažená. S. (závitková, spirální) spruha. Šp. Není toho člověka v dědině, co mi můj víneček rozvine; už je s-tý, s milým styknutý, ach, Bože, rozbože, jak mi je! Sš. P. 439.

Sviny, *Sviny*, dle Dolany, Schweinitz, ves u Veselího. **S.** *Trhové*, Schweinitz, mě. v Budějovsku. V. Vz S. N., Tk. IV. 119.

Svírací řetěz, železo, das Schliesseisen. D.

Svírač, e, m., *sval řiť svírající*: vnitřní, vnější, compressor. Vz Řiť v S. N. Der Schliessmuskel. — **S.** = *svěrák*. Šm.

Svíradlo, a, n., *lépe: svěradlo,* die Klemmvorrichtung. S. na cévy, das Tourniquet. Nz. lk. S. polypové Gräfeovo, Dupytrenovo. Vz Nástroje na polypy. Cn. — **S.** = *šroub,* die Schraube. Sedl.
Svirajice, dle Budějovice, Swiratitz, ves u Horažďovic. PL.
Svírák, u, m. = *svěradlo,* der Schraubstock. — **S.** = *šubka,* der Hemmschuh. Mor. Šd. — **S.** = *ústa jelení,* der Schmecker. Us.
Svírání, n., vz Sevříti. S. v břiše, das Bauchgrimmen. Us. Šd.
Svírati, vz Sevříti.
Svíravina, y, f. S-ny, Adstringenzien, adstringende Stoffe. Nz. lk.
Svíravosť, i, f., zusammenziehende Eigenschaft. S léků. Ms.
Svíravý, adstringirend, zusammenziehend. S. hmoty = svíraviny. Šp. S. kazajka, die Zwangsjacke. Nz. lk. S. trpká věc, svařenina. Ja.
Svirček, čka, m., zastr. = *cvrček,* die Grille. Mus.
Svirčeti, el, ení = *cvrčeti,* zirpen, zastr.
Svírecní zpráva, die Sperrrelation (nové). Us. Načerad.
Svířepěti, ěl, ení, zastr., *zuřiti,* toben, wüthen. Mus.
Svířeplivosť, i, f. = *sveřepnosť, vzteklosť,* die Wildheit, Tobsucht. D.
Svířeplivý = *sveřepý, vzteklý,* tobend, wüthend. Jg.
Svírka, y, f. = *svírání,* das Schliessen. D. — **S.** = *svěrací dřevo,* der Schliessbaum. D. — *Svírky = kroužky spojující brany* (k orání), Schlussringe an der Egge. — **S.,** gerichtliche Sperre (nové). — **S.** = *houž u vesla.*
Svirkovice, dle Budějovice, oddíl vsi, Matzdorf u Bílska ve Slez. Tč.
Svirna, y, f., svirьnja vedlé surna, tibia, vz Surma, koř. svr, příp. -ьna. Sr. bulh. svirnь, kroat. surla, rus. surna, pol. lit. surma. Mkl. B. 153. (Hý.).
Svírný, gedrängt. S. řeč. Vus.
Svirůšek, ška, m., osob. jm. Šd.
Svis, u, m., der Streckhang, cvičení, visíme-li o pažech natažených nedotýkajíce se nohama podlahy. Kučera. Vz KP. I. 478., 494., 503.
Svísedlice, dle Budějovice, Swiesedlitz, ves u Olomouce.
Svisel, sle, m. a f., pl. **svisle,** ův a í, m. a f. = *svislá částka střechy, přístřešek,* die Dachseite, der Grathsparren; *přední štít domu, lomenice,* die Giebelseite, der Schild am Hause. Us. Kom., D.
Svisitý, herabhängend. Slov. Šd.
Svislice, e, f. = *svislá čára,* die Vertikallinie, Lothrechte. Nz.
Svislosť, i, f., der Ab-, Niederhang. S. skály. Zlob.
Svislý = *visící, sklopený, kolmý,* herabhängend; lothrecht, perpendikulär, senkrecht. S. ratolesť, D., vlasy, Us., čára (vz Svislice). Rk. S. přímka (kolmice, das Perpendikel). S-lou spustiti, eine Senkrechte errichten. Nz. S. život, der Hängebauch. Šp. S. révi, das Weingehänge. Dch. S. jáma, der vertikale Schacht. Hrk.
Svisnouti, snul a sl, utí = *dolů viseti,* herabhangen. — **komu odkud.** Svisla mu hlava s ramena. L.
Svisný, vertikal. Bc.
Svist, u, m. = *hvizd, hvizdnutí,* der Pfiff, das Sausen. S. větru. Č. Cf. rus. svistъ, sibilus. Mkl. B. 17. (Hý.).
Svistač, e, m. = *hvízdač,* der Pfeifer. L.
Svistačka, y, f., *hvízdačka,* die Pfeiferin. — **S.,** *píšťala.* L.
Svistati; *svištěti,* ěl, én, ění; *svistnouti,* stnul a stl, ut, utí = *hvízdati,* zischend, sausend pfeifen. — **na koho:** na koně. Us. — **kde.** Naučím tě po kostele s. L. Cf. Naučím tě v kostele hvízdati. Us. Prk.
Svistný = *svištící,* pfeifend, zischend. L.
Svisutý, herabhängend. S. ucho. Db. Vz Svislý.
Svišť, ě, m., arctomys, der Munk, Murzer. S. horní, a. marmota, das Murmelthier; bobák, bobac; dlouhoocasý, monax; podehnědý, empetra. — Jg. Vz S. N., Frč. 388., Schd. II. 412.
Svištění, n., das Sausen, Knarren. Ozvalo se s. saní. Al. Jirásek.
Svištěti, vz Svistati.
Svištný, pfeifend, sausend. S. střely. Hdk. Lum. V. 257. Vz Svistný.
Svištov, a, n., *Sistova,* mě. v Bulharsku. Vz S. N.
Svišťovice, e, f., der Murmelthierbalg. Šp.
Svišťovitý. *S-tí,* arctomyda, ssavci hlodaví. Ssav. 259.
Svišťový, Murmelthier-. S. kůže, vz Svišťovice.
Svit, svit, u, m. (zastr. *svět*) = *svítání,* der Schein, die Morgendämmerung. Před svitem. Od mraku do s-u (celou noc). Koll. S. mihotavý, flimmender Lichtschein; S. nebes. Dch. Na ráno za svitu už na rozvitom šipe šteboce jedno peknô vtáča. Er. Sl. čít. 63. Ode mroucích protklá svitů mhla se krajem rozplývá. Šš. Sm. bs. 54. — *Svity = řasy, klky,* die Zotten. Nz. lk. — *Svit = plamének bílý,* die Waldrebe. Slov. Hdk. C.
Svit, vz Svitek.
Svita, y, f., osob. jm. Mor. Šd.
Svitáček, čka, m., osob. jm. Pal. D. V. I. 86.
Sviták, a, m., něm. Switak, samota u Nových hradův a mlýn u Pelhřimova; Switakermühle, mlýn u Soběslavi. PL. — **S.,** osob. jm. Mor. Šd.
Svitalka, y, f., Switalka, samota u Něm. Brodu. PL.
Svítana, y, f., jm. krávy, která se na svítání otelila. Koll.
Svítání, n. = *dnění,* die Morgendämmerung. Před s-ním, se s-ním, v první s., okolo s., na s., při s. V. K s. (ke dni). Har. Před s-ním, ante luciferum. Ž. wit. 109. 3. Od večera do s. tam se spolu milovali. NB. Tč. 151. Dybych měla klíče od toho s., nedala bych svítat zétra do snídaní, zétra do snídaní, zétra dopoledne, aby se vyspalo potěšení moje. Sš. P. 293. (Tč.). — **S.,** *ranní zvonění k modlitbě.* Mor. Mtl. Zvoní s. (klekání). Slez. Šd.

Svítaničko, a, m., die Morgendämmerung. Kamar. Svítá s. Sš. P. 293.
Svítati, *svitati*; *svitnouti*, tnul a tl, utí; *svitávati*, dämmern, tagen. — **abs.** Svítá (počíná býti světlo, rozednívá se, dní se). V. Svítá poznání. Us. Dch. Zrak svítá. Hdk. Les. kv. 34. Vstávej, již bude svítati, máš pána Boha chváliti; Nepočalo ještě svítat, tambor začal bubnovat; Svítaj, Bože, svítaj, aby skoro deň byl, abych sa podíval, v kerém sem domě byl. Sš. P. 55., 80., 337. (Tč.). — **komu**. Svítá mu (počíná chápati; štěstí se naň počalo smáti). Bern. Svítával mi tam přejasný měsíček, včilé mi zarůstá k mé milé chodníček. Sš. P. 256. — **kde.** Svítá mu v hlavě (třeští; už ví, kde chybil), v žaludku (má prázdný). Ros. — **odkud.** Z nich svítá (blýská se, jsou znamenití). Lom. Z toho chlapce svítá (jest zlotřilý). Us. Dvě ti jisker svitne z očí. Hdk. Pravé světlo jenom jest, jenž nám s nebe svítá; A to světlo s nebe ve tmách jemu svítá. Sš. Bs. 15., 74. — **komu na čem.** Co mu na tom svítá, když dělá lidi nešťastnými (= co z toho má)? Us. u Přer. Kd. — **čím.** Svítá jen zuby (= je těžce nemocen). Mor. Bkř. Svorností kdybyste svitli. Hdk. C. 35. — **nač.** Keď počalo na deň svítať. Sl. ps. 87. Holubička lítá, povídá, že svítá, svítá svítaničko na moje srdičko. Sš. P. 293. — **se.** Tam, kde se nesvítá (v řiti; eufem.). Us. Šd., Bdl.
Svitava, y, f., mě. na Mor., Zwittau. Vz S. N., Tk. IV. 149. — **S.**, *řeka* tamtéž. Vz S. N. — *Svitavan*, a, m. — *Svitavský*.
Svitavice, e, f., *továrna* u Lazinova na Mor. Tč.
Svitavka, y, f., něm. Zwitawka, městys u Boskovic. PL.
Svitavosť, i, f., das Dämmerlicht (als Eigenschaft). Šm.
Svitavy, mě. na Mor. = Zwittau. Žer. Záp. I. 223.
Svitečka, y, f., billardiera, die Billardiere, rostl. Rstp. 116.
Svítek, tku, **svíteček**, čku, m. = *jídlo z vajec smažené*. S. z vajec. D. *Lépe*: *slítek*, der Pfanzel, Eierkuchen. Šm V již. Čech. *mazanec*. Kts. S. jako brousek (nepodařený). Us. Dch. S. na mor. Zlínsku = jídlo z krupice, vajec, žemličky, slaniny, uzeného masa a klobás v troubě pečené. Brt. S. do polívky, do mléka, trhaný (der Schmorren); s. na kostky krájeti. Us. Dch. S. z černého bezu (z bezinek). U Jižné. Vrů.
Svitek, tku, m., die Rolle. S., starslov. съвитъкъ, tomus, ze съ + vit + ъкъ. Mkl. B. 256. (Hý.). S. cupaniny, Charpiewicke. Nz. lk., Dch., Sš. Sm. bs. 30. — **S.** = *pásemko vlasů*, *žíhon*. Na východ. Mor.
Svitel, e, m., Koelreutera, die Koelreutere, rostl. Rstp. 230.
Svítelna, y, **svítelnice**, **svítednice**, e, f. = *lucerna*, die Laterne. Hus. Vyjíti maje světla bez lucerny (svítelny) nenos. — **S.** = *lampa*, die Lampe. Sych. — Jg. Vz Svítilna.
Svítelný = *ku svícení způsobilý*, Leucht-, Licht-. S. okno. Ms.
Svítězení, n., der Sieg. Slavné s. Pass 16. — Jel.
Svítězilý = *kdo svítězil*, der Sieger. Duše s. Kom. S. církev (sbor svatých s Kristem v nebesích), die triumphirende Kirche. Br., Sš. Ž. 120., Hus III. 256.
Svítězitel, e, m., der Sieger. Jel.
Svítězitelný = *vítězský*. S. král. Bianc. — Jel., Aqu.
Svítěziti, il, en, ení; *svítězovati*, *svítězívati*, obsiegen, den Sieg erlangen. Jg., V. — **abs.** Neplesej, až svítězíš. Prov. Oděnie, ktož kolivěk má duchovnie, svítězí. Hus I. 375. — **proti komu**. Žalm. — **nad kým:** nad nepřátely. Ros., Dal. k. 8. (Svatí) s-li nad tělem, nad světem a nad ďáblem; Nade všemi hřiechy s-la; Nad pravdú s. Hus II. 177., III. 87., 277. — **čemu:** světu. Ms. Mus. III. b. 42. — **s koho.** Hnala kachnu domů a nemohla s ní s. Us. Jg.
Svítěznosť, i, f., die Sieghaftigkeit. Boč. exc. 1565.
Svítězný = *vítězný*, siegend. Troj., Martim.
Svítězský = *vítězi příslušný*, Sieger-. Leg.
1. **Svíti**, *sváti*, svěji. Vz Sváti.
2. **Svíti**, svijí. svil, it, ití; *svíjeti*, její, jej, jeje (íc), el, en, ení = *stočiti*, zusammen-, herab-, abwinden. Jg. — **co**: přízi, niti, klubko. Us. — **se proč:** bolestí. Sd., D., Er. — **se.** Had se svíjí. Ros. Červ šlapaný se svíjí. Č. M. 182. — **se od čeho.** Svíja sa od bolesti ako had. Mt. S. — **se kde.** Svíjel se jako rak ve vařící vodě. U Žamb. Dbv. — **se jak:** v chundel se s. Sych. S. se do klubka. Šp. Vz Svíjati sa.
Svítící, leuchtend, Leucht-. S. olej. Dch.
Svítič, e, m., der Leuchter. Jg.
Svítička, y, f., die Leuchterin. Jg.
Svítičný = *ku svícení sloužící*, Leucht-. S. věž, der Leuchtthurm. Zlob.
Svítidlo, a, n. = *čím se svítí*, *srv. louč*, *dračka*, die Leuchte, der Span. Ros. U nás svítíme svítidly a svíčkami. Us. na Mor. Svítí mu děvča dvěma s-dlama. Sš. P. 403.
Svítil, a, m., osob. jm. Šd.
Svítilka, y, f. *Svítilky*, fulgorina, hmyz polokřídlý. S. surinamská, fulgora laternaria, čínská, f., candelaria, europská, pseudophana europaea. Frč. 137., Schd. II. 522.
Svítilna, y, **svítilnice**, e, f., die Laterne, Lampe. S. plynová, ruční, noční, do stáje, u vozu, na hrob, Dch., lihová, Ck., čety, Zugs-, Čsk., bezpečná, stájová, přízední, Wand-, u ukazovače vodního, Wasserstandzeiger-. S-nu rozsvítiti, zhasiti, pověsiti atd. Šp. Hořák ve s-ně. Dch. S. clonicí, Us., kouzelná. Nz. Vz KP. II. 152. — **S.**, vz Světlík.
Svítina, y, f. Jíti o svatbě na s-nu = na čuměnou. U Jižné. Vrů.
Svítiplyn, u, m. = *plyn svítící*, das Leuchtgas. Šp. Otrávení s-nem. Nz. lk. Vz KP. I. 217.
Svítiti, svěť (*ne*: *sviť*), svítě (íc), il, cen', cení (na Slov. -těn, tění); *svítívati*. Kořen svit. Schl. — **S.** = *světlem koho provázeti*, leuchten, vorleuchten; *světlo ze sebe vydávati*, leuchten, scheinen; **se** = *blyštěti se*, blitzen, glänzen, funkeln, leuchten; *ukazovati se*, leuchten, glänzen. Jg. — **abs.** Slunce, měsíc, hvězdy svítí (světlo ze sebe vydávají). V. Měsíc svítí jako rybí oko. D. Ten

se svítí (ukazuje). Jel. Nerád bych tam s-til (se ukazoval). Us. Dch. Dyž jsem šel dom z hospody, dennička svítila; S-ly hvězdičky překrásné, obloha, celé nebe jasné, všecko všady vesele, utěšení moje spanilé. Sš. P. 665., 65. Dokud olej v lampě, bude s. oheň. Žer. 322. — **komu**. Co sa očóm svítí, móže býť i sláma. Slov. Tč. Svítí mu oči. Vz Opilý. Sn. Nedbám na měsíc, když mi slunce svítí. Kmp. O hory, kopce a doliny, jak jste mně bývaly upřímny! když jsem vámi chodíval, měsíček mně pěkně svítíval; S-lo mně slunko, bylo naprotivá; už se to slunéčko za hory ubírá; S-lo mně děvče, jak to krásné slunce, ale už nesvítí, odešlo za kopce; S-til mně měsíček, hezký šohajíček, ale už nesvítí, zašel za kopeček; Dyby mně tak bylo, jak mně bývávalo, dyž mně to slunečko jasně svítívalo; Hruštičkou zatřasu, děvčátek natřasu, děvčátek jako kvítí, všady mně slunce s-tí. Sš. P. 65., 255., 384. Aby slunce všem svítilo. Hus I. 216., 322. (Tč.). — **komu čím**. Mní, že mu samému slunce svítí. Prov. Světlo věčné ať jim s-tí. Us. Aby swietil jim. Ž. wit. 104. 39. Svítí sobě loučí bílou. Er. P. 152. Ta věž svítí všem plavícím se. Bart. Svítiti někomu lucernou, Us., pobožností, dobrými mravy, Br., dobrým příkladem, Kom., dobrými skutky. Št. — **komu kde: na** schodech, na (po) cestě domů. Us. — **čím**. Měsíc svítí světlem vypůjčeným. Mk. S. loktem (děravý loket míti), zuby (často se smáti a je ukazovati). Us. S. světlem. Har. I. 142. S. dobrými skutky. Št. Kn. š. 211. Čiň skutky příkladné a sveť světlem svým. Hus III. 32. Tam panna Maria všudy příkladem svítila. Sš. L. 43. Svítí očima. Us. Šd. Svítí prdelí (má kalhoty na zadnici roztrhané). Us. Vrů. Svítí očima jako pes kulkama. Us. — **nač**. D. Aj ty slunce, čemu ty svietíš na ny? Rkk. 35. Slunce svítí na mráz. Vz Slunce. Er. P. 37., Č. — **(se) kde**. Tak sveť světlo vaše **před** lidmi, ať vidie dobré skutky vaše. Hus I. 300. V něm svítí se obraz boží. Jel. E. m. 78. **Na** horách se svítí. Er. P. 108. Co je v srdcu potajemné, to se v tváři s-tí. Mor. Tč. A v tom mu (Pavlovi) s-lo prorocké světlo; Čítá i ty, jenž druhdy na nebeském oboru věčné blaženosti s. budou; A světlo ve tmě svítí. Sš. I. 142., II. 169., J. 12. (Hý.). Svítilo se **po** všem dvoře, po všem dvoře až v komoře. Sš. P. 749. Drahé oděnie se na tobě svítí. Výb. II. 49. Ten olej jako sě v orudie tají, když žádný dobrý skutek před bližniemi nesvietí. Hus III. 10. Mysl člověčí svietí sě v jeho tváři. BO. — **kdy (kam)**. Měsíc v noci svítí. Us. Buoh dnem svietí, nocí mračí (instr. času). Brt. Buoh dnem svítí. Kat. 2620. Ztratila som jasný kameň od východ slunca, který svítí ve dně v noci **do** mého srdca; Svić, měsićku, svić pěkně z večera, dobro noc tobě vinšuju kochanko moja; A ma ta děvucha takový prstenek, co se un ji svići v noci jak ohenek. Sš. P. 317., 339., 748. (Tč.). — **čím k čemu**. Ssaj v se pramen světla blahý a pak sviť jím ve vděku k věčné spáse člověku. Sš. Bs. 45. Dobrými skutky k dobrému příkladu jiným s. Št. — **kudy, kam odkud**. S-lo slunce **skrze** mhlu. D. Krajíček chleba, svítí skrze něj (je tenký). Us. Dch. Svíti mi mesáčik *štítom* do komory. Sl. ps. II. 5. 307. Kdyby sedláka nebylo, břichem by se ti svítilo (měl bys prázdný žaludek). U Žamb. Dbv. Svítilo mi slunce od východu **přes** naší zahradu. Er. P. 164. Pohleď, pohleď, co se sviči přes zeleny kopec. Sš. P. 737. — **se od čeho:** od zlata a drahého kamenie. Výb. II. 49. — **kam**. Svítí mi **do** očí. Us. Dch. Jí (církvi) chce zloba svítiť **k** smrti bráně. Sš. Bs. 204. **Na** maliny slunko svítí, na děvčata krása letí. Sš. P. 632. Do těch našich oken pěkné slunce svítí; Sviť měsíčku, na ten panskej dvůr; Na cestu mně svítíval jasnej měsíček. Er. P. 110., 174., 201. S-lo slunečko na mé okenečko, od půlnoci měsíček. Sš. P. 206. — **odkud**. Svítí mu z očí. Vz Opilý. Sn. Svítil mně měsíček z hory javorové, ale se zatemnil v síni šohajové. Sš. P. 255. — **jak dlouho**. S-la mně hvězda od večera do dňa; Bože, milý dobrý, co to vyznamená? Sš. P. 392. — **proč**. I ty jeho tváře radostí se svítí. Sš. Bs. 6. Pro jedno kvítí slunce nesvítí. Er. P. 231. Svítí co oharek (hovno) v lucerně. Prov. Už mu ve dně svítí (už ho na mále). Vz Smrť. Č. — **se**. Svítí se hvězda (třpytí se). Jel. Ten kůň se jen s-tí (leskne, je tučný). Us. Vec nemože byť tmavá vtedy, keď sa svítí. Slov. Tč. Svítí se to jako medenica (o zapálenině). V Hané. Bkř. Ne všecko zlato, co se svítí. Prov. — **se jak**. Nad jiné se svítiti (ukazovati). Us. Měsíc slunkem (jako slunko) svítil. Sš. Bs. 2. — **se čím**. Mát lid čelední v domu s-ti sě ctnostmi; Svietie sě svým bleskem nebeské hvězdy. Št. N. 62. S. se ctností. Smil v. 855. Zlatem se svítí stěny. Er. Kyt. 5. — **s adv**. Sviť, měsíčku, sviť jasně, ať nám láska nezhasne; Sviť měsíčku vysoko, až já povandruju; Sviť, měsíčku jasno, už slunečko zašlo. Sš. P. 272., 406., 464. (Tč.).

Svítivo, a, n., der Leuchtstoff. Nz. lk., Prm., Šp.

Svítivosť, i, f., die Leuchtkraft. S. plynu. Šp., Dch., Kos. Ol. I. 208.

Svitka, y, f. = *závoj*, der Schleier. Vký.

Svítkov, a, m., Switkow, ves u Pardubic.

Svítnice, e, f. = *smolnice*, die Leuchte. Zlob. — S. = *maják*, der Leuchtthurm. Zlob. — S., fulgora, hmyz rovnokřídlý. Krok. II. 268.

Svítník, u, m., na Slov. = *svícen*, der Leuchter.

Svitno, a, n. = *peklo*. Slov.

Svítnouti, vz Svítati.

1. **Svitný**, Leucht-, glänzend, klar. S-ný plyn, das Leuchtgas. Vz Svítiplyn. Dch. S. perla. Hdk. S. barvy. Dch. To je s. pravda. Na Mor. Zlínsku stálé epitheton hanby: Není-li tě s. hanba? Brt.

2. **Svitný**, ého, m., der Vorleuchter, v horn. Šp.

Svito, strsl. sъvito, linteum, ze sъ + vi + to, koř. vi, příp. -to. Mkl. B. 161. (Hý.)

Svitoděložný. S. rostliny, spirolobeae: rukevník. Rstp. 70., 90.

Svitoul, u, m., bucida, der Kuhhornbaum. Rstp. 529.

Svitoun, u, m., tournefortia, die Tournefortie. Rstp. 1106.
Svitý (vz Svíti), gewunden. S. věnec. Us. Dch.
Svízel, e, m. a f. = *svaz*, das Band. Koř. vez, příp. -ělь. Mkl. B. 110. (Hý.). Vůle bez jakéhokoliv s-le svobodná. Kom. — V. — **S.**, *že svazuje srdce zármutkem atd.*, *bída*, *nouze*, *psota*, die Mühe, Strapaze, Noth, Mühseligkeit, der Jammer, das Elend. V. V bídách a svízelích bíti. Mám s ním velikou s. Ros. — **S.** *v botanice*, galium, das Labkraut. S. babní, g. palustre, plchý, drsný, scabrum, syřišťový, verum, povázka, mollugo, lesní, silvaticum, sivý, glaucum, odrodilý, spurium, bařinný, uliginosum, hercinský, hercinium, severní, boreale, okrouhlolistý, rotundifolium, obtížný, infestum, obecný (povázka, spona), aparine, alpský, alpestre. — *S. voňavý*, asperula odorata, wolriechender Waldmeister. — **S.**, *solenka nebo hromové koření n. hromový výstřelek*, *špargl*, asparagus officinalis, der Spargel. — Jg. Ct. Sch. II. 284., Čl. 95., Kk. 169., 170., FB. 49., Čl. Kv. 215., Slb. 484., Rstp. 841., 791., 838. — **S.** = hmyz na polích a v zahradách (brouci, žáby, hlísty, babky, ještěrky atd.). Mor. Mřk.
Svízelník, a, m., sphiggurus, druh dikobrazů. Ssav. 288.
1. **Svízelný**, voll Noth, Elend. S. osud. Hlč.
2. **Svízelný**, Labkraut-. Vz Svízel. S. list. Rostl.
Svízelovitý, dem Labkraut ähnlich. S. rostliny, stellatae. Rostl.
Svížděný = *rozpustilý*, ausgelassen. Na Hané. Bkř.
Svížesť, i, f. = *čerstvosť*. Vký.
Svíži, vz Svázati.
Svíží, vz Svěží. Pl. U Místka. Škd. S. květ. Sš. Sk. 22.
Svížký, vz Svěžký.
Svižník, a, m. S. polní, cicindela campestris, brouk. Frč. 191., Schd. II. 507., KP. III. 315.
Svížný = *co dobře svázati lze*. S. žito (má tenká stébla). Us.
Svižný, vz Švižný.
Svlač, e, f., pl. *svlače*, na Slov. = *jisté saně*, Bauernschlitten. Koll.
Svlačcovitý. S. rostliny, convolvulaceae, Windlinge. Vz Kk. 181., Svlak, Slb. 371., Rstp. 1087.
Svlačcový, Winde-. S. list. Jg.
Svlačebna, y, f., komora ku svlékání šatů, Garderobe, f. Ros.
Svlačec, vz Svlak.
Svláčeti, vz Svléci.
Svlačina, y, f. = *drtel*, *jehla*, der Grath. Na s-nu něco zdělati, auf den G. verbinden. Sp. — **S.** = *svlačec*, die Winde.
Svláčivý = *točivý*. Rst. 500.
Svláčka, y, f., vlček na voru, v němž se veslo pohybuje. Us. Hk.
Svláčnice, e, f. = *svlačebna*. Šm.
Svlačuhy, pl., f., *svlak či vláče na pluh*, Pflugschleife, f. Slov. Vz Svlak.
Svládač, e, m. = *panovník, kdo si vládu osobil*, dictator. Lex. vet.

Svládnouti, dnul, dl, utí; *svlásti* (svladu, zastr.) svládl, den, dení = *vládnouti*, herrschen. — **kým**. Nemůže samým sebou s. V. — Sych. — **nad kým**. St. skl. — **koho**. Nemohli jsme ho s., neb má s tři chlapy sílu. Sych.
Svlak, u, **svláček**, čku, m. = *příční dřevo, které dvě n. více dřev jiných spojuje*, die Einschubleiste, Schub-, Hirn-, Einfassleiste, das Querholz. Nz., BO. S. zapuštěný; s. čelní n. krajní. Nz. S. u vozu, u bran (polních). Sn. S. ve zbednění dveří. Stůl ten jest na s. Us. — **S.** — *vláče, dvě dřeva, na kterých se zadek pluhu smýká, když se na pole veze*, die Schleife (am Pfluge), Pflugschleife. Us. — **S.**, na Slov. = *šmyčec*. — **S.** = *hlavní klín ve hlavě hamru*. Us. Č. — *Svlaky* v *truhlářství* = *dvě pospod židlice souběžně proti sobě kladené lišty, ve které se nohy vrážejí; též tři trámy příční rovnovážné ve vratech, na nichž prkna jsou přibita*. Us. Dch. — *S-ky* = *svleky hadí*. Na Mor. — **S.**, *svlačec*, *svláček*, *slak*, *sláček*, *šlatec* (m. svlačec), *v botan.*, convolvulus, die Winde. S. rolní (menší, obyčejný, planý a štěpný), c. arvensis, tlustokořenný (mechoakánský kořen), mechoacanna, uťatý (s. zámořský, sočnice), scammonia, pomoučený, farinosus, proskurníkový, althaeoides, jívnatý, scorparius, ztupený, corsicus, vykrojený, emarginatus, střelolistý, sagittaefolius, šípovitý, hastatus, zarděný, erubescens, súžený, Cherleri, srstnatý, pannifolius, houslovitý, panduratus, plstnatý, tomentosus, zakončitý, bogotensis, dlouhostopečný, italicus, obrostlý, hirsutus, nejútlejší, tenuissimus, posedolistý, bryoniaefolius, veleplodý, macrocarpus, pětilistý, quinquefolius, kanárský, canariensis, bělostný, candicans, lípový, tiliaceus, hlavatý, gujanensis, zakončitý, mammosus, malokvětý, micranthus, uzlokvětý, nodiflorus, největší, maximus, pětikvětý, pentanthus, hladký, Massoni, pozdní, serotinus, vroubkovaný, crenatus, korkový, suberosus, stromovitý, arborescens, skalní, rupestris, hedvábný, sericeus, něžný, tenellus, lesklý, havanensis, šalvějolistý, salviaefolius, nitopňový, filicaulis, štítový, petaltus, modravý, siculus, zdělený, pseudosiculus, bezlistenný, ebracteatus, výběžnatý, Imperati (sinuatus), hranatý, Sibthorpii, chlupatý, hirtus, jedlý, edulis, ušetnatý, laciniatus, chlupatokvětý, lasianthus, pomořský, maritimus, hustovlný, persicus, trojbarvý, tricolor, drobnokvětý, meonanthus, lehavý, pentapetaloides, řeřabitý, undulatus, ježatý, hystrix, trnatý, spinosus, jednostranný, secundus, chlupáčkový, pilosellaefolius, vlnatý, lanatus, čárkovaný, lineatus, krátkopňový, Gerardi, prostřední, intermedius, vrbový, cneorum, strminný, saxatilis, květný, floridus, lenolistý, cantabrica, polokřový, suffructicosus, olivolistý, oleaefolius, čárkovitý, linearis, tupokališný, dorycnium, napuchlý, holosericeus, skrovnokvětý, Ammani, devaterníkový, helianthemifolius. Rostl. III. b. 134. Vz Schd. II. 287., Čl. 110., Kk. 181., 182., 250., FB. 54., Čl. Kv. 229., Slb. 371., Rstp. 1089., 1092., 1564. — **S.** *menší* (opletník, Presl), c. sepium, die Zaunwinde. — **S.** *divoký*, poly-

gonum convolvulus. — **S.** *bodlavý*, smilax sarsaparilla, die Stechwinde. — **S.** = *břečtan*. Jád. — Jg.

Svlakovati = *svlakem spojovati*, mit Leisten verbinden. Ros., Jg.

Svlakovka, y, f., *druh pily*, die Gradsäge. S. dvoustěnná, posuvná. Skv., Hk.

Svlakovní, Riedel-. S. pilka. Us.

Svlakovník, u, m., der Geradhobel. Šp., Hk. S. posuvný (s předkrojidlem), se stavítkem (mit einer Wand). Skv.

Svlastniti, il, ěn, ění, zueignen. Rk.

Svlažení, n., die Anfeuchtung, Bewässerung, Benetzung. S. jazyka. Hus II. 248. Daj s. utrobám. Rkk. Sekáčům ku s. hrdla něco poslati. Us. Šd.

Svlažený, angefeuchtet, benetzt, bewässert. — **čím.** Vyprahlý jazyk vodou s-ný.

Svlažiti, il, en, ení; *svlažovati* = *navlažiti, vlhkým učiniti, politi*, befeuchten, ein-, besprengen, benetzen, bewässern. Jg. — **co.** Řeka svlažuje krajinu. Us. Přieval svlažuje zemi. V., BO. Ať omočí konec prsta svého u vodu a svlaží jazyk mój. Hus II. 246. — **si co na kom:** žáhu (pomstíti se). Us. — **co čím:** luka vodou, jazyk vodou s. — **co kde:** desku ve vodě, v nádobě. Us.

Svlažitý, *mokrý*, nass, feucht. Lex. vet.

Svlažovací, Bewässerungs-. Šm.

Svlažování, vz Svlažení.

Svléci, svleku, svlec, -ka (ouc), kl, čen, ení; *svléknouti, svlíknouti*, ul, ut, utí; *svláčeti*, čejí, čej, el, en, ení; *svlékati, svlíkati, svlékávati, svlíkávati*. V obec. mluvě *v* se vypouští: *slečen, slíknu, slíkati* atd. **S.** = *dohromady svléci*, zusammenschleppen; *dolů vléci, s těla sníti*, herabschleppen-, ziehen, ausziehen, ablegen, abbalgen, abhäuten, berauben, entkleiden. Jg. — **co, koho.** Ten pes všecko svleče (snese). S. šat, oblek, Us., oděv, V., dítě, Ros., lidi (loupiti). V. Jej samého svlékl (oloupil). Pňh. II. 82. Slíkej Josífku košilku, budeme stlát postýlku. Sš. P. 739. Oběšené svláčel. NB. Tč. 234. S. starého člověka (staré obyčeje hřiechóv). Hus II. 131. Družina svlékla žirafy **lépe:** odřela, z kůže svlékla. Km. Přišel kněze svlékat (pozdě do kostela). Us. — **co, koho, se s čeho:** šaty se sebe s. V. To řekl sv. Ondřej, svlekl rúcho s sebe. Pass. 24. (Hý.). Chválím pak, že, ačkoli cizí obyčeje račte sobě oblibovati, domácích však že neráčíte s sebe do konce s-četi. Žer. 319 S-li jsú s něho nevinnosť. Hus II. 336. Jako by mně na pravej rucě s prsta s-kl sě zlatý prstének. Rkk. 58. — **co, koho, se z čeho.** S. z roucha, z kůže, D., ze vší ozdoby a okrasy, V., z královské velebnosti, Jel., se ze šatů s. Had se z kůže svléká. Bl. Rád by mne z kabátu (z kůže) svlekl (= tvrdý člověk). Č. Rád by každého svlík' ne z kabátu, ale z košile. Us. Dch. Dal by se z kůže s. (o dobráku). Us. Kšá. Had s-ká se ze staré kůže. Bl. Gr. 308. Lidi z lidské povahy svlékajíce. Sš. L. 117. Svlekla sem se ze sukně mé t. ostala sem sě světských žádostí. Hus III. 63., 60. — **co komu:** kabát. Us. **koho, se jak: do** naha, V., do kůže. Us. — **čím:** rukama. Us. Pomluvami ho z jeho poctivosti svláčel. Br. Přítomností tvojí peklo hrůzu svou by z sebe svleklo. Sš. Bs. 11. — **kdy.** Cos mi dal, vem si zase, dám se svléct v každém čase. Sš. P. 69. — **kde.** Křesťan má v chrámě s-kati světská myšlení. Sš. Sk. 84. — **jak dlouho. Do** sv. Ducha nesvlíkej kožucha. Er. P. 72. — **se.** Had, rak se svléká (häutet sich). D. Svlecte se. V., Br. Ovoce se již svléká (tratí květ a dostává ovoce, schubet sich aus). D.

Svlečení, *svláčení, svlékání, svlíkání*, die Aus-, Entkleidung, Abhäutung, Abbalgung, die Mause; das Zusammenschleppen.

Svlečený; *-čen, a, o,* zusammengeschleppt; ausgezogen, ent-, ausgekleidet, abgehäutet, abgebalgt; abgesagt, abgelegt. S. hadí kůže, stud. V. S. = *nahý*, nackt. V. Vz Svléci.

Svlek, u, **svleček,** čku, m., pl. *svlečky* = *svlečené šaty*, abgelegte Kleider. O Tomáši, jen s. a krov tvé duše chová tento rov. Sš. Sm. bs. 72. — **S.** = *hadí svlečená kůže*, der Schlangenbalg. D.

Svlékač, svlíkač, e, m., der Auszieher, Entkleider, Häutler.

Svlékání, n., das Ausziehen. Mně se zdá, že přijdeme až ku s. (kněze = pozdě). Us. Msk. Vz Svlečení.

Svlékárna, y, f. = *svlečebna*. Šm.

Svlíkač, vz Svlékač.

Svlíkati, vz Svléci.

Svoba, y, f., Feronia, bohyně svobody. D. V MV. nepravá glossa. Pa.

Svoboda, svobůdka, y, f., v obecné mluvě místy: *sloboda*. S., t. j. svobo-da, libertas, prus. *subs*, selbst; novoslov. *sloboda* m. svoboda. Mkl. aL. 70. Auf dem Thema *sva* beruht *svobъ*, prus. *subs* in svoboda. Mkl. L. 18. (Hý.). **S.** = *neodvislosť, volnosť, stav ten, když kdo svým pánem jest*, die Freiheit, Unabhängigkeit, Ungebundenheit. S. v nejširším smyslu = volnosť v rozhodování o jednání svém bez všelikého působení cizího vlivu na nás. Ve smyslu nižším s. = sproštěnosť jakéhokoli obmezení. Ve smyslu politickém jest s. = právo, kteréž svrchovaná moc ve státě přiznala obyvatelům všem anebo některým a v jehož volném užívání je zachovati se zaručila a povinna jest. Vz S. N. Na s-u nechati, pustiti. V. Vězně na s-du dáti, v s-du koho uvésti. Sych. Na s-du přijíti. Kram. S-dy dosíci, s-u obdržeti. D. Vysloužilí (vojáci) s-y docházejí. Kom. S. osoby. S-da pěkná věc, není na ni v světě klec. Č. Trestati, vyšetřovati někoho při svobodě (bez vazby); trestati koho na s-ě (vězením). J. tr. Svoboda v soudě vz Tov. 117. Lepšie padnúť v mužnom boji jako hynúť bez slobody. Ht. Sl. ml. 173. Hrozí mu věčnou s-dou (že ho vyžene). Shaksp. S-bodu něčeho míti; Tov. Aniž na tom záleží, že statky mívají pod biskupy, nebo tudy neztrácejí své svobody. Žer. 343. Pusť pérečko po tej vodě, půjde-li ti po svobodě; bude-li ti k vrchu plyvať, budeš v našem domku bývať; Vrať se šohaj, vrať od vody, vrať mně klíče od slobody, od slobody od panenskej, od vůličky materinskej; Chleba sa vypožčjá, chlebíček sa vrátí, a mojej slobody žáden nenavrátí; Když rybu vyloví, ráda by do

vody (ryba chtěla by plouti), jak sa dívča vydá, ráda by svobody; Děvečka svobodná jak ryba povodná, chodí po s-dě jak ryba po vodě; Mohlas chodiť po slobodě, jak ryběnka v bystrej vodě; Či to husičky na tej vodě chodijú sobě po slobodě? Sš. P. 167., 392., 426., 469., 480., 520. (Tč.). Moudrosť branou s-dy. Kmp. A tu již Bůh na lidské s-dě sobě meze položil; Vy zajisté ve s-du povoláni jste; Leč nehned v prvním létě Cyrovy říše vydána byla s. židům; S. od bázně otrocké; Při tom lidské s-dě nic se neodjímá; Ale tu hledí Pán především ku s-dě mravné; S. duchová = vybavení a vymanění od nadvlády pudů nižších, jimiž veškeren život vyšší zrušen a zničen, aspoň přitlumen bývá; Matou si mravnou s-bodu s politickou; Židé jen o s-bodě náboženské mluví; Bytnou a vnitrnou s-du tu Pán staví naproti oné liché s-dě, kterou se židé honosili; Pravé s-dy nedojde člověk bohatstvím, důstojenstvím, náukou a důmyslem; Není hola s. (zde na světě), poněvadž tu není věčnosť. Sš. I. 104., II. 59., J. 44., II. 60., Sk. 8., J. 147., 148., 149. (Hý.). Stříbrná klec a zlatá s. Pk. S. je zlatá, poddanosť proklatá. Sš. P. 513. — **S.**, *vzhledem k životu občanskému, opak: otroctví*. S. náboženská, politická, vz Rb. 272. S-bodu propustiti v náboženství. Skl. I. 29. S. někomu skrátiti. J. tr. V s-du někoho uvésti, přivésti. V. Otroku s-u dáti. S-u pochovati, ztratiti, obmeziti, potlačiti. Us., Jel. Z vězení se na s-u vypláceti musejí. Sš. P. 718. Duch života vešel v ně, když dáni sú do s-dy; Pokrytci viece se nebojí, než když vidí, an ti, které trápili, do s-dy dáni sú a zase že v dobrém prospívají. Hus III. 309., 310. U věcech nutných jednota, u pochybných svoboda, ve všech pak láska. In necessariis (rebus) unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas. Sv. Augustin. **Svoboda čeho**: přístavu, trhu, Us., tisku n. tisková, D., tržby, die Handels-, volby n. volební, die Wahl-, J. tr., Nz., náboženství, spolčování, shromažďování, řeči, vyučování a učení se, vz v S. N.; v **čem**: v řeči (s. řeči), u vyučování a v učení se. J. tr. — **S.** *služebných*. Pacholci dosluhují na vánoce a jsou na s-bodě do nového roku; služky zase dosluhují na nový rok a jsou na s-dě do tří králů, ten týden mají obojí volno a zdržují se obyč. u svých příbuzných a známých, spravují si šat atd. Mřk. — **S.** = *svobodný stav, opak: manželský*. To sem byla eště na s-dě. V Kunv. Msk. Sloboda, sloboda, jak je ona dobrá, ešče lepší ščestí, komu ho pán Bůh dá; Dyby mně pámbiček slobodu navrátil, nevdávala bych se, dyby mně zaplatil. Sš. P. 469. Za s-body (když jsem byl ještě svobodným). Us. Klš., Sd. Též u Plzně. Prk. — **S.** = *vůle činiti, co se líbí*. S. ve smyslu mravoučném = mohutnosť, kterou nám Bůh dal, abychom se pro to, co svědomí na nás žádá, rozhodli. Pkt. S. = svobodnosť volení, die freie Willkühr, liberum arbitrium t. j. mohutnosť pro jednu ze dvou nebo více sobě protivných věcí svobodnou volbou se rozhodnouti, jedné se chopiti a ji uskutečniti, druhou pak zamítnouti, die Freiheit. S. v tomto vlastním smyslu není tedy pouhou s-dou od zevnějšího nucení (F. vom äusseren Zwange, libertas a coactione), nýbrž i svobodou od vnitrného nutkání (F. von innerer Nöthigung: l. a necessitate). MP. 31. Jsoucnosť či realnosť s-dy; S. přirozená = s. co mohutnosť, die Naturfreiheit, l. naturae; s da slávy, die F. der Seligen im Himmel, l. gloriae. MP. 33. Kdo tak smýšlí, ten božskou a lidskou s-du obmezuje; Za tvého mládí nikdo v obor tvé s-dy nesahal. Sš. J. 216., 307. (Hý.). S. široká tomu byla, že druh na druha pronášel. Bart. Té s-dě jich (Freimuth) jsem se divil. Štr. S. něco učiniti; moc, právo a s-u dáti; s-u propůjčiti; nemám té s-dy (nesmím); v s-ě, na s ě míti (na vůli); dáti s-u přijeti a odjeti. V. S-u něčeho míti. Háj. S. byla každému na potkání je bíti. V. Vám na s ě zůstává. Sych. Máš na s-ě. D. Má s-u mluviti. Bez ujmy s-y. Kom. Nekdy i to, čo s-da, mravom velmi škodí a k druhého k pohoršení provodí. Slov. Tč. Měl s-du k nim vcházeti. Bl. 80. Za tou příčinou, aby vám to na s-dě zůstávati mohlo, nic jiného, což by se osoby a potřeby Vaší nedotýkalo, do něho (do listu) jsem vložiti nechtěl. Žer. 346. Převrácená a falešná jest nevinnosť dáti odpuštěnie a s-du k hřešenie; Nedá svobody svým lidem, aby mohli své prodati aneb přátelóm odkázati atd.; Člověk měl ve své s-ě libé moc nezamúcen býti; (Byl v něm) rozum nebludný v svobodě rady; Každý hřiech záleží na svobodě; Sv. Bernard ve svobodě ducha našeho pokládá tři vstupně; Dána jest každému člověku s. i k dobrému i k zlému; Kázání má mieti (všude) s-du, když lidé chtie slyšeti. Hus I. 153., III. 192., I. 293., 296., 355., II. 257., 278. (Tč.). Utíká mu s. před rozumem. Vz Tlachal. Lb. S. jest nade všecko; S. není zlatem zaplacena. Rb. Už je po s-ě (vz Manželství). Č. — **S.** = *dovolení*, die Erlaubniss. Vzíti si s-du. Bern. Beru si s-du Vám oznámiti, *správněji*: dovoluji si, osměluji se vám oznámiti. Brs. 241. Vyptala sem si od svej maměnky s-u, abych chodila do studenečky pro vodu. Sš. P. 226. — **S.** = *panenství*, die Jungfrauschaft. Jak dojeli prostřed vody, stupoval jí do slobody: Nestúpaj mně do slobody, než mja dovez na kraj vody. Sš. P. 165. Cf. Svobodenství. — **S.** = *nadání, privilej*, Freiheit, f., Privilegium, n. Zvláštní s. V. S. od mýta, cla. D. S-dou koho naděliti. Sš. II. 235. Ty s-dy kúpil. NB. Tč. 160. Což za jednu z největších svobod markrabství toho se počítá. Žer. 343. Toť sú učinili protiv našim s-dám; Králóv list na s-dy zemské ohledati; Má s-bod těch požiti. Půh. I. 183., II. 447., 454. S-y království toho. Kom. Má král zemi potvrzení listem na svobody a práva dáti. Tov. k. 8. Kterážby (obdarování) nebyla k ujmě a ku škodě svobod a práv království českého; Pokudžby řádům, právům, s-dám zemským na škodu a ublížení nebylo. Zř. F. I. A. XXXVIII., IV. — **S.** = *místnost, kde privileje ukládali, zemský archiv*, das Landesarchiv. Jsou klíče dvoje od svobod. Žer. Záp. I. 258. Klíč od

svobod mezi své klenoty jsem vložil. Žer. — S. = *svobodné místo, útočiště*, die Freistätte. Brikc., V. — S. = *záštita, ochrana*, der Schutz. Vojsko silné vojvodou, země svobodou. Rb. — S., y, m., *svobodný, hrdinský člověk*, ein tapferer Mensch. Dal. 135. — S., y, m., *příjmí české*. Vz S. N. — S., *politický časopis* v Praze. — S., Freiheit, mě. u Trutnova; něm. Swoboda, samota u Chraštan a osada u Holice.

Svobodák, a, m., samota u Svin. PL.

Svobodce, e, m. = *svobodomyslník*, der Freigeist. Sš. Sk. 68., I. 137. Čt. I. 219. Protiklad důrazný a ovšem způsobný srdcem zatřástí těch s-ců, jichžto se to týkalo. Sš. I. 136. — S., der Freigelassene. Klade sluhy před s-dcem; Jako kdyby s. samovolně se z nova v otroctví svoje předešlé vydával. Sš. II. 42., 43. (Hý.).

Svobodečka, y, f. = *nepatrná svoboda*. — S., die freie Zeit. Při tobě bývala s. moja. Sš. P. 83.

Svobodenství, n. = *stav svobodný, svoboda*, die Freiheit. BO. S. v theologii = svoboda jako trvalý stav, jako charakter mravný t. j. neodvislosť od moci zlého dobrým svobody užíváním pomocí božské milosti dobytá, čili rozhodnosť vůle pro dobré, die Freiheit als Zustand. Slove též: svoboda vyšší, mravní, křesťanská, s. synů božích a s. milosti, die Freiheit der Gnade. MP. 33. (Hý.). Kdež z ochrany pěstounův a učitelů k s. pěstovanec dospěl; Lazar a Maria žili ve s. Sš. II. 42., J. 184. (Hý.). Má plné od nich s. Půh. II. 179., 455. Majestat, kterýž vydal ciesař na s. mistróm. Let. 11. S. někomu dáti. Dal. 42. (89.). — Tkadl., Ctib. — S. = *svoboda*, die Jungfrauschaft. Ztratila s. Us. na Ostrav. Tč.

Svobodín, a, m. = *František*. Dch. Exc. — S., Schwiebus, zámek ve Slez. Pal. D. V. 1. 284.

Svobodinka, y, f, die Freiheit. Nepij z toho vínka, prchne s. Hdk. C. 271.

Svoboditi, il, zen, ení (na Slov. děn, dění) = *svobodu činiti*, frei machen, befreien. — **co, koho:** manství a léna (vom Lehensbande befreien). Zř. F. I. B. III., Vš., Er. S. koho. Zříz. Sebe v svízel uvodí, kdo druhého s-í. Č. M. 346. — **co od čeho.** Král všecky obyvatele města ode všech berní s-dí. Pal. Rdh. II. 109. — **co komu.** Otta počal zemi českou Němcům s. Háj. — **koho proč.** Svoboď (nás) z dobroty nesmírné (jsa dobrotiv). Pís. 1529. — **co, koho čím.** Ms. Jiřík rychtu prodal Vašincovi i vzdal a s-dil dobrým úmyslem tiemto listem. NB. Tč. 160. — **se.** Ctib. — **se koho** (zbaviti se). Měst. bož. — **Jak.** Co se manství a léna dotýče, toho ani s. ani prodávati nemají **bez** vůle vší země. Vl. zř. 464.

Svobodka, y, f., ves u Březnice. PL.

Svobodně = *se svobodou*, frei. V. S. odejíti (bez překážky, bez trestu atd.). Us. Aby mohl s. svým kupectvím odjeti. Půh. II. 49. Nesvobodně praví pravdu, kterýž s. praviti musí; S. všemu světu zvěstovati; S. něčeho užívati; Pravdy s. brániti. Hus I. 233., III. 103., 236, 272. (Tč.). Pravdu s. vyznati, hlas dáti (hlasovati), Kom.; s. se pohybovati, Sych., sobě činiti, Jel., živ býti (bez úřadu). Us. S. mluviti (směle, bez ostýchání). MP., Bart.

Svobodněti, ěl, ění, frei werden. L.

Svobodnice, e, f. = *žena svobodná*, die Freie, Freigeborene. Sá. Abraham měl syna ze s-ce (Sary). Sš. II. 50. — S., die Freisassin.

Svobodnický = *svobodníku příslušný*, Freisassen-. S. statek, dvůr. Ros. — S. lid, propuštěnci, freigelassen. Ros. — S., einen freiwilligen Krieger betreffend.

Svobodnictví, n. = *svobodnický stav*, das Freisassenrecht. Bern. — S. = *svobodné sloužení na vojně*, der Dienst eines Freiwilligen. — S., der Stand des Freigelassenen. Bern.

Svobodnictvo, a, n. = svobodnictví. — S. = *svobodníci*.

Svobodničiti = *svobodně sobě žíti*, Junggesellenleben führen, selbstständig leben. Na Ostrav. Tč.

Svobodník, a, m. = *nepoddaný*, der Freie. V. S. jest propuštěný ze služebnosti. Kom. S., koho pán vymanil z feudalné poddanosti. Dbš. 85. — S. = *dobrovolný voják, dobrovolník*, der Freiwillige. Kom. — S., Gefreiter, ve vojště. Čsk. — S., der freie Mensch. Kdo nad sebů nepanuje, není svobodníkem. Slov. Tč. — S. = *člověk neženatý*. Sá. — S. = *svobodně myslící*, der Freigeist. — S. = *kdo na dvoře dědičném sedí, dědinník, dvořák*, der Freisass. V. S-ci sluli před r. 1848. takoví obyvatelé země české, kteří, žádnému zemskému stavu nenáležejíce, měli své vlastní pozemky, bezprostředně pod pravomocností královskou stojící. Vz S. N., Gl. 330., Dedinník, Nápravník, Rychtář svobodný. — S., osob. jm. Sd.

Svobodno, vz Svobodný.

Svobodnomluvnosť, i, f., die Freimüthigkeit. Kom., Br.

Svobodnomluvný = *svobodně mluvící*, freimüthig im Reden. Jg.

Svobodnosť, i, f. = *svoboda*. Hus I. 119. S. v náboženství, Zlob., k volení, D., v řeči. Ros. S. od cla (celní). J. tr.

Svobodný; *svoboden, dna, o*; komp. svobodnější. S. = *svobodu mající, sobě volný* a) *bez tělesného obmezení, bez vězení*, frei, ohne körperliche Einschränkung. Jg. S. pták (vypovězenec), V.; s. průchod, přístup (nezamezený). S. pták v povětří. Na s. noze někoho o vyšetřovati, lépe: vyšetřovati bez vazby, mimo vazbu, Šb., při svobodě, vz Svoboda, Noha. J. tr. S. kyslík, *lépe snad: volný*. Brt. S. jako pták. Plk. — S. b) *nepoddaný jinému*, frei, nicht unterthan, von anderen unabhängig. Jg. S. člověk, syn (vybytý), V., sedlák (svobodník), Us., statek (Allod), dvůr, dům, dědina (robotou nezávazaná) D., město (nikomu nepoddané, V.; jen králi poddané), obec, pán (Baron, Freiherr), paní, Us., stavové, Kom., město horní; místo, pole (v hornictví: ještě nepropůjčené aneb zanechané), kukus (pro dobročinný ústav), oheň (nepřikrytý). Vys., Šp. V s-é zemi svobodni mají býti jazykové. Rb. S. odpad vody, učební předmět, přístav, byt, obydlí, stěhování se. J. tr. S. zboží. Dač. I. 131. S. obchod s něčím, sklad, das Freilager, živ-

nosť. Dch., J. tr. S. exemplář, **lépe**: ex. zdarma n. nádavkem daný (ku př. kdo vezme 10 losů, dostane los zdarma n. nádavkem); s. lístek do divadla, **lépe**: l. zdarma; ve svobodných n. volných hodinách se baviti, **lépe**: ve prázdných. Šb., Š. a Ž. S. den = prázdný. Dch. S. výživa, *lépe*: v. zdarma. S. umění (literní, svobodným stavům příslušné), die freien Künste. Sedmero s. umění. V. Muž s-dné výmluvnosti. Háj. S. zedník, der Freimaurer. D. S. cesta (silnice královská), die Landstrasse. Ze s-né ruky něco prodati (ne úředně); dle Brs. 241. **lépe**: z ruky, z volné ruky prodati, von freier Hand. S. plavec dle Brs. 241. **lépe**: vyučený. S. šermíř od péra. Vz Gl. 332., Mus. 1848. 304. Přišel jsem tam právě na s-ho hospodáře. Sá. Býti s-ným jest nezáviseti na ničem než na zákonech. Voltair. S. myslitelství, die Freidenkerei. Dch. Vem sobě, kerá něco má, kerá má dům, rolí, vinohrad s-ný, ta bude hospodyň dobrá. Sš. P. 274. Kúpil purkrecht za volný a za s. sobě i nám synóm. NB. Tč. 33. Zboží s. a čisté; Slíbil mé dceři Anně vložiti 30 hř. ve dsky na s-né dědině; Má pan Herart té panně ještě 4 hř. platu ukázati na s-ném a zapsati; Odprodal to zboží za s-dné; Na s-né silnici; S., čisté dědiny. Půh. I. 149., 236., II. 61., 162., 212., 358. Takého mníš, bych měl za muže s-ho? jistě nic, ale za sluhu velmě porobeného; Zdá se ten s-ný, jimž žena vládne?; Jedné ten jest plně s. Hus I. 202., 355. (Tč.). Císař všem s-dnou hodinu ukládá, aby každý sám potřebu svou oznámil. Rvač. — **komu**. Sobě s-ným a volným býti. V., Let. 161. Prodej každému s. (volný). — **v čem, kde**. V jiných věcech byli sobě s-i. Plác. (Zlý) jsa ohavné smrti hoden všady v lidech jest s-den. Smil. 1274. A ten, kterýž s-den jest **před** Bohem, sborskú (lidskú) kletbú jest svázán. Hus III. 228. On je v tom sobě s-den. Čr. — **čím**: svým statkem. Žer. Záp. II. 158. — **S.** = *slibem, povinností nevázaný*, frei, ohne Verbindlichkeit. Jest ještě s. (zvl. nevázaný slibem manželsví). S. děvečka. V. S. stav. Us. Chodíval k nám za s-na (za svobody). Brt. S. 86. Měla s ním dítě za s-dna. Us. Dyž ty se oženiš, ja budu slobodnu, možu se obratiť, na keru chcu stranu; Před s-nú chasú tebja pomúvali; Zingaj (= zpívej) mně hubo má, dokad jsi s-dná, šak zingat nebudeš, až za vdovca půjdeš. Sš. P. 283., 547., 781. (Tč.). Smilstvie jest prvé mezi s-dnú a s-dným. Hus I. 196. — **S.** = *osvobozený, prostý, sproštěný*, frei, befreit von etwas. S. trh. Boč. Myšlení jsou s-á. D. Statek s. (od dluhů; nezávadný). Když z toho těla ke mně přijdeš, tehdy mě s-dnú tváří uzříš. Hus III. 73. — **čeho**: viny. Troj. S-dna učiniti někoho služby. V. — **od čeho**: od zákona, Br., od platů, od roboty, od cla, Us., od daně. J. tr. Jestliže by takový povaleč, jsa sobě po roce zběhlém s-den od tohoto pána, činil jaké pohrůžky . . . F. I. U. VII. Protož **toho** jest od práva s-den. Tov. 78. S-dni jsme od robot. Dh. O s-dný, nedrž, pusť ji s-dnu od ďábla domóv. Hus II. 98. — **kde**: **mezi** mrtvými. Hus II. 137. — **S.** = *svobodu dávající*, sicher, frei. S. glejt, místo (útočiště). V. Mají od starých králuov a císařóv s-dné listy, že nemají žádnému odpovídati. Půh. II. 63. — **S.**, *od mravného nucení, od mravné závaznosti vzdálený*, frei. Na s-né vůli míti; není mi s-dné (nesmím); s. a upřímné srdce. V. Není s-den (kdo nenávidí, se hněvá); s. myšlení, upřímnosť, D., řeč, Kom., následování, překlad spisu (nevázaný pravidlem), Us., život. Jg. Jest mu s-dno, máš s-dno. D., Sych. Jest nám s-dno podlé vůle naší živu býti. V. Člověk není svoboden, kterým vášně vládnou. Kmp. S. slovo. Šp. Člověk mravně s. Sš. J. 149. S. čin lidský. Sš. J 200. Hanebná výplata a s. odpuštění, to dvé je ze dvou matek. Shakesp. Tč. To mi má s-dno býti. NB. Tč. Z dobré a s-né vůle někomu něco dáti; Dokud jsme zde živi, neúplně jsme s-dni; Vždy jest vóle s-dná tak, že nižádný kromě Boha nemóž jie připuditi, aby jí člověk co volil, když by sám nechtěl; Sám ze své s-dné vóle za živa (to) učinil. Hus I. 434., 355., II. 259., III. 147. (Tč.). Stojí svobodno odvolati se **na** vyšší soud, **lépe**: obžalovaný má toho vůli (může, smí) se odvolati k vyššímu soudu. Šb. Odvolání na vyšší soud stojí obžalovanému s-o, **lépe**: obžalovaný má toho vůli, má na vůli, smí, může, nezhajuje se mu, dovoluje se mu, zůstává mu na vůli odvolati se k vyššímu soudu, lze mu se odvolati. Bs. Kverkův i horníkův s. příchod i odchod. Nar. o h. a k., Pč. 52. Stojí mi s-dno, vz Státi komu. — **čím**. Svým svědomím a náboženstvím každý má býti s-den. Rb. Statečností s-dný, radů výstražný. Hus II. 426. Všichni kverci i jedenkaždý horník mají netoliko vlastními osobami svými s-dni býti. Nar. o h. a k. — **komu**. Leč byste snad myslili, že to také s-dno jest lidem ženu sobě vzíti a potom od ní pustiti. Žer. 320. — **v čem**. Velmě jest byl člověk u vóli s-dný, neb měl jest moc nehřešiti. Hus II. 431. — **s inft**. Bůh s-den jest určiti toho ke cti, onoho k bezecti. Sš. I. 104. — **S.** *hamry*, Freihammer, ves u Nasavrk. Vz S. N. S. ves, Josephsdorf, ves u Čáslavi; S. dvory, Freihöfen, ves u Kr. Hradce; S. hory, Freidorf, ves u Vodňan a Freigebirg, ves tamtéž. PL.

Svobododechý, -dyšný, freiheitathmend. Šm.

Svobodomluvnosť, i, f., der Freimuth im Sprechen. S. apoštolů. Sš. Sk. 53. Naději tu majíce mnohé odvahy či s-sti užívané. Sš. I. 320. (Hý.).

Svobodomluvný, freimüthig. Vz Svobodomluvnosť atd.

Svobodomyslec, slce, m. = *svobodec*. Sš. I. 219., 237. (Hý.).

Svobodomyslník, a, m., der Freisinnige. Pal. Rdh. III. 133.

Svobodomyslnosť, i, f., der Freiheitssinn, liberales Denken. Č.

Svobodomyslný, freisinnig. Us. Č. S. muž. Pal. Rdh. III. 7.

Svobodověrec, rce, m. = *svobodomyslník*, der Freigeist. Šm., Sš. Sk. 60.

Svobodověrecký, freigeisterisch. Bern.

Svobodověrectví, n., die Freidenkerei, Freigeisterei. Bern.

Svobodověrkyně, ě, f., die Freidenkerin. Bern.

Svobodověrnosť, i, f. = svobodověrectví.

Svobodověrný, freidenkend, freigeisterisch.

Svobodovník, *lépe*: svobodník (dobrovolník). Jg.

Svobodovrah, a, m., der Freiheitsmörder. Šm.

Svobodství, í, **-stvo**, a, n. = *stav svobody, svoboda*, die Freiheit. St., Šf., D. Židé s. potratili. Plác. Nejste schopni úplného s-ství. Světz. 1880. Kdyžby s. před nimi dokázal a žádné vrchnosti poddaností zavázán nebyl. 1612. Nách. 142. Cf Svobodenství. — S. = *nadání, privilej*, Freiheit. Br. S-ím obdařený. Aqu. Dali jsme jemu k té rychtě půldruhého lánu k s. beze všech poplatků. 1456. Nách. 331. — S. = *svobodný statek*, das Freigut. Ros. — S. = *útočiště*, die Freistätte, das Asyl. V.

Svobození, n., die Befreiung. Hus I. 344.

Svobůdka, vz Svoboda.

Svobůdkář, e, m., der Freithümler. Šm.

Svod, u, m. = *svedení dolů*, die Herab-, Abführung. — S. = *svedení od pravdy, náboženství* atd., *též stav svedeného*, die Führung in Irrthum, Verführung, Täuschung, der Betrug, Irrthum. Jg. Proti svodům falešných učitelů výstrahu dávaje praví. Kom. Blud a s. Br. Lživým s-em přátely rozkyselil. Sych. Lstný s. Dch. — S., zvl. *svádění k smilstvu*, die Verführung. Pr. měst. — S. = *půvab*, der Reiz. Slavík budí družku písně s-dem. Koll. Věčné lásky s-dy. Hdk. — S. = *svedení viny n. žaloby na někoho*, die Darthuung der Unschuld durch Erweis des wirklichen Thäters. S. = postup onen, kdež držitel věci, kterou jiný za svůj majetek má a proto držitele jejího žaluje, staví toho, od koho jí má, ten to svádí zase na jiného a tak pořád, až se přijde na toho, kdo neumí pověděti, od koho a kterak ji nabyl a tudíž za zloděje n. nepoctivého nálezce se pokládá. Vz S. N., Gl. 332. S. krádeže jest ukázání soukupa (toho, od něhož věc koupena). Ms. pr. kut., Boč., Mus. — S., *pokuta za krádež*, das Bussgeld für den Diebstahl. Gl. 333., Pal. I. 2. 278., 286. — S. = *svedení v hromadu, sbírka*, die Vereinigung, Sammlung. S. reje. Vz KP. I. 440. Svod zákonů. Šš. Snt. 22., Pal. — S. = *smlouva*, der Vergleich. Plk.

Svódce = *svůdce*.

Svodčí, ího, m., Verführer, m. Rk.

Svodčivý, verführerisch, zastr. Aqu.

Svodič, e, m. = *kdo svodí, zavádí*, der Zusammen-, Verführer. Boč. — S., der Konduktor. KP. II. 196. Vz Elektrika.

Svodička, svoditelka, y, **svoditelkyně**, ě, f., die Herab-, Zusammen-, Verführerin.

Svodidlo, a, n., der Leiter, die Ableitstange. S. hromosvodu. Vz KP. II. 210., 211.

Svodiště, ě, n., der Ort des Zusammenleitens. Šm.

Sroditi, vz Svésti. — S. = *dováděti*. Us. Kšá. Vz Svodivý.

Svoditý. Na to jest nedbal i musil sem toho rozbroje na s-tém mostu brániti. NB. Tč. 19.

Svodivý = *dovádivý, poněkud rozpustilý*. Na Krkonš. Kb. — S., verführerisch. S. rozmluva. Šš. L. 206.

Svodlán, a, m. = *rozpusta* (o dětech). Us. u Poličky. Kšá.

Svodlivosť, i, f., das Verführungstalent. Šm. Je to s. jejich (bludařů). Šš. I. 147.

Svodlivý = *svodný*, verführerisch. Vz Svodivý. Hanka.

Svodně, verführerisch. Lom., Odp. Br.

Svodnice, e, f., **svodnička**, y, f. = *svodička v blud n. hřích, zvláště která svodí milovníky*, die Verführerin, Kupplerin. V., Kom. A byly také velké s. měšťek mladých. Let. 316. Svódnice baby jsú ďáblovy lžíce, jimiž jiné jie a potom i baby suie. Hus I. 382. — S. *u rybníka, stav, splav*, die Schleusse. D., Boč. — S. = *strouha k odvádění vody s pole, odhon, kluz* atd., der Abzugsgraben. Msk., Čsk., Šd. — S., samota v Třeboňsku. PL.

Svodnický, kupplerisch. S. přemlouvání. S. kurva. Svěd. 1569.

Svodnictví, n. = *svozování k smilství*, die Kupplerei. V. S. provozovati. Kom.

Svodničiti, il, ení = *svodníkem n. svodnicí býti*, kuppeln. Jg.

Svodník, a, m. = *kurví hospodář*, der Hurenwirth, Verführer, Kuppler. V. S-ci a svodnice jiné naprzňují. Kom. — S., u, m., der Kämpferhobel. Skv.

Svodnosť, i, f., verführerisches Wesen. Šm.

Svodný = *svodící*, verführerisch. J. tr. S. zástup. Hus II. 83. S. učení, V., spis, Štelc., příklad, Sych., rada. Rad. zv. Vz Svůdný.

Svodotok, u, m., die Ableitung des Wassers von den Feldern und Wiesen. U Chrud.

Svoj, e, m. = *svitek, ovitek, kniha*, volumen. Šš. Ž. 92. (Hý.). — S. = *svůj*, zastr.

Svojanov, a, m., Fürstenberg, městys v Policku; *S. starý*, ves tamtéž. Vz S. N.

Svojanovský, osob. jm. Žer. Záp. I. 62.

Svojata, y, m., osob. jm. Pal., Mus.

Svojboh, a, m., osob. jm. Pal.

Svojcitný, lyrisch. Dch.

1. **Svoje**, vz Svůj.

2. **Svoje**, ete, **svojátko**, a, n., **svojeť**, i, **svojina**, y, f. = *svoji, přátelé*, die Angehörigen. Vz Svojina, Nepřivojný. Ros., D.

Svojec, jce, m., der Suist, Egoist. Dch. Vz Svojek.

Svoječnice, vz Snuřín.

Svojek, jka, **svojík**, a, m. = *sobík*, der Egoist. Č. — S., ves u Nové Paky.

Svojení, n., die Zueignung. Jg.

Svojenosť, i, f. = *svojení*. Slov. Bern.

Svojený; *-en, a, o*, angemasst, geeignet, zugeeignet. Jg.

Svojeť, i, f., die Angehörigen. Slov. Vz Svoje, 2., Svojina.

Svojetice, Swojetitz, ves u Černého Kostelce. PL.

Svojetín, a, m., ves v Rakovnicku. Vz S. N.

Svojina, y, f. = *svojeť, souhrn všech členů jedné rodiny*, die Angehörigen, Anverwandten, die Familie. Mor. a Slez. Šd., Klš. Kristus ve s-nách žije. Šš. II. 204. Vz Svoje, 2.

Svojinec, nce, m., der Angehörige. Kristus je uznává za s-nce. Sš. J. 174. (Hý.).

Svojiti, il, en, ení; *svojívati* = *přáteliti*, befreunden; eignen, zueignen. — **koho, se s kým.** Jg., Pal. — **si co** = *za své vydávati.* Když si voják statky svojí. Hlas. S. si, komu co. Kos. Ol. I. 143., Dch., Kšá. — **se** = *přízniti se.* Dal.

Svojitý = *jednotlivý*, einzeln, individuell. S. jako čeledně. Ms.

Svojkov, a, m., Schwojka, ves v okr. borském. Vz S. N.

Svojkovice, ves u Telče.

Svojmír, a, m., osob. jm. Pal.

Svojnice, Swonitz, ves u Vodňan. PL. — S., e, f., die Egoistin.

Svojník, a, m. = *sobík*, der Egoist. Us.

Svojnosť, i, f. = *sobectví*, die Selbstsucht. Kom.

Svojný, selbstsüchtig, egoistisch. Jg.

Svojský = *svůj, navyklý*, gewöhnt, eigen. Ještě svojským zatrhuje. Ros. — **S.** = *domácí*, eigenthümlich, Haus-, einheimisch. Zlob. S. plátno. U Opavy. Klš.

Svojslav, a, m., osob. jm. Pal.

Svojslava, y, f., dvůr u Černé Hory na Moravě.

Svojství, -stvo, a, n., die Eigenthümlichkeit. Kos. Ol. I. 309., Mtc. 1879. 191. **S.**, der Idiotismus. Kmp. — **S.**, die Selbstheit. Své s. zapříti (sebe sama). Jg. — **S.** = *sobectví*, der Egoismus.

Svojše, Zwoischen, ves u Kašp. Hor. PL., Tk. IV., 742.

Svojšice, dle Budějovice, vsi a) v Chrudimsku, b) v Kutnohorsku, c) v Sušicku. Vz S. N.

Svojšín, a, m., Schweissing, ves u Stříbra. Vz S. N., Tk. II. 549., III. 660, IV. 643.

Svojšovice, Schoschowitz, ves u Říčan. PL., Tk. II. 417.

Svok, a, m., osob. jm. Šd.

Svókr, vz Švekr.

Svolání, n., die Zusammen-, Einberufung, Versammlung. V plném s. mistrském. Arch. III. 205. a. 1417. Nové s. sněmu. J. tr. **S.** = *sjezd, sbor*, die Versammlung, concilium. Již sú složili na s. obecném v městě, jenž slove Nicea. Hus I. 46. A byl sem umínil vám kázati před svú jézdú, než bych odjel ku s. do Konstancie. Hus III. 277.

Svolaný; *-án, a, o*, zusammen-, einberufen. S. voj. Dch.

Svolati, svolám, lej, laje (ic), al, án, ání; *svolávati*, zusammen-, be-, aufrufen, aufbieten. Jg. — **co, koho:** bouři (lid pobouřiti), vojsko, V., schůzi, Dch., dlužníky, sbor žákovstvo. Hus II. 302., I. 461. Máti syny s-vala. Sš P. 192. — **koho k čemu, kam (čím):** lid k božím službám zvoněním s. Kom. Volavec svolává ptáky k nastražené vnadě. Sych. Myslivce troubením na roh k honbě s. Us. Šp. S-lali obec k takovému skutku. GR. — **co kdy:** sněm v důležitých věcech s. Kom. **Po** třech pak dnech svolal náčelníky židů. Sš. Sk. 291. — **koho oč:** sudí nás o to svolal. Mus. — **koho kam:** všecky **na** jedno místo, Jg., lid na vojnu s. D. Lid **před** síň chrámovou s-lati. Flav. Síru a oheň na někoho svolávati. Us. Dch. Všecky **do** prostředka s-la **k** Helišce. Sš. P. 725. Konšely svolal k tej věci. NB. Tč. 152. A svolává k tomu penězi nalezenému přietelnice. Hus II. 266. Svolali **u** vieru křesťanskú dobré i zlé. Hus II. 381. — **se s kým** (volati koho). Nevím, kde se s nimi budu svolávati. Ros. — **kam proč.** Ani se pro obžerstvie **na** posviecenie, na svatby i do krčem svolávají. Hus I. 123. — **jak.** *Rúčiem hlasem* svola své voje. Rkk. 11. — **kde.** P. Jindřich **u** Praze veliký dvór s-lal. Jir. Anth. I. — **koho** (gt.) šp. m. akkus. Kníže svolal všech svých rádců šp. m.: své rádce. Brt., Brs. 86. Cf. S. — **aby.** Svolal žákovstvo, aby dali na pomoc zaplacenie na plášť. Hus I. 461. a j.

Svolavá, é, f. Svolavou troubiti (Appell blasen). Šp.

Svolavací, einrufend.

Svolavec, vce, m. = knihy svolavné Šalamounovy, ecclesiastes. Bibl.

Svolavný, vz Svolavec.

Svolenec, nce, m., assensor. Vus.

Svolení, n., die Ein-, Bewilligung, Beistimmung, der Beifall. S. obce (snesení); s. stran na smlouvce. V. S. děvčete, rodičů k sňatku. Us. S. sněmovní, Knst., obecné, zemské. Ros. V prodeji a kupování s. právo lomí. Rb. V prodávání a kupování s. trhodějce že má býti, zjevnoť jest. CJB. 365. Vzíti si, dostati, dáti s. k něčemu. Us. Dch. S. k pobytu dostati. Dch. Aby žádného s. knapského bez vůle soukenníků nečinili. Sedl. Rychn. 38. 18. Pakli kto přes to s. učinil, nemají jemu toho lehčiti. Let. 213. Z toho domu nic aby Matějovi dáno nebylo vedlé s. jeho, nežli sukně a meč. NB. Tč. 260. Odložili do druhého semnu (sněmu) podlé jich obú s. Půh. II. 321. S. obecné podniknouti. Bart. I. 32. Manželství jest s. řádné muže a ženy, nerozdílné; S. muže s ženú **k** manželstvie; A s. to tvrdí sě řečí s obú stranú, že muž die: Já tě pojímám za svú ženu. A ona: A já tě za svého manžela; S. s obú stranú dobrovolné, beze lsti, činí manželstvie, ačby nikdy spolu neleželi; A to s. jest nerozdílné do smrti jednoho z nich; Kto je smie lúčiti rózno, když jest s. úmyslem pravým a tú řečí potvrzenie?; Manželstvie jest spojenie aneb s. samce a samice, totiž muže a ženy mezi svobodnými osobami a **k** manželstvie hodnými, v sobě držiece narozdielný obyčej společného bydlenie; V Kostnici jest biskup, jenž jest kúpil, a druhý, jenž jest prodal a papež od s. penieze vzal. Hus I. 198., II. 38., 39., III. 200., 285. (Tč.).

Svolený; *-en, a, o*, erlaubt, bewilligt, zugestanden. S. důvod (puštěný), zugestandener Beweisgrund. Nz.

Svolina, y, f., aconitum Stoerkianum, druh oměje. Slb. 663., Rstp. 24.

Svoliti, il, en, ení; *svolovati, svolívati* = *vůli svou přistoupiti, dovoliti*, einstimmen, willigen, willfahren, bewilligen, einwilligen; *po vůli býti*, zu Willen sein, einwilligen; *zvoliti*, erwählen; **se** = *sjednotiti se, jedné vůle býti, srozuměti se*, einwilligen, sich verwilligen. Jg. — **abs.** Mhourni, že svoluješ.

V. Potřebuje-li kdo přímluvy, svol. Kom. — **k čemu.** Svolil k tomu. Us. K tomu jsme milostivě s. ráčili. Zř. F. I. A. II. Nesvoliti k něčemu. J. tr. Svoluji k tomu jednání. Us. Co ona tomu řekne, jestli ona k tomu svoluje nebo ne. Us. Brt. Chtěli k tomu s., i nemohli přes obce. Let. 293. K jejichžto prosbám ustavičným a mnohým s-li sme; A když fojt k tomu s-lil, puojčil jie peněz; Holub s-lil k tomu, aby jeho sukna Kuklík prodal; Poručník nechce k tomu s.; Žena k tomu (ku prodeji) s. nechtěla; Ona také k tomu trhu s. nechce, leč jí polovici dodá těch peněz. NB. Tč. 98., 143., 185., 204., 258. K čemuž sotva svolivše šli; Albrecht k nižádnému pokoji s. nechtěl; K náboženství jich svolil a kommunikoval; Někteří páni čeští nechtěli k tomu s. Dač. I. 49., 79., 157., 324. S. k něčí prosbě. Chč. 637. — Háj., Jel., D., Br., Vrat., Nz. — **(co) komu, čemu (jak).** Nechtěl tomu *živou věcí* s. Sych. Někdy muž ženě svolí *ústy* lstivě chtě, aby přivolila. Hus II. 39. S. někomu něco, gewähren. Us. Dch. Poněvadž sou z obou stran sobě lidi svolili na jich věření chtiece přestati. NB. Tč. 48. Ještě sobě svolili tu sobotu po sv. Janě. Půh. I. 211. Pražané žalovali, že stav panský a rytířský ledačemus (na sněmích) **bez** nich svolují. Dač. I. 129. Jan *mlčením* svědomie tomu s-luje. NB. Tč. 29. Nesvolil mu (nebyl mu po vůli). Jel. **S** velikou nesnází tomu svolil. Sych. — **(komu) proč.** Svolil jest **z** prosby. Schön. Kurva z úplatku každému svolí. V. Pevnosť Turkům z úplatku vzdáti svolovali. Dač. I. 194. — **komu v čem.** V těch věcech mu svoluji. Jel. — **komu čeho kde.** Jakých znamenitých kontribucí jemu **na** sněmě svolovali. Skl. II. 206. — **s inft.** S-lil pokoj s ním učiniti. Br. Strany svolily na tom přestati, co by svědkové vyznali. NB. Tč. 62. Sněm jest zavřín, na kterémž s-li se páni stavové dáti Melicharovi Glöselovi summy peněžité 20000 kop míš. Dač. I. 238. S-li se právo pustiti. Tov. k. 33. By ona s-la dostac cě. Sš. P. 387. — **co, o čem.** Takto o tom svolujeme. Zříz. Ferd. — **koho.** Svolil krále římského (spolu zvolil). Dal. — **se** (shodovati se). Tam šťastně bojují, kde se šťastně svolují. C. M. 112. To mohou (úředníci desk), kdy a jak se strany svolí (sich einigen), opraviti. Zř. F. I. C. XIX. — O. z D., Vl. zř. 15. — **co (se) jak:** mhornutím s. V. S. co **bez** rozmyšlení. Ml. By **proti** svým svobodám měli to jemu s. Vl. zř. 472. Jednou myslí se s. (sjetnotiti). Háj., Troj. Všichni **za** jednoho člověka svolili se. Vyzn. — **se, co kde, nač.** Jednomyslně **na** sněmu se svolili a zapsali. V. S. se na smlouvce. V. Nejvyšší purkrabí má moc zemany všecky, kteří se předeň přivolají aneb odvolají a naň se svolí, souditi. O. z D. Svolili se na radnici. Hus II. 115. Stavové na sněmích svolujíce veřejné poplatky svolovali je obyčejně **po** úroku. Pal. Rdh. 177. Na sněmu berně svolena. Dač. I. 188. Svědomie, na kteréž obě strany svolily, vyznavají, že na tom purkrechtu . . . NB. Tč. 166. S-li sú na lidi; S-lí se obě straně na p. Lacka; pan Lacek uslyše dsky i listy podlé toho suď; Jakož jsú se naň s-li; Poňovadž jsú se na svatebné lidi obapolně s-li, mají na nich dosti míti. Půh. I. 316., II. 321., 327., 447. (Tč.). — **se k čemu.** Svolivše se i k tomu. Koc. Kdo se dobrovolně k čemu s-lí, toho žádné právo nerozvodí. Rb. Abyste se dobrovolně k tomu s-li. Žižkův řád. Ješto se k dskám **bez** póhonóv s-li. Půh. I. 314. — Solf., Nz. Vz Naříkati koho oč. — **se oč.** Pražané a jiná města hlas míti mají a to z té příčiny, ponévadž, oč by se s-li, vedlé pánuov a rytířstva pomáhati povinni byli; Nadepsané strany jsú se dobrovolně o to svolili. Dač. I. 129. Když se páni o koho svolí, aby za pána přijat byl. Tov. 39. Nemohou-li se o pobídku svoliti a smluviti. Tov. k. 203. O tento toliko samý (= jediný) artikul se s-li **na** témž sněmu. Vác. XX. Oč jsú se svolili. Půh. II. 65. Oč by se koli tito dva stavové na obecném sněmu s-li, budou moci práva přičiniti aneb ujíti. Vl. zř. čl. 554. Strany se o smlouvce smluvily. V. Lečby se strany dobrovolně s-ly o kterú při. V., Zř. F. I. A. XVIII., B. XIII. Pakli by se strany o jednoho přísežného s. nemohli, tehda každá strana jednoho vyvol. CJB. 417. S. se o při (sich vergleichen). Vl. zř. 13., 402. — **se v čem.** A oč se koliv v modlitbách svolují. Pís. br. Abychom pilně přikázánie jeho plnili, s ním se ve všem s-li a jeho nikdy nezapomínali. Hus III. 132. — **aby.** Svolím tomu, aby po tvé vůli bylo. Sych. Svolí-liž jednorožec, aby tobě slúžil a u jeslí tvých aby nocoval? Job. 39. 9. A oni fařáři a mnišie tak sú se s-li, aby mne nedopustili; S-li židé, že ktož vyznal, že on jest Kristus, aby ze sboru židovského byl vyvržen. Hus II. 113., 174. (Tč.). — **v co.** Nz. Dějeť se pak kupování a prodávání, kdyžto trhodějce svolí se v určenú cenu. CJB. 363. Znamenie jiného pověděti neumiem manželóm, že je Bóh v manželstvie svolil, jedné to, když . . . Hus I. 205. Vz Počet. Kol. 48. — **nač:** na jisté výminky, eingehen. J. tr. — **se na čem.** Na čem by se v plném cechu s-li. Sedl. Rychn. 40. Na tom jsme se s-li, aby každý vůli toho měl. Zř. m. 1604. (Tč.). My svrchu psaní na tom jsme se s-li. Bart. I. 24. — **k čemu zač.** Za 6000 hřiven stříbra svolil císař k trhu. 1192. Pal. — **se s kým.** A také Kristus se svú sv. cierkví zasě sě svolil, aby ot nie na věky neotstúpil; Taktéž všecken sbor cierkve svaté zde rytěřujície svolil se je s Kristem, že nikoli nechce sě od něho děliti; S Annú nenie manželstvie, neb vóle, která činie manželstvie, ta nikdy nebyla s-la s Annú, nýbrž s Dorotú. Hus III. 202., 206. (Tč.). — **co na jak dlouho.** Od lactare svolili sobě rok do soboty po svátosti bez obú práva pohoršenie. Půh. I. 211.

Svolný; *svolen, lna, o = volný*, willig, bereit. — **k čemu.** Jsem ku všemu svolná. Us. — **komu.** Kdo jsou Turkům s-ni byli. Gusle od Kappra. 119.

Svolování, n., die Genehmigung. S. berní. Vz S. N.

Svolšina, y, f., Swolschina, mlýn u Zdounek. Pl.

Svomyslný = *svémyslný*. Slov.

Svondati, vz Sundati.

Svoprajnosť, i, f. — *sobectví*, der Eigennutz. Slov.

Svor, u, **svorec**, rce, **svůrek**, rku, m. = *co věc s věcí svírá, spojuje, kleště*, das Band, die Klammer, Zwinge. S., starsl. съворъ, koř. svr (cf. se-vr-íti), *r* stupňováno v or. Mkl. B. 11., 12. (Hý.). Zeď svory sevříti. Kram. — **S.** *u tesařů trám jiné částky díla tesařského vážející*. S. u cepu, *svorník* = svaz, kterým držadlo k bijáku připojeno jest, das Ortband. Rohn. 703. — *S-ry* = dva příčné trámy spojující vrchní konce sloupů hraničných, die Laune, der Schlüssel. Prm. IV. 249. S. = trám hranice, na němž uložen podklad, na kterém housle (die Hebeleiste) se otáčejí, der Schlüssel. Prm. IV. 236. — **S.**, *v horn., zarážka*, der Vorschlag, Vorstrecker. Šp. — **S.**, zodiacus. Jir. exc. V MV. nepravá glossa. Pa. — **S.** = *svorec, vor m. kocábky*, das Floss. Háj. Učinili s-ry u břehu. BO., Us. u Třebíče. Fsk. Kázal most ze svorů přes tu řeku udělati. Alx. F. k. 44. — **S.**, die Sturmsäule. — **S.** = *šroub*, die Schraube. Zlob. — **S.**, *opuka*, der Glimmerschiefer, skládá se ze slídy a křemene. Vz Hornina. Bř. Cf. Schd. II. 68., 102., Bř. 245., 255., KP. III. 18., 42., Krč. 329. S. jest břidličnatý, obyč. světlý kámen, složený z křemene a ze slídy; obyč. jest do něho vtroušen hnědý granat, turmalin, cyanit, staurolith atd. Krč. 78. S. = krystallická směs slídy a křemene ve slohu břidličnatém a vrstevnatém. Krč. 260. Svor železný, Eisenglimmerschiefer, dolomitový, vápenný, Kalkg. Krč. 261., 262.

Svora, svůra, svorka, svůrka, svorečka, y, f. = *rozvora u vozu*, die hintere Deichsel. Bern. — **S.** *u biče*, v obec. mluvě *svora, poplistka*, Schmitze, f. — **S.** *u cepu, svor* = *řemen*, jímž kůži k oběma dřevům cepovým (k cepovce a válečku) připínají. Vk. S. = řemen spojující cep s rukovětí. Sml., Mý., Ktk., Vrů. Vz Cep (dodatky). — *Svůra* = *psí obojek*. — *Svory, svůrky* = *nožní pouta*. — **S.** = *úzká cesta, těsný průchod*, ein enger Weg. Sš. Snt. 137.

Svorčlivý = *svorný*. Na Policku. Kšá.

Svorec, rce, m. = *vazný svor*, der Bindericgel, die Zwinge. Nz. Svorec podélní, ve čtverci, die Schraubenzwinge. Skv.

Svorel, rlu, m., der Aeschinit, nerost. Miner. 566.

Svoreň, rně, m. = *železná páka ve mlýně*, die Hebestange. Us. — **S.**, na Slov. = *železný hřeb vůz spojující*. S. spojuje s obrtlem zadní část vozu, die Klammer, der Reibnagel, svorník. Koll., Pk., Šp. — **S.**, *svořínek, zákolník*, který drží váhy ve voji, der Vorstecknagel. U Olom. Kd.

Svorenství, n. = *svornosť*, die Eintracht. Rkp. 15. stol. Č.

Svořínek, nku, m., vz Svor, Svoreň. — **S.** = malý řemínek, kterým se potrhané cepy spravují. Hor. Bkř. Vz Svor.

Svoříš, e, m., Swořisch, ves u Jistebnice.

Svorka, y, f., die Klemme, Schraubenzwinge. Prm., Ck. S. truhlářská. S. u cepu, vz Svor. Mor. Šd.

Svorně, einträchtig. V. S. jednati, hlasovati. — **S.** = svorou, závorou. Kat. 659.

Svorní = ku svoru náležející, Band-, Klammer-. Svorní hřeb = *svoreň, svorník, svěrák, pověrák, nicohlavník, srdečník*, der Reib-, Spann-, Vorstecknagel. Jg. S. hřeb = železný kulatý hřeb, jímž se váhy k vozu připínají. V Bystersku. Sn.

Svornice, e, f., *lépe: svodnice*, die Wasserfurche. Kouble. — **S.** = *svoreň u vozu*. Boč.

Svorník, u, m. = *svor*, die Klammer, das Band. Železo k železu s-em připojené. Pam. kut. — **S.** *u cepu*, vz Svor. — **S.** *u pluhu*, železný hřeb, kterým se váhy k pluhu připojují, der Pflugstoss. D. — **S.** *u vozu*, vz Svorní. Us. — Vz *Rozvora*. — **S.** = *závěrečný kámen v klenutí*. Vz S. N. — **S.**, *ve mlýně*, vz Svor. — **S.** *šroubu*, der Schraubenbolzen. Šp. S-ník nýtový, der Nietbolzen. Čsk. — **S.**, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Svornohlasnosť, i, f., die Harmonie. Krok. I. c. 152.

Svornohlasný, harmonisch, einstimmig. Jg.

Svornomyslnosť, i, f., die Einmüthigkeit. Jg.

Svornomyslný, einmüthig. Krok.

Svornosť, i, f. = *srovnávání se, jednohlasnosť*, die Uibereinstimmung, Eintracht, Einigkeit, Einmüthigkeit, der Einklang. Jg. S. mezi lidmi. S. udělati, vzdělati. V. V s. uvésti; k s-i přivésti. Ros. Ve s-ti s někým živu býti. Us. JT. O s-nosti vůle a mysli učeníků jedná. Sš. J. 265. (Hý.). S-stí najmenší věci vysoko zcházejí, nesvornosti najvětčie panstvie i královstvie rózno se rozcházejí. Vš. IX. 10. S. daří, nesvornosť maří. Slez. Tč. S. lásky matka. Slov. Tč. Čas je zlý, když je málo u lidí s-sti. Mor. Tč. Dobrý úmysl a pozornosť majú v dobrém skutku s. Mor. Tč. Trvala mezi nimi s. V. Nic tak nemútie ďáblóv jako s. lásky; Ktož taký chléb a pokrm ve s-sti jedie, nevadie sě spolu; Ten má mieti lásku a s. k Bohu a potom ku každému bližniemu. Hus III. 73., 172. Aby plnili vóli jeho ve s-sti bez roztrženie. Hus III. 278. (Tč.). S-stí malé věci rostou, nesvorností a svárem největší se rozpadají. Kmp. Kde bída do světnice dveřmi vchází, tam skáče s. oknem ven. Kmp. Lepší brambor ve s-sti nežli bažant ve zlosti. Prov. Strany **přísloví** vz ještě: Bratr, Mír, Potřebovati, Provaz, Ruka, Soused, Vojsko, Vůle. Kde s., tu i hojnosť boží (tu boží požehnání. Vz Provaz). Č. Kde s., tam dobrého hojnosť. Š. a Ž. S-sti maličké věci veliký zrůst berou, nesvornosti pak veliké k roztržitostem ano i v nic přicházejí; Přátelství a s. nejlepší ohrada radních. Pr. Kde s. přebývá, tu všecko dobře se vede a vzdělává; Různice a nesvornosti obecného dobrého nepřítel; Kde nesvornosť panuje, tuť žádné podstatné moci a síly býti nemůže. Rb. S-tí malé věci vzrostají. Cyr. Řídká jest krásy s poctivostí s. Jel. Vz Rb. 273. — **S.** *slul* r. 1848. *zvláštní sbor pražské národní obrany*, jenž první zavedl české velení. Vz S. N.

Svornostní, Eintrachts-. Šm.

Svornozvukosť, i, f., die Harmonie. Šm.

Svorný = *srovnávající se*, übereinstimmend. Veličiny svorné velikosti. Představy a pojmy svorné. — **S.** = *jednomyslný*, einträchtig, einig, einstimmig. V. S. spolupůsobení, jednomyslnosť, e. Uibereinstimmung. Us. Dch. Plzněné jsú najsvornější, město své řádně spravují, slovo boží milují. Hus III. 271. Při svorné vůli jde vše do hůry. Prov. Pk. Lepší svorná hrstka malá než nesvorný zástup. Pk.

Svorovati = *do svory dáti*, koppeln. — **koho:** koně, voly. Mor. Tč.

Svorový. S. dřevení = dřevení věncové, die Bolzenschrotzimmerung. Hř. — Krč. 349.

Svošovice, Schoschowitz = Svojšovice.

Svozil, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Svozilík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Svoziti, vz Svésti.

Svoznice, e, f., na Hané *vohouč* = místo, kudy voda se svádí. Us. Bkř.

Svožilosť, i, f. = *žití po své vůli*, das Leben nach seinem Willen. Slov. Bern.

Svožilý = *kdo po své vůli živ jest*, nach seinem Willen lebend. Slov. Bern.

Svrab, u, m. = *svrbění*, das Jucken. V MV. nepravá glossa. Pa. Neštovičky obyčejem prašiviny s. vzbuzují. Kom. J. 316. Drsnatosť kůže se svrabem. V. — **S.,** *nemoc kožní, již způsobují maličká zvířátka, svrabina*, prašivina, prašivosť, *prašivka*, scabies, die Krätze. V. Vz více v S. N. S. suchý. S. svrbí. Jel. Někoho svrabem nakaziti. D. Míti s. Us. Svrabem prašným kóžie má jest zprahlá a svraskalá. BO. Cizí s. česati (do cizích věcí se míchati. Vz Všetečný). Č. — **S.** = *neduh koňský, chrasta, chrastavosť, prachy, prašivosť, prašivina, prchly*, die Räude. Ja. S. na ovcích. — **S.** *na víčkách očních*, psorophthalmia. Ras.

Svrabina, y, f. = *svrab*, die Krätze. Ja.

Svrabiti, il, en, ení, *svrabívati* = *svrabem pokrýti*, mit Skabies anstecken. Leč zpěv, jenž duši tvoji slabí, ji chabí, svrabí a ji krabí. Sš. Sm. bs. 190.

Svrablavě, svrabovitě, juckend, krätzig. Jg.

Svrablavec, vce, m. = *prašivec*, ein Krätziger. Jg.

Svrablavina, svrablavka, y, f., **svrablavky,** pl. = *svrablavé neštovičky, svrab*, die Krätze. Ros.

Svrablavosť, svrablivosť, i, f., *svrbění*, das Jucken. Ros., Kom. — **S.** = *prašivosť*, die Krätzigkeit. Jg.

Svrablavý, svrblavý, svrablivý = *svrbící*, Jucken verursachend. S-vá prašivina. Čern. — **S.** = *svrab mající*, krätzig. S-vá hlava, kůže (také = vadivý člověk, zänkisch. Kom.). Us. Jg., Šd. — **S.** = *škrablavý, drsný*, rauh, rauhe Haut habend. S. zemáky. Mor. a slez. Šd.

Svrabně = *svrablavě*, krätzig. Bern.

Svrabnosť, i, f., die Krätzigkeit. Bern.

Svrabnouti, bnul a bl, utí = *svrab dostávati*, krätzig werden. Jg.

Svrabnutí, n., das Krätzigwerden. Bern.

Svrabný = *svrablavý*, krätzig. Bern. S. místo. Ras.

Svrabov, a, m., Srabow, ves u Tábora; Swrabow, ves u Čern. Kostelce. PL.

Svrabovatý, skabiös, krätzig. Nz. lk.

Svrabovitosť, i, f. = *svrablavosť*, die Krätzigkeit. Jg.

Svrabovitý = *svrablavý*, krätzig, skabiös. S. kůže, vřed, ovce. Ja. Jedna s. (räudig) ovce všecko stádo nakazí. Bern.

Svrabový, Krätz-. S. veš. Rostl. III. 21.

Svrask, u, m. = *svrasknutí, svraštění*, das Zusammenschrumpfen, die Runzel. Zlob.

Svraskalosť, i, f., die Runzlichkeit, Eingeschrumpftheit. S. čela. Jg. — **S.** = *vlastnosť jazyk stahující*, die Herbe. Čern.

Svraskalounký, rugulosus, feinrunzelig, jsou-li svrasky tenčí a méně vystávající. Rst. 500.

Svraskalý = *plný vrásek*, runzelig, uneben, gefurcht. S. čelo. V., Rst. 500. S-lý stařec. Dh. 113. — **čím.** Čelo starostmi s-lé Us. — **S.,** herb. S. chuť. Rostl. S. rovina, karstig. Us. Dch.

Svraskati, vz Svrasknouti.

Svraskaviny, pl., f., etwas Zusammengeschrumpftes. Šm. — **S.**, *lépe*: *svraštidla, stahovadla*, Konstringentien, zusammenziehende Mittel. Šm.

Svraskavosť, i, f. = *svraskalosť*. Jg.

Svraskavý, zusammenziehend, adstringirend. S. lék. Nz. lk., Nz. S. látky, Nz., chuť. Šp.

Svrasklosť, i, f. = *svraskalosť*.

Svrasklý = *scvrklý, skrčený*, runzelig, eingeschrumpft. S. čelo, Chmel., **kůže.** Boč.

Svrasknouti, sknul a skl, ut, utí; *svraskati*; *svraštiti*, il, ěn, ění; *svraskovati, svrašťovati* = *stahovati, skrčiti*, zusammenziehen, runzeln. Jg. — **abs.** Růžová voda svraskuje. Čern. — **co.** Voda hadová svraskuje střeva. Lék. kn. S-ti čelo. V. — **čím.** Mocí svou svraskuje. Čern. — **se,** einschrumpfen, sich runzeln. Kůže se svraskla. Us. — **se čím.** Svraští se hněvy tvář jeho. BO.

Svrasknutí, n., das Einschrumpfen. Silné s. kůže. Šp.

Svraštělka, y, f., rhytisma, der Runzelschorf. Rstp. 1950.

Svraštělý = *svrasklý*, runzlich, gefaltet. Nz. lk. S. povrch. Rostl. S-lý stařec, čelo (vráskovité). Jel.

Svraštění, n., *svrasknutí, scvrknutí*, die Zusammenschrumpfung. Účinek s., zusammenziehende Wirkung. Šp.

Svraštěnina, y, f., etwas Eingeschrumpftes. Veleš.

Svraštěný; *-ěn, a, o*, eingeschrumpft, gerunzelt.

Svraštěti, ěl, ění = *svrasknouti se*, einschrumpfen, sich runzeln. — **komu od čeho.** Od starosti svraštělo mi čelo (**ne:** svraštilo). Sych.

Svraštiti, vz Svrasknouti.

Svrašťovač, e, m. S. obočí, corrugator supercilii. Nz. lk.

Svraťák, u, m. = hrnek na Svratecku dělaný. Kšá.

Svratka, y, f., mě. v Hlinsku. Vz S. N. — **S.,** vsi u Nov. Města na Mor. a u Horní Bobrové tamtéž.

Svratouch, a, m., ves v Hlinsku. Vz S. N.

Svrb, u, m. — *svrbění*, das Jucken. Bern. — *Svrby* na *těle* = *svrab*. Zlob.
Svrbění, n., das Jucken. S. kůže (svrbivka), das Hautjucken. Ja.
Svrběti, 3. os. pl. svrbí, svrbě (íc), ěl, ění; *svrbívati*, jucken. — **abs.** Hlava bolí, kapsa svrbí (po plesu). Prov. Kde nesvrbí, nedrb. Mus. — **koho.** Svrbí jazyk toho, kdo ví co tajného. Č. M. 78. Svrbí ho krev i jazyk (nemůže-li kdo něco smlčeti. Us. Šml. Svrbí ho kůže (o lidech všetečných, chce-li se jim výprasku). Ros. Každý nejlépe ví, co nese (kde ho bolí, svrbí a kouše). Č. Žádosť cti jej svrbí. Kom. S-bí vás dlaň (běřete rád úplatek). Us. Dch. Žena repce proti muži, jak ju chrbet svrbí. Slov. Tč. Svrbí mne levé oko. Brt. S. 20. S-lo ho dobré bydlo. Msk. Koho svrbí pravá dlaň, bude platiti, koho levá, bude peníze bráti; Když svrbí záda, budou v pekle hody. Kda. Svrbí-li tě oči, očekávej mrzutosť. Mor. Česati ano nesvrbí, stonati ano nebolí. Vz Marný. Lb. Míchá se, ano ho nesvrbí (míchá se, več mu netřeba). Když tě nesvrbí, nedrbej. Kde tě nesvrbí, nedrbej, abys příčesů neudělal; Kde tě nesvrbí, nedrbej a psa, když chce spáti, za ocas netahej. Lb. Svrbí-li tě kůže, dej se do toho (do pranice). Sych. Každý nejlépe ví, kde ho s-bí (kde ho střevíc tlačí, hněte). Prov.
Svrbina, y, f. = *svrbění*, das Jucken. Slov. Bern.
Svrbívati, vz Svrběti.
Svrbivka, y, f. = *svrbění kůže*, prurigo, das Hautjucken. Ja., Nz. lk.
Svrbivkový, pruriginös. Nz. lk.
Svrbivosť, i, f. = *neduh*, *námelka*, die Kriebelsucht, Krampfsucht, raphania, convulsio cerealis. Rostl. III. b. 94.
Svrbivý, juckend.
Svrblavě, svrblivě, juckend.
Svrblavka, srblavka, svrablavka, y, f. = *svrab*. Jg.
Svrblavý, svrblivý = *svrbící*, juckend. S. prašivina. Čern.
Svrbný = *svrab mající*, krätzig. Svrbný drbného vždycky najde (kdo rád pochlebníkům, najde je). Ros., Č. M. 44.
Svrbot, u, m. = *svrbění*, das Jucken. Mus.
Svrbovatosť, svrbovitosť, i, f. = plnosť svrbů, die Krätzigkeit. Jg.
Svrbovatý, svrbovitý = *plný svrbův*, krätzig. Zlob.
Svrbovský. S. jablko (nákyslé). Na mor. Zlínsku. Brt.
Svrcení, svrcený, vz Svrtiti.
Svrci, vz Svrhnouti.
Svrčák, a, m., sphyraena, der Schwirrfisch. Šm.
Svrčala, y, f., nictigarus, zastr. Rozk. Vz Cvrčala.
Svrček, čka, m., zastr. = cvrček, die Grille. Rad. zv.
Svrčeti, el, ení, *svrkati*; *svrknouti*; knul a kl, utí, zirpen, knistern. — **abs.** Cín ohýbán jsa svrčí. Pr. Chym. S-la cvrčala. Na mor. Zlínsku. Brt.
Svrčeves, vsi, f., Grillendorf, ves v Klatovsku. Vz S. N.
Svrčina — smrčina. Slov.
Svrčinový, slez. *švrkový* = *smrčinový*. S. kora. Slov. Dbš. 57.
Svrčkati = *šurkati*. Slov. Šd.
Svrčov, a, m., něm. Swrčow, ves u Lipníka. PL.
Svrčovice, Zwrtschowitz, ves u Brandýsa n. L. PL., Tk. III. 55., 62.
Svrhel, hle, f., die Abart. Šm.
Svrhlec, hlce, m., *svrhlý*, abartig. — **S.** = *svržený jezdec*, der Sandreiter. D. — **S.** = *svržený s úřadu*, ein vom Amte Abgesetzter. Ros.
Svrhlosť, i, f., die Ab-, Ausartung. D.
Svrhlý = *svržený*, herabgeworfen. Ros. — **S.** = *nepodařilý*, degener, abartig, ausgeartet. D., Ráj. I. 136.
Svrhnouti, hnul, ut, utí; *svrci*, svrhu, svrz, svrha (ouc), svrhl, žen, ení; *svrhovati* = *dolů vrci*, *shoditi*, herab-, herunter-, abwerfen, abschütteln; *dáviti se*, speien, sich übergeben; **se** = *spadnouti*, niederfallen, zu Boden fallen; *nepodařiti se*, ab-, ausarten. Jg. — **co, koho.** Kůň svrhl zuby, Reš., jezdce. Ros., Kom. S. lesy (srubati). Boč. S. lékařství (= lék, dáviti se). Krab. Jelen s-hl paroby. Šp. — **co, koho odkud: se** skály, s lavice a polštáře (s úřadu), s úřadu; jho se sebe s. V. Vítr svrhl krov s palácu. Dač. I. 73. Abychom mohli svrci s sebe břiemě velmi těžké. Hus I. 334. S. někoho s okna, s trůnu. D. S. břímě s sebe. Jel. — **co kam: kámen na** někoho s. Ros. **V** oheň svržeš je. Ž. wit. 139. 11. Do hrobu je svrhují. Er. P. 182. S. koho **u** věčné zatracenie. Hus III. 117. S hráze **do** rybníka, Us., s nebe do pekla s. Kom. — **co komu.** Co oni pravili, to jim svrhl. Plk. Pan sudí odpovídaje předně mu ten příklad o panu Tasovi z Lomnice svrhl. Žer. On vymlouval se dvojí věcí, ale oboje mu ode mne svrženo bylo (widerlegen). Žer. — **se** = *nepodařiti se*. Svrhl se člověk, živočich, strom. Jg. — **se kde.** Něco takových částek **ve** vodě se svrže. Toms. — **koho kudy kam čím.** Svrhl ho **přes** zábradlí **po** schodech **na** dvůr **pod** vůz, s peci **za** kamna rukou vlastní. Us. An těmi všemi úmluvami svrhl (zamítl je) a ku škodám mě připravil. Půh. II. 162. — **čeho šp.** m.: *co*. Brt.
Svrhnutí, svržení, n., der Sturz. Šm.
Svrch, u, m. = *svrchní část něčeho*, der obere Theil, die Oberfläche. Po s-chu. Har. S. míti (pravdu). Ty máš s. a já spod. Us. Dch. S. komína, der Obertheil. Dch.
Svrchek, chku, **svršek,** šku, m. = *svrch*, *hořejší n. svrchní částka n. strana něčeho*, opak: *spodek*, der Gipfel, Obertheil. S. ucha (křídlo); s-chek ve mlýně (svrchní kámen, běhoun), V., stežně, stromu, Us., Dch., boty (holénka; nárt, das Vorderblatt), střevícový, das Schuhoberleder. Šp. S. nohy (nárt), úst (podnebí), Kom., ruky, oděvu, rostliny (vrcholík), D., sloupu, košile. Us. S., hlava štítu, das Haupt des Schildes. Nz. — **S.** = *zevnitřní strana*, *plocha*, die Oberfläche. S. rolí. Ben. V. S. naší země. Kom. Na s-ku vody. Toms. Přikryl s. země jako kobylky. MP. — **S.**, *svršek* a pl. *svrchky*, *svršky*, *svrškové* (zastr. *svrchci*) = *nábytek domovní*,

nářadní, *movité věci*, das Hausgeräthe, die Einrichtung, Fahrnisse, Effekten, Möbeln, Mobilien. Jg. Svrchky měj za věci movité a rozuměj jimi vše, co v domu n. ve dvoře rukou a prací lidskou jest připraveno a ze dna a gruntu bez zkázy stavení sňato býti může. Rb. S., nábytek (fundus instructus, die Fahrnisse, das Hausgeräthe). Vš. S-ek, překlad lat. supellectile. Gl. 333. Svrchky = všecko, což jest v domě, ve dvoře nebo na poli s příčinú ruky a práce lidské připraveno, kromě dna a gruntóv, jako obilé, seno, šaty, pivo, víno, nádoby, lože, dřievie sekané a krátce, což móž se dna n. gruntu bez zkázy stavenie sňato býti. A proto svrchek slove, že na dně jest a svrchu. Vš. 312. A dotčené s-ky a nábytky v kolleji zastížené. Skl. II. 171. O všecky svrchky, které pod šos a právo městské přislušejí. Václ. V. Právo k svrchkům míti. Tov. 78. S-ky n. nábytky. Zř. F. I. Poznamenavše s-ky po nebožtíkovi postoupili jich paní. Břez. 186. O s-cích, nábytcích, klenotích. Har. II. 128. Jacížby dobytkové a svrškové ve dvoře zastáni byli, to mají v sumě slušné páni úředníci šacovati. 1604. Tč. Veliký sklad zboží a svršků dražších. Skl. 299. Dům nepojímá s sebou s-kův. Er. Zámek se všemi s-y sepsati má. V. Žena odbyta může býti s-y. Brik. Prodati statek i se svrchky. Us. Komory s-ky naplněné. Kom. — J. tr. Vz *Nábytek*, Rb. 273.

Svrchkový = *svrchní*, Ober-. S. čelisti. Ras.

Svrchku = *svrchu*, oben. Troj.

Svrchlenec, nce, m., hrad ve Slezsku. Pal. D. V. 1. 319.

1. **Svrchně** = *povrchně*. Kážice svrchně o křestu pod tím svobodně v hříších živi byli. Čr.

2. **Svrchně**, ě, f. = *svrchnice*, das Oberbett. Us.

Svrchní, komp. *svrchnější* (a zastaralé *svršší*) = *hořejší*, der Obere, Ober-. S. oděv, peřina, pokoj, V., kůra, kabát (svrchník), šat, kořen, D., košile, kámen (žernov, běhoun). Us. Za s. železo držel. V. S. stavba, deska, die Oberplatte, useň, Dch., nápis, plocha, Nz., silurský útvar, devon, flec uhelná, permský útvar, dogger, malm, lias. Krč. 422., 482., 483., 553., 586., 669., 675., 679., 701. Zastavil s-ho otce statek; Vzal polovici s-ních (= movitých) věcí. NB. Tč. 134., 166. S. komorník, zboží, nadbyt. Půh. II, 92., 625. S. pop, starosta, ZN., rybník. BO. S. čeleď (v horn., na dni pracující), voda (na svrch kola padající, vz Mlýn). Vys. — **S.** = *na výsosti jsoucí*, *svrchovaný*, *nejvyšší*, der obere, hohe, höchste. S. bože! St. skl. Úřad toho, kdož právo vyřiká, nejsvršší. Pr. hor. S. právo mi dal. Půh. II. 525., 578. Tajnice božie jsú věčné blahoslavenstvie a radosť s-ho královstvie, do kteréhož nyní choť vedena jest skrze vieru a naději. Hus III. 11. Učiněn jest (Kristus) s. lékař náš. GR. — **S.** = *povrchní*, *zevnitřní*, äusserlich. S. strana, Har., krása těla. Jg.

Svrchnice, e, f. = *svrchní věc*, *svrchní strana n. čásť*, der Obertheil. A vstoupiv (Kristus) na s-ci nebes. Stav. manž. S-ci si opásati. Šš. J. 303. Plesal jest jako obr k běžení cestú; od svrchu nebe východ jeho a vrácenie jeho až do s-ce jeho. Hus III. 28. — **S.** = *svrchní peřina*, *duchna*, das Ober-, Deckbett. Kdo se dle s-ce nekrčívá, častěji obnažené nohy mívá. Vz Šetrnosť. Lb. — **S.** = *potnice*, *párna*, *kde se lidé potí*, das Schwitz-, Schweiss-, Dampfbad. V. Poty ve s-cích se vyluzují. Kom. J. 579. — **S.** = *vrchnice*, die Oberin. Jg.

Svrchník, a, m. = *nejvyšší*, der Obere, Oberste. — **S.** = *svršek v kartách*, Obermann, V., *v šachách*, der Obermann. D. — **S.**, u, m. = *svrchní šat*, *svrchní kabát*, der Uiberzieher, Ober-, Winterrock. Us. — **S.**, *skrojek chleba*. U Vsetína. Vck.

Svrchnosť, i, f. = *svrchek*, *výsosť*, der Obertheil, der oberste Theil. Ž. wit.

Svrcholec, lce, m., *vrchní čásť máselnice*. Us. Vz Svrcholek.

Svrcholek, lku, m. = *pokryvka na tlouk máselnice*. S. jsa provrtán na hrázku tlukovou se navléká; slove též *korbelíček*. Vz Svrcholec.

Svrchomluva, y, f., modus anagogicus, zastr. Aqu.

Svrchovaně = *na nejvýš*, höchst. V. Toho si s. zasloužil. Br. Síly své s. napíti; Učinil to způsobem s. drzým, v zájmu s. vlastním. Us. Dch. Věc s. umělecká. Tyršová. Bóh s. má býti milován; Bóh s. jest otec náš; Proto máme Boha s. milovati, s. ctíti; s. úfati; Bóh jest s. milosrdný; Kdež člověk budeš, dobře s pánem s-ně dobrým budeš; S. moudrý; S. se kochá mezi kuory panenskými. Hus I. 63., 315., 316., 317., 319., II. 214., III. 34. (Tč.).

Svrchování, n. = *dokonalosť*, die Vollendung. Dosti jest k spasení, ač není dosti k svrchování. Št.

Svrchovanosť, i, f. = *dokonalosť*, *nejvyšší výsosť*, die höchste Beschaffenheit, Hoheit. Boží s. (velebnosť), D.; s-nosť moci královské. Mus. Vz Právo.

Svrchovaný; *svrchován*, *a*, *o* = *svrchní*, *nejvýš dokonalý*, *nejvyšší*, der höchste, vollendetste. S. potřeba, die äusserste Noth. Ler. Mní, by to, což najviece miluje, bylo s-né dobré; Bóh jest s. dobré. Hus I. 66., 12., 274., 248., 369., 291. (Tč.). S. pýcha v zatracenie jest najvětšie muka; S. zlosť, pokoj, odplátce, pán a rádce, manželstvie mezi Bohem a sborem všech svatých. Hus I. 296., II. 11., 56., III. 162., 192., 202. (Tč.) S. moc, krása, dobré, V., dobrota, Us., Bůh, Rad. zv.; kněz a biskup s., bezbožnosť, moudrosť, čas, Us., Dch., panovník, Rk., zásada, oberster Grundsatz, Nz., pravda. Hus II. 34. S-ný muž (dokonalý). BO. — **v čem**; ve všem s. ZN.

Svrchovatel, e, m., vz Superlativ.

Svrchovati = *na vrch přivésti*, *zdokonaliti*, *vyplniti*, *dokonati*, vollenden, vollkommen machen. Jg. — **co**. Výb. I. 791. Ps. ms., Rk. — **co kde**. Múdrosť, ktožť jí darován bude, svrchujeť *v* něm všecko dobré. Št. N. 256. — **se**. Ješto s' svirchoval. Ž. wtt. 10. 4. Tehdy svrchovachu sě pak nebesa i země. BO.

Svrchovatý, überaus gross, voll.

Svrchovočec, svrchuočec, čce, m., granus, mořská ryba. Aqu.

Svrchu, adv. = *s hory, na vrchu, po vrchu, na hoře*, oben, obenher. V. S. splývati (po vrchu plovati). D. Ne což je na zemi, ale což je svrchu; Ješto je v nebi svrchu a ješto je na zemi dole. Št. N. 256., 293. Záda s. mají lopatky, pak ledví, potom zadek. Kom. S. jmenovaný, řečený, oznámený, míněný, dotčený, psaný, nadepsaný. Us., D., Knst., Byl., Záv., Výb. II. 383., Tov. 96., Zř. F. I. Vz Doma. S. dotčená pře; Jakož se s. píše; To všecko s. psáno stojí; Což jest kúpil před dobrými lidmi s. jmenovanými. NB. Tč. 6., 29., 200., 258. Nadbyt, ještо v tom dvoru byl s. i zespod; Ženu s. jmenovaného Ondřeje; Jakož se s. jmenuje; Pro nezaplacení s. psaných 600 kop gr. pokládám škod 500 kop gr. Půh. II. 92., 117., 242., 577. (Tč.). I budeš vždy s. ale ne vezpod; Ktož budeš čísti toto s. psané ukazadlo; V kterýžto den nad námi s. bude súdcě, vezpod peklo; Palma z duolu jest ostrá, ale s. krásná, listím a ovocem ozdobená. Hus I. 55., 478., II. 13., III. 88. (Tč.). — S. = *povrchně*, oberflächlich. Počítal jsem to jen s. V Kunv. Msk.

Svrchulka, y, f. = *sníh svrchu zmrzlý*, oben gefrorener Schnee. Vz Obláčka. Us. Šp.

Svrchupis, u, m. = *název, titul*, der Titel. Lex. vet.

Svrchupsaný; *-án, a, o*, oben geschrieben. Pč. 27. Též s. kovář to vyznal. NB. Tč. 4., 12., 61., 160., 196., 217., 272., 288. O ty peníze přišel, jako svrchu psáno. Půh. I. 131., 204. Jakož svrchu psáno stojí. Půh. I. 312. Z těch svrchupsaných 26 kop gr. Ib. II. 116., 310., 627., 628. Vz *Svrchu*.

Svrchupsáti, oben schreiben. Rady od něho žádala, jako se svrchupíše. NB. Tč. 274. Vz Svrchu.

Svříti, vz Sevříti.

Svrkati, vz Svrčeti.

Svrkovec, vce, m., epitragus, hmyz. Krok. II. 225.

Svrkyně, ě, f., Zwrkin, ves u Středokluk PL., Tk. III. 83.

Svroubiti, il, en, ení = *dohromady vroubiti co*: věže. Pam. kut.; co navroubeno, sřezati. Ros. — **co čím**: nožem.

Svrstvení, n., die Schichtung. S. hornin. Vz Schd. II. 78.

Svrstviti, il, en, ení, schichten. — **co kde**: kamení na ulici atd.

Svrš, i, f., der Stab eines Truppenkörpers, nové slovo, neujalo se. Bur.

Svršec, šce, m. = *řemen prostranky přes hřbet koňský spojující*; protiva: *podpínka* (pod břichem). Mor. Mřk., Jsk.

Svršek, šku, m. = *svrchek, svrchník, shorek, chlapec, filek*, der Obermann im Kartenspiel. D. — **S-šek, šku**, m., vz *Svrchek*. — S. = *skrojek chleba*. Vz Skrojek. U Klobouk. Bka. — S. = *ztuhlý povrch tekutiny*. Vz Škraloup. S. na mléce, na polívce. Us. — S., *závěrka*, die Teichkappe, -krone. Šp.

Svršenstvo, a, n. = *svrchovanost*. Jg.

Svršiti, il, en, ení, beenden. — **co**. Rk.

Svrškoví, n. Ler.

Svrškovice, e, f. = *nártovice*, das Oberleder. Šp.

Svrškový = *ku svršku se táhnoucí*. Vz Svršek. S. (nártové) zboží, Oberlederartikel. Šp.

Svršky, vz Svrchek.

Svrtati = *dohromady vrtati*, zusammenbohren. Reš.

Svrtina, y, f. = *něco svrceného*, etwas Gekrümmtes. Reš.

Svrtiti, il, cen, ení; *svrtěti*, ěl, ěn, ění; *svrcovati, svrtívati* = *do hromady vrtiti*, zusammenwinden, -krümmen. — **co**. Slon svrcuje troubu svou. Ráj. S. smetanu, máslo, Butter schlagen. Us. Dch. — C. — **se jak**. Had se svrtil **do** kola. Plk.

Svrub, u, m., vz Srub. — S. *u studny* = *roubení*, der Brunnenkasten. — S. = *stavění dřevěné*, hölzernes Haus. Pam. kut. — S. = *stavení k obraně zdělané*, das Bollwerk. Troj. — S. = *záseka*, der Verhau. Zlob.

Svrubovati, vz Svroubiti.

Svrznouti, znul a zl, ut, utí. — **co**. Ten si už svou jitrnici svrz (= snědl, slupl). Us. u Kunv. Msk.

Svržek, žku, m., etwas Herabgeworfenes, der Abwurf. Jg.

Svržení, n., die Herabwerfung, der Sturz. S. tyranna, s úřadu. Jel. — S. = *dávení*, das Erbrechen. Krab.

Svržený; *svržen, a, o*, herabgestürzt. S. král, úředník, Us., réva (odřezaná). V.

Svržnice, Zwiernitz, hrad v Bavořích. Šb. Ltr. I. 45.

Svržno, a, n., Zwirschen, ves v Hostounsku. Vz S. N.

Svržný, umwerfbar. Us. Dch.

Svůb, svobu, m. = *špatné třaskavé povětří v dolech*, das Sumpfgas, der feurige Schwaden, schlagendes Wetter. Am.

Svučice, *Svujčice, Součice*, dle Budějovice, ves u Břežnice. S. N.

Svůda, y, f., die Verführung. Šm.

Svůdce, svoditel, e, m. = *svodník*, der Verleiter, Verführer. V. S. od víry, sektář, der Sektirer, V., s. ženy. Us. Mistrem mne a učitelem nazýváte, ale v srdci za svódcie pokládáte; Mnozí přišli svuodcové na svět. Hus II. 399., III. 303.

Svůdnice, svůdník, vz *Svodnice, Svodník*.

Svůdný, *lépe*: *svodný*, vz *-ný*. Vzali mu klok a kord ne cestě svuodné. Pč. 49. S-mu lákadlu modlářské bohocty neodolali; S-ná byla nauka jeho. Sš. Sk. 85., 97. Dráždí mé s-né tělo, jako když páv oháňku svou v pěkné kolo před samicí rozprostírá (když si hoch děvče nadhání). Dvrs. Vz Svodný.

Svůj (zastr. *svój*), *svá (svoje), své (svoje)*, skloňuje se podlé *Můj*, vz *Můj*. O sklonbě na mor. Zlínsku vz Mtc. 1878. 18. V již. Čech. *svuj*. Strč. *svój, svoja, svoje* ze *svo* a zájmena: *j, ja, je*. Vz Kt. 3. vydání 51. Jinak vykládá věc (z dativu svi). Prk. ve Zprávě vídeň. akdm. 1876. S. jest zájmeno přisvojovací a zároveň zvratné ve všech osobách a řídí se tedy týmiž pravidly (zájmen zvratných. Cf. Zájmena přisvojovací). Vz **Se**. *Vztahuje-li se tedy přisvojovací zá-*

jmeno přímo ku podmětu věty, vynáší se ve všech třech osobách zájmenem **svůj** *(kdykoli se něco podmětu též věty přivlastňuje).* Cti otce svého a matku svou. Br. Té hanby svým přátelům neučiním. Svěd. Já jsem (tys, on) vzal svůj klobouk; my jsme (vy jste, oni) vzali svůj klobouk. — *Pozn. V latině a němčině klade se* **suus, sein** *jen tehdáž, vlastní-li se co podmětu, který je ve třetí osobě;* pakli je podmět *v 2. osobě,* klade se *tuus, dein,* je-li *v první osobě,* klade se *meus, mein:* amo amicum meum, ich liebe meinen Freund, miluji svého přítele; amas tuum amicum, du liebst deinen Freund, miluješ svého přítele; amat suum amicum, er liebt seinen Freund, miluje svého přítele, taktéž ovšem i v počtu množném. Kos. — *Pozn. 2.* **Svůj** *klade se zhusta, táhne-li se* **ku podmětu zcela obecnému,** *žádným zvláštním slovem nevyjádřenému.* Kos. Brt. ve S. 91. praví: *Avšak netoliko vztahem ku podmětu grammatickému, nýbrž i vztahem ku podmětu logickému (i nevyjádřenému) užívá se jí, má-li do sebe význam* **jeho (jich) vlastní.** Svá vůle jest i ráj i peklo. Hus I. 191. Naposledy všecko své jmění jim bylo pobráno a mnozí z nich až do naha svlečeni. Sl. Lépe státi za svým snopem než za cizím mandelem. Prov. Každému své hoře (svá křivda) hořké a příkré. Č. M. 183. Svá vlastní jeskynka lepší než sinajská hora; Lepší jedno oko své nežli cizí dvě; Svá vlasť každému nejmilejší a mně má; Datlovi svůj nos nepřekáží; Čas práci a zábavám svá doba. Brt. S. 91. — Cf. Mkl. S. 104. Ale cf. Svobodno jest nám podlé vůle naší (m.: své) živu býti. V. Vz doleji. — *Pozn. 3. Často stává svůj* **zbytečně** *m.* **si**. Volili ho za svého předsedu m.: volili si ho za předsedu. Mk. — *Pozn. 4.* **Chybně** *tedy:* Pan polesný byl pochválen za *jeho* snahu m.: *za svou (za jeho* = za snahu někoho jiného než jest pan polesný). *Naopak:* Vzdáváme díky panu B. za blahodárné působení *své* m.: *jeho* (děkujeme za působení pana B. a ne za své). Mk. — *Pozn. 5. Kde přivlastnění podlé přirozenosti samo sebou se rozumí, tu se* **svůj vynechává.** Psal jsem již rodičům (svým). Mk. — **S.** = *meus, tuus, suus, mein, dein, sein, táhne-li se ku podmětu věty.* Cf. Mkl. S. 101. Chci tě milovati do své smrti. V. O svůj krajíc zavadil. Kom. Ve všem toliko svých věcí hledati. Br. Udělal jsem svou věc; nejsem více svůj; on žádá svých věcí; to má své místo (jest tomu tak); ctíme svůj stav; děláte svou povinnosť (věc); pod svou ochranu vzíti. D. Koupil jsem to za své peníze. Jděte po svých, po svém; Svou poklonu (činím); Nebudu se s ním hádati; nechám ho a pomyslím si svůj díl; Byl ve svém, nemusil býti u cizích lidí. Us. Dch. Jestliže kdo koho chce ctíti, cti na své (na svůj groš). Sedl. Rychn. 37. Podaj, krásná panno, pasečko svojeho; Nelituj tej svojej úrody. Sš. P. 40., 201. Chodíme světom po svojej práci. Ht. Sl. ml. 202. Hleď svého (díla). Brt. Musil jsem svým (svými penězi, aus eigenem) platiti. Půh. I. 337. A když takého položite před oči svoji, ihned plijete. Hus II. 245. Každý zná, ví své; Každý své si odnese; Vzal za své; Pojedeme po svých (nohách); Zametej před svým prahem. Us. Kšš. Jdi k svým do domu svého. Br. Ne svoji, ale boží sme. Kom. Jdi ku své sestře. Prodám svůj dům. Us. Jakož i my odpouštíme svým vinníkóm (*našim* vinníkům podlé latiny). Hus. Vše po své hlavě dělati. O své ujmě něco dělati. Us. S nadějí svou se chybiti. Svůj čas dobře vynaložiti. Us. Po svých jíti (svého si hleděti). Kts. Ve svém způsobu. Dej před svými dveřmi umésti; Své jen hnízdo ohraz; Vytrhl trn z cizí nohy a vstrčil do své; Svého stínu se bojí; Dílo chválí mistra svého. Prov. Jg. Hleď svého a nech, což jest mého. Č. Pověděl pan Pech: Svého hleď, cizího nech; Pověděla žena Pechova: Ten nic nemá, kdo svého nechová. Vz Lenosť. Lb. Hleď každý svého a nech jinému jiného. Č. Každý sám nechť hledí svého a nechá, což není jeho; Každý své má opatřiti, v cizí se nesluší tříti. Lom. — *Pozn. Již v starší době tohoto pravidla neprávem nešetřili.* A já sám mně (m.: sobě) nejbližší jsem. Háj. Vedlé vůle boha vašeho učiňte. Br. Modlím se mému milému Kristu. Pass. (Bž.). 20. Nejsem já bit pro mú vinu. Žd. 345. Styďte se zlosti vaší. Kom. Račiž mysliti pilně, aby (abys) v tvém srdci nemylně měl na paměti Boha. Dal. — **S.** = *s vedlejším vyznamenáním důraznosti, náležitosti, zvyklosti* atd., *substantivum často se vypouští.* Svým časem; na svých nohách choditi; sám svůj pán; svým pánem býti; svá hlava; Slíbíš-li za druhého, dej své; Když u souseda hoří, odstav svého. V. Na vrchu svou postaviti. Kom. Ještě vždycky sedí na svém; Neustupně na svém státi, býti. Br. Na své oči jsem to viděl. Svou rukou (vlastní). Na svém místě zmínku o tom učiním. Har. Jest to ve své míře (náležité). Us. Umřel svou smrtí (přirozenou). Jg. Svůj div na něčem viděti; Od svého živ jest. D. Přestati na svém. Hleděti svého (své tobolky). Své toliko loví. Příliš náramně svou cení. Jen pořád svou vede. Ty jen vedeš svou. Každý ve svou troubí. Vzal za své (obdržel odměnu, Zlob.; pošel). Us. Od svého na nebet neupustí; svému chtíti. Sych. Po svých jíti, táhnouti = pryč se kliditi. Táhni přece po svých. Br. Jdi po svých. D. Žeň pávy po svých, z toho nic nebude. Všeliká věc má svůj čas a svů chvíli. BO. Jedie svým časem. BO. Učiní to svou dobou; Neměl svých (zdravých smyslů) pohromadě; Každý haní jen to svoje (o nespokojených); To nebylo na svém místě; Žádati svého; Nehnul se ze svého (mínění); Šťastný, že je ve svém; On vede pořád jen svou (řeč). Us. Dch. Aby poučil lidí, kteří vezdy jenom svou na vrchu míti chtějí. Sš. J. 120. Vedl si svou a nedal se přehlušiti. Us. Provedli svou (vůli). Us. Ehr. Měli ji jako svou (dceru). Us. Ptř. Přišel přece ku svému. Us. Msk. Starý se svého (mínění) nesešel. Sá. Sobě volný n. mocný = sám svůj. J. tr. Dělati něco na svoji hlavu (auf eigene Faust). U Opavy. Klš. Chtěl mermomocí svou na vrch postaviti. Us. Odkud jsi? Ja ze svej dědiny. Mor. Brt. Pracovať na svoju ruku. Slov. Dbš 97. Svého řemesla

švec. Šd. Bojí se o své; Já ve svém (domě, statku); Nemá na svém dosť, ukládá o cizí. Uš. Kšá. Přestati na svém. Us. Ve svém seděti. Br. Kdo rád bere, též rád dává, ale ne ze svého. Mor. Tč. Všecko chce míti svůj čas. Chlap svého času hledá. Dal. 168. A svého tu času ždáše. Dal. k. 98. 16. Chtěl mstíti bratra svého smrti i svého bezpráví; Chceš-li křivdy své náležitě pomstíti, mlč a snášej. Anth. Jir. II. 222. Svou na vrchy postaviti. Dl. Velcí páni svých křivd náhle mstívají. V. Kdo chová svého, nebude žáden cizího (statku atd.). Komu cizí žádno, toho své mrzí. Smil. Medle hroz svého půl; Kdo svého nehledí, ten nedlouho dědí; Kdo rád ze svého udělí, toho pán Bůh nadělí; Nestůj o cizí, nepřijdeš o své; U strýce nic, málo u děda, kdo svého nic nemá, tomu běda (Rým). Prov. Jg. — **S.** = *náležející k někomu, jsoucí s ním v nějakém svazku*, der Angehörige, der Seinige, der Meinige, der Deinige, der Unsrige, der Eurige. Cf. *Našinec*, *Vašinec*. Svůj k svému rád se hrne. V., Č. Mezi své přišel a svoji ho nepřijali. Hus., Br., ZN. Mezi svými bydleti; Po tom slově (hesle) svoji se poznávají. V. Každý ku svému chce. Sych. Svůj svému nejhorší. Plk. Doba doby hledá; svoj svému a psu kosť. Smil. Svoji se psi hryzte, cizí nepřistupujte. Mus. Jsme svoji (dobří přátelé). Kom. My jsme již svoji (manželé). Chtěl ji míti za svou. Jg. Svoji ku svému. Rk. Slavíkovský pole malý, nebudeme, synečku, svoji. Sš. P. 635. Kdyby byli svoji, na sosně by jim rostly hrušky (dobře by se jim dařilo). U Jič. Ona a on měli býť svoji. Us. Klš. Proti své krvi bojuje, kdo národ nemiluje. Kmp. Svůj najde svého. Kmp. Svůj svého želí. Vz Přítel. Lb. Vz Láska. Svůj svého vždy zastane; Svůj svého nalezl (našel). Č. — **Svým býti** = *pánem*, selbstständig sein. Není jaksi svůj (o churavém). Mor. Šd. Dnes byl ten člověk ne svůj (ne v dobré míře). U Rychn. Msk. To je svůj člověk. Us. Šd. Kdo ničeho nežádá a nikoho se nebojí, ten jest svůj. Kmp. Země tato není sama svá, ani tak svobodná, aby nemusila zření ku pánu svému míti. Žer. III. 14. A lid ten není svůj. Hdk. C. 16. Vz Nesvůj. Já nejsem svůj. Nejste sami svoji. Br. Ne svoji, ale boží jsme. Kom. — 2. *Svémyslný*, eigensinnig, der Sonderling. Kdo se s jinými nesrovnává, ale sám svůj jest. Br. Neníť tovaryšný, jest jakýs sám svój. Št. 3. *Sobec*, der Egoist. Kb. — 4. **S.** = *zámožný*, *bohatý*, begütert, reich, vermögend. Což tomu je hej, ten už je dávno svůj. U Náchoda. Hrš. — **S.** *klade se na Mor. na označenou počtu přibližného*. To može byť ze svých třicet roků. Vz Nějaký. Brt. — **S.** Kozy pase o své, ovce o své (zvlášť). Us. Brt.

Svujec, jce, m., osob. jm. Záp. města

Svula, y, f., anthias, ryba okounovitá. Krok. I. d. 107.

Svůlka, **y**, f = *svolení*, die Einwilligung. Cod. j. 8. II. 2. 285.

Svundati, vz Sundati.

Svůra, vz Svor, Svora.

Svůrek, rku, m., vz Svor, Tkadlcovství.

Svůrka, y, f. = *úško, obyč. z kůže*, jež cepovku s cepem spojuje. Vz Svor. Us. Hk., Sn. — **S.** = *příční dřevo ve branách ku vláčení*. Vz Svor. Šm. — **S.** *u tkadlce*, der Streichbaum. Sp.

Svůzně = *svůdně*. Nrd.

Svyčej, e, m., zastr. = *zvyk*, *obyčej*, die Gewohnheit. V MV. nepravá glossa. Pa. — Kat. 746., 1655., O 7 vstup. Št.

Svyčnosť, i, f. = *svyčej*. Bratrská s. Št. Zastr.

Svyčný = *zvyklý*, gewohnt, zastr. Alx.

Svýhlavý, vz Svéhlavý.

Svyk, zastr., vz Zvyk.

Svykati = exercerí. — **v čem**. Sluha tvój svykal **u** pravedlenstvích. Ž. wit. 118. 23. — **se**. Když se dievky svykú. Dal. 18. — **S.**, vz Zvykati.

Svývole, vz Svévole.

Svývolník a p., vz Svévolník.

Sybar-is, y n. idy, f., řeka v Lukanii; 2. mě. tamtéž. — *Sybařan*, **a**, m., pl. -né. — *Sybarský* n. *sybaridský*.

Sybarit, a, m. (vz Sybaris), z řec. = *rozkošník, člověk oddaný věcem smyslným*, der Sybarit. Rk.

Syblík, a, m , osob. jm.

Sýc, **sejc**, e, **sýček**, **sejček**, čka, m. = *pták z pokolení sov*. S. obecný, kulíšek, der Kauz, strix passerina. Frč. 362., Kom. J. 149. Sýčka má lid za zvěstovatele smrti. Hleď, aby nikdo nezvěděl ani sýc ani sova. Č. M. 252. Trpí sýček na svůj jazýček. Č. M. 72. — **S.**, strix aluco, die Nacht-, Ohreule. — **S.**, lanius excubitor, der Würger, Neuntödter. Us. — **S.**, *noční krkavec*, nycticorax, der Nachtrabe. V., Ž. wit. 101. 7. — **S.**, ceyx, der Eisvogel. V. — **S.**, ulula, pták dravý sovitý. Krok. I. c. 122.

Sycení, n., die Sättigung. Pokrm na s. svatých. Hus I. 330. (II. 251.).

Sycený; *-en, a, o*, gesättigt. Us.

Sycín, a, m., Seitzin, ves u Mladé Boleslavi. PL.

Sýcov, a, m., *Syc*, e, m., Wartenberg, ves ve Slez. Pal.

Syčadlo, a, n., der Springbrunnen. Slov.

Syčák, a, m. = *vandrovník z řemesla*, *tulák*, der Herumstreicher, Vagabund. Us. Ndk., Vrů.

Syčení, vz Syčeti. Das Zischen. — **S.**, na Slov. = *vření*, das Brudeln; *stříkání*, das Spritzen.

Syčeti, 3. pl. -čí, syč, -če (íc), el, ení; *syčívati*, *sykati*, *sykávati*; *syknouti*, knul a kl, utí, zischen. — **abs.** Had, V., blesk syčí. Hlas. Ten sykal, když mu řezali divé maso (hlasem syčícím bolesť jevil, vor Schmerz zischen). Us. On syká (sáká), na Slov. = *močí*, *smrká*. Plk. On celý rok syčí = fechtem chodí. Nvk. Cf. Syčák. — **kde.** Hrnec **na** plotně syčí. Us. Dřevo syrové **v** ohni syčí. Ros. Pára **pod** poklicí syčí. — **proč:** bolestí sykati. — **odkud:** voda **z** roury syčí (syčíc stříká). Us. — **kam.** A blesk syká zlobně v zemské žleby. Sš. Snt. 61.

Syčivý, stridulus, zischend. Nz. lk.

Syčkem, **syčky**, adv. = zischend. Voda s. teče (syčíc). Us.

Syčna, y, f., *sykavka*, ficedula, sibilatrix, grüner Laubsänger. Pdy.

Sydon, a, m., osob. jm. Sd.
Syen-e, y, f. = mě. v Aegyptě. — *Syeňan*, a, m. — *Syenský*.
Syenec, nce, m., vz Syenit.
Syenit, u, m. = hornina složená z orthoklasu, amfibolu, oligoklasu, křemene a slídy, *syenec*, der Syenit. Vz Krč. 80., 237., 238., 272., 338., 711., S. N., Schd. II. 70., 139., Bř. 243., 255., KP. III. 15., 42.
Syenitový. S. žula. Vz Bř. 243., Krč. 711.
Syfilis, *příjice*, nakažlivá choroba. Vz Syphilis ve S. N.
Syfilitický, syphilitisch. Nz. lk.
Syfilom, u, m. = *nádor příjičný*, das Syphiloma. Nz. lk.
Sygambri-a, e, f. — *Sygambrijský*.
Sygambrové, v Germanii.
Syha, y, f. = *sáha, sáh*, die Klafter. Slov. — **S.**, y, m., osob. jm.
Sýhnouti = *dosáhnouti*. Sš. P. 436.
Sycha, y, m., čes. jm. Vz S. N.
Sychra, y, m., čes. jm. Vz S. N.
Sychrač, e, m. = *sychravec*.
Sychrati, *sychrávati* = *zimou se třásti*, vor Kälte zittern. Ros.
Sychrava, y, m., osob. jm.
Sychravě = *zimavě*, kalt, eiskalt. Ros.
Sychravec, vce, m. = *sychrač*, der vor Kälte Zitternde. Bern.
Sychravice, e, f. = *metelice, déšť se sněhem*, schauriges Wetter, Schlackwetter. Ros. — **S.** = *sychravo, studeno, zima*, die Kälte, Eiskälte. V. S. ho popadla. Sych.
Sychravo = *sychravé povětří, studeno a vlhko*, Kälte, f. V. Dnes je tam s. Us. — **S.** = *sychravosť*.
Sychravosť, i, f. = *sychravo, studenosť*, die Nasskälte. Ros. — **S.** = *neduh, zima v údech bez křečí*, das Frieren. Jg.
Sychravý = *chladný, zimavý, studený*, kalt, eis-, nasskalt, frostig. S. noc, povětří, D., zima. Dch. U Olom. říkají: *surový*.
Sychrodechý, nasskalt hauchend. Dch.
Sychroměr, u, m., psychrometr, der Psychro-, Thermohygrometer. S. = nástroj ku měření vlhkosti ve vzduchu. Vz KP. II. 343.
Sychrov, a, m., něm. Sichrowa, ves u Hostouně; něm. Sichrow, hájovna u Loučína. PL.
Sychrovský, ého, m., osob. jm.
Syk, u, m. = *syčení*, das Zischen, Gezische. Ráj.
Syka, y, f., osob. jm. Šd.
Sykač, e, m. = *sykající*, der Zischer. Ráj. — **S.** = *stříkač*, der Spritzer. Slov. Bern.
Sykačka, y, f. = *která syká*, die Zischerin. — **S.**, na Slov. = *stříkačka*, die Spritze. Sykačkami na dřevo hořící stříkati. Koll.
Sykati, vz Syčeti.
Sykavec, vce, m., quinella, ryba, zastr. Rozk.
Sykavice, e, **sykavička**, y, f., na Slov. = *malá ryba, sekavec, sekavice, plíž, slíž*, die Steingrundel. — **S.**, physalus, druh velryby. Krok. I. b. 84.
Sykavka, y, f. = *ryba*, vz Sykavice. — **S.** = *druh hadův*, die Spritzschlange. D. — **S.** = *druh velryb*, der Spritzwall. — **S.**, vz Syčna. — **S.** = *písmeno, jehož zvuk jest sykavý: c, č, s, š, z, ž* (der Zischlaut). Sykavky všecky mimo *s* jsou v jazyku slovanském jakož vůbec ve všech jazycích indoeuropských již poddružené tvary a samé přetvory souřadných hrdelnic. Vz jednotlivé hrdelnice a Mus. 1847. I. 37.—71. Šf. a S. S-ky *c, z, s* neměkčí se v češtině na *prvním* stupni v: ć, ź, ś, nýbrž teprve na *druhém* stupni v: *č, ž, š*: отьсь — otec — otčina, voziti — vožen, nositi — nošen. noc — noční. Gb. Vz S. N. VIII. 654. Rozdíl mezi *řidšími (ć, ź, ś)* a *hustšími (č, ž, š) sykavkami* (schlichter und gequetschter Zischlaut) v češtině velmi časně počal zanikati. Již hlaholské zlomky pražské obsahují několikrát *š* m. *ś* u zájmena veš (въши m. vsi čili vši). Latinkou psané památky naše o ten a jiné podobné rozdíly příliš málo dbají. Pročež o obměkčování sykavek ve staré češtině poněkud jen toto lze říci: 1. *s* a *z* změnily se v *ś* a *ź* vůbec tam, kde *d* a *t* v *ď* a *ť* (vz *Obměkčování* souhlásek); v *š* a *ž* na opak tam, kde *d* a *t* v *z* a *c* se změnila; b) *š* m. *ś* častěji se v ní objevilo a více rozmohlo, nežli *ž* m. *ź*, čehož makavým důkazem jest posud ta okolnosť, že *ch* i tam rozlišujeme v *š*, kde *h* v *z* *k* v *c*; 3. sykavka *c* ani ve staré češtině nebyla obměkčována dle obdoby dvou předešlých, přecházejíc v *č* i tam, kde *s* a *z* tvrdými zůstávaly aneb v *ś* a *ź* se měnily, ku př. otče, ujče. Kt.
Sykavý = *kdo sykává*, zischend. — **S.** *hlásky*, die Zischlaute. Vz Sykavka.
Syket, zastr., vz Sykot.
Syklena, y, f., na Slov. = scačka, die Brunzerin. Plk.
Sykločistec, stce, m., nějaká bylina. Ms.
Sykofant, a, m., z řec. συκοφάντης = *kdo udával vyvážení fíků z Attiky, co bylo zapověděno; vůbec udavač*. Vz S. N., Sš. L. 53.
Sykomor, u, m., *smokvoň* aegyptská, ficus sykomorus, der Maulbeerfeigenbaum, die Sykomore. Kk. 143., Rstp. 1368.
Sykor, a, m. = *sykora samec*, die Meise (Männchen), na Slov.
Sýkora, sykora, sýkorka, sýkorečka, sýkorenka, y, f., od syk (sykati), vz -ora. Koř. sik, lett. sikt, sibilare. Mkl. aL. 128. V Opav. šikora; proto myslí Pk., abychom psali *síkora*. Parus, die Meise. S. koňadra n. veliká, p. major, Kohl-, uhelníček, p. ater, modřinka, p. caeruleus, parukářka, p. cristatus, mlynářík, p. caudatus, s. lužní, p. palustris, Sumpf-, modřinka sibiřská, p. cyanus. Frč. 354., Sch. II. 444. S. moudivláček, s. vousatá, s. obecná, babka. Vz S. N. S. černá (černohlavá, uhelníček), Schwarz-, modrá (modravka, modřinka, s. prostřední), Blau-, ocasatá (mlynáříček), Schwanz-, chocholatá (parukářka), Hauben-, šedivá (popelníček), fuscus, Grau-; nejmenší (babka), p. biarmiscus, die Bartmeise. Jg. Čihadlo, bouda, poklop, poklopec, padák, sklon, trublička, skřínka, tlučka, sklopec, skřipec, rozskřipec, píšťala na sýkory. Šp. S. chytati, lapati, stříleti. Šp. S. vrže. Šml. S. křičí: V řiti tín, v řiti tín, pinčrr! Nebo: Cici pán, cici pán, břink, břink! Na mor. Zlínsku. Tamtéž znají 4 druhy sýkor: konorzu, babušku, koníčka,

černohlávka. Brt. Tři sýkory naběhané, to jsú naše krávy dojné. Sš. P. 672. — **S.** = *pečený vdolek ze syrových sestrouhaných bramborů.* Us. — **S-ky**, *slovou někde buď slejšky n. drobné knedlíky.* Us. v Krkonš. Hk. — *S-ky = druh hrušek.* U Rožnova. — **S**, osob. jm. Vz S. N. — **S.**, samota u Milevska; mlýn u Humpolce a Něm. Brodu; samota u Vltavotýna; myslivna u Jindřich. Hradce. PL.

Sýkorář, e, m., der Meisenfänger. Šp.

Sýkorčí, Meisen-. S. péro, hnízdo. Us.

Sýkořice, něm. Sikořitz, ves u Křivoklátu; něm. Sečkořitz, ves u Turnova; něm. Sicheritz, ves u Lubence. PL.

Sýkornice, e, f., paseka u Holešova na Mor. Tč.

Sykorovitý, meisenartig. S. ptáci.

Sýkoš, e, m., hepatus, živočich krabovitý. Krok. II. 247.

Sykot (zastr. *syket*), u, m. = *sykání, syčení*, das Gezische. Příp. -отъ. Mkl. B. 189. S. kalených střel. Rkk. 54

Sylaba, y, m., osob. jm.

Sýlati. Od kmene *sъl*, stupňováním kmenové samohlásky dostaneme jen syl . . . Vz Poslati, Stupňování.

Syllaba, y, f., *lépe* než *sillaba*, z řec. συν-λαβεῖν, συλλαβή = *slabika*, die Silbe. S-y pojiti. Kom. Vz Slabika, KB. 2.

Syllaboměřec, rce, m. = *básník*, žertem n. s příhanou, der Dichter. Kom.

Syllab-us, u, m., lat., *přehledný seznam* ku př. zásad (článků), které přijatému učení církve katolické odporují. Vz S. N.

Syllepsa, y, f., z řec. σύλληψις = figura, když týž přívlastek n. přísudek ke dvěma n. více podmětům náleží, jež co do osoby, počtu i rodu jsou rozdílny. S. N.

Syllogism-us, u, m., z řec. συλλογισμός = *sousudek, soubor, úsudek, závěrek*; s. cornutus, s. rohatý. Rk., KB. Věží ve verši tom sousudek či s.; Poslední verš chová dilematický s. Sš. I. 322., II. 38. (Hý.).

Syllogistický, syllogistisch, vz Sousudný.

Sylov, a, m., Sillow, dvůr u Nepomuka.

Sylvanit, u, m., tellurik písmenkový. Bř. 211., S. N. XI. 208.

Sylvin, u, m., sůl Sylviova. Bř. 117., 241. S., chlorid draselnatý. Krč. 58., 933.

Symbol, u, m., z řec. σύμβολον = *znak, význak; smyslný znak (oznak)*; symbolum fidei, vyznání víry. Nz. S., znak, smyslný znak (znamení) pro pojmy a idee na př. kotvice jest s-em naděje, kruh věčnosti, olivová ratolesť míru. Vz více v S. N. Das Symbol. Ve ptáku tom (holubu) s. čistoty a sprostnosti se vidí. Sš. J. 31.

Symbolicky, sinnbildlich. S. něco naznačiti. Stč. Alg. 42.

Symbolický = *význačný, smyšlený, cokoli k symbolu se vztahuje, podobenský, obrazový*, symbolisch, sinnbildlich. Pohřeb, pohroužení do vody při křtu s.; Křest můj náznačný, s. jest; S. očištění apoštolů; V tom označném či s-kém působení zahrnuje se veškera síla a mocnosť mých nohou. Sš. I. 69., J. 28., 212., 216. (Hý.). S. označení. Stč. Alg. 62. S. knihy, v nichž jsou složeny základní znaky některého náboženství.

Symbolika, y, f. = *znakosloví*, die Symbolik. S. zvuková znázorňuje děje a zjevy přírodní buď jednotlivými slovy zvukodobnými, buď celou řadou větovou slov takových aneb i příhodným rhythmem zvukodobným. Vzdují větři, zahučie hrom strašný. Vznide chřest a drnket ostrých mečev, vznide syket kalených střel strašný, lom oščepóv, rachet kopí bystrých. Rkk. Biju, peru, klepu slámu, klasy tepu; mlat je moje pole, tady ve stodole! Pamatujte si to, mlátíte-li žito; takto šesti cepy perou do otepí. Vinařc. Koně-li ve běhu kopyty dupotají, čemu se dupoty podobají? Dupoty cupoty na zem a půdu tepotu cepů se podobají. Ib. (KB. 233.). — **S.** = *nauka o základních pravdách křesťanské víry.* Rk. S-ka v širším smyslu = umění vyjadřovati náboženské idee smyslně buď znaky buď slovy; v užším smyslu = nauka o náboženských symbolech. S. N. I sama hora olivná nese v sobě s-ku; S-ku ve věcech zemských tkvoucích na zrak vystaviti; Dvakráte se nám namítá ta s., aby nám tím hlouběji v utrobě utkvěla. Sš. Sk. 11., J. 66., 102. (Hý.).

Symfonický, z řec., *souhlasný*, symphonisch.

Symfonie, e, f. = *souznění, souzvuk, souhlas*, z řec. συμφωνία, die Symphonie, der Einklang. — **S.** = *skladba hudební* na mnoho nástrojů dle jistých pravidel složená, die Symphonie, grosses, vielstimmiges Tonstück. Rk. Vz více v S. N., Mlt.

Symmachie, e, f., řec. συμμαχία, spolek k obraně i k výboji, die Symmachie. Vz S. N.

Symmetral, v math., protiměrný. Stč.

Symmetrický = *souměrný*, symmetrisch.

Symmetrie, e, f., řec. συμμετρία = *souměr, souměrnosť*, das Gleichmass, die Symmetrie.

Sympathický = *soucitný, soustrastný*, sympathisch. S. inkoust, nerv, léčení. Vz S. N.

Sympathie, e, f., z řec. συμπάθεια, *soucit, soustrasť*, bezděčné spolucítění cizí strasti, příbuzný dojem, jejž na nás činí blaho neb utrpení jiných. Vz více v S. N. Das Mitgefühl, die Neigung, Sympathie.

Sympathisovati = *soucítiti s někým*, sympathisiren. Rk.

Sympiezometr, u, m., vz Piezometr. KP. II. 91.

Symplegiady, gt. -ad, pl., f., ostrovy sourazné (se srážející) v ústí Bosporu thrackého. Συμπληγιάδες.

Symplektus: — — ᴗ ᴗ ᴗ: pozdvihnete se.

Symplesit, u, m., nerost. Vz Bř. 138., S. N. XI. 208.

Symploka, y, f., řec. συμπλοκή, *sousnova*, complexio, *opakování téhož slova na začátku i na konci vět po sobě jdoucích*: I by úpěti vrahóm, i by ustúpati vrahóm. Rkk. Vz Zk. Ml. II. 168., KB. 239.

Symposi-on, a, n., řec. συμπόσιον, *veselá hostina*, das Gastmal. S. N.

Symptom, u, m., z řec. σύμπτωμα, *případ, připadek, úkaz*, die Erscheinung; *známka, znamení, příznak, zvl. nemoci*, das Krankheitszeichen, Symptom. Rk.

Symptomatologie, e, f. = nauka o úkazech, příznacích nemocí. S. N.

Syn, a, **synek**, nka, **syneček**, **synáček**, čka, m. Syn, *vok. sg.* obyč. *synu*; nomin. a vok. pl. *synové*. Synъ, skr. sunus, goth. sunus, lit. sunus, strsl. synъ, něm. Sohn, m. Schl. Kořen *su* roditi, tedy = narozený. Hš. S. jest trpné příčestí minulého času muž. rodu, pošlé od kořene *su* nebo *sú*, roditi. Znamená tedy prvotně čili dle původu svého *narozeného* vůbec anebo kterékoli mládě muž. r. čili samce. Gb. Hl. 54. Mój synu; O moj milý synu! Kat. 804., 829. Synové i dcery = dítky; milovati někoho jako vlastního syna; kurvy, z kurvy syn; s. za vlastního přijatý, zalíbený; syn následuje otce svého. V. Synové jednoho otce, jedné matky; syn vlastní, nevlastní; postranní, z levého boku, nemanželský; synek (v zemi rodilý); synek sedlský, pražský, městský, Us., domácí, D.; syn nepotatilý. Sych. V synyech božích. Ž. wit. 88. 7. Kriste, synu z panny. Er. P. 522. Obyčajně nebývá lepší s. od otca; Taký buď s. tvůj k tobě, jaký tys ku otci; Otec s-a z lásky tresce, k zisku synovému. Us. Tč. S. přijatý a osvojený, der Adoptivsohn; s. pravý, rodný; s. přirozený, přírodný. Šš. J. 22., 150., L. 57. Panenka Maria po světě chodila, božího synáčka v životě nosila; Byla jedna chudá vdova, svojich osem synů měla; Jak prah překročila, syna porodila; Ženil bych se, ale nesmím, chudobné mateře su (sem) syn; Dyby mi pán Bůh dal takovú panenku, aby ona sama syna porodila a zase pannú byla. Šš. P. 30., 89., 150., 578., 702. A to dietě, které jest po mém synu zuostalo, to já přijímám na všecek diel, jako syna svého vlastnieho; Pro ten účinek ten s. proti svému otci se provinil a ztratil všecko právo svého dědictví; Žaloval jest otec na syna, že ho ubil suchými ranami a syn se k tomu zná; By otec popraven byl, syn dobrý zůstane a poctivosti neztratí. NB. Tč. 12., 71., 277. I také jiným synům, což jich má, přede pány své zboží vydal, aby s ním činili, což chtie. Půh. II. 259. Jaký otec, taký syn. BO. Jakýž otec, tací synové; Jest otec, že nás za syny vyvolil (v syny skrze Ježíše); Moci býti synem božím většie jest moci než moci býti papežem nebo králem; Poslúchati nemá ve zlém s. otce; Synové tohoto světa opatrnější synóv světla jsú; Otec neb máté viec miluje syna než syn otcě nebo máteř. Hus I. 246., 315., 316., 373., 377., II. 298., 372. (Tč.). Syne Daviduov; Dnes syn smrti jsi. GR. Počni, synu ďáblový (ďáblův). Pass. 45. (Hý.). Za syna někoho zvoliti. Kom. Vojen synoma zemi rozdělil. Dal. S. přijma od otce díl k živnosti tím se nevybývá; Otec syna, když jeho vůle není, nemůž odděliti. Pr. Spravedlnosť pro městské synky (v městě jistém odsoudil kdys úřad cizince k šibenici nedávno vystavěné; ale měšťanstvo tomu silně bylo na odpor předstírajíc, že nikoli pro cizí holotu, alebrž pro městské synky spravedlnosť sobě vystavěli). C. Otec jablka hryze a synu laskominy. Mus. Otec stýskal a syn výskal; Řídcí synové otcům podobni se nacházejí. Jg. Řídko se přihodilo, aby po vzácném otci také vzácni synové byli. Mudr. Lépe bohatý psu než chudý syna cvičí. Devět synů oslava a jeden potrava; Syn otce moudřejší — radosť, bratr bratra — závisť; Lépe s mužem od prahu k prahu, nežli od syna k synu (žebrati). Pk. Komu dal Bůh syny, uč je a kárej za viny. C. Dobrých lidí synové bývají zlí škůdcové; Snadněji jedna matka deset synův uživí než deset synů jednu matku. Lb. Čím milejší syn, tím větší metlu viň. Jg., Rb. — **Strany přísloví** vz ještě: Dítě, Jablko, Otec, Rodiče. — *Někdy se* **syn** *vynechává.* Jan Vinařčin z Lobše (= syn Vinařčin). — **S.** *boží*, Gott Sohn. V. — *Synové boží = spravedliví*, die Kinder Gottes. Kom. — *Syn synů* (synův) = *vnuk*. Mor. Brt. Kom.

Synáček, čka, m., vz Syn. — **S.**, osob. jméno.

Synaeres-a, y, f., řec. συναίρεσις = *stažení, srážka dvou samohlásek ve dvojhlásku*. Rk.

Synagoga, y, f., z řec. συναγωγή = *sbornice, schodiště*, též *sbor, sbořiště, modlitebna*, die Synagoge. Šš. Mt. 11. S-gy byly veřejnými shromáždišti pro židy k modlení-se, ku předčítání zákona neb ku poslouchání takového čítání a vůbec k vykonávání náboženských úkonů; toliko oběti nesměly ve sbornicích Bohu se vzdávati. Šš. Mt. 62. ZN. 73. Bratří *nedobře* překládají: *škola*. Šš. Zj. 366. Vz S. N. Nediv sě tomu, že již tuto cierkev židovskú, jenž slove s-ga, cierkvi svatú neb chotí jmenuje. Hus III. 93.

Synák, a, m. = *synek*, der Sohn. Kolíbaj ho, mój milý, však je s. spanilý. Dbš. 4. — Erb. Sl. čít. 70. — **S.** = *učenník*, der Lehrbursche. Slov. Plk.

Synčany, dle Dolany, ves u Chrasti. Vz S. N.

Synčok, a, m. = *zlatý, drahý*, der Liebe, Theuere. Slov. Dbš. 43.

Syndikat *(syndikát)*, u, m., *úřad syndikův*, das Syndikat.

Syndik-us, syndik, a, m., z řec. σύνδικος, městský zástupce, der Stadtanwalt, Syndikus.

Syneček, čka, m., vz Syn. — **S.** = *hoch, mládenec, junák, milec*, der Junge, Bursche, Geliebte. Na Mor. Brt. Spíše sa rozlúčí Dunajek s pírečkem, než sa já rozlúčím se svojím s-kem. Vz Nikdy. Šš. P. A byla cě (= tě) jedna macička, měla překrásného synečka; Dal se mně s. do těžké nemoci; Na s-čka zavolala, křivdu jemu žalovala; Ach nadešel mne v noci sen, že můj s. jedě sem; Habe ten s. chodíval za pannó; Ach ta naše dědina, jakby guló (koulí) hodil, néni tu s-čka, co by se mně hodil; Pomyslela jsem já sobě do pole šerého, abych tam mohla spatřiti s-ka mjilýho; Kolik je klasečků v ječmenném snopečku, tolik falešností při každém s-čku; Sama sem nerada, že vojna nastala, měla sem synečka, zůstala sem sama; zůstala sem sama, jak na vodě sláma, jak ten měsíček mezi hvězdičkama; Ja už sem já ty střevičky sedrala, co sem já od s-čka dostala; Sem s. jako vták, pomiluja nechám tak; Meč (mlč) má milá, nenaříké, ty potěšena budeš, až ti přijde tvůj syneček, ach ty mu požaluješ; Přisedla k němu, šeptala

jemu: Hezké senečko, nechoď na vojno. Sš. P. 1., 79., 113., 187., 204., 209., 267., 307., 337., 360., 384., 408., 573. (Tč.).

Synedri-um, a, n. = *rada*, z řec. συνέδριον.

Synek, nka, m., vz Syn. — **S.** = *hoch, chlapec*, der Knabe, Bube, opak *děvucha*, das Mädchen. Na Mor. a ve Slez. Pk., Šd., Klš., Škd., Tč. Ach synku, synečku, žal mne zašel krutý. Hdk. C. 143. Hledí s-ka (ošetřuje ho). Us. Šd. Něplakaj děvečko o synka mrtvého; Daj mi, Bože, synka, co na cimbál břinká, aby mně zabřinkal stoja u okýnka. Sš. P. 80., 224. — **S.** = *syneček*. Dvanáct krav podojím, se synkem postojím, tem vdovcovým dětom nikda neuhovím; Voda uplyně, břehy podryje, tebe si, děvuško, s. nevezme; Dybych byl *sedláckým* synkem, napájel bych panny vínkem; Že je mně synek milejší než jiných sto; Jsem já synek z Orešan, nemám ženy len som sám. Sš. P. 197., 300., 389., 562., 609. (Tč.). — **S.** = *cizí hoch*, ein fremder Bursche, Knabe. Čí si synku? Us. Brt. — **S.** = *mladší tovaryš*, der jüngere Geselle. Šp. — **S.**, der Lohnjunge. Šp. — **S.**, osob. jm.

Synekdoche, y, f., z řec. συνεκδοχή, die Synekdoche = tropus, jímž zastupují se pojmy dle vnitřní své příbuznosti na př. když klademe jednotníka místo druhu a naopak, určitý počet místo neurčitého, jednotné číslo m. množného, část za celek, S. N., *náznamek, přimínka*. Sš. J. 275. Vz KP. 232., Mus. 844. str. 432., Zk. Ml. II. 162.; Mk. Ml. 310.

Syngenit, u, m., nerost. Bř. 122.

Synchronism-us, u, m., řec. συγχρονισμός = der S-mus, die Zusammenstellung gleichzeitiger Begebenheiten in der Weltgeschichte, současnosť, sestavení rozličných událostí v jedné době zběhlých. S. N.

Synchronistický = *současný, současový*, synchronistisch. Rk. S. dějepisectví = takové, jež současné události z rozličných zemí a národů, pokud možná, vedlé sebe staví. Vz S. N. Rk.

Synkopa, y, f., řec. συγκοπή = Synkope, die Wortverkürzung durch Wegwerfung eines Buchstabens o. einer Silbe, *vysutí, výsuvka, vysouvání*; 2. *rozpojené noty v hudbě*; dle Mlt. prodloužení tonu z lehké doby na těžkou.

Synkov, a, m., něm. Sinkow, ves u Kostelce n. Orl. PL.

Synků mlýn u Žďáru. PL.

Synoda, y, f., z řec. σύνοδος, die Zusammenkunft der Geistlichen in Kirchenangelegenheiten; kirchliche Regierungsbehörde, die Synode, *sbor, sjezd církevní*. Vz Tk. III. 224., IV. 742.

Synodali-e, í, f., pl. = *krátké široké rukávy, jež nosí kněží, kteří mají právo zasedati na synodě*. Barták.

Synodalní *(synodální), k sjezdu církevnímu se vztahující*, Synodal-. Rk.

Synodický, řec., synodisch. S. oběh. Nz.

Synohor, a, m., osob. jm. Pal.

Synoikeiosa, y, f., z řec. ἡ συνοικείωσις, die Mitzueignung, bes. als rhetorische Figur, wenn ganz verschiedenartige Dinge durch den Ausdruck verbunden oder einer Person beigelegt werden. Pape. **S.**, *když se podmětu věci sobě odporné přisuzují*. Lakomci nedostává se i toho, což má i čehož nemá. Vz Zk. Ml. II. 178.; Mk. Ml. 303.

Synojed, a, m., nepa, smyšlený had, který prý své mladé jídá. Aqu.

Synonymický = *souznačný*, synonymisch, sinnverwandt.

Synonymika, y, f. = *nauka o slovích souznačných*; 2. *sbírka slov souznačných*. Rk., Nz. Sammlung und Erklärung sinnverwandter Wörter. Synonymika jest posud nejslabší stránka naší lexikografie; slovníky naše i mluvnice příliš málo k ní přihlížejí a v samostatném spracování neučiněno posud ani skrovného počátku. Tím se stává, že spisovný jazyk náš čím dále tím více chudne a hubení, syntaktické vazby, jimiž jeden a týž úkon ovšem s rozdíly patrnými se označuje, secvrkují se v jednu a to za časté chybnou, přesné vazby slovanské vytrácejí se zůstavujíce místo všelikým barbarismům, nebo pletou a matou se nerozumně. Slova synonymná stávají se nám zbytečnými, kdekoli Němec jich nemá a jedním slovem pro kolik pojmů dle našeho názoru rozdílných vystačuje, kdežto synonymů německých svými nahrazovati neumíme. Synonymika však lidu našeho jest posud velmi hojna i rozmanita a zajímavo ve mnohých příčinách pozorovati, jak bystře, jak neomylně lid u věci té rozeznává i rozlišuje. Vz příklady v Km. 1878. 57. Brt.

Synonymní, synonymisch. Bž. 14.

Synonym-um, a, n., z řec. συνώνυμος. S-ma čili souzvučná slova jmenují se taková, která se skládají z nestejných hlásek, ale významu jsou stejného aneb velmi podobného ku př. strouha a potok, řeč a mluva, sad a zahrada atd., sinnverwandte Wörter. Gb. Vz S. N.

Synopsa, y, f., z řec. σύνοψις, *přehled, stručný obsah* nějaké vědy; sestavení rozličných spisů, jež o též věci jednají. Vz S. N. Kurze Uibersicht, die Synoptik.

Synová, é, f. = *synova choť, nevěsta*, die Schwiegertochter. Er. P. 474., Tč., Šd.

Synovec, vce, m. = *syn bratrův* n. *sestřin*, der Neffe. V., BO., Pûh. II. 181., 133. — **S.** = *syn*. V., Brikc. — **S.** = *synův syn*. Šd.

Synovka, y, f. = *synova dcera*. Šd.

Synovkyně, ě, f. = *dcera bratrova* n. *sestřina*, Nichte, f. — **S.** = *nevlastní dcera*, die Stieftochter. Us.

Synovrah, a, m., der Sohnesmörder. Šm.

Synovský, Sohn-, kindlich. S. láska, Aqu., povinnosť, Us., smysl, smýšlení; Aby nás důvěrou a láskou s-skou naplnil. Sš. I. 87., II. 45. S. příchylnosť, Dch., poslušenství. Žer. Aby ze s-ké přiezně po smrti nepochoval ho v Aegyptě; s. bázeň. Hus I. 110., 356. Nenie dobré vzieti chléb s. (= synóm = židóm) a vrci psóm (= pohanóm). Mat. 15., Hus II 95.

Synovství, n., **synovstvo**, a, n., die Sohnheit. K důvodu řádného s-a prospívá vyznání rodičů. Ms. pr. kut. Z hříchu rodí se s-í ďáblů. V. Synovství naše ovšem jest přisvojené, ješto u Krista jest přirozené;

Kristus nám s. smrtí svou zasloužil; O jediném duchovním s. slova ta vykládali. Šš. I. 87., II. 45., L. 181. (Hý.). Mé s. s tebú přijali. Hus III. 25. (I. 317.).

Synsko, a, n., *nemotorný*, *veliký syn*. Er. Sl. čít. 51.

Synský, Sohn-. Us. u Poličky. Zkr.

Syntax, e, f., z řec. *ἡ σύνταξις*, *vazba*, *skladba*, *slovosklad*, die Syntax. Nz.

Syntheta, y. f., z řec. *σύνθεσις*, *soubor*, shrňování něčeho rozmanitého v jednotu, die Begriffsverbindung, Synthese. Vz S. N.

Synthetický, *skladný*, *souborný*, synthetisch. Rk.

Syntonin, a, m. = rostpustná vlákenina vyskytující se ve svalech. Vz S. N.

Synutec, tce, m., místní jm. v Čech. Pal. Dj. IV. 2. 396.

Synův, -nova, -o, Sohns-. S-o dítě (vnuk), dcera (vnučka), Us., odpor. NB. Tč. 243.

Synůvče, ete, n. = *bratrův n. sestřin vnuk*. D.

Syp, u, m. = *sypek peřiny*. Mor. a slez. Mtl., Klš. — **S.** = *sypání*, die Schüttung. Zlob.

Sypací, Schütt-. S. hodiny, die Sanduhr.

Sypáček, čku, m., das Streugeräth. S. na cukr. Dch.

Sypadlo, a, n. = *sypátko*. Ros.

Sypanec, nce, m. = *drobné kamení*, rolliges Gestein. Šp.

Sypání, n., die Schüttung, das Schütten. Šp. — **S.** = *co se sype*, ku př. drůbeři. Na várku se béře s. (ne: násyp). — **S.** = *sýpka*, der Schüttboden. U Opav. Klš.

Sypanice, e, f. = *osutiny*, *osypka*, die Masern. Ja. — **S.** = *ovčí neštovice*, na Mor. osypky, die Schafpocken. Ja.

Sypaničný, Masern-. S. vyraženina (sypanice), Masern. Ja.

Sypanka, y, f., etwas zum Streuen z. B. Zucker.

Sypaný; *-án*, *a*, *o*, geschüttet, gestreut. S. cesta = *silnice*. Mor. Mtl., Bkl.

Sypárna, y, **sypáreň**, rně, **sypárnice**, e, **sypárenka** = *sýpka*. Slov. Bern., Kd. Také ve Slez. Šd.

Sypárník, a, m. = *správce sypárny*, der Schüttbodenhüter. Slov. Bern.

1. **Sypati**, sypám a sypu, syp a sypej (zastr. spi), al, án, ání; *sypávati*, streuen, schütten. Vz Mazati. — **abs.** Ten sype (= pospíchá, utíká). Us. Brt., Mtl., Kčr. Obilí dobře sype (mnoho zrní dává). D. Jak sype rež, žito? Mor. Šd. Málo sypú ječmeny, musíme byť bez ženy. Málo sypú zemňáky, musíme na Hanáky (musíme jísti moučná jídla). Šš. P. 679. Musel sypati = platiti. Vz Posypek. — **co kam komu (nač, do čeho, za co, k čemu, v co, před co, mezi co).** Popel, prach **na** hlavu, Ben., Br., BO., kvítí na cestu; na něco cukr s. D. Obilí na mlýn s. Vys. Jest platno, co by na stěnu hrách sypal. Prov. Kdo tu buři na mne, hlinu na mne sype?; Nosila bych vodu až dolu ku mlýnu, tam bych ju s-la na ty mlýnské kola. Šš. P. 159., 491. S-al se na kutě (= šel na lůžko). Us. Dch. Jaké na mlýn sypeš, také se mele. Prov. Sype sůl do kávy a cukr do chleba (hloupé si počíná). Šd. Sypají se mu i slzy darmo do klína (nedá se ani pláčem obměkčiti). Hš. Sypal mu jablka do pytle, do čepice atd. Us. Kdyby se měl druh do druha hned sypať (hned mu láti, naň se obořiti)! Us. Vk. S. někomu písek **v** nos. Dh. Nerodte perel sypati **před** svině (Mat.). Hus I. 301. Penězi sypal **mezi** lidi. Let. 408. S. žito **do** pytlů. D. Stařeny do mne co sršně se sypaly. Sych. Někomu jed do jídla s. Kom. Raky někomu **za** ňádra sypati (dávati mu, hojná dobrodiní prokázati). Rvač., Č. Popel k nebi s. D. Rád o něm slyší, co by sůl v oči sypal. — **(kde) čím. Okolo** krále groši míšenskými sypali. V. Penězi dosti hustě sypali. Háj. Sypal jměním, až dosypal se toho, co chodí s mošnou. T. S. vdolky perníkem (skořicí a cukrem). Er. P. 429. — **kde co.** U Jana fojta múku sypali, ale neviem, které řeči byly. NB. Tč 289. — **(se) jak.** Jiskry sypaly se *krupobitím*. Brt. Instr. 15. Žito sype **na** měřici. Us. Msk. — **komu.** Kdož ti pelynek sype, syp jemu zase hořec. Ctib. S-ti pastýři (na zrně mu platiti). Us. — **komu odkud. Ze** svého pastýři dobytka s. D. Z úst se mu jed, ako z peci plameň sypal. Mt. S. Jako bys sypal na plachtu hrach z vreca prázného, tak vyhádzá múdrosť řeči z jazyka prostého. Slov. Tč. Zralé zrní samo se z klasu sype. Č. — **se**, dicht fallen, geschüttet werden, rollen. Sypou se kroupy. Sype se sníh. Obilí se již sype (metá se, sprosst). Na Mor. a Slov. Brt. Brada se mu sype (vousy mu počínají růsti). V., D. Kam se sypeš (pospícháš)? Us. Dch., Vrů. Syp se, mache, dass du fortkommst. Us. Dch. Hory sě bořie a dolóv sě spú. BO. — **se odkud:** země s vrchu se sype. Us. — **se za kým** = *stádně za ním jíti*, nachströmen. Včely se za ním sypou. Br. Čím více se člověk včel chouli, tím více se za ním sypou. Prov. Vz Chouliti. Jg., Č. — **se odkud kam.** Bohactví sype se **od** jednoho **ke** druhému. Jel. — **komu čeho:** koni obroku. Vz Kůň.

2. **Sýpati**, *lépe* než: *sipati* = *uspávati*, einschläfern. Jg. Z koř. sъp (strel, sъpati), jako lípati z koř. lьp (lpěti). Cf. Proč zasypuješ Hospodine (quare obdormis, domine)? Ž. wit. 43. 23. Proč zasypuješ? Ž. Pod. ib. — **koho v co.** Mořena jej (Vlaslava) sýpáše v noc črnu. Rkk. 23. (Mořena smysli těžce raněného zatemní a pomalu ho v černou smrti noc uspává. Kořínek. Bdl. v Gl. 158 čte: *šipáše* od šipěti, mit Pfeilen schiessen).

Sypátko, a, n., der Streuer, die Streubüchse. S. na cukr. Dch.

Sypavý = *ku sypání*, Streu-. S. prášek, Streupulver, n.

Sypce, schütter. Sypce co naházeti. Vz Sypko.

Sypčina, y, f. = *sypký písek*, der Triebsand, Flugsand. Šp.

Sýpečka, vz Sýpka.

Sypek, pku, m. = *spodní cejcha na peří*, *sovka*, die Ziche. Us.

Sypeň, pně, m. = *škopek*, *nádoba*, *do níž se něco sype*, ku př. ryby, das Schaff. V.

Sypěna, y, m., osob. jm. Šd.

Sypění, n., das Gezische. S. stádné, sibilus gregum. BO. Vz Sipěti.

Sypka, y, f. = *sypek peřiny.* Mor. Kmp.
Sýpka, sýpečka, y, f. = *obilnice,* der Schüttboden, Kornboden, Speicher. S. od syp (sypati). **S.** = *špýchar, obročná, obročnice,* Pt., *žitník, žitnice.* Jg. Obecné sýpky stavěti. V. Obilí do sýpek nositi. Kom. S. kontribuční. J. tr. — **S.** = *komín,* jímž se sype na spodní patro uhlí, ruda, kamení, der Schutt, Sturzschutt, die Rolle, Sturz-, Füllrolle, der Rollschacht. Hř. S-ka uhelná (uhelný komín), der Kohlenschutt, rumová (sýpka na rum, na jalovinu), der Halden-, Bergschutt. Hř. — **S.** = *půda na slad, ječmen a chmel,* der Lagerraum für Malz usw. Suk. — **S.** = *svatomartinské hody,* o nichž sousedé obilí *sesýpali.* U Opavska. Klš. — **S.** = *sypání,* die Schüttung. S. pastýřovi; s. přes korec. D.
Sypko, vz Sypký. — **S.,** adv. = sypce, locker, zerreiblich. Na s. vše stavěti. Jel.
Sypkosť, i, f., die Lockerheit, Mürbigkeit. S. písku, krupice, prsti; zdi. Us., D.
Sypký; *sypek, pka, o.* **S.** = *co sypati lze, co se rádo sype, sutý, kyprý, mělný,* rollig, Schutt-, lax, sandig, mürbe. S. kořen, V., písek, D., země, půda, sůl, prášek, buchty (křehké). Us. I věc třetí na sypké osnově postavena jest. Sš. Sk. 265. S. lavina, die Schuttlavine. Nz. S. horniny, lose Gesteine. Dch. Na sypké věci staví. Jel. Země zoraná jest sypčejší (na Slov. sypkejší). Koll. — **S.** = *moučný,* mehlig. Zemáky sypké jak mouka; s. kobzole, Mor., slez. Tč., Šd.
Sýpně. Odvésti něco sýpně = in natura. Us. u Hořic. Hk.
Sypník, u, m. = *sypátko?* Ms. Alch. 120. a.
Sypný = *mnoho sypající,* viel schüttend. S. oves. — **S.,** *do něhož se něco sype,* Roll-, Sturz-. S. komín v horn., vz Sýpka. Bc.
Sypovna, y, f., pitentum, zastr. Veleš.
Sypták, a, m., mlýn u Bystřice nad Hostýnem. PL. — **S.,** osob. jm. Mor. Šd.
Syptavý, sibilans, zischend. S. duch. BO. Vz Šiptavý.
Sypučina, y, f. = *sypký písek,* der Flugsand. Č. vč. II. 201.
Sýr, a, m., vz a (strany gt.); *sýrek,* rku, *sýrec,* rce, *syreček,* čku, m., **šp.** nom. *sýra:* to je dobrý sýra (**šp.** m.: *sýr* jako *chleba* m. *chléb*). S. = tuhé a slizské částice mléka spojující jeho olejné a vodné částky, kteréžto částice teplem a kyselostí od nich oddělují, der Käse; též jídlo z oněch částic s olejnými částkami více méně spojených, tvořené v bochánky (syrečky), Käse. Jg. S. kravský, ovčí, kozí, mladý, starý, s kmínem, naložený, kořenný, mazavý, Us., uleželý, v cihlách, cihlový, horský, Š. a Ž., hubený, tučný n. mastný n. smetanový, polotučný, přetučný. Sp. Sýr sladký, kyselý, perný, emmenthalský (švýcarský), limburský (belgický), chesterský (anglický), hollandský (V.), parmesanský (vlaský), S. N., březňanský, gorgonzolský, gruyerský, cheshirský, rokfortský, Kh., rožnovský (na Mor.). Za nejlepší sýr mají francouzský fromage de Bria. (franc.). Vz KP. III. 303. O dělání sýra vz Sfk. 647., KP. III. 302. Vz Syreček. Bochníček, hruda, cihla sýra; sklad, hrnec na sýr. Sp. Červi se dávají do sýra. Sp. Z ovčího mléka je s., potom máslo a žinčica zóstává; Žinčice hustá, v kterej je moc sýra, uškodí žaludkovi a stolicu zavírá. Slov. Tč. Když valach vyváží sýr pánovi a má dosť žinčice, je spokojen a nežádá více; Jak se klagu něco vleje do teplého mlíka, mlíko se srazí za půl hodiny a je z něho sýr. Na Ostrav. Tč. Koupiti u kupce, u hokynáře, u sýraře cihlu sýra. Us. Dch. Sýr nám nad marcipán chutnal. Vrat. 128. Vařechou drobty s-a na dně usedlé loviť (raky chytat). Na mor. Valašsku. Vz Rak. Nl. Pod jaborek sedla chleb se syrem jedla; U mojej mamičky sýra, chleba dosči, u tvojej, šohajku, neni co pojesci; Třeba vojačka ušanovač, chleba, syra mu nahotovač. Sš. P. 101., 785., 594. Lepší dobrá výmluva než kyselý sýr. U Žirov. Vlk. Kdo si v krmích vybírá, často potom nemá sýra. Pk. Kdo rád sýr jí, ten je směšný (rád se směje). Kda. Ten chléb se může k tomu sýru hoditi. Vz Podobný. Lb. Ten se chléb k tomu sýru sejde. Ros. Dobře se ta poklička trefí k tomu hrnci a sýr k chlebu. V. — **S.** *oční* (hnůj oční), die Augenbutter. U Jižné. Vrů. — **S.** *zemský n. sviňský chléb,* cyclamen europaeum, das Saubrot, rostlina. Rieggers Arch. II. 267.
Syra, y, f., něm. Sira, ves u Zbirova.
Sýra, vz Sýr.
Syrač, e, m., situla, ryba zastr. Aqu.
Sýrák, vz Sejrák.
Syrakovský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 3. 8. 53., II. 148.
Syrakusy, gt. -kus, pl., f., mě. v Sicilii. — *Syrakusan,* a, m., pl. -né. — *Sykakusský, syrakuský.* Vz více v S N.
Sýrání, n. = syření, gelabte Milch. D.
Sýrař, e, m., der Käser, Käsehändler. Jg., Dch. Slov.: *bryndziar, brynzar.* Šd., Tk. II. 405.
Sýrařiti, il, ení, Käsehandel treiben.
Sýrařka, y, f., die Käsemacherin, -händlerin.
Sýrařský, Käsemacher-, Käsehändler-.
Sýrařství, n., die Käserei, der Käsehandel. Jg., Dch.
Syrcový = *syrečkový,* von Käschen. Bern.
Syrec, vz Sýr.
Syreček, syřeček, syrček, ečku, m. = *sýr v bochníčkách kulatých n. podlouhlých, maldříček, maldřík,* das Käselaibchen, Käselein, Quargel, der Quarkkäse. V. S. s koprem. Er. P. 39. S. ovčí. Dch. Nejídá cizích syrečků (o nevtipném). C. Vz Sýr. — **S.** = *co podobu syrečku má,* das Laibchen. Ať přijímá týdně s. (lék). Sal. 34. 36. — *Syrečky = malé hrušky.* Us. — *Syrečky = jablka,* der Scheibling. Us. — *S-ky, pána Boha koláčky, ratáčky* v obecné mluvě = *slez,* malva, die Käsepappel. Kk. 227., Čl. Kv. 317., Slb. 644., Rstp. 519. — *S-ky = pokroutky.* V Buděj. Vck. Vz Syřička.
Syrečník, u, m., casearia. Rostl. I. 227. b.
Sýrek, vz Sýr.
Syreň, f., sumen, zastr. Rozk.
Syrena, y, f., *nástroj k poznání povahy tonu,* die Syrene. Vz KP. II. 280, *Sirena.*
Syření, n., das Laben, die Labung. Jg. — **S.** = *mléko sražené, z něhož se dělá sýr,* geronnene Milch, die Matten. Br. — **S.** = *čím se mléko syří, syřiště,* das Käselab. Jád.

Syřeník, u, m. = *syřidlo*. Us.
Syřenina, y, f. = *syření*, die gelabte Milch. Ros.
Syřeniště, ě, n. = *místo, kde se syří*, der Säuerungsort. Šm.
Syřenov, a, m., Siřenow, ves u Jičína.
Syřený; *-en, a, o*, gelabt. S-né mléko, sražené. D.
Syřeti, el, ení, sich käsen. To mléko již syří (počíná se srážeti). Ros.
Syriansky části = syrsky. Hus III. 273.
Syřička, y, f. = *pokroutka* z máty peprné, Pfeffermünz-, Krausemünzzeltel. Na Policku. Kšá. Vz Syreček.
Syřidlo, a, n. S. dělá se ze čtvrtého žaludku (slezu) cucavého telete. Šp. Vz Syřiště.
Syrie, e, f. = *země v záp. Asii severových. od Palaestiny*, Syrien. Vz S. N. — *Syrové*. — *Syrský*. Vz více v S. N.
Syřina, y, f. = *syřené mléko*, gelabte Milch. Bern.
Syřínek, nka, m., osob. jm.
Syringa, y, f. = *píšťala pastevská*, z řec.
Syřiště, ě, n., **syřisko** (na Mor.), **syření, syřeník, syřidlo**, *stavidlo = kvas, kterým se mléko nakvašuje, aby syřelo*, das Lab, Käselab, die Rennse, Renne. D. S. telecí (z posledního žaludku), býkové, stelné krávy, jelení, srní, zaječí, D., beránčí. — **S.** nebo *slez = čtvrtý žaludek u dobytka přežívavého*. Syřiště. V. — **S.**, vz *Syřišťový*. — **S.** = *místo ku skládání sýra*. Us. Dch. — **S.**, m., osob. jm.
Syřišťový. S. bylina, *syřiště*, galium, das Labkraut. S. N.
Syřiti, il, en, ení = *mléko na sýr zadělávati*, laben, käsen. — **co**: mléko, **čím**: syřištěm. — **se** = *srážeti se*, käsen. D.
1. **Syrna**, y, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 141.
2. **Syrna**, y, f. = *srna*. Sš. P. 623.
Sýrnatý, *syrný*, käsig. Ros.
Syrné, ého, n., die Reluition für die Abgabe von Käsen. Gl. 333., Mtc. 1875. 149.
Syrnice, e, f. = *nádoba, v níž se mléko k sýru strojí*. — **S.**, komora, sklep na sýr. V.
Sýrnice, e, f. = *sýrařka*. Záp. měst. 1450.
Syrník, a, m. = *sýrař*. — **S.**, u, m., *nádoba na sýr*, der Käsekorb. — **S.**, der Käsekuchen. Sbv.
Syrnoshnilina, y, f., das Käsoxyd. Prsl. Chym. II. 302.
Syrný = *na sýr*, Käse-. S-né struhadlo, Us., Krám. D. — **S.** = *ze sýra n. co sýr v sobě má*, Käse-, käsig. S. polívka, knedlík, voda, Jg., sraženina, käsiger Niederschlag. Šp.
Syrob, vz Syrup.
Syrobárna, y, f., Syrupfabrik, f.
Syrojedec, dce, m. (Aqu.), **syrojídek**, dka, m., coredolus, pták. Veleš.
Syrojídka, y, f., crudo, houba, zastar. Rozk. Cf. Syrovedka.
Syrop, vz Syrup.
Syr-os, a, m., ostrov řecký. — *Syřan*. — *Syrský*.
Syrosť, surosť, i, f. = *syrovosť*, zastr. Ros.
Syrov, a, m., Sirow, ves u Křelovic. PL., Tk. I. 406., III. 73.

Syrovatčina, y, f., serum. Nz. lk.
Syrovatečnice, e, f. = *blána syrovatečná*, membrana serosa. Nz. lk.
Syrovatečnosť, i, f., die Serosität. Nz. lk.
Syrovatečný, serös. Nz. lk. S. céva = vlasečnice, das Haargefäss. Ib.
Syrovatina, y, f., serum. S. krevná = *řidší část krve*, das Blutserum. Ssav.
Syrovatinný, serosus. S. arterie. Hlas. III. 402.
Syrovátka (v Lex. vet. constanter: syrovadka, Č.), y, f. = *voda po sýru zůstalá*; na Slov. *servátka, žinčice = vodnatosť mléka*, die Molke, das Milch-, Käsewasser. S. slove u Opavy *kapalkou* a s-tkou slove *podmáslí*. Klš. Také na Ostrav. Mtl., Šd. Na Moravě místy: *syrvodka*. Tč., Škd. Od ovcí a) se smetanou: *žinčice*, b) bez smetany (pro nemocné): *žinčík*. Šp. Z tvarohu (syření) dělá se sýr, s. zůstává. Kom. Zmáčknu tě, až z tebe s. poteče. V Kunv. Msk. Tvaroha mu nechcó (i. e. jísti), s-tku chlemcó; Pásla husečke pod zahrádkó, umévala se s-tkó. Sš. P. 723., 757. (Tč.). — **S.**, y, m. = *syrový člověk*. Reš. — **S.**, ves u Nechanic. Vz S. N.
Syrovátky, die Dolany, Neuhof, ves u Olomouce. PL.
Syrovatosť, surovatosť, i, f., die Rohheit, cruditas. Má to v sobě nějakou s. Ros. Kolika od s-sti (syrovatečné vlhkosti). Ja.
Syrovatý, surovatý, roh. Reg. zdr.
Syrově, surově = *surovým způsobem*, roh, hart; 2. *nejapně*, unbehilflich. Ros.
Syrovec, surovec, vce, m. = *surový člověk*, roher Mensch. Us. — **S.**, vz Sejkora.
Syrovedka, y, f., cruda, houba. Aqu. Vz Syrovinka.
Syrověnka, y, f., agaricus ruber, houba. Schd. II. 258. Vz Syrovinka.
Syrověti, surověti = *syrovým se stávati, jitřiti se*, roh werden. — **komu**. Vnitřnosti jim syrověly. Kom.
1. **Syrovice**, e, f. = *surovice, solanka*, die Soole. Šp.
2. **Syřovice**, Serowitz, ves u Rajhradu na Mor. PL.
Sýrovice, Sirbitz, ves u Podbořan. PL.
Syrovín, a, m., ves u Bzence na Mor. PL.
Syrovina, surovina, y, f. = *surovosť*, die Rohheit. — **S.**, *surové železo*, das Roheisen. S. šedivá, bílá. Nz. — **S.** = *syrovosť žaludka, nezáživnosť*, Unverdaulichkeit, f. — **S.** = *vnitřní strana kože*, die Fleischseite. S-u kůže ven, chlupatinu do vnitř obrátí. Vrat. — **S.**, die Nasskälte. V komoře je s. Šd.
Sýrovina, y, f., der Kasein. Vz Šfk. 645. S-vina rostlinná, caseinum vegetabile, das Pflanzenkasein, der Pflanzenkäsestoff, das Legumin. Kk. 11., Rst. 34. S. zvířecí, živočišná, der Thierkasein, -käsestoff. Nz.
Syrovinka, y, f. = *houba mléčná*, agaricus lactifluus, der Milchschwamm. Jg. Vz Syrověnka.
Syrovitosť, surovitosť, i, f. = syrovosť. Tys.
Sýrovitosť, i, f., die Käsigkeit.
Syrovitý, surovitý = syrový, roh.

Sýrovitý, käsig.

Sýrovník, u, m., der Käsekuchen. Vz Syrník.

Syrovo. Koupil ovoce na s-vo (syrové). Vz Suchý. Us. Brt., Šd. — **S.** = *studeno a vlhko*, jak bývá v zimě v netopené světnici, nasskalt. Mor. Kd. Cf. Syrovina, Syrový.

Syrovosť, i, f., **surovosť** = *nepřipravenosť, nevařenosť, nelahodnosť*, die Rohheit, Rohigkeit, Schärfe, Strenge; *hrubosť, nezdvořilosť*, Rohheit, f. — **S.** *žaludka* = *nezáživnosť*, die Unverdaulichkeit. V., Br., Bern.

Syrový, surový, *-vě, -vo*. **S.** = *jaký od přirození, nepřipravený*, unzubereitet, unzugerichtet, roh, natürlich, frisch, nass, grün. S. zlato, stříbro (neražené), dříví (svěží, nesuché), Us., železo, D., ocel, měď, Techn., plátno, L., hedvábí. Podlaha ze syrových (nevyschlých) prken se routí. Sych. S. puch mne zaráží. Kom. S. látka, kůže, plod, plodina. Nz. Obchod se s-vými látkami. Us. S. lůj, parafin, zboží, tuk, ocet dřevěný. Šp. Kniha syrových látek, das Materialienbuch (u kupců); s. olovo (rudné, das Werkblei). Nz. Přikryl se lnem s-vým. BO. Provazy s-vé (nevyschlé). BO. — **S., surový** = *nevařený, nepečený*, roh, ungekocht. S. jídlo, V., maso, D., těsto, chléb, koláč. — **S.** = *nezažitý, nezáživný*, roh, unverdaut, unverdaulich. V. S. žaludek. Bern. — **S.** = *nelahodný, hrubý*, roh, rauh, scharf, unschlachtig, hart, streng, unfreundlich. V., Krab., D., Puch. S. člověk, jednání, mravy, povaha. Us. Syrově s někým zacházeti. Us. — **S.** = *nespěšný, nejapný*, träg, unbehilflich. S. a lenivý život vésti. Zákon sv. Ben. S-ě k něčemu se míti. Ros. — **S.** = *tupý, hloupý*, einfältig. S. rozum. Ros. — **S.** = *churavý, jako nevařený*, kränklich. Když člověk celou noc nespí, je jako s. Us. Dch. Vyhlíží jako syrový (bledý). Us. Dhn. — **S.**, ého, m., osob. jm.

Sýrový, Käse-. S. kyselina, die Käsesäure. Presl. Chym. II. 297.

Syrský, syrisch. S. moře. Vz Syrie. S. jazyk, literatura. Vz S. N. S. řeč. Hus II. 349.

Syrt-is, y n. idy, **syrta**, y, f., die Syrte, z řec. σύρτις, *písková mělčina v moři*, jako u severových. Afriky.

Syrůček, čka, m., osob. jm. Šd.

Syrup, syrop, u, m., V., Kom., v obec. ml. *syrob*, der Syrup. S. = sladká tekutina, hustá a vazká, hnědá, skládající se podstatou z nekrystaleného cukru. Vz S. N. S. = kal cukrový. Rk. S. bílý pro prsa, cukrový, jalovcový, malinový, ovocný, řepový, zemákový, violkový. Kk., Kh. Vz S. N., Rstp. 1713. S. burákový, Runkelrüben, Šp., z vlasu ženského, netíkový, syrupus capillorum Veneris, Frauenhaar-, heřmánkový, s. chamomillae, Chamillen-, rebarborový, z reveně a čekanky, s. cichorei cum rheo, Rhabarber-, skořicový, s. cinnamomi, Zimmt-, makový, svatojanský, s. diacodii, Mohnkopf-, Johannissatt, s. s jodidem železnatým, s. ferri jodati, Jodeisen-, fenyklový, s. foeniculi, Fenchel-, kermesinový, s. kermesinus, Alkermes-, s. mannový, s. mannatus, Manna-, mátový, s. menthae, Pfeffermünz-, morušový, s. mororum, Maulbeer-, z vlčího máku, s. papaveris rhoeados, Klatschrosen-, z bobul líčidla, s. phytollacae, Kermesbeeren-, ribesový, s. ribium, Johannisbeer-, Ribesel-, malinový, s. rubi idaei, Himbeer-, bezový, s. sambuci, Hollunder-, z cibule mořské, s. scillae, Meerzwiebel-, jednoduchý, s. simplex, einfacher S., violkový, s. violarum, Veilchen-, s. s octem, s. aceti, Essig-, citronový, s. acetositatis, Citronen-, ibišový, s. althaeae, Eibisch-, mandlový, s. amygdalinus, Mandel-, oranžový, s. aurantii, Pomeranzensyrup. Nz. lk. S. odpadný, který zbývá ku př. po vyhranění prvního výrobku při fabrikaci surového cukru, der Ablaufsyrup. Pta. Hustý jako s. Us. Šp.

Syropový, Syrup-. S. hustosť.

Syrvodka, *syrvotka*, vz Syrovátka.

Syrý (zastr. *surý*) = *syrový*, roh. — **S.**, *vlhký*, feucht. Krev v syru zemiu teče. Rkk. 23. Syrá země. Dch., Bdl., KB. Cf. Syrový. Zachovalo se také v místních jménech Syrov, Syrovice. Bdl. — **S.** (zastr.), *nevařený*, roh. Ros. — **S.** = *surový, nespěšný; tupý, hloupý*, unbehilflich, träg, einfältig. Bylo mu suro (v mysli drsnato). Ros.

Syryště, vz Syřiště.

Sysel, sla, **syslík**, a, **syslíček**, čka, m., sorex, ssavec myšovitý, die Spitzmaus. Vz S. N. S., plch. V. S. čeřitý, undulatus, skropený, guttatus, porošený, Parrys, štíhlý, Richardsonii, tupohubý, Franklinii, žíhaný, Hodii. Ssav. S. obecný či slovanský, spermophilus citillus, štěkavý, s. ludovicianus. Vz Frč. 388. S. si díru dělá. Kom. S. svým chramostěním se prozradí. Reš. Sysel dosti chytré zvíře, prozradí se přece v díře; Sedí co s. nad děrou (vz Mrzutý). Č. Sedí jako s. v díře. Sk. Spláknem ťa jak sysla. Mt. Pije jak sysel. Vz Opilý. Což je moja duše s. (říká ten, kdo píti nechce, pobízí-li se, aby pil). Us. Brt. Hledí (vyhlídá, kouká) co sysel z díry (nesměle); Sedí nadrchaný co umoklá káně, co s. nad děrou (Mus.); Aby visel jako s. (vzato od chytání s-ů do ok); Kolik hlav, tolik smyslů; kolik děr, tolik syslů; Spíše s-a z díry, nežli jeho z domu vypudíš (nesnadno); Vytopil duši z těla co s-a z díry (opil se); Pospíchá (ožralec), aby vylil duši, jako s-a z díry (Rým.); Klouzl tam co s. do díry (Sych.). Prov. Jg. Sysel s lasků do díry, myslivcůj pes za nimi; s. se naňho obořil, sochorem mu pohrozil. Sš. P. 695. — **S.**, osob. jm.

Sysíčko, a, n. O ty s. milé, první ty poselkyně Vesny. Sš. Sm. bs. 192.

Syslář, e, m. = *kdo sysly chytá*, Spitzmäusefänger, m. Us.

Syslařiti, il, ení, Spitzmäuse fangen.

Syslářka, y, f., die Spitzmäusefängerin.

Syslářský, Spitzmäusefänger-. Jg.

Syslařství, n., das Fangen der Spitzmäuse. Jg.

Syslovatý, syslovitý, spitzmausartig. D.

Syslový, Spitzmaus-. S. maso, kůže, chlup, Ros., díra. Us.

System, u, m., z řec. σύστημα = *soustava, pravidelné sestavení něčeho*, das System. S. tonový, vz Mlt. S. fysiokratický (podpora rolnictví), merkantilní (Merkantilsystem, podpora obchodu). Šd.

Systematický = *soustavný*, systematisch.

Systematičnosť, i, f., die Systemmässigkeit. Kos. Ol. I. 297.

Systemisovaný, systemisirt. S. místo (řádné), plat (řádný plat služebný), úřad, les (spořádaný) J. tr.

Systemisovati, *spořádati*, systemisiren, ordnen, ku př. les.

Systole, y, f., z řec., zkrácení přirozeně dlouhé slabiky (correptio), Silbenverkürzung. Rk. — **S.** = *stažení-se srdce*. S. N.

Systolický, *stažný*, systolisch. Nz. lk.

Syť, i, f. V.: do sytí. Bž. 226.

Sytě, gesättigt. S. zelený, žlutý (o barvách tmavých). Rst. 560.

Sytěti, ěl, ění = *sytým býti*, satt sein.

Sytín, a, m., Sittin, ves u Vys. Mýta. PL.

Sytitel, e, m., der Sättiger. Kom.

Sytitelnosť, i, f., die Ersättlichkeit.

Sytitelný = *mohoucí sycen býti*, ersättlich.

Sytiti, il, cen, cení; *sytívati*, sättigen. — **abs.** Jídla z mouky sytí. D. — **koho, co čím**: vodu solí hořkou s. Pr. Chym. S. duše slovem božím, lačné chlebem. Sítí se vodou sytí. C. S. někoho pokrmy, Chč. 299., chlebem. Hus I. 299.

Sytivrat, a, m., bůh pohanských Slovanů. V MV. nepravá glossa. Pa.

Sytivý, sättigend. Šm.

Sytký = *sypký?*, schütter. Us. u Benátek.

1. **Sytno** = *s dostatek*, hinlänglich. Aj, řeko, jak ses rozvodnilá, když do tebe s. pršelo? Sš. P. 203. — **S**, něm. Sittna, ves u Stříbra.

2. **Sytno**, a, n. = *peklo*, die Hölle. Bdl. Jdi do pekla sytna. Slov. Dbš. 44. Otvírá se černé s. Pokorný.

Sytnosť, i, f., *nasytnosť*, die Fähigkeit gesättigt zu werden, Sättigungskapacität. Nz. — **S.**, *sytivá moc*, sättigende Kraft. S. chlebů a ryb. Sš. Mt. 209. (Hý.). — **S.** = *sytosť*. D.

Sytný = *sytelný*. — **S.**, vz Sytý.

Sytosť, i, f. = *nasycenosť*, die Sättigung, Sättigkeit, Sattheit. Do s-i (do syta) se najísti, napiti, napsati. V. Chleba do s-i míti. Vrat. S. ošklivení přináší. Kom. S. hojného veselí. Kram. S. v kráse. Troj. Ze s-sti bujnosť pochodí. Smil v. 707. Skúposť nedá nic skupému užívať k sytosti; Nemóže být vládnú chlipnosť, kde není sytosti; Hojnosť je matka chlipnosti, sytosť ukrutnosti. Slov. Tč. Sytosť jest milá, ale činí ve zdraví všem závadu; Mnohých hlad usmrtil, ale více sytosť; Ve světě je zlosti do s-sti; Kdo v marnosti s. hledá, velice se mýlí. Mor. Tč. Ať objímám do s-sti andělského panáčka. Sš. P. 74. Jedli sú do s-sti. BO. Tato byla jest zlosť Sodomy, sestry tvé: pýcha, s. chleba a hojnosť vína a prázdnosť (Ezech. 16.); Abychom tak dosáhli blahoslavenstvie t. j. sytosti v radosti věčné bez nedostatka. Hus I. 279., I. 331. (Tč.).

Sytová, é, f. S. dolní a horní, Unter-, Ober-Sittov, vsi u Semil a u Jilemnice. PL.

Sytožlutý, hochgelb? Květy s. Rostl.

Sytý; *syt, a o*, satt. Sytu býti. V. Psi obžerní nevědí, kdy jsou syti. Br. Mám toho do syta. Dch. Do syta jsem se tomu nadíval. Us. Dch. Napláču se do sytného syta, übersatt. Slez. Šd. Najedl se do syta. Us. Najedl se do sytého syta. Mor. Než se chleba dokopali, do syta se naplakali. Sš. P. 38. Jiný hladem mře a ty dieš, že břicho jeho syto jest; Když jest člověk syt a tepl, již by měl na tom dosti mieti. Hus II. 222., 349. Aby pátú čiesť užitku po ta sytá (= úrodná) léta shromáždil v stodoly. BO. S. pára (gesättigt). Šp. Vědomé jest, že tělo vypasené, syté a plné hotové jest k smilství. Hus I. 278. Sytého častuje. Vz Zbytečný. Lb. Sytý vody doteče. Vz Bohactví. Lb. Syt chleba neodhoď a tepl jsa roucha (neodhoď). Již jsem syt; do syta se najísti, napiti, nasmáti. D. Rády by oči jedly, ale ústa nemohou (o sytých). Š. a Ž. Více bit nežli syt (vz Škola, Kára, Žák); S. hladovému nerozumí (nevěří); S. rozpráví o postě (Ros.); Sytá svině s věchtem hrá (o těch, kteří štěstím bujnějí. Smil.); Kdo syt, ten táhne; Nesytý nepotáhne (kůň i. e. nikdo darmo nepracuje); Kaž se lačnému postiti a sytému sedláku mlátiti; Ač žebrák (chodec) syt, ale mošna nic (není, nesyta); Dobře bývá, když jsou vlci syti a kozy celé. Prov. Jg. Strany *přísloví* vz ještě: Chléb, Sedlák. — **čeho.** S. chleba. St., BO. Syt býti drobtóv. ZN. Sám nejsa nikdy syt chleba. Zk. 114. Dyť ty budeš muža syta, budeš třikrát za den bita. Sš. P. 706. Květy barev syté. Dch. S. lahodných věcí. Chč. 446. S. krve mučenníkóv. Kat. 3169. Syt Havel mouky, nechce otrubů. Mus. Syt jest rozkoši. St. Vz ještě strany *přísloví*: Doteci. — *Přenes.* **čeho.** Jsem toho syt (omrzelo mne to). D. — **s čím.** Sytu býti s učením (*lépe*: čeho). Ros. Ten je boháč spravedlivý, kdo je s málem sytý. Na Slov. Tč. — **S.** = *plný*, voll. V kyprých peřinách a sytých poduškách. Bech. — **čím.** Hněvy nejsouc dobře syti. Žk. 136. Uzřel stoly přikryté jedením a pitím syté. St. skl. V. 41. (Mojžieše) jest Bóh krmil 40 dní na hoře slovy svými, jimiž byl jest sytějí, než by byl sě tělestně krmil. Hus II. 91. — **S.** = *sytící*, sättigend. Syta ta krmě, tudíž se přejí (lání a domlouvání). Mus.

Syvek, vka, m., osob. jm.

Sýž (zastr.) = *týž*. D.

Szátkovati, zusammenpropfen. — **co**: láhve. Us. Šm.

Szlobiti, malignare. — **na koho.** Na lud tvój s-ly. Ž. wit. 82. 4. marg.

Szobati, szobám a szobi; *szobnouti*, bl, ut, utí; *szobávati*, mit dem Schnabel auflesen, aufpicken, aufhacken. — **co.** Ptáci zrna szobali. Us. A ptáci nebeští szobali je. (Luk. 8.). Hus II. 70., ZN. Červ zvrtal skořepinu, cep vyrazil zrno a čert szobal hrachové zrno. Hus I. 207. Vz Sezobati.

Szořiti, il, en, ení = *osvítiti*, erleuchten. — **co.** St. skl. II. 79. — **S.** = *ku zralosti přivésti*, zur Reife bringen, reif machen. Lepší chuti ovoce, když horko slunečné je szoří. St. Vz Zořiti. — **S.** = *uchystati, připraviti*, bereiten. Tobě ždúce jsú při mně bydla szořena. Kat. 3416. — **S.** = *stvářiti, udobiti, zformovati*, formen. Aby (dietě) v dobrotě szořené vznikl v člověka sličného. Kat. 3377. Vz více v Listech filolog. 1874. 56.—61. (Jedlička).

Szouti, szuji, ul, ut, utí; *szouvati = obuv svléci*, den Schuh, Strumpf, Stiefel ausziehen. — **co.** Dětinské střevíce s. V. Szuje člověk obuv svú, BO., škorně své. NB. Tč. 238. — **co odkud:** střevíce s noh. V., Br. — **co komu čím:** boty rukama. — **koho z čeho:** z bot.

Szříti, vz Sezříti.

Szutý = *bosý*, blossfüssig. V.

Szvoniti se k čemu: **k** šturmu, durchs Läuten sich versammeln. Let. 50. Vz Sezváněti.

Szádati = *požádati*, begehren. — **co.** Sžádal jsem zdravie tvé. Ps. ms. — **se čeho** = *zatoužiti*, sich zu sehnen anfangen. Jeden se pitie v oné spále sžádav. Výb. I. 136. 1089. Sžádá se komu čeho. Zk., Šm.

Sžati = *sežati*. Hus III. 57., BO.

Sžatý; *-at, a, o*, abgemäht, abgeschnitten. Jg.

Sžéci, vz Sežíci. Ž. wit. 22., 73. 2., BO.

Sželeti, vz Zželeti.

Sženiti se, sich verheirathen. Děti se sžení a o zboží se budú vaditi. GR.

Sžíhati = comburere. Ž. wit. 82. 15.

Sžímati, vz Sеždímati.

Sžírati, vz Sežrati.

Sžíravina, y, f. = *rozjedlina*, phagadaena. Nz. lk.

Sžíravý, fressend, aufzehrend. Rk.

Sžírka, y, f. = *sežrání*, die Auffressung. — S., Fresswerkzeug. Huba malá dírka, ale veliká sžírka. Jg., Č. M. 435.

Sžouti, sžuji, ul, ut, utí = *sežvýkati*, zusammenkauen. Slov. Jg.

Sžvýkati, vz Sežvýkati.

Š.

Š jest **podnebná sykavka** *hustší* (řidší *s*). Dle toho, jaký je *proud*, za kterého se která hláska článkuje, jest **š** *hláska* **temná** a její střídnicí jest jasné *ž*. Vz Gb. Hl. 20. A poněvadž se **š** článkuje *za proudu netržitého*, slove *š hláskou* **trvací**. Ib. 21. Vzhledem ku *měkkosti* a vlivu měkčícímu jest **š** *souhláska* **měkká**. Vz Souhláska. Ib. 22. Dle *složitosti* jest š hláskou **prostou či nesmíšenou.** Ib. 99. **Š** nepoddává se žádným proměnám; kde bylo ve staré češtině, tam zůstává posud a kde jest *š* na konci nějakého ohýbaného kmene, tam zůstává bez proměny v celém ohýbání, ať která koli přípona v jeho sousedství vstoupí. Ale naopak vidíme jiné souhlásky během času aneb vlivem sousední slovotvorné aneb ohýbací přípony v **š** se měniti. V *češtině vyvinulo se časem* **š** ze starčes. ś. Tato totiž staročeská souhláska ztratila se češtině nové a na místo její nastoupila někdy souhláska **š** (veš = omnis, strč. veś), častěji **s** (nositi vedlé staročeské výslovnosti nośiti), někdy **s** i **š** (strč. muśím n. muśí vedlé novočeského musím a dialektického mušim). Vz **Sykavka, S.** Ve *tvarosloví pak povstává* **š** *vlivem sousední jotované hlásky z* **ch:** duch, vok. duše, roucho lok. rouše, strach inft. strašiti a *z* **ś:** nositi strč. vysl. nośiti, příčestí nošen. Vz Gb. Hl. 100. *Na vzájem se* **ž** *a* **š** *u výslovnosti jedno v druhé mění, když následující jasná n. temná souhláska toho vyžaduje:* náš dům vyslov: náždům, služka vyslov: sluška; jest to spodobování nutné, jelikož heterogenní skupiny temných a jasných souhlásek jako jsou *šd* a *žd* atd. žádnému jazyku a mluvidlu vysloviti nelze. Gb. v S. N. — **Š** místo: 1. **ž:** chyše místo chyže, vz Ž. Mk.; 2. **š** za **ch**, ve slově *hoch* v obecné mluvě vých. Čech.: hošům, hošů, s hošma, nešť m.: hochům, hochů, hochy, nechť, Šb., Kb., Jir.; míšat, míšanina m.: míchati, míchanina, na mor. Zlínsku, Brt.; 3. místo **s** v obecné mluvě střed. a vých. Čech.: muším, škořápka, šáhnouti, Šb., šlupka, Jir. m.: musím, skořápka, sáhnouti, slupka; škulina, vlaštovka, šmýkati, Vz **S**; v obecné mluvě: noš, duš, haš m.: nos, dus, has (dle Husa a v nářečí doudlebském), šeno m. seno (u Opavy), náměští m. náměstí, Gb. Hl. 100.; Šimon, Voršula, škvrna, škřehot, šťopka, abyšte (Br.) ze Simon, Ursula, skvrna, skřehot, stopka, abyste. Ib. 101.; 4. místo **ř** v již. Čechách: pšišera m. příšera, Kts.; naopak ořklivý m.: ošklivý, na Mor. Mřk., Brt.; 5. místo **č** ve skupenině *čt* ve východ. Čech. a j.: štenář" štiri, štvrtek, štverák, štvrť m. čtenář, čtyři: čtvrť atd.; a opak: čpaček, čamrha místo, špaček, šamrha, Jir., počta m. pošta, lepčí, čpalek, čpulit m. lepší, špalek, špuliti, Gb. Hl. 102.; šmelák místo čmelák; ct. šmak a čmak (= smok, zmek), šišma a čičma, šešule a čečule, šošovice a čočovice, Us. na mor. Drahansku, Hý.; 6. místo **c**: švrček, švřcela. Na Moravě. Mřk., Brt. Šabala a obyč. cabala. Hý. — **Stýkají-li se dvě š v jednom skupení bezprostředně,** *jako jedno se vyslovují*: vyšší — vyší. *Avšak při výslovnosti poněkud bedlivější zdvojená sykavka i sluchem se znamená*; jsou totiž sykavky hlásky trvací a zdvojené mají delší znění než jednoduché: kompar. tišší a 3. os. tiší. Gb. Hl. 102. Jindy zase mění se *šs* v *ss* a *s* a naproti tomu *sš* v *šš* a *š*, *sč* v *šč*: češský — český, vlašský — vlaský, snazší spodobeno v snašší — snaší, sčestí — ščestí (štěstí). Ve vlašský a češský mohlo se také *š* odsouti. Gb. Hl. 103. Vz Šč, Mkl. L. 292. — Dialekticky mění se *šč* v *chč*: ščestí — chčestí (štěstí). V Domažl. Ib. — Když ze dvou skupených sykavek

prvá vznikla proměnou ze souhlásky jiné nesykavé, tato často vrací se na místo sykavky. Místo strč. mlazší je nově. mladší a pod. slazší — sladší, chuzší — chudší. Ib. — Dále se ze skupených dvou sykavek mění prvá v *j*, obzvláště často v dialektech: slajší, mlajší m.: sladší, mladší. Rejší m. radší, ve vých. Čech., mlejší, rejší, krajší m.: mladší, radší, kratší, na Mor.; terajší, krajší. Slov. Ht. Sl. ml. 51. Vz Gb. Hl. 103., 104. — Když ze dvou skupených sykavek druhá je sykavka smíšená zubná, měnívá se ve svou měkkou zubnici na př. *šč* = *šťš* mění se ve: *šť*. Vz *Šč*. — *Hlásce* **š** *se řeč novější zvl. obecná mluva ve flexi ráda* **vyhýbá**, lok. duše — duchu, vz Hrdelnice. — **Š se přisouvá**: špulec, štláp m.: pulec, tlap (ve vých. Čech.). Jir. — **Š přípona** (-sjъ) 1. *jmen podstatných*: slepýš, skrýš, běloš, hnědoš, panoš, Bž. 234., hrdoš, strakoš, Mkl. B. 340., Č.; 2. *v 2. os. sg. indk. praes.*; vz Přípona; 3. v *kompart. v obec. mluvě*: hluboko — hloubš; *obyč. se před* **š** *vsouvá* **t** *a* **tš** *mění se v* **č**: rád — raději — radtš — radč, mělko mělčeji — mělťš — mělč. Také jinde mísí se **š** s předcházející zubnou hláskou **t a d** v sykavku zubnou **č**: tštice (místo těst-ice, tesk-nota) -čtice i podešev — počev. Gb. Hl. 102. — Cf. Ht. Žv. 107. — *Jména mužská vlastní v* **š** *ukončená* podlé **muž** *se sklánějí*: Rubeš — Rubše; *jména žen. podlé* **daně**: peleš, e, ale *myš* a *veš* podlé **kosť**. — *Po* **š** *nepiš* **nikdy y**, *nýbrž vždy* **i**. — Místo *š se psávalo:* s, ś, ṡ, zz, ſ, ſ ſs, ſſ. Cf. Příspěvky k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské. Sestavil J. Gb. (Sborník vědecký Musea čes. IV. spisů musejních č. 117.) str. 31., 70., 85., 93., 96., 177., 214., 256.

Šabac, e, m. = mě. v Srbsku. Vz S. N.

Šabala, y, f. = *věznice*, das Gefänngiss. Us. u Blanska. Ktz. Jinde (na Mor.) *cabala*. Hý.

1. **Šabata**, y, f., Schabata, samota u Poděbrad. PL.

2. **Šabata**, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šabatka, y, f., Schabatka, samota u Zbraslavi. PL.

Šabelka, y, m., osob. jm. Mor. Sd.

Šabes, u, m., z hebr. šabbath, quievit, odpočinul, *sobota židovská*, der Schabbes. Š. světiti. Jg. Vz Sobota (III. 512.).

Šábesák, u, m., ein Judenhut, der Schabbesdeckel. Šm.

Šabesný, Schabbes-, Sabbath-. Bern.

Šabestůvka, y, f., *druh kořalky*. Mor. Škd.

Šabla, šablenka, šablička, y, f. = *šavle*, der Säbel. Na Moravě a ve Slezsku a na Slov. Brt., Klš., Tč., Šd. Upadla mu šablička to svej milej do bočka; Jedů páni, jedů brněnskú silnicú, až sa jim šablenky na boku libocú; Nestaraj se tatičku, nahotuj mi šabličku; Podaj mně, má milá, šablu zrcadelnú, nech sa já podívám, jak mně líčka blednú; Šablu mu podala, honem uskočila, na jeho srdečku zradu ucítila; Z jednej strany leží z ocela š-ka, z druhej strany sedí jeho frajerenka; Můj koníčku hnědovraný, co si smutný neveselý? tlačí-li ťa zbroja moja, lebo šabla ocelová?; Starší sestra uslyšela, bratrovi koně sedlala, ta prostřední šablu dala, ta najmladší zaplakala; Š-ka mu zvoní; A vytáhni z pošvy šablu a zetni mi moju hlavu; Teče voda, teče, nemože protěkat, mosí ju šohajek šablenků prosekat; Šablička brúsená, to je moja žena, ona mia vyseká, keď mně bude třeba; Šablenků hrká (drnká); Té šabličke vojanské, každé se hí bojí, ani jeden šohajek bez ní neobstojí; Šablička brúsená na obě dvě strany, ona mia vyseká z Uher do Moravy; Mám palášek, šablo, vysekám se snadno, kamarádi zhotikali, jož je všecko darmo; Turek jede od Skalice, šabla se mu blýská, utikéme všeci bratři, ať nás nepotříská. Sš. P. 85., 88., 107., 122., 173., 175., 282., 532., 550., 566., 570., 575., 579., 638., 685. (Tč.). Vz *Šavle*.

Šablenka, y, f. = *šavle*. Slov.

Šablisko, a, n., grober, grosser Säbel. Na Ostrav. Tč.

Šablistý. Š. nohy, säbelbeinig, krumm. Na Ostrav. Tč.

Šablona, y, f., z fr. chablone (šablōn), *vzor, vzorek, sajma*. Rk., Nz., Kos. Ol. I. 267. Die Schablone. Vz Sajma. Šablona = *vyřezávaný vzorec*, dle něhož jiné věci se zhotovují, ve stavitelství římsy a sloupy dle šablon plechových n. dřevěných; malíři pokojův a p. mají š-ny z lepenky a z papíru. — **Š.** *přenes.* = *stálá ztrnulá forma, podlé níž se všecko stejně dělá*. Vz S. N.

Šablonovitý, schablonartig. Š. nestvůra. Kos. Ol. I. 261.

Šablonový, Schablone-. Š. poesie. Kos. Ol. I. 305.

Šábor, u, m. = *šůta, stará obuv*, zvl. střevíc. V Krkonš.

Šaborky, pl., f., *druh švestek*. U Vyškova. Bkř.

Šabrak, u, m., **šabraka**, y, f., vz Čabraka.

Šabrej, e, m., cuminum, der Kreuzkümmel. Rstp. 749.

Šabrejovitý. Š. rostliny, cumineae: šabrej Rstp. 749., 701.

Šabřina, y, f. = *šabryna*. Čl. Kv. 340., Slb. 586.

Šabryna, y, f., conioselinum. Š. tatarská c. tataricum, rostl. FB. 92. Vz Čabřina.

Šacberk, a, m., vrch v Dolních Rakousích blíže hranic moravských, na němž roste známé víno šacberské. S. N. 11. 210.

Šaceně, gekleidet. Ros.

Šacení, n., das Kleiden, die Kleidung. Jg.

Šacenosť, i, f., das Gekleidetsein. Ros.

Šacený; *-cen, a, o*, gekleidet. Us.

Šaclíř, e, m., mě. v sev. vých. Čechách. Schatzlar. — *Šaclířský*. Š. uhlí. Us.

Šacmistr, a, m., z něm., *cenitel, odhadník*, der Abschätzer, Kmp.; *pokladník*, der Schatzmeister. Jg.

Šacný, z němec. = *vážený*, schätzbar; *švarný*, hübsch. Ros.

Šacování, n, z něm., *cenění*, Schätzung, f.; *posuzování ceny*, die Schätzung: *vážení*, die Schätzung; *prohledávání*, die Visitirung; *platu brání*, Gelderpressung. Š. jest křivdy učiněnie na zbožížku pod pláštkem spravedlivého pomstěnie; A tak zapovieda Bóh krádež, lúpež, násilné bránie, š-nie, dluhu zdrženie atd. Hus I. 208., 207.

Šacovaný; *-án, a, o*, z něm., geschätzt. V.

Šacovatel, e, m., z něm. = *cenitel*, der Schätzer.

Šacovati, z něm. schätzen = *ceniti, posuzovati, odhádati, proceniti*, schätzen, abschätzen, anschlagen; *cenu určiti*, taxiren, die Taxe bestimmen; *vážiti si*, schätzen, werth halten; *prohlédati komu kapsy*, visitiren, die Taschen durchsuchen; *plat z něčeho bráti*, mit einer Schätzung belegen, brandschätzen. Jg. — **abs.** Třeba dříve š. a pak prodávati. Us. Hý. — **co, koho:** škodu, Br., loupež, V., maso (cenu ustanoviti). V. Š. koho (prohlédati), Us.; lidi, města (plat od nich bráti). V. Š. vězně, das Lösegeld für einen Gefangenen festsetzen. Mé lidi zjímal a šacoval. Půh. 1412. Němci sedláky šacovali. Dač. I. 185. Jeho lidi jímal, mučil i šacoval. Pč. 15. A tu mé rychtáře i jiné chudé lidi š-vala a brala z nich, co chtěla; A je šacuje a berni z nich pobral; Šacuje mé lidi a skrze to opuščuje mi mú dědinu. Půh. I. 333., II. 199., 375. — **se komu.** Města Normberk a Pamberk jim (Čechům) se šacovali, aby jich nehubili (Čechové). Dač. I. 20. — **proč.** Šacován jsem pro jeho otce od jeho nepřátel. Půh. I. 191. — **co za co:** prsten za 900 hřiven š. V. — **co jak.** Tehdy jsú konšelé šacovali purkrecht ten, jenž požár byl, ve 14 hřivnách; To aby bylo všetcko **podlé** spravedlnosti šacováno a váženo. NB. Tč. 160., 206. **Nad** perly a zlato ho (ducha pokojného) šacuje. Žer. 328. Jal mě i s mými tovaříši a tu mě šacoval **po** své vóli; A šacuje je **bez** viny; Tu jest jedny šacoval **na** hotový peníz a s druhými činil, jak se mu zdálo; Musil jsem se jim š. v 50 kopách gr.; To zboží bylo ohledáno, **na** nejvýše šacováno; Šacoval jej podlé své vuole. Půh. I. 171., 283., II. 27., 50., 141., 609. (Tč.). Koflík **v 80 kopách** s-ti. Pr. Aby podlé svědomí svého se šacoval a ze sta kop grošů kopu na správu města dal. Gl. 333. — **kde:** někoho **v** kapse. Us. Vězeň byl **na** zámku šacován. Vz nahoře. 1564. Gl. 333. — **sobě koho** = *vážiti si*. V. — **co komu**: kapsy. Us. Jal mi mého chudého člověka a šacoval mi jej. Půh. I. 156. (157., II. 184.). — **koho z čeho:** z peněz (plat bráti). V.

Šacovník, a, m., z něm. = *šacovatel*. Žd.

Šacovný = *vážený, drahocenný*, schätzbar, z něm. Us.

Šactví, n. = *šatstvo*, die Kleider. Š-ví i postel; Pobral mi koně, oděnie, šatstvi i to, což bylo v domě. Půh. I. 132., 158. (Tč.).

Šacuňk, u, *šacuněk*, ňku, m., z něm. die Schätzung = *cenění, procenění, cena*, die Abschätzung, Taxirung, Taxe; *plat z něčeho*, die Zahlung, Abgabe. V. I vstúpil Hevar na ten š. a přijal purkrecht; A pan Orsák našeho psanie nedbav vzal jest š. z Jakuba 12 zl. a k tomu od vězení 14 zl. dáti musil; Zaplatil Jakubovi ten š. i škody, o kteréž jej pan Orsák jest připravil. NB. Tč. 163., 271. Drží mi ves Dobrotice v š-u v landfridě; Toho bohda š-ku míním landfridem prázden býti; Š. nésti někomu za někoho; Těch 100 kop š-nka mi pobral. Půh. I. 229., II. 50., 80. Š. uložiti, vybírati. V. Šacuňky lidi vyssávati. Kom. J. 683. Š. z města, die Brandschatzung. D. Vz Šacování.

Šacunkový, Schätzungs-. Poniž sě vracejí listy š-vé v landfridě; Páni lantfridem odsúdili š-vé listy; O š-vé peníze landfrid bude čten. Půh. I. 229., 362., II. 224. (Tč.).

Šád, **šíd**, a, m. = *stařec, kmet*, der Greis. Chodí jako starý š. Ros. Cf. Šadíbrada, Šadý.

Šadář, e, m. = *starý hospodář*. Ros.

Šadařiti, il, ení = *hospodařiti*, wirthschaften. Ros.

Šadářský = *hospodářský, šafářský*, Wirthschafts-. Ros.

Šade = *všade*. Us. S. ps. č. 21

Šadek, dka, m., mě. ve Varšavsku. Vz S. N.

Šádek, dka, m., český paedagog. Vz S. N.

Šadíbrada, y, f., geropogon, rostl. Rstp. 950.

Šadost, i, f. = *starost*, das Altsein, das Alter. Ros.

Šadov, a, m., mě. v Kovensku. Vz S. N.

Šadý = *šedivý, starý*, alt, Ros., grandaevus. Lex. vet. Cf. Šad.

Šafalín = *šefelín*.

Šafář, e, m., z něm. Schaffer = *hospodář, dvořák, nádvorník, rataj*, der Schaffner, Meier, Vogt; *správce*, der Verwalter. Jg. Na Slov. *šafár*. Vykvitla zo šafara růža. Sl. ps. č. 162. Aby kázal svému š-ři zaplatiti mi 10 kop gr. Půh. II. 114. Šafář pod dohlídkou správce atd. spravuje dvůr. Us.

Šafařík, a, m., osob. jm. Vz S. N. Pavel Jos. Š., slovutný slovan. jazykozpytec nar. 13/5 1795., zemř. 26/6 1861. Vz S. N.

Šafářiti, il, en, ení, Schaffner sein. V.

Šafářka, y, f., die Schaffnerin. Tanovská š-ka chodí jak zeman'ka, v červenej leknici (sukni), v modrej kasanici (zástěře); Stroj š-ko zázvorem, žence jež dó za dvorem. Sš. P. 422., 558. (Tč.).

Šafárna, y, f., die Schaffnerwohnung. Rk.

Šafařovati, vz Šafářiti.

Šafářský, Schaffner-. Us.

Šafářství, n., die Schafferei. Aqu. Š-ví svátosti = *přisluhování svátostí*, in den Akten der Brüderunität die Austheilung (Verwaltung) der Sakramente. Svěřuje se nám š. svátosti tím slovem Kristovým: aby dával v čas míru pšenice čeledi jeho. Gl. 333.

Šafářův, *-ova, -ovo,* dem Schaffner gehörig. Ten šafářů synek piská na lupínek, ta jeho frajerka nedaleko dvírek; Vezno (vezmu) sobě hinó (jinou) šafářovo dcero ze dvora. Sš. P. 358., 612.

Šafel, flu, m., z něm. Schaffel, Wanne. Š. na vodu. Na Ostrav. Tč.

Šafelín = *šefelín.*

Šafhúza, y, f., Schaffhausen, město ve Švýcarsku. Vz S. N.

Šafkung, a, m., osob. jm. Tk. II. 336.

Šafov, a, m., Schaffa, městys ve Znojemsku. PL.

Šafování, n., die Verwaltung. Har. — **Š.** = *zjednání si,* das Schaffen, Herstellen. Š. prádla. Us. Hý.

Šafovati, z něm. schaffen = *spravovati, říditi, zaříditi, zjednati,* schaffen, verwalten. — **kde:** ve statku. Kom. — **čím:** dědictvím, Kom., statkem. V. — **s kým.** NB. Tč. 272. — **si co:** prádlo atd. Us. Hý.

Šafrán, na Moravě též *šefrán* (Hý.), u, m., z arab., crocus sativus, der Safran. Vz Mz. 376. Š. jarní, vernus, podzimní nebo sevní, sativus, krámský; planý (na Slov. *divý, žlutidlo*; *světlice* na Mor.), carthamus tinctorius, Jg., francouzský, indijský, nepřebíraný, přebíraný, španělský, lékařský, Jg., rakouský. Nz. lk. Vz Čl. 134., Kk. 129., 130., FB. 46., Čl. Kv. 204., Slb. 207., Rstp. 1489., 1540., 1541., KP. III. 265., Kh. Několik nitek š-nu do polívky dáti. Us. Dch. Vedl jest žalobu na druhého, kterakby od něho 11 lotu š-nu kúpil a žeby jemu ten š. platě kopu předal. NB. Tč. 15. Kupoval v cizině mák a zahazoval doma šafrán. Šml. Všecko váží š-nem (nepředá se). U Rychn. Msk. Š. jest květ a má barvu zlatů a znamená lásku; Š-án zimnici krotí: tak pravá láska žádosti tělestné i světské uhašuje a pravé milovánie zapaluje. Hus III. 54. (Tč.). Je toho jako za krejcar šafránu (málo). Č. Čnělky či pestíky šafránu poskytují žluté barvy, léku i koření. Schd. II. 271. — **Š.** = *prášek kovní,* der Safran. Š. železný, antimonový. Kh.

Šafráněc, ňce, m., osob. jm. Tk. IV. 742.

Šafránek, nka, m., Schafranek, samota u Lomnice. PL. — **Š.,** osob. jm.

Šafranice, e, f. = *zahrada nebo záhon, kde šafrán roste,* das Safranfeld, V.; *polní šafrán,* carthamus tinctorius, wilder Safran. Bern. — **Š.,** *šafranička,* die Safranhändlerin. Bern.

Šafránický, šafranikářský, Safranhändler-. S. obchod. Bern.

Šafranictví, šafranikářství, n., der Safranhandel, -bau. Bern.

Šafraník, a, **šafranikář,** e, m., der Safranhändler, -bauer. Bern.

Šafranikářiti, il, en, ení, *šafranikovati,* mit Safran handeln. Bern.

Šafranistý = *šafraněný,* mit Safran angemacht, voll Safran. Bern.

Šafraniti, il, ěn, ění, *šafranivati,* mit Safran würzen. — **co:** polívku. Us.

Šafránka, y, f., Schafranka, samota a) u Smíchova, b) u Ovence.

Šafrannosť, i, f., die Safranfarbe. Ms. bib.

Šafranný, šafranový, safrangelb, croceus. S-ná barva (vz Šafrannosť), D., oblek, olej, Us., zahrádka. NB. Tč. 220.

Šafránořízý = *šafránorouchý.* Ft.

Šafránorouchý, κροκόπεπλος, im Safrangewande. Ft.

Šafranov, a, m., Schafraner Hof, statek u Středokluk.

Šafranovcovitý. Š. rostliny, memecyleae. Vz Rstp. 527.

Šafránovec, vce, m., memecylon, der Safranbaum. Rstp. 527.

Šafranovice, e, f., eine aus Safran gemachte Sache. Bern.

Šafranovitý, safranähnlich. Rostliny š., croceae. Rostl. I. 268. b.

Šafránový, vz Šafranný.

Šagrén, u, m., franc. *chagrin,* ital. *zigrino,* z tureckého: *sagri* = der Pferderücken, druh cápovité, drsnaté kůže, Chagrin, n., eine Art narbichten Leders. [Pravý š. vyrábí se z koniny n. z osloviny během tím, že se za čerstva na straně srstní posypou semenem merlíkovým (chelidonium album) a dobře se šlapou, čímž malé vypukliny na povrchu vznikají, jež pak kůži drsnatou činí.] Hý.

Šagrénovaný, *zrnovaný,* chagrinirt. Sp.

Šagrénový, Chagrin-. Hřbet z kůže š-vé. Us. Hý.

Šah, a, m., perský vládce. Us. Šd. Vz Šach.

Šahá. Kš, jak šahá! Šo, i šahá! (Těmito zvuky odhánějí se slepice). Na mor. Zlínsku. Brt.

Šáhnouti, *správně:* sáhnouti. Brs. 2. vd. 241. Vz Š.

1. **Šach** = *šah.*

2. **Šach** (šách), u, m. = *figurka, šachovní kámen,* der Schachstein. Šachy kostěné, kamenné. Když v šachy hrají, již zdvihna š., dlúho myslí, kde by jej bezpečně posadil. Št. N. 266. Proč každý š. tak má seděti a tak má jezditi; O králi š-u; Š-a krále byl udělal mudřec onen jako člověka v rúše krásném na stolici a v koruně. . . .; A tak ten š. byl udělán nejkrášе a zřiedlen byl mimo všecky jiné; Králová mezi šachy byla jest též podobnosti jako král učiněna; Kak šaši sedí; Král s královú na prostřed sedita mezi šachy; Kak šaši jezdie. Kšch. 3., 10., 20., 43., 50. (Hý.). — **Š.** = *slovo vystříhající v šachách krále n. královnu, že jim třeba místo měniti,* Schach. Dáti, oznámiti králi šach. — **Š.** = *šachy, hra v šachy,* das Schachspiel. V. V šachy hráti. D., Hus I. 447., BN. Hra v šachy jest pracná. Kom. Budem kniežaty jako v šachy hráti. Dal. k. 34. 7. (58.). Počínají se kniežky o šašiech. Kšch. 1. 2. Hra v šachy: v 1. řadě stojí 8 *pěšků* n. *sedláků*, v 2. řadě uprostřed *král* a vedlé něho *královna,* vedlé nich jsou 2 *běhouni,* vedlé běhounů 2 *koníci* a vedlé těchto na obou koncích šiku 2 *věže.* Šach mat = král mrtev.

Vz více v S. N. V Rzk. a v Kšch. jsou tyto názvy pro šachy: *král, králík* (Rzk.), rexus, der König; *králová* (Kšch.), *králevna* (Rzk.), rexa, die Königin; *rytieř* (Rzk.), *rytieř králův* (Kšch.), militus, der Ritter, Springel, das Rössel, jsouť 2; *pop* (Rzk., Kšch.), arippus, der Läufer, taktéž 2; *roch* (Rzk., Kšch.), rochus, der Thurm [*Pozn. Roch* z persk. *rukh, ruch* = *věž, pták, dromedář*, a přešlo do všech jazyků: franc. *roc*, ital. *il roccho*, špan. *roque*, něm. *Roch*. Odvozování od *hrocha* je tudy *nemístným*. Kšch. 25.], podobně 2; *pěšec* (Rzk., Kšch.), pedes, der Bauer, je jich 8. [*Pozn. Pěšek, méně* správně: *píšek*; sr. pol. pieszek. Kšch. 38, a Pěší = pěchъ + jъ. II. 541. a. Hý.] Dle svého zaměstnání byli i jednotliví pěškové vyobrazováni, vz o tom Kšch. 38. (rolník, kovář n. truhlář, písař, kupec, apatékář či lékárník, hospodář či hospodský, vrátný a hráč). Kterak šaši sedie? vz Kšch. 43 n., a: kak šaši jezdie? vz Kšch. 50. n. Názvy tuto položené jsou *správnější* oněch ve S. N. uvedených. (Hý.). Sr.: I učinil byl ten kaldejský mudřec (Kserses) šachovnici a šachy v obrázky: *krále, královú*, kmeti zemské, jimž my *popi* říkáme, *rytieře královy*, zemské úředníky, ješto u nás *rochové* slovú, a *pěšky*, ježto osmer lid obecný v zemi znamenají. Kšch. 8. (Hý.). Vz Kšch. Knížky o hře šachové. Vydal Ferd. Menčík. V Praze 1880. (Úvod. Proč hra v šachy jest vymyšlena? Kdo hru vymyslil. O šašiech. O šachovnici. O králi šachu. O králové. O popech. O rytieřích. O pěšciech. Kak šaši sedie. Kak šaši jezdie). — **S.**, na Slov. = *šachovnice*, das Schachbrett. Bern. O původu vz Mz. 316.

3. **Šach**, u, m., hora mezi Čechy, Moravou a Rakousy. Tk. I. 152.

4. **Šach**, u, m. = *šiška lesního stromu*, der Zapfen. Vz Šácha, Šiška. Š. borový, jedlo-ý, smrkový. Us.

Šácha, y, f. = *šách, šiška*. — **Š.**, y, m., osob. jm. Šd.

Šáchatějící = *šiškatějící*. Rst.

Šáchatělý = *šiškatělý*. Rst.

Šáchatý = *šáchy, šišky mající*. Rst.

Šachetné, ého, n., die Schachtsteuer. J. tr.

Šachetný, -ní. Pec š., der Schachtofen. Šp. Š. pažení, das Schachtscheiden, píst, sraž, pažba, díra atd. Šm.

Šachmat, u, m. = *hra v šachy ztracená* = rex mortuus, vz Šach. Veženou-li koho do šachmat, jest po něm veta. Kom. J. 942.

Šácholan, u, m., magnolia, die Magnolie, rostl., plod se podobá šáchu (vz Šách, 3.). Š. hrubokvětý, m. grandiflora, mexický, mexicana, sivý, glauca, ochlípený, umbrella, zakončitý, acuminata, úškovaný, auriculata, homolovitý, pyramidata, hrubolistý, macrophylla, srdčitý, cordata, ozdobný, yulan, útlý, kobus, obvejčitý, obovata, ohnědělý, fuscata, nízký, pumila. Rostl. III. b. 298., Rstp. 34.

Šácholanovitý. Š. rostliny, magnoliaceae: badyáník, rozpilec, kysopa, šácholan, lilijovník. Rstp. 31., Schd. II. 295., Kk. 308.

Šácholiti, il, en, ení = *chlácholiti*, stillen, beruhigen, sänftigen (in der Kindersprache). U Olom. Šd.

Šáchor, u, m., **šáchoří**, n. = *sítí, rákosí, palach*, scirpus, die Binse, das Binsengras. O původu vz Mz. 80. V š-u uzlu hledati. Bern. Rybník plný š-ří. Chalupa š-em (-im) pokrytá. Ros. Po samém trní jeli: po trní a po boří, po ďábelském šáchoří. Sš. P. 22. — **Š.** = cyperus, das Cypergras. Š. žlutavý, flavescens, jedlý (sladký, zemské mandle), esculentus, dlouhý, longus, kulatý, rotundus, hnědý, fuscus, shloučený, australis. Krok. III. 506., Jg. — Vz Kk. 116., FB. 17., Čl. Kv. 100., Slb. 116., Rstp. 1703. — **Š.**, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šáchorek, rka, m., osob. jm. Šd.

Šáchoří, n., vz Šáchor. Sš. P. 22., Tč.

Šáchořín, u, m. = *místo, kde šáchoří roste*, ein Ort voll Binsengras. Slov. Bern.

Šáchořina, y, f. = *šáchořín*; 2. = *šáchor*. Slov. Bern.

Šáchořiti, *šuchořiti, šichořiti*, il, en, ení = *čechrati*, lockern. Slov. Bern.

Šáchorka, y, f. = *rohožka*, Rohrdecke, f. Slov., mor. Mřk.

Šáchornatý, voller Binsengras. Š. místo. Slov. Bern.

Šáchorný = *šáchornatý*. Slov. Bern.

Šáchorovitý. Š. rostliny, cyperaceae, Cyper- o. Halbgräser: ostřice, tuřice, šachor. Vz Schd. II. 267., Čl. 159., Kk. 114., Slb. 94., Rstp. 1694.

Šáchorový, aus Binsengras. Slov. Bern.

Šachotín, a, m., Schachersdorf, ves u Polné. PL.

Šachov, a, m., Schachow, ves u Kostelce n. Orlicí; Š., něm. Schockau, ves u Police horní; Š. malý, Klein-Schockau, ves tamtéž. PL.

Šachování, n., Abtheilung nach Art des Schachbrettes. Aqu.

Šachovaný; *-án, a, o, kostičkovaný*, abgetheilt wie das Schachbrett. Š. oděv. Brikc.

Šáchovatý = *plný šáchů*. Š. símě. Um. les.

Šachovec, vce, m. Š. malý, Klein-Schachowetz, samota u Semil. PL.

Šáchovitý = *na způsob šáchů*, zapfenförmig.

Šachovně, schachspielartig. Bur.

Šachovní, šachový, Schach-. **Š.** kámen, Ros. (v Kšch. stává jen *šach*, Hý.), hra. V.

Šachovnice, e, f. = *prkno na kameny šachovní*, das Schachbrett, D., Jel. Tak se k něčemu míti a strojiti, jako kráva k šachovnici. Krab. A najprvé řku o š-nici; Mudřec onen mienil jest Babylon . . . š-ci; A já řku, že i veškeren svět móž těmi všemi polmi v š-ci znamenán býti; To pak, že je š. čtveroúhlá a opět se dělí ve čtyři strany čtveroúhlé, znamenává . . .; Pole v š-nici. Kšch. 9. — **Š.**, die Schachspielerin. D.

Šachovničí = *šachový*. Co postava š. neb šachóv mieni. Kšch. 3.

Šachovničný, Schachbrett-. Š. způsob. Ctib.

Šachovník, a, m. = *hráč v šachy*, der Schachspieler. Ros. Kostečníci, šachovníci, vrhcabníci, tanečníci a pipláči s piplavicemi nehledie na božie dielo. Hus I. 127. — **Š.** = *kdo šachy dělá*, Schachbrettmacher. Troj.

Šachový, Schach-. Co hra š-vá ukazuje a učí neboli znamená. Kšch. 1. Vz Šachovní.

Šáchový, *od šáchů*, Zapfen-. Š. lupina. Mus.

Šachr, u, m. = *pokoutní nedovolený prodej*, das Schachern.

Šachrovati, šachřiti = *pokoutně prodávati a kupovati*, schachern. Rk. — **čím, s čím, v čem.** Rk.

Šachrovník, a, m., der Schacherer. Slov. Bern. Vz Šachr.

Šachta, y, f., gt. pl. *šachet*, z něm. der Schacht = slov. *báně, jáma, rudní rov*, die Grube. Pr. Vz Báně. V Polště také: *sib*; menší š. nevycházející na den: *šibik*. Š. jest otvor do horniště kolmo někdy též kloňmo hloubený, S. N., jehož průřez mívá nejčastěji podobu obdélníku, málo kdy čtverečnou, eliptickou n. kruhovitou. KP. III. 72. Š. výlezná a výhonná, hledací. Vz KP. III. 73., 66. Š. štyglovitá (rechter Sch.), lijovitá (flacher Schacht), tažná (Förder-), stupná (Fahr-), Techn. II. 24., ležatá (nakloněná, dle zapadání pramene hloubená, hledací (ku hledání ložišť nerostův užitečných hloubená); stojací, kolmá (op. lijovitá, ležatá, vz Štygle), pomocná, začáteční stará; š-u zarážeti, tlouci, hloubiti, vytopiti, zakryti, přikryti; š-u na uhlí prodělati. *Zmrsk* = š. přirozená vzniklá rozbortěním země; *předrážky* = šachty podální od š-ty nálezní, načež se štrekou spojují. V š-ě jsou 3 oddělení, jedno ku stoupání po řebřících (farty) a to slove: *temnice, okno, stupní š., lezna* (Fahrschacht); druhé je k vytahování rud (vz Kybří) a slove *tažní báň* (Förder-); třetí k odstraňování vod a slove *strojní báň* (Kunst-) s čerpadly č. pumpami. Am. Schacht, der nicht zu Tage geht: *nedobaň, nadkopa, smrsk, hlubina, prokopa*. Šm. Š-ty propůjčiti. Nar. o h. a k. Šachtu zapěniti, den Schacht zuwerfen. Šm. — **Š.** *peci* = *válcovitý vnitřek peci*, der innere Raum eines Hochofens. Vys. — **Š.** = *jáma*. Š. na vodu, die Cisterne; š. na mrtvoly = povšechné hroby, das Gemein-, Massengrab. Nz. lk., Dch., Ros. Neb oni tyto klamají a oni budú zklamáni a tak obojí do věčné šachty vpadnou. Hus II. 154.

Šachtmistr, a, m., der Schachtmeister. D.

Šachtovní, Schacht-. Š. klobouk, D., pec, Techn., dříví, Grubenholz.

Šachtový = šachtovní. Rk.

Šachy, dle Dolany, něm. Schach, ves u Dačic na Mor. Pl.

Šajava, y, f., říčka na Slov. Dbš. 4.

Šajba, vz Šejba.

Šajdati = *pajdati*, mit einem Fusse streichen. Ta kráva šajdá. Us. — **se** = *běhati sem tam*, schlenkern. Us.

Šajdavý = *pajdavý, belhavý*, krummbeinig. Us. Jg.

Šajka, y, f. = *lehká, dlouhá loď černohorská*, eine Tschaike. Chch.

Šajkář, e, m., der Tschaikist.

Šak = *však*. Na Mor., ve Slez., na Slov. Klš., Šd., Mšk. Trp to duše, trp jen se mnú, šak činilas také se mnú; Počkám já sedm let, š. nepomine svět; Nelekej se, paní má, šak to byla duše má; Trp, má milá, pokud můžeš, šak dlóho trpět nebudeš. Sš. P. 17., 87., 110., 113. Šak bych já ju nepřivřela, dybych tebe ráda měla; Dyž ti bude máti láti, š. ty možeš se mnú vandrovati; Jdi koníčku, jdi ode mne, š. tě kdosi naťutruje, třebas moje frajerečka, co sem si vzal do srdečka; Nevěř, milá, nevěř, a š. nemáš komo; A š. tě k nám synečku černí ďási nosí; Něch zabijú, š. som márný, něbudze mia plakać žádný. Sš. P. 123., 133., 174., 220., 289., 503. (Tč.). Vz **Však.** — **Š.** *přisvědčuje*, bejahend. Tož přiďte! Šak! Na Mor. Brt., Šd. Synečku, ráda pije! Mamičko, š. voděnko. Synečku, kořalenku. Mor. pís. Šd. — *Šak tak, šak tak* (volává kačer). Na Mor. Brt. Vz Opilý (II. 385 b.). — *Šak*, u, m., *slovo (v)šak*, das Aber. *Pane, ten šak má hladký ocas!* říkávají na mor. Drahansku tomu, kdož s provedením něčeho, práce atd. odkládá a kdykoli jej k tomu nabádáš anebo proto jemu výtku činíš, vezdy té chlácholí slovy: No, šak já to již udělám! Us. Hý. — **Š.,** a, m., osob. jm. Šd.

Šáka, y, f. Š. přední a zadní drží strany fasunku z předu i v zadu dole, *rozpona*. Us. Hk.

Šakal, a, m., canis aureus, der Schakal, ssavec dravý. Š. obecný, senegalský, kapský, bengalský, syrský, strakatý. S. N., Frč. 392., Schd. II. 401.

Šakon, u, m., látka, Chaconnet.

Šakonový, Chaconnet-. Koupím ti šáteček š-vej. Er. P. 216.

Šakovadlo, a, n., das Schakenholz (beim Nadler). Šm.

Šakvice, Schakwitz, ves a) u Hustopeče (Auspitz); b) u Lechvic na Mor. Pl.

Šaky, dle Dolany, mě. v Polsku. Vz S. N.

1. **Šál,** u, **šálec,** lce, **šálek,** lku, **šáleček,** čku, m., z němec. = *nádoba pící širokého otvoru*, der Becher, die Schale. Ros. Stru scála, střn. schâle, schal, řec. σκάλις, lat. patera. Gl. 333. Š. stříbrný. Půh. II. 80. Š. pící, V., Kom., třecí. D. Š. porculánový, Sp., pozlacený. Dač. I. 360. — *Šály*, pl., *cukroviny, pamlsky*, der Nachtisch. D. — **Š.** = *misa u váhy*, die Wagschale. Kom. — **Š.** = *obdélná mísa*, längliche Schüssel. Šály neb obdlouhlé mísy. Bck. II. 2. 178.

2. **Šál,** u, m., z něm. Schale, *vnitřní zadní čtvrť hovězí, kýta hovězí*. Mz. 317.

3. **Šál,** u, m., pers., po angl. psáno *shawl*, jemná látka vlněná v Persii a Indii (kašmirské šály); š. má podobu velikého šátku na zabalení krku, der Shawl. Rk.

4. **Šál,** u, m., na Slov. = *šalba, šálení*, die Täuschung, der Betrug. Slov. Bern.

5. **Šal**, u, m. = *vrtohlavost ovcí*, der Schwindel. Šp. U Opav. Klš.

Šala, šálka, šálečka, na Slov. = *skořepka*, die Schale. Bern. — **Š.** = *místo v dole, kdež jest kyz*, Schalen. V. — **Š.** = *obdélný kus rudy*. Jg., Am.

Šalamaje, šalmaj, šalamaj, e, **šalamajka**, y, f. = *jistá píšťala pastevská, křivý roh, trubiroh*, die Schalmei, z lat. calamus. V., Kom. U Klat. šalamajek. Kold. vnč. Ten sobě zdárnú sám šalměj píšťalku přistrojil. Bianc. 99. Pískal jako na š-ji. Us. Na š-je hráti. Sš. P. 167.

Šalamajník, a, m., der Schalmeipfeifer. D.

Šalamon, a, m., samota u Sedlčan.

Šalamoun, a, m., král židovský. Moudrý jako Š. Us. Je můdrý jako Šalomúnové plundre. Mt. S. Vz Šalomoun.

Šalamůnek, nka, m. = *oměj pravý*, aconitum napellus, echter Eisenhut, blauer Sturmhut. Čl. 11. Vz Šalomounek, Čl. Kv. 282., Slb. 663., Rstp. 23., 24.

Šalanda, y, f. = *světnice čelední*, die Gesindstube (ve mlýně, v pivováře atd.). O původu vz Mz. 317. — **Š.** = *vůbec veliká světnice*. V té š-dě zimou jsme zkřehli. Sych. Je tu jako v š-dě (= pusto). Us. Hý. — **Š.**, Schalanda, hospoda u Jičína; samota u Milína. PL.

Šalapati se = *toulati se*, herumstreichen. — **kudy: po** světě. Arch. II. 148.

Šalastrika, y, f. = *kořalka*. Us.

Šalavija, e, f., der Wirrwarr, verworrenes Zeug. U Opav. Klš.

Šalba, y, f. = *šálení, šejdířství, podvod*, die Täuschung, Blendung, Gleissnerei, Arglist, das Blendwerk, der Trug. Pravdy barvu šalbě dávati; Hledati zrna pravdy bez šalby. Kom. Odejmi (stáhni) larvu, uzříš šalbu. Sych., Lb. Žid se šalbě neučil, ale s ní se narodil. Us. Moravan 1878. 66. Zakladatelská š., der Gründerschwindel. Dch.

Šalbaba, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šalbář, e, m. = *šalbíř*.

Šalbářka, y, f. = *podvodnice*, die Betrügerin, Täuscherin. Bern.

Šalbářský, den Täuscher, Betrüger betreffend. Bern.

Šalbářství, n. = *šalba*, die Täuscherei, Betrügerei. Bern.

Šalbice, e, f., das Metallsilber, die Zinnfolie. Am.

Šalbíř, e, m., der Betrüger. Byl šalbířem, svodníkem. Berl. kn. 8.

Šalda, y, f., *řeka v Nizozemsku*, die Schelde. Bern., Šm. — **Š.**, y, m., osob. jm. Šd.

Šaldorf, u, m. Schallersdorf. Š. nový a starý, vsi u Znojma. PL.

Šalebník, a, m. = *mamič*, der Betrüger. Měst. bož. II. 241.

Šalebnosť, i, f., die Betrüglichkeit. Měst. bož. II. 237.

Šalebný, *šálící*, täuschend, trügerisch. Kom.

Šálec, vz Šálek.

Šálečenka, y, f., lecidea, rostl. lišejníkovitá. Rostl. I. 274. a. Vz Šálečka.

Šálečka, y, f., lecidea, die Tellerflechte, Rstp. 1839. Vz Šálečenka.

Šálečkovitý. Š. rostliny, lecidini: pevnopněc, dutohlavka, malohubka, šálečka. Rstp. 1837. — **Š.**, napfförmig. Š. věnec narcisu obecného. Rst.

Šálek, lka, m. = *kdo šálí, klame buď zlým úmyslem, buď žertem*, der Schalk. Jel. — **Š.**, vz Šál, 1. — **Š.**, lku, m., Schalkische Mühle, mlýn u Vlašimi. PL. — **Š.**, lka, m., osob. jm. Šd.

Šalena, y, f. = *rozpustilá ženská*. S. pís. II. 5. 315. Vz Šálený.

Šálení, n. = *mámení*, die Täuschung, der Betrug. Š. lidí. V.

Šálenice, e, f. = *borovka*, die Schwarz-, Heidelbeere. Slov. Bern.

Šálenicový = *borůvkový*, Schwarzbeer-. Slov. Bern.

Šálenina, y, f. = *šálení*, die Täuschung, der Betrug. Gnid. 51.

Šálenka, y, f. = *brusnice vlochyně n. bařinná, vlochuně, lachyně, mechynka*, vaccinium uliginosum. Rstp. 985.

Šálenosť, i, f. = *stav šáleného*, die Täuschung. — **Š.** *šílenosť*, die Verrücktheit, Wildheit, der Wahnsinn. Jel. Us. u Opavy.

Šálenství, n., die Wahnsinnigkeit. Vz Šálenosť. Vinařc.

Šálený; *šálen, a, o* = *podvedený*, getäuscht, betrogen. Kom., Jel. — **Š.** = *šílený, smyslem pominutý*, un-, wahnsinnig. Ožralství z mnohých moudrých lidí šálené blázny činí. V. — Kom. Jako š-ný sám sebe, co by byl, nezná. Rvač. Š. rozum v rynku i na trhu. Vz Ztřeštěný. Prov. — **Š.** = *šálící*, täuschend. Š. věc, Pref., člověk. Papr. — **Š.** = *divoký*, wild. Š. kůň. Prot. 172. Us. u Opav. Klš. — **Š.** *vacha* = přísná, nenadálá prohlídka domů za doby noční se strany dřívějších panských úřadů, Generalvisitation. U Opavy. Klš. — **Š.** = *mámící, smyslu zbavující*, unsinnig machend. Šálené páleně. Šálené houby. Na Slov. — **Š.** = *rozpustilý*, ausgelassen. Slov. Hdk. C. Vz Šalena. — **Š.** *mlýn*, Schellener Mühle u Klatov.

Šalešní, Sauce-. Š. míska. V. Vz Šalše.

Šáleti, el, ení = *divočeti*. Opav. Klš.

Šalfia *(šalfija)* e, f., z lat. salvia = *šalvěj*. Slb. 328.

Šalfiovský. Š. jablka. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šalič, e, m. = *kdo šálí*, der Täuscher, Betrüger. Š. lidí. V.

Šalička, y, f., die Täuscherin, Betrügerin. Us.

Šálil, a, m. = *šalič*.

Šaliplachta, y, m. = *člověk šálený, potrhlý*, der Windbeutel. Šd.

Šalíř, e, m., der Schwindler. Šp.

Šalitel, e, m. = *šalič*. Jg.

Šalitelka, y, **šalitelkyně,** ě, f. = *šalička*.

1. **Šáliti,** šal, šále (ie), il, en, ení; *šálivati, šalovati* = *mámiti, podváděti, klamati, šiditi*, blenden, täuschen, trügen, betrügen. V., Jg. — **abs.** Zvěř šálí (když po stopě se vrací a pak uskočí neb vybočí). Us. Sp. — **co, koho:** lidi, V., svět. Zlob. — **koho čím.** Kom., Br., Háj. Svou křivolakou opatrností Boha i lidi šáliti myslili. Zyg. Š. koho žebrotou. Dh. — **se v čem.** V tom se šálí. Bern. — **kde.** Na rynku, koho móže, v čemkolvěk šaluje. Slov. Tč. — **se.** Žáden sa nemóže víc šáliti, jak kdo ludu chce sa zalúbiti. Slov. Tč.

2. **Šáliti,** il, en, ení, *šalovati* = *sekaje děliti.* — **co.** Vola, krávu, kýtu šalovati. Us. Č. Cf. Šál, 2.

Šálivosť, i, f., die Täuschung.

Šálivý = *šálící*, täuschend. Š. sen, Us., naděje, Puch., zimnice. Ja.

Šalka, y, f., Schalka, mlýn u Kralovic. PL.

Šálka, y, f. = *šálek, číška*, das Schälchen. Slov.

Šálkový = *šálový*. Š. nebo šalová jablka. Us. Dch.

Šalmaje, vz Šalamaje.

Šalmanovice, dle Budějovice, ves u Třeboně. PL.

Šalmatový. Š. mantlík. Prm. IV. 122.

Šalný = *šalebný*, trügerisch, täuschend. Koll., Mus

Šalomoun, a, m., zastar. Šalomon. Vz Šalamoun. S. N. O Š-ne! kam's děl múdrosť a kde královstvie?; Protož die Š.: Kto ženimu krmie, ztratie zbožie. Hus I. 202. Moudrý jako Š. Moudrý jako Šalomounovy holenky (plundry = nerozumný); Napil se z flašky Šalomounovy. Vz Mudráček. Č. Vy Šalomoune (= moudrý jako Šalomoun)! Pk.

Šalomounek = *šalamůnek*. FB. 71.

Šalomounův, *-ova, ovo.* To je Š-novo moudro (o vtipném dítěti). U Rychn. Msk. Š. píseň, das hl. Lied, canticum canticorum, část písma sv. st. zákona; pečeť (elebor bílý).

Šalotka, y, f., *ošlejch*, allium ascalonium, rostl. FB 19., Čl. Kv. 125., Slb. 194., Rstp. 1590.

Šalouchy, pl., m., das Gespötte, der Hohn. Rk.

Šaloun, a, m., Schallaun, dvůr u Lomnice v Bud. PL.

Šalovačka, y, f.; *š-y*, pl. = *prkna na oblouku položená, na kterých se klene*, das Schalbrett. Dch.

Šalování, n. = *pažení*, das Schalen, die Schalhölzer. Š. v lednici mlýnské. Us. — Š. = *šálení* (zastr.). V. Vz Šáliti. Hudci etc. škodie dobrým lidem svým š-ním (Possen) ve svaté časy. St.

Šalovaný; *-án, a, o* = *pažený*, geschalt. Š. krov. Us. Jg.

Šalovati = *pažiti*, schalen. — **co:** břeh, věž, Jg.; vola, krávu (*sekáním děliti*). Č. Z něm. schalen. Mz. 317.

Šalovie, n.?, rostl., zastr. Rozk.

Šalovitý, spathig. D.

Šálovka, y, f. Š. brachyonus, der Blumenpolyp. Šm.

Šalovně, -ný. Š-ně n. kunštovně mluviti: Nemúdrými řečmi a kakýmis š-ými pevnosť viery rušiti. St. N. 141., 179.

Šalovník, a, m. Kdyby kto kratochvilné sešpilenie vzal v obyčej, počestné by nebylo, neb by š. byl. St. N. 142. Pod korouhví nožířů jíti mají čepelníci, š-ci, nožíkáři a šlejfíři. Háj. list. 330.

Šalovný = *šalebný*, trügerisch. Š. řeč. Boč. exc. Vz Šalovně.

Šálový. Š. maso = ze šálu. Vz Šál, 2. Dch.

Šalplachta, y, m. = *šaliplachta.* — **Š.**, osob. jm. Mor. Šd.

Šalše (zastar. *salše*), e, f., z latin. salsa (z toho fr. sauce), *omáčka*, die Salse, Tunke, Sauce. Š. ku pečitému. V. — **Š.** = *salát*, lactura. V. — Jg.

Šalunk, u, m. = *pažení, zabednění*, z něm. Schallung. Us. Š. tesařský.

Šalupa, y, f., z fr. chaloupe, *menší loď rychle plovoucí k posluze lodím větším*. Rk., Kpk.

Šalvěje, šalvěj, e, **šalvějka,** y, f., z lat. salvia, die Salbei. Mz. 317. Š. přeslenatá, s. verticillata, ladní n. lesní, s. silvestris, luční, s. pratensis, lepkavá, s. glutinosa. FB. 61., Rstp. 1169., 1191. Š. lékařská n. zahradní, s. officinalis, vonná, sclarea, červcová, coccinea; římská (bylina matky boží); polská (ranné koření), eupatorium. Aqu. Vz Schd. II. 290., Čl. 80., 81., Kk. 177., 179., Čl. Kv. 255., S. N., Slb. 328.

Šalvějný, Salbei-. Víno jich má cizí vóni: ono š-nú, ono omanovú, ono pelynkovú. Hus I. 220.

Šalvějolistý, salbeiblätterig. Rost.

Šalvějovitý, salbeiartig. Š. rostliny, salviaceae: katuška, šalvěj. Slb. 327., Rstp. 1161., 1168.

Šalvějový, na Slov. *šalviový*, Salbei-. Š. list, D., voda. Čern.

Šalvia (*šalvija*), e, f., *šalfia* = šalvěj. Na Ostrav. Tč. Paty (pátý věnec) byl z šalvie, sama v něm chodzuje. Sš. P. 759.

Šalvija, e, f. = *šalvěj*. U Opav. Klš.

Šalvostr, u, m., z něm. Scheidewasser (lučavka, hlodavka). Napil se š-stru. Vz Opilý.

Šám, u, m. = škarpál, na Mor. *škarbal* (Mřk.), alter Schuh. Us. Vz Šámy.

Šámal, a, m., der Herumtapper. Rk. — **Š.**, mlýn u Sedlčan. PL. — **Š.**, osob. jm. Šd. Vz S. N.

Šamalík, a, m., osob. jm. Šd.

Šamánek, nka, m., osob. jm. Šd.

Šamanicha, y, f., nitraria, der Salpeterstrauch. Rstp. 674.

Šamanichovitý. Š. rostliny, nitrarieae: šamanicha. Rstp. 673.

Šamářovice, dle Budějovice, Schammerwitz, ves ve prus. Slez. v Hulčínsku. Šd. Vz S. N.

Šamařovský, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Šámati = *hmatati, tápati*, herumtappen, -tasten. — **kdy.** A jako v noci tak šámají o polední. Br. — **kde: ve** tmách. Br., Kom. — **čím:** rukou. Br. — **jak.** Šámá se jako slepý **podlé** stěny. Chč. — **v čem (kdy).** Š. v bludech. Sš. II. 339. **V** té noci šámalo pohanstvo **před** Kristem ve tmě. Sš. J. 185. — **po čem** = *sáhati.* — **Š.,** *obcházeti nepracuje.* Když jsou žita, není času šámat. V Kunv. Msk.

Šamberk, a, m., divadelní herec a dramatický spisovatel, nar. $^{21}/_{4}$ 1839. Vz S. N.

Šamflekovati, zanken. U Místka na Mor. Škd.

Šamík, u, m. = *kořalka.* U Místka. Škd.

Šamikoviče, dle Budějovice, Schamikowitz, ves u Hrotovic na Mor. PL.

Šamitati = *šantati*, hin- und her wedeln. — **čím:** ocasem. Na Ostrav. Tč.

Šamlat, u, m. (z it. camelotto), *tkanina ze srsti velbloudové dělaná*, ein aus Kameelhaaren verfertigter Stoff. Plác., Ros. Strn. schamelôt, střn. schamlat, střlat. camelotus. Gl. 333.

Šamlatka, y, f., *ženský oděv*, zastr. Mus. 1864. 22. — **Š.,** das Kamelotkleid. Lom. Vz Šamlat.

Šamlatový, *ze šamlatu*, von Kamelot. Dač. I. 361. Sukně š-vá hedbávnými šňůrami opremovaná. Ler.

Šamonice, dle Budějovice, Schamonitz, ves u Písku. PL.

Šamořiti, il, ení. A co to tam šamoří v té našé zahrádce? gajduje tam gajdušek. Sš. P. 614.

Šamorný; šamoren, rna, o. Vdovy ty všelijak cizích věcí se ujímají brnožny a š-ny jsouce. Sš. II. 332. (Hý.).

Šamotati, hin und her schwingen. Na Ostrav. Tč. — **v čem.** Leč i hmota prostě měkká, v mrtvu věčném šamotá. Č. Růž. str. 31. — **abs.** Víra základ, víra kořen mravného je života; kdež ten zmořen, onen zbořen, tam poušť holá šamotá. Sš. Šm. bs. 182 — **se s kým,** sich herumbalgen. Na Ostrav. Tč.

Šamotka, y, f. *Š-ky = cihly ohnivzdorné*, die Chamotten, Schamottsteine, -ziegeln. Pta.

Šampaňský. Š. víno, Champagner-. Us.

Šampiňon, u, m., *lépe než žampion*, z fr. Champignon, der Feldschwamm. Dch.

Šamplotiti, il, cen, ení = *šamtati.* — **co:** obuv. Us. v Kunv. Msk.

Šamplotivý = *kdo obuv šamtá*, sešlapuje. V Kunv. Msk.

Šamrdoves, vsi, f., Amaliendorf, ves u Křivoklátu.

Šamrdovka, y, f., solarium, plž. Krok. II. 126.

Šamrha (zastr. *šemrha*), y, f. (odtud *čamrha, čamrda*) = *dřívko v knofliku*, das Knopfhölzchen. — **Š.** = *dřevo kuželaté, které rukou n. nití zatočené crtí se do kola.* V. Š. (samirha), trocheus, genus rotae ad lusum. V MV. nepravá glossa. Pa. Der Kreisel, die Treibkugel. Šamrhou hráti. Kom. Co šamrha se otáčí. Us.

Šamrhovitý, kreiselförmig. Rostl.

Šamstati se v čem, latschen, watscheln. Babička v pantoflích se šamstá (pačhati se). Us. Dch.

Šamstr, a, m., z něm. gehorsamster. — To je můj š. (milý), v ob. mluvě. Us. Šd., Kšá.

Šamša, m. a f., *šmathavý člověk.* V muž. rodě dle Báča.

Šamšavý = *šmathavý.* Kůň š. = kotníkem o kotník zavazující (šoustající) n. kopytem ven vyšlapující. Us. Jg.

Šamšula, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šamtati se = *pačhati se*, gehen streifend mit den Füssen. — **se v čem.** Ten kluk se pořád v mých botách š-tá. Us.

Šámy, ů, pl. = *staré roztrhané střevíce, křápy.* U Chocně. Ktk. Vz Šám.

Šaňák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šanc, e, **šanec,** nce, m., pl. *šance*, z něm. vz Mz. 318. = *okop, zákop, hradby*, die Schanze. Valem a šanci obehnati, ohraditi, V., se okopati, Kom.; koše pletené k šancům. V. Dyby byly šance ze štýrského železa, žádný nezabrání do panského dvora; Ač počkaj Vandrburku, jakú ti ukážu: až přijdeš do pole, šance ti rozhážu. Sš. P. 363., 584. — **Šanc** = *harc, nebezpečenství*, die Gefahr, das Risiko. Něco v šanc saditi, vsaditi (hrdlo své. Br.). V. Nevěstky svůj stud v šanc sázejí, své jméno, sílu i život. Kom. Něco v šanc dáti, preis geben, aufs Spiel setzen, gefährden, riskiren. Dch., Ktk. Vz Chance.

Šance, Schanze, samota u Cerekve, PL.; osada na uherské hranici u Strání. Tč.

Šancéř, šancíř, e, **šancovník,** a, m., der Verschanzer, Schanzgräber. Ros., D.

Šancgrubna, y, f., z něm., *příkop.* Žer.

Šancíř, vz Šancéř.

Šancknecht, a, m., der Teichgräber. Žer.

Šancovní příkop, D., koš, srub. V.

Šancovník, vz Šancéř.

Šancovati, *šancovávati*, schanzen, verschanzen. — **Š.** = *náspem ohraditi, okopati, příkopy obehnati, opevniti.* Ros. *Š. se* = sich verchanzen. — **se k čemu** (ohraditi se): k městu (k dobývání jeho se blížiti). V. — **se.** Kam se šancuješ (ubíráš)? Ros. — **se s čím.** Kam se s tím šancuješ (kam s tím jdeš)? Us. — **co komu.** Šancuje mu odběratele (nadhání). Us. u N. Kdyně. Rgl.

Šanda, vz Kšanda. — **Š.,** y, m., osob. jm. Š. Frant., místoředitel realn. gymnasia v Táboře, čes. spisovatel, nar. $^{27}/_{12}$ 1831. Vz S. N.

Šandar, a, m. = *četník*, ze gensd'armes. Us. Škd., Kal.

Šandava, y, f., vz Žandov.

Šandera, y, m., osob. jm. Šd.

Šándor, a, m., maď. = Alexander.

Šandrkovati = *plýtvati*, vergeuden. — **čím:** omastkem. Us. Dch.

Šankr, u, m. = *příjičný vřed*, der Chancre. Nz. lk.

Šanoba, y, f. = *šetrnosť*, die Schonung. Slov. Koll. Jestli míniš setrvávat u jiných v šanobě, nedávaj sa do dražděňa s mladšími od tebe; Š-ba lásku drží v závazku; Zdraví těla žádáme a v š-bě ho nemáme; Tam seba drž v š-bě, kdě ťa nikdo nevidí; Dobročinca měj v šanobě, neubližuj tvej osobě. Na Slov. Tč.

Šanobný = *šetrný*, sparsam. Slov. Plk.

Šanořín, a, m., Schanořin, hájovna u Křelovic. PL.

Šanostlivosť, i, f. = *šetrnosť*, die Schonung. Slov.

Šanostlivý, šetřivý, schonend, sparsam. Slov., mor. Mřk.

Šanov, a, m., něm. Schanow, ves u Klobouk na Mor.; něm. Schanowa, ves u Rakovníka; něm. Schönau, ves a) u Broumova, b) u Mikulova na Mor. PL. Vz S. N.

Šanování, n., die Schonung. Š. nepřátel; 2. *dobrotivosť*, die Schonung. Bern.

Šanovaný; *-án, a, o*, geschont. Jg.

Šanovati, *šanovávati*, z něm. schonen = *šetřiti*. Vz Toto. — **koho** (gt.), **čeho.** V., Kom., Br. Abych nešanoval šedin jeho. NB. Tč. 231. Jestli nebudeš š. tvojej pokrevnosti, nebudeš mať i od ludí slušnej uctivosti; Starého prátela šanuj a od nového sa varuj; Prátelóv tvých šanuj; Bláznóv se varuj a múdrých šanuj; Každý tého víc šanuje, kého zřídka vidí; Ty máš dycky dobrodincóv srdečně šanovat; Rodičův šanuj, tvú hlavatosť hamuj. Slov. Tč. Kdo mladších neví šanovat, sám si činí vadu; Šanuj zdraví svého těla, by v něm duša dobře byla. Mor. Tč. Poctivosť, poctivosť, co ona panuje! kerá panna švárná, nech si jí š-je; Šanujće, dzěvuche, svoji pocćivosći, jako ta travěnka svoji zelenosći. Sš. P. 498., 378. — **co (jak).** Svoje veci šanuj a cudzých sa varuj. Slov. Tč. Hněv rozumem hamuj a tvé zdraví šanuj. Na Ostrav. Tč. Na té Nové dědině, vím o švárné děvčině; kdyby mně ju chtěli dat, uměl bych ju šanovat; Bo (= neb) u panny ctnota jako kula zlata, třa (= třeba) ji **nad** diamant šanovać. Sš. P. 284., 393. (Tč.). — **čeho jak.** Co ti užitek prináša s pravú veselosťú, to si šanuj a opatruj s velikú pilnosťú. Na Slov. Tč. — **sobě čeho** (vážiti si). Záv. — **co komu.** To ti já nešanuju (neodpustím). Mor. Mřk.

Šanovec, vce, m., osob. jm. Vz S. N.

Šanovice, dle Budějovice, ves u Sedlce. PL.

Šanovlivě = *šanovně*. Slez. Bern.

Šanovlivec, vce, m. = *šanovník*. Slov. Bern.

Šanovlivosť, i, f. = *šanovnosť*. Slov. Bern.

Šanovlivý = *šanovný*. Slov. Bern.

Šanovně = *schránlivě, hospodářsky*, schonend, sparsam. Bern. — **Š.** = *laskavě, dobrotivě*, glimpflich, mit Schonung. Bern.

Šanovnice, e. **šanovnička,** y, f., die Schonerin. Bern.

Šanovník, a, m., der Schoner. Bern.

Šanovnosť, i, f. = *schránlivosť, skromnosť*, die Sparsamkeit, Häuslichkeit; *laskavosť, dobrotivosť*, der Glimpf, Schonung. Bern., D.

Šanovný = *schránlivý, hospodářský*, schonend, häuslich; *laskavý, dobrotivý*, glimpflich, schonend. Bern.

Šant, u, m., der Betrug. Let. 136. Pakliby chléb byl malý, tehdy jest tu nějaký šant poznal i pobral jim chléb a kázal dáti chudým. Gl. 333.

1. **Šanta, šanda,** y, m., **šantal,** a, **šantala,** y, **šantálek,** lka, m. = *šantavý*. — **Š.** = *kdo klamá*, Betrüger, m. To je šanta. Ros. — **Š.,** osob. jm. Šd.

2. **Šanta,** y, f., nepeta, die Katzenmünze. Š. kočičí, n. cataria, nahá, n. nuda, rostl. FB. 62., Čl. Kv. 257., Slb. 347., Rstp. 1179.

Šanták, a, m. = *šanta*, 1.

Šantal, vz Šanta, 1.

Šantala, y, m., der Tausendsassa, Betrüger. Us. Dch. Vz Šanta, 1. Ten š. všechny kouty vyšantá, vyšuká, vyšmejká, vykutí. Dch. — **Š.** = *kdo šantavě chodí, šantavý, děvče šantavé*, der Trottel. Na Ostrav. Tč.

Šantalovati se, sich in Alles zu schicken wissen. Šm.

Šantati, *šantávati* = *kulhati, šmatlati, šmaťhati*, hinken; *klamati*, betrügen. Jg., Ja., Ros. — **se kde:** po městě se šantati, herumlungern. Na Ostrav. Tč. — **kde:** ve sněhu.

Šantavě choditi, schleppend, trottelnd gehen. Na Ostrav. Tč.

Šantavec, vce, m. = *šanta*, 1.

Šantavosť, i, f., die Klumpfüssigkeit. Nz. lk.

Šantavý, *kdo nohou o nohu tluče, kulhavý, křivonohý, šmatlavý, šmaťhavý*, klumpfüssig. Kom. J. 289.

Šantl, a, m., čes. básník dram., zemřel [24]/[3] 1858. Vz S. N.

Šantočiti = *šantročiti*. Ros.

Šantočník a, m. = *šantročník*. Ros.

Šantoš, e, m. Š. žíhaný, proteles Lalandii, hyena. Frč. 392.

Šantov, a, m., Schanda, ves ve Chlumecku. Jg.

Šantování, na Slovensku = *žertování*, das Scherzen; *rozpustilosť*, der Muthwille. Bern.

Šantovati = *dováděti, žertovati*, lärmen, treiben. — **kde:** na ulici. Koll. Čit. 80.

Šantovitý. Š. rostliny, nepeteae: šanta, popenec, včelník. Rstp. 1162., 1179.

Šantovlivě, šantovně = *žertovně*, scherzhaft. — **Š.** = *rozpustile, drze*, muthwillig, frech. Slov. Bern.

Šantovlivosť, šantovnosť, i, f. = *žertovnosť*, die Scherzhaftigkeit. Slov. Bern. — Š. = *rozpustilosť*, der Muthwille, die Ausgelassenheit, Frechheit. Slov. Bern.

Šantovlivý, šantovný = *žertovný*, scherzhaft. Na Slov. Š. řeči. Bern. — **Š.** = *rozpustilý, drzý*, ausgelassen, muthwillig, frech. Slov. Bern.

Šantovně = *šantovlivě*.

Šantovník, a, m = *žertovník*, der Scherzer. Slov. Bern.

Šantovnosť, i, f. = *šantovlivosť*.

Šantovný = *šantovlivý*.

Šantrocký, betrügerisch. Br.

Šantroctví, n. = *šantročení, podvod, šejdířství, zvl. v prodeji, odkud sám obchod*, der Schacher, die Betrügeri, Arglist. Jg. Dostal praebendu skrze š. a praktiky. Sych. — Br., Lom., Reš.

Šantročení, n., das Betrügen. Sš. L. 180. Š-ním zbohatnouti. Dač. I. 4.

Šantročí, n. = *šantročení*, der Unfug, die Ungebühr. Zlob.

Šantročil, a, m., der Betrüger. Šd.

Šantročilka, šantročka, y, **šantročnice**, e, f., die Schacherin, Betrügerin. Jg.

Šantročiti, il, en, ení = *klamati, šáliti, šibalství prováděti*, betrügen, schachern, Schleichhandel, Ungebühr, Unfug treiben, tändeln, schwärzen, paschen, hausiren. — **s čím**: s penězi. D., Rk. — **v čem**: v babkách, mit Hellern schachern. Us. Dch. — **Š.**, verschwenden. Mor. Šd., Škd.

Šantročivý, betrügerisch; verschwenderisch (mor.). Šd.

Šantročka, vz *Šantročilka*.

Šantroční, Hausir-. Šm. Š-né oklamání, trügerisch. 1429.

Šantročnice, e, f., *šejdířka*, die Betrügerin. Mus. II. c. 26.

Šantročník, a, m., *šantročil = šibal, lhář*; zvl. kdo vetešné věci ku prodeji roznáší a vůbec s šizením, lichvou atd. zachází, der Wucherer, der betrügerische Zinsen fordert, der Betrüger, Hausirer. Lex. vet., V., Mus. Vz Šant, Šantrok.

Šantroch, a, m. = *šantrok*. Mor. Šd. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Šantrocha, y, m. = *šantrok*.

Šantrok, a, m. = *šantročník, lichvář*. Lex. vet. — **Š.**, u, m., *šantroctví, podvod*, der Wucher, Betrug überhaupt beim Kaufe, Verkaufe, Geld-, Wechselgeschäfte. Mz. odvozuje slovo toto od střn. santrocke. Bedenkt man aber, dass santrocke im Deutschen gar keine Verzweigungen hat, während im Böhmischen die Ableitungen reichlich sind: šantrocha, šantroctví, šantročiti, šantala, šantročník atd., so dürfte eher das Umgekehrte der Fall sein, d. h. das deutsche Wort sei aus dem Böhm. entlehnt. Ich vermuthe, š. sei ein Kompositum aus *šant*, Betrug, List, und *rok*, terminus, Frist, Fristzahlung, also wucherische, betrügerische Fristen- o. Ratenzahlung. Nemá býti konšelem, kdož na š-y dává nebo na lichvy, kdož listy na zmatky nebo pro půhony kupuje. Brikc. Pr. konš. 16. Prodej, smluv se, trh slušný dej, neprodávej na ty roky, poruč jiným ty š-ky. Lom. Hosp. 39. — Gl 333. — Brikc., Lom., St. skl.

Šantrošenství, n. = *šantroctví*. Cyr. 619.

Šantrůček, čka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šanty, pl., m., na Slov. = *dovádění, hřmot*, der Lärm. D.

Šapcovati = *šacovati*, durchsuchen. — **co komu**: kapsy. U Žirovn. Vlk.

Šaplavá, é, f., Schaplawa, ves u Smidar. PL.

Šaplavý = *vyšeptalý*, hohl. Š. dumlík. Us. Jg.

Šár, u, m. O původu vz Mz. 318. **Š.** = *něco na křivo se táhnoucího*, krummer Gang. Ros. — **Š.** = *řada došků, šindele, cihel*, tašek na střeše (na jedné n. na dvou latích pověšených). Brt., NB. Tč. 78. Eine Reihe Schindel usw. am Dache. Š. a Ž., Ros., Us. u N. Kdyně. Rgl. Š. cihel. Us. na Mor. Bkř. Šár šindele na střeše. Vrchní šár (šindele) jim spadl. Šár dříví (vrstva). Šd.

Šara, y, f. = *stádo koní*, eine Pferdheerde. Slov. Plk.

Šára, y, m., osob. jm. Pal. Rdh.

Šaráda, y, f., z fr. = *hádanka slabičná, kde z výkladu jednotlivých slabik a jich sestavení uhodnouti se má slovo z oněch slabik se skládající*. Vz S. N., KB. 224. Š. odvozuje se od starofranc. slova *charaie* (šaré), což znamená řeč temnou, zahalenou. KB. 315. Die Charade.

Šaradný, zastr. = *šeredný*.

Šarafan, u, m. = *kaftan*, dlouhý černý šat polských židů. Šd.

Šarák, a, m., *druh zajíců*, lepus timidus, gemeiner Hase. Ssav. 289.

Šarakle, pl., f. = *šrakličky*. Slov. Plk.

Šaran, a, m., steguilogus, ryba, zastar. Rozk.

Šarance, pl., f., die Heuschrecke. Tpl.

Šaranec, nce, m. = *mladý vyrostlý chasník*, ein Junge. Na vých. Mor. Vz Šarvanec.

Šaraparty, pl. = *šarapatina?* Zlob.

Šarapata, y, m. = *šašek*. Slov. Plk.

Šarapatina, y, f. = *hamparádí, haraburdí*, altes Zeug. Vz Mz. 318.

Šarapatka, y, f. = *haraburdí, hamparádí*, altes Zeug. Zlob. — **Š.** = *jindy drobný český peníz, šart, babka, 3 halíře*, Heller, Scherf, m. Importati e vicina Ungaria š-tky. Strans. Vz Mz. 318. Nestojí ani za š-u. V., Č. M. 566., Dch., Kos. Ol. I. 118., Všk. Š-u (balatku, pletku) onu spolusluhovi odpustili. Sš. Mt. 256. — *Šarapatky*, pl., f., allerhand kleines Zeug. Nastupujíce na cestu dali si všecky šarapatky do skřinky. Us. Dch. — **Š-tky** = *zadek saní, kde rozkročenýma nohama i stávají*. Mor. Bkř. Svezl se na šarapatkách. Brt., Šd.

Šaratice, die Budějovice, ves u Slavkova na Mor. PL.

Šaravára, y, f., **šaraváry,** pl. = *plundry,* lange, weite Pumphosen. D., Plk.

Šarbochů *mlýn* u Dobřichovic. PL.

Šardice, Scharditz, ves v Kyjovsku na Mor. PL.

Šardička, y, f., Schardiček, ves u Vyškova. PL.

Šarec, rce, m., *pověstný kůň Marka kraleviče.* Mus. IV. b. 148., Krok. II. 179.

Šarfstein, a, m., *Ostré,* zbořený hrad v Litoměřicku. Vz S. N., Tk. IV. 378.

Šargan, u, m., carex, das Riedgras, rostl. Kom. J. 134.

Šargoun, a, m., osob. jm. Mřk.

Šarha, vz *Šerha.* Slov.

Šarhan, a, m., osob. jm. Jg.

Šarhulec, lce, m. = nepoznamenaná kláda. Us. u Solnice. Hsp.

Šařina, y, f. = *šáší, rákosí.* Plk., Koll.

Šarka, y, f., *šerka, oděv.* Měl-li chlapec pěknou š-ku a kamizolu, měl to na kolik let. U Domažlic. Němc. — **Š.,** y, m., osob. jm. Pal.

Šárka, y, f., **šárnice,** e, f. = *dřevo ploské po délce na nápravě ležící, na němž se oplín pohybuje;* v něm jsou zadělány klanice. Msk., Jg. Der Küpfstock, das Polster, die Schale. Š. zadní, přední. Us. — **Š.,** *tovaryška Vlastina.* Vz S. N., Dal. 24. — **Š.,** *pěkné údolí blíže Prahy,* Scharka. Jíti do Š-ky; vycházka do Š-y. — Š. dolní a horní, roztroušené budovy tamtéž, Obere. Untere Scharka. Tk. I. 32., 248., 373., II. 264., III. 660. Vz S. N.

Šarkan, a, m. = *drak,* had okřídlený, der Drache. Slov. Hdk. C., KB. A na tom černom oblaku sa plaví v blesku a búrke š. dvanácthlavý. Nitra VI. str. 11. — **Š.** = *hospodáříček.* Plk.

Šarkový, ze *šarky.* Š-vý kabát, sukně. Němc., Šd.

Šarlach = *spála.*

Šarlat, u, m., o původu vz Mz. 319., der Scharlach. **Š.** = *šarlatový hlemýžď, červec,* coccum purpura, die Scharlachschnecke. Ros. — **Š.** = *šarlatová křovinka, ze které jahody na barvu sbírají, též ty jahody,* ilex coccifera, das Scharlachkraut, die Scharlachbeere. Bern. — **Š.** = *barva šarlatná,* die Scharlach-, Purpurfarbe, der Scharlach. Kom. J. 173. Červený jako š. Us. — **Š.** = *tkanina, hedvábí n. sukno té barvy,* das Scharlachtuch, die Scharlachseide, der Scharlach. Hr. rk. D. 893. Sukně š-tem premovaná. V. Koníčky v šarlatě, pacholci ve zlatě, její najmilejší v samém diamantě; Chodí-li ta v šarlatě, chodila by ve zlatě. Sš. P. 145., 178. Kdož se v šarlat n. ve drahé rúcho obláčí. Hus III. 178. — **Š.** = *oděv šarlatový,* das Scharlach-, Purpurkleid. — **Š.** = *nemoc, vyraženina, spála,* der Scharlachausschlag.

Šarlatán, a, m., z ital., *dryáčník* (kdo o jalových věcech mnoho hluku nadělá). Nz. lk., Kos. Ol. I. 41. Der Charlatan, Quacksalber; Gauckler. Rk.

Šarlataniti, il, ění, den Charlatan machen. L.

Šarlatanský, Charlatan-. L.

Šarlatanství, n., **šarlatanstvo,** a, n., die Charlatanerei, Windbeutelei. L.

Šarlátka, y, f. = *šalvěj polní.* Bern.

Šarlatník, u, m., *šarlatové líčidlo,* die Purpurfarbe zum Schminken. Bern.

Šarlatný = *šarlatový,* Scharlach-. Š-ná kapice. Dal. 72. Točenice š. Hus III. 45.

Šarlatorozenec, nce, m., der Purpurgeborene. Šm.

Šarlatový = *červcový, červečný, červeči,* hochroth, scharlachroth. Š. barva, jahodky. V., hlemýžď, zrnko (červec), Kom., roucho. D. — Jg. Cf. Šarlat.

Šarlota, y, f., *šalota, česnek, ošlejch, ořešec, ořechovec,* allium ascalonium. Slb. 194., Rstp. 1590.

Šarlotka, y, f., Charlottendorf, ves u Mor. Třebové. PL.

Šarmant, šarmantní, z fr. charmant, půvabný, rozmilý, charmant. Rk.

Šarmicl, u, m., ze Scharmützel = *šarvátka, potyčka.* Žer.

1. **Šarna,** y, f., samota u Volyně. PL.

2. **Šarna,** y, f. = *laň,* die Hirschkuh, Hindin. Slov. Nebol to jeleň, bola to š. Sl. pís. II. 5. 263., 280.

Šárnice, vz Šárka.

Šarník, a, m., osob. jm. Šd. — **Š.,** *kdo dělá šáry.* Vz Šár. Šd.

Šarotiti, il, cení, herumsuchen, -wühlen. — **kde.** Pořád v těch lžicích šarotí. Us. u Rychn.

Šarov, a, m., Scharow, ves u Napajedel. PL.

Šarovací, zum Schüren dienlich. Techn.

Šarovač, e, m., der Schürer, Schürknecht. D.

Šarovačka, y, f. = *šalovačka.* Šm.

Šarovati, *šarovávati,* z něm. scharren, schüren = *potřásati zvl. dříví, aby dobře hořelo,* schüren; *topiti,* schüren, heizen; *točiti,* das Feuer werfen, schwenken. Jg. — **co:** dříví, Us., rudy (křížem sekati). Vys. — **co kde:** dříví, uhlí v prsku. Us., Rk. Sládci **pod** kotlem často š-ji. Ros. — **kam (čím):** ohněm (házeti, točiti) **k** městu. Ros. Š-ati dříví **pod** kotel (podhazovati). Us. — **se odkud:** z postele (kliditi se). U Skuhrova. Dhn.

Šárovec, vce, m., osob. jm. Tk. IV. 540., Pal., Žer. Záp. II. 110. Vz S. N.

Šarovní bidlo, die Schürstange. Us. Jg.

Šarovník, u, m., die Schürstange. Vz Šarovní. Us.

Šarový. Š. věc, v horn., křivý, na stranu jdoucí chod rudní podzemní, krummer Gang, die Schürkluft. V.

Šarpa, y, f., *lépe* než *šerpa,* z fr., vz Mz. 319.

Šarpati; *šarpnouti,* ul, ut, utí; *šarpávati,* na Sloven. = *sápati, trhati,* zerren.

sausen, reissen, zerfleischen. — **co:** tělo, něčí slávu, Bern., šaty. Tč. — **se s kým** (rváti se). — **se nač:** *napadnouti*, heftig zürnen, mit Worten anfallen. Mor. a ve Slez. Tč., Klš., Tč.

Šarpie, e, f., z fr. charpie = *cupanina, cupovanina, plátno na nitky jemně rozvlečené*, jakož se zvl. potřebuje na rány, die Charpie. Rk.

Šarský. Š. hory přes Dunaj a Sávu. Pal.

Šarš, e, m., der Scharlach. Má nohu červenou jako š. (zapálenou). Us. u Poličan. — **Š.**, vz Šarže.

Šaršoun, šaršún, u, m., zastr. = *dlouhý meč*, das Schlachtschwert, vom franz. charger, angreifen. Gl. 334., Kom. Orb. p. O původu vz Mz. 319. — V. — **Š.** = *dělo*. Ros. Snad z fr. charge de canon. Vz Švihovka. Das Stück, die Kanone. Ze š-nů šaršují. Ros. — **Š.** = *ohnivá železná koule*, die Bombe. Nepřítel hází š-y do města. Ros.

Šaršovati, zastr., *házeti, stříleti*, feuern. — **čím kam**. Nepřítel š-je ohněm k městu, **do** města. Ros. — **proti komu**. Ros.

Šart, u, m., zastr.; o původu vz Mz. 319. Dle Gl. 334. z něm. Scherf. Vz Kačenka. *Š-ty* = *plechy měděné*, die Schärten. V. — **Š.** = *malý peníz, šarapatka, babka, halíř*, der Scherf, das Scherflein, Ort. Maje počet vydati z největšího i z nejmenšího až do posledního šartu. V. Dala dva š-ty měděná; Vdova chudičká obětujíc dva š-y viece než všichni jiní pustila jest v pomoc chrámu; By všecken svět měl a jednoho šarta neměl, i toho by žádal. Hus I. 419., 290., III. 186. (Tč.)., ZN. Nevyjdeš, doniž nenavrátíš posledního šartu. ZN. — **Š.** = *bylina na žluto barvící, srpek, barvířské koření*, serratula tinctoria, die Scharte, Reš.; *žlutinka*, reseda luteola, der Wau. D., Slb. 414. — **Š.**, ferule, ferula communis, das Gartenkraut. Ros.

Šarta, y, f. = *měděný plech*, die Schärte. Slov. Bern. Šarty, pl. V.

Šartiš, e, m. Poněvadž tobě dlužen byl, čemus jemu š. (Schertisch) vydal? NB. Tč. 220.

Šartový, *od šartu*, Wau-. Š. květ. Jg.

Šarvák, u, m., z něm. Scharwerk, robota (zastar.). — **Š.** = *hřmot, křik, lermo*, der Lärm; *sváda*, der Zank. Bern.

Šarvakovati = *strouhu čiditi*, den Graben reinigen; *hlasně křičeti*, schreien. U Místka.

Šarvanec, nce, m., na Slov. = *člověk mnohé služby konající*, Scharwenzel; *mladý služný chlapec*, Plk., Hdk. C., *vůbec mladý chlapec*. Němc. Synek české matky š. to ladný. Hdk. C. 132. Mladé š-ce zaveze otec do některého města, aby se učlověčili. Němc. Mladí š-ci. Nitra VI. 138.

Šarvát, u, m. = *hluk*, das Geräusch. Mor. Šd. Nadělá š-tu po celé dědině. Šd.

Šarvátiti, il, ení = *tropiti, křičeti, hubovati, řáditi*, lärmen, zanken. Ros. Mor. Šd., Bkř. Ten tam škaredě š-til. Šd.

Šarvatiti se = *potýkati, bíti, práti se*, sich schlagen. Ros.

Šarvátka, y, f., o původu vz Mz. 320. **Š.** = *rvačka, pranice, váda*. Das Schlagen, Handgemenge, Gefecht, Scharmützel, der Streit. **Š.** = nepatrné, nahodilé setkání-se menších oddílů a čet bez velikého významu. Vz Boj (v dodatcích). Čsk. Do š-tky se dáti. Š-u ztropiti; Žižka tuto první š-ku na konšely učinil. V. Z toho š. se strhla. Sych. Šarvátku začíti. Lom. Š-ku s někým míti. Kram.

Šarvátník, a, m. = *lehký oděnec*, der Leichtbewaffnete. Sš. Sk. 262. (Hý.).

Šáry = *holenky*. Slov.

Šaryš, e, m., mě. v Uhřích, Scharosch. — *Šaryšan*, a, m. — *Šaryský*. Š. stolice. Vz S. N.

Šaryvary, vz Šaravara.

Šaržant, a, m., der Sergeant, Feldwebel. Rohn.

Šarže, e, f., z fr. charge, důstojenství, hodnosť, die Charge. Rk. Š-že ve vojsku: polní maršálek, polní zbrojmistr n. general jízdy, podmaršálek, generalmajor, plukovník, podplukovník, major (praporník), setník (ritmistr), nadporučík, poručík, kadet, šikovatel (strážmistr), ohněstrojič (Feuerwerker), účetní šikovatel, četař (Zugführer), desátník (podmyslivec), svobodník závodčí (Patroullführer), předstřelec (Vormeister), pěšák (myslivec, husar, dragon, hulán, dělostřelec), bubeník, trubač, důstojnický sluha. Čsk. Můj bratr přišel včera se šarží domů (opilý). U Skuhrova. Dbn.

Šaska, y, f., die Spassmacherei. Dch. — **Š.**, y, m., osob. jm. Pal.

Šasnouti, snul a sl. ut, utí = *udeřiti*, schlagen. U Opavy. — **koho čím**. Us. Klš.

Šasnutý; *-ut, a, o* = *udeřený*, geschlagen, betroffen. Dělá, jak by byl měchem š-nutý (pytlem udeřený, na hlavu padlý). U Opavy. Klš.

Šastati, herumschlagen, -werfen. — **čím oč**. Šasce bičím o zem. Na Ostrav. Tč.

Šástati, šástnouti, na Sloven. = *šustěti*, rauschen. — **kde**. Na vodách vlny šástaly. Holý.

Šastnouti = *časnouti*. Mor. a ve Slez. Škd., Šd.

Šaš, e, **šašinka**, y, f., *druh trávy*. Slov. Hdk. C. — **Šaš** = *rákos*, das Schilfrohr. U Opav. Klš. — **Š.**, *roští*. Slov.

Šáše, e, f. = *šatlava*, der Kerker. Strčiti koho do š. Us.

Šašecí, ího, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šašek, ška, m. = *směšný člověk, kudrlinkář, blázen, tatrman, čtverák, fraškář, taškář, harlekin*, der Spassmacher, Possenreisser, -treiber, Harlekin. Nz., Dch., V. Míti koho za šaška; dělati si z někoho šaška (blázna). Us. Šd. Š. u dvora (dvorský blázen). D. Š. med líže a voštiny mu v hrdle váznou (příjemná věc šaškovati, ale nevýnosná). C. Vz Tk. III. 70., S. N. — **Š.**, osob. jm. Vz S. N.

Šašeň, šně, m. Š. lodní, teredo navalis, měkkýš. Vz Frč. 224., 225., Schd. II. 538.

Šáší, n. = *rákosí, síti, sítina,* juncus, das Schilf, die Simse, Binse. Slb. 183. Na Mor. a Slez. Samo šáší, hamrazí, kde se ďábel prochází. Sš P. 22. — **Š.,** *šašinka* = *chrastí, roští.* Us. Hk.

Šášík, u, m. = plod z jednoho květu pochodící, složený z plodků na lůžku nitovitém n. válcovitém rozpostavených ku př. u myšenky. Rst. 500.

Šašima, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šašina, y, f., na Mor. = *rákos.* D. — **Š.,** schoenus, das Knopfgras. Š. černavá, s. nigricans, rezavá, s. ferrugineus. FB. 17., Čl. Kv. 99., Rstp. 1702., Slb. 119. — **Š.** = osob. jm. Mřk.

Šašinka, vz Šaš. — **Š.,** y, m., osob. jm. Šd.

Šašinovitý = *třtinovitý,* rohrartig. Mor. Tč.

Šaška, y, f.; **šašky,** pl. = *žerty, frašky, kudrlinky, šibřinky,* die Posse, der Scherz, Schwank, Schnack, Spass. Nz., Jg. Z něčeho šašky míti, strojiti, prováděti, Nz., D., si dělati. Kom. Pověsil mu šašku. Us. Není mi do šašek. Mus. Rozpustilé šašky, Schindluder. Us. Dch.

Šáška, y, f. = *kobylka* (hmyz), gryllus, die Heuschrecke. Na Slov.

Šaškář, e, m. = *šašek.* Nz.

Šaškářství, n. = *šaškovství.* Nz.

Šaško, a, m. = *šašek.* Slov.

Šaškovati = *dováděti, šašky strojiti,* spassen, Spass treiben; *lháti,* Wind machen, lügen, sich rühmen. Jg. — **s čím.** Sych. — **se s kým.** D.

Šaškovitosť, i, f. = *střeštěnosť,* die Schwärmerei, Träumerei, Raserei, Albernheit, der Unsinn. — **Š.** = *chlubnosť,* die Windbeutelei, Windmacherei, Prahlerei, Eitelkeit. Bern. — Jg.

Šaškovitý = *střeštěný,* schwärmerisch, wahnwitzig, unsinnig, rasend, albern. Bern. — **Š.** = *chlubný,* windig, prahlerisch, lügend. Bern. — Jg.

Šaškovnictví, n. = *šaškovství.*

Šaškovnosť, i, f., die Possenreisserei, der Hang zu Possen. Jg.

Šaškovný = *šprýmovný,* spasshaft. Us.

Šaškovský = *žertovný,* possenhaft. Trhů š-ských se vystříhati. Kom. Did. — **Š.** *dvůr* u Plzně.

Šaškovství, n. = *šaškovné jednání,* die Possenreisserei. Š-stvím se živiti. Us. Č., Nz.

Šašky, vz Šaška.

Šašo, a, m., na Slov. = *šašek.* Bern., Dbš. 45.

1. **Šašovice,** e, f., na Slov. = *šocovice, čočka,* die Linse. Baiz.

2. **Šašovice,** dle Budějovice, Schaschowitz, ves u Telče. PL.

Šašový = *rákosový,* Schilf-. Mor. a Slez. Klš. Š. zátka, der Korkstöpsel. Slez. Šd.

Šaštín, a, m., Schossberg, poutnické místo na Slov. Šd.

Šašvada, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šat, u, m., **šátek,** tku, **šáteček** čku, m.; na Mor. a na Slov. **šata, šatka, šatečka,** y, f. O původu vz Mz 80. **Š** = *čtverrohý n. jiný kus plátna n. jiné tkaniny,* das Tuch, Tüchel. *Šata* = veliký šátek na hlavu buď černý nebo bílý s formou nějakou anebo s květy v každém rohu. U Hostýna. Zkl. *Šatka* hl. = bílý šátek kapesní. Na Moravě. Bkř. Otok teplým šatem se obváže. Us. Šatem tříti; skrze š. něco proceditì. V. Š. lněný, D., potní, **k** utírání nosu, šaty práti. V. Špinavé šaty namočiti. Us. Š. ložní; šátek **na** krk, **na** nos, smrkací, Us., kapesní; nos šátkem vytříti. Kom. Šátek na hlavu *(pléna, plína, plachetka,* u Slovaček: *podvijka, podvíka, půlka, vlňák, pléna s krajkami).* Sp. Utříti se o šátek. Šátek obroubiti, vyprati, vyžehliti, na babku vázati. *Šata,* na Slov. = *zástěra.* D. Šátek angorový, barešový, florový, gazový, korunkový, krepový, madraský, shavlový. Kh. Dej si šátek před ústa, abys nevdychoval studeného vzduchu; šátkem mávati, točiti (schwingen); ústa někomu šátkem zandati; Ten šátek dělá v kapse přílišný nádor. Us. Dch. Kosti byli bělounké jako šatka. Kda. Má vlasy bílé jako šatka. Mor. Hý. Šatku na babušu (na babku) svázat. U Opav. Klš. Vzala si na sebe šat a celá se do něho zaobalila. Mor. Šd. V dar ti perly nesem, na šáteček květovaný dolů ti je střesem. Hdk. C. 255. Hrdá šatka = drahá, hedvábná. Němc. III. 302. Byla bílá jako šatečka. Kda. Na hrobě klečela, žalostně plakala a bílým šátečkem oči utírala; Šatku s sebe odvázal, milenku jů opásal; Vyjal šatku z toboly, připasal ju přes poly; Ach mé milé družečky, pojčajce mi šatečky; Když děvečka huse pásla, červené šáteček našla; Vezmi, milé, šatu bíló, a zakrý mó krev nevinnó; Červená (krev) ju polévala, do šátečka utírala; Bíleným šátečkem čelo mu utírá, zeleným prútečkem múchy mu odháňá; Vytáh z kapce šátek, utřel její líčko; Požčaj mně má milá, šátka hedbávného, až sa já obetřu z potu krvavého; Dvanáct šátek sem zedrala, co sem mu meč utírala; Tu máš milá šatku na věčnú památku; Kaj máš tu šatečku, co sem ti kúpila?; Podaj mi šatu tenkú, nech zavážu svú hlavěnku; a hned milá nemeškala, vyšívaný šátek vzala; Bránila sem, nemohla sem, vezma šátek plakala sem; Šátek bude, ty nebudeš, ty mně milý v rukách umřeš; Poď podaj šatečku, zavazať hlavičku. Kděž ti ju porubali? kděž ti ju posekali? u fojta v ulici šelmy pacholíci; Šatečku če přikryju, ač če bude něznaju; šatečka je lehká věc, přijdě větr, vezme preč; Enom sobě bilú šatkú černé oči utírá; Červeným šátečkem okýnko zabradím; Šatečku daj sem, ač či ju vyperu, abys ju měl bilu. Sš. P. 80., 85., 112., 113., 114., 122., 126., 130., 132., 133., 160., 182., 183., 195., 201., 255., 341. (Tč.). Hněvajó se pro panenko, kópil sem hi (jí) šato tenkó a já kópim ešče tenší, že je moja němilejší; Kup mi ty hedbavu na bilu šatečku, same se (= si) ju vyšiju; Vyšila mu šatečku na daleku cestečku, aby se s ni těšil a ji v srdci

nosil; Zvolenovci (-ští) hezcí chlapci, nosí každý šátek v kapci; Utíral si bilum šatkum oči. Sš. P. 390., 395., 754., 786. (Tč.). — Š. = *šaty, šatečky, šaty = oděv*, das Kleid. Š. špatný: *ocuch, cár, hadr, drast, drasta*; svlečený: svlek, svlečky; dlouhý: *hazuka, kaftan, kabát*; ženský: sukně, kabaně, *kabanice*. Šm. Š. svrchní, D., ložní i choděcí, Cyr., NB. Tč. 135., prací, na caparty roztrhané, pro denní potřebu, Us., Dch., sedlský, Har., svatební, Us., zvetšený (obnošený), Orb. p., dle mody (dle nového kroje) přistřížený. Sych. Šaty panské, všední, sváteční, nedělní, na všední den, na neděli, na svátek, mužské, ženské; zvláštní způsob šatů v celé krajině: *kroj*. Š. a Ž. (Valter) Šaty ošumělé, otrhané, oškapělé, vz Oškapělý. Us. *Šat vojska*: čepice n. čáko a uniforma (jednokroj); uniforma: kabát, přes který kyrysníci brnění (kyrys) nosí, plášť a kalhoty. Pt. V šatech handlovati; se šaty obchod vésti; v šaty někoho obléci; š-y na někoho dáti, obléci, na sebe vzíti; ozdoba v šatech; šaty na hostech trhati (pobízeti). V. Šaty čistiti, klepati, kartačovati a p. Š-y si šiti dáti. Har. Nepyšni sa v pekných šatoch, jak ništ nemáš v hlavě. Slov. Tč. Krejčí š-y šije. Kom. Š. zúplna leží, dobře přiléhá; š-y prýmem vyložiti, oblemovati. D. Bylo tak teplo, že se mohlo letních šatů užívati. Břez. 170. Ten šat do očí bije; šaty na sebe vzíti, nositi. Us. Dch. Na šaty držeti; urostla šatům; vyrostla ze šatů; vyhazovati peníze na šaty; š-y svléci, na sebe natáhnouti; ty š-y jí pěkně sluší; věší na sebe š-y (parádí se); ten šat dobře padne (vz Padati); Šaty z modrého nicu, nechátovej barvy, větrem podšívané, klobouk s myším pérem. Us. Kšá. Ty šaty jsou jako by je naň ulil. Us. Hý. Třepení na šatech. Sych. Lněná, soukenná atd. látka na šaty. Dch. Nedá na sobě šatů dráti (nedá se dlouho pobízeti). Mus. Má šat na sobě jako hazuku (neupořádaný). Ve vých. Čech. Všk. Šaty po matce, po tetě (i. e. po nebožce), s matky, s tety (žije-li posud). Us. Brt. Když hasíš cuzú košulu, zapáliš tvé (své) š-y. Na Ostrav. Tč. Mnoho šot (= šatů) měla. Ve Slez. Tč. Jednejte o ložné šaty a o nějaké pomocnice sobě, aby, kdyžbych se domů navrátil, mohlo se již všecko v jistý řád uvésti. Žer. 352. Děvečka žialovala o násilé na Blažka bez svědomie a bez znamenie jakožto: bez zedrání šatův a nekrvava. NB. Tč. 18. Paní Dorota vzala z lože šatu; Meč jeden, lehací šaty, kosy dvě atd. vzal. NB. Tč. 161., 260. Jakby nějaký zeman byl, v pyšných šatech chodí; Ráno matka přijela, tři vozy šat přivezla a na čtvrtým peřiny a bylo jich žebřiny; Dosť sem skoro ráno vstala, do dňa šaty ozvařela; Pod mostem sem šaty prala, tam sem krásu zanechala; Doňdi k nám synečku, až budeš mět šaty, budu ťa mět ráda, má maměnka taky; Ona šaty prala, šaty dopirala, vodinky mu nedala; Ona šaty šila, zlatem vyšívala; Ty vojenský šaty, ty jsou pěkný bílý; Já mám šaty zelený a červenem vyložený; Měli šaty kněžké, klobúčky zemanské a kopyta koňské. Sš. P. 44., 85., 138., 156., 291., 329., 421., 565., 790. Šata nerobí človeka. Mt. S. Šaty dělají lidi a hadry (kloci) vši; Šat nedělá muže (cf. lat. Habitus non facit monachum. Hý.); Jakoby mi na nové šaty dal (jsem rád). Č. Kdo šatů šetří, také od jiných šetřín bývá; Kdo pěkné šaty miluje, nerád se v mysli snižuje (Š. a Ž.); Rybníky chybníky; dědiny šediny; jisté platy, hotové šaty (Mus.). Jg. Vz Oděv, Oblek, Rozum.

Šata, vz Šat.

Šáta, y, f. Š. zinková, die Zinkblume. Šm.

Šatalka, y, f., Schatalka, samota u Jesenice. PL.

Šatan, a, m. = *satan, ďábel*. Štelc., Hus. I. 310., II. 193. — **Š.** = *černý čáp, bočán, bačár*, schwarzer Storch. V., Pdy.

Šatanovitý. Š. *ptáci*, ciconini.

Šatanový, Satans-. — **Š.** = *čápový*, Storch-. Kom.

Šatař, e, m., *roušník*, der Kleiderverfertiger. Tk. II. 372., 380.

Šatařka, y, f. = *roušnice*, die Kleiderhändlerin. Šm.

Šátati; *šátnouti*, tl, ut, utí = *sem tam hýbati*, bewegen, wackeln, wanken machen. Jg. — **se, sebou** = *hýbati se, chvíti se*, wackeln, wanken, taumeln. Ros.

Šatava, y, f., Schatawa, samota u Ovence; Schattawa, ves u Vimberka. PL., S. N.

Šátavka, y, f., clibadium, der Schleimer. Rstp. 877.

Šátavý = *kdo šátá*, wackelnd, taumelnd. — **Š.** = *nezpůsobilý*, ungeschickt. Us.

Šátečky, vz Šat.

Šátek, vz Šat.

Šatění, n. = *šacení*.

Šátěnný = *ze šatu*, von Leinen. Š. knot. Boč. exc.

Šatěný = *šacený*.

Šater, u, m., gypsophila, das Gypskraut, rostl. Š. písečný, dlouhostopečný, g. fastigiata, polní, muralis, rolní, pozdní, kališnatý. Flora, Jg., Kk. 225., FB. 81., Čl. Kv. 312., Slb. 619., Rstp. 121. No, šaterku malučičký, pokrovec tvůj samý květ. Hdk. C. 72.

Šaterek, rku, m. = *šator; šater.*

Šatičky, pl., f., das Kleidchen. Us.

Šatina, šatinka, y, f., na Mor. = *šat*, das Kleid.

Šatiti, il, cen, cení (na Slov. těn, ění); *šatívati*, kleiden. — **koho, se jak**. Šatí se skvostně, Us., nedbale, čistě, po polsku atd. Šp. Š. se **po** modě. Šp. Ona pěkně se šatí. Us. Šd. Hned **v** krásu šatí se. Hdk. C. 114. Ten kabát ho pěkně šatí. Šd. On se vždycky slušně šatí. Us. Šd. Ti toho psa jenom šatí (dávají mu málo žráti). U Debřic. Dhn. Všichni ho šatili (ironicky; odírali ho). Us. Frd. Ten mne šatí (iron.)! Us. Dch.

Šativo, a, n., die Kleidung.

Šativý = *vyšeptalý*, hohl, schwammig. Š. řepa. Slez. Pk., Klš.

1. **Šatka**, y, f., strophiola, die Fadenschwiele, das Nabelanhängsel, die Samen-

drüse; přívěsek na prosté částce šňůry pupeční, tam kde vchází v pupek semení aneb trochu pod ním. Vz Rst. 163., 164.

2. **Šatka**, y, f., vz Šat. Dvanáct šatek sem zedrala. Sš. P. 132.

Šátkář, e, m., der Tüchelhändler. Us. Jg.

Šatlava, y, f. O původu vz Mz. 320. — **Š.** = *vězení, žalář, vazba*, das Gefängniss, Kastell, die Büttelei, Schliesserei, der Kerker. Aug. 9., Ros. Š. vězení pro sprosté a poddané; arrest (vězení) pro městské osoby slove. Us. Některé k tomu i š-vou přinucovali. Čr. Š. vojenská. D. Do šatlavy někoho vsaditi, uvrci, vzíti, V., zavříti. Sych. Nenadávej, odvedou ti hubu do šatlavy. Vz Hana. Č. Vz Tk. II. 550.

Šatlaviti, il, en, ení, im Arrest halten. Bart. 289. 16.

Šatlavní vězení, die Arrestirung. Dač. I. 122.

Šatlavnice, e, f., die Arrestantin. Us.

Šatlavník, a, m., der Arrestant. Us. Jg.

Šatlavský, ého, m. = *dozorce šatlavy*, der Kerkermeister. Kšá.

Šatna, y, **šatnice**, e, f. = *schránka na šaty*, der Kleiderkasten, die Garderobe.

Šatná, é, f., die Kleiderbewahrerin. Šm.

Šatnatěti, ěl, ění, hohl, schwammig werden. Š-tí řípa. Puchm. exc. Vz Šativý.

Šátnati = *kutiti, tu a tam hledati*, herumstöbern. U Počát. Kš.

Šatnatý, *vyšeptalý*, schwammig, hohl. Š. řepa, košťál, brambor. Mor. Mřk.

Šatně, gekleidet. Š. si choditi. Zlob.

Šatní truhla, armara, Us., mol n. červ, Kleider-. V.

Šatnice, e, f. = *šatní komora*, die Garderobe. — **Š.** = *šatna*, der Kleiderkasten. — **Š.** = *žena šaty schovávající*, Garderobenmeisterin.

Šatnický, ého, m. = šatník. Šm.

Šatník, a, m. = *kdo šaty schovává*, der Kleiderbewahrer. — **Š.**, u, m. = *šatna*, der Kleiderkasten. D., Dch.

Šatnosť, i, f. = *ošacenosť*, das Gekleidetsein. Ros.

1. **Šatný** = *dobře ošacený*, wohl gekleidet. Ros. — **Š.** = *ku šatům náležitý, na šaty*, Kleider-. Š. štětka, Reš., aksamít, Techn., řemeslo. Ros. Š. veš, die Kleiderlaus, pediculus vestimenti. Nz. lk. Š. list, kleidend. Hdk. Lesní kvítí, 19. Bo do nebe je cesta uzúčká jak do šatnej jehličky úška. Sš. P. 786.

2. **Šatný**, ého, m., der Kleiderwärter, Garderobier. Puch. exc. — **Š.**, osob. jm. Mřk.

Šatokaz, e, m. = *kazišat*, der Kleiderverderber. Šm.

Šatolina, y, f., das Pamphlet. Šm.

Šátor, u, m. = *stan*, das Zelt. Slov. Plk., Bern., Hdk. C., Koll., Sd.

Šátorník, a, m., der Zeltschneider. Slov.

Šátorný, **šátorový**, **šátorský**, Zelt-. Slov.

Šátorovati, unter dem Zelte wohnen. Slov.

Šátorový, **šátorský**, Zelt-. Šm.

Šatov, a, m., Schattau, městys u Znojma. PL. Vz S. N.

Šatovina, y, f. = chloupky, které na šatě zůstávají ze plátna, otírá-li se jím šat. U Bydž. Mý.

Šatovna, y, f. = *šatna*. Šm.

Šatovník, a, m. = *šatník*. Šm.

Šatr, u, m. = *šátor*. Slov.

Šatřiti = *šetřiti*. U Opav. Klš.

Šatrný = *šetrný*. Slez.

Šátro, a, n., z něm. Schetter, Mz. 320. — *hrubé plátno na podšívky*. Vz Čatr.

Šátrový. Š. příze. Vz Šátro.

Šatství, obyč. **šatstvo**, a, n. = *oblek, šaty*, die Kleider, Kleidung, Kleidungsstücke, der Anzug. Kroj š-a; šatstvem ozdobiti, ošatiti. V. Š. mužské. Kom. Nádhernosť v šatstvu provozovati, Ros.; marnosť v š-u. Us. Truhly vybili a šatství z nich pobrali. Půh. I. 305., II. 405. Staré š. = háby. Na mor. Zlínsku. Brt. Sklad šatstva. Us. Dch. Š. čiditi, kartáčovati, prášiti, klepati. Us. Š. a Ž.

Šatůkrádce, e, m. = *zloděj*, der Kleiderdieb. V.

Šaty, vz Šat.

Šavara, y, m., osob. jm.

Šavel, vla, m. = Saul. Šetřiti Havla pro Šavla. Mus. III. d. 49. Hle! Stal se ze Šavla Pavel! = obrátil se, polepšil se; změnil své mínění v opak (an sv. ap. Pavel před svým na víru obrácením sloul Šavel). Us. Hý.

Šavka, y, f., der Schäferhund. Ssav.

Šavlář, e, m., der Säbelmacher. Bern.

Šavlat, u, m. = *šavle*.

Šavle, e (na Slov. a na Mor. *šabla*, y, f.), **šavlice**, e, **šavelka**, **šavlička**, y, f., z něm. Säbel, m. Bž. 52. Š. = druh nahé, *bodosečné* n. jen *sečné* zbraně skládající se z *čepele, jílce* (das Gefäss) s *držadlem (rukověti*, der Griff) a *odrážkou* (die Parirstange), u některých také s *košem* místo odrážky, *záštitcem* zvaným. Šavle jezdecká, pěšákova, zákopnická (*sekáček*, der Pionirsäbel). K šermu máme šavle bodosečné, *sekouny, sekáče*. S. N. XI. 211. Šavle turecká (křivá). V. Š-le vlečná, der Schleppsäbel, Dch., křivá. Čsk. Šavle schráněná, tasená; míhání šavlí. Vz Povel. Rf. Kořen šavle (Dorn); šavli schrániti (versorgen), tasiti. Tš. Šavlemi se biti. Us. Vešel skrze to s hrabětem u veliké nedorozumění tak, že se v tom svém unáhlení i za šavli na Bukvoje potrhl. Skl. 1030. Pupek š-le, der Säbelknopf. Šavle se chop! Ergreift den Säbel! Čsk. Šavlí někomu něco useknouti, někoho sesekati. Us. Jide šavla za šavlama, krev sa leje kolajama. Sš. P. 124. A Blahut schvátil sě za š-li a Petr také sě chytil za svú š-li, ale žádný jeden na druhého neudeřil. NB. Tč. 107. Vz Šabla.

Šavlička, vz Šavle. — **Š** = *hrách ledvinkový*, die Säbelbohne, phaseolus vulgaris. D.

Šavličkář, e, m., der Spiegelfechter. Šm.

Šavličkářství, n., die Spiegelfechterei. Šm.

Šavlisko, a, n., schlechter Säbel. Bern.

Šavlitý, säbelartig. Dch.

Šavlovati, *šavlí sekati,* säbeln, niedermetzeln. Kom.

Šavlovitý, säbelförmig. Š. list trojbočný ku konci se súžující ku př. š. kosmatec. Rst. 500., Nz.

Šavlový, Säbel-. Š. hlaveň (die Klinge), D., řemen. Bern.

Šavrda, y, f., Schawrda, mlýn u Čechtic. PL.

Šavrovati, ausdehnen. — **co:** plátno. Plk.

Šč přešlo v 15. století v *šť*; v Dceree Husově: vyčuščuje. Šb. Dle Gb. Hl. 104: Když ze dvou skupených sykavek druhá je sykavka smíšená zubná (*č* = *tš*) měnívá se ve svou měkkou zubnici na př. *šč* = *štš* mění se v *šť*. Ježto ve měkké skupenině *štš* i *ť* měkké jest, může se proměna *šč* v *šť* také odsutím druhého *š* vyložiti. Vz tam více. Prk. v Arch. f. sl. Phil. II. 705. vykládá štěstí, ščestí aus sčestí: es wird aus *sč* = *stš (sťš)* ein *štš (šťš)* = *šč* und daraus endlich *št (šť)*. So erkläre sich leicht štít u. ščít aus sku-tъ: sčít d. i. stšít, štšít = ščít, daraus štít. Vz tam. Z Gb. Hl. 104. ještě dodáváme: Ve starých památkách českých čte se větším dílem *šč* za novočeské spisovné *šť*: ješče, ščestie, lučišče m. ještě, štěstí, lučiště atd. Tak to jde až do 15. století; ale již od 14. století také *šť* psáti se počíná; na sklonku 14. století a počátkem 15. století takořka stejně často se naskýtá jako *šč*, pak nabývá vrchu a od 16. stol. je pravidlem. Ale *šč* udrželo se na mnohých místech, na Mor. a na Slov. a v jihozáp. Čech. posud: ščípat, ohnišče, ješče, prostějovščí sósedi, dešč, došč, došť m. štípati, ohniště, ještě, prostějovští sousedé, déšť. Vz násl. Sb., Gb. Hl. 104. — *Slova, která se písmeny* **šč** — *počínala,* vz pod: *šť* — ku př. ščastný — šťastný. Vz *šť*, Mkl. *č*-souhlásky v aL. (ku konci).

Ščákati; ščáknouti, knul a kl, ut, utí = *cákati,* spritzen. — **koho čím:** vodou. Mor. Šd. — **kam.** Ščákal na mne, když sme se koupali. Šd. — **čím odkud.** Ščákl z puténky vápnem (= cákl). Mor. Šd.

Ščáp, šťáp, a, m., na Mor. a na Slov. = *šlahoun, prut,* der Schössling. Plk.

Ščascí = *štěstí.* Sš. P. 571. U uher. hranic.

Ščasný = *šťastný,* glücklich. Odpusť, Bože, odpusť vinu, a dej nám ščasnú hodinu. Sš. P. 42. (Ve Slezku). Vz Šťastný.

Ščastí, n. = *štěstí,* das Glück. Čím do většího š. nemúdrý postupuje, tím víc sebe i též jiných bláznivě sužuje; Mnoho přátelstvo v š. ukazuje a keď prinde neščastí, přátelstvo zhadzuje atd. Slov. Tč. Vz Štěstí.

Ščastlivosť, i, f., das Glück. Š. sa mění, stálosti v něj (= v ní) není. Slov. Tč.

Ščastlivý = *šťastný,* glücklich. Abys v živobytí bol š., musíš na Boha pobožně vždy býť pamatlivý; Z konce š-vého visí tvůj užitek; V neščastí budeš š., jestli buděš vždy cnostlivý. Slov. Tč. Dej jí navrácení š-vého domů a když přijde domů, sejdeme se spolu. Sš. P. 242.

Ščasnosť, i, f. = *štěstí,* das Glück. Š. jest chytrá k promeněňú (k proměně). Slov. Tč.

Ščastný = *šťastný.* Kat., Us. u Petrov. Dal pán Bůh š-nu hodinu, panna syna porodila. Sš. P. 740.

Ščáv, u, m., *ščáb* = *šťovík,* der Sauerampfer, rumex acetosa. Mor. Je to kyselé jako š. Šd.

Ščáva, y, f. = nadávka tomu, jenž zlobí, na jiné se osupuje. Ty ščávo! Us. u Prostěj. Vch. Ty čavo! Mřk. — **Š.** = *šťáva.* Slov.

Ščavík, u, m. = *šťovík,* der Sauerampfer. Slov. Hk. Vz Ščáv, Ščibr, Ščív.

Ščebetiny, pl. f. = *štětiny,* setae, die Borsten. MV. Pa.

Ščebetnosť, i, f., die Geschwätzigkeit, Plauderhaftigkeit. Ženy o všeličem rozpravjajú ze svej š-sti. Slov. Tč. Někdy malé děti od přirozenosti divnú múdrosť ukazujú ze své š-sti. Mor. Tč.

Ščebl, na Mor. = *šprysel, šprynole* (u Jičína.). Vz Řebřík.

Ščebla, y, f. = *střevle,* der Bitterfisch. U Místka. Škd.

Ščebotání, n., das Schwatzen = *štěbetání.* Hleď, bys neměl škody ze š. Mor. Tč.

Ščebotati = *štěbetati,* schwätzen, plaudern. — **abs.** Keď by ten bol nejmúdřejší, kdo ščeboce více, prevyšily by múdrostů ludi laštovice. Slov Tč. Husy ščebotaly, voděnky hledaly; Lepší byla moja nebožčička, ščebotala jako vlaštovička; Vona děvečka jako růžička, vona ščeboce jako husička. Sš. P. 103., 238., 764. (Tč.). — **komu.** Keď ti ščebotala jako laštovička. Sš. P. 203. — **čím.** Každá baba ščebotuje svým jazykom ráda, ukazuje, že je jiště bez rozumu baba. Slov. Tč.

Ščebotný = *štěbetný.* Na Slov. a Mor.

Ščebrati, *ščibrati* = *štěbrati.* Mor.

Ščebulenka, y, f., die Plauderin. To jsú š-ky! Sš. P. 550. Na Mor. a na Slov.

Ščedie, n. = *scědie* = *děti.* Výb. I. 116., Gl. 334. To bude jim i š. jejich neb posledkóm jich. BO. Proto nám Bóh dopustil, aby jeho budúciemu š. dán byl příklad. BO. Vz Praščeď (II. 887 b.), Ščedo.

Ščedně (scedne), parce, honeste, moderate. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščedo, a, n. = *dítě,* das Kind. Výb. I. 164.

Ščedrosť, i, f., vz Štědrosť. Na Mor. a Slov. Tč.

Ščedrý, zastr. = *štědrý.* Kat., Dal. 142. Us. na Mor. a Slov.

Ščekání, n. = *štěkání.* Slov. Tč.

Ščekati = *štěkati.* Na Mor., Slov.

Ščemel, ščmel, a, m., atticus, humbel. Vz Čmel. MV. Pa.

Ščeně, vz Štěně. Mor.

Ščep, vz Štěp. Sš. P. 435. **Š.,** u, m. = *štěpovaný strom.* Mor. Šd.

Ščepari, insitores. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščepnica, e, f. = *štěpnice.* Mor. Šd.

Ščepanka, y, f. = *Štěpánka.* Sš. P. 748.

Ščepovati = *štěpovati.* Mor. — **Š.** = *očkovati,* impfen. V již. Mor. Šd. — **koho:** děti.

Ščera = *včera.* Sl. ps. č. 48.

Ščerák, u, m. = *ořech, který se ze slupky již ščerá.* Vz Ščerati se. Mor. Šd.

Ščerati se. Ořechy se už ščerají (= slupky pukají). Mor. Šd.

Ščerba, y, m. = osob. jm. Mor. Šd.

Ščerbák, u, m., luční rostlina. Mřk.

Ščerbavý = *štěrbivý.* Mor. Šd.

Ščerbík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Ščerbivec, vce, m. = *štěrbivec, kdo je štěrbivý.* Mor. Šd.

Ščerbivý = *štěrbivý,* schartig. Mor. Šd.

Ščeřiti se = *potměšile se smáti,* heimtückisch lachen. Mor. Brt., Kch. Ščeří sa jak pes na horké krúpy. Brt.

Ščerk, u, m. = *štěrk.* Mor. Tč. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščerkati, rasseln. — **abs.** Řetěz ščerká. Slez. Šd.

Ščerkovitý = *štěrkovitý.* Ostrav. Tč.

Ščestí, n. = *štěstí.* Vz toto. Mor., Slov., slez. Sš. Ps. 271. a j., Kat. Us. u Petrovic. Dch.

Ščeť, i, f., *ščetina* = *štětka.* Morav. Šd. Obilí je porostlé jako š. Šd.

Ščetečka, y, f. = *štětička.* Mor. Šd.

Ščetinář, e, m. = *štětinář.* Mor. Šd.

Ščevel, rumex. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščevík, u, m. Koňský š., lapacium, rostl. Mz.

Ščibal, u, m. = *štibal.* Š-ly, vlas. stivali, z lat. tibiales, něm. Stiefel. Ščibaly začali ve 14. století nositi. Jir. Aby sě obuli v š-ly. ZN.

Ščibr, u, m. = *šťovík.* Vz Ščáv, Ščavík, Ščiv. U Opav. Klš.

Ščica, e, f. = *kšice, kštice.* Mor. Tč.

Ščička, y, f. = *malá ščica,* ein kleiner Schopf. Mor. Šd.

Ščičkovati se = *tahati se za kštice, za vlasy.* Mor. Vz Ššica. Šd.

Ščidlo, a, n. = *dřevěná noha,* ein Stelzfuss. Ten pak, jenž na ščidle chodí. Dh. 86. Vz Štidla.

Ščigati = *větve olamovati,* Aeste abbrechen. U Vsetína. Vck. Vz Ščikati.

Ščikati = *listí se stromů pro dobytek sdrhovati.* Na vých. Mor. Vz Ščigati. Na Moravě také = *špatně požínati,* schlecht schneiden. Všechnu pšenici nám poščikal. Mřk.

Ščikuce se mi = *štikám, ščiká se mi.* Na Slov.

Ščil = *včil* = *nyní.* Slov.

Ščin, u, m., electrum, zastr. Rozk.

Ščip, u, m., vedlé *štěp,* strsl. **стьпъ** = *štipec,* was man mit den Fingern zusammenfassen kann. Mkl. B. 16. Cf. Štěp.

Ščipa, y, f. = *louč.* Na Mor. a ve Slez. Škd., Kda. ván. 22. Pojeděm na ščipy. Ib.

Ščípati = *štípati.* Vz toto. Mor., slov. Had počal ščípati. GR.

Ščípec, pce, m., osob. jm. Tk. I. 312.

Ščípka, y, f. = *štípka.* Vz toto. Mor. Šd.

Ščipobled, u, m., calicidonius, kámen. Rozk.

Ščír, a, m. = *štír.* Mor. Sš. P. 777. Na š-ry šlapati. ZN.

Ščírek, rku, m., na Mor., *lépe: štírek, štěrk* = *rum,* der Schutter. Zlob. Cf. Štěrk.

Ščiřičiti se = *smáti se,* recht lachen. Na Mor. Škd.

Ščiřičky, pl., f. = *sladká jablka.* Mor. Šd.

Ščiřiti, il, en, ení, na mor. Drahansku: *ščuřiti* = *skeřiti, ceřiti, stěřiti* (Hý.), **štířiti.** — **co:** zuby, fletschen. Jg. — **se** = *smáti se,* lachen, lächeln. Slez. a mor. Tč., Šd., Kčr. Ustavičně se ščuří, ščouří. Us. Hý. — **se s kým,** mit Jemand spielen, ihn necken. Slez. Pk. — **co na koho.** Kocour očima jiskřil a zuby na literáky ščířil. M. poh. II. 31. Cf. Ščurati, Ščúřiti se.

Ščíropen, u, m., der Skorpion, znamení nebeské, zastr. Rkp.

Ščirý = *čirý, upřímný,* pur, lauter, aufrichtig. U Opav. Klš. V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščít, u, m. = *štít.* V MV. nepravá glossa. Pa.

Ščív, u. m., na Mor. = *šťovík.* D. Vz Ščavík, Ščibr.

Ščíval, vz Štíval, Ščibal.

Ščivalník, štibalník, a, m. = *švec.* Výb. I. 256. Vz Ščibal.

Ščmel = *čmel, čmelák.* Dal. 88.

Ščokati = *štkáti.* Mor. Vz Ščukati.

Ščóplý, vz Ščuplý.

Ščouplý = **štíhlý.** U Kroměříže. Hz. Vz Ščuplý.

Ščrbák, u, m., endivia, rostl. Mr. Vz Štěrbák.

Ščrbina, y, f. = *šterbina.* Kšch.

Ščrbivý = *štěrbivý.* Dal. 128.

Ščrček, čka, m. = *skrček.* I jdi ty ščrčku! U B. ence na Mor. Šd. — **Š.** = *polní vrabec.* Na mor. Zlínsku. Brt.

Ščrčný = *kdo se čeho chápe, po čem mu nic není, dotěrný, kdo se do všeho plete, tržný, kvapný, rychlý, živý.* Na Mor. Brt., Šd. Je velice š. (hastig). Šd. To je š. děvče (rychlé). Šd. — **nač.** Nemusíš býti na všecko š. Mor. Brt.

Ščubřík, u, m., *santořinka, saturajka, čabr, čubr, čibr, satureja,* das Pfefferkraut. Slb. 348., Dbš. 67., Nz. lk.

Ščučno = *teskno,* na vých. Mor.

Ščudlečisko, a, n., *jeteliště,* das Kleefeld. U Opav. Klš.

Ščudlek, a, m. = *jetel,* der Klee. U Opav. Klš. Š. zaječí, der Sauerklee. Ib. Klš.

Ščudlina, y, f. = *ščudlek.* Slez. Šd.

Ščudlov, a, m., osada u Rožnova na Mor. Tč.

Ščugélka, y, f. = *rána do nosu n. na čelo prostředním prstem silně vzpruženým o palec, frčka, štilec,* der Nasenstüber. Na Moravě. Brt., Šd.

Ščuka, y, f. = *štika,* der Hecht. Na Ostrav. Tč., Dřk.

Ščukati = *škytati.* — **se komu.** Pořád se mi něco ščuká. Vz Škytati se. Mor. Šd. — **se komu po čem** (= chce se mu čeho t. j. dobrého, ku př. masa, jídla, hostiny). Us. na Mor. Hý.

Ščukavka, y, f. = *štukavka, škytavka,* die Schluchze. Mor. Šd., Ktz. Dostal š-ku. Us. Šd.

Ščuklík, a, m. = *kdo škytá, má škytavku.* Mor. Šd.

Ščuplý, *ščóplý, ščouplý* = *štíhlý.* Na mor. Zlínsku. Brt.

Ščur, ščúr, a, m. = *štír,* der Skorpion. Na Mor. a Slov. Šd., Brt. Vz Mtc. 1878. 3. Je to kyselé jako š. Mor. Šd. Slepý š., když sa prechodí, déšť oznamuje. Slov. Tč. — **Š.** = *německá myš,* die Ratte. U Místka. Škd. — **Š.** Kaj (= kam) ho (majiček) poněsamy? na ščur, na ščur, na karase. Sš. P. 773. U Sklenova.

Ščurati = *pukati, škeřiti se,* sich öffnen, klaffen. — **abs.** Ten chlebíček ščurá (v suchu puká). Mor. Hý.

Ščuriak, a, m., *ščiriak, štiriak,* der Hermaphrodit. Slov. Dbš. 42.

Ščuřík, a, m. = *kdo se ščuří* = *vysmívá,* der Spötter. Mor. Šd. — **Š.** = *kdo se rád směje, smíšek,* der Lachhans. Hý.

Ščúřiti sa = *potměšile se smáti,* höhnisch lachen. Vz Ščiřiti se. Na Mor. Šd., Brt.

Ščúti, ščuji, ščul, utí = *štváti,* hetzen. — **koho na koho:** psa na kočku. Na Ostrav. Tč.

Ščutroba, y, f. Přišel na š-bu = *časně z rána.* U Uher. Hradiště. Wb.

Ščútrovo. Mtc. 1878. 3.

-še, *přípona substantiv:* skrýše, skrýš, D., Libuše, Jir., panoše. Mkl. B. 341. — **-še,** *přípona přechodníku minulého času:* ved-še. Vz Přechodník.

Šeba, y, m., osob. jm.

Šebák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebánek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebanovice, dle Budějovice, Schebanowitz, ves u Neveklova. PL.

Šebek, bka, m., ze *Sebastian.* — **Š.,** Schebek, mlýn u Neveklova. PL. — **Š.,** osob. jm. Š. Frant., stavitel, † $^{6}/_{3}$ 1862. Š. Frant., prof. a spisovatel čes., naroz. 1831., †. Vz S. N., Tf. H. l. 144.

Šebela, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebelík, a, m., osob. jm. Šd.

Šebelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebelovský mlýn u Strakonic.

Šebera, y, m., ze *Šebastian.*

Šeberov, a, m., Scheberow, ves u Hostivař. PL.

Šebesta, y, m., ze Sebastian. Břez. 244. — **Š.,** y, f., osob. jm. S. Jos., prof. v Praze. — **Š.,** der Schwätzer. Na Ostrav. Tč.

Šebestenice, dle Budějovice, Schebestenitz, ves u Čáslavi. PL.

Šebestian, a, m., Sebastian.

Šebestík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebestov, a, m., Schebestau, několik domků u Kašperských Hor.

Šebestů jednota, samota u Nepomuk. PL.

Šebetati = *šepotati,* schwätzen, plaudern, flüstern. Na Ostrav. Tč.

Šebetka, y, m., osob. jm. Šd.

Šebetov, a, m., Schebetau, ves u Boskovic. Tč. Dala sobě v Š-vě pančušky štrikovat. Nár. pís.

Šebín, a, m., hrad na Mor. Pal. II. 1. 255. — **Š.,** a, m., dříve tvrz v Litoměř. Vz S. N.

Šebinka, y, f. = *celý oblouk při trakaři* (snad místo *šibinka,* jako šebenice za šibenice). U Olom. Kd.

Šebíř, e, m., ze *Severus.* Vz Gb. Hl. 103.

Šebíře, samota u Vlašimi. PL.

Šebiřov, a, m., Schebirow, ves u Mladé Vožice. Vz S. N. Š. horní a dolní, Ober-, Unter-, Šebíře, vsi u Verneřic. PL.

Šebka y, m., osob. jm. Vz S. N.

Šebor, a, m., Schebor, mlýn a myslivna u Borotína. — **Š.,** osob. jm. Š. Karel, hudební sklad., nar. $^{18}/_{7}$ 1843. Vz S. N., Tf. H. l. 195.

Šebora, y, m., osob. jm. Šd.

Šebořice, dle Budějovice, Schebořitz, ves u Kralovic. PL.

Šebrechýn, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šebřinek, vz Šibřinek.

Šebrov, a, m., ves v Blansku na Mor. Tč.

Šed, vz Jíti.

Šeď, i, f., das Grau. Š. kovová, ocelová, stříbrná, zinková. Kh., KP. IV. 117. Š. iodová, das Jodgrau, popelavá, das Aschgrau. Šp. A když navrátil se v noční šedi přines různou věc a hrstku mědi. Hdk. Osv. 1880.

Šeda, y, m. = *šedivec,* der Graukopf. Kdo chorec z nich a šeda. Hdk. C. 360. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Šedá, é, f. Ta šedá (= kořalka). Mor. Šd.

Šedati se = *šediveti.* U Břeclavy. Tč. — **abs.** Les, pole se šedá. Us. Hý. — **kde.** Na horách, na dolách, co sa tam šedá? Sš. P. 122.

Šedě = *šedivým způsobem*, grau. Ros.

Šeděnec, nce, m., der Weissspiesskobalt. Presl. Chym. 237.

Šedesát, i (vz Pět), *šedesáte* ze šestdesát (šestdesát tisícev. Alx. Výb. I. 148. Vz Desát), sechzig. V. Na Ostrav. šesdesát. Tč. Od těch padesáti bylo mně šedesát, už mně počínaly mé vlásky šedivjať. Sš. P. 59. Tu on pak těmi 15 kopami učinil mi taký zmatek, že jsem přišel o šedesát kop. gr. Půh. II. 107. (127.). Starého člověka, ježto pomní od šedesáti let. Půh. II. 250.

Šedesaterý, sechzigerlei. V.

Šedesátiletý, sechzigjährig. V.

Šedesátina, y, f. = *šedesátý díl*, das Sechzigstel. Mus.

Šedesátitisící, der sechzigtausendste. D.

Šedesátka, y, f., die Zahl sechzig. — **Š.,** = *šedesátina*. D.

Šedesátkrát, sechzigmal. V.

Šedesátkrátý, sechzigmalig. D.

Šedesátletý = *šedesátiletý*. Bibl.

Šedesátní vlna. Puch. exc., Us.

Šedesátnice, e, f., *žena stará 60 let*, die Sechzigerin.

Šedesátník, a, m. = *starý 60 let*, der Sechziger. Sych., D. Je už š. Us. Šd. — **Š.,** = *kdo má 60 mužů pod svou správou.* Ros. — **Š.,** u, m., *peníz 60 kr., zlatý*, ein Gulden. V.

Šedesátý, der sechzigste. V., BO.

Šedina, obyč. **šediny,** gt. -din, pl., f. = *šedivé vlasy*, graue Haare. V. Stařecí věk vrásky a šediny přináší. Kom. Šedinami hlava prokvítá. Š-ny v jinou barvu proměniti usilují. Žal. Okrasa starců jsou šediny. Ros. Šediny — hrobové květiny. Vz Smrť. C., Lb., Pk. Koruna ozdobná jsou šediny. Br. — **Š.** = *stáří*, das Greisenalter. Šedin dočekati, dojíti. V. Táhne k š-ám = stárne. Mudr. Muž počestných šedin; do šedin věk tráviti. Kom.

Šediper, a, m., *druh ptáka*. Zrc. moudr. Dle Jg. pelecanus.

Šediva, y, m., osob. jm. Šd.

Šedivá, é, f., Schediwa, samota u Prahy. PL.

Šedivatý, graulicht. Us.

Šedivě, grau. Š. hnědý. Um. les.

Šedivec, vce, m. = *šedivý stařec*, der Greis. V., Kom. — **Š.,** vz *Šedivek*. — **Š.,** Schedowitz, ves u Ústí n. Orl. PL. — **Š.,** osob. jm.

Šedivek, šedívek, vku, m. = *šedivý pelyněk, římský pelyněk, šedivec*, artemisia pontica, der Wermuth. Rstp. 907., Sal. 97. 10. — **Š.,** vka, m. = *pelikan*.

Šedivělý = *šedivý*, graulicht. Š. barva. Rostl.

Šedivění, n. Š. vlasů, das Weisswerden der Haare. Nz. lk.

Šedivěti, ěl, ění; *šedivívati*, grau werden. — **abs.** Již šediví. Us. — **kdy.** Dříve času š. V. S-věti **před** časem. Ros., Lk. — **čím.** Ne tak starostí šedivějí vlasy jako starostmi. Č. Až mně bude sedumdesát sedum let, až mně začne má hlavěnka š-vět, hlava od starostí, brada od šelmovství, teprv já zanechám světa marnosti. Sš. P. 678., 422.

Šedivice, e, f., das Staubleder. Rk.

Šedivina, y, f. = *šedina*, graues Haar. Modlila sem se za tebe, za tvé staré š-ny, aby na světě nebyly. Sš. P. 151.

Šediviny, Schediwy, ves u Nov. Města nad Met. PL.

Šedivitý = *šedivatý*. Šm.

Šedivka, y, f. = *kůže na šedivo barvená*, graugefärbtes Fell. Šp. — **Š.,** y, f., rostl., marrubium, *jablečník*. Vz Šedivý. Kk. 178. — **Š.,** ballota, das Gottesvergess, rostl. Š. černá, měrnice, b. nigra, bílá, b. alba. FB. 63., Čl. Kv. 260., Slb. 338. — **Š.,** *tařice šedivá*, alyssum incanum. FB. 74., Čl. Kv. 288. — *Šedivky* = *šedivé hrušky*. Us. Jg.

Šedivo, grau. Na š-vo barviti. Z šediva modrá barva. V.

Šedivosť, i, f. = šedivá barva, das Grausein, Grau. V.

Šedivous, a, m., der Graubart. Šm.

Šedivý; *šediv, a, o*, grau. Š. vlasy (šediny, vz Bílý), V., brada, hlava, barva, kůň, mračno, oblak n. povlak (nemoc, grauer Star), sýkora, datel. Us. Jak co zlého mladým zjevíš na šedivů bradu, to mladí vezmů k posměchu aneb ku příkladu. Na Mor. Tč. Tatíčku starý náš, šedivů hlavu máš, dokel (dokud) tvoja hlava, dycky dobrá správa. Sš. P. 505. Před š-vú hlavú povstaň. Hus I. 117. Šedivý jako vlk (jako jabloň = stařec, jako mlíko). D., Zlob. Š-vý jako holub. Mt. S. Není divu, žes tak brzo šedivý (poněvadž se o vše staráš, do všeho se pleteš) Mus. — **čím:** starostmi, **od čeho:** od starostí. Mám bradu šedivou od šelmovství. Vz *Šedivěti*. Er. P. 377. — **jak: na** prach š-vý. — **Š.** *zelina, jablečník*, marrubium, der Andorn. Slb. 344. Vz Šedivka. — **Š.,** ého, m., osob. jm. Vz S. N., Tf. 98.

Šedli, zastr. = *šli*. Kat. 3151.

Šedník, a, m., canites, homo monstrosus, zastr. Rozk.

Šednouti, dnul, utí = *šedým se státi*, grau werden. — **jak:** sněhem. Rostl.

Šedný = *šedivý*. Jád.

Šedo = *šedosť*, das Grau. Chm.

Šedočerný, grauschwarz.

Šedohlavec, vce, m., der Graukopf.

Šedohlavý, grauköpfig.

Šedohnědosť, i, f., das Graubraun. Šm.

Šedohnědý, graubraun.

Šedokorý, graurindig. Š. buk. Šml.

Šedokroužný, graugepanzert. Š. rek. Pl.

Šedomodrý, graublau.

Šedoň, ě, m., graues Pferd. Kam.

Šedoperý, graugefiedert. Š. pěnice. Hdk.

Šedoplášťník, a, m., der Graumantel.

Šedoplstnatý = graufilzig. Rostl.

Šedorouchý, graugekleidet. Šm.

Šedosemenný, grausamig. Rostl.

Šedosrstý (o zvířatech), grauhaarig. Šm.

Šedosť, i, f., die Grauheit. Jg.

Šedošerý, dunkelgrau. Š. jitro. Rkk.

Šedošupinatý, grauschuppig.

Šedotemno, a, n., Graudunkel, n.

Šedoun, a, m. Šedoun plavý, hexanchus griseus. Vz Frč. 303.

Šedověkosť, i, f., die graue Vorzeit. Šm.

Šedovlasý, grauhaarig.

Šedovous, a, m., Graubart, m.

Šedozelený, graugrün. Š. rostlina, stvol. Us. Tč.

Šedule, pl., f., *druh hrušek*. Na morav. Zlínsku. Brt.

Šedy, pl., f. = *šediviny*. Kde jsou šedy, tam bývají vědy. Němc.

Šedý, šedivý; *šed, a, o* = *popelatý, popelavý*, aschgrau. Š. vrabec, Kom., volavka, Mus., kůň, D., hora, skála. Rkk. Modravě, zelenavě, žlutavě šedý. Miner. Za vrchy vzchod šedý projasňuje. Rkk. 31. Š. látka na šaty; z modra š. Us. Dch. V jeho šedej hlavě myši hnízda majů a v jeho životě žáby řehotajů. Sš. P. 328. Š-vé sestry, Graue Schwestern, kath. Kongregation. Dch. — **Š.**, ého, m., osob. jm.

Šedýl, a, m. Š. atlantský, glaucus hexapterigius. plž. Vz Frč. 229.

Šef, vz Chef.

Šefcová, é, m., osob. jm.

Šefčík, a, m., osob. jm.

1. **Šefelín, šafelín**, u, m., zastr. = *kopíčko, které se vyhazuje, končíř, sudlice*, ein kleiner Wurfspiess, z něm. Schäfelein. V., Gl. 334.

2. **Šefelín**, a, m., osob. jm. Šd.

Šeflerka, y, f. Schefflera, rostl. Rostl. I. 258. b.

Šefmistr, a, m., vz Šepmistr.

Šafrana, y, f., jméno kozí. Slov.

Šefraník, šafraník, a, m. = *kupčík, kramář*, der Krämer. Slov. Dbš. 103., Er. Sl. čít. 64.

Šefrovna, y, f., Schefrowna, pivovár u Sedlčan.

Šeftar, šechtar, u, m. = *krajáč*, der Melkkübel. Slov.

Šechina, y, f., hebrej. = *obyt, obývání boží mezi lidem israelským*, die Schechinah, theologický výraz pro přítomnosť boží nad archou úmluvy mezi dvěma zlatými cheruby. Sš. I. 98. (Hý.).

Šechtati = *vyhloubati, vydloubati*. U Jižné Vrů.

Šeik, a, m., arabsky = *starší, náčelník arabský*. Vz S. N. Š. ul islam = nejvyšší hodnostář náboženský u Turků. Šd.

Šejb, u, m., *šejba, šajba*, y, f., z němec. Scheibe, kruh. Bern. — **Š.** = *brus*, die Schleifscheibe. V.

Šejbská *myslivna*. Scheib, u Počát.

Šejby, dle Dolany, Scheiben, ves u Nových Hradů.

Šejd, u. m., der Schwindel, Betrug, die Bevortheilung. Přišel jsem na š. Us. Dch. Šejdů si hleděti, po šejdech choditi; zná všecky šejdy. Us. S-y (podvody) něčí odkryti. Štelc. Us.

Šejda, y, m. = *šejdovec*. — **Š.**, der Schwindler. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Šejdavý = *šmatlavý*. Us. Rgl.

Šejdění, n., die Schwindelei. Dch.

Šejdéř, šejdýř, šidíř, šidéř, e, na Slov. *šudár*, a, m. = *podvodník*, Betrüger. V., Jel., Lom., Brikc., Tk. II. 375. Prohnaný š. Dch.

Šejdéřka, *šejdýřka, šidéřka*, y, f., slov. *šudárka*, die Betrügerin. V.

Šejdéřský, *šidířský*, Betrüger-.

Šejdéřství, šejdířství, n., **-stvo** = *šizení*, die Betrügerei. V.

Šejdílek, lka, m. = kdo všechny díry a krčmy vymetá, z místa na místo přesedá. U Kostelce n. O. Ktk.

Šejditi, il, ění, betrügen, schwindeln. Us. Dch.

Šejdka, y, f. = *šejdířka*, die Betrügerin. Mor. Šd.

Šejdla, y, f. = *cihla k zazdění hrnčířské peci*, Einsatz, m. Hrnčíř š-mi ústa peci zandává n. šejdluje. Us. Dch.

Šejdle, pl., f. = *otvor hrnčířské peci* cihlami zazděný. Mý. Vz Šejdla.

Šejdlovačka, y, f. = *náčiní, jímž řezníci střeva čistí*. Us. Vz Šejlovačka.

Šejdlovati, vz Šejdla.

Šejdorf, u. m., Scheibelsdorf, ves u Německého Brodu.

Šejdovec, vce. m. = *taneční zábava bez povolení uspořádaná*, ein Tanz ohne ämtliche Bewilligung arrangirt. V Krkonš. Kb. — **Š.** = *sprostší musika*. U Králového Městce. Psčk. — **Š.**, *jídlo*, abgeschmalzene Semmeln.

Šejdovna, y, f. = *mlýn na kolích ve vodě stojící*, die Pfahlmühle. D.

Šejdovnice, e, f., die Pfahlmüllerin. Šm. — **Š.** = *běhna*.

Šejdovník, a, m., der Pfahlmüller. Ros.

Šejdr, u, m. Šejdrem choditi (křivě), schief. D. Na Mor. *šnejdr*. Mřk., Hý.

Šejdračka, y, f., zanichellia, die Zanichellie, rostl. Š. bahenní, z. palustris. FB. 6., Cl. Kv. 82., Slb. 230., Rstp. 1673.

Šejdrobarvec, vce, m., das Strahlenkupfer, nerost. Miner.

Šejdrovati = *na stranu uhýbati*. Na Mor. *šnejdrovati*, Hý., také: *šnejarovati*. Mřk. — **čím jak**. Zašejdruj vozem **na** levo. — **se**. V zimě, je-li sanice hladka, saně se šejdrují, setzt sich. Us. Mý.

Šejdrý = *šurý*, schräg. Š. listy. Vz Rst. 500.

Šejdunk, u, m. = *šejd*. Šm.

Šejhar, a, m., osob. jm.

Šejk, vz Šeik.

Šejkl, a, m., osob. jm. Šd. — **Š.** — *šilhoun.* Us. u Nové Kdyně. Rgl.

Šejklati — *šilhati, brejlati.* U Nové Kdyně. Rgl.

Šejlovačka, *šejdl*..., y, f., ein Werkzeug zum Entschlämmen der Därme. Šm.

Šejnoha, y, m., osob. jm. Šd. — **Š.** — *šmathavý.*

Šejnohý — *šmathavý.* Š. klisna. 1568., Km. 1880. 598.

Šejrovna, y, f. = šejdovna.

Šejt, a, m., osob. jm.

Šejtovka, y, f., Scheytowka, samota u Jílového. PL.

Šejtroch, šejtrok, u, m. — *košina přední u fasuňku,* šrakličky. Us., D. Z něm. Scheidtrog. Na Mor. *šinstrok.* Mřk.

Šejvl, a, m., osob. jm.

Šejvle, e, n., v horn., z něm. die Scheibel, Scheibe. Jg.

Šekařín, a, m., Schekarschen, ves u Staňkova. PL.

Šekel, klu. m. = *stříbrný peníz židovský.* Půl šeklu každý žid zaplatil na daň chrámovou. Bibl. Šd.

1. **Šel,** vz Jíti.

2. **Šel,** a, m., pl. šeli — *holubí vši.* die Taubenlaus. Us.

3. **Šel,** a, m, osob. jm., lékař. spisovatel. Tf. H. l. 193.

Šél, u, m., Wolfram, Scheel, *chvořík,* kov. Vz Šfk. 295., KP. IV. 181.

Šelak, u, m., der Schelak. **Š.** bílý, celistvý nebo balvanový, hnědý, jatrobravý, krvobarvý, pomorančový, světlý, třešňový. Kh. Červec lakový, coccus lacca, činí body do kůry fíků ve vých. Indii, z nichž vytékající šťáva na vzduchu tvrdne proměňujíc se ve šelak. Schd. II. 521., Kk. 11., 144., 236.

Šélan, u, m. Š. šéličitý, das Scheelsuboxyd. Nz. *Š-ny,* scheelsaure Salze. Nz.

Šele, ete, n. — *varle.* BO.

Šelemnost, i, f., vz Šelemství.

Šelemný, šelemský, od šelmy, bestialisch. Šelemné obyčeje. Jel.

Šelemský, Schelm-. Vz Šelemný. Šelma š. Mor. Šd.

Šelemství, n. — *šelemnost, nepravost,* das Laster, die Brutalität. Tract. 15. stol. Č.

Šelenec — *šílenec.* BO.

Šelest, u, m., das Rauschen, Geräusch. Km. Š. perutí — křídel, der Flügelschlag. Dch. A v lupe — h vzchvívá slastmi všaký š. Šš. Sm. bs. 14. Š. jakoby pilkou povstalý, das Sägegeräusch, pupečníkový, das Nabelgeräusch, dýchací, das Respirationsgeräusch, žilný, das Nonneng., oběhu krevního, das Cirkulationsgeräusch, svalový, das Muskelg., děložný, das Gebärmutterg., víření, das Rauschen in den Adern. Nz. lk.

Šelestění, n., das Rauschen. Š. vánků. Hdk. L. k. 26.

Šelestiti, il, ění, rauschen. — **čím:** Oružími nectně šelesti. Šš. Snt. 154. — **kde.** Tam š-stí v rákosu. Kká. Š. 36.

Šelešovice, dle Budějovice, Scheleschowitz, ves u Kroměříže. PL.

Šéličitý šelan, vz Šelan; š. kysličník, das Scheelsuboxyd. Nz.

Šeliha, y, f., osob. jm. Vz S. N.

Šelinec, nce, m., na Slov. = *tucet,* Dutzend. Orb. p.

Šelink, šilink, u, m., z něm. Schilling — *výprask.* Š-ku neušel. V.

Šellenburg, Cvilín, kopec u Krnova. Pk.

Šelma, šelmička, šelminka, y, f. — *divoké a lité zvíře,* Jg., *dravec, loupežná zvěř,* das wilde Thier, Un-, Raubthier. V MV. nepravá glossa. Pa. Šelma kúsavá a litá. Jel. Zmordováni budú od šelmy; Skrze tu š-mu rozumějí se lidé ukrutní a zhovadilí. Hus III. 305., 307. Vlk žravá š. Kom. Potýkání se šelmami. Ros. — **Š.** — *divoké zvíře bez ohledu na zuřivost; každé škodné zvíře,* das Raubthier, Wild, schädliches Thier. Š-my psovité (pes domácí: chrt, ohař, jezevčík, ovčácký, pudlík, bafan, vz Pes; vlk, liška, hyena), kočkovité (kočka, rys, lev, tigr), kunovité (kolčava nebo lasička, hranostaj, tchoř, kuna, vydra, jezvec), medvědovité (vz Medvěd). Vz Frč. 389. a násl., Pes, Kočka, Kuna, Medvěd, Puchol, Schd. II. 394., S. N. Bůh stvořil hovada, plazy, šelmy. Štelc. Slon, obyčeji divnými znamenitá š. Jel. — **Š.** — *padouch, zrádce, podvodník, taškář, čtverák, ošust,* der Schelm, Schurke, Betrüger, Verräther, Gauner, Spitzbube. Jg. Byl za š-u držán. V. Š. od kosti; š. vybraná (na Slov. vyšívaná), profoukaná, okovaná, našlapaná, natlapaná, špicovaná. Vz Chytrý. Us., C. S. od narození, Er. P. 410., vybíjaná (ferina lišák), prachovitá, na Mor. Brt.; š. sedlák (šelmovský). Km. Každá š. svůj cejch má (znamenaného se varuj). Hš., Pk. Každá š. je poznačena. Mt. S. To je šelma (chytrák)! Us. Dhn. Halej, belaj můj synu, máš mamičku malenú, tatička hodného š-u falešného; Ja počkaj, počkaj, šelmo jakási, co sem se nastál u oken vašich; A já s tebú nepoplavu, ty seš šelma velká, otrhals nám marjánku, kerá modře kvetla; Dobre koně, dobry bič, ale šelma pohonič, de (kdy) mo (má) koničky širovač, voli dívča milovač; To su šelmy ti pacholci, ješče se z nas vysměju. Šš. P. 202., 243., 258., 516., 534 (Tč.). Jest výlupek všech šelem. Sych., C. Šelem komu nadávati. Us. Dozrál š. na š-u. (Cf. Holič lazebníka drbe. Čert ďábla škube). Sych. Před pány smeká, před kněži kleká, přec š. velká. Vz Pokrytec. Č. Krom toho svěcení jest š. od narození. Sych. Čím víc kmotrů (strýčků), tím víc šelem. Čím větší š., tím větší štěstí. Jaký je kdo š., i druhé za takové má. Bern. Jaký kdo šelma, tak o jiných smýšlí. Vz Zlý. Lb. Tak pán Bůh š-y tresce, aby se zlosynové (huncfuti) káli. Bern. — Vz Štěstí. — **Š.** Jdi ty šelmičko (ve smyslu něžném). Us. Šd. — **Š.** = *čas šelmy, čas šelmový* = *morová rána, morní hliza,* pestilentia, die Pest. V 16. stol. ještě

obyč. Bdl., Jir. Na Mor. Š. těla i duše. Jel. Pakli by hlad vznikl v zemi a šelma neb rez neb kobylky neb chrůsti. BO. — Jd., Jád., Leg. Š. a hlad. ZN. Poslal šelmu na Izraele. BO.

Šelměti, ěl, ění = *šelmou se stávati*, Schelm werden. Šm.

Šelmilosť, i, f., die Schelmerei, Bestialität. Vz Zšelmilosť. Ler.

Šelmilý = *zšelmilý*, schelmisch, schurkisch, bestialisch. Kram. exc.

Šelmina, y, f. Na té šelminině stolici. 17. stol. M. J. z Pr. Vz Šelmový.

Šelmiti, il, en, ení, zu Schelmen machen; **se**, ein Schelm werden. Jg., Zlob.

Šelmováček, čka, m., der Schelm.

Šelmovati = *šelem nadávati*, Schelm schelten. Ros.

Šelmovina, y, f., die Schelmerei. Hledí mu š. z očí. Vz Šelmovství. Us. Sd., Šd.

Šelmovitý = *k šelmě podobný*, raubthierartig. Reš.

Šelmovský, schelmisch, schurkisch, spitzbübisch. Má š-ské oči. Mor. Šd. Š. kus (šelmovství). D.

Šelmovství, n. = *šelmovský kousek*, ein Schelm-, Bubenstreich, Büberei. Š. si hleděti. Sych. Š. tropiti. Na š. pomýšleti. Š. někomu nastrojiti. Vz Šelmovina.

Šelmový = *šelmě náležitý*, Bestien-. Aqu. — **Š.** = *litý*, wild, grausam. Aqu. — **Š.**, na Mor. = *morový*, Pest-. Š-vý čas, vítr. Vz Šelma. BO. — **Š.** stolice (s níž Jeronym odvolání učinil). M. J. z Pr. 14.

Šelmský = *šelmovský*. D. exc.

Šelmý. Š. hora, Schellenberg.

Šelodivý = *šedivý*, grau. Š-vá jablka. U Rohoznic.

Šélový. Š. zeleň, Scheele's Grün; š. kyselina, die Scheelsäure. Nz.

Šeludovka, y, f., protomyces, die Räude. Rstp. 1997.

Šelunk, u, m., vz Paták.

Šelvije, e, f. = *šalvěje*. Aqu.

Šema = schema, das Schema. Šp.

Šemanovice, Šemaněvice, Šímanice, dle Budějovice, ves u Mělníka. Vz S. N.

Šematism-us, u, m. Vz Schematismus.

Šembera, y, m., osob. jm. Alois Vojt. Š., prof. ve Vídni, čes. spisovatel, nar. [21]/3 1807. Vz S. N., Tf. H. l. 203. Š. Frant. Ib. 163.

Šemberk, a, m., zbořený hrad u Č. Kostelce. Vz S. N.

Šemela, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šemelka, y, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 71.

Šemendije, pl., f., *druh hrušek*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šemerová, é, f., osob. jm. Š. Antonie, básnířka čes., † 1856. Vz S. N.

Šemetiti, il, ěn, ění, irre reden. Lešk.

Šemetnice, e, f., die Betrügerin. Jg.

Šemetnický, Betrüger-. Jg.

Šemetnictví, n., die Betrügerei. Jg.

Šemetník, a, m., der Betrüger. Jg.

Šemetnosť, i, f., die Verstellung, der Trug. Vz Ošemetnosť. Jg.

Šemetný = *falešný*, betrügerisch, falsch. Vz Ošemetný. Krok.

Šemík, a, m., Horymírův kůň. Háj r. 847.

Šemlice, e, f. = dřevo ležící na ramenech a na nápravě. U Nové vsi u Krumlova. Bur. — **Š.**, zastr., z něm. Schemmel = *stolice, stolička, podnožka*.

Šemlíř, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šemnice, e, f., Schömitz, ves u Bochova. PL. — **Š.**, Schemnitz, mě. v Sasku. Tf. 106. Vz S. N.

Šemný = *ošemetný, falešný*, falsch, hinterlistig, betrügerisch. O původu vz Mz 321. Š. svět, Zlob., Bzd., záhubce. Sš. Bs. 205.

Šemor, u, m., das Gemurmel. Nyní repot a š. jejich zmohl se. Ale mezi lidem š-ry vznikly. Sš. J. 113., 123.

Šemora, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šemořiti se. Šemořilo sa = bylo trochu světlo. Na mor. Zlinsku. Brt.

Šemotati = *balamutiti*. Nešemoci! Slov. Dbš. 69.

Šemrání, n., crepitus. Us. V MV. nepravá glossa. Pa.

Šemrati, šemrám a šemru; *šemrávati* = *mumlati*, murren; *šeptati*, lispeln. Jg.. Bzd. — **co komu**. Zlob. — **na koho**. Jiní na své pány šemrou. Ve Slezsku. — **nač**. Kdo na karhání nešemře, prospívá v múdrosti. Slov. Tč. — **proti čemu**. Oni proti časům šemřů. U Strání na Mor. Tč. Reptali a š-li proti slovům Páně. Sš. J. 113.

Šemrha, y, f. = *šamrha*, zastr.

-šen, a, o, *přípona příčestí perft. pass.*: nošen. Vz *-sen*.

Šen, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 190.

Šenava, y, f., Schönau, ves v Krumlovsku. PL.

Šenek, nka, m., osob. jm.

Šenilka, y, f., Chenille, f. Šp.

Šenk, šeňk, u, **šeneček**, čku, m., z něm. der Schenk = *točení vína n. piva za peníze*. Pivo na šenk bráti. Zlob. Š-kem se živiti. Us. Šenk vinný. Břez. 170. Výsada, právo k šenku. — **Š.** = *čęsnictví* (úřad), das Mundschenkamt. V. — **Š.** = *hospoda, šenkovna*, die Schenke. Har. Pójdem ze šenku do šenku. Sl. ps. II. 5. 351. Iné panny v š-ku skáčú a já smutná doma plaču; Ty piješ v palérně, ona pije v šenku; Když něrad pracuju, edem (jen) najrači po šenkách fechtuju. Sš. P. 440., 533., 654. (Tč.). — **Š.**, a, m. = *šenkýř*, der Schenkwirth. V., Brikc. — **Š.** = *čęšník*, der Mundschenk. Br. Š. najvyšší král. českého. Vz Vš. 570. Petra Kozlovce markrabina šenka. Půh. I. 131.

Šeňk, u, m., z němec. Geschenk = *dar*. Pref.

Šenkéř, šenkýř, e, na Slov. *šenkar*, a, m. = *krčmář, hospodský*, der Schenkwirth,

Bierschenk, Schenk. Š. vína. V. Nebude čist š. od hříchu. Br. Spadla (hus) do potoka, vodičku vypila, aby jí šenkýři nelili do piva. Sš. P. 649. Audis pil, Audis plať, s šenkýřem se nevaď. Prov. Jg. Když's pil, plať. Vz Šenkéřka.

Šenkéřiti, *šenkýřiti*, il, en, ení — *šenkýřem býti*, Schenkwirth sein, den Schank treiben. Ros.

Šenkéřka, šenkýřka, y, f., die Schenkin, Schenkwirthin. Obžaloval š-ku, že mu měšec s pěti zlatými noční věcí uřezala. NB. Tč. 148. Našel ho v Žilině u š-ky na víně. Sš. P. 177. Musím domů jíti, nemám na co píti, š-ka neznámá na zvírku nedává. Sš. P. 650. Když's pil, plať, s š-kou se nevaď. Vz Spravedlnosť. Vz Šenkýř. Jg., Lb.

Šenkérna, šenkýrna, y, f., na Slov. = *šenkovna*. Bern.

Šenkéřský, šenkýřský, Schank-. Š-ký obchod provozovati. Ros.

Šenkéřství, šenkýřství, -stvo, a, n., der Schank. Ros., Veleš.

Šenkovati, *šenkovávati*, z něm. schenken *na obec točiti, víno* etc. *na míru prodávati, vytáčeti*. — **co:** víno. V. — **komu** (vytočiti; darovati). — **v čem:** v pivě. Rk. Má milá tam šenkuje ve víně. Er. P. 125. — **co s čím**. Vodu s vínem šenkoval. Dač. I. 104. — **po čem.** Žejdlík vína šenkován po sedmi malých penězích. Dač. I. 74.

Šeňkovna, šenkovna, y, f. = *krčma, hospoda*, die Schenke, Schenkstube, Bierbank. V., Kom. J. 625.

Šeňkovní, šenkovní, Schank-. Š. dům, V., Kom., NB. Tč. 254., 279., stůl. Aqu. V šenkovním domě sedí a korbele vysušují. V. Š. peníze. NB. Tč. 32.

Šenkství, n. = *česnictví*, das Schenkamt. Zlob.

Šeňktyš, šeňtyš, e, m., z něm. Schenktisch = *nalévací střez, šeňkovní stůl, kredenc*.

Šenkýř atd. vz *Šenkéř*.

Šeno = *seno*, das Heu. U Opavy. Klš.

Šenov, a, m., Schönau, ves u Nov. Jičína; Schönwald, ves u Hranice na Mor. PL. — **Š.** *kamenický*, Stein-Schönau, ves u Čes. Kamenice. Vz S. N.

Šenovník, a, m. = *lejsek bělokrký*, muscicapa albicollis, der Halsbandfliegenfänger. Pdy.

Šentál, u, m., Schönthal, ves u Šumberka na Mor. Tč.

Šentinger, gra, m., osob. jm. Š. Jan, spisov. Vz Tf. H. l. 43.

Šep, u, m., das Gelispel, Säuseln. Šd.

Šepadly, dle Dolany, ves v Domažlicku. PL.

Šepati, *šepnouti*, pnul a pl, ut, utí = *šeptati*, lispeln, flüstern, säuseln. — **abs.** Zefyr šepá, bouře divá hřímá; Zavál vánek a vzduch sladko šepal. Sš. — **v čem.** Vanot Páně v každém listu šepá. Sš. Bs. 181., 188. (Hý.).

Šepavý, lispelnd. Němc.

Šepeliti = *šeplati, šeptati*. Llk. U Místka. Skd.

Šepeňa, ě, m., dle Báča, osob. jm. Mor. Šd.

Šepet, ptu, m. = *šept*; příp. -етъ. Mkl. B. 189.

Šepetely, dle Dolany, Schöppenthal, ves u Lobosic. PL.

Šepetlivě atd. vz *Šaplavě* atd.

Šephmistr = *šepmistr*. Dač. II. 28.

Šepkati, na Sloven. = *šeptati*, flüstern. Bern.

Šepkovice, dle Budějovice, ves u Budějovic na Mor. Tč.

Šepla, y, **šeplač**, e, **šeplák**, a, **šeploun**, a, **šeplaň**, ě, **šeplavec**, vce, **šepláček**, čka, m. = *šeplavý*, der Lispler, Zischler. Jg. Vz Šeplaň.

Šeplačiti, il, ení, phicidisso. Slov. Bern.

Šeplačka, y, f. = *šeplavá*, die Lisplerin.

Šeplák, a, m., vz Šepla. — **Š.**, u, m., *druh polévky z vody a mouky*. U Nové vsi u Krumlova. Bnr.

Šeplaň, ě, m., dle Báča = *šepla*. Ten š. šeplavský (nadávka). Mor. Šd.

Šeplati, šeplám a šepli; *šeplávati*, lispeln, zischeln. — **abs.** Šeplá-li děcko, dejte mu jazyk podřezati. Sych. — **čím:** jazykem. Reš. — **s kým:** s dítětem. Scip., Ryt. Kr. Vz Mazati (strany časování). — Jg.

Šeplavě mluviti, lispelnd, zischelnd. V.

Šeplavec, vz Šepla.

Šeplavosť, i, f., das Lispeln.

Šeplavý = *šeplající*, lispelnd, zischelnd. V., Br., Pč. 14. Š. řeč. Bern. — **čím.** Řeči byl zajiekavý, š. neb bublavý. Hus I. 313.

Šepleta, y, **šepletník**, a, m. = *všetečník, všudebyl*, der Vorwitzige. Na Slov., Koll. Zp. I. 79., Frt. — **Š.**, y, f., *ničemná věc*, etwas Geringfügiges. Bern.

Šepletina, y, f. = *šepleta*, y. f.

Šepletník, a, m. = *šepleta*. Koll.

Šepmistr, šefmistr, a, m., der Schöffenmeister, starosta města horního. Arch. V. 303. Vz S. N.

Šepmo, *pošepmo* mluviti, lispelnd. V.

Šepořiti se, il, ení, sich empor arbeiten. Slov. Plk.

Šepot, u, m. = *šept*; příp. -отъ. Krok., Bž. 230.

Šepotati = *šeptati*. Hdk. L. k. 73. — **s čím.** Větřík s kvítím šepotá. Sš. Bs. 19. (Hý.).

Šepotný = *šeptavý*. Šm.

Šept, u, m. = *šeptání*, das Gelispel, Geflüster, das Flüstern. Kom. J. 331. Strslov. шепътъ, susurratio. Mkl. B. 189. Šeptem někomu něco říci. Ros. Zlý š. jest všudy slyšet. Shakesp. Makb. 69. Tč. Křivé š-ty k uchóm plodie. Kat. Šepty úlisné. Troj. Co jest s šeptem, to jest s čertem. Prov. Vz Úskok. — **Š.** = *šust*, das Sausen. V. Š. křídel. Sš. Sm. bs. 14.

Šeptáctví, n. = *poštívání*. Šš. Cf. II. 809. a.

Šeptač, e, **šepták,** *šeptoun*, a, m., der Lispler, Flüsterer. — **Š.** = *poštěvač, nadymač uší*, der Ohrenbläser. Cf. Poštěvání. II. 809. a., Šš. I. 30. Pochlebníci, šeptáci, dvornomluvní a něměčtí šprechéři. Hus I. 87. — Kom., St. skl.

Šeptati, šeptám a šepci (vz Mazati); *šeptnouti*, tnul a tl, ut, utí; *šeptávati* = *utajeným hlasem mluviti*, flüstern, lispeln, wispeln, raunen, leise reden. — **abs.** Větřík šepce. Vid. list. — **co.** Cožť kdo šepcí, toť spolu mluvie kromě lidí. Št. N. 20. Rtové š-cí steré prosby. Hdk. L. k. 12. — **komu.** Včilé mi šeptáš, dež už mám paláš? mělas mně šeptat, dež sem byl u vás. Šš. P. 573. — **co komu kam: do** ucha, V., **za** ucho. St. skl. Š. komu co **v** uší. Kom., Solf. Co ste v ucho šeptali **na** ložiech, kázáno bude na střechách. (Luk. 12. 3.). Hus II. 217. — **ke komu.** Služebníci jeho k sobě šepcí. Br. — Troj. — **mezi kým.** Pořád mezi sebou šeptají. V. — **o čem.** Jg. Teprv se o tom š-ce (ještě není vůbec známo). Ros. Aby prstem na ně neukazovali šepcíc o nich. Št. N. 249., 111. — **kde (s kým).** V kostele š-cí. Hus I. 130. Vz Š. kam. Nižádný konšel nemá s druhým **v** radě š. Brikc. **Při** stole jen š-li. Dch. — **oč.** O to tajně š-li. Dač. I. 54.

Šeptavě mluviti, lispelnd. Br.

Šeptavosť, i, f., der Hang zum Flüstern.

Šeptavý, *kdo šeptá*, gern lispelnd. Reš. — **Š.** = *co se šeptá*, was lispelnd geschieht. Š. mše, *lépe*: tichá, Jg., zpověď. Plk. Co š-vo rozmlúvajú, nechcej sa pytať. Slov. Tč. Š. řeč. Mor. Tč. Š-vý hlas, die Flüsterstimme. Nz. lk. Tého, kdo je ve zlém svědomí, raní š-vé mluvení. Mor. Tč. — **Š.** *řetkev* (vyšeptaná, kotlavá), hohl, schwammig. Us., Rk.

Šeptmo, lispelnd, flüsternd. Š. mluviti. Us. Vrů.

Šeptný, lispelnd, flüsternd. A s zlatými dát se hvězdami do š-ného rozhovoru. Nrd.

Šeptot, u, m. = *šeptání*, das Geflüster. D., Č. Sladký š. Šš. Sm. bs. 122. — **Š.** = *šeptáctví, poštívání*. Aby snad svárů, žárlivostí, hněvů, různic, utrhání, šeptotu, nadutosti, rozstrků nebylo mezi vámi. Šš. I. 397. (Hý.).

Šeptoun, a, m., der Lispler, Rauner. Jg. Cf. Šeptač.

Šer, u, m. = *šero*. Vrch. Smutný šer, trauriges Grauen. Dch.

Šeř, i, f. = *něco šerého*, das Grau; *zvl. tkanina šerá, hrubá, šerka*, grobes, graues Tuch. Smrť rovně měří tak šarlatu jako šeři. St. skl. — **Š.** = *víno zarudlé*, také vinná réva rodohroznová. Slov. Měsíc svítí na rokytí i bohatou šeř. Hdk. C. 284.

Šera, y, f., osob. jm. Pal. Rdh.

Šeracký, ého, m., osob. jm.

Šerad, šered, šerád, u. m. = *nečistota, šerednosť*, der Unrath, Unflath. Zacpati se mohou střeva ze šeradů zatvrdlých. Ms. bib. Š-dem se světa sejíti. Exc. Šeradové měští tekou. Jg. Ať mok pláče z očí lije, všechen šerad duše smyje. Šš. Hc. 165. (Hý.).

Šeradnosť, vz Šerednosť.

Šeradný, vz *Šeredný*.

Šeradovka, y, f., samota u Neveklova.

Šerajov, a, m., *Šerachov*, Schirgiswalde, mě. v Budyšínsku. Vz S. N.

Šerák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šeránek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šerásek, ska, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šerátek, tka, m., cicindela, *moucha*.

Šeřati se = *šeřiti se*. Už se šeřá, es graut schon, der Tag bricht an. Na Mor. Šd., Šš. P. 122. — **se kde.** Ja co sa to, co sa **na** těch horách šeřá? Šš. P. 122.

Šeratice, dle Budějovice, místo na Mor. Žer. Záp. I. 253., 265.

Šerátko, a, n. = *večerní, noční motýl, nočátko*, der Abend-, Nachtschmetterling. Am.

Šeravý = *šerý*, grau, dämmernd. Již jest šeravo (večer). Us. Dch.

Šerbet, šerbot, u, m. = *nápoj turecký místo vína*, Cherbet. Vrat., **Kk.** 247. O původu vz Mz. 321.

Šercl, a, m., osob. jm. Š. Čeněk, slovutný jazykozpytec a prof. v Charkově, Čech, nar. $^{28}/_{9}$ 1843. Vz S. N.

Šercová, é, f., Scherzdorf, Haltinov, ves u Spálova na Mor. PL.

Šeře, grau. Us.

Šeřec, rce, m., osob. jm. Tk. III. 133.

Šeřeč, e, Scheretz, Zertsch, ves u Skalice. PL.

Šered, vz Šerad. Šf.

Šereď, i, f. = *šerednosť*. Šperk na svou š. popiná. Šš. Bs. 187.

Šereda, y, f. = *něco šerého, tmavého, nečistota*, die Unfläthigkeit. Tk. III. 94. Líčidlem líčiti tvář š. jest. Kom. — **Š.** = *věc šeredná*, das Scheusal. D. Neber v ruce š-u, nezprzňuj pohledu. C. M. 295. — **Š.** = *šerednosť, hnusnosť*, die Abscheulichkeit, Hässlichkeit. Nz., Kom. — **Š-da,** y, m., *člověk šeredný*, ein hässlicher, scheusslicher, unfläthiger Mensch. Ros. — **Š.,** osob. jm.

Šereděti, ěl, ění, hässlich, unfläthig werden. Aqu.

Šeredil, a, m., *kdo šeredí*, der Verwüster, Pfuscher. Us. Dch.

Šeredina, y, f. = *ohava, ohyzda*, das Scheusal. D.

Šerediti, il, ěn, ění; *šeredivati* = *šeredně dělati, ohyzditi*, verhässlichen, verunstalten. Jg., V. — **co, koho.** To šeredí její obličej. D. Ona ty věci náramně š-dí (kazí, ničí). Us. u Dobrušky. Vk. — Koc., Boč. — **co kde.** Obraz boží **na** své duši š-dí. Volk. — **co čím:** šediny své břichy š. Žalansk. **s kým** = *hřešiti*, Bech., Č.; *špatně nakládati*, schlecht behandeln. Us. u Rychnova.

Šeredně (zastr. *šeradně*) = *mrzce, ošklivě*, garstig, unfläthig, hässlich, abscheulich. Jg. Š. rozsekaný. Jel. Š. někoho zahubiti. Troj. Ten š. padl (nebezpečně). U Rychn.

Šeredněti, ěl, ění, hässlich werden.

Šeredniti, il, ěn, eni *šerediti*, hässlich machen.

Šeredník, a, m., ein abscheulicher Mensch.

Šerednosť, i, f. = *ohyzdnosť, ohavnosť*, die Abscheulichkeit, Scheusslichkeit, Hässlichkeit, Schändlichkeit. Š-nosť ven teče ze shnilotiny. Lék. kn. 1544. Š. někomu neprominouti. Ros. — Ras., Sal.

Šeredný, zastr. *šeradný, šaradný* = *nepěkný, ohyzdný, mrzutý, mrzký, škaredý, ohavný*, garstig, hässlich, scheusslich, unfläthig, schändlich. Jg., V. Němce jednoho šeredného opatem učinil. Leg. Š-ný blud, Ojíř., úmysl. Troj., potvora. Tkad. Oplzlosť v mluvenie jest velmi šeradná. Hus I. 475. Šeradnú věc činil. BO. Š. rokle. BO. Š-ná žena (nečistá, nakažená). Sal. Jest mi š-dno, es grauselt mich; š. dojem, ein grauseliger Eindruck. Dch. Člověk nechce být tak š-ý, aby mu domlouval (takový grobián). V Kunv. Msk. Š-ného oka sem tam nedostal (nikdy se na mnę neškaredili). Němc. II. 18. Š-ná bouřka. Čr. Neboj se, matičko, ďábla š-ho, já pro tebe pošlu anděla krásného; Hybaj děcko š-dné, z mé kolibke zelené a z peřinke tiščené. Sš. P. 18., 780. (Tč.). Pod krású přikryto jest š-dné smýšlení. Hus I. 302. Vy jste šeředné věci viece milovali. Pass. 16. (Hý.). — **čím:** lakomstvím. Pulk.

Šeredství, šeredstvo, a, n. = *šerednosť*, die Garstigkeit, Hässlichkeit. Opilství jest š. na duši i na těle. Štelc. O š-ství nic nevědě. Pass. 45. (Hý.). V šeredstvo upadnouti. St. N. 6. Š. zakrývati. Chč. Š. hřiecha. St. Šeřadství. BO. — Jel., Sal. — **Š.** = *skoupost*, der Geiz. Ryt. kř.

Šerek, rka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šerešiny byly *praky* jako římské balistae. Igor. 8.

Šeřeti, el, ení, *šírati* = *počíná šerým býti*, dämmern. Už šírá. Us. v Pís. Jg.

Šerežani, vz Serežani.

Šerf, a, m., osob. jm. Tk. II. 393.

Šerha, y, m., z něm. Scherge, *hospodář vězňů, biřic*, der Kerkermeister, Büttel. V. Milá zradí, š. vsadí, kat oběsí, lebo mosí. Sš. P. 134. A jak bylo už na ráně, tluče š-a tam na bráně. Sš. P. 104. — **Š.** = *trapič*, der Plager, Peiniger, Schinder. Bern. — **Š.** = *ras, pohodný*, der Schinder, Abdecker. U mor. Ostravy a ve Slez. Šd., Mtl., Klš. — **Š.**, y, f. Š-ha s Pelhou se sešla (špína se špínou, rovný s rovným). U Žambk.

Šerhovati. — **koho** (trápiti jako biřic), quälen. Bern.

Šerhovka, y, f. = *biřicka*, des Büttels Frau. Slov. Bern.

Šerhovna, y, f. = *kde šerha bydlí, birdovna*, die Büttelei, Schergstube; *šatlava*, der Kerker, Arrest. Plk. — **Š.**, hora u Rožnova. Šd. — **Š.** = *rasovna*, die Schinderei. Ve Slez. a na morav. Ostravsku. Vz Šerha. Klš.

Šerhovský = *šerhovi* slušný, *náležitý*, Büttel-. Š. pacholek, der Büttelknecht. Bern.

Šerhovství, n. = *biřictví*, der Bütteldienst, die Büttelei. — **Š.** = *trapičství*, die Plagerei, Schinderei. Bern.

Šerhový, Scherge-. Ten člověk uteklý má nejprve hlasem š-vým zjevně ku právu volán a pohnán býti. NB. Tč. 222.

Šeri, ího, m., osob. jm.

Šeřík, u, m., *modrý bez*, syringa, der Flieder, rostl. Š. obecný, perský, petruželovitý. Jg. Š. bílý. Sš. Hc. 130. Vz Schd. II. 286., Čl. 92., Kk. 174., FB. 51., Čl. Kv. 221., Slb. 373., Rstp. 1035.

Šeříkovitý. Š. rostliny, lilaceae, šeřík, zimnář, jasan. Rstp. 1031., 1035.

Šeříkový. Š. barva, die Lilafarbe. Šp.

Šeřina, y, f., dunkle Weintrauben. Rk.

Šeřiny, dle Dolany, ves na Mor. Žer. Záp. I. 223.

Šeřiti, il, en, ení = *šero dělati*, dämmern. — **kam.** Kde měsíc šeřívá v bor. Nár. pís. Hý. — **kdy.** Poslouchá měsíc, když mu za noci šeřiti velí. Sš. Oa. 128. (Hý.). — **se** = *počíná šero býti, tmíti se; rozednívati se*, dämmern. V. — **abs.** Již se šeří. Us. — **kdy.** Šeří se s večera, u večer. Dch.

Šerk (snad: *štěrk?*), u, m. = *rum*, der Schutter. Us. Am.

1. **Šerka,** y, f. = *tkanina z tenčí příze a vlny udělaná*, ein dünnes, wollenes, geköpeltes Zeug, franc. serge, něm. Serche, Sarche, Scherke. Us. V již. Čech. jistá *hrubá látka* (na sukně atd.). Kts.

2. **Šerka,** y, m., osob. jm. Tk. II. 97., III. 7.

Šeřkář, e, m., der Scherkenhändler. Jg.

Šerkařiti, il, ení, Scherkenhandel treiben.

Šerkářský, den Scherkenhändler betreffend. Jg.

Šerkářství, n., der Scherkenhandel. Jg.

Šerkov, a, m., Scherkow, ves u Čimelic. PL.

Šerkovati = *šperkovati*, schmücken. Lom. — **koho, se.** Lom.

Šerkovice, dle Budějovice, Scherkowitz, ves u Tišňova. PL.

Šerkový. Vz Šerka. Scherken-. Ač můj kabát š., není vyloupen, ale z mých mozolů koupen. Č. M. 172.

Šerlich, a, m., Schirlingsgraben, ves u Sedlovce. PL.

Šerlink, u, m. = *kožišina*, der Schirling, zastr. Klat. 92.

Šerlovský, ého, m., osob. jm.

Šerm, u, m., z něm. Schirm. Mz. 321. — **Š.** = *mách, rána*, der Hieb, Zug, Strich mit dem Säbel usw. Jedním š-em hlavu mu sťal. L. Proti palici není šermu. V. — **Š.** = *potýkání*, das Fechten. Š. bodákem, das Bajonnetfechten. Čsk. V š-u vyhráti. V. Na ležení císařské se vší mocí tlačil, až do š-u přišlo. Peš. 1632. — *Šermy* = *čáry, kouzly, šizení*, die Spiegelfechterei, Gaukelei, Zauberei. Žehnáním, zaklínáním a jinými š-my se zaměstnávati. Br. — Jel.

Šerméř, šermíř, šermýř, šermář (Šš. Sk. 147.), e, m. = *kdo šermuje, bitec*, der Fechter. V. — **Š.** = *kouzelník, kejklíř*, der Spiegelfechter. D.

Šerméřiti, *šermířiti*, Fechter sein. Jg.

Šermérna, šermírna, y, f., Kom., **šermovna,** y, f., der Fechtplatz, Fechtboden. die Fechtstube. Kom., Tš.

Šerméřský, šermířský, Fechter-, Fecht-. Š. plac, štítek, V., kord, Čsk., škola, mistr, D., klobouk, rukavice. Tš.

Šerméřství, šermířství, n. = *šermířské umění*, die Fechtkunst. Vz Š. N.

Šermic, e, **šermicl,** e, m., **šermice,** e, **šermicle,** e, f., z něm. Scharmützel = *půtka, šarvátka*. V., Dač. I. 152. Seberem šavličky, pudem do šermičky. Šš. P. 720. V šermicli umříti; s někým š-cle míti. V. V boji neb v š-ci bývá. 1604. Tč.

Šermicéř, šermicíř, e, m. = *lehce oděný voják*, leichter Soldat. Kom.

Šermiclovati, *šermicovati, -clovávati* = potýkati se, z něm. scharmützeln. V., Kom. J. 711., Cyr.

Šermíř, e, m., der Fechter. Vz Šerméř. U Šermířů v Praze. Tk. II. 165., IV. 260.

Šermírna, šermířský, vz Šermérna atd.

Šermiště, ě, n., der Fechtplatz. Dch., Čsk.

Šermová, é, f., Schermova, samota u Turnova. Pl.

Šermování, n., das Fechten. Š. holí Dch.

Šermovati = *potýkati se*, fechten, kämpfen, streiten. V. — **čím:** mečem, Háj., Kom. — **kde. Pod** šarlatem boháčovým černé péče šermují. Tab. poes. — **s kým.** Rk. — **Š.** = *šermy provozovati*, Spiegelfechterei machen. D.

Šermovna, y, f. = *šermérna*.

Šermovní, Fecht-. Š. tyč. Tš.

Šermovnický, Fechter-. Ros. Š. bitka, hra, škola. Bern.

Šermovnictví, n. = *umění šermovnické*, die Fechtkunst. Ros.

Šermovník, a, m., der Fechter; Fechtmeister.

Šermovný = *šermovní*.

Šero, vz Šerý. — **Š.,** *adv. a subst.* = *temno*, dunkel, grau. Ze šera modrý. V. — **Š.** = *malé světlo*, když den nastává nebo když *k večeru počíná se tmíti*, die Morgen-, Abenddämmerung. Jg. Již jest šero (tmí se). Us. Slunce se zatmělo, tak že na zemi šero bylo; šero býti chce. V. Vstáti za š-a. Us. Dělá se š. Rk. Vyšel ještě za šera. Us. Šd. Lesní šero, das Walddunkel. Uvidíš-li v tom šeru? Dch. O má dcero, jakés šero tobě temní zrak. Šš. Sm. bs. 131. S tebou milo tančit od večera do šera a od šera v bílou zoru. Hdk. C. 279. Vyšli jsme za chladu a vrátili se za šera. Brt. S. 86.

Šerobílosť, i, f., das Grauweiss. Jg.

Šerobílý, grauweiss. Presl.

Šerobřichý, graubauchig. Ssav.

Šerohnědosť, i, f., das Graubraun.

Šerohnědý, graubraun.

Šeromlhý, dunkelnebelig. Pl.

Šeromodrosť, i, f., das Graublau. Jg.

Šeromodrý, graublau.

Šerosť, i, f., das Grau. Ros.

Šerošerý, ganz dunkel. Š. doba. Bdl.

Šerota, šerosť, i, f. = *šero*. Pl.

Šerovec, vce, m., nycteris, *ssavec řasonorý*. Ssav. 163.

Šerozelenosť, i, f., das Graugrün. Jg.

Šerozelený, graugrün.

Šerožlutý, graugelb. Ssav. 146.

Šerpa, y, f., *páska důstojnická*, die Echarpe. Šp., Kšá., Rk. Vz Šarpa.

Šerpivina, y, f., die Schärfe. Š. = díly dohromady dělající šerpivosť. Vz Šerpivý. Rst. 501., Nz.

Šerpivosť, i, f. = *drsnatosť*, Jel., *ostrosť*, die Rauheit, Schärfe. Bzd.

Šerpivounký, schärflich, menší stupeň nežli *šerpivý*. Rst. 501.

Šerpivý = *drsnatý*. **Š.** = drsný, na hranách, krajích opatřený malými, tvrdými zoubečky hmatu méně však zraku patrnými. Čl. Kv. XXVII. Cf. Rst. 501. Schärflich, rauh. Nz. Vidíte lidi š-vé, shrbilé, svraskalé, oblinalé. Jel. En. m. 32. Š. stařec, lidé. Jel.

Šert, šertovati = *žert, žertovati*. NB. Tč. 115.

Šeruně, ě, f., cluytia, die Kluytie, rostl. Rstp. 1354.

Šerý; *šer, a, o* = *tmavě šedivý, námodrý*, dunkelgrau. Šerá barva, oděv, V., sukně, Kom., roucho (černé), Br., vrch, jutro, Rkk., sukno (ne barvené), Har., volavka, Ros. noc. Us. Ne vše vlk, co šerou barvu má. Č. M. 269. Vlčatá n. šerá sukně. Bls. 20. V šeré době, im grauen Zeitalter. Dch. Š. jitro. Brt. Šerá mlha. Šš. — **Š.** = *širý*, V tem hósovským šerým poli, tam na vojnu verbovali. Šš. P. 173. (Tč.). — **Š.** = *světlý*, hell. Dnes je š. den. V Policku. Kšá. — **Š.** = *ničemný*. O vásť se pak snáze věří, že jste jednak všecko šeří; Neznajíc vás, že jste šeří. Dh. 94., 90. — **Š.** = *v šerém oděvu chodící*, grau gekleidet. Kníže Spytihněv Víta opata s bratřími z kláštera vyhnal a mnichy šeré Němce uvedl. Bls. 20.

Šes = *šest*. V Krkonš. Kb.

Šesdesát = *šedesát*. Na Ostrav. a ve Slez. Tč., Šd., Klš. Před šesdesaťuma lety. Na Ostrav. Tč.

Šesdesátka, y, f. = *šedesátka*. Na Ostrav. a ve Slez. Klš.

Šesdesátník, a, m. = *šedesátník*. Na Ostrav. a ve Slez. Klš.

Šesť, i, atd., dle *Pět*; v strč., vz Kt. 44. Шесть, skr. šaš, řec. ἕξ, lat. sex, lit. szeszi, goth. saihs; sechs. Schl. Š. m. šeksť. Bž. 46. Šf. v Mus. 1848. I. 3. str. 238. vysvětluje š. slovenským *šaka* = *hrsť*, tedy = *zatřená hrsť*. Š. dní, let. V. Od š-i hodin čekám. Ze š-i dílů. Po š-i stech. D. Ach

nemilujte pěti, šesti (děvčat), klaďte to sobě za neštěstí; Šest dní do týdňa, sedmá neděla, pověz děvčico, čehos želela; Co pro mne přijedě šestimi vranyma, ošírovanyma, červeným daminem, bílym aksaminem popřikryvanyma; Ja co je to za panenka, dy se veze jak hraběnka šestima koni; A jela by šesti plesnivéma, pro synečka taky takovéma. Sš P. 259., 346., 360., 450., 486. Všecky skutky své Bóh činil jest v šesti dnech. Hus III. 39.

Šestácký, sechsherrenämtlich.

Šestáctví, n., das Sechsherrenamt. Jg.

Šestajovice, dle Budějovice, Schestajowitz, u Brandýsa nad Labem. PL., Tk. I. 625., III. 115.

Šesták, u, m. = *šesterý počet*, sechsfältige Zahl. V. — **Š.** = *šest ok* (ve hře), der Sechser. V. — **Š.** = *půl pacu, dvoukrejcarák*, Zweikreuzerstück. V., Kom. Vstaň š-u, groš jde (menší většímu ustup). Ros. — **Š.** = *6 krejcarů, dvougrošák*. Us. Š., Zweigroschen (Kom. J.). Za dva krejcary jim tam 18 halířů dávají a zde oni po 12 haléřích za š-ák jich udávají a tak na tom třetinu výdělku mají. Sněm 1612. Gl. 335. — **Š.** = *sedmnáctník* der Siebenzehner. — **Š.** *nyní malá stříbrná mince = 10 kr. nových*, Zehnkreuzerstück, n. — **Š.,** a, m., *šestipán* (šestý ze šesti úřadníkův ustanovených), Sechsherr, Hexarch. Šestipanský. — **Š.** = *šesterák, jelen o 6 kpncích* na parohu, Sechser, m. Sych. — **Š.,** osob. jm. Vz S. N.

Šestán, a, m. = *sextán*. Mor. Šd.

Šestarka, y, f. = *šesterojazyčná bible*. Šd. Hexapla. Hý.

Šestčatný, seni. Š. listy. Rostl. III. a. 72.

Šestdesát. Šestdesját hřiven = šedesát. Půh. I. 170., II. 267. Šestdesat (šedesát) loktóv. BO. (Dan.), Bj. Z šesti desáti hřiven. Půh. I. 158., 175., 189., 225.

Šestek, šístek, stku, m. = *šestý den, sobota*, der Samstag. Us. u Klatov.

Šesterák, vz Šesták (na konci). D. — **Š.,** a, m., *druh stehlíků*. Mor. Brt. — **Š.,** u, m. = *ječmen šestiřadý*, hordeum hexastichon. Rstp. 1761. — **Š.** = šest úlů vespolek spojených. Lš.

Šesteraký, sechserlei. Š. šaty. Na Ostrav. Tč.

Šesterec, rce, m., der Hexaëder. Slov.

Šesterečný, Hexaeder-.

Šesteřice, e, f., die Sechszahl. Š-ce na mlatě = šest mlatců. Mlátiti v š-ci. Přizvukuje se slovy: Shoďte čerta s patra. U Olom. Šd.

Šesterka, y, f. = *sud šestivěderní*, ein sechseimeriges Fass. D., Šd. — *Š-ky* = *brány o šesti paprscích*, Egge mit 6 Balken. Koubl. — **Š.,** v hud., die Sextole. Hud.

Šesternásobně, sechsfach. Ros.

Šesternásobnosť, i, f., die Sechsfachheit. Ros.

Šesternásobný, *šesteronásobný*, sechsfach, sechsfältig. V., Ros.

Šesternatý, senus, sechsständig, šest údů v přeslinek rozestavených n. př. listy svízele obecného. Rst. 501.

Šesterní = *šest obsahující*, sechszählig. Š. číslo. 1404.

Šesternice, e, f. = *šesteřice*. Na morav. Zlínsku. Brt.

Šesterník, u, m. = *šest peněz*, der Sechser. Reš.

Šestero, vz *Šesterý*.

Šesterodeu, dne, m. = šestero dní (dob), v nichž stvořen svět. Bibl.

Šesteronásobný, vz Šesternásobný.

Šesteroplošný = *šestiplošný*. Nz.

Šesterý; *šester, a, o* = *šest obnášející*, sechs. Šestero dítek, D., pacholat, Ros., Háj., kur. Půh. II. 241. Když dohoří do šestero kup, teprve vracují se domů. Sš. P. 734. — **Š.** = *šesti druhů*, sechserlei. Má š-ré šaty. Us. Šesterým způsobem hřešiti. Lom. Kup 56. A to přivolení bývá šesterým obyčejem. Hus I. 452. Jala mu zpívati o š-ré žalosti, o sedmé radosti. Sš. P. 35.

Šestibok, a, m. = tělo 6 boků (stran) mající, hexaëdron, sechsseitiger Körper. Led jest hmota v š-ky atd. hlacená. Presl. Chym. 125.

Šestiboký, sechsseitig, o šesti bocích či stranách rovných a tolikých hranách zoblených aneb ostrých nečnějících na př. větve plamínku celolistého. Rst. 501.

Šestice, e, f., die Sexte. Hud. — **Š.** = *šestka*, die Zahl sechs. U Uher. Hrad. Tč. Do š-ce netrefí. Tč.

Šestičtvrtní, Sechsviertel-. Šm.

Šestidcát = *šedesát*. S tisícem a se dvěma stoma vozóv a se šestidcát tisícóv jezdcóv. BO.

1. **Šestidenní,** sechstägig. V.

2. **Šestidenní,** n. = ve vých. církvi rozjímání o stvoření světa podlé šesti dní. Dch.

Šestidílný = *šest dílů mající*, sechstheilig. Š. biblí (bratrská, kralická, 1579—1593).

Šestidnový, sechstägig. Š. dílo (= stvoření světa v šesti dnech), das Sechstagewerk. Sš. Ž. 121. (Hý.).

Šestihlavý, sechsköpfig. D.

Šestihodinný, sechsstündig. D.

Šestihran, u, m. = *obrazec šesti hran*, das Sechseck. Š. do kruhu vepsati. Sedl.

Šestihranatosť (V.), *šestihrannosť* (Ros.), *šestihranosť* (Plk.), i, f., die Sechseckigkeit.

Šestihranatý, *šestihranný*, *šestihraný*, sechseckig. Š-hrané kostky. Háj. Š. buben valchovací.

Šestihranník, u, m. = *šestihran*, das Sechseck. D. V astronomii der sesechste Schein.

Šestichobotný, sechszipfelig. Š. cesmína. Rostl. III. b. 461.

Šestík, u, m. = *desetník*, das Zehnkreuzerstück. Us. Rgl.

Šestiklíčový. Š. trublice. Pal. D. III. 2. 298.

Šestikout, u, m. = *šestiúhelník*, das Sechseck. Puchm.

Šestikrát = *šestkrát.*

Šestikřídlatý, mit sechs Flügeln versehen. Š. cherubín. Dch.

Šestiletý, sechsjährig. V. Š. dítě, kůň. Us.

Šestiměr, u, m., hexameter. Š. skládá se ze šesti stop daktylických, z nichž poslední držíc pouze trochej, jest kusa. V prvních čtyřech stopách za daktyly místo míti mohou i spondeje (nikdy však trocheje). Zřídka kdy vyskýtá se ve stopě páté místo daktylu spondej a slove pak hexametrem spondejským. V té příčině nezbytno, aby daktyl obsahovala stopa čtvrtá. Dobrý š. nemůže býti bez caesury. Vz Caesura. Nejobyčejnější jest a) ve třetí stopě tak zvaná půlpátačástná (*πενθημιμερής*):

Stoj noho! | posvá|tná | mí|sta jsou | kamkoli | kráčíš.

b) Za trochejem třetí stopy (*κατά τρίτον τροχαίον* t. prostřed kladu:

Neb radě|ji k veli|kému | pří|chyl tomu | tam se du|bisku.

Někdy verš dvěma caesurami ve tři části se rozestupuje. I spadá pak první caesura za dvih stopy druhé tak zv. půltřetíčástná (*τριθημιμερής*), druhá za dvih stopy čtvrté tak zv. půlsedmačástná (*έφθημιμερής*):

A kde člověk | před tím býval | tam velryba mořská.

KB. 4. Š. s pětiměrem činí distichon (dvojverši).

Šestiměrem brněným voj k bitvě zvolna se blíži,
Rychlochodý pětiměr ránu po ráně metá.

Dch. Vz Hexametr.

Šestiměsíčný, sechsmonatlich. V.

Šestiměstí, n., ager hexapolitanus, das Gebiet der Sechsstädte (Bautzen, Görlitz, Kamenz, Lauban, Löbau, Zittau) in der Lausitz, die Sechslande. Gl. 335.

Šestiměstský. Š. země = šestměstí.

Šestimužný, hexandrus, sechsmännig. Š. květ o šesti tyčinkách, též i rostlina s takovými květy. Rst. 501.

Šestimužstvo, a, n., hexandria, třída rostlin o šesti tyčinkách, III. tř. Lin. Vz Schd. II. 248., Kk. 66., Rst. 501., Tk. IV. 740., S. N.

Šestina, y, f. = *šestý díl*, das Sechstel. Šd., D.

Šestináct = *šestnáct.* Půh. II. 76., 9.

Šestineděle, l, pl., f. = *kout*, die Sechswochen, das Wochen-, Kindbett. V. V šestinedělích ležeti, býti (po porodu). V. Z š-lí vyjíti; navštívení v š-lích. D. Žena, když svým během přirozeným nemáhá neb leží v š-lech aneb jest-li nemocna, nenie zavázána muži dluh platiti (povinnosti manželské konati). Hus III. 209. Vz S. N.

Šestinedělí, n. = šestineděle. Nepravidelnosti š. Sp.

Šestinedělka, y, f., die Sechswöchnerin, Kindbetterin, na Sloven. *postelkyně*, V., na Mor. a ve Slez.: *položnice, koutnice, postelkyně, porodnice*, Šd., *omladnice* Nz. lk. Baba š-ky opatruje. V. Postel, zimnice š-lek. Ja. Š-ku uvésti (do chrámu). D.

Šestinedělní, Kindbett-. Š. hody. Ros., Jir. (Mus. 1864. 25.).

Šestinedělnice, e, f. = *šestinedělka.* Žák.

Šestinedělství, n. = *šestineděle.* Vz S. N.

Šestinohý, sechsfüssig. D.

Šestiolovitý octan, acetas plumbi hyperbasicus, überbasisches essigsaueres Blei. Chym. II. 36.

Šestiosminový takt, der Sechsachteltakt. Hud.

Šestipán, a, m., der Sechsherr. Vz Šestipanský. Šm.

Šestipanský úřad, V., úředník, Sechsherrn-. Š. úřad, das Amt der Sechsherren in Prag, die Polizeimeister, errichtet unter K. Wenzel II. um das J. 1285. Sie hatten darüber zu wachen, dass keine Thätlichkeiten zwischen Bürgern stattfinden, dass keine entlaufenen Knechte und Geächteten sich in der Stadt aufhielten, keine Verschwörungen stattfinden, dass Maase u. Gewichte am Markte richtig seien usw. Später enschieden sie hauptsächlich über Baulichkeiten und Servitute. Gl. 335. Cf. Tk. II. 290., IV. 411., 440., 445. Vz S. N.

Šestiperák, a, m. = *šestiperka.* Šm.

Šestiperec, rce, m. = *palcát* mající kolem hlavy šest železných na podlouhlo přibitých loukotek, jež péra slují. Krok II. 183., Mus. IV. b. 144.

Šestiperka, y, f. = *pěnkava* (stehlík) *se šesti bělavými péry* na ocase, ostatní mají jen po 4 pérech, ein Fink mit sechs weisslichen Federn im Schwanze. Us.

Šestiperný, šestiperý, sechsfederig. — Š-rá pěnkava, vz Šestiperka. Š. palcát, vz Šestiperec.

Šestipídní, sechs Spannen lang.

Šestiplošný, *šesteroplošný*, sechsflächig. Nz.

Šestiprstec, prstce, m. = *šestiprstý.*

Šestiprstý, sechsfingerig. V., Nz. lk.

Šestiřada, y, f. Š. se ho chytá neb jímá (o chudobě). Č. M. 619.

Šestiradlicový pluh = mající šest radlic. Us.

Šestiřadý, šestiřadní, šestiřádkový, sechsreihig, sechszeilig. Š-dý ječmen, klas, Reš., loď, sechsruderig. V.

Šestiročák, a, m., der Sechsjährige. Bern.

Šestiroční, -roký, sechsjährig. Bern.

Šestiroh, u, m., cornelius, kámen, zastr. Rozk.

Šestirohý, sechshörnig, sechseckig. D.

Šestiroký = *šestiroční.*

Šestirukové, sexmanuti, živočich. potvorní. Aqu.

Šestiruký, sechshändig, sechsarmig. Jg.

Šestisíran, u, m. Š. draslíčitý, bisulphas calicus. Pr. Chym. 185.

Šestisloh, u, m., das Hexastichon. Šm.

Šestispřežný, sechsspännig. Š. vůz. Jg.

Šestistěn, u, m. = *kostka*, hexaëdrum, der Würfel. Vz Krychle.

Šestistěnný, sechsseitig.

Šestistop, u, m., die Hexapodie.

Šestistopný, -pý, hexapodisch. Nz. Š. verš iambický, der Alexandriner. Nz.

Šestistranný, sechsseitig. D.

Šestistřevíci, sechsfüssig. Šm.

Šestistý, der sechshundertste. V.

Šestiti, il, ěn, ění, na 6 dílů rozděliti, sechstheilen. — **co.** Kom.

Šestitisící, der sechstausendste. Kr. mos.

Šestitobolečný, mit sechs Samenkapseln. Š. plody. Rostl. III. a. 10., 14.

Šestiúhlý, sechswinkelig. Šm.

Šestivěderní, sechseimerig. Š. sud. D.

Šestizářek, řku, m. Š. safírový, Asterie de Saphir. Šm.

Šestizarkletý, hexapetalus. Š. koruna. Rostl. III. b. 21.

Šestizubka, y, f. = *ovce tříletá, tříletka*, sechssichtiges o. dreijähriges Schaf. Vaň. Hosp.

Šestizubý = sechszähnig. Š. ovce. Vz Šestizubka.

Šestiženný, šestižený, sechsweibig. Š. květy. Rostl. III. a. 17. 4.

Šestka, y, f. = *číslo šest*, der Sechser, Sechs. — **Š.** = *šestina*, das Sechstel. D. — **Š.** = *šesták, 10 krejcarů*, der Sechser. Mor. a slez. Škd., Mtl., Nl., Klš. Hrdosť neopusť mne, bratře, šestku půjč mně. Slez. Tč.

Šestkrát, *šestikrát, šestkráte*, sechsmal. V. Š. něco opakovati. Us. Vz Ráz.

Šestkrátosmiměditý octan, schwarzes o. braunes basisches essigsaures Kupfer. Chym. I. 34.

Šestkrátý, sechsmalig. D.

Šestlice, Česlitz, ves u Uhřiněvsi. Pl., Tk. I. 47., 87., II. 550., III. 129.

Šestmecítma (šestmezcietma) = *šest mezi desítima* = *dvacet šest*, sechs und zwanzig, zastr. Dal jsem zaň šestmecítma kop gr.; Za š. kop gr.; V držení toho jsem byl od š. let. Půh. II. 106., 116., 117. Vz Jedenmecítma.

Šestmecítmý (šestýmezcietmý) = *dvacátý šestý*, der sechs und zwanzigste. V.

Šestnáct, *šestnácte*, gt. -i (vz Pět), sechzehn. V.

Šestnácterák, a, m. = *jelen se 16 výsadami*, Sechzehner. Šp.

Šestnácterec, rce, m. = *šestnácterka*.

Šestnácterka, y, f., *šestnácterec*, das Sedez. Nz. — **Š.** = takový formát papíru, kde jeden arch ze 16 listů n. 32 stránek se skládá. S. N. — **Š.**, das Sechzeneimerfass. Šd.

Šestnáctiletý, sechzenjährig. V.

Šestnáctilotový, sechzenlöthig. Š. stříbro.

Šestnáctina, y, f., das Sechzehntel.

Šestnáctinový, Sechzehntel-. Šm.

Šestnáctka, y, f., die Zahl Sechzehn. — **Š.** = *šestnáctina*. D.

Šestnáctkrát, sechzehnmal. D.

Šestnáctník, a, m., ein Sechzehnjähriger. D.

Šestnáctý, der sechzehnte. Š. den, měsíc. V.

Šestnádcet = *šestnáct*, zastr. Pulk.

Šestnádstý, der sechzehnte. Š. léto. NB. Tč. 69.

Šestnásob, šestnásobný, sechsfach, sechsfältig. Troj.

Šestnatý, je sechs. Rostl.

Šestné, ého, n., a sex denariis, quod dicitur seztné, qui dari debent magistro venatoriae dignitatis. Gl. 335. Daň šesti denárů. Jg.

Šestník, u, m. = *šestina kruhu*, der Sextant. Techn.

Šestodenní, sechstägig. Dílo š-ho stvoření. Sš. J. 49. Vz Šestidnový.

Šestokřídlec, dlce, m., der sechs Flügel hat. Krok.

Šestokřídlý, mit sechs Flügeln versehen. Š. střela. Hlč.

Šestoperák, a, m. = *šestiperka*.

Šestoraký = *šesteronásobný*. Slov. Š-ý ječmen.

Šestozub, a, m., hexodon, hmyz. Krok. II. 254.

Šestsetkrát, sechshundertmal. D.

Šestúhlatý = *šestiúhelný*. Slov. Š. komora. Koll.

Šeství, n. = *jití*, der Gang.

Šestý; *šest, a, o*, der sechste. V. Za š-té, po šesté. D. Sám pát neb šest nejvíce. Tur. kr.

Šestýmecítmý, vz Šestmecítmý.

Šestýnáste = *šestnáct*.

Šestýnástý = *šestnáctý*. Výb. I. 838.

Šešel, e, m. = *jetelové zralé paličky na semeno*, die Kleesamenhäuptel. Us.

Šešelatka, y, f., compyra. Rozk.

Šešelina, y, f. = *šešulina*. Peněz se jako šešulin ovšem varují a jimi pohrdají. Jel. Enc. m. 77.

Šešibati = *sešubati*. Šd.

Šešina, y, f. = *kštice, vlasy na hlavě*. Na Slov.

Šešmík, a, m., *čemín, jasmín obecný*, jasminum officinale, der Jasmin. Rstp. 1038.

Šešmíkový lýkovec, daphne jasminea. Rostl. I. 248. a.

Šešolka, y, f., vz Šešule.

Šešovice, dle Budějovice, zašlá ves u Olšan u Prahy. Vz Tk. II. 279., III. 73. — **Š.** = *čočovice*, die Linse. Slov.

Šešule, e, šešulka, šešolka, šešulina, šešelina, šešulička, šešulinka, y, f. = *luština strouči*, die Hülse. Kom. — *Šešulka* =

dva suché plodolisty jsou vzájemně srostlé a prostora vnitřní je tenkou stěnou ve dvě pouzdra rozdělená; u řípy, fialy noční a rostlin řeřichovitých; je-li šešulka tak dlouhá jako široká nebo nejvíce dvakrát delší než je široká, málosemenná, slove *šešulinka*, u kokošky. Das Bälglein. Vz Schd. II. 211., Kk. 57., 58. *Šešule, šešulka* = plod o dvou nástěnných semenicích, mezi nimiž obyčejně blánovitá přihrádka roztažena, a od nichž i nahoře rámečkovatě spojených s obou stran jedna chlopeň odpadává, seliqua, die Schote; *šešulinkou* zvláště slove, je-li nanejvýš třikrát delší než široká, das Schotchen. Čl. Kv. XXVIII. Cf. Rst. 501. — *Šešeliny, šešulinky* = *okrouhlé skořepky, v nichž bavlna roste*, die Kapsel, Hülse. Pref., Byl. 3. — **Š.** *jetelové*, die Kleesamenköpfe. Puch. — **Š.** *žaludová* (čepička nebo kalíšek zelený); též *čepička lískových ořechů*, der Kelch. Vz Plod.

Šešuličný = *šešulinkový*.

Šešulinatina, y, f., die Hülsenfrucht. Pk.

Šešulinatý, šešulinovatý = *šešuliny nesoucí*. Š. rostliny. Rostl.

Šešulinečný, Schoten-. Š. rostliny. Rostl.

Šešulinkatý. Šešulinkaté rostliny, siliculosae, schötchentragend. Vz Kk. 214., Rst. 155.

Šešulinkový, Schotchen-. Š. rostliny. Rostl. I. 207. a.

Šešulinovatý = *šesulinatý*. Jg.

Šešulkatý. Š. rostliny, schotentragend. Kk. 66., Rst. 501.

Šešulovitý. Š. rostliny, siliquosae. Kk. 213. — **Š.**, schotenförmig, *šešulce podobný, třebas přehrádek nemající*, ku př. tobolka dymnivek. Rst. 501.

Šešur, a, m., osob. jm. Tk. I. 61.

Šet, vz Šít.

Šetějovice, dle Budějovice, Schetiejowitz, ves u Kralovic. PL., Tk. I. 625.

1. **Šetek, šotek**, tka, m. = *duch domovní, hospodáříček, skřítek, křístek*, der Hausgott, Kobold. Ros. Š-tek = *stareček*. Sb. Dějiny středověké 1. 302. Byli to zemřelí předkové, jež (jak arejští tak i) slovanští národové zbožňovali, pocty a oběti konajíce jim, aby potomky své a jejich hospodářství chránili a opatrovali. Domácí, rodinní bůžkové tito známi jsou pode jménem: *Děd* (cf. litev. didis = *veliký* t. j. muž veliký, *otec* v poměru k malým dětem), *Šetek* (Šotek = *stareček*), *Hospodářík* (= otec, vládyka), *Božík, Domovoj, Chozjain* (téhož významu jako Hospodařík). Obrazy jich měly místo své nad velkým stolem, nad nímžto podnes venkované zavěšené mají obrazy svatých (ikony). Ib. (Hý.). Má š-ka = vše se mu daří. Us., Č. Podobizny skřetkův a šotkův u Čechů pohanských v obydlí na nejpřednějším místě byly, jako nyní u lidu venkovského obrazy svatých na stěně v koutě za stolem visí. Věřilo se o nich, že dům a obyvatele jeho od zlého chrání. Koř. Cf. Rkk. 7., 8., 11. a j. V MV. nepravá glossa. Pa. Má šetka. Vz Šťastný. Lb.

2. **Šetek**, *tka, o* = *všecek*. Na tom stromku bílá šatka, tam je naša láska šetka. Sš. P. 276. Rozmarín zelený šetek potrhaný. Ps. sl. 17.

Šetelík, a, m., osob. jm.

Šeteliti, il, en, ení = *bebtati*. Ms. pr. pr.

Šetelka, y, f., Schetelka, samota u Libně. PL.

Šetina, y, f., na Slov. = *jehličí, špendličí*, das Nadelblatt, die Nadeln. Plk., Kk. 99., Rst. 501. — **Š.**, y, m., osob. jm.

Šetiti, il, ěn, ění = *blázniti*, einen zum Narren haben. — **koho.** Ros. — **se**, närrisch werden. Ros. Cf. Pošetilý, Pošetiti.

Šetlík, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Šetlinka, y, f., *u stavu soukennického a tkadlcovského* = tenká kulatá tyčka, jež se klade příčně přes osnovu, aby se netrhala, der Schaft der Tuchmacher. Rohn., Hvl., Msk. Má nohy jako š-ky (= tenké). Us. u Rychn. Hvl.

Šetnosť, i, f., vz Šítnosť.

Šetný, vz Šitný.

Šetření, n. = *pozor*, die Betrachtung, Wahrnehmung, Acht. Pilné š. něčeho. V. — **Š.** = *zřetel*, die Rücksichtnahme, Schonung. S. osob při volení. Har. — **Š.** = *pečování, opatrování*, die Pflege. Ros. — **Š.** = *zachovávání*, die Beobachtung. S. zákona. — **Š.** = *vážení*, die Hochachtung, Schätzung. Kom. — **Š.** = *spoření*, die Schonung. Š. šatů. Dáti se do š. Dch., Jg.

Šetřič, e, m., der Aufseher. V.

Šetřil, a, m., der Sparmeister. Us. Dch. Vz Šetřič. — **Š.**, osob. jm.

Šetřitel, e, m. = *pozorovatel, važitel, spořitel*, der Beobachter, Pfleger, Schoner, Sparer, Schätzer.

Šetřitelka, y, **šetřitelkyně**, ě, f., die Beobachterin, Pflegerin, Schonerin atd.

Šetřiti, šetři, tře (ic), il, en, ín, ení; *šetřívati* = *pozorovati, hleděti, číhati*, wahrnehmen, Achtung geben, beobachten, aufmerken, Acht haben, aufpassen; *ohled, zření, zřetel míti*, Rücksicht haben, R. nehmen, in Acht haben; *dbáti, pečovati, starati se, hleděti, opatrovati*, sorgen, besorgen, pflegen, bedacht sein, bedenken; *zachovávati, konati*, beobachten, nachkommen; *vážiti si*, achten, schätzen; *spořiti*, schonen, verschonen; **se** = *na pozoru se míti, šetřiti se*, sich in Acht nehmen, sich schonen. Jg. — **abs.** Šetřili, k čemu se která hvězda strojila (pozorovali). Kom. Šetř, bude-li kůň ze sebe chřípím vozhry metati. Db. Kdo š. chce, od úst začíti musí. Vz Šetrnosť. Lb. Schrána dílo přemáhá; kdo šetří, ten má (spoří). Č. — **co špatně** m. *čeho*. Šetřil to, kam ona chodí = pozoroval. Klda. 94. Hlavně ve smyslu *dbáti, hleděti, pečovati, starati se, vážiti si, šetřiti* a p. Cf. Š. čeho. Os., Brs. 2. vyd. 241. Zde třeba š. určitosť a správnosť **šp.** m.: určitosti a správnosti. Km. — **čeho, koho** (gt.). Který jiných šetří (pozoruje) a je vyslýchá; Místa a času š. V. Š. i nepřátel; slušnosti více než přísnosti š. Kom. Š. dítěte,

Br., svého zdraví. Kom. Š. prospěchu, šatů, slušnosti (ji zachovávati). D. Š. rozkazu (uposlechnouti), pravdy. Us. Pořádku **ve** knize š. Bž. On šetří své doby; On dobře šetří zisku obce. Dch. Kteréž (vypravování) by také časosledu potud šetřilo, pokud . . .; Všady úmyslů božích š. přijde; I nám času a doby š. náleží **ve** věcech bohoslužebných. Sš. L. 5., 99., 197. (Hý.). Šetř pravdy a spravedlnosti. Dač. I. 1. Nešetřila ani soli ani pepře (karajíc). Šml. Šetříce okolností. J. tr. Času š-ti za největší prozřetelnosť se pokládá. Jir. Anth. 353. Nemoudrý jest, kdo člověkem býti chtěje zevnitřních ozdob člověka více než podstaty šetří; Přirození pilně šetří času každé věci příslušného; Š. zdraví; Veždy užitku raději moudří sobě než chuti šetří. Kom. Šetřil jich, kam jíti chtí. Bart. Š. Havla pro Šavla (vážiti si). Prov. Čeho je nejvíc, toho šetř. Prov. Š. něčeho jako oka v hlavě (jako červeného vejce). Us. — **nač.** Aby nešetřil (nehleděl) toliko na to. V., Pref., Rokyc. Na to š. mají, aby . . . 1618. Protož mohu netoliko na to š., co soud světský vynáší, ale i co vaše svědomí jistí. Skl. V. 129. Ni tak na slova jako na smysl šetřiti se má. Štr. — **čeho při kom, při čem (kdy):** při jiných Kram. Při bylinách rozdílu krajin šetřiti. Byl. Při každé příležitosti třeba slušnosti šetřiti. Ml. Š. něčeho při osobách. Er. — **čeho kde (kdy): na** cestě. Har. Mají pilně šetřiti na kompasech (pozorovati). Vys. Obřadů těch se posud **v** církvi **při** posvěcování šetří. Sš. Aby v užívání přísloví šetřil, čeho předkové užívali. Mus. Šetřiti něčeho v církvi. Br. V demokratii urozenosti se nešetří. Har. Ač na těch místech více smyslu než slov šetří se. Sš. Mt. 193. — **čeho jak:** nemoci **se** vší pilností. Smrž. Kdo nešetří, když má mnoho, **z** mála nedovede toho. Dch. Šetří **od** desíti **k** pěti, od pěti **k** čtyrem, od čtyr na nic. Vz Marnotratný. Lb. — **sobě koho.** On ho sobě velice šetří (váží). Ros. Jakž to sobě vrchnosti šetříte? Drsk. — **se.** Nešetřil se, teď si poleží. Us. Dch. — **se čeho.** Nevěda o štíru a jeho se nešetřiv. Ler. Šetř se hluku. Kom. Lb. 112. — Br. — **se před kým:** před nepřátely svými. Reš. Před dětmi svými se šetř. Br. — Plk. — **se od čeho.** Zlob. — **aby.** Š., aby ulice nebyly zanečištěné. Har. Šetř toho, aby kůň, který krtice má, jinde stával. Db. — **s inft.** Múdrý člověk nešetří (nedbá) Bohu se líbit řečí pěknú. Tkad. — **čím kde.** Ručičkou **na** kompasu š., kde míry padají (pozorovati na měřickém nástroji). V. — **že.** Šetřil sem, že takové ryby nikde býti nemohou. Ler.

Šetřivosť, i, f., der Sparsinn, Hang zum Sparen. Jg., Dch., D.

Šetřivý = *schránlivý*, schonend, sparsam. D.

Šetrně = *pozorně, opatrně*, aufmerksam, behutsam. Š. s někým zacházeti, Us., okno otevříti. Berg. — **Š.** = *uctivě*, achtungsvoll, bescheiden. V. Š. k někomu se míti. Ros. — **Š.** = *schránlivě, hospodářsky*, schonend, häuslich, sparsam. Š. s penězi zacházeti. Sych.

Šetrnosť, i, f. = *opatrnosť, pozornosť*, die Vorsichtigkeit, Aufmerksamkeit, Achtsamkeit. Kladeným-li ohněm čili nešetrností. V. Nešetrností prach se zapálil. Har. — **Š.** = *starosť*, die Sorgfalt. Míti něco v bedlivé šetrnosti. Papr. Žáci užitečné ptactvo v š-ti míti se učí; *lépe:* žáci užitečného ptactva šetřiti se učí n. žáci tomu se učí, aby užitečného ptactva šetřili. Vst. — **Š.** = *uctivosť*, die Achtung, Hochschätzung, Ehrerbietung, Bescheidenheit. Š. všelikou prokazovati. V š-sti něčeho žádati. Ros. Š. k němu pronášel, Kom., měl. Dch. Š. k někomu zachovati. Apol. Tak aby se jiní v š-sti měli. (1650.). Er. — **Š.** = *zachovávání*, die Beobachtung. Š. práva. V. — **Š.** = *sporota*, die Schonung, Sparsamkeit, Häuslichkeit. Přílišná š. blíží se k lakomství. Sych. Š. jistý výdělek. C. Š. nad bohactví. Pk. — Strany **přísloví** vz: Dobrý, Duchna, Groš, Haléř, Hnojíček, Hody, Hospodařiti, Hospodářství, Hra, Hráč, Huba, Chléb, Karta, Kiin, Kolo, Kráva, Krok, Louka, Málo, Marnosť, Martinek, Maso, Medvědí, Měšec, Míra, Moc, Moudrý, Natahovati se, Pěšky, Plýtvati s čím, Přáti si, Příliš, Řemen, Schovaný, Střecha, Studnice, Svrchnice, Šetřiti, Šíti, Tele, Ústa, Utráceti, Vrabec, Vůz, Vyhrání, Záloha, Zítra, Zub, Žeň.

Šetrný = *opatrný, moudrý, pozorný*, vorsichtig, behutsam, aufmerksam, einsichtig. V. Š. zacházení s čím. — **Š.** = *poslušný, zření mající*, achtsam, beobachtend, folgsam. **čeho:** práva, voják šetrný kázně. V. Že veleapoštolé Jan, Jakob, Petr zákona toho pilně š-ni jsou. Sš. II. 18. Šetrn býti pilné modlitby. Sš. II. 309. (Hý.). — **Š.** = *uctivý*, ehrerbietig, bescheiden, achtend, achtungsvoll. Služebná a šetrná žádosť, Apol., uctivosť. V. Š. úcta; Š-nou mlčelivosť zachovati. Dch. — **Š.** = *spořivý, schránlivý*, sparsam, wirthschaftlich, häuslich, schonend. Jg. Š. hospodář, hospodyně. Sych. Ona je velmi nešetrná. Ros. Strany **pořekadel** vz Lub, Masť, Mlýn, Oko.

Šeu = *šev*, ve vých. Čech.; *šeučík* a p. Kb., Kd.

Šev, švu (vz *E*), **švík**, u, **švíček**, čku, m. = *steh*, der Stich, Nadelstich. Šev, strsl. šьvъ, sutura = šьv + ъ. Mkl. B. 15., 17. Udělejte mi několik švů. Š. spodní, vrchní. D., krejčovský, Us., přední, prostřední, zadní; š. anglický, obvázaný, tlustý, tenký, dvojnásobný udělati, spojovací, podševní, žlábkový (Hohlnaht), křížový, postranní. Vz Steh. Šp. — **Š.** = *místo, kde dvě částky jehlou a nití n. jiným způsobem spojeny jsou*, die Naht. Š. dvojitý n. dvojnásobný, Doppel-, anglický, patní, Fersen-, vypouklý, Hoch-, dutý, Hohl-, svrchní, Ober-, obrubní, Saum-, Šp., prostřední, výpustkový, spojovací, francouzský, ramenný, na rukávu, rovný, šikmý, klínový, plochý, tlustý, tenký. Š. a Ž. Krejčí šije, ale aby švy patrny nebyly. Kom. Š. se párá. D. Us. Bez švu; š. na plocho žehliti, š. rozžehliti, š. přes sebe žehliti; po švu párati; š. štepovaný, úzký, široký, okrouhlý; š. vyklepati, dělati. Šp. Nepáře se mu po švu — po vrubu (nedaří se mu po jeho vůli; vz

Neštěstí, Nešťastný). Č., Lb. — **Š.** *v chirurgii*, die Naht. Š. hrázový, Damm-, stehový, Stepp-, roubíkový, Zapfen-, střevný, Darm-, hřebenový, Kamm-, odpínavý, Entspannungs-, korunový, Kronen-, štěrbiny víčkové, šmyčkový, Schnür-, měchýřový, Blasen-, pastelinohrázový, proctoperinaeoraphia, záhlavný, Lambda-, věnčitý, Kranz-, pochvy, colporaphia, hrázopochvový, episioelytroraphia, šípový, Pfeil-. Nz., lk. Š. rány. Us. Švy na lebu hlavy. V. Š. = jizva, která zbývá, když rána se zahojila. Šd. — **Š.** *v rostlinství* = brázdička na povrchu plodu, kde jednou plod pukne. Rostl. Š. = pruh, někdy žlábkovitý, jindy naopak vyvýšený, na tobolce nebo na prášníku, ve kterém se roztržení a tím pukání děje, sutura, die Naht. Čl. Kv. XXVIII. Š. = žlábek n. brázda, řidčeji vyvýšená prouha znamenající srostnutí dvou dílů sousedních anebo krajů dílu zavřeného, často toliko místo, kde později se rozdělují n. štěrbinou pukají, jak to na plodech a prášníkách. Na každém vorečku rozeznává se *šev břišní*, *semenonosný*, sutura ventralis, seminifera, Bauch-, samentragende Naht, udělaný vehnutými kraji a vždycky obrácený k ose květové, a obyč. vnitř semena nese; *šev zadní*, satura dorsalis, die Rückennaht, udělaný žilou prostřední listu plodního a vždycky odvrácený od osy květové; *š. stěnný*, satura parietalis, die Wandnaht, š. na obvodu mezi jednotlivými listy plodnými, když jich plod více má; *š. pazový*, vz Paz.

Ševc = *švec*. Us. místy. Sd.

Ševcová, é, f., die Schusterin. Příp. -ovъ. Mkl. B. 231.

Ševcovati = *ševcem býti*, schustern. Us.

Ševcovina, y, f., das Schusterhandwerk. Us. Šd., Škd. Půjde na š-nu. Us. Šd.

Ševcovna, y, f., die Schusterwerkstatt. Kom. J. 506.

Ševcovský, Schuster-. Š-ské černidlo, špice, V., řemeslo, Br., tovaryš, knejp, D., jehla, Jg., plátno. Us. Ševcovské šídlo, práce, učeník (prtě, ševčík), krám, šev, cvok, smola. Šm. Ševcovská ulice v Praze. Tk. II. 187. Š. maz, der Schusterkleber. Dch. I vystavili jsú před nás cechmistry s jinými mistry š-ského řemesla; Úmysl má do cechu š-ského sě vkúpiti podlé obyčeje a zvyklosti téhož cechu; Potom na řemeslo ševcovské jest dán. NB. Tč. 231., 277., 278. Dělati ševcovskou. U Olom. Sd.

Ševcovství, n. = *ševcovské řemeslo*, das Schusterhandwerk. V. Vz více v S. N.

Ševcův, *-ova, ovo*, dem Schuster gehörig. Us.

Ševčák, a, m., osob. jm. Šd.

Ševčena, y, f. = *ševcová*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Ševčice, e, f. = ševcová (s příhanou). D.

Ševčička, y, f. = *ševcová*. Šla š. žalovać na svého ševčíka, že jí nechtěl botů šić. Sš. P. 703.

Ševčík, a, m. = *špatný švec*; *učenník ševcovský*, der Schusterjunge. — **Š.** = *ryba*, *lin*, der Schusterkarpfen. Šm. Us. u Jič. — **Š.**, osob. jm.

Ševčíková, é, f., samota ve Vinohradsku u Prahy.

Ševčina, y, f., die Schusterei. Š-nou smrděti. D., Šm.

Ševčiti, il, en, ení, schustern. D.

Ševel, u, m., das Lispeln, Gelispel. Šml., Dch., Kšá. Š. 89.

Ševelení, n., z rus. = *trhání nervů*, die Zuckung. Ja. Š. a třesení údův. Rostl. Uvedl ho do š. podobného vlnám mořským. Pal., D.

Ševeliti, *šebeliti*, il, en, ení; *ševelivati*, *šebelivati* = *hýbati*, *potřásati*, bewegen, rütteln, auflockern. Jg., Bzd. — **co:** peřiny (muchlati, cuchati). Us. — **se kde.** Dítě se ševelí **v** posteli (vrtí se, hází sebou). Us. (Turn.). — **čím:** listím = *šelestiti*. Č.

Ševelivý, lispelnd.

Šever, **šeber**, u, m. = *pošik*, *křivost*, *šour*, die Quere, Schiefe, Krümme. Z něm., vz Mz. 322. Severem jíti (šourem, šikou, šejdrem, šikmo, o opilém). Koule jde jako na š-u. Saně šly š-em, saně vzaly š-rem (smekly se s cesty). L. Cf. Šejdr. Jde to šeberem (nedaří se to). D. Pohleď, jak jde š-rem, čtyřmi cestami. Vz Opilství. Č.

Ševětín, a, m., Schewetin, ves u Lomnice v Buděj. PL. Vz S. N.

Ševětinsko, a, n., ves v Pracheňsku. Tk. I. 87.

Ševkyně, ě, f. = *švadlena*, die Nähterin. Slov. Dbš. 162., Bern.

Ševlák, u, m. Š. cukrový, sium sisarum, die Zuckerwurzel, rostl. Kk. 198.

Ševlati = *šeplati*, lispeln, zischeln. Us. u Boskovic.

Ševle, e, f., **ševlátko**, a, n., z němec. Scheibel. Mz. 322. *Š.* = *prsten z tuhé kůže*, *z plsti* atd., *který se dává mezi dvě části nástroje* atd., *aby k sobě lépe přiléhaly*, *úškrt*, *kotouč usněný*, die Lederscheibe; š. konopná, kovová. Šp.

Ševlík, u, m., filatorium, nástroj ševcovský, zastr. Ždk.

Ševloun, a, m., der Lispler. Šm.

Ševluně, ě, f., die Lisplerin. Šm.

Ševnatý, suturatus, benähtet = *švy opatřený* ku př. pecka sliv, mandlí. Rst. 501. Cf. Šev.

Ševnice, e, f., sutorium. Lex. vet.

Ševný, *poševný*, suturalis, *na švi n. ve švu jsoucí*. Š. pukání = podlé švu, dehiscentia suturalis. Rst. 501. Cf. Šev. — **Š.**, suturatus, -nähtig. Jedno-, dvou-, tří- atd., mnohoševný, ein-, zwei-, drei-, vielnähtig. Rst. 501.

Ševrlinka, y, f. = *pomluva*, die Nachrede. Ex auct. ant.

1. **-ši** = *přípona přechodníku minul. času rodu žen. a středního*: nes, nešši; byv, byvši; ved, vedši. Vz Přechodník.

2. **-ši**, osob. přípona m. *-si*. Će mútiši vodu? LS. v. 1. Slavoji bratře! kdaž hada potřieti chceši. Rkk. 10.

-ší = *přípona komparativu* (dříve *-jí*, vz toto); před ní se *h* v *ž*, *ch* v *š* rozlišují: tuhý — tužší, hluchý — hlušší, mladý — mladší. — Dvouslabičný kompar. tvořený touto příponou má kmenovou slabiku krátkou: další, užší, bližší. Mk. — *-ší* na Mor. přípona v komparativě přísloví m. *-ji*: silnější (silněji) táhnouti, rozumnější (rozumněji) mluviti; ale v různořečí žďárském a na mor. Drahansku (Hý.) jako v Čechách: silněji táhnouť. Šb. Vz *Komparativ*. — 2. *Přípona* adjektiv utvořených z přísloví: někdejší, nynější, onehdejší, tehdejší, včerejší, vedlejší, zdejší, zítřejší. Mkl. B. 341.

1. **Šiba**, y, f. = *šejb*. Slov.

2. **Šiba**, y, m., osob. jm. Šd. — **Š.**, volání na ovce. U Jižné. Vrů.

Šibacím krokem tančiti, schleifend. Cf. Šibati. Mor. Tč.

Šibačka, y, m. = *šibání*, das Schwippen, Peitschen. Bern. — **Š.** = *šmerkus*.

Šibačky, pl., f. = *laskavec*, amarantus, der Amarant. Slb. 253.

Šibák, u, m. = *metla*, die Schwippe, Ruthe. Dám ti jednu šibákem = metlou. Us. na mor. Drahansku. Hý. Na š-y, po š-kách choditi v pondělí velikonoční. Vz Šmerkus. Slov. Bern.

Šibal, a, m. = *chytrák, čtverák*, der Schlaukopf, Schalk. Štvaný šibal. D. Přípona -lъ. Mkl. B. 96. — **Š.** = *podvodník*, der Betrüger, Gauner, Halunke. Starý š. V. Šibal chytrostí šálí neopatrné. Kom. K libosti mluviti, lísati se, chytrým šibalům náleží. Kom. Zloděj zloději a šibal š-lu neuškodí. Mus. Lotr šibalem podšitý. Aesop. To je pěkný š.! Us. Dch. To je šibal, jen co svět nese! U Kunv. Msk. Řečník š., nepravý žalobník. V., Kom. — Jg. — **Š.**, osob. jm. Tk. III. 202.

Šibala, y, m. = *šibal*. Mor. Šd.

Šibalec, lce, **šibalek**, lka, m. = *šibal*. Kram.

Šibaliti, il, en, ení; *šibalivati* = *šáliti, šiditi*, täuschen, betrügen. Bern. Pošli žida do Trantarie, i tam bude š. Us. u Litomš. Dš.

Šibalka, y, f., der Trug. Ty máš v hlavě š-lku, chceš mne podvést, šohajku? Sš. P. 211. — **Š.** = *podvodnice*, die Betrügerin. Us. Hý.

Šibalnosť, i, f., die Schalkhaftigkeit.

Šibalný = šibalský. Šm.

Šibalovati = *čtveračiti*, bewegen, schleudern; *šiditi*, betrügen. Na Slov. Plk.

Šibalský = *podvodný*, schalkhaft, arglistig, listig, spitzbübisch, betrügerisch. V. Š. podvod, Lom., hospodář. V. Š-ým způsobem něco udělati. Us.

Šibalství, -stvo, a, n. = *podvod, chytrosť, čtveráctví* zvl. *pro zisk*, die List, Arglist, Schalkheit, Possen, Betrügerei, der Streich. V. Skrze š. a oklamání; Všechna šibalství mají na jevo vynésti. V. Dopustil se nějakého š. Mor. Šd. Š. slove politictví. Kom. Š. provésti. Štelc. Nemůže zanechati svého š. D. — Jg., Tk. III. 414. — **Š.** = secta. ZN.

Šibalův, *-ova, -ovo*, dem Schalk, Betrüger gehörig. Chodí v š-vě čubě, er ist ein Schalk, Betrüger. Lom.

Šibati, *šubati, šubkati, šibnouti*, bnul a bl, ut, utí; *šibávati* = *klátiti, třásti*, bewegen, schleudern. Ros. Na mor. Drahansku *čubati*. Hý. — **Š.**, schnell gehen. Na Ostrav. Tč. — **kam**. Luna v tom za oblak šibne. Vaj. — Na Slov. a na Mor. = *švihati, šupati*, schwippen, peitschen, schlagen. — **koho čím**: prutem, Šf., metlou (na Mor.). D. A keď plakalo, prutem ho šibala. Dbš. 175. Kráva chvostem tě šibne. Sl. ps. 368. Š. koně bičem. Brt. — **komu kam**. Šibá mi sněh do tváře. Plk. — **se** = *klátiti se*, schwanken, schaukeln. Mt. Beneš.

Šibava, y, m., osob. jm. Pal.

Šibboleth, u, m. (hebr., klas) = *znak*, po kterém poznati lze, že někdo nenáleží skutkem k té straně, ku které se přiznává slovem, das Erkennungszeichen, Parteizeichen, das Erkennungswort. Dch. Vz S. N., Knihy soudců (Judic.) 12. 5. 6.

Šiben, u, m. = *šibenice*. Slov. Šd.

Šibeňák, a, m. = *vrch, na kterém věšejí*, der Galgenberg. Šd.

Šibenec, nce, m., na Slov. = *šibeničník*, der Galgenstrick. D., Dbš. 44.

Šibenice, e, **šibenka**, **šibenička**, y, f., od *šib-ati*. **Š.** = *visálka*. Kom. J. 668. Š. = nástroj k oběšování zločinců. Vz S. N. Na š-ci oběsiti; jíti na š-ci. V. Š-ci ujíti; š-ce hoden býti. D. Dozrává kazisvět pro š-ci. Sych. Ku trestání metly jsou vězení, muky, š-ce. Kom. J. 668. Oběšenec na š-ci se klátí. Sych. Š. mu chybí (nic mu neschází); Se š-ce spadl; Piští naň od š-ce; U kata mu kraj a u š-ce konec; Dospělý k š-ci; Jdi třebas na š-ci (vz Kletba). Vz ještě: Konopí, Krkavec. Č. Ať jsem na š-ci! Us. Dch. Buď ty s tvojím spokojený, nežádej mať více, abys pre cudze peňaze nemal š-ce. Slov. Tč. Pro ten zlý skutek zlodějský mají ti dva oběšeni býti na š-ci; Pravíce, že ten jeden prve odprošen od š-ce; Račtež nás naučiti, kto š-ci vzdvihnúti má podlé práva; Jakož š. jest všie obce, tak také má ode všie obce obecniem nákladem vzdvižena býti a protož tkadlci nejsú z práva povinovati sami z svého řemesla obecní š-e vzdvihati, leč chtie dobrovolně to učiniti; Však pravím, žes tak podobný k zlodějovi jako já a hoden k š-ci jako já. NB. Tč. 114., 120., 123., 235. Šibenko šibená, pro kohos stavěna? Dybych to byl vědzel, že na ni viseč mám; Šibenko, šibenko, dybych já byl věděl, že ty budeš moja, byl bych tě dal dlažiť od vrchu ež do dna; Šibenko šibená, pro koho si stavěna? čili pro mne samého, či pro koho jiného? Sš. P. 129., 150., 172. Kostelóm vybýbáte, šibenicám se klaňáte; K š-cám přijeli, zdaleka se klaňali; A tu paničku chytili, do želez ju zakovali, na š-ce ju dali; Už Aničku nesú s pannami mládenci a Juřenka vedú kati k š-ci; V tém holickém poli š. dvoje, pohledni Juřičku, keré budú tvoje; Z úterka na středu už Janička vedú, vedú ho silnici káči (kati) k š-ci; Dívali se páni z tej hodon-

skej brány, co dělá Juříček pod š-cami. Co by dělal? Visí, nebožátko mosí; Už milenku nesů mládenci pod věnci a milého vedů kati k š-ci; Na velických kobcách šibeničky, budů na ně věšat dvě děvečky, a když jich po-věšá, viset mosá, ani jich maměnka nevy-prosá. Sš. P 23., 97., 99., 129., 130., 150., 611. Nechť já nejukrutnější a nejohavnější smrt trpím a před svými přátely budu ohaven za něho a na š-ci oběšen. Hus I. 298. Při-vykl psotě, jak cikán š-ci. Snadněji jest dostati se na š-ci než s ní. Hnš. Pro š-ci nečiní zlého. Vz Ničema. Lb. Má-li na koho přijít š., neutopí se v rybnice. Vz Zločin. Co má viseti, neutopí se, aby voda přes š-ci šla (běžela); Hlad se š-ce nebojí. Jg. Z jehličky na grešličku, z grešličky na tru-hličku, z truhličky na kravičku, z kravičky na š-u. Koll. Vz Mladý. Na š-i koho posýlati (zum Henker). Šm. Vz Šibený. — *Šibenička*, der Pfluggalgen. Us. Jg. — **Š.** *ptáková* = bidlo s ptákem, k němuž se střílí. Štelc. — **Š.** = *stojan na kalák*, der Tropfsackhalter. Suk. — **Š.** = dřevo na dvou zaražených kolcích na příč položené. Š-ky přeskako-vati. Mor. Šd.

Šibenicovitý, galgenartig. Techn. I. 213.

Šibeničník, a, m., der Galgenvogel, Galgen-strick, kdo hoden jest šibenice. Š-ku (na-dávka)! D. Již toho š-ka chytili. Sych. — **Š.,** u, m., *šibeničný provaz*, der Strang.

Šibeničný, Galgen-. Š. vrch, hora, Rk., provaz (šibeničník). D. Jdi na kolo, pse (kluku) šibeničná. Jg. Ty kluku š-ná. Sl. ps. II. 4. 31. To je učiněná hlava š-ná. Dch. Š. hora u Prahy. Tk. I. 31., 110., 179., II. 279., III. 420. Š. válka. Tk. IV. 329., Let. 66.

Šibenik, a, m., mě. v Dalmatii, Sebenico, vz více v S. N. — *Šibeničan*, a, m. — *Šibe-nický*.

Šibenka, y, f., vz Šibenice. — **Š.** = *ná-stroj k vážení vody*, der Brunnengalgen. V. — *Š-ky*, jm. polností. Na š-kách. Mor. Šd. Vz Šibenička.

Šibený. Šibeničko š-ná, pro koho jsi sta-věna? Sš. P. 172. Vz Šibenice.

Šiberna, y, f., Schiberna, hájovna u Be-nešova; samota u Hostomic. PL.

Šibice, Schibitz, samota u Nimburka; ves u Těšína.

Šibík, u, m., das Gesenke, der Rollschacht.

Šibíkový kámen, der Gekrösestein. Šp. Š. sůl, das Schibikersalz. Šp.

Šibinka, y, f., vz Šebinka. Kd.

Šibko = *hybko*, *rychle*, *obratně*, schnell, behend. Slez. Šd. Cf. Šibati.

Šibký = *prudký*, *rázný*, flink, schnell.

Šiblík, a, m., osob. jm.

Šiblink, u, m., pellira (oděv), zastar. Rozk. 91.

Šiblosť, i, f. = *prudkosť*, *ráznosť*, die Schnelligkeit, Geschwindigkeit. Jg.

Šibna, y, f., v horn., der Schwenkbaum.

Šibnouti, vz Šibati.

Šiboleth, vz Šibboleth.

Šibor, a, m., osob. jm. Šd.

Šiborati = *po zemi nohy táhati*, die Füsse nachschleppen. Kb.

Šiborov, a, m., Schiborau, ves u Vel. Meziříčí. PL.

Šibřín, a, m., ves u Běchovic. PL.

Šibřinek, šebřinek, nku, m., pl.: *ši-břinky* = *vrabčí hlas*, das Sperlingsgeschrei. Ros. — *Šibřinky* = *frašky*, *šašky*, *žerty*, D., *kudrlinky*, der Schnack, die Posse, Läp-perei, Fratze, Narrenpossen. D., Nz. Zdály se jim věci ty tretami, š-kami, pletkami, pošetilostmi býti; Vydati se v šibřinky. Sš. L. 215., II. 126. (Hý.). Šibřinky z cizí klisinky a což až tvá zdechne? Č. M. 183. — Kom. L. 22. 5., Kram., Sych. — **Š.** = *podvod*, *klam*, *šizení*, die Bethörung, Betrü-gerei, Täuschung, Spiegelfechterei. Umí do-bytku opravovati a jiné mnohé š-ky pro-vozuje. Štelc. — Kom. L. 22., Sych., Kram., Koll. — *Š-ky*, *ples maškarní*, ein Masken-ball, Juxabend, Faschingsfest, Schlaraffen-, Narrenfest. Dch. Sokol pražský měl 11/2 1882. na Žofíně š-ky. Us.

Šibřinkati, *šibřinkovati*, zwitschern; *žerty tropiti*, *šašky provozovati*, Possen reissen, Narrenpossen machen. Ros. — *Šibřinkovati se kam* = *lajdati se*, *toulati se*. Mor. Šd.

Šibřiti, il, ení = *žertovati*, scherzen, Pos-sen treiben. Us. u Ronova. Rgl.

Šic, jinde *pšic*, volá se na kočku, aby se zahnala. — **Š.,** e, m., osob. jm. Vz S. N.

Šicí, Näh-. Š. jehla, Us., stůl. D., skřipec, Kram., příze, truhlička, poduštička, košíček, umění, škola, rám, šroub, hedvábí, niti, ná-řadí, stroj (Wheelerův a Wilsonův, Howeův, Singerův); práce, dílo šicího stroje; š. ho-dina (po jejíž trvání se šije). Šp. Šicí, **ne:** *šicí* stroj atd., vz -*cí*.

Šička, y, f., die Nähterin. — **Š.** = *šicí stroj*, die Nähmaschine. Slez. Šd. — **Š.** = *písmě* š. Vz Šičkový.

Šičkový *rým*, končící se v *š*: myš — piš. Puch. Vz Šička.

Šid, u, m. = *šizení*, der Spott, Hohn. L.

Šid, a, m., **šád, šet, šít** (zastr.) = *stařec šedivý*, der Greis. Troj. Vz Šít.

Šida, y, m. = *šibal*. Zlob., Kb. — **Š.,** osob. jm. — **Š.,** y, f., kraví jm. Mor.

Šidák, a, m., der Lügenvogel. Rk.

Šidář, e, m. = *šidil*, der Betrüger. Zlob.

Šidatý = *plesnivé barvy jako myš*, mäuse-grau. Rst. 501. Us. Poličan.

Šiďavý, trügerisch, trügsam. U Olom. Šd.

Šidba, y, f., *šejd*, der Betrug, die Hinter-list. J. tr., Ptra. Jde šidbou (= šidit). U Do-brušky. Us. Dobyti čeho šidbou. Sš. Ob. 249.

Šidbař, e, m. = *kdo šidí*, der Betrüger. Povaha š-ře a šibala. Sš. Sk. 152. (Hý.).

Šidéř, vz Šidíř.

Šidil, a, m., der Schwindler, Trüger, Be-trüger. Jg.

Šidilka, y, f., die Schwindlerin, Trügerin. Jg.

Šidíř, šideř, e, m. = šejdíř. Jak viděti na Peregrinovi šiděři, jenž . . . Sš. II. 397. (Hý.).

Šidířka, šidířský, atd., vz Šej . . .

Šiditi, šidím, šiď, -dě (íc), il, zen, ení (na Slov. děn, ční): *šidívati*. O původu vz Mz. 80. **Š.** = *klamati, podváděti*, betrügen, hinters Licht führen; *týrati, trápiti, škádliti*, foppen, necken, scherzen. V., Jg. — **koho.** V., Ros., Dh. 147. Kdo koho vidí, ten toho šidí. Lom., Č. Vz Úskok. Chodívals k nám ve dne v noci, šidívals mý černý voči, včils mě oklamal; A mě ten svět velmi šidí, vydejte mé mezi lidi; Minulo mi sedum let, ošidila sem jich (chlapců) pět, ještě tebe šidit mám, ale to neudělám; Na to sem se zrodila, abych chlapce šidila. Sš. P. 245., 706., 709. (Tč.). — **koho čím:** sliby. Us.

Šidlačka, y, f., zimní hruška. D.

Šidlák, a, m. = *kdo šidla dělá*, der Ahlenmacher; 2. *šidič*. — **Š.,** osob. jm. — **Š.,** samota u Bělé. PL.

Šidlákov, a, m., Schilligkau, ves u Ronšberka. PL.

Šidlař, šidlař, e, m., der Ahlenmacher. Vz Šidlák. Tk. II. 376., 381.

Šidlařiti, il, ení, Ahlenmacherei treiben.

Šidlařka, šídlařka, y, f., die Ahlenmacherin.

Šidlařský, šidlařský, Ahlenmacher-.

Šidlařství, šidlařství, n., die Ahlenmacherei, der Ahlenhandel. Jg.

Šidlatka, y, f., isoëtes. Š. jezerní, i. lacustris, Brachsenkraut, n. FB. 4., Čl. Kv. 80., Slb. 85., Rstp. 1770.

Šidlatkovitý. Š. rostliny, isoëteae. Rstp. 1770., FB. 4.

Šidlatosť, šidlatosť, i, f., die Pfriemenartigkeit.

Šidlatý, šidlatý, pfriemenartig. — Berg. exc.

Šidlavý, täuschend, betrügerisch. Mor. Šd. Š. nádoba (do které se méně vejde, než by kdo myslil). Mor. Brt.

Šídle, e, n. = *šidlovka*.

Šidlenky, pl., f., druh zimních hrušek. U Přerova. Šd.

Šidlice, e, f., subularia, die Pfriemenkresse. Slb. 713.

Šidlichovský, ého, m., osob. jm.

Šidliti, zastr. = *píchati, bodati*. — **koho.** Jak šidlí mě tvá řeč. Kat. 1313.

Šidlo, šídlo, šidélko, šidýlko, a, **šidelce,** e, n. Snad *lépe*: *šídlo*, vz -dlo, Brs. 2. vyd. 225. Strsl. *šilo*, příp. -lo. Mkl. B. 99., 101. Na Slov. šidlo. Ht. Zv. 44. Šídlo od *ši* (šíti). Vz *-dlo*. Š. (sidlo, subula, ala). MV. Die Ahle, Pfrieme. Š. hranaté, hlacké, třecí, Techn., hladicí, ševcovské, sedlářské, rýsovací, Kh., hrubé, podpatní, přešívací, okolkové, štepovací, obšívací, předpichovací (předpichovač). Sp. Železným šidelcem něco probodnouti. Ja. Řeči nikoho nepúchaj jako švec šidlem. Slov. Tč. Jest jako na šidlech (nemá stání). U Jižné. Vrů. V Brodě koze nemajú, šidlem mléko jídajú, pantokem chléb krajajú, měchem drva ščípajú. Sš. P. 697. (Antichrist) šidla za nehty bíti . . . bude. Pass. 11. (Hý.). Nepopustím, kdyby kalená šidla padala. Us. Msk. Musím domů, by měla šídla padati, kdyby šidla padala, kdyby s nebe šidla padala (kdyby byla sebe větší nehoda. Vz Odhodlaný). Us., Sych., Šd. Cf. Jáť musím tam jíti, by palice letěly. Vz Nucení. Č. Srovnávají se jako š-a v pytli (vz Nesvorný); Budeť to tajno jako š. v pytli (vz Tajemství). Č. Š. se v pytli netají (nezatají); Nemůže se š. v pytli tajiti; Marnosť a bláznovství jako š. v pytli tajiti se nemůže; Š. v pytli a kurva v domě (nemohou se tajiti. Reš.). Jg. Skryté š. vykole sa z vreca. Slov. Tč. Vykukuje jako š. z pytle (svou uhlazenosti se liší. Vz Uhlazený). Lb. Špičatý jazyk více píchá než šidlo. Slez. Tč. — **Š.,** parus caudatus, die Schwanzmeise, Schneemeise. Pdy. — *Šidla* = *druh hrušek*. Na Mor. Bkř., Kčr. — **Š.** = *motýlice modrá, hadí hlava*, callypteryx splendens, Frč. 147. Schd. II. 520; *vodní panenka*. D., Ja. — **Š.** = *neposeda*. Ty š., kdy pak se jednou usadíš? Us. Č. — **Š.,** Schiedel. Š. nové a staré, vsi u Zákup. PL.

Šidloba, y, f., Schidloba, samota u Libuně. PL.

Šidlov, a, m., mě. v Polsku. Vz S. N.

Šidlovatý, vz Šidlovitý.

Šidlovec, vce, m., cyclops, *šábronožec*. Krok. II. 243.

Šidlovitý, subulatus, cuspidatus, pfriemenförmig. Slb. Š. listy = z úzké zpodiny znenáhla se zužující v ostří tenké, jako u jalovce obecného. Rst. 502.

Šidlovka, y, f., druh hrušek. Vz Šídle. Us.

Šidlozobý. Š-bí (zpěvaví) ptáci, subulirostres, oscines, aves canorae, die Pfriemschnäbler, Sänger. Nz.

Šidnosť, i, f. = *směšnosť*, die Lächerlichkeit; *úsměšnosť*, die Spötterei, pol. L.

Šidný = *úsměšný*, höhnisch; *směšný*, lächerlich, pol. L.

Šidolid, a, m., der Menschenbetrüger. Šm.

Šidružice, dle Budějovice, Schidrowitz, ves ve Znojemsku.

Šif, u, m., z něm. Schiff = *loď, koráb*. Vz toto. V.

Šifař, e, m. = *plavec*, der Schiffmann. V., Č. Šifaři, šifaři, na šify sedajte, můj zelený vínek po moři chytajte. Sš. P. 378.

Šifařiti, il, ení, *plavectvím se živiti*, von der Schifffahrt leben. Jg.

Šifařka, y, f. = *plavcova žena*, des Schiffmanns Frau. Jg.

Šifařský, Schiffer-, Steuer-, *plavecký*.

Šifařství, n., die Schifffahrt, Schifferei. *plavectví*. Jg.

Šiflář, e, m. = *perníkář*. Kázala mně moje máti, š-ře si namlouvati, tebo nechci, a on dělá šifličky (vz Šiflík) a miluje děvečky. Sš. P. 483.

Šiflík, u, **šiflíček**, čku, m. = *perník*, der Lebkuchen, Schiffel, die Pfeffernuss. Us. také na Slov. Jg.

Šiflikář, šifličkář, e, m. = *perníkář*, der Lebküchler. Bern.

Šiflikářka, šifličkářka, y, f. = *perníkářka*, die Lebküchlerin, Pfefferküchlerin. Jg.

Šiflikářský, *perníkářský*, Leb-, Pfefferküchler-.

Šiflikářství, n. = *perníkářství*, die Leb-, Pfefferküchlerei. Bern.

Šifón, u, m., druh jemného plátna. Slez. Šd.

Šifonér, u, m., z fr. chiffonière, vz toto.

Šífovní, šífový, z něm., Schiffs-, lodní. Š. hák, kotev, V., provaz. V., Kom.

Šifra, y, f., *známka, zvláště tajná, místo písmene* a p., die Chiffre. Rk. Vz více v KP. I. 308., v Lumíru 1858. a ve S. N.

Šift, u, m., z něm. Schaft, *u flinty celé dřevo, lože, hlaviště, násada*, der Büchsenschaft, der Schaft, die Kolbe. D.

Šiftař, e, m., der Büchsenschäftler.

Šiftařiti, il, ení, die Schäfterei treiben. Jg.

Šiftařka, y, f., die Schäfterin.

Šiftařský, Schäfter-. Š. řemeslo. Jg.

Šiftařství, n., die Schaftmacherei, Büchsenschäfterei. Jg.

Šiftovati, schäften. D.

Šigišov, a, m., Schässburg, maď. Segesvár, mě. v Sedmihradech. Vz S. N.

Šich, a, m., osob. jm. Pal. — **Š.**, u, m. = nepravé zlato nebo stříbro, unechtes Gold o. Silber, pol. L., Bzd.

Šicha, y, f., rostl., empetrum, die Krähenbeere. Š. černá, e. nigrum. Slb. 265., Flora, FB. 86., Čl. Kv. 326., Rstp. 313. — **Š.**, y, m., osob. jm. Tč.

Šichan, a, m., osob. jm. Šd.

Šichle, e, f., u soukenníků, die Schrippe. Šm.

Šichmiti, il, en, ení, ve plavectví, schralen (v. Winde). Šm.

Šichmo, abhängig, donlegig. Rk.

Šichmobliznik, u, m., aulax. Rostl. I. 235. a.

Šichmý, schief, abhängig, donlegig. Šm.

Šichnice, e, f., die Donlage (eine abhängige Fläche). Šm.

Šichník, a, m., na Slov. = *nájemník, dělník*, der Taglöhner. Koll.

Šicholistý = *mající listy jako šicha*. Š. vrabečnice. Rostl. III. a. 120.

Šichořiti = *šachořiti*. Slov. Bern.

Šichovitý. Š. rostliny, empetreae, krähbeerartig: *šicha*. Slb. 265., Rstp. 313.

Šichovní, Don-. Šm.

Šichový, od *šichu*. Š. kaloun. L.

Šichta, y, f., z něm. Schichte = *vrstva, sloj, hranice*. Po šichtách, schichtweise. Plk. — **Š.** u horníků = *počet hodin, určitý čas ku práci*, die Schichte. Jg. Š. (**lépe**: *směna, úkol*) určitý počet hodin, po které hutní n. horní dělníci pracovati musí, 6, 8, 12, málo kdy 4, 10 hodin; Š. denní, noční, ranní; š-u dělati, zaraziti, volati, ohlásiti, dodržeti; š. došla; š-ty své pilně konati; šichta trestní (kterou dělník z trestu zdarma konati musí). Vys.

Šichtmistr, a, m., z něm. Schichtmeister = *šichtovní mistr, důlní, hormistr*.

Šichtník, a, m., v horn., der Schichtarbeiter. Šp.

Šijač, e, m. = *šíječ*. Slov.

Šijačka, y, f., das Nähen, die Näherei. Přijď na š-ku. Na Mor. Šd., Kčr.

Šiják, a, m., plotus, *pták čapatý*, der Schlangenhalsvogel. Krok. I. c. 125.

Šijan, u, m. = *šicí stroj*, die Nähmaschine. Slez. Šd.

Šijatec, tce, m., collyris, hmyz. Krok. II. 251.

Šijatka, y, f., eulimene, *žabronožec*. Krok. II. b. 243.

Šijatý, langhalsig. Rk.

Šíje, e, **šíjka, šíječka**, y, f. = *zadní část krku, týl, vaz*, V., Lk., u koní: *hřeben*, der Hinterhals, Nacken, das Genick. V., Šp. Strsl. *šija*, jugulum, collum. Mkl. B. 4. Š-e od *ši* (šinu se). Šf. Popřední krku díl *hrdlo* jest, zadní *šíje*. Kom. J. 352. Š. = prvních sedm obratlů páteře či hřbetnice. Vz S. N. Má tvrdou šíji. Vz Neústupný. Lb. Tvrdé šíje člověk (vz Svéhlavý). V., Č. Svou šíji jhu poddati. Jel. Šíje zpupné. Troj. Vz Kostra a S. N. — **Š.** = *krk*, der Hals. Provaz mu na šíji uvázali. Šíje jim mečem ohole (potínaje). Dal. Pod šíjí (pod pokutou ztracení hrdla). Pulk. — **Š.** = *plece*, die Schulter. Š. mé nesnesou toho břemene. Sych. — **Š.** = *vchod do sklepa*, der Kellerhals, Vorkeller. Jde se dolů nějakou šíjí nevelmi širokou. Pref. — Boč., Zlob. — **Š.** (novější) = *úžina zemská, mezimoří, okřídlí*, v řeč. také *αὐχήν*. Š. = úzká část souše, která dva větší díly souše spojuje. Blř. Die Landenge. Šíje největší: suecská, panamská. Tl. — **Š.** *hory*, der Bergrücken. Alx. Tab. c. 109. — **Š.** *ve mlýně*, der Mühleisenhals. Prm. IV. 199. — **Š.** *u loutny*, der Kragen. Kom.

Šijecí = *šicí*, na Slov. Š. jehla. Bern.

Šíječ, e, m., der Näher. Vz Šijač.

Šíječka, y, f., slov. *šijačka* = *švadlena*, die Nähterin. — **Š.** = *šicí polštář*, das Nähpolster. Plk.

Šijek ve složených: *nášijek, zášijek* a p.

Šíjeti, slov. *šijati*, vz Šíti.

Šijevník, a, m. = *šíječ*. Slov. Bern.

Šíjka, y, f. = *malá šíje*. Kat. 729.

Šíjkovati = *na šíji bíti*, auf den Nacken schlagen. Ros.

Šijnice, e, f. = *šátek na krk*, das Halstuch. L.

Šíjný dolek, fontenella. Lex. vet. — **Š.** okrasa, ornamentum colli, Hals-. BO.

Šíjososcový, trachelomastoideus. Nz. lk.

Šíjovatý = *hrdlatý*, dickhälsig. L.

Šíjový, Nacken-. Žlázy šíjové, Rostl., krajina, Šp., svaz, das Nackenband, důlek, jamka, die Nackengrube, skrčenina, staženina, die Nackenkontraktur. Nz. lk. Š. nosič, první obratel, der Atlas. Ib.

Šíjule, e, f., emys, *želva*. Krok. I. c. 127.

1. **Šik**, u, m., ze středoněm. *schic*, convenientia, slušnosť, způsob; zajisté značilo též *řád*, pořádek. Mz. 322. **Š.** = *řád, spořádání, pořádek, správa*, V.; *zvláště řád vojenský*, die Ordnung, das Glied, die Schlachtordnung, Truppenstellung. Š. čelní, die Stirnlinie, boční, die Flankenlinie. Š. řaditi. Dch. Čtverhraný š. vojska; ve šiku postaviti; svůj š. opustiti; něčí š. rozraziti; š. bitevní. V. Vojsko do šiku staviti. Ros. Do šiku se staviti. Zlob. Do šiku vojáky uvésti, Jel., vstoupiti. D. Ve svém šiku státi. V. Š. přední, zadní. D. Ze šiku svého vystoupiti. Troj. Š. vojenský Řekův: klínový, nůžkový, podélný, čtvercový. Rf. A on vždy v šiku bojovném táhl dále. Pal. D. 3. 2. 131. Š-em táhli pět dní proti nim. Let. Vz Voj. — **Š.** *v tělocviku*: původní, obrácený (nerušený, rušený v četách, rušený ve četách i v členech, rušený v četách i ve členech a dvojících). Tš. Vz KP. I. 430. — **Š.** = *houf, zástup*, der Haufen. V., Kom. V prvním houfu bude Luciper, v jeho šiku budou všickni pyšní. Lom. Pych. 235. Hvězdy pak svítí v šiku svém. Br. Bůh kazil jim šiky. Čr. Zmátli mu šiky (toho i onoho se chytá; cf. Neví, kolik kur domą; Z brku vyražený; Vz Nesnáze). Jg.. Č., Cr. — **Š.** = *úmysl*, der Plan, das Koncept. Ten jeho š. se pronesl. Karyon. — **Š.** = *slušnosť* (zastr.), die Schicklichkeit. To není šik. Papr.

2. **Šik**, u, m., **šika**, y, f. (zastr.), ve frasi: *šikem, šikou* = *na příč*, quer, schräg. Šikou pohleděti, D., orati, Puch.; Trám nahnouti n. šikem přiseknouti, Nz.; šikem choditi, Knst., hleděti. Bern. Trochu dáleji šikem o tři kročeje. Ms. 1604. Šikou proti skalám. Ib.

3. **Šik**, u, m., na Slov. = *kovový drát*, der Metalldraht; *nepravé zlato n. stříbro*, Silber. Bern. — 4. **Š.** či *článek prstu*, Phalanx. Nz. lk.

Šika, y, f., vz Šik, 2. — **Š.**, y, m., osob. jm. Šd. — **Š.** = *šikovný člověk*, z pravidla ironicky. Tys šika! U Olom., u Rychn. Sd.

Šikán, vz Chicane.

Šikl, a, m., osob. jm.

Šiklar, a, m., osob. jm. Šd.

Šikmice, e, f. Ornamenty z pěkných rovnoběžných šikmic. Havelka.

Šikmo = *šikem, šikou, šourem, šejdrem, kosmo*, Jg., *schylmo, ševerem*, schräg, schief.

Šikmokřídlý. Š-dlí, trichoptera, členovci. Vz Chrostík. Frč. 152.

Šikmokvět, u, m., plagianthus, rostlina slézovitá. Rostl. I. 222. a.

Šikmořez, u, m., die Gehrungsschneidemaschine. Prm.

Šikmý = *příčný, kosý, šiký, na pokos, pokosný, úkosný*, quer, Zwerch-, entgegengesetzt, schräg, schief. Šikmý směr, Rostl., myšky. Ja. Š. řez, Prm., čára, úhel, položení, Šp., zlomenina, der Schrägbruch. Nz. lk. Šikmý kříž, crux decussata, když obě rahna šikmo přeložena jsou: kříž přeložný, překladný, das Andreaskreuz. Sš. J. 288. (Hý.).

Šiknouti se, ul, utí, z něm., sich schicken, *hoditi se*. — **se nač**. To se šikne (hodí) jako pěsť na oko. D. — **se do čeho, k čemu**. Rk.

Šikný = *způsobilý*, geeignet. V Krkonš. Kb.

Šikola, y, m., osob. jm. Šd.

Šikosrdčitý, schrägherzförmig. Š. listy. Rostl. III. b. 477.

Šikoušek, šku, m., buxbaumia, die Buxbaumie. Rstp. 1805.

Šikování, n. Š. lidu válečného **k** bitvě, š. vojska, die Ordnung, Aufstellung. Nauka o š. Vz S. N. 11. 213. — V. — **Š.**, na Slov. = *zaopatření*, die Verschaffung; *posýlání*, die Sendung, Schickung; *shodnutí*, das Schicken, Treffen. Bern.

Šikovaný; *-án, a, o*, gereihet, geordnet. Rst. 502. Bitva řádně š. Pal.

Šikovatel, e, m., der Feldwebel. S. N.

Šikovati, *šikovávati*, z něm. schicken = *strojiti, pořádati*, ordnen, richten, zu Recht stellen, in Ordnung stellen; *dohoditi*, zubringen, schaffen, herbeischaffen; *posýlati*, schicken, senden; *dopustiti*, zulassen, zuschicken; *hotoviti, působiti, spraviti, chystati*, bereiten, zurecht machen, zubereiten, einleiten, bewirken; **se** = *pořádati se*, sich ordnen, *chystati se*, sich anschicken. Jg. — **co, koho**: vojsko. Us., Pal. Já ho tam šikoval (dohazoval). Ros. Co Bůh šikuje (dopouští). Bern. — **v co.** Vojínové ve klín se šikují. Kom. — **co čím**: prsty. Jel. — **co komu**: kupce. Žer., NB. Tč. 133. — **se komu**. Tomu člověku vše se šikuje (se hodí). Us. Hý. — **co kam.** Ale potom do města vozy šikovali. Let. 110. Kázali do vězení ho šikovati. Bl. Ž. Aug. 24. — **koho komu zač**: za poselkyni, za hospodyni. — **koho, se na co.** Někoho na druhý svět š. Bern. S-vali na mě svého tatě, aby mne pohonil. Půh. II. 395., NB. Tč. 221. Šikuje se na déšť. Bern. — **co, se proti komu**: vojsko se proti nepříteli š-lo. Ros., Flav., Štelc., Vrat., Plk. — **se k čemu.** Šikuje se k němu (hodí se). Záv. — **se s kým.** I š-li se s ním do toho hlubokého sklepa. Bl. Ž. Aug. 29. Hned se mi s tou urchou š-te, odkud jste přišli (pryč jděte). Němc. — **s inft.** Šikuje se tam jíti. Us. Šd.

Šikovňák, u, m. = *šikovný člověk*. U Olom. Sd. Cf. Šika.

Šikovně, z něm. = *způsobně*, schicklich, Us.; *náležitě*, gebührend. Bern.

Šikovnice, e, **šikovnička**, y, f. = *která co šikuje, obstarává*, die Verschafferin, Zuschickerin, Besorgerin, Zubringerin. — **Š.** = *svodnice*, die Kupplerin. Bern.

Šikovnictví, n. = *služba šikovníkova*, die Schafferei, Schaffnerei. Slov. Bern.

Šikovník, a, m. = *kdo co šikuje, obstarává*, der Besorger, Schaffer, Verschaffer, Zubringer. Bern.

Šikovnosť, i, f., z něm. = *způsobnosť*, die Schicklichkeit. — **Š.** = *náležitosť*, die Gebühr, Anständigkeit. Bern.

Šikovný, z němec. = *způsobný, hodný, způsobilý, znalý, umělý*, schicklich, passend, sich schickend, anständig. Us. Š. ako olovený vták (pták). Mt. S. Š-ný hoch maluje nosem po rukávě (o usoplenci). Us. Mtk. Já už sem tak nešikovná jako nešikovné dvě (velmi neš-á). U Dobrušky. Vk. Š-ný člověk v prdeli prst zláme. V Kunv. Msk. — **Š.** = *náležitý*, gebührend. Bern. — **Š.** = *pořádný, spořádaný*, geordnet. Šikovné vojsko. Bern. Š. zeť. Sš. P. 459.

Šikový, phalangeus. Nz. lk. — **Š.**, von Metalldraht, von falschen Borten. Vz Šik, 3.

Šiksle, e, f., žid., nečistá holka. Rk.

-šiký, -reihig, o dílech vedlé sebe nebo nad sebou v šicích n. v řadách umístěných; dvoj-, třišiký atd. Dvojšiká semena v každém pouzdře černuch. Rst. 502.

Šiký = *šikem jdoucí n. stojící*, schräg, schief. Š. položení. Sedl.

Šikymiky, pl., m. = *úskoky*, die Ränke. Slov. Plk.

Šikýř, e, m., osob. jm.

Šil, a, m., osob. jm.

Šilboch, a, m., osob. jm.

Šíleně, thöricht, wahnsinnig. Š. sobě počínati, milovati, Reš., běhati. Br.

Šílenec, nce, m. = *třeštěnec, blázen*, der Irr-, Wahnsinnige, Schwärmer. Brikc. Dům š-ců, das Narrenhaus. Dch. Cato pravíval, že se hněvivec nerozeznává od šílence leč kratší dobou šílenosti. Sš. II. 124.

Šílení, n. = šílenosť.

Šílenosť, i, f. = *šálenosť, šálenství, bezrozumnosť*, der Wahnsinn, Wahnwitz, die Verrücktheit, die Tollheit. Jg. Š. jest choroba utkvělé představy. Blř. Vzteklou š. na něm provodili; š. vojákův. Kom. — Br. Š-nosť pohlavní, die Nymphomanie. Nz. lk. Chytila se ho šílenosť. Dch. Nával š-ti. Ib. To by byla učiněná š., das wäre heller W. Dch. Doba š-sti. Sš. II. 124.

Šílenství, n., der Wahnsinn. Dch.

Šílený, *šílen, a, o*, vz Šíliti. — **Š.** = *šálený*, betrogen, getäuscht. — **Š.**, *nesmyslný, nemoudrý*, verrückt, wahnsinnig, aberwitzig, unsinnig. Jakoby steklí a š-ní byli. V. Obdržel jméno Epimanes t. j. šílený. Br. Š. představa, die Wahnvorstellung. Nz. lk. Šílenou vzteklostí a ne soudným během. Plác. — **Š.** = *prudký, kvapný*, ungestüm, heftig, rasend, wüthend. Š. člověk (fučidlo). Nech ho š-ného Vaňka. Ros. — **Š.** = *dovádivý*, ausgelassen, tobend, schwärmend. Plachý, š. jako tele. Aqu. — **Š.** *oves* (ranní), frühzeitiger Haber, der ausspringt. Ros. — Jg.

2. **Šíleti**, el, ení = *šíleným býti*, verrückt sein, schwärmen. D.

3. **Šíleti**, el, ení = *šilhati*, schielen. On šílí. Us. u Litomš.

Šilha, y, **šilhán**, **šilhoun**, a, **šilhavec**, vce, **šilhánek**, nka, m. = *šilhající*, der Schieler. Jg. — **Š.**, osob. jm. Sd.

Šilhání, n. = *šilhavosť*, der Strabismus, das Schielen. Š. či blikání vzniká vadou, že nemůže oko chorobné dáti ose zrakové tentýž směr, který má osa zdravého oka; příčina toho záleží obyč. ve přílišně krátkém vnitřním svalu očním, který se proto prořezuje. Vz Schd. II. 350. Vz S. N.

Šilhati, *šilhávati*, schielen, dle Mz. 322. z něm. schilchen; na Mor. *švidrati*. — **abs.** To dítě šilhá. Us. — **k čemu.** Ke všemu šilhá. Kom. — **nač, po čem.** Rk.

Šilhavě na někoho pohleděti, schielend. V. Nehleď š. (nebuď závistivý). Kom.

Šilhavec, vz Šilha. Lex. vet.

Šilhavěti, ěl, ění, schielend werden. Ros.

Šilhavosť, i, f. = *šilhání*, das Schielen. Ros. Operace š-sti, die Strabotomie. Nz. lk.

Šilhavý = *šilhající, křivooký, brlooký*, schielend. V., ZN. Lépe jest býti š-ým nežli slepým; Š-vým (= závistivým) okem na někoho házeti. Kom. Š. mezi slepými král. Ros. Slepý šilhavého dojímá. Š-vý slepého kárá. Č. M. 92., Srnec, Č. Vz Okno, Panství, *Koukati nač, Slepý*. — *Přens.* Dyť to tam mají šilhavé (jen na jedné straně obílené). Rychn. Msk. — **Š.** = krhavý, lippus. BO. — **Š.**, osob. jm. Tk. II. 550. Jiřík Š-vý žaluje k Janovi, kterak . . . NB. Tč. 29.

Šilhéř, e, m. (zastr.) = *šilhán*. — **Š.** = *tkanina z harasu*. Ždk., Boč. exc. 1515.

Šilheřka, y, f., oděv ze šilhéře. Boč. exc. 1512.

Šilheřovice, dle Budějovice, Schillersdorf, ves v Ratiborsku. Vz S. N.

Šilice, e, f., druh velikých sladkých hrušek. Us.

Šilink, u, m., z něm. = *pardus, bití, výprask*, Schilling, m., Schläge. Š. dáti. V. — **Š.** = *míra hornická, 5 koleček*. V. — **Š.** = *peníz*, Schilling, ang. shilling, z lat. solidus = 50 kr. Vz S. N. Dali sú na dielo šilinkóv deset tisicóv, solidos. BO. Vymetl sem veliký š. BN. Z š-ka ledva polovici vrátí. BO. (Ekkles. 29. 7.). Š. anglický = 50 kr., š. = 12 pence. Š. bankovní, běžný. Nz. — **Š.** = *tucet, dvanáct*, zwölf. Na š-y počítati. Kom.

Šilinkodol, u, m., mlýn u Richmburka. PL.

Šilinkova ulice v Praze. Tk. II. 252.

Šíliti, il, en, ení; *šíleti*, el, en, ení; *šílívati* = *šáliti, podváděti*, täuschen; *blázniti koho*, wahnsinnig machen; *vyskakovati jako oves ranní*, ausspringen. Jg. — **abs.** Ten oves hrubě šílí. Ros. Vz Šílený (konec). — **koho čím:** svými odpověďmi. Troj. — Jg.

Šilka, y, m., osob. jm.

Šilkruta šp. z něm. Schildkröte, želva, na Slov. *korytnačka*. D.

Šillink, a, m., osob. jm. Tk. IV. 8. 247., 367.

Šilmečka, y, m., der Windbeutel. Běhá jako š. U Litovle. Kčr.

Šima, Šíma, y, m. = Šimon. Gl. 335.

Šimáček, čka, m., vz Šimon. — **Š.,** osob. jm. Š. Frant., knihtiskař a vydavatel tohoto slovníku v Praze. Vz S. N. — **Š.,** Šimonův dědic, svatokupec. Hus I. 401. Všichni, kteří nezřiezeně duchovnie věc za tělestnú chtie kúpiti, jsú Šimáčkové t. j. Šimonovi dědicové. Hus I. 343.

Šimáčků mlýn, Šimáček-Mühle, u Vel. Meziříčí. PL.

Šimák, a, m., osob. jm. Š. Bedř., hudeb. skladatel. Vz S. N., Šimon.

Šiman, a, m., osob. jm. Šd.

Šimandl, a, m., osob. jm.

Šimánek, nka, m., osob. jm.

Šimání, n. = *šumění*, das Sausen. Sladkým š-ním větrové dýmají po mořských rovnostech. Šd. exc.

Šimanka, y, f., gastrochaena, mlž. Krok.

Šimanko, a, m., osob. jm.

Šimanov, a, m., Schimanau, ves u Kašper. Hor. PL.

Šimanovský Kar. (Šíma), divad. herec, nar. $^{4}/_{11}$ 1826. Vz S. N.

Šimara, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šimbera, y, m., osob. jm. Vz S. N.

Šimberk, a, m., Schildberg, mě. na Mor. u Zábřehu. PL.

Šimberský, ého, m., osob. jm.

Šimbolice, e, f. Na Březovej tři ulice, sú tam dzjevky š-ce, sú tam dzjevenky bohaté, chcú za huběnku tři zlaté. Sš. P. 570. (Tč.).

Šimci, Schimcy, několik domků u Vsetína. PL.

Šimeček, čka, m., a) Simetschek, hájovna u Krumlova; b) Schimetschken, samota tamtéž. PL.

Šimek, mka, m., Schimek, samota u Bernardic. PL. — **Š.,** mka, m. = Šimon. Vz Šimon, S. N.

Šimění, n. = *šumění*, das Sausen, Summen. Vz Šiměti.

Šimer, mra, m., osob. jm.

Šiméra, y, f. Š. hlavatá, chimaera monstrosa, laločnatá, callorhynchus antarcticus, ryby. Šimery holocephali, die Kleinmäuler, činí přechod od jeseterů ku žralokům. Vz Frč. 302.

Šimerka, y, f. = *nástroj ku šimrání?* Cf. Šimrati. Šd. — **Š.,** y, m. Š. Václ., farář, čes. mathematik, nar. $^{20}/_{12}$ 1819. Vz S. N.

Šimeš, mše, m. = Šimon.

Šiměti, ěl, ěn, ění; *šimati* = *šuměti*, sausen, summen. — **abs.** Šípové š-jí. Troj. — **komu.** Jako mu chvoje šimá. Prov. Smil., Výb. I. 841. — **kde.** Veliký hluk v povietří šimí. Leg. Šimí to vzduchem. Dch.

Šimko, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Šimkov, a, m., Schimkohof, Schimkomühle, mlýn a dvůr u Dačic na Mor. Tč.

Šimky, pl., parife, instrumentum pannificis, zastr. Ždk.

Šiml, a, m., z němec. Schimmel = *bílý kůň, brůna.* Mám já koňa koníčka, mám já koňa šimla, on mě pěkně ponese, dyž pojedu z Vídňa. Sš. P. 544. Ta velčovská hrdina, za kloboukem .četina, a dy přijdě do maštale, šimla za ocas dvihá. Sš. P. 535. — **Š.** = *v úřední řeči starý vzor, jenž se toliko opisuje,* der Schimmel. Rk. — **Š.,** a, m., osob. jm.

Šimla, y, f. = *bílá kráva, šída.* U Police. Kšá. — **Š.,** y, m., osob. jm.

Šimle, e, f., v horn., z něm. Schemmel. V.

Šimlena, y, f. = *omáčka z povidel.* U Opav. Klš.

Šimlíček, čku, m. = *stříbrný peníz.* Na Policku. Kšá.

Šimon, a, v obec. mluvě: *Šima, Šíma,* y, *Šimák,* a, *Šimek,* mka, *Šimonek,* nka, *Šimáček,* čka, m. Šimona někomu nadržovati (nadržovati mu). Na sv. Šimoniše přikluše nám zima tiše; Šimona Judy, zima je všudy. Č. Šimona Judy biče schovejte, kyje řezejte, rukavice vyndejte. Č. M. 454. Šimon a Judy honí Valachy z búdy (bývá již zima a nelze déle ovcí pásti). Kld. Na sv. Šimoniše můžeš chodit už v kožiše. Er. P. 94. — **Š.,** osob. jm.

Šimonek, nka, m., osob. jm. Tk. IV. 170.

Šimoněnec, nce, m., simoniacus, Simonist. Š-něnci jmenovitě a zvláště slovú ti, kteříž, jakož Šimon čarodějník, nekupidlnú (t. jenž nemóž kúpena penězi býti) milosť penězmi kúpiti chtie; Avšak všickni i ti, jenž dávají, i ti, jenž berú, Š-něnci slovú a obojí týmž súdem odsúzeni jsú. Hus III. 239.

Šimonice, Schimonitz, dvůr u Křelovic. PL.

Šimonictví, n., die Simonie. Šm. Vz Šimonství.

Šimoník, a, m., der Simonist. Rk. Vz Šimoněnec.

Šimoniš, e, m., Simon.

Šimoniti, il, ěn, ění = *sobě naháněti*, nach Gewinn jagen. Jg. Vz Šimoněnec.

Šimonka, y, f., jm. ženské. Dch.

Šimonov, a, m., Kellersdorf, ves u Jihlavy. PL.

Šimonovice, dle Budějovice, Schimsdorf, ves u Liberce.

Šimonovský, ého, m., osob. jm.

Šimonství, -stvo, a, n. = *svatokupectví.* Hus I. 433. Vz Šimonictví. Potvrzováním š-stva jsú účastní všickni, kteří potakají řkúce: Tak jest dobře! Hus I. 456.

Šimonův, *-ova, -ovo,* Simon-. Vedlé Gelazie papeže v Šimonovo zatracenie uvalují se. Hus III. 238.

Šimot, u, m. = *šimota*, das Sausen. Rk.

Šimota, y, f. = *šimění*. Jád.

Šimovka, y, f. = jitrnicová (drobová) polívka.

Šimpachy, dle Dolany, Schimbach, ves u Tábora. PL.

Šimpanz, vz Veleop černý. Schd. II. 388.

Šimperk, a, m., Schildberg, mě. v Zábřežsku na Mor. Vz S. N.

Šimplotina, y, f. = *věci, které za mnoho nestojí, odpadky*. V Kunv. Msk.

Šimrání, n. = *lektání*, das Kriebeln. Nz. lk.

Šimrati = *hemzati, lézti*, kribbeln, krabbeln; *lektati*, kribbeln, kitzeln. Jg. — **koho**. Us. — **komu čím kde**: stéblem **pod** nosem, Us., **za** uchem. Škd. Šimrá mi něco v nose, D., vlas v líci. Š-ti **po** ruce, po noze, po tváři. Rk. — **se kde**. Šd.

Šimravý, kribbelnd. Š. bolesť lící. Rostl. III. a. 50., 137.

Šimša, dle Báča = Šimon.

Šimšálek, lka, m., osob. jm. Šd.

Šimšík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šimůnek, nka, m., osob. jm. Tf. 266.

Šin, u, m. = *šinutí*, der Ruck, Schub. Šd.

Šín, u, **šínec**, nce, **šínek**, nku, **šíneček**, čku, m., na Slov., pol. a rus. **šína**, y, f., něm. Schiene, *tyčka pleskatá, plošina*. Šína železa, stříbra. Zlob. Ze šínů stříbrných tolary se dělají. Us. *Zvl. šín u kola* = železná obloha kola. Ros., Br., Kom. Sestře své vlastní obil jest kolo a šíny (ráfy) pobral; Ukradl šíny se dvú kolú. Pč. 23. — **Š.** = *železná kolej, dlaha*, die Schiene. — **Š.**, osob. jm.

Šína, y, f. = *loktová kosť*, die Armschiene. D. — **Š.** = *dlažky ranhojické k napravení ruky*, die Armschiene. Plk. — **Š.**, pl. *šíny* = *máry*, die Todtenbahre. Na šínách ležeti. Zlob.

Šinál, u, m., z něm. Schiennagel, *šínovec*. Slov.

Šinař, e, m., der Armschienenverfertiger, der Schienenverkäufer. Tk. II. 550.

Šinatý. Š. ucho. Db.

Šinav, a, m., Schönau, ves u Šimperka. Tč.

Šindel, e (u), **šindelí**, n., **šindelek**, lku, m., něm. die Schindel, z lat. scandula, scindula, vlas. scandola. Mz. 76., 322. Š-e mívají délku 15—20, šířku 3—8 palců. Po jedné straně jsou přiostřeny, po druhé pak mají žlábek či drážku (Falz), do níž hrana druhého šindele zapadá. Vz více ve KP. III. 330. Cf. Dražení. Konce šindele slovou *špičky* či *jehly*. Hk. Skrze š-ly. ZN. S. = krycí deštka. Řada šindelů na střeše: *šár*; š. kosatý *(kosák)*; *hráň (hranice, hranička)* š-lů = 200 kusů; dříví na š.; š. zasekati, dělati (na dědku, na kozlíku, Hý.), kosovati; střechu š-lem pobíjeti. Sp. Š. strouhati (drážky dělati), ve hranici skládati. Us. Hý. Všecky š-ly srazil. V. Střecha š-lem krytá, pobitá. D. Střecha ze š-le (šindelná). Na krokvích a latích šindel leží. Kom. Jest hubený jako š. (jako věchet, jako měchačka). Dch. Je tlustý jako krmený š. Us. Mřk. Domu svého klenutého, šindelečky pobitého. Sš. P. 587. Vytrhnouc š. nebo došek ze střechy, mají přisouzenému v ruce dáti a pověděti: Toť jest znamení tobě, že tato dědina již jest tvá. Zř. z l. 1604. Š. voziti, přenášeti = choditi z hospody do hospody, kde muzika hraje. V Lánsku. Lg. — **Š.**, osob. jm. Tk. III. 483., IV. 153. Vz S. N.

Šindelák, u, m. = *hřebík šindelní*, der Schindelnagel. Us.

Šindelář, e, m., der Schindelmacher. — **Š.**, samota u Protivína; b) u Budějovic. — **Š.**, osob. jm.

Šindelaření, n. = *šindelářství*. Šm.

Šindelářík, a, m. = *mladý šindelář*, junger Schindelmacher. D.

Šindelařiti, il, ení, Schindelmacherei treiben. Ros.

Šindelářka, y, f., die Schindelmacherin, des Schindelmachers Frau. Jg.

Šindelárna, y, f. = *šindelní dílna*, Schindelmachers Werkstatt. Mus. 1841. 190.

Šindelářský, Schindelmacher-.

Šindelářství, n., die Schindelfabrikation. Vz KP. III. 330. Š. provozovati. Ros.

Šindelek, lku, m. = *malý šindel*, das Schindelchen.

Šindelíř, e, m., osob. jm.

Šindelka, y, f., die Schindelschneidemaschine. Rk. — **Š**, y, m., osob. jm.

Šindelní, Schindel-. Š. *hřebík* = *šindelák*.

Šindelnice, e, f. = *šindelářka*. Jg. — **Š.** = *opihled krovní*, mimusops imbricaria, strom. Rstp. 1024.

Šindelník, a, m. = *šindelář*. Veleš. — **Š.** = *šindelák*. Us. u Petrovic. Dch.

Šindelný, *šindelem krytý*, Schindel-. Š. střecha, krov. V.

Šindelovec, vce, m. = *šindelák*. Slov. Bern.

Šindelový, Schindel-. Š-vá střecha (šindelná). Us.

Šindlař, e, m., osob. jm.

Šindler, a, m., osob. jm.

Šindlovy dvory, Schindelhöf, ves u Budějovic. PL.

Šínec, nce, m., bracteola, zastr. Rozk.

Šínek, vz Šín. — *Šinky* = *činky*, u tkadlce, die Knaufruthen. — **Š.** = *několik louček svázaných*. U Skrýje. Kál.

Šink, a, m., osob. jm. Tk. II. 376.

Šinka, y, f., *koňská nemoc*. Db.

Šínka, y, f., vz Tkadlcovství, Šínek. — **Š.**, *šínek, špát* = boule, která roste koni na vnitřní straně stehna. J. Pečírka.

Šinko, a, m., osob. jm.

Šinkora, y, m., osob. jm. Šd.

Šinný = *šínový*. Š. železo. Vz Šín.

Šinouti, ul, ut, utí = *nahýbati, kloniti, obrátiti*, beugen, biegen, lenken, neigen, wenden; *máchnouti*, schwingen; *se sebou*, sich wohin wenden, umlenken. Jg. Š. m.: šipnouti. Bž. 47. — **kým (kam)**. Š. sebou,

Us. S. někým **na** cestu (obrátiti ho k ní). Rokyc. — **se.** Ponajprv zaťali, dřevo se šinulo. Sš. P. 144. Dřevo, kam se šine, tam padne (kam se nakloní). Prov. Kamkoli se šinu, s těžkostí se potkám. Sych. — **se kde.** Šinuli se **při** potoce, tam Indriáš si myl ruce. Sš. P. 192. — **se, sebou odkud: s** cesty (vyhnouti se). Pass. Horimír šinul se s koně (skočil). Mus. — **se kam.** Láska její **k** jinému se šinula. Rým. Proč jen náš lid k lichotám se šine? Sš. Bs. 168.

Šinovati = *šínem obiti*, schienen. — **co:** kolo, Bern., zlámanou nohu (do dlažek, do deštěk dáti). D. — Jg.

Šínovec, vce, m., der Schiennagel. Ht. Brs. 43., Bern.

Šínový, Schien-. Š. hřeb, železo. Vz Šín. D.

Šintava, y, f., místo v Uhřích u Váhu, Schemte. Tk. IV. 399.

Šintovačka, y, f. = *krace, motyčka*, die Kratze, das Scharreisen. D.

Šintovati = *kopati*, hacken, karsten, auflockern. — **co:** pole (vz Šintovačka). V.

Šintovka, y, f. = *šintování*, das Hacken, Karsten. D.

Šinutí, n., das Wenden, Beugen. Vz Šinouti.

Šíp, u, m., **šípa, šipka,** y, f. = *střela, kluk, hůlčička hrotem ostrým opatřená a obyčejně opeřená, která se vypouští z luku nebo z kuše*, der Pfeil, Bolzen. S. N., Jg., V., Ž. wit. Š. vystřelený: *zástřel, zástřela, zástřelek*; š. fičící: *svišť*. Šm. Jedovatým šípem někoho postřeliti; toul, v němž šípy chovají; peří n. opeření šípu; vlaský šíp = jed. V. Š. ohnivý byl mezi špičkou a tupým koncem obalen hořlavou látkou a látka ta byla pak ovinuta plátěnými ostřižky. Takto připravený šíp vložen byl do smůly a síry, aby jimi hodně nasákl. Šíp takto nasáklý byl zapálen, do houfnice zastrčen a vystřelen. Užívali ho k zapalování tvrzí, der Feuerpfeil. Hrš. Km. II. n. b. 120. Š. hromový (kamenné náčiní prvotného člověka), der Donnerpfeil. Dch. Protož jakoby bláznivý bojovník byl, který by přielbice nechtěl vzieti na se v hrozném boji, aneb otevřel nánosek (Visier) bez potřeby, ano všudy šípy letie; Již tě tvým šípem zastřelím. Hus I. 178., III. 117. Ze srdce jí šípy rostou (hněvá se krutě). Slov. Dožene jako šíp. Vz Odhodlaný. Lb. Š-y střílети, D., někoho zastřeliti, Ros., na někoho házeti. Kram. Š. ohnivý. Mus. Rána od šípa. Ras. Š-y k někomu stříleti. Dal. Dostati vlaského šípu, umříti po vlaském šípu (otrávenu býti). Vz Otráviti. Č. Vypadneť ti š. z ořecha (lekneš se, až na tebe nenadále přijdu. Vz Vyhrůžka). Č., Lb. Hází sebou jako šíp (je obratný). Ros. Z cizího toulu šípy bráti. Kron. Bart. Z motovidla nebude šíp. Mus. Konopným šípem někoho zastřeliti (oběsiti). Mus. — **Š.** = *oštěp*, die Lanze, iaculum. Ž. wit. — **Š.**, na Slov. a na Mor. = *šípek*, der Hagebuttenstrauch und Frucht. Bern., Slb. 495. — **Š.**, a, m., osobní jm. Š. z Branice. Vz S. N.

Šípa, y, f. = *šípek*, die Hagebutte. Kram.

Šípa, y, f. = *šíp*, der Pfeil; *paprsek sluneční*, der Sonnenstrahl. Obráží se světla šípa (= slunka hrot). Sš. Hc. 28. (Hý.).

Šipák, u, m., *dub plstnatý*, quercus lanuginosa. FB. 27., Slb. 284.

Šipalka, y, f., Schipalka, samota u Vlašimi.

Šípař, e, m. = *kdo šípy dělá*, der Pfeilmacher. Šp., Tk. II. 550.

Šípaření, n., der Pfeilhandel, die Pfeilmacherei. Šm.

Šípařiti, il, ení, mit der Pfeilmacherei sich abgeben. Šm. (Hý.).

Šípařka, y, f., die Pfeilmacherin.

Šípařský, Pfeilmacher-.

Šípařství, n., die Pfeilmacherei. Jg.

Šípas, šíbas, u, m. = *výprask*, der Schilling. Ros.

Šípati, *šípávati* = *ostře drbati*, reiben. Svině se šípají (na Mor.: se chemlají). D. — **koho čím:** střelbou. Troj. — **koho** = *mrskati*, hauen, prügeln. Rk.

Šípatka, y, f., sagittaria, S. vodní, s. sagittaefolia, rostl. FB. 21., Čl. Kv. 129.

Šípatý = *na způsob šípu, špičatý*, pfeilartig. Š. prsty, Us., uši. Ja.

Šípčí, n., der Hagedornstrauch. Pam. kut.

Šipec, pce, m., Schipetz, dvůr u Kutné Hory. PL.

1. **Šípec,** pce, m., der Pfeil. Us. Dch.

2. **Šípec,** pce, m., zastr. = *ryba*, sarda, sardina. Aqu.

Šípek, pku, m. = *keř růže nesoucí*, rosa, der Rosenstrauch. Druhy: a) šípek zahradní (mrhelec), rosa villosa, die grosse Hagebuttenrose; opak: *planá růže*, a to b) š. vinný, rosa eglanteria, die Weinrose, c) bílý, r. alba, die weisse Feldrose, d) žlutý, r. lutea, die gelbe Feldrose, e) psí šípek, r. canina, die wilde o. Hundsrose, f) šipinka. Jg. Cf. Schd. II. 307., Čl. 43., Kk. 250., Čl. Kv. 360. Š. lysý, r. glabrescens, pýřitý, r. mollis. FB. 98., Rstp. 506. Š. voňavý. Š. tresce hlohyni (oba holí, jeden jako druhý). Ros., Jg. Na kmeny šípkové štěpují se růže ušlechtěné. Schd. II. 307. Na š. s ní (pryč s ní)! Šml. Jdi k šípku (k rasu, ano u šípků dře ras zdechliny)! Vz Kletba. Jg., Č. — **Š.** = *ovoce téhož křoví, mrhelec*, dužnatý plod některých druhů divokých růží, die Hagebutte. Us. Vz S. N. Š. jedí lidé proti kameni. Vz S. N.

Šipel, plu, m. = *čočulka*, lenticella, die Lenticelle. Šiply jsou pupeny kořenové, z nichž vyrůstají mrcasy, které na počátku k pohlcování potrav ze země slouží, později u větve se mění. Ze šiplů též *příčepky* či kořeny větrné počátek svůj berou, které šiply pro své místo podobají se pihám. Vz Rst. 88., 282., 502.

Šípěna, y, f. = osob. jm. Mor. Šd.

Šípěnka, y, f., rostlina, sagittaria, das Pfeilkraut. Slb. 227., Rstp. 1679. Š. obecná (hadí jazyk), širokolistá, horní, kopilistá, trávovitá, ostrolistá, trojlistá. Rostl. — Jg.

Šípil, u, m., steris, die Pfeilblume. Šm. (Hý.).

1. **Šipinka,** y, f., *růže šípková, šípek.* Rstp. 506. — **Š.** = *šípkové ovoce, šípek.* Mor.

2. **Šipinka,** y, f., osada ve Vsetínsku, na Mor. Tč.

Šipiště, ě, n. = *násada šípu,* der Pfeilschaft. Šp., Aesop.

Šípiti, il, en, ení = *šípy stříleti,* mit Pfeilen schiessen. Troj. — **Š.**, na Slov. = *znamenati, čiti,* merken, ahnen. — **co.** Já šípím cosi. Koll., Dbš. 78.

Šipka, šípka, šipička, y, f. = *bodec,* der Stachel. — **Š.** = *šíp,* der Pfeil. Ohnivé šipky. V. Za míčem vyřítilo se jako šipka děvče. Stnk. Chodí jako š. (rychle). Dhn. — *Myš š.*, mus sagitta, die Pfeilmaus. Šm. (Hý.).

Šípka, y, f., na Mor. = *šípek,* keř i ovoce. Jg., Pk. Š. hlohyni tresce. Vz Podobný. Lb.

Šipkostřelec, šípkostřelec, lce, m., der Pfeilschütze. Šp.

Šípkovatosť, i, f., die Eigenschaften eines Hagedornstrauches habend. Ros.

Šípkovatý, hagedornstrauchartig. Ros.

Šipkověnka, y, f., sagittaria, rostl. Flora. 199.

Šípkoví, n., das Hagedorngesträuch. Ros.

Šípkovice, e, f., *plod šípku,* Hetschepetsch. Kk. 150. Vz Šípek.

Šípkovina, y, f. = *šípkoví.* Č.

Šípkovitý. Š. rostliny, roseae, rosenartig. Kk. 150., Rstp. 491., 503.

Šípkový, Hagedorn-. Š. keř, ovoce (šípky). Ros., kaše, povidla. Š-vé růže. Dch. — **Š.** *jablka.* Us.

Šipký, Pfeil-. Š. skok. Nrd. — **Š.** = *mrštný, svižný,* behend, elastisch. Us. Rgl.

Šiplati v čem, herumrühren, pfuschen. Mor. Tč. — **Š.** = *šiptati,* zischeln. Rk.

Šiplavosť, šiptavosť, i, f. = *mrzutosť,* der Verdruss, Ekel. Slov. Bern.

Šiplavý, šiptavý, na Slov. = *mrzutý,* verdriesslich, ekelhaft. Bern.

Šipnář, e, m., der Pfeilmacher; der Pfeilschütz, falcator, zastr. Veleš.

Šipní, Pfeil-. Š. žlabina. Š. šev, užovka, coluber, jaculatrix, die Pfeilnatter; kraj, margo sagittalis, der Pfeilbrand. Šm.

Šipnice, e, **šipovka,** y, f. = *ručnice,* ze které se šipky střílejí, die Bolzbüchse. Šp.

Šípobled, u, m., der Chalcedon. Miner. 116.

Šípojazyčný. *Š-ní plžové,* toxoglossa: homolice, vrtule, věžatky. Vz Frč. 239.

Šíponosný, pfeiltragend. Šm.

Šíponoš, e, m., der Pfeilträger.

Šipoření, n., die Auflockerung.

Šipořiti, il, en, ení = *šuchořiti, šichořiti,* lockern, locker machen. Slov.

Šípostřelec, vz Šipkostřelec.

Šípoš, e, m. = osob. jm. Slov. Šd.

Šipoun, a, m., Schipaun, ves u Vodňan. PL.

Šipounský, ého, m., osob. jm. Šd.

Šípoví, n., das Pfeilwerk. Šm.

Šípovitý, pfeilartig. Š. list. Rostl., Čl. Kv. XXVIII. Vz Střelovitý.

Šipovka, y, f., die Hagebuttenbirn. Šm.

1. **Šípový,** Pfeil-. Š. patradlo, die Pfeilsonde. Nz. lk. Š. koření n. sv. Valentina, das Pfeilkraut. Jád.

2. **Šípový** = *šípkový,* Hagebutten-. Bola by som radšej š. plot plietla. Sš. Ps. II. 5. 159.

Šipták, a, m., osob. jm. Slez. Šd.

Šípula, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šípy, dle Dolany, Schippen, ves u Čisté (u Kralovic). PL. Vz S. N.

1. **Šír, šir, šur,** a, m. = *švakr, vlastní bratr ženin,* der Bruder der Frau, sororius. Cf. kroat. šura, šurjak, slov. šurjak, srb. šura, šurak, šurjak = ženin bratr, rus. šurinъ. Gl. 335. Manželstvo z nepřátel přátely činí, že budú sobě zeťové, šiřé, svaci, nevěsty. Št. N. 38., 19. Ješto sú nebyli sobě v rodě, ti sobě budú šiří, svěsti. Št. Kn. š. 90. Ten list jeho šiří u něho položil. Půh. brn. 1406. Gl. 335. A v tom volení otec se synem, ani bratr s bratrem, ani tesť s zetěm, ani šiřé se svakem mají spolu býti v úřadu přísežných. CJB. 279 Vz Šiří.

2. **Šír,** a, m., osob. jm. Š. Frant., ředitel gymn. v Jičíně, spisovatel český, † 22/6 1867. Vz Tf. H. l. 125., 176., 183., S. N. — **Š.** Vlad., lékař a spisovatel v Praze. Vz Tf. H. l. 189., 192., 193.

1. **Šíř,** *šíře, šířeji,* vz Široce.

2. **Šíř,** e, **šíře,** e, **šířka,** y, f. = *širokosť,* die Breite. Slovan. širja, latitudo, příp. -ja. Mkl. B. 81. Š. = rozměr menší na každé ploše, rozměr větší jest pak *délkou* její. S. N. Jeho královstvie jest v dáli i na šiři neseznáno. Kat. 493., 1848. To nemá větší šíře; ani prstu na šíř (zšíří), ani za nehet zšíří; povrchní š. n. položitosť. V. Šíř nádoby. D. V šíř se rozstoupiti; Voji rozehnachu sě v šíř. Rkk. Kámen dvou pidí z šíří. Har. Š. zeměpisná, hvězdy, severní, jižní; š. vlny (Welle); šířka slohu (rozvláčnosť). Stupeň, kruh šířky, celou šířkou. Šm. Š. astronomická (severní, jižní) = sfaerická vzdálenosť nějaké hvězdy od ekliptiky; zeměstředni (geocentrická), béře-li se koule nebeské země; slunostředni (heliocentrická), myslíme-li si slunce za střed koule nebeské, zeměpisná vzdálenosť místa nějakého na zemi od rovníku. S. N. Š. řemenu, die Riemenbreite; Teletina béře se na tabuli do šířky a do délky. Šp. Š. holénky, die Schaftbreite. Nz. Š. akkommodace (přizpůsobení), die Akkommodationsbreite. Š. nůžek, das Scherenblatt. Vz Šířky. Nz. lk. Jde pěkně do š-y. Us. Bieše veliká š. mezi nimi (intervallum). Bj. Petidcát v šíři a výš jeho na třidcet loket. BO. — **Š.** = *plocha,* die Fläche, Abflachung. Sal. 204. 14.

3. **Šíř,** e, m., osob. jm. Šd.

Šira, y, f. = *kšanda,* der Hosenträger. U Opav. Klš. — **Š.**, das Geschirr. Vz Pochva. Už sem propil všecko, i to sédelečko (sedlo) i z koníčka širu. Sš. P. 653.

Šířá = zšíří. Hnal přes jetelinu jak šířá. Jak šířá cesta voda valila. Na mor. Zlínsku. Brt.

Širáček, čka, m. = *širák*.

Širačina, y, f. = *kloboučina*, ein Stück von Hut. Slov.

Širáčnický = *kloboučnický*, Hutmacher-.

Širáčnictví, n. = *kloboučnictví*, die Hutmacherei. Slov.

Širáčnička, y, f. = *kloboučnice*, die Hutmacherin. Slov.

Širáčník, a, m. = *kloboučník*, der Hutmacher. Slov.

Širáčniti, il, ění, die Hutmacherei treiben. Slov. Jg.

Širáf, u, m. = *ženský hřeben do hlavy*. U Třebíče. Jsk.

Širák, u, m., na Mor. a na Slov. = *klobouk širokostřechý*, ein breitkrämpiger Hut. Po druhé zatáhli (moře), širáček vytáhli. Sš. P. 86. Chudoba naučila ludi i ze slámy š-ky plésť. Slov. Tč. Sě zlatem košelu, na širák kosírky, aby ho líbily linčanské devenky. Sl. ps. 20. V mor. Valašsku také: libáň, lebáň. Vck. — **Š.**, a, m., osob. jm. Šd.

Širakář, e, m. = *širáčník*. Slov.

Širakářiti = *širáčniti*, Hutmacherei treiben.

Širakářka, y, f. = *širáčnička*. Slov.

Širakárnický = *širáčnický*. Slov.

Širakářnictví = *širáčnictví*. Slov.

Širákářnička, y, f. = *širáčnička*.

Širakářník, a, m. = *kloboučník*. Slov.

Širakářský = *kloboučnický*, Hutmacher-.

Širakářství, n., *kloboučnictví*, die Hutmacherei. Slov.

Širál, u, m., miconia, die Mikonie. Rstp. 576.

Širáu, u, m. = *noční hrnec*, Nachttopf, m. Slov.

Širáň, ě, m. = *širák*. U Kojet. Bkř.

Širáněk, ňku, m., tiefe Schüssel mit zwei Henkeln. Us. Jg.

Široni, n. = *doba mezi dnem a soumrakem*. Vz Šeřeti.

Širanka, y, f., flata, hmyz. Krok.

Širati, vz Šeřeti. Šírá se. Šb. Dlg. 18., Němc.

Širava, y, f., na Slov. a na Mor. = *šíř* (šíře). D. — **Š.**, y, m., osob. jm. Pal.

Šířava, y, f., předměstí v Přerově. Tč., Šd.

Šiřavina, y, f. = *šířina*, die Breite. Š. pole. Slez. Šd.

Širavý, ého, m., osob. jm. Šd.

Širdink, u, m., látka plátěná na podšívky, Schirting. JT.

Šíře, vz Široce, Šíř.

Širek, rka, m., osob. jm. Šd.

Šíři = *šír*.

Šíři, f. = *šíře*, die Breite. Veliká š. BO.

Šiřice, e, f. = *prostý bílý plášť*, weisser Mantel. Slov. Hdk. C. 61., Dbš. 9., KB.

Šířicí = *ku šíření sloužící*, vz Šířiti. Š. mlýnec, die Plättmühle, pec, der Streckofen, kobyla, Bandhammer, válec, die Reibwalze. Techn.

Šířina, y, f. = *šířka*, die Breite. Příp. -ina. Mkl. B. 133. Na Mor. Tč., Sych. Voda tekla š-nou; U nich tam jde vše š-nou (plýtvá se). Mor. Šd. Š. = šířka řeky. Nz. — **Š.** = *komora, veliká prostrannost po vyrobené soli*, die Weitung. Č., Vys.

Šířiště, ě, m., osob. jm.

Šiřitel, e, m., der Verbreiter, Vermehrer. Š. osvěty. Rk.

Šiřitelka, y, **šiřitelkyně**, ě, f., die Verbreiterin, Vermehrerin. C.

Šířiti, šiř, šíře (ic), il, en, ení; *šířívati* = *širším činiti*, breiten, ausbreiten, erweitern. Jg. — **co**: řeč. Bibl. Ať mnoho řeči nešířím. Eus. Š. hrnec (na kruhu baniti, rozháněti). Us. Dch. Nechci toho š., ponévadž i patrné jest. Žer. — **co komu.** Sláva srdce mu šíří. Dhn. — **co, se čím:** kov tlučením š. D. Něco řečí. V. Š. se radostí. Troj. Š. učení mečem a ohněm, Us., osvětu školami. Os. — **(se) o čem.** Sf., Dch. Šířil jste se o purismu slovném. Kos. Ol. I. 100. Událosť, o níž tuto Lukáš se šíří. Sš. L. 82. Nebudu zde o tom š. Har. O tom se nechci déle š. Ml. — **se.** Když jest viděla cierkev židovská, ano sě čtenie po všem světě káže a křest sě šíří. Hus III. 80. — **co kdy.** Na krátkou dobu sice Galatia pod Amyntem hranice své šířila tak, že . . . Sš. II. 3. — **co, se kde.** Obyvatelé v městě se šířili. Zlob. Něco ve své řeči š. Štěstí.

Šířivý, dehnbar. Rk.

Šířka, y, f., vz Šíř. — **Š.**, na Slov. = *nádoba pící malá*, kleines Trinkgefäss. Plk.

Šířky, pl. = *přední stříhací ramena u nůžek*, die Scherblätter. Techn. Vz Šíř, 2.

Širm, z něm., vz Štítek.

Širmík, a, m., osob. jm. Tf. 35.

Širnak, u, m. = *hluboká mísa s uchy*, tiefe Schüssel mit zwei Henkeln. Mor. D.

Širnoček, čku, m. = osob. jm. Pal. D. III. 3. 280.

Širnouti = *šířeti*. — **abs.** Pozorovali, že šírne. Us. Vk.

Širný, *lépe: příčný*, quer. Jg.

Širo, a, n. = *vesmír*. Pl.

Šíro, vz Širý. Na š., ins Freie.

Široblizník, u, m., salaxis, rostl. vřesovitá. Rostl.

Širobřit, u, m., u soustružníka, die Krücke. Šm.

Široce, kompar. *šířeji, šíře, šíř*; breit. Š. okolo sebe hleděti. Dal. 60. Řeka š. se rozvodnila. Jméno jeho dalece a široce skrze apoštoly zvěstováno jest. Hus III. 91. — **Š.** = *dlouze, obšírně*, weitläufig, ausführlich. Š. mluviti; š. o něčem psáti. V. Š. to vysvětluje. Br. Najdeš o tom šíř v kronikách starých. Kom. Š. něco vykládati. Us. Dch.

Jakož ortel to v sobě šíře okazuje; To š. provésti mohu, u koho jsem jej kúpil; Jakož první list náš to šíře okazuje; List šíře psaný; To vše šířeji pravila. NB. Tč. 61., 117., 127., 189., 237. Jakož sem psal o tom člověku jedno kázánie zvláště a široce. Hus II. 336.

Širočák, u, **širočánek**, nku, m. = *široký hrnec.*

Širočelý, breitstirnig. Š. jalovička. Mejsnar Odys. 3. 382. Vz Širokočelý.

Širočina, y, f. = *širokost*, Breite, f. Bern. Příp -ina. Mkl. B. 139. — **Š.** = *široká sekera tesařská a mlynářská, oštěpačka, teslice, tesačka*, das Breitbeil. D., Bc. Nenajde-li Matějova pila, najde Josefova š. (*led* = nemrzne-li o sv. Matěji, bude mrznouti o sv. Josefu). Šd., Er. P. 47. Cf. Matěj (I. 985. b.)

Širočiti = *šířiti*. Reš., Kom.

Širodálný, *širošírý*, weit und breit. Šm., Dch.

Širohlavec, vce, m. Š. zemní, coelopeltis lacertina, had podezřelý. Vz Frč. 330.

Širohlavý, breitköpfig. Mus.

Širohmatný, breitgriffig. Šm.

Širohub, a, m. Velryb širohub, balaena musculus, das Breitmaul. Šm.

Širojazyčný. *Š-ní plžové*, rhipidoglossa. Vz Frč. 233.

Široká, é, f. = *starosvatbí*. Slov. Vz S. N., Široký.

Širokalhotník, a, m., der weite Hosen trägt. Mus.

Širokalich, u, m., molucella, der Trichterkelch, rostl. Kk. 179., Rstp. 1192.

Širokan, u, m., eurychora, hmyz. Krok.

Širokatý, ungemein breit. Us. Šm. Když jste taková širokatá. Us.

Široko, vz Široký. — **Š.**, *adv. a subst.*, die Breite, breit. Vz **Široce**. Daleko a š. Daleko š. ďábelství své roztrušuje; o něm daleko š. mnoho řeči bylo. Sych. S., z široka choditi. Us. Š-ko se vypínati. Dch. Má se k tomu (k té práci) jaksi ze š-ka (o nejapném a nemajícím veliké k tomu chuti). Us. Hý. Dílové š. daleko roztažení. Us. Z daleka široka hrnuli se dělníci. Kom. Otevřte mu, tatuličku, široko dveři, ať un (on) sobě něpomatle to zlate peří; Daleko široko kameň od kameňa, ešče dalej šiřej můj milý ode mňa. Sš. P. 410., 795.

Širokočelý, breitstirnig. Rk. Vz Širočelý.

Širokočlenný hranatohlav, dibothrium latum. Nz. lk.

Širokohlavec, vce, m., elaphrus, hmyz hmyzožravý. Krok. II. 251.

Širokohlavý, breitköpfig. Rk.

Širokohlučný, weitschallend. Š. moře. Plk.

Širokohrdlý, *širokého hrdla*, breithälsig. Š. sklenice. Us.

Širokokolejný, breitspurig. Dch.

Širokokopovitý, breitlanzig. Lupeny tvaru š-tého. Rostl. III. a. 3., 11.

Širokolem, weit umher. Us. u Petrovic. Dch.

Širokolistý, breitblätterig. Š. jetel. Byl. 272.

Širokolusk, u, m., cyclas, rostl. tamaryndovitá. Rostl. I. 230. b.

Širokonohosť, i, f., die Breitfüssigkeit.

Širokonohý, *ploskonohý*, breitfüssig. Š. pták, avis pansa. Š. člověk, der Breitfuss. V. Š-zí nekulhají. Kom. J. 284. Š. šína, die breitfüssige Schiene. Bc.

Širokonosý, breitnasig. V. Cf. Pleskonosý.

Širokonožec, **šironožec**, žce, m. = *širokonohý člověk*, der Breitfuss. Šm. (Hý.).

Širokonožka, y, f., crabro, hmyz žilnokřídlý. Krok. II. 261.

Širokonožný = *širokonohý*. Š. zvíře. Aesop.

Širokoocasý, breitschwänzig. Ssav. 176.

Širokooký, breitäugig. Ros.

Širokoplecí, breitschulterig. Šm.

Širokopole, e, n., Breitenfeld, ves u Jimramova.

Širokoprsý, breite Brust habend. Us.

Širokoramenný, breitschulterig. Šm.

Širokosáhlý, weitlangend, ausgebreitet. Š. vševěd. Jg. Slov. 275.

Širokosloupka, y, f., pterostylis, rostl.

Širokost, i, f., die Breite. Š. země, die Erdfläche. V. Š. času. Reš. S. věcí těch vypsati nemohu. Mus.

Širokostřechý, breitkrämpig. Šm. Š. klobouk. Us.

Širokotělý, breiten Körpers. Šm.

Širokounce — *široce*, ein wenig breit. Rostl. III. a. 12.

Širokounký, ein wenig breit. Šm.

Širokovejčitý, late ovatus. Š. listy. Rostl. III. a. 3., 9.

Širokovládce, e, m., der Weitherrscher. Š. Agamemnon. Puch. 5. 153.

Širokovládný, weitherrschend Š. Agamemnon. Nej.

Širokržný = *širopřehradečný*.

Širokvětý, breitblüthig. Š. povijnice, ipomaea latiflora. Rostl.

Široký; (zastr. *širok*), *š-ka, o*, **komp.** *širší*, superl. *nejširší*, vz -eký. Strsl. širokъ, příp. -okъ. Mkl. B. 256. (Hý.). **Š.** = *roztažený, ne úzký, prostranný*, breit. Š. miesto. Ž. wit. 30. 9. Dub širokého listu; š. cesta, mísa, nohy, nos (pleskatý), plece, sekera (širočina), statek, V., ulice, Ros., čelo, Kom., moře. D. Š. jako moře, jako svět. Dbš. 43. Položil groš š-ký. Pk. Š. kůže. Sp. Dunaji, Dunaji, jsi-li tak hluboký, jak se zdáš široký, bych se utopila; Vím já lučinu š-kú, na ni travěnku vysokú; Stojí hruštička u jaboru, širší na horu než dolů. Sš. P. 87., 190., 751. Po zahradě chodila, ščep jablunku sadila; sadila ju z hlyboka: růsť jablunko z š-a. Sš. P. 435. Š. slovo míti. Us. Dch. Š-ký i. e. tolar. Na

Ostrav. Tč. Dóm š-ký neb vrata š-ká, jimiž bez zavazenie veliký kóň, velblúd nebo vóz projede. Hus III. 108. Povinovati jsú jeho rukojmie položiti do 30 hřiven groší širokých. NB. Tč. 99. Cesta do pekla jest velmi široká. Tkad. Kto má široká plece, ten mnoho unese. V. Kdo jest širokých plecí, mnoho unésti může. Prov. Hodil sebou jak široký tak dlouhý. Širší než delší. Širší udělati. D. Jest široká (těhotná). Rk. — *Š. s akkus.* Ta látka jest dva lokte široká. Vz Akkusativ, Dlouhý. — *Š.* **čeho**. Přišli jsme do jeskyně dlouhé čtyř kroků a tři široké. Har. Ženy turecké před očima asi dvou prstů š-kou růšku mají. Vrat. 79. *(Ale z pravidla se pojí s akkusativem).* Cf. Lipa byla na 12 siah dlhá (dlouhá). Ht. Sl. ml. 219. Š-ké peníze (ne drobné). Nemám drobných peněz ale samé široké. Us. — **Š.** *předek*, der breite Blick, v horn. Bc. — **Š.** *smysl*, weiter Sinn. Ta slova jsou širokého vyznamenání. Br. Širokou řeč s někým míti. Jel. S někým do š. řeči se dáti. Bibl. Š. svědomí. D. Vida, že širší rady není, volil sobě oběšení. Dal. Širšími slovy něco vypravovati. Br. — **Š-ká**, f., subst., na Slov. = *osoba při svatbě, největší z družic.* Koll. — *Š-ká* = žena, která mívá nevěstu svěřenu a při oddavkách za ní jde, starosvatka, růšnica, die Brautmutter. Němc., Šd. — **Š.**, samota u Chrašťan. — **Š.**, Schiroky, samota u Něm. brodu. — **Š.** *důl*, Breitenthal, ves u Poličky. — *Š-ký brod*, Breitenfurt, ves u Fryvaldova. — *Š. hájek* n. *lesík*, Breitenwaldel, myslivna u Břeclavy. — *Š. pole*, Breitenfeld u N. Města na Mor. Tč. — **Š.**, osob. jm. Š. ze Široké. Vz S. N.

Širolistý = *širokolistý*. Š. lilek, solanum tegore. Rostl. III. a. 84. Ostrožka š., delphinium Requienii. Ib. 45.

Širomluvství, n., die Phrasenmacherei. Šm.

Širomocný, weit mächtig. Š. říše. Krok.

Široň, ě, m. = *vůl se širokými nízkými rohy.* Slov. Plk.

Šironoh, a, m., porcellana, korýš dlouhoocasý, rakovitý. Krok. II. 248.

Široocasý, breiten Schwanz habend. Š. holub, columba laticauda, der Breitschwanz; užovka š., coluber laticaudatus. Šm. (Hý.).

Široparohý, breites Geweih habend. Š. jelen, cervus euryceros. Mus. 8. 437.

Širopeň, pně, m. = *štír* (znamení na nebi), scorpius. Ms. bib.

Široper, a, m., cyprinus jeses, der Mundfisch. Šm.

Široperka, y, f., renilla, *rohožilec.* Krok. II. 520.

Široplecí, breitschulterig. Us. Tč.

Širopřehradečný, *širokržný*, breitwendig, opatřený přehrádkou běžící průměrem plodu delším obzvl. u šešulinkatých na př. u tařic. Rst. 502.

Široputný, weit und breit verlassen oder leer. Bž. 238.

Širosáhlý, weitreichend. Dch.

Širosemenka, y, f., platyspermum, der Breitsame. Slb. 600.

Široslav, a, m., osob. jm. Pal., Mus. 6. 68.

Širosloupka, *širokosloupka*, y, f., pterostilis, rostl. vstavačovitá. Rostl.

Širosť, i, f., strsl. širostь, příp. -stь. Mkl. B. 169. Š. (Hý.) **Š.** = *širokost*, die Breite. D. Vz Širota.

Širošíře, des Langen und Breiten. Us.

Široširoce = *širošíře*. Dch.

Širošírý = *šírý, široký*, weit. Š. svět. C. Cf. Bž. 125., 238.

Širota, y, f. = *šíř*, latitudo. Příp. -ta. Mkl. B. 164. (Hý.). Vz Širosť.

Široučky, pl., m. = nádobí kuchyňské na dělání svítků. U Vys. Mýta. Hrp.

Široúst, u, m., portlandia, die Portlandie, rostl. Rstp. 813.

Širovati = strojiti. Cf. Kširovati. — **koho**: koně. Mor., slov., slez. Šd. A vy formané širujte koně a vy družbové sedajte na ně. Sš. P. Širuj, kočí, širuj koně, pojedeme v čiré pole, přes to pole přes široké, najdem dívča černooké; Plače o mne, ruce zalomuje, že se pro mne koníček širuje; Pacholíčku můj, koníčky širuj, koníčky vyvaďaj, do voza zaprahaj, pojeděmy pryč. Sš. P. 189., 573., 756. (Tč.).

Širovětevný, breitästig. Dch.

Širožeberný, breitrippig. Navka š., arca senilis, die Breitrippe. Šm. (Hý.).

Širšavá, é, f., Schirschawa, předměstí v Přerově. PL.

Širůček, čku, m., ein breiter Topf. Us.

Širůšek, šku, m. = *širák klobouk*. Umim nakovaja kosu aj travičku kosit, zelený rozmarýn za širůčkem nosit. Sš. P. 547.

Šírvlnobitný, πολύφλοισβος. Š. moře. Mus. Plk. 71.

Šírý, širý (zastr. *šír, a, o*) = *široký, prostranný*, breit, weit. O víře šírého mluvení zanechám. Vš. Š. les, Rkk., moře, pole, nebe, Us., noc, D., tma (čirá), Žlob., svět, louka, les, síla. Š. a Ž. Na šírém moři. V šírém poli. D. Stáli jsme pod šírým nebem (nocovali jsme. Kom. J. 483.). Ros. Na šíré moře se dostati; Lože pod širým (nebem); Dostati se do šírého (pole); Mají své dříví na šírém (im Frejen); V tom pokoji je zima jako na šírém; Útočiště v šírém. Dch. Pod širým nebem; na Slov.: pod holým nebom. Šd. Ukažte jí cestu šírú, kady hříšní do pekla jdú; Umřel mně z vonné růže květ, mrzí mne celý širý svět; A v tym širým poli kapky vody něni. Sš. P. 25., 187., 594. (Tč.). V šírém se procháněti, sich im Freien herumtreiben. Us. Dch.

Šisléř, e, m., z něm. Schüssel, collector scutellarum, scutellator, služebník při dvoře, který měl na péči stolní náčiní t. misky. Tk. III. 18.

Šisma, vz Schisma.

Šisr, u, m. = *stoupní tluk*, z něm. Schiesser. Um. les. 3. 72.

Šístý, *lépe: šestý.*

Šiša, e, f. = *šiška, knedlík*, der Kloss. Má okále jako šiše. Mor. Šd.

Šišák, u, m., hl. na Slov., *lebka, přílbice chocholem zdobená*, die Pickelhaube. D., Kká. Š. 57., Hdk. L. kv. 100., Šd., KB., Vký. Š., galea, der Helm, ze strus. šišakъ a to ze strsl. šišьka, galla, conus, der Kegel. Gl. 335. — Š. = *zimní dub, zimnák, křemelák.* Jg. — Š., das Helmkraut, scutellaria, rostl. FB. 63., Čl. Kv. 262., Slb. 334., Rstp. 1193.

Šišan, a, m. Š-ni, cassidina, měkkýši břichonožci. Š. ďubkovaný, cassis cornuta, rudý či ohnivá pec, c. rufa. Frč. 241.

Šišatěnka, y, f., cranichis. Rostl. I. 270. a.

Šišatiti, il, cen, ení = *šišatým činiti*, zapfenförmig machen. Jg.

Šišatý = *homolatý*, kegelartig, zapfenförmig. Vid. list.

Šiše, e, f., na Mor. = knedlík z mouky. D. — Š. *v jablkách a hruškách prostora, v níž jsou jádra*, das Kerngehäuse, der Butz. Us. Jg. Vz Šiša, Šišma.

Šišečka, vz Šiška.

Šišečkovací = *ku šišečkování způsobný.* Š. stroj, die Frisirmühle (ku šišečkování suken). Techn. I. 316. Vz Šišečkovati.

Šišečkovati = *vlákna na povrchu sukna plstovati*, frisiren, krispiren. Techn. I. 316.

Šišečný, zapfentragend. Š. rostliny. Rostl. I. 80. b.

Šišel, f.? mera (arbutum), zastr. Rozk. 71.

Šišeň, vz Šušeň.

Šišimyši, vz Šišmyš.

Šišina, y, f., *žláza žaludová*, conarium. Ssav. 67. Vz Šišinka. — *Š-ny, kožená jablka*, Lederäpfel, m.

Šišinka, y, f., *žláza žaludová v mozku.* Vz Schd. II. 333., Šišina.

Šiška, šišečka, šiščička, šišťinka, y, **šišinka**, f., **šištice**, e, f. Vz Plod. Š. *u rostlin*, conus, strobilus, der Zapfen. Vz S. N. Š. = *šách, šúl*, plod množitý povstalý z jehnědy samičí, jejížto šupiny zdřevnatělý a v jejichž úžlabíčku plody jsou ukryty. Š. sosen, smrků. Vz Rst. 157., 177., 502. Rozeznávají se trojí proměny: a) *šiška* (vlastně) či *šáh, šúta, kruta*, jejížto šupiny jsou nehtovité n. čárkovité; b) *prchůvka*, jejíž šupiny jsou homolovité spodinou vně položenou; c) *možicha*, jejížto šupiny zdužnatělý, tak že šiška podobá se bobuli. Rst. 157. Šiška u stromů jehličích: *šutka, smolka.* Pt. Šiška dlouhá, válcovitá, visutá, přímá, šikmo odstálá, vejčitá, krátká, tupá, kulovitá. Čl., Kk. 59., 93. Š. borová, cipřišová, smrková, jedlová. Us. Borovice nese borové šišky. Kom. Nestojí za borovou š-u (za nic). Ros. Š-u borovou za to dostaneš. Sych. Má jej za borovou šišku (= neváží si ho). Lb. Dám to za š-ku borovou. Ctib. H. Za někoho ani borovou šišku nedati. Šml. Lepší šišečka borová nežli pečénka lojová; Dyž tam dojedeme, co tam jest (= jísti) budeme? ty šišečky z borů, co padajú dolů. Sš. P. 458., 459. (Tč.). Je-li na smrcích mnoho šišek, bude veliká zima. Kda. — Š. *na olších, na ořeších.* V. Limbová š., die Zirbelnuss. Dch. — Š. *dubové*, Knoppern, die Galläpfel. Ras., Šal. 228. 34. Šišky dubové sbírati. Slov. — Š. = *palička rákosní*, die Rohrkolbe. D. — Š. = *co šišce podobno*, länglicher Krapfen (*koblíška*, runder Krapfen). Us. S. z těsta, smažená. Šišky v másle smažené. Us. Hořkých šišek někomu podati (plísniti). Koule. Vrtí se co šiška na másle (na pánvi; o neposedovi). Ros. Má se jako šiška v másle (vz Blahobyt). Č. — Š. *másla, hrouda*, u Opav.: *oselka* (Klš.), das Butterwerk. Us. Dch. — Š. *husí u perníkáře*, Gänseschiskerln. Dch. — *Š-ky* = *škubánky.* Mor. Nl. Drmoli češtinu na samé šišky. U Litomš. — Š. = na Mor. *halečka, knedlík*, Kloss. D., Šm., Brt. Francouzská š. U Litov. Kór. Řiekajú šorc za zástěrku, knedlík za šišku. Hus I. 134. Posud š. = knedlík u Ronova. Rgl. — Š. *husí* (ku krmení husí), Stopfküchlein. Husu šiškami krmiti. Kom. — Š. = *šišvorec* (špína s těla setřená v chomáčích), der Unflath. V. — *Š-ky*, mor. *paštrky*, Mutterkuchenstücke. Us. Vz Ježky. — Š. Maže šišku. Vz Opilý. — Š., y, m., osob. jm. Tov., Tk. III. 68. Vz S. N.

Šiškář, e, m., der Krapfenbäcker. Jg.

Šiškařiti, il, ení, Krapfenbäckerei treiben.

Šiškářka, y, f., die Krapfenbäckerin. Ros.

Šiškářský, Krapfenbäcker-. Jg.

Šiškářství, n., die Krapfenbäckerei. Jg.

Šiškatělý, šáchatělý, in einen Zapfen verwandelt. Š. jehněda. Rst. 502.

Šiškatěti, ěl, ění, zum Zapfen werden. *Šiškatějící, šáchatějící jehněda* = v šišku n. šáh se proměňující. Rstp. 502.

Šiškonosný. Š. rostliny, coniferae. S. N.

Šiškov, a, m., Schischkow, mlýn u Telče. Pl. — Š., osob. jm. S. N.

Šiškovice, dle Budějovice, 1. Schischkowitz, ves u Nasavrk, 2. Tschischkowitz, ves u Jablonce.

Šiškovitec, tce, m., sagus. Rostl. I. 267. a.

Šiškovník, u, **šištice**, e, f., protea conifera, der Zapfenbaum. D.

Šiškovský, ého, m., osob. jm.

Šišla, y, **šišloun, šišlák**, a, **šišlač**, e, **šišlal**, a, **šišlálek**, lka, m., der Zischler. Jg.

Šišlačka, šišlalka, y, f., die Zischlerin.

Šišlati, zischeln. Us.

Šišlavý, zischelnd. Us.

Šišma, y, f. = *šedá renetka*, kožené jablko. Vz Rstp. 519. Vz Šiše. — Š., Schischma, ves u Pavlovic. Pl. — Š., y, **šišmač**, e, **šišmák, šišmal**, a, **šišmálek**, lka, m. = *kdo šišmá*, der Schmutzer, Sudler, Beschmutzer. Us. Jg. Us. u Pelhř. Ptů. — Š. = *člověk líný*, ein fauler Mensch. Hrom do tebe, ty šišmo! V již. Čech. Kal. — Š., osob. jm. Mor. Šd.

Šišmačka, y, f. = *špinilka*, die Sudlerin; *loudačka*, Zaudererin.

Šišmák, u, m. = *knedlík.* U Ronova. Rgl.

Šišmánek, nka, m., osob. jm. Pal. D. V. 2. 370.

Šišmati; *šišmávati* = *makati, ochmatávati*, begreifen, betasten; *makáním špiniti*, beschmutzen, besudeln; **se** = *mačkati se, zabývati se*. Jg., Lng., Zkr. — **se s kým**. — **se odkud**: z domu (loudati se). Koll.

Šišmavosť, i, f. = *špinavosť; loudavosť*. Slov. Bern.

Šišmavý = *kdo šišmá*, beschmutzend, sudelnd, schmutzig; 2. *loudavý*, träg, langsam, zauderhaft. Bern.

Šišmorek, rka, m. = *ničemný, nemocný člověk*. Llk.

Šišmota, y, f. = *šišmavosť*.

Šišmotati = šišmati. Slov. Bern.

Šišmunda, y, m. = jídlo z mouky a ze zemčat. U Jižné. Vrů.

Šišmyš, gt. šišimyši, f. = *netopýr*, die Fledermaus. Původ první části slova *(šiš)* jest temný. Mz. 323. Nelíbí se mi ty šišimyši (pokoutnosti, pochlebnosti). Mus. 3. d. 59., Č. M. 532.

Šišně, ě, f. = *ozher, šušeň*, der Rotz. — **Š.**, čte, m., der Rotzbube. Us.

Šišrůže, e, f., squamatio, die Zapfenrose. Šm. (Hý.).

Šištěnec, nce, m., blechum. Rostl. I. 247. a.

Šištička, y, f., vz Šiška.

Šišvora, y, f. = *titěra*. U Pelhř. Ptů. Co ty tu vyzáblá šišvoro děláš? Berla král. II. 75.

Šišvorcovitý. Š. rostliny, orontiaceae: šišvorec, vodoklas. Rstp. 1653.

Šišvorec, rce, m., *malá šiška jako na bříze*, das Zäpfchen. Zlob. Š-rec, julus, die Kätzchenfrucht, plod složený, šůlu podobný, povstalý z jehnědy ztvrdnutím n. zdřevnatěním šupin na př. u habru, břízy, olše. Rst. 502. Vz Šiška. — **Š.** = *chuchel, cucek*, der Klunker. Jest tak špinavý, až se dělají š-ce po těle. Us. Vz Šiška (na konci). — **Š.** = *tatarské zelí, prsní koření, kalmus*, calamus acorus, der Kalmus. Š-rec má kořen hořký, aromatický, jenž se u nás jídá cukrovaný. Vz Schd. II. 268., Čl. 144., Kk. 118., FB. 6., Čl. Kv. 85., Slb. 223., Rstp. 1654. Nejspíše z něm. Süsswurz a pruškvorec, prustvorec, puškvořec, z něm. Brustwurz. Mz. — **Š.** = *přischlá lejna na ocase hovězího dobytka*. U Chocně. Ktk. — **Š.**, *zimostráz*. V.

Šišvoří, n., rostlina cizopasná, modrým květem kvetoucí, roste na vrbách. Mtc.

1. **Šít**, u, m., **šíta**, y, f., **šitek**, tku, m. = *otep slámy*, ein Strohbund. Us. v Krkonš. Hk., Dřk. Vz Otep. Z něm. Schütte. Mz. 412.

2. **Šít**, a, m. = *stařec*, der Greis. Š. babu rovně též jako pacholík děvčičku miluje. Jel. Enc. m. 21. Šestý věk od sedmdesáti až do skončenie slove šietnosť, od niež slovú šietové. Hus II. 65. Avšak šiet nebo baba pokřikne. Hus III. 110. Slovo toto ustoupilo v 16. stol. obvyklému nyní *kmet*. Jir. v Mus. 1863. 263.

Šíta, vz Šít, 1.

Šítal, a, m., osob. jm.

Šítati = *mrskati*, peitschen. Jg.

Šitboř, e, m., Schüttwa, ves u Ronšberka. PL. Vz S. N.

Šitbořice, dle Budějovice, Schüttbořitz, ves u Klobouk na Mor. PL.

Šíti, šiji, šij, šije (íc), il, it, ití; *šívati, šijeti*, (na Slovensku *šijati)*, el, en, ení, nähen. — **abs.** Ledajaké basařírek chtěl by ženu míti, nežby radši si vzal jehlu a učil se šíti. Sš. P. 685. Není šití a je nití; není nití a je šití (jedno mám a druhé ne). Vz Nuzný. Lb. Jeden šije, druhý párá (vz Marné počínání); Jak šíti tak párati (= vše mu práce. Vz Zmatek); Šíti jako párati, vše robota (vz Stejnosť). Č. Učiti se šíti. — **co**. Krejčí šije šaty. Kom. Není co šíti, ano vše děravo. Smil., Č. — **co komu**: kabát. Moji nejmilejší košulenku šijte; Šij mi ženo košulu, bo mam celu ohnilu. Sš. P. 150., 162. Nemocnému lékařství bývá nelibé, kdy jemu lékař ránu šije aneb úd který řeže. Hus II. 259. — **co čím**: košili jehlou, rukou, šicím strojem. Us. Neb žena lépe umie jehlú šíti. Dal. 9. Holečku, já sem už tvýma jehlama nešila, jak byl čert malé pachole (už dávno). U Dobrušky. Vk. Nedávej má milá košelky zlatem šít a pros pána Boha, abych mohl okřít; Žebys mně, Michalku, mohl ešče ožit, ešče bych ti dala košelu zlatem šít; Dala bych já sobě košelku zlatem šít. Sš. P. 122., 165., 184. Nešij pytle hedbávím. V. Dneska jim všeci čerti šijou, ist teufelsböse. Us. Šd. — **co komu nač**. On šije velkú botu na malú nožičku (dělá vola z komára). Mor. Tč. Š. někomu kabát na svátek. Sš. P. 576. — **co kde pro koho**. Š. na šicím stroji. Us. Neplač o mne, potěšení moje, šak mně šijú v Brně šaty nové; V Račiboru v jednym domě šijú se tam šaty pro mě. Sš. P. 573., 576. — **kdy. Ve** dně šila košulenku, v noci předla kúdelenku; Ve dně šila, v noci předla, poctivě mě vychovala. Sš. P. 578. — **se**. Jak se šije, tak se pije. Vz Šetrnosť. Lb. Nešije (nechystá) se nic dobrého. Mor. Šd. — **se s čím**. To mi za to nestojí, abych se s tím šil. Us. Dch. — **se nač**. Šijete (= hrnete, šinete) se na mne jako vosy; Všichni se na mě šijou. Us. u Žirovnice. Vlk. — **se k čemu**. Šije se k vojně (chystá se, strojí se). Mor. Šd. — **jak**. Š. stehem předním, zadním, velikým, malým, drobným, širokým, úzkým, plochým, dutým, vedlejším. Š. a Ž., Šp. Ty bys' mně musela košulenku šiti **bez** jehly, bez niti. Sš. P. 702., Er. P. 246. Šíti **na** obníček, rändern. Dch. Šije koutky **v** hromadu (když kdo zaháleje po koutech chodí). Mus., Bl., Č. Š. **od** kraje, **v** kraji. Šp. — **po kom, podlé čeho**. Šp. — **co z čeho:** košili z plátna. Šp. Střevíčky z komárové kůže. Er. P. 246. Šila ji (košilečku) z hedvábí. Er. P. 148. — **s adv.:** hustě, řídce, čistě atd.

Šití, n., das Nähen, die Näherei, das Nähzeug. Jehla k š., die Nähnadel; š. husté, hluboké, krásné, pracné, snadné, mizerné. Šp. Vz Šíti. — **Š.** = *šatstvo*. Kam to šití poneseš? Us. u Rychnova.

Šitina, y, f. = *otep.* Vz Šit, 1. Ehr.

Šítka, y, f., rostl., zastr. Sal.

Šítnosť, i, f., zastr. = *nejvyšší věk,* das höchste Lebensalter. Když zemdlejí moci tak, že již znamenitě hynú skutkové pěti čiehóv a údóv, že již ruce sě třesieta, oči blikáta neb tekú, přileze šestý věk, jenž slove šietnosť; Každý k dobrému životu některý v dětinství, některý v jinošstvu, některý v šietnosti veden jest. Hus I. 116., II. 65. (Tč.). Vz Šít, 2.

Šitný = *velmi starý,* steinalt. Vz Šít, a, m.

Šítový = *sešlý,* dekrepit. Nz. lk. Cf. Šít, 2.

Šitý; *šit, a, o,* genäht. — **jak kde**: kabát dobře, **dle** mody, dle nejnovějšího kroje šitý v dílně Mottlově, Mikšově atd. — **kdy**. Mám čechel v neděli šitý a do mše svaté válený. Sš. P. 108. Vz *Šíti.*

Šitý, starý. Býti v šitém věku. BO. Vz Šít.

Šiva, Siva, y, m., u Indů jeden ze tří hlavních bohů čili trojice, znamená oheň jakožto sílu oživující a hubící. Vz S. N.

Šivač, e, m. = *kdo šívá, šije,* der Nähter. Kon.

Šivačka, y, f. = *šička,* die Nähterin. — **Š.** = *malá jehla,* die Nähnadel. Slov.

Šívati, vz *Šíti.*

Šizba, y, f. = *šizení, šalba,* der Betrug. Ros.

Šizení, n. = *škádlení, pokoušení,* die Neckerei, Fopperei, Vexirerei; *klam, podvod,* der Trug, Betrug, die Trügerei. D.

Šizený; *-zen, a, o,* betrogen, geneckt. Vz Šiditi.

Šizuňk, u, m. = *šizba, šizení, kejklířství,* die Bevortheilung, Prellerei, der Betrug. V. Jde na š. (= jest nepoctivý). Us. Kšá.

Škaba, y, m. a f., der Geizhalz. Rk. — **Š.,** y, m., osob. jm.

Škaboniště, ě, n. Kde š-ště pověrečné bnilo. Pl.

Škabrout, a, m., osob. jm.

Škabryně, ě, f. = *kalihoty, nohavice,* die Hose. Reš. O původu vz Mz. 323. Dle Mz. slovo cizí. Cf. lat. scaber, vlas. scabro, krabatý, kosmatý, škrablavý.

Škádlení, n., das Necken, Foppen, die Neckerei. Jg.

Škádlený; *-en, a, o,* geneckt, gefoppt.

Škádlicí, Vexir-. Š. číše, koflík. Sedl. F. 210.

Škádliti, il, en, ení; *škádlívati* = *dráždíti, popouzeti, šiditi, ponoukati, pokoušeti,* necken, foppen, vexiren, reizen. Jg. — **koho kdy**. Škádlí nás **na** potkání. Ros. Co se má rádo, to se škádlí. Lb. Pořád se spolu škádlí. Us. Šd. — **koho čím**: uštěpačnou řečí, psa holí š. Ros. Mne nepřítel tímto mírem jen tak škádlil. Us. — **koho proti komu.** Ona otce proti mně škádlí. Ros. — **se s kým.** Ros., Sych. Š. se s dítětem. Us.

Škádlivosť, i, f., die Neigung zu necken.

Škádlivý = *kdo rád škádlí,* neckisch. — **Š.** = *škádlicí,* Vexir-. Š-vé zrcadlo, papír, prášek. D.

Škadlúp, u, m. = *škraloup.* Vyškrabuje z hrnce š-py. Mor. Šd.

Škádra, y, f., das Geschwader. D.

Škach, a, m., osob. jm.

Škaj, e, m., der Splitter. Šm.

Škajček, čce, m., der Kieselsand. Šm.

Škajka, y, f. = *křemel jako ořech veliký,* nussgrosser Kiesel. Jg. Cf. střlat. scaliae, kameny řezné, rozeklané. O původu vz Mz. 323. — Mus., Techn. U Kroměř. Bkř.

Škála, y, f., z it., a to z lat. scala = *škála, stupnice,* postupné pokračování (buďsi zdola nahoru nebo naopak) od nějakého tonu, který základním nazýváme, až k jeho oktavě (osmici), die Tonleiter, Skala, Tonstufe. Š. tvrdá n. dur, měkká n. moll, chromatická. Vz více v S. N. Š-la vystupující, sestupující, nahoru n. dolů jdoucí; odvozená, diatonická n. původní, enharmonická n. stejnohlasná; stupeň š-y. Hd. Š. hustoměru, manometru, teploměru, tlakoměru. Vz KP. II. 40., 58., 333., 54. (59.).

Škalba, y, f. = *škarba, štěrba, díra, mezera,* die Spalte, Ritze; od kláti. Llk., Pk., Klš. Cf. Škalubina.

Škaloud, a, m., osob. jm. Dch.

Škalubina, y, f. = *skulina ve dřevě n. ve skále,* die Ritze. Slov. Plk. Cf. Škalba.

Škamno, a, n., z lat. scamnum = *školní lavice,* die Bank. Us. Jir., Vrů.

Škampa, y, m., osob. jm.

Škamrač, e, **škamrák,** a, m. = *reptač,* der Murrer, Brummer. Slov. Bern.

Škamračka, y, f. = *reptačka,* die Murrerin. Slov. Bern.

Škamral, a, m. = *škamrač.*

Škamrala, y, m., osob. jm. Cf. Škamrati.

Škamralka, y, f. = *škamračka.* Us. Hý.

Škamrání, n. = *reptání,* das Murren. Š. statečnosť raní; Š. všech lidí špatí nejvíc služebníka; To u poddaných š. vzbudzuje; Mluv maličko a vynechaj zbytečné š. Na Ostrav. Tč. Vz Škamrati.

Škamrati, škamrám a škamři = *reptati,* murren, brummen; domlouvati, zureden, schelten, zurechtweisen. Cf. Šamlati. Us. na Mor., Slovensku a ve Slezsku. Brt., Klš. — **abs**. To je člověk, ustavičně jen škamrá (reptá). Us. Hý. — **komu** = *domlouvati.* Brt. — **co.** Co tvá prosba nedostává, nech jazyk tvůj neškamře. Na Moravě. Tč. — **nač.** Když tě kdo ze zlého kárá, nechti naň škamrati. Slov. Tč. Mnozí škamřů na vladaře, že pijů a jeďá, že jich pak od zkázy chráňá, o tom snad nevěďá. Mor. Tč. — **nač kdy.** Když ty robíš něco bez rozumu, potom darmo ve svém neščasti škamřeš na příhodu. Mor. Tč. — **proti čemu.** Morav., slez. Tč., Klš. — **se.** Hrubé se Zefa š-la, tak ju to mrzelo. Slez. Šd.

Škamravě, vz Škamravý.

Škamravec, vce, m. = *škamrač.* Slov.

Škamravně, scheltend, murrend. Bern.

Škamravnice, e, f. = škamračka.

Škamravník, a, m. = *škamrač.* Slov.

Škamravnosť, škamravosť, i, f. = *bublavosť, nevrlosť, reptavosť,* die Gewohnheit zu murren, zu schelten. Slov. Bern. — **Š.** = *krhavosť,* die Triefäugigkeit. Slov. Koll.

Škamravný, škamravý, na Slov., mor. a slez. = *bublavý, reptavý,* mürrisch, zanksüchtig. Kdo je š-vý, ten se hněvá a je tvrdohlavý. Mor. Tč. — *Škamravý* = *krhavý,* triefäugig. Plk.

Škandal, *škandál,* u, m., místo *skandal,* z lat. scandalum, řec. σκάνδαλον. Vz Skandal.

Škandera, y, m. = *člověk nemotorně oblečený,* plump, schlotterig gekleidet. Us. Dch.

Škapa, y, m. a f. = *silný kůň,* grosses Pferd. V., Kom., D. — **Š.** = *veliká nemotorná ženská, lochna, manda,* die Strunze. D. — **Š** = *veliké hovado; nemotorná věc, kůň jízdecký.* Na vých. Mor. Na Hané také = *obstárlá hubená ženština, koza, kůň* a pod. Bkř. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Škapí = *koňský,* Pferd-. Š. maso. L.

Škapík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škapisko, a, n., eine garstige Mähre.

Škapulíř, e, m., *škapuléř,* na Slov. *škapulár,* z latin. scapulare, das Schulterkleid, oděv mnišský, jenž se nosí přes habit řeholní, přikrývající toliko ramena, záda a prsa, nemajíc žádných postranních částí a sahajíc až ku kotníkům. Dominikani mají černý š. přes bílé roucho. Das Skapulier. Ve bratrstvech = *dva malé kousky čtverhranné* nějaké látky hedvábné nebo vlněné, jež úzkými pásky tak spojeny jsou, že se na prsou a na zádech nosí. Hý., Šd. Vz S. N. a Mz. 412. — **Š.,** *který na šňůrce nosí,* das Skapulier, das man am Halse trägt.

Škapulířský. Š. bratrstvo, die Skapulierbruderschaft. Vz Škapulíř. Šd. Š. slavnosť.

Škára, škarka, y, f. Na Moravě a na Slovensku = *nevydělaná kůže i s chlupy.* Tech., Km. Die abgezogene Haut. — **Š.** = spodní vrstva kůže, vrchní slove *pokožkou.* Vz Schd. II. 344. Dle S. N. je nahoře *pokožka,* druhou vrstvou *blána sliznatá, síťkovaná,* třetí vrstvou *blána nervová* a čtvrtou vrstvou *škára.* Vz S. N. Corium, die Lederhaut. Nz. — **Š.** = *obstárlá, scvrklá žena* (nadávka). Ty stará škáro! Šd. Vz Škařupa. — **Š.,** na Moravě = *strup,* die Rinde an der Wunde. D. Cf. vlas. escara, franc. escarre, střlat. scara, escara, lat. eschara, řec. ἐσχάρα. Mz. 324. — **Š.** *z masa* = *hubené maso,* mageres Fleisch. Bern. — **Š.** = *škulina,* die Ritze. Koll., Plk., Šd.

Škaradý = *škaredý.* Hus II. 226.

Škáratý, rauh (auf der Oberfläche). Dch.

Škarba, y, f., **škarbina** = *skulina,* die Spalte, Ritze. — **Š.** = *nádoba ku hašení vápna, karb,* Kasten zum Kalklöschen. Us. — **Š.** = *škarpa.* U Ronova. Rgl.

Škarbal, u, m. = *stará, chatrná obuv,* abgetragener Schuh. U Vsetína. Vck. U Opav. Klš. U Příbora. Mtl. Na Mor. vůbec dle Hý., Brt. Cf. Škarbol, Škarpál.

Škarbala, y, f. = škarpál, škarbal.

Škarbalovský, ého, m., převzdívka tomu, kdo *škrpe* nohama (kdo nohy za sebou smýká, šoupá). U Opav. Klš.

Škarbina, y, f. = škarba.

Škarbol, u, m. = *škarbal.* U Místka. Škd.

Škarboutiti se (o počasí), sich trüben. Us. u Petrovic. Dch. Š-tí se, bude pršeti. Us.

Škarda, y, f., crepis, Pippau, rostl. Kk. 163. Š. smrdutá, c. foetida, pravá, gennina, makolistá, rhoeadifolia, štětinatá, setosa, zelená, virens, střešní, c. tectorum, nicejská, nicaeensis, ozimá, biennis, ukousnutá, praemorsa, velkokvětá, grandiflora, čertkusolistá, succisaefolia, bahenní, paludosa. FB. 38., Čl. Kv. 169. — **Š.,** y, m., osob. jm. Š. Jakub, advokat a právnický spisovatel v Praze, nar. $^{11}/_{3}$ 1828. Vz S. N.

Škareda, y, m. a f. = *škaredý člověk,* ein hässlicher Mensch; 2. *kdo se škaredí,* ein Sauertopf. Jg. Co tu chceš, ty škaredo! Us. Šd.

Škaredě = *nehezky, ošklivě,* hässlich, garstig. Š. mu to sluší. Reš. Š-dě někomu vyprášiti, posvítiti; Venku š. se chumelí. Sych. Vypadá to s ním š. Us. Dch. Dělníci š. láli. Us. Šd. — **Š.** hleděti = *mračiti se, nevlídně koukati,* finster aussehen, blicken. V. Š-ě naň hledí, Kom., š. se kaboní. Sych. Kdo š. hledí, dobře myslí. U Olom. Sd.

Škaredec, dce, m. = *škareda.* — **Š.,** das Rheuma. Slov.

Škareděti, ěl, ění = *stávati se škaredým,* hässlich werden. Us.

Škaredil, a, m., ein Sauerblickender. Dch.

Škarediti, il, ěn, ění; *škaredívati,* hässlich, garstig machen. — **abs.** Škaredí jako nic dobrého. U Žamb. Kf. — **co.** Nemusí proto člověka š. (ostouzeti). U Žamb. Dbv. To jeho obličej škaredilo. Ráj. — **čím:** očima š. Č. — **se na koho** = *mračiti se.* Ros., Dch., Šd. — **se jak dlouho.** Od božího rána až do večera (= ustavičně) se š. Us. Hý.

Škaredka, y, f., *nadávka ženským.* Ty š-dko! du Hexe, garstige Dirne. Slez. Šd. — *Š-ky* = sladké hrušky s nážlutlou koží. Slez. Šd.

Škaredně = *škaredě.*

Škaredník, a, m. = *škareda.* Bern., Sl. Ale mi svazuje (svět) s takým š-kem. Sl. ps. 166.

Škarednosť, i, f. = *škaredosť.* Bern.

Škaredný = škaredý. Slov.

Škaredohled, a, m. = *kdo se pořád škaredí, škareda.* U Bělohr. Bf., Zlob., Mark.

Škaredohledý, finster blickend. Šm., Jg.

Škaredohlída, y, f. = *škaredohled.* U Olom. Sd.

Škaredohlídec, dce, m. = *škareda.* U Kostelce n. Orl. Ktk.

Škaredohlídský = *škaredící se*. Š-ský člověk = škareda. U Kostelce n. Orl. Ktk.

Škaredosť, i, f. = *šerednosť, ohyzdnosť, nešvarnosť, mrzutosť*, die Hässlichkeit, Garstigkeit. Š. těla. Jel. — Š. = *smilstvo* (zastr.). BO., Veleš.

Škaredstvo, a, n., **-ství**, zastr. = *škaredosť*. St. skl. V. 52. Z bláta š-stvie. Ž. wit. 39. 3.

Škaredý, komp. *škaredější*. Š. = *drsný jako strup*, rauh. Ros. — Š. = *mrzký, nepěkný, ohavný, ohyzdný*, hässlich, garstig, schändlich. Š. tvář; až hrůza š. D. Š-dá snadno omrzí. Štelc. Š. neštěstí. Tkad. Š-dou tvář dělati. Šm. Ve š-dém sudě může také býti dobré víno. Hnš. Š-dé písmo. Us. Nl. Byl pěkny zeleny a včilej je černy, ach jakej on došel š-ej proměny! Sš. P. 296. Ač já jsem černá a ve vaší zemi škaredá, protoť já v zemi našie jsem krásná; Neb bude-li krásný, tožť bolesť, aby se jiné nechopil; bude-li škaredý, tožť tesknosť. Hus III. 12., 269. Nechlub se pradědy sám jsa škaredý. Č. Škaredo jest ženě, v kostele mluviti. ZN. — Š. = *nepříjemný, mrzutý*, garstig, widrig, übel. Škaredou povahu do sebe míti. Sych. Škaradý konec položil řka: Jichž jisté zatracenie jest. Hus II. 226. Š-dou smrtí sejíti. Us. — Š. = *ošklivý, nevlídný*, unfreundlich, sauer, gräulich. Kery nam nic nechce dati, ten penize s miškem ztrati a dostane zlu odměnu, š-du, dudlavu ženu. Sš P. 740. Vyť jdete dnes se škaredou! Us. Vk. — **čím**: vzezřením. V. — Š., rybník u Sudoměře. Tk. IV. 33. — Š. *středa* 1. = *popelec*, der Aschermittwoch; 2. = *člověk zasmušilý*, der Sauertopf. D.

Škárek, rka, m., osob. jm. Šd.

Škariant, vz Škaryant.

Škařík, a, m., osob. jm. Šd.

Škariotité n. *Judité* slovů jmenovitě ti, kteříž dar boží prodávají ponuknutím neb zjevné řkúce. Hus III. 239.

Škárka, y, f., das Speckstück. Chodí po škárkách (když koncem masopustu junáci s hudbou po domech s právem chodí slaninu sbírajíce). Mor. Šd. Jinde to (chození s medvědem) zovou choděním po škárkách. Sš. P. 732. — Š. = *kůže namazaná kolomazí n. smolou k natírání biče, aby byl tužší*. Na Mor. Mřk.

Škarlát atd., na Slov. = *šarlát* atd.

Škarlúp, u, m. = *škraloup*. Na morav. Zlínsku. Brt.

Škarmaň, ě, f., der Felsensturz. Rk. Cf. Škramník.

Škarnétka, y, f. = kornout. Slov.

Škarnicl, e, m. = *kornout*, das Skarnitzel. V Čech. a na Mor. Kda., Škd.

Škarnout, u, m. = *kornout*.

Škarnoutka, y, f. = *kornout*. Mor. Bkř.

Škarohled, a, m. = *kdo škaredě hledí*, der sauer sieht. Na Slov.

Škařópka, škařoupka, škařupka, škařupina, y, f. = *skořápka z vajec*, die Eierschale. Do zahrádky na kadlátky, do chalópky na škařópky, do světničky na černičky. Sš. P. 508. Vz násl. Obyčejně smrť tu ze slámy oblácejí do šatů bílých dle kroje svého a ověšují stuhami, škařoupkami z vajec čili výfuky či výdumky. Sš. P. 768. — Klda.

Škárový. Š. vrstva, die Lederhautschichte. Nz.

Škarpa, y, f., z franc. escarpe n. z vlas. scarpa = *příkop vedlé cesty*, die Skarpe, Böschung. Vz Mz 324. — Š. = *strouha*, der Graben. U Chrud. Kd. — Š. = *stráň travou obrostlá*, ein mit Gras bewachsener Abhang. Na Hané. Hz. — Š. = *vůz na kamení, písek, hlínu* a p. U Kunv. Msk.

Škarpál, škarpal, škrbál, u, m., na Slov. *škarbala* = *kus kůže pod nohy místo podešvu*. Ros. — Š. = *prosté selské střevíce, krabatiny*, einfacher Bauernschuh; z ital. scarpa. Mz. 324. — V. Neb na ten čas střevícům říkali š-ly. Háj. 27. — *Škarpaly, škrbály* = *staré, roztrhané střevíce*, alte, abgetragene Schuhe. — *Š-y* = *střevíce z vlny předené a setkané*. Háj. 39.

Škarpati se = *potloukati se*, herumstreichen. U Místka. Mtl.

Škarpetle, f., z ital., scarpetta = *obuv*, die Socke. Mz. 324., Kom. J. 514.

Škarta, y, f. = *škartka*. Artikulové sepsáni na škartě. Čr. Vz Škartka.

Škartečkář, e, m., der Winkelschreiber. Šm.

Škartík, u, m. Listy a škartíky. Bl. Živ. Aug. 37.

Škartka, škarta, škartečka, škartička, y, f., z latin. charta = *kus papíru, papír*, eine Skarteke, ein Blatt. V., Kom. — Š. = *čtvrtka archu*, ¼ eines Bogens. Us. Jg., Šd.

Škaruda, y, m., osob. jm. Mor Šd. P. Dom. Š., exhortator při morav. slez. lesní škole v Sovinci na Mor., zasylatel morav. slov do tohoto slovníku.

Škařupa, y, f. = *skořepina*, die Scherbe. Mor. Sd., Tč. Kde máš ženo š-py (z hrnců)? Sš. P. 676. Vz Škařópka. — Š., y, m. = *neotesanec*. Ty š-po! U Hostýna. Zkl.

Škařupina, y, f. = *skořápka*. Vz Škařópka. Mor. Tč.

Škarupina, y, f. Vz Povětří (konec).

Škařupina, y, f., vz Škařópka.

Škařupka, y, f., na Moravě = *skořápka*. D.

Škarvan, a m., osob. jm. Mor. Šd.

Škarvaditi se, il, ění = *škorpiti se, vaditi se*. Plk. U Ronova. Rgl.

Škaryant, skaryant, a, m., zastar. = *biřic, pochop*, der Gerichtsdiener, Büttel, Scherge. V., Kom. Prvotní význam jest služebník od lat. serviens. Mz. 324. Dle Gl. 335. a Mz. z střlat. serjantus, armiger, prostřednictvím střn. schariant.

Škat, u, m. = *jáma* (das Gesenke), jest šachta ve štrekách dělaná a tedy na den nevycházející. Am.

Škatulář, e, m. = *kdo škatule dělá*, der Schachtelmacher, -händler, -mann; 2. *kupec zboží v malém prodávající*, der Krämer, Specereihändler. Us.

Škatulařiti, il, ení, Schachtelmacherei, Schachtelhandel treiben. Jg.

Škatulářka, y, f., die Schachtelmacherin, -händlerin. Jg.

Škatulářský, Schachtelmacher-, Schachtelhändler-. Š. řemeslo. Jg.

Škatulářství, n., die Schachtelmacherei, -fabrikation, der Schachtelhandel. Jg., Prm.

Škatule, e, na Slov. *škatula*; **škatulka**, **škatulečka**, y, f. = *krabice, puška*, Kom., die Schachtel, z lat. scatula. Škatule, gt. pl. škatul n. škatulí, vz -le. Víko, dno, postrannice škatule. Us. Do škatule něco si uložiti. Us. Š. na dárky, Präsent-Schatulle. Dch. Š. na doutníky. Nf. Š. dřevěná. — Vz Tkadlcovství. — **Š.**, *stará š.* = *baba, babizna*, altes Weib, *stará panna*; *stará laň, daňčice.*

Škatulisko, a, n., eine hässliche Schachtel. Slov. Bern.

Škatulní = *krabiční*, Schachtel-. D.

Škatulník, a, m. = *škatulář.*

Škava, y, f., vz Hra.

Škavčeti, el, ení = *škytati*, schlucken. Reš.

Škavka, šťkavka, y, f., die Schlucke, das Schluchzen. V. — **Š.**, *měkkýš*, mittillus anatinus. Us.

Škeble, e, f., die Muschel. Škeble, najades, jsou sladkovodní lasturovci. Škeble rybničná, anodonta cygnea. Vz Velevrub, Frč. 220., Schd. II. 537.

Škeblokam, u, m., der Konchinit. Šm.

Škeblovka, y, f. Š-ka uherská, estheria tetracera, lupenonožka. Vz Frč. 96.

Škeblozpyt, u, m., die Muschelkunde.

Škebrač, **škemrač**, e, m., der Pracher, Fleher. D. Vz Škemra.

Škebrati, **škemrati**, -mrám a mři = *žebravě, plačtivě prositi*, betteln, flehen, prachern. Jg. Na mor. *škamrati* = *nevrle mluviti, kňourati*, raunzen. Hý. — **co na kom.** Škemrá na něm, co u něho vidí. Us. — **oč**: o chléb. Us. — **proti komu.** Žádný proti synóm israelským nesměl s. (ani ceknouti). BO.

Škebroniti = *škebrati.*

Škejba = *skýva.* U Berouna.

Škejble, vz *Škeble.*

Škeje = *peníze.* U Příbora. Mtl.

Škejra, y, f. Na škejře s někým býti (hněvati se). Šm. Na někoho š-u míti; Býti s někým na škejře. Mají spolu š-ru; Š-ry někde způsobiti. Us. Dch.

Škemra, y, m. a f. = *kňouravý, žebronivý*, der Schnorrer, Raunzer. Us. Dch. Vz Škebrač.

Škemral, a, m. = *škemra.*

Škemrání, n., der Bettel. Dch. Vz Škemrati. BO.

Škemrati, vz *Škebrati.*

Škemravý = *kdo rád škemrá*, betteind. Š. chlapec. Us. Poličan. — **Š.**, na Moravě *škamravý*, raunzend. Člověk š. Us. Hý.

Škendlík, a, m., urceolus, zastr. Rozk.

Škeřidlo, a, m., osob. jm. Tk. II. 244.

Škeřiti, il, en, ení, *škeřívati*, aufthun, fletschen. Na Moravě *ščuřiti (ščurati)*. Us. Hý. — **co**: ústa, Bj., zuby. Us. Tč. — **čím.** Zubami škeří (šklebí se). Klda. 296. Nesem babu v koši, smrť nas o ňu prosi. Už Mařena leži a zubama škeři. Sš. P. 770. — **čím nač.** Psi na sebe čeří zubami. Mor. Tč. — **se** = *rozpukávati se*, sich aufreissen; *hubu roztahovati buď pláčem buď smíchem*, greinen, das Maul fletschen. Jg., ZN. Co se škeříš (proč pláčeš)? Us. Radši chce se bláznem zdáti než mudrovati a š. se. Jel. Enc. m. 72. — **se na koho.** Leg. — **se s kým** = *škádliti se*, necken. U Opav. Klš.

Škerla, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škeruše, e, f. = oškeruše, zastr. Ms. bib. 14.

Šketa, vz Sketa.

Šklába, **šklabina**, y, f. = *skulina*, die Spalte, Ritze. Š-ba v prkně, ve stěně. Us. Jg., Mkl. B. 31.

Šklabinka, y, f. = *záhyb.* Us. Rgl.

Šklbati, na Slov. = *šklubati.*

Škleb, u, m. = *šklebení*, das Greinen, Zahnfletschen. Koll. Přišel domů se š-bem. Mor. Šd. Dal se do šklebu. Šd.

Škleba, y, f., das Fratzengesicht. Šm.

Šklebáň, ě, m. = *kdo se šklebí.* Mor. Šd. Der Greiner, Zahnfletscher, Grinser.

Šklebení a *š-ní se* = *pláč*, das Geplärr, Greinen, Maulfletschen. Dal se do š. Sych. — **Š.** = *rozedření se*, das Schrunden, Klaffen. — **Š.** = *šklebina, skulina*, na Slov. Jg.

Šklebil, a, m. = *šklebáň.*

Šklebílek, lka, m. = *šklebáň.* Sd.

Šklebina, **šklabina**, y, f., na Slov. = skulina. Bern. U Rychn. Us. Die Spalte, Ritze, Schrunde.

Šklebitel, e, m., der Gesichterschneider.

Šklebiti, škleb, -bě (íc), il, en, ení; *šklebívati* = *rozvírati*, aufreissen, fletschen; **se** = *rozvírati se*, schrunden, klaffen; *hubu roztahovati, škeřiti se*, das Maul aufreissen o. fletschen, greinen, plärren. Jg. — **co**: zuby, hubu. Jg. — **se.** Šklebí se (otvírá se) rána, Ros., ořech, žito. Bern. Co se š-bíš (pláčeš)? Sych. Šklebí se jako Jankes (Jankesla). Us. — **se na co, na koho.** Važte a vesele přijměte, že se na vás ďábel trhá a Antichrist šklebí. Hus III. 274. Šklebila se na nás, když jsme jí šizuňk vyčetli. Sych. Š-bí se na to, jako Mikeš na jelito. Vz Smích, Hloupý. Č. — **se po kom**, nachäffen. Us. — **se s kým** (hádati, svářiti se, hadern). Us. — **se kde.** Pod nimi šklebila se děsná propasť, před nimi trčeli vzhůru skalní velikáni. Us. Tč. — **se proti komu.** Nechtěj zoufat, když se proti tobě šklebí závisť trkavá. Koll. — **s adv.** Zoufale se š. Dch.

Šklebivec, vce, m. = *šklebáň*.

Šklebivý = *šklebící se*, na Slov. *šklebný*, greinend, fletschend. Bern. Š-vá ústa, der Fletschmund. Nz. lk. Š. koruna, dvoupyská, jejížto ústí silnou napuchlinou (patrem, rtem) doleního pysku jest uzavřeno, jako u lví tlamy, personatus, maskirt. Čl. Kv. XXVIII. Cf. Rst. 502.

Šklebný = *šklebivý*.

Škleněti, čl, ění = *plakati*. U Opav. Pk.

Šklenice, e, f. = *sklenice*. Sš. P. 499.

Šklhati sa = *klouzati se*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šklíba, y, m. = *šklebáň*. U Chocně. Ktk. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Šklíbal, a, **šklíbálek**, lka, m., vz Šklíba. U N. Kdyně. Rgl.

Šklíbavý = *ku šklebení náchylný, rád se šklebící* (šklebivý). Hý. Mám já dítě š-vý. Sš. P. 153.

Šklíbiti se komu = *vysmívati se*. Sš., Sl. ps. 28., Vk.

Šklivě, ěte, n. = *trpaslík*. Us. Jg.

Šklo, a, n. = *sklo*. U Opav. Pk.

Šklobati = *škubati*. — **koho**. Co vám dělá? Husy šklobá. Sš. P. 729.

Šklofec, fce, m. = *klofec*. Jenom oprobuj, kluku, natáhni na mňa ruku, dám ti š., až přeletíš přes pec. Sš. P. 671.

Šklub, u, m., der Ritz. Rk.

Šklubač, škubač, e, m., der Rupfer. Jg.

Šklubačka, škubačka, y, f., die Rupferin. Bern.

Šklubadlo, a, n. = *čím se šklube*, das Rupfzeug. Jg.

Šklubal, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škluban, a, m. = *oškubanec*, der Haderlump, Vagabund. U Olom. Sd.

Šklubánek, škubánek, nku, **škubánka**, y, f.; pl. *šklubánky, škubánky = jídlo z mouky n. krupice a z bramborů; n. jenom z mouky n. krupice: piskorky, šustky, šterc, ovčácké buchty, škubané knedlíky, kucmouch, kucmocht, škubance, halušky, škubetle* (u Ronova), der Sterz, Zweckerln, Kleibnocken. Š. mákem n. sýrem posypané. Us. Dch. — **Š.** = *jídlo z mouky, vajec* atd., šmarn z něm. Schmoren. Cf. Klofec. Jg.

Šklubaní, n., vz Šklubati.

Šklubaný; *-án, a, o*, gerupft, gepflückt, gezwackt. Jg.

Šklubati, *škubati*, šklubám, škubám, šklubu a škubu (na Slov. skubati), al, án, ání; *šklubnouti, škubnouti*, škubni a škub, bnul a bl, ut, utí; *šklubávati, škubávati*. Vz Mazati. — **Š.** = *peří z ptáka trhati*, pflücken, rupfen; *i něco jiného drobného otrhávati*, rupfen, pflücken; *štípati*, zwicken, zwacken, rupfen; *na cti, na jmění* atd. *ubližovati, haněti, týrati*, zwacken. Jg. — **abs.** Škubaj = pas se (říkají dobytku). Slez. Tč. — **co, koho:** husu, D., Sš. P. 422., peří, Us. Tč., slepici zabitou, Us., květ růžový, Ros., chmel, Kom., trávu. V. Neškub ptáka, až ho lapíš. Ne toho pták, kdo ho škube, než kdo ho jí. Ros. Přeletěl ptaček přes Javorníček, škubal mech; komu to ptačku? tobě vojačku na pelech; K dubu, Janíčku, k dubu, tam já travičku škubu. Sš. P. 592., 782. Turek pohan křesťanstvo šklubal. Dač. I. 153. On ho šklube (štípá). Š. někoho (utrhati mu na cti atd., týrant jej). Kom. Holič lazebníka drbe, čert ďábli škube. Prov. — **co komu odkud**. Vlasy s hlavy si š. Pass. Paruku s hlavy někoma škubati. Er. P. 372. — **koho za co:** za vlasy. V. Zdechlého lva za bradu škubati. Č. — **kým.** Vřed jim škube. Mor. Šd. — **koho kde.** Škube mě to v noze. Šd. — **co na čem**. Rk.

Šklubavý, rupfend, zupfend, nergelnd. Us. Dch.

Šklubec, bce, m., der Schnabel. Rk.

Škmor, u, m. = *škmoření, sval*, der Knoten im Gespinst. Tvá příze jest samý š. Us. — **Š.** = *škvor*, der Ohrenwurm, *toto lepší*. Jg. — *S-ry* = *odstavky*, v horn., die Schmarzen. Bc.

Škmořiti, il, en, ení; *škmořívati* = *stáhnouti, svraštiti*, ver-, zusammenziehen. — **co:** přízi (kroutiti), überdrehen; vz Škmor; čelo, falten. Us., Jg.

Škmour, a, m. = *škvor*. U Jilemn.

Šknořiti se = *škňouřiti se*. Us. Ptr. U Chocně. Ktk.

Škňouřiti se, il, ení = *skeřiti se, šklebiti se, mračiti se*, greinen, grinsen. Kck. — **se na koho.** Br. Vz Šknořiti se. Us. mor. Kd.; Kom.

Škňůra, y, m. = *kdo brečí, pláče* (o starších lidech než jest děcko). Mor. Brt., Šd. — **Š.**, osob. jm. Šd. — **Š.**, y, f., die Winslerin. Mor. Šd.

Škňůrati = *brečeti*, winseln (o starším člověku než jest děcko). Mor. Brt.

Škňouravý = *ňuhňavý*. Mor. Kmk.

Škňůřiti se = *škňouřiti se*. Mor. Šd., Sd. Jak počala (kočka) kůřiti, on (kocour) se začal škňůřiti. Sš. P. 711.

Škoble, e, **škoblice**, e, **škoblička**, y, f. = *nástroj, jímž kovář koňům kopyta strouhá*, das Schabeisen. Aqu., Kom., D. (Č.). — **Š.** = *nůž do půlkruhu*, jímž se štětiny s opařeného prasete seškrabují. V Čech., na Mor. a ve Slez. Šd., Msk. — **Š.** = *skoba*.

Škobliti, il, en, ení, *škoblovati*, na Slov. = *škrábati, drhnouti škoblou*, reiben, kratzen. Bern.

Škobrtal, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škobrtanec, nce, m., *kotrmelec*, der Sturz-Burzelbaum. Us. Olom. Sd.

Škobrtati, *škobrtnouti*, tnul a tl, utí = *klopýtati, pochop vzíti*; **se** = *kotrmelce dělati, převraceti se*, burzeln. Kšá., Brt., Šd., Kda., Kčr., Klš., Sd. — **se.** Sklénka se překobrtla (převrátila). Brt. — **odkud.** Š. se schodů. Us. Sd. — *sebou š.*, Burzelbäume machen. Mor. Šd.

Škobrůnek, nka, m. = *skřivánek*, die Lerche. Cf. Škovránek. Na Ostrav. Tč.

Škoda (zastaralé *skůda)*, **škůdka**, y. f. Strsl. skąda ze skęd (šteḍ) + a, defectus. Mkl. B. 38. Pol. szkoda, lit. szkada, iszkada, z germ. strněm. scado, scadho, střnm. schade, nněm. Schade atd. Vz Mz. 325. Š. = *porušení nebo zkáza dokonalého stavu věci nějaké, zvláště ublížení tělu, rána atd.*, der Schade, die Verletzung o. Unterbrechung o. Störung eines vollkommenen Zustandes eines Dinges. Jg. Š. záporná n. negativná, lucrum cessans = zisk, jenž uškozením spravedlivého vlastníka minul; š. kladná n. vzešlá, damnum emergens. MP. 196. Š. na osení n. obilí, když kroupy potlukou; š. na moři. V. Š. ohněm pošlá. D. Stane se š. na věci, když se v ní něco pokazí, poláme, roztrhne atd. Us. Sobě na š-du jednati; Poměrům pospoje š. se činí; Měl jsem š-du při tom; Nebude ti to na š-du; Š-dy něčím nabyti; Jaká to š.!; Měl jsem z toho jen samou š-du. Us. Dch. Dobytek šel do škody, je ve škodě (někde, kde š-du činí). Us. u Opavy. Klš. Š. námořská, die Havarie; Úpis o napravení škod; Svou š-du odhádati; Užitek i š-da jde na kupujícího; Náprava pro škody; Š-dy zvěří nad míru rozmnoženou způsobené; Vyvarovati š-dě, vorbeugen; Š-da myslivostí učiněná. J. tr. Vávra horného a horníky na š-du vedl (aby ji spatřili). Pk. Pastýř aby žádnému stádem n. dobytkem š-dy nečinil. Zř. selské 1525. Pojištění škody od ohně; Kůže často š-du vezmou při sušení; Š-da, pokud se dokáže. Šp. Š-dy z příliš dlouhého močení, z příliš starých louhů. Šp. Já jsem se pěkně cizí š-dou kál. Us. Na tejto cestě na pokojnej olúpen sem a toho mám škodu velikú. Exc. Dobytek dělá š-u na osení (šlapáním). Š-a jest zmenšení, porušení, zohyzdění věci naší vlastní. Pr. měst. Š. od zvěři. D. Ve š-dě ležeti; býti na š-ách (š-dě vysazenu býti). Us. Š. od povětří, D., od povodně. Ta zima mnoho škody nadělala. Us. Přilož šátek ve vodě namočený na š-du (ránu etc.), rozpustí se krev. Čern. Na zdraví š-du udělati; bez š-y a ujmy (celý); nežádej zlých věcí, třebas s nejmenší škůdkou ctnosti; po vzaté š-dě opatrnějším býti; š-ou zmoudřeti; na životu a statku š-u nésti; š-u udělati, učiniti, způsobiti, komu nahraditi, přinésti; ke škodě komu býti; š-y zprostiti; samého sebe ke š-ě přivésti. Někoho ze š-y viniti (učiněné). Kdož by se škodou obchod vedl? Kom. Š-du nésti na něčem (z něčeho, Us.); š-du na něčem trpěti (tuto frasi pokládal někdo v Bs. za *špatnou ale neprávem)*. Br., J. tr. Hroznou š-u nad nimi učinichu. Troj. Bez š-dy mého práva (bez ublížení); Hrozných škod někomu nadělati. Ros. Š-u něčeho míti (al. vzíti). Dal. Někomu na statcích š-u činiti; Byl tam na š-ách (škodu tam činil); To nic na š-u není, že jest cizozemec. Háj. Nebude vám na škodu, přijmete-li ho do spolku; Které š-dy vzešlé nahraditi se uvolujeme. Sych. Škodu z něčeho vzíti. Pref., Flav. Ve š-dě vzaté (trpěné, Jg.). Jel. Š-u zabaviti (odvrátiti). Berg. Š-du napraviti; bez š-dy zachovati; znamenitá š.; někoho chváliti se š-ou jiného. D. Š-du na zdraví, na dobrém jméně, na statku, na jmění trpěti, nésti, vzíti. Us. Škoda se děje na statcích atd. Us. Od zvěři š-u vzíti (raněnu býti). Cyr. Co na š-du? Do škody přijíti. Us. Škodu někomu skládati (nahrazovati). Ms. pr. ůs. Ze škod někoho pohnati; š-dy útratní, nákladní; všecky škody a útraty navrátiti. Zřiz. Ferd. Jestliže škoda vzejde tovaryšstvu příčinou některé jedné osoby, ta bude sama povinna takovou škodu podniknouti. Pr. měst. Š. útratní = útraty. Nz. Š. vzatá, na poli, ohněm způsobená n. od ohně, lesní, od vody, od zvířat, nákladní (náklady), soudní; š. (výlohy) v příčině nemoci; na š-du a ujmu toho, kdo nepřijde; pojišťovatelna pro š-u od ohně; spis o shledaných š-ách; popsání škod; důchodům obecním ke škodě; š-dy prokazovati (likvidovati); š. na věci nedbalostí vzniklá; š. na lodi; š-du na něčem učiniti, ceniti; někomu š-du napraviti; náhrada, náprava, napravení š-y; radosť z cizí š-y; na zisk i na škodu, k zisku i ke š-ě. J. tr. Š-y požárné (od ohně); pád a š-u vzíti; k pádu a ku š-ě přijíti; náprava pro š-y (Vergütung). Nz. Býti komu na š-u. V. Š. chudobu, chudoba bídu spósobuje; Jazyk činí velkú škodu, ačkolivěk jest malý; Z tiché vody mnoho škody; Víno pité s vodú neučiní škodu, víno bez vody vede do š-dy; Vlastní zisk mnohým jest ku š-dě; Pokúšení ku š-dě není; Š-dy malé nedbej, kdy zisk velký přindě; Jak chceš ze škody zisk mít musiš ve škodě trpělivým být; Jak máš jakú š-du, vzhledni na příhodu; Od jednoho mlýna zrážať na druhý mlýn vodu, jest jednomu osoh činit a druhému škodu; Někdy je i pravda na škodě tomu, kdo ji nezpůsobně vloží na zlém místě. Mor. Tč. Budeš vesele živý, jak si v škodě trpezlivý; Dobre sa ti nevedé, snaď si sám na škodě; Kdo čistú vodu do blata leje, kalí vodu, tak kdo dobré se zlým míšá, mravóm činí škodu; Neoblubuj, čo by mohlo ku tvej škodě být; Každý radněj škodu snese, než své potupení. Slov. Tč. Prednieslo žalobu, že ma velkú škodu. Sl. ps. 17. Š. bylo toho (m[illegible] byla. Vz Věta bezpodmětná). Něbyla sem doma, potkala mne š., měla sem milého, vzala mi ho voda; Nestaraj sa děvče ty, š. sa ti zaplatí, za ten žbán dukát dám; Dyž krávy do š-dy zašly; Ně tvoja děvucho, ně tvoja škoda, zaplacím či ja ju baj tolaroma; Nedělej si š-dy, schovaj košulenku, až ja přijdu z vojny; Udělali š-du hroznó, uřezali kapsu prázdnó. Sš. P. 117., 163., 528., 565., 584., 686. (Tč.). A bojíce se škod připovídali se sami k těm vinohraduom; Tehdy přišel-li jest k jakej škodě, žádnému o to porokovati nemůže než sám sobě; Praví Šrámek, že skrze to za 300 zl. škody vzal; Doufám Bohu, že mi to k š-dě nebude ani právu mému; Kterak se jemu š. stala veliká i jiným dobrým lidem od Davidky židovky a to skrze oheň; Také můž každý znáti, že bych sám sebe v takovú znamenitú š-du uvésti nechtěl, abych sě sám vypalovati jměl; Aby mu tu š-du opravil; On škodu peněz z té truhlice ztracených opraviti mosel; A nás skrze to k velikým škodám a nákladóm připravil; Petr jest tu š-du napraviti povinen; Co se piva týče, tak že ona v té škodě nenie nalezena, ani která

jistota té škody při ní; I stala se jest Vaňkovi š. v tom varu piva, že jemu v pivo nametali cibule a jiné nečistoty; Lál jest v svět, kto by jemu tu škodu učinil, žeby nebyl dobrý člověk než zhúbce statku jeho; Jmá-li jemu fojt náš ten kuoň, kterýž se u něho zabil, zaplatiti, čili jmá v tej š-dě tak ustati; Nalož jedné (— jen) a já chci o to pracovati, uzřieš, že nám š-dú nebude; Ku š-dám nás připraviv odešel. NB. Tč. 28., 32., 55., 83., 87., 124., 127., 176., 198., 214., 269., 272. A na to víc nemyslili, by jim ten vršek měl býti ku š-dě; Š. stala se na lesích. Let. 188., 208. Š. se ti nahradí; Nebude vám to ke škodě. Er. P. 113., 315. S nimi jezdil na naše škody. Pč. 29. Musil bych toho š-du vzíti; Někomu na škodu se poraditi; Š-du v něčem vzíti; Na něčí š-du se oddati; Š-du od někoho míti. Dal. 29., 95., 76., 117., 147. Mnoho š-dy učini v koních i liudech. Dal. k. 12. Aby právo učinili, pravé š-dy polepšili. Dal. Aby pověděli, že mohú (malomocní) bez škody obcě v obci bydliti; Tak boj ztracují a š-du velikú berú; Nedajte ze svých panství na svú š-du ven ze země nositi; A tak š-dy prvnějšie zisky potomními nahrazují; Každý hřiech jest ku š-dě sboru svatých v zemi; Co platno člověku, získá-li veškeren svět a své duši š-du vezme anebo na duší utrpí?; Š. by mohla pro kletbu vzniknúti. Hus I. 30., 170., 470., II. 265., 310., III. 167., 229. (Tč.). Vezmú v duši š-du. Výb. I. 233. Š-du podniknouti, na něčem vzíti. Bart. 2. 27., 4. 32. Aby sě v tom domu z náhlej smrti i ot hromu ijednej škody nestalo. Kat. 3372. Ke š-dě přijíti. Alx. Š-du vzíti. Alx. 1125., Smil v. 1508. Své hrozné š-dy nevidie. Smil v. 933. Mnoho zavésti může hejtman, což zemi na škodu býti nemůže. Žer. 344. Dobytek na škodě mu zajal. Vl. zř. 477. Na š-du řádům zemským býti. Zř. F. I. Neodbyv jeho z jeho škod; Toho naň chci dovésti dskami a opovídám š-dy; Na tom mi jest učinil š-dy za 80 hř.; Vzal jsem pro ně za 30 hř. škody; Š-dy vzal pro toho dluhu nesplnění; Učinil mi na tom š-dy za tisíce hř.; Ze škod odpovídati; Ale chci škod naň jeho listem dovésti; Pohnal mě ze škod a z těch mne nevyvadil; Bez jejich obú š-dy; Má škod odbyti; Což by pro to škoden byl pro ty peníze, že má jeho škoda býti; Jemu na jeho zboží š-du učinil jímáním atd.; Toho jsem škody vzal za 200 hř.; To zaplatili bez mé š-dy; Těch škod chci dovésti svými listy; Škod těch nezaplatil; Š-dy opovídá na oba; Bera o to rozličné škody; Já nechtěcí větší škody vzíti musila jsem platiti v židech ze svého věna; Slíbil mi odvaditi mě bez mé vší š-dy; Neměl škod zapsáno; K větším š-dám přijíti; Těch škod pokládám za 60 hř.; O to mě pohoní a ku škodám připravuje; O to jsem já vzal o 60 hř. škod; Ty škody, kteréž úředníky vyvede Václav, ty má jemu Ješek napřed dáti; Skrze to veliká š. se mi děje; Upomínal jsem jej, aby mi mé š-dy odložil; Na tom nám velikú š-du činí; Je zbita až do krve, že jest hrubú š-du na svém životě i na své hlavě vzala; Mně od něho š. se děje; Na Bechyni za škody odbýval svých hostí. Půh. I. 128., 130., 148., 167., 168., 242., 261., 292., 309., 314., 341., 352., II. 11., 32., 55., 90., 92., 104., 110., 118., 140., 299., 357., 358., 381., 383., 388., 418., 431., 499., 588., 591. (Tč.). Z božieho dopuštění hromem š. se stala neb kterú jinú bezelstností. V. Potom se ukáže s ziskem-li či se škodou bude. Čr. K veliké š-dě a závadě obce té. Bart. Š-du dokázati; Ke š-dě se táhnouti; Š-du odvrátiti. OZ. č. 363. Pakli otpovie, že die: Nevěři tomu, že toliko š-dy vzal, tehda . .; Před otpovědiú móž poslóv prositi, z které by dědiny nebo dvora nebo z kterého miesta by š-du přijal, Schaden nehmen. Kn. rož. 117., 247. Původ neprokáže-li žaloby, podlé práva nic neobdrží, než ještě š-dy straně vynahradí; Škody outratní obyčejně se zbíhají mezi přespolními; domácí toliko ze škod nákladních se viňte. Kol. 12., 37. Jestližeby kdo ze stavu panského aneb rytířského jakou š-du na osobě nebo na statku komu učinil. Václ. VII. Že ten plat svrchupsaný já napředpsaný i erbové moji mám z těch lidí vybírati a jej kupitelům našim předepsaným na P. posýlati a v jich moc klásti svým nákladem a prací i na svú škodu. Tov. 146. Přistoupiti k tomu, k čemuž ani náchylen ani způsoben nejsem, s větší škodou nežli prospěchem by mi býti muselo. Žer. Ktožby š-dy útratné provodil; Půhonové ze škod útratných; Š-dy, kteréžby proto vzal a je provedl vedlé práva. Vl. zř. 277., 295., 300. Když komu půhon zdvihnou, když z městské věci požene, má hned ve dvú nedělí škody před menšími úředníky provésti; pakli ve dvú nedělí neprovede, přijde o ty škody; Š-dy útratné jsou přisouzeny na hospodyni. Nál. 213., 214. Jakož posud mohli sú se ohrazovati, aby ve škodu některakú nevešli ze své strany; Š. vzniklá, der erlittene Sch. CJB. 383., 385. Pokudžby právům a svobodám na š-du a ublížení nebylo; A byloliby to komu ke š-dě; Tomu rozsudku má dosti učiniti a k tomu škody a náklady té straně, kterážby obdržela, zaplatiti; Že pro takové š-dy ani purkrabové žádné š-dy ani ujmy na statku ani na cti míti nemají; Ten má původovi škody pro tu při vzaté na schválení úředníkův . . . zaplatiti. Zř. F. I. A. IV., XX., B. XVIII., XXIX., C. XIII., XXXII. A dotčený puovod i o škody (Gerichtskosten), tudíž o ten zatykač přijde; Jestližeby kdo chtěl pohnati kromě škod útratních a nákladních. Zř. F. I. C. XIII., XXXII. Toho ke škodě sirotčí učiniti nemóž; Léta od krále daná nemají jemu ke škodě býti; A proto jest škodu vzal na rozličných základech, hotových penízech, na rozličných stříbrných klenotech za sto hřiven stříbra; Že jemu učinil š-du svú mocí bezprávně na jeho dědině. O. z D. A jestližeby pak původ k těm škodám před úředníky nestál, tehdy . . . .; Obrání-li se pohnaný, múž o ty škody útratní poručníka k průvodům těch škod udělati. Vl. zř. 295., 7. 42. Na veliké skrácení a škodu měšťanů pražských; děje-li se komu š., ten k druhému o to domlouvati se má; stala se škoda dobytkem. Br. Do škody někoho přivésti; š.

z protahování pošlá; svou š-u na žalovaném postihnouti; jistota pro š-du; na škodu někomu býti. Rd. Kdož proti komu práv zůstane (buď nálezem, buď právem stanym, buď přísahy vykonáním), odsouzeného ze všech škod poháněti může; Každý může toho, proti komu práv zůstal, ze škod spravedlivě vzatých pohnati; Každý může škody, ku které jest skrze náklady přišel, nebo ku které svévolnosti odporníka připraven byl, na něm a na statku jeho beze vší škody své postihati; Odsouzený škody všecky i všeliká přičinění slovy, skutkem, řečí n. mocí učiněná napravuj; Ze škod, neopovíš-li jich v summé jisté, viniti nemůžeš; Š-y zbytečné se nepřisuzují; Š-y od práva se změniti mohou; Když se oběma stranám nálezem něco přisoudí, strany tyto nemohou sebe ze škod viniti; Škody mají býti zdviženy, kde se jedním nálezem oběma stranám přisuzuje (Vš.). Pr. Š-y nemírné a svévolné (výlohy); š-u (svou příliš) ceniti, podniknouti, podstoupiti; To mu na škodu není; Kdo se ke škodě zná; Kdo ve při padne, š-dy nahrazuj; k ujmě a ke škodě důchodův obecných; Útratní š-y povolují se nejvíce na 3 koně; Pod uvarováním škod; Š-y a zisku účastný; Š. od hovada pitomého; Po vykonaném trhu (koupi) jde užitek i š. na kupujícího; Děje-li se komu š. Er. Š. na někoho přišlá; náhrada za š-u. Rd. Š. z požáru, finanční, obecní, od krupobití, válečná, zvěří způsobená (od zvěři); š-du počítati, vyšetřiti; Pojistné (pojišťovna) pro š-u z ohně; seznam škod; pojistné na š-y od krupobití; náhrady škod vpádem nepřátelským učiněných; někoho ve škody přivésti; odsouditi koho k náhradě (k nahražení) škod; pod uvarováním dalších škod; Š. živlem učiněná n. živelní; náhrady za š-y živelní; žalovati na někoho z učiněné š-y. Šp Užitek kdo čekáš, neodpírej š-ě; Kde jest užitek, tu jest i š. a břímě; Zisk beze š-y druhého býti nemůže; Nechtěj bohatnouti cizí š-ou; Š. vinného stíhá a na vinném se dopomáhá; Kdo ve při padne, š-y vzešlé straně druhé zaplať; Původ přespolní o š-y uruč. Rb. O nahražování škod; co byla š.; kdo měl š-dy platiti; o škodách nedbalostí, hovadem cizím n. žertováním způsobených vz Rb. str. 204.—207; 273; o š-ách a nákladech soudních; kdo měl tyto š-y druhé straně platiti; kdy se š-y nepřisuzovaly, vz Rb. str. 133.—134. (v strčes. právě). Vz Vš. 570. O škodách za starých dob se stalých vz Tk. II. 338. Škody opovídám, damna publico, die Unkosten ankündigen. Škody se kladů a opovídají proto v póhoních, jestližeby jich položeno nebylo, potom by z nich pohnati nemohl. Tov. k. 37. Neb ty š-dy, ku kterýmž připravíš pohnaného, zase z nich po odsúzení pohnán jsa, všecky opravovati musíš. Vš. 99. Hloupý přítel bývá více na škodu nežli moudrý nepřítel. Kmp. Blázni a pošetilci nebývají moudří než svou škodou. Ib. Po š-dě člověk nabude rozumu. Msk. Kto má š-du, má aj posmech. Mt. S. Máš-li z čeho š-du, nestarej se o posměch; Kdo má š-u, o posměch se nestarej; Lepší je š. nežli zlý užitek; Zisk a š. spolu chodá; Lepší š-du míti nežli ji činiti. Mor. Tč. Ku škodě ještě posměch bývá. Us. Dch. Malé škody jak veliký zisk. Žal. 130. Š. i hloupému někdy oči otvírá. Pk. Čí promeškání, toho š.; Dávať a nebrať dvojí škoda. Sk. Malá š. rovný žel. Vz Žel. Lepší malý zisk než veliká š. Vz Zisk. Lb., V. Š. vtipu dodává (vz Vystříhati); Lepší škodka nežli škoda: Málo dáti hanba, mnoho š.; Škoda příliš dobrým býti. Č. Mol v drahém rouše, živá ryba na suše, vlk mezi kozami, žák mezi pannami, kozel v zahradě, Němec v české radě: můž tomu každý rozuměti, že ty věci bez škody nemohou býti. Prov. Šťastný, kdo cizí příhodou vystříhá se před svou š-ou. Horný. Kdo chce v domu š-y zbýti, nedej jiskře ohněm býti. Dal. 16. Po slibu š-y čekej. Škoda zisku nenese. Ros. Vz Ukázka. Strany *přísloví*, vz ještě: Havel, Hoře, Cupřinky, Léčka, Opáliti se, Polízaná, Psota, Podolek, Prst, Spáliti se, Svatý, Učení, Ucho, Víra, Zčerniti se a hlavně: Prodělání. — Š. *čeho* (gt. příčiny). Š. krásy, kde rozumu není. Vz Žena. Lb. Š. mého milého, neměla sem nad něho; Š. ti (= tě) panenko, š. ti nastokrát; Š. je ho, š. podnes, co mě dával seno, oves; Utopil se, š. ho, přišla vodinka, vzala ho; Ach š., přeškoda pavího pérečka že sem já ho polámal, ale je škodnější mojej najmilejší, že sem já ju oklamal; Š. tebe vyšívanej šátku, ztratila sem od synečka lásku; Š. tě šohajku, že za vodů býváš, voda lávky vzala, ty k nám nechodíváš; Pře mé milé vlasy, š. vaší krásy, že já vás zavit mám do rócha bilýho; Š. tě lipečko, spadnó s tebe listí; Košute, Košute, š. tvojé kráse, že ti vyškubali v Temešváru vlase; Ej š. mého manžela! kde sem ho smutna poděla? Sš. P. 121., 149., 174., 180., 301., 305., 347., 444., 549., 586., 664. (Tč.). Š. toho druha dobrého. Dal. 25. Š. jest takého diela. Výb. I. 140. Š. velkých prací, kde malé stačí. Pk. Š. toho. Us. Malá jich bude š. Bř. Jest ho š. D. Škoda zubů, že jimi ořechy louskáš. Š. toho člověka. Us. Š. těch krásných časův. Us. — **Š. oč, o koho.** Š. o tu tvou krásu; Jest o to škoda; O to š-dy vzali; Pro to jsem š-dy vzal o 300 hř.; Š-dy o to rozličné bráti. Půh. II. 3., 42., 176., II. 179. (Tč.). Š., přeškoda o tu tvoju krásu. Zpěv. I. 26. Dle Brs. 2. vyd. 242. *lépe: š. čeho.* Cf. Líto. — **Š.** = *nemoc průtrží vzniklá* ku př. průtrž pobřišní, der Bruch, Laibschaden. On má škodu. U Náchoda. Hrš. — **Š.,** *elipticky*. Škoda, že nepřišel. Škoda tím si hubu trhati. Ach škoda, přeškoda! Us. — **Š.,** y, m., osob. jm. Š. Jos., slavný prof. medic. kliniky ve Vídni, zemřel tamtéž 13/6 1881.

Škodař, e, na Slov. *škodár*, a, m. = *škůdce*, der Schadenmacher. Bern. Šd.

Škodaradůstka, vz Škodoradostka.

Škodařiti, il, ení = *škodařem býti*, schaden. Slov.

Škodařka, y, f., die Schadenmacherin. Šd. Vz Škodař.

Škodařství, n. = *škození*, die Beschädigung. Slov. Bern.

Škodce = *škůdce*, zastr. Hus II. 317., Tkadl. I. 1.

Škodič, e, m. — *škůdce*. Č.

Škodík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škoditel, e, m. = *škůdce*. Šm.

Škoditi, škoď, dě (íc), il, zen, ení (na Slov. děn, ční); *škodívati*, schaden, Schaden zufügen. — **abs.** To nic neškodí. D. Co škodí? Dch. Co škodí, to učí. Prov. Všeho moc škodí. Us. Dch., Vlk. Jazyk je úd malý v těle, ale mnoho škodí, jestli ho člověk na uzdě pozorně nevodí; Co nejvíce škodí, to se nejvíc rodí. Mor. Tč. Pochlebník jest sladký nepřítel, neb sladké a libé praví, ale viece než zjevný nepřietel škodí; Nižádná nebude škoditi prchlivosť, když nižádná nepanuje zlosť. Hus I. 258., II. 253. (Tč.). Škodí-li co ten rybník, jakož póhon svědčí, a topí-li dále. Půh. II. 549. Delší krk by neškodil, *lépe*: nebyl by se škodou. Km. Snáze jest hroziti než škoditi. Pk. Mnoho příliš mluví, ale málo škodí. Tím se maž, kdež škodí (kde bolavé místo jest). Jád. — **komu**. To zdraví neškodí. V. Coť jemu škodí (dobře se má)? Us. Budete-li se svářiti, bude vší zemi š. Dal. To jeho poctivosti nemá nic š. Václ. XIII. A jeho právu neškodí do tří let a 18 neděl. O. z D. Člověk sám sobě nejvíce škodí; Příležitosť k zlému neškodí každému; Kdo se od práce vzdaluje, ten i cti své škodí; Ten sám sobě škodí, kdo ku zlému túží. Na Mor. Tč. Žádnému neškodí zbytek pozornosti; Víno škodí hlavě, v zbytku je nezdravé; Co ludóm není k pokrmu, též i zemi škodí; Pokrm zbytečný zdraví škodí; Vícej škodí člověkovi jazyka úpadek, nežli když na klskej cestě upadneš na zadek; Mnohé jedla (jídla) v podstatě svej aj zdravju škoďa. Slov. Tč. Neškoď si (nezahanbuj se). Us. Zkr. Co jedněm lidem škodívá, to druhým prospívá. Kmp. Čím viece lichví, tiem viece sobě škodí; Jakož vinen jest, ktož púštie šípy a kopie k smrti, též muž, jenž lstivě škodie přieteli svému; Taký lajce škodí sobě; Báti se nemá dobrý, by jemu mohlo co škoditi, neb Bóh obrání; Jemu ta kletba neškodí ale prospívá; Mnějí kněžie a lid učí, že každá jich kletba škodie tomu člověku, jehož oni klnú; A tak jest nynie rozmnožena křivá kletba kněžská, že již sprostní lidé mohou jako hmatati, že viece ta kletba škodie těm, jenž klnú, nežli těm, kteří od nich kletbu trpie; Ani Bohu škoditi kto móž, ani Bóh nespravedlivě š. komu móž, ani škoditi nespravedlivě komu trpí. Hus I. 216., 234., 250., 363., II. 206., III. 224., 226., 227. (Tč.). Těm póhonóm nic nemá škoditi, dokudž on prázden nebude; Škodí-li co Janovi do toho, k tomu mluv; Škodí-li jemu do něho co, ale požeň ho novým póhonem; Škodí-li p. Předborovi do koho a má proč, hleď toho právem. Půh. I. 263., 308., II. 327., 575. Kdo neskoro (pozdě) chodí, sám sobě škodí. Kmp., Lb. — **(komu) na čem.** Někomu na zdraví š. Us. Kdo v zármutku chodí, na zdraví si škodí. Us. Tč. Hněv na zdraví velmi škodí a tělo zemdlívá. Slov. Tč. Jestliže by jemu to na jeho cti škoditi mělo *podlé* práva. NB. Tč. 227. Baby na úrodách zemských škodily. Dač. I. 172. To Janovi na jeho právě nemá škoditi. Půh. I. 264. Onen (pochlebník) v duši rány činí, ale tento (nepřietel) ve zboží neb v těle a potom také i škodí i na těle i na zbožie. Hus I. 260. — **komu s kým.** Se svými kozáky velmi škodil Turknom. Dač. I. 161. — **komu nač.** Neškoď si na oči. Us. Zkr. — **komu co** (= *hubiti*). I je sč jemu zemi škoditi. Dal. 47. (k. 28. 4.). — **komu skrze co.** Ať by ďábel, ten chytrý lakač, skrze ctnosti nás neoklamal, jenž také i skrze dobré skutky přivykl jest lidem škoditi. Hus III. 38. Tělo duši ubližuje skrze nepokoje a duša tělu škodí skrz nemoci svoje. Slov. Tč. — **kde. Na** moři škodí a loupí. V. Škodil si **u** majstrátu. Us. Zkr. Loupežník lidem na cestách škodí. — **komu čím.** Čechové svou přílišnou vlídností a dobrotou sobě škodí. V. Aby tím nic neškodil (neutrpěl). Arch. IV. 212. — St. skl. — **s inft.** Třikrát denně se nasytiti škodí, leč skrovně. Kom. — **komu v čem.** Rk. Doufají, že jim to ve právě jejich neškodí. NB. Tč. 286. V úmluvách, ježto se mnú učinila, škodila mi na mém zboží, na řekách i na lesích. Půh. II. 403. — **komu jak, proč.** Zlé slovo škodí mnoho. Mor. Tč. Dlúhé spání škodí krem nazdání. Slov. Tč. Z obojí strany sobě škodíce bitvu učinili. Dač. I. 283. A toho škodí **za** 20 hř. gr. Půh. I. 293. Š. komu **mimo** svou vůli, **proti** něčí vůli, **bez** zlého úmyslu, **z** pomsty. Škodí mu, **aby** ho zničil.

Škodivý = *škodlivý*.

Škodlivě, škodně, schädlich, nachtheilig, bösartig. Š. někoho raniti, postřeliti; Korunu š. osekal. V. Nepřidávej k slámě ohně, abys se nespálil škodně. Prov. Jg. Protož bláznivě, zboží i duši své š. tak se hanějí; Aniž móž kto obžalovati člověka a zhyzditi před Bohem a před jeho nebeskú říší š., když hřiechu nemá smrtelného a konečně i všedniecho. Hus II. 120., 299. (Tč.). Utíkala, aby škodně bita nebyla. Arch. rkv.

Škodlivec, vce, m., der Schädling, Schädiger. Dch.

Škodlivina, y, f., die Schädlichkeit.

Škodlivosť, škodnosť, i, f., die Schädlichkeit, Nachtheiligkeit. Jg.

Škodlivý, škodný; *škodliv, a, o, škoden, dna, o* = *škodící, zhoubný*, schädlich, nachtheilig, bösartig. V. Š. člověk, V., rána, Sal., zvěř. Um. les. Štěpíř škodlivé vlky vyklešťuje. Kom. Čtvrtodenní zimnice š-vé a smrtelné jsou. Kom. Co mnoho, to škodno. Koll. Pivo to má škodlivou přísadu. Us. Dch. Najlepšá vec jest škodné veci v ústách zadržati; Ten je svojím neprátelom, kdo škodnú vec žádá aneb u seba zdržuje. Slov. Tč. Aby jim nedali škodnu býti. NB. Tč. 164. Kněžská lúpež chytrá velmi škodná; Na počátce něco podoben jest kúkol k pšenici a vytrhánie by kúkole bylo škodné, kdyby jej trhali a pšenici tlačili; Panovánie kněžské škodlivé jest; Mému dobrému dobrodějci nedajte škodnu býti (aby měl škodu), prosím pána Boha, milý pane Petře minc-

mistře! Hus I. 368., II. 61., 437., III. 289. Škodná (i. e. zvěř), u myslivců: lišky, káně, veverky atd., das schädliche Wild. Škodnou odváděti i. e. 1. pazoury, zobáky škodných ptáků, začež dostávají od úřadu *zástřelu*; 2. *zpovídati se* (žertem). Jg., Šp. — **komu, čemu**. Zdraví š-vý, š-ný. V. Nebyl nikomu škoden. Lom. To tomu listu a této jednotě nemá š-dné býti. Tov. 6. Ach škoda, přeškoda, pavího pérečka, že sem já ho polámal; ale je škodnější mojej najmilejší, že sem já ju oklamal. Sš. P. 301. Hněv tvůj zlý jest tobě škodlivější než meč v srdci tvém ostrý, než had neb štír za ňadry a než uhel v lóně tvém. Hus II. 395. Čiň dobře všem a sobě nebuď škoden. Pk. Zemi š. D., Dal. — **komu na čem**. Toť mu na ničemž škodno není. Troj. — *Škoden býti čeho* = *škodu pro něco poznávati, žádost čeho míti*, vermissen, Schaden empfinden. Jsem toho škoden (užitek mi ušel). Jsem nebožtíka pána škoden (ztratil jsem s ním mnoho dobrého). Us. Važ si otce, budeš ho škoden, až ho nebude více. Us. Dch. Jan je jí škoden (pohřešuje jí). U Chocerad. Vk. Mají sirotci svého škodni býti? NB. Tč. 264. Však ona není toho škodna (nemá z toho žádné škody). V Kunv. Msk. Abych toho škodna nebyla. Půh. I. 297. — Ros., Zlob., St. skl., Er. — **čeho na čem.** Musí býti toho na životě škoden. St. skl. To už na té věci škoden nebudu (nebudu míti z ní škody). U Rychn. — **s čím.** On s ním není škoden (nemá s ním škody žádné). U Rychn. — **čeho oč.** Toho je škoden o 50 hř. Půh. I. 126., 153., 179. Škoden jsem o 30 hř. gr.; Toho držení jsem škoden o tisíce hřiven; Toho listu nevrácení jsem škoden o 600 hř. (mám z toho škodu). Půh. I. 331., II. 10., 11. — **čeho oč na čem, zač.** Toho jsem škoden na svých mlýnech o 1000 hř. (mám škodu); Toho jsem na všem dvoře velmi škoden za to; Toho jsem škoden za 200 hř. Půh. II. 396., I. 135., 155., II. 120. — **jak.** Toho nestúpení škoden jsem pravým počtem o půldruhého tisíce hř. Půh. II. 11. — **proč.** Toho jsem proň škodna 100 hř. gr.; Škoden jest pro jeho nesplnění (má škodu). Půh. I. 282., II. 79. — **skrze co.** Skrze to její držení škoden jest a toho pokládá za puoldruhého tisíce hř.; Skrze to škoden jest o 60 hř. gr.; Skrze to škodna jsem **na** svém dědictví o puol třetího sta hř. gr. Půh. I. 231., II. 186., 219. (Tč.). — **co čím.** Tú cestú su š-en dva zlaté (utratil jsem ne ve svůj prospěch). Na mor. Zlínsku. Brt. — **k čemu.** Aby jemu nebylo škodno k náboženství. Št. Jedovatý a k jídlu š-vý. Ler. — **v čem.** Hledejž, nejsou-li páni ve svých úrocích škodni. Št. — **z čeho.** Z prodlení toho budu škoden. Št. — **že, aby, inft.** = *u škodu býti.* Vz Potřebnu býti.

Škodná, é, f., vz Škodlivý.

Škodně, vz Škodlivě.

Škodné, ého, n. = plat myslivcům za hubení škodné zvěři, das Schussgeld. Us.

Škodnice, e, f., die Schädigerin. D. — **Š.,** der Hagel. Zlob.

Škodník, a, m., der Schädiger. Když se přiblíží na mě š-ci, aby jedli maso mé. Ž. wit. 26. 2.

Škodnosť, i, f. = *škodlivosť.*

Škodný, *lépe* než: *škůdný.* Vz Škodlivý.

Škodolibě, schadenfroh. Š. se usmívati, někomu něco vypravovati. Us.

Škodolibec, bce, m. = *škodorád.*

Škodolibosť, i, f., die Schadenfreude.

Škodolibý, schadenfroh.

Škodopřejec, jce, m. = *škodorád.*

Škodopřejný = škodolibý. Rk.

Škodorád, a, m., der Schadenfrohe. Rk.

Škodoradník, a, m. = škodorád. Rk.

Škodoradnosť, i, f. = *škodolibosť.* Dch.

Škodoradný = *škodolibý.* Dch.

Škodoradosta, *škodoradůstka,* y, m. = *radující se ze škody cizí,* der Schadenfrohe. Reš.

Škodování, n., *vzetí škody,* das Schadentragen.

Škodovati, *škodovávati* = *škodu nésti,* Schaden leiden, nehmen. = **abs.** Mějme spolu, co vyděláš, však škoduj sám, co proděláš. Lom., Č. — **co.** Mám já to š.? Us., J. tr. Pán raději svět než duši š. učí. Sš. L. 91. Těch 5 zl. já š-ji. Dch. — **co na čem.** Škoduji na každém sudu zlatý. Ros. Na hlavní sumě musí polovici škodovati. Reš. Na té krávě škoduji 10 zl. Us. Sd. Š-val na tom balíku sukna. NB. Tč. 53. Š. na koni, Db., na kúpi. NB. Tč. 53. Mnoho na své dobré pověsti **u** přátelů š. V. — Kom., Br. — **zač.** Za to prodané seno, pole škoduji 20 zl. Mor. Šd. — **čeho.** Nákladů svých š. Sych.

Škodovnice, e, f. = *škodnice.*

Škodovník, a, m. = *škodník.*

Škodylibý, vz Škodolibý. Šml.

Škohlavý, kurzhaarig, kurzsteifhaarig, hirtus, chlupy kratšími tuhými a hustými obrostlý. Š. listy klinopadu obecného. Rst. 502., Nz.

Škohliti, il, en, ení, na Slov. = *škrábati, drhnouti,* reiben, kratzen. Bern.

Škohrňati = *hlodati,* nagen. — **kde.** Myš v komoře škohrní. Mor. Šd. — *se,* mit den Stiefeln trampeln, sie auf der Erde schleifen. — **kdy kde.** Za kázání po kostele se škohrňal. U Bzence na Mor. Šd.

Škohrtání, n., vz Škohrtati. Kos. Ol. I. 164.

Škohrtati, *škohrtávati* = *škrhotati, škrhati, skřehtati,* quacken, knirren. — **abs.** Škohrtají žáby. Us. — **kde.** Na stěně š-tí. Št.— **Š.** = *žebroniti,* unablässig bitten. — **na kom o co.** Dítě na matce škohrtá o nějaký dárek (na Želivsku). Sř.

Škola, školka, školička, y, f., z **lat.**-řec. schola, σχολή, vz Mz. 325. **Š.** = *ústav kde se vědám a umění rozličnému vyučuje, učírna,* rus. *učilište,* die Schule, Lehrschule Akademie, š. bezplatná, Frei-, biskupská cvičná, Uibungs-, česká, pro dělmistry Werkmeister-, dětinská, Kinder-, dívčí

Mädchen-, domovní, Haus-, doučná, Ergänzungs-, elementarní, Elementar-, farní, filologická, filosofická, gymnasium, historická, hlavní, Haupt-, hornická, Berg-, hospodářská, Oekonomie-, na housle, Violin-, hudební, Musik-, chlapecká, Knaben-, chudinská, jízdecká, katedralní, každodenní, Alltags-, klášterská, Kloster-, na klavír, Fortepiano-, konservatoř, Konservatorium, košíkářská, Korbflecht-, kovářská, Huf beschlag-, latinská, Latein-, lesnická, Forst-, lihovarnická, Spirituserzeugungs-, lučební, malířská, Maler-, mateřská (vz Školka), mathematická, matiční, městská, Stadt-, měšťanská, Bürger-, národní, Volks-, nedělní, Sonntags-, německá, nižší n. menší (chatrnější, V.), občanská, Bürger-, obecná, Volks-, obchodní, Handels-, obraznická, odborná, Fach-, opakovací, opatrovna, Kleinkinderschule, Wartanstalt, pacholecí, Knaben-, pivovárská, Bierbräuerei-, početní, Rechnungs-, pokračovací, Fortbildungs-, pověcná (realní), Real-, právnická, Juristen-, průmyslová, Gewerbe-, psací, Schreib-, rabinská, realní (reální), Real-, realní gymnasium, Realgymnasium, řečnická, rhethorisch, řemeslnická, Handwerker-, semeniště, das Seminar, skotolečitelská, Sch. für Viehärzte, sladovnická, Bierbräuer-, soukromá, Privat-, státní, pro stavitelská řemesla, Baugewerk-, střední (gymnasium, realka, ústav ku vzdělání učitelův a učitelek), Mittel-, šermířská, Fecht-, šicí, Näh-, taneční, Tanz-, technická, die Technik, triviální (= obecná), Trivial-, učedlnická, Lehrlings-, učená, gelehrte Sch., universita, die Universität, ústav ku vzdělání učitelův a učitelek, Lehrer-, Lehrerinenbildungsanstalt, veřejná, öffentliche Sch., vesnická, Dorf-, vojenská, vz dole, vysoká n. vysoké školy (vysoké učení, universita), die Hochschule, Universität, bez vyznání, konfessionslose Schule, zahrádka, der Kindergarten, živnostenská, gewerbliche Sch., zvěrohojská, Thierarzneischule (Rostl.), škola zvěrolečitelská atd. Jg., Mns., Pt., Hd., Rk., Dch., Šp. Školy vojenské, Militärschulen: vojenské nižší a vyšší školy realné a vojenské akademie; průpravny; škola kadetní; ústavy a školy odborné a to ku vzdělání důstojnictva: válečná škola; vyšší dělostřelecký a vyšší hradebnický kurs; ústřední kurs pěchoty a jezdectva; průpravna (Vorbereitungsschule) pro čekatele štábního důstojnictva dělostřeleckého; škola pro dělostřelecké střílení; dělostřelecký ústřední kurs ekvitační; vojensko-lékařský kurs, ústav pro skotolečitele; š. pro vojenské kováře; š. jezdecká pro pěchotu; jezdecké školy brigádní; š. střelecká; pro mužstvo: kurs pro polní četnictvo, pro polní signály, š. zdravotnické, manipulační a škola ku vzdělání mužstva. Čsk. I. 5. 36. Školy dělí se tedy dle stupně na *nižší, střední a vyšší*. *V nižších školách* vyučují se děti beze všeho zření k budoucímu svému povolání počátkům tak zvaných literních umění: čtení, psaní, počátkům počtářství, grammatiky, přírodních věd a hlavním článkům náboženství, zeměa dějepisu (v obrazích), písemnictví a kreslení. *Střední* školy, dle rozličného povolání, ku kterému připravují, jsou: *gymnasia*, připravují k universitě, *realky*, na nichžto vzdělávají se živnostníci a průmyslníci k životu praktickému a připravují se studující k studiím technickým; *ústavy učitelské*. Sem počítají i školy *specialní hospodářské, lesnické, hornické, obchodnické* a *rozličné umělecké, vyšší dívčí školy*. *Školy vysoké* jsou pro právníky, lékaře, duchovní, professory, úředníky atd. *(university)*, pro vyšší průmyslníky *polytechnické školy*, pro umělce *akademie* (výtvarných umění), *konservatoře* (hudební) atd. Potom jsou *zvláštní školy* za příčinou jistých poměrů: *nedělní* neb *opakovací, továrnické, chudinské*; potom jsou š-ly pro jisté *stavy určené*: školy *vojenské* (vz nahoře), *šlechtické (konvikty, rytířské akademie)*. Co do vydržování škol jsou školy: *státní, obecné, soukromé*. S. N. Vz Ústav, článek *Vojenský* ve S. N. Š-ly s parallelkami zaříditi; parallelkami opatřiti. Us. Vysoké školy založiti; na vysokých š-lách se učiti. Us. Do š-y choditi. V. Š-u navštěvovati. Sych. Vz Navštíviti. Š-u prohlížeti. Šp. Děti do školy posýlati. Us. Na škole s někým se práti (in palaestra pugnare). V. Rozžehnati se s š-lou. V. Š-u míti. Br. Š-u založiti, zaříditi, zaraziti, nadati, J. tr., zříditi, otevříti, zavříti. Us. Prohlídka škol; dohled ku školám; Loučiti se se školou. Dch. Žáčku učený, po všech š-ách cvičený; Mistře nad mistry učený a po školách vycvičený, pověz mně, co jest jedno?; Jedno (dítko) daj do škole, budeš mět školáka, druhé daj do dvora, budeš mět dvořáka. Sš. P. 76., 78., 140. Ti ze školy Kristovy nejsou, kteříž pro nařčení, a druhdy ano jest pravé, pohánie sě a súdie a utracujie mnoho zbožie. Hus II. 120. Vyšší ještě š-u, školu nadpřirozené milosti, Bůh v útrobách lidských zarazil. Sš. J. 110. Š-u filosofickou zarazil. Sš. I. 168. Aby školy rabinské navštěvovali. Sš. J. 124. Škola bez kázně, mlýn bez vody. Pk. Chceš-li míti synka vola, hleď ať jemu smrdí škola. Km. Leda se vyklul ze školy a už chce jiné učiti (o hrdých). Č., Š. a Ž. Školy (školství) v Čechách, vz S. N. II. 315., Rb. 273. — **Š.** *trpělivosti*, die Schule der Geduld. — **Š.** = *kde se něco k budoucí potřebě připravuje a pěstuje*. Š-la stromová (školka). Vz KP. III. 274., 310. Š. štěpařská, vinná atd. Vz Školka. — **Š.** = *shromáždění žákův a učitele, učení*, die Schule, der Unterricht. Š-u držeti, míti. Us. Já dnes držím školu, *lépe*: učím, vyučuji. Š-u začíti, skončiti. Jest po š-le. Dnes není žádná š. Za š-u choditi (ne do ní, ale běhati), Dítě školou povinné, schulpflichtig; Š-la již dávno začala. Dch. Veliká strana lidí proto obecně dávají děti do školy, aby byli bohati, ve světě velebni a přátelóm aby pomáhali. Hus I. 447. — **Š.** *židovská* 1. = *náboženské shromáždění židů k modlitbě*, die Judenschule, Synagoge. V., Kom. — 2. *Š. židovská* = *hluč. sněm*, der Plaudermarkt. Je tu jako ve š-le židovské (= mnoho hluku). Us. Hý. Křičí — vřeští, jak v židovské škole. Č. — **Š.** = *sbornice*, die Synagoge. Aby nedali židom nových škol dělati. Št. — **Š.** = *dům školní, místo*,

kde se učí, die Schule, das Schulhaus. Š-u čistiti, mésti. Šp. Kobyla se ohřebila před školú na mostě, devět Turkú zanechala a židú patnáste. Sš. P. 722. Protož mudrci byli sú napsali nad veřeji své školy: Poznej sě sám. Hus II. 22. Ve škole zůstávati. Us. Plná škola žákův (velmi syt). Č. — **Š.** = *žáci všichni jedné š-ly, soubor všech stoupenců nějakého mistra neb nauky v jakékoli vědě aneb zvláštního způsobu v jakémkoliv umění*, die Schule, die Schüler. Celá škola vyběhla. Školu zkoušeti. Šp. Škola Aristotelova, Platonova (jejich žáci). Š. stoická, Rafaelova, Rubensova, římská, hollandská, německá, francouzská (malířská). Jg. — **Š.**, y, m., osob. jm. Tk. III. 558.

Školácký, Schüler-, schülerhaft. D. Š-á matice, die Schülerlade, Dch., napodobení, Kos. Ol. I. 280., stav, život. Jg.

Školáctví, n. = *školácký stav, život*, der Schülerstand. Jg. — **Š., lépe:** *školství*, das Schulwesen. D.

Školáček, čka, m., der Schuljunge. Šm. Vz Školák.

Školačka, y, f., die Schülerin. D., Puch. Us.

Školák, a, **školáček**, čka, m., der Schulknabe, Schüler. Š. první, druhé atd. třídy; š. obecných, měšťanských atd. škol. Š-lák velmi pilný a hodný. Š-ka ku pilnosti povzbuditi. Us. Ten š-lák má se k učení. Us. Dch. Na sv. Blažeje pozdě onde chodívají školáci rožeň nesouce a sobě živnosti hledajíce. Sš. P. 721. Den slúží sedlákům a noc školákům. Na Mor. Tč.

Školár, a, m. = *školák*. V.

Školař, školář, e, m. = *školák*. Ros. — **Š-lař** = *čuně, školometa*, der Schulfuchs, Schüler. D. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Školárka, y, f. = *školačka*. Slov. Bern.

Školasta, y, m., osob. jm. Slez. Tč.

Školastik, a, m. = *školdozorce*, der Scholastikus. Š-vé kostela vyšehradského. Háj. r. 1088.

Školauda, y, m., osob. jm. Šd.

Školce, e, f. = *nevěstka*, die Hure. Když ji tak pozná, že jest školce pravá. Trakt. 15. stol. Před každým dřevem rozstierala jsi se, školce. Ib. Š-cí ji nazývali. Ib.

Školdozorce, e, m., der Schulaufseher. Us.

Školiti, il, en, ení = *mnoho kárati, trestati někoho řečmi*, skaliren, schulmeistern. Koll.

Školka, y, f. Š. dětská, vz Škola (opatrovna, zahrádka, der Kindergarten, die Kleinkinderbewahranstalt), mateřská, die Mutterschule, der Kindergarten, Dch., vinná, vinařská, vz Ck. 187., štěpařská, zahradnická, lesní.

Školmet = *školomet*.

Školmetný, školmetský, Schulfuchs-, pedantisch. Šm.

Školmistr, a, m. = *učitel, pěstoun*, der Schulmeister. Nejvyšší š., der Rektor. Vq. 1524., Kom. J. 727.

Školmistrová, é, f., die Schulmeisterin. Jg.

Školmistrovský, schulmeisterisch. Osv.

Školné, ého, n., das Schulgeld. Š. platiti. Osvoboditi žáka od placení školného (*zbytečně* m.: od školného). Brt.

Školně, ěte, n., das Schulkind. Šm.

Školní, Schul-. Š. kniha, učitel, mistr, správce, žák, V., práce, byt, dům, přítel, nemoc, D., matice (die Schullade), prach, pomůcka, povinnosť, porada, Dch., zdravotnictví, die Schulhygiene, vole, der Schulkropf, vzduch, die Schulluft, Nz. lk., vědomosti, Šp., budovy, topení, nářadí a náčiní, mappy, diagrammy, globy, hracky, apparaty, sbírky, modelly, Prm., setniny, S. N. 11., 96., pomocník, plat, zkoušení, Sych., úřad, věc, záležitosť, dozorce, dohlížitel, vzdělání, řeč, okres, okresní (zemský) rada nebo inspektor n. dozorce, nadací, zákon, rok, řád, zkouška, radní, trest, visitace, inspekce, dohlídka, čas, J. tr., sluha (školník). Š. kapsu na hřebík pověsiti = učení-se nechati. Š. pán = *nadsborničný*, vz toto, archisynagogus. ZN. Cf. **Školský.**

Školnice, e, **školnička**, y, f. = *školačka*, die Schülerin. Bern. — **Š.** = *školníkova žena*, die Schuldienerin. Us. — **Š.** = školní světnice, das Schulzimmer. U Nového města nad M. Hrš.

Školnický, Schüler-, Schulmanns-. Jg.

Školnictví, -ctvo, a, n. = *školnické zaměstnání, stav*, der Schüler-, Schulmannsstand, die Schulmeisterei. C.

Školník, a, m. = *kdo ve škole bydlí*. Ros. — **Š.** = *správce školy*, der **Rektor**; *školní učitel*, Lehrer, m. V., Jel. — **Š.** = *žák*, der Schüler. V. — **Š.** = nyní: *školní sluha*, der Schuldiener. — **Š.**, der **Aufseher** der Synagoge. Židé po 1 zl. aby platili, než rabi a š. jejich ti žádného platu dávati nemají. 1580. Gl. 336. Cf. Tk. II. 304.

Školný, ého, m. = *školník, učitel*. Kat. 99.

Školodík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Školomet, a, **školmeta**, **školometa**, **školometka**, **školmetka**, y, m. = *kdo školy mete*, der Schulauskehrer. Š., paterfamilias, quales olim pauperiores erant discipuli, qui inter alia scholam scopis verrebant. Jg. Vz Mendík. — **Š.** = *školní pedant (grammatička, pravítko*, Šm.), *puntičkář, malichernik*, der Schulfuchs, Schulpedant. 2. Apol. Zavrtaný š. Dch.

Školometka, y, m. = *žáček*. Us. u Pelhř. Ptů.

Školometný = *malicherný*, pedantisch. Nz.

Školometství, n., die Pedanterie, Kleinigkeitskrämerei, Silbenstecherei, *malichernosť, malicherenství*. Nz.

Školoznalec, lce, m., der Schulkenner. Dch.

Školoznalství, n., die Schulkunde. Dch.

Školozorce, e, m. = *dozorce škol*, der Schulaufseher. Kom. D. Vz Školdozorce.

Školský *(-sky, po -sku)*, Schul-. Š. kázání, V., hadání, Ryt. kř., prach, Smrš.

pletichář, pachole, Us., mládenec, budova (vz Budova). Us. Místo *š. budova* říkáme obyč.: *školní stavení, škola*. Š. a Ž. Š-ský zákon, sestra, peníz (Schulpfennig), nemoc. Dch. Š. správa, vz Rb. 273., Školství. Cf. **Školní.**

Školství, n. = soujem všech zařízení směřujících k duševnímu vzdělání mládeže, das Schulwesen. S. N. Š-ství odborné, das Fachschulwesen. Šp. Vz Škola a v S. N. II. 315., VIII. a IX. 55. a tamtéž články: Čechy, Rakousko.

Školů mlýn u Březnice. PL.

Školut, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škomprtle, pl., f. = *staré roztrhané střevíce*. Cf. Škrample. U Kunv. Msk.

Školka, y, f., osob. jm. = Scholastika. Pal., Šd.

1. **Škop,** u, **škopek,** pku, **škopík,** u, **škopíček,** čku, m., z řec. latin. *σκάφιον*, scaphium, der Schaff. Dal. k. 10. Vz Mz. 325. Škop, *sypěn, kbelík, děbernice, putěnka, umyvadlo* (Jg.); na mytí nádobí: *střez, dřez*, na paření píce: *pařák*. Šp. Škopek, u Opavy: *hrot, hrotek*. Klš. Škop na vodu, na nohy, Fussschaff, mycí. To aby měl člověk hlavu jako škopek (velikou, aby vše do ní pojal). Us. Dch. Kuchařka sa bojí, škopíček ju honí, putenky ju pomúvají, že nenosí vody. Sš. P. 704. Š. na pomeje. V. Koně z hlubokého š-ku (putěnky) napájeti. Ja. Škopíček k umývání rukou. Kom. J. 556. Š. sedací, das Sitzschaff. Dch. Nad škopíčkem (umyvadlem) z nalevadla se umyti. Kom. Dáš-li kozi do škopka, ona ti dá do hrotka. Mor. a slez. Tč. Kde š. (sud) tu pivo, kde zvonie tu kostel, kde oběd tu milá, kde večeře tu jiná. Prov. Smil. — *Škopíček = přezdívka hochu ševcovskému*. (V Jindřich. Hradci a jinde). Tř.

2. **Škop,** a, m. = *skop*, der Schöps. U Opavy. Klš. Také u Přerova. Kd.

Škopec, pce, m. = *skopec*. Slov.

Škopek, pka, m., osob. jm. Pal., Tk. II. 120., III. 660., IV. 742., S. N. — Š., pku, m., vz Škop, 1.

Škopiti, il, en, ení, na Slov. = *klestiti, vyklestiti*, entmannen. Plk., Bern.

Škopkář, e, m., der Schaffmacher. Us. Šd.

Škopovina, y, f. = *skopovina*. Morav. a slez. Šd.

Škopový = *skopový*, Schöpsen-. U Opavy, Přerova a j. Klš., Kd.

Škoprdouc (= klopýtl, již tu leží)! U Místka. Škd.

Škořápka, y, f., vz Skořepa.

Škorbut, u, m. = *kurděje*, der Scharbock. D.

Škorbutný, škorbutový = *kurdějný*, Scharbock-. Ja.

Škorčeti = *skručeti*. — **komu.** Hloupému škorčelo v břiše a on myslil, že mu hrají. U Dobrušky. Vk.

Škorec, škvorec, rce, m., na Slov. = *špaček* (pták), der Staar. — *Škorec*, na Slovensku = *knedlík z pšenice turecké n. jahelné*. Vz Netyje. Plk. — Š., euphorbia lathyris, rostl. Slov. Dbš. 67.

Škořepa, vz Skořepa. Kom. J. 147., 216., 91.

Škořepati se = *zlobiti se, durditi se*, sich ärgern. Us. Rgl.

Škořepina, y, f., putamen, die Nussschale. Slb. Vz Skořepina.

Škořepník, a, m., mya pictorium, die Malermuschel. 1486.

Škorhoutati = *škohrtati*. Jel.

Škořípka, y, f., mlýn u Smiřic. PL.

Škormajzlík, a, m. = *škoudera, lakomec*. V Jilemn., u Ronova. Rgl.

Škorna = *šorna*. Na Mor.

Škorňák, a, m. = *kdo nosí škorně*. S. *ἐνκνήμις*. Vký.

Škorně, vz Skorně. Š. (skóra = kůže) = obuv kožený nad kotníky sahající, dosti těžký. Jir. ad Žk. 34. V jich š-ě se obují (jich následují). Hus. Tvrdý jako š-ně. Pk. Měl š. železné na nohách. Bj. — Pč. 4. — Š., ě, m., osob. jm. Vz S. N.

Škornice = *škorně*. NB. Tč. 93.

Škorniti se, il, ění = *hněvati se, ve hněvu s někým býti*. Us. Dch.

Škorpení a š. se, n. = *vadění*, das Gezänke. Plác., D., Pulk.

Škorpice, e, f., eine stachelige Geissel. Otec můj mrskal vás bičíky, ale já mrskati budu vás škorpicemi. MP. Děj. bibl. I. 177.

Škorpič, e, m. = *vadič*, der Zänker, Haderer. Jg.

Škorpička, y, f., die Zänkerin, Haderin. Jg.

Škorpík, a, m., osob. jm. Vz S. N. — Š., der Zänker. Rk.

Škorpil, a, m., osob. jm. — 2. Š., der Zänker.

Škorpina, y, f., kochleria, die Kochlerie, rostl. Š-na hřebenitá, k. cristata, sivá, k. glauca. Slb. 158.

Škorpiti, il, ení; *škorpívati* = *škádliti*, reizen; **se** = *škádliti se, hádati se*, zanken, hadern, sich beissen. — **koho:** děti. Us. — **se s kým.** Us., Mel. — **se oč:** o náboženství. Mus. Nehorli a neškorpi se o to. Brt. S. 73. Srozuměl, o koho se škorpili. Jir. Anth. II. 363. A tehdáž se křesťanstvo o náboženství š-li a nesnadili. Dač. I. 114. — **se mezi kým.** Škorpili se mezi sebou. Pulk. — **jak.** Bez přestání se š. Sych.

Škorpivost, i, f. = *hašteřivost*, die Zanksucht. D.

Škorpivý, zänkisch, streit-, hadersüchtig. — Š., ého, m., osob. jm. Pal.

Škort, u, m. = *škortání*, das Gescharre. Jg.

Škortač, e, m., **škortadlo,** a, n., **škortoun,** u, m. = *čím se škortá*, ein Werkzeug zum Scharren, Kratzen. Ros.

Škortal, a, m., ein Pfuscher, Kratzer. Dch.

Škortání, n., das Knurren. Š. v břiše. Lk.

Škortati: *škortnouti*, tnul a tl, ut, utí; *škortávati*. **Š.** = *něčím ostrým strouhati*, scharren, kratzen, nagen. Jg. — **co.** Myši škortají řípu (hryzou), díru. Us. — **nač:** na housle (špatně hráti, quitschen). Us. — **komu kde.** Škortá mi v břiše (chrčí), knurrt, kollert. Us. — Jg.

Škorucha, y, f., na Slov. = *řeřicha*, die Kresse. Bern.

Škorupa, škořupa, y, f. = *skořepa*, die Schale; Scherbe. — **Š.** = *škraloup*, die Kruste. Š. na hrnci od mléka. Slez., mor. Tč., Klš. Š. na poli (když po dešti svrchní vrstva půdy ztvrdne). Klš.

Škorupěti, ěl, ění, eine Kruste bekommen. Slez. a mor. Tč.

Škorupina = škorupa. Pk.

Škoruša = *oškeruše*. Slov. Jg.

Škorvada, y, f. = *hádka*, der Zank, Streit. Vký.

Škot, a, m. Škotové. V. Vz Šot.

Škotsko, a, n., Schottland, n. Vz Skotsko.

Škoubačka, y, f. = *škubačka*, das Rupfen. Š. = škubání peří obyčejně na svatvečer v sobotu, když se nic jiného nepracuje, leda někomu zdarma se pomáhá. Na Ostrav. Tč. Vz Škoubka.

Škoubka, y, f. = *škubání*, das Rupfen. Š. hus, kachen. Us. Jg. Vz Škoubačka.

Škoudera, y, m. = *lakomec* U Jilemn.

Škoudleti, el, ení; *škoudnouti*, dnul a dl, utí = *hubeněti*, mager werden; *nuzovati se*, sich das Nöthige abbrechen. Us.

Škoudlík, a, m, = *skrbec*, der Knicker, Knauser. Us.

Škoudlil, a, m., der Geizkragen. Dch.

Škoudliti, il, en, ení = *hubeniti*, mager machen; *utrhovati*, abdarben, abknausern. — **co si od čeho.** Matka si to od huby škoudlí. — **kde.** U toho panstva se škoudlí. Dch. — **se o koho**, darben, knausern. O děti se nuzuje a škoudlí (se hubení). Us.

Škoudnouti, dnul a dl, utí, mager werden. Rk.

Škoula, y, f. = *chromota hovězího dobytka*. Us. — **Š.** = *skoula*, die Ritze, Spalte, das Loch. Jg.

Škoulinec, nce, m., phocas, mlž. Krok.

Škouliti, il, ení, *škoulívati*, na Slov. = *šilhati*, schielen. Koll. — **na koho.** Rozumec jen hrdě na tě škoulí. Sš. Bs. 187. — **čím:** očima. Ziak.

Škovránek, škrovánek, nka, m. = *skřivánek*. Slov. a mor. Vz Škrovánek. A ty černý ptáčku š-nku, něrozhaňaj husek po hajku. Sš. P. 546. Spievajú škrovánke, javor sa rozvíja. Sl. ps. 129.

Škrab, u, m. = *čára škrábnutím udělaná*, die Scharte, der Ritz. Š. jehlou udělaný. Techn. — **Š.**, *škrabotina* = *špatné pole*, schlechtes Feld. Us. Dch.

Škrába, y, f., die Schramme. U Nové Kdyně. Rgl. — **Š.** = *špatné písmo*, schlechte Schrift. U Ronova. Rgl. — *Š-by* = trepky, pantofle, staré střevíce. U Kdyně. Rgl.

Škrabací, Kratz-, Radir-. Š. železo, nožík. D.

Škrabač, e, m. = *škrabadlo* ku seškrabování trávy se zahradních cestiček, das Schindeisen, der Schindpflug, das Scharreisen. Dch. — **Š.**, e, m., der Kratzer. Jg.

Škrabačka, y, f., která škrabe, die Kratzerin. — **Š.** = *škrabanka*, *hrabanka*, die Waldstreu. Us. u Zbirova. Lg. — **Š.** = *škrabadlo*. Vezmi škrabačku a oškrab kola, vůz (bláto s vozu). Us. Šd. Hledáte ho, nandete ho, nandete š-čku vedlí něho. Sš P. 659. — **Š.** = *odrhlá metla*. Slez. Šd.

Škrabadlo, škrabátko, a, n., das Schabeisen. Š. u truhláře, die Zinke; u kotláře, die Schabkrücke, f. Us. Š. (skoble) Luerovo na kosti, vz Nástroje (resekční, trepanační, k pitvě). Cn. — **Š.** = stroj včelařský, jímž se nečistota se stén úlů seškrabuje. Lš. — **Š.** = *šorna*, die Kübelscharre. D.

Škrabák, a, m. = *kdo škrabe*, der Schaber, Kratzer; *špatný písař*, *škrtač*, der Kritzler, Schmierer, Schmaderer. Jg., D., Sych. — **Š.** = *holič*, der Kratzer, Bartscherer. — **Š.** = *vydřiduch*, *hamonič*, der Schaber, Zusammenscharrer. — **Š.**, u, m. = *nástroj ku škrabání*, das Kratzeisen; *u pekařů*, der Aufreiber. — **Š.** = *nástroj k vytahování kulek z hlavní*, der Kugelzieher. — **Š.** = *krace*, die Kratze. Na Mor. — **Š.** = *rasple na dřevo*, die Raspel. — **Š.** = *náhubek*, *krabuška*, der Maul-, Beisskorb. V. Koně š-kem sevřeného. Kom. J. 450. — **Š.** = *noha škodné zvěři, liščí, vraní* atd. *(pazour)*, der Griff. Jg. — **Š.** = *zahnutá lopatka*, jíž se bláto se silnice seškrabuje. Us. Ktk. — **Š.** = *kyselý nápoj z planěk, trpké víno*, ein herbes Getränk. D.

Škrabal, a, m., der Kratzer, Schreibler. Jg. Vz Škrabač. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Škrabala, y, m. = *písálek*, der Schreibler. Vz Škrabač. — **Š.**, osob. jm. Mor. Šd.

Škrabálek, lka, m., der Schreibler, Skribler. Us. — **Š.**, osob. jm. Mor. Šd.

Škrabalka, y, f., die Kratzerin. Jg. Kočka š. Us. Dch.

Škrabán, u, m. = *škraloup*, die Kruste. V Policku, v Kunv. Kšá., Msk.

Škrabanec, nce, m. = *škrab*, *škrábnutí*, der Ritz. Má na hubě š. Mor. Šd. — **Š.**, das Gekritzel, die Schmieralien. U Olom. Sd.

Škrabánek, nku, m., mlýn u Humpolce. Pl. — **Š.** = *koláč z těsta po neckách vyškrabaného*, *poškrabek*, *výškrabek*, ein Kuchen aus zusammengeschabtem Teig. Mor. Bkř., Kd., Šd. — *Š-ky, druh jablek*. Mor. Bkř.

Škrabání, n., das Schaben, Gekritzel, Kratzen.

Škrabanice, e, f. = *špatné psaní*, das Gekratzel, die Schmiererei. — **Š.** = mnohé, namáhavé psání, die Schreiberei. To jsme měli dnes š-ci! Us.

Škrabanina, y, f. = *škrabanice*.

Škrabánka, y, f. = *škrabačka*. — **Š.** = *mouka z pražené pšenice*, Mehl aus geröstetem Weizen. U Jílov. Mý. — **Š.** = *nízká tráva*, kurzes Gras. Ale nesu jenom š-ku. V Kunv. Msk. — **Š.** Je to kůzle š-ka (suché, na oškrabování). V Kunv. Msk.

Škrábaný; *-án, a, o*, geschabt, gekratzt. Š. mrkev, jablko. Us. Š. (vyškrábané) místo, die radirte Stelle, Rasur. Nz.

Škrabati (*škrábati*), škrabám a škrabu; *škrábnouti*, bnul a bl, ut, utí; *škrabávati*. Vz Mazati. — **Š.** = *něčím ostrým tříti*, kratzen; *drbati*, kratzen, jucken; *drápati*, kratzen, krauen, krällen; *dojímati*, *nabírati*, *šiditi*, vexiren, täuschen, foppen, anführen; *strouhati*, schaben, scharren; *týrati*, *klamati*, bevortheilen, um etwas bringen, beleidigen; *haněti*, schimpfen; *špatně psáti*, kritzeln, schlecht schreiben, schmadern; **se** = *drbati se*, sich kratzen, sich krällen, sich ritzen; *škrábaje lézti*, krabbeln. Jg. — **abs.** Kočky škrabou (drápají). Us. Ten škrabe (špatně píše). Us. Napřed hladí, zadu škrabe. Prov. Ten hřeben škrabe. — **co, koho:** sklo. Us. Ten ho škrabe (nabírá, šidí, haní). Aesop., Klat., D. Své vlastní škrabe (obírá, šidí). Kom. Kdo s koho býti může, ten toho škrabe. Ler. Cos tam škrábl (= *ukradl*)? Us. Škrabala myšička křen. Brt. Škrabati koho = *udeřiti*. Mor. Brt., Kčk. Škrábalť mne dosti i ženě mé rob stuchlých nadával jest. NB Tč. 245. — **co odkud.** Cos s krámu škrábnul (ukradl)? Us. — **co čím, nač.** Kočka drápy na dvéře škrabe. Jg. Š. někoho nehty, Kom. J. 263., jehlou, Us.; brambory n. mrkev nožem š. Us. Š. nožíkem písmena v rukopise, radiren. Us. Nz. — **koho s kým oč.** Řečník spolu s sůdci škrabe o peníze lidí. Jel. Enc. m. 52. — **komu co:** si hlavu. — **se.** Kam se škrabeš (škrabaje lezeš)? Us. I tam se škrabe, kde ho nesvrbí. Us. — **se kam: na** strom (lézti). D. Š. se do výšky. Us. Dch. 52. Š. se **k** domu, k zahradě. Us. — **se kam s čím.** Š. se s bačkorami na parádu = *vypínati se*, *chlubiti se*. Us. u N. Kdyně. Rgl. — **se oč, čím.** Š. se o hřebík, jehlou. D. Svině se o zeď škrabe. D. — **se jak:** až **do** krve se š. Kom. — **(se) kde:** **v** hlavě. Us. Škrabati se **za** ušima. Jen **pod** drnem se š. = rudy jen v mělčině dobývati. Vys. Do očí hladí, za zády škrabe. Us. Dch. Nemocná sestra se sotva **po** pokoji škrabe. Us. Dch.

Škrabátko, a, n., das Kratzeisen. Vz Škrabadlo.

Škrabek, škrábek, bku, m. = *malý škrab*, das Ritzchen. Ta lžíce má škrábky od mytí pískem. Us. Dch. — **Š.** = *oškrabky*, Abschabsel, n. Vz Oškrabek. U Olom. Sd. — **Š.** = *škraloup*, die Kruste. Takhle mu dát š. s mlíka. V Kunv. Také na Mor. Gn. — **S.**, bka, m., osob. jm.

Škrabílek, lka, m. = *škrabal*. U Kojetína. Bkř.

Škrabivous, a, m., *špatný holič*, der Bartkratzer. Us.

Škrabka, y, f. = *druh kyje (lopatky) ku hře s míčem ve dlouhé trávě*, angl. scraper. Dch. — **Š.**, y, m., osob. jm. Šd. — **Š.**, m. a f. = *vydřiduška*, der Scharrhals, Schaber, die Schaberin. Jg.

Škrablatý = *škrablavý*. Rk.

Škrablaviti, il, en, ení, rauh machen.

Škrablavosť, i, f., die Rauhigkeit. Us.

Škrablavý = *drsnatý*, nicht glatt, kratzend, rauh. Jg. Š. hlas (chraplavý). Rk. Š. máslo, sádlo, olej (*zasmrádlý*, razivý) ranzig. Us. Dch.

Škrablice, e, f. = *šavle*, der Säbel (s příhanou n. žertem). Bern. Cf. Škrablisko.

Škrablisko, a, n. = *pometlo*, alter Besen. V Blansku. Ktz. Cf. Škrablice.

Škrabně, ě, f., na Slov. = *staré koště*, alter Besen.

Škrábnouti, vz Škrabati.

Škrábnutí, n., der Ritz. Us.

Škraboška, škrabuška, y, na Moravě **škramuše**, e, f. = *larva*, die Maske, Larve, Mumme. V., Háj. Š-ou zastříti, verlarven; š-u vzíti. D.

Škrabot, u, m., lautes Kratzen; Gezänk, der Lärm, das Geräusch. Mor. Vch., Kd., Šd. Jaký jest to zde š.? To je člověk, ustavičně dělá nám škrabot. Us. Hý.

Škrabotati = *škrabati*, laut kratzen. Jg.

Škrabotina, y, f., vz Škrab.

Škrabotiti, il, cení, laut kratzen, lärmen, zanken. Mor. Šd.

Škrabotník, a, m. = *svárlivý člověk*, *rýpal*, der Stänker. U Přer. Kd.

Škrabový *mlýn*, Strabamühle, u Žlutice. PL.

Škrabuch, u, m., das Glaspapier. Tpl.

Škrabulka, y, f., die Insektenlarve. Šm.

Škrabuněk, ňku, **škrabuňk**, u, m. = *šízení*, die Vervortheilung, Prellerei, der Betrug. — **Š.** = *týrání*, *příkoř*, das Drangsal. Kom. — **Š.** = *kejklířství*, der Schwank, die Posse, Gaukelei. V.

Škrabuška, vz Škraboška.

Škráček, čka, m., na Slov. = *ošklivý člověk*, ein abscheulicher Mensch; *skřeček*, der Hamster. — **Š.** = *skřítek*. Bern. Není doma ani š-čka (ani živé duše). Němc. III. 12.

Škračka, y, f., na Slov. = *škvarka*, die Kramel. Leška.

Škradliti se s čím = *piplati se*, tändeln, langsam arbeiten. U Opavy. Klš.

Škradlúp, a, m. = *škraloup*. U Strážn. na Mor. Šd.

Škrach, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škraka, y, f. = *slanina s mlékem rozpuštěná*. Na mor. Valašku. Vck., Nl.

Škraličky, v Jg. slov. šp. m.: šrakličky Jg.

Škraloup (zastr. *skraloup*), u, **škraloupek**, pku, **škraloupeček**, čku, m. = *hustá mázdra na něčem vařeném n. smaženém a jinde*, die Rinde, Kruste, der Schorf, Ranft, die Haut. Vz Škrabán, Škradlúp, Škralúp. Škraloup vedlé *skraloup*. Srbsky skorup,

Sahne, f., slovan. skralub, škralub, cremor. Staroslovansky *skora*, *kora*, a příp. -upъ. Cf. polsky *kožuch* na mléce. Mkl. B. 213. Š. na mléce, na smetaně, na kaši, na vodě (tenký led, die Eiskruste, die Eisschichte, š. sněhový, der Schneeharst, Dch.), v hrnci (*přívara*, *přívarek*, die Schwarte). Š. z hrnce vyškrabati, vydrhnouti. Š. na ráně: *strup*, die Narbe, Rufe, der Ruf. Rána dostává š. (celí se). Jg. Pecní š., der Ofenbruch. Miner. Š. na poli po dešti: *kůra*, *kožich*. Šp. — Š. = *chrásty na hlavách dětských, na čele*, der Kopf-, Wachsgrind. Sal. — Š. = *úhona*, *skvrna*, der Schandfleck. Š. si udělala. Š. si přivěsiti. V. Má on na sobě veliký š. Ros. Každý má své š-y. Č. M. 283. Ujel maje ten š. na sobě. Bart. 134. Ten š. při vás na věky zůstane. Koule. Aniž jest bez škralúpu t. bez poskvrny tovaryství tajemného ten, jenž . . . .; A kupec i prodavač i přímluvcé š-pem pohaněnie buďte poraženi. Hus I. 470., III. 235. — *Š-pek*, pka, m. = *kdo rád škraloupy jídá*, der Schwartenliebhaber. Ros.

Škraloupovatý, -vitý, rindig, krustig. Š. vřed, das Scharfgeschwür. Jg.

Škraloupový, Rinden-, Krusten-, Ranft-, Schwarten-.

Škrambal, u, m. = *škrampál*. Šle dvě kvasničkuvý do Chrlic, nalívale vodo díravém š-lem do kvasnic. Sš. P. 644.

Škramlík, u, m. = *škatulka*, die Schachtel. — Š., a, m., osob. jm. Cf. Skramlík. — Š., a, m., *nadávka*. Ty š-ku! U Buděj. Nl.

Škrampál, u, m. = *krampavý střevíc*, alter, abgenützter Schuh. Us.

Škrampati se kde: po světnici (šoupavě choditi, herumgehen die Füsse nachziehend). Dch.

Škrample, škrampetle, škřampetle, pl., f. = *pantofle*, *trepky*, die Schlarfen, Schlackern. Us.

Škramuša, e, f., der Maulkorb (vlastně: škraboška). Pes má na tlamě š-šu. Mor. Šd. — Š. = *stará ženština*. Mor. Šd.

Škraň, škraně, ě, f., vz *Skraň*. Pk., Kd.

Škraňák, a, m. = *člověk, který má veliké skráně, tlustou tvář*, ein Bausbackiger. Šd. — Š., osob. jm. Mor. Šd.

Škraňatý = *škraňák*.

Škrancnouti koho = *škrábnouti*. U Křivoklátu. Ktk.

Škrandy, pl., f., na Slov. = *vlasy*, die Haare. Leška.

Škraňha, y, f. = *rozšmatlaná bota*. — Š., y, m. = *člověk loudavý*. Ty škraňho! U Rychn. Msk.

Škranuše, e, f., v Jg. Slov. **šp.** m.: škramuše.

Škráp, u, m. = *škrampál*. U Litovle. Kčr.

Škrata, y, f. = *fraška*, Possen. — Š. = *potvora*, die Missgeburt. Mus., KB. — Š., y, m., *nadávka*. Ty š-to! Slov. Dbš. 45.

Škrátek, tka, **škrat,** a, m., na Slov. = *skřítek*, *domácí bůžek*, der Hausgeist. — Š. = *zlý duch*, *rarášek*, der böse Geist, Teufel. Š. mu peníze nosí. Má při sobě škrátka. Bern. — Š. = *škaredý*, ein hässlicher Mensch. To je škrat člověk. Na Slov.

Škravada, y, f. = *svár*, der Zwist, Hader. Pass. 608.

Škravaditi se, il, ční = *hašteřiti se*, hadern. Leg. — **se oč.** Pass. 359. Všickni žádachu, o to sě škravadiec, kto spieše mohl k němu přistúpiti. Ib. — **se kam, v co** = *dráti se*. Pass. 359.

Škrbál, u, m. = *křáp*, *starý střevíc*, *škrampál*, ein alter Schuh. Klda., Nz., Mý. Vz Škarpál.

Škrbeň, bně, f., osada u Šenova ve Slez. Tč.

Škrcení, n., das Würgen.

Škrcenina, y, f., die Einschnürung = *náhlé stěsnění*. Rst. 502.

Škrcený; *-en*, *a*, *o*, eingeschnürt, gewürgt. V bot. díly duté trubkovité napuchlé na jednom n. na mnohých místech u prostřed alespoň ne na konci obojím stěsnané. Rst. 502.

Škrček, čka, m. = *skrček*. Mor. Šd., Hý.

Škrčeti, el, ení, knirschen, knarren. — **abs.** Když natahuješ hodiny, škrčí. Mor. Šd. — **čím:** zuby. U Olom. Šd. Vz Škrkati.

Škrčkovati se = *skrčovati se*, sich zusammenziehen, Knoten bilden. — **se komu.** Nemohu dnes nijak šiti, pořád se mi niť škrčkuje (zdrhuje se, dělají se na ní skrčky, uzlíky). Mor. Šd.

Škrdle, e, m., osob. jm.

Škrečati = *škřečeti*. Mor. Kch.

Škřeček, vz Skřeček. Kom. J. 210. — Š. = *člověk zlobivý*. Ty škřečku! Us. Brt.

Škřečeti, vz Skřečeti. Kom. J. 160.

Škřéhniti = *vřeštěti*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Škřehot, škřehotati, škřehotný, škřehtati, vz Skřehot atd.

Škrejkati; *škrejknouti*, knul a kl, ut, utí = *stříkati*, spritzen. — **koho čím:** vodou. — Š. = *poprchávati*, siefern. — **abs.** Škrejká, bude mrholiti (pršeti). Us. Jg. Vz Škrejpati.

Škrejpati = *poprchávati*, siefern. Vz Škrejkati. Škrejpá = začíná drobně pršeti. U Plzně a Klatov. Kd., Dšk. — Š. = *šplýchaje z nádoby vymrštiti* (něco tekutého), aus einem Gefässe, es schaukelnd, abgiessen. Neškrejpej! Us. Vz Škrýpati.

Škřek, u, m., vz Skřek. Škřek vypustiti. Št. N. 263. Podobnými škřeky i němá tvár sa ozývá. Ht. Sl. ml. 156. — Š. na Mor. = *křeč*, der Krampf. D. — Š. = *vejce pod slepicí nepodařilé*, *záprtek*, stinkendes Ei. Puch. — Š. = *rod supí*, falco aesalon, der Schmerl. D., Jg.

Škřekati = *skřečeti*. — **kde.** V mém bílém životě žaběnky škřekajú. Sš. P. 793.

Škřeklačka, škřeklák, škřeklavost, vz Skřekačka atd.

Škřeklavý = *skřehotavý*, *křiklavý*. Er. Sl. čít. 66. Vz Skřeklavý.

Škřeklivosť, vz Skřeklavosť.

Škřeklivý, vz *Skřeklavý*. Jg.

Škřemel, škřemen, škřemenáč, škřemenatý, škřemének, škřemeněti, škřeméniti atd., vz Skřemen. Kom. J. 85., 743.

Škřemenatý = *skřemenatý*. Š. kámen. Bdž. 124.

Škret, škřet, a, m., zastr. Vz Skřítek, Mz. 81.

Škreta, y, m., osob. jm. Mor. Šd. Vz S. N.

Škrhati, *škrhotati, škrhtati* = křik *škrh* vydávati, *škrh* schreien. Š. jako koroptvy (křičeti). Aqu. Žáby škrhají. Aqu.

Škrhla, y, f. = *malé prase*, ein kleines Schwein. Na vých. Mor.

Škřib, u, m. = *přeslička*, equisetum arvense, das Fegekraut. Slov. Jg.

Škribent, a, m., z lat. scribens = *spisovatel, pisatel*. Kom. J. 992.

Škřidla *(skřidla)*, škřidélka, y, f., na Mor. *šleta* = *lupný kámen, kterým střecha se kryje*, der Schiefer, Schieferstein. Š., skřidlice, křidlice, břidlice. Rk. Kostel škřidlou pokryti dal. V. Š. zlatá, železná. Leg. Přeostrá š. BO. Vzev tělo jeho pod nějakú škřidlu aneb opuku tajně pochoval. Let. 25. — **Š.** = *poklička na hrnec*, der Deckel, die Stürze. Kom. J. 535. Hrnec škřidlou přikryti. Jád.

Škřidlař, e, m., der Schieferdecker. Vz Škřidlí. Tk. II. 379., 382., Ždk.

Škřidlí, m. = *pokryvač, který škřidlou pokrývá*, der Schieferdecker. Us. Vz Škřidlař.

Škřidlice, e, f. = *skřidla*. Kom. J. 545. — **Š.** *dutá* = *prejz, kůrka*, na Slov. *žlabovice, žlabice*, na Mor. *korýtko* (Hý.), der Hohlziegel. Háj., Bern. — **Š.** = *plech*, der Blech. Jg. — *Pod š-cí* = dům č. 550. na rynku pražském. Vz Tk. II. 139.

Škřidlicový kámen, der Schieferstein. Koll.

Škřidličář, e, m. = *škřidlař*.

Škřidličářka, y. f., die Schieferdeckerin.

Škřidličářský, Schieferdecker-.

Škřidličářství, n., die Schieferdeckerei. Jg.

Škřidličník, a, m. = *škřidlář*. — **Š.,** u, m. = *hřebík ku přibití křidlice*, der Schiefernagel.

Škřidličný, na Mor. *šlctový*, Schiefer-, schieferig. Š. krov, V., kamení, lom, Us., kamenec. D.

Škřidlovitý, schiefericht. D.

Škřidlovnice, e, f. = *škřidličný lom*, der Schieferbruch. D.

Škřih, u, m. = *veliká truhla, vlastně prkenná ohrada na obilí*, die Getreidetruhe. Mor. Brt., Vck., Mřk.

Škřiňa, ě, f. = *stromová stěnice*. Na mor. Zlínsku. Brt. Š. červené, vz Barušky.

Škřinař, e, m., der Schreiner. Slov.

Škřinařka, y, f., die Schreinerin. Jg.

Škříně, vz Skříně.

Škřinka, y, f. = *poklop na ptáky*. Us. Vz Skříně.

Škříp, u, m., *přeslička zimní*, equisetum hiemale, der Schachtelhalm. Slb. 94. Vz Skřip.

Škřipák, u, m., *skřipec*, der Zwicker, Nasenzwicker (druh brejlí). Deb.

Škřípati atd., vz Skřípati.

Škřipavý, vz Skřipavý.

Škřipec, pce, m., vz Skřipec. Kn., Kom. J. 527., 668. Podobně jak škřipcem někdy nejvýš jej vytáhnouti. Žer. 310. Počkaj, veď ty prideš pod škripec, na škřipec. Mt. S.

Škřipeň, pně, m., osob. jm. Slov. Šd.

Škřípěti, vz Skřípěti. Lex., Kom. J. 543.

Škřípí, n. = *škřípina*. Kom. Vz Skřípí.

Škřípina, y, f., scirpus, die Binse. Š. trsnatá, s. caespitosus, jezerní, s. lacustris, dvojblizná, s. Tabernemontani, mořská, s. maritimus, lesní, s. silvaticus, kořenivá, s. radicans. Vz Rstp. 1699.—1702. Cf. Čl. Kv. 97., Slb. 121.

Škřípinovitý. Š. rostliny, scirpinae, květy obojaké, klasaté, jakož i šupiny nedvojřadé: suchopeř, palach, škřípina, mařice. Rstp. 1694., 1698.

Škřipka, y, f., anas strepera, die Schnarrente. Linn.

Škřipotati = *na housle skřípati*, auf der Geige schnarren. Bern.

Škriptorál, u, m., z lat. scriptorius = *nožíček na pera*, das Federmesser. V., Kom. J. 738.

Škřitati = *šišmati, zaneřáditi*, sudeln. D.

Škřítek, vz Skřet. Kom. J. 987. — **Š.,** tku, m. = *vlasy rostoucí nad čelem vzhůru, ne dolů*. Na Mor. Brt., Vck.

Škřitkový. Š. nohy (dvojitý trojhran). Cf. Muří noha. Na mor. Zlínsku. Brt.

Škřiva, y, m. = *skřivený člověk*, ein Krüppel. Šd. — **Š.,** osob. jm. Mor. Šd.

Škřivan, vz Skřivan. Kom. J. 153., 159.

Škřivánčí, vz Skřivánčí.

Škřivánkov, a, m., Lerchenfeld, ves u Plumlova. PL.

Škřivánkový, vz Skřivánkový.

Škrk, u, m. = *jedno škrknutí* (vz Škrkati), der Ritz. Jedním škrkem plátno roztrhl. Jg. Hop, škrk! černó pantlo pod krk. Sš. P. 733. Šaty škrk! už byla díra. Mor. Šd. Plátno dělá škrk (škrčí), roztrhne-li se. Mor. Šd. — **Š.** = *škrknutí, krknutí žaludku*, der Rülps. Ros. — **Š.** = *jistý tanec* na Mor.

Škrkač, e, m. = *kdo škrká*, der Scharrer. Rülpser. Jg.

Škrkačka, y. f. = *která škrká*, die Scharrerin, Rülsperin; *řehtačka*, die Schnarre, Ratel. Reš. — **Š.** = *čím se škrká, sirka*, das Streich-, Zündhölzchen. Na Mor. a Slov. Tč., Šd.

Škrkan, a, m. = *trhan*, der Haderlump. Slov. Bern.

Škrkanec, nce, m., vz Škraka. U Olom. Šd.

Škrkaný; *-án, a, o*, zerfleischt, zerrissen. Bern.

Škrkati: *skřčeti*, el, ení; *škrknouti*, knul a kl, utí; *škrkávati* = *škrky dělati*, schnarren, gurren, knarren, quacken, rasseln; *krkati*, rülpsen, schlucken; *špetnouti*, muchsen; *trhati, drápati*, reissen zerfleischen. Jg. — **abs**. Žaludek, žába škrká. Jen to škrklo, už držel dva kusy plátna v ruce. Vz Škrk. Šd. Škrkal (krkal). Ani neškrkni (nešpetni). Ros. Z houští škrčíc vyskočí tu vlci dva. Svoboda Václ. — **(komu) kde**. Škrkačku po stěně škrkati, streichen. Mor. Tč. Ty husovské žáby **pod** mostem škrkajó, židenský panenky vesele zpívajó. Sš. P. 769. Voda **v** ohni škrkne. Kom. Škrká mi v břiše (přelévá se). Ros. — **čím**. Ani pérem neškrknu. Mor. Šd. Š. sirkou, streichen. Us. Šd., Sd. — **na čem**: na houslech. Zlob. — **jak**. Na nohy škrknouti (hbitě na nohy se postaviti). U Olom. Šd. — **kudy**. A já škrk' **přes** tu hrázu = skočil, sprang. Mor. Kch. — **odkud kam**. A tu on škrkl (= skočil) **na** něho **ze** síně, ze dvora, **se** stromu atd. Mor. Hý.

Škrkavě = *škrkem*, knarrend, zischend, pfeifend.

Škrkavec, vce, m., amomum zedoaria, der Zitwer. Bern.

Škrkavečník = *škrkavičník*.

Škrkavice, e, f. = *škrkavka*.

Škrkavičně = *škrkavě*.

Škrkavičník, u, m., *škrkavečník*, u, m. = *škrkavičný n. římský hrách*, lupinus, die Feigenbohne. Rstp. 413. Š. žlutý, luteus, gelbe F., bílý, albus, weisse F., strakatý, varius, bunte F., úzkolistý, angustifolius, schmalblättrige F., hořký. — **Š**. = *škrkavičná bylina n. semeno*, das Wurmkraut, absinthium marinum. Rostl., Ros.

Škrkavičný, na Slov. *škrkavý* = *praskající, vrzající*, rasselnd, knarrend. Bern. — **Š**. = *od škrkavek*, Wurm-, Spulwurm-. Š. zimnice. — **Š**. *bylina, koření*, das Wurmkraut; *semeno* (škrkavičník). V. — **Š**. *n. římský hrách* (= škrkavičník). Kom. J. 128., D.

Škrkavka, y, **škrkavice**, e, f. = *hlísta, červ srdeční, kouka* (Kts.), ascaris, der Spul-, Bauch-, Leib-, Herz-, Darmwurm. V. Š-ky, nematodes, die Fadenwürmer, jsou oblí hlístové, těla velmi dlouhého, brkovitého až i nitkového. Všecky mají ústa, mnohé mají též dokonalou řití opatřenou rouru zažívací. 1. *Š-ky pravé* a) škrkavky v užším smyslu jsou hlístové střevní, mají tělo táhlé, na zad zašpičatělé, ústy i řití opatřené. Š-ka obecná, ascaris lumbricoides, obrovská, a. megalocephala, roup či srnice, oxyuris vermicularis, škrkavka kočičí, ascaris mystax. — b) *Měchovci*, strongyloidea, mají ústa opatřená rohovitou schránkou aneb háčky. Měchovec obrovský, eustrongylus gigas, koňský, sclerostomum armatum, ovčí, dochmius filaria, okouní, cucculanus elegans. — c) *Tenkohlavci*, trichotrachelidae, jsou hlístové těla oblého, velmi tenkého a na hlavě bičíkovitě prodlouženého. Tenkohlavec bičíkový, trichocephalus dispar, svalovec či trichina (trichina spiralis). — d) *Vlasovci*, filaridae, mají velmi dlouhé nitkovité tělo, ústa neozbrojená. Vlasovec koňský, filaria papillosa, krevní, f. immitis, medinský, f. medinensis. — e) *Háďátka*, anguillulida, malincí oblí červi. Haďátko pšeničné, anguillula scandens, octové, ang. aceti. — 2. *Strunovci*, gordiacea, mají tělo strunovité, tuhé, jsou opatřeny ústy, avšak na místě zažívací roury mají jen zvláštní buňkovité těleso. Strunovec obecný či živý vlas, gordius aquaticus, bílý, mermis albicans. Vz Frč. 69.—74. Cf. Schd. II. 531. Vz Hlista, S. N. — Š-ky mořiti a ven vyháněti. Byl. Proti š-ám vezmi zvonček s vlášením jako na vrbě roste, vaře dávej s vínem píti. Jád. — **Š**. *široká* = *kalounice, tasemnice*, taenia, der Bandwurm. Bráti lék proti tasemnici, škrkavkám. — **Š**. na Mor. = *srdnice, roup*, ascaris vermicularis, der Maden-, Springwurm. D. — **Š**., *druh deštovek dlouhých a bělejších než obyčejné jsou*. Ros.

Škrkavkovec, vce, m. = *kdo škrkavky má*, der Würmer hat. Ros.

Škrkavkovitý = *škrkavkovec*. Ros.

Škrkavý = *kdo škrká*, knarrend, knirrend, rasselnd. Slov. Bern.

Škrknouti, vz Škrkati.

Škrle, e, f., něm. Skyrl, ves u Žatče. PL. Vz S. N.

Škrliak, a, m., der Knicker, Knauser. Toho za skupářa a š-ka (= škrtila) pokladajú, kdo svoj chlieb odkladá před domácími. Slov. Dbš. 36.

Škrniti, il, ění, karg zurückhalten, *skrbliti*. Dch. — **se** = *hubeněti*. Čuně se škrní. Us. Rgl.

Škrnouti se, jen složeného užíváme: *uškrnouti se* = *maličko se usmáti*, lächeln. Ros.

Škrob (zastr. *skrob*), u, **škrobek**, bku, **škrobeček**, ečku, m., z němec. Kraftmehl (s-krob); das Stärkmehl: $C_{12}\ H_{10}\ O_{10}$. **Šfk**., D. Š. lep z mouky ku stužování prádla atd. D., V. Š-bem něco škrobiti. Kom. J. 581. Š. modrý, Tabl. lid., bramborový, pšeničný, Us., bílý, jodovaný, lazulkový n. s lazulkou, Kh., palmový, škrob rostlin složnokvětých (inulin), lichenový, euglenový, Šfk. 553., lišejníkový, obecný, omanový. Rat. 8., 9., 30. Škrob lesklý, Dch., knihařský, rýžový, z divokých kaštanů. Us. Škrob dělati, vyráběti. Škrob, vaří-li se na husto, bleptá. Dch. Vz S. N. a v Šfk. 550. a násl., Kk. 10., 113., 135., Prm. III. čís. 15. — **Š**. = *země suchoparná, břidličná a kamenitá*, dürrer, steinichter Ort. Cf. Škrobot, Škrobotina. Má pole na škrobu. Ros. — **Š**., a, m. = *lakomec*, der Geizhals, Schmutzhammel. Ty škrobe! To je škrob! — **Š**. = *nehoda, škoda*, (hlavně se tak říká, když se něco zláme). To je škrob! U Rychn. a Žamber. Dbv.

Škroba, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škrobačisko, a, n. = *škrobaňa*. Mor. Šd.

Škrobačka, y, f. = *lžíce na škrabání zemáků*, ein Löffel zum Schaben der Erdäpfel. U Místka. Mtl.

Škrobák, a, **škrobáček**, čka, m. = *chrobák*, z lat. scarabeus. Bdl. Na morav. Zlínsku *brouk* vůbec. Brt. — *Přenes. o lidech.* Aj jdi ty škrobáku! Co chceš ty škrobáku? Us. v již. Mor. Šd.

Škroban, u, m., amylas. Rst. 30.

Škrobaňa, *chrobaňa*, ě, m. = *škaredý, nehezký chrobák* (brouk). Na Mor. Brt., Šd.

Škrobánek, nka, m. = *skřivan*, die Lerche. Vz Škovránek. Slez. Pk., Šd. — **Š.**, osob. jm.

Škrobař, e, m., der Stärkemacher, Stärkeverkäufer. D.

Škrobařiti, il, ení, Stärkemacherei treiben. D.

Škrobařka, y, f., die Stärkemacherin, -händlerin, die Frau des Stärkemachers. Us. Jg.

Škrobárna, y, f., na Slov. *škrobáreň*, rně, f., die Stärkefabrik. Us. Jg.

Škrobařský, Stärkemachers-. Jg.

Škrobařství, n., die Stärkemacherei. Jg.

Škrobati = *škrabati*, kratzen. — **co:** kobzole. Slez. Šd., Tč.

Škrobatý = *škrob obsahující*, Stärke enthaltend. Š. látky. Svět.

Škroběna, y, f., die Haubenputzerin. Us. Dch.

Škrobeně mluviti, steif. Us. Dch. Cf. Škrobený.

Škrobenec, nce, m., ein steifer Patron. Us. Dch.

Škrobení, n., das Stärken. Us. Prádlo ku š. Šm.

Škrobenice, e, f. = *silně škrobená spodnička*, gestärkter Unterrock. V Policku. Kšá.

Škrobenosť, i, f., das Gestärktsein; die Steifheit der Manieren. Dch., Kos. Ol. I. 98.

Škrobený; *-en, a, o*, gestärkt. Š. košile, sukně a pod. — **Š.**, steif, steifleinen, gezwungen, affektirt, pedantisch. Jg., Dch. Š. moudrosť, způsoby, počínání. Us. Dch. Š. Mojžiš, steif lederner Gesell. Dch. — **Š.** = *skoupý*, der Geizhals, Filz. Jg., Dch.

Škrobicí, zum Stärken dienend, Stärke-. Š. stroj. Techn. Vz -icí.

Škrobiti, il, en, ení; *škrobívati* (mit Kraftmehl) stärken, steifen. — **co čím:** košile pšeničným škrobem š. Us. — Kom. J. 581.

Škroble, e, f. = *prohnutý tupý nůž na obou koncích s krňkami* (střenkami). Na Ostrav. Mtl.

Škroblička, y, f., na Mor. = *šorna kominická*, das Scharreisen. MM. 268. — Jg.

Škroblina, y, f., der Kloben, Klobenring. Vys.

Škrobnatý = *škrobatý*, Stärke enthaltend. Rostl. Š., amylaceus, stärkemehlartig, složený ze zrnek drobných kyprých bělavých, jakoby ze škrobu. Š. stélka některých lišejníků. Rst. 502.

Škrobný, **škrobový** = *ze škrobu*, Stärk-. Š. kaše, mouka, D., klí (gummi), moučka, cukr, Nz., maz, obsah, Šp., lesk, lep (Kleister), Dch., cukrovarství. S. N.

Škrobot, u, m. = *kamének*, das Steinchen. Cf. Škrob (konec). D. — **Š.** = *škrob, pole bez země*, dürrer, steinichter Ort. Vz Škrob (konec), Škrobotina. Us. u Petrovic. Dch. U N. Kdyně. Rgl.

Škrobotina, y, f. = *tvrdá země*, mageres, steinichtes Land. D. Cf. Škrob (konec), Škrobot.

Škrobovatina, y, f., amyloidum. Rst. 46.

Škrobovatosť, **škrobovitosť**, i, f., die Kraftmehligkeit; Magerkeit des Landes. Ros. Cf. Škrob, Škrobot.

Škrobovatý, **-vitý** = *škrob mající v sobě*, kraftmehlig; 2. *kamenitý*, mager, steinig. Cf. Škrob (konec), Škrobot. Ros.

Škrobovina, y, f. = *prvek ve škrobu jsoucí*, der Dextrin, dextrinum, das Stärkegummi. Jg., Rst. 502., 31.

Škrobovinný, od škroboviny. Š-né měchýřky. Čas. techn. I. 58.

Škrobový, vz Škrobný.

Škrobránek, nka, m. = *skřivánek*. U Freuštátu. Dřk. Vz Škrovánek.

Škrofule, **škrofle**, pl., f. = *krtice*. Sal. 27. 27.

Škrochovice, dle Budějovice, ves v Opavsku. Šd.

Škroňhati = *kuňkati, omrzele naříkati*, raunzen, zimpern. Ten pořád škroňhá. Us. Pta.

Škrokniti, na vých. Mor. = *stonati*.

Škroňhati, raunzen. Šm.

Škrošna, y, f. = *skříň, kterou nosí kuřenčáři na zádech*, ein Geflügelkorb. Mor. Bkř., Brt. Cf. Krosna. — **Š.** = *ženská, která nosí mnoho sukní a proto široka jest; potom ženská, která lenošně posedává.* Mor. Brt., Šd.

Škroufati = *štípati*, zwicken. — **koho kde.** Škroufá mě v břiše. U N. Kdyně. Rgl. Vz Škrouhati.

Škrouhati, *škrouchati, škroukati, škroupati, škroutati; škručeti*, el, ení; *škroukávati* = *broukati, bručeti, buráceti, kručeti*, knurren, rumpeln, rummeln; *láti, hubovati*, schelten, mit Worten anfahren; *nelíbiti se*, nicht gefallen. — **abs.** Co pak škronkáš? Ros. — **komu kde.** Něco mi v břiše škrouká, Ros., škroupá a škroutá, D., škručí. Us. — **na koho** = *hubovati*. Us. — **komu.** Něco mu škrouhá = *nelíbí se*. Ros. — Jg.

Škrouchati, vz Škrouhati.

Škroukání, n. = *kručení, broukání*, das Gurren, Kollern. Cf. Škrouhati. Š. v břiše. Nz. lk.

Škroukati. Žába škrouká, gurret. Us. u Polič. Divně se bude sápati, láti, škroukati, hrochovati. Dh. 27. — **komu kde.** Škrouká mi v břiše, mám hlad. Us. Vrů. Vz Škrouhati.

Škroup, a, m., osob. jm. Šd. Vz S. N.

Škroutek, tku, m. = *překroucená nit*, überdrehter Faden. Mor. D. exc.

Škrovad, a, m., Skrowad, ves u Chrudimi. Pl.

Škrovada, vz Škravada. BO.

Škrovránek, nka, m. = *skřivánek.* Vz Škrobránek, Škrvánek, Skovránek. Šš. P. 546.

Škrpál, u, m. = *krpec, bačkora;* jinde *starý rozšmafhaný střevíc.* U Kostelce n. O. Ktk.

Škrpaný (tanec) = *šoupaný tanec, valčík,* der Walzer. U Opav. Klš.

Škrpati *nohama = nohy za sebou smýkati, šoupati,* schleifen, die Füsse nachschleppen. U Opav. Klš.

Škrpec, pce, m. = *škrpál.*

Škrt, u, m. = *škrtnutí,* der Ritz, Ros.; *jedno bodnutí,* der Stich. Dal mu š. Ros.

Škrtač, e, m. = *kdo škrtá,* der Kratzer; 2. *kdo špatně píše,* der Kritzler, Schmierer. Jg.

Škrtačiti, il, en, ení = *škrtiti.* Mor. Šd.

Škrtačka, y, f. = *odrhlé koště,* ein abgenutzter Besen. Slez. Šd., Klš. — **Š.** = *která škrtá,* die Kratzerin; *která špatně píše,* die Kritzlerin, Schmiererin. Jg.

Škrtadlo, a, n. Š. na sirky, das Reibzeug. Us.

Škrták, a, m., vz *Škrtač.*

Škrtal, a, m. = *škrtač.* Us. Hý.

Škrtání, n., vz Škrtati.

Škrtanina, y, f. = *škrtání, škrábanina, mazanina,* die Schreiberei, Schmiererei, das Gekritzel. Jg.

Škrtaný; *-án, a, o,* gestochen, gekritzelt, geschmiert, ausgestrichen. Us. Vz Škrtati.

Škrtati; *škrtnouti,* tnul a tl, ut, utí; *škrtávati,* einen knirschenden Ton von sich geben, knarren, scharren; *píchati, bodati,* stechen, ritzen; *špatně psáti,* schlecht schreiben, schmieren, kratzen, kritzeln, sudeln; *přetrhnouti,* durchstreichen, ausstreichen. — **abs.** Škrtal *(špatně psal).* Br. — **koho** = *bodati.* Ros. — **čím:** pérem. D. — **na co:** na housle. Ros. — **co kde: na** papíře *(špatně psáti).* Jel. Chybná místa v úloze š. (přetrhovati). Us.

Škrtavka, y, f. = *škrkavka.* Ros.

Škrtič, e, m. = *davič,* der Würger. D.

Škrtidlo, a, n. = *nástroj ku škrcení,* das Würgzeug, Würgeisen. Bur. Š. na snopy, die Wurstzwinge. Ib.

Škrtil, a, m. = *skrblík, lakomec,* der Geizhals, Knicker, Knauser. Us. Šd.

Škrtílek, lka, m. = *škrtil.* Us. Šd.

Škrtilka, y, f. *Š-ky, druh hrušek trpkých, přesedalky,* eine Art Birnen. Us. Jg.

Škrtitel, e, m., der Würger. Šm.

Škrtiti, škrť, tě (ic), il, cen, ení; na Slov. -těn, ění; *škrtivati = rdousiti,* drosseln, würgen, auf-, festhalten; *trápiti, soužiti,* ängstigen, quälen, drängen, bedrängen, anstrengen. Jg. — **co, koho, se.** Škrtí krejcar, groš (lakomec, drží nechtě ho vydati). Š. někoho. Š. mlýn, stroj, vlak (běh jeho tak menšiti, že vše v něm škvíká). Jg. Mlýn se škrtí (volněji běží, když jest přesypán). Vys. Pila se škrtí. Vys. Lakomec, má-li peníze dávati, škrtí se (= zdráhá se). Us. To mne škrtí (trápí). Ros. Co bych se pořád škrtil (namáhal). Mor. Brt., Šm., C. — **koho, co čím.** Někoho rukama, Us., mlýn váhou (staviti trámem, ne zaražením vody. Mlýn zaškrtiti, uškrtiti, přiškrtiti. Když chtějí mlýn škrtiti, pustí se váha na iiční kolo). Vys. Š. koho čím. Kom. — **se, koho kde.** Kuroptva škrtí se v oku (osidle). Us. — **se od čeho:** od hub. Plk. Kabát mne š-ti **pod** páždí, Ml., pod ramenem. Šp. — **se na koho** = *namáhati se.* Nač bych se š-il na cizí lidi? Na Mor. Brt. — **se jak:** až **do** krve = *dříti se.* Us. Hý.

Škrtle, pl., f. = *dřevo na studních, na němž žerď visí a na žerdi vědro.* Slov. Jg.

Škrtnice, e, f. = *mlýn lodní,* eine Schiffmühle, die durch Bremsen stillgehalten wird. Ms., Vys. — **Š.** = *zarážka, brzda,* die Bremse. Š. u vozu, die Wagenbremse. Šp., Suk. Š. šroubová, die Schraubenbremse. Šp.

Škrtník, u, m., u klobouč., das Knebelholz. Šm.

Škrtnouti, vz Škrtati.

Škrtný. Š. žíla, die Drosselader. Tab. lidu 150.

Škrtoň, ě, m. = *škrtil, lakomec.* Vz Škrtil. Na Mor. Zlínsku. Brt.

Škrtoun, a, m., vz Škrtač. — **Š.,** u, m. = *nástroj, jímž se škrtá,* das Kratzwerkzeug. — **Š.** = meč, kord, das Schwert, der Degen (žertem). Ros.

Škrůbek, bku, m. = *škrob.* U Opavy. Klš.

Škrůbiti = *škrobiti.* U Opavy. Klš.

Škručeti, vz Škrouhati, Kručeti.

Škruk, u, m. = *lání, potrhování se slovy,* harte Worte, das Schelten. Odbyl mne se škrukem. Us. Jg., Bzd.

Škrúkati, knurren. Bzd. Vz Škroukati.

Škruklivý = *který škrouká, vadí se, laje,* scheltend, mit Worten anfahrend. Us. Jg.

Škrunda, y, f. = *nadávka ženským,* sr. něm. die Schrunde, střněm. schrunde, rima, fissura. Mz. 326.

Škruňhati = škroňhati. Rk.

Škruňkati, *křičeti jako žáby,* gurren, quaken. Žába proto škruňká, vodu jen že žuňká, zpěv neumí. Šír.

Škrúpati, zerbeissen. — **co čím:** tvrdý chléb zuby. Mor. Kch., Tč.

Škrupina, y, f., na Slov. = *skořepina,* die Kruste, Schale. Koll., Šd., Dch., Bzd.

Škrupinkář, e, m., der Krustenfresser, Geizhals. Plk.

Škrupl, škrupul, e, m. = *míra, 20 zrn ječných, třetina kvintlíku,* der Skrupel, z lat. Kom. J. 765. — **Š.** = *rozpak,* die Bedenklichkeit, der Skrupel. Jg.

Škrupulant, a, m., z lat. = *plný pochybností, vrtošivý,* der Skrupulant. Jg. Cf. Svědomí (v theol.).

Škruta, y, f., na Mor. = *kra ledu, kruch, celina, celizna,* die Eisscholle. Jg. Hornolid.

wo — škrot, náledí, holoť, němec. Schrot, kroupa ledová, Hagelkorn, stř̌něm. schröt, úkrojek, švéd. skrot, ledové kroupy. Mz. 326. — Š. Vzal si takovou starou š-tu (za ženu = hebli, šeredu). V Kunv. Msk.

Škřutí, n., die Scholle, Erdscholle. Jak pak já mám státi (matka z hrobu)? Mám na sobě š. Sš. P. 161.

Škrvánek, nka, m., na Slov. = *skřivan*. Plk. Cf. Škrovránek.

Škrýpati = *stříkati*, spritzen. — **co kam.** Labutě vodu na sebe škrýpají. Světz. Vz Škrejpati.

Škub, u, m. = *škubnutí*, der Riss, Zug. Vezměte provaz škubem a pak upevněte. Us. Dch.

Škubač, e, m., vz *Šklubač*.

Škubačka, y, f. = *drání peří*, das Schleissen. Mor. Tč. — **Š.**, vz Šklubačka.

Škubadlo, a, n. = *čím se škube*, das Rupfzeug. — **Š.** = *knot šarpie*, die Charpie. Ja., Sal. 220. 5., 14.

Škubal, a, **Škubálek**, lka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škuban, a, m. = *kdo mnoho šatstva trhá*, der Kleiderbunzer. U Jižné. Vrů. — **Š.** = *oškubanec*, *otrhanec*, der Lump, Vagabund. Mor. Brt., Šd. — **Š.** = *dělník na dráze*, der Eisenbahnarbeiter. Us. Prm. Vz Škluban, Trhan.

Škubanec, nce, m., pl. *škubance* = *škubánek*. Mor. Brt., Šd. Ke konci záhonku, ke konci navaří hospodyň škubanců. Sš. P. 555.

Škubání, n., das Rupfen. Vz Škubačka. Š. chmele, die Hopfenpflücke. Š. ve tváři, die Gesichtzuckung, v boláku atd. Dch.

Škubánky, vz Šklubánek.

Škubaný; *-án*, *a*, *o*, gerupft. Sp.

Škubatelný, rupfbar. Us. Dch.

Škubati, vz Sklubati.

Škubavý = *trhavý*, zuckend, reissend, klonisch. Š. křeč, convulsio. Nz. lk.

Škubec, bce, m. = *ptačí pysk*, der Schnabel. Ros.

Škucký = *škutský*. Ty škute škucký. Mor. Sd.

Škůdce, e, m. a f. O rodu a skloňování vz -ce. Der Schädiger, Schädling. V. Š-ce lesní. Dch. Š. zemský (zločinec, loupežník, der Uibelthäter, Landesschädiger, Strassenräuber), V., Pč. 21., noční. Er. Dobrých heroických lidí synové bývají nepodařilí, zlí škůdcové. Prov. Jg. Tajný chůdce tajný škůdce. Vz Úskok. Lb.

Škůdka, vz Škoda.

Škůdkyně, ě, f., die Uibelthäterin. Šm. Vz Škůdnice.

Škudla, y, f. = *skřidla*, *plech*, *deštička*, das Blech. Š. souvisí s lat. scandula, scindula. Vz Mz. 76. Zlatými škudlami něco opažiti. Troj., Výb. II. 93. Š-ly železné; š. olova. Jg. Zaušnice jeho jako š-dly železné (laminae). BO. Š-dly zlaté; Ztepe je v škudly (roztáhne na plechy). BO. Šest set zlata dal váh k š-dlám jednoho štítu. Bj. Š. (Blechschiene) na holeň, na stehno. Cn. — **Š.** = skřidla, Schiefer, m. Vus. — **Š-dla** = *skula*, *skulina*, die Klinse, Ritze, Spalte. — **Š.**, y, m., osob. jm. Tk. II. 111., V. 93.—95.

Škudlíček, čka, m. = *skoupý*, der Knicker, Filz. Us. Dch.

Škudlička, y, f., die Knickerin, Knauserin. Jg.

Škudlina, y, f., *lépe*: *skulina*. Jg.

Škudlinky, dle Dolany, samota u Neveklova. PL.

Škudliti se, il, ení = *skrbliti*. — **se s čím**, geizen. — **Š.** = *robiti*, thun. Co tam pořád škudliš? Us. u Rychn.

Škudlivec, vce, m. = *škudlíček*. U Rychn. Msk.

Škůdná, é, f., *lépe škodná*. Vz toto.

Škůdnice, e, f., die Schadenverursacherin. Us.

Škůdník, a, m. = *škůdce* Sá.

Škůdnolibý, schadenfroh, *lépe*: škodolibý.

Škůdný, *lépe*: *škodný*, vz -ný.

Škudra, y, f., ves u Strakonic. PL., Tf. 288.

Škůdství, n. = *škození*, *loupež*, die Schadenverursachung, Landesschädigung, Plünderung, Räuberei.

Škula, y, f. = *skula*, die Spalte. — **Š.**, y, m., **škulaň**, ě, m. = *šilhavý*, der Schieler. Na Slov. Koll.

Škulavě, na Slov. = *šilhavě*, schielend.

Škulavec, **škuhlavec**, vce, m., na Slov. = *šilhavý*, der Schieler.

Škulavosť, **škuhlavosť**, i, f. = *šilhavosť*, das Schielen.

Škulavý, **škuhlavý** = *šilhavý*, schielend. Bern.

Škulec, lce, m., na Slov. = *škulavec*.

Škulení, n. = *šilhání*, das Schielen. Bern.

Škulenka, y, f. Š. řecká, fissurella graeca, plž širojazyčný, má miskovitou netočenou ulitu na temeni, kterou vniká voda do dutiny žaberní, v nížto jsou dvě hřebenovité žábry. Vz Frč. 233.

Škulík, a, m., dynamene, kývoš. Krok. II. 246.

Škulina, y, f., *lépe*: *skulina*, vz Skula. Kom. J. 469.

Škulinatý, *lépe skulinatý*.

Škulinýš, e, m., carcinus, *korýš*. Krok. II. 246.

Škuliti, *lépe*: *skoliti*, *skučeti*, winseln. — **kde.** Pes škulí **za** dveřmi. Us. Dch.

Škúliti = *škouliti*, schielen. Slov. Jg.

Škulka, y, f. = *skulina*. U Berouna.

Škulovec, vce, m. Š-ci, bothriocephalidae, jsou červi podobající se tasemnicím, mají však na hlavě dvě podélné skuliny a obyč. žádných háčků. Š. široký, bothriocephalus

latus, lososí, b. proboscideus, dvojitý, schistocephalus dimorphus, štičí, triaenophorus nodulosus; řemenatka prostá, ligula simplicissima. Vz Frč. 62.

Škultéty, ho, m., osob. jm. Š. Aug. Vz Tf. H. l. 125.

Škumáty = *škuty*, pl., na Slov. = *vlasy*, die Haare, der Schopf. Cf. Škrandy. Koll.

1. **Škumpa**, y, f. = *domluva*, der Verweis; *úštipka, hana*, der Stich (mit Worten). Ros. Sr. něm. Schimpf, ignominia, probrum, hanba, holland. schimp, irrisio, convicium, posměch, nadávka. Mz. 326.

2. **Škumpa**, y, f., rhus, der Sumach, rostl. Škumpa ruj, r. cotinus, pnulá, r. radicans, jedovatá, r. toxicodendrum, koželužská, r. coriaria, ocetná, r. typhina, lysá, r. glabra, pokostová, r. vernicifera, smradlavá, r. venenata, kopálová, r. copallina, korálková, r. metopium. Rstp. 327. Cf. Kk. 238., FB. 87., Schd. II. 306., Čl. Kv. 326., Slb. 645.

Škumpina, y, f. = *škumpa koželužská*, rhus coriaria, der Gerbersumach. Rstp. 329.

Škumpinový, Sumach-. Š-nová břečka, Sumachbrühe, prášek, Sumachpulver. Sp. Š. list, kořen.

Škumpovitý. Š. rostliny, sumachineae, dělohy listovité: škumpa, litřík, čichoň. Rstp. 319., 327. Cf. Slb. 645.

Škuner, u, m., angl. Schooner, rychle plovoucí loď o třech stežních, úzká a dlouhá, 8—12 děly ozbrojená. S. N. 11. 214.

Škurák, u, m., na Slov. = *vemeno oveí*, das Schafeuter. Koll.

Škuravka, y, f. = *škrkavka*. Berg.

Škůrek, rka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Škut, a, m. = *zavilec, zarputilec*, der Starrkopf. Mor. Brt., Mtl. — **Š.** = *přezdívka dětem obojetná*. Počkej, ty škuto (sloto, šelmo, i. e. po zlém i po dobrém). Mor. Brt., Kd., Šd.

Škuť, i, f. = *štětina*, die Borste. Na Ostrav. Tč.

Škuta, y, m., osob. jm. Mor. Šd. — **Š.** = *škutina*, y, m. Škd.

Škutina, y, f., na Mor. a na Sloven. = *štětina*, die Borste. — **Š.** = *pačesy*, der Schopf. Chytím tě za š-y. Plk. — **Š.**, y, m. a f. = *nadávka hochům a děvčatům rozpustilým*. Us. ve Slez. Klš., Pk., Cf. Skutiti. **Š.**, y, f. = *zastrčené špatné pole*. Obec tu š-nu nikdy lépe neprodá. Us. Ehr., Lpř. — *Š-na*, nějaká rostlina. Um. les. — **Š.**, ves u Dobrušky. Pl.

Škuty, vz *Škumáty*.

Škvan, a, m., osob. jm. Slov. Šd.

Škvar, u, m. = *hlas vařící se mastnoty*. Ros. — **Š., škvár** = *truska kovu, uhlí* atd., die Schlacke. Ros. Š. uhlový, die Kohlenschlacke. Zacpání roštu škváry, die Verschlackung des Rostes. Šp. Ruda ze š-árů, das Schlackenerz; pec, propich, kleště na škváry. Šm. — *Škvár* = *přiškvařená kůže*, die Schwarte. D. — *Škvár* = *stará kniha*; *stará, špatná věc*, altes Buch, der Schund. Cf. Škvára. — **Š. a škvár** = *poskvrna*, der Fleck, die Mackel. Aby nás dřievních škaruov a nečistot očistiti ráčil. Modl. ms. Máš u mne ještě škvár, eine üble Note. Us. Č.

Škvára, y, f. = *škvar*, die Schwarte, Schlacke. — *Škváry* = *věci n. řeči na nic nepotřebné*, unnütze Sachen o. Reden. To jsou jen š-y. D., Ros. Staré š-y = *haraburdí*, alte Schriften, Sachen. Jg., Rk., Pam. kut. Staré š-y připomíná. Us. Lary fary, staré škváry. Us. Jg. — **Š.** = *poskvrna*, der Fleck, die Makel. Čert ví, jaká škvára z toho ještě bude. Us. v Kunv. Msk. — **Š.**, y, m., os. jm.

Škvarek, rku, **škvareček**, čku, m., demin. slova *škvar*. **Š.** = *kus tuku po škvaření zůstalého*, die Schwarte, Griefe, Griebe. Š. od slanin, die Speckschwarte. D. Š-y s chlebem jísti. Vz Skvarek. — **Š.** = *kousek usmaženého chleba, usmaženek*, Ros., *topinka*. Us. Hrách, telecí hlava se š-ami se jídá. Ros. — **Š.** = *truska*, die Schlacke. Ros. — **Š.** *z dýmky*. Um. les. — **Š.** Leží ve š-ku (skrčen, shrben jsa; hlav. o dětech). Cf. Leží ve vačku (skrčený jako vaček). Us.

Škvaření, n., das Schmelzen, Schmoren. Š. sádla. Prm.

Škvařenice, e, f. = *škvařenina*.

Škvařenina, y, f. = *něco škvařeného*. Vz Škvařiti. Ros. — **Š** = *jídlo, vejce uškvařené na rozpuštěné slanině n. másle a posypané pažitkou*, eine Eierspeise, gerührte Eier. Mor. Šd. Š. = *vaječnice*, ku snídaní. Mor. Brt. Vz násl., Škvařiti.

Škvařeninkář, e, m. = *milovník škvařenin*, ein Liebhaber von Eierschmalz. Bern.

Švařenka, y, f. = *švařenina*. Slov. Mtl. Vz Škvařinka.

Škvařený; -en, a, o, geröstet, gerührt. Š-né vejce = míchané, gerührte Eier.

Škváří, škvárový, n., das Schlackenklein, v hutn. Šm.

Škvařidlo, a, n., die Kröschpfanne. Boč. exc.

Škvařinka, y, f. = *škvařenina*. Mor. Mtl.

Škvařitel, e, m., der Kröscher, Kreischer, Prägeler. Jg.

Škvařitelka, y, f., die Kröscherin, Kreischerin. Jg.

Škvařiti, il, en, ení; *škvařívati* = *něco mastného rozpouštěti*, kröschen, kreischen, prägeln, über dem Feuer zergehen lassen; *péci*, rösten, schmoren. — **se** = *rozpouštěti se*, schmelzen. Jg. — **co**: sádlo, lůj, Ros., vejce, na Mor. (= míchati; škvařená vejce = míchaná). D. — Kom. — **kde: na** roštu. Kom. Š. něco **v** ohni. BO. — **se od čeho**. Škvaříce se od prudkého uhlé (hlemýždi). Aesop. — **se** také = *vřeštěti*, raunzen, garstig weinen. Co se dycky škvaříš? Na Ostrav. Tč. — **se** také = *škvířiti se, skrbiti*, kargen, knicken. U Olom. Šd.

Škvarka, vz Škvarek.

Škvárný = *co lze škvařiti*, schmorbar. To byla š. husa (mnoho sádla se z ní vyškvařilo); To sádlo je neškvárné. Us. u Dobrušky. Vk. Š. houba = *měděná* (v hutn.), der Schlackenkienstock. Šm.

Škvárovi, n., vz Škváři.

Škvárovitý = *plný škvárů*, voll Schlacken. Š. lava. Mus.

Škvárovka, y, f. = cesta ze škvárů uhelných. Us. Byl.

Škvárový, Schund-. Š. zboží. Vz Škvár. Us. Dch.

Škvaruha, y, f. = *krevná sůl*. Vz S. N.

Škvěčeti, vz Škvíkati.

Škvěčivý = *škvíkavý*.

Škvěk, u, m. = *křik dětí, ženštin, mladých zvířat*, das Quicken. Jg.

Škvěkati, vz Škvíkati.

Škvěkna, y, f., die Quitscherin. Šm.

Škvěkot, u, m. = *škvěk*. Rk.

Škvíkati, *škvěkati, škviknouti*, knul a kl, utí; **škvěčeti**, el, ení = *tence křičeti, jako děti, prasata*, quicken, quitschen. Jg. — **abs.** Prase, dítě škvíká, pes škvěčí. Škvíká, jako by ho za hrdlo bral. — **kde.** Když mlýn škrtí, všecko v něm škvíká. Vz Škrtiti. Us. — Jg.

Škvíkavý, kreischend, quitschend. Šm.

Škvíkotati = *škvičeti*. Vký.

Škvinda, y, f., *ženský úd plodicí*, die weibliche Scham. Us.

Škvíra, škvirda, y, f. = *co se škvíří, co jest rozškvířené, otevřené* na př. rozparek u nohavic, je-li otevřený. Mor., slov. Šd.

Škvírati, rösten. Bzd.

Škvířiti, il, en, ení = *škvařiti*, kröschen, rösten. — **se od čeho:** od prudkého uhlé. Aesop. — **čím.** Od moře, kde život zimou se škvíří, až . . . Sš. Bs. 168. — **Š.** = *skoupěti*, knicken, sich Abbruch thun. U Olom. Sd., D. — **se** také = *rozčeřovati se, otvírati se*, sich aufthun. Mor. Šd.

Škvor, a, m. Škvorové, forficulina, mají tělo táhlé, velikou vyniklou hlavu s dlouhými čárkovitými tykadly. Vz Frč. 142. Š. tečkovaný, forficula bipunctata, malý, f. minor. Frč. 143. Cf. Schd. II. 521. Š. obecný č. ušní (ucháč, ucholák, ucholář, Sp., na Mor. piskavka), f. auricularia, der Ohrwurm; dlouhý (stonožka), scolopendra, der Öhrling. Kom. J. 223. — **Š.** = *malé děcko, malý člověk*, der Knirps. Ty škvore! Us. Škd. — **Š.**, osob. jm.

1. **Škvorec** (zastr.), na Slov. *škorec*, rce, m. = *špaček* (pták), sturnus vulgaris, der Staar. D.

2. **Škvorec**, Skworetz, městys u Úval. PL. Vz Tk. I. 343., 344., II. 550., III. 660., IV. 742., V. 260., S. N.

3. **Škvorec**, rce, m. = *druh hlíst*, eine Art Spulwürmer. Jad.

Škvořetín, a, m., něm. Skořetin, dvůr u Něm. Brodu. PL.

Škvořiti, il, en, ení = *skrbiti*, geizen. U Nách. Hrš. U Ronova. Rgl.

Škvorně = *škvrně*. Slov. Plk

Škvorovitý = *ku škvoru podobný*, ohrwurmartig. Krok. II. 257.

Škvračeti, el, ení = *jako rozpálené máslo syčeti*, zischen. Bude dobrý oběd, cosi už tam v troubě škvračí. Mor. Šd. Vz Škvrčeti.

Škvračka, y, f. = *škvařenice*. Olom. Sd.

Škvraka, y, f. = *škvařenice*. Us. u Olom. Sd. U Uhers. Hradiště. Hý. — **Š.** = *pokrm připravený obyč. z mladých ptáčat.* U Nezamyslic na Mor. Bkř.

Škvrčeti, el, ení; *škvrkati, škvrkávati* a *škvrčívati; škvrknouti*, knul a kl, utí = *škvrk vydávati*, prasseln, zischen, knirschen, kreischen, schwirren, knarren, pfeifen; *spáliti se škvrkem*, anbrennen, prasseln; **se** = *smrštiti se, scvrknouti se*, zusammenschrumpfen, einschrumpfen. Jg. — **abs.** Dlouho to škvrčelo. Ros. Máslo škvařené škvrčí, když do něho vody nalije. Cf. Škvračeti. Us. Škvrklo (hrom uhodil). Vlaštovice škvrčí, zwitschert, girrt. Štěně škvrčí, wimmert, winselt. Střeva škvrčí. Br. Žáby škvrkají. Us. — **na čem:** na houslech, schnarren. Us. — **kde.** Moucha **v** pavučině škvrčí. Puch. — **komu proč.** Dršťka *hladem* mi škvrčí, quarrt. Kom., Dh. 118. — **se proč.** Škvrkla se *zármutkem* tvář má. Br.

Škvrčky, pl., f., die Augenzähren. Vyhrkly mu z očí škvrčky. V již. Mor. Šd. Vz *Švrčky*.

Škvrčlivý = *co škvrčí*, was prasselt, rasselt. Slov. Bern. Vz Škvrklivý.

Škvrk, u, m. = *hlas něčeho ohněm sehlceného, škvrčení*, das Knarren, Kreischen, Gezisch, Geknirsch. Cf. Skvrk. — **Š.** = *smrk*, strom, pinus abies picea, die Rothtanne. D.

Škvrkání, n. = *silné rachocení hromu.* Kb. Ostatně vz Škvrčeti.

Škvrkati, vz Škvrčeti.

Škvrklivý = *škvrklivý*. Šm.

Škvrklý = *scvrklý*, zusammengeschrumpft. Us. Š. tvář. Us. Hý.

Škvrknutí, n., vz Škvrčeti. Š. mázder žaludka. Ms. bib.

Škvrliti, il, en, ení = *páliti*, sengen. Plk. — **co:** vlasy = připáliti, absengen. Rk.

Škvrna, skvrna, škvrnka, škvrnička (lépe: *skvrna* atd.), y, f. = *poskvrna*, macula, labes, der Fleck, die Makel. Jg. Š., strsl. skvrъna, ze skvr a přípony -na. Mkl. B. 117. Udělal jsi si mastnou s-u do kabátu. Š-u vyčistiti, vymyti, vydrhnouti. Us. Od š-ny někoho očistiti. Hanka. Š-y po vrchu slunce. Krok. Vz Skvrna.

Škvrnatěti, ěl, ění, fleckig werden. Rk.

Škvrnatý, škvrnitý, *lépe*: *skvrnatý* atd., fleckig, Fleck-. Rostl., Krok. Š. tyfus = *pitomice*. Šm. Cf. Peteče.

Škvrně, ěte, **škvrňátko**, a, n. = *prasátko*, das Ferkel. Zaplatil, když nově š. koupil (dostal napřed zaplaceno a utekl). Vz Uprchlý. Lb. Cf. Mrně. — **Š.** (s přihanou) = *dítě*, der Fratz. Ros. — **Š.** = *člověk zakrnělý*. Ros., D.

Škvrnění, *lépe*: *skvrnění*, n., das Sudeln, Makeln, Beflecken. Us. Jg.

Škvrněný, *lépe: skvrněný,* besudelt, befleckt. Rostl. III. a. 5.

Škvrněti, ěl, ění, wimmern. Dítě pořád škvrní. Us. Cf. Škvrčeti.

Škvrníček, čka, m., osob. jm. Šd.

Škvrniti, *lépe: skvrniti,* il, ěn, ění; *škrnívati = káleti,* sudeln, besudeln, verunreinigen, makeln. — **co, koho.** Daremné jest kánie, kteréž potomnie škvrnie hřešenie; Zeď cierkve svaté obořila sě, psi a svině vchodie a kostel škvrnie. Hus III. 120., I. 301. (Tč.). — **čím koho, se:** hříchy, pomluvami.

Škvrnitý = *škvrnatý.*

Škvrnočistitel, e, m., der Fleckputzer. Šm.

Škvrnočistivý, škvrnočistný, Fleckputz-. Šm.

Škvrnouti, ul, utí = *do hromady se tisknouti, vinouti,* einschrumpfen, eingehen. Ros. Cf. Skvrnouti.

Škvrnovka, y, f., samota u Kolína. Pl.

Škybka, y, f., vz Skyva.

Škybřiti, il, en, ení = *spořiti,* sparen. Us. Cf. Škebrati, Škemrati.

Škybrný = *spořivý,* sparsam. V Krkonš. Kb.

Škýmati = *nelibě zpívati n. hráti,* schlecht spielen o. singen. Kb.

Škýra, y, f. = *zášti, nevole, svár, mrzutosť,* der Verdruss, Zwist. Vzal si na mne š-ru. Sš. — **Š.** = *díra v hradbách.* Sš. Ob. 231.

Škyt, u, m., **škytek,** tku, m. = *jedno škytnutí,* einmaliges Schlucken, Schluchzen. Ros.

Škyta, y, m., osob. jm. Šd.

Škytačka, y, f. = *zlykačka* (zimnice), febris lyngades, das Schluckfieber. D.

Škytání, n., das Schlucken, Schluchzen. Při š. říkají: Vzpomíná, vystrkuje hlavu z komína, nohy z pece, vzpomíná přece. Us. u Litomyšl. Dř.

Škytati, *štkáti, šťukati; škytnouti,* tnul a tl, utí; *škytávati = škyty činiti,* schluchzen, schlucken, schlucksen, rülpsen, glucksen. — *Šťukati,* ve vých. Čech. a na Mor. (ščukati). — **proč:** *pláčem.* Hlas. — **od čeho:** od přejedení a přepití. Sych. — **kde:** dítě **v** rukou matčiných škytá. Pt. — **komu po čem** = chce se mu čeho. Us. Hý.

Škytavka, škytka, štkavka, y, f. = *škytání, štkání, zlykačka,* das Schluchzen, Schlucksen, die Schlucke. Š-u míti. Us. Šla Škytka do moře, potkala tam Řehoře, Řehoř ji vrátil, Škytku tam zkrátil. Lb.

Škytnouti, vz Škytati.

Škyvár, u, m. = *škraloup.* Mor. Kdo jí škyváry z kaše aneb shořénky (pečené zemáky), toho nic nepostraší. Kda.

Škýz, e, m. = *nejvyšší karta v tarokové hře,* der Skiz. Zkr. Vz Taroky.

Šl-. Touto skupeninou počíná se celkem málo slov a nejobyčejnější z nich Slováci předsuvkou **i** rádi opatřují říkajíce: išla, išlo, išli m. šla, šlo, šli. Ht. — *Šl ze sl:* poslati — pošlju — pošlu.

1. **Šla.** Šel, šla, šlo. Vz Jíti.

2. **Šla,** e, f., das Zugseil, der Zugriemen. Na Ostrav. Tč.

Šlabikář, e, m. = *slabikář.* Slov. Dbš. 8.

Šlag, u, m. Uvolili se jemu dávati daň t. po šlagu či malém penízku od pluhu. Šf. II. 86.

Šlah, u, m., zastr., ale dosud na morav. Drahan. (Hý.) = *šleh, mrsknutí,* der Schlag. Dostal jsem dva šlahy po zádech. Mor. Hý.

Šlahačka, y, f. = *pomláska, mrskut, šmerkus,* Schmeckostern. O veliké noci chodívají děti na š-čku, po šlahačce. Mor. Šd. Cf. Pomláska, Šlehačka.

Šlahaň, vz Šlahoun.

Šlahař, e, m. = *tlouk v olejně,* der Stampfer. D. — **Š.** = *kdo připravuje vlnu.* Šlahařové nemají bíti vlny proti mistróm bez jich povolenie. Sedl. Rychn. 7. — **Š.,** e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šlahárna, rně, f. = *místnosť, kde vlna se připravuje.* Cf. Šlahař. Má se platiti od dobrého vlasu na šlahárni od bití dvou vah ½ groše. Sedl. Rychn. 39.

Šlahati, vz Šlehati.

Šlaher, hra, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 216.

Šlahorka, y, f., revír u V. Karlovic na Mor. Tč.

Šlahoun, u, **šlahounek,** nku, m., na Slov. *šlahaň = prut jednoroční, dlouhý, výběžek,* stolo, sarmentum, der Ausläufer, die Ruthe. Slb., Jg. **Š.** = výhonek n. odnož ze spodu lodyhy rovnovážně rostoucí, poléhající, koncem obyčejně v novou lodyhu vzrůstající. Čl. Kv. XXVIII. Š. kozího listu, vinný. Vz Víno. V. — **Š.** *ve stavitelství,* die Wurst. Š. krajní, die Randwurst, potápěcí, die Senkwurst; kolík ke š-núm, der Spickpfahl. Nz. — **Š.** *u plavců veliká snětev, jíž vory k břehu uvazují,* das Flossband. Š-ny v lese z měkkého dříví sekají. Um. les. — **Š.** = *chmelná pružina,* Hopfenreis, n. — **Š.** = *řemínek pohřbetníku a chomoutu volského.* Š. = řemen od chomoutu ku řemeni příčnímu. Us. Hk. — **Š.,** a, m., = *dlouhý, štíhlý člověk,* ein langer, magerer Mensch. Us.

Šlahounatý, šlahounovitý = *jako šlahoun.* Š. kmen. Rostl. III. b. 4.

Šlahounek, nku, m. = *malý šlahoun.* Vz Šlahoun. — **Š.,** nka, m., osob. jm. Šd.

Šlahy, ů, pl., m. = *šlehy.*

Šlach, a, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 55., 71., 116.

Šlacha, y, f. = *suchá, svazová žíla,* die Sehne, Flachse. Rostl., Krok. Každý sval jeví se jakožto tělo prodloužené, uprostřed tlustší n. širší, na obou koncích pak vybíhající v tenké šlachy. Schd. II. 331. Š-chy jsou části svalů skládající se z vláken pevných, houževnatých, jako stříbro bílých, obyč. stejnoběžných, slepených sklípkovatinou a spojených pevně s vlákny svalo-

vými. S. N. Vz tam více. Š-chy jsou části svalů složené v provázky nebo blány z vláken pevných houževnatých jako stříbro bílých. Brt. Menší šlacha svalu dvouhlavého, lacertus fibrosus; proříznutí šlachy, tenotomia. Nz. lk. Do šlach srdce. Sš. Hrání n. hravosť šlach, subultus tendinum, das Sehnenhüpfen. Šm. Šlachu namrštiti. Šm. Roztržení š-chy. Nz. lk. — Vz Mz. 326.

Šlachopis, u, m., die Sehnenbeschreibung, Aponeurographie. Šm.

Šlachořec, řce, m., u souken., verberale, zastr. Ždk.

Šlachořez, u, m., die Tenotomie. S. N. Vz Šlacha.

Šlachotina, y, f. Š. slanin = *kus slanin*, ein Stück Speck. Mor. D. — **Š.** = *mnoho šlach*, viele Flachsen. Maso samá š-a. Us. — **Š.**, das Gepantsch. Pořád jí jen tu š-tinu (nedobré ovoce a p.). Us. Prk.

Šlachov, a, m. Š. les u Veleslavína. Vz Tk. I. 32., 415.

Šlachovatý, tendinosus, sehnig. Nz. lk.

Šlachovice, e, f., aponeurosis, die fibröse Haut, tunica fibrosa, die Sehnenhaut. Nz.

Šlachovitosť, i, f. = *tenkosť*, die Dünne. Ros.

Šlachovitý, Sehnen-, tendineus. — **Š.** = *tenký a dlouhý*, dünn und lang, schlank, subtil. Š. kůň, Ros., chrt. Br.

Šlachový, Sehnen-. Š. nitky na chlopních, die Sehnenfäden, nádor, die Sehnengeschwulst, šev, die Sehnennaht, pochva, die Sehnenscheide, přílbice, galea aponeurotica. Nz. lk.

1. **Šlachta,** y, f., zastr. = *šlechta*, der Adel. — **Š.** = *pokolení*, das Geschlecht, die Gattung. Bern. Psí šlachta. Slov. Bern. — **Š.**, y, m. = *šlechtic*, der Adelige. Polský š. kořalku chlastá. Slez. Tč.

2. **Šlachta,** y, f. = *šlachtata*, **šp.** z něm. = *jatka*, die Schlachtbank, das Schlachthaus. Kom. J. 420.

1. **Šlachtácký dům,** der Kuttelhof, das Schlachthaus. Cf. Šlachta.

2. **Šlachtácký,** ého, m., der Schlachtermeister. Us.

Šlachtát, u, m. = *jatky*. Tk. II. 149., 225. Cf. Šlachta, 2.

Šlachtata, y, f. = *jatky*. Vz Šlachta, 2. V. — **Š.** = *zabíjení lidu*, die Niedermetzelung, Niederlage. Plk.

Šlachtati = *bíti dobytek*, **šp.** z něm. schlachten. Zlob.

Šlak, u, m., z něm. Schlag, vz více v Mz. 326. — **Š.** = *udeření hromu, hrom*, der Donnerschlag. — **Š.** = *způsob*, der Schlag, die Art. Br. — **Š.**, *mrtvice, poražení údu*, der Schlagfluss, Schlag. Š-em raněný, poražený. V. Š. ho trefil. D. Voda pro šlak. D. Šlakem poražen jsa stonati počal. V. Mrtvice a šlaku předchůdcem praví býti křeč. Kom. J. 313. — **Š.** = *šlaky, šlakové* = *okuje*, der Eisenschlag. Š. hutnické (pěna od kovů). V. — **Š.** = *stopa šlapěje*, die Spur, der Fusstapfen. Na š. otce svého nastoupiti; Nekráčeti š-em otce svého. V. Po š-u jíti. Bylo v sněhu š-y znáti. Jel. Ani š-u po něm nezůstalo. Plk. Kamž i Čechové táhli šlakem jejich až do předměstí. Pal. III. 2. 105. A když Čechové vtrhli na jich šlak, táhli jich šlakem až blíž k Lipsku. Let. 79. — **Š.** = *okolek*, die Rennbahn. Š. žentouru. Šp. — **Š.**, der Steppenweg. Nz. — **Š.** = *jméno, účty, dobré n. zlé*, der Name, die Rechnung. On tam šel na svůj š. Obchod na svůj š. vésti. Us. Něco na cizí š. dělati. Us. C. Udělal to na jeho šlak. Us. Sk. A že se nadějí, že by to žádný jiný neučinil než Blažková na jich šlak. NB. Tč. 86. — **Š.** = *výmol v cestě, prohlubeň cesty*, die Schlucht. Úvazl v š-u. Více než rokle a š-u najhoršieho se vystřiehaj. Vš. Knihy božských písem, chval božích a jiné znamenité do bláta, do šlaků pod kola vozů metali, sekali, pálili. Bls. 55. — **Š.** = *okrajek, konec sukna*, das Tuchende, die Leiste, die Sohlleiste, der Randstreif, das Sohlband. Jg. Chlupy k š-ům. Us. Kdož by učinil na postavě šlak lepší vlny než vešken postav? Sedl. Rychn. 7. — **Š.** = *svlačec*, rostl. Us. u Strážnice. Jakubíček. — **Š.**, a, m. = *kozel, ďas, běs*, der Geier, Teucker, Henker. Jg. Jdi k š-u! Jdi ke všem š-kům! Toť jest v tom šlak! Toť by v tom byl š. zašitý. Plk. Kýho šlaka! Us. Dch. Šlak tě poraz! U Jilemnice. Ktk. U všech šlaků! Je to, že by člověka šlak vzal. Dch. To by musil š. v tom býti. Us. Kal. Snědl šlaka opeřeného. Vz Chlubivý. Lb.

Šlaka, y, f., *stoupa, pích*, der Schlägel. Š. puchovní n. puchýřská. Ros. Hluž. šlaha, kůl plotový, pol. szlaga, palice ku štípání dříví, der Schlägel, střněm. slage, stněm. slaga, kladivo, palice, kyj. Mz. 328. — **Š** = *šlak, okuje*, der Schlag. Š. od železa. Ros.

Šlakhamry, pl., m., osada u Žďáru na Mor. Tč.

Šlakol, a, m., dasyurus, der Schweifbeutler, ssavec z vačicovitých. Š. mědvědový, dasyurus ursinus, hruboocasý, macrurus, zelenavý, Maugei, promykový, viverrinus, nejmenší, minimus. Ssav. 243., Jg. Vz Frč. 373.

Šlakování, n. = *stopování*, das Nachspüren. Do dalšího š. původu jména dnes se pouštěti nechci. Šf. III 77.

Šlakovaný; *-án, a, o* = *ušlapaný, stopovaný*, festgetreten. Od kostela do mlýna š-ná cesta, kto mlynářku miloval, ten tu cestu šlakoval. Sl. ps. 266.

Šlakovati, *šlakovávati* = *po šlaku jíti, sliditi, stopovati*, spüren, nachspüren, nachgehen. — **co, koho.** Šlakují kroky naše. Br. Něčí schůzi š. (stopovati). Sych. Vystihal, šlakoval, pilně stopoval všechny věci. Sš. L. 6. Pes šlakuje zvěř. Orb. p. — **co čím po čem.** Myslivec zvěř po šlepějích šlakuje čenicháním slídných psů. Kom. J. 423. Někoho po sněhu š. Ros. — **jak dlouho.** Z mladosti své šlakoval jsem jí. Br. — **co jak.** S pokorou vždy šlakuj Páně stopy, kdo směr dějů světa probírá. Sš. Bs. 170. (Hý.). — **koho v čem.** Boha ve věcích stvořených š. Br.

Šlakovatý = *šlakovitý.*

Šlakovec, vce, m. = *šlak, šlakovitý člověk,* vertrakter Mensch, der Geiersmensch, der Blitzkerl. Jg.

Šlakoví, n. = *mnoho šlaků,* Schlag, m.

Šlakovitě = *po šlaku, ďasovitě,* teuflisch, verflüchst. Š. jste chytří. U Solnice.

Šlakovitý = *šlakem poražený,* vom Schlag gerührt. V. — **Š.** = *plný šlaků* (výmolů), voll Schluchten, Gruben. Š. cesta. Reš. — **Š.** = *hromský, zlý,* vertrakt, Blitz-, des Geiers-. Š. chlapec, holka, práce. Us. — Jg.

Šlakovní, -vný = *ku šlaku se vztahující,* Schlag-. Š. bylina, primula veris *(bukvice bílá, podleštka); kořeni,* radix arnicae bohemicae, das Schlagkraut. Us. Jg. — **Š.** = fatal, verflüchst. Š. hoch, Blitzjunge, děvče, Blitzmädel, člověk, věc, Dch., dílo. Šd. Je tam do šlakovej chvíle (do čertovej = dlouho). Na Mor. Zlínsku. Brt.

Šlamastika, y, f. = malheur, *nehoda,* schlimme Sache, Lage. To byla š.! To je pěkná šlamastika! Us. Ktk.

Šlampa, šlampita, y, f. = *žena nepořádně, nedbale oblečená,* die Schlampe, Schmudel. Us. Rgl.

Šlamtati, schlampen. — **se komu kde.** Sukně se jí šlamce **po** zemi. Na Ostrav. Tč.

1. **Šlap,** u, m., **šlápě,** ě, f. = *jedno šlapnutí,* der Tritt. Ros. — **Š.** = *chod,* der Gang. Ten kůň má dobrý šlap, jde dobře šlapem. Ros. Š-u tvrdého. — **Š.** = *šlapěje,* die Spur. Jíti po šlapu (po stopě). Ros. — **Š.** = *šlak, účet,* die Rechnung. Udělal to na jeho šlap. Mor. Sk. (Km. 1880. 620.).

2. **Šlap,** u, m. (zastr.) = *klobouk,* cassida. Rozk., Mz. 326. Přijal jest od nich dva š-y a brně. Pč. 3.

Šlapa, šlapka, y, f. = *šlap, šlapěj,* die Fährte. Kmk. — **Š.,** *spodek nohy,* die Fusssohle. Mor.

Šlapací, Tritt-, Tret-. Š. kolo (řeřabí, samotížné), das Trittrad, Gang-, Laufrad, Šp., die Tretscheibe, Nz., páka n. podnožka, kruh (otáčený šlapáním volů). Sedl. Š. pilka. Prm. IV. 181. Vz více v S. N.

Šlapač, e, m., der Treter. Š. měchů, der Bälgetreter, Kalkant. Dch. Š. vína, der Kelterer. D.

Šlapačka, y, f. = *podnožka u stavu tkadlcovského,* der Tritt. D. — **Š.** = *prkénko v pasti, jehož dotknutím se past spouští,* das Trittbrett. Šp. — **Š.,** die Treterin.

Šlapadlo, a, n. = *spodek nohy, tlačidlo, podešev,* die Fusssohle, das Fussblatt; *chodidlo u punčochy,* der Strumpffuss. — **Š.** = *co se šlape, podnožka, trnož,* der Fusstritt, das Fussbrett; *stupátko,* der Tritt; *š. u soustruhu,* Tritt, m. Jg. **Š.,** der Kalkantenklavis.

Šlapák, a, m. = *kůň šlápí chodící, dlouhé kroky dělající,* der Passgänger, Zelter. Klusák jezdce hmoždí, š. lehce se nese. Kom. J. 453. Zachovej nás, pane, od vlka šlapáka, od mandy racochaté, ou holi sukovaté. Č. M. 335. — **Š.** = *kůň n. vůl, který šlapáním kolo žene, v pivováře* atd., das Tretross, der Tretochs. — **Š.** = *šlapač, tlačitel mstu,* Kelterer, m. D. Š. měchů. Vz Šlapač.

Šlapání, n., das Treten. Us.

Šlapanice, e, f., v hrnčířství = *hlína z truple šlapaná.* Us. Dch. — **Š.,** němec. Schlapanitz, ves u Zlonic; něm. Schlappanitz, městys u Brna; něm. Schlappenz, ves u Polné. PL. Vz S. N.

Šlapanov, a, m., něm. Schlappens, ves u Polné (také: Šlapanice), něm. Schlapanow, ves u Votic. PL.

Šlapaný; *-án, a, o,* getreten. Není cesta šlapaná. Er. P. 181. Byla je stežčička šlapaná, šla po ní panenka, plakala. Sš. P. 398. Červ šlapaný se svíjí. Č. M. 181.

Šlapati, šlapám a šlapu; *šlapiti,* il, en, ení; *šlapnouti, šlápnouti,* pnul a pl, ut, utí; *šlapávati* = *šlapem jíti,* den Schritt treten, treten; *hnáti, stíhati,* einem zusetzen, ihn verfolgen; *nohama tisknouti,* treten, niedertreten. Jg. — **abs.** Dej pozor, **kam** š-neš. Kams to šlápl? — **co:** víno, hlínu, zelí, D., dlažku š-ti. Kom. Než bych Němcu věnec dala, radši bych ho roztrhala, vraným koňům šlapať dala; S Bohem buďte rajnochovské kopce, už vás šlapat nebudu; Je cestička ušlapaná pod našem oknem; **kdo** ju šlapal než můj milé, dyž mě volal ven. Sš. P. 305., 455., 245. (Tč.). Že můj milej šlape cestu za jinou. Er. P. 219. Svou čest š. Us. Dch. Š-ti měchy, die Bälge treten. Dch. Ten už nebude dlouho š. trám (brzo umře). Us. Rgl. Jak pak nemám přežalostná plakati, když tě vidím husté bláto šlapati. Sl. ps. 249. — **(komu) kam:** někomu **na** paty, Br., na nohu š. Ml. Šlapati na červa, D., na hada. Někomu nohou na krk š., vz Nevděčný. Země, na nižto šlapí noha tvá; Miesto, na kteréž šlapí stopa vašie nohy. BO. Šlap si na své (nohy). Us. Dch. Vždyť mně jinej š-pe zas na paty; Tam jí na krk šloupil. Er. P. 228., 488. Š-pati si na rozum (nemoudře mluviti n. jednati). Us. Šd., Šg., Mg. Šlápni mu na krk! Us. Šd. Š-ti ševci na krk (šmaťhati). Us. Mg. — **(se) po čem.** V. Po ovoci. Us. Před svině nemáš perel metati; rovně po nich, co po blátě, budou šlapati. Rým. Šlapali po cestě. BO. Šlapati ševci po krku (šmaťhati). Us. Vrů. Šlapati se po lúce, po trávě, schlendern. Na Ostrav. Tč. Kdo se šlape po mém hrobě, nedá mně v hrobě pokoje? Sš. P. 95. Kdo to šlape po mém hrobě? Er. P. 469. Přindi sa podívat, až sa bude šlapat po mně vraný kůň. Sš. P. 593. Šlape ji po ni (sukni) syneček švarny; nešlap mi po ni, nezjednals mi ji. Sš. P. 752. (Tč.). Jakoby mi šlapal po mém srdci. Er. P. 199. — **čím co, kam.** Šlapati něco nohou. V. Nevšímavou stopou šlapou tě a kopou; Vítězové šlapali nohama na hlavu přemožencovu. Sš. Bs. 2., I. 148. (Hý.). Mám k tomu mlčet, když vidím, že má slova nohama šlapeš? Us. — **kde.** Šlapati **u** hrnčíře, **v** dílně hlínu. Dch. Š-e trávu na mém hrobě. Er. P. 468. Š. kůže v kádi nohama. Us. Šp. Šlape rychtáři po mezi (šmaťhá). Us. Bdl. Čo si nám šlapával pod okénkom blato. Sl. ps. 110. — **jak dlouho.** Mám dobře š-pat tři hodiny domů. Us. Šd. — **jak.** **Z** ticha

š. (kráčeti), leise treten. D. — **se.** Já se šlapu, moja milá, jsi-li ty ke mně upřímná. Sš. P. 95. Vz Šlapati (se) po čem. — **(co) kam:** zboží **do** sudu š. D. Šlápl do bláta jednou nohou. Šlápl **přes** mez **za** hada, **mezi** ovoce. Us. Ej nežerte mu nožiček, co **k** nám šlapaly chodníček. Sš. P. 92. Můj věrný syneček, nesmí on šlapávat k našemu (domu) chodníček. Sš. P. 236. (Tč.). Š-pati bláto do čepice. Er. P. 60.

Šlapátko, a, n., vz Šlapadlo.

1. **Šlápě,** ě, f. = *šlap*, der Tritt. Ten kůň jde dobře šlápí. Reš. Vz Šlap.

2. **Šlápě,** ě, n. = *spodní díl punčochy*, die Strumpfsohle. Us. — *Šlápata = malé (dětské) šlápěje*. Us. u Plzně. Prk.

Šlapěje, šlepěje, e, **šlapěj, šlepěj,** e (*šlápěj, šlápěje*, Ros.), **šlapějka, šlepějka, šlapějička, šlepějička,** y, f. = *stopa, šlápota, šlak*, der Fussstapfen, der Fusstritt, die Spur. Příp. -ějь. Mkl. B. 83. Následovali šlapějí jeho. ZN. Šlapěj nohy tvé. BO. I poručeli sme jemu, aby ohledal, poznal-liby šlapěje po blátě. NB. Tč. 85. Šlápěje Kristovy následovati. Hus I. 332., II. 224. Nejíti po š-jích otcovských; Nekráčeti po š-jích svých předkův; Nekráčeti š-jemi otcovskými (vz Podobnosť. Č.); Otce svého a š-jí jeho následovati; Na š-je otce svého nastoupiti. V. Do š-jí druhého vstoupiti. Kram., Br. Nekročiti na š-e otce svého. Sych. Myslivec zvěř čenicháním psů po šlepějích šlakuje. Kom. J. 423. Něčí š-je spatřiti, najíti. Vyndi a otejdi po šlepějiech stád tvých a pas kozly své. (Ps. Šal. V. 8.) Hus III. 17. Jdi po šlepějích stád; Neb čiem viece svatí cností činie, jako tolik šlepějmi se k Bohu přiblížie. Hus III. 18., 49. — **Š.** *lidská = míra nohy, noha*, der Fuss (Mass). Pr. M.

Šlapějka, y, f., vz Šlapěje.

Šlapeta, y, f. = *šlapadlo, spodek nohy*, die Fusssohle; *š. = stopa*, die Fusstapfe. Mor. Šd. — **Š.,** y, m., osob. jm. Hý.

Šlapiti, vz *Šlapati*.

1. **Šlapka,** y, f., *dlapka, tlapka = chodidlo*. V Policku. Kšá.

2. **Šlapka,** y, f. = *ježatka, proso kuřinoha*, panicum crus galli. Slb. 164.

3. **Šlapka,** y, f. = *podnožka* u kolovratu, der Tritt beim Spinnrade. Us.

Šlaple, e, f., *knot* závěsný k lití svíčky. Ktk.

Šlapnice, e, f. = *šlepěje, chodidlo*. Lex. vet.

Šlapnouti, vz Šlapati.

Šlapnutí, šlápnutí, n., der Tritt. Š-tí křivé, chybné, der Fehltritt. Dch. — **Š.** = *stopa*, der Fusstritt. D.

Šlapoliti, il, ení, leise, misstrauisch gehen, treten. Šm.

Šlapot, u, m., **šlápota,** y, f. = *šlapání*, häufiges Auftreten, das Geräusch der Füsse, die Trappe. Jg. Š. koňská, der Hufschlag. D. — **Š.** = *stopa, šlapěj*, der Fussstapfen. D. V Policku. Kšá. Šlapoty panny Marie, leontopodium, rostl. Jrsk. Čertova šlápota. Slav. Poh. 101.

Šlapoun, a, m. = *silně našlapující, hřmotný člověk*, ein vierschrötiger Mensch. Jg.

Šlár, u, **šlojíř,** e, m., z něm. Schleier = *závoj*. Mz. 327. Škoda toho šláru a kmentu. Berl. král. II. 57.

Šlárový = *ze šláru*, schleiern. Vz Šlár. Bern.

Šlatec, tce, m., *lépe*: *svlak, svlačec*. Vz Svlak.

Šlatera, y, f., das Windenharz. Am.

Šlatice, e, f., hydrolea, der Kleber. Šm.

Šlatuch, šlejtuch, u, m., z něm. Schlatuch. Klat. 79.

Šlauch, u, m., z něm. Schlauch = *měch*. Vinný š., Weinschlauch. D.

Šlažiti, il, en, ení = *šlehati, šlehnouti*, schlagen, peitschen. — **koho**. Půjč, formánku, biče svého, já ti šlažím koňa švortelného. Sš. P. 7.

Šle, e, **šelka,** y, f.; **šle,** pl. = *chomout s prostraňky*, das Kummet nebst dem Geschirre, das Hinterzeug am Kummet, die Geschirrriemen, das Pferdegeschirr. V., Kom. V jedněch šlech býti (v stejných poměrech). Závisť se lstí v jedněch šlech jede, in Gemeinschaft. Plk. Vzali mu šle. Pč. 51. Vz Mz. 327. — **Š.** = *kázeň, řád*, die Zucht, Ordnung. Nechce se mu do šlí; nerád ve šlech kráčí. Ros. — **Š.** = *kšandy*, die Hosenträger. Us. Jg. Husar, který na místo koně má dvě říčice, z předu jednu, ze zadu zdruhů, šlema k tělu připevněné. Sš. P. 732. — **Š.** = *oděv*, die Kleidung. Š., jež biskup na sobě, kdy mši slúži, mievá. Hus I. 420.

Slečna, slečenka, y, f. = *šlechtična, panna stavu panského, slečna*, das Fräulein. Vz Slečna. Nyní š. = panna všech vyšších stavů.

Šlečník, a, m., *lépe: šlechtic*, der Edelmann, Freiherr. Ros.

Šleglov, a, m., Schlögelsdorf, ves u Koldštýna na Mor. PL.

Šleglovský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 84., 223. Vz S. N.

Šleh, u, m. = *šlehnutí*, der Hieb. Šleh bičem, der Peitschenhieb. Šleh osudu, des Schicksals Schmerzensschrei. Dch. — Šleh blesku, der Blitzstrahl. Dch.

Šleha. y, f. = *kšanda*. Vz Šle. Ve vých. Čech. Zkr.

Šlehač, e, m., mor. *šlahač = kdo šlehá*, der Schläger, Peitscher.

Šlehačka, y, f., zastraralé *šlahačka*, die Schlägerin, Peitscherin. Jg. — **Š.,** *šlahačka* = pruty neb řemínky spletené, jimiž místy mládež o velikonocích potkávající žertem šlehá, jinde slove: *pomláska, mrskačka, mrskous, mrskouska, šmerkus, šmerkous*, žíla (mor.), der Schmerkoster, Schmeckostern. Zlob. Vz Šlahačka. — **Š.,** *též samo šlehání*, das Osterpeitschen. Plk. Jíti na š-ku; dostati š-ky. Us. Hý.

Šlehání, *šlohání*, mor. *šlahání*, n., das Peitschen, Geisseln. Lom.

Šlehanice, e, f. = *šlehání*. Ros.

Šlehaný; *-án, a, o*, gepeitscht, gegeisselt. — **čím:** prutem. Us.

Šlehati (zastar. *šlahati*; posud na Mor. Brt.), *šlohati* (cf. šlažiti); *šlehávati*; *šlehnouti*, hnul a hl, ut, utí = *bíti, mrskati, bičovati*, geisseln, ficken, peitschen, hauen, staupen, mit der Ruthe streichen. Jg. Z něm. schlagen, střněm. slahen, schlahen, schlachen, strněm. slahan. Mz. 327. — *Šlohati* ku př. v jižních a východ. Čechách. Kts. — **abs.** Oheň šlehá. Us. Plamen šlehá. Us. Dch. — **co, koho.** Šlehati sníh, pěnu. Us. Dch. — **co, koho čím:** metlou, Ros., biči, žilami. Lom. Š. někoho bičem. Er. P. 76. — **jak.** A hrom šlehá dolů ukrutnými třesky. Sš. Bs. 73. — **co s čím:** cukr s bílkem š-ati. Us. — **kam.** Oheň šlehal **do** výše. Rk. Šlehal sedlák do valachů. Er. P. 13. **Na** to by mohl jazykem šláhnouti (o studeném). U Rychn. Dbv. Š-ne do nich na raz žhavým bičem (bleskem). Hdk. C. 39. Déšť se sněhem šlehá mi do tváře. Us. Hý. — **odkud.** Oheň **z** peci šlehá. — **kudy.** Oheň **přes** sousední střechu šlehá. — **čím po kom.** Šlehá po něm očima. Mor. Šd.

Šlehavý = *šlehající*, peitschend, schlagend. Blesky křížem š-vé. Mus. II. d. 15. Š. plamen, aufzüngelnde Flamme. Dch.

Šleher, u, m. = *pružina*. Š. táhne ve mlýně pytlík. Us. Rgl.

Šlehot, u, m. = *šlehanice*, das Peitschen. Š. ohně. Rk.

Šlehotati = *šlehati*, peitschen. Nrd.

Šlehovati = *šlehy obkládati*, geschirren. Vz Šle, Šlehy. — **Š.** = *ozdobovati*, zieren, putzen. Smrž.

Šlehy, ův, pl., m. = *šleh, šlehnutí*, Hiebe mit der Peitsche. — **Š.** = *šle*, das Pferdegeschirr. Ros. — **Š.** = *vůbec řemeny*, Riemen, Seile. Us. — **Š.** = *kšandy*. Sych. Zdá se býti téhož původu jako šle. Vz Mz. 327.

Šlecheť, i, f. = *šlechetnosť, spanilomyslnosť*, der Edelsinn, Edelmuth. I v té porobenosti a v tom otroctví člověk tu š. podržuje. Sš. I. 80. (Hý.).

Šlechetenství, n. = *šlechetnosť, spanilosť*, der Edelmuth, Geistesadel, die Vortrefflichkeit. St. skl. I. 36. Dívky, šlechetné stvořenie, držte š. svého. Dal. k. 10.

Šlechetně = *počestně, spanile*, edel, edelmüthig. V. Š-ně se chovati, živu býti, V., smýšleti. D. Š. k někomu se míti. Dch.

Šlechetnice, e, **šlechetnička,** y, f. = *šlechetná ženská*, eine Edle, Vortreffliche. Tkadl. I. 60., 81.

Šlechetník, a, m. = *šlechetný člověk*, ein edler Mensch, der Biedermann. Johanit. 12., Kos. Ol. I. 177. — **Š.** *šlechtic*, ein Edler. Nej.

Šlechetnomyslnosť, i, f. = *šlechetnost mysli*, der Edelmuth. Leška.

Šlechetnomyslný = *šlechetné mysli člověk*, edelmüthig (slovo nové). Jg. Š. občan. Dch.

Šlechetnosť, i, f. = *urozenosť, přednosť*, der Adel, Vorzug der Geburt. Aqu., Ž. wit. — **Š.** = *česť, počestnosť, ctnosť*, der Edel-, Biedersinn, die Rechtschaffenheit, Ehrbarkeit, Redlichkeit. Kšch. Přísností se k ctnosti a š-sti nepřidržuje. V. Š. mysli, obyčejův. Jel. To činí š. duše lidské. Sš. I. 57. Taková je š-ti moc, že ji i u nepřátel vysoko ceníme. Kmp. Š. dobývá přátel. Š. bývá brzo zapomenuta. Troj.

Šlechetný; *šlecheten, tna, o* = *se šlechty, urozený*, adelig. Že i jeden šlechetnější nenie druhého. Dal. k. 41. — **Š.** = *ctný, počestný, mravný*, ehrbar, edel, edelmüthig, rechtschaffen. Š-ná panna; š. srdce a mysl míti. V. Š. milosť, edle Güte, šlechtic; z míry š-ný. Dch. Š-í obyčejové. Hus III. 165. Š-á mysl, člověk. D. — **v čem:** v dobrých obyčejích. Pulk. Jan Hus byl v životě a v mravích š-ný. Žal. 110. Avšak Kristus byl jest najšlechetnější a David také šlechetný ve ctnostech a tak dóstojný. Hus I. 441. — **Š.** *tvář (spanilá)*, edel. V. — **Š.** = *vzácný, drahý*. Kat. 3034. Š. koření. O rozl. vod.

Šlechetství, n. = *hodnosť šlechtice*, der Adel, Adelstand. Š. a erby zač se dávají. Kom. Lb. 21.

Šlechta, y, f., ne od *lech* (Šf. Strž. 753. a H. Jir. Slov. pr. I. 73., ani z *lécha* = *roli*, Pal. Dj. I. 1. 189.), nýbrž z něm.: das Geschlecht, der Adel. Mkl. Ze starněm. slahta, slachte (genus), strfris. slacht genus. Mz. 82. S Mz. shoduje se Bd. v Gl. 336. Aus lech würde *lechta* und dann durch Wurzelvorschlag šlechta gebildet; aber *lechta* ist nicht nachweisbar. Weil š. aus dem deutschen stammt, deshalb findet man es in allen Bedeutungen wie im Deutschen. — **Š.** = *plémě, pokolení, ku kterému kdo rodem náleží, které udatností, bohatstvím atd. znamenité jest*, das Geschlecht, die Familie, das Haus, adeliges Geschlecht. St. skl. II. 211. Š-ta jest souhrn osob ve společnosti státní, povýšených tituly a výsadami nad ostatní lid. — **Š.** = *pokolení, rod, způsob*, das Geschlecht, die Gattung. Zelina téhož pokolení n. š-ty. Čern. Dřevo, které té š-ty jest. Gl. 336. — **Š.** = *každé hovado, od něhož mladé chovají (plemenné, plemenice)*, das Zuchtthier. Reš. — **Š.** = *urozenosť, šlechetství*, der Adel, Adelstand. V., BO. Staré zbožie činí novou šlechtu (vážnosť rodičů na děti přechází). Vz Rodiče. Prov. Jg., Lb. Ostaralé stříbro šlechtu činí; chudoba šlechtu chlapstvem viní. Dal. Neb jest na tobě šlechtu znáti. Pass. mus. 319. Neb največšie šlechta tu je, kdež smysl nravy (mravy) okrašluje. Alx. 1097. Mus. — **Š.** = *vnitřní cena*, der innere Werth. Služte Bohu podlé šlechty vašich otcóv. BO. Šlechtu jejie slaví. BO. Kúpě věci de š-ty její, dle váhy n. míry a dle dobroty. Št. — **Š.** = *šlechtic*, der Adelige, *šlechtička*, die Adelige. V. — **Š.** = *šlechta*, der Adel. Česká š. Us. Š. česká vyšší: páni (barones), nižší: rytíři a vládykové (milites et nobiles). Vz S. N., Šlechtic. S. národní, der Nationaladel. Šd. Š-ta buď šlechetná, noblesse oblige. Dch. Š-ta vojenská, nová, drobná (vz Šlechták, Kobylkář, Šlechtic.

Dch. — **Š.**, y, m., osob. jm. Pal. Vz Tk. V. 159., Tf. H. l. 42., S. N. — **Š.** = *ploský kámen, deska kamenná*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šlechták, a, m., armseliger Edelmann. Šm. Cf. Šlechtoun.

Šlechtati se = *šlechty jméno vésti*, sich tituliren. Dali mu ten titul, že jest volený arcibiskup; a tak v tom volení šlechtal se až do smrti. Kron. o pozdv.

Šlechtění, n., die Veredlung. Š. výrobku, die Appretur. Us. Dch. Vz Šlechtiti.

Šlechtěný; *-én, a, o*, veredelt. Š. květina. Dch.

Šlechtic, e, m. = *jeden ze šlechty, urozený*, ein Adeliger, Edler. BO., Ž. wit. 149. 8. Od *šlechta*, vz *-ic*, Šlechta. Příp. -itjъ. Mkl. B. 200. Že v Benátkách toliko šlechticové a ti, jenž jsou ze stavu panského, rytířského . . . V. Pol. 541. Ten se š-em čte, jehož otec jměl střiebra mnoho. Dal. 70. Učiniti někoho š-ticem (propůjčiti někomu šlechtictví. Vz Stav.). Z chlapóv šlechtici bývajú a šlechtici syny chlapy jmievajú. Dal. 70., Rb. Strany jmen š-cův vz z. — **Š.** = *pán*, magnifice nobilis, baro, ein Mitglied des Herrenstandes (ve starší době) Aby š-ci a páni nižší = quod barones et nobiles inferiores. Arch. III. 88. Si autem minus nobilis sive vládyka alium magnifice nobilem i. e. šlechticonem citaverit (Ord. jur. t. §. 34., 44.). Gl. 336.

Šlechtice, e, f. = *urozená paní*, gnädige Frau, adelige Dame. Jg.

Šlechticí líčení, das Appreturverfahren. Dch.

Šlechtický = *šlechtici přístojný*, adelig. D. Š. stav, Adelstand. *Po šlechticku*. Šm. — **Š.**, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 35., 39.

Šlechtictví, n. = *šlechetství*, der Adel, das Vorrecht des Adels. Š. někomu propůjčiti; stupeň š. J. tr. Š. po meči, po přeslici. Š. dáti, D.; š. rodu. Vz S. N. — **Š.** = *šlechetnosť*. Kom. Lb. 21.

Šlechtictvo, a, n. = *šlechtictví*. — **Š.** = *šlechticové*, die Adeligen, der Adel. Mus.

Šlechtičí = *šlechtici náležející*, adelig, Adel-, Edel-. Š. rod, Rad. zv., dědiny. Ms.

Šlechtička, y, f., die Adelige. Us. Dch.

Šlechtična, y, f. = *paní n. panna ze šlechty*, eine Adelige. Přípona -ьna. Ústav šlechtičen, adeliges Damenstift. Dch. — **Š.** = *svobodná paní, baronka*, die Baronesse, Baronin, Freifrau, Freiin. Reš.

Šlechtičnosť, i, f., der Adel (als Eigenschaft). Šm.

Šlechtičný = *šlechtičí*, adelig, Adels-. Š. rod. Rad. zv.

Šlechtík, a, m. = *šlechtoun*. Šm.

Šlechtilosť, i, f., die Nobilität. Vus.

Šlechtilý = *zlechtilý, ušlechtilý*, edel, geadelt. Tkad. — **Š.** = *zdařilý, spanilý*, herrlich, edel. Š. zrost. Tkad. II. 32., Veleš.

Šlechtín, a, m., něm. Schlechtin, ves u Bohdanče. Vz S. N.

Šlechtitel, e, m., der Veredler. Šm.

Šlechtitelka, y, **šlechtitelkyně**, ě, f., die Veredlerin. Šm.

Šlechtiti, il, ěn, ění; *šlechtívati* = *zdařilým, mravným činiti*, adeln, veredeln; *ozdobovati, okrašlovati*, zieren, schmücken. Jg. — **co, koho**. Láska šlechtí každého člověka. Ryt. kř. Roucho šlechtí člověka. V. Kapusta hlas šlechtí. Jád. Š. ovce. Na Slov. Úmysl šlechtí jednání. Us. Ctnosť a stud šlechtí každou ženu. Reš. Srdce šlechtí člověka. Dch. — **co čím**. Š. řeči hnutím (mit Geberden). Kom. J. 751. Stromy štěpováním šlechtiti. — **co z čeho**. To oči šlechtí z horkosti (opravuje). D. — **se**. Dítky se šlechtí a daří. V. Komu se včely šlechtí (daří) a ženy mrou, bývá bohat (žertem se říká). Ros. Šlechtí se co řemen vůhni (v ohni = prospívá ze zlého v horší). Jg. Husy se šlechtily (dařily). Klda. 179. — **se, kde, čím**. Zlato v ohni, ohněm se šlechtí. Us. (Ctnosti) pokorú se šlechtí. Hus. III. 78. — **se po kom**. Žena po muži se šlechtí (wird adelig), ale muž po ženě nic. Vš. Děti po otci se šlechtí a ne po mateři. Vš. V. 16., Rb. — **se komu**. Jaksi se mu to nešlechtí (nedaří). U Rychn. Msk. Vše se mu šlechtí, nač se jen koukne. Us. Kšá.

Šlechtopyšný, *rodopyšný*, adelstolz. Tpl.

Šlechtoun, a, m. = *šlechtic* (s příhanou). Reš.

Šlechtovláda, y, f. = takové zřízení státní, ve kterém hlavní moc politická při šlechtě jest, die Adelsherrschaft, Aristokratie. S. N.

Šleicherka, y, f., schleicheria, rostl. řečíkovitá. Rostl. I. 228. b.

Šleinic, e, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190.

Šlejferka, y, f., něm. Schleiferka, mlýn u Pelhřimova.

Šlejferna, y, f., Schleifermühle, mlýn u Sobotky. PL. — **Š.** = *hubačka, žena pomlouvačná*, die Plauscherin, Verleumderin. Jrsk., Kšá. To je šlejferna (má jazyk na pravém místě). V Kunv. Msk. Vz Šlejfíř. — **Š.** = *huba, vyřídilka*, loses Maul. Ta má š-nu! Us. Prk. — **Š.** = *šlejfírna*. Má hubu jako šlejférnu. U Jižné. Vrů.

Šlejferní, Schleif-. Š. mlýn. Boč. 1496.

Šlejfíř, šlejféř, e, m., = *brusař*, z něm. der Schleifer. D., Tk. II. 377. Jede mu huba jako šlejfíři. U Žirovn. Vlk.

Šlejfířka, šlejféřka, y, f., die Schleiferin. Jg. Má hubu jako š.; Jede jí huba jako š-ce. Us. Hý.

Šlejfírna, šlejférna, y, f., z něm. = *brusírna*, die Schleife. Zlob. Vz Šlejferna.

Šlejfovní, z něm. Schleif-. Š. kámen = *brus* V.

Šlejfovati = *brousiti*, schleifen, wetzen.

Šlejhar, a, m., osob. jm.

Šlejchéř, e, m., der Schlicher, Wäscher. Šlejchéři propírali v proutěných koších na drobno ztlučené rudy. Dač. I. 146. Vz Šlichýř.

Šlejska, y, f. = *šlejšek*. — **Š.** = *příliš tenká, štíhlá ženská*. Je jako š. Us. Prk.

Šlejšek, šku, m., eine dicke Nudel. Cf. Šiška, Šišmák, Dch., Rgl. U Písku také: *nahé děti.* L. Sbk. Š. krupičné, Griesnudeln. Dch. Bušené šlejšky, *bušky* = podlouhlé, tlusté as na prst, které se vaří a potom na plechovém pekáči smetanou a vejci podlívají a pekou. U Broumova jim říkají Buschklösseln. Dch. Tyto š-ky šly z Carhradu pěšky (jsou nemastné). Č. M. 487. Vz Slíž.

Šlek, u, m., **lépe**: *šlak* = *kolej,* das Gleis, Geleise. Us.

Šlekšac, e, m., z něm. Schlagschatz, der Gewinn, welcher aus dem Münzrechte gezogen wird. Š. z mince králům pozůstaviti mají. 1564. Gl. 336. Než stříbra a zlata kupování tolikéž šlekšac z mince nám toliko a budoucím králům českým zůstati mají. Nar. o h. a k. 1575.

1. **Šlem,** u, m. = *ozdoba hlavy ženské,* ein Kopfputz der Weiber. Prer. Circ. Morav. Druh čepce u Přerova, ještě za tohoto stol. tak nazýván. Jir. Vz Mz. 82. — Š. = helm, zastar. Jir.

2. **Šlem,** u, m., z něm. der Schleim, *na povrchu usazená špína n. nečistota zvl. slzkosť na něčem,* vz Osliz. Š. na jazyku, hlen. Rudnatá usazenina. Vz S. N. — Š. = *vodokrevnosť, bílá n. vodnatá krev,* der Schleim, Fluss. Kom. J. 272. — Š = *bahno, kal.* Vyvážejí z louže š. Us. u Plz. Prk.

Šlemiště, ě, n., der Schleimherd. Š. zlata = die Goldlutte. Šm.

Šlemiti, il, en, ení, *šlemovati, šlemovávati* = *od šlemu čistiti,* schleimen; *šlemem potáhnouti,* verschleimen, mit Schleim überziehen. — **co**: střeva, **kde**: **ve vodě.** — **se**: Mlýn se šlemí (když křes kamení vlhkým obilím se zamezuje tak, že mlýn mléti nemůže, sich verschmieren). Vys.

Šlemovací = *ku šlemování sloužící,* Schleim-. Ros.

Šlemovadlo, a, n., ein Werkzeug zum Schleimen. Ros.

Šlemovatěti, ěl, ění, schleimen. Hlemýždi šlemovatějí.

Šlemovatosť, *-vitosť,* i, f., die Schleimigkeit. D.

Šlemovatý, šlemovitý = *plný šlemu,* schleimig, voll Schleim. V. — Š. = *vodokrevnatý,* phlegmaticus, schleimig, flüssig. Ros. Hořcová voda vyprazdňuje všecky š-té věci v žaludku. Čern. P. v. pv.

Šlemovka, y, f., der Schlämmlöffel. Hrk.

Šlemovna, y, f. = *čistírna šlemů,* das Schlämmhaus. S. N.

Šlemovní, *od šlemu,* Schleim-. Ros.

Šlemový = *šlemovatý.*

Šlemr, a, m., osob. jm.

Šlendrian, u, m. = *zastaralý nepořádek,* der Schlendrian. Rk. Ze š-nu jazykového co vyplývá. Kos. Ol. I. 79.

Šlep, u, m., z něm. der Schlepp = *podolek,* (vz Podolek), *vlečka, pluhánek, táhlo,* opovrženě: *ohon, ocas.* V. Nosič šlepu. Bern.

Šlepa, šlepka, y, f., zastr. = *klobouk,* der Hut. Bhmr.

Šlepati = *šlapati.*

Šlepka, y, f. = *kokrhel,* die Schopfhaube. D.

Šlepěje, vz Šlapěje. Kom. J. 423.

Šlepiti, vz Šlapati.

Šleptař, e, m. = *šeplač,* der Lispler. Slov. Bern.

Šleptačka, y, f. = *šeplačka,* die Lisplerin, Stammlerin. Slov.

Šleptati = *šeplati, šeptati,* lispeln, stammeln. Slov.

Šleptavo = *šeplavě,* lispelnd, stammelnd. Slov. Nikdy nemluv š., ked móžeš porádně. Slov. Tč. Cf. Šleptati.

Šleptavosť, i, f. = *šeplavosť,* das Lispeln, Stammeln. Slov. Bern.

Šleptavý = *šeplavý,* lispelnd, stammelnd, stotternd. Slov. Bern.

Šlerka, y, m., osob. jm.

Šlesvický, schleswiger. Vz. Šlesvik.

Šlesvik, a, m. = vévodství v již. části poloostrova jutského, Schleswig. Vz S. N.

Šleška, y, m.. osob. jm. Šd.

Šleta, y, f. = *skřidla, skřidlice,* der Schiefer. Mor., D. Sr. dolnoněm. schleet, něco rozštípeného. Mz. 327.

Šletník, u, m., der Schlotterkasten, v solních dolech. Šm.

Šletový = *skřidličný,* Schiefer-. Mor. D.

Šlevíc, e, m., osobní jméno. Žer. Záp. II. 190.

Šležný = *čím lze snadno šlehati, švižný, mrštný.* Š. bič. U Plzně. Prk.

Šli, vz *Sláti.*

Šligle, e, f., u horníků, z něm. der Schlägel, *ruční kladivo* 3—4 libry těžké. Š. = dvě kladiva havířská, z nichž jedno *želízko,* druhé *pemrlice* sluje. Vys.

Šligr, u, m., **šp.** z něm. Schläder. Vz Odmytek.

1. **Šlich,** u, **šlicht,** u, m. = *drobné stlučené kusy rudy.* Z němec. Schlich, das fein gepochte, gewaschene Erz. Mz. 327. Š. = ruda moučkovitá již úplně vyčištěná, der Erzschlich. S. N. Š. železný. Krok. — Š. = *co po zlatě zůstává, krec,* ramentum lotione collectum, das Gekrätz. V.

2. **Šlich,** a, m., centropomus, ryba břichoplýtevná, okounovitá. Krok. I. d. 108.

Šlichéř, e, m. = *šlejchéř.* Jg.

Šlichovati. — **co čím**: vodou (vypírati, auswaschen, reinigen)? Ms. alch.

Šlichoviště, ě, n., der Filzherd (im Pochwerk). Šm.

1. **Šlichta,** y, f. = *šlehnutí,* der Hieb, Streich. Záv. 116. — **Š.** = *při sečení kosou n. krabicí rána jedním rázem učiněná,* ein Hieb mit der Sense. Kosa na velikou n. malou šlichtu (ránu) připravená. Us. u Berouna. Dch. — **Š.** = *prouha od šlehnutí, modřina, jizva, šrám, čára,* die Streifwunde, der Striem, das Wundmal. Š-u udělati. V. Má v obličeji čtyři šlichty. Us. Vrů.

2. **Šlichta**, y, f., z něm.: *u tkadlců mazadlo z mouky, kterým se natírá a tuží osnova na stavě*, die Schlichte, Schmitte. Vz Tkadlcovství. Přízi š-ou namazati. — Š. — *ječmenec*, der Gerstenseim, Gerstel. — Š. *dobytku, mouka ve studené vodě rozdělaná a potom (na způsob škrobu) do vařící vody vlitá a uvařená*, die Schlichte, Brühe. To je š. (takové jídlo, jako š. prasatům, kravám vařená)! — Š. — *mouka rozdělaná ve vřelé vodě na řídko, jíž z nouze ku škrobení prádla užívají*. Us. u Opavy. Klš.

Šlichtovací, zum Schlichten dienlich. Mus. 10. 368.

Šlichtovatěti, ěl, ění, brühartig werden. Vz Šlichta. Us. u Olom. Sd.

Šlichtovati — *přízi šlichtou potříti, osnovu tužiti*, schlichten, mit der Schlichte bestreichen, den Aufzug stärken. Vz Šlichta, 2., Tkadlcovství.

Šlichtovatosť, šlichtovitosť, i, f. — *šlichty*, die Striemen, Wunden. Jg. — Š., die Brühartigkeit.

Šlichtovatý, brühartig, schleimig. Us. Sd. — Š. — *šramovitý*, voll Striemen, Wunden.

Šlichtovitý — *šlichtovatý*. Us. Sd.

Šlichtovník, u, m. — *hladík* (hoblík), der Schlichthobel. Techn. I. 364.

Šlichýř, -chéř, e, m. — *puchýř*, der Erzmüller, *ryžovník*, der Erzwäscher, Erzseifer, welcher das gepulverte Erz wäscht; e germ. Schlich, Erze, welche zu feinem Pulver gepocht sind, um die leichteren Steintheile von den schwereren Erztheilen abschlemmen zu können. Gl. 336. Vz *Šlejchéř*.

Šlichýřka, y, f., die Erzmüllerin, Erzwäscherin. Jg.

Šlichýřský, Erzmüller-, Erzwäscher-.

Šlichýřství, n., das Gewerbe eines Erzmüllers o. Erzwäschers. V.

Šlik, a, m., osob. jm. Vz S. N., Tk. IV. 742., Tf. 393., Jg. H. l. 634.

Šlikoves, vsi, f., Schlikowes, ves u Jičína. PL.

Šlim, u, m., *hák*, der Haken. V. Srov. stměm. slim, slimpf, kosý, křivý, skroucený. — Š. — *klika*. — Š. — *sliz*, der Schleim. Sr. střněm. slim, slime, nněm. Schleim. Mz. 327.

Šlimek, mku, m. — *koláč matečný, lůžko plodu*, die Nachgeburt, der Mutterkuchen. Srov. střněm. slieme, tenká blána. Vz Mz. 327.

Šlimovatosť, šlimovitosť, i, f. — *šlemovitosť*, die Schleimigkeit. Ms. bibl. 121.

Šlimovatý, šlimovitý — *šlemovatý*, schleimig.

1. **Šlinc**, e, m., z něm. der Schlitz — *rána, jizva od pořezání, uhození*, der Schlitz, die Wunde; *prouha po seknutí*, die Narbe. Us. Sr. něm. Schlitz, Riss, říz, vrub, střněmec. sliz, rima, fissura, rozpuklina. Mz. 328.

2. **Šlinc**, e, m. — *useknutý kus*, der Fetzen, das Stück. Š-ce s něho padaly. Ctib. H. 109. Sr. střněm. slize, vetché plátno. Mz. 328.

3. **Šlinc**, e, m. — slina? der Geifer. Lom. Pých. 211. a j.

Šlinec, nce, m. — *nečistá prouha na prádle*, ein schmutziger Streif in der Wäsche. V Policku. Kšá. Cf. Šmaha.

Šlingle, e, f., z něm. das Schlinglein. Jg.

Šlinglování, *šp.* z něm. — *krajové vyšívání, kroužkování*. Dřk.

Šlip, interj. — *zvuk, který se šlapáním do bláta působí*, der Schall des Auftrittes. Tehdy jest šlip šlap, kyk mak (pliskavá řeč). Reš. Syr. 161.

Šlisna, y, f., *šp.* z něm. Schliesse — *klestina, svor, svora*.

Šlitáž, e, f. — *jízda na saních*. Us. Kšá.

Šlíže, í, f., pl. — *bílé fazole*, podlouhlé a ploskaté. Mor. Brt.

Šlížek, žku, m. — *slížky, slejžky*, die Schleisse. Mz. 328. Vz Slíž. — Š. — *šiška*, der Baumzapfen. U Olom. Sd.

Šlížkovatěti, ěl, ění, sich in Klösschen umformen. U Olom. Sd.

Šlížkovatý, šlížkovitý, klössig. Š. těsto, mouka, mák. U Olom. Sd.

Šlížky — *šlejšky*. Vz Šlejšek, Slíž. Mor. Brt.

Šlohanec, nce, m., *šlehanec, druh knedlíků*. U Jižné. Vrů.

Šlohárna, rně, f. — *dílna šlohýřova*. Boč. exc. 1515.

Šlohati, *šlohnouti*, vz Šlehati.

Šlohýř, e, m., z něm. der Schläger, jener Arbeiter in der Messerschmiede, welcher mit dem Schlägel d. i. einem hölzernen Hammer das Eisen ebnet und glättet. Mistr (nožířský) má tento počet čeledi držeti: u výhni jednoho podmistří a š-ře a šlejfíře a lavičníky tři. Gl. 336.

Šlochavec, vce, m. — Němec (s příhanou). Slov. Bern.

Šlojéř, šlojíř, e, **šlojiřík, šlojřík**, u, m., der Schleicher, aus dem Mhd. slôir, slôjir, slôjer, ursprünglich ein feines Gewebe. Gl. 336. Š. — *závoj, rouška, roucha*. V., Ždk. Majíc zedraný šlojíř. Kn. rož. č. 228. — Kom. J. 513. Pobrali šlojieře. Pč. 17. Zpieváme před křížem, na němž Kristus trpěl, i před š-řem panny Marie; Haleřík babička v šlojieřku zavázala, aby lapka jí ho nevzal; Š. bělný, bavlnný neb hedvábný viece zde platí než tam bissus; Těla jest Kristus svú krví vykúpil, ale své sukně nic, ani š-ře své matky. Hus I. 73., 220., 240., 327.

Šlojířnice, šlojéřnice, e, f., die Schleiermacherin. 1446.

Šlojířník, a, m., der Schleiermacher. Tk. II. 372.

Šlojířový, Schleier-. Š. třapcové. Reš.

Šlok, a, m., *šp.* z něm. Schlag — *mimochod, klus*, der Zelt. D.

Šlondra, vz Šlundra.

Šlosar, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Šlosař, e, m., šp. z něm. Schlosser, *zámečník*. U Místka na Mor. Škd.

Šlosařský, z něm. Schlosser-, *zámečnický.* Vz Šlosař. Jach (— já sem) řemesla slosařského, už sem zkusil světa mnoho. Sš. P. 791.

Šlotava, y, f., Schlotawa, ves u Nymburka. PL.

Šlotýř, e, m. = *šrotýř.* Plk.

Šlouch, u, m., **šp.** z něm. Schlauch = *měch.* Vinný š. D.

Šloupati, *šloupnouti,* v obec. mluvě = *šlapati, šlapnouti,* treten. Š. **nač, po něčem.** Zlob.

Šlovice, něm. Schlewitz, ves u Staňkova; něm. Schlowitz, ves u Rakov. PL. Vz S. N.

Šlovický, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Šlu, vz Sláti.

Šlučka, y, f., *kroužek k nadívání jitrnic a jelit,* das Füllhalsel. D.

Šluha, y, f. = *skoula,* die Klinse, Ritze, zastr. Leg.

Šluchta, y, f. = *roh s uříznutou špičkou.* Us. u Třebiče. Jsk.

Šluka, y, f. = *klenák,* der Wölbstein. Nz.

Šlukačka, y, f. = *škytavka,* z něm. die Schlucke. Us. u Ronova. Rgl.

Šlukati = škytati. Kb.

Šlukavka, y, f. = *škytavka.* Us. u Vysokého. Lg., Kb. Cf. Šlukačka.

Šluknov, a, m., mě. Schluckenau. Vz více v S. N. — *Šluknovan,* a, m. — *Šluknovský.*

Šlundra (*šlondra,* u Uherského Hradiště: *švondra,* Hý.), y, **šlundřice,** e, f. **Š.** = ženská neustrojená, die Schlampe, Schlaraffe, Vettel, Sau; *nevěstka,* die Hure. D., Br., Dh. 129. Srov. německy Schlunt, útržek, capart, schluntern, nedbale dělati, schlunterig, nedbalý, vlas. slandra, kurva. Mz. 328. Nečacká a mrzutá š. Reš. Šlundry se přichytiti. Lom. Ucházej před š-mi. Reš. Š-dry přechovávati. Š. z kuchyně, die schmutzige Küchenmagd. Dch.

Šlundrovství, n., die Schlamperei. Dch.

Šlundy, pl., m., die Wiele (Stücke von alten Tauen). Sm.

Šlúpati, vz Šloupati.

Šlupek, pku, m. = *kopeček,* jinde *zlupek,* eine kleine Anhöhe. V Kunv. Msk.

Šlupina, šlupka, atd., vz *Šupina* atd. Od koř. lup: loupati, odkud čes. lupina, pol. lupina, gluma, chorv. lupina, lusk, slov. lupina, dluž. lupina; nebo jest cizí, cf. něm. Schlaube, f., Schlauf, m., slupka. Mz. 328.

Šlupka, vz Šlupina.

Šlupný = *tužší šupinu mající,* harthülsig. Š. vikev, čočka, hrách atd. Us. Dch.

Šlutka, y, f. = *žlutka.* Puchm.

Šlygry, pl., m. = *řídká hlína, která hrnčíři při práci na rukou zůstává.* Us. Mý.

Šlyp, u, m., memphites (kámen), zastr. Rozk.

Šmačiti, il, en, ení = *uhoditi, praštiti,* hauen, schlagen. — **koho.** St. skl IV. 350. — **čím:** kyjem. Rk. Cf. Šmah.

Šmačně = *chutně,* schmackhaft. Ros.

Šmačnosť, i, f. = *chutnosť,* die Schmackhaftigkeit. Ros.

Šmačný = *chutný,* schmackhaft, lecker, leckerhaft. V. Š. co neslaný tvaroh. Mus. III. d. 55.

Šmah, u, m. = *smah,* das Brandmal. Též *rána, šleh, pruh* (pol. smagać = šlehati, mrskati; smuga = šmouha; lit. smoge, udeření; čes. smačiti asi m.: smažiti). Prk. Odtud *šmahem* = *smahem.* Vz Šmahem. Dostal tam dobrý šmah (dobře se tam nabral). Ros. — **Š.,** a, m., osob. jm. Šd.

Šmaha, y, f., ein Streifenfleck. Cf. Šlinec. Dch. — **Š.,** y, m., osob. jm. Šd. Vz Tk. V. 91., Tf. H. l. 170. Cf. Šmahatý.

Šmahati, Streifenflecke machen an der Wand usw. Us. Dch.

Šmahatý, *ožehnutý,* sphacelatus, brandig, znamenaný skvrnou hnědou n. černavou, smahou, jako ožehnutím. Š. palisty vikve obecné. Rst. 502.

Šmahel, hla, m., osob. jm. Šd.

Šmahem, durchaus, völlig, durch die Bank. Us. Rk. Š. za ním šli, durch Dick und Dünn: Š. něco koupiti, prodati. Us. Vz. Šmah.

Šmahovitosť, šmakovitosť, i, f., der Uibelgeruch. Ros.

Šmahovitý, šmakovitý = *co má mnoho smahů, co zavání, smrdí,* übelriechend. Us.

Šmahýl, u, m., der Streifenfleck an der Mauer. D.

Šmahyna, y, f. = *násyp sněhu, písku,* a p. šmahem navátého. Š-nou sněhu cestu si prodělati. Us. Dch.

Šmachtati = *pokulhávati, křivě choditi,* ein wenig hinken. — **se** = *čmachtati se.* Us. Sd.

Šmaja, e, f. = *nepořádná ženská,* eine Schlampe, Schmudel. U Opavy. Klš. — **Š.** = *kořalka.* Us. na Mor. Hý.

Šmajda, y, m. a f. = *patha,* der Krummfuss. Vz Šmatha. — **Š.** = *krchňák, krchna,* der oder die Linkhändige. U Prostěj. Vch.

Šmajdák, a, m. = *šmajda.* U Tovač. Dšk.

Šmajdati = *šmathati.*

Šmaják, a, m., *nadávka.* Dbš. 45.

1. **Šmak,** u, m., z něm. der Schmack = *vůně,* der Geruch. To víno má hrubý š. (zasmradlosť). Ros. — **Š.** = *chuť,* Geschmack. Perný š; sladký š. V. Chuti není dobré, nýbrž šmaku odporného. Ler. Nemocný nemá šmaku na jazyku. Mor. Tč. — **Š.** = *chuť, moc chutnání,* der Geschmacksinn. Kom. J. 324. Nemám dnes žádný š. Us. Jg.

2. **Šmak,** a, m. = *kačer,* der Enterich. Mor. Chmel.

3. **Šmak,** a, m. = *šlak, ďas, čert* (eufemismus). Š. (eufemism.) m.: *ďábel, čert,* ve mluvě obecné též *čmak.* Původ slovný jest týž jako ve *smok, zmek,* totiž smъk ve *smýkati se,* jak již ve *Smok,* 1. (III. 482. a) vyloženo a význam slovný obdobný význam lat. serpens, tudy: *had, drak* (pekelný), jak ostatně ďábel již v písmě sv. se zove (ha-

dem, drakem). Hý. Ký š. v tom vězí? Š. to vem! Us. Hý. Kého šmaka (saka, šlaka, kata, výra, kozla, ďábla, čerta)! Ba šmaka! Na Slov., na Mor. a ve Slez. Brt., Klš., Šd., Bdl.

Šmakal, a, m., osob. jm. Us.

Šmakati, *šmakávati* = *makati, hmatati, šmatati,* tasten. — **kde:** v temnostech. Ben. Obykl š. slepec ve tmách; Š. budú jako ve tmách. BO. — **kdy.** Jako v noci š. Bl. **po čem:** po zdi. St. skl. — **čím:** rukama. ZN. — **se s kým** = lízati se. Št.

Šmakný, šp. m.: *smačný, chutný,* schmackhaft. Zlob.

Šmakovati, z něm. schmecken = *chutnati, chuť míti.* Nic mi nešmakuje. Ros. Kedy býva tenký oběd, večera (večeře) šmakuje. Slov. Tč. — V., Kom. J. 325.

Šmakovatosť, šmakovitosť, i, f. = *šmakovitosť.*

Šmakovitý = *šlakovitý.* Cf. Šmak, 3. To je š. věc! Klš. — **Š.,** übel schmeckend. Š. sýr. Dch., Ros. Cf. Šmahovitý.

Šmakovnosť, i, f. = *chutnosť,* die Schmackhaftigkeit. — **Š.** = *šmak, chuť,* der Geschmack. Bern.

Šmakovný = *chutný,* schmackhaft. Bern.

Šmál, a, m. Š. cigáňský (nadávka)! Slov. Dbš. 45.

Šmalc, e, m. = *převařené máslo,* das Schmalz. Us.

Šmalcéř, e, m., der Metallschmelzer. Přišel jest s nějakým jiným mistrem š-řem na skušování těch věcí. NB. Tč. 272.

Šmalcovati = *mazati,* z něm. schmalzen. — **co čím.** Jel.

Šmalec, lce, m. = *šmalc.* Na Ostrav. Tč

Šmalkady, dle Dolany, mě. v Německu. — *Šmalkadská válka.* Vz S. N.

Šmaňha, y, m. a f. = *kdo šmatlhá.* Bože, to je taky šmaňha! U Rychn. Msk.

Šmaňhati = *šmatlhati.* Cf. Šmaňha. U Rychnova. — **Š.** = *plihati,* schlumpen. — **co:** obilí. Ve vých. Čech. Jir.

Šmání, čmání, n. = *neřád, smetí,* der Schmutz, Unflath von Stroh, Holz usw. Slov. Bern.

Šmaniti, il, ěn, ění; *šmanívati* = *bráti,* wegnehmen. Ros.

Šmant, u, m., **šp.** z něm. Schmant a to ze slov. smetana. Jg. Vz Mz. 328. V horn. = *měkké druhy krušců,* zarte Bergarten; *též bílá pěna na nějaké tekutině.* Solný š., der Schmant. D.

Šmanta y, f. = *šmání.* Bern.

Šmára, y, f. = *čára,* der Strich. Slov. Plk. — **Š.** = *šmouha,* die Binde, *skvrna úzká na dél běžící,* ku př. po obojím povrchu listů kurkumy zerumbetu jest š. nachová. Rst. 503. Cf. Čmára.

Šmaraj, šmaragd, vz Smaragd.

Šmaranec, nce, m. = *čmaranec.* U Olom.

Šmárati, *šmárávati* = *čárati,* kritzeln. Slov. Cf. Čmárati. — **Š.** = *hmatati,* tasten, greifen. Cf. Šmátrati.

Šmáratý, *šmouhatý, co má šmáry,* bandirt, gebändert. Rst. 503.

Šmarda, y, m., osob. jm. Vz S. N.

Šmarhák, a, m. = *zajíc* (žertovně). Šp. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Šmarholec, lce, m. = *špatné obilí, neřád,* schlechtes Zeug, schlechtes Getreide. To je samý š. V Kunv. Msk.

Šmařič, e, m. = *čmalil, kuchtič,* der Sudler.

Šmařička, y, f., die Sudlerin. Jg.

Šmařiti, il, en, ení = *škrábati, škrtati,* na Slov.: *čarbati, zaneřáditi,* sudeln; *házeti,* werfen. Dbš. 72. Vz Šmarnouti.

Šmarnouti, nul, utí = *udeřiti, bouchnouti,* werfen, schmeissen. Vz Šmařiti. — **čím oč.** Napil se kořalky, tak to ním o zem šmarlo. Slez. Šd.

Šmarovati = *kliditi se, běžeti,* sich aus dem Staube machen, laufen. U Litovle. Kčr. Cf. Šarovati. — **Š.** = *mazati,* schmieren. — **co.** Vstavajcě panici a šmarujcě biče, pojedzěme ráno do lesa; A vy pohůnci hrubé malinci, bičíky šmarujte, pro královnu jeďte. Sš. P. 392., 756. Cf. Čmárati. — **Š.** = *škaredě, špatně psáti,* schmieren, kritzeln. U Prostějova. Vch. — **Š.** = *bíti, tlouci,* prügeln. Ib. Vch.

Šmarykovati = *škrábati, škrtati,* schmieren, kritzeln. — **co.** Sych.

Šmat, a, m., osob. jm. Šd. — **Š.,** u, m. = *hmat,* der Griff. Us. Šd. V tom jak bublina se rozprýskne šmatem. Štc.

Šmatačka, y, f., das Umhertappen. Hráti na š-čku. Us.

Šmatáků *mlýn,* Schmatak, u Sedlčan. PL.

Šmatání, n., vz Šmatati. BO.

Šmatati, *šmatávati; šmatnouti,* tnul a tl, ut, utí = *hmatati, makati, šámati,* tappen, tasten, an-, betasten, an-, begreifen. — **abs.** Vizte ruce moji a nohy mé, ežť jsem já: šměťte (= dotýkejte se) a vizte, ež duch masa a kostí nejmá. Živ. Jež. 14. stol. — **čím:** rukou. Us. — **na co.** Rk. Vz Makati. **co.** Nedaj sobě jich (ceckú) pacholku š. Jád. — **čím kam.** A šměti svú rukú v jeho bok. Živ. Jež. Dokad neuzři v jeho rukú jezvy hřebíky proklané a šměti svým prstem v to miesto. Ib. — **kde po čem:** v kapse po penězích. Us.

Šmatatka, y, f., thunbergia, die Thunbergie. Š. vonná, t. fragrans. Rstp. 1224.

Šmatelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šmatera, y, m., osob. jm. — **Š.** = *kdo šmatrá.* Us. Šd.

Šmatlha, y, šmatlhoun, šmithán, a, šmatla, y, šmatloň, ě, šmatloun, a, m., šmatlavec, vce, m. = *kdo šmatlhá,* der Krummbein, Krummfuss. Ros.

Šmatlhala, y, m., vz Matiucha.

Šmatlhati, šmithati, šmatlati, šmatlám a šmatlu; *šmatlhávati, šmatlávati* = *křivě kolena k sobě drže choditi,* einwärts oder krumm gehen, grätscheln, schechsen. Šmatlhati, V., šmatlhati. Us. Ten silně šmatlhá. — **Š.** = *šmatlháním nakřiviti, sešlapati, přešlapati,* die Absätze der Schuhe o. Stiefel tre-

ten. — **co:** obuv, střevíce, boty. Us., Rk. — **si co:** hubu = *tlachati,* plaudern, schwätzen. Us. u Písku. Mg. — **Š. se kam** = *šmaťhavě někam jíti,* wohin grätscheln. Us.

Šmaťhavě, šmatlavě, šmithavě choditi, krummfüssig, grätschelnd.

Šmaťhavosť, šmatlavosť, šmithavosť, i, f., die Krümmung im Knie. Ja.

Šmaťhavý, šmathavý (V.), **šmatlavý, šmithavý, šmíthavý** (V.), v obec. mluvě také: *šmichtavý* (v Krkonoších), krummbeinig, grätschelnd, schechsig. Kulhání od vyvinutí jest, sic ani šmaťhaví (křivonozí) ani šantaví nekulhají. Jg. Exc. Š. člověk, chod, krok. Tč. Řeč šmatlavá = *breptavá?* plappernd? Jg. Nečiň, jako činie ti, ježto nemají řeči prostranné, jenž šmatlavi slovů, o nichž pravie Symmachus, že od přirozenie ti lidé rádi mnoho mluvie řka: že rádi proto mnoho mluvie, že v tej řeči šmatlavé sami k sobě libosť mají. Tkadl. II. 84.

Šmaťhoun, a, m., vz Šmaťha.

Šmatla, y, m., vz Šmaťha, Paťha.

Šmatlač, e, m. = *šmatlák.*

Šmatlačka, y, f., die Krummfüssige, Grätschlerin. — **Š.** = *šmatlání,* das Grätscheln. Us.

Šmatlák, a, m. = *šmatha.* — **Š.,** osob. jm. Mor. Šd.

Šmatláň, ě, m. = *šmaťha.* Mor. Šd.

Šmatlati, šmatlám a šmatlu; *šmatlávati* = *šmaťhati.* — **Š.** = *šlapati,* niedertreten. Vz Plihati. — **co:** trávu, louku. Us. Klš. Nechoď ty mně, můj synečku, tady, nešmatlaj mi marijanku všady. Sš. P. 292. — **po čem:** po trávě, po obilí. Šd., Bern. — **Š.** = *hmatati.* Bern. — **se** = *paťhati se, sem tam choditi* (s příhanou). Bern. — **se kam.**

Šmatlavá, é, f., vz Šmatlavý. — **Š.** = *kořalka.* Ta š-vá! Mor. Šd.

Šmatlavě = *šmaťhavě.*

Šmatlavec, vce, m., vz Šmatloun.

Šmatlavina, y, f. = *šmatlavosť.* Slov. — **Š.** = *šmatlačka.* Slov.

Šmatlavosť, i, f. = *šmaťhavosť.* Jg.

Šmatloň, ě, m., vz Šmaťha. U Olom. Šd.

Šmatloun, a, m., vz Šmaťha.

Šmatlavý, vz Šmaťhavý. — **Š.,** ého, m., osob. jm. Tk. IV. 394.

Šmatnouti, vz Šmatati.

Šmatouch, u, m., mýlek, jílek mámící, zabylka, matonoha, vzteklice, ocaska, opilka, jílek mylný, lolium temulentum, der Lolch. Rstp. 1762.

Šmátral, a, m. = *kdo něco rukama hledá zvl. o tom, kdo špatně vidí.* Us. Zbk. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Šmátrati, trám a tři; *šmátrávati* = *hmatati, tápati,* tappen, herumtasten. Kd., Jg., Šd., Zkr., Mtl. — **po čem.** Us. Mtl. — **čím kde:** rukou **před** sebou šmátral. Baiz. Cf. Šmatera. — **co.** Ten šmátře krejcar (= je lakomý na krejcar, škrábe se oň). U Rychn. Msk. Cf. Šmárati, 2.

Šmatulka, y, f., halymenia, der Hauttang. Š. jedomá, h. edulis, dlanitá, h. palmata. Rstp. 1856.

Šmehlina, y, f., *druh trávy.* Koll.

1. **Šmejd,** u, m., zastr. = *všelijaké drobné věci od železa, mosazi* atd., der Schmeid. Ros. Š. aus dem Deutschen Geschmeide. Š. železný, mosazný (namentl. die Nürnbergerwaaren). Pam. arch. 1869. 529., Gl. 337. Musím do šmejdu koupit kosíř, srp. Us. Hý.

2. **Šmejd,** u, **šmejda,** y, f. = *rejd, toulka, úskok,* Umtriebe, Ränke, der Schwindel, das Herumstreichen. Jg., Nz., Dch. Všelijaké šmejdy míti, provozovati. Š-dy žida. Sš. Snt. 54. Znám já vaše šmejdy a ty vaše rejdy (plaché dívčiny). Nár. ps.

Šmejdil, a, m. = *kdo šmejdí,* der Wetzer; *tulák,* der Vagabund, Schwindler. Us. Vz Šmejdíř.

Šmejdilství, n., die Schwindelei. Dch.

Šmejdíř, e, m. = *kdo nějaký šmejd* (vz Šmejd, 1.) *dělati uměl jako:* železo, nidrlandské n. vlaské věci, barvu, křídu, niti, roušky, čepce, pasomany, knoflíky n. 2. *kdo tyto věci prodával,* die Geschmeidemacher, Geschmeidehändler. Gl. 337.

Šmejdířský krám, der Geschmeide- oder Nürnbergerwaaren-Laden. Bořili na rynku staroměstském š. krám. Gl. 337. Cf. Šmejd, Šmejdíř, Šmejdlířský.

Šmejditi, il, ění; *šmejdívati* = *často sem tam choditi, běhati, toulati se, všecky kouty vysliditi,* herumlaufen, wetzen. Jg. — **kde:** **po** celém stavení š. — **Š.** = *úskočně jednati,* schwindeln. Šd.

Šmejdivý, herumstreichend; schwindlerisch. Dch.

Šmejdlíř, šmejdýř, šmejdíř, e, m. = *kdo šmejd prodává,* der Schmeidler, Geschmeidler. Vz Šmejd, 1. D., V. Cf. Šmejdíř.

Šmejdlířský = *šmejdířský.*

Šmejdlířství, šmejdýřství, šmejdířství, n., das Schmeidlergewerbe, die Schmeidlerei. Ros.

Šmejdyk, u, m., das Schmeidigungsmittel. Ms. alch. 265. a.

Šmejhol, e, m. = *přesekaná větší větev.* V Krkonš. Kb.

Šmejka, y, m., osob. jm.

Šmejkal, a, m. = *smýkal,* der Schlepper. — **Š.** = *vrtil,* der Rutschpeter. Dch. — **Š.,** Schmeikal, samota u Lišova. — **Š.,** osob. jm.

Šmejkálek, lka, m., *datel,* der Baumläufer. U Chocně. Ktk.

Šmejkanda, y, f. = *hra na schovanou.* U Brodu na Mor. Mtl. Cf. Šmukačka.

Šmejkati; *šmejknouti,* knul a kl, ut, utí, *lépe: smýkati, smyknouti,* schleppen. — **co čím:** koňmi. Us. — **se kde.** Dítě se šmejká **po** zemi, rutscht auf dem Boden herum. Dch. — **kým.** Zakopl o kámen, až sebou šmejkl. Us. Dch. — **Š.** = *hráti na schovávanou.* Cf. Šmejkanda. U Brodu na Mor. Mtl.

Šmejkavý, schleppend. Us. Jg.

Šmejl, u, m., der Streif. Tpl. Vz Šmahejl.

Šmejliti, il, en, ení, streifen. Tpl.

Šmejr, u, m. = *šmelka*. Šm.

Šmékati = *skákati*, springen. U Nivnice na Mor. Kch.

Šmel, e, m., butomus, die Wasserviole. Š. okoličnatý (sítí květné, mečík vodní), b. umbellatus. Rstp. 1680. Cf. FB. 21., Schd. II. 272., Čl. Kv. 129., Slb. 225., S. N. Sr. něm. Schmiele, Schmele, metlice; střněm. smelehe, id.; strněm. smaliha, myrica. Vz Mz. 329.

Šmelc, e, m., z něm. = *rozpuštěnina*, der Schmelz. Š-em malovati, emailliren. — **Š.** = *nějaké z rozpuštěniny ztvrdlé dílo*. Ros. Namentlich Gegenstände aus gesponnenem Glase verfertigt o. aus dünnen gefärbten Glasröhrchen geschnittene, daher röhrenförmige Glasperlen, die auf Draht o. Pferdehaare gereiht zu allerlei Verzierungen, auch zur Stickerei und zu Spitzen verwendet wurden. Sklenné šmelce. 1607. Glasschmelz, vz Bůstka. Š-cem udělané růže. Mus. 1828. II. 89. — **Š.**, der glasartige Uiberzug auf Metallwaaren, das Email. Pam. arch. 1869. 337., Gl. 337.

Šmelce, pl. = *černé čepce*, schwarze Hauben. U Vsetína. Vck.

Šmelcéř, šmelcíř, e, **šmelcovník**, a, m. = *tavíř*, der Schmelzer. Ros., Tk. II. 550., Dač. I. 54.

Šmelcírna, šmelcovna, y, f., das Schmelzwerk, der Schmelzofen, die Schmelzhütte. D.

Šmelcířský, šmelcovnický = *tavířský*, Schmelz-, Schmelzer-. Š. pec, der Schmelzofen. Jg.

Šmelcířství, n., die Schmelzkunst.

Šmelcování, n., das Schmelzen. Dač. I. 143. Mají také páni gruntů kverkům při každých horách jich vlastní huti ku š. na jich kverka náklad postaviti. Nar. o h. a k.

Šmelcovati = *rozpouštěti, topiti, slévati, spustiti*, schmelzen. — **co čím:** měď ohněm. V.

1. **Šmelcovna**, y, f., Schmelzhütten, osada v Třeboňsku. PL. Vz S. N.

2. **Šmelcovna**, vz Šmelcírna.

Šmelhouz, u, m. = *zelina*, zastr. Jád.

Šmelhoví, n. = *ptačí zob*, frutex, ligustrum. Srov. slova střněm. i strněm. pod *Šmel*. Vz Mz. 329.

Šmelíř, e, m., v horn. = *kdo vodu váží*, der Schmeller, Wasserschöpfer. Š-ři, kteří vodu do cálovky naháněji. Pam. kut. Mus. 1828. II. 89.

Šmelka, y, m., osobní jm. Mor. Šd. — **Š.**, y, f. = *včelka, čmelík, pipla, švela*, die Hühnerlaus, pediculus gallinae. Us. Kuřata mají č-ky. Na mor. Drahansku. Hý.

Šmelová, é, f., něm. Schmeil, ves u Libavy na Mor. PL.

Šmeloví, n. = *metloví, dlouhá tráva*, hippuris. Reš.

Šmelovitý. Š. rostliny, butomeae, Liesche: šmel. Rstp. 1680., Slb. 225., Nz.

Šmelový strom. Vz Šmel.

Šméral, a, m. = *kdo šmérá*, krabbelt. Mor. Šd. — **Š.**, osob. jm. Mor. Šd.

Šmérati, krabbeln. Mor. Šd.

Šmerda, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šmergl, šmerkl, u, m., něm. Schmergel, Schmirgel, Schmerbel, švéd. smergel, vlas. smeriglio, špan. esmeril, fr. émeri; z řec. σμύρις, σμίρις stejného významu. Mz. 329. **Š.** = ruda železná těžko rozpustitelná, která tlučením a mytím očištěna jsouc k hlazení ocele, železa, skla atd. slouží. Jg. Sklo šmerglem se řeže. Kom. J. 93. Vz Korunt, Schd. II. 40., KP. IV. 297.

Šmerhof, u, m., byl dům č. 938. na rynku pražském. Vz Tk. II. 136., S. N.

Šmerhovský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 190.

Šměřiti, obyč. *šmariti*, il, en, ení = *hoditi, mrštiti*, werfen. Slov. — **čím do koho:** kamenem. Bern.

Šmerkous, šmerkus, šmerkust, u, m., ve vých. Čech. = *pomlázka*, Schmeckostern. Jíti na šmerkus. Us. Co dostanu šmerkustu? Jir., Zkr. Poď na mrskut. Mor. Mřk. Cf. Šlahačka, Šlehačka, Šmigrúst.

Šmerovský, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Šmičí, n. = *sítí*.

Šmičisko, a, n., *sitiště, šmičiště* = *místo, kde mnoho smičí roste*, juncetum. Rst. 503.

Šmičišťný = *sitištní*, na šmičišti rostoucí. Rst. 503.

Šmičnatý = *plný šmičí*, voll Binsen.

Šmičový = *sítový*, Binsen-. Š. kořen. Bern.

Šmíd, a, m., osob. jm.

Šmída, šmidka, šmidečka, y, f., na Slov. = *skyva chleba*, der Ranft. Jg. — **Š.**, y, m., osob. jm.

Šmidati čím: smyčcem, streichen. Mor. Šd. Vz Šmidloch.

Šmídek, dka, m., osobní jm. Vz S. N., Tf. H. l. 203., Jg. H. l. 634.

Šmidl, a, m., osob. jm.

Šmidloch, a, m. = kdo šmidá smyčcem, der Geiger. Mor. Šd. — **Š.**, osob. jm. Mor. Šd.

Šmidlovec, vce, m., mlýn u Znojma, die Schmidlmühle. Tč.

Šmidly. Práci konati šmidly fidly (rychle a nedbale). Us. Dch.

Šmidtka, y, f., schmidtia, rostl. třtinovitá. Rostl. I. 264. b.

Šmigati, šmignouti = *šlehati, švihati, uhoditi*, peitschen, schlagen, stossen. Na Mor. Tč., Brt., Mtc. 1878. 6. — **koho čím:** prutem. Brt. — **koho kam.** Š. se do prstu (uhoditi se). Brt. Cf. Šmihati.

Šmigec, gce, m. = *smyčec*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šmigmátor, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šmigrúst, u, m. = *pondělí velikonoční*. Kda. — **Š.** od Schmeckostern = polévání vodou n. bití pletenými vrbovými proutky. U Místka. Škd. Cf. Šmerkous. — **Š.** = dar o velikonocích: vejce, perník, ein Ostergeschenk. U Příbora. Mtl.

Šmigura, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šmihač, e, m. = *švihač*. Slov. a mor.

Šmihati, **šmihnouti** = *šmigati*. — **abs.** Stůjte, stůjte, nešmihajte, co vezete, to nám dajte. Sš. P. 41. — **koho**. Tak ťa šmihnem, že viec nestaneš. Mt. S. — **čím**: bičem. Mor. Tč.

Šmihel, hlu, m. = jinde na Mor. *švihel*, *ohebný prut* (vrbový, lískový), eine biegsame Ruthe. Na Opav. Klš.

Šmihle, pl., f. = *řemínek*, *kterým řemenář šije*, das Riemchen, womit die Riemer nähen. Slov. Plk.

Šmihovice, e, f. = *vláčenice*, ein Stück nachgeschleppten Holzes. Slov. Plk.

Šmichta, y, m. = *šmaťha*. Us. v Krkonš.

Šmichtavý = *šmaťhavý*. Us. v Krkonš. Jg.

Šmik, u, m., der Schnitt. Š. nožem. Brt. S. 98. Dlhým nožem šmik milému chlapcu odrezala hlavu. Er. Sl. čít. 63.

Šmika, y, f., **sp.** z něm. die Schmiege = *úhel kosý*; *nástroj ku měření kososti*. O původu vz Mz. 309. — **Š.** = *šika*, *příč*, die Quere. Obrátil se ve šmiku (= v jinou stranu). Bart. Udělám čtyři š-ky a bude pole urovnané. Hvl. exc. Šmikou vláčeti. Vaň. Kukla ve šmiku se jim obrátila a k ničemuž se jim nehodila. Bart. — **Š.** v horn. = *střih*, *střihování*, der Schnitt, die schlechte Bahn. Hř. — **Š.** = *kudla*. Us. Všk.

Šmilauer, vz *Šmilovský*.

Šmilovice, dle Budějovice, Smilowitz, ves v Těšínsku. Tč.

Šmilovský, ého, n., osob. jm. Tk. IV. 742. **Š.** A. V., prof. a spisov. český. Vz Tf. H. l. 135., 139.

Šmincati = *tlouci*, schlagen. V již. Čech. Kal.

Šminky, pl. = *angrešt*. Slov. Kd.

Šmirgl, u, m., nerost. Vz Šmergl. — **Š.**, a, m., osob. jm.

Šmisetka, y, f. = *košilka*, *náprsnička*, Chemisette. Rk. Vz Prase.

Šmitati, *šmitnouti*, tnul a tl, utí = *řezati*, schneiden. Mor. Šd.

Šmitec, **šmytec**, tce, m., v ob. mluvě m.: *smyčec*, der Geigenbogen. — **Š.** = *muška menší komára*, *tiplice*, die Gälse. Jg.

Šmithán, a, m. = *šmaťha*. Reš.

Šmithati, vz Šmaťhati.

Šmithavý = *šmaťhavý*. Reš. Nohy křivé a š-havé. Ler. — Kom. J. 289.

Šmitka, y, f., die Schnitte. Mor. Šd.

Šmitt, a, m. Š. Jan, spisovatel. Vz Jg. H. l. 634.

Šmjáti se = *smáti se*. Směju, smjal. Na Ostrav. Tč.

Šmodrcha, y, m. = *paťhoun*, *šmaťha*. D. — **Š.** = *kdo se do všeho plete*, *vše splete*, der Konfusionsrath. Us. Jg., Dch., Vrů., Všk.

Šmodrchanice, e, f., das Wirrwarr. Rk.

Šmodrchanina, y, f. = *šmodrchanice*. Rk.

Šmodrchati se = *šmaťlati*, *paťhati se*, schechsen. D.

Šmodrchavý = *šmaťlavý*, *paťhavý*, schechsig. D.

Šmok, a, m. = *kutil*. Rgl.

Šmokvice, e, f. = *smokvice* = *jahoda*, die Erdbeere. Slov. Dch.

Šmoldas, a, m., osob. jm.

Šmolec, lce, m. = *čmelák*. U Strakonic. Šlm.

Šmolín, a, m., ves ve Slez. Pal. IV. 2. 351. (Šd.).

Šmolka, y, f. = *modř*, *modrá barva k barvení škrobu*, die Schmalte, die Bläue, blaue Stärke, Blaufarbe, das Ultramarin, böhmisches Blau. Jg., Dch. Š., pol. szmalta; z něm. Schmalte a to z franc. smalte (vlas. smalto, střlat. smaltum), odtud i rus. smálьta, švéd. smalts, holld. smalt, nřec. σμάλτον. Mz. 327. S. = modřidlo, jest velmi jemný prášek skla kobaltového. Vz Kyz, Kobaltovec. Bř. Š. = modrá barva připravená sloučením kysličníku kobaltového se sklem (draselnatým) a rozemletím vyrobené hmoty na drobný prášek. Pta. Š. glasurová, zelená, lazurová, královská. Kh. Š. tekutá. Vz více v KP. IV. 122., 694., S. N., Šfk. 226. — **Š.**, y, f. = *laně*, *roční kolouch*, z něm. Schmalthier. Mz. 329. Š. = srnče od sv. Martina až do příští říje, po říji pak slove srnou, das Schmalreh. Šp.

Šmolkář, e, m., der Schmaltenmacher.

Šmolkářka, y, f., die Schmaltenmacherin.

Šmolkárna, y, f., die Schmaltenfabrik.

Šmolkářský, Schmaltenmacher-. Š. pec, der Blaufarbofen. Techn. III. 49.

Šmolkářství, n., die Schmaltenmacherei. Jg.

Šmolkovati, *šmolkovávati* = *šmolkou barviti*, bläuen. — **co**: prádlo. — **čím**: šmolkou královskou.

Šmolkový, smaltinus, schmaltblau, jako blankytný, ale špinavější. Rst. 503.

Šmolov, a, m., Schmolow, ves u Něm. Brodu. PL.

Šmoranc, e, m. Š. Fr., stavitel, nar. 1814. Vz S. N.

Šmorec, rce, m. = *výstupek ve zdi při stavění v ní udělaný*; *šmorcovati* = takové výstupky dělati. Us. Hk.

Šmorncar, a, m., der Schlemmer. Reš.

Šmotrcati = *drcati*, stossen. — **abs.** Vůz šmotrcá. Mor. Šd.

Šmouha, y, f. = *čára*, der Strich. Kráva má š-y (= prouhy). Us. — **Š.**, les u Kladna. Dch.

Šmouliti, il, en, ení; *ušmouliti* = *špiniti*, *mazati*, beschmutzen. — **co čím**: hubu jídlem. — **se čím**. Dch.

Šmour, u, m. = *škmor*.

Šmoura, y, f., ein schmutziger Streifen. Šm.

Šmourati = *šmárati*, *šmátrati*, *omakávati* (ženskou), löffeln. — **se s kým.** D.

Šmouřiti, il, en, ení; *pošmouřiti, šmouřívati* = *kaliti*, trüben. Nebe se šmouří, wird trübe, trübt sich. — **se** = *škarediti se*, sauer sehen. — **se na koho.** Sych.

Šmourný = *pošmourný*, trüb.

Šmrcák, a, m. = *kdo šmrcá* (belhavě chodí). V Kunv. Msk.

Šmrcání, n. Pořád mám ňáké š. (= pořád musím šmrcati, sem tam choditi). V Kunv. Msk.

Šmrcati. Vz Šmrcák, Šmrcání.

Šmrkel, kla, m. = *smrkač*. Na Ostrav. Tč.

Šmrkoč, e, m. = *smrkáč*, der Rotzbube. Na Ostrav. Tč.

Šmudla, y, **šmudlice,** e, f., z němec. Schmudel = *šlundra, špindíra, nevěstka.* S lecjakous šmudlou se zabývati. Us. — Š. = *dívka*, das Mädchen. U Jihl. Kal.

Šmudlati se = *piplati se, párati se s čím.* — **Š. se** = *šmourati se*. Us. Rgl.

Šmudlena, y, f. = *nečistá ženská*, ein unreines Weib. Je to taková š.! V Kunv. Msk.

Šmuh, u, m. = *šmouh*. Š. na košili, ein schmutziger Streifen. U Místka. Škd. Š. = langer Streifen auf den Wiesen, am Himmel. Bílé oblaky dělají šmuhy na nebi. Ostrav. Tč. Vz Šmouha, Šmúha.

Šmúha, y, f., schmaler Wolkenzug, Wolkenstreifen. Mor. Tč. Vz Šmuh, Šmouha.

Šmuhař, e, m., osob. jm. Vz S. N.

Šmuje, e, f. = *úhelnice, úhloměr*, das Kehrmass, Winkelmass. O původu vz Mz. 329.

Šmuk, u, m., z němec. = *ozdoba*, der Schmuck. Lom., Ros. — Š. = *široká tkanice* z černého aksamítu se dvěma žlutými pruhy na klobouk. Mor. Brt.

Šmukačka, y, f. = *hra na schovávanou.* U Ronova. Rgl. Cf. Šmejkanda, Šmukati, Šňukavá.

Šmukati = *na schovávanou hráti.* U Ronova. Rgl. Vz Šmukačka, Šňukavá, Šňukati.

Šmukovati, z něm. = *ozdobovati*, schmükken, zieren. V. — **co**; tvář. V. Cf. Šmuk.

Šmukovnička, y, f., das Schmuckkästchen. D.

Šmukýř, e, m., z něm. = *zlatník, klenotník*, der Schmucksachenhändler, -verfertiger. Us., Kom. J. 509., V.

Šmukýřka, y, f., samota u Prahy. PL.

Šmukýřský, Schmucksachenhändler-. Jg.

Šmukýřství, n., Schmucksachenfabrik.

Šmur, u, m. = *kal*, etwas Trübes. Ros.

Šmuraňa, ě, f. = kráva se sivými pásy po těle. Kda.

Šmúraně, pl., druh jablek. U Rožnova. Šd.

Šmúranec, nce, m. Ta stěna je samý š. = celá pošmúraná. Cf. Šmúrati. Mor. Šd. Cf. Šmoura.

Šmúrati = *umazati*, beschmutzen. Mor. a slez. Škd., Klš. — **co.** Klš. — **kde čím.** Nešmúrej po stěně rukoma, bude celá zašmúraná. Mor. Šd.

Šmuravý = *mlčelivý*, schweigsam. Reš.

Šmuryna, y, f. = *špindíra*, die Schmudel. Us. u Ber. Dch. Vz Šmudla.

Šmyc, e, m. = *částka osnovy šest loket dlouhá.* Us. u Rychn. Msk.

Šmyčcový. Š. nástroj. Cf. Šmyčec.

Šmýd, a, m. (= šmejd), vulgo *Šmýdák*, osob. jm. Šd. — **Š.** Tomáš, kurat ve Skřípově u Opavy, velmi pilný zasylatel mor., slez. a slov. slov a frasí do tohoto slovníku.

Šmyda, y, m., osob. jm. Cf. Šmydec, Šmydák. Šd.

Šmydák, a, m. = *šmejdil*. Vz Šmejditi. Mor. Šd.

Šmydec, dce, m. = *smyčec*. Mor. Šd.

Šmýdrkal, a, m., osob. jm. Šd.

Šmyk, šmykač, vz Smyk atd.

Šmýkati, vz Smýkati, toto lepší. Brt.

Šmýkavosť, i, f. = *kluzkosť*, die Glattheit. Slov. Bern.

Šmýkavý, smýkavý = *kluzký*, glatt. Slov. Bern.

Šmyklavka, šmýkavka, y, f., *klouzačka*, die Schleifbahn. Slov. Bern.

Šmyklavosť, i, f. = *šmýkavosť*. Slov. Bern.

Šmyklavý = *šmýkavý*. Slov. Bern.

Šmyknouti, vz Smýkati.

Šmykora, y, m. = *kdo šmyká čili řeže nožem*, der mit dem Messer flink schneidet. — **Š.** = *kdo prutem švihá*, der Schwipper. Cf. Smyknouti. — **Š.** = *kdo kapsy řeže, taškář*, der Beutelschneider. Us. Pta.

Šmýrati = *čmýrati, šimrati*, krabbeln. D.

Šmytcový, v ob. ml. = *šmyčcový*, Geigenbogen-. Us.

Šmytec, tce, m., v ob. ml. m.: *smyčec*, od smýkati. Vz T. Cf. Šmydec. Der Geigenbogen.

Šnabl, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 309.

Šnajdr, a, m. Š. Karel, básník. Vz S. N., Jg. H. l. 635.

Šnakov, a, m., Schnakow, samota u Vys. Mýta. PL., Tf. 289. Vz S. N.

Šňapal, a, m., der Wortfänger. Šm.

Šňapati, vz Cohapati.

Šnef, vz Šnep. Jg.

Šneider, dra, m. Š. J. E., Š. Fr., spisov., vz Jg. H. l. 635.

Šnejdar, u, m. = *nebozez*, der Bohrer. V.

Šnejdárek, rka, m., osob. jm.

Šnejdr, u, m. = *pohyb saní, vozu stranou tím způsobem, že se smekne.* Vz Šejdr, Šnejdrem.

Šnejdrem = *šikmo, stranou*, quer; vlastně instr. sg. Vz Šnejdr. Š. choditi = motati se. V. Saně se daly š. V. Sr. skand. snidh, obliquitas, kososť. Mz. 329.

Šnejdrovati = schräg, quer glitschen. — **čím:** vozem. — **se** = abgleiten, abglitschen. Us. Šd.

Šnejtlich, u, m., šp. z něm. Schnittling = *pažitka.* Jg.

Šnek, a, m., z něm. die Schnecke = *hlemýžď, měkkýš bez skořápky, plž,* die Schnecke. — Š. = *hlemýžď, měkkýš ve skořápce,* cochlea, die Schnecke. Š. malý, veliký, zahradní, říční, mořský atd. Š. perlový, cochlea margaritifera, die Perlenschnecke, malý pleskatý, cochlea lunaris, die flache Mondschnecke, šarlatový, conchilium, die Scharlachschnecke. Ros., V. Šneku, šneku, vystrč rohy, nebo tě strčím do vařící vody. Us. Kts. Šneku, šneku, vystrč růžky, dám ti za to dva tvarůžky. Mor. Hý. — Š. = *schody točené za způsob hlemýžďové skořepky,* die Schneckenstiege, Wendeltreppe, Schnecke. Šel s pavlače šnekem na dvůr. Bl. Živ. Aug. 86. Po šneku se chodilo. Br. Po šneku k vyšším pokojům se chodí. Kom. J. 544. Schody do šneku. V. — Š. = *závitek v uchu.* Krok. — Š. *v hodinách, hřídel, okolo něhož řetízek se otáčí.* Sedl.

Šnekárna, šnekovna, y, f. = *hlemýžďovna,* das Schnekenbehältniss.

Šneklík (Šnekov), a, m., Schneckendorf, ves u mor. Třebové. PL.

Šnekovitý, schneckenartig, vertrakt. Rk.

Šnekovka, y, f., der Schneckenberg. Rk.

Šnekovna, y, f., vz *Šnekárna.*

Šnekový = *hlemýžďový,* Schnecken-. Š. skořepka. — Š., schneckenförmig. Š. schody (točivé), kolo v hodinách. Jg. Vz Šnek.

Šnep, a, m., osob. jm. — Š., šp. z něm. die Schnepfe = *sluka.* Jg.

Šnepov, a, m., Schnepow, ves u Lysé. PL.

Šnepy = *saně rovné,* gerader Schlitten. Na vých. Mor.

Šněrovací, Schnür-. Š. jehla (ženkle). D.

Šněrovač, e, m., der Schnürer. D.

Šněrovačka, y, f., die Schnürerin. — Š. = *šněrovací oděv,* der Schnürleib, das Mieder. Zápona u š-ky, der Schnürhaken. D. Zapínadlo k š-ce připínati. Sych. Jehla, péro, planžet do š-ky; klín, podsádka, záhyb (kyčelní, prsní), srdéčko, dírka š-ky; dírku u šněrovačky obšíti, vysekati, proraziti. Š. a Ž. Š. tísnivá. Šml. V tem Brodečku na kopečku, bijó se tam o děvečku; o keró, o keró? O tó, co má š-ku červenó. Sš. P. 181. Š. s pery ocelovými při malém skřivení, s pery pohyblivými při značnější skoliosi. Š-u nositi, zašněrovati, odložiti. Š-ou se stáhnouti, upíti. — Š., na Slov. = *šněrovadlo.* D. — *Šněrovačky u zvěři = slabiny.* — Š. *u drůbeže = malé kostky spojující hoření větší kosti s kobylou.* Us. Jg.

Šněrovačkář, e, m., der Miedermacher. Rk.

Šněrovačný = *co lze šněrovati,* schnürbar. Ros.

Šněrovadlo, a, n. = *tkanice ku šněrování,* das Schnürband. Š. hedvábné, řetízkové. Ros. — Š. = *šněrovací jehla, ženkle,* der Schnürsenkel, -stift. D. — Š. *čípkové,* der Zäpfchenschnürer. Nz. lk.

Šněrování, n., das Schnüren. Us. — Š. = *šněrovadlo.*

Šněrovaný; *-án, a, o,* geschnürt. Zaved jich do města, dostal za ně tři sta, kupil si on za ně botky šnurované. Sš. P. 129.

Šněrovatel, e, m. = *šněrovač,* der Schnürer. Jg.

Šněrovatelka, y, f. = *šněrovačka,* die Schnürerin. Jg.

Šněrovati, *-vávati,* na morav. Zlínsku *šňorovati* (Brt.), schnüren, *stahovati,* zusammenziehen. — **co:** šněrovačku. Us. Ten šněruje silnici, cestu, ulici (= sem tam se potácí, o opilém). Us. Kšá., Dř., Šml. Š. ducha. Tbz. Šňorujte biče. Mor. Brt. — **se.** Podívaj sa, jak sa šohaj šňoruje. Na mor. Zlínsku. Brt. Ženy se šněrují, muži zapínají. Ros. — **se kudy: po** cestě (o opilém). Němc.

Šnicar, u, m. = *ostrý nůž bednářský, truhlářský,* der Schnitzer. Us. Hk.

Šnicéř, e, m., z něm. Bildschnitzer. Us. Pol.

Šnip-šnap, hra v karty. Rgl.

Šnirch, a, m. Š. Bohumil, sochař. Vz S. N.

Šnit, u, m., šp. z něm. Schnitt = *řez, říz, říznutí; sek; krájení, řezání;* š. nůžkami: *stříhání, kroj, sřez, úřez, skrojek úkrojek.* Rk. Nohavice zřezané, se šnity. V.

Šnitlík, šnitlink, u, m., šp. z něm. der Schnittling, allium schoenoprassum, němec také Schnittlauch, *pažitka.* Jg.

Šnobák, u, m., místo: *zobák.* V Doudlebsku. Kts.

Šnoblík, u, m. = *špičatý nos,* eine Spitznase, z něm. Schnabel. Us. Kšá.

Šnobolín, a, m. = *obchodník* se zeleninou. U Kojet. Bkř.

Šnodlík, u, m., m.: *šnorlík.* Vz toto.

Šnocher, a, m. = povaleč. Žer.

Šnolec, lce, m., šp. z něm. Schnalz = *motovidlo, vijadlo,* Haspel, f., Us., Kts.; *vřeteno,* der Schnalz. D. Šnolec příze = dvěma půlkám. U Nové vsi v Krumlovsku. Bar.

Šňophoun, a, m., šp. z něm. der Schnapphahn = *holomek, šňapho, vydřiduh* (přezdívka dohledačům). Us. Jg. — Š. = *usmrkanec.* U Jižné. Vrů.

Šnor, a, m., osob. jm. Jg.

Šňora, šnora, vz Šňůra.

Šňorař, šňůrař, šňůrkář, e, **šnorečník,** a, m., der Schnorer, Schnürmacher, Bortner, Börtler. Tk. II. 372. A vy šnoraře šnorujte biče. Sš. P. 756.

Šňořiti, il, ení, Schnürmacherei treiben. Us. Jg.

Šňorařka, šňůrařka, šňůrkářka, y, f., die Schnürmacherin, Schnorerin, Börtlerin. Jg.

Šňorařský, šňůrařský, Schnürmacher-. Š. řemeslo. Jg.

Šňorařství, šňůrařství, šňůrkářství, n., die Schnürmacherei. Jg.

Šnorc, vz Tkadlcovství.

Šňorčení, n., das Brummen. Jg.

Šňorčiti, il, en, ení = *obořiti se na koho*, brummen, anbrummen, anschnarchen. Us. Jg.

Šňorec, rce, m. = *vratidlo tkadlcovské, válec*, na kterém osnova jest navinuta; zdá se býti něm. Schnörz, ale to znamená závitek, roh něčeho, cíp, der Schnörkel, Zipfel. Mz. 329. Tu jsem jemu pojičil toho pancíře zastaveného a šňorce za kopu gr. Půh. II. 205.

Šňorek, šnorek, rku, m. = *křivá, zapletená čára*, der Schnörkel. Hrboly u zubů vyskytují se jako š-ky, lištky nebo hřbitky. Ssav. 79. O původu vz Mz. 329. — **Š.** = *místo nezorané mezi 2 brázdami*, der Rein. Reš. Když bývá sucho, odorávají se dvě krajní brázdy a na ty se zrno rozsévá a potom teprv se ostatní, jež *šnorek* slovou, přiorávají; a to jmenují na *šnorky síti* nebo na *šnorky zaorávati*. Když jest tuze sucho, tedy se nejprv rozsívá a potom teprv se orá, což vůbec zaorávati jmenují. Us. Jg. — **Š.** v rostl. = žebírko více n. méně vyvstávající, po dél na zádech plodův, obzvláště nažek rostlin okoličnatých, jugum, die Riefe, Rippe. Má-li plod patero šnorků, jmenuje se prostřední *hřbetním*, jugum carinale, die Kielriefe; obak vedlejší jeden *prostředním*, intermedia; které dohromady slovou *zadové*, juga dorsalia, ostatní dva kraje bližší *krajní*, juga marginalia, die Seitenriefen. Tyto se zovou *hlavními*, primaria, die Hauptriefen, aby od vedlejších mezi nimi položených se rozeznaly, jichž čtvero bývá na každé nažce mezi šnorkem hřbetním a prostředním, *š. vedlejší vnitřní*, jugum secundarium interius a *š-ky vedlejší vněšné*, jugum secundarium exterius, mezi š-kem prostředním a krajním. Rst. 150., 503.

Šnorcher, šnorchar (V.), a, m., z něm. Schnorcher, aus dem Dienste entlassener Soldat, der dann herumzog, plünderte, bettelte u. allerlei Unfug trieb. Abychom ty šnorchery s císařem se vaditi nechali. Žer. L. I. 33., Gl. 337.

Šnorchovati, z něm. schnorren, schnorken = faulenzen, schwelgen, herumlungern. Vz Šnorcher. Drancovali a šnorchovali. Dač. II. 27., 28., Mus. 1828. II. 94., Gl. 337.

1. **Šňořiti,** il, en, ení (cf. něm. schnörkeln) = *fintiti, strojiti, šperkovati*, putzen, schmiegeln. — **koho, se.** Us. — **se,** také: *ošklibati se*. Mor.

2. **Šnořiti,** il, en, ení. — **co:** přízi, auf der Spule verwirren (das Garn). Šm.

Šňořivosť, i, f., die Putzsucht. Šm.

Šňořivý, putzsüchtig.

Šnorkatý = *šnorkovaný, opatřený šnorky*, jugatus, riefig, gerieft. Rst. 503.

Šňorkovati = *o jmění připravovati*, ums Vermögen bringen. Kb. — **Š.** = *na poli šnorky dělati*. Us. Jg.

Šnorkovitý, lirellaeformis, strichförmig. Š. plesek lišejníkový úzký, více nebo méně prodloužený, štěrbinou délnou opatřený. Rst. 503.

Šnorlík, u, m., die Peitschknalle d. i. eine Schnur am Ende der Peitsche zum Knallen. Us. v Plzeňsku. Prk. Vz Šnodlík. Cf. Kadlík, vadle m. Karlík, varle.

Šnôročka, y, f. = *šněrovačka*. Sl. ps. 177.

Šnorovák, u, m. = *obuv šnorovaná*, zonata. Švec dělá boty, š-ky atd. Ždk.

Šňorovati, šnorovati, schnüren. Zedník šňoruje (šňůru natahuje). D. — **Š.** u provazníka = více jednoduchých pramenů spouštěti, aby se dělala šňůra a ze šňůr provaz. Us. Dch.

Šnoršic, e, m., z něm. = *nástroj k házení a ku chytání člunku při tkání*. Bavlněné zboží se nejvíce dělá na šnoršic; domácí plátno ale nikdá. Us. u Bydž.

Šnoura, y, f. = *šňůra*. U Kelče. Tč.

Šnúdy. Princ Š. = *švihák*. U N. Kdyně. Rgl.

Šňukati = *žmukati, žňukati, hráti na schovávačku* (žmukačku). Ve východ. Čech. Kd., Jir. Ktk. Děti schované, jež slepá bába našla, přetvořují svůj hlas, dle něhož pak slepá bába hádá, kdo to jest. Vz Slavie II. 4. 48. Cf. Šmukati.

Šňukavá, é, f. = *hra na schovávanou*. Hráti na šňukavou. Ve východ. Čech. Kd. Cf. Šňukati, Šmukačka.

Šňup, u, m. = *lusknutí prsty*, der Schnipp, Schnaller, Schnalzer mit den Fingern. Ros.

Šňupa, y, f., **šp.** z něm. Schnupfen = *rýma*. Jád.

Šňupací, Schnupf-. Š. tabák. D.

Šňupač, e, **šňupák,** a, m., der Schnupfer.

Šňupačka, y, f., die Schnupferin.

Šňupák, a, m. = *šňupač*. — **Š.** = *mlsoun*, das Leckermaul. U Olom. Sd. — **Š.**, u, m. = *nos*, die Nase; *huba*, das Maul, die Gosche. Dej mu jich několik po šňupáku. U Olom. Sd.

Šňupal, a, m. = *šňupák*.

Šňupala, y, m., der Schnüffler, Spürer. Us. Hý.

Šňupání, n., das Schnupfen.

Šňupati, *šňupávati; šňupnouti*, pnul a pl, ut, utí = *prsty luskati*, schnippen. — **kam: pod** nos. D. — **Š.** = *tabák nosem srkati*, schnupfen; na Mor. a na Slov. *smrkati*. — **co:** tabák, vodu. Us. Š-pati hlínu, hroudy (o zemřelém). U Litomš. Hrp., Šml. — **co z čeho:** tabák ze stříbrné piksly. Z jedné piksly s někým š-pati. Us. — **jak: na** cizí útraty (z cizího) š. — **si.** Šňupni si. — **co komu** = *vytýkati*. Aniž sobě (co) pod nos š. dáme. Samson 3. akt. 5. sc.

Šňupavý, Schnupf-. Š. tabák. Us.

Šňupec, pce, m., die Prise. Dáti někomu š. tabáku. Us. Šňupec z něčí piksly (tabatěrky) si vzíti. Š. ten jest čerstvý, na tom si pochutnám. Š-ce po známých sbírati. Š. strouhaného. Vz Tabák. Nestojí za š. tabáku. Vz Nepotřebný. Č.

1. **Šnupka, šňupka,** y, f. = *šňup* (lusknutí prsty), *štilec*. Vz Šňup. — **Š.** = *přes nos n. na nos udeření prstem prve o palec opře-*

ným, der Nasenstüber, Schneller, Schnupfer, Fipps. Dali mu š-ku. Vrat. Dal mu čackou š-u pod nos. Vz Narážení. Č. Bláznům se šňupky dávají. Ros. Šňupku si uhoniti. V. Raději by š-ku trpěl, než by dal groš. Ctib. Hd. — *Šňupka* = *šňupec tabáku*, Prise, f. Us. Nestáti za š-ku tabáku. Us. Sd. — **Š.**, ein Bischen, Tröpfchen. Dostal jsem toho jen takovou šňupku. U Olom. Sd. — **Š.** — *výběračná ženská*. U Jilemn.

2. **Šňupka**, y, f. — *rýma*, z němec. der Schnupfen. Ms. bib.

Šňupkati, *šňupkávati*, schnippen, schnellen, schnelzen. — **kam**: **pod** nos. Vz Šňupati.

Šňupkovati = *šňupkati*. 2 Apol. 234.

Šňůra, šnůra (dříve *šňora, šnora*), **šňůrka, šňůrečka, šňůrčička**, y, f. = *provázek z několika nití spletený*, die Schnur, das Schnürchen, Posament, der Senkel. Š. podolková. Kom. J. 518. Š. nitěná, hedvábná. Us. Š-ou zatáhnouti. D. Š. měřicí, Br., měřická, die Messschnur. Nz. Vz Pes. Š. perel, granátů, korálů. Š. a Ž. Š. u kladkostroje a kolovratu: *tetiva*, u síti na ptáky: *spíra, spírka*. Šp. Š. = provázek vůbec; **š.** = tenší připletek na konci biče, na ní přivázána jest kytka (třapec), kterou se řóchá (praská). Mor. Vz Šnorlik. Brt. Š. k podsazení, die Anstossschnur. Us. Kšá., Šp. Š. točená, hladká; Š-ami lemovati. Us. Š. kožená, kroucená, šitá. Prm. Š. usněná. Šp. Já bych ich věšala na hedbávnej šňoře, na hedbávnej šňoře v císařskej komoře: A ona ho zahubila, zlató šnurkó krk zatáhla, do zahrádky zakopala; Zlatú šňůrú ukrútila, do studnice ho (dítě) pustila; Šnurečku mu zavázala, by sa na něm červenala; Oře šohaj, oře v zeleném úhoře, popuščá koníčky po hedbávnej š-ře; Hedbávná šnurečka velice tenúčká, zařezala se mně do mého srdečka; Debech já věděla, kde můj milé vuře (oře), já bech tam běžela po hedbávné šňůře; Zahréte mně zhůro, já mám v gatěch šňůro, jesli vy mně nezahráte, pošlu na vás můro. Sš. P. 88., 158., 174., 220., 333., 617. (Tč.). Š. vodní n. závaží, der Jakobsstab. V. Š-ru psu povoliti, die Leine schiessen lassen; Š. honicí (die Treibleine) = dlouhý silný provaz, kterým se skřivani na poli dohromady shánějí. Šp. Stál v rovné šňůře, **lépe**: v rovné čáře, rovnou čarou. Km. Hodil přes šňůru. Vz Opilý. Sn. Jde jako šňůra = rovně. Šg. — **Š.** = *postrk*. Poslati někoho po šňůře; přijíti, přivésti někoho domů po šňůře. Us. hl. ve vých. Čech. Dř., Rgl., Vlk., Msk. — **Š.** = *pravidlo*, die Richtschnur. Š. tesařská, vz Dlouže. Kom. J. 527. Přes š-u tesati. V. Po š-ře, k š-e, podlé š-ry = přímo, zrovna. Po š-e udělaný; Všecko po š-e chtít míti; To jde jako po š-e (Č.). V. Jde mu všecko co po š-e. Lom., Č. Nesekej přes š-u (u tesařů; přes váhu). Jako po š-e (vz Důkladnosť). Č. Š. zednická (s visutým olovem), visutá. — **Š.** *pupeční* (u živočichův), *pupečník*, der Nabelstrang. Š-ra bílková (ve vejci), Nabelschnur. Nz. — **Š.** *semenní n. plodní u rostlin*, funiculus umbilicalis, der Samen-, Nabelstrang. Slb., Rostl. *Š. poutová* = onen díl šňůry pupeční, jenž od pupku ku pytlíčku semenovému běží a více nebo méně přirostlý nebo v rýže (poutcové) obsažený; *š. pupeční* = prodlouženina obyčejně niťovitá, jíž u mnohých rostlin semeno na semenici připevněno jest, funiculus umbilicalis, der Nabelstrang. Rst. 132., 233., 163., 503. — **Š.** = *ovazek*. U Nové vsi v Krumlovsku. Bar. — **Š.** *ve hře* = *peníze, o které se hraje, hl. ve hře v kuželky*. Brt., Ekř. Bráti šňůry (veliké sázky). Us. Dch.

Šňůrař atd. Vz *Šňorař* atd.

Šňůratka, y, f., antenullaria, der Schnurpilz. Š. sklepová, a. cellaris. Rstp. 1974., Kk. 75.

Šňuratý = *šňůrou pupeční opatřený*, funiculatus, nabelsträngig. Rst. 503. Vz Šňůra (konec).

Šňůrka, vz Šňůra.

Šňůrkář, šňůrkářka atd., vz *Šňorař*.

Šňůrkovitý = *za způsob šňůrky*, schnurförmig. Jg.

Šňůrkovka, y, f., nemertes, červ nitrodyšný. Krok. II. 242.

Šňůrkový, Schnur-, Schnür-. Š. dírka, Bern., jehla. Us.

Šňůrník, u, m., v anat., der Zuschnürer der Urinblase, sphincter. Rohn.

Šnurovač, šnurovačka, šnurování, šnurovatel atd., vz *Šněrovač* atd.

Šňurovadlo, a, n. = šněrovadlo. Slav.

Šnurovati, schnüren. Vz Šněrovati. — **abs.** Dravá zvěř š-je, když stopy v přímé čáře dělá. Šp.

Šňůrovitý, funicularis, funiformis, strangförmig. Š. mrcasy, čemeřice černé, zelené, všelikých kapradí, palem. Rst. 503.

Šňůrový, Schnur-. V rostl. = *co na šňůře pupeční jest*, funicularis, dem Nabelstrang angehörig. Šňůrové masisko. Rst. 503. **Š.** = trusný. Š. rostliny, sporodesmiei, výtrusy spojené u vlákna šňůrovitá, pak se oddělující a na články rozdělující: přehraditka, řetězitka. Rstp. 1990., 1993.

Šnycar, u, m., z něm. Schnitzer, v již. Čech. silný nůž. Vz Šnicar. Kts. Š. = řezač (s jedním držadlem), pořiz (s dvěma držadly). Sř.

Šnýdr, a, m., osob. jm. — **Š.**, vz Šnejdr.

Šo! šo! Tak volají na slepice, chtějí-li je odněkud vyhnati; žertem také na lidi. Na Policku. Kšá. Vz Šoháka*ti*.

Šob, a, m., osob. jm.

Šober, bra, m., osob. jm.

Šobišovice, dle Budějovice, ves v Těšínsku. Vz S. N.

Šobka, Bšovka, y, f., potok v Čechách. Jg.

Šobolcovati = *cukr do těsta atd. strouhati*, Zucker in die Speisen reiben. Na Hané. Bkř. Cf. Šoboliti.

Šoboliti, il, en, ení = *tříti*, *rostírati*, reiben. Cf. Rozcoboliti. Na Hané. Šd. Cf. Šobolcovati.

Šobot, u, m. = *železné hnízdo na kovadlo,* das Ambosslager.

Šobotek, tku, m., u kovářů, das Knopflochholz. Šm.

Šobr, a, m., osob. jm.

Šobrňati = mingere cum strepitu. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šocínek, nka, **šocek,** cka, m., z němec. Schatz = *milovník, láska, potěšení..* To je můj š. Us. Také na Mor. Šd.

Šocovice atd., vz Sočovice. BO., Kom. J. 128.

Šočka, y, f. = *sočovice,* die Linse. Ros.

Šočkovina, šočkoviště, vz Sočovina, Sočoviště.

Šočkový = *sočovičný,* Linsen-. Š. semeno. Ros.

Šodó, z fr. chaudeau. Vz toto.

Šofel, v obec. mluvě *šoufl,* žid.; *mizerný, mizera,* elend, schäbig. Rk.

Šofman, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Šohaj, e, m., vz *Šuhaj.* — **Š.** Fr., prof. a spisovatel † 31/1 1878. Vz S. N., Tf. H. l. 176., Světozor 1878. 365. — **Š.** Vojt., spis. Vz Jg. H. l. 635.

Šohákati = *šo křičeti, plašiti, šo* schreien, um die Vögel zu verscheuchen. — **na koho.** Kdo chce ptáky chytati, nesmí na ně š-ti. Sych. Vz *Šo.*

Šochati = *škrabati.* — **kde.** Něco v rukávě šochá. Us. u Březnice. Rgl.

Šochtár, šechtár, u, m., na Slov. = *díž* Lejú dreveným š-tárem vyvarené vоštiny z kotla. Slov. Dbš. 100.

Šochty, šokty, pl., m. = *křampy,* schlechtes Schuhwerk. Us.

Šojcar, a, m., osob. jm. NB. Tč. 31.

Šokoláda, y, f., vz Čokoláda.

Šokovičný = *sočovičný.*

Šokty = *šochty.*

Šola, y, f. = *veš slepičí,* die Hühnerlaus. U Jilemn. Hk.

Šolar, a, m., osob. jm.

Šolař, e, m. Vz Šolařka.

Šolařka, y, f. Kromě šolaře sedícího za kadečkou a po penízi do š-ky t. škatule vybírajícího děje se při zasaďování děvic takové penéz požadování. Sš. P. 718.

Šolc, e, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 43. — **Š.** Václ., lyrik, † 1871., vz Tf. H. l. 135. — **Š.** Jan, spisov., vz Jg. H. l. 635.

Šolda, šoldra, šoldrovina, y, f., na Slov. a ve Slez. = *vepřové plece, plecovník, muřín,* z něm. Schulter. Bern., Tč.

Šoldra, vz Šolda.

Šolek, lku, m. = *vdolek, placka,* der Kuchen, Talk. Us. v Krkonš.

Šolichati = *tříti, hladiti, lektati,* streichen. — **co čím:** rukou. Us. (Táb., Klat.) Kd.

Šolín, a, m. **Š.** Jos., prof. a spisovatel český v Praze. Vz Tf. H. l. 186., 193. — **Š.** Jan, vz Jg. H. l. 635.

Šolina, y, m., osob. jm. Šd.

Šolle, e, m. Š. Frant., vz Jg. H. l. 635.

Šolta, y, m., osob. jm.

Šoltheis, a, m. Š. Gerson. Vz Jg. H. l. 635.

Šoltys, a, m., osob. jm. Š. Ondř., spisov., vz Jg. H. l. 635.

Šoltyš, šultajš, e, m., z něm. Schultheiss, byl správce panský, často i obecný, dříve *dvorský,* později *rychtár.* Slov. Dbš. 73.

Šolucha, y, f., dorstenia, die Dorstenie. Š. obecná, d. contrayerva. Rstp. 1373.

Šomek, mka, m., osob. jm. Šd.

Šomolatec, tce, m., heterotrichum, rostl. Rstp. 574.

Šomolka, y, f., *důlek květný v jablkách,* der Kelch. Š. = místo na čechelce plodu jinak nežli ostatek vyhlížející a obyčejně krajem kalichovým stálým obmezené n. př. mišpulíně, hlohyně, jablko, hruška, area, der Hof. Rst. 153., 503. Š. ve vředu, die Erhöhung im Eiter. Ten vřed má černou šomolku. Us. u Rohoznice. — **Š.** = *strašidlo v sadech,* die Vogelscheuche. U Chocně. Ktk.

Šomrati = *mumlati, bručeti,* brummen, schmollen. Slov. Nitra VI. 351.

Šonka, y, f., osob. jm.

Šonov, a, m., něm. Schönau, ves u Broumova; něm. Schonow, ves u Nov. Města n. M. PL., Tk. I. 420., III. 93., IV. 405., S. N.

Šonovati, z něm. schonen = *šetřiti.* — **čeho:** života svého š. BO.

Šonovský, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Šonvald, a, m., Schönwald, ves u Petrovic. PL. Vz S. N.

Šopa, y, f., z něm. Schoppen = *kůlna.* Na Mor. a Slov. Plk., Tč.

Šopka, y, f., Schopka, ves u Mělníka. PL. Vz S. N.

Šopkaný; *-án, a, o* = *šeptaný,* geflüstert. Čo je šopkano, to je zolhano. Mt. S.

Šopron, a, m.. **Šoproň,** ě, f., město v Uhřích, Oedenburg, Sopronium. Vz více S. N. — *Šoproňan,* a, m. — *Šopronský.* Š. stolice, víno.

Šoraň, i, f. = *šorec, hrubší sukně ženská,* ein grober Weiberrock. Mor. Brt., Zkl. Měla na sobě jakousi šoraň. Mor. Šd.

Šorc, e. m., z něm. Schurz = *zástěra.* V. — **Š.** = *spodní sukně,* der Unterrock. Aqu., Štelc. Š. = sukně z plátna černého, vyhlazeného, v záhyby složená. Mor. Brt. — **Š.** = *jistá zbroj.* Jg. Š. = jener Theil des Panzerhemdes, der den Unterleib und die Oberschenkel schützte. Osm šorců, jedny podpažníky. Gl. 337. Š. pancířový. Sn. kn. op.

Šorclík, u, m. = *šorčík.* Na Polic. Kšá.

Šorčík, u, m. = *vycpaná obruba dole u šněrovačky, aneb jen toliko dva polštářiky, by sukně s těla nepadaly, hanzalík.* Us. u Petrovic. Dch.

Šorec, rce, m. = *sukně ženská jemnější než šoraň obyč. černá n. bílá.* Mor. Hz., Msk., Jkb., Šd., Zkl., Škd., Mtl. — **Š.** = *veliká černá zástěra.* Mor. Hrp., Kch.

Šorejs, a, m., osob. jm.

Šorf, u, m., z něm. Schürf, v horn. — *místo, kde hledáno rudy, kutné pole, pavoviště, kutiště.*

Šorfovati, z němec. schürfen = *kopati, pavovati, kutati, rudy hledati.* Pr. Aby pán těch gruntů kverkům, horníkům, havířům a jednomu každému bez překážky hledati, š. a pavovati dopustil. Nar. o h. a k.

Šorha, y, m. = *neohrabaný, nemotorný člověk*, ein ungeschlachter Mensch. U Žamb. Kf.

Šorm, a, m., osob. jm.

Šorna, šornička, y, f., z něm. Scharre = *nástroj, kterým se šaruje n. strouhá.* V. Š. hrnčířská (n. struhadlo), š. kominická, **na** mech, **k** vyškrabování. Us. — Jg.

Šornovati = *šornou vyškrabovati*, mit der Scharre kratzen. Us. u N. Kdyně. Rgl.

1. **Šos, šůsek**, sku, m., z německého Schoos = *postranní a dolní díl kabátu mužského, svěšek.* Us. Na Mor. = *klín*, klínek. Brt. Vz Pola. Tahati někomu šosy (= úsilně prositi). Us. Přináší vodu v šose. Vz Opilý. Běžel domů, jakoby mu šosy doutnaly (= rychle). U Jičína. Sedláčku, ušij si šos (nelze snadno třikrát po sobě správně vysloviti). Šosy mu lítají, se plantají. Us. Hý.

2. **Šos**, u, m., z něm. Schoss, Schoz. Vz Mz. 330. Š. = *ochrana*, zvl. taková, jaké poskytovala vrchnosť neb právo nějaké poddaným nebo příslušníkům svým; odtud *kompetence práva městského*; potom *daň z domu nebo pozemku*, slušícího pod právo některého města. S. N. Die Abgabe, welche von den Bürgern der Städte o. von Höfen und Bauerngründen einer Stadt gezahlt wird. Domy v městech, jež pod šos náleží a knihami městskými se spravují; Z šosu a kněh městských vynímati a je do desk zemských vložiti dal. Pr. měst. Každý člověk panského a rytířského stavu, který dům v městě pod právem městským a pod šos má, s těmito věcmi ku právu a soudu městskému a pod šos slušejí. 1517. Nepomním, by která služba z toho dvora byla, než toliko šos k městu a úrok k hradu. Arch. I. 187. To poprvé slyší, aby Solnice měla býti městečkem poddaným, alebrž že město jest svou vlastní správu mající a toliko pod š-em stojící, který se nyní vzplácí bosákům na Malé straně. Mus. 1849. I. 80. Tyto grunty příslušejí právu městskému pod šos. Pr. 1861. 26. Ješto by se spravedlivě prokázati mohlo, že pod šos příslušejí. Václ. IV. Vz Šosovní. Š. platiti. D. Kdožkoli z měšťanů statek pozemský pod š. přivlastňuje, propadá hrdlo i statek. Faukn. Míti dům pod š. slušící, ein unter obrigkeitlichem Schutze stehendes Haus besitzen. Václ. II. — Reš., St. skl., Apol., Pr. měst., Výb. I. 247.

Šosácký, Spiessbürger-. Š-cké jednání, kousek (Schildbürgerstreich). Us. Dch.

Šosák, šosáček, čka, m. = *měšťák obmezeného rozumu*, der Pfahl-, Spiessbürger, Philister. Rk., Dch., Kos. Ol. I. 75. — **Š.**, u, m. = *kabát se šosy.* Lpř. Chodívá vodník v zeleném š-ku. Sl. poh. 78.

Šosé, vz Chaussée.

Šošeň, šně, m. = *šošna.* Mor. Hý.

Šosíř, šosnéř, e, m. = *kdo šos vybírá*, der Amtsschösser. Správu panství vedl š. Mus. 1841. 154. Vz Šos, 2.

Šosní, šosný = *šosovní*, Schoss-. Š-ný statek. Vz Šosovní, Šos, 2.

Šosovati = *šos platiti*, den Schoss zahlen. Boč. Ktož s městem n. k městu Náchodu šosují. 1392. Nách. 36.

Šosovné, ého, n. = *šosovní plat*, das Schossgeld. Rk.

Šosovní = *k šosu náležející*, vz Šos, 2. Schoss-. Š. plat, peníze, gruntové, důchody, dům, kniha. Reš., Zlob., Ferd. zříz. Š-vní město, eine Stadt, die zwar irgend einem Herrn schosste, aber sonst ihre eigene Verwaltung durch einen freigewählten Magistrat hatte; cf. das letzte Citat bei Šos. Gl. 338. Š. právo, Dač. I. 138., věc. Zříz. z r. 1590.

Šosovník, a, m. = kdo má dům pod šos, wer ein Schosshaus besitzt. Jg.

Šoška, y, f. *Š-a jetelová, šťavík, kyselá dětelina, zaječí šťáva, zaječí zelí, kysánek, plicník, aleluja*, oxalis, der Sauerklee. Slb. 635. — **Š.** = *malá tyč*, eine kleine Stange. U Klobouk na Mor. Bka. — **Š.**, vz *Socha*.

Šoškový plot = *z tyček.* Vz Šoška.

Šošna, y, f. = *šušna, tuhý sopel*, der Nasenpöpel. Berg. exc. Cf. Šošeň.

Šošola, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šošolatý = *chocholatý*, schopfig. Šm.

Šošole, e, **šošolka**, y, f. = *chochole*, der Schopf.

Šošolina, y, f. = *slupka obilního zrna.* Us. Dch.

Šošovice = *sočovice.*

Šošovičný. Š. krmě. BO. Vz Sočovice, Sočovičný.

Šošůvka, Šešůvka, y, f., ves v Blánsku na Mor. Tč.

1. **Šot, šost**, a, **šotýř** a **šostýř**, e, m., zastaralé = *obchodník podomní.* Ros. Der fremde, herumziehende Kaufmann, auch im Deutschen der Schotte genannt: Šotové, Niderlanti, Vlaši a jiných národův obchodníci (rkp. 1571.). O kupce a šoty, kteří jakékoli handle z jiných zemí ku sněmům a soudům se sjíždějíce provozují, na jarmarcích prodávají a v zemi této usedlí nejsou, aby každý z nich z krámu svého jednou v roce na dva terminy po 3 zl. dávali. Sn. p. kn. 1584. f. 63. Šotové a kupci přespolní. Ib. f. 82. Jakož jsou kupci a šoti přespolní na stavy vznesli, že jim **k** nemalému jich soužení kupci zdejší olomoučtí při sněmu a soudu jejich kupeckých orkaufů prodávati zbraňují, aby přespolní kupci i šoti, též i domácí volně při soudech a sněmích své krámské věci a orkaufy svobodně prodávati mohli. Ib. 264. Da aber diese herumziehenden Kaufleute die Leute übervortheilten, bedeutet *šot* auch einen *Betrüger, Schwindler.* Kterak by někteří Šo-

tové, Niderlanti, Vlaši i jiných národův obchodníci s nehodným a nevycleným zbožím po městečkách choditi a tím zbožím lidi chudé, sprosté, sedlské podvozujíc prodavati měli. Rkp. 1571. (Gl. 338.). Š. posud na Mor. = šibal, šejdíř. Brt., Bkř., Sd.

2. **Šot,** a, m. = *obyvatel Skotska*, der Schotte, Schottländer. Ros. Vz Skot.

Šotek, šetek, tka, m., zdrobnělé slova *šet* (vz Šet), tedy = *stařeček*. Jir. v Mus. 1863. 263. Má šotka. Vz *Šťastný*, *Šetek*, *Skřítek*.

Šotina, y, f., Schottasch, ein Posamentirerzeugniss. Šm.

1. **Šotiti,** il, en, ení = *šotka míti*, *skrbně hospodařiti*, knausern. — **abs.** Ten šotí. Us. u Valteřic. Jg., Jir.

2. **Šotiti** = *šiditi*, betrügen, schwindeln. Hý., Mřk. — **abs.** Nešoť! — **co, koho kdy: ve** bře. Na Mor. Hý. Vz Šot, 1. (konec).

Šotka, y, f., eine Schottin. — **Š.,** schottia, rostl. tamaryndovitá. Rostl. I. 230. b.

Šotnovský, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Šotola, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šotský, vz *Skotský*.

Šotství, n., obchod podomní, die Hausirerei. Vz Šot, 1.

Šotura, y, m., osob. jm. Šd.

Šotýřský, Hausirer-, Schotten-. Jg.

Šotýřství = *šotství*.

Šotyš, e, m., Schottisch, látka. Sukně ze šotyše, šotiška. Šp. Vz S. N.

Šoub, u, m. = *švůb*, der Schwaden. Šp.

Šoubka, y, f., der Schieber. Dch.

Šouc, e, m. = *švec*. U Ronova. Rgl.

Šouf, u, m., **šoufek,** fku, m., z něm. die Schuffe = *nálevka*, die Schöpfe. Š. pivovárský. Us. Jg. — **Š.** = *naběračka na hnojnici*. Us. u Rakovn., v Kunv. Msk. — **Š.** = *šesták, 10 krejcarů*. Půjč mi šoufek. Us. Ktk., Nl., Rgl. — **Š-ky** = *peníze*, Geld. Má šoufky. Us. Na Polic. Kšá., Šd. — *Š-ky* = *žerty*. Dělá si z tebe š-ky, er hat dich zum Besten. Us. Dch., Kšá., Nl. — *Šouf*, a, m., osob. jm. Šd.

Šoufl, vz *Šofel*. To je šoufl člověk. Us. Ktk.

Šouchati = *šoustati*. — **co komu.** Netrpělivě si šouchá obě ruky. Nitra VI. 338.

Šouchy, pl., m. = *staré pantofle*. Cf. Šámy, Šochty. U Loučima. Psčk.

Šoukačka, y, f., das Zaudern. Slov. Rybay.

Šoukal, a, m., osob. jm.

Šoukala, y, m., ein langsamer, zauderhafter Mensch, ein Pater Langsam. Vz Šoukavý. U Olom. Sd.

Šoukati se = *sem tam choditi*, *okouněti se*, hin und her gehen, zögern, zaudern, krabbeln. D.

Šoukavec, vce, m. = *šoukala*.

Šoukavost, i, f., die Langsamkeit, Zauderhaftigkeit. U Olom. Sd.

Šoukavý, langsam, zauderhaft. Na Mor. Sd., Vch.

Šoulanec, nce, m. = *slíže*. Slov.

Šoulati, *šoulávati*, na Sloven. = *váleti*, wälzen, rollen, kneten; **se** = *povalovati se*, *toulati se*, *šoukati se*, *plahočiti se*, herumgehen, herumschleichen, sich herumwälzen, herumschwärmen, Jg.; *někam se krásti*, *plížiti se*. Jg., Kmk., Tč., Tyl, Jg. — **co:** halužky. Na Mor. Škd., Tč. — **co jak:** tabák **do** šoulek šoulati. Na Ostrav. Tč. — **kudy (s čím).** Mysl jeho po lesích se šoulá po myslivosti své. Aesop. Počne se po všem domě s kolébkú š. St. skl. Potom mor po Čechách po tři léta se šoulal. Štel. čar. — **se jak.** Š-ti se **o** berlách, **po** berličkách. Kos. Ol. I. 33., 47.

Šoulavý = *kdo se šoulá*, der sich herumschleppt. Štěst.

Šoulek, lku, m. = *šiška*, der Krapfen. Držela jsem ho jako š. v másle. Kocurk. 14.

Šouliti, *šuliti*, il, en, ení = *šiditi*, betrügen. — **koho.** Puch. I. 78.

Šoulka, y, f., die Rolle, der Knäuel. Na Ostrav. Tč.

Šoulovati = *krásti*, stehlen. Kb.

Šoulů mlýn, Schaulamühle, u Němec. Brodu. PL.

Šoumati = *šuměti*, sausen, rauschen. — **čím.** Pták křídly šoumá. Dch. — **kde.** **Ve** stromech vítr šoumá. Č. Rž. st. 42.

Šoup, u, m. = *šoupnutí*, der Schub. Šd.

Šoupací, Schub-, Schieb-, Rutsch-. Š. rejstříky u varhan. Vaněk. Š. most, okno. Dch.

Šoupačka, y, f., die Rutsche. Us. Dch.

Šoupadlo, šoupátko, a, n. Vz Šoupátko.

Šoupak, u, m. = *šoupátko*. Šp. = **Š.** = *místo, kde se saně n. vůz šoupá*, glatter Ort, die Schleuder. Přes š. šťastně přejeli. Sych.

Šoupal, a, m., osob. jm. Mor. Šd. — **Š.** Schieber, m.

Šoupálek, lka, m., *pták sýkora*, *bedlec*, *drvolezka*. Š. obecný, certhia familiaris, má v ocase tuhá pera, o něž se leza opírá. Vz Frč. 354. Cf. Sch. II. 443., S. N. — **Š.,** lku, m. = *poplamenice*, *poplamínek*, *upečený výškrabek z chlebového těsta*. Us. u Chocně. Ktk. Vz Podplamenice.

Šoupalka, y, f. = *pečivo z černé mouky*. Cf. Bandur. Ve vých. Čech. Ktk., Msk.

Šoupanec, nce, m., der Kratzfuss. Rk.

Šoupání, n, das Schieben. Vz Šoupati. Š. bobů do důlku (hra dětská). Dch.

Šoupaniště, ě, n. = *plaz*, die Holzschleife. Um. les. Vz Šoupavka.

Šoupatel, e, m., der Schieber. Šm.

Šoupati, šoupám a pu; *šoupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *šoupávati* = *strkati*, schieben; *se* = rutschen. Jg. — **co čím:** sochorem. Jako míčem nezbedně jím šoupá (pohazuje). Sš. Snt. 97. — **co jak odkud kudy kam.** Š. dříví s vrchu. Š. sebou. D. Š. kládu **do** kůlny, **k** pile; **proti** nepříteli děla š.; **přes** cestu,

od lesa z lesa na pole něco š. Us. Milá opica šoup z ohňa a utíkala k lesu. Mor. Šd. Náš Honzíček šoupával se po sloupě k Zápotockejm do dvoru. Er. P. 120. Š. chléb po lopatě do peci. Sl. Kol. ván. 10. O původu vz Mz. 330. — **Š. koho** = *tělesně s ženskou obcovati*. Cf. Šoustati.

Šoupátko, *šoupadlo*, der Schieber, das Schubventil. Šoupátko, hlavní polohy jeho při stroji expansivném; š. plynostroje, stroje parního. Vz KP. II. 360, 383, 354., Šoupadlo, Šoupka. Šoupátko v hodinách, der Reiber; Š. u kamen přistrčiti, vytáhnouti, zastrčiti. Us. Dch. Š. ulehčené, der entlastete Schieber. Šp.

Šoupavka, y, f., die Rutschbahn zum Abladen. Us. Dch.

Šoupec, pce, m., das Schieberventil. Šm.

Šoupek, pku, m. *Š-ky* = *peníze*, cf. Šouf. Chce-li to koupiti, je to za čtyry šoupky. Dch. — *Š-ky* = *žerty*. Z někoho šoupky si dělati. U Ronova. Rgl. Vz Šouf.

Šoupiti, il, en, ení, na Slov. = *chalupu slamou pokryti*, mit Stroh decken. Koll.

Šoupka, y, f. = *šoupátko*, der Schieber, Riegel. Šoupku zastrčiti. Us. Dch.

Šouple, ete, n. = *šuple*, die Schublade. Šm.

Šoupnutí, n., der Schub, Ruck. Šm.

1. **Šour**, u, m., *křivosť*, die Krümme. Užívá se ho jen v instr. *šourem* = *šikmo*, *šejdrem*, *ševerem*, *šikou*, schräge, quer. Sr. střněm. schor, spáditosť, sklonitosť, nněm. Schurre. Mz. 330. Šourem jíti, choditi (motati se). Ros. (Jaroslav) ot ramene šúrem kyčlu protče. Rkk. 55. Šourem choditi také = *potulovati se*, herumgehen, fechten; *křivě choditi*. (U Rychnova). Žid chodí šourem, hausirt. Šourem prositi. U Petrovic. Dch. Okna šourem skrze zeď. Bl.

2. **Šour**, u, *šourec*, rce, *šourek*, rku, **šoureček**, čku, m. = *měšec*, der Beutel. Nerád do šouru sahá. Ros. — *Šúrek*, na Slov. = *mošna*, die Mosche. Bern. — *Šourek* = *měšec nároků*, der Hodensack, das Gemächt, scrotum. V. Š. složen jest z nároků s míškem, ze žíly a z pouzdra. Ja. Rakovina šourku, der Schornsteinfegerkrebs. Nz. lk. — *Šour*, na Slov. = *žlázová nemoc na krku dobytčím*, eine Drüsenkrankheit am Halse des Viehes. Plk. — **Š.** = *návah*, die Neige. V zimě, když se navěje sněhu, dělají se šoury a saně snadno se zvracují. Us. Jesený. — **Š.** = *výkružka*, der Kehleinschnitt. Šp.

Šoural, a, m. = *kdo šourá, se šourá*, vz Šourati. — **Š.** = osob. jm. Šd.

Šourati, *šourávati* = *šťárati, hledati, hrabati se v něčem*, suchen; z něm. schüren. Mz. 330. — **se kde**, kriechen. Co se v tom koutě š-ráš? Us. Tak se po seknici š-rá. V Kunv. Msk., Kšá. — **se** také = *šourem jíti*, seitwärts, kniewatschig gehen. Již se dítě š-rá = leze. U Poličan. Jg.

Šourečnice, e, f. = *vrstva svalová šourku*, dartos. Nz. lk.

Šourek, vz *Šour*, 2. — **Š.**, rka, m., osob. jm.

Šourem, vz *Šour*, 1.

Šourkovitý, scrotiformis, hodensackförmig. Š. v rostl. = díl pytlovitý na konci zakulaceném brázdou dělnou z venku na dvé jako rozštípený. Š. ostroha pysku doleního u cepetce zeleného (nabenaria viridis). Rst. 503.

Šourkový = *od šourku*, Beutel-. Š., Hodensack-. — Š. kýla, der Hodensackbruch. Ja. Vz Šour, 2. Š. tepna. Šm.

Šourní, šourý = *křivý, šikmo jdoucí*, schräge, schief, quer.

Šourosť, i, f. = *položitosť, křivosť*, die Steilheit, Krümme, Schiefheit, Abschüssigkeit. S. hor. Um. les. III. 95.

Šourovačka, y, f. = *sháněčka*, das Streichholz. Jg.

Šourovati = *vlnu z mastnoty, ze špíny vyvařovati*, die Wolle durchs Kochen säubern. Msk. Z německého scheuern, střněm. schiuren, drhnouti, čistiti. Mz. 330.

Šourý, **šurý** = *křivý, šikou jdoucí*, schief, schräg. Š. poloha kopce. Cf. Mz. 330.

Šous, u, m., z něm. Schuss = výstřelek, *výrůstek* (ryby na výrost). Zlob.

Šoust, mezislovce a **Š.**, u, m., husch, schubs. Sobě z úst a nám mimo uši šoust. D. Slova letí z oust, mimo uši šoust. Lom. Šoust s tím do kapsy. Zlob.

Šoustací, Reib-. Š. hadr, der Reibelappen. D.

Šoustač, e, m., der Reiber. Jg.

Šoustáček, čku, m., der Flaschenputzer. Rk.

Šoustačka, y, f., die Scheibe der Tuchscherer. Rohn. — **Š.**, die Reiberin. — **Š.** = *šoustání*. To vám byla š. Us. Hý.

Šousták, u, m., ein Werkzeug zum Reiben. Mus.

Šoustal, a, **Šoustálek** lku, m. = *šoustač*.

Šoustalka, y, f., hospoda u Krušovic, u Lán. — **Š.**, die Reiberin.

Šoustalna, y, f., samota u Neveklova. Pl.

Šoustání, n., das Reiben, die Reibung. Vz Šoustati. — **Š.** = *jedení*. Hý. Vz Šoustati.

Šoustanina, y, f. = *odřenina*, das Wundreiben. D.

Šoustati; *šoustnouti*, stnul a stl, ut, utí; *šoustávati* = *sem tam smýkati, tahati, tříti, drbati*, reiben, reibend berühren, streichen, streifen, wetzen, riffeln, wischen, hin und her ziehen, schleppen; *ošiditi*, Jemanden Possen spielen, prellen. Jg. — **abs.** Ten šoustá = jí (rychle a hltavě). Na Mor. Hý. Ten š-stá = *utíká*. U Brušperka. Mtl. — **co, koho:** poklony š. (řezati, činiti). D. Někoho šoustnouti = uhoditi, ošiditi. Us. Ten ho šoustl (ošidil). Us. Š. ženskou (tělesně s ní obcovati). — **čím.** Š. nohama = sem tam smýkati; 2. klaněti se. Umí nohama š. Kom. Lb. 75. Ten sebou šoustl (praštil, uhodil). Us. — **co, koho čím**: boty kartáčem, ránu rukou, lavici hadrem š. Šoustl ho bičem (švihl.) — **co, se oč.** Š. nohu o nohu, se o zeď. Us.

Prase zadek o strom šoustá. Ros. Provaz o dřevo se šoustá. Us. — **čím kde:** rukou **po** ráně š. Nohama po zemi š. Us. Tč. Š. **pod** lavicí nohama. Us. Nohama **v** listí š. Us. Š-stati koho **po** zádech (švihnouti). — **čím kudy.** Rukama **přes** něco š. D. — (**čím**) **kam.** Šoustl ho pískem **do** oči. Us. Tč. Do sebe š. = rychle a hltavě jísti. Us. Hý. — **čím po kom.** S-tla po něm hrncem (hodila). Us.

Šoustavý, wetzend, reibend. Ros.

Šoustek, stka, m., osob. jm.

Šoustí, n. = *drobné, listnaté roždí,* Reissholz mit Laub. Plk.

Šoustnouti, vz Šoustati.

Šoustnutí, n., der Streich, Schmiess, Schlag. D.

Šouša, e, m. = *plechý, čistý člověk,* ein netter Mensch. D. Dle Báča. — Š., osob. jm. Šd.

Šoušnost, i, f. = *švárnost, plechost,* die Nettigkeit. D.

Šoušný = *švárný, plechý, čistý,* nett. D.

Šovek, vku, m. = sovek.

Šovka, y, f., der Spatel, das Grabscheit.

Šp- v Krkonoš. jako *čp-* se vyslovuje: čpalek m. špalek, čpunt. Šr.

Špacír, u, m., z něm. = *procházka.*

Špacírka, y, f. = *procházka.* Vz Špacír. Na Mor. Hoblíček a pílka, to je má s-ka, kdy si to pobrusím, jde mi to zlehúnka. Také sem já chodívával v noce na špacírko. Sš. P. 544, 686.

Špače, ete, n. = *mladý špaček,* junger Star.

Špačec, čce, m., gerra, ryba. Aqu.

Špaček, čka, **špačíček,** čka, m.; *spače,* ete, m. (mladý špaček). Š., pták havranovitý, hrubozobý, der Star. Š. obecný, (V.), sturnus vulgaris, růžový, pastor roseus, rýžový, icterus quiscala, cizopasný, icterus pecoris. Vz Frč 356. Cf. Schd. II. 447., S. N. Špačci stádně ale bez řádu létají. Kom. J. 152. — **Š.** = *člověka veselého žerty,* Scherze. Rozvázal š-ky; Rozpouští š-y (počíná býti smělejším). Č., Dř., Němc., Sych. Počíná š-y rozpouštěti; Rád š-y rozpouští. Vz Žert. Č. Vybrali mu š-y. Vz Trest. Č. — Š-ky tlouci (dřímaje hlavou pokynovati, klímati. Vz Ospalý. Hra slovem *spáti.* Dch.), im Schlafe nicken. Us., Š. a Ž. — **Š.** ve *mlýně* = *čep do spodního konce železi vsazený.* Prm. IV. 199., Rgl. — **Š.** = *opalek doutníku,* der Cigarrenstummel. Na mor. Valaš. Vck. Milost pán, dajú mi tého š-ka. U Uh. Hrad. Tč. Š-čky sbírati. Us. Hý. — **Š.** = *kolíček na obou stranách do špičky seříznutý, slouží chlapcům ke hře,* das Titschkerl. Hra na š-ka. Us. — **Š.** *náramečný,* der Epaulettenstar. Dch. — Š-ky = *druh knedlíků, tuhých, které nejsou zadělány houskou a mlékem,* Steinknödeln, Wasserspatzen. Us., Dch., Hk. — **Š.**, čka, m., osob. jm. Vz Tk. I. 197., S. N.

Špačkář, e, m. = *kratochvilník, šprýmovník,* der Spassvogel. Ros. Vz Špaček.

Špačkovati = *žertovati, šprymovati,* scherzen, spassen. Ros. — **Š.** = *mluviti jako špaček nerozuměje, co mluví,* plappern wie ein Star. Jg.

Špačkovitý = *ku špačku podobný,* Star-. Š. barva, kůň. Ros.

Špačkový, Star-. Š. peří. Ja.

Špačky, vz Špaček.

Špačník, u, m. = *truhlík špačkům na stromech, kotec,* das Starhäuschen. Us., Hk., Ros.

Špada, y, f. = *kord široký, prostředně dlouhý,* z lat. spatha, které značí mimo jiné široký na obou stranách ostrý meč, řecky σπάθη, něco ploského, široký meč. — Ros. Vz Mz. 330.

Špadilie, e, f., spadilia, die Spadille. Na š. tři hráli. Bern.

Špadlina, y, f. (lépe: *spadlina),* rozpuklina, die Klunse, der Ritz, die Spalte. Us. u Vorlíka.

Špadón, a, m. = *člověk vyšňořený, švihák,* ein aufgeputzter Mensch, Dandy. Us. Kšá.

Špadrnáčky, pl., m. = šašky, žerty, posměch, der Spott, Scherz. Své š-ky z chudého mají (lakomci). Reš. Syr. 29.

Špády, ů, pl., m. = *barva v kartách,* od *špada, spada* = *meč, šavle.* — **Š.** = *nohy,* die Füsse. Natahuje špády = dělá dlouhé kroky. Us. Kšá.

Špagát, špakát, u, **špagátek,** tku, m., z it. spaga, spaghetto; pol. szpagat, něm. Spagat, novořec. σπάγος, maďar. spárga. Š. = *motouz,* u rybářů: *nit.* Šp. Š-tem něco svázati, uvázati. Tahá špagát. Vz Opilý.

Špagátový, špakátový, Spagat-. Š. nudle ku přikrmům, Zuspeisspagatnudeln. Dch. Síť š. Us.

Špachta, y, m., osobní jm. Vz S. N. Š. Dom., vz Tf. H. l. 172., 175., 182., Jg. H. l. 635.

Špachtle, e, f., u zedn., z něm. Spatel, lat. spatula = *lopatka, lžička, překládačka.*

Špajdlík, u, m., vz Špandle.

Špak, a, m. = *špaček,* der Star. Slez. Šd.

Špalda, špalta, y, f., *samopše,* pšenice, orkyš, rýž, česká rýže, běl, triticum spelta, der Spelz, eine Art Weizen. Rstp. 1758. V. Š. jednozrná = pšenice jednozrná, triticum monococcum. Rstp. 1778. Cf. Kk. 111., Schd. II. 264., Slb. 180., KP. III. 246., Kom. J. 127. Š., pol. szpelta, lit. szpelte, nněm. Spelt, Spelz, střněm. spëlte, spelze, strněm. spelta, spelza, spelzo, vlas. spelta, spelda far, špan. espalta, fr. épeautre (ze střlat. speaulta), střlat. obyč. spelta, spelda far; lat. spelta objevuje se teprve ve čtvrtém století; řec. střed. σπίλτον, zea. Mz 330.

Špalečkář, e, m. = *špalíčkář.* Jg.

Špalek, lku, **špalík,** u, **špaleček, špalíček,** čku, m. = *kmen podťatý, oklestěný, tenší než kláda,* Jg., *krč*; š., ze kterého se dělá šindel: *hunt.* Šp. Der Stock, Klotz,

Streichbaum, Block. Cf. holld. spalk, ags. spelc, speice, deštice, kterou se obkládají zlomené údy, skand. spalk, deštice, šved. spjälke, dlažice, scandnla, šindel. Mz 331. Ty (větve) když se setnou, špalek a pařez a stonek (peň sekaný) jméno jeho (kmenu) jest. Kom. J. 108. Špalek neb štok pod nákovadlem, der Ambosstock; špalek **ku** sekání dříví, masa, Hackstock atd. V. Špalíček na klepání u ševce. Šp. Š. položila místo Davida na loži. Bj. Š. koželužský, der Gerbebaum; š. obsedlati, belegen. Šp. Ten nenasyta chce, aby se mu navalil špalek masa. Us. Dch. Obraz, špalek neb jiné od člověka rukú udělánie nečiní divóv. Hus. I. 70. Hlína nabíjí se do špalku dříve, než struhem se strouhá; potom dává se do truplů a je-li dosti vypracovaná, válí se a rozděluje v stejně veliké hrudky, z nichž se dělají hrnce. Us. Mý. Střevíce na špalkoch (s vysokými opatky). U Vsetína. Vck. Š. na dřevoryt, das Stöckel zur Xylographie. Dch. Na tvrdý š. tvrdý klín. Prov. Jg., Č., Sp. Hluchý jako š. Jg. — Š. = *kláda pro zločince*, der Stock, Block. Do š-u za obě nohy jej vsadili. Háj. — Š. = *úl včelní, klát*, der Bienenstock. Jg., Všk. Má 5 špalků. Us. — Š. = *v papírnictví*, der Kropf. Žv.— Š., lka, m. = *člověk necitelný, hloupý*, der Klotz, Stock. Z lidí špalkův a kamení chtějí nadělati. V. Chová se jako špalek, hat ein klotziges Benehmen. Dch. Ta filosofie člověka ve š-ky obrátí. V. Ty špalku! Pk. — Š. osob. jm. — Vz Špalíček.

Špaleta, y, f., it. spalletta, die Spallette beim Fenster. Nz.

Špaletný, Spallette-. Š. okenice. Nz.

Špalíček, čku, m., vz Špalek. Š. jemného sýra; š. tištěných písniček lidu, v maličkém čtvercovém formátě kus po kuse přišívaných; š. soli, das Salzstöckel. Dch. Š-ky v houslích, die Klötzchen. Hud. — Š. *pod paty u střevíců ženských*, der Stöckel. Choditi po špalíčkách. Us. Vystupuje si jako na špalíčkách. Us. Šd. A co se ty myslíš, že já tě mět mosím? Takové panenky pod š-čkem nosím; A já ten chodníček kamením zahazu a trním zanosím; takové galany pod š-čkem nosim. Sš. P. 239. 361.

Špalíčkový, Stöckel-, Block-. Š. dlažba, das Stöckelpflaster, Nz., kalendář (ku snímání jednotlivých listů), der Blockkalender. Dch.

Špalík, a, m., vz *Špalek*.

Špalír, u, m., das Spalier. Jg. Vz Mz. 331. S. = dvojí řada stromův n. osob na př. vojáků na způsob ulice, kudy má jíti nějaká znamenitá osoba. Pk. Vz Mz. 331.

Špalířka, y, f., silvia cinerea, die graue Grasmücke. Pdy.

Špalkovitý, klotzig. D.

Špalkový, od špalku, Klotz-. Jg.

Špalky *makové* = *prázdné makovice*, které vařívají dětem, aby lépe spaly. V severní Mor. JT.

Špalta, vz *Špalda*.

Špan, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Špán, u, m., *louč*, der Holzspan. Šm.

Španař, e, m., z něm. der Spanmacher = *dřízhal*.

Špandava, y, f., mě. V Brandenburku, Spandau. Vz více v S. N. — *Špandavan*, a, m. — *Špandavský*.

Špandle, dřívka v jelitech (šprejle), na vých. Mor.; u uher. Skalice: *špajdlíky*. Vz Špejl.

Špánek, nku, m. = *neduh koňský, stvrdlá boule na zadních nohách*. Us. Dch., Msk.

Španěl, *Špaňhel*, Hispan, a, m., der Spanier. — *Španělka, Špaňhelka*, Hispanka, *Španělkyně* atd., die Spanierin.

Španělka, y, f., vz *Španěl*. — **Š.** = *španělský rákos, hůl z východoindijské palmy* (z rotanu), spanisches Rohr. Čl. — *Š-ky* = *ovce*, Merinoschafe. Us. Šd.

Španělsko, a, n., **Španěly,** ěl, pl., f., Spanien, n. V.

Španělský, *špaňhelský, hispanský*, spanisch. Vz více v S. N. Š. země, moře, kápě = kukla, Kom. J. 510, vosk. Us. Jg. Š. bez (*vlaský bez, střenka, šeřík*), syringa, der Flieder; š. trn (pustoryl), philadelphus, der Pfeifenstrauch. Slb. 373, 492. Š. mušky, kantharidy, májky, májoví chrousti, z nichž se naše zpryštidla zhotovují. Vz S. N. Š. osady. Vz S. N. Š. višně, Us. Šd., pepř (paprika). Nz. lk. Vypil toho za š. náprstek (málo). Rychn. Črk.

Špaňhel, a, m. Š. Vilém, vz Tf. H. l. 144.

Španovský, ého, m., osob. jm. Vz S. N., Žer. Záp. II. 132., 134., 135., 138.

Španulet, u, m. = *papírek na cigarettu*. Hlč.

Špár, vz *Spár*.

Špára, y, f. = *skulina*, die Spalte, Fuge, Klinse. Mor. Mtl., Tč. Nahledla tam šparou. Kld. 245. — Š. = *spár*, noha (pohrdlivě), der Fuss, die Haxe. Slez. a mor. Mtl., Klš. Cf. Spár.

Špáračka, y, f. = *nemilá piplavá práce*. U Příbora. Mtl. Cf. Páráti se s čím.

Špaták, u, m. = *drát, jímž šťouráme dýmky*. V Kunv. Msk. Na mor. Hý. Š. = *párátko*, der Zahnstocher. Mor. Šd.

Špárati, *šparchati, šparkati, špartati*, na Slov. = *párati*. — **co:** zuby (v nich dloubati), stochern. Bern. — **se kde: v** hubě. Mor. Šd. — Š. také = nemilou, piplavou práci konati. Mor., Mtl.

Špárátko, a, n. = *špárák* (na Mor.), der Zahnstocher. — **Š.** = *dlabadlo, jehož horník ku trhání potřebuje*. Am.

Špáravý = *piplavý*. Š. práce. U Příbora. Mtl.

Špárek, rku, m., pl. *špárky* = malé pazoušky neb drápky vzadu na nohách černé zvěři, die Afftern o. Geäfter. Us. Dch. Cf. Spár. — Š., čertův špár či spár, vidlák, vlačeha, sv. Jana pás, medvědí tlapa, moří noha, jelení skok n. růžek, plavuň, vidlička, lycopodium clavatum. Rstp. 1771.

Špargan, *špargán, šparkán* u, m. = *rokytí*, carex, das Rietgras. Ros., Kom. J. 134. Vlas. sparganio, lat. sparganion, řec. σπαργάνιον, nějaká rostl. Mz. 331. — **Š.**, zevar větevnatý, sparganium ramosum, der Igelskopf. Rstp. 1553. Cf. Slb. 224.

Špargl, u, m., **špargel,** glu, **šparga, špargla,** y, f., z lat. asparagus. Mz. 310. **Š.** = *hromové koření, hromový výstřelek, sosenka, svízel, štípek, hromek, chřest obecná*, asparagus officinalis, der Spargel. Vz Chřest. — Rstp. 1559. Cf. Čl. 150., Kk. 127., Slb. 190., KP. III. 272.

Šparglovna, y, f., das Spargelbeet. D.

Šparglový, Spargel-. Jg.

Šparherd, u, m., z němec. *Sparherd* = *sporna, plotník, spořiště*, Pt., *sporák, sporokrb*. Us.

Šparcháč, e, m. = *párák, párátko*. Vystykuj si zuby š-čom z takového dreva, do kterého hrom uderil. Dbš. 112.

Šparchati = *špárati*.

Špářiti, *čpářiti*, il, ení = *po něčem velice dychtiti*, gelüsten, trachten. V Krknš. Kb. — **nač** = *číhati*, lauern. — **po čem.** U Vys. Lng.

Špark, u, m. = *kolenec*, spergula arvensis, der Spergel. Vaň. Hosp. Z něm. Spark vedlé Spergel, to z lat. spergula. Mz. 331.

Šparkati, vz *Špárati*.

Šparník, u, m. = *tyč k veslování prámu*, eine Stange. — **Š.** = u kovářů klika *ku svírání kleští na dolním konci, zádržadlí, kleštiny*, die Sperrhaken. Ig. — **Š.**, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šparnouti, ul, utí = *špár vložiti, vstoupiti*, treten. (Vz Špár). — **kam.** Nedají tam **na** louku, **do** lesa ani š. Us. (u Vorlika).

Šparsetka, y, f. = *vičenec setební*, ligrus. Slb. 530.

Špartati = *špárati*. Slov.

Špás, u, m., **špásek,** sku, m., z italského spasso = *žert, šprým*, der Spass. Ze š-u. D. Já sem syneček, já sem já sem chodíval š-sem, myslelas opravdu, že si tebe vezmu? Sš. P. 298. Každý š. něco stojí. Us. Hý.

Špásovitý, -ovný = *kratochvilný, šprýmovný*, spassig.

Špasovati = *šprymovati, žertovati*, spassen. Jg.

Špásovník, a, m., *kratochvilník, šprýmovník*, der Spassmacher.

Špát, u, m. = *živec*, spatum, der Spath. Rus. špatъ, pol. szpat, z něm.: nněm. Spath, střněm. spath, strněm. spat, spât; něm. náleží asi ke skr. koř. sphat štípati; holld. spaath, švéd. spat; též fr. spath, vlas. spato, špan. aspato. Mz. 331. — **Š.** = z němec. Spath. Nemoc koňská, nádorec na vnitřní straně nohy, rus. *nákolenice*. Ja. Dle Pečírky také *šinka, šinek*.

1. **Špata** *(špáta*, Ros.), y, f. = *špatnosť, ohavnosť*, die Abscheulichkeit, Hässlichkeit, Unförmlichkeit. Plk. To obilí je samá špata. Mor. Kch., Šd. Je tam dnes š. (nečas). Šd. Ve špatách stáje s dobytkem král nebes obývá. Sš. Hc. 48. (Hý.). — **Š.**, y, m. a f. = *špatný, nemravný, protivný člověk*, ein schlechter Mensch. Ničemná špato (potvoro)! Ros. Us. na Mor. Tč., Škd., Mtl., Brt., Ps. sl. 174. To je špata člověk. Us. Hý. Vz Špatný, Špatúcný.

2. **Špata,** y, f. = *vařečka, lopatka, moutev*, der Rührlöffel, Spatel. V. Středolat. spatha, spata, moutev; lat. spatha, řecky σπάθη; odtud i němec. Spate, Spaten, lopata, rýč, strněm. spate, rýč; hluž. špoda. Mz. 331. Š. neb lopatka k roztahování flastru. V.

Špáta, y, m. Š. Jak. Vz Jg. H. l. 635.

Špaták, a, m. = *špatný člověk*, ein schlechter Mensch. Tak o mně mluví, jakobych byl nějaký š. Us. Ptr.

Špatění, n., vz Špatiti.

Špatěný; *-ěn, a, o*, hässlich gemacht.

Špatina, y, f. = *co jest špatné*, das Schlechte. To's přinesl nějakou špatinu, nic po tom. Mor. Šd. — **Š.**, y, m., osobní jm. Mor. Šd.

Špatinka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Špatiti, il, ěn, ění; *špatívati* = *špatným činiti, kaziti, ohaviti*, hässlich o. schlecht machen, na Slov. a Mor. — **co.** Koll. Zp. II. 225. Vz Špatovati. Jak co koho špatí, nemysli, že to na tobě v krásu se obrátí. Mor. Tč. Ta jizva velice ho špatí (hyzdí). Mor. Šd.

Špatlík, u, m. = *špáta, lopatka*, der Spatel. Nz. lk.

Špátnatý, spathig. Š. vápno, vápenec. Vz Špát, Živec.

Špatně = *chatrně, mizerně, ničemně*, erbärmlich, schlecht, elend, böse. Š. slyšeti, V., si pochutnati, o někoho dbáti, něčeho zažiti; Ta kráva š. dojí. Sych. Š. vyhlíží. D. To vám š. svědčí. Sych. Špatně to vyvedl; Nedělá se to tak špatně; Š. pochodil; Z míry špatně jednal; Jest u něho š. zapsán; Je mi š., bídně; Dlouho mu bylo š., než ho to zaše přešlo. Us. Dch. Š. česky mluviti. Us. To se š. nosí. Š. se měj, o posměch se nestarej. Dch.

Špatnec, tence, m. = *špaták*. Šm.

Špatněti, ěl, ění = *horším se stávati*, schlecht werden. — **čím**: zámutkem. Jel.

Špatnice, e, f. = *co jest špatné*, das Schlechte. Venku je š. = nečas. Dělá mi ta věc š-cu = nepříjemnosť, mrzutosť. U Opav. Klš.

Špatník, a, m., ein schlechter Mensch. Tiť (turnející) v boji praví špatníci. Dal. 142.

Špatniti, il, ěn, ění = *haniti*, tadeln. — **si co.** Naši kuchyň si nemusíme š. U Rych. Vk.

Špatnosť, i, f. = *chatrnosť, mizernosť, ničemnosť, daremnosť*, die Schlechtheit. D. Kluka nesmíme v jeho špatnostech posilovati. Pro š. těch lidí se to zde zhoršilo. Us. Dch. — **Š.** = *šeredosť*, die Hässlichkeit. Jg.

Špatný = *malý, lehký, chatrný, ničemný, malé vážnosti*, na Slov. = ošklivý, škaredý,

hnusný, nečistý, ohavný, Plk., gering, schlecht, elend, erbärmlich. Nad cín olovo měkčejší a špatnější jest; Vtip svůj na věci š. vynakládati. Kom. Š. podání, věc, plátce, krčma, verš, D., dílo, zrak, vodič (elektrické moci), dělník. Us. Nemocný jest již velmi špatný; Z míry špatný; š. až hanba; Je špatná hospodyně, rozhazuje; Při špatném ovse daleko se nedojede, bei schlechtem Hafer fährt man nicht weit. Dch. Potázal se s dobrou, se š-nou. Us. Fch. Š., nevydělaná useň. Šp. Má š. držák (nemůže moči držeti). Sych. Útek i osnova špatná. Prov. Špatná a hrdá potvora co veš (zrostu malého, ale pýchy má dosti). Mus. Špatný vozka, který by neuměl obrátiť (o tom, kdo má výmluvu hned pohotově). Dch. Špatnú nechcem a peknú mi nedajú; Ako bych mal špatné dievča milovať. Ps. sl. 215. Špatná radosť mého těla, vzala sem si, co sem chtěla, vzala sem si tě k radosti, tys mě přived do žalosti; Špatná vaše chvála, pudrovaná hlava; uvidíte brzy, co umí Morava; A teraz (teď) mě pereš, me srdečko dereš a praviš mi: špatna's je. Sš. P. 325., 586., 667. Špatná bych já byla pro vašeho syna. Er. P. 235. — **od čeho** Nebuď tak špaten od rúcha. Št. — **v čem:** v rúchu. Št. — **Š.** = *zlý*, böse, schlecht, niederträchtig. Š. chlap. D. Špatného srdce. V. Udělal špatný kousek. Sych. Strany *přísloví* vz Zlý. Pěkná tvář vede k špatné lásce. Na Ostrav. Tč. Ništ ve světě špatnějšího nad nedobré mravy; Neosoží kdokolvěk, by v poli bol udatný, keď v domě bez dobrých mravóv život vede špatný; Žáden ťa pre špatnú tvár (tvář) karhati nebudě, jak zlé činiš, k špatnaj tvári špaty ti přibudě. Na Slov. Tč. Vz Právo. Ani špatného slovíčka mu neřekl. Us. Zlí a špatní jsou oba, jeden jako vlk druhý jako liška. Dch. Já vám to dám, nechci zůstati špatným člověkem. Us. Sd. — **Š.**, ého, m. Š. Frant., spisovatel a lexikograf český, nar. $^{2}/_{3}$ 1814. Vz S. N., Tf. H. l. 176., 195., Jg. H. l. 635.

Špatovati = *tupiti*, tadeln. — **abs.** Což to, oni umějí š. U Hořic. Hk. — **koho jak.** Nešpatoval sem ho ani **za** mák. U Jičína. Vz Špatiti.

Špátový, spathig. D.

Špatúcný = *špatný*. Ty špato špatúcná. Na mor. Zlínsku. Brt.

Špatule, e, f. = *kopisť*, der Spatel. Techn.

Špécí, n. = *koření*, die Spezerei, das Gewürz. U Olom. Sd.

1. **Špeh**, u, m., **špehy**, pl. = *pozor, slídění po něčem, dohlídka, vyzvídka*, u Opavy *špěh* (Klš.), die Späh, Kundschaft, Nachforschung. Maje špeh, že se král žení, vtrhl mocí do N. V. Na š-hu státi. Pref. Po někom š. míti. Lom., Reš., Br. Na š-y nakládati, Solf., vyslati, Háj., choditi. Sych. O kom š-y míti. Štelc. Š-y držeti. Cyr. Brali ho na špeh. U Solnice. Kteří pod pokličkou zdvořilosti špehy po jiných nesou. Vod.

2. **Špeh**, a, m. = *kdo špehuje, zvědač*, der Kundschafter, Spion. Zvěděvše skrze š-y. V.

Špehéř, e, m., vz Špehoun.

Špehoun, a, m. = *špeh, zvědač, špehýř* (V., Kom. J. 705.), *špehéř* (V., BO.). Spehoun, D., u Opavy *špěhoun*. Klš. Der Späher, Ausspäher, Kundschafter, Ausforscher. Špehéř. BR. II. 5. a., Pč. 4. a j. Poslal špehéře. V. Vysýlati špehýře. Kom. J. 705. Poslali sú špehéře neb zpytáky, aby popadli ho v řeči. Hus II. 397.

Špehounka, špehéřka, špehýřka, y, f., die Späherin, Kundschafterin. Lom., Háj. — **Š.** = *díra, skrze kterou se hledí*, die Kukel. Štelc.

Špehování, n., das Spähen. Us. Sá., V.

Špehovati, -vávati = *tajně vyzvídati*, spähen, ausforschen. Na Opav. *špěhovati*. Klš. Š-li, kterak by ho polapiti mohli. Hus III. 315. — **po kom čím.** Očima po chudém š. Br. — **koho, co.** Ďáblové pána Boha špehovali. Solf. Š-li naši svobodu. ZN. — **koho kudy:** skulinou. Sych. — **co komu** Šlap jim všecko špehoval. Pč. 5.

Špehovný = *ku špehu patřící*, Späbe-.

Špehýlka, y, f. = *okénko, vyhlídka v okně*, der Luftflügel. Us. Rgl.

Špehýrek, rku, m. = *špehýlka*. Šp.

Špehýrka, y, f. = *špehýrek*.

Špechtati = *povídati*, erzählen, plauschen. Us. u Ronova. Rgl.

Špejchal, a, m., osob. jm.

Špejchar, u, m., z něm. Speicher = *sýpka, obilnice, žitník*, V., *žitnice*. Vz Mz. 332. Der Schüttboden.

Špejl, špýl, e, **špejlek a špílek**, lku, **špejleček, špíleček**, čku, m., **spilka, špilka** = *roub, dlouhý, dřevěný roubík soukenníkův a řezníků*, der Speil, Speiler. Řezník špejlem rozpíná zabité hovado, aby otevřené zůstalo. Jg. Z němec. Speil. Mz. 332. — **Š.**, *šprejl*, dřívko k zadělávání jitrnic, jelit, zabité drůbeže, der Speil. Vz Špilka, Špílek, Špandle. — *Špejlky* = *prasečiny*, der Sautanz. Vz Prasečiny (II. 885. a.) a Šperk.

Špejliti, il, en, ení; *špejlovati, špejlem spínati*, speilen. — **co**: kapouna, jitrnice, jelita. Us. — Jg.

Špejlovka, y, f. = *nůška dětská* okrášlená kolem na délku barevnými špejly, eine Korbart. Us. Č.

Špejtati = *špitati*. — **co komu.** Dlouho o tom žádný nevěděl, až teprv nyní si to lidé špejtají. Us. u Petrovic. Dch.

Špek, u, m., z něm. Speck = *tučnosť, mastnosť*, das Fett, der Speck; *sádlo vepřové, slanina*, der Speck. Jg. Dostal ho na špek, *lépe*: na lep. Brt.

Špekovati = *špikovati*.

Špekovka, y, f., die Butterbirn. Jg.

Špekový, Speck-. Š. knedlíky.

Špektákl, u, m., z lat. spectaculum = *podívaná, podivný kus na podívanou*. To je š.! Jaký to byl š., může si každý pomysliti. Us. Kal.

Špekulace, vz Spekulace.

Špekulant, a, m., z lat. = *zištný a počítavý člověk*, der Spekulant, Rk., *podnikavá hlava*, ein unternehmender Mensch. Nt.

Špekulovati, *přemýšleti, počítati*, nachdenken, berechnen, spekuliren. — **k čemu:** k úpadku vládních listin. Nz.

Špelina, y, m., osob. jm.

Špeliti, il, en, ení, *špelovati* = *strčiti*, stossen. — **koho.** Špelil ho. Mor. Šd. — **čím kam: do** kouta. Us. Hý.

Špelky, vz Prasečiny.

Špelta, vz Špelda.

Špenár, u, m. = *kůl*, der Pfahl. Sťatému n. oběšenému prohnali sr!ce š-rem. U Vsetína. Vck.

Špenát, vz Špinák.

Špenčí, n. = *jehličí, pazdeří*. Us. Tč.

Špenčiti se, il, ení, *stončiti se*, Stoppeln bekommen. Husa, kachna atd. špenčí se. Jg.

Špenda, y, f. = *obilí dávané učiteli*, das dem Schullehrer gegebene Getreide. Aus dem lat. spenda (cf. řec. σπένδειν), woher auch das deutsche *Spende*. Gl.

Špendace, e, f. = *dar*, z něm. spendiren. Us. v již. Čech. Kal. Vz Špendýr, Špenda.

Špendáž, e, f. = *špendace*. Us. Hý.

1. **Špendličí**, n., *jehličí chvoj*, die Nadeln. D. Listy sosnovitých rostlin slovou *šetiny, jehličí* neb *špendličí* a bývají z větší části vytrvalé, vždy zelené a po dvou neb více v chomáčích nahromaděné. Kk. 99. — **Š.** = *stromy špendlíkové*, die Spillenbäume. Us. Hý.

2. **Špendličí** hlavička, Stecknadel-.

Špendličné, ého, n., das Nadelgeld. Us.

Špendličný = *jehličný, jehelný*, Nadel-.

Špendlík, u, **špendlíček**, čku, m., z něm. Spendel, středoněm. spengel vedle spenel, strněm. spenula z lat. spinula, demin. slova spina, trn. Mz. 332. Š. jehla s hlavičkou ku spínání všelikých částí oděvu hl. ženského. S. N. Die Steck-, Kopfnadel, das Heftel. Š. = spínací jehlice. Š-ky něco spínati. Kom. J. 515. Š-dlík železný, mosazný, stříbrný, zlatý. Us. Hlavička špendlíku. Us. Š. a Ž. Šlo diťa (dítě) chodníčkem, šprtalo špendlíčkem; Já naše dvířečka pantlama zavážu, pantlama zavážu, špendlíkem zašpendlím. Sš. P. 159., 290. Chodí jako po špendlíkách (pozorně). Us. Šg. — **Š.** = *malá slivka, žlutá*, die Spille. V. Německy Spilling, jihoněm. spenling, střněm. speneline, spinline. Mz. 332. — *Š-ky*, armenioides, ovoce kulovaté, žluté nebo zelenavé žluté. Rstp. 478. Cf. Čl. 37., Kk. 253., Kom. J. 120. Š-ky = žluté švestky, Brt., žluté špičaté slívy. Kd., Rgl.

Špendlikář, e, m. = *jehlář*, der Nadler. Jg.

Špendlikářiti, il, ení, Nadlerei treiben.

Špendlikářka. y, f. = *jehlářka*, die Nadlerin. Jg.

Špendlikářský, Nadler-. Jg.

Špendlikářství, n. = *řemeslo obírající se děláním rozmanitého zboží z drátu*; *v užším smyslu jest š. dělání špendlíků.* Vz S. N.

Špendlíkový, Stecknadel-. Š. hlavička. Nesmí toho chyběti ani za š-vou pálku. Mor. a slez. Šd.

Špendliti, il, en, ení; *špendlívati*, mit Stecknadeln zusammenknüpfen. Ros. — **co čím:** šat dlouhým špendlíkem. — **komu.**

Špendýr, u, m., z něm. Spende = *úplatek*, das Bestechungsgeschenk. U Olom. Sd. Vz Špendace.

Špenek, nku, m. = *ostenek, ospenec.* Mor. Kd. Vz Špenka, Špenčiti.

Špění, n., das Beissen. Š. v těžkém moče pouštění. Pont. o stat. 413.

Špenka, y, f. = *špička, stonek, ostenka.* Vz Špenek. Mor. D.

Špensr, u, m., vz Spencer. Bka., Nl., Tč.

Špenzl, u, m. = *spencer*. Mor. Brt., Zkl. Také u Plzně. Dšk. — **Š.** = *pěkná, obyč. drahá šněrovačka.* Us u Tábora. Hrš.

Špeřan, u, m. = dřevo u vozu mezi řebřinami nahoře, aby k sobě nemohly, rozpěrák. Us. Jg.

Šperdlíček, čku, m. = *nebozez*, der Bohrer. Mor. Pk.

Šperechta, y, f. = *Perchta, Berchta.* Moravan. 1878. 59. — **Š.**, y, m. = *kdo mnoho jí*, der Vielesser. U Olom. Sd. — **Š.**, y, m. = *jakýs šotek n. hastroš*, o němž dítkám se vykládá, že o štědrém večeru s pastýři chodí po domech a kde někdo mnoho se najedl, tomu břicho rozvrtá perlíkem (vřetenem) a hrachovinou vycpe. U Olom. Sd. Š. chodí večer s vřetenem po domech a všecky děti jím provrtává, které nechtí se modliti; Š. chodí způsobem tří králův. Mor. Mřk. Dám tě Šperechtovi! U Prostějova. Pkř.

Šperk, u, m. = *ozdoba, okrasa, nádherné roucho* atd., der Putz, Schmuck, Aufputz, Geschmack, die Zierde, das Geschmeide. Jg. Právo proti zbytečným š-ům vynésti. V. Š-y se fintiti. Gníd. Ženstvo jest š-ů milovno. Sych. Š-ky na se věšeti. Lovní š., lovecký š.; míska na š. Dch. Na hlavě š-y a v hlavě třeba čemerky. Us. Bayer. — Ve zvláštním šperku slov si liboval. Pal. Dj. II. 1. 197. — *Šperky* = *pochvy*, das Rosszeug. Š-ky k ozdobě jemu jsou. Kom. J. 452. Cf. Mz. 332. — *Šperky* (m. spejlky), na Mor. = *jitrnice, klobásy, jelita*, Würste, f. Us. Na východní Moravě *prasecí vnitřnosti*, u Uher. Skalice: *trančina*. Š. = *drob z prasete a vše, co se ze zabitého prasete hned uvaří*; *dárky ze zabitého prasete, výsluha.* Kd., Brt. Š. = zábava při zabíjení prasete, das Wurstfest, Schweinsfest, der Sautanz. U Přerova a Tovačova. Mtl. Vz Spejl. Poslati někomu šperky; Š-ky dělati (jitrnice); Pozvati na šperky; Š-ky po známých roznášeti; Přijďte k nám na šperky. Sd., Šd., Tr., Kčr. Cf. Prasečiny.

Šperka, y, f. = *potlusté maso*, unterspickt. U Frýdka. Tč. Pomastiti kobzole šperkou. Na Ostrav. Tč. Cf. Šperk.

Šperkář, e, m. = *šperkýř*. Rk.

Šperkování, n., das Aufputzen, der Putz.

Šperkovaný; *-án, a, o*, geschmückt. V. Skvěl se š-nou svou latinou. Pal. II. 1. 197. Š. oděv. Jel.

Šperkovati, *šperkovávati* = *zdobiti*, putzen, schmücken, zieren. — **koho.** V. — **kde.** Ptáka **na** čihadle š. (= šle pod křídla mu dáti), zur Rege zurichten. — **koho, se čím:** masti. Lom.

Šperkovitý = *ozdobný*, geputzt. Š. šat. Gníd.

Šperkovna, y, f., das Putzzimmer. Ros.

Šperkovně, geschmückt. Š. ustrojený. Kom.

Šperkovnice, e, f. = *ženština, která se ráda strojí*, die Putzsüchtige. Mšk. — **Š.,** die Putzhändlerin.

Šperkovníček, čku, m., der Schmuckhälter. Šm.

Šperkovník, a, m., *kdo se rád strojí*, der Stutzer, Dandy. Cf. Šperkovnice. — **Š.,** der Schmuckhändler. Cyr., Aqu.

Šperkovný, -ní = *kdo se rád šperkuje*, putzsüchtig. Š. panna, Br., jonák, Troj., žena. Reš., Kram. — **Š.** = *ozdobný*, Putz-, Schmuck-, geputzt, zierlich. Š. zboží. Š. oděv, Jel., roucho, Štelc., slova, řeč, Smrž., dílo. Šm. — **Š.** = *co ku šperkům přísluší*, Putz-, Schmuck-. Š. krám, der Putzladen. Us. Č. Š. schránka. Dch.

Šperkýř, e, m. = *šperkovník*.

Šperkýřka, y, f. = *šperkovnice*. Plk.

Šperl, a, m., osob. jm.

Šperlíček, čku, m = *nebozez*, der Bohrer. Mor. Pk.

Šperloční = *šperloch, pokrytí mající*. Š. vůz. Bech. Vz Šperloch.

Šperloch, u, m. = *přikryvadlo*, Decke, f. V. Ze střněm. sper-lachen. Mz. 332. Sperlachen = ein Laken, das ausgespannt wird, tenticulum. Gl. 467. Cf. Šperloční. Že sem mu požičela visutého vozu s š-chem. Půh. II. 605. Š-chové všickni mají býti sebráni s vozů. Mus. 1828. II. 23. Š. na vůz, die Wagendecke. Reš. Koupeno sukna na š. na vůz nový obecný 21 loktí. Gl. 467.

Špernál, u, m. = *silný dlouhý hřebík*, der Sperrnagel. Us. u Přerova. Kd.

Špeřování, n. = *špeřan i s houžví*. Us. Jg.

Špeřovati, z něm. sperren = *rozpínati řebřiny špeřanem*. Jg.

Šperovati = *něco zpět poslati*. V Krkonoších. Kb.

Špet, u, m. = *špetnutí*. Vz Špetnouti.

1. **Špeta, špetka, špetečka, špetička,** y, f. = *co se pěti prsty vezme*, die Prise, der Stieber. Na Moravě *štepto*. Hý. Špeta mouky. Ani ho so špetku není. Ros. — Š. = *konce prstů*. Š-kou z nádob mouku berou. Ler. — Š. = *málo něčeho, troška*, wenig. Ni špetky jsme zvěděli. Kram. Ani špetky toho neznal, nevi; Tret jako špetka bídný, werthlos wie ein geringer Tand; Ma špetka, mein kleines Ich; Ani špetka šlechetného smýšlení, nicht ein Funken edler Gesinnung; Nemá ani špetky rozumu; Nestojí to ani za špetku, es ist keinen Pfifferling werth. Dch. I ta špetka popouzí mne k hněvu. Šš. Bás. 182.

2. **Špeta,** y, f. = *fakule*, der Lichtspan, die Fackel. Us.

Špetati, vz Špetnouti.

Špetiti = *špatiti*, schlecht machen, verschlechtern. U Opav. Klš.

Špetka, y, m. = *čtverák, liška, podšívka, šibal*. U Jilemnice. — **Š.,** y, f. = *stopka* (u ovoce, u peří), der Stiel, Kiel. — Vz Špeta.

Špetkář, e, m. = *kdo má malý statek, malé jmění, troškář*, ein kleiner Besitzer. Slov. Bern.

Špetle, e, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190., Tf. 393., S. N.

Špetně = *špatně*. Třeci š. hledí, dy sobě chlib kraju. Sš. P. 496. Na Ostrav. Tč.

Špetnouti, tnul a tl, utí; *špetati* = *ceknouti*, mucksen. — **abs.** Ani nešpetni. Us. — **proti komu.** Proti němu žádný ani š. nesmí. Br. — **komu o čem.** Ani mi o tom nešpetl. Us. Ať mi o tom nikdo ani nešpetne, keine Erwähnung thun. Us. Šd. O tom ani nespeh (= nešpetl). U Kvasin. Ani slova o tom nešpetl. — **kde.** Židé u vězení ani š. nesměli. Br.

Špetný = *špatný, škaredý*, garstig. U Opav. Klš.

Špic, i, špice, e, špička, stpička, spička, špičička, y, f. (zastar. *špic*, u, m., *spic*, i, *stpice*, e, f.), němec. z lat. *spica*. Mz. 332. Š., apex, die Spitze, konec dílu nějakého naproti zpodině. Rst. 503. Vz *Osť*, *Ostrč*. Špice u klasu: *osina*, V., Ros, *pušina*, Šp.; š. ševcovská n. pouze *špice*, V.; š. hory: *vrch*. V. Š. vojska = přední část. Br. Špička nebozezu: *pochop*, zdi: *cimbur, cimbuří*, úhlu: *vrchol*, lodi: *předek*. Šp. Špic, špice, špička u nože; se špic nože. D. Krondle o třech špicech; Psí obojek se špicemi n. jehlami. Br. Špicí meče někoho probodnouti. Br. Š-ka vlasu, Us., u vidlic. Har. Špice = roh jelení. D. Na špičku se dostal. Vz Nebezpečenství. Č. Špička u života, u tílka. Šp. Po špičkách (nohou) choditi. Šm. Špička polemiky bude obrácena proti soustavě organisace zvířectva atd.; Ulomil špičku domněnkám — german. Vz Ht. Brs. 285. — Š. *vojska* = *přední část*. Br. Na špici on sám vévoda bojoval. BO. Zjednav špici k boji (aciem instruxit). BO. Bezpečněji za jinými státi než na špici. Dl. Na špici státi. Alx. 1116. Na špici je postavil, aby jimi šik nepřátel rozrazil; Všude sám na špicu byl. V. Vlasta se statečnějsimi v předním špicu byla. Háj. — **Š.** = *špičák, nosatec*, die Spitzhaue. Kamenný špic křížový (ve mlýně); š. kamenická. Us. Š. ocelovaná. Us. — *Špice u kola vozního (= paprslek), která píst (hlavu, mor.) s loukoťmi spojuje*, die Speiche, Radspeiche, radius. Vůz má kola z pístu, špic 12, loukotí 6 a toliko též šinů složená. Kom. J. 457. Paprslkové u vozního kola *špice*, v mlýnském *ramena* slovou. Kom. Špice nabíjeti, potloukati; podvláčeti (aniž se loukoť rozebere). Šp. Co sobě vyžádal, to mu udělali, hlavu na špic dali, kolem ho lámali. Šš. P. 137. — *Špice* = *úštěpek*, das Stichelwort. U Olom. Šd. Vz Špička. — *Špic*. Ms

špic (jest opilý). U Jižné. Vrů. Vz Špička. — *Špic*, e, m., osob. jm. Vz Tk. III. 18., IV. 59., S. N.

Špicbergy, pl., m., die Spitzbergen. Vz S. N.

Špice, e, f., samota u Chrasti; němec. Spitz, hospoda u Olomouce. PL.

Špicl, a, m., z něm. Spitzel = *pes zvláštního druhu, jemuž uši vzhůru stojí*, jakoby bedlivě poslouchal, odtud i š. = *tajný vyzvědač a donašeč policejní*, Detektiv. Us. Rk. — **Š.** = *skrček, capart*. U Olom. Sd.

Špiclík, a, m. = *špicl*. — **Š.**, *špiclíček*, čka, m., *druh skřivaní*, alauda minor, die Spitzlerche. Jg.

Špiclovský, Spion-. Rk.

Špicobrádek, dka, m., der Spitzbart. D.

Špicohlávek, vka, m. = *kdo má špičatou hlavu, jehož hlava v kužel vybíhá*, der Spitzkopf. Us., Kom. Orb., D.

Špicohubek, špicohoubek, bka, m., der Lang-, Spitzmaul. V.

Špicohubý, spitzmaulig.

Špiconosý, spitznasig. D.

Špicování, n. Š. zdí, die Mauerdurchspitzung. Nz. Pytlík na š., der Spitzbeutel. D. Vz Špicovati.

Špicovaný; -*án, a, o* = *prohnaný*, durchtrieben. Žádný by to v tom dědku nehledal, jaká to š-ná šelma. Us. Č. Ostatně vz Špicovati.

Špicovati = *ostí od zrní umílati*, koppen, reinigen. — **co z čeho**: pšenici z prachu (prach a hlínu z ní odstraniti). Us. — **co jak**: žito v kostku (oba konečky žita urážeti, abspitzen). Us. — **se** = zdlouha, s ostudou odcházeti, se kliditi, abziehen. Babka hned se š-la. Us. Msk. Špicuj se mi.

Špicoví, n. = *co ze špicovaného zrna zbývá*, das Gespitzte. U Olom. Sd.

Špicramenat, u, m. = *způsob klenutí*, der Spitzzirkel im Gewölb, arcus fastigiosus. Jg.

1. **Špičák**, a, m. = *roční jelen se špicí* (s 1 rohem, se sprostým růžkem bez parohů), *kolouch*, der Spiesser, Spiesshirsch. Š. nazývá se jelen, když vysadí 6—12 palců dlouhé přímé špičky. Šp. — **Š.** hřebenorohý, corymbytes pectinicornis, *brouk*. Vz Frč. 187. — **Š.** Je to špičák (= *kůň*, jemuž se spustilo jen jedno varle). V Kunv. Msk. — **Š.**, osob. jm. Sd.

2. **Špičák**, u, m. = *motyka špičatá, špic, nosatec, nosák*, die Spitzhaue, der Bickel, Pickel. Nz., Háj., D. — **Š.** = *železný sochor*. Us. — **Š.** = *špičatý zub vedlé předních stojící, hák, kel, vlčí zub*, der Eckzahn, Spitz-, Hunds-, Spiesszahn. Vz Zub. D. — **Š.** = *druh nebozezu zatočeného* (truhlářského), der Spitz-, Schneckenbohrer. Jg., Šp., Hk., Skv. — **Š-ák** = *Ostraj*, der Spitzberg, ve Šumavě. Nz. — **Š.** = *špičatý stupeň*, die Stiegenspitzstufe, ve stav. Nz. — **Š.**, paradoxides, silurská zkamenělina. Us. — **Š.** *na obilí, podobný krupníku*. Vz Prm. III. č. 3. Ten mlýn má také š. a krupník. Dch. — **Š.** = *menší hubatka*, eine Bierkanne. Us. — *Š-y* = *uši špičaté* jako koňské, oslí, das Mäuseohr. D. — **Š.** = *špičatý nos*, die Spitznase. D. — **Š.** = *houba, špičník*, boletus bovinus, der Kuhpilzling. Jg.

Špičatě, spitzig.

Špičatěti, ěl, ění; *špičatívati*, spitzig werden. — **kde**: ve tváři (hubnouti). Sych. — **komu**. Nemocnému špičatí už nos, jistě umře. Us. Hý.

Špičatiti, il, ěn, ění; *špičatívati*, spitzig machen. — **co čím**: tužku nožem, spitzen.

Špičatka, y, f., *druh hrušek*, eine Art Birnen. Us.

Špičatolistý, acutifolius, spitzblätterig. Š. rdest, potamogeton acutifolium. Rostl. III. a. 12., 21.

Špičatosť, i, f. = *ostrosť*, die Spitzigkeit. V.

Špičatý; *špičat, a, o* = *špic majicí, končitý, píchavý, ostrý, bodlavý*, spitzig, spitz, gespitzt, eckig. Jg. Vz Špic. Š. kopíčko (končíř), kladivo, skála, V., píka, Kom., nos, čepice, D., jehla, nůž, zub (špičák), list. Us. Š. stupeň, vz Špičák. Špičatý jako jež. Kom. Š-atý nůsek rád podrývá (píchá, pomlouvá). Č., Němc. II. 23. Š. leb (oxycephalus), Nz. lk., noha (koňská, pes equinus). Ib. Dcerka vstala, poskočila, dala dětům koledu, po jablíčku kulatým, po voříšku š-tým, po groši širokým. Sš. P. 744. Š. jitrocel, plantago lanceolata, der Spitzwegerich, die Hundsrippe. Dch. — **Š.** = *dojímavý, důtklivý*, spitzig, anzüglich, beissend. V. Š. řeč. Us. Má š. jazyk (posměváček). Prov. Vz Špička.

Špičička, vz *Špic*.

Špička, y, f., die Spitze. Vz také: Špic. Jakoby špičkou jehelnou bodl. Ler. Š. lakýrková, čepička, die Lackriederspitze. Šp. Š-ka punčochy do hvězdy, osmidílová, do kotoučnice, s ujímáním srdíčkovým. Škola žen. prací. Jabko nerádo od jabloně padá, pakliť padne, rádo se zase špičkou obrátí. Prov. V š-u uhoditi (trefiti). V. Trefil právě v š-u. Vz Naráženi. Č. — **Š.** *na jitrnice* = *špejl*, Speiler, m. Ros. — **Š.** = *zub, špičák, vlčí zub*. Vz Špičák. D. — **Š.** *na slaniny* = *špikovací (protykací) jehla*, die Spicknadel. D. — **Š.** = *na níž zrno visí, kosinka*, racemus, der Rappen. V. — **Š.** = *stopka*, der Stiel. V. — *Špička, špičky* = *špičaté, pichlavé řeči, důtky, úštěpky*, die Stichelei, Anzüglichkeit. Š-kami házeti. Šml. Rád š-čky rozdává. Us. Dch. Š-ku někomu dáti. Us. Zanech si těch špiček, ještě nejsou švestky zralé. Vz Naráženi. Č. Nech si těch špiček, až bude trh. Šml. Ještě špičky nerostou. Š-ky jsou také — houby! Vz Uštěpačný. Lb. — **Š.** = *malá opilosť, opice*, das Räuschchen. Má š-u. Er hat einen Sabel, Schwipps, ist in angeheiterter Stimmung. Dch. Vz Opilství, Opilec. Č. — **Š.** = *špičky* = *drobné houby*. Nejobyčejnější jest *čirůvka hřebíčková*, russula oreades a *palička*, r. esculenta. Vz S. N. Š. polní, marasmius oreades, der Nelkenblätterschwamm; š. česneková, m. scorodonius, der Lauchschwamm, š. porová,

m. porreus, der Porreipilz, š. cibulková, m. alliaceus, der Zwiebelpilz. Čl. Houby. Š-y rostou na mezích, hodí se do polívky. Us. — Š. = *réva ku kladení do krechtu ustanovená.* Vz Krecht. Čk. 185. — *Š-y = zápalky*, die Streichhölzel. V sev. Mor. JT. — Š. = *náhubek*. U Žirovn. Vlk. — *Špičky druh hrušek*. Na Mor. Zlínsku. Brt. — Š., y, m., osob. jm. Tk. IV. 59.

Špičkář, e, m. — *špičák*, falco apivorus, der Spitzgeier. Jg.

Špičkavosť, i, f., die Stichelei, Pikanterie, Fopperei. U Olom. Sd. Vz Špička.

Špičkavý, stichelig, pikant. Š. člověk. U Olom. Sd. Vz Špička.

Špičkování, n., höhnendes Sticheln. Dch.

Špičkovati, *špičkovávati* = *špičky dávati*, vz Špička (úštěpky), sticheln, foppen, necken, aufziehen, zusetzen. Us. Rk. — **abs**. Co se miluje, to špičkuje, co se rádo nemá, to si nabije. — **koho**. On každého rád špičkuje. Us. Šd.

Špičkový, Spitz-. Dostal š-vé polívky (— dostalo se mu několik špiček, úštěpků. Vz Špička). Mor. Šd.

Špičky, dle Dolany, něm. Speitsch, ves u Hranice na Mor. PL. Ostatně vz Špička.

Špičník, a, m. — *kdo na špici (mezi prvními) jde, vůdce, průvodce, původce*, der Anführer, Führer, Urheber, das Haupt. Br., Ros. — Š. — *předák mezi ženci*, der Vorschnitter, Vormäher. — Š., u, m. — *kštice koňská, která koni mezi ušima přes čelo dolů visí*. Us. Hk. Das Stirnhaar. — Š. — *hřib*, boletus scaber. Rstp. 1916.

Špičný = *špicový*, apicalis, spitzenständig, na špici umístěný. Rst. 503.

Špidla, y, f. — *špičička, konec krátce, úzce nebo tence vyběhlý* jako na plodech mařice (cladium) a plátcích miřiku, apiculum, das Spitzchen. Rst. 503. Ct. Špidlo.

Špidlatěti, ěl, ění, spitzig werden. Jg.

Špidlatiti, il, cen, ení, spitzig machen. — **se komu**. Huba se mu š-tí, wird spitzig. Mor. Šd.

Špidlatosť, i, f. = *končitosť*, die Spitzigkeit. Jg.

Špidlatý — *na jednom konci (obyč. náhle) ukončený špičkou krátkou* na př. holénky mařice (cladium), apiculatus, kleinspitzig. Rst. 503. Š. senné vidle. Mor. Šd.

Špidle, e, f. = *špičatá bedna*, der Spitzkasten, ve stupárnách. S. N.

Špidlo, a, n., na Slov. = *špička, hrot*. Vz Špidla. Z něm. speidel. Mz. 332.

Špiglový, šp. z něm. Spiegel. Š. klenutí = zrcadlová, rámová klenba.

Špihlák, a, m. = *kdo rád špihlá*, der Schnitzler, Patzler. Ten špihlák pořád cosi špihle. Mor. Šd.

Špihlati, *špihlovati* = *tupým nožem řezati, nerovně krájeti a drobiti, pižlati*. Mor. Brt., Mřk., Šd. — **co**. Pořád tam něco špihlá (řeže, schneidet). Šd. Tupý nůž š-hle chléb. Mor. Bkř.

Špihovati = *zásobiti, potravou opatřiti*, versehen, verproviantiren. — **co**. Lakomec své stodoly šířil špihuje je na mnohá léta. GR. — **co čím**: zámky všemi potřebami, V., pevnosť střelbou. Har. — **co kam**: potravu do korábu. V. Cf. Špížiti.

Špich, u, **špíšek, špišek**, šku, také **špižek**, žku, m. = *bečka (na sůl), prostice.* Z něm. Stübich. Mz. 332. Die Salzkufe, das Salzkübel, Kübel. Sůl na š-y neb na drobno prodávati. Boč. — Š. = *nádoba na povidla* atd., das Obstfass. D. Šest špichóv kamenných, hydriae lapideae; Tři naplňte špichy vody. ŽN. Přinesla jí š. plný vřeten. Sš. P. 767. Špich sýra. Us. Hý. — Š. = *lehká stávková čepice do špice se úžící tak, že užší část dolů visí, dáš-li čepici na hlavu*, die Zipfelmütze. Na moravsk. Drahansku. Hý.

Špichál, u, m. = osten, vůbec něco špičatého. U Olom. Sd.

Špik, u, m. = *tuk v kostech, mozek, čís*, das Knochenmark. Na Policku. Kšá. Také na Mor. Špik z kosti vytřásati tlučením na talíř. Mor. Tč. — Š. = *mastnosť, tuk, loj, psí sádlo*, das Fett, der Speck. Š-em boty si mazati. Us. Špik paznehtový (tuk), das Klauenfett. Šp. — Š. *v uchu*, das Ohrenschmalz. Us. Jg. Vz Mz. 412.

Špika, y, f. *Š. lesní* = *omylník, kopytník tupolistý*, asarum europaeum, die Haselwurz. Rstp. 1465. Vz Mz. 333. — Š., y, m., osob. jm. Šd.

Špikadlo, a, n. = *špikovadlo*. Slov.

Špikanard, u, m. = *lavandule širolistá*, lavandula latifolia, die Lavendel. Rstp. 1164, Kom. J. 135.

Špikovací jehla, die Spicknadel. Us. Jg.

Špikovač, e, m., der Spicker.

Špikovačka, y, f. = *protykačka*, die Spicknadel. Vz Slanina. — Š., die Spickerin. Us. Jg.

Špikovadlo, a, n. = *peroutka*, die Spickfeder; *jehla špikovací* nebo *protykací*, die Spicknadel. Ros., Kom.

Špikování, n., das Spicken. Us.

Špikovaný; *-ván, a, o*, gespickt. Š. pečené, zvěřina. Je š-vaný = má peníze. Na Policku. Kšá. Š-ný zajíc (také = mučidlo válcovité ostny opatřené). — **čím**. Sádlem nedvězím mazaný a š-ný. Prov. Jg.

Špikovati, *-vávati* = *pečeni špekem (slaninou) prostrkovati, protýkati*, spicken, mit Fett bestreichen. Vz Protknouti, Prostrkati. — **co**. Zajíce š. Us. Š. pečeni = máslem a sádlem potírati, mastiti. Ros. — **co komu**: sobě měšec (peněz si nadělati). D. — **co čím**: kapsy penězi (plniti). Us. Klš.

Špikovec, vce, m. = *jícha se špikem*, die Speckbrühe. Slov.

Špikovnice, e, f. = *špikovací jehla*, die Spicknadel. Mor. D.

Špikovný, Spick-. Š. jehla = *špikovadlo*, die Spicknadel. Kom.

Špikový, Spick-. Š. olej, das Spicköl, oleum spicae. Nz. lk.

Špíl = špejl.

Špilatec, tce, m., die Nagelfluthe, kámen. Presl.

Špilberk, a, m., kopec a bývalé vězení u Brna. Vz Tk IV. 212., S. N.

Špíleček, čku, m., vz Špejl, Špílek.

Špílek, lku, m. = *špidlatý (špičatý) kolíček,* jímž se jitrnice a jelita po stranách ucpávají, *špejl* der Speil. Mor. Brt., Šd. Vz Špejl.

Špíleti, el, ení = *posmívati se, klamati.* — **kým.** Neroď š. služebnici svú. Vz Spíleti. BO., GR. I počechu jím š. Dal. 59.

Špilka, y, f., na Mor. = *špendlík,* z lat. spina, spinula. Mz. 333. — Jg. — **Š.** = *špejl, špílek,* der Speil. U Opavy. Klš. — **Š.** = *nýtek,* der Stift. Hud.

Špilkovati = *špejlovati.* Zlob.

Špimberk, a, m., v obec. ml. = *Špilberk.* Bosonoská mája tenká, aj viděl sem jo ze Špimberka. Sš. P. 716. Cf. Špinberk.

Špína, špina (zastr. *spina*), y, f., u Opavy *břud.* Klš. Š. = voda, kterou se něco mylo a vůbec slevky, pomyje, das Spülicht, Spülwasser. V. Polívka jako špína (= špatná). Us. Dch Bohatá je pěkná červená, dokad jí matka hledí a jak se vod matke dostane, ledva pro špino chodí. Sš. P. 387. Špíny hovnem neumyješ. Slez. Tč. Cizí špinou se umývati (cizími hříchy své vymlouvati. Vz Výmluva). Č. — **Š.** = *nečistota, nešvara,* der Unflath, Schmutz, die Unsauberkeit. V MV. nepravá glossa. Pa. Špínu n. šišky s těla stírati. V. V koupeli š-u smýti. Kom. J. 579. — **Š.** = *ničemná věc, nic.* Za špínu peněz na mně loudili louku. Sych. — **Š.** *na oku, cink, bělmo, bělosť, poskvrna malá,* der Augenfleck. Ja. — **Š.**, y, m. = *lakomec,* der Geizhals, Knauser, Knicker. To je š-a člověk. — Vz *Špinka.*

Špinák, u, m., *špinát, špenát,* spinacia, der Spinat. V. Š. obecný, s. oleracea. Rstp. 1286. Cf. Čl. 127., FB. 31., Schd. II. 253. Řízky se špenátem. Us. Kraplíčky špenátem nadívané a pak vařené, Tascherln mit Spinat gefüllt. Dch.

Špinar, a, m., osob. jm.

Špinavě = *nečistě,* schmutzig. Š. o někom mluviti (nehezky). — **Š.** = *lakomě.* Jg.

Špinavec, vce, m. = *člověk špinavý.* — **Š.** = *houžvička,* der Schab-, Geizhals. Us. Dch., Ptů.

Špinavěsnědý, schmutzigbraun. Jg.

Špinavěti, ěl, ění, schmutzig werden. Us.

Špinaviti, il, ěn, ění = *špiniti,* schmutzen. — **co.** Pr. Chym. 136.

Špinavka, y, f. = *ostřice blešná,* carex pulicaris, die Segge. Slb. 95. — **Š.**, y, m. a f. = špinavec. Us. Rgl. — *Š-ky* = *hrušky.*

Špinavosť, i, f. = *nečistota,* die Schmutzigkeit. Aqu Kape s něho š. Us. Dch. — **Š.** = *lakomosť,* die Kargheit.

Špinavožlutý, schmutziggelb. Us. Tč.

Špinavý = *nečistý, ukálený,* na Moravě *břudný.* Klš. Schmutz-, schmutzig, unfläthig, besudelt. V. Š-vý jako zem. Us. Dch. Š-vé ruce, košile, Us., voda. D. Š-vá hospodyň š-vý čeledín. Slez. Tč. Cf. *Bělidlo, Svině.* — **Š.** = *příčernalý.* S. jícha, von schmutziger Farbe. Ros. — **Š.** = *nepěkný, škaredý,* übel, schändlich, schlimm, garstig. Špinavá slova o něm mluvil. Ros. Š-vá myšlení (nečistá, oplzlá). Kom. J. 826. Ani š-ého slova jsem mu nedal. Us. — **v čem.** Řeč zuřivá a š. v trestání. Jel. — **Š.** = *lakomý,* geizig, schmutzig. Š. skouposť. V. Všecké úřady sú špinavy, řekl kostelník a ukrad svíčku. Slez. Tč. Dle Brt. *lépe*: skrblík, stuchlík a p.

Špinberk, a, m., v obec. mluvě místo Spielberg. Vz Spilberk, Špimberg.

Špincíř, e, m., der Fopper. Ros. Vz Špincovati.

Špincovati = *špičky dávati, špičkovati, posmívati se,* sticheln, foppen. Vz Špičkovati. Dch., Šd., Kom. — **S.** = *plísniti koho,* ausschelten. Na mor. Zlínsku. Brt. — **Š.** = *hrubé konečky vlny ostřihovati.* U Rychn. Msk. Ze střněm. spizzen. Mz. 333.

Špincovně = *špičatě, uštěpačně,* stichelnd.

Špincovnosť, i, f. = *úštipnosť,* stichelnde Beschaffenheit.

Špincovný = *úštipný, špičatý,* anzüglich, stichelnd. Š. slovo, řeč. Ros.

Špinda, y, f. = *špinavý člověk,* ein schmutziger Mensch. D.

Špindír, a, m = *špindíra.*

Špindíra, y, m. a f. = *špinavá osoba, hl. ženská,* ein schmutziger Mensch. Jg., Vrů.

Špindírek, rka, m. = *špindíra.* — **Š.** = *malý človíček,* ein Knirps. Msk.

Špindler, a, m. Š. Ervin, spisovatel čes., nar. 1843. Vz S. N.

Špinďúra, *špindura,* y, m. a f. = *špindíra.* Na Policku. Kšá. Na Mor. Hý.

Špinění, n., das Schmutzen.

Špiněný; *-ěn, a, o,* beschmutzt. Jg.

Špinera, y, m., osob. jm. Šd.

Špinet, u, m., **špinetka,** y, f. = *klavicimbál, nástroj hrací.* **Š.** = nástroj hudební na způsob klavíru, rus. špinjéty, něm. Spinette, z rom.: vlas. spinetta, špan. espineta, fr. épinette, od lat. spina, osten, trn, proto že se na tomto nástroji hrávalo péry ostře zakončenými. Mz. 333. Vz KP. II. 300.

Špinhausník, a, m., z něm. Spinnhaus. Š. = nadávka povstalá koncem minulého století, když přádelny se zřizovaly a trestanci se nutili, aby v nich pracovali. Bdl.

Špinič, e, m., der Schmutzer.

Špinička, y, f., die Schmutzerin. Jg.

Špinitel, e, m. = *špinič.* Jg.

Špinitelka, y, f. = *špinička.*

Špiniti, il, ěn, ění; *špinívati,* schmutzen, besudeln. — **co, koho, se:** věc (rukama nečistýma se jí dotýkati). Jg. Já si mu ručiček špiniti nedám. Er. P. 288. a. Nejsi hoden, š. líčka moje. Sš. P. 115. Š. koho = *pomlouvati, plísniti.* Mor. Brt. — **co kde:** šaty na sobě š. Jg. — **koho, se čím:** pomluvami.

Špinka, y, f., vz Špína, kleiner Schmutz. Lepší díra nežli š. Prov. — **Š.** = *vězení*, snad od vězně Špinky jako Daliborka od Dalibora. Hanka. — **Š.**, y, m. a f. = *ušpiněný člověk, sviňka*, ein schmutziger Mensch. To je pravá š. Ros. — **Š.**, y, m. = *mazal*, der Schmierer. U Pelhř. Ptů. — **Š.**, y, f. = *druh neštoviček*, die Schmutzflechte, rupia. Ja. — **Š.**, y, m., osob. jm. Vz S. N. — **Š.**, y, f. = *pěna*, der Schaum. Š-u sebrati, abschäumen, abschöpfen. Suk. — *Špinky*, Stoppeln am Federvieh. Tr.

Špintač, e, m., na Slov. = *špinič*.

Špintačka, y, f. = *špinička*. Slov. Bern.

Špinták, a, m. = *špintač*. Slov.

Špintání, n., das Schmutzen. Slov.

Špintaný; *-án, a, o*, beschmutzt. Slov.

Špintati, špintám a špinci; *špintávati*, na Slov. = *špiniti*, schmutzen. **co.** — **Š.** = *pomlouvati koho*, verleumden. — **Š.** = *plísniti, láti*, schelten, schimpfen. Slov. — **se s kým** (špiniti se). Bern. — Jg.

Špintavosť, i, f. = *špinavosť*. Slov.

Špintavý = *špinavý*. Slov.

Špion, a, m., z ital. spione = vyzvědač Vz Špehoun.

Špionovati = *vyzvídati*. Vz Špehovati. Rk.

Špirancl, a, m. = *člověk malé postavy*, der Knirps-. Š. = *šašek*, der Hanswurst. U Olom. Sd.

Špirek, rka, m. = *čtverák, ferina*. Us. u Jilemn. — **Š.** = *skřítek*. Mor. Kld. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Špirhanec, nce, m. = *netopýr*, die Fledermaus. Slov. Koll.

Špiritus, u, m. = *líh*, der Weingeist, Spiritus. Us. — **Š.**, a, m. O něm z vejce od černé slepice ulíhlém vz Kld. Poh. II. 254.

Špirlice, e, f., sarracenia, die Sarracenie. Š. nachová, s. purpurea, rostl. Rstp. 57.

Špirlicovitý. Š. rostliny, sarraceniеae: špirlice. Rstp. 57.

Špíry, v rostl. = částky dílů tenkých rozštípených na př. zubů na obústí mechů, čnělky spoluložných nejmnožších rozeklané, crura, die Zinken, Schenkel. Rst. 503.

Špis, u, m., z něm. Spiess = *kopí*. V.

Špíšek, šku, m., das Fässchen. Cf. Špich. Š. soli, das Salzkübel. Gl. 308.

Špíškový. Š. sůl. Cf. Špíšek, Špich. Mor. Sd.

Špitač, e, m. = *žváč, pliskač*, der Schwätzer. D.

Špitačka, y, f. = *pleskna, třepna*, die Schwätzerin. Us.

Špitál, *u* (a *e*), m., z lat. *hospitale*, das Hospital, Spital. Mz. 333. Š. = *nemocnice*. Š. malomocných, das Lazaret. V. Ze, do š-le. Aesop. Do š-lu se dostati, do š-lu jíti; ve š-le ležeti, umříti; ze š-lu pohřeb míti atd. — **Š.** = *pocestných, přespolních lidí dům*. V. — **Š.** = *dům pro chudé*. Kom. J. 625. — Kdo v něm své zaopatření má, slove *špitálník*. Vz S. N., Tk. II. 550., III. 660., IV. 742.

Špitálka, y, f., samota u Bubenče (u Ovence). — **Š.** = *stateček, malý grunt*, ein kleines Gut. Co pak teď má člověk na tej š-e za dobrotu? V Kunv. Msk. — **Š.**, Florahof, dvůr u Blanska na Mor. Tč. — **Š.** = *ulice v Brně*, Spitalwiese. — **Š.** = *ulice ve Slavkově* (Austerlitz), kde dosud kostelík templářský jest, Templergasse. Us. Hý.

Špitální, Spital-. Š-ní dům (špitál), V., strava. Š. žebráci nejsou v přátelství trvací.

Špitálník, a, m., der Spitäler. Vz Špitál. — **Š.**, der Spitalsverwalter. 1561. — **Š.** = *člen řádu templářů*, der Templer. V., Gl. 338. — **Š.** = *mladší čeledín*. Us. u Skrýje. Kal.

Špitálsko, a, n. = ta část Karlína, která náležela ku špitálu křižovnickému. Vz S. N.

Špitálský, Spital-. Š. peníze. NB. Tč. 200. Š-ská strava. Š-skou houní se odívali (špatně). Reš. — *Š. chalupa*, Spitalswald, hájovna u Polné. *Š. předměstí* v Jihlavě, Spitalvorstadt. *Š-tálský mlýn*, Spitalmühle, u Opavy. PL. **Š.** *brána, dvůr, lázeň, mlýny, pole, zahrada v Praze*. Vz Tk. II. 550., IV. 742.

Špitařiti se = *nuzovati se*. Mor. Šd. Vz Špiteračiti se.

Špitati = *šeptati*, lispeln. D. — **co komu**. Lidé si to špitají.

Špitavosť, i, f. = *žvavosť*, die Schwatzhaftigkeit, Geschwätzigkeit. D.

Špitavý = *žvavý, štěbetný*, geschwätzig. D.

Špitera, y, **špiterák**, a, m. = *bidák, nuzák*, der Knirps, Krüppel, armer Teufel. Mor. Sd., Šd., Ktz. Jdi ty špitero! Morav. Šd. Co chceš, ty š-ráku? Mor. Šd. Cf. Špiterák.

Špiterácký = *bídný*, elend. To je š-ký život! Mor. Šd.

Špiteračiti se, il, ení = *nuzovati se*, elend leben. Mor. Šd. Vz Špitařiti se.

Špiterák, a, m. = *špitera*. U Olomouce. Sd. — **Š.** = *zchytralec*, der Schlaukopf. Ve vých. Čech. a na Mor. Kšá., Bkř.

Špíti, vz Čpíti.

Špitlář, e, m. = *skupec*, der Knauser. Slov.

Špitlaření, n., das Knausern. Slov.

Špitlařiti = *skrbiti*, knausern. Slov.

Špitlářka, y, f., die Knauserin. Slov.

Špitlářský, knauserig, knickerisch. Slov.

Špitlářství, n. = *skoupost*, die Knauserei, Knickerei. Slov. Jg.

Špíže, e, f., cf. střhn. spise (Gb. Hl. 101) a to z lat. spensa. Mz. 333. Pol. obs. śpiża, slov. špiža, litev. spyže. Ib. **Š.** = *potrava, zásoba potravy*, der Speisevorrath, Mundvorrath, Proviant. Kom. J. 695. Ve vojště *proviant*. S. N. XI. 218. Všechnu špíži a kostel vybil; Pobrala mi úroky mé v Řevnovicích a domovitú špíži. Půh. I. 125., II. 509. Táhli k Žitavě na špíži. Let. 75. Š-e

a potrav nezbývalo; Š-e a obroku na hrad dodati. V. K armádě š-i voziti. Ros. Š-e se jim nedostávalo. V. — **Š.** *zvonová* = *zvonovina*, die Glockenspeise. Zlob. — **Š.** = *kus plechu ku spravování kosy*. Us.

Špížek, žku, m. = *homole*. Sůl ze š-ku. Mor. Šd. Vz Špich, Špíšek. — **Š.**, Kegelmütze, f.

Špižíř, e, m. = *špižírník*. Tk. III. 18., Martim.

Špižírna, špižérna (Hus I. 220.), y, f., **špižírně,** ě, f. = *sklep n. komora na potravy, potravnice*, die Speis-, Vorrathskammer, das Küchengewölbe. Vz Špíže. (Kněžím) jsú plny stodoly, komory, š-ny i pivnice. Hus I. 220., 236., II. 271. Klíčník š-u v opatrování sobě poručenu má. V. Klíčník ze š-y (vaření) vydává. Kom. J. 211., 431. Klíč od š-y. V. Špižírny naplniti. Us. — **Š.** = *truhla na potravu*, der Futterkasten. Jg.

Špižírní, -ný, Speise-, Proviant-. Š. vůz, loď. Mus.

Špižírnice, e, f. = *klíčnice*, die Speisemeisterin, Verschleisserin. Vus.

Špižírnický, Speisemeister-. Jg.

Špižírnictví, n., das Speisemeisteramt, das Proviantwesen. Jg.

Špižírník, a, m. = *klíčník, potravník, špižník*, der Speisemeister, der Proviantmeister. Kom. J. 431. — **Š.**, der Zehrgärtner. D.

Špižírný, vz *Špižírní*. — **Š.**, ého, m. = *špižírník*. Kom. J. 431.

Špížiti, il, en, ení; *špižovati, špihovati* = *špíži opatřiti, zásobiti*, mit Vorrath, Proviant versehen, verproviantiren; *špíži shledávati*, Proviant suchen, fourragiren. — **co:** pevnosť, D., hrad, Háj., lodí. St. skl. Byl v Plzeňště, jako (= když) Žižka Krasikov š-val. Pč. 42. — **kdy.** Aby hrad za tím příměřiem (= po čas příměří) š-val. Anth. I. 102. — **čím:** obilím, masem atd. — **komu jak.** On si do kapsy špižuje (nabírá). Ros. Vz Špihovati a Špíže.

Špižkový. Š. sůl (v homolích), Kegelsalz, n. Mor. Šd. Cf. Špich.

Špižlati, *spižlati* = *tupým nožem chléb skrájeti*. U Klat. Kd. Vz Pižlati.

Špižní, špížní = *potravní*, Proviant-, Speise-, Vorraths-. Š. vůz, komora, V., kůň, Ctib., dům, trh, D., loď, Jg., důstojník. S. N. 11. 218.

Špížnice, e, f., das Speisegewölbe. Rk.

Špižnický, Proviant-. Štf.

Špižnictví, n. = *úřad špížní*, das Proviantwesen. D.

Špižník, a, m., der Proviantmeister, *špižírník*. Csk.

Špižovati, vz Špížiti.

Špižúr, u, m. = vysoký, homolovitý klobouk na Valašsku. Měl na hlavě š. tak jako pľťař (jaký nosívají plťaři). V již. Mor. Šd.

Šplaha, šplecha, y, f. = *poskvrna v sukně*, (der) Fleck im Tuch. Slov. Plk., Techn. III. 282.

Šplachárna, šplejchárna, y, f. = *místo, kde se něco špláchá, koupárna*, der Tümpel, das Bad. Us. u Bělohr.

Šplachati, vz Šplechati.

Šplachot, vz Šplechot.

Šplachotati, vz Šplechati. Jg.

Šplachotka, y, f. = *mluvka*, die Klatscherin. Jrsk.

Šplech, u, m. = *šplechnutí*. — **Š.**, m., **šplecha,** y, f. = *poskvrna*, der Fleck. Šf.

Šplechání, šplíchání, šplouchání, šplácháni, šplochání, *šplechotání, šplechtání, šplechtávání, šplechotávání, šplechnutí, šplíchnutí*, n., das Manschen, Panschen, Pantschen, Plätschern. Jg.

Šplechaný, *šplíchaný, šplácháný, šplochaný, šplouchaný, šplejchaný* atd., gepantscht, gespritzt. Jg.

Šplechati, *šplách̆ati, šplíchati, šplouchati, šplochati, šplýchati, šplechotati, šplechtati, šplochtati, šplechávati, špláchávati, šplíchávati, šplouchávati; šplechnouti, špláchnouti, šplíchnouti, šplouchnouti*, chnul a chl, ut, utí. **Š.** = *ve vodě sebou n. něčím zmítati, něco máčeti, šplechot dělati*, plätschern, planschen, plantschen; *stříkati*, spritzen, beplantschen; **se** = *se šplechotem se zmítati, máchati se, bryndati se čmýrati se*, manschen, planschen, fletschern. Jg. — **abs.** Husy šplíchají, když se koupají. Us. Voda se šplýchá, šplíchá, šplechá. Už budeme šplachati (máchati prádlo). Slez. Šd. — **čím:** vodou, Us., rozumem (hloupě mluviti). Us., Čl. M. 603. Po vsi chodí blatem šplíchaje. Sš P. 732. — **kdy.** Hoši při koupání šplíchají. Us. — **(se) kde. Ve** vodě š., Us., ve vodě se š. Ros., Ler. Mléko v žaludku šplíchá. Volk. — **odkud.** Voda šplechla z nádoby. Bern. — **co, čím na koho:** vodu, vodou š. (stříkati). Us. Co to šplechtá (tlachá)? Us. Aby těch věcí tak vůbec nešplíchal. Br. ps. 1635. Šplácháti prádlo. Us. Pk., Klš. — **po kom:** po zajíci (střeliti). Us. — **co komu kam:** vodu do očí, **v** oči, Baiz., **mezi** oči. Bern. — **se komu,** ausgelassen lachen. Mor. Kčr. Čančarara! kdo se tomu čančaráčku bude řechotati, šplechotati, ten to bude chtěti. Sš. P. 764.

Šplechot, šplachot, šplecht, u, m. = *šplíchání*, das Geplätscher, Gepantsche, die Pantsche. Dch., Jg. Šplechot vody. Zlob. — *Šplechty* = *klevety*, das Gewäsche, Geschwätz. To jsou jen šplechty. Us. To není nic jiného nežli šplechty šplochty. Us.

Šplechotati, vz Šplechati.

Šplechta, y, m. a f., **šplechtač,** e, **šplechtal,** a, **šplechtálek,** lka, m. = *kdo šplechtá*, der Pantscher, Spritzer. — **Š.** = *žváč, tlachal*, der Schwätzer.

Šplechtačka, šplechtalka, y, f., Schwätzerin, f.

Šplechtala, y, m., der Plauderer, Klatscher. Mor. Šd.

Šplechtání, n. = *šplechot*. Us. Vz Šplechání.

Šplechtati, vz Šplechati.

Šplechtavý = *šplíchavý*. Jg.

Šplejsovati, z něm. spleissen, das Königskupfer verschmelzen und reiner machen. Jg.

Šplhací, Kletter-. Š. nohy, pedes scansorii. Nz. Vz Šplhání.

Šplhač, e, f. = *kdo po tyči* atd. *se šplhá*. Vz Šplhání. Tš.

Šplhačka, y, f. = *klouzačka*. U Přerova.

Šplhání, n., das Klettern. Nářadí k tomu: šplhací tyč (stožár) a láno. Š. na jedné tyči. Příraz v levo, v pravo; š. s přírazem. Chmat při š. Š. jednou nohou; š. beze všeho přírazu; š. jedno-, souručné. Střemhlav s tyče se spustiti. Výdrže u š.: váha s oporem o loket, váha o rameni; prapor. Š. na dvojtyči (jako na jedné). Mimo to: překot na před a na zad, váha z předu a ze zadu. Při š. na provaze dělá se klička místo přírazu. Vz Tš. str. 101., KP. I. 508.

Šplhati, *šplíhati*, *šplhnouti*, hnul a hl, utí = *lézti*, *drápati se*, klettern, glitschen, kriechen, kracksein, rutschen. — **kam: na** strom, na tyč (vz Šplhání), Us., na skalí. MM. — **odkud kam**. Ryba z ruky **do** vody šplhla. Mor. Tč. — **se** = *šplhati*, *lézti*, klettern, Ssav.; *klouzati se*. Mor. Kd., Šd. — **se komu kde**. Šplhá se mi to **pod** nohami. Mor. Šd.

Šplhavec, vce, m., pl. -ci, scansores, die Klettervögel, mají nohy šplhavé, totiž dva prsty jsou ku předu a dva na zad. Frč. 359. Š. a) kukačky (cucullidae): kukačka, turako; b) vousáci (bucconidae): vousák; c) leskovci (galbulidae): leskovec; d) datlové (picidae): datel, žluna, strakapúd, krutihlav; e) tukani (rhamphastidae): tukan; f) papouškové (psittacidae): papoušek, kakadu, aras. Ib. Vz S. N., Pták, Schd. II. 451. — **Š.**, rostl. (melodinus) dvouděložná, srostloplátečná z čeledi tojestovitých (apocyneae) a čeledi kulčibovitých (strychneae). Obsahuje keře pnivé a šplhavé. S. N.

Šplhavka, y, f., dendroclaptes, pták šplhavý. Krok.

Šplhavkovitý = *ke šplhavce podobný*. Š. ptáci, dendroclaptini. Krok. I. c. 120.

Šplhavý = *kdo šplhá*, kriechend, kletternd. Š. nohy (šplhavců), peň (ku př. břečťanu). Krok., Rostl. I. 87. b.

Šplih = *šplech*, Fleck, m. Slunce bez š-hu a mraku. Koll. — **Š.** podpory = malá podpora. Lpř.

Špliha, y, f. = špleh.

Šplihálek, lka, m., arabates, pták. Presl. rkp.

Šplíhati = *šplhati*.

Šplihatý = *šplihovatý*. Sm.

Šplihovatý = *skvrnitý*, fleckig. Š. marmor. Koll. Čít. 164.

Šplíchal, a, m., der Pantscher. Dch. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Šplíchanina, y, f., die Pantscherei. Ft.

Šplíchati, vz Šplechati.

Šplíchavý, šplechtavý = *kdo se rád šplíchá*, plätscherend, gern manschend. Ros.

Šplíchota, y, f. Ty š-to (smíšku). V Kunv. Msk.

Šplíti, el, ení, na Slov. = *svrběti*, jucken. — **od čeho**. Ruka šplí od žíhlavy (kopřivy). Koll.

Šplohnouti, hnul a hl, utí = *hoditi sebou*, sich schwingen. Dřevo šplohlo. Us.

Šploch, u, m. = *šplocht*.

Šplochati, vz Šplechati.

Šplochotka, y, f. = *pomlouvačná žena*, die Klatscherin. Jrsk.

Šplocht, u, m. = *šplecht*. — **Š.**, das Geschwätze, Gewäsche. Není šplochu, aby nebylo pravdy trochu. Dch. Vz Šproch. — **Š.** = *špatné jídlo*, *blivanina*, pantschiges Essen, pantschige Speise. Dch.

Šplochtanice, e, f. = *řídké bláto*, weicher Koth. — **Š.** = *mluvení bez ladu a skladu*, Gewäsche, n. Us. u Poličky. Kšá.

Šplochtati, vz Šplechati.

Šplouchání, n., das Geplätsche. Nz. lk. Š. potůčku. Dch.

Šplouchati, vz Šplechati.

Šplouchnouti, vz Šplechati.

Šplounání, n., das Geplätscher. Dch.

Šplounati, *-návati*, na Moravě = *hrčeti*, plätschern, rieseln. — **co**. Potůčkové budou vlnky š. MM. — **kudy**. Potůček **přes** louku šplouná. — **jak** (**kam**). Proud řeči Páně tu tiše jenom šplouná; Potok šplouná tiše ke smrtnému sňatku. Sš. J. 153., Bs. 61. — **co komu**. Sny mně šplouná větříček pozatichlý. Pokor.

Šplounavý. Š. výmluva = *plácavá*, leere Strohdrescherei. Dch.

Šplucbov, a, m., Spluchau, ves ve Frýdecku ve Slez. Tč., Šd.

Šplun, u, m. = *šplounání*. Aj ty potůčku milý, proč tok tvůj sladším běře nyní se šplunem? Sš. Sm. bs. 120. Š. vln.

Šplunda, y, f. = *ušplíchaná*, *nečistá ženská*, ein besudeltes, schmutziges Weib. Us. Č.

Šplundati se = *šplíchati se*. — **kde**. v blátě, v kalu, sich unrein tragen, das Kleid im Kothe schleppen. Us. — **se komu kde**. Šaty se jí **mezi** nohama šplundají. Us. Č.

Šplunot, u, m. = *šplounání*, das Geplätscher, Geriesel. Čas. duch.

Špodi-um, a, n. = *spodium*, das Spodium, die Knochenasche. U Olom. Šd.

Špok, u, m. = *zbytek svíčky, oharek*. U Kojetína. Bkř.

Šponar, a, m., osob. jm., vz S. N., Žer. Záp. II. 190.

Šporec, rce, m. = *vrchol hory*, *témě*, der Berggipfel. Třebas tatík vrbný proutek nebo rákos v řece, a já hlavý dub na šporci — on mi tatkem přeci. Hdk. C. 78. **Na š-ci** Machnáče. Ib. 58.

Špornal, a, m., osob. jm. Šd.

Špornava, y, f., Spornhau, ves u Koldštýna. PL.

Šporovati, **šp.** z něm. *sparen* = *střádati.* — **jak.** Š. od tisíce ke stu. U Olom. Šd.

Športel, e, f., pl. *športele* = *vedlejší příjmy úředníkův, halafance,* die Sporteln. D. Vz Sportle.

Špotavec, vce, m. = *šmatha.* U Opav. Klš.

Špotavý = *šmatlavý.* U Opav. Klš. Š. bůt (vyšmatlaná bota). Slez. Pk.

Špotiti = *šmatlati.* U Opav. Klš.

Špott, a, m., osob. jm. Š. Karel a Jan, lékaři. Vz S. N., Tf. H. l. 192.

Špoula, y, m. = *člověk s vyšpoulenými ústy,* ein Mensch mit aufgeworfenen Lippen. To je š-la! U Dobrušky. Vk.

Špoule, e, f., z něm. die Spule, *cévka.* Us.

Špoulený; *-en, a, o.* Š. ústa, aufgeworfener, zugespitzter Mund. Dch.

Špouliti, *špuliti,* il, en, ení; *špoulívati, špulívati* = *čpuliti, šklebiti,* muffeln, rümpfen, spitzen. — **co:** hubu. Er. P. 429. Ústa šibalsky š. Us. Dch. — **co k čemu:** ústa k hubičce. Us. Dch. — **čím:** ústoma. Šd. — **co nač:** hubu = *brousiti,* spitzen. Ros. — **se** = *šklebiti se,* schiefes Maul machen. D. — **se nač.** Špoulí se jako Filip na jelito. Us. Msk.

Šprachati = *sráti,* scheissen. Snad z něm. Spork; sporken, kothig werden. — **kam, do čeho.** Čr. Vz Mz. 334.

Šprajc, e, m., u zedníků **šp.** z něm. m.: *podpěra.*

Šprajcovati, u zedníků **šp.** z něm. m.: *podepříti, podpírati, podložiti.*

Šprajditi se = *fintiti se,* sich putzen. Ta se šprajdí jako ňáká kněžna. Us. Věk.

Šprcek (místy: *prcek),* cka, m. = *vrabec,* der Sperling (žertovně). Us. ve východních Čech. Kd., Ktk. Ten hoch jest pořád jako š. (malý, neroste). U Rychn. Hvl. Vz Šprček.

Šprček, čka, m. = *skalní vrabec,* der Felsspatz. Sr. něm. sperk, spork, vrabec. Mz. 334. — **Š.** = *člověk malý.* Us. Kšá. Vz Šprcek.

Šprechéř, e, m. Pochlebníci, šeptáci, dvornomluvní a němečtí šprechéři. Hus. I. 87. Vz Šprochař.

Šprejl, vz Špandle, Špejl, Čink.

Špremberk, a, m., Grodek, někdy hrad u Bilence. Vz Tk. IV. 442., S. N.

Šprincl, vz Šprync.

Šprіngler, a, m., osob. jm.

Šprkač, e, m. = *kdo šprká,* der Spritzer.

Šprkačka, y, f. = *která šprká,* die Spritzerin. — **Š.** = *běhavka,* das Abweichen. Cf. Šprkalka.

Šprkalka, y, f. = *chvistačka,* der Bauchfluss, die Diarrhoee. Us. Ptr. Vz Šprkačka.

Šprkati, *šprkávati; šprknouti,* knul a kl, ut, utí = *stříkati, šplíchati,* spritzen. Us. — **čím**: vodou. Us. Ptr.

Šprlatný = *šprle mající.* Š. kola, die Spielräder. Techn.

Šprle, e, n. = *mečík, šprlení v posadách,* das Sperrbrett. Snad z něm. Spreil = kolík. Mz. 334.

Šprlení, n. = *v posadách a klecích hůlky jedna vedle druhé, laťová ohrada.* Vz Šprle. *V rybnice takové hůlky u čepu.* V čas plavení všecky mlýnské náhony, prolevy záverami n. šprlením uzamykati. Úm. les. III. 146.

Šprňdě, šprně, ěte, n. = *menší, pyšné děvče.* To je š. Us. Ft.

Šprniti se, il, ění = *pyšniti se,* stolz einher gehen. Us. Chrud. Ta se šprní. Ft.

Šproch, u, m., z něm. der Spruch = *propověď,* Smrž.; *úšklebek, úštipek, pomluva,* der Spott, das Gewäsche, die Nachrede. Šr. Není toho šprochu, aby nebylo pravdy trochu. Km. Cf. Šplocht. — **Š.** = *žert,* der Spass. To je jenom šprochem. V Kostelecku. Hrp.

Šprochař, šprochýř, e, m., vz Šproch. Š. = *kdo rád šprochy (propovědi, přísloví) zvlášť kratochvilné do řeči vplétá.* V Krkon. Kb. Der Witzbold, Plauderer. *Š.* = *žvástal, mluvka,* der Schwätzer. Vz Šprechéř. Znamenitý š-ař a žertovný byl. Mus 1858. 359. Znáte pána, že jest š. Pr. man. 527. — Kom., Štelc.

Šprochýřský, Witzbold-, Spassmacher-, Schwätzer-.

Šprochýřství, n. = *žertování v průpovědech,* lustige, scherzhafte Sprüche. Kom. Las. 8.

Šprotava, y, f., mě. ve Slez. Pal. D.

Šproučeti se = *sápati se.* — **nač.** Nech se celý svět na nás šproučí. Sš. Sm. bs. 155.

Šprouchati = *nepořádně krájeti,* unordentlich schneiden. — **co:** chléb. Us.

Šprsel, sle, m., *šprysl* = *příčel* u žebříku. Us. Slm., Kál., Šg. Vz. Špruha, Příčel, Šprysel.

Šprt, a, m. = *kdo sebou šprtá, pajdák.* Mor. Šd. — **Š.** = *malé dítě, které rychle sem tam běhá* (se šprtá). Mor. Bkř., Šd.

Šprták, a, m. = *šprt.* Ve Slez., Šd.

Šprtálka, y, f. = *čamrha.* Běhá jako š. (o čiperném dítěti a o obratné hospodyni). Mor. Šd.

Šprtanec, nce, m. Hra na š-ca (o boby, které šprtají, pošupují), ein Bohnenspiel. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šprtati = *strkati, šoupati,* schieben; *hrabati,* scharren, kratzen. Na Mor. a ve Slez. Šd., Ktz., Klš. — **abs.** Ona ma zvonky kole mezulenky, jak se veme šprtač, vemu (= začnou) všecke ščrkač. Sš. P. 786. — **co:** fazole (prstem na příč položeným fazoli svou proti fazoli spoluhráčově n. do důlku posouvati, šoupati). Na mor. Zlínsku. Brt. — **se** = *strkati se:* na mor. Valaš. = *kroutiti se,* svíjeti se. Vck. — **čím.** Šlo diťa (dítě) chodníčkem, šprtalo špendlíčkem. Sš. P. 159. — **se s čím kam.** Stařenka šprtají se s hůlečkou do kostela. Mor. Tč. — **kde.** Ryba šprtá na suchém. U Uher. Hradiště. Tč. — **sebou** = *na jednu nohu napadati,* hinken. Na Slov. Rybay.

Šprtel, tla, m., osob. jm. Šd. Cf. Šprt.

Šprtka, y, f. = *sivá křivonoska*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šprucnouti, cnul a cl, utí = *prasknouti*. U Ronova. Rgl.

Šprušek, čka, m. = *mrštný hmyz* ve studánkách žijící; též o *dítěti mrštném*. Na mor. Zlínsku. Brt. = **Š.**, osob. jm. Šd.

Špruha, y, f. = *stupeň u řebříku*, v ob. mluvě *šprysle*, na Slov. *štěbel, štěbla, štěblík*, die Leitersprosse. Šm. Vz Příčel, Šprysel, Špručel.

Špruhla, y, **špruhle**, e, f. = *pruhel, pruhlo, sklonek, pletka — nástroj ku chytání ptáků do oka*, der Biegel, die Done, Sprengel, Sprenkel, Schneide, Schneisse, das Baumgericht. Jg. Š. slove prut ohnutý do trojhranu n. polooblouku, ve kterém jsou žíněná oka a dole jeřabiny. Šp. Š. trojhranná, š-i poléciti; do š-lí ptáky chytati; léč špruhlí; š-i zavrtati. Šp.

Šprungbrett, z něm. Sprungbrett, Springbrett = *pružné prkno, skakací lávka, skakadlo, skakačka* (v plovárnách).

Šprušel = *příčel*. Vz Příčel, Špruha, Šprsel. Us. u Frenštátu. Dšk.

Šprycle, í, pl., f., z něm. Spritzkrapfen = *stříkanec, stříkanka*, Rk., na Slov. = *kotouč*.

Šprycháček, čka, m., na Slov. *špaček* (pták), der Star. Psk.

Šprykati, z něm. sprühen, na Slov. = *prskati*. Ptk.

Šprým, sprým, u, **šprýmek**, mku, m. = *žert, žertovná, směšná, kratochvilná řeč*, der Schwank, Scherz, Spass, Schnack, die Posse, das Intermezzo. V. Na š. býti někomu. Hlč. Šprýmy dělati. Us. Dch. Š-em něco říci. Ros. Š-y, ostrými připovídkami se potýkati vtipná věc jest. Kom. Š-y při kvasu pronášeti. Lom. Š-em oplzlým někoho pohoršiti. Sych. Š-y bláznové prováděti. Dal., Nz. Š-y lahodnou řečí omastiti. Rvač. Vz Povídka.

Šprymér, -mýř, e, m. = *kdo šprýmy provozuje*, V., *šprýmovník, kratochvilník*, der Spass-, Lustigmacher, Spassvogel, Scherzer. Ros.

Šprymopis, u, m., das Scherzgedicht.

Šprymovati, *-vávati* = *šprýmy provozovati, žertovati*, scherzen, spassen. — **jak:** špinavě š. Lom. Hosp. 117. — **s kým**. Tak ještě s tebou šprymoval. Dač. I. 78. Když jeden s druhým přátelsky šprymuje. Pr. měst. Q. XII. — Lom. — **kde: při** dvoře. Záv.

Šprymovně = *žertovně, kratochvilně*, scherzhaft. Ros.

Šprymovní, scherzhaft. Š. hra. Us. Vz Šprymovný.

Šprymovnice, e, f., die Scherzerin. Jg.

Šprymovník, a, m. = *šprymér*.

Šprymovnosť, i, f. = *kratochvilnosť, žert*, die Spasshaftigkeit, Scherzhaftigkeit, der Scherz. Ros.

Šprymovný, -ní = *žertovný, kratochvilný*, scherzhaft, lustig, spassig, spasshaft, drollig. V. Š. narážení, řeč, Kom., člověk. Us.

Šprync, e, **šprynci,e, šprynclík, šprinclink**, a, m., z něm. Sprinz, Sprinzel = *pták, modrák, raroch*, falco cyanopus, dle jiných *samec krahujčí*. D. — Jg. Vz Mz. 334. Kdoby krahujce n. š-cle neb jiného ptáka mysliveckého, kteří na ruce nošeni bývají, ukradl (falco nisus, cyanopus). Gl. 338.

Šprynel, a, m., osob. jm. Vz Tf. 266.

Šprynclе, í, pl., f. = *špruhy u fasunku*, Sprossen, f. Us. Š. u řebříku, vz Špruha, Roubík. Z něm. Sprinzel, Sprenzel, Sperrholz, Spriessel. Mz. 334.

Šprysel, šprysl, e, **špryslík**, u, **šprysliček**, čku, m., z něm. Spriessel = *příční dřevo v řebříku, příčka, nástup, nástupek* (vz toho), *špruha, stupadlo*, die Leitersprosse. Vz Ščebl, Špruha, Příčel. Z něm. Spriessel. Mz. 334. — **Š.** = *dřevo ku rozpínání tkaniny na příč*, Spannholz, n.

Špudlat, u, m. = *stroj, na kterém soukennící cívky soukají*. U Rychn. Msk. Hvl.

Špulačka, y, f., die Landesverwiesene. Jg.

Špulák, a, m. = *vyhnanec*, der Landesverwiesene. Smrť. Jer. ms. 1410. Pulk. — **Š.**, osob. jm.

Špulati se = *vyhnancem býti*, exulare, im Elende herumirren. Smrť Jer. ms. 1410. — **kde.** Mutina u polského vévody se špulal. Pulk. 186. Špulákové **po** zemi se špulají. Smrť Jer. ms. 1410.

Špulčík, a, m. = *špulec*. Ve vých. Čech. Kd., Jir.

Špulec, lce, m. = *pulec*, der Kaulfrosch. Us. Kd., Jir.

Špulení, n. Užívajte tohoto času malého š. a klamov a opilstvie a bojov a svárov a frejování. Boč. exc.

Špulér, špulíř, e, m., der Zapfen-, Centrumbohrer. Šp., Hk., Suk. — **Š.** = *soukadlo, stroj soukací*, das Spulrad. Ve vých. Čech. a na Mor. Kšá., Škd. — **Š.** = *dírka v sudě*, das Zapfenloch. — **Š.**, vz Špulíř.

Špulíř, e, m., osob. jm. Vz S. N. — **Š.**, vz *Špulér*.

Špulířní, od *špulíře*, Zwirl-. Š. hřídel (vřeteno), der Zwirl. D.

Špuliti, vz Špouliti.

Špuněk, ňku, m. = *špinka*, der Schmutzfleck. U Olom. Sd. — **Š.** = *masitý kořen hrachoru hlíznatého, zemský ořech*, die Ackereichel, Ackernuss. U Olom. Sd. — **Š.** = *čančarák* = *kousek koudele*, kterou při hře děva louč (posvitek) anebo jiné dřívko ovíjí a od děvy ku děvě chodí atd. Vz Sš. P. 764, 767. Nemá špuňky v hlavě = není hloupý. U Olom. Sd.

Špunt, u, m., z němec. Spund = *díra*, ku př. na vrchu sudu. Ros., Jád. — **Š.** = *zátka* (ku *zacpání díry*), *vrchní ploskatý čep v sudu, zakryvadlo, zandavadlo*, der Spund, Zapfen, Pfropf. — **Š.** *(zátka) u ručnice, u trouby vodní*, der Spund. Jg. — **Š.**, a, m. = *malé děcko*, ein kleines Kind, Knirps. Ty š-te! Us. Šd.

Špuntovačka, y, f. = *sekera sladovnická špičatá k otvírání sudů*, die Spundhacke. Jg., Šp.

Špuntovák, u, m. = *špuntovní hřebík*, der Spundnagel. D.

Špuntovati, *-vávati* = *díru sudu bedniti*, spünden. — **co**: sud. Rk. — **Š.** = *střihovati*; *vyřezáním po krajích pojiti*, spünden (mittelst einer Fuge an und in einander fügen). **co**: prkna. D., Jg.

Špuntovní, Spund-. Š. díra, hřebík (špuntovák), prkno, jehly (špuntovnice). Jg.

Špuntovnice, e, f. = *špuntovní jehla u jezu*, der Spundpfahl; *špuntovní deska u sudu*, die Spundbohle; (Nz.), též *díra v sudu*, das Spundloch, *sekera špuntovačka*, die Spundhacke. — Jg.

Špuntovník, u, m. = *špuntovní nebozez*, *špulíř*, *špuléř*. — **Š.** = *špuntovní hoblík*, Spundhobel, m. Us. Jg.

Špuntovný. Š. jehla, der Spundpfahl. Nz. Vz Špuntovní.

Špurc, e, m., das Makular, Kapihor. 44. (Jg.) Z lat. spurcus. Mz. 334.

Špurec, rce, m. = *nábytek v pokoji*, die Zimmereinrichtung. U Roudn. Špd.

Špýchar, vz Špejchar, Sýpka.

Špýl, vz Špejl, Prasečiny.

Špýr, a, m., Speier, z lat. Spira, hlavní mě. bavorského vladařství Falcu. Vz S. N., Tf. 35.

Šr, touto skupinou počínají se nejvíce slova cizí: šroub, šrák, šrám atd. Ht.

Šradyn, a, m., osob. jm. Vz Tf. 344.

Šragle, e, f. = *nosidla*, die Trage; *trakař*, der Schubkarren. — *Š. na voze*, das Wagengitter. Slov. Bern.

Šrahula, y, m., osob. jm. Šd.

Šrajdati se = *kulhati*, *pajdati*, grätscheln. Mor. Ktz., Vch., Šd.

Šrajdavý = *kulhavý*, *pajdavý*, grätschelnd. Mor. Šd.

Šrajdoň, ě, m., der Grätschler. Vz Šrajdavý. U Olom. Šd.

Šrajdovati. — **kde**. Saně, vůz šrajduje po kluzké cestě, když z kolejí se vysmekne a šourem jede. Vz Šnejdrovati. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šrák, u, **šráček**, čku, m., z něm. der Schragen, das Gestell = *podstavek*. Kom. Š. na necky, tkadlcovský na přízi. Rohn. Š. (věšák) na šaty. Dch., Kšá. Š. u soukenníků = stavítko, na kterém cívky n. potáče stojí a odkud niti na snovadlo převádějí, die Scharlatte, -bank. Nvk. — **Š.** = *kozlík*, *š. na chléb*, *na tvaroh*, das Gestell. Vz Šráky.

Šrakličky, pl., f. = místo za vozem n. na voze, kam se lecjakés věci ukládají, *šejtroch*, *šejtrok*, die Schosskelle. D.

Šráky, na Mor. = *šle*, *kšandy*. Nl., Jg., Brt., Škd., Šd. — *Šráky* = *pochvy*, das Pferdegeschirr. Slez. Pk.

1. **Šrám**, a, m., osob. jm. Vz Tk. V. 63., 65., 66.

2. **Šrám**, u, **šrámek**, mku, **šrámeček**, čku, m. = *jizva* (po ráně sečné), *pruh*, *liska*, cicatrix, der Hieb, die Schramme, Narbe. V. Pruh, š., streifenförmige Narbe, liska, flache Narbe. Nz. lk. Rus. šram, pol. szrama, něm. Schramme, střněm. schram. Mz. 334. Když se zajitřený vřed zavře, strupem potáhne, naposledy však š. zůstává. Kom. Ať se rána zacelí, šrám přece zůstává. Sych. V osidla světa upadne a z těch bez š-mů neujde. Vš. Kdo v cizí hnízda zanáší, š-my na tváři odnáší. Č. M. 122. — **Š.** *v kamenných dolech* = *podkop* (měkké vrstvy pod tvrdou skalou), der Schram. Vz KP. III. 29. — *Š. v botanice* — místo po odpadlém dílu patrné n. p. listní, po listu na lodyze nebo větvi zbývající, die Fruchtnarbe. Rst. 503.

Šráma, y, f. = *pokuta*, *trest*, die Strafe. Všichni najdou šrámu před Bohem. Exc.

Šrámací nosák = *šrámovka*. Hř. Š. stroj, die Schrämmaschine. Hř.

Šrámač, e, m. = *havíř dělající šrám*, der Schramhauer. Hř.

Šrámání, n. = *dělání šrámu*, das Schrämen. Hř.

Šramář, **šramovač**, e, m., v horn., der Schrämhauer. Šm.

Šrámati, v horn. schrämen. Bc.

Šramatka, y, f., kleinia, die Kleinie, rostl. Rstp. 916. Š. oleandrolistá, k. neriifolia; čárkovaná, k. anteuphorbium. Ib.

Šrámatý, cicatricosus, narbig = bradavicemi obrostlý, na př. rokyt kapradí stromovitého. Rst. 503.

Šrámek, mku, m. = *malý šrám*, das Närbchen. Š. ústní, cicatricula stomatis, das Mundnärbchen, díra klová na semeně. Rst. 161. — **Š.**, mka, m., osob. jm. Vz Tk. III. 421., S. N., Tf. 175.

Šrámice, e, f., v horn., der Schrämspiess (zugespitztes Eisen ohne Stiel). Šm.

Šramocení, n., das Getöse, Geräusch. Vz Šramotiti.

Šramot, **šromot**, u, m. = *šramocení*, das Getöse, Geräusch. Pref.

Šramota, y, f. = *šramot*, der Lärm, das Unwesen. Mor.

Šramotiti, *šromotiti*, il, těn a tění n. cen, cení; *-tívati* = *šramot dělati*, *bouřiti*, *třískati*, *tlouci na něco*, lärmen, tosen, Getöse machen, Geräusch machen; *škrábati*, ritzen; **se** = *šramotiti*, lärmen, rauschen; *se šramotem se hýbati*, sich schwer und mit Geräusch fortbewegen. V., Jg. — **čím na koho** n. **proti někomu**; kordem (s hurtem naň jíti). — **co** = *ostřím poškrábati*. — **kde**. Co to v komoře šramotí? Us.

Šramotný = hlučný, geräuschvoll. Dch.

Šramovačka, y, f., der Schrämhammer, v horn. zvláštní motyka se špicem, tak že topůrko u prostřed jest. Am.

Šramovák, u, m., die Schrämhaue. Vys.

Šramování, n., vz Šramovati.

Šramovaný; *-án*, *a*, *o*, geschrammt. — **čím**. Čelo ranami š-né. Vz Šrám, Šramovati.

Šramovati = *vodorovně sekati*, senkrecht hauen, schrämen, Šp.; *šrámy dělati, kordem n. mečem sekati*, Schramme machen, hauen. Ros. — **co**: skálu (šrám v ní dělati, žlábek ku snadnějšímu vysekání rudy). Vys.

Šramovice, dle Budějovice, místo ve špišské stolici v Uhřích. Vz Tk. IV 274., 280.

Šramovina, y, f. — *šrám*. — Š. — *odpadky ze šrámu*, der Schramabfall. Hř.

Šrámovitosť, i, f., die Narbigkeit. Ros.

Šrámovitý = *šrámy mající, jizvitý*, narbig. Jan š-tý. Pč. 19. Š. tělo. Jel.

Šrámovka, y, f., v horn., der Schramspiess, die Schramhaue. Vz Šrámací. Bc.

Šrámový. Š. vrstva, die Schrambank, Schramschichte, š. uhlí, die Schramkohle, plast, die Schrambank, proplastek, das Schrammittel, zálom, der Schrameinbruch. Hř.

Šrana, y, m., osob. jm. Šd.

Šraňák, a, m., osob. jm. Šd.

Šraněk, šraňk, u, m., **šraňky**, pl., m., z něm. der Schrank = *dlouhé dřevo k zapažení něčeho*. Šraněk ku zavření cesty (*zapadací závora*; u mýta: *zápora mýtní*, J. tr., vz *Drouh*), der Schlagbaum. Š-ky = *mříže, čára nebo ohrada v turnajích*, die Schranken. V. Do šraňků zavřen. Kom. Běhouni ze šraňku (obruby) k cíli chvátají. Kom. V šraňcích se bíti, do šraňků vstoupiti, Us.; v šraňcích se potýkati. V š-cích někoho držeti. Kom. V šrancích stál nálezu na sebe očekávaje. Žer. Z mezí a š-ků vystoupiti. Kram. Cf. Žer. Záp. I. 56., 110. — Šraňk = váha (1615.). Er. — Pila nemá šraňku (zuby nejsou vyhnuty). Mor. Mřk.

Šrank, a, m., osob. jm. Vz Tk. II. 429.

Šraňk, vz Šraněk.

Šraňkovati = *šraňky hraditi*, schränken. Jelen šraňkuje = *rozkročeně chodí*, schränket, setzt die Füsse aus einander.

Šraňkovní, Schranken-. Š. hra = das Turnier.

Šraňkovník, u, m. = *klíč ku roztahování zubů pily*. Us. Jg.

Šraňkovství, n. = *hra v šraňcích*, das Turnier. Vus.

Šraňkový, Schranken-. Kon.

Šrátka, y, f. = *houska šrátková, natržená, hvězdička*. Us. Dch.

Šrátkový, vz Šrátka.

Šrble, e, f., die Schirbel in den Eisenhämmern. Šm.

Šreberka, y, f., schrebera, rostl. cesmínovitá. Rostl. I. 226. a.

Šrědьnь, medius, střední. Mkl. B. 155.

Šreflová, é, f., Schröfelsdorf, ves u Znojma. Tč.

Šrek, u, m. = *sochor ku zastavení prámu, druh voradla*, der Schreck. Šrekem plavci vor zastavují. Us.

Šremlice, e, f. = *šárka u vozu*, der Küpfstock. Š. = ploské dřevo po délce na nápravě ležící a k ní přibité. Sr. něm. dial. schräm, kosý. Mz. 334.

Šrendík, u, m., die Lätte, der Misthaken in der Fleischbank.

Šreňks (Szreńsk), a, m., mě. v Polsku. Vz S. N.

Šrim, Šrem, a, m. (Szrem), něm. Schrimm, mě. v Poznańsku. Vz. S. N.

Šrol, a, m., osob. jm. Vz Tk. III. 553., IV. 742., V. 69., 71., 73., S. N.

Šrom, a, m., osob. jm.

Šromot = *šramot*, der Lärm. Klš. Ten nadělá š-tu! Šd.

Šromota, y, m., osob. jm. Šd.

Šromotiti = *šramotiti*, lärmen. Mor. a ve Slez. Šd., Klš.

Šromucha, y, f., pterois antennata, der Fühlhornträger.

Šrondlík, u, m. = *šnodlík*. D. U Nové Kdyně a v Klat. Tf. Rgl.

Šrot, u, m., z něm. das Schrot = *obilí na hrubo, na polo mleté, tluč obilní*. Rk. U Opavy: *šrůt*, gt. šrutu. Klš. Š-em ječmenovým krmí se prasata. Us. Š., z hruba rozemleté a nepropytlované obilí n. slad (tluk). Vys. Pustil jen na š. (říká se o práci na odbyt, ledabylo). Č. M. 525. To je másko šrotem (říkají, je-li hodně masa na žebrách). U Rychn. Msk. Cf. Ovesní drob, Haferschrot. D.

Šrotěnka, y, f., nereis, der Schwarzzahn.

Šrotéř, e, m., vasator, der Schroter. Tk. II, 371. Vz Šrotýř.

Šrotéřství, n., das Schroten. Šd.

Šrotník, u, m. = šrotovník.

Šrotovati, šrotiti, il, cen, ení, z něm. schroten = *na hrubo, na polo mlíti*, vz Šrot. — **abs.** Veverka šrotuje (vybírá semínka ze šišek). Us. — **co**: slad, ječmen. — **co, jak**. Obilí **na** krupičku š. Us. Pšenice se šrotuje **přes** latinu (Siebwerk). Vys. — **se** (*táhnouti, pryč jíti*). Šrotuj se! Us. Vrů. — **se s čím, s kým kudy kam** (= *těžce pohybovati někam*). Šrotovali se s ním na popravu. Sych. S vozy a se vším přes vrchy, hory, doly se šrotovati. Kom. Taky to s tím mrzákem nohou dost šrotí (dosť tancuje). V Kunv. Msk. — **se odkud**. Šroť se ze dveří. Us. Zkr. — **se supinem**. Šrotoval se (= šel) hledat své ženy.

Šrotovné, ého, n. = *peníze od mletí*, der Malzbrechlohn. Suk.

Šrotovní, Schrot-. Š. úřad. Mus. Vz Šrotovník.

Šrotovník, u, m. = *truhlík šrotový* (šrotovní), *truhla šrotová, spodní*, der Schrotkasten, Vorderkasten. Prm. IV. 237. — 2. *Jen ku šrotování upravené složení bez moučnice, bez pytlování*, die Schrotmühle. Us, Kal., Jg., Šp. Š., mlýnek na slad, die Brechmaschine, Schrotmühle, das Brechwerk. Snk. Š. válcový, die Walzenschrotmühle. Šp.

Šrotový, Schrot-, Š. truhla, truhlík, kámen, mouka, otruby. Us., Prm.

Šrotýř, e, m. = *kdo piva n. vína do sklepa spouští, sudy šrotuje, skladač, lihař*, der Schröter, Spünder; 2. *mlynář šrotující*,

der Schröter; *šižala*, der Schröter. Kal. hosp. 1810.

Šrotýrna, y, f. = *šrotovní mlýn*, die Schrotmühle. Šm.

Šrotýřský, Schrot-. Š. provaz. Jg.

Šroub, u, **šroubek**, bku, **šroubeček**, čku, m. Pol. szrub, slov. šruba, mor. šrub, hluž. šrub = točenice, svěradlo, z něm. die Schraube, stfněm. schrûbe. Mz. 334. **Š.** = jest válec mající na jedné straně do kola kosmo jdoucí vruby a hodící se do *matice* podobnými vruby opatřené: *vratidlo, svěradlo, točenice*, Jg., *vruták, vrutidlo, vrutík* (nov.), Rk., *vrutice, točidlo*. Šp. Matka (matice), hnízdo š-u, Nz., hlava, závit š-u; klíč, klika, vřeteno š-bu. Šp. Š. bezkonečný čili Archimedův, lodní, vz více v S. N., plochý, Nz.; š. k vytahování věcí z ran, V., přední, D., vodicí, měřicí, koncový (u zbraně), Us., vstrkovací, Vater-, Vys., do poklopky, do rohovníku, na trám, oponový, s matičkou, železný, do dřeva, do podešvů, Kh., čepový, (die Schwanzschraube, u tlustšího konce hlavně), Šp., lodní Resslův, vz KP. II. 104., 25., 14., 12., (14., 18.), 17., zadní, k hracím stolkům, mosazný, s ušatými n. okřídlenými maticemi, Flügelmutter-, na zrcadla, do zrcadel, do nápravy, Šp., lební (Heineův), lební obyčejný (vz Nástroje trepanační), na kořínky (zubů), vz Nástroje na zuby. Cn. Š. řídicí n. stavěcí, die Stell-, dřevěný, kuželitý, die Holz-, konische Sch., napravovací, die Rektificir-, drobnoměrný, die Mikrometer- (mikrometrický), přitužovací n. přítužný, die Press-, vodorovně řídicí n. stavěcí, die Horizontal-, zdvihací, die Elevations-, Nz., mateční n. vnitřní, die Mutter-, hlavový n. s hlavou, die Kopf-, dvojitý, die zweifache Sch., svorník š-bu, der Schraubenbolzen, otočka š-bu, der Schraubengang, š. přitáhnouti, nachschrauben. Šp. Š-by dopravné, die Transport-, řemenový, spojovací, Prm. V. 25., hřídelový, die Wellen-, Čsk., ostrý a tupý, scharfe und flache Sch. Ck. Š. ku zadnímu a přednímu vozíku, Spindelstück zur Hinter- u. zur Vorderzange. Skv. Pracovati jako š. (úsilovně). Us. U Nové Kdyně. Rgl. Š-bem něco přitáhnouti.

Šrouba, y, f. = *šroub*. Slov.

Šroubák, u, m., der Schraubendreher. Rk.

Šroubatka, y, f., salmacis, der Schraubenfaden, rostl. Rstp. 1871. Š. pětková, s. quinina; desítková, s. decimina; lesklá, s. nitida. Ib. 1872.

1. **Šroubek**, bka, m. = *hlemýžď*, die Schnecke. — **Š.**, osob. jm. — *Šroubek*, bku, m. = *šroubový parník*. Us. Jeli jsme do Zbraslavi po šroubku. Vz Šroubový. Us.

2. **Šroubek**, vz Šroub.

Šroubenka, y, f., der Schraubensatz. Šm.

Šroubka, šroubovka, y, f. = *ručnice šroubovaná*, das Schraubgewehr. Ros.

Šroubní = *šroubový*, Schrauben-.

Šroubník, u, m. = *nástroj u postřihovače*, die Wanke, ein Klötzchen mit einer Schraube. Nomencl.

Šroubořez, u, m. = *nástroj ku řezání šroubů*, die Schraubenschneidemaschine, der Schraubenzug. Techn., Šp.

Šroubotah, u, m., der Schraubenzieher. Š. točený, malý, veliký, Skv.

Šroubovací, Schraub-. Šm.

Šroubovák, u, m. = *vývrtka, výtočka*, der Schraubenzieher; š. řemenový, der Riemenschraubenzieher. Šp.

Šroubování, n., das Schrauben.

Šroubovaný; — *ván, a, o*, geschraubt. Š. hřebík, Reš., klika u dveří, ručnice. Ros.

Šroubovati, *-vávati*, schrauben. — **co.** = *šroubem zdvíhati, tlačiti*. — **co kam: na** šráky (šrouby pohybovati). Kom. — **abs.** Ten šroubuje (= utíká)! Us. — **se.** Ten se š-buje (= otáčí). Us. Sd. Hybaj, ať se šroubuješ (= táhneš, odejdeš)! Us. Msk.

Šroubovice, e, f. = *šroubová křivka*, die Schraubenlinie. Vz KP. II. 13., S. N.

Šroubovna, y, f. = *nástroj k držení věcí nějaké n. p. kousku železa, které se pilovati má*, der Schraubenstock. Ros.

Šroubovný, *od šroubovny*, Schraubenstock. S. rámec. Techn. II. 256.

Šroubový, Schrauben-. Š. lis, Techn., vřeteno, matice, S. N., křivka (šroubovice), klínec, mikrometr (drobnoměr), Nz., čára (šroubová, kroucená), Šp., stojka, der Schraubenstempel, závit, das Schraubengewinde, Bc., parník (šroubek), das Schraubendampfschiff, der Schraubendampfer.

Šrouf, šroufovati atd., Reš., *lépe:* šroub atd. Jg.

Šroumati se = *klátiti se*, grätscheln. U Žamb. D.

Šrub, u, m., die Schraube. Mor. Tč, Škd.

Šrubař, e, m., osob. jm. Šd.

Šrubovati = *šroubovati*. Mor. Brt., Tč.

Šrubovník, u, m. = *šroubovna*.

Šršeti = *sršeti*; **šršlavý** = *sršlavý*. D.

Šrucha, y, f., portulaca, der Portulak. Š. obecná, p. oleracea. Rstp. 646., FB. 79., Čl. Kv. 305., Slb. 564., S. N.

Šruchovec, vce, m., portulacaria. Rstp. 648.

Šruchovitý. Š. rostliny, portulaceae: sou listka, šrucha, prchleš, tučnec, šruchovec, melok, batolka, nehtovec, chrustavečka, plevucha, kýlatka. Vz Rstp. 645. a násl., Slb. 563., S. N.

Šruchovník, u, m. = *šruchovec*. Rostl.

Šrut, u, m. = *tasenice ku pažení dolů (báni)*, z něm. Schrot, vz Mz. 334. — **Š.**, Schrut, samota u Dobříše. PL. = **Š.** = *šrot*. Vz toto. — **Š.**, a, m., osob. jm. — **Šrůta**, y, f., osob. jm.

Šrůta, y, f., v horn. das Schrot (das Gebäude an der Seite der Radstube). Šm.

Šrůtek, tka, m., osob. jm. Š. Jos. Ant., konsist. rada a kanovník v Kr. Hradci, čes. spisovatel, nar. 1/8 1822. Vz Tf. H. l. 203., S. N. — **Š.**, tku, m. Š. masa = kus masa do komína pověšeného nebo již uzeného. U Opavy. Klš.

Šrůtka, y, f. = *zpropitné sladovnickým od vystaveného piva*, z něm. Schrot, Mz 334., das Schrot-, Spundgeld. Š. = *zisk, výdělek*, der Schnitt, Profit. Š-u při něčem míti. D. Čert chce míti nějakou š-u. Šp. — Š. = *váda, potyčka*, das Gezänk. Konec udělati š-ce. Hněvk. Š. ve vojen. zcela nepatrná nahodilá srážka malých čet, nemající žádného vlivu na operace válečné, méně významná než šarvátka. S. N. XI. Dlouhým střílením před Čáslaví a š-kami častými . . . do 2000 vojáků potlučeno jest. Skl. 299. — Š-ky a půtky. Us. Rgl. — Š. = *kus, úkrojek masa, chleba*, der Schnitt. Vz Mz. 334. Š. = *kus na dlouho ukrojeného, uzeného masa*, ein Stück Rauchfleisch. Ve východ. Čech. a na Mor. Dř., Kčr., Hý.

Šrutky, pl., f., na Mor. vých. = *klobásy, uzenky*. Zabili prase na šrutky. Mor. Šd. — Š. = *hadry*, Fetzen. Roztrhaný, že š. s něho visí. U Opavy. Klš.

Šrutování, n., das Schrotwerk, v horn. Šm.

Šrutovati = *šrotovati*, schroten. U Opavy. Klš. — Š., den Schacht auszimmern. Šm.

Šryry = čtyři. Na mor. Zlínsku. Brt.

Šš. Místo skupeniny *šš* slyšeti u lidu jen *š*: vyši m.: vyšší. Kts. Vz Š.

1. **Št**, m.: *čt.*; štyry m. čtyři, v obec. mluvě. Ht. Vz Šť.

2. **Šť** v 15. věku počalo nastupovati místo *šč*, mívaliť staří: oščep, ščít, ješče, bojišče; nyní: oštěp, štít, ještě, bojiště; ale místy v obecné mluvě a na Mor., Slov. a ve Slez. se *šč* (*chč*) udrželo: ščastný, ščestí, Ščepán, ščekať, ščít (vz Brt, Mtc. 1878. 7.), vz *Chč, Šč*. — *Šť* m. *šč, sc* jest znakem nářečí českého: ohniště, v Polště, lidští. Šť. — *Šť povstává* obyčejně z *sk* a *st*: tisknu — tištěn, vojsko — u vojště, hustý — houšť, pustý — poušť, mastím = maštěn. Vz Sk, St. — *Št* a *št* se střídají s *č*: čvat, moravčí m.: štváti, moravští; malenovčí (vždy po *v*), na mor. Zlínsku, Brt.; slovenština, franština, slovenčina, frančina. — *Jména žen. rodu v* **-šť** *ukončená skloňují se podlé* **Daň.**

Štáb, u, m., z němec. Stab = *hůl, žezlo*, znamená náčelníky pluku vojenského. Jg. Š. pevnostní, generalní, genijní, dělostřelecký, brigádní. Čsk. Vz Stáb.

Šťab, u, m. = *šťovík*, rumex, der Sauerampfer. Na Ostrav. Tč.

Šťabák, šťovák, a, m. = *kos, chlapík*. Us. Rgl.

Štabarati = *hřmotiti*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Štabarc, e, m., der Lärm. Na Moravě a Slov. Kch., Bern. Cf. Štarc.

Štabarcovati = *štarc dělati, buráceti, bouchati*, rumpeln. Slov. a mor. Bern. — **čím.** Kdo tam dveřmi pořád štabarcuje? Mor. Šd., Včr.

Šťabec, bce, m. = *kousek, drobek, štipec*, ein Bischen. Š. chleba, masa, hlíny. Us.

Štablík, a, m. = *vrabec, šprček; slabé, vyzáblé dítě*. Ve vých. Čech. Ktk., Hrp.

Štablovice, dle Budějovice, ves u Opavy. Vz S. N.

Štablovský, ého, m., osob. jm. Š. z Kovalovic, starožitná vládycká rodina mor.-slezská. Vz S. N.

Štábstrompetr, a, m., z němec. Stabstrompeter. Pije jako š. Vz Opilý.

Štace, e, f., z latin. statio = *zastávka, stanoviště, stanice*, die Station. Poštovská š. Š. na křížové cestě.

Šťaditi, vz *Štěditi*.

Štadlo, *šťadlo*, a, n., *štadla*, pl. Š. = *budova k rozličné potřebě horní a hutní jako na dní tak v dole*, der Stadel. Vys. Něm. dial. stadel, horreum, stabulum, stodola, chlév, kolna. Mz. 335. Š. hutní. Sp. Štadla, baňské budovy, domky, v nichž se horníci zdržovali, scházeli, modlili atd. Am. — **Š-a** = *pražecí ohniska*. KP. IV. 67.

Štadlov, a, m., Stadlau, místo v Rakousích. Pal.

Štáf, u, m. = *kus, díl*, ku př. z kamene, hlíny, ledu atd., Stück; z něm. Staf, Stab. vz Mz. 335., Gl. 338. Štáf chleba, medu, mýdla, Us., železa. Br., Us. v Přerovsku. Kd. Popadnuv š. ocele. Mus. 1832. 316. Papírovými š-fy na sebe házeli. Kom. L. 10. Masa veliké štáfy nasekali z velryba. Ler. Na našeho jednoho štáfem a brokem střelil. 1717. Pk. exc.

Štafa, y, m., osob. jm.

Štafák, u, m. = *kus*. Š. chleba. Us. Rgl. Vz Štáf.

Štafáž, vz Staffage.

Štafelec, lce, m. = *kus*, ein Stück. Dala mu hodný š. chleba. Us. Ft. Vz Štáf, Štramfál.

Štafeta, y, f., vz Staffette. J. tr.

Štafetné, ého, n., die Estafettengebühr. J. tr.

Štafír, a, m. = *stafír, pozlacovač*, der Vergolder. Šd.

Štafirovati, vz Stafírovati.

Štáfovitý = *štáfy mající, kouskovatý*, in Stücken. Jg.

Šťahel a šťagel, hle, gle, m. = *šťakel*. Us. na mor. Drahansku. Hý. Š. chleba. Hý.

Štáhlavce, Stiahlawetz, ves u Rokycan. PL.

Štáhlavka, y, f., Stiahlawka, samota u Prahy. PL.

Štáhlavy, dle Dolany, Stiahlau, ves u Rokycan. PL. Vz S. N.

Šťachel, chle, m. = *šťaklík*.

Štacheta, y, f. = *ostře zakončený kůl*, die Stachete, Palisade. Z vlas. steccato, vz Mz. 335. — Kom. J. 613.

Štachetný, Stacheten-, Palisaden-. Š-né šance. Jg.

Štachetovati = *kolím špičatým hraditi*, mit Stacheten (Palisaden) umgeben, versehen. Ros.

Štachle, e, f. = v hutn. železná hůl se dřevěnou násadou ku prondavání peci. Us.

Šťachlík, u, m. = *kus*, ein Stück. Vz Šťachel. Na Polic. Kšá.

Šťáchlotí, n., **šťáchloví** = *haraburdí*, das Gerumpel, der Rummel. Us. Ptr.

Štachytí, n. = *koly na plot*. Mor. Bkř.

Štajdyš, e, m. = *brambory moukou a zelím rozmíchané*. U Písku. Šg.

Štajer, jra, m., osob. jm. Vz S. N.

Štajerka, y, f. = *štajryš*. Dal si zahrát š-ku. Sš. P. 695., 697.

Štajerovice, dle Budějovice, Steurowitz. Š. veliké a malé, vsi u Hostopeče (Auspitz) na Mor. PL. U lidu: *Štorvice, Štorvičky*. Us. Hý.

Štajgr, a, m., šp. z něm. Steiger, v horn. = lezec. Rkp. pr. hor.

Štajngut, šp. z něm. Steingut = *kamenina, kamenné nádobí, majolikové nádobí, hliněné nádobí na způsob porcelánu*.

Štajryš, e, m., *baborák, baboračka*, národní tanec v Čech. Vz S. N.

Štak, u, m., v horn. = *zvýšení štoly*, die Erhöhung des Stollens. Srov. dněm. stack, příčná hráze z kolí. Mz. 335.

Šťák (slov. *ščák)*, a, m., der Brunzer. Bern.

Šťakal, u, m., grosser Brodschnitt. Olom. Sd. Cf. Šťahel, Šťakalec, Šťakel.

Šťakalec, lce, m. = *šťakal*. Olom. Sd.

Šťakel, kle, m. = *suchá větev*, dürrer Ast; *kus dřeva*, ein Stück Holz. Mor. Vz Šťaklík.

Šťaklík, u, m. = *šťakel*. U Olom. Sd. Vz Šťachel, Šťachlík.

Štakovati = *štolu zvýšiti*, erhöhen. Vz Štak.

Štákové paseky u Vizovic. Tč.

Štalc, e, m. = *štalec*. Hvl., Prm. IV. 249.

Štalčí, Stelzen-. Š. díra. Cf. Štalec.

Štalec, lce, m., z němec. die Stelze = *trámec, sloupec, na kterém koš mlýnský leží*, der Gossebaum, das Rüstholz, die Stelze. Jg. Vz Mz. 335.

Štamfál, u, m. = *veliký kus, veliký krajíc*. Zakrojil si š-fál chleba. Us. Rgl. Cf. Šťáf, Štramfál, Šťakal.

Štamfrlka, y, f. = *menší sklenice picí*, das Trinkglas. Na mor. Drahansku. Hý.

Štampach, a, m., Steinbach, ves u Falknova. PL. Vz S. N. — **Š.,** a, m., jm. staré šlechtické rodiny, která r. 1830. po meči vymřela. Vz S. N.

Štampilie, vz Stampilie.

Štanda, y, f., z něm. Stande = *plechovice, nádoba, kterou se pro pivo chodí*. V. — **Š.** = *štoudev*. U Plzně. Dšk., Dač. I. 359.

Štandář, e, **štandar,** a, m., v obecné mluvě ze: gensd'arm (žandarm). Cf. Šandár.

Štandára, y, f. = *zástava, praporec jezdecký*, die Standarte. D., Mus. II. b. 60. Z lat. extendere, vz Mz. 335.

Štandle, e, f. = **štandlík,** u, m. = *kád, štoudev*, die Stande, der Ständer. Vz Mz. 335. Š-dle měděná na vychlazení vína, der Kühlkübel, Kühlständer. Půh. brn. 1580. f. 342. Je jako š. (tlustý, neobratný). U Žamb. Kf.

Štandrle, e, n. = *zastaveníčko, večerní hudba pod okny*, šp. z něm., das Ständchen, Ständerlein. D.

Štangla, y, f., strč. štanda, němec. die Stande = *štoudev na vodu*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Štangle, e, f., šp. z něm. Stange, vz l = *tyč, bidlo, žerď*, ráhno.

Štanovský, ého, m., osob. jm. Š. z Čechtic, jm. starožitné vládycké rodiny v Čech. Vz S. N.

Šťapka, y, f. = *špetka, štipka*, vz toto. Š. mouky. Us.

Šťára, y, f. Š-u si u někoho udělati, sich eine Sau einlegen. Šm.

Šťárací, Schürf-. Šm.

Šťárač, e, m., der Schürfer. Šm.

Šťáradlo, a, n., v hutn., das Gareisen. — *Š-a*, das Schürfwesen.

Šťarák, u, m. = *drátek ku šťárání v dýmce*. Mor. Sd.

Šťáral, a, m. = *hašteřil*, der Stänker, Stirler, Störer. Jg., Šp., Šd.

Šťárálek, lka, m. = *šťáral*.

Šťárání, n., das Stirlen, Stöbern, Grübeln, die Stänkerei. Jg.

Šťárati, *šťárati, šťourati, štourati; šťárávati, šťárávati, šťourávati* = *hledati, slíditi*, stöbern, stirlen, grübeln, nachsuchen, stäubern. Jg. Vz Štreka, Kutiti, Šťourati. — **abs.** Kdo sám v peci bývá, jiného tam šťárá. Ros. Ten člověk ustavičně šťárá (je rýpal). Ms. Hý. — **(co) kde.** Š. v domě (= hledati po domě), V.; poklady v hrobích š., Puch.; š. v ohni; v zubích (párati). Šťárati **po** všech koutech. V. — **jak: na** všecky strany. V. Š-rati se někam **po** tmě. Us. — **někoho** = *špičkovati*, sticheln. Aesop. — **čím kam: do** vosího hnízda hůlkou š. — Vz Mz. 336.

Šťarátka, Stiaratsbaude, hospoda u Kolína. PL.

Šťárátko, a, n. = *párátko*, der Zahnstocher. Us. Ft.

Šťáravosť, i, f., die Stichelei, Pikanterie. Olom. Sd.

Šťáravý, stichelig, pikant. U Olom. Sd.

Štarc, e, m. = *hluk*. Mor. Brt. Nedělej štarců. Mor. Šd.

Štarcovati. To jest nástroj pohubení všecek svět š-jící. 1522. Vz Šturcovati. — **Š.** = rumpeln. Flav. — **se** = *s těží se s něčím pohybovati, chramostiti se*, protzen. D.

Šťárka, y, f., vz Kutná.

Štarnov, a, m., Sternheim, ves u Konice na Mor. PL.

Šťasník, a, m., osob. jm.

Šťasta, y, m., osob. jm.

Šťastie, zastr. a na Slov. = *štěstí*.

Šťastikovati někomu = *štěstí přáti.* Kld. 289. Cf. Štěstkovati.

Šťastka, y, f., osob. jm.

Šťastlivě = *šťastně,* glücklich. Bern.

Šťastlivec, vce, m. = *syn Štěstěny.* S. N.

Šťastlivosť, štěstlivosť, i, f., das Glücklichsein. Slov.

Šťastlivý, štěstlivý, na Slov. a Mor. a ve Slez. = *šťastný,* glücklich. Jg., Tč. Š. cesta, návrat, posedění. Dbš. 95., 16. Š-vý ples. Hdk. C. 310.

Šťastná, é, f., Felicitas; die hl. Feliciana.

Šťastně, zastr. *štěstně,* glücklich. Š. se zvésti, zdařiti, vyjíti, se vésti, bojovati, V., prospívati. Kom.

Šťastněti, ěl, ění, glücklich werden. Ros.

Šťastnice, e, f., ve slož.: *nešťastnice,* die Unglückliche. — **Š.,** das Vorstreckrechen. Us.

Šťastník, a, m., ve slož.: *nešťastník,* der Unglückliche. Jg. — **Š.,** a, m., osob. jm. Vz Tk. III. 638., V. 84.

Šťastniti, il, ěn, ění = *blažiti,* beglücken. Pl., Dch., Jg. — **koho čím.**

Šťastnosť, i, f. = *štěstí, blaho,* der Glückszustand. Jel., Dch.

Šťastnoušek, ška, m., das Glückskind, Sonntagskind. D.

1. **Šťastný;** *šťasten, stna, o; šťastničký;* kompar. *šťastnější.* Š., v již. Čech. posud *ščasnej* (vz *šč, šť.*) Kts. Thema съчесть, woher štěstí, příp. -ьнъ. Mkl. B. 151. **Š.** = *kdo má štěstí,* glücklich, glückselig, froh, Glücks-. Š-ou bitvu svésti. V. Š-ý den, V., příhoda, hvězda, hodina. D. Narodil se na šťastné hvězdě; Přejeme šťastného daření; Nastala nám šťastná doba; Přeji šťastného dne, návratu. Us. Dch. Odpusť, Bože, odpusť vinu, a dej nám ščasnú hodinu; Ten rok velmi šťastný bude, obrodí se nám cibule; Šťastná voda, na nižto chodí děvy na letnice nebo na bílou sobotu nebo před svátky p. Marie letními. Sš. P. 42., 740., 760. (Tč.). Se panem Bohuší šťastné paměti, seligen Angedenkens. Půh. II. 439. Š-stný **na** koni a nešťastný **pod** koněm (jest). Č. Šťastný-li jest někdo, nehleď šilhavě. Kom. J. 912. Neškoď nikomu, š-ných věcí žádej všechněm. Kom. J. 881. Šťastný, kdo cizí příhodou vystříhá se před svou škodou. Prov. Šťastný, kdo cizím neštěstím umí se káti. Sych. Kdo se š-ným nenarodí, ledva kdy o svém věku š-ným bude. Prov. Šťastným učiniti někoho. D. Strany **přísloví** a **pořekadel** vz: Blázniti, Cimbál, Dobřany, Kat, Klobása, Kvítí, Líha, Peří, Poděbrady, Poduška, Praha, Pšenice, Ryba, Sednouti na koho, Šátek, Štěstí, Švakr, Zelený. Nikdo není dokonale šťasten, vz o tom **přísloví** v článcích: Ale, Bídný, Dým, Nehoda, Stav, Střevíc, Zlosť. — **v co.** Aby v konč byli šťastni. St. Bude v přátely šťastný. Star. pran. — **nač:** na numera. Us. — **v čem, čím:** v lásce, láskou. Jakové krále dieme, ež jsú šťastni nyní nadějí a potom, když sstojí v tom, ovšem budú tepřv š-ni dojdúc královstvie nebeského. St. Ob. v. 162. 5.

2. **Šťastný,** ého, m. = Felix, jméno.

3. **Šťastný,** ého, m., osob. jm. *Š. Matěj,* malíř, † 1866; Š. Jarosl. a Vladim., spisov. čeští, vz Tf. H. l. 193., 136. *Š. Jan,* řed. čes. real. škol v Praze, český spisovatel; *Š. Vladimír,* katech. v Brně a čes. básník. Vz S. N., Tf. H. l. 195.

Štater, u, m. = *mince 10 dukatův uherských,* z řec.-lat. στατήρ. Vz Mz 336.

Štatista, y, m., **lépe:** *statista.*

Štatistika, y, f., **lépe:** *statistika.*

Štatue, e, f., z latin. statua, die Statue, Bildsäule. Vz Socha.

Štatut, lépe: *statut.*

Šťáv, u, m. = *šťável,* rostl. Slb. 236. Na Ostr. *šťob.* Tč. Vz *Šťável.*

Šťáva, šťavka, šťavička, y, f.; instr. šťavou, vz Brána. **Š.** = *míza,* der Saft. V. 144. Š-vy (humores) jsou podstatné kapalné nebo docela tekuté součástky těl organických sloužící nejvíce k jich výživě. Rozeznáváme š-vy *bylinné* (succus) a šťávy *zvířecí.* U *rostlin* jest to hlavně *míza.* Š-vy zvířecí: voda zvířecí (blastema, cytoblastema), míza (chylus), š-vy vymíšené (secreta, excreta: sliny, žluč, střevní, břišní a žaludeční moky, semeno, mok předstojnice, mléko, mok oční, maz ušní, slzy, sliz oční, pot, moč, lejno atd.). Vz S. N. Š. v rostl. *sok,* succus, der Saft, všeobecný název všelijaké kapaniny uvnitř v rostlinách jsoucí n. na povrch vytékající. Š. oblanová, cambium, das Kambium. Rst. 70. Š. sklípková, liquor cellularis, der Zellensaft, kapanina jako voda čistá ve sklípcích nikdy nescházející. Rst. 7., 503. — Š. stromová, koniklecová líhová, hroznová (víno), z máku pro spaní, mléčná z jahůdek, Rostl., D., Us. (Jg.), žaludková (Magensaft), Krok, výživná (zažitina, Nahrungs-), mléčná (mléčina, Milch-), Pž.; ze švestek při sušení jich se vyvíjející: *kecanda, kocanda, kyndule,* š. stromů: *míza, mízka, mízdi,* Šp.; akacová, pravá n. aegyptská, alkermesová, bezová, borovičková, bylinná, citronová, jalovcová, locikova, malinová, trnková, Kl., rivisová. Us. Š. buněčná, žaludečná. Vz Schd. II. 154., 353., Kk. 5. Š. ovocná, od pečeně, k pečeni (der Bratensaft), praní (lék). Us. Dch. Š-va jablková, jahodová, octová, pomerančová, třešňová, višňová. Hsg. Š. rakoviny, der Krebssaft; mikterová. Nz. lk. Š. čeřená, lučená, der Scheidesaft. Pta. Vz *Tresť.* Kadidlo, pryskyřice — jsou šťáva (míza stromů jistých). Kom. J. 124. Mízu, šťávu pouštěti. Šp. Nehledej na šťávě loje (cf.: na žábě chlupu). Smil. Usmíval se naň jako vlk na šťávu. Dělati někomu na něco šťávu (sliny, laskominu. Vz Mlsný). Č. — **Š.,** na Hané = *zelnice,* der Küchengarten. — **Š.,** na Slov. = *šťáv, šťovík.* Plk. Vz Šťavel.

Šťávati = *ščávati.* Slov. Vz Sčáti.

Šťavel (zastr. *štěvel),* e, m. = *šťovík,* der Sauerampfer, rumex acetosa. Jg. — **Š.,** der Sauerklee, oxalis. Š. kyselý, o. acetosella; tuhý, o. stricta; růžkovatý, o. corniculata; hliznatý, o. tuberosa, kolníkový, o. conor-

biza; laločitý, o. lobata, čtverolístkatý, o. tetraphylla; jedlý, o. esculenta; bahní, o. palustris; tlustolodyhý, o. crassicaulis. Rstp. 262. Cf. S. N. Š. obecný (kyselý, na Slov. zaječí), růžkovatý, citlivý. Jg. Vz Schd. II. 312., Čl. 67., Kk. 242., FB. 85., Čl. Kv. 321., Slb. 635.

Šťavelec, lce, m., das Sauerkleesalz. Tpl.

Šťavelovitý. Š. rostliny, oxalideae: karambola, šťavel. Rstp. 259., Kk. 242., Slb. 635.

Šťavelový kámen, der Oxalstein. Nz. lk. Š. sůl, das Kleesalz. Rostl. III. b. 186.

Šťavík, u, m. = *šťavel*. Kom.

Šťávinka, y, f., epipogium, rostl. Slb. 243.

Šťaviny, pl., f., die Säfte. Šm.

Šťavistý, saftvoll. Šm.

Šťávnatosť, i, f. = *plnosť šťávy*, die Saftigkeit. — **Š.** = *nemoc rostlin*, z nemírného množství potravy pocházející, die Vollsaftigkeit; *též neduh živočišný*. Ja.

Šťávnatý = *plný šťávy*, sokatý, succosus saftig, mnoho kapaniny obsahující ku př. višně. Rstp. 504. Š. vlákno. Nz. Š. hruška, jablko atd.

Šťávní, Saft-. Š. lis. Dch.

Šťávnice, e, f., pl. šťávnice = *nádržky, žíly v rostlině*, dutiny ve sklípkatině kulovaté, zřídka podlouhovaté, obsahující šťávy někdy v látky pevné zkřehlé na př. silice, klovatina, pryskyřice atd., die Saftbehälter, Saftgefässe, receptacula succi. Rst. 504. Novější botanika jich neuznává. S. N. *U živočichů slovou také mléčnice*, die Milchadern. — **Š.**, e, f., *město baňské* v Uhřích, Schemnitz, Schemnicium. Jíti do Š-e. Us. — *Šťávničan*, a, m., Schemnitzer; pl. -ané. — *Šťávnický*. Vz S. N.

Šťávník, u, m. = *šťovík*, vz Šťavel. Slov. — **Š.**, městečko v Liptově, Klein-Schemnitz.

Šťávný *(šťávnatý)*, Saft-, saftig. Š. barvy, Saftfarben, zeleň (řešetláková), das Saftgrün. Nz. Š. žíly (n. odvodné, venae), Krok., I. b. 70., slivky. Šír v Kroku II. 322.

Šťávochoroba, y, f., die Diskrasie, Humoralkrankheit. Šm.

Šťávochoroboslovi, n., die Humoralpathologie. Šm.

Šťávovitosť, i, f. = *šťávnatosť*. D.

Šťávovitý = *šťávnatý*. D.

Šťávový, *od šťávy*, Saft-. — **Š.**, *od šťávu*, Sauerampfer-. Bern.

Štbol, u, m. = *strboul?* Jelení kořeni má kořen črný a š. ušlechtilý. Jád.

-ště. V obecné mluvě mají některá slova v *-ště* ukončená v *gt.* *-štěte* m. *-ště*: bičiště. Jména v *-ště* ukončená jsou *rodu středního*. — Přípona *-ště* ve vých. Čech. zřídka se objevuje, obecně vládne *-sko*: vohnisko, spalenisko m. ohniště, spaleniště. Jir. — *Před -ště dlouhá kmenová samohláska se skracuje*: klouzati — klouzačka — kluziště. Brs. 2. vydaní. 225.

Štěbati = *štěbetati*. Slov. Bern.

Štěbel, blu, **štěblík**, u, m. = *stupeň na žebříce*, die Leitersprosse. Slov. a mor. Tk., Bern. Vz Špruha.

Štěbelík, a, m., osob. jm.

Štěber, bra, m., osob. jm.

Štěbet, u, m. = *štěbetání*, das Geschnatter, Gezwitscher, Geschwätz. Š. ptačí (švítor), strační, husí. Ros., Koll. Sl. dc. I. 34. Příp. -етъ. Mkl. B. 189. (Hý.). Š. (ululatus) vojska. BO. Prázdný š. Sš. Ob. 317. (Hý.). Vytažechu z města s velikým depsáním a štěbetem. Jir. exc. Kde husy, tu smrad a štěbety, kde ženy, tu svár a klevety. Rým., M. 395.

Štěbeta, **štěbetka**, **štěbýtka**, y, m., **štěbetač**, e, **štěbetal**, a, **štěbetář**, e, m. — *kdo štěbetá*, der Plauderer, Schwätzer. Měst. bož. IV. 319., Jg. Š-tal ve škole, der Schwätzer. Dch.

Štěbetalka, **štěbetářka**, **štěbetačka**, **štěbetka**, y, f., die Plaudererin, Schwätzerin.

Štěbetání, n., das Gezwitscher, Geschrei, Geschnatter. Š. ptačí, V., strační, Br., husí. D. — **Š.** = *žvání*, das Geschwätz, Geplauder. Sych. Š. bab. Jel. Š. právě jako skřivánka na hromnice bezpotřebné zpívání. Ctib. Hd.

Štěbetář, e, m., vz Štěbeta.

Štěbetářka, y, f. = *štěbetalka*.

Štěbetati, -betám a -beci; *-távati*, o ptácích: *švihlati*, zwitschern, schnattern, gakkern. Jg. — **abs.** Š. jako husy. D. Straka štěbetá. Kom. Šteboce jako vlaštovka. Mt. S. — **co.** To už všichni vrabci štěbetají. Us. Dch. — **kde.** Tři sta ptáčků š-talo v tom lésku jaborovým. Co jsou oni š-tali? Sš. P. 749. A pod Vackovým (domem) husy štěbetají, krásné Nanynce vlasy rozplétají. Sš. P. 438. — **Š.** = *bleptati, klepati, špitati, žváti, klábositi*, lallen, schwatzen, plaudern. Jg., Jel., Puch. — **abs.** Dítě štěbetá (počíná mluviti). Tkad. Jako tistka štěbečeš. Dh. 141. Varhany ač vznie, však sě nemodlé, a též i jeptišky, jenž štěbecí a nevědí co, jako straky. Hus I. 308. — **s kým kde kdy: ve škole mezi** vyučováním **se** sousedem. — **jak (o čem).** Mnoho štěbetají o zákonu **bez** rozvahy. Sš. II. 301. (Hý.). Kdyby babě hubu zašil, ona nosem štěbetá. Prov. — Vz Ščebotati.

Štěbetavě = *žvavě*, plauderhaft. Jg.

Štěbetavka, y, f. = *štěbetalka*. R. zv. 200.

Štěbetavosť, i, f. = *tlachavosť, klábosivosť, žvástavosť*, die Plauderhaftigkeit. D.

Štěbetavý = *štěbetný*, plauderhaft. D.

Štěbetil, a, m., der Plauderer, Plapperer. Us. Jg.

Štěbetilka, y, f., die Plaudererin, Plappererin. Us.

Štěbetka, y, f. = *štěbetalka*. Nitra. VI. 241.

Štěbetlivosť, i, f. = *štěbetnosť*. Pol.

Štěbetlivý = *štěbetný*.

Štěbetnice = *štěbetalka*.

Štěbetník, a, m. = *štěbeta*.

Štěbetnosť, i, f. = *štěbetavosť, žvavosť*, die Schwatzhaftigkeit, Schwätzigkeit. V., Sych.

Štěbetný, štěbetlivý = *žvavý, mnohořečný, klevetný*, zwitschernd, schnatternd; geschwätzig, schwatzhaft, plauderhaft. V., Ros. Š. žena. Ros. Š. jazyk. Bel. Laštovice sú ščebotné; ščebotné sú baby. Slov. Tč. Když uvidíš ščebotného, varuj sa od něho, má jazyk jako lopatu, vžene ťa do zlého. Slov. Tč. Ščebotná vlaštovka, žena. Na Ostrav. Tč. Ščebotný chce přede všemi všecko vyjeviti. Na Mor. Tč. Přišel by un (on = déšť), můj Bože, pro zlé lidi němože, pro ty baby klebetné, pro děvčata ščebotné. Sš. P. 206. — **proti komu.** Proti jiným š-ný nebuď. Kom.

Štěbetov, a, m., smyšlené místní jméno.

Štěbla = *nástroj hornický.* Am.

Štěblík, vz Štěbel.

Štěblovati = *do řebříku stupně dávati.*

Štěbot = *štěbet*

Štěbotati = *štěbetati.*

Štěbotný, vz Štěbetný.

Štěbotovati, vz Štěbetati.

Štěbra, y, m., osob. jm.

Štěbrati, *ščebrati* = *štípati*, stechen, zwicken. — **kde.** Veš štěbře za uchem. Cosi mě **na** rameni štěbře. U Olom. Sd. — **co odkud**: kůrku z chleba, zelí z hlávky. Mor. Sd.

Štěbýtka, vz Štěbeta.

Štěček, čka, m. = *polní vrabec, švihlík*, passer arboreus, der Holzsperling. D. Dle Bzd. der Waldspecht.

Štědie = *ščedí*, potomstvo. BO. Vz Ščedie.

Štěditi, il, ění, zastr. = *spořiti, šetřiti*, sparen, schonen. Rostl. III. b. 373.

Štědnosť, i, f. = *šetrnosť*, die Sparsamkeit, zastr. Jg.

Štědný, zastr. = *šetrný*, schonend, sparsam.

Štědrá, é, f., ves u Žlutic. Vz Tk. II. 106., III. 620., 619., 186., V. 204.

Štědrák, a, **štědráček**, čka, m. = *štědrý člověk*, der Freigebige. To je štědráček (ironicky)! Ros.

Štědrákova Lhota, Tschödrich, ves u Šumberka na Mor. Tč.

Štědrata, y, m., osob. jm.

Štědře = *neskoupě, hojně*, freigebig. Š. sobě vésti, koho chovati. V. — **Š.** = *ve mnoze, silně, hojně, přílišně*, sehr, stark, viel, reichlich. Š. píti, V.; slzy š. vylévati, Troj., se něčím honositi. Br. Kámen olejem š. polil. Plk. Že se k němu štědře ohlásí. Žer. 325. Víno štědře s vodú směsil. Pass. 614. On jest mluvil štědře, že na mne chce hodnověrným a hodným svědomiem provésti. NB. Tč. 139. Sladce a štědře k prosbě jemu si se poddal řka: Co chceš tobě učiním. Hus II. 84.

Štědré, ého, n., Stiedra, ves u Žlutice. PL. Vz S. N.

Štědřec, m., der Feigebirge. Šm.

Štědřenec, nce, m., galega, die Geisraute, rostl. Š. obecný, g. officinalis. Rstp. 371., Kk. 255., Slb. 526.

Štědřeti, el, ení, freigebig werden. Jg.

Štědřík, a, m., Stiedřik, ves u Jesenic. PL., Tk. I. 625., III. 660.

Štědřitel, e, m., der Schenker. Š. ctnosti. Sš. Hc. 37. (Hý.).

Štědřiti, il, en, ení = *štědře udělovati*, freigebig bieten. — **komu co.** Dch. Po dnech rozkoše, má drahá, jakou **mně** jsi štědřila. Č. R. st. 18.

Štědrodárce, e, m., freigebiger Schenker. Š. milosti. Hus.

Štědrodárný, freigebig spendend. Dch.

Štědrodenní večeře = na štědrý den. Mor. Brt.

Štědroň, ě, m., smyšlené jm.

Štědronín, a, m., Stiedronin, ves **u** Čimelic. PL.

Štědrosť, i, f. = *neskouposť, dobročinnosť*, die Freigebigkeit, Mildthätigkeit. Š. **dokázati k** někomu. V. Ten není od štědrosti, der ist nicht von Gebersheim. Dch. Ve své štědrosti dal mu pět zl., **lépe:** svou štědrostí, ze štědrosti, ze štědroty. Km. Jak chceš zóstat v uctivosti, nevychvaluj své ščedrosti; Ščedrosť mírná jest upřímná, ščedrosť k marnosti nemá vzácnosti; Člověk sobě chválu někdy získat usiluje, když svú ščedrosť před jinými vyhlašuje. Mor. Tč. Drž sa ščedrosti, chraň se skúposti. Slov. Tč. Aj již ukázána jest Kristova štědrosť z veliké večeře a veliká pilnosť z posielánie trojieho sluhy; Lakomstvie v zboží muož přemóženo býti štědrostí. Hus II. 256., III. 185. Strany **přísloví** vz: Almužna, Dar, Dáti co komu, Dobrota, Groš, Míti, Přáti, Ptáti se, Štědrota, Štědrý, Uděliti. — **Š.** = *hojnosť*, die Reichlichkeit. — Vz Štědře, Štědrý, Štědrota.

Štědrota, y, f. = *štědrosť.* V. **Příp. -ta.** Mkl. B. 165. Přílišná š., hotová chudoba (holá žebrota). Prov. Jg. Rychlá š. nejlepší. Č., Pk. V tomto čtení ukazuje spasitel svú štědrotu a pilnosť a lidskú nevděčnosť; štědrotu, že učinil večeři velikú; Člověk znamenaje boží nesmírnú štědrotu, jíž každému vuoli nasycuje, jíž se sám dává k věčnému požívání. Hus II. 251., III. 318. Vz Štědrosť. — **Š.**, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 1871. II. 126.

Štědrovati = *štědrý večer slaviti.* Na Třeboňsku. Hů.

Štědrovečerní, Weihnachts-. Š. trh. Us.

Štědrovice, dle Budějovice, Stiedrowitz, ves u Pacova. PL.

Štědrovka, y, **štědrovnice**, e, f. = *vánočka*, der Weihnachtsstritzel.

Štědrovnice, e, f. = *vánočka.* Us. v Krkonš., u Jič., u Tábora. Kšá., Dšk., Šg. U mosv. Jičína: *štědrounice.*

Štědrovnička, y, f. = *štědrovnice.*

Štědrý; (zastr. *štědr*) *a, o*, komp. *štědřejší.* **Š.** = *kdo jiným ze svého rád uděluje*, mild-

thätig, freigebig. Na Mor. *ščedrý*. Brt. Š., strsl. štědrъ, misericors, od štęd, parcere. Mkl. B. 85., 86. (Hý.). Š. ruka, vůle, den (largus dies, der freigebige Tag, der Tag vor Christi Geburt. Gl. 339.), večer (largum sero, der hl. Abend. Gl. 339.); dar štědrého večera. V. V úterý na š. den. Arch. VI. 103., 106. Ten čtvrtek před božím narozením, ješto slove štědrý večer. Rkp. Gl. 339. Vz Š. N. Po štědru, jak když zlato ukrajuje. Sk. Kristus štědrý krve tok usušil jest v Martě a ďábly vyhnal jest z Maŕie. Hus II. 403. On není příliš štědrý. Us. Dch. Štědrý daleko nedojde. Vz Štědrosť. Lb. Když jsi štědrý datel, máš hned mnoho přátel, když pak přijdeš v nouzi, žáden ti neslouží. Prov. Tč. Š. skutek dlužníkův, milde Handlung des Schuldners. J. tr. Š. dárce úřadů. Jel. En. m. 9. Dával š-rou rukou. BO. Lépe jest štědrým býti nežli skoupým. Kom. Po štědré pomoci ruky natáhnouti. Sych. Udělte nám vaší štědrý koledy, šak vám zas pán Bůh nadělí. Sš. P. 737. Š. nadání. Š-ý hráč, milostivý zloděj, nábožná kurva, ranní ožralec, pozdní hříbě, Urbanův oves, žito Havlovo, řídko bývá z toho co dobrého. Rým. Štědrého dárce pán Bůh miluje. Ty jsi š. jako sv. Maňata, na tvrdo vejce vařil a chudým polévku dával. Vz Skoupý. Prov. Š-á ruka na zkázu přichází a lakomá shnilostí bývá zkažená. Mus. Š. groš na střechu uvrže, dva mu spadnou; Snadno býti š-ým, když jest z čeho. Č. Vz Maňata, Krispin. Strany **pořekadel** vz ještě: Děvečka, Poslední. Dáti dětem atd. š-ého večera. Tebe dám š-ého večera čertu. Trvati to bude od š-ho večera do vánoc (nedlouho). Vydrží tam od štědrého večera do vánoc (ne dlouho; říkají o nestálém). Sml. To mi byl čert dlužen štědrého večera (říká se o nemilé věci). Us. Sml. Kdo se na štědrý den postí, na rok všecky mladé ptáky najde; Jaký kdo je na štědrý den, takým bude po celý rok. Mor. Na štědrý večer jde si děva ke kurníku, aby se jí něco ozvalo. Sš. P. 734. Je-li na š. večer mnoho hvězdiček, bude toho roku mnoho vajíček. Mor. Brt. Fučí-li na š. den vítr, bude na druhý rok vojna. Kld. Jinde chodí posud na štědrý večer k vodám domnívajíce se, že o dvanácté hodině řeky vínem aspoň na minutu tekou. Sš. P. 760. Když na štědrý den večer sněží, na pytle se chmel těží. Je-li o štědrém dnu vítr, bude v příštím roce mnoho ovoce. Hrš. Na štědrý den před slunce východem dej každé krávě přede vším jiným kousek kaše, část posvěceného turanu, kousek routy a tři ječné klasy sežrati a opravíš tím dobytek na celý rok. Ráno na š. den, přijde-li první k hospodáři ženská, soudí z toho, že bude míti kráva jeho jalovičku, pakli muž, tedy býčka. Když o š. večer zasedají ke stolu, musejí býti do páru, jinak by z nich někdo umřel. Kdo nechce míti nohy bolavé, šlápne o š. večer, dřív než jde k večeři, bosou nohou na sekeru u stolu ležící. Stůl musí o š. večer býti přikryt bílým ubrusem a pod ubrusem musí míti každý ze spolustolujících hromádku peněz, aby ten rok měl peníze. Kdo utíraje svíčku ji shasí, následujícího š. večera se nedočká, ani ten, jehož dvojatý stín na stěně jest viděti. Kdo drže se kliky u dveří dívá se přes hlavu na večeřící, spatří toho, kdo budoucího roku umře, bezhlavého. Po večeři vezmou se tři nádoby, pod které se vstrčí prstének, peníz a uzlíček; kdo si vytáhne prstének, bude se brzy ženiť nebo vdávať; kdo peníz, bude bohat; kdo uzlíček, zemře. Po večeři překrojí se jablko; ukazují-li oštiny jablka překrojeného hvězdu čtyřpaprskovou, zemře, kdo jablko překrojil; pakli jest hvězda vícepaprsková, bude týž dlouho a šťastně živ. Kdo se po celý š. večer až do večeře postil, chodívá po večeři na posluchy. Kdo nejdříve nějaký hřmot uslyší, ten brzy umře. Kdo se postil, vidí v noci zlatá prasátka. Po večeři klepají děvčata na dvířka kurníku; ozve-li se slepice, zůstane děvče ten rok pannou; pakli kohout, ztratí věnec. Děvčata házejí rybí kosti do kurníku a pak na dvířka klepají; ozve-li se slepice, dostanou mládence; pakli kohout, dostanou vdovce. Děvčata postavivše se ku stromu a jím třesouce říkají: Třesu, třesu, třes, kde můj milý, ať se ozve pes. Děvčata zakopávají rybí kosti pod strom a jakého stavu člověk jde mimo, takového stavu manžela dostanou. Také brávají střevíc volně na nohu a nohou přes hlavu jej házejí; obrátí-li se střevíc patou ven, zůstanou ten rok doma; pakli špičkou ven se obrátí, ten rok se provdají. Kolik má děvče milovníků, tolik vezme skořápek ořechových, do každé upevní voskovou svíčičku jiné barvy tak, aby i děvče i každý její milenec měl zvláštní barvu, svíčičky zapálí a ve skořápkách pustí po vodě v misu nabrané; kterého hocha skořápka nejdříve ke skořápce její dopluje, toho za muže dostane. Podobně věští ostatní hodující. Každý zvolí si lodičku a na čí lodičce svíčička nejdříve dohoří, ten nejdříve umře. O štědrý večer otvírají děvčata okno a praví: Zelený les, povězíž mně pes, kde můj milej u večeře dnes. Ozve-li se pes na blízku, dostane děvče manžela z dědiny; pakli v dálce, dostane se z domova. Také chodívají děvčata ven, blíží se pozpátku ku hranici dříví a vytahují polínka. Je-li polínko rovné, dostane se za hezkého; pakli křivé, za chromého nebo hrbatého. O š. večer slévají roztavené olovo pod komínem do vody a z toho, co se ulije, osud věští: kostel znamená stav kněžský, lopata a motyka smrť atd. Kdo podívá se pod led, uvidí tam, co se mu toho roku stane. Mládenec pozoruje, kde nejdříve hvězdu spatří; s té strany dostane ženu. Děvče schovává od každého jídla kousek, sváže potom tyto kousky do uzlíčku a do postele pod polštář klade; ve snách se jí budoucí manžel objevuje. Děvče vezme jablko, zastrčí do něho groš, a uloží je pod polštář, kde tři dni musí ležeti. Potom vezme děvče groš, vymění jej za tři krejcary, rozdá je třem žebrákům a ptá se po jejich jménech, jedno z těch jmen má její budoucí manžel. O š. den chytí mnohý čarodějník černého kocoura, zadusí nebo zaškrtí ho nelámaje mu kostí a vaří ho, až maso od kostí se odvaří. Z kostí vezme si sanici, která má podobu dvourohé

vidlice. Tu potom nosí při sobě, stává se jí neviditelným a nalézá každý poklad, nechť jest kdekoli zakopán. Hospodář dostává na štědrý večer štědrovku (vánočku), aby měl úrodu. Co od večeře zbylo, dává se kravám, aby hojně dojily. Kohoutovi dává hospodyně proužek česneku, aby byl bujný a slepicím hází hrách, aby nesly mnoho vajec. Rybí kosti zakopávají pod ovocné stromy, aby mnoho ovoce nesly. Hospodář přivazuje k jedné straně nože krajíček chleba, ku druhé straně kousek housky a zabodne nůž do stropu. Zrezovatí-li nůž při chlebě, urodí se žito, pakli při housce, tedy pšenice. Po večeři tluče hospodář palicí na kůl u plotu, aby toho roku liška nechytala slepic. Hospodář zastrkuje česnek do chleba, dává chléb psu a pak psa třikrát oknem vybazuje; takový pes prý se potom ani čerta nebojí. Zbytky s prostěradla po stodole se rozhazují a říká se: Myši, snězte si ty zbytky a nechte obilí na pokoji. Kdo o š. den jde o dvanácté hodině v noci na hřbitov, spatří tam ty, kteří toho roku umrou, neboť jdou s ostatními mrtvými na mši svatou. Na š. den dusí na mnohých místech černého kocoura a vaří ho; maso a kosti zakopou pak pod stromy v polích, aby jim zlý duch neuškodil. O štědrý den po večeři sundavají hospodář s oráčem a hospodyně s děvečkami s vozu řetěz, do kola jím otáčejí anebo z díže obruč srážejí, na zem jej kladou a do prostřed drůbeži a holubům míchaninu sypou, aby prý hospodáře se drželi. Mus. 1853. 496.—498. Po večeři chodí se za tmy dívat do peci, aby budoucí svůj osud tam spatřili. Ukáže-li se tam mrtvola, brzy někdo z domu umře; viděti-li oheň, bude brzo hořeti. Kdo naslouchaje slyší hlas modlícího se, připravuj se k smrti; zaznívá-li hudba, chystej se ku svatbě. Větru nebo vzduchu házívají o š. večer hrsti mouky; do země zakopávají něco od večeře, do ohně a do studny se něco od večeře hází. O š. večer opraví si hospodyně husu, aby mnoho vajec nanesla. K tomu účelu natluče červených ořechův a jádra z nich dá huse; kolik dá hospodyně jader, tolik snese husa vajec. O půlnoci se š. večera na boží hod vánoční mluví všecka hovádka i vůbec všecka příroda: kdo chce řeč jejich vyslechnouti, může se o to pokusiti, neujde však neštěstí. Kdo o jitřní sedí na stoličce z devatera dříví stesané, pozná všecky čarodějky, jež jsou v kostele a stojí zády obrácené k oltáři. Mus. 1854. 550. O š. večer nemá nikdo seděti tak, aby byl předem n. zadem obrácen ke dveřím, sice téhož roku umře. Na š-drý den vezme hospodář cibuli a sloupne s ní dvanáct kabátků. Do každého nasype drobet soli a nechá to státi do rána. Podlé toho, jak sůl v jednotlivých kabátcích více nebo méně jest rozpuštěna, soudí, který měsíc v nastávajícím roce bude méně nebo více mokrý n. suchý. O š. večeru nesmí hospodyně dříve od stolu vstáti, až je po jídle, jinak by jí slepice tohoto roku špatně nesly. Na š. den jí se na lačný žaludek topinka posypaná sírou. To uchrání člověka od prašiviny. Na š. den dovědí se lidé, jak se jim toho roku povede, následovně. Vezmou tři talíře a pod každý dají jednu z těchto věcí: chléb, peníze, hlínu. Pak odkrývají talíř po talíři; kdo odkryje chléb, bude ho míti po celý rok dostatek; kdo peníze, nevyjdou mu po celý rok, kdo hlínu, ten buď umře anebo se mu zle povede. Jinde berou tři hrnky stejné velikosti, pod něž kladou kousek chleba, krejcar a hřeben. Kdo odkryje chléb, bude míti štěstí, kdo hřeben, ten nouzi a kdo krejcar, ten bude míti dostatek peněz po celý rok. Na š. večer dělají děvčata z chleba tolik šišek, kolik je děvčat v domě, potrou šišky česnekem a vyženou psa ze světnice. Pak položí šišky na hranu nízké lavičky, zavolají psa a dávají pozor, čí šišku nejdříve polapí, neboť to děvče nejdříve se vdá. O š. večer házejí děvčata věnce na stromek vánoční. Kolikrát spadne, za tolik teprv let se vdají; zachytí-li se hned po prvním hození, vdají se ještě téhož roku. Mus. 1855. 184.—185. Mateří douškou o sv. Janě před slunce východem trhanou podkuřují stromy na š. den před východem slunce, aby je ruda nespálila. Mus. 1856. 66. O š. večer dávají pod skořepinu ořešní ždibec soli a čí sůl do rána se rozplyne, ten dříve roku umře. O večeři nemá hospodyně od stolu vstávati, sice by slepice zanášely. O š. den opatří si hospodář kůru březovou a síru, dá obé na uhlí a do chřípí koňům kouří, aby bujni byli. O š. den ráno smíchá dcera hospodářova ode všeho obilí, co ve statku jest, přehršli říkajíc: Míchám, míchám samé vejce! a míchanici hodí slepicím, aby hojně nesly. Kdo se na š. večer narodí, do roka umře. Dobytek na celý rok opraviti si může hospodář, jestliže na den sv. Martina bisk. ($^{11}/_{11}$) nebo na š. den ráno před jiným obrokem kravám a koňům sníst dá po třech ječmenných klasech, po kousku durantu a routy s kouskem chleba. Kdo o š. den se nepostí, vykuchá ho v noci Peruta. Co se o š. dni nejprve na stůl dá, buď to krmě n. nápoj, jen když je to tekuté, toho vezmi trochu, běž na křižovatku a podívej se do toho a uzříš, co tě toho roku potká: buď věnec — svatba, nebo rakev — smrť atd. O š. večer dává hospodyně slepicím kousek těsta s mákem, aby hodně nesly. Jinde dávají slepicím zaječí bobky s moukou k témuž účelu. O š. večer vytáhne dívka n. mládenec maně několik stebel z došků na střeše a odbírajíc stéblo po stéble říká: mládenec, vdovec, stařec; hoch zase: panna, vdova, baba, a co dopadne na poslední stéblo, toho nebo tu dostane. Kdo o š. večer první ořech rozloupne prázdný, jistě toho roku umře. Skořápky z ořechův od š. večera dávají na zahradu, aby rostla řimbaba. O š. den položí každý z domácích kousek své vánočky na zem; potom se zavolá pes a čí kousek nejdříve polapí, ten toho roku z domu pryč odejde (umře, na vojnu odejde, ze služby vystoupí atd.). Mus. 1856. 68. Na Moravě okolo Rožnova o š. den přísný půst se zachovává. Které dítě po celý den ničeho nejí, uvidí večer na střeše (na polici, na římse, na hřadě) zlaté prasátko. O š. den

jde hospodyně, jakmile těsto zamísí, do zahrady a tam rukama ovocné stromy hladí řkouc: Stromečku, obroď, obroď! Jak se setmí, prostře se bílý ubrus na stůl a v těch domích, kde se celoročně svítidly svítí, o š. večer zaopatří se lojová svíčka. Po modlitbě zasednou všichni domácí za stůl k večeři. Čeho domácí hospodářství poskytuje, o ten večer ze všeho musí býti na stole na znamení, že se ničím nepohrdá, co pán Bůh požehnal. V dědinách se dává na holý stůl snopek zboží (obilí) a rozloží se; na zboží rozprostře se stolůvka (ubrus), na kterou se jídla kladou. Nejprve suché hrušky, potom suché kvačky (veliká řepa nakrájená a nasušená); kolínek (kolník) vaří se za druhé jídlo. Potom mají hrách vařený, krupici žitnou (rozuměj pšeničnou), polévku z dobré smetany, ryby smažené, pivo, místy i víno; pak vdolky a konečně jablka, ořechy a suché trnky (švestky). I na dobytek hospodyně pamatuje a upeče zvláštní vdolek šípinkami (šípky z polní či plané růže) vyložený, který se též na stůl klade. Z každého jídla ukládá se mimo to na zvláštní misku dobytku, aby mu čarodějnice neuškodily. Co se nesnědlo, usuší se v peci a v rozličných nemocech jako výborný lék pod názvem *vánoční stravy* kravám se dává. Někde dávají o š. večer na stůl též ze všeho obilí třeba desatero věcí, které zůstanou po celé svátky zavinuté v bílém šátku (v ubruse) na stole. Po svátcích se to vše utluče a utlučené se dává statku (dobytku), aby měl mnoho mléka. Na mnohých místech, aby jim čarodějnice neuškodily, ovazují o š. večer při večeři stůl řetězy. Aby se jim nohy nepodbíraly, kladou si pod ně železa (sekyry a j. železné věci). Aby se dověděli, kdo z nich budoucí rok zemře, sypou při večeři před sebe na stůl trochu soli. Čí sůl zvlhne, ten do roka umře. Aneb kladou na ohnisko (ohniště) na hromádky řeřavé uhlí. Čí uhlí po čas večeře zčerná, do roka umře. Sfukují hořící svíčku. Táhne-li se ze zhasené svíčky kouř ke dveřím, do roka umře; pakli se táhne k povalu (ku stropu), neumře. Jinde krájí každý při večeři jablka na příky (na příč), ne na zdélku. Rozkrojí-li jádro, umře do roka. Hledí-li někdo z nedomácích oknem do jizby a nesčítá-li dobře sedících při stole, někdo z nich do roka umře. Hledí-li někdo z nedomácích oknem do jizby a uvidí-li, že někdo ze stolujících má na své hlavě hlavu umrlčí, ten jistě do roka umře. Po večeři děvčata celou světnici zametou a smetí do klína sebrané nosí na křížový chodník. Na tom místě, kde se chodníky křižují, je vysypou, položí k nim ucho na zem a poslouchají. Jaké řemeslo uslyší provozovať, takého řemeslníka dostanou za muže. Děvčata vycházejí také na dvůr a poslouchají, s které strany pes zaštěkne těšíce se, že s této strany přijde ženich. Často brávají děvčata vařechu a chodí kohouta budit. Vařechou tlukou na kurník. Ohlásí-li se po prvém zaklepání, vdá se děvče za rok; pakli se teprv po druhém zaklepání ozve, vdá se až po druhém roce atd. Po večeři chodí dívky třásti plotem. Vz Kuldovy Moravské pohádky atd. II. 282. Na Slov. jest stůl pokryt bílým plátěným ubrusem; v každém rohu stolu leží bochník chleba a uprostřed stolu mísa naplněná obilním zrnem. V Trenčínsku pokládají stůl obilními klasy a potom teprv ubrusem, do každého koutu izby staví nevymlácený snop a podlahu postýlají slamou, na níž rodina v noci spává po celé svátky, protože i Kristus v Betlemě na slámě ležel. V Detvě (na Zvolensku) kladou na stůl veliký koláč, v němž je od všetkého korenia. Koláč ten pekou gazdiny o š. den přede vším jiným pečivem a zaměšují těsto naň rukama; těsto zaměsivše vybíhají do sadu otírajíce si ruce o stromy, aby mnoho ovoce rodily. Koláč leží na stole přes celé svátky a po svátcích teprve rozděluje se mezi domácí lidi. Taktéž stůl jest pokryt od š. večera až do nového roku po celé svátky a chléb na něm i obilí, aby po celý rok požehnání bylo v gazdovstvu a chléb nikdy na stole nescházel. Obilí jakožto svěcené se uschovává a z jara s jiným se rozsévá, aby se hojněji urodilo. Sláma s podlahy a ze snopů se spaluje. Také bývá za stolem prázdná mísa uchystaná, do níž hospodář při večeři od každého jídla tři lžíce ukládá; to je výsluha domácímu statku (dobytku), o němž se povídá (jako i v Čechách), že o půl noci mluví řečí lidskou a že prý si povídá o svých hospodářích přeje hodným, aby se jim dobře vedlo po celý rok, zlým pak, aby zkapali. A proto dává se jim po večeři ode všeho trochu, i oplatky; slepicím dávají pražený oves, aby hodně vajec nesly a kohoutu mimo to i stroužek česneku, aby bujným byl. Tyto zbytky od večeře házejí také a to po hrsti do studně, do sadu a do ohně: voda aby čista a zdráva zůstala, sad aby hojně rodil a oheň aby domu neuškodil. V Dětvě kladou okolo stolu řetěz, který tam po celé svátky leží. Po tento čas nepůjčuje sedlák koní ani bratru, boje se, aby se mu v letě neztratili. Z jara, když po prvé s koňmi nebo s voly na pole jedou, neb když po prvé krávy, telce, ovce na pašu vyháněji, pouštějí je z chlevů přes na hoře jmenovaný řetěz, aby se po celý rok pohromadě drželi, jako se držel řetěz od štědrého večera do nového roku. Na Zvolensku uvaří gazdina trochu hrachu, jen napolo: před večeří jde do izby a hodí do každého kouta hrsť, aby požehnání boží bylo v celém domě po celý rok. Jinde zase hází gazda první tři lžíce hrachu, který k večeři na stůl se přinesl, na stěnu. Přilepilo-li se mnoho zrn na stěnu, je to znamením, že bude hojná úroda v příštím roce, pakli málo, tedy špatná. Jídel štědrovečerních vždy týchž bývá několikero. Přede vším jiným jedí se oplatky potřené medem. Gazda sám namaže každému půl. Jedí je stojíce. V Trenčínsku omočí gazda, když byl všechny podělil, dva prsty pravé ruky do medu a dělaje jednomu po druhém na čele kříž přeje: Pán Bůh ti daj šťastného, štědrého večera a štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok. Po oplatkách jedí polívky (nejoblíbenější je zelná, zaprávaná kyselou smetanou); potom dávají na stůl

zelí, hrách, kaši, opekance, koláče, někdy i pirohy a krúč (v zelných listech zakrútěná prosná kaše pečená ve smetaně). Buchty s makem a medem nesmějí o š. večer nikde scházeti. Rusíni na dolením krajích musí míti kutju s makem (vařenou kukuřici aneb pšeničná zrna politá medem a makem posypaná) a chudí horalé trenčinští púčky (šlejšky) s medem a makem. Když je přinesou na stůl, hledí děvčata, aby tomu, kdo je u stolu nejmladší, první lžíci púčkův od úst utrhla. Které se to podaří, ta se do roka vdá. Posledním jídlem bývá smíšenina sušeného vařeného ovoce, švestek, hrušek, křížal a j., čemuž v Čechách *muzika* říkají. Po večeři hrají o ořechy a mladá chasa a chudobný lid chodí pod okna koledovat a dostává koláče a jiná jídla. Děvčata lijí vosk skrze ořechové skořápky a olovo přes rukověť klíče, soudíce z podoby litiny na stav budoucího muže. Také chodí děvčata třást bezem; s které strany se jim při tom ozývá štěkot psa, s té strany přijde jim ženich. Jiná zase na sv. Tomáše ($^{21}/_{12}$.) kousne po prvé do červeného jablka, druhý den po druhé a tak každý den kousek ukousne, až konečně na dohvězdný večer, když sezvánějí na utjernu (jitřní), poslední sousto sní a do kostela jde. Prvního šuhaje, kterého na cestě stretne, zeptati se musí na jméno: toho jména dostane muže. Šuhaj zeptati se musí děvčete na jméno. V trenčínských horách spouštějí děvčata o štědrý večer kahance na vodu, které dělají z dubové kůry. Dovnitř dávají kousek loje, zkroutí z nití knot, rozžehnou a spustí po potoku. Je-li potok zamrzlý, vysekají jim jej šuhajci. Obrátí-li se kahanec hore vodou, doufá děvče, že se vdá na horní konec; plyne-li dolů vodou, doufá, že se vdá na dolní konec dědiny; nehýbe-li se od břehu, nevdá se toho roku; potopí-li se, zarmoutí se děvče, že musí umříti. Která milého má, ta spouští dva kahance, za sebe a za milého; plynou-li světelka dolů vodou hezky pospolu, raduje se, že za sebe se dostanou, pakli se od sebe odtrhnou, vzdechne si a už jí není do zpěvu. Obyčejně přicházejí za děvčaty i šuhajci a škádlí je. Místy odlívá ten, kdo první z rána vodu do domu přinaší, buďsi chlapec, buďsi děvče, ode dne sv. Lucie ($^{13}/_{12}$.) až do vánoc každý den trochu té vody do jisté nádoby. O š. večer když má jíti na utjernu, umyje se jí. Kdo jemu nebo jí u kostela líce utře, za toho se dostane; je-li to stará žena, tedy to značí smrť. Jinde zase, když sezvánějí po třetí na jitřní, běží děvčata k potoku nebo ku řece, myjí si líčka a jdou s mokrými líčky do kostela. Po kostele jak domů přijdou, hned ulehnou a v noci prý se jim přisnije budoucí jejich muž, přijde utříti každý své nevěstě ručníkom líčko. Která vidí ve snách starého, dostane vdovce; které stará žena líčko utře, ta prý umře. Na Zvolensku v některých dědinách dávají děvčata vykvétat čerešňové *halúzky*, které řezají na sv. Kateřinu a potom v teplém místě chovají, aby do vánoc vykvetly. Kterému děvčeti nevykvete, ta se nevdá, ba říká se o ní, že není pannou; které vykvete, ta s ní jde do kostela na půlnoční a který šohaj ji ulapí, za toho se dostane. Dětvanští šuhajci když jdou na utjernu, mají v čižmě krejcar; když jdou z kostela, stretnou prý se s duchem budoucí své nevěsty. Také sní každý, nežli jde na jitřní, kousek česneku, aby ho na cestě čert nevzal, který prý česnek nerád cítí. Kdo by chtěl strygy viděti, které se znají neviditelnými spraviti a obyč. o půl noci na š. večer rejdy své provádějí, ten musil by prý počnout robiti na sv. Ondřeje ($^{30}/_{11}$.) stolčík o třech nohách; každý večer až do kračunu musí na něm něco udělati, tak aby jej o š. večer dodělal. Potom nechť jej vezme do kostela na utjernu, tam se naň posadí a uvidí prý, co po kostele a zvláště okolo oltáře strygy vyrábějí. Jiní zase odkládají od sv. Lucie do vánoc, tedy po 13 dní, každý den po jedné třísce ale vždy z jiného dřeva. Na dohvězdný večer o půl noci složí se třísky do hromady a podpálí se; k tomu ohníčku prý se přijdou všechny strygy z celého okolí ohřívat a tu prý je člověk ten vidí a pozná. Boženy Němcové Babič. 398. a násl. — **z čeho.** Z cizího se lidé velmi štědří ukazují. Prov. — **v čem:** v slovích. Ros. Achilles byl štědrý v dařích. Troj. 149. V almužnách š. BO. — **při čem.** Při všech věcech štědrým býti. St. skl. — **v co:** aby v almužny byl štědr. Št. N. 339. — **komu.** Prokop byl štědrý hostem. Brt. S. §. 111. — **Š.** = *hojný*, reichlich. Štědré slzy vylévati. Troj. Š-ým pitím hlavu obtížiti. Reg. zdr. Š. náklady. Ras. Š. přídavek (větší). Sych. — **Š.**, ého, m., osob. jm.

Štefan, a, m. Š. Krist. a Ondř., spisov. čeští. Vz Tf. H. l. 203.

Štefán, a, m., v ob. mluvě *Štefek*, fka, m. = *Štěpán*. V.

Štefaník, a, m., osob. jm. Šd.

Šteffal, a, m. Dr. Š. Václ., spisovatel a lékař v Praze. Vz Tf. H. l. 192.

Šteffek, fka, m. *Š. z Koloděj*, jm. vymřelé šlechtické rodiny. Vz S. N.

Štefík, a, m. (= Štěpánek), osob. jm. Šd.

Šteflík, a, m., osob. jm. Vz Tk. V. 76.

Štefka, y, f. *(= Stephania)*, osob. jm. Šd.

Šteft, u, m., **šp.** z něm. Stift = *ozubec, kolíček*; slov. *šteflík*, jehla k navlékání tkanic; něm. dial. steft, kolík, veliká jehla, střněm. stëft, nněm. Stift, cuspis. **Mz.** 336.

Šteh, u, m. = *steh*. Us. Šd.

Štehanec, nce, m. = *stehanec*, ein grosser Nähtisch. Olom. Šd.

Štěhliti atd., vz Stěkliti.

Štěhot, u, m. = *štěhotání*, das Geklapper.

Štěhotati, -hotám a -hoci, zwitschern. Slavík štěhotá (š-ce), schlägt. Chmel. Cf. Štěbotati.

Štěhotavý, zwitschernd. Š. vlaštovka. Š. žáby (quakend), pouta (chřestící, klirrend). Jel.

Štěhotný, zwitschernd. Šd.

Štěchovice, dle Budějovice, Stiechowitz, ves u Manetína. PL., Tk. III. 103. Vz S. N. — **Š.**, předměstí Kroměříže. Tč.

Štěchtati, *oštěchtati* = *štípati*, *kousati* (o husách a kachnách), abbeissen. — **co.** Husy zelí oštěchtaly. Us. Č.

Štek, u, m. = *horlení*, *řevnivosť*, der Nacheifer. D., Bzd.

1. **Štěk**, u, m. = *štěkání*, *hlas psí*, das Bellen, Gebell. Š. malého štěnce veliké zvíře neuráží. Č. M. 90. Nestáti za psí štěk (= za nic). Us. Sd. — Š. = *škyt*, die Schlucke. Ros.

2. **Štěk**, a, m., der Delphin. Rozk.

Štěkač, e, m., der Beller. Jg.

Štěkalka, y, f. = *zajíc hvízdající*, *zemní*, lagomys pusillus, der Nachthase. Ssav. 292.

Štěkan, a, m. = *pes*, der Hund. U Jižné. Vrů.

Štěkanda, y, f. = *štěkna*. To je stará š.! U Jižné. Vrů.

Štěkání, n., das Bellen, Gebelle. Psi dali se do š. Us. Dch., Er. P. 136. a. Pes ščekáním nezastaví na nebu mesíce. Na Slov. Tč.

Štěkárna, y, f., die Hundegrube? Plk.

Štěkatar, u, m. = *štěkavý kašel*, der Keuchhusten. U Bechyně. Mý.

Štěkati, *štěkávati*; *štěknouti*, knul a kl, utí, bellen, kläffen, bäffen, belfern. V již. Čechách *věkat*. Kts. — **abs.** Pes štěká, psi štěkají. Kom., D. Jak by pes štěkl (když někdo někoho marně napomene). Us. Pes, který velmi štěká, nerád kouše. Prov. Liška štěká. Kom. Štěká (zlobivě křičí) co tista. Č. M. 601., Mus. Žaludek lačný štěká (křičí, ozývá se). Žaludek přeplněný štěká = štká. Kom., V. Ščeká pořádem jak fena (ženská odmlouvačná nebo nadává-li). Mor. Sd. Něch tam lude mluvju, ščekaju jako psi, dyť mi oni něomluvju moji poctivosci; Psi ščekaju a zas přestanu, a ludzě jene omuvaju (omlúvajú); Psi něchcěli ščekać, ja sem němuh běhać. Sš. P. 415., 488., 133. (Tč.). Mezi mluvnými viece mluvnější jsú méně užitečnější, jako mezi psy nejneužitečnější najviece štěká; Psi némí, preláti porušení, jenž nemohú štěkati, a vepři nečistí, jiné jenž kálejí . . . v kostele sú ustaveni. Hus I. 271., 301. — **na koho, nač.** Pes stěká na příchozího, Kom., na měsíček. Sám na svój ocas štěká. Mus. Ovšem jenom psové mohou štěkať na přetichý na obličej luny. Sš. Bs. 196. I psa chlebem zkrotíš, když ščeká na tebe. Na Mor. Tč. Vrata sem vám otvírávau (ot-val), psíček na mňa ščekávávau (. . val); Nevezće mne přes ten les, budzě na mne ščekać každý pes. Sš. P. 208., 461. (Tč.). Když jsem já k vám chodíval, pejsek na mne štěkával. Nár. pís. — **do koho.** Pes zdravý do vzteklého neštěká. Tab. lid. — **čím.** Což tam tou hubou štěká (zlobivě křičí). Ros. Zimů se třesa a zuby ščekce. Výb. I. 951. 30. Ležíš zuby štěkce. Žk. 308. — **jak.** Psi štěkali, mohli se vzteknout. Er. Sl. čít. 27. Pes bez svého užitka a se svú škodú darmo často štěká. Hus I. 229. — **kde.** Za naše homne pse ščekají. Sš. P. 404. Každý psík na svém dvoře směleji štěká. Us. — **co zač.** Kdo od koho platu čeká, faleš za pravdu ti ščeká. Mor. Tč. — **proti komu.** Pohanóm, jenž jako psi vždy proti Bohu štěkají, a u modl svých s krví okolo jdú jako psi. Hus II. 98. Nazývejme zbrojem toho, jenžto proti pravdě štěká. Sš. Bs. 194. — **se s kým** = *vaditi se*, *hádati se*. V jednom kuse se s ní štěká. U Rych. Msk. Vz Štěkule, Vyštěkati.

Štěkavě, bellend.

Štěkavec, vce, m. = *štěkavý pes*, der Beller, Belferer. V. — Š. = *žváč*, *darmotlach*, *tlučhuba*, der Zungendrescher, Rabulist, Mauldrescher. Kom., Sych. — Š. = *kdo rychle mluví*. U Rychn. — Š. = *advokat*. Sml., Bdž. 135. Vz Právní.

Štěkavka, y. f. = *štkavka*, das Schlucken, die Schlucke. Ms.

Štěkavosť, i, f. = *náklonnosť ku štěkání*, die Neigung zum Bellen. Ros.

Štěkavý, bellend. Jg., Dch. Š. pes. — Š = *hubatý*, *vadivý*, keifsüchtig. Š. jazyk. Dch.

Štěkci, vz Štěkotati.

Štěkeň, kně, **Štěkná**, é, f., Stiekna, městys u Strakonic. Cf. Tk. IV. 33. Vz S. N., Tř. 7.

Štekl, a, m., osob. jm.

Štekle, f., pl., z něm. Stöckel = *podpatek*. Slov. Plk.

Štěkle, ete, n. = *štěkající pes*, der Beller, zastr. Bhmr.

Štěkliti, *stekliti*, il, en, ení; *-klívati* = *lektati*, kitzeln, na Slov. — **kde.** Utopený v nosu se štěklí. Tab. lid. — **komu kam.** Štěklila ta slova v uši jemu. Kartig.

Štěklivec, vce, m. = *štěklivý*, der Kitzlige.

Štěklivosť, i, f., die Kitzlichkeit.

Štěklivý, na Slov. = *lektavý*, kitzelig; *citlivý*, empfindlich; *pochybný*, bedenklich, kitzelig. Bern.

Štěkmo, bellend. Bur.

Štěkna, y, f. = *hafna*, *štěkavá*, *hašteřivá ženská*, ein zanksüchtiges, zänkisches Weib.

Štěkná, é, f., vz Štěkeň.

Štěknouti, vz Štěkati.

Štěkot, u, m. = *štěkání psů*, das Gebelfer, Belfen, Gekläffe. V. Na š. psů poslouchati. Č.

Štěkotání, **štěktání**, n. Š. zubů, das Klappern der Zähne. Jel.

Štěkotati (zastr.), -kotám a -koci; *štěktati* (štěktám a štěkci), *-kotávati* = *štěhotati*. — **čím:** zuby, klappern. Jel., St. skl. V. 190. — *O ptácích.* Slavík, straka štěkoce. — **se.** Uslyšal, ano se ďáblové štěkcí. Háj. — Jg.

Štěkotný, schreiend. Š. straka. Jg.

Štěkoun, a, m., der Kläffer. Rk.

Štěkování, n. = *horlení*, die Nacheiferung. D.

Štěkovatel, e, m. = *horlitel po někom*, der Nacheiferer. D.

Štěkovatelka, y, **štěkovatelkyně,** ě, f., die Nacheifererin. Jg.

Štekovati (*štěkovati*, Plk., D.) = *zavaditi*, anstossen, streifen, sündigen; *horlivě následovati, po někom horliti, řevniti*, nacheifern. V., Jg. — **koho.** Střelil k němu, ale jen ho štekoval (oň zavadil). Ros. Sluší spoluučedlníky horlivě š. Kom. Jeden druhého štekuje (snaží se přemoci). Ros. — **s kým v čem:** v pohodlí. Har. — **v čem kdy.** Aby chudý bohatého v útratách a nákladích **při** držení úřadu neštekoval. V. — Jg.

Štekový úd = podobný jinému, aemulans, nachahmend. Rst. 504.

Štěkře, Stieks, ves u Krumlova. PL.

Štěkula, y, m., der Zänker.

Štěkule, e, f. = *vadivá žena*, ein zänkisches Weib. Přípona -ulja. Mkl. B. 112. (Hý.). Pravá š. Vz Váda. Č. M. Cf. Štěkulka, Štěkna.

Štěkulice, e, f. = *štěkule*. U Jižné. Vrů.

Štěkulka, y, f. (s příhanou) = *huba štěkavá, vyřídilka*, loses Maul. Us. Dch. Vz Štěkule.

Štěkuška, y, f. = *štěkalka*.

Štel, u, m. Mydlářský š., die Seifensiederlauge, *louh*. Puch., Vaň. — **Š.** = *zděný základ silnice*. Us. Rgl.

Štelcar, a, m., osob. jm. Š. Želetavský ze Želetavy Jan, utrakvistický theolog a spisovatel český v 16. stol. Vz S. N.

Štele, e, f., zastr. = *druhé dno kádě*, der zweite Boden im Bottig der Salpetersieder, die Stelle (fundus, spodek, dno). Vz Mz. 336.

Šteleč, i, f., das Alkali, *draslo, louhová sůl, žíravina*.

Štelečnosť, i, f., alkalische Beschaffenheit. Jg.

Štělečný chléb, ze štělku. Vz Štělek.

Štělek, lku, m. = *přední obilí*, opak: *zadina*. U Chocně: *předek, výskok, předyněk, štělek*. Ktk. Der Vorsprung des Getreides, das reifste, von selbst ausfallende Korn. Jg. Chléb ze štělku. Us. Š. ku siji jest nejlepší. Jg.

Štělina, y, f. = *skulina*, die Spalte. L. — Na Slov. = *tyčka*, die Stange. Us.

Štěliště, ě, n., ausgelaugte Asche. Vyštělený popel aneb jak vůbec slove š. z mydlářských dílen. Koubl. Hosp. 63. Vz. Štěliti.

Štěliti, il, en, ení = *vyluhovati* (u mydlářův), laugen. Us. Č. — **co kde.**

Štělný = *co jest jako štěl, štělek n. nejpěknější zrno*, vom Vorsprung des Getreides. Š. zrno při vití nejdále letí. Us. Č.

Štelovina, y, f., mrva mydlářská. Rgl. Š. = vývržkové z potaše, das Aschensalz beim Seifensieder. Tech.

Štembera, y, m., lékař a spisovatel český. Vz S. N.

Štěměch, a, m., Stemniech, ves u Třebíče na Mor. PL.

Štemfel, fle, **štemflík,** u, m., z něm. der Stempel = *podpora*, die Stütze. Kateř. Žer. Š. = stojmo postavené dřevo ku podepření stropu n. slemena dolu, **lépe:** *stojka*. Vys. — **Š.** = *nabiják u ručnice*, der Ladestock. D. — **Š.** = *vrtátko zámečnické*, Stempel. — **Š.** *u kováře* = *náraz*, der Vorlochstempel, kladivo ku proražení železa a p. Hk. — Jg. — **Š.** = *kolek*, der Stempel. Us.

Štemflovaný; — *án, a*, o = *podepřený*, gestützt; *kolkovaný*, gestempelt. — **jak.** Mysl mládeže **v** známosti věcí má býti podpírána a štemflována. Inform. Kom. 8.

Štemflovati, z něm., vz Štemfel. **Š.** = *podpírati, cejchovati*, stützen, stämmen. Jg. — **co:** strop; mince (bité peníze). — **koho v čem:** v náboženství (podporovati). Ptk. — **Š.** = *štemplovati*, stempeln. — **co:** žádosť. Us.

Štemovací, Stimm-. Š. kladivko (strojníček), píšťala. D.

Štemovač, štemovatel, e, m., **šp.** z něm. der Stimmer = *ladič*. Vz Štemovati.

Štemovati. — **co:** housle, **lépe:** laditi, strojiti, nastrojiti. Vz Štimovati.

Štempel, ple, štempl, u, m., z něm. der Stempel = *podpora*, vz Štemfel. — **Š. lépe:** *kolek*. Zlatkový š. Us.

Štemplář, e, **štemplovník,** a, m. = *kdo štemple* (kolky) *hotoví*, der Stempelschneider. D.

Štemplík, u, m. = *průbojník* (u kováře). Šm.

Štemplování, n. = *kolkování*, das Stempeln. Jg.

Štemplovaný (kolkovaný) papír, gestempelt.

Štemplovati = *kolkovati*, stempeln. — **co:** papír, plátno.

Štemplovec, vce, m., Stremplowitz, ves v Opavsku. Vz S. N.

Štemplovna, y, f. = *kolkovna*, die Stempelkammer.

Štemplovné, ého, n., die Stempelgebühr. D.

Štemplovní úřad, das Stempelamt. D.

Štemplovník, vz *Štemplář*.

Štemplovný = *ku štemplování se vztahující*, Stempel-.

Štěmský, ého, m., osob. jm.

Štěňa = *štěně*. Slov.

Štenář, e, m. = *čtenář*, der Leser. Mor. Brt. Vz *Čš*.

Štěňátko, a, n., vz Štěně.

Štěňatý, vz Štěnný.

Štencle, í, pl., f. = *chůdy, štíhle*, snad z něm. Stensel (Stelzen), podpora, fulcrum, pes, basis, noha, podstavek. Vz Mz. 336. — Kom. L. 26.

Štencovitý, Š. kachna (po oškubání). U Boskov. na Mor. Ktk. Vz Štenec.

Štěně (zastar. štíně), ěte, n., pl. **-ata;** *štěňátko*, a, n., *štěnec*, nce, m. V. Stsl. štenĕ, catulus, příp. -ęt. Mkl. B. 190., 307. (Hý). — **Š.** = *mládě psí, liščí, vlčí, opičí, medvědí, lví* atd.; zvl. *mladý psík*, das Junge

der Hunde, Füchse, Wölfe, Affen, Bären, Löwen. Tista se štěňaty štěká na přícho-zího. Kom. Ščeně lvové. Ž. wit. 16. 12., 103. 21. Štěnec lvový. Vyhnali ho před vrata, přišla k němu štěňata; Ščeňata po-zavíral a je kyjmi bíti dal. Sš. P. 20., 21. Ovšem, však také štěňátka jedie drobty, kteříž padají se stolu pánóv jich (Mat. 15.); Ale jako štěněti otruskóv (drobtů) podaj. Hus. II. 95., 99. (Tč). Štěně štěká, jak od psů slyší. Pk. Sám se vnadí štěnec ručí. Alex. 1099. Š. podpažní. V. Š. vyzrazuje, co z něho za psa bude. Vz Mladík. Prov. Také někdy štěncům zuby dorostají (mla-dými a mdlými nemáme pohrdati, i oni svého času mohou dojíti). Jg. Jižť jsú štěn-cóm zubi dorostli. Tkadl. II. 1.

Štenec, nce, m. = *nedozralé peří ptačí*. Na Policku. Kšá.

Štěnec, nce, m., vz Štěně. — Š., pl. *š-ci* = *vzteklost, běsnost, pominutí*, die Wasser-scheu, Wuth, hydrophobia. Ani štenci se za-rodí v člověku, ani co jedovatého. Lék. kn. 1544. — Š-ci = *zhlaví u brusního koryta*. Us. — **Š.**, Stienitz, ves u Vys. Mýta. PL.

Štěněcí = *od štěněte*, von einem jungen Hunde. L.

Štěněr, u, m. = *motyka*, die Haue. Us. v Budějov. Jg.

Štěnha, y, f., pl. *š-hy* = *dlouhá dřeva, která kladou místo hnojníku a na ně dává se korba.*

Štěnice, vz *Stěnice, Hmyz*. BO. Š. stro-mová: *skřína*. Na mor. Zlínsku. Brt. Š. čer-vené, vz Barušky.

Štěničenka, y, f., trichocera, prvok. Krok. II. 521.

Štěničník, lépe: *stěničník*. Jg.

Štěník, u, m., *čtenik*, der Zaspel, míra příze. S. N. Pásmo 20 nití, šteník 20 pásem, pře-deno 3 šteníky, štučka 4 přadena. U Rychn. Ntk. Š. = 10 pásem tlusté příze z koudele napředené. V Policku. Kšá. U Chrud. š. = 10 pásem nití. Kd. Kroutí šteníky = přede š-ky (posměvačně). Na Policku. Kšá. Je na-taženej jako šteník (jak široký tak dlouhý). V Kunv. Msk. Vz *Čtenik, Tkadlcovství*.

Šteníkový, vz *Čteníkový*.

Šteníř, e, m. = der Leiter-, Gerüstbaum im Bau. Us. Jg.

Štěniti se, *oštěniti se* = *štěňata roditi*, junge Hunde, Wölfe usw. werfen, ausschüt-ten. Vz Štěně. Čuba se běhá, štění.

Štěnka, y, f. Pl. *štěnky*, **lépe**: *stěnky* = dvě tlustá do čtverce otesaná dřeva podél na voze, aby se na ně těžký náklad nalo-žiti mohl. Us. u Hořic. Hk.

Štěnný, štěňatý, trächtig. Š. suka. Na Ostrav. Tč.

Štěnovice, dle Budějovice, Stienowitz, ves u Plzně. PL. Vz Tk. IV. 218., S. N., Pal. III. 2. 130.

Štěnýř, e, m. = *šteníř*. Zkr.

Štep, u, m. = *druh šití, kde se stěh se stehem spojuje*, das Steppen, Sticken. Š-em šití košili.

Štěp, u, štípek (zastr. **štěpek**), pku, m., **štěpí**, n., strsl. štьpь, vedle *ščip*, was man mit den Fingern zusammenfassen kann; hier-her gehört auch *ščap*, damnum, škoda, ei-gentlich das Abgezwickte. Mkl. B. 16. Cf. Ščip. (Hý.) **Š.** = *roub či ratolesť ze stromu na strom sazená*, der Pfropf, das Pfropfreis. Ros. Š. je rostlina, která roub vyhnala n. na níž se roub ujal. Rostl. I. 64. a. Š., zvl. strom ovocný zušlechtěný, der gepfropfte Obstbaum. D. Štípků pilen jest. V. Š., který hrušky nese; Š. merunkový. V. Š. bez květu. Prov. Jaký š., takové ovoce. Prov. — **Š.**, zvl. *ja-bloň štěpná*, gepfropfter Aepfelbaum. Po za-hradě chodila, ščep jablunku sadila; sadila ju z hlyboka: Růsť jablunko z široka. Sš. P. 435. Jablko nerádo padá od štěpu, nemů-že-li jináč, ale špičkou se k němu obrátí. V. — **Š.** = *strom vůbec*, der Baum. Ar-bores fructiferae, quae ščepy dicuntur. Ord. j. t. §. 62. Gl. 339. Když ovoce na štěpiech dospievá, tehdy blízko jest léto. Hus. II. 12. Š. velmi rád se přijímá, když větr, déšť a slunce má; tak každému se, kdo má štěstí, může vždycky dobře vésti. Slez. Tč. Štěpař š-y neúrodné vykořeňuje. Kom. List od š-u neb stromu. V. Vsadil š. Jel. — **Š.** *mizdřicí, na kterém kože mizdří*, der Streich-, Schabelbaum. D.

Štěpač, e, m. = *štěpák*.

Štěpák, a, m. = *drvoštěp, který dříví štípá, jež potom jiní přeřezávají*, der Holz-spalter. Us. Dch.

Štěpalka, y, f. = *křižalka*. U Prostěj. Vch. Vz Štěpán 2.

1. **Štěpán**, a, m., z řec. στέφανος, **Ště-pánek**, nka, m., dříve *Štefán, Štefánek*, v obec. mluvě na Slov. *Štefek, Štefko, Šte-fíček, Štefíčko, Štěvo, Ševko, Števičko*. Ste-phan. Jg. Sv. Štěpána nalezení (3/8). Gl 339. Na sv. Štěpána, každý se má za pána (toho dne jdou pacholci t. j. mužští čeledínové ze služby, je *svoboda*, sloboda, vz toto); Na boží narození o huby otevření, na sv. Štěpána o napití ze džbána, na nový rok o slepičí krok, na tři krále o hodinu dále (o to jest den delší). Hrš. Vz o *vlastních jménech* Štěpán a Štěpánek Tk. I., II., III., IV., V. (rejstřík), S. N., Tf. 120.

2. **Štěpán**, u, m. = *křižalka*, gedörrtes Obst. Nakup tam štěpánů k večeři. U Olom. a Litovle. Sd., Kčr.

Štěpanice, dle Budějovice, Stiepanitz, ves u Nové Paky. PL. — Š. dolejní a ho-řejní, Stiepanitz, vsi u Jilemnice. PL. Cf. S. N.

Štěpánov, a, m., Stepanow, ves u Bilína; Stephanau a) ves u Šternberka na Mor., b) ves u Boskovic; Stephanshof, hostinec u Vys. Mýta; Stiepanau, městys v Brněn-sku; Stiepanow, mě. u Vlašimi, vsi u Cho-těboře, u Leštiny, u Skutče, u Přelouče, u Slaného; Stiepanowitz, ves u Lišova; Stippanau, ves v Olomoucku. PL., Tk. I. 626.

Štěpanovice, dle Budějovice, Stepano-witz, ves u Rovenska; Stiepanowitz, ves u Lišova (vz Štěpánov), vsi u Klatov, u Ti-

šnova, u Jaroměř. PL. Vz Tk. III. 34., 305., V. 192-, S. N., Tf. 288., Žer. Záp. II. 190.

Štěpanovec, vce, m., osob. jm. Vz Tk. III. 377., 524.

Štěpanovsko, a, n., Stiepanowsko, ves u Holic. PL.

Štěpánský přívoz, Stephans-Uiberfuhr, samota u Mělníka. PL. — **Š.** *kostel v Praze*, vz Tk. I. 625., II. 550., III. 660., IV. 742. Š. kostel ve Vídni; š. věž. Us. Šd.

Štěpař, štěpíř, e, m. = *kdo stromy štěpuje, též kdo je sází a opatruje*, der Impfer, Pfropfer, Pelzer. Š. semeniště buď ratolestmi aneb pláněmi vysadě rouby štěpuje a svlažuje, výstřelky klestí, štěpy neúrodné vykořeňuje. Kom. Š. (sadař) sází stromy, roubuje (štěpuje) proutky (rouby) na plaňky aneb je očkuje. Pt.

Štěpaření, n. = *štěpařství*.

Štěpařiti, il, ení, Baumgärtner sein.

Štěpařka, y, f., die Baumgärtnerin.

Štěpárna, y, f. = samota u Velvar. PL.

Štěpařský, Pfropfer-, Baumgärtner-. Š. knihy, nástroje. Š. jednota, vz S. N.

Štěpařství, n. = umění ovocné stromy dle zvláštností jich povahy přiměřené vychovávati, šlechtiti, přesazovati, aby se velikých, zdravých stromů a hojného ovoce docílilo, die Obstbaumzucht, der Obstbau. Vz více v S. N.

Štepati = *štepovati*. Hej jedna ci ju šila a druha štepala. Sl. ps. 339.

Štěpek, pka, m. = *Štěpán*. Mor. Šd.

Štěpený; *-en, a, o*, gepfropft. Ta zahrada t. cierkev sv., prve na malém miestě t. v židovstvu štiepena, zprýštila sě jest. Hus. III. 52.

Štěpí, n. = *mnoho štěpův*, Obstbäume. Zahrada štěpím vysazená. V. Mráz na š. udělal škodu. V. Š. plemeniti, rozsazovati, štěpovati, klestiti, očistiti. V. Ovoce na š. roste. V.

Štěpík, u, m. = *štípek*, das Obstbäumchen. Koll.

Štěpina, y, f. = *něco štípaného, poleno* atd., der Spaltling, das Spaltstück, das Scheit. V., Dch. Š. = ¼ pařezu. V Bolesl. Bf. Přikládali smolné štěpiny. Šbk. **Š.** = *prokůlka*. U Král. městce. Psčk. — **Š.**, y, m., osob. jm.

Štěpinka, y, f., vz Štěpina, Pravidlo.

Štěpinový, Scheit-. Š. dříví. Us. Dch.

Štěpíř, e, m. = *štěpař*.

Štěpitel, e, m., der Pflanzer. Bern.

Štěpitelka, y, **štěpitelkyně**, ě, f., die Pflanzerin. Bern.

Štěpiti, il, en, ení; *štěpívati*, pfropfen, pelzen, *vsazováním roubů štěpy dělati*. Z planých stromů činí se dobré štěpením, kopulováním, očkováním, cívčením. Koll. Č. — **abs.** Oni (kněžie) mají tu vinici okopávati, bludy ven plejíce; mají štiepiti neb saditi, v dobrém učiece. Hus. II. 65. — **co (čím).** Cierkev svatú apoštolé krví svú štěpili; Svú krví ji (cierkev) vykúpiv dal jim, aby také svú krví ji štěpili. Hus. I. 365., 180. Ze dřeva zlého móž býti dobré, když by je štiepil. Hus. II. 295 — **kde jak.** Sstúpil s vysokosti nebeské do zahrady cierkve svaté, jižto na nízkém miestě t. ve veliké pokoře štiepil. Hus. III. 71. (Tč.). — **co kam.** Zdvořilosť do života štěpiti. Koll. — Vz **Štěpovati**.

Štěpka, y, f. = *tříska*, der Span. Dch. — **Š.** = *špetka*, ein Bischen. U Olom. Sd. — **Š.**, y, m., osob. jm.

Štěpkov, a, m., Stiepkau, ves u Mor. Budějovic. PL.

Štěpnatý, reich an Obstbäumen. Šm.

Štěpní, Obst-. Š. zahrada. D.

1. **Štěpnice**, e, **štěpnička**, y, f. = *štěpná n. ovocná zahrada, sad, štěpovnice, sad ovocní, sadiště*, der Obst-, Baumgarten. Šp. Š. = trata ovocnými stromy vysázená, pomarium, der Obstgarten. Rst. 504. Zahrada neb š. jest aneb kvítnice aneb obora. Kom. Zpustlá š., prázdná truhlice. Vz Hospodářský. Č., Lb. Špatné stromy ze š-ce vyřezati. Us., Hus. II. 292. Š. vědy, die Pflanzstätte der Wissenschaft. Č. — **Š.** = *štěpařka*. St. skl. — Š. = *školka na stromy*, die Baumschule. D.

2. **Štěpnice**, Stiepnitz, předměstí v Telči. PL.

Štěpnický, zum Pfropfen gehörig. Š. plánka. Bern.

Štěpnictví, n. = *štěpařství*.

Štěpnička, y, m., osob. jm. Š. Fr. Boh., čes. básník. Vz S. N., Tf. H. l. 104.

Štěpničný = *zahradní*. Š. rostlina. Rostl.

Štěpník, a, m., Stiepník, myslivna v Poděbradsku. — **Š.** = *štěpař*. Ždk.

Štěpnosť, i, f. = *kolnosť, lupnosť*, die Spaltbarkeit. Um. les. I. 96.

Štěpný = *kolný, sečný*, spaltbar. Š. dříví. V. — **Š.** = *ku štěpování sloužící*, Pfropf-. Š. proutky. Orb. p. — **Š.** = *štěpovaný*, gepfropft. Š. strom, hruška, D., ovoce, sad. V. — **Š.** = *sazený lidskou rukou*, gepflanzt, zahm. Byl. — **Š.** *krajina, kde stromy se daří*, Obstgegend, f. J. — **Š.** *rým, který samým kořenem slova se děje*: hod — rod; *planý, který ukončením pouhým se tvoří* — : milovati — vybírati. Č. — Jg.

Štěponka (Ščeponka), y, f. = Štěpánka. Na Ostrav. Tč.

Štěpov, a, m., Baumberg, několik domků u Chrasti. PL.

Štepovací, Stepp-. Š. jehla, hedvábí. D.

Štěpovací = *vrubovací*, Pfropf-, Pelz-. Š. nůž, školka. D.

Štěpovactví, n. = *vyšívání*, die Stepp-, Stickerkunst. Slov. Bern.

Štepovač, e, m., der Stepper, Sticker Šp.

Štěpovač, e, m. = *štěpař*, der Pelzer, Pfropfer. Us. Jg.

Štepovačka, y, f., die Stepperin, Stikkerin. Bern. Šp.

Štepování, n., das Steppen, Sticken. Us.

Štěpování, n. = *vrubování*, das Impfen, Pfropfen, Pelzen. V. Způsob š. D. Š. jest dvojí, *roubování* a *očkování*. Rostl. Vz KP. III. 274., Rst. 307.

Štepovaný; *-án, ána, o*, gesteppt, gestickt. Ach můj milé štepované pásku, ztratila jsem od milých lásku. Sš. P. 397. Š. košile, pokryvka.

Štěpovaný; *-án, ána, o*, gepfropft, gepelzt. Š. roub, V., strom, chmel.

Štepovati, *štepiti*, il, en, ení = *tak šiti, že steh se stehem se spojuje*, steppen; na Slov. = *vyšívati*, sticken. — **abs.** Ta švadlena, ten stroj, hezky štepuje. — **co** (**čím**): pokryvku hedvábím, košili, dlouhou jehlou š. — **jak, kde: od** kraje, **v** kraji. Šp.

Štěpovati, *-ovávati* = *rouby vsazovati, vrubovati*, pfropfen, impfen, pelzen, einzweigen. Jg. — **abs.** Štěpaři štěpují. Br. — **co.** Ščepoval tam hezký synek míšenské jabloně. Ščepuje, ščepuje a děvče miluje, černooký mysliveček mu je odvaďuje. Sš. P. 319. — **co kam: roub na** plán š. V. Š. **v** rozkol, in den Spalt. D., Šp. Š. **za** kůru.Rad. zv. — **kde.** Co **při** chudých štěpuješ, toť roste u Boha. Štelc. **U** těch Vítků **v** zahradě ščěpuje tam šohajíček dvě mišenský jabloně. Sš. P. 766. Zahradník nejlépe **na** tom štěpuje, což stromem ještě nebylo (na pláni). Kom. D. 83.

Štěpovec, vce, m., nerost štípatelný, der Spath. Nz. Vz Schd. II. 43.

Štěpoví, n. = *štěpí*, ligna pomifera, Obstbäume. Reš., Har., Mus. V. 414., BO.

Štěpovnice, e, f. = *štěpnice*. Boč. rkp. 1410.

Štěpovník, a, m. = *štěpař*. Jád., Jg.

Štepovný = *ku štepování sloužící, štepovací*, Stick-. Š. hedvábí, die Stick-, Steppseide. Jg.

Štěpový = *od štěpu*, Baum-, Obstbaum-. Š. mech (změní). Sš. P. 739.

Štěpta, y, f. = *štěpka*, ein Bischen. U Olom. Sd.

Štěpto, štěpítko, a, n. = trocha, štipec, ein Bischen. U Prostěj. Vch., Hý.

Štěrba, y, f. = *štěrbina*, die Scharte, Ritze, slovan. *ščrba, škrba*. Mkl. B. 33., 34. Us. Š. v rostl. těsná rozpuklina na povrchu nějakého dílu n. p. na otevřených prašníkách pryskyřníků, rima, die Ritze, der Riss. Rst. 504. Jenž (nepřítel) otevřenými š-nami v útrobu naši se snadně dobývá. Sš. II. 140. — **Š.** = *blizna*, rostlina, stigma, die Narbe. — **Š.**, y, m. a f. = *štěrbák*, a, m. = *řídkozubý*, der Zahnlücken hat. Ros. — **Š.** *(Ščrbák)*, osob. jm. Vz Tk. V. 75., 82., S. N.

Štěrbáček, čka, m., osob. jm. — **Š.**, čku, m., nástroj ku štěrbání. Šd.

Štěrbák, a, m. = *štěrba*. — **Š.**, u, m. = *nádoba dřevěná z jednoho kusu vydlabaná*. D. — **Š.** = *tuhý míč kožený*, Fangball aus Sämischleder. Dch. — **Š.** = *bylina*, jíž jako salátu užíváme, die Endivie, endivia. Jg. Čakanka š., endivia. Rstp. 947., Schd. II. 280., Čl. 104., Kk. 163., FB. 38., Čl. Kv. 169., Slb. 453., S. N.

Štěrbákový salát, der Endiviesalat. Dch.

Štěrbatka, y, f., sphagebranchus, ryba úhořovitá. Krok. I. d. 108.

Štěrbátko, a, n., das Fugeisen der Maurer, mit welchem sie den Kalk in die Fugen der Mauer streichen. Šm.

Šěrbatosť, i, f., die Schartigkeit. Jg.

Štěrbatý = *mezerovatý, štěrby mající*, rimosus, schartig, ritzig, rissig; *zubatý*, zähnig. Š. klas. U Opav. Klš. Š. hrnec, čbán, Ros., zub (vyžraný), hohl, Us., kůra mnohých stromů. Rst. 504.

Štěrbavec, vce, m. = *kdo nemá všech zubů, zvláště předních*, der Zahnlücker. Plk.

Štěrbavěti, ěl, ění, schartig, ritzig werden.

Štěrbavosť, i, f., die Schartigkeit; Zahnlosigkeit.

Štěrbavý = *plný štěrb*, leck, schartig. Bern. Š. nůž *(zubovatý)*, hrnec, (od jehož kraje kus uražen jest). Jg.

Štěrběti, ěl, ění, *štěrbavěti*, schartig werden.

Štěrbina, štěrbinka, y, f. Š., fragmentum, aus skerb-: ahd. skirbi, Scherbe. Mkl. aL. 289. **Š.** = *úlomek něčeho*, ku př. meče, hrnce, die Scherbe. St. skl — **Š.** = *mezera po úlomku zůstanoucí*, die Lücke, Scharte, Kerbe. Š. na noži, na meči (zub), Dal., na sklenici, Jel., na hrnci, D., v zubu. Jinak š. = díra, kde schází zub. Š. na pile (vruby mezi zuby), na konci šípu (k zasazení na tětivu). Us. — **Š.** = *skulina, rozpuklina, rozsedlina, otvor*, die Ritze, Spalte, Fissur. Š. hlasová, glottis, die Stimmritze, Nz., lícná, die Wangenspalte, žabrová, die Kiemenspalte, žilnatá, die Choricidoalspalte, ústní, die Mundhöhle, patrová (rozeklání patra), die Gaumenspalte, dýchací, glottis respiratoria. Nz. lk. Š. v prkně (od sucha). Us. Ktk. Š-ny paprskovité, die Radialspalten. Dch., Ros., Krok. — **Š.** = *skulina, neduh rohu koňského, když svrchní lupina jeho puká*, der Hornriss, die Hornspalte. Ja.

Štěrbinák, a, m., pirimela, korýš krátkoocasý. Krok. II. 247.

Štěrbinatka, y, f., hysterium, tvrdodub. Rostl. I. 274. a. Vz Štěrbině.

Štěrbinatý = *štěrbatý*. Rst. 504.

Štěrbině, ě, f., hysterium, der Ritzenschorf, rostl. Š. blechová, h. pulicare. Rstp. 1951. Vz Štěrbinatka.

Štěrbinec, nce, m., mya, mlž. Krok. II. 128.

Štěrbinovitosť, i, f., die Schartigkeit. Jg.

Štěrbinovitý = *štěrbiny mající*, schartig.

Štěrbiti, il, en, ení, *štěrbivati* = *štěrbu, štěrbinu dělati*, schartig, ritzig machen. Ros. — **se** = *štěrb dostávati*, schartig, ritzig werden, Bern.; *hašteřiti se*, hadern. Kold.

Štěrbivěti, ěl, ění, schartig werden. Ros.

Štěrbivosť, i, f. = *děravosť*, die Schartigkeit, Lückigkeit. Ros.

Štěrbivý = *štěrby mající, děravý, dírkovatý*, schartig, lückig, hohl. Š. zub, V., dřevo. Ros.

Štěrbný, pl., f., v lodn., der Plankengang. Šm.

Štěrboholy, dle Dolany, Stierbohol, ves u Běchovic. PL. Vz S. N.

Štěrbovačka, y, f., u zedn., die Verschieferung, Verzwickung. Rk.

Štěrbovatosť, štěrbovitosť, i, f. = *štěrbivosť*. Ros.

Štěrbovatý, štěrbovitý = *štěrbivý*. Ros.

Štěrbovina, y, f., Stierbon, ves u Hodkovic. PL.

Šterc, e, m., z něm. Sterz, v horn. = *dřevo pod huntem, na kterémž dřevě leží oj*, der Sterz. Campe. — **Š.** = *šklubánky*. Rohn. Vz Šklubánky.

Šterc ěř, -cíř, e, m., zastr. = *tulák, žebrák*, der Landstreicher, Müssiggänger, Bettler, z něm. Sterzer. Vz Mz. 336. — Bdl. Žebráci a šterciři mi se ve své žebrotě příkladem Lazarovým zastírati nemohou. Zk. exc.

Štercéřka, štercířka, šterena, y, f. = *tulačka, žebračka*, die Landstreicherin, Bettlerin. Ros.

Štercování, n., vz Štercovati. Bck. II. 3. 7.

Štercovna, y, f., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 248. — **Š.**, v hutn., der Ausgusskasten. Šp.

Štercovati, z něm. sterzen, vz Mz. 336. = *toulati se*, sterzen, herumwandern, Br.; *bouřiti, třiskati*, poltern. Ros. Vůz štercuje (jede-li po kamení). Da. — **se** = *rumplovati, chramost činiti*, lärmen. Ros. — **co odkud**: tuny, okovy s haldy, lärmend fortschaffen. Vys.

Štěrčeti = *chřestiti*, rasseln, klirren. — **kde**. Peníze v kapse štěrčí. U Opav. Klš.

Štěrčný = *co štěrká*, klappernd. Ros. — Š. dítě = *švitorné*. Ros.

Štere = *čtyři*, vier. Zapřihe šohajo štere koně vrany. Sš. P. 393.

Šterec, rce, m. = *šterc*. Us. u N. Kdyně. Rgl.

Štěrečný = *od štěrku*, Sand-, Kies-. Š. pole. Koubl. Vz Štěrkoviště.

Štěrek, vz Štěrk. Hdk. C. 76.

Šterchnouti, chnul, ut, utí, *šterchovati* = *šťouchnouti*, mit dem Ellenbogen stossen. Vz Šťouchati.

Štěřín, u, m., vz Řebřík, KP. I. 502.

Šteřina, y, f. = *skulina*. U Ronova. Rgl.

Štěřiti, il, en, ení; *štěřívati*, na Slov. = *škeřiti, oštírati*. — **co**: zuby, fletschen. D. — **se**. Plk.

Štěrk, u, **štěrek**, rku, m. = *štěrkání*, das Schellen, vz Štěrkati. Plk. — **Š.** = *drobné kaménčko, hrubý písek*, jaký na řečištích bývá, das Steingerölle, der Kiessand, Schotter, Steinschutt. V., Dch., Tč., Prm. V. č. 1. str. 4. Š. a písek jest sypký shluk hrubší n. drobnější naplavené hmoty skalní; Š. šumavský, krkonošský, diluviální, krušnohorský. Krč. 184., 1001., 1002., 1003. Š. = kamení k urovnání silnic. Us. Štěrkem pokládati silnici. J. tr. Násep štěrku a křemele, Schutt- und Kiesablagerung. Dch. Š. skládá se z ostrých úlomků, které stráně a úpatí hor pokrývají tvoříce se větráním hornin a rozpadáváním-se kusů skal. Vz Hornina. Bř. 247. — Ros., Br., Kom.

Štěrka, y, f., menula, pták, zastr. Rkp.

Štěrkač, e, m. = *kdo štěrká*, der Klapperer. — **Š.** = *štěrkavka*, die Klapper. Cf. Hrkačka, Klapačka. — **Š.** = *svéřepec*. Slov. Plk.

Štěrkačka, y, f., die Klappererin. — **Š.** = *štěrkavka*, der Klapper. Vz Štěrkač.

Štěrkadlo, a, n., slov. *štrkadlo* = *štěrkavka*. Plk.

Štěrkání, n., das Klappern. Jg.

Štěrkati, *štěrkávati*; *štěrknouti*, knul a kl, utí, klappern. — **čím**: penězi, Ros., ořechy (= chřestati, cinkati). Kom. — **od čeho čím**. Od zimy zuby š. (na Sloven. a u Opavy). Klš., Baiz. — **Š.** = *švástati*, plappern. U Opavy. Klš.

Štěrkavka, y, f. = *chřestačka, klapačka, hrkačka*, die Klapper, das Klapperwerk. Kom. J. 230.

Štěrkot, u, m. = *štěrkání*, das Geklapper. Ros.

Štěrkotati, -kotám a koci; *-kotávati* = *štěrkot dělati*, klappern. — **čím**: zuby. Na Mor.

Štěrkotka, y, f. = *řehtačka*, die Klapper; das Plappermaul. U Opav. Klš. Vz Štěrkavka.

Štěrkotník, u, m. (slov. *štrkotník*), u, m. = *penězník, hrkač*, lepidium iberis, wilde Kresse. Bern.

Štěrkov, u, m. = *štěrk*. Ros.

Šterkovati = *osnovu ve šlichtě vyšlapovati*, stärken. U Rychn. Msk.

Štěrkovati, beschottern. — **co**: silnici = štěrkem pokládati. Us. Dch.

Štěrkovisko, a, n. = *štěrkoviště*. Us. Šd.

Štěrkoviště, ě, **štěrkovisko**, a, n., glareosa, der Kiessplatz, Schottergrund. J. tr., Rst. 504.

Štěrkovištní, glareosus, Kies-. Š. rostliny = ve štěrku rostoucí. Rst. 504.

Štěrkovitý, steinig, voll Gerölle, griesig, kiesig. Š. půda, Rostl., cesta, role. Tč. Na ščerkovitém chodníku se kameně pod nohama svážely; V ščerku nebo v ščerkovité zemi se kobzole dobře rodí. Na Ostrav. Tč.

Štěrkovný, Schutter-. Š. vlak. Dch. — Š., sand-, griesklein. Š. rybičky (drobné). Ros.

Štěrkový, kiesig, steinig. Š-vá zem je dobrá na kobzole. Na Ostrav. Tč. Š. bylina (rostoucí na štěrkovišti). Rostl. I. 289. b.

Šterlink, u, m., vz Sterling.

Štermberkský, ého, m., osob. jm. Vz Tk. V. 95., 96.

Šternberák, u, m. = *severní vítr studený*. U Olom. Sd.

Šternberk, a, m., Sternberg, městys u Vlašimi; město v Olomoucku. PL., Tk. I. 503., II. 550., III. 660., IV. 742., V. 260., S. N. O pánech a hrabatech ze Š-ka vz S. N.

Šternberské lázně, Sternberg, lázně u Smečna. PL.

Šternberský mlýn, u Bechyně. PL.

Šternov, a, m., Sternhof, ves u Vlašimi. PL.

Šterovati se = *pojímati se* (o beraních), *běhati se*, z něm. stähren. D.

Šterovice, dle Budějovice, Strerowitz, ves u Prostějova.

Štěrý = *štirý*.

Štěstěna, y, f., Fortuna, bohyně štěstí, die Glücksgöttin. Nej. Milec Š-y, das Glückskind. Us. Dch.

Štěstí (dříve *ščestie)*, n., v již. Čech., na Mor. a na Slov. a ve Slez. *ščestí*, Kts., vz *šč*, *št*. O původu vz Šťastný. Š. znamenalo původně součastenství, tedy podíl bezpochyby dědičný a později teprve nabylo významu nynějšího. Gb. Š. jest spokojenosť uvnitř a mír se zevnějším světem. V. Vlček. Š. = *sběh příjemných a prospěšných okolností, o nichž jsme napřed nevěděli, aniž je sami přivésti mohli, příznivá náhoda*, das Glück, günstiger Zufall. *Zvláště sběh příjemných a prospěšných okolností stav náš dobrým činících i věci, které k tomu slouží, dobrý prospěch*, das Glück, Heil, der Flor. Potom sběh příjemných a *prospěšných okolností, které k vykonání předsevzetí našeho pomáhají*, das Glück, günstige Umstände. *Š. jako osoba, která jest příčinou příjemných okolností našich*, das Glück. Jg. Nápadné, případné, náhodné štěstí; š. časné (dobré ve světě); město na vrch š. se vyneslo; v času š.; mnoho š., dejž Bůh š.; hoď Bůh š.; š. to dalo, přineslo; š-stí k nim se obrátilo; korouhvička š. se obrátila; něco š. poručiti; pochybné, nejisté š., odporné š. (neštěstí). V. Š. se mu výší; Člověk neví, kde naň š. čeká (též o *neštěstí* se říká). Us. Dch. Má slepé š. U Olom. Sd. Uřeže svého š. Dh. 102. Šlo mu všecko po ščestí. Št., Výb. I. 162. Ztratí člověk v každém miestě, když k tomu nenie š. Alx. 1138. Dát š-stí málo blaha. Kká. M. ž. 15. To bylo š. od Boha. Brt. Náhoda a š. nic nejsou; Má-li kdo veliké š., nehleď šilhavě; Choulostivý š-ím se nadýmá, neštěstím srdce tratí. Kom. Jí ve světě š. dobře slouží. Br. Š. vaše (bylo), že jste se dal na pokání; Ve š-stí člověk rád pyšní; Š. mu nadělilo; Štěstí nás zmýlilo. Sych. Š-ím obdaření; Při tom běží o celé mé š.; Vypínati se š-ím; Zkusiti své š. D. Na š. nic z toho nebylo. Kdo ví, jaké š. na mne čeká! Má náramné š. Má více š. než rozumu. Se š-ím se slepě potkal. Pam. kut. Bůh š-ím vládne. Moudrý král jest š. národu. Bůh ho obdařil velikým š-ím. Nerozumí svému š. Zmrhal sobě š. Málo komu š. kvete. Š. svého hledati. Vrat. Vždy se člověk mění, v ščestí i v neščestí. Hus. Ten člověk tam udělal š. Maně přišel ku š.; Š. se doplaziti. Sych. On sám aby poněkud na stranu pro bezpečnosť z vojska poustoupil a tudy, pokudžby jim štěstí zle padlo, sebe při živote zachoval. Sl. Uh. 1. 9. Člověk ve š. mnoho vyčte přátel. Vš. II. 18. Kdo š. chyt, bývá syt; kdo rychle kluše, chvátí i duše. Shakesp. Š. hledáme u nebe a ono sedává u nás na prahu. U Žamb. Dbv. Já nikdy takového dobrodinie nezapomanu, buďto ve š-stí nebo v neštěstí. Hus III. 20. Zkazuju mu toli ščestí, co je v tom háječku listí; Umoř bratra, vezmi si mě, budeš míti ščestí ze mne; Zbavíš-li mě vínka mého, zbaví tě Bůh ščestí tvého; Bode (bodej) ti, mynáři, pan Bůh ščestí nedal; Co sem za ním jezdievával, svého ščesťa pohledával; Měl jsem ščestí a neščestí, potkalo mě děvče hezký, potkalo mě, neznalo mě, zajda za mne, volalo mě; Pršelo na tebe velké krapě dešča, něnadala sem se takového ščesťa; Pán Bůh ti dej ščestí z dobrého chování; Láska není žádné ščestí, ščestí není bez závisti; dyby láska plamenem hořela, nebylo by dříví potřeba; Zakukala zezulenka, vyleťa na rozcestí, kerá žena muža bije, té nedá pán Bůh ščestí; Dej Bůh ščestí tomu domu; Vinšujem vám ščestí, zdraví, svaté požehnání; Ščestí, zdraví, pokoj svatý vinšujem vám, napřed pánům hospodářům a potom dítkám. Sš. P. 114., 169., 192., 252., 271., 299., 360., 633., 668., 735., 740. (Tč.). Štěstí nosit = prut z břízi nebo z chvojky uříznutý, strčený do hrnce, na němž jablka atd. nastrčena jsou. To se nosívá po koledě. Vz Sš. P. 739. Člověk v štěstí paměť tratí. Sá. Ve zdraví a š. se odněkud vrátiti. Kom. Š. jich prasklo. Kram. Má ve všem š. (vše se mu daří). Š-stí na dobytku míti. Ms. bib. Někomu k něčemu š. žádati. Kram. Š. na vojně. Š. mu přeje, nakloněno jest, lahodí, na něho se směje. Š. svůj obličej k němu obrátilo. Háj. Jde mu š. pod ruku. Nesedlo mu š. jak myslel. Kram. Š. jest nestálé. Slepé š., sedni mi co sedni. Kom. Š. a neštěstí sousedy jsou sobě. Ros. Ty máš z pekla (pekelné) š. Ta má z pekla š. na milovníky. Us. Č. Odvážil jsem se toho na dobré š.; Š. i neštěstí s někým nésti. Ml. K mému š. to učinil (ne: na mé š.). Jv. Š. mu zpívá (kvete); Má š., až kypí; Dvorské š. na tenčké pavučině visí; Moje š. dostalo pěstí (vz Neštěstí); Š. sedá na rozcestí. Č. Více stojí kventlík štěstí nežli cent rozumu. Na Slov. Kdo železo na cestě najde, bude mať tvrdé š. Dbš. 105. Jiný chlup jiné štěstí (při koupi a prodeji dobytka). V Kunv. Msk. Ščestí sa chytro změňuje, čím víc komu dává, tím víc mu chce uškoditi, nech sa ho obává; Nebol, není i nebudě žáden v takém ščastí, žeby nikdy neokusil trpkosti; Při ščastí pyšný nebuď, než přátelov si nadobuď; Když sa š. zmení, i přátelov není; Ščastí je nestálé, dněs je velké, zítra malé; Ščastí mnohé zaslepuje a o zrak privádzá; Buď jednaký v ščastí i v neščastí; Světa velké ščastí predchádzá neščastí; Bez sčastí práca čas svoj utrácá; Na svém rozumě záleží vlézť k ščastí neb k bídě; Zřídka ščastí s bláznom chodí; Kdo Boha cti v ščastí, tomu pomáhá Bóh v neščastí; Lekár móže predpisuvať, uzdraviť je v ščastí; Ctnost v srdcu zakorenená ne-

zkusuje bídu, dobré mravy mnohokráte za ščastím nejidú; Mnoho prátelstvo v ščastí ukazuje a keď prinde neščastí, prátelstvo shadzuje; Čím do většího ščasťa nemúdrý postupuje, tím víc seba i též jiných bláznivě sužuje; Neví šťastí užívat, kdo je bez rozumu; Koho nechceš míti v štěstí za přítele, ten tě zapovrhne v neštěstí cele; Ščasti mnohých oklamalo a v potupě zanechalo; Když si v ščastí postavený, máš prátelov mnoho, jak upadneš do úzkosti, neuzřeš nikoho. Slov. Tč. Š. jen mu kvete; Štěstí o berle se vleče a neštěstí lítá na křídlech; Z pilnosti se š-stí rodí, lenosť holou bídu plodí. Šd. Š. bývá obyčejně jen na krátký čas; Kdy tvé š. došlo, i tvé jméno pošlo; V neštěstí žalosť ukrocuj, v ščestí rozpustilosť; Co chceš mluviť, na tvé vůli leží, co chceš, by se stalo, na š. záleží; Štěstí darem zaslepuje, potom náhle ustupuje; Kdo je pilný práce, k tomu š. skáče; Nedostane, co kdo hledá, jak mu pán Bůh š. nedá; Ty vládneš řečami tvými, věcmi vládne š-stí, nehned najdeš, jako mluvíš, kapuňa na cestě; Jak ti š-stí zbytkem slúží, měj ho v podezření. Mor. Tč. Největší šelma, největší š.; Kdo má ve světě š., má dosť píti a jésti; Kdo má š. v komoře (= děti), pln je bídy a hoře. Slez. Tč. Každý sobě š-stí kuje. Každý svého štěstí jest tvůrce a strůjce, Jeder ist seines Glückes Schmied. Kmp. Štěstí křehké, zlomení lehké, Glück und Glas, wie leicht bricht das. Dch. Š. je kulaté; Nech š. jíti svou vahou; Komu š. slouží, po ničem netouží; Ne každému š-stí slouží; Snadno najíti š., snáze ztratiti. Pk. Š. mu paty ukázalo. Vz Neštěstí. Lb. Snáze neštěstí trpělivě snášeti nežli ve š. se nepodnášeti. Č. M. 152. Těžko člověku ve š. nezpýchati; Kdo š-ím oplývá, paměť tratí; Blázen, kdo š. věří a před nuzným zavírá dveří; V š. mnoho přátel bývá a v nehodách i svoji se opouštějí. Prov. Přílišné š. pouhé neštěstí; Š. bez neštěstí jest pokrm bez koření; Není š. bez závisti. Km. Slepé š. hmatá po lidech. Chch. Štěstí se nedá nutiti, je slepé, o tom *přísloví*: Kdo š. nutí, málo vynutí. Chudobného chudobné jest š., vz o tom *přísloví*: Blázen, Groš, Šťastný. Komu š. jede, dobře se mu vede. Š-stí má vždy nenávisti dosti, sama bída se s závistí zhostí. Ve š. člověk rád zpyšní. Na š. si nezakládej (jeť nestálé). Ve š-stí nedoufej, v neštěstí nezoufej. První š. zřídka bývá dobré. Kdo sobě cizí štěstí cukruje, tomu vlastní velmi hořce chutná. Š., sklo a led, rozsype se hned; Š. se trousí, neštěstí se sype. Hrš. Větší-li lotr bývá, tím větší š tí mívá; Čím větší šelma, tím větší š.; Horší-li člověk, lepší š.; Přílišné š., pouhé neštěstí; Varuj se příliš zdravých krmí, dobrých lidí a velikého š.; Rohy mu v čas š. příliš rostou; Kdo se v kole š. příliš vrtí místa sobě nemaje, s tím a s takovým nikdy se to kolo bez poklésky neobrátí. Jg. V š. nedoufej, v neštěstí nezoufej. Br. Š. jest sklenná věc, blyští se a zláme se. Ros. Komu přeje š., pomůže mu na kůň vsésti. Lom. Š. když chřestí, tuť třeští, boj se neštěstí; jedno druhé když honí, nocleby často mění. Horný. Bůh š. dělá a kuchař polévku. Když Bůh ráčí, š. musí. První š. zřídka bývá dobré. Ctnosť a š. visí na tenké niti. Nekaždému dlouho š. slouží. Lepší s náprstek š. nežli s korec rozumu. Prostřední š. nejlepší. Š. předchůdce neštěstí. Š. jako zimnice, koho chce, toho napadá. Sedne-li jednomu š., sto jiných za to zmýlí. Strany **přísloví** vz ještě: *Brod, Groš, Hlava, Hnida, Hodina, Hospodáříček, Hra, Huba, Hůl, Jasno, Karta, Kaše, Klín, Korka, Kostka, Košilka, Léto, Líha, Mlýn, Naroditi se, Navaliti, Nehet, Oblíznouti, Padnouti komu, Pavouk, Plynouti, Posvícení, Potázati se, Ptáče, Radosť, Ratolesť, Sednouti, Slepice, Sloup, Struna, Sucho, Svět, Šňůra, Velryb, Vítr, Voda, Žito.* Jak lze š. přilákati? Vz Mtc. 1879. 39. Provaz od oběšence přináší prý š. Mus. 1853. 484. O jiných pověrách š. se týkajících vz Mus. 1853. 482. — **Š.** Pavel, vz Tk. V. 82.

Štěstík, u, m. Kdo chce š. trhati, musí býti sirotkem. Šml.

Štěstílek, lka, m., **štěstilátko,** a, n., das Glücks-, Sonntagskind.

Štěstiti, il, ěn, ění = *štěstí dávati,* Glück geben, Gedeihen geben, glücken lassen. — **koho.** L. — **se** = *dařiti se,* glücken, glücklich ergehen, wohl gerathen. — **se komu.** Dobře se mu štěstí. Ros., V. — **se oč.** Štěstili se o to = losovali, kdo má odejíti. Ld. Záře.

Štěstkovati = *štěstí přáti,* Glück wünschen. — **komu.** Sš. L. 25. (Hý.).

Štěstlivosť, štěstlivý, vz *Šťastlivosť* **atd.**

Štěstný. Š. hry = *odvážné,* Glücksspiele. MP. 154. (Hý.).

Štět, a, m., iberus (pták), zastr. Rozk.

Štěť, i, f., **štět,** u, m., jinde: *štětina,* seta, die Borste. D. — *Štětí nebo štětiny u rostlin = vlasy tuhosti osin nejsoucí však prodloužená žebra.* Rostl. I. 40. b. **Také** = *nožka u mechu.* U mechů a játrovek **štětinovitě** prodloužená nožka. Rst. 189., 196. Š. = stopka plodonosná nesoucí na konci výtrusnice podobající se malým tobolkám víčkem uzavřeným (u mechu). Vz Schd. II. 260., Kk. 88., 8. — **Š.** = *kůl do země zaražený, na němž se staví,* der Pfahl, Rost. Na štětcích stavěti. Us. — **Š-y** = *drobné koly před jezem, stěna špuntová,* die Vorbrüstung, die Spundwand. Nz. — **Š.,** u, **m.** = *základní kamení na silnici,* das Strassenpflaster, der Steinsatz. Us. Jg., Šp.

Štěta, y, f. = *kartáč, štětka,* die Bürste. Č. exc. — **Š** = *štětec,* der Borstenpinsel. Nz.

Štěták, a, m., theliphonus, pavouk. Krok. II. 249.

Štětconoš, e, m. Š. trnkový, orgyia antiqua, der Schlehenspinner; borůvkový, o. gonostigma, der Zwetschkenspinner, Eckflügel; jetelový, orgyia fascelina, der Kleeblumenspinner; ořechový, o. pudibunda, der Wallnussspinner. Č. Kalandra v Km. 1878. 615.

Štětcovitý, penicillaria, pinselartig. Slb. XLVII.

Štětec, tce, **štěteček**, čku, m., v obec mluvě také *penzlík*, **šp.** z něm. der Pinsel S., jsou-li chlupy n. vlasy ve svazeček sepiaté a v duté násadce zandané. Vz Štětka, S. N. Š. malířský. Mus. Š. k čárkám, vlasový, vláskový (Haarpinsel, Nz.), Jg., lakýrnický, Lackirpinsel, Šp., Jg., na klih, Šp., jezevčí, k fládrování, ploskatý, promykací v brku labutím, vidlový, vlasový v plechovém svoru, vydří, Kh.; žíravý (vz Nástroj). Cn.

Štětečka, štětička, vz *Štětka*.

Štětenec, nce, m. = *kanec*, der Eber. Sobësl. Klc. IV. 9.

Štětí, n., někdy též *Počaply*, Wegstädtel, měs. u Čes. Lípy. PL., Tk. III., 102.

Štětice, Stietitz, ves u Písku. PL. — Š. = *oháňka z peří k oprašování nábytku* atd. Us. Rgl. — Š., *malý štětec*, der Pinsel.

Štětička, y, f., vz Štětec.

Štětičník, a, m. = *štětkář*, der Pinselmacher. Rkp. Zdk. — **Š.**, u, m., melistaurum, rostl. Rostl. I. 227. b.

Štětín, a, m., mě. v Pomořanech, Stettin. Vz více v S. N. — *Štětíňan*, a, m., pl. -né. — *Štětínský*. — **Štětín**, *Ctětín*, ves u Nasavrk. — **Š.**, mlýn u Pardubic a dvůr u Vodňan. PL. — Vz Tk. III. 283.

Štětina, y, f., **štětinka** = *sviňský tvrdý vlas, sviňská srst*, Borste, f. V. Na Ostrav. **škuť**. Tč. Š-nu rozštípnouti, rozkroutiti, zatočiti. Šp. Neotevřel úst ani co by š. prošla. Shakesp. Poslechni, jak táhneš jedno za druhým jako dratev za štětinou (kdo něco přislibuje chytře jiné věci uvádí). Hnš. Kartáč pouští š-iny. Dch. Strany přísloví vz Dratev. — **Š.** *v rostlinství*, vz Štěť, Slb. Š. = chlup tlustý, tuhý na př. u vaječníku máku rolního. Rstp. 92., 173. Š-y podplodní, setae hypogynae, u zpodiny vaječníku a tyčinek ve květech šášin. Rst. 504. — **Š.**, Stettin, ves u Opavy. PL. — **Š.**, y, f., osob. jm. Tk. V. 147

Štětináč, e, m. = *zvíře štětinaté*, das Borstenthier. Vz Štětinatec. — S příhanou též o člověku.

Štětinář, e, m. = *kdo štětiny prodává*, der Borstenhändler. — **Š.** = *kdo ze štětin zboží dělá*, der Bürstenbinder. Us. Dch. Vz Štětkář.

Štětinářka, y, f., die Bürstenhändlerin, Bürstenbinderin. Us. Dch.

Štětinářský, Borstenbinder-.

Štětinářství, n., die Borstenbinderei.

Štětinatec, tce, m., das Borstenthier. Nz. Vz Štětináč.

Štětinatomrtnatý, borstigstreifhaarig. Vz Mrtnatý. Rst. 504.

Štětinatosť, i, f., die Borstigkeit. Jg.

Štětinatý = *štětiny mající*, borstig. Reš. Š. prase. — **Š.** *v rostl.* = *štětinami obrostlý* n. př. vaječník máku rolního, setosus, borstig. Rst. 92., 173. Nebo = *ze štětin složený* n. p. chmýr charp. Rstp. 504. Š. květ. Vz Štěť.

Štětinec, nce, m., histrix, Stachelschwein, n.

Štětinka, y, f. = *malá štětina*, das Borstenhärchen. Dch.

Štětinkatý, setulosus, kleinborstig, malými štětinami obrostlý. Rst. 504.

Štětinný = *štětiny se týkající*, Borsten-. Š. shnilina, die Borstenfäule. Ja. Š. sleď, clupea thrissa, die Borstenflosse. Šm.

Štětinov, a, m., Stettenhof, ves mor. Tč.

Štětinovatosť, štětinovitosť, i, f., die Borstigkeit. Ros.

Štětinovatý, -vitý = *co má mnoho štětin, bodlavý*, borstig, Borsten-. V. Š. vlasy, vousy, Hlas., čmýří, listy (vz Štěť). Rost. — Jg. — **Š.** = *podobný štětině*, borstenartig. Š. listy kostřavy ovčí. Rstp. 504.

Štětinový, Borsten-, borstig. Š. smeták. Šp.

Štetinský mlýn, Stietiner Mühle, u Chrasti. Vz Štětín.

Štětiti, il, ěn, ění, *štětovati*. Ta silnice je dobře štětěna, hat einen guten Unterbau, Steinsatz. Vz Štěť. U Hořic. Hk. — **se**, die Borsten emporrichten; sich ärgern. U Sedlce.

Štětka, štětička a na Slov. *štětečka*, y, f. Vz Štěť. Cf. lit. skëtas, der Rohrkamm. Mkl. aL. 289. **Š.** = *nástroj ze štětin udělaný ku čistění šatů atd., kartáč*. Š. = svazek vlasů, chlupů, nebo štětin na držadle přidělaný, připevněný. Vz Štětec, S. N. Štětka ku česání šatů (kartáč), V., štětka šatná, Reš., na sudy, na krajky, na čepce, smáčecí (tkadlcovská), Schlichbürste. Vz Tkadlcovství. Us. Šaty š-kou česati. Kom. Sklenice š-ou vytříti. Kom. Š-ou stírati, abbürsten. Š. na zuby, Zahnbürste, soukenická, Us., rýžová. Kh. Š. = bělicí, Weiss-, Us., na bílení, ku bílení zdí, lionská, pařížská, zednická, zahradní, drátěná. Šp., Kh. — **Š.** = *smeták*, der Kehrwisch. — **Š.** = *štětec k malování*, der Pinsel. Ráj. — **Š.** = *rostlina*, dipsacus, die Karde. Š. zahradní (soukenická), d. fullonum, die Weberdistel; dřípnatá, laciniatus, zerrissene K., srstnatá, pilosus, haarige K., planá n. lesní, silvestris, wilde Weberkarde. Jg., Rstp. 850., Schd. II. 283., Kk. 160., FB. 48., Čl. Kv. 211., Slb. 474., S. N. Kopřivy i štětky. BO. Š-ou česati, karden. D. — **Š.** = *druh živého masa zvl. fíky přijičné, houba*, wildes Fleisch o. Feigwarze. Ja. — **Š.** *v horn.*, die Druse, Erzdruse. Hř., Šp. — *Štětky* = *housenky, hrdelnice, houby na chřtánu, podjed, zhorek, pojed, žába, morní pryskýř, neduh jazyku, neštovičky na spodku jazyku*, die Maulseuche, der Zungenkrebs. — **Š.** mořská, sabella, červ kroužkovitý. Vz Schd. II. 529. — Š. = *rodidlo samičí jelení, daňčí a srnčí zvěři*, das Fruchtblatt, Feigenblatt, die Schürze. Šp. — *Štětky*, vlastně *Dštětky* = *Kuřátka*, Plejades. BO. (Job. 9. 9.). Móžeš-li spolu snieti blyskavé hvězdy, ježto slovú Štětky? BO. (Job. 38. 31). — **Š.**, y, m., osob. jm.

Štětkář, e, m., setifex, der Bürstenbinder. Tk. II. 550. Pije jako š. Us. Msk., Dhn.

Štětkařiti, il, ení, *štětkařívati*, Bürstenbinderei treiben. Jg.

Štětkářka, y, f., die Bürstenbinderin.

Štěkářský, Bürstenbinder-. Š. řemeslo.

Štětkářství, n., die Bürstenbinderei. Prm., Jg. Vz více v S. N.

Štětkovec, vce, m. Š-ci, serpulacea, mají na těle dvoje oddělení různící se rozličným uspořádáním štětinek, a na hlavě na listnatých přívěscích dlouhá vláknitá žábra. Štětkovec oranžový, sabella unispira. Vz Rournatec chvostnatý. Frč. 78.

Štětkovice, dle Budějovice, Stietkowitz, ves u Sedlčan. PL. Vz S. N.

Štětkovitosť, i, f., die Bürstenartigkeit. Jg. — **Š.** indijská, sycosis indica, der Yaws, neduh. Ja.

Štětkovitý. Š. rostliny, dipsaceae, kardenartige Pflanzen: štětka, chrastavec. Kk. 160.

Štětní obilí = *přední*, das Vordergetreide. Us. Mark. — **Š.** *stěna*, die Bürstenwand (zeď ve vodě pevně stavěná, aby jí voda nepodemlela). Řád. stav. 8.

Štětnice, pl. f. = Pleiades, zastr. Rozk. Vz Štětky.

Štětničník, u, m., melistaurum, rostl.

Štětný, borstig. L

Štětonosný, borstentragend. Rst. 504. Š. mák. Rostl. III. a. 55. 5.

Štětoretka, y, f., synagris, hmyz vosovitý. Krok II. 261.

Štětoul, u, m., clidemia, die Klidemie. Š. srstnatý, c. hirta; výborný, c. elegans; obecný, c. agrestis. Vz Rstp. 571.

Štětovaný. Š. silnice, Strasse mit Sturzpflasterung. Šm.

Štětovati = *štětiti*.

Štětovec, vce, m., *štětový trnovník*, robinia hispida, borstige Akazie. Berg.

Štětovice, dle Budějovice, Stietowitz, ves u Prostějova. PL.

Štětovka, y, f., penicillaria, rostl. tráva. Rostl. I. 284. a.

Štětovský, ého, m., osob. jm.

Štětozub, u, m., vz Sapín.

Štěvel = *šťavel*.

Štěvík, u, m. = *šťovík*. Jedieše š. a stred lesní. ZN. Na cestě vzektve mandla, vzplodí sě š. (impignabitur locusta). Eccl. 12. 5. BO. Vz Štiber, Štibr.

Štěvíkový = *šťovíkový*.

Štěvko, Štěvo, a, m. = *Štěpán*. Slov. Dbš.

Šteyr, a, m. Š. Mat., spisov. Vz Tf. H. l. 203.

Štěžerky, dle Dolany, Stiežirek, ves u Kuklen.

Štěžery, dle Dolany, Stösser, ves u Kr. Hradce.

Štibal, vz Stibal. N. T.

Štiber, bru, m. = *šťovík*. U Opavy. Pk.

Štibla, y, f., na Slov. = *bota německá*, der Stiefel. Bern.

Štiblář, e, m., na Slov. = švec. Bern.

Štiblářka, y, f. = *ševcová*. Slov.

Štiblářský = *ševcovský*. Slov.

Štiblářství, n. = *ševcovství*. Slov.

Štíble, ete, n. = *kamaše*. D.

Štibora, y, m., osob. jm. Šd.

Štibořice, dle Budějovice, něm. Stibrowitz, ves v Opavsku; něm. Struberwitz, ves v Hulčínsku ve Slez. Šd.

Štibr, u, m. = *šťovík*, der Sauerampfer. U Opav. Klš. Cf. Štiber. — **Š.** = *kus uštipnutého železa*, ein Stück abgezwickten Eisens. U Kostel. n. O. Ktk.

Štibra, y, f. = *zednická tříska*, kousek kamene při otesávání kamene odpadávající, die Wacke. Hrp., Reš.

Štibral, a, m., osb. jm. Šd. — **Š.**, der Fleher.

Štibrati = *hrýzti*, benagen. — **co.** Myš chléb štibrá. Us. Dch., Škd., Bzd. — **Š.** = betteln, flehen. Rk.

Štibravec, vce, m., ein Bissigarmseliger.

Štibřík, u, m. = satureje. Slov.

Štica, štice, e, f. = *kštice*. Chmátnouti, popadnouti někoho za šticu, beim Schopf fassen. Mor. Šd. Nech sa vadí, koho mrzí štica. Na Ostrav. a Slov. Tč. Nechcej voditi žádného za nos, neb za šticu, by ťa nekde neprežehnal po hlavě palicú; Nišť nemá vlasóv na hlavě, krem (kromě) nad čelom ščicu. Slov. Tč. O p. Hynkovi z Roudnice tak mluví, že se narodil s dlouhou šticí vlasů. Paprocký o stavu panském p. 349.

Šticatý = *kšticatý*.

Šticový = *kšticový*.

Štíče, ete, n., vz Štika.

Štičí = *od štiky*, Hecht-. Š. žluč, Jád., krev, maso (štikovina). Š. zuby si podávali = hněvali se. Dvorský.

Štička, y, f., vz Štika.

Štičník, u, m., der Hechtteich. Us. Zkr.

Štidla (jindy ščidla), **štihla**, y, f. = *dřevěná noha*, die Stelze, Krücke. V. O původu vz Mz. 320. Štidly, štihly, pl. = *chůdy*, Stelzen. Reš. Na ščidle chodí žebrák. Km. Štihlák na štihlách (chůdách) kročeje široké roztahuje. Kom. J. 944. Na štihlách choditi. Jg. U Kyjova. Včr. Vz Tělocvik. — *Štidla*, ves u Jičína. PL. Vz S. N.

Štidlák, štihlák, a, m. = *kdo na štidlách, na štihlách chodí*, der Stelzentreter, Stelzner. Vz Štidla. Kom. J. 944.

Štigati mák = makovice ulamovati.

Štihla, vz Štidla.

Štihláček, čka, m., doclea, korýš krátkoocasý. Krok II. 247.

Štihlák, a, m. = *štidlák*, der Stelzner. — **Š.**, *pták bahní*. Š-ci = bahňáci, grallae, die Sumpfvögel. Nz., Krok. I. c. 124. — **Š.**, u, m. = *nemoc koňská*, der Stelzfuss. Jg.

Štihlátko, a, n. = *štíhle*. Tenkráte byla ještě š. (slabé děvče). U Žamb. Msk.

Štihlatovitý, stelzenartig. Š. hnáty. Krok I. c. 123.

Štihlava, y, f. (m.: *tštihlava = prázdná hlava*. Cf. Štitroba) = *neumělý člověk*, der Hohlkopf. Div. z och. 133.

Štíhle, vz Štika, Gb. Hl. 108. — **Š.** = *dešťovka*, der Regenwurm. Po dešti je mnoho štíhlat. V Hradecku. Us. — **Š-hle** = *slabý člověk*; *mladé, čiperné děvče*. Us. Da. Vz Štíhlík, Štíhlátko.

Štíhlička, y, f., lispe, hmyz muchovitý. Krok. II. 265.

Štíhlík, a, m. = *slabý člověk*, ein schwach gebauter Mensch. Chrud. Kd.

Štíhlorostlý, schlankgewachsen. Š. bříza. Hdk. L. k. 50.

Štíhlosť, i, f. = *čiplosť*, die Schlankheit. D.

Štíhlounký, hübsch schlank.

Štíhlý = *útlý, tenký, štíplý*, schlank, schmächtig, geschmeidig, dünn, zart. Jg. Š. tělo. D. Jako jelínci štíhlí. Troj. Š. jako cedr, Hlas.; š. zrůst. Gníd. Jest tak š-á, že by se obetknouti (přeštípnouti) mohla. Š. jako jedle. Pk. Je š. okolo žeber (má prázdný opasek). Vz Chudoba. Č. Vz Bič.

Štihrati, brennen. U Jižné. Vrů.

Štich, u, m., *štichy*, pl. = *kusy trámu do zdi zadělané, do kterých se krovy zasazují*, der Stichbalken. Us. — **Štich**, vz Štych.

Šticholec, lce, m., z něm. Do dřevených zdí vnitř budovy zatlukou se hezky hustě kolíčky, aby maltu držely. Od toho stavba na š. (Stichholz). U N. Bydžova = rohožka slaměná dřevěnými příčkami ke stěně připevněná. J. K.

Štichov, a, m., Stich, ves u Staňkova.

Štichový, Stich-. Š. brzlík, brzlice, das Briesel.

Štík, a, m., esox, der Hecht, ryba kaprovitá. Krok. I. d. 109. Š. obecný, vz Štika; jehla mořská, e. belone, der Hornhecht.

Štika (u některých: **štíka**), **štička**, y, f., **štík**, a, m. Š. mladá: **štíče** n. **štíhle** (m. *štíkle*, Bž. 52., 230.), **štížle**, ete, n. Jg. Š-ky (esocini) jsou sladkovodní ryby dravé se zuby v čelistech, na patře a na jazyku. Š. obecná, esox lucius, der Hecht. Frč. 289. Cf. S. N., Schd. II. 496., KP. III. 386. Š. na modro, Dch., nadívaná, naložená, omaštěná, pečená, smažená, vařená, s rosolem, se smetanou, se sardelemi. Hsg. Štika. V., Pdh. II. 159., Kom. J. 167. Š. v rybníce škodu dělá. Us. Ten je jako š. (dravý). Us. Dhn. Vylovil si rybu štiku. Sš. P. 564. Opilý jako š. Us. Proto je š. v řece, aby karasi nedřímali. Pk. Ve hlavě štiky jsou prý všecky nástroje při mučení Páně potřebované. Vz Mus. 1853. 489. — *Š-y slepé = lité svítky*, Omeletten (žertem). Dch. — **Š.** *v pivovaře = prkenný, čtverhranný žlab* (zakrytý a dírkovaný), by pivo se sladem do korýtka neteklo. Jg. — **Š.**, dům v Praze. U zlaté, modré atd. štiky. Vz Tk. II. 231., 205. — **Š.**, y, m., osob. jm. Tk. V. 84., 96., 97.

Štikací kleště, die Zwickzange. D.

Štikač, e, m. = *který štiká*, der Kneiper.

Štikadlo, slov. *ščikadlo*, a, n. = *nástroj ku štikání koláčů*, ein Werkzeug zum Rändeln der Kuchen. Mor. Jg.

Štikání, n., das Zwicken, Pflücken. — **Š.** = *štkání*, das Schlucken, Schluchzen. Jg.

Štikaný; *-án, a, o*, gezwickt. Vz Štikati. — **Š.** = *vrubovaný*, schartig, gezackt. Š. list. Mor. Jg.

Štikati; *štiknouti, štknouti*, knul a kl (šktl), ut, utí, *štikovati = štípati, uštipovati*, zwicken, rupfen, pflücken; *lykati*, schlucken; *štkáti, škytati*, schluchzen. Jg. — **abs.** Had, blecha, štěnice štiká. Us. — **co**: tráva (škubati), V., květ, kvítí, listy. Us. — **koho čím.** Štkl ho had žihadlem. Zlob. — **se.** Peří se štiká (přetrhuje). V Policku. Kšá. — **se komu.** Štiká se mi (štkám). Slov. Jg. — **od čeho** (škytati): od přepití. Sych.

Štikatý = *štíhlý*. Vz Štika. To je š. jehně. V Kunv. Msk.

Štikavec, vce, m. = truskavec, polygonum aviculare, der Wegetritt. Linn.

Štikavice, e, f., nemoc koňská. Albet.

Štikavka, y, f. = *štkavka*, die Schlucke. U Nové Kdyně. Rgl.

Štiknutí = *štknutí*, n., der Biss. Š. blechy, stinky. Us.

Štikošedý, hechtgrau. Šm.

Štikotati = *škytati*.

Štikotka, y, f. = *štkavka*, die Schlucke.

Štikovec, vce, m. = *udice na větší ryby*, zvl. na štiky, eine Angel auf grössere Fische, vorzüglich Hechte. Jg., Mý.

Štikovice, Tikovice, ves na Mor. Tk. V. 163.

Štikovina, y, f. = *štičí maso*, das Hechtenfleisch. Bern.

Štikútkání, n. = *ščukání, čkavka*. Slov. Dbš. 112.

Štilcovati, na Mor. *štulcovati* = *štilce dávati*, schnippen, Nasenstieber geben. On rád štilcuje. Ros.

Štilec, lce, **štileček**, čku (v obec. mluvě *štulec*), m. = šňupka, das Schnippchen mit den Fingern. Ani za štilec si nevážiti. V. — **Š.** = *zvláště udeření prstem od palce odbitým*, der Schnalzer, Schnupfer, Stieber, das Schnippchen. D., V. Štilec do čela, do nosu. Ros. Š-lec dáti. Ros. — **Š.** = *vůbec udeření*, ku př. do boku, der Rippenstoss. Us. — Jg.

Štilet, u, m. = *dýka*, Dolch, m., z rom. fr. stilet, it. stiletto. Vz Mz. 338.

Štilfrid, a, m., báječný kníže český. S. N.

Štilice, Ščilice, dle Budějovice, ves u Černého Kostelce. Pl.

Štilip, *zvuk vrabčí*. Vrabec křičí štilip štilip. Us. Pt.

Štilipati, *štilipovati* = *křičeti jako vrabec*, zwitschern wie der Spatz. — **abs.** Vrabec štilipuje. Us.

Štilipec, pce, **štilipač**, e, (u Chocně, Ktk.), m. = *polní vrabec, švihlík*, fringilla montana, der Feldspatz. D.

Štimovati, z něm. stimmen, laditi, Us., strojiti, nastrojiti. D. Vz Stimovati.

Štin, u, m., electrum, zastr. Rozk.

Ština, y, f. = *moč*, der Urin, Harn, das Brunzlich. V.

Štinavec, vce, m., *k barvení na žluto* (látka?) Jg.

Štinavý = *scavý*, Brunz-. Lom.

Štíně, ěte, n. = *štěně*.

Štinkati = *plakati*. U Nové Kdyně. Rgl.

Štinný = *chatrný, špatný*, schlecht, gering. Plk. — **Š.** = *útlý, tenký*, zart, fein. Plk. — **Š.**, *od štin*, Urin-. — Š. masť. Koll. čít. 148.

Štiny, pl., f. Orudie ku štinám. Lex vet. Vz Ština.

Štip, a, m., tur. Istip, n. Stobi, mě. v Makedonii. Vz S. N.

Štíp, a, m., ves u Zlína. Tč. — **Š.**, u, m. = *poleno*, štípa. Mor. Šd. — **Š.** *kobylí* = *šťovík*.

Štipa, y, f., repula (červ), zastr. Rozk.

Štípa, y, f. = *dračka, louč*, der Kien-, Holzspan. Na Mor. a ve Slez. Klš., Mtl., Tč. — **Š.** = *poleno rozštípené na dvé*, ein Scheit. Mor. Šd. — **Š.**, Stiep, ves u Zlína.

Štípací, Kneip-, Zwick-. Š. kleště, Us., nůž, Techn., die Kneipe. D.

Štipač, e, m. = *kdo štípe*, der Kneiper, Zwicker. Š. pekařský, der Weissmischer.

Štipáček, čka, m. = malý štipač. Jg. Přenes, ein Spitzfindiger. Ale ještě řekl by některý štipáček, že Kristus nedie tu pravdy řka. Hus. II. 46.

Štipačka, y, f. = *která štípe*, die Kneiperin, Zwickerin. Jg. — **Š.**, die Kliebhacke. Šp. — *Š-ky*, pl., f., die Kneip-, Beisszange, Spitzzange. Šm.

Štipadlo, a, n. = *nástroj ku štípání*, die Kneipe.

Štípák, a, m. = *štipač*, zvláště *kohout*. Aesop. — **Š.**, u, m., die Spaltklinge. Šp.

Štipálek, lka, m., pedallus, zastr. Veleš.

Štipalky, vz *Ščibalky*.

Štípaná, é, f., vz Štípaný.

Štípané, ého, n. (š. uražení), fractura linealis. Sal. 89. 19.

Štípanec, nce, **štípaneček,** čku, **štípanečky,** pl. = kousky těsta z většího kusu těsta uštípané a do polévky zavařené. Polívka se š-čky, die Zwicknudeln, eingebrökkelter Teig in der Suppe. (*Drobenka a žmolenka* jsou z drobnějšího těsta). U Berouna. Dch.

Štípanek, nku, m. = *tříska*. Techn. I. 163.

Štípání, n., vz Štípati. — **Š.** = *kálání*, das Spalten. Š. dříví. V. — **Š.** = *stiskání*, das Kneipen. Š. v břiše, das Bauchkneipen. = **Š.** *ptáků*, das Beissen, V., blech, much, včel, das Stechen. — **Š.** *křenu, octu*, das Beissen. — Š. *v údech*. Na Mor. Mám š. v hlavě (Reissen). Mor. Šd. — **Š.** = *špičkování*, das Sticheln. Kom.

Štípanice, e, f., das Halbholz. Šm.

Štípanky, pl., f. = krajánky, *rozkrájené* a usušené ovoce. Slov. Dbš.

Štípaný; *-án, ána, o*, gespalten. Š. dříví. — **Š.** = *stiskaný*, gekneipt, gezwickt. Š. hubička. Us. — Čihař má ptáky na štípanon (mnoho v jedné kleci, kde se štípají, křičí a tak jiné přivolávají). Us. — Jg.

Štípař, e, m., der Holzspalter. Mor. Šd.

Štípatelnosť, i, f., die Spaltbarkeit. Š. nerostů je pravidelná dělitelnosť v určitých krystalografických směrech. Vz Znak. Bř. 54. Vz Schd. II. 15. Š. nerostů jest velmi dokonalá, dokonalá, méně dokonalá, nedokonalá. Bř. Š. do osmistěnu, dle dvanáctistěnu kosočtverečného. Pr. Chym. 104. 210.

Štípatelný = *dající se štípati*, spaltig, spaltbar. Š. dříví., Rostl. III. b. 33., nerost.

Štípati, -pám a -pi (-pu), štípej, -paje (íc), al, án, ání; *štípávati, štípnouti*, pnul a pl., ut, utí = *na dvé trhati, kláti, sekati*, spalten, klieben; *něčím stiskati*, kneipen, kneifen, zwicken, beissen, stechen. Jg. — **abs.** To dříví se nedá š. D. Mouchy, blechy, komáři, včely, vosy štípají, beissen, stechen. Us. Kouří se z kamen, štípe to. Us Dch. Napitá blecha méně štípe. Us. Vůči s tebou dobře a krom očí kousá co pes, štípá co had. Prov. Š. jako křen, kouř, ocet, dým, cibule. Us. Jg. — **co, koho:** dříví. Blechy ho štípaly. Us. Němc. A on drva ščípal. Sš. P. 329. Dobrého neštípe, zlý se nedá. Us. Štír člověka štípe. ZN. Mouchy štípou dobytek. Us. V. Š. koho = *špičkovati, špičky mu dávati*, spötteln, sticheln, hecheln. Ros. — **co jak:** dříví **na** polena, V., na dlouho, Us., na drobno, na hrubo. Us. Dch. Rána štípe *štípmem*. Mor. Brt. Štípne až **do** pláče. Er. P. 16. Š. dříví **na** oblaňk (ne u prostřed nýbrž více ku kraji sekeru zarážeti). U Rychn. Veš hladná štípe **do** živa. Slez. Tč. — **co čím:** dříví palicí, Kom., sekerou. Us. Někoho nehty š. Kom. Rak klepetem štípe. Us., Ml. Klíčem dříví štípati a sekerou dvéře otvírati. V. — **kam:** Rak mne štípl **do** prstu. Us. Š. někoho do tváře. Us. Dch. — **koho kde**. Štípá mne v břiše. D. Ten mlaščí, koho jídlo **po** jazyku ščípe. Slov. Tč. On myslí, abych dal na sobě dříví štípat (se trýzniti). Us. Dch., Klš. Kdo štípal dříví na své matce? (Adam na zemi). Blecha mne štípe **na** zádech. Ml. Na cestě dříví neštípej (života si neukracuj, nebo život cesta). Ms. Mus. — **se.** Ptáci se štípají. Us. — **se s kým** = *hádati se s kým*, zanken, streiten. — **co komu** *štípnouti* = *ukrásti, vzíti*, schnippsen, stehlen. Us. Dch., Vrů., Světz.

Štípavě = *štípavým způsobem*, bissig, beissend, kneipend, Br.

Štípavec, vce, m., manticora, hmyz zlomenokřídlý, hmyzožravý. Krok. II. 251.

Štípavice, e, f., mordella, der Blumenkäfer. Šm.

Štípavka, y, f., forficula, der Zangenkäfer. — Š. = *pijavka*, der Blutegel. L.

Štípavosť, i, f., das Beissen, die Eigenschaft gern zu beissen. Š. křenu.

Štipavý = *který rád štípe*, beissend, kneifend, bissig. Š. kohout, živočich, člověk, ocet, řeč, slovo. Ros. Š. had a jedovatý. Hus. II. 236.

Štipě, ěte, n., situlo (de progenie), zastr. Rozk.

Štipec, pce, m. = *štipák, štipavý kohout*, der Hahn. Aesop. — **Š.** = *co se do 2—3 prstů vejde, štipka*, was man mit drei Fingern fassen kann. Š. tabáku, die Priese, soli. Us. Toho ani štipce nedosáhl. Kram. Z mála ber malé štipce. Č. M. 434. Na Slov.: *paruf, paruta*. S parufku soli. Š. a Ž. — Š. = *složené prsty na děl s palcem*, das Pfötchen. Udělati š. Vzal jsem toho do š-ce. Us. — **Š.** = štipací kleště, die Kneipzange. Slov. Plk. Š. na vytahování vlasů, na vytahování třísek do nohou vražených. Cn. — *Štipce*, ův, m., pl. (pol. a rus. ščipce), *lepší než směšné*: *kratiknot* a dvojsmyslné: *utěradlo*. Jg.

Štipek pku, m. = *štipec*. Š. tabáku, soli. **Š.** = *štěp*. — **Š.**, pka, m., osob. jm.

Štipeň, pně, f., scorpa (ryba), zastr. Rozk.

Štipendi-um, a, n., vz Stipendium.

Štipení, n., das Pflanzen, die Pflanzung. Vz Štipiti. Š. stromů. Brik. Š. a vzdělání víry. V. Š. neštovic ochranných, die Impfung. Tys. — **Š.** = *co štipeno jest*, das Gepflanzte, die Pflanzung. To jest kořen všeho zlého š. ďábelského. Pís. br. 285. — *Přenes*. Avšak š. železa v něm zůstane. V. — Jg.

Štipený, *-en, a, o*, gepflanzt, eingepflanzt. — **k čemu:** K něčímu oslovení. Roz. urb. reg. 51.

Štipet, ptu, m. = *chřest*. Rstp. 1559.

Štipí, n. = *štěpí*, die Bäume, Obstbäume. Vz Štěp.

Štipící = *štipající*. Vz a) *štipati*, b) *štipiti*.

Štipitel, e, m., der Pflanzer. D.

Štipitelka, y, **štipitelkyně**, ě, f., die Pflanzerin. Jg.

Štipitelský, Pflanzer-.

Štipitelství, n., das Pflanzengeschäft. Plk.

Štipiti, štěp, il, en, ení = *saditi*, pflanzen — *štěpovati*, pfropfen, pelzen, zweigen. — **co:** vinici, Ben., Sš. L. 187., stromy, zahradu, D. Har., víru křesťanskou. V. — **co kde.** Když je štípím v zemi této. Br. Povinni jsou pravé učení v zemích svých štípiti. V. — **co čím** (v **co, v koho**): věrou. Štelc. Apoštolé svou krví štípili cierkev svatů. Hus I. 411. Volek pracovitý, jenž zemi oře, jest kněz dobrý, kterýž štípí radlicí, slovem božím, srdce lidská, aby hřiechové byli z kořen vypleti. Hus II. 199.

Štipka, y, f. = *štipnutí*, Kniff, m. Jg. **Š.** = *hádka*. S drodomským měl štipku a doma nadál dusů (se sousedem se vadil a doma nadělal rozbrojův). Us. v Krkonoš. Lng., Kb. — **Š.** = *štipec, špetka*. Štipkou, ne hrstí béře. Mám š-ku soli, štipek. — **Š.**, vz *Štípa*. Na Mor. — **Štípka** = *skulina*, die Spalte; *kep*, vulva, das weibliche Schamglied. Zlob. — **Š.**, na Mor. a na Sloven. = *křížalka*, der Schnick, Apfelschnitt. D. — **Š-ka** = *škvor, uchavec*, der Ohrwurm. Na Ostrav., Tč., u Opavy. Klš.

Štípky, pl., jm. polí v Hlubotci na Mor. Šd.

Štiplavě = *štípavě*, beissend. Us.

Štiplavec, vce, m., *bláznivec, židova brada, Aronova brada*, arum, Aron. Slb. 224.

Štiplavokyselý, beissendsauer.

Štiplavosť, i, f. = *štípavosť*, Schärfe, f. Š. ředkve. D.

Štiplavý, **štiplavý** = *čpavý, peprný*, beissend, eindringend, scharf. Š. vítr, Sá., zápach, beissender Geruch. Šp. Š. ředkev. D. Jsi dobrý jako š. křen. Prov. — **Š.** = *důtklivý, dojímavý, hánlivý, úštipný*, beissend, anzüglich. Š. slova; slovy štiplavým. na někoho se utíkati. V. Š. řeč. Záv., Dch.

Štíplec, plce, m., stenosoma, kývoš. Krok. II. 246.

Štípleti, el, ení, schlank werden. Jg. Vz Štíplý.

Štípliti, il, en, ení, schlank machen. Jg. Vz Štíplý.

Štíplosť, i, f., die Schlankheit. Gníd. Cf. *Štíhlosť*.

Štíplý = *číplý, táhlý, štíhlý*, schlank, rank. V., D. Š. tělo. D. Podlé zevnitřního vzezření někteří jsou tělnatí, jiní štíplí. Kom. J. 278. — Rst. 504., Pč. 13.

Štípmo (ščípmem) štípati. Mor.

Štípné, ého, n., pole v Jakubčovicích na Opavsku. Šd.

Štípnice, e, f., dromia, korýš. Krok.

Štípnouti, vz Štípati.

Štípnutí, n., der Biss, Kniff. Nz. lk.

Štípnutý; *-ut, a, o*, gebissen. Us.

Štípný = *kolný*, spaltbar. Š. dříví. Zlob. V Policku. Kšá.

Štípoklasy, dle Dolany, něm. Stipokl, ves u Veseřic; něm. Stipoklas, ves u Vltavotýna. PL.

Štípot, u, m., das Gezwicke. Dch.

Štíptoň, ě, f., Winau, ves u Nových hradů. PL.

Štír, a, **štírek**, rka, **štíreček**, čka, m. Š., gryllotalpa, die Erdgrille, Maulwurfsgrille, *štír krtonohý, lejsek*. Krok. — **Š.** = scorpio, der Skorpion. V. Na Mor. *ščúr, šťůr, ščour, šťour*. Hý., Brt. Štíři, scorpionidae, die Skorpione, jsou velicí pavoukovití členovci s klepetovými makadly i kusadly. Štír europský, scorpio europaeus, africký, buthus afer. Vz Frč. 125., S. N., Pavouk, Štírek, Schd. II. 520., 523. Štírové, arthrogastra. Nz. Štíři nepraví, pseudoscorpiones. Nz. Štír větší, ophimachus; křídlatý, tarans; rohatý, cerastes, Aqu.; skalní, salamandra, der Salamander. Jg. Jsou spolu (sobě) na štíru (svadili se, hněvají se). V., Č., Šml., Lpř., Kšá., Vrů., Pal. III. 1. 54., Osv. Vz Hněvivý, Nesvorný. Za rybu štíra dá (Nevděčný). Č. Uštknutí štírem, der Skorpionenstich. Nz.

lk. Zahrabou mě do jámy, kde jsou ščíři a hadi. Sš. P. 777. Otec dobrý nedal by synu dobrému nuznému, kdyžby prosil za chléb, kamene a za vajce štíra, neb za rybu hada, když by chtiel jiesti; Ačkoli š. umořil by člověka spravedlivého, nic by jeho duši neuškodil; Kdož ji (ženu) drží, jakožto ten, kdož drží štíra, jest nejistý. Hus I. 308., III. 199. (Tč.). Ač tě i štíře od srdce je (dítě). Pk. — Leze-li štír *(mlok)* směrem k potoku, bude sucho; pakli leze od potoku, bude pluta (deštivé počasí). Kld. — **Š.** = *znamení nebeské*, scorpius, der Skorpion. V. — **Š.** = *člověk jedovatý, zlobivý*, eine Schlange, ein Drache. Ros. — **Š.** *merkurialní*, *psí lebeda*, *psoser*, mercurialis perennis, das Bingelkraut, der Hundskohl. D. — **Š.**, osob. jm. Vz Tk. V. 63., Pal. Rdh. 126.

Štíra, y, f. = *obojúdec*, der Hermaphrodit. Plk., Mus., Nz. lk. Cf. řec. στεῖρος, neplodný, jalový. Mtc. 336. Štíra zdánlivá, der Scheinzwitter. D.

Štírák, u, m. = *část těla od poštipnutí naběhlá.* Us. Prachin. — **Š.** = *uher*, *trud*, die Finne. Nz. lk.

Štírati = *smažiti*, bähen. D.

Štírek, rka, m. Štírkové, pseudoscorpiones, die Afterskorpione. Š. knihový, chelifer cancroides; lesní, obisium muscorum. Frč. 124.

Štířek, řka, m, *čírek*, die Krickente. Pdy.

Štíří, n., *Štírový mlýn*, die Skorpionmühle, u Chotěboře.

Štiřík, u, m. = *vyraženina na těle*, *pupence*, der Ausschlag, die Wimmerln. Us Dch. — **Š.** = arpola, rostl., zastr. Rozk.

Štiřín, a, m., ves u Jesenic. PL. Vz S. N.

Štiřiti, il, en, ení; *štiřívati* = *roztahovati*, zerren. — **co:** zuby, fletschen (ceniti). Potápka štíří vodu, kräuselt. Us. — **na koho** = *sočiti.* Tak dlouho na ni štířil, až ji z toho dobrého místa vypichl. U Rychn. Ntk. U Žamb. Kf. — **se na koho** = *zlobiti se, horšiti.* Šml. — **se** = *roztahovati se, zubiti se, smáti se, usmívati se*, schmunzeln, lachen. D.

Štírk = štěrk.

Štírka, y, f. = *vodní laštovka*, sterna, die Wasserschwalbe. Cf. něm. Stirn, die Uferschwalbe a lat. sterna. Vz Mz. 336.

Štirnský, ého, m. Š. ze Štirn, jm. staré rodiny. Vz S. N.

Štírobodavý = bodavý jako štír. Sš. Zj. 340.

Štírovník, u, m., scorpiourus, der Skorpionschwanz, rostl. Š. červíkový, s. vermiculata. Vz Rstp. 384., Schd. II. 310., Čl. 32., Kk. 255., FB. 103., Čl. Kv. 384., Slb. 532. Š. obecný, lotus corniculatus, der Skorpionsklee. Šm.

Štírovníkový leknín = vodňanka žabí, die Seeblume, Seerose. Dch.

Štírový, Skorpion-. Š. uštknutí, klepeto, D., bylina, Byl., žehadlo. Šm. Š-vý olej (v němž uložen štír, vlastně krtonožka, k léčení). Mor. Sk.

Štírský, ého, m., osob. jm.

Štirý (zastar.), **štěrý** = *pouhý*, *čistý*, lauter, rein; *upřímný*, aufrichtig. MV. S. přítel, služebník. Na Ostrav. Tč. Štirý jako kravský chvost. Slez. Tč. Vz Čirý.

Štít, u, **štítek**, tku, **štíteček**, čku, m. = *paveza k boji*, cf. lat. scutum, cutis, liter. skydas, Schl., snkr. sku-no-mi tego, řecky σκῦ-τ-ος Haut, σκευ-ή vestimentum, starosl. šti-tъ. Gl. 339. Přípona -tъ, thema: skjъ, strsl. štitъ ze štjútъ, skutъ. Mkl. B. 159., 160. (Hý.), aL. 288. Cf. Bž. 229. Der Schild. Vz Ščít. Přikryt jest štítem. Kom. Š. kožený, prkenný, železný. Zamitati se, zavrci se štítem. Pokrychu sě přední ščít na ščít. Rkk. 18. Meč se smece po kožené ščítě. Rkk. Přetě třie kóže v ščítě. Rkk. 11. Ščít. Ž. wit. 5. 13. a j. Š-em koho zastříti. Us. Š. rozdělený na čtvero křížem, překřížený, quadrirt; na poly rozdělený, rozpolený, halbirt; spodek, der Schildesfuss, svrchek nebo hlava štítu, das Schildeshaupt. Nz. Za štítem s někým žíti (v nesvornosti). C. Vezmúc štít viery, jimž by mohli všechny šípy najzlostnějšieho ohně uhasiti; Jistě tak jsa oděn a tak š. nesa Kristóv móžeš uhasiti ohnivé šípy najhoršieho ďábla; Učiní-li co pro Bóh, tehdy ihned chtie jmenovati se a tomu na znamenie štíty své přiložiti neb napsati; Tisíc štítóv visí z nie, všeliké oděnie silných (mužův). Hus I. 177., 178. II. 44., III. 46. (Tč.). Š. veliký, čtyři stopy dlouhý a půl třetí stopy široký, řecky θυρεός; štít malý, štítek, paveza, clypeus, řec. ἀσπίς. Sš. II. 142. Š. koží potáhnouti, aby dřevěný š. se roznítiti a zapáliti nemohl. Sš. II. 143. (Hý.). Vz více v S. N. — **Š.** = *znak rodu n. hrdiny*, der Schild, das Wappen, das Feld im Wappen. Jednoštítný vládyka, der neue Adelige, der nur ein Wappen hat, weil er der erste in seiner Familie zum Wappentragen berechtigt ist. Gl. 339., Tov. k. 223. Vz S. N. Proto orlicin v plamenném ščítě nosiechu. Dal. 73. Ti se po krásném štítu znají, nosíť v zlatě dvě orlici. Dal. k. 22. — **Š.** *proti ohni*, die Brand-, Feuermauer. Nz. — **Štít** *horský* (hory), die Gebirgsspitze. Nz. Vz Hora. — **Š** *slámy* = *malá otep.* U Poličky. Kd. — **Š.** = *cokoli místo obrany n. ohrady jest*, der Schutz, Schirm, Schild. Pán má býti štít dobrým a zlým kladivo. Št. Š. mocný tvůj nás opatruj. Dch. Za štít koho míti. Hus I. 109. Muž, který po tolik bouřlivých let byl hlavním štítem své vlasti. Pal. Děj. III. 3. 154. Ale hlavitý štít, kterým se židé zamítali, byla obřízka. Sš. I. 40. — **Š.**, německy Stitt, ves u Chlumce v Bydžovsku. — *Štítek lépe: deštník.* — **Š.** = *přední zeď domu a vůbec co předního kde jest*, der Giebel, die Fronte. V. — **Š.** *na domě* = *znamení, jaké nad vraty bývá*, der Schild, Aushängeschild. J. tr. Ten dům má lva v štítu. Jg. — Br., Kom. — **Š.** *řemeslnický*, der Schild der Handwerker. D. — *Štítek u jilce*, das Stichblatt am Degengefässe. D., KP. I. 533. — **Š.** *zrna*, epithelium. Dch. — **Š.** *u klíče*, der Schlüsselschild. D. — Š. k zámku na dvéře, na skříně. Kh. — *Štítek* = *plátek kovový naproti zámku* ve-

nice. Šp. — *Štítek*, der Schirm, u svíčky: *záslona;* u klobouku: *střecha*, u čepice: *štítek*, der Mützenschirm. Šp. — Š. lastur, das Muschelschildchen. Nz. — Š. *(želvy)* prsní, hořejší n. hřbetní, spodní; málo klenutý, velmi vyklenutý, plochý, rohovitými deskami pokrytý, z desek kostěných složený; tvrdý kostěný š. u krokodilů. Jhl. — Š. *nebo podcibulí = odděnek, spodní část cibulná.* Rostl. — *Š. pažný*, v horn., tubink, der Tubbing. Bc. — *Štítek šišek borových* atd., vz Kk. 93. — Š. Sobieského, souhvězdí. Vz S. N. — Š. = *kráva na plátně malovaná.* Š-em poháněti (anschilden, když se koroptve štítem takovým do rukávníků ženou), Schild. Šp. — Š., tka, m. Š. hnědý, arcella vulgaris, prvok. Frč. 8. — Š., osob. jm.

Štíťák, a, m., echeneis remora, ryba mořská. Vz S. N.

Štítař, e, m. = *pavezník*, der Schildmacher. Vz Tk. II. 550., S. N.

Štítaření, n., die Schildmacherei. Jg.

Štítařiti, il, ení, Schildmacherei treiben.

Štítařka, y, f., die Schildmacherin. Ros.

Štítarský *mlýn* u Král. dvorce.

Štítařský, Schildmacher-.

Štítařství, n., die Schildmacherei.

Štítary, dle Dolany, ves u Kolína; něm. Schiltern, městys ve Znojemsku; německy Schüttarschen, ves u Hostouně. PL., Tk. I. 78., III. 63., 428., V. 158., 199., S. N.

Štítek, vz Štít. — Š., tka, m., osob. jm.

Štítění se světla, die Photophobie. Nz. lk. Vz Štítiti.

Štítenka, y, f. *Š-ky*, discinidae, mají okrouhlité, rohovité skořápky s výkrojem pro svaz upevňovací. Š. australská, discina lamellosa, svraštělá, d. rugata. Frč. 205.

Štítina, y, f., ves ve Slezsku, německy Stettin. Vz S. N.

Štítiti, il, ěn, ění; *štítívati*, sich schützen. L. — **se někým** = *vymlouvati se jím, za štít ho sobě bráti*, sich mit einem entschuldigen, sich hinter ihn stecken. Ros. — **se koho, čeho** = *nedůvěřovati mu, varovati se ho, vystříhati se ho*, einen meiden, vermeiden, fliehen, scheuen, sich scheuchen. Jako hada někoho se š-ti. Bart. Š. se lidí, práce. V. Štítím se ho jako hada, jako ohně. Ros. Š. se světla. Dch. Ti štítí se ran mých. Br. Děti štítí se ošklivce a pán Bůh opilce. Šd. Štítili se jich a jako hadů varovali. Bart. 87. Jedni druhých se štítili. Kom. L. 84. Kdo je v neštěstí, všichni se ho štítí. Mudr. 154. Čistoslovanských jmen se štítili. Koll. Čiň dobře, neštiť se žádného. D. Ty žen se štítíš, já po nich se sháním. Pal. Děj. III. 3. 265. — Br., Sych., Lom., Knst. — **se před kým.** Plk. — **se čeho kdy.** První křesťané za celé doby pronásledování takto se krve štítili. Sš. Sk. 182 — **se proč s infint.** Velekněz jména Jezu Krista jmenovati z hrdosti se štítí. Sš. Sk. 62. (Hý.).

Štítivosť, i, f., die Scheu. Rk.

Štítivý, štítlivý, scheu. Rk.

Štítkář, e, m., der Schirmmacher. Šp.

Štítkatý, schildförmig. Exc.

Štítkov, a, m., Stitkau, ves u Vimberka.

Štítkovice, e, f. = *usně na štítky*, das Schirmleder. Š-ce hovězí, koňská, Rinds-, Rossschildleder. Šp.

Štítkovitý, schildförmig.

Štítlivosť, i, f. = *štítění se*, die Scheu. Tjř.

Štítlivý, scheu.

Štítná, é, m., Stittna, ves u Broumova.

Štítnatka, y, f., coccus, die Schildlaus. — Š. = *šišák, helmejk*, scutellaria galericulata, das Schildkraut. Šm.

Štítnatý, peltatus, schildförmig. Š. list n. vůbec rozšířený díl, z jehož rubu vyniká řapík anebo do něho vniká, ku př. listy řeřišnice obecné, čapínosu štítnatého. Rst. 504., Nz. Š. čepelice (klunatka), centriscus scutatus, der Schildfisch. Šm. Š-tá užovka, coluber scutatus, die Schildnatter. Šm.

Štítné, ého, n., Stüttna, ves u Počátek. PL., Tk. III. 661., S. N.

Štítnice, e, f. = *přístroj vojenský ku chránění vojínů*, testudo, die Schildkröte. Bur.

Štítnička, y, f., cassida, hmyz zlomenokřídlý, mandelníkovitý, der Schildkäfer. Krok. II. 257.

Štítník, a, m. = *kdo štít nosí, zbrojnoš*, der Schildträger, Schildknappe. Troj., BO. — Š. vlaštovčí, trigla hirundo, ryba mořská. Frč. 295.

Štítnoblizník, u, m., matisia, rostl. lejnicovitá. Rostl. I. 222. a.

Štítnožebrý. Š-bré listy, peltinervia. Vz Štítožilý.

1. **Štítný**, á, é = oštítěný, lepidotus, schilderig. Šm.

2. **Štítný**, ého, m. = *hotovitel štítů*, der Schildmacher. Lex. vet., BO. — Š. ze Štítného Tomáš, filosof český. Vz S. N., Tf. H. l. 203.

Štítohlavec, vce, m. Š-ci, cataphracti, ryby s hranatou, trnitou hlavou, na nížto kůstky podoční s přední krovkou žaberní v pevný tvářní štít srůstají. Vz Štítník vlaštovčí. Fr. 294.

Štítohltánový, thyreopharyngeus. Nz. lk.

Štítojazykový, thyreoglossus. Nz. lk.

Štítojazylkový, thyreohyoideus. Nz. lk.

Štítokonvicový, thyreoarytaenoideus. Nz. lk.

Štítonoš, e, m., der Schildträger. Pulk. — Š. *lodní*, echeneis remora, ryba (vz Štíťák); zelený, cassida viridis, brouk. Vz Frč. 297., 183. Schd. II. 500. — Š., chlamydoforus, chudozubý obratlovec. Vz Schd. II. 418. — Š., cassida, brouk čtyrčlenný. Vz Schd. II. 511.

Štítonoška, y, f., peltophoros, tráva brovitá. Rostl. I. 264. a.

Štítopříklopkový, thyreoëpiglotticus. Nz. lk.

Štítopříklopný, Schildkehldeckel-. Š. svaz, ligamentum thyreoëpiglotticum, das Sch-band, sval, musculus thyreoëpiglotticus, der Sch-muskel. Šm.

Štítorostlý pablesk šupin. Hdk. Lum. V. 243.

Štítov, a, m., **Štítovec**, vce, m., Stittow, ves u Rokycan. PL.

Štítovina, y, f., die Schilderei (Zierde aus Schilden). Šm.

Štítovitý = *ku štítu podobný*, schildförmig. Š. list, scutatus, schildförmig, jehož čepel, namnoze okrouhlá, středem své dolení strany na konec řapíku postavena jest, jako u španělské řeřichy. Čl. Kv. XXVIII., Slb., Rst. 504. Zánět žlázy š-vé. Nz. lk.

Štítovka, y, f., *havnice*, peltaria, das Scheibenkraut. Slb. 708. — **Š.**, ryzec, agaricus clypeatus, der Schildschwamm. Šm.

Štítovky, dle Dolany, Stitowky, samota u Domažlic.

Štítovník, a, m., scutarius, der Schildträger. BO., Bj.

Štítový, Schild-. Š. (tubinkový) věnec, der Tubbingkranz, v horn. Bc. Š-vá žláza, die Schilddrüsse.

Štítoznalství, n., die Heraldik. Šm.

Štítožilý, peltinervius, schildnervig, když žíly listu štítnatého od konce řapíku všady jako paprsky se rozbíhají. Rst. 504. Vz Štítnatý.

Štitroba, y, f. m.: čtí útroba. Gb. Hl. 102. **Š.**, *čtitroba* = *lačnota, lačný život, prázdný žaludek*, die Nüchternheit. Česnek na š-bu jedený. Chč. Síť l. 42. — U Počát. Kš., Žv., Ktk. Vz Štitrovo, Šťutroba, Tštitroba.

Štitrobnosť, i, f. = *štitroba*.

Štitrovo (ščútrovo), a, n. = *lačný život, štitroba*. Píti pivo **na š.** Mor. Brt.

Štival, u, m., *ščival*, vz Stibal.

Štivalník, a, m., der Stiefelmacher. St. skl. I. 94.

Štivara, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Štivina, y, f., ves v Dolních Rakousích u Štítar pod Rohy (Horn). Šb.

Štívný louka (kde šťovík roste). Pk.

Štízna, y, f. = *štěnice*, die Wanze. U N. Kdyně. Rgl.

Štízně, ěte, n., mladá štízna. U Nové Kdyně. Rgl.

Štížle, ete, n. = *štíhle*, junger Hecht. Vz Štika.

Šťkání, n., das Schluchzen. Napořád byli plni nechutenství, štkání, říhání a škrkání. Kom. L. 25. 6. S velikým š-ním všecko ze žaludka vyvracuje. Kram. exc.

Šťkáti, *štkáti*; *šťkávati* = *škytati, štikati*, schluchzen. Kom., Jel. Na Hané: *ščokati*. MM. — **abs.** Mladá vdova šťkala, div jí srdce nepukalo. Sk. — **proč.** *Radostí* plačící až štkajíc. Hlas II. b. — **se komu.** Šťká se mi. U Opav. Klš.

Šťkavka, štkavka, škavka, štěkavka, škytavka, štikavka, y, f. = *šťkání, zlykačka*, das Schluchzen, Rülpsen. Š-ka se stává z prázdnosti žaludka. Jád. Jelenilo jazyku vodu dobré jest píti proti štkavce. Čern. Dítě napadla š., až z toho vývratek jest učiněn. Štelc.

Štknouti, vz Štikati.

Štlapati = *tlapati, šlapati*, treten. V severových. Čech. Vk.

Štmel = *čmel*.

Šťob, u, m., vz Šťáv.

Štobe = *hřeb v zadu, jenž drží klanice vozu*. V Loučimsku. Psčk.

Štof, u, m., z něm. Stoff. Tak jmenuje lid každou vlněnou látku. *Š.* = *látka, tkanina, hmota*.

Štofka, y, f., Frauenrock, m. Mor. — *S-ky*, aruicum, *nástroj soukennický*, zastar. Ždk.

Štochati = *šťouchati*.

Štok, u, m., **štoček**, čku, z něm. Stock = *špalek*. Š. kovářský (pod nákovadlí). Ros. — **Š.** = stůl, Tisch, Stock. Š. řeznický, kuchařský. Ros. **Š.** = *hrubé koryto, zvl. močicí štok ve sladovně, kašna, v níž se obilí na slad močí*, Weichstock, m. V. Neumí troupem s štoku smésti. Prov. — **Š.** *chladicí* = *kád, do níž se pivo slévá a chladí*; *káď vystěrací, spilací, zástavní*, der Maisch-, Füll-, Gährbottich. Jg., Šp. Š. s pípou. Šk. — **Š.** *na kůže*. u jircháře, die Pfundgrube. — **Š.** = *poschodí, patro*, das Stockwerk. Ten dům má 3 štoky. Má v hořejším štoku. Vz Opilý. Us. Lb., Sn. Polub mě v pr — — vním štoku (= v řiť).

Štokfiš, e, m., **šp.** z něm. Stockfisch = *treska* (obecná). Jg., Jhl., V., Kom. J. 170.

Štokholm, a, m., mě. ve Švédsku, Stockholm, vz více v S. N. — *Štokholman*, a, m. — *Štokholmský*, Stockholmer-.

Štokov, a, m., Stockau, ves u Tachova. PL.

Štokrava, y, f., město v Rakousích, Stockerau, vz S. N. — *Štokravan*, a, m. — *Štokravský*, Stockerauer-. To je čubka š-ká (nadávka). Us. v Kunv. Msk.

Štoky, Štaky, dle Dolany, Stecken, městečko u Polné. PL. Vz S. N.

1. **Štola, štůla**, y, f., z něm. der Stollen, vz Mz. 336., V. Š. jest z údolí n. ze stráně do hory nějaké skoro vodorovně kopaná chodba, 5—8 a více stop vysoká, 3—6 a více stop široká, denní štřida. Začátek š-y v hoře slove *ústí*, a konec š-y, **dokud** se žene: *předek*, když se dodělala: *úhel*; stěny slovou: *líce* či *vlomy*, dolejšek: *zpodek* a hořejšek: *slemeno* n. *strop*. Vz S. N., KP. III. 66., 71., 72. **Š.** končí se na den (na povrch hory), *štreka* do šachty a *průkopy* zase do štrek se končí, ústí. Am. **Š-a** slouží k hledání rud, k vyvážení jich, ku **přivádění** dobrých větrův a hlavně **k odvádění** vody z dolu; stěny její nazývají se **také** *boky* a *ulmy*, spodek: *zoul* n. *žula*. Vys. **Š-u** dělati, vésti, ohledati, J. tr., hnáti. D. **S** obojí strany š-ly dělati. V. Š. dědičná (revírní.

vodovodná, osušující), kterou se z dolu voda odvádí a čerstvý vzduch do dolů přivádí), slove také: hlavní, hluboká, der Erb-, Haupt-, Wasserlosungs-, Wasserstollen, der tiefe Stollen, Vys., Hř.; pomocná, der Hilfs-, odbočení (štolní křídlo, odkřídlek štoly), der Flügel-, hluboká, der Tiefbau-, okresní n. revírní, der Revier-, splavná, der Navigations-, kutná, der Such-, Schurf-, Versuch-, vozná, der Förder-, větrní, der Wetter-, chodní n. průchodná, der Fahr-, vchodná, der Einfahrt-, východná, der Ausfahrtstollen. Hř. Š. vodopřívodná, Wassereinlassstollen. Šp. Š. hledací (kterou rud hledají). KP. III. 71. — Š., pramen, z něhož horníci v dolech rudu vysekávají. Vys.

2. **Štola,** y, f., *stola,* místy *štula,* z lat. Š. *kněžská = dlouhá páska, kterou kněží přes sebe věší,* die Stola. Rk. Štolou kněz manželům ruce váže. Ten nám š-ou ruce sváže. Er. P. 496. Zajdi ty tam pro faráře, co ty ruky štolú važe. Sš. P. 792. — Š. = *plat od služby duchovní,* ku př. ode křtu, pochování mrtvoly atd., die Stola, Stolagebühr. Na faře štolu platiti. Vz Štolné. S. N.

3. **Štola malá a veliká,** Klein-, Gross-Stohl, vsi u Rymařova. PL.

Štolba, y, f., z něm. Stall, nebo Stallbube = *podkoní, kočí,* der Stallknecht. Gl. 339., Mz. 336. — **Š**, y, m., osob. jm. Š. Jos. a Frant., spisovatelé. Vz Tf. H. l. 203.

Štolc, e, m., osob. jm. Š. z Gostomky, jm. šlechtické rodiny. Vz S. N., Žer. Záp. I. 106.

Štolec, lce, m., osob. jm. Vz Tf. 153.

Štolhort, u, m. = *místo na konci štoly v hoře,* z něm. Stollort. Mz. 337.

Štolíř, e, m., z něm. Staller = derjenige, welcher mit seiner Waare herumzieht, der nicht zünftige Handwerker, dann der Pfuscher. Aby žádný z řemeslníků potulujících neb š-řů nepořádných nepřechovával. Mus. 1843. 169. Vz Gl. 339. Š-ři aby trpíni nebyli. 1675. Dml. exc.

Štolmíř, e, m., ves. Vz Tk. V. 100.

Štolmistr, a, m., šp. z něm. Stallmeister = *podkoní.* Jg.

Štolné, ého, n. (vz *Štola,* 2.), štolní poplatek za pokropení mrtvoly, za vykropení hrobu, za úvod šestinedělky atd., die Stolagebühr. J. tr.

Štolní, od štoly, Stollen-. Vz Štola, 1. Š. bouda (kavna), dílo (-bau), lávka, právo, půda, slemeno, voda, žlab, J. tr., dělník, meze, ort, okno (stolní jáma, světlá jáma, das Licht-, Luftloch, der Licht-, Stollenschacht), práce, propůjčka, vítr, Vys., důl (-bergbau-, -grube, -bau), hloubа (-tiefe), křídlo (-flügel), předek (-ort, -hieb, -feldort), hlavní předek (-feldort), ustí (-mundloch). Hř. — Š., vz Štola, 2. Štolné.

Štolník, štolovník, a, m. Š. *dědičný = držitel štoly dědičné,* der Stöllner, Stollenträger. Vys., Hř. — Š., der Stollenarbeiter. J. tr.

Štolování, n., der Stollenbau, Stollenbetrieb, Stollenbergbau. Hř.

Štolovati, einen Stollen treiben. — **Š. se na koho** = *chystati se naň,* sich anschicken, um gegen Jemanden anzutreten. U Uher. Hradiště. Tč. — Š. = *obrazy ku prodeji malovati.* Mus. V. 170.

Štolovina, y, f. = *vylouhovaný popel, jehož se za hnojivo užívá,* der Ascher, Aescherich. Pta.

Štolovné, ého, n., die Stollgebühr. J. tr.

Štolovský, ého, m., osob. jm. Šd.

Štolpa, y, m., osob. jm.

Štonka, y, f. = *menší nádoba dřevěná na vodu, džberek, slеváček.* 15. stol. Č. Us. u Petrovic. Dch.

Šťopka, *správně: stopka.* Jg.

Štor, a, m., osob. jm.

Štorc, e, m., z něm. Sturz = *užší plocha něčeho,* ku př. trámu, cihly, opak: *plosk, plocha* (u Opavy: *plaz.* Klš.). Na štorc, štorcem něco postaviti, umgekehrt. Trám do zdi štorcem dáti, ne ploskem, aby se neprohýbal. Vys. — **Š.** = *nádoba mydlářská, kotel železný n. měděný na způsob homole ulaté překocené,* der Storz-, Sturz-. Techn., Bzd.

Štorcový, Storz-, Sturz-. Š. včely. Us.

Štorčák, u, m. = kámen na štorc ležící. Us. Vz Štorc.

Štorch, a, m., osob. jm. Š. Karel Bol., účetní rada, spisov. český, † 1868. Vz S. N., Tf. H. l. 203.

Štos, u, m., z něm. der Stoss = *sota, rána, udeření; 2. vrstva, hranice, hromada dříví* atd. Jg.

Štosíř, e, m., z něm. Stosser, der die Münzstücke gerade macht. Jg.

Štosování, n., der Stoss (in der Folterung). Má mučen býti na skřipci, najprve má třikrát svržen býti a doluov spuštěn se skřipce, tak aby jemu ruce z klúbuov vystúpily a to slove š. Mus. 1848. 74.

Štospán, u, m., *macek,* veliký hladík (hoblík), šp. z něm. Stossbank, der Schlichthobel.

Štoucek, cku, m. Š. piva, z něm. Stutz. U Reudn. Špd.

Štouček, čku, m., **štoučka,** y, f. = *kus, díl,* der Theil, das Stück. Br. Š. příze (4 přadénka). Rohn.

Štoudev, dve, **štoudve,** e, f., **lépe:** *stoudev, stoudve, kadečka,* der Wasserständer. V.

Štouchan, u, m. = *udeření.* U Zábřehu.

Štouchanec, nce, m. Vz Štuchanec. Us.

Šťouchati, *šťuchati, štuchati, šťoukati, -chávati: šťouchnouti,* chnul a chl, ut, utí = *strčiti, píchnouti,* stossen, tupfen. Dle Mz. 337. z něm. stauchen. U Opavy a na Mor. *žduchať.* Klš., Mz. 337. — **co, koho čím.** Někoho loktem š. Us. Zelí šťuchadlem štuchati. Na Mor. — **kam: do** vosího hnízda štouchnouti (píchnouti). D. Š. se do oka prstem. Dch. Včeras byla celá zlatá (goťalenko), dnes mnou šťoucháš do bláta. Sš. P. 647. Šťouchnu ho do něho (do bláta). Sš. P. 361.

Štoucheles, u, m. = *štouchnutí*, der Stoss. Dostal v tlačenici několik š-sů. Us.

Štouleti se = *usmívati se*, lächeln. U Litomyšle.

Štoupa, lépe: *stoupa.*

Šťouplý = *hubený ve tváři*, mager im Gesichte. U Olom. Sd.

Štour, u, m. = *daň na dolní náklady a potřeby*, Steuer zum Behuf der Bergwerke. Dač. I. 138.

Šťourač, e, m., der Stirler.

Štoural, a, m. = *rýpal.* Us. Kšá. Vz Šťourač.

Šťourati, cf. sřněm. stürn, stochern. Mz. 337. Vz Šťárati.

Šťourátko, a, n., der Stirl, Zahnstocher. Šm.

Šťoury, vz Štour.

Štoutová, é, f., Stadhöfen, ves u Žlutice. PL.

Šťovák, a, m. = *chlapík, kos.* Us. Rgl.

Šťovan, u, m. = *sůl z kyseliny šťovikové s některou zásadou*, oxalas, das kleesaure Salz. Rst. 26. Š. ammonatý, draselnatý, kyselý, ethylnatý, kobaltnatý, měďnatý, nikelnatý, olovnatý, sodnatý, strychninný, vápenatý, železitý. Kh.

Šťovec, vce, m., die Zuckersäure. Rk.

Šťovíček, čka, m., osob. jm.

Štovík, jindy *štěvík*, na Mor. *šťavík* a *šťavlík*, na Slov. *šťáv*; v již. Čech. *šťavlík*, Kts. = *bylina*, rumex, der Ampfer. Š. obecný větší (modrohlávek; na Mor. kobilí štíp, šťavík, na Slov. šťáv), r. acetosa, der gemeine Sauerampfer, Wiesensauerampfer, zahradní, r. patientia, der Gartenampfer, kadeřavý, r. crispus, die Grindwurzel, koňský (špičatý), r. acutus, Rossampfer, vodní, r. aquaticus, Wasserampfer, štítnatý, r. scutatus, Schildampfer, menší (malý), r. acetosella, Schafampfer, trojlistý, der Hasenklee, jelení, r. sanguineus, Blutampfer, lesní neb zaječí, r. silvestris, Hasenampfer, říční, r. hydrolapathum, hajní, nemolapathum, pomořský, maritimus, tupolistý, obtusifolius, horní, Mönchsrhabarber, největší, hippolapathum. Jg. Pokrm jeho bieše ščevík a stred leská. Mat. 3. 4. A jedieše ščevík a stred lesový. Marc. 1. 6. Cf. Čl. 128., Kk. 152., 153., FB. 29., Čl. Kv. 157., Slb. 236.

Šťovíkový, Ampfer-, Sauerampfer-. Š. list, šťáva, Ros., sůl (das Sauerkleesalz). Vz S. N., Techn.

Šťovka, y, f., **lépe:** *dšťovka*, vz *d.* Jg. Š. jest tlustá, žížala tenká. Us. u Bechyně. Mý. Lumbricus terrestris, der Regenwum.

Štpavý = *co štpí, čpí*, beissend. Š. víno, Exc.

Štpěti, čpíti, ím, ěl, ění = *kousati, štípati*, beissen. — **koho.** Čern. To jeho štpí (je mu nemilé). D., Br., St., Jg. — **čím.** Ta nádoba štpí vínem. Us.

Štpice, e, f. Dlúhé u třevic š. Št. N. 97.

Štráboch, a, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 3., 5., 37., 368., 445., V. 67., 68.

Štráf, u, m., **štráfek**, fku, **štráfeček**, čku, m., z něm. Streif = *prouha.* Štráfy (prouhy) na sukni. Š-y po nebi. — **Š.** = *kanavas.* Us. u Jičína. — **Š.** = *výpad vojenský na loupež.* Š-y a vpády činiti. V. Že s nimi časem nočním na š-fy jezditi musí. Skl. II. 392., Kom. J. 706., Štelc.

Štrafací = *trestací*, Straf-, Tadel-. Š. list. Slov. Bern.

Štrafač, štrafatel, e, m. = *trestatel*, der Strafer, Tadler. Slov. Bern.

Štrafadlo, štrafátko, a, n. = *dřevo, jímž se pot stírá*, der Striegel. V.

Štrafatel, e, m. = *strafač.*

Štrafatelka, y, **štrafatelkyně**, ě, f. = *trestatelka*, die Straferin, Tadlerin. Slov. Bern.

Štráfkování, n. = *štráfování*, das Streifen. Us.

Štráfkovaný = *prouhovaný*, gestreift. Vz Štráf. Š. sukně.

Štráfování, n., die Streifung. Vz Štráf. Tři praporce pěchoty jak pro š. tak i pro obhajování měst pražských poslal. Bck. II. 3. 122. — Š. = *pruhování*, das Streifen. Us.

Štrafovaný; *-án, a, o* = *trestaný, hubovaný*, gestraft, getadelt.

Štráfovaný; *-án, a, o* = *prouhovaný*, gestreift. Š. plátno. Us.

Štrafovati, šp. z něm. strafen = *trestati, plísniti.* Poněvadž konšel (= konšelóv) neštrafoval ani jich právo hanél, než řekl; Tehdy jsú ji některé ženy š-ly, že dala svuoj statek preč. NB. Tč. 168., 198. — Br., Brikc., Štelc.

Štráfovati, z něm. streifen = *vybíhati.* — **po čem:** vojsko štráfuje po píci. Ros. — **kudy.** Myslivci štráfujou *polem.* Us.

Štrafovný = *trestavý*, strafend, tadelnd. Slov.

Štráfový, *od štráfu*, Streif-. — **Š.** = *ze štráfu, z kanavasu*, von Streifleinwand. Š. cejchy. Us. Jg.

Štragať sa = *štrachati se, líně, nemotorně, zvolna jíti.* Na Mor. Brt. Vz Štrachati.

Štrách, u, m., z něm. der Streich = *kus, kousek.* To jsou štráchy! Nadělá se vším š-ů (věcí, rámusu, okolků); Dělá ze sebe š-chy (drahotu). Us. Kšá.

Štrachač, e, m. = *kdo štrachá*, der Polterer.

Štrachačka, y, f., die Poltererin.

Štrachanda, y, f. Jíti na štrachandu = *na frej, na zálety*, der Liebschaft nachgehen. Us. Dch., Šd.

Štrachanice, e, f. = *štrachanda.*

Štrachati, poltern. — **čím** = *buráceti, chrastiti*, poltern. Rk. — **abs.** Štrachá zde myš (stöbert, lärmt). Dch. — **se kam, za čím:** buráceje jíti, zotteln, schlendern. — **se jak kde, kam: po tmě na** schodech, **do** komory. Vz Štragati se. Š. **se za holkou** Us. Ptr.

Štrachniti se, il, ění = *zaměstknávati se*, womit beschäftigt sein. — **s čím**: s koláči (je dělati). Us.

Štracholec, lce, m. = *kus*, Stück, n. Snědl š. chleba. Ve vých. Čech. Všk. Cf. Štramfál.

Štrajda, y, m. = *nepořádný člověk*. Chodí jako š. Us. ve východ. Čech. Všk. To je š. (= blázen ženská)! Us. v Kunv. Msk.

Štrálná, é, f., v Míšni. Vz Tf. 200.

Štramberák, a, m., *obyvatel stramberský*. — **Š.** = *člověk hloupý*. U Nového Jilska. Mtl.

Štramberk, a, m., mě. v Novojičínsku na Mor. Vz S. N.

Štramberský. Š. trouba (věž, zřícenina z hradu, z válek 30letých). Us. Šd. Vz Štramberk. — Š. trouba = *hlupák*. Mor. Škd.

Štramfál, u, **štramfolec**, lce, u Kostel. n. O. Vz Štramfulec.

Štramfulec, lce, m., ein dickes Stück Brod, Fleisch usw. Us. Dch., Ktk., Vrů. U Rakovníka: štramfál. F. Jakl. Vz Štracholec.

Štramin, u, m. = *stramin*, Schmelzpapier. Us. Rgl.

Štranek, nku, **štranček**, ečku, m., z něm. der Strang, na Slov. = *provaz; prostraněk*. Bern.

Štránek, nku, m., z něm. Š. nití = *přadénko*.

Štrankář, e, m., na Slov. = *provazník*, der Seiler.

Štrankářka, y, f. = *provaznice*, die Seilerin. Slov. Jg.

Štrankářský = *provaznický*, Seiler-. Slov. Jg.

Štránkářství, n. = *provaznictví*, die Seilerei. Slov. Jg.

Štrapáce, e, f. = *namáhání*. Us.

Štrapecír, **štrapicír**, a, m. = *volák ve dvoře*, der Ochsenknecht. U Třebíče, u Sebranic atd. na Mor. Jsk., Ktk.

Štrassburk, u, m., Strassburg, mě. v Elsasku. — *Štrassburčan*, a, m., pl. -né. — *Štrassburský*. Vz S. N.

Štrb, vz Štěrb.

Štrba, vz Štěrba.

Štrbac, e, m., pohoří v Srbsku. Vz S. N.

Štrbáček, čku, m., *vlásenka, pomět, kočičky, suchopeřník, suchopeř, záperník*, eriophorum, das Wollgras. Slb. 118.

Štrbák, u, m., *čubek, pháč*, cnicus (cirsium), die Kratzdistel. Slb. 408. — **Š.**, vz Štěrbák.

Štrbavě, **Štrbavěti**, **Štrbavosť**, **Štrbavý**, vz Štěrbavě atd.

Štrbina, y, f. = *štěrbina*. Ze štrbiny malej udělá se ďůra. Slov. Tč.

Štrby, pl., vysoký les, der Hochwald. Na Slov.

Štrcanec, nce, m., vz Drcanec. U Olom. Sd.

Štrcnouti = *drcnouti*. U Olom. Sd.

Štřebla, y, f. = *střevle*. U Frenštátu. Dšk.

Štřeček, čka, m. = *křeček*, lacerta stellis, die Dorneidechse. Ja.

Štřečný = *skřečný*.

Štrejchýř, -chéř, m., z něm., der Streicher, Berganschlager, ingestor. Vus. Vz Plnič.

Štrejcholec, lce, **štrejcholka**, **štrejchovačka**, **štrejchovna**, **štrejchovati**, vz Štrýcholec atd.

Štrek, u, m., *u soukenníků postavek, na nějž věší sukna*, die Werftenhänge. D.

Štreka, y, f., v horn., vz Štola, Báně. Š-ky kopati, šťárati, průkopy spojovati. Am.

Štrengla, y, **štrengle**, e, f., **štruple**, e, f., z něm. Strängel, provazec, Mz. 337. a Strippe, šlapek, podšlapek, táhlík, podpěnka. Šp. Štruple u boty: *úško*, na Moravě *štrúbl*. Šd. Má frak, šosy na štruple (= příliš dlouhé). Us. Kšá. Dle Jg. *lošna*.

Štrk, u, m. = *štěrk*. Slov.

Štrkovati = *štěrkovati*. Slov.

Štrnáct, v ob. mluvě = *čtrnáct*.

Štrngati = *drnkati*, klirren. — **čím**: ostruhami. Slov. Dbš. 79.

Štrnkot, u, m., das Geklirre. Šm.

Štrobach, a, m., osob. jm. Š. Jos., hudebník † 1813. — **Š.** Frant., hudebník. — **Š.** Ant., advokat, předseda říšského sněmu ve Vídni, rada appellač. soudu atd., † 1856. Vz S. N., Tf. H. l. 178.

Štrofa, y, f., vz Strofa.

Štrochati se = *štrachati se*. U Jižné. Vrů.

Štrokfas, **štrokvas**, u, m.; z něm. je druhá částka slova: *fas*, stran celého slova vz Mz. 337. **Š.** = *káď, kadečka, džber*, der Zuber, Ständer. V. Š. pod čeřenem, der Weinständer. V. Š. ku koupání, die Badewanne. Herb., V.

Štros, a, m., *lépe*: *pštros*. — **Š.**, u, m., z něm. Strosse. Štrosy v horn. = *stupně, přestávky ve štolách a chodech*, aby několik horníků za sebou pracovati mohlo, die Strosse, Absätze, Stufen.

Štrosí, *lépe*: *pštrosí*, Strauss-. Š. vejce. Mus. 3. b. 89.

Štroufati = *špatně krájeti, pižlati*. — **co**: chléb. U Písku. Mg.

Štrozok, u, m., **šp.** z něm. Strohsack = *slamník*. — **Š.**, *slavnosť pražských krejčů v úterý po velikonoci v Bubenči*. Rk.

Štrubina, y, f., Straubing, mě. bavorské. Vz S. N.

Štrublík, a, m., osob. jm. Šd.

Štruca, e, **štrucla**, y, f., der Brodstrutzen. Na Ostrav. Tč.

Štrudle, e, f., **štrudel**, dle, m. = *jídlo z mouky, zavinač*, der Strudel. Š. lité, krupičné, tvarohové, žemličkové, tažené, višňové, třešňové, hruškové. Hsg.

Štruple, vz Štrengla.

Štrus, a, m. = *pštros*, der Strauss, zastr. BO.

Štrusový, vz Štros. Š. pastviště. BO.

Štryc, e, m. = *vagabund, lump.* Us. u Něm. Brodu. L. Krejčí.

Štrych, u, m., **šp.** z něm. Strich = *čára,* der Strich. Strychů nadělati v knihách. Kom. Š., čárka, comma (,). Kom. — **Š.** = *prouh, pás,* der Strich. Pod kterým š-em nebe. Kom. J. 783. — **Š.** = *rána,* der Streich. Vus. — **Š.** = *podvod,* der Streich. Se š-em to na nás vydobyl. Známe tvé štrychy Us. Kf. Vedou lidé vášní svých š. Dh. 112. — **Š.** = *míra, korec,* der Strich.

Štrychák, a, m. = *pružák, holub černý se dvěma bílými pruhy.* Jmt.

Štrychař, e, m. = *podvodník.* Us. Ktk., Msk.

Štrychařiti, il, ení, betrügen. S takovým š-ním si na mne nepřijdeš! Us. Msk.

Štrýcholec, štrejcholec, lce, m., **šp.** z něm. das Streichholz = *sháněčka.* Obilí na míře š-cem štrýchovati (sháněčkou sháněti).

Štrychna, y, f., z něm. die Striche = *protahovačka.* D.

Štrýcholka, y, f., *náčiní tkadlcovské,* das Streichholz. Mor. Us.

Štrýchovačka, y, f., **šp.** z něm. = *vích ze slámy, kterým pekaři chléb potírají, pomokřují* = *potěračka,* der Sprengwisch.

Štrýchovati, šp. z něm. streichen = *potírati, potahovati, čarovati.* — **co čím.** Malíř obrazy barvami štrýchuje. Kom. — **Š.** *u pekaře* = chléb vodou potírati, aby se leskl. — **Š.** = *sháněti.* Obilí štrýcholcem š. Háj. — **Š.** *pole* = *rozhory ve strništi obnovovati.* D. — **Š. čím oč** = *zavaditi.* Jg.

Štrýchovka, y, f., **šp.** z něm. = *štrýchovačka.*

Štrýchovna, y, f. = *štrýcholec, sháněčka,* **šp.** z něm. das Streichholz (zum Getreidemessen). Reš.

Štrýchovní, Streich-. Š. dřevo, **šp.** z něm. das Streichholz = *sháněčka.* Jg.

Štrýchovnice, e, f. = *lopata, na které se u peci chléb vodou potírá.*

Štrýchtitý, šp. z něm. gestrichen = *sháněný.* Š. míra. Us.

Štrykovací, šp. z něm. Strick-. Š. drát = *roubicí;* jehlice = *roubicí, ku pletení.* Š. pytlík = *sáček na pletení.*

Štrykovač, e, m., **šp.** z něm. der Stricker = *pletač, vazač.*

Štrykováček, čku, m., **šp.** z němec. = *sáček na pletení,* der Strickbeutel.

Štrykovačka, y, f., **šp.** z němec. die Strickerin = *pletačka, vazačka.*

Štrykování, n., **šp.** z něm. das Stricken = *pletení, vázání.*

Štrykovaný; *-án, a, o,* **šp.** z něm. gestrickt = *pletený, vázaný.* Š. punčochy, zboží. Us.

Štrykovati, šp. z něm. stricken = *plésti, vázati.* — **abs.** Ten štrykuje (o opilci). Us. Sn. — **co:** punčochu (= vázati, plésti, hladce, obráceně, v pravo, v levo). — **čím:** nohama. Vz Opilý. — **se** = *táhnouti,* davonziehen. Štrykuj se odtud. J. K.

Štrým, u, m. = *prouh různobarevný,* ein bunter Streif. U Jilem. Ktk.

Štryma, strýmka, y, f., z něm. Strieme = *kráva buď červená buď plavá s černými n. se šedivými prouhy: tryma, mourka,* gestreifte (gestriemte) Kuh. Us.

Štrymatý, štrymovatý, štrymovitý, štrymový, gestreift, gestriemt. Š. kráva. Vz Štrým.

Štrymonohý = *bystronohý,* schlankfüssig. Š. děvče. Us. Jg.

Štrymovaný; *-án, a, o* = *krátce, míchané pruhovaný,* bunt gestreift. Vz Štrymatý.

Štrymovatý, štrymovitý, vz Štrymatý.

Štrymový, vz Štrymatý.

Štryngla, vz Štrengle.

Štrýšky, pl., f. = *náčiní k upravení vlny na sukna.* Vlna se škrábávala kramplemi, štrýškami atd. Techn. III. 368.

Štuc, u, m., **šp.** z něm. = *krátká ručnice,* Rk.; *tažená ručnice, tažnice.* Ze štucu stříleti. Us.

Štucar, u, m. = *dva šteníky (čteníky).* Vz Čteník.

Štucel, štucl, clu, **štuclík,** u, m., **šp.** z něm. der Stutz = *rukávec z kožešiny* atd., Rk., *rukávník,* D., Ros., Šm., der Muff, Stutz, Stutzel. — *Štuclík* = *rukavičky bez prstů z bavlny.* Rk. Rukávník na dolejší část ramene, na Slov.: *zápěstky.* Jv.

Štúcel, cle, m. = *leknín bílý.* U Nové vsi v Krumlovsku. Bur.

Štucový, Stutz-. Š. kulka. Us.

Štucr, a, m., **šp.** z něm. Stutzer, švihák, Rk., na Mor. a Slov. šuhaj, vz toto.

Štuček, čku, m. = *štučka.* Slov. Bern.

Šťůček, čku, m. = *špalek, na němž řezníci maso sekají.* V Blansku. Ktz. Cf. Štok.

Štučka, vz Štuka.

Študent, a, m., z lat. studens, **lépe:** *student.* der Student. Š-tů chudých dům. Vz Tk. II. 197. Vz Student.

Študium, lépe: *studium,* lat. Ze študií zběhnouti. Us. Brt. Vz Studium.

Šťudlek, u, m. = *jetel.* U Opavy. Pk.

Šťudlov, a, m., ves u Klobouk na Mor.

Šťudlovina, y, f. = *šťudlek.* U Příbora. Mtl.

Študo = *čudo,* miraculum, koř. сѫ, štѫ. Mkl. B. 206.

Študovati, lépe: *studovati,* z lat. Vz Studovati.

Štufa, y, f., z něm. Stufe = *kus, kousek rudy.* Š. zlata, stříbra, kyzu. Vys. Š. dědičná, die Erbstufe. Šp. — **Š.** = *ve skále n. ve dřevě v dole udělané znamení* **ku** *př.* křížek. Š-u udeřiti, dáti, přebiti. **Vys.** Vz Mz. 337.

Šťuhelek, lku, m. = *kousek.* Mor. Kld. Cf. Šťahel.

Šťuchač, e, m., der Stosser. Bern.

Šťucháč, e, m. = *šťuchadlo.*

Šťúcháček, čku, m. = *štumpáček, sekáček,* das Hackmesser. V Krkonš. Světz.

Šťuchačka, y, f. = *spodní skoblička.* U Nové vsi v Krumlovsku. Bur. — **Š.**, die Stosserin. Bern.

Šťuchadlo, a, n., das Queu. Usně na š-dla biljárová, Billardqueuleder. Šp. Š. na zelí, *sekáč,* der Krautstösser. D.

Šťuchanec, nce, m. = *žduchanec,* ein Stoss mit dem Ellenbogen. Dal mu š. Mor. Šd. Vz Šťouchan, Šťouchanec.

Šťuchanina, y, f. = *něco rozšťuchaného, rozšťouchaného.* Mor.

Štuchář, e, m., der Pfuscher. Slov. Dch.

Štuchařiti, il, en, ení = *špatně dělati,* pfuschen. Slov. Jg.

Štuchařka, y, f., die Pfuscherin. Slov. Jg.

Šťuchati, šťuchnouti = *šťouchati.* — **koho**. Šťuchal čeládku až běda (= týral). Jrsk. — **koho čím:** loktem, stossen. Vz Šťouchati.

Šťuchátko, a, n., die Stosszange. Vz Štuchadlo.

Štuk, u, m. = *směs ze sádry a prostého bílého mramoru,* z vlas. *stucco = tmel, malta, sádra.* Mz. 338. — **Š.** = *sádra vodou klihovou rozdělaná.* Šfk. 189., KP. IV. 382. — **Š.** = *štučka.* Vzali jednomu z Volyně s vozu štuk barchanu. Pč. 49. — **Š.** = *otesaný čtverhranný kámen,* ein Quaderstück. Har. — **Š.** = *kus.* Š-ky kamení do zámku házeli. V. — **Š.**, a, m., osob. jm. Tk. I. 626., II. 550., III. 661., V. 59., 56., 60., 62.

Štuka, štučka, y, f., z něm. Stück = *kus.* Š. zlata. V. — **Š.** = *určitý kus plátna n. jiné tkaniny,* 30 loket. Cf. Štůčka. Der Ballen, die Webe. Š. tenkého kmentu. Har. II. 59. — **Š.** *příze,* místy *čtuka,* 6 předen, místy 4 přadénka. Jg., Hrp.

Šťuka *(ščuka),* y, f. = *štika,* der Hecht. Slez. a slov.

Šťukačka, y, f. = *škytavka.* U Chrud. Kd.

Šťukati = *štikati, škytati,* schluchzen. Ve vých. Čech. Kd., Jir. — **od čeho:** od přepití. Sych.

Štukator, a, m. = *kdo z mramoru dílo dělá,* der Stukateur. Vz Štuk.

Štukatorský. Š. práce, die Stukaturarbeit. Us.

Štukatura, y, f. = *dílo z mramoru.* Vz Stucco, Štuk.

Štukaturovati, Stukatur machen. Bern.

Šťukavec, vce, m. *Rdesno š., šťukavice, šťukarka, štikovec, chrustavec,* polygonum aviculare, rostl. Rstp. 1260., Sch. II. 278., FB. 30.

Šťukavice, e, f., vz Šťukavec.

Šťukavka, y, f., vz Šťukavec. — **Š.** = *škytavka.* Ve vých. Čech. a na Mor. Hý., Kd., Jir., Kšá.

Šťukla, y, m., ein zänkischer, mürrischer Mann. U Olom. Sd.

Šťuklati, laut zanken. Olom. Sd.

Šťuklina, y, f., ein zänkisches, mürrisches Weib. Olom. Sd.

Šťukotati = *drkotati.* — **čím:** zuby. Er. Sl. čít. 70.

Štukoví, n. = *štukové kamení,* vz Štuk, Štukový.

Štukovna, y, f., osob. jm. Tk. V. 219., 220.

Štukový = *ze štuku,* Stück-. Š. kámen (tesaný z jednoho kusu), Quaderstein, m. Mus., Har. — **Š.** *příze* (na štuky počítaná). Vz Štuka. — Jg.

Štuks, a, m., osob. jm. Tk. III. 18., V. 52.

Štůla, vz Štola.

Šťula, šťulka, y, f., na Slov. = *štulec, štilec, udeření, šňupka,* der Stoss, Schneller, das Schnippchen. Jg. — **Š** = *dýmka,* die Pfeife. Na Slov., D. — Jg.

Štulc, e, m., osob. jm. Š. Václ., probošt vyšehradský, básník český atd. Vz S. N., Tf. H. l. 203.

Štulcovati, štulcnouti koho = *štulec dávati,* schnippen. Us.

Štulec, lce, m. = *štilec,* vz Šťula. Š. někomu do zad dáti. Sych.

Štulík, u, m. = *stulík.* Rstp. 55., 56.

Štulír, a, m., osob. jm.

Štulíř, e, m., osob. jm. Šd.

Štumfař, e, m., z něm. stumpen, stumpfen, jene Arbeit der Gerber, bei welcher die Felle angefeuchtet, gestollt d. i. auf dem Rollpfahle, einem kurzen Pfahle, an welchem eine halbrunde eiserne Scheibe mit stumpfer Schneide befestigt ist, ausgestreckt und dadurch geschmeidig gemacht werden. Gl 340., Mus. 1840. 175. Š. = koželuh bez napouštění a mazání kůže prodávající. Obojí koželuzi nemazali, ale byli š-ři; ale potom počali mazati a tak štumfařské řemeslo sešlo. Záp. měst. 1453. Vz Tk. II. 373., 381.

Štumfařský = *koželužský.* Vz Štumfař.

Štumpáček, vz Šťuhelek.

Štupart, a, m., osob. jm. Š. z Löwenthalu, jm. rodiny šlechtické. Vz S. N.

Štupovati, z něm. stopfen = *díru zamřížkovati; sukno celiti.* Šp.

Štúr, a, m., osob. jm. Š. Karel, básník a spisov. slov.; Š. Ludevít, spisov. sloven. Vz S. N., Tf. H. l. 169.

1. **Šťur,** a, m. = *potkan,* die Ratte. Us. na Mor.

2. **Šťúr,** a, m. = *štír.* Na Slov. Také ve Slez. a na Mor. Klš., Tč.

Šťúrati = *šťourati.*

Šturc, u, m., z něm. der Sturz = *šramot, lermo,* der Sturz, Lärm, das Getöse, Rumpeln. Š. a křik slyšeli. Mor. Pk., Kom. — **Š.** = *sváda, různice,* der Lärm. Ros. — **Š.**, na Slov. = *obrácení šturcem,* der Sturz. Bern. — **Š.**, der Storz beim Seifensieder. Rgl.

Šturcovati, z něm. stürzen = *házeti, třiskati, bouřiti*, lärmen; na Slov. = *káceti*, umstürzen. — **Š.** = *dolové kamení váleti, vysypati, vyklopiti*, stürzen. Vys. — **co kam:** kamení do starých šachet. Vys. Š. **přes** haldu perky. Š. kusy skály **za** sebe. Vys. — **odkud: s** perkovice.

Šturcovna, y, f., *stroj vodní*, das Tröglein. V.

Šturcovně = *bouřlivě*, stürmisch. Slov. Bern.

Šturcovnice, e, f., die Lärmerin. Slov.

Šturcovník, a, m., der Lärmer.

Šturcovný, stürmisch, lärmend. Slov.

Šťůrek, rka, m. = *potkan*. Vz Šťůr, 1.

Šturem, rmu, m. = *hřmot*, Lärm. Dělati š. U Jilemn. Vz Šturm.

Šturemný = *šturmovný*. Ros.

Štuřiti, il, en, ení, *šturkati*, stossen. — **co čím kam** Štuřiti nožem **do** něčeho. Š. koho do vody. Na Ostrav. Tč. A jak ho (nůž) chytila, do srdca šturila, vrch hory vysokej hnedky tam zemřela. Sš. P. 148. Vz Šturnúť.

Šturkati, *šturknúti*, vz Štuřiti.

Šturm, u, m., z něm. der Sturm = *bouře*, Sturm. Ros. — **Š.** = *hluk*, der Lärm. Ros. — **Š.** = *útok, stečení*, der Sturm. Š-em na město hnáti (je stéci). D. Město š-mem vzíti; š-em dobyti města. V. K š-u hnáti, běžeti. Ros. Udeřiti k šturmu. I lezli k šturmu. Br. Lezli šturmem proti nim. Br. Pustili š. k městu. Štelc., Ros. Ztratil tři šturmy. Ros. Ke šturmu zvoniti, Sturm läuten. Jg. — **Š.**, a, m., osob. jm. *Š. Václav*, jesuita v 16. stol., theol. spisovatel; *Š. z Greifenberka*, jméno pražské rodiny; *Š. z Hiršfeldu*, jm. strčes. rodiny vládycké; *Š. z Firštenfeldu*, jm. rodiny patricijské; *Š. z Hranic*, básník. Vz S. N., Tf. H. l. 47., 89.

Šturmalík, u, m., slovo cizí, der Grundhobel. Jir.

Šturméř, šturmíř, e, m., z něm., der Stürmer. Jg.

Šturmování, n. = *na zvon bití*, das Stürmen; *ztečení, útok*, der Sturm, das Sturmlaufen. Kom.

Šturmovati, z něm. stürmen = *na zvon bíti*, Sturm läuten. Když hoří, šturmují (na zvon. D.). Pražané dali na zvony š-ti. Dač. I. 227. — **Š.** = *bouřiti*, lärmen. V. — **Š.** = *stéci, útok činiti*, stürmen. — **kam: k** městu, k zámku, V., ku hradu. Háj. **V** noci **k** farám š-mují. Klda ván. Král Zikmund kázal k němu š. Dač. I. 33. Š-muje ne k zámku ale k měšci (šidař). Hš. Čekali, skuoro-li Uhři k nim budou š. Bart. Š. **na** město. Ros. — **Š.** = *o něco usilovati*, anhalten. Št. — **oč.** Ros. — **Š. proti něčemu:** proti zřízené pobožnosti (násilně se jí opírati, bestürmen, bekämpfen). Jg.

Šturmovní, šturmovný, šturemný, z něm. = *ke šturmu náležející*, Sturm-. Š. a bořicí nástoje. V.

Šturmovník, a, m., z něm. = *bouřicí zvon*, die Sturmglocke. D.

Šturmový, z něm., od *sturmu*, Sturm-. Š. zvon. Vz Šturmovní. Bern.

Šturnúti = *šturknúti*. Vz Šturkati. — **co čím.** Šturnul pán Bůh ďábla pravým kolenem. Sš. P. 34. — **čím oč:** nohou o kámen. Na Ostrav. Tč.

Šturovati, zastr. Těšinští překážky, které se jim rubáním soli a šturováním dějí, přednesli. 1578. (Kinský).

Šťurp, u, m. = *šurp*, der Grind, Schorf. U Olom. Sd.

Štúrsa, y, m., osob. jm. Šd.

Štus, u, m., **šp.** z něm. der Stoss = *sota, udeření*, der Stoss. Tuhé š-y vydrželi. V. — **Š.** = *halda, hromada*, der Stoss, Haufe. Klat. 80. — **Jg.**

Šťutroba, y, f. = *štitroba*. Na š-bu vodu píti. Ve Slez. Klš., Pk.

Štuttgart, u, m., hl. mě. virtemberské. Vz S. N.

Štva, y, f. = *štvanice*, die Hetze. Jg.

Štvací pes, který se na zvěř štve, der Hetzhund; poboční š. pes, který jest u střelce, když se černá zvěř honí, die Leibhatz. Šp. Š. článek. Dch.

Štváč, e, m., der Hetzer. — **Š.** = *člověk, který vede štvacího psa*, der Hetzmann. Šp.

Štvačka, y, f., die Hetzerin, die Hetze.

Štvalec, lce, m., der Hetzer. Šm.

Štvanec, nce, m. = *štvaný člověk*, ein durchtriebener Schalk. Us.

Štvání, n., *štvaní*, das Hetzen, die Hetze. Jest na š. Br. Na š. jezditi. Čr. Zpívá se chrtům, nebude dobré štvání (když se komu do práce nechce, těžko ho hnáti). Ros. Týž den š. držáno okolo Záblatí a vyhráli chrti páně na páně Kunšových chrtech. Břez. 263.

Štvanice, e, f. = *štvání*, die Hetze. — **Š.** = *štvání zvěři na zvěř*. D. Š., příp. -ica. Mkl. B. 305. (Hý.). Die Hetze, Hetzjagd, Thierhetze. Dch. Š. = lov, při kterém psi zvěř dohoní a popadnou. Ku š. přichystaný (hatzfertig); š. koňmo (französische Jagd), vz Parforsní honba; Š. na širém poli, die Streifhatz; š. stavěcí, die Ballhatz, když se stavěcí psi tam štvou, kde již jiný pes na zvěř hraje, která už uteci nemůže n. nechce. Šp. Cf. KP. III. 344. — **Š.** = *místo, kde se zvířata štvou*, die Hetzbahn. — **Š.** = *ostrov u Prahy*, kde se až do r. 1790. zvířata proti sobě štvala, die Hetzinsel. Jg.

Štvaniště, ě, f. = *místo, kde zvěř se štve*, die Anhatz. Us. Šp.

Štvaný; *-án, ána, ano*, gehetzt. Jest š-ný, š. šibal, š. liška, durchtrieben. Us. Ten je štván. Vz Chytrý. Č. Dobře š. pes (cvičený).

Štvář, e, m. = *štváč*, der Hetzer. Jg.

Štvářka, y, f., die Hetzerin. D.

Štváti, štvu, štvi (na Ostrav. štvej, Tč.), štva (ouc), al, án, ání; *-vati* = *pobízeti*, hetzen, jagen, reizen. — **koho:** zvěř, jeleny, vola, psa. Us. Umí lišku štváti. Prov. — **koho na koho:** psa na zajíce. Ros. — **koho proti komu.** Us.

Štvavosť, i, f., die Hetzsucht. Dch.

Štveráký, vz Čtverácký.

Štveráctví, n., vz Čtveráctví.

Štveračiti = *čtveračiti*, spassen, schäkern. Us. Klš.

Štveračka, y, f. = *čtveračka*. Mřk.

Štverák, a, m. = *čtverák*, der Schalk, Schelm. *Čtverák* ging im Sinne *Schelm* in der Form Schwerak in den österr. u. bair. Dialekt über. Gl. 22. — **Š.** na mor. Zlínsku a j. bývá převzdívkou = vychytralec, ferina, lišák. Brt. — **Š.** = *druh stehlíků*. Na mor. Zlínsku. Brt. — **Š.**, osob. jm. — **Š.**, u, m., Vierkreuzerstück, n. Us. Klš.

Štverako, vz Čtverako.

Štverakosť, vz Čtverakosť.

Štveraký, vz Čtveraký.

Štverhranatosť, vz Čtverhranatosť.

Štverhranatý, vz Čtverhranatý.

Štverhranosť, vz Čtverhranosť.

Štverhraný, vz Čtverhraný.

Štveřín, a, m., Stwerin, ves u Turnova. PL. Vz S. N.

Štveřiti, il, ení = *čtveračiti*, Possen reissen, herumtreiben. Puchm. exc. Vz Čtveřiti.

Štverka, vz Čtverka.

Štvermo = *čtvermo*. Chtěl lézti š. (čtvernožky). Slez. Šd.

Štverna, vz Čtverna.

Štvernásobný, vz Čtvernásobný.

Štvernohý, vz Čtvernohý.

Štverný, vz Čtverný.

Štvero = *čtvero*. Pod pecem je patero, za pecem je š. (dětí). Sš. P. 197. Koní š. a šest krav. Půh. I. 338. Nás š. erbóv nerozdílných. Půh. I. 278. (Tč.).

Štvířiti, il, ení. Ptactvo štvíří (méně než: *pišti a cvrká*), zwitschern. Us.

Štvrně = *čtverně*. Slez.

Štvrnožky = *čtvermo, po všech čtyřech*. Bezpečný jest od úpadku, kdo š. leze. Na Slov. Tč.

Štvrť, i, f. = *čtvrť*. Us. Tři štvrti léta. Půh. I. 289. — **Š.** = *míra obilní*, $^1/_4$ měřice, věrtel, das Viertel. Na Hané. Bkř., Hý.

Štvrták, vz Čtvrták.

Štvrtek, tku, m. = *čtvrtek*. Us. Brt. Dán ve š. po sv. Žofii. 1546. Šd. exc.

Štvrtiti, vz Čtvrtiti.

Švrtka, y, f. = *čtvrtka*. Us. Šd. Š. obilí, kobzolí. Tč.

Štvrtník, a, m., osob. jm.; *čtvrtník*.

Štvrtý = *čtvrtý*. Už sem se já naučila, jak mám muža trestat, tři dni na ňé provaz močit a štvrté deň jé mrskat. Sš. P. 480. (Tč.).

Štýbla, vz Štibla. Slez.

Štyft, u, m., z něm. Stift, **lépe**: *ústav nadací; klášter*. Do štiftu schopná dáma = mající 32 urozené předky, stiftsmässig. D.

Štyftovní, Stifts-, stiftlich. Š. paní, die Stiftsfrau, úřad, das Stiftsamt. D.

Štygle, e, f., **štygl**, e, m., **štygla**, y, f., z němec. Stiegel. Mz. 338. **Š.** = *příkrosť, náhlá spáditosť*, die Neige. Š., štyglovitosť hory. V. Šachta štyglem zavěšená, kolmá, do závaží, stojací; opak lijovitá (ležatá), senkrecht hangend. Nomencl., Vys. — **Š.** = *kamením nebo prkny hražená zem, aby dolů s náplavem neběžela*. Reš.

Štyglovati, *štýlovati*, Abhänge machen. — **co**: šachtu (ne kolmo hloubiti). Vz Štygle.

Štyglovitosť, štýlovitosť, štýlovatosť, i, f. = *lijovitosť*, der Abhang, die Neige.

Štyglovitý, štýlovitý = *příkrý, mající svah*, geneigt, abhängig. Š. vrch, Us., vinice, šachta. D. Vz Štygle.

Štych, u, m., **šp.** z něm. der Stich = *bodnutí*, der Stich. Š. dáti = bodnouti, slovem píchnouti, sticheln. První š. na páru botů, řekl sedlák, když býk na krávu vlezl. Slez. Tč. — **Š.** = *steh*, pol. ścieg, ścig, der Stich beim Nähen, hängt mit rus. stegnutь zusammen. Mkl. B. 18. (Hý.). Krejčí dycky píchá křivo vedlé štycha, toho nechci. Sš. P. 482. — **Š.** *v kartách*, der Stich. Zůstal v štichu (pozadu a byl lapen), ist im Stich geblieben. Ros. — *Š-y* = *krátčata, kratiny*. — **Š.** Kůň neveme ani š-a (nechce táhnouti). V Kunv. Msk.

Štycholcový, plot z krajin nahoře do špičky přisekaných. U Král. Hradce. J. K.

Štýl, u, m., vz Stil.

Štylet, vz Stilet.

Štymovati, vz Stimovati.

Štyr, a, m., mě. Steier. Šb. — **Š.**, vz Štír.

Štyrax, u, m. Š. tekoucí, liquidambar styraciflua. Linn.

Štyřák, a, m., der Steierer, Steiermärker. Arch. II. 429.

Štyřan, a, m. = *Štyřák*; pl. *-né*.

Štyřikrát, vz Čtyřikrát.

Štyrsa, y, m., osob. jm. Š. Jiřík, bratr český. Vz S. N., Tf. 47., Pal. Rdh. 126.

Štyrsko, a, n., Steiermark, slovin. Štajersko. Vz S. N.

Štyrský, steiermärkisch, steirisch. Š. vozík, Dch., Alpy, Krč. 253., kosa. Šp. Dyby byly zámky železa štyrského, žáden nezabrání do dvoru panského; Kráčí v štyrské zemi k maticce celensky. Sš. P. 235., 242. (Tč.). Vz více v S. N.

Štyry, v obec. ml. m.: *čtyři*. Ze štyř set hř. gr. Půh. I. 160. Mytny, mily mytničku, co ty sobě vyvoliš? Štyry tůně hlyboke, v nich penize široke; Vydam se ja, vydam za štyry neděle, za štyry neděle do tej cizi země; Na hůru se hnedky bral, štyry pecny chleba vzal, k sestře svoji pospíchal; Neidů tam otec, máti, než tam idů štyrja kati, kohos budů utráceti; Za štyrema vršky máj nám doneste. Sš. P. 15., 72., 91., 157., 773. (Tč.).

Štyryje, e, f. = *Štyrsko*. Pulk. 9.

Štyva, y, f., z němec. Stübbe = *prach uhelný*, die Kohlengestübbe. Vz Mz. 338.

Šu. Pojď, já ti něco pošuškám. A když přijde, šušká mu do ucha: Šu, šu, šu! Mor. Šd.

1. **Šub.** Vyšvihal mu metličkou, až to dělalo: šub, šub, šub. Vz Šubati. Mor. Šd.

2. **Šub,** u, m., z něm. der Schub = *strk*. Na šubu odpraviti, odvézti (strkem). D.

Šuba, y, f. = *kožich*, der Pelz. Není vinovat žalobníku tu šubu zaplatiti; I řekl jemu, že klamú a že by lhář byl i se pánem svým, kterýž na něm šubu aksamitovú vylhal. NB. Tč. 13., 243. V zimě oblékaly (ženy) dlouhé fialové šuby kožešinou podšité a kolem do kola liščinou lemované. V mor. Valaš. Vck., Nl. Š. kuní, popeličí. Dač. I. 357. Vz Čuba a o původu Mz. 82. Na Slov. dlouhý plášť plstěný. Hdk. Žehnej vlkům na zuby a též za šuby. Č. M. 236. — Š., y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šubačka, y, f. = *šlehání*, *šlehačka*, das Schlagen mit der Ruthe, die Geisselung. Mor. Šd.

Šubar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šubař, e, m. = *četník*. Chch. Jih.

Šubara, y, f. = *huňatá čepice* obyčejně bílá. Chorv. Plk.

Šubati, šubnouti = *čubati*, *šibati*, peitschen, geisseln, streichen. — **koho.** Šubni toho sedlového (vola). Mor. Šd.

Šubenice, e, **šubenička,** y, f. = *šibenice*. Stójí, stójí šubenička, na ní bílá holubička. Sš. P. 158.

Šubert, a, m. Š. Frant., spisovatel. Vz Tf. H. l. 141.

Šubiřov, a, m., ves v okr. jevičském na Mor. Tč.

Šubka, y, f. = *závěrka*, *brzda u vozu*, v Krkonoších *prasátko*, der Hemmschuh. Kd. — Š. = *špinavá žena*. Slov. — *Š-ky* = *švalky*, *kaštany na šatech*, Klunker, m. Jg.

Šubovský, ého, n., osob. jm.

Šubr, u, m., pl. *šubry* = *bláto*, *špína na obrubě sukně*, *šišvorec*, Klunker, m. Má šaty samý šubr. Mor. Šd. Vz Šubra, Šubka.

Šubra, y, f. = *šubr*. Sš. P. 724. Prš, deštíčku hustý, aby šubry růstly, šak je voda na to, oprat šubry, blato. Sš. P. 724. — **Š.** = *špinavá ženská*, *šlundra*, eine Schlampe. Na Mor. a Slov. Kch., Bern. — Š. = *čubr*, *čibr*, satureja. Na mor. Zlínsku. Brt. — **Š.,** *druh hadů*, eine Schlange. Mor. Šd.

Šubrání, n., Beschmutzung, f.

Šubraný; *-án*, *a*, *o*, beschmutzt.

Šubrati, *-ávati*; *ušubrati* = *špiniti*, schmutzen, besudeln. Na Mor. a Slov. — **sobě co kde:** šaty v blátě. Slez. a mor. — Jg.

Šubravě = *špinavě*, schmutzig. Vz Šubrati.

Šubravec, vce, m., der Schmutzige, der Lump. Mor. Tč., Škd., Plk.

Šubravěti, ěl, ění, schmutzig werden.

Šubravina, y, f., das Gesindel. Tč.

Šubravosť, i, f. = *špinavosť*, die Schmutzigkeit. Mor., slov. Bern., Tč.

Šubravý, schmutzig, lumpig. Mor. Tč., Škd.

Šubrovice, dle Budějovice, Schillersdorf, ves ve prus. Slez. v Hulčínsku. Šd.

Šubry, vz Šubr, Šubra.

Šubynica, e, f. = *šibenice*. Na Ostrav. Tč.

Šud, a, m., osobní jm. Mikuláš Šud ze Semanína. Sb. Lit. I. 177.

Šúd, u, m. = *roztrhaný střevíc*.

Šuda, y, m. = kdo rád šudí (šidí), der Schwindler. Mor. Šd. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Šudák, a, m. = *šuda*. Mor. Šd. — **Š.,** osob. jm. Šd.

Šudař, e, m. = *šejdíř*. U Opav. Klš. Na Slov.: *šudár*.

Šudařiti, il, en, ení. Na Slov. = *šáliti*, betrügen.

Šudařka, y, f. = *šejdířka*. U Opav. Na Slov.: *šudárka*.

Šudařský = *šejdířský*.

Šudařství = *šejdířství*.

Šuditi, il, ěn, ění = *šiditi*, betrügen. Mor., slez., slov. Tč., Šd. — **Š. se kde: po** slámě (váleti se). Koll.

Šudlati = *špatně hráti*, *vrzati* (na housle). Vždyť jen tak šudlá. U Litomyš. Msk.

Šudlík, u, m. = *domácí zábava*, häusliche Unterhaltung. Us.

Šudoma, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šufan, u, **šufánek,** nku, *žufan*, u, m. = *veliká lžíce*, *opěnovačka*, *sběračka*, der Schöpflöffel, Koch-, Vorleglöffel. Mor. Hý., Mřk., Kom. Pol. zastr. zufan, jihoněm. schufen, střněm. schnofe. Mz. 338. Událo se mi jíti na jarmark, abych sobě zámek a š. kúpil. NB. Tč. 117.

Šufek, žufek, fku, m. = *šufan*. D. exc.

Šufeň, fně, f., *žufeň* = *jícha*, die Brühe, z sřněm. sûfen. Mz. 338.

Šufle, e, n. = *štvrtečka perníková*. Na Policku. Kšá.

Šuflík, u, m. = *šuplík*, kleine Schublade. Mor. Škd. U Něm. Brodu. Hlk.

Šugar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šuhaj, *šohaj*, e, **šuhajec,** jce, **šuhajek,** jka, **šuhajík,** a, **šuhajíček,** čku, **šuhaječek,** čka, **šuhajček,** čka, **šuhajčok,** a, m., **šuhajičko, šuhajko, šohajenko,** a, m., na Mor. a Slov. = *jinoch*, *junák*, der Bursch, Junge, Jüngling. Slovo neslovanské dle Mz. 338. Je šuhaj ubohý, nemá jen dvě nohy. Bern. *Dryčný š.* = *lepý*, *štíhlý*, *sličný mladík*. Mor. Šd. A pase šohaj koně na hójezdské dolině; Nadešel ju Janek, nádobný (schmuck) šuhajek; Přijede tam šuhaj oplaviť koníčky; A to sa tam bělá postelka vystlaná, leží tam šohajek, hlava porubaná; Nadešli tam přívozníčka, přešvarného šohajíčka; Dybys měla na tisíce, nebudeš ty pannú více a já jenom dva grýcary, přece budu šohoj švárný; Na tom hrobě udělal křížeček, že tam leží švárný šohajíček, porubaný, posekaný; Z jednej strany za Dunajem vadil se žid se šu-

hajem; Jakú oni zvádu mali (měli)? Oba k jednej chodívali; Hezký šohajínek, bylo mu Martínek; Nechoď tam šohaju, rády ťa nemajú; Helelo, belelo, ztratil šohaj péro a já sem ho našla, jak sem husy pásla (pozbyla sem panenství); Přišel tatík domů: Šohaju, co ti je? Sš. Ps. 81., 101., 103., 122., 164., 167., 185., 188., 224., 239., 242., 253., 261., 287. (Tč.). Ostrá šabla šohajovi krásnej svedčí než okovy. Slov. ps. (Šd.). Nech si každý šuhaj svoju roveň hladá; Šuhaj krásny aka ruža, rovný ako jedla a mocný ako dub. Mt. S. Vz Mysl, Nátoň, Návratníček. — Š. = *švihák, svihlík*, der Schwindler. — Š. = *milenec*, der Amant, Liebhaber, Geliebte. Koll. Já bych ich (košule) válela na zlatém válečku s tebú, šohajíčku; Její černé oči se lóčí, že jsó oklamány od šohaja v noci; Šohaj z vojny jede s hlavú porubanú: zavaž mi ju milá, naši nepoznajú; Dybych si vybrala z tisíca jednoho, nedostanu přece šuhajíčka svého; Plačó vone (ony), plačó, šuhajo, vo tebe, že sme se dostali daleko vod sebe; Šuhajek falešné pojede na vojno; Požčaj (půjč) mně šohaju, požčaj mně nožíčku, nech já si vyřežu šňůrku ze srdečka; Falešný šohaju, falešná tvá láska, nebudu ti věřit, až bude ohláška; A u Šaratic nade dvorem točí se šuhaj s vraném koněm, panenka je ráda, vrata mu votvírá; Pod hájičkem zelená se víčka, jak odvykne děvča šohajícka?; Hralo děvče s brablenečkem; a to nebyl brableneček, to byl hezký šuhaješek; A můj milý šohajínku, má maměnka kázala, dyž ty přindeš pod okénko, abych tebe zahnala; Měla sem já šohajíčka, černé oči, bílé líčka, byl to, Bože, šohajko, chodíval za mnú daleko; Na čo je ti, šohajenko, žena, keď ty němáš zimoviska doma?; Nechoď švárný šuhaj ke mně, a mia bolí srdce ve mně, keď ťa čujem u dverí, nesmím ti jít otevřít. Sš. P. 88., 89., 123., 130., 210., 220., 221., 278., 304., 553., 631., 643., 681., 796. (Tč.).

Šuhajčiti se, ein junger Bursch werden.

Šuhajův, šuhajkův, *-ova, -ovo*, dem Jüngling, Liebhaber gehörig. Vz Šuhaj. Lubí se mi, lubí to troje jménečko, Janovo, Jurovo, šohajkovo všecko; Nocovali, nocovali tři malíři u nás, dala sem si vymalovat šohajkův obraz. Sš. Ps. 270., 298. (Tč.).

Šuhar, a, m., osob. jm. Slov. Dbš.

Šuch, u, m. = *šuchání, tření*, leises Streichen. Slov. Plk. — Š. = *lehké udeření*, leiser Schlag. Dva buchy a tři šuchy. Plk. Buch a šuch, ein Puffer und ein flacher Hieb. Dch.

Šuchač, šuchotač, šuchtač, *čuchač* atd., e, m. = *šuchající loudač, lenivec*, ein träger, langamer Mensch. Slov. Bern.

Šuchačka, šuchotačka, šuchtačka, y, f. = *líná, váhavá ženská*, eine träge weibliche Person. Bern.

Šuchák, a, m. = *šuchač*.

Šuchati, *šúchati, šuchávati, čuchati* atd.; *šuchnouti*, chnul a chl, ut, utí, na Slov. = *šoustati*, leises Geräusch hervorbringen; *cekati*, mucken, leise reden; *udeřiti*, schlagen; *tříti*, schaben, reiben; **se** = *loudati se*, rutschen, sich träge, langsam bewegen. Bern. — **po čem.** Baiz. — **co čím.** Vodou horúci z pece vysadený chlieb pošúchaly. Dbš. 27.

Šuchavě = *loudavě, zdlouhavě*, langsam, träg, faul. Slov. Bern.

Šuchavec, vce, m. = *šuchač*. Slov.

Šuchavěti, ěl, ění, träge werden. Slov.

Šuchavosť, i, f. = *loudavost, váhavost*, die Trägheit, Feigheit, Unthätigkeit. Slov.

Šuchavý = *líný, loudavý*, träg, faul, unthätig. Slov. Bern.

Šucher, a, m. Potomně smlouvou za šuchera jej přijali. Dač. I. 152., 297.

Šuchma, y, f. = *šuchač*. Mor. Šd., Brt. — Š., osob. jm. Mor. Šd.

Šuchmati se = *šoukati, šuchati*. Mor. Brt.

Šuchořiti = *šachořiti*. Slov.

Šuchot, u, m. = *temný hluk*, dumpfes Geräusch, Getöse, Gemurmel. Mezi lidmi stal se š. Mor. Kld.

Šuchotač, e, m. = *šuchač*. Slov.

Šuchotačka, y, f. = *šuchačka*. Slov.

Šuchotati = *šuchtati* = *šoustati, šustiti, šuchati; cekati*. Bern. Vz Šuchati. Už sa medvěd šuchoce, přivléká mu tři ovce. Sš. P. 695. — **se s čím** = *zdlouha o tom pracovati*. Mor. Mtl., Šd.

Šuchtač, e, m. = *šuchač*. Slov.

Šuchtačka, y, f. = *šuchačka*. Slov. — Š. = *zaměstnání, práce*, Arbeit, f. Co u vás děláváte? No, víte, že v domě dycky je nějaká š. Mor. Šd.

Šuchták, a, m. = *šuchač*. Slov.

Šuchtati, vz Šuchotati.

Šuchtavě = *šuchavě*.

Šuchtavosť, i, f. = *šuchavost*.

Šuchtavý = *šuchavý*. Slov.

Šuchy, ův, pl., m. = *veteš, hadry, haraburdi*, altes Gerümpel, Trödelwaare, f. Slov. Plk.

Šuja, e, f., mě. v rus. Vladimirsku. Vz S. N.

Šujan, a, m., osob. jm. Šd.

Šuje, ves na Slov.

Šujný = *levý*, levus. I jest to, králu, bez diva, že se taký v šujnú řeč vsívá. Zlom. Alx. Mus. II. c. 93., Jg. Slov.

Šuk. Šuk sem, šuk tam (všude něco, nikde nic; kdesi cosi dělati), überall und nirgends. Zlob. Ten má dnes šuky, der hat heute Geschäfte (thut geschäftig). Dch.

Šukač, e, m. = *hledač*, der Sucher. Us.

Šukal, a, m. = *šukač*.

Šukala, y, m. = *šuchač*. Mor. Šd.

Šukalena, y, f. = *šuchačka*. Mor. Šd.

Šukaná, é, f. = *hra na schovávanou*, das Versteckspiel. Na š-nou hráti. Us. Dch.

Šukání, n. = *snadnější zaměstnání, při kterém musí člověk sem tam běhati*, geschäftiges Hin- und Herlaufen. Vz Šukati. Dch., Lng.

Šukati, *šukávati, šuknouti,* kl, ut, utí (snad *lépe: šupnouti,* schwippen, mit der Ruthe einen Streich geben. Us. u Poličan) = *hledati,* suchen. — **kde: po** celém domě š. Us. — **Š.** = *šťouchati, prstem postrkovati.* Us. — Jg. — **Š.** = *po malu pracovati,* langsam thun, tändeln. Brt., Kch. Lenoch se šuká (nemá se k dílu). Brt. Nešukej se (= dělej honem, pospěš si, ať si hotov). Mor. Šd. — **Š.,** geschäftig thun, arbeitend hin und her laufen. Dch. Pořád šuká a kde nic, tu nic. Us. Ntk. — Vz Valášek.

Šukavec, vce, m. = *šuchač.* Mor. Šd. — **Š.** = crotophaga, pták papuch. Krok. I. c. 119.

Šukavý; *-av, a, o = váhavý, neobratný, kdo se nemá k dílu,* langsam, träg, arbeitsscheu. Na Mor. Brt., Šd. — **Š.** = *pracující, činný sem tam běhaje,* geschäftig. Us. Dch. Š. práce, které neubývá a člověk své síly při ní rozptyluje. Brt.

Šúl, e, **šúlec, šoulec,** lce, **šúlek, šoulek,** lku, m., **šulka,** y, f., **šúleček, šouleček,** čku, m. = *vše co krátké a okrouhlé jest.* Koll. — **Š.** = *šešule n. šiška* na př. jedlová, der Tannenzapfen. Koll. Š. kukurečný, Kolbe, f. Plk. — **Š.** = *šišky ku krmení hus,* die Stopfnudeln. — **Š.** *s těla od potu,* der Watzel. Jg. — *Šulky = šišky z hlíny k nabíjení vyvrtané díry,* die Lettennudeln zum Einstampfen des Bohrloches. Us. u Příbr. — **Š.,** *ryba.* Vz Šula. — **Š.** = *neduh hovězího dobytka,* eine Halskrankheit des Rindviehes. Plk.

Šula, y, f. = *tloušť* (ryba), perca fluviatilis, der Bars, Barsch. Slov. Bern. Vz Šúl. — **Š.,** v Krkonš. = *čubka.* Kb. — **Š.,** osob. jm. Mor. Šd. Cf. Šuliti, Šúlati.

Šulaci, osada u Vsetína. Tč.

Šulačka, y, f. = *děvče, které šoulá* t. j. soukennické loky ku přízi spojuje, die Wärglerin. Slez.

Šulajda, y, f. = *nedbalá ženská,* eine liederliche Weibsperson. Ty š-do! Us. Ptr.

Šulák, a, m., der Wärgler. Vz Šulačka, Šoulati. Dch., Techn. — **Š.** = *šulař.*

Šulanec, nce, m. = *šlížek.* Morav. Šd. Slov. Koll.

Šúlání, n., vz Šoulati.

Šúlaný, vz Šoulati.

Šulař, e, **šulák,** a, m. = *šejdíř, podvodník, dříč,* der Preller, Schinder. Us. Dch.

Šulati, wärgeln. Vz Šulačka.

Šúlati, *šúliti,* vz Šoulati, Šouliti.

Šúlavý = *toulavý.* BN.

Šulcka, y, f., Schulzia, rostl. *okoličnatá.* Rostl. I. 259. a.

Šulec, lce, m. = *šúl.* Dělají šúlce (šišky z hlíny). Kld. — **Š.** = *veliký kus něčeho ošoulaného.* Vz Šoulati. Mor. Šd.

Šulek, lka, m., osob. jm. Vz S. N. — **Š.,** lku, m., die Lettennudel, die Schiessnudel, der Wolger, Thonwulcher, Wälger, v horn. Hř. Vz Šúl. — **Š.** = *pouzdro.* Š. na brejle. Na mor. Drahansku. Hý.

Šúlek, lku, m. = *šúlec.* Mor. Šd. — **Š.** = *malý okrouhlý kamének.* Kld.

Šúleti, vz *Šouleti.*

Šulič, e, m. = *šidič,* der Betrüger. Jg.

Šulička, y, f. = *šidička,* die Betrügerin. Sych. — **Š.** = *čubička.* Dyž sem šel okolo vašeho domečka, ubryzla mne š. Na Milevsku.

Šulík, a, m. = *blázen, třeštík,* der Narr. Us. — **Š.,** der Schwindler. Cf. Šuliti. — **Š.,** osob. jm. Slez. Šd.

Šulíř, e, m., der Erzspieler. Šm.

Šuliti, il, en, ení = *šiditi,* betrügen. Us. — **abs.** Ač nešulíme-li. Sš. II. 315. (Hý.). — **koho:** ženu, muže atd. Tč. — **Š.** = *kouleti.* U Brušperka. Mtl.

Šulivrzna, y, m. a f. = *kdo se dveřmi vrzá,* der Wetzer, die Wetzerin. — **Š.** = *šulajda.* Us. Ptr.

Šulka, y, f. = *čubka, fena,* die Hündin. U Šumberka na Mor. JT. — **Š.,** y, m. = *pohodný, ras,* der Schinder, Abdecker. Us. u Berouna. Jg.

Šulkovati = *šoulati.* Na Slov. Bern.

Šulo, a, m., osob. jm.

Šulpivý. Š. obilí = *špatné.* U Žamb. Kf.

Šultys, a, m., V., z něm. Schultheis = *rychtář, soudce.* Jg. — **Š.** z Felsdorfu, jm. strčes. rodiny. Vz S. N.

Šum, u, m. = *šumění, chřest, šust;* strsl. šumъ, sonitus. Mkl. B. 22. Das Summen, Sausen, Geräusch. Š. moře (jek), D., lesů. Hdk. Ls. k. 34., potůčku, Dch., š. větru. L. Velké řeky ticho plynou, malé s šumem běží. Č. M. 127. Ale jaké zpěvy v šumě tvém se jeví? Sš. Bs. 43. — *Šumem jíti* (= hudbou se živiti, šumařiti), als Musiker hausiren. Us. Jg. — **Š.** = *pěna,* z něm. der Schaum. Mz. 339. — V. Šum na víně. Zlob. Šum = zbytky látky nerozpuštěné, ssedlé, kůra, škraloup; š. z olova. Rgl. — **Š.** = *bídné, písečné pole,* schlechter Acker. Us. Dch. — **Š.** = *práce,* die Arbeit. Mám mnoho šumu s cestovateli. T. — **Š.,** a, m., osob. jm. Šd.

Šuma, y, f. = *pěna,* vz Šum. Zlob., Bern. — **Š.** = zastr. = *les,* cf. Šumava, osob. jm. *Šuma.* Bdl. Na Sloven. posud *š.* = les. Kd. Kehdy (zora) na mrkavy šumy vznide. Rkk. 46. — **Š.** = *plat na penězích vrchnosti s polí dávaný,* eine Geldabgabe an die Grundherrschaft. Slov. Plk.

Šuman, a, m., osob. jm. Šd.

Šumání, n., zastr. = *šumění,* das Sausen. Š. větrů, Troj., lesů. Hdk. Lum. V. 241.

Šumanice, e, m. = *šumání větrů,* das Sausen der Winde. Zlob.

Šumanka, y, f., pleas, hmyz roupcovitý. Krok. II. 265.

Šumař, e, m. = *hudec šumem chodící,* herumziehender Musikant. Us. Vz Šum, Šumařiti.

Šumařiti, il, ení; *-řovati, -řívati = s muzikou po žebrotě se toulati,* als Musikant herumziehen. Ros.

Šumařka, y, f. = *žena šumařova*, die Frau eines herumziehenden Musikanten. Us.

Šumárník, a, m., kopec u Kněždubu na Strážnicku na Mor. Šd.

Šumarov, a, m., Sommerau, lázeň u Nov. Jičína. Tč.

Šumařský, Fiedler-, Musikanten-.

Šumařství, n., die Fiedlerei, die Beschäftigung eines herumziehenden Musikanten.

Šumátor, a, m. = *šumař*.

Šumava, y, f. = Český les (cf. Šuma), silva gabreta, der Böhmerwald. Jg. — **Š.** = *Černý les*, der Schwarzwald, silva Hercynia, v Německu.

Šumavský, *pocházející ze Šumavy*. — **Š.**, spisovatelské jm. Jos. Franty, spisovat. a lexikografa čes. † 1857. Vz S. N., Tf. H. l. 203.

Šumavý les, rauschend. Na Ostrav. Tč.

Šumbark, a, m., ves ve Slez. Vz S. N.

Šumbera, y, m., osob. jm. Šd.

Šumberk, a, m., mě. na Mor., Schönberg. Vz více v S. N., Žer. Záp. I. 124., 125., 126., Tf. 44. — *Šumberčan*, a, m. — *Šumberský*.

Šumberka, y, f. = *sekera mlynářských sekerníků*, die Hacke der Müller. Us.

Šumburk, a, m., Schönburg, ves u Klášterce; Schumburg, ves v Tannwaldsku. PL. Cf. Tk. IV. 742., II. 550

Šumel, mlu, m., der Rummel. Teď bude š. Us. Dch.

Šumela, y, f. = *šumel*. To tam byla š. Na Mor. Hý.

Šumeliti, il, en, ení. — **co**: kabát (obnositi, abnützen). Us. Dch.

Šumění, n. Vz Šuměti. Š. v uších (zvonění, znění), das Ohrensausen. Ja., Lk., Jád.

Šuměti, 3. os. pl. -ějí, ěl, ění; *šumati*, *šoumati* = *šustěti*, rauschen, summen, sausen, brausen. — **abs.** Vítr, voda, řeka, les šumí. Us. — **komu kde.** Šumí mi v uších. D. Dálo se to zase, aby lidé přemnozí, jimž myšlénka o zemském messiáši ve hlavách šuměla, netropili nějakých brojů; Ač mu jenom prázeň pouhá šumí v mysli tupé, v hlavě holobradé. Vítr ve stromech šoumá. Č. Rž. st. č. 76. — **čím.** V nebi kynul, perutěmi šuměl. Sš. Bs. 56. — **kudy.** Vánek lesem šumí. Kká. Š. 27. — **Š.** = *ku chudobě, k nouzi přicházeti, otrhávati se*, arm, abgerissen, lumpig werden. Ros.

Šumfeld, u, m., Schönfeld, ves u Přibislaví. PL.

Šumice, Schömitz, ves u Loděnic; Schumitz, ves u Uh. Hradiště a u Posořic. PL.

Šumicí, sausend, brausend, Brause-, Schaum-. **Š.** prášek, víno (Schaumwein). Us.

Šumikati = *uklizeti bez účinku*. Š-ká a kde nic tu nic. U Rychn. Ntk.

Šumil, a, m., der Schwindler. Dch.

Šumilebý = *komu ve lbi, ve hlavě šumí, bláznivý*, brauseköpfisch, närrich. Mus. II. 1. 100.

Šumina, y, f. = *šum, pěna*, der Schaum. Bern.

Šumiti, il, en, ení = *pěniti*, schäumen, Zlob.; *otrhávati*, abreissen; **se** = *ošumělé někam jíti, louditi se*, zerlumpt gehen. Kam se šumí? Ros.

Šumivka, y, f. = voda kyselinou uhličitou za vyššího tlaku nasycená, *sodovka*, Sodawasser, n. Bř. 108.

Šumivý, rauschend, brausend. Prášky š-vé (vřivé), das Brausepulver. Š. limonada.

Šumka, y, f., *polský tanec*.

Šumlejšek, šku, m. = *pečivo malé, nepodařené*.

Šumně = *se šumem*, lärmend. Chodivaly ony (noby) po hoře, dolině a věul chodiť nž něchcetě, choť vam hraju š. Sš. P. 59. — **Š.** = *čistě, švárně*, sauber, schön. A v tym našim Pišču, jest tam š. (= hezky), ale že jene (jen) v jednym domě. Sš. P. 388. Nerada robiš, rada š. chodiš, rada dluho spiš. Sš. P. 541. (Tč.). Š. prositi = pěkně, krásně. Dbš. 43.

Šumnosť, i, f. = *čistota, švárnosť*, die Sauberkeit. D.

Šumný = *plný šumu, hluku*, lärmend, voll Lärm, unruhig, rauschend. Š. les. Š-ný hovor leta. Hdk. C. 116. — **Š.** = *útlý, rychlý*, schlank, schnell. Na Polic. Kšá. — **Š.** = *hezký, švárný, čacký, krásný*, hübsch, schön, sauber. Slov. a mor. Kd., Šd., Pk, Tč. Bože, Bože, jak to šumne, kec še l'ubi potajemne, kec to nezna ocec, matka, ani žadna kamaradka. Sl. ps. 47. Ty (boty) ho prozradily, že tak šumné byly; Do dvora přijeh, všecko šumné měli, koně širované, zlatem vykládané; Nechaj mu ho hořet ze (asi) štyry neděle, ať ty š-né panny všecky pobere (čert). Sš. P. 129., 145., 335. (Tč.). Každý šumný v svojej koži. U Opav. Klš. Š. ústa, líce. Zkl. Šumné dílo, Us., děvče. D., Llk. — Daleko do N.? Eště šumně. Na Slov

Šumořiti, il, ení = rumoriren. — **o čem.** Spolek ten jest vlasti na pohromu, o lásce ač k vlasti šumoří. Sš. Snt. 126.

Šumot, u, m. = *šum*, das Geräusch. Sych. Příp. -отъ. Mkl. B. 189. Vzdálený š vod se ozýval. Hvl.

Šumotiti, brausen. Šm.

Šumovací lžíce, der Schaumlöffel. Vz Šumovačka.

Šumovač, e, m., der Abschaumer.

Šumovačka, y, f. = *šumovací lžíce, sběračka, pěnovačka*, der Schaum-, Abheb-, Schöpflöffel. Jg., Suk, Kšá., Ktk. — **Š.** = *která šumuje*, die Abschaumerin. Jg.

Šumování, n., das Abschaumen.

Šumovaný med = *opěnovaný*, Seimhonig, m. D.

Šumovatěti, ěl, ění, schaumig werden. Víno šumovatí (chytá se ho šum, plíseň). Mor. Šd.

Šumovati = *opěnovati*, abschäumen; *obírati, odírati, loupiti, bráti*, berauben, nehmen.

Jg. — **co:** med (pěnu sháněti). D. — **koho z čeho:** z peněz (loupiti). Sych., Kom.

Šumovatý, schaumig. Š. víno. Zlob.

Šumovina, y, f. = *nápoj z medu připravený,* ein Honiggetränk. Lš. — **Š.** = *pěna,* der Schaum. Slov. Bern.

Šumovka, y, f., *tvrdlovka = voda, v níž se drob vařil.* V Krkonš. Kb. — **Š.** = *šumovačka.* Ktk.

Šumovnice, e, f., die Abschaumerin. Jg.

Šumovník, a, m. = *opěnovač,* Abschaumer, m.

Šumovný, Schaum-. Š. lžíce. Bern.

Šumový = plný šumu, od šumu. Š-vá hora = Šumava. Zlob. Š. chod, v hutnic., übergarer Gang, železo, übergares Roheisen. Sp.

Šumpela, y, m., osob. jm. Mor. Šd. Sr. Šumpolec.

Šumplice, Schumplitz, samota u Křelovic. PL.

Šumplíta, y, f. = *otrhaná, ušpiněná, ničemná ženská,* ein zerlumptes, schlechtes Weib. Cf. jihoněm. Schumpel = nepořádná osoba, strněm. Schumpfe = kurva. Mz. 339.

Šumpolec, lce, m., ein kurzer Ladestock. Mor. Šd. — **Š,** osob. jm. Mor. Šd.

Šumtiti, il, ení = *šramotiti,* lärmen. V Blansku. Ktz.

Šumvald, a, m., Schönwald, ves u Štítar, u Šimberka a u Unčova. PL.

Šuna, y, m., osob. jm.

Šunava, y, f., Schönau, ves u Šimberka.

Šunčidlo, a, n. = *tyč na uzení šunek v komíně.* U Písku. Mg.

Šunda, y, m., osob. jm. Šd.

Šungy *trungy tralala!* Ve slov. ps. Dbš. 154.

Šunichel, chla, m., Schönichel, ves u Fryštatu ve Slez. Tč.

Šunka, šunčička, y, f., z němec. der Schinken = *uzenina, uzená kýta, pickovina,* D., na Mor. a ve Slezsku *pleco, kýta.* Šd. Hodili jelitem a srazili šunku. Ehr. Vz Slanina.

Šunkář, e, m. = *uzenář.*

Šunkářka, y, f. = *uzenářka.*

Šunkářský = *uzenářský.*

Šunkářství, n. = *uzenářství.*

Šunkový, Schinken-. Rk.

Šuny, pl., m. = *šaty.* U Frenštátu. Dšk.

Šup, u, m. = *šupnutí, šlehnutí,* der Hieb, Schwipps. Šupy lupy = pardus, bití. Schläge. Dal mu šupy lupy. Ros. Šup, šup, uhodil ho proutkem. Er. Sl. čít. 29. — *Šup,* m.: *šub = postrk,* Schub, m. Šupem odvésti. D., Bkř. — **Š.,** a, m. = *rakun,* procyon lotor, ssavec medvěd. Vz Schd. II. 398. — **Š.,** *interj.* Šup sem šup tam (= kde nic tu nic; mnoho shánky a málo práce). Kšá. To jsou teď hospodyně, z jedné vody na čisto, šup na plot! V Rychn. Msk. Šišli myšli, šup na plot (o špatných pradlenách); Šup do kapsy houska. Er. P. 8., 38. Avšak hrachu nejidá, do hospody chodívá; ani hrachu ani krup, do hospody šupy šup!; A z kuchyně šup do síně, budem se sekat upřímně. Sš. P. 430., 734. (Tč.). Jak budeš tancovat? Hup-hup hup, šupšup šup. Sš. P. 743. — **Š.,** u, m., der Bissen. Dobrý šup. Us. Dch. — *Š-y = peníze,* u Příbora. Mtl. Vz Šupák.

Šúp, u, m., na Slov. = *došek,* der Schob, die Schaube. Koll. — **Š.** = *otép, snop slámy žitné n. pšeničné.*

Šupa, y, f., na Slov. = *šupina,* die Hülse, Schale, Schuppe. Š. ořechu, žaludu, hrachu atd. Bern. Kobzole sežere a šupy všecky nechá. Mor. Šd. — **Š.,** y, m. Tys šupa, Habenichts. U Místka. Škd.

Šupač, e, m., der Schwipper, Peitscher. Jg.

Šupačka, y, f., die Schwipperin, Peitscherin. Jg.

Šupaj. Aj na horách je dubina, a v té dubině ludovira zaraži Hopašin valašin, hopaj šupaj, šupaj šin. Sš. P. 620.

Šupák, u, m. = *neoloupaný brambor* (v šupce). Mor. Mtl., Škd. — **Š.** = *šoupátko k zastrkování trub u kamen,* Schieber, m. U Rychn. Msk. — **Š.** = *noha,* der Fuss. Natáhnouti š-ky = umříti. Na mor. Drahansku. Hý. — **Š.,** a, m., osob. jm. — **Š.** = *šupač.* — **Š.** = *ovčák* (přezdívka). Us. u Vorlíka. — **Š.** = *postrkem hnaný,* der Schübling. Us. Hý. — *Š-ky = peníze,* das Geld. Ten má š-ky! Bern. Vz Šup (konec).

Šupaly, pl., m. = *bramborové šlejsky,* kterými krmívají husy. U Stankova.

Šupan, a, m., pamphractus, der Dechel, ssavec *šupinatý.* Krok. I. b. 81.

Šupaňa, ě, f. = *pohanka upražená, na mouku semletá a ve vodě uvařená.* Na mor. Valaš. Nl.

Šupanec, nce, m. = *bití,* Ruthenstreiche. Cf. Šupati. Berg., Rk. — **Š.** = *kdo šupán jest,* der mit Ruthen Gepeitschte. Berg.

Šupanice, e, f. = *šupání,* Schläge. D.

Šupant, a, m. = *kdo jde postrkem,* der Schübling. Ehr.

Šupař, e, m. = *posel, který vodívá osoby postrkem hnané* (šupanty), der Schüblingsführer. Mor. Šd.

Šupárna, y, f., die Schüblingsstube. Us. Škd.

Šupati, *šupávati; šupnouti,* pnul a pl, ut, utí = *mrskati, šibati,* peitschen, schwippen. Dle Mz. (339.) z německého schuppen, schupfen nebo schwippen. — **koho čím:** bičem, Us. Rgl., metlou. D. — **Š.** = *jísti mnoho,* viel, mit Vergnügen verspeisen. Dyby byla kosa nabróšená, dyby byla votava, co by vona drobnó jetelinku, co by vona šupala! Sš. P. 638. — **co kam:** šupá zelí do sebe. Us. — **Š.** = *podškubávati.* — **co:** hus. U Stankova. — **Š.,** sitzen. Pěkně šupej. U Místka na Mor. Škd.

Šúpati = *šoupati.* Bzd.

Šupatý = *rousný,* an Füssen gefiedert. Š. holub. Bern.

Šupavý. Má botky na šupavo, aby mu to necupalo, což je galánsky. Sš. P. 561. Brambory na šupavo = na loupačku. Na Policku. Kšá.

Šupdopytle, e, m. = *zloděj*. Us. Sml

Šupec, pce, m. = *švih, lupec, mrskání*, Schläge. Dostal š. Us. — **Š.** Ten má š. = *naháňku*, der hat Noth. Us. Ptr. — **Š.** O ovoce byl dnes na trhu š-ec (shon). Us. Všk.

Šupeliti se, il, ení. To se tam šupelí (chumelí, o sněhu). Us. u Počát. Kš., Vrů.

Šupeřiti se. Má žilečka se šupeří, vaše děvečka mně nevěří; Metlička se šupeří, poženem se do dveří. Sš. P. 734.

Šupěti, ěl, ění, bezosobně = *býti v nebezpečenství; běží, jde o to*, in Gefahr sein, sich fürchten, angstvoll sein, in Furcht sein, sich ängstigen. — **komu oč.** Šúpí mu o krk (běží mu o hrdlo), o statek. Us. Které pak tak o to šupí? V Kunv. Msk. — **kde.** V duchu mu šupělo (strachoval se). Mt. S. Koule šupěla **po** prkně (šustila). U Ronova. Rgl. — **abs.** Prší, jen šupí (silně). Cf. Šupotati. Us. Jg.

Šupich, a, m., osob. jm.

Šupík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šupina, šlupina, šupinka, šlupinka, šupinečka, y, f. Sloven. *šupa*, hornoluž. *šupa, šupizna*, němec. Schuppe, střněmec. Schuope, Schuppe, strněm. scupa téhož významu. Mz. 339. **Š.** = *co se sloupá s ovoce, tvrdá kožka*, die Schale, Schelfe, Schlaue. V. Š. ovocná, z jablek, z hrušek atd. Us. Ořechová š. zelená. V. Š-u skrojiti, odníti, stáhnouti, obloupiti. V. Š. žaludová. *Š-a (šlupka), slupka, plucha, pluška, šešulina, šešulka*; u vína: *kominy, patěsky, matoliny, matuliny*. Šp. Š-ny odděliti a ořech rozluštiti musí, kdo jádro jísti chce; Jejichž umění na šupině toliko se stavuje. Kom. Pod šupinou hledej jádra. Vz Zevnějšek. Prov. — *Š-a na hrachu a podobných plodech*, der Balg, die Hülse. Rst. 504. Ve stoupě: *omelky, opišky*; u obilí: *šupina, pléva, plíva, oděrek, oděrka*; u ječmene: *otlučky*; u lusky: *luska, lusk, strusk, strouk*; u pšenice: *hačky*. Šp. Listen šišky = šupina, die Schuppe. Cf. Kk. 9., 32., 105., Slb. XLVII., Slupka. Š., výraz obšírného smyslu znamenající vůbec díl každý šupině rybí podobný, ale obyčejně znamenají se díly zakrnělé nebo zmenšilé, jaké skládají přezimiště pupenů a poupat, jehnědy atd. Rst. 74., 91., 92. — **Š-ny** *cibulové zevnitřní* (mázdřité) a *vnitřní* (dužné), Zwiebelschale, f. — *Šupiny slovou též lístky stojící na stvolu*. Rostl. — **Š.** *rybí*, V., hadí, die Schuppe. Jel. Š-na kostěná, nosorožcová. Kom. Břišní š-ny bělice. Prm. IV. 137. Vz o šupinách jakožto části těla Živoč. Schd. II. 345. — **Š.** = *lupina kovu nějakého*, das Blatt. Š. od mědi, V., ze železa. Boč. 1580.

Šupináč, e, m., das Schuppenthier. Rk.

Šupinatec, tce, m., phollidia. Rostl. I. 246. a.

Šupinatěti, ěl, ění, schuppig werden. Šp.

Šupinatice, e, f., lepidagatis. Rostl. I. 247. a.

Šupinatosť, i, f., die Schuppigkeit. Š. kůže, ichthyosis; š-tosť rohová, i. cornea. Nz. lk.

Šupinatostrupovitý, schuppig-krustig; stélka lišejníků složená ze šupin oddělených listovitých na půdu přirostlých. Rst. 504. Š-vitý pancíř, Us., sloh, die Struktur (v geol.). Dch., Krč. 183.

Šupinatý, šlupinatý, bälgig, hülsig; schuppig, beschuppt. Rst. 504. Š-tý hrách, Us., ryba, Kom., cibule. Rostl. Vz *Šupina*.

Šupinavý = *šupinatý*, na Slov. Š. ocas, der Schuppenschwanz. Orb. p.

Šupinec, nce, m., die Hülse. Klas chová zrna ve šupinci. Kom.

Šupinělý, v šupině proměněný n. p. list. Rst. 504.

Šupiněnec, nce, m., cheilantes. Rostl. I. 272. b.

Šupinilka, y, f., ischaemum, das Schuppengras. Šm. Š-a bezosiná, i. muticum, osinatá, i. aristatum. Šm.

Šupinka, y, f., das Schüppchen, malá šupina. Rst. 504.

Šupinkatý, šupinkovatý, kleinschuppig, *drobnými šupinami pokrytý* n. p. rozdílné dutohlavky. Rst. 504.

Šupinný = *co jest ze šupin*, Schuppen-, schuppig. Dch.

Šupinohlavý, schuppenköpfig. Dch.

Šupinokřídlý, schuppenflügelig. Š-dlí, lepidoptera, die Schmetterlinge, motýlové. Vz Motýl, Frč. 172. a násl., Schd. II. 514.

Šupinonosný, schuppentragend, šupinou opatřený. Rstp. 504.

Šupinoper, a, m., pimelopterus, ryba. Krok. I. d. 107.

Šupinosímka, y, f., lepidosperma. Rostl. I. 263. b.

Šupinoústka, y, f., strophanthus. Rostl. I. 250. a.

Šupinovatý = *na způsob šupin utvořený*, schuppenförmig, schuppicht. — **Š.** = *šupinatý*. Š. kořen, schuppig. V.

Šupinovitý, schuppenartig. Slb. Vz Šupinovatý.

Šupinový, Schuppen-. Š-nové usně, das Schuppenleder, Šp., kůže. Aesop. 193.

Šupinuška, y, f. Š-nušky, thysanuridae, bezkřídlí hmyzové mající tělo pokryté lesklými šupinkami: rybenky, chvostoskoci. Vz Frč. 149.

Šupka, šlupka, y, f. *Šlupka* = *šupina ovocná, šiupina*, die Obstschale. Vz Šupina. Zlob. Má peněz jako š-ek. Us. Šd. Ani na š-y si nevydělá. Na Polic. Kšá. Vz Závěračka. Š. vaječná. Sš. P. 768. — *Šupka* = *šupina obilná*, die Hülse. — *Šlupka u stavu tkadlcovského, bidelník, bidelečník*. Krok. — *Š-a* = *došek*. Vz Šup. — *Šupka*, vz *čubka* k zadržování vozův, der Hemmschuh. Us. — *Šupky varhan* = *šoupací rejstříky*, die Schiebstange. Vz KP. II. 327. — **Š-ka** = *střevíc ochozený*, abgenützter Schuh, der Schliefer. Us. u Petrov. Dch. — *Šupka* = *obecní věznice, žumpa*. Chrud. Kd.

Šupkati = *šubati*, schieben, schleifend tanzen. — **si.** Dáme starej osucha, aby ho žuchlala, tej mladej na střevíčky, aby si šupkala. Sš. P. 420. — **se komu.** Dobře se mi to šupká. Mor. Šd.

Šupkový. Š. plátno = *na šupky, pytlina*, das Beuteltuch. Plk.

Šuplata, y, f. = *kus drnu*, die Rasenplatte. Koll.

Šuple, ete, n., **šuplátko**, a, n., z něm. die Schublade = *přihrádka*, Jg., *truhlík*.

Šuplík, u, m. = *šuple*. — **Š.** *v kamnech na popel*. — **Š.** = *šupárna*. U Něm. Brodu. Hkk.

Šupný = *špinavý*, schmutzig. Š. ženská. Us. Jg.

Šupotati, rauschen. — **abs.** Prší, tak šupoce. Na mor. Zlínsku. Brt. Cf. Šupěti.

Šupoun, a, m., leptoura, leptura, *ještěr*. Krok. I. c. 128.

Šupovati. Včely šupují = šupinky voskové, jimiž mladý plod přikryt byl, vyhazují. Rozm. o včel. — **koho** = *postrkem hnáti*. Ehr.

Šups, *interj.* Š. s ním tam! Us. Rgl.

Šupy lupy, pl. = *pardus, výprask, bití*, die Schläge, Hiebe. Ros. — **Š.** = *šoupání*. U muziky šupy šupy. Us.

Šúr, u, m., die Krumme. Bzd. — **Š.**, a, m., osob. jm. Šd.

1. **Šura**, y, f. = *husa*, die Gans. Slov.

2. **Šura**, y, m., osob. jm.

Šúral, a, m., osob. jm. — **Š.** = *kdo se šourá*. Šd.

Šuran, u, m. = *ženská sukně*, der Weiberrock. Jg. Vz Šuránek.

Šuránek, nku, **šuráneček**, čku, m. = *potykanec, letnica*, der Weiberrock. U Příbora. Tč. A ten jeden šuraneček, který mám na sobě. Sš. P. 602. Vz Šuran.

Šúrati se = *šourati se*. Mor. Šd.

Šurček, rčka, m. = *cvrček*, die Grille. Slov. Šd. Keď š. v dome šurká. Slov. Dbš. 46. Cf. Šurkati.

Šúrem, vz Šour.

Šúřeti, el, ení = *šilhati*, schielen. Na mor. Škd.

Šurf, šorp, šorf, u, m., z němec. der Schurf, v horn. = *šachtice kutací*, jáma na povrchu země až na tvrdou skálu vykopaná ku hledání rudy atd. Vys.

Šurfovati, šorfovati, z něm. schürfen, **lépe:** *kutati* = hledati na povrchu n. s povrchu země nerosty užitečné. Vys. Vz Kutati.

Šurgot, u, m. = *otrhaný šat*, zerrissenes Kleid. U Místka na Moravě. Škd. — **Š.** = *hlučný ruch*, das Getriebe. Ib. — **Š.**, a, m., ein zerlumpter Mensch. Ib.

Šurina, y, m., osob. jm. Šd.

Šurkati = *cvrkati*, zirpen. Cf. Šurček. — **abs.** Šurček šurká. Slov. Dbš. 46.

Šúrný, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šurp, u, m., *šurpy* = *stará loupající se kůže na hlavě dospělých* (u dětí: *lupy*). Lat. furfur, něm. der Schorf, Schurf, Grind. Mz. 340. U Brodu na Mor. Mtl.

Šurpáň, ě, f. = *šurpivé, pršavé, zakrsalé, rudou spálené ovoce* (jablko, hruška). Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Šurpivý.

Šurpek, pku, m., orthotrychum, mech, das Goldhaar. Š-ek kadeřavý, o. crispum; průzračitý, o. diaphanum, rostl. Rstp. 1810. Vz Schd. II. 260.

Šurpěti, šurpivěti, ěl, ění, hässlich werden. Ros.

Šurpivost, i, f. = *mrzkost, nepěknost, neplechost*, die Hässlichkeit. Ros.

Šurpivý = *mrzutý, nepěkný, neplechý, nešvárný*, hässlich. Ros. — **Š.** = *pršavý, rudou spálený*. Š. ovoce. Na mor. Zlínsku. Brt. Vz Šurpáň.

Šurplivý, vz Šurpivý. Š. zemáky. Kld.

Šurpovatěti, ěl, ění, rauhe Rinde, Grind bekommen (von Gurken). U Olom. Sd.

Šurpovatý, voll Grind, Schorf, grindig, schorfig. U Olom. Sd.

Šurpovitý = *šurpovatý*. Sd.

Šurý = *křivý*. — **Š.** = *šilhavý*, schielend. Mor. Jg., Škd.

Šury mury psáti = *kliky háky*, Schmiermurí. Šury bury = nesrozumitelné věci. Koll.

Šurýn, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šus, u, m. = *kus masa z dolejších žeber hovězích*, der Schuss. — **Š.** = *třeštění*, das Schwärmen, der Wahnwitz. Je šus = *střeštěný*. Us. Jg., Sd., Mtl.

Šusem, a, m., Süssenheim, ves v Cejlsku. Vz S. N.

1. **Šust**, schups, schubs, husch! — Tobě z úst, jemu mimo uši šust (marně mu mluveno). Prov. Šust sem šust tam (celý den chodí a nic neudělá). Us. Sd. — **Š.** = *hod*, der Wurf. Milé švec jedném šostem vhodil svó osmolenó zástěro do nebe. Er. Sl. čít. 49.

2. **Šust**, u. m. = *šustění, šustnutí, chřest*, das Sausen, Geräusch. V. Šust listů, Ros., potoku, D., šatů, papíru Leda se šustu bojí. Prov. Jedním š-tem. D. Slyšel šust nohou jejích. MP. Ovce sa všeho šustu naremnitě bojá. Slov. Tč. — **Š.** *mezi lidmi* = *strach, běhání, nevole, různice*, der Lärm, das Getümmel. Byl šust o to. Ros. Šustu otázek a odporu neslyšeli. Kom. Las. 300. Zalekl mne š. pro p. Jana ze Skalice. Dač. I. 103. — Pro malou věc takový šust! Reš., Kom. — **Š.** = *směna*, der Austausch. Šustem něco vyhandlovati (věc za věc bez přídavku, glattweg beim Handel). Us. Dch. Šustem jsem to na sebe přivedl. Us. Š. za šust = něco za něco. Us. Hý. — **Š.**, na Slov. = *třeštění*, die Narrheit, der Wahnwitz. Bern.

3. **Šust**, a, m., **šustek**, stka, m. = *šašek, blázen*, der Narr. Slov. Plk.

Šúst, u, **šústek**, stku, m., **šustí**, ein trockenes Blatt am Kukurutzkolben. Mor. Šd.

Šusta, y, m. Š. Jos., spisovatel. Vz Tf. H. l. 195. — **Š.** = *lenivec,* ein Träger. Slov.

Šusták, a, m., osob. jm. Šd. — **Š.** = *šusta, lenivec.* Slov.

Šústal, Šóstal, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šústala, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šústánek, nka, m. = *drobničká ruda.*

Šustánky = drobná ruda. Vz Šústánek.

Šústati, vz Šoustati.

Šustek, stku, m., rostl. Š. žlutě kvete ve rži. U Opav. Pk. — **Š.,** vz Šust.

Šustění, n., das Rauschen, Säuseln, Geräusch. V. Š. listů, vod. V.

Šustera, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Šusterka, y, f., pl. *š-ky* = *šklubánky.* Měli jsme k jídlu š-ky. Us. ve vých. Čech. Kš., Rgl., Všk., Hk. Jinde š-ka = moučná kaše polítá mlékem a posypaná prachandou. Us. Vz Šustice, Šustka, Šuterka. — **Š.,** y, m. = *tlustý člověk,* ein dicker Mensch. — **Š.** *člověk lhostejný,* ein gleichgiltiger Mensch. Ty nemastná š-ko! U Třeboňna. Olv.

Šustěti, ěl, ěn, ění; *šustívati; šustnouti,* stnul a stl, utí, rauschen, Geräusch machen, flüstern, lispeln; **se** = *šustnouti,* rauschen; *státi se,* vorfallen, verlauten, sich ereignen, sich treffen. — **abs.** Šustí strom, D., šat, potok, suchý list. Us. Jg., Dch. Jaborník, jaborník, jaborníček šustí, přisahala psota, držaci se plota, že nás neopustí. Sš. P. 675. Co to tu šustí? Us. Něco šustlo (zachramostilo; něco se stalo). Us. — **čím:** nohama. Vus. Roucho hedbávem šustící. Us. Šd. — **se.** Něco se tu šustlo (zachramostilo; se stalo). Jen se šustl a byl pryč. Us. Všk. Kde je více lidí pohromadě živo, snadno se něco (nepříjemného) šustne, geht los. — **(se) kde.** Mezi nimi se něco šustlo (stalo, přihodilo). Us. Ve křoví, v lese něco šustělo; Suché listí pod nohama šustí. Us. Dch. Tu se mu nad hlavou něco š-lo a kde se vzali, tu se vzali dva krkavci. Er. Sl. čít. 17. Za plotem, za rohem domu se něco šustlo. Us. Všk. Běži voda, běži, po kameni šusci, zkazala mně moja mila, že mne neopusci; Běží voda, běží, po kamenich šustí; Ach co to tam šusci v tejto olšině? Prošvarny šuhajek navraca koně. Sš P. 53., 211., 565. (Tč.). — **v čem.** V hedbávných šatech š. Us. Dch. — **kudy.** Co šustlo to lesem? Kká. Š. 89. — **kam.** Šustnul do postele, za kamna, že v pokoji zima bylo (huschen). Us. Dch. — **kdy.** Člověku se za živobytí ledasco š-ne (přihodí). Us. Msk. Při chůzi šaty šustí. Us. Šd.

Šustí, n. = *suché listí,* dürre Blätter. Bern.

Šustice, pl. = *škubánky, šoustky, šusterky.* Us. Vz Šusterka. — **Š.** = tenké plíšky, bitá mosaz, das Rauschmetall. Berg.

Šustička, y, f. = *ženština útlounká,* das Trutscherl. U Petrovic. Dch.

Šustivý déšť, sausend, rauschend. 1824.

Šustka, y, f., *šustky,* pl. = *škubánky.* Us. Dch., Rgl. Vz Šusterka, Šustice. — **Š.,** eine leichte, leichtfertige Dirne. Morav. Šd. — *Š-ky* = *část varhan, kterou se vítr pouští a zavírá,* Schleifen. — *Š-ky* = *okrasa lajbliku selského, kulatá, visutá.* Us. Jg.

Šustnouti, vz *Šustěti, Šoustati.*

Šustot, u, m., das Rauschen, Geräusch. Š. listí. Us. Dch. Leká se každého šustotu. Hvl.

Šustovati, na Slov. = *šaškovati,* narren, scherzen. Bern.

Šustrová, é, f., Schustrowa, samota u Vršovic. PL.

Šuš, e, m., lépe: *šouš,* na Mor. — *plást,* die Honigwabe. — **Š.,** *šuša,* das Gelispel. Bzd.

Šuša, dle Káča = *ženská neplechá, ušpiněná,* eine Schlampe, Schmudel. Lom., Dh. 29., Šd.

Šušek, šku, m., na Slov. = *šept,* Gelispel, n. Bern.

Šušeň, *šišeň,* šně, f., zbytek odkvětí u jablek a hrušek, der Putzen beim Obste. Jg. Š., antrum, das Kernhaus, v jablku, v hrušce pouzdra, semena zavírající. Rstp. 504. Cf. Šušna. — **Šušeň** *v nose,* der Butz. U Přer. Kd. Na mor. Zlínsku a j. Brt. Vz Šušna. — **Š.** = *oharek svíčky.* — *Přenes.* Spadl š. s hvězdy (o čistění hvězd). Mor. Kd.

Šuškač, e, m. = *šeptač,* der Lispler. Slov. Bern.

Šuškání, n., das Lispeln, Gemunkel. Km. Nezpůsobné chechtání a šuškání, unanständiges Kichern und Tuscheln. Us. Dch.

Šuškar, u, m., terebintina, terebinthina, der Terpentin. Rst. 39.

Šuškarka, y, f., liatris, die Prachtscharte. Š. klasnatá, l. spicata; zajahavá, l. spuarrosa; nejvonnější, l. odoratissima. Rstp. 860.

Šuškarový, Terpentin-. Š. olej. Nz. lk.

Šuškati, *-kávati; šušknouti,* šknul a škl, ut, utí, na Slov. = *šeptati,* flüstern, zischeln, lispeln, tuscheln. Sl. ps. č. 48., Jg., Km., Fřt., Rgl., Vlk., Bzd. — **ke komu.** Smutně šuškám k Bohu svému v té době. MM. — **kam.** Šuškali si do ucha. — **koho** = *drbnouti, aby slyšel.* Baiz. — **kde:** v kostele, ve škole. Us. Šd. — **co komu:** sousedu. Us. Právě jsem si to šuškal (o tom přemýšlel). U Litovle. Kčr. — **jak.** Po tichu si šuškati. Šd. — **o čem s kým.**

Šuškavosť, i, f. = *šeplavosť,* lispelnde Beschaffenheit. Bern.

Šuškavý = *šeptavý,* lispelnd.

Šuškem, po šušky mluviti = *šeptem, šuškati.* Mor. Šd.

Šuškův mlýn, Schuschkamühle, u Žamberka. PL.

Šušlačky, pl., f. = *hoblovačky,* die Hobelspäne. Slov. Lšk.

Šušlati, na Slov. = *šišlati.* — **Š.** = *šeptati,* flüstern, lispeln. Vz také: Šu. — **kam.** Š. komu co do ucha. Us. Tč.

Šušlavý = *šišlavý.* Slov.

Šušlída, y, f. = *šlundra,* Schmudel, Us. Dch.

Šušliti, il, ení, mauscheln. — **o čem s kým.** Na Ostrav. Tč.

Šušma, šišma, y, m. = *člověk flegmatický*, ein phlegmatischer Mensch. Lk.

Šušmačka, y, f. = *šuchačka.* Slov.

Šušmák, a, m. = *šuchač.* Slov.

Šušmala, y, m. = *člověk umazaný*, der Schmutzhammel. U Olom. Sd.

Šušmati = *šuchati.* Slov.

Šušmavosť, i, f. = *šuchavosť.* Slov.

Šušmavý = *šuchavý.* Slov. Jg.

Šušna, y, **šušně,** ě, f. = *ozher*, Rotz, m. Š. mu visí z nosu. Us. — **Š.,** y, m. = *ničema.* Na Moravě u Místka. Škd. — **Š.** = *šušmala.* Ib. U Ronova. Rgl. — Vz Šušeň.

Šušnačka, y, f., die Schnufflerin. Slov.

Šušnák, a, m., na Slov. = *kdo šušňá, huhňá, skrze nos mluví*, der Schnuffler. Jg.

Šušnati, šušněti, ěl, ění = *huhňati*, schnuffeln. Slov.

Šušnavec, vce, m. = *šušnák.* Slov.

Šušnavosť, i, f. = *huhňavosť*, das Schnuffeln. Slov.

Šušnavý = *huhňavý*, schnuffelnd. Slov. Jg.

Šušnil, a, m., der Schmierer, Sudelkoch. U Olom. Sd.

Šušnilka, y, f., die Schmiererin, Sudelköchin. U Olom. Sd.

Šušniti se, worin pantschen, sudeln. — **v čem:** v jídle (rýpati se). U Olom. Sd.

Šušnivál, šušnivák, a, m. = *šušnivec, šušmala.* Šušnivý š. Mor. Brt., Šd.

Šušnivec, vce, m. = *šušnivál, šušmala.*

Šušnivý = *nečistý, ušpiněný*, unrein, schmutzig, unfläthig. Mor. Šd.

Šušol, u, m. = *plevy z pohanky.* Slov. Cf. Šešulina. Lsk.

Šušotati = *šeptati*, lispeln. Kartig.

Šušový, *lépe: šoušový*, Weben-. Š. dírka (v šouši n. plástu), die Wachszelle. Jg.

Šušvár, u, m. = *šišvorec.* U Nov. Kdyně. Rgl.

Šůt, u, m., pl. šůty = *střevice, zvl. staré*, alte Schuhe. Us.

Šuta, y, f. = *otep mědlovaného lnu*, der Flachskloben, m. Us. — **Š.** = *bezrohá koza*, hornlose Ziege. Slov. — **Š.,** *nadávka ženským.* Slov. Dbš. 45.

Šůta, šůtka, y, f. = *šiška*, Zapfen, m. Š. na smrcích. Us., Jg., Pčk.

Šutavec, vce, m. = *šutavý vůl*, ein hornloser Ochs. Plk.

Šutavý, na Slov. = *bezrohý*, hornlos. Plk.

Šutbor, u, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126.

Šutě = *kuse, necele*, verstümmelt. Šutě mluviti (příliš krátce). Bern.

Šutečné, ého, m., das Burleske. Jg. Slovesn. XXI.

Šutečnosť, i, f. = *fraškovitosť*, die Possenhaftigkeit. KB.

Šutečný = *šaškovitý* (hrubě, nízko komičný), burlesk. Nz. Š. šprýmy. Dch.

Šutěný, vz Šutiti.

Šuter, u, m. = *stonek*, der Klotz. Slov. Koll.

Šutera, y, f. = *veliká chumelice*, grosses Schneegestöber. Na Policku. Kšá. Vz Šuteřice.

Šuteřice, e, m. = *metelice, chumelice*, das Unwetter, Gestöber. Samé zimy, velké šuteřice. Sš. P. 5. Neuvidí ptačka křepelice, edem same zimne šuteřice. Sš. P. 5.

Šuteřiti se, il, ení = *chumeliti se*, stöbern. Šuteří se (sníh). Chmela.

Šuterky, ův, m., pl. = *šklubánky.* Na Mor. Vz Šusterka.

Šutí, n. = *šití.* Slez. Šd.

1. **Šutiti,** il, ěn, ění, na Slov. *kusatiti*, verstümmeln. — **koho:** dobytče (rohy mu obsekati). Bern.

2. **Šutiti,** il, cen, ení = *žertovati, posmívati se*, scherzen, auslachen. Sš. II. 67. — **nad čím.** Svět nad tvými kouzly šutí. Č. Rž. st. 35.

Šutka, šutečka, y, f., rus. = *žert, kratochvíle*, der Spass, Scherz. Č. Š-ky provoditi. Sš. II. 67. — **Šutky,** pl., f., na Slov. a na Mor. = *dudy*, Dudelsack, m. Zlob., Bern., Kch. Mach s Vávrou pospíchá, š-ky si nadúvá. Uher. Brod. Koled. ván. Us.

Šůtka, y, f. = *šiška*, der Zapfen. Š-ka jedlová. Kká. Š. 89.

Šutkati, *ušutkati*, besudeln, beschmutzen. — **co:** prádlo, knihu. Dch.

Šutkový. Š-vá žláza, *šišinka*, glandula pinealis seu pituitaria. Dch.

Šutoň, ě, m., talauma, rostl. šácholanovitá. Rostl. III. b. 304.

Šutoňovitý. Š. rostliny, magnoliae: kysopa, šácholan, liliovník. Rstp. 34.

Šutora, čutora, y, f. = *strojek u dýmky, troubel, čutor*, das Mundstück. Slov. Bern.

Šutosť, i, f. = *kusatosť*, verstümmelte Beschaffenheit. Slov. Bern.

Šutov, a, m., ves u Sv. Martina na Slov. Šd.

Šutr, u, m., z něm. Schotter = *štěrk.*

Šutranka, y, f., elacoselinum. Š. koprníková, e. meoides. Rstp. 753.

Šutrankovitý. Š. rostliny: elaeoselineae: šutranka. Rstp. 753.

Šutřice = *šuteřice.* Rk.

Šutrovati. — **co:** silnici, z něm., schottern = *štěrkem pokládati.* — 2. Kam se šutruješ = dolů hrneš, sypeš? Us.

Šutý, na Slov. = *kusý, necelý*, gestutzt, verstümmelt. Š. kráva, koza (bezrohá), klas. Bern.

Šuveřiti se = *bortiti se*, sich werfen. Na Slov. a na Mor.

Šuvěrý, schräg. Š. prkno, geworfen. Mor. Škd.

Šuvírem = *šourem, ševerem*, schräg. U Opavy. Pk.

Šuvířený; *-en, a, o* *sešuvařený*. Šd.

Šuvířeti se, vz *Sešuvířeti se*. Šd.

Šuvířitý, schräg. Je to š-té na tom voze (kola jdou šourem). Slez. Šd.

Šuvírý = *šuvěrý*. Š. deska. U Opavy. Pk.

Šva, y, f., lépe: *šev*, die Naht. Jg.

Šváb, a, m., pl. Švábové, Jg., Švábi, Ros., *jméno národní*, Suevus, Schwabe, m. Š. *s příhanou* = *Němec*, ein Deutscher. — Š., osob. jm. Tk. I. 626., II. 550., III. 661., IV. 742., V. 104. — Š. = *kusý kůň*, der Stutzschwanz. Háj., D. — Š. = *hmyz*, die Schabe. Švábi, blattina, mají tělo sploštělé, okrouhlé se širokým pohyblivým předohrudím. Šváb obecný, periplaneta orientalis; americký, periplaneta americana; rus obecný, blatta germanica; rus lesní či tarakan, blatta laponica. Frč. 143. Cf. Sch. II. 521. Vypadal jako uzený šváb (nouzí vyschlý). Us. u Rychn. Tváří se, jakoby mu švábi chlíb snědli (podivně). V Kunv. Msk. Vzal to pytel š-ů (ďas, čert)! U Žamberka. Dbv. Kořen stulíku žlutého moří šváby a cvrčky. Rostl. Vz Tarakan. Jak se švábi zapuzují (říkáním). Vz o tom v Mus. 1853. 481. Dostals včera švába (vymrzls). U Skuhr. Dhn. — Š., u, m. = *oprať* náručního koně uvázaná za brdečko. U Nezamysl. Bkř. — **Šváb** = *veliký bob, bugr*, Bohne. U Písku. Šg. — Š., a, m., *zelená žába*, rana esculenta, grüner Frosch. Slov. — Š. = *bílý rak*, weisser Krebs. Slov. Bern. — Š. = *dešťovka*, lumbricus, der Regenwurm. Ms. alch. 81. — Š., u, m. = *nářadí při pile mlýnské*. Mus. 9. 63. — Š., z něm. Schwaden = *síra*, der Schwefel. Cf. Šoub. Slov. Plk.

Švabach, u, m. = *švabašina*. Us. Šd. Vz Švabašina.

Švabašina, y, f. = *druh písma tiskařského, frakturového*. Schwabach. Rohatá š. Vz S. N.

Švábenice, e, f., Schwabenitz, městečko u Víškova. S. N., PL., Tk. I. 626., III. 119., V. 208.

Švabenský, ého, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190.

Švabin, a, m., Schwabin, samota u Zbirova. PL.

Švabinov, a, m., Schwabinow, ves u Zbraslavic. PL., S. N.

Švabíř, e, m. = *kdo staré věci opravuje a je potom prodává*, der Staffirer. Kom. J. 505.

Švabířský, Staffirer-. Vz *Švabíř*.

Švabířství, n. = *švabířský obchod*, die Staffirerei, das Putzwerk. Ros.

Švabiti, il, en, ení, *švabívati* = *do obnovených šatů strojiti*, staffiren, putzen. Ros. — **se** = *strojiti se*, sich putzen, staffiren. Ros.

1. **Švábka**, y, **Švábkyně**, ě, f. = rodilá ze Šváb, Sueva, eine Schwäbin. Jg.

2. **Švábka**, y, f. = *lilek*, rostlina. Rstp. 1120. — **Š-ka**, Schwabengasse, předměstí v Brně. PL. — *Švábky*, pl., f. = *zemáky, brambory*, Erdäpfeln. Slov. Kd. — *Š-ky* = *švábské krupky*, schwäbische Kräupeln. Us. Jg.

Švábov, a, m., Schwabow, ves v Jihlavsku.

Švábovna, y, f., Schwabowna, samota u Přelouče. PL.

Švabový = *sirovatý*, schweflicht. Slov.

1. **Švábsko**, a, n. = *Šváby, švábská země*, das Schwabenland. Vz více v S. N.

2. **Švábsko**, a, n., Schwabsker Mühle, mlýn u Morkovic. PL.

Švábsky, schwäbisch. Švábsky ho odbyl (kuse, krátce, zhruba. Vz Odbytí). Č.

Švábský, schwäbisch. Š. země (Švábsko), suknička, die Badeschürze (ke koupání), Aqu., odpověď (krátká, hrubá). Bart. 277. 8., V. Š. právo. Vz Tk. II. 305., 306., 309. Š. mše. Bart. 198. Vz Mše. Š-ká nadutosť, nezdvořilosť, neotesanosť. Bern.

Švábstvo, a, n. = *Švábové*, die Schwaben. Bern.

Šváby, pl., f. = *Švábsko*, Schwaben, das Schwabenland, staré vévodství německé. Vz S. N. Přijel do Šváb. Byl ve Švábích. Ros., Tk. I. 620. — Š., Schwaben, ves v okrese českolipském. Vz S. N.

1. **Švac** = *prask, třask, buch*, puff, paff! Slov. Bern. — Š., u, m. = *švacnutí, uhození*, der Schlag. Dal mu š. Bern.

2. **Švac**, u, m., mě. v Tirolích, Schwatz.

Švácačka, y, f. = *klepna*. Us. Hý.

Švaciti, il, en, ení = *udeřiti, šlehnouti*, einen Hieb, Schlag, Schwipp versetzen. Na Mor. Šd., Kch. Vz Švacnouti.

Švacnouti, cnul a cl, ut, utí, *švacati* = *uhoditi*, schlagen, hauen. Ros. Vz Švaciti. — **koho čím**: prutem.

Švacnutí, n., der Schlag. Bern.

Švačka, švočka, y, f. = *švadlena*, die Nähterin. Mor. Tč.

Švačný = *chutný*. Hanka.

Száda, y, f. = *vyřídilka*, gutes Mundwerk. Vz Suada. Na Policku. Kšá.

Švadle = *švadlí*, zastr.

Švadlena (*švédlena* v již. Čech., Kts.), y, f. = *švadlí, která šije za mzdu*, die Nähterin, Näherin. Příp. -ena. Cf. Švadlí. Mkl. B. 127. (Hý.). Co je ti Kačenko, přepěkná švadlenko? Sš. P. 793.

Švadlenčí, švadličí, die Näherin betreffend. Ros.

Švadlení, n., das Nähen. Š-ní jí hezky vynáší. Us. Dch.

Švadlenka, y, f. = *švadlena*. — Š., y, m., osob. jm.

Švadlenský = *švadlenčí*. Vz Švadliti. Š. práce, weibliche Handarbeiten. Rk.

Švadlenství, n., das Fadlergeschäft. Šm.

Švadlí (švedlí, *švadle*, zastar.), m. = *který šije*, Näher, m. Veleš. — *Švadlí, švedlí* = *která šije*, *nyní* užíváme více slova *švadlena*. Vz toto. *Švadlí* skloňuje se jako

Znamení, jen že má i v instrumentálu: *švadlí*. Příp. -dlija. Mkl. B. 106. (Hý.). Byla sem jen prostou švadlí. Us. Dbv.

Švadlíně, ěte, n. = *švadlenino dítě*. Us. Dch.

Švadlíř, e, m., der Fadler. Sm.

Švadliti, il, en, ení = *švadlenskou práci konati*, *švadlenou býti*, als Nähterin nähen. Us. — **si co**: hezký peníz si vyšvadlí. Us.

Švadoniti, il, ění = *klábositi*, schwätzen. Rubeš. Cf. Sváda.

Švadrati = *kliditi se*, *kvapně odcházeti*, sich fortpacken, aus dem Staub machen. Jg.

Švadrona, y, f., též *škadrona*, z franc. escadrone = *setnina jezdců*, die Schwadrone. Rk. Š. n. eskadrona, 150—200 koní. Jí velí ritmistr; 4—8 švadron činí pluk, jemuž velí plukovník. Ku š-ně patří: ritmistr, nadporučíci, poručíci, kadet náměstek důstojnický, strážmistr, strážmistr účetní, podstrážmistři, desátníci, trubač, vojáci, sluhové, lékař, sedlář. Rf.

Švadronář, e, m. = *mnohomluvka*, der Plapperer, Mauldrescher. Kmk.

Švadronil, a, m. = *švadronář*. Na Policku. Kšá.

Švadronilka, y, f., die Plappererin, Schwätzerin. Na Policku. Kšá.

Švadroniti, il, ění = *švadoniti*. Us.

Švager, vz Švagr.

Švagerský, vz Švagrovský.

Švagerství, n., vz Švagrovství.

Švagr, a, **švagřík**, a, **švagříček**, čka, m., není německé jméno, nýbrž *slovanské*, od *svak* n. *svakr* (jako brat a bratr), kteréžto slovo vydluživ se Němec zpotvořené nám Čechům a Polákům zase vrátil: švagr, szwagier. Č. Sr. ml. sl. 239. Š., skr. svaçura, řec. ἑκυρός, lat. socer. Schl. Vz Jeter, Svekruše. **Š.** = *každý příbuzný manželstvím*, Schwager, m., V., Kom., zvláště *manželčin bratr*, Bruder der Frau a *sestřin muž*, der Schwestermann. D. Jednou sestrou dva š-y si způsobiti (maličkostí mnoho dosíci. Vz Šťastný) Mit einem Steine zwei Würfe machen. Lb., V. Pokrevenci jednoho z manželů jsou vzhledem na druhého švakři a švekruše a svazek tento švagrovství. Pt. Příbuzní (z manželství) titulem švagrů se ctí. Kom. J. 593. Švagr. Pč. 13. Vitej z vojny Juřičku, můj rozmilý švagříčku; Tak ho za švakra vítali, až z něho kosti lítaly; Se švagrem jsem byla chvilčičku, s bratrem jsem byla z mladosti, s milým chci býti do smrti. Sš. P. 92. 192., 752. Heralt Mikulášův švagr. Půh. I. 310., II. 133., 410. (Tč.). Vz *Příbuzenství*, *Želva*. — **Š.**, osob. jm.

Švagřina, **švagřinka**, y, f. = *švagrová*. Slov. Bern.

Švagřiti, il, en, ení = *švagry činiti*, schwägern. — **koho**. On je švakří. Jg. — **se**, sich beschwägern. D.

Švagrov, a, m. Š. horní a dolní, Nieder-, Ober-Schwägersdorf, ves u Mohelnice. PL.

Švagrová, é, f. = *svatka*, *každá manželstvím příbuzná zvl. manželova sestra n. bratrova žena*, die Schwägerin. Jg. Vz Švagr. Rob, š-vá, jako já, to (= pak) budzěš měč kus chleba; Ach neplačče. dzěci mé, půjdu ja do š-vé (= ke š-vé). Sš. P. 91.

Švagrovský = *švagrovi náležitý*, Schwäger-, schwägerisch. Jg. — **Š.**, ého, m., osob. jm.

Švagrovství, n., die Schwägerschaft. V. Vz Švagr, Příbuzenství.

Švagrův, *-ova*, *-ovo*, dem Schwager gehörig. Us. Jg.

Švagrůvka, y, f., die Schwägerin. Na Ostrav. Tč.

Švagryná, é, f. = *švakrová*. Slov.

Šváh, u, m. = *cecek*, der Euterstrich. Mor. D.

Švahati = *švihati*. Slov.

Švach, a, m., osob. jm. Š. Adam a Antonín, malíři a řezbáři. Vz S. N.

Švácha, y, m., osob. jm.

Švacháček, čka, m. = *švagr*. Mor. Cf. Kmocháček.

Švachtati = *žvachtati*, schwätzen. Kom.

Švajcar, a, m. = *šafář*, der Schaffner, Milchmeier. Komenský dvorečku, co by do ňa hrom bil, a toho š a co by napřed zabil. Sš. P. 512. Vz násl.

Švajcarka, y, f. = *šafářka*, die Schaffnerin, Milchmeierin. Pro švajcara može, pro š-ku přijdi čerte s měchem. Sš. P. 235.

Švajcati, *švajcovati* = *pižlati*. — **co**: chléb. Na Hané. Bkř.

Švajco, a, n. = *šidlo*, die Schusterahle. U Opav. Klš. Cf. Švalec.

Švajda, paseky u Tylovic v Rožnov. Tč.

Švakr = *švagr*.

Švakrová, é, f. BR. II. 7 b. Vz Švagrová.

Švalati = *švalky dělati*. Vz Šválek. Mor. Mtl.

Švalbka, y, f., schwalbea. Rostl. I. 243. a.

Švalec, lce, m. = *šidlo*, eine grosse Ahle. Na Ostr. Tč. Cf. Švajco.

Švalek, **šválek**, lku, m. = *co válením se učiní*, etwas Geknetetes. Ve Slez. a na Mor. Pk., Škd., Mtl. — **Š.** = *šiška*, *kaštan na šatech*, der Klunker. D.

Švališar, a, m., v obec. mluvě m.: *ševaližér* z fr. chevauxleger. Rk. Š = lehký jezdec (cheval léger). Kšá.

Švaliti = *svaliti*. U Frenšt.

Švaljé, vz Chevalier.

Švambera, y, f., Schwambera, samota u Plas. PL.

Švamberk, a, m., jm. strčes. panského rodu. Vz Tk. I. 626., II. 102., III. 661., IV. 742., V. 260., S. N., Tf. 393. Původní čes. jméno hradu Š-ka bylo *Krasikov*. Pal. D. I. 2. 487.

Švambovce, Šwambowce, několik domů u Zlína. PL.

Šván, u, m., v již. Čech., der Span. Kts.

Švančar, u, m., der Feuer-, Schürhaken. D.

Švančara, švančarka, y, f. = *sekera bradatá, bradatice*. V.

Švančarský, schweizerisch. U Brušperka. Mtl.

1. **Švanda**, y, m. = *pověstný dudák*. — **Š.**, y, f. = *naháňka, honba, ranty*, der Jux, Tanz. To byla š-da. To jsme měli s ním švandu. Š-du si učiniti. Us. — **Š.** = *rozmíchané brambory se zelím*. U Sedlce. Šg. — **Š.** = *kaše z černých jahod* (borůvek). V Třeboňsku. Mrk.

2. **Švanda**, y, m., osob. jm. Š. ze Semčic Pavel, vlastník divadla čes. na Smíchově. Vz S. N.

Švanďák, a, m. = *chlapík, kos*, der Juxmeier. Na mor. Valaš. Nl. Cf. Švandal.

Švandal, a, m., der Juxmeier. Dch. Cf. Švanďák.

Švandalík, a, m., osob. jm. Šd.

Švandra, na Slov. = *otrhaná ženská*, die Schmudel. Koll.

Švandrati = *švandročiti*, reden (s příhanou). Us.

Švandrčiti, *švandročiti, švandroliti, švandřiti*, il, en, ení = *nesrozumitelně mluviti, brebentiti*, hastig, unverständlich reden, poltern; plappern. — **s kým o čem.**

Švandrkati = *švandrkovati*. — **jak.** Sedla si tam podle pecky, švandrkala **po** německy. Sš. P. 697.

Švandrkovati = *žvaniti*, plappern; po německu mluviti. — **Jak.** Pořád cosi švandrkuje po německu. Us. Šd. Cf. Švandrčiti

Švandrlík, a, m., osob. jm.

Švandročiti, vz *Švandrčiti*. — **o čem:** o lásce. Sš. Bs. 173.

Švandročivý, plappernd. Us.

Švandroliti, vz *Švandrčiti*.

Švandrošiti = *švandrkovati*. Na morav. Zlinsku. Brt.

Švandrovný = *žcavý, zlozvučný*, übelklingend. Š. jazyk. Kon., Kram.

Švandry, pl. O těch švandrách na ulici. Nitra VI. 171.

Švandrykati, eine fremde Sprache sprechen. — **jak.** Š. po německy, po latinsky. Na Ostrav. Tč. Cf. Švandrošiti.

Švaněc, ňce, m., z něm. Schwanz = der Fetzen. Š-ce s něho letí. U Místka na Mor. Škd.

Švaňhal, a, m., osob. jm. Šd.

Švaňk, u, m., z němec. der Schwang = *rozhoupnutí, svah*. Š. vzíti = *pochop vzíti, rozhoupati se*. D. — **Š.**, das Schwungrad = *kolo přemítací*. Techn.

Švaňkov, a, m., něm. Reith, ves u Krumlova. PL.

Švár, u, **švára**, y, f. = *mrav, čistota, plechota v šatstvu a jídle*. Ros. Zdá se, že slovo *švár* náleží ku kmeni *svar* znamenajícímu *svítiti*, jenž se zachoval ve jménu božstva Svarožič. Bdl. v Mtc. 1876. 68. Die Reinigkeit, Sauberkeit.

Švarcava, y, f., řeka moravská. Vz S. N.

Švarcenberk, a, m., Schwarzenberg, zámek v Bavořích. Vz S. N. Svobodní páni, později hrabata a konečně knížata ze Š-ka pocházejí ze starožitné rodiny rytířů ze Seinsheimu ve Frankách usedlé. Vz více v S. N. Kníže Adolf, kníže Karel ze Š-ka. Vz S. N.

Švarcenberský průplav. Vz KP. III. 323., S. N.

Švarcer, cra, m. Š. Ant., spisovatel. Tf. H. l. 195.

Švarda, y, f. Bohatá panenka je hezká, pokud ju matka češe, jak se od matky dostane, sotva švardy unese (šišvorce). Sš. P. 388

Švařec, řce, m., Schwaretz, ves u Štěpánova. PL.

Švářiti, il, en, ení, na Slov. = *krásiti, čistiti*. Bern. Mus. 1863. 146.

Švárně, švarně, švárničko, švárničce = *čistě*, rein, sauber. V. Š. choditi, Lom., se nositi. Sych., s knihami zacházeti. Kom. Něco š. činiti, upraviti. Us. Dch. Š. mluviti (pěkně, dvorně). Slez. Šd. — Nevede se mu š. (dobře). Kom. L.

Švárník, a, m. = *švárný člověk, ščihlík*, ein netter, geputzter Mensch. Tabl.

Švárnost, švarnost, i, f. = *čistotnost, šumnost, ozdobnost*, die Nettigkeit, Sauberkeit, Reinigkeit, Niedlichkeit. V. — **Š.** = *křepkost*, die Belebtheit. D.

Švárný, švarný, švarničký, švarňoučký = *čistotný, plechý, hezký, pěkný, lepý*, rein, hübsch, schön, fein, fesch, sauber, nett. V. Š. oděv, Br., chrám, jídla, Kom., člověk, kůň, Ros., junák, Plk., děvče. D. Dybys měla na tisíce, nebudeš ty pannú více, a já jenom dva grýcary, přece budu šohaj š-ný; Na tom hrobě udělal křížeček, že tam leží švárný šohajíček. Sš. P. 167., 185. A její maměnka velice plakala, že už to švarňúčké děvčátko pozbyla. Mor. ps. Brt. Věru, š-ný jsi hoch, řekla panenka. Er. Sl. čít. 28. Jakoby na švarného koně vlit byl držel se jezdec v sedle. Klc. Švarné tváři, schön, regelmässig geformt. Mor. Tč. Ptam se ja če pastyři, je-li živa Slezkova, co švarnu dcerku měla; Od bolesti voňavý hřebíček, od tesknosti švárný šohajíček; Co to budzě švarne dzevče, až urosće; Něbola to huska, boly húsata, pod Lopeníkem jsú švarné dzevčata; Měl jest synek koně švárna, nechtěl k němu ráno vstávat. Sš. P. 92., 246., 380., 475., 532. (Tč.). Pro teho, pro teho šohaja švárného. Sš. P. 771. Světlík vede v noci, švarné děvče ve dne; Koho děvče švarné volá, tomu nikdo neodolá; Děvče švarné není zdárné (je dárné); Čím švarnější, tím línější. Slez. Tč. — **Š.** *k čemu* = *způsobilý, hodný*, tauglich, geschickt. Zlob. — **Š.** = *křepký, neváhavý*, lebhaft, frisch. V.

Švarová, é, f., Schwarowa, samota u Koryčan. PL.

Švasta, y, m. — *švastal.* — **Š.,** osob. jm.

Švastač, e, m. = *švastal.*

Švastal, a, m. = *kdo švastá,* der Faseler, Aufschneider, Prahler. — **Š.,** osob. jm. Vz Švastoň.

Švastalka, švastačka, y, **švastalkyně,** ě, f., die Faselerin, Prahlerin. Us.

Švástání, n., das Faseln, Schwätzen, Prahlen, Aufschneiden.

Švastati = *chvastati, mnoho mluviti, zvl. chlubiti se,* faseln, schwatzen, aufschneiden, prahlen. — **co:** věci všeliké. Kon. — **s kým jak dlouho: do** noci. Us.

Švastoň, ě, m. = *kdo švastá, blabonil, žvanda, žvanil, žváč,* der Plauderer, Schwätzer. Us. Ptr. Vz Švastal.

Švater, u, m. Kůň ve čtverospřeží vedlé opratního je na švater. U Nezamyslic na Mor. Bkř. Vz Švaterní.

Švaterní kůň = švaterník, a, m. = *čtvrtý v pravo podlé opratního zapřažený.* Šm. Vz Švater.

Švátěti = *váleti, vrtiti,* kneten. — **co čím:** rukama. U Místka na Mor. Škd

Švátořiti = *švitořiti.*

Švec, gt. ševce (gt. *ševca,* instrum.: se *ševcem,* slez. Šd.; u Uher. Hradiště nomin. šèvc. Tč.), **ševčík,** a, **ševčíček,** čka, m. O původu toho slova vz Šíti. Strsl. šьvьcь, sutor; příp. -ьcь. Mkl. B. 307., 313. (Hý.). Gt. ševce m.: šьvьca. Bž. 8. (85.). — *Ševci* = jednotliví řemeslníci; *ševcé* = rodina jistého ševce. Vz é. Na mor. Zlínsku. Brt. — **Š.** = *obuvník, kdo obuv šije,* Schuster, m. Dříve se jmenovali také *kožešníci, vůbec hotovitelé oděvu* a snad také jiných věcí z rozličných látek *ševci.* I dělili se: kožišníci bílí a černí, ševci koží tchořových a ševci škorní. Tk. Vz dole. Š. mužský, ženský. Šp. Š. kráji kůži knejpem, šije z ní na kopytě šídlem a smolenou dratví obuv: boty, polobotky (škorně, opánky, kratice), trepky, střevíce. Pt. Můj muž je s odpuštěním, švec; Odpusťte, švec umřel. Mor. Brt. Tys švec = rychlý, prchlý člověk; Jedeme jako ševci na výroční trh (rychle). Us. Mtl. Kázala mně moje máti ševca sobě namlouvati, toho nechci, má veliké zuby, hubu má na ruby, toho nechci. Sš. P. 482. Jene ševče, poďte za sě a zpravte se toho; Kteréhožto člověka popraveného syn ševcem jsa a poctivě a řádně se zachovaje úmysl má do města našeho se bráti na obydlé. NB. Tč. 107., 277. Též š. zpósobí kuoži, aby byla střevícem. Hus III. 213. Š. jelena kopytem aneb kovář kladivem neuštve. Klat. An to malostranští ševci na kopyta pískají. Prov. Ševče, ne výše kopyta (čemu nerozumíš, nehaň). Koll. Nemudruj ševče přes kopyto. Brt. exc. Vz Stav. Ševče, drž se svého kopyta. Lb. Š. má zůstati při svém kopytě (každý má svého dbáti). Črk. Až švec pojde a jeho kopyto. Běží jako švec do trhu (jako š. na jarmark, jako š. s botami. Vz Spěch); Švec, dokud jedné boty neušije, druhé nezačíná; Šlape (stoupá) ševci na krk (přešlapuje obuv, šamá, vz Mez); Každá víra jináč světí; Turci v pátek, Židé v sobotu, křesťané v neděli a ševci v pondělí. Č. Jezdce š. pozdraví, pěšímu se klaní (poněvadž trhá boty). Šp. Všecko pomine, švec i kopyto. Lb. Kdyby sto ševců ve dne v noci šilo, přece by žádný rozum nesvedli. Sk. O ševcích starší doby vz Tk. II. 372., 380., 382., 384., Prm. 1878. č. 9. a předch. Starou báseň o bydžovských ševcích jak na mnichy udeřili a odraženi byli, vz Mus. 1858. 393. — Cf. Ukázka. — **Š.** = *ryba, lín.* V., Kom. — **Š.,** osob. jm. — *Ševci.* Převzdívka kněží táborských. Vz Plátenník.

Ševcirský = *ševcovský,* Schuster-. Š. robota, die Schusterarbeit. U Opav. Klš.

Švecka, y, f. = *ševcová,* die Schusterin. U Opav. Klš.

Švecovina, y, f. = *ševcovina.* U Opav. Klš.

Švecův; *-ova, ovo* = *ševcův.* U Opav. Klš.

Švéd, Švejd, Švéda, Švejda, y, m., der Schwede. Nebojím se ani Turka ani toho Švédy. Sš. P. 685.

Šveděr, vz Er. P. 64.

Švedina, y, f. = *švadlena.* Us. u Nové Kdyně. Rgl.

Švédka, Švejdka, y, f., die Schwedin.

Švedlena, vz Švadlena.

Švédsko, a, n = *Švédy.*

Švédský, švejdský, schwedisch. Š. země, moře, řepa, usně. Us.

Švédy, Švejdy, pl., f., Schweden. Půjdu do Švéd. Byl ve Švédích, ve Švejdích. Ros. Vz více v S. N.

Švegra, švekra, y, **švegruše, švekruše,** e, f., na Slov. *svorka,* zastr. *sverka* = *tchyně,* die Schwiegermutter. V. Vz Švagr. Kde švegra, tu hned půl pekla. Dh. 65. **Š.** nevlídná, zlá. Us.

Švehati, *švehlati, švihlati* = **šveholiti,** zwitschern. Kom., Zlob.

Švehelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd. — **Š.** = *včelka.* Slov.

Švehla, y, f., na Slov. = *včelka,* das Bienchen. Plk. — **Š.,** y, m., osob. jm. **Š. Jan,** válečník český 15. století. — **Š.,** y, f. = *švehlík.*

Švehlák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Švehlati, vz Švehati. Š. = *šoustati, třiti,* wetzen, zerwetzen, zerreiben. Slez. Šd.

Švehlík, u, m. = *nástroj, kterým se švehlá.* Šd. — **Š.,** a, m., osob. jm. Hý.

Švehol, u, m. = *šveholení,* Gezwitscher, n. Hank. Š. ptactva. Hdk. L. k. 26. **Ptáčník** pozná ptáky z daleka po šveholu. Brt.

Švehola, y, m. = *šveholník.* Víd. list. 1816.

Šveholák, a, m. = *vrabec.* Us. Ptr.

Šveholiti, il, en, ení; *-lívati,* zwitschern. Vlaštovice (Kom.), pták (Puchm.) šveholí. — **Š.** = *neužitečně mluviti,* schwätzen. — **co.** Kdo mnoho šveholí. Ros. Modlitbičky nevšímavě š. Sych.

Šveholivě, zwitschernd. Š. pěti.

Šveholivý, šveholný, zwitschernd, geschwätzig. Šm.

Šveholník, a, m., der Schwätzer. Vid. list. Vz Švehola.

Šveholný = *šveholící*, zwitschernd; 2. *žvavý*, geschwätzig. Zlob.

Švehotati, zwitschern. Sš. Sm. bs. 150.

Švehule, e, f., alauda hiemalis, die Schneelerche.

Švehrati = *žvástati*, schwätzen. Rkp. vodň.

Švěchota, y, m., osob. jm.

Švechta, y, m. = *kdo nesrozumitelně mluví*, wer unverständlich spricht.

Švechtati = *švehlati, cvrkati*, zwitschern. tictitare (vox passeris). Lex. vet. — **Š.** = *nesrozumitelně mluviti*, unverständlich reden.

Švejcar, a, m., osob. jm.

Švejcara, y, f. = švýcarská kráva, eine Schweizerkuh. V Policku. Kšá., Dch.

Švejcarovský mlýn, Schweizermühle, u Únoště. PL.

Švejda, y, m., vz Švéd. — **Š.** = *člověk hrubý, nezpůsobný*, ein roher, ungeschickter Mensch. Berg. exc. — **Š.**, osob. jm. — *Š-di*, pl., *nadávka občanům* z Jakubčovic ve Slezsku. Šd.

Švejdovati u jirchářů = *rub kůže míchaninou vody vápenné a popela potříti a na sebe položiti, aby chlupy pustily*, z něm. schweiden, schwöden. D.

Švejdrovský mlýn u Jičína. PL.

Švejkovský, ého, m., osob. jm.

Švejnoha, y, m., osob. jm.

Švekr, vz Svekr.

Švekruše, vz Svegruše, Švekra.

Švel, u, m., šp. z něm. die Schwelle = *práh, podval*.

Švela, y, f., na Slov. = *čmelík*, die Hühnerlaus. Bern. — **Š.** = *švehla*. — **Š.**, y, m., osob. jm.

Švelha, y, f., Schwellha, samota u Lomnice v Budějov.

Švenda, y, f., osob. jm. Š. Frant., český dějepisec, † 1822. Vz S. N.

Švendov, a, m., Gschwendt, ves u Stropnice. PL.

Šver, a, m. = *zeť*, der Schwiegersohn. Rgl.

Švercovská, é, f. (i. e. píseň), das Schwärzerlied. Mor. Tč. Cf. Šverec.

Šverec, rce, m. = *pašer, podloudník*, z němec. der Schwärzer. U Příbora. Mtl., Kda.

Šveřep, vz Sveřep.

Šverkati = *štěbetati, švitořiti* (o dětech a ptácích). Dch. — **kde.** Něco ve vzduchu šverká, schwirrt. Us. Dch.

Švertásek, ska, m., osobní jm. Šd. Š., lahůdkář v Praze.

Švertati, *švrtati*, zwitschern. Šd.

Švestka, švestička, y, f., z střlat. sebastica i. e. prunus; z českého povstalo něm. Zwetschke. Mz. 340. — **Š.** = *strom i ovoce jeho*, die Pflaume. Zwetschke, Quetsche, der Zwetschkenbaum. V. V ob. ml. *šveska*, vz *t*. Š. obecná, turecká veliká n. císařská nachová, duranče n. papše; odrudy švestek: mirabelky, ryngle (reine-Claude), špendlíky, karlata. Čl. Cf. Rstp. 478., Schd. II. 308., Cl. 36., Kk. 252., 253., FB. 101., Čl. Kv. 374., Slb. 514., KP. III. 274. Švestkám říkají na mor. Zlínsku: *trnky*; drobné trnky jsou *švestky*. Na Hané jest švestka místy druh *kulaté slívky*. Kd. Na Hané: *karlátka*; u Uher. Hradiště říkají *trnky* m. švestky. Tč. Š. uherská n. sedmihradská, V., arabská, podzimní. Ros., Kom. Švestky a slívy: Anna, Aninka, blumy, burbulaki, cukrnatá, dolanka, flašky, karle (gt. karlete; karlátka), kropky, křupavka, kulatka, mirabela, prcavky, ryngle (černé, červené, modré, zelené, žluté), rysy, řičky, šaborky (u Víškova, Bkř.), šídlovky, študejky, trnky, veslavka, výlubky, Am., Dumek, litoměřická, Fürst's Frühzwetschke, ranná pulcatka, Wangenheim's Frühzwetschke (velmi úrodná), vlašská švestka, italienische oder Fellenberger, domácí švestka, Hauszwetschke, š. prince Engelberta, větší než domácí, Prinz Engelbert's Zwetschke, sedmihradka (do vlhkých a studených poloh, nezmrzne), Siebenbürger Zwetschke, žlutá Hartwisovka, Hartwiss's gelbe Zwetschke, tu lze sušit. Pološvestky, Halbzwetschken: fialová pološvestka, violette Diagrée. Datlovky, Dattelzwetschken: fialová datlovka, velmi úrodná, violette Dattelzwetschke. Jabloň, hruška, višně, švestka. Kom. J. 111. Š. sedmihradská, p. damascena, V.; arabská, p. sebastena, Ros.; podzimní, p. nana. Kom. J. 120. Dvě š-ky na jedné stopce srostlé: *kalhoty, srostlík.* Jg. Š-ky bývají krásnou modrou mhlou potaženy. Š. hlídati. Us. Ze š-ek povidla vařiti; Š-ky dusiti, vařiti, zavařiti, naložiti, péci; Š-ky na lískách v sušírně, v troubě sušiti. Us. Svých pět š-stek sebrati dle něm. seine fünf Zwetschken zusammennehmen; v češtině máme: sítka svá sebrati. Cf. Knot. I na dobré švetsce pouchr roste. Č. Zanech si těch špiček, ještě nejsou švestky zralé. D. Míti švestku v ústech = šišlati. Jg. Vz Pecka. — **Š.**, Schwestka, samota u Bechyně. PL. — **Š.**, y, m., osob. jm. Š. Frt., advokat v Praze, 1811.—1869. Vz S. N. — *Š-ky* = *povidla*. U Litovle. Kčr.

Švestkář, e, m., der Zwetschkenmann.

Švestkaření, n., der Zwetschkenhandel. Us.

Švestkařiti, il, ení, Zwetschkenhandel treiben.

Švestkářka, y, f., das Zwetschkenweib.

Švestkářský, den Zwetschkenmann betreffend.

Švestkářství, n., der Zwetschkenhandel.

Švestkoví, n. = *mnoho švestkových stromů*, Zwetschkenbäume, Zwetschkenpflanzung.

Švestkovna, y, f., der Zwetschkengarten. D.

Švestkový = *od švestky, ze švestek, na švestky*, Pflaumen-, Zwetschken-. Švestkový list, strom, V., kůra, Kom., povidla, koláč, Ros., knedlíky, pecka, hrnec. Us. Š. baba, (= švestky prodávající). Us. Š. knedlíky syrovou švestkou nadívané a uvařené, strouhaným syrečkem n. perníkem n. utlučeným mákem posypané a omaštěné. Dch. Š knedlíky jsou jídlem v Čechách velmi oblíbeným.

Švíba, y, f., Schwibgrub, ves u Chvalšin. PL.

Švíbohof, a, m., Schwillbogen, ves u Šumberka. PL.

Švidlikovati, geigen, fiedeln. U Olom. Sd.

Švidrati, na Mor. = *šilhati*, schielen. D., Bkř. U Opav. Klš., Brt., Šd.

Švidratý, švidravý = *šilhavý*, schielend Us. hl. na Mor. a ve Slez. Brt., Klš., Bkř. Ale také v Čech: š-té oči. U Rychn. n. K. Ze švidr = nebozez, kdo nebozezem hledí. Pk. Vz Svidratý.

Švidřiti, il, ení = *švidrati*. U Olom. Sd.

Švidrnoch, a, m. = *šilhanec*, der Schieler Mor. a Slez. Pk., Šd.

Švidroň, ě, m = *šilhoun, šilhán*, der Schieler. D., Šd. Cf. Švidrnoch.

Švih, u, m. = *švihnutí, mrsknutí, mrsk*, der Schmitz, Streich, Hieb. Š. meče, D., biče. — **Š.** = *bič*. Aqu. — **Š.** = *uzdářský řemen*. Vz Cep. Us. — To pivo má švih (Schneidel). Us., Šm. — **Š.**, die Schwinge. Š. hřbetný, die Rückenschwinge. Nz. lk. — **Š.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126.

Šviha, y, m., osobní jm. — **Š** = *úzký řemen na cepu*. Vz Švih, Cep (v Dodatcích). Brt., Bzd.

Švíha, y, f. = *na cepě úprava k tomu udělaná, aby očepky nevylézaly*, eine Vorrichtung am Dreschflegel zum Festhalten der Kappe. Jg.

Švihací, Schwing-.

Šviháčky, stutzermässig. Š. si vykračovati. Us. Kos. Ol. I. 86.

Šviháčký = *šviháku náležející*, Stutzer-. Š. chování.

Šviháctví, n., die Stutzerei. Jg.

Švihač, e, m., slov. také *šmihač* = *kdo šviha*, der Schwinger. Bern.

Švihačka, y, f. = *která šviha*, die Schwingerin. Bern. — **Š.** = *švihání*, die Schwingung, Bewegung. Slov. Bern. — **Š.** = *švihlice*, die Stutzerin. D.

Švihačně = *švihavě*.

Švihačnost, i, f. = *švihavost*.

Švihačný = *švihavý*.

Švihadlo, a, n., v tělocviku = lano jedním koncem na pohyblivém háku ve výši prsou zavěšené, die Schwinge. Km. Cvičení na š-dle. Dch. — **Š.** = *prkno pružné ku cvičení v tělocviku*, die Schwinge. Ktk., Rk.

Šviihák, a, m. — *švihající*, Peitscher, m. Aqu. — **Š.** = *švihlík*. Vz toto. D. Ti pavlovčí chlapci sú hodní š-ci, jenom jim to schází, že sú vysměváci. Sš. P. 699. — **Š.**, u, m. = *bič*. Slov. D. — **Š** = *druh léčky na srnce, ohnutý to doubec s drátěným okem*. Šp.

Šviihálek, lka, m. = *švihák*. Rk. — **Š.**, osob. jm. Šd.

Švihanec, nce, m. = *kdo švihán bývá*, der Gepeitschte. — **Š.** = *švihání, mrskání, výprask*. Dostal š., Schläge.

Švihání, n., das Peitschen, Streichen, die Geisselung. Š. metly, metlou. Prut k š. D. — **Š.** = *čerstvé hýbání*, das Schwingen, schnelle Bewegung; *pospěch*, die Eile. Bern., Plk.

Švihanská, é, f., Schwihanka, samota u Vinohrad. PL.

Švihaný; *-án, a, o*, gepeitscht, gestrichen, gegeisselt. Dobr kocúr švihaný (zlý se musí trestati). Smil.

Švihar, u, m. = *poplitka u biče*, die Schwippe an der Peitsche, dünnes Endstrickchen. Slov. Plk.

Švihár, a, m., osob. jm. Slov. Dbš.

Švihati, *švihati* (na Slov. *šmihati*); *švihávati; švihnouti*, hnul a hl, ut, utí. **Š.** = *šibati, šupati, šlehati, mrskati bičem n. prutem*, peitschen, streichen mit der Ruthe; *stříleti*, schiessen; *čerstvě pohybovati*, schwingen, schnell bewegen, schütteln; schwindeln. Jg. — **abs.** On tupí, jen to šviha, schimpft wie ein Rohrspatz. Dch. — **koho.** Švihni tu váhavou herku. Sych. Úst neotevru, když jen vím, že to jest tvá ruka, jež mne šviha. Kom. — **(koho) čím.** Š. někoho metlou. V. Žádný dvěma metlami švihán býti nemá (nemá se dvakrát trestati). V. Š. očima (rychle pohybovati). Bern. Švihnouti sebou (hoditi se, vrhnouti se). Kinský. Havran švihnul pravým křídlem. Pov. 560. Otec mój švihal vás bičíkem, ale já vy budu bíti bodlačkami (biči uzlovatými). BO. Š. nožem = rychle krájeti. Na Hané. Bkř. — **čím koho kdy.** Čím nás švihal v drevním čase. Dh. 26. — **čím po kom:** bičem po koni. Sych. — **koho jak: přes tvář.** Ros. — **koho proč:** pro nespravedlnosti š. = trestati. Br. — **z čeho kam:** z kusů do města š. (stříleti). Ros. — **na koho čím:** okem. Puch. Zlá žena šviha svým jazykom jako bičom na muža svojého. Na Slov. Tč. — **se.** Ten se švihl! Us.

Švihavě = *švihaje*, peitschend, schwippend. — **Š.**, schwingend. Slez. Vz Švihačně.

Švihavost, i, f., die schwippende Beschaffenheit. Jg. — **Š.**, schwingende Beschaffenheit. Bern.

Švihavý = *kdo šviha*, schwippend, schwingend, peitschnd. — **Š.** = *čím se šviha*, was sich schwingen lässt. Š. bič. Reš. Protož, nepokají-li se tací, uslyšie hlas a bičík švihavý. Hus I. 131. — **Š.** *řeč*. Kon.

Švihel, hle, m. = *u vozu dřevo k sepiatí*, die Stange. Slov. Koll. — **Š.** = *řemen k zavazování krpců*, dünnes Riemchen zum Anbinden der Bundschuhe. Plk. — **Š.** = *švíha* (řemen). U Příbora. Mtl. — *Š-hle*, pl. = *kšandy na vábní ptáky*, die Sille, das Lauferzeug. D., Šp. — Vz Šmihel.

Švihkost, i, f. = *švihlost*.

Švihký = *švihlý*.

Švihlati = *štěbetati*, schwatzen. Aqu.

Švihle, vz Švihel.

Švihle, ete, n. = *štíhlá dívka*, ein schlankgewachsenes Mädchen. Rgl. U Skuhrova. Dhn.

Švihlice, e, **švihlička**, y, f. = *švihlá, lepá ženština*, ein junges aufgeschossenes Frauenzimmer; *šviháčka*, Stutzerin, f. D.

Švihlický = *šviháčký*, Stutzer-.

Švihlictví, n. = *strojnost*, die Stutzerei. Jg.

Švihličí = *vrabčí*, Sperlings-. Š. hnízdo. Us.

Švihlička, y, f. = *švihlice*.

Švihličkář, e, m. = *šviháh*.

Švihlík, a, m. = *švihlý, mladý člověk zvl. s vedlejším významem strojnosti*, der Stutzer. — **Š.** = *vrabec*. Ros. To je š.! Us. — **Š.** = *polní vrabec, polňák, štilipec*, passer silvestris, der Feld-, Holzsperling. — **Š.**, passer pratorum, der Wiesensperling. D. Us. Jg. Vz Oupolník. — **Š.**, u, m., spiranthes. Š. podzimní, krutiklas, s. autumnalis. Vz FB. 23., Čl. Kv. 137., Slb. 228. — **Š.**, a, m., Schwihlig, samota u Bernardic. Pl. — **Š.**, osobní jm. Š. Ant. Alex. 1794.—1846., spisovatel čes. Vz S. N.

Švihliti = *švířiti*, il, ení; *švihliňkati, švířinkati* = *jako vrabec zpívati*, zwitschern, girren. Vrabec šviřinká, cvrliká, švihlí. — **Š.** = *žertovati, neužitečné řeči mluviti*, scherzen. Ros. — Jg.

Švihlorostlý, schlank gewachsen. Šm.

Švihlost, i, f., die Schlankheit. — **Š.** = *svižnost, mrštnost*. Vz toto.

Švihlý = *tenký v růstu, štíplý*, schlank; 2. *svižný*. Vz Svižný. Jg. Š. metla. Dch. Švihlé veveřice skákaly se stromu na strom. Kmk. Já si na ně (koně) skočím, šátečkem zatočím, a já sem chlapíček švihlý. Slav. Čes. mor. ps. 61.

Švihna, y, f. = švihlice.

Švihnouti, vz Švihati.

Švihnutí, n. = *švih*, der Schmitz. Hieb.

Švihnutý; *-ut, a, o*, geschwippt, gehauen (einmal). Us. Jg.

Švihotati, zwitschern. — **abs.** Ach, laštověnka černy ptak, rano vstava, švihotava, mlade ludi ze sna budi. Sš. P. 197. Cf. Švítořiti. — **Š.**, schwippen. — **koho čím:** prutem. Us. Jg.

Švihoun, u, m., **švihovka**, y, f. = *šaršoun, tarasnice, veliké dělo*, Stück, n. Ros. Wahrsch. von *švihlý*, schlank, dünn, flink, schnell, weil dieses Geschütz lang u. dünn war. Gl. 340. Přivezli Pražanům z Normberka dvě š-ky nebo tarasnice pěti loket zdélí. Gl. 340. — **Š.**, a, m. = *šviháh*, der Stutzer. Olom. Šd.

Švihov, a, m., Schwihau, městečko mezi Plzní a Klatovy; ves u Soutic a u Prachatic; Schmihof, ves u Kolešovic; Schwichow, ves u Nasavrk; Schwihof, samota u Dubé. Pl. Cf. Tk. III. 661., IV. 742., V. 40., 43., 48., S. N., Pal. D. I. 2. 496.

Švihovec, vce, m. = *svižný prut*, eine biegsame Ruthe. Však tě proženu, jak popadnu nějaký š. Mor. Šd.

Švihovka, y, f., vz Švihoun. — **Š.** = *metla*, Ruthe, f. Us. — **Š.**, *dlouhá lopata ku sázení housek do peci*, eine Bäckerschaufel. Dch.

Švihovnice, e, f. = *švihoun*. — **Š.** = *švihovka*, die Bäckerschaufel. Rk.

Švihovský, ého, m., osob. jm. Š. z Riesenberka a ze Skály, jm. strčes. rodu. Vz S. N.

Švík, a, m., osob. jm. Tk. II. 251., III. 106., V. 62., Tf. 266.

Švík, u, m. = *malý šev*, kleine Naht; 2. *lem, límec, obruba*, der Saum. D.

Švimberský, ého, m., osob. jm.

Švinda, y, f. = *kořalka*, der Branntwein. Us. Kal.

Švindl, u, m., něm., *balamucení*, na Mor. *mátoha*, Brt., *šal, šalba, mámilství, filutství, filutářství*. Rk.

Švindlář, e, m. = *švindléř*. Rk.

Švindléř, e, m. = *balamuta*, der Schwindler. Vz Švindl.

Švindléřský, Schwindel-. Š. dílo. Šp.

Švindlice, e, f., eine Putzsüchtige. Cf. Švintlice, Švihlice.

Švindlík, a, m. = *švihlík*.

Švindlový, Schwindel-. Š. obchod, ein Schwindelgeschäft. Šp.

Švingulace, e, f., lustiger Streich, lustiges Kameradenstückchen. Šm.

Švingulant, a, m., lustiger Kamerad, der Spassmacher, ein durchtriebener Mensch, Schelm. Š.

Šviňha, y, f., *švinka v řebříně*, flache Leitersprosse. Vz Švinka. — **Š.**, *u provazníka* náčiní železné šavli podobné, jímž se pazdeří z konopí stírá. Us. Z němec. die Schwinge. Mz. 340. — **Š.** = *příčné dřevo v branách, v němž jsou hřeby připevněny*. U Písku. Šg. Vz Švinka.

Švink, u, m., die Geläufigkeit, Fertigkeit, Schlagfertigkeit. Nemá toho švinku, aby to hned vyskoumal. Na Ostrav. Tč.

Šviňk, u, m., **šp.** z něm. der Schwind = *schnutí, schřadnutí*. Má š. = schne, chřadne. D.

Švinka, y, f. = *příční dřevo v řebřinách, šviňha, mečík*, breite Leitersprosse, die Schwinge. Jg. — *Švinky nebo mečíky u bran, paprsky, v nichž hřeby jsou*, die Schwingen in der Egge. — **Š.** *u pluhu* = *dřevo, to, které sochy váže*, hölzerne Pflugsprossen. Rohn. — **Š.** (v papírně) = *rovnost váhy se stoupou*, die Schwinge mit dem Stampfe. Nomencl.

Švintlice, e, f. = *švindlice*. U N. Kdyně. Rgl.

Švintlík, a, m. = *švindlík*. U N. Kdyně. Rgl.

Švirák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Švitřink, u, m., das Zwitschern. Ros.

Švitřinkati, vz Švihliti (též o koroptvích). Dch. Švitřinká pták. Brt., Šd.

Švitřiti = *šveholiti*, *šviholiti*, zwitschern, schwirren.

Šviskosť, i, f. = *švižnosť*. Slov.

Šviský = *švižný*. Slov.

Švitek, tku, m. = *svitek*. U Opav. Pk.

Švitor, u, m. = *švitoření*, das Gezwitscher, Geschrei. Š. ptáků, ptačí. D.

Švitora, y, m. a f. = *švitorný*, *hovorný*, ein Gesprächiger, eine Gesprächige. Jg.

Švitorati = *švitořiti*. — **abs.** Laštověnka černy ptok, rono vstovo, švitorovo. Sš. P. 197. — **komu o kom.** Švitorá mně o mé milé, bych dom nešel, až deň bílé. Sš. P. 370. — **se.** Za našimi humny zelená se, sedí tam laštověnka, švitorá se. Sš. P. 370. (Tč.).

Švitořinka, y, f. = *švitořivý pták*. Nár. pís. Š. švitorná pěkný bílý peří má. Nár. pís.

Švitořiti (zastr. *švátořiti*), il, en, ení; *-řivati* = *šveholiti*, schwirren, girren, zwitschern. — **abs.** Vlaštovky švitoří, ptáci švitoří. Ros. Vz Švitorati. — **nad čím.** Us. — Š., *štěbetati jako ptáci*, schwatzen, plaudern, lallen. Dítě švitoří (začíná mluviti, lallt). Ros. — **ke komu.** Jedna k němu švitořila. Er. P. 471. — **na koho.** Budou na mne holky š. Er. P. 412.

Švitořivý = *švitorný*. Š. ptactvo. Vinař.

Švitorka, y, f. = *švitořivá osoba*, die Plaudererin. Jg.

Švitornosť, i, f. = *hovornosť*, *mluvnosť*, die Redseligkeit, Plauderhaftigkeit. Us.

Švitorný = *švitořící*, schwirrend, zwitschernd; *štěbetný*, *hovorný*, *mluvný*, zvl. o dětech, redselig, geschwätzig, gesprächig. Ros. — Š. = *švatlavý*, schnappig. Us.

Švizkosť, i, f. = *švižnosť*.

Švizký = *švižný*.

Šviží, n. = *proutí*, Ruthen. Ros.

Švíží, lépe: *svěží* = *čerstvý*, frisch. Ros.

Švižnosť, i, f. = *pružnosť*, *mrštnosť*, *švihlosť*, *ohebnosť*, elastische Biegsamkeit, die Schwungkraft; *rychlosť*, die Hurtigkeit, Flinkheit. Jg.

Švižný (na Slov. *švizký*, *šviský*) = *ohebný*, *švihký*, *švihlý*, elastisch, biegsam. Š. prut, bič. — Š. = *rychlý*, *hbitý*, hurtig, flink, behend, fesch. Já som holeník, š-ný pacholík. Slov. Němc. Š. zajíc, Puchm., panna, Mus., hoch. Č.

Švoba, y, m., osob. jm.

Švokr, a, m. = *švakr*. BN.

Švóležé, vz Chevauxleger.

Švolky, pl., f. = *našoulané těsto do polévky*, *malé knedlíčky*, Wasserspatzen. Na Ostrav. Tč.

Švon, u, m., der Fetzen. U Nivnice na Mor. Kch.

Švonda, Schwarzarka, jednotlivé domy u Konic na Mor. Tč.

Švondra, y, f. = *cúra*, eine Schmudel. Mor. Vz Šlundra. Šd.

Švonec, nce, m. = *cancor*. Má sukňu sám švonec. Na morav. Zlínsku. Brt. Vz Kaštan.

Švonepaj, e, m., Schwaneboy, Barchent. Šp.

Švonepajka, y, f. = *sukně ze švonepaje*, ein Barchentrock. Us. Kšá.

Švorc, e, m. Š. Jan, spisovatel. Vz Tf. H. l. 193.

Švorčík, a, m., osob. jm.

Švorný = *švárný*. Jo (= já) sem si myslela, že si synek švorny. Sš. P. 340. Na Ostrav.

Švortelný, störrig, trotzig, sich bäumend. Mor. Tč. Půjč, formánku biče svého, já ti slažím koňa švortelného. Sš. P. 7.

Švostavka, y, f. Postříž koni švostavkou chřípí. Db.

Švrčati = *cvrčeti*. Slov.

Švrček, čka, m. = *cvrček*, die Grille. MV. Us. na Mor. a ve Slez. Brt., Pk., Tkd. Příp. -ькъ. Mkl. B. 263. (Hý.). Je mizerný, jak by švrčky lúpal (jak by samy švrčky jídal). Mor. Brt. Bude ho strkať pod lavu, oškubú mu švrčci hlavu. Sš. P. 741. Vz Cvrček. — Š. = *šušeň u zemáků*. U Příbora. Mtl.

Švrčela, y, f. Na mor. Zlínsku. Brt.

Švrčeti, vz Cvrčeti.

Švrčina, y, f. = *smrčina*, Fichtenwald, m.; *pryskyřice*, das Harz. U Místka na Mor. Škd. U Opav. Klš. — Š. = *co jest švrkového* (smrkového): dřevo, desky, stromy, živice. Slez. Šd. Vz Švrk.

Švrčkovitý = *smrkovitý*, *smrkový*, Fichten-. Mor. Mtl. Vz Švrk.

Švrčky, pl., f. = *slzy*, Thränen. Tak mu švrčky tekly z očí; Hned měl švrčky v očích; Vstoupily mu švrčky do očí. Mor. Šd. Z mojich černých očích švrčky vyhledajú. Sš. P. 793.

Švrčov, u, m. = *smrčí*, der Fichtenwald. Mor. D.

Švrdlík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Švrk, u, m. = *smrk*, mor. *smrek*, die Fichte. Na Moravě a ve Slez. Klš., Šd. — Š. = *modřín*, der Lerchenbaum. Ve Slez. Šd.

Švrkati = *cvrkati*, zirpen. Švrček švrká. Mor. Šd.

Švrkel, kla, m., osada u Malých Kunčic ve Slez. Tč.

Švrkový = *smrkový*. Vz Švrk. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Švrlák, u, m. = *měchačka*, *kverlačka*, der Rührlöffel, der Querl, Quirl. Na Mor. Tč., Mtl., Vck., Škd. Ta vařecha jak palica, švrlak jak plužne kolca. Sš. P. 535.

Švrlati = *švrlákem míchati*, quirlen, querlen, *vrtěti*, *moutiti*, *zatřepati*, *kvedlovati*. Mor. Mtl., Tč.

Švrlikati, na Slov. = *cvrlikati*, zwitschern.

Švrůbek, bku, m. *Š-ky* = *ovoce zamrklé, nezrostlé.* Vz Skrček. To jsou jenom samé š-ky (jablka, hrušky). Mor. Šd.

Švůb, gt. **švubu,** m., **švub** = *špatný vzduch dolový kyselinu uhličitou v sobě držící*, schweflichter Gestank, der Schwaden. V. Zdusili se v šachtě švubem. Umrtveni jsou švubem. Vyš. Důl, z něhož jedovatý švůb (*lépe*: švub, Jg.) vychází. V. Zadusilo se švubem pět havéřuov. Dač. I. 145. V dole zahynulo pět havéřuov smradem horním, jenž sluje švub. Dač. II. 24.

Švýcar, a, m., der Schweitzer. — **Š.** = *námezdný žoldnéř*, na Mor. také = *šafář.* Vz Bdl. v Mtc. 1880. 107. Vz Švajcar.

Švýcara, švýcarka, y, f. = *házecí malá sekerka*, das Wurfbeil. Nomencl. — **Š.** = *jméno krávy švýcarské.* Us.

Švýcarka, y, f., die Schweizerin. — **Š.**, vz Švýcara. — **Š.**, hruška máslovka, die Schweizerbirne. Vz Rstp. 516.

Švýcarsko, a, n., die Schweiz, Schweizerische Eidgenossenschaft, fr. La Suisse, lat. Helvetia, federativní republika ve střední Europě. Vz S. N. České a saské Š. Krč. 781.

Švýcarský, Schweitzer-. Š. kráva, sýr, hory, země, sliva. Us. S. Alpy. Krč. 692.

Švýcary, pl., f. = *Švýcarsko*, die Schweitz. Do Švýcar. V. Ve Švýcařích. Reš.

Švýcký = *švýcarský.* Š. země. V. — Vz více v S. N.

Švýdovati, vz Švejdovati.

Čtvrtý

seznam sběratelů materialu (*) a pramenů, z nichž látka slovníku vybrána jest.

(Vz 1. seznam v 1. seš. I. dílu, druhý seznam za předmluvou k I. dílu a 3. seznam na konci II. dílu).

Bck. — Jan Beckovský.
Bzd. — Frant. S. Bezděka.
Dbš. — Dobšinského Prostonárodní obyčeje, pověry a hry slovenské. 1880.
**Dbv.* — Fr. Doubrava, stud. v Rychnově.
Čjk. — Dr. J. Čejka.
**Dhn.* — Fr. Dohnálek, stud. v Rychnově.
Dmk. — Jos. Dumek.
**Dml.* — E. Domluvil.
**Fřt.* — Jos. Fiřtík, stud.
Hg. — Prof. A. Hansgirg.
Hmn. — Hymny pro dioecesi pražskou z r. 1418. Rkp. ve knihovně mus. opav.
**Holk.* — Holík, stud. v Něm. Brodě.
Hr. rk. — Hradecký rukopis. Vyd. r. 1881. A. Patera.
Hsg. — Frant. Hansgirgová.
Hugo. — Knížky Hugovy o připravení srdce. Vyd. Štítný.
Jmt. — Dr. Jos. Thomayer (Jamot).
Jrsk. — Al. Jirásek.
**Jsk.* — Fr. Janovský, bohosl. v Brně.
**Kf.* — J. Kafuněk, stud. v Rychnově.
**Kpa.* — Alb. Kroupa.
**Ktz.* — Fr. Kretz, učitel v Blansku na Mor.
Lšk. — Ant. Liška, † 1847.
**Mll.* — Müller, stud. v Rychnově.
Mlt. — Jana Maláta Hudební slovník.
**Msk.* — Mitvalský, medik.
Nz. lk. — Názvosloví lékařské. 1881.
Obr. — Obzor 1880.
**Olv.* — Jan Oliva, stud. v Něm. Brodě.
Pass. mus. — Passional musejní. Vyd. Gb. v Listech filolog. 1881
Pdg. — Paedagogium. Měsíčník pro zájmy vychovatelské.
**Pngr.* — Vl. Preininger.
**Rgl.* — Kar. Regal, kand. professury.
Ps. sl. — Písně slovenské. Vyd. Slavia. V Praze 1880.
Poes. sl. — Poesie slovanská. Vyd. Fr. Vymazal.
**Psčk.* — Ad. Piskáček, podučitel v Loučimi.
**Ptř.* — Petřík, stud. v Rychnově.
Rk. kd. — Rukopis kdynský (zvěrolékařský).
Rst. — Počátkové rostlinství J. S. Presla. V Praze 1848.
Rstp. — Všeobecný rostlinopis J. S. Presla V Praze 1846.
ŘZ. — Říšský zákonník.
Sd. kn. op. — Soudní knihy opavské (Knihy půhonův a nálezů, pamětí atd kniž. opavského z doby 1410.—1554. Rkp. v zem. arch. opav.).
Stnk. — Jos. J. Stankovský.
Schlz. — Ferd. Schulz.
**Šmk.* — Fr. Šmakal, stud. v Příbrami.
**Šd.* — Tomáš Šmýd, kurat ve Skřípově u Opavy.
**Škd.* — Dom. Škaruda, exhortator při mor. slez. lesní škole v Sovinci na Mor.
Tbz. — Beneš-Třebízský.
Urb. — Urbář polsko-ostravský 1534.—1570. Rkp. bar. Sedlnickéko v Opavě.
**Vcrd.* — Jos. Vacarda, kaplan v Kounicích.
Vrch. — Jarosl. Vrchlický.
**Vrů.* — Jan Vavrů, stud. v Jindř. Hradci.
**Zukl.* — Jos. Zukal, prof. v Opavě.
Ž. brn. — Žaltář brněnský ze 14. století. (V Listech filol.).
Ž. wit. — Žaltář wittenberský. Vyd. dr. J. Gebauer. 1880.

. **)

střední			
VI *f)	VII *g)	VIII *h)	IX i*)
Sg. 1. Slovo[1] 2. -a 3. -u (-ovi)[2] 4. slovo[3] 5. slovo 6. -ě, (-u[4], -ovi[2]) 7. -em Pl. 1. -a 2. slov[5] 3. -ům 4. -a 5. -a 6. -ích, -ech, (-ách)[6] 7. -y (-ami)[7].	Sg. Pole[1] 2. -e 3. -i 4. -e 5. -e 6. -i 7. -em Pl. 1. -e 2. -í[2] 3. -ím 4. -e 5. -e 6. -ích[3] 7. -i (-emi)[4].	Sg. 1 Kníž-e 2. knížet-e 3. knížet-i 4. kníž-e[1] 5. kníž-e 6. knížet-i 7. knížet-em Pl. 1. knížat-a[2] 2. knížat 3. knížat-ům 4. knížat-a 5. knížat-a 6. knížat-ech 7. knížat-y. *Pozn.* Taktéž símě, semen-e atd. pl. semena, semen, semenům atd. Vz -mě.	Sg. 1. Znamení[1] 2. -í 3. -í 4. -í 5. -í 6. -í 7. -ím (-í)[2] Pl. 1. -í 2. -í 3. -ím 4. -í 5. -í 6. -ích 7. -ími.
1. Vz Slovo. 2. Mužská, vz	1. Vz e. 2. Vz -iště (hnoj-	1. Kníže, hrabě, lankrabě, markra-	1. Vz í, Znamení, Jilií, Jiří

[...] A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČK[...]
1882.

ČESKO-NĚMECKÝ

SLOVNÍK

ZVLÁŠTĚ

GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ.

SESTAVIL

FRANTIŠEK ŠT. KOTT,

PROFESSOR C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL TŘETÍ.

Q—Š.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.

1882.

[illegible] péro p. překladatele, akad. prof. a univ. doc. Dra. [illegible] všude zachovává půvab originálu. Prof. Dr. *F. J. Studnička.*

[illegible] kultura, jenž trosky ještě nyní [illegible] Abrahama byl Egypt [illegible] Pythagoras, Homer, Plato, Lykurg [illegible] — Ebers, [illegible] ohromný, [illegible] pouze 70 kr. [illegible] 1 zl. 20 kr. [illegible]

„[illegible]"

Všeobecný zeměpis

čili astronomická, mathematická a fysikální geografie. Sepsal prof. dr. **Fr. Studnička**

[illegible] množstvím obrázků. **Právě vyšel sešit 8., v němž končí [illegible] díl II. a začíná díl III.**

[illegible] J. **Kalousek** v „**Osvětě**" o díle tomto píše:

[illegible] Jest to **Všeobecný zeměpis.** [illegible] F. J. Studnička [illegible]

rozpravami z oboru astronomie a fysikálního zeměpisu osvědčil svou ... nitou spůsobilost k jasnému a co možná prostorozumnému výkladu ... mětů náučných; zevrubnost a píle, se kterou pracuje, jest až ... Všecky tyto vzácné vlastnosti zjevují se pospolu ovšem také ve ... díle, kteréž i co do obsahu i co do formy vyniká přesností, ... pokud předmět jeho to snáší, i lahodností Všeobecný zeměpis Studničkův ... se ve tři části. První jest hvězdářská, kdež vykládá se o hvězdnatém ... o zdánlivém denním a nočním pohybu hvězd a jak se ho užívá k měření ... o skutečném pohybu stálic, a o soustavě sluneční. Druhá část, zeměpis ... matický, jedná o tvaru, měření, velikosti i o zobrazování země. Ve třetí ... zeměpise fysikálním, bude meteorologie, stručná geologie, horopis, ... náuka o rozšíření rostlin, živočišstva i plemen lidských. V šesti čtyrarch... sešitech dosud vyšlých obsaženy jsou první dvě části skoro docela, ... theorii map. Výklad v těchto dvou částech jest takový, že všemu ... uměti člověk, jenž někdy studoval nižší mathematiku, třeba by z ... mnoho nesnášel; pro mathematiky jsou toliko pod čarou některé formule, jen pokud k tomu dostačí trigonometrie, neboť návodem ke hvězdářským počtům běhů planetárních tato kniha není a býti nechce. Že Studnička ... astronomii většího místa, nežli se jí obyčejně dostává ve všeobecných ... pisích a fysikách, to nebudiž jí počítáno na špatnou nýbrž na dobrou ... učinilať astronomie v posledních stoletích ohromné pokroky, jež jsou ... zasvěcencům jejím, kterýchžto kruh bohužel spíše se ouží nežli rozšiřuje; ... tato stará věda ve školách ustupovati svým četným novým druhům, ... že základné astronomické vědomosti jsou nyní u vzdělaného i učeného ... méně rozšířeny nežli byly před půl tisícem let; potkávámeť se v ... středověkých, které byly psány od kněží, s takovými pojmy a výrazy ... mickými, kterým nyní mezi studovanými lidmi, kromě hvězdářů, málo kdo ... umí. — Zevnější úprava jest tohoto krásného díla důstojna, rovněž ... četné nové dřevorytiny i mapky, jichž jest k názornosti potřeba, dokazují ... nakladatel neméně než spisovatel se vynasnažuje, aby dílo bylo dokonalé.

Dr. *J. Kal...*
